BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
X
E
10
NAPOLI

D. 42. 120

Digitized by Google

JOANNIS FORBESII à CORSE

OPERUM

PARS ALTERA

continens

INSTRUCTIONES HISTORICO-THEOLOGICAS

auctas & emendatas.

Digitized by Google

In reverendi, nobilis ac clariſſimi Viri,

D^N. JOHANNIS FORBESII,

Domini ac Toparchæ de CORSE, SS. Theologiæ Doctoris, ac apud ABERDONIENSES Publici Profeſſoris,

Inſtructiones Hiſtorico-Theologicas.

ROma quid inſultas? veterum quid nomina Patrum
ingeminas? fuco dogmata ficta tegens.
Ore Patres uno cunctos *Forbeſius* ingens
exprimit: En priſco priſca colore nitent.
Exuviis poſitis, & larvâ, & fraude retectis,
in caſſum pugnas, ars tua, Roma, jacet:
Hæreſias & tota cohors, Babylonque faceſſat,
ſi qua fides, victas porrige victa manus.
Carolus in Celtas traduxit *Lumina* Scotos
olim, qui Francos eximerent tenebris.
Ecce Caledonius jam totum illuminat orbem
Clarus avis, patriæ, *Forbeſidúmque* decus.
Sic ſenſum, cultúmque Dei, ſeriémque ſerenat
Hiſtoriæ (vindex) arte, fidéque, ſacræ.

G. MAKDOWEL, IC.

INSTRUCTIONES HISTORICO-THEOLOGICÆ,

DE

DOCTRINA CHRISTIANA,

& vario rerum ſtatu, ortiſque erroribus & controverſiis,

jam inde à temporibus Apoſtolicis,

ad tempora uſque ſeculi decimi-ſeptimi priora.

Prece & ſtudio

JOANNIS FORBESII à CORSE,

Presbyteri & SS. Theologiæ Doctoris, ejuſdemque Profeſſoris in Academia ABERDONIENSI.

EDITIO NOVA,

ad ipſius Auctoris caſtigationes emendata, plurimiſque ejuſdem additionibus haud mediocriter aucta.

AMSTELÆDAMI,

Apud HENRICUM WETSTENIUM; ut & RODOLPHUM & GERHARDUM WETSTENIOS, H. FF.

CIϽ IϽ CC II.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO,

CAROLO,

Dei Gratia, Scotiæ, Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ Regi, Fidei Defenſori,

Principi ac Domino meo clementiſſimo, Gratiam & Pacem.

INTER multa Divinæ erga genus humanum munificentiæ ingentia εὐεργετήματα, (Sereniſſime Rex, Domine clementiſſime,) nihil in hoc mortalis vitæ curriculo eminentius, (ſecundùm veram religionem, & ſpiritualia æternæ beatitatis primordia, quæ facilè arcem tenent,) neque præſtabilius quicquam, vel ad continendam hominum ſocietatem invenitur utilius legitimo ac juſto regimine. ἡ ἀναρχία πανταχοῦ κακὸν, καὶ συγχύσεως αἴτιον. *Anarchia ubique malum, & confuſionis cauſa.* dictum eſt *Johannis Chryſoſtomi.* Sacra Scriptura tempora quædam indicans abominandæ idololatriæ, & infamis libidinis, palàm ſine timore aut rubore graſſantium, Chryſ. in Rom. 13: 1. *In illis* (inquit) *diebus non erat rex in Iſraël. Unuſquiſque, quod rectum erat in oculis ſuis, faciebat.* Jud. 18: 1. & 21, 25. Summotis autem confuſione & injuſtitiâ, ἡ δικαιαρχία, quæ cùm titulo, tum exercitio juſta eſt gubernatio, cultrix eſt pietatis, juſtitiæ cuſtos, parma innocentiæ, vitiorum domitrix, altrix ſapientiæ, pacis πρόξενος, deliciæ humani generis, & (ut loquitur divinitus edoctus melliflui oris pſaltes ille Iſraëlis,) *qui dominator eſt in hominibus juſtus, & regit in timore Dei, eſt ſicut lux auroræ, oriente Sole, auroræ ſine nubibus; velut herba de terra ex ſplendore poſt pluviam.* 2. Sam. 23: 3, 4.

Præcipua autem pio Principi cura eſt, ut non ſolùm temporali affluentiæ & tranquillitati ſubditorum proſpiciat, ſed in primis, tanquam à ſupremo Rege regum, & Domino dominantium præpoſitus homo hominibus, ad æternitatem factis, ut & ipſe ſuum Dominum agnoſcat atque colat, & creditus ei populus tranquillam ac quietam vitam agat in omni pietate & honeſtate. 1. Tim. 2: 2. Sic ſe gerens princeps fit *ſubditis vinculum pietatis ſimul, & proſperitatis:* [σύνδεσμος τῆς τῶν ὑπηκόων εὐσεβείας τε καὶ εὐπραγίας.] ſicut de ſeipſo cum *Valentiniano* loquitur *Theodoſius* junior Imp. in ſua *Sacra* ad *Cyrillum*, Epiſcopum Alexandrinum. Sacra, quæ incipit Ἡγεῖται. Tom. 2. Concil. p. 225. edit. Pariſ. ann. 1636. Quando id a Principibus factum eſſe legimus quod rectum in oculis Domini, quàm jucundæ, quàm benevolæ, quàm gratulabundæ ſurgunt in pectoribus noſtris cogitationes! Certè eos veluti in oculis ferimus, cœloque locamus.

Cùm autem ipſius Domini effatum ſit; *Fruſtra colunt me, docentes doctrinas, mandata hominum:* Matth. 15: 9. & cùm legis ſuæ cynoſuram Regibus & Principibus ſolicitè ſpectandam propoſuerit, Deut. 17: 19. ut ſecundùm eam curſum ſuum proſperè dirigant; Joſh. 1: 8. atque adeò eis neceſſaria ſit ſcientia, & agnitio veritatis, quæ eſt ſecundùm pietatem; Tit. 1: 1. meritò dixit *Athanaſius*, reſcribens ad *Jovianum* Imperatorem, Athanaſ. epiſt. ad Jovianum, de fide. *decet pium regem diſcendi ſtudium, & cæleſtium appetentia.* [πρέπουσα θεοφιλεῖ βασιλεῖ φιλομαθὴς προαίρεσις, καὶ πόθος τῶν οὐρανίων.] Et *Arcadius* Imperator ſuas ad *Flavianum* Antiochiæ Epiſcopum literas (quæ exſtant apud *Georgium* Epiſcopum Alexandrinum, in vita *Johannis Chryſoſtomi*,) Georg. Alex. in vita Chryſ. cap. 20. Tom 8 oper. Chryſ. edit. Græc. Savil. p. 183. hac inchoavit regali planè & Chriſtiano principe dignâ profeſſione; *Nulla res æquè nos habet ſolicitos ac ſanctarum Eccleſiarum cura, & fidei* αὐτὸν ἡμῶν

in

in Chriſto firmiſſima baſis, per quam ſalvamur, & ſubjiciuntur nobis barbaræ nationes. Nam neque viribus noſtris hoc agimus, neque robore equorum & curruum bellicorum, ſed virtute Dei roboratis omnia nobis proſperè cedunt. Præclarè etiam ejus frater *Honorius* Imperator; (in ſua Imperiali ſanctione, quæ invenitur paullò poſt initium geſtorum primæ collationis Carthaginenſis cum Donatiſtis;) *Inter Imperii* (inquit) *noſtri maximas curas, Catholicæ legis reverentia, aut prima ſemper aut ſola eſt. Neque enim aliud aut belli laboribus agimus, aut pacis conſiliis ordinamus, niſi ut verum Dei cultum orbis noſtri plebs devota cuſtodiat. —— Ne temporibus noſtris, ſi quid fortè in injuriam legis Catholicæ fuerit generatum, juſto judicio hoc nobis poſſit imputare poſteritas.—— Ne in divinum cultum nobis ſe quiſquam ductoribus æſtimet poſſe peccare.* Et omnibus publicarum rerum neceſſariis occupationibus anteponendam eſſe curam ſanctæ & orthodoxæ fidei, ſcripſit *Marcianus* Imperator, in literis illis Imperialibus de transferenda Chalcedonem Synodo, quæ Nicææ convenerat, quarum initium eſt, *Cum feſtinaremus.* προτιμοτέραν ἡγούμεθα πάντων [τῶν δημοσίων πραγμάτων] τῆς ἁγίας καὶ ὀρθοδόξου πίστεως τὴν φροντίδα. *In hoc enim Reges*, (ait beatus *Auguſtinus*,) *ſicut eis divinitus præcipitur, Deo ſerviunt, in quantum Reges ſunt, ſi in ſuo regno bona jubeant, mala prohibeant, non ſolùm quæ pertinent ad humanam ſocietatem, verùm etiam quæ ad divinam religionem.* Quò pertinet illud ſextæ œcumenicæ Synodi, in Proſphonetico ad Conſtantinum 4. Imperatorem, τί γὰρ καὶ μάλιστα βασιλεῖ πρεπωδέστερον, ἢ πρὸ πάντος εὐσεβείᾳ καλλωπίζειν τὸ ὑπήκοον, δι' οὗ καὶ τοῖς ἄλλοις εὐδαιμονεῖ τὸ πολίτευμα; *Quid verò eſt & præſertim Regem quod magis deceat, quàm præ omnibus pietate adornare ſubjectos, per quod & in cæteris ſit felix reſpublica?*

ὅτι περιούσιον, &c.

Tom. 3. Concil. edit. Pariſ. pag. 37.

August. lib. 3. contra Creſtonium, cap. 51.

Rom. 13: 3, 4.

Tom. 5. Concil. pag. 271. edit. Pariſ.

Solebant olim Chriſtiani Principes, tollendis diſſenſionibus Eccleſiaſticis remedium adhibere Apoſtolicum, convocando Synodos, in quibus, ἄνευ παντὸς ἀνθρωπίνου φόβου, καὶ δίχα χάριτος καὶ ἀπεχθείας, tranquillo, & æquo conſtitueretur examine, quod & fidei congrueret, & offenſiones tolleret, ne aliquid ultra eſſet inter Dei timentes & veritatis amantes, vel in fide devium, vel in charitate diviſum. Et *Leoni* Auguſto, hujus nominis primo, œcumenicæ ſynodi loco fuerunt literæ illæ encyclicæ, quas conſentientes accepit à particularibus Eccleſiarum ſynodis, ipſius juſſu hunc ipſum in finem celebratis. In hoc autem opere hiſtorico-theologico, non unius, ſed multarum œcumenicarum aliarumque ſynodorum unanimis doctrina repræſentatur: ac veluti literæ proſphoneticæ à venerandis illis Conciliis, & ab orthodoxorum Patrum ac ſeculorum multorum ſacrâ quadam veluti panegyri, Sereniſſimæ veſtræ Majeſtati adferuntur.

Instruct. lib. 1. cap. 6.

Non tamen ea Catholicorum horum agminum mens eſt, ut lectorem ſuum à ſacrarum Scripturarum lectione ſedulâ & meditatione aſſiduâ revocent, vel avertant: ſed ut in hoc pio ſtudio animos Chriſtianorum confirment, eóque exſtimulent, & ſuis hortamentis, atque argumentis, ad ſcrutandum ſacras Scripturas alacritatem majorem concitent, & deſiderium vehementius accendant. Quâ de re multa poſſent veterum teſtimonia accumulari: ſed ne pretioſa veſtra tempora, Rex glorioſiſſime, nimis longo videar ſermone morari, paucos duntaxat pro omnibus loquentes, quinque Sedium Patriarchalium antiquos & catholicos Antiſtites, mentem totius Catholicæ antiquitatis breviter & perſpicuè declarantes, S. V. M. audire non gravetur.

Magnus ille Alexandrinæ quondam Eccleſiæ Epiſcopus *Athanaſius*, diſſerens adverſus eos, qui dictitabant nec quærendum eſſe nec loquendum ex Scripturis, ſed in ſua fide acquieſcendum: [πρὸς τοὺς κελεύοντας μὴ δεῖν ἀπὸ γραφῶν ζητεῖν ἢ λαλεῖν, ἀρκουμένους τῇ παρ' αὐτοῖς πίστει.] hæc eis opponit argumenta:

Tom. 2. oper. Athanaſ. p. 295. & 296. edit. græcolat. Pariſ. an. 1627.

1. *Qui*

1. *Qui veritatem quærit, & auxilio fidit Domini dicentis*, quicunque quærit, invenit, *ille quærere debet in Scripturis ſicut oportet, & inveniet quæ oportet.* Matth. 7:8.

2. *Scrutando Scripturas id conſequimur, ut demonſtrare queamus ea quæ dicimus, & domeſticis eadem perſuadere; adverſarios autem refellere, & nos ipſos lucrifacere, & non inconſiſtens quidpiam proponere.*

3. *Qui prohibet ſcrutari Scripturas, ille fidem expellit. Nam per Scripturas accipimus cognitionem, ſine qua non eſt fides, quam clamat Apoſtolus Paulus eſſe ex auditione; auditionem autem per verbum Dei.* ἀμελήσω γραφῶν· πόθεν οὖν ἡ γνῶσις; καταλείψω γνῶσιν· πόθεν ἡ πίστις; Παῦλος βοᾷ· πῶς πιστεύσουσιν, ἐὰν μὴ ἀκούσωσι; Καὶ πάλιν· ὥστε ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς· ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ· ὁ τοίνυν τὸ ῥῆμα κωλύων, τὴν ἀκοὴν ἐμφράττει, τὴν πίστιν ἐκβάλλει. Rom. 10: 14 & verſ. 17.

4. *Nemo in Romano Imperio ſine periculo ignoraverit Romanorum leges: quas igitur non parant inſidias, qui prohibent meditari & diſcere magna oracula Regis cœlorum?* Καὶ νόμους μὲν Ῥωμαίων ἀγνοεῖν ἀκίνδυνον οὐδενί· τὰ δὲ μεγάλα θεσπίσματα τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν οἱ κωλύοντες μελετᾶν καὶ μανθάνειν, ποίαν ἐπιβουλὴν οὐκ ἐργάζονται;

5. *Scriptura eſt animæ cibus*, [τροφὴ ψυχῆς ἡ γραφὴ,] *qui igitur Scripturam ſubtrahit, ille dirâ fame necat interiorem hominem.*

6. *Adverſus interioris hominis vulnera ille idonea aufert pharmaca, qui aufert ſacram Scripturam.*

7. *Qui pio propoſito ſedulus eſt in lectione ſacrarum Scripturarum, facit quod Deo probatur, eique Deus adjutor erit ad intelligendum quæ legit: ſicut Eunucho Æthiopi Scripturas etiam in itinere legenti miſit doctorem* Act. 8: 27,
Philippum, per quem lectioni accederet intellectio [προστεθέντα τῇ ἀναγνώσει τὴν γνῶσιν,] *& qui per Scripturas eum ad Servatorem adduceret.* 28, 29, &c.

8. *Ipſe Dominus præcepit ſcrutari Scripturas, atque adeò diligenter & ſobriè inquirere quæ in eis recondita ſunt.* Διὸ καὶ αὐτὸς ἐκέλευσεν· ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς· ἐρευνᾶν εἰπὼν, τὴν ἐπιμελῆ καὶ νηφάλιον τῶν κεκρυμμένων ἐξέτασιν. Johan. 5: 39.

9. *Ex ſacris Scripturis habetur obſcurorum elucidatio, & eorum quæ ſperamus confirmatio, & promiſſionum cernitur eventus, & ipſe Salvator invenitur.* Ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν, ἡ τῶν ἀδήλων φανέρωσις, ἡ τῶν ἐλπίδων βεβαίωσις, ἡ τῶν ὑποσχέσεων ἔκβασις, ἡ τοῦ Σωτῆρος εὕρεσις· ὃν ἔγραψε Μωσῆς, καὶ οἱ προφῆται, εὑρήκαμεν. Joan. 1:46.

10. *Doctrinam ſuam ex Scripturis confirmavit, neque auctoritate ſuâ ſimpliciter uſus eſt, abſque Scripturarum teſtimonio, Apoſtolus Paulus, qui verba audivit ineffabilia, & arcanorum myſtes fuit, qui Chriſtum in ſe loquentem habebat: quomodo igitur nunc periculoſum non fuerit, neglectui habere divinam legiſlationem, & dicere quod animo noſtro viſum fuerit?* Ταύταις κέχρηται ταῖς φωναῖς πρὸς σύστασιν τῆς ἀληθείας ὁ Παῦλος. Εἰ δὲ Παῦλος ὁ τῶν ἀῤῥήτων ῥημάτων ἀκροατὴς, ὁ τῶν ἀποῤῥήτων μύστης, ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, οὐ κέχρηται ἁπλῶς αὐθεντίᾳ δίχα τῆς τῶν γραφῶν μαρτυρίας, πῶς ἀκίνδυνον, νῦν ἀμελεῖν μὲν τῆς θείας νομοθεσίας, λαλεῖν δὲ τὰ δοκοῦντα ἀπὸ καρδίας;

11. *Etiamſi quædam ſint in ſacris Scripturis, captum noſtrum ſuperantia, non ideò tamen ab earum lectione abſtinendum eſt; ſed inde diſcere debemus, quænam nobis inquirere conceſſum ſit*, ὡς ἐφικτά.

12. *Illi à Scripturis arcent, ſub prætextu inacceſſibilitatis, qui ſuæ malæ doctrinæ examen per Scripturas refugiunt, & ſeipſos ſolos dogmatum ſuorum judices admittunt; atque ſi quando Scripturæ teſtimonio premantur, invertunt ſcopum ejus, & uſum; cùm autem ſuis conducere inſtitutis exiſtimant, trahunt violenter, in cauſæ ſuæ confirmationem, dictum aliquod nudum, & à genuina orationis ſerie reciſum: ideóque inſpici Scripturas nolunt.* Ἀλλ' οἱ βουλόμενοι τὰ ἑαυτῶν κρίνειν, ἀπείργουσι τῶν γραφῶν, προφάσει μὲν τοῦ

μὴ

Google

μὴ καταπολμῶν, ὡς ἀπροσίτων, τῇ δὲ ἀληθείᾳ ὑπὲρ τοῦ φεύγειν τὸν ἐξ αὐτῶν ἔλεγχον τῆς οἰκείας κακοδοξίας. καὶ ὅταν εἰδῶσι μὲν τὴν ἑαυτῶν κακοφροσύνην συμποδιζομένην ἀπὸ τῆς τῶν γραφῶν ἀποδείξεως, παραγράφονται τῶν γραφῶν τὸν σκοπὸν καὶ τὴν χρείαν. ὅταν δὲ νομίσωσι συντελεῖν αὐτοῖς, γυμνὸν ἐν ῥητὸν πρὸς τὴν ἰδίαν ἐγχείρησιν ἀποτμηθὲν τῆς οἰκείας ἀκολουθίας, ἕλκουσιν αὐτὸ πρὸς τὴν ἰδίαν κατασκευὴν, οὐ τῇ δηλουμένῃ διανοίᾳ δουλεύοντες, ἀλλὰ πρὸς τὴν οἰκείαν κακοτεχνίαν τὰς συλλαβὰς βιαζόμενοι. Hæc *Athanaſius*

Chryſ. Orat. 3. in Lazarum, [tom. 5. oper. Chryſ. p. 242. & tribus ſeqq. edit. græc. Savil.]

Multis etiam argumentis *Johannes Chryſoſtomus* hortatur auditores, etiam laicos, & politicos, & opifices, imò idiotas, & mulieres, ut ſedulò legant ſacras Scripturas. *Hoc* (inquit) *ſemper vos hortor, atque hortari non deſinam, ut non ſolùm attendatis quæ hic dicuntur, ſed & cùm domi eſtis, lectioni ſacrarum Scripturarum aſſiduè operam detis.* Καὶ τοῦτο ἀεὶ παρακαλῶ, καὶ παρακαλῶν οὐ παύσομαι· ἵνα μὴ μόνον ἐνταῦθα τοῖς λεγομένοις προσέχητε, ἀλλὰ καὶ οἴκοι γινόμενοι, τῇ τῶν θείων γραφῶν ἀναγνώσει συνεχῶς ἐνδιατρίβητε. Et quorumdam excuſationem, à curarum mole ſecularium eos premente ſumtam, rejicit, & eo magis neceſſariam eis eſſe docet lectionem Scripturarum. Ex lectione etiam Scripturarum futurum eſſe ait, ut audiendis concionibus ſint magis idonei; quippe inde habituri εὐμαθεστέραν διάνοιαν. Et quemadmodum fabro neceſſaria ſunt artis inſtrumenta, malleus, incus, forceps; ita Chriſtianis ſacras Scripturas eſſe inſtrumenta artis, ἐργαλεῖα τῆς τέχνης. Ipſo etiam conſpectu bibliorum homines à peccato deterreri, vel patrati peccati conſcientiâ affligi, & erudiri ut ampliùs non peccent, & ad bene agendum animari: accedente autem attentâ lectione, animam veluti in ſacris adytis initiatam, hac ratione purgari & meliorem fieri, Deo cum ea loquente per illas literas.

Occurrit etiam objectioni de Scripturæ ſive obſcuritate, ſive ſublimitate: τί οὖν ἂν μὴ εἰδῶμεν τὰ ἐγκείμενα; *quid ſi igitur non intelligamus ea, quæ ibi continentur?* Ad iſtam objectionem multiplex eſt Chryſoſtomi reſponſio. 1. *Etiamſi non intelligas quæ ibi continentur, ex ipſa tamen lectione multa naſcitur ſanctimonia.* [μάλιστα μὲν κἂν μὴ εἰδῇς τὰ ἐγκείμενα, ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς ἀναγνώσεως πολὺς ὁ ἁγιασμὸς γίνεται.] 2. *Fieri non poteſt, ut omnia ex æquo ignores: providit enim Spiritus Sanctus, ut ejus amanuenſes ita componerent hos libros, ut nemo idiotarum ad hanc confugere poſſet excuſationem; ſed ut omnibus facilia conſpectu* [εὐσύνοπτα] *eſſent quæ dicuntur, & ut opifex, & domeſticus, & vidua mulier, & omnium hominum indoctiſſimus* [καὶ ὁ πάντων ἀνθρώπων ἀμαθέστατος,] *ex auditione* [ſeu auditâ lectione] *aliquid lucri utilitatiſque reportaret: ut per ſe unuſquiſque poſſet ex lectione diſcere ea, quæ dicuntur.* [ἵνα ἕκαστος καὶ δι᾽ ἑαυτοῦ μανθάνειν δύνηται ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τὰ λεγόμενα.] 3. *Quis audiens, beatos eſſe mites, beatos miſericordes, beatos mundicordes, cæteraque hujuſmodi, deſiderabit præceptorem, ut aliquid eorum diſcat, quæ dicuntur? Quinetiam ſigna, miracula, hiſtoriæ nonne cuivis nota manifeſtaque ſunt?* [οὐχὶ καὶ τῷ τυχόντι γνώριμα καὶ σαφῆ;] 4. *Prætextus iſte eſt, & cauſatio, pigritiæque velamentum.* [σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις καὶ ῥαθυμίας παρακαλύμματα.] *Non intelligis quæ inſunt? quomodo enim poſſis aliquando intelligere, quæ ne leviter quidem inſpicere velis? Sume librum in manus, lege hiſtoriam omnem, & quæ nota ſunt memoriâ tenens, ea quæ obſcura ſunt parumque manifeſta, frequenter adi.* [τὰ ἄδηλα καὶ τὰ ἀσαφῆ πολλάκις ἐπέλθε.] 5. *Quod ſi non potueris aſſiduitate lectionis invenire quod dicitur, vade ad ſapientiorem, accede ad doctorem.* 6. *Oſtende vehemens ſtudium, & te ſi viderit Deus tantam animi promtitudinem adhibere, non deſpiciet tuam vigilantiam ac ſolicitudinem: ſed etiamſi homo non docuerit quod quæris, ipſe omnino revelabit, ſicut fecit illi Eunucho reginæ Aethiopum. Non adeſt quidem nunc Philippus; ſed adeſt Spiritus, qui Philippum movit.*

In eandem ſententiam diſſerit idem Joannes Chryſoſtomus in fine Sermonis tertii poſterioris epiſt. ad Theſſalonicenſes.

Solutâ iſta objectione, adjicit hæc inſuper quatuor argumenta: 1. *Scripta ſunt hæc omnia propter nos; ſalutem igitur noſtram ne deſpiciamus.* 2. *Magna*

adverſus peccatum munitio eſt lectio Scripturarum. μεγάλη ἀσφάλεια πρὸς τὸ μὴ ἁμαρτάνειν, τῶν γραφῶν ἡ ἀνάγνωσις. 3. *Magnum præcipitium & barathrum profundum eſt Scripturarum ignoratio : magna ſalutis proditio, nihil ſcire ex divinis legibus : hoc & hæreſes peperit, hoc & vitam corruptam invexit, hoc ſurſum deorſum invertit omnia.* μέγας κρημνὸς καὶ βάραθρον βαθὺ, τῶν γραφῶν ἡ ἄγνοια· μεγάλη προδοσία σωτηρίας, τὸ μηδὲν ἀπὸ τῶν θείων εἰδέναι νόμων· τοῦτο καὶ αἱρέσεις ἔτικε, τοῦτο καὶ βίον διεφθαρμένον εἰσήγαγε, τοῦτο τὰ ἄνω κάτω πεποίηκεν. 4. *Fieri non poteſt ; non poteſt, inquam, fieri, ut quis ſine fructu diſcedat, qui aſſiduâ fruitur lectione cum attentione :* ἀμήχανον γὰρ, ἀμήχανον ἄκαρπον ἀναχωρῆσαί τινα συνεχῶς ἀναγνώσεως ἀπολαύοντα μετ᾽ ἐπιστασίας. Hæc *Chryſoſtomus*, orat. 3. in Lazarum.

Quinetiam hominem ethnicum *Autolycum*, gentili adhuc ſuperſtitione illaqueatum, *Theophilus*, Epiſcopus Antiochenus, non ſolùm profanorum ſcriptorum teſtimonio premit, ſed etiam invitat ad legendum ſacras Scripturas, quippe viam ei manifeſtiùs monſtraturas, qua & devitet æternos cruciatus, & conſequatur æterna Dei bona: εἰ δὲ βούλει καὶ σὺ, ἔντυχε φιλοτίμως ταῖς προφητικαῖς γραφαῖς· καὶ αὐταί σε τρανότερον ὁδηγήσουσι πρὸς τὸ ἐκφυγεῖν τὰς αἰωνίους κολάσεις, καὶ τυχεῖν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ. *Theophilus lib. 1. ad Autolycum, prope finem libri.*

Cyrillus, Epiſcopus *Hieroſolymitanus*, non aliâ lege ſibi articulos ſymboli explicanti ab auditoribus fidem haberi poſtulat, niſi ſi eorum quæ dixerit, demonſtrationem ex Scripturis acceperint: nihil enim divinorum fidei myſteriorum tradi debere abſque divinis Scripturis. δεῖ γὰρ περὶ τῶν θείων καὶ ἁγίων τῆς πίστεως μυστηρίων, μηδὲ τὸ τυχὸν ἄνευ τῶν θείων παραδίδοσθαι γραφῶν· μηδὲ ἁπλῶς πιθανότησι καὶ λόγων κατασκευαῖς παραφέρεσθαι· μηδὲ ἐμοὶ τῷ ταῦτά σοι λέγοντι ἁπλῶς πιστεύσῃς, ἐὰν τὴν ἀπόδειξιν τῶν καταγγελλομένων ἀπὸ τῶν θείων μὴ λάβῃς γραφῶν· ἡ σωτηρία γὰρ αὕτη τῆς πίστεως ἡμῶν, οὐκ ἐξ εὑρεσιλογίας, ἀλλὰ ἐξ ἀποδείξεως τῶν θείων ἐστὶ γραφῶν. Ubi id faciendum eſſe inſinuat *Cyrillus Hieroſolymitanus*, quod in Actis Apoſtolorum Berœenſibus laudi ducitur. *Cyrill Hieroſol Catecheſ. 4. cap. De Spiritu Sancto.* *Act. 17:11.*

Eâdem incedens viâ *Cyrillus Alexandrinus* ait, ſe cuilibet percontanti de cauſa, propter quam facta ſit Verbi incarnatio, hanc redditurum reſponſionem; *Divina Scriptura docebit. Vade ergo, ô eximie, conſule ſacras literas, & mentis oculo accuratè inſerto vocibus ſanctorum Apoſtolorum, dilucidè ſtatim intueberis quod quæritur.* ἡ θεία διδάξει γραφή. ἴθι δὴ οὖν, ὦ γενναῖε, πυθοῦ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, καὶ ταῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων φωναῖς ἐπερείσας εὖ μάλα τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμὸν, ἄθρει δὴ καλῶς τὸ ζητούμενον. Subjungit deinde ex ſacris literis ſumtam reſponſionem. *Cyrill. Alex. lib. de recta fide, ad Theodoſium Imp. c. 19. [tom. 2. Concil. pag. 13. edit. Pariſ. an. 1636.]*

Convenit illud, quod apud *Gratianum* tribuitur *Zepherino*, Epiſcopo Romano; *Sicut ſtellas cœli non exſtinguit nox : ſic mentes fidelium & inhærentes firmamento ſanctæ Scripturæ non obſcurat mundana iniquitas.* Quò pertinent etiam dicta illa *Leonis* & *Gregorii*, Romanorum Pontificum, quæ in hoc opere hiſtorico-theologico, recitantur libro ſecundo, capite undecimò, paragrapho primo; & libro tertio, capite trigeſimo, paragrapho quarto: & diſſertatio de regula fidei, libro quarto hujus operis, capite quarto: & quæ adferuntur libro decimo quarto, in fine capitis quinti, & capite ſexto. 38. *diſt* Sicut ſtella.

Quicunque igitur ita Patres crepat, ut, ſub ſpecie laudandi Patres, interdicat hominibus lectione ſacrarum Scripturarum, ille ipſis Patribus contradicit. Hujuſmodi perverſi laudatores Patrum, id operam dant, ut neglectis ſacris Scripturis, & deſperatâ navigatione per immenſum pelagus voluminum paternorum, miſellæ animulæ ſeſe in ſervitutem duci ab eis patiantur, & ipſorum dictamina, abſque ulteriore examine, pro divinis recipiant oraculis, & cæco ſtupore venerentur.

At neque è diverſa parte audiendi ſunt ii, qui ſacrarum Scripturarum lectio-

 nem

nem ita commendant, ut doctrinam catholicorum Patrum, tanquam à ſacris Scripturis alienam, aut à ſacris Scripturis abducentem, vel ſuperfluam atque inutilem, neque inveſtigandam dictitent, neque ullo loco habendam. Tales inepti Scripturæ laudatores, hoc moliri videntur, ut ſublato paſtoralis & doctoralis miniſterii divinitus inſtituto adminiculo, unuſquiſque in legendis ſacris Scripturis propriâ confiſus interpretandi ſollertiâ, omnes paſtorum & doctorum, à Chriſto ad Eccleſiæ ſuæ ædificationem datorum, commentarios, diſſertationes, conciones, & ſynodicas expoſitiones, ignavo quodam & faſtuoſo contemtu, etiam inauditas, rejiciat. Multo rectiùs beatus *Athanaſius*, in principio orationis ſuæ contra Gentes, amicum ſuum, hominem Chriſtianum, ad quem ſcribit, laudat hoc nomine, quòd cum idoneus eſſet ad inveniendum in ſacris Scripturis ea, quæ de fide Chriſtiana ex *Athanaſio* quærebat, attamen & ex aliis φιλοκάλως audiret. Et hanc ibidem ſubjicit rationem; quod etiamſi divinæ Scripturæ ad veritatis indicationem ſufficiant, doctorum tamen tractatus haud contemnendum ad faciliorem Scripturarum interpretationem adferant adjumentum.

Cod. de legibus & conſtitut. principum, lege 12. Si imperialis. & Novella 143 & Cauſ. 11. qu. 1. Sicut enim. & Extra. de ſententia excommunicationis, cap. 31. Inter alia.

Cyrill. Alex. lib. 2. ad Reginas, cap. 47. [Tom. 2. Concil. pag. 351. D. edit. Pariſ. an. 1636.]

Neque tamen exiſtimabant Patres, fas cuiquam eſſe, interpretationem aliquam, abſque Scripturæ auctoritate, gratis excogitatam, Chriſtianis obtrudere. Sciebant enim, ſicut humanarum legum interpretatio authentica à legiſlatore petenda eſt; ita divinarum Scripturarum interpretationem legitimam & irrefragabilem quærendam ex ipſis Scripturis, ſcrutando diligenter Scripturas, & ſedulò etiam inquirendo, quid qui ante eos fuiſſent doctores Eccleſiaſtici, Scripturas etiam ſcrutando, inveniſſent. *Cyrilli* Alexandrini axioma eſt, ex ipſis ſacris Scripturis depromtum, τοῖς ἱεροῖς ἕπεσθαι γράμμασιν ἀναγκαῖον ἡμᾶς, οὐδαμοῦ παρεκτρέποντας τὸ αὐτοῖς δοκοῦν. *Oportet nos ſequi ſacras literas, neque ab earum decretis vel minimum diſcedere nobis licet.* Cui congruit illud, quod *Clementi* Romano tribuitur; *Ex ipſis Scripturis ſenſum capere veritatis oportet.* 37. diſt. *Relatum.* Hinc illa conſuetudo in celebrandis Conciliis, ut in medio ponerentur ſacra Euangelia: προκειμένου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ ἀχράντου εὐαγγελίου. Concil. Chalced. actione primâ.] *propoſitis ſacroſanctis & venerabilibus Euangeliis.* In Concilio Lateranenſi *Martini* primi, Papæ Rom. Secretario primo:] προκειμένων ἐν μέσῳ τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν εὐαγγελίων. Concil. 6. œcumen. act. 1.

Supr. arg. 12.

Gregor. Nazianzenus orat. 37. τῶν πραγμάτων, τὰ μὲν οὐκ ἔστι, λέγεται δέ· τὰ δὲ ὄντα, οὐ λέγεται· τὰ δὲ οὔτε ἔστιν, οὔτε λέγεται· τὰ δὲ ἄμφω, καὶ ἔστι καὶ λέγεται.

Erant olim, referente *Athanaſio*, qui perabſurdè dicerent, *recipiendas eſſe ſacrarum Scripturarum voces; at de ſenſu non eſſe inquirendum.* Contra iſtos *Athanaſii* argumenta in hoc noſtro opere exhibentur, lib. 1. cap. 36. §. 5. Hujuſmodi ſunt ii, qui literam jactantes, & (ut ſuperiùs loquentem audivimus *Athanaſium*,) τὰς συλλαβὰς βιαζόμενοι, adverſus genuinum & verum ſenſum aures obturant, de quibus ait *Gregorius Nazianzenus*, orat. 37. ἔνδυμα τῆς ἀσεβείας ἐστὶν αὐτοῖς ἡ φιλία τοῦ γράμματος. *Velamentum impietatis eſt ipſis ſtudium erga literam.* Et in eâdem oratione iſtiuſmodi hominem appellat *vocabulorum ſycophantam*, συκοφάντην τῶν ὀνομάτων. Huic errori opponit Scripturæ conſuetudinem, ſecundùm quam hanc adfert quadrimembrem rerum diſtinctionem; *Rerum aliæ non ſunt, dicuntur tamen:* ut quando Deus dormire, vigilare, ſedere, ambulare dicitur, ſumtâ à rebus humanis metaphorâ. *Aliæ cùm ſint, non dicuntur:* ut quæ per evidentem & neceſſariam conſequentiam legitimè colliguntur ex eis, quæ in Scriptura expreſſè [ὀνομαστὶ] dicuntur; videlicet, Deum eſſe perſonis trinum, & Patrem eſſe ingenitum, & Filium eſſe Patri conſubſtantialem, &c. *Aliæ autem nec ſunt, nec dicuntur:* ut Deus malus, ſphæra quadrata, præteritum tempus præſens eſt, homo compoſitus non eſt. *Aliæ denique & ſunt, & dicuntur:* ut Deus, homo, angelus, judicium. Atque hinc infert ibi *Nazianzenus*, eos qui tantopere ſerviunt literæ, ut, quadam Judaïcâ ſapientiâ, relictis rebus,

bus, ſyllabas conſectentur, invehere fidei ſubverſionem, & myſterii evacuationem. [τῆς πίστεως ἀνατροπὴν, καὶ τοῦ μυστηρίου κένωσιν.] Quemadmodum & in civilibus; *Non dubium eſt* (inquiunt Theodoſius & Valentinianus Auguſti) *in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem. Nec pœnas inſertas legibus evitabit, qui ſe contra juris ſententiam ſævâ prærogativâ verborum fraudulenter excuſat.*

Cod. De legibus & Conſtitutionibus principum lege 5. Non dubium.

Dominus præcepit diſcipulis, ut Phariſæos in Moſis cathedrâ ſedentes audirent: ita tamen, ut ſibi à fermento falſæ eorum doctrinæ ſedulò caverent. Hujus præcepti parùm memores quidam ab antiquitatis ſtudioſis, & catholicorum Patrum teſtimonia proferentibus, aures ajunt ſe meritò avertere, & quid Patres docuerint, dicunt ſuâ nihil intereſſe; propterea quòd Patres homines fuerint non infallibiles, & quidam eorum aliquando ceſpitaſſe reperiantur. Nullane igitur audienda concio, nullus liber legendus, niſi antè conſtiterit, concionatorem vel ſcriptorem illum errare non poſſe? Cur ſanctis Patribus ea denegatur audientia, quæ debebatur Phariſæis? Imitemur potiùs beatum *Auguſtinum*, qui, cùm ei Donatiſtæ pro defenſione ſui erroris de rebaptizandis hæreticis, objicerent *Cyprianum*; reſpondit, ſe literas *Cypriani* non ut canonicas habere, ſed eas ex canonicis conſiderare, & quod in eis divinarum Scripturarum auctoritati congruit, cum laude ejus accipere; quod autem non congruit, cum pace ejus reſpuere: quamvis ſe incomparabiliter *Cypriano* inferiorem agnoſcat. Et in eandem ſententiam, ad *Fortunatianum* ſcribit idem *Auguſtinus* in ſua epiſtola centeſima undecima: *Neque enim quorumlibet diſputationes (quamvis catholicorum & laudatorum hominum,) velut Scripturas canonicas habere debemus: ut nobis non liceat, ſalvâ honorificentiâ, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare, atque reſpuere, ſi fortè invenerimus, quòd aliter ſenſerint quàm veritas habet, divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum: tales volo eſſe intellectores meorum.* Hæc ibi *Auguſtinus*. Nolim profectò quenquam viros alioqui magnos uſque adeò ſuſpicere, ut *Ciceronem* imitetur dicentem, ſe malle errare cum *Platone*, quàm cum aliis quibuſdam hominibus vera ſentire. Rectiùs multò *Ariſtoteles* monuit præferendam eſſe veritatem, ἀμφοῖν γὰρ ὄντοιν φίλοιν, ὅσιον προτιμᾷν τὴν ἀλήθειαν.

Math. 23: 2, 3. & cap. 16. verſ. 6, 12.

Hæc Auguſtini reſponſio habetur in hoc opere hiſtorico-theol. lib. 10. cap. 3. §. 39. Vide etiam lib. 8. c. 20. §. 2.

Cic. lib. 1. Tuſcul. quæſt.

Ariſt. lib. 1. Ethic. Nicom. cap. 6.

Sunt porrò, qui catholicæ antiquitatis obſervantiſſimi videri volunt, nec ſunt tamen: horum detegitur vanitas, inſpectis Patrum ſcriptis: atque hinc etiam neceſſitas nobis injicitur evolvendi veterum libros, ne catholicam antiquitatem novis hominum doctrinis conceſſiſſe videamur. Non prodeſt verba quædam uſurpare antiqua, ſi ſignificatio nova ac ſuppoſititia ſub verbis illis introducatur, ſicut fieri cernimus in vocabulis *ſacerdotii*, *altaris*, *oblationis*, *ſpeciei*, *confeſſionis*, *pœnitentiæ*, &c. Neque ſufficit imitatio quarundam conſuetudinum, ſeu externarum obſervationum, quæ apud veteres, ex libera electione, vel præcepto Eccleſiaſtico, in uſu fuiſſe reperiuntur. *Epiphanius* in illa fidei catholicæ expoſitione, quæ ad finem operis Panarii adjecta eſt, poſtquam fidem expoſuit, convertit ſe ad τοὺς θεσμοὺς, id eſt, leges & conſuetudines, quæ in Eccleſia obſervabantur, aliæ quidem ex præcepto, [ἐκ προστάγματος,] vel divino, vel Eccleſiaſtico; aliæ autem ex inductione animi, [κατ' ἀποδοχὴν προαιρέσεως.] Certè antiquarum quarundam conſuetudinum, de quibus nihil certi ſtatuit ſacra Scriptura, & quæ, more communium accidentium, abeſſe poſſunt ſine jactura religionis, neque cum adſunt ad ſubſtantiam religionis pertinent, (quales ſunt *ſignatio crucis*, *ſtata quædam jejunia*, *& adventitiæ illæ cerimoniæ*, *quæ ad baptiſmi adminiſtrationem acceſſerunt*,) iſtiuſmodi, inquam, cerimoniarum quarundam obſervatio non ſufficit ad oſtendendum conſenſum in religione cum vetere catho-

Vide lib. 5. c. 1. §. 25.

 lica

ſicâ Eccleſiâ: ſed neceſſe eſt monſtretur conſanguinitas in doctrina fidei, & religioſo cultu, & divinis myſteriis. Non enim in verborum foliis, neque in Eccleſiaſticarum cerimoniarum corticibus, ſed in radice rationis, & nucleo veritatis ac pietatis, in ſacris Scripturis traditæ, conſiſtit religio Chriſtiana: quæ una ab omnibus ubique & ſemper tenenda eſt, nec pro perſonarum, aut locorum, temporumve circumſtantiis variatur. Etſi externas illas, quæ libero Eccleſiæ judicio aſſumuntur, obſervationes, quia (ut rectè mo-
Johan. Calvin. Inſtit. lib. 4. c. 10. §. 30. net Johannes Calvinus) *nec ad ſalutem neceſſariæ ſunt, & pro moribus uniuſcujuſque gentis ac ſeculi variè accommodari debent ad Eccleſiæ ædificationem, prout Eccleſiæ utilitas requirit, tam uſitatas mutare, & abrogare,*
Gregor. lib. 1. epiſt. 41. ad Leandrum. *quàm novas inſtituere conveniet.* Conveniet, inquam; nam non ſolùm *in una fide nihil officit ſanctæ Eccleſiæ conſuetudo diverſa;* ut loquitur *Gregorius* primus, Papa Romanus; ſed etiam iſtiuſmodi obſervationum diverſi-
Euſeb. lib. 5. hiſt. eccleſ. κεφ. 26. tate quandoque unitas fidei clariùs eluceſcit. Quò pertinet illud *Irenæi*, in ſua ad *Victorem* epiſtolâ, apud *Euſebium*; ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι. *Varia ac diſcrepans jejunii ratio conſenſum fidei commendat.*

Quædam etiam divino jure imperata debent nonnunquam interquieſcere, quando id poſtulat neceſſaria præſtatio aliorum officiorum; quæ majoris
Matth. 5: 19 & 23: 23. ſunt ponderis, τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου. Non quòd cuiquam fas ſit ſolvere unum ex minimis Dei mandatis: nam & graviora facienda ſunt, & illa altera non omittenda: ſed quia Dei legiſlatoris hæc mens eſt, in divinis Scripturis revelata, ut aliquando majoris præcepti obligatio tollat pro loco & tempore,
Joſh. 5: 5. Matth. 12: 1, 3, 4, 5, 6. atque adeò ceſſare faciat minoris præcepti obligationem. Hinc omiſſa in eremo circumciſio: & David comedit panes propoſitionis, & qui cum eo erant: & ſacerdotes in Templo ſabbatum profanabant, ſine culpa: & die ſabbati
Hoſ. 6: 6. diſcipuli ſpicas vellebant, inſontes. Miſericordiam vult Dominus, & non ſacrificium: & cognitionem Dei plus, quàm holocauſta. Neque ſolùm cerimonialia cedunt moralibus; ſed ipſorum etiam inter ſe collatorum moralium eadem cernitur œconomia, lege Dei conſtituta: ut patet ex his, & ſimilibus, oraculis. *Dum tempus habemus, ſimus benefici erga omnes; maximè verò erga domeſticos fidei. Si quis ſuis, & maxime domeſticis, non providet, fi-*
Gal. 6: 10. 1. Tim. 5: 8. Luc. 14: 26. *dem negavit, & eſt infideli deterior. Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, & liberos, & fratres, & ſorores, porrò autem & animam ſuam; non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Si duos videam in altam foveam, vel profundum gurgitem lapſos, ſtatim ibi morituros, niſi protinus liberentur, nec opis ſit meæ utrumque inde eximere, unum tamen è duobus extrahere queam, quorum alter ſit domeſticus fidei, alter autem infidelis; neceſſitas officii in liberando fideli, ceſſare facit pro loco & tempore obligationem, quâ alioqui tenerer liberare illum infidelem. Idem dicendum de duobus fidelibus, quorum alter mihi pater ſit; aut filius; alter verò ſervus, aut extraneus. At ubi de Chriſto ſequendo, & conſtanter confitendo, & neutiquam negando quæſtio incidit, tunc omnes noſtras neceſſitudines pietati erga Chriſtum poſthabere debemus, ut Chriſto conſtanter adhæreamus. Similiter ſe res habet, ſi ab aliquo poſtuletur, ut parentum, aut liberorum, aut quorumcunque, aut ſuam ipſius, vitam redimat perjurio, vel idololatriâ. Conſtans enim & immota neceſſitas fugiendi ſumtionem nominis Dei in vanum, & vitandi idololatriam, liberat hominem ab
Bonavent. in 1. Sent. diſt. 48 art. 2 qu. 1. Thom. 1. 2. qu. 71. art. 5. ad 3. Scot. in 3. Sent. diſt. 9. qu. 1. num. 4. omni reatu veluti neglecti officii erga alios, aut ſeipſum, quando nulla alia aperitur via, quâ poſſit ſine peccato ſuæ, aut alterius, incolumitati proſpicere. Hinc glorioſa martyrum certamina, & coronæ. Præcepta enim moralia negativa (ut rectè in ſcholis dicitur) obligant ſemper, & ad ſemper: etſi præcepta affirmativa obligant quidem ſemper, ſed non ad ſemper; niſi pro loco & tempore, ſeu quando opportunitas poſtulat. In eis, quæ Deus

nobis

nobis imperavit, non poſtremum obtinet locum ſedula cura & cuſtodia pacis & unitatis: quod quidem officium cedit gravioribus, at quibuſdam aliis præponderat, adeò ut Pacis & concordiæ conſervandæ neceſſitas aliquando tollat quarundam rerum, etiam lege divinâ alioquin imperatarum, pro loco & tempore, neceſſitatem. Una nihilominus fides, μία πίστις; quæ ſemel ſanctis tradita eſt, pro qua nos hortatur Judas Apoſtolus, ut decertemus, παρακαλῶν ἐπαγωνίζεσθαι τῇ ἅπαξ παραδοθείσῃ τοῖς ἁγίοις πίστει. Hanc unam fidem, ex literis legalibus, propheticis, Euangelicis, atque Apoſtolicis acceptam catholici Patres poſteris commendarunt. Id quod in hoc opere hiſtorico-theologico lector non indiligens facilè animadvertet. Ubi & doctrinæ ſanitas ſolidam lectori utilitatem, & hiſtoriæ veritas honeſtam exhibet delectationem.

Vide hujus operis lib. 12. cap. 4. §. 52. 53. 54. 55. & lib. 14. c. 5. §. 12. 13. Epheſ. 4. 5. Judæ verſ. 3.

Non incomperta, vel inexplorata, affero, prohibemur opus Dei negligenter agere, vel fraudulenter. Non vult Deus pro ipſo quenquam loqui iniquitatem, vel doloſè agere, vel mentiri: ſed vult, ut loquamur ὡς ἐξ εἰλικρινείας, ὡς ἐκ Θεοῦ, κατενώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐν Χριστῷ. Quicunque ſe probare volet fidelem Dei miniſtrum, uti debet *verbo veritatis & armis juſtitiæ:* neque ſubtilitatem oſtentare σεσοφισμένοις μύθοις, ſed ſedulo anniti ſtudio, ut ſeipſum probatum ſiſtat Deo operarium, qui non erubeſcat, & qui rectè ſecet verbum veritatis, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. *Nullum* autem *mendacium eſt ex veritate.* Non eget veritas hoſtili patrocinio; neque facienda ſunt mala, ut veniant bona. *Quod enim conſortium juſtitiæ cum injuſtitia? & quæ communio luci cum tenebris?* Chriſtus eſt veritas; mendacii autem pater eſt diabolus. *Quæ autem concordia Chriſto cum Belial?* Sapienter dixit beatus Auguſtinus; *Dum per mendacium tenditur ut doceatur fides, id agitur ut nulli habenda ſit fides.* Et rurſum; *Veritate ſunt cavenda, veritate capienda, veritate occidenda mendacia. Abſit, ut blaſphemias ignorantium, ſcienter blaſphemando vincamus. Abſit, ut mala fallacium imitando caveamus. Quomodo enim cavebimus, ſi, ut caveamus, habebimus?*

Hierem. 48: 10. Job. 13: 7, 8. &c. 2. Cor. 2: 17. & 6: 7. 2. Pet. 1: 16. 2. Tim. 2: 15. 1. Joan. 2: 21. Rom. 3: 8. 2. Cor. 6: 14. Joan. 14: 6. & 8: 44. 2. Cor. 6: 15. Aug. lib. contra mendacium. c. 4. & c. 6.

Ut autem opus hoc hiſtorico-theologicum S. V. Majeſtati inſcriberem ac dedicarem, graves me rationes impulerunt. Chriſtiani enim principes ſunt ex officio nutritii Eccleſiæ Chriſti, atque adeò defenſores Euangelicæ veritatis, cujus qui vel inimicus eſt, vel incurioſus, non ſe præſtat, pro eo ac debet, Eccleſiæ nutritium. *Nec Eccleſiæ jungitur, qui ab Euangelio ſeparatur*, inquit beatus *Cyprianus*. Unde non immeritò dum Eccleſiæ te vis oſtendere nutritium, pientiſſime Princeps, fidei cauſam ſuſcipis, & dici amas *Defenſor fidei:* ſapienter reputans, inane eſſe nomen Eccleſiæ ſine doctrinę veritate; & eum demum Principem eſſe revera nutritium Eccleſiæ, qui verè catholicæ & Apoſtolicæ fidei defenſor eſt: τὸν μὲν ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχον, τὸν δὲ κακοδοξίας ἀντίμαχον, ut loquitur ſexta œcumenica Synodus, hoc ornans elogio *Conſtantinum* quartum Imperatorem.

Eſai. 49: 23. Cypria. lib. de lapſis. paullò ante medium. Eccleſia non parietibus, non lapidibus conſiſtit, ſed dogmatum veritate, inquiunt Etherius & Beatus, lib. 1. contra errores Elipandi.

Præterea, ad quem potiùs cum hoc opere me converterem, quàm ad nativum meum Principem? cui etiam ſpeciali divinæ erga eum munificentiæ exuberantiâ cœlitus donatum eſt, inter omnes Chriſtianos Reges, qui nunc rerum ſub ſole potiuntur, eſſe ὀρθοδοξότατον. cujus etiam ſub umbra & præſidio opus hoc, Dei beneficio, elucubratum eſt.

Hujus operis lib. 5. cap. 4. §. 2.

Accedit intuitus horum temporum, heu quàm triſtium!

Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες,
Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ.

Homer. Iliad. α.

en, quò diſcordia cives
Perduxit miſeros!

Virg. Ecl. 1.

Βαβαὶ

Ariſtoph. in PACE. ubi eſt Μεγαρεῦσιν, pro quo poſuimus Βρεττανεῦσιν.

βαβαὶ βαβαιάξ! ὡς μεγάλα καὶ δριμέα
Τοῖσι Βρεττανεῦσιν ἐνέβαλε τὰ κλαύματα!

Scotis in Scotos adverſa ferentibus arma,
Angli inter ſeſe magnâ vi prælia miſcent,
Horrida ſanguineis ardeſcit Hibernia flammis.
Hæc tria terribili quatiuntur regna tumultu,
Docta nocere ſibi, externo nullo hoſte premente,
Conflagrant inteſtinis ſimul omnia bellis.

2. Sam. 1: 20. Ne renuncietur in Gath, neque annuncietur in plateis Aſcalonis, ne fortè lætentur filiæ Philiſtinorum, ne filiæ incircumciſorum exſultent.

Jerem. 9: 1. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum? ut defleam die ac nocte interfectos filiæ populi mei.

Ah vitiis noſtris offenſi Numinis iras
Has patimur, juſtis onerantur terga flagellis.
Spretâ lege, (fatendum etenim,) peccavimus, & nos
Diſperdi meritos Genitoris dextera clemens
Cladibus affligit, fera verbere corda coërcens,
Inque viam revocans, & vulnere vulnera curans.
Eia igitur vertamus iter, pia pectore toto
Vota Deo fundamus, ut hæc incendia ceſſent.
Plectit aberrantes, reduces amplectitur idem,
Et triſtes ſancto affectu ſolatur amicos.

Hac luctuoſâ temporum facie, quando incredibile non eſt, rebus uſque adeò turbatis, aſtutos aliquos & ſedulos Tiberini Præſulis aſſeclas & operarios, ſubdolis quibuſdam technis, ſolito confidentiùs, Regiæ veſtræ conſcientiæ inſidiari, ſicut θεόδοτον veſtram in retinenda Catholicæ fidei Euangelicâ veritate, atque adeò reformatâ Religione, conſtantiam læti & gratulabundi conſpicimus; ita etiam officii noſtri eſſe non dubitamus, tum indefeſſâ oratione ſereniſſimam veſtram Majeſtatem divino commendare præſidio, tum etiam, Rom. 1: 11. Deo largiente, & oſtium aperiente, μεταδοῦναί τι χάρισμα ὑμῖν πνευματικὸν, εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς. corroborare manum veſtram in Deo, qui te (Sereniſſime Rex) populi ſui paſtorem conſtituit. Cùm eximiam veſtram cogito pietatem, ſurgit animo fiducia, tantum abfore ut operis hujus oblatio Clementiæ veſtræ hoc tempore intempeſtiva eſſe videatur, ut è contrario judicatura ſit S. V. Majeſtas opportunum eſſe ejus adventum, & facilem ei aditum atque interiorem quandam admiſſionem promtè conceſſura, & paratiſſimum Regalis veſtri culminis patrocinium ultrò præbitura.

Ipſe autem Omnipotens Deus pacis, Pater luminum, ſublatis diſſidiis, piam pacem S. V. M. regniſque veſtris clementer donet: & diu ac feliciter nobis, noſtriſque poſteris, præeſſe velit S. V. M. & natos natorum, & qui naſcentur ab illis, per omnia deinceps labentium volumina ſeculorum, lucida volventur nitido dum ſidera cœlo: & poſt ſceptra terreſtria, immarceſcibilem vobis cœleſtis gloriæ coronam benignè largiatur. Hæc Deum ſupplex orat

S. V. Majeſtatis

Humillimus & fideliſſimus ſervus, & ſubditus,

Amſtelodami, 4. Non. Sextil. anno Dominicæ Incarnationis 1645.

JOANNES FORBESIUS,
à CORSE.

PRÆ-

PRÆFATIO
AD LECTOREM,

De occaſione & ſcopo hujus operis Hiſtorico-Theologici.

SÆpenumero fieri crebra docet experientia, ut (quod ait Auguſtinus) ab adverſario mota quæſtio diſcendi exſiſtat occaſio, dum [Aug. lib. 16. de civit. Dei. cap. 2.] *adverſus callidam contradicentium inquietudinem multa & conſiderantur diligentiùs, & intelliguntur clariùs, & inſtantiùs prædicantur. Aliquando etiam ſumtis ſpiritualibus armis, quibus uni alicui inimicorum agmini reſiſtamus, contra alias inſuper hoſtiles copias eadem circumferre, defendendæ veritatis neceſſitate, compellimur: ſicut Epheſinis illis Patribus contigit, qui ad cauſæ Neſtorianæ cognitionem convocati, non iſtam* [Libro 2. hujus operis, cap. 6. & cap. 8. & lib 8. cap. 1. §. 9.] *ſolùm hæreſin, ſed & Maſſalianorum ac Pelagianorum hæreſes profligarunt.*

Hodiernæ Romanenſis doctrinæ clancularii quidam in Scotia diſſeminatores, quò faciliùs Divinas Scripturas, quarum lucem ferre non poterant, popularium noſtrorum manibus excuterent, jactabant apud imperitos, ſuum cum Catholica Antiquitate unanimem conſenſum, & ab eadem doctrinam reformatarum Eccleſiarum dicebant prorſus diſcrepare, atque adeò ipſis etiam repugnare Divinis Scripturis, ſi ſecundùm mentem orthodoxorum Patrum accipiantur, atque explicentur. Quod ut incautis faciliùs perſuaderent, oſtentabant nominum & ſententiarum nimbos illos, tanquam non fraudulenter, aut ineptè, ſed (ut ajebant) veraciter atque oppoſitè, à Bellarmino, *&* Gregorio de Valentia, *& aliis Romanarum partium ſcriptoribus, in cauſæ ſuæ ſubſidium conglomeratos. Quorum conſpectu obſtupefacti quidam ſimpliciores, & antiquitatum Eccleſiaſticarum rudes, fatiſcere: & vel, ob Catholicæ Antiquitatis reverentiam, in Pontificiorum concedere ſententiam; vel ſacris quidem Scripturis conſtanter adhærere, univerſæ autem reliquæ Antiquitati nuncium mittere. Quo infelice ſucceſſu elati Romanenſes ſibi triumphum canebant; reformatam autem Religionem novitatis, atque adeò vanitatis, & falſitatis veluti convictam paſſim infamabant.*

Hoc animadverſo, beatæ recordationis Pater meus (qui me ex legitima ſua ſuſcepit conjuge, piæ memoriæ, Lucretiâ Spenſiâ, *Wormiſtonia,)* Patricius Forbeſius, *Dominus à* Corſe, *Baro de* Oneil, *idémque tunc temporis, dum iſtâ gererentur, Epiſcopus Aberdonienſis, ejúſque ſymmyſtæ, Paſtores Eccleſiarum diœceſeos Aberdonienſis, viri cordatè, pietate inſignes, & doctrinâ præſtantes, ſynodicè in nomine* Domini *congregati, implorato* [Vide lib. 16. cap. 1. §. 12. & 19.] *Divino auxilio, & communicatis inter ſe conſiliis, decreverunt dandam ſibi eſſe operam, ut, perſpicuæ veritatis ſplendore, & manifeſtis Catholicæ antiquitatis vindiciis, ſcandalum illud amolirentur. Fundaverant, atque in Academia Aberdonienſi erexerant ipſi ſuis ſumtibus novam Profeſſionem Theologicam, & in ea meam parvitatem, trepidantem ac multa timentem, collocaverant. Mandat Synodus, ut aliquem non pœnitendum Hiſtoriæ Theologicæ guſtum ſtudioſis præbeam. Confeſtim igitur ad obſequendum eorum juſſis, uti par erat, accingor.*

Deprehendi autem majoris eſſe molis opus, quod poſtulabatur, quàm ut levi negotio à me peragi poſſet. Cœleſtis tamen vocationis conſcius, & Deo fretus, in hæc ſtudia Hiſtorico-Theologica multis jam annis operam contuli:

&

& ne incognita pro cognitis haberem, aut incerta pro certis acciperem, adhibui ad conſiderandas res, & tempus, & diligentiam; cum aſſidua ad Deum prece, ut Spiritûs ſancti ductu iter rectùm tenerem, & quænam revera eſſet Catholicorum Patrum doctrina, quæ etiam heterodoxorum placita, &, quantum inſtituti noſtri ratio poſtularet, rerum etiam geſtarum hiſtorias, temporúmque varietates, tum ipſe perſpicerem, tum aliis eadem ἀσυνειδήτως *expromerem,* ἐν ἁπλότητι καὶ εἰλικρινείᾳ Θεοῦ, *ſine fraude, ſine felle.*

2. Cor. 1: 12.

Baſil. Cæſarienſ. ep. 243. poſt medium.

Dico autem ex animo, cum magno Baſilio; Εἴ τις βέλτιον λέγοι, ἢ διορθοίη εὐσεβῶς τὰ ἡμέτερα, καὶ λεγέτω καὶ διορθούσθω, καὶ ὁ Κύριος ἀνταποδώσει ὑπὲρ ἡμῶν· οὐδεὶς γὰρ παρ' ἡμῖν αὐλίζεται φθόνος, ὅτι μηδὲ φιλονεικίας ἕνεκεν ἢ φιλοδοξίας, ἐπὶ τήνδε τὴν ἐξέτασιν κεχωρήκαμεν, ἀλλ' ὠφελείας ἕνεκεν τῶν ἀδελφῶν· *Præivit etiam jubentium auctoritas, & obediendi neceſſitas. Et in opere tam longo ac vario, & circumſtantibus procellis ſubinde fatiſcenti, ad aures cordis identidem mihi accidebat præpotens & victrix illa Domini ac Salvatoris noſtri vox,* Simon Jonæ, amas me? paſce oves meas. *Et ipſo me ſuaviter conſolante, ac benignè corroborante, in opere hucuſque permanſi. Si quis humanam mihi incogitantiam alicubi obrepſiſſe, ut aliter ſentirem quàm ſe res habet, exiſtimet, tantum abeſt ut benigno monitori ſuccenſeam, ut è contrario beneficii id loco ducturus ſim, ſi quis erranti comiter monſtret viam.* φίλη καὶ προσφιλεστάτη πάντων ἡ ἀλήθεια. *Præclara & beato* Auguſtino *digna ſententia eſt:* Nimis perversè ſeipſum amat, qui & alios vult errare, ut ſuus error lateat. *Cui conſentaneum eſt illud* Ariſtotelis, βέλτιον εἶναι καὶ δεῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ γε τῆς ἀληθείας καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν. *id enim Philoſophis maximè convenire,* ἄλλως τε καὶ φιλοσόφους ὄντας. *Quanto autem ſublimior & præſtantior eſt Philoſophia noſtra Chriſtiana, tanto magis officii hujus neceſſitate obſtringimur: ut omnino deceat, atque oporteat, propria etiam dicta & ſcripta poſthabere veritati,* ἄλλως τε καὶ Χριστιανοὺς ὄντας.

Joan. 21: 15, 16, 17. Vide lib. 15. cap. 15.

Dionyſ. Alex. apud Euſebium, lib. 7. hiſt. Eccleſ. cap. 24. edit. Græc.

Auguſt. Epiſt. 7.

Ariſtot. lib. 1. Ethic. Nicom. cap. 6.

Miſſi ſunt ex Scotia in Belgium aliquot hujus operis libri manuſcripti, dum reliqui interea deſcriberentur, ut eodem etiam ad prælum mitterentur. Certior autem amicorum literis factus, graviſſimum & celeberrimum Theologum, D. Andream Rivetum, *libros illos, ſibi traditos, humaniter accepiſſe, & ſui de eis judicii declarationem pollicitum eſſe, dedi* Aberdoniæ *ad illum literas, hoc exemplo.*

„ *Literis amicorum meorum,* Magiſtri Gulielmi Spangii, *Eccleſiæ Sco-*
„ *ticanæ apud Verienſes in Zelandia paſtoris doctiſſimi, vigilantiſſimi, &*
„ Samuelis Wallaſii, *ejuſdem gentis ibidem negotiatoris, viri pietate morúm-*
„ *que integritate inſignis, certior factus ſum, Inſtructiones noſtras Hiſtorico-*
„ *Theologicas ad tuas manus, Vir eximie, feliciter perveniſſe: téque illud,*
„ *quicquid eſt operis, non ſolùm comiter accepiſſe, ſed neque ejus recognoſ-*
„ *cendi laborem detrectaſſe. Quo nomine plurimum humanitati tuæ me de-*
„ *bere profiteor: & Deo gratias ſubmiſsè ago, quòd lucubrationem noſtram,*
„ *antequam in publicum prodiret, tam ſpectati judicii, & compertiſſimi*
„ *candoris Theologo ſiſti voluerit, ut jam caſtigata, & tanti Viri (ſi me-*
„ *reatur) teſtimonio condecorata, lucem minùs reformidet. Ad ſcribendum*
„ *hoc opus, jubente Aberdonienſi Synodo, animum appuli. Et in eo elaboran-*
„ *do unam quæſivi veritatem, & ſedulò ac ſeriò cavi, ne contradicentium*
„ *argumenta diſſimularem, aut cujuſpiam verba perverterem, vel inexplo-*
„ *rata temerè arriperem: neque alienâ fide teſtimonia prætendi: neque quic-*
„ *quam à me fraudulenter, aut* κατὰ μονομέρειαν, ἢ καθ' ἑτερομέρησιν, *factum eſt:*
„ *idque unicè operam dedi, ut Deo placerem cordium ſcrutatori, hominibus*
„ *autem ut prodeſſem, non ſolùm orthodoxis, verùm etiam* τοῖς ἀντιδιατιθεμέ-
„ νοις. ὥστε, εἰ μὲν ὀρθῶς ἔχει τὰ εἰρημένα, ἐπὶ τὸν πάντων ἀγαθῶν αἴτιον τὸ πρᾶγμα ἀναθε-

Dionyſ. Areopag. in fine libri de

„ τέον·

„πίον. εἰ ἢ τοῦτο, ἢ οὐκ ὀρθῶς, ἢ ἀτελῶς ἔχει, καὶ τῆς ἀληθείας, ἢ ὁλικῶς, ἢ μερικῶς *divinis nominibus.*
„ἀποπεπλανήμεθα, τῆς σῆς ἂν εἴη φιλανθρωπίας ἐπανορθώσασθαι τὸν ἀκουσίως ἀγνοοῦντα, καὶ
„μεταδοῦναι λόγου τῷ μαθεῖν δεομένῳ, καὶ ἐπαμῦναι τῷ μὴ αὐτάρκη δύναμιν ἔχοντι, καὶ
„ἰάσασθαι τὸν οὐκ ἐθέλοντα ἀῤῥωστεῖν. *Quorſum enim tendit omnis noſtra velifica-*
„*tio? Non certè ut ſectemur vanitatem; ſed ut Deo ſervientes*, συνεργοὶ
„γινώμεθα τῇ ἀληθείᾳ. *Adhibe (vir doctiſſime,) liberam cenſuram. Hanc ego* *3 Joan. 8.*
„*à tua charitate fraternam operam non immeritò expoſcere, ſed jure optimo*
„*mihi videor poſtulare: quia, quod haud dubiè tu mecum juxta agnoſcis,*
„*eum in finem tam opulenta cœleſtis ſapientiæ gaza repletum eſt felix iſtud*
„*pectus tuum, ut inde aliis etiam diteſcentibus, ſors ipſa, creſcentibus*
„*uſuris multiplicata, ad Dominum redeat, & tibi aliquando dicentem Do-*
„*minum lætus audias*, Benè eſt ſerve bone & fidelis, in exiguo fuiſti fide-
„lis, ſuper multa te conſtituam: ingredere in gaudium Domini tui. *Quam-* *Matth. 25:*
„*vis autem diuturnis ſudoribus, & plurimis tuis ſcriptis publicis, ſaluta-* *21.*
„*ris doctrinæ luce fulgentiſſimis, ingentia animarum lucra comparata jam*
„*eſſe, & poſt futuris ſeculis, plura acquirenda gratulabundus fatear; non*
„*tamen de nihilo eſt, quod poſt tot & tam graves exantlatos labores, cru-*
„*dam adhuc & viridem ſenectam tibi (ſicut olim magno* Athanaſio) *Deus*
„*benignè largitur:*

„ ——— nec tarda ſenectus
„ Debilitat vires animi, mutatque vigorem.

„*Nempe hoc tibi cœleſti munere conceſſum eſſe vides, ut etiam in ſenectu-* *Pſal. 92: 15.*
„*te fructum feras. Beatus ille ſervus, quem adveniens Dominus inveniet* *Matth. 24: 46.*
„οὐχὶ πιστὸν ὡς ἔτυχεν *(ut rectè exponit magnus* Baſilius,) ἀλλὰ πιστὸν οὕτως. *Baſil. proœm. in Regulas fuſius diſputatas.*
„*id eſt, (ut ibidem loquitur ille Pater,)* ὡς προσετάγημεθα. *Dulce eſt ſic*

„ ——— munere in iſto *2. Tim. 1: 18.*
„ Claudere conſumtam defeſſo corpore vitam.

„*Deum ſupplex precor, ut te (frater chariſſime,) Eccleſiæ ſuæ bono,*
„*quàm diutiſſimè incolumem conſervet: & det nobis, ut inveniamus miſe-*
„*ricordiam apud Dominum in illo die. Sis, quæſo, parvitatis meæ in ſan-*
„*ctis tuis precibus memor.*

Miſſis deinde reliquis libris, Synodus Aberdonienſis reverendum popula-rem & Symmyſtam noſtrum M. G. Spangium *per literas hortata eſt, ut ope-ris hujus editionem admaturaret.*

Paulo pòſt, comitantibus bonæ ſpei adoleſcente, filio meo, Georgio For-beſio, *(quem jam unicum ex novem liberis, mihi ex legitima mea conjuge, natione Belgicâ, Middelburgo-zelandâ, beatæ memoriæ* Dulci Roſa-arbore *natis, divina clementia ſuperſtitem eſſe voluit,) ejuſque, in ſtudiis pieta-tis & bonarum literarum, ephoro, juvene pio & erudito,* Gulielmo Ketho, *Philoſophiæ Magiſtro, & S. Theologiæ ſtudioſo, in has regiones Belgicas, propitio Numine, feliciter navi advectus, tum clariſs.* D. Rivetum, *tum etiam alios viros magnos, eadem de re, quam priùs* D. Riveto *per literas commendaveram, coram compellandi occaſionem nactus ſum.* *Soete Roose-boom.*

Amanter autem & humiliter rogo atque hortor Lectorem, quiſquis ſit, ut Inſtructiones iſtas ita inſpiciat, ut iniquo alicui præjudicio non indul-geat, ne anteceptæ opinioni, quam falſam deprehenderit, ſerviliter inhæ-reſcat; neque ſe obduret contra manifeſtam veritatem; neque ſi aliquando erratum ſit, ideo ſemper errandum eſſe exiſtimet: cum magis ſapientibus (*ut rectè* Cyprianus) & Deum timentibus congruat patefactæ & perſpectæ ve-ritati libenter atque incunctanter obſequi, quàm pertinaciter atque obſtinatè re- *Cyprian. epiſt. 73. ad Jubaianum. Thom. in Prologum Sententiarum. Vide lib. 14. cap. 6. §.*

23. & 27. Aug. lib. 3. contra literas Petiliani, cap. 30.

reluctari. *Sit procul à nobis inſaniens illorum hominum ſapientia*, quorum (*ut ait* Thomas) voluntas inordinatè poſt ſe trahit judicium rationis, ut verum judicetur illud quod placet. *Nihil decedit veritati, etiamſi ab hominibus contemnatur: ſed miſeri ſunt homines, qui veritatem quæ ſecundùm pietatem eſt aſpernantur. Atque huc pertinet illud* Auguſtini; Nihil infeliciùs quàm non conſentire veritati, qua ita quiſque concluditur, ut exitum invenire non poſſit. *Hominum altercationibus veritas amitti poteſt, exſtingui non poteſt. Contra ſe pugnat, qui veritati ſe ingerenti pertinaciter reſiſtit. Non lædimur, quando offeruntur nobis meliora, ſed inſtruimur: & ab errore liberamur, ſi eum nobis eripi ſinamus, & quod malè tenebamus, relinquere non gravemur: ſic vincit qui vincitur, & ſe victum eſſe gratulatur, jam victor erroris, & obſequens veritati. Deum oro veritatis & pacis, ut ſervulos ſuos ducat in omnem veritatem, & dirigat pedes noſtros in viam pacis.*

Præſtat enim vinci bene, quam vincere male, inquit Paulinus epiſc. Nolanus, epiſt. 2. ad Severum.

Ab omnibus autem piis hujus operis Lectoribus omni ſtudio contendo, ut pro me adhuc viatore preces Deo fundant, ut benignè det mihi, propoſitum certamen patienter, alacriter, felicitérque decurrere: & curſum meum conſummare cum gaudio ſancto ac ſempiterno; & miniſterium, quod accepi à Domino Jeſu, ad teſtificandum Euangelium gratiæ Dei, fideliter ac prudenter adimplere. Ipſi gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

Accipe Lector, animo non iniquo, & piè eis utere ad Dei gloriam, ad Eccleſiæ ædificationem, & ad animæ tuæ emolumentum, quæ tibi, hos in uſus, animo planè benevolo & candido exhibentur. Amſterdami, *pridie Nonarum Auguſti, anno Dominicæ Incarnationis milleſimo ſexcenteſimo quadrageſimo quinto.*

FACUL-

FACULTATIS THEOLOGICÆ LUGDUNO-BATAVÆ

JUDICIUM

Super

Inſtructionibus Hiſtorico-Theologicis,

Viri Clariſſimi

JOHANNIS FORBESII, *Theologi Scoto-Britanni.*

QUamvis ſuum Virtuti ex ſe conſtet decus, & rectè factorum conſcientia amplum bonæ menti theatrum ſit; pars tamen juſtitiæ eſt ea Viris eximiis tribuere elogia, quæ vel à bonis impetrant, vel malis pietatis & eruditionis ſuæ gloriâ extorquent. Si verò illi, qui à ſecularibus diſciplinis inſtructi ſunt, commendari ſuo jure debent; illis ſanè ſua etiam, & ingens quidem, laus debetur, qui duplam hæreditatis ſacræ partem velut primogeniti in Dei domo ſunt conſequuti, & qui curas ac lucubrationes ſuas ad veritatis cœleſtis patrocinium, & Regni Dei incrementum ſtrenuè convertunt. In quorum cenſum Clariſſimus Vir JOHANNES FORBESIUS, Theologus Scoto-Britannus, magno ſuo merito, referri debet, ob eximium *Inſtructionum Hiſtorico-Theologicarum* opus, quo *Vetera* & *Nova*, velut *ſcriba edoctus in Regno cælorum*, *è theſauro ſuo* ubere expromit. Quod cùm noſtro etiam judicio ſubmittere, & noſtram ſuper eo ſententiam rogare ei viſum fuerit, officium quod ultrò id occupantibus licere poterat, rogatis ſaltem licere debet. Teſtamur itaque ſeriò, & bonâ fide, *Inſtructiones* iſtas *Hiſtorico-Theologicas* non uno nomine nobis perplacuiſſe. Quam primùm illæ ad manus noſtras pervenere, gratulati fuimus publico, quòd Deus deſertum illud propemodum *Hiſtoricæ-Theologiæ* ſtudium, & quod apud multos vel ut inutile ac inglorium, vel ut arduum nimis & operoſum jacet, huic ſervo ſuo, eximiæ pietatis & maturi judicii Viro inſpirârit, qui hanc Theologicæ eruditionis partem à pauciſſimis retrò occupatam, ſuam faceret, & curis ſuis ſive à contemtu, ſive à neglectu ſaltem vindicaret. Jamdudum ſanè hoc à Magnis Viris ſeriò deſideratum fuit, ut quæ *Dogmaticæ* Theologiæ felicitas eſt, ea etiam *Hiſtoricæ* eſſet, & ut ex Antiquitate Eccleſiaſticâ cum accuratione aliquâ & Methodo exactâ, ſecundùm ſeriem locorum Theologicorum, eruerentur doctrinæ ſacræ periodi variæ, hæreſium naſcentium prima molimina, adultarum progreſſus & incrementa, ut & ſufflamina ab Eccleſiâ veteri objecta errorum Architectis. Non quod in humanâ auctoritate verti cenſeamus cardinem Religionis, qui pro certo nobis perſuademus, ſcriptis omnibus humanis *judicium*, ſolis verò divinis *fidem* & *obſequium* deberi; & ex illis quidem *de facto*, ex his verò *de jure* duntaxat judicandum eſſe: ſed ut qui hic à nobis abeunt Adverſarii, videant, eam quæ in noſtris Eccleſiis, ſingulari Dei gratiâ docetur, Theologiam haudquaquam novitiam eſſe, ſed veterem, & cum puriore antiquitate conſentientem; Romanam contrà nihil niſi ſcruta Gabaonitica, vanam vetuſtatis ſpeciem mentientia. Et revera, ſi propiùs & penitiùs intuearis in Veteris Eccleſiæ faciem, ſplendidus ille Antiquitatis, quo ſimplicioribus manum ſæpe *operarii doloſi* adeunt, prætextùs, ut larva inanis, & merum μορμολύκειον vaneſcit. Quamvis verò à Celeberrimis & Præſtantiſſimis Theologis multis ſparſim doctrinæ Eccleſiarum Reformatarum veritas ex Antiquitate ſolidè aſſerta & confirmata fuerit; rariora tamen noſtratium ſcripta exſtant, qui Hiſtoricè per locos ſingulos exſequuti fuerint, quâ occaſione & quibus gradibus veritas vel oppugnata, vel vindicata, & conſtabilita ſit, quibus etiam artibus pura Eccleſiæ facies paulatim fœdata, & argentum ejus in ſcoriam converſum fuerit. Nec licuit alia agentibus ſæpe in ipſa errorum cubilia ubique penetrare, *credita* & *credenda* inter ſe conferre, momenta cauſæ utrinque allata unâ facie Lectori repræſentare, & omnia in clarâ luce collocare, quæ ad tantam rem requi-

tuntur. Quod nonniſi ab illis commodè fieri poteſt, qui hoc unum agunt. Et tamen ut Conſultis Juris Hiſtoria Vetus interpres eſt difficillimarum legum, & clavis ad conciliationem eorum, quæ prorſus videntur *ἀδιάλλακτα*, ubi occaſiones & circumſtantiæ legum latarum probè intelliguntur: ſic Viro Theologo nihil ſæpe magis conducit, quàm mutationum in *doctrinâ* & *diſciplinâ* fontes perſpectos habere, & obſervare, quâ occaſione, quibus technis & gradibus mendacii Candidati in veritatem cœleſtem incurſare, & Myſterium iniquitatis, quod jam Apoſtolorum ætate ſe in Eccleſiam inferre cœpit, ad *ἀκμὴν* vel faſtigium ſuum, in quo hodieque eſt, provehere anniſi fuerint: Qui item tum Antitrinitariorum, tum Orientalis Occidentaliſque Apoſtaſiæ ſive anteambulones fuerint, ſive ſatellites & tibicines, adeóque quæ Inſtrumenta Idolomaniæ, & Tyrannidis hodieque in Oriente & Occidente ſimul graſſantis. Ex eo etiam conſtare poterit, quinam ex Hæreticis veteribus obſtetricati fuerint novationibus variis in Religione, quibus hodie alii aſſenſum, alii etiam patrocinium commodant: infauſto præſertim ſchiſmati in Fœderato Belgio ante non ita multos annos exorto, & quos illi patronos habeant, qui ab Eccleſiis noſtris ſeceſſionem fecêre.

In magnâ itaque felicitatis parte ponendum cenſemus, quod Deus *excitavit ſpiritum* Clariſſimi hujus Viri, ut in hanc curam cum curâ incumberet, & cum Dogmatico *Inſtructionum Theologicarum* genere, *Theologiam Hiſtoricam* ſolidè & methodicè, quoad præcipua capita exſequeretur. Si quid judicamus, opus hoc ætatem feret, & gaza erit ac *ἀνάθημα* precioſum in domo Dei. Quia verò per occupationes Academicas & Eccleſiaſticas nobis Tractatum iſtum integrum expendere, & de ſingulis cum Auctore abſente conferre non licuit, quod de aliquibus pronunciare non poſſumus, (in quibus ut ſuam ipſi libertatem relinquimus, ſic nobis etiam noſtram reſervatam volumus;) de ſummâ tamen rei pronunciamus, opus iſtud & multæ lectionis, & variæ eruditionis, & ſubacti in Antiquitate Eccleſiaſticâ judicii eſſe, adeóque ejus Auctorem bonorum omnium amorem, & benevolentiam inſigni iſto labore mereri. Nec dubitamus, quin, adſpirante divinâ gratiâ, eximiæ iſtæ Lucubrationes, quæ penu Antiquitatis ſunt, multis in veritate Orthodoxâ vel erudiendis, vel confirmandis, aliis etiam ad minus cruda & ſaniora circa capita multa judicia revocandis, adeóque Regno Dei promovendo, utiles admodùm & opportunæ ſint futuræ. Optamus quin etiam, ut vel Auctor ipſe, quæ adhuc deſunt, ad plenam variorum Capitum pertractationem, cum tempore nobis eâdem Methodo exhibeat; vel ut ipſius exemplo excitati Viri eruditi alii, in partem iſtius curæ veniant, & veritatis ſacræ & antiquariæ negotium eâdem fide & felicitate agant.

De cætero, ut *Inſtructiones iſtas* Lectori commendatas cupimus; ſic Deum rogamus, ut Eximium earum Auctorem ſingularibus Spiritûs ſui donis cumulatè inſtructum, in ſancto iſto inſtituto confirmare, & operarios complures id genus in meſſem ſuam extrudere velit, quò veritate magis magisque aſſertâ, & triumphato mendacio, ea diſcamus, & retineamus conſtanter in terris, quorum ſcientia ac fructus nobis perſeverent *in cœlis*. Perſcriptum Lugd. Batav. xx. Jul. Anno Æræ Dionyſianæ CIↃ IↃC XLV.

S. Theologiæ Doctores & Profeſſores in Academiâ Batavâ:

JOHANNES POLYANDER à Kerk-hoven.	JACOBUS TRIOLANDIUS.	FRIDERICUS SPANHEMIUS p. t. Decanus.

Reverendi & celeberrimi Theologi, D. ANDREÆ RIVETI, *judicium de hoc opere Hiſtorico-Theologico.*

CLariſſimi & doctiſſimi Viri, D. Joannis Forbeſii à Corſe, S. Theologiæ Doctoris & Profeſſoris in Academia Aberdonienſi apud Scotos, *Inſtructionem Hiſtorico-Theologicam*, ante biennium, & ultra, in prioribus partibus mihi communicatam, vidi tum, & expendi: poſteà vero integram & effectam, ab ipſo autore mihi ad legendum & cenſendum oblatam, percurri: Placuit mihi admodùm hæc res Theologicas tractandi ratio, in qua cum dogmatibus conjungitur Hiſtoria rerum Eccleſiaſticarum, atque ita accuratè tractantur dogmata fidei, ut non ſolùm, quid ex ſacra Scriptura de iis ſtatuendum ſit, demonſtretur; ſed etiam, uno velut intuitu, quid de eiſdem cenſuerit purior antiquitas, & quâ ratione exortis hæreſibus variis obviam iverit, eaſque profligaverit, manifeſtum fiat. Quod certè ille, quantum judico, tam Orthodoxè, perſpicuè, & methodicè, in omnibus doctrinæ

capi-

Digitized by Google

capitibus, & controverſiis circa ea variis temporibus motis, exſequutus eſt, ut non potuerim, non ſolùm in hoc opere fidem ejus & diligentiam magnoperè non approbare; ſed etiam induſtriam ejus laudare, & omnibus commendare. Itaque ei etiam autor fui, quantum potui, ut egregium hoc ſcriptum non ſineret diutius premi; ſed in Eccleſiæ bonum, illud quamprimùm prælo ſubjiceret, & publici juris faceret, nullatenus dubitans, quin hac ratione provectiores magis ac magis in veritatis, quæ eſt ſecundùm pietatem, cognitione confirmaret: junioribus autem maximum ſtudiis eorum adjumentum afferret, quo freti, in talibus judicium ſuum melius informarent, & aptiores redderentur, ut poſſent παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. Scripſi Hagæ Comitis, XII Kal. Quinctil. CIↃ IↃC XLV.

ANDREAS RIVETUS, S. Theologiæ Doctor, & ejuſdem in Academia Lugduno-Batavâ, olim ordinarius; nunc honorarius Profeſſor.

Judicium Facultatis Theologicæ, Academiæ Ultrajectinæ.

NOs infrà ſcripti libros ſexdecim Inſtructionum Hiſtorico-Theologicarum Reverendi & Clariſſimi Theologi, D. Johannis Forbeſii, rogati luſtravimus & percurrimus, quantum per occupationes licuit; autoriſque multiplicem in Theologicis & antiquitatibus Eccleſiaſticis eruditionem, nec non indefeſſam diligentiam abunde in iis deprehendimus. Adeò ut judicemus, magno cum fructu lucubrationes illas non tantùm à Theologiæ ſtudioſis, ſed etiam à quibuſcunque literatis, præſertim Theologis & Eccleſiarum paſtoribus, legi poſſe: non obſtante, quòd nonnulla, noſtro judicio, occurrant, præſertim circa ritus & regimen Eccleſiaſticum, quæ cum recepto ordine & praxi Eccleſiarum noſtrarum in Belgio, & ſenſu noſtro, per omnia non ita conveniant. Actum Ultrajecti, VI. Eid. Jul. CIↃ IↃC XLV.

GISBERTUS VOETIUS, Theologiæ in Academia Ultrajectinâ, Profeſſor.

CAROLUS de MAETS, Theologiæ Profeſſor ibidem.

JOHANNES HOORNBEECK, Theologiæ ibidem Profeſſor.

Judicium Facultatis Theologicæ, Academiæ Franekero-Friſiæ.

QUandoquidem etiam à nobis flagitavit Vir Reverendus, Symmyſta nobis chariſſimus, Johannes Forbeſius, currente prælo Relectionem operis ſui Hiſtorico-Theologici, noſtrumque unà excudendum de operis editione judicium; nec voluimus, nec debuimus hîc eſſe ἀσύμβολοι: ac, quantum per occupationes licuit tum ordinarias, tum quæ extra ordinem occurrerunt, nec permiſerunt nos omnia & ſingula controverſiarum momenta eâ, qua voluiſſemus, accuratione excutere; luſtravimus tamen ſeriò partem operis maximam, non utique aut Viri talis aut operis Cenſores futuri, ſicubi etiam in apicibus nonnullis aliquo modo in diverſum à nobis abierit (qui ſentiendi & loquendi normam unicam, omniumque à Patribus nobiſque, & quovis alio dictorum obruſsim cum Clariſſimo Auctore ſtatuimus verbum Dei) ſed gratias acturi pro zelo & affectu, quo ad veritatis, communis depoſiti noſtri, defenſionem fertur, nec non pro labore & diligentiâ indefeſſâ, quam ad confectionem utiliſſimi antiquitatis Eccleſiaſticæ theſauri exantlavit; & pro inſtructione non diſcentibus tantùm, ſed & docentibus, ſummopere profuturâ. Quod facimus in præſens ſeriò, & ex animo; Deum venerati, ut vitam & otium concedat Viro eximio telam hanc aliquando ita pertexendi feliciter, ut illam feliciter exorſus eſt: atque ipſum rogantes, ut bono publico reliquorum IX. librorum editionem velit accelerare. *Franekera, die* 23. *Julii* M DC XLV.

JOHANNES CLOPPENBURCH, Verbi Divini Miniſter, & S. Theologiæ Doctor & Profeſſor.

JOHANNES COCCEJUS, S. Theol. D. ejuſque Facultatis & Hebr. L. Profeſſor, p. t. Academiæ Rector.

Judicium reverendi & inſignis Theologi, D. Samuelis Mareſii, *qui ab obitu collegæ ſui beatæ memoriæ* D. Henrici Altingi, *onus Profeſſionis Theologicæ in Academia Groningo-Omlandicâ, annum jam penè integrum, ſolus ſuſtinuit, accedente etiam officio magnifici Rectoris ejuſdem Academiæ.*

Aureum hoc opus *Inſtructionum Hiſtorico-Theologicarum* à Nobiliſſimo & Celeberrimo Theologo, D. Doctore *Forbeſio* conſcriptum, perlegi quantum potuī diligenter, & per continuas alias occupationes licuit: illudque deprehendi in ordine accuratum, in rebus quæ tractantur ſolidum, in teſtimoniis quæ referuntur exactum; ac undique ſummam Authoris longè Doctiſſimi, Eruditionem, Fidem & Diligentiam comprobans. Et quamvis non conſentiant docti Antiquitatis Eccleſiaſticæ eruderatores in ſingulis minutiis, ac nonnulla ſemper exſtent eo in genere, in quibus ſalvâ veritate fidei & Chriſtianâ charitate diſſentire licet; attamen ea huc referri video pleraque omnia, quæ vel veteribus Controverſiis Eccleſiæ benè intelligendis, vel iis elucidandis, quæ hodie nobis intercedunt variis cum Hæreticis, præcipuè verò hominibus Pontificiæ communionis, apprimè inſerviant: Nulluſque dubito, quin plurimis aliis, qui Theologica tractant, idem eveniat in hoc opere evolvendo, quod mihi, qui ſemper doctior ab illo receſſi. Præſertim poterit eſſe Junioribus inſtar Iſagoges ad ſtudium Antiquitatis, & pro Theſauro ac Faſciculo rerum ex illa expetendarum, ſolerter ac doctè temporum noſtrorum quæſtionibus applicatarum. Hîc enim videre eſt, quibuſnam armis Orthodoxi ſemper propugnaverint ſumma illa Religionis Chriſtianæ capita, quæ Domini noſtri Jeſu Chriſti Perſonam, Gratiam, Officia, Beneficia ſpectant; quos-nam Anabaptiſtæ & Sociniani habeant in ſuis fœdis hæreſibus Patriarchas: quæ ſit Mahumetiſmi origo & impuritas: ex quo fonte prodierit Ubiquetas: quàm bene cum Pelagianis & Semipelagianis conſentiant Remonſtrantes, & Jeſuitæ, aliæque Pelagii hoc tempore reliquiæ; quantopere abhorruerit Antiquitas Catholica ab Idololatria multiplici Romanenſium, ac eorundem Meritis, Opere operato, Tranſſubſtantiatione, Purgatorio, Papatu, ac aliis id genus, in quibus nequicquam de Veteris Eccleſiæ conſenſu gloriantur. Ut hinc liqueat, quòd, dum Reformatos odioſo Novatorum nomine traducunt, revera ſe veteratores prodant; Gibhonitis perſimiles, qui detritos calceos, laceras veſtes, utres confractos oſtentabant Iſraëlitis, falsò perſuaſuri ſe è longinquo venire. Licet autem Doctiſſimus Vir circa Regimen & Diſciplinam Eccleſiæ videatur ſentire idem, quod hactenus pleriſque in Eccleſiis tranſmarinis fuerat perſuaſum; id tamen potiùs obiter inſinuat, quàm tractat ex profeſſo; longéque molliùs & moderatiùs de eo loquitur, quàm obſtinati Formaliſtæ & Tyrannidis Epiſcopalis propugnatores; & illa inſuper dicit, quæ ſaltem Pontificiis debellandis, argumento ad hominem, multum conferant. Utinam quatuor reſiduos libros, quorum ſpem facit, his ſexdecim brevi adjiciat, Babylonis Romanæ turpitudini penitùs retegendæ plurimùm profuturos. Interea doctiſſimis iſtis ejus Lucubrationibus utatur ac fruatur Eccleſia Chriſti & Theologiæ puriori conſecranea Juventus: Deoque Optimo Maximo omnes Eruditionis ſimul & Orthodoxæ veritatis ſectatores, gratias mecum agant gratiſſimas, quòd Clariſſimi & Eruditiſſimi hujus Viri operâ & labore tam multa hîc conſequamur, quibus tum Eruditioni fax multiplex accenditur, tum Orthodoxiæ ſuſtinendæ plures & validi tibicines ſupponuntur. Hoc eſt, Reverende D. Forbeſi, meum de hoc tuo doctiſſimo opere judicium, quod non tam illi pondus addet, quàm meum in te comprobabit affectum, & per victuras chartas poſteritati commendabit. Plus ſplendoris ex iſto libro Nomini meo accedet, quàm Authoritatis illi ex meo nomine; videorque mihi hîc eos imitari, qui Templorum marmoribus & columnis ſua nomina incidunt; Pro ſe enim tuus labor ſatis loquetur, nec commendatitiis eget. Vino vendibili hac hederâ ſuſpenſâ opus non erat. Sed cum ita volueris, nolle non debui: mihique ipſi gratulor, quod hac quaſi conteſſeratione hoſpitalitatis, (Tertullianeam agnoſcis vocem) fraternitatis appellationem & communicationem pacis, *quæ jura non alia ratio regit, quàm ejuſdem Sacramenti una traditio*, tecum liceat profiteri. Scripſi Groningæ Friſiorum, XXII Junii, 1645.

SAMUEL MARESIUS, S. Theologiæ Doctor, & Profeſſor ordinarius in Academia Illuſtrium ac PP. Ordinum Groningæ & Omlandiæ, ac p. t. ejuſdem Academiæ Rector.

Judi-

Judicium Clariſſimi, doctiſſimi, & celeberrimi Viri, GERARDI JOANNIS VOSSII, *Olim Lugduni Batavorum, Illuſtrium Hollandiæ & Weſtfriſiæ D.D. Ordinum Collegii Theologici Regentis; Nunc autem Amſtelodami, ſacræ, eccleſiaſticæ, ac civilis, atque adeò univerſalis Hiſtoriæ Profeſſoris.*

Nobiliſſimo, reverendo, & ſummo Viro,

JOANNI FORBESIO, DOMINO à CORSE, S. Theologiæ Doctori eximio, inque Academia Aberdonienſi ejuſdem Profeſſori,

Gerardus Joannes Voſſius S.P.D.

NOn dubium eſt, quin omnibus veritatis ac concordiæ amantibus dolorem adferat maximum, quòd antiquæ toties repullulent hæreſes; quandoque etiam ſuccreſcant novæ, & olim inauditæ, nec minùs veteribus illis ſectis veritati adverſæ, & paci. Cujus rei cauſſam eſſe præcipuam arbitror, quòd qui animum adplicant ad legendum ſacras literas, magnam id partem faciant, vel cum ſtulta ingenii ſui fiduciâ, vel præjudicio ab iis profecto, quos per omnia ſequi ſibi propoſuerint, vel ab animo haut aliter eas interpretandi, quàm iis locis, ubi degant, conducibilius videatur, ad conſequendum, vel retinendum, mundi bona. Quomodo adfecti parum cogitant, Scripturas non eſſe Scripturas, quoties alio intelliguntur Spiritu, quàm ſunt ſcriptæ. Niſi igitur de infelici horum grege eſſe velimus, quemque veritatem magis amare convenit, quàm ſeipſum; ac ante omnia quidem ſcrutandum, quid Deus dicat in Verbo ſuo: Sed ne perperam illud interpretemur, quando omnes ad errorem ſumus proclives; attendere etiam debemus, non modò quid unus & alter, ſed omnino quid conſtanter docuerit Eccleſia Dei. Quantopere enim repugnat perſpicuitati Scripturæ, ſi ita exaratæ credantur, ut, ab Apoſtolorum exceſſu, ne in præcipuis quidem fidei capitibus ipſi eas Eccleſiarum doctiſſimi ceperint antiſtites! Quantum item adverſatur bonitati Dei, & amori erga nos, ſi per tot ſecula ad Scripturarum intelligentiam defuiſſe ſtatuamus Spiritum Dei, viris licet pietate, & ſanctimoniâ, præcellentibus, Eccleſiæque ſemper commendatiſſimis, atque eo melioribus, quo Apoſtolicis propiores erant temporibus! Nec ignoro, dicta hæc noſtra parum deſcendere in animos multorum, quia videant etiam ad antiquitatem provocari in cauſſa deploratiſſimâ. Qui cogitare debebant, niſi iſti hoſpites forent in veterum lectione, non tam futilibus motum iri. Viderent enim, bellos hoſce provocatores incaſſum jactare antiquos, præterquam apud vetuſtatis neſcios, qualibus ſe os facile ſublinere poſſe ſperant. Cæteri autem, qui hiſtoriâ Eccleſiæ ſunt exculti, nullo negotio cernunt opiniones eas, quas fruſtra venditant pro antiquis, ſi non heri vel nuper natæ ſint, plurimùm ſaltem cœpiſſe demum ante duo tria, vel ſummùm ſex ſeptem ſecula, vel non multò ampliùs. Ut obducere illis liceat hoc Optati Milevitani, lib. VI: *Quæ eſt iſta nova & ſtulta ſapientia, novitatem quærere in viſceribus vetuſtatis?* Quis verò non fateatur, præſcriptione iſtiusmodi multùm firmari animos noſtros in genuina Scripturæ interpretatione; validius quoque, munitiuſque, hæreſes refelli? Quare hoc armorum genere ſemper pugnatum fuit à ſanctis Patribus: qui præcipuè quidem ſe tuentur Scripturæ auctoritate: nec tamen prætereunt priorum temporum conſenſum. Hoc luce clarius eſt ex iis, quæ diſſerunt adverſus Marcionem, Valentinum, & his æquales: item Samoſatenum, Arrium, Macedonium: nec minùs Pelagium, Neſtorium, Eutychem: ut præteream hæreticorum cæteros. Vellem iſta adtenderent, qui territi, diffuſo adeò, ut ajunt, Eccleſiaſticæ antiquitatis Oceano, propterea veteres Theologos non legunt; & quia negligunt, neſciunt; & poſtquam ignorant, aſpernantur; ac ne temere contemnere, vel ſoli neſcire, videantur, etiam traducendo illos, complurium animos ab iis abalienant. Tanti mali fons caputque eſt, otii amor ac laboris fuga. Dum non ſatis cogitant, certiſſimum illud Ariſtotelis effatum in Nicomachiis, artem ac virtutem verſari circa id quod difficilius eſt. Et tamen difficultatem illam, de qua tantopere conqueruntur, multum leniat rectus ſtudiorum ordo, & hoc omni hiſtoriæ innatum, quod delectat, & aſſidua ingentis boni cogitatio, quod ex hiſtoria Eccleſiæ, veterumque Theologorum lectione, ad nos redit. Fidem fecerint vel ſolius magnæ Britanniæ veſtræ, vel etiam noſtræ, tot Theologi ſummi: ante omnes κειμήλιον illud hominis Joannes Juëllus, antiſtes Sariſberienſis. Quis enim è conciliis, vel doctoribus (quotquot primis fuere annis

nis ſexcentis) non animoſiùs modò, ſed doctiùs quoque, vel feliciùs, impugnavit adverſarios? Non defuere quidem, quibus hoc diſputandi genus minùs probaretur: ſed, præſtantiſſimi etiam Whitakeri judicio, timidiores hi fuere, quàm neceſſe erat. Poteram & alios ſubdere magno numero. Semper enim Britannia abundavit Theologis, ut Scripturarum, ſic antiquitatis etiam intelligentiſſimis. Sed ut de iis pluribus dicam, brevitas inſtituti non ſinit. Ad te itaque venio, eximie Forbeſi: qui uti habuiſti antea, quem ſequereris, patrem tuum, τὸν μακαρίτην Patricium Forbeſium, Epiſcopum Aberdonienſem, virum undecunque doctiſſimum; ita ipſe deinceps, in hoc antiquitatis ſtudio, patriæ præibis, ac cunctis amantibus rectam ſtudiorum viam. Nihil me auribus tuis dare, indicio omnibus erit utraque hæc, & Theologica, inquam, & Hiſtorica Instructio tua, & ille ſignorum tuorum adſpectus adverſus tot infeſta hæreticorum agmina. Quem equidem neſcio ùtrùm comparare velim phalangi Macedonicæ, an aciei Romanæ. Sed huic potiùs, quando, (quod defuiſſe phalangi Polybius oſtendit) copiis tuis ſemper erit locus, ſic armorum viribus, ſic ſcientiâ, atque arte, inſtructis ad nullum non pugnæ genus. Habet igitur melioribus ſacrata Muſis adoleſcentia, unde meliùs ſapiat, dum videt eos, qui ſic avocant ab antiquis, ſibi ſemitam non ſapere, licet aliis monſtrent viam. Habet quoque media illa ac conſtans ætas, quo accendatur deinceps ad ſtudium antiquitatis, ſi priùs neglexit; vel ſi ſerum id putet, ſaltem ut alienis videre oculis adſueſcat, ubi nequit ſuis. Habent denique etiam, in veteribus Theologis ſubacti, unde proficiant: imò ſi ipſi pariter bene mereri de hoc ſtudio volent, non deerit hinc exemplum, quod ſcribendo æmulentur; quò ita magis & magis gliſcat hiſtoriæ Eccleſiaſticæ honos ac fructus. Vides, ut quod noſtrum ſit de laboribus tuis judicium, non pigitum fuerit memorare: ac confido idem omnes uno ore dicturos, quorum palato antiquitas ſapit. Etſi verò nunquam tam feliciter agatur cum Eccleſia Dei, ut etiam boni omnes per omnia conſpirent; confido tamen, etiam ex iis, qui antea diſſenſerint, hiſce tuis lectis, conventuros non paucos; ſaltem in illis religionis capitibus, ſuper quibus in VI Conciliis univerſalibus, vel Africanis etiam, & Arauſionenſi, olim convênit. In iis autem, quæ non ad fundamentum, ſed ſtructuram pertinent, non pacem minùs conſecter, quàm amplectar veritatem: ut qui ſciam, non modò hæreſin vitandam, ſed etiam ſchiſma: ac propterea, licet ubique grata eſſe veritas debeat, aliter tamen cum fratribus, quàm hæreticis, eſſe diſputandum. Utinam verò Nobiliſſime, ac Clariſſime Forbeſi, hac crudâ ac viridi ſenectute pertexere tibi detur cætera hujus operis auro magis aurei. Hoc ut contingat, rogamus omnes Dominum Deum: cui, Eccleſiæ ſuæ cauſsâ, curæ fore confidimus, & te, & labores tuos. Amſtelodami, CIↃ IↃC XLV. X. Kalend. Sextiles.

INDEX

I N D E X
LIBRORUM & CAPITUM
INSTRUCTIONUM
HISTORICO-THEOLOGICARUM.

LIBER PRIMUS.

De Deo.

CAPUT I. *Symbolum Apoſtolorum, ejuſque inſtitutio.* paginâ 1
II. *Brevis hiſtoria præcipuarum hæreſium, quæ contra ſanam de Deo doctrinam exortæ, & à Catholicis Patribus damnatæ ſunt.* ibid.
III. *Specimen doctrinæ antiquiſſimorum Patrum, ex Ignatio, Juſtino, Athenagorâ, & Irenæo.* 6
IV. *Quatuor ſymbola, videlicet Antiochenum, Nicænum, Conſtantinopolitanum, & Athanaſii: unà cum excerptis quibuſdam ad doctrinæ hujus illuſtrationem ſpectantibus, ex Athanaſii epiſtolâ de fide ad Jovinianum imperatorem, ejuſdemque libro, cui titulus eſt, ἐκθέσις πίστεως, & ex ſynodali epiſtolâ Patrum Concilii Conſtantinopolitani.* 10
V. *Unus Deus Trinitas.* 13
VI. *De Spiritûs Sancti proceſſione à Patre & Filio.* 15
VII. *Contra anonymi cujuſdam Socinianorum Patroni diſſertationem de pace & concordiâ Eccleſiæ, editam per Irenæum Philalethen, ſic falsò dictum; cùm ſit Acataſtaſius Miſalethes.* 17
VIII. *De ſanctiſſimæ Trinitatis inſeparabilitate, & indivisâ operatione ad extra.* 19
IX. *De operationibus theandricis, ſeu Deivirilibus.* 20
X. *Inſeparabilitati non officit ordo, neque appropriatio, neque vocum aut ſymbolorum ſeparatio.* ibid.
XI. *De relationibus non exeuntibus. Item, de loquutionibus de perſona aliqua Divinâ ad ſeipſam.* 22
XII. *De nominibus, quæ de Deo dicuntur reſpectu creaturæ.* 23
XIII. *De creatione hominis ad imaginem Trinitatis. Et de illo Dei ad Deum alloquio,* Faciamus hominem ad imaginem noſtram. 24
XIV. *De tribus hoſpitio exceptis ab Abrahamo.* 26
XV. *Explicatio quorundam SS. Scripturæ dictorum de uno Deo.* 27
XVI. *De hymno triſagio.* 28
XVII. *Oſtenditur unitas eſſentiæ divinæ in Trinitate perſonarum, per doctrinam baptiſmi, & unitatem nominis.* 30
XVIII. *De Patre noſtro, quem oratione Dominicâ invocamus.* 32
XIX. *Cui per Mediatorem reconciliemur.* 33
XX. *Cur Patri appropriatur quod toti convenit Trinitati, in negotio reconciliationis per Mediatorem.* 34
XXI. *Regula utilis ad intelligendas loqutiones de Trinitate Deo.* Quando unus trium in aliquo opere nominatur, univerſa operari Trinitas intelligitur. 35
XXII. *De hymno glorificationis,* Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto, ſicut erat in principio, &c. 36
XXIII. *De unâ indiviſa adoratione, & invocatione, & collaudatione ſanctiſſimæ Trinitatis.* 37
XXIV. *Idipſum oſtenditur in Chriſto orante, & exaudiente.* 42
XXV. *De Chriſti ſubjectione, & minoritate.* 43
XXVI. *De Dei adventu, & miſſione perſonæ divinæ.* 45
XXVII. *A quo petamus & accipiamus Spiritum Sanctum.* ibid.
XXVIII. *Explicatio precationis Apoſtolicæ, II. Cor. 13. verſ. ult.* 46
XXIX. *De Deo & Patre Domini noſtri Jeſu Chriſti.* 47
XXX. *De noſtra cum Chriſto fraternitate, & diſcrimine inter naturalem & adoptivos filios Dei.* 49
XXXI. *De objecto doxologiæ & ſupplicationis Apoſtolicæ, II. Cor. 1. 3. Epheſ. 1, 3, 13. & 3. 14.* 51
XXXII. *De ſalutatione Apoſtolis uſitatâ, initio epiſtolarum, & quibuſdam aliis ſimilibus dictis.* 52
XXXIII. *Quòd in Trinitate Deo ſit unitas, & diſtinctio; non autem compoſitio, vel diviſio, vel diverſitas, vel differentia propriè dicta, vel diſcrepantia, vel diſſimilitudo; nec triplicitas, nec ſingularitas; aut ſolitudo, neque confuſio, &c.* [illegible]
XXXIV. *Theſes de natura Dei.* 57
XXXV. *Theſes de perſonarum Trinitate in unitate ſimpliciſſimæ Deitatis.* 60
XXXVI. *De Anthropomorphitis, quorum mentio facta eſt cap. 34. theſi quartâ.* 64
XXXVII. *De Florinianis, ſeu Florianis, & de Libertinis, quorum facta eſt mentio, cap. 34. theſ. 16. & de portentoſa impietate, quæ illis cum aliis quibuſdam hæreticis communis fuit. Et de nocturnis ſacris.* 66
XXXVIII. *De Colutho, cujus mentio facta eſt cap. 34. theſ. 21. ejuſque ſectatoribus Colluthianis.* 71
Epilogus libri primi, conſtans metro, & contemplatione, & doxologiâ. ibid.

LIBER II.

De Myſterio Incarnationis.

I. *Hiſtorica narratio, de prima claſſe hæreſeon, quæ contra orthodoxam de Verbi incarnatione doctrinam exortæ ſunt, & ab orthodoxis ſive Catholicis rejectæ ac refutatæ: ſeu de primo genere hæreti-*

 corum

corum Χελωνυχίων, quod eos comprehendit hæreticos, qui de natura & veritate humanitatis Chriſti errârunt. pag. 73
CAP. II. Secundum genus hæreticorum Χελωνυχίων, quo comprehenduntur illi hæretici, qui veritatem humanæ Chriſti naturæ agnoſcentes, errârunt tamen de ejuſdem naturæ origine. 75
III. Tertium genus hæreticorum Χελωνυχίων. In quo genere ſunt errantes de perſona Chriſti, quamvis de humanitatis ejus veritate & origine cum orthodoxis conſentiant. 76
IV. De quarto genere hæreticorum Χελωνυχίων, quod complectitur eos hæreticos, qui de perſona Chriſti cum Catholicis conſentientes, errârunt tamen de naturarum in unâ illa perſonâ unione & proprietatibus; vel etiam de perſona & natura, ut Acephali. Ibid.
V. Orthodoxa antitheſis, compendio metrico propoſitu, contra omnes memoratas hæreſes, & errores, in argumento de myſterio Incarnationis. 77
VI. Duodecim capitula ſeu anathematiſmi Cyrilli, à Synodo tertiâ œcumenicâ Epheſinâ approbati, cum hiſtoricâ præfatiunculâ. 78
VII. Exegeſis quorundam capitulorum Cyrilli, adjectis quibuſdam aliorum Patrum ſententiis orthodoxis. 79
VIII. De Maſſalianis, in Synodo etiam tertia œcumenicâ, Epheſi celebratâ, damnatis, qui & Euchetæ & Enthuſiaſtæ dicuntur. 81
IX. Præfatio hiſtorica, de hæreſi Eutychetis & Dioſcori; & de occaſione, ac definitione quarti œcumenici Concilii, Chalcedone celebrati. 82
X. Flaviani Epiſcopi Conſtantinopolitani expoſitio fidei, quam in Concilio Conſtantinopolitano edidit, anno Domini 448. quam etiam œcumenica Chalcedonenſis ſynodus approbavit, anno Domini 451. ſicut teſtantur acta Synodi Chalcedonenſis, actione primâ; ubi exſtat hæc expoſitio, ejuſdemque approbatio. 83
XI. Encyclica epiſtola Leonis, ejus nominis primi, Epiſcopi Romani, ad Flavianum Conſtantinopolitanum Epiſcopum, contra Eutychetis hæreſin. Quæ epiſtola in Concilio œcumenico Chalcedonenſi coram ſexcentis & triginta Epiſcopis lecta eſt, & conſentientibus omnium ſuffragiis approbata, & ſecunda actioni illius Concilii inſerta, omniumque ſubſcriptionibus roborata. Et eſt epiſtola decima, in libro epiſtolarum Leonis, ſex diſtincta capitulis, ſeu ſectionibus, in edit. Lugd. anno 1633. cum ſubjectis capitum, ſeu ſectionum, titulis. Ibid.
XII. Synodica fidei expoſitio, à Patribus ſexcentis triginta edita in Concilio Chalcedonenſi, œcumenico quarto, contra hæreſin Eutychetis Archimandritæ Conſtantinopolitani, & Dioſcori Patriarchæ Alexandrini, regnante Marciano Imperatore, anno Domini 451. ex quinta actione illius Concilii. Accedunt quædam antiquiorum Patrum teſtimonia. 86
XIII. Plura in eandem ſententiam de incarnatione Domini, ex epiſtolis Leonis I. Epiſcopi Romani. Adjectâ profeſſione Gregorii I. Epiſcopi Romani de quatuor œcumenicis Conciliis. Cum annotatione de Polemone, & de Tropitis. 87

LIBER III.

De variâ Eccleſiarum conditione, multiſque hæreſibus, & diſſenſionibus: & de quinto œcumenico Concilio, & aliis quibuſdam Conciliis: atque adeò de rerum ſtatu, poſt Concilium Chalcedonenſe, uſque ad tempora Heraclii Imperatoris. Et de politico Italiæ regimine, uſque ad Carolum Magnum.

I. SEries Imperatorum, qui Romani Imperii ſceptra geſtârunt, à tempore Concilii Chalcedonenſis uſque ad Imperium Heraclii, id eſt, ab anno Domini 451. uſque ad annum Domini 610. ubi etiam de Odoacro Herulo, & Gothicis Italiæ regibus, & de Exarchis, & de coronatione Caroli Magni in Imperatorem Occidentis. 90
II. Series Pontificum Romanorum, à tempore Concilii Chalcedonenſis, uſque ad Imperium Heraclii: ex libro Pontificali, & Platina, & Sabellico, Ennead. 8. Et Onuphrio, & Binio, &c. 93
III. Series Epiſcoporum, qui Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ præfuerunt, à tempore Concilii Chalcedonenſis, uſque ad tempora Heraclii Imperatoris. Ex Chronologia Nicephori, Patriarchæ Conſtantinopolitani, & ex aliis ſcriptoribus. Ibid.
IV. Series Epiſcoporum Alexandriæ, à tempore Concilii Chalcedonenſis, uſque ad tempora Heraclii Imperatoris. Ex Nicephori Patriarchæ Conſtantinopolitani Chronologiâ, & aliis ſcriptoribus. 95
V. Series Epiſcoporum Antiochiæ Syriæ (quæ etiam Theopolis, Θεόπολις, dicta eſt) qui eam ſedem obtinuerunt à tempore Concilii Chalcedonenſis, uſque ad tempora Heraclii Imperatoris. Ex Chronologia Nicephori Patriarchæ Conſtantinopolitani, & aliis ſcriptoribus. Ibid.
VI. Series Epiſcoporum Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, à tempore Concilii Chalcedonenſis, uſque ad tempora Heraclii Imperatoris. Ex Chronologia Nicephori Patriarchæ Conſtantinopolitani, & ex aliis ſcriptoribus. 97
VII. Hiſtorica narratio, de Proterio Epiſcopo Alexandrino. Ibid.
VIII. De literis Encyclicis Leonis Imperatoris, & de duobus Timotheis, Æluro & Salophaciolo, Epiſcopis Alexandrinis. 98
IX. De Petro Moggo, & Johanne Talajâ, Epiſcopis Alexandrinis, & Calandione, Epiſcopo Antiocheno. 99
X. Ἑνωτικὸν, id eſt, unitivum, ſive epiſtola pacificatoria, Zenonis Imperatoris. Ex Evagrii lib. 3. cap. 14. & Liberati breviario, cap. 18. & Niceph. Calliſt. lib. 16. cap. 12. 100
XI. De Acacio Epiſcopo Conſtantinopolitano, & de lite inter eum & Felicem tertium, Papam Romanum. 101
XII. De Martyrio, Epiſcopo Antiocheno, & de Petro Gnapheo, ſeu Fullone, etiam Epiſcopo Antiocheno, ejuſque ſectatoribus Fullonianis, ſeu Theopaſchitis hæreticis. 102
XIII. De Anaſtaſio, hujus nominis ſecundo, Epiſcopo Romano. 103
XIV. De Acephalis hæreticis. 104
XV. De Agapeto Epiſcopo Romano, & Anthimo & Mennâ Epiſcopis Conſtantinopolitanis. Et de ſynodo Mennæ contra Acephalos. 105
XVI. De Xenaia Hieropolitano, & de Flaviano ac Severo, Epiſcopis Antiochenis. 106
XVII. De variis Severitarum ſectis, ubi de Monophyſitis, & de Tritheitis. Item de Jacobitis, & Armenis,

menitis, & Chazinzariis, & Maronitis. Item de orthodoxis illis qui dicebantur Melchitæ. pag. 107

CAP. XVIII. *De Aphthartodocitis, & eorum hæreſi.* 108

XIX. *De hæreſi Agnoïtarum.* 117

XX. *Diſſertatio ſcholaſtica, de Chriſti ſcientiâ & neſcientiâ, & profectu ſecundùm humanitatem, in diebus ejus infirmitatis: cum refutatione fallaciæ illius artis, quam æquivocationem vocant.* 117

XXI. *De Schiſmate, quod Romæ fuit inter Symmachum & Laurentium. Et de loquutione iſta, quâ dicitur, Unum de Trinitate crucifixum eſſe. Et de Chriſti perſonâ compoſitâ. Ubi de contentione inter Hormiſdam Papam Rom. & Monachos Scythas. Et de loquutione illâ, ex duabus & in duabus naturis.* 128

XXII. *De invidiâ, & injuſtis decretis Bonifacii ſecundi, Papæ Romani; Et de ejus epiſtola ad Eulalium.* 138

XXIII. *De Silverio, Papa Romano: Et de illegitima ac ſceleratâ irruptione Vigilii, & de Pelagii primi ordinatione.* 139

XXIV. *De occaſione quinti œcumenici Concilii, rebuſque in eo geſtis, narratio hiſtorica.* 141

XXV. *Sententia Synodica quinti œcumenici Concilii, de tribus capitulis. Ex collatione octavâ illius Concilii. Cui ſententiæ ſubſcripſerunt centum ſexaginta quinque Epiſcopi anno Domini 553. & Imperii Juſtiniani ſenioris, anno 27.* 142

XXVI. *De erroribus Origenis, in quinta Synodo damnatis.* 147

XXVII. *Antitheſes Conſtituti Vigiliani, & quintæ Synodi, de tribus capitulis. Cum auctario ex Gelaſio & Iſidoro.* 148

XXVIII. *Quorundam Romanorum Pontificum de quinta Synodo teſtimonia.* 150

XXIX. *Duodecim obſervationes, quæ in citatis Pontificum Romanorum teſtimoniis (addito Bedæ teſtimonio) partim expreſsè ponuntur, partim implicitè, id eſt, per evidentem, & neceſſariam conſequentiam inde promanantes inveniuntur.* 154

XXX. *De Pelagii ſecundi, Pontificis Romani, ordinatione abſque juſſu Imperatoris, cum annotatione Onuphrii. Item de obitu ejuſdem Pelagii, ejuſque ſucceſſore Gregorio Magno, & Gregorii amico Leandro Epiſcopo Hiſpal. Et de converſione Gothorum in Hiſpania. Et de converſione Anglorum. Et de veteri Eccleſiâ Scoticanâ. Et de veterum Britannorum converſione ad Chriſtianiſmum.* 155

LIBER IV.

De Muhammede, ejuſque impietate & ſectatoribus. Et de bello ſacro, & aliis quibuſdam bellis.

I. *De occaſione, & tempore, & loco, quibus prodiit Muhammedes: & de origine Hagiræ, & feſtivitate diei veneris.* 161

II. *De annis Hagiræ, & menſibus Hagarenis & diebus.* 162

III. *De origine doctrinæ Muhammedicæ, & Alcorani.* 164

IV. *Impietatis doctrinæ Muhammedanæ ſpecimen primum, quod eſt, de regula fidei.* 165

V. *Impietatis doctrinæ Muhammedanæ ſecundum ſpecimen, quod eſt, de Deo.* 172

VI. *Impietatis doctrinæ Muhammedanæ tertium ſpecimen, quod eſt, de Chriſto.* 175

VII. *Impietatis doctrinæ Muhammedanæ quartum ſpecimen, quod eſt, de morte Chriſti.* 178

VIII. *Impietatis doctrinæ Muhammedanæ quintum ſpecimen. ubi detegitur & refellitur diabolica Muhammedis in Chriſtianos calumnia, de deificatione beatæ Virginis Mariæ.* 180

IX. *Impietatis doctrinæ Muhammedanæ ſextum ſpecimen, quod eſt, de juramento, & latrocinio.* 181

X. *Impietatis doctrinæ Muhammedanæ ſeptimum ſpecimen, quo tollit diſcrimen veræ & falſæ religionis, quoad ſalutis adeptionem.* ibid.

XI. *De ſpurcitie doctrinæ Muhammedanæ, ubi etiam de anniverſario Muhammedanorum jejunio, & de Paradiſo Muhammedano.* 184

XII. *De barbara inhumanitate doctrinæ Muhammedanæ, jubentis verberari uxores.* 184

XIII. *De Doctrinæ Muhammedicæ fabuloſa vanitate.* 184

XIV. *De Saracenorum circumciſione, etiam ante Muhammedem; & unde dicti ſint Saraceni.* 187

XV. *Quibus modis propagata ſit, & conſervetur adhuc, Muhammedana ſuperſtitio. Item de appellationibus Muſulmanorum, Iſlamorum, Jezideorum, Gaurorum, Sophinorum, Mamlucorum, Sultanorum, Chaliphorum, Seriphum, &c. & de ſymbolo Muhammedano.* 188

XVI. *Hiſtorica narratio de Muhammedis & ſectatorum ejus ſucceſſu. Et de obitu Muhammedis.* 191

XVII. *De incremento & magnitudine Imperii Saracenorum.* 192

XVIII. *De Imperii Saracenici diſtractione, & diſputatione.* 194

XIX. *De origine gentis initiiſque potentiæ Turcarum.* 196

XX. *De bello ſacro, & de Mamlucis.* 197

XXI. *De rerum Chriſtianarum ſtatu in Europa, tempore belli ſacri Aſiatici, aliiſque bellis, obtentu religionis, à Sede Romanâ ſuſcitatis; & de Concilio Lateranenſi ſub Innocentio Papa 3. Item de multis corruptelis, variiſque Monachorum ordinibus, & de perſequutione Waldenſium, ſub titulo etiam belli ſacri. Item de periodo Imperii Saracenici in Oriente.* 198

XXII. *De Imperio Turcarum Oſmannico, ſive Othmanico.* 202

XXIII. *De Stiriſiis Marochianis: & de hodierno Muhammedanorum ſtatu, quoad poſſeſſionum amplitudinem. Item de eorum futura ad Chriſtianiſmum converſione.* 205

LIBER V.

De Monothelitis, & de Honorio Papa Romano, hæretico Monothelitâ.

I. *De ortu hæreſeos Monothelitarum, & occaſione ſynodorum, contra eam hæreſin, &c.* 206

II. *Synodica confeſſio, & determinatio Concilii Lateranenſis Romani, in quo centum & quinque Epiſcopi, typo Conſtantis Imperatoris proſcripto, Monothelitarum hæreſin, ejuſque promotores Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, & Paulum Conſtantinopolitanos condemnarunt: anno Domini 649. anno autem nono Imperii Conſtantis: præſidente ſancto ac beatiſſimo Martino Papâ primo ſanctæ ſedis Apoſtolicæ urbis Romæ; propoſitis ſacroſanctis & venerabilibus Euangeliis; in Eccleſiâ Domini Dei & Salvatoris noſtri, quæ vocatur Conſtantiniana, &c.* 208

III. *Sententia ſeu confeſſio Concilii Agathonis, Papæ Romani.* 210

IV. *Sententia ſynodica ſextæ Synodi œcumenicæ.* 211

V. *De auctoritate Synodi illius, quæ πενθέκτη, ſeu quiniſexta dicitur.* 214

VI. *Canon primus quiniſextæ Synodi.* 217

VII. *De phraſi illâ, quâ ab hujus ſeptimi & ſuperioris etiam ſexti ſeculi Patribus, beata Virgo Maria appellatur interdum Domina noſtra δέσποινα ἡμῶν.* 219

Cap. VIII. *Sergii & Honorii conſenſus de una voluntate, & contra duas operationes, unius Domini noſtri Jeſu Chriſti.* paginâ 219

IX. *Sophronii doctrina orthodoxa, quæ à Sergio & Honorio rejecta eſt.* 220

X. *Honorium Papam Romanum, cum aliis Monothelitis hæreticis, propter eandem hæreſin damnatum & anathematizatum eſſe à ſexta œcumenicâ Synodo, aliiſque ſynodis, ipſiſque adeò Rom. Pontificibus, luculenter oſtenditur.* 224

XI. *Argumenta, ſive inanes cavillationes, quibus, contra clariſſimam rei geſtæ hiſtoriam, utuntur Papiſtæ quidam infallibiliarii, Onuphrius, Andreas Schottus, Baronius, Binius, Bellarminus, Gretſerus, &c.* 225

XII. *Refutatio figmenti de falſatione actorum ſextæ Synodi, quam dicunt à Theodoro Patriarcha factam.* 226

XIII. *Reſpondetur ad primam rationem, quam adferunt memorati infallibiliarii.* ibid.

XIV. *Reſpondetur ad ſecundam rationem, quâ infallibiliarii iſti probare nituntur falſationem actorum ſextæ Synodi, in negotio Honorii.* 234

XV. *Reſpondetur ad tertiam rationem, quâ cavillatores iſti oppugnant integritatem actorum ſextæ Synodi, in negotio Honorii.* 236

XVI. *Reſpondetur ad quartam rationem, quam adferunt ſophiſtæ, ut imperitis perſuadeant, falſata eſſe acta ſextæ Synodi, in negotio Honorii.* 237

XVII. *Reſpondetur ad contentioſorum iſtorum argumentum ab autoritate petitum, contra acta ſextæ Synodi, in negotio Honorii.* 238

XVIII. *Vindiciæ epiſtolæ Leonis ſecundi, Papæ Romani, quæ ſcripta eſt ad Conſtantinum Imperatorem.* 243

XIX. *Defenſio epiſtolæ Conſtantini Imperatoris ad Leonem ſecundum, Papam Romanum, de ſexta Synodo.* 247

XX. *Defenſio epiſtolarum Leonis ſecundi, Papæ Romani, ad Epiſcopos Hiſpanos, & ad regem Ervigium.* ibid.

XXI. *Epiſtolæ Leonis ſecundi, Epiſcopi Romani, ad Conſtantinum Imperatorem ſcriptæ, defenſio contra impudentiam Bellarmini, ejuſque aſſeclæ Gretſeri.* 249

XXII. *Deſtruuntur alia Bellarm. perfugia.* 250

XXIII. *De Johanne quiato, Papâ Romano; & de literis Juſtiniani ſecundi Imperatoris, Cononi Papæ, Johannis ſucceſſori, redditis. Et de quiniſextâ Synodo, aliiſque Synodis, & Principibus, & Pontificibus, in damnatione Honorii conſentientibus.* ibid.

XXIV. Περὶ τῆς δίκης, *ſive de æquitate ſententiæ à Patribus contra Honorium latæ.* 252

XXV. *Proponitur & refellitur primum adverſariorum argumentum, quo ſententiæ, à ſexta œcumenica Synodo contra Honorium latæ, æquitatem fruſtra oppugnant.* ibid.

XXVI. *Brevis exercitatio, de una voluntate, vel duabus voluntatibus.* 255

XXVII. *Refutatur ſecundum argumentum Papiſtarum, quod adferunt contra æquitatem damnationis Honorii.* 256

XXVIII. *Ad tertium argumentum, quo Patrum accuſatores Papiſtæ utuntur contra æquitatem ſententiæ adverſus Honorium à Patribus latæ, reſponſio, complectens undecim propoſitiones.* ibid.

XXIX. *Confirmatur prima noſtra propoſitio.* 257

XXX. *Confirmantur cæteræ noſtræ propoſitiones.* 263

XXXI. *Refellitur ultima Papiſtarum ſtropha, quâ Honorium ajunt erraſſe occultè, ut privatam perſonam; non autem publicè, ut Papam Romanum.* 266

LIBER VI.

Contra hæreſin Adoptionariorum.

I. *De Adoptionariis, eorumque hæreſi: & de Francofurtenſi, aliiſque Conciliis, ſuper ea controverſiâ habitis.* 270

II. *Argumenta orthodoxorum, ſumta ex divinis Scripturis, contra Adoptionarios.* 272

III. *Conſenſus antiquiorum Patrum.* 273

IV. *Argumenta orthodox. ſumta à ratione.* ibid.

V. *Reſpondetur quibuſdam objectionibus Adoptionariorum.* 274

VI. *Vindicantur Irenæus & Hilarius: aliorum autem quorundam doctorum* ἀκυρολογία *notatur, non imitanda.* 275

VII. *De duabus quæſtionibus, ab hoc argumento non alienis.* 276

LIBER VII.

De objecto religioſi cultûs. Et de ſeptimis & octavis nuncupatis œcumenicis Synodis.

I. *Exponuntur vocabula*, Religio, cultus, adoratio, honor, ſervitus, latria, hyperdulia. 279

II. *Specimen doctrinæ Romanenſium de objecto religioſi cultûs: cum antidoto.* 284

III. *De cultu Domini noſtri Jeſu Chriſti.* 297

IV. *Patrum teſtimoniis declaratur, cultum religioſum ſoli Deo exhibendum eſſe.* 300

V. *Vindiciæ Scripturarum & Patrum, quibus conantur Romanenſes ſententiam ſuam ſufflaminare.* 306

VI. *De vanitate ſimulacrorum; & de vocabulis*, idolum, ſimulacrum, imago: *& quæ mens legis prohibentis religionem ſimulacrorum.* 313

VII. *De origine idolorum, ſeu ſimulacrorum, ſive imaginum ad adorandum factarum aut aſſumtarum, ante promulgationem Evangelii.* 316

VIII. *De imaginum uſu apud Chriſtianos, uſque ad Conſtantinum Magnum Imperatorem.* 318

IX. *Hiſtoria imaginum à tempore Conſtantini Magni, qui regnare cœpit anno Domini 306. uſque ad Quiniſextam Synodum, quæ ſub Juſtiniano juniore Auguſto celebrata eſt anno Domini 692.* 324

X. *De imaginibus narratio hiſtorica à tempore Quiniſextæ Synodi, uſque ad Synodum Francofurtenſem, ſub Carolo Magno celebratam, anno Domini 794. ubi etiam de duabus nuncupatis ſeptimis œcumenicis Synodis.* 330

XI. *Specimen doctrinæ Concilii Francofurtenſis, cum diſcuſſione offuciarum Baronii & Bellarmini, & ineptis quibuſdam Adriani primi, Papæ Romani, reſponſionibus, & abſurdâ ejus doctrinâ.* 331

XII. *Hiſtorica narratio de imaginibus, à tempore Concilii Francofurtenſis, id eſt, ab anno Domini 794. uſque ad annum Domini 1200. ubi de Synodo Conſtantinopolitanâ ſub Leone Armenio Imperatore, & Synodo Pariſienſi, ſub Ludovico Pio Imperatore Occidentis, & de Synodo Conſtantinopolitana ſub Michaele Imperatore, quæ dicta eſt Synodus prima & ſecunda: & de duabus nuncupatis octavis œcumenicis Synodis, Conſtantinopoli celebratis, ſub Imperatore Baſilio. & de Papiſſa Romanâ: & de ſeculo infelici, & de Gallorum ac Germanorum conſtantiâ in rejiciendo cultu imaginum.* 337

CAP. XIII. *De illo dicto, cui velut fundamento adorationem imaginum inædificant Iconolatræ:* Imaginis honor ad primitivum tranſit. pag. 342
XIV. *De idololatria celeberrimorum Doctorum Romanenſium, ipſiúſque adeò Eccleſiæ Romanæ, poſt annum Domini 1200. ipſis Nicænâ ſecundâ & Tridentinâ Synodis judicibus.* 344
XV. *De imaginum adoratione narratio hiſtorica ab anno Domini 1200. uſque ad annum 1640.* 345

LIBER VIII.

De hæreſi Pelagiana, ejúſque reliquiis: ubi de gratia Dei, & libero hominis arbitrio, & connexis quibuſdam quæſtionibus.

I. *De hæreſeos Pelagianæ ortu, & ejuſdem hæreſeos damnatione.* 349
II. *Controverſia inter Catholicos & Pelagianos.* 351
III. *De reliquiis Pelagianæ hæreſeos, ſive de Semipelagianis: ubi de origine & defenſoribus errorum ſemipelagianorum, ejuſdémque oppugnatoribus præcipuis.* 355
IV. *An ſit hæretica judicata doctrina Maſſilienſium, ſeu Semipelagianorum.* 358
V. *Semipelagianorum cum Catholicis conſenſiones: & ab eiſdem diſſenſionum ſumma.* 359
VI. *Prima diſſenſio, ſeu primus articulus, de quo Semipelagiani à Catholicis diſſentiebant: nempe de gratia Dei, & merito humano.* ibid.
VII. *Admonitio de merito, de quo certant Papiſtæ.* 361
VIII. *Quo ſenſu vita æterna credentibus ac bene operantibus debita, & Deus debitor dici poſſit. Item de merito Chriſti.* 365
IX. *Alia generalior & laxior ſignificatio verbi* merui, & mereor, *in Patrum Scriptis paſſim occurrens.* ibid.
X. *Antitheſis orthodoxa adverſus reliquias Pelagianæ hæreſeos, de gratia Dei, & merito humano.* 366
XI. *Diſtinctio gratiæ in operantem & cooperantem. Item in prævenientem, & comitantem, & ſubſequentem.* 367
XII. *Controverſiarum inter Catholicos & Semipelagianos articulus ſecundus: de æterna Dei prædeſtinatione, & primò hujus ſecundæ controverſiæ ſumma exhibetur.* 368
XIII. *Teſtimonia opinionem Semipelagianorum, & doctrinam Catholicorum, declarantia, de æterna Dei prædeſtinatione, juxta præmiſſas ſeptem reſponſiones.* 369
XIV. *Septem regulæ, ab Eccleſia Lugdunenſi propoſitæ; de præſcientiâ, & prædeſtinatione Dei.* 375
XV. *Controverſiarum inter Catholicos, & Semipelagianos, articulus tertius:* pro quibus Chriſtus mortuus ſit; ſeu, pro quibus Deus tradiderit Filium ſuum. 367
XVI. *Remigii Epiſcopi Lugdunenſis & Eccleſiæ Lugdunenſis doctrina de hoc articulo: cum quibuſdam annotationibus. Item Judicium Concilii Valentini.* 377
XVII. *Controverſiarum inter Catholicos & Semipelagianos articulus quartus:* De vocatione ſecundùm propoſitum: *ubi de ejus efficacitate, & amplitudine, ſeu ſpeciali diſpenſatione.* 380
XVIII. *Catholicorum expoſitiones dicti illius Apoſtolici,* qui vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. *1. Tim. 2: 4.* 385
XIX. *Controverſiarum inter Catholicos & Semipelagianos articulus quintus, De bono perſeverantiæ.* 388
XX. *Admonitio de ſtatu hujus controverſiæ, de perſeverantiâ: cum regulâ judicii Theologici, de auctoritate veterum.* 389
XXI. *Teſtimonia Auguſtini, pro perſeverantia omnium ſanctorum verè credentium, & juſtificatorum.* 390
XXII. *Teſtimonia aliorum Patrum de perſeverantia Sanctorum.* 391
XXIII. *Admonitio de juſtificatione: ubi oſtenditur, ſtatum controverſiæ de Juſtificatione inter Catholicos olim, & Pelagianos, diverſum fuiſſe à ſtatu controverſiæ, quæ nunc inter Catholicos & Romanenſes de Juſtificatione agitatur.* 392
XXIV. *Teſtimonia Patrum pro Juſtificatione ex fide ſolâ, licèt non ſolitariâ, per imputationem juſtitiæ Chriſti, & remiſſionem peccatorum per ejus ſanguinem: non autem per inhærentem nobis habitualem, aut à nobis præſtitam actualem, ſive operum juſtitiam.* 393
XXV. *De fide vivâ, & de certitudine propriæ ſalutis.* 397
XXVI. *De arbitrii ſervitute in ſtatu peccati, cum deſcriptione libertatis ejuſdem in omni ſtatu.* 401
XXVII. *De Remonſtrantibus: quos* Arminianos *vocant, à ſectæ conditore Jacobo Arminio, Batavo; qui mortuus eſt Lugduni Batavorum, anno Domini 1609. ſeipſos autem indigitant Remonſtrantes.* 403
XXVIII. *Conſenſus doctrinæ Auguſtini, de Prædeſtinatione & gratiâ Dei, cum perpetuâ Catholicæ Eccleſiæ doctrinâ.* ibid.
XXIX. *De commentitia hæreſi Prædeſtinatiana.* 407
XXX. *De compradeſtinatione Chriſti, & electorum in Chriſto.* 408

LIBER IX.

De Sacramentis in genere: ubi de naturâ, & efficaciâ, & numero Sacramentorum Novi Teſtamenti.

I. *Inveſtigatur natura ſacramenti, & definitur Novi Teſtamenti ſacramentum propriè dictum.* 409
II. *De efficacia Sacramentorum.* 414
III. *Doctrina Romanenſium, de ſeptem Novi Teſtamenti Sacramentis propriè dictis, novitas & vanitas.* 416
IV. *Confirmationem non eſſe ſacramentum Novi Teſtamenti propriè dictum.* ibid.
V. *Pœnitentiam non eſſe ſacramentum Novi Teſtamenti propriè dictum.* 418
VI. *De extrema Unctione.* 424
VII. *De ſacramento Ordinis.* 429
VIII. *De ſacramento Matrimonii.* 431
IX. *De numero ſacramentorum Novi Teſtamenti propriè dictorum, doctrina orthodoxa.* 437

Digitized by Google

LIBER X.

De Baptiſmo, contra Donatiſtarum, & Pontificiorum, & aliorum quorundam errores.

CAP. I. *De Baptiſmi integritate: ubi de cerimoniis adventitiis; & de intentione miniſtri; & de eis, qui fallaciter dant, vel accipiunt; & de joculari baptizatione puerorum per puerum Athanaſium; & de illis, qui nolentes tinguntur.* pag. 439

II. *Plura de Baptiſmi integritate: ubi de fide & probitate baptizantis, & de non iterando baptiſmo in nomine Trinitatis adminiſtrato; contra errorem Novatianorum, & Donatiſtarum, & Arianorum, & Anabaptiſtarum, & de fide accipientis baptiſmum.* 444

III. *Specimen diſputationis de baptiſmo, inter Donatiſtas & Auguſtinum Epiſcopum Catholicum.* 446

IV. *Reſpondetur ad tres quæſtiones, pertinentes ad controverſiam de integritate & veritate ſacramenti baptiſmi.* 455

V. *De baptiſmi neceſſitate: contra errores Quintilianorum, & Manichæorum, & Maſſalianorum, & Pelagianorum, & Pontificiorum: ubi etiam de baptiſmo infantium, & de loco & tempore adminiſtrationis & acceptionis baptiſmi, & de trina vel ſimplâ merſione, & de adſperſione, & de aquâ & lotione baptiſmali.* 456

VI. *Contra opinionem eorum, qui omnes infantes, non martyres, & ſine baptiſmi ſacramento defunctos, cœlo excludunt, prima noſtra ratio, ſumta ab analogia circumciſionis & baptiſmi.* 469

VII. *Contra eandem opinionem, ſecunda noſtra ratio, ſumta à virtute fidei.* ibid.

VIII. *Contra eandem opinionem, tertia noſtra ratio, ſumta à neceſſitate præcepti.* 471

IX. *Contra eandem opinionem, quarta noſtra ratio; quia non ſic inſtituit Deus: ubi vindicantur verba illa Domini;* Niſi quis fuerit genitus ex aqua & Spiritu, non poteſt introire in regnum cœlorum. *Johan* 3: 5. 474

X. *Contra eandem opinionem, quinta noſtra ratio, ſumta à fœdere & promiſſione Dei factâ Abrahamo.* 476

XI. *Contra eandem opinionem, ſexta noſtra ratio, ſumta à martyrio infantium.* 482

XII. *De miniſterio baptiſmi: argumentatio Cypriani, & Firmiliani, & collegarum; item Donatiſtarum, & Hieronymi, contra miniſtrationem Laïcalem.* 483

XIII. *Quibus liceat baptizare.* 484

XIV. *Utrùm baptiſma, quod à non habente jus dandi adminiſtratum eſt, ratum ſit, verúmque baptiſma, necne. atque adeò utrùm à talibus tincti, iterum tingendi ſint, necne.* 488

XV. *Quid ſentiendum de eis, qui propter errorem invaleſcentem, quo verum cenſentur accepiſſe baptiſmi ſacramentum, licet non acceperint, non baptizantur.* 490

XVI. *De effectu baptiſmi in parvulis: utrùm omnes fidelium pueri in infantia baptizati, juſtificati ſint in baptiſmo, & ex Deo geniti, adeóque Deo reconciliati, peccatúmque originale eis remiſſum ſit, necne.* 491

LIBER XI.

De Euchariſtia.

I. *De manducatione ſacramentali, & ſpirituali.* 495

II. *De Sacramento, & re.* 496

III. *De ſpecie.* 497

IV. *De natura mutationis: & de converſione panis in ſubſtantiam corporis Chriſti: & qualis ſiat mutatio & converſio in Euchariſtia.* 498

V. *Quænam ſimilitudo ſit in ſacramentis.* 501

VI. *De præſentia; & de vocibus modum præſentiæ denotantibus, videlicet.* realiter, ſubſtantialiter, corporaliter, localiter, *&c.* ibid.

VII. *De objecto, cui præſens eſt corpus Chriſti in Euchariſtia: & num ſacramentum hoc, ſive elementum conſecratum, obtineat rationem ſacramenti extra uſum à Chriſto imperatum. Item de aſſervatione Euchariſtiæ: de conſecratione: de eulogiis: de communione clinicorum, ſeu viatico τῶ ἐξοδευόντων.* 509

VIII. *De loquutionibus quibuſdam in argumento Euchariſtico: ubi etiam de verbis illis Domini:* Hoc eſt corpus meum. *Item de Eccleſiaſtica illa excitatione,* Surſum corda. 517

IX. *Primum argumentum ex Patribus, contra Tranſſubſtantiationem:* quod accipiunt fideles, eſt proprii corporis Chriſti ſignum, ſacramentum, ſymbolum, typus, figura, imago, memoria. 521

X. *Secundum noſtrum argumentum ex Patribus, contra Tranſſubſtantiationem:* Sacramentum Euchariſtiæ eſt panis & vinum. 526

XI. *Tertium argumentum ex Patribus, contra Tranſſubſtantiationem:* Sacramentum Euchariſtiæ eſt cibus viſibilis, nutriens noſtra corpora. 537

XII. *Quartum argumentum ex Patribus, contra Tranſſubſtantiationem:* Chriſtus non eſt corporaliter præſens in ſacramento Euchariſtiæ. 544

XIII. *Quintum argumentum ex Patribus, contra Tranſſubſtantiationem:* etiam à malis ſumitur, neque ſuapte naturâ ſanctificat utentem. 553

XIV. *Sextum argumentum ex Patribus, contra Tranſſubſtantiationem:* panis & aqua non tranſſubſtantiantur in populum. ibid.

XV. *Septimum argumentum ex Patribus, contra Tranſſubſtantiationem:* panis & vini manet poſt conſecrationem eadem natura & ſubſtantia, quæ fuit ante conſecrationem. 554

XVI. *De Gelaſio, auctore libri de duabus naturis in Chriſto, adverſus Eutychen & Neſtorium.* 558

XVII. *De emphaticis quibuſdam apud Patres loqutionibus, & rhetoricis exaggerationibus.* 559

XVIII. *De origine, progreſſu, & inſtabilitate erroris de Tranſſubſtantiatione, & rurſum de ſeculo infelici.* 561

XIX. *De tribus malis fructibus Tranſſubſtantiationis, videlicet, adoratione & mutilatione ſacramenti Euchariſtiæ, & propitiatorio ſacrificio Miſſæ.* 567

XX. *Diſſertatio de ſacrificio Miſſæ, atque adeò de vocatione ſacerdotum Romanenſium, ad offerendum ſacrificium Miſſæ.* 573

XXI. *Contra præſentiam corporalem, & ubiquetatem, quam affirmant Lutherani.* 576

XXII. *Compendium doctrinæ Johannis Calvini de ſacramento Euchariſtiæ.* 579

Digitized by Google

LIBER XII.

De Pœnitentia, & connexis quibuſdam quæſtionibus contra errores Gnoſticorum, & Fœliciſſimi, & Lutheranorum, & Novatianorum, & Papiſtarum, *&c.*

CAP. I. *DE Catechumenis, & competentibus, & fidelibus, & lapſis: ubi etiam de Miſſa catechumenorum, & Miſſâ fidelium. Item de traditoribus.* pag. 582
II. *De multiplici martyrio.* 585
III. *De confeſſoribus, & ſtantibus, & de cenſura lapſorum, & excommunicationis appellationibus & ſpeciebus, & anathematis gradibus.* 586
IV. *Proponuntur & confirmantur decem aſſertiones Catholicæ, de poteſtate clavium, ejúſque exercitio.* 590
V. *De pœnitentiæ naturâ, ſpeciebus, & partibus: ubi de contritione, confeſſione, & ſatisfactione.* 597
VI. *De publicæ pœnitentiæ gradibus, adeóque de variis pœnitentium locis, & ordinibus.* 604
VII. *De iis, qui ad publicam exomologeſin admittebantur: & de indulgentiis ſeveritatem diſciplinæ mitigantibus.* 605
VIII. *De indulgentiis papalibus, & Jubilæo Romano.* 610
IX. *Prima claſſis hæreticorum tollentium pœnitentiam: eos comprehendens, qui pœnitentiam tollebant, inficiando peccatum: quos* Impeccabiles *appellare licebit, eò quod ſe tales eſſe, licèt falsò, jactarent. Hi erant Gnoſtici, eóſque ſequuti Priſcillianiſtæ, & Libertini.* 618
X. *Secunda claſſis, eos hæreticos exhibens, qui peccatum agnoſcentes, ejúſque irremiſſibilitatem crudeliter exaggerantes, pacem Eccleſiaſticam pœnitentibus negabant. Hi dicantur* Implacabiles. *In hac claſſe fuerunt Montaniſtæ, & Novatiani, & Meletiani, & Apoſtolici, &, quoad Epiſcopos & Clericos lapſos, etiam Luciferiani.* 619
XI. *Tertia claſſis, continens illos hæreticos, qui, quamvis peccatum agnoſcerent, dicebant tamen lapſos recipiendos eſſe, & ad communionem admittendos, ſine actione pœnitentiæ. Hos pœnitentiæ inimicos* Impœnitentes *vocemus. In hac claſſe, tempore Cypriani, erant Privatus & Feliciſſimus, & alii eis copulati.* 622

LIBER XIII.

De Purgatorio, & ſuffragiis pro defunctis.

I. *HOdierna Romanæ Eccleſiæ doctrina.* 624
II. *De doctrinæ hujus origine.* 625
III. *Opinio quorundam Patrum, de exploratorio & Purgatorio quodam igne in die ultimi judicii.* 627
IV. *Sententiæ Auguſtini, quibus putatur aſſerere Purgatorium illud, de quo certant Romanenſes: cum earundem ſententiarum vindiciis.* 628
V. *Ejuſdem Auguſtini una ſententia, quâ ſe profitetur dubitare, num defunctorum ſpiritus, qui igni æterno tradendi non ſunt, ſentiant interim, ante diem ultimi judicii, pœnas temporales in igne aliquo Purgatorio: & alia ejuſdem ſententia, quâ dubitare ſe profitetur de igne aliquo Purgatorio poſt hanc vitam.* 629
VI. *Sententia quædam Auguſtini contra Purgatorium.* 630
VII. *De ſomniis & revelationibus per mortuos.* 632
VIII. *Contra Purgatorium Romanenſe teſtimonia veterum Patrum, qui primis ſexcentis annis floruerunt.* ibid.
IX. *Orationes, eleemoſynas & oblationes, quas ante Gregorii magni tempora faciebant veteres pro mortuis, non præbere patrocinium Purgatorio Romanenſi.* 641
X. *Utrùm probanda, vel imitanda ſit, necne, illa veterum conſuetudo orandi & offerendi, & eleemoſynas faciendi pro mortuis.* 648
XI. *Decem argumenta contra Purgatorium, deprompta ex Patribus & Scholaſticis Theologis, & jure canonico, & Conciliis Florentino & Tridentino, & aliis apud Papiſtas receptis ſcriptis.* 649
XII. *Vindiciæ Scripturarum, quæ in Purgatorii patrocinium allegantur,* 652

LIBER XIV.

De Eccleſiæ unitate, & ſchiſmate.

I. *DIſcrimen Eccleſiæ Catholicæ, & hæreſeos, & ſchiſmatis.* 659
II. *De variis hæreticorum & ſchiſmaticorum generibus, puritatem & perfectionem ſuam jactantium, cum aliorum contemtu.* 660
III. *Hiſtorica narratio de Novato, & Novatiano, eorúmque ſchiſmate.* 661
IV. *Narratio hiſtorica de ſchiſmate Donatiſtarum.* 663
V. *Novatianorum & Donatianorum communes vel potiùs conſimiles errores ſeu hæreſes proponuntur, & teſtimoniis atque argumentis ſanctorum Patrum convelluntur.* 665
VI. *Quod argumenta, quæ contra antiqua ſchiſmata ſumſerunt olim Catholici Patres ab Eccleſiæ univerſalitate, atque unitate, & ab Eccleſia per ſolas divinas Scripturas demonſtratione, aptiſſimè adhibeantur contra hodiernum ſchiſma Romanenſium. Cum admonitione de argumento à multorum conſenſu.* 668
VII. *Judicium facultatis Theologicæ Academiæ Aberdonienſis, de pace & concordiâ Eccleſiarum Evangelicarum.* 673

LIBER XV.

De primatu Petri Apoſtoli.

I. *QUis primatus conceſſus ſit Petro.* 683
II. *De circumſtantia temporis, quo competebat Petro primatus ordinis & honoris.* 685
III. *De ſignificatione ordinis, & honoris.* ibid.
IV. *Explicatio nominum & locutionum encomiaſticarum, quibus Petrum Apoſtolum ornârunt Catholici Patres.* ibid.
V. *Cur unus Petrus pro omnibus reſponderit,* Tu es Chriſtus, *&c. & uni pro omnibus dictum ſit,* Beatus es Simon Barjona, *&c. Matth.* 16. 688
VI. *De petra, ſuper quam Chriſtus promiſit ſe ædificaturum Eccleſiam ſuam, Matth.* 16. 18. *tres hallucinationes Pontificiorum.* 689
VII. *Confirmatio reſponſionis noſtræ adverſus primam Pontificiorum hallucinationem, de Petro petrâ.* ibid.
VIII. *Confirmatio reſponſionis noſtræ adverſus ſecundam Pontificiorum hallucinationem, de Chriſto petrâ.* 691
IX. *Confirmatio reſponſionis noſtræ adverſus tertiam Pon-*

Pontificiorum hallucinationem, de fide petrâ, cum hypomnemate de fide, & de diverſarum expoſitionum paternarum concordiâ pag. 692

CAP. X. *De verbis Domini in Euangelio Lucæ, cap. 22. verſ.* 31, 32. [Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret ſicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ut noo deficeret fides tua: & tu aliquando cooverſus, confirma fratres tuos.] *proponuntur quinque quæſtiones, & reſpondetur ad primam quæſtionem; cur ad Petrum ſermonem dirigat Dominus.* 695

XI. *Ad ſecundam quæſtionem, ex verbis Domini ad Petrum, Luc.* 22: 31, 32. *Utrùm pro ſolo Petro oraverit Dominus, an etiam pro omnibus Apoſtolis.* 696

XII. *Ad tertiam quæſtionem, ex verbis Domini ad Petrum, Luc.* 22: 31, 32. *quid verba illa ſignificent*, ut non deficeret fides tua. ibid.

XIII. *Ad quartam quæſtionem, ex verbis Domini ad Petrum, Luc.* 22: 31, 32. *quæ converſio intelligatur, illis verbis*, & tu aliquando cooverſus. 697

XIV. *Ad quintam quæſtionem, ex verbis Domini ad Petrum, Luc.* 22: 31, 32. *quis ſenſus præcepti illius Dominici*, Confirma fratres tuos. ibid.

XV. *De verbis Domini ad Petrum, in Euangelio Johannis, cap. ultimo*, Paſce oves meas. *Βόσκε τὰ ἀρνία μου. [ποίμαινε τὰ προβάτιά μου.] βόσκε τὰ προβάτιά μου. Johan.* 21: 15, 16, 17. 699

LIBER XVI.

De ſucceſſoribus Petri, & aliorum Apoſtolorum.

I. *DE figmento diſparis ſucceſſionis, cum hypomnemate de presbyterio.* 702

II. *De diſtinctione ordinis & juriſdictionis, doctrina Romanenſium.* 708

III. *Auctarium, cum examine memoratæ doctrinæ de clavibus & juriſdictione Eccleſiaſticâ.* 711

IV. *Oſtenditur, ſucceſſionis diſparis aſſertores fruſtra quærere perfugium in diſtinctione Ordinis, & juriſdictionis.* 719

V. *Novem argumenta, quibus evincitur, Papæ Romano quemlibet alium verum Epiſcopum parem eſſe ratione juriſdictionis Epiſcopalis, quæ exercetur in foro exteriori.* 721

VI. *De ſucceſſione verè Eccleſiaſticâ & paſtorali, quâ veri Apoſtolorum ſucceſſores dignoſcuntur.* 723

VII. *Rurſum de Papæ Romani hierarchicâ Monarchiâ, ſeu univerſali Epiſcopatu.* 727

INSTRU-

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM

LIBER PRIMUS

DE DEO.

Caput. I.

Symbolum Apoſtolorum, ejuſque inſtitutio.

1. *Credo in Deum, Patrem Omnipetentem, Creatorem cœli & terræ:*
2. *Et in Jeſum Chriſtum, Filium ejus unigenitum, Dominum noſtrum:*
3. *Qui conceptus eſt de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine:*
4. *Paſſus ſub Pontio Pilate, crucifixus, mortuus, & ſepultus, deſcendit ad inferna:*
5. *Tertià die reſurrexit à mortuis:*
6. *Aſcendit ad Cælos, ſedet ad dextram Dei Patris omnipotentis:*
7. *Inde venturus eſt judicatum vivos & mortuos:*
8. *Credo in Spiritum Sanctum:*
9. *Sanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem:*
10. *Remiſſionem peccatorum:*
11. *Carnis reſurrectionem:*
12. *Et vitam æternam.*

PAullò aliter diſtinguuntur articuli, apud auctorem ſermonis 115. de tempore, tom. 10. operum Auguſtini. Nos eos ita diſtinximus, ſicut diſtincti leguntur apud Ambroſium, tract. in ſymb. Apoſtol. niſi quòd ibi deſcenſus ad inferos in uno eodemque articulo ponitur cum reſurrectione à mortuis: etſi fortaſſe ab alio id factum ſit, non autem ab ipſo Ambroſio, qui in ſua expoſitione non facit mentionem deſcenſûs ad inferos. Sciendum ſanè eſt (inquit Ruffinus) quòd in Eccleſiæ Romanæ ſymbolo non habetur additum; *Deſcendit ad inferna:* ſed neque in Orientis Eccleſiis habetur hic ſermo: vis tamen verbi eadem videtur eſſe in eo, quòd ſepultus dicitur. Hæc Ruffinus, in ſymbolum Apoſtolorum. Nos autem libenter recipimus hanc ſymboli partem: quâ etiam diverſum quid à ſepultura intelligi poſſe concedimus.

2. Symboli hujus inſtitutionem quod attinet; Ruffinus in expoſitione ſymboli, & Auguſtinus lib. 1. de ſymbolo ad Catechumenos cap. 1. & ſerm. 181. de tempore. Et autor ſermonis 115. de tempore, inter ſermones illos Auguſtini. Et Iſidorus Hiſpalenſis lib. 6. Originum, cap. 9. Et Etherius ac Beatus, lib. 1. contra Elipandum, tom. 4. Bibl. Patr. part. 2. col. 506. edit. 4. Et Rabanus Maurus lib. 2. de inſtitutione Clericorum, cap. 56. ſcribunt ſe à majoribus traditum accepiſſe, inſtitutum eſſe hoc ſymbolum ab Apoſtolis, ad diverſas nationes, ad prædicandum Euangelium diſceſſuris, ut omnes ubique fideles ſummam hanc brevem haberent illius doctrinæ quæ ab omnibus unanimiter prædicaretur, & ſymbolo hoc veluti teſſerâ militari diſcernerentur fideles ab aliis ſectis.

3. Quamvis autem ſcripto traditum non ſit ab Apoſtolis hoc Symbolum, ſed diſcentium memoriæ commendatum; doctrinam tamen non aliam continet, niſi quæ in ſacris Scripturis invenitur. Idcirco Auguſtinus de hoc ſymbolò loquens; Hoc eſt (inquit) Symbolum, quod retenturi eſtis & reddituri. Iſta verba quæ audiſtis, per divinas Scripturas ſparſa ſunt, ſed inde collecta & ad unum redacta, ne tardorum hominum memoria laboraret, ut omnis homo poſſit dicere, poſſit tenere quod credit. Hæc Aug. lib. 1. de ſymbolo ad Catechumenos, cap. 1. Iſidorus loco ſuprà citato ait, ſymbolum hoc continere confeſſionem Trinitatis, & unitatem Eccleſiæ, & omne Chriſtiani dogmatis ſacramentum. Et de eodem hoc ſymbolo, Rabanus Maurus; In quo quidem (inquit) pauca ſunt verba, ſed omnia continentur ſacramenta. De totis enim ſcripturis hæc breviarium collecta ſunt ab Apoſtolis, ut, quoniam plures credentium literas neſciunt, vel qui ſciunt, præ occupatione ſeculi ſcripturas legere non poſſunt, hæc corde retinentes, habeant ſufficientem ſibi ſcientiam ſalutarem. Hæc Rabanus Maurus, lib. 2. de inſtit. Cler. cap. 56.

Caput. II.

Brevis hiſtoria præcipuarum hæreſium, quæ contra ſanam de Deo doctrinam ſunt exertæ, & à Catholicis Patribus damnatæ.

NOn eſt animus omnes omnium hæreticorum in hoc argumento blaſphemias commemorare. Miſſas enim facimus portentoſas illas Æonum ſyzygias, id eſt, conjugationes ſeu combinationes & propagines à Gnoſticis, præſer- *Gnoſtici.*

tim à Baſilide & Valentino, & Ptolemæo, & Secundo, & Heraclione, aliiſque Simonis Magi ſectatoribus aut imitatoribus, per ſummam impietatem & amentiam excogitatas: ut referunt Irenæus lib. 1. adverſus hæreſes. Et Tertullianus lib. de præſcriptionibus adverſus hæreticos, cap. 49. Et Philaſtrius in Catalogo eorum, qui poſt Chriſti paſſionem hæreſeos arguuntur. Et Epiphanius in Panario lib. 1. tom. 2. Et Auguſtinus lib. de hæreſibus ad *Quod vult Deum*. Et Theodoretus in compendio hæreticarum fabularum lib. 1. Et Johannes Damaſcenus lib. de hæreſibus. Quæ monſtra, cum aliis vaniſſimorum hæreticorum prodigioſis commentis, Irenæus reliquo illo opere, & Epiphanius loco memorato, prolixè & validè refutârunt. Hæc & alia id genus abſurdiſſima ſomnia præterimus; ut Montani Paracletum, & Cerdonis ac Manichæi duo principia, &c. *Montaniſtæ.* Contra Montanum ejuſque diſcipulos Cataphrygas ſcripſerunt inter alios, Apollonius & Miltiades, & Apollinarius Epiſcopus Hierapolitanus: de quibus videatur hiſtoria Eccleſiaſtica Euſebii lib. 4. κεφ. κζ. in editione Græcâ; in Latina autem editione, cap. 26. Et lib. 5. κεφ. ιζ. ιη. capitibus 16. 17. 18. Contra eoſdem ſcripſit Epiphanius hæreſi 48. ubi eos vocat etiam Phrygaſtas; Montaniſtas, Taſcodrugitas. *Manichæi.* Contra Manicheos autem ſcripſit idem Epiphanius, hæreſi 65. Et contra eoſdem multa ſcripſit Auguſtinus Epiſcopus Hipponenſis, tom. 6. Et de origine hujus hæreſeos legi poteſt etiam Catecheſis ſexta Cyrilli Epiſcopi Hieroſolymitani. Iſta, inquam, prætereo, quoniam propter manifeſtam & obviam abſurditatem, faciliùs profligata ſunt. De iſtiuſmodi hæreticis dixit Irenæus; adverſus eos victoria eſt ſententiæ eorum manifeſtatio. lib. 1. cap. ultimo. De iſtis tamen prodigioſis hæreticis plura dicemus, lib. 4. hujus operis, ubi de ſimili impietate, & ſpurcitie, & fabuloſâ vanitate doctrinæ Muhammedanæ.

2. Ad illas venio impias & pernicioſas hæreſes, quæ magis in ſpeciem favorabiles videbantur. Illæ autem fuerunt præcipuè quatuor, quibus impiè oppugnabant veritatem fidei de ſanctiſſima Trinitate hæretici, in quadruplici acie à Diabolo ductore contra veritatem diſpoſiti.

Chriſtum negantes eſſe Deum: Ebion. Cerinthiani. 3. In prima acie intueor illos qui Chriſtum negabant eſſe Deum. Sic inſaniebant rebelles ac θεομάχους Judæos ſequuti Ebionitæ & Cerinthiani, nondum finito primo ſeculo Chriſtiano, Johanne Apoſtolo adhuc vivente, qui contra illos ſuum conſcripſit Evangelium; ut referunt Epiphanius hæreſ. 51. contra Alogos; & Hieronymus, de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, in Johanne. Scripſit contra Cerinthianos Epiphanius, hæreſ. 28. & contra Ebionæos, hæreſ. 30. Hanc hæreſin ſecundo ſeculo renovavit *Theodotus.* Theodotus quidam Coriarius, ideoque à Victore 1. Romano Epiſcopo excommunicatus eſt Euſeb. lib. 5. hiſt. Eccleſ. cap. ultimo. *Artemon.* & Theodotum ſequutus Artemon, tempore Zepherini Papæ, qui Victori ſucceſſit ſub initium tertii ſeculi. Contra hunc Artemonem liber editus, & à Catholicis approbatus ac receptus eſt, in quo pro Chriſti Deitate citabantur ſcriptores Victore antiquiores, ut Juſtinus, Miltiades, Tacianus, Clemens, & coætaneus Victoris Irenæus; Ut legimus apud Euſebium hiſtor. Eccleſ. lib. 5. cap. ultimo.

Paulus Samoſatenus; à quo Paulianí, ſive Samoſateniani. 4. Poſtea vergente eodem ſeculo tertio, interlapſis annis plus minus ſexaginta, Paulus Samoſatenus Antiochiæ Epiſcopus eandem hæreſin amplexus eſt: & anno 272. ab Antiocheno Concilio damnatus eſt, atque Epiſcopatu & communione privatus, contra quem epiſtola ſynodica ab Antiochenis Patribus conſcripta extat apud Euſebium, lib. 7. hiſt. Eccleſ. κεφ. λ. cap. 24: in qua Paulus ille dicitur negare τὸν Θεὸν ἑαυτοῦ καὶ κύριον. Ab hoc Paulo cognominati ſunt Samoſateniani, quos Auguſtinus Paulianos vocat, hæreſi 44. Niceni autem Παυλιανίσαντας, can. 19. Symbolum ſive confeſſio illius Antiocheni Concilii contra Paulum Samoſatenum, reperitur in actis tertii Concilii œcumenici, quod Epheſi celebratum eſt; part. 3. Concilii Epheſini, cap. 5. poſt Cyrilli diſſertationem de incarnatione Verbi. Et invenies infra, cap. 4. hujus libri. Decreto Concilii Antiocheni acceſſit auctoritas primi œcumenici Concilii, Nicææ in Bythinia habiti, anno Chriſti 325. in quo Chriſtus Dominus noſter, Deus de Deo, & Patri ὁμοούσιος declaratus eſt, ut conſtat ex ejus ſymbolo. Sed & paulò poſt Concilium Nicænum exſtitit Photinus Syrmii Epiſcopus, ejuſdem hæreſeos aſſertor, regnante Conſtantio Imperatore: *Photinus à quo Photiniani.* cujus Photini à Syrmienſi ſynodo damnationem & exauctorationem vide apud Hilarium lib. de ſynodis, & apud Socratem hiſt. Eccleſ. lib. 2. capitib. 29. 30. A Photino Photiniani dicti ſunt.

5. Secunda hæreticorum acies, à Diabolo inſtructa contra ſanam fidem de Trinitate, eſt eorum qui Chriſtum fatentur eſſe Deum, & Deum pro nobis paſſum ac mortuum eſſe; ſed confundunt perſonas divinas, neque agnoſcunt Trinitatem. *Negantes Trinitatem Perſonarum, & confundentes Perſonas.* Itaque per Patrem & Filium & Spiritum ſanctum non tres perſonas, ſed unam duntaxat intelligunt perſonam trinominem; adeo ut ille qui pro nobis paſſus eſt, ſecundùm illos, non minùs Pater ſit quàm Filius: ideo, ad tollendum perſonarum diſtinctionem, illum novo vocabulo υἱοπάτορα nuncupabant ut refert Athanaſius in libello qui inſcribitur ἔκθεσις πίστεως, *expoſitio fidei*. *Patri-paſſiani.* Unde etiam ipſi Patri-paſſiani appellabantur, (ut ſcribit Auguſtinus libro de hæreſibus ad *Quod vult Deum*, hæreſi 45.) *Praxeas; à quo dicti ſunt Praxeani.* Hanc hæreſin introduxit Praxeas, eamque Victorinus quidam corroborare curavit; ut loquitur Tertullianus in fine libri de præſcriptionibus. Contra hunc Praxeam ſcripſit librum peculiarem Tertullianus, (circa annum Chriſti 210. ut colligit Pamelius in vita Tertulliani:) in quo libro Tertullianus docet, ita credendum eſſe unum Deum, per ſubſtantiæ ſcilicet unitatem, ut nihilominus cuſtodiatur οἰκονομίας ſacramentum, quæ unitatem in Trinitatem diſponit, tres dirigens, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum. Tres autem non ſtatu, ſed gradu; nec ſubſtantiâ, ſed formâ; nec poteſtate, ſed ſpecie: unius autem ſubſtantiæ & unius ſtatûs, & unius poteſtatis; quia unus Deus, ex quo & gradus iſti & formæ & ſpecies in nomine Patris, & Filii & Spiritûs Sancti deputantur, &c. Hæc Tertullianus libro illo adverſus Praxeam, cap. 2. Ubi dextrè & commodè accipienda ſunt ejus verba in ſpeciem duriora: non enim per gradum, formam, ſpeciem, intelligit diverſam ſubſtantiam aut dignitatem; (ut ex oppoſitione & ex progreſſu libri manifeſtum eſt,) ſed tantùm alium ſubſiſtendi modum ὑπάρξεως τρόπον, ut loquitur auctor expoſitionis fidei de ſancta & conſubſtantiali Trinitate, quæ Juſtino Martyri tribuitur. *Regula.* Itaque cum ſenſum intendat orthodoxum per illa verba Tertullianus, audiamus ipſum monentem, capite 3. ejuſdem libri adverſus Praxeam:

Hermogenes; à quo Hermogeniani.

Malo te (inquit) ad ſenſum rei, quàm ad ſonum vocabuli exerceas.

Eandem hæreſin tuebatur Hermogenes, Tertulliani etiam σύγχρονος, unde non modò Praxeani; ſed & Hermogeniani dicti ſunt, teſte Auguſtino hæreſi 41. *Noëtus; à quo Noëtiani.* Eandem poſtea Noëtus quidam ſequutus eſt, à quo Noetiani dicti; & Sabellius *Sabellius; à quo Sabelliani.*

Noeti

Digitized by Google

Noëti (ut quidam perhibent,) diſcipulus; teſte Auguſtino hæreſi citatâ. A Sabellio iſto Lybico, (qui exortus eſt circa annum 250. & quod excurrit) denominati ſunt Sabelliani: &, quia de Pentapoli erat Sabellius, & primùm Ptolomaide Pentapolis ſuborta eſt illa hæreſis, ideo dicta eſt damnabilis Pentapolitana doctrina. Contra Sabellium ejuſque ſectatores ſcripſit Dionyſius Alexandriæ tunc temporis Epiſcopus, teſte Euſebio lib. 7. hiſt. Eccleſ. κεφ. ς. cap. 5. & poſtea Athanaſius in oratione contra Sabellii gregales, *πρὸς τοὺς σαβελλίζοντας*, qui etiam alio peculiari libello laudat & ab Arianorum calumniis defendit Dionyſium. Eandem hæreſin evertunt confeſſiones & decreta Conciliorum Antiocheni, Niceni, & Conſtantinopolitani primi, & Romani ſub Damaſo celebrati: in quibus omnibus alius à Patre Filius declaratur; ideo meritò Damaſus anathema dicit Sabellio in libello Synodico, qui exſtat apud Theodoretum hiſt. Eccleſ. lib. 5. cap. 11. Contra Noëtianos ſcripſit Epiphanius, hæreſi 57. & contra Sabellianos, eadem cum Noëtianis (paucis exceptis) aſſerentes, ſcripſit idem Epiphanius hæreſ. 62.

Negantes conſubſtantialem eſſe & æqualem Filium Patri.

Arius, ejuſque ſectatores Ariani.

6. Tertia acies hæreticorum oppugnantium ſanam fidem de Trinitate, eſt eorum, qui & Chriſtum Deum eſſe fatentur, & Trinitatem agnoſcunt, in qua Pater non ſit Filius, & Spiritus Sanctus alius ſit à Patre & Filio; ſed Filium dicunt eſſe Deum minorem Patre etiam quoad Deitatem, & aliam eſſe Filii eſſentiam ab eſſentia Patris, neque eſſe coæternum aut æqualem Patri Filium. Spiritum Sanctum verò ne Deum quidem eſſe, ſed creaturam Filii. Hanc hæreſin introduxit Arius presbyter in Eccleſia Alexandrina, circa annum Chriſti 324. Arii autem & Arianorum illa fuiſſe placita, patet ex Alexandri Alexandriæ eodem tempore Epiſcopi epiſtolâ ad omnium Eccleſiarum paſtores, apud Socratem hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. 6. & ex Symbolo Niceno, ibid. cap. 7. & ex libro Athanaſii de geſtis Synodi Nicenæ contra Arium. & ex epiſtola ipſius Arii apud Theodoretum lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 5. & alia epiſtolâ Euſebii Nicomedienſis Epiſcopi, ibidem cap. 6. & ex Sermone Arianorum ejuſque refutatione, tom. 6. operum Auguſtini, &c. De Sabellio & Ario hæreticis eleganter cecinit popularis noſter Sedulius, lib. 1. operis paſchalis;

Iſte fidem trinam, aſt hic non amplectitur unam:
Ambo errore pares, quanquam diverſa ſequantur.

Concilium Alexandrinum contra Arium.

Concil. Nicæn. contra Arium.

Hanc Arii hæreſin primò Alexander Epiſcopus Alexandriæ in Concilio Alexandrino centum Epiſcoporum damnavit, ejuſque defenſoribus anathema denunciavit, ut ſcribit ipſe Alexander in illa epiſtola apud Socratem lib. 1. cap. 6. Idemque factum eſt à trecentis decem & octo Patribus, in celebri illo Concilio primo œcumenico Nicææ habito, Euſeb. lib. 3. de vita Conſtantini, cap. 13. & Socrat. hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. 5. & Theodoret. lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 7. Sozom. lib. 1. cap. 16. cui Concilio interfuere ex Epiſcopis, qui ſedes tenebant Apoſtolicas, (ut loquitur Sozomenus) Macarius Hieroſolymorum antiſtes, Euſtathius Antiochiæ ad Orontem ſitæ Epiſcopus, & Alexander Alexandriæ propter lacum Mareæm ſitæ Epiſcopus: Silveſter autem Epiſcopus Romanus gravi admodum ſenectute impeditus abſuit, duos autem miſit Presbyteros Vitum & Vincentium, poteſtate illis conceſſâ actis illius Concilii aſſentiendi: ut ſcribunt Theodoretus & Sozomenus, locis citatis.

Memorabile de Alexandro Epiſcopo Conſtantinopolitano.

Conſtantinopolitanam Eccleſiam tunc regebat Alexander Epiſcopus, de quo illud memorabile à Sozomeno refertur, quod Byzantii in turba Philoſophorum Paganorum, cum unus eorum adſtantibus reliquis diſputandi cum Alexandro de religione provinciam ſuſcepiſſet, Alexander ei dixit: in nomine Jeſu Chriſti, præcipio tibi, ne loquaris! quod ut primùm dixerat, homo è veſtigio obſtricto ore conticuit. Sozom. lib. 1. cap. 17. aderant Nicææ cum Epiſcopis ad Concilium congregatis multi etiam Presbyteri & Diaconi: ex quorum numero fuit Athanaſius id temporis Diaconus Eccleſiæ Alexandrinæ, qui cum Epiſcopo ſuo Alexandro ad Concilium venerat, & de fide acutiſſimè diſſeruit, adeò ut magnam rerum ibi geſtarum partem ipſe ſuſtinuerit. Sozom. lib. 1. cap. 16. Concilio autem Niceno, cum ſedium Apoſtolicarum antiſtitibus & legatis, præfuit Hoſius Hiſpanus Cordubæ Epiſcopus, qui in magna erat apud Imperatorem gratiâ: qui etiam decretis Concilii primo loco ſubſcripſiſſe legitur, in actis illius Concilii.

Athanaſius in Concilio Niceno, Diaconus

Hoſius Cordub.

Ariani in diverſas ſententias & factiones diviſi.

Acacius, à quo Acaciani.

Aëtius, à quo Aëtiani.

Eunomius, à quo Eunomiani.

Exucontiani & Anomæi.

Ariani, qui etiam dicti ſunt Semi-ariani, Acaciani & Eudoxiani.

7. Ariani poſt Nicænum Concilium in diverſas ſententias & factiones diviſi ſunt, alii enim Filium *ἐξ οὐκ ὄντων*, ex non entibus factum eſſe, cum Ario dicebant, & addebant Filium eſſe *κατὰ πάντα ἀνόμοιον τῷ πατρὶ*, per omnia diſſimilem Patri: Sic *Acacius* Cæſareæ Paleſtinæ Epiſcopus & ejus factionis fautores, *Acaciani* dicti, decreverunt in ultimo illo conventiculo Antiochiæ ab ipſis habito, anno Chriſti 361. Tauro & Florentio Conſulibus, imperante Conſtantio. Acacii fautores fuerunt Urſacius Tyri Epiſcopus, & Eudoxius priùs Antiochiæ Syriæ, deinde Conſtantinopolis Epiſcopus (à quibus & Urſaciniani & Eudoxiani dicti) & alii: eiſdemque conſenſerunt Aëtiani, ab Aëtio illo qui cognomento Atheus dictus eſt, cognominati; in quibus fuit Aëtii diſcipulus Eunomius Epiſcopus Cyzicenus, contra quem exſtant libri, à Baſilio Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopo ſcripti, & alii à Gregorio Nyſſeno Epiſcopo Baſilii fratre. Ab Eunomio Eunomiani ſunt nuncupati. De Aëtio & Eunomio vide Socrat. hiſt. Eccleſ. lib. 2. cap. 35. & lib. 4. cap. 7. & 12. & Theodoret. hiſt. Eccleſ. lib. 2. cap. 29. Hi omnes ab errore ſuo *ἐξουκόντιοι καὶ ἀνόμοιοι*, Exucontiani & Anomæi vulgo dicti ſunt. (Athanaſ. libro de Synodis Arimini & Seleuciæ habitis, & Socrat. lib. 2. hiſt. Eccleſ. cap. 34.) At verò in Synedrio Conſtantinopoli ab iiſdem Acacio & Eudoxio & aliis (uſque ad numerum quinquaginta Epiſcoporum) habito, non multò ante conventum illum Antiochenum, & in Confeſſione, paullò ante Conſtantinopolitanum conventum, ab Acacio in Seleucienſi Synodo lectâ, Anathema denunciatur iis, qui Filium Patri diſſimilem audent aſſerere (Athan. libro citato, & Socrat. lib. 2. hiſt. Eccleſ. cap. 40. & 41.) quamvis Conſtantinopolitani illi Ariani non ſolùm vocabulum *ὁμοούσιος* excluſerint, ſed nullam omnino vel *οὐσίας* vel *ὑποστάσεως* in hoc argumento mentionem faciendam eſſe ſtatuerint. * Sed in Concilio Arimini in Italia celebrato, eodem imperante Conſtantio, anno Chriſti 359. Epiſcopi circiter ducenti numero, fidem Nicænam confirmârunt. In univerſum autem quadringentos, & aliquanto amplius, occidentales epiſcopos Ariminum conveniſſe, ſcribit Sulpicius Severus, lib. 2. ſuæ ſacræ hiſtoriæ. Rejectâ illa Ariana fidei formulâ, quam in Concilio perlegendam curârunt Valens Murſenſis Epiſcopus & Urſacius Ariani, quibus adhæſere pauci alii, quos omnes Synodus illa Ariminenſis alienos ab Eccleſia Catholica declaravit. (Athanaſ. lib. de ſynodis Arimini & Seleuciæ habitis, & Socrat. lib. 2. hiſt. Eccleſ. cap. 36. 37. Theodoret. hiſt. Eccleſ. lib. 2. cap. 18 19. 20. 23. Sozom. hiſt. Eccleſ. lib. 4. cap. 17. 18.) * Quamvis poſtea non pauci ex occidentalibus partim fraude decepti, quia non intelligebant vim vocabuli [*ὁμοούσιος*] à Nicænis uſurpati, & quia ſola unitas

Athanaſius, lib. de Synodi Nicanæ decretis, contra hæreſin Arianam, paullò poſt initium libri, loquens de Arianis, ait: οἱ γὰρ πολλάκις ἐκ πωλιφθέντες γνώμαις, ὡς οἱ χαμαιλέοντες τοῖς χρώμασι, &c. Vide lib. 4. c. 5. §. 13. & lib. 5 cap. 19. §. 3. &

cap. 30. §. 26.
* Fides Nicæna confirmata Arimini.
* Decepti occidentales ab Arianis in Concilio Ariminenſi: Sed poſtea, fraude cognitâ, veram fidem palam profeſſi.
Conventus Arianorum Nicææ Thraciæ.

& Eccleſiæ pax obtendebatur, quam Valens & Urſacius obtineri poſſe contendebant ſine ulla fidei mutatione, modò voces quædam tollerentur, quæ infirmis (ut ipſi ajebant) erant offendiculo, videlicet οὐσία, ὁμοούσιος, ὑπόστασις: præſertim cum iſtæ voces αὐτολεξεὶ in S. Scriptura non reperirentur; partim (inquam) hoc ſpecioſo obtentu decepti; partim etiam Conſtantii Imperatoris minis territi, doloſæ illi formulæ ſubſcripſerunt ab Arianis compoſitæ, cujus ſuperficies nihil ſacrilegum præferebat, eoque faciliùs latens in herba anguis incautis impoſuit: quam formulam Arimini perlectam Urſacius & Valens, coacto novo conventu in Thraciæ oppido, cui Nicæa nomen tunc fuit, in Græcam linguam verterunt, & ratam habentes divulgârunt. Eoque faciliùs perſuaſerunt Orientalibus, ut eam admitterent; quia eam ab Occidentalibus decreto ſynodico Arimini ſuſceptam eſſe jactabant. Ab oppido autem illo Thraciæ illam fidem Nicænam ſeu Nicææ approbatam appellârunt, ut ſimpliciores deciperent ſimilitudine nominis. Multi enim putabant fidem eam fuiſſe quæ Nicææ in Bithynia olim erat confirmata: ſed fraude poſtea patefactâ ludibrio habiti ſunt Ariani. [Athanaſ. lib. de ſyn. Arim. & Seleuc. Socrat. lib. 2. hiſt. Eccleſ. cap. 37. Theodoret. hiſt. Eccleſ. lib. 2. cap. 21. 22. Sozom. lib. 4. hiſt. Eccleſ. cap. 18.] In illis ipſis autem Arianorum placitis Ariminenſibus & Nicæenſibus aſſerebatur: Filium eſſe ſimilem Patri, & genitum eſſe ex ſubſtantia Patris; ut conſtat ex locis citatis Athanaſii, Socratis, &c. Abrogato enim, *Conſubſtantialis*, vocabulo, ſubſtituerunt vocabulum, *ſimilis*, & anathema dixerunt omnibus dicentibus Filium ex nihilo eſſe: aut diſſimilem Patri: aut creaturam, ut ſunt cæteræ creaturæ; & dicentibus Filium non eſſe æternum cum Patre (id quod ipſe Arius ejuſque ſectatores Exucontiani & Anomœi dicebant:) ut teſtatur Maximinus Arianorum Epiſcopus apud Auguſtinum, tom. 6. lib. 1. contra Maximinum, in poſtrema oratione Maximini, numero decimo tertio, ubi Maximinus affirmat, Filium non eſſe ex nihilo, & pro ſe adducit autoritatem Concilii Ariminenſis. Item numero decimo quinto ibidem; Nos (inquit Maximinus) & verum Filium profitemur, & ſimilem Patri non denegamus. Omnes iſtos errores anathemate exploſos eſſe Arimini ab ipſis etiam Arianis, patet etiam ex hiſtoria Concilii illius Ariminenſis apud Hieronymum tom. 2. in dialogo adverſus Luciferianos. ubi Hieronymus præmiſsâ narratione geſtorum in Concilio, hæc verba ſubjungit: His itaque geſtis Concilium ſolvitur. Læti omnes ad provincias revertuntur. Idem enim Regi [*Conſtantio*] & bonis omnibus curæ fuerat, ut Oriens atque Occidens communionis ſibi vinculo necterentur. Sed diu ſcelera non latent: & cicatrix malè obducta, incocto pure dirumpitur. Cœperunt poſtea Valens & Urſacius, cæterique nequitiæ eorum ſocii, egregii ſcilicet Chriſti ſacerdotes, palmas ſuas jactitare, dicentes: ſe Filium non creaturam negâſſe, ſed ſimilem cæteris creaturis. Tunc Uſiæ * nomen abolitum eſt, [in Nicæa Thraciæ:] tunc Nicænæ fidei damnatio conclamata eſt. Ingemuit totus orbis, & Arianum ſe eſſe miratus eſt, &c. Hæc Hieronymus. qui ibidem narrat, quomodo malo huic medicina facta ſit. Nam poſtea compertâ fraude illi, qui formulæ ab Urſacio & Valente Arimini perlectæ inconſideratè ſubſcripſerant, revocârunt ſententiam, & faſſi ſunt ſe à veritate abductos eſſe fraude Arianorum, neque ſibi unquam in animo fuiſſe fidem Nicææ in Bithynia approbatam deſerere. Itaque fidei Nicænæ in Bithynia à 318. Patribus olim approbatæ ſubſcribentes, anathemate condemnârunt formulam illam Arimini ab Arianis perlectam. Hieronym. dialogo citato adverſus Luciferianos. Socrat. hiſt. Eccleſ. lib. 4. cap. 11. ubi habetur epiſtola Liberii Epiſcopi Romani hoc ipſum docens. Theodoret. lib. 2. hiſt. Eccleſ. cap. 22. ubi de eadem re habemus teſtimonium ſynodicum Damaſi, Valeriani, & aliorum Epiſcoporum, qui concilium Romæ poſtea celebrârunt. Qua de re etiam ſcribit Auguſtinus lib. 3. contra Maximinum c. 14. Hoc (inquit) eſt illud *homouſion*, quod in Concilio Nicæno adverſus hæreticos Arianos à Catholicis Patribus veritatis autoritate, & autoritatis veritate firmatum eſt: quod poſtea in Concilio Ariminenſi propter novitatem in verbis minùs quàm oportuit intellectum, quam tamen fides antiqua pepererat, multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas ſub hæretico Imperatore Conſtantio labefactare tentavit. Sed poſt non longum tempus, libertate fidei Catholicæ prævalente, poſteaquam vis verbi, ſicut debuit, intellecta eſt, *homouſion* illud Catholicæ fidei ſanitate longè latéque defenſum eſt. Quid eſt enim *homouſion*, niſi unius ejuſdemque ſubſtantiæ? &c. Hactenus Auguſtinus. Ad hæc acceſſit ſollemnis confirmatio fidei Nicænæ in aliis Conciliis œcumenicis.

Ὁμοούσιον.

Controverſia de vocabulis τρεῖς ὑποστάσεις, μία ὑπόστασις, inter ipſos Catholicos exorta componitur.

8. Orta eſt autem inter ipſos orthodoxos diſſenſio de hac loquutione, τρεῖς ὑποστάσεις. quam Græci uſurpabant, Latinis eandem refugientibus, quia ὑπόστασιν vertebant Latinè ſubſtantiam: ideo autem dicebant unam ὑπόστασιν, quia una eſt οὐσία, & utramque Græcam vocem eodem latino vocabulo interpretabantur, tum ὑπόστασιν, tum οὐσίαν appellantes latinè ſubſtantiam. ἡγούμενοι ταὐτὸν εἶναι εἰπεῖν ὑπόστασιν καὶ οὐσίαν. Ut ipſi palàm profeſſi ſunt in ſynodo Alexandrina. Cum ob linguæ latinæ anguſtiam & verborum inopiam non poſſent hypoſtaſin ab eſſentia diſtinguere: ut ſcribit, de hac loquens controverſiâ, Gregorius Nazianzenus, prope finem orat. 21. quæ eſt in laudem magni Athanaſii Epiſc. Alexandrini. Maluerunt igitur dicere tres perſonas, ut ibidem monet Nazianzenus. Latini odio hæreſeos Arianæ timebant dicere tres hypoſtaſes; Græci autem odio hæreſeos Sabellianæ unam Patris & Filii & Spiritûs Sancti hypoſtaſin dicere prohibebant. Ob eam de vocabulis contentionem, habita eſt Synodus Alexandriæ, præſentibus ibi cum magno Athanaſio Epiſcopis ex Italia, Arabia, Ægypto, & Lybiâ: & in ea Synodo utriſque auditis, ac perceptâ utrorumque ſanâ mente, conſtitutum eſt, ut deinceps ſe invicem pro orthodoxis agnoſcerent, neque per inutiles Logomachias pacem Eccleſiæ dirumperent. Eâque de re, ſcripta eſt ſynodi nomine epiſtola ad Antiochenos, (quæ extat in operibus Athanaſii, tom. 1.) quâ quid in ſynodo geſtum ſit narrant, & Antiochenos hortantur ad concordiam, atque ut nolint de loquutionibus iſtis λογομαχεῖν εἰς οὐδὲν χρήσιμον, μηδὲ ταῖς τοιαύταις λέξεσι διαμάχεσθαι, ἀλλὰ τῷ φρονήματι τῆς εὐσεβείας συμφωνεῖν. Et ajunt, moroſos homines ἐπὶ τοῖς λεξειδίοις φιλονεικοῦντας non ob aliud rixari, niſi quod Eccleſiæ pacem invideant, ipſique ſchiſmate delectentur. Celebrationem hujus ſynodi Alexandrinæ referunt Cardinalis Baronius & Sethus Calvitius ad annum Chriſti 362. regnante Juliano apoſtatâ. Ex illo tempore & Latini tres hypoſtaſes, & Græci tres perſonas eodem ſenſu dicebant. εἴτουν ὑποστάσεις, εἴ τινι φίλον καλεῖν, εἴτε πρόσωπα, οὐδὲν γὰρ περὶ τῶν ὀνομάτων ζυγομαχήσομεν, ἕως ἂν πρὸς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν αἱ συλλαβαὶ φέρωσι. (inquit Gregorius Nazianzenus, orat. 39. in ſancta lumina,) id eſt; ſive tres hypoſtaſes, ſicut

Concil. Alexandrinum.

Vide etiam infrà, cap. 5. §. 5.

ſi cui hæc appellatio magis arridet, ſive perſonas, neque enim de vocabulis certabimus; quamdiu ſyllabæ ad eandem ſententiam ferent. Ideo Hilarius lib. 4. de Trinitate, poſtquam dixiſſet Patrem & Filium eſſe unius ſubſtantiæ, quod Græcè dicitur *homonſion*, dicit Patrem & Filium & Spiritum Sanctum eſſe tres ſubſtantias, eo ſenſu, quo Græci dicebant *τρεῖς ὑποστάσεις*, quam loqutionem alibi exponens, tres (inquit) ſubſtantias eſſe dixerunt, ſubſiſtentium perſonas per ſubſtantias edocentes, non ſubſtantiam Patris & Filii & Spiritûs Sancti diverſitate diſſimilis eſſentiæ ſeparantes. Hæc Hilarius, lib. de ſynodis adverſus Arianos, in explicatione doctrinæ ſynodi Antiochenæ, quæ per Encænias habita eſt. Hieronymus, epiſt. ad Damaſum, (quæ incipit; *Quoniam vetuſto*) queritur, poſt Alexandrinum juncto pariter occidente decretum, orientales quoſdam ab illo, homine Romano, exigere nomen trium hypoſtaſeon, non contentos apertâ ejus profeſſione orthodoxi ſenſûs; quâ confitebatur tria enypoſtata, tres ſubſiſtentes perſonas, & unam uſian, unam ſubſtantiam, unam Deitatem. Et Auguſtinus lib. 5. de Trinitate, cap. 8. eſſentiam dico, (inquit) quæ *ὀσία* Græcè dicitur, quam uſitatiùs ſubſtantiam vocamus. Dicunt quidem & illi hypoſtaſim, ſed neſcio quid volunt intereſſe inter uſian & hypoſtaſim: Ita ut plerique noſtri, qui hæc Græco tractant eloquio, dicere conſueverint *μίαν ὀσίαν, τρεῖς ὑποςάσεις*, quod eſt latinè, unam eſſentiam, tres ſubſtantias. [& cap. 9.] Sed quia noſtra loquendi conſuetudo jam obtinuit, ut hoc intelligatur cùm dicimus eſſentiam, quod intelligitur cùm dicimus ſubſtantiam, non audemus dicere unam eſſentiam, tres ſubſtantias, ſed unam eſſentiam vel ſubſtantiam, tres autem perſonas. Non ut illud diceretur, ſed ne taceretur. Et lib. 7. de Trin. c. 4. Itaque loquendi cauſâ de ineffabilibus, ut fari aliquo modo poſſemus, quod effari nullo modo poſſumus, dictum eſt à noſtris Græcis, una eſſentia, tres ſubſtantiæ: à Latinis autem, una eſſentia vel ſubſtantia, tres perſonæ. Hæc Auguſtinus. Recentiores Latini ad vitandum ambiguitatem dixerunt tres ſubſiſtentias, ut monet Thomas, part. 1. qu. 29. art. 2. ad ſecundum. quod vocabulum olim etiam Ambroſio uſurpatum eſt eodem ſenſu, in Symbol. Apoſtol. cap. 2.

Pneumatomachi Macedoniani, qui & Semiariani dicti ſunt.

9. Quarta hæreticorum acies contra ſanam fidem de Trinitate, eſt eorum, qui (etiamſi de Filio quidam eorum rectè ſentiant; teſtibus Nazianzeno & Epiphanio, & Auguſtino) negant Spiritûs Sancti Deitatem, & conſubſtantialitatem cum Patre Filioque, atque ita hæreſeos Arianæ partem unam quæ de Filio eſt, rejiciunt, alteram verò de Spiritu Sancto mordicùs tenent ac tuentur; unde eos Auguſtinus Semiarianos meritò dici ſcribit, hæreſ. 52. Hos autem Semiarianos vocat ſecunda œcumenica ſynodus, can. 1. etſi Epiphanio Semiariani dicuntur illi, qui ſimilem Patri aſſerunt Filium, hæreſ. 73. quod etiam obſervavit Auguſtinus hæreſ. 55. Iſtos in quarta acie diſpoſitos, Athanaſius dicit partitos eſſe cum Arianis munera impietatis, ut Ariani Filium; ipſi Spiritum Sanctum abnegarent: (Athanaſ. ad Serapionem, *de Deitate Spiritus Sancti*) unde Ariani *Χριστομάχοι*, iſti verò *πνευματομάχοι* dicebantur. In hac hæreſi maximè eminuit Macedonius Epiſcopus Conſtantinopolitanus; qui (licet ipſe Filium *ὁμοούσιον* non diceret) relictis tamen Arianorum & Eudoxianorum partibus, propriæ ſectæ Macedonianorum Pneumatomachon author extitit circa annum Chriſti ſexageſimum ſupra treceteſimum. hic creaturam dicere Filium recuſabat. Et quamvis Patri Filium conſubſtantialem *ὁμοούσιον* non diceret, prædicabat tamen *ὅμοιον κατὰ πάντα τῷ γεγεννηκότι*, Genitori in omnibus ſimilem. Et Spiritum Sanctum creatum eſſe apertè aſſerebat. *κτιστὸν τὸ πνεῦμα προφανῶς ὀνομάζων*: ut refert Theodoretus lib. 2. hiſt. Eccleſ. cap. 6. Ejus autem ſectatores, licet de Filio non eadem omnes dicerent, aliis Arianum errorem foventibus; aliis autem orthodoxè de Filio ſentientibus: omnes tamen in Spiritum Sanctum contumelioſi extiterunt, ut ſcribit Epiphanius, hæreſ. 74.

50. Macedonii hæreſin, & cum ea Arianam & Sabellianam, & Apollinariſtarum, & Samoſatenianam, damnaverunt validis refutatas argumentis, Epiſcopi centum quinquaginta in Concilio illo celebri œcumenico Conſtantinopoli celebrato, imperante Theodoſio ſeniore, anno Chriſti 382. ut ſupputat Nilus Metropolitanus Rhodi, in ſua *Διηγήσει συνοπτικῇ περὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων*: at Baronius, & Binius, & Calviſius hujus Concilii celebrationem referunt ad annum 381. Illic confirmata eſt fides Nicæna, & contra omnes hæreticos conſubſtantialitas ſanctiſſimæ Trinitatis declarata; ut patet ex ſymbolo illius Concilii, in quo profitentur ſe credere in Spiritum Sanctum Dominum, vivificatorem, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio ſimul adorandum, & ſimul glorificandum; loquutum per Prophetas, *εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ δὲ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν.* Item ex Patrum illorum libello ſynodico ad Damaſum, Ambroſium, alioſque Epiſcopos, ad celebrandum Concilium Romam convocatos miſſo; qui exſtat apud Theodoretum lib. 5. hiſt. Eccleſ. cap. 9. In illo autem libello Patres illi Conſtantinopolitani declarant unam eſſe Deitatem *θεότητα*, potentiam *δύναμιν*, eſſentiam *ὀσίαν* Patris & Filii & Spiritûs Sancti, æqualemque dignitatem, & coæternum regnum, *ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσιν ἤγουν τρισὶ τελείοις προσώποις*, &c. quæ infrà prolixiùs cum verſione Latina invenies, c. 4. hujus libri. *Concil. 2. œcum. Conſtantinopolitanum.*

51. In eandem ſententiam Epiſcopi illi in Concilio Romano congregati confeſſionem fidei ſynodicam ediderunt, quam Damaſus Papa miſit ad Paulinum Theſſalonicæ (vel, ut aliis videtur, Antiochiæ) Epiſcopum; quam etiam hiſtoriæ ſuæ inſeruit Theodoretus lib. 5. cap. 11. In illa autem confeſſione Patres illi anathema dicunt Sabellianis, Arianis, & Eunomianis, Macedonianis, & omnibus Pneumatomachis, Photinianis, & Apollinariſtis; & commendatur ac prædicatur Trinitatis, hoc eſt, Patris & Filii & Spiritûs Sancti una Deitas, una poteſtas, una voluntas, una divinitas, una ſubſtantia, &c. *μία Θεότης ἢ δυναστεία, θέλησις, θειότης, ὀσία*, &c. Eandem confeſſionem inſeruit ſuæ etiam hiſtoriæ Nicephorus Calliſti, lib. 12. cap. 18. *Concil. Romanum.*

52. Ex illo tempore, jam inde à Concilio Conſtantinopolitano & Romano, prævaluit veritas: noſtriſque etiamnum temporibus, per Dei gratiam, paſſim obtinet, non obſtante paucorum quorundam amentiâ, qui antiquas & exoletas, ac jam pridem exploſas hæreſes ex orco revocare ſatagunt.

53. Vide etiam contra Pneumatomachos Athanaſ. lib. ſeu epiſt. ad Serapionem, contra eos, qui dicunt Spiritum Sanctum eſſe creaturam. Et Baſil. magn. lib. de Spiritu Sancto, ad Amphilochium, cap. 9. & ſequentibus. Et Gregor. Nazianz. orat. 37. & Ambroſ. de Spiritu Sancto, ad Gratianum Auguſtinum. Et Epiphan. hæreſ. 74. Et Auguſtin. lib. 3. contra Maximinum, cap. 3.

17.21. Et Dydimi Alexandrini libros tres de Spiritu Sancto, interprete Hieronymo, tom. 9. bibl. patr. edit. 4. Item Paſchaſii diaconi Romani libros duos de Spiritu Sancto, eodem tom. 9. bibl. Patrum.

CAPUT. III.

Specimen doctrinæ antiquiſſimorum Patrum, ex Ignatio, Juſtino, Athenagorâ, & Irenæo.

Ignatii doctrina de Deo, & myſterio incarnationis.

IGnatius epiſt. ad Trallianos; Sunt (inquit) nonnulli vaniloqui & ſeductores, non Chriſtiani, ſed Chriſti inſtitores [Χριστέμποροι,] --- partum Virginis calumniantur, paſſionem negant, nec reſurrectionem credunt. Deum ignotum introducunt. Chriſtum ingenitum eſſe cenſent [τὸν Χριστὸν ἀγέννητον νομίζουσι.] Spiritum Sanctum verò nec eſſe confitentur [τὸ δὲ πνεῦμα ἐδὲ ὅτι ἐστὶν ὁμολογοῦσι.] quidam verò eorum Filium merum hominem eſſe dicunt [τὸν μὲν υἱὸν, ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι λέγουσι.] Et eundem eſſe Patrem & Filium & Spiritum Sanctum [ταυτὸν δὲ εἶναι πατέρα καὶ υἱὸν, καὶ πνεῦμα ἅγιον.] Et omnia creata à Deo, non per Chriſtum, ſed per alienam quandam poteſtatem. Adverſus hujuſmodi itaque munite vos, [ἀσφαλίζεσθε οὖν πρὸς τὲς τοιέτες] ne laqueus injiciatur animis veſtris. --- Obturate aures veſtras, quando vobis quiſpiam loquitur excludens Chriſtum Jeſum Filium Dei, qui natus eſt ex David, qui ex Maria, qui verè genitus eſt, tum ex Deo, tum ex Virgine: verùm non ſimili modo. Nec enim id ipſum eſt Deus & homo. [ὃς ἀληθῶς ἐγεννήθη, καὶ ἐκ Θεοῦ, δὲ ἐκ παρθένε, ἀλλ᾽ ἐχ᾽ ὡσαύτως. οὐδὲ γὰρ ταυτὸν, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.] Verè aſſumſit corpus;
Joan. 1. 14 nam *Verbum caro factum eſt:* Et vixit inter ho-
Joan. 8. 46. mines ſine peccato. *quis enim*, inquit, *ex vobis arguit me de peccato?* Verè edit & bibit, crucifixus & mortuus eſt ſub Pontio Pilato. Verè (inquam,) non hominum opinione [ἀληθῶς δὲ, καὶ οὐ δοκήσει] crucifixus & mortuus eſt; videntibus cœleſtibus, terrenis, & ſubterraneis. Cœleſtibus quidem [οὐρανίων μὲν] nimirum incorporeis naturis: terrenis verò [ἐπιγείων δὲ] Judæis & Romanis, & cæteris, qui tunc aderant cum Dominus crucifigeretur: ſubterraneis autem, [καταχθονίων δὲ] iis videlicet qui plurimi cum Domino reſurrexerunt, [ὡς τοῦ πλήθες τοῦ συναναστάντος τῷ κυρίῳ.] *Multa enim*, inquit, *corpora ſanctorum, qui dormierunt, reſurrexerunt, monumen-*
Matth. 29. 52. *tis apertis.* Et deſcendit ad infernum [εἰς ᾅδην] ſolus, regreſſus autem eſt cum multitudine, & ſeptum illud quod à ſeculo erat, rupit, & medium parietem ejus deſtruxit, & intra triduum reſurrexit, ſuſcitante eum Patre. Et quadraginta dies converſatus cum Apoſtolis, aſſumtus eſt ad Patrem: & ſedit à dextris ipſius, exſpectans donec inimici ejus ſubjiciantur pedibus ejus. --- Verè natus eſt Deus Verbum ex Virgine, veſtitus corpore eiſdem nobiſcum paſſionibus obnoxio [ἀληθῶς ἐγεννήθη ὁ Θεὸς Λόγος ἐκ τῆς παρθένε, σῶμα ὁμοιοπαθὲς ἡμῖν ἠμφιεσμένος.] verè conceptus eſt in matrice, qui omnes homines in matrice fingit, & corpus ſibi fecit ex ſanguine Virginis [καὶ ἐποίησεν ἑαυτῷ σῶμα, ἐκ τῶν τῆς παρθένε αἱμάτων,] hoc ſolùm excepto, quòd nulla viri conſuetudo interceſſerit. In utero geſtatus eſt [ἐκυοφορήθη,] ſicut & nos, temporum periodis: & verè natus eſt [ἐτέχθη] ſicut & nos, & verè lacte paſtus eſt [καὶ ἀληθῶς ἐγαλακτοτροφήθη,] & cibo potuque communi uſus eſt [μέτεσχεν] ſicut & nos: & expletis tribus annorum decadibus baptizatus eſt à Joanne verè, non autem opinione. Et ubi triennium [τρεῖς ἐνιαυτοὺς] prædicavit Evangelium, ſignaque & prodigia patravit, à falſis Judæis & Præſide Pilato Judex judicatus eſt [ὁ κριτὴς ἐκρίθη,] flagellatus eſt, & alapis cæſus, & conſputus eſt, ſpineam coronam & purpureum veſtimentum portavit: condemnatus eſt, & crucifixus eſt verè, non opinione, non phantaſiâ, non impoſturâ, [ἀληθῶς, ἐ δοκήσει, ἐ φαντασίᾳ, οὐκ ἀπάτῃ.] verè mortuus eſt, & ſepultus, & reſurrexit ex mortuis. --- Fugite itaque impias hæreſes, ſunt enim Diaboli inventa, ſerpentis illius qui omnis mali primus autor eſt [τοῦ ἀρχεκάκε ὄφεως,] qui per mulierem genus noſtrum decepit! Fugite autem & malam illius propaginem [φεύγετε δὲ αὐτοῦ καὶ τὰς κακὰς παραφυάδας] Simonem, primogenitum illius filium; & Menandrum, & Baſilidem, & totam illam ipſius malitiæ colluviem, hominum cultores [τὲς ἀνθρωπολάτρας;] quos & Jeremias Propheta maledictos appellat. Fugite quoque impuros Nicolaitas [ἀκαθάρτες Νικολαΐτας] falſum nomen ſibi ſumentes [τὲς ψευδωνύμες,] voluptatum amatores [τὲς φιληδόνες,] ſycophantas [τὲς συκοφάντας.] Fugite præterea maligni germina [τὰ τοῦ πονηροῦ ἔγγονα] Theodotum & Cleobulum, qui gignunt fructum mortiferum, quem ſi quis guſtaverit, continuò moritur, non temporaneâ hac, verùm æternâ morte. Hi non ſunt plantatio Patris, ſed maledicta germina. --- Vos autem Chriſtus invitat ad ſuam incorruptionem [εἰς τὴν αὐτοῦ ἀφθαρσίαν] per ſuam paſſionem & reſurrectionem, cùm ſitis membra ipſius [ὄντας μέλη αὐτοῦ.]

2. Idem epiſt. ad Magneſios: Unus Deus eſt Omnipotens, qui ſeipſum manifeſtavit per Jeſum Chriſtum Filium ſuum, qui eſt ipſius Verbum, non pronunciatum, ſed ſubſtantiale [ὅς ἐςιν αὐτῦ λόγος, οὐ ῥητὸς, ἀλλ᾽ οὐσιώδης:] non enim eſt articulati ſermonis vox, ſed efficaciæ divinæ genita ſubſtantia [οὐ γάρ ἐςι λαλίας ἐνάρθρε φώνημα, ἀλλ᾽ ἐνεργείας θεικῆς οὐσία γεννητή.] --- plenam de Chriſto cognitionem habeatis, qui ante omnia ſecula natus ex Deo Patre, pòſt verò natus eſt ex Maria Virgine, ſine viri commercio [πληροφορεῖσθε ἐν Χριστῷ, τῷ πρὸ πάντων μὲν αἰώνων γεννηθέντι παρὰ τοῦ πατρὸς, γεννώμενον δὲ ὕστερον ἐκ Μαρίας τῆς παρθένε, δίχα ὁμιλίας ἀνδρός:] quique ſanctè vixit, omnemque morbum & ægritudinem curavit in populo, ſigna & prodigia patravit ad benefaciendum hominibus; & iis qui in ſuperſtitionem plurium deorum impegerant, unum verum Deum Patrem ſuum annunciavit [τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν θεὸν καταγγείλαντα, τὸν ἑαυτοῦ πατέρα:] qui etiam paſſus eſt, & à Chriſticidis Judæis ſub Pontio Pilato præſide, & Rege Herode crucem ſuſtinuit, & mortuus eſt, & reſurrexit, & aſcendit in cœlos ad eum à quo miſſus erat, & ſedit ad dextram ipſius: & venturus eſt in fine ſeculorum cum gloria paternâ, ut judicet vivos & mortuos, reddatque unicuique ſecundùm opera ſua. Hæc qui plenè cognovit & crediderit, beatus eſt [ταῦτα ὁ γνοὺς ἐν πληροφορίᾳ, καὶ πιστεύσας, μακάριος.]

3. Quod autem Filium dicit Ignatius eſſe ἐσίαν γεννητὴν, eſſentiam vel ſubſtantiam genitam; ſciendum eſt, occurrere aliquando apud orthodoxos Patres ejuſmodi loquutionem, quâ non diverſam aut aliam Filio tribuunt eſſentiam, quem Patri conſubſtantialem & unum cum Patre Deum confiteutur; ſed indicare volunt Filium eſſe Verbum Dei ſubſtantiale, λόγον οὐσιώδη, ut loquitur hîc Ignatius, & alii Patres paſſim: non autem inſitum aut prolativum, οὐκ ἐνδιάθετον ἢ προφορικόν, ſeu ut loquitur Ignatius, οὐ ῥητόν. Vocabulum igitur οὐσία hoc loco uſurpatur, non abſolutè,

Admonitio de hac loquutione, ἐσία γεννητή.

ed by Google

tè, prout eſſentiam à modo ſubſiſtentiæ diſtinguimus, ſed cum connotatione relationis, ſignificat perſonam ſubſtantialem, ſeu divinæ naturæ individuam ſubſtantiam; ut loquitur Severinus Boëthius, definiens hypoſtaſin, lib. de duabus naturis Chriſti. Eſſentia certo modo, nempe *υἱικῶς* ſeu *γεννητῶς* ſubſiſtens, Ignatio dicitur *οὐσία γεννητή*, ac ſi diceret perſonam ſubſtantialiter genitam in unitate paternæ eſſentiæ. Et hoc ſenſu accipienda ſunt aliorum etiam orthodoxorum Patrum ſimilia dicta. Cujuſmodi eſt illud Hilarii Pictavienſis, lib. de ſynodis adverſus Arianos, in expoſitione ſymboli Sardicenſis. (pag. 301. edit. Froben. an. 1522.) Non poteſt (inquit) ambigi in his natus eſſe quæ Dei ſunt; quia neque de non exſtantibus, neque alia quàm de innaſcibili Patris & æterna ſubſtantiâ, unigenita Filii generatur eſſentia. Et pag. 302. Sollicitè itaque multúmque diligenti cautelâ Epiſcoporum fides munit naturæ genitæ & gignentis indifferentiam. Hæc ibi Hilarius. Et illud Auguſtini; Filium quippe ipſum genuit utique Patris natura, non fecit. lib. 3. contra Maximinum Arianum, cap. 12. in fine capitis. Hujuſmodi tamen loquutiones non eſſe imitandas, haud immeritò monuerunt Scholaſtici, 1. ſent. diſt. 5. Vide infrà, cap. 35. hujus libri, theſ. 9. Redeo intereà ad Ignatium.

4. Idem Ignatius Ep. ad Philadelphenſes: *εἷς ἀγέννητος, ὁ θεὸς καὶ πατήρ. καὶ εἷς μονογενὴς υἱός, θεός, λόγος καὶ ἄνθρωπος, καὶ εἷς ὁ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας.* Unus eſt ingenitus, Deus & Pater; & unus unigenitus, Filius Deus, Verbum & homo; Et unus Paracletus, Spiritus veritatis. — Prophetas etiam diligo, utpote qui Chriſtum annunciârint, & ejuſdem Spiritûs participes fuerint, cujus & Apoſtoli. Quemadmodum enim Pſeudo-prophetæ & Pſeudo-apoſtoli unum & eundem ſpiritum malum fallacemque & populi ſeductorem [*λαοπλάνον*] acceperunt: ſic & Prophetæ atque Apoſtoli unum & eundem Spiritum Sanctum, bonum, eximium [*ἡγεμονικὸν*,] & verum, & Doctorem rectum acceperunt à Deo per Jeſum Chriſtum. Unus enim Deus Veteris & novi Teſtamenti [*εἷς γὰρ ὁ Θεὸς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης*:] Unus Mediator Dei & hominum, cùm ad opificium intelligibilis & ſenſibilis creaturæ, tum ad providentiam utilem rebuſquè accommodam: & unus Paracletus, qui operatus eſt in Moſe, & Prophetis, & Apoſtolis. Omnes igitur Sancti in Chriſto ſalvati ſunt, ſperantes in eum, & illum exſpectantes, & per illum ſalutem conſequuti ſunt.

5. Item epiſt. ad Smyrnenſes; quid enim prodeſt, ſi quis me laudet, & Dominum meum blaſphemet, non confitens ipſum Deum eſſe carne veſtitum? [*μὴ ὁμολογῶν αὐτὸν σαρκοφόρον θεόν*?] Et epiſt. ad Romanos; Permitte mihi, ut imitator ſim paſſionis Chriſti Dei mei [*ἐπιτρέψατέ μοι μιμητὴν εἶναι πάθους Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μου.*] Hæc Ignatius.

Juſtini doctrina. 6. Juſtinus martyr in Apologia 1. ad Senatum: Univerſarum rerum Pater, ingenitus, Deus & Creator, & Dominus, & herus dicitur, ſumtis appellationibus à beneficiis & operibus ejus. Filius autem illius, qui ſolus propriè dicitur Filius, Verbum ſimul cum eo ante creaturam & exiſtens, & naſcens [*ὁ δὲ υἱὸς ἐκείνου, ὁ μόνος λεγόμενος κυρίως υἱός, ὁ λόγος πρὸ τῶν ποιημάτων καὶ συνὼν καὶ γεννώμενος.*] Idem in Apologia 2. ad Antoninum Pium: Et profitemur quidem, nos talium, qui habentur, Deorum eſſe expertes; ſed non veriſſimi illius, Dei Patris videlicet juſtitiæ & temperantiæ, aliarumque virtutum, & ab omni vitioſitatis mixtione alieni: Sed & illum, & qui ab eo venit, atque iſta nos, & aliorum obſequentium atque imitantium bonorum Angelorum exercitum docuit, Filium, & Spiritum Propheticum, colimus & adoramus, [*ἀλλ' ἐκεῖνόν τε, καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ υἱὸν ἐλθόντα καὶ διδάξαντα ἡμᾶς ταῦτα, καὶ τὸν τῶν ἄλλων ἑπομένων καὶ ἐξομοιουμένων ἀγαθῶν ἀγγέλων στρατόν, πνεῦμά τε τὸ προφητικὸν σεβόμεθα, καὶ προσκυνοῦμεν*] cum ratione & veritate honorem exhibentes [*λόγῳ καὶ ἀληθείᾳ τιμῶντες*:] Et unicuique diſcere volenti, ſicut edocti ſumus, candidè [hæc] tradentes. — Athei non ſumus, qui conditorem hujus univerſi religiosè colimus [*τὸν δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντὸς σεβόμενοι*] — Jeſum Chriſtum, quòd eum ipſius Dei veri Filium [*υἱὸν αὐτοῦ τοῦ ὄντως Θεοῦ*] eſſe didicerimus, ac ſecundo loco habeamus [*καὶ ἐν δευτέρᾳ χώρᾳ ἔχοντες*,] ac Spiritum Propheticum tertio ordine [*πνεῦμά τε προφητικὸν ἐν τρίτῃ τάξει*] nos cum ratione honorare demonſtrabimus. [Cave putes, his Juſtini verbis gradus dignitatis intelligi, ſed tantùm diſtinctionem perſonarum divinarum ſecundùm ordinem originis, ſalvâ trium *ἰσοτιμίᾳ*.]

7. Poſtea in eadem Apologiâ; Et Jeſus Chriſtus ſolus propriè Filius Deo genitus eſt, qui Verbum ipſius eſt, & primo-genitus, & potentia (*καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς μόνος ἰδίως υἱὸς τῷ Θεῷ γεγέννηται, λόγος αὐτοῦ ὑπάρχων καὶ πρωτότοκος, καὶ δύναμις*:) atque de conſilio voluntateque ejus homo factus; inſtaurandi reſtituendique humani generis ergò, nos iſta docuit. — In nomine rerum omnium Parentis ac Domini, & Servatoris noſtri Jeſu Chriſti, & Spiritûs Sancti, in aqua lavantur.

8. Idem in eadem Apologiâ docet, Chriſtum noſtrum cum Moſe loquutum fuiſſe è medio ignis in rubo, & dixiſſe de ſeipſo: Ego ſum Jehovah Deus Abraham, Deus Iſaaci, & Deus Jacobi. *Exod.* 3.
Judæos autem inobedientes ac dicentes intelligi ibi ſolum ingenitum Patrem, evidenti argumento ex ſacro textu petito validè refellit; nam idem ille Jehovah Deus, dicitur Angelus Domini, quæ indigitatio non convenit Patri: ſed bene convenit Filio, *ὃς καὶ λόγος πρωτότοκος ὢν τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸς ὑπάρχει*, ut loquitur illic Juſtinus, atque ut alibi idem Juſtinus contra Tryphonem argumentatur; *οὗτος ὁ ὀφθεὶς τοῖς πατριάρχαις, λεγόμενος θεός, καὶ ἄγγελος καὶ κύριος λέγεται.* — *θεὸς καλεῖται, καὶ θεός ἐστι, καὶ ἔσται.* — *οὗτος καὶ ἄγγελος, καὶ θεὸς καὶ κύριος, καὶ ἐν ἰδέᾳ ἀνδρὸς τῷ Ἀβραὰμ φανείς, καὶ ἐν ἰδέᾳ ἀνθρώπου αὐτῷ τῷ Ἰακὼβ παλαίσας. id eſt*: Hic, qui Patriarchis conſpectus eſt, & Deus dicitur, etiam Angelus & Dominus dicitur. —— Deus vocatur, & Deus eſt, & erit. —— Iſte & Angelus, & Deus & Dominus, qui & Abrahæ in forma viri apparuit, & in ſpecie hominis cum Jacobo luctatus eſt. Et poſtea in eodem Dialogo cum Tryphone Judæo; *αὐτὸς ὢν καὶ θεός, καὶ ἄγγελος παρὰ τοῦ πατρὸς πεπεμμένος*, qui & ipſe Deus, & Angelus à Patre miſſus.

9. Idem, prope finem orationis parænecticæ ad Græcos, diſertè confitetur & docet, *ἕνα καὶ μόνον εἶναι μόνον θεόν*, unum eundemque ſolum eſſe Deum. Et ſubjicit, hoc eſſe primum veræ pietatis documentum, *ὃ πρῶτόν ἐστι τῆς ἀληθοῦς θεοσεβείας γνώρισμα.* Et in Apologia ad Antoninum ſcribit, Chriſti hanc eſſe doctrinam, quòd ſolus Deus adorandus ſit, *ὡς θεὸν μόνον δεῖ προσκυνεῖν*, & adjicit Chriſti verba de ſolo Deo adorando ex cap. 4. Matthæi. Et paucis interjectis in eadem Apologiâ, ante medium, Juſtinus Imperatorem Antoninum ſic alloquitur: Chriſtus dixit *Reddite quæ Cæſaris ſunt, Cæſari; & quæ Dei, Deo.* Proinde nos ſolum Deum adoramus, & vobis in rebus aliis læti inſervimus [*ὅθεν θεὸν μὲν μόνον προσκυνοῦμεν, ὑμῖν δὲ πρὸς τὰ ἄλλα χαί-*

ροντες

φοντες ὑπηρετοῦμεν.] Et ſuprà de ſe aliiſque Chriſtianis in eadem Apologia dixit, ſe colere & adorare [σεβόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν] Patrem & Filium & Spiritum Sanctum. Et hos tres manifeſtè diſtinxit, quando dixit Filium honorari ſecundo loco, & Spiritum in tertio ordine; ut ſuprà monuimus. Et Verbum dicit eſſe κυρίως υἱόν, θεὸν ὑπάρχοντα, καὶ λόγον ὑπάρχοντα. Ex quibus omnibus efficitur ſecundùm doctrinam Juſtini, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, eſſe verè tres, quoad modos ὑπάρξεως; & hos tres eſſe, quoad eſſentiam, unum verum Deum. Hanc ipſam doctrinam copioſè & luculenter explicat Autor expoſitionis fidei, quæ Juſtino tribuitur.

Athenagoræ doctrina.

10. Athenagoras lib. qui inſcribitur, πρεσβεία περὶ Χριστιανῶν, legatio pro Chriſtianis; Prædicamus (inquit) unum Deum ingenitum, ἕνα θεὸν τὸν ἀγένητον, καὶ ἀΐδιον, καὶ ἀόρατον, καὶ ἀπαθῆ, καὶ ἀκατάληπτον, καὶ ἀχώρητον, νῷ μόνῳ καὶ λόγῳ καταλαμβανόμενον, φωτὶ καὶ κάλλει καὶ πνεύματι καὶ δυνάμει ἀνεκδιηγήτῳ περιεχόμενον, ὑφ' ᾧ γεγένηται τὸ πᾶν διὰ τοῦ αὐτοῦ λόγου καὶ διακεκόσμηται, καὶ συγκρατεῖται. Nam & Dei Filium mente complectimur [νοοῦμεν γὰρ καὶ υἱὸν τοῦ Θεοῦ.] — Filius Dei eſt verbum Patris, in idea & efficaciâ, [λόγος τοῦ πατρὸς, ἐν ἰδέᾳ καὶ ἐνεργείᾳ.] Ab ipſo enim & per ipſum [πρὸς αὐτοῦ γὰρ καὶ δι' αὐτοῦ] facta ſunt omnia: Cùm Pater & Filius unum ſint; Filius autem ſit in Patre, & Pater in Filio, unitate & potentiâ Spiritûs, [ἑνότητι καὶ δυνάμει πνεύματος,] mens & Verbum Patris Filius Dei eſt [νοῦς καὶ λόγος τοῦ πατρὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.] Primigenia hic eſt Patris progenies, non ut facta; à principio enim Deus, qui eſt mens æterna, habuit ipſe in ſeipſo Verbum ſeu Rationem, cùm rationalis ipſe æternum ſit:

πρῶτον γέννημα

[πρῶτον γέννημα τῷ πατρὶ, οὐχ ὡς γενόμενον, ἐξ ἀρχῆς γὰρ ὁ θεὸς, νοῦς ἀΐδιος ὤν, εἶχεν αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ τὸν λόγον, ἀϊδίως λογικὸς ὤν] ſed, ut rerum cunctarum idea & perfectio foret, progreſſa eſt. Quin & ipſum in Prophetis agentem Spiritum Sanctum dicimus à Deo emanare, ad ipſumque reflecti, veluti Solis radium. [καί τοι καὶ αὐτὸ τὸ ἐνεργοῦν τοῖς ἐκφωνοῦσι προφητικῶς ἅγιον πνεῦμα, ἀπόρροιαν εἶναι φαμὲν τοῦ θεοῦ, ἀποῤῥέον καὶ ἐπαναφερόμενον, ὡς ἀκτῖνα ἡλίου.] Quis igitur non miretur, audiens nos dici atheos? qui prædicamus Deum Patrem, & Deum Filium, & Spiritum Sanctum [λέγοντας θεὸν πατέρα, καὶ υἱὸν θεὸν καὶ πνεῦμα ἅγιον,] ita ut & in unione potentiam, & in ordine diſtinctionem eorum monſtremus. [δεικνύντας αὐτῶν καὶ τὴν ἐν τῇ ἑνώσει δύναμιν, καὶ τὴν ἐν τάξει, διαίρεσιν.] —— Nos præſentem hanc vitam minimè magnifacimus, & illum duntaxat ducem pertranſeuntes ſequimur, quem æqualiter Deum cum Verbo quod ab ipſo eſt cognoſcere, quænam Filii ad Patrem ſit unio; quid Pater Filio communicet; quid ſit Spiritus; quæ ſit tantorum unio, & unitorum diſtinctio: videlicet Spiritûs, & Filii, & Patris: [ὃν ἴσως θεὸν καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ λόγον εἰδέναι, τίς ἡ τοῦ παιδὸς, πρὸς τὸν πατέρα ἑνότης, τίς ἡ τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν κοινωνία, τί τὸ πνεῦμα, τίς ἡ τῶν τοσούτων ἕνωσις, καὶ διαίρεσις ἑνουμένων, τοῦ πνεύματος, τοῦ παιδὸς, τοῦ πατρός.] Scimus eſſe vitam præſtantiorem, quàm verbis quiſquam exprimere poſſit, quæ nos excipiet, ſi puri ab omni crimine ad ipſam tranſmiſſi fuerimus! Hæc Athenagoras.

Admonitio de vocabulo ἀπόρροια.

11. Etſi non ſpernimus Athenagoram dicentem, τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀπόῤῥοιαν εἶναι τοῦ Θεοῦ. Nam Athenagoræ quidem hoc dicentis mens ſana fuit; ut patet ex reliquo contextu illius libri, ex quo hæc ejus verba depromſimus: & autor libri Sapientiæ dicit, Sapientiam eſſe ἀπόῤῥοιαν τῆς τοῦ παντοκράτορος δόξης εἰλικρινῆ, ſincerum effluxum gloriæ Omnipotentis: cap. 7. verſ. 25. Sic tamen nos loqui prohibet Athanaſius, propter perverſum ſenſum hæreticorum. quemadmodum (inquit) non eodem modo creant homines, quo creat Deus; neque ſic ſunt homines, uti eſt Deus: ita quoque aliter ſe habet hominum generatio, aliter Filii ex Patre generatio. Hominum enim progenies partes ſunt quodammodo gignentium, cùm eis corporum natura non ſimplex, ſed fluxa ſit, & ex particulis coaleſcat; Effluuntque homines cùm gignunt, & rurſus in eos influunt alimenta, ac proinde decurſu temporis multorum liberorum parentes efficiuntur: Deus verò, cùm partes non habeat, ſine ullâ partium diviſione & impatibiliter, Filii ſui Pater extitit. Non enim effluxio eſt ab re incorporeâ, aut in eam ulla influxio (οὔτε γὰρ ἀποῤῥοὴ τοῦ ἀσωμάτου, οὔτ' ἐπιῤῥοή τις εἰς αὐτὸν γίνεται,] ut hominibus contingit; ſed quia ſecundum naturam ſimplex eſt, unius duntaxat Filii Pater eſt. Hæc Athanaſius, lib. de Synodi Nicænæ decretis contra Hæreſin Arianam. [tom. 1. oper. Athanaſ. edit. Pariſ. Græcol. an. Dom. 1627. pag. 259. C.] Idem etiam Athanaſius, in principio libri, qui inſcribitur, Expoſitio fidei, [eodem tom. 1. pag. 240.] loquens de Filio, ait: λόγον δὲ οὐ προφορικὸν· οὐκ ἐνδιάθετον· οὐκ ἀπόῤῥοιαν τοῦ τελείου. οὐ τμῆσιν τῆς ἀπαθοῦς φύσεως. Vide inferiùs, cap. 4. §. ult.

Irenæi doctrina, ſeu confeſſio fidei Catholicæ.

12. Irenæus, lib. 1. adverſus hæreſes, cap. 2. & cap. 3. Eccleſia (inquit) per univerſum orbem uſque ad fines terræ ſeminata, & ab Apoſtolis & à diſcipulis eorum accepit eam fidem, quæ eſt in unum Deum, Patrem omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt: & in unum Jeſum Chriſtum, Filium Dei, incarnatum pro noſtra ſalute: & in Spiritum Sanctum, qui per prophetas prædicavit diſpoſitiones Dei & adventum, & eam, quæ eſt ex virgine, generationem, & paſſionem, & reſurrectionem à mortuis, & in carne in cœlos aſcenſionem dilecti Jeſu Chriſti Domini noſtri, & de cœlis in gloria Patris adventum ejus, ad recapitulanda univerſa, & reſuſcitandam omnem carnem humani generis: ut Chriſto Jeſu Domino noſtro, & Deo, & Salvatori, & Regi, ſecundùm placitum Patris inviſibilis omne genu curvetur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur ei, & judicium juſtum in omnibus faciat. Spiritualia quidem nequitiæ, & angelos tranſgreſſos, atque apoſtatas factos, & impios, & injuſtos, & iniquos, & blaſphemos homines in æternum ignem mittat: Juſtis autem & æquis, & præcepta ejus ſervantibus, & in dilectione ejus perſeverantibus, quibuſdam quidem ab initio, quibuſdam autem ex pœnitentia, vitam donans, incorruptelam loco muneris conferat, & claritatem æternam circundet.

Cap. 3.

Hanc prædicationem cùm acceperit, & hanc fidem, (quemadmodum prædiximus,) Eccleſia, & quidem in univerſum Mundum diſſeminata, diligenter cuſtodit, quaſi unam domum inhabitans: & ſimiliter credit his, videlicet quaſi unam animam habens & unum cor, & conſonanter hæc prædicat & docet, & tradit quaſi unum poſſidens os. Nam etſi in mundo loquelæ diſſimiles ſunt, ſed tamen virtus traditionis una & eadem eſt. Et neque hæ, quæ in Germania ſunt fundatæ, Eccleſiæ aliter credunt, aut aliter tradunt; neque hæ, quæ in Hiberis ſunt; neque hæ, quæ in Celtis; neque hæ, quæ in Oriente; neque hæ, quæ in Ægypto; neque hæ quæ in Libya; neque hæ

quæ

quæ in medio mundi ſunt conſtitutæ: ſed ſicut Sol creaturæ Dei in univerſo mundo unus & idem eſt, ſic & lumen, prædicatio veritatis, ubique lucet, & illuminat omnes homines qui volunt ad cognitionem veritatis venire. Et neque qui valde prævalet in ſermone, ex his qui præſunt Eccleſiis, alia, quàm hæc ſunt, dicet. Nemo enim ſuper magiſtrum eſt: neque infimus in dicendo deminoravit traditionem. Cùm enim una & eadem fides ſit, neque is qui multum de ea poteſt dicere amplius; neque is qui minus, deminorat. Hæc Irenæus.

Annotationes hiſtoricæ. *De Ignatio.* 13. Johannis Apoſtoli auditores inſignes fuerunt Papias Hieropolitanus Epiſcopus, & Polycarpus Smyrnæus, & Ignatius Antiochenus: inquit Euſebius in Chronicis, lib. 2. ad annum tertium Trajani Imperatoris. Exſtat in hunc Ignatium homilia Chryſoſtomi, quæ eſt ſeptuageſima oratio tomi quinti operum Chryſoſtomi, editionis græcæ Savilianæ, ubi Chryſoſtomus ait, Ignatium converſatum eſſe cum Apoſtolis, & ab ipſis Apoſtolis ordinatum eſſe Epiſcopum Eccleſiæ Antiochenæ, Romam vinctus ducitur & martyrio coronatur Ignatius, imperante Trajano; ut legimus in hiſtoria Eccleſiaſticâ Euſebii, lib. 3. κεφ. λε. Paſſum eſſe anno undecimo Trajani, ſcribit Hieronymus, in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum, cap. 26. annum autem undecimum Trajani, & martyrium Ignatii refert Baronius ad annum Chriſti centeſimum decimum: Calviſius autem ad annum Chriſti centeſimum ſeptimum.

De Juſtino. 14. Juſtinus in ſua Apologiâ ad Antoninum Pium, ait: *πρὸ ἐτῶν ἑκατὸν πεντήκοντα γεγεννῆσθαι τὸν Χριστὸν, ἐπὶ Κυρηνίου*, ante annos centum quinquaginta Chriſtum ſub Cyrenio natum eſſe. Nempe Apologiam illam ſcripſit, eamque Imperatori Antonino Pio obtulit, anno Chriſti centeſimo quinquageſimo. Et in ea genus & nomen ſuum, religionemque Chriſtianam profitetur, Juſtinum ſe eſſe dicens, Priſci Bachii filium, Flaviæ (quæ nova civitas eſt Syriæ Paleſtinæ) ortum. Epiphanius refert, hunc Juſtinum fuiſſe genere Samaritanum, hæreſ. 46. contra Tatianos. Antequam verò Chriſtianus fieret, ſectator fuit diſciplinæ Platonis, (*τοῖς Πλάτωνος χαίρων διδάγμασι*) ut ipſe de ſe teſtatur, in altera Apologiâ, ad Senatum Romanum. Ubi etiam, quâ occaſione adductus fuerit, ut de Chriſtianis benigniùs ſentire inciperet, tandemque iis ſe adjungeret, commemorat his verbis: Nam & ego ipſe (inquit) Platonis diſciplinæ ſectator, cùm calumnioſè deferri Chriſtianos audirem, intrepidè autem ad mortem & alia, quæ terribilia eſſe cenſentur, omnia adire conſpicerem; ſtatui ipſe mecum, fieri haud quaquam poſſe, ut illi in vitiorum pravitate & voluptatum amore viverent. Quis etenim voluptatis conſectator, aut intemperans, & humanarum carnium dapes pro bono ducens, mortem libenter complecti queat, ut bonis ſuis ſe ipſum privet; ac non potius modis omnibus, ut hanc ſibi continenter vitam agere, & celando Principes & Magiſtratus fallere liceat, operam navet, nedum per denunciationem & indicium ſeipſum cædi offerat? Hæc ibi Juſtinus. Crimina autem illa, quæ ait fuiſſe calumnioſè conficta in Chriſtianos, complectitur Athenagoras hoc brevi verborum compendio, paullò poſt initium ſuæ legationis pro Chriſtianis: *Τρία ἐπιφημίζουσιν ἡμῖν ἐγκλήματα, ἀθεότητα, Θυέστεια δεῖπνα, Οἰδιποδείους μίξεις.* id eſt: Tribus nos infamant accuſationibus, objicientes nobis Atheiſmum, epulas Thyeſtæas, concubitus inceſtos. De exitu Juſtini ſcribit Hieronymus in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum: Hic, (inquit) quum in urbe Româ haberet *τὰς διατριβὰς*, & Creſcentem Cynicum, quia multa adverſum Chriſtianos blaſphemabat, redargueret guloſum, & mortis timidum, luxuriæque & libidinum ſectatorem, ad extremum ſtudio ejus & inſidiis accuſatus quòd Chriſtianus eſſet, pro Chriſto ſanguinem fudit. Hæc Hieronymus. Similia de eodem Juſtini martyrio ſcripſit Euſebius, lib. 4. hiſt. Eccleſ. κεφ. ιε. ubi ait, Juſtinum ſecundum Libellum ſeu Apologiam ſecundam (quæ vulgo prior dici ſolet,) obtuliſſe Antonini Pii ſucceſſoribus, Marco Aurelio Antonino Philoſopho, & Lucio Vero, Imperatoribus, & mox ſub iiſdem palmam martyrii adeptum eſſe. Apologiæ hujus oblationem & Juſtini obitum ad unum eundemque annum referunt Chronologi quidam: nam Baronius utrumque contigiſſe ſcribit anno Chriſti 165. at Calviſius Apologiæ hujus ſcriptionem ponit in anno Chriſti 162. Et Juſtini martyrium refert ad annum ſequentem, videlicet annum Chriſti 163.

De Athenagora. 15. Athenagoras Philoſophus Chriſtianus legationem ſuam pro Chriſtianis iiſdem Imperatoribus, Marco Aurelio Antonino Philoſopho, & Lucio Vero (quem Lucium Aurelium Commodum vocat) inſcripſit. Unde patet Athenagoram fuiſſe Juſtino *σύγχρονον*. Obiit autem Lucius Imp. anno Chriſti 171. ut ſupputat Baronius.

De Irenæo. 16. Irenæus ſcribit ſe vidiſſe Polycarpum, inquiens; Et Polycarpus autem non ſolùm ab Apoſtolis edoctus, & converſatus cum multis ex eis qui Dominum viderunt, ſed etiam ab Apoſtolis in Aſia, in ea, quæ eſt Smyrnis, Eccleſiâ conſtitutus Epiſcopus, quem & nos vidimus in prima noſtra ætate: multum enim perſeveraverat, & valde ſenex glorioſiſſimè & nobiliſſimè martyrium faciens exivit de hac vitâ. Hæc Irenæus, lib. 3. adverſus hæreſes, cap. 3. Sub eiſdem autem Imperatoribus, ſub quibus Juſtinum martyrio coronatum eſſe oſtendimus, etiam Polycarpus *μαρτυρίῳ τελειοῦται*, id eſt, martyrio conſummatur, ut ſcribit Euſebius lib. 4. hiſt. Eccleſ. κεφ. ιϛ. Floruiſſe autem Irenæum, & prius quidem Presbyterum, poſtea autem defuncto Pothino Lugdunenſis Eccleſiæ in Gallia Epiſcopo & martyri ſucceſſiſſe in illius Eccleſiæ Epiſcopatu, regnante eodem Imperatore, Marco Aurelio Antonino Philoſopho, refert Euſebius hiſt. Eccleſ. lib. 4. κεφ. κα. & lib. 5. capitib. 4. & 5. quo poſtremo loco adjicit; hunc Irenæum Polycarpi auditorem [*πολυκάρπου ἀκουστήν*] fuiſſe in juvenili ætate. Regnavit Marcus Aurelius Antoninus Philoſophus annos novendecim, eique in Imperio Romano ſucceſſit Commodus; ut legimus apud Euſebium, lib. 5. hiſt. Eccleſ. cap. 9. Id verò contigiſſe ſcribit Calviſius, anno Chriſti centeſimo octogeſimo: Baronius autem, anno Chriſti centeſimo octogeſimo ſecundo. Floruiſſe maximè ſub Commodo Principe Irenæum Lugdunenſis Eccleſiæ Epiſcopum, ſcribit Hieronymus, in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum, cap. 45. ubi etiam ait, Conſtat autem Polycarpi ſacerdotis & martyris hunc fuiſſe diſcipulum. Hæc Hieronymus, de Irenæo. de quo etiam Theodoretus, dialogo. 1. qui Immutabilis inſcribitur: Et Irenæum (inquit,) cui, ut Polycarpi doctrinâ frueretur, contigit: Occidentalium autem Gallorum lumen fuit. Et lib. 1. hæreticarum fabularum, Cap. de Carpocrate. Irenæum vocat virum Apoſtolicum, eumque ait illuminâſſe Occidentem. vide plura de Irenæo, cap. 37. hujus libri, §. 6.

CAPUT. IV.

Quatuor Symbola; videlicet Antiochenum, Nicænum, Conſtantinopolitanum, & Athanaſii: unà cum excerptis quibuſdam ad doctrinæ hujus illuſtrationem ſpectantibus, ex Athanaſii Epiſtolâ de fide ad Jovinianum Imp. ejuſdemque libro, cui titulus eſt, ἔκθεσις πίστεως: & ex Synodali epiſtola Patrum Concilii Conſtantinopolitani.

Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ λόγου, τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρὸς, ὅρος ἐπισκόπων, τῶν ἐν Αντιοχείᾳ συναχθέντων ἐν τῇ συνόδῳ. καὶ ἔκθεσις τῆς αὐτῆς συνόδου πρὸς Παῦλον Σαμοσατέα. Anno Dom. 272.

Symbolum Antiochenum. Ομολογοῦμεν τὸν κύριον ἡμῶν Ιησοῦν Χριστὸν τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς κατὰ πνεῦμα πρὸ αἰώνων γεννηθέντα, ἐπ᾽ ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐκ παρθένου κατὰ σάρκα τεχθέντα, ἓν πρόσωπον σύνθετον ἐκ θεότητος οὐρανίου, καὶ ἀνθρωπείας σαρκὸς καὶ καθὸ ἄνθρωπος, ἕν· καὶ ὅλον Θεὸν, καὶ ὅλον ἄνθρωπον· ὅλον Θεὸν καὶ μετὰ τοῦ σώματος, ἀλλ᾽ οὐχὶ καθὸ* σῶμα Θεὸν· καὶ ὅλον ἄνθρωπον μετὰ τῆς θεότητος, ἀλλ᾽ οὐχὶ κατὰ τὴν θεότητα ἄνθρωπον· οὕτως ὅλον προσκυνητὸν καὶ μετὰ τοῦ σώματος, ἀλλ᾽ οὐχὶ κατὰ τὸ σῶμα προσκυνητόν· ὅλον προσκυνοῦντα καὶ μετὰ τῆς θεότητος, ἀλλ᾽ οὐχὶ κατὰ τὴν θεότητα προσκυνοῦντα· ὅλον ἄκτιστον καὶ μετὰ τοῦ σώματος, ἀλλ᾽ οὐχὶ κατὰ τὸ σῶμα ἄκτιστον· ὅλον πλαστὸν καὶ μετὰ τῆς θεότητος, ἀλλ᾽ οὐχὶ κατὰ τὴν θεότητα πλαστόν· ὅλον ὁμοούσιον Θεῷ καὶ μετὰ τοῦ σώματος, ἀλλ᾽ οὐχὶ καθὸ* σῶμα ὁμοούσιον τῷ Θεῷ· ὥσπερ οὐδὲ κατὰ τὴν θεότητα ἀνθρώποις ἐστὶν ὁμοούσιος, καίτοιγε μετὰ τῆς θεότητος ὢν κατὰ σάρκα ὁμοούσιος ἡμῖν. καὶ γὰρ, ὅταν λέγωμεν αὐτὸν κατὰ πνεῦμα Θεῷ ὁμοούσιον, οὐ λέγομεν κατὰ πνεῦμα ἀνθρώποις ὁμοούσιον· καὶ πάλιν, ὅταν κηρύσσωμεν αὐτὸν κατὰ σάρκα ἀνθρώποις ὁμοούσιον, οὐ κηρύσσομεν αὐτὸν κατὰ σάρκα ὁμοούσιον Θεῷ. ὥσπερ γὰρ κατὰ πνεῦμα ἡμῖν οὐκ ἐστὶν ὁμοούσιος, ἐπειδὴ Θεῷ ἐστι κατὰ τοῦτο ὁμοούσιος, οὕτως οὐδὲ κατὰ σάρκα ἐστὶ Θεῷ ὁμοούσιος, ἐπειδὴ ἡμῖν ἐστὶ κατὰ τοῦτο ὁμοούσιος. ὥσπερ δὲ ταῦτα διήρθρωται, καὶ σεσαφήνισται, οὐκ εἰς διαίρεσιν τοῦ ἑνὸς προσώπου τοῦ ἀδιαιρέτου· ἀλλ᾽ εἰς δήλωσιν τοῦ ἀσυγχύτου τῶν ἰδιωμάτων τῆς σάρκος, καὶ τοῦ λόγου, οὕτω καὶ τὰ τῆς ἀδιαιρέτου συνθέσεως πρεσβεύομεν. id eſt:

* κατὰ τό.

* κατὰ τό.

De incarnatione Verbi Dei, & Filii Patris, definitio Epiſcoporum qui Antiochia in Synodo convenerunt, & expoſitio ejuſdem Synodi adverſus Paulum Samoſatenum. Anno Dom. 272.

Confitemur Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ex Patre quidem ſecundùm Spiritum ante ſecula genitum, noviſſimis verò diebus ex Virgine ſecundùm carnem natum; unam perſonam compoſitam ex cœleſti divinitate & humanâ carne; ſecundùm quod homo eſt, unum. Et totum Deum & totum hominem: totum Deum etiam cum corpore; ſed non ſecundùm corpus, Deum. totum etiam hominem cum divinitate; ſed non ſecundùm divinitatem, hominem. Sic totum adorabilem etiam cum corpore, ſed non ſecundùm corpus adorabilem. Totum adorantem etiam cum divinitate, ſed non ſecundùm divinitatem adorantem. Totum increatum etiam cum corpore, ſed non ſecundùm corpus increatum. Totum formatum etiam cum divinitate, ſed non ſecundùm divinitatem formatum. Totum Deo conſubſtantialem etiam cum corpore, ſed non ſecundum corpus conſubſtantialem Deo: quemadmodum neque ſecundùm divinitatem hominibus coëſſentialis eſt; quamvis nobis ſecundùm carnem coëſſentialis, etiam cum divinitate exſiſtens. Etenim cùm illum ſecundùm ſpiritum Deo conſubſtantialem dicimus, non dicimus hominibus ſecundùm Spiritum coëſſentialem. Contra autem, cùm illum ſecundum carnem hominibus coëſſentialem prædicamus, non prædicamus illum ſecundùm carnem Deo conſubſtantialem. Sicut enim ſecundùm Spiritum nobis coëſſentialis non eſt; quia ſecundùm hunc Deo conſubſtantialis eſt: ita neque Deo ſecundùm carnem conſubſtantialis eſt; quia ſecundum hanc nobis eſt coëſſentialis. Quemadmodum autem hæc diſtincta & declarata ſunt non ad inducendam unius indiviſæ perſonæ diviſionem, ſed ad denotandam proprietatum Verbi & carnis minimè confuſam diſtinctionem: ita & illa, quæ ad indiviſam unionem compoſitionemve pertinent, prædicamus.

Confeſſio fidei edita a trecentum & octodecim Patribus in Concilio Nicæno primo œcumenico contra Arium & alios Hæreticos, anno Dom. 325. Imperat. Conſtantino Magno: prout exſtat in Epiſtola ſancti Athanaſii de fide, ad Jovianum Imperatorem.

2. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ιησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, θεὸν ἐκ θεοῦ, Φῶς ἐκ Φωτὸς, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ. γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα· ὁμοούσιον τῷ πατρί. δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. τὸν δι᾽ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα. τοὺς δὲ λέγοντας, ἦν ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας Φάσκοντας εἶναι, ἢ κτιστὸν, ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία. id eſt. *Symbolum Nicænum.*

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inviſibilium effectorem. Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum, Filium Dei, genitum à Patre unigenitum, hoc eſt, ex Patris ſubſtantia, Deum de Deo, Lumen de Lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, conſubſtantialem Patri: per quem omnia facta ſunt, quæ in Cœlo & quæ in terra: qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlo, incarnatus eſt, homo factus eſt, paſſus eſt, reſurrexit tertiâ die, aſcendit ad Cœlos, venturus eſt judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum Sanctum. Illis autem qui dicunt, tempus fuiſſe cùm Filius Dei non erat, & non antè fuiſſe quàm naſceretur, & ex nihilo ortum eſſe, aut ex alia ſubſiſtentiâ vel ſubſtantiâ quàm Patris conſtare, vel creatum eſſe, vel poſſe converti mutarive; Catholica, & Apoſtolica Eccleſia indicit anathema.

3. Recitato hoc Symbolo, ſubjungit in illa ſuâ ad Jovinianum Imperatorem epiſtolâ Athanaſius hanc brevem exegeſin; οὐ γὰρ ἁπλῶς ὅμοιον εἰρήκασι τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ, ἵνα μὴ ἁπλῶς ὅμοιος Θεῷ, ἀλλ᾽ *Exegeſis Athanaſiana.*

ἀλλ᾽ ἐκ Θεοῦ Θεὸς ἀληθινὸς πιστευόιτο· ἀλλ᾽ ὁμοούσιος ἔγραψαν, ὅπερ ἴδιον ἦν γνησίου καὶ ἀληθινοῦ υἱοῦ, ἀληθινοῦ καὶ Φύσει τοῦ πατρός. ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀπηλλοτρίωσαν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον συνεδόξασαν αὐτὸ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, ἐν τῇ μιᾷ τῆς ἁγίας Τριάδος πίστει, διὰ τὸ καὶ μίαν εἶναι ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι θεότητα. id eſt,

Neque levi aut ſimplici ratione Filium Patri ſimilem eſſe aſſeveravit Synodus, aſt eum, ne ex levi re Deo ſimilis, ſed verus ex Deo Deus haberetur, conſubſtantialem eſſe ſcripto tradidit, quod proprium eſt genuini & veri Filii, veri & naturalis Patris: ſed nec alienavit Spiritum Sanctum à Patre & Filio; ſed eum unà glorificavit cum Patre & Filio, in una Sanctæ Trinitatis fide, eò quòd una ſit in ſancta Trinitate Deitas.

Symbolum Concilii Conſtantinopolitani, quod fuit œcumenicum ſecundum, imperante Theodoſio ſeniore, contra hæreſin Macedonii Pneumatomachi, Epiſcopi Conſtantinopolitani, aliaſque hæreſes. Anno Dom. 381.

Symbolum Conſtantinopolitanum.

4. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, Φῶς ἐκ Φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· τὸν δι᾽ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα. σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς. καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν. εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, ὁμολογοῦμεν ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. προσδοκῶμεν ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν. id eſt.

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli ac terræ, viſibiliumque omnium & inviſibilium. Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum, Filium Dei unigenitum, ex Patre genitum ante omnia ſecula: lumen ex lumine; Deum verum ex Deo vero, genitum, non factum, conſubſtantialem Patri: per quem omnia facta ſunt. Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt ex Spiritu Sancto & Mariâ Virgine, & homo factus eſt. qui pro nobis crucifixus eſt ſub Pontio Pilato, & paſſus eſt, & ſepultus, & reſurrexit tertia die ſecundùm ſcripturas: & aſcendit in cœlos, & ſedet à dextris Patris, & rurſum venturus eſt cum gloria ad judicandum vivos & mortuos, cujus regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum, Dominum, vivificatorem, ex Patre procedentem, qui cum Patre & Filio ſimul adoratur & ſimul glorificatur, qui loquutus eſt per Prophetas. In unam ſanctam catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam. Confitemur unum baptiſma, in remiſſionem peccatorum. Exſpectamus reſurrectionem mortuorum, & vitam futuri ſeculi, Amen.

5. Patres Concilii hujus œcumenici ſecundi, cùm canones pro recta Eccleſiæ adminiſtratione conſcripſiſſent, ſtatuiſſentque ut fidei formula in Concilio Niceno edita, firma ac ſtabilis maneret; & Nectarium Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, Flavianum verò Antiochenæ, Epiſcopos canonicè conſtituiſſent; reverterunt ſinguli in ſuam quiſque Patriam. Sequenti autem æſtate plurimi eorum ad eandem urbem denuò regreſſi (neceſſaria enim Eccleſiæ negotia eos illò revocaverunt,) epiſtolam à Concilio Epiſcoporum in Occidente coactorum accepere: quæ illos hortabatur, ut Romam, ubi jam maximus Epiſcoporum cœtus congregatus erat, accederent. At tam longum iter ſuſcipere, cùm nihil inde lucri ſe facturos putarent, omnino recusârunt illi quidem, ſed tamen ſcripſerunt epiſtolam, quâ tum tempeſtatem contra Eccleſias excitatam eis ſignificabant, tum illorum ſubnotabant in ea re negligentiam; tum denique doctrinam Apoſtolicam ſummatim proponebant. Hæc refert Theodoretus, lib. 5. hiſt. Eccleſ. cap. 8. qui eandem Patrum illorum epiſtolam ſubnectit cap. 9. ex qua epiſtola hæc, quæ ſequuntur, depromſimus.

Nectarius Conſtantinop. Flavianus Antioch. Epiſcopi.

Ex libello Synodico à Patribus Concilii Conſtantinopolitani ad Damaſum, Ambroſium, alioſque Epiſcopos in urbe Româ convocatos miſſo. prout exſtat apud Theodoretum, Hiſt. Eccleſ. lib. 5. cap. 9.

6. Ἡμεῖς γὰρ εἴτε διωγμοὺς, εἴτε θλίψεις, εἴτε βασιλικὰς ἀπειλὰς, εἴτε τὰς τῶν ἀρχόντων ὠμότητας, εἴτε τινὰ πειρασμὸν ἕτερον, παρὰ τῶν αἱρετικῶν ὑπεμείναμεν, ὑπὲρ τῆς εὐαγγελικῆς πίστεως τῆς ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας παρὰ τῶν τιη ἁγίων θεοφόρων πατέρων κυρωθείσης ὑπέστημεν. (1) ταύτα γὰρ καὶ ὑμῖν καὶ ἡμῖν καὶ πᾶσι τοῖς μὴ διαστρέφουσι τὸν λόγον τῆς ἀληθοῦς πίστεως συναρέσκειν δεῖ, (2) ἣν μόλις ποτὲ πρεσβυτάτην τε οὖσαν, καὶ ἀκόλουθον τῷ βαπτίσματι, καὶ διδάσκουσαν ἡμᾶς πιστεύειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. δηλαδὴ θεότητός τε καὶ δυνάμεως, καὶ οὐσίας μιᾶς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος πιστευομένης, ὁμοτίμου τε τῆς ἀξίας. καὶ συναϊδίου τῆς βασιλείας, ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσιν ἤγουν τρισὶ τελείοις προσώποις. ὡς μήτε τὴν Σαβελλίου νόσον χώραν λαβεῖν συγχεομένων τῶν ὑποστάσεων, εἴτουν τῶν ἰδιοτήτων ἀναιρουμένων, μήτε μὴν τὴν τῶν Εὐνομιανῶν καὶ Ἀρειανῶν, καὶ Πνευματομάχων βλασφημίαν ἰσχύειν, τῆς οὐσίας, ἢ τῆς Φύσεως, ἢ τῆς θεότητος τεμνομένης. καὶ τῇ ἀκτίστῳ καὶ ὁμοουσίῳ καὶ συναϊδίῳ τριάδι μεταγενεστέρας τινὸς, ἢ κτιστῆς, ἢ ἑτερουσίου Φύσεως ἐπαγομένης. καὶ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως δὲ τοῦ κυρίου λόγον, ἀδιάστροφον σώζομεν, οὔτε ἄψυχον, οὔτε ἄνουν, ἢ ἀτελῆ τὴν τῆς σαρκὸς οἰκονομίαν παραδεχόμενοι, ὅλον δὲ εἰδότες τέλειον μὲν ὄντα πρὸ αἰώνων θεοῦ λόγον, τέλειον δὲ ἄνθρωπον ἐπ᾽ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν γενόμενον. τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν πίστιν (3) τὴν παρ᾽ ἡμῶν ἀνυποστόλως κηρυττομένην, ὡς ἐν κεφαλαίῳ τοιαῦτα. περὶ ὧν καὶ ἐπὶ πλεῖον ψυχαγωγηθῆναι δυνήσεσθε, τῷ τε ἐν Ἀντιοχείᾳ τόμῳ παρὰ τῆς ἐκεῖ συνελθούσης συνόδου γεγενημένῳ, καταξιώσαντες ἐντυχεῖν, καὶ τῷ πέρυσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῆς οἰκουμενικῆς ἐκτεθέντι συνόδου, ἐν οἷς πλατύτερον τὴν πίστιν ὡμολογήσαμεν, καὶ τῶν ἔναγχος καινοτομηθεισῶν αἱρέσεων ἀναθεματισμὸν ἔγγραφον πεποιήκαμεν. id eſt:

1. Chr. & Sc. μοτιλ.

2. Chr. hæc vocabula ἣν μόλις ποτὲ, delet.

3. Chr. & Scal. ἑαὐ.

Commendant eis lectionem Symboli Antiocheni, & Symboli Conſtantinopolitani.

Nos enim perſecutionum procellas, cruciatus, minas Imperatorias, crudelem Magiſtratuum violentiam, aliarumque rerum incommodarum tentationes, quas ab hæreticis ſuſtinuimus pro fide Euangelica, à 318. ſanctis Patribus Nicææ urbis Bithyniæ confirmatâ, ſuſtinuimus. Etenim iſta fides cùm à vobis, tum à nobis, tum ab omnibus

qui verbum veræ fidei non pervertunt, approbari debet: quippe cùm & antiquiſſima ſit, & lavacro baptiſmatis, quo tincti ſumus, conſentanea: & nos doceat credere in nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, hoc eſt, in divinitatem, potentiam & ſubſtantiam unam Patris & Filii & Spiritûs Sancti, æqualem dignitatem, & coæternum regnum in tribus perfectis hypoſtaſibus, id eſt, in tribus perfectis perſonis: adeò ut neque quicquam loci detur peſtiferæ Sabellii hæreſi, quâ confunduntur perſonæ, hoc eſt, proprietates earum tolluntur: neque blaſphemia Eunomianorum, Arianorum, aut eorum, qui Spiritum Sanctum oppugnant, quicquam habeat ponderis: quæ quidem eſſentiam, naturam & divinitatem Trinitatis diſcindit; & ei, quæ nec creata eſt, & conſubſtantialis eſt, & coæterna eſt, naturam poſteriùs genitam, aut creatam, aut quæ ſit alterius eſſentiæ, tribuit. Nos autem doctrinam etiam Dominicæ Incarnat. integram & perfectam tenemus: & neque œconomiam carnis Chriſti vel Animæ vel mentis expertem, vel imperfectam eſſe aſſerimus: Sed agnoſcimus verbum Dei ante ſecula omnino perfectum eſſe, & perfectum Hominem in noviſſimis diebus pro noſtra ſalute factum eſſe. Atque iſta de fide à nobis liberè ingenuéque prædicatâ ſummatim diſſeruimus. de quibus pleniorem cognitionem animis poteritis percipere, ſi libellum à Concilio Antiochiæ convocato de fidei deciſione editum; & eum etiam, qui ſuperiore anno Conſtantinopoli à Concilio generali compoſitus eſt, legere placuerit: in quibus tum fidem noſtram uberiùs expoſuimus, tum hæreſibus nuper excogitatis anathema ſcriptis proditum denunciavimus.

Hæreticorum inſania exploſa.

De hac epiſtola Synodicâ ſic loquitur Theodoretus, loco citato: *ταῦτα κατὰ τε τῆς Ἀρείȣ καὶ Ἀετίȣ καὶ Εὐνομίȣ μανίας. καὶ μέν τοι καὶ Σαβελλίȣ καὶ Φωτινοῦ καὶ Μαρκέλλȣ, Παύλȣ τε τοῦ Σαμοσάτεως, καὶ Μακεδονίȣ γεγράφασιν. ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν Ἀπολλιναρίȣ καινοτομίαν προφανῶς ἀπεκήρυξαν.* id eſt:

Hæc contra Arii, Aetii & Eunomii inſaniam, quin etiam contra Sabellii, Photini, Marcelli, Pauli Samoſateni & Macedonii amentiam ſcripſerunt. Simili ratione & novæ Apollinaris doctrinæ palàm anathema indixerunt.

Symbolum ſancti Athanaſii de fide Catholica, vulgo in Eccleſia receptum.

Symbolum Athanaſ.

7. Εἴ τις θέλει σωθῆναι, πρὸ πάντων χρὴ αὐτῷ τὴν καθολικὴν κρατῆσαι πίςιν, ἣν εἰ μή τις ὑγιῆ καὶ ἄμωμον τηρήσειεν, πάσης ἀμφιβολίας ἐκτὸς εἰς τὸν αἰῶνα ἀπολεῖται. πίστις δὲ ἡ καθολικὴ αὕτη ἐςὶν, ἵνα ἕνα θεὸν ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι σεβώμεθα. μήτε συγχέοντες τὰ * πρόσωπα, μήτε τὴν οὐσίαν διαιροῦντες. ἄλλη γάρ ἐστιν ἡ τοῦ πατρὸς ὑπόστασις, ἄλλη τοῦ υἱοῦ, καὶ ἄλλη τοῦ ἁγίȣ πνεύματος. ἀλλὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίȣ πνεύματος, μία ἐςὶ θεότης, ἴση δόξα, * συνδιαιωνίζȣσα ἡ μεγαλειότης. οἷος ὁ πατὴρ, τοιοῦτος καὶ ὁ υἱὸς, τοιοῦτον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἄκτιστος ὁ πατὴρ, ἄκτιστος ὁ υἱὸς, ἄκτιστον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. * ἄμετρος ὁ πατὴρ, ἄμετρος ὁ υἱὸς, ἄμετρον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. αἰώνιος ὁ πατὴρ, αἰώνιος ὁ υἱὸς, αἰώνιον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ ὅμως ȣ τρεῖς αἰώνιοι, ἀλλ᾽ εἷς αἰώνιος, ὥσπερ οὐ τρεῖς ἄκτιςοι, ȣδὲ τρεῖς ἄμετροι, ἀλλ᾽ εἷς ἄκτιστος, καὶ εἷς ἄμετρος. ὁμοίως, * παντοκράτωρ ὁ πατὴρ, παντοκράτωρ ὁ υἱὸς, παντοκράτωρ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ ὅμως, ȣ τρεῖς παντοκράτορες, ἀλλ᾽ εἷς παντοκράτωρ. ȣτω θεὸς ὁ πατὴρ, θεὸς ὁ υἱὸς, θεὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἀλλ᾽ ὅμως οὐ τρεῖς θεοὶ, ἀλλ᾽ εἷς θεός. ὡσαύτως, κύριος ὁ πατὴρ, κύριος ὁ υἱὸς, κύριος καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ ὅμως οὐ τρεῖς κύριοι, ἀλλ᾽ εἷς ἐςὶ κύριος. ὅτι ὥσπερ μοναδικῶς ἑκάςην ὑπόστασιν, θεὸν καὶ κύριον ὁμολογεῖν τῇ Χριςιανικῇ ἀληθείᾳ * ἀναγκαζόμεθα· ȣτω τρεῖς θεοὺς, ἢ τρεῖς κυρίȣς λέγειν, καθολικῇ εὐσεβείᾳ κωλυόμεθα. ὁ πατὴρ ἀπ᾽ ȣδενός ἐςὶ πεποιημένος, ȣτε δεδημιȣργημένος, οὔτε γεγεννημένος. ὁ υἱὸς, ἀπὸ μόνȣ τοῦ πατρὸς ἐςὶν, οὐ πεποιημένος, οὐδὲ δεδημιȣργημένος, ἀλλὰ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πατρός. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ȣ πεποιημένον, ȣτε δεδημιȣργημένον, ȣτε γεγεννημένον, ἀλλ᾽ ἐκπορευτόν. εἷς οὖν ἐςὶ πατὴρ, οὐ τρεῖς πατέρες. εἷς υἱὸς, οὐ τρεῖς υἱοί. ἓν πνεῦμα ἅγιον, οὐ τρία πνεύματα ἅγια. καὶ ἐν ταύτῃ τῇ τριάδι, οὐδὲν πρῶτον, ἢ ὕστερον, οὐδὲν μεῖζον, ἢ ἔλαττον. ἀλλ᾽ ὅλαι αἱ τρεῖς ὑποστάσεις συνδιαιωνίζȣσαι ἑαυταῖς εἰσὶ καὶ ἴσαι. ȣτως, ἵνα διὰ πάντων, ὥσπερ ἤδη προείρηται, καὶ τριὰς ἐν μονάδι, καὶ μονὰς ἐν τριάδι λατρεύηται. ὁ θέλων οὖν σωθῆναι, οὕτω περὶ τῆς ἁγίας τριάδος νοείτω. ἀλλ᾽ ἀναγκαῖον δὲ ἐστὶν πρὸς αἰώνιον σωτηρίαν, ἵνα καὶ τὴν * ἐνανθρώπησιν τοῦ κυρίȣ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, βεβαίως πιστεύῃ. ἐςὶν οὖν πίςις ὀρθὴ, ἵνα πιςεύωμεν καὶ ὁμολογῶμεν, ὅτι ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριςὸς ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς, θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐςὶ. Θεὸς ἐστὶν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, πρὸ αἰώνων γεννηθείς. καὶ ἄνθρωπος ἐστὶν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς μητρὸς, ἐν χρόνῳ γεννηθείς. τέλειος Θεὸς, καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἐκ ψυχῆς λογικῆς, καὶ ἀνθρωπίνης σαρκὸς ὑποστάς. ἴσος τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, ἥττων τοῦ πατρὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. ὃς, εἰ καὶ θεὸς ὑπάρχει καὶ ἄνθρωπος, ὅμως οὐ δύο, ἀλλ᾽ εἷς ἐστι Χριστός. εἷς δὲ, οὐ τροπῇ θεότητος εἰς σάρκα, ἀλλὰ προσλήψει τῆς ἀνθρωπότητος εἰς θεότητα. εἷς καθόλȣ, οὐ συγχύσει * φύσεων, ἀλλ᾽ ἑνότητι τῆς ὑποστάσεως. ὥσπερ γὰρ ψυχὴ λογικὴ καὶ σὰρξ, εἷς ἐστὶν ἄνθρωπος. οὕτω * θεὸς καὶ ἄνθρωπος, εἷς ἐστι Χριστός. ὁ παθὼν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, καὶ κατελθὼν εἰς τὸν ᾅδην, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστὰς ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἀνελθὼν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, τοῦ παντοκράτορος. ὅθεν ἐλεύσεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. ȣ τῇ ἐλεύσει πάντες ἄνθρωποι ἀναστήσονται σὺν τοῖς ἑαυτῶν σώμασιν, ἀποδώσοντες περὶ τῶν ἰδίων ἔργων λόγον. καὶ οἱ καλὰ πράξαντες, εἰσελεύσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον. οἱ δὲ κακὰ, εἰς πῦρ αἰώνιον. αὕτη ἐστὶν ἡ καθολικὴ πίστις. ἣν εἰ μή τις πιστῶς τε καὶ βεβαίως πιστεύσῃ, σωθῆναι οὐ δυνήσεται. id eſt:

al. leg. τȣς ὑποςάτες. — *a. l. συναΐδιος.* — * *a. l. ἀκατάληπτος.* — *a. l. παντοδύναμοι.* — *a. l. βιαζόμεθα.* — *a. l. ἐνσάρκωσιν.* — *a. l. τῆς οὐσίας.* — *a. l. θεάνθρωπος.*

Quicumque vult ſalvus eſſe, ante omnia opus eſt ipſi, ut teneat Catholicam fidem: quam niſi quiſque integram inviolatamque ſervaverit, abſque dubio in æternum peribit. Fides autem Catholica hæc eſt: Ut unum Deum in Trinitate; & Trinitatem in unitate veneremur: neque confundentes perſonas, neque ſubſtantiam ſeparantes. Alia enim eſt perſona Patris; alia Filii; alia Spiritûs Sancti: ſed Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti una eſt divinitas, æqualis gloria, & coæterna majeſtas. Qualis Pater; talis Filius: talis Spiritus Sanctus. Increatus Pater; increatus Filius; increatus Spiritus Sanctus. Immenſus Pater; immenſus Filius; immenſus Spiritus Sanctus: æternus Pater; æternus Filius; æternus Spiritus Sanctus. Et tamen non tres æterni, ſed unus æternus; ſicuti non tres increati, nec tres immenſi; ſed unus increatus, & unus immenſus. Similiter, Omnipotens Pater; omnipotens Filius; omnipotens Spiritus Sanctus: & tamen non tres omnipotentes; ſed unus omnipotens. Ita Deus Pater; Deus Filius; Deus Spiritus Sanctus; & tamen non tres Dei; ſed unus eſt Deus. Ita Dominus Pater; Dominus Filius; Dominus Spiritus Sanctus: & tamen non tres Domini; ſed unus eſt Dominus.

Quia

Quia ſicut ſigillatim unamquamque perſonam Deum aut Dominum confiteri, Chriſtianâ veritate compellimur: ita tres Deos aut Dominos dicere, Catholicâ religione prohibemur. Pater à nullo eſt factus, nec creatus, nec genitus: Filius à Patre ſolo eſt, non factus, nec creatus; ſed genitus ex Patre: Spiritus Sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus eſt; ſed procedens. Unus ergo Pater; non tres Patres: unus Filius; non tres Filii: unus Spiritus Sanctus; non tres Spiritus Sancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut poſterius; nihil majus aut minus; ſed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt, & coæquales. Ita ut per omnia (ſicut jam ſuprà dictum eſt,) & unitas in Trinitate; & Trinitas in unitate veneranda ſit. Qui vult ergo ſalvus eſſe, ita de Trinitate ſentiat. Sed neceſſarium eſt ad æternam ſalutem, ut incarnationem quoque Domini noſtri Jeſu Chriſti fideliter credat. Eſt ergo fides recta: ut credamus & confiteamur, quia Dominus noſter Jeſus Chriſtus Dei Filius, Deus & Homo eſt. Deus eſt ex ſubſtantiâ Patris ante ſecula genitus: Homo ex ſubſtantia matris in ſeculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo ex Anima rationali & humanâ carne ſubſiſtens. Æqualis Patri, ſecundùm divinitatem: minor Patre, ſecundùm humanitatem. Qui licet Deus ſit & homo: non duo tamen, ſed unus eſt Chriſtus. Unus autem: non converſione divinitatis in carnem; ſed aſſumtione humanitatis in Deum. Unus omnino: non confuſione ſubſtantiæ; ſed unitate perſonæ. nam ſicut Anima rationalis & caro unus eſt homo: ita Deus & homo unus eſt Chriſtus. Qui paſſus eſt pro ſalute noſtra: deſcendit ad Inferos: tertiâ die reſurrexit à mortuis: aſcendit ad Cœlos: ſedet ad dextram Dei Patris Omnipotentis; inde venturus eſt judicare vivos & mortuos. Ad cujus adventum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & redditura ſunt de factis propriis rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam; qui verò mala, in ignem æternum. Hæc eſt fides Catholica! Quam niſi quiſque fideliter, firméque crediderit; ſalvus eſſe non poterit.

Ex libro ſancti Athanaſii Epiſcopi Alexandrini; qui inſcribitur ἔκθεσις πίστεως, id eſt, *expoſitio fidei.*

Alia confeſſio Athanaſii. 8. Πιστεύομεν εἰς ἕνα ἀγέννητον θεὸν πατέρα παντοκράτορα, πάντων ποιητὴν ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων. τὸν ἔχοντα ἀφ᾽ ἑαυτοῦ τὸ εἶναι καὶ εἰς ἕνα μονογενῆ λόγον, σοφίαν, υἱὸν ἐκ τοῦ πατρὸς ἀνάρχως καὶ ἀϊδίως γεγεννημένον· λόγον δὲ οὐ προφορικόν, οὐκ ἐνδιάθετον, οὐκ ἀπόῤῥοιαν τοῦ τελείου, οὐ τμῆσιν τῆς ἀπαθοῦς φύσεως, οὔτε προβολήν, ἀλλ᾽ υἱὸν αὐτοτελῆ, ζῶντά τε καὶ ἐνεργοῦντα, τὴν ἀληθινὴν εἰκόνα τοῦ πατρός, ἰσότιμον καὶ ἰσόδοξον,

ἡ προφορικὸν, οὐκ ἐνδιάθετον, &c.

Ioan. 5:23. τοῦτο γάρ ἐστι, φησὶ, τὸ θέλημα τοῦ πατρός, ἵνα καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα, οὕτως τιμῶσι καὶ τὸν υἱόν. θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, ὥς φησιν Ἰωάννης ἐν καθολικαῖς·

1 Ioan. 5: 20. καὶ ἐσμὲν ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ· οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς θεὸς καὶ ζωὴ ἡ αἰώνιος. παντοκράτορα ἐκ παντοκράτορος, πάντων γὰρ ὧν ἄρχει ὁ πατὴρ καὶ κρατεῖ, ἄρχει καὶ κρατεῖ, ὅλος ἐξ ὅλου, ὅμοιος τῷ πατρὶ ὤν, ὥς φησιν ὁ κύριος. ὁ ἐμὲ ἑωρακὼς, ἑώρακε τὸν πατέρα.

Ioan. 14:9. ἐγεννήθη δὲ ἀνεκφράστως καὶ ἀπερινοήτως, τὴν γὰρ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ἀντὶ τοῦ οὐδείς. ὃς ἐπὶ συν-

Eſai. 53:8. τελείᾳ τῶν αἰώνων κατελθὼν ἐκ τῶν κόλπων τοῦ πατρὸς, ἐκ τῆς ἀχράντου παρθένου Μαρίας, τὸν ἡμέτερον ἀνείληφεν ἄνθρωπον, Χριστὸν Ἰησοῦν. ὃν ὑπὲρ ἡμῶν παθεῖν παρέδωκεν, ἰδίᾳ προαιρέσει, ὥς

Ioan. 10: 18. φησὶν ὁ κύριος, οὐδεὶς αἴρει τὴν ψυχήν μου ἀπ᾽ ἐμοῦ, ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. ἐν ᾧ ἀνθρώπῳ σταυρωθεὶς καὶ ἀποθανὼν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, ἀνελήφθη εἰς οὐρανούς. —— ὅπου πρόδρομος εἰσῆλθεν ὑπὲρ ἡμῶν ὁ κυριακὸς ἄνθρωπος. ἐν ᾧ μέλλει κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς. πιστεύομεν ὁμοίως καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. τὸ πάντα ἐρευνῶν. καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ. ἀναθεματίζοντες τὰ παρὰ τοῦτο φρονοῦντα δόγματα. οὔτε γὰρ υἱοπάτορα φρονοῦμεν, ὡς οἱ Σαβέλλιοι λέγοντες μονοούσιον, καὶ οὐχ ὁμοούσιον. καὶ ἐν τούτῳ ἀναιροῦντες τὸ εἶναι υἱόν, οὔτε τὸ παθητὸν σῶμα ὃ ἐφόρεσε διὰ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν παντός, ἀνατίθεμεν τῷ πατρί. οὔτε τρεῖς ὑποστάσεις μεμερισμένας καθ᾽ ἑαυτάς. ὥσπερ σωματοφυῶς ἐπ᾽ ἀνθρώπων ἐστὶ λογίσασθαι. ἵνα μὴ πολυθεΐαν ὡς τὰ ἔθνη φρονήσωμεν. id eſt:

Credimus in unum ingenitum Deum Patrem omnipotentem, omnium Creatorem, viſibilium pariter & inviſibilium, qui ex ſe habet quod eſt. Et in unum unigenitum Verbum, ſapientiam, Filium ex Patre initialiter & perpetuò genitum. Verbum porrò non elocutione pronunciatum, aut cogitatione in animo conceptum; non derivatum à perfecto, neque item ſegmentum aut partem impatibilis illius naturæ, neque quod inde productum ſit, aut emanaverit: ſed Filium perfectum, viventem, vi agendi præditum, veram imaginem Patris, honore parem, & gloria æqualem, hæc enim eſt, inquit, voluntas Patris, ut quemadmodum venerantur Patrem, ita quoque venerentur & Filium; Deum verum, ex Deo vero; ut inquit in ſua Catholicâ Joannes: *& ſumus in vero Filio ejus Jeſu Chriſto; hic eſt verus Deus, & vita æterna.* omnipotentem ex omnipotente: omnibus enim, quibus imperat & dominatur Pater, imperat & dominatur quoque Filius. Totus ex toto, ſimilis Patri; ut & Dominus teſtatur: *Qui videt me, videt & Patrem meum.* Genitus autem eſt ineffabiliter & incomprehenſibiliter. *Generationem enim ejus quis enarrabit?* quod idem eſt, ac ſi diceret, *Nullus.* Qui in conſummatione ſeculorum deſcendens è ſinu Patris, ex impollutâ Mariâ Virgine noſtrum aſſumſit hominem Jeſum Chriſtum, quem pro nobis paſſioni tradidit, ſponte ac ſuâ-ipſius voluntate; ut ait Dominus: *Nemo tollit animam meam à me: poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo ſumendi illam ipſam.* In quo homine cruci affixus, & mortuus pro nobis, reſurrexit à mortuis, aſſumtuſque eſt in Cœlum. —— Quò præcurſor introiit pro nobis homo Dominicus: in quo homine judicaturus eſt vivos & mortuos. Credimus itidem in Spiritum Sanctum, omnia ſcrutantem, etiam profunda Dei. Anathematizantes omnia huic doctrinæ adverſantia dogmata. Neque enim *Filio-patrem* eum eſſe ſentimus, ut Sabelliani; qui dicunt eum unius ſubſtantiæ, non conſubſtantialem: eo ipſo tollentes Filium. Neque patibile corpus, quod Filius geſtavit pro univerſi mundi ſalute, Patri attribuimus: neque tres ſubſtantias ſeorſum diſtinctas, ut corporaliter in hominibus fit, cogitamus, ne Deorum pluralitatem ad inſtar gentium ſapere videamur.

CAPUT. V.

Unus Deus Trinitas.

PAter ingenitus, & Filius unigenitus, & Spiritus Sanctus ex Patre Filioque procedens; Hæc ſancta & individua & conſubſtantialis Trinitas, eſt unus & ſolus verus Deus. Deut. 6: 4. Eſai. 45: 5. Matth. 3: 16. 17. & 4: 10. & 28: 19. 1 Johan. 5: 7. &c.

τρόποι ὑπάρξεως.

2. Εἷς οὖν ταῖς ἀληθείαις ἐςὶν ὁ τῶν ἁπάντων Θεὸς, ἐν πατρὶ, καὶ υἱῷ, καὶ ἁγίῳ πνεύματι γνωριζόμενος. — τὸ μὲν ἀγέννητον, καὶ γεννητὸν, καὶ ἐκπορευτὸν, οὐκ ὀυσίας ὀνόματα, ἀλλὰ τρόποι ὑπάρξεως. ὁ δὲ τρόπος τῆς ὑπάρξεως τοῖς ὀνόμασι χαρακτηρίζεται τούτοις. ἡ δὲ τῆς ὀυσίας δήλωσις, τῇ Θεὸς ὀνομασίᾳ σημαίνεται. ὡς εἶναι τὴν διαφορὰν τῷ πατρὶ πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα, κατὰ τὸν τῆς ὑπάρξεως τρόπον τὸ δὲ ταὐτὸν, κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον. *id eſt:* Unus igitur revera eſt Deus, qui in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto cognoſcitur. —— Ingenitum & genitum & procedens, non eſſentiæ nomina ſunt; ſed exſiſtentiæ modi: moduſque exſiſtentiæ nominibus hiſce denotatur. Eſſentiæ autem ſignificatio, nomine Dei deſignatur. Ita ut ſit differentia Patri ad Filium & Spiritum, juxta exſiſtentiæ modum: unitas autem ſive identitas, juxta eſſentiæ rationem. Hæc antiquus ille ſcriptor *Expoſitionis fidei*, quæ Juſtino Martyri tribuitur. Τριὰς γὰρ ἐν μονάδι, καὶ εἷς Θεὸς, πατὴρ, υἱὸς, καὶ ἅγιον πνεῦμα. inquit Epiphanius in Ancorato, §. 2. Idem etiam eodem lib. §. 6. docet ita loquendum eſſe de conſubſtantialitate, ut Filius dicatur, οὐ συνούσιος, quaſi extra Patrem genitus, (ut quidam cavillabantur,) ἀλλ' ὁμοούσιος.

Non συνούσιος, ſed ὁμοούσιος.

De recto ſenſu vocabuli ὁμοούσιος.

3. Athanaſius de recto ſenſu vocabuli ὁμοούσιος nos admonet, lib. de Synodi Nicænæ decretis contra hæreſin Arianam, poſt medium: τοῦ ὁμοουσίου ἀκούοντες, μὴ εἰς τὰς ἀνθρωπίνας αἰσθήσεις πίπτοντες, μερισμοὺς καὶ διαιρέσεις τῆς θεότητος λογιζώμεθα· ἀλλ' ὡς ἐπὶ ἀσωμάτων διανοούμενοι, τὴν ἑνότητα τῆς φύσεως τὴν ταυτότητα τοῦ φωτὸς μὴ διαιρῶμεν. *id eſt:* Quando audimus conſubſtantialem, nequaquam delabentes ad humanos ſenſus, partitiones & diviſiones Deitatis cogitemus: ſed tanquam de incorporalibus agitantes, unitatem naturæ & identitatem lucis non dividamus.

Sit religioſa inveſtigatio hujus imperſcrutabilis myſterii: & abſit audax curioſitas!

4. Gregorius Nazianzenus, Orat. 29. quæ eſt prima oratio de dogmate: ἀκούεις γέννησιν, τὸ πῶς μὴ περιεργάζου. ἀκούεις ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ προϊὸν ἐκ τοῦ πατρὸς, τὸ ὅπως μὴ πολυπραγμόνει. *id eſt:* Audis generationem; de modo ne ſis curioſus: Audis Spiritum ex Patre procedere; quomodo id fiat, ne curioſè indages! Utitur ibidem Gregorius ſimilitudine oculorum, qui nimis audacter & curioſè Solem intuentes, ab ejuſdem radiis occæcantur. Ambroſius; abſque ullo (inquit) principio & fine credenda eſt ſanctæ Trinitatis Divinitas, licet humanæ ſit menti ipſa comprehenſione difficilis. Unde non incongruè dicitur, quòd hoc ſolum ex ea comprehendimus; quia comprehendi non poteſt. Hæc Ambroſ. in ſymb. Apoſt. cap. 2. & poſtea ejuſdem tractatus cap. 10. ait: Fides non ſit in hominum ſapientia; & hæreſis non erit. Et Zeno Epiſcopus Veronenſis: Nec intelligunt (inquit) miſeri, quoniam curioſitas reum efficit, non peritum. Hæc Zeno, Serm. 2. de æterna Filii generatione. μὴ περιεργαζέσθω τὰ σιωπώμενα. inquit Baſilius Magnus, Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus, homil. 25. quæ eſt, *de humana Chriſti generatione*. Et Autor *Expoſitionis fidei*, quæ Juſtino tribuitur, ait: σαφὴς ἔλεγχος ἀπιςίας, τὸ πῶς περὶ Θεοῦ λέγειν. *id eſt:* Manifeſtum eſt argumentum incredulitatis, dicere de Deo, *quomodo?* Humanæ infirmitatis (inquit Hilarius) religioſa confeſſio eſt, ex Deo hoc ſolum nôſſe, quòd Deus eſt. Cæterum ſecreta illa & profunda imperſpicabilis judicii decreta mens terrena non penetrat. Inveſtigare quidem ea perſcrutarique pium eſt; ſed inſcrutabilia eſſe & ininveſtigabilia confitenda ſunt: quorum eſt alterum religioſæ voluntatis; alterum imperſpicabilis naturæ. Hæc Hilarius Epiſcopus Pictavienſis, in Pſalm. 129. (ſeu juxta Ebr. 130.) Greg. Nazianzenus ait, orat. 39. in ſancta Lumina: Πατὴρ ὁ πατὴρ, καὶ ἄναρχος· οὐ ἀναρχικ. γὰρ ἔκ τινος. υἱὸς ὁ υἱὸς, καὶ οὐκ ἄναρχος· ἐκ τοῦ πατρὸς γάρ· εἰ δὲ τὴν ἀπὸ χρόνου λαμβάνεις ἀρχὴν, καὶ ἄναρχος. ποιητὴς γὰρ χρόνων, οὐχ ὑπὸ χρόνον. πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς τὸ πνεῦμα, προϊὸν μὲν ἐκ πατρὸς, οὐχ υἱικῶς δέ. οὐδὲ γὰρ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς. εἰ δεῖ τι καινοτομῆσαι περὶ τὰ ὀνόματα. σαφηνείας ἕνεκα. *id eſt:* Pater eſt Pater, & ſine principio: non enim ex aliquo. Filius eſt Filius, & non ſine principio: ex Patre enim. Si verò quod à tempore eſt ſumis principium; & ſine principio eſt Filius: factor enim temporum non ſubjacet tempori. Spiritus Sanctus verè eſt Spiritus ille, procedens quidem ex Patre, non autem filialiter: neque enim per generationem, ſed proceſſionaliter ſive per proceſſionem. Si oporteat nova adhibere vocabula, perſpicuitatis cauſâ.

vide cap. 10. §. 5.

5. Idem Nazianzenus, orat. 32. quam habuit coram centum & quinquaginta Epiſcopis, in Concilio Conſtantinopolitano, œcumenico ſecundo, anno Domini, 381. Πιςεύομεν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ πνεῦμα ἅγιον, ὁμοούσιά τε καὶ ὁμόδοξα, ἐν οἷς καὶ τὸ βάπτισμα τὴν τελείωσιν ἔχει, ἔν τε ὀνόμασι καὶ πράγμασιν (οἶδας ὁ μυηθεὶς) ἄρνησις ἀθεΐας, καὶ ὁμολογία θεότητος. καὶ οὕτω καταρτιζόμεθα. τὸ μὲν ἓν τῇ οὐσίᾳ γινώσκοντες, καὶ τῷ ἀμερίςῳ τῆς προσκυνήσεως, τὰ δὲ τρία ταῖς ὑποςάσεσιν, εἴτ' οὖν προσώποις, ὅ τισι φίλον, μηδὲ γὰρ οἱ περὶ ταῦτα ζυγομαχοῦντες ἀσχημονείτωσαν, ὥσπερ ἐν ὀνόμασι κειμένης ἡμῖν τῆς εὐσεβείας, ἀλλ' οὐκ ἐν πράγμασι. τί γὰρ φατὲ οἱ τὰς τρεῖς ὑποςάσεις εἰσφέροντες; μὴ τρεῖς οὐσίας ὑπολαμβάνοντες, τοῦτο λέγετε; μέγα δ' οἶδ' ὅτι βοήσετε κατὰ τῶν οὕτως ὑπειληφότων. μίαν γὰρ καὶ τὴν αὐτὴν τῶν τριῶν δογματίζετε. τί δαὶ οἱ τὰ πρόσωπα; μὴ ἕν, οἷόν τι σύνθετον ἀναπλάσσετε, καὶ τριπρόσωπον ἢ ἀνθρωπόμορφον ὅλως; ἄπαγε. καὶ ὑμεῖς ἀντιβοήσετε, μηδὲ πρόσωπον ὄ, τί ποτέ ἐςιν ἴδοι θεοῦ, ὃς οὕτως ἔχει. τί οὖν ὑμῖν αἱ ὑποςάσεις βούλονται, ἢ ὑμῖν τὰ πρόσωπα, προσερήσομαι γάρ. τὸ τρία εἶναι τὰ διαιρούμενα, οὐ φύσεσιν, ἀλλ' ἰδιότησιν. ὑπέρευγε. πῶς ἂν τινες συμφωνοῖεν μᾶλλον, καὶ τὸ αὐτὸ λέγοιεν, ἢ οὕτως ἔχοντες, κἂν ταῖς συλλαβαῖς διαφέρωσιν; ὁρᾶτε οἷος ἐγὼ διαλλακτὴς ὑμῖν πρὸς τὸν νοῦν ἄγων ἀπὸ τοῦ γράμματος, ὥσπερ τὴν παλαιὰν καὶ τὴν νέαν; ἀλλ' ἐπανιτέον μοὶ πάλιν πρὸς τὸν αὐτὸν λόγον, τὸ μὲν οὖν ἀγέννητον, καὶ τὸ γεννητὸν, καὶ τὸ ἐκπορευτὸν, λεγέσθω τε καὶ νοείσθω, εἰ τῷ φίλον δημιουργεῖν ὀνόματα. οὐ γὰρ δείσομεν μή ποτε νοῆται σωματικῶς τὰ ἀσώματα. ὅπερ δοκεῖ τοῖς ἐπηρεαςαῖς τῆς Θεότητος. *id eſt:*

vide ſupra cap. 2. §. 8.

Credimus in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, ejuſdem eſſentiæ & ejuſdem gloriæ: in quibus & baptiſma perfectionem habet; quod tum in nominibus, tum in rebus (nôſti qui initiatus es) abnegatio eſt Atheiſmi, & confeſſio Deitatis. & ſic perficimur: cognoſcentes unum quidem eſſentiâ & impartibilitate adorationis: tria autem ſubſiſtentiis, ſive perſonis, (ut quidam loqui amant:) neque enim qui circa hæc digladiantur: ſe indecorè gerant, ac ſi in nominibus ſita eſſet noſtra religio; non autem in rebus. Quid enim? dicite, vos qui tres ſubſiſtentias infertis; numquid tres ſubſtantias exiſtimantes, hoc dicitis? omnino autem novi exclamaturos vos, contra eos qui ſic exiſtimarent: unam enim eandemque trium docetis. Quid autem, qui tres perſonas? num unum, quaſi compoſitum quid, effingitis, & tres habens facies, vel omnino formam humanam? apage! Et vos ex adverſo clamabitis: neque faciem Dei, quæcunque illa ſit, videat unquam, qui ſic ſentit! quid igitur vobis

voluut

Digitized by Google

volunt hypoſtaſes, ſive ſubſiſtentiæ; vel vobis proſopa ſive perſonæ? Interrogabo enim inſuper. Tria eſſe diſtincta, non naturis; ſed proprietatibus. egregiè! Quomodo ulli magis conſonent & idipſum dicant, quàm qui ſic ſentiunt, etiamſi in ſyllabis diſcrepent? videte, qualis ego vobis conciliator extiterim, ad intellectum ducens à litera, tanquam Vetus & Novum Teſtamentum componens! Sed redeundum mihi eſt ad eundem ſermonem. Ingenitus, igitur, & genitus, & procedens dicantur & intelligantur, ſi cui placet fabricare vocabula. Non enim metuemus, ne quando intelligantur corporaliter, quæ ſunt incorporea: quod videtur Calumniatoribus Deitatis. Idem etiam Nazianzenus, oratione 29. ait: *χρὴ καὶ τὸν ἕνα Θεὸν τηρεῖν, καὶ τὰς τρεῖς ὑποςάσεις ὁμολογεῖν, εἴτ' οὖν τρία πρόσωπα, καὶ ἑκάστην μετὰ τῆς ἰδιότητος. id eſt:* Oportet & unum Deum tenere, & tres hypoſtaſes confiteri, ſive tres perſonas: & quidem unamquamque cum ſua proprietate. Item, orat. 35. quæ eſt prima de Filio, & tertia de Theologia: *μονὰς ἀπ' ἀρχῆς εἰς δυάδα κινηθεῖσα, μέχρι τριάδος ἔστη· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡμῖν ὁ πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. ὁ μὲν γεννήτωρ καὶ προβολεύς· λέγω δὲ ἀπαθῶς καὶ ἀχρόνως, καὶ ἀσωμάτως· τῶν δὲ, τὸ μὲν γέννημα, τὸ δὲ πρόβλημα. ἢ οὐκ οἶδ' ὅπως ἄν τις ταῦτα καλέσειεν, ἀφελὼν πάντη τῶν ὁρωμένων. id eſt:* Unitas à principio in binarium mota, in trinitate conſtitit. Atque hoc nobis eſt Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Pater quidem genitor, & productor; extra tamen ullam paſſionem, atque intemporaliter, & incorporaliter: horum autem, alter ſoboles; alter ſpiratione productus. Aut quibus verbis hæc quiſpiam vocare queat, neſcio, ab eis quæ ſub oculorum ſenſum cadunt, prorſus abſtracta. Idem, orat. 24. in Ægyptiorum adventum: *πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ, τοῦ υἱοῦ ἐςι, πλὴν τῆς αἰτίας· πάντα δὲ ὅσα τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος, πλὴν τῆς υἱότητος, καὶ τῶν ὅσα σωματικῶς περὶ αὐτοῦ λέγεται διὰ τὸν ἐμὸν ἄνθρωπον, καὶ τὴν ἐμὴν σωτηρίαν. id eſt:* Quidquid Pater habet, idem, exceptâ cauſſâ ſeu principio, Filii eſt: quidquid item Filius habet, idem quoque Spiritûs Sancti eſt; ſi filietatem, ea que omnia excepens, quæ corporeâ ratione de eo prædicantur, propter me hominem, meamque ſalutem

Ingenitus, & Genitus, & procedens.

6. Ambroſius in ſymbolum Apoſtolorum, cap. 1. Deus Pater coæternum ſibi & coomnipotens genuit Verbum, cum quo Spiritum Sanctum produxit. Et cap. 2. Ita ergo rectum & Catholicum eſt, ut & unum Deum ſecundùm unitatem ſubſtantiæ fateamur; & Patrem & Filium & Spiritum Sanctum in ſua quemque ſubſiſtentiâ ſentiamus. Et Auguſtinus ait: In Trinitate quæ Deus eſt, & Pater Deus eſt; & Filius Deus eſt; & Spiritus Sanctus eſt: & ſimul hi tres unus Deus. Nec hujus Trinitatis tertia pars eſt unus, nec major pars duo quàm unus eſt ibi, nec majus aliquid ſunt omnes quàm ſinguli. ----- Pater & Filius & Spiritus Sanctus, & propter individuam Deitatem unus Deus eſt, & propter uniuſcujuſque proprietatem tres perſonæ ſunt, & propter ſingulorum perfectionem partes unius Dei non ſunt. Hæc Auguſtinus, lib. 3. contra Maximinum Arianorum Epiſcopum, cap. 10. Idem etiam, eodem libr. 12. Abſit autem, (inquit) ut, quomodo putas, ideo ſit potentior Pater Filio; quia Creatorem genuit Pater, Filius autem non genuit Creatorem: neque enim non potuit, ſed non oportuit. Immoderata enim eſſet divina generatio, ſi genitus Filius nepotem gigneret Patri: quia & ipſe nepos, niſi avo ſuo pronepotem gigneret, ſecundùm veſtram mirabilem ſapientiam, impotens diceretur. Nec impleretur generationis ſeries, ſi ſemper alter ex altero naſceretur: nec eam perficeret ullus, ſi non ſufficeret unus omnipotens. Itaque omnipotentem genuit Filium; quoniam quæcunque Pater facit, hæc & Filius facit ſimiliter. Hæc ibi. Idem quoque, lib. 15 de Trinitate, cap. 23. Verùm in illa ſumma Trinitate, quæ incomparabiliter rebus omnibus antecellit, tanta eſt inſeparabilitas, ut cùm Trinitas hominum non poſſit dici unus homo, in illa unus Deus & dicatur, & ſit: nec in uno Deo ſit illa trinitas; ſed unus Deus. Hæc Auguſtinus. vide cap. 33. hujus libri.

Subſiſtentia.

Individua Deitas.

Tres perſonæ partes unius Dei non ſunt.

Refellitur objectiuncula Ariana.

Trinitas unus Deus.

CAPUT. VI.

De Spiritus Sancti proceſſione à Patre & Filio.

QUicunque Spiritum Sanctum agnoſcunt eſſe verum Deum, Patri & Filio conſubſtantialem, ſicut revera eſt; ii omnes confitentur Spiritum Sanctum procedere à Patre, & quidem *ἀμέσως*: quia Filius cum deſcribit, quòd procedat à Patre. Joan. 15, 26. Procedere verò illum etiam à Filio, tanquam principio & origine hypoſtaſeos Spiritûs Sancti, negat Theophylactus in cap. 3. Euang. Joan. Theophylactum hunc Cardinalis Baronius docet floruiſſe circa annum Domini millesimum ſeptuageſimum primum. Ab illo tempore manſit diſſidium inter Græcos Theophylacti ſententiam ſequentes, & Latinos omneſque occidentales vere antiquorum Patrum doctrinæ adhærentes; præeunte ipſâ divina Scripturâ, eodem illo loco Euangelii Joannis, cap. 15. verſ. 26. ubi ait Salvator: Cùm autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritus ille veritatis, qui à Patre procedit. Et cap. 16, 13. 14. 15. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Non enim loquetur à ſemetipſo: ſed quæcunque audierit, loquetur; & quæ ventura ſunt, annunciabit vobis. Ille me glorificabit; quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Omnia quæcunque habet Pater, mea ſunt: propterea dixi, illum de meo accepturum, & annunciaturum vobis. Hinc patet Spiritum Sanctum mitti, audire, accipere à Filio. Audit autem atque accipit Spiritus Sanctus Deus de Deo, non niſi procedendo proceſſione quoad originem: non enim naturam creatam aſſumſit, ſicut ὁ λόγος, in quâ accipiat temporaliter. Mitti autem perſona divina dicitur ſecundùm modum originis: nempe Filius à Patre; & Spiritus Sanctus à Patre & Filio. Vide infrà, cap. 26. hujus libri; ubi de Dei adventu & miſſione. Subjiciam nunc quædam antiquorum Patrum teſtimonia, de proceſſione Spiritus Sancti à Patre & Filio.

Theophylactus.

Argumenta ex Sacris Scripturis.

2. Athanaſius in ſymbolo: *ὁ υἱὸς ἀπὸ μόνου τοῦ πατρός ἐςὶν, οὐ πεποιημένος, οὐδὲ δεδημιουργημένος, ἀλλὰ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πατρός. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, οὐ πεποιημένον, οὔτε δεδημιουργημένον, οὔτε γεγεννημένον, ἀλλ' ἐκπορευτόν.* Filius à ſolo Patre eſt, non factus, nec creatus; ſed genitus ex Patre: Spiritus Sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus eſt; ſed procedens.

Teſtimonia antiquorum Patrum.

3. Epiphanius, hæreſ. 62. contra Sabellianos, §. 4. Semper cum Patre & Filio eſt Spiritus; non Patris veluti frater, non genitus, non creatus, non frater Filii, non nepos Patris: ſed à Patre procedens, & Filii accipiens [*ἐκ πατρὸς δὲ ἐκπορευόμενον, καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον.*] Non alienus à Patre & Filio, verum ex eadem ſubſtantiâ, ex eadem Deitate, ex Patre & Filio, [*ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτῆς*

αὐτῆς οὐσίας, ἐκ τῆς αὐτῆς θεότητος, ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ,] cum Patre & Filio ſubſiſtens ſemper Spiritus Sanctus, Spiritus Divinus, Spiritus gloriæ, Spiritus Chriſti, Spiritus Patris. Et rurſus ibidem, §. 7. Revera non ſunt plures dii; ſed unus Deus: primus ac poſterior, Pater & Filius & Spiritus Sanctus. Non ut confuſio quædam Trinitatis illa ſit, aut ab identitate ſuâ diviſa; ſed Pater verè genuit Filium: & Filius verè ex Patre genitus, in perſona ſua ſubſiſtens, initii expers ac temporis: & Spiritus Sanctus verè ex Patre & Filio, ejuſdem divinitatis, à Patre procedens, & à Filio accipiens ſemper. [*καὶ πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ, τῆς αὐτῆς θεότητος, ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον ἀεί.*] Idem etiam in Ancorato, cap. 7. *ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας πατρὸς, καὶ υἱοῦ, πνεῦμα ἅγιον.* Ex eadem Patris Filiique ſubſtantiâ Spiritus Sanctus. Et cap. 9. *Θεὸς ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ τὸ πνεῦμα.* Deus eſt à Patre Filioque Spiritus. Et cap. 10. Spiritum Sanctum conſequutus es: obtinuiſti virtutem Patris, & Filii Dei. *ἔσχες πνεῦμα ἅγιον, κατηξίωσαι τῆς δυνάμεως τῆς πατρῴας, καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ·* Hæc Epiphanius. Vide verba Baſilii, quæ ex ejus lib. 5. contra Eunomium, citantur infrà, cap. 13. §. 9. Vide etiam eodem cap. 13. §. 3. argumentationem Gregorii Nyſſæni, ex qua evidenter ſequitur, Spiritum Sanctum ita procedere à Patre, ut etiam procedat ſimul à Filio, cujus ſunt omnia Patris.

4. Ambroſius in Symbolum Apoſtol. cap. 1. Deus Pater coæternum ſibi & coomnipotens genuit Verbum; cum quo Spiritum Sanctum produxit. Et cap. 3. Spiritus autem Sanctus verè Spiritus eſt, procedens quidem à Patre & Filio, ſed non eſt ipſe Filius; quia non generatur: neque Pater; quia procedit ab utroque, non genitus, non ingenitus, non factus. ---- Spiritus Sanctus
Proceſſio continua. eſt, qui à Patre & Filio procedit. Et cap. 4. Spiritus verò Sanctus, qui ab utroque procedit, nec ipſe cœpit; quia proceſſio ejus continua eſt, & ab eo eſt qui non cœpit. ---- Deus eſt, neque initium neque ullum finem habens; utpote qui Patri ac Filio conſubſtantialis & coæternus eſt.

5. Auguſtinus, lib. 4. de Trinitate, cap. 20. Nec poſſumus dicere, quòd Spiritus Sanctus & à Filio non procedat: neque enim fruſtra idem Spiritus & Patris & Filii Spiritus dicitur. Nec video, quid aliud ſignificare voluerit, cùm ſufflans in faciem diſcipulorum, ait: Accipite Spi-
Ioan. 20: 22. ritum Sanctum. Neque enim flatus ille corporeus, cum ſenſu corporaliter tangendi procedens ex corpore, ſubſtantia Spiritûs Sancti fuit, ſed demonſtratio per congruam ſignificationem, non tantùm à Patre, ſed & à Filio procedere Spiri-
Ioan. 15: 26. tum Sanctum. ---- quòd ergo ait Dominus, Quem ego mittam vobis à Patre: oſtendit Spi-
Ioan. 14: 25. ritum & Patris & Filii; quia etiam cùm dixiſſet, quem mittet Pater: addidit, in nomine meo: non tamen dixit, quem mittet Pater à me: quemadmodum dixit, quem ego mittam vobis à
Pater principium totius Deitatis. vide infra, c. 20. Patre: videlicet oſtendens, quod totius divinitatis, vel (ſi melius dicitur) Deitatis, principium Pater eſt. Qui ergo à Patre procedit & Filio, ad eum refertur, à quo natus eſt Filius. Idem Serm. 38. de tempore: Spiritus Sanctus autem hoc habet proprium, quòd ex Patre & Filio æqualiter procedit, & eſt amborum Spiritus, ejuſdemque ſubſtantiæ & æternitatis cum Patre & Filio. ---- Spiritus ſiquidem Sanctus nec ingenitus nec genitus alicubi dicitur; ne, ſi ingenitus diceretur ſicut Pater, duo Patres in ſancta Trinitate intelligerentur: Aut ſi genitus diceretur ſicut Filius, duo itidem Filii in eadem æſtimarentur eſſe ſanctâ Trinitate: Sed tantummodò procedere de Patre & Filio, ſalvâ fide dicendum eſt. Qui tamen *Simul de utroque.* non de Patre procedit in Filium, & de Filio procedit ad ſanctificandam creaturam, ſicut quidam malè intelligentes, credendum eſſe putabant: ſed ſimul de utroque procedit. quia Pater talem genuit Filium, ut, quemadmodum de ſe, ita & de illo quoque procedat Spiritus Sanctus. Et lib. 3. contra Maximinum Arianum, cap. 14. quæris (inquit) à me: Si de ſubſtantia Patris eſt Fi- *Quæſtio Ariani.*
lius, de ſubſtantia Patris eſt etiam Spiritus Sanctus; cur unus Filius ſit, & alius non ſit Filius? Ecce reſpondeo, ſive capias, ſive non capias: De Patre eſt Filius, de Patre eſt Spiritus Sanctus; ſed ille genitus eſt; iſte procedens: ideo *Reſponſio Auguſtini.* ille Filius eſt Patris, de quo eſt genitus: iſte autem Spiritus utriuſque; quoniam de utroque procedit. Sed ideo cùm de illo Filius loqueretur, *Vide cap. 20.* ait, De Patre procedit: quoniam Pater proceſſionis ejus eſt autor, qui talem Filium genuit, & gignendo ei dedit, ut etiam de ipſo procederet Spiritus Sanctus. ---- Non omne quod procedit naſcitur; quamvis omne procedat quod naſcitur. Hæc ſcio. Diſtinguere autem inter illam generationem & hanc proceſſionem neſcio, non valeo, non ſufficio: ac per hoc quia & illa & iſta *Eſa. 53: 8.* eſt ineffabilis, ſicut Propheta de Filio loquens, ait: Generationem ejus quis enarrabit? ita de Spiritu Sancto veriſſimè dicitur: proceſſionem ejus quis enarrabit? ---- De utroque procedit, ſicut jam oſtendimus. Et tract. 99. in Euangel. Joan. Multa ſunt teſtimonia, quibus hoc evidenter oſtenditur, & Patris & Filii ipſum eſſe Spiritum; qui in Trinitate dicitur Spiritus Sanctus. Nec ob aliud exiſtimo ipſum vocari propriè ſpiritum, cùm etiam, ſi de ſingulis interrogemur, non poſſimus non Patrem & Filium ſpiritum dicere, quoniam ſpiritus eſt Deus, id eſt, non corpus eſt Deus, ſed ſpiritus: quod ergo communiter vocantur & ſinguli, hoc propriè vocari oportuit eum, qui non eſt unus eorum; ſed in quo communitas apparet amborum. ---- Spiritus autem Sanctus non de Patre procedit in Filium; & de Filio procedit ad ſanctificandam creaturam: ſed ſimul de utroque procedit; quamvis hoc Filio Pater dederit, ut quemadmodum de ſe, ita de illo quoque procedat. Hæc Auguſtinus, qui his conſona ſcribit, lib. 15. de Trinitate, cap. 27. Idipſum disertè profitetur Ferrandus Diaconus Carthag. in ſua epiſt. ad Severum ſcholaſticum. C. P. Et Conc. Tolet. 4. cap. 1. Spiritum Sanctum procedentem ex Patre & Filio profitemur.

6. Interea, cùm Græci diſſentientes, fateantur *Explicatio ſententiæ Græcorum. Vide 1. Sent. diſt. XI.* atque agnoſcant, Spiritum Sanctum eſſe unum illum verum Deum, conſubſtantialem & coæqualem Patri & Filio, eumque à Patre procedere proceſſione originis; Item à Patre & Filio ſimul, ſive à Patre per Filium mitti, ſive procedere proceſſione (ut loquuntur) diſpenſatoriâ, ſeu ad extra, tanquam ab uno principio conſubſtantiali; & ſolam negent proceſſionem originis Spiritûs Sancti à Filio: (ut cernere eſt in Maximi Margunii Epiſcopi Græci animadverſionibus in diſputationem Jacobi Gretſeri de S. Trinitate, apud Gretſerum, tom. 2. defenſionis Bellarm. ad finem libri 2. de Chriſto) ab errore quidem illorum cavendum, & damnanda eſt eorum confidens pertinacia; Meminiſſe tamen debemus præcepti illius & exempli Apoſtolici, Philip. 3, 15. 16. 17. Quotquot (inquit) perfecti ſumus, hoc ſentiamus! Quod ſi quid aliter ſentitis, hoc quoque Deus vobis revelabit. Attamen in eo ad quod pervenimus, eâdem incedamus regulâ; idem ſapiamus. Et quantum in nobis eſt, pacem colamus, illæſâ tamen veritate, & ſalvâ charitate!

CA-

CAPUT. VII.

Contra Anonymi cujuſdam Patroni diſſertationem de pace & concordia Eccleſiæ, editam per Irenæum Philalethen, ſic falsò dictum; cùm ſit Acataſtaſius Miſalethes.

Præfatio ad Johannem Leſlæum Epiſcopum Sodorenſem.

MEmorabile eſt illud Johannis, cognomento Chryſoſtomi Epiſcopi Conſtantinopolitani (Reverendiſſime ac diſertiſſime Præſul Joannes) πολλῆς γέμει ταραχῆς ἡμῶν ἡ ζωὴ, καὶ θορύβων, μεςὸς ὁ παρὼν βιός ἐςὶν. *Concione* 1. *ad populum Antioch.* quotidiana hoc inculcant experimenta: præſertim ſi eorum ſcrutemur conditionem; quibus publicæ in civitate Dei excubiæ demandatæ ſunt. Quibus irrequieta Satanæ protervitas aut tendiculas nectit, aut moleſtias indeſinenter ſuſcitat. Sic in nobis cernitur illud Sophoclis, πόνος πόνῳ πόνον φέρει. *Soph. in Ajace Lorario.* Cùm nuper hàc tranſiens tua reverentia me viſere dignata eſſet, libelli cujuſdam peſtilentiſſimi legendi copiam mihi feciſti, ubi eximiam eloquentiam in impiam deteſtandæ cauſſæ patrocinium adhiberi, prodigi, perdi vehementer indolui. Et oppidò rectè in rem putâſti: quando operis illius frontiſpicio hanc præſcripſiſti ſapientiſſimam cenſuram: *Specioſa* (inquis) *& venuſta meretrix eſt hic liber: & infernus Dæmon mutuatus Rhetoricum lumen. Nemo eſt, hoc autore melius qui dicat mala. Suaviſſimo ſub eloquentiæ melle propinat toxica.* Hinc à me, licet aliis jam ſatis curis occupatiſſimo ſtatio hæc mea improviſum quendam laborem flagitare viſa eſt. Libellum, quantâ poſſum, veloci oculorum acie perluſtro, & venerandæ tuæ pietati profectionem maturanti quantociùs reſtituo. Hæret tamen fixus animo dolor, adverſus infernales offucias, & Thraſonicam clamoſæ impudentiæ garrulitatem. Cœleſtis etiam illa vox auribus inſonabat, τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. Item; οὓς δεῖ ἐπιςομίζειν. *Tit.* 1: 9. 10. Et proſpiciendum incautioribus cogitabam, eorumque animos adverſus inſidioſam præſtigiatoris hujus πιθανολογίαν muniendos. Tuæ etiam prudentiæ prævia invitabant veſtigia, pia trahebat indignatio. Prodiit ſubitò hæc animadverſio, brevis ea quidem, at (niſi me animus fallit,) haud inutilis; ex qua, adverſus adverſariorum verſutias, tela penetrabilia depromantur. Mendacium enim, detractâ larvâ, citò confunditur, & fugam capeſſit. Apud tuam verò prudentiam opellam hanc depono, ut ſit meæ erga reverentiam tuam obſervantiæ pignus. Vale! noſtri in ſanctis tuis precibus memor. Dat. Aberdoniæ, die 15. Septembris, 1631.

Ad Caput primum.

2. *Res* (inquis) *divinæ in præſentia denſa ſunt involutæ caligine.* Falſum hoc: ſive ipſum conſideres Euangelium, in quo Chriſti facies ſplendet ut Sol; *2 Cor.* 4. *Apocal.* 1. & 16. ſive præſentem ejus explicandi modum in Eccleſiis reformatis, per ipſas ſcripturas apertas & claras. Neque præ futurâ in altero ſeculo evidentiæ perfectione denſa caligo eſt præſens diſpenſatio: *1 Cor.* 13. 12. cernere enim per ſpeculum Euangelii in ænigmate, non eſt in denſa caligine palpitare, ſed eſt retectâ facie gloriam Domini κατοπτρίζεσθαι. *2 Cor.* 3: 18. & *cap.* 4. *verſ.* 3. Quòd ſi obtectum eſt Euangelium, eis qui pereunt obtectum eſt. Inhoneſta igitur & inverecunda eſt iſta tua λοιδορία de denſa caligine, ut perſpicuæ veritati offuſis hâc arte nebulis ſpem ejus inveniendæ lectori adimas, atque adeò ab ejus inveſtigatione, tanquam ab infructuoſa quadam curioſitate, deterreas: & diſſolutam quidlibet credendi licentiam, ſeu potiùs in multis graviſſimis fidei articulis σκέψιν Pyrrhoniam & irreligioſam quandam ἀδιαφορίαν introducas. Propterea ſanctis Eccleſiæ luminaribus ſuccenſes, quorum in refellendis olim damnandiſque hæreſibus & aſſerendâ veritate virtus θεόσδοτος emicuit. *Nam unde* (inquis) *tam cæca atque preceps alios damnandi libido, niſi à temeritate definiendi? unde tanta decernendi audacia, niſi ab infallibilis ſententiæ præſumtione, promanat?* Ubi dum alios temeritatis & audaciæ præſumtionis audacter inſimulas, temerarius ipſe & petulanter arrogans deprehenderis. Quin & fidei orthodoxæ confeſſionem, tanquam aliam à rectâ in Cœlum viam, inſidioſo ſanctimoniæ obtentu, contemtui exponis. Et ſuperioris calumniæ, de caligine, tam brevi intervallo immemor, viam fidei & confeſſionis facilem vocas & expeditam. Adeò in tua caligine tibi greſſus nutant! Illiberali etiam calumniâ perſtringis orthodoxas Dei Eccleſias, ac ſi fide mortuâ, aut ejuſdem externo habitu, officium Chriſtianum circumſcriberent. Ea enim, quæ Deus nexu adeò indivulſo conjunxit, docent non eſſe diſſocianda: fidem ſcilicet & pœnitentiâ dignos fructus. Ut-ut neceſſariæ hujus conjugationis quoſdam invenias incurioſos: nullâ utique Eccleſiaſtici dogmatis, ſed immorigeri cordis pravitate.

Ad Caput ſecundum, & ſequentia.

3. Socinianorum, de SS. Trinitate & redemtione, (rebus inprimis à Deo nobis ad credendum propoſitis in ſacra ſcripturâ, cum mandato credendi, & inprimis creditu neceſſariis) errores horrendos, & ſanis Domini noſtri Jeſu Chriſti ſermonibus manifeſtè repugnantes, & pertinaci obſtinatione ſuffultos, quos olim Apoſtolicis temporibus pro nefandis atque anathematizandis ſceleribus jure habitos eſſe fateris, nunc in Eccleſia tolerandos eſſe, impiè admodum ac falsò aſſeris. Zelo fortaſſe pacis, at certè inconſiderato, duceris: dum Chriſti Dei noſtri abnegatores cum ejuſdem confeſſoribus promiſcuè habendos autumas; aut immundos à mundis non ſeparandos; aut à Filii abnegatoribus haberi Deum Patrem; aut ſalutari fide poſſideri ab eis Filium, qui ejus negant æternam Deitatem, Redemtoris munus ei abrogant, meritum paſſionis denigrant, ſe ipſius ſanguine tanquam juſto λύτρῳ redemtos inficiantur; aut leves eſſe hos putas nec pernicioſos errores: cùm è contrario Chriſtus ipſe nos doceat, vitam noſtram æternam Dei & Chriſti cognitione ſitam. *Joan.* 17: 3. Fruſtra etiam negas, hæreticos eſſe illos & αὐτοκατακρίτους, qui ex ipſis ſacris Scripturis tam peſtiferæ vanitatis ac pravitatis centies convicti, non ceſſant perſpicuæ veritati contumaciter obſtrepere. Nec ſapienter negas, aliud docere Euangelium eos, qui pro Deo in carne manifeſtato & in gloriam aſſumto ſubſtituunt nobis nudum hominem, in quem fides noſtra recumbat, Redemtorem nobis eripiunt; & vim mortis Chriſti enervant. Apoſtolo etiam in os contradicis, quando ejuſmodi ἑτεροδιδασκαλοῦντας, veritate deſtitutos homines; nec accedentes ſanis ſermonibus Domini noſtri Jeſu Chriſti, eximis numero ſuperborum. *1 Tim.* 6: 3. 4. Poſito autem ab Apoſtolis fundamento inædificare eos, qui ipſum fundamentum Immanuelem convellunt, inverecundè nimis abs te aſſeritur. Neque id tolerabile, quod cultu divino proſequuntur eum; quem naturâ

Digitized by Google

Deum adeoque verum Deum eſſe inficiantur, *ἀνθρωπολάτραι*. Nequicquam verò accuſes eos Chriſtum diligentibus, quibus negatus eſt pro- *Joan.* 14: 21. miſſus dilectionis fructus: diligentibus enim ſe Chriſtus promiſit perſpicuam ſui revelationem. Ludis etiam; quando inter viſionis beatificæ in Patria perfectionem, & apertæ de Deo veritatis obſtinatam inficiationem, medium ſanæ, licet imperfectæ, in via cognitionis & confeſſionis neceſſarium nequiter diſſimulas.

4. Ficulneo portenta hæc velas ludibrio, quando rejecto legitimæ interpretationis per ipſas ſcripturas neceſſario, & à Deo ad Eccleſiæ ædificationem inſtituto adminiculo, expreſſis ſcripturarum & ſymboli Apoſtolici verbis eos ſubſcribere inſulsè jactas. Certè expreſſa ſacrarum ſcripturarum & ſymboli Apoſtolici verba, confitebuntur Priſcillianiſtæ, & Papiſtarum deterrimi Jeſuitæ, & ipſe Antichriſtus, & ſatanica illa Carpocratis ſecta, quæ dilectionis audit familia, multique alii nefarii hæretici, palàm *ἐξεςραμμένοι* & *αὐτοκατάκριτοι*: quos oportet eliminare. Satis verò præcipitanter veniam apud Deum ſpondes indocili inſipientiæ, & inſanienti ſapientiæ indoctorum & inſtabilium hominum, qui Sacras Scripturas, quarum expreſſa verba cortice tenus, deluſoriâ quadam confeſſionis ſpecie, admittunt; ad ſuum *2 Petr.* 3: 16. ipſorum detorquent exitium: ſicut de eis ſcripſit Apoſtolus Petrus.

5. Mitto ſcurriles tuas affanias, & mendaces oblatrationes contra orthodoxas Dei Eccleſias, ac ſi, non tam quòd ſacris literis repugnantia doceant; quàm quòd ab Eccleſiarum placitis diſſentiant, Socinianos proſcriberent. Atque ut eas turpiùs infames, ais non convenire reformatis arma Antichriſti, ut Eccleſiæ autoritati toties extra veritatis orbitam deprehenſæ conſcientias hominum in dogmatibus fidei mancipemus. Tu hîc cum umbrâ dimicas: noſtræ enim Theologicæ demonſtrationis potiſſimæ (quâ & uſa contra Paulum Samoſatenum & Photinum orthodoxa antiquitas,) medium pro veri dogmatis confirmatione, non eſt propria Eccleſiæ demonſtrantis ac definientis autoritas; ſed verbum Dei per Prophetas, Euangeliſtas & Apoſtolos ſacris tabulis conſignatum. Ex hoc erroris & contumaciæ manifeſtos hæreticos Eccleſia rejicit, & anathemate percellit. Eccleſiæ autem rectum de dogmate judicium hanc cenſuram neceſſariò importat, in hunc modum: Quoſcunque Eccleſia per ſacras literas deprehendit in pernicioſo errore contumaces; eos rejicere debet ut Ethnicos & Publicanos: at Samoſatenianos, Photinianos, Socinianos Eccleſia per ſacras literas, &c. Ergo. Judicium quidem Eccleſiaſticum aliquando à recto tramite devium reperitur; nempe quando, neglectâ regulâ, Eccleſia ſibi nimium tribuit, & clave errante procedit: at Judex ſecundùm legem; Eccleſia ſecundùm divinitus datam regulam pronuncians, de facto non errat. Et, ſe non errare, ex ipſis ſcripturis divinis orthodoxa Eccleſia potenter demonſtrat: quamvis homines *ἄτοποι*, *ἀνυπότακτοι*, *ματαιολόγοι*, *φρεναπάται*, animoſitate ſacrilegâ litigare non deſinant. Vinci tales poſſunt faciliùs, quàm perſuaderi; ut rectè mo- *Hieronym. Dialogo contra Luciferianos.* nuit Hieronymus. Non nos; vos ii iſtis, qui armis Antichriſtianis cauſam malam protegere conamini; dum ſacrarum ſcripturarum obſcuritatem & ambiguitatem, tetrâ cum Papiſtis conteſſeratione, ſuggillatis: non eò quidem, ut cum illis Papæ Romano infallibilitatis ſolium erigatis; ſed ut de veſtris controverſiis omne prorſus judicium defugiatis, & vobis ſecurè veſtris liceat indormire blaſphemiis.

6. Quàm verò & illud abſurdum, quòd ejus erroris pertinaciam, quam Apoſtolicis temporibus excommunicationis ſententia excepiſſet, nunc eadem animadverſione Eccleſiaſticâ coërcendam negare non erubeſcis? cùm perpetua Chriſtus per Apoſtolos reliquerit præcepta, de proſcribendis contumacibus & hæreticis, ligandiſque eorum peccatis, donec reſipiſcant. Verùm hæc præcepta eſſe dicis de ſceleribus manifeſtis. At, inquam, hujuſmodi eſt veſtra hæreſis & contumacia; ſicuti ſacrarum literarum auctoritate multoties demonſtratum eſt.

7. Quod autem Calvino & reformatis Eccleſiis quædam etiam deteſtanda dogmata, de fatali delinquendi neceſſitate, & auctoritatis peccati in ipſum Deum tranſſcriptione, calumnioſâ dicacitate exprobras; neque ad tuam hoc cauſſam ullum adfert adjumentum: (quicunque enim vel ea dogmata, quæ tu Calvino noſtriſque Eccleſiis affingis, vel ea quæ Sociniani palàm profitentur, docere & pertinaciter defendere præſumpſerit, haud dubiè anathemate feriendus eſt.) falſa etiam eſt, & non ſolùm nuper in Concilio Dordrechtano; ſed jam olim ab ipſo etiam Calvino in ſuis de prædeſt. & providentiâ opuſculis; luculenter confutata, & proſtrata, iſta criminatio.

8. Porrò, præter horrorem blaſphemi dogmatis, has etiam tibi cogitandas propono, contra Socinianos, diſtinctiones; non humanitus adinventas, ſed ex ſacra ſcripturâ ſponte promanantes, adſtipulante etiam communi ratione. Aliud eſt neſcire dogma aliquod; aliud nolle illud ſcire. Item, aliud eſt quadamtenus & *μέχρὶ τοῦ* ſcire; aliud prorſus ignorare; aliud etiam exactè ſcire. Errore ſimplice deterior eſt in errore contumacia. Diverſa quæſtio eſt, quid Euangelii Præcones docere oporteat, ab ea quâ quæritur, quid quiſque audientium exactè ſcire teneatur. Quorundam etiam dogmatum non ſemper fuit neceſſaria clara ac diſerta affirmatio; quia nondum ita planè revelata erant: quorum tamen ſemper nefaria erat, eſt & erit, negatio. His omnibus maturè perpenſis, invenies Socinianos tuos peſtilenti hæreſi languere, & oblatam medicinam contumaciter aſpernari: adeòque ultronei exitii ſui reos eſſe, & *αὐτοκατακρίτους*; quales ex præſcripto A- *Tit.* 3: 10. 11. poſtolico rejicere neceſſe habet Eccleſia. Neque eos vel Judaicus, id eſt, à ſalutari veritate pernicioſè aberrans Dei Zelus, & inculpata apud homines (quæ & multis etiam aliis hæreticis, ipſiſque Chriſtiani nominis juratis hoſtibus contigit) vita tueri; vel falsò concepta certitudo, & obſtinata deceptæ mentis perſuaſio, à teterrimis & deploratis hæreticis ſecernere poteſt.

9. Provocant (inquis) ad ſacras literas. At in hoc ipſo foro auditi cauſsâ jam ſæpiſſimè ceciderunt, ſemperque cadent; quamvis centies convicti, obloqui judicio non deſinant. Quid hic faciet Eccleſia? Hæreticum hominem, poſt unam aut alteram admonitionem, rejice: ſciens, quòd e- *Tit.* 3: 10. 11. verſus ſit qui hujuſmodi eſt, & peccet; ut qui ſuopte judicio ſit condemnatus.

10. Vadimonium deſerit Miſalethes, in mantiſſa; ubi omnem de doctrina judicandi poteſtatem videtur abjudicare Eccleſiæ, abutens præcepto illo Dominico, de *non judicando*, Matth. 7, 5. ac ſi illic non ſolùm aſpera de incertis ſententiis præcipitatio; ſed etiam omnis de manifeſtis criminibus judiciaria poteſtas, & imperatus clavium uſus, vetatur.

11. Chriſti tribunal proponit ultimo die dijudicaturi. Illi judicio non repugnat præſens Eccleſiæ à Chriſto accepta & non negligenda poteſtas. Siſtentur ibi Anonymus & Miſalethes, cum infelicibus ſuis clientibus haud feliciores Patroni, redarguendi cum illis (niſi maturè, quod opto, reſipiſ-

Judæ 15. ſpiſcant) de omnibus duris, quæ contra Chriſtum loquuti ſunt.

CAPUT. VIII.

De ſanctiſſimæ Trinitatis inſeparabilitate, & indiviſa operatione ad extra.

PAter eſt in Filio, & Filius in Patre. Joan. 14, 10, 11. Et quæcunque facit Pater, hæc etiam Filius ſimiliter facit. Joan. 5. 19. Et ſic de Spiritu Sancto: nam hi tres unum ſunt. 1 Joan. 5: 7.

Joan. 10: 30. 2. Cyprianus, lib. *de unitate Eccleſiæ*: Dicit Dominus; Ego & Pater unum ſumus. Et iterum *1 Joan. 5: 7.* de Patre & Filio & Spiritu Sancto ſcriptum eſt: Et hi tres unum ſunt. Hæc Cyprianus.

3. Fulgentius, lib. *contra objectiones Arianorum*, ſub finem libri: In Patre ergo, (inquit) & Filio & Spiritu Sancto unitatem ſubſtantiæ accipimus; perſonas confundere non audemus. Beatus enim Joannes Apoſtolus teſtatur, dicens: Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cœlo; Pa-*1 Joan. 5: 7.*ter, Verbum, & Spiritus: & hi tres unum ſunt. Quod etiam beatiſſimus Martyr Cyprianus, in epiſtola *de unitate Eccleſiæ* confitetur, dicens: Qui pacem Chriſti & concordiam rumpit, adverſus Chriſtum facit: qui alibi præter Eccleſiam colligit, Chriſti Eccleſiam ſpargit. Atque ut unam Eccleſiam unius Dei eſſe monſtraret, hæc confeſtim teſtimonia de ſcripturis inſeruit: Dicit Dominus; Ego & Pater unum ſumus. Et iterum, de Patre & Filio & Spiritu Sancto ſcriptum eſt; Et tres unum ſunt. Hæc Fulgentius.

4. Gregorius Neocæſarienſis Epiſcopus, cognomento Thaumaturgus, ſerm. in ſancta Theo-*Matth. 3: 14.*phania, exponens illa verba Johannis Baptiſtæ ad Dominum Jeſum: Mihi opus eſt, ut à te baptizer; & tu venis ad me! Alios (inquit) dum baptizo, in tuo nomine baptizo; ut credant in te venientem cum gloria: Te verò baptizans, cujus mentionem faciam? In cujus te nomine baptizabo? An in nomine Patris? at totum habes Patrem in te ipſo, & totus in Patre es. [*ὅλον τὸν πατέρα ἔχεις ἐν σεαυτῷ, καὶ ὅλος ὑπάρχεις ἐν τῷ πατρί.*] An in nomine Filii? at non eſt præter te alius naturâ Filius Dei. An in nomine Spiritus Sancti? at ſemper unà tecum eſt, ut conſubſtantialis tibi, & ejuſdem voluntatis atque ſententiæ, & æqualis poteſtatis, ac paris honoris, & tecum ſuſcipit ab omnibus adorationem. [*σύνεστί σοι διὰ παντός, ὡς ὁμοούσιόν σοι καὶ ὁμόβουλον, καὶ ὁμόγνωμον, καὶ ὁμοδύναμον, καὶ ὁμότιμον, καὶ σύν σοι δέχεται τὴν παρὰ πάντων προσκύνησιν.*]

Joannes baptizavit in nomine Domini Jeſu Chriſti. Vide Act. 19. 4.

Metangiſmonitæ heretici. * 5. Non eſt autem Filius in Patre, quomodo vas in vaſe; ut delirabant impii hæretici, qui ab hoc errore dicti ſunt *μεταγγισμονῖται.* Metangiſmonitæ, referente Auguſtino, lib. *ad Quodvultdeum*, hæreſ. 58. ſed propter ſimpliciſſimam indiviſæ eſſentiæ identitatem tres perſonæ inconfuſæ, Pater & Filius & Spiritus Sanctus dicuntur eſſe, & ſunt, in ſe mutuò. Hæc eſt illa Dionyſio dicta, *ἡ ἐν ἀλλήλαις, εἰ οὕτω χρὴ φάναι, τῶν ἐναρχικῶν ὑποστάσεων μονὴ καὶ ἵδρυσις, ὁλικῶς ὑπερηνωμένη, καὶ οὐδενὶ μέρει συγκεχυμένη.* Perſonarum excellentiſſimè unarum (ſi ita dicendum eſt,) in ſe invicem manſio, & conſtitutio, omnino ſupra modum unita, & nullâ ex parte confuſa. Dionyſ. Areopag. lib. de Divinis nominibus, cap. 2. Scholaſtici circumincesſionem vocant. Bonavent. & Scot. in 1. ſent. diſt. 19. Pulchrè dixit autor Expoſitionis fidei, quæ Juſtino tribuitur: *καὶ διὰ πάντων ἁπλῶς βεβαιοῖ ἡμῖν ἡ θεία γραφὴ τὴν διάνοιαν, ἀχώριστον περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος κεκτῆσθαι τὴν ἔννοιαν.* *id eſt*: Et ubique prorſus mentes noſtras divinæ confirmant literæ, ut indiviſam ſeu inſeparabilem de Patre & Filio & Spiritu Sancto poſſideamus cogitationem ſeu notionem. Vide Damaſcenum, lib. 1. de orthodoxa fide, cap. 11.

6. Baſilius Magnus, Epiſcopus Cæſarienſis, homil. 17. in ſanctum baptiſma: *μίαν ἐνέργειαν ὁρῶμεν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος.* Videmus unam eſſe operationem Patris & Filii & Spiritus Sancti. Et lib. 4. adverſus Eunomium: *ὧν αἱ αὐταὶ ἐνέργειαι, τούτων καὶ οὐσία μία. ἐνέργεια δὲ υἱοῦ καὶ πατρὸς μία ὡς τὸ, ποιήσωμεν ἄνθρωπον. καὶ πάλιν· ἃ γὰρ ἂν ὁ πατὴρ ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ· ἄρα καὶ οὐσία μία πατρὸς καὶ υἱοῦ.* *id eſt*: Quorum eædem ſunt operationes, eorum eſt ſubſtantia (ſeu eſſentia) una: operatio verò Patris & Filii una eſt: ut illud; *Faciamus hominem.* Et rurſum: *quæcunque enim Pater facit, hæc & Filius ſimiliter facit.* Una ergo eſt ſubſtantia (ſive eſſentia) Patris & Filii. Et lib. 5. adverſus Eunomium, cap. quod eadem ſit poteſtas [*ἡ αὐτὴ ἐξουσία*] Patris & Filii & Spiritus Sancti: *πῶς ἑτερότης οὐσίας ἐν τῇ Τριάδι, ἐν ᾗ ταυτότης ἐνεργείας εὑρίσκεται;* *id eſt*, Quomodo diverſitas ſubſtantiæ eſt in Trinitate, in qua operationis identitas invenitur? Et poſtea, eodem lib. cap. quòd Spiritus ſit naturæ divinæ, cùm opera Dei perficiat: *μία καὶ ἡ αὐτὴ προφανῶς ἐνέργεια θεοῦ δι' υἱοῦ ἐν πνεύματι φαίνεται, καὶ χωρισμὸν ἡ Τριὰς οὐ προσδέχεται.* Una & eadem planè operatio Dei per Filium in Spiritu conſpicua eſt, & Trinitas ſeparationem non ſuſcipit. Et cap. ſeq. quòd Spiritus cum Deo glorificetur, &c. *τὸ δὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν θείων ἔργων τὴν ἁγίαν Τριάδα δοξάζεσθαι, τῆς μιᾶς θεότητος μαρτύριον, ὅτι μήτε χωρὶς υἱοῦ ποιεῖ πατήρ, μήτε υἱὸς χωρὶς πνεύματος.* *id eſt*: In eiſdem autem divinis operibus ſanctam Trinitatem glorificari, unius Deitatis teſtimonium eſt; quoniam neque ſine Filio facit Pater, neque Filius ſine Spiritu.

Identitas operationis oſtendit identitatem naturæ. Vide infra lib. 5. cap. 9. §. 4. & §. 5. & §. 6.

7. Ambroſ. in ſymbol. Apoſt. cap. 3. Non naturam ſecamus; ſed unitatem naturæ & voluntatis & operationis confitemur. Et cap 9. Loquens de operibus Dei externis: Quicquid autem (inquit) de Spiritu Sancto diximus, hoc ſimiliter & de Patre & Filio communiter & indiviſè volumus intelligi: quia ſancta & inſeparabilis Trinitas nunquam aliquid extra ſe ſingillatim operari noverit. Et lib. 4. de fide, ad Gratianum Auguſtum, cap. 3. quæcunque ille facit, eadem & Filius facit ſimiliter. Cur ergo ſcriptum eſt: *Eadem facit Filius*; & non, *talia*: niſi ut in Filio *Joan. 5: 19.* unitatem; non imitationem paterni operis, æſtimares?

8. Auguſtinus, lib. 1. *de Trinitate*, cap. 8. Propter ipſam inſeparabilitatem, ſufficienter aliquando nominatur, vel Pater vel Filius ſolus; adimpleturus nos lætitiâ cum vultu ſuo. Nec inde ſeparatur utriuſque Spiritus, id eſt, Patris & Filii Spiritus qui Spiritus propriè dicitur Spiritus veritatis, quem hic Mundus accipere non poteſt. Hoc eſt enim plenum gaudium noſtrum, quo amplius non eſt: trini ſcilicet Trinitate Deo, ad cujus imaginem facti ſumus. Propter hoc aliquando ita loquitur de Spiritu Sancto, tanquam ſolus ipſe ſufficiat ad beatitudinem noſtram: & ideo ſolus ſufficit, quia ſeparari à Patre & Filio non poteſt: ſicut Pater ſolus ſufficit, quia ſeparari à Filio & Spiritu Sancto non poteſt: Et Filius ideo ſufficit ſolus, quia ſeparari à Patre & Spiritu Sancto non poteſt. Et lib. 2. *de Trinitate*, cap. 5. Una voluntas eſt Patris & Filii, & inſeparabilis operatio. Et cap. 10. Trinitas quippe inſeparabiliter operatur. Item, lib. contra ſermonem A-

Joan. 5:27. rianorum, cap. 11. Poteſtatem dedit ei & judicium facere, quia filius hominis eſt: non ergo, quia filius Dei eſt; nam ſecundùm hoc coæterna illi cum Patre & una eademque poteſtas eſt: ſed, quia filius hominis eſt; quod eſſe cœpit ex tempore, ut poteſtas daretur ei in tempore. Quod non ita dicitur, tanquam eam ſibi & ipſe non dederit, id eſt, naturæ in ſe humanæ non dederit poteſtatem, illa quæ in eo natura divina eſt: abſit hoc credere. Quomodo enim aliquid faceret Pater, niſi per unigenitum Filium? nec ſine Spiritu Sancto, quia inſeparabilia ſunt opera Trinitatis. *Inſeparabilia ſunt opera Trinitatis.* Ac per hoc quod poteſtatem Filio dedit, quoniam filius hominis eſt; per eundem ipſum ipſi dedit, quoniam Filius Dei eſt. Omnia enim per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Sed honorificè & competenter tribuit Patri, quod etiam ipſe facit ut Deus: quia de Patre eſt Deus. Ipſe namque Deus eſt de Deo: Pater autem Deus; ſed non, de Deo.

9. Fulgentius, lib. contra ſermonem Faſtidioſi Ariani, cap. 2. Ipſe Chriſtus dicit: *Si autem ego in Spiritu Dei ejicio dæmonia, ergo pervenit in vos regnum Dei.* (Matth. 12: 28.) Quomodo ergo Faſtidioſus Trinitatem inſeparabilem negat; cùm opera Trinitatis eadem, atque inſeparabilia eſſe in creaturis omnibus, nemo negare audeat Chriſtianus? Inſeparabiliter quippe operatur unus Deus; videlicet, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Eadem namque opera ſua eſſe quæ Patris ſui, Dei unigenitus proteſtatur, dicens: *quæcunque enim Pater facit, hæc eadem Filius ſimiliter facit.* (Joan. 5: 19.) Et tamen quæ Filius facit, in Spiritu Sancto facit, in quo dæmonia ejicit. Et cap. 6. ejuſdem libri: Ex hoc utique Trinitas indiviſibilis, atque inſeparabilis agnoſcitur. Apparet igitur magnam fuiſſe Faſtidioſi impietatem, quâ nos putavit in eo omnino culpandos, quia fatemur inſeparabilem, atque individuam Trinitatem. Hæc Fulgentius. *Inſeparabilis atque individua Trinitas.* Vide infra, capitub. 21. & 23. & 24. & 25. & cap. 33. §. 15.

Caput. IX.

De operationibus Theandricis, ſeu Deivirilibus.

Dionyſ. Areopag. epiſt. 4. ad Cajum Medicum. Ioan. Damaſc. lib. 3. orthod. fidei, cap. 19.

NUlla eſt una Chriſti operatio Deivirilis: ſed, quæ Dionyſio & Damaſceno *θεανδρικὴ ἐνέργεια* dicitur, eſt duplex operatio, ſeu duæ operationes; nempe divina & humana, cohærenter unitæ: ſicut docuerunt Catholici Patres in Concilio Lateranenſi, Præſide Martino primo Epiſcopo Romano, contra Monothelitas celebrato, an. Dom. 649. quorum verba exhibebimus lib. 5. cap. 2. anath. 15. Et Sophronius Patriarcha Hieroſolymitanus, in ſuis ad Sergium Patriarcham Conſtantinopolitanum Synodicis literis; quæ extant in actis Sextæ ſynodi œcumenicæ, actione undecimâ. Prout etiam invenies infrà, lib. 5. hujus operis, cap. 9. §. 7.

2. *Πυνθάνεται ἀνθρωπίνως, ποῦ Λάζαρος κεῖται: ἐγείρει δὲ τοῦτον θεϊκῶς*, inquit Athanaſius, oratione ad Maximum Philoſophum, *de Divinitate Chriſti.* Idem etiam, orat. 4. contra Arianos, circa medium: quando (inquit) neceſſitas requirebat, ut ſocrum Petri febrientem excitaret, humano quidem more manum extendit; divinitus autem morbum compeſcebat. [*ἀνθρωπίνως μὲν ἐξέτεινε χεῖρα, θεϊκῶς δὲ ἔπαυεν τὴν νόσον.*] Et in cæco à nativitate, humanum è carne emittebat ſputum: divinitus autem oculos aperiebat per lutum. [*ἀνθρώπινον ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἠφίει τὸ πτύσμα. θεϊκῶς δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἤνοιγε διὰ τοῦ πηλοῦ.*] In Lazaro autem, vocem quidem humanam, ut homo, edebat: divinitus tamen, ut Deus, eum è mortuis excitabat. [*Φωνὴν μὲν ὡς ἄνθρωπος ἀνθρωπίνην ἠφίει· θεϊκῶς δὲ ὡς Θεὸς, τὸν Λάζαρον ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.*] *Hæc Athanaſius.*

3. In operationibus theandricis divina Chriſti operatio eſt operatio Trinitatis. Non poteſt Filius à ſemetipſo facere quicquam, niſi quod viderit Patrem facientem: quæcunque enim ille facit, hæc & Filius ſimiliter facit. Joan. 5: 19. Et alibi Chriſtus ait: Pater qui in me manet, ipſe facit opera. Joan. 14: 10. Pater meus uſque adhuc operatur: & ego operor. Joan. 5: 17. & alibi eadem opera tribuit Spiritui Sancto, dicens: Se per Spiritum Dei ejicere dæmonia, Matth. 12: 28. Huc ſpectant ea, quæ cap. 8. dicta ſunt de inſeparabilitate operationis Trinitatis.

Caput. X.

Inſeparabilitati non officit ordo, neque appropriatio, neque vocum aut ſymbolorum ſeparatio.

ORdo operationis vel perſonarum indiviſè operantium [*συνημμένως καὶ ἀδιαιρέτως δι' ἀλλήλων ἐφ' ἡμῶν τε καὶ πάσης τῆς κτίσεως τὴν θεικὴν ἐνέργειαν ἐνεργούντων*, ut loquitur Gregorius Nyſſen.] Ordo (inquam) ſecundùm proprietates internas & proceſſionem originis, quo Pater per Filium, & Spiritum Sanctum, & cum eis, ſive (ut loquuntur Græci) *ὁ πατὴρ διὰ τοῦ υἱοῦ ἐν πνεύματι ἁγίῳ*: Filius autem à Patre & cum Patre per Spiritum: Spiritus à Patre Filioque & cum eis operari dicitur; nullam facit operationis ſeparabilitatem: quia inſeparabilitas, atque adeò indiviſibilis unitas operationis Trinitatis fundatur in unitate atque indiviſibilitate eſſentiæ divinæ: Dei enim una voluntas & potentia eſt ſimpliciſſima ejus eſſentia. *Gregor. Nyſſen. ad Ablabium, quod non ſunt tres Dii.*

2. Huc pertinet illud Athanaſii ad Serapionem, contra eos qui dicunt Spiritum Sanctum eſſe creaturam: *Τριὰς ἁγία ἀδιαίρετος ἐστι τῇ φύσει, καὶ μία ταύτης ἡ ἐνέργεια· ὁ γὰρ πατὴρ διὰ τοῦ Λόγου ἐν πνεύματι ἁγίῳ τὰ πάντα ποιεῖ· καὶ οὕτως ἡ ἑνότης τῆς ἁγίας Τριάδος σώζεται, καὶ οὕτως εἷς Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κηρύττεται*, id eſt; Sancta Trinitas individua eſt naturâ, & una ejus eſt operatio: Pater enim per Verbum in Spiritu Sancto omnia facit: & ſic Sanctæ Trinitatis unitas ſervatur: & ſic unus Deus in Eccleſia prædicatur.

3. Similia ſcripſit Baſilius Magnus, lib. 5. contra Eunomium; quæ inferiùs invenies, cap. 28. hujus libri, §. 3.

4. Item Gregorius Nyſſenus, lib. ad Ablabium, quòd non putandum ſit, tres dici Deos. *πᾶσα ἐνέργεια ἡ θεόθεν ἐπὶ τὴν κτίσιν διήκουσα, καὶ κατὰ τὰς πολυτρόπους ἐννοίας ὀνομαζομένη ἐκ πατρὸς ἀφορμᾶται, καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ πρόεισι, καὶ ἐν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ τελειοῦται· διὰ τοῦτο εἰς πλῆθος τῶν ἐνεργούντων τὸ ὄνομα τῆς ἐνεργείας οὐ διασχίζεται· ὅτι οὐκ ἀποτεταγμένη ἑκάστου καὶ ἰδιάζουσα ἐστὶν ἡ περί τι σπουδή· ἀλλ' ὅπερ ἂν γίνεται τῶν εἴτε εἰς τὴν ἡμετέραν πρόνοιαν φθανόντων, εἴτε πρὸς τὴν τοῦ παντὸς οἰκονομίαν καὶ σύστασιν, διὰ τῶν Τριῶν μὲν γίνεται, οὐ μὴν τρία ἐστὶ τὰ γινόμενα. id eſt*: Omnis operatio ad creaturam à Deo proveniens, quæ ſecundùm varias notiones atque conſiderationes nomen accipit; à Patre proficiſcitur, & per Filium progreditur, & in Spiritu Sancto perficitur. Idcirco in multitudinem operantium nomen efficaciæ & operationis non ſcinditur; quoniam non ſeparatum cujuſque atque peculiare circa aliquam rem ſtudium eſt: ſed quicqu d

quid ſit, quod vel ad noſtri providentiam, vel ad ſummæ rerum adminiſtrationem & conſtitutionem pertineat, per Tres quidem fit; non tamen tria ſunt, quæ fiunt. *Hæc ille.*

Explic. Catech. Heidelb. qu. 24.

5. Non eſt igitur recipienda illa nuper excogitata diſtinctio, licet ea doctis quibuſdam viris exciderit, quâ dicunt; Patrem operari opera externa mediatè per Filium & Spiritum Sanctum: Filium autem mediatè operari per Spiritum Sanctum: & Spiritum Sanctum operari immediatè per ſe. Nam per Filium agit Pater non minùs immediatè, quàm agit ipſe Filius. Item, Pater & Filius agunt per Spiritum Sanctum non minùs immediatè, quàm agit ipſe Spiritus Sanctus. Iſta diſtinctio in una ſimpliciſſimâ & prorſus indiviſâ operatione non habet locum: ſed tantummodò ubi ſunt plures operationes; uti ſunt operatio cauſſæ principalis, & operatio inſtrumenti. item cauſſæ remotæ, & propinquæ; quæ differunt eſſentiis (ſaltem numero differentibus,) & operationibus. Non ita in perſonis divinis, quæ omnes ſimul operantur, ἀμέσως καὶ ἀδιαιρέτως, ubi omnis operatio ad extra eſt indiviſa, & ſummè ſimplex, ſicut eſſentia; & unaquæque perſona eſt cauſſa principalis: nulla autem perſona eſt cauſſa inſtrumentalis, niſi ſolus Filius in aſſumta humanâ naturâ, quæ ipſi ſoli propria eſt; non autem ſecundùm Deitatem. Manet quidem internus ordo perſonarum operantium: nulla eſt tamen diverſitas modi operandi ad extra. Tota Trinitas eſt una indiviſa cauſſa principalis, & unaquæque perſona perfectè principalis, indiviſè ab aliis perſonis. Neque eſt una perſona in operando remotior aut propinquior, quàm alia: ſed unâ ſimpliciſſimâ & ἀτμήτῳ operatione operatur ſancta Trinitas. Quæcunque facit Pater, hæc etiam Filius ſimiliter facit, Joan. 5: 19. ὁμοίως: non autem alter mediatè; alter immediatè.

vide ſupra, cap. 6 §. 1. & §. 5.

Omnis perſona divina operatur immediatè, etiam ad extra. vide cap. 1. §. 4. & §. 6.

6. Scripſit, ac typis nuper evulgavit Anonymus quidam, tractatum quendam linguâ noſtra vernaculâ, quem inſcripſit: *A mirrour of preſence*, id eſt: *Speculum præſentiæ.* in quo, (pag. 38.) perquam abſurdè, ait: Patrem in nobis gratiam operari *originaliter*; Filium autem gratiam in nobis operari *ſucceſſivè*; & Spiritum Sanctum operari à Patre & Filio immediatè. Nam quis unquam orthodoxus auſus eſt ſucceſſionem in operatione perſonarum Trinitatis aſſerere? aut quis illud ſalvâ veritate dicere poterit? Certè operatur ſancta Trinitas unâ ſimplici atque indiviſâ operatione, ἀμερίςως καὶ ἀδιαςάτως, ſimul Pater & Filius & Spiritus Sanctus: neque una perſona ſuccedit alteri in operando. Ut illa non repetam, quæ monuimus de altera diſtinctione, in operationem mediatè & immediatè.

Non eſt dicendum: Filium operari ſucceſſivè.

7. Scitè Auguſtinus: Eadem (inquit,) ſunt opera Patris & Filii: non quòd Filius ſit idem ipſe qui Pater eſt; ſed quia nullum opus eſt Filii, quod non per eum Pater facit: nec ullum Patris, quod non per Filium ſimul facientem facit. quæcunque enim Pater facit, hæc eadem Filius ſimiliter facit. Euangelica eſt & iſta ſententia, Filii ipſius conſequenter ore prolata. Non ſunt ergo alia Filii, & alia Patris opera; ſed hæc eadem: nec diſſimiliter fiunt à Filio; ſed ſimiliter. —— Nec operantium eſt diverſa potentia, nec utique ſine Spiritu Sancto. Neque enim à faciendis amborum operibus ullo modo amborum ſeparabitur Spiritus. Miro itaque, eodemque utique divino, modo ab omnibus fiunt opera omnium: ab omnibus etiam ſingulorum. —— Non quod invalidus ſit unuſquiſque eorum, ſine aliis quod operatur implere: ſed non poteſt operatio eſſe diviſa, ubi non ſolùm æqualis eſt; verum-etiam indiſcreta natura. Hæc Auguſtinus, lib. contra ſermonem Arianorum, cap. 15.

Simul facit.

Joan. 5: 19.

Non poteſt operatio eſſe diviſa, ubi eſt indiſcreta natura.

8. Neque operationis divinæ inſeparabilitati officit quorundam externorum operum vel donorum appropriatio quibuſdam perſonis, propter ſublimes quaſdam rationes, à ſimilitudine operum illorum ad internas proprietates, & ab ordine diſpenſationis myſterii ſalutis noſtræ ſumptas; ut appropriatio creationis & dilectionis Patri, & gratiæ ac reconciliationis Filio, & illuminationis ac ſanctificationis Spiritui Sancto. Nam omnia iſta opera & dona ſunt Trinitatis, nec eſt aliquod eorum uni alicui perſonæ proprium, quod una aliqua perſona ἰδιαζόντως ſeorſim operetur, quamvis quadam loquendi ratione ſit appropriatum: & quæ uni perſonæ alicubi appropriantur, eadem alibi in ſacris ſcripturis perſonis aliis tribuuntur vel Deo abſolutè, ad oſtendendam perpetuam operationis divinæ ad extra inſeparabilitatem.

Appropriatio.

9. Secundùm has rationes ordinis & appropriationis, Gregorius Nazianzenus, orat. 24. Patrem vocat αἴτιον, Filium autem δημιουργὸν & Spiritum Sanctum τελειοποιοῦν. Et Baſilius Magnus, lib. de Spiritu Sancto, cap. 16. diſſerens de creatione Angelorum, ait: ἐν δὲ τῇ τούτων κτίσει, ἐννόησόν μοι τὴν προκαταρκτικὴν αἰτίαν τῶν γενομένων τὸν Πατέρα, τὴν δημιουργικὴν τὸν υἱὸν, τὴν τελειωτικὴν τὸ πνεῦμα. Ejuſmodi appropriationes non impediunt operationis Trinitatis inſeparabilitatem. Nam (ut loquitur Aug.) ad creaturam Pater & Filius & Spiritus Sanctus unum principium; ſicut unus Creator, & unus Dominus. lib. 5. de Trinitate, cap. 14. εἷς Θεὸς πάντων αἰτιώτατος. Juſtin. expoſ. fidei. Et hanc inſeparabilitatem etiam Baſilius ac Nazianzenus locis citatis & alibi paſſim prædicant, & clariſſimis ſacræ Scripturæ teſtimoniis luculenter demonſtrant. Vide etiam infrà, cap. 12. & 27. & 28. & 33.

Nazianz. orat. 24 in Ægyptiorum adventum.

Unum principium.

Unus Deus omnium ſumme cauſſa.

10. Neque individuæ Trinitatis inſeparabili operationi repugnat vocum aut viſibilium ſymbolorum, quæ demonſtrandæ huic Trinitati adhibentur, neceſſaria ſeparatio, propter imperfectionem creaturæ.

11. Ambroſius, in ſymbol. Apoſtol. cap. 9. Sancta & inſeparabilis Trinitas nunquam aliquid extra ſe ſigillatim operari noverit. Et quò hæc magis perſpicua ſint, breviter intimabo. Incarnationem Verbi Trinitas fecit: & tamen non pertinet incarnatio, niſi ad Verbum. Vocem de Cœlo ſuper Filium poſt baptiſmum Trinitas fecit: & tamen non pertinet, niſi ad Patrem. Inquit enim: *Tu es Filius meus delectus.* Deſcenſum itidem Spiritûs Sancti ſupra Filium in columbæ ſpecie Trinitas fecit: & tamen non pertinet, niſi ad Spiritum Sanctum. Et deſcendit (inquit) Spiritus Sanctus corporali ſpecie ſicut columba, in ipſum. —— Quia non ex alia atque alia ſubſtantiâ ſunt ſanctæ inſeparabilis Trinitatis perſonæ, nec alius operationis. Cum ergo ſigillatim Pater & Filius & Spiritus Sanctus aliqua operari dicuntur, omnia pariter tres perſonæ operantur. *Hæc Ambroſius.*

Nunquam ſigillatim ad extra.

Luc. 3: 22.

Omnia pariter.

12. Auguſtinus, lib. 4. de Trinitate, cap. 21. ſeu ultimo: Planè (inquit) fidenter dixerim, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum unius ejuſdemque ſubſtantiæ, Deum Creatorem, Trinitatem omnipotentem inſeparabiliter operari: ſed ita non poſſe per longè imparem, maximéque corpoream creaturam inſeparabiliter demonſtrari; ſicut per voces noſtras, quæ utique corporaliter ſonant, non poſſunt Pater & Filius & Spiritus Sanctus, niſi ſuis & propriis intervallis temporum certâ ſeparatione diſtinctis, quas ſuæ cujuſque vocabuli ſyllabæ occupant, nominari. In ſua quippe ſubſtantiâ, quâ ſunt tria, unum ſunt

Trinitas operatur inſeparabiliter.

Pater & Filius & Spiritus Sanctus; nullo temporali motu ſuper omnem creaturam: idipſum ſine ullis intervallis temporum vel locorum: & ſimul unum atque idem ab æternitate in æternitatem; tanquam ipſa æternitas, quæ ſine veritate & charitate non eſt. In meis autem vocibus ſeparati ſunt Pater & Filius & Spiritus Sanctus, nec ſimul dici potuerunt, & in literis viſibilibus ſua ſeparatim locorum ſpatia tenuerunt. Et quemadmodum, cùm memoriam meam & intellectum & voluntatem nomino, ſingula quidem nomina ad res ſingulas referuntur; ſed tamen ab omnibus tribus ſingula facta ſunt: nullum enim horum trium nominum eſt, quod non & memoria, & intellectus, & voluntas mea ſimul operata ſint: Ita Trinitas ſimul operata eſt, & vocem Patris, & carnem Filii, & columbam Spiritûs Sancti, cum ad ſingulas perſonas hæc ſingula referantur. Quâ ſimilitudine utcunque cognoſcitur, inſeparabilem in ſeipſa Trinitatem per viſibilis creaturæ ſpeciem ſeparabiliter demonſtrari:
Inſeparabilis operatio. & inſeparabilem Trinitatis operationem, etiam in ſingulis eſſe rebus, quæ vel ad Patrem, vel ad Filium, vel ad Spiritum Sanctum demonſtrandum propriè pertinere dicuntur.

13. Similia de illâ voce Patris, & de carne Filii, & de columba Spiritûs Sancti linguiſque igneis, ſcripſit Fulgentius, lib. de fide ad Petrum Diac. cap. 9. qui liber invenitur etiam tom. 3. operum Auguſtini.

CAPUT. XI.

De relationibus non exeuntibus. Item, de loquutionibus de perſona aliquâ Divinâ ad ſeipſam.

RElationes perſonarum Divinarum inter ſe, ſeu ad ſe invicem non exeunt ad creaturas. Nam perſona Paterna perſonali ſuâ Paternitate Pater eſt ſolius Filii conſubſtantialis & unigeniti; quem ideo *μόνον ἴδιον αὐτοῦ καὶ φύσει γέννημα* vocat Athanaſius, lib. de Synodi Nicenæ decretis contra Arianos, poſt medium. Et Filius Divinâ ſua filiatione eſt ſolius Patris Filius unigenitus, filiatione nobis incommunicabili. Pater & Filius ſpiratione internâ ſolius Spiritûs Sancti Spirator. Spiritus Sanctus internâ proceſſione originis eſt Patris Filiique duntaxat Spiritus. Etſi, quatenus donatione divinâ à nobis accipitur, dici etiam noſtrum Spiritum, docet Auguſtinus, lib. 5. de Trinitate, cap. 14. ex Num. 11, 17. & Luc. 1:17. adde 2 Reg. 2. 9. 15.

2. Quicquid ad ſeipſam ſive ſubſtantialiter dicitur aliqua perſona in Trinitate, non dicitur ſine aliis perſonis; ſed id omnes ſimul dicuntur, ſeu eſſe intelliguntur: nec pluraliter; ſed ſingulariter. Non enim tres Dii; ſed unus Deus, u-
Unus Deus. nus Dominus, unus omnipotens, &c. Hæc eſt obſervatio Auguſtini, lib. 5. de Trinitate, cap. 8.
Tres perſonæ. & lib. 6. cap. 2. Excipe perſonam, quod vocabulum pluraliter dicitur, quamvis ad ſe dicatur, & ſecundùm ſubſtantiam; non autem relativè ad alium. Aug. lib. 7. de Trinitate, capitib. 4. 5. 6. Thomas in 1. ſent. diſt. 23. qu. 3. ait: Perſona in divinis ſignificat relationem per modum ſubſtantiæ, non quæ eſt eſſentia; ſed quæ eſt ſuppoſitum habens eſſentiam.

3. Huc pertinent illa verba ſymboli Athanaſii: Increatus Pater; increatus Filius, increatus Spiritus Sanctus: immenſus Pater: immenſus Fi-
Vide cap. 35. Theſ. 30. lius; immenſus Spiritus Sanctus: æternus Pater; æternus Filius; æternus Spiritus Sanctus. Et tamen non tres æterni; ſed unus æternus: Sicuti non tres increati, nec tres immenſi; ſed unus increatus, unus immenſus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus Sanctus: & tamen non tres omnipotentes, ſed unus omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus: & tamen non tres Dii, ſed unus eſt Deus: ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus Sanctus: & tamen non tres Domini, ſed unus eſt Dominus, quia ſicut ſingulatim unamquamque perſonam Deum & Dominum confiteri Chriſtianâ veritate compellimur: ita tres Deos aut tres Dominos dicere Catholicâ religione prohibemur.

4. Omnia quæ habet Pater ſunt Filii, *πλὴν τῆς ἀγεννησίας*. Naziānz. orat. 44. *πλὴν τοῦ εἶναι πατήρ*. Oecum. in cap. 1. epiſt. ad Hebræos. Et omnia quæ habet Filius, ſunt Spiritûs Sancti, *πλὴν τῆς γεννήσεως*, ſi generationem excipias. Naziānz. loco citato. Oecumenius autem in Commentario illo exponens verba ſacri Textûs, character perſonæ ipſius *χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ*. Hebr. 1:3. *οἷον* (inquit) *ὅλην ἐν ἑαυτῷ ἀπομάξας τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ὕπαρξιν. Θεός ἐστιν, ἐξουσιαστής ἐστι, παντοδύναμος, δημιουργός, καὶ εἴτι ἄλλο τὴν πατρικὴν ὕπαρξιν χαρακτηρίζει· πλὴν τοῦ εἶναι πατήρ, πάντα ἐστιν ὁ υἱός. διὸ καὶ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως περιάγει καὶ συνέχει καὶ πηδαλιουχεῖ id eſt*: Hoc eſt totam in ſe ipſo complexus eſſentiam & exiſtentiam. Deus eſt, infinitæ autoritatis eſt, omnipotens Creator, & ſi quid aliud eſt quod Paternam exprimit exiſtentiam, præterquam eſſe Patrem; ea omnia eſt Filius. Ideo quoque omnia verbo potentiæ verſat, & continet, ac gubernat. *Ioan. 16: 15.*

5. Eodem ſenſu Dionyſius, exponens verba Domini, *Nemo bonus, niſi ſolus Deus*; ea de tota Trinitate intelligenda eſſe docet. & in genere de ſimilibus loquutionibus diſſerens, ait: *πάσας ἀεὶ τὰς θεοπρεπεῖς θεωνυμίας, οὐ μερικῶς ἀλλ᾽ ἐπὶ τῆς ὅλης καὶ παντελοῦς καὶ ὁλοκλήρου καὶ πλήρους θεότητος, ὑπὸ τῶν λογίων ὑμνεῖσθαι. καὶ πάσας αὐτὰς ἀμερῶς, ἀπολύτως, ἀπαρατηρήτως, ὁλικῶς, ἐπὶ ἁπάσῃ τῇ ὁλότητι τῆς ὁλοτελοῦς καὶ πάσης θεότητος ἀνατίθεσθαι. id eſt*; Omnia divina nomina quæ Deo digna ſunt, ſemper, non ſigillatim per partes, ſed in tota & perfectâ & integrâ plenaque Deitate à divinis oraculis laudari: eaque omnia ſine partitione, abſolutè, ſine diſcriminis obſervatione, totaliter ſeu integrè, omni totalitati ſeu integritati totaliter perfectæ & totius Deitatis tribui. *καὶ γοῦν εἰ μή περὶ τῆς ὅλης θεότητος φαίη τις τοῦτο εἰρῆσθαι, βλασφημεῖ, καὶ ἀποσχίζειν ἀθέσμως τολμᾷ τὴν ὑπερηνωμένην ἑνάδα. id eſt*; Etenim, ſi quis hoc in tota Deitate dici negaverit, is blaſphemat, & iniquè audet dividere eam unitatem quæ pluſquam unita eſt. Hæc Dionyſius Areopag. lib. de divinis nominibus, cap. 2. Vide infrà, cap. 32. ubi exponuntur verba illa Chriſti, ad Patrem; *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum.* *Matth. 19: 17.* *Ioan. 17: 3.*

6. Verùm dicet rurſus quiſpiam, (inquit Damaſcenus:) qui fit, ut cùm perſonam & perſonam & perſonam dicimus, tres perſonas dicamus: ac & Deum & Deum & Deum dicimus, non item tres Deos dicamus? Cui quidem argumento ſic reſpondemus: Quæ particularia ſunt, minimè communicantur: quæ autem communia, etiamſi unicuique particularium impertiantur, at conjunctim tamen & communiter. Atque unaquæque perſona privatim conſideratur, non autem ipſis communis eſt una perſona. Hæc & plura huc ſpectantia ſcripſit Joannes Damaſcenus, epiſt. de ter-ſancto hymno, ad Jordanem Cœnobiarcham. *Quæſtio.* *Reſponſio.*

7. Vide

Digitized by Google

47. Vide Auguſtinum, lib. 7. de Trinitate, capitib. 4. 5. 6. & ſerm. 38. de tempore. & Petr. Lombardum ejuſque interpretes, 1. ſent. diſt. 23. & diſt. 25. & Alex. Alenſ. in ſumma Theologiæ, part. 1. qu. 56. & Thom. in Summa, part. 1. qu. 29. art. 4. & qu. 30. art. 4.

CAPUT XII.

De nominibus, quæ de Deo dicuntur reſpectu creaturæ.

Regula.

OMne nomen dictum de Deo reſpectu creaturæ indicat eſſentiam; adeóque prædicatur de tribus perſonis ſimul: exceptis quæ pertinent ad unionem ſeu diſpenſationem, id eſt, ad incarnationem ſive aſſumtam carnem. Hanc regulam ex verbis Auguſtini elicit Bonaventura in 1. ſent. diſt. 22. dub. 3. Ejuſque veritas manifeſta eſt ex cap. 8. Atque adeò his nominibus, Deus noſter, Pater noſter, Dominus noſter, Prædeſtinator, Creator, Reconciliator, Adoptator, Sanctificator, Exauditor precum, &c. ſive nominetur, Pater, ſive Filius, ſive Spiritus Sanctus, intelligenda ſemper eſt ſancta Trinitas, Deus noſter, Pater noſter, Dominus noſter, qui nos prædeſtinavit, creavit, reconciliavit, adoptavit, exaudit, &c. Pater ille Luminum, à quo deſcendit omnis donatio bona, & omne donum perfectum. Jacob. 1, 17.

Trinitas Pater luminum. Jacob. 1: 17.

2. In Liturgia S. Baſilii, prope finem; ſacerdos orans, ait: Domine, ſanctifica eos qui confidunt in te, ſerva populum tuum, &c. ὅτι πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστι, καταβαῖνον ἐκ σοῦ τοῦ Πατρὸς τῶν Φώτων. καί σοι τὴν δόξαν καὶ εὐχαριστίαν καὶ προσκύνησιν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. *id eſt:* quia omne datum bonum & omne donum perfectum, deſuper eſt, deſcendens à te Patre luminum: & tibi gloriam, gratiarumque actionem, & adorationem offerimus, Patri & Filio & Spiritui Sancto, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

Chriſtiani ſunt Filii Chriſti, & Spiritus Sancti. vide cap. 15. §. 3.

3. Macarius Ægyptius, homil. 16. Chriſtianos vocat υἱοὺς Ἀδὰμ τοῦ ἐπουρανίου τέκνα πνεύματος ἁγίου, ἀδελφοὺς χριστοῦ, ὁμοίους τῷ πατρὶ αὐτῶν Ἀδὰμ τῷ πνευματικῷ, id eſt, filios Adæ cœleſtis, filios Spiritûs Sancti, fratres Chriſti ſimiles Patri ſuo Adæ ſpirituali.

Spiritus Sanctus cum Patre & Filio nos adoptat.

4. Baſilius Magnus, homil. 15. quæ eſt de fide, ait Spiritum Sanctum υἱοθετεῖν τοὺς ἠλλοτριωμένους, adoptare eos qui abalienati fuerant. Et alibi ex hac adoptione demonſtrat τὴν πρὸς υἱὸν καὶ πατέρα κατὰ τὴν φύσιν ἑνότητα, unitatem naturæ quæ eſt Spiritui Sancto cum Patre & Filio. homil. 27. contra Sabellianos.

πάντως ὁμοίως.

5. Gregorius Nyſſenus, lib. de S. Trinitate ad Euſtathium: ἁγιάζει, καὶ ζωοποιεῖ, καὶ φωτίζει, καὶ παρακαλεῖ, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ὁμοίως ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ μηδεὶς κατ' ἐξαίρετον ἀπονεμέτω τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ πνεύματος τὴν ἁγιαστικὴν ἐξουσίαν, ἀκούσας τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περὶ τῶν μαθητῶν πρὸς τὸν πατέρα λέγοντος, πάτερ, ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου. ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἄλλα πάντα

κατὰ τὸ ἴσον.

κατὰ τὸ ἴσον ἐνεργεῖται τοῖς ἀξίοις παρὰ τοῦ Πατρός τε καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πᾶσα χάρις, καὶ δύναμις, ὁδηγία, ἡ ζωὴ, ἡ παράκλησις, ἡ πρὸς τὸ ἀθάνατον μεταβολὴ, ἡ εἰς ἐλευθερίαν μετάστασις, καὶ εἴτε ἄλλο ἐστὶν ἀγαθὸν ὃ μέχρις ἡμῶν καταβαίνει. id eſt: Sanctificat & vivificat, & illuminat, & conſolatur, & omnia talia ſimiliter ſeu pariter Pater & Filius & Spiritus Sanctus: Nec quiſquam Spiritûs Sancti efficaciæ peculiariter tribuat ſanctificatricem poteſtatem, cùm audiverit Servatorem in Euangelio de diſcipulis ad Patrem dicentem: Pater ſanctifica eos in nomine tuo. Item cætera quoque omnia eodem modo pariter & ex æquo iis qui digni ſunt, præſtantur à Patre & Filio & Spiritu Sancto, omnis gratia & virtus, & ductio, & vita, & conſolatio, in immortalitatem commutatio, in libertatem translatio, & ſi quod aliud bonum eſt ad nos uſque deſcendens.

Ioan. 17: 11 17. Nomen intellige Trinitatis. vide cap 17. Iacob. 1: 17.

6. Auguſtinus, lib. 3. contra Maximinum, cap. 23. Trinitas quippe ſecundum veram fidem, id eſt, Pater & Filius & Spiritus Sanctus, in cujus nomine baptizamur, & unus Dominus Deus noſter eſt, & præter ipſum alius non eſt. Ipſe enim eſt Deus, de quo dicit Apoſtolus, *Nullus eſt Deus, niſi unus.*

Trinitas Dominus Deus & Pater noſter eſt. 1 Cor. 8:6.

7. Fulgentius, lib. 2. ad Monimum, cap. 11. Sancta naturalis unitas & æqualitas & charitas Trinitatis, quæ unus, ſolus, & verus eſt Deus, unanimitate ſanctificat quos adoptat. Et lib. de fide ad Petrum Diaconum, in fine cap. 2. Reconciliati ſumus per ſolum Filium ſecundùm carnem, ſed non ſoli Filio ſecundùm Divinitatem. Trinitas enim nos ſibi reconciliavit, per hoc quod ſolum Verbum Carnem ipſa Trinitas fecit.

Trinitas nos ſibi reconciliat, adoptat, & ſanctificat.

8. Rectè Dionyſius, (qui Areopagita dicitur,) libro de Divinis nominibus, cap. 2. Communia omnibus perſonis Divinis eſſe monet ea nomina omnia, quæ cauſſæ rationem includunt vel munificentiæ erga creaturas, τὰ αἰτιολογικὰ πάντα, καὶ ὅσα ἐκ τῶν ἀγαθοπρεπῶν αὐτῆς δωρεῶν ἡ πάντων ἀγαθῶν αἰτία καθονομάζεται. Et in fine ejuſdem capitis, eandem doctrinam inculcans, ait; πᾶσαν ἀγαθουργικὴν θεωνυμίαν, ἐφ' ἧπερ ἂν κεῖται τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων, ἐπὶ τῆς ὅλης αὐτὴν ἐκληφθῆναι θεαρχικῆς ὁλότητος, ἀπαρατηρήτως, *id eſt;* omnem Dei appellationem quæ ejus beneficentiam importat, cuicunque perſonarum Divinarum tribuatur, accipiendam eſſe promiſcuè de tota divinâ totalitate.

Omnia nomina divina cauſſam aut munificentiam erga creaturas ſignificantia, communia ſunt tribus perſonis.

9. Ex verbis Auguſtini elicit etiam hanc regulam Bonaventura, in 1. ſent. diſt. 22. dub. 3. *Omne nomen quod dicitur de Deo ex tempore, & non dicitur de perſonis ſingulis, prædicat notionem, vel quaſi.* Et hoc dicitur (inquit Bonaventura) propter hoc nomen *miſſus*, quod dicit eſſe ab alio. De hoc nomine plura inferiùs, cap. 26. & 27. Notionem intellige diſtinctivam perſonarum inter ſe per proprietatem vel relationem internam. *Regula.*

10. Ex iis quæ ſuperiùs explicata ſunt, apparet veritas illius axiomatis Theologici apud Andream & Aretham, Cæſariæ Cappadociæ Epiſcopos, cap. 1. Commentarii in Apocalypſin: πάντα τὰ θεοπρεπῶς λεγόμενα ἐπὶ τῆς ὑπερουσίου Τριάδος καθ' ἑκάστης τῶν Τριῶν ὑποστάσεων ἐξιδιοῦται καὶ ἐναρμόττεται, πλὴν ἃ τὴν προαγωγὴν τούτων ἤγουν τὴν ὑποστατικὴν γνώρισιν ἐμποιοῦνται. *id eſt:* Omnia quæ Divino modo dicuntur de ſuperſubſtantiali Trinitate, unicuique trium perſonarum appropriantur & conveniunt: præter illa quæ productionem ſeu perſonalem harum cognitionem inducunt. *Axioma.*

11. Hoc axioma opponunt hæreticæ eorum amentiæ, qui audent εἰς ἐξιδιάζουσαν ἑαυτῇ θείαν ἐνέργειαν ἑκάστην ὑπόστασιν τῶν Τριῶν μεταχωροῦσαν παραληρεῖν. *id eſt:* Nugaciter aſſerere, ſingulas trium perſonarum ſeorſum operari operationem Divinam ſibi appropriatam.

CAPUT.

CAPUT. XIII.

De creatione hominis ad imaginem Trinitatis. Et de illo Dei ad Deum alloquio: faciamus hominem ad imaginem noſtram.

SEcundùm ineffabile conſilium voluntatis ſuæ ſanctiſſima Trinitas ad imaginem ſuam creavit hominem, qui commune trium perſonarum opus exſtitit, ut tres cultu indiviſo pariter adoret.

Geneſ. 1: 26.

2. Gregorius Nyſſenus, oratione 1. in illa verba; *faciamus hominem ad imaginem noſtram.* Duas (inquit) advertis perſonas: unam, quæ loquitur; alteram, ad quam dirigitur oratio. Cur autem non dixit, *faciam*, ſed *faciamus?* Ut dominatum intelligeres, ne Patre cognito Filium ignorares: ut ſcires Patrem feciſſe per Filium, & Filium Paternâ creâſſe voluntate, laudareſque Patrem in Filio, & Filium in Spiritu Sancto. Commune eorum opus exſtitiſti, ut ipſos pariter adores & colas: non adorationem dividas, ſed unam

Μὴ σχίζων τὴν προσκύνησιν.

eſſe agnoſcas Deitatem. [ἵνα καὶ δοξάσῃς πατέρα ἐν υἱῷ, καὶ υἱὸν ἐν πνεύματι ἁγίῳ. ὢν τὸ κοινὸν γέγονας ἔργον, ἵνα κοινὸς προσκυνητὴς ἀμφοτέρων ᾖς, μὴ σχίζων τὴν προσκύνησιν, ἀλλὰ ἑνῶν θεότητα.] ſcriptum eſt ποιήσωμεν *faciamus*, ἵνα γνωρίσῃς πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ πνεῦμα ἅγιον, ut cognoſcas Patrem & Filium & Spiritum Sanctum. καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, & fecit Deus hominem.

Prohibetur diviſio cultûs, ne multitudo cogitetur

ἵνα ἑνώσῃς τὴν θεότητα, ἑνώσῃς δὲ οὐ τὰς ὑποστάσεις, ἀλλὰ τῇ δυνάμει, ἵνα μίαν δόξαν ἔχῃς μὴ μεριζόμενος περὶ τὴν προσκύνησιν, μὴ μεριζόμενος εἰς πολυθεΐαν. *id eſt;* ut unam agnoſcas Deitatem: unam, inquam, non unitate perſonarum, ſed poteſtate; ut unâ cogitatione defixus, non dividas adorationem, nec in Deorum multitudinem diſtraharis. οὐκ εἶπεν, ἐποίησαν οἱ Θεοὶ τὸν ἄνθρωπον. ἀλλ' ἐποίησεν ὁ Θεός. ἰδία ὑπόστασις πατρὸς, καὶ ἰδία υἱοῦ, καὶ ἰδία πνεύματος ἁγίου. [Propria eſt hypoſtaſis ſeu perſona Patris, & propria Filii, & propria Spiritûs Sancti.] διὰ τί οὖν οὐ τρεῖς, ὅτι μία θεότης. ἣν γὰρ βλέπω ἐν πατρὶ θεότητα, ταύτην καὶ ἐν υἱῷ, καὶ ἣν ἐν υἱῷ, ταύτην καὶ ἐν πνεύματι ἁγίῳ, διότι μορφὴ ἐν ἑκατέρῳ μία, καὶ ἀρχὴ ἀπὸ πατρὸς ἐν υἱῷ ἡ αὐτή, [& principium à Patre in Filio idem eſt,] καὶ διὰ τοῦτο καὶ παρ' ἡμῖν προσκύνησις καὶ δοξολογία μία. [idcirco una eſt apud nos adoratio, & eadem collaudatio.] προοίμιον τῆς ἡμετέρας γενέσεως, θεολογία ἀληθινή. Noſtræ procreationis exordium veram continet Theologiam. Hæc ibi Gregorius Nyſſenus.

Diſſertatio de illo Dei ad Deum alloquio, Geneſ. 1: 26.

3. Nemini autem fas ita inſanire, ut exiſtimet eſſe aliquem articulatum diſcurſivum ſermonem, [ἔναρθρον διεξοδικὸν λόγον,] quo intermedio Pater loquutus ſit ad Filium, voluntatemque ei ſuam notam fecerit. Nam (ut rectè argumentatur Gregorius Nyſſenus, orat. 12. contra Eunomium) cùm in principio ante omnem creaturam Filius Deus Verbum fuerit, & per ipſum omnia facta ſint, nec ſine eo quicquam factum ſit quod factum eſt; Verbum illud intermedium non potuit eſſe quid creatum: tunc enim per Filium fieret, per quem omnia facta ſunt, & qui quæcumque facit Pater, eadem facit ſimiliter: atque adeò præſupponeret Paternæ voluntatis notitiam in Filio, & eſſet inutile. Præterea ſcriptura dicens, *ipſe dixit & facta ſunt*, ponit verbum illud Patris ante omnem creaturam: νεωτέρα ἡ κτίσις τοῦ λόγου.

Pſ. 33: 9.

Adhæc Filius non eget tali vehiculo intermedio, per quod ei mittetur Patris voluntas; nam in eo Pater eſt, & ejus ſunt omnia quæ Patris ſunt, ipſe eſt Sapientia & Verbum Patris. οὐ χρήζει τοίνυν λόγῳ μαθεῖν τοῦ πατρὸς τὸ θέλημα, αὐτὸς ὢν τοῦ πατρὸς ὁ Λόγος κατὰ τὴν ὑψηλοτέραν σημασίαν τοῦ λόγου. τίς οὖν ἐκεῖνος ὁ λόγος ὁ πρὸς τὸν ὄντως λόγον γενόμενος; καὶ πῶς ὁ ὄντως λόγος λόγου πάλιν ἑτέρου πρὸς διδασκαλίαν προσδέεται; *id eſt:* Non eget igitur Patris voluntatem per ſermonem diſcere: ipſe enim ſit Patris Sermo, ſublimiore ſermonis ſignificatione. Quis igitur ille ſermo, qui fit ad eum qui verè eſt Sermo? & quomodo qui verè eſt ſermo, rurſus alio ſermone ad doctrinam indiget? (Similiter etiam ibidem probat Nyſſenus, Patrem non uti διεξοδικοῖς λόγοις ad Spiritum Sanctum: quippe eis non egentem, quia ipſe Spiritus omnia ſcrutator, etiam profunda Dei.) Nec poteſt eſſe aliquod medium Verbum increatum inter Patrem & Filium. Nam neque poterit illud eſſe ἀγέννητον καὶ ἀνεκπόρευτον, hujuſmodi enim eſt ſolus Pater, & ipſa verbi cujuſcunque ratio intrinſeca importat eſſe ab alio; neque erit genitum à Patre; nam Filius eſt Verbum Patris unigenitum: neque erit alio modo procedens à Patre; tunc enim etiam procederet à Filio, cujus ſunt omnia Patris.

Vide ſuprà cap. 6.

οὐκ οὖν ἐξ ἀνάγκης τὸ μηδὲν εἶναι μέσον τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ νοεῖν, ὁ τῆς ἀληθείας λόγος συναναγκάζει. ὅπου δὲ διάστασις οὐκ ἐπινοεῖται, τὸ συνημμένον πάντως ὁμολογεῖται. τὸ δὲ διὰ πάντων συνημμένον, φωνῇ καὶ λόγῳ οὐ μεσιτεύεται. συνημμένον δὲ λέγω τὸ ἐν πᾶσιν ἀχώριστον. *id eſt:* Neceſſariò igitur nihil inter Patrem & Filium medium eſſe, cogitare ſermo veritatis cogit. Ubi verò diſtantia non intelligitur; hoc adunatum prorſus conceditur. Quod autem per omnia adunatum eſt, mediâ voce & ſermone non utitur. Adunatum autem dico, quod in omnibus inſeparabile.

Eadem voluntas.

4. Et ibidem; οὐκ ἔστι διαφορὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πατρὸς ἐν θελήματι, non eſt differentia Filii & Patris in voluntate. φαμὲν τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἀοράτου, τὸν κύριον, πρὸς πᾶσαν θελήματος κίνησιν, ἀμέσως τε καὶ ἀδιαστάτως συνδιατίθεσθαι τῷ πατρί. Dicimus imaginem Dei inviſibilis, Dominum, ad omnem voluntatis motionem immediatè & abſque intervallo cum Patre ſimul affici.

Ἀμέσως & ἀδιαστάτως.

Idem etiam Gregorius Nyſſenus, eâdem orat. 12. contra Eunomium, ait: ἠθέλησέ τι ὁ Πατήρ, καὶ ὁ ἐν τῷ Πατρὶ ὢν υἱὸς εἶδε τὸ θέλημα τοῦ πατρός, μᾶλλον δὲ αὐτὸς τοῦ πατρὸς ἐγένετο θέλημα· ὁ γὰρ πάντα τὰ τοῦ πατρὸς ἔχων ἐν ἑαυτῷ, οὐκ ἔστιν ὅτι τῶν τοῦ Πατρὸς οὐκ ἔχει. εἰ δὴ πάντα ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὰ πατρῷα, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα, πάντως μετὰ τοῦ πατρὸς ὅλον τὸ θέλημα ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸ πατρῷον. *id eſt:* Voluit aliquid Pater, & qui in Patre eſt Filius novit voluntatem Patris: imò verò ipſe Patris voluntas eſt. Qui enim omnia quæ ſunt Patris in ſe ipſo habet, nihil eſt eorum quæ ſunt Patris, quod non habeat. Si jam omnia habet in ſe ipſo quæ Paterna ſunt, imò verò & ipſum Patrem: omnino cum Patre totam voluntatem Paternam in ſe habet.

6. Ambroſius, libro 5. de fide cap. 5. Haud verò (inquit) in hanc humilitatem Dei Filium deducemus, ut niſi quæ audierit, facere aut loqui neſciat, & præſcriptam agendi loquendique ei putemus eſſe menſuram, quia ſcriptum eſt; *ex me ipſo non ſum loquutus.* Et infrà; *Sicut dixit mihi Pater, ita loquor.* Sed ad obedientiam carnis, aut ad fidem unitatis iſta referuntur. Plerique enim doctiores & audire Filium & dicere aliquid Filio Patrem, accipiunt per unitatem naturæ. Quod enim per unitatem voluntatis novit Filius, Patrem velle videtur audiſſe. Unde non officium corporale, ſed arbitrium indiſſociabile cooperationis declaratur. Neque enim verborum hic aliquem

Ioan. 12: 49, 50.

quem ſignificat auditum; ſed unitatem voluntatis atque virtutis, quæ & in Patre eſt & in Filio. Quam etiam & in Spiritu Sancto eſſe memoravit alio loco, dicens; *Non enim loquetur à ſemetipſo: ſed quæ audierit, loquetur.* (*Ioan. 16: 13.*) Ut adverteremus, quod quicquid Spiritus loquitur, loquitur & Filius: & quicquid loquitur Filius, loquitur & Pater; quia una ſententia & operatio Trinitatis eſt. (*Una ſententia & operatio Trinitatis eſt.*) Sicut enim Pater videtur in Filio, non utique ſpecie corporali, ſed unitate Divinitatis: ita etiam Pater loquitur in Filio, non temporali voce, nec corporali ſono; ſed operis unitate. Denique cùm dixiſſet; *Sicut dixit mihi Pater, ſic loquor.* Et; *Pater qui in me manet, ipſe facit opera.* (*Ioan. 10. & 12. & 14.*) Addidit; *Credite mihi, quia ego in Patre, & Pater in me eſt; alioqui propter opera ipſa credite.* Hic intellectus eſt noſter ſecundum Divinarum ſeriem ſcripturarum. [Et paullò inferiùs ibidem.] Satis probatum eſt ſcripturarum exemplis ad unitatem majeſtatis pertinere Divinæ, quòd & Pater maneat in Filio, & ea quæ loquitur Filius, à Patre videatur audiſſe. Hæc Ambroſius.

7. In eandem ſententiam Auguſtinus, Tract. 47. in Euang. Joan. exponens illa Domini verba, [*hoc mandatum accepi à Patre meo.*] (*Ioan. 10: 18.*) Verbum non à Verbo accepit mandatum; ſed in Verbo unigenito Patris eſt omne mandatum: cùm autem dicitur Filius à Patre accipere quod ſubſtantialiter habet, quomodo dictum eſt; (*Ioan. 5: 26.*) *Sicut habet Pater vitam in ſe ipſo, ſic dedit Filio vitam habere in ſe ipſo:* cùm Filius ipſe ſit vita, non poteſtas minuitur, ſed generatio ejus oſtenditur; quoniam Pater non quaſi ei Filio qui imperfectus eſt natus, aliquid addidit, ſed ei quem perfectum genuit, omnia gignendo dedit: ita illi dedit ſuam æqualitatem, quem non genuit inæqualem. Item Tract. 54. in idem Euang. in illa Domini verba: (*Ioan. 12: 50.*) [*quæ ego loquor, ſicut dixit mihi Pater, ſic loquor:*] non accipiamus (inquit) *dixit mihi*, quaſi Pater verba loquutus ſit *unico Verbo*, aut egeat Dei verbis Dei Verbum. Dixit ergo Pater Filio, *ſicut dedit vitam Filio*, non quod neſciebat vel non habebat, ſed quo ipſe Filius erat. Quid eſt autem, *ſicut dixit mihi Pater, ſic loquor:* niſi Verbum loquor; ita ille dixit ut verax: ita iſte loquitur ut veritas. Verax autem genuit Veritatem: quid ergo jam diceret Veritati? non enim imperfecta erat Veritas, cui verum aliquid adderetur. Dixit ergo Veritati, quia genuit Veritatem. Hæc Auguſtinus.

8. Hac interpoſitâ monelâ de Divino illo colloquio, *faciamus hominem*, &c. ſubjiciemus nunc alia Patrum teſtimonia de creatione hominis indiviſâ, à tribus perſonis, ad unius Dei ſeu Trinitatis imaginem; ad imaginem (inquam) eſſentiæ Divinæ.

9. Baſilius Magnus, libro 9. Hexaëmeron. *Faciamus hominem.* ἀκούεις ὦ Χριστομάχε, ὅτι τῷ κοινωνῷ τῆς δημιουργίας προσδιαλέγεται, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν, ὃς φέρει τὰ σύμπαντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. *id eſt:* Audis, ô tu qui adverſus Chriſtum pugnas! Deum ipſum ſuum in creandis rebus ſocium alloqui; per quem & ſecula fecit, qui portat omnia Verbo potentiæ ſuæ? Idem Baſilius alibi verbum potentiæ Filii, quo Filius omnia portat, interpretatur Spiritum Sanctum, (*Verbum potentiæ Filii. Heb. 1: 3.*) inquiens καὶ θεοῦ μὲν λόγος ὁ υἱός, ῥῆμα δὲ υἱοῦ τὸ πνεῦμα. Φέρων γάρ, φησί, τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Hæc ille, libro 5. contra Eunomium, cap. quòd ſicut Filius ad Patrem ſe habet, ita & Spiritus ad Filium. Quamvis (ut proximo ſtatim capite ibidem docet,) Spiritus non ſit Filius Filii. Sed redeo ad Baſilianam expoſitionem Divini illius colloquii de creando homine: *Faciamus hominem ad imaginem noſtram;* quam legimus, libro 9. Hexaëmeron, ubi ait Baſilius: τίνι λέγει, κατ' εἰκόνα ἡμετέραν; Cui dicit, *ad imaginem noſtram?* τίνι ἄλλῳ γε, ἢ τῷ ἀπαυγάσματι τῆς δόξης, καὶ χαρακτῆρι τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου; Cui, quæſo, alii quàm ei, qui eſt effulgentia gloriæ & character ſubſiſtentiæ ipſius; ei, qui eſt imago Dei inviſibilis? τῇ ἰδίᾳ τοίνυν εἰκόνι τῇ ζώσῃ τε καὶ εἰπούσῃ, ἐγώ τε καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν καί, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα· ταύτῃ λέγει, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν. Suæ igitur imagini propriæ, quæ vivit, & quæ dixit, Ego & Pater unum ſumus: item; qui me vidit, vidit Patrem: (*Ioan. 10. & 14.*) huic dicit, faciamus hominem ad imaginem noſtram. ὅπου μία εἰκών, ποῦ τὸ ἀνόμοιον; Ubi una eſt imago, quis ibi locus diſſimilitudini? Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον· οὐχὶ ἐποίησαν. ἔφυγεν ἐνταῦθα τὸν πληθυσμὸν τῶν προσώπων. δι' ἐκείνου μὲν τὸν Ἰουδαῖον παιδεύων, διὰ τούτου δὲ τὸν ἑλληνισμὸν ἀποκλείων, ἀσφαλῶς ἀνέδραμεν ἐπὶ τὴν μονάδα, ἵνα καὶ υἱὸν νοῇς μετὰ πατρός, καὶ τῆς πολυθείας ἐκφύγῃς τὸ ἐπικίνδυνον. *Et fecit Deus hominem:* non dixit, *fecerunt.* Evitavit hoc loco perſonarum multitudinem. Per illa namque Judæum erudiebat: per hæc verò gentilium excludens errorem, ſecurè admodùm ad unitatem recurrit: ut & Filium cum Patre intelligas, & multitudinem Deorum periculoſiſſimam effugias. Ibidem etiam Baſilius ſolidè refellit Judæorum commentum, dicentium; Deum alloquutum eſſe Angelos, quando dixit: *faciamus hominem ad imaginem noſtram.* (*Refellitur commentum Judæorum.*) Neque enim conſervis ea conſultationis dignitas competit: neque Angeli creârunt hominem; neque poteſt creatura adæquari unquam ſuo Creatori; homines autem perfecti æquales erunt Angelis: neque una eſt imago Dei & Angelorum. Hactenus Baſilius Magnus, Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus.

10. Epiphanius, hæreſ. 46. quæ fuit Taciani, §. 3. ὁ Ἀδὰμ μὴ ἀπὸ γάμου δραμώμενος, ἀλλ' ἐν χειρὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος πεπλασμένος, κατὰ τὸ γεγραμμένον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἁγίου πατρός, πρὸς τὸν υἱόν, ὅτι ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. *id eſt:* Adam nullis propagatus nuptiis, Patris & Filii & Spiritûs Sancti manu eſt effictus; quemadmodum ſcriptura teſtatur, cum ita Pater Filium alloquens introducitur: *faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.*

11. Idem Epiphanius, in Ancorato, §. 28. Pater in hunc modum loquutus eſt: *faciamus hominem ad imaginem noſtram & ad ſimilitudinem.* non dixit: faciam hominem ad imaginem meam. Vel hæc ipſa verba te redarguere debent, quicunque obduratum cor habes. Diſce illinc, Filium apud Patrem ſemper extitiſſe. Nam hoc verbum, *faciamus*, non unum duntaxat ſignificat: ſed Patrem cum Filio colloquentem exprimit. Eadem te vox illa convincit, quiſquis Patri diſſimilem eſſe Filium exiſtimas. (*Contra Arianos Anomæos.*) Hoc enim ipſo quòd dicit; *ad imaginem noſtram*, Filii ſimilitudinem à Patre non disjunxit vel diſcrevit, [οὐ διέκρινεν,] nec ullâ re diviſit identitatem Patris cum Filio. Non enim dixit, *ad imaginem meam*, vel, *ad imaginem tuam:* ἀλλὰ τοῦ πατρός, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, μίαν οὐσίαν ἐδήλωσε καὶ θεότητα· φησὶ γάρ, κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ὡς εἶναι μὲν μίαν τοῦ πατρός, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν θεότητα· ἄνθρωπον δὲ γεγονέναι κατ' εἰκόνα τῆς μίας θεότητος πατρός, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος. id eſt: Sed Patris, Filii & Spiritûs Sancti unam monſtravit eſſentiam & Deitatem; dicit enim; *ad imaginem noſtram & ſimilitudinem:* ut eadem intelligatur eſſe Patris & Filii & Spiritus

Sancti Deitas: & hominem noverimus factum eſſe ad imaginem unius Deitatis Patris & Filii & Spiritûs Sancti.

12. Baſilius Epiſcopus Seleucienſis, orat. 1. in illud; *In principio creavit Deus Cælum & Terram.* Verba illa exponens, *faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, ait, μία μὲν εἰκὼν ἡ πλαττομένη, οὐχ ἑνὸς δὲ προσώπου μνήμη, ἀλλὰ τριῶν ὑποστάσεων· κοινὸν γὰρ τῆς θεότητος δημιούργημα τὸ πλαττόμενον· Τριάδα μὲν ἐμφαίνει τὴν πλάττουσαν, μίαν δὲ εἰκόνα τῆς Τριάδος ὑπάρχουσαν· εἰ δὲ μία τῆς τριάδος ἡ εἰκὼν, μία τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἡ φύσις· τὸ γὰρ ταυτὸν τῆς οὐσίας ἡ τῆς εἰκόνος ἑνότης κηρύττει. id eſt: Una quidem eſt quæ fit imago; ſed non unius perſonæ monumentum, verùm trium hypoſtaſeωn. Commune namque quod fabricatum eſt opus Deitatis, Trinitatem quidem oſtendit effectricem ſeu fictricem, unam autem eſſe Trinitatis imaginem. Quod ſi una Trinitatis imago, una utique trium hypoſtaſeωn eſt natura. Siquidem eſſentiæ identitatem unitas imaginis loquitur.

Trinitatis natura una, & imago una.

13. Anaſtaſius Sinaita, lib. de creatione hominis à Deo ad imaginem Dei: paullò poſt initium illius libri. Rurſus (inquit) ait ſcriptura: *fecit Deus hominem; ad imaginem Dei fecit eum* Θεὸν δὲ λέγει δηλονότι τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. id eſt: Deum verò nempe intelligit Patrem & Filium & Spiritum Sanctum.

Ad imaginem Dei, id eſt, ad imaginem Patris & Filii & Spiritûs Sancti.

14. Hilarius Pictavienſis, lib. 5. de Trinitate: Homo (inquit) ad communem fit, ſecundùm veritatem ſermonis, imaginem. Deus qui loquitur, ad Deum loquitur. Ad Patris & Filii imaginem homo conditur. Nomen non diſcrepat: natura non differt. Imago communis eſt; Deus ad imaginem Dei hominem fecit. —— Si igitur ad imaginem Dei Patris per Filium Deum homo conditur, conditur quoque ad imaginem Filii; quia nemo Filio dictum denegat, *ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Hæc Hilarius.

Ad communem imaginem.

15. Auguſtinus, lib. 12. de Trinitate, cap. 6. Dixit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem noſtram:* paullò pòſt autem dictum eſt, *Et fecit Deus hominem ad imaginem Dei.* Noſtram certè; quia pluralis eſt numerus: non rectè diceretur: ſi homo ad unius perſonæ imaginem fieret, ſive Patris, ſive Filii, ſive Spiritûs Sancti. Sed, quia fiebat ad imaginem Trinitatis, propterea dictum eſt, *ad imaginem noſtram.* Rurſus autem, ne in Trinitate credendos arbitraremur tres Deos, cùm ſit eadem Trinitas, unus Deus, *Et fecit*, (inquit,) *Deus hominem ad imaginem Dei:* pro eo ac ſi diceret, ad imaginem ſuam. -------- Cur ait, *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, niſi quia Trinitatis imago fiebat in homine: ut hoc modo eſſet homo imago unius veri Dei, quia ipſa Trinitas unus verus Deus eſt. Hæc Auguſtinus. Vide etiam ejuſdem verba ſuprà commemorata, cap. 8. hujus libri. §. 8.

Ad imaginem Trinitatis.

Quia Trinitatis imago fiebat in homine, ut homo eſſet imago Dei.

16. Fulgentius, lib. de fide ad Petrum Diaconum, cap. 1. Una (inquit) & Patris & Filii & Spiritûs Sancti eſſentia, quam Græci οὐσίαν vocant; in qua non eſt aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus Sanctus, quamvis perſonaliter ſit alius Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus. Quod nobis maximè in ipſis ſanctarum ſcripturarum initio demonſtratur, ubi Deus dicit: *faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Cùm enim in ſingulari numero dicit, *imaginem*, oſtendit unam naturam eſſe, ad cujus imaginem homo fieret. Cùm verò dicit pluraliter, *noſtram*, oſtendit eundem Deum, ad cujus imaginem homo fiebat, non unam eſſe perſonam. Si enim in illa natura una Patris & Filii & Spiritûs Sancti una eſſet perſona, non diceretur, *ad imaginem noſtram*; ſed ad imaginem meam: nec dixiſſet, *faciamus*; ſed faciam. Si verò in illis tribus perſonis tres eſſent intelligendæ vel credendæ ſubſtantiæ; non diceretur, *ad imaginem noſtram*, ſed ad imagines noſtras. Una enim imago trium naturarum inæqualium eſſe non poſſet, ſed dum ad unam imaginem unius Dei homo factus dicitur, una ſanctæ Trinitatis eſſentialiter Divinitas intimatur. Denique & paullò pòſt, pro eo quòd ſuperiùs dixerat, *faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, ſic hominem factum ſcriptura narravit, ut diceret; *Et fecit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit eum.* Hæc Fulgentius.

Non aliud Pater, aliud Filius, ſed alius.

Geneſ. 1.

Unius natura una imago.

Unus Deus Trinitas, cujus una Deitas, & una imago.

17. Imago autem Dei in homine, in quo præcipuè conſiſtat, docet Apoſtolus, 2. ad Cor. 3. 18. & ad Epheſ. 4:24. & ad Coloſſ. 3:16. quâ de re etiam vide Anaſtaſii Sinaitæ librum, de creatione hominis ad Dei imaginem. & Aug. lib. 7. de Trinit. cap. 6. & diſſertationem noſtram de ſtatu primi hominis ante lapſum.

CAPUT. XIV.

De tribus hoſpitio exceptis ab Abrahamo.

QUamvis tres illos ab Abrahamo exceptos hoſpitio (Geneſ. 18.) Deum cum duobus Angelis interpretentur, Juſtinus Martyr, dialog. cum Tryphone, & Chryſoſtomus, Comment. in illum locum, & Hilarius Pictavienſis; lib 4. de Trinitate, & alii: cui etiam interpretationi favere videtur textus Apoſtolicus, dicens; Angelos hoſpitio exceptos à non opinantibus, Heb. 13:2. Rationibus tamen haud contemnendis Auguſtinus contendit, eam fuiſſe manifeſtationem Trinitatis Dei. In quâ etiam opinione fuit Ambroſius. quos & alii quidam ſecuti ſunt.

2. Ambroſius ait: Sed nec Abraham ignorabat Spiritum Sanctum. Denique tres vidit, & unum adoravit: quia unus Deus, unus Dominus, & unus Spiritus. Et ideò unitas honoris, quia unitas poteſtatis. Hæc ille, Proœmio in lib. 2. de Spiritu Sancto.

Unitas honoris.

3. Auguſtinus, lib. 2. de Trinitate, cap. 11. Cùm (inquit) tres Viri viſi ſunt, nec quiſquam in eis vel formâ, vel ætate, vel poteſtate major cæteris dictus eſt; cur non hîc accipiamus, viſibiliter inſinuatam per creaturam viſibilem Trinitatis æqualitatem, atque in tribus perſonis unam eandem ſubſtantiam? Nam ne quiſquam putaret ſic intimatum unum in tribus fuiſſe majorem, & eum Dominum Dei Filium intelligendum, duos autem alios Angelos ejus, quia cùm tres viſi ſint, uni Domino illic loquitur Abraham: ſancta ſcriptura futuris talibus cogitationibus atque opinionibus contradicendo non prætermiſit occurrere, quando paullò poſtea duos Angelos dicit veniſſe ad *Loth*, in quibus & ille vir juſtus ad unum Dominum loquitur. Et cap. 12. Fortè, (inquiet aliquis,) unum ex tribus Abraham agnoſcebat Dominum; alios autem duos, Angelos ejus. Quid ſibi ergo vult, quod conſequenter dicit ſcriptura: *Abiit autem Dominus, poſtquam ceſſavit loquens ad Abraham: & venerunt duo Angeli in Sodomis veſpere?* Et poſtea, *Dixit autem Loth ad eos: Rogo Domine, quoniam invenit puer tuus ante te miſericordiam*, &c. Quid eſt hoc, quod dixit ad eos, *rogo Domine:* ſi jam ille diſceſſerat, qui Dominus erat, & Angelos miſerat; cur dicitur, *rogo Domine*, & non, *rogo Domini?* aut, ſi unum ex eis voluit appellare; cur ait ſcriptura, *Dixit autem Loth ad eos, rogo Domine, quoniam invenit puer tuus ante te miſericordiam?* An

&

Digitized by Google

& hic intelligimus in plurali numero duas perſonas? cùm autem iidem duo tanquam unus compellantur, unius ſubſtantiæ unum Dominum Deum? Sed quas duas perſonas hîc intelligimus? an Patris & Filii; an Patris & Spiritûs Sancti; an Filii & Spiritûs Sancti? Hoc fortaſſe congruentius, quod ultimum dixi. Miſſos enim ſe dixerunt; quod de Filio & Spiritu Sancto dicimus. Nam Patrem miſſum, nuſquam ſcripturarum nobis notitiâ occurit. Et cap. 13. Quanquam Spiritum Sanctum alicubi Angelum dictum non tecolam, ſed ex opere poſſit intelligi. Dictum enim de illo eſt: Quæ ventura ſunt, *annunciabit* vobis. Et utique Angelus Græcè; Latinè nuncius, interpretatur. De Domino autem Jeſu Chriſto evidentiſſimè legimus apud Prophetam, quòd magni conſilii Angelus dictus ſit, cùm & Spiritus Sanctus & Dei Filius ſit Deus & Dominus Angelorum. (Epiphanius in Ancorato, §. 70. *ὡς γὰρ ὁ υἱὸς μεγάλης βυλῆς ἄγγελος, ὅτω καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.*)

Spiritus Sanctus ἀναγγέλλει, Ioan. 16: 13. Chriſtus Angelus. Eſai. 9: 6. Græc. Lxx.

4. Id ipſum de tribus illis hoſpitio exceptis ab Abrahamo, docet Auguſtinus, lib. 3. contra Maximinum cap. 26. ubi prolixè explicat ſenſum hiſtoriæ illius? quâ refert Moſes; Deum Abrahamo viſum eſſe ad quercum Mamræ: & de hoſpitibus Lot.

Dionyſ. Areop. lib. De cæleſti hierarchia, cap. 4. in fine.

5. Paſchaſius Diaconus Rom. Cùm (inquit) Abrahæ in oſtio tabernaculi apparuiſſet Deus, & ex uno tres ejus ſe oculis mirabiliter obtuliſſent, in tribus ùnum conſcius Majeſtatis adoravit. Hæc Paſchaſius, lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 5. [tom. 9. bibl. Patrum, edit. 4.]

In tribus unum.

6. Hanc Ambroſii & Auguſtini doctrinam ſequuntur etiam Alexander Alenſis in ſua Summa Theologicâ, part. 3. qu. 30. membro 1. art. 3. §. 1. in Reſolutione. Et Thomas Aquinas in ſua Summa, 2. 2. quæſt. 84. art. 1. ad 3.

CAPUT. XV.

Explicatio quorundam SS. Scripturæ dictorum de uno Deo.

SAnctiſſima Trinitas intelligitur his & ſimilibus ſacrarum literarum ſententiis: *Audi Iſrael, Jehova Deus noſter, Jehova unus eſt.* Item. *Ego Jehova, & non eſt ampliùs: præter me non eſt Deus. Ego Jehova, & nullus eſt altra: formans lucem, & creans tenebras; faciens pacem, & creans malum. Ego Jehova faciens omnia hæc. Ego feci terram, & hominem ſuper eam creavi: Ego, manus meæ tetenderunt Cælos, & omni exercitui eorum præcepi. Deus Iſrael Salvator. Ego Jehova, & nullus præterea. Reſpicite ad me, & ſalvi eritis omnes fines terræ; quoniam ego Deus, & non eſt alius. Per me juravi, egreſſum eſt de ore meo in juſtitia Verbum, & non revertetur, quòd mihi curvabitur omne genu, & jurabit omnis lingua.* Item; *Nullus eſt bonus, niſi unus; Deus.* Item; *ut cognoſcant te ſolum verum Deum, &c.* Item; *Regi autem ſeculorum immortali, inviſibili, ſoli ſapienti Deo, honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen!* Item; *Ille beatus & ſolus Princeps, Rex regum, & Dominus dominantium, qui ſolus habet immortalitatem, lucem habitans inacceſſam; quem vidit nemo hominum: neque videre poteſt. Cui honor & robur æternum: Amen!* Item; *Dominum Deum tuum adorabis; & illi ſoli ſervies.*

Deut. 6: 4. Eſai. 45: 5. & ſeqq. Rom. 14: 11. Matth. 19: 17. Joan. 17: 3. 1 Tim. 1: 17. 1 Tim. 6: 15. 16. Matth. 4: 10.

2. Athanaſius, orat. 4. contra Arianos, dicta illa Deut. 4: 6. & Eſai. 45. & Joan. 17: 3. de unitate ſolius veri Dei prolata eſſe ait, *οὐκ εἰς ἀθέτησιν τοῦ λέγοντος, ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια, ἀλλ' εἰς ἀναίρεσιν τῶν μὴ πεφυκότων εἶναι ἀληθινῶν, οἷος ἐςὶν ὁ πατὴρ, καὶ τούτȣ Λόγος. id eſt;* Non ad exauctorationem ejus qui dicit, *Ego ſum Veritas;* ſed ad demolitionem eorum, quibus naturalis non eſt Deitas vera, ſicut eſt Patri ejuſque Verbo.

Ioan. 14: 6.

3. Auguſtinus, lib. 5. de Trinitate cap. 11. Quod (inquit) ſcriptum eſt: *Audi Iſrael! Dominus Deus tuus, Deus unus eſt:* non utique excepto Filio, aut excepto Spiritu Sancto oportet intelligi, quem unum Dominum Deum noſtrum rectè dicimus, etiam Patrem noſtrum per gratiam ſuam nos regenerantem.

4. Gregorius Nazianzenus, orat. 36. quæ eſt ſecunda de Filio, & quarta de Theologia. Arianis dicta illa ſacrarum literarum ſuperius citata ex Matth. 19. & Joan. 17. & 1 Timoth. 1. & 6. ad ſolum Patrem trahentibus, fortiter reſiſtit, & luculenter docet, ea omnia Filio pariter cum Patre convenire.

5. Id ipſum docet etiam Gregorius Nyſſenus, orat. 10. contra Eunomium.

6. Ambroſius, lib. 2. de fide cap. 3. Ea (inquit) quæ habet Pater, id eſt, æternitatem, majeſtatem, Divinitatemque, naſcendo poſſidet Filius. Nec vereor ne, quia ſcriptum eſt de Deo; *Beatus & ſolus potens*, ab eo Dei Filius ſeparetur. Idem quoque, lib. 5. de fide cap. 1. Docet Chriſtum à ſolius veri Dei jure non poſſe ſeparari, ſed hoc eſſe ei cum Patre commune, quòd ſecundùm Divinitatis unitatem ſit ſolus verus Deus, qui ſolus nobis adorandus, & cui ſoli ſervire jubemur.

Solus Deus adorandus.

7. Explicationem uberiorem verborum illorum Domini, *ut cognoſcant te ſolum verum Deum*: invenies inferius cap. 32.

Ioan. 17: 3.

8. Cyrillus Alexandrinus, epiſt. ad Monachos Ægyptios, cap. 7. in parte prima Concilii Epheſini, Tom. 2. Conciliorum edit. Pariſ. pag. 9. diſputans contra adverſarios Deitatis Filii; Cum (inquit) Divinitatis ſedibus, (quod ad ſe quidem attinet,) illum deturbent, Dei tamen Filium & Deum nominant; & adorari oportere exiſtimant, [*υἱὸν καὶ Θεὸν ὀνομάζουσι, καὶ προσκυνεῖσθαι δεῖν οἴονται:*] cùm tamen lex apertè clamet, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Quin & Deus quoque Davidis ore ejuſmodi oratione Iſraelitas compellat: *non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum.*

Adorandus eſt: ergo eſt unus verus Deus. Pſ 81: 10.

9. Fulgentius, lib. contra Arianos, reſponſione ad objectionem decimam; Nullis (inquit) fraudibus aut propriis aut alienis decipitur, qui Deum unum ſic colit, ut in Trinitate noverit, nec perſonas confundere, nec ſubſtantiam ſeparare: & illam unam naturam unum Deum intelligit, in quâ æternitatem veræ Divinitatis agnoſcit. Dicitur enim nobis: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Dominus unus eſt. Item: Dominum Deum adorabis, & illi ſoli ſervies. Et dicitur nobis per Prophetam: Ego Deus, & non eſt alius præter me, juſtus & ſalvans, non eſt alius præter me. Convertimini ad me, & ſalvi eritis; quia ab extremo terræ ego ſum Deus, & non eſt alius. Per me ipſum juro, quoniam exivit ex ore meo juſtitia, & verba mea non avertentur: mihi enim inclinavit univerſitas genu, & juravit omnis lingua per Deum. Ecce! Deus in hoc loco ſe tantùm dicens Deum, præter ſe alium non eſſe teſtatur. Quòd ſi quiſquam omnem hîc noluerit Trinitatem accipere, cogetur hanc vocem ſoli Filio deputare. —— Ipſe enim per ſemet ipſum jurat, neminem habens majorem. Ipſe populum ſuum ſalvat. Ipſe juſtè judicat. Ipſi flectitur omne genu cœleſtium, terreſtrium & infernorum. Ipſi omnis lingua confitetur, à quo eſt retribu-

Deut. 6: 4. Matth. 4: 10. Eſai. 45: 5. 22. 23. Heb. 6: 13. Matth. 1: 21. Pſal. 45: 7. 8. Rom. 14: 11. Phil. 2: 10.

tributio reddenda factorum. Ipſe ergo, de quo hæc omnia dicuntur, per Prophetam dicit: *Ego Deus, & non eſt alius præter me.* Numquid nam Deum iſtum, præter quem alius non eſt, ita ſolum Filium accipiamus, ut ab eo Patrem & Spiritum ſeparemus? abſit! Hoc enim impoſſibile eſt. Nam præter Deum Patrem Deus Filius non eſt; quia de Patre eſt, & in Patre eſt: Præter Patrem & Filium Spiritus Sanctus non eſt; quia Patris & Filii Spiritus eſt, & in Patre & in Filio eſt. Unde cognovimus, quoniam iſta Trinitas unus Dominus Deus eſt, de quo dicitur: *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Dominus unus eſt*: &, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Hæc Fulgentius, loco citato; ubi etiam plura in eandem ſententiam Lector inveniet.

Trinitas unus Dominus Deus eſt.

CAPUT. XVI.

De Hymno Triſagio.

Eſai 6. & Apocal. 4. Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus, &c.

HYmno illo Seraphico (quem Patres & Liturgiæ veteres τὸν ἐπινίκιον καὶ τρισάγιον ὕμνον, item τὸ τρισάγιον appellant.) *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth*: Sanctæ Trinitatis una Deitas inſeparabiliter celebratur.

2. Athanaſius, in illud Domini dictum, *Omnia mihi tradita ſunt à Patre*, &c. Tom. 1. Oper. Athan. edit. Pariſ. an. 1627. pag. 154. & 155. Cherubim (inquit) & Seraphim, obvelatâ facie, gloriam majeſtatemque Dei labiis nunquam ceſſantibus extollunt, nihil aliud quàm Divinam & ineffabilem naturam ter ſanctitate glorificantes, [οὐδὲν ἕτερον ἢ τὴν θείαν καὶ ἄφραςον φύσιν τῇ τρισαγιότητι δοξάζοντα] ——— Trinitas enim undecunque laudabilis, & religioſè colenda atque adoranda una eſt, & indiviſibilis, & quæ ullâ figurâ exprimi nequeat. [ἡ γὰρ πανύμνητος καὶ σεβάσμιος καὶ προσκυνητὴ Τριάς, μία, καὶ ἀδιαίρετος καὶ ἀσχημάτιςος.] Conjungitur autem inconfusè, ſicut & unitas diſtinguitur indiviſè [συνάπτεται δὲ ἀσυγχύτως, ὥσπερ καὶ ἀτμήτως ἡ μονὰς χωρίζεται.] In eo enim ipſo, quòd præclara illa animantia tertiò proferunt glorificationem, dum ajunt, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, tres hypoſtaſes ſive perſonas perfectas oſtendunt: quemadmodum ſub una voce, *Dominus*, unam ſubſtantiam declarant, τὸ γὰρ τρίτον τὰ τίμια ζῶα ταῦτα προσφέρει τὴν δοξολογίαν, Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος λέγοντα, τὰς τρεῖς ὑποςάσεις τελείας δεικνύντα ἐςίν, ὡς καὶ ἐν τῷ λέγειν, Κύριος, τὴν μίαν ἐσίαν δηλοῦσιν.

τρεῖς ὑποςάσεις, μία ἐσία.

3. Epiphanius de eodem hymno diſſerens, in Ancorato, §. 10. Non duabus (inquit) vocibus gloriæ prædicatio in Cœlo perficitur: neque quartò ſancta illa animalia, aut ſemel duntaxat, exclamant; ſed tres ac ſingulares voces [τρεῖς φωνὰς ἑνικὰς] edunt: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Non dicunt, *ſancti, ſancti*, ut ei quod unum eſt oſtendant competere appellationem multiplicem, & numerum trium non diſſimulent. [οὐ λέγουσιν, ἅγιοι, ἅγιοι, ἵνα τὸ ἑνικὸν πολυώνυμον ἀποφήνωσι, μηδὲ τῶν Τριῶν τὸν ἀριθμὸν ἀποκρύψωσιν.] Sed ter quidem tribuunt ſanctitatem; unimodè tamen & uniter pronunciant ſermonem; ne multos Deos nominare videantur. [ἀλλὰ τρὶς μὲν διδόασι τὴν ἁγιαςείαν, μονοειδῶς δὲ καὶ ἑνικῶς ἀποφθέγγονται τὸν λόγον, ἵνα μὴ πολυθεΐαν ὀνομάσωσιν.] Unus enim eſt Deus Pater in Filio, Filius in Patre, cum Spiritu Sancto. Propterea Sanctus unus eſt in ſanctis conquieſcens. Pater verus & ſubſiſtens: Filius verus & ſubſiſtens: & Spiritus Sanctus verus & ſubſiſtens, tres ſunt; ſed una Deitas, una eſſentia, una glorificatio, unus Deus. [Πατὴρ ἀληθινὸς ἐνυπόςατος, καὶ υἱὸς ἀληθινὸς ἐνυπόςατος, καὶ πνεῦμα ἅγιον ἀληθινὸν ἐνυπόςατον, τρία ὄντα, μία θεότης, μία ἐσία, μία δοξολογία, εἷς Θεός.] Deum cum nominâſti, ſimul mente complexus es Trinitatem: Spiritum Sanctum conſequutus es: unà & Patris & Filii Dei virtutem obtinuiſti.

ἐνυπόςατοι.

4. Idem, eodem lib. §. 26. Σεμνοὶ δὲ Ἄγγελοι ἐν ἐρανῷ τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδεσι, σὺν Σεραφεὶμ καὶ Χερεβεὶμ τὴν Τριάδα ὁμοδόξως, καὶ ὁμοςοίχως, καὶ ὁμοεσίως δοξάζοντες, καὶ λέγοντες τὸ, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, τρεῖς φωνὰς ἀποτελοῦντες, ἐν ἑνότητι δὲ λέγοντες, καὶ ἐ πολυωνύμως, ἐ γὰρ λέγεσιν ἅγιος τέταρτον· ἵνα μὴ προσθῶσι τῇ τῆς Τριάδος ὀνομασίᾳ, ἐ λέγεσι δὶς τὸ ἅγιος, ἵνα μὴ ἐλλιπὴς εἴη ἡ δόξα τῆς τελειότητος. ἀλλὰ τρὶς ἵνα Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα ἐν τῇ αὐτῇ τιμῇ ἁγιάσωσι· καὶ ἐ λέγεσιν ἅγιος καὶ ἡμιάγιος, ἀλλ᾽ ἴσως λέγεσι τὸ, ἅγιος, μιᾷ φωνῇ, καὶ ἑνὶ λόγῳ, καὶ μιᾷ τελειότητι, Τριάδα δοξάζοντες ὁμοῦ ἐν ἑνότητι, καὶ ἑνότητα ἐν Τριάδι. *id eſt*: Venerabiles autem Angeli in Cœlo triumphalem hymnum cantant, cum Seraphim & Cherubim glorificantes Trinitatem, eâdem gloriâ, eodemque gradu, & in unitate ſubſtantiæ, & dicentes, *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Ac tres quidem voces proferunt; ſed in unitate: non autem multiplici appellatione dicunt, non enim dicunt, Sanctus, quartò; ne addant ad appellationem Trinitatis. Neque bis tantùm dicunt Sanctus, ne deficiens eſſet gloria perfectionis. Sed ter, ut Patrem & Filium & Spiritum Sanctum eodem honore ſanctificarent. Neque dicunt; Sanctus & ſemiſanctus; verum æqualiter dicunt, *Sanctus*, unâ voce, & uno ſermone, atque unâ perfectione ſimul Trinitatem celebrantes in unitate, & unitatem in Trinitate.

Eodem honore.

5. Cæſarius, Gregorii Nazianzeni frater, dialogo primo, reſponſione ad interrogationem decimam tertiam: καὶ τῆς φωνῆς τῶν Χερεβεὶμ καὶ Σεραφὶμ ἀκέσωμεν, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, ἀσιγήτως βοώντων. ἐ γὰρ δὶς ἢ τετράκις τοῦτο φασὶ τὰ πνευματικὰ ἐκεῖνα καὶ θεοφόρα ζῶα, ἐδ᾽ αὖ πάλιν μονοφωνοῦσιν, ἢ ἅγιοι, ἅγιοι φασὶν, ἵνα μὴ τὸ ἑνικὸν πολυώνυμον ἀποφαίνωσιν. ἀλλὰ τρισὶ μὲν τὸν ἁγιασμὸν ἀσιγήτως ἀναφωνοῦσιν. ἑνικῶς δὲ ἀποφαίνονται. ἵνα μὴ πολυθεΐαν τοῖς νηπιόφροσιν ὑποσπείρωσιν. *id eſt*: Etiam vocem illam audiamus Cheruborum & Seraphorum, ſine intermiſſione clamantium, *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Non enim bis aut quater hoc efferunt ſpiritualia illa Deoque plena animalia; neque rurſum ſemel tantùm efferunt, vel ſancti, ſancti, dicunt; ne quod unum eſt, multas habere appellationes declarent: ſed tribus ſanctitatem perpetuò tribuunt, & ſingulari nihilominus utuntur numero, ne deorum multitudinem animis imperitorum inſerant.

6. Ambroſius, lib. 2. de fide, cap. 4. Trina repetitio cur, niſi quia Pater & Filius & Spiritus Sanctus ſanctitate unum ſunt? non dixit ſemel; ne Filium ſequeſtraret: non bis, ne Spiritum præteriret: non quater; ne creaturas conjungeret. Et ut oſtenderet Trinitatis unam eſſe Deitatem, cùm tertiò dixiſſet, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, addidit ſingulariter; *Dominus Deus Sabaoth.* Hæc Ambroſius.

7. Fulgentius, lib. de fide ad Petrum Diaconum, cap. 1. Hanc Trinitatem perſonarum atque unitatem naturæ Propheta Eſaias revelatam eſſe ſibi non tacuit, cùm ſe dicit Seraphin vidiſſe clamantia: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth.* Ubi prorſus in eo quòd dicitur tertiò *ſanctus*, perſonarum Trinitatem; in eo verò, quòd dicitur ſemel, *Dominus Deus Sabaoth*, divinæ naturæ cognoſcimus unitatem. Hæc Fulgentius. *Eſai, 6: 3.*

8. At-

Novus modus recitandi hymnum triſagion, inter ἀρ. etiam orthodoxos receptus, & de modi hujus origine.

8. Atque hic ter-ſanctus hymnus in hunc modum canitur in liturgiis Baſilii, & Chryſoſtomi, & Gregorii. Introducta eſt autem in Eccleſiam Conſtantinopolitanam; & alias Orientis Eccleſias, conſuetudo recitandi τὸ τρισάγιον, in hunc modum cum precatione: *ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. id eſt:* Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis, miſerere noſtri. Quâ etiam formulâ per unam adorationem trium perſonarum, eadem doctrinæ veritas conſtanter aſſeritur. Conſuetudinis autem illius hanc refert originem Joannes Damaſcenus, lib. 3. orthodoxæ fidei cap. 10. & Epiſt. de ter-ſancto hymno ad Jordanem Cœnobiarcham: Narrant (inquit) ii, qui Eccleſiaſticam hiſtoriam literarum monumentis prodiderunt, cùm plebs Conſtantinopolitana ob minas quaſdam, Proclo Archiepiſcopatum obtinente, divinitus intentatas, ſupplex Deo preces adhiberet, puerum quendam è plebe in ſublime raptum fuiſſe, atque Angelis quibuſdam magiſtris terſanctum hunc hymnum didiciſſe, *Sanctus Deus, Sanctus fortis, ſanctus immortalis, miſerere nobis.* Cumque ad ſe rediiſſet, atque id quod didicerat retuliſſet, multitudinem univerſam hunc hymnum cecimiſſe, atque hoc pacto impendens periculum conquieviſſe. Quin in ſancto & magno ac univerſali quarto illo Concilio, quod Chalcedone coactum eſt, ita cantatus fuiſſe hic hymnus perhibetur. Sic enim inter hujuſce ſancti Concilii acta refertur. Hæc Damaſcenus, interprete Jacobo Billio. Eandem narrationem legimus etiam in Epiſtola Felicis tertii Papæ Romani ſcripta ad Petrum Gnapheum. Et in Epiſtola Contiani Herculianorum Epiſcopi, ad Petrum Gnapheum, item in Epiſtola Acacii Patriarchæ Conſtantinopolitani, ad eundem Petrum, contra additionem à Petro factam, quæ exſtant in appendice Concilii Mennæ. item in Hiſtoria Eccleſ. Nicephori Calliſti, lib. 14. cap. 46. Proclus autem ſedem Epiſcopalem Conſtantinopoli obtinuit proximè poſt Maximianum, Neſtorii Hereſiarchæ proximum in ea ſede ſucceſſorem; ut patet ex Socratis hiſtoria, lib. 7. cap. 35. & 40 & ex Nicephori Conſtantinopolitani Chronologia, in catalogo Epiſcoporum Bizantii. vide lib. 3. hujus operis, cap. 12.

9. Poſtea Maximo Antiochiæ Epiſcopo, qui Concilio Chalcedonenſi interfuerat, Baſilius ſucceſſor datus eſt, quem excepit Acacius, cui ſucceſſit Martyrius, quo propter neceſſitatem quandam abſente, Petrus Presbyter Chalcedonenſis cognomento Gnapheus (γναφεὺς: id eſt, fullo) hæreticus per fraudem ſedem Antiochenam occupavit, & Chalcedonenſem Synodum proſcidit, & in omnes eos qui Deum crucifixum & paſſum eſſe non agnoſcerent, nempe ſecundùm ipſam Deitatem, adeòque qui in Servatore naturam divinam impaſſibilem ab humana paſſibili diſtinguerent, anathematis fulmen jecit. ſuoſque aſſeclas coëgit hymno triſagio addere hæc verba, *ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς*, qui crucifixus eſt propter nos; ut hoc modo paſſibiliter prædicarent in Chriſto Deitatem, & hymnum ter-ſanctum ſoli Chriſto dicerent: unde ſequebatur vel Divinitatis Chriſti à Paternâ divulſio, vel Patris etiam paſſio. Unde ejus ſectatores dicti ſunt Theopaſchitæ & Fulloniani. Hoc hæreticum additamentum Petri Gnaphei Felix tertius Papa Romanus perſpicuè refutavit, ſcriptis eâ de re ad eundum Petrum duabus Epiſtolis, quæ exſtant tom. 3. Concil. edit. Pariſ. pag. 600. & 601. & 602.

Petri Gnaphei hæretici additio hymno triſagio. Vide lib. 3. cap. 12.

10. Vide etiam Niceph. Calliſt. lib. 15. hiſtoriæ cap. 28. & lib. 18. cap. 55. & Conſtantinum Harmenopulum, in catalogo de opinionibus hæreticorum, ubi de Fullonianis. Et Joannem Damaſcenum, lib. 3. orthodoxæ fidei cap. 10. & epiſt. de ter-ſancto hymno ad Jordanem Cœnobiarcham: quibus locis Damaſcenus prolixè refellit additamentum illud Gnaphei, & hymnum ter-ſanctum non de *ſolo* Filio; ſed de ſanctâ Trinitate dictum eſſe, teſtari ait Athanaſium, Baſilium, & Gregorium Theologum, & totum ſanctorum Patrum chorum. Et concludit, has voces, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, tres perſonas; non autem unam demonſtrare: has autem, *Dominus Sabaoth*, divinitatem unam ac dominationem indicare. Et ter-ſanctum prædicari non unam aliquam perſonam, ſed τρισυπόστατον οὐσίαν, id eſt, eſſentiam divinam tres complectentem perſonas. Nec unam aliquam perſonam dici poſſe ter-ſanctum; quia una perſona non eſt Trinitas. Nec niſi ter in decantando hoc hymno dicendum eſſe, *Sanctus*, non autem ſemel aut bis duntaxat, nec quater aut pluries? adeòque neque ſingulas perſonas ter-ſanctæ Trinitatis dici debere ter-ſanctas, neque in celebratione ter-ſanctæ Trinitatis dicendum eſſe novies *ſanctus*: quia certum ac definitum in infinita Deitate numerum dicere non poſſumus, niſi ſubſtantiæ unitatem, ac perſonarum trinitatem. Ideòque etiam in baptiſmo fas ter mergere, ſed non novies. Hæc Damaſcenus.

τρισυπόστατον οὐσίαν.

Modus recitandi hymnum triſagion, apud Æthiopas.

11. Non igitur Damaſceno probaretur formula illa in liturgia ſive canone univerſali Æthiopum; Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Pater omnipotens: Sanctus, Sanctus, Sanctus, unicus Jeſus Chriſtus Filius Verbum Patris: Sanctus, Sanctus, Sanctus Spiritus Sanctus ſciens omnia. Attamen ibi Æthiopes non niſi unam ſubjiciunt invocationem; quâ ſimul ſanctam invocant Trinitatem, ſemel dicentes: *Domine miſerere nobis.* Et poſtea in eodem canone ſeu liturgia repetentes carmen illud Seraphicum, vocem *Sanctus* quater pronunciant, ſubjectâ hac compellatione: Adoramus te Chriſte, cum Patre tuo optimo & miſericorde & Spiritu Sancto vitali: tu veniſti & liberaſti nos. Quæ verba licet ſanum ſenſum ferre poſſint & orthodoxum, apparet tamen ex fidei Æthiopum declaratione factâ per Zaga Zabo Epiſcopum & legatum Æthiopicum, in latinum ſermonem tranſlata per Damianum à Goes, non ita plenè ſuſcipi ab Æthiopibus, atque à nobis, Concilium Chalcedonenſe: ex eo enim Concilio propter errores Eutychis coacto, variis diſceptationibus habitis, & nihil ad concordiam Eccleſiæ conſtituto, atque re infectâ, omnes diſceſſiſſe, unoquoque ſuam retinente opinionem, ait ibi Zaga Zabo. Cum nobis contrarium conſtet.

Æthiopum hiſtoricus error de Concilio Chalcedonenſi.

Formula Conſtantinopolitanæ explicatio.

12. Hymnum autem illum ter-ſanctum, quem puer in aërem ſublatus, ab Angelis didiciſſe memoratur, ſic explicat Joannes Damaſcenus, lib. 3. orthodoxæ fidei, cap. 10. Nos (inquit) illud, *Sanctus Deus*, de Patre accipimus: non quòd ipſi ſoli divinitatis nomen aſſignemus; nam & Filium Deum & Spiritum Sanctum agnoſcimus. Itidem illud, *Sanctus fortis*, Filio tribuimus: non quòd Patrem ac Spiritum Sanctum robore ſpoliemus. ac denique illud, *Sanctus immortalis*, Spiritui Sancto abſcribimus; non quòd hac ratione Patrem & Filium ab immortalitate excludamus, ſed quòd in unaquaque perſonâ omnia divinitatis vocabula ſimpliciter & abſolutè ſumamus. Et caput illud ſic concludit. Nos verò (inquit) ita dicimus, Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis miſerere nobis. Et Iodocus Clichtoveus in ſuo Commentario in illum locum Damaſceni: Ideò (inquit) in ſingulari numero ſubnectitur verbum deprecatorium, *Miſerere nobis*; ad denotandum divinæ naturæ (cui Deitas, fortitudo, & immortalitas inprimis convenit) individuam & ſimplicem unitatem.

Modus apud Muſarabas. 13. In officio autem Divino ſive Miſſa Muſarabum, tom. 6. Bibliothecæ Patrum, triſagium ſic pronunciatur: *Agios, Agios, Agios, Domine Deus Rex æterne, tibi laudes & gratias.* Qui modus orandi eandem nobis commendat doctrinam de celebratione & invocatione Trinitatis in Unitate, & Unitatis in Trinitate.

Æthiopica recitatio ſimilis Græcæ. 14. Et in ordine baptiſmi ſecundum uſum Æthiopum: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus fortis & immortalis: miſerere noſtri Domine. Et rurſus ibidem, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Pater & Filius & Spiritus Sanctus, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Ter-ſanctus Deus. 15. Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus, in Contemplatione rerum Eccleſiaſticarum, in Bibl. Patr. tom. 2. græcolat. pag. 155. editionis quartæ, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Sabaoth: *τοῦτ᾽ ἐςιν, ὁ τρισάγιος καὶ εἷς Θεὸς τῶν δυνάμεων.* hoc eſt, ter-ſanctus & unus Deus virtutum.

CAPUT. XVII.

Oſtenditur unitas eſſentiæ Divinæ in Trinitate perſonarum, per doctrinam Baptiſmi, & unitatem nominis.

Matth. 28: 19. DOminus noſter Jeſus Chriſtus præcipiens Apoſtolis *baptizare omnes gentes εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίȣ πνεύματος, in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti,* per unitatem nominis unam indicavit eſſentiam Patris & Filii & Spiritûs Sancti, atque adeò indiviſam trium invocationem.

2. Autor expoſitionis fidei quæ Juſtino tribuitur, *ἐν τῇ τοῦ βαπτίσματος διδαχῇ, συνημμένως ἡμῖν τὸ πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίȣ πνεύματος ἓν ὄνομα παραδέδοται, τίς ἀφαιρήσεται λόγος τὸν υἱὸν, καὶ τὸ πνεῦμα μὴ τῆς θείας ȣσίας καὶ μακαρίας ὑπάρχειν. id eſt:* In doctrina baptiſmatis unitè nobis Patris & Filii & Spiritûs Sancti unum nomen traditum eſt: quænam ratio & oratio inficiando aſſerere poterit, Filium & Spiritum divinæ beatæque eſſentiæ non eſſe?

3. Athanaſius, lib. 1. de unita Deitate Trinitatis ad Theophilum. Audi (inquit, in hoc admirabile ac regale decretum, in quo omne Sacramentum in Deitate Trinitatis uniter continetur. Quia dixit, *in nomine*, evidenter unam Deitatem in Trinitate conſiſtere declaravit. Et quod proſequutus eſt, *Patris & Filii & Spiritûs Sancti*, per ſingula nomina ſingulas perſonas in-eſſe diſtinxit.

4. Patres Concilii ſecundi Oecumenici, quod Conſtantinopoli ſub Theodoſio primo Imperatore celebratum eſt, in ſua epiſtola ad Epiſcopos Occidentis, quam hiſtoriæ ſuæ Eccleſiaſticæ inſeruit Theodoretus, lib. 5. cap. 9. Hanc (inquiunt) Euangelicam fidem approbare debetis, quippe cùm & antiquiſſima, & baptiſmati conſentanea, & eos doceat *πιςεύειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίȣ πνεύματος, δηλαδὴ, θεότητός τε καὶ δυνάμεως καὶ ȣσίας μιᾶς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίȣ πνεύματος πιςευομένης, ὁμοτίμȣ τε τῆς ἀξίας, καὶ συναιδίȣ τῆς βασιλείας, ἐν τρισὶ τελείαις ὑποςάσεσιν, ἤγȣν τρισὶ τελείοις προσώποις. id eſt:* credere in nomen Patris, & Filii & Spiritûs Sancti. Quippe cùm & Deitas & potentia & ſubſtantia una credenda ſit Patris & Filii & Spiritûs Sancti, & æqualis dignitas, & coæternum regnum, in tribus perfectis hypoſtaſibus, ſive in tribus perfectis perſonis.

5. Gregorius Nazianzenus, orat. 40. Quæ eſt, In ſanctum baptiſma, paullò ante finem; *βαπτίσω σὲ μαθητεύων εἰς ὄνομα πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίȣ πνεύματος. ὄνομα δὲ κοινὸν τῶν τριῶν ἓν, ἡ θεότης. id eſt:* Baptizo te, docens, in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti. Nomen autem commune trium unum, Deitas.

6. Epiphanius, hæreſi 62. quæ eſt Sabellii, § 4. Dixit Filius: *ἀπελθόντες βαπτίσατε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίȣ Πνεύματος· μέσων δὲ τιθεμένων τῶν ἄρθρων τῆς συλλαβῆς τοῦ, τοῦ, καὶ τοῦ· καὶ ἐλέγχει τὸν Σαβέλλιον Ματθαῖος, τὴν συναλειφὴν παρειςφέροντα· ὅπȣ γὰρ καὶ σημαίνει ἀληθῶς Πατέρα, ἀληθῶς Υἱὸν, ἀληθῶς ἅγιον Πνεῦμα· ὁπότε δὲ ὁμόσοιχος ἡ Τριὰς, καὶ ἐν ἑνὶ ὀνόματι Τριὰς καλȣμένη, ἐλέγχει τὸν Ἀρείον, ὑπόβασίν τινα διανοȣμένον ἐν τῇ Τριάδι, ἢ ἀλλοίωσιν ἢ παραλλαγήν. id eſt: Euntes baptizate in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.* Ubi dum articulus ille, *τοῦ*, ter repetitus & interjectus eſt, Sabellium redarguit Matthæus, tres in unam perſonas confundentem, quondoquidem verè Patrem, veréque Filium, ac verè Spiritum Sanctum exprimit: quando autem ejuſdem ordinis ſeu dignitatis Trinitas, & uno nomine Trinitas vocatur, refellit Arium, qui inferiorem quendam in Trinitate gradum, ac varietatem, mutationemve commentus eſt. *τȣ͂, τȣ͂, τȣ͂.* *ἐν ἑνὶ ὀνόματι.*

7. Item Pater de eodem myſterio diſſerens in Ancorato §. 22. exclamat: *ὦ Τριὰς ἁγία ἀριθμȣμένη, Τριὰς ἐν ἑνὶ ὀνόματι ἀριθμȣμένη, ȣ̓ γὰρ λέγεται ἑνὰς, καὶ δυὰς. ȣ̓ δὲ μονὰς, καὶ μονὰς· ἀλλὰ μονὰς ἐν Τριάδι, καὶ Τριὰς ἐν μονάδι, μονοειδῶς, μονωνύμως, εἷς Θεὸς Πατὴρ ἐν Υἱῷ, Υἱὸς ἐν Πατρὶ σὺν ἁγίῳ Πνεύματι. id eſt:* O ſancta Trinitas numerata, Trinitas in uno nomine numerata. Non enim dicitur unitas, & binarius; neque unitas, & unitas: ſed unitas in Trinitate, & Trinitas in unitate, formâ unâ, nomine uno, unus Deus Pater in Filio, Filius in Patre cum Spiritu Sancto. *μονωνύμως.* *Unitas in Trinitate, & Trinitas in unitate.*

8. Baſilius magnus, lib. 5. contra Eunomium, cap. 15. Quod non ab æquivocatione identitas, &c. *Ἐν υἱῷ γνῶθι πατέρα, ἐν πατρὶ δόξασον υἱόν. μὴ μερίσῃς τὰ ἀμέριςα, μὴ σχίζε τὰ ἄσχιςα· κἂν γὰρ θέλῃς ȣ̓ σχίζεται. κἂν διαῤῥήγνυνται οἱ αἱρετικοὶ, ȣ̓ διαῤῥήγνυται ἡ Τριὰς καὶ σεβάσμιος ἐςὶν ἐν μιᾷ καὶ ἀϊδίῳ δόξῃ, τὴν αὐτὴν καὶ μίαν μόνην θεότητα πανταχοῦ περιφέρȣσα, ἄῤῥηκτος, ἄσχιςος, ἀδιαίρετος, —— ἀχώριςον ὁρῶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίȣ πνεύματος. καὶ διὰ τȣ͂το ναοὶ Θεοῦ καὶ υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίȣ εἰσὶ πάντες οἱ ἅγιοι, ἐν οἷς οἰκεῖ ἡ μία Θεότης, καὶ μία κυριότης, καὶ ἁγιότης μία πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίȣ πνεύματος, διὰ τὸν ἕνα τȣ͂ βαπτίσματος ἁγιασμόν. id eſt:* In Filio Patrem cognoſce, in Patre glorifica Filium. Ne partiaris quæ impartibilia ſunt, ne ſcindas quæ non ſcinduntur. Nam etſi ſcindere volueris, non tamen ſcinditur: etſi dirumpuntur hæretici, Trinitas tamen non dirumpitur: & eſt colenda in una & æterna gloriâ: eandem & unam ſolam Deitatem ubiqui circumferens, irrupta, haud ſciſſibilis, indiviſibilis. —— Inſeparabilem eſſe video Patris & Filii & Spiritûs Sancti operationem. Propterea templa Dei & Filii & Spiritûs Sancti omnes ſancti ſunt, in quibus una Deitas, una dominatio, una ſanctitas Patris & Filii, & Spiritûs Sancti, per unam habitat ſanctificationem baptiſmi. *Ne partiaris τὰ ἀμέριςα, ne ſcindas inſecabilia.* *ἐν μιᾷ δόξῃ.* *ἀχώριςος ἡ συνέργεια.* *Templa Trinitatis.*

9. Gregorius Nyſſenus, orat. 1. contra Eunomium [in editione Pariſienſi operum Gregorii Nyſſeni, ann. Dom. 1615.] *Φαμὲν συνημμένον ἅμα καὶ διακεκριμένον παραδεδόσθαι τοῖς ἁγίοις μαθηταῖς τὸ τῆς εὐσεβείας μυςήριον· τὸ δεῖν πιςεύειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ*

τοῦ

τοῦ ἁγίου Πνεύματος. ἡ μὲν γὰρ τῶν ὑποστάσεων ἰδιότης, τρανήν τε καὶ ἀσύγχυτον ποιεῖται τὴν τῶν προσώπων διαστολήν· ἓν δὲ ὄνομα προκείμενον, τῆς κατὰ τὴν πίστιν ἐκθέσεως, σαφῶς ἡμῖν τὴν ἑνότητα τῆς οὐσίας τῶν ἐν τῇ πίστει προσώπων διερμηνεύει, Πατρός τε λέγω, καὶ Υἱοῦ, καὶ Πνεύματος Ἁγίου. διὰ γὰρ τῶν κλήσεων τούτων, οὐ φύσεως διαφορὰν διδασκόμεθα, ἀλλὰ μόνας τὰς τῶν ὑποστάσεων γνωριστικὰς ἰδιότητας: ὥστε γινώσκειν ἡμᾶς, μήτε Υἱὸν τὸν Πατέρα εἶναι, μήτε Πατέρα τὸν Υἱὸν μήτε Υἱὸν ἢ τὸν Πατέρα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλ' ἕκαστον ἐν τῷ ἰδιάζοντι χαρακτῆρι γνωρίζειν ἐν ἀορίστῳ τελειότητι, καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ θεωρούμενον, καὶ ἀπὸ τοῦ συνημμένου οὐ δ[...]μενον. id eſt: Aſſerimus adunatum ſimul & diſcretum ſeu diſtinctum ſanctis diſcipulis traditum fuiſſe pietatis myſterium, nempe oportere credere in nomen Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti. Nam hypoſtaſeωn proprietas claram& inconfuſam hanc efficit perſonarum diſtinctionem. Unum autem nomen propoſitum expoſitionis quæ eſt ſecundùm fidem, manifeſtò nobis unitatem eſſentiæ perſonarum quæ ſunt in fide interpretatur, dico Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti. Siquidem per has appellationes non naturæ differentiam docemur, ſed ſolas perſonarum notificas proprietates. Ita ut nos cognoſcamus neque Patrem eſſe Filium, neque Filium Patrem, neque Spiritum Sanctum eſſe Filium aut Patrem; ſed unumquemque in proprio charactere intelligamus, in illimitatâ perfectione, & in ſeipſo conſiderari, & à conjuncto ſive unito non dividi.

ἕκαστον ἐν τῷ ἰδιάζοντι χαρακτῆρι γνωρίζειν.

10. Gaudentius, Epiſcopus Brixienſis, tract. ſeu ſerm. 14. qui eſt de promiſſione paracleti, ait: Denique ibi Chriſtus, de Spiritu Sancto; *quem mittit Pater in nomine meo:* id eſt, in Dei nomine, Deum ſcilicet ſicut Filium, profitendum; & ideo Filius Dei de ſe quidem dicit, *ego veni in nomine Patris mei.* quod & Propheta de illo prædixerat, & pueri in Euangelio laudantes probaverant, dum clamarent, *benedictus qui venit in nomine Domini.* Rectè in nomine Domini; non in nomine ſervi, quia Deus: non in ſuo, quia Filius; nomen enim Patris in Filio. De ſe ergo (inquam) dicit Filius; *Ego veni in nomine Patris.* De ſancto autem Spiritu dicit; *quem mittit Pater meus in nomine meo.* Et cùm baptiſmi opus in Trinitate decerneret celebrandum, non ait *in nominibus*, ſed *in nomine.* Pater enim Deus eſt, & Filius Deus eſt, & Spiritus Sanctus Deus eſt, ſicut ſanctarum ſcripturarum teſtimoniis dilectioni veſtræ ſæpius approbavi; ac propterea unum Trinitatis eſt nomen, cujus una virtus atque divinitas permanet in omnia ſecula. Amen. Hæc Gaudentius.

Ioan. 14. 26. In nomine Filii.
Ioan. 5:43. In nomine Patris.
Mat. 21:9. in nomine Domini.
Non in nominibus, ſed in nomine.
Unum Trinitatis eſt nomen.

11. Iſta ſacræ Scripturæ teſtimonia eodem modo etiam exponit Ambroſius, lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 14. vide Exod. 23,21.

Exod. 23: 21.

12. Ambroſius, lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 14. Quis igitur unitatem ſeparare audeat nominis, cùm videat operationis unitatem? ſed quid ego unitatem nominis argumentis adſtruo, cùm Divinæ vocis evidens teſtimonium ſit, unum nomen eſſe Patris & Filii & Spiritûs Sancti? ſcriptum eſt enim: *ite, baptizate gentes in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti.* In nomine, dixit; non, in nominibus. Non ergo aliud nomen Patris, aliud nomen Filii, aliud nomen Spiritus Sancti; quia unus Deus: non plura nomina; quia non duo Dii, non tres Dii. Edoctum eſt igitur ex his non eſſe in Patre & Filio & Spiritu Paracleto nominis diverſitatem. Et quod nomen eſt Patris, id eſſe Filii nomen: ſimiliter quod nomen eſt Filii, eſſe id etiam Spiritûs Sancti. Hæc Ambroſius.

Non plura nomina.
Non diverſitas nominis.

13. Auguſtinus, lib. 3. contra Maximinum cap. 13. Ideo per Jeſum Chriſtum ipſe præcepit baptizare gentes in nomine Patris& Filii & Spiritûs Sancti: ubi præcipuè commendata eſt hujus individuæ gloria Trinitatis. Et cap. 22. ut baptizarentur gentes in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti: in nomine; non, in nominibus. Hi enim tres unum ſunt; & hi tres unus eſt Deus. Et cap: 23. Trinitas quippe ſecundum veram fidem, id eſt; Pater & Filius & Spiritus Sanctus, in cujus nomine baptizamur, & unus Dominus Deus noſter eſt, & præter ipſum alius non eſt. Ipſe eſt enim Deus, de quo dicit Apoſtolus: *Nullus eſt Deus, niſi unus.* Hæc Auguſtinus.

Hi tres unus eſt Deus.
1 Cor. 8: 4.

14. Fulgentius, lib. contra objectiones Arianorum, in epilogo reſponſionis decimæ: Huic Domino etiam Eſaias Propheta dicit: Domine, præter te alium non novimus, nomen tuum nominamus. Hoc autem nomen Salvator noſter oſtendit dicens diſcipulis ſuis: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti. Iſtud enim nomen Domini, præter quem alium non novimus, & cujus nomine nominato, à morte liberamur, de poteſtate tenebrarum eruimur, ut in regnum Filii transferamur. In Patre ergo, & Filio & Spiritu Sancto unitatem ſubſtantiæ accipimus: perſonas confundere non audemus.

Eſai. 26: 13.
Matth. 28: 19.

15. Idem, lib. de Trinitate ad Felicem Notarium, cap. 2. Accipe fidem, in qua jam olim renatus es credens in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti. Pater Filius non eſt, Filius Pater non eſt, Spiritus Sanctus nec Pater nec Filius. Et cùm tres ſint, quod eſt, rogo, nomen unum Patris & Filii & Spiritûs Sancti, in quo nos oporteat baptizari, niſi illud ſcilicet nomen Deitatis, quod triplicari non poteſt? quamvis enim dicamus Patrem Deum, Filium Deum, Spiritum Sanctum Deum; tamen non dicimus tres Deos, quia ſcriptum eſt: *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus unus eſt.* Unus eſt igitur Deus in natura, non in perſona: quia alia eſt perſona Patris, alia Filii, alia Spiritûs Sancti. Pater à nullo eſt genitus, Filius à Patre eſt genitus, Spiritus Sanctus à Patre Filioque procedens eſt. Pater non ſibi eſt, ſed Filio: Filius non ſibi eſt, ſed Patri: Spiritus alicujus eſt adſpirantis; ergo ad Patrem Filiumque refertur. Iſta itaque relativa nomina Trinitatem faciunt, eſſentialia verò nullo modo triplicantur. Hæc Fulgentius.

Nomen unum Patris & Filii & Spiritûs Sancti.
Deut. 6: 4.
Unus Deus in natura, non in perſona.
Eſſentialia non triplicantur.

16. Gennadius Maſſilienſis, lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, cap. 52. baptiſma in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti apud hæreticos datum, ait ideò agnoſcendum eſſe & non iterandum, ne ſanctæ Trinitatis invocatio vel confeſſio annulletur. Et Petrus Lombardus, lib. 4. ſent. diſt. 3. non in nominibus, (inquit) ſed in nomine, id eſt, invocatione vel confeſſione Patris & Filii & Spiritûs Sancti.

Invocatio vel confeſſio.

17. Cyrillus Alexandrinus, lib. de recta fide ad Theodoſium Imperatorem, cap. 32. *εἷς κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ὥσπερ οὖν ἐστι μία πίστις ἡ ἐν Χριστῷ, καὶ ἓν ἀληθῶς βάπτισμα, καὶ τοὶ βαπτιζομένων καὶ πεπιστευκότων ἡμῶν εἰς πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα· κατὰ τὸν αὐτὸν, οἶμαι τρόπον τε καὶ λόγον, μία προσκύνησις ἡ πατρὸς, καὶ ἐνανθρωπήσαντος υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος.* id eſt: unus Dominus, una fides, unum baptiſma, ſecundùm ſcripturas. Quemadmodum igitur eſt una fides in Chriſtum, & unum verè baptiſma, etiamſi baptizemur & credamus in Patrem & Filium & Spiritum Sanctum: ita planè, ut ego arbitror, una quoque Patris & incarnati Filii, & Spiritûs Sancti eſt adoratio. Hæc Cyrillus, cujus liber ille de rect[a]

μία προσκύνησις.
Epheſ. 4. 5.

ἐta fide ad Theodoſium inſcritur primæ parti Concilii Oecumenici Epheſini.

Tria nomina perſonalia.
Unum nomen eſſentiale.

18. Thomas Aquinas, 3. part. qu. 66. art. 5. ad 6. Etſi (inquit) ſunt tria nomina perſonalia trium perſonarum: eſt tamen nomen unum eſſentiale. Virtus autem Divina quæ operatur in baptiſmo, ad eſſentiam pertinet, & ideo dicitur, in nomine; & non, in nominibus.

Nomen Dei in ſacris Scripturis accipitur eſſentialiter.

19 Quamvis autem ſermonis penuriâ & loquendi neceſſitate, utantur Theologi diſtinctione Divinorum nominum in perſonalia & eſſentialia: in ſacris tamen ſcripturis quotieſcunque Dei tribuitur *Schem* שם, *ὄνομα*, *nomen*, (niſi ubi particularis ratio habetur myſterii incarnationis) ſemper ſumitur *nomen* eſſentialiter: & quamvis per varia attributa & opera Divina multipliciter deſcribatur; unum tamen ubique nomen & una eſſentia unius Dei Patris & Filii & Spiritûs Sancti intelligitur. Hoc eſt illud nomen Domini, quod à Patriarchis invocatum eſt. Geneſ. 4. 26. & 18. & quod invocantibus ſalus promittitur, Joel. 2, 32. Rom. 10. 13. Quod timendum, Deut. 28, 58. Pſal. 86, 11. per quod jurandum, Deut. 10, 20. Quod glorificandum, Pſal. 86. 12. laudandum, Pſal, 99, 3. & 148, 13. benedicendum, Pſal. 100. & 103, 1. per quod Deus nos ſalvat, Pſal. 54, 2. In quo fiducia collocanda, Pſal. 20, 8. & 25. ultimo. Prov. 18, 10. Eſai. 50, 10. In quo gaudendum, Pſal. 89, 19 In quo gloriandum, Pſal. 105, 3. Quod ſolum exaltatum eſt; Pſal. 148, 13. Quod prædicitur magnum inter gentes futurum, & cui oblatio facienda, Malach. 1, 11. de quo etiam dicitur per illum Prophetam: Dominus erit Rex ſuper univerſam terram: in illo die erit unus Dominus, & nomen ejus unum, Zach. 14, 9. In hoc uno nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti baptizamur.

Nomen ejus unum.

20. Huc pertinent illa verba Liturgiæ S. Jacobi, *ὅτι ἡγίασται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. id eſt:* Quoniam ſanctificatum eſt ac glorificatum, honorandum omni honore & magnificum nomen tuum Patris & Filii & Spiritûs Sancti, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Quæ verba etiam leguntur in Liturgiis Baſilii & Chryſoſtomi. In quibus & hæc legitur oratio, *καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου τοῦ πατρὸς υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. id eſt*: Et da nobis uno ore & uno corde glorificare & laudare pretioſiſſimum & magnificum nomen tuum Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

ὀνομά σου.

21. Primaſius Commentario in cap. 22. Apocalypſeos, verſ. 4. in illa verba, [*& nomen ejus in frontibus eorum.*] Per fidem (*inquit*) juſtificari hoc templum, per quam vitæ etiam æternæ conferri declarat meritum, cùm in frontibus eorum nomen Dei & Agni ibi quoque ſic geſtari facit ſcriptum, tanquam pro titulo cognoſcatur præferri gloriarum. Hanc ſanè fidem in uno complectitur nomine. Neque enim dixit, & nomina Dei & Agni ſcripta in frontibus eorum, cum geminam videatur ſignificâſſe perſonam, ut illius dogmatis regulam cuſtodiret loquens de regnantibus ſanctis, quam pridem Dominus ſervandam Diſcipulis tradiderat peregrinis: *Ite*, inquiens, *baptizate omnes gentes*, tingentes eos *in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti*. Solicitè enim fuerat commendandum hoc ſanctos viſuros & habituros in ſpecie, quod credebant viventes ex fide. Hæc Primaſius in loco citato.

CAPUT. XVIII.

De Patre noſtro, quem oratione Dominica invocamus.

Sancta Trinitas eſt Pater noſter.

IN oratione Dominica *Pater noſter*, eſt ſancta Trinitas, Pater & Filius & Spiritus Sanctus, cujus nomen ſanctificari, & regnum advenire, & voluntatem fieri petimus: & à quo Patre noſtro cœleſti concedi nobis precamur panem noſtrum quotidianum, & remiſſionem peccatorum, & conſe[illegible]ionem à tentatione, ac liberationem à malo [illegible]ujus etiam regnum & potentiam & gloriam prædicamus.

2. Hujus Theorematis veritas perſpicuè elucet ex cap. 8. & cap. 12. & ex eis quæ de una voluntate dicta ſunt, cap. 13. Et de unitate nominis, cap. 17.

3. Huc pertinent illa verba, quæ legimus in antiquis Græcorum liturgiis; quæ ſanctis Jacobo, & Baſilio & Chryſoſtomo tribuuntur; *Καταξίωσον ἡμᾶς, δέσποτα μετὰ παῤῥησίας ἀκατακρίτως τολμᾷν ἐπικαλεῖσθαι σε τὸν ἐπουράνιον Θεὸν πατέρα, καὶ λέγειν· Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· καὶ τὰ ἑξῆς· ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. id eſt:* Præſta nobis Domine ut cum libertate citra condemnationem audeamus invocare te Cœleſtem Deum Patrem, & dicere: Pater noſter qui es in Cœlis, ſanctificetur nomen tuum, &c. Quoniam tuum eſt regnum & potentia & gloria Patris & Filii & Spiritûs Sancti, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen. Item in liturgia Chryſoſtomi; *Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. id eſt:* Benedictum regnum Patris & Filii & Spiritûs Sancti, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.

μοναρχία.

4. Extat Juſtini Martyris liber *περὶ Θεοῦ μοναρχίας*. Et Gregorius Nazianzenus regnum Trinitatis vocat *μοναρχίαν*. orat. 40. Et negat *πολυαρχίαν*. orat. 37. Et Patres Conſtantinopolitani in ſua epiſtola ad Occidentales, apud Theodoretum lib. 5. hiſt. Eccleſ. cap. 9. De fide Catholica eſſe ajunt ut Patris & Filii & Spiritûs Sancti unam credamus Deitatem & potentiam & eſſentiam, *ὁμότιμόν τε τὴν ἀξίαν καὶ συναΐδιον τὴν βασιλείαν*, æqualem dignitatem & coæternum regnum.

ἡ πολυθεότης ἀθεότης.
ἡ πολυαρχία ἀναρχία.

5. Athanaſius ait; *ὥσπερ γὰρ ἐλέγομεν τὴν πολυθεότητα ἀθεότητα εἶναι, οὕτως ἀνάγκη τὴν πολυαρχίαν ἀναρχίαν εἶναι. id eſt:* Quemadmodum enim diximus multitudinem numinum, eſſe negationem Numinis: ita neceſſe eſt multitudinem Principum id efficere, ut nullus eſſe Princeps videatur. Hæc Athanaſius orat. contra Gentes. Idem, lib. de communi eſſentia Patris & Filii & Spiritûs Sancti, cap. Quòd non tres Dii ſint, *ὅπου δὲ ἀμέριστος ἡ ἀξία, μία βασιλεία μία δύναμις καὶ βουλὴ καὶ ἐνέργεια, ἰδιάζουσα, τὴν Τριάδα ἀπὸ τῆς κτίσεως, ἕνα λέγω Θεόν. id eſt:* Ubi verò indiviſa dignitas, unum regnum, una potentia & voluntas & efficacia, in ſuam proprietatem vindicans Trinitatem eamque diſtinguens à creatura, ibi unum dico Deum.

ἀμέριστος ἡ ἀξία

6. Epiphanius, hæreſi 62. [illegible] *οὐ πολυθείαν εἰσηγούμεθα· ἀλλὰ μοναρχίαν κηρύττομεν. μοναρχίαν δὲ κηρύττοντες, οὐ σφαλλόμεθα, ἀλλὰ ὁμολογοῦμεν τὴν Τριάδα, μονάδα ἐν Τριάδι, καὶ Τριάδα ἐν μονάδι, μίαν θεότητα Πατρός, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. id eſt*: Non invehimus Deorum multitudinem, ſed Monarchiam prædicamus,

Digitized by Google

carnus, Monarchiam autem prædicantes, non aberramus, ſed confitemur Trinitatem, unitatem in Trinitate, & Trinitatem in unitate, unam Deitatem Patris & Filii & Spiritûs Sancti.

7. Gregorius Nyſſenus, lib. 2. de Oratione Dominicâ, ait primis illis verbis *Pater noſter*, compellari à nobis *τὴν ἑςῶσαν Φύσιν, τὴν ἀμετακίνητον δύναμιν*, conſtantem naturam, immobilem potentiam, autorem rerum omnium creatarum, eaſque ducentem & ferentem, *τὸν Θεόν*.

8. Ambroſius, lib. 5. de fide cap. 5. in Filii regno & Pater regnat, & in regno Patris Filius regnat: quia Pater in Filio, & in Patre Filius: & in quo habitat Filius, habitat & Pater: & in quo habitat Pater, habitat & Filius: ſicut ipſe ait; Ego & Pater veniemus, & apud eum manſionem faciemus. Ergo ſicut una domus, ita & unum regnum. Eò uſque autem unum Patris & Filii regnum eſt, ut quod Filius tradit accipiat: & quod Pater accipit, Filius non amittat. Ergo in uno regno unitas poteſtatis eſt.

Joan. 14: 23.
1 Cor. 15: 24.
Unum regnum, unitas poteſtatis.

9. Idem lib. 2. de Spiritu Sancto cap. 11. Nec ſolùm una operatio eſt ubique Patris & Filii & Spiritûs Sancti, ſed etiam una atque eadem voluntas, una vocatio, una præceptio: quod licet in illo magno ac ſalutari Eccleſiæ ſpectare myſterio. Hæc Ambroſius.

Una operatio ubique, una atque eadem voluntas, &c.

10. Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus, in ſua expoſitione Orationis Dominicæ, Tom. 1. Bibliothecæ Patrum, edit. 4. Quia tuum eſt regnum, & virtus, & gloria Patris & Filii & Spiritûs Sancti: Amen. Nam in tua manu & poteſtate ſunt miſericordia & ſalus, mors & vita; Patris & Filii & Spiritûs Sancti, nunc & ſemper, & in ſecula.

Tuum eſt regnum. In tua manu.

11. Alexander Alenſis, in ſua ſumma Theologicâ, part. 4. qu. 10. in tractatu de officio Miſſæ, part. 2. §. 4. in expoſitione Orationis Dominicæ, docet illis verbis Orationis Dominicæ, *Pater noſter*, Patrem ſumi eſſentialiter, prout convenit toti Trinitati; non autem perſonaliter, qui modus Paternitatis convenit perſonæ Paternæ, reſpectu ſolius Filii unigeniti. Trinitatem enim eſſe, quæ nos creat, & adoptat, & regenerat. Nihilominus (inquit) perſonæ quæ eſt Pater, conveniunt hi modi Paternitatis per quandam appropriationem, ratione primæ auctoritatis. *Pater* igitur ſumitur eſſentialiter. Nihilominus ratione, quâ primæ perſonæ convenit prima auctoritas creationis & adoptionis, inſinuat Ambroſ. & Auguſt. hanc orationem fieri ad Patrem, cum dicitur *Pater noſter*, ſit tamen ad totam Trinitatem, unde eſſentialiter tenetur. ——— In oratione quam docuit Chriſtus, inſinuatur petitionem debere fieri à Deo eſſentialiter, per hoc quod dicitur, *Pater noſter*; ut oſtendatur petendum eſſe aſſequendum indiſtinctè ab ipſa Trinitate. Hæc Alenſis. In cujus verbis cautè ac dextrè intelligendum illud, quod dicit de prima auctoritate creationis & adoptionis: neque enim ea Alenſi mens eſt, ut diviſio aliqua aut ſucceſſio in operatione Trinitatis cogitetur; ſed quia ſecundùm internum ordinem originis Filii à Patre, & Spiritûs Sancti à Patre Filioque Pater auctor dicitur Filii, & Pater cum Filio auctor ſeu principium Spiritûs Sancti, ideo in operatione externa Pater per Filium & Spiritum, & Filius à Patre per Spiritum, & Spiritus à Patre Filioque operari dicitur. Qui tamen ordo nullam facit operationis Divinæ ſeparabilitatem; ſicut oſtendimus ſuprà, cap. 10. vide etiam cap. 20.

Pater ſumitur eſſentialiter.
De appropriatione vide ſuprà, cap. 10. §. 8. & 9.
Indiſtinctè ab ipſa Trinitate.
Interpretatio primæ auctoritatis, in verbis Alenſis.

CAPUT. XIX.

Cui per Mediatorem reconciliemur.

APoſtolus ait; *Unus enim Deus, unus etiam Mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus.* Quæ verba exponentes in ſuis commentariis Chryſoſtomus & Theodoretus, & auctor commentarii qui Ambroſio tribuitur, docent huic Mediationi nullum eſſe idoneum, niſi qui in una eademque perſonâ eſſet & Deus & homo. Idipſum prolixè docet Athanaſius, orat. 2. contra Arianos; & Cyrillus Alexand. lib. 1. ad Reginas, cap. 7. & lib. 2. ad eaſdem, cap. 7. & cap. 22. in primâ parte Concilii Epheſini. Idcirco Dionyſius Areop. lib. de divinis nominibus, cap. 2. Chriſti obedientiam vocat *ἀνθρωπικὴν αὐτοῦ θεουργίαν*. Vide infrà, lib. 2. cap. 6. anathem. 10. & cap. 7. & cap. 13. §. 6. *1 Tim. 2: 5.*

2. Per hunc Mediatorem reconciliamur Deo Trinitati. Uni illi Deo, de quo ibi loquitur Apoſtolus. Ubi Chryſoſtomus in commentario ait, *1 Tim. 2: 5.*
dici unum Deum, *πρὸς ἀντιδιαςολὴν τῶν εἰδώλων, ἐ πρὸς τὸν υἱόν. id eſt*; ad excludendum idola; non ad excludendum Filium, & Oecumenius ibidem; *τὸ δὲ, εἷς Θεός, ἐ πρὸς ἀντιδιαςολὴν κεῖται τοῦ υἱοῦ ἢ τοῦ πνεύματος, ἄπαγε, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἐκ ὄντας, λεγομένους δὲ θεοὺς. id eſt;* Quod autem dicitur, *unus Deus*, non ad excluſionem [ſeu contradiſtinctionem] Filii ponitur aut Spiritûs; Abſit! ſed propter illos qui non ſunt, & tamen dicuntur dii. Et Primaſius comment. in eundem locum Apoſtoli, *unum Deum*, interpretatur, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Huc pertinet & illud ejuſdem Apoſtoli; *Hæc autem omnia ex Deo, qui reconciliavit nos ſibi per Jeſum Chriſtum, deditque nobis miniſterium reconciliationis, Nempe quia Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi.* *2 Cor. 5: 18. 19.*

3. Auguſtinus, præfatione in ſecundam expoſitionem Pſal. 29. Quid eſt (inquit) eſſe Mediatorem inter Deum & homines? non inter Patrem & homines. Quid eſt Deus? Pater & Filius & Spiritus Sanctus. Quid ſunt homines? peccatores impii mortales. Inter illam Trinitatem, & hominum infirmitatem & iniquitatem, Mediator factus eſt homo: atque ut inter hominem & Deum Mediator exſiſteret, Verbum caro factum eſt, id eſt, Verbum homo factum eſt. Et lib. 9. de Civitate Dei, cap. 15. Quærendus eſt medius, qui non ſolùm homo, verùm etiam Deus ſit. —— Ad illud unum beatificum bonum ut perduceremur, non multis, ſed uno Mediatore opus erat: & hoc eo ipſo, cujus participatione ſumus beati, hoc eſt, Verbo Dei..... Beatus & beatificus Deus, factus particeps humanitatis noſtræ, compendium præbuit participandæ Divinitatis ſuæ. Neque enim nos à mortalitate & miſeriâ liberans, ad angelos immortales beatoſque ita perducit, ut eorum participatione etiam nos immortales & beati ſimus, ſed ad illam Trinitatem, cujus & angeli participatione beati ſunt. Hæc Auguſtinus.

4. Fulgentius, lib. de fide, ad Petrum Diaconum [qui etiam reperitur in operibus Auguſtini, tom. 3.] cap. 2. ad finem capitis, de Chriſto diſſerens ait: Iſte eſt igitur, qui in ſe uno totum exhibuit, quod eſſe neceſſarium ad redemtionis noſtræ ſciebat effectum: idem ſcilicet & ſacerdos & ſacrificium, idem Deus & Templum. Sacerdos, per quem ſumus reconciliati: ſacrificium, quo reconciliati: Templum, in quo reconciliati: Deus, cui reconciliati: Solus tamen ſa-

ſacerdos, ſacrificium, & templum, & hæc omnia Deus ſecundùm formam ſervi. Non autem ſolus Deus; quia hoc eſt cum Patre & Spiritu Sancto ſecundum formam Dei. Reconciliati igitur ſumus per ſolum Filium ſecundùm carnem; ſed non ſoli Filio ſecundùm Divinitatem. Trinitas enim nos ſibi reconciliavit, per hoc quod ſolum Verbum carnem ipſa Trinitas fecit. Hæc Fulgentius.

CAPUT XX.

Cur Patri approprietur quod toti convenit Trinitati in negotio reconciliationis per Mediatorem.

Auctor. PAter Filii ſui unigeniti Auctor eſt, idemque proceſſionis Spiritûs Sancti Auctor eſt, qui talem Filium genuit, & gignendo ei dedit, ut etiam de ipſo procederet Spiritus Sanctus: ſicut loquitur Auguſtinus, lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. Pater principium eſt non de principio; Filius autem & Spiritus Sanctus de principio: quamvis hi tres ſint ad creaturas unum principium, ſicut unus Creator & unus Dominus: ut idem docet Auguſtinus, eodem lib. cap. 17. & lib. 5. de Trinitate, cap. 14. Propterea dixit Gregorius Nazianzenus, orat 24. in Ægyptiorum adventum, *πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ, τοῦ υἱοῦ ἐςι, πλὴν τῆς αἰτίας. id eſt:* Omnia quæcunque habet Pater, ſunt Filii, exceptâ cauſsâ. *Cauſſa.*

2. Athanaſius orat. 2. contra Arianos, Patrem vocat *πηγὴν καὶ ἀρχὴν τοῦ υἱοῦ*, fontem & principium Filii. Et Baſilius Cæſarienſis, prope finem libri 1. adverſus Eunomium, ait de Patre in relatione ad Filium, quod Pater ſit *αἴτιος καὶ ἀρχή*. Et Gregor. Nazianzenus, orat. 29. Patrem reſpectu Filii vocat *ἀρχὴν, ὡς αἴτιον καὶ πηγήν*. Dionyſius ait: *μόνη δὲ πηγὴ τῆς ὑπερουσίου θεότητος ὁ πατήρ. —— πηγαία θεότης ὁ πατήρ.* lib. de divinis nominibus, cap. 2. & Zacharias Mitylenenſis, lib. de mundi opificio, Patrem vocat *πρώτην αἰτίαν καὶ ἀρχὴν θεότητος, τῆς ἐν υἱῷ καὶ πνεύματι θεωρουμένης*. Et Germanus, Patriarcha Conſtantinopolitanus, in Contemplatione rerum Eccleſiaſticarum, (tom. 2. Græcolat. Biblioth. Patrum edit. 4. pag. 155.) Deum Patrem vocat *πηγὴν καὶ αἰτίαν υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος*, fontem & cauſſam Filii & Spiritûs Sancti. loquutionem iſtam quâ Pater fons dicitur, Athanaſius deſumtam eſſe monet ex Jerem. cap. 2 verſ. 13. ubi Dominus dicitur fons aquæ vivæ. & cap. 17:13. ubi in tranſlatione Græca LXX, dicitur *πηγὴ ζωῆς*, fons vitæ. & ex Baruch 3:12. ubi appellatur *πηγὴ τῆς σοφίας*, fons ſapientiæ. & Pſal. 36. (ſeu 35.) Apud te eſt fons vitæ. Inveniuntur hæc apud Athanaſium, Epiſt. ad Serapionem de Deitate Spiritûs Sancti; & lib. de Synodi Nicænæ decretis contra hæreſin Arianam; & Orat. 2. contra Arianos. *Principium.* *Fons.*

3. Hilarius Pictavienſis, lib. 2. de Trinitate, ait; Spiritum Sanctum confitendum eſſe de Patre & Filio auctoribus. (Quamvis tamen Auguſtinus Patrem & Filium, relativè ad Spiritum Sanctum, vocet unum principium, lib. 5. de Trinitate, cap. 14. Quo autem ſano ſenſu intelligendum ſit illud Hilarii dictum, monet Thomas, part. 1. qu. 36. art. 4. ad. 7.) Item Hilarius lib. 4. & lib. 6. ejuſdem operis de Trinitate, loquens de Patre & Filio & Spiritu Sancto, Patrem vocat fontem & cauſſam. Et lib. 4. & lib. 9. & lib. 12. Patrem vocat auctorem Filii. Et Ambroſii verba ſunt, in ſymbol. Apoſtol. cap. 2. Pater ergo, qui origo eſt Deitatis & bonitatis. Idem alibi ait, ab ipſo Deo Patre eſſe omnem auctoritatem. Ambroſ. in 1 Tim. 2. 5. Auguſtinus Patrem vocat principium Filii. lib. 4. de Trinit. cap. 20. & totius Deitatis principium. ibidem. *Vide cap. 35. theſ. 30.*

4. Propter hanc auctoritatem originis, & quia Filius eſt qui in aſſumta ſervi formâ factus eſt obediens uſque ad mortem Crucis, Philip. 2, 8 reconciliatio & acceſſus noſter per Mediatorem ad ſanctam & individuam Trinitatem, dicitur quandoque in Scripturis, per modum appropriationis, fieri ad Patrem. Unde Apoſtolus de Chriſto Mediatore loquens; Per ipſum (inquit) habemus acceſſum utrique in uno Spiritu ad Patrem, Epheſ. 2, 18. & alibi; ſi enim, cùm eſſemus inimici, reconciliati ſumus Deo per mortem Filii ipſius. Rom. 5, 10. Et ipſe Servator ait: Sic enim dilexit Deus mundum, ut Filium ſuum unigenitum dederit: ut omnis qui credit in eum, non pereat; ſed habeat vitam æternam, Johan. 3, 16. ubi nominatur Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti; intelligenda eſt autem ſancta & individua Trinitas, cujus dilectione & decreto & operatione hæc nobis beneficia collata ſunt, & cui per Mediatorem reconciliamur, & ad quam acceſſum habemus. In fide (inquit Apoſtolus) vivo Filii Dei, qui dilexit me & tradidit ſeipſum pro me. Non abjiciam gratiam Dei, Galat. 2, 20. 21. & alibi. Condonantes vobis mutuò; ſicut & Chriſtus condonavit vobis. Coloſſ. 3, 13. Cui ſimile eſt illud dictum ad Epheſios 4, 32. ſicut Deus in Chriſto condonavit vobis. Quæcumque facit Pater, hæc etiam Filius ſimiliter facit: Joan. 5, 19. Sicut Pater ſuſcitat mortuos, & vivificat; ita & Filius quos vult, vivificat, verſ. 21. Et quod petierimus in nomine ejus, id ſe facturum pollicetur, Joan. 24, 13. 14. Ipſe igitur invocatur cum Patre in nomine Mediatoris, & petita donat. Ipſe promittit ſe miſſurum Paracletum à Patre, Joan. 15: 26. Et fedus illud de remittendis noſtris peccatis, Jerem. 31: 31. &c. Apoſtolus tribuit Spiritui Sancto. Hebr. 10: 15. 16. 17. de quo etiam alibi ait, quòd dona nobis ſpiritualia largiatur, diſtribuens privatim ſingulis, prout vult. 1 Cor. 12: 11. Vide plura huc ſpectantia, cap. 12. Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, 2 Corinth. 5: 29. id eſt, Trinitati, Patri & Filio & Spiritui Sancto: in cujus nomine baptizamur in remiſſionem peccatorum.

5. Quamvis autem ratione originis ſive proceſſionis ſolus Pater ſit *ἄναρχος*, principium non de principio: attamen ratione æternitatis ſeu intemporalis infinitatis (ut loquitur Hilar. lib. 9. de Trinitate,) Filius eſt *συνάναρχος κατὰ χρόνον καὶ συναΐδιος τῷ ἰδίῳ γεννήτορι. id eſt:* Æquè principii expers quoad tempus, & coæternus cum ſuo genitore, ut rectè ait Cyrillus Alexandrinus libro Proſphonetico priore ad religioſiſſimas Reginas, cap. 3. in parte 1. Concilii Epheſini.

6. Græci (inquit Thomas Aquinas) utuntur in Divinis indifferenter nomine cauſſæ, ſicut & nomine principii: ſed Latini Doctores non utuntur nomine cauſſæ, ſed ſolùm nomine principii. part. 1. quæſt. 33. art. 1. ubi etiam rationem adfert, quam ibi lector inveniet. Quamvis Hilarius utatur etiam nomine cauſſæ; ut jam monui, §. 3.

CAPUT

Caput. XXI.

Regula utilis ad intelligendas loquutiones de Trinitate Deo. Quando unus trium in aliquo opere nominatur, universa operari Trinitas intelligitur.

Retinenda eſt illa orthodoxorum Patrum obſervatio & regula de Trinitate Deo, ex ſacris ſcripturis evidenter deſumta, quam breviter inſinuat Auguſtinus, his verbis: *Quando unus trium in aliquo opere nominatur, universa operari Trinitas intelligitur.* Enchirid. cap. 38.

2. Athanaſius, epiſt. ad Serapionem contra eos, qui dicunt Spiritum Sanctum creaturam eſſe: *ἡ ἁγία καὶ μακαρία Τριὰς, ἀδιαίρετος καὶ ἡνωμένη πρὸς ἑαυτήν ἐςι· καὶ λεγομένε τῦ πατρὸς, πρόσεςι καὶ ὁ τϑτϑ λόγος καὶ τὸ ἐν τῷ υἱῷ πνεῦμα· ἐὰν δὲ καὶ ὁ υἱὸς ὀνομάζηται, ἐν τῷ υἱῷ ἐςιν ὁ πατήρ· καὶ τὸ πνεῦμα ὐκ ἐςιν ἐκτὸς τοῦ λόγϑ: μία γάρ ἐστιν ἐκ τοῦ πατρὸς χάρις δι' υἱοῦ, ἐν πνεύματι ἁγίῳ πληρϑμένη· καὶ μία θεότης ἐςί· καὶ εἷς Θεός ἐστιν ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν· ὕτως γὰρ ὁ Παῦλος εἰρηκὼς, διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τῦ Θεοῦ καὶ Ιησοῦ Χριστοῦ, ἐγίνωσκεν, ὅτι ὐ διηρεῖτο τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα· ἀλλ' ἐν Χριστῷ ἦν καὶ αὐτὸ, ὥσπερ ὁ υἱὸς ἐν τῷ πατρί. id eſt:* Sancta & beata Trinitas indiviſa eſt & unita in ſe, & ubicunque Pater dicitur, adeſt & ipſius Verbum, & in Filio Spiritus. Si autem Filius nominetur, in Filio eſt Pater, nec Spiritus eſt extra Verbum. Una enim eſt ex Patre gratia per Filium, in Spiritu Sancto, conſummata: & una Deitas eſt, & unus Deus qui eſt ſuper omnia, & per omnia, & in omni-

2 *Tim.* 4: 1.

bus. Ita enim Paulus dicens, *Teſtificor ego coram Deo & Jeſu Chriſto*, noverat, quòd non ſeparetur Spiritus à Filio; ſed in Chriſto erat Spiritus, quemadmodum Filius in Patre.

3. Baſilius Magnus, lib. 5. contra Eunomium: *ἑνότητα Θεότητος εἰδότες, ἐν ἑνὶ προσώπῳ τὰ τρία κηρύσσϑσι. id eſt:* Unitatem Deitatis cognoſcentes [Prophetæ & Apoſtoli] in una perſonâ tres prædicant: Et eodem libro, luculenta memoratæ regulæ exempla adfert, in verbis illis Domini: *Nemo novit Filium, niſi Pater: neque Patrem novit quiſquam, niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Matth. 11: 27. & verbis illis Apoſtoli: *Ea, quæ Dei ſunt, nullus novit, niſi Spiritus Dei* 2 *Cor.* 2: 11.

4. Gregorius Nyſſenus, lib. de differentia eſſentiæ & hypoſtaſeos, ad Petrum fratrem ſuum: *δι' ὧν ἄν τις νοημάτων τὸ μεγαλεῖον ἑνός τινος τῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι πεπιςευμένων κατανοήσειεν, διὰ τῶν αὐτῶν προελεύσεται ἀπαράλλακτον ἐπὶ Πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ πνεύματος ἁγίϑ τὴν δόξαν βλέπων. ἐν ὐδενὶ διαλείμματι μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἢ υἱοῦ καὶ ἁγίϑ πνεύματος τῆς διανοίας κενεμβατϑ́σης, διότι ὐδὲν ἐστι τὸ διὰ μέσϑ τϑ́των παρενειρόμενον, ὔτε πρᾶγμα ὑφεστὸς ἀλλό τι παρὰ τὴν θείαν φύσιν, ὡς καταμερίζειν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὴν διὰ τῆς τοῦ ἀλλοτρίϑ παρεμπτώσεως δύνασθαι, ὔτε διαστήματός τινος ἀνυποστάτου κενότης, ἥτις κεχηνέναι ποιεῖ τῆς θείας ὐσίας τὴν πρὸς ἑαυτὴν ἁρμονίαν τῇ παρενθήκῃ τοῦ κενοῦ τὸ συνεχὲς διαστέλλϑσα. ἀλλ' ὁ τὸν πατέρα νοήσας, αὐτόν τε ἐφ' ἑαυτοῦ κατενόησεν, καὶ τὸν υἱὸν τῇ διανοίᾳ συμπαρεδέξατο. ὁ δὲ τοῦτον λαβὼν, τοῦ υἱοῦ ὐκ ἀπεμέρισε τὸ πνεῦμα. ἀλλ' ἀκολούθως μὲν κατὰ τὴν τάξιν, συνημμένως δὲ κατὰ τὴν φύσιν τῶν τριῶν κατὰ ταυτὸν συγκεκραμένην ἐν αὐτῷ τὴν πίστιν ἀνετυπώσατο· καὶ ὁ τὸ πνεῦμα μόνον εἰπὼν, συμπεριέλαβε τῇ ὁμολογίᾳ ταύτῃ, καὶ τὸ ὗ ἐστι τὸ πνεῦμα, καὶ ἐπειδὴ τοῦ Χριστοῦ ἐστι τὸ πνεῦμα, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καθώς φησιν ὁ ἀπόςολος· ὥσπερ ἐξ ἁλύσεως ὁ ἑνὸς ἄκρϑ ἁψάμενος, καὶ τὸ ἕτερον ἄκρον συνεσπάσατο, ὕτως ὁ τὸ πνεῦμα ἑλκύσας, καθώς φησιν ὁ προφήτης, δι' αὐτοῦ καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα συνειλκύσατο, καὶ εἰ τὸν υἱὸν ἀληθινῶς λάβοι, ἕξει αὐτὸν ἑκατέρωθεν, τῇ μὲν τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, τῇ δὲ τὸ ἴδιον πνεῦμα συνεπαγόμενον. ὔτε γὰρ τοῦ πατρὸς ὁ ἀεὶ ἐν τῷ πατρὶ ὢν ἀποτμηθῆναι δυνήσεται, ὔτε τοῦ πνεύματος ποτὲ τοῦ ἰδίϑ διαζευχθήσεται, ὁ πάντα ἐν αὐτῷ ἐνεργῶν. οὐκ ὂυν οὐκ ἐστιν ἐπινοῆσαι τομὴν ἢ διαίρεσιν κατ' ὀυδένα τρόπον, ὡς ἢ τὸν υἱὸν χωρὶς πατρὸς νοηθῆναι, ἢ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διαζευχθῆναι· ἀλλὰ τὶς ἄρρητος καὶ ἀκατανόετος ἐν τούτοις καταλαμβάνεται καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἡ διάκρισις, ὔτε τῆς τῶν ὑποστάσεων διαφορᾶς τὸ τῆς φύσεως συνεχὲς διασπώσης, ὔτε τῆς κατὰ τὴν ὀυσίαν κοινότητος τὸ ἰδιάζον τῶν γνωρισμάτων ἀναχεούσης. id eſt:* Per quas cogitationes & conſiderationes aliquis majeſtatem unius earum, quæ in ſancta Trinitate creditæ ſunt, perſonarum contemplatus fuerit, & animadverterit, per eaſdem progredietur, indifferentem & non variantem gloriam cernens in Patre, Filio, & Spiritu Sancto; nullo inter Patrem & Filium, vel Filium & Spiritum Sanctum intercedente ſpatio, per quod mentis agitatio per vacua vagetur: quippe cùm nihil ſit, quod per medium horum ſeſe inſerat & inſinuet: neque alia res eſt ulla ſubſiſtens præter Divinam naturam, quæ per interjectionem alieni poſſit eam inter ſeſe dividere ac diſpertiri: neque alicujus imaginarii ac non ſubſiſtentis intervalli vacuitas, quæ diducat & quaſi hiare faciat Divinæ eſſentiæ inter ſe harmoniam & aptam congruentemque cohærentiam, interpoſitione vacui dirimens continuum: ſed qui Patrem mente atque animi cogitatione percipit, & ipſum in ſe cognovit, & Filium ſimul eademque contemplatione animi aſſumſit. Qui autem hunc accepit, à Filio Spiritum non ſeparavit: ſed conſequenter quidem juxta ordinem, conjunctim verò juxta naturam omnium trium ſimul in ipſo contemperatam fidem mente concipit, & imaginatus eſt. Ac qui Spiritum ſolum dixit, unà cum hac confeſſione comprehendit & id cujus ſpiritus eſt; & quoniam Chriſti eſt Spiritus, & ex Deo eſt, ut inquit Apoſtolus. Quemadmodum ex catena qui unam extremitatem apprehendit, alteram quoque ſummitatem ſimul attrahit: eodem modo, qui Spiritum traxit, ut inquit Propheta, per eum Filium quoque & Patrem ſimul traxit: atque ſi quis Filium revera acceperit, habebit eum utrinque, hinc quidem ſuum Patrem, illinc verò ſuum Spiritum ſimul adducentem. Neque enim à Patre qui ſemper in Patre eſt, abſcindi atque ſeparari poterit; neque unquam à Spiritu ſuo disjungetur, quippe cùm per eum omnia operetur. Fieri ergo non poteſt, ut aliqua ſectio vel diviſio ullo modo excogitetur, ut vel Filius abſque Patre intelligatur, vel Spiritus à Filio disjungatur, ſed quædam ineffabilis & quam mente aſſequi non poſſumus, in his deprehenditur, tum communicatio, tum diſtinctio: ita ut neque hypoſtaſeon differentia continuitatem naturæ divellat, neque communio quæ ſecundùm eſſentiam eſt, proprietatem notionum confundat.

ἀπαράλλακτος δόξα, indiſſimilis gloria, ſeu non diverſa gloria.

συμπαρεδέξατο. συνημμένως. φύσις.

γνωρίσματα.

συμπαρεδέξατο.

Notiones.

Ioan. 16: 27.

5. Auguſtinus, lib. 1. de Trinitate, cap. 10. Unde (inquit) ſe ab iſto quod dixit; *ipſe enim Pater amat vos:* utique ipſe non ſeparat: ſed ſecundùm ea facit intelligi quæ ſuprà commemoravi, ſatiſque inſinuavi, plerumque ita nominari in Trinitate unamquamque perſonam, ut & aliæ illic intelligantur. Sic itaque dictum eſt, *ipſe enim Pater amat vos*, ut conſequenter intelligatur & Filius & Spiritus Sanctus. Et rurſus eodem lib. cap. 12.

De ſingulis dicitur quod omnium eſt, propter inſeparabilem operationem unius ejuſdemque ſubſtantiæ.

Jam (inquit) oſtendimus in hac Trinitate per multos Divinarum loquutionum modos etiam de ſingulis dici quod omnium eſt, propter inſeparabilem operationem unius ejuſdemque ſubſtantiæ. Hæc ibi Auguſtinus.

Caput. XXII.

De hymno glorificationis: *Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto, ſicut erat in principio, &c.*

Quò clariùs Deitatis unitatem in Trinitate perſonarum, & unam Trinitatis gloriam, atque æqualem Patris & Filii & Spiritûs Sancti honorem, eandemque glorificationem palam profiterentur, uſurpabant veteres in fine hymnorum & Pſalmorum hunc hymnum glorificationis; *Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto: ſicut erat in principio, & nunc, & ſemper & in ſecula ſeculorum.* Amen.

2. Baſilius Magnus, lib. de Spiritu Sancto, ad Amphilochium, cap. 27. *εἴρηται μὲν ὖν. ὅτι ταυτόν ἐςι πρὸς διάνοιαν εἰπεῖν, δόξα πατρὶ, καὶ υἱῷ, σὺν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ· καὶ, δόξα πατρὶ, καὶ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι. id eſt*: Dictum eſt igitur idem eſſe quoad ſenſum; ſive dicas, Gloria Patri, & Filio, cum Spiritu Sancto: ſive dicas, Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto. Idem, eodem lib. cap. 29. docet; antiquiſſimos Patres uſos eſſe hac formâ, Gloria Patri, & Filio, cum Spiritu Sancto, *σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι.* Et eodem capite ſcribit, antiquâ conſuetudine populum Chriſtianum pro veſpertino lumine gratias agere ſolitum hac formulâ: *αἰνοῦμεν πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα Θεοῦ. id eſt*: Laudamus Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum Dei. Monuit etiam, cap. 27. ſyllabam *καὶ Et*, (quâ dicimus, *& Spiritui Sancto*) non eſſe fas cuiquam rejicere, cùm accepta ſit ex ipſius Domini ore, jubentis baptizare in nomine Patris,
Math. 28: 19. & Filii, & Spiritûs Sancti [*καὶ τοῦ ἁγίυ πνεύματος.*] Neque eſſe quidquam, quod vetet recipere in Doxologiâ etiam æquipollentem ei [*τὴν ἰσοδυναμοῦσαν αὐτῇ*] Præpoſitionem *cum*, *σὺν.* Conſuetæ autem gratiarum actioni pro veſpertino lumine, ſimilis eſt hymnus iſte glorificationis: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.* Qui hymnus in Eccleſia diligenter retentus eſt, pro cuſtodia Doctrinæ Nicænæ contra Arianos. Æqualem autem atque eandem Filio & Spiritui Sancto gloriam cum Patre tribuere recuſantes Ariani, utebantur hac formulâ doxologiæ; (teſte Baſilio, lib. de Spiritu Sancto, cap. 25.) *σοὶ τῷ πατρὶ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα, διὰ τοῦ μονογενοῦς σοῦ υἱοῦ, ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι. id eſt*: Tibi Patri honor & gloria, per unigenitum tuum Filium, in Spiritu Sancto. Et ibidem monet Baſilius, non de ſyllabis & vocibus, ſed de rebus ipſis fuiſſe certamen cum Arianis; qui ſyllabas quaſdam fugiebant, quia rem ipſam ſyllabis intimatam (licet in Scripturis Divinis luculenter traditam) agnoſcere pertinaciter renuebant.

3. Theodoretus, lib. 2. hiſtoriæ Eccleſ. cap. 24. Athanaſium introducit deſcribentem vafritiem Leontii Ariani Epiſcopi Antiocheni in recitanda glorificatione; Cùm enim diviſum cerneret clerum & populum, aliis canentibus; *Gloria Patri & Filio*: Aliis autem; *Gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto*: ipſe Leontius totam glorificationem tacitè recitabat, ita ut audiretur ex ore ejus ab eis qui prope erant, tantùm, *In ſeculo ſeculorum.*

4. Sozomenus, lib. 3. hiſtor. Eccleſ. cap. 19. refert, tempore Conſtantii Imperatoris, & magni Athanaſii Epiſcopi Alexandrini, & Leontii Ariani Epiſcopi Antiocheni, Catholicos & Arianos, qui Antiochiæ degebant, in recitatione glorificationis diſcrepâſſe in hunc modum. Catholici Patrem & Filium ut honore æqualem glorificabant, [*πατερα καὶ υἱὸν ὡς ὁμότιμον ἐδόξαζον*:] ſecundùm traditionem Nicænæ Synodi Deum hymnis celebrantes [*κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδυ τὸν θεὸν ὑμνοῦντες.*] Ariani autem glorificabant Patrem in Filio [*πατέρα ἐν υἱῷ*] per hanc interpoſitam præpoſitionem, *In*, volentes oſtendere Filium eſſe Patre inferiorem [*τῇ παρενθέσει τῆς προθέσεως δευτερεύειν τὸν υἱὸν ἀποφαίνοντες.*]

5. Nicephorus Caliſt. lib. 9. hiſtor. Eccleſ. cap. 24. ejuſdem temporis & urbis hiſtoriam repetens, Sententiam, (inquit,) quam quiſque de Deo obtineret, in choro ſtantes, ad finem Pſalmodiæ declarabant. Quidam enim Patrem & Filium eodem honore celebrantes: nonnulli Patrem in Filio (præpoſitione interjectâ obſcuriùs ſecundas partes Filio tribuentes:) Alii, *Gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto*: quidam etiam, *Gloria Patri & Filio in Spiritu Sancto*, canebant. Primum omnium ferunt Antiochenum Flavianum, Monachorum coactâ catervâ, clarè accinuiſſe, *Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto.* Quod quidem ut nihil habens ſuſpicionis, in Eccleſiis Dei obtinuit. Id verò Leontius videns, inhibere eos, qui juxta Nicænæ fidei traditionem Deum laudibus proſequebantur, non audebat, ſeditionem timens. Hæc Nicephorus.

6. Macarius Ægyptius, ſic claudit homiliam ſuam 12. *δόξα καὶ προσκύνησις τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τὰς αἰῶνας, ἀμήν. id eſt*: Gloria & adoratio Patri, & Filio & Spiritui Sancto, in ſecula, Amen. Et homil. 16. *δόξα πατρὶ καὶ υἱῷ, καὶ ἁγίῳ πνεύματι.* Et homil. 17. *δόξα τῇ ὁμουσίῳ Τριάδι.* Fertur hic Macarius floruiſſe ſub magno Conſtantino & Conſtantio Imperatoribus.

7. Exſtat Epiſtola ſub Hieronymi nomine ad Damaſum Epiſcopum Romanum ſcripta, (tom. 1 Conciliorum pag. 625. col. 1. edit. Pariſ.) in qua Damaſum hortatur Hieronymus, his verbis: Precatur ergo cliens tuus, ut vox iſta pſallentium in ſede tua Romanâ, die noctuque canatur, & in fine Pſalmi cujuslibet ſive matutinis vel veſpertinis horis conjungi præcipiat Apoſtolatûs tui ordo, *Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto: Sicut erat in principio, & nunc; & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.* Iſtud carmen laudis, omni Pſalmo conjungi præcipias, ut fides 318. Epiſcoporum Nicæni Concilii, veſtro ore pari conſortio declaretur. Hæc ille. Tametſi autem hæc epiſtola Baronio & Binio adulterina videatur, eam tamen pro Hieronymi epiſtolâ, ſuâ ætate agnitam eſſe indicare videtur Remigius Antiſſiodorenſis, qui claruit ante annum Chriſti 900. Quamvis Hieronymo & Damaſo, quoad hujus hymni originem, plus tribuat, quàm ex illa epiſtolâ colligi poſſe videatur; vel quàm per aliorum Veterum prolata nobis teſtimonia admitti poſſit, ſi primam hujus hymni originem intelligat ibi Remigius: cujus hæc ſunt verba; Deinde imponitur: Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto. Quæ verba, ad diviſionem Pſalmorum, qui prius indifferenter canebantur, beatus Hieronymus, Damaſo petente, compoſuit: ſed cum nequaquam id ſufficeret; prædicto Apoſtolico iterum ſuggerente, addidit adhuc: Sicut erat in principio &c. Hæc Remigius Antiſſiodorenſis, in Expoſitione de celebratione Miſſæ, ſub initium. [Tom. 6, Bibl. Patr. col. 442. edit 4.] Eandem epiſtolam agnovit Garſias Loayſa in

ſuis

ſuis notis in Concilium Toletanum quartum, cap. 14. ubi ait: De verſu illo; Gloria Patri & Filio &c. ſuprà diximus. Verùm ſunt qui dicant à Flaviano Antiocheno, adjutore Chryſoſtomo, compoſitum; ut Nicephor. lib. 9. cap. 24. & 18. cap. 51. Poſtea conſilio Hieronymi in Eccleſia Latina additum finibus Pſalmorum à Damaſo, ipſe refert in epiſtola ad Damaſum. Hæc Garſias Loayſa. Qui hiſtoriam Nicephoro tribuit, quæ apud Nicephorum non ita certò aut evidenter comparet; nam Flavianum compoſuiſſe hunc hymnum non ait Nicephorus, ſed in tanta varietate apud Antiochenos illo tempore primum clarè accinuiſſe, Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto: & ſic canentes laudâſſe Deum juxta Nicænæ fidei traditionem. Laudatur quidem Flaviani zelus, & fortis conſtantia, qua ſub Leontio Ariano Epiſcopo gregem in diverſa diſperſum, hac apertâ veritatis profeſſione ad veritatem atque unitatem reducere primus aggreſſus eſt: at verò hunc hymnum non priùs apud Chriſtianos audium eſſe, neque diſertè aſſerit Nicephorus, neque congruere videtur cum eis quæ commemorata ſunt ex Baſilio & Theodoreto & Sozomeno. Conſentiunt omnes; receptam in Eccleſiis orthodoxis fuiſſe hanc formulam, ut conſonam doctrinæ Nicæni Concilii, contra Arianos.

8. Ado Epiſcopus Viennenſis, in ſuo Chronico, ætate ſextâ, anno Domini 337. Meminit Concilii Vaſenſis in Gallia habiti, tempore Conſtantii Imperatoris: Florebat (inquit) & tunc temporis Nectarius Viennenſis Epiſcopus, in doctrina fidei eximius: qui in Vaſenſi illâ Synodo venerabili primus interfuit, & Patris & Filii & Spiritûs Sancti unam eſſe naturam, & poteſtatem, & Deitatem, & virtutem, in Eccleſia publicè prædicavit, & docuit. Hæc Ado. Hujus Concilii videtur eſſe canon ille Vaſenſis, qui extat de hoc hymno glorificationis (tom. 1 Concil. pag. 575. col. 1. edit. Pariſ.) cujus canonis hæc ſunt verba; Et, quia non ſolùm in ſede Apoſtolicâ; ſed etiam per totum Orientem, & totam Africam; vel Italiam, propter hæreticorum aſtutiam, quâ Dei Filium non ſemper cum Patre fuiſſe, ſed à tempore fuiſſe blaſphemant; in omnibus clauſulis poſt *gloria Patri &c. ſicut erat in principio &c.* dicitur: etiam & nos hoc ita dicendum eſſe decrevimus.

9. De eodem hymno glorificationis dicitur in concilio quarto Toletano, can. 12. Quotidie publico privatoque officio, in fine omnium Pſalmorum dicimus: Gloria & honor Patri & Filio & Spiritui Sancto, in ſecula ſeculorum, Amen. Celebratum eſt hoc Concilium, Præſidente Iſidoro Epiſcopo Hiſpalenſi, anno Dom. 633. Utuntur ibi Toletani Patres hoc exemplo, & argumentantur etiam à precibus Eccleſiaſticis, quas Apoſtolus fieri præcipit, (1 Tim. 2.) ut doceant non eſſe rejiciendos eos hymnos, qui humano ſtudio in laudem Dei compoſiti ſunt: eoſque rejicientibus excommunicationis pœnam denunciant. Quod autem in eodem Concilio, can. 14. ſtatuitur, ut non amplius, *Gloria Patri*; ſed, *Gloria & honor Patri* dicatur, illud conſuetudine Eccleſiaſticâ non eſt roboratum: & ita non *Gloria & honor*; ſed *Gloria Patri* dicitur in Eccleſia. Ut annotat in illum canonem Garſias Loayſa.

10. Senſum & mentem hujus glorificationis feliciter expreſſerunt Patres Toletani, Concil. Toler. 14. cap. 12. ſeu ult. his verbis: Dantes in his gloriam ſoli Deo Omnipotenti, vivo & vero, in Trinitate regnanti, Patri & Filio & Spiritui Sancto: cujus dono, &c.

Caput. XXIII.

De una indiviſa adoratione & invocatione & collaudatione Sanctiſſimæ Trinitatis.

Theorema.

QUando officia noſtra Deo fideliter offerimus, ſive dicamus Patrem, ſive pronunciemus tantummodo vocabulum Filii, (ſicut Stephanus moriens, Act. 7.) vel Spiritûs Sancti, (ut in hymno illo Ambroſiano, Veni Creator Spiritus. Et in illa precatione Gregorii Nazianzeni, orat. 36. διδότω τὸ πνεῦμα, &c.) ſive Patrem & Filium; ſive Patrem & Filium & Spiritum Sanctum ſimul dicamus; ſive Deum, aut Dominum aut Trinitatem; aut quodlibet eorum nominum Divinorum, quæ de perſona aliqua Divinâ quovis modo dicuntur, ſive relativè ad aliam perſonam, ſive ſubſtantialiter & ad ſeipſam, vel reſpectu creaturæ; quodcunque exprimatur nomen, unus eſt ſemper indiviſus cultus, qui exhibetur inſeparabili Trinitati Domino Deo noſtro: quem jubemur adorare, & illi ſoli ſervire. Et inſeparabiliter exaudit Trinitas.

Conſectarium.

2. Ex hoc veriſſimo theoremate conſequitur; non eſſe idoneum adorationis & invocationis modum, ſi tribus diſtinctis adorationibus & invocationibus tres perſonæ, continuatâ ſerie veluti ſeorſim adorentur & invocentur: ita ut una eademque petitio, primò offeratur Patri, & deinde ſtatim iteretur Filio, & tertiò repetatur ad Spiritum Sanctum; ſecundâ primam, & tertiâ ſecundam immediatè excipiente. Supplicatio enim facta uni perſonæ, non eſt iteranda immediatè ad aliam perſonam; ne in unum ſimpliciſſimum religioſi noſtri cultûs objectum aliquam diviſionis vel ſeparationis aut ſeparabilitatis ſpeciem inducere videamur. Neque huic incommodo ſufficienter medetur ſuccedens adoratio & invocatio quarta, quaſi collectoria, in hunc modum: Deus Pater miſerere mei, Deus Fili miſerere mei, Deus Spiritus Sancte miſerere mei: Sancta Trinitas miſerere mei. Hac enim formulâ periculosè diſperguntur prius cogitationes & conceptiones precantis, veluti ad diverſa objecta, quas poſtea recolligere conatur, cum collectione objectorum in unum. At verò, quæ in divinis dicuntur nomina collectiva, ea non ſunt propriè collectiva; quia collectio diſperſionem præſupponit & diverſitatem, quæ in Deo non eſt. Vide Thom. 1. part. 1. quæſt. 31. art. 1. ad 2.

Plura argumenta, quæ indoneam eſſe oſtendunt iſtam precandi formulam in conſectario improbatam.

3. Conſectarium iſtud ex propoſito theoremate evidenter deducitur. Quocirca, ut Conſectarii veritas clariùs eluceſcat, confirmatum imus theorema illud quod propoſuimus, §. 1. de indiviſo cultu, & indiviſâ exauditione. Ea autem precandi formula, quam diximus non eſſe idoneam, nullo nititur præcepto vel exemplo ſacræ Scripturæ, vel catholicæ antiquitatis: imò ab eiſdem, & à doctrina etiam ſaniorum ſcholaſticorum, & ab ipſa ratione theologicâ diſcrepat. Sicut manifeſtum eſt ex ſacrarum literarum & doctorum Eccleſiaſticorum teſtimoniis, ſuprà allatis, capitib. 17. & 18. & 19. & 20. &c. & ex eis quæ hic ſubjiciam. Neque huic formulæ, quæ nobis haud immeritò improbatur, favent verba Domini de baptiſmo, Matth. 28: 19. ubi non plures invocationes; ſed una Patris & Filii & Spiritûs Sancti invocatio præcipitur. Quemadmodum & Apoſtoli verba, 2 Cor. 13. verſ. ult. & in ſalutationibus, in Epiſtolarum principiis, non niſi unam continent invocationem. Vide cap. 17. & cap. 28. & cap. 32.

Confirmatio Theorematis.

4. Filius ait. Quicquid petieritis in nomine meo, hoc faciam; ut glorificetur Pater in Filio. Joan. 14: 13.

13. Ergo cum Patre, in ſuo Mediatoris nomine invocatur, & cum Patre exaudit. Nec ſeparatus eſt Spiritus Sanctus, qui (ut loquitur Auguſtinus, lib. 5. de Trinitate cap. 11.) eſt ineffabilis quædam Patris Filiique communio. Vide verba Gregorii Thaumaturgi, ſuprà, cap. 8. §. 4. & verba quæ adferuntur ex ea expoſitione fidei, quæ Juſtino tribuitur, eod. cap. §. 5. & verba Nyſſeni, cap. 21. §. 4.

5. Athanaſius ſuprà, cap. 18. §. 5. dixit, Patris & Filii & Spiritûs Sancti eſſe impartibilem dignitatem. Idem, orat. 2. contra Arianos, ait; Chriſtianorum fidem ſervantem indiviſibilem unitatem Deitatis adorare. Et in fine epiſtolæ ad Serapionem, de Spiritu Sancto: Veri adoratores adorant Patrem in Spiritu & veritate, id eſt, inſeparabiliter cum Filio & Spiritu Sancto. Huc tedit ſumma illius expoſitionis Athanaſii, in fine illius epiſtolæ. Vide ejuſdem verba de hymno triſagio, ſuprà, cap. 16. §. 2.

Ioan. 4: 23. 24.
In Spiritu & veritate.

6. Patres Concilii Conſtantinopolitani œcumenici ſecundi, in ſymbolo illius Concilii, profitentur ſe credere in Spiritum ſanctum, *τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον.* *Iidem Patres, epiſt. ad Damaſum & alios occidentales (apud Theodoretum, lib. 5. Hiſt. Eccleſ. cap. 9.) ajunt Patris & Filii & Spiritûs Sancti eſſe *ὁμότιμον τὴν ἀξίαν.*

συμπροσκυνούμενον.

7. Baſilius magnus Cæſarienſis, dixit ſuprà, cap. 17. §. 8. Ne partiaris quæ impartibilia ſunt; ne ſcindas quæ non ſcinduntur: Trinitas non dirumpitur; colenda eſt in una & æternâ gloriâ. Vide ibi plura. Idem, lib. 5. contra Eunomium, cap. 12. Deum & Verbum & Spiritum dicit eſſe unam Deitatem, quæ ſola adoranda eſt. *εἰς Θεὸν καὶ Λόγον καὶ Πνεῦμα, μίαν οὖσαν θεότητα, τὴν καὶ μόνην προσκυνητήν.* Idem lib. de Spiritu Sancto, ad Amphilochium, cap. 18. *ὡς γὰρ ἡ κρατοῦσα ἡμῶν ἀρχὴ καὶ ἐξουσία μία, οὕτω καὶ ἡ παρ' ἡμῶν δοξολογία μία, καὶ οὐ πολλαί.* Et poſtea, eodem lib. cap. 26. ait: *ἐν τῇ προσκυνήσει ἀχώριστον [ἀπὸ] πατρὸς καὶ υἱοῦ τὸ πνεῦμα ἅγιον.* Hæc Baſilius Cæſariæ Cappadociæ Epiſcopus.

Una & æterna gloria.
Una Deitas, quæ ſola adoranda eſt.
δοξολογία μία, καὶ οὐ πολλαί.

8. Gregorius Nyſſenus, ſuprà cap. 13. §. 2. prohibet ſciſſionem & partitionem cultûs, ne multitudo cogitetur Deorum. Et propter unitatem Deitatis in Patre & Filio & Spiritu Sancto, iccirco (ait) una eſt apud nos adoratio, & collaudatio una. Vide etiam ejuſdem verba, ſuprà, cap. 21. §. 4. & infra, cap. 31. §. 4.

Una adoratio & collaudatio una.

9. Baſilius Epiſcopus Seleucienſis, orat. 32. ait, de Patre & Filio & Spiritu Sancto, quòd trium ſit impartibilis honor, *ἀμέριστος ἡ τιμή.*

Honor impartibilis.

10. Gregorius Nazianzenus, orat. 24. *προσκυνῶμεν τὴν μίαν ἐν τοῖς τρισὶ θεότητα.* id eſt: Adoremus unam in tribus Deitatem. Et orat. 42. Patrem & Filium & Spiritum Sanctum ait eſſe tria *ὁμόδοξα.* Unum autem eſſe eſſentiâ, & impartibilitate adorationis, *τῷ ἀμερίστῳ τῆς προσκυνήσεως.* Et eâdem oratione Chriſtianos vocat Trinitatis adoratores. Et orat. 37. ait; *ἡ τοῦ ἑνὸς προσκύνησις, τῶν τριῶν ἐστι προσκύνησις, διὰ τὸ ἐν τοῖς τρισὶν ὁμότιμον τῆς ἀξίας, καὶ τῆς θεότητος.* id eſt: unius adoratio trium eſt adoratio, propter æqualem eandemque trium perſonarum dignitatem ac divinitatem. Et poſteà, eadem orat. *σέβειν Θεὸν τὸν πατέρα, Θεὸν τὸν υἱὸν, Θεὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τρεῖς ἰδιότητας, θεότητα μίαν, δόξῃ καὶ τιμῇ καὶ οὐσίᾳ καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένην.* id eſt: Ut colamus Deum Patrem, Deum Filium Deum Sp. Sanctum; tres proprietates, unam Deitatem, nec gloriâ nec honore, nec eſſentiâ, nec regno diviſam. Idem orat. 44. de æqualitate & unitate cultûs & adorationis, & potentiæ, & perfectionis, & ſanctitatis Patris & Filii & Spiritûs Sancti, ait: *μία σύνταξις, λατρεία μία, προσκύνησις, δύναμις, τελειότης, ἁγιασμός.* Idem, in arcanis, carmine tertio, (tom. 2. oper. Nazianz. pag. 164. edit. Pariſ. græcol. an. Dom. 1630.) Trinitatem dicit eſſe *ὁμόσεπτον:* quod vocabulum, cum vocabulo *ὁμοούσιος* collatum, denotat unitatem indiviſibilem adorationis naturæ illius unius & indiviſibilis. Et ibidem, *κράτος οὐ πολύσεπτον,* id eſt, potentiam non cultu diviſam. Item, ibidem;

Adoremus unam in tribus Deitatem.
τῷ ἀμερίστῳ τῆς προσκυνήσεως.
Unius adoratio trium eſt adoratio.
μὴ μεριζομένην.
ὁμόσεπτον.

Οὔτε Τριὰς πολύσεπτος, ἐπεὶ Φύσις ἐστ' ἀνέκοπος. *Id eſt,* Neque Trinitas cultu diviſa eſt; quia natura eſt indiviſibilis. Idem Nazianz. in Iambicis, carm. 3. [tom. 2. pag. 193. ejuſdem edit. græcol. Pariſ. ann. Dom. 1630.]*

* *Πατὴρ σὺν υἱῷ καὶ πανάγνῳ πνεύματι,*
Τριὰς προσώποις εὐκρινής, μονὰς Φύσει.
Μήτ' οὖν ἀριθμῷ συγχέῃς ὑποστάσεις,
Μήτ' αὖ θεὸν σὺ προσκυνῶν τέμῃς Φύσιν.
Μία Τριὰς γάρ, εἷς θεὸς παντοκράτωρ.
id eſt:
Pater cum Filio & Sanctiſſimo Spiritu,
Trinitas perſonis diſcreta, unitas naturâ.
Neque igitur numero confundas hypoſtaſes,
Neque rurſus Deum tu adorans ſcindas naturam.
Una enim Trinitas, unus Deus omnipotens.

11. Epiphanius, in Encorato, paragrapho ſeu capite 24. Dicit eandem Deitatem eſſe in Trinitate, & hanc ipſam Trinitatem eſſe in una Deitate. Et celebrandum ac glorificandum eſſe Patrem in Filio, & Filium in Patre, cum Spiritu Sancto, ſanctitatem unam, cultum unum, unam Deitatem, unam glorificationem. [*μίαν ἁγιαστείαν, μίαν λατρείαν, μίαν θεότητα, μίαν δοξολογίαν.*] Et hæreſ. 65. §. 8. *ἓν ἀξίωμα.*

Una Deitas, unus cultus.

12. Cyrillus Alexandrinus dixit, ſuprà, cap 17. §. 17. Sicut eſt una fides, unum baptiſma; ita unam eſſe Patris & Filii & Spiritûs Sancti adorationem.

13. Dionyſius Areopagita, lib. de divinis nominibus, cap. 3. initio capitis; Invocantes (inquit) benigniſſimam & bonitate eminentiſſimam Trinitatem. Oportet enim nos orationibus ſeu precibus primum ad ipſam, ut bonorum fontem vel primam bonitatem, ſurſum ferri. *χρὴ γὰρ ἡμᾶς ταῖς εὐχαῖς πρῶτον ἐπ' αὐτήν, ὡς ἀγαθαρχίαν, προσανάγεσθαι.* Et eodem lib. cap. 13. ait; nos debere *ἑνιαίως ὑμνεῖν τὴν ὅλην καὶ μίαν θεότητα, τὸ πάντων αἴτιον ἕν. καὶ ἑνικῶς αἴτιον καὶ ὑπὲρ αὐτὸ τὸ ἓν ὄν,* &c. unitè ſeu uniter celebrare integram & unam Deitatem, quæ omnium cauſſa eſt una, & unicè cauſſa, & eſt pluſquam una, &c. Vide infrà, cap. 33. §. 7.

πρώτον. ἑνιαίως.

14. Ambroſius ſuprà, cap. 14. §. 2 Ideo (inquit) unitas honoris, quia unitas poteſtatis. Idem tract. in ſymbol: Apoſtol. cap. 5. Unus cultus, una veneratio, una ſanctificatio ſemper Patris & Filii & Spiritûs Sancti eſt. Neque enim dignum eſt aut Filium deiuiſſe Patri, aut Spiritum Sanctum deiuiſſe Filio, ſicut impii hæretici mentiuntur. Nos verò hoc præcaventes, ſervemus bonum propoſitum, quod à ſanctis Patribus ſuſcepimus: adoremus Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, in Filio Patrem, in Spiritu autem Sancto Patrem & Filium intelligentes: diſtinguentes, antequam conjungamus; & jungentes, antequam dividamus: Unitatem in Trinitate venerantes, & Trinitatem in Unitate confitentes. Tota ergo à nobis ſancta Trinitas adoranda eſt: quia tota regalis eſt; quia unius poteſtatis & unius gloriæ eſt. Hæc ibi Ambroſ. Idem, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. probat Spiritum Sanctum cum Patre & Filio adorare.

Ideo unitas honoris, quia unitas poteſtatis, &c.

15. Auguſtinus, lib. contra ſermonem Ariano-

norum, cap. 35. Trinitas ego unus Deus ſolus magnus & bonus, cui uni & ſoli, ſicut præcepit lex ejus, illâ, quæ *latria* dicitur, ſervitute ſervimus. Ipem Epiſt. 66. ad Maximum medicum: Ac per hoc, ſi Patri & Filio & Spiritui Sancto latria debetur & exhibetur à nobis, de qua dictum eſt; Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies: procul-dubio Dominus Deus noſter, cui ſoli per latriam ſervire debemus, non eſt Pater ſolus, nec Filius ſolus, nec ſolus Spiritus Sanctus; ſed ipſa Trinitas unus Deus ſolus, Pater & Filius & Spiritus Sanctus. Hæc Auguſt.

λατρεία.

Matth. 4: 10.

Ipſa Trinitas unus ſolus Deus, cui ſerviendum.

16. Neceſſe quidem non eſt, ut ſemper in orationibus noſtris vel omnia tria vocabula perſonalia, vel commune aliquod eſſentiale, vel vocabulum Trinitatis expreſsè proferamus; ſed quamvis unius tantùm, vel duarum perſonarum vocabula ore proferamus, neceſſe eſt tamen animo ſemper poſſidere ἀχώριςον τὴν ἔννοιαν de Patre & Filio & Spiritu Sancto, ut ex divina ſcripturâ monet auctor expoſitionis fidei, quæ Juſtino tribuitur: Ut non imaginemur ſectionem aut diviſionem ullo modo, quaſi mente cogitari poſſit Filius ſine Patre, vel Spiritus ſeorſim à Filio; ut monuit Gregor. Nyſſenus, ſuprà c. 21. §. 4.

17. His ſacrarum literarum, & Catholicæ antiquitatis, ſacrarum literarum doctrinam cuſtodientis, præceptis atque inſtitutis conſentanea eſt perpetua Veterum praxis, ipſorumque adeò Prophetarum & Apoſtolorum; in quorum ſcriptis exempla cultûs & invocationis & laudationis omnia indiviſam ſpirant unitatem. Neque uſquam in ſacris literis una eademque petitio ſemel ad unam aliquam, vel ad duas perſonas divinas, perfectè propoſita, repetitur immediatè ad perſonam in prima propoſitione non nominatam. Non enim omiſſa eſt illa perſona: ſed in & cum perſonis nominatis intelligitur συνεπινοεῖται: ut docuimus cap. 21. & hoc cap. & infrà etiam docebimus cap. 31.

Praxis prophetarum & Apoſtolorum.

18. Idem cernere eſt in praxi veteris Eccleſiæ, & Catholicorum Patrum; in quorum ſcriptis ſæpe occurrit invocatio Trinitatis, expreſſo vocabulo Trinitatis. Paſſim autem contra Arianos aliosque hæreticos profitentur, quocumque vocabulo ſive perſonali ſive eſſentiali uſurpato, ſe ſemper colere indiviſo cultu inſeparabilem Trinitatem. Unde quandoque uſu-venit, ut oratio inchoata ad perſonam aliquam, claudatur, quaſi diſertis verbis expreſſa fuiſſet ad Trinitatem: & oratio inchoata ad Trinitatem, ita claudatur, ac ſi directa eſſet ad perſonam Patris: ſic, *in nomine Filii tui*, &c. & ſæpe oratio inchoata ad aliquam perſonam, claudatur celebratione Trinitatis, tanquam unius Dei & Patris luminum, à quo deſcendit omnis donatio bona. De quo Epiphanius, in Ancorato, cap. 73. ὗτος ὁ Θεὸς δοξαζόμενος ἐν Ἐκκλησίᾳ, Πατὴρ ἀεὶ, Υἱὸς ἀεὶ, Πνεῦμα ἅγιον ἀεί. Hic eſt Deus qui in Eccleſia celebratur, Pater ſemper, Filius ſemper, Spiritus Sanctus ſemper. Et paullò pòſt ibidem: Patrem in Filio, & Filium in Patre, cum Spiritu Sancto; Cui gloria [ᾧ ἡ δόξα] & imperium, in ſecula ſeculorum, Amen.

Praxis veteris Eccleſiæ & catholicorum Patrum.

19. Nam unitas Deitatis eſt, quæ à Chriſtianis adoratur. Unitas, inquam, in Trinitate; & Trinitas adoratur in unitate: ideò una eſt & inſeparabilis adoratio. Unde fit, ut indifferenter pro eodem adorationis objecto habeatur ſemper ab orthodoxis, ſive nominent Patrem, ſive Filium, ſive Spiritum Sanctum: ſive Patrem & Filium, ut in ſalutationibus Apoſtolicis: ſive Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, ut in baptiſmo: ſive commune nomen *Patrem noſtrum*, ut in oratione Dominicâ; vel Dominum aut Deum, ut in Pſalmis & alibi in ſcripturis; ſive Trinitatem, ut in ſcriptis veterum Patrum frequenter. Et quodcunque horum vocabulorum protulerint, non dubitant claudere orationem, *in nomine Filii tui unigeniti.* Non, quod Filius vel ſibi, vel Spiritui Sancto, vel Trinitati ſit Filius: ſed, quia Filius eſt Mediator inter Deum Trinitatem & homines; ut oſtenſum cap. 19. & quia unus ille Deus, quem in nomine Mediatoris invocamus, eſt veluti ſui ipſius Filius; quia Pater & Filius, licet diſtinctæ perſonæ, unus eſt Deus, cum utriuſque Spiritu: & hi tres unus Deus. Hinc Syneſius, hymno tertio, Deum ſic alloquitur:

Perpetuum adorationis objectum, ſancta & individua Trinitas.

In nomine Filii tui unigeniti.

Πατέρων πάντων
Πάτερ, αὐτοπάτωρ,
Προπάτωρ, ἀπάτωρ,
Υἱὲ σεαυτοῦ.
id eſt:
Patrum omnium
Pater, Pater tui ipſius,
Ante-Pater, ſine Patre,
Fili tui ipſius.

αὐτοπάτωρ.

υἱὲ σεαυτοῦ.

Et infrà, eodem hymno:

Σὺ τὸ τίκτον ἔφυς,
Σὺ τὸ τικτόμενον.
id eſt:
Tu es quod parit,
Tu es quod paritur.

Et paullò pòſt, ibidem:

Ὑμνῶ σε μονάς.
Ὑμνῶ σε τριάς.
Μονὰς εἶ Τριὰς ὤν.
Τριὰς εἶ μονὰς ὤν.
id eſt:
Cano te Unitas:
Cano te Trinitas.
Unitas es, Trinitas quum ſis:
Trinitas es, Unitas quum ſis.

Unitas. Trinitas.

Et eodem ſenſu Auguſtinus dixit, Patrem genuiſſe de ſe alterum ſe, Epiſt. 66. ad Maximum medicum: Et Gregorius Nazianzenus in carmine, quod inſcribitur, *Ad ſuam animam*, (tom. 2. operum Nazianz. edit. Pariſ. græcol. an. Dom. 1630. pag. 176.) ſupplicans Chriſto, ſic eum compellat: ἄναξ, σοφῶν μέλημα, καὶ τρισσὸν φάος. *id eſt*; O Rex, ſapientum carmen, & trina lux! Memor ſcilicet, quando Chriſto ſupplicat, ſe invocare Trinitatem, in nomine Mediatoris.

Alterum ſe.

20. Idem ſenſus orationis illius in Liturgia S. Marci: Domine Deus noſter, qui duodecim Apoſtolos elegiſti, & inſufflâſti in facies eorum, & dixiſti eis; *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remittitis peccata*, &c. libera nos Domine ab exſecratione, &c. gratiâ & miſerationibus, & benignitate unigeniti Filii tui. Per quem & cum quo tibi gloria & imperium cum ſanctiſſimo & bono & vivifico Spiritu, nunc & ſemper. Ubi oratio ad Chriſtum inchoata, clauditur quaſi directa ad Patrem: propter indiviſibilitatem objecti, & operationis divinæ, & adorationis Trinitatis.

12. Sic in liturgia Chryſoſtomi; *Chorus ait*: Dignum & juſtum eſt adorare Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, Trinitatem conſubſtantialem & inſeparabilem. *Sacerdos ſubjicit:* Dignum & juſtum eſt te canere, te benedicere, te laudare, tibi gratias agere, te adorare in omni loco dominationis tuæ. Tu es enim Deus ineffabilis, &c. *Chorus*; Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth. *Sacerdos rurſus*: Cum his etiam nos beatis virtutibus, benigne ac clemens Domine, clamamus,

Digitized by Google

mamus, & dicimus; Sanctus es, & omni ex parte Sanctus: Tu & unigenitus tuus Filius & Spiritus tuus Sanctus, Sanctus es, &c. dimitte Spiritum Sanctum in nos, & in hæc dona propoſita, &c. *Et poſtea*: Et da nobis uno ore & uno corde glorificare & laudare pretioſiſſimum & magnificum nomen tuum, Patris & Filii & Spiritûs Sancti, nunc & ſemper. *Et poſtea in eadem liturgiâ*; Credo Domine & confiteor, quod tu es Chriſtus Filius Dei viventis, qui veniſti in mundum ad ſervandos peccatores; quorum primus ego ſum! Et cœnæ tuæ myſticæ hodie, Fili Dei, me adſume participem. ——— Domine Deus meus, ne à me etiam peccatore abhorrueris. Sed tanquam bonus & benignus, dignare me effici participem ſanctiſſimi tui corporis & ſanguinis. Deus noſter, relaxa ac dimitte mihi delicta mea, &c. quoniam tuum eſt regnum & potentia & gloria, Patris & Filii & Spiritûs Sancti: *ὅτι σοῦ ἐςιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεί.*

22. Et in liturgia Baſilii, ex Arabico converſa (Tom. 6. Bibliothecæ Patrum. col. 79. edit. 4.) Domine Deus Jeſu Chriſte, conſubſtantialis Patri & Spiritui Sancto, Verbum Dei Patris immaculatum: tu es panis vivus, &c. reſpice hanc oblationem Panis & vini, &c. ut fiat hic panis ipſum corpus tuum ſanctum, & hujus calicis commiſtio, ipſe ſanguis tuus pretioſus; ut ſit nobis omnibus medicina, ſanitas, & ſalus animabus, corporibus, & ſpiritibus noſtris: quia tu es Deus noſter, teque decet gloria & magnificentia, & Filium tuum juſtum, & Spiritum Sanctum vivificantem, æqualem tibi, &c. Ubi oratio ad Filium directa, clauditur quaſi directa ad Patrem. Nam ſemper inſeparabiliter adoratur Deus Trinitas. Item, in græca liturgia Baſilii, in ipſo principio: Deus Deus noſter, qui cœleſtem panem, univerſi Mundi nutrimentum, Dominum noſtrum & Deum Jeſum Chriſtum miſiſti; nos à damnatione immunes conſerva in ſacrificio, *ἐν τῇ ἱερυργίᾳ* ſanctorum tuorum Sacramentorum. Quia ſanctificatum & glorificatum eſt undequaque pretioſum & magnificum nomen tuum Patris & Filii & Spiritûs Sancti.

Semper inſeparabiliter adoratur Deus Trinitas.

23. Et in precatione S. Baſilii, quæ ad finem anaphoræ legitur, (Tom. 6. Bibl. Patr. col. 22.) in procemio dicitur: Adoretur divina Trinitas. Et ipſa precatio incipit: Sacerdos magne, & religioſorum Domine Chriſte Deus noſter, qui te ipſum obtuliſti Genitori tuo, &c. & ſic clauditur: Pro cunctis autem gratiis beneficiiſque tuis, quæ nobis exhibita ſunt, laudem & gloriam efferimus tibi, & Patri tuo, qui te miſit nobis Redemtorem, ſanctoque tuo Spiritui.

24. Sic in Miſſa S. Gregorii; Diaconus ait: Adorate Deum. Sacerdos invocat Chriſtum. Et in fine adminiſtrationis confirmationis, apud Æthiopes (Tom. 6. Bibl. Patr. col. 75.) legitur hæc oratio: O Trinitas ſancta, theſaurus benedictionum; Benedic nobis, &c. Da nobis gaudium per reſurrectionem tuam: cuſtodi animam ſervi tui Claudii Regis noſtri, & fiat in tempore ejus gratia, pax, charitas, & humilitas! Per unicum Filium tuum Dominum & Redemtorem noſtrum Jeſum Chriſtum, cum quo, tibi, & Spiritui Sancto eſt gloria & poteſtas, in ſecula ſeculorum, Amen.

Cur in doxologiis mentio interdum fiat tantùm unius perſonæ.

25. Ob hanc rationem etiam in concluſionibus precationum laudatoriis, interdum fit mentio ſolius Patris, interdum ſolius Filii; quia tantundem id valet, atque ſi mentio trium fieret perſonarum ſanctiſſimæ Trinitatis, cujus eſt una gloria & una glorificatio. Quam etiam ſanctam & individuam Trinitatem ſingulari numero compellamus, propter unitatem Deitatis; etiamſi diſerta fiat mentio Patris & Filii & Spiritûs Sancti; vel etiam, quando vocabulum Trinitatis uſurpamus, & unâ petitione inſeparabiliter invocamus: neque unam eandemque petitionem repetimus ad ſingulas perſonas; quia individua Trinitas ſimul colitur.

26. Zacharias Mitylenenſis, diſputationem ſuam de mundi opificio, claudit hac precatione: *Ὦ δέσποτα καὶ δημιουργὲ τοῦ δε τοῦ παντός, ὦ πάτερ καὶ λόγε καὶ πνεῦμα ἅγιον, ὦ θεία τριάς, καὶ τρισσὴ καὶ ἁγία μονάς, πάτερ ἄναρχε καὶ ἀγέννητε, υἱὲ ἀνάρχως γεγεννημένε, πνεῦμα θεῖον, προελθὸν ἀνάρχως ἐκ πατρός, τριὰς ἀρρήτως εἰς μονάδα ἀνακεφαλαιωμένη, μονὰς ἀνεκφράςως ἐν τριάδι προσκυνουμένη, καὶ μὴ καταλαμβανομένη, Τριὰς ἄκτιςε, ἀΐδιε καὶ ὁμοούσιε, ἡ πρώτη καὶ μακαρία φύσις, καὶ τῶν ὄντων ἀρχή, ἡ ἄφθονος ἀγαθότης, καὶ τὸ ὄντως ὄν· δοίης ἡμῖν καθᾶραι τὸν νοῦν*, &c. *id eſt*: O Domine & opifex hujus univerſi, O Pater & Verbum & Spiritus Sancte, O divina Trinitas, & trina ac ſancta unitas, Pater ſine principio & ingenite, Fili ſine principio genite, Spiritus Divine procedens ſine principio ex Patre, Trinitas inexplicabili modo in Unitatem relata: Unitas ſupra quam dici poteſt, in Trinitate adorata, nec comprehenſa: Trinitas increata, æterna & conſubſtantialis, prima & beata natura, & rerum principium, copioſa & ſine invidia bonitas, & ipſum verè Ens: Da nobis mentem expurgare, &c. Ubi unâ petitione in ſingulari numero ſemel propoſitâ Pater & Filius & Spiritus Sanctus, una in Tribus natura, & in unitate Trinitas conſubſtantialis invocatur. Neque cultus inſeparabilitati officit vocabulorum Patris & Filii & Spiritûs Sancti ſeparata pronunciatio ac neceſſaria ſeparatio propter imperfectionem creaturæ: ſicut neque unius vocabuli plures ſyllabæ per ſucceſſionem temporalem prolatæ, quicquam ejuſmodi denotant in Deo; neque trina merſio unitatem tollit baptiſmi & unius invocationis Trinitatis in baptiſmo. Vide ſuprà, cap. 10. §. 10. 11. & 12.

Invocatio Trinitatis.

27. Dionyſius Areopagita, lib. de myſtica Theologiâ, initio capitis primi: *Τριὰς ὑπερούσιε καὶ ὑπέρθεε καὶ ὑπεράγαθε, τῆς χριςιανῶν ἔφορε θεοσοφίας, ἴθυνον ἡμᾶς ἐπὶ τὴν τῶν μυςικῶν λογίων ὑπεράγνωςον καὶ ὑπερφαῆ καὶ ἀκροτάτην κορυφήν. id eſt*: Trinitas ſuperſubſtantialis & ſumme Deus, & ſumme bonus, Chriſtianorum de Deo ſapientiæ magiſter: dirige nos ad pluſquam ignotum & pluſquam lucidum & ſummum myſticorum oraculorum faſtigium. Vide etiam lib. de divinis nominibus, cap. 3. initio capitis.

Vide infrà cap. 33. §. 7.

28. Autor operis de unita Deitate Trinitatis ad Theophilum, quod Athanaſio tribuitur, lib. 1. ſic compellat & invocat Trinitatem Deum: Tu une Deus, Pater & Fili & ſancte Spiritus, qui unitam Deitatem nobis declaraſti, ſacroſanctæ ſolius Divinitatis indiviſam gloriam revelaſti, & perfectam Trinitatis tuæ ſempiternitatem demonſtraſti. ——— Impenſiſſime obſecro tuæ tranquillitatis gloriam, ut perducas me ad ſtatum perfectum fidei, confeſſionis meæ verba promentem.

Indiviſa gloria.

26. Sic Prudentius, lib. Cathemerinon, initio hymni ſexti; unâ petitione ſemel propoſitâ implorat præſentiam Patris & Filii & Spiritûs Sancti:

Ades Pater ſupreme,
Quem nemo vidit unquam;
Patriſque ſermo Chriſte:
Et Spiritus benigne:
O Trinitatis hujus
Vis una, lumen unum,
Deus ex Deo perennis,
Deus ex utroque miſſus!

Hæc Prudentius, hym. 6. Cathemerinon.

30. In

Τριαδικόν.

30. In officio, quod Græcis *λειτεργία τῶν προηγιασμένων*, id eſt, liturgia myſteriorum antè conſecratorum dicitur, in Bibliotheca Patrum, tom. 2. græcolat. occurrit ſæpe *τριαδικόν*, id eſt, verſus de Trinitate, verbis quidem diverſis; at ſenſu ubique eodem. Exempla quædam ſubjiciam: Tom. 2. græcol. Bibl. Patr. pag. 109. (edit. Pariſ. ann. Dom. 1624.) Ut Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, uno animo omnes fideles glorificemus dignè, obſecremus unitatem Divinitatis in tribus ſubſiſtentem hypoſtaſibus [*εὐξώμεθα μονάδα Θεότητος, ἐν τρισὶν ὑπάρχησαν ὑποςάσεσιν*] inconfuſam manentem, ſimplicem, individuam [*ἀδιαίρετον*] & inacceſſam, per quam redimimur à ſupplicio ignis.

Τριὰς ἀμέριστε μονάς.

Et pag. 110. *Τριὰς ἀμέριςε μονὰς, ἡ πανεργὸς καὶ παντοδύναμος, ὁ Πατὴρ, ὁ υἱός, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· σὺ Θεὸς μȣ, καὶ Φῶς, καὶ σὲ ἀνυμνῶν προσκυνῶ. id eſt:* Trinitas indiviſa unitas, omnium opifex & omnipotens, Pater Filius & Spiritus Sanctus: Tu Deus meus, & lumen, teque celebrans adoro. Et rurſus, eâdem pag. Patrem & Filium glorificamus, & Spiritum Sanctum, dicentes; Trinitas ſancta, ſalva animas noſtras.

ἀρχὴ ἄτμητος.

Et pag. 111. Unus Deus in tribus perſonis, una natura, & principium inſecabile [*μία δὲ Φύσις καὶ ἀρχὴ ἄτμητος*] inconfuſum manens ante ſecula [*ἀσύγχυτος μένων προαιώνιος.*]

σύνθρονε μονάς.

Et pag. 112. *Ἄναρχε Τριὰς, ἀμέριςε ȣ̓σία, σύνθρονε μονὰς, ὁμότιμε τῇ Φύσει, ὑπεράρχιος δόξα καὶ βασιλεία, σῶζε τȣ̀ς πίςει ἀνυμνοῦντάς σε. id eſt:* Expers principii Trinitas, impartibilis eſſentia, eodem inſidens throno unitas, ejuſdem honoris naturâ, principatibus ſuperior gloria, & regnum: ſerva nos, qui te fide canimus & celebramus. Item aliud Triadicum, eâdem pag. *τὸ τριλαμπὲς τῆς μιᾶς Θεότητος εὐσεβῶς ὑμνήσωμεν, βοῶντες, ἅγιος ὁ πατὴρ ὁ ἄναρχος, ὁ συνάναρχος υἱός, καὶ θεῖον πνεῦμα, Φώτισον ἡμᾶς, πίςει σοι λατρεύοντας, καὶ τοῦ αἰωνίȣ πυρὸς ἐξάρπασον. id eſt:* Trium fulgorem unius Deitatis piè celebremus, clamantes: Sanctus Pater expers principii, Filius ſimul principio carens, & Divine Spiritus; illumina nos qui fide tibi ſervimus, & de igne æterno eripe.

τὸ τριλαμπὲς τῆς μιᾶς Θεότητος.

Trinitati Deo gloria.

31. Similiter in doxologia: Auguſtinus; Beati (inquit) mundi corde; quoniam ipſi Deum videbunt: Cui Deo, id eſt, Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, quæ Trinitas unus eſt Deus, honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen! lib. 3. contra Maximinum, cap. 12. Et Epiphanius hæreſ. 62. in fine: Pater & Filius & Spiritus Sanctus, ipſa Trinitas, Deitas una, una doxologia, una dominatio. Cui gloria [*ᾧ δόξα*] honor, imperium, Patri in Filio, Filio in Patre, cum Spiritu Sancto, in ſecula ſeculorum, Amen! & Macarius Ægyptius, in fine homiliæ 12. *δόξα καὶ προσκύνησις τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι εἰς τȣ̀ς αἰῶνας, ἀμήν.* Sic in aliis multis homiliis. Et eodem ſenſu, in fine homiliæ 42. & quibuſdam aliis, dicit gloriam Chriſto: quia videlicet unius adoratio eſt trium adoratio, ut monuit ſuperiùs Gregorius Nazianzenus, §. 20. Sic Baſilius Seleucienſis, uno eodemque ſenſu gloriam tribuit Patri & Filio & Spiritui Sancto, in fine homil. 10. & gloriam tribuit Chriſto, in aliarum quarundam homiliarum clauſulis. Similiter Gregorius Neocæſarienſis Thaumaturgus, ſerm. primo in annunciationem Beatæ Mariæ Virginis diſſertationem ſuam de Chriſto claudit hac doxologiâ: Cui gloria, honor & imperium, cum immaculato Patre, & ſanctiſſimo ac vivifico Spiritu! Et poſtea in fine ſermonis tertii in eandem annunciationem, loquutus de Chriſto, ſubjicit hanc doxologiam: Cui gloria, decus & imperium, nunc & ſemper! Ubi non minùs intelligenda eſt inſeparabilis Trinitatis indiviſa glorificatio.

Unius perſonæ invocatione invocatur Trinitas.

32. Sic in celebratione Euchariſtiæ, diriguntur orationes quandoque ad Chriſtum, & quandoque ad Patrem; ſed in omnibus intelligitur ſancta & individua Trinitas, cujus una gloria & una adoratio. Ideo una eademque oratio ad aliquam perſonam directa & conſummata, non repetitur immediatè ad aliam perſonam. Nam unius adoratio eſt trium perſonarum adoratio.

33. Dicimus (inquit Fulgentius) ſacrificium non ſoli Patri, ſed ſimul unum Patri Filioque offerri. Illi autem (hæretici Ariani) Patri ſoli exiſtimant immolari. lib. 2. ad Monimum cap. 3. Ubi ſermo illi eſt de ſacrificio corporis & ſanguinis Domini. Et poſtea eodem libro, cap. 4. Ecce! (inquit) amicorum Dei ſacrificio prorſus Eccleſiæ Catholicæ concordat oblatio; quæ ſic ſacrificat Patri, ut ſimul omni ſacrificet Trinitati. Quoniam ut ſancti Patriarchæ ſacrificium quod Filio jubebantur offerre, ſciebant ſe Patri ſimul & Filio, placitis obſequiis exhibere. Et cap. 5. Sacrificium illud acceptabile Deo, quod communiter Patri & Filio ſupplex offert fidelium pariter devotio. Item eodem capite: Scire debent omne cujuſlibet honorificentiæ & ſacrificii ſalutaris obſequium & Patri & Filio & Spiritui Sancto, hoc eſt, ſanctæ Trinitati, ab Eccleſia Catholicâ pariter exhiberi. In cujus utique uno nomine manifeſtum eſt, ſanctum quoque baptiſmum celebrari. Neque enim præjudicium Filio vel Sancto Spiritui comparatur, dum ad Patris perſonam precatio ab offerente dirigitur, cujus conſummatio, dum Filii, & Spiritûs Sancti complectitur nomen, oſtenditur nullum eſſe in Trinitate diſcrimen. Quia, dum ad ſolius Patris perſonam honoris ſermo dirigitur, bene credentis fide tota Trinitas honoratur. Et cùm ad Patrem litantis deſtinatur intentio, ſacrificii munus omni Trinitati uno eodemque offertur litantis officio. Nos itaque, dum Trinitati, quæ unus & verus eſt Deus, unum ſacrificium offerimus, variis hæreticorum non moveamur objectis; cùm ad hoc faciendum ac robuſtiſſimè retinendum, & divinitus promulgatis inſtruamur oraculis, & præcedentium ſanctorum firmemur exemplis. Hæc ibi Fulgentius.

Omne obſequium Sanctæ Trinitati pariter exhibetur.

Uno eodemque officio.

Id ipſum docent doctores ſcholaſtici.

34. Id-ipſum docuerunt ſequuti Catholicam antiquitatem Doctores ſcholaſtici. Alexander Alenſis in ſua ſumma Theologicâ, part. 3. qu. 30. membro 1. art. 3. prolixè docet, unam ſemper eſſe adorationem Patris & Filii & Spiritûs Sancti; unam, inquam, numero, ſimpliciter unam & indiviſam. Id ipſum docet Thomas Aquinas, ſecundâ ſecundæ. qu. 81. art. 3. ad primum. & qu. 84. art. 1. ad tertium. Doctores communiter (inquit Franciſ. à S. Clara) ipſis perſonis Divinis præcisè ſumtis, id eſt, ſub ratione formali conſtitutivâ perſonarum, quæ eſt relatio, negant ſubeſſe terminum formalem adorationis latriæ: ſed hoc Deitati ſolùm primò competit; relationibus autem prout identificantur cum eſſentia. Hæc Franciſcus à S. Clara, in expoſitione Confeſſionis Anglicanæ, orat. 28.

Sequuntur duodecim rationes, pro eadem doctrina.

35. Suffragatur & ratio Theologica, ſecundùm quam, *ἐκ τῶν κοινῶς ὁμολογȣμένων τὰ ἀμΦιβαλλόμενα δέχεται τὴν λύσιν.* Ex eis quæ communi omnium conſenſu approbantur, ſolutionem recipiunt ea, quæ in controverſiam vocantur. Ut monet Gregorius Nyſſenus, Tract. de communibus notionibus.

Has rationes adfert Alenſis, loco citato:

1. Adorare reſpicit illud quod eſt commune

F tribus

tribus perſonis ; nempe majeſtatem. (Thomas vocat excellentiam.)

2. Uno amore amamus bonitatem divinam unam in tribus perſonis : ergo ſimiliter, cùm eadem ſit majeſtas in tribus perſonis, quæ eſt ratio adorationis ; unum eſt debitum adorationis : & ita unâ adoratione adorantur tres perſonæ.

3. Una eſt potentia, quâ Pater poteſt generare Filium, & quâ Filius poteſt generari à Patre : ſed adoratio ſequitur potentiam ; quia ratione potentiæ debetur Deo adoratio : cùm igitur eadem ſit poteſtas eſſentialis generationis activæ & paſſivæ, licet differant ſecundùm rationem intelligendi vel modum ; ergo & eadem adoratio debita Patri, & Filio, & pari ratione Spiritui Sancto, qui procedit ab his. Nec dici poteſt, eſſe aliam & aliam hujuſmodi potentiam : poſitâ enim in Deo diverſitate potentiarum, ſequeretur diverſitas eſſentiarum.

4. Adoratio convenit Deo ſecundùm cauſſalitatem, reſpectu creaturæ : ergo convenit toti Trinitati una & eadem indiviſa adoratio.

5. Relativa ſunt generans, genitum, & procedens, pari ratione. Sicut ergo circumincedunt ſe relativa, & unum in alio intelligitur, nec unum ab alio per intellectum poteſt ſeparari ; & honor geniti eſt in honore gignentis, & è converſo ; & ſic etiam de Spiritu Sancto, unde honor eſt in honore, & dignitas in dignitate : ergo non erit ſeparare honorem ſequentem ad proprietatem, quâ Pater, ut Pater ; & ad proprietatem, quâ Filius, ut Filius, adoratur : imò unus in alio intelligitur : ergo una eſt ſemper adoratio, ſive comprehendat intellectus eſſentiam ; ſive perſonam : & maximè ſecundum quod una eſt ab alia ; quia ſic ſe habent ſecundum relationem.

Ex his rationibus concludit in reſolutione Alenſis, dicendum ; quòd ſimpliciter una eſt adoratio trium perſonarum in Trinitate, quâ adoratur Pater & Filius & Spiritus Sanctus. Et tum reſpiciendo diſcretionem trium perſonarum, unus & idem honor & eadem adoratio debetur toti Trinitati : tum reſpiciendo eſſentiam, ſimiliter unus & idem honor numero debetur ei, & eadem adoratio. Hæc Alenſis.

His adjici poſſunt, ex præcedentibus capitibus & hoc ipſo capite, etiam aliæ rationes :

6. Relationes perſonarum divinarum inter ſe, ſeu ad invicem, non exeunt ad creaturas. cap. 11. Omne autem nomen dictum de Deo, reſpectu creaturæ, prædicatur de tribus perſonis ſimul. cap. 12. Relatio igitur creaturæ ad Deum reſpicit Trinitatem.

7. Terminus formalis, ſeu objectum primum divini cultûs, eſt una Deitas in tribus ; ut fusè oſtenſum ſuprà, hoc ipſo capite : hinc ſequitur inſeparabilitas adorationis, & impoſſibilitas ſeparationis.

8. Creatura colit Creatorem ; & homo colit eum, à quo & ad cujus imaginem factus eſt : factus eſt autem à Trinitate ad imaginem Trinitatis : ergo colit Trinitatem. Non eſt factus ad imaginem unius perſonæ ſeorſim, nec ab una perſonâ ſeorſim factus : cap. 13. Ergo non colit unam perſonam ſeorſim ; ſed indiviſo cultu adorat inſeparabilem Trinitatem factorem ſuum.

9. Illum colimus, illum oramus, illi gratias agimus, qui nobis omnia bona donat : qui eſt Pater luminum, à quo deſcendit omnis donatio bona & omne donum perfectum. Hic autem non eſt una aliqua perſona ſeorſim, ſed ſancta & individua Trinitas : cap. 12. §. 2. ergo.

10. Omnis operatio Dei erga nos eſt indiviſa operatio Trinitatis : cap. 8. & ſequentibus, & cap. 21. Et omnis relatio creaturæ ad Deum reſpicit Trinitatem indiviſè : ergo omnis noſter cultus indiviſè fertur ad Trinitatem : & à Trinitate ſuſcipitur indiviſè. Hinc Dominus noſter nos docuit orare *Patrem noſtrum, qui eſt in Cœlis*, &c. *id eſt:* Sanctam & individuam Trinitatem. cap. 18. & paſſim in ſcripturis jubemur invocare nomen Domini, hoc eſt, unum nomen unius Dei noſtri, ſanctæ & individuæ Trinitatis ; in cujus etiam nomine baptizati ſumus. capitibus. 15. & 17. (De relationibus loquimur inter Deum & nos, exceptis eis quæ fundantur in myſterio incarnationis, quo tamen myſterio non impeditur unitas adorationis ; ut patet ex verbis Cyrilli & aliorum Patrum, cap. 17. & cap. 21. & hoc ipſo cap. & ex verbis ipſius Domini incarnati, quibus eundem ſibi honorem depoſcit cum Patre, in Euangelio Joannis paſſim ; quippe unus immutabiliter atque inſeparabiliter cum Patre & Spiritu Sancto æternus Deus. Huc pertinet oratio Stephani ad Chriſtum, Act. 7: 59. & comprecationis illæ Apoſtolicæ à Deo Patre & Domino Jeſu Chriſto ; de quibus vide cap. 32.)

11. Trinitatem Deum colunt Angeli cultu indiviſo : quorum nobis imitandum exemplum proponitur. de quo vide cap. 16.

12. Denique qui Filium videt, videt & Patrem, videt Spiritum Sanctum : & unius perſonæ adoratio eſt omnium adoratio : Ergo, non poteſt in diverſas adorationes diſtrahi debita adoratio Trinitatis. Sicut non poteſt vera fides in Trinitatem Deum, in multiplicem fidem dividi.

Concluſio. Ergo Pater & Filius & Spiritus Sanctus, unus Deus, unâ adoratione, invocatione, laudatione, à nobis ſemper adorandus, invocandus, laudandus eſt ; quippe unus verus Deus, ſancta & inſeparabilis Trinitas, quæ cultum noſtrum ſuſcipit & orationes exaudit inſeparabiliter.

CAPUT. XXIV.

Id ipſum oſtenditur in Chriſto orante & exaudiente.

ATque hoc uſque adeò certum eſt & perpetuæ veritatis, ut ipſo etiam Chriſto orante exaudiat inſeparabiliter individua Trinitas : quæ etiam à Chriſto orante invocatur unâ inſeparabili invocatione. Adeóque rogando Patrem, eâdem oratione ſimul inſeparabiliter ſupplicat Chriſtus ſibi ipſi (qui ſimiliter atque adeò inſeparabiliter facit eadem, quæcunque facit Pater) & Spiritui Sancto ; qui à Patre Filioque ita procedit, ut in Patre Filioque maneat indiviſibiliter & inſeparabiliter. Teſtatur Scriptura, Deum in Chriſto reconciliare Mundum ſibi (2 Corinth. 5: 19. Coloſſ. 1: 20.) id eſt : non ſoli Patri, nec ſoli Filio ; ſed inſeparabiliter Patri & Filio & Spiritui Sancto. Vide ſupra capitib. 12. & 19. & 20. & infra capitib. 25. & 26. & 27.

2. Secundùm hominem rogat ; Divinitate imperat. ait de Chriſto loquens Ambroſius, lib. 4. de fide cap. 3. Et poſtea lib. 5. cap. 2. Non poteſt (inquit) per eandem naturam adorare quaſi ſervus, & adorari quaſi Dominus.

3. Et Auguſtinus de Chriſto ait : Quomodo non Patrem rogat ut homo, qui cum Patre exaudit ut Deus? lib. 3. contra Maximinum cap. 14. Item : Ex hoc enim rogat, quo minor eſt Patre : quo verò æqualis eſt, exaudit cum Patre. lib. 1. de Trinitate cap. 10.

4. Oportet enim lectorem Sacræ Scripturæ *δοκιμάζειν καὶ διακρίνειν, πότε μὲν περὶ τῆς θεότητος τοῦ Λόγου λέγει, πότε δὲ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων αὐτοῦ·* *Regula.*

αὐτοῦ· ἵνα μὴ ἑτέρα ἀνθ' ἑτέρων νοοῦντες παραπταίωμεν, οἷα πεπόνθασιν οἱ αἱρετικοί. id eſt: Explorare & diſcernere, quando de Verbi Deitate loquatur, & quando de ejus humanis: ne altera pro alteris intelligentes offendamus, ſicut contigit hæreticis. ut rectè monet Athanaſius, epiſt. ad Serapionem, contra eos qui dicunt Filium eſſe creaturam.

5. Huc pertinent verba illa Cyrilli Alexandrini, lib. de recta fide ad Theodoſium Imperatorem cap. 32. *ὁ εἷς καὶ μόνος κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐκ τῆς προσκυνούσης ἀνθρωπότητος, καὶ ἐκ τῆς προσκυνουμένης θεότητος, τὸ εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι Θεός τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος, ἀληθὲς ἔχει ἐφ' ἑαυτῷ. id eſt:* Unus & ſolus Dominus Jeſus Chriſtus, ex humanitate adorante & Divinitate adoratâ, verè in ſe habet unde & eſt & nominatur Deus ſimul & homo.

Humanitate adorante, & Deitate adorata.

6. Et quæ idem Pater ſcripſit, orat. 2. de recta fide ad religioſiſſimas Reginas, cap. 11. *αὐτὸς οὖν ἄρα γέγονεν ἀρχιερεὺς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ τοι παρὰ πάντων τὰς θυσίας δεχόμενος θεϊκῶς. αὐτὸς τὸ θῦμα κατὰ τὴν σάρκα. αὐτὸς ὁ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν ἱλασκόμενος, κατά γε τὴν θεότητος δύναμιν. id eſt:* Ipſe proinde ſecundùm humanam naturam factus eſt Pontifex; quanquam, ut Deus eſt, ab omnibus illi ſacrificetur. Ipſe eſt, qui ſecundùm carnem factus eſt victima. Idem ipſe rurſum eſt, qui ſecundùm Divinitatis autoritatem peccatis noſtris propitius ac clemens eſt.

CAPUT. XXV.

De Chriſti ſubjectione & minoritate.

Filius minor eſt ſecundùm aſſumtam humanitatem.

SEcundùm formam Dei eſt æqualis Patri Filius. Idemque ſecundùm formam ſervi eſt minor Patre: minor eſt ſeipſo; nam exinanivit ſeipſum, non amittendo Divinitatem, ſed aſſumendo humanitatem: minor eſt Spiritu Sancto, de quo conceptus eſt, & de quo ipſe ex Eſaia lectionem recitavit, eamque in ſe completam eſſe docuit:
Eſai. 61:1. Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me, Evangelizare pauperibus miſit me: &c. Hoc
Luc. 4:17. 18. ſapienter obſervavit Auguſtinus, lib. 1. de Trinitate cap. 7. & cap. 11. & epiſt. 66. & lib. contra ſerm. Arian. cap. 34. & lib. 3. contra Maximin. cap. 14. qui etiam alibi ait (lib. 83. quæſtionum, quæſt. 69.) Regula Catholicæ fidei ſic ſe habet, ut cùm aliqua in ſcripturis dicuntur de Filio, quod ſit minor Patre, ſecundùm ſuſceptionem hominis intelligatur. Cùm verò ea dicuntur, quibus demonſtratur æqualis, ſecundùm id quod Deus eſt accipiantur. Hæc ibi.

2. Atque huc pertinent verba illa Athanaſii, dialog. 1. contra Macedonianos: *Υἱὸς Πατρὶ τὴν αὐτὴν ἔχει φύσιν, ὑποτασσόμενος οὐχὶ φύσει τῆς θεότητος, ἀλλὰ τῇ οἰκονομίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ γὰρ ὑποτασσόμενος, ἔχει τὶ θέλημα, ὃ κολάζει, ἵνα τὸ τοῦ προστάσσοντος ποιήσῃ. Πατρὸς δὲ καὶ Υἱοῦ ἓν ἐστι θέλημα τῷ λόγῳ τῆς θεότητος. id eſt:* Filius eandem cum Patre habet naturam, ſubjectus, non naturâ Deitatis, ſed diſpenſatione humanitatis. Qui enim ſubjicitur, voluntatem aliquam habet quam comprimit; Ut voluntatem præcipientis exſequatur. At Patris & Filii una eſt voluntas ratione Deitatis. Et paullò pòſt, *τὴν ὑποταγὴν τῆς δουλικῆς μορφῆς ἀνειληφὼς, ὑπὲρ ἡμῶν ὑποτάσσεται τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ, οὐ φύσει θεότητος, ἀλλ' ἑνώσει μορφῆς δουλικῆς, ἧς ἔλαβε. id eſt:* Subjectionem ſervilis formæ aſſumens ſubjicitur pro nobis ſuo ipſius Patri, non naturâ Deitatis, ſed unione formæ ſervilis quam aſſumſit.

3. Et ejuſdem Athanaſii verba, in fine libri, *περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου.* De humana naturâ ſuſceptâ à Deo Verbo: Ubi ait, *Ioan.* 14: 28.
καὶ ὅτι λέγει, ὁ πατὴρ μου ὁ πέμψας μέ, μείζων μου ἐστιν, ἐπειδὴ ἄνθρωπος γέγονε, μείζονα αὐτοῦ λέγει τὸν πατέρα. Λόγος δὲ ὢν τοῦ πατρὸς ἴσος ἐστιν αὐτοῦ, ἐγὼ γάρ φησι, καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν, καὶ ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα, καὶ οὐκ ἀπὸ ἁρπαγῆς ἔχει τὸ εἶναι αὐτὸν ἴσον τῷ πατρὶ, ἀλλὰ *Philip.* 2: 6.
κατὰ φύσιν ἴσος ἐστι καὶ ὁμοούσιος τῷ πατρὶ, διότι ἐκ πατρικῆς οὐσίας γεγέννηται. id eſt: Et quando [*Chriſtus*] dicit, Pater qui miſit me, major me eſt: quatenus homo factus eſt, eatenus Patrem ſe ipſo majorem dicit: quatenus autem eſt Verbum *Ioan.* 10: 30. & 14. 9.
Patris, ipſi æqualis eſt. Ego enim, inquit, & Pater unum ſumus. Et, qui vidit me, vidit & Patrem. Neque ex raptu habet quod ſit æqualis Patri, ſed per naturam æqualis eſt & conſubſtantialis Patri, quia ex Paterna ſubſtantia genitus eſt.

4. His conformia ſunt illa Auguſtini verba: *Philip.* 2: 6.
Ideò in formâ Dei æqualem eſſe Deo, non ei rapina fuerat, ſed natura: quoniam id naſcendo ſumſit, non ſuperbiendo præſumſit. Propterea verò Patrem dicit eſſe majorem, quia ſeipſum exinanivit, formam ſervi accipiens, non amittens Dei: propter quam formam ſervi, non tantùm Patre, verum etiam ſeipſo & Spiritu Sancto minor factus eſt. Nec tantùm hæc excellentiſſimâ Trinitate; ſed etiam minoratus eſt paullò minus *Hebr.* 2:9.
ab Angelis: hominibus quoque minor fuit, quando parentibus ſubditus fuit. *Luc.* 2: 51.
Hæc Aug. epiſt. 66. ad Maximum medicum.

5. Athanaſius, orat. 2. contra Arianos, poſt medium: *τί δὲ θαυμαστὸν, ἢ τί ἄπιστον, εἰ ὁ τὸ πνεῦμα διδοὺς Κύριος λέγεται καὶ αὐτὸς τῷ πνεύματι χρίεσθαι; ὅπου γε χρείας πάλιν ἀπαιτούσης οὐ παρῃτήσατο διὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ εἰπεῖν ἑαυτὸν καὶ ἐλάττονα τοῦ πνεύματος. id eſt:* Quid autem miri, aut quid incredibile, ſi Dominus qui Spiritum dat, dicitur & ipſe Spiritu ungi? Qui ubi uſus requirebat, non recuſavit ratione humanitatis ſuæ ſeipſum etiam inferiorem Spiritu pronunciare. Hæc ibi Athanaſius, qui hoc confirmat ex verbis Chriſti dicentis; ſe in Spiritu ejicere dæmonia, Matth. 12: 28. Et illud Eſaiæ vaticinium ſibi applicantis, Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me. Eſai. 61: 1. Luc. 4: 18. 21.

6. Ideò autem nuſquam ſcriptum eſt, (inquit Auguſtinus,) quòd Deus Pater major ſit Spiritu Sancto; vel Spiritus Sanctus minor Deo Patre: quia non ſic aſſumta eſt creatura, in qua appareret Spiritus Sanctus, ſicut aſſumtus eſt Filius hominis, in qua formâ ipſius Verbi Dei perſona præſentaretur. lib. 2. de Trinitate cap. 6. Item: Propter has ergo corporales formas, quæ ad eum ſignificandum, & ſicut humanis ſenſibus oportebat demonſtrandum temporaliter exſtiterunt, miſſus dicitur etiam Spiritus Sanctus: non tamen minor Patre dictus eſt, ſicut Filius propter formam ſervi. quia illa forma ſervi inhæſit ad unitatem perſonæ: illæ verò corporales ſpecies, [*videlicet, columba, flatus, & lingua ignea*] ad demonſtrandum, quod opus fuit, ad tempus apparuerunt, & eſſe poſtea deſtiterunt. Aug. lib. 2. de Trinitate cap. 7. Iſta Auguſtini obſervatio docet deſtitutam eſſe idoneo fundamento eam, quæ apud quoſdam Patres invenitur, expoſitionem, quâ interpretantur verba Domini dicentis, *Pater meus major me eſt*, ac ſi dicta eſſent *διὰ τὴν ἐκ τοῦ πατέρος γέννησιν*, propter autoritatem originis, quaſi major eſſet Pater quia Pater. Nam hac admiſſâ interpretatione, etiam Spiritus Sanctus pari ratione dici poſſet minor Patre & Filio, à quibus procedit. Quod tamen de Spiritu Sancto nuſquam ſcriptum

Rejicitur quorundam parer-mena.

Ioan. 14: 28.

invenitur, neque valida eſt argumentatio ex eo, quòd Filius dicatur minor Patre; non enim par ratio eſt, quia invenitur in Filio natura creata aſſumta perſonaliter, ita ut Deus Filius ſit verè homo, & qua homo ſit verè minor Patre, atque adeò minor ſeipſo, & Spiritu Sancto. Proceſſio autem unius perſonæ Divinæ ab alia in unitate ejuſdem Deitatis inæqualitatem non admittit. Ideo ait Leo primus, Epiſcopus Romanus, epiſt. 83. ad Palæſtinos; *Sine veritate carnis non diceret Dominus, Patrem ſe eſſe majorem.*

Regula. 7. Obſervatu digna eſt illa tripartita canonica regula, quam proponit Auguſtinus, inquiens; *Quædam ita ponuntur in Scripturis de Patre & Filio, ut indicent unitatem æqualitatemque ſub-* *Ioan. 10: 30.* *ſtantiæ;* ſicuti eſt: Ego & Pater unum ſumus. Et, Cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbi- *Philip. 2: 6.* tratus eſt eſſe æqualis Deo. & quæcunque talia ſunt. *Quædam verò ita, ut minorem oſtendant Filium, propter formam ſervi, id eſt, propter aſſumtam creaturam mutabilis humanæque ſubſtan-* *Ioan. 14: 28.* *tiæ;* ſicuti eſt quod ait: Quoniam Pater major me eſt. Et, Pater non judicat quenquam: ſed *Ioan. 5: 22.* omne judicium dedit Filio. Nam paullò pòſt conſequenter ait, Et poteſtatem dedit ei judicium facere; quoniam Filius hominis eſt. *Quædam porrò ita, ut nec minor nec æqualis oſtendatur, ſed tantùm, quòd de Patre ſit, intimetur;* ut eſt *Ioan. 5: 26.* illud: Sicut habet Pater vitam in ſemet-ipſo, ſic dedit Filio vitam habere in ſemet-ipſo. Et illud, *Ioan. 5: 19.* Neque enim poteſt Filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit Patrem facientem. ——— quibus verbis non inæqualitas, ſed nativitas ejus oſtenditur. Hæc Auguſtinus, lib. 2. de Trinitate, cap. 1.

Phil. 2: 6. 8. Ambroſius ait: Sed ut verbo utar ſcripturæ, non minor natus. ſed minoratus, hoc eſt, minor factus eſt. Quomodo autem minor factus; niſi quia, cùm in formâ Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemet-ipſum exinanivit? Non amittens utique quod erat; ſed aſſumens quod non erat, quia formam ſervi accepit. ——— Non quaſi rapinam habebat æqualitatem cum Patre, quam in natura ſui tanquam Deus & Dominus poſſidebat. Unde addidit: *formam ſervi accepit.* Contrarium utique ſervus, & æqualis. Æqualis ergo in Dei formâ; minor in ſuſceptione carnis, & hominis paſſione. Nam quomodo eadem poſſet minor eſſe æqualiſque natura? Quomodo autem, ſi minor eſt, eadem ſimiliter facit quæ Pater facit? Nam, quemadmodum eadem operatio diverſæ eſſet poteſtatis: Numquid ſic poteſt minor, quemadmodum major, operari? aut una operatio poteſt eſſe, ubi diverſa ſubſtantia eſt? Itaque accipe Chriſtum, ſecundùm Divinitatem, minorem non poſſe dici. Hæc Ambroſ. lib. 2. de fide, cap. 4.

9. Cyrillus Alexandrinus, libro proſphonetico, ad Theodoſium Imperatorem, de recta fide in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, cap. 26. *εἷς υἱός, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριςός, καὶ πρὸ σαρκός, καὶ ὅτε πέφηνεν ἄνθρωπος. id eſt:* Unus eſt Filius, & unus Dominus Jeſus Chriſtus, & ante carnem, & quando ſuſceptâ carne homo apparuit. Et ejuſdem libri cap. 28. *ποτὲ μὲν ἔφασκεν, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν πατέρα· ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν. ποτὲ δὲ αὖ πάλιν, ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐςιν. οὐ μείων γὰρ ὢν τοῦ πατρὸς, κατά γε τὸ ἐν οὐσίᾳ ταὐτὸν, καὶ κατὰ πᾶν ὅτι οὖν, τὸ ἰσοςατοῦν. ἐν ἐλάττοσιν εἶναί φησι, διὰ τὸ ἀνθρώπινον.* Et c. 29. *Κηρύττεται δὲ καὶ διὰ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ποτὲ μὲν, ὡς ὅλος ὢν ἄνθρωπος, σεσιωπημένης αὐτοῦ τῆς θεότητος, οἰκονομικῶς· ποτὲ δὲ αὖ πάλιν ὡς Θεός, σεσιωπημένης αὐτοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. ἀδικεῖται δὲ κατ' οὐδένα τρόπον, διὰ τὴν ἀμφοῖν εἰς ἑνότητα σύμβασιν. id eſt:* Quandoque *Ioan. 14: 9.* dixit: qui vidit me, vidit & Patrem. Ego & Pa- *c. 10: 30.* ter unum ſumus. Quandoque rurſus: Pater meus *c. 14: 28.* major me eſt. Quamvis enim, ſive ſubſtantiæ identitatem, ſive aliud quodcunque, in quo cum Patre conferri queat, ſpecies; Patre nequaquam minor ſit: tamen propter aſſumtam humanitatem, Patre minorem ſe vocat. Et cap. 29. Quin ſacræ quoque literæ diſpenſatoriâ quadam ratione, Divinitate ejus ſuppreſſâ, totum interdum prædicant ut hominem: contra nonnunquam humanitate ejuſdem tacitâ, totum quandoque inſinuant, ut Deum. Attamen propter utriuſque in unitatem [*id eſt, duarum naturarum in unam eandemque perſonam*] coitionem, nullâ hac quidem in re afficitur injuriâ. Et ejuſdem libri: cap. 30. ait; *τὴν ἀνθρωπότητα ἡνῶσθαι τῷ Λόγῳ κατὰ σύμβασιν οἰκονομικήν. id eſt:* Humanitatem unitam eſſe Verbo ſecundùm coitionem œconomicam ſeu diſpenſatoriam. Item eodem lib. cap. 31. *προσλαβοῦσα γὰρ ἡ τοῦ Λόγου φύσις τὸ ἀνθρώπινον, οὐκ ἀνθρωπότης ἐςαι ψιλὴ· νικῶσα δὲ μᾶλλον ἰδίᾳ δόξῃ τὸ προσληφθὲν. ἐν ἀκλονήτῳ σώζεται διαμονῇ τῆς θεοπρεποῦς ὑπεροχῆς. id eſt:* Enimverò Verbi natura, humanitate ſuſceptâ, non eſt nuda humanitas: exſuperans autem magis propriâ gloriâ id quod aſſumtum eſt, in immota atque inconcuſsâ perſiſtit divinæ excellentiæ conſtantiâ.

10. Similiter Leo, hujus nominis primus, Epiſcopus Romanus, ſerm. 3. in ſollemnitate nativitatis Domini: Quamvis (inquit) alia ſit [natura] quæ ſuſcipitur; alia verò quæ ſuſcipit: in tantam tamen unitatem convenit utriuſque diverſitas, ut unus idemque ſit Filius, qui ſe, & ſecundùm quod verus eſt homo, Patre dicit minorem: & ſecundùm quod verus eſt Deus, Patri profitetur æqualem. ——— Sacramentum itaque unitæ cum infirmitate virtutis, propter eandem hominis naturam, minorem Patre dici Filium ſinit. Deitas autem quæ una eſt in Trinitate Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti, omnem opinionem inæqualitatis excludit. Hæc ibi Leo. Apud quem ſimilia lector inveniet, ſerm. 7. in eadem ſollemnitate. vide lib. 2. cap. 11. §. 4.

11. Fulgentius, lib. de fide orthodoxa, ad Donatum, cap. 6. Æqualis eſt Filius Patri, & minor eſt Filius Patre: æqualis verâ Divinitate; minor verâ humanitate. Æqualis, quia in principio *Ioan. 1: 1.* erat Verbum, & erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Minor autem, quia Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis. Et lib. contra ſermonem Faſtidioſi Ariani, cap. 6. Hæretici incorpoream Divinitatem non niſi corporaliter cogitantes, cùm ſecundùm naturam dicunt Filium minorem, ſub imagine Chriſtiani nominis, quam fallaciter prætendunt, idololatriæ nefando crimine ſemet-ipſos involvunt. Quid enim eſt Deum majorem, & Deum minorem in ſingulis perſonis dicere, niſi diverſi generis diverſæque virtutis idola, non in parietibus; ſed, quod deterius eſt, in cordibus collocare? Hinc enim ſe duos Deos colere Arriani evidenter oſtendunt, dum æqualem Patri Filium negant; & cùm minorem non aſſumtione carnis, (quod fidei veritas habet;) ſed naturâ immenſæ divinitatis aſſeverant. Hæc Fulgentius. Et Patres Concilii Hiſpalenſis ſecundi, cap. 13. Humanæ (inquiunt) naturæ inſinuatio; Pater *Ioh. 14: 28.* major me eſt.

CAPUT.

Caput. XXVI.

De Dei adventu, & miſſione perſonæ Divinæ.

PAter & Filius & Spiritus Sanctus Deus Trinitas inſeparabilis ubique ſemper in rebus omnibus eſt eſſentiâ, præſentiâ, potentiâ, ſive, ut loqui amant ſcholaſtici, eſſentialiter, præſentialiter, potentialiter. In ipſo vivimus, & movemur, & ſumus. *καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέςηκε.* Neque de loco in locum venit aut mittitur perſona aliqua divina, ſecundùm formam Dei, per motum localem, aut loci mutationem: nam Deus immenſus eſt & prorſus immutabilis, *παρ' ᾧ οὐκ ἔςι παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα.* implet omnia, excedit omnia, nullo loco contineri poteſt. Nullus (inquit Hilarius) ſine Deo, neque ullus non in Deo locus eſt. In cœlis eſt, in inferno eſt, ultra maria eſt. Ineſt interior, excedit exterior. Ita cùm habet atque habetur, neque in aliquo ipſe, neque non in omnibus eſt.

Act. 17: 28. Coloſſ. 1: 17. Iacob. 1: 17. Ierem. 23: Epheſ. 4: 1 Reg. 8. Eſai. 42. & 66. Iob. 11. Act. 7. & 17. Hilar. lib. 1. de Trinitate. Vide Fulgent. lib. 2. ad Monimum, cap. 6. & lib. 2. ad Traſimundum, cap. 11.

2. Venire autem dicitur Deus, quando novo modo ſe exhibet præſentem, ubi prius non fuit illo modo præſens. Sic Filius venit in carne: Deus venit olim ad Abrahamum, in ſpecie hominis: ad Moſen per ſpeciem ignis in rubo: & quotidie venit in corda electorum per opus gratiæ. Et ceſſantibus aut non comparentibus illis modis, dicitur Deus diſcedere & abeſſe, nempe quoad illum modum præſentiæ.

3. Modi, quibus venire dicitur Deus, ſunt liberæ manifeſtationes præſentiæ divinæ per opus aliquod ad extra, viſibile aut inviſibile. Unde diſtinguitur adventus Dei. Alius enim eſt *viſibilis* adventus, quo Deus viſibiliter venit per creaturam copoream & viſibilem: ad quem modum reducitur omnis modus ſenſibilis, qui ſenſu aliquo percipitur corporali, ut quando ſe præſentem exhibet per vocem audibilem, ſicut factum legimus. Geneſ. 22. Exod. 20. & 1 Sam. 3. & 1 Reg. 19. Matth. 3. ſic per prædicationem Evangelii venit ad nos: & quando amovet candelabrum, diſcedere dicitur Deus. Alius eſt adventus *inviſibilis*, quando Deus venit inviſibiliter in corda hominum, & eſſe illic incipit per operationem gratiæ.

4. Quandoque venit & adeſt una perſona divina aliquo certo modo, quo non venit aut adeſt alia perſona: ſicut eveniſſe novimus, quando baptizatus eſt Dominus noſter Jeſus Chriſtus, ubi exhibita eſt præſentia Patris quidem per vocem è Cœlo ſonantem; Filii autem in carne; & Spiritûs Sancti per ſpeciem columbæ (ne incarnationem illam putes fuiſſe, ſed ſpeciem; inquit Ambroſius, lib. 3. de Spiritu Sancto cap. 1.) Opus tamen illud, per quod una aliqua perſona venit aut præſens eſt, operatur inſeparabiliter ſanctiſſima Trinitas Pater & Filius & Spiritus Sanctus. Et ubicunque eſt una aliqua perſona divina, ibi eſt tota Trinitas: ideò, quamvis ſolus Filius caro factus ſit, tamen etiam in Filio incarnato eſt Pater, & ipſe in Patre, & Spiritus Sanctus in Patre & in Filio, & Pater & Filius in Spiritu Sancto, ſicut ante incarnationem. Neque adeſt una perſona ſine aliis perſonis, ſed ſancta & inſeparabilis Trinitas [*ἡ ἁγία καὶ ἀδιαίρετος Τριὰς*] inſeparabiliter adeſt, ubicunque adeſt una aliqua perſona divina. Neque inſeparabilitati officit iſta modorum quorundam præſentiæ diverſitas; ut oſtenſum ſuprà cap. 10.

5. Quemadmodum originaliter Pater eſt & operatur à nullo, Filius autem eſt & operatur à Patre, & Spiritus Sanctus à Patre Filioque, neque inſeparabilitati officit hic ordo; ſicuti palàm fecimus ſuprà cap. 10. Ita etiam quando advenit Trinitas, (ſive diverſis adhibitis præſentiæ modis; ſive uno modo, ut per opus ſpirituale gratiæ in corde hominis) Pater venire quidem dicitur, at non dicitur mitti: non enim habet de quo miſſus ſit, aut ex quo procedat; ut rectè loquitur Auguſtinus, lib. 4. de Trinitate, cap. 20. Filius autem & Spiritus Sanctus mitti dicuntur à quo procedunt ſecundùm originem; videlicet, Filius à Patre; & Spiritus Sanctus à Patre & Filio. Attamen miſſus à mittente nullatenus ſeparatur; ut rectè monet Gaudentius Epiſcopus Brixienſis, ſerm. 14. de promiſſione Paracleti. Et hoc non eſt inæqualitas ſubſtantiæ, ſed ordo naturæ: non quod alter prior eſſet altero, ſed quod alter eſſet ex altero. ut loquitur Auguſtinus ſcribens de hac miſſione, lib. 3. contra Maximinum cap. 14. Vide ejuſdem Auguſt. verba, lib. 4. de Trinitate, initio capitis vigeſimi, & in fine cap. 21.

Ioan. 1: 11. & 14: 23. 26. & 15: 26. & 16: 7. 8. 13. 27 28. & 17: 3. 8.

6. Filius ſecundùm formam Dei à ſolo Patre mittitur, at ſecundum aſſumtam ſervi formam, mittitur à Trinitate Deo; quia hæc forma aſſumta opus eſt commune Trinitatis, & ſecundùm hanc formam minor eſt Patre, & ſeipſo, & Spiritu Sancto. Auguſtinus dicit; miſſum eſſe Filium ut homo fieret, & hanc miſſionem intelligendam eſſe ſecundùm formam Dei, à ſolo Patre: eundemque Filium miſſum eſſe; quia Verbum caro factum eſt: & ſecundùm hanc formam ſervi miſſum eſſe à Patre, & à ſe ipſo, & à Spiritu Sancto. Lib. 2. de Trin. cap. 5. & lib. 4. cap. 20. & lib. 3. contra Maximinum, cap. 20. Ubi etiam verba illa Eſaiæ, cap. 48. verſ. 16. *Et nunc Dominus miſit me, & Spiritus ejus*: Chriſto tribuit, ſic de ſeipſo loquenti ſecundùm aſſumtam humanitatem. Quomodo etiam ea verba interpretati ſunt, Baſilius lib. 3. contra Eunomium. Ambroſius in ſymbol. Apoſtol. cap. 6. & lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 1. Hieronymus comment. in Eſaiam. & Fulgentius lib. 2. ad Monimum, cap. 6. addunt etiam aliud teſtimonium ex Eſai. 61, 1. quod Chriſtus in ſe completum eſſe dicit, Luc. 4, 18. 21. Athanaſius; eundem Dominum Jeſum Chriſtum & dare Spiritum Sanctum, & accipere Spiritum Sanctum: dare quidem, quatenus eſt Deus; accipere autem, quatenus eſt homo: atque ita ipſum ſibi ipſi dare, & à ſeipſo accipere, docet prolixè, orat. 2. contra Arianos, poſt medium. Ipſe ſibi regnum dedit, conſerens ſuſcepto corpori, quod ſemper ſuâ Divinitate poſſederat: ait Petrus Chryſologus, Ravennæ Epiſcopus, ſerm. 144. Et in Liturgia Sancti Jacobi, ſacerdos, in oratione quam dicit adferens ſancta dona, ait; Deum Patrem & Filium & Spiritum Sanctum miſiſſe Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Servatorem & Redemtorem.

Diſtinctio de Filii miſſione.

Eſai. 48: 16.

Eſai. 61: 1. Luc. 4. Dat ſibi Spiritum, & à ſeipſo accipit.

Caput. XXVII.

A quo petamus & accipiamus Spiritum Sanctum.

QUando à Deo petuntur dona illa gratuita, quæ, quamvis inſeparabilia ſint opera Trinitatis, in ſacris tamen ſcripturis Spiritui Sancto plerumque appropriantur; oramus Trinitatem, ut det nobis Spiritum Sanctum, qui Patris Filiique miſſu in nobis habitet inſeparabiliter cum Patre & Filio: adeóque ut in corda noſtra veniat Deus Trinitas, opus illud gratiæ in nobis operatione inſeparabili efficiens, per quod Spiritus Sanctus, qui à Patre Filioque procedit, præſens ſit in nobis, ut in templo ſuo; certò perſuaſi, Patrem etiam & Filium in nobis manere, ſi Spiri-

A Trinitate petimus & accipimus Spiritum Sanctum, cum quo inſeparabiliter veniunt ad nos, & in nobis manent Pater & Filius.

rum Dei in nobis, ut in templo ſuo, habitantem ſentiamus: per hoc enim ſcimus illum manere in nobis, ex Spiritu quem dedit nobis. 1. Joan. 3. ult. & 4, 13. Rom. 8. &c.

2. Unde Athanaſius, epiſt. ad Serapionem, contra eos qui dicunt Spiritum Sanctum eſſe creaturam, paullò ante finem illius epiſtolæ: Id (inquit) cum ſciret beatus Paullus, non diviſit Trinitatem [οὐ διαιρεῖ τὴν Τριάδα] quemadmodum vos [Pneumatomachi,] ſed unitatem ejus docens, ad Corinthios de ſpiritualibus ſcripſit, & omnia in unum Deum Patrem conſummat, inquiens: *Diviſiones gratiarum ſunt; idem autem*

1 Cor. 12: 4. 5. 6.

Spiritus: & diviſiones miniſteriorum ſunt; ſed idem Dominus: & diviſiones operationum ſunt; idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. *ἃ γὰρ τὸ πνεῦμα ἑκάστῳ διαιρεῖ· ταῦτα παρὰ τοῦ πατρὸς διὰ τοῦ λόγου χορηγεῖται· πάντα γὰρ τὰ τοῦ πατρὸς, τοῦ υἱοῦ ἐστι, διὸ καὶ τὰ παρὰ τοῦ υἱοῦ ἐν πνεύματι διδόμενα, τοῦ πατρὸς ἐστι χαρίσματα· καὶ τοῦ πνεύματος δὲ ὄντος ἐν ἡμῖν, καὶ ἐν τούτῳ αὐτῷ ἐστιν ὁ πατήρ· καὶ οὕτως ἐστὶ τὸ, ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ πατὴρ, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν, καθάπερ εἴρηται. id eſt:* Quæ enim Spiritus ſingulis dividit, ea à Patre per Verbum ſuppeditantur. Omnia enim quæ Patris ſunt, Filii ſunt, ideóque quæ à Filio in Spiritu dantur, Patris donaria ſunt: & quando Spiritus eſt in nobis,

Ioan. 14: 23.

in eo ipſo eſt Pater: atque ita ſe habet illud dictum; *Veniemus ego & Pater, & manſionem apud eam faciemus.* quemadmodum dictum eſt. Et paullò pòſt ait idem Athanaſius: *Juſtificati*

1 Cor. 6: 11.

ſumus (ut inquit Apoſtolus) *in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri. ἀδιαίρετον γὰρ τοῦ λόγου ἐστὶ τὸ πνεῦμα, ἀμέλει λέγοντος τοῦ Χριστοῦ, ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ, συνεισέρχεται τὸ πνεῦμα οὐκ ἄλλως, ἢ ὡς ὁ υἱὸς ἐν ἡμῖν οἰκήσων, γράφοντος Ἐφεσίοις τοῦ Παύλου, ἵνα δώῃ ὑμῖν κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ, δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον κατοικῆσαι τὸν Χριστόν· τοῦ δὲ υἱοῦ ἐν ἡμῖν ὄντος, ἔστι καὶ ὁ πατὴρ, λέγοντος τοῦ υἱοῦ, ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί. id eſt:* Nam indiviſibilis eſt à Verbo Spiritus: certè loquente Chriſto, *veniemus ego & Pater*, unà intrat & Spiritus, & non aliter quàm Filius in nobis habitaturus, ſcribente ad Epheſios

Epheſ. 3: 16. 17.

Paulo, *ut det vobis ſecundùm divitias gloriæ ſuæ, virtute corroborari per Spiritum in interiore homine ut habitet Chriſtus.* Jam cùm Filius eſt in nobis, ineſt & Pater; Filio ita loquente, *ego in*

Ioan. 14: 11.

Patre, & Pater in me.

3. Baſilius magnus, libro de Spiritu Sancto ad Amphilochium, cap. 16. *ἐν πᾶσιν ἀχώριστόν ἐστι καὶ ἀδιάστατον παντελῶς Πατρὸς καὶ υἱοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. id eſt:* In omnibus inſeparabilis eſt, & prorſus indiſtans à Patre & Filio Spiritus Sanctus. Et ibidem prolixè prædicat ac demonſtrat *τὸ συναφὲς καὶ ἀδιαίρετον κατὰ πᾶσαν ἐνέργειαν, ἀπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. id eſt:* arctiſſimam ſocietatem atque indiviſibilitatem Spiritûs Sancti à Patre & Filio in omni operatione.

4. Ambroſius, libro 1°. de Spiritu Sancto, cap. 10. ait: Sic igitur venit Spiritus, quemadmodum venit Pater: quia ubi Pater eſt, ibi eſt & Filius: & ubi Filius eſt, ibi eſt & Spiritus Sanctus. Item. eod. cap. Sic ergo Spiritus venit, in quo cùm venit, & Patris & Filii plena præſentia eſt. Hæc Ambroſ.

5. Fulgentius, libro 2. ad Monimum; miſſionem Spiritûs Sancti in precibus noſtris poſtulari docet à Trinitate: non quòd Spiritus Sanctus perſonaliter procedat à Trinitate, aut mittatur a ſeipſo; ſed quia (ut ille cum Auguſtino exponit) nomine Spiritûs ibi donum ſpiritualis gratiæ deſignatur. Cum Patre autem & Filio Spiritus Sanctus dona ſua diſtribuit unicuique prout vult. 1 Cor. 12, 11.

6. Conſonat illa Eccleſiæ Æthiopicæ precatio: O ſancta Trinitas; Pater, Fili, & Spiritus Sancte, benedic ſuper populum tuum Chriſtianum, electum benedictione Cœleſti; & mitte ſuper nos gratiam Spiritûs Sancti. In Liturgia ſeu canone Univerſali Æthiopum, in Bibliotheca Patrum, tom. vi. edit. 4. col. 51.

7. Certè petimus à Sancta Trinitate adventum ipſius Spiritûs Sancti: qui adventus, reſpectu proceſſionis perſonalis quoad originem, miſſio dicitur & donatio Spiritûs à Patre Filioque; at reſpectu temporalis operis gratiæ ſpiritualis (per quod ipſe Spiritus donatur nobis, venit ad nos, & manet in nobis) eſt beneficium nobis collatum inſeparabiliter à ſancta Trinitate, Patre noſtro Cœleſti, qui dat Spiritum Sanctum petentibus ab ipſo Luc. 11: 2. 13. Deo noſtro qui nos confirmat in Chriſtum, & ungit nos, & obſignat nos, & dat arrabonem Spiritûs in cordibus noſtris, 2 Cor. 1: 21, 22.

8. De hac Spiritûs Sancti miſſione, ejuſdemque operatione, Baſilius Magnus ait: *ἀποστέλλεται μὲν οἰκονομικῶς, ἐνεργεῖ δὲ αὐτεξουσίως. id eſt:* mittitur quidem diſpenſatoriè, operatur autem ſuâ auctoritate, Baſilius homiliâ 15. quæ eſt, de fide. Et Macarius Ægyptius ait, Deum *διδόναι ἑαυτὸν ὅλον*, dare ſeipſum totum orantibus. homil. 19. & 34. Item: *δωρεὰν ἑαυτὸν χαρίζεσθαι τοῖς πιστεύουσιν. id eſt:* dono gratuito ſeipſum largiri credentibus, homilia 49. & Auguſtinus; Nec (inquit) quia illi dant, ipſe datur, ideò minor eſt Patre & Filio Spiritus Sanctus. Ita enim datur ſicut donum Dei, ut etiam ſeipſum det ſicut Deus, libro 15. de Trinitate, capite decimo nono.

Mittitur œconomicè, operatur autem ſuâ auctoritate.

Deus dat ſeipſum.

9. Unde in ordine myſteriorum, ſive in celebratione Confirmationis, ſecundùm uſum Æthiopum, in Biblioth. Patrum, tom. 6. edit. 4. col. 73. ſacerdos imponit manum ſuper eos qui baptizati ſunt, & dicit: Benedicat vobis Dominus Jeſus Chriſtus. Accipite Spiritum Sanctum per virtutem Dei Patris, per virtutem Filii Jeſu Chriſti, & per virtutem Spiritûs Sancti. Hæc ibi.

10. Sic etiam, quando oramus, ut Chriſtus habitet in cordibus noſtris per fidem, petimus à ſancta & inſeparabili Trinitate, ut in cordibus noſtris opus illud ſuum, nempe fidem, operetur, per quam fidem præſentem habeamus, & manentem in cordibus verè poſſideamus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, Dei Filium, certi etiam cum eo nos Patrem & Spiritum habere, propter inſeparabilitatem. Atque hanc Ambroſius vocat unam præſentiam, unam gratiam Patris & Filii & Spiritûs Sancti. De qua parvulis conceſsâ agit gratias Patri Filius, Matth. 11, 25. 26. Ambroſius libro primo de Spiritu Sancto, capite decimo.

A Trinitate petimus, ut Chriſtus habitet in cordibus noſtris per fidem.

Epheſ. 3: 17.

Una præſentia, una gratia Patris & Filii & Spiritûs Sancti.

CAPUT. XXVIII.

Explicatio precationis Apoſtolicæ, quæ exſtat in Epiſtolâ II. ad Corinthios cap. 13. verſ. ultimo.

In illa comprecatione Apoſtolicâ [*Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, charitas Dei, & communicatio Spiritûs Sancti ſit cum vobis omnibus*] non multiplicat Apoſtolus invocationes, neque perſonas divinas ſigillatim compellat; ſed unà eademque ſimplice precatione petit à Sancta

2 Cor. 13: verſ. ult.

& inſe-

& inſeparabili Trinitate beneficia illa, quæ, licet per modum appropriationis denominentur à diſtinctis perſonis, ſunt tamen inſeparabilia dona individuæ Trinitatis. Neque ea ſingulatim à ſingulis perſonis, ſed ſingula dona ab omnibus perſonis ſimul, id eſt, à ſanctiſſima Trinitate petuntur: ut ſcilicet, Deus noſter ſancta & inſeparabilis Trinitas largiatur nobis gratiam, quam propoſuit ac promiſit in Chriſto Jeſu Mediatore ac Servatore noſtro, ex mera ſuâ charitate, eamque charitatem & gratiam percipere ac ſentire nos faciat per communicationem Spiritûs Sancti, quem nobis promiſit Conſolatorem.

2. Ideò Athanaſius, epiſtola ad Perapionem contra eos, qui dicunt Spiritum Sanctum eſſe creaturam, paullò ante finem illius epiſtolæ, hæc ipſa Apoſtoli verba adducit pro inſeparabilitate Patris & Filii Spiritûs Sancti; *ἡ γὰρ διδομένη χάρις καὶ δωρεὰ, ἐν Τριάδι δίδοται παρὰ πατρὸς δι' υἱοῦ ἐν πνεύματι ἁγίῳ. id eſt:* gratia enim & donum quod datur, in Trinitate datur à Patre per Filium in Spiritu Sancto, *μία ἄρα καὶ ἐκ τούτων, ἡ τῆς Τριάδος ἐνέργεια δείκνυται· οὐ γὰρ ὡς παρ' ἑκάστου διάφορα καὶ διῃρημένα τὰ διδόμενα σημαίνει ὁ Ἀπόστολος· ἀλλ' ὅτι τὰ διδόμενα, ἐν Τριάδι δίδοται, καὶ τὰ πάντα ἐξ ἑνὸς Θεοῦ ἐστι. id eſt:* una igitur ex iſtis operatio Trinitatis declaratur: non enim, quaſi ab unoquoque diverſa & diviſa munera darentur, ſignificat Apoſtolus; ſed quòd ea quæ dantur, in Trinitate dentur, & quòd omnia ex uno Deo ſint.

Sic etiam Baſilius magnus, lib. 3. contra Eunomium, cap. 15. quòd non ab æquivocatione identitas, &c. in fine capitis, hæc ipſa adfert Apoſtoli verba in confirmationem doctrinæ de inſeparabilitate Trinitatis, & inſeparabili operatione Patris & Filii & Spiritûs Sancti, & propoſitis his Apoſtoli verbis; de quorum ſenſu diſſerimus, ex eis colligit omnia effici à Deo per Chriſtum in Spiritu inſeparabiliter. *ὅταν γὰρ* (inquit) *τὰ πάντα ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Πνεύματι, ἀχώριστον ὁρῶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. id eſt:* Quandoquidem omnia efficiuntur à Deo per Jeſum Chriſtum in Spiritu, inſeparabilem video operationem Patris & Filii & Spiritûs Sancti. Vide ſuprà, capitis 17. paragraphum octavum.

4. Johannes Chryſoſtomus, Comment. in illum locum poſterioris Epiſtolæ ad Corinthios, Sine diſcrimine (inquit) nunc hujus, nunc illius hypoſtaſis meminit Apoſtolus, & invenies hunc morem in epiſtolis ſæpius. —— Invenietur autem & dona ipſa iterum mutato ordine [*ἀντιστρόφως*] narrare. Num cùm dixiſſet, *gratia Chriſti & charitas Dei & communicatio Spiritûs Sancti*; alibi dicit *communionem Filii, & charitatem Spiritûs. Obſecro vos*, inquit. *per charitatem Spiritûs.* Et Corinthiis dicit: *Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in communionem Filii illius.* Sic ea quæ Trinitatis, indiviſa ſunt [*οὕτω τὰ τῆς Τριάδος, ἀδιαίρετα.*] Et ubi Spiritûs eſt communio, ea inventa eſt eſſe etiam Filii: & ubi Filii eſt gratia, & Patris eſt & Spiritûs Sancti. *Gratia enim vobis*, inquit, *à Deo Patre.* Et alibi, cùm multa ejus generа percenſuiſſet, ſubdidit: *Omnia autem hæc operatur unus & idem Spiritus, dividens ſeorſim cuique ut vult.* Et hæc dicit, non confundens perſonas [*οὐ συναλείφων τὰς ὑποστάσεις,*] abſit! ſed ſciens tum harum proprietates & diſtinctionem, [*καὶ τὸ τούτων ἰδιάζον καὶ διῃρημένον*] tum eſſentiæ unitatem [*καὶ τῆς οὐσίας τὴν ἑνότητα.*]

Rom. 15: 30.

1 Cor. 1:9.

1 Cor. 12: 11.

5. Ambroſius etiam lib. 1. de Spiritu Sancto, capitibus 11. 12. 13. his Apoſtoli verbis intelligi docet, unam gratiam Patris & Filii & Spiritûs Sancti: unam charitatem Patris & Filii & Spiritûs Sancti: unam communicationem Patris & Filii & Spiritûs Sancti. Et commentario in illum locum Apoſtoli 2 Cor. 13. verſ. ult. Trinitatis (inquit) hic complexio eſt, & unitas poteſtatis, quæ totius ſalutis perfectio eſt.

6. Theodoretus, Commentario in eadem Apoſtoli verba; Non hæc (inquit) poſuit per diviſionem: nec hæc quidem Chriſto tribuit; illa verò Patri; alia autem Spiritui. Sæpe enim charitatem in Spiritu ſtatuit, & communicationem in Filio, & gratiam in Deo & Patre. Ita etiam in priore epiſtola, cùm operationem in Patre poſuiſſet, eam paullò pòſt dixit de Spiritu. Aliter autem etiam poſuit ordinem perſonarum, non eum ſubvertens qui fuit poſitus à Domino, ſed docens; quòd ordo nominum, non ſignificat diverſitatem naturæ vel potentiæ, vel authoritatis aut dignitatis differentiam. Hæc Theodoretus, interprete Gentiano Herveto.

1 Cor. 12.

Caput. XXIX.

De Deo & Patre Domini noſtri Jeſu Chriſti.

Filii ſecundùm Deitatem ſpectati nullus eſt Deus, quia nullus eo major eſt: ſecundùm aſſumtam autem humanitatem eſt *ἀπάτωρ*, Hebr. 7. 3. ut in uno Dei atque hominis Filio, & ſine Matre Deitas, & ſine Patre ſit humanitas; ut loquitur Leo magnus, ſerm. 8. in ſollemnitate nativitatis Domini. Quamvis in utraque naturâ ſit Dei Filius naturalis, in neutra autem adoptivus; ut rectè contra Elipandum & Felicem docuerunt ac definiverunt Patres Francofurtenſes, anno Domini ſeptingenteſimo nonageſimo quarto. *Φυσικὸς υἱός, οὐ θετός.* Epiphanius Ancorat. paragr. 6. Idem quidem Deus eſt Deus Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ejuſdem Pater: ſed Deus in Trinitate, Pater autem in ſola perſona Paternâ: nam quâ minor in forma ſervi, Deum habet Trinitatem; Filius autem eſt ſolius perſonæ Paternæ, tum ante aſſumtionem carnis, tum in aſſumta carne.

2. Unde miretur fortaſſe quiſpiam, ſcriptum eſſe à Cyrillo Alexandrino, in epiſtola ad Neſtorium de excommunicatione, quam ratam habuit tertia ſynodus œcumenica; Chriſtum Immanuelem, non eſſe ſui-ipſius Deum. Nam cùm ſecundùm formam ſervi ſit minor ſeipſo; ut docuimus cap. 25. & ſecundùm eandem formam dicatur habere Deum, adeò ut Deus ſit ipſius Deus: & cùm Chriſtus homo ſit Mediator inter Trinitatem & homines; ut manifeſtum fecimus cap. 19. & cùm ſecundùm hanc formam ſervi oret Deum ſuum, & ipſo Chriſto orante ipſe idem Chriſtus ſecundùm formam Dei audiat cum Patre & Spiritu Sancto, ut oſtenſum cap. 24. & petita concedat Deus Trinitas operatione indiviſâ: [cap. 23.] manifeſtum eſt, quando Pater dicitur Deus Jeſu Chriſti, non dici *ἰδικῶς* & *κατ' ἀντιδιαστολὴν* excludendo Filium & Spiritum Sanctum. Licet ab hac loquutione abſtinendum exiſtimaverit Cyrillus, in diſputatione contra Neſtorium; ne unus Chriſtus & Filius & Dominus in duos dividi videretur; ut ibidem monet Cyrillus. Ideò in ſexto anathematiſmo ad finem ejuſdem epiſtolæ, rectè dicitur: *Εἴ τις τολμᾷ λέγειν, Θεὸν ἢ δεσπότην εἶναι τοῦ Χριστοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς Λόγον, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖ Θεὸν ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωπον, ὡς γεγονότος σαρκὸς τοῦ Λόγου, κατὰ τὰς γραφὰς, ἀνάθεμα ἔστω.* Nam perverſo iſto ſenſu nefas

An Chriſtus ſit ſui-ipſius Deus. Vide lib. 2. cap. 7. §. 2.

ſas eſt dicere; Deum Verbum eſſe Deum Chriſti. At conſtitutâ veraci confeſſione de unitate atque adeò identitate perſonæ Verbi incarnati, rectè dicimus; hunc unum eundemque Chriſtum eſſe ſuiipſius Deum: nempe non propter diverſas perſonas, ſed propter diverſas naturas in una eademque perſonâ. Et hoc ſano atque Catholico ſenſu intellecta hæc loquutio excludit Arii διαίρεσιν, & Eutychetis σύγχυσιν.

3. Omnia quæ habet Pater ſunt Filii, πλὴν τῆς ἀγεννησίας, πλὴν τοῦ εἶναι πατὴρ, πλὴν τῆς γεννήσεως. ut oſtendimus cap. undecimo, §. 4. Ergo eſſe alicujus Deum, eſt Patri Filioque commune; adeóque & Spiritui Sancto, cui competit quicquid Patri Filioque commune eſt, exceptâ ſolâ ſpiratione activâ. Unde Jeſus Chriſtus ſecundùm humanam naturam agnoſcitur conceptus ex Spiritu Sancto, non utique tanquam Patre, ſed tanquam conditore Deo; &, ut locum Eſaiæ 48: 16. exponunt Hieronymus & Ambroſius, & Auguſtinus, & alii, verba illa de Chriſto intelligenda ſunt, ſecundùm fragilitatem carnis aſſumtæ dicente, & nunc Dominus Deus miſit me & Spiritus ejus. Et Athanaſius oratione 2. contra Arianos, ſcribit Chriſtum propter humanam ſuam naturam ſeipſum minorem Spiritu Sancto pronunciare. Et Hilarius; Non ambigitur, (inquit) quin Deus ſibi ut cunctis ſit, ex ea naturâ, quâ ſervus eſt. lib. 11. de Trinitate. ubi tamen quod addit Hilarius, Chriſtum etiam Patrem ſibi ut cæteris hominibus eſſe, ex ea parte quâ homo eſt, impropriè dicitur, neque imitandum. Nam homines alii ſunt perſonæ adoptabiles: non ita Chriſtus, qui eſt proprius & naturalis Filius Dei. homines alii ſunt ſimpliciter creaturæ: at non ita Chriſtus; qui eſt Verbum caro factum, in unitate perſonæ increatæ. Vide 3. ſent. diſt. 4. & diſt. 11.

Vide ſuprà, cap. 26. §. 6.

4. Athanaſius reſpondens hæreticis abutentibus verbis Domini, quibus Patrem Deum ſuum confitetur, & inde perperam argumentantibus contra unitatem naturæ Patris & Filii, dialogo 1. contra Macedonianos, paulò antè finem, ait: τῇ μὲν θεότητι Πατὴρ αὐτοῦ ἐστιν ὁ Θεός· τῇ δὲ ἀνθρωπότητι Θεός. *id eſt*, Quoad Deitatem quidem ipſius Pater eſt Deus, quoad humanitatem verò eſt ejus Deus, Item, Ὥσπερ οὖν ἡμεῖς μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ γενόμενοι, ἔχομεν τὸν Θεὸν Πατέρα, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς Λόγος ὢν καὶ Θεός, μετασχὼν αἵματος καὶ σαρκός, ἔσχε τὸν Πατέρα Θεόν. Ὥστε λέγειν αὐτὸν· ἐκ κοιλίας μητρός μου Θεός μου εἶ σύ· ἐκ κοιλίας δὲ μητρὸς ὁ λόγος ἐγένετο, ὅτε ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔλαβε καὶ ἔτεκε τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ οὕτως ὑποτάσσεται μορφὴν δούλου λαβών. *id eſt*: Quemadmodum igitur nos, poſtquam Chriſti facti ſumus participes, Deum habemus Patrem: ita & Filius Verbum & Deus exiſtens, poſtquam particeps factus eſt ſanguinis & carnis, Patrem habuit Deum. Quæ cauſſa eſt cur dixerit, *ex utero matris meæ Deus meus es tu*. Ex utero verò Matris Verbum factum eſt, quando Virgo concepit & peperit Emmanuelem, atque hoc modo ſubjicitur, formâ ſervi ſumtâ.

Pſal. 22: 11.

5. Gregorius Nyſſenus, in fine orationis 10. contra Eunomium, & initio orationis 11. acriter hoc nomine reprehendit & accuratè refellit Eunomium hæreticum, dicentem, Filii Deum in ipſo myſterio Trinitatis.

6. Gregorius Nazianzenus, [oratione 36. quæ eſt 2. de Filio, ait; Deum ejus dici οὐ τοῦ λόγου, τοῦ ὁρωμένου δὲ, *id eſt*, non reſpectu Verbi; ſed reſpectu naturæ viſibilis: Patrem autem ejus dici, οὐ τοῦ ὁρωμένου, τοῦ Λόγου δὲ, *id eſt*, non humanitatis viſibilis; ſed Verbi reſpectu. Et propriè quidem dici Patrem illius; non propriè autem Deum illius: noſtrum verò dici Deum propriè, & Patrem impropriè. Et Cæſarius Gregorii Nazianzeni frater, dialogo primo, reſp. ad interrogationem 22. εἰκότως οὖν διὰ τὴν σωματικὴν οἰκονομίαν φησί, πορεύομαι πρὸς τὸν Θεόν μου, διὰ δὲ τὴν κατὰ φύσιν τῆς θείας ἐκ τοῦ πατρὸς γεννήσεως, πορεύομαι, φησὶ, πρὸς τὸν πατέρα μου· Θεὸς τοίνυν τῶν μαθητῶν καὶ πατὴρ τοῦ παιδὸς κατὰ φύσιν, Θεὸς δὲ τοῦ υἱοῦ κατὰ σάρκα, καὶ πατὴρ τῶν φοιτητῶν κατὰ χάριν. *id eſt*: Jure igitur propter corpoream diſpenſationem dicit, *proficiſcor ad Deum meum*: at propter divinam ex Patre generationem ſecundùm naturam, *proficiſcor*, ait, *ad Patrem meum*. Eſt igitur diſcipulorum Deus, & Filii Pater, ſecundùm naturam: Filii autem ſecundùm carnem ſpectati Deus, & diſcipulorum Pater eſt, ſecundùm gratiam.

Ioh. 20: 17.

7. Epiphanius ſimiliter in Ancorato, cap. 30. μετασχὼν τῆς σαρκός, φησὶ, θεόν μου· διὰ δὲ τὸ ἀΐδιον αὐτοῦ τῆς γνησιότητος κατὰ φύσιν, λέγει πατέρα μου· καὶ διὰ τὴν αὐτοῦ πρὸς τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς χάριν, πατέρα ὑμῶν· διὰ δὲ τὸ κατὰ φύσιν αὐτῶν τῶν μαθητῶν πρὸς τὴν αὐτοῦ θεότητα, καὶ τοῦ ἀϊδίου αὐτοῦ Πατρός, Θεὸν ὑμῶν· Θεὸς γὰρ τῶν μαθητῶν, Πατὴρ δὲ τοῦ Κυρίου κατὰ φύσιν· τῶν δὲ μαθητῶν Πατὴρ κατὰ χάριν, Θεὸς δὲ τοῦ υἱοῦ ἐστιν ὁ Πατὴρ διὰ τὴν σάρκα· Πατὴρ δὲ διὰ τὸ ἀΐδιον καὶ ἀκατάληπτον τῆς αὐτοῦ γεννήσεως, καὶ γνησιότητος· ὅτι ἐν ἀληθείᾳ ἐστιν αὐτοῦ πατὴρ, γεννήσας αὐτὸν ἀχρόνως, καὶ ἀνάρχως κατὰ τὴν θεότητα· Θεὸν δὲ ἐδεήσεν εἰπεῖν αὐτοῦ, δι' ἣν δι' ἡμᾶς ἐποίησεν οἰκονομίαν, *id eſt*: Particeps carnis factus dicit, *Deum meum*: at propter æternitatem γνησιότητος ſuæ ſecundùm naturam, dicit, *Patrem meum*. Et propter gratiam ſuam erga diſcipulos, *Patrem veſtrum*. & intuitu naturæ ipſorum diſcipulorum comparatæ ad ipſius Divinitatem æternique ſui Patris, dixit, *Deum veſtrum*. Deus enim diſcipulorum eſt; Pater autem Domini ſecundùm naturam: porrò diſcipulorum Pater eſt per gratiam; Pater autem Deus eſt Filii propter carnem: ejuſdemque Pater propter ſempiternam & incomprehenſibilem ipſius generationem ac germanitatem: quandoquidem verè ipſius Pater eſt, qui ipſum genuit intemporaliter & ſine initio, ſecundùm Deitatem. Deum autem ſuum appellare debuit ob œconomiam ſive ob humanam naturam noſtrâ cauſſâ ſuſceptam. Item §. ſeu cap. 32. ἐν ταὐτῷ τὰ δύο ὑποφαίνει τὸ θεῖον γράμμα, ὁρατόν τε, καὶ ἀόρατον· διὰ μὲν τὸ ὁρατόν, εὐλόγως τὸ Θεός μου εἰρῆσθαι, διὰ δὲ τὸ ἀόρατον πατήρ μου λελέχθαι; *id eſt*, Duo quædam in eodem ſcriptura divina declarat: nempe aſpectabile, & non aſpectabile. Ad id quod aſpectabile eſt, verba iſta jure pertinent, *Deus meus*: ſed *Pater meus* ad id refertur, quod non eſt aſpectabile.

8. Hieronymus, in Eſai. cap. 61. verſ. 1. Non quòd Dominus Deus habeat Dominum Deum; ſed quòd juxta diſpenſationem carnis aſſumtæ dicat ea, quæ humilia ſunt. Et in cap. 1. epiſt. ad Epheſ. Deus aſſumti hominis; Pater verò gloriæ, ſapientiæ, veritatis.

9. Theodoretus Comment. in epiſt. ad Epheſ. cap. 1. verſ. 17. exponens verba illa Apoſtolica, Deus Domini noſtri Jeſu Chriſti, Pater gloriæ; Eundem (inquit) ejuſdem Deum & Patrem appellavit, *Deum* quidem, ut hominis; *Patrem* verò, ut Dei.

CAPUT.

Caput. XXX.

De noſtra cum Chriſto fraternitate: & diſcrimine inter naturalem, & adoptivos filios Dei.

IDem Deus eſt Pater Chriſti & noſter Pater; ſed non eodem modo: nam illius eſt Pater tantùm in perſonâ Paternâ, & quidem naturalis Pater Filii unigeniti *κατά τινα σχέσιν ὑψηλοτέραν*, *id eſt*, ſecundùm excelſiorem quandam relationem (ut loquitur Gregor. Nazian. orat. 37.) quæ etiam manet in aſſumtâ carne; teſte Apoſtolo dicente: *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis: & vidimus gloriam ejus, gloriam ut unigeniti à Patre.* Joan. 1:14. Noſter autem Pater eſt Sancta Trinitas, quæ nos adoptat; ut oſtenſum cap. 12. & cap. 18. Pater, inquam, non naturâ; ſed gratiâ adoptionis.

Vide cap. 25. §. 9.

2. Unde meritò Gregorius Neocæſarienſis, qui Thaumaturgus dictus eſt, introducit Johannem Baptiſtam dicentem Domino noſtro Jeſu Chriſto; *οὐκ ἔστι παρὰ σὲ ἄλλος Φύσει υἱὸς Θεοῦ*, non eſt præter te alius naturâ Filius Dei. ſerm. in ſancta Theophania ac de Chriſti baptiſmo.

3. Et Athanaſius, paullò ante finem dialog. 1. contra Macedonianos, explicans diverſum modum Paternitatis Dei erga Chriſtum, & erga nos, ait: *αὐτοῦ μὲν Φύσει πατήρ, ἡμῶν δὲ χάριτι· μέτοχοι γὰρ γενόμενοι τοῦ Χριστοῦ, εὑρέθημεν ἐγγὺς οἱ μακρὰν τῇ Φύσει, ὥστε χρηματίζειν ἡμῶν τὸν Θεὸν Πατέρα. id eſt:* Ipſius quidem naturâ Pater eſt; noſter verò gratiâ. Chriſti enim participes facti, inventi ſumus prope, qui procul aberamus naturâ, adeò ut Deus dicatur noſter Pater.

4. Cyrillus Hieroſolymitanus, Catecheſi 7. & Catech. 11. explicans verba illa Domini, *aſcendo ad Patrem meum, & ad Patrem veſtrum.* Non dixit, (inquit,) *ad Patrem noſtrum*, *ἵνα μὴ κοινωνία γένηται τῶν ποιημάτων πρὸς τὸν μονογενῆ*, ne eſſet communio creaturarum cum unigenito: ſed, *ad Patrem meum, & ad Patrem veſtrum: ἄλλως ἐμοῦ, κατὰ Φύσιν· ἄλλως ὑμῶν, κατὰ θέσιν*, id eſt, aliter *meum*, per naturam: aliter *veſtrum*, per adoptionem.

Joan. 20: 17.

5. Epiphanius in Ancorato §. 49. *εἰ γὰρ υἱός ἐστι μονογενής, οὐκ ἔστι τις ἴσος αὐτοῦ, οὔτε ἀντιπαράθετος, ὅμοιος ὢν τῷ υἱῷ ἐν υἱοῖς Θεοῦ· τούτους γὰρ οἶδε κατὰ χάριν, ἐκείνῳ δὲ μὴ δυνάμενον τινα ἐξισοῦσθαι, τῷ εἶναι αὐτὸν Φυσικῶς υἱόν. id eſt*, Si enim unigenitus eſt Filius, non eſt ei quiſquam æqualis, aut cum eo comparandus, qui ſimilis Filio ſit, in filiis Dei. Eos enim novit ſecundùm gratiam: illi autem neminem æquari poſſe, eò quòd ſit naturaliter Filius.

6. Hanc diſtantiam generationis & gratiæ oſtendi ait Ambroſius illis Domini verbis, *aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum.* Non dixit, *aſcendo ad Patrem noſtrum*: ſed, *aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum.* Separatio iſta diverſitatem oſtendit, &c. Ambroſ. lib. de fide cap. 6.

Joan. 20: 17.

7. Et Auguſtinus eadem Domini verba exponens, Tract. 121. in Euang. Joan. *aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum.* Non ait, *Patrem noſtrum:* aliter ergo meum, aliter veſtrum: naturâ meum, gratiâ veſtrum. *Et Deum meum: & Deum veſtrum.* Neque hîc dixit *Deum noſtrum*: ergo & hîc aliter meum, aliter veſtrum; *Deum meum*, ſub quo & ego ſum homo: *Deum veſtrum*, inter quos & ipſum Mediator ſum.

8. Filius Dei naturalis, ut nos filios Adami naturales faceret filios Dei adoptivos, adeòque fratres ſuos uniuſque Patris filios; ipſe voluit nobiſcum eſſe hominis filius naturalis, aſſumtâ per miſericordiſſimam diſpenſationem humanitate in unitatem perſonæ ſuæ, adeò ut unus idemque homo Jeſus Chriſtus ſit & hominis filius naturalis, & in eadem humanitate ſit Dei Filius naturalis. In quo quidem myſterio ſplendidiſſimè relucet Dei gratia; ut docet Auguſtinus Enchirid, cap. 36. & 37. & 40. & Tract. 74. in Euang. Joannis. Rectè tamen dicimus Jeſum Chriſtum eſſe Filium Dei non gratiâ, ſed naturâ: non enim adoptivus eſt ſecundùm humanitatem; (ut impiè dictitabant Neſtorius & Felix & Elipandus, meritis anathematiſmis ob hunc errorem damnati à Conciliis Epheſino & Francofurtenſi.) Non enim unquam homo ille alienus fuit aut non proprius Dei Filius, ut adoptari poſſet: ſed per gratiam, non adoptionis, ſed unionis, homo ille natus eſt Deus & Dei Filius naturalis proprius & unigenitus; unde fuit quodammodo ipſa gratia illi homini naturalis, ut ait Auguſt. Enchir. cap. 40. Non alius eſt homo ille, & alius Deus Filius; ſed Verbum caro factum eſt: neque proprietatem Filii naturalis atque unigeniti amiſit in carne, ſed eandem conſtanter retinet in utraque naturâ. Adeò ut qui per nativitatem ex Virgine naturalis eſt Filius hominis, & omnium hominum naturâ frater, reſpectu communis Patris hominis Adami, idem homo per unionem perſonalem humanitatis cum Deitate in unitate perſonæ unigeniti & naturalis Filii Dei, ſit Dei Filius naturalis: neque illi ulla alia ad Deum relata competit filiatio. Unus eſt enim Filius, nec dividi poteſt, ut ſit unius Patris & naturalis & adoptivus: vel, ut unius Filii quædam pars ſit adoptiva, & altera propria: ſicut prolixè & accuratè docuit Paulinus Epiſcopus Aquileienſis, lib. 2. & lib. 3. & lib. 7. contra Felicem Urgelitanum, & alibi. quamvis enim carnem Chriſti Deus non genuerit, ſed fecerit; quem tamen ineffabiliter genuit, ipſe eſt qui caro illa factus eſt: ut jam & Deus ſit verè Filius hominis, non adoptivus, ſed naturalis; & homo ille ſit verè Filius Dei, non adoptivus, ſed naturalis.

Vide lib. 3. cap. 21. & lib. 6. in diſſertatione de adoptionariis.

Chriſtus Filius Dei non gratiâ adoptionis, ſed naturâ.

Unionis gratia Chriſto quodammodo naturalis.

De hac unione vide lib. 3. cap. 21. §. 19. & ſeq. & §. 40. & ſeq.

9. Propterea autem Filius Dei naturalis voluit eſſe hominis Filius naturalis nobiſcum, ut ipſe, jam in ſua humanitate Filius Dei naturalis, nos ſecum faceret etiam filios Dei, non quidem naturales; (non enim in unitatem perſonæ Divinæ aſſumimur, ſicut illa Chriſti humanitas, qui in utero Virginis in ipſo conceptu verus Deus fuit, nec unquam fuit alienus, ſicut nos:) ſed adoptivos, per gratiam adoptionis, quâ nos ſancta Trinitas ſibi adoptat in filios per hominem illum, qui eſt naturalis Dei Patris Filius, & noſter Mediator ac Trinitati reconciliator. Atque adeò manens proprietate ac naturaliter unigenitus Dei Filius, dici voluit & eſſe (per ſui exinanitionem, & adoptionis gratiam erga nos, quos adoptat ſibi ſecundùm Deitatem ſpectato in filios, ſecundùm humanitatem autem in fratres; primogenitus in multis fratribus, Rom. 8: 29.) Nempe ille Dei Filius naturalis, etiam in ſua humanitate; (hanc enim dignitatem & honorem humanæ naturæ divina gratia contribuit, ut Deus & homo una eſſet perſona: ut loquitur Primaſius, Comment. in epiſt. ad Hebræos, cap. 2. verſ. 16.) Nos autem per illum Dei filii adoptivi. Quamvis aliquo modo nos etiam naturaliter filios Dei vocet Cyrillus: non quidem in nobis ipſis; ſed, quia fratrem primogenitum habemus Dei Filium naturalem.

Chriſtus Dei filius naturalis, idemque hominis filius naturalis.

Nos hominis filii naturales, & Dei filii adoptivi.

Quo ſenſu dixerit Cyrillus; nos eſſe etiam naturaliter filios Dei.

10. Verba Cyrilli ſunt, lib. de recta fide ad Theodoſium Imperatorem cap. 30. *ὁ αὐτὸς ὤν, ἄρα, καὶ μονογενής ἐστι, καὶ πρωτότοκος, ὁ γάρ τοι μονογενής, ὡς Θεός, πρωτότοκος ἐν ἡμῖν, καθ'*

ἕνωσιν οἰκονομικὴν, καὶ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς ὡς ἄνθρωπος· ἵν' ἡμεῖς ὦμεν, ὡς ἐν αὐτῷ τὲ, καὶ δι' αὐτοῦ υἱοὶ Θεοῦ φυσικῶς τε καὶ κατὰ χάριν. φυσικῶς μὲν, ὡς ἐν αὐτῷ τε καὶ μόνῳ. μεθεκτικῶς δὲ καὶ κατὰ χάριν ἡμεῖς δι' αὐτοῦ ἐν πνεύματι. ὥσπερ οὖν γέγονεν ἴδιον τῆς ἀνθρωπότητος ἐν Χριστῷ τὸ μονογενὲς, διὰ τὸ ἡνῶσθαι τῷ λόγῳ κατὰ σύμβασιν οἰκονομικὴν, οὕτως ἴδιον τοῦ λόγου, τὸ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, καὶ τὸ, πρωτότοκος, διὰ τὸ ἡνῶσθαι σαρκί. *id eſt:* Idem itaque & unigenitus eſt, & primogenitus: unigenitus quidem ut Deus; primogenitus autem in nobis ſecundùm unionem œconomicam, & inter multos fratres ut homo: ut nos fiamus & in ipſo & per ipſum filii Dei tum naturaliter, tum ſecundùm gratiam. Naturaliter quidem, tanquam in ipſo & quidem ſolo: participatione autem & ſecundùm gratiam, nos per ipſum in Spiritu. Quemadmodum igitur Chriſti humanitati, propterea quòd ſecundùm diſpenſationis copulam Verbo unita eſt, unigenitum eſſe & dici proprium factum eſt: ita Verbo, eò quòd unitum ſit carni, id proprium factum eſt, ut inter multos fratres primogenitus ſit & appelletur.

Idem unigenitus, & primogenitus inter multos fratres adoptatos: ipſe non adoptivus, ſed naturalis filius Dei.

11. Ex eodem lib. cap. 16. ait idem Cyrillus; τὸν αὐτὸν εἶναι καὶ μονογενῆ πιστεύομεν, καὶ πρωτότοκον· μονογενῆ μὲν, ὡς Θεοῦ πατρὸς λόγον, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ πεφυκότα· πρωτότοκον δ' αὖ, καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. *id eſt:* Unum eundemque & unigenitum credimus & primogenitum: unigenitum quidem tanquam Dei Patris Verbum, ex illius ſubſtantia natum; Primogenitum verò, quatenus factus eſt homo & inter multos fratres. Et cap. 38. ejuſdem libri; Qui non credit Filium, fecit Deum mendacem; quia non credidit teſtimonio, quod

1 Ioan. 5: 10. teſtificatus eſt Deus de Filio ſuo. Teſtificatus eſt autem; hunc, qui cum carne & in forma ſervi eſt, eſſe unicè & propriè, & verè ſuum Filium.

μοναδικῶς, ἰδικῶς, ἀληθῶς. μεμαρτύρηκε δὲ, ὅτι οὗτος ὁ μετὰ σαρκὸς, καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, μοναδικῶς καὶ ἰδικῶς ἐμὸς ἀληθῶς υἱός.

12. Idem Cyrillus Alex. lib. 1. ad religioſiſſimas reginas. cap. 11. poſt teſtimonium Theophili Epiſcopi, in prima parte Concilii Epheſini œcumenici: Θεὸς ὁ Χριστὸς εἷς ὁ υἱὸς καὶ κύριος, οὐχ οὕτω φαμὲν, ὡς ἐκεῖνοι. Θεὸν κατὰ χάριν, ἢ υἱὸν, ἢ κύριον ὠνομάσθαι τὸν Ἐμμανουήλ, ἢ ἐκ προκοπῆς, ἢ ἐπιδόσεως, εἰς τοῦτο δόξης ἐλθεῖν, ὡς ἕνα τὸν καθ' ἡμᾶς κοινὸν καὶ ἡγιασμένον ἄνθρωπον. ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον, ὅτι Θεὸς ὢν ὁ λόγος, εἶτα καθεὶς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, καὶ ἐν δούλου μορφῇ καταβεβηκὼς, οὐδὲν ἧττον ἐστι Θεὸς ἀληθινὸς, καὶ φύσει τῶν ὅλων κύριος ἔσται, καὶ μόνος, καὶ ἰδικῶς υἱός· ᾧ καὶ ἡμεῖς συμμορφούμενοι κατὰ χάριν τὴν δι' αὐτοῦ, πρὸς τὴν τῆς υἱοθεσίας ἀναβαίνομεν δόξαν. *id eſt:* Deus eſt Chriſtus unus Filius & Dominus, non eo ſenſu dicimus, quo illi [Neſtoriani,] quaſi nimirum Emmanuel ſecundùm gratiam Deus, aut Filius, aut Dominus ſit nominatus, aut per profectum & incrementum ad hoc gloriæ culmen pervenerit, veluti unus è grege noſtro homo communis & ſanctificatus. Verùm hoc dicimus; quod Verbum cùm Deus eſſet, ſe demiſerit ad exinanitionem, & in ſervi formâ deſcendens, nihilominus ſit Deus verus, & naturâ Dominus univerſorum, ſoluſque & propriè Filius.

Rom. 8: 29. Cui & nos, dum per gratiam ipſius conformes ſimus, ad gloriam adoptionis conſcendimus.

13. Joannes Chryſoſtomus, homil. 15. in epiſt. ad Romanos, in illa verba, *ut eſſet primogenitus in multis fratribus.* ταῦτα πάντα περὶ τῆς οἰκονομίας εἰρῆσθαι νόμιζε. κατὰ γὰρ τὴν θεότητα, μονογενής. *id eſt*, hæc omnia de incarnationis diſpenſatione dicta eſſe cogita. Nam ſecundùm Deitatem eſt unigenitus.

14. Ambroſius, Comment. in eundem locum Apoſtoli: Primogenitus igitur (inquit) in omnibus frater noſter dicitur; quoniam homo dignatus eſt naſci: Dominus verò; quia Deus noſter eſt.

Eadem verba leguntur apud Sedulium, in ſuo Collectaneo in Epiſt. ad Romanos, in Bibliotheca Patrum, tom. 1. edit. 4.

15. Auguſtinus, lib. contra epiſtolam Manichæi, quam Fundamenti vocabant, cap. 37. Quapropter (inquit) de unico quidem Filio, per quem facta ſunt à Patre omnia bona de nihilo, imperitè atque impiè fratres quæruntur, niſi ex eo quod in homine apparere dignatus eſt. Nam ideò & Unigenitus in ſcripturis & Primogenitus dicitur. *Unigenitus* à Patre, *Primogenitus* ex Ioan. 8: 14.
mortuis. *& vidimus*, inquit, *gloriam ejus tan-* Rom. 8: 29.
quam unigeniti à Patre, plenum gratiâ & veritate. Et Paulus dicit: *Ut ſit ipſe Primogenitus in multis fratribus.* Hæc Auguſtinus.

16. Theodoretus in cap. 2. ad Hebræos; Unum (inquit) habemus Patrem, & nos, & ipſe: ſed clarum eſt eum quidem eſſe Filium naturâ; nos autem gratiâ. Hanc enim nos docet differentiam, quòd ille quidem nos ſanctificet; nos verò ſanctificemur. Hæc Theodoretus, interprete Gentiano Herveto.

17. Iſidorus Hiſpalenſis, lib. de differentiis ſpiritualibus, cap. 5. Quòd (inquit) Chriſtus nunc unigenitus, nunc Primogenitus eſſe perhibetur: horum primum ad Patrem pertinet; alterum ad nos. Nam ſecundùm Divinitatis excellentiam, unigenitus eſt à Patre, juxta Evangelium quod dicit: *Et vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi u-* Ioan. 1:
nigeniti à Patre, plenum gratiâ & veritate. At 14.
verò ſecundùm fraternam ſocietatem, Primogenitus univerſæ creaturæ, juxta id quod Apoſtolus ait; *ut ſit ipſe primogenitus in multis fratri-* Rom. 8:
bus. Eſt ergo unigenitus in ſubſtantia Deitatis; 29.
primogenitus in ſuſceptione humanitatis. Primogenitus in gratiâ; unigenitus in naturâ. Primogenitus ergo, juxta Apoſtolum, in multis fratribus: unigenitus tamen ex Deo ſolus. Inde eſt quòd frater nuncupatur & Dominus: frater, quia Primogenitus; Dominus verò, quia unigenitus. Hæc Iſidorus. Ubi gratiam intellige, non adoptionis; ſed unionis, quoad ipſius Chriſti humanitatem Verbo unitam: nos autem ut fratres ei conjungimur per gratiam adoptionis:

18. Joannes Damaſcenus, lib. 4. orthodoxæ fidei, cap. 1. Primogenitus (inquit) inter multos fratres, quoniam cum Matris etiam ratione unigenitus eſſet (ſiquidem æquè ac nos ſanguinem & carnem aſſumpſit, atque homo effectus eſt: Noſque etiam ipſi per eum filii Dei effecti ſumus, per baptiſmum videlicet adoptati,) ipſe naturâ Dei Filius, inter nos, qui adoptione & gratiâ in Dei filios cooptati ſumus, fratreſque ipſius extitimus, primogenitus factus eſt. Eoque etiam nomine dicebat: *aſcendo ad Patrem meum, & Pa-* Ioan. 20:
trem veſtrum. Non dixit, *Patrem noſtrum*, ſed 17.
Patrem meum, naturâ videlicet; & *Patrem veſtrum*, beneficio & gratiâ: & *Deum meum & Deum veſtrum.* non dixit, *Deum noſtrum*, ſed *Deum meum*, ſi ſubtili mentis agitatione id quod oculis cernitur, ab eo quod mente ſolâ percipitur, diſtinguas; & *Deum veſtrum*, ut opificem ac Dominum. Hæc Damaſcenus, Jacobo Billio interprete.

19. Claudius Epiſcopus Altiſſiodorenſis, vel (ut aliis placet) Taurinenſis, Alcuini quondam in fundatione Academiæ Pariſienſis collega, natione Scotus, in ſua Exegeſi in epiſtolam ad Galatas, in cap. 4. in illa Apoſtoli verba; *Ut adoptionem filiorum recipiamus.*] Adoptionem (in- Galat. 4. 5.
quit)

quit) propterea dixit, ut diſtinctè intelligamus unicum Dei Filium. Nos enim beneficio & dignatione miſericordiæ ejus filii Dei ſumus. Ille naturâ eſt Filius, qui hoc eſt quod Pater. Item; illud autem quod ait, *ut adoptionem filiorum recipimus*, refertur ad id quod dixit, *factum ex muliere;* Hinc enim adoptionem recipimus, quòd ille unicus non dedignatus eſt participationem naturæ noſtræ, factus ex muliere, ut non ſolùm unigenitus eſſet, ubi fratres non habet, ſed etiam primogenitus ex multis fratribus fieret. *Gal.* 4: 4.

20. Idem etiam in cap. 3. ejuſdem epiſtolæ, in illa verba; *quicunque enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* Per fidem (inquit) induendo Chriſtum, omnes filii fiunt, non naturâ, ſicut unicus Filius, qui etiam Sapientia Dei eſt; neque potentiâ & ſingularitate ſuſceptionis, ad habendam naturaliter & agendam perſonam Sapientiæ, ſicut ipſe Mediator unum cum ipſa ſuſcipiente Sapientiâ ſine interpoſitione alicujus Mediatoris effectus: ſed filii ſunt participatione Sapientiæ, id eſt, præparante atque præſtante Mediatoris fide, quam fidei gratiam nunc indumentum vocat, ut Chriſtum induti ſunt, qui in eum crediderunt: & ideo filii Dei, fratreſque ejus Mediatoris effecti ſunt. Hæc Claudius; tom. 1. Bibliothecæ Patrum, edit. 4. ubi gratiam unionis vocat potentiam & ſingularitatem ſuſceptionis ad habendam naturaliter & agendam perſonam Sapientiæ. *Gal.* 3: 27.

21. Paulinus Aquilejenſis, lib. 2. contra Felicem Urgelitanum; In nobis (inquit) eſt perſona adoptionis, non in Filio Dei: quia, ſingulariter ille unus homo, ex Deo conceptus, & in Deum aſſumtus, habet proprietatem Filium Dei eſſe, quod omnes ſancti habent per adoptionem gratiæ Dei. Hæc Paulinus. *Diſt. Proprietat. Adoptio.*

22. Oecumenius, Comment. in cap. 8. Epiſt. ad Rom. *κατὰ γὰρ τὴν οἰκονομίαν, σύμμορφοι καὶ ἀδελφοὶ αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι. κατὰ γε τὴν θεότητα μονογενής ἐςι. id eſt*: Nam ſecundùm incarnationis diſpenſationem conformes & fratres ipſius ſunt homines; ſecundùm Divinitatem autem eſt unigenitus.

23. Alexander Alenſis in ſua ſumma Theologica, part. 3. quæſt. 10. membro 6. art. 1. Sicut (inquit) cùm dicitur principium reſpectu Filii, & reſpectu creaturæ, ratio principii ex parte ejus, quod eſt principium, non mutatur; ſed ex parte illorum ad quæ dicitur principium, unde non eſt dicere plura principia: Simili modo, cùm dicitur Pater Filii, & Pater noſter, non eſt differentia paternitatis ex parte ejus qui dicitur Pater, ſecundum rem, ſed tantùm ſecundùm modum; ſed ex parte eorum, ad quos dicitur Pater. ſicut cùm dicitur principium Filii, dicitur perſonaliter; cùm verò dicitur principium creaturæ, dicitur eſſentialiter: ſimiliter cùm dicitur Pater Filii, dicitur perſonaliter: cùm dicitur Pater creaturæ, dicitur eſſentialiter; Nec eſt ibi differentia ſecundùm rem, ſed tantùm ſecundùm modum. Item eodem membro, art. 2. *Pater noſter* dicitur communiter de tribus perſonis. Ratio Paternitatis, quâ dicitur *Pater noſter*, convenit toti Trinitati. Hæc Alenſis. *Diſt. Perſonaliter. Eſſentialiter.*

24. Dicendum, (inquit Bonaventura,) quòd abſque dubio filiatio per adoptionem competit nobis reſpectu totius Trinitatis, à qua ſumus creati, & recreati: & ſic competit nobis reſpectu Chriſti: unde Chriſtus poteſt dici Pater noſter. Sicut enim in Divinis nomen *principii* accipitur eſſentialiter, utpote cùm dicitur reſpectu creaturæ; accipitur etiam notionaliter, cùm dicitur reſpectu perſonæ: ſic nomen *Patris*, ſi dicatur reſpectu perſonæ, dicitur perſonaliter; ſi verò dicatur reſpectu rationalis creaturæ, eſſentialiter dicitur. Unde, ſicut Pater & Filius & Spiritus Sanctus ſunt unum principium creaturæ, ratione productionis naturæ: ſic ſunt unus Pater, ratione collationis gratiæ. Et ſic adoptio ad totam Trinitatem ſpectat. Ejuſdem ſumus filii nos & Chriſtus, ſcilicet Patris æterni, ex quo omnis Paternitas in cœlo & in terra nominatur: non tamen illius ſolius; quia aliter ſumus nos filii, aliter Chriſtus. Chriſtus enim eſt Filius per generationem, quæ eſt actio perſonalis: nos autem per creationem & gratificationem, quæ eſt actio eſſentialis. Et quoniam Pater communicat toti Trinitati, ideo non ſequitur; quòd ſi ejuſdem ſumus filii, cujus eſt Chriſtus, quòd nullius alterius. Verum eſt tamen, quod Paternitas ipſi perſonæ Patris appropriatur, ſecundùm quod dicitur, reſpectu noſtri. Etſi Chriſtus & Spiritus Sanctus dicuntur eſſe Pater noſter per adoptionem, non tamen ſunt alius & alius Pater: imò tota Trinitas eſt unus Pater noſter, quamvis una ſola perſona ſit Pater Chriſti. Chriſtus eſt Pater noſter, ſecundùm divinam naturam; & eſt frater noſter, ſecundùm humanam naturam. Hoc autem non facit confuſionem proprietatum, nec relationum; quia nec Paternitas illa, nec fraternitas proprietates perſonales imponant. Hæc Bonaventura in 3. ſent. diſt. 10. art. 2. qu. 3. *Notionaliter.*

CAPUT. XXXI.

De objecto doxologiæ & ſupplicationis Apoſtolicæ, 2 Cor. 1: 3. Epheſ. 1: 3. 17. & 3: 14.

QUando Apoſtolus gratias agit Deo & Patri Domini noſtri Jeſu Chriſti; unâ eademque doxologiâ indiviſas agit gratias individuæ Trinitati, *Patri miſericordiarum & Deo omnis conſolationis, qui conſolatur nos in omni noſtra afflictione: qui etiam nos prædeſtinavit, omnique benedictione cumulat, & omnia operatur, ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ.* Et quando invocat Apoſtolus *Deum Domini noſtri Jeſu Chriſti, Patrem gloriæ, ut det nobis ſpiritum ſapientiæ;* manifeſtè invocatur tota Trinitas, quæ eſt Deus Domini noſtri Jeſu Chriſti. Et alio loco, *genua flectens Patri Domini noſtri Jeſu Chriſti*, eidem ſupplicat inſeparabili Trinitati *Deo qui donat nobis, ſecundùm divitias gloriæ ſuæ, virtute corroborari per Spiritum, & habere Chriſtum habitantem in cordibus noſtris per fidem, & impleri in omnem plenitudinem Dei.* Nominatur quidem Pater perſona Paterna; ſed eo ipſo intelligitur Filius *ὁμοούσιος*, ſine quo non eſt Pater: neque excluditur Spiritus Sanctus. *2 Cor.* 1: 3. *Epheſ.* 1: 3. *Epheſ.* 1: 17. *Epheſ.* 3: 14.

2. Ὁ τὸν Θεὸν πατέρα λέγων, εὐθὺς ἐν αὐτῷ καὶ τὸν υἱὸν σημαίνει. inquit Athanaſ. lib. de Nicænæ ſynodi decretis contra hæreſin Arianam: id eſt: Qui Deum Patrem dicit, ſtatim in ipſo & Filium innuit.

3. Baſilius ait: *Τριάδα γὰρ ἡ τῶν τριῶν ὀνομάτων παράληψις ἐξαριθμεῖ, καὶ τῆς Τριάδος ἔχει τὴν ἕνωσιν ἡ καὶ καθ᾽ ἓν ὄνομα δήλωσις. id eſt*: Trium enim nominum acceptio Trinitatem enumerat, & Trinitatis unionem habet unius cujuſlibet nominis ſignificatio. Hæc Baſilius, lib. 5. contra Eunomium. cap. quod niſi Spiritum ex Deo quis dicat, nec Verbum.

4. In eandem ſententiam Gregorius Nyſſenus, lib. 1. contra Eunomium, editionis Greiſerianæ: *ἡ τοῦ μονογενοῦς ὑπόςασις διὰ τῆς τοῦ Πατρὸς προσηγορίας γνωρίζεται καὶ συνεπινοεῖται, id eſt*: Unigeniti perſona per Patris appellationem notificatur & ſimul intelligitur. Idem etiam Nyſſenus, *συνεπινοεῖται.*

oratione primâ contra Eunomium, in editione Parienſ. ann. Dom. 1615. ait: ἡ τοῦ Πατρὸς κλῆσις τῇ σχετικῇ διανοίᾳ καὶ τὸν υἱὸν μεθ᾽ ἑαυτῆς συνενδείκνυται, *id eſt:* Patris appellatio relativâ notitiâ ſecum Filium etiam ſimul demonſtrat.

5. Cyrillus Hieroſolymitanus, Catech. 7. πατέρα τὸν θεὸν ὠνομάσαμεν, ἵνα ἅμα τῷ νοεῖν πατέρα, νοήσωμεν καὶ τὸν υἱόν. υἱοῦ γὰρ καὶ πατρὸς οὐδέν ἐστι μεταξὺ τῶν ὄντων, *id eſt:* Patrem nominavimus Deum, ut ſimulatque cognoverimus Patrem, noſcamus & Filium: nam inter Patrem & Filium nihil eſt medium quod exſiſtat.

ἑκάτερος ἐν ἑκατέρῳ. 6. Cyrillus Alexandrinus, lib. de recta fide ad Theodoſium Imperatorem, cap. 13. ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱόν, καὶ τὸν πατέρα ἔχει· ἄμφω γὰρ καὶ δι᾽ ἀμφοῖν, καὶ ἑκάτερος ἐν ἑκατέρῳ, πρός γε ἡμῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἐπιγινώσκονται, *id eſt:* Qui confitetur Filium, & Patrem habet: Uterque enim eſt per utrumque; & uterque cùm ab Angelis ſanctis, tum à nobis ipſis, alter in altero eſſe agnoſcitur. Pater & Filius & Spiritus Sanctus φεραλλήλως καὶ ἀλληλενδέτως καὶ τὰς οἰκείας προσηγορίας ἔχουσι, *id eſt:* mutuò ſe reſpicientes & inter ſe devinctas & proprias appellationes habent: nominato enim Patre, ſignificatur etiam Filius. Ut rectè cum reliqua orthodoxa antiquitate obſervavit Anaſtaſius Sinaita, lib. de creatione hominis ad imaginem Dei.

7. Fides Apoſtolica (inquit Hilarius,) confitendo Patrem confeſſa Filium eſt: credens in Filium, credidit & in Patrem; quia & nomen Patris habet in ſe Filii nomen. non enim niſi per Filium Pater eſt: & ſignificatio Filii, demonſtratio Patris eſt; quia non niſi ex Patre ſit Filius. In unius itaque confeſſione non unus eſt, dum & Patrem conſummat Filius, & Filii ex Patre nativitas eſt. Hæc Hilarius Pictavienſis, lib. 7. de Trinitate.

8. Nequè Patre Filioque ſeparatur Spiritus Sanctus, quem Apoſtolus, loco epiſtolæ ad Epheſios
Epheſ. 3: 16. proximè citato, vocat *Spiritum Patris Domini noſtri Jeſu Chriſti;* ut intelligas ipſum etiam Spiritum cum Patre Filioque inſeparabiliter invocari, cùm ſit Spiritus Dei, Spiritus in quam οὐκ ἀνυπόστατος, ἀλλ᾽ ἐνυπόστατος, ut Græci loquuntur, *id eſt*, non ſine ſubſiſtentia, ſed in ſua perſonâ ſubſiſtens: qui non de materia, neque de nihilo eſt, ſicut creaturæ; ſed Deus ex Deo procedens in unitate ejuſdem eſſentiæ, ſicut de Filio argumentatur Auguſtinus, lib. 3. contra Maximinum Arianum, cap. 14. ἐν τῷ λόγῳ τὸ πνεῦμα, τῆς ἑνώσεως τῆς κατὰ τὴν θεότητα μὴ διαιρουμένης. *id eſt;* In Verbo Spiritus eſt, cum unio ſecundùm Deitatem non dividatur. inquit Baſilius, lib. 5. contra Eunomium, ubi ſuprà. Qui Deus Trinitas poteſt omnia facere ſupra ea quæ petimus aut cogitamus, pro illa potentiâ agente in nobis. Eidemque Trinitati gloria tribuitur in Eccleſia per Jeſum Chriſtum, in omnes generationes ſeculi ſeculorum; Præeunte Apoſtolo in fine illius capitis 3. ad Epheſios. Vide plura doctrinam hujus capitis confirmantia, ſuprà cap. 20.

CAPUT. XXXII.

De ſalutatione Apoſtolis uſitatâ initio epiſtolarum, & quibuſdam aliis ſimilibus dictis.

IN illa ſalutatione Apoſtolicâ; [*Gratia vobis*
Epheſ. 1:2. *& pax à Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto,* Epheſ. 1:2.] & in illa precatione; *pax fratribus & charitas cum Fide, à Deo Patre, &*
Epheſ. 6: 23. *Domino Jeſu Chriſto,* Epheſ. 6:23. *Pater noſter* eſt ſancta & inſeparabilis Trinitas, quæ eſt Pater noſter adoptione. Si autem vocabulum *Patris* acci- *2 Tim. 1: 2.*
piamus perſonaliter, Epheſ. 6, 23. & 2 Tim. 1, 2. ubi non additur ἡμῶν noſtro, tunc dicendum eſt; nominari Patrem, non excludendo Filium & Spiritum Sanctum: cùm tota Trinitas ſit unus indiviſus auctor gratiæ & pacis, &c. Additur autem nomen *Domini Jeſu Chriſti*, tum ut doceamur eum eſſe unam ex illa inſeparabili Trinitate perſonam, Deum verum, qui ſimul adoratur, invocatur, & exaudit cum Patre: tum etiam ut memores reddamur, preces noſtras eſſe Deo acceptas in Jeſu Chriſto.

2. Eadem ratio illius precationis, ubi præmit- *2 Theſſ. 2: 16.*
titur nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti, 2 Theſſ. 2, 16. *Ipſe verò Dominus noſter Jeſus Chriſtus, & Deus & Pater noſter, qui dilexit nos, & dedit conſolationem æternam, & ſpem bonam in gratia, conſoletur corda veſtra, & ſtabiliat vos in omni ſermone & opere bono.* Ubi ſive dicas præmitti nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti, propter rationes modò commemoratas, ſive Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum vocari hoc loco & Deum & Patrem noſtrum, nulla cogitanda eſt ſeparatio Trinitatis, quæ ſemper unum eſt indiviſum objectum legitimæ invocationis Dei, ſive unius perſonæ vocabulum, ſive plurium vocabula, ſive commune aliquod trium proferatur.

3. Idem ſentiendum de illa glorificatione, *ſe-* *Apoc. 5: 13.*
denti ſuper thronum & Agno. Apocal. 5:13. Tri-
nitas enim ſedet in Throno, ut ex ſacris literis de- *Eſai. 6: 1.*
monſtrat Athanaſius, lib. de communi eſſentia *Ioan. 12: 41.*
Patris & Filii & Spiritûs Sancti. Idem quoque orat.
2. contra Arianos, τήν τε γὰρ τοῦ Πατρὸς βασι- *& Actor. 28: 15.*
λείαν βασιλεύων ὁ υἱός, ἐπὶ τὸν αὐτὸν θρόνον τῷ πατρὶ κάθηται. *id eſt*, Filius enim regnum Patris regnans, in eodem throno cum Patre ſedet. Et Gregorius Nazianzenus, Orat: 26. Spiritum Sanctum τὸ πνεῦμα ἅγιον oſtendit eſſe Patri Filioque συμφυὲς καὶ σύνθρονον, καὶ ὁμόδοξον, καὶ ὁμότιμον, *id eſt:* ejuſdem naturæ, ejuſdemque ſeſſorem throni: eandemque eſſe gloriam & eundem honorem Spiritus Sancti cum Patre Filioque.

4. Primaſius, Comment. in cap. 22. Apocal. *Apoc. 22: 3.*
verſ. 3. in illa verba; [*Thronus Dei & Agni in ea erit.*] Non dixit *erunt*, neque *throni.* Ubi enim unitas eſt naturalis & indifferens; gloriam Deitatis ibi maximè commendari oportuit, unus thronus indiviſibilis ſeſſionis; qui nec Arianæ pravitatis aſtu dividi, nec Sabellianæ vanitatis poſſit ſuſpicione confundi. Hæc Primaſius.

5. In liturgia Chryſoſtomi, diaconus dicit: Ἐν τάφῳ σωματικῶς, ἐν ᾅδου δὲ μετὰ ψυχῆς, ὡς Θεός, ἐν παραδείσῳ δὲ μετὰ λῃστοῦ. καὶ ἐν θρόνῳ ὑπῆρχες Χριστὲ μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος, πάντα πληρῶν ὁ ἀπερίγραπτος. *id eſt;* In ſepulchro corporaliter; in inferno autem cum animâ, ut Deus; in Paradiſo autem cum latrone; & in throno fuiſti Chriſte cum Patre & Spiritu, omnia implens, qui circumſcribi non potes.

6. Cyrillus Alexandrinus, in Proſphonetico priore ad religioſiſſimas Reginas, cap. 3. in parte primâ Concilii Epheſini. De Domino noſtro Jeſu Chriſto ait; quod ſit σύνεδρός τε καὶ ἰσοκλεὴς τῷ ἰδίῳ γεννήτορι, eandem obtinens ſedem & gloriam cum ſuo proprio genitore.

7. In eandem ſententiam Epiphanius exponit *1 Cor. 8: 6.*
verba illa Apoſtoli: *Unus Deus, ex quo omnia, & unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia.* Cùm enim (inquit) Filium Dominum appellet, neutiquam negavit Apoſtolus eundem Dominum eſſe & Deum [οὐ πάντως ἠρνήσατο τὸ εἶναι τὸν κύριον καὶ θεόν] ſimiliter quod dixit, *unus Deus per quem omnia*, non negavit eundem Deum eſſe etiam Dominum [οὐκ ἠρνήσατο τὸ εἶναι τὸν θεὸν καὶ κύριον]; ſimul enim & Dominus & Deus,

&

& Deus & Dominus. Epiphan. hæreſ. 76. §. 9.

8. Neque aliud unius orationis objectum eſt in verbis illis Joannis Apoſtoli, quibus electæ Dominæ ejuſque liberis adprecatur *gratiam, miſericordiam & pacem, à Deo Patre & à Domino Jeſu Chriſto Filio Patris*, [παρὰ Θεοῦ πατρὸς καὶ παρὰ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ πατρός.] Ubi nominatur Pater & Filius, cum quibus συνεπινοεῖται, ſimul intelligitur Spiritus Sanctus, à Patre Filioque inſeparabilis. Sic etiam in verbis Paulli Apoſtoli, 2 Tim. 1: 2. *Gratia, miſericordia, pax, à Deo Patre & Chriſto Jeſu Domino noſtro.*

2 Ioan. 3.

2 Tim. 1:2.

9. Athanaſius, orat. 4. contra Arianos, ante medium: Dante Patre gratiam & pacem, eandem Filius dat, [διδόντος τοῦ Πατρὸς χάριν καὶ εἰρήνην, ταύτην ὁ Υἱὸς δίδωσιν.] ut Paulus indicat in epiſtolis, ſcribens: *Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro & Domino Jeſu Chriſto.* Una enim atque eadem gratia eſt à Patre in Filio: [μία γὰρ καὶ αὐτὴ χάρις ἐστὶ παρὰ Πατρὸς ἐν υἱῷ] ſicut una lux eſt Solis & jubaris. Idem rurſus bene precans Theſſalonicenſibus, ait: *Ipſe autem Deus & Pater noſter & Dominus Jeſus Chriſtus dirigat viam noſtram ad vos.* Ubi unitatem [τὴν ἑνότητα] Patris & Filii conſervavit. Non enim dixit, *dirigant* [κατευθύνοιεν] quaſi a duobus id donaretur, duplexque gratia eſſet; ſed, *dirigat*, [κατευθύναι,] ut oſtenderet Patrem per Filium eam gratiam largiri [ὅτι ὁ Πατὴρ διὰ υἱοῦ δίδωσι ταύτην.] —— Nunc autem talis donatio [ἡ τοιαύτη δόσις] demonſtrat unitatem Patris & Filii. Nunquam enim quiſquam precaretur accipere à Deo & ab Angelis, vel ab aliqua creaturarum. Neque diceret quiſquam, *Det tibi Deus & Angelus*, [οὐκ ἂν γοῦν εὔξαιτό τις λαβεῖν παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀγγέλων ἢ παρά τινος τῶν ἄλλων κτισμάτων· οὐδ᾽ ἂν εἴποι τις, δώῃ σοὶ ὁ Θεὸς καὶ ἄγγελος.] Sed à Patre & Filio, propter unitatem uniformemque rationem dandi [τὴν ἑνοειδῆ δόσιν.] Nam per Filium dat ea quæ dantur. Neque eſt quicquam, quod non per Filium Pater operetur. [οὐδὲν δὲ ἐστιν, ὃ μὴ διὰ υἱοῦ ὁ πατὴρ ἐνεργεῖ.] Ita enim qui accipit, tutam & certam gratiam adipiſcitur. Jam cùm Patriarcha Jacob in benedicendis nepotibus ſuis, Ephraim & Manaſſe, ad iſtum modum loquutus ſit; *Deus qui aluit me à pueritia mea uſque in hunc diem; Angelus qui liberavit me ex omnibus malis, benedicat pueris iſtis.* Non aliquem Angelorum creatorum & qui naturâ Angeli erant, copulavit cum Creatore Deo, [οὐ τῶν κτισθέντων καὶ τὴν φύσιν ἀγγέλων ὄντων ἕνα συνῆπται τῷ κτίσαντι αὐτοὺς Θεῷ] neque omiſſo nutritio ſuo Deo, ab Angelo benedictionem ſuis nepotibus poſtulavit. [οὐδὲ ἀφεὶς τὸν τρέφοντα αὐτὸν Θεὸν, παρ᾽ ἀγγέλου τὴν εὐλογίαν ᾔτει τοῖς ἐγγόνοις.] Sed cùm diſertè dixerit, *qui liberavit me ex omnibus malis*, oſtendit; non ex creatis Angelis aliquem, ſed Verbum fuiſſe Dei, quem Patri in ſuis precibus conſociavit, per quem Deus liberat quos vult. Hunc enim magni conſilii Patris Angelum dici noverat, nec alium, niſi illum ipſum qui benedicit & liberat ex malis, ſuis verbis expreſſit. ——— Cùm autem non ſit alterius, quàm Dei, benedicere aut liberare, neque alius fuit qui liberavit Jacobum, quàm Dominus; Liberatorem autem ſuum Patriarcha invocaverit ſuper nepotes: clarum eſt, eum in precibus ſuis non copulâſſe alium cum Deo, quàm ipſius Verbum, [δῆλόν ἐστιν ὡς οὐκ ἄλλον ἐν τῇ εὐχῇ συνῆπτε τῷ Θεῷ, ἢ τὸν τούτου Λόγον:] quem Angelum ideo nominavit, quia ſolus hic eſt qui Patrem revelat. Quod etiam ab Apoſtolo factitatum eſt, cùm inquit: *Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro & Domino Jeſu Chriſto.* Hæc Athanaſius, loco citato.

Rom. 1:7.

1 Theſſ. 3: 11.

Nunquam precaretur, aliquis accipere à Deo & ab angelis, vel ab aliqua creaturarum.

Geneſ. 48: 15. 16.

Rom. 1:7.

10. Sic in Euangelio Joannis, cap. 17. verſ. 3. Chriſtus ait: *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum &, quem miſiſti, Jeſum Chriſtum.* Ubi non ſeparat à vera Deitate ſeipſum aut Spiritum Sanctum; ſed, nominato Patre Deo vero, intelligit Trinitatem. *ut cognoſcant te ſolum verum Deum*: hoc dicit (inquit Epiphanius) οὐχ ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ Υἱὸς ἀληθινὸς Θεὸς, ἀλλ᾽ ἵνα εἰς μίαν ἑνότητα ἀγάγῃ τὴν Τριάδος ὀνομασίαν, καὶ ἐκκλείσῃ τὴν διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ πολυθεΐας εἰς μίαν θεότητα. *id eſt*: Non, quòd Filius verus Deus minimè ſit; ſed ut Trinitatis nomen ad unam ducat unitatem, atque avertat hominum animos à Deorum multitudine ad unam Deitatem. Epiphan. hæreſ. 62. §. 7. Sic Chryſoſtomus Commentario in eum locum Euangelii, μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν οὐκ ὄντων θεῶν φησὶ, καὶ γὰρ εἰς τὰ ἔθνη αὐτοὺς πέμπειν ἔμελλεν. *id eſt*: *ſolum verum Deum* dicit, ad differentiam eorum, qui non erant dii: etenim ad gentes erat miſſurus ipſos. Sic etiam exponunt Gregorius Nazianzenus. Orat. 36. & Baſilius magnus, lib. 4. & lib. 5. contra Eunomium: & Gregorius Nyſſenus, orat. 1. contra Eunomium, in editione Pariſienſi operum Gregorii Nyſſeni, anno Domini 1615. & Cæſarius, frater Gregorii Nazianzeni, dialogo. 1. reſponſ. ad interrogationem quartam. in Bibliothecâ Patrum tomo 1. Græcolatin. pag. 551. editionis Pariſ. an. Dom. 1624.

Ioan. 17: 3.

11. Ambroſius, lib. 5. de fide, cap. 1. Ergo in ſolo vero Deo Patre, & Filium Dei ſolum verum ſecundùm Divinitatis intelligimus unitatem: & in Jeſu Chriſti nomine, quod ex Virgine natus accepit, incarnationis cognoſcimus ſacramentum. Hæc Ambroſius. vide ibi plura.

12. Auguſtinus, lib. 6. de Trinitate, capit. 9. duas affert hujus dicti interpretationes: 1. Ut cognoſcamus non ſolùm Trinitatem eſſe unum verum Deum; ſed etiam unamquamque perſonam divinam eſſe unum verum Deum: & ſimul Trinitatem non eſſe tres Deos, ſed unum verum Deum. 2. ſubaudiendo unum verum Deum poſt illa verba, *& quem miſiſti Jeſum Chriſtum*; ut hæc ſit ſententia: Ut te & quem miſiſti Jeſum Chriſtum, cognoſcant unum verum Deum. Et addit, intelligi etiam Spiritum Sanctum. Hanc poſteriorem interpretationem opponit alibi Paſcentio Ariano, epiſt. 174. Vide quædam ex eodem Auguſt. ad illuſtrationem prioris expoſitionis conducentia, ſuprà, capite 5. §. 6. & infra, cap. 33. §. 19.

CAPUT. XXXIII.

Quod in Trinitate Deo ſit unitas & diſtinctio; non autem compoſitio, vel diviſio, vel diverſitas, vel differentia propriè dicta, vel diſcrepantia, vel diſſimilitudo: nec triplicitas, nec ſingularitas, aut ſolitudo, neque confuſio, &c.

IN Trinitate Deo eſt diſtinctio, eſt τῶν προσώπων ἑτερότης, (ut loquitur Baſilius, homil. 27. contra Sabellianos) eſt & unitas, & in unitate Trinitas; ſed non eſt compoſitio, vel diviſio, vel diverſitas, vel differentia propriè dicta, (quamvis Græci quandam ſano ſenſu dicant διαφορὰν κατὰ τὸ τῆς ὑπάρξεως τρόπον) vel diſcrepantia, vel diſſimilitudo: nec eſt in Deo triplicitas, neque ſingularitas, vel ſolitudo, neque confuſio: ne-

 que

que ſingularem aut ſolitarium, aut unicum Deum dicimus, ſed unum: neque triplicem; ſed Trinum.

2. Autor expoſitionis fidei, quæ Juſtino martyri tribuitur: *μονὰς γὰρ ἐν Τριάδι νοεῖται, καὶ Τριὰς ἐν μονάδι γνωρίζεται. id eſt:* Unitas enim in Trinitate intelligitur, & Trinitas in Unitate innoteſcit.

3. Gregorius Nazianzenus, orat. 23. in laudem Heronis: *δίδασκε τοσοῦτον εἰδέναι μόνον, μονάδα ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι προσκυνουμένην, παράδοξον ἔχουσαν καὶ τὴν διαίρεσιν, καὶ τὴν ἕνωσιν. id eſt:* Doce hoc tantum ſcire, Unitatem quæ in Trinitate, & Trinitatem quæ in Unitate adoratur, quæ admirandam habet tum diſtinctionem, tum unionem.

διαίρεσις. 4. Quamvis, juſto odio *συναιρέσεως* Sabellianæ, *διαίρεσιν* quandam dicant: attamen æquè juſto odio illius *πονηρᾶς διαιρέσεως*, (ut loquitur Nazianzenus, orat. 32. coram 150. Epiſcopis) quam perperam invehebat Arius, iidem aliique orthoxi Patres *διαίρεσιν* & diviſionem ſummoverunt à ſancta & individuâ Trinitate, omnemque partibilitatem & diverſitatem. *διαιρεῖται γὰρ ἀδιαιρέτως, ἵν', οὕτως εἴπω, καὶ συνάπτεται διῃρημένως.* inquit Nazianzenus oratione 39.

διάκρισις. 5. Illa autem loquutio cavillis minùs obnoxia videtur, quâ *διάκρισιν* dicunt; ſicut latini diſtinctionem potiùs, quàm diviſionem. *τὸ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν καὶ ἐκπορευτὸν, οὐκ οὐσίας δηλωτικὰ, σημαντικὰ δὲ τῶν ὑποστάσεων ἐστιν· ἱκανὰ γὰρ ἡμῖν διακρίνειν τὰ πρόσωπα, καὶ τὴν πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος ἰδιαζόντως δεικνύειν ὑπόστασιν. id eſt;* Ingenitum & Genitum & Procedens, non declarant eſſentiam; ſed ſubſiſtentias ſignificant: nam idonea ſunt ad diſtinguendum perſonas, & ad oſtendendum Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti, propriam cujuſque ſubſiſtentiam. inquit autor expoſitionis fidei, quæ ſub Juſtini martyris nomine circumfertur.

Diſtinctio. ἡνωμένως. διακεκριμένως. 6. Quædam traduntur de Deo in ſacris literis *ἡνωμένως*, id eſt, ſignificantia unitatem: quædam autem *διακεκριμένως*, id eſt, ſignificantia diſtinctionem: *καὶ οὔτε τὰ ἡνωμένα διαιρεῖν θεμιτὸν, οὔτε τὰ διακεκριμένα συγχεῖν*, id eſt: Neque unitatem importantia dividere fas eſt, neque diſtincta confundere. Ut rectè monet Dionyſius Areopagita, lib. de divinis nominibus, capite 2. ubi

ἕνωσις καὶ διάκρισις. *ἕνωσιν καὶ διάκρισιν* exponit, exemplisque illuſtrat.

7. Eodem lib. de divinis nominibus plurimas tradit Dionyſius deſcriptiones ſeu appellationes Dei: ex quibus paucas ſubjiam, huic Theoremati illuſtrando idoneas. Sic igitur deſcribitur Deus, capite 1. illius libri: *ἡ ὑπὲρ νοῦν ἑνότης, τὸ ὑπὲρ διάνοιαν ἓν, ἑνὰς ἑνοποιὸς ἁπάσης ἑνάδος, καὶ ὑπερούσιος οὐσία, καὶ νοῦς ἀνόητος, καὶ λόγος ἄρρητος, ἀγαθοδότις ἀρχὴ ἁπάσης ἱερᾶς φωτοφανείας, ἀρχῆς ἁπάσης ὑπερουσίως ὑπεράρχιος ἀρχὴ, πάσης ζωῆς καὶ οὐσίας ἀρχὴ καὶ αἰτία, ἡ θεαρχία, μονὰς καὶ ἑνὰς διὰ τὴν ἁπλότητα καὶ ἑνότητα τῆς ὑπερφυοῦς ἀμερίας, Τριὰς δὲ διὰ τὴν τρισυπόστατον τῆς ὑπερουσίου γονιμότητος ἔκφανσιν, τὸ ἕν, τὸ αὐτοάγαθον, ἡ τριαδικὴ ἑνὰς ἡ ὁμόθεος καὶ ὁμοάγαθος, ἡ θεαρχικὴ ὑπερουσιότης, ἡ ὑπερώνυμος ἀγαθότης, ἡ πάντων ἀγαθῶν αἰτία.* Et capite

Cap. 2. ſecundo, *ἡ ἐναρχικὴ Τριὰς, ἡ ὑπεράγαθος ἀγαθότης, ἡ ὑπέρθεος θεότης, ἡ ὑπὲρ ἐναρχίαν ἑνότης.*

Cap. 3. Et initio capitis tertii, Deum vocat *τὴν ἀγαθαρχικὴν καὶ ὑπεράγαθον Τριάδα.* Et capite decimo

Cap. 13. tertio ait: *ἡ θεολογία τὴν ὅλην θεαρχίαν, ὡς πάντων αἰτίαν, ὑμνεῖ τῇ τοῦ ἑνὸς ἐπωνυμίᾳ, καὶ εἷς Θεὸς ὁ Πατὴρ, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς ὅλης θεικῆς ἑνότητος ἀμέρειαν.* Item: *τὸ πάντων αἴτιον ἓν, καὶ ἑνικῶς αἴτιον. καὶ μονὰς ὑμνουμένη καὶ τριὰς, ἡ ὑπὲρ πάντα Θεότης οὐκ ἔστιν οὐδὲ μονὰς, οὐδὲ Τριὰς, ἡ πρὸς ἡμῶν ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ὄντων διεγνωσμένη. ἀλλ' ἵνα καὶ τὸ ὑπερηνωμένον αὐτῆς καὶ τὸ Θεογόνον ἀληθῶς ὑμνήσωμεν, τῇ τριαδικῇ καὶ ἑνιαίᾳ θεωνυμίᾳ τὴν ὑπερώνυμον ὀνομάζομεν, τοῖς οὖσι τὴν ὑπερούσιον.* & lib. de cœleſti hierarchia, cap. 7. in fine, *μονάς ἐστι καὶ ἑνὰς τρισυπόστατος.*

8. Nicæni Patres (teſte Athanaſio, lib. de Synodi Nicænæ decretis contra Arianos, poſt medium) dixerunt; Filium eſſe *ἀπαράλλακτον κατὰ πάντα τῷ πατρὶ, καὶ ἐν αὐτῷ εἶναι ἀδιαιρέτως*, id eſt, indiſſimilem per omnia Patri, & in ipſo eſſe indiviſibiliter. Quia (ut ibidem loquitur Athanaſius) *οὐ μόνον ὅμοιος, ἀλλὰ καὶ ἀδιαίρετός ἐστι τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας.* Et oratione ſecunda contra Arianos, ante medium, Athanaſius ait: *ἀπαθῶς καὶ ἀμερίστως τοῦ υἱοῦ πατήρ ἐστι.* Idem in ſuo ſymbolo paſſim recepto; Hæc (inquit eſt Catholica fides, *ἵνα ἕνα Θεὸν ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι σέβωμεν, μήτε συγχέοντες τὰ πρόσωπα, μήτε τὴν οὐσίαν διαιροῦντες.* ——— *καὶ τριὰς ἐν μονάδι, καὶ μονὰς ἐν τριάδι λατρεύηται*, Idem Pater ſerm. in illud dictum, *Omnia mihi tradita ſunt à Patre*, &c. prope finem illius ſermonis: *ἡ γὰρ πανύμνητος καὶ σεβάσμιος καὶ προσκυνητὴ τριὰς, μία καὶ ἀδιαίρετος, τρεῖς ὑποστάσεις τέλειαι, μία οὐσία* Et epiſt. ad Serapionem, contra eos qui dicunt Spiritum Sanctum eſſe creaturam, haud longè ante finem: *τῆς τριάδος ἀδιαίρετος ἑνότης.* Et poſtea, ſub finem illius epiſtolæ, *μὴ διαιρείτωσαν τὴν τριάδα, ἵνα μὴ διαιρεθῶσιν ἀπὸ τῆς ζωῆς.* Et lib. de communi eſſentia Patris & Filii & Spiritûs Sancti, cap. quod non tres Dii ſint: *ὅπου ἀμέριστος ἡ ἀξία, μία βασιλεία, μία δύναμις, καὶ βουλὴ, καὶ ἐνέργεια, ἰδιάζουσα τὴν τριάδα ἀπὸ τῆς κτίσεως, ἕνα λέγω Θεόν,*

Filius eſt Patri per omnia ἀπαράλλακτος, & eſt in Patre ἀδιαιρέτως. non ſolùm ὅμοιος, ſed etiam ἀδιαίρετος.

9. Gregorius Thaumaturgus, in expoſitione fidei: *τριὰς τελεία, δόξῃ καὶ ἀϊδιότητι καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένη, μηδὲ ἀπαλλοτριουμένη. id eſt;* Trinitas perfecta, quæ gloriâ & æternitate ac regno non dividitur, neque abalienatur.

10. Baſilius magnus, homil. 15. quæ eſt de fide: Attollens mentem ſuper omnem creaturam, *ἐννόησον τὴν θείαν φύσιν ἑστῶσαν, ἄτρεπτον, ἀναλλοίωτον, ἀπαθῆ, ἁπλῆν, ἀσύνθετον, ἀδιαίρετον*, &c. *ἐκεῖ πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα, ἡ ἄκτιστος φύσις, τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα, ἡ φυσικὴ ἀγαθότης.*

11. Gregorius Nyſſenus, libro primo, contra Eunomium [editionis Gretſerianæ] ait; oportere *τὰς ὑποστάσεις ἀπ' ἀλλήλων τοῖς ἐπιθεωρουμένοις ἰδιώμασι διακρίνειν.* Et eodem lib. ſcribit; Spiritum Sanctum à Patre & Filio *τοῖς ἰδίοις γνωρίσμασι διακρίνεσθαι.* Item: *Φανερῶς ὁ μονογενὴς ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς διακρίνει, ἐν τῷ εἰπεῖν, ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ.* Idem Gregorius Nyſſenus, oratione nona contra Eunomium [editionis Pariſienſis, anno Domini 1615.] docet; Deum eſſe naturâ ſimplicem, partium expertem, & incompoſitum, *ἁπλοῦν τῇ φύσει καὶ ἀμερῆ καὶ ἀσύνθετον.* Idem, lib. de differentia eſſentiæ & hypoſtaſeos, ad Petrum fratrem ſuum: *μὴ θαυμάσῃς δὲ εἰ τὸ αὐτὸ καὶ συνημμένον καὶ διακεκριμένον εἶναί φαμεν· καί τινα ἐπινοοῦμεν ὥσπερ ἐν αἰνίγματι, καινὴν καὶ παράδοξον διάκρισίν τε συνημμένην, καὶ διακεκριμένην συνάφειαν. id eſt:* Ne mireris autem, ſi idem & adunatum & diſcretum eſſe dicimus, & quoddam, quaſi in ænigmate, mente concipimus novum & à communi opinione remotum, tum diſcrimen adunatum, tum diſcretam coadunationem.

γνωρίσματα.

12. Gregorius Nazianzenus, oratione vigeſima-quartâ in Ægyptiorum adventum: Pater &

Filius

Digitized by Google

Filius & Spiritus Sanctus nec ita à ſe invicem diſtracti ſunt, ut naturâ ſcindantur; [*ὡς φύσει τέμνεσθαι*] neque ita in arctum redacti, ut in unam perſonam circumſcribantur: (illud enim furoris Ariani; hoc Sabellianæ impietatis eſt,) ſed magis unum ſunt quàm ea quæ omnino dividuntur, & copioſiora quàm ea quæ prorſus ſingularia ſunt, *ἀλλ᾽ ἐςι, τῶν μὲν πάντη διαιρέτων ἑνικωτέρα, τῶν δὲ τελείως μοναδικῶν ἀφθονωτέρα.* Et oratione trigeſimâ ſeptimâ: *ἓν τὰ τρία θεότητι, καὶ τὸ ἓν τρία ταῖς ἰδιότησιν, ἵνα μήτε τὸ ἓν Σαβέλλιον ᾖ, μήτε τὰ τρία τῆς πονηρᾶς νῦν διαιρέσεως. id eſt:* Hæc tria unum ſunt Deitate, & hoc unum tria proprietatibus: ut neque unum Sabellianum ſit, neque tria peſtiferæ hujus diviſionis, quæ nunc ab Arianis introducitur. Similia apud eum legimus oratione trigeſimâ nonâ in ſancta Lumina; ubi ait: Deum autem quando dico, *ἑνὶ φωτὶ περιαςράφθητε καὶ τρισὶ*, &c. Item oratione quadrageſimâ, in ſanctum baptiſma; *ὐ φθάνω τὸ ἓν νοῆσαι, καὶ τοῖς τρισὶ περιλάμπομαι, ὐ φθάνω τὰ τρία διελεῖν, καὶ εἰς τὸ ἓν ἀναφέρομαι. id eſt:* non conor unum cogitare, quin trium fulgore mox circumfundar; nec tria conor diſcernere, quin ſubitò ad unum referar.

Una & trina Lux.

13. Idem, epiſtolâ ad Cledonium, quæ eſt oratio quinquageſima prima, contra Apollinariſtas; Atque (inquit) ut paucis rem complectar, aliud quidem atque aliud ſunt ea ex quibus Salvator; [*ἄλλο μὲν καὶ ἄλλο τὰ ἐξ ὧν ὁ σωτὴρ*] Non tamen alius atque alius: [*ὐκ ἄλλος δὲ καὶ ἄλλος.*] abſit! *Λέγω δὲ ἄλλο καὶ ἄλλο, ἔμπαλιν ἢ ἐπὶ τῆς Τριάδος ἔχει· ἐκεῖ μὲν γὰρ ἄλλος καὶ ἄλλος, ἵνα μὴ τὰς ὑποςάσεις συγχέωμεν· ὐκ ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο· ἓν γὰρ τὰ τρία καὶ ταυτὸν τῇ θεότητι.* Dico autem aliud atque aliud, contra ac ſe habuit in Trinitate. Illic enim alius atque alius, ne perſonas confundamus: non autem aliud atque aliud; nam tria ſunt unum & idem, quoad divinitatem.

Aliud atque aliud in Chriſto.

Alius atque alius in Trinitate. Vide lib. 2. cap. 7. §. 8.

14. Epiphanius, hæreſi ſexageſimâ ſecundâ, paragrapho tertio: *ὐ πολυθεΐαν εἰσηγῦμεθα, ἀλλὰ μοναρχίαν κηρύττομεν· μοναρχίαν δὲ κηρύττοντες ὐ σφαλλόμεθα, ἀλλὰ ὁμολογοῦμεν τὴν Τριάδα, μονάδα ἐν Τριάδι, καὶ Τριάδα ἐν μονάδι, μίαν θεότητα πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίυ πνεύματος· ἐνυπόςατος ὁ πατὴρ, ἐνυπόςατος ὁ υἱὸς, ἐνυπόςατον τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἀλλὰ ὐ συναλοιφὴ ἡ Τριὰς, ὡς Σαβέλλιος ἐνόμισεν, ὔτε ἠλλοιωμένη τῆς ἰδίας ἀϊδιότητός τε καὶ δόξης, ὡς ὁ Ἄρειος κενοφωνῶν ἐδογμάτισεν· ἀλλ᾽ ἀεὶ ἦν Τριὰς, Τριὰς, καὶ ὐδέποτε ἡ Τριὰς προσθήκην λαμβάνει, μία ὖσα θεότης, μία κυριότης, μία δοξολογία ὖσα, ἀλλὰ Τριὰς ἀριθμυμένη, Πατὴρ, καὶ Υἱὸς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ὐχ ὡς ἕν τι τρισὶν ὀνόμασι κεκλημένον, ἀλλ᾽ ἀληθῶς τέλεια τὰ ὀνόματα, τέλειαι αἱ ὑποςάσεις, ὐδὲν παρηλλαγμένον. id eſt:* Non introducimus deorum multitudinem; ſed Monarchiam prædicamus. In Monarchia autem prædicanda nequaquam aberramus; ſed Trinitatem confitemur, unitatem in Trinitate, & Trinitatem in unitate, unam Deitatem Patris, & Filii & Spiritûs Sancti. Subſiſtens eſt Pater, ſubſiſtens Filius, ſubſiſtens Spiritus Sanctus. Sed non confuſio quædam eſt Trinitas, uti Sabellius credidit: nec ab æternitate ſua gloriaque demutata: ut Arius vaniſſime docuit. ſed Trinitas ſemper fuit Trinitas, neque unquam Trinitas acceſſionem capit, cùm una ſit Deitas, una dominatio, una glorificatio vel gloria celebranda. Attamen Trinitas numeratur, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: non ut idem atque unum tribus nominibus vocatum; ſed verè perfecta ſunt nomina, perfectæ perſonæ, nihil varium ac diverſum. Idem, eâdem hæreſ. 62 §. 7. unus Deus Pater & Filius & Spiritus Sanctus, *οὐ συναλοιφήσουσα ἡ Τριὰς, οὐδὲ διῃρημένη τῆς ἑαυτῆς ταυτότητος, id eſt:* non ut confuſio quædam Trinitas illa ſit, aut ab unitate ſua diviſa. Item hæreſ. 69. §. 44. *ὐδὲν γὰρ ἐν Πατρὶ διηλλαγμένον παρὰ τὸν Υἱὸν, ὐδὲ ἐν Υἱῷ παρηλλαγμένον παρὰ τὸ Πνεῦμα. id eſt:* nec eſt quicquam in Patre à Filio diverſum, aut in Filio à Spiritu Sancto diſcrepans. Idem etiam, in Ancorato, §. 7. *ὐ συναλοιφὴ ἡ Τριὰς, ὐ διεςώς τι ἐν αὐτῇ τῆς ἰδίας αὐτῆς μονάδος.* Nec eſt coaleſcens quid Trinitas; nec eſt in ea quidpiam à propria ejus unitate diverſum vel ſejunctum.

Monarchia.

15. Zacharias Mitylenenſis Epiſcopus, ſciſcitanti Philoſopho; quomodo eandem Trinitatem dicerent Chriſtiani & unitatem? reſpondit, *Τριάδα φαμὲν εἶναι ἐν μονάδι, καὶ μονάδι ἐν Τριάδι. τῷ τὰς μὲν ὑποςάσεις τρεῖς εἶναι, τὴν δὲ οὐσίαν μόνην. id eſt:* Trinitatem dicimus eſſe in unitate, & unitatem eſſe in Trinitate; Quod perſonæ quidem tres ſint, una autem ſubſtantia. ut ipſe refert Zacharias in ſua diſputatione contra Philoſophos, de Mundi opificio.

Trinitas in Unitate, & Unitas in Trinitate.

16. Anaſtaſius Sinaita, lib. de hominis creatione ad imaginem Dei, enumerans multa *ἐν τῇ θεότητι λεγομένων εὐσεβῶς*, quæ in Trinitate piè dicuntur, in iis ponit *τὸ τριαδικὸν τῶν ὑποςάσεων, τὸ μοναδικὸν τῆς φύσεως, τὸ συγγενές, τὸ σύγχρονον, τὸ ἀδιαίρετον, id eſt:* Trinitatem perſonarum, naturæ unitatem, æqualitatem naturæ & æternitatis, & indiviſibilitatem. Et poſtea eodem lib. Una (inquit) & ſimilis eſt operatio Patris & Filii & Spiritûs Sancti, *μία καὶ ὁμοία ἡ ἐνέργεια πατρὸς, καὶ υἱῦ καὶ ἁγίυ πνεύματος, μία ἡ ἰσχὺς, μία ἡ δύναμις, μία θέλησις, μία γνώμη. ὅσα γὰρ ἂν πράττει ὁ πατὴρ, ἀχώριςος ἐςὶ καὶ συμπράκτωρ καὶ ὁ υἱός. καὶ ὅσα ἂν ἐπιτελεῖ ὁ υἱὸς, ἢ τὸ ἅγιον πνεῦμα, συνενεργεῖ πάντως ἀδιαιρέτως ὁ πατήρ.* unum robur, una potentia, una volitio: una ſententia. Quæcumque enim facit Pater, inſeparabilis eſt & ſimul agens etiam Filius: & quæcunque perficit Filius vel Spiritus Sanctus, ſimul & prorſus indiviſè operatur Pater, *ὔτε γὰρ ὁ υἱὸς δίχα πατρὸς ἀφ᾽ ἑαυτῦ καὶ καθ᾽ ἑαυτὸν ποιεῖ τι. ὐδὲ ὁ πατὴρ χωρὶς τοῦ υἱῦ καὶ τοῦ πνεύματος. ὔτε πάλιν τὸ πνεῦμα ἄνευ τοῦ υἱῦ καὶ πατρὸς ἐξεργάζεταί τι.* Neque enim Filius ſine Patre ex ſeipſo & per ſeipſum quidquam agit: neque Pater ſeorſim ſine Filio & Spiritu: neque rurſus Spiritus ſine Filio & Patre quidquam efficit.

τὸ τριαδικὸν τῶν ὑποςάσεων.

τὸ μοναδικὸν τῆς φύσεως.

συμπράκτωρ.

πάντως ἀδιαιρέτως.

17. Hilarius lib. 7. de Trinitate, prope finem: Dominus dixit, cùm rogaretur ut oſtenderet Patrem; *Qui me vidit, vidit & Patrem.* Nec ſolitarium ſermo ſignificat, & indifferentem tamen naturam profeſſio docet. Viſum enim in Filio Patrem; nec ſingularis poteſt eſſe, nec diſparis. Per hunc ille viſus, neque non unum ſunt in ſacramenti profeſſione, neque unus, etenim cùm dicitur, *& Patrem*, excluſa eſt ſingularis atque unici intelligentia. Non itaque ipſe ſolitarius, nunc ſibi Filius eſt, nunc ſe ſibi profitetur in Patrem, & naturæ nomina infert, ceſſante naturâ. Alia hîc verborum ſimplicitas eſt: nam & Pater Pater eſt, & Filius Filius eſt. Sed in his nominibus ac rebus nihil novum, nihil diverſum, nihilque peregrinum eſt. —— Naturam Dei non degenerat nativitas, dum non aliud aliquid quàm in Deum ex Deo Deus naſcitur. Dum nihil in his novum eſt, nihil alienum, nihil ſeparabile: dum in Patre & Filio credere duos Deos, impium eſt. Dum Patrem & Filium ſingularem Deum prædicare, ſacrilegum eſt: Deum ex Deo quod in ſimilitudine generis unum ſint negare, blaſphemum eſt. —— Cùm ait, *Verba quæ ego loquor vobis, non à me loquor*; non exemit perſonam, neque ſe Filium dene-

Ioan. 14: 9.

Non ſolitarius, non ſingularis, non unicus; ſed unus Deus.

Nihil diverſum.

Ioan. 14: 10.

Digitized by Google

Indifferens atque indiſſimilis natura.

denegavit, nec naturam in ſe Paternæ virtutis abſcondit. Nam dum loquitur, ipſe in ſubſtantia manens loquitur. Dum autem non ab ſe loquitur, nativitatem in ſe Dei ex Deo Patre teſtatur ipſe, inſeparabilis ab eo atque indiſſimilis unitate naturæ. ——— Subjecit; *Sed Pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua.* Manere in Filio Patrem, non eſt ſingularis atque unici. Operari verò per Filium Patrem, non eſt differentis aut exteri. Idem Hilarius, lib. 8. de Trinitate, paullò poſt principium libri; Uſque eò (inquit) jam ſermonem reſponſionis noſtræ extendimus, ut verum Deum Dei Filium, & indifferentis naturæ à Patre, eodem prædicationis noſtræ curſu doceremus: ita ut nec ſingularem Deum fides Eccleſiæ, nec duos Deos profiteretur; cùm nec nativitas Dei ſolitarium Deum fineret, nec nativitas perfecta diverſarum naturarum nomina in Diis duobus admitteret. Hæc Hilarius Epiſcopus Pictavorum.

Ibidem.

Ioan. 10: 30.

18. Ambroſius in ſymbol. Apoſt. capit. 10. Filius dicens, *Ego & Pater unum ſumus. Vnum* dixit, propter naturam Deitatis: *ſumus*, propter perſonarum proprietates. Item lib. 1. de fide, capit. 2. Pater & Filius in divinitate unum ſunt, ubi nec ſubſtantiæ, nec voluntatis ulla eſt differentia. Namque aliter quomodo unum Deum dicemus? Diverſitas plures facit; unitas poteſtatis excludit numeri quantitatem. Et capit. 4. Et Patris & Filii unam imaginem, unam ſimilitudinem lego Geneſ. 1. Similitudo hæc non diverſitatis, ſed unitatis eſt. Et in ſymbolo. Apoſtol. capit. 1. Æternitas eſt in Patre; ſpecies in imagine: virtus eſt in munere: Et hæc tamen tria unus eſt Deus, non in unius ſingularitate perſonæ, ſed in unius Trinitatis eſſentiâ. Unus eſt diligens eum, qui ab ipſo eſt: Unus eſt dilectus ab eo, à quo eſt: Una eſt dilectio utriuſque Spiritus Sanctus, idem tamen Deus. Et. lib. 5. de fide, cap. 1. Non eſt unitas, ubi eſt diverſitas. ——— Evidens eſt igitur, quia quod unius eſt ſubſtantiæ, ſeparari non poteſt; etiamſi non ſit ſingularitatis, ſed unitatis. Singularitatem hanc dico, quæ græcè *μονότης* dicitur. Singularitas ad perſonam pertinet; unitas ad naturam. Hæc Ambroſius.

Nulla ſubſtantiæ nec voluntatis differentia, nulla diverſitas.

Non in unius ſingularitate perſonæ; Sed in unius Trinitatis eſſentiâ.

Diſtinctio. Singularitas. Unitas.

Unus Deus, non numeri, ſed univerſitatis vocabulo dicitur.

19. Ruffinus in expoſitione ſymboli: Unum Deum, non intelligendum eſt unum numero dici, ſed univerſitate. Verbi gratiâ: Si quis dicat unum hominem, aut unum equum: hic unum pro numero poſuit; poteſt enim & alius homo eſſe & tertius, vel equus. Ubi autem alius vel tertius non poteſt jungi; unus ſi dicatur, non numeri, ſed univerſitatis eſt nomen. Ut ſi, exempli cauſsâ, dicamus, unum Solem: hic unus ita dicitur, ut vel alius vel tertius addi non poſſit: unus eſt enim Sol. Multò magis ergo Deus, cùm unus dicitur; unus non numeri, ſed univerſitatis vocabulo nuncupatur, id eſt: qui propterea unus dicitur; quòd alius non ſit. Hæc Ruffinus.

Ioan. 10: 30.

20. Auguſtinus, lib. 5. de Trinitate, cap. 9. Tres itaque ſunt; ideoque pluraliter dictum eſt: Ego & Pater unum ſumus. Non enim dixit, *unum eſt*; quod Sabelliani dicunt: ſed unum ſumus. Tamen cùm quæritur; quid tres? magnâ prorſus inopiâ humanum laborat eloquium. Dictum eſt tamen tres perſonæ: non ut illud diceretur; ſed, ne taceretur. Et lib. 7. de Trinitate, cap. 4. Tres ſubſtantias [*ὑποςάσεις*] ſive perſonas, quibus nominibus non diverſitatem intelligi voluit, ſed ſingularitatem noluit: ut non ſolùm ibi unitas intelligatur, ex eo quòd dicatur *una eſſentia*, ſed etiam Trinitas, ex eo quòd dicuntur *tres ſubſtantiæ* ſeu *perſonæ*. Hæc Auguſtinus. Qui etiam monet (lib. 5. illius operis. cap. 9.) Latinos non audere dicere; tres ſubſtantias, ſed tres perſonas, unam ſubſtantiam: quia loquendi conſuetudo obtinuit, ut hoc intelligatur cùm dicimus *eſſentiam*, quod intelligitur cùm dicimus *ſubſtantiam*. Et lib. 6. de Trinitate, cap. 7. ait: Nec, quoniam Trinitas eſt, ideo triplex putandus eſt. Alioqui minor erit Pater ſolus, aut Filius ſolus, quàm ſimul Pater & Filius. Quanquam non invenitur, quomodo dici poſſit, aut Pater ſolus, aut Filius ſolus: cùm ſemper atque inſeparabiliter, & ille cum Filio ſit, & ille cum Patre: non, ut ambo ſint Pater, aut ambo Filius; ſed, quia ſemper in invicem, neuter ſolus. Quia verò dicimus & Deum ſolum ipſam Trinitatem, quamvis ſemper ſit cum ſpiritibus & animabus ſanctis; ſed ſolum dicimus quòd Deus eſt, quia non & illi cum illo Deus ſunt: ita ſolum Patrem dicimus Patrem; non, quia ſeparatur à Filio, ſed quia non ſimul ambo Pater ſunt. Et cap. 8. ibidem: Cùm itaque tantus eſt ſolus Pater, vel ſolus Filius, vel ſolus Spiritus Sanctus, quantus eſt ſimul Pater & Filius & Spiritus Sanctus, nullo modo triplex dicendus eſt. Hactenus Auguſtinus.

Vide ſuprà, cap. 2. §. 8.

Non triplex.

21. Fulgentius, lib. 2. ad Monimum, cap. 11. In illa unâ ſubſtantiâ Trinitatis, unitas eſt in origine, æqualitas in prole; in charitate autem unitatis æqualitatiſque communio: nulla eſt diviſio illius unitatis, nulla diverſitas illius æqualitatis, nullum faſtidium illius charitatis: ibi enim nihil diſcrepat; quia æqualitas chara & una, & unitas æqualis & chara, & charitas æqualis atque una, naturaliter & incommutabiliter perſeverat. Quia ex ipſa (ſi dicendum eſt) communione Spiritûs Sancti, charitas una demonſtratur Patris & Filii. Quam communionem beatus Apoſtolus tali ſermone commendat: *Gratia Domini Jeſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio Spiritus Sancti ſit cum omnibus vobis.* —— Fidei veritas nullam credit in Trinitate diſtantiam. Item lib. 3. ad Traſimundum, cap. 6. In illo ſempiternæ nativitatis arcano ſempiternus atque incommutabilis Pater alterum genuit, non diverſum. Et libro reſponſionum ad objectiones Arianorum, Reſponſione ad objectionem decimam: Nullis fraudibus aut propriis aut alienis decipitur, qui Deum unum ſic colit, ut in Trinitate noverit nec perſonas confundere, nec ſubſtantiam ſeparare. Et illam unam naturam unum Deum intelligat, in qua æternitatem veræ Divinitatis agnoſcit. ——— In Patre ergo & Filio & Spiritu Sancto unitatem ſubſtantiæ accipimus; perſonas confundere non audemus. Beatus enim Joannes Apoſtolus teſtatur, dicens: *Tres ſunt, qui teſtimonium perhibent in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus: & hi tres unum ſunt.* Quod etiam beatiſſimus martyr Cyprianus, in epiſtola de unitate Eccleſiæ, confitetur, dicens: Qui pacem Chriſti & concordiam rumpit, adverſus Chriſtum facit, qui alibi præter Eccleſiam colligit, Chriſti Eccleſiam ſpargit. Atque ut unam Eccleſiam unius Dei eſſe monſtraret, hæc conſeſtim teſtimonia de Scripturis inſeruit; dicit Dominus, *ego Pater unum ſumus.* Et iterum: De Patre & Filio & Spiritu Sancto ſcriptum eſt: *& tres unum ſunt.* Nam & in libro de oratione Dominicâ, ut oſtenderet Trinitatem unius Deitatis eſſe, nec inter ſe aliquam diverſitatem habere; Danielem, & tres pueros, ternarum horarum circulis revolutis, orationem fundere ſolitos memoravit. Ubi & in trium horarum curriculo, & in unius orationis officio, unum Deum eſſe Trinitatem, evidenter oſtendit. Non ergo ex tribus partibus unum colimus Deum, ſed Apoſtolicæ fidei regulam tenentes, &c. Hæc Fulgentius.

2 Cor. 13. ult. vide ſuprà, cap. 28.

Pater alterum genuit, non diverſum.

1 Ioan 5:7.

22. In Deitate Patris & filii & Spiritus Sancti, nec ſingularitas eſt, nec diverſitas cogitanda. ait

Leo.

Leo 1. papa Rom. ſermone 2. de pentecoſte: & paulò poſt ibidem; Vera Deitas ſic in tribus confitenda eſt perſonis ut & ſolitudinem non recipiat Trinitas, & Unitatem ſervet æqualitas. Hæc *Leo*. Similiter etiam Petrus Lombardus, 1. ſent. diſtinct. 23. 1. ibi nulla penitus eſt diverſitas: ſicut nec ſingularitas vel ſolitudo; ſed unitas & Trinitas.

Objectio. 23. *Objectio.* Richardus de Sancto Victore, ait: Ubi nulla differentia, nulla pluralitas eſſe poteſt: ubi autem eſt ſummè ſimplex, nulla poteſt eſſe differentia. ergo nulla pluralitas perſonarum. lib. 2. de Trinit. cap. 19.

Alia objectio. *Alia objectio.* Boëthius ait, (lib. 1. de Trinitate:) Deus nullas habet differentias: ubi autem differentiæ abſunt, abeſt & pluralitas:

Reſponſio ad has duas objectiones. Ad has duas objectiones ſic reſpondet Alexander Alenſis in ſua ſumma Theologiæ, part. 1. quæſt. 14. membro 5. Dicendum (inquit,) quòd triplex eſt differentia: ſcilicet *differentia ſecundum ſubſtantiam, differentia ſecundum accidens, differentia ſecundum originem ſive ſecundùm relationem.* *Differentia.* In Deo non eſt differentia ſecundùm ſubſtantiam, nec ſecundùm accidens; ſed ſolùm *ſecundum originem*, quæ ſimplicitati Divinæ eſſentiæ non derogat. Et hanc fuiſſe mentem Boëthii & Richardi; docet ibidem Alenſis. Qui etiam alibi in eadem ſumma (videlicet part. 1. quæſtione 65. membro. 1.) excludit à Divinis hæc nomina disjunctiva: *diverſitas*, vel *diverſum*; *Solitudo. Singularitas.* *diviſio* vel *ſeparatio*; *ſingularitas* vel *ſolitudo*. Et ait; *ſolitudinem* dicere negationem multarum perſonarum: *ſingularitatem* autem exponit individuitatem per accidentia, ſive plurium excluſionem: & *diverſitatem* interpretatur differentiam *Diverſitas. Diſtinctio ſive diſcretio.* in ſubſtantia, vel ſecundùm ſubſtantiam, ſecundùm quod dicitur eſſentia: *diſtinctionem* verò, ſive *diſcretionem* interpretatur differentiam in ſubſtantia ſecundùm quod perſona.

24. Thomas Aquinas, part. 1. quæſt. 31. art. 2. Ad evitandum (inquit) errorem Arii, vitare debemus in divinis, nomen *diverſitatis & differentiæ*; ne tollatur unitas eſſentiæ. Poſſumus autem uti nomine *diſtinctionis*, propter oppoſitionem relativam. Unde ſicubi in aliqua ſcriptura authentica diverſitas vel differentia perſonarum invenitur, ſumitur diverſitas vel differentia, pro *diſtinctione*. Ne autem tollatur ſimplicitas divinæ eſſentiæ; vitandum eſt nomen *ſeparationis & diviſionis*, quæ eſt totius in partes. Ne autem tollatur æqualitas; vitandum eſt nomen *diſparitatis*. Ne verò tollatur ſimilitudo; vitandum eſt nomen *alieni & diſcrepantis*. Ad vitandum verò errorem Sabellii, vitare debemus *ſingularitatem*; ne tollatur communicabilitas eſſentiæ divinæ. debemus etiam vitare nomen *unici*, ne tollatur numerus perſonarum: dicimus tamen unicum Filium; quia non ſunt plures filii in Divinis: neque tamen dicimus unicum Deum; quia pluribus Deitas eſt communis. Vitamus etiam nomen *confuſi*; ne tollatur ordo naturæ à perſonis. Vitandum eſt etiam nomen *ſolitarii*; ne tollatur conſortium trium perſonarum. Hæc ibi Thomas, adjectis quibuſdam Hilarii & Ambroſii teſtimoniis.

Lectori S.

Hæc ſunt, Chriſtiane Lector, quæ ex antiquitate Catholicâ, de ſummo hoc myſterio, duximus prælibanda; quibus in anteceſſum præcognitis, ſtudioſi ad uberiorem & pleniorem doctrinam capiendam accederent paratiores. Aliâ autem methodo de Deo diſſeruimus, in aliis noſtris prælectionibus etiam publicis; quarum compendiariam & facilem ſynopſin, brevibus quibuſdam, eiſque haud obſcuris, theſibus comprehenſam, omiſſâ interim prolixiore explicatione, duo iſta proximè ſequentia capita exhibebunt.

Caput. XXXIV.

Theſes de natura Dei.

Theſis 1. DEI *perfectio* ac *unitas naturalis*, in ſcriptura ſignificatur nomine illo Tetragrammato יהוה quod ſoli vero Deo proprium eſt, neque ulli alii tribuitur. Tremendum hoc & glorioſum nomen neque ſuperſtitioſè tacendum, neque temere uſurpandum eſt; propter ſummam reverentiam non literis, ſed Deo, debitam. *Perſonarum pluralitas* in unitate Deitatis ſignificatur in V. Teſt. uno nomine *Elohim*; ubi de vero Deo dicitur, præſertim quando additur verbum vel epithetum plurale. In novo autem Teſtamento, diſtinctis vocabulis *Patris*, & *Filii*, & *Spiritûs Sancti*, multiſque luculentis teſtimoniis ſanctiſſima Trinitas clarius proponitur. Nos nunc inquirimus de natura unius Dei.

2. *Naturam* Dei, pro captu viatorum, declarat nobis ſacra ſcriptura per certa attributa eſſentialia, partim negativa; partim affirmativa: partim etiam; quoad rationem quandam formalem, *Attributa divina incommunicabilia.* analogicè (ſi fas ita loqui) ſeu in imagine quadam & ſimilitudine, communicabilia creaturis; partim incommunicabilia. Etſi univocè nullum ſit communicabile.

3. Primum attributum Dei eſſentiale eſt *Simplicitas*, ſeu, ut ita loquar, *incompoſitio* atque *1. Simplicitas.* adeò *indiviſibilitas*. Primum, (inquam) quoad noſtrum conſiderandi modum; quamvis in Deo nihil ſit prius, aut poſterius. Deus eſt actus purus: neque ullo modo in ſe compoſitus eſt; neque cum ulla aliâ re compoſitionem propriè dictam ingreditur. Eſt enim Jehovah, ὁ ὤν, eſt maximè ſpiritualis naturæ: ex quibus & aliis Dei nominibus, quæ illi tribuuntur, evidenter demonſtrari poteſt Dei abſoluta ſimplicitas.

4. Neque ex materiâ & formâ, neque ex partibus integrantibus, (ut ſomniabant inſani Anthropomorphitæ) neque ex ſubjecto & accidente, neque ex genere & differentiâ, neque ex actu & potentiâ, neque ex naturâ & ſuppoſito, neque ex eſſe & eſſentia [ἐκ τοῦ εἶναι καὶ τῆς οὐσίας,] neque ullâ prorſus compoſitione propriè dictâ compoſitus eſt Deus in ſe: neque cum ullâ re alia ingreditur compoſitionem. *De Anthropomorphitis vide cap. 36.*

5. Et quamvis Chriſtum veteres Catholici dixerint eſſe *perſonam compoſitam, propter unionem inconfuſam duarum naturarum in una perſona*; *Vid. lib. 3. cap. 21. §. 35. & ſeq.* ea tamen unio non facit compoſitionem propriè ac ſtrictè ſumtam: duarum enim naturarum compoſitio propriè & ſtrictè ſumta, facit unam ex duabus compoſitam naturam, qualis eſt compoſitio hominis ex anima & corpore, electri ex auro & argento, &c. & qualem in Chriſto unam ex Deitate & humanitate compoſitam naturam eſſe; falsò & impiè aſſerebant hæretici Monophyſitæ. at in mera unione non fit una natura; ſed manent diſtinctæ naturæ: ut ſi annulo aureo ſmaragdum inſeras, fit, iſtic compoſitio quædam latè ſumta; propriè autem eſt unio. Deus unire ſibi poteſt naturam aliam, at cum ea compoſitionem propriè dictam non ingreditur.

6. Neque talis eſt hæc ineffabilis unio, qualis eſt ea unio quæ cernitur in creaturis: ex eis enim aggregatis conſtituitur totum quoddam collectivum, quod aliquo modo majus eſt qualibet unâ earum rerum, quæ aggregationem illam ingrediuntur, totumque illud conſtituunt. Nam totum eſt majus quâlibet ſui parte. At in myſterio

incarnationis, etiamſi facta ſit vera & ſemper duratura unio hypoſtatica, quâ Verbum caro factum eſt, & duæ diſtinctæ naturæ, nempe divina & humana, in una Filii perſonâ nunc inveniuntur, quam propterea perſonam compoſitam veteres orthodoxo ſenſu dixerunt; non licet tamen dicere *Deum Filium, aut Deitatem partem eſſe hujus perſonæ compoſitæ*: ſed dicendum eſt; *Deum Filium jam aſſumtâ ſervi formâ, nec amiſſâ Dei formâ, eſſe hanc perſonam compoſitam*. Nam Deus aut Deitas nullius rei pars eſſe poteſt; quia nihil Deo aut Deitate majus eſſe poteſt nec mole, nec virtute, nec dignitate, nec ullâ aliâ perfectione: totum autem majus eſt parte, & pars minor eſt ſuo toto: & (ut loquitur Scotus) omnis pars poteſt excedi, & parte totum eſt perfectius; contra rationem autem infiniti eſt, poſſe excedi, nihil eſt perfectius infinito: ergo Deus, qui infinitus eſt, Deitas quæ infinita eſt, non poteſt eſſe pars. Scot. in 1. ſent. diſt. 8. quæſt. 1. num. 5. & in 3. ſent. diſt. 1. quæſt. 1. num. 16. Aſſumtione humanitatis non augetur Deus: quia non eſt, quo creſcat divina perfectio; ut rectè monet Auguſt. l. 6. de Trin. c. 8. Eſt quidem per eam unionem ſublimata humanitas; at nullum Deo acceſſit incrementum: neque Filium aſſumta caro facit Patre aut Spiritu Sancto majorem; ſed eis manet quoad Deitatem æqualis, quoad humanitatem autem eſt minor Patre & minor Spiritu Sancto, & minor ſeipſo; nam exinanivit ſeipſum, formam ſervi accipiens, non minuens formam Dei. Illud (inquit Thomas) quod eſt perfectum in ſe, non unitur alteri ad acquirendam aliquam perfectionem; ſed ad communicandum: & ſic Deus homini uniri voluit; non propter ſe, quia non habet quo creſcat ejus perfectio; ſed propter hominem, cui ſubveniendum erat. Sicut etiam Deus eſt in omnibus per eſſentiam, præſentiam, & potentiam, ſuam bonitatem in omnibus diffundendo: ex quo tamen nihil ſibi accreſcit. Hæc Thomas, in 3. ſent. diſt. 1. quæſt. 1. ad 2.

7. Ex attributo ſimplicitatis, patet: *Attributa Dei eſſentialia neque ab eſſentiâ divinâ, neque inter ſe realiter diſtingui. Et quamvis perſonæ realiter inter ſe, ſeu à ſe invicem, diſtinguantur; eas tamen non eſſe partes Dei, neque ullam efficere in Deo compoſitionem: aut impedire ſimplicitatem.* Unde ait Auguſtinus: Hæc Trinitas unus eſt Deus: nec ideò non ſimplex, quia Trinitas. Neque enim propter hoc naturam iſtam boni ſimplicem dicimus; quia Pater in ea ſolus, aut ſolus Filius, aut ſolus Spiritus Sanctus. Non enim ſola eſt iſta nominis Trinitas ſine ſubſtantia perſonarum, ſicut Sabelliani hæretici putaverunt. Pater qui genuit ſimplex eſt, & Filius qui genitus eſt pariter ſimplex eſt: & hoc eſt illud de quo genitus eſt. Sed ideò ſimplex dicitur, quoniam quod habet, hoc eſt: excepto quod relativè quæque perſona ad alteram dicitur. Nam utique Pater habet Filium, nec tamen ipſe eſt Filius. Et Filius habet Patrem, nec tamen ipſe eſt Pater. In quo ergo ad ſeipſum dicitur, non ad alterum, hoc eſt quod habet: ſicut ad ſeipſum dicitur vivens, habendo utique vitam, & eadem vita ipſe eſt. Propter hoc itaque natura dicitur ſimplex, cui non ſit aliquid habere, quod vel poſſit amittere; vel aliud ſit habens, aliud quod habet: ſicut vas aliquem liquorem, aut corpus colorem, aut aër lucem ſive fervorem, aut anima ſapientiam: nihil enim horum eſt id, quod habet. Hæc Auguſtinus, lib. 11. de Civitate Dei, cap. 10. Vide 1. ſent. diſt. 8. & ſuprà, cap. 33.

2. Inviſibilitas. 8. Simplicitati adhæreſcit *inviſibilitas*. Deitas oculis corporeis cerni non poteſt. Cerni quidem poteſt oculis cordis, ſed diverſimodè: eſt enim quædam Dei viſio non conceſſa immundo cordi; eſt quædam Dei viſio negata miſeris; & ſolis conceſſa beatis. Præterea ne à puris quidem & beatis mentibus videri poteſt perfectè ſeu comprehendi ſecundum perfectionem viſi, etſi perfectè videri poteſt perfectione videntis, eâque inſatiabili.

9. Deus eſt *perfectiſſimus in ſe & ſibi ſufficiens*, neque ullâ alia re opus habet ad perfectam beatitudinem: neque lædi neque juvari à quoquam poteſt. Et potens eſt etiam ſine mediis, quamcunque vult, perfectionem conferre creaturæ. Neque eſt ulla extra Deum perfectio, niſi ab ipſo: neque ulla eſt in creaturis perfectio, cujus perfectionis perfectio θεοπρεπὴς unitè & eminenter in una ſimpliciſſimâ Dei eſſentiâ non contineatur. Vide Theſ. 6. *3. Perfectio & ſufficientia.*

10. Apud Deum non eſt tranſmutatio aut converſionis obumbratio. *Immutabilitas* tamen hæc non eſt ſaxea, ferrea, rigida, fatalis, implacabilis; ſed eſt divina, perfectiſſima, optima. Etſi Deus pœnitudine propriè dictâ non ducitur; pœnitudinis tamen perfectionem Deum decentem immutabiliter poſſidet, modo mortalibus ineffabili & incomprehenſibili. Ideo pœnitentiâ duci & mutari, dicitur loquutione metaphoricâ, propter pœnitentiæ & mutationis perfectionem θεοπρεπῆ in operibus ejus relucentem, in effectu, ſine mutatione in affectu. *4. Immutabilitas.*

11. Deus utrinque *æternus* eſt, ſeu neceſſariò, immutabiliter, ſemper eſt, ſine principio durationis, ſine viciſſitudine, ſine fine. *5. Æternitas.*

12. Deus eſſentiâ *immenſus* eſt, & ubique præſens, ſine extenſione, ſine miſtione cum re ullâ, implens omnia, continens omnia, excedens omnia. Deus ſecundùm eſſentiam neque accedit neque recedit; ſed ſecundùm quædam effecta & ſigna præſentiæ divinæ. *6. Immenſitas.*

Attributa divina communicabilia creaturis.

1. Vita. 13. Deus vitam vivit perfectiſſimam, eſt incorruptibilis, & ſolus habet immortalitatem, in ſe & ex ſe, neceſſariò & eſſentialiter. Ipſe eſt αὐτοζωή. Reliqua viventia vivunt Dei beneficio & nutu.

2. Intellectus. 14. Deus uno ſimplici, æterno, & immutabili actu penitùs cognoſcit, & per ſuam eſſentiam perfectè intelligit omnia intelligibilia, ſeu quicquid unquam ſciri, intelligi, aut cognoſci poteſt. Etiam ſingularia, & internos cogitatus, minima quæque, præterita, præſentia, futura: neceſſaria, contingentia: bona, mala: certò eventura, ſimpliciter eventura, tantùm conditionaliter eventura, non eventura: poſſibilia, impoſſibilia; uno verbo, omnia.

Scientiæ divinæ diſtinctio. 15. Quamvis ſimpliciſſimè una ſit *ſcientia* in Deo: noſtro tamen concipiendi modo, quoad objecta externa, non ineptè à ſcholaſticis (1. ſent. diſt. 38. & Thom. 1. part. quæſt. 14. art 8.) diſtinguuntur in ſcientiam ſimplicis intelligentiæ, & ſcientiam approbationis, & ſcientiam viſionis. Prima & tertia ſolam important notitiam; ſecunda includit etiam beneplacitum, & ſic eſt omnium rerum decretoria, partim effectivè, partim permiſſivè. Prima decretum antecedit, tertia præſupponit. Etſi ſcientia approbationis & ſcientia viſionis, ſecretâ conſideratione voluntatis, & ſolius notitiæ habitâ ratione, coincidunt. Ut maneat diſtinctio tantùm bimembris: in *ſcientiam ſimplicis intelligentiæ*, quæ ſcientia naturalis dicitur, quâ Deus novit omnia poſſibilia; & *ſcientiam viſionis*, quam vocant ſcientiam liberam & intuitivam, quâ ſola intuetur futura & præterita & præſentia. Utraque ſcientia reſpicit non ſolùm abſoluta objecta, ſed etiam conditionata, ſeu rerum connexiones, illa quidem poſſibiles; hæc futuras.

16. Qui-

De ſcientia media.

16. Quidam Theologi mediam quandam prædicant ſcientiam conditionatorum, determinatam quidem, at hypotheticam, & decreto Dei antecedaneam. Eam nos de futuris peccatis haud gravatè concederemus, niſi quædam argumenta obſtarent. Neque tamen peccatum decreto Dei effectivo (cum Florinianis & Libertinis) acceptum referimus, ſed ſoli creaturæ peccanti, prævio tamen decreto Dei permiſſivo, ſine quo peccatum non erit; ac propterea ante aut præter illud decretum non poteſt præſciri ut certò futurum ex quacunque hypotheſi; quia præſuppoſito decreti permiſſivi ab æterno determinati eſt hypotheſis ſine qua non eſt futurum, adeóque ſine qua ſciri non poteſt ut futurum, ſed tantùm ut poſſibile. (ſicut alia omnia poſſibilia, quæ ſunt objecta ſimplicis intelligentiæ.) ſed poſito decreto divino permiſſivo, præſcitur ut futurum: præſcitur, inquam, ſcientiâ viſionis, connexionem permiſſam intuente. Propterea dixit Auguſtinus, non fit aliquid, niſi omnipotens fieri velit, vel ſinendo ut fiat, vel ipſe faciendo. Enchirid. cap. 95. Item: Nihil fit viſibiliter & ſenſibiliter, quod non de interiore inviſibili atque intelligibili aulâ ſummi Imperatoris, aut jubeatur, aut permittatur. Lib. 3. de Trinit. cap. 4. Omnis igitur ſcientia futuri, ſive abſoluti ſive conditionati, præſupponit Dei decretum de ejus rei futuritione, ſive abſolutâ, ſive conditionatâ; adeòque eſt ſcientia viſionis.

De Florinianis & Libertinis vide cap. 37.

3. Voluntas.

17. *Voluntas* in Deo non eſt potentia aut habitus ſine perfectione actûs, ſed eſt purus ac ſimplex actus ſemper exercitus ſive ſemper volens. Adeò ut, quamvis liberrima ſit Dei voluntas, non tamen poſſit ſimpliciter ſuſpendere actum volendi, ita ut ceſſet velle: talis enim libertas imperfectionem ſupponit; ac propterea Deo conveniri non poteſt. Libertas autem voluntatis divinæ ad utrumlibet omnis eſt reſpectu quorundam terminorum ſive objectorum, quæ ſimpliciter poſſet velle, aut non velle: quia non habent connexionem naturaliter neceſſariam cum voluntate Dei.

18. Nulla voluntatis perfectio Deum decens deeſt voluntati divinæ. Voluntas enim divina eſt ipſa Dei eſſentia: adeóque naturaliter atque infallibiliter ſanctiſſima, juſtiſſima, optima, imò ipſa ſanctitas, juſtitia, bonitas. Omnis appetitus creati perfectio Deum decens adeſt voluntati divinæ: proinde ad voluntatem divinam pertinet perfectio θεοπρεπὴς amoris, odii, iræ, miſericordiæ, omniumque affectuum, & omnium virtutum moralium; ut juſtitiæ, clementiæ, fortitudinis, liberalitatis, &c.

19. Deus ſuaviſſimâ neceſſitate naturæ divinæ & delectatione ſeu complacentiâ neceſſariâ atque inſeparabili vult ſeipſum, vult ſuam gloriam. Aliam autem extra ſe bonitatem, etiam moralem, non neceſſariò vult, quantum ad exſiſtentiam: at exſiſtentem bonitatem moralem averſari non poteſt; ſed hypotheticâ neceſſitate eam vult & amplectitur, ut habentem nexum neceſſarium cum ſummo bono ſeu ſanctitate Dei, cum quâ omnis bonitas moralis actu exiſtens conjuncta eſt per ſimilitudinem, ut in imagine.

20. Omnis bonitatis moralis ſuprema regula æternaque lex eſt voluntas Dei. Et nihil eſt moraliter bonum, niſi quatenus conforme eſt divinæ voluntati, quæ eſt ipſa bonitas eſſentialis: adeò ut abſolutè ſine ulla injuſtitiâ à Deo, & quidem ſolo dici poſſit, *ſic volo, ſic jubeo: ſtat pro ratione voluntas.*

21. Objectum voluntatis per ſe eſt bonum: neque poſſibile eſt, ut malum ſimpliciter ſub ratione mali appetatur ullo appetitu, ſive naturali, ſive animali, ſive intellectuali. Malum tamen appeti poteſt κατ᾽ ἄλλο, ſub ratione boni, aut propter bonum cui adhæret. Et bene ſic appetitur, quando minus malum adhæreſcit majori bono, & non obſtante malo appetitur illud bonum: malè autem appetitur, quando minori bono adhæreſcit majus malum, & non obſtante malo majore appetitur minus illud bonum: id quod fit à peccantibus: malum enim morale, quod malorum eſt maximum, tantum eſt malum, ut nulli poſſit adhærere majori bono, propter quod appetendum ſit. Malum tamen phyſicum poteſt adhærere majori bono per ſe appetibili, propter quod bene (licet κατ᾽ ἄλλο) appeti poteſt ipſum malum phyſicum, quod ſine culpa poteſt aliquis vel efficere vel ſuſtinere; propter majus adjunctum bonum. Hujuſmodi malum intelligitur, quando Dominus apud Eſaiam. 45:6. dicit ſe creare malum. quem locum, contra hæreſin Colluthi, negantis *Dominum facere mala*, adducit & exponit Auguſt. hæreſ. 66.

De Colluthio & Colluthianis vide cap. 38.

22. Deus malum metaphyſicum nullo modo vult: neque quiſquam velle poteſt malum metaphyſicum, neque per ſe neque per accidens. Damnati nolunt eſſe, & volunt mutationem ſui ſtatûs: at non volunt non eſſe; nam velle nihil ſeu non eſſe, eſt non velle. Deus malum phyſicum vult propriè, licet non per ſe, ſed tantùm κατ᾽ ἄλλο, propter majus adjunctum bonum. At malum morale ſeu peccatum Deus non vult propriè ullo modo, neque per ſe neque per aliud: non enim ejus auctor aut ſuaſor eſſe ullo modo poteſt, aut cupere ut ab alio fiat, aut facto delectari. Vult tamen permittere peccatum, non legali; ſed tantùm phyſicâ & ſupernaturali permiſſione, ſeu non-impeditione. Interim divina iſta permiſſio neque otioſa eſt, neque maligna.

23. Bona quædam vult Deus eſſe tantùm legaliter neceſſaria: quædam vult eſſe phyſicè aut ſupernaturaliter neceſſaria. Illa vult exigere; iſta vult etiam efficere, aut ut fiant efficaciter procurare.

24. Appetitio quidem & volitio divina ſemper eſt perfectiſſima, & per ſe, quoad actum volendi, qui non eſt in Deo varius, aut κατ᾽ ἄλλο: quædam tamen objecta, quà talia, non ſunt per ſe appetibilia; quia non ſunt per ſe bona.

25. Optationes illæ & querelæ, quæ ἀνθρωποπαθῶς Deo, in ſacris literis, tribuuntur, non aliquam infirmitatem aut impotentiam importans in Deo; ſed naturalem oſtendunt & ſerium Dei amorem, atque immutabilem bonitatem, quâ amat juſtitiam & obedientiam ſibi à creatura debitam, & ſeriò vult creaturæ obedientis felicitatem: & odit omnem injuſtitiam; neque delectatur morte morientis. uti teſtatur per Prophetas, Jer. Thren. 3: 33. Ezek. 18: 32. & cap. 33. verſ. 11.

26. Quæ Deus vult eſſe legaliter neceſſaria, id eſt, quæ lege ſuâ jubet, illa neque phyſicè neque ſupernaturaliter impedit. Quæ Deus vult eſſe legaliter impoſſibilia ſeu illicita, id eſt, quæ lege ſuâ vetat, ad illa neque phyſicè, neque ſupernaturaliter impellit.

27. Actum moraliter malum, qui Deo tantùm permittente evenit, Deus non vult, ſed averſatur; actûs tamen illius mali uſum bonum Deus vult & efficit. Sic de uſu actûs mali verè dicitur: *ſicut Domino placuit, ita factum eſt.* At de actu ipſo malo non verè dicitur, niſi, vel explicitè vel implicitè, interponatur verbum [*permittere.*] *ſicut Domino placuit* [permittere,] *ita factum eſt.* Non enim id vult Deus quod lege ſua prohibet; etiamſi volens permittat, ſeu velit permittere. Vide 2. ſent. diſt. 37.

28. Aliquando bonâ voluntate homo vult, quod Deus non vult. ſic voluit David condere templum. Et rurſus fieri poteſt, ut malâ voluntate homo velit, quod Deus vult voluntate bonâ, ut Chriſtum pati. Dei autem voluntas ſemper eſt bona.

29. Diſtinctio voluntatis divinæ in abſolutam & conditionatam non eſt repudianda: neque illa in antecedentem & conſequentem, ſano ſenſu intellecta: modò nihil in Dei voluntate incertum; nihil in eâ prius aut poſterius, ſtatuatur.

30. Quicquid vult Deus voluntate ſigni, vel exigere vel efficere, &c. id ipſum vult etiam voluntate beneplaciti. Neque opponenda ſunt voluntati internæ ſigna externa; ſed ſupponenda ſeu ſubjicienda, & cum eâ componenda.

31. Quæcunque vult Deus voluntate revelatâ, eadem prius arcanâ voluntate vult. Diſtinctio autem voluntatis divinæ in arcanam & revelatam, non eſt admittenda reſpectu unius ejuſdemque objecti, eodem tempore eodemque modo conſiderati, ac ſi Deus unam eandemque rem velit ſimul arcanâ & revelatâ voluntate; aut eam non eſſe velit arcanâ, quam eſſe vult voluntate revelatâ. Sed intelligenda eſt hæc diſtinctio quoad diverſa objecta ſimul, quorum alterum ſe velle Deus revelavit; alterum vult quidem, at nondum ſe velle revelavit: aut de eodem objecto non eodem tempore ſpectato: aut etiam de ὅτι & διότι ejuſdem volitionis ejuſdem objecti, uno certo tempore ſpectati, ſæpe enim τὸ ὅτι quod Deus velit hoc vel illud, revelatur, cujus tamen volitionis τὸ διότι latet.

32. Moralis perfectio voluntatis divinæ, quatenus eſt in ipſo Deo, infinita eſt, ac neceſſaria, non dependens ab arbitrii libertate. Propterea Deus neceſſariò (neceſſitate ſuaviſſimâ planèque divinâ) & infinitè clemens eſt, & miſericors, & juſtus, &c. At infinitam hanc ſuam perfectionem Deus exſerit in effectis externis, non neceſſariò & ſecundùm modum ſuæ infinitatis; ſed pro arbitrio ſecundùm modum ſuæ libertatis: miſerans quos vult, indurans quos vult, & dona ſua diſtribuens, & judicia exercens, prout vult; illæsâ ſemper naturali & immutabili Dei bonitate, ſeu infinitâ illâ perfectione morali.

33. Deus lætatur in omnibus operibus ſuis: bonus eſt ac benignus omnibus vitam cum ſenſu habentibus: ſolis amicus eſt electis ſuis, Angelis & hominibus. ſolos electos, (ut de hominibus loquamur,) licet per naturam corruptam filios iræ, ita gratis dilexit, ut illis ante jacta Mundi fundamenta præparaverit regnum cum beatis Angelis poſſidendum: & illorum eximio atque ineffabili amore, non pepercerit Filio ſuo unigenito, in quo eos elegit ante jactum mundi fundamentum; ſed tradiderit illum in mortem, & propoſuerit ipſum propitiatorium in ſanguine ipſius: idoneum illud quidem & ſufficiens omnibus hominibus reconciliandis & ſalvandis, ſi naturam ſpectes remedii; multiſque etiam reprobis beneficia quædam, etiam ſpiritualia, procuraturum: atque ſi conditio gratuiti fœderis ab omnibus præſtetur, hypotheticè ſalutem etiam æternam omnibus allaturum; ſolis tamen electis in ſalutem æternam profuturum, deſtinato Dei conſilio & certo eventu.

34. Omnes alios homines odit Deus, & manet ſuper eos juſtiſſima Dei ira; & ultricibus flammis, terribili quidem at juſto Dei judicio, ac irreprehenſibili ſeveritate, in æternum addicuntur.

35. Iraſcitur quidem Deus ſuis quandoque electis, ſed irâ tantùm amicâ, Paternâ, & caſtigatrice; ſine odio caſtigati, ſine interciſione æternæ dilectionis. Iræ autem & odii nominibus nulla intelligenda eſt in Deo perturbatio: ſed perfectio quædam θεοπρεπής ſe exſerens in effectu, quomodo, quando, & erga quos liberrimè & juſtiſſimè vult Deus, ſine ullâ perturbatione in affectu. Nam (ut Auguſtini verba uſurpem) Deus ſecundum Scripturas iraſcitur, nec tamen ullâ paſſione turbatur. hoc enim verbum vindictæ uſurpavit effectus; non illius turbulentus affectus.

Aug. lib. 9 de Civit. Dei, cap. 5.

36. Deus *juſtus* eſt in omnibus viis ſuis. Etiam in operibus miſericordiæ relucet hæc juſtitia: nihil enim injuſtè agit: &, quorum vult, miſeretur ſine ulla violatione aut fruſtratione juſtitiæ. Juſtitia autem caſtigatrix & vindicatrix relucet peculiariter in caſtigatione & punitione divinâ. Hanc Deus, in naturæ ſuæ deſcriptione, ſibi vendicat, Exod. 34:7. & Deut. 32:35. & alibi. Illa juſtitia generalis ſpectatur in libertate & ſanctitate Dei; non in merito creaturæ. Iſta judiciaria juſtitia cernitur in merito creaturæ, & ſanctitate etiam Dei, qui mundior eſt oculis quàm ut intueatur, ſeu impunitam dimittat, iniquitatem. Habak. 1:13. Pſal. 5:5.6.7. & Pſal. 11:5.6.7. & exſecutione juſtitiæ delectatur. Prov, 1:26. Jer. 9:24

Vide Alexand. Alenſ. in Summa Theologica part. 3. quæſt. 1. Membro 4.

37. Deus eſt *omnipotens*. Nihil illi impoſſibile, nihil difficile aut laborioſum. quamvis non poſſit facere, ut contradictoria ſint ſimul vera: quia non poſt mentiri, aut ſeipſum abnegare.

4. Potentia.

38 *Unus* eſt Deus. Neque poſſibile eſt eſſe plures veros Deos. Unus Creator, unus Salvator, Dominus Deus noſter, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Cui ſanctæ & individuæ Trinitati, ſoli vero Deo, ſit omnis laus, honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

5. Unitas.

CAPUT. XXXV.

Theſes de perſonarum Trinitate in unitate ſimpliciſſima Deitatis.

MYſterium Trinitatis non poteſt homo lapſus certò intelligere per rationem naturalem, abſque revelatione ſupernaturali. quamvis per lumen naturæ certò cognoſcere poſſit ea, quæ ad unitatem pertinent eſſentiæ divinæ.

Theſis 1.

2. Ex divina revelatione patet unum eſſe Deum, non plures naturâ Deos; plures tamen eſſe, nempe tres, inter ſe realiter diſtinctos: quorum unuſquiſque eſt Unus verus ille Deus, & qui omnes ſimul ſunt Unus verus ille Deus.

3. Hi tres ſunt Pater & Filius & Spiritus Sanctus, in quorum trium unum nomen baptizamur. Pater non eſt Filius; Spiritus Sanctus neque Pater eſt neque Filius: ſed propter uniuſcujuſque proprietatem tres perſonæ ſunt, & propter individuam Deitatem ſunt unus Deus, & propter ſingulorum perfectionem partes unius Dei non ſunt.

4. Hujus myſterii non obſcura exſtant veſtigia in veteri Teſtamento: (Gen. 1:26.27. & Gen. 3:22. Pſalm. 110: 1. Eſai. 48: 16. & alibi) at expreſſa magis & illuſtria ejus documenta in novo Teſtamento reperiuntur; ut in hiſtoria baptiſmi Chriſti, Matth. 3. & Joan. 1. Et in formula baptiſmi per Apoſtolos adminiſtrandi, Matth. 28: 19. Et in illa Chriſti promiſſione, *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis*, &c. & alibi.

Vide ſuprà cap. 34. de natura Dei, Theſ. 1.

Ioan. 14: 16.

5. Pater ad Deum eſt ſola perſona divina illa, quæ à nullo eſt; at Pater ad creaturam eſt perſona illa non ſola, ſed cum Filio & Spiritu Sancto: quæ ſanctiſſima & individua Trinitas eſt unus noſter Deus & Pater, qui eſt in Cœlis.

6. *Per-*

6. *Perſonam* quando dicimus in hoc argumento, non intelligimus Larvam; ſed ſubſtantiam ſeu ſubſiſtentiam [ὑπόςασιν] individuam, intelligentem, incommunicabilem, non ſuſtentatam in alio, neque habentem ad aliud dependentiam, quæ completum ſit principium activum, & quæ proprio ſuo ſubſiſtendi modo ab aliis realiter diſtincta ſit. Quâ deſcriptione excluduntur, accidens; & genus, & ſpecies, & differentia, & ſubſtantia ἄλογος: nec ipſa divina eſſentia perſona eſt, quatenus pluribus perſonis communis eſt; excluduntur etiam humana Chriſti natura, & anima humana ſeparata (quæ tamen imperfecta vel incompleta perſona dici poſſet) & omnis pars, & omnino omnis natura ſeorſim ab omni completæ ſubſiſtentiæ modo conſiderata. Brevius eodem ſenſu deſcribi poteſt perſona: ſuppoſitum intelligentiâ & voluntate præditum, completum liberumque actionum ſuarum principium.

Baſil. lib. de Spiritu Sancto, cap. 8. Filium denotat his verbis, ἡ αὐτοζωή, ἡ αὐτοτελὴς σοφία.

7. Filius Dei, ſeu ὁ λόγος, non eſt verbum inſitum aut prolativum; ſed eſt Deus apud Deum, ſeu perſona divina, υἱὸς αὐτοτελὴς, intelligentiâ & voluntate præditus (Joan. 1. Matth. 11: 27. &c.) liberè agens (Joan. 5. 21.) alius à Patre (Joan. 5: 32. 37. & 8: 16. 17. 18.) nempe alius perſonaliter, non aliud. Nam quoad eſſentiam idem eſt cum Patre Deus. (Joan. 20: 28. Rom. 9: 5. &c.)

8. Spiritus Sanctus eſt aliquis per ſe ſubſiſtens (Joan. 15: 26. & 16: 13. 14.) intelligens, (1. Corinth. 2.) volens liberéque agens, (1 Corinth. 12.) alius perſonaliter à Patre & à Filio. (Joan. 14: 16. 26. & 15, 26.) Idem cum Patre & Filio Deus: eſt enim unus verus ille Deus, in cujus nomen baptizamur, & qui, ſicut promiſit, habitat in nobis ut in templo ſuo, qui remittit peccata, & nos ſanctificat, &c. (Levit. 26: 12. 13. 2 Corinth. 6: 16. 1 Corinth. 6: 19. Jerem. 31: 31. 32. 33. 34. &c.

9. In his perſonis ordo originis eſt, ſecundùm quem procedit non eſſentia ab eſſentia, abſolutè & in abſtracto accipiendo eſſentiam, non eſſentia à perſona, non perſona ab eſſentia, non unus Deus ab alio Deo; ſed una perſona ab alia perſona vel aliis perſonis, Deus de Deo: omnes enim perſonæ ſunt unus Deus, & unaquæque perfectus Deus. Sunt autem in divinis duæ perſonæ procedentes, nempe Filius & Spiritus Sanctus; una perſona prorſus ἄναρχος, nempe Pater. Neque eſt in Divinis præter iſtas tres perſonas aliquis quartus, aut aliquid aliud.

10. Filius procedit à ſolo Patre, qui ſolus generat unigenitum ſuum Filium. Spiritus Sanctus procedit ſecundùm originem à Patre Filioque; ut uno communi, non Genitore; ſed Spiratore. Ideò utriuſque Spiritus dicitur, & ab utroque accipere, ab utroque mitti.

11. Producuntur (ut ita loquar) & procedunt perſonæ divinæ per eſſentiæ divinæ communicationem, quam ſcriptura dationem appellat & acceptionem (Johan. 5: 26 & 16: 13. 14. 15. &c) ubi talis intelligenda eſt acceptio, qualis intelligitur quando dicimus; *Filium à Patre accepiſſe naturam, creaturam à Deo accepiſſe ſuum eſſe:* non autem talis, qualis eſt quando pauper accipit eleemoſynam, aut aliquis jam exſiſtens accipit aliquid diverſum ab accipiente.

12. Datur autem & accipitur non alia aliqua natura, ſicut in creatione & generatione creaturæ, ſed ipſa eſſentia dantis; adeo ut omnia, quæ habet Pater, eadem ſint & Filii, & nec niſi modo habendi vel ſubſiſtendi diſtinguantur: quæ enim Pater habet ἀγεννήτως, iſta omnia Filio dedit gignendo; accepit Filius naſcendo, poſſidetque γεννητῶς. Intelligo autem omnia *communicabilia*, id eſt, omnia præter modum habendi Paternum, ipſamque dationem; iſta enim dare, eſſet non date. Per nativitatem igitur Filius idem eſt per omnia quod Pater, exceptâ paternitate & ἀγεννησίᾳ Paternâ; adeóque etiam hoc ipſo quòd Filius eſt, etiam autor eſt idem cum Patre omnium, quorum autor eſt Pater, excepto ipſo Filio, ejuſque generatione. Et Spiritus Sanctus accipiendo ἐκπορευτῶς à Patre & Filio ſimul omnia, quæ illi habent communia, hoc ipſo etiam neceſſariò ac inſeparabiliter autor eſt omnium eorum, quorum autor ſunt Pater Filiuſque, excepto ipſo Spiritu Sancto ejuſque ſpiratione. Non ſpirat Pater ſine Filio ſimul ſpirante: non creant Pater & Filius ſine Spiritu Sancto inſeparabiliter creante. Hinc natum eſt illud veriſſimum axioma, de inſeparabilitate & indiviſione operum Trinitatis ad extra.

13. Si modus quæratur illius communicationis in divinis, per quam producuntur & procedunt perſonæ procedentes, eſt ille planè inenarrabilis & incomprehenſibilis, neque de illo affirmatio plena haberi poteſt ab ipſis Angelis, rudi tamen & maximam partem negativa deſcriptione imperfectiones ab hac communicatione, ſic removemus: Communicatio per quam producuntur & procedunt perſonæ divinæ, eſt incorporea, impaſſibilis, intranſitiva ſeu immanens, non libera, ſed neceſſaria; non coacta tamen, ſed naturalis; non intentionalis impropria accidentalis, ſed realis propria ſubſtantialis; non partialis, ſed (ut ita loquar) totalis; non ſucceſſiva, non inſtantanea, ſed ſine tempore ſemper perfecta in intemporali infinitate, communicatio ſeu datio, non alienatio, unius illius veræ Deitatis, ſeu eſſentiæ divinæ, per quam ipſum, à quo proceditur, principium unus eſt ille verus Deus, & per quam perſona procedens eſt idem ille unus verus Deus: etſi non ſunt una eademque perſona, ſed plures perſonæ realiter inter ſe diſtinctæ.

14. Solus Filius procedit naſcendo per veram γέννησιν: nam Spiritus Sanctus, quamvis procedat per veram ἐκπόρευσιν, non tamen procedit υἱικῶς, ſed ἐκπορευτῶς, neque eſt alius in Divinis Filius, niſi Unigenitus ille, qui eſt à ſolo Patre. Neque Pater & Filius ſunt Pater, ſed Spirator, Spiritûs Sancti. Quid verò interſit, quoad rationem intrinſecam, inter γέννησιν Filii & ἐκπόρευσιν Spiritûs Sancti, neſcimus; non requirimus. quamvis aliqui diſcrimen iſtud adumbrare conentur per ſimilitudinem intellectûs & voluntatis, quorum ſententiam nos, ut falſam, haudquaquam damnatum imus. Interim τὸ ὅτι compertum habemus: τὸ πῶς ἐ περιεργαζόμεθα.

15. In ſingulis perſonis conſideranda eſt *eſſentia communis*, & *modus proprius:* neque in Deo aliud eſt, aut cogitari debet, præter unam eſſentiam & tres modos, per quos cum eſſentia conſtituuntur perſonæ tres. *Modi* autem ſunt; *modus Patris*, qui ſubſiſtit habetque eſſentiam πατρικῶς; & *modus Filii*, qui ſubſiſtit habetque eandem eſſentiam υἱικῶς; & *modus Spiritûs Sancti*, qui in ejuſdem eſſentiæ unitate ſubſiſtit ἐκπορευτῶς. qui tres modi ſimpliciſſimi & ſubſtantiales & ab eſſentia divinâ prorſus inſeparabiles ſunt; neque tamen ullam faciunt in Deo compoſitionem.

16. Horum modorum, ſeu, ut Græci loquuntur, τρόπων ὑπάρξεως, quadruplex munus animadvertere eſt, ſecundùm quadruplicem eorum in ſumma ſimplicitate virtutem. 1. Conſtituunt perſonas, ut modi ſubſiſtendi. 2. Referunt perſonas per relationes, quas includunt. 3. Diſtinguunt perſonas inter ſe, quà proprietates ſunt. 4. Notificant perſonas per rationes quaſdam notificantes

quas ſuppeditant, quæ rationes Græcis ἔννοιαι, item γνωρίσματα, Latinis *notiones*, nuncupantur.

17. *Modus Paternus* eſt, per quem Pater eſt perſona illa divina, quæ eſt principium prorſus ἄναρχον, generans Filium, & quidem talem, cum quo communi ſpiratione emittit Spiritum Sanctum in unitate numericâ ejuſdem ſimpliciſſimæ eſſentiæ: ita ut ſimul auctor ſit omnium eorum, quorum auctor eſt Filiùs, aut Spiritus Sanctus. *Modus Filii* eſt, per quem Filius eſt perſona illa divina, quæ eſſentiam à Patre habet υἱικῶς, hoc eſt, ita, ut quicquid Pater eſt, hoc idem Filius ſit, exceptâ Paternitate; & quicquid agit Pater, exceptâ generatione ipſius Filii, hoc ſimul cum Patre & à Patre agat Filius. *Modus Spiritûs S.* eſt, per quem Spiritus Sanctus eſt perſona illa divina, quæ à Patre Filioque, ut uno principio, eſſentiam divinam habet ἐκπορευτῶς, hoc eſt, ita, ut quicquid communiter ſunt, aut agunt, Pater Filiuſque, exceptâ ſpiratione activâ, hoc ipſum cum illis æqualiter ſit agatque Spiritus Sanctus.

Unitatem numericam hic opponimus unitati ſpeciei aut generis, & pluribus numero differentibus; non autem unitati quoad univerſitatem, de quâ ſuprà, cap. 33. §. 19.

18. Ab uno modo plures accipi poſſunt *notiones* ſeu rationes notificativæ, adeò ut minimum quinque ſint notiones, quarum duæ ſunt propriæ Patri: nempe una negativa, quæ ſynecdochicè *innaſcibilitas* dici conſuevit; & alia affirmativa, nimirum Paternitas ſtrictè ſumta, (alia notio eſt, quâ intelligitur genitor; alia, quâ ingenitus: inquit Auguſtinus, libro 5. de Trinitate, capite 6.) una communis Patri Filioque, nempe ſpiratio activa; una propria Filio, nempe filiatio; una propria Spiritui Sancto, nempe proceſſio ſtrictè ſumta, ſeu, ut quidam loquuntur, ſpiratio paſſiva (abſque ulla tamen paſſibilitate in Deo:) unde apparet quatuor eſſe directè relativas notiones, nam innaſcibilitas non niſi reductivè relatio eſt, quia nimirum negat relationem; quatuor uni alicui perſonæ proprias, nam ſpiratio activa communis eſt Patri Filioque; ſeu (ut loquitur Thomas 1. part. quæſt. 36. art. 4. ad 1.) eſt una proprietas in duobus ſuppoſitis, quorum eſt una natura. & quinque minimum notiones. Non tamen idcirco poteſt Deus appellari quinus aut quaternus, ſed tantùm Trinus: quia tres tantùm ſunt perſonæ, ſecundùm tres modos perſonarum conſtitutivos, qui Baſilio *characteres* & veluti formæ quædam perſonales; aliis, eodem ſenſu, *proprietates characteriſticæ* non immeritò nuncupantur: qui tres modi perſonas tres, per notiones quæ à modis ſuppeditantur, notificant; per relationes autem, ſive perſonales, ſive communem illam, referunt, per proprietates diſtinguunt, per ſeipſos conſtituunt. Et quamvis duo diſtincti modi in una communi notione aut relatione conveniant, non tamen datur una communis perſonalitas aut perſona υἱοπατὴρ, ſed manent duæ diſtinctæ perſonæ; quia manent duo diſtincti modi perſonales, qui in uno ſuppoſito convenire non poſſunt: per unam tamen communem notionem innoteſcunt ut unum principium, ſeu unus Spirator.

Baſil. lib. 2. contra Eunomium.

19. *Relationes* & *notiones* plures ejuſdem perſonæ diſtinguuntur inter ſe ſolâ ratione: non tamen purè; ſed eminenter & virtualiter. Modi diverſarum perſonarum inter ſe, item eſſentia & perſona, item perſona & modus, item eſſentia & modus, diſtinguuntur modaliter; ſed diverſis diſtinctionis modalis gradibus. Pura enim & maxima diſtinctio modalis eſt inter oppoſitos modos, quorum alter neque de altero prædicari poteſt, neque in alterius includitur ratione formali; neque cum altero convenire poteſt uni ſuppoſito. Proximus huic diſtinctionis modalis in divinis gradus eſt inter eſſentiam & modum: tertius inter eſſentiam & perſonam: quartus gradus & minima diſtinctio modalis, tantum non diſtinctio rationis, parum à virtuali diſtans, eſt inter perſonam & modum. Inter ſolas perſonas in Divinis eſt realis diſtinctio, non tamen eſſentialis aut abſoluta; ſed tantùm hypoſtatica, ſeu perſonalis & relativa, ſecundùm oppoſitionem perſonarum inter ſe internam relativam realem.

20. Nulla datur in Divinis *diſtinctio realis abſoluta;* non enim ſunt in Divinis plura realia abſoluta. Nulla datur in Divinis *diſtinctio formalis*, qualis eſt inter gradus eſſentiales; quia una eſt tantùm ſimpliciſſima & perfectiſſima eſſentia. Ideo quicquid de aliqua perſona divinâ abſolutè aut ſubſtantialiter dicitur, id intelligendum eſt communiter, ſine excluſione aliarum perſonarum. Scotus, ponens in Divinis diſtinctionem formalem (in 1. ſent. diſt. 2. quæſt. ult. & diſt. 8. quæſt. 4.) alio ſenſu accipit formalem diſtinctionem, nempe pro non-identitate rationis formalis, qualis reperitur tum in eis, quæ nos dicimus *diſtingui virtualiter;* tum etiam in eis, quæ dicimus *diſtingui modaliter*. quocirca miſſa omni Logomachiâ, retineamus propoſitam doctrinam de diſtinctionibus in Divinis.

21. Sanctiſſima Trinitas eſt ὁμοούσιος, id eſt, unius ejuſdemque ſimpliciſſimæ eſſentiæ, eſt coæterna, coæqualis, & tam in eſſendo, quàm in operando inſeparabilis, in operatione ad extra: etiamſi operationes ad intra non ſint Trinitati communes; non tamen propterea ulla perſona divina eſt prior aliâ, aut major aliâ, aut ab alia ſeparabilis. Minor quidem eſt Filius, & operatur quædam propria opera externa, ſed non, niſi ſecundùm formam ſervi, quæ forma ſervi opus eſt Trinitatis.

22. Propter ordinem originis mitti dicitur perſona illa, quæ Deus eſt, de Deo; quamvis inſeparabiliter adſint omnes perſonæ.

23. Poteſt una perſona certo modo venire & præſens eſſe, quo præſens non eſt alia: opus tamen illud, per quod modo iſto venit & præſens eſt una perſona, eſt opus Trinitatis: quæ etiam inſeparabiliter præſens eſt, licet non iſto modo; exempli gratiâ, in carne.

24. Omnis perſona divina venit; ſed non omnis mittitur. Eſtque omnis miſſio perſonæ alicujus divinæ ab illo à quo procedit ſecundùm originem. Ideo Filius in forma Dei mittitur à ſolo Patre; in forma autem ſervi, à Trinitate.

25. Adventus omnis, aut miſſio, perſonæ divinæ fit per opus aliquod externum Trinitatis: non autem per novam aliquam & peculiarem operationem unius perſonæ, vel duarum perſonarum.

26. Quamvis inſeparabiliter operetur Trinitas ad extra; inſeparabilitas tamen non tollit ordinem operandi, qui eſt ſecundùm ordinem perſonarum inter ſe quoad originem. Neque ordo obſtat, quò minùs unaquæque perſona ſit immediatus & perfectus auctor totius operis: eſt enim una ſimplex indiviſa operatio Trinitatis ad extra. Ita Pater per Filium creat, ut ipſe non minùs quàm Filius, & Filius æquè ac Pater, nec minùs Spiritus Sanctus quàm Pater & Filius, ſit immediatus & perfectus Creator; & ipſa Trinitas unus Creator: ſic in omni opere externo.

27. Attributum, aut opus commune, Trinitatis appropriatur ſæpe uni perſonæ, propter ſimilitudinem ad illud, quod revera perſonæ alicui proprium eſt, & propter diſpenſationem myſterii pietatis ac ſalutis humanæ. Sic Patri appropriatur commune nomen *Deus*; Filio nomen ſapientiæ; Spiritui Sancto diſtributio donorum ſpiritualium. Patri etiam præcognitio & electio, &c. Iſtâ

tamen

tamen appropriatione non excluduntur aliæ perſonæ, neque participationis gradus conſtituuntur: omnia enim illa, quæ determinatis perſonis per appropriationem tribuuntur, ſunt reipſa communia Trinitati, & æqualiter atque indiviſè ſingulis conveniunt perſonis.

28. Unus eſt indiviſus cultus, quo invocatur & colitur à nobis ſanctiſſima Trinitas, Pater & Filius & Spiritus Sanctus: quæ Trinitas eſt unus ille Dominus Deus noſter & Pater Cœleſtis, quem adorare & cui ſoli ſervire debemus, ſive nominetur Pater; ſive Filius; ſive Spiritus Sanctus; ſive omnes tres; ſive Deus, abſolutè. Propter ordinem tamen originis & ordinem diſpenſationis myſterii ſalutis noſtræ, ſæpe (etſi non ſemper) appropriatur Patri precum exauditio; ſicut Spiritui S. appropriatur precum gemituumque ſuggeſtio. Filio autem propter aſſumtum hominem & munus mediatorium, propriè convenit mediatio & interceſſio; quamvis, qua Deus, invocetur & exaudiat cum Patre & Spiritu Sancto.

29. Loquutio de Deo expreſsè in ſcripturis poſita, ſine dubio recipienda eſt, & *αὐτόπιςος* haberi debet, ad illamque omnis alia loquutio exigenda eſt. At loquutio, quæ neque *αὐτολεξεὶ* in ſcripturis divinis exſtat; neque cum expreſſis ſcripturæ loquutionibus ſenſu concordat, eſt ſimpliciter repudianda: quales ſunt multæ hæreticorum loquutiones. Loquutio autem ſenſu congruens cum ſcriptura, & cujus veritas per evidentem conſequentiam ex verbis ſcripturæ demonſtrari poteſt, quamvis expreſsè poſita in ſcripturis non reperiatur, non eſt ſtatim repudianda: ſed, ſi perſpicua ſit & utilis, retinenda eſt; ſi inutilis, mittenda eſt; ſi ambigua ſit aliqua loquutio utilis, adhibenda diſtinctio eſt. Cavenda autem inanis Logomachia; ne, ubi conſtat de re, certemus de nomine.

30. Non videtur rejicienda illa Thomæ Aquinatis admonitio, dicentis: Quia ſpirans adjectivum eſt, ſpirator verò ſubſtantivum, poſſumus dicere; quòd Pater & Filius ſunt duo ſpirantes, propter pluralitatem ſuppoſitorum: non autem duo ſpiratores, propter unam ſpirationem: Nam adjectiva nomina habent numerum, ſecundum ſuppoſita; ſubſtantiva verò à ſe ipſis, ſecundum formam ſignificatam. Quod verò Hilarius (lib. 5. de Trin.) dicit; Quòd Spiritus Sanctus eſt à Patre & Filio auctoribus, exponendum eſt, quòd ponitur ſubſtantivum pro adjectivo. Hæc Thomas, 1. part. quæſt. 36. art. 4. ad 7. Secundùm hanc regulam videtur intelligendum, quod dicunt Athanaſius in ſymbolo, & Aug. ſerm. 38. de tempore; non eſſe tres omnipotentes, ſed unum omnipotentem: nempe ſubſtantivè accipiendo nomen, *omnipotens*: vel etiam adjectivè cum ſubſtantivo expreſſo vel ſubaudito multiplicante eſſentias; non enim ſunt tres omnipotentes dii, ſed unus omnipotens Deus. Alioqui negari non poteſt, attributa divina de uno vero Deo dici etiam in numero plurali, propter pluralitatem perſonarum. Nam in ſacris literis legimus, Elohim Kdoſchim hu, אלהים קדשים הוא, *ideſt:) Deus ſancti ipſe.* Joſh. 24: 19.] אלהים חיים Elohim chajim, *Deus viventes.* Deuteronom. 5: 26. & Jer. 10: 10. & cap. 23. verſ. 36.] Elohim ſchophetim, אלהים שפטים, *Deus judicantes.* Pſalm. 58. verſ. ult.] Item, *lætetur Iſraël in facientibus ipſum.* בעשיו *beoſau.* Pſalm. 149: 2.] Verba etiam plurali numero, ut Geneſ. 1: 26. *Dixit Deus; faciamus* [נעשה] *hominem ad imaginem noſtram.* Et Geneſ. 20: 13. hithu othi elohim, התעו אתי אלהים *errare fecerunt me Deus.* Et Gen. 35: 7. niglu elau haelohim, נגלו אליו האלהים, *revelati ſunt ad eum Deus.* Item, 2 Sam. 7: 23. הלכו אלהים halechu elohim, *iverunt Deus.* Quæ omnia pluralitatem indicant ſuppoſitorum in unitate Deitatis. Nomen autem ſubſtantivum Elohim, quamvis in Lingua Ebræa ſit formæ pluralis; quando tamen denotat verum Deum, ſignificationem includit tum ſingularis numeri, propter unam Deitatem quam ſignificat, (juxta illud, *Audi Iſraël,* Jehovovah Elohenu Jehovah echad יהוה אלהינו יהוה אחד *Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν κύριος εἷς ἐςι.* Deut. 6: 4. Marc. 12: 29. & David dicit: Elohim eli anah, אלהים אלי אתה, *O Elohim! tu es Deus meus.* Pſalm. 63: 2.) tum etiam pluralis numeri, propter Trinitatem perſonarum; ideo aliquando conſtruitur cum verbo vel epitheto plurali, in exemplis quæ memoravimus: addito interdum pronomine numeri ſingularis, הוא, ut in verbis illis Joſhuæ, cap. 24. verſ. 19. ut moneatur Lector, ita eſſe plures, nempe perſonas divinas, quæ dicuntur & ſunt ſanctæ, facientes, judicantes, &c. ut tamen hi tres non ſint tres eſſentiæ, nec partes unius eſſentiæ; ſed unus ille ſimpliciſſimus Deus, יהוה אחד, de quo alibi in ſcripturis dicitur, ואתה הוא *σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ.* Pſal. 102 verſ. penult. Hebr. 1: 12.] אתה הוא יהוה לבדך attah hu Jehovah Lebhaddécha, *σὺ εἶ αὐτὸς κύριος μόνος* Nehem. 9: 6.] Et propter hanc ſummam unitatem ſimpliciſſimæ eſſentiæ, & conſubſtantialitatem individuæ Trinitatis, & in unaquaque perſona plenitudinem impartibilis Deitatis, idem nomen Ebraicum & ſingulari numero poſitum, אלוה eloah, ſignificat totam Trinitatem, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, Pſal. 18: 32. Job. 3: 23. & cap. 4. verſ. 17. & in forma plurali prolatum, non modò plures perſonas, vel individuam Trinitatem, ſed aliquando unum denotat perſonam; ſemperque Græco vocabulo numeri ſingularis exponitur, Θεὸς, quando de Deo vero dicitur: nam ad Filium dicit Propheta: Thronus tuus, אלהים ὁ Θεὸς ô Deus, in ſeculum ſeculi, &c. Pſalmo 45: 7. Ep. ad Ebr. 1: 8.] Cogimur docendi cauſâ, receptis uti grammaticorum vocibus, numeri ſingularis & pluralis: Deum tamen non dicimus ſingularem; ſed unum: idque non numero, ſed univerſitate; uti ſuprà declaratum eſt. cap. 33. §. 16. & 17. & 18.

31. Secundùm nullum unum nomen: (excepto vocabulo *perſona*, & quæ ejuſdem ſunt ordinis) poteſt dici perſona aliqua divina eſſe illud de illo, niſi ſecundùm commune nomen, in cujus ſignificatione unum ſunt perſona procedens, & perſona à qua proceditur. Sic rectè dicimus: *Deum de Deo, Lumen de Lumine, &c.* non autem, *Patrem de Patre* (accipiendo nomen Patris ad Deum) neque *Filium de Filio*, &c.

32. Vocabulum *perſonæ* excipio, & quæ ejuſdem ſunt ordinis, ut *hypoſtaſis, ſuppoſitum.* Nam, etſi verè dicitur perſona de perſonâ; non tamen ſunt una perſona, ſicut ſunt unus Deus. Perſona autem ſignificat ſubſiſtens in natura divinâ, diſtinctum proprietate aliquâ incommunicabili & relatione perſonali, ideò *perſona* neque merè ſubſtantialiter dicitur, neque ſecundùm relationem aliquam communem, neque omnino relativè; ſed abſolutè ſecundùm ſubſtantiam & propter relationem perſonalem, quam relationem, etſi non exprimit determinatè, indefinitè tamen importat: ideò non quidem *communiter*, ſed *indifferenter* convenit pluribus, pro numero determinatarum proprietatum. Peperit verò nobis iſta vocabula neceſſitas loquendi, ut pro noſtra inopiâ aliquo modo fari poſſemus, quod effari nullo modo poſſumus; ne omnino taceremus interrogati, *quid tres?* cum tres eſſe credamus & veraciter confiteamur. reſponſum eſt igitur; *non tres Deos, neque tres eſſentias; ſed tres perſonas, tres*

hy-

hypoſtaſes: quæ tres realiter inter ſe diſtinctæ perſonæ, & ſimul omnes & ſingulæ ſunt unus ille verus Deus.

33. Vocabula *Trinitas* & *Trinus* neque ſubſtantialiter dicuntur, neque relativè; ſed, propter relationes & perſonas, quaſi collectivè. (Nomina tamen propriè collectiva non dantur in divinis; ut rectè Thomas, 1. part. quæſt. 31. art. 1. ad 2.) Eſt autem dicendum *Trinitas* & *Trinus*: non *Triplicitas* & *Triplex*: propter ſummam ſimplicitatem unius veri Dei. Cui per dominum noſtrum Jeſum Chriſtum ſit omnis Laus, honor & gloria, in ſecula ſeculorum. Amen.

CAPUT. XXXVI.

De Anthropomorphitis, quorum mentio facta eſt, cap. 34. Theſis quarta.

Anthropomorphitarum errores.

DE Anthropomorphitis ſcripſerunt Epiphan. hæreſ 70. & in Ancor. §. 14. & Aug. hæreſ. 50. & Socrat. lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap. 7. & Sozom. lib. 8. capp. 11. & 12. & alii. Putabant Deum eſſe σωματικὸν καὶ ἀνθρωπόμορφον. *id eſt:* corporeum, & humanam habere figuram: & craſsè interpretabantur loquutiones illas metaphoricas in ſacris literis, ubi Deo tribuuntur oculi, pedes, os, manus, &c. & hominem creatum ad Dei imaginem, ſecundum lineamenta corporis exponebant. itidem à Patribus conſpectum Deum oculis corporeis etiam ſecundùm divinam ſubſtantiam putabant. Et hinc dictos eſſe ἀνθρωπομορφιανοὺς *Anthropomorphianos*, ſcribunt Socrates lib. 6. cap. 7. & Sozom. lib. 8. cap. 12. ubi etiam commemorant, eos qui Deum prædicabant ἀσώματον, καὶ πάσης ἐκτὸς εἶναι σωματικῆς μορφῆς, (ut loquitur Socrates,) id eſt, incorporeum eſſe, & ſine omni ſpecie corporeâ; eos, inquam, ab Anthropomorphianis illis nuncupatos eſſe *Origeniſtas*; quia idipſum Origenes docuiſſet. Cum autem Theophilus Alexandriæ Epiſcopus, qui Anthropomorphitarum errorem publico ſcripto refutaverat & condemnaverat, quæreretur ad necem ab inſanis quibuſdam monachis errori illi addictis, ipſe eis occurens Theophilus dixit: οὕτως ὑμᾶς εἶδον, ὡς Θεοῦ πρόσωπον. *id eſt*, ſic vos vidi, tanquam faciem Dei: quo ſermone olim Jacobus Patriarcha uſus fuerat ad Eſavum, ut legimus Gen. 33: 10. Hoc dicto Theophilus rudes illos monachos pacatos magis & ſibi placabiliores cùm reddidiſſet, ſic pro ſua inſcitia dictum illud accipientes, ac ſi exiſtimaret Theophilus, Deum habere faciem ſimilem noſtræ, poſtulârunt ab illo, quandoquidem ita ſentiret, damnaret igitur Origenis libros; quod ille ſe facturum pollicitus eſt. ut referunt Socrat. lib. 6. cap. 7. & Sozom. lib. 8. cap. 11. Id quod etiam non invitus præſtitit Teophilus, quippe jampridem iratus Origeni, ob multos ejus graves errores. quocirca editis illis tribus Paſchalibus epiſtolis, ſeu libris, quos Hieronymus, hortatu ipſius Theophili, in Latinum ſermonem tranſtulit; (quæ Epiſtolæ Paſchales, ſicut ab Hieronymo tranſlatæ ſunt, exſtant in bibliotheca Patrum: tom. 3. edit. 4.) plurimos Origenis errores enumeravit ac damnavit Theophilus; at eam partem doctrinæ Origenis, quâ Deus aſſeritur eſſe incorporeus, & humanæ expers figuræ, non damnavit Theophilus, cùm idem ipſe cum aliis orthodoxis ſentiret. Idcirco in ſecunda Paſchali epiſtola, paullò ante finem, ait: *Miſericordiâ in pauperes imitemur Deum, cui nulla corporalium naturarum forma conſimilis eſt. Habeamus in cunctos imaginem bonitatis ejus.* Hæc Theophilus.

Theophilus Epiſc. Alexandrinus.

2. Epiphanio dicuntur Αὐδιανοὶ, *Audiani*, ſive Ὠδιανοὶ Odiani, à ſectæ hujus conditore *Audio*. Hic Audius è Meſopotamia oriundus, auctor exſtitit hujus ſectæ Audianorum, temporibus Arii, & circa tempus Nicæni Concilii, ut refert Epiphanius, hæreſ. 70. ubi etiam ſcribit Audium clarum fuiſſe in ſua patriâ, propter integritatem vitæ, & zeli ſecundum Deum, & fidei: & tandem, ſchiſmate facto, ab Eccleſiæ Catholicæ communione diſceſſiſſe cum multis ſectatoribus. Et memoratum errorem ſcribit ab illis contentiosè & pertinaciter retentum atque defenſum eſſe. Neque tamen eos hæreticis, ſed ſchiſmaticis accenſet. quamvis ipſe contra errorem eorum diſputet, & Deum aſſerat incorporeum eſſe, non habentem manus, aut oculos, aut ulla ejuſmodi membra; ſed eſſe Spiritum ſuper omnem ſpiritum, & incomprehenſibilem, & naturâ inviſibilem, & incomprehenſibilis gloriæ. Interim ex eo quòd Deo omnia ſint poſſibilia, colligit Epiphanius Deum poſſe ita corroborare imbecillam oculorum aciem, ut etiam oculis corporeis verè videat homo illud ipſum, quod eſt inviſibile, etiamſi illud non perfectè comprehendat; idcóque etiam veraciter dicatur illud non videre: & hoc modo Deum aliquando quibuſdam hominibus piis ſeipſum revelare ἵνα ἴδωσι φύσει Θεόν, ut videant naturâ Deum, τὸ ὂν τῷ ὄντι. *id eſt:* verè ipſum Ens ſeu Jehovam, etiamſi non plenè comprehendant. Quemadmodum ſi quis Cœlum per anguſtum foramen conſpiciat: aut ex alto montis vertice videat mare. Eoſdem etiam Audianos, tanquam ſchiſmaticos duntaxat, non autem alienam fidem habentes, excuſat Epiphanius, in Ancorato, cap. ſeu §. 14. Propter frigidam iſtam & periculoſam, & à recepta Eccleſiæ Catholicæ doctrinâ, ex ſacris Scripturis acceptâ, diſcrepantem Epiphanii diſſertationem, contigiſſe videtur illud quod narratur à Socrate, lib. 6. cap. 10. in editione Græcâ; & à Sozomeno, lib. 8. cap. 14. nempe Theophilum Alexandrinum Epiſcopum ſuccenſuiſſe Epiphanio, tanquam fautori erroris Anthropomorphitarum: etiamſi poſtea in amicitiam cum illo redierit, eumque habuerit adjutorem in condemnandis libris Origenis, & in concitandis moleſtiis Joanni Chryſoſtomo, tunc Epiſcopo Conſtantinopolitano: Romanum obtinentibus Imperium Arcadio & Honorio, fratribus.

Audius auctor ſectæ Anthropomorphitarum.

Epiphanii lenitas erga Anthropomorphitas.

Epiphanii argumentatio inidonea, ab omnipotentia Dei.

3. Effecit autem illa Epiphanii lenitas erga Audianos, ut etiam Joannes Damaſcenus, lib. de hæreſibus, ſcripſerit Audianorum ſchiſma eſſe & diſſenſionem; non hæreſin. De eiſdem ſcribens Auguſtinus, tranſpoſitis literis primæ ſyllabæ, *Vadianos* vocat. (niſi fortè librariorum lapſus ſit) Vadianos (inquit,) quos appellat & Epiphanius ſchiſmaticos, non hæreticos vult videri. alii vocant Anthropomorphitas; quoniam Deum ſibi fingunt cogitatione carnali, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis: quod ruſticitati eorum tribuit Epiphanius, parcens eis ne dicantur hæretici. Eos autem ſeparâſſe ſe dicit à communione noſtrâ, culpando Epiſcopos divites, & Paſcha cum Judæis celebrando. Quamvis ſint, qui eos in Ægypto Eccleſiæ Catholicæ communicare aſſeverent. Hæc Auguſtinus, lib. de hæreſibus, ad Quodvultdeum, hæreſ. 50. Parcens Epiphanio, qui Anthropomorphitis pepercit. Neque nos tam eximii doctoris exiſtimationem imminutum imus; ſed, officii neceſſitate obligati, lectorem monemus, ut cautè ambulet, & ſecum reputet, divinam omnipotentiam non præſtare ſuffragium aſſertionibus divinæ veritati repugnantibus, & contradictionem implicantibus; & hujuſmodi argumentatione utentes non eſſe audiendos: quamvis enim omnia poſſit Deus, quæ omni-

Vadiani.

omnipotentem poſſe æquum aut decorum eſt; non tamen poteſt mentiri, aut ſeipſum abnegare: atque adeò non poteſt Deitatem ſuam facere corpoream, vel ſenſu corporeo viſibilem aut palpabilem, repugnant enim iſta naturæ Divinæ. Et hoc abſurdo admiſſo, corruerent argumentationes orthodoxorum Patrum contra *Monophyſitas*, & *Theopaſchitas*, & *Monothelitas*, & ſimiles hæreticos.

4. Hoc ipſo olim argumento ab omnipotentia divinâ ſumto, uſos eſſe illos qui paſſionem adſcribebant ipſi Deitati Filii, refert magnus Athanaſius, Epiſcopus Alexandrinus, in ſuo ſermone adverſus eos, qui dicebant carnis confeſſores prædicare quaternitatem, loco Trinitatis. ubi etiam monet, nemini fas eſſe, omnipotentiam Dei arripere pro defenſione abſurdæ opinionis, cùm dixerit Apoſtolus: Deum non poſſe mentiri aut ſeipſum abnegare. [tom. 2. opera. D. Athan. græcol. pag. 301. edit. Pariſ. an. Dom. 1627.] Idem etiam in ſuo ſermone contra eos qui dicebant: *ἔπαθεν ὁ Θεός, ὡς ἠθέλησεν* [eodem tomo, pag. 307.] Cùm (inquit) naturam divinam paſſioni obnoxiam eſſe demonſtrare nequeant, voluntatem calumniari non dubitant: & de natura rogati, de voluntate reſpondent. Duplici autem argumento eis occurrit Athanaſius. 1. Quia *σύμφωνον δεῖ τῇ φύσει τὴν βούλησιν εἶναι*, *id eſt*, oportet conſentire inter ſe naturam & voluntatem. 2. Quia ſacra Scriptura nuſquam docet hoc Deum voluiſſe. Sic etiam prætexentibus Dei omnipotentiam, ut Deo adſcribant *τὰ οὐχ ἐφαρμόζοντα τῇ θείᾳ φύσει*, *id eſt*, quæ naturæ divinæ non conveniunt, (ut loquitur Athanaſius, ſermone, quem priore loco citavimus) opponimus hæc duo argumenta: 1. Omnipotentiam non pugnare cum ullo alio divino attributo. 2. Scripturam ſacram nuſquam iſtiuſmodi potentiam Deo tribuere; ſed è contrario teſtari, impoſſibile eſſe ut Deus mentiatur, aut ſeipſum abneget.

Non ſunt ſimpliciter accipiendæ loquutiones ſacrarum literarum, abſque prudenti inveſtigatione ſenſûs.

5. Perinde faciunt qui ex viſionibus, in ſcripturâ memoratis, colligunt conſpectam eſſe oculis corporeis ipſam Deitatem ſive Dei ſubſtantiam, atque illi, quos idem Athanaſius refellit, ſermone adverſus eos qui dicebant, *ſimpliciter accipiendas eſſe ſacrarum literarum loquutiones, nec quid illa ſignificent, conſiderandum.* [tom. 2. pag. 309. & 310.] ubi dicit, hoc eſſe mentem rationalem hominibus adimere, eoſque in pecudum ordinem detrudere, neque inter animalia munda locum eis concedere, dum non ſinuntur ruminare, atque attenuatum rationalem cibum ad interiorem hominem tranſmittere. Deinde ait: *οὐ δεῖ γυμνὰ νοημάτων ἁρπάζειν τὰ ῥήματα· σκοπεῖν δὲ ἐπιμελῶς τὸ πρέπον Θεῷ, τὸ συμφέρον ἡμῖν, τὸ δυνατὸν τῆς ἀληθείας, τὸ σύμφωνον τῷ νόμῳ, τὸ κατάλληλον τῇ φύσει, τὸ γνήσιον τῆς πίστεως, τὸ βέβαιον τῆς ἐλπίδος, τὸ ἀνόθευτον τῆς ἀγάπης, τὸ ἀνύβριστον τῆς δόξης, τὸ κρεῖττον τοῦ φθόνου, τὸ τῆς χάριτος ἄξιον.* id eſt: *Non ſunt arripienda verba ſenſu denudata: ſed diligenter conſiderandum eſt, quid Deum deceat, quid nobis conducat, quid ferat veritas, quid legi conſentiat, quid naturæ reſpondeat, quid fidei integritas, quid ſpei firmitas, quid charitatis ſinceritas requirat, quid gloriæ non contumelioſum, quid ſuperet invidiam, quid gratiâ dignum ſit.* Iſta omnia Athanaſius dicit in meditationibus piis concurrere; deeſſe verò abſurdis novationibus, ad iſtiuſmodi matæologias neceſſariò confugientibus. Et diſſertationem illam eludens, qui (inquit) dictiones arripit, ſignificata autem earum non perſcrutatur, quomodo ea, quæ inter ſe pugnare videntur, promptè intelliget? Quomodo idoneam ſolutionem [*τὴν ἁρμόζουσαν λύσιν*] inveniet? quomodo reſpondebit interrogantibus? quomodo ſervabit illud quod ſcriptum eſt, ut ſciamus quomodo nos oporteat unicuique reſpondere? *Coloſſ. 4:6.* Superius etiam, eodem ſermone, dixerat evacuari uſum ſermonis Prophetarum & Apoſtolorum, & inutilem reddi, ſi oporteat verba ut ſonant, accipere *ἀνεπισκέπτως καὶ ἀδιορθώτως, καὶ μὴ κατὰ τὸν εὐσεβῆ σκοπὸν καθ' ὃν ἐῤῥέθησαν*, ſi quis, neglectâ ſenſûs piâ conſideratione, dictis inhæreat *ἁπλῶς καὶ ἀβασανίστως*, audiens quidem verba, & quocumque ipſi viſum fuerit ea trahens; non quærens autem *τὸ εὐπρεπὲς τοῦ φρονήματος*, ſenſum decorum, ſed verba accipiens *ἀλόγως καὶ ἀδιακρίτως*: talem ait guſtare quidem verba, ſed neque vires eorum ſentire, neque ſententiarum cognoſcere qualitatem, ſed ſtultè atque improvidè, *ἀνοήτως καὶ ἀφυλάκτως*, omnia ſuſcipere, more irrationalium, noxia pariter & utilia, prout ſe obtulerint, admittentem. Hæc Athanaſius.

6. Teſtatur ſacra Scriptura Deum apparuiſſe Abrahamo, & aliis viris ſanctis: & ne quis eam viſionem ſoli menti tribuat, adfert Epiphanius verba Eſaiæ, dicentis *ſe vidiſſe oculis ſuis Dominum exercituum*, *Eſa. 6:1. 5.* & inde colligit ipſum Deum, ipſum *τὸ ὂν*, id eſt, ipſam Dei ſubſtantiam, conſpectam eſſe oculis corporeis. Huic expoſitioni opponit illud, quod in Euangelio Joannis ſcriptum eſt: *Deum nemo vidit unquam; Unigenitus autem Deus ipſe narravit.* *Ioan. 1:18.* (Sic enim recitat Epiphanius.) *Epiphanii parermeneia.* Reſpondet autem: Deum quidem videri, præſertim ab humana natura, non poſſe fatemur; neque quod aſpectabile eſt, videre poſſe illud quod eſt inviſibile. Sed idem tamen inviſibilis Deus, pro ſua erga homines benignitate & potentiâ, imbecillam aciem ita virtute ſuâ corroborare dignatur, ut, quod alioqui videri non poteſt, adſpiciat, [*ὅπως ἴδῃ τὸ ἀόρατον.*] Porrò quando inviſibile illud & infinitum adſpicit, non, quatenus infinitum eſt, illud intuetur; ſed quatenus capere poteſt natura, impoſſibiliter quidem ſe habens, ſed roborata ad aſſequutionem poſſibilitatis. Atque ita nihil in ſacris literis diſcrepabit, neque ſententia ulla, quæ ab alia ſententiâ diſſideat, invenietur. Res autem ipſa (ut commemoratum à me ſæpius exemplum hoc loco repetam,) ita ſe habet: Quemadmodum ſi quis Cœlum per anguſtum foramen tranſſpiciat, ac Cœlum videre ſe dicat, non utique mentitur; videt enim revera Cœlum. Quod ſi quis prudenter ei dicat, *non vides Cœlum*; neque iſte mentitur: non enim extenſionem Cœli, neque latitudinem aſpexit. Quocirca neuter eorum mentitus eſt; ſed uterque verum dixit. Sæpe enim & in montis vertice ſtantes conſpicimus mare; neque mentimur ſi dicamus, nos illud videre: atque ſi quis contradixerit, & aſſerat nos illud non vidiſſe, neque is mentitur; propterea quòd, quæ eſt hominis imbecillitas, quo illius amplitudo, aut longitudo, aut profunditas pertingat, quamque alti ſint illius voraginis receſſus, & quæ illius effecta, videre non poteſt. Hæc Epiphanius, hæreſ. 70. ubi exempla iſta applicat ad viſionem illam, quâ putabat Patriarchas & Prophetas vidiſſe revera ipſum Deum oculis corporeis, licet eum non perfectè comprehenderint.

7. Certè non eſt iſta *ἁρμόζουσα λύσις*, idonea ſolutio: Neque enim Chriſtus, in mundum veniens, ſubſtantiam divinam, ſeu Deitatem, exhibuit conſpiciendam oculis corporeis, perfectè ſecundùm Deitatis infinitatem; quod tamen ſolutio iſta Epiphaniana haud obſcurè inſinuat. *Contra παρερμηνείαν Epiphanii.* Negare non poſſumus, hallucinatum hîc eſſe Epiphanium; quamvis Joanni, Epiſcopo Hieroſolymitano, in damnatione hæreſeos Anthropomorphitarum palàm conſenſerit: teſte Hierony-

mo, epiſt. ad Pammachium, adverſus errores Joannis Hieroſolymitani. De antiquis autem illis viſionibus dicendum eſt, cum Auguſtino & aliis orthodoxis Patribus, *Deum juxta natura ſua proprietatem nulli corporali oculo viſibilem eſſe: quando autem Patribus viſus eſt, alicujus conſpicabilis materia diſpoſitione aſſumtâ, ſalvâ ſuâ inviſibilitate, videri potuiſſe.* Hanc appellavimus viſionem ſymbolicam, in diſſertatione de viſione beatificâ.

Auguſtin. Epiſt. 111. & 112.

Contra hæreſin Anthropomorphitarum.

8. Contra Anthropomorphitarum inſaniam, quâ Deum ſomniant eſſe ἀνθρωπόμορφον, plenæ illuſtribus atque invictis argumentis ſunt ſacræ Scripturæ, plena catholicæ antiquitatis monumenta, plena etiam aliorum volumina orthodoxorum Theologorum, de naturæ divinæ ſimplicitate, immenſitate, immutabilitate, impartibilitate, & inviſibilitate diſſerentium. Eſtque hæreſeos illius abſurditas ita obvia, ut non opus ſit prolixiore adverſus eam diſſertatione. Auguſtinus, lib. de fide & ſymbolo, cap. 7. *Credimus etiam,* (inquit) *quòd ſedet ad dextram Dei Patris. Nec ideò tamen, quaſi humanâ formâ circumſcriptum eſſe Deum Patrem, arbitrandum eſt, ut de illo cogitantibus, dextrum aut ſiniſtrum latus animo occurrat: aut idipſum quod ſedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum eſt, ne in illud incidamus ſacrilegium, quo exſecratur Apoſtolus eos, qui commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem corruptibilis hominis. Tale enim ſimulacrum Deo nefas eſt Chriſtiano in templo collocare; multò magis in corde nefarium eſt, ubi verè eſt Templum Dei, ſi à terrena cupiditate atque errore mundetur. Ad dextram ergo intelligendum eſt dictum eſſe in ſumma beatitudine, ubi juſtitia & pax & gaudium eſt: ſicut ad ſiniſtram hædi conſtituuntur, id eſt, in miſeria, propter iniquitates, & labores & cruciatus. Sedere ergo quod dicitur Deus, non membrorum poſitionem; ſed judiciariam ſignificat poteſtatem.* Hæc Auguſtinus, loco citato. Huc pertinet etiam illud quod dixit Gelaſius, Epiſcopus Romanus, lib. de duabus naturis in Chriſto, adverſus Eutychen & Neſtorium; *Si* (inquit) *dicant in nuda Deitate humana forma lineamenta conſtare; quid aliud quàm Anthropomorphitas convincuntur inducere? quos dudum Catholica talia ſomniantes damnavit Eccleſia.* Hæc Gelaſius. *Cum in Deo vox aut brachium dicitur,* (inquit Gregorius) *cavendum ſummopere, ne quid in eo mens corporeum ſuſpicetur: in Anthropomorphitarum namque hæreſin cadere, eſt eum, qui incircumſcripte implet & complectitur omnia, infra corporalia lineamenta concludere.* Hæc Gregorius primus, Epiſcopus Rom. lib. 32. Moral. capit. 4. ubi etiam explicat rationem hujuſmodi ſimilitudinum, quæ ad noſtræ humilitatis commodiorem inſtructionem adhibentur.

Rom. 1:23.

Simulacrum.

CAPUT. XXXVII.

De Florinianis ſeu Florianis, & de Libertinis, quorum facta eſt mentio cap. 34. theſ. 16. & de portentoſa illorum impietate, qua illis cum aliis quibuſdam hæreticis communis fuit. & de nocturnis ſacris.

Florini hæreſis.

Florinus auditor Polycarpi.

FLorinus Romanæ Eccleſiæ presbyter excidit eo gradu, propter hæreſin, quâ ea, quæ vetantur, negabat eſſe mala; ſed Deo tanquam auctori tribuebat: & ſequutus eſt errorem Valentini. teſte Euſebio lib. 5. hiſt. Eccleſ. cap. 54. & cap. 19. ſe adjungens *Carpocratianis*, quos propterea etiam *Florianos* appellat Philaſtrius, lib. de hæreſibus, part. 3. cap. 10. Fuit ſic *Florinus* auditor beati Polycarpi, à cujus ſanâ doctrinâ ſe poſteà avertens, in hæreſin prolapſus eſt; quod ei Irenæus ejuſdem Polycarpi auditor exprobrat, in epiſtola, quam ad eundem Florinum ſcripſit, *de Monarchia*, ſive *quòd Deus non ſit author malorum.* Et propter eundem Florinum, in errorem Valentini lapſum, ſcripſit idem Irenæus opus ſuum de Ogdoade; ut refert Euſebius, libro. 5. hiſtor. Eccleſ. cap. 19. & 20.

Irenæus auditor Polycarpi ſcripſit contra errores Florini & Valentini & Carpocratis.

Hæretici illi ſeipſos ſpirituales dicebant; orthodoxos autem appellabant Pſychicos.

2. Quæ fuerit autem Valentini, & Carpocratis, (atque adeò Florini,) & ſimilium à Simone Mago deſcendentium, hæreticorum ſententia de malo morali, refert Irenæus, libro 1. adverſus hæreſes Valentini & ſimilium. ubi de Valentini diſcipulis ſcribens, capite 1. ait: *Spiritales*, qui perfectam cognitionem habent de Deo, ſemetipſos dicunt. *Pſychicos* autem, id eſt, animales homines, qui per operationem & fidem nudam firmantur, & non perfectam agnitionem habent, dicunt nos qui ſumus ab Eccleſia. quapropter & nobis quidem neceſſariam eſſe bonam operationem reſpondent; aliter enim impoſſibile eſſe ſalvari. Semetipſos autem non per operationem, ſed eo quòd ſint naturaliter ſpirituales, omnino ſalvari dicunt. Et ſemetipſos dicunt, licet in quibuſcunque materialibus operibus ſint, nihil ſemetipſos noceri, neque amittere ſpiritalem ſubſtantiam. Quapropter & intimoratè omnia quæ vetantur, hi qui ſunt ipſorum perfecti, operantur: De quibus Scripturæ confirmant, *quoniam qui faciunt ea, regnum Dei non hæreditabunt.* Nos quidem, qui per timorem Dei timemus etiam uſque in mentibus noſtris & ſermonibus peccare, arguunt quaſi idiotas & nihil ſcientes: ſemetipſos extollunt, perfectos vocantes, & ſemina electionis. Et cap. 9. ejuſdem libri, ſcribit Marcitas hæreticos ſemetipſos vocare perfectos, & liberè omnia agere, nullum in nullo timorem habentes. Et cap. 20. hanc refert fuiſſe Simonis Samaritæ magi doctrinam: eos qui in eum, & in Helenam ejus ſpem habeant, liberos eſſe agere quæ velint: ſecundùm enim ipſius gratiam ſalvari homines, ſed non ſecundùm operas juſtas. Nec enim eſſe naturaliter operationes juſtas, ſed ex accidenti, quemadmodum poſuerunt qui Mundum fecerunt angeli, per ejuſmodi præcepta in ſervitutem deducentes homines. quapropter & ſolvi mundum, & liberari eos qui ſunt ejus, ab imperio eorum qui mundum fecerunt, promiſit. Et cap. 23. *Baſilidianos* ait idolothytis ſine aliqua trepidatione uti. Habere autem & reliquarum operationum uſum indifferentem & univerſæ libidinis. Et cap. 24. ſcribens de *Carpocratianis*, qui *Gnoſticos* ſeipſos vocabant; In tantum (inquit) inſaniâ effrenati ſunt, uti & omnia, quæcunque ſunt irreligioſa & impia, poteſtatem habere operari ſe dicant. Solâ enim humanâ opinione negotia mala & bona dicunt. Et cap. 35. Carpocratianis in hac ſcelerata inſaniâ ſimiles eſſe ſcribit *Cainos* hæreticos, qui jactabant hoc eſſe ſcientiam perfectam, ſine tremore in tales abire operationes, quas ne nominare quidem fas eſt. Hæc Irenæus. Et *Carpocraſiorum* (ſive Carpocratianorum) ſententiam deſcribens Epiphanius; ait: Infinitis ſeſe voluptatum generibus dedunt. Dicunt enim, quæ ab hominibus putantur mala eſſe, ea non eſſe mala, ſed honeſta naturâ. Nihil enim naturâ malum eſſe; ſed ab hominibus prava cenſeri. Hæc Epiphanius; hæreſ. 27. §. 4.

Scelerata hæreticorum illorum doctrina & praxis.

Gal. 5:21.

Marcitæ.

Simon Magus & Helena.

Baſilidiani.

Gnoſtici Carpocratiani.

Caini.

Carpocraſii.

3. Ut autem communes ſint mulieres, & indifferentes coitus, impuri illi Carpocratiani vocabant juſtitiam, ut refert Clemens Alexandrinus, lib. 3. Stromatum, paullò poſt initium libri:

Hæreticorum ſcortatoria juſtitia, & fœda conventicula.

bri: ubi etiam eorundem Carpocratianorum, & aliorum etiam quorundam hæreticorum ſimilibus malis addictorum, fœda conventicula, in hunc modum deſcribit: *τούτους Φασὶ, καὶ τινὰς ἄλλους ζηλωτὰς τῶν ὁμοίων κακῶν, εἰς τὰ δεῖπνα ἀθροιζομένους, οὐ γὰρ ἀγάπην εἴποιμ' ἂν ἔγώ γε τὴν συνέλευσιν αὐτῶν, ἄνδρας ὁμοῦ καὶ γυναῖκας, μετὰ δὴ τὸ κορεσθῆναι ἐν πλησμονῇ τῇ κυπρίσῃ, Φασὶ τὸ καταισχῦνον αὐτῶν τὴν πορνικὴν ταύτην δικαιοσύνην, ἐκποδὼν ποιησαμένους Φῶς τῇ τοῦ λύχνου περιτροπῇ, μίγνυσθαι, ὅπως ἐθέλοιεν, αἷς βούλοιντο· μελετήσαντες δὲ ἐν τοιαύτῃ ἀγάπῃ τὴν κοινωνίαν μεθ' ἡμέραν ἤδη, παρ' ὧν ἂν ἐθελήσωσι γυναικῶν ἀπαιτεῖν τὴν τοῦ Καρποκράτεος, οὐ γὰρ θέμις εἰπεῖν θείου, νόμου ὑπακοήν· τοιαῦτα δὲ οἶμαι ταῖς κυνῶν καὶ συῶν καὶ τράγων λαγνείαις νομοθετεῖν τὸν Καρποκράτην ἔδει. id eſt:* Hos dicunt, & aliquos alios ſimilium malorum æmulatores, ad cœnas convenientes, (neque enim agapen dixerim eorum conventum) viros ſimul & mulieres, poſtquam ſatietate venerem excitante exſatiati fuerint, lumine, quod ſcortatoriam hanc eorum juſtitiam pudore afficere poſſet, è medio ſublato, everſione lucernæ, coire quomodo velint, & cum quibus velint: meditatos autem in ejuſmodi agape communionem, interdiu jam, à quibus velint mulieribus exigere Carpocrateæ (divinæ enim nefas eſt dicere) legis obedientiam. Has leges, ut ſentio, ferre oportuit Carpocratem, canum & ſuum & hircorum libidinibus. Hæc Clemens Alexandrinus, lib. 3. Stromat.

Floriniani. 4. Iidem Philaſtrio dicuntur *Floriani*, lib. de hæreſibus, parte tertiâ, cap. 10. ubi legendum eſſe, *Floriniani*, colligi poteſt ex eis quæ ſuperiùs de Florino hæretico commemorata ſunt. Floriniani (inquit Auguſtinus) à Florino, qui dicebat Deum creâſſe mala. Aug. hæreſ. 66. Eoſdem Philaſtrius ait vocari etiam *milites*, quia de militaribus fuerunt. *Milites.* Idem apud Irenæum lib. 1. cap. 24. dicuntur *Gnoſtici*. Epiphanius ſcribens de Gnoſticis, hæreſ. 26. §. 3. ait eos in Ægypto vocari *ςρατιωτικοὺς, καὶ Φιβιωνίτας Militares* & *Phibionitas*, & à quibuſdam *Zacchæos* dici, & ab aliis *Barbelitas*. *Gnoſtici. Phibionitæ. Zacchæi. Stratiotici. Barbelitæ* De Carpocratianis diſſerit idem Epiphanius, hæreſ. 27. Qui autem *Stratiotici* & *Barbelitæ* dicuntur, eoſdem Theodoretus ſcribit cognominatos eſſe *Borborianos*, id eſt, cœnoſos, *Borboriani.* à ſceleratiſſima ipſorum vivendi conſuetudine, lib. 1. hæreticarum fabularum. ubi etiam ait, ex Valentini ſeminibus pullulâſſe exſecrandam iſtam ſectam. *Eorum autem myſteria* (inquit) *quis eſt adeò infelix, ut vel linguâ proferat. Omnem enim improbam ratiocinationem; omnem denique exſecrabilem cogitationem ſuperant, quæ ab illis, tanquam divina peraguntur.* Hæc ille. Librum autem de juſtitia, in defenſionem obſcœnæ illius commixtionis, ſcriptum eſſe ab *Epiphane*, Carpocratis filio, refert Clemens Alexandrinus, lib. 3. Stromatum. *Epiphanes.* Epiphanem autem ſecutus *Prodicus*, (referente Theodoreto, lib. 1. hæreticarum fabularum) eorum conſtituit hæreſin, qui *Adamitæ* dicebantur, & eandem in ſuis conventibus, amoto candelæ lumine, ſpurcitiem exercebant. *Prodicus. Adamitæ.*

Nefandi errores Florinianorum, ſive Carpocratianorum. 5. Philaſtrii autem, de Florianis ſive Carpocratianis, hæc ſunt verba: Floriani etiam, ſive Carpocratiani dicuntur, qui & Milites vocantur, quia de militaribus fuerunt, negantes judicium atque reſurrectionem; Chriſtum natum de Virgine non credentes; omnemque reſurrectionem in filiorum procreatione, nefandi cœtus æſtimantes conſiſtere, ut in Eccleſia ſua poſt occaſionem Solis, lucernis extinctis, miſceri cum mulierculis non dubitaverint, legis præceptum implere putantes; *Naſcimini & multiplicamini.* Judaiſmo potiùs & paganitati parere nefandæ, quàm Chriſtianæ veritati acquieſcere properantes, pecudumque potiùs vitam & amentiam detinentes, quos & Scriptura vitæ pecudum comparavit. Hæc Philaſtrius, in tertia parte lib. ſui de hæreſib. ſive, in catalogo hæreſeon, quæ ſub Apoſtolis extiterunt. cap. 10. *Gen. 1:28. Creſcite & multiplicamini.*

6. Scelestam Florini inſaniam redarguens Irenæus, ait; *ταῦτα τὰ δόγματα, Φλωρῖνε, ἵνα πεφεισμένως εἴπω, οὐκ ἔςιν ὑγιοῦς γνώμης· ταῦτα τὰ δόγματα ἀσύμΦωνά ἐςι τῇ ἐκκλησίᾳ, εἰς τὴν μεγίςην ἀσέβειαν περιβάλλοντα τοὺς πειθομένους αὐτοῖς· ταῦτα τὰ δόγματα οὐδὲ οἱ ἔξω τῆς ἐκκλησίας αἱρετικοὶ ἐτόλμησαν ἀποΦήνασθαί ποτε· ταῦτα τὰ δόγματα, οἱ πρὸ ἡμῶν πρεσβύτεροι, οἱ καὶ τοῖς ἀποςόλοις συμΦοιτήσαντες, οὐ παρέδωκάν σοι· εἶδον γάρ σε παῖς ὢν ἔτι, ἐν τῇ κάτω ἀσίᾳ παρὰ τῷ πολυκάρπῳ*, &c. Iſta dogmata, Florine, ut parcè loquar, non ſunt ſanæ ſententiæ. Iſta dogmata non concordant cum Eccleſia; eos autem, qui eis obſequuntur, conjiciunt in maximam impietatem: Iſta dogmata, ne hæretici quidem, qui extra Eccleſiam ſunt, auſi ſunt unquam affirmare. Iſta dogmata preſbyteri qui ante nos fuerunt, qui etiam erant Apoſtolorum diſcipuli, minimè tibi tradiderunt. Cùm enim adhuc puer eſſem in interiore Aſia apud Polycarpum, vidi te ſplendidè degentem in aula regiâ, & annitentem, ut in bona apud Polycarpum exiſtimatione eſſes. Nam illa, quæ tunc geſta ſunt, magis recordor, quàm quæ nuper evenerunt. Cognitio enim, quam à pueris combibimus, cum ætate accreſcit, & animo unita manet. adeò ut poſſim dicere, [*ὥςε με δύνασθαι εἰπεῖν*,] & locum, in quo ſedens diſſerebat beatus Polycarpus, & tranſitus ejus & introitus, & vitæ modum [*τὸν χαρακτῆρα τοῦ βίου*,] & corporis ideam, & diſſertationes quas faciebat ad multitudinem, & ut cum Joanne, & cum aliis qui Dominum vidiſſent, ſe converſatum eſſe narraverit, eorumque ſermones commemoraverit; & quænam illa fuerint quæ ex illis audiviſſet de Domino, ejuſque miraculis, & doctrinâ, quemadmodum illa Polycarpus ab ipſis, qui ſuis oculis Verbum vitæ viderant, accepiſſet, omnia Scripturis conſentientia [*πάντα σύμΦωνα ταῖς γραΦαῖς.*]. Hæc ego etiam illo tempore, per Dei miſericordiam quam erga me exſerebat, diligenter audiebam [*σπουδαίως ἤκουον:*] atque ea non in charta, ſed in corde meo memoriæ mandabam. Et perpetuò, per Dei gratiam, ingenuè eadem rumino, [*γνησίως αὐτὰ ἀναμαρυκῶμαι:*] & poſſum ſanctè coram Deo teſtari, ſi iſtiuſmodi quidpiam audiviſſet beatus ille & Apoſtolicus preſbyter; eum continuò exclamaturum fuiſſe, & aures ſuas obturaturum, atque, ut aſſolebat [*κατὰ τὸ σύνηθες*] dicturum fuiſſe; *O bone Deus, in quæ me tempora reſervâſti, ut iſta ſuſtineam!* [*ὦ καλὲ θεὲ, εἰς οἵους με καιροὺς τετήρηκας, ἵνα τούτων ἀνέχωμαι;*] Atque ex eo loco, in quo ſedens vel ſtans tales ſermones audiviſſet, protinus aufugiturum. Itemque ex ipſius epiſtolis, tum quas ad vicinas Eccleſias, quò eas confirmaret, tum quas ad quoſdam fratres, quò eos admoneret & cohortaretur, miſit, illa ita ſe habere, manifeſtè cognoſci poterit [*δύναται Φανερωθῆναι.*] Hæc Irenæus, epiſt. ad Florinum; apud Euſeb. lib. 5. hiſt. Eccleſ. *κεΦ. κ.*

Irenæus auditor polycarpi. *πάντα σύμΦωνα ταῖς γραΦαῖς.* *Polycarpi uſitata querimonia.*

7. Hoſtis humani generis, ſuſcitatis illis nefandis hæreſibus, ſpargebat ſedulò inter Paganos atrociſſima de ipſis orthodoxis Chriſtianis mendacia: adeò, ut Pagani Chriſtianos omnes impuris illis hæreticis, qui ſolo nomine Chriſtiani dicebantur, putarent ſimiles eſſe; ideóque ab eorum conſortio & religione abhorrerent. Apud Minutium Felicem in Octavio, Cæcilius, adhuc Paganus, *Hæreticorum ſpurcitiem Pagani iniquè adſcribebant religioni Chriſtianæ.*

I 2 expro-

exprobrat Chriſtianis infames illas coitiones: *Ad epulas* (inquit) *ſolemni die coeunt, cum omnibus liberis, ſororibus, matribus, ſexûs omnis homines & omnis ætatis: illic poſt multas epulas ubi convivium caluit, & inceſtæ libidinis ebrietate fervor exarſit, canis qui candelabro nexus eſt, jactu offulæ ultra ſpacium lineæ, quâ vinctus eſt, ad impetum & ſaltum provocatur: ſic, everſo & extincto conſcio lumine, impudentibus tenebris nexus infandæ cupiditatis involvunt per incertum ſortis.* Ad hanc calumniam reſpondens ibi Octavius homo Chriſtianus; *De inceſto* (inquit) *convivio fabulam grandem adverſum nos dæmonum concio mentita eſt: ut gloriam pudicitiæ, deformis infamiæ averſione macularet; ut ante exploratam veritatem homines à nobis terrore infandæ opinionis averteret.* Hæc ille. Eandem calumniam refert, ac refutat, Tertullianus in Apologetico adverſus gentes, capitib. 7. & 8. & 9.

Vide infrà, lib. 4. cap. 8. §. 2.

8. Quæ à ſceleroſis illis hæreticis fiebant, convertebant inimici ad iniquiſſimam calumniam adverſus Chriſtianos. Unde Irenæus, lib. 1. adverſus hæreſes cap. 24. ſcribens de Carpocratianis: *Qui & ipſi* (inquit) *ad detractionem divini nominis & Eccleſiæ, quemadmodum & gentes, à Satana præmiſſi ſunt, uti ſecundum alium modum, quæ ſunt illorum, audientes homines; & putantes omnes nos tales eſſe, avertant aures ſuas à præconio veritatis. Aut & videntes quæ ſunt illorum, omnes nos blaſphement in nullo eis communicantes, neque in doctrina, neque in moribus, neque in cotidiana converſatione.* Hæc Irenæus. Et de eiſdem hæreticis Carpocratianis, atque etiam de Baſilidianis, ſcribit Clemens Alexandrinus, ſub initium libri tertii Stromatum; *Maximam ex eorum flagitioſâ doctrinâ & vitâ manâſſe blaſphemiam in nomen Chriſtianum, cùm ipſi, Chriſti nomen induentes, & eis, qui ingentibus intemperantiſſimi ſunt, incontinentius viventes, nomini probrum inurerent.* Similia ſcripſit etiam Epiphanius, hæreſ. 27. §. 3. ubi loquens de Carpocraſiis (ſeu Carpocratianis) ait, *eos à Satana adornatos atque ſubmiſſos eſſe in probrum & ſcandalum Eccleſiæ Dei. Quippe qui Chriſtianorum ſibi appellationem indiderint, ut per illos ſcandalizentur gentes, & à ſancta Dei Eccleſiæ utilitate, & à vera prædicatione, abhorreant, propter nefaria illorum ſcelera, & incredibilem nequitiam: dum gentes animadverſis frequentibus illorum ſceleribus, & tales eſſe putantes etiam eos, qui ſunt de ſancta Dei Eccleſia, aures ſuas à Dei doctrina, quæ ſecundùm veritatem eſt, avertunt, & omnes Chriſtianos deteſtantur, & eorum ſocietatem fugiunt.* Altera etiam illa in Chriſtianos jactata calumnia de infanticidio & Thyeſtæis epulis, occaſionem inveniſſe videtur à ſanguinaria & horrenda illâ Gnoſticorum epulatione, quæ ab Epiphanio deſcribitur, hæreſ. 26. §. 5.

Priſcillianiſtæ.

9. Sub finem quarti ſeculi Chriſtiani, reſuſcitata eſt in Hiſpania hæreſis Gnoſticorum, ejuſque ſectatores *Priſcillianiſtæ* ſunt appellati, à *Priſcilliano* hæreſiarcha. Quâ de re ſcribens Sulpicius Severus, Bituricenſis Epiſcopus, in fine ſecundi libri ſuæ hiſtoriæ ſacræ: Sequuntur (*inquit*) ætatis noſtræ gravia & periculoſa, quibus non uſitato modo pollutæ Eccleſiæ, & perturbata omnia. Namque tum primum infamis illa Gnoſticorum hæreſis intra Hiſpanias deprehenſa, ſuperſtitio exitiabilis arcanis occultata ſecretis. Origo iſtius mali oriens ab Ægyptiis. Sed quibus ibi initiis coaluerit, haud facile eſt diſſerere. Primus eam intra Hiſpanias *Marcus* intulit, Ægypto profectus, Memphi ortus. Hujus auditores fuere *Agape*, quædam non ignobilis mulier, & Rhetor *Helpidius*. Ab his *Priſcillianus* eſt inſtitutus, familiâ nobilis, prædives opibus, acer, inquies, facundus, multâ lectione eruditus, diſſerendi ac diſputandi promtiſſimus; felix profectò, ſi non pravo ſtudio corrupiſſet optimum ingenium: prorſus multa in eo animi & corporis bona cerneres. Vigilare multum, famem ac ſitim ferre poterat; habendi minimè cupidus, utendi parciſſimus. Sed idem vaniſſimus, & plus juſto inflatior profanarum rerum ſcientiâ. Quin & magicas artes ab adoleſcentia eum exercuiſſe creditum eſt. Is, ubi doctrinam exitiabilem aggreſſus eſt, multos nobilium, pluresque populares auctoritate perſuadendi, & arte blandiendi, * allicuit in ſocietatem. Ad hoc mulieres novarum rerum cupidæ, fluxâ fide, & ad omnia curioſo ingenio, catervatim ad eum confluebant. Quippe, humilitatis ſpeciem ore & habitu prætendens honorem ſui, & reverentiam cunctis injecerat. Jamque paulatim perfidiæ iſtius tabes pleraque Hiſpaniæ pervaſerat. Quin & nonnulli Epiſcoporum depravati, inter quos *Inſtantius & Salvianus*, Priſcillianum non ſolum conſenſione, ſed ſub quadam etiam conjuratione ſuſceperant. ——— Apud Cæſarauguſtam ſynodus congregatur: cui tum etiam Aquitani Epiſcopi interfuere. Verùm hæretici committere ſe judicio non auſi, in abſentes tum lata ſententia, damnatique Inſtantius & Salvianus Epiſcopi, Helpidius & Priſcillianus laici. ----- Interim Inſtantius & Salvianus damnati judicio ſacerdotum, Priſcillianum etiam laicum, ſed Principem malorum omnium, unà ſecum Cæſarauguſtanâ ſynodo notatum, ad confirmandas vires ſuas, Epiſcopum in Abilenſi oppido conſtituunt. ——— Omnes omnino, quos labes illa involverat, deduci ad ſynodum Burdigalenſem jubet Maximus Imperator; Ita deducti Inſtantius & Priſcillianus; quorum Inſtantius prior juſſus cauſſam dicere, poſtquam ſe parum expurgabat, indignus eſſe Epiſcopatu pronunciatus eſt. Priſcillianus verò, ne ab Epiſcopis [illegible]retur, ad Principem provocavit. Permiſſumque id noſtrorum inconſtantiâ, quia aut ſententiam in refragrantem ferre debuerant; aut ſi hi ipſi ſuſpecti habebantur, aliis Epiſcopis audientiam reſervare: non cauſſam Imperatori de tam manifeſtis criminibus permittere. Ita omnes, quos cauſſa involverat, ad Regem (tunc Treviris agentem) deducti. ——— Maximus cauſſam præfecto *Euodio* permiſit, viro acri & ſevero. Qui Priſcillianum gemino judicio auditum, convictumque maleficii, nec diffitentem obſcœnis ſe ſtuduiſſe doctrinis, nocturnos etiam turpium feminarum egiſſe conventus, nudumque orare ſolitum, nocentem pronunciavit; redegitque ad cuſtodiam, donec ad Principem referret. Geſtis ad Palatium delatis, cenſuit Imperator, Priſcillianum ſocioſque ejus capitis damnari oportere. Hæc Sulpicius Severus, loco citato, ubi etiam plura ad hanc hiſtoriam pertinentia lector inveniet.

Marcus Ægyptius. Agape. Helpidius. Priſcillianus.

** allexit.*

Inſtantius & Salvianus.

Synodus Cæſarauguſtana.

Priſcillianus à ſuis fit Epiſcopus.

Synodus Burdigalenſis.

Nocturni & inhoneſti conventus.

10. De iiſdem etiam hæreticis ſcribens Auguſtinus, Priſcillianiſtæ, (inquit) quos in Hiſpania Priſcillianus inſtituit, maximè Gnoſticorum & Manichæorum dogmata permixta ſectantur. Quamvis & ex aliis hæreſibus in eas ſordes, tamquam in ſentinam quandam, horribili confuſione confluxerint. Propter occultandas autem contaminationes & turpitudines ſuas, habent in ſuis dogmatibus & hæc verba,

Jura, perjura: ſecretum prodere noli.

Hi animas dicunt ejuſdem naturæ atque ſubſtantiæ, cujus eſt Deus. ——— hoc veſtutiores etiam Manichæis, quod nihil Scripturarum canonicarum

Nihil ſcripturarum canonicarum repudiabant Priſcillianiſtæ.

rum repudiant, ſimul cum apocryphis legentes omnia & in authoritate ſumentes; ſed in ſuos ſenſus allegorizando vertentes, quicquid in ſanctis libris eſt, quod eorum evertat errorem. Hæc Auguſtinus. hæreſ. 70.

Libertini.

11. Exſtitit, ſuperiore ſeculo, fanatica illa & furioſa ſecta *Libertinorum*, qui veterem Valentinianorum, & Florinianorum, & Priſcillianiſtarum inſaniam renovârunt: ſublato boni & mali diſcrimine, ſine ullo ſcrupulo ſceleratiſſimè viventes ſuo arbitratu: & aſſerentes eſſe Dei opera, adeóque non mala, quæcunque apud homines putantur eſſe peccata: & in eo Chriſtianam libertatem conſtituentes, quòd ipſis omnia ſine exceptione licita eſſent. Contra eos & blaſphemam eorum amentiam exſtat Joannis Calvini luculenta Inſtructio; quam in Calvini opuſculis lector inveniet. Ubi etiam ſub finem tertii Capitis Inſtructionis illius adverſus Libertinos, de fallendi artificio quò utebantur, loquens; *Nec prius* (inquit) *arcanum excubiarum ſymbolum, ut aiunt, ipſis, quos ad ſectam ſuam adducere volunt, revelant, quam perſpiciant ita à ſe faſcinatos, ut facilè, quicquid voluerint, perſuadeant. Solum iis, qui veluti jurejurando adſtricti ſunt, detegunt myſteria ſua: niſi quòd primarii doctores ſibi ſemper capita aliqua reſervant, quibus exiſtimationem & dignitatem tueantur.* Hæc ibi. Vide infrà in hoc opere, lib. 3. cap. 20. §. 38. ubi ſimilem morem Valentinianorum deſcribit Tertullianus, lib. adverſus Valentinianos, cap. 1. De Arianis etiam ſcribens Hilarius Pictavienſis, lib. 1. ad Conſtantium Auguſtum; *Callidi* (inquit) *& aſtuti artificio quodam utuntur. Incluſam pernicioſam corruptelam exquiſitorum verborum velamine contegunt. Non prius venenatum virus infundunt, quam ſimplices & innocentes, ſub prætextu nominis Chriſtiani, raptos atque irretitos involvant; ne ſoli pereant, ſed participes horrendi criminis ſui faciant.* At Auguſtinus, tract. 97. in Euang. Joan. ait: *Nefarios doctores ipſa occultatione condire quodammodo ſua venena curioſis, ut ideò ſe exiſtiment aliquid diſcere magnum; quia merentur habere ſecretum: & ſuavius hauriant inſipientiam, quam putant ſcientiam.* Pulchrè verò Tertullianus; *Abſcondat* (inquit) *ſe ſerpens quantum poteſt, totamque prudentiam in latebrarum ambagibus torqueat, alto habitet, in cæca detrudatur, per anfractus ſeriem ſuam evolvat, tortuosè procedat, nec ſemel totus, lucifuga beſtia. Noſtra columba domus ſimplex, etiam in editis ſemper & apertis, & ad lucem: amat figuram Spiritus Sancti, orientem Chriſti figuram. Nihil veritas erubeſcit, niſi ſolummodo abſcondi: quia nec pudebit ullum aures ei dedere.* Hæc ille. Simile eſt illud Hieronymi dictum, epiſt. ad Ruſticum Monachum, quæ incipit; Nil Chriſtiano felicius. *Veritas angulos non amat, nec quærit ſuſurrones.* Præclare etiam idem Hieronymus, epiſt. de vitando ſuſpecto contubernio. Quæ incipit; Retulit mihi. *Bona* (inquit) *conſcientia nullius oculos fugit.* Idem etiam in procemio libri quarti Commentariorum in Jeremiam, ait; *hæreticos ſecretò docere, & publicè negare.* adverſus quos hoc utitur dilemmate: *Aut bona ſunt, quæ docetis; aut mala. Si bona; defendite liberè; ſi mala; quid occultè miſeros jugulatis errore, rectæque fidei ad decipiendos ſimplices quoſque jactatis expoſitionem?. Hæretici* (inquit Gregorius) *latenter prædicant, quatenus eorum prædicatio, tanto ſancta, quanto & occulta videatur. Communem autem ſcientiam habere refugiunt; ne cæteris æquales æſtimentur*, &c. Gregor. lib. 5. Moral. cap. 18. Vide ibi plura. Vide in eandem ſententiam, verba Bedæ, in Commentario, in cap. 9. Proverb. Salomonis, in illa verba; *aquæ furtivæ dulciores*, &c. Vide etiam Bernardi ſerm. 65. ſuper Cantica.

Arcanum excubiarum ſymbolum. Hæreticorum doloſa vafricies, & fallendi artificium.

Nihil veritas erubeſcit, niſi ſolummodo abſcondi.

De nocturnis virorum ſimul & mulierum conventibus.

12. Nocturnas virorum ſimul & mulierum convocationes non invenimus à Domino inſtitutas eſſe, neque ordinariè habitas eſſe à piis, neque in vetere neque in novo Teſtamento. Quamvis in actis Apoſtol. cap. 12 verſ. 12. reperiantur in domo Mariæ, multi congregati & orantes, nocte illâ, quâ, poſt recentem Jacobi Apoſtoli necem, Petrus etiam in arcta cuſtodiâ detinebatur, ducendus ad ſupplicium die proximo, niſi eum Dominus modo quodam extraordinario liberâſſet. Id quod ut à Domino impetraretur, fervens pro eo oratio ab Eccleſia indeſinenter ad Deum fiebat; ut legimus verſ. 5. Quamvis etiam cœtum ſacrum Troade die Dominico congregatum. Paulus Apoſtolus, quia poſtridie abiturus erat, detinuerit in noctem, uſque ad ſequentis diei auroram; ut refert Lucas, Act. 20: 7. 11. Cœtus tamen ordinarios virorum ſimul & mulierum, Chriſtus ejuſque Apoſtoli habuiſſe, habendoſque inſtituiſſe leguntur non niſi diurnos. ut conſtat ex multis Scripturæ locis, Matth. 4: 23. & 5: 1. 2. & 10: 27. & 14: 15. 21. &c. & 26: 55. Luc. 21: 37. 38. *Erat autem diurnis temporibus* [τὰς ἡμέρας] *in Templo docens: noctibus vero, exiens, diverſabatur in monte, qui vocatur olearum. Et totus populus manè veniebat ad eum, ad audiendum eum in Templo.* Sic ordinariæ congregationes ſub Apoſtolis erant diurnæ; ut illa in die Pentecoſtes, Act. 2: 15. Et eodem capite deſcribit Lucas morem primitivæ Eccleſiæ, verſ. 46. inquiens; καθ' ἡμέραν τε, *& quotidie perdurantes concorditer in Templo: & frangentes domatim panem, capiebant cibum cum exſultatione & ſimplicitate cordis.* Nempe, ſoluto publico conventu, diſcedebant ad ſuas ædes, & cum gaudio cibum ſumebant ſicut feciſſe populum Judaicum, commemoratur, Nehem. 8: 12. Diurnus erat conventus in domo Cornelii, ubi, prædicante Petro, gentiles in Chriſtum crediderunt, Act. 10: 30. ut multa alia exempla prætercam. Et huc pertinet illa præceptio Apoſtolica: *Omnia decenter, & ordine fiant.* 1 Cor. 14: verſ. ult.

Luc. 21: 37. 38.

13. Hunc etiam morem ſervavit ſuccedens Eccleſia; nam etiamſi, ardente atroci perſecutione, Chriſtianos ſolitos eſſe ſtato die ante lucem convenire, carmenque Chriſto dicere, ſe ex quibuſdam transfugis didiciſſe ſcribat Plinius Secundus, lib. 10. epiſt. 97. idque ipſum ex eo repetat Tertullianus, in Apologetico, cap. 2. Illud ipſum tamen non alio ſenſu accipio, niſi quod diurnos ſuos conventus, die Dominico, maturè inchoabant Chriſtiani; ſicut in Euangelio Lucæ dicitur *totus populus veniſſe multo manè, ad audiendum Chriſtum, in Templo, temporibus diurnis differentem.* Id quod loca illa Plinii & Tertulliani propiùs intuenti liquidò conſtare poſſe exiſtimo. Affirmabant (inquit Plinius) hanc fuiſſe ſummam, quòd eſſent ſoliti ſtato die ante lucem convenire: carmenque Chriſto, quaſi Deo, dicere ſecum invicem: ſeque ſacramento, non in ſcelus aliquod, obſtringere; ſed, ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati abnegarent: quibus peractis, morem ſibi diſcedendi fuiſſe, ruſuſque coëundi ad capiendum cibum, promiſcuum tamen & innoxium. Hæc Plinius, ad Trajanum Imp. lib. 10. epiſt. 97. Idipſum ex Plinio repetit Tertullianus, Apolog. cap. 2. Jam verò, ſi hanc narrationem cum illa conferas deſcriptione cœtuum Eccleſiaſticorum, apud Juſtinum, ſub finem illius Apologiæ quæ ſecunda dicitur, & apud

Vide Epiphan. expoſ. fidei, num. 23. Ubi de hymnis & precibus matutinis & veſpertinis.

Luc. 21: 38.

Tertullianum, Apolog. cap. 39. invenies tam prolixam & variam fuiſſe actionem, quæ ibi peragebatur, in precibus & ſacrarum Scripturarum lectionibus, & paſtorali concione, & ſacræ Euchariſtiæ celebratione, & diſciplinæ publicæ adminiſtratione, ut, facto ante lucem initio, perdurare neceſſe fuerit longo tempore poſt Solis ortum. Et Juſtinus, omiſſâ mentione matutini temporis, dicit; conventus iſtos habitos eſſe die Solis, quem *Dominicum* vocamus. Tertullianus autem, cap. 39. Apologetici, congregationem tantùm & res geſtas commemorat. Non accenſemus nocturnis ſacris ea ſacra, quæ matutinis aut etiam veſpertinis horis celebrantur; nam & juge ſacrificium fiebat apud Iſraëlitas, & quotidianæ Scripturarum in Eccleſiis noſtris lectiones & precationes publicæ fiunt, horis matutinis & veſpertinis, atque adeò ſæpe antelucanis, &, ut ita loquar, poſtlucanis horis, id eſt, paullò ante ortum & poſt occaſum Solis, accenſis luminaribus, nempe hieme, quando brevioribus ſpaciis Solem conſpicimus. Sed nocturnos conventus appellamus eos, qui fiunt tempore nocturno lubrico, ut poſt cœnam, aut in vigiliis illis nocturnis, de quibus loquitur David, quando dicit; *ſe recordari Dominum ſuper ſtratis ſuis*, ſeu in lecto ſuo, *& de*
Pſal. 63:7. *illo meditari in vigiliis*, Pſal. 63. Nempe tunc in lecto ſuo David de Domino cogitabat, at cœ-
Jeſai. 26. 9. tus nocturnos non agitabat. Sic Jeſaias, cap. 26. verſ. 9. Vide etiam Pſal. 4: 5. & Pſal. 6: 7. & Pſal. 119: 62.

Epiſt. 118. 14. Auguſtinus diſſerens de acceptione Euchariſtiæ, quam Dominus poſt cœnam Paſchalem, licet ſine mulieribus, inſtituit; *Neque enim* (inquit) *quia poſt cibos dedit Dominus, propterea pranſi aut cœnanti fratres ad illud ſacramentum accipiendum convenire debent; aut, ſicut faciebant quos Apoſtolus arguit & emendat, menſis ſuis iſta miſcere.* Et cap. 7. *Sed nonnullos probabilis quædam ratio delectavit, ut uno certo die per annum, quo ipſam cœnam Dominus dedit; tanquam ad inſigniorem commemorationem, poſt cibos offerri & accipi liceat corpus & ſanguis Domini.* Hæc ille. Qui ibidem talibus ſuadet, ut citiùs igitur cibum ſumant illo die, & ad oblationem occurrant ad veſperam. At nulla hîc mentio nocturnorum conventuum. Neque ſatis idonea fuit illa ratio, cùm aliud tempus celebrationi ordinariæ, à Domino imperatæ, ſit magis idoneum. Alios quoſdam Alexandriæ vicinos, & in Thebaide habitantes, Ægyptios, die ſabbati, poſtquam veſperi omnigenis cibis ſe ſaturâſſent, ſolitos eſſe ſacram Euchariſtiam accipere, ſcribunt Socrates lib. 5. hiſt. Eccl. c. 22. ubi ait hoc ab illis fieri præter morem Chriſtianorum, οὐχ ὡς ἔθος Χριςιανοῖς. & Sozomenus, lib. 7. hiſt. Eccleſ. cap. 19. ubi dicit, illud factum eſſe præter communem legem, παρὰ τὸ κοινῇ πᾶσι νενομισμένον. Sedulius autem, in ſuo Commentario, in 1 Cor. 11: 21. de eiſdem Ægyptiis loquens, ait eos ſic retinere morem illum à Paulo reprehenſum, de gentili ſuperſtitione venientem. *Mos verò iſte* (inquit) *ut referunt, de gentili adhuc ſuperſtitione veniebat: unde etiam in quibuſdam locis per Ægypti vel Syriæ loca, die ſabbati nocte poſt cœnam dicitur ad Eccleſiam conveniri.* Id ipſum ſcribit Primaſius in ſuo Commentario in eundem locum Apoſtoli. Gregor. Nazianz. orat. 40. diſputans adverſus eos, qui pro baptiſmi dilatione prætendebant exemplum Chriſti, qui anno ætatis ſuæ
Boni exempli mala imitatio. trigeſimo baptizatus eſt, dicit, *tales ſublime exemplum inconſultè & malè ſequi*: & alias etiam adducit inſtantias, in quibus præciſa imitatio eſſet plane præpoſtera, in quibus ponit tempus & locum celebratæ Euchariſtiæ. Cur autem illo potiſſimùm tempore inſtituta à Chriſto ſit hæc myſtica celebratio, ſpirituales afferunt rationes, Cyprianus, epiſt. 63. & Victor Antiochenus, comment. in Marc. 14: 25. & Auguſtinus, epiſt. 118. & Iſidorus Hiſpalenſis, lib. 1. de officiis Eccleſiaſticis, cap. 18. quamvis ejuſdem temporis obſervationem, ſi à nobis fiat, judicent eſſe facti boni imitationem malam.

15. Obtinuit in vetere Eccleſiâ conſuetudo, ut convenirent viri ſimul & mulieres, nocte illâ, quæ diem Paſchatis immediatè antecedebat; ibique precibus invigilarent, velut exſpectantes adventum Domini ſummo manè reſurgentis; de qua vigiliâ Paſchatis meminit Tertullianus, lib. 2. ad uxorem, cap. 4. ubi eam hortans, ne poſt ejus obitum, viro nubat infideli, hoc inter alia adhibet argumentum; quòd talis maritus non patienter laturus ſit uxoris ſuæ abſentiam nocturnam in anniverſario pervigilio Paſchatis: *Quis* (inquit) *nocturnis convocationibus, ſi ita oportuerit, à latere ſuo eximi libenter feret? quis denique ſollemnibus Paſchæ abnoctantem ſecurus ſuſtinebit?* Inolevit idem mos in aliis etiam feſtis & martyrum natalitiis. Sed ea res in magnos abuſus degeneravit, propter quos abolendas eſſe convocationes nocturnas monuit Vigilantius Barcilonenſis Eccleſiæ presbyter; in quem Hieronymus, alias etiam ob cauſſas ei infenſus, tantâ acerbitate invectus eſt, libro adverſus Vigilantium, quem etiam per ludibrium Dormitantium nuncupat, ut illo tempore reformatio omiſſa ſit. *Error* (inquit) *& culpa juvenum viliſſimarumque mulierum, qui per noctem ſæpe deprehenditur, non eſt religioſis hominibus imputandus.* Hæc Hieronymus. Poſtea tamen, gliſcente ſpurcitie, & multiplicatis ſcandalis, re maturius atque ſedatiùs à piis penſitatâ, itum eſt in eam ſententiam, quam ſuaſerat Vigilantius; & quam Hieronymus, à tali autore profectam, contemſerat. Abrogatis enim nocturnis vigiliis, jejunatum eſt pridiè diei cujuſque feſti, retento vocabulo *vigiliarum*; quamvis diurno tempore obſervarentur. ut monet Polydorus Vergilius, lib. 6. de rerum inventoribus, cap. 4. ubi etiam ait: *Nimirum nocturna ſacra ſemper fuere multorum ſcelerum cauſſa; idquod ad extremum fuit, quamobrem Romana ſeveritas, teſte Livio, bacchanalia damnârit; cum ſub nomine religionis ſtupra puerorum feminarumque promiſcua, atque corruptelæ omnis generis fieri cœpiſſent; & Dyagundas Thebanus, (teſte Cicerone de legibus) omnia nocturna ſacra, ob illud ipſum, apud Græcos lege perpetuâ ſuſtulit.* Hæc Polydorus Vergilius.

Vigiliæ.

Concil. Sabin. Palent.

16. Celebratum eſt anno Domini 1322. Concilium Sabinenſe, apud Vallemoleti Palentinæ diœceſeos, in Hiſpania, præſidente Guillelmo Sabinenſi Epiſcopo & Sedis Apoſtolicæ legato. cujus acta extant in ſecunda parte tomi ſeptimi Conciliorum, edit. Pariſ. ubi in capite de Judæis & Sarracenis, pag. 963. prohibentur Chriſtiani facere nocturnas vigilias; propter neſanda, quæ ſæpe earum occaſione committuntur. Verba conſtitutionis ſynodicæ hæc ſunt: *Novit hoſtis Dei calliditas ſub ovina pelle lupum inducere; ac ſub mellis ſimilitudine fel inferre: contra quod à Chriſtum colentibus, ne ſallantur, eſt cautela diligens adhibenda. Quia igitur in nocturnis vigiliis, quas in Eccleſiis fieri aliquorum ſimplicium devotio introduxit, neſanda ſæpe ac enormia, ſub hac boni ſpecie, committantur, ipſas fieri de cætero firmiter prohibemus.* Hæc ibi. Celebratum eſt etiam anno Domini, 1596. Concilium Provinciale Aquilejenſe, præſidente Franciſco Barbaro, Patriarchâ Aquilejenſi, cujus acta reperiuntur, tomo nono Conciliorum; ubi, de nocturnis illis

Concil. Aquilejenſe.

vigiliis,

vigiliis, conſtitutio facta invenitur, cujus hæc ſunt verba: *Quod fuerat antiquis temporibus piè & laudabiliter inſtitutum, poſteriorum temporum iniquitate à recta ſui ordine inſtituti deflexit: vigilantibus enim populis apud Eccleſias, & memorias ſanctorum nocturno etiam tempore frequentantibus, nihil fuerat olim vel petulantiâ corruptum, vel ſacrilegâ temeritate fœdatum: quod poſteriorum temporum nequitiâ, & graviorum malorum commiſſione obſolevit. Auditum verò eſt; adhuc quibuſdam locis mulieres vigiliis ſanctorum in Eccleſia pernoctare: quod ne fiat, neve prætexta pietatis aliquid gravius contingat; Statuimus, prædictum agendi vigilias ritum omnino tollendum eſſe, ac modis omnibus ab Epiſcopis delendum; ne, quod eſt ſummè periculoſum, vel conniventiâ, vel negligentiâ, perſeveret.* Hactenus verba Concilii illius Aquilejenſis, cap. de Eccleſiis, & pio in eis verſandi modo, pag. 709. & 710. Eaſdem vigilias, propter flagitia, quæ committebantur, intermiſſas eſſe, ſcribit Bellarminus, lib. 3. de Eccleſia triumphante, qui eſt de cultu ſanctorum, cap. 17. ſeu ultimo, ubi ait: *In profeſtis magnorum dierum conſueverat Eccleſia vigilare, & jejunare. —— Cæterum, quoniam paullatim occaſione nocturnarum Vigiliarum, abuſus quidam irrepere cœperant, vel potiùs flagitia non rarò committi; placuit Eccleſiæ nocturnos conventus, & Vigilias propriè dictas, intermittere, ac ſolùm in eiſdem diebus celebrare jejunia.* Hæc ille.

17. Ipſi etiam verecundiores Ethnici, ut ſuprà monebamus ex Polydoro Vergilio, nocturnos iſtiuſmodi conventus averſati ſunt ac prohibuerunt. Id quod etiam Cicero, lib. 2. de legibus manifeſtum facit. Ubi in Romanis legibus hanc legem commemorat: *Nocturna mulierum ſacrificia ne ſunto, præter olla, quæ pro populo ritè fient.* Quam legem paullò pòſt ibidem explicans atque defendens, ait: *Quid autem mihi diſpliceat in nocturnis, poëtæ indicant Comici. Quâ licentiâ Romæ datâ, quidnam egiſſet ille, qui in ſacrificium cogitatam libidinem intulit, quò ne imprudentium quidem oculorum adjici fas fuit? Profectò diligentiſſimè ſanciendum eſt, ut mulierum famam multorum oculis lux clara cuſtodiat. Quæ in genere ſeveritatem majorum, Senatus vetus auctoritas de Bacchanalibus, & Conſulum exercitu adhibito, quæſtio, animadverſioque declarat. Atque omnia nocturna (ne nos duriores fortè videamur) in media Græcia Dyagondas Thebanus lege perpetuâ ſuſtulit.* Hæc Cicero, lib. 2. de legibus, cap. 9. & 15.

Lex Romana prohibent nocturna mulierum ſacrificia.

Dyagondæ Thebani lex.

CAPUT. XXXVIII.

De Colluthio, cujus mentio facta eſt cap. 34 theſ. 21. ejuſque ſectatoribus Colluthianis.

COlluthus Alexandrinæ Eccleſiæ presbyter, tempore Alexandri Epiſcopi Alexandrini, & Arii hæreſiarchæ, regnante Conſtantino magno Romanorum Imperatore, docuit τινὰ παρατετραμμένα, quædam perverſa; ejuſque ſectatores ſeſe nominârunt *Colluthianos*, Κολλυθιανούς. Sed diuturna non fuit ejus hæreſis, at ſtatim diſſipata eſt, teſte Epiphanio, hæreſ. 69. (Quæ eſt Arianorum) §. 2. Quænam autem prava docuerit Colluthus, non indicat Epiphanius; ſed à Philaſtrio, & ab Auguſtino, hæretica Colluthi doctrina commemoratur.

2. Philaſtrius ait: *Coluthiani*, à *Colutha* quodam ita dicti ſunt in Ægypto, qui dicunt; Dominum malorum non eſſe factorem. Contrà autem alter quidam opponebat, dicens; Dominum malorum eſſe factorem. Qui & ipſe eſt hæreticus pariter: & cùm utrique contentione ferrentur inani, neſcierunt potentiam rationis. Scriptura enim, Deum facere bona, & nihilominus & mala facere, prædicavit; cùm dicat Propheta: *Ego ſum Dominus, qui facio pacem, & creo mala.* Et alter Propheta: *Si eſt*, inquit, *malitia in civitate, quam Deus non fecit?* ſed mala iſta non naturâ eſſe, dixit Scriptura, à Deo facta; ſed cauſſis exiſtentibus: hominum, ſcilicet in lege peccantium Domino, &c. Hæc Philaſtrius, in catalogo hæreſeon, quæ ſub Apoſtolis exſtiterunt. cap. 31. ubi etiam prolixiùs de hac quæſtione diſſerit.

Eſai. 45. 7.
Amos 3. 6.

3. *Colluthiani* (inquit Auguſtinus) à quodam *Collutho*, qui dicebant Deum non facere mala: Contra illud quod ſcriptum eſt: *Ego Deus creans mala. Floriniani* à Florino, qui è contrario dicebat, Deum creâſſe mala: contra id quod ſcriptum eſt; *Fecit Deus omnia: & ecce bona valde!* Ac per hoc, quamvis contraria inter ſe dicentes, tamen ambo divinis eloquiis reſiſtebant. Creat enim Deus mala, pœnas juſtiſſimas irrogando, quod Colluthus non videbat: non autem malas creando naturas atque ſubſtantias, in quantum ſunt naturæ atque ſubſtantiæ; ubi Florinus errabat. Hæc Auguſtinus, hæreſ. 65. & 66.

Eſai. 45. 7.
Gen. 1: 31.
Floriniani,

4. Alius fuiſſe videtur Colluthus ille hæreticus, cujus hæretica doctrina de una Chriſti voluntate, & unâ ejuſdem operatione, commemoratur, in ſynodo Lateranenſi Martini primi, Epiſcopi Romani, ſecretario quinto, [tom. 4. Concil. edit. Pariſ. pag. 726. & 727.] ubi recitantur Colluthi hæretici verba, ex ipſius *libro de ſatisfactione*, pro tomo Theodoſii hæretici facta. veriſimile eſt autem Theodoſium hæreticum illum intelligi, qui ſub Juſtiniani Imperio obtinebat ſedem Alexandrinam; de quo vide cap. 4. & cap. 18. libri tertii.

EPILOGUS LIBRI PRIMI,

Conſtans metro, contemplatione, & doxologiâ.

1. Metrum, de Deitatis unitate, & perſonarum divinarum Trinitate: item de operationis ad extra indiviſibilitate, & de cultûs inſeparabilitate, &c. in memoriæ ſubſidium.

Eſt unus verus Deus, una eſſentia ſimplex,
Tres ſunt perſonæ; Pater, & Patre natus, ab ipſis
Sanctus & amborum procedens Spiritus. unâ
Indiviſa tribus divina eſſentia. Non ſunt
Perſonæ confundendæ, aut natura ſecanda.
Eſt divina tribus perſonis omnis ad extra
Actio communis. Nec diſſociabis adorans,
Aſt indiviſo Trinunum ſuſpice cultu.
Namque interna Dei te nulla relatio tangit:
Inque creaturis externa relatio Numen
Reſpiciens (non ſuſcepta de Virgine carnis
Fundatu intuita) Trinunum cuncta regentem
Auctorem ſpectat: tibi non eſt una ſeorſum,
Secluſis reliquis, perſona Deuſve, Paterve,
Largitorve boni; ſed ab uno Numine Trino
Cuncta fluunt, indiviſo præſtantur & actu.
Eſt ordo perſonarum; disjunctio non eſt.
In forma ſervi Patrem orat Chriſtus Jeſus:
Quâ Deus, exaudit cum Patre, & Pneumate Sancto.

Augu-

2. Contemplatio.

Auguſtinus in expoſitione *Magnificat*, Cantici Mariæ Virginis, tomo 9. oper. ſuorum. *Duo ſunt* (inquit) *quæ angelorum & hominum beati ſpiritus in illo fonte boni æternâ contemplatione hauriunt: incomprehenſibilis ſcilicet Majeſtas Dei, & ineffabilis bonitas. quorum alterum caſtum timorem gerit; alterum dilectionem parit. Pro Majeſtate venerantur Deum, & pro bonitate amant: ne vel dilectio ſine reverentiâ diſſoluta ſit; vel reverentia ſine dilectione pœnalis. Admirantes enim diligunt, & diligentes admirantur, ut inexſtinguibiliter per admirationem ardeat dilectio, & ſuaviter in dilectione ferveat admiratio. Nam quia eum, quem vident, perfectè comprehendere nunquam ſufficiunt, in eo quaſi per admirationem evigilant: quanto autem perſpicacius intuentur, tanto ardentius amant, quod vera dulcedo eſt: vera autem dulcedo, quanto perfectius ſentitur, tanto deſiderabilius appetitur.* Hæc Auguſtinus. Vide etiam diſſertationem noſtram de viſione beatifica.

3. Δοξολογία.

Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, Sanctæ individuæ Trinitati, Regi ſeculorum, incorruptibili, inviſibili, ſoli ſapienti Deo, ſit honor & gloria in Eccleſiâ, per Jeſum Chriſtum, in omnes generationes ſeculi ſeculorum. Amen.

IN-

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER SECUNDUS,

DE MYSTERIO INCARNATIONIS.

CAPUT. I.

Hiſtorica narratio, de prima claſſe hereſeon, qua contra orthodoxam de Verbi incarnatione doctrinam exorta ſunt, & ab orthodoxis, ſive Catholicis, rejecta ac refutata: ſeu de primo genere hereticorum Χριςομάχων: quod eos comprehendit hereticos, qui de natura & veritate humanitatis Chriſti errârunt.

MEmoriæ juvandæ causâ, omnes contra orthodoxam de Verbi incarnatione doctrinam exortas hæreſes, vel errores, ad quatuor luminta veluti genera referemus: &, ſub ſingulis generibus, certas ſpecies indicabimus.

Primum genus hæreſeon atque hæreticorum, contra hoc ſecundùm Chriſtianiſmi myſterium (primum erat myſterium Trinitatis) continet eas hæreſes eoſque hæreticos, qui de natura & veritate humanitatis Chriſti errârunt.

Secundum genus eorum eſt, qui veritatem humanæ Chriſti naturæ agnoſcentes, errârunt tamen de ejuſdem naturæ origine.

Tertium genus eſt illorum, qui & naturæ & originis veritatem profitentes, errârunt tamen de perſona.

Quartum denique genus eſt eorum, qui orthodoxam de perſona Chriſti recipientes doctrinam, errârunt circa naturarum in uno Chriſto unionem & proprietates.

Chriſtomachi. Scio *Arianos* Athanaſio dici Χριςομάχες, lib. de decretis ſynodi Nicænæ contra hæreſin Arianam; quia contra Chriſti Deitatem pugnabant. Nos tamen eoſdem non immeritò hæreticis θεομάχοις accenſuimus, & diſtinctionis ergò Chriſtomachi nobis dicentur illi hæretici, qui de myſterio incarnationis perperam docuerunt.

2. Hæreticorum autem de natura & veritate humanitatis Chriſti errantium ſex ſunt ſpecies. Carnem Chriſti non veram eſſe, ſed putativam & phantaſticam: adeóque Chriſtum non habuiſſe verum corpus; ſed tantùm in phantaſmate & putativè apparuiſſe, & paſſum eſſe, blaſphemabant Saturninus & Baſilides, *Iren. lib. 1. cap. 22. & 23. Et Tertull. de præſcriptionib. adverſus hæreticos, cap.* 46. Marcus & Colarbaſus, *Tertull. de præſcript. cap.* 49. & 50. & Cerdon, & Marcion, & Lucanus, *Tertull. de præſcr. cap.* 51. & Manichæi. *Auguſt. lib. de hæreſib. Ad Quodvultdeum, hæreſ.* 46.

3. Secundam ſpeciem conſtituunt *Apelles* hæreticus, ejuſque ſectatores. Chriſtum ſideream & aëream carnem habuiſſe de ſideribus & de ſubſtantiis ſuperioris mundi contextam, & in reſurrectione ſingulis quibuſque elementis, quæ in deſcenſu ſuo mutuata fuiſſent, in aſcenſu reddidiſſe: & ſic diſperſis quibuſque corporis ſui partibus, in Cœlo ſpiritum tantùm reddidiſſe, aſſerebat impiè Apelles Marcionis diſcipulus; teſte Tertull. de præſcript. cap. 51. Hujus Apellis ſequaces Tertullianus appellat *Apelleciacos*, lib. de carne Chriſti cap. 8. Epiphanio Ἀπελλῆιανοὶ *Apellejani* dicuntur, hæreſ. 44. num. 1. *Apelleciani.*

4. Sequitur tertia ſpecies. Chriſtum in ſubſtantia corporis noſtri non fuiſſe, ſed ſpiritale neſcio quod corpus de Cœlo deferentem: quaſi aquam per fiſtulam; ſic per MARIAM Virginem tranſmeâſſe, nihil inde vel accipientem vel mutuantem: adeóque Chriſtum per Virginem, non ex Virgine, editum: delatum in Virginem tranſmeatorio potiùs, quàm generatorio, more, proceſſiſſe: per ipſam, non ex ipſa: non matrem eam, ſed viam paſſum: & ſuper hunc Chriſtum devolâſſe tunc in Baptiſmatis ſacramento Soterem per effigiem columbæ, dixit *Valentinus*, & *Valentiniani*; teſte Tertull. de præſcript. cap. 49. & lib. adverſus Valentinianos, cap. 27. (*Gnoſticos* è Valentini ſcholâ prodeuntes Irenæus ait, iſto modo diviſiſſe Jeſum à Chriſto. Iren. lib. 1. cap. 34. *Tertullianus* hic pro Jeſu Chriſtum, & pro Chriſto Soterem appellat, ex eorundem hæreticorum mente.) Quem blaſphemum errorem ſequuti ſunt *Ptolemæus* & *Secundus* & *Heracleon* hæretici; teſte Tertull. de præſcrip. ibid. Item *Tacianus*, Juſtini Martyris magiſtri pii impius diſcipulus; ut ſcribit Tertull. de præſcript. cap. 52. In eodem errore erant hæretici illi qui *Ophitæ* nuncupabantur; eò quòd ſerpentem magni facerent, in tantùm, ut illum etiam ipſi Chriſto præferrent. Tertull. de præſcript. cap. 47. *Valentiniani. Gnoſtici. Ptolemæus. Secundus Heracleon. Tacianus. Ophitæ.*

5. Carnem Chriſti animalem, & animam carneam eſſe: adeóque carnem Chriſti nihil aliud quàm animam eſſe nunc factam viſibilem, quæ antea præ impedimento carnis videri non poterat, ſomniſ-

ſomniârunt nonnulli hæretici, (qui ſpeciem quartam faciunt) quorum abſurdiſſimam imaginationem refert ac refellit Tertullianus, lib. de carne Chriſti cap. 10. & aliquot ſeqq. utitur hoc argumento Tertullianus: Non noſtram animam liberâvit, ſi carneam habuit; noſtra enim carnea non eſt: ſed liberatam conſtat illam. Jam ergo, ſi anima non fuit carnalis in Chriſto, nec caro poteſt animalis fuiſſe. Idem etiam ſic eos deridet: Quale [illegible] (inquit) ut per carnem demonſtraretur anima ſibi aut nobis, quæ per carnem non poterat agnoſci, ut ſic oſtenderetur, dum id fit cui latebat, id eſt, Caro? tenebras videlicet accipit, ut lucere poſſit! Plura de hoc argumento legere eſt apud Tertullianum in libro illo de carne Chriſti, quem contra quatuor memoratas hæreſes aliaſque conſcripſit. quas quatuor hæreſes ſimul refellens, cap. 15. ait: Si humana non fuit caro Chriſti, nec ex homine; non video, ex qua ſubſtantiâ ſe Chriſtus hominem & filium hominis pronunciârit. [& interjectis aliquot Scripturæ teſtimoniis, in quibus Chriſtus homo & filius hominis dicitur.] Hæc ſola (inquit) ſufficere vice præſcriptionis debuerunt, ad teſtimonium carnis humanæ & ex homine ſumtæ, & non ſpiritalis; ſicut nec animalis, nec ſidereæ, nec imaginariæ: ſi ſine ſtudio & artificio contentionis hæreſes eſſe potuiſſent. Hæc ille.

Apollinariſtæ διμοιρῖται. 6. In quinta ſpecie ſunt hæretici *Apollinariſtæ*. Apollinaris junior, Clericus Laodicenſis, in Laodiceâ Syriæ ad Libanum montem ſitæ, ducem ſe præbuit & anteſignanum pernicioſiſſimæ hæreſi eorum, qui ob naturæ humanæ in Chriſto diſcerptionem & mutilationem Epiphanio (hæreſi 77.) & Joanni Damaſceno (lib. de hæreſib.) *διμοιρῖται* dicuntur; quippe negantes eſſe in Chriſti carne animam, ſaltem rationis participem. hi ab Apollinari Apollinariſtæ dicti ſunt. Hanc hæreſin palàm profeſſus eſt Apollinaris, tempore Valentis ejuſque ſucceſſoris Gratiani Imperatorum, poſt primum œcumenicum Nicænum Concilium. Eſtque damnata hæc hæreſis, tum in ſecundo œcumenico Concilio Conſtantinopoli celebrato, tum etiam in Concilio Romano à Damaſo Epiſcopo Romano & Petro Epiſcopo Alexandrino, Athanaſii magni ſucceſſore, & ob Arianorum ſævitiam profugo. Ubi unâ cum Apollinari anathematizatus eſt etiam Timotheus ejus diſcipulus; ſicut legimus apud Theodoret. lib. 5. hiſtoriæ Eccleſ. cap. 9. & 10.

Theodoret. lib. 5. hiſt. cap. 3. & 9. & 10. Sozom. lib. 6. cap. 25. κϛ.

7. Deſcribit autem Theodoretus, cap. 3. illius libri, gradus impietatis Apollinaris: Neque enim in memorato errore conſtitit ejus inſania, etenim de natura divinâ diſſerens, oratione planè adulterinâ uſus eſt: quippe in eâ dignitatum gradus conſtituere, & œconomiæ Chriſti myſterium imperfectum affirmare, & animam rationis participem, cui corporis moderatio commiſſa eſt, ſalute, quæ per Chriſtum parta eſt, privatam dicere non dubitavit. Nam hanc animam, uti ejus ferebat opinio, Dei Verbum non ſumſit, neque ei vel medicari, vel ullum honorem tribuere dignatum eſt: ſed corpus quidem terrenum à poteſtatibus inviſibilibus adoratur; anima autem, quæ ſecundum imaginem divinam facta eſt, infrà manſit, peccati dedecore undique reſperſa. Multas item alias peſtiferas opiniones, propter mentem errore & ignoratione cæcatam, docuit. Nam interdum carnem Chriſti ex ſancta Virgine aſſumtam eſſe confitebatur; nonnunquam verò eam cœlitus cum Deo Verbo deſcendiſſe ajebat; aliquando ipſum Deum Verbum factum eſſe carnem, ſed nihil ex nobis accepiſſe. Alias quoque fabulas & nugas divinis adjunxit promiſſionibus. Hæc de Apollinaris hæreſi Theodoretus, loco proximè citato.

Similia legere eſt de Apollinaris erroribus apud Gregor. Nazianz. priore epiſt. ad Cledonium, quæ eſt oratio 51. & apud Epiphanium, hæreſ. 77. & rurſus apud Theodoretum lib. 4. hæreticarum fabularum.

8. Idem autem Apollinaris priùs doctrinam orthodoxam, contra Arianos & Paulianos, tempore Athanaſii Alexandrini, ſtrenuè defendebat; ut legimus apud Sozomenum, lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap. 21. poſtea autem in hæreſin ſuam lapſus, adjutorem nactus eſt Vitalium Presbyterum Antiochenum, virum in ſumma apud populum veneratione, & ob piam vivendi rationem moreſque ſpectatos, perilluſtrem, qui à Meletio Epiſcopo Antiocheno orthodoxo ſe ſeparans, & Apollinari ſe conjungens, non exiguum hominum numerum, reverentiâ converſationis ejus motum, ad eam ſectam perduxit. Dictique ſunt à Vitalio *Vitaliani*; quemadmodum ab Apollinari Apollinariſtæ: ut ſcribit Sozom. lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap. 25. κϛ. *Vitalius adjutor Apollinaris.* *Vitaliani.*

9. Gregorius Nazianzen. cognomento Theologus, in epiſtola quadam ad Nectarium Epiſcopum Conſtantinopolitanum, queritur calamitatem Eccleſiæ eam eſſe acerbiſſimam; quòd Apollinariſtæ ſuam doctrinam tam liberè & audacter in vulgus efferre permitterentur: & ait, librum quendam Apollinari in manus ipſius veniſſe; ex quo libro ſummam illius hæreſeos refert Gregorius in hæc verba: Aſſeveranter affirmat Apollinarius, quòd in œconomia incarnationis unigeniti Dei Filii non eſſet caro, ad noſtram naturam reparandam, aliunde aſſumta; ſed quòd ab æternitate carnea illa natura in Filio Dei ineſſet: atque quò hanc abſurdam opinionem confirmet, ſententiam quandam Euangelii, quam malè interpretatus eſt, profert; quæ ita ſe habet: *Nemo aſcendit in Cœlum, niſi qui deſcendit de Cœlo; Filius hominis. Sic, ut priuſquam deſcenderet, Filius hominis fuerit, deſcenderitque ſuam illam ſecum adferens carnem, quamjam in Cœlo habebat; æternam ſcilicet & conſubſtantialem*, [*προαιώνιόν τε καὶ συνουσιωμένην.*] Citat porrò quandam Apoſtoli ſententiam; quòd ſecundus homo de Cœlo. Deinde aſſerit hominem illum qui de Cœlo venerit, mentem non habere; ſed Deitatem unigeniti mentis naturam ſuppleviſſe, in hominis coagmentatione tertiam partem ad animam & corpus (quæ in eo, ut humana fert natura, inerant) adjunctam eſſe: quippe mentem in eo non fuiſſe, ſed Deum Verbum ejus locum ſuppleviſſe. Neque hac abſurdâ doctrinâ contentus acquievit: ſed (quod eſt omnium maximè peſtiferum,) ipſum unigenitum Deum, judicem univerſitatis, principem vitæ, deſtructorem mortis, mortalem eſſe affirmavit, & in ſua ipſius Divinitate paſſum eſſe; & triduo illo, quo corpus mortuum erat, Divinitatem quoque ejus pariter mortuam eſſe, & ita à Patre denuo ex morte excitatam. Hæc de Apollinaris, ſive Apollinari hæreſi, Gregorius Theologus, cujus verba tranſcripſit Sozomenus, lib. 6. hiſtor. Eccleſ. cap. 27. κζ.

Ioan. 3:13. *1 Cor. 15: 47.*

10. Idem Gregorius alibi diſputans contra eandem hæreſin, ait: *εἴ τις εἰς ἄνουν ἄνθρωπον ἤλπικεν, ἀνόητος ὄντως ἐςὶ, καὶ οὐκ ἄξιος ὅλος σώζεσθαι, τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον· ὃ δὲ ἥνωται τῷ Θεῷ, τοῦτο καὶ σώζεται. id eſt:* Si quis in hominem mente carentem ſperat, amens profectò eſt, nec dignus qui totus ſalvus fiat: Nam quod aſſumtum non eſt, curationis eſt expers: quod autem Deo unitum eſt, hoc quoque ſalutem conſequitur. Hæc Gregorius Nazianzenus, orat. 51. quæ eſt epiſtola prima ad Cledonium. *τὸ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον.*

11. De eadem hæreſi ſic loquitur Auguſtinus: Apollinariſtas Apollinaris inſtituit, qui de anima

Chr-

Chriſti à Catholica diſſenſerunt, dicentes, ſicut Ariani; Deum Chriſtum carnem ſine anima ſuſcepiſſe. in quæſtione teſtimoniis Euangelicis victi, mentem, quâ rationalis eſt anima hominis, non fuiſſe in anima Chriſti; ſed pro hac ipſum Verbum in ea fuiſſe dixerunt. De ipſa verò ejus carne ſic à recta fide diſſenſiſſe perhibentur, ut dicerent carnem illam & Verbum unius ejuſdemque ſubſtantiæ, contentioſiſſimè aſſeverantes Verbum carnem factum, hoc eſt, Verbi aliquid in carnem fuiſſe converſum atque mutatum; non autem carnem de Mariæ carne ſuſceptam. Hæc Auguſtinus, lib. de hæreſibus.

12. Ejuſdem Apollinaris hæreſes in hunc modum deſcribit Vincentius Lirinenſis: Apollinaris in unitate quidem Trinitatis quaſi conſentire ſe jactitat, & hoc ipſum non plenâ fidei ſanitate, ſed in Domini incarnatione apertâ profeſſione blaſphemat; dicit enim in ipſa Salvatoris noſtri carne, aut animam humanam penitùs non fuiſſe, aut certè talem fuiſſe cui mens & ratio non eſſet. & ipſam Domini carnem, non de ſanctæ Virginis Mariæ carne ſuſceptam, ſed de Cœlo in Virginem deſcendiſſe dicebat: eamque *Nutabundus ſemper & dubius.* nutabundus ſemper & dubius, modò coæternam Deo Verbo, modò de Verbi divinitate factam prædicabat; nolebat enim in Chriſto duas eſſe ſubſtantias, unam divinam; alteram humanam: unam ex Patre; alteram ex Matre: ſed ipſam Verbi naturam putabat eſſe diſciſſam, quaſi aliud ejus permaneret in Deo; aliud verò verſum fuiſſet in carnem: ut, cùm veritas dicat ex duabus ſubſtantiis unum eſſe Chriſtum; ille contrarius veritati, ex una Chriſti divinitate duas adſerat factas eſſe ſubſtantias. Hæc de Apollinaris inſaniâ Vincentius, libro adverſus profanas novationes.

13. In eo libro notatu digna eſt Vincentii de Photino & Appollinari hæreſiarchis obſervatio; *Hæretici multis laudibus quandoque abundant. Vide ſuprà, de Vitalio §. 8 & de Priſcilliano, lib. 1. cap. 37. §. 9. & infra, l. 8. cap. 2. §. 2.* Fuiſſe illos homines ingenii viribus valentes, & doctrinæ opibus excellentes, & eloquio præpotentes; imò tantos ac tales, quibus nimium cito in plurimis crederetur. Et de Apollinari loquens; Quid illo, inquit, præſtantius acumine, exercitatione, doctrinâ? quàm multas ille hæreſes multis voluminibus oppreſſerit, quot inimicos fidei confutaverit errores, indicio eſt opus illud triginta non minus librorum nobiliſſimum & maximum, quo inſanas Porphyrii calumnias magnâ probationum mole contudit. Longum eſt univerſa ipſius opera commemorare, quibus profectò ſummis ædificatoribus Eccleſiæ par eſſe potuiſſet, niſi profana illa hæreticæ curioſitatis libidine novum neſcio quod adinveniſſet, quo & cunctos labores ſuos velut cujuſdam lepræ admixtione fœdaret, & committeret, ut doctrina ejus non tam ædificatio, quàm tentatio potiùs Eccleſiaſtica diceretur. Hæc de illo Vincentius Lirinenſis. Et in eandem ſententiam Theophilus Alexandrinus Epiſcopus, libro primo Paſchali: Ceſſent, inquit, Apollinaris diſcipuli ea, quæ contra Eccleſiaſticas regulas eſt loquutus, propter alia ejus ſcripta defendere: licet enim adverſus Arianos, & Eunomianos ſcripſerit, & Origenem alioſque hæreticos ſuâ diſpu- *Deut. 1: 17.* tatione ſubverterit; tamen qui memor eſt illius præcepti, *Non accipies perſonam in judicio*; veritatem ſemper debet diligere, non perſonas, &c.

14. De ejuſdem Appollinaris hæreſi loquens Theodoretus; Ex hac, inquit, radice enata eſt illa pernicies in Eccleſiis, quæ aſſeveravit unam carnis & Divinitatis Chriſti eſſe naturam, quæque Divinitatem unigeniti Dei Filii paſſam eſſe affirmavit: & alia quoque, quæ cùm in populo, tum in ſacerdotibus magnam diſcordiam concitârunt. Hæc Theodoretus, Eutychianam hæreſim ex Apollinariſmo deductam innuens, lib. 5. hiſt. Eccleſ. cap. 3. Idem quoque, ejuſdem libri capite quarto, ſcribit Apollinarem ab Eccleſiarum gubernatione repulſum, deinceps doctrinam, quam ipſe recens excogitârat, palàm prædicare, & ſe principem ſectæ profiteri cœpiſſe. Simile de *Montano*, hæretico, Cataphrygum Anteſignano, ſcribit Euſebius, lib. 5. hiſt. Eccleſ. 15. 16. Pagus *Montanus hæreſiarcha.* quidam dicitur eſſe in Myſia Phrygiæ, qui nuncupatur *Ardaban*. ibi ferunt quendam nomine *Montanum*, qui nuper ad fidem venerat, Grato tum Proconſule Aſiæ, primùm inſatiabili quadam animi cupiditate in primatu ambiendo incenſum, ſimulatque aditum Diabolo adverſario ad ſe patefecerat, ſpiritu quodam maligno abripi [πνευματοφορηθῆναι,] & derepente furore & mentis inſaniâ exagitatum bacchari atque mox cœpiſſe garrire, & peregrinas quaſdam voces fundere, &c. En duo horrenda exempla impotentis Φιλοπρωτείας! Et quadam non abſimili animi offen- *Φιλοπρωτεία.* ſione, ad Apollinarem tranſiit *Vitalius*; teſte Sozomeno, lib. 6. cap. 25. κδ.

15. Accedo nunc ad ſextam ſpeciem primi generis hæreticorum Χριστομάχων. *Servetus* à Manichæis & Priſcillianiſtis hoc mutuatus, quòd *ani-* *Servetus.* *mam* dixerit *ex Deo ſeu ex Dei ſubſtantia eſſe natam*, de ſuo addidit; *etiam ipſam Chriſti carnem ex Deitate ipſa & ex tribus elementis increatis eſſe factam*: ſicut patet ex Refutatione errorum Serveti, in Opuſculis Calvini, & ex ejuſdem Calvini inſtitutione, lib. 2. cap. 14. Illum autem fuiſſe Manichæorum & Priſcillianiſtarum, quem diximus, de anima errorem, patet ex libro Auguſtini de natura boni adverſus Manichæos cap. 42. & ex commonitorio Oroſii ad Auguſtinum de errore Priſcillianiſtarum & Origeniſtarum, quod inſertum eſt operibus Auguſtini Tom. 6. Iſta etiam Serveti deliramenta iam manifeſtè ſunt abſurda & impia, ut longâ refutatione non egeant, imò retuliſſe refutâſſe ſit: prolixam tamen eorum confutationem inveniet lector apud Calvinum, locis citatis.

CAPUT. II.

Secundum genus hæreticorum Χριστομάχων. quo comprehenduntur illi hæretici, qui veritatem humanæ Chriſti naturæ agnoſcentes, errârunt tamen de ejuſdem naturæ origine.

IN ſecundo genere ſunt illi hæretici, qui, conceſſâ humanæ in Chriſto naturæ veritate, de ejuſdem origine errârunt. Eorum duæ ſunt ſpecies: nam aliorum error fuit de origine carnis Chriſti; aliorum verò de origine animæ Chriſti.

1. *Carpocrates*, cum ſua ſectâ, dicebat; Chri- *Carpocrates.* ſtum non ex Virgine Mariâ natum, ſed ex ſemine Joſeph hominem tantummodò genitum. *Ce-* *Cerinthus.* *rinthus* etiam Chriſtum ex ſemine Joſephi natum propoſuit, hominem illum tantummodò ſine Divinitate contendens. Ejuſque ſucceſſor *Hebion* *Hebion* fuit in eadem hæreſi. ſicut ſcribit Tertull. lib. de præſcriptionib. cap. 48. Irenæus autem, lib. 1. adverſus hæreſes cap. 25. ſcribit; Cerinthum hæreticum diviſiſſe Jeſum à Chriſto, & aſſeruiſſe Jeſum eſſe Joſephi & Mariæ filium, ſimiliter ut reliqui homines, non autem ex Virgine natum: plus autem potuiſſe juſtitiâ & prudentiâ & ſapientiâ præ omnibus: & poſt baptiſmum deſcendiſſe in eum Chriſtum, ab ea principalitate, quæ eſt ſuper omnia, figurâ columbæ, & tunc annunciâſſe incognitum Patrem & virtutes perfeciſſe; in fine autem revolâſſe Chriſtum de Jeſu, & Jeſum paſſum eſſe & reſurrexiſſe; Chriſtum autem impaſſibilem perſeverâſſe exiſtentem ſpiritalem. Hæc ibi. Sic etiam Jeſum à Chriſto ſeparârunt *Gno-*

Gnoſtici. Cap. 1. §. 14. ſtici, quamvis non dicerent Jeſum eſſe ex ſemine Joſephi, vel ex Maria Virgine; ut patet ex eodem Irenæo, lib. 1. cap. 34.

Origeniſtæ. 2. De origine animæ Chriſti errârunt *Origeniſtæ.* Unde Theophilus Epiſcopus Alexandrinus de Chriſto ſcribens; Nec carnem, inquit, deduxit de Cœlo; nec animam, quæ priùs ſubſiſterat, & ante carnem ejus condita erat, ſuo corpori copulavit: ſicut Origenis nituntur docere diſcipuli. Si enim anima Salvatoris, antequam ille humanum corpus adſumeret, in cœlorum regionibus morabatur, & necdum erat anima illius; impiiſſimum eſt dicere, ante corpus eam fuiſſe Domini, agentem aliquid & vigentem, & poſteà in animam illius commutatam. Aliud eſt, ſi poſſunt de Scripturis docere, antequam naſceretur ex Maria, habuiſſe hanc animam Deum Verbum, & ante carnis aſſumtionem animam illius nuncupatam. Quod ſi & auctoritate Scripturarum & ipsâ ſuſcipere ratione coguntur, Chriſtum non habuiſſe animam antequam de Maria naſceretur, in adſumtione enim hominis & anima ejus adſumta eſt, perſpicuè convincuntur, eandem animam & illius & non illius fuiſſe dicentes. Sed ceſſent illi à novorum dogmatum impietate furibundi. Nos ſcripturarum normam ſequentes, totâ cordis audaciâ prædicemus, quòd nec caro illius nec anima fuerint, priuſquam de Maria naſceretur. Nec ante anima in Cœlis ſit commorata, quam ſibi poſtea adjunxerit: nihil enim noſtræ conditionis è Cœlo veniens ſecum Dominus deportavit. Hæc Theophilus Epiſcopus Alexandrinus, libro. 1. Paſchali, interprete Hieronymo.

CAPUT. III.

Tertium genus hereticorum Χριςομάχων, In quo genere ſunt errantes de perſona Chriſti, quamvis de humanitatis ejus veritate & origine cum orthodoxis conſentiant.

SUb hoc tertio genere ſunt quatuor præcipuæ ſpecies.

1. In prima ſpecie ſunt ii, qui divinam perſonam Chriſto competere omnino negârunt: in quo errore fuit *Theodotus* ille *Bizantius*, qui, poſteaquam pro Chriſti nomine comprehenſus negavit, in Chriſtum blaſphemare non deſtitit. Doctrinam enim introduxit, qua Chriſtum hominem tantummodo diceret, Deum autem illum negaret: ex Spiritu quidem Sancto natum ex Virgine, ſed hominem ſolitarium atque nudum, nulla alia præ cæteris, niſi ſola juſtitiæ auctoritate. *Theodotus Bizantius.*

Theodotus alter hæreticus. Alter poſt hunc *Theodotus hæreticus* erupit, Melchizedecianorum auctor, qui ipſum hominem Chriſtum tantummodo dixit ex Spiritu Sancto ex Virgine Maria conceptum pariter & natum; ſed hunc inferiorem eſſe quàm Melchizedec ſicut de illis ſcripſit Tertull. de præſcr. cap. 53. Eundem poſtea errorem renovarunt *Paulus Samoſatenus* Antiochiæ Epiſcopus, & *Photinus* Syrmii Epiſcopus, Chriſtum hominem ſolitarium atque nudum dicentes; de quibus vide ſuprà, lib. 1. cap. 2. §. 4. *Paulus Samoſatenus. Photinus.*

Neſtoriani. 2. In ſecunda ſpecie ſunt *Neſtoriani*, concedentes quidem perſonam divinam; at ab ea humanitatem ſeparantes, & pro una Mediatoris θεανθρώπου perſona duas perſonas introducentes: horum princeps fuit *Neſtorius*, Epiſcopus Conſtantinopolitanus, ob hanc hæreſin abdicatus, decreto Concilii œcumenici tertii. ſicut infrà clarius elucebit.

Hæretici vel Schiſmatici trium capitulorum. 3. In tertia ſpecie ſunt reliquiæ Neſtorianorum, quæ damnatæ ſunt in quinto Concilio œcumenico; & dici poſſunt *hæretici*, vel ſaltem *ſchiſmatici trium capitulorum*; de quibus infrà, lib. 3. cap. 24. & 25.

4. In quarta ſpecie fuerunt *Adoptionarii*, *Elipandus & Felix*, eorumque ſequaces, impiè aſſerentes; Chriſtum ſecundum carnem eſſe Dei Patris Filium adoptivum. quæ hæreſis damnata eſt in Concilio Francofurtenſi, à ter-centum Epiſcopis, regnante Carolo Magno, anno Domini 794. Nam etſi caro Chriſti non eſt ex Patre, per æternam illam generationem, genita; ille tamen cujus ea eſt caro, genitus eſt per æternam illam generationem. Neque aſſumtione carnis fit duo filii, aut duæ perſonæ; ſed una manet perſona, idemque Filius proprius & naturalis etiam in ſua carne. Neque aſſumſit novam hypoſtaſin, in qua adoptetur; ſed unicus ille naturalis Filius Dei in una illa ſua atque æternâ hypoſtaſi univit ſuæ Deitati aſſumtam humanitatem, ſive humanam naturam. De quo argumento plura dicemus infrà, lib. 6. *Adoptionarii.*

CAPUT. IV.

De quarto genere hereticorum Χριςομάχων, quod complectitur eos hereticos, qui de perſona Chriſti cum Catholicis conſentientes, errârunt tamen de naturarum in una illa perſona unione & proprietatibus: vel etiam de perſona & naturis; ut Acephali.

SUb hoc genere quinque ſunt præcipuæ ſpecies veterum hæreticorum: Nempe *Eutychiani*, *Acephali*, *Aphthartodocitæ*, *Agnoëtæ*, *Monothelitæ.* Et poſteà de hoc dogmate, aliena à veritate docuerunt etiam *Tranſſubſtantiarii*, & *Ubiquetarii.* Ut ſeptem ſint hîc errantium ſpecies.

Eutychiani ab *Eutychete* Archimandrita Conſtantinopolitano denominati ſunt, qui etiam *Dioſcoritæ* dicti ſunt, ab ejuſdem hæreſeos propugnatore *Dioſcoro*, Patriarchâ Alexandrino. qui ambo in Concilio Chalcedonenſi Oecumenico quarto damnati ſunt, anno Dom. 451. eò quod unam tantùm in Chriſto naturam poſt incarnationem eſſe pertinaciter contenderent. ſicut pluribus infrà docebimus, cap. 9. hujus libri, & ſequentibus. *Eutychiani.*

2. In ſecunda ſpecie ſunt *Acephali* hæretici, ſic dicti, quòd nullum haberent unum certum caput & auctorem ſuæ hæreſeos, ſicut obſervant Ado Viennenſis, in Chronico, part. 6. ad annum Dom. 458. & Honorius, Auguſtodunenſis Presbyter, lib. de hæreſib. hæreſi 82. hi, reſumto Eutychetis errore, quædam etiam à Neſtorio mutuati ſunt, contra orthodoxam fidem in Chalcedonenſi Concilio declaratam. Damnati ſunt in Concilio Conſtantinopolitano, quod præſidente Mennâ, Patriarcha Conſtantinopolitano, celebratum eſt, ann. Dom. 536. imperante Juſtiniano ſeniore. quinam verò hujus hæreſeos principes extiterint, & quemadmodum Patriarchales ſedes contaminaverit, pluribus oſtendetur infrà, lib. 3. *Acephali. Vide lib. 3. cap. 14.*

3. *Aphthartodocitæ* tertiam conſtituunt ſpeciem, de carnis Chriſti infirmitatibus errantes; de quorum origine & hæreſi pluribus dicemus infra, lib. 3. cap. 18. *Aphthartodocitæ.*

4. In quarta ſpecie ſunt *Agnoëtæ*: de quibus etiam dicemus infrà, lib. 3. cap. 19. *Agnoëtæ.*

5. In quinta ſpecie ſunt *Monothelitæ*, qui, cùm duas Chriſti naturas apertè non auderent negare, neque Chalcedonenſi Concilio palàm contradicere, adinveniſſe ſibi viſi ſunt opportunam concordiæ rationem, quâ utramque diſſentien- *Monothelitæ.*

tium

Digitized by Google

tium partem conciliarent: ut nimirum, admiſſo de duabus naturis Concilii Chalcedonenſis decreto, unicam aſſererent in Chriſto voluntatem, ſeque duas dici in Chriſto voluntates paterentur. hæc erat perverſa prudentia Cyri Epiſcopi Alexandrini, & Sergii Epiſcopi Conſtantinopolitani, aliorumque hujus hæreſeos fautorum; de quibus infrà prolixius dicemus, libro quinto hujus operis. Damnata eſt hæc hæreſis cum ſuis propugnatoribus & fautoribus, in Concilio Lateranenſi Romano centum & quinque Epiſcoporum, præſide Martino, Epiſcopo Romano hujus nominis primo, anno Dom. 649. & poſtea in alio Concilio Romano centum & viginti-quinque Epiſcoporum, præſide Agathone Papa Romano, anno Dom. 680. & tandem decreto œcumenici Concilii ſexti, Conſtantinopoli celebrati, ann. Dom. 681. quæ omnia clarius (volente Deo) patebunt ex eis, quæ dicentur lib. 5:

Tranſſubſtantiarii.

6. In ſexta ſpecie ſunt *Tranſſubſtantiarii*, qui tradunt ac defendunt converſionem ſubſtantialem, id eſt, Tranſſubſtantiationem panis Euchariſtici in corpus Chriſti, & vini Euchariſtici in ſanguinem Chriſti. Adeò ut multiplicent Chriſto corpora; quamvis ipſi Verbo quidem affirment unicum manere Chriſti corpus, & illud unicum corpus integrum & totum ſedere concedant ad dextram Patris in Cœlis. Re ipſa tamen hos ipſos fidei articulos everſum eunt, cùm unum idemque corpus integrum & totum ſimul in [illegible] diſcretis locis exſiſtere doceant, & idem [illegible] corpus totum ac integrum ſub ſpeciebus panis & vini contineri: imò totum & integrum Chriſtum ſub panis ſpecie, & ſub quavis ipſius ſpeciei parte; totum item ſub vini ſpecie & ſub ejus partibus exſiſtere & contineri. ſicut legimus in Seſſione 13. Concilii Tridentini. De hujus autem hæreſeos initiis & incrementis, item de ejuſdem abſurditate copioſiùs dicetur infrà, libro undecimo hujus operis.

Ubiquetarii.

7. In ſeptima ſpecie ſunt *Vbiquetarii* (quos tamen hæreticis non facilè accenſemus.) hi magno cum gemitu & dolore reformatæ Eccleſiæ, errorem Ubiquetatis corporis Chriſti pertinaciter tuentur, & triſte ſchiſma alunt. hi, quamvis diſtinctas naturarum in Chriſto nobiſcum confiteantur proprietates; Ubiquetatis tamen commentum defendunt, quod cum orthodoxa ipſorum confeſſione non bene conciliant. Negant quidem tranſſubſtantiationem; at affirmant ipſum Chriſti corpus adeſſe corporaliter in Cœna, & ab omnibus communicantibus, etiam indignis, ore, & quidem manducando, accipi non ſolùm Sacramentum corporis, ſed ipſum corpus Chriſti quoad ſubſtantiam. & hoc corpus non ſolùm in Cœlo eſſe finitâ & circumſcriptâ quantitate & viſibili ſtaturâ; ſed etiam ubique diffuſum eſſe, & quidem ſecundùm ſuam ſubſtantiam ubicunque eſt Chriſti Divinitas, ibidem eſſe ejus humanitatem. Neque verentur affirmare, ipſa divina attributa carni Chriſti per unionem hypoſtaticam eſſe communicata, adeò ut non ſolùm Chriſtus ſit ubique ſecundùm Deitatem, ſed etiam caro Chriſti ſit ubique, ſive Chriſtus ſecundùm humanitatem: quemadmodum patet ex Chemnitii libro de fundamentis cœnæ Dominicæ, cum Gerardi libro de perſona & officio Chriſti, & Himmelii Syntagmate diſputationum Theologicarum, diſput. 13. quæ eſt de communicatione naturarum, & naturalium tum proprietatum tum operationum in Chriſto, & aliis. De quo errore plura dicemus, Deo donante, infrà, in fine libri undecimi, & in fine libri decimi-quarti hujus operis:

CAPUT. V.

Orthodoxa Antitheſis, compendio metrico propoſita, contra omnes memoratas hæreſes & errores in argumento de myſterio incarnationis.

Non phantaſma caro Chriſti, non eſt animalis:
At nec ſiderea eſt eadem, nec ſpiritualis.
Non eſt ex ipſa Deitate, tribuſve elementis,
Serveti nunquam (proh quæ dementia!) factis:
Sed vere humana eſt, ex Virgine matre creata.
Corpus habens animamque hominis ratione vigentem,
Virgineo ſed conceptu non anteriorem,
Verus homo, veruſque Deus de Virgine Chriſtus,
Perſona inſignis naturis una duabus
Naſcitur, Immanuel, Deus incarnatus, ut idem
Sit quod erat, fiat quod non erat, & ſit utrumque.
Virgo beata Deum peperit: Deus eſt homo natus.
Et naturarum Chriſto ſervantur in uno
Inconfuſarum diſtincta proprietates.
Infirmam aſſumſit noſtraque per omnia carnem,
Peccato excepto, ſimilem; vereque dolores
Senſit; opuſque habuit requie, potuque ciboque.
Verè eſt triſtatus, vereque eſt mortuus. ipſam
Non potuit putredo tamen corrumpere carnem.
Devictâ de morte redux, non ille dolorem
Eſuriemve pati potuit, nec vulnere lædi:
Sed nullius egens, animos ut diſcipulorum
Firmaret, cunctis piſcem ſpectantibus edit.
Utque duæ ſunt naturæ: ſic bina voluntas
Unius Chriſti, nec non operatio bina.
Ex homine atque Deo non eſt eſſentia miſta:
Sic neque ſunt actus miſti; neque miſta voluntas.
Non una aut ſimplex: ſed vere eſt actio duplex,
Principio à gemino quæ dicta Theandrica priſcis. Vide Joan. Damaſc. lib. 3. orthod. fidei, cap. 14.
Chriſtum hominem Deus ipſe ſuum Jordanis ad undas.
Proclamat natum, ſanctique in vertice montis:
Hunc illi non Patris adoptio fecit honorem;
Sed naturalis proprius Patris omnipotentis
Filius omnipotens aſſumtâ in carne perennat.
Eſt homo jam proprius naturaliſque Tonantis
Filius: hoc naturarum dat hypoſtaſis una.
Sacramenta ſui dans corporis atque cruoris,
Illa ſuum Chriſtus corpus vocat atque cruorem,
In Sacramentis conſueto more loquendi.
*At * naturarum non fit mutatio, Chriſtus*
Ut ſibi triticeo formet de ſemine corpus,
Aut uvæ fiat de ſanguine ſanguis Jeſu.
Nec panis vinique fugit ſubſtantia, ſola
Ut maneant ſpecies, & concludatur iniquis
Salvificum corpus ſpatiis. Nec ubique, nec uno
Tempore diu locis in pluribus eſt caro Chriſti.
Sicut erat, cùm prima daret myſteria cœna:
Sic, poſtquam, tumuli calcatâ mole, revixit,
Verè unum, humanum, finitum corpus Jeſu,
Humanâ mole, organicum, ſpacio ſimul uni
Commenſuratum manet, æternumque manebit.
Noſtra cui Dominus conformia corpora reddet.
Gloria naturam non aufert. addit honorem.

* *Naturæ mutationem excludimus ſubſtantialem, & tranſſubſtantiationem: non autem illam naturæ mutationem accidentalem, de qua vide lib. 11. cap. 4.*

Gregorius Theologus, in gnomis.

Νήπιος, ὅστις ἄνακτα Θεοῦ Λόγον ἄιεν ἐόντα
Οὐ σέβετ' ἰσοθέως πατρὸς ἐπουρανίου.
Νήπιος, ὅστις ἄνακτα Λόγον, βροτὸν ἐνθάδε φανέντα,
Οὐ σέβετ' ἰσοθέως οὐρανίοιο Λόγου.
Τέμνει δ' ἢ μεγάλοιο πατρὸς Λόγον, ἠὲ Λόγοιο
Μορφὴν ἀνδρομένην, καὶ πάχος ἡμέτερον.

id eſt:

Inſanit Regi divinum quiſquis honorem
Non tribuit Verbo cum Genitore parem.
Inſanit, Verbo incarnato quiſquis eundem
Denegat, atherio qui tribuendus honos.
A Patre vel magno Verbum disjungit, ab ipſo
Humanum Verbo diſſociatve latum.

CAPUT. VI.

Duodecim capitula ſeu anathematiſmi Cyrilli, à Synodo tertia œcumenica Epheſinâ approbati, cum hiſtorica præfatiuncula.

QUia Neſtorius, Epiſcopus Conſtantinopolitanus negavit, beatam Virginem Mariam dicendam eſſe Deiparam. [θεοτόκον.] Multi ex populo & clero, & penè omnia monaſteria & Archimandritæ Conſtantinopolitani abſtinuerunt à communione; noluerunt enim cum eo ampliùs communionem habere qui ſic ſentiret: eidemque errori reſtiterunt Epiſcopi aliarum provinciarum, imprimis verò ſtrenuus ille veritatis propugnator *Cyrillus*, Epiſcopus Alexandrinus, qui ea de re ad ipſum Neſtorium literas ſcripſit hortatorias, & alios etiam Epiſcopos ad veritatis defenſionem literis ſuis exſtimulavit. Nam cùm amicis hortamentis, & perſpicuis pro veritate argumentis, apud pertinacem Neſtorium nihil proficeret, ſed è contrario Neſtorius, miſſis ad Cœleſtinum Epiſcopum Romanum literis, Occidentales Epiſcopos in ſuam ſententiam pertrahere niteretur, ſcripſit de ea re totâ Cyrillus ad Cœleſtinum Epiſcopum Romanum, ad Joannem Epiſcopum Antiochenum, ad Juvenalem Epiſcopum Hieroſolymitanum, ad Acacium Epiſcopum Berœenſem; qui omnes Cyrillo conſenſerunt: & Cœleſtinus quidem & Cyrillus, convocatis Synodis, Romanâ & Alexandrinâ, miſerunt à ſua quiſque Synodo literas de excommunicatione ad Neſtorium, eum à communione Chriſtianorum & ab officio Epiſcopali alienum declarantes, niſi abjecto errore orthodoxam fidem à Cyrillo defenſam palàm profiteretur. Ad finem verò epiſtolæ à Cyrillo & Synodo Alexandrinâ ad Neſtorium miſſæ, ponuntur hæc duodecim capitula, ſive anathematiſmi, ex mente Cyrilli & Concilii Alexandrini, quæ etiam capitula poſteà approbata & recepta ſunt in Concilio Oecumenico tertio, quod ob hanc controverſiam celebratum eſt Epheſi; imperante Theodoſio juniore Auguſto, Arcadii filio: cui Concilio præſedit Cyrillus. aderant cum eo Epiſcopi circiter ducenti, eorumque decreto ſynodico hæreticus pronunciatus & exauctoratus eſt Neſtorius, anno Dom. 431. Joannes quidem Antiochenus aliquandiu Neſtorium tueri conatus, ſe oppoſuit Cyrillo; ſed poſtea miſſo Alexandriam Paulo Epiſcopo Emiſeno, pacem cum Cyrillo fecit: & Neſtorii abdicationem & Synodi decreta approbavit. Neſtorium autem Imperator Oaſim oppidum in Lybiæ deſertis deportari juſſit; ſuffecto in ejus locum Maximiano, in Epiſcopatu Conſtantinopolitano. Hæc omnia ex tom. 2 Concil. & Socrat. lib. 7.

α. Εἴ τις οὐχ' ὁμολογεῖ Θεὸν εἶναι κατ' ἀλήθειαν τὸν Ἐμμανουὴλ, καὶ διὰ τοῦτο θεοτόκον τὴν ἁγίαν παρθένον, γεγέννηκε γὰρ σαρκικῶς, σάρκα γεγονότα τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον· ἀνάθεμα ἔςω.

β. Εἴ τις οὐχ' ὁμολογεῖ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἡνῶσθαι τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς Λόγον. ἕνα τε εἶναι Χριστὸν, μετὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς, τὸν αὐτὸν δηλονότι Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, ἀνάθεμα ἔστω. *Vide lib. 3. cap. 21. §. 4. 19. 41. 42.*

γ. Εἴ τις ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ διαιρεῖ τὰς ὑποστάσεις μετὰ τὴν ἕνωσιν, μόνῃ συνάπτων αὐτὰς συναφείᾳ τῇ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἤγουν αὐθεντίᾳ, ἢ δυναστείᾳ, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον συνόδῳ τῇ καθ' ἕνωσιν φυσικὴν, ἀνάθεμα ἔστω.

δ. Εἴ τις προσώποις δυσὶν, ἤγουν ὑποστάσεσι, τάς τε ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς καὶ Ἀποστολικοῖς συγγράμμασι διανέμει φωνὰς, ἢ ἐπὶ Χριστῷ παρὰ τῶν ἁγίων λεγομένας, ἢ παρ' αὐτοῦ περὶ ἑαυτοῦ. καὶ τὰς μὲν ὡς ἀνθρώπῳ παρὰ τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ Λόγον ἰδικῶς νοουμένῳ προσάπτει. τὰς δὲ ὡς θεοπρεπεῖς μόνῳ τῷ ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγῳ. ἀνάθεμα ἔστω.

ε. Εἴ τις τολμᾷ λέγειν, θεοφόρον ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον θεὸν εἶναι κατ' ἀλήθειαν, ὡς Υἱὸν ἕνα καὶ φύσει καθὸ γέγονε σὰρξ ὁ λόγος, καὶ κεκοινώνηκε παραπλησίως ἡμῖν αἵματος καὶ σαρκὸς, ἀνάθεμα ἔστω.

ς. Εἴ τις τολμᾷ λέγειν, θεὸν ἢ δεσπότην εἶναι τοῦ Χριστοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγον, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖ Θεὸν ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωπον ὡς γεγονότος σαρκὸς τοῦ λόγου κατὰ τὰς γραφὰς, ἀνάθεμα ἔστω.

ζ. Εἴ τις φησὶν, ὡς ἄνθρωπον ἐνηργῆσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ λόγου τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν τοῦ μονογενοῦς εὐδοξίαν περιῆφθαι ὡς ἕτερον παρ' αὐτὸν ὑπάρχοντα [aliter legitur, ἐξουσίαν περιῆφθαι ὡς ἑτέρῳ παρ' αὐτὸν ὑπάρχοντι·] ἀνάθεμα ἔστω.

η. Εἴ τις τολμήσει [al. τολμᾷ] λέγειν, τὸν ἀναληφθέντα ἄνθρωπον συμπροσκυνεῖσθαι δεῖν τῷ Θεῷ Λόγῳ, καὶ συνδοξάζεσθαι, καὶ συγχρηματίζειν [illegible], [al. θεῷ] ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ. τὸ γὰρ Σὺν [illegible] προστιθέμενον, τοῦτο νοεῖν ἀναγκάζει, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον μιᾷ προσκυνήσει τιμᾷ τὸν Ἐμμανουὴλ, καὶ μίαν αὐτῷ τὴν δοξολογίαν ἀναπέμπει, καθὸ γέγονε σὰρξ ὁ λόγος· ἀνάθεμα ἔστω. *Vide lib. 7. cap. 3.*

θ. Εἴ τις φησὶ τὸν ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν δεδοξάσθαι παρὰ τοῦ πνεύματος ὡς ἀλλοτρίᾳ δυνάμει τῇ δι' αὐτοῦ χρώμενον, καὶ παρ' αὐτοῦ λαβόντα τὸ ἐνεργεῖν δύνασθαι κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων, καὶ τὸ πληροῦν εἰς ἀνθρώπους τὰς θεοσημείας, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἴδιον αὐτοῦ τὸ πνεῦμα, φησὶ, δι' οὗ καὶ ἐνήργηκε τὰς θεοσημείας· ἀνάθεμα ἔστω.

ι. Ἀρχιερέα καὶ Ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν γεγενῆσθαι Χριστὸν ἡ θεία λέγει γραφὴ, προσκεκομικέναι ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν εἰς ὀσμὴν εὐωδίας τῷ θεῷ καὶ πατρί. εἴ τις τοίνυν ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον ἡμῶν γεγενῆσθαι φησὶν, οὐκ αὐτὸν τὸν ἐκ θεοῦ λόγον ὅτε γέγονε σὰρξ καὶ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος. ἀλλ' ὡς ἕτερον παρ' αὐτὸν ἰδικῶς ἄνθρωπον ἐκ γυναικός. ἢ εἴ τις λέγει καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσενεγκεῖν αὐτὸν τὴν προσφορὰν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ὑπὲρ μόνων ἡμῶν. οὐ γὰρ ἂν ἐδεήθη προσφορᾶς ὁ μὴ εἰδὼς ἁμαρτίαν. ἀνάθεμα ἔστω. *Vide lib. 1. cap. 19. §. 4.*

ια. Εἴ τις οὐχ' ὁμολογεῖ τὴν τοῦ κυρίου σάρκα ζωοποιὸν εἶναι, καὶ ἰδίαν αὐτοῦ τοῦ ἐκ θεοῦ πατρὸς λόγου. ἀλλ' ὡς ἑτέρου τινὸς παρ' αὐτὸν, συνημμένου μὲν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἤγουν ὡς μόνην θείαν ἐνοίκησιν [al. οἰκείωσιν] ἐσχηκότος, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ζωοποιὸν, ὡς ἔφημεν. ὅτι γέγονεν ἴδια τοῦ λόγου τοῦ τὰ πάντα ζωογονεῖν ἰσχύοντος. ἀνάθεμα ἔστω.

ιβ. Εἴ τις οὐχ' ὁμολογεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον παθόντα σαρκὶ, καὶ ἐσταυρωμένον σαρκὶ, καὶ θανάτου γευσάμενον σαρκὶ, γεγονότα τε πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν, καθὸ ζωή τε ἐστι καὶ ζωοποιὸς ὁ Θεός. ἀνάθεμα ἔστω.

id eſt:

1. Si quis non confitetur Immanuelem verum Deum eſſe, & ob id ſanctam Virginem Deiparam; (genuit enim illa incarnatum Dei Verbum ſecundùm carnem.) anathema ſit.

2. Si quis non confitetur, Dei Patris Verbum carni ſecundùm hypoſtaſin unitum, & unum tantùm unà cum ſua carne eſſe Chriſtum, eundem nimirum Deum ſimul & hominem; anathema ſit.

3. Si

3. Si quis in uno Chriſto poſt unionem dividit hypoſtaſes, eâ duntaxat conjunctione eaſdem inter ſe nectit, quæ eſt ſecundùm dignitatem vel auctoritatem, vel poteſtatem, & non eâ potiùs, quæ eſt ſecundùm naturalem unionem; anathema ſit.

4. Si quis duabus perſonis vel hypoſtaſibus eas voces attribuit, quæ in Euangelicis & Apoſtolicis ſcripturis paſſim occurrunt, quæque à ſanctis de Chriſto, aut ab ipſo quoque Chriſto de ſeipſo, dictæ ſunt, & alias quidem homini ſeorſum à Dei verbo conſiderato adſcribit; alias verò tanquam in divinam Majeſtatem convenientes, ſoli Verbo quod ex Deo Patre eſt, accommodat; anathema ſit.

5. Si quis dicere audet, Chriſtum non eſſe verum Deum, ſed hominem tantùm Deiferum; utpote unum naturalemque Filium; quatenus nimirum Verbum caro factum, carni & ſanguini perinde ac nos communicavit; anathema ſit.

Vide lib. 1. *cap.* 29. §. 2. *& lib.* 2. *cap.* 7. §. 2. 6. Si quis Dei Patris Verbum, Chriſti Deum vel Dominum eſſe dixerit; neque poſt Verbum ſecundùm Scripturas incarnatum, unum eundemque Deum ſimul & hominem eſſe confeſſus fuerit; anathema ſit.

7. Si quis Jeſum Chriſtum hominem tantùm divini Verbi vi actum eſſe dixerit: aut illuſtrem illam Unigeniti gloriam illi ipſi homini, veluti alteri cuipiam ab ipſo Verbo, adveniſſe commentus fuerit; anathema ſit.

De una adoratione Immanuelis, vide plura, lib. 7. *cap.* 3. 8. Si quis hominem aſſumtum, unà cum ipſo Dei Verbo adorandum, unà cum illo glorificandum, unà cum illo, tanquam alterum in altero exſiſtentem, Deum appellandum eſſe dicere auſus fuerit: (hunc enim intellectum particula, *Cum*, adjecta, perpetuò & neceſſario afferre conſuevit) & non unâ potiùs adoratione Immanuelem honorat, unamque illi glorificationem attribuit, quatenus Verbum factum eſt caro; anathema ſit.

9. Si quis unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum à Spiritu Sancto, tanquam virtute à ſe alienâ, glorificatum dixerit: efficaciamque, quâ contra immundos ſpiritus uteretur, & divina inter homines miracula operaretur, ab ipſo eodem accepiſſe prædicaverit; & non proprium naturalemque illius eſſe Spiritum, per quem divina ſigna edidit; anathema ſit.

Hebr. 3: 1. *Epheſ.* 5: 2. 10. Chriſtum Jeſum noſtræ confeſſionis Pontificem & Apoſtolum exſtitiſſe, eundemque ſemetipſum pro nobis in odorem ſuavitatis Deo & Patri obtuliſſe, divina Scriptura commemorat. Si quis ergo dixerit, Pontificem & Apoſtolum noſtrum non eſſe ipſum Dei Verbum, poſteaquam caro & homo nobis ſimilis factum eſt: ſed hominem illum, qui ex muliere natus eſt, quaſi alterum quempiam ab ipſo diverſum: aut ſi quis Chriſtum pro ſe ipſo quoque, & non potiùs pro nobis ſolis ſacrificium obtuliſſe affirmaverit; (neque enim is oblatione opus habebat, qui nullum peccatum commiſerat:) anathema ſit.

11. Si quis ipſam Domini carnem vivificam, ipſiuſque Verbi quod ex Patre eſt, propriam eſſe negaverit: ſed alterius cujuſpiam ipſi Verbo ſecundùm dignitatem tantùm conjuncti, aut divinam tantùm inhabitationem ſortiti, eſſe dixerit: neque verò potiùs vivificam confeſſus fuerit, ut modò meminimus, eò quòd Verbi, quod omnia vivificat, facta ſit propria; anathema ſit.

12. Si quis non confitetur, Dei Verbum ſecundùm carnem paſſum, ſecundùm carnem crucifixum, mortemque ſecundùm carnem guſtaſſe, & primogenitum tandem ex mortuis factum eſſe, quatenus videlicet vita eſt, & vivificum ut Deus, anathema ſit.

CAPUT. VII.

Exegeſis quorundam capitulorum Cyrilli, adjectis quibuſdam aliorum Patrum ſententiis orthodoxis.

Nota in ſextum capitulum Cyrilli.

INtelligendum eſt illud capitulum contra Neſtorianam perſonarum pluralitatem; non autem contra pluralitatem relationum in diverſis naturis fundatarum, & uni eidemque perſonæ Chriſti convenientium. Nam unus idemque Chriſtus ſecundùm formam Dei manet ſemper æqualis: at ſecundùm formam ſervi quam aſſumſit, nunquam eſt æqualis Patri; ſed ſemper eſt minor Patre, & minor ſeipſo. Vide ſuprà, lib. 1. cap. 29. §. 2.

2. *Brevis expoſitio decimi capituli ex ipſius Cyrilli Alexandrini Apologiâ ad Epiſcopos Orientales.*

Πίστευσον, ὅτι καίτοι Θεὸς κατὰ Φύσιν ὑπάρχων, καὶ ἐν μορφῇ τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς οὐχ' ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών· εἰ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, ἔλαβε δὲ καὶ δούλου μορφὴν, πῶς ἡγήσεται μικρὸν, καὶ τοῖς τῆς οἰκονομίας λόγοις ἀνάρμοσον, τὸ χρηματίσαι καὶ ἀπόστολος, καὶ ἀρχιερεύς; καὶ ὁ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητος τὸ μέτρον οὐκ ἀτιμάσας, πῶς ἂν ἀπόβλητα ποιῆσαι τὰ ἀνθρώπινα; ——— Ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, κεχρημάτικε καὶ ἀρχιερεύς· οὐχ ὡς μείζονι Θεῷ προσκομίζων τὴν ἱερουργίαν· ἀλλ' ἑαυτῷ τε, καὶ τῷ πατρὶ τῆς πίστεως ἡμῶν τὴν ὁμολογίαν πραγματευόμενος. ἐρυθριᾷς ἀκούων, ὅτι κεχρημάτικεν ἱερεὺς διὰ τὸ ἀνθρώπινον; εἶτα πῶς οὐ τεθαύμακας, ὅτι μὴ κατὰ τὸ τῶν ἱερέων ἔθος ἑτέροι * ποιῆται τῆς ἱερουργίας τὸν τρόπον, ἑαυτῷ δὲ μᾶλλον, ὡς ἔφην, καὶ τῷ πατρί; ὅταν εἴπῃς, οὐκ ἄξιον εἶναι τοῦ Θεοῦ τὸ ἱερουργεῖν, σύμφημι κἀγώ· ἀλλ' εἰ μόνος ἦν, καὶ δίχα σαρκὸς ὁ λόγος, ἔφης ἂν ὀρθῶς· ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, ὅρα καὶ ἱερουργοῦντα διὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ἐν τοῖς ὑπὲρ κτίσιν ἀξιώμασιν, ὡς Θεόν· συνεδρεύει γὰρ τῷ Θεῷ, καὶ πατρί. ὅρα τοίνυν ἱερατεύοντα μὲν αὐτὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, συνεδρεύοντα δὲ, ὡς Θεόν. τί γάρ φησιν ὁ μακάριος Παῦλος; τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλοσύνης ἐν τοῖς ὑψηλοῖς. εἰδότες τοίνυν, ὅτι Θεὸς ὢν, γέγονεν ἄνθρωπος· ἔστι δὲ εἷς, καὶ ὁ αὐτὸς υἱός, αὐτῷ πάντα προσνεμοῦμεν, ὡς ἑνί. καὶ τοὺς τῆς οἰκονομίας οὐκ * ἐννοήσομεν τρόπους, τὴν τῶν ἐννοιῶν δύναμιν εὐτέχνως, καὶ ἐμφρόνως ἀεὶ * περιτρέποντες εἰς τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ.

* ποιῆται.

* ἀγνοήσωμεν.

* ἀδελί-ποντες, ἢ ἀδελείπον-τες.

id eſt:

Philip. 2: 6. 7. Crede quòd, quamvis Deus ſecundùm naturam eſſet, & in forma Patris Filius, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, attamen ſeipſum exinanivit, formam ſervi aſſumens. Si autem factus eſt homo, aſſumſit autem & ſervi formam; quomodo cenſebit parum, & diſpenſationis rationibus incongruum, appellari & eſſe Apoſtolum & Pontificem? & qui menſuram humanitatis noſtræ non dedignatus eſt, quomodo repudianda duceret humana? ——— quando autem factus eſt homo, vacatus eſt etiam Pontifex; non quòd tanquam majori Deo offerret ſacrificium, ſed quòd ſibipſi & Patri fidei noſtræ confeſſionem procuraret. Audiens quòd dictus eſt ſacerdos propter humanitatem, erubeſcis? Deinde,

Vide lib. 1. *cap.* 19. *& cap.* 29.

perit; *ſed qui permanet in vitam æternam*: vocabant autem ſeipſos *ſpirituales*. Et orationi vacantes, magnam diei partem dormiebant, & promiſcuè viri & mulieres in eodem loco dormientes jacebant, ſoluti etiam ac vagi ſtipem poſcebant; ipſi autem ab omni miſericordiâ erga egentes & calamitoſos erant alieni. Agitabantur à Dæmone eos decipiente; quam rem Spiritûs Sancti præſentiam eſſe jactabant: unde etiam aliud cognomen ſortiti, dicebantur, *ἐνθουσιασταί*, hoc eſt, numine afflati, ſeu, divino furore correpti. Et ajebant ſe vidiſſe revelationem, & Patrem & Filium & Spiritum Sanctum corporeis oculis; & Spiritûs ſancti adventum ſenſu percepiſſe. Repentè ſaltabant, & ſuper dæmones ſe ſaltâſſe jactitabant. Et alia quædam faciebant, quæ phreneſin eorum arguebant. Mala dicebant naturâ evenire. Jurare eis & pejerare fas erat. Atque ſi urgerentur, ſectam ſuam negabant, cum anathemate in eos, qui tale aliquid dicerent.

5. Hujus ſectæ principes fuerunt *Dadoës*, *Sabbas*, *Adelphias*, *Hermas*, & *Simeon*, & alii. Quomodo Flavianus Epiſcopus Antiochenus confeſſionem dogmatum Maſſalianorum elicuerit ex Adelphio; inveniet lector, apud Theodoretum, & Damaſcenum, & Nicephorum.

Matth. 6: 4 18.

6. Neque illud prætereundum, quòd cilicium palàm affectabant, quam immodeſtam eorum hypocriſin arguens Epiphanius (hereſi 80.) ait: *ἔδει δὲ τὰ τῆς ἁγίας παρθένου μητρὸς ἡμῶν τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχειν τέκνα σεμνὰ οἰκουρά, Θεῷ λατρεύοντα κρυφίως τῷ εἰδότι τὰ κρύφια, καὶ ἀποδιδόντι ἐν τοῖς φανεροῖς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ εὐσχημόνως διὰ τοὺς ἔξω, καὶ μὴ βούλεσθαι λαβεῖν ἀπὸ τῶν ὁρώντων τὸν μισθὸν, καὶ τὴν χάριν· ἀλλότριον γάρ ἐστι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας σάκκος προφανής.* *id eſt:* Oportebat autem ſanctæ Virginis Matris noſtræ Eccleſiæ liberos eſſe honeſtos, domum ſervantes, Deoque, *qui abdita novit, ac palàm præmia reddit*, uti ſcriptum eſt, in abdito ſervientes: idque decenter, propter exteros; adeò ut nullam ab intuentibus mercedem aut gratiam exſpectarent. Eſt enim alienum à Catholica Eccleſiâ, cilicium palàm præ ſe ferre.

Contra hypocriticam oſtentationem, in publica cilicii geſtatione.

De Bogemilis, qui pars fuerunt Maſſalianorum, vide Hermenopuli catalogum ſectarum, num. 19.

7. Refert ibidem Epiphanius, eos aluiſſe comas, muliebrem in morem promiſſas: id quod alienum eſſe monet doctrina Apoſtoli 1 Cor. 11. Compoſuerant etiam Maſſaliani quendam pollutum ſuæ hæreſeos librum, qui dicebatur *Aſceticon*, quem librum Synodus Epheſina anathematizavit; ſicut legimus in definitione illius Synodi contra Maſſalianitas, hoc eſt, Euchetas, qui etiam in eadem definitione Enthuſiaſtæ appellantur.

Caput. IX.

Præfatio hiſtorica, de hæreſi Eutychetis ac Dioſcori & de occaſione ac definitione quarti œcumenici Concilii, Chalcedone celebrati.

Eutyches.

N*Eſtorius*, præ ſe ferens odium Manichaiſmi & Apollinariſmi, in aliam incidit iteram voraginem. Nam non ſolùm, contra Manichæos, Deitatem negavit eſſe paſſibilem; ſed &, ipſum Deum verbum paſſum eſſe, negavit: & contra Apollinariſtas, non ſolùm perfectam in Chriſto humanam naturam à divina naturâ diſtinxit, ſed etiam ſeparavit. Propter quam hæreſin juſtiſſimâ Epheſini Concilii ſententiâ damnatus & abdicatus eſt, anno Dom. 431. In quo Concilio acutiſſimè contra Neſtorium diſputavit, eumque acerrimè redarguit *Eutyches*, unus ex Archimandritis Conſtantinopolitanis. Quemadmodum autem Neſtorius unum extremum incautè devitans, incidit in aliud: ſic etiam Eutyches, homo non minùs præfidentis animi, & obſtinati ingenii, præfervido contentionis æſtu & humanâ quadam animoſitate, quæ juſtitiam Dei non perficit, dum Neſtorianam oppugnat hæreſin, in adverſos ſcopulos præceps abripitur, & novæ hæreſeos, ex Manichæi & Apollinaris lacunis hauſtæ, magiſtrum ſe præbuit: nec tamen ex Neſtorii cœno ſe expedivit. Nam impiè ac ſtultè aſſeruit, *ante incarnationem duas in Chriſto fuiſſe naturas; poſt incarnationem autem, unam duntaxat fuiſſe naturam. Etiam corpus Chriſti* negavit *eſſe matri & nobis conſubſtantiale*, ut legere eſt in epiſtolis Flaviani ad Leonem.

2. Hanc impiam doctrinam cùm Eutychetem prædicantem ac docentem præſens audiviſſet Euſebius, Dorilæi Epiſcopus, neque apud eum quicquam piis admonitionibus profeciſſet; auctor fuit Flaviano Epiſcopo Conſtantinopolitano ad convocandum Synodum, in urbem Conſtantinopolim: in qua Synodo, accuſante Euſebio, Eutyches memoratæ hæreſeos convictus eſt, & cum errorem abjicere pertinaciter recuſaret, declaratus eſt extraneus ab omni officio ſacerdotali, & à Communione Eccleſiæ, & primatu Monaſterii: Conſentientibus ſuffragiis Epiſcoporum triginta duorum, & Archimandritarum viginti trium, anno Dom. 448.

3. Eutyches ad Imperatorem confûgit, *Chryſaphii* Eunuchi amicitiâ fretus; & literas ſcripſit ad Leonem epiſcopum Romanum, per quas conqueſtus eſt, latam eſſe injuſtè contra eum à Flaviano ſentiam, & profeſſus eſt ſe adhærere fidei Concilii Nicæni, & ſtatuum ſententiâ Romani Pontificis. Quibus ejus literis acceptis Leo Flavianum per epiſtolam compellat, & hortatur, ut eum de re totâ certiorem faciat. Quod & præſtitit Flavianus, ſcriptis ad Leonem duabus epiſtolis; quæ exſtant in lib. epiſt. Leonis, ſtatim poſt octavam Leonis epiſtolam.

4. *Dioſcorus* autem, Epiſcopus Alexandrinus, *Dioſcorus.* Eutychiani erroris ſe patronum præbuit, & ab Imperatore Theodoſio literas Auguſtales pro celebratione œcumenicæ Synodi impetravit. Coactâ igitur Epheſum Synodo, (anno Dom. 449.) ad quam acceſſit *Flavianus*, acceſſit & *Eutyches*. *Leo* quoque ab Imperatore accerſitus, legatos ſuos miſit *Julianum* Epiſcopum, *Renatum* presbyterum, & *Hilarum* diaconum: quibus tradidit encyclicam illam ſuam ad Flavianum ſcriptam epiſtolam contra Eutychetis hæreſin, jam ſibi ex Flaviani literis & geſtis ſynodalibus planè perſpectam; Et aliam ad ipſam Synodum ſcripſit epiſtolam, in qua mentionem facit encyclicæ illius ad Flavianum ſcriptæ: Item aliam ad Theodoſium Imperatorem in eandem ſententiam. Et legatis ſuis mandavit, ut illam Flaviano ſcriptam Epiſtolam exhiberent Synodo publicè legendam. Sed Dioſcorus, Synodi præſes, eam legi paſſus non eſt: & contra omnem legitimum ordinem, per vim & nefas, alios quidem Epiſcopos à ſe diſſentientes exuit Sacerdotio; alios verò captivas manus iniquiſſimæ damnationi Flaviani & abſolutioni Eutychetis addere coëgit; alios etiam nudis chartis ſubſcribere compulit: atque ita ſuo arbitratu decretum quoddam, non tam Synodicum, quàm latrociniale, per Notarios ſuos confecit, pro Eutychete contra Flavianum & Euſebium Dorilenſem, quos ambos exauctoravit; Item Theodoretum Cyri Epiſcopum, & Ibam Epiſcopum Edeſſenum; & in eorum ſedes alii ſurrogati ſunt. Appellârunt Flavianus & Theodoretus à judicio Dioſcori; & cùm Flavianus appellationem interpo-

ſuiſſ-

fuiſſet, ſtatim manus in eum injiciuntur juſſu Dioſcori, raptatur, cæditur, multiſque injuriis & contumeliis afficitur, & tandem dolore plagarum migravit vir ſanctus ad Dominum: atque ita per hoſtium furorem martyrii coronam aſſequutus eſt.

5. Interim Hilarus ille Romanæ Eccleſiæ diaconus, fugâ ſibi conſuluit, ne Flaviani damnationi ſubſcribere cogeretur, & Romam ſe conferens, rem totam, ut geſta erat, Leoni narravit. Romam etiam ſe recepit Euſebius Dorylenſis, & à Leone in communionem admiſſus eſt, ſcriptiſque defenſus. Maximâ autem affectus triſtitiâ Leo, & ſimul pro conſtanti veritatis defenſione confirmato animo, Epheſinum illud latrocinium averſari ſe publicis ſcriptis teſtatus eſt. Et Imperatorem Theodoſium, ejuſque conjugem Pulcheriam, per literas ſeriò rogavit, ut generalis Synodus in Italia celebraretur, quæ omnes offenſiones ita aut ſepelleret, aut mitigaret, ne aliquid ultra eſſet vel in fide dubium, vel in charitate diviſum, ſed non annuit Theodoſius; at Dioſcorum, ejuſque conciliabulum defendit. [vide Liberat. cap. 12.]

6. Tandem autem, poſt obitum Theodoſii, qui ſequenti anno, nempe anno Dom. 450. obiit, indicta eſt ab ejus ſucceſſore Synodus generalis, non quidem in Italia, ſed Nicææ celebranda: ſed quò facilius intereſſe Concilio poſſet ipſe Imperator, alium poſtea locum delegit, nempe Chalcedonem; In hanc urbem, regnante ac jubente Marciano Auguſto, ſucceſſore Theodoſii, convenerunt ſexcenti triginta Epiſcopi, ann. Dom. 451. In hac œcumenicâ Synodo, conſentientibus ſuffragiis ſexcentorum triginta Epiſcoporum, damnatus eſt Eutyches, ejuſque defenſor Dioſcorus, qui (accuſante Euſebio Epiſcopo Dorylenſi) hæreticus & homicida pronunciatus eſt, & ab Epiſcopatu dejectus: & ambo in exſilium miſſi ſunt, jubente Imperatore: ſuffecto poſtea in Dioſcori locum Proterio: & reſtituti ſunt Epiſcopi, ab illo latrocinali Concilio, ſeu potiùs tumultu Epheſino abdicati; & ſanctus Flavianus martyr prædicatus eſt, cum honorificentiſſimâ ejus commemoratione. Et encyclica illa Leonis ad Flavianum ſcripta epiſtola coram univerſa Synodo lecta eſt, & ab omnibus approbata, & geſtis Synodi inſerta, omniumque ſubſcriptionibus roborata eſt. Hæc ex libro epiſtolarum Leonis Papæ I. & ex breviario Liberati, & ex Tomis Conciliorum.

CAPUT. X.

Flaviani Epiſcopi Conſtantinopolitani expoſitio fidei, quam in Concilio Conſtantinopolitano edidit, anno Dom. 448. quam etiam œcumenica Chalcedonenſis Synodus approbavit, anno Dom. 451. ſicut teſtantur acta Synodi Chalcedonenſis, actione primâ; ubi exſtat hæc expoſitio, ejuſdemque approbatio.

Ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενὴς, Θεὸς τέλειος, καὶ ἄνθρωπος τέλειος ἐκ ψυχῆς λογικῆς, καὶ σώματος, πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς ἀνάρχως γεννηθεὶς κατὰ τὴν Θεότητα, ἐπὶ τέλει δὲ καὶ ἐν ὑστέροις καιροῖς ὁ αὐτὸς δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου γεννηθεὶς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ὁμοούσιος τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, ὁμοούσιος τῇ μητρὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· καὶ γὰρ ἐκ δύο Φύσεων ὁμολογοῦμεν τὸν Χριστὸν εἶναι μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, ἐν μιᾷ ὑποστάσει, καὶ ἑνὶ προσώπῳ, ἕνα Χριστὸν, ἕνα υἱὸν, ἕνα κύριον ὁμολογοῦμεν.

id eſt.

Dominus noſter Jeſus Chriſtus, Filius Dei unigenitus, Deus perfectus, & homo eſt perfectus ex anima rationali & corpore: ante omnia quidem ſecula ex Patre ſine initio genitus, ſecundùm Deitatem; in fine autem, & in noviſſimis temporibus, idem ipſe, propter nos & propter noſtram ſalutem, ex Maria Virgine natus, ſecundùm humanitatem: conſubſtantialis Patri ſecundùm Deitatem; & conſubſtantialis matri ſecundùm humanitatem. Etenim ex duabus naturis confitemur Chriſtum eſſe poſt incarnationem, in una ſubſiſtentiâ, & in una perſonâ, unum Chriſtum, unum Filium, unum Dominum confitemur.

CAPUT. XI.

Encyclica epiſtola Leonis, ejus nominis primi, Epiſcopi Romani, ad Flavianum Conſtantinopolitanum Epiſcopum, contra Eutychetis hæreſin. Quæ epiſtola in concilio œcumenico Chalcedonenſi coram ſexcentis & triginta Epiſcopis lecta eſt, & conſentientibus omnium ſuffragiis approbata, & ſecundæ actioni illius concilii inſerta, omniumque ſubſcriptionibus roborata. Et eſt Epiſtola decima in libro epiſtolarum Leonis, ſex diſtincta capitulis, ſeu ſectionibus, in edit. Lugd. anno 1633. cum ſubjectis capitum, ſeu ſectionum, titulis.

1. LEctis dilectionis tuæ literis, quas miramur fuiſſe tam ſeras, & geſtorum Epiſcopalium ordine recenſito, tandem, quid apud vos ſcandali contra integritatem fidei exortum fuiſſet, agnovimus, & quæ priùs videbantur occulta, nunc nobis reſerata patuerunt: quibus Eutyches qui presbyteri nomine honorabilis videbatur, multum imprudens, & nimis imperitus oſtenditur, ut etiam de ipſo dictum ſit à Propheta: *Noluit intelligere ut bene ageret, iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo.* Quid autem iniquius quàm impia ſapere, & ſapientioribus doctioribuſque non credere? Sed in hanc inſipientiam cadunt, qui, cùm ad cognoſcendam veritatem aliquo impediuntur obſcuro, non ad Propheticas voces, non ad Apoſtolicas literas, nec ad Euangelicas autoritates, ſed ad ſemetipſos recurrunt. Et ideò magiſtri erroris exſiſtunt, quia veritatis diſcipuli non fuere. Quam enim eruditionem de ſacris Novi & Veteris Teſtamenti paginis acquiſivit, qui nec ipſius quidem Symboli initia comprehendit? & quod per totum mundum omnium regeneratorum voce depromitur, iſtius adhuc ſenis corde non capitur.

1. Quòd ignorantiâ ſanctarum Scripturarum Eutychen hæreticum fecerit.

Pſal. 36: 4. 5.

2. Neſciens igitur, quid deberet de Verbi Dei incarnatione ſentire, nec volens ad promerendum intelligentiæ lumen in ſanctarum Scripturarum latitudine laborare, illam ſaltem communem & indiſcretam confeſſionem ſolicito apprehendiſſet auditu, quâ fidelium univerſitas profitetur credere ſe in Deum Patrem Omnipotentem, & in Jeſum Chriſtum Filium ejus unicum Dominum noſtrum, qui natus eſt de Spiritu Sancto ex Maria Virgine. Quibus ſententiis tribus omnium fere hæreticorum machinæ deſtruuntur. Cùm enim Deus & Omnipotens & æternus Pater creditur, conſempiternus eidem Filius demonſtratur, in nullo à Patre differens; quia de Deo Deus, de omni-

2. Contra eos, qui in duos filios diſpenſationis Dominicæ myſterium ſcindere moliuntur.

2. Contemplatio.

Auguſtinus in expoſitione *Magnificat*, Cantici Mariæ Virginis, tomo 9. oper. ſuorum. *Duo ſunt* (inquit) *quæ angelorum & hominum beati ſpiritus in illo fonte boni æternâ contemplatione hauriunt: incomprehenſibilis ſcilicet Majeſtas Dei, & ineffabilis bonitas. quorum alterum caſtum timorem gerit; alterum dilectionem parit. Pro Majeſtate venerantur Deum, & pro bonitate amant: ne vel dilectio ſine reverentiâ diſſoluta ſit; vel reverentia ſine dilectione pœnalis. Admirantes enim diligunt, & diligentes admirantur, ut inexſtinguibiliter per admirationem ardeat dilectio, & ſuaviter in dilectione ferveat admiratio. Nam quia eum, quem vident, perfectè comprehendere nunquam ſufficiunt, in eo quaſi per admirationem evigilant: quanto autem perſpicaciùs intuentur, tanto ardentiùs amânt, quod vera dulcedo eſt: vera autem dulcedo, quanto perfectiùs ſentitur, tanto deſiderabiliùs appetitur.* Hæc Auguſtinus. Vide etiam diſſertationem noſtram de viſione beatifica.

3. *Δοξολογία.*

Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, Sanctæ individuæ Trinitati, Regi ſeculorum, incorruptibili, inviſibili, ſoli ſapienti Deo, ſit honor & gloria in Eccleſiâ, per Jeſum Chriſtum, in omnes generationes ſeculi ſeculorum. Amen.

I N-

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER SECUNDUS, DE MYSTERIO INCARNATIONIS.

CAPUT. I.

Hiſtorica narratio, de prima claſſe hereſeun, quæ contra orthodoxam de Verbi incarnatione doctrinam exortæ ſunt, & ab orthodoxis, ſive Catholicis, rejecta ac refutata: ſeu de primo genere hæreticorum Χριςομάχων: quod eos comprehendit hæreticos, qui de natura & veritate humanitatis Chriſti errârunt.

MEmoriæ juvandæ cauſâ, omnes contra orthodoxam de Verbi incarnatione doctrinam exortas hæreſes, vel errores, ad quatuor ſumma veluti genera referemus: &, ſub ſingulis generibus, certas ſpecies indicabimus.

Primum genus hæreſeon atque hæreticorum, contra hoc ſecundùm Chriſtianiſmi myſterium (primum erat myſterium Trinitatis) continet eas hæreſes eoſque hæreticos, qui de natura & veritate humanitatis Chriſti errârunt.

Secundum genus eorum eſt, qui veritatem humanæ Chriſti naturæ agnoſcentes, errârunt tamen de ejuſdem naturæ origine.

Tertium genus eſt illorum, qui & naturæ & originis veritatem profitentes, errârunt tamen de perſona.

Quartum denique genus eſt eorum, qui orthodoxam de perſona Chriſti recipientes doctrinam, errârunt circa naturarum in uno Chriſto unionem & proprietates.

Chriſtomachi. Scio *Arianos* Athanaſio dici Χριςομάχυς, lib. de decretis ſynodi Nicænæ contra hæreſin Arianam; quia contra Chriſti Deitatem pugnabant. Nos tamen eoſdem non immeritò hæreticis θεομάχοις accenſuimus, & diſtinctionis ergò Chriſtomachi nobis dicentur illi hæretici, qui de myſterio incarnationis perperam docuerunt.

2. Hæreticorum autem de natura & veritate humanitatis Chriſti errantium ſex ſunt ſpecies. Carnem Chriſti non veram eſſe, ſed putativam & phantaſticam: adeóque Chriſtum non habuiſſe verum corpus; ſed tantùm in phantaſmate & putativè apparuiſſe, & paſſum eſſe, blaſphemabant Saturninus & Baſilides, *Iren. lib. 1. cap. 22. & 23. Et Tertull. de præſcriptionib. adverſus hæreticos, cap.* 46. Marcus & Colarbaſus, *Tertull. de præſcript. cap.* 49. *&* 50. & Cerdon, & Marcion, & Lucanus, *Tertull. de præſcr. cap.* 51. & Manichæi. *Auguſt. lib. de hæreſib. Ad Quodvultdeum; hæreſi.* 46.

3. Secundam ſpeciem conſtituunt *Apelles* hæreticus, ejuſque ſectatores. Chriſtum ſideream & aëream carnem habuiſſe de ſideribus & de ſubſtantiis ſuperioris mundi contextam, & in reſurrectione ſingulis quibuſque elementis, quæ in deſcenſu ſuo mutuata fuiſſent, in aſcenſu reddidiſſe: & ſic diſperſis quibuſque corporis ſui partibus, in Cœlo ſpiritum tantum reddidiſſe, aſſerebat impiè Apelles Marcionis diſcipulus; teſte Tertull. de præſcript. cap. 51. Hujus Apellis ſequaces Ter- *Apelleciani.*
tullianus appellat *Apellecianos.* lib. de carne Chriſti cap. 8. Epiphanio Ἀπελλῆϊανοὶ *Apellejani* dicuntur, hæreſ 44. num. 1.

4. Sequitur tertia ſpecies. Chriſtum in ſubſtantia corporis noſtri non fuiſſe, ſed ſpirituale neſcio quod corpus de Cœlo deferentem: quaſi aquam per fiſtulam; ſic per MARIAM Virginem tranſmeâſſe, nihil inde vel accipientem vel mutuantem; adeóque Chriſtum per Virginem, non ex Virgine, editum: delatum in Virginem tranſmeatorio potiùs, quàm generatorio, more, proceſſiſſe: per ipſam, non ex ipſa: non matrem eam, ſed viam paſſum: & ſuper hunc Chriſtum devolâſſe tunc in Baptiſmatis ſacramento Soterem per effigiem co- *Valentiniani.*
lumbæ, dixit *Valentinus*, & *Valentiniani;* teſte Tertull. de præſcript. cap. 49. & lib. adverſus Valentinianos, cap. 27. (*Gnoſticos* è Valentini ſcho- *Gnoſtici.*
lâ prodeuntes Irenæus ait, iſto modo diviſiſſe Jeſum à Chriſto. Iren. lib. 1. cap. 34. *Tertullianus* hic pro Jeſu Chriſtum, & pro Chriſto Soterem appellat, ex eorundem hæreticorum mente.) Quem *Ptolemæus.*
blaſphemium errorem ſecuti ſunt *Ptolemæus* & *Secundus* & *Heracleon* hæretici; teſte Tertull. de *Secundus* *Heracleon.*
præſcrip. ibid. Item *Tacianus*, Juſtini Martyris magiſtri pii impius diſcipulus; ut ſcribit Tertull. *Tacianus.*
de præſcript. cap. 52. In eodem errore erant hæretici illi qui *Ophitæ* nuncupabantur; eò quòd ſer- *Ophitæ.*
pentem magni facerent, in tantùm, ut illum etiam ipſi Chriſto præferrent. Tertull. de præſcript. cap. 47.

5. Carnem Chriſti animalem, & animam carneam eſſe: adeóque carnem Chriſti nihil aliud quàm animam eſſe nunc factam viſibilem, quæ antea præ impedimento carnis videri non poterat,

ſomniârunt nonnulli hæretici, (qui ſpeciem quartam faciunt) quorum abſurdiſſimam imaginationem refert ac refellit Tertullianus, lib. de carne Chriſti cap. 10. & aliquot ſeqq. utitur hoc argumento Tertullianus: Non noſtram animam liberâvit, ſi carneam habuit; noſtra enim carnea non eſt: ſed liberatam conſtat illam. Jam ergo, ſi anima non fuit carnalis in Chriſto, nec caro poteſt animalis fuiſſe. Idem etiam ſic eos deridet: Quale erit (inquit) ut per carnem demonſtraretur anima ſibi aut nobis, quæ per carnem non poterat agnoſci, ut ſic oſtenderetur, dum id fit cui latebat, id eſt, Caro? tenebras videlicet accipit, ut lucere poſſit! Plura de hoc argumento legere eſt apud Tertullianum in libro illo de carne Chriſti, quem contra quatuor memoratas hæreſes aliaſque conſcripſit. quas quatuor hæreſes ſimul refellens, cap. 15. ait: Si humana non fuit caro Chriſti, nec ex homine; non video, ex qua ſubſtantiâ ſe Chriſtus hominem & filium hominis pronunciârit. [& interjectis aliquot Scripturæ teſtimoniis, in quibus Chriſtus homo & filius hominis dicitur.] Hæc ſola (inquit) ſufficere vice præſcriptionis debuerunt, ad teſtimonium carnis humanæ & ex homine ſumtæ, & non ſpiritalis; ſicut nec animalis, nec ſidereæ, nec imaginariæ: ſi ſine ſtudio & artificio contentionis hæreſes eſſe potuiſſent. Hæc ille.

Apollinariſtæ διμοιρῖται. 6. In quinta ſpecie ſunt hæretici *Apollinariſtæ*. Apollinaris junior, Clericus Laodicenſis, in Laodiceâ Syriæ ad Libanum montem ſitæ, ducem ſe præbuit & anteſignanum pernicioſiſſimæ hæreſi eorum, qui ob naturæ humanæ in Chriſto diſſectionem & mutilationem Epiphanio (hæreſi 77.) & Joanni Damaſceno (lib. de hæreſib.) *διμοιρῖται* dicuntur; quippe negantes eſſe in Chriſti carne animam, ſaltem rationis participem. hi ab Apollinari Apollinariſtæ dicti ſunt. Hanc hæreſin palàm profeſſus eſt Apollinaris, tempore Valentis ejuſque ſucceſſoris Gratiani Imperatorum, poſt primum œcumenicum Nicænum Concilium. Eſtque damnata hæc hæreſis, tum in ſecundo œcumenico Concilio Conſtantinopoli celebrato, tum etiam in Concilio Romano à Damaſo Epiſcopo Romano & Petro Epiſcopo Alexandrino, Athanaſii magni ſucceſſore, & ob Arianorum ſævitiam profugo. Ubi unà cum Apollinari anathematizatus eſt etiam Timotheus ejus diſcipulus; ſicut legimus apud Theodoret. lib. 5. hiſtoriæ Eccleſ. cap. 9. & 10.

Theodoret. lib. 5. hiſt. cap. 3. & 9. & 10. Sozom. lib. 6. cap. 25. κδ.

7. Deſcribit autem Theodoretus, cap. 3. illius libri, gradus impietatis Apollinaris: Neque enim in memorato errore conſtitit ejus inſania, etenim de natura divinâ diſſerens, oratione planè adulterinâ uſus eſt: quippe in eâ dignitatum gradus conſtituere, & œconomiæ Chriſti myſterium imperfectum affirmare, & animam rationis participem, cui corporis moderatio commiſſa eſt, ſalute, quæ per Chriſtum parta eſt, privatam dicere non dubitavit. Nam hanc animam, uti ejus ferebat opinio, Dei Verbum non ſumſit, neque ei vel medicari, vel ullum honorem tribuere dignatum eſt: ſed corpus quidem terrenum à poteſtatibus inviſibilibus adoratur; anima autem, quæ ſecundùm imaginem divinam facta eſt, intrà manſit, peccati dedecore undique reſperſa. Multas item alias peſtiferas opiniones, propter mentem errore & ignoratione exæcatam, docuit. Nam interdum carnem Chriſti ex ſancta Virgine aſſumtam eſſe confitebatur; nonnunquam verò eam cœlitus cum Deo Verbo deſcendiſſe ajebat; aliquando ipſum Deum Verbum factum eſſe carnem, ſed nihil ex nobis accepiſſe. Alias quoque fabulas & nugas divinis adjunxit promiſſionibus. Hæc de Apollinaris hæreſi Theodoretus, loco proximè citato. Similia legere eſt de Apollinaris erroribus apud Gregor. Nazianz. priore epiſt. ad Cledonium, quæ eſt oratio 51. & apud Epiphanium, hæreſ. 77. & rurſus apud Theodoretum lib. 4. hæreticarum fabularum.

8. Idem autem Apollinaris priùs doctrinam orthodoxam, contra Arianos & Paulianos, tempore Athanaſii Alexandrini, ſtrenuè defendebat; ut legimus apud Sozomenum, lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap. 21. poſtea autem in hæreſin ſuam lapſus, adjutorem nactus eſt Vitalium Presbyterum Antiochenum, virum in ſumma apud populum veneratione, & ob piam vivendi rationem moreſque ſpectatos, periluſtrem, qui à Meletio Epiſcopo Antiocheno orthodoxo ſe ſeparans, & Apollinari ſe conjungens, non exiguum hominum numerum, reverentiâ converſationis ejus morum, ad eam ſectam perduxit. Dictique ſunt à Vitalio *Vitaliani*; quemadmodum ab Apollinari Apollinariſtæ: ut ſcribit Sozom. lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap. 25. κδ.

Vitalius adjutor Apollinaris.

Vitaliani.

9. Gregorius Nazianzen. cognomento Theologus, in epiſtola quadam ad Nectarium Epiſcopum Conſtantinopolitanum, queritur calamitatem Eccleſiæ eam eſſe acerbiſſimam, quòd Apollinariſtæ ſuam doctrinam tam liberè & audacter in vulgus efferre permitterentur: & ait, librum quendam Apollinari in manus ipſius veniſſe; ex quo libro ſummam illius hæreſeos refert Gregorius in hæc verba: Aſſeveranter affirmat Apollinarius, quòd in œconomia incarnationis unigeniti Dei Filii non eſſet caro, ad noſtram naturam reparandam, aliunde aſſumta; ſed quòd ab æternitate carnea illa natura in Filio Dei ineſſet: atque quò hanc abſurdam opinionem confirmet, ſententiam quandam Euangelii, quam malè interpretatus eſt, profert; quæ ita ſe habet: *Nemo aſcendit in Cœlum, niſi qui deſcendit de Cœlo; Filius hominis. Sic, ut priuſquam deſcenderet, Filius hominis fuerit, deſcenderitque ſuam illam ſecum adferens carnem, quamjam in Cœlo habebat; æternam ſcilicet & conſubſtantialem*, [προαιώνιόν τε καὶ συνουσιωμένην.] Citat porrò quandam Apoſtoli ſententiam; quòd ſecundus homo de Cœlo. Deinde aſſerit hominem illum qui de Cœlo venerit, mentem non habere; ſed Deitatem unigeniti mentis naturam ſuppleviſſe, in hominis coagmentatione tertiam partem ad animam & corpus (quæ in eo, ut humana fert natura, inerant) adjunctam eſſe: quippe mentem in eo non fuiſſe, ſed Deum Verbum ejus locum ſuppleviſſe. Neque hac abſurdâ doctrinâ contentus acquievit: ſed (quod eſt omnium maximè peſtiferum,) ipſum unigenitum Deum, judicem univerſitatis, principem vitæ, deſtructorem mortis, mortalem eſſe affirmavit, & in ſua ipſius Divinitate paſſum eſſe; & triduo illo, quo corpus mortuum erat, Divinitatem quoque ejus pariter mortuam eſſe, & ita à Patre denuo ex morte excitatam. Hæc de Apollinarii, ſive Apollinari hæreſi, Gregorius Theologus, cujus verba tranſcripſit Sozomenus, lib. 6. hiſtor. Eccleſ. cap. 27. κς.

Ioan. 3:13.

1 Cor. 15: 47.

10. Idem Gregorius alibi diſputans contra eandem hæreſin, ait: *εἴ τις εἰς ἄνουν ἄνθρωπον ἤλπικεν, ἀνόητος ὄντως ἐςὶ, καὶ οὐκ ἄξιος ὅλος σώζεσθαι, τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον· ὃ δὲ ἥνωται τῷ Θεῷ, τῦτο καὶ σώζεται. id eſt:* Si quis in hominem mente carentem ſperat, amens profectò eſt, nec dignus qui totus ſalvus fiat: Nam quod aſſumtum non eſt, curationis eſt expers: quod autem Deo unitum eſt, hoc quoque ſalutem conſequitur. Hæc Gregorius Nazianzenus, orat. 51. quæ eſt epiſtola prima ad Cledonium.

τὸ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον.

11. De eadem hæreſi ſic loquitur Auguſtinus: Apollinariſtas Apollinaris inſtituit, qui de anima Chri-

Chriſti à Catholica diſſenſerunt, dicentes, ſicut Ariani; Deum Chriſtum carnem ſine anima ſuſcepiſſe. in quæſtione teſtimoniis Evangelicis victi, mentem, quâ rationalis eſt anima hominis, non fuiſſe in anima Chriſti; ſed pro hac ipſum Verbum in ea fuiſſe dixerunt. De ipſa verò ejus carne ſic à recta fide diſſenſiſſe perhibentur, ut dicerent carnem illam & Verbum unius ejuſdemque ſubſtantiæ, contentioſiſſimè aſſeverantes Verbum carnem factum, hoc eſt, Verbi aliquid in carnem fuiſſe converſum atque mutatum; non autem carnem de Mariæ carne ſuſceptam. Hæc Auguſtinus, lib. de hæreſibus.

12. Ejuſdem Apollinaris hæreſes in hunc modum deſcribit Vincentius Lirinenſis: Apollinaris in unitate quidem Trinitatis quaſi conſentire ſe jactitat, & hoc ipſum non plenâ fidei ſanitate, ſed in Domini incarnatione apertâ profeſſione blaſphemat; dicit enim in ipſa Salvatoris noſtri carne, aut animam humanam penitùs non fuiſſe, aut certè talem fuiſſe cui mens & ratio non eſſet. & ipſam Domini carnem, non de ſanctæ Virginis Mariæ carne ſuſceptam, ſed de Cœlo in Virginem deſcendiſſe dicebat: eamque nutabundus ſemper & dubius, modò coæternam Deo Verbo, modò de Verbi divinitate factam prædicabat; nolebat enim in Chriſto duas eſſe ſubſtantias, unam divinam; alteram humanam: unam ex Patre; alteram ex Matre: ſed ipſam Verbi naturam putabat eſſe diſciſſam, quaſi aliud ejus permaneret in Deo; aliud verò verſum fuiſſet in carnem: ut, cùm veritas dicat ex duabus ſubſtantiis unum eſſe Chriſtum; ille contrarius veritati, ex una Chriſti divinitate duas adſerat factas eſſe ſubſtantias. Hæc de Apollinaris inſaniâ Vincentius, libro adverſus profanas novationes.

Nutabundus ſemper & dubius.

13. In eo libro notatu digna eſt Vincentii de Photino & Appollinari hæreſiarchis obſervatio; Fuiſſe illos homines ingenii viribus valentes, & doctrinæ opibus excellentes, & eloquio præpotentes, imò tantos ac tales, quibus nimium citò in plurimis crederetur. Et de Apollinari, loquens; Quid illo, inquit, præſtantius acumine, exercitatione, doctrinâ? quàm multas ille hæreſes multis voluminibus oppreſſerit, quot inimicos fidei confutaverit errores, indicio eſt opus illud triginta non minus librorum nobiliſſimum & maximum, quo inſanas Porphyrii calumnias magnâ probationum mole confudit. Longum eſt univerſa ipſius opera commemorare, quibus profectò ſummis ædificatoribus Eccleſiæ par eſſe potuiſſet, niſi profana illa hæreticæ curioſitatis libidine novum neſcio quod adinveniſſet, quo & cunctos labores ſuos velut cujuſdam lepræ admixtione fœdaret, & committeret, ut doctrina ejus non tam ædificatio, quàm tentatio potiùs Eccleſiaſtica diceretur. Hæc de illo Vincentius Lirinenſis. Et in eandem ſententiam Theophilus Alexandrinus Epiſcopus, libro primo Paſchali: Ceſſent, inquit, Apollinaris diſcipuli ea, quæ contra Eccleſiaſticas regulas eſt loquutus, propter alia ejus ſcripta defendere: licet enim adverſus Arianos, & Eunomianos ſcripſerit, & Origenem alioſque hæreticos ſuâ diſputatione ſubverterit; tamen qui memor eſt illius præcepti, *Non accipies perſonam in judicio*; veritatem ſemper debet diligere, non perſonas, &c.

Hæretici multis laudibus quandoque abundant. Vide ſuprà, de Vitalio. §. 8. & de Priſcilliano, lib. 1. cap. 37. §. 9. & infra, l. 8. cap. 2. §. 2.

Deut. 1: 17.

14. De ejuſdem Appollinaris hæreſi loquens Theodoretus; Ex hac, inquit, radice enata eſt illa pernicies in Eccleſiis, quæ aſſeveravit unam carnis & Divinitatis Chriſti eſſe naturam, quæque Divinitatem unigeniti Dei Filii paſſam eſſe affirmavit: & alia quoque, quæ cùm in populo, tum in ſacerdotibus magnam diſcordiam concitàrunt. Hæc Theodoretus, Eutychianam hæreſin ex Apollinariſmo deductam innuens, lib. 5. hiſt. Eccleſ. cap. 3. Idem quoque, ejuſdem libri capite quarto, ſcribit Apollinarem ab Eccleſiarum gubernatione repulſum, deinceps doctrinam, quam ipſe recens excogitârat, palàm prædicare, & ſe principem ſectæ profiteri cœpiſſe. Simile de *Montano*, hæretico, Cataphrygum Anteſignano, ſcribit Euſebius, lib. 5. hiſt. Eccleſ. 15. *κϛ*. Pagus quidam dicitur eſſe in Myſia Phrygiæ, qui nuncupatur *Ardaban*. ibi ferunt quendam nomine *Montanum*, qui nuper ad fidem venerat, Grato tum Proconſule Aſiæ, primùm inſatiabili quadam animi cupiditate in primatu ambiendo incenſum, ſimulatque aditum Diabolo adverſario ad ſe patefecerat, ſpiritu quodam maligno abrepi [*πνευματοφορηθῆναι*,] & derepente furore & mentis inſaniâ exagitatum bacchari atque mox cœpiſſe garrire, & peregrinas quaſdam voces fundere, &c. En duo horrenda exempla impotentis *Φιλοπρωτείας*! Et quadam non abſimili animi oſtentatione, ad Apollinarem tranſiit *Vitalius*; teſte Sozomeno, lib. 6. cap. 25. *κδ*.

Montanus hæreſiarcha.

Φιλοπρωτεία.

15. Accedo nunc ad ſextam ſpeciem primi generis hæreticorum Χριστομάχων. *Servetus* à Manichæis & Priſcillianiſtis hoc mutuatus, quòd *animam* dixerit *ex Deo ſeu ex Dei ſubſtantia eſſe natam*, de ſuo addidit; *etiam ipſam Chriſti carnem ex Deitate ipſa & ex tribus elementis increatis eſſe factam*: ſicut patet ex Refutatione errorum Serveti, in Opuſculis Calvini, & ex ejuſdem Calvini inſtitutione, lib. 2. cap. 14. Illum autem fuiſſe Manichæorum & Priſcillianiſtarum, quem diximus, de anima errorem, patet ex libro Auguſtini de natura boni adverſus Manichæos cap. 42. & ex commonitorio Oroſii ad Auguſtinum de errore Priſcillianiſtarum & Origeniſtarum, quod inſertum eſt operibus Auguſtini Tom. 6. Iſta etiam Serveti deliramenta tam manifeſtè ſunt abſurda & impia, ut longâ refutatione non egeant, imò retuliſſe refutâſſe ſit: prolixam tamen eorum confutationem inveniet lector apud Calvinum, locis citatis.

Servetus.

CAPUT. II.

Secundum genus hæreticorum Χριστομάχων. quo comprehenduntur illi hæretici, qui veritatem humanæ Chriſti naturæ agnoſcentes, errarunt tamen de ejuſdem naturæ origine.

IN ſecundo genere ſunt illi hæretici, qui, conceſſâ humanæ in Chriſto naturæ veritate, de ejuſdem origine errârunt. Eorum duæ ſunt ſpecies: nam aliorum error fuit de origine carnis Chriſti; aliorum verò de origine animæ Chriſti.

1. *Carpocrates*, cum ſua ſectâ, dicebat; Chriſtum non ex Virgine Mariâ natum, ſed ex ſemine Joſeph hominem tantummodò genitum. *Cerinthus* etiam Chriſtum ex ſemine Joſephi natum propoſuit, hominem illum tantummodò ſine Divinitate contendens. Ejuſque ſucceſſor *Hebion* fuit in eadem hæreſi. ſicut ſcribit Tertull. lib. de præſcriptionib. cap. 48. Irenæus autem, lib. 1. adverſus hæreſes cap. 25. ſcribit; Cerinthum hæreticum diviſiſſe Jeſum à Chriſto, & aſſeruiſſe Jeſum eſſe Joſephi & Mariæ filium, ſimiliter ut reliqui homines, non autem ex Virgine natum: plus autem potuiſſe juſtitiâ & prudentiâ & ſapientiâ præ omnibus: & poſt baptiſmum deſcendiſſe in eum Chriſtum, ab ea principalitate, quæ eſt ſuper omnia, figurâ columbæ, & tunc annunciâſſe incognitum Patrem & virtutes perfeciſſe; in fine autem revolâſſe Chriſtum de Jeſu, & Jeſum paſſum eſſe & reſurrexiſſe; Chriſtum autem impaſſibilem perſeverâſſe exiſtentem ſpiritalem. Hæc ibi. Sic etiam Jeſum à Chriſto ſeparârunt Gnoſtici,

Carpocrates.

Cerinthus.

Hebion.

Gnoſtici. Cap. 1. §. 14. *ſtici*, quamvis non dicerent Jeſum eſſe ex ſemine Joſephi, vel ex Maria Virgine; ut patet ex eodem Irenæo, lib. 1. cap. 34.

Origeniſtæ. 2. De origine animæ Chriſti errârunt *Origeniſtæ.* Unde Theophilus Epiſcopus Alexandrinus de Chriſto ſcribens; Nec carnem, inquit, deduxit de Cœlo; nec animam, quæ priùs ſubſliterat, & ante carnem ejus condita erat, ſuo corpori copulavit: ſicut Origenis nituntur docere diſcipuli. Si enim anima Salvatoris, antequam ille humanum corpus adſumeret, in cœlorum regionibus morabatur, & necdum erat anima illius; impiſſimum eſt dicere, ante corpus eam fuiſſe Domini, agentem aliquid & vigentem, & poſteà in animam illius commutatam. Aliud eſt, ſi poſſunt de Scripturis docere, antequam naſceretur ex Maria, habuiſſe hanc animam Deum Verbum, & ante carnis aſſumtionem animam illius nuncupatam. Quod ſi & auctoritate Scripturarum & ipſâ ſuſcipere ratione coguntur, Chriſtum non habuiſſe animam antequam de Maria naſceretur, in adſumtione enim hominis & anima ejus adſumta eſt, perſpicuè convincuntur, eandem animam & illius & non illius fuiſſe dicentes. Sed ceſſent illi à novorum dogmatum impietate furibundi. Nos ſcripturarum normam ſequentes, totâ cordis audaciâ prædicemus, quòd nec caro illius nec anima fuerint, priuſquam de Maria naſceretur. Nec ante anima in Cœlis ſit commorata, quam ſibi poſtea adjunxerit: nihil enim noſtræ conditionis è Cœlo veniens ſecum Dominus deportavit. Hæc Theophilus Epiſcopus Alexandrinus, libro. 1. Paſchali, interprete Hieronymo.

CAPUT. III.

Tertium genus hæreticorum Χριςομάχων, *In quo genere ſunt errantes de perſona Chriſti, quamvis de humanitatis ejus veritate & origine cum orthodoxis conſentiant.*

SUb hoc tertio genere ſunt quatuor præcipuæ ſpecies.

1. In prima ſpecie ſunt ii, qui divinam perſonam Chriſto competere omnino negârunt: in quo *Theodotus Bizantius.* errore fuit *Theodotus* ille *Bizantias*, qui, poſteaquam pro Chriſti nomine comprehenſus negavit, in Chriſtum blaſphemare non deſtitit. Doctrinam enim introduxit, qua Chriſtum hominem tantummodo diceret, Deum autem illum negaret: ex Spiritu quidem Sancto natum ex Virgine, ſed hominem ſolitarium atque nudum, nulla alia præ cæteris, niſi ſola juſtitiæ auctoritate. *Theodotus alter hæreticus.* Alter poſt hunc *Theodotus hæreticus* erupit, Melchizedecianorum auctor, qui ipſum hominem Chriſtum tantummodo dixit ex Spiritu Sancto ex Virgine Maria conceptum pariter & natum; ſed hunc inferiorem eſſe quàm Melchizedec ſicut de illis ſcripſit Tertull. de præſcr. cap. 53. Eundem po- *Paulus Samoſatenus. Photinus.* ſtea errorem renovarunt *Paulus Samoſatenus* Antiochiæ Epiſcopus, & *Photinus* Syrmii Epiſcopus, Chriſtum hominem ſolitarium atque nudum dicentes; de quibus vide ſuprà, lib. 1. cap. 2. §. 4.

Neſtoriani. 2. In ſecunda ſpecie ſunt *Neſtoriani*, concedentes quidem perſonam divinam; at ab ea humanitatem ſeparantes, & pro una Mediatoris θεανθρώπε perſona duas perſonas introducentes: horum princeps fuit *Neſtorius*, Epiſcopus Conſtantinopolitanus, ob hanc hæreſin abdicatus, decreto Concilii œcumenici tertii. ſicut infrà clarius elucebit.

Hæretici vel Schiſmatici trium capitulorum. 3. In tertia ſpecie ſunt reliquiæ Neſtorianorum, quæ damnatæ ſunt in quinto Concilio œcumenico; & dici poſſunt *hæretici*, vel ſaltem *ſchiſmatici trium capitulorum*; de quibus infrà, lib. 3. cap. 24. & 25.

4. In quarta ſpecie fuerunt *Adoptionarii*, *Eliпandus & Felix*, eorumque ſequaces, impiè aſſerentes; Chriſtum ſecundum carnem eſſe Dei Patris Filium adoptivum. quæ hæreſis damnata eſt in Concilio Francofurtenſi, à ter-centum Epiſcopis, regnante Carolo Magno, anno Domini 794. Nam etſi caro Chriſti non eſt ex Patre, per æternam illam generationem, genita; ille tamen cujus ea eſt caro, genitus eſt per æternam illam generationem. Neque aſſumtione carnis fit duo filii, aut duæ perſonæ; ſed una manet perſona, idemque Filius proprius & naturalis etiam in ſua carne. Neque aſſumſit novam hypoſtaſin, in qua adoptetur; ſed unicus ille naturalis Filius Dei in una illa ſua atque æternâ hypoſtaſi univit ſuæ Deitati aſſumtam humanitatem, ſive humanam naturam. De quo argumento plura dicemus infrà, lib. 6. *Adoptionarii.*

CAPUT. IV.

De quarto genere hæreticorum Χριςομάχων, *quod complectitur eos hæreticos, qui de perſona Chriſti cum Catholicis conſentientes, errârunt tamen de naturarum in una illa perſona unione & proprietatibus: vel etiam de perſona & naturis; ut Acephali.*

SUb hoc genere quinque ſunt præcipuæ ſpecies veterum hæreticorum: Nempe *Eutychiani*, *Acephali*, *Aphthartodocitæ*, *Agnoetæ*, *Monothelitæ.* Et poſteà de hoc dogmate, aliena à veritate docuerunt etiam *Tranſſubſtantiarii*, & *Vbiquetarii.* Ut ſeptem ſint hîc errantium ſpecies.

Eutychiani ab *Eutychete* Archimandrita Conſtantinopolitano denominati ſunt, qui etiam *Dioſcoriei* dicti ſunt, ab ejuſdem hæreſeos propugnatore *Dioſcoro*, Patriarchâ Alexandrino. qui ambo in Concilio Chalcedonenſi Oecumenico quarto damnati ſunt, anno Dom. 451. eò quod unam tantùm in Chriſto naturam poſt incarnationem eſſe pertinaciter contenderent. ſicut pluribus infrà docebimus, cap. 9. hujus libri, & ſequentibus. *Eutychiani.*

2. In ſecunda ſpecie ſunt *Acephali* hæretici, ſic dicti, quòd nullum haberent unum certum caput & auctorem ſuæ hæreſeos, ſicut obſervant Ado Viennenſis, in Chronico, part. 6. ad annum Dom. 458. & Honorius, Auguſtodunenſis Presbyter, lib. de hæreſib hæreſi 82. hi, reſumto Eutychetis errore, quædam etiam à Neſtorio mutuati ſunt, contra orthodoxam fidem in Chalcedonenſi Concilio declaratam. Damnati ſunt in Concilio Conſtantinopolitano, quod præſidente Mennâ, Patriarcha Conſtantinopolitano, celebratum eſt, ann. Dom. 536. imperante Juſtiniano ſeniore. quinam verò hujus hæreſeos principes extiterint, & quemadmodum Patriarchales ſedes attaminaverit, pluribus oſtendetur infrà, lib. 3. *Acephali. Vide lib. 3. cap. 14.*

3. *Aphthartodocitæ* tertiam conſtituunt ſpeciem, de carnis Chriſti infirmitatibus errantes; de quorum origine & hæreſi pluribus dicemus infra, lib. 3. cap. 18. *Aphthartodocitæ.*

4. In quarta ſpecie ſunt *Agnoëtæ*: de quibus etiam dicemus infrà, lib. 3. cap. 19. *Agnoëtæ.*

5. In quinta ſpecie ſunt *Monothelitæ*, qui, cùm duas Chriſti naturas apertè non auderent negare, neque Chalcedonenſi Concilio palàm contradicere, adinveniſſe ſibi viſi ſunt opportunam concordiæ rationem, quâ utramque diſſentien- *Monothelitæ.*

tium

tium partem conciliarent: ut nimirum, admiſſo de duabus naturis Concilii Chalcedonenſis decreto, unicam aſſererent in Chriſto voluntatem, neque duas dici in Chriſto voluntates paterentur. hæc erat perverſa prudentia Cyri Epiſcopi Alexandrini, & Sergii Epiſcopi Conſtantinopolitani, aliorumque hujus hæreſeos fautorum; de quibus infrà prolixius dicemus, libro quinto hujus operis. Damnata eſt hæc hæreſis cum ſuis propugnatoribus & fautoribus, in Concilio Lateranenſi Romano centum & quinque Epiſcoporum, præſide Martino, Epiſcopo Romano hujus nominis primo, anno Dom. 649. & poſtea in alio Concilio Romano centum & viginti-quinque Epiſcoporum, præſide Agathone Papa Romano, anno Dom. 680. & tandem decreto œcumenici Concilii ſexti, Conſtantinopoli celebrati, ann. Dom. 681. quæ omnia clarius (volente Deo) patebunt ex eis, quæ dicentur lib. 5:

Tranſſub-ſtantiarii. 6. In ſexta ſpecie ſunt *Tranſſubſtantiarii*, qui tradunt ac defendunt converſionem ſubſtantialem, id eſt, Tranſſubſtantiationem panis Euchariſtici in corpus Chriſti, & vini Euchariſtici in ſanguinem Chriſti. Adeò ut multiplicent Chriſto corpora; quamvis ipſi Verbo quidem affirment unicum manere Chriſti corpus, & illud unicum corpus integrum & totum ſedere concedant ad dextram Patris in Cœlis. Re ipſa tamen hos ipſos fidei articulos everſum eunt, cùm unum idemque corpus integrum & totum ſimul in m[illegible]is diſcretis locis exſiſtere doceant, & idem [illegible] corpus totum ac integrum ſub ſpeciebus panis & vini contineri: imò totum & integrum Chriſtum ſub panis ſpecie, & ſub quavis ipſius ſpeciei parte: totum item ſub vini ſpecie & ſub ejus partibus exſiſtere & contineri. ſicut legimus in Seſſione 13. Concilii Tridentini. De hujus autem hæreſeos initiis & incrementis, item de ejuſdem abſurditate copioſius dicetur infrà, libro undecimo hujus operis.

Ubiquetarii. 7. In ſeptima ſpecie ſunt *Vbiquetarii* (quos tamen hæreticis non facilè accenſemus.) hi magno cum gemitu & dolore reformatæ Eccleſiæ, errorem Ubiquetatis corporis Chriſti pertinaciter tuentur, & triſte ſchiſma alunt. hi, quamvis diſtinctas naturarum in Chriſto nobiſcum confiteantur proprietates; Ubiquetatis tamen commentum defendunt, quod cum orthodoxa ipſorum confeſſione non bene conciliant. Negant quidem tranſſubſtantiationem; at affirmant ipſum Chriſti corpus adeſſe corporaliter in Cœna, & ab omnibus communicantibus, etiam indignis, ore, & quidem manducando, accipi non ſolùm Sacramentum corporis, ſed ipſum corpus Chriſti quoad ſubſtantiam. & hoc corpus non ſolùm in Cœlo eſſe finitâ & circumſcriptâ quantitate & viſibili ſtaturâ; ſed etiam ubique diffuſum eſſe, & quidem ſecundùm ſuam ſubſtantiam ubicunque eſt Chriſti Divinitas, ibidem eſſe ejus humanitatem. Neque verentur affirmare, ipſa divina attributa carni Chriſti per unionem hypoſtaticam eſſe communicata, adeò ut non ſolùm Chriſtus ſit ubique ſecundùm Deitatem, ſed etiam caro Chriſti ſit ubique, ſive Chriſtus ſecundùm humanitatem: quemadmodum patet ex Chemnitii libro de fundamentis cœnæ Dominicæ, cum Gerardi libro de perſona & officio Chriſti, & Himmelii Syntagmate diſputationum Theologicarum, diſput. 13. quæ eſt de communicatione naturarum, & naturalium tum proprietatum tum operationum in Chriſto, & aliis. De quo errore plura dicemus, Deo donante, infrà, in fine libri undecimi, & in fine libri decimi-quarti hujus operis:

CAPUT. V.

Orthodoxa Antitheſis, compendio metrico propoſita, contra omnes memoratas hæreſes & errores in argumento de myſterio incarnationis.

Non phantaſma caro Chriſti, non eſt animalis:
At nec ſiderea eſt eadem, nec ſpiritualis.
Non eſt ex ipſa Deitate, tribuſve elementis,
Serveti nunquam (proh quæ dementia!) fictis:
Sed vere humana eſt, ex Virgine matre creata.
Corpus habens animamque hominis ratione vigentem,
Virgineo ſed conceptu non anteriorem,
Verus homo, verusque Deus de Virgine Chriſtus,
Perſona inſignis naturis una duabus
Naſcitur, Immanuel, Deus incarnatus, ut idem
Sit quod erat, fiat quod non erat, & ſit utrumque.
Virgo beata Deum peperit: Deus eſt homo natus.
Et naturarum Chriſto ſervantur in uno
Inconfuſarum diſtinctæ proprietates.
Infirmam aſſumſit noſtraque per omnia carnem,
Peccato excepto, ſimilem; vereque dolores
Senſit; opuſque habuit requie, potuque ciboque.
Verè eſt triſtatus, veréque eſt mortuus. animam
Non potuit putredo tamen corrumpere carnem.
Devictâ de morte redux, non ille dolorem
Eſuriemve pati potuit, nec vulnere lædi:
Sed nullius egens, animos ut diſcipulorum
Firmaret, cunctis piſcem ſpectantibus edit.
Utque duæ ſunt naturæ: ſic bina voluntas
Unius Chriſti, nec non operatio bina.
Ex homine atque Deo non eſt eſſentia miſta:
Sic neque ſunt actus miſti; neque miſta voluntas.
Non una aut ſimplex; ſed vere eſt actio duplex, *Vide Joan. Damaſc. lib. 3. orthod. fidei, cap. 14.*
Principio à gemino quæ dicta Theandrica priſcis.
Chriſtum hominem Deus ipſe ſuum Jordanis ad undas,
Proclamat natum, ſanctique in vertice montis:
Hunc illi non Patris adoptio fecit honorem;
Sed naturalis proprius Patris omnipotentis
Filius omnipotens aſſumtâ in carne perennat.
Eſt homo jam proprius naturaliſque Tonantis
Filius: hoc naturarum dat hypoſtaſis una.
Sacramenta ſui dans corporis atque cruoris,
Illa ſuum Chriſtus corpus vocat atque cruorem,
In Sacramentis conſueto more loquendi. **. Naturæ mutationem excludimus ſubſtantialem, & tranſſubſtantiationem: non autem illam naturæ mutationem accidentalem, de qua vide lib. 11. cap. 4.*
*At * naturarum non ſit mutatio, Chriſtus*
Ut ſibi triticeo formet de ſemine corpus,
Aut uvæ fiat de ſanguine ſanguis Jeſu.
Nec panis vinique fugit ſubſtantia, ſolæ
Ut maneant ſpecies, & concludatur iniquis
Salvificum corpus ſpeciis. Nec ubique, nec uno
Tempore diu locis in pluribus eſt caro Chriſti.
Sicut erat, cùm prima daret myſteria cœnæ:
Sic, poſtquam, tumuli calcatâ mole, revixit,
Vere unum, humanum, finitum corpus Jeſu,
Humanâ mole, organicum, ſpacio ſimul uni
Commenſuratum manet, æternumque manebit.
Noſtra cui Dominus conformia corpora reddet.
Gloria naturam non aufert. addit honorem.

Gregorius Theologus, in gnomis.

Νήπιος, ὅστις ἄνακτα Θεοῦ Λόγον ἄιεν ἐόντα
'Ου σέβετ' ἰσοθέως πατρὸς ἐπουρανίου.
Νήπιος, ὅστις ἄνακτα Λόγον, βρότον ἔνθα Φανέντα,
'Ου σέβετ' ἰσοθέως οὐρανίοιο Λόγου.
Τέμνει δ' ἡ μεγάλοιο πατρὸς Λόγον, ἠὲ Λόγοιο
Μορφὴν ἀνδρομένην, καὶ πάχος ἡμέτερον.

id eſt:

Inſanit Regi divinum quiſquis bonorem
Non tribuit Verbo cum Genitore parem.
Inſanit, Verbo incarnato quiſquis eundem
Denegat, atherio qui tribuendus bonos.
A Patre vel magno Verbum disjungit, ab ipſo
Humanum Verbo diſſociatve latum.

CAPUT. VI.

Duodecim capitula ſeu anathematiſmi Cyrilli, à Synodo tertia œcumenica Epheſinâ approbati, cum hiſtorica præfatiuncula.

QUia Neſtorius, Epiſcopus Conſtantinopolitanus negavit, beatam Virginem Mariam dicendam eſſe Deiparam. [θεοτόκον.] Multi ex populo & clero, & penè omnia monaſteria & Archimandritæ Conſtantinopolitani abſtinuerunt à communione; noluerunt enim cum eo amplius communionem habere qui ſic ſentiret: eidemque errori reſtiterunt Epiſcopi aliarum provinciarum, imprimis verò ſtrenuus ille veritatis propugnator *Cyrillus*, Epiſcopus Alexandrinus, qui ea de re ad ipſum Neſtorium literas ſcripſit hortatorias, & alios etiam Epiſcopos ad veritatis defenſionem literis ſuis exſtimulavit. Nam cùm amicis hortamentis, & perſpicuis pro veritate argumentis, apud pertinacem Neſtorium nihil proficeret, ſed è contrario Neſtorius, miſſis ad Cœleſtinum Epiſcopum Romanum literis, Occidentales Epiſcopos in ſuam ſententiam pertrahere niteretur, ſcripſit de ea re totâ Cyrillus ad Cœleſtinum Epiſcopum Romanum, ad Joannem Epiſcopum Antiochenum, ad Juvenalem Epiſcopum Hieroſolymitanum, ad Acacium Epiſcopum Berœenſem; qui omnes Cyrillo conſenſerunt: & Cœleſtinus quidem & Cyrillus, convocatis Synodis, Romanâ & Alexandrinâ, miſerunt à ſua quiſque Synodo literas de excommunicatione ad Neſtorium, eum à communione Chriſtianorum & ab officio Epiſcopali alienum declarantes, niſi abjecto errore orthodoxam fidem à Cyrillo defenſam palàm profiteretur. Ad finem verò epiſtolæ à Cyrillo & Synodo Alexandrinâ ad Neſtorium miſſæ, ponuntur hæc duodecim capitula, ſive anathemariſmi, ex mente Cyrilli & Concilii Alexandrini, quæ etiam capitula poſteà approbata & recepta ſunt in Concilio Oecumenico tertio, quod ob hanc controverſiam celebratum eſt Epheſi; imperante Theodoſio juniore Auguſto, Arcadii filio: cui Concilio præſedit Cyrillus. aderant cum eo Epiſcopi circiter ducenti, eorumque decreto ſynodico hæreticus pronunciatus & exauctoratus eſt Neſtorius, anno Dom. 431. Joannes quidem Antiochenus aliquandiu Neſtorium tueri conatus, ſe oppoſuit Cyrillo; ſed poſtea miſſo Alexandriam Paulo Epiſcopo Emiſeno, pacem cum Cyrillo fecit: & Neſtorii abdicationem & Synodi decreta approbavit. Neſtorium autem Imperator Oaſim oppidum in Lybiæ deſertis deportari juſſit; ſuffecto in ejus locum Maximiano, in Epiſcopatu Conſtantinopolitano. Hæc omnia ex tom. 2 Concil. & Socrat. lib. 7.

α. Εἴ τις οὐχ' ὁμολογεῖ Θεὸν εἶναι κατ' ἀλήθειαν τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ διὰ τοῦτο θεοτόκον τὴν ἁγίαν παρθένον, γεγέννηκε γὰρ σαρκικῶς, σάρκα γεγονότα τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον· ἀνάθεμα ἔςω.

β. Εἴ τις οὐχ' ὁμολογεῖ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἡνῶσθαι τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς Λόγον. ἕνα τε εἶναι Χριστὸν, μετὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς, τὸν αὐτὸν δηλονότι Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, ἀνάθεμα ἔστω.

Vide lib. 3. cap. 21. §. 4. 19. 41. 42.

γ. Εἴ τις ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ διαιρεῖ τὰς ὑποστάσεις μετὰ τὴν ἕνωσιν, μόνῃ συνάπτων αὐτὰς συναφείᾳ τῇ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἤγουν αὐθεντίᾳ, ἢ δυναστείᾳ, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον συνόδῳ τῇ καθ' ἕνωσιν φυσικὴν, ἀνάθεμα ἔστω.

δ. Εἴ τις προσώποις δυσὶν, ἤγουν ὑποστάσεσι, τάς τε ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς καὶ Ἀποστολικοῖς συγγράμμασι διανέμει φωνὰς, ἢ ἐπὶ Χριστῷ παρὰ τῶν ἁγίων λεγομένας, ἢ παρ' αὐτοῦ περὶ ἑαυτοῦ. καὶ τὰς μὲν ὡς ἀνθρώπῳ παρὰ τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ Λόγον ἰδικῶς νοουμένῳ προσάπτει. τὰς δὲ ὡς θεοπρεπεῖς μόνῳ τῷ ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγῳ. ἀνάθεμα ἔστω.

ε. Εἴ τις τολμᾷ λέγειν, θεοφόρον ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον θεὸν εἶναι κατ' ἀλήθειαν, ὡς Υἱὸν ἕνα καὶ φύσει καθὸ γέγονε σὰρξ ὁ λόγος, καὶ κεκοινώνηκε παραπλησίως ἡμῖν αἵματος καὶ σαρκὸς, ἀνάθεμα ἔστω.

ς. Εἴ τις τολμᾷ λέγειν, θεὸν ἢ δεσπότην εἶναι τοῦ Χριστοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγον, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖ Θεὸν ὁμοῦ τε καὶ ἄνθρωπον ὡς γεγονότος σαρκὸς τοῦ λόγου κατὰ τὰς γραφὰς, ἀνάθεμα ἔστω.

ζ. Εἴ τις φησὶν, ὡς ἄνθρωπον ἐνηργῆσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ λόγου τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν τοῦ μονογενοῦς εὐδοξίαν περιῆφθαι ὡς ἕτερον παρ' αὐτὸν ὑπάρχοντα [aliter legitur, ἐξουσίαν περιῆφθαι ὡς ἑτέρῳ παρ' αὐτὸν ὑπάρχοντι] ἀνάθεμα ἔστω.

η. Εἴ τις τολμήσει [al. τολμᾷ] λέγειν, τὸν ἀναληφθέντα ἄνθρωπον συμπροσκυνεῖσθαι δεῖν τῷ Θεῷ Λόγῳ, καὶ συνδοξάζεσθαι, καὶ συγχρηματίζειν [illegible], [al. θεῷ] ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ. τὸ γὰρ Σὺν [illegible] προστιθέμενον, τοῦτο νοεῖν ἀναγκάζει, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον μιᾷ προσκυνήσει τιμᾷ τὸν Ἐμμανουὴλ, καὶ μίαν αὐτῷ τὴν δοξολογίαν ἀναπέμπει, καθὸ γέγονε σὰρξ ὁ λόγος· ἀνάθεμα ἔστω. Vide lib. 7. cap. 3.

θ. Εἴ τις φησὶ τὸν ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν δεδοξάσθαι παρὰ τοῦ πνεύματος ὡς ἀλλοτρίᾳ δυνάμει τῇ δι' αὐτοῦ χρώμενον, καὶ παρ' αὐτοῦ λαβόντα τὸ ἐνεργεῖν δύνασθαι κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων, καὶ τὸ πληροῦν εἰς ἀνθρώπους τὰς θεοσημείας, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἴδιον αὐτοῦ τὸ πνεῦμα, φησὶ, δι' οὗ καὶ ἐνήργηκε τὰς θεοσημείας· ἀνάθεμα ἔστω.

ι. Ἀρχιερέα καὶ Ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν γεγενῆσθαι Χριστὸν ἡ θεία λέγει γραφὴ, προσενηνοχέναι ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν εἰς ὀσμὴν εὐωδίας τῷ θεῷ καὶ πατρί. εἴ τις τοίνυν ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον ἡμῶν γεγενῆσθαι φησὶν, οὐκ αὐτὸν τὸν ἐκ θεοῦ λόγον ὅτε γέγονε σὰρξ καὶ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος. ἀλλ' ὡς ἕτερον παρ' αὐτὸν ἰδικῶς ἄνθρωπον ἐκ γυναικός. ἢ εἴ τις λέγει καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσενεγκεῖν αὐτὸν τὴν προσφορὰν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ὑπὲρ μόνων ἡμῶν. οὐ γὰρ ἂν ἐδεήθη προσφορᾶς ὁ μὴ εἰδὼς ἁμαρτίαν. ἀνάθεμα ἔστω. Vide lib. 1. cap. 19. §. 4.

ια. Εἴ τις οὐχ' ὁμολογεῖ τὴν τοῦ κυρίου σάρκα ζωοποιὸν εἶναι, καὶ ἰδίαν αὐτοῦ τοῦ ἐκ θεοῦ πατρὸς λόγου. ἀλλ' ὡς ἑτέρου τινὸς παρ' αὐτὸν, συνημμένου μὲν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἤγουν ὡς μόνην θείαν ἐνοίκησιν [al. οἰκείωσιν] ἐσχηκότος, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ζωοποιὸν, ὡς ἔφημεν. ὅτι γέγονεν ἰδία τοῦ λόγου τοῦ τὰ πάντα ζωογονεῖν ἰσχύοντος. ἀνάθεμα ἔστω.

ιβ. Εἴ τις οὐχ' ὁμολογεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον παθόντα σαρκὶ, καὶ ἐσταυρωμένον σαρκὶ, καὶ θανάτου γευσάμενον σαρκὶ, γεγονότα τε πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν, καθὸ ζωή τε ἐστι καὶ ζωοποιὸς ὁ Θεός. ἀνάθεμα ἔστω.

id eſt:

1. Si quis non confitetur Immanuelem verum Deum eſſe, & ob id ſanctam Virginem Deiparam; (genuit enim illa incarnatum Dei Verbum ſecundum carnem.) anathema ſit.

2. Si quis non confitetur, Dei Patris Verbum carni ſecundùm hypoſtaſin unitum, & unum tantùm unà cum ſua carne eſſe Chriſtum, eundem nimirum Deum ſimul & hominem; anathema ſit.

3. Si

3. Si quis in uno Chriſto poſt unionem dividit hypoſtaſes, eâ duntaxat conjunctione eaſdem inter ſe nectit, quæ eſt ſecundùm dignitatem vel anctoritatem, vel poteſtatem, & non eâ potiùs, quæ eſt ſecundùm naturalem unionem; anathema ſit.

4. Si quis duabus perſonis vel hypoſtaſibus eas voces attribuit, quæ in Enangelicis & Apoſtolicis ſcripturis paſſim occurrunt, quæque à ſanctis de Chriſto, aut ab ipſo quoque Chriſto de ſeipſo, dictæ ſunt, & alias quidem homini ſeorſum à Dei verbo conſiderato adſcribit; alias verò tanquam in divinam Majeſtatem convenientes, ſoli Verbo quod ex Deo Patre eſt, accommodat; anathema ſit.

5. Si quis dicere audet, Chriſtum non eſſe verum Deum, ſed hominem tantùm Deiferum; utpote unam naturalemque Filium; quatenus nimirum Verbum caro factum, carni & ſanguini perinde ac nos communicavit; anathema ſit.

Vide lib. 1. *cap.* 29. §. 2. *& lib.* 2. *cap.* 7. §. 2.

6. Si quis Dei Patris Verbum, Chriſti Deum vel Dominum eſſe dixerit; neque poſt Verbum ſecundùm Scripturas incarnatum, unum eundemque Deum ſimul & hominem eſſe confeſſus fuerit; anathema ſit.

7. Si quis Jeſum Chriſtum hominem tantùm divini Verbi vi actum eſſe dixerit: aut illuſtrem illam Unigeniti gloriam illi ipſi homini, veluti alteri cuipiam ab ipſo Verbo, advenisſe commentus fuerit; anathema ſit.

De una adoratione Immanuelis, vide plura, lib. 7. *cap.* 3.

8. Si quis hominem aſſumtum, unà cum ipſo Dei Verbo adorandum, unà cum illo glorificandum, unà cum illo, tanquam alterum in altero exſiſtentem, Deum appellandum eſſe dicere auſus fuerit: (hunc enim intellectum particula, *Cum*, adjecta, perpetuò & neceſſario afferre conſuevit) & non unâ potiùs adoratione Immanuelem honorat, unamque illi glorificationem attribuit, quatenus Verbum factum eſt caro; anathema ſit.

9. Si quis unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum à Spiritu Sancto, tanquam virtute à ſe alienâ, glorificatum dixerit: efficaciamque, quâ contra immundos ſpiritus uteretur, & divina inter homines miracula operaretur, ab ipſo eodem accepiſſe prædicaverit; & non proprium naturalemque illius eſſe Spiritum, per quem divina ſigna edidit; anathema ſit.

Hebr. 3:1. *Epheſ.* 5:2.

10. Chriſtum Jeſum noſtræ confeſſionis Pontificem & Apoſtolum exſtitiſſe, eundemque ſemetipſum pro nobis in odorem ſuavitatis Deo & Patri obtuliſſe, divina Scriptura commemorat. Si quis ergo dixerit, Pontificem & Apoſtolum noſtrum non eſſe ipſum Dei Verbum, poſteaquam caro & homo nobis ſimilis factum eſt: ſed hominem illum, qui ex muliere natus eſt, quaſi alterum quempiam ab ipſo diverſum: aut ſi quis Chriſtum pro ſe ipſo quoque, & non potiùs pro nobis ſolis ſacrificium obtuliſſe affirmaverit; (neque enim is oblatione opus habebat, qui nullum peccatum commiſerat:) anathema ſit.

11. Si quis ipſam Domini carnem vivificam, ipſiuſque Verbi quod ex Patre eſt, propriam eſſe negaverit: ſed alterius cujuſpiam ipſi Verbo ſecundùm dignitatem tantùm conjuncti, aut divinam tantùm inhabitationem ſortiti, eſſe dixerit: neque verò potiùs vivificam confeſſus fuerit, ut modò meminimus, eò quòd Verbi, quod omnia vivificat, facta ſit propria; anathema ſit.

12. Si quis non confitetur, Dei Verbum ſecundùm carnem paſſum, ſecundùm carnem crucifixum, mortemque ſecundùm carnem guſtâſſe, & primogenitum tandem ex mortuis factum eſſe, quatenus videlicet vita eſt, & vivificum ut Deus, anathema ſit.

Caput. VII.

Exegeſis quorundam capitulorum Cyrilli, adjectis quibuſdam aliorum Patrum ſententiis orthodoxis.

Nota in ſextum capitulum Cyrilli.

Intelligendum eſt illud capitulum contra Neſtorianam perſonarum pluralitatem; non autem contra pluralitatem relationum in diverſis naturis fundatarum, & uni eidemque perſonæ Chriſti convenientium. Nam unus idemque Chriſtus ſecundùm formam Dei manet ſemper æqualis: at ſecundùm formam ſervi quam aſſumſit, nunquam eſt æqualis Patri; ſed ſemper eſt minor Patre, & minor ſeipſo. Vide ſuprà, lib. 1. cap. 29. §. 2.

2. Brevis expoſitio decimi capituli ex ipſius Cyrilli Alexandrini Apologiâ ad Epiſcopos Orientales.

Πίστευσον, ὅτι καίτοι Θεὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων, καὶ ἐν μορφῇ τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς οὐχ᾽ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· ἀλλ᾽ ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών· εἰ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, ἔλαβε δὲ καὶ δούλου μορφὴν, πῶς ἡγήσεται μικρὸν, καὶ τοῖς τῆς οἰκονομίας λόγοις ἀνάρμοστον, τὸ χρηματίσαι καὶ ἀπόστολος, καὶ ἀρχιερεύς; καὶ ὁ τῆς καθ᾽ ἡμᾶς ἀνθρωπότητος τὸ μέτρον οὐκ ἀτιμάσας, πῶς ἂν ἀπόβλητα ποιήσαι τὰ ἀνθρώπινα; ——— Ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, κεχρημάτικε καὶ ἀρχιερεύς· οὐχ ὡς μείζονι Θεῷ προσκομίζων τὴν ἱερουργίαν· ἀλλ᾽ ἑαυτῷ τε, καὶ τῷ πατρὶ τῆς πίστεως ἡμῶν τὴν ὁμολογίαν πραγματευόμενος. ἐρυθριᾷς ἀκούων, ὅτι κεχρημάτικεν ἱερεὺς διὰ τὸ ἀνθρώπινον; εἶτα πῶς οὐ τεθαύμακας, ὅτι μὴ κατὰ τὸ τῶν ἱερέων ἔθος ἑτέρῳ * ποιῆται τῆς ἱερουργίας τὸν τρόπον, ἑαυτῷ δὲ μᾶλλον, ὡς ἔφην, καὶ τῷ πατρί; ὅταν εἴπῃς, οὐκ ἄξιον εἶναι τοῦ Θεοῦ τὸ ἱερουργεῖν, σύμφημι κἀγώ· ἀλλ᾽ εἰ μόνος ἦν, καὶ δίχα σαρκὸς ὁ λόγος, ἔφης ἂν ὀρθῶς· ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, ὅρα καὶ ἱερουργοῦντα διὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ἐν τοῖς ὑπὲρ κτίσιν ἀξιώμασιν, ὡς Θεόν· συνεδρεύει γὰρ τῷ Θεῷ, καὶ πατρί. ὁρᾷς τοίνυν ἱερατεύοντα μὲν αὐτὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, συνεδρεύοντα δὲ, ὡς Θεόν. τί γάρ φησιν ὁ μακάριος Παῦλος; τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλοσύνης ἐν τοῖς ὑψηλοῖς. εἰδότες τοίνυν, ὅτι Θεὸς ὢν, γέγονεν ἄνθρωπος· ἔστι δὲ εἷς, καὶ ὁ αὐτὸς υἱός, αὐτῷ πάντα προσνεμοῦμεν, ὡς ἑνί. καὶ τοὺς τῆς οἰκονομίας οὐκ * ἐννοήσομεν τρόπους, τὴν τῶν ἐννοιῶν δύναμιν εὐτέχνως, καὶ ἐμφρόνως ἀεὶ * περιτρέποντες εἰς τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ.

* ποιῶνται.

* ἀγνοήσωμεν.

* ἀδιασπάστως, ἢ ἀδιαλείπτως.

id eſt:

Philip. 2: 6. 7.

Crede quòd, quamvis Deus ſecundùm naturam eſſet, & in forma Patris Filius, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, attamen ſeipſum exinanivit, formam ſervi aſſumens. Si autem factus eſt homo, aſſumſit autem & ſervi formam; quomodo cenſebit parum, & diſpenſationis rationibus incongruum, appellari & eſſe Apoſtolum & Pontificem? & qui menſuram humanitatis noſtræ non dedignatus eſt, quomodo repudianda duceret humana? ——— quando autem factus eſt homo, vacatus eſt etiam Pontifex; non quòd tanquam majori Deo offerret ſacrificium, ſed quòd ſibiipſi & Patri fidei noſtræ confeſſionem procuraret. Audiens quod dictus eſt ſacerdos propter humanitatem, erubeſcis? Deinde,

Vide lib. 1. *cap.* 19. *& cap.* 29.

inde, quomodo non admiratus es, quod non ſecundùm ſacerdotum morem, alteri detulerit ſacrificii modum; ſed ſibipſi potiùs & Patri, ut dixi: quando dicis, indignum eſſe Deo ut ſacrificet, adſtipulor & ego. Sed ſi ſolum eſſet, & abſque carne Verbum, rectè diceres: at verò, quia factum eſt caro, vide & ſacrificantem propter humanitatem; & in dignitatibus ultra creaturam, ſicut Deum: conſidet enim cum Deo & Patre. Itaque vide ipſum ſacrificantem, ſecundùm humanitatem; conſidentem autem, ut Deum. quid enim dicit B. Paulus? Talem habemus Pontificem, qui conſedit in dextera throni magnitudi-
Hebr. 1:3. nis in excelſis. Scientes igitur quòd factus eſt
& 7:26. homo, cùm Deus eſſet, (eſt autem unus & idem Filius) illi omnia tribuemus ut uni; & diſpenſationis modos non ignorabimus, cogitationis vim ſemper providè & ſapienter ad obedientiam ejus convertentes.

3. *Item ex ejuſdem Cyrilli apologiâ ad Theodoretum, pro eodem Capitulo ſive Anathematiſmo.*

Δέδιας, εἰπέ μοι, τῆς ἱερωσύνης τὸν τρόπον τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ; ἀνάρμοσον εἶναι φὴς τῷ Θεῷ λόγῳ τὸ ἱερουργεῖν ἀνθρωπίνως διὰ τὴν οἰκονομίαν; οὐκ οὖν ἄφελε τὸ προσωπεῖον, ἀρνοῦ μὴ ὑπεσαλμένως τοῦ λόγου τὴν ἐνανθρώπησιν, δι' ἣν ὠνόμασται ἀρχιερεύς. ἆρα θύοντα βλέπεις, ὡς ἑτέρῳ Θεῷ καὶ προύχοντι Θεῷ τῷ πατρί; —— ὅρα δὲ καὶ ἑτέρως ὄντα Θεὸν, κἂν εἰ ἀνθρωπίνως ἱερᾶσθαι λέγοιτο διὰ τὴν οἰκονομίαν, συνεδρεύει γὰρ τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, καὶ ἐν τοῖς ἀνωτάτω θώκοις ὁρᾶται διαπρεπής. θορυβεῖ σε τὸ ἀνθρώπινον; οὐκ ἀπαλλάττει δειμάτων τὸ θεοπρεπές; οὐκ ἀνέχῃ δι' αὐτῶν ἰδεῖν τῶν πραγμάτων, Θεόν τε ὁμοῦ, καὶ ἄνθρωπον ὄντα τὸν Ἐμμανουήλ.

id eſt:

Dic mihi, metuis Pontificii modum Salvatoris omnium noſtrûm Jeſu Chriſti? incongruum eſſe dicis Deo Verbo, humanè ſacrificium miniſtrare propter diſpenſationem? Ergo aufer perſonam, nega haud diſſimilanter inhumanationem Verbi, propter quam nominatum eſt etiam Pontifex. Numquid Patri, ſacrificantem vides tanquam alteri Deo & potiori Deo? —— Contemplare verò etiam aliter exſiſtentem Deum, licet dicatur humanè ſacerdotio fungi propter diſpenſationem. Adſidet enim Deo & Patri, & in ſublimibus ſedibus decorus apparet. Turbat te quod eſt humanum? quod eſt Deum decens, à terroribus non abſolvit? Non pateris ipſis videre rebus Deum ſimul & hominem exſiſtentem Immanuelem.

4. *In eandem ſententiam Auguſtinus, lib. 1. de Trinitate, cap. 7.*

Si ergo ita accepta eſt forma ſervi; ut non amitteretur formâ Dei, cum & in forma ſervi & in forma Dei idem ipſe ſit Filius unigenitus Dei Patris; in forma Dei, æqualis Patri; in forma ſervi Mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus; quis non intelligat, quòd in forma Dei
Vide lib. 1. etiam ipſe ſeipſo major eſt; in forma autem ſervi
cap. 15. ſeipſo minor eſt. Non itaque immeritò Scriptura utrumque dicit, & æqualem Patri Filium, & Patrem majorem Filio. Illud enim propter formam Dei; hoc autem propter formam ſervi, ſine ulla confuſione intelligitur. Hæc Auguſtinus.

5. *Item Vigilius lib. 1. contra Eutychen.*

Dominus Jeſus Chriſtus oſtendat noſtri generis naturam non fuiſſe conſumtam, veraciter ſe Filium hominis dicit; ſecundùm quam etiam Patrem interpellat pro nobis, juxta Joannis Apoſtoli verba dicentis; *Si peccaverimus, apud Patrem Advocatum habemus Jeſum, ipſe interpellat pro* 1 Ioan. 2:
peccatis noſtris. Dicite ergo, ô Doctores egre- 1.
gii, cùm Patrem hodie Filius interpellat, ſecundùm Deitatem ſuam; an ſecundùm diſpenſationem humanitatis poſtulat; ſed quantum perfidiæ veſtræ intentio monſtrat, qui perimentes humanam naturam, ſolam adſeritis eſſe divinam, ſecundùm Deitatem interpellat, ſecundùm Deitatem advocati officio fungitur, ſecundùm Deitatem ſacerdotis miniſterium implet, ſecundùm Deitatem etiam in noviſſimo Patri ſubjectus erit, quando eidem Filio omnia ſubjecta fuerint. Olim operiebamur, diutiùs præſtolati ſumus, unde erroris veſtri rivulus originem trahat, & quo diſcurſum faciat; tandem reperimus Eutychianam amariſſimam hæreſin, ex Apollinaris amariſſimo fonte derivatam, uſque ad cœnulentam Arii voraginem turbidis ferri meatibus; quibus in tantum perfidiæ copula jungitur, ut omnia ad Divinitatis contumeliam referat, quæ Chriſtus ſecundùm diſpenſationem carnis aut loquutus eſt, aut peregit. Dum unam tantummodo, Divinitatis, contendunt eſſe naturam. Hæc Vigilius.

6. *Joannes Epiſcopus Antiochenus ſcripſit ad Neſtorium Epiſcopum Conſtantinopolitanum, eumque hortatus eſt, ut non recuſaret dicere, cum ſanctis Patribus, Mariam Virginem eſſe Θεοτόκον, & inter alia hoc utitur argumento.*

Καὶ μάτην ἡμεῖς, ὡς ἔοικε, δῆθεν ἀκριβείας περιττῆς ἕνεκα πρὸς αἱρετικὴν κακοδοξίαν μόνον βλεπούσης, τὰς συνειδήσεις τῶν ἀδελφῶν εἰς οὐδὲν δέον πληττομένας περιορῶμεν, ὄνομα παραιτούμενοι, οὗ τὴν διάνοιαν εὖ καὶ καλῶς παραδεχόμεθα. εἰ γὰρ τὸ ἐξ αὐτοῦ σημαινόμενον μὴ παραδεχόμεθα, λείπεται περὶ πολλὰ ἡμᾶς διασφάλλεσθαι, μᾶλλον δὲ κινδυνεύειν περὶ τὴν ἄρρητον οἰκονομίαν τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

id eſt:

Sanè, dum ſupervacaneâ quadam ad vanas hæreticorum opiniones ſolùm ſpectante curioſitate incitati, nomen, cujus ſententiam rectè tenemus, pertinaciter reſpuimus; aliud nihil, ut videtur, facimus, quàm quòd fratrum noſtrorum conſcientias, & temere, & abſque ulla utilitate graviter offendimus, planéque contemnimus. Etenim ſi id, quod nominis ſignificatione offertur, non recipimus, reſtat, ut in graviſſimum errorem prolabamur. Imò verò, ut circa inexplicabilem illam Unigeniti Filii Dei œconomiam periculoſiſſimè verſemur. Hæc & plura in eandem ſententiam inveniet lector in illa epiſtola Joannis ad Neſtorium, quæ inſerta eſt primæ parti Concilii Epheſini. In quo Concilio Neſtorius damnatus atque exauctoratus eſt propter hæreſin, quâ duas Chriſti perſonas eſſe impiè aſſeverabat, neque beatam Virginem Mariam Deiparam dici paſſus eſt.

7. *Socrates, Hiſtor. Eccleſiaſt. lib. 7. cap. 33.*

Μετὰ δὲ τὴν Νεστορίου καθαίρεσιν, δεινὴ ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει ταραχὴ, κατὰ τὰς ἐκκλησίας ἐγένε-

ἐγένετο· διῃρέθη γὰρ ὁ λαὸς, διὰ τὴν, ὡς Φθάσας εἶπον, ψυχρολογίαν αὐτοῦ, κοινῇ μὲν τοὶ ψήφῳ, πάντες οἱ κληρικοὶ αὐτὸν ἀνεθεμάτισαν. οὕτω γὰρ οἱ χριστιανοὶ καλεῖν εἰώθαμεν τὴν κατὰ τοῦ βλασφήμου ψῆφον, ὅταν αὐτὴν ὥσπερ ἐν στήλῃ ἀναστήσαντες Φανερὰν τοῖς ἅπασι καταστήσωμεν.

id eſt :

Poſt abdicatum Neſtorium gravis tumultus in Eccleſia Conſtantinopolitana excitatus fuit : quippe populus propter inanem & ſtultam (uti ſuprà dixi) Neſtorii doctrinam diviſus eſt. Clerici autem communibus ſuffragiis illi anathema (ſic enim nos Chriſtiani ſententiam, contra alicujus blaſphemiæ autorem pronunciatam, ſolemus appellare, quando eam perinde notam omnibus facimus, ac ſi in columella inciſâ in loco publico collocaretur) palàm denunciârunt. Hæc ille. *Anathema.*

8. *Vincentius Lirinenſis, in ſuo Commonitorio adverſus profanas novationes, cap.* 19. *quod triennio fere poſt tertium œcumenicum Concilium, præſide Cyrillo, Epheſi celebratum, ſe ſcripſiſſe teſtatur.*

In Deo una ſubſtantia ; ſed tres perſonæ : in Chriſto duæ ſubſtantiæ, ſed una perſona : in Trinitate alius atque alius ; non aliud, atque aliud : In Salvatore aliud atque aliud, non alius atque alius. Quomodo in Trinitate alius atque alius, non aliud atque aliud? Quia ſcilicet alia eſt perſona Patris, alia Filii, alia Spiritûs Sancti : ſed tamen Patris & Filii & Spiritûs Sancti non alia & alia, ſed una eademque natura. Quomodo in Salvatore aliud atque aliud ; non alius atque alius? quia videlicet altera ſubſtantia Divinitatis, altera humanitatis : ſed tamen Deitas & humanitas non alter & alter ; ſed unus idemque Chriſtus, unus idemque Filius Dei, & unius ejuſdemque Chriſti & Filii Dei una eademque perſona. Sicut in homine aliud caro, & aliud anima, ſed unus idemque homo anima & caro. In Petro vel Paulo aliud anima, aliud caro : nec tamen duo Petri caro & anima, aut alter Paulus anima, & alter caro ; ſed unus idemque Petrus, unus idemque Paulus ex duplici diverſâque ſubſiſtens animi corporiſque naturâ. Ita igitur in uno eodemque Chriſto duæ ſubſtantiæ ſunt ; ſed una divina, altera humana : una ex Patre Deo, altera ex matre Virgine : una coæterna & æqualis Patri ; altera ex tempore & minor Patre : una conſubſtantialis Patri ; altera conſubſtantialis matri : unus tamen idemque Chriſtus in utraque ſubſtantiâ. Non ergo alter Chriſtus Deus, alter homo : non alter increatus, alter creatus : non alter impaſſibilis, alter paſſibilis : non alter æqualis Patri, alter minor Patre : non alter ex Patre, alter ex Matre ; ſed unus idemque Chriſtus Deus & homo : idem non creatus & creatus : idem incommutabilis & impaſſibilis : idem commutatus & paſſus : idem Patri & æqualis & minor : idem ex Patre ante ſecula genitus : idem in ſeculo ex matre generatus : perfectus Deus, perfectus homo : In Deo ſumma Divinitas, in homine plena humanitas : plena, inquam, humanitas, quippe quæ animam ſimul habeat & carnem, ſed carnem veram noſtram, maternam : animam verò intellectu præditam, mente ac ratione pollentem. Eſt ergo in Chriſto Verbum, anima, caro ; ſed hoc totum unus eſt Chriſtus, unus Filius Dei, & unus Salvator ac Redemtor noſter. Unus autem non corruptibili neſcio quâ Divinitatis & humanitatis confuſione, ſed integrâ & ſingulari quadam unitate perſonæ : neque enim illa conjunctio alterum in alterum convertit atque mutavit ; qui eſt error proprius Arianorum ; *Alius, aliud. Vide lib.* 1. *cap.* 33. §. 23.

ſed ita in unum potiùs utrumque compegit, ut, manente ſemper in Chriſto ſingularitate unius ejuſdemque perſonæ, in æternum quoque permaneat proprietas uniuſcujuſque naturæ : quo ſcilicet nec unquam Deus corpus eſſe incipiat, nec aliquando corpus, corpus eſſe deſiſtat, quod etiam humanæ conditionis demonſtratur exemplo. Neque enim in præſenti tantùm, ſed in futuro quoque unuſquiſque hominum ex anima conſtabit & corpore : nec tamen unquam aut corpus in animam, aut anima vertetur in corpus ; ſed unoquoque hominum ſine fine victuro, in unoquoque hominum ſine fine neceſſariò utriuſque ſubſtantiæ differentia permanebit. Ita in Chriſto quoque utriuſque ſubſtantiæ ſuæ cuique in æternum proprietas, ſalvâ tamen perſonæ unitate, retinenda eſt.

CAPUT. VIII.

De Maſſalianis, in Synodo etiam tertia œcumenicâ, Epheſi celebratâ, damnatis, qui & Euchetæ & Enthuſiaſtæ dicuntur.

SUb finem ſeptimæ actionis Concilii œcumenici tertii (in ſecunda parte Concilii) quod, Cyrillo Alexandrino præſidente, celebratum eſt Epheſi, extat definitio ejuſdem Concilii contra impios Maſſalianitas, qui & *Euchetæ*, & *Enthuſiaſtæ* quoque appellantur. *Euchetæ. Enthuſiaſtæ.*

2. Hujus hæreſeos originem & inſaniam deſcripſerunt, Epiphanius, hæreſ. 80. Theodoretus, lib. 4. hæreticarum fabularum. & lib. 4. hiſt. Eccleſ. cap. 10. Joannes Damaſcenus, lib. de hæreſibus, & Nicephorus Calliſt. lib. 11. hiſt. Eccleſ. cap. 14. Auguſtinus *Pſallianos* vocat, hæreſ. 57. & citat Epiphanium, qui tamen ait, *Μασσαλιανοὶ δὲ οὗτοι καλοῦνται, ἑρμηνευόμενοι εὐχόμενοι.* Maſſaliani autem hi dicuntur, quæ vox *orantes* ſignificat. Et Theodoretus, & Damaſcenus, & Nicephorus eodem nomine illos indigitant, Maſſalianos, & ajunt verſo in græcam linguam hoc vocabulo dici eos *εὐχῆτας*, id eſt, precatores. ideò ſphalma videtur ſcriptoris, qui tranſſcripſit Auguſtini librum de hæreſibus, & pro Maſſalianis Pſallianos ſcripſit : monet ibi Auguſtinus, nomen hoc ex lingua Syra eſſe, & eoſdem græcè dici *εὐχῆτας*, ab orando ſic appellatos. *Pſalliani.*

3. Valentiniano & Valente Imperatoribus, nata eſt ſecta iſta Edeſſæ in Meſopotamia ; unde venerunt Antiochiam ; & hinc expulſi ſeceſſerunt in Pamphyliam, & contra Maſſalianos in Pamphylia verſantes factum eſt decretum Concilii œcumenici Epheſini. Regnavit autem *Valentinianus* cum fratre *Valente*, annos fere duodecim, & mortuus eſt anno Dom. 375. ut ſupputant Cardinalis Baronius, & Sethus Calviſius.

4. Inſana Maſſalianorum placita, in monumentis veterum memoratis, hæc referuntur : Dicebant *Chriſtianos nullam ex baptiſmo utilitatem percipere ; Et à communione Eccleſiaſtica abſtinebant, dicentes, nihil prodeſſe vel obeſſe cibum illum, qui in Eucharíſtia ſumitur : perpetuam autem orationem ajebant peccati radicem radicitus evellere ; & malum Dæmonem ex animo expellere.* Et dicebant, *unumquemque hominem, quando naſcitur, Dæmonem protinus ſequi, eumque ad ſceleratas actiones incitare : Nihil autem poſſe ex anima exigere hunc Dæmonem, præterquam orationem ſolam ; egredi autem inhabitantem per mucum & ſputorum excrementa.* Nullum opus aggrediebantur ; nam opus manuum ut improbum deteſtabantur, perverſâ interpretatione abutentes dicto illo Servatoris. *Operamini non cibum qui perit ;* Joan. 6:27.

perit; ſed qui permanet in vitam æternam: vocabant autem ſeipſos *ſpirituales*. Et orationi vacantes, magnam diei partem dormiebant, & promiſcuè viri & mulieres in eodem loco dormientes jacebant. ſoluti etiam ac vagi ſtipem poſcebant; ipſi autem ab omni miſericordiâ erga egentes & calamitoſos erant alieni. Agitabantur à Dæmone eos decipiente; quam rem Spiritûs Sancti præſentiam eſſe jactabant: unde etiam aliud cognomen ſortiti, dicebantur, *ἐνθουσιασταὶ*, hoc eſt, numine afflati, ſeu, divino furore correpti. Et ajebant ſe vidiſſe revelationem, & Patrem & Filium & Spiritum Sanctum corporeis oculis; & Spiritûs ſancti adventum ſenſu percepiſſe. Repentè ſaltabant, & ſuper dæmones ſe ſaltâſſe jactitabant. Et alia quædam faciebant, quæ phreneſin eorum arguebant. Mala dicebant naturâ evenire. Jurare eis & pejerare fas erat. Atque ſi urgerentur, ſectam ſuam negabant, cum anathemate in eos, qui tale aliquid dicerent.

5. Hujus ſectæ principes fuerunt *Dadoës*, *Sabbas*, *Adelphius*, *Hermas*, & *Simeon*, & alii. Quomodo Flavianus Epiſcopus Antiochenus confeſſionem dogmatum Maſſalianorum elicuerit ex Adelphio; inveniet lector, apud Theodoretum, & Damaſcenum, & Nicephorum.

6. Neque illud prætereundum, quòd cilicium palàm affectabant, quam immodeſtam eorum hypocriſin arguens Epiphanius (hereſi 80.) ait: *ἔδει δὲ τὰ τῆς ἁγίας παρθένου μητρὸς ἡμῶν τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχειν τέκνα σεμνὰ οἰκουρὰ, Θεῷ λατρεύοντα κρυφίως τῷ εἰδότι τὰ κρύφια, καὶ ἀποδιδόντι ἐν τοῖς φανεροῖς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ εὐσχημόνως διὰ τοὺς ἔξω, καὶ μὴ βούλεσθαι λαβεῖν ἀπὸ τῶν ὁρώντων τὸν μισθὸν, καὶ τὴν χάριν· ἀλλότριον γάρ ἐστι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας σάκκος προφανής.* *id eſt*: Oportebat autem ſanctæ Virginis Matris noſtræ Eccleſiæ liberos eſſe honeſtos, domum ſervantes, Deoque, *qui abdita novit, ac palàm præmia reddit*, uti ſcriptum eſt, in abdito ſervientes: idque decenter, propter exteros; adeò ut nullam ab intuentibus mercedem aut gratiam exſpectarent. Eſt enim alienum à Catholica Eccleſiâ, cilicium palàm præ ſe ferre.

Matth. 6: 4. 18.

Contra hypocriticam oſtentationem, in publica cilicii geſtatione.

7. Refert ibidem Epiphanius, eos aluiſſe comas, mulicbrem in morem promiſſas: id quod alienum eſſe monet doctrina Apoſtoli 1 Cor. 11. Compoſuerant etiam Maſſaliani quendam pollutum ſuæ hæreſeos librum, qui dicebatur *Aſceticon*, quem librum Synodus Epheſina anathematizavit; ſicut legimus in definitione illius Synodi contra Maſſalianitas, hoc eſt, Euchetas, qui etiam in eadem definitione Enthuſiaſtæ appellantur.

De Bogemilis, qui pari fuerunt Maſſalianorum, vide Harmenopuli catalogum ſectarum, num. 19.

Caput. IX.

Præfatio hiſtorica, de hæreſi Eutychetis ac Dioſcori & de occaſione ac definitione quarti œcumenici Concilii, Chalcedone celebrati.

Neſtorius, præ ſe ferens odium Manichæiſmi & Apollinariſmi, in aliam incidit teteram voraginem. Nam non ſolùm, contra Manichæos, Deitatem negavit eſſe paſſibilem; ſed &, ipſum Deum verbum paſſum eſſe, negavit: & contra Apollinariſtas, non ſolùm perfectam in Chriſto humanam naturam à divina naturâ diſtinxit, ſed etiam ſeparavit. Propter quam hæreſin juſtiſſimâ Epheſini Concilii ſententiâ damnatus & abdicatus eſt, anno Dom. 431. In quo Concilio acerrimè contra Neſtorium diſputavit, eumque acerrimè redarguit *Eutyches*, unus ex Archimandritis Conſtantinopolitanis. Quemadmodum autem Neſtorius unum extremum incautè devitans, incidit in aliud: ſic etiam Eutyches, homo non minùs præfidentis animi, & obſtinati ingenii, præfervido contentionis æſtu & humanâ quadam animoſitate, quæ juſtitiam Dei non perficit, dum Neſtorianam oppugnat hæreſin, in adverſos ſcopulos præceps abripitur, & novæ hæreſeos, ex Manichæi & Apollinaris lacunis hauſtæ, magiſtrum ſe præbuit: nec tamen ex Neſtorii cœno ſe expedivit. Nam impiè ac ſtultè aſſeruit, *ante incarnationem duas in Chriſto fuiſſe naturas; poſt incarnationem autem, unam duntaxat fuiſſe naturam. Etiam corpus Chriſti* negavit *eſſe matri & nobis conſubſtantiale*. ut legere eſt in epiſtolis Flaviani ad Leonem.

Eutyches.

2. Hanc impiam doctrinam cùm Eutychetem prædicantem ac docentem præſens audiviſſet Euſebius, Dorilæi Epiſcopus, neque apud eum quicquam piis admonitionibus profeciſſet; auctor fuit Flaviano Epiſcopo Conſtantinopolitano ad convocandum Synodum, in urbem Conſtantinopolim: in qua Synodo, accuſante Euſebio, Eutyches memoratæ hæreſeos convictus eſt, & cum errorem abjicere pertinaciter recuſaret, declaratus eſt extraneus ab omni officio ſacerdotali, & à Communione Eccleſiæ, & primatu Monaſterii: Conſentientibus ſuffragiis Epiſcoporum triginta duorum, & Archimandritarum viginti trium, anno Dom. 448.

3. Eutyches ad Imperatorem confûgit, *Chryſaphii* Eunuchi amicitiâ fretus; & literas ſcripſit ad Leonem epiſcopum Romanum, per quas conqueſtus eſt, latam eſſe injuſtè contra eum à Flaviano ſententiam, & profeſſus eſt ſe adhærere fidei Concilii Nicæni, & ſtaturum ſententiâ Romani Pontificis. Quibus ejus literis acceptis Leo Flavianum per epiſtolam compellat, & hortatur, ut eum de re totâ certiorem faciat. Quod & præſtitit Flavianus, ſcriptis ad Leonem duabus epiſtolis; quæ exſtant in lib. epiſt. Leonis, ſtatim poſt octavam Leonis epiſtolam.

4. *Dioſcorus* autem, Epiſcopus Alexandrinus, *Dioſcorus.* Eutychiani erroris ſe patronum præbuit, & ab Imperatore Theodoſio literas Auguſtales pro celebratione œcumenicæ Synodi impetravit. Coactâ igitur Epheſum Synodo, (anno Dom. 449.) ad quam acceſſit *Flavianus*, acceſſit & *Eutyches*. *Leo* quoque ab Imperatore accerſitus, legatos ſuos miſit *Julianum* Epiſcopum, *Renatum* presbyterum, & *Hilarum* diaconum: quibus tradidit encyclicam illam ſuam ad Flavianum ſcriptam epiſtolam contra Eutychetis hæreſin, jam ſibi ex Flaviani literis & geſtis ſynodalibus planè perſpectam. Et aliam ad ipſam Synodum ſcripſit epiſtolam, in qua mentionem facit encyclicæ illius ad Flavianum ſcriptæ: Item aliam ad Theodoſium Imperatorem in eandem ſententiam. Et legatis ſuis mandavit, ut illam Flaviano ſcriptam Epiſtolam exhiberent Synodo publicè legendam. Sed Dioſcorus, Synodi præſes, eam legi paſſus non eſt: & contra omnem legitimum ordinem, per vim & nefas, alios quidem Epiſcopos à ſe diſſentientes exuit Sacerdotio; alios verò captivas manus iniquiſſimæ damnationi Flaviani & abſolutioni Eutychetis addere coëgit; alios etiam nudis chartis ſubſcribere compulit: atque ita ſuo arbitratu decretum quoddam, non tam Synodicum, quàm latrociniale, per Notarios ſuos confecit, pro Eutychete contra Flavianum & Euſebium Dorilenſem, quos ambos exauctoravit; Item Theodoretum Cyri Epiſcopum, & Ibam Epiſcopum Edeſſenum; & in eorum ſedes alii ſurrogati ſunt. Appellârunt Flavianus & Theodoretus à judicio Dioſcori; & cùm Flavianus appellationem interpo-

ſuiſ-

ſuiſſet, ſtatim manus in eum injiciuntur juſſu Dioſcori, raptatur, cæditur, multiſque injuriis & contumeliis afficitur, & tandem dolore plagarum migravit vir ſanctus ad Dominum: atque ita per hoſtium furorem martyrii coronam aſſequutus eſt.

5. Interim Hilarus ille Romanæ Eccleſiæ diaconus, fugâ ſibi conſuluit, ne Flaviani damnationi ſubſcribere cogeretur, & Romam ſe conferens, rem totam, ut geſta erat, Leoni narravit. Romam etiam ſe recepit Euſebius Dorylenſis, & à Leone in communionem admiſſus eſt, ſcriptiſque defenſus. Maximâ autem affectus triſtitiâ Leo, & ſimul pro conſtanti veritatis defenſione confirmato animo, Epheſinum illud latrocinium averſari ſe publicis ſcriptis teſtatus eſt. Et Imperatorem Theodoſium, ejuſque conjugem Pulcheriam, per literas ſeriò rogavit, ut generalis Synodus in Italia celebraretur, quæ omnes offenſiones ita aut repelleret, aut mitigaret, ne aliquid ultra eſſet vel in fide dubium, vel in charitate diviſum, ſed non annuit Theodoſius; at Dioſcorum, ejuſque conciliabulum defendit. [vide Liberat. cap. 12.]

6. Tandem autem, poſt obitum Theodoſii, qui ſequente anno, nempe anno Dom. 450. obiit, indicta eſt ab ejus ſucceſſore Synodus generalis, non quidem in Italia, ſed Nicææ celebranda: ſed quò facilius intereſſe Concilio poſſet ipſe Imperator, alium poſtea locum delegit, nempe Chalcedonem; In hanc urbem, regnante ac jubente Marciano Auguſto, ſucceſſore Theodoſii, convenerunt ſexcenti triginta Epiſcopi, ann. Dom. 451. In hac œcumenicâ Synodo, conſentientibus ſuffragiis ſexcentorum triginta Epiſcoporum, damnatus eſt Eutyches, ejuſque defenſor Dioſcorus, qui (accuſante Euſebio Epiſcopo Dorylenſi) hæreticus & homicida pronunciatus eſt, & ab Epiſcopatu dejectus: & ambo in exſilium miſſi ſunt, jubente Imperatore: ſuffecto poſtea in Dioſcori locum Proterio: & reſtituti ſunt Epiſcopi, ab illo latrocinali Concilio, ſeu potiùs tumultu Epheſino abdicati; & ſanctus Flavianus martyr prædicatus eſt, cum honorificentiſſimâ ejus commemoratione. Et encyclica illa Leonis ad Flavianum ſcripta epiſtola coram univerſa Synodo lecta eſt, & ab omnibus approbata, & geſtis Synodi inſerta, omniumque ſubſcriptionibus roborata eſt. Hæc ex libro epiſtolarum Leonis Papæ I. & ex breviario Liberati, & ex Tomis Conciliorum.

CAPUT. X.

Flaviani Epiſcopi Conſtantinopolitani expoſitio fidei, quam in Concilio Conſtantinopolitano edidit, anno Dom. 448. quam etiam œcumenica Chalcedonenſis Synodus approbavit, anno Dom. 451. ſicut teſtantur acta Synodi Chalcedonenſis, actione primâ; ubi exſtat hæc expoſitio, ejuſdemque approbatio.

Ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριςὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενὴς, Θεὸς τέλειος, καὶ ἄνθρωπος τέλειος ἐκ ψυχῆς λογικῆς, καὶ σώματος, πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς ἀνάρχως γεννηθεὶς κατὰ τὴν Θεότητα, ἐπὶ τέλει δὲ καὶ ἐν ὑςέροις καιροῖς ὁ αὐτὸς δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς παρθένȣ γεννηθεὶς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ὁμοέσιος τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, ὁμοέσιος τῇ μητρὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· καὶ γὰρ ἐκ δύο Φύσεων ὁμολογοῦμεν τὸν Χριςὸν εἶναι μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, ἐν μιᾷ ὑποςάσει, καὶ ἑνὶ προσώπῳ, ἕνα Χριςὸν, ἕνα υἱὸν, ἕνα κύριον ὁμολογοῦμεν.

id eſt.

Dominus noſter Jeſus Chriſtus, Filius Dei unigenitus, Deus perfectus, & homo eſt perfectus ex anima rationali & corpore: ante omnia quidem ſecula ex Patre ſine initio genitus, ſecundùm Deitatem; in fine autem, & in noviſſimis temporibus, idem ipſe, propter nos & propter noſtram ſalutem, ex Maria Virgine natus, ſecundùm humanitatem: conſubſtantialis Patri ſecundùm Deitatem; & conſubſtantialis matri ſecundùm humanitatem. Etenim ex duabus naturis confitemur Chriſtum eſſe poſt incarnationem, in una ſubſiſtentiâ, & in una perſonâ, unum Chriſtum, unum Filium, unum Dominum confitemur.

CAPUT. XI.

Encyclica epiſtola Leonis, ejus nominis primi, Epiſcopi Romani, ad Flavianum Conſtantinopolitanum Epiſcopum, contra Eutychetis hæreſin. Quæ epiſtola in concilio œcumenico Chalcedonenſi coram ſexcentis & triginta Epiſcopis lecta eſt, & conſentientibus omnium ſuffragiis approbata, & ſecundæ actioni illius concilii inſerta, omniumque ſubſcriptionibus roborata. Et eſt Epiſtola decima in libro epiſtolarum Leonis, ſex diſtincta capitulis, ſeu ſectionibus, in edit. Lugd. anno 1633. cum ſubjectis capitum, ſeu ſectionum, titulis.

1. LEctis dilectionis tuæ literis, quas miramur fuiſſe tam ſeras, & geſtorum Epiſcopalium ordine recenſito, tandem, quid apud vos ſcandali contra integritatem fidei exortum fuiſſet, agnovimus, & quæ priùs videbantur occulta, nunc nobis reſerata patuerunt: quibus Eutyches qui presbyteri nomine honorabilis videbatur, multum imprudens, & nimis imperitus oſtenditur, ut etiam de ipſo dictum ſit à Propheta: *Noluit intelligere ut bene ageret, iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo.* Quid autem iniquius quàm impia ſapere, & ſapientioribus doctioribuſque non credere? Sed in hanc inſipientiam cadunt, qui, cùm ad cognoſcendam veritatem aliquo impediuntur obſcuro, non ad Propheticas voces, non ad Apoſtolicas literas, nec ad Euangelicas autoritates, ſed ad ſemetipſos recurrunt. Et ideò magiſtri erroris exiſtunt, quia veritatis diſcipuli non fuere. Quam enim eruditionem de ſacris Novi & Veteris Teſtamenti paginis acquiſivit, qui nec ipſius quidem Symboli initia comprehendit? & quod per totum mundum omnium regeneratorum voce depromitur, iſtius adhuc ſenis corde non capitur.

1. Quòd ignorantiâ ſanctarum Scripturarum Eutychen hæreticum fecerit.

Pſal. 36: 4. 5.

2. Neſciens igitur, quid deberet de Verbi Dei incarnatione ſentire, nec volens ad promerendum intelligentiæ lumen in ſanctarum Scripturarum latitudine laborare, illam ſaltem communem & indiſcretam confeſſionem ſolicito apprehendiſſet auditu, quâ fidelium univerſitas profitetur credere ſe in Deum Patrem Omnipotentem, & in Jeſum Chriſtum Filium ejus unicum Dominum noſtrum, qui natus eſt de Spiritu Sancto ex Maria Virgine. Quibus ſententiis tribus omnium ferè hæreticorum machinæ deſtruuntur. Cùm enim Deus & Omnipotens & æternus Pater creditur, conſempiternus eidem Filius demonſtratur, in nullo à Patre differens; quia de Deo Deus, de

2. Contra eos, qui in duos filios diſpenſationis Dominicæ myſterium ſcindere moliuntur.

omni-

omnipotente omnipotens, de æterno natus eſt
coæternus, non poſterior tempore, non inferior
poteſtate, non diſſimilis gloriâ, non diviſus eſ-
ſentiâ. Idem verò ſempiterni Genitoris unigeni-
tus ſempiternus, natus eſt de Spiritu Sancto ex
Maria Virgine. Quæ nativitas temporalis illi na-
tivitati divinæ & ſempiternæ nihil minuit, ni-
hil contulit; ſed totam ſe reparando homini qui
erat deceptus, impendit, ut mortem vinceret, &
Ebr. 2:14. Diabolum qui mortis habebat imperium, ſuâ vir-
tute deſtrueret. Non enim ſuperare nos poſſemus
peccati & mortis autorem, niſi naturam noſtram
ille ſuſciperet, & ſuam faceret, quem nec pecca-
tum contaminare, nec mors potuit detinere. Con-
ceptus quippe eſt de Spiritu Sancto intra uterum
Matris Virginis, quæ ita illum, ſalvâ virginitate,
edidit, quemadmodum ſalvâ virginitate concepit.
Sed ſi de hoc fidei Chriſtianæ fonte puriſſimo
ſincerum intellectum haurire non poterat, quia
ſplendorem perſpicuæ veritatis obcæcatione ſibi
propriâ tenebrârat, doctrinæ ſe Euangelicæ ſubdi-
Matth. 1: 1. diſſet, & dicenti Matthæo: Liber generationis Jeſu
Chriſti Filii David, Filii Abraham: Apoſtolicæ
quoque prædicationis experiſſet inſtructum, & le-
Rom. 1: 1. 2. 3. gens in epiſtola ad Romanos: *Paulus ſervus Jeſu
Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euange-
lium Dei; quod ante promiſerat per Prophetas ſuos
in Scripturis ſanctis de Filio ſuo, qui factus eſt ei
ex ſemine David ſecundum carnem:* ad propheticas
paginas piam ſollicitudinem contuliſſet, & inveniſ-
ſet promiſſionem Dei ad Abraham, dicentis: *In
Geneſ. 22: 18. ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* Et ne de
hujus ſeminis proprietate dubitaret, ſecutus fuiſſet
Apoſtolum dicentem: *Abrahæ dictæ ſunt promiſ-
Gal. 3: 18. ſiones, & ſemini ejus. Non dicit, & ſeminibus,
quaſi in multis, ſed quaſi in uno, & ſemini tuo,
quod eſt Chriſtus.* Eſaiæ quoque prædicationem in-
teriore apprehendiſſet auditu, dicentis: *Ecce Vir-
Eſai. 7: 14. go in utero concipiet & pariet filium, & vocabi-
tur nomen ejus Emmanuel, quod eſt interpretatum
nobiſcum Deus.* Ejuſdemque Prophetæ fideliter
Matth. 1: 23. verba legiſſet: *Puer natus eſt nobis, filius datus
eſt nobis: cujus poteſtas ſuper humerum ejus, &
vocabitur nomen ejus magni conſilii Angelus, ad-
Eſai. 9: 6. mirabilis, conſiliarius, Deus fortis, Princeps pa-
cis, Pater futuri ſeculi.* Nec fruſtratoriè loquens,
ita diceret Verbum carnem factum, ut editus u-
tero Virginis Chriſtus haberet formam hominis,
& non haberet materni corporis veritatem. An
fortè ideo putavit Dominum noſtrum Jeſum non
noſtræ eſſe naturæ, quia miſſus ad beatam Mariam
Luc. 1: 35. Angelus ait: *Spiritus Sanctus ſuperveniet in te,
& virtus altiſſimi obumbrabit tibi, ideòque &
quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei;*
ut quia conceptus Virginis divini fuit operis, non
* al. fue- rit. de natura concipientis * fieret caro concepti? Sed
non ita intelligenda eſt illa generatio ſingulariter
mirabilis, & mirabiliter ſingularis, ut per novita-
tem creationis proprietas remota ſit generis: fe-
cunditatem enim Virgini Spiritus Sanctus dedit;
veritas autem corporis ſumta de corpore eſt, & ædi-
ficante ſibi Sapientiâ domum, *Verbum caro factum
Prov. 9: 1. eſt, & habitavit in nobis,* hoc eſt, in ea carne
Ioan. 1: 14. quam ſumpſit ex homine, & quam ſpiritu vitæ
rationalis animavit.

3. Contra eos, qui paſſibilem Divinitatem unigeniti Filii Dei audent aſſerere.

3. Salvâ igitur proprietate utriuſque naturæ &
in unam coëunte perſonam, ſuſcepta eſt à maje-
ſtate humilitas, à virtute infirmitas, ab æterni-
tate mortalitas, & ad reſolvendum conditio-
nis noſtræ debitum, natura inviolabilis naturæ eſt
unita paſſibili, ut quod noſtris remediis congrue-
bat, unus atque idem Mediator Dei & hominum
homo Chriſtus Jeſus, & mori poſſet ex uno, &
mori non poſſet ex altero. In integra ergo veri
hominis perfectâque naturâ verus natus eſt Deus
totus in ſuis, totus in noſtris. Noſtra autem dici-
mus, quæ in nobis ab initio Creator condidit,
& quæ reparanda ſuſcepit. Nam illa quæ deceptor
intulit, & homo deceptus admiſit, nullum habue-
re in Salvatore veſtigium. Nec quia communio-
nem humanarum ſubiit infirmitatum, ideò no-
ſtrorum particeps fuit delictorum. Aſſumpſit for-
mam ſervi ſine ſorde peccati, humana augens,
divina non minuens. Quia exinanitio illa, quâ ſe
inviſibilis viſibilem præbuit, & Creator ac Domi-
nus omnium rerum unus voluit eſſe mortalium,
inclinatio fuit miſerationis, non defectio poteſta-
tis. Proinde qui manens in forma Dei fecit & ho-
minem, idem in forma ſervi factus eſt homo.
Tenet ergo ſine defectu proprietatem ſuam utra-
que natura: & ſicut formam ſervi Dei forma non
adimit, ita formam Dei ſervi forma non minuit.
Nam quia gloriabatur Diabolus, hominem ſua
fraude deceptum divinis caruiſſe muneribus, &
immortalitatis dote nudatum, duram mortis
ſubiiſſe ſententiam, ſeque in malis ſuis quoddam
de prævaricatoris conſortio inveniſſe ſolatium,
Deum quoque juſtitiæ exigente ratione erga ho-
minem quem in tanto honore condiderat, pro-
priam mutâſſe ſententiam, opus fuit ſecreti diſ-
penſatione conſilii, ut incommutabilis Deus (cu-
jus voluntas non poteſt ſuâ benignitate privari)
primam erga nos pietatis ſuæ diſpenſationem ſacra-
mento occultiore compleret, & homo diabolicæ
iniquitatis verſutiâ actus, in culpa contra Dei pro-
poſitum non periret.

4. Contra eos, qui in duas naturas Chriſti temperamentum vel confuſionem argumentantur.

4. Ingreditur ergo hæc mundi infima Filius
Dei, de cœleſti ſede deſcendens, & à Paterna glo-
riâ non recedens, novo ordine, novâ nativitate
generatus. Novo ordine, quia inviſibilis in ſuis,
viſibilis factus eſt in noſtris. Incomprehenſibilis vo-
luit comprehendi. Ante tempora manens, eſſe
cœpit ex tempore. Univerſitatis Dominus ſervi-
lem formam, obumbratâ majeſtatis ſuæ immen-
ſitate, ſuſcepit. Impaſſibilis Deus non dedignatus
eſt eſſe homo paſſibilis, & immortalis, mortis le-
gibus ſubjacere. Novâ autem nativitate generatus,
quia inviolata virginitas concupiſcentiam neſcivit,
carnis materiam miniſtravit. Aſſumta eſt igitur de
matre Domini natura, non culpa, nec in Domi-
no Jeſu Chriſto ex utero Virginis genito, quia nati-
vitas eſt mirabilis, ideo noſtræ eſt naturæ diſſimilis:
qui enim verus eſt Deus, idem verus eſt homo,
& nullum eſt in hac unitate mendacium, dum
invicem ſunt, & humilitas hominis, & altitudo
Deitatis. Sicut enim Deus non mutatur miſera-
tione: ita homo non conſumitur dignitate. * Egit * Agit.
enim utraque forma cum alterius communione
quod proprium eſt; Verbo ſcilicet operante quod
Verbi eſt, & quod carnis eſt carne exſequente.
Unum horum coruſcat miraculis, aliud ſuccum-
bit injuriis: & ſicut Verbum ab æqualitate Pater-
næ gloriæ non receſſit; ita caro naturam noſtri
generis non reliquit. Unus enim idemque eſt,
quod ſæpe dicendum eſt, verè Dei Filius, & ve-
rè hominis Filius. Deus per id, quòd in princi- Ioan. 1: 1.
pio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, Ioan. 1: 14.
& Deus erat Verbum: Homo per id, quòd Ver- Ioan. 1: 3.
bum caro factum eſt, & habitavit in nobis. Deus Gal. 4: 4.
per id, quòd omnia per ipſum facta ſunt, & ſine
ipſo factum eſt nihil: homo per id, quòd factus
eſt ex muliere, factus eſt ſub lege. Nativitas car-
nis manifeſtatio eſt humanæ naturæ. Partus Vir-
ginis divinæ eſt virtutis indicium. Infantia parvu-
li oſtenditur humilitate cunarum. Magnitudo al-
tiſſimi declaratur vocibus Angelorum. Similis eſt
rudimentis hominum, quem Herodes impius mo-
litur occidere: ſed Dominus eſt omnium, quem
Magi gaudent ſuppliciter adorare. Jam cum ad
præcurſoris ſui Joannis baptiſmum veniret, ne

lateret,

lateret, quod carnis velamine Divinitas tegeretur, [*Matth. 3: 17.*] vox Patris de Cœlo intonans, dixit: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo bene mihi complacui.* [*Matth. 4.*] Quem itaque ſicut hominem diabolica tentat aſtutia, eidem ſicut Deo angelica famulantur officia. Eſurire, ſitire, laſſeſcere, atque dormire evidenter humanum eſt. Sed & de quinque panibus, quinque millia hominum ſatiare, & largiri Samaritanæ aquam vivam, cujus hauſtus bibenti præſtat ne ultrà jam ſitiat, & ſupra dorſum maris plantis non ſubſidentibus ambulare, & elationes fluctuum increpatâ tempeſtate conſternere, ſine ambiguitate divinum eſt. Sicut ergo (ut multa prætercam) non ejuſdem naturæ eſt flere miſerationis affectu amicum mortuum, & eundem remoto quatriduanæ aggere ſepulturæ ad vocis imperium excitare redivivum, aut in ligno pendere, & in noctem luce converſâ omnia elementa tremefacere, aut clavis transfixum eſſe, & paradiſi portas fidei latronis aperire: ita non ejuſdem naturæ [*Ioan. 10: 30.*] eſt dicere, *Ego & Pater unum ſumus:* & dicere, [*Ioan. 14: 28.*] *Pater major me eſt.* Quamvis enim Domino Jeſu Chriſto Dei & hominis una perſona ſit; aliud tamen eſt unde contumelia, aliud unde communis eſt gloria. De noſtro enim illi eſt minor Patre humanitas; de Patre illi eſt æqualis cum Patre Divinitas.

[*5. Contra eos, qui cœleſtem, aut alterius cujuſque ſubſtantiæ, exſtitere formam ſervi, quam ex nobis aſſumpſit, infamendo aſſerunt.*]

5. Propter hanc unitatem perſonæ in utraque natura intelligendam, & Filius hominis legitur deſcendiſſe de cœlo, cùm Filius Dei carnem de ea Virgine, de qua eſt natus, aſſumſerit; & rurſus Filius Dei crucifixus dicitur ac ſepultus, cùm hæc non in Divinitate ipſa, quâ unigenitus conſempiternus & conſubſtantialis eſt Patri, ſed in naturæ humanæ ſit infirmitate perpeſſus. Unde unigenitum Filium Dei crucifixum & ſepultum omnes etiam in Symbolo confitemur, ſecundum illud Apoſtoli: *Si enim cognoviſſent, nunquam Dominum majeſtatis crucifixiſſent.* [*1 Cor. 2: 9.*] Cum autem ipſe Dominus noſter atque Salvator fidem diſcipulorum ſuorum ſuis interrogationibus erudiret, *Quem,* inquit, *dicunt homines eſſe Filium hominis?* Cumque illi diverſas aliorum opiniones retexuiſſent, [*Matth. 16: 13. &c.*] *Vos autem,* ait, *quem me eſſe dicitis?* me utique qui ſum Filius hominis, & quem in forma ſervi atque in veritate carnis aſpicitis, quem me eſſe dicitis? Ubi beatus Petrus divinitus inſpiratus, & confeſſione ſuâ omnibus gentibus profuturus, *Tu es,* inquit, *Chriſtus Filius Dei vivi.* Nec immeritò beatus eſt pronunciatus à Domino, & à principali petrâ ſoliditatem & virtutis traxit & nominis, qui per revelationem Patris eundem & Filium Dei eſt confeſſus & Chriſtum, quia unum horum ſine alio receptum non proderat ad ſalutem. Sed æqualis erat periculi, Dominum Jeſum Chriſtum aut Deum tantummodo ſine homine, aut ſine Deo ſolum hominem credidiſſe. Poſt reſurrectionem verò Do- [*Act. 1: 3.*] mini, quæ utique veri hominis fuit, quia alter non eſt reſuſcitatus, quàm qui fuerat crucifixus, & mortuus, quid aliud quadraginta dierum morâ geſtum eſt, quam ut fidei noſtræ integritas ab omni caligine mundaretur? Colloquens enim cum diſcipulis ſuis, & cohabitans atque conveſcens, & pertractari ſe diligenti curioſoque contactu ab eis, quos dubietas perſtringebat, admittens, ideò clauſis ad diſcipulos januis introibat, & flatu ſuo dabat Spiritum Sanctum, & donato intelligentiæ lumine ſanctarum Scripturarum occulta pandebat. Et rurſus, idem vulnus lateris, fixuras clavorum, & omnia recentiſſimæ paſſionis ſigna [*Luc. 24: 39.*] monſtrabat, dicens: *Videte manus meas, & pedes; quia ego ſum: palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me habere videtis,* ut cognoſceretur in eo proprietas divinæ humanæque naturæ individua permanere: & ita ſciremus verbum non hoc eſſe quod carnem, & ut unum Dei Filium & Verbum confiteremur & carnem. Quo fidei Sacramento Eutyches iſte nimium æſtimandus eſt vacuus, qui naturam noſtram in Unigenito Dei nec per humilitatem mortalitatis, nec per gloriam reſurrectionis agnovit. Nec ſententiam beati Apoſtoli, & Evangeliſtæ Joannis expavit dicentis: *Omnis ſpiritus, qui confitetur Jeſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt: & omnis Spiritus, qui ſolvit Jeſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus.* [*1 Ioan. 4: 2. 3.*] Quid autem eſt ſolvere Jeſum, niſi humanam ab eo ſeparare naturam, & ſacramentum fidei, per quod ſalvati ſumus, impudentiſſimis evacuare figmentis? Caligans verò circa naturam corporis Chriſti, neceſſe eſt, ut etiam in paſſione ejus eâdem obcæcatione deſipiat. Nam, ſi crucem Domini non putat falſam, & ſuſceptam pro Mundi ſalute ſupplicium verum fuiſſe non dubitat; cujus credit mortem, agnoſcat & carnem. Nec diffiteatur noſtri corporis hominem, quem cognoſcit fuiſſe paſſibilem; quoniam negatio veræ carnis, negatio eſt etiam corporeæ paſſionis. Si enim Chriſtianam * ſuſcepit fidem, & à prædicatione Evangelii ſuum non avertit auditum; videat, [* *al. ſuſcipit.*] quæ natura tranſfixa clavis pependerit in crucis ligno, & aperto per militis lanceam latere crucifixi, intelligat unde ſanguis & aqua effluxerint, ut [*Ioan. 19: 34.*] Eccleſia Dei & lavacro rigaretur, & poculo. Audiat & beatum Petrum Apoſtolum prædicantem, quòd ſanctificatio Spiritûs per aſperſionem fiat ſanguinis Chriſti. Nec tranſitoriè legat ejuſdem Apoſtoli verba dicentis: *Scientes, quod non corruptibilibus argento & auro redemti eſtis de vana* [*1 Petr. 1: 18.*] *veſtra converſatione paternæ traditionis; ſed pretioſo ſanguine, quaſi agni incontaminati, Jeſu Chriſti.* Beati quoque Joannis Apoſtoli teſtimonio non reſiſtat, dicentis: *& ſanguis Jeſu Filii Dei emundat nos ab omni peccato;* & iterum; *hæc eſt* [*1 Ioan. 1: 7.*] *victoria quæ vincit mundum; fides noſtra. Et quis* [*1 Ioan. 5: 4. 5. 6. 8.*] *eſt, qui vincit mundum; niſi qui credit, quoniam Jeſus eſt Filius Dei? hic eſt, qui venit per aquam & ſanguinem, Jeſus Chriſtus. Non in aqua ſolum; ſed in aqua & ſanguine. Et Spiritus eſt qui teſtificatur, quoniam Chriſtus eſt veritas: quia tres ſunt qui teſtimonium dant; Spiritus, aqua, & ſanguis: & hi tres unum ſunt.* Spiritus utique ſanctificationis, & ſanguis redemtionis, & aqua baptiſmatis, quæ tria unum ſunt, & individua manent, nihilque eorum à ſui connexione ſejungitur: quia catholica Eccleſia hac fide vivit & proficit, ut in Chriſto Jeſu nec ſine verâ Divinitate humanitas, nec ſine verâ credatur humanitate Divinitas.

[*6. Contra eos, qui duas quidem ante adunationem naturas Domini delirant, unam verò poſt adunationem confingunt.*]

6. Cùm autem ad interrogationem examinis veſtri Eutyches reſponderit, dicens; *Confiteor ex duabus naturis fuiſſe Dominum noſtrum ante adunationem; poſt adunationem verò unam naturam confiteor:* miror tam abſurdam, tamque perverſam ejus profeſſionem nullâ judicantium increpatione reprehenſam, & ſermonem nimis inſipientem, nimiſque blaſphemum ita omiſſum, quaſi nihil quod offenderet eſſet auditum, cùm tam impiè duarum naturarum ante incarnationem unigenitus Dei Filius fuiſſe dicatur, quàm nefariè, poſtquam Verbum caro factum eſt, natura in eo ſingularis aſſeritur. Quod ne Eutyches ideò vel rectè, vel tolerabiliter, æſtimet dictum, quia nullâ veſtra ſententiâ eſt confutatum; ſollicitudinis tuæ diligentiam commonemus, frater chariſſime, ut, ſi per inſpirationem miſericordiæ Dei ad ſatisfactionem cauſa perducitur, imprudentia hominis imperiti etiam ab hac ſenſûs tui maculâ per te purgetur. Quia quidem ſicut geſtorum ordo pate-

patefecit, bene cœperat à ſua perſuaſione diſcedere, cùm ex veſtra ſententiâ coarctatus, profiteretur ſe dicere quod ante non dixerat, & ei fidei acquieſcere, cujus prius fuiſſet alienus. Sed eum anathematizando impio dogmati noluiſſet præbere conſenſum, intellexit eum fraternitas veſtra in ſuâ manere perfidiâ, dignumque eſſe qui judicium condemnationis exciperet: de quo ſi fideliter atque utiliter dolet, & quàm rectè mota ſit Epiſcopalis auctoritas, vel ſerò cognoſcit, vel ſi ad ſatisfactionis plenitudinem omnia, quæ ab eo malè ſunt ſenſa, vivâ voce, & præſenti ſubſcriptione damnaverit, non erit reprehenſibilis erga correctum quantacunque miſeratio. Dominus noſter verus, & bonus paſtor qui animam ſuam poſuit pro ovibus ſuis, & qui venit animas hominum ſalvare, non perdere, imitatores nos vult eſſe ſuæ pietatis; ut peccantes quidem juſtitiâ coërceat, converſos autem miſericordiâ non repellat. Tunc enim demum fructuoſiſſimè fides vera defenditur, quando etiam à ſectatoribus ſuis opinio falſa damnatur. Ad omnem verò cauſam piè ac fideliter exſequendam fratres noſtros Julianum Epiſcopum & Renatum presbyterum tituli Sancti Clementis, ſed & Filium meum Hilarum diaconum vice noſtrâ direximus: Quibus Dulcitium notarium noſtrum, cujus fides eſt nobis ſæpe probata, ſociavimus, confidentes affuturum Divinitatis auxilium, ut is, qui erraverat damnatâ ſenſus ſui pravitate, ſalvetur. Deus te incolumem cuſtodiat, frater chariſſime. Data idus Junii, Aſterio & Protogene viris clariſſimis conſulibus, Æra CCCCLXXXVI. Anno Domini, 449. ut ſupputat Marianus Scotus, & Sethus Calviſius, & Card. Baronius.

CAPUT. XII.

Synodica fidei expoſitio, à Patribus ſexcentis triginta edita in Concilio Chalcedonenſi, œcumenico quarto, contra hæreſin Eutychetis Archimandritæ Conſtantinopolitani, & Dioſcori Patriarchæ Alexandrini, regnante Marciano Imperatore, anno Dom. 451. ex quinta actione illius Concilii. accedunt quædam antiquiorum Patrum teſtimonia.

Ἑπόμενοι τοίνυν τοῖς ἁγίοις πατράσιν, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖν υἱὸν, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριςὸν, συμφώνως ἅπαντες ἐκδιδάσκομεν. Τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι, Θεὸν ἀληθῶς, καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς τὸν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος. ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον τὸν αὐτὸν ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν, χωρὶς ἁμαρτίας, πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ᾽ ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν, τὸν αὐτὸν δι᾽ ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου τῆς θεοτόκου, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν, υἱὸν, κύριον, μονογενῆ, ἐν δύο φύσεσιν, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως ἀχωρίστως γνωριζόμενον, οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης, διὰ τὴν ἕνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης, οὐχ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον, ἢ διαιρούμενον, ἀλλ᾽ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν, καὶ μονογενῆ, Θεὸν λόγον Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν. καθάπερ ἄνωθεν οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξεπαίδευσε, καὶ τὸ τῶν πατέρων ἡμῖν παραδέδωκε σύμβολον. *id eſt.*

In duabus naturis, ſic etiam repetitur in Synodo Martini, ſecretario quarto, & in quinta œcumenica Synodo, collatione ſexto.

Sanctos igitur Patres ſequentes, unum & eundem confiteri Filium Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, concorditer omnes docemus: perfectum in Divinitate, & eundem perfectum in humanitate: verum Deum, & verum hominem eundem ex rationali animâ & corpore: coëſſentialem Patri ſecundùm Divinitatem, & coëſſentialem eundem nobis ſecundum humanitatem; per omnia nobis ſimilem, demto peccato: ante ſecula quidem genitum ex Patre ſecundùm Divinitatem, poſtremis verò diebus propter nos & propter noſtram ſalutem, ex Maria Virgine Deiparâ, ſecundùm humanitatem: unum & eundem Chriſtum, Filium, Dominum, Unigenitum, in duabus naturis, inconfusè, inconvertibiliter, indiviſè & inſeparabiliter manifeſtatum; haudquaquam differentiâ naturarum propter unitatem ſublatâ, ſed magis utriuſque naturæ (in unam perſonam & unam hypoſtaſin concurrentis) proprietate ſervatâ: non in duas perſonas bipartitum aut diviſum, ſed unum & eundem Filium, unigenitum, Deum Verbum, Dominum Jeſum Chriſtum: ſicut de illo olim Prophetæ vaticinati ſunt, & ipſe nos Dominus Jeſus Chriſtus inſtruxit, ac Patrum ſymbolum nobis tradidit.

Teſtimonia quædam orthodoxorum quorundam Patrum, ex iis quæ citantur in Concilii Chalcedonenſis proſphonetico ad Marci[illegible]m Imperatorem. initio tertiæ partis, e[illegible]in.

S. Baſilii, lib. 1. contra Eunomium.

2. Ἐγὼ γὰρ καὶ τὸ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχειν, ἴσον τῷ ἐν οὐσίᾳ θεοῦ ὑπάρχειν δύνασθαί φημι. ὡς γὰρ τὸ μορφὴν ἀνειληφέναι δούλου, ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος τὸν κύριον ἡμῶν γεγενῆσθαι σημαίνει, οὕτω λέγων, ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχειν, τῆς οὐσίας τῆς θεικῆς παρίστησι πάντως τὴν ἰδιότητα. *Phil. 2: 6. In forma Dei, id eſt, in eſſentia Dei.*

id eſt:

Ego enim & hoc, quod eſt in forma Dei exſiſtere, idem valere atqu[illegible]n eſſentia Dei exſiſtere pronuncio. Sicut enim hoc, quod formam ſervi ſuſcepit, in ſubſtantia humanâ Dominum noſtrum factum eſſe ſignificat: ita cùm dicit, quod in forma Dei eſt, divinæ ſubſtantiæ proprietatem ſine dubitatione commendat.

Antiochi, Epiſcopi Ptolemaidis.

3. Μὴ συγχέῃς τὰς φύσεις, καὶ οὐχὶ ναρκήσεις περὶ τὴν οἰκονομίαν. *id eſt:*

Non confundas naturas, & non obſtupeſces circa diſpenſationem.

Amphilochii, Epiſcopi Iconii, de explanatione Evangelii ſecundum Johannem.

4. Διάκρινον λοιπὸν τὰς φύσεις, τήν τε τοῦ θεοῦ, τήν τε τοῦ ἀνθρώπου. οὔτε γὰρ κατ᾽ ἔκπτωσιν θεοῦ γέγονεν ἄνθρωπος, οὔτε κατὰ προκοπὴν ἐξ ἀνθρώπου Θεός. Θεὸν γὰρ λέγων καὶ ἄνθρωπον, δὸς τὰ παθήματα τῇ σαρκὶ, δὸς τὰ θαύματα τῷ Θεῷ *id eſt:*

Diſcerne jam naturas, tam Dei, quàm hominis. Neque enim per amiſſionem Dei factus eſt homo, neque ſecundùm provectum ex homine Deus eſt. Deum enim dicens & hominem, da paſſiones carni; da Deo miracula.

B. Flaviani, Epiſcopi Antiochiæ, in Theophania εἰς τὰ Θεοφάνια.

5. Ἀνθρωπίνη φύσις θεότητι συνάπτεται, μενούσης ἐφ᾽ ἑαυτῆς ἑκατέρας φύσεως. *id eſt:*

Huma-

Humana natura Deitati conjungitur, ita ut in ſe utraque natura permaneat.

B. Procli, ex ſermone in illud: *Puer natus eſt nobis, Filius datus eſt nobis.*

6. Καὶ τὰς Φύσεις τῷ λόγῳ διεῖλε, καὶ τὴν ἕνωσιν τοῦ μυστηρίου θεολόγησον. *id eſt.*

Et naturas ratione diſtingue, [ſeu divide,] & unionem myſterii divinis extolle præconiis.

B. Cyrilli, ex epiſtola ad Neſtorium.

7. Ἐννοοῦντες τοίνυν τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸν τρόπον, ὡς ἔφην, ὁρῶμεν, ὅτι δύο Φύσεις συνῆλθον ἀλλήλαις καθ' ἕνωσιν ἀδιάσπαστον, ἀσυγχύτως, καὶ ἀτρέπτως· ἡ γὰρ σὰρξ σάρξ ἐστὶ, καὶ οὐ Θεότης εἰ καὶ γέγονε Θεὸς [θεοῦ] σὰρξ, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ λόγος θεός ἐστὶ, καὶ οὐ σὰρξ, εἰ καὶ ἰδίαν ἐποιήσατο τὴν σάρκα οἰκονομικῶς. *id eſt:*

Advertentes igitur modum inhumanationis, ut dixi, videmus, quòd duæ naturæ per individuam unitionem inconfuſè atque inconvertibiliter invicem ſibi convenerunt. Caro namque caro eſt, & non Deitas; licet Dei ſit facta caro: Similiter etiam Verbum Deus eſt, & non caro; licet diſpenſatoriè propriam fecerit carnem.

Ejuſdem ex epiſtola ad B. Johannem, Antiochiæ Patriarcham.

8. Δύο γὰρ Φύσεων ἕνωσις γέγονε. δι' ἣν ἕνα Χριστὸν, ἕνα υἱὸν, ἕνα κύριον ὁμολογοῦμεν. κατὰ ταύτην τὴν τῆς ἀσυγχύτου ἑνώσεως ἔννοιαν ὁμολογοῦμεν τὴν ἁγίαν παρθένον Θεοτόκον διὰ τὸ τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθῆναι, καὶ ἐνανθρωπῆσαι, καὶ ἐξ αὐτῆς συλλήψεως ἑνῶσαι ἑαυτῷ τὸν ἐξ αὐτῆς ληφθέντα ναόν· *id eſt:*

Duarum namque naturarum unio facta eſt: idcirco unum Chriſtum, unum Filium, unum Dominum confitemur. Secundùm hanc inconfuſibilis unitatis [ſeu, unitionis,] intelligentiam, confitemur ſanctam Virginem Dei genitricem; propterea quòd Deus Verbum incarnatus ſit, & homo factus, & ex ipſa conceptione univerit ſibi quod ex ea ſumptum eſt templum.

CAPUT. XIII.

Plura in eandem ſententiam, de incarnatione Domini, ex epiſtolis Leonis I. Epiſcopi Romani. adjecta profeſſione Gregorii I. Epiſcopi Romani de quatuor œcumenicis Conciliis. cum annotatione de Polemone & de Tropitis.

Ex undecima epiſtola Leonis, hujus nominis primi, Epiſcopi Romani, ad Julianum Epiſcopum Coënſem. quæ incipit: Licet per noſtros.

QUid autem prodeſt imprudentiſſimo ſeni [Eutycheti] Neſtorianæ hæreſeos nomine eorum lacerare opinionem, quorum piiſſimam convellere non poteſt fidem? Cùm, quantum Neſtorius à veritate diſceſſit, Deitatem Verbi ab aſſumti hominis ſubſtantiâ ſeparando, tantum à recto tramite etiam iſte deſciſcat, qui unigenitum Dei Filium ſic de utero beatæ Virginis prædicat natum, ut humani quidem corporis ſpeciem geſſerit, ſed humanæ carnis veritas Verbo unita non fuerit. De quo prodigio falſitatis quis non videat, quæ opinionum monſtra naſcantur? Negator enim Mediatoris Dei & hominum, hominis Jeſu Chriſti, neceſſe eſt ut multis impietatibus impleatur, eumque Apollinaris ſibi vendicet, aut Valentinus uſurpet, aut Manichæus obtineat, quorum nullus in Chriſto humanæ carnis credidit veritatem. quâ utique non receptâ, non ſolùm quod ſecundùm carnem atque animam rationalem, qui erat in forma Dei manens, idem in forma ſervi homo natus, denegatur; ſed etiam quòd crucifixus eſt, & mortuus, ac ſepultus, quódque die tertiâ ſurrexit, & quod ad dextram Patris ſedens ad judicandos vivos & mortuos in eo corpore ſit venturus, in quo eſt judicatus, abnuitur. quia hæc redemtionis noſtræ ſacramenta vacuantur, ſi Chriſtus veram veri hominis totamque naturam ſuſcepiſſe non creditur. An quia manifeſta erant ſigna divina, falſa dicentur documenta corporea, nec teſtimonia utriuſque naturæ valebunt, ut creatura ſalvetur? quod Deitatis eſt, caro non minuit: quod carnis eſt, Deitas non peremit. Idem enim & ſempiternus ex Patre, & temporalis ex Matre, in ſua virtute inviolabilis, in noſtra infirmitate paſſibilis.

2. *Et paullò poſt ibidem:* In eo quod Eutyches in Epiſcopali judicio auſus eſt dicere, ante incarnationem duas in Chriſto fuiſſe naturas, poſt incarnationem autem unam; neceſſarium fuerat, ut, ad reddendum rationem profeſſionis ſuæ, crebris atque ſollicitis judicum interrogationibus urgeretur, ne tanquam inane aliquid præterflueret, quod non niſi de hauſtu venenatorum dogmatum apparebat effuſum. Arbitror enim talia loquentem hoc habere perſuaſum, quòd anima, quam Salvator aſſumſit, priùs in Cœlis ſit commorata, quàm de Virgine naſceretur, eamque ſibi Verbum in utero copularet. Sed hoc Catholicæ mentes aureſque non tolerant, quia nihil ſecum Dominus de Cœlo veniens noſtræ conditionis exhibuit. Nec animam enim, quæ anterior exſtitiſſet, nec carnem, quæ non materni corporis eſſet, accepit. Natura quippe noſtra non ſic aſſumta eſt, ut priùs creata pòſt aſſumeretur; ſed ut ipſa aſſumtione crearetur. *Hæc ibi Leo.* *Ut ipſa aſſumtione crearetur.*

Ex ejuſdem Leonis epiſtola 83. ad Palæſtinos. quæ incipit: Sollicitudini meæ.

3. Una eſt vera, ſingularis, perfecta, inviolabilis, Catholica fides, cui nihil addi, nec minui poteſt: quam Neſtorius priùs, & nunc Eutyches, diverſâ quidem aſſertione, ſed ſimili impietate, impugnare conati ſunt, & Eccleſiæ Dei duas hæreſes ſibimet contrarias inferre tentârunt, ut uterque à diſcipulis veritatis meritò damnaretur; quia inſanum nimis & ſacrilegum fuit, quod variâ falſitate ambo ſenſere. *Una fides.* *Eadem invenies in ejuſdem Leonis Papæ epiſt. 97. ad Leonem Auguſtum.*

4. Anathematizetur ergo Neſtorius, qui beatam Virginem Mariam hominis tantummodò credidit genitricem, ut aliam perſonam carnis; aliam faceret Deitatis: nec unum Chriſtum in Verbo Dei & carne ſentiret, ſed ſeparatim ac ſejunctim alium Filium Dei; alium hominis prædicaret: cùm, manente illa incommunicabilis Verbi eſſentiâ, quæ ei cum Patre & Spiritu Sancto intemporalis atque coæterna eſt, ita intra virginea viſcera Verbum caro ſit factum, uti uno conceptu, unoque partu eadem virgo ſecundùm unionem utriuſque ſubſtantiæ; & ancilla Domini eſſet, & mater. quod etiam Eliſabet (ſicut Euangeliſta declarat) intellexit, & dixit: *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me!* *Luc. 1. 43.*

5. Eu-

5. Eutyches quoque eodem percellatur anathemate, qui per impios veterum hæreticorum volutatus errores, tetrum Apollinaris dogma delegit, ut, negatâ humanæ carnis atque animæ veritate, totum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum unius aſſerat eſſe naturæ; tanquam Verbi Deitas ipſa ſe in carnem animamque converterit, & concipi ac naſci, nutriri ac creſcere, crucifigi ac mori, ſepeliri ac reſurgere, & aſcendere in Cœlum, & in Patris dextera, unde ad judicandos vivos & mortuos veniet, conſidere, ejus tantùm eſſentiæ fuerit, quæ nihil horum in ſe ſine carnis veritate recepit: quoniam natura unigeniti, natura eſt Patris, natura eſt Spiritûs Sancti, ſimulque impaſſibilis, ſimul eſt incommutabilis, ſempiternæ Trinitatis indiviſa unitas, & conſubſtantialis æqualitas. Unde, ſi ab Apollinaris perverſitate hæreticus iſte deſciſcit, ne convincatur Deitatem paſſibilem ſentire atque mortalem; & tamen Verbi incarnati, id eſt, Verbi & carnis unam audet pronunciare naturam; non dubiè in Manichæi & Marcionis tranſit inſaniam, & Mediatorem Dei & hominum, hominem Jeſum Chriſtum, ſimulatoriè omnia credit egiſſe, nec humanum in ipſo corpus, ſed phantaſticam corporis ſpeciem oculis apparuiſſe cernentium.

6. Quæ impietatis mendacia, quoniam olim fides Catholica deteſtabatur, & talium ſacrilegia concordibus per totum mundum beatorum Patrum ſunt damnata ſententiis; quicunque illi ſunt ita obcæcati, & à Lumine veritatis alieni, ut Verbo Dei à tempore incarnationis humanam, id eſt, noſtram negent ineſſe naturam, oſtendant in quo ſibi Chriſtianum nomen uſurpent, & cum Euangelio veritatis, quâ ratione concordent, ſi per beatæ Virginis partum, aut caro ſine Deitate, aut Deitas eſt orta ſine carne. Sicut enim negari non

Ioan. 1:14. poteſt, quòd *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis*: ita negari non poteſt, quod *Deus*

2 Cor. 5. 19. *erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi.* Quæ autem reconciliatio eſſe poteſt, quâ humano ge-

Vide lib. 1. cap. 19. neri propitiaretur Deus, niſi omnium cauſſam Mediator Dei hominumque ſuſciperet? quâ verò ratione veritatem Mediatoris impleret, niſi qui in forma Dei æqualis erat Patri, in forma ſervi particeps eſſet & noſtri? ut per unum novum hominem fieret renovatio vetuſtatis, & mortis vinculum unius prævaricatione contractum, unius morte, qui ſolus morti nihil debuit, ſolveretur.

Sanguis Chriſti potens ſalvos facere omnes homines, ſi omnes crederent.

7. Effuſio enim pro injuſtis ſanguinis juſti, tam potens ad privilegium, tam dives ad pretium, ut, ſi univerſitas captivorum in Redemtorem ſuum crederet, nullum tyrannica vincula retinerent: quoniam, (ſicut Apoſtolus ait) *ubi abundavit peccatum, ſuperabundavit & gratia*: & cùm ſub peccati præjudicio nati, poteſtatem acceperint ad juſtitiam renaſcendi; validius factum eſt donum

Rom. 5:2. libertatis, quàm debitum ſervitutis.

8. Quam itaque ſibi in hujus ſacramenti præſidio ſpem relinquunt, qui in Salvatoris noſtri corpore negant humanæ ſubſtantiæ veritatem? dicant, in quo ſacrificio reconciliati; dicant, quo ſanguine ſint redemti? quis eſt qui tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis? aut quod unquam ſacrificium ſacratius fuit, quàm quod verus Pontifex altari crucis per immolationem ſuæ carnis impoſuit?

Pſal. 115. ſeu. 116. 9. Quamvis enim multorum ſanctorum in conſpectu Domini precioſa mors fuerit; nullius tamen inſontis occiſio, propitiatio fuit Mundi. Acceperunt juſti, non dederunt coronas, & de for-

Solus Chriſtus; nullus autem alius, alterius debitum ſuâ paſſione perſolvit.

titudine fidelium exempla nata ſunt patientiæ, non dona juſtitiæ. Singulares quippe in ſingulis mortes fuere, nec alterius quiſquam debitum ſuo fine perſolvit; cùm inter filios hominum unus ſolus Dominus noſter Jeſus Chriſtus exſtiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes ſepulti, omnes ſunt etiam ſuſcitati, de quibus ipſe dicebat; *Cùm exaltatus fuero, omnia traham ad me.* fides etenim vera juſtificans impios, & creans

Vide lib. 7. cap. 2. §. 6. 7. 8. 9. Ioan. 12: 32.

juſtos, ad humanitatis ſuæ tracta participem, in illo acquirit ſalutem, in quo ſolo homo ſe innocentem: Liberum habens per gratiam Dei de ejus potentia gloriari, qui contra hoſtem ſuperbum in carnis noſtræ humilitate congreſſus, his victoriam ſuam tribuit, in quorum corpore triumphavit.

Nota, de fide & juſtificatione.

10. Quamvis ergo in uno Domino noſtro Jeſu Chriſto, vero Dei atque hominis Filio, Verbi & carnis una perſona ſit, & utraque eſſentia communes habeat actiones; intelligendæ tamen ſunt ipſorum operum qualitates, & ſinceræ fidei contemplatione cernendum eſt, ad quæ provehatur humilitas infirmitatis, & ad quæ inclinetur altitudo virtutis: quid ſit, quod caro ſine Verbo non agit; & quid ſit, quod Verbum ſine carne non efficit. Sine Verbi enim potentiâ nec conciperet Virgo, nec pareret: & ſine veritate carnis obvoluta pannis infantia non jaceret. Sine Verbi potentiâ non adorarent Magi puerum, novo ſidere declaratum: & ſine veritate carnis non juberetur transferri in Ægyptum puer, & ab Herodis perſecutione ſubduci. Sine Verbi potentiâ non diceret vox Patris, miſſa de Cœlo, *hic eſt Filius*

Matth. 3: 17. *meus dilectus, in quo mihi complacui*: & ſine ve-

Ioan. 1:29. ritate [illegible] non proteſtaretur Joannes; *Ecce! Agnus* [illegible]*cce qui tollit peccata Mundi.* Sine Verbi potentiâ non fieret redintegratio debilium, & vivificatio mortuorum: & ſine veritate carnis, nec cibus jejuno, nec ſomnus eſſet neceſſarius fatigato. Poſtremò, ſine Verbi potentiâ, non ſe Dominus Patri profiteretur æqualem: & ſine veritate carnis, non idem diceret, Patrem ſe eſſe majorem: cùm Catholica fides utrumque ſuſcipiat, utrumque defendat, quæ ſecundùm proprietatem divinæ humanæque ſubſtantiæ, unum Dei Filium, & hominem credit, & Verbum.

11. Quamvis ergo ab illo initio, quo in utero Virginis Verbum caro factum eſt, nihil unquam inter divinam humanamque ſubſtantiam diviſionis exſtiterit, & per omnia incrementa corporea, unius perſonæ fuerint totius temporis actiones: ea ipſa tamen, quæ inſeparabiliter facta ſunt, nullâ permixtione confundimus; ſed quid cujus formæ ſit, ex operum qualitate ſentimus. Nec divina enim humanis præjudicant, nec humana divinis; cùm ita in idipſum utraque concurrant, ut in eis nec proprietas abſumatur, nec perſona geminetur. Dicant igitur iſti phantaſmatici Chriſtiani,

Eutychianos vocat phantaſmaticos Chriſtianos.

quæ ſubſtantia ſalvatoris affixa ſit ligno, quæ jacuerit in ſepulchro, & revoluto monumenti lapide, quæ tertiâ die caro ſurrexerit, vel quale corpus Jeſus diſcipulorum viſui, clauſis ad eos oſtiis ingreſſus, intulerit, cum ad abigendam cernentium diffidentiam, inſpici oculis, digitiſque tractari, patentes adhuc fixuras clavorum, & recens compuncti lateris vulnus exigeret.

12. At, ſi in tanta luce veritatis tenebras ſuas hæretica obduratio non relinquit, oſtendant unde ſibi ſpem vitæ pollicentur æternæ, ad quam niſi per Mediatorem Dei & hominum, hominem

1 Tim. 2:5. Jeſum Chriſtum, non poteſt perveniri. *Non eſt*

Act. 4:12. *enim aliud nomen datum hominibus ſub Cœlo, in quo oporteat ſalvos fieri*: nec eſt redemtio captivitatis humanæ, niſi in ſanguine ejus *qui dedit ſemetipſum redemtionem pro omnibus*, qui (ſicut prædicat beatus Paulus Apoſtolus) *Cum in for-*

Philip. 2: 6, &c. *ma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinanivit formam*

ſervi

ſervi accipiens, in ſimilitudine hominum factus, & habitu inventus ut homo, humiliavit ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus illum exaltavit, & donavit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: ut in nomine Jeſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris. Quamvis ergo unus ſit Dominus Jeſus Chriſtus, & veræ Deitatis veræque humanitatis in ipſo una prorſus eademque perſona ſit, neque hujus unitionis ſoliditas ullâ poſſit diviſione ſejungi, exaltationem tamen, quâ illum exaltavit Deus, & donavit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, ad eam intelligimus pertinere formam, quæ ditanda erat tantæ glorificationis augmento. In *forma* quippe *Dei* æqualis erat Filius Patri, & inter Genitorem atque Unigenitum nulla erat in eſſentiâ diſcretio, nulla in majeſtate diverſitas; nec per incarnationis myſterium aliquid decesſerat Verbo, quod ei Patris munere redderetur. *Forma* autem *ſervi*, per quam impaſſibilis Deitas ſacramentum magnæ pietatis implevit, humana humilitas eſt, quæ in gloriam divinæ poteſtatis evecta eſt, in tantam unitatem ab ipſo conceptu Virginis, Deitate & humanitate connexâ, ut nec ſine homine Divina, nec ſine Deo agerentur humana: propter quod ſicut Dominus majeſtatis dicitur crucifixus, ita qui ex ſempiternitate æqualis eſt Deo, dicitur exaltatus. Nec
Communicatio proprietatum. refert, ex qua Chriſtus ſubſtantiâ nominetur; cùm, inſeparabiliter manente unitate perſonæ, idem ſit & totus hominis Filius propter carnem, & totus Dei Filius propter unam cum Patre Deitatem.

13. Quicquid ergo in tempore accepit Chriſtus, ſecundum hominem accepit, cui quæ non habuit conferuntur. Nam ſecundùm potentiam Verbi indifferenter omnia quæ habet Pater, etiam Filius habet: & quæ in forma ſervi à Patre accepit, eadem in forma Patris etiam ipſe donavit: & idem ipſe & dives & pauper: dives; quia
1 Cor. 8:6. *in principio erat Verbum, & Verbum erat apud*
Ioan. 5:5. *Deum, & Deus erat Verbum. hoc erat in principio*
2. 3. *apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine*
Ioan. 1:14. *ipſo factum eſt nihil.* Pauper verò; quia *Verbum*
Exinanitio. *caro factum eſt, & habitavit in nobis.* quæ autem eſt ejus exinanitio, quæve paupertas, niſi formæ ſervilis acceptio, per quam Verbi majeſtate velata, diſpenſatio humanæ redemtionis impleta eſt?

14. Nam, quia captivitatis noſtræ reſolvi originalia vincula non poterant, & ab hoſtis imperio relaxari, niſi exiſteret homo noſtri generis, noſtræque naturæ, quem veteris debiti præjudicia non tenerent, & qui immaculato ſanguine ſuo
Coloſſ. 2. 14. *chirographum lethale diluerct*; ſicut ab initio erat divinitus præordinatum, & Prophetarum oraculis prænunciatum; ita eſt in plenitudine præfiniti temporis factum, ut multis modis ſignificata promiſſio in diu exſpectatum veniret effectum, nec poſſet eſſe ambiguum, quod continuis ſignificationibus ſemper fuerat nunciatum. *Hæc Leo magnus, Epiſcopus Romanus.*

Epiſtolæ Papæ Leonis adverſus Eutychem, de vera Chriſti incarnatione, ad diverſos datæ, à Proſpero Aquitanico dictatæ creduntur; ut ſcribit Gennadius, in Catalogo illuſtrium virorum, in Proſpero.

Gregorius cognomento magnus, hujus nominis primus, Epiſcopus Romanus, lib. 3. epiſtolarum ex Regiſtro, cap. 33.

15. *Nos veneramur ſanctas quatuor ſynodos: Nicænum, in qua Arius; Conſtantinopolitanum, in qua Macedonius; Epheſinum primum, in qua Neſtorius; Chalcedonenſem, in qua Eutyches atque Dioſcorus damnatus eſt. Profitentes, quia quiſquis aliter ſapit, quàm hæ quatuor Synodi, à fide veritatis alienus eſt. Damnamus autem quoſcunque damnant: & quoſcunque abſolvunt, abſolvimus, &c.*

16. Hanc fidei ſuæ profeſſionem Gregorius Theodelindæ Longobardorum Reginæ, de ejus orthodoxiâ dubitanti, perſcripſit, ut ſcrupulum illum & dubitationem animo Reginæ eximeret, eique perſuaderet; *nullam eſſe cauſſam, propter quam Regina abſtinere deberet ab ejus communione, cùm ipſe ſincerè reciperet quatuor illas Synodos, fidemque in illis promulgatam*: quamvis nonnulli finxerint Gregorium à Chalcedonenſi Synodo eſſe alienum. [nempe propter receptionem quintæ Synodi.] quam ille calumniam hac epiſtolâ refellit. Neque enim propterea hæc Gregorii verba adſcripſimus, ut cum deliris Jeſuitis auctoritatem decretis Conciliorum à Romani Pontificis approbatione arceſſamus: ſed ut ipſi quoque Romano Epiſcopo, non minùs, quàm aliis, neceſſariam fuiſſe agnitionem auctoritatis ſynodicæ, *Lib. 1. ep.*
oſtendamus. Idcirco de eiſdem Conciliis alibi *cap. 24.*
loquens idem Gregorius, *dum*, inquit, *univerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit, quiſquis præſumit aut ſolvere, quos religant; aut ligare, quos ſolvunt.* quamvis illo loco de eorum auctoritate etiam hyperbolicè loqui videatur, quam hyperbolen, ſano quidem ſenſu ab illo prolatam, licet apud contentioſos forſitan periculo non vacantem, indicabimus cap. 28. ſequentis libri, §. 19. ubi ejus judicium de primis quinque œcumenicis Conciliis in medium adferemus.

Annotatio de Polemone ſeu Polemio hæretico, (cujus error admodum ſimilis eſt errori Eutychetis) ex Theodoreti lib. 4. hæreticarum fabularum. & de Tropitis, ex Philaſtrio.

17. *Polemius* quiſpiam ex Apollinaris hæretici ſcriptis anſa ſumta, dicit *fuiſſe factam conſubſtantiationem & commixtionem Divinitatis & corporis.* Hinc germinavit Polemianorum hæreſis. Hæc Theodoretus. *Tropitæ* ſunt (inquit Phi-
laſtrius) qui dicunt converſum Verbum in car- *Ioan. 1:14.*
nem; non intelligentes quod ait Apoſtolus Joannes; *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis.* Non attendentes, quod Verbum eſt immutabile, & inconvertibile, id eſt, Deus Dei Filius: *Formandò*
caro autem, quam accepit pro noſtra ſalute, ipſe *aſſumſit.*
eam formando aſſumſit. Hæc Philaſtrius, in catalogo hæreſeon, quæ ſub Apoſtolis exſtiterunt, cap. 23. Contra iſtum errorem diſſerit etiam Baſilius magnus, epiſt. 344.

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER TERTIUS,

DE VARIA ECCLESIARUM conditione, multiſque hæreſibus, & diſſenſionibus: & de quinto œcumenico Concilio, & aliis quibuſdam Conciliis: atque adeò de rerum ſtatu, poſt Concilium Chalcedonenſe, uſque ad tempora Heraclii Imperatoris. & de politico Italiæ regimine, uſque ad Carolum Magnum.

CAPUT. I.

Series Imperatorum, qui Romani Imperii ſceptra geſtàrunt, à tempore Concilii Chalcedonenſis uſque ad Imperium Heraclii, id eſt, ab anno Domini 451. uſque ad annum Dom. 610. ubi etiam de Odoacre Herulo, & Gothicis Italia Regibus, & de Exarchis, & de coronatione Caroli Magni in Imperatorem Occidentis.

POST Concilium Chalcedonenſe, cùm omnia ad piam & optatam pacem ſpectare viderentur, non ceſſavit ſerpentis antiqui truculenta vafrieies; ſed novis molitionibus Chriſtianos adortus eſt, tetram variarum hæreſeon colluviem introducens: unde graves diſſenſiones ortæ ſunt, & ſævis contentionum tempeſtatibus agitata eſt Eccleſia: Deo eam per talia exercitamenta, paterno animo, erudiente; & promiſſos Eccleſiæ ſuæ de portis infernalibus triumphos per tot certamina cònſtanter præſtante. Varia eſt hiſtoria, multæ ambages; ſed dabo operam, volente Deo, ut ſumma rerum faſtigia candidi Lectoris oculis, commodâ quadam methodo, ſubjiciam. quod ut faciliùs exſequi valeam, adjumentum haud contemnendum adferent Imperatorum & Patriarcharum catalogi, quos in ipſo libri hujus veſtibulo exhibemus.

Impp. in Oriente: Marcianus.

2. *Marcianus*, cùm ſeptem ſolùm annos regnâſſet, 'depoſito hoc regno, ad præſtabilius domicilium migravit, inquit Euagrius, lib. 2. hiſt. Eccleſ. cap. 8. Eique ſuccedit *Leo Thrax*, anno Domini 457. Imperavit Leo Thrax annis ſeptendecim. Eoque mortuo, Leo nepos Imperator dictus eſt, adhuc infans, tutorem habens parentem *Zenonem Iſauricum*, anno Dom. 474. Et infante Imperatore Leone nepote, paucis poſt avum menſibus mortuo, manſit imperium penes Zenonem. quem *Baſiliſcus* ejecit, imperioque Romano per tyrannidem potitus, regnavit menſes viginti: quibus exactis, Zeno è latebris reverſus, Baſiliſcum tyrannum imperio exturbavit, anno Dom. 477. Baſiliſcus Eutychianæ hæreſi addictus, orthodoxos Epiſcopos ejecit, & hæreticos revocavit. Zeno autem, reſumto Imperii clavo, orthodoxos reſtituit. Et epiſtolam ſive edictum de fide promulgavit, quod vocavit ἑνωτικὸν, id eſt, unitivum, quo diſſenſiones tolleret; quod infrà exhibebimus, cap. 10.

Leo Thrax. *Baſiliſcus.*

Anaſtaſius.

3. Zenonem, decimo-ſeptimo Imperii ſui anno extinctum, excepit *Anaſtaſius*, anno Dom. 491. hîc non injucunda relata videtur obſervatio illa Chronologica, quam ad hunc annum reperit ex Euſtathio Syro Euagrius ſcholaſticus, inquiens: *Commemorat porrò Euſtathius præteriiſſe annos ducentos & ſeptem, à regno Diocletiani ad mortem Zenonis, & deſignationem Anaſtaſii: ab Augusti autem monarchiâ annos quingentos triginta duos, & menſes ſeptem: & à regno Alexandri Macedonis octingentos & triginta duos annos, & menſes itidem ſeptem: à Roma autem conditâ & regno Romuli, mille & quinquaginta duos annos, & inſuper ſeptem menſes; à Troja autem excidio, mille ſexcentos & octoginta ſex annos, & ſeptem præterea menſes.* Hæc Euagrius, lib. 3. hiſt. Eccleſ. cap. 29.

4. Anaſtaſius, præpoſtero quodam pacis ſtudio, libertatem hæreticis juxta atque orthodoxis conceſſit, unde plurimæ ortæ ſunt diſſenſiones; quas

Digitized by Google

quas animadvertens Imperator Anaſtaſius, Epiſcopos, ſicubi eos novis rebus ſtudentes, aut quenquam præter conſuetudinem illorum locorum, in quibus ætatem degebat, Concilium Chalcedonenſe prædicantem, aut idem ipſum anathemate damnantem comperiſſet, exturbavit. ut ſcribit Evagrius, lib. 3. cap. 30. Propterea Anaſtaſium Imperatorem, nonnulli tanquam adverſarium Concilii Chalcedonenſis exiſtimantes, ex ſacris tabulis exememnt. Hieroſolymis autem anathema fuit illi denunciatum (ἀναθεματίσθη.) Eodem teſte Evagrio, lib. 3. cap. 34. Platina etiam in vita Gelaſii 1, Papæ Romani, ait eſſe qui ſcribant; Gelaſium excommunicâſſe Anaſtaſium Imperatorem, quòd hæreticis & Acacio faveret. Cùm autem vellet Anaſtaſius Conſtantinopoli ad hymnum triſagium addere illud Petri Gnaphei additamentum, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, *qui crucifixus eſt propter nos.* Magna in populo coorta eſt ſeditio, itaque ab incepto deſtitit Anaſtaſius. Et poſtea ad exiguum temporis ſpatium vitam protrahens, cum viginti ſeptem annos, menſes tres, & dies totidem, Romanum rexiſſet imperium, ex hac luce migravit. ut refert Evagrius, lib. 3. cap. 44. ſeu ult.

Juſtinus. 5. Defuncto Anaſtaſio, *Juſtinus* genere Thrax à militibus prætorianis purpurâ veſtitur Imperatoria, die nono menſis Julii, anno autem 566. ex eo tempore, quo urbs Antiochiæ primum illud nomen accepit. ut ſcribit Evagrius, lib. 4. hiſt. Eccleſ. cap. 1. fuit is annus Chriſti 518; juxta chronologiam Calviſii, & annales Baronii: & ipſe Juſtinus epiſtolâ ad Hormiſdam Papam Rom. docet eam promotionem ſibi nolenti ac recuſanti, divino favore, obtigiſſe, Magno V.C. Conſule, cujus conſulatum huic anno Chriſti tribuunt Calviſius & Baronius. Exſtat ea Juſtini epiſtola, cum Hormiſdæ reſponſo, in epiſtolis Hormiſdæ, tom. 3. Concil. edit. Pariſ. pag. 758. Juſtinus Imperator orthodoxam fidem defendit, & exturbavit hæreticos. Sub hoc Imperatore, habita eſt Synodus illa Conſtantinopolitana orthodoxorum Epiſcoporum, cui præſedit *Johannes, Cappadox,* hujus nominis ſecundus, Patriarcha Conſtantinopolitanus, cujus Synodi acta exſtant inſerta quintæ actioni ſynodi poſtea ſub Menna Patriarcha habitæ. Celebrata autem eſt Synodus illa, Johanne Expræſidente, anno primo Juſtini Imperatoris. Imperatoribus primus hic Juſtinus ſenior, & ex Patriarchis primus iſte, de quo loquimur, Johannes, conſenſerunt Romano Pontifici, ut ex ſacris dypthychis deleretur nomen Acacii, quondam Patriarchæ Conſtantinopolitani, quem excommunicaverant Felix III. & Gelaſius, Romani Pontifices: ut ipſorum Juſtini & Johannis literæ ad Hormiſdam ſcriptæ teſtantur. exſtant autem cum epiſtolis Hormiſdæ.

Synod. Cp.

Vide cap. 11.

Juſtinianus. 6. Juſtinus Imp. poſtquam annos novem & aliquot inſuper dies regnâſſet, exceſſit rebus humanis, relinquens ſucceſſorem *Juſtinianum,* ex ſorore ſua nepotem, qui imperium adeptus anno Chriſti 527, imperavit annis 38; ſicut de illo ſcribunt Evagrius, lib. 4. cap. ult. & Marianus Scotus, ac Sigebertus Gemblacenſis, ad annum 527. Hic eſt ille Juſtinianus Imperator, cujus juſſu collectæ ſunt leges, & volumina illa edita ſunt Inſtitutionum, & Pandectarum, & Codicis, & Novellarum. Hic Italiam à Gothis, & Africam à Vandalis, recuperavit. Sub hoc Imperatore celebrata eſt Synodus Conſtantinopolitana contra Acephalos, præſidente Menna Patriarchâ. Ejuſdemque Imperatoris juſſu celebrata eſt quinta Synodus œcumenica. Errore tamen Aphthartodocitarum deceptum fuiſſe ſcribunt Evagr. lib. 4. ſub finem libri, & Niceph. Calliſt. lib. 17. c. 29. & 30.

Et dum in Anaſtaſium Sinaitam, qui tunc Patriarcha erat Antiochenus, aliosque hæreſi illi reſiſtentes, perſequutionem parat, moritur Juſtinianus Imperator, ut iidem ſcriptores referunt. Moriente autem pœnituiſſe, & Eutychii Patriarchæ Conſtantinopolitani (quem jam expulerat) reſtitutionem in teſtamento, Juſtino ſucceſſori ſuo mandâſſe; ſcribit Nicephorus Calliſt. lib. 17. cap. 31.

7. *Juſtinus* junior, Curopalates, (ita Græci dicunt magiſtratum, cui palatii cura credita erat) ſororis Juſtiniani filius, avunculo ſuo mortuo ſuccedit in imperio, anno Chriſti 565. ſecundum ſupputationem Baronii & Calviſii. Hic Imperator orthodoxus edictum de recta fide omnibus ubique Chriſtianis ſcripſit, quod hiſtoriæ ſuæ inſeruit Evagrius, lib. 5. cap. 4. Juſtinus, tranſactis aliquot imperii ſui annis, phrenitide correptus, Cæſarem facit *Tiberium*, genere Thracem, qui reipublicæ adminiſtrationem capeſſit; Et poſtea, mortuo Juſtino, coronâ imperii decoratus eſt. ut referunt Evagrius. lib. 5. capitib. 11. & 19. & Baronius atque Calviſius, ad annum Dom. 575. Tiberius Conſtantinus orthodoxæ fidei addictus fuit, ut & ejus in imperio ſucceſſor *Mauricius*, cui Tiberius, morti vicinus, filiam ſuam Auguſtam in matrimonium collocavit: ut ſcribit Evagrius, lib. 5. cap. 22. ubi etiam hos duos Imperatores, Tiberium & Mauricium, laudat. Capite autem 23. illius libri, in hunc modum computat tempora Juſtini & Tiberii, ut dicat Juſtinum juniorem per ſe ſolum regnâſſe annis duodecim & menſibus decem cum dimidio; atque unâ cum Tiberio annis tribus & menſibus undecim; ut totum Juſtini regnum comprehenderit annos ſedecim & menſes novem cum dimidio: Regnâſſe autem Tiberium per ſe ſolum annos quatuor. Alii aliter hæc tempora dinumerant.

Juſtinus junior, ſeu Curopalates.

Tiberius Conſtantinus.

Mauricius.

8. Nec de annis Mauricii plenus conſenſus eſt: nam Marianus Scotus, & Sigebertus Gemblacenſis, initium imperii Mauricii adſcribunt anno Dom. 583. eumque regnâſſe ajunt annis 21. quibus adjicit Marianus menſes quatuor. Baronius, priore ſua ſententiâ relictâ, ingreſſum Mauricii refert etiam ad hunc annum 583. motus cis rationibus, quas commemorat Spondanus, in Epitome illius anni, §. 4. ubi etiam in ejus ſententiæ confirmationem Spondanus ſe quædam appoſuiſſe profitetur. & regnâſſe dicunt annis viginti. At Sethus Calviſius, in ſua Chronologiâ; Tiberii exitum, & coronationem Mauricii, accenſet rebus geſtis anno Dom. 582. & pro ea ſententiâ citat Faſtos Siculos, Iſidorum, Gerundinenſem, Bedam, Cedrenum, & alios, qui Mauricii Imperatoris imperium ab hoc anno ordiuntur, ipſique unanimi conſenſu annos viginti & menſes tres imperii tribuunt.

9. Conſentiunt autem memorati ſcriptores, (exceptis Mariano & Sigeberto) necem Mauricii, & *Phocæ* ingreſſum eveniſſe anno Dom. 602, Romanæ Eccleſiæ Epiſcopatum gerente Gregorio Magno; cujus ſunt illæ ad Mauricium Imperatorem, & alios, & ad ipſum Joannem, cognomento jejunatorem, Patriarcham Conſtantinopolitanum, ejuſque ſucceſſorem Cyriacum, epiſtolæ expoſtulatoriæ de vocabulo œcumenici Patriarchæ, lib. 4. & lib. 6. epiſtolar. ex Regiſtro. Cùm autem Phocæ juſſu Mauricius è fugâ unâ cum conjuge & liberis retractus eſſet Chalcedonem, ibique primum liberi ejus in ipſius conſpectu necarentur, in uniuſcujuſque eorum cæde, verba illa Pſalm. 119. Pater Mauricius protulit, *Juſtus es Domine; & juſtum judicium tuum.* Memor ſcilicet & pœnitens neglectæ redemtionis captivorum, à Chagano Avarum rege, qui, captâ ingenti *Pſal. 119. 137.*

ingenti multitudine ſubditorum Imperii, Anno Dom. 600. eos Mauricio redimendos ſingulos duobus aureis, ut ſcribit Nicephorus, vel ut alii tradunt, ſingulos ſingulis aureis obtulit. cùm verò nec hoc, nec etiam ejus dimidium conſequi poſſet, furore percitus captivos omnes ad unum occidit. Niceph. lib. 18. cap. 38. & c. 40. & Baronius & Calviſius anno 600. & anno 602. ex Cedreno, & hiſtoria miſcellâ.

Phoca. 10. *Phocam* (quem Nicephorus peſtiferam belluam vocat) hominem flagitioſum & ſanguinarium, octo ferè annis imperio potitum, profligavit, captumque interfecit *Heraclius*, anno Dom. 610. ut concordant accuratiores Chronologi.

Atque hi fuerunt Romanorum Imperatores, Conſtantinopoli regiam habentes, à tempore Marciani Imperatoris, ſub quo celebratum eſt Concilium Chalcedonenſe, uſque ad Heraclium Imperatorem, qui, occiſo Phocâ, ſuſcepit imperium, & regnavit annos 31.

Imperatores in Occidente: Majoranus. Severus. 11. In Occidente interea eorum collegæ rerum-ſummæ præfuerunt, videlicet: *Majoranus*; quem Leo Thrax, Marciani ſucceſſor, miſit ad accipiendum imperium Occidentale, anno Dom. 457. cui ſucceſſit *Severus*, anno Dom. 461. qui obiit, anno Dom. 465. Deinde poſt interregnum unius anni & aliquot menſium, Leo Thrax miſit *Anthemium*. qui coronatus eſt Imperator, anno Dom. 467. & imperavit annos quinque & menſes tres.

Anthemius.

Anicius Olybrius. 12. Anno autem 472. Feſto & Marciano Conſulibus, *Ricimer* Patricius, Anthemii Imperatoris gener, Romæ facto Imperatore *Anicio Olybrio*, Anthemium contra reverentiam Principis & jus affinitatis, cum gravi clade civitatis, extinguit, qui non diutiùs peracto ſcelere gloriatus, poſt quadraginta dies defunctus eſt: Olybrius autem ſeptimo imperii menſe vitam peregit.

Glicerius. 13. Sequente deinde anno, *Glicerius* Ravennæ ſumſit imperium. quo anno Julius nepos à Leone Thrace Cæſar deſignatus eſt, ut imperium haberet occidentale. Is anno Domini 474. Italiam petit, &, amoto Gliceno, Auguſtalia induit.

14. Vertente anno, *Oreſtes Gothus*, quem Nepos Imperator comitem fecerat, & cum exercitu miſerat, ut laboranti Galliæ ſubveniret, converſis *Momyllus.* in ipſum Nepotem armis, eum imperio dejecit; & filium ſuum *Momyllum* creavit Auguſtum ſive Imperatorem, qui poſtea quòd exiguæ ſtaturæ eſſet, *Auguſtulus* appellatus eſt vulgo.

16. Proximo deinde anno, *Baſiliſco* 2. & *Armato* Conſulibus; (qui fuit annus Domini noſtri Jeſu Chriſti 476.) ab amicis Nepotis invitatus *Odoacer Herulus, Italiæ rex.* *Odoacer* Herulorum & Turcilingorum rex, tranſmiſſo Danubio in Italiam venit, & *Oreſtem* fratremque ejus *Paullum* occîdit: & Romam proficiſcens eam in deditionem accepit, & Momyllum Auguſtulum, regno depulſum, in Lucullanum Campaniæ caſtrum in exſilium ejecit. Atque ita finis factus eſt imperio occidentali: nomenque Regis Odoacer aſſumſit, cum tamen nec purpurâ, nec regalibus uteretur inſignibus. Dum interea Conſtantinopoli, pulſo *Zenone*, *Baſiliſcus* tyrannus dominatur.

Gothici reges Italiæ, Ariani. Theodoricus. 16. Poſtea *Theodoricus* Oſtrogothorum rex, Arianus, conſentiente Zenone Imperatore, Italiam intravit. Odoacrem Herulum Italiæ Regem multis præliis ſuperavit: & tandem, poſt pacem factam, inſidias molientem, ut ait Caſſiodorus, vel, ut ſcribit Platina in vita Simplicis Papæ, contra datam fidem, eundem Odoacrem interemit: regnoque totius Italiæ potitus eſt, anno Dom. 493. idque obtinuit annis 33. & menſ. ſex. Eique ſucceſſerunt Gothici reges. *Athalaricus* filius Amalaſunthæ (Theodorici filiæ;) & *Theodabatus*, cui Juſtinianus Imperator bellum intulit; & *Vitiges*, quem Beliſarius captivum duxit Conſtantinopolin ad Juſtinianum Imp. anno Dom. 540. Gothi interea, qui cladi ſupererant, regem ſibi elegerunt *Theudibaldum*, cui paullò pôſt à ſuis interempto ſucceſſit *Totilus*, anno Dom. 542. qui adverſus Longobardos, *Narſetis Eunuchi* in bello ſocios, fortiter pugnans interficitur, anno Dom. 553. Superſtites Gothi mox Regem ſibi creaverunt *Tejam*, quem Narſes Eunuchus dux exercitûs Juſtiniani Imperatoris ingenti prælio victum fortiterque dimicantem occidit an. Dom. 554. Atque ita deletum eſt Gothorum in Italia regnum. Erant autem Gothi iſti ſectæ Arianæ addicti; ut monent Anaſtaſius biblioth. in vita Johannis primi, Papæ Rom. & Sabellicus Ennead. 8. lib. 2. *Athalaricus. Theodabatus. Theudibaldus. Totilas. Teja.*

17. Hæc de Imperatoribus Occidentis, & de Odoacre, & Gothorum in Italia regno, deſumſimus ex Chronico Caſſiodori, & ex Jordani (quem Jornandem quidam vocant) hiſtoriâ de rebus Gothorum, & ex Platina, & ex Sabellico, Ennead. 8. & ex opere Chronologico Sethi Calviſii.

18. Poſthæc Italiæ præfuerunt ab Imperatoribus miſſi præfecti illi, qui dicebantur *Exarchi*, ſedemque Ravennæ tenuerunt: quorum nomina à Sabellico & Calviſio commemorantur. Primus fuit *Longinus*, huic (cum Exarchus fuiſſet annis 16.) ſucceſſor datus eſt *Smaragdus*, à Mauricio Imperatore miſſus, anno Dom. 583. quem excepit *Romanus*, eodemque mittente Mauricio, anno Dom. 588. quo mortuo, Exarchus ab eodem Imperatore Mauricio conſtitutus eſt *Callinicus*, an. Dom. 598. qui à Mauricio revocatur, & *Smaragdus* iterum fit Exarchus, anno Dom. 602. Huic à Phoca Imperatore ſucceſſor datus eſt *Johannes Lemigius*, anno Dom. 610. Deinde Heraclius Imperator Johanni mortuo ſucceſſorem miſit *Eleutherium*, qui numeratur ſeptimus Exarchus, anno Dom. 615. Poſt quem Exarchi fuerunt: 8. *Iſaacus Patricius*. 9. *Theodorus Calliopa*. 10. *Olympius*. 11. *Theodorus Calliopa*, iterum. 12. *Theodorus*. 13 *Johannes Platon*. 14. *Theophylactus*. 15. *Johannes Tizocop*. 16. *Scholaſticus* 17. *Paulus Patricius*. 18. *Eutychius Patricius*. *Exarchi.*

19. Hic ultimus fuit Exarchus; Nam *Aiſtulphus* Longobardorum Rex, expugnatâ Ravennâ, Eutychium Exarchum Italiâ pepulit, anno Dom. 752. tempore Conſtantini Copronymi Imperatoris, ad quem ſe recepit Eutychius. Neque ex illo tempore quicquam poteſtatis in Italia obtinuerunt Conſtantinopolitani Romanorum Imperatores. Ravennam autem totumque Exarchatum Romano Pontif. tradere coactus eſt Aiſtulphus (anno Dom. 755.) compellente eum Pipino Francorum Rege: cujus filium *Carolum Magnum* Leo tertius Papa Romanus, ſollemnibus ceremoniis adhibitis, Romæ, in baſilica S. Petri, ſalutavit Auguſtum & Imperatorem Occidentis, anno Dom. octingenteſimo, in natalibus Chriſti. Et à cuncto Romanorum populo ter acclamatum eſt: *CAROLO piiſſimo Auguſto, à Deo coronato, magno, pacifico Imperatori, vita & victoria!* Et ab omnibus conſtitutus eſt Imperator Romanorum; ut ſcribit Anaſtaſius bibliothecarius in libro Pontificali, in vita Leonis 3. Papæ Rom. & Regino Abbas Prumienſis, in ſuis annalibus, lib. 2. ad annum Dom. 801. Nam (ut monet Baronius, apud Spondanum, an. 800. §. 3.) qui annos Redemtoris à Natali die Domini auſpicari ſunt ſoliti, in annum Chriſti octingenteſimum primum rejiciunt coronationem Caroli Magni in Impera- *Pipinus Francorum rex. Carolus Magnus, Francorum rex, & Imperator Occidentis.*

peratorem, quæ ipſo die natali Domini facta eſt: qui autem à Calendis Januarii initium anni ſumere conſueverunt, (ut & nos facimus) anno Domini octingenteſimo ipſam ponunt.

Caput. II.

Series Pontificum Romanorum, à tempore Concilii Chalcedonenſis, uſque ad Imperium Heraclii: ex libro Pontificali, & Platina, & Sabellico Ennead. 8. & Onuphrio, & Binio, &c.

Hilarus. POſt Leonem, qui tempore Concilii Chalcedonenſis Romanam regebat Eccleſiam, *Hilarus* ille diaconus, unus ex Legatis quondam Leonis ad conciliabulum Epheſinum à Dioſcoro habitum, creatus & conſecratus eſt Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus, anno Dom. 461. Hoic poſtea ſucceſſerunt, *Simplicius*, anno Dom. 467. *Simplicius.*

Felix III. *Felix III.* anno Dom. 483. de quo vide cap. 11. hojus libri.

Gelaſius. *Gelaſius I.* anno Dom. 492. de quo etiam vide cap. 11.

Anaſtaſius II. *Anaſtaſius II.* anno Dom. 496. de quo vide cap. 13.

Symmachus. *Symmachus*, an. Dom. 498. contra quem Laurentius in ſchiſmate Antipapa. Vide cap. 21.

Hormiſda. *Hormiſda*, anoo Dom. 514. de quo plura inferius cap. 21

Iohannes I. *Johannes I.* anno Dom. 523. qui à Theodorico Oſtrogotho Italiæ Rege, hæretico Ariano, ad Juſtinum Imperatorem orthodoxum miſſus, impetravit, ut hæreticis Arianis in Oriente Eccleſiæ, unde eos Juſtinus expulerat, redderentur; quia, niſi id fieret, interminatus erat Theodoricus gladium & ignem toti Italiæ, & ruinam Eccleſiis Catholicorum. Reverſum autem in Italiam Joannem Pontificem cuſtodiâ maceravit, adeò ut vir ſanctus pedore, ſitu, & inediâ confectus Ravennæ in carcere moreretur. Circa illud tempus duo inſignes Senatores, Symmachus & Boëthius ab eodem Theodorico Rege occiſi ſunt. hæc referunt in vita hujus Joannis Pontificis auctor libri Pontificalis, & Platina.

Felix IV. *Felix IV.* Joanni ſucceſſit, anno Dom. 526.

Bonifacius II. *Bonifacius II.* anno Dom. 530. contra hunc exſtitit Dioſcorus Antipapa. Plura de Bonifacio illo invenies infra, cap. 22.

Iohan. II. *Johannes II.* cognomento Mercurius, anno Dom. 532. ad hunc Juſtiniani Imperatoris epiſtola, & alia ad eundem Imperatorem ab eodem Joanne ſcripta, leguntur in Codice Juſtiniani, tit. 1. de ſumma Trinitate. in quibus epiſtolis plus defertur Sedi Romanæ, quàm conciliari queat cum aliis ejuſdem Imperatoris conſtitutionibus, & rebus geſtis; neque congruunt cum hiſtoria de privilegio conceſſo demum à Phoca Imp. rogatu Bonifacii tertii. Has Johannis Papæ & Juſtiniani Imperatoris epiſtolas falſas eſſe & ſuppoſititias, præſtantium Theologorum ac Juriconſultorum ſcripta perſpicuis argumentis & rationibus jampridem convicifſe, monet Jacobus Lectius JC. lib. 1. Præſcriptionum theologicarum, cap. 1. & libro 2. nota 5. Vide infrà de hoc Johanne, cap. 21.

Agapetus. *Agapetus*, anno Dom. 534. de quo rurſum, cap. 15.

Silverius. *Silverius* (Hormiſdæ Papæ filius) anno Dom. 535. vide cap. 23.

Vigilius. *Vigilius*, anno Dom. 537. de quo plura, cap. 23. & cap. 27.

Pelagius. *Pelagius I.* anno Dom. 556. qui à duobus Epiſcopis, & uno Presbytero Andrea Oſtienſi ordinatus eſt, ut refert Anaſtaſius bibliothecarius, in libro Pontificali, in vita Pelagii primi. Vide cap. 23. §. 7.

Johannes III. Catellinus, creatus & conſecratus, anno Dom 561. *Iohan. III.*

Benedictus I. quem Bonoſum Græci vocant, anno Dom. 575. *Benedictus I.*

Pelagius II. anno Dom. 579. Vide cap. 30. *Pelagius II.*

Gregorius I. cognomento *magnus*, anno Dom. 590. qui epiſtolas illas ad Mauritium Auguſtum, & ad Johannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum, ejuſque ſucceſſorem Cyriacum, & alios, ſcripſit expoſtulatorias, de vocabulo œcumenici Patriarchæ: quæ exſtant in epiſtolis Gregorii ex regiſtro, lib. 4. & lib 6. Vide infrà, cap. 30. *Gregorius I.*

Sabinianus ſucceſſit Gregorio, an. Dom. 604. quem Platina & Sabellicus ſcribunt fuiſſe memoriæ Gregorii adeò infeſtum, adeò in Gregorium irâ, & invidiâ, & malevolentiâ exarſiſſe, ut parvo minus abfuerit, quin ejus ſcripta incendio aboleverit. Hæc Platina in vita Sabiniani; & Sabellicus, Enneadis octavæ libro ſexto. *Sabinianus.*

Bonifacius III. mortuo Sabiniano, creatus & ordinatus eſt anno Dom. 605. de quo Anaſtaſius bibliothecarius, in ejus vita. Hic (inquit) obtinuit apud Phocam Principem, ut ſedes Apoſtolica B. Petri Apoſtoli caput eſſet omnium Eccleſiarum, id eſt, Eccleſia Romana; quia Eccleſia Conſtantinopolitana primam ſe omnium Eccleſiarum ſcribebat. Hæc Anaſtaſius Bibliothecarius. quæ etiam Ado Viennenſis, & Marianus Scotus, & Sigebertus, ſuis Chronicis inſeruerunt. *Bonifacius III. Romanæ Eccleſiæ conceſſum à Phoca privilegium de primatu. Vide cap. 3. in Cyriaco.*

Bonifacius IV. ordinatus eſt anno Dom. 606. Hic à Phoca Imperatore impetravit templum, quod appellabatur *Pantheon*, vetuſtum M. Agrippæ opus, & illud ab idolis expurgatum, divino cultui dedicavit. ut ſcribunt Anaſtaſius bibliothecarius, in vita Bonifacii IV, & Sabellicus, Ennead. 8. lib. 6. quod etiamnum hodie B. Mariæ ad martyres nominatur: ut annotat Binius ad vitam Bonifacii IV. ab Anaſtaſio ſcriptam, tom. 4. Concil. edit. Pariſ. *Bonifacius IV. Pantheon.*

Deuſdedit creatus eſt Romanæ Eccleſiæ Epiſc. anno Dom. 613. regnante Heraclio Auguſto. *Deuſdedit.*

Bonifacius V. eodem regnante Imperatore, ordinatus eſt 7. Kal. Januarii, ineunte anno Dominicæ nativitatis 617. quem fuiſſe mitiſſimum ſuper omnes homines, & miſericordem, ſcribit Anaſtaſius bibliothecarius in ejus vita. *Bonifacius V.*

Honorius I. ſucceſſit, anno Domini 622. tempore ejuſdem Heraclii Imperatoris. Hic eſt ille Honorius hæreticus Monothelita, qui propter hanc hæreſin poſtea anathematizatus eſt à ſexto œcumenico Concilio, & ab aliis Conciliis. ut prolixè demonſtrabimus, donante Deo, lib. 5. hujus operis. *Honorius I.*

Caput. III.

Series Epiſcoporum, qui Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ præfuerunt, à tempore Concilii Chalcedonenſis uſque ad tempora Heraclii Imperatoris. ex Chronologia Nicephori, Patriarchæ Conſtantinopolitani, & ex aliis ſcriptoribus.

ANatolius, in locum Flaviani ab hæreticis Eutychianis in latrocinali conciliabulo Epheſino ordinatus eſt, anno Dom. 449. ut patet ex Liberati breviario, cap. 12. & ex Leonis primi, Epiſcopi Romani, epiſt 53. & 54. Ipſe orthodoxus fuit, & ſedit in Concilio Chalcedonenſi; ut ipſa Concilii acta teſtantur. Hujus ſucceſſores à Nice- *Anatolius.*

phoro Patriarcha hoc ordine recenſentur; adnotatis etiam ab eodem Nicephoro temporum ſpaciis, quibus ſedem Conſtantinopolitanam tenuerunt.

Gennadius. *Gennadius*, Presbyter Conſtantinopolitanus, ſedit annis tredecim, & menſibus duobus. Hic orthodoxus fuit, & ordinatus eſt anno Dom. 458. cùm eodem anno ex hac vita deceſſiſſet Anatolius, poſtquam ſediſſet annos octo & totidem menſes. ut monent Baronius & Calviſius, ad hunc annum.

Acacius. *Acacius*, Presbyter, curator alendis orbis, ſedit an. 17. menſ. 9. De diſcordia inter hunc & Felicem 3. Pontificem Romanum, dicemus infrà, cap. 11.

Phrabitas. *Phrabitas* [Φραυίτας Græcè, apud Euagrium, lib. 3. cap. 23.] ſedit menſes tres & dies 17. hic apud Nicephorum Calliſt. lib. 16. cap. 18. & 19. Flavitas dicitur in Latina verſione Joannis Langi. ubi de Flavita iſto, homine fraudulento, plura Lector inveniet.

Euphemius. *Euphemius* ſedit annos ſex & menſes 6. Hic coronationi Anaſtaſii Imperatoris conſentire noluit, niſi ſcriptam ab illo confeſſionem retuliſſet, quâ approbaret ea, quæ de fide definita ſunt in Concilio Chalcedonenſi; quod Anaſtaſius etiam fecit. ut ſcribunt Theodorus Lector, lib. 2. Collectaneorum; & Euagrius, lib. 3. hiſt. Eccleſ. cap. 32. & Nicephorus Calliſt. lib. 16. cap. 26. Hunc Euphemium poſtea expulit Anaſtaſius Imperator.

Macedonius II. *Macedonius*, hujus nominis ſecundus, ab Imperatore Anaſtaſio in Euphemii locum electus eſt, quem etiam, quod libellum illum fidei; quem Anaſtaſius Euphemio dederat, repoſcenti Anaſtaſio reddere, & ſynodum Chalcedonenſem damnare, conſtanter recuſaret, in exſilium miſit idem Imperator Anaſtaſius. teſtibus Theodoro Lectore, lib. 2. Collectaneorum, & Nicephoro Calliſt. lib. 16. cap. 26. poſtquam ſediſſet Macedonius annos ſex. Hujus tempore eveniſſe tradunt Theodorus & Nicephorus Calliſt. ut, cùm *Deuterius*, Arianorum Conſtantinopoli Epiſcopus, quendam *Barbam* nomine intenderet baptizare, &, ſpretâ atque corruptâ Dominicâ inſtitutione, diceret; Baptizatur Barbas in nomen Patris, per Filium, in Spiritu Sancto. [*εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, δι᾽ υἱοῦ, ἐν ἁγίῳ πνεύματι.*] eo dicto, aqua in colymbethra evanuerit. Barbas verò, arreptâ fugâ exiverit, & miraculum hoc cunctis ſignificaverit. Hoc commemorant Theodorus Lector, in Collectaneis, lib. 2. & Nicephorus Calliſti filius, lib. 16. hiſt. Eccleſ. cap. 35.

Miraculum evaneſcentis aquæ baptiſmatis.

Timotheus. *Timotheus* ſuccedit, qui homo fuit varius & inconſtans; ut patet ex Theodori Lectoris lib. 2. & Niceph. Calliſt. lib. 16. cap. 35. hic ſedem eam tenuit annis ſex.

Johannes II. Oecumenicus Patriarcha. *Johannes* hujus nominis *ſecundus*, Cappadox, ſedit an. 1. menſ. 10. hic eſt ille Joannes, qui multoties appellatur *œcumenicus Patriarcha*, in ſynodo cui ipſe præſedit, & cujus acta inferuntur quintæ actioni ſynodi, poſtea ſub Menna celebratæ.

Epiphanius. *Epiphanius*, Presbyter Conſtantinop. ſub Juſtiniano Imp. ſedit an. 16. menſ. 3. hujus crebra fit mentio in novellis conſtitutionibus Juſtiniani Imperatoris, Novell. 3. & 5. & 6. & 7.

Anthimus. *Anthimus*, Trapezunti prius Epiſcopus, & inde tranſlatus Conſtantinopolin, ſedit menſes decem. Hunc Juſtinianus vocat Anthemium, Novell. 16. hic ob hæreſin amotus eſt. Vide cap. 15. hujus libri.

Menas. *Menas*, Presbyter, & præfectus hoſpitio Sampſorum, ſedit an. 16. menſ. 6. de hoc Patriarcha Mena (quem Latini *Mennam* vocant) vide etiam infrà, cap. 15.

Eutychius, Presbyter, & Monachus in monaſterio Amaſiæ, ſedit an. 12. menſ. 2. Hic interfuit atque præſedit quinto Concilio Oecumenico, anno 27. imperii Juſtiniani. Hunc poſtea Juſtinianus Imperator, anno imperii ſui 38. jam favens hæreſi Aphthartodocitarum, ejeciſſe fertur, eò quod non reciperet edictum ejus de corpore Chriſti experte omnis labefactionis. *Eutychius.*

Johannes, Presbyter Antiochiæ, hujus nominis *tertius*, ex numero ſcholaſticorum, ſedit an. 12. menſes 7. *Johannes III.*

Eutychius, iterum ſub Juſtiniano juniore reſtitutus, confecit annos 4. menſes. 3. Hunc virum pium & Catholicum ab errore, quo tenebatur, de carne impalpabili in reſurrectione ultimâ, revocârunt monitiones Gregorii, tunc quidem Diaconi & Apocriſarii, poſtea autem Epiſcopi Romani; ut refert ipſe Gregorius, lib. 14. Moral. cap. 31. & 32. *Error de carne impalpabili.*

Johannes, Diaconus Conſtantinopolitanus, cognomento *jejunator*, hujus nominis *quartus*, defuncto Eutychio, ordinatus eſt Patriarcha Conſtantinopolitanus, anno ultimo imperii Tiberii Auguſti, quem fuiſſe annum Dominicæ incarnationis 582, ſcribit Calviſius; Baronius autem 583. ſedit annos tredecim & menſes quinque; ut monet Nicephorus Patriarcha Conſtantinopol. Hic eſt ille Joannes, de cujus ſuperbiâ tantopere queſtus eſt Gregorius, hujus nominis *primus*, Epiſcopus Ramanus, propter vocabulum *Oecumenici Patriar*[illegible] *Johannes IV.* *Oecumenicus Patriarcha.*

Cyriacus, Presbyter Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, & œconomus, Joanni defuncto ſuccedit anno Dom. 596. regnante Mauritio Imperatore, & Romanæ Eccleſiæ Epiſcopatum gerente Gregorio primo; cujus etiam ad Cyriacum & de Cyriaco multæ exſtant epiſtolæ. lib. 6. epiſtolarum ex Regiſtro. Sedit Cyriacus annos undecim. Cùm è Templo abſtrahi Cyriacus Patriarcha non fineret feminas quaſdam, quæ eò confugerant, quas inde abducere volebat Phocas Imperator, redditus eſt Phocas infenſior Cyriaco, & in odium Cyriaci conceſſit Bonifacio tertio, Epiſcopo Romano, ut Eccleſia Romana caput eſſet omnium Eccleſiarum. ut ex Theophane & Paullo Diacono monet Binius, in notis in vitam Bonifacii 3. tom. 4. Concil. edit. Pariſ. & Baronius, anno Dom. 606. *Cyriacus.*

Thomas, Diaconus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, & Sacellarius, mortuo Cyriaco, collocatus eſt in ſede Patriarchali, anno Dom. 606. ſedit annos 3. menſes 5. *Thomas.*

Sergius, Diaconus Eccleſiæ ejuſdem, defuncto Thomæ ſucceſſit in ſede Patriarchali, anno Dom. 609. Hic à Syris & Jacobitis generis originem traxit, inquit Nicephorus Calliſti. lib. 18. cap. 44. ſedit annos octo, menſes ſeptem, & dies 21. Hujus perſuaſione Heraclius Imperator edidit Ecthesin illam Monotheliticam; ut teſtatur Synodus Martini Papæ Rom. Secretario 5. in definitione Synodicâ. *Sergius.* *Heraclii Ecthesis.*

Pyrrhus, Presbyter ejuſdem Eccleſiæ, Monachus, & Manachorum Magiſter, poſtquam ſedem Patriarchalem tenuiſſet annos 2. menſ. 9. dies 9. orta contra ipſum ſeditione ſeceſſit. *Pyrrhus.*

Paullus, Presbyter ejuſdem Eccleſiæ, & œconomus, ſedit annos 2. dies 26. Hujus Paulli ſuaſu factus eſt à Conſtante Imperatore, Heraclii nepote, Typus ille in favorem erroris Monothelitarum; ut teſtantur acta Synodi Lateranenſis, ſub Martino 1. Papâ Rom. Secretario quinto, in definitione Synodicâ. Deinde Pyrrhus reſtitutus ſedit menſes 4. dies 23. Succeſſit *Petrus*, qui ſedit annos 12. menſes 7. *Paullus.* *Typus Conſtantis. vide lib. 5. cap. 2.* *Petrus.*

Hi quatuor, quos poſtremò nominavimus,

Sergius,

Sergius, & Pyrrhus, & Paullus, & Petrus, fuerunt hæretici Monothelitæ; & propter eam hæreſin damnati ſunt in ſexta œcumenica Synodo, unà cum Honorio Romæ, & Cyro Alexandriæ, & *Monothelitæ.* Macario Antiochiæ, Epiſcopis etiam Monothelitis: Ut fuſiùs, ſi Deus voluerit, oſtendemus infrà, lib. 5. hujus operis.

Caput. IV.

Series Epiſcoporum Alexandriæ, à tempore Concilii Chalcedonenſis uſque ad tempora Heraclii Imperatoris. ex Nicephori Patriarchæ Conſtantinopol. Chronologiâ, & aliis ſcriptoribus.

Dioſcorus. Dioſcorus, Patriarcha Alexandrinus, hæreticus, abdicatus à Concilio Chalcedonenſi, anno Dom. 451.

Proterius. *Proterius*, orthodoxus, ſucceſſit anno Dom. 452. & ſedit annos ſex. de quo vide cap 7.

Timotheus Ælurus. Schiſma. *Timotheus Ælurus*, hæreticus, ſedit annos 2. Ab iſto Timotheo duo Epiſcopi Alexandriæ cœperunt eſſe, ſolutâ unitate, & expulſis plurimis Epiſcopis orthodoxis: ut monet Liberatus, Eccleſiæ Carthaginenſis Diaconus, in ſuo breviario cauſæ Neſtorianorum & Eutychianorum, cap. 15.

Timotheus. *Timotheus*, cognomento *Salophaci[illegible]*, ſive *Albus*, orthodoxus, ſedit annos 15. vide plura de duobus iſtis Timotheis, inferiùs. cap. 8. hujus libri.

Petrus Moggus. *Petrus Moggus*, (ſeu *Mongus*, *μόγγος*) hæreticus, ſedit annum 1.

Iohannes Talaja. *Johannes* cognomento *Toloja*, orthodoxus, an. 3. Eoque expulſo, Petrus Moggus iterum ſedem tenuit annos ſex.

Athanaſius. *Athanaſius*, hæreticus, ſedit annos 7.

Iohannes Mela. *Johannes* cognomento *Mela*, annos 9.

Iohannes Niciota. *Johannes Niciota* [vel *Machiota*] annos 11. utrumque Joannem, tum Melam, tum Machiotam, Athanaſii jam memorati veſtigiis inſiſtentem, ſuſcepiſſe quidem unitivum Zenonis edictum; at non ſuſcepiſſe Concilium Chalcedonenſe, & epiſtolam Papæ Leonis, ſcribit Liberatus in breviario, cap. 18.

Dioſcorus Iunior. *Dioſcorus Iunior*, ſedit ann. 3. qui teſtatus eſt, in expulſione Synodi Chalced. ſe ſuſcipere dictum unitivum Zenonis; ut refert Liberatus, loco citato.

Timotheus. *Timotheus*, tempore Juſtiniani Imperatoris. Sub iſto Timotheo (ut narrat Liberatus in breviario, cap. 19.) De corruptibili & incorruptibili quæſtio mota eſt: de qua infrà dicemus, cap. 18. hujus Libri.

Gajanus. *Gajanus*: permanſit in Epiſcopatu Alexandrino dies centum tres.

Theodoſius. *Theodoſius*, Gajano in exſilium miſſo, manſit in ſede annum unum & menſes quatuor. Ita Gajani & Theodoſii tempora definit Liberatus, in breviario, cap. 20. ubi ſe illo tempore vixiſſe teſtatur, dicens de Theodoſio exſulante, *Vivit uſque nunc*. At in Chronologia Nicephori Patriarchæ, Gajanus dicitur ſediſſe annum unum; & Theodoſius, annos 2. de iſtis duobus, Gajano & Theodoſio, plura invenies cap. 18. hujus libri.

Paullus. *Paullus*, poſt Theodoſium, ſedit annos 2.

Zoilus. *Zoilus*, annos ſeptem.

Apollinaris. Quintum concil. œcum: vide cap. 24. *Apollinaris*, ſive *Apollinarius*, ſedit annos 19. Hic Apollinarius, Patriarcha Alexandrinus, ſedit in quinto œcumenico Concilio, cum Eutychio Conſtantinopolitano, & Domno Theopolitano, id eſt, Antiocheno, cæteriſque in eo Concilio Epiſcopis, anno 27. Imperii Juſtiniani, anno autem Dominicæ incarnationis 553.

Johannes, ſedit annos undecim. *Iohannes.*

Eulogius, mortuo Johanne, anno Dom. 581. *Eulogius.* ſuffectus eſt in ejus locum eodem anno, & Eccleſiæ Alexandrinæ præfuit annos viginti ſeptem. Ad hunc diverſæ exſtant epiſtolæ ſcriptæ à Gregorio primo, Epiſcopo Romano, qui etiam eundem *Ejuſdem laus.* Eulogium laudans, ait eum ex percepta luce veritatis, & Eccleſiam prædicationis verbo illuminare, & ad meliorem viam morum ſuorum exemplis conformare. lib. 8. epiſt. Gregor. ex regiſtro, epiſt. 42. ubi etiam meminit ſcriptorum ejuſdem Eulogii contra hæreticos Agnoëtas. De quibus vide infrà, cap. 29. hujus libri.

Theodorus Scribon, Eulogio defuncto, ſucceſſit *Theodorus Scribon.* in ſede Patriarchali Eccleſiæ Alexandrinæ, anno Dom. 608. ſeditque annos 2.

Johannes Cyprius, nominatus *miſericors*, ſuffe- *Iohannes miſericors.* ctus eſt in locum defuncti Theodori, anno Dom. 610. De hoc Johanne ſcribit Sigebertus in ſua Chronographia ad annum Domini 611, cum, ob eximiam in Chriſtum liberalitatem, nomen *Eleemoſynarii* habere meruiſſe. Sedit autem Johannes hic annos decem; juxta Chronologiam Nicephori Patriarchæ Cp.

Georgius, defuncto Johanne, ſedit in cathedra *Georgius.* Alexandrina. annos 14.

Cyrus, ſuccedens ſedit annos decem. Hic eſt Cy- *Cyrus.* rus ille, qui ſe Principem præbuit hæreſeos Monothelitarum, & propter eam hæreſin poſtea poſt mortem damnatus eſt à ſexto Concilio œcumenico, unà cum Honorio Romæ, & Sergio, Pyrrho, Paullo, & Petro Conſtantinopoleos, & Macario Antiochiæ, Epiſcopis, & aliis Monothelitis. Id quod prolixiùs explicabitur lib. 5. hujus operis.

Caput. V.

Series Epiſcoporum Antiochiæ Syriæ, (quæ etiam Theopolis Θεύπολις dicta eſt) qui eam ſedem obtinuerunt a tempore Concilii Chalcedonenſis, uſque ad tempora Heraclii Imperatoris. ex Chronologia Nicephori Patriarchæ Cp. & aliis ſcriptoribus.

Maximus, ab Epheſino Latrocinio, in lo- *Maximus.* cum Domini ibi depoſiti, ordinatus, (ut ſcribit Liberatus, cap. 12.) ſedit in Concilio œcumenico Chalcedonenſi, conſentiente Concilio, quamvis ab hæreticis creatus eſſet: & in eo ſententiam dixit, ejuſdemque Concilii decretis, cum aliis Epiſcopis ſubſcripſit. ut acta illius Concilii teſtantur. Hic in ſede Patriarchali Antiochiæ Syriæ ſedit annos 4. & expulſus fuit ob lapſum, ut ſcribit Nicephorus Patriarcha Cp. in Chronologia.

Baſilius, ſedit annos 2 ad hunc anno Dom. *Baſilius.* 458. ſcripta exſtat epiſtola Simeonis τοῦ Κιονίτου. ſeu ςυλίτου, *Stylitæ*, de orthodoxa fide Concilii Chalcedonenſis, apud Evagrium, lib. 2. cap. 10. Simeonem hunc Styliten, (ſic dictum, quòd in *Simeon Stylites: vide* columna manſionem haberet) magnum illud *cap. 8. §. 2.* orbis terrarum miraculum vocat Theodoretus, lib. de vitis ſanctorum Patrum, cap. 26. ubi ejus res geſtas commemorat.

Acacius, defuncto Baſilio, ſedem obtinuit An- *Acacius.* tiochenam, annum unum. Hoc Acacio præſidente, urbs corruit: ut monet Niceph. Patr. Cp. in Chronologia. Ruinam illam urbis Antiochiæ, ex *Antiochia ruina ex terræmotu.* ingenti terræ motu, anno ſecundo Leonis Thracis Imperatoris (id eſt, anno Dom. 458.) deſcribit Evagrius, lib. 2. cap. 12.

Mar-

Martyrius. *Martyrius*, ſedit annos 53. de quo vide infrà, cap. 12. hujus libri.

Julianus. *Julianus*, ſedit annos 55.

Petrus Fullo. *Petrus Fullo*, γναφεὺς, ejectus à Zenone, ſedit annos 3. de Petro iſto conſule cap. 12. hujus libri.

Johannes. *Johannes*, ejectus poſt menſes tres.

Stephanus. *Stephanus*, ſedit annos tres, ſecundùm Chronologiam Nicephori Patriarchæ Cp. Hunc Stephanum Antiochiæ Epiſcopum orthodoxum pueri Antiocheni, Petro Gnapheo hæretico adhuc addicti, calamis ad ſimilitudinem haſtarum præacutis interfecerunt, & in Orontem amnem, qui eam urbem præterfluit, conjecerunt: ſicut ex Johanne Rhetore, harum rerum ſcriptore, commemorant Euagrius lib. 3. cap. 10. & Nicephoras Calliſti, lib. 15. cap. 18. patrata eſt hæc cædes, anno Dom. 479. *Hæreticorum crudelitas.*

Stephanus II. *Stephanus* alius, priori Stephano ſuccedens, ſedit annum unum. Juſta Chronologiam Niceph. Patriarchæ. At huic Stephano Juniori triennium tribuunt, Baronius, & Calviſius, ad annum Dom. 482. quo anno mortuum eſſe ajunt hunc Stephanum juniorem, ſtatimque in ejus locum electum eſſe Calandionem.

Calandion. *Calandion*, ſedit annos 4. ut ſcribit Nicephorus Patriarcha; alii brevius tempus illi aſſignant. Hic Calandion, cùm eſſet orthodoxus, ſcripſit ad Zenonem Imperatorem, & ad Acacium Patriarcham Conſtantinopolitanum, contra Petrum Moggum, ſedem Alexandrinam, ejecto Johanne Talaja, tunc obtinentem, vocans eum mœchum, id eſt, alienæ ſedis injuſtum uſurpatorem, & inſuper aſſerens eum Alexandriæ in ſanctam ſynodum Chalcedonenſem anathema conjeciſſe. At ipſe Calandion ad Oaſim in exſilio incolendam damnatus eſt, tanquam indevotus Principi, & partes fovens Illi (ſive Elli) & Leontii & Pamprepis, qui à Zenone defecerant, & tyrannidem affectabant. Ut ſcribunt Euagrius, lib. 3. cap. 16. & Liberatus in breviario, cap. 18. & Nicephorus Calliſti, lib. 56. cap. 53.

Petrus Gnapheus. *Petrus Gnapheus* (γναφεὺς, id eſt, fullo, à primâ forſan arte ſic nuncupatus) ſedem Antiochenam recuperat, ſuſcipiens Zenonis henoticon.

Palladius. *Palladius*, mortuo Fullone, ſedem Antiochenam obtinuit, & ſedit annos decem.

Flavianus. *Flavianus*, defuncto Palladio, ſucceſſit, anno Dom. 496. Hic ſedit annos ſeptem, vel, ut alii traduat, bis ſeptem. Hic orthodoxus Epiſcopus expulſus eſt ab Imperatore Anaſtaſio & adverſarius Synodi Chalcedonenſis. vide cap. 56. hujus libri.

Severus. *Severus*, ejecto Flaviano, factus eſt Antiochiæ Epiſcopus, ut ſcribant Euagrius, lib. 3. cap. 33. & Nicephoras Calliſti, lib. 16. cap. 29. Severus omittitur in Chronologia Nicephori Patriarchæ. Plura autem de iſto Severo Acephalo hæretico, ejuſque ſectatoribus, infrà invenies cap. 56. & cap. 17. hujus libri,

Paullus. *Paullus*, pulſo Severo, ordinatus eſt Antiochiæ Epiſcopus, ut legimus apud Euagrium, lib. 4. cap. 4. ſedit annos 3. ſecundùm Chronologiam Nicephori Patriarchæ.

Euphraſius. *Euphraſius*, amoto propter ſcandala Paullo, ſedem obtinuit, anno Dom. 525. ſedit annos quinque, oppreſſus eſt ruinâ urbis: de qua ruina, quæ evenit anno ſeptimo (vel ſecundùm alios, anno octavo) regni Juſtini Senioris, ſcripſit Johannes Rhetor, qui hîc finem hiſtoriæ ſuæ impoſuit; ut referunt Euagrius lib. 4. cap. 5. & Niceph. Calliſt. lib. 17. cap. 3. ubi de illo terræmotu & incendio, & de Euphraſii morte loquuntur. *Ruina urbis Antiochiæ ex terræ motu & incendio.*

Euphraimus. *Euphraimus*, tempore Juſtiniani, hic ſedit annos 18. hujus tempore, nempe biennio & ſex menſibus poſt ſuperiorem cladem anno ſecundo Imperii Juſtiniani, qui numeratur Dominicæ nativitatis annus 528. novis terræ-motibus urbs Antiochiæ terribiliter concuſſa eſt, multis eâ clade intereuntibus: & quoniam Deo viſum eſt ex tanta trepidatione & deſtructione urbem liberare, & ab extremo exitio incolumem conſervare, novâ indigitatione urbs ea nuncupata eſt Θεόπολις Theopolis, id eſt, *Dei urbs*; quia prius *Antiochia*, id eſt, Antiochi urbs dicebatur. ut legere eſt, apud Euagrium, lib. 4. cap. 6. & Niceph. Call. lib. 17. cap. 3. Hujus Euphraimi Patriarchæ Theopolitani miſſu, ſederunt in Concilio Conſtantinopolitano, quod contra Acephalos, præſidente Mennâ, celebratum eſt, *Magnus* Presbyter, & *Heraclius* Diaconus, Ambaſiatores ſeu legati Euphraimi; uti illius Concilii acta teſtantur. *Quâ occaſione urbs Antiochia dicta ſit Theopolis.*

Domnus. *Domnus*, Epiſcopatu eodem, poſt Euphraimum, fungitur, annis 54. hic Domnus ſedit in quinto œcumenico Concilio, ubi appellatur ſanctiſſimus Patriarcha Theopolitanæ magnæ civitatis, anno Dom. 553.

Anaſtaſius Sinaïta. *Anaſtaſius Sinaïta*, mortuo Domno, in ſede Patriarchali collocatur, anno Dom. 561. regnante Juſtiniano Auguſto, cui hæreſin Aphthartadocitarum introducere ſatagenti hic ſanctus Epiſcopus Anaſtaſius liberè & apertè contradixit; ut refert Euagrius, lib. 4. cap. 39. Poſtquam autem Eccleſi[illegible] Theopolitanam annis undecim rexiſſet Anaſta[illegible] Sinaïta, miſſus eſt in exſilium, regnante Juſtino juniore.

Gregorius. *Gregorius*, in locum Anaſtaſii ſuffectus, ſedit annis 24. Hunc quoque Gregorium à fidei ſanitate vitæque probitate laudant ſcriptores; licet Anaſtaſium immerentem de ſede ſua dejectum eſſe exiſtiment. Propterea Gregorius hujus nominis primus, Papa Romanus, in inſcriptione epiſtolæ Synodalis, quam ad Patriarchas, *de onere Paſtorali ſibi impoſito*, ſcripſit, utrumque nominat, ſic enim ſe habet illa inſcriptio: Gregorius Johanni Epiſcopo Conſtantinopolitano, Eulogio Alexandrino, Gregorio Antiocheno, Johanni Hieroſolymitano, & Anaſtaſio Patriarchæ Antiocheno, aparibus. lib. 1. epiſt. 24. Gregorii hujus Antiocheni coætaneum & familiarem ſe fuiſſe ſcribit Euagrius, lib. 6. cap. 7. & cap. 8. & poſtea exercitum Mauricio Imperatori, ductorique Philippico (à quo defecerant) reconciliatum eſſe, operâ & prudentiâ hujus Gregorii Epiſcopi Antiocheni: commemorant idem Euagr. lib. 6. cap. 15. & cap. 12. & Niceph. Call. lib. 18. capitib. 14. 55. 56. ſedit Gregorius annis 24. eoque mortuo reſtituitur Anaſtaſius.

Anaſtaſius. *Anaſtaſius* iterum ſedit annos ſex. Extat ad hunc Anaſtaſium Sinaitam, in ſedem Antiochenam jam reverſum, epiſtola gratulatoria Gregorii magni, Epiſcopi Romani; in qua Gregorius Anaſtaſium mirificè laudat, & ingens ſuum gaudium de ejus reſtitutione profitetur. lib. 4. epiſtolarum ex regiſtro, epiſt. 37. ſeu cap. 85. Quamvis autem Gregorius Antiochenus, qui, Juſtino juniore regnante, ſuffectus eſt in locum Anaſtaſii, ſedem illam obtinuiſſe dicatur annis 24. in Chronologia Nicephori Patriarchæ Cp. Euagrius tamen Anaſtaſii σύγχρονος & familiaris ſcribit, Anaſtaſium poſt viginti tres annos ad ſuam ſedem reſtitutum eſſe, anno duodecimo regni Mauricii Auguſti, & poſt mortem Gregorii, eodem anno defuncti. Euagr. lib. 6. cap. ult. (Et hic hiſtoriæ ſuæ finem facit Euagrius.) Idemque ſcribit Nicephorus Calliſti, lib. 18. cap. 26. Et monet idem Nicephorus, eodem lib. cap 44. *Sinaïta* cognomentum huic Anaſtaſio propterea eſſe inditum, quòd in *Sina* monte philoſophatus ſit, & ſenſum *Sinaïta cur dictus.*

ibi

ibi carnis domuerit. Quod autem narrat ibidem Nicephorus Calliſti, de hujus Anaſtaſii Sinaïtæ obitu, eum aſſerens à Judæis Antiochiæ tumultuantibus crudeliter trucidatum eſſe, tempore Phocæ Imperatoris; id non huic Anaſtaſio Sinaïtæ, qui ex hac vitâ deceſſit anno 17. vel 18. Mauritii Imperatoris, ſed ejus ſucceſſori, qui etiam *Anaſtaſius* nominabatur, contigiſſe, anno Dom. 609. & ipſa temporum conſideratio, & aliorum ſcriptorum conſenſus evincunt: ut rectè monet Baronius apud Spondanum, anno Dom. 599. §. 3. & anno 609. §. 1.

Anaſtaſius II. Judæorum crudelitas. Heraclius.

Anaſtaſius hic alius, qui Anaſtaſio Sinaïtæ in Patriarchatu Antiocheno ſucceſſit, ſedit annos novem, & à Judæis jugulatus eſt ultimo anno Imperii Phocæ, cui in imperio ſucceſſit *Heraclius.*

CAPUT. VI.

Series Epiſcoporum Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, à tempore Concilii Chalcedonenſis uſque ad tempora Heraclii Imperatoris, ex Chronologia Nicephori Patriarchæ Cp. & ex aliis ſcriptoribus.

Juvenalis.

JUvenalis, Hieroſolymorum Epiſcopus, pars fuit Epheſini œcumenici Concilii, cum Cyrillo Alexandrino, contra Neſtorium. Idemque Juvenalis poſtea interfuit latrocinali Conciliabulo Epheſi habito, & conſenſit Dioſcoro contra Flavianum: & propterea de eo ejiciendo quæſtio propoſita eſt in Concilio Chalcedonenſi, cui præſens etiam idem Juvenalis interfuit. Sed quia conſenſit in ſubſcriptione epiſtolæ Leonis Papæ Romani, in Concilio Chalcedonenſi, juſſus eſt ſedere, & ſedit in eo Concilio: uti teſtantur acta Concilii Chalced. actione 4. & id ipſum repetitur ab Euagrio, lib. 2. cap. ult. & à Liberato, in breviario, cap. 13. Expulſo poſtea ab Eutychianis Juvenale, ſedem occupavit *Theodoſius* quidam Eutychianus; ut refert Euagrius, lib. 2. cap. 5. ſed eo ejecto, Juvenalis in ſedem ſuam eſt reſtitutus, operâ atque autoritate Martiani Imperatoris: ut memorant Euagrius ibidem, & Leo primus, Papa Rom. epiſt. 68 ad Julianum Epiſcopum. Mortuus eſt autem Juvenalis, anno Dom. 457. poſtquam ſediſſet annos viginti octo.

Theodoſius.

Anaſtaſius. *Anaſtaſius*, ſuccedens Juvenali, ſedit annos 18.

Martyrius. *Martyrius*, annos octo.

Salluſtius. *Salluſtius*, annos 8. cujus tempore ſeparavit ſe Epiſcopus Romæ, propter edictum Zenonis de conjunctione. ut ſcribit Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus, in ſua Chronologia.

Elias. *Elias*, Salluſtii ſucceſſor, expulſus eſt ab Anaſtaſio Imperatore.

Johannes I. *Johannes*, ſedit annos undecim.

Petrus. *Petrus*, tempore Juſtiniani Imperatoris, annos viginti. Hujus Legatus Sabinus diaconus interfuit Concilio Conſtantinopolitano, quod, præſidente Mennâ, celebratum eſt, contra Acephalos, anno Dom. 536.

Macarius. *Macarius*, ſedit annos duos, & expulſus eſt.

Euſtochius. *Euſtochius* ſedit annum 1. Hujus legati ſederunt in quinto Concilio œcumenico, anno Dom. 553.

Macarius iterum, annos 4.

Johannes II. *Johannes* in ea ſede ſucceſſit. Et poſt Johannem, *Amos* ſedit annos 8.

Amos. *Iſychius.* *Eſychius*, ſeu Iſaacius ſive Iſychius eandem ſedem obtinuit annos 8. ad hunc exſtat epiſtola Gregorii primi, Papæ Rom. lib. 9. epiſt. 40. ubi ejus fidem orthodoxam laudat. exſtant etiam ejuſdem Eſychii libri ſeptem in Leviticum. migravit autem idem Eſychius ex hac vita, anno Dom. 609. eodemque anno ſucceſſit Zacharias.

Zacharias. *Zacharias* Patriarcha fuit Hieroſolymitanus annis 24. Diuturnum autem & atrox bellum Phocæ & provinciis Romanorum intulit Coſrhoës Perſarum rex, in ultionem cædis Mauricii Imperatoris, quem Phocas occiderat. *Coſrhoës Perſarum rex.* Neque poſt Phocæ obitum arma depoſuit Coſrhoës, ſed ſucceſſibus inflatus, regiones multas Romani Imperii, etiam tempore Heraclii depopulatus eſt, & anno Dom. 614. civitatem Hieroſolymorum bello captam multis cladibus affecit, & Zachariam Patriarcham, unà cum ligno crucis Dominicæ, multaque aliâ prædâ, in Perſidem abduxit. *Clades Hieroſolymorum.* Poſtea autem Heraclius Imp. multis ingentibus contra Coſrhoëm potitus victoriis, & pace cum Syroë Coſrhois filio factâ, crucem & Zachariam Patriarcham Hieroſolymitanum, cæteroſque captivos, recuperavit, anno Dom. 627. *Victoria Heraclii.* Atque ita in ſedem ſuam reſtitutus eſt Zacharias. *Recuperatio captivorum.* Quo abſente *Modeſtus* Abbas curam geſſerat rerum Eccleſiaſticarum Hieroſolymis.

Modeſtus. *Modeſtus*, defuncto Zacharia, ordinatus eſt Hieroſolymorum Epiſcopus, qui antea, abſente in Perſide Zacharia, ſtrenuam operam in adminiſtratione illius Eccleſiæ navaverat.

Sophronius. *Sophronius*, poſt Modeſti mortem, factus eſt Patriarcha Hieroſolymitanus, anno Dom. 633. Hic eſt ille Sophronius, qui veritatem Catholicam contra Cyrum Alexandrinum, alioſque Monotheletas ſtrenuè defendit. De quo infrà plura dicentur, lib. 5. hujus operis, cap. 8. & cap. 9. & cap. 10. §. 2. Hujus Sophronii tempore, & regnante adhuc Heraclio Imperatore, Haumar (ſive Omar) Saracenorum Princeps, Syriam ſubegit, & urbem Hieroſolymorum cepit, anno Dom. 635. *Hieroſolyma Saracenis ſubdita.* manſitque ea urbs ſub ſervitute Saracenicâ annos quadringentos ſexaginta tres, donec virtute Francorum, Duce Godefrido Bullionæo, liberata eſt anno Dom. 1099. quâ de re vide plura libro ſequente.

CAPUT. VII.

Hiſtorica narratio, de Proterio Epiſcopo Alexandrino.

POſtquam *Dioſcorus* Concilii Chalcedonenſis decreto abdicatus eſt, & mandato Imperatoris in exſilium miſſus eſt Gangrenam urbem Paphlagoniæ, expleto jam magno & venerabili Chalcedonenſi Concilio, Epiſcopi & Clerici Ægyptii; qui cum Dioſcoro ad Concilium venerant, & in Eutychetis Dioſcorique damnationem conſenſerant, & epiſtolæ Leonis Papæ Romani ſubſcripſerant, reverſi ſunt Alexandriam, ut cum omnium civium voluntate eligerent Ordinandum Epiſcopum, in locum Dioſcori, ſacris (id eſt, imperialibus Marciani Imperatoris) ob hoc literis præcedentibus ad Theodorum tunc Auguſtalem. Collecti ſunt ergo nobiles civitatis, ut eum, qui eſſet vitâ & ſermone Pontificatu dignus, eligerent. Hoc enim & Imperialibus ſanctionibus jubebatur. Cúmque ſuper hoc multa dubitatio proceſſiſſet, quibuſdam adhuc Dioſcoro addictis, tandem communibus Concilii illius Alexandrini ſuffragiis ad Epiſcopatum Alexandriæ gerendum electus eſt *Proterius*, cui & Dioſcorus Eccleſiam commendaverat, qui & eum Archipresbyterum fecerat. *Electio Proterii Epiſcopi Alexandrini.* Ordinatus ergo Proterius, præſentibus Epiſcopis illis, qui Synodo Chalcedonenſi ſubſcripſerant, inthronizatur, anno Dom. 425. Hæc commemorantur à Liberato in breviario, cap. 14. & Euagrio, lib. 2. cap. 5.

2. Proterio in ſede Epiſcopali collocato, tumultum maximum & planè intolerabilem à po-

 pulo

pulo variis æſtuante ſententiis, dum alii Dioſcorum repoſcerent; alii autem Proterio firmè adhæreſcerent, excitatum eſſe, narrat Evagrius loco citato. Et addit Liberatus, cap. 15. multa pericula paſſum eſſe Proterium, ita ut militari pro cuſtodia indigeret auxilio, plurimo tempore ſui Pontificatûs: permanſiſſe autem illæſum in illo Epiſcopatu, quamdiu vixit Marcianus Imperator.

De exitu iſtius Timothei Æluri vide cap. 8. §. 5.

3. Mortuo autem Marciano Imperatore, anno Dom. 457. concitata ilicò eſt ſeditio à Timotheo Æluro, quem Eutychiani à Proterio ſeparati ſibi Epiſcopum delegerant, & Petro Moggo diacono, aliiſque hæreſeos Dioſcorianæ fautoribus, qui veniunt Alexandriam, & furioſam multitudinem contra Proterium immittunt. Cogitur itaque Proterius fugâ ſalutem quærere. Ideo ſeſe recepit in baptiſterium, exiſtimans barbarorum crudelitatem in ſacratum illum locum non irrupturam. Sed contrà accidit, nam homicidæ illi, neque loci reverentiâ, neque diei ſollemnitate, (agebatur enim feſtivitas) neque perſonæ dignitate deterriti, irrumpunt in ipſum baptiſterium, & ipſum Proterium unà cum aliis ſex crudeliter interficiunt.

Proterii martyrium.

Et corporis Proterii reliquias vulneribus undique plenas abducunt ſecum, trahunt per univerſam fere urbem, ludibrio miſerandum in modum exponunt, atrociter verberibus lacerant corpus illud quod verbera minimè ſentiebat, diſcindunt membratim, & nec à viſceribus illius, more ferarum, deguſtandis ſe continuerunt. Poſtremò quod reliquum erat corporis, igni tradunt abſumendum; & cineres illius in ventum ſpargunt, diſſipantque: ut efferatam beſtiarum immanitatem longè ſuperare viderentur. Iſta omnia referunt conquerentes orthodoxi Epiſcopi totius diœceſeos Ægypti, in ſua ſupplicatione miſſa ad Leonem Imperatorem, Marciani ſucceſſorem, in qua etiam ajunt iſtorum omnium malorum autorem & architectum fuiſſe Timotheum. Exſtat ea poſtulatio Epiſcoporum Ægyptiacorum, apud Evagrium, lib. 2. cap. 8. Idem facinus breviter narrat Liberatus, in breviario, cap. 15.

Truculenta feritas hæreticorum.

CAPUT. VIII.

De literis Encyclicis Leonis Imperatoris, & de duobus Timotheis, Æluro & Salophaciolo, Epiſcopis Alexandrinis.

MIſſi ex altera parte quidam Epiſcopi & Clerici, fungentes legatione pro Timotheo Æluro, dederunt & ipſi petitiones Leoni Imperatori, contra Synodum Chalcedonenſem, petentes ut eadem Synodus tolleretur. Et contra illi à parte Proterii vindictam ſceleris poſtulabant. Utriſque auditis, lectiſque utriuſque partis ſupplicibus libellis, Leo Imperator undequaque in Romano imperio Epiſcopos aliarum Eccleſiarum, & alios doctrinâ & vitæ ſanctitate præſtantes viros, per literas conſuluit, miſſis ad eos exemplaribus libellorum ſupplicum utriuſque partis, convenire jubens in particularibus ſynodis, & omnibus rebus ibi diligenter tractatis ac diſquiſitis, eum per literas certiorem facere, quid de Timotheo Æluro, & quid de Concilio Chalcedonenſi ipſis videatur. ut referunt Evagr. lib. 2. cap. 9. & Liberatus, cap. 15.

2. Operæ pretium facturus videor, ſi hîc inſeram admodùm piam & Chriſtiano Principe dignam Leonis Imperatoris Parænesin, quâ Epiſcopos & Clericos monet, quo animi affectu convenire, & quomodo in rebus tractandis definiendiſque ſe gerere debeant. Eam deſcribemus ex ipſius Imperatoris literis, ad Anatolium Epiſcopum Conſtantinopolitanum, quibus ſimiles literas ab eodem Imperatore tum ad alios Epiſcopos, tum ad viros ſanctitate illuſtres, & inter hos ad magnum illum Simeonem Styliten, *ςυλίτην* ſeu *κιονίτην*, qui primis omnium cœpit in columna habitare, adhuc ſuperſtitem, datas eſſe commemorat Evagrius, lib. 2. cap. 9. ubi etiam hiſtoriæ ſuæ inſerit Evagrius exemplum epiſtolæ illius, quam ſcripſit Leo Imperator ad Anatolium, ex qua hæc pauca in gratiam lectoris deprompſimus:

Simeon Stylites. vide ſup. cap. 5. in Baſilio.

Proinde (inquit) *tua pietas faciat, ut omnes orthodoxi ſancti Epiſcopi, qui in hac urbe primariâ in præſentia commorantur, quin etiam omnes ſanctiſſimi Clerici confeſtim apud ſe conveniant,* καὶ πάντων ἐπιμελῶς πραγματευθέντων καὶ δοκιμασθέντων, (ἐπειδὴ νῦν ἡ Ἀλεξάνδρε πόλις τετάρακται, ἧς τινὸς τῆς καταςάσεως καὶ τῆς ἡσυχίας μεγίςη ἐςὶν ἡμῖν φροντὶς) εἴπατε τὸ δοκοῦν περὶ τῦ προειρημένε Τιμοθέε, καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδε, ἄνευ τινὸς ἀνθρωπίνε φόβε, καὶ δίχα χάριτος καὶ ἀπεχθείας, μόνον τὸν τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ φόβον πρὸ ὀφθαλμῶν τιθέμενοι, ἐπειδὴ ἴςε ὡς περὶ τοῦ πράγματος τούτου τῇ ἀχράντῳ θεότητι λόγον δώσετε· ἵνα παρὰ πάντων δι' ὑμετέρων γραμμάτων τελείως διδαχθέντες τὸν ἁρμόζοντα τύπον δοῦναι δυνηθῶμεν. id eſt; *& omnibus rebus diligenter tractatis ac diſquiſitis, (quandoquidem nunc Alexandria turbata eſt, quæ, ut in ſtatu tranquillo & pacato locetur, nobis maximè cura eſt) quid de eo, de quo ſuprà diximus, Timotheo, & de Chalcedonenſi Concilio, vobis videatur, dicite, ſine ullo humano timore, & abſque gratia & odio, ſolum omnipotentis Dei timorem ante oculos ſtatuentes, quandoquidem noſtis vos de hac re immaculatæ Divinitati rationem reddituros. ut ab omnibus per veſtras literas perfectè edocti, edictum conveniens promulgare poſſimus.* Hæc Leo Thrax Imperator. Quem utinam in concedenda idonea libertate, & exigendo debito candore, imitarentur omnes Principes! Optandum quoque, ut commendatam ab hoc pio Principe animi integritatem præſtarent omnes Paſtores & doctores.

Qualiter affecti eſſe & quomodo ſe gerere debeant, qui ſedent in Synodis.

Pii principis exemplum.

3. Leo Epiſcopus Romanus, aliique omnes, ad quos ſcripſerat Imperator (excepto ſolo Amphilochio Sidæ Epiſcopo, ut monet Evagrius lib. 2. cap. 10.) reſcripſerunt Chalcedonenſem Synodum uſque ad ſanguinem eſſe vindicandam: electionem autem Timothei conſentientibus ſuffragiis damnaverunt, eumque non ſolùm inter Epiſcopos non habendum, ſed etiam Chriſtianâ appellatione indignum declaraverunt. Et hæ epiſtolæ (inquit Liberatus cap. 15.) vel rationes Epiſcoporum omnium, in uno codicis corpore vocantur *Encyclicæ*. Literas autem illas, quas ad Epiſcopos & Monachos de hâc quæſtione miſerat Leo Imperator, ut eorum judicium addiſceret, illas inquam, ipſius Imperatoris Leonis conſultorias epiſtolas, Evagrius vocat *ἐγκύκλια γράμματα*, *Encyclicas literas*, ſeu *circulares literas*, lib. 2. cap. 9.

Epiſtolæ Encyclicæ.

ἐγκύκλια γράμματα.

4. Acceptis undique literis, ſcripſit Imperator Leo duci Alexandriæ Stilæ, ut pelleret quidem ab Epiſcopatu modis omnibus Timotheum; inthronizaret autem alium decreto populi, qui Synodum Chalcedonenſem vindicaret. Juſſione acceptâ, dux Stila fecit quæ fuerant imperata. Et pulſo in exſilium *Timotheo Æluro*, alius eligitur Timotheus, qui Proterio ſuccederet, cognomento *Salophaciolus* ſive *Aſbus*, quem nonnulli Baſilicum vocarunt. ut legimus apud Liberatum, cap. 15. & cap. 16. & Evagr. lib. 2. cap. 11.

5. Hic Timotheus Salophaciolus Catholicorum Epiſcopus, ejectus eſt poſtea à Baſiliſco tyranno, & reſtitutus eſt Timotheus Ælurus: fugit autem Timotheus catholicus in Canopum caſtel-

ſtellum, & in monaſterio latuit. Tunc Petrus Moggus hæreticus iterum ſe cum Timotheo Æluro junxit, cum quo fuerat antè damnatus. At *Exitus Timothei Æluri.* Zenone ad Imperium revertente, Timotheus Ælurus ſibi metuens, humanâ vitâ, hauſto veneno, ſolutus eſt. Poſt cujus obitum ordinaverunt ſibi hæretici Epiſcopum Petrum illum, cognomento Moggum, hæreticum Eutychianum ſive Dioſcorianum. Quod cognoſcens Imperator Zenon ſcripſit Anthemio Auguſtali, ut Petrum quidem ſacerdotio privaret, Timotheum verò Salophaciolum in Epiſcopatum reduceret. quod etiam factum eſt. Deinde ſine moleſtia ſedem obtinuit Timotheus Salophaciolus, & in pace mortuus eſt anno Epiſcopatûs ſui vigeſimo tertio, menſe ſexto, ut ſcribit Liberatus in breviario, capite 56.

CAPUT. IX.

De Petro Moggo, & Joanne Talaja, Epiſcopis Alexandrinis, & Calandione Epiſcopo Antiocheno.

TImotheus Salophaciolus, poſtquam Zenonis Imperatoris auctoritate, pulſo Petro Moggo, ſedem ſuam Alexandrinam recuperavit, miſit Conſtantinopolim quoſdam Clericos gratias agens Imperatori. Cum quibus erat *Johannes* cognomento *Talaja*, presbyter Tabenneſiotis. [ut refert Liberatus in breviario, cap. 16.] Hic petiit ab Imperatore, ut ſi Alexandriæ Epiſcopus è vita migraret, liceret eis qui Alexandriam incolunt, quem vellent deligere Epiſcopum. Ipſe autem *Electio Epiſcopi Alexandrini.* *Joannes*, juramento interpoſito, promiſit Imperatori, ſe nunquam ſedem Alexandrinam petiturum. Decrevit igitur Zeno, eum poſt mortem Timothei Epiſcopum futurum, quem clerus & laïcorum multitudo eligerent. [ut ſcribit Euagrius, lib. 3. cap. 12.] Juramenti autem à Joanne interpoſiti, poſteaque violati, meminit etiam ipſe Imperator Zeno, in literis ſuis ad Apollonium Auguſtalem & ducem Pergamium, referente Liberato in breviario, capite 17. & in literis ad Simplicium Papam Romanum, referente ipſo Simplicio, epiſt. 57. ad Acacium.

2. Poſt mortem autem Timothei Salophacioli, Joannes Talaja, neglecto ſuo juramento, Epiſcopatum Alexandrinum capeſſit. Neque ei curæ fuit ſynodicas literas, de more, dare ad Acacium Conſtantinopolitanum Epiſcopum. Cui (ut refert Zeno, apud Simplicium loco citato) juramentum illud Joannis non erat incognitum. Habens autem memoratus Joannes Talaja amicum Ellum Magiſtrum, cui multa & pretioſa xenia direxerat, ei de ſua ordinatione ſcripſit. Scribens etiam Principi, ut per Ellum Magiſtrum omnis ejus cauſſa diſponeretur. Ello autem Conſtantinopoli non invento, lator literarum (Magiſtrianum vocat Liberatus) neque Acacio, neque Imperatori literas obtulit, ſed perrexit Antiochiam, illuc enim ab Imperatore miſſus erat Ellus, ut reprimeret Leontium tyrannum, cum quo tamen ſe conjunxit Ellus contra Zenonem. Iſta referuntur à Liberato in breviario, capitib. 16. 17. 18.

3. Acacius poſtea, auditâ Joannis ordinatione, & ægrè ferens non eſſe ad ſe directas ſynodicas literas, perſuaſit Imperatori ut ſcriberet Apollonio Auguſtali, & duci Pergamio, ut Joannem ab Alexandrina ſede pellerent, tanquam perjurum, qui ſedem eam contra ſuum jusjurandum, quod in regia civitate dederat, arripuiſſet: Petrum autem Moggum, jam unitatem & veritatis profeſſionem præ ſe ferentem, in ſedem Alexandrinam reſtituerent, ſi prius ſuſciperet Henoticon Principis, & ſynodicas deſtinaret epiſtolas Conſtantinopolitano Acacio, & Simplicio Romano, & cæteris Archiepiſcopis: & reciperet eos, qui ſtabant à partibus Proterii, & Timothei Salophacioli. Quibus à Petro præſtitis, Alexandrini univerſi conſenſerunt in reſtitutionem Petri, & (ut Liberatus loquitur) Petrus ab omnibus inthronizatur. Qui, concione apud populum habitâ, epiſtolam Zenonis de concordia, ſeu ἑνωτικὸν legit. ut monet Euagrius, lib. 3. cap. 13. quibus literis lectis, (inquiunt Euagr. lib. 3. in fine capitis 14. & Nicephorus Calliſt. lib. 16. in fine capitis 12.) Alexandrini univerſi ſanctæ Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ conjuncti unitique ſunt: & quæcunque in medio fuere, offendicula & impedimenta ſuſtulere. Hæc ex Liberato, cap. 17. & cap. 18. & ex Euagrio lib. 3. cap. 12. & cap. 53 & 14. & Nicephoro Calliſti. lib. 16. capitib. 11. &, 12. Illud autem Zenonis ἑνωτικὸν ſequente capite exhibebimus.

4. Synodicam autem illam Joannis Talaiæ, quam cum Magiſtriano miſerat, ſuſcepit cum Ello magiſtro *Calandion* Epiſcopus Antiochiæ. Deinde ipſe Joannes Talaja, ejectus de ſede Alexandrinâ, profectus eſt Antiochiam, ut videret amicum ſuum Ellum magiſtrum. Cui cum narrâſſet quæ ſibi evenerant, ejus conſilio ingreſſus eſt ad Calandionem Patriacham Antiochenum, qui Joannis ſuaſu ſcripſit ad Zenonem Imperatorem & Acacium Patriarcham Conſtantinopolitanum, contra Petrum Moggum, vocans eum mœchum: id eſt, alienæ ſedis injuſtum invaſorem, & dicens eum Alexandriæ ſancto Concilio Chalcedonenſi dixiſſe anathema. Et in favorem Joannis Talaiæ ſcripſit etiam Calandion literas commendatitias ad Simplicium Pontificem Romanum, quibus ſumtis ſecum literis, Joannes Talaja Romam ſe contulit. Ac Calandion poſtea ad incolendam Oaſin miſſus eſt in exſilium, quod per eam cauſam occaſionem arripuiſſet fovendi partes Elli & Leontii contra Zenonem. Hæc commemorantur à Liberato, cap. 18. & Euagrio, lib. 3. capite 16. & Nicephoro, lib. 16. cap. 53.

5. Ejecto Calandione, *Petrus Gnapheus* per *Petrus Gnapheus; de quo plura cap. 12.* calliditatem ſedem Antiochenam recuperavit, henotico Zenonis ſubſcribens. Dedit is ad Petrum Moggum Alexandriæ Epiſcopum, & viciſſim ab eodem accepit ſynodales literas. Ad eundem etiam Petrum Moggum literas ſynodicas ſcripſit Martyrius Hieroſolymitanus Epiſcopus, Anaſtaſii ſucceſſor. Et eidem Petro Moggo conjunctus eſt Acacius Patriarcha Conſtantinopolitanus. [Euagrius, lib. 3. cap. 16. & Nicephorus lib. 16. cap. 53.] Atque ita concordia fuit inter quatuor illas ſedes Patriarchales, in confeſſione unius orthodoxæ fidei, quæ Zenonis henotico continebatur.

6. Attamen haud ita multo poſt Alexandriæ quidam à communione Petri Moggi receſſerunt, & ipſe Petrus Chalcedonenſem Synodum palàm anathemate damnavit: quod ubi Acacio Patriar- *Petrus Moggus homo varius & verſipellis.* chæ Conſtantinopolit. nunciatum eſſet, turbatus eo nuncio Acacius miſit quoſdam Alexandriam, qui quid factum eſſet cognoſcerent: quibus Petrus Moggus homo varius & verſipellis, παλίμβολος καὶ τοῖς καιροῖς συνδιατιθέμενος, ſatisfacere cupiens, negavit factum, & literas dedit ad Acacium, quibus apertè profeſſus eſt, ſe non damnare, ſed recipere & credendo confirmare Concilium Chalcedonenſe. Extat illa Petri Moggi ad Acacium epiſtola & confeſſio rectæ fidei, apud Euagrium, lib. 3. cap. 17. & Nice-

phorum, lib. 16. c. 14. Interea Alexandrinis Eutychianis aliud indicabat: ut monet Liberatus, qui de Petro iſto ait: Permanſit in Epiſcopatu, ſcribens Acacio, quia eſſet Synodi communicator, & fallens Alexandrinos, quia non communicaret Synodo. Hæc Liberatus, cap. 18. ubi etiam monet natum inde eſſe Alexandriæ diſſidium & diviſionem. Poſtea autem Petrus Moggus acta Concilii Chalcedonenſis apertè damnavit, ſcriptis in eam ſententiam literis ad Flavitam Patriarcham Conſtantinopolitanum, Acacii jam defuncti ſucceſſorem, quibus literis lectis, Euphemius, ſucceſſor Flavitæ, ſe à Petri communione ſejunxit, & in ſacris tabulis nomen ejus expunxit. Et paullò pòſt mortuus eſt iſte Petrus Moggus. Euagr. lib. 3. capitib. 22. & 23. Niceph. lib. 16. capitib. 16. & 20. Liberatus, cap. 18.

7. Joannes autem Talaja, aliquamdiu Romæ manſit, habens Epiſcopi dignitatem, eique Felix Papa Romanus, Simplicii ſucceſſor, Nolanam dedit Eccleſiam, quæ eſt in Campaniæ regione, in qua plurimos reſidens annos, in pace defunctus eſt. ut ſcribit de eo Liberatus in breviario cap. 18. Quas autem turbas dederit, & quæ diſſidia inter Romanos Pontifices & Acacium Conſtantinopolitanum concitaverit, monebimus, cap. 11. hujus libri.

CAPUT. X.

Ἑνωτικὸν, id eſt, unitivum, ſive epiſtola pacificatoria, Zenonis Imperatoris, ex Euagrii lib. 3. cap. 14 & Liberati breviario cap. 18. & Niceph. Calliſti lib. 16. cap. 12.

IMperator Cæſar *Zenon*, pius, victor, triumphator, maximus, ſemper Auguſtus, univerſis Epiſcopis ſanctis & populis per Alexandriam, Ægyptum, Libyam, & Pentapolim. Principium & ſtatum, virtutemque & ſcutum inexpugnabile noſtri ſcientes Imperii, ſolam rectam veramque fidem, quam adventu divino expoſuerunt ſoli, qui in Nicæa congregati ſunt, 318. ſancti Patres, firmaverunt autem & qui Conſtantinopolim convenerunt, centum quinquaginta ſimiliter ſancti Patres, noctibus ac diebus, oratione & ſtudio & legibus nitimur multiplicari per eam ſanctam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam, incorruptam, & ſine obitu matrem noſtrorum ſceptrorum. In pace verò & concordia, quæ circa Deum eſt, pios populos perſeverantes, acceptabiles pro noſtro imperio ſupplicationes offerre, cum ſanctiſſimis Archiepiſcopis & Dei cultoribus, clericis & archimandritis. Magno enim Deo & Salvatore noſtro Jeſu Chriſto, ex ſancta Virgine Dei genitrice Maria incarnato & nato, ex concordia glorificationem atque culturam laudante, pariterque ſuſcipiente, hoſtium quidem generationes conterentur: omnes autem inclinabunt poſt Deum ſuam poteſtati noſtræ cervicem. Pax autem & bona quæ ex ea ſunt; aëris temperantia, & fructuum ubertas, ſed & alia hominibus utilia ſuppeditabuntur. Cum ſic ergo immaculata fides & nos & Romanam ſervet rempublicam, ſupplicationes nobis oblatæ ſunt à Deo amantiſſimis Archimandritis & Eremitis, & aliis reverendis viris, ſupplicantibus unitatem ſanctiſſimæ Eccleſiæ, ut copulentur membra membris, quæ bonitatis inimicus ex longis retro temporibus ſeparare conatus eſt, ſciens, quia adverſus totum Eccleſiæ corpus exercendo bella devincitur, & ex hoc eveniſſe, generationes innumeras in tantis annis vitâ privatas, alias quidem lavacro regenerationis fraudatas obiiſſe, alias ſacrâ communione nequaquam participantes, ad diſceſſum inevitabilem hominum fuiſſe deductas, neceſque præſumtas decies millies, & ſanguinum redundantiâ pollutam non ſolum terram, ſed etiam ipſum aërem. Hæc quis non optet ad bona transformare? Propterea cognoſcere vos ſtuduimus, quia & nos, & ubique ſanctiſſimæ orthodoxorum Eccleſiæ alterum ſymbolum, aut mathema, aut terminum fidei, aut fidem circa prædictum ſanctum Symbolum 318. Patrum, quod etiam firmaverunt memorati centum quinquaginta ſancti Patres, neque habuimus, neque habemus, neque habebimus, neque habentem ſcimus: & ſiquis habuerit, alienum eum exiſtimamus. Hoc enim ſolum noſtrum (ſicut diximus) Imperium ſalvare confidimus. Sed & omnes populi, qui ſalutare baptiſma promerentur, hoc ſolum percipientes baptizantur. Quod ſecuti ſunt ſancti patres, Epheſi congregati, qui depoſuerunt impium Neſtorium & opinionis ejus poſtea ſectatores. Quem Neſtorium, ſimul & Eutychetem, quòd contraria eis quæ dicta ſunt ſapiant, nos etiam anathematizamus. [*ᾧ καὶ ἐξηκολούθησαν οἱ ἅγιοι πατέρες οἱ ἐν τῇ Ἐφεσίων συνελθόντες, οἱ καὶ καθελόντες τὸν ἀσεβῆ νεςόριον, καὶ τοὺς τὰ ἐκείνου μετὰ ταῦτα φρονοῦντας. ὅν τινα καὶ ἡμεῖς νεςόριον ἅμα καὶ εὐτυχῆ τἀναντία τοῖς εἰρημένοις φρονοῦντος, ἀναθεματίζομεν.*] Suſcipimus & illa duodecim capitula quæ pronunciata ſunt à ſanctæ memoriæ Cyrillo, qui Alexandrinorum ſanctæ catholicæ Eccleſiæ Archiepiſcopus fuit. Confitemur autem unigenitum Dei Filium & Deum, qui verè homo factus eſt, [*τὸν κατ' ἀλήθειαν ἐνανθρωπήσαντα*] Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, conſubſtantialem Patri ſecundum Divinitatem, & conſubſtantialem nobis ſecundum humanitatem, eundem. qui deſcendit, & incarnatus eſt ex Spiritu Sancto, & Maria Dei genitrice virgine, unum exſiſtere Filium, & non duos. Unius enim eſſe dicimus unigeniti Filii Dei & miracula, & paſſiones, quas ſponte carne perpeſſus eſt. Eos autem, qui dividunt, aut confundunt, aut phantaſiam introducunt, omnino non recipimus, quippe incarnatio expers peccati, quæ verè facta eſt ex Deipara Virgine, acceſſionem alterius filii non effecit. Nam Trinitas, etiam incarnato uno de Trinitate, nempe Deo Verbo, manet Trinitas [*ἐπείπερ ἡ ἀναμάρτητος κατ' ἀλήθειαν σάρκωσις ἐκ τῆς θεοτόκου, προσθήκην υἱοῦ οὐ πεποίηκε. μένει γὰρ Τριὰς, ἡ τριὰς, καὶ σαρκωθέντος τοῦ ἑνὸς τῆς τριάδος, θεοῦ λόγου.*] Scientes itaque quod neque ſanctiſſimæ ubique orthodoxæ Eccleſiæ, neque harum præſules Deo amantiſſimi ſacerdotes, neque noſtrum imperium, ſymbolum aut terminum fidei citra prædictum ſanctum Mathema receperunt aut recipiunt, univimus nos ipſos, nihil dubitantes [*ἡνώσαμεν ἑαυτοὺς, μεδὲν ἐνδοιάζοντες.*] Hæc autem ſcripſimus, non innovantes fidem, ſed ut vobis de fide penitùs perſuaderemus, [*οὐ καινίζοντες πίστιν, ἀλλ' ὑμᾶς πληροφοροῦντες.*] Omnem vero, qui aliud quicquam ſapuit, aut ſapit, aut nunc, aut aliquando, ſive Chalcedone, ſive in quacunque ſynodo, anathematizamus. præcipuè verò prædictos Neſtorium & Eutychen, & quæ eorum ſunt ſapientes. Copulamini ergo ſpirituali matri Eccleſiæ, eadem ſapientes nobiſcum, in eadem poſiti communione, ſecundùm prædictum unum & ſolum fidei terminum eorundem ſanctorum Patrum. Sanctiſſima namque mater noſtra Eccleſia, tanquam quæ genuit vos, filios exſpectat amplecti ex longo pòſt tempore, dulcemque vocem veſtram concupiſcit audire. Concitate igitur voſmetipſos. Hæc enim facientes, & Salvatoris noſtri Domini propitiationem ad vos attrahetis, & à noſtro Imperio laudabimini.

CAPUT.

CAPUT. XI.

De Acacio Epiſcopo Conſtantinopolitano, & de lite inter eum & Felicem III. Papam Romanum.

GEnnadio, Anatolii ſucceſſore, mortuo, collocatus eſt in ſede Conſtantinopolitana Acacius, anno Dom. 471. regnante Leone Thrace Romanorum Imperatore: cui in Imperio ſucceſſit Zeno, anno Dom. 474. quo expulſo Baſiliſcus tyrannus, ſuaſu Timothei Æluri, literas ſcripſit Encyclicas ad omnes undiquaque Epiſcopos, in condemnationem Concilii Chalcedonenſis, quibus impiis literis Epiſcopi ſubſcripſiſſe feruntur quingenti, hoc enim juſſerat in ipſis literis Baſiliſcus: & Epiſcopi Aſiæ Epheſi congregari libellum ſupplicem ſcripſerunt ad Baſiliſcum tunc imperantem, eique apertè declarant atque jurant, ſe non invitos aut vi & neceſſitate adactos, ſed libentibus animis & propenſa voluntate ſuſcepiſſe ejus literas contra Concilium Chalcedonenſe ſcriptas, eiſque libenter pietate planè liberâ, ſubſcripſiſſe, eundemque hortantur ut coërceantur adverſarii, nempe Concilii Chalcedonenſis propugnatores, literiſque Baſiliſci ſubſcribere recuſantes, præcipuè verò ut Acacius Epiſcopus Conſtantinopolitanus ab Epiſcopatu pellatur. ſubſcripſerunt autem Baſiliſci literis contra Synodum Chalcedonenſem editis etiam ſedium Patriarchalium Antiſtites, Timotheus Ælurus Alexandrinus, & Petrus Gnapheus Antiochenus, & eiſdem ſubſcripſiſſe etiam fertur Anaſtaſius qui Juvenali ſucceſſit in ſede Hieroſolymitana. ſicut legere eſt apud Evagrium, lib. 3. capitib. 4. & 5.

Impiæ ſubſcriptiones.

Profana adulatio, cum audaci immanitate. Vide §. 4.

Acacii conſtantia.

2. Acacio quoque, ut circulares ejus literas reciperet, & Synodum Chalcedonenſem anathemati ſubjiceret, per vim inſtitit Baſiliſcus, cum id jam tres magni throni Patriarchales feciſſent. Sed id facere conſtanter recuſavit Acacius, & convenit contra Baſiliſcum tota civitas, viri ſimul & mulieres in Eccleſia, Acacius autem ſeque ipſum & thronum ſuum, & altare pullâ veſte obduxit. Tunc etiam Daniel ſtylites ex columna deſcendit, & cum populo & Acacio Eccleſiaſticos conventus egit. Baſiliſcus autem motum urbanæ plebis veritus Senatui indixit, ne moleſtiam Acacio exhiberent. Daniel verò plebis & monachorum multitudine aſſumtâ, ad tyrannum acceſſit, & propalam liberè apud eum de rectis dogmatibus diſſeruit. Effeceruntque Acacius & Daniel, ut contrariæ prioribus literis à Baſiliſco literæ ederentur, quibus Chalcedonenſis ſynodi doctrinam, & adverſus Eutychetem hæreticum decreta approbavit atque defendit. ut referunt Theodorus Lector, lib. 1. Collectaneorum, & Nicephorus Calliſti, lib. 16. cap. 6. & cap. 7. & Evagrius, lib. 3. cap. 7. De Daniele autem ſtylita plura ſcribit Niceph. lib. 15. cap. 22.

Daniel ſtylites.

3. Zenon autem, recuperato Imperio, legem ſanxit, (ut refert Evagrius, lib. 3. cap. 8.) qua decreta Baſiliſci tyranni contra orthodoxam fidem & Concilium Chalcedonenſe facta, & literis encyclicis comprehenſa, abrogata ſunt, & Petrus Gnapheus Eccleſiâ Antiochena expellitur. Ælurus autem Alexandrinus moritur, pulſoque ejus ſucceſſore Moggo, Timotheus orthodoxus in Epiſcopatum reducitur. ut monuimus ſupra, cap. 8. Antiochenæ autem Eccleſiæ præpoſitus eſt Stephanus, quem Eutychiani hæretici poſtea occiderunt, ſicut indicatum ſupra, cap. 5. hujus libri.

Pœnitentia & palinodia Epiſcoporum Aſiæ.

4. Epiſcopi illi Aſiæ, qui Encyclicis Baſiliſci literis ſubſcripſerant, & ad eundem Baſiliſcum libellum ſupplicem contra Acacium dederant, pœnitentiâ nunc ducti, quo Acacium placerent, deprecari culpam, veniamque petere incipiunt: & miſſis ad Acacium pœnitentiæ libellis, ajunt, per iſtos libellos notum facimus, ſubſcripſiſſe nos Baſiliſci circularibus literis, non ex animi ſententia, ſed neceſſitate adductos, & verbis, non corde, aſſenſum præbuiſſe. Nam Deo, cui noſtræ preces gratæ acceptæque ſunt, annuente, quæ ab orbis terræ luminaribus trecentis decem & octo, & rurſum à centum & quinquaginta ſanctis Patribus accepimus, adhæc quæ à ſanctis Patribus Chalcedone congregatis piè & rectè conſtituta ſunt, credimus. Hæc referunt Evagrius, lib. 3. cap. 9. & Nicephorus Calliſti, lib. 16. cap. 9.

5. Tantis pro veritate certaminibus peractis, Acacius, disjectam Eccleſiarum conditionem intuens, perſuaſit Zenoni (teſte Liberato, cap. 17.) ut fieret henoticon illud, quod ſuperiore capite exhibuimus. Eique ſubſcribentem, & Proterio Timotheoque Catholicis communicantes recipientem, Conciliumque Chalcedonenſe approbantem Petrum Moggum in communione recepit, eique ſedem Alexandrinam reſtitui curavit, expulſo ob perjurium Johanne Talaja. ſicut eſt ſupra oſtenſum; cap. 9. hujus libri.

6. Romam profectus Johannes Talaja, ferens ſecum (ut cap. 9. dictum eſt) commendatitias Calandionis Antiocheni literas, turbas ibi magnas concitavit, dicens ſe pro decretis Leonis & Chalcedonenſis Concilii exturbatum eſſe ſede ſuâ Epiſcopali, & alium ei eſſe ſurrogatum qui illis adverſaretur. qua narratione motus Simplicius tunc Epiſcopus Romanus, & ægrè ferens Patriarchæ Conſtantinopolitani tantam eſſe apud Orientales autoritatem, ut de ſedibus etiam Patriarchalibus ſtatueret, inconſulto Romano Pontifice, & damnatos, quamvis pœnitentes, in communionem reciperet *ſine Apoſtolicæ ſedis conſultatione*, (ut loquitur Gelaſius Papa, epiſt. 13.) ſcripſit de cauſſa Johannis Talajæ ad Zenonem Imperat. Reſcripſit autem Zeno, Johannem perjurii reum eſſe, ideóque ſacerdotio eſſe indignum, ac propterea ob crimen perjurii meritò eſſe rejectum, non autem ob aliam cauſſam, ut legimus apud Evagrium lib. 3. cap. 15. & Niceph. lib. 16. c. 15: & apud ipſum Simplicium, epiſt. 17. quam de eodem negotio ſcripſit ad Acacium. Acacius verò (ut refert Liberatus, cap. 18.) ſuſceptis epiſtolis, ſimpliciter reſcripſit Simplicio, quod Johannem quidem Alexandriæ ignoraret Epiſcopum, Petrum verò Moggum ſuſcepiſſet in communionem in Zenonis Principis unitivo, & quod hoc citra ejus geſſiſſet ſententiam propter unitatem Eccleſiarum, Principis juſſione.

7. Simplicius adhuc contriſtatus, reſcripſit Acacio, hæreticum hominem communi decreto damnatum, Petrum Moggum, non debuiſſe niſi communi conſilio à damnatione liberari. Nec ſufficere ſuſceptionem edicti unitivi, niſi etiam idem Petrus agnoſcat atque recipiat terminum Chalcedonenſis Concilii, & epiſtolam Papæ Leonis. His literis Acacio redditis, cum deliberaret Acacius quid reſcribere oporteret, Papa Simplicius defunctus eſt, & ordinatur Felix Romanæ Præſul Eccleſiæ. Hæc ſcribuntur à Liberato, cap. 18.

8. Felix III. Papa Romanus, zelo ſedis ſuæ Romanæ, & æmulatione accenſus adverſus Patriarcham Conſtantinopolitanum, tantam apud aliarum provinciarum Eccleſias exiſtimationem & poteſtatem obtinentem, inſtigante etiam Johanne Talaja, qui non intermiſit Felici moleſtus eſſe, de Petro Moggo, & de Acacio Moggum in communionem recipiente, eò tandem devenit,

ut literas ediderit damnatorias contra Acacium, quibus cum Epiſcopali gradu & fidelium communione privatum eſſe pronunciavit, eo quod alienarum ſibi provinciarum jura temerariè (ut ipſius Felicis verbis utar) vindicaret, & hæreticos damnatos in communionem reciperet. ut legimus apud Anaſtaſium bibl. & Platinam in vita Felicis, & apud Euagrium, lib. 3. cap. 18. & cap. 20. & Niceph. lib. 16. cap. 15. & cap. 16. & exſtant adhuc in epiſtolis Felicis, literæ illæ damnatoriæ ad Acacium miſſæ. Fel. epiſt. 6. quas literas contempſit Acacius, ut refert Liberatus, cap. 18.

9. Scribit autem apud Nicephorum Calliſti (lib. 16. cap. 17.) Baſilius Cilix Acacium uſque adeò condemnationem eam non reſpexiſſe, ut ipſe Felicis Papæ Romani nomen ex ſacro albo exemerit. Id quod non immeritò ab Acacio factum videri poſſet, ſi concedamus ex diptychis delendos eſſe, non ſolos hæreticos, ſed etiam temerarios pacis publicæ turbatores, & Paſtorum catholicorum injuſtos infamatores & perſequutores, conſervorumque iniquos percuſſores, qui ſuis iniquis præjudiciis ita abripiuntur, & typho ſeculi uſque adeò addicti ſunt, ut potius quàm ventoſæ ſuæ apud homines gloriæ, & ſuperbæ throni ſui arrogantiæ quicquam decedere, aut aliis majorem quàm vellent poteſtatem concedi patiantur, malint Eccleſiarum unitatem piè ac prudenter conſtitutam rumpere, atque omnia tumultuosè miſcere. Scripſerat antea ea de re ad Felicem Zeno Imperator, his verbis, (ut refert Euagrius, lib. 3. cap. 20.) Debes pro certo cognoſcere, & noſtram pietatem, & Petrum ſanctiſſimum, de quo ante dictum eſt [*Petrum Moggum intelligit*] & omnes ſanctiſſimas Eccleſias ſanctiſſimum Concilium Chalcedonenſe amplecti & venerari.

Vide cap. 12. hujus libri §. ultim. & cap. 28. §. 22. & §. 23.

10. Certè Acacium ipſum fuiſſe orthodoxæ fidei tenaciſſimum, & Concilii Chalcedonenſis propugnatorem ſtrenuum & conſtantiſſimum, ex eis quæ ſuperius commemorata ſunt, liquidò conſtat. quod autem henotico Zenonis uſus ſit ad tollendam miſerabilem Eccleſiarum dilacerationem, ut orthodoxæ confeſſioni ſimul omnes aſſuefacti, eo facilius ad deponendas offenſiones, quas de Concilio Chalcedonenſi perperam conceperant, adducerentur, atque ita funeſtas inimicitias ex animis prorſus ejicerent; quis æquus rerum æſtimator non agnoſcat prudentis atque fidelis Paſtoris egregium fuiſſe & ſingulari laude dignum conſilium & opus. Non enim cuiquam hæretico indulſit ut hæreſin profiteretur, ſed fidem profitentes orthodoxam communioni promtè, ut pium prudentemque paſtorem decet, reſtituit, præſertim cum videret diſjectum Eccleſiarum ſtatum id efflagitare. Ideo Petrum Moggum, & alios, hæreſin profitentes damnavit, & eoſdem fidem orthodoxam confitentes libenter recepit. Unde perſpicitur vanitas illius opprobrii, quo eum injuſtè aſperſit Felix epiſt. 4. quod etiam repetens Felicis ſucceſſor Gelaſius primus Papa Romanus, epiſt. 1. ait; Sed Acacius, inquis, nihil contra fidem, ſicut Eutyches & ſucceſſor ejus, legitur ubicunque dixiſſe: quaſi non ſit deterius, & non ignoraſſe veritatem, & tamen communicaſſe veritatis inimicis. Hæc Gelaſius. At non communicavit Acacius veritatis inimicis apertis, ſed veritatem palàm profitentibus, quos tamen eoſdem inimicitiam contra veritatem profitentes à communione ſua rejecit.

11. Quocirca inutilis eſt & apud cordatos nullo loco haberi debet illa Gelaſii Papæ apologia; Sed neque (inquit) vos quiſquam circumvenire pertentet, quod dicat non de religione, ſed de motibus eſſe certamen, vel Apoſtolicam ſedem non cauſſam communionis Catholicæ fideique tractare, ſed injuriam dolere cur videatur ab Acacio fuiſſe contemta: quoniam hæc & hujuſmodi quatenus ſimplices quoque decipiant, hi qui in errore ſunt poſiti, ſpargere non quieſcunt. Gelaſ. epiſt. 11. ad Epiſcopos Dardaniæ & Illyrici. Ubi etiam paullò poſt ait, Sedes autem Apoſtolica non contumeliam dolet, ſed fidem defendit. At certè contrarium deprehenſum eſt, nempe, ſub prætextu defendendæ fidei, quam tamen Acacius non minus conſtanter, imò per plura pericula, & multo magis graviter ac decenter defendebat, dolori humano, de accepta, ut ipſis videbatur, contumeliâ, Romanos Pontifices nimium indulſiſſe. quem dolorem idem Gelaſius, epiſt. 13. ad Epiſcopos etiam Dardaniæ, & tomo ſive opuſculo de anathematis vinculo, non diſſimulat, ſed prolixè aperit. quod probè cognoſcentes Acacii ſucceſſores & omnes Epiſcopi Orientales, nomen Acacii per totos triginta annos poſt Acacii obitum in ſacris diptychis retinuerunt.

CAPUT. XII.

De Martyrio Epiſcopo Antiocheno, & de Petro Gnapheo, ſeu Fullone, etiam Epiſcopo Antiocheno, ejuſque ſectatoribus Fullonianis, ſeu Theopaſchitis, hæreticis.

CUM Martyrius Antiochenæ Eccleſiæ Epiſcopus eſſet, regnante Leone Thrace Imperatore, Zenon prætor gener Imperatoris, (qui etiam poſtea ipſe Imperium adeptus eſt) habens uxorem Ariadnam filiam Leonis Imperatoris, in Orientem miſſus eſt, & venit Antiochiam. In qua profectione eum ſequutus eſt Petrus cognomento γναφεὺς ſeu κναφεὺς, *id eſt*, Fullo, Presbyter Chalcedonenſis. qui cum veniſſet Antiochiam captus ambitione ſedis illius civitatis, perſuaſit Zenoni ut ipſum juvaret. Et cum Martyrius tunc Antiochenus Epiſcopus in urbe Imperiali, nempe Conſtantinopoli, neceſſitate id flagitante, diutiùs moraretur, Petrus iſte Gnapheus tumultus non exiguos Antiochiæ excitavit, nova quædam dogmata contra rectam fidem diſſeminans, & res pleraſque apud plebem per confuſionem miſcens, & mercede conductis quibuſdam Apollinariſtis hæreticis, multa adverſus Martyrium Epiſcopum molitus eſt, & adjecto, ad hymnum terſanctum, hoc additamento; ὁ ςαυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, *qui crucifixus eſt pro nobis*, anathema dicebat omnibus dicere recuſantibus Deum eſſe crucifixum, ὅτι θεὸς ἐςαυρώθη. atque ita populum per diſſidia in varias partes diſtraxit. ut referunt Theodorus Lector, lib. 1. collectaneorum, & Nicephorus Calliſti, lib. 15. cap. 28.

2. Martyrius cum ad Imperatorem veniſſet, multo cum honore dimiſſus eſt, ſtudio & adhortatione Gennadii tunc Patriarchæ Conſtantinopolitani. Reverſus autem Antiochiam, cum Antiochenos tumultuationibus & ſeditionibus delectari, & Zenonem ad hoc illis eſſe ſubſidio cerneret, Epiſcopatui renunciavit, dicens in Eccleſia, κλήρῳ ἀνυποτάκτῳ, καὶ λαῷ ἀπειθεῖ, καὶ ἐκκλησίᾳ ἐῤῥυπωμένῃ ἀποτάττομαι, φυλάττων ἐμαυτῷ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα. *id eſt:* Clero immorigero, & populo inobedienti, & Eccleſiæ contaminatæ renuncio, ſervans mihi ipſi ſacerdotii dignitatem. Poſt ſeceſſum Martyrii, Petrus Gnapheus tyrannicè ſedem occupavit; & Chalcedonenſem Synodum proſcidit, atque omnes acceſſionem illam ter-ſancto hymno adjectam uſurpare coëgit. quibus cognitis, Gennadius cuncta ſignificat Imperatori Leoni, qui Gnapheum in exilium ablegari jubet. Ille autem cum id præſciſſet

Martyrii renunciatio.

fugâ

Digitized by Google

fugâ elapſus, exſilii pœnam evaſit. Hæc narrantur à Theodoro Lectore, lib. 1. Collectaneorum, & Niceph. lib. 15. cap. 28. Epiſcopatu autem Antiocheno communibus ſuffragiis potitum eſſe Julianum, ſcribit ibidem Theodorus Lector. qui ètiam eodem libro commemorat Petrum Gnapheum delituiſſe abſconditum in monaſterio Monachorum Acœmetorum *τῶν ἀκοιμήτων*, *id eſt:* inſomnium, ſive à ſomno abſtinentium.

3. Baſiliſcus tyrannus (eodem referente Theodòro ibidem) Petrum Gnapheum reſtituit in ſedem Antiochenam. De qua rurſum à Zenone Imperatore dejectus eſt Gnapheus, & Epiſcopatum obtinuit Stephanus, quem Fulloniani acutis calamis confoderunt, ut monet Euagrius, lib. 3. cap. 10. Succeſſit alius Stephanus, quem excepit Calandion, cui amicitia cum Ello & Johanne Talaja fraudi fuit, nam ad exſilium damnatus eſt Calandion tanquam fautor atque adjutor perduellionis adverſus Imperatorem, ut ſupra docuimus, cap. 5. & cap. 9. hujus libri. Et ſedem Antiochenam recuperat Gnapheus, ſuſcipiens Zenonis henoticon, fraude in eo negotio uſus, ut monet Niceph. lib. 16. cap. 13.

4. Acceſſionem illam ad hymnum terſanctum, ſectatores ejus Fulloniani retinuerunt, & dicti ſunt *Theopaſchitæ*, *Θεοπασχῖται*, teſtibus Fauſto Epiſcopo Apolloniadis, & Pamphilo Epiſcopo Amydi, in ſuis epiſtolis ea de re ſcriptis, ad ipſum Petrum Gnapheum, quæ exſtant in appendice, poſt acta Synodi Mennæ Patriarchæ, tom. 4. Concil. edit. Pariſ. & Nicephoro, lib. 15. cap. 28. Quamvis autem ſenſu recto & orthodoxo dicamus, & fateri oporteat, cum Apoſtolo,
1 Cor. 2:8. *Actor.* 20: 28. Dominum gloriæ crucifixum eſſe, & proprio ſuo ſanguine Deum acquiſiviſſe Eccleſiam ſuam; meritòque damnatus ſit anthropolatra Neſtorius, nudo homini paſſiones Chriſti ſalutiferas tribuens: Non minus tamen fugienda eſt impietas Petri Gnaphei, qui ſub prætextu tuendæ veritatis adverſus hæreſin Neſtorii, aliam retinet ac promovet æquè pernicioſam hæreſin Eutychetis, adjiciens hymno triſágio hæc verba, *qui crucifixus es pro nobis*, non ut doceat unitatem perſonæ Chriſti, habentis in ſe duas verè diſtinctas, licet inſeparabiliter unitas, naturas, ſalvâ cujuſque naturæ proprietate, *μηδὲν τῶν κατ᾽ ὀυσίαν μεταλλαξάντων*, (ut loquitur Leontius, actione prima, de ſectis) adeò ut idem Chriſtus *θεάνθρωπος*, manens ſecundùm Deitatem impaſſibilis; paſſus ſit ſecundùm humanitatem; ſed ſenſu plane à veritate alieno, confuſionem Eutychianam ſuis ſectatoribus commendans,. Deumque paſſum eſſe ſecundùm ipſam Deitatem inſinuans, nempe ſecundùm illam unam naturam, quam ſolam in Chriſto poſt incarnationem agnoſcebant hæretici Eutychiani, non diſtinguentes in illo naturam divinam impaſſibilem, à natura humana paſſibili. Unde etiam alii errores nefandi pullulant, nempe aut Filium eſſe à Patre *ἑτερούσιον*, quoad Deitatem, aut ipſam Patris & Filii & Spiritûs Sancti eſſentiam divinam ſeu Deitatem eſſe paſſibilem. Alterutrum iſtorum quiſquis dixerit, is impio atque anathematizando errore tenetur. Verè igitur Felix III. Papa Romanus, ad eundem Petrum Fullonem ſcribens, de hoc additamento ad hymnum terſanctum, epiſt. 3. ait eum, quaſi pietatis obtentu, diram impietatem excogitaſſe.

5. Et Acacius in ſua ad eundem Petrum Gnapheum epiſtolâ, quæ exſtat in appendice eorum, quæ geſta ſunt in ſynodo Conſtantinopolitana ſub Menna Patriarcha, tom. 4. Concil. editionis Pariſ. an. Dom. 1636. pag. 154. In illa, inquam, ſua epiſtola Acacius Patriarcha Conſtantinopolitanus, redarguens Petri Gnaphei hæreticam impietatem atque inſaniam, ſe prodentem in iſto ſpurio additamento ad hymnum terſanctum, *ὁ σταυρωθεὶς δἰ ἡμᾶς*, ſic adverſus eum argumentatur: *Ἐὰν ὖν ὁ Λόγος παθητὸς, ὁμοίως καὶ ὁ πατὴρ· εἰ δὲ καὶ ὁ πατὴρ καὶ ὁ λόγος παθητὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παθητὸν, ἐπειδὴ μία ὀυσία, καὶ μία ἡ τέτων θεότης.* Ἐὰν δὲ εἴπῃς, *Φεύγων τὸ τῆς ὑιοπατερίας ἔγκλημα, παθητὸν μὲν τὸν Λόγον, ἀπαθῆ δὲ τὸν πατέρα, καὶ τὸ πνεῦμα, ἔλυσας τὸ ὁμοούσιον, ἐπεισῆξας δὲ καὶ τὴν πολυθεΐαν.* *id eſt:* Si igitur Verbum eſt paſſibile, ſimiliter & Pater. Si verò & Pater & Logos paſſibilis, etiam Spiritus Sanctus paſſibilis, ſeu paſſioni obnoxius, quoniam una ſubſtantia & una, eſt horum Deitas. Sin autem, fugiens crimen Sabellianorum dicentium Filiopatrem, dicas paſſibile quidem eſſe Verbum, at impaſſibilem eſſe Patrem, itemque Spiritum, diſſolviſti conſubſtantiale, & introduxiſti multitudinem deorum. Atque ita argumento perſpicuo & utrinque pungente Acacius Petrum conſtringit. Deinde eum hortatur ut relicto errore redeat in viam regiam, qua incedentes ſancti Patres Chalcedonenſes cœlo potiti ſunt, *τῇ βασιλικῇ ὁδῷ σεαυτὸν, καὶ τὴν ποίμνην σου ὁδήγησον, καθ᾽ ἣν καὶ οἱ ἐν Χαλκηδόνι ἅγιοι πατέρες βαδίσαντες, κατέλαβον τὸν οὐρανόν.* Adjicit etiam acres interminationes tum ultionis divinæ, tum etiam cenſuræ Eccleſiaſticæ, niſi maturè reſipiſcat. Vide plura de hymno triſagio, & de Gnaphei additamento, ſupra lib. 1. hujus operis, cap. 16.

CAPUT. XIII.

De Anaſtaſio, hujus nominis ſecundo, Epiſcopo Romano.

QUas inimicitias adverſus Acacium Conſtantinopolitanum Antiſtitem exercuerint Felix III. Gelaſius I. Pontifices Romani, oſtenſum eſt cap. 11. hujus libri. Uſque adeò autem exoſam apud Occidentales, memoriam Acacii reddidit ille Pontificum Felicis & Gelaſii obſtinatus ardor, ut Anaſtaſius ſucceſſor Gelaſii, mitiùs magiſque pacificè ſe gerens, aculeatos ſcribentium calamos non evaſerit. Ipſa autem verba ſubjiciemus, quibus ſcriptores Romanæ ſedi addicti, hanc rem memoriæ prodiderunt.

2. Anaſtaſius bibliothecarius, in libro Pontificali, in vita Anaſtaſii II. Papæ; Eodem (inquit) tempore multi clerici & Presbyteri ſe à communione ejus erexerunt, eo quod communicaſſet, ſine conſilio Epiſcoporum vel Presbyterorum vel cleri cunctæ Eccleſiæ Catholicæ, Diacono Theſſalonicenſi nomine Photino, qui communis erat Acacio, & quia occultè voluit revocare Acacium, & non potuit. qui nutu divino percuſſus eſt. Hæc de Anaſtaſio II. Papa Romano, liber Pontificalis.

3. Marianus Scotus, in ſuo Chronico, ad annum Dom. 399. Anaſtaſius Papa voluit occultè revocare Acacium Conſtantinopolitanum Epiſcopum damnatum; quare divino nutu percuſſus eſt, & obiit quinto Calend. menſis Julii. Hæc Marianus.

4. Sigebertus Gemblacenſis, in ſua Chronographia, ad annum Dom. 491. Anaſtaſius Romanæ Eccleſiæ 48. præſidet. Huic Achatium damnatum revocare volenti, multi Romanorum non communicabant. Hæc Sigebertus.

5. Platina in vita Anaſtaſii ſecundi; Ab Acacio (inquit) ſeductus, dum eum revocare clanculum tentat, clerum à ſe graviter alienavit, qui ſe à communione Pontificis tum maximè ſubtraxit, quod

quod etiam ſine Catholicorum conſenſu Photino Theſſalonicenſi Diacono communicaſſet, qui tum Acacii errorem imitabatur. Hanc ob rem ferunt divino nutu hominem ſubito morbo correptum interiiſſe. Sunt qui dicant eum in Latrinam effudiſſe inteſtina, dum neceſſitati naturæ obtemperat. Hæc Platina.

6. Sabellicus Enneadis octavæ lib. 2. de eodem ſcribens Pontifice Anaſtaſio ſecundo: Contraxit inde Pontifex offenſam indelebilem ab Acaçio ſeductus, quem reſtituere adortus, univerſum à ſe clerum, qui hominem inſensè oderat, alienavit: ipſe ſubito morbo correptus in latrina, quum ventrem curaret, inteſtinis repentè effuſis, exſtinctus eſt, altero ſui Pontificatûs anno nondum circumacto. Hæc Sabellicus.

7. Gratianus de eodem Papa Anaſtaſio ſcribit, eum ab Eccleſia repudiari, & à Deo eſſe percuſſum, & recitat verba libri Pontificalis, in hunc modum: Anaſtaſius ſecundus, natione Romanus, fuit temporibus Theodorici Regis. Eodem tempore multi clerici ſe à communione ipſius abegerunt; eo quod communicaſſet, ſine conſilio Epiſcoporum vel Presbyterorum & clericorum cunctæ Eccleſiæ Catholicæ, Diacono Theſſalonicenſi, nomine Photino, qui communicaverat Acacio: & quia voluit occultè revocare Acacium, & non potuit; nutu divino percuſſus eſt. 19. diſt. Can. Anaſtaſius. Ubi in gloſſa hæc annotantur: 1. Anaſtaſium incidiſſe in hæreſin jam damnatam, ideoque ab ejus communione clericos meritò receſſiſſe, non exſpectatâ nova aliqua ſententiæ pronunciatione. 2. Ubi de fide agitur, ſynodum majorem eſſe Papa. Obſerva etiam Anaſtaſium hunc, temporibus Gratiani & auctoris illius gloſſæ, adhuc fuiſſe ab Eccleſia Romana repudiatum, & pro hæretico habitum.

8. Guilielmus Occam, lib. 5. de hæreticis, qu. 1. in Epitome Magiſtri Henrici de Zoemeren, ſacræ Theologiæ Profeſſoris & Decani Antuerpienſis, concinnata hortatu Beſſarionis Epiſcopi Tuſculani & Cardinalis; Ab Anaſtaſii ſecundi communione multi clerici ſe abegerunt, quia hæreticis per Eccleſiam condemnatis, ſcilicet Photino & Acacio, ſcienter communicavit in maleficio, ſcilicet in hæreſi: quod inde conſtat, quia Acacium, quem ſcivit propter hæreſin jam damnatam ab Eccleſia condemnatum, voluit revocare. ut patet ex Can. Anaſtaſius. diſt. 19. in textu: juncta ſimul gloſſa. Hæc Occam.

Papa Romanus eſſe poteſt hæreticus: & à Papa in hæreſin damnatam lapſi communione recedendum eſt.

9. Fruſtra autem ſudant quidam ex Papiſtis infallibiliariis, negantes id ab Anaſtaſio factum eſſe. Nos enim illud Anaſtaſii factum benignè interpretamur, neque eum propterea hæreſeos reum judicamus. Attamen ex teſtimoniis modò recitatis evidenter evincimus, multis ſeculis in Romana Eccleſia viguiſſe hanc doctrinam, & pro orthodoxa habitam, ſicut revera eſt, Papam Romanum eſſe poſſe hæreticum, & à Papæ in hæreſin damnatam lapſi communione recedendum eſſe. Ideo Patres Concilii Baſileenſis Anaſtaſium accenſent eis Romanis Pontificibus, quibus Eccleſia obedientiam juſtis ex cauſſis ſubtraxit. In epiſtolis ſynodalibus Concilii Baſileenſis, In Reſponſione ſynodali de auctoritate cujuſlibet Concilii generalis ſupra Papam & quoſlibet fideles. tom. 8. Concil. edit. Pariſ. pag. 129. col. 1. D. & eundem Anaſtaſium Pontificibus illis Romanis qui in fide errârunt, connumerat Alphonſus de Caſtro lib. 1. adverſus hæreſes, cap. 4. Nam, ut ibi ait idem Alphonſus, omnis homo errare poteſt in fide, etiamſi Papa ſit.

CAPUT. XIV.

De Acephalis hæreticis.

CUm Petrus Moggus, ſuſcepto Zenonis henotico, ſede potitus eſſet Alexandrinâ, ſcripſit quidem ad Acacium & Simplicium ſe eſſe communicatorem Synodi Chalcedonenſis; at ut retineret Alexandrinos Synodi Chalcedonenſis adverſarios, dicebat illis, ſe non communicare ſynodo; hac ejus fraude animadverſa quidam ſynodi Chalcedonenſis oſores, qui prius cum Petro Moggo communicabant, à communione ejus ſeceſſerunt. Et extra collectas facientes, (ut loquitur Liberatus) id eſt, cœtus Eccleſiaſticos ſeparatim à Petro Moggo celebrantes, non paſſi ſunt nomini ejus communicare, ne tunc quidem quando palàm poſtea in Chalcedonenſem ſynodum anathema conjecit. Neque induci potuerunt ut cum illis Alexandriæ Epiſcopis, Petri Moggi ſucceſſoribus, communicarent, qui nomen Petri Moggi haberent in diptychis. Hæc commemorantur, à Liberato, in breviario, cap. 18. & Nicephoro Calliſti, lib. 16. capitib. 13. & 17. & 20.

2. De his ſcribens Leontius ſcholaſticus Byzantinus, libro de ſectis, actione quinta, ait: δεξάμενος οὖν τὸ ἑνωτικὸν ὁ Πέτρος, δέχεται καὶ τὸν θρόνον ἀλεξανδρείας, καὶ οὐκ ἔτι ἦν κρύφα, ἀλλὰ φανερῶς ἐπίσκοπος. διὰ δὲ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ μίσους, ὅπερ εἶχον πρὸς τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, ἀποσχίζονταί τινες ἀπὸ Πέτρου, καὶ οὐκ ἐκοινώνουν αὐτῷ· διότι δεξάμενος τὸ ἑνωτικὸν, οὐ φανερῶς ἀνεθεμάτιζε τὴν σύνοδον. καὶ ἐλέγοντο οἱ τοιοῦτοι ἀκέφαλοι, διότι τῷ πατριάρχῃ αὐτῶν μὴ ἀκολουθήσαντες, καθ' ἑαυτοὺς ἐκοινώνουν. εἶτα ὁ Πέτρος θεωρῶν τὸν δῆμον ἐπὶ πολὺ σχιζόμενον, ἀναγκάζεται φανερῶς ἀναθεματίσαι τὴν σύνοδον, καὶ ἐδέχετο μὲν τὸ ἑνωτικὸν, ἀνεθεμάτιζε δὲ τὴν σύνοδον φανερῶς. οὐδὲ οὕτως ἐκοινώνησαν αὐτῷ οἱ Ἀκέφαλοι, ὅτι ὅλως ἐδέξατο ἐξ ἀρχῆς τὸ ἑνωτικὸν, μὴ ἀναθεματίσας τὴν σύνοδον. Τὸν δὲ Πέτρον διεδέξατο Ἀθανάσιος. καὶ οὗτος δεχόμενος τὸ ἑνωτικὸν, ἀνεθεμάτιζε τὴν σύνοδον. πλὴν οὐδὲ τούτῳ ἐκοινώνησαν οἱ Ἀκέφαλοι, διότι τὸν Πέτρον ἐδέχετο. *ἀκέφαλοι.* *id eſt:* Suſcepto igitur unitivo, Petrus [Moggus,] ſolium adipiſcitur Alexandrinum, nec jam amplius occultè, ſed palàm erat Epiſcopus. quidam autem nimio contra Synodum Chalcedonenſem odio impulſi, ſeceſſionem à Petro faciunt, nec cum illo communicabant, ob eam cauſſam, quod unionis ſcripto probato, ſynodum anathemate manifeſto non fuiſſet exſecratus. Atque vocabantur Acephali (ἀκέφαλοι, capite carentes) quod Patriarcham ſuum minimè ſequuti, ſeorſum communicarent. Hinc Petrus, quum populum multipliciter ſcindi videret, tandem palàm ſynodum anathematizare cogitur. Et ſuſcipiebat quidem unitivum, at ſynodum palàm anathematizabat. Verùm ne ſic quidem Acephali cum illo communicabant, quia ab initio approbaſſet unitivum, non anathematizata ſynodo. Petro ſucceſſit Athanaſius. Et hic ſuſcepto henotico, anathematizabat ſynodum. Attamen neque cum eo communicarunt Acephali, propter ea quod Petrum reciperet. Hæc Leontius.

3. Huic populo (inquit Liberatus de eiſdem ſcribens) à Palæſtina quidam diaconus, nomine Eſaias, ordinatus eſt Epiſcopus, & Alexandriam miſſus eſt, ſed ab omnibus non receptus. Ab illo ergo Eſaiani ſunt in Egypto. Hæc Liberatus in breviario, cap. 18. *Eſaiani.*

4. Ideo Acephali, id eſt, ſine capite, nominantur, quia, quis prius eam hæreſin introduxerit, *Acephali.*

tit, non-invenitur. Cujus hæreſis peſte plurimi Orientalium languent. inquit Ado Viennenſis, in Chronico, ætate ſexta, ad annum Dom. 458. Non enim ſolis illis Petri Moggi deſertoribus datum eſt hoc nomen, ſed latiore etiam ſenſu ad omnes Monophyſitas, extendebatur, comprehenſis etiam illis qui à ſynodi Chalcedonenſis communione hæſitabundi abſtinebant, & peculiari vocabulo *οἱ διακρινόμενοι* ſeu hæſitantes vocabantur, ut patet ex Leontii lib. de ſectis, Act. 5. ubi inter ſe opponuntur *οἱ διακρινόμενοι* hæſitantes, & *οἱ συνοδῖται* Synoditæ, id eſt, ſynodo Chalcedonenſi addicti. Ad omnes autem Synodi Chalcedonenſis adverſarios, eamque recipere recuſantes porrectum eſſe hoc vocabulum, ut *ἀκέφαλοι* dicerentur, perſpicitur ex quinta actione Concilii Conſtantinopolitani contra Acephalos hæreticos celebrati, præſidente Menna Patriarcha Conſtantinopolitano. in qua actione, hæreticis Acephalis connumerantur Timotheus Ælurus & Petrus Moggus Epiſcopi Alexandrini, & Anthimus Conſtantinopolitanus, & Petrus Fullo & Severus Epiſcopi Antiocheni; & Zoaras monachus Orientalis: item Xenajas Epiſcopus Hieropolitanus, & Cyrus Edeſſæ Epiſcopus, & Petrus Epiſcopus Apameenſis. Contra Anthimum, Severum, Petrum Apameenſem, & Zoaram, expreſſis eorum nominibus, lata eſt ſententia Synodica in illo Concilio: reliqui autem, quos recenſui, nominantur & damnati declarantur in epiſtola Hormiſdæ Papæ Romani, ſcripta ad Presbyteros & Diaconos & Archimandritas in ſecunda Syria exſiſtentes. Quæ epiſtola exſtat inſerta actis ejuſdem Concilii Conſtantinopolitani ſub Menna celebrati, actione 5. ubi etiam Acacium, licet immerentem, cum ejus ſequacibus, ponit in eodem hæreticorum catalogo: verùm unde nata ſit illa apud Romanos dura opinio de Acacio, ſupra docuimus, cap. 11. hujus libri.

Hæſitantes.

Synoditæ.

De Concilio Mennæ, vide etiam cap. 15. §. 4.

5. In libello Monachorum, qui Mennæ Patriarchæ & Synodo oblatus eſt, & exſtat in quinta actione ejuſdem Synodi, hæretici *ἀκέφαλοι* Acephali deſcendiſſe dicuntur ab Eutychete & Dioſcoro, & quæ Eutychetis ſunt ſapere. Hormiſda autem, in epiſtola memorata, tum Neſtorium tum Eutychetem nominat, quorum ſequaces ſint hæretici Acephali, quamvis Neſtorius & Eutyches oppoſitis inter ſe erroribus veritatem oppugnârint, ſub quadam æqualitate ſacrilegii concordantes, inæquales ſententiis, & unanimes impietate. ut ibi loquitur Hormiſda. Teſtantur etiam Epiſcopi Orientales, in ſuo libello, quem Agapeto obtulerunt contra Anthimum & Severum aliosque Acephalos, Severum iſtum tum Eutychetis ac Manichæi, tum etiam Neſtorii errores laudare. ut legere eſt in Synodo Mennæ, actione primâ. Convenit narratio quam ſcripſit Nicephorus Calliſti, lib. 18 cap. 45. hæreticis Monophyſitis & Acephalis hanc tribuens inſaniſſimam doctrinam, quod in Chriſto una quidem ſit natura, duæ autem ſubſiſtentiæ. Atque ita utriuſque, tum Neſtorianis tum Eutychianis; in veritate repugnantes, & in errore conſentientes, utriuſque ſectæ impietate ſe obſtrinxerunt. Atque hanc quidem abſurdiſſimam hæreſin, ex Neſtorianiſmo ſimul & Eutychianiſmo conflatam, quis primus introduxerit ignoratur. ut monuit Ado Viennenſis, loco ſuperius citato. Præterea anabaptiſmos, aliaque nefandæ obſcœnitatis plena facinora [*ἀῤῥητουργίας*] peragere deprehenſos eſſe Acephalos hæreticos, ſcribit Nicephorus Calliſti, lib. 17. cap. 9. Et in libello Monachorum, quem Agapeto Papæ Romano direxerunt contra Anthimum & Severum, & Petrum & Zonaram alioſque hæreticos Acephalos, dicuntur *ἀποσχίσται καὶ ἀκέφαλοι*, *παρασυνάγοντες, καὶ παραβαπτίσματα καινοτομοῦντες.* exſtat ille libellus in Concilio Mennæ, actione prima. Et Epiſcopi Orientales in ſuo ſuperiùs memorato libello contra Acephalos, ajunt Zoaram exercere *παρασυνάξεις καὶ παραβαπτίσματα*, ejuſque ſynagogam impleri mulierculis, quæ comeſſationibus & ebrietatibus, & laſciviis & luxibus deditæ ſunt. Hinc illa vox orthodoxorum clamantium ſub finem quartæ actionis illius Synodi, *τοὺς κατ᾽ οἶκον βαπτίζοντας ἔξω βάλε.* Eos qui per domos, ſeu domatim, baptizant, ejice foras. id eſt, (uti deſcribuntur iidem hæretici, in ſententia Mennæ ſynodica) *τοὺς λάθρα τὰ τοῖς κανόσιν ἀπηγορευμένα διαπραττομένους*, qui clàm & occultè faciunt, ea quæ canonibus interdicta ſunt. Sententia autem illa Mennæ contra Severum, & Petrum & Zoaram, & alios, *τοὺς παρασυνάξεις καὶ παραβαπτίσματα ποιοῦντας, id eſt*, illegitima conventicula, & illegitimas baptiſationes facientes, exſtat in fine quintæ actionis ſynodi Mennæ Patriarchæ. Johanni Damaſceno (lib. de hæreſibus) hæretici iſti dicuntur Ægyptii, iidemque Schematici & Monophyſitæ.

Neſtorius & Eutyches hæretici, inæquales ſententiis, & unanimes impietate.

Inſaniſſima doctrina Acephalorum, ex Neſtorianiſmo & Eutychianiſmo conflata.

Acephalorum illegitima conventicula, & illegitimæ baptizationes.

Vide Concil. Quiniſext. can. 31. & can. 59.

Ægyptii hæretici, qui & Schematici.

6. Exſtat contra Acephalos prolixa diſputatio Ruſtici diaconi, qui illorum temporibus floruit, quâ oſtendit Chriſtum neque Deo Patri, neque nobis eſſe comperſonalem, ſed pro duabus in una perſona integris ſeu perfectis naturis, Chriſtum eſſe Deo Patri conſubſtantialem ſecundùm Deitatem, & eundem Chriſtum eſſe nobis conſubſtantialem ſecundum humanitatem. Et initio illius libri, miſerabilem rerum ſtatum commemorans, nunquam (inquit) ſic perturbata fuerunt quæ ad Chriſtianos pertinent, ſicut noſtris temporibus. Eruditè etiam contra hæſitantes diſſerit, eorumque argumenta diſſolvit Leontius, lib. de ſectis, action. 6. & 7. & 8. & 9. Vixiſſe autem hunc Leontium tempore Juſtiniani ſenioris Imperatoris, ſcribit Cardinalis Baronius, apud Spondanum, anno Dom. 553. §. 3. At ipſe Leontius, lib. de ſectis, actione 5. meminit Eulogii Patriarchæ Alexandrini, quem conſtat fuiſſe Gregorio primo Papæ Romano contemporaneum, quem etiam in ſede Alexandrina collocatum eſſe, regnante Imperatore Tiberio, anno Dom. 581. & rebus humanis exceſſiſſe tempore Phocæ Imperatoris, an. Dom. 608. ſcribit idem Baronius.

Diſt. comperſonalis. Conſubſtantialis.

CAPUT. XV.

De Agapeto Epiſcopo Romano, & Anthimo & Menna Epiſcopis Conſtantinopolitanis. & de ſynodo Mennæ contra Acephalos.

ANthimus Trapezunti Epiſcopus, deſertâ ſuâ Eccleſia Trapezuntinâ, Conſtantinopolim ſe contulit, ibique ſpeciem præ ſe ferens temperantiæ, viam affectabat ad ſedem Conſtantinopolitanam, quam etiam, captatâ occaſione obitûs Epiphanii Patriarchæ, occupavit, contra canones talem tranſitionem prohibentes. Fovit autem hæreticos Acephalos, quippe ſimiliter cum eis ſentiens, *οἷα νοσῶν τὴν ὁμοίαν αὐτοῖς αἱρετικὴν μανίαν.* ſicuti de illo narrant monachi in libello, quem Agapeto obtulerunt contra Anthimum, & alios Acephalos, qui libellus exſtat in actis ſynodi Conſtantinopolitanæ ſub Menna celebratæ, actione prima.

2. Interea Theodatus, ſive Theodahadus, Gothorum in Italia rex, bellum metuens à Juſtiniano Imperatore, propter Amalaſunthæ necem, minatus eſt civitati Romanæ extrema quæque, niſi Agapetus Epiſcopus Romanus, ſuſceptâ ad Juſtinianum legatione, cum à bello inferendo a-

verteret. Proficiſcitur igitur Conſtantinopolin Agapetus, & benignè ab Imperatore ſuſcipitur. Jubetur interea cum Anthimo Epiſcopo Conſtantinopolitano communicare, & quamvis minas adderet Imperator, non tamen conſenſit Agapetus, niſi Anthimus libello ſe probaret orthodoxum, & ad cathedram ſuam Trapezuntinam reverteretur. Impoſſibile enim eſſe ajebat, tranſlatitium hominem in illa ſede Conſtantinopolitana permanere: paratum etiam ſe eſſe aſſerebat, convincere Anthimum hæreſeos coram Imperatore: Et Imperatori exſilium ei minanti dixit, ſe optaviſſe venire ad Juſtinianum Chriſtianiſſimum Principem, invenire autem Diocletianum; nec tamen minas ejus pertimeſcere. Hac viri conſtantiâ & libertate permotus Juſtinianus rem diligentius exploravit, & Anthimum [ſive Anthemium,] hæreſeos Eutychianæ compertum expulit, ſuffecto in ejus locum Menna, Xenodochii majoris, quod Samſon vocabatur, præpoſito, genere Alexandrino, viro Catholico, quem Agapetus ſuis manibus conſecravit. Hæc habentur in libro Pontificali, in vita Agapeti, & in Liberati breviario, cap. 21. & in vita Agapeti à Platina ſcriptâ. Et non multò pòſt ipſe Agapetus Conſtantinopoli communem omnis carnis viam ingreſſus eſt; cujus corpus in loculo plumbeo tranſlatum eſt Romam, & in baſilica Petri ſepultum. ut referunt in ejus vita auctor libri Pontificalis, & Platina.

Libera reſponſio Agapeti.

3. Depoſitionis Anthimi, & electionis atque conſecrationis Mennæ ab Agapeto factæ, meminit etiam ipſe Agapetus in ſua epiſtola ſynodica, quam ea de re ſcripſit ad Petrum Epiſcopum Hieroſolymitanum, quæ exſtat inſerta primæ actioni ſynodi ſub Menna poſtea celebratæ. Cum itaque (inquit) pervenimus ad comitatum ſereniſſimi Imperatoris filii noſtri, invenimus ſedem Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ, contra omnem canonum honeſtatem, ab Anthimo Eccleſiæ Trapezundarum Epiſcopo inconvenienter uſurpatam. Cujus animam non ſolùm ſecundùm iſtam partem, ſed quod majus eſt, in confeſſione veræ fidei à perditione reducere deſideravimus: ſed Eutychis errori inſiſtens, ad viam veritatis redire contemſit. Unde cum ipſius in fide pœnitentiam iſto modo exſpectemus, neque Catholico, neque ſacro nomine interim [ἐν τῷ μεταξὺ] dignum eſſe ſancimus, [ψηφίζομεν,] donec omnia à Patribus tradita, per quæ veræ religionis fides & diſciplina cuſtoditur, ſecundùm congruentem ſatisfactionem ſuſcipiat. —— Hoc autem pro excitando veſtræ conſpiritualitatis [ὁμοψυχότητος] lætitiam ſignifico, quod Mennam fratrem & coëpiſcopum noſtrum, virum multis laudum modis ornatum, prædicta Conſtantinopolitana Eccleſia Epiſcopum ſuſcepit. Cui licet præter cæteros ſereniſſimorum Imperatorum electio arriſerit, ſimiliter tamen & totius cleri ac populi conſenſus acceſſit, ut & à ſingulis eligi crederetur. Etenim alicui neque ſcientiâ neque vitâ fuit ignotus, ſed & fidei integritate, & ſacrarum ſcripturarum ſtudio, atque etiam piæ adminiſtrationis officio ſic prædicti viri reſplenduit opinio, ut ipſi tardius evenire videretur, quo dignus erat. Et hoc dignitati ipſius addere credimus, quod à temporibus Petri Apoſtoli, nullum alium unquam Orientalis Eccleſia ſuſcepit Epiſcopum, manibus noſtræ Sedis ordinatum. Hæc Agapetus.

Vide lib de cura & reſidentia paſtorali. Ubi de tranſitione vel tranſlatione Epiſcoporum aut presbyterorum.

Mennæ electio,

Laus.

Ordinatio manibus Agapeti.

4. Mortuo Agapeto, habita eſt Conſtantinopoli ſynodus, præſidente Menna Patriarcha, anno Dom. 536. juſſu Juſtiniani Imperatoris, contra Anthimum, & Severum Antiochenum, & Petrum Apameenſem, Epiſcopos, & Zoaram monachum Syrum, alioſque hæreticos Acephalos. Et lata eſt ſententia contra Anthimum, actione quarta, & poſtea contra Severum & Petrum & Zoaram, eorumque complices anathema pronunciatum eſt, in fine quintæ actionis illius Synodi.

De hoc Concilio vide etiam cap. 14. §. 4. & §. 5.

CAPUT. XVI.

De Xenaja, Epiſcopo Hieropolitano, & de Flaviano ac Severo, Epiſcopis Antiochenis.

FLaviano Antiochenæ Eccleſiæ clavum regente, & Macedonio præſidente Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, regnante Anaſtaſio Imperatore, cùm jam fautores Dioſcori & Eutychetis ad exiguum numerum reducerentur, & parum abeſſet quin fuiſſent funditùs ſublati, *Xenajas* quidam, cognomento Philoxenus, monachus Syrus, & urbis Hierapolis (Antiochiæ finitimæ) Epiſcopus, magnas turbas excitavit, & effecit ut Flavianus Antiochiæ Epiſcopus, Anaſtaſii Imperatoris juſſu, ſolum vertere cogeretur; eò quod Concilio Chalcedonenſi anathema dicere recuſaret. uti narrant Euagr. lib. 3. cap. 31. & 32. & Nicephorus Calliſti, lib. 16. cap. 27. ubi etiam ſcribit Nicephorus, Xenajam iſtum nondum baptiſmo initiatum, creatum eſſe Hierapolis Epiſcopum à Petro Gnapheo, Antiochiæ Epiſcopo: & Petrum, ubi tandem ſe Epiſcopatum viro nondum baptiſato mandâſſe intellexit, dixiſſe, ut ferebatur, ſufficere ei pro baptiſmo conſecrationem.

Xenajas non baptizatus fit Epiſcopus.

2. Exacto igitur in hunc modum Flaviano, *Severus* ad Epiſcopatum Antiochiæ promovetur, homo hæreticus ἀκέφαλος, Dioſcori & Eutychetis imitator, cui patria fuit Sozopolis, urbs Piſidiæ. Hic ſubjectos ſibi Epiſcopos ad hæreſin ſuam pertrahere vehementer ſatagebat, multos reſiſtentes Eccleſiis expulit. Multi omninò conſentire noluerunt, & aliqui fugâ ſibi conſuluerunt. Iſauri etiam reſipiſcentes ob priorem errorem ſe ipſi condemnârunt, & Severo ejuſque ſectatoribus anathema denunciârunt. ut refert Euagrius, lib. 3. cap. 33. & Nicephorus, lib. 16. capitibus 29. & 30.

Nota diverſitatem eventuum in perſecutione.

3. Quin & *Coſmas*, Epiſcopus Epiphaniæ, Orontem fluvium tangentis, Euagrii patriæ, & *Severianus* Epiſcopus Arethuſæ, urbis finitimæ, acceptis Severi de mutua communicatione literis graviter offenſi, primùm ſe ab ejus communione ſegregârunt, deinde libellum abdicationis [βιβλίον καθαιρέσεως] ad eum, jam tum Epiſcopatum Antiochiæ adminiſtrantem, mittunt. Severus tamen in ſede ſua manſit uſque ad mortem Imperatoris Anaſtaſii. Auctor eſt Euagrius, lib. 3. cap. 34. ex quo eandem narrationem repetit Nicephorus Calliſti, lib. 16. cap. 31.

4. In more poſitum erat, ut Epiſcopi, præſertim verò magnarum ſedium, cùm in ſede Epiſcopali collocati eſſent, ſcribérent de onere ſibi impoſito, & de ea fide quam confiterentur, literas ad alios Epiſcopos, quas appellabant literas συνοδικὰς, *ſynodicas*, item ἐνθρονιστικὰς, *Inthroniſticas*, quâ indigitatione denotantur, apud Euagrium lib. 4. cap. 4. & Niceph. lib. 17. cap. 2. Eæ literæ, ſi orthodoxam confeſſionem continerent, recipiebantur ab orthodoxis Epiſcopis ad quos miſſæ erant, & in fraternæ communionis teſtimonium reſcribebant Epiſcopi ἀντισυνοδικὰ, id eſt, *reciproca ſynodica*, ſive literas ἀμοιβαιὰς *amœbeas*, id eſt, reſponſorias, per quas veluti dextras dabant ſocietatis. Sin autem doctrinam exhiberent à veritate alienam, rejiciebantur ab Epiſcopis Catholicis, & ab eis tantùm recipiebantur qui ejuſdem erant ſententiæ. Miſit ejuſmodi literas Severus Antiochenus

Literæ ſynodicæ ſeu inthroniſticæ. vide lib. 5. hujus operis. cap. 9. §. 9. & §. 10.

nus

nus ad omnes Patriarchas, recipiebantur autem tantùm Alexandriæ, aliis eas rejicientibus; propterea quòd in eis Severus anathema diceret Synodo Chalcedonenſi, id quod etiam indies factitabat, ut referunt Euagrius & Nicephorus, locis modò indicatis.

Synodus Cp. ſub Iohanne Patriarcha contra Severum. 5. Mortuo igitur Anaſtaſio Imperatore, cùm Juſtinus ſenior Imperio potiretur, & Johannes Cappadox Conſtantinopolitanæ præeſſet Eccleſiæ, habita eſt Conſtantinopoli ſynodus, præſidente Johanne, Patriarcha Conſtantinopolitano. ut patet ex quinta actione ſynodi poſtea ſub Menna celebratæ; ubi exſtat clericorum & monachorum Antiochiæ ſupplicatio, ad Johannem Patriarcham, & congregatam Synodum, contra Severum, & pronunciatio anathematis contra eundem Severum facta, tum à Patriarcha Johanne in cœtu populi, in ſancta Eccleſia, tum à ſynodo illa ſub Johanne habitâ, cui ſententiæ per literas conſenſerunt Johannes Epiſcopus Hieroſolymitanus, & qui ſub eo erant Epiſcopi; item Epiphanius Epiſcopus Tyri, cum Epiſcopis qui erant ſub illo, & Epiſcopi ſecundæ Syriæ. *Alia ſynodus Cp. ſub Epiphanio, contra Severum.* quorum omnium literæ inſeruntur quintæ actioni ſynodi Mennæ. ubi etiam exſtat Epiphanii, Patriarchæ Conſtantinopolitani, (qui Joanni ſucceſſit) ſententia ſynodica contra eundem Severum, quem anathemate percutit Epiphanius cum ſancta ſynodo. *Severi crimina.* Multa Severi crimina recenſentur. 1. Quòd injuſtè vexato atque expulſo Flaviano, Severus ſedem Theopolitanam violenter & contra canones ſubripuiſſet. 2. Quòd eſſet hæreticus. 3. Quòd eſſet blaſphemus & ſycophanta contra ſanctam Chalcedonenſem ſynodum, & quòd per calumnias, quas contra iſtam ſynodum jactabat, omnibus ſanctis ſynodis injuriam inferret, &c. *Damnatur iterum Severus, à ſynodo Mennæ.* Et contra eundem Severum iteratur anathematis ſententia à Menna Patriarchâ, ejuſque ſynodo; ut ibidem legere eſt.

Pœna decreta ab Imperatore contra Severum. 6. Juſtinus Imperator, cùm intelligeret proſcindi quotidiè à Severo Concilium Chalcedonenſe, & hinc etiam in Eccleſia multas naſci contentiones, populo in varias factiones diviſo, mandatum dat Irenæo militiæ magiſtro, ut Severus Conſtantinopolin adduceretur, ut ibi rationem redderet eorum quæ fecerat contra Synodum, & convitiis puniretur, & quidem, ut nonnulli referunt, abſciſſione linguæ. *Severi fuga.* quod ſciens Severus, & prævidens quid ſibi immineret, clam fugit Alexandriam. *Paulus Epiſcopus Antioch. orthodoxus.* Ordinatus eſt autem pro eo Epiſcopus Antiochiæ Paullus orthodoxus, ſuſcipiens Chalcedonenſem Synodum. Euagrius, lib. 4. cap. 4. Nicephorus, lib. 17. cap. 2. Liberatus, cap. 19.

CAPUT. XVII.

De variis Severitarum ſectis, ubi de Monophyſitis, & de Tritheïtis: item de Jacobitis, & Armeniis, & Chazinzariis, & Maronitis: item de orthodoxis illis qui dicebantur Melchita.

Severitæ. A Severo illo Antiochiæ Epiſcopo hæretico ſequaces ejus *Severitæ* dicti ſunt: qui poſtea in varias factiones diviſi ſunt: quinque enim diverſas Severitarum ſectas commemorat Nicephorus Calliſti filius, lib. 18. hiſt. Eccleſ. cap. 49. aitque omnes habere ſuos Epiſcopos, exceptis iis *Contobabditæ.* qui *Contobabditæ* dicebantur, à loco quodam nomine hoc ſumto. de quibus ibi Nicephorus, *Epiſcopos* (inquit) *ſoli Contobabditæ non recipiunt.* *Tritheitæ.* Qui autem quintæ ſectæ fuerunt, *Tritheïtæ* dicti ſunt, eò quòd in ſanctiſſima Trinitate tres ſubſtantias & naturas per omnia ſimiles dicerent; quamvis tres Deitates, aut tres Deos, dicere omnino refugerent, ſed unam aſſererent ſanctam & conſubſtantialem Trinitatem, unam Deitatem, unum Deum: ſic impiè & abſurdiſſimè ſomniantes pluralitatem naturarum in una Deitate. qui autem Petri Fullonis & Severi hæreſin ſequuti ſunt, appellati ſunt etiam *Monophyſitæ*, eò quod unam tantùm naturam in Chriſto Mediatore poſt incarnationem agnoſcerent [Niceph. lib. 18. cap. 45. & 46.] *Monophyſitæ.*

2. Hujus hæreſeos inſanus defenſor exſtitit, tempore Phocæ Imperatoris, *Johannes Philoponus*, philoſophus Alexandrinus, quem & hæreſeos Tritheïtarum ducem fuiſſe ſcribit Nicephorus Calliſti, lib. 18. cap. 46. & 47. Contra Philoponum ejuſque errores ſcripſerunt Leontius monachus, & Georgius Piſides diaconus, [Niceph. lib. 18. cap. 48.] Contra Acephalos & Monophyſitas ſcripſerunt etiam Eulogius, Papa Alexandrinus, & Anaſtaſius Sinaïtes, Antiochiæ antiſtes. qui contemporanei erant Gregorio Papæ Romano, hujus nominis primo. [Niceph. lib. 18. cap. 26. & cap. 45.] *Iohannes Philoponus hæreticus Tritheïta.*

5. Eandem Theopaſchitarum & Monophyſitarum hæreſin *Jacobus* quidam, cognomento *Zanzalus*, (genere Syrus, Philopono σύγχρονος, homo obſcurus, qui propter ſuam tenuitatem cognominatus eſt Zanzalus) magnopere apud Syros propagare ſtuduit, ejuſque ſectatores per multa dein ſecula *Jacobitæ* dicti ſunt. [Niceph. lib. 18. cap. 52.] *Iacobus Zanzalus hæreticus; à quo Iacobitæ.* Johannes Damaſcenus de hæreticis ſcribens, quos vocat Ægyptios & Schematicos & Monophyſitas; Horum (inquit) Principes fuerunt Theodoſius Alexandrinus, à quo Theodoſiani: & Jacobus Syrus, à quo Jacobitæ ſunt nominati, conſcii defenſores & propugnatores: [Ἰάκωβος ὁ Σῦρος, ἐξ οὗ Ἰακωβῖται καὶ ὑπέρμαχοι:] Severus Antiochenorum pernicies: & qui fruſtra laborem ſuſcepit, Johannes Tritheïtes [καὶ ὁ τὰ μάταια πονέσας Ἰωάννης ὁ Τριθεΐτης:] qui communis ſalutis myſterium negant. Hæc Damaſcenus, lib. de hæreſibus.

Orthodoxi dicti Melchitæ. 4. Orthodoxi autem in Syria, qui rectæ fidei in ſynodo Chalcedonenſi propoſitæ atque Imperatorum edictis defenſæ omnibuſque injunctæ adhæſerunt, appellati ſunt per contumeliam ab adverſariis Jacobitis *Melchitæ*, ac ſi fidem ac religionem pro Regis placito profiterentur. *Eâdem calumniâ Catholicos olim iniquè gravabant Audiani, ut refert Epiphanius, hæreſ. 70. §. 9.* Malca enim Syris regem ſignificat. Impia fuit & importuna ea exprobratio: quaſi verò aut ideò amplectendus ſit error, quod Chriſtiano Principi diſpliceat, aut repudianda veritas, quòd edictis Chriſtianorum Principum defendatur, ejuſque profeſſio omnibus imperetur? quin potiùs gratulandum Eccleſiæ, & gratiæ Deo agendæ ſunt, de Principum pietate & ſedulitate in defendenda & propugnandâ orthodoxæ fidei veritate, per quàm pietatem & ſedulitatem ſe exhibent nutricios Eccleſiæ Dei; ſicut promiſit Deus per Prophetam, Eſai. 49: 23. hos Melchitas Brerevvodus, lib. Inveſtig. cap. 16. ait hodieque cenſeri numeroſiſſimam Chriſtianorum in Oriente ſectam, ejuſdem prorſus fidei & religionis & communionis cum Græcis Conſtantinopolitanis, ſubjectos tamen non Conſtantinopolitano Patriarchæ, ſed Patriarchæ Antiocheno qui Damaſci reſidet, antiquâ illa Antiochia Syriæ jam in ſolitudinem ferè radactâ: ſicut etiam refert Chytræus in oratione de ſtatu Eccleſiarum. quamvis & Jacobitæ & Maronitæ ſuum quique Patriarcham appellent Antiochenum. *Maronitæ.* Syri Maronitæ ad Libanum montem, olim Monothelitæ, nunc Latinæ Eccleſiæ conformes, referentibus Chytræo & Brerevvodo.

Armeniorum ſecta. 5. Idem quoque Jacobus ille Zanzalus Armeniorum ſectæ dux fuit, qui cum Monophyſitarum erro-

erroribus multos quoque alios errores & hæreſes hauſerunt, adeò ut Armeniorum ſecta multarum hæreſium ſentina exſtiterit. hujus ſectæ portentoſa quædam placita deſcribit Niceph. Calliſti, lib. 18. cap. 53. quamvis nonnulla eis tanquam hæretica imputet, quæ tamen in ſe ſunt adiaphora, ut de azymo, & de vino mero in celebratione cœnæ Dominicæ. Alia tamen de eis commemorat prorſus abominanda. Nempe, quòd cum Ario aberrantes, dicant *Deum Verbum naturam mutationi obnoxiam habentem, carnem animâ carentem aſſumſiſſe.* Cum Apollinari autem, *corpus Domini mentem non habere, eidemque divinam naturam ſufficere, mentiſque vim operatricem perficere.* Et cum aliis hæreticis, *Chriſtum ea quæ carnis ſunt, exhibuiſſe in ſpeciem tantum, ſpectri more; & unam tantùm in Chriſto eſſe naturam: & quod Petri Gnaphei acceſſionem ter-ſancto hymno annexam valde complectantur; & carmen hoc non ſanctæ Trinitati, ſed Unigenito Verbo Chriſto concini dicant: & quod Paſcha Judaico more celebrent, boves & oves, juxta ritum Judaicum, immolantes, & ſanguine Agni aditum poſtes inungentes, agnum Judaicè ſacrificantes, atque igni torrentes, atque de eo participantes: & quod crucem perinde atque hominem baptizent: & quod imagines etiam Patris & Spiritûs Sancti effigient.* Has & alias eorum abſurditates narrat ibi Nicephorus.

Abuſus rei adiaphoræ.

6. Quin & illa ipſa, quæ in ſe adiaphora eſſe diximus, uſurpantur ab illis obſtinatâ quadam pravitate. *Nam* (ut ibi monet Nicephorus) *ipſi in re divina facienda azymo utuntur, & vinum adhibent aquâ non temperatum, unam eâ re in Chriſto naturam deſignantes.* Alium inſuper Armeniorum ſectæ Magiſtrum commemorat ibidem Nicephorus, nempe *Euchanium Montacunem*, qui eadem cum Jacobo docuit. Hæ Jacobitarum & Armeniorum ſectæ in Oriente in hunc uſque diem latiſſimè patent; ut monet David Chytræus in oratione quam habuit Roſtochii, de ſtatu Eccleſiarum ſui temporis in Græcia, Aſia, &c. anno Dom. 1569. quæ impreſſa eſt Francofurti, anno Dom. 1583. Item Eduardus Brerevvodus Anglus, libro inveſtigationum, de diverſis linguis ac religionibus, impreſſo Londini, anno Dom. 1622.

Euchanius Montacunes, hæreticus.

7. Commemorat autem Nicephorus Calliſti quandam Armeniorum ſejunctam à cæteris Armenis factionem, nempe eorum qui *Chazizarii* ſeu *Chazinzarii* dicuntur. Propoſitis autem Armeniorum placitis & obſervationibus, lib. 18. cap. 53. ſubjungit Nicephorus ſtatim ejuſdem libri cap. 54. hæc verba de Chazinzariis; prout exſtant in Latina tranſlatione Johannis Langi: *Maximè autem hæc retinent, qui apud eos* [Armenios] *Chazinzarii nominantur. factio autem non minima hæc dogmatis eorum eſt, Staurolatræ ſcilicet. Chazus namque crux ab iis dicitur: propterea quod crucem tantum adorare & colere dicantur. qui ſanè per omnia illis conſentientes, re ejuſcemodi maximè à ſectis talibus, & Jacobitis inprimis, diſſentire videntur. quin & iſti non unam confuſè naturam, ſicut illi, in Chriſto eſſe opinantur, ſed duas: quemadmodum & nos. Cæterùm aliam peregrinam impietatem perperam inducunt, quia duas perſonas in uno Chriſto eſſe, fabulantium more, nugantur: juxta anthropolatram Neſtorium. Ita ut paſſionis tempore, alteram perſonam in cruce paſſam; alteram autem ab ea ſegregatam, ſeorſim ſtetiſſe, paſſioniſque ſpectatricem fuiſſe dicant. Inſuper alia quoque generis ejuſdem, impietate omni referta deblaterant.* Hæc Nicephorus de Chazinzariis loco citato. ubi etiam de eorum jejunio quod Arziburi dicunt refert, initium ejus ſumtum eſſe ab inſtitutione cujuſdam Sergii apud eos doctoris, ob canis obitum, qui Dæmone agitatus Sergio miniſtraverit. Canì autem nomen fuiſſe Arziburi, id eſt, mandator, Linguâ Armeniorum. hanc quidem illius jejunii veram fuiſſe originem aſſerit Nicephorus. quamvis fateatur ipſos Chazinzarios alioſque Armenios illud jejunium celebrantes aliam profiteri ejus originem & inſtitutionem, & illam de cane nunquam cuiquam interroganti proferre.

Chazinzarii.

Staurolatræ.

Neſtorianiſmo etiam addicti.

Eorum jejunium quod Arziburi dicunt.

CAPUT. XVIII.

De Aphthartodocitis, & eorum hæreſi.

MOrtuo Imperatore Anaſtaſio, Juſtinus ſenior ejus ſucceſſor miſit *Magiſtrianum*, qui *Severum* Antiochiæ Epiſcopum, ſecta Acephalum, Conſtantinopolim adduceret, ut puniretur, propter convicia quæ contra Chalcedonenſem ſynodum aſſiduè jaciebat. Cum jam ab eodem Imperatore ſede pulſus eſſet *Julianus* Halicarnaſſæus Epiſcopus, eo quòd eandem Synodum rejiceret. Quod ſciens *Severus*, & prævidens quid ſibi immineret, clam nocte deſcendit Seleuciam, & navem conſcendens, fugit Alexandriam, habens ſecum Julianum Epiſcop. Halicarnaſſæum. Gratiſſimè autem à Timotheo Alexandriæ Epiſcopo ſuſcepti ſunt Severus & Julianus. Haud ita multò poſt in illa Eccleſia Alexandrina, ſub iſto Timotheo, de corruptibili & incorruptibili quæſtio mota eſt hoc modo; Percontatus eſt quidam monachus Severum, quid oporteret dicere, de corpore Domini noſtri Jeſu Chriſti, fueritne ante ipſius reſurrectionem, & jam inde à conceptione corruptibile, an incorruptibile; *φθαρτὸν, ἢ ἄφθαρτον.* Reſpondit Severus, ſanctos Patres corruptibile illud dixiſſe. hoc audientes quidam Alexandrinorum, cùm requiſiſſent Julianum in alio loco ſedentem, quid & ipſe diceret de eadem quæſtione, ille dixit; Sanctos Patres contraria dicere, affirmans corpus Chriſti eſſe incorruptibile, & in hunc modum argumentabatur pro ſua, & contra Severi ſententiam, ut refert Leontius: *εἰ μὴ γὰρ εἴπωμεν αὐτὸ ἄφθαρτον, ἀλλὰ φθαρτόν, διαφορὰν εἰσάγομεν πρὸς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· διαφορᾶς δὲ εἰσαγομένης, δύο φύσεις εὑρίσκονται ἐν τῷ Χριστῷ· καὶ τί ἀκαίρως μαχόμεθα τῇ συνόδῳ.* id eſt: Nam ſi non incorruptibile, ſed corruptibile ipſum dixerimus; differentiam introducimus inter corpus & Verbum Dei; at verò, ſi differentia introducatur, duæ in Chriſto inveniuntur naturæ. Cur igitur tam importunè ſynodum [Chalcedonenſem] oppugnamus? Hæc Julianus Halicarnaſſæus congruenter errori Monophyſitarum, quo errore ſublato, corruit ejus concluſio, fallaci ſubnixa fundamento. Verè enim & rectè in Synodo Chalcedonenſi definitum eſt: *duas eſſe in Chriſto naturas, inconfuse unitas, ſalvâ utriuſque naturæ proprietate; adeo ut unus idemque Chriſtus & impaſſibilis ſit ſecundum Deitatem, & paſſibilis ſecundum humanitatem.* Redeo autem ad hiſtoriam rei geſtæ, prout eam memoriæ prodiderunt Liberatus, in breviario, cap. 19. & Leontius, lib. de ſectis, actione quintâ. Severus igitur & Julianus inter ſe, de hac quæſtione, diſſidentes, contendere pro ſua quiſque ſententiâ, & libris rem preſequi non deſinebant. Et venientes in multitudinem civitatis, Eccleſiam illam diviſerunt: & alios quidem (ut ſcribit Liberatus) fecerunt *Corrupticolas* [*Φθαρτολάτρας*] appellari: verum incorruptibilitatis aſſertores, *Phantaſiaſtas*. Hi ſunt qui Johanni Damaſceno, lib. de hæreſibus, & Nicephoro, lib. 17. cap. 29. dicuntur *Ἀφθαρτοδοκῆται*,

Severus & Julianus Epiſcopus Halicarnaſſæus, hæretici, Alexandriam ſe conferunt.

Occaſio diſſidii inter Severum & Julianum, de corruptibili & incorruptibili.

Corrupticolæ.

Phantaſiaſtæ, qui Aphthar-

todocitæ dicti ſunt.

κῆται, *Aphthartodocitæ*, id eſt, incorruptibilitatis opinioni adhærentes.

Timotheus Epiſcopus Alex.

Schiſma.

2. Hunc in modum duabus Eutychianæ ſectæ factionibus inter ſe contendentibus, ſciſſa eſt illa Eccleſia. Timotheus autem Alexandriæ Epiſcopus, magis ſententiam Severi ſequutus eſt, teſte Liberato: Leontius tamen ſcribit Timotheum modò huic, modò illi conſenſum præbuiſſe. Defuncto autem Timotheo, alii *Theodoſium* elegerunt ei ſucceſſorem, alii *Gajanum*, qui fuit tunc Archiepiſcopus ex parte aſſertorum incorruptibilitatis, unde diviſa eſt tota civitas in *Gajanitas* & *Theodoſianos*, id eſt, Phantaſiaſtas & corrupticolas, ut refert Liberatus, cap. 20. ὁ μὲν γὰρ Γαϊανὸς τῷ δόγματι ἠκολούθει Ἰουλιανοῦ, ὁ δὲ Θεοδόσιος τῷ δόγματι Σεβήρου, ut loquitur Leontius, lib. de ſectis, act. 5. *id eſt:* Nam Gajanus Juliani ſententiam ſectabatur; Theodoſius autem ſententiam Severi. Cum tamen utrique, tum Gajanitæ, tum Theodoſiani, Chalcedonenſem Synodum rejicerent. ut patet ex Liberato, cap. 20. & Leontio, act. 5.

Gajanitæ Theodoſiani.

Aphthartodocitarum hæreſis latè ſerpſit.

3. Hæc origo eſt Aphthartodocitarum hæreſeos, quâ (ut ſcribit Nicephorus, lib. 17. cap. 29.) multi mortales ſunt correpti, non ſolùm ex eis qui honores & magiſtratus geſſerunt, ſed etiam Hierarchæ primarii, & monachi vitâ illuſtres, & ex ſacerdotali ordine alii, atque adeò ipſe etiam Imperator Juſtinianus. Hic Imperator orthodoxæ fidei & Synodi Chalcedonenſis defenſor, quintam œcumenicam ſynodum curavit celebrandam. Poſtea tamen (ut refert Euagrius ſub finem lib. 4. & eum ſequens Nicephorus, lib. 17. cap. 29.) Juliani & Gajani errore, de incorruptibilitate, ſeductus, Eutychium Epiſcopum Conſtantinopolitanum (qui quintæ Synodi præſes exſtiterat) errori huic Aphthartodocitarum reſiſtentem ſede expulit: atque edictum ſcripſit, ἐν ᾧ (ut Euagrii verbis utar) ἄφθαρτον τὸ σῶμα τοῦ κυρίου κέκληκε, καὶ τῶν φυσικῶν καὶ ἀδιαβλήτων παθῶν ἀνεπίδεκτον, οὕτως λέγων τὸν κύριον πρὸ τοῦ πάθους φαγεῖν, ὥσπερ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔφαγε, μηδεμίαν τροπὴν ἢ ἀλλοίωσιν ἐξ αὐτῆς τῆς ἐν μήτρᾳ διαπλάσεως, μὴ δὲ ἐν τοῖς ἑκουσίοις καὶ φυσικοῖς πάθεσι, μὴ δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ παναγίου σώματος αὐτοῦ δεξαμένου. *id eſt:* in quo incorruptibile vocavit corpus Domini, & naturalium atque irreprehenſibilium paſſionum & affectionum haudquaquam ſuſceptivum: dicens Dominum eodem modo ante paſſionem comediſſe, quo poſt reſurrectionem comedit: & corpus ejus ſanctiſſimum nullam converſionem aut mutationem, jam inde ab ejus formatione quæ in utero facta eſt, neque in affectionibus & paſſionibus voluntariis ac naturalibus, neque poſt reſurrectionem, accepiſſe.

4. His opinionibus (ut ibidem narrat Euagrius, nempe lib. 4. cap. 38.) ut ſacerdotes ubique aſſentirentur, compellere inſtituit Juſtinianus Imperator. At illi omnes ſe Anaſtaſii Epiſcopi Antiocheni ſententiam exſpectare reſpondendo, primum illius conatum depulerunt. Hic eſt ille Anaſtaſius è Sina monte, ubi ſtudiis operam dederat, vocatus ad Epiſcopatum Antiochenum, qui ab educationis loco Anaſtaſius Sinaïta appellatus eſt. Vir erat (ſicut Euagrius lib. 4. cap. 39. & Niceph. lib. 17. cap. 30. & alii tradunt) in ſacrarum literarum cognitione, & in moribus totâque vitæ ratione apprimè exquiſitus & excellens. Eum ſi expugnaret Imperator, ſperabat facile futurum, ut reliquos omnes everteret. Itaque Anaſtaſium tanquam turrem munitiſſimam oppugnare omni machinarum genere aggreſſus eſt.

5. Verùm Anaſtaſius (ut Euagrius & Nicephorus, locis proximè citatis, etiam commemorant) ſuper firmam fidei petram conſiſtens, ſic divinâ quadam animi celſitudine elatus fuit, ut Juſtiniano per literas ſuas liberè & apertè contradiceret: tum perſpicuè admodum, tum diſertè oſtendens, divinos Apoſtolos & ſanctos Patres confeſſos eſſe, atque adeò tradidiſſe, corpus Domini internecioni obnoxium ſeu corruptibile eſſe, & affectionum, quæ ſunt naturâ in animis impreſſæ, quæque reprehenſione carent, particeps. [φθαρτὸν τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἐν τοῖς φυσικοῖς καὶ ἀδιαβλήτοις πάθεσιν] omniumque mentes confirmavit, & ad certamen pro veritate ineundum præparavit: atque in Eccleſia quotidie lectitavit illam Pauli vaſis electionis ſententiam, *Si quis vobis euangelizaverit, præter id quod accepiſtis, etiamſi angelus de Cælo ſit, anathema eſto.* Cùm autem audiſſet idem Anaſtaſius Juſtinianum velle ipſum in exſilium mittere, ſcripſit ad Antiochenos ſuos orationem elegantem, eruditam & gravem, quâ eorum animos in fide confirmaret. Verùm Juſtinianus (ut iidem ſcriptores referunt) paullò poſt ex hac vitâ exceſſit. Neque divulgatus eſt ille exſilii libellus. Euagr. lib. 4. hiſt Eccleſ. cap. 40. & Niceph. Calliſti, lib. 17. cap. 30. & 31.

Gal. 1: 8.

Aphthartodocitarum doctrina.

6. Leontius, lib. de ſectis, actione 10. & Nicephorus, lib. 17. cap. 29. illam hæreſin Aphthartodocitarum, eique oppoſitam veritatem quam Catholici defendebant, prolixiùs deſcribunt. Leontius ait: Confitentur ergo Gajanitæ Deum Verbum ex Virgine naturam humanam aſſumſiſſe perfectè & verè; ſed jam inde ab unione eſſe corpus incorruptibile dicunt. [ἀπὸ δὲ τῆς ἑνώσεως ἄφθαρτον ὁμολογοῦσιν εἶναι τὸ σῶμα.] Omnes enim malorum ſpecies Chriſtum perpeſſum ajunt, qui & eſuriverit, & ſitiverit, & defatigatus fuerit: at non eodem illa quo nos modo paſſum. Ajunt enim nos quidem naturali neceſſitate [ἐξ ἀνάγκης φυσικῆς] tum eſurire, tum ſitire: ſed Chriſtum hæc omnia ſponte [ἑκουσίως] ſuſtinuiſſe. Non enim, inquiunt, naturæ legibus ſerviebat, alioqui paſſiones iſtas fatebimur ei præter voluntatem accidiſſe [ἀκούσια τὰ πάθη,] quod eſt abſurdum. Reſpondet Leontius, Catholicos fateri paſſiones & affectiones illas fuiſſe voluntarias; [ἑκούσια τὰ πάθη,] quia Chriſtus ſponte ſervivit naturæ legibus, [ἑκουσίως ἐδούλευσε τοῖς τῆς φύσεως νόμοις,] volenſque conceſſit corpori, ut ſua perpeteretur eodem modo, quo & nos patimur. [καὶ ἑκὼν ἐδίδου τῷ σώματι, παθεῖν τὰ ἴδια τὸν αὐτὸν τρόπον, ὃν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν.] Et in hujus orthodoxæ reſponſionis confirmationem adducit teſtimonia orthodoxorum Patrum, Gregorii Nazianzeni, & Cyrilli, & Athanaſii. Nicephorus etiam loco citato, ait; Aphthartodocitarum iſta fuere verba: Nos quidem per neceſſitatem naturæ affectiones ejus, famem ſcilicet & ſitim, & reliquas circumferimus: Chriſtus verò, utpote qui ſponte ſuâ paſſus ſit, non itidem, atque nos, naturæ legibus ſubſervit. Adverſus quæ verba pii homines retulerunt: Quamvis ſpontanea Chriſti paſſio fuerit, æquè tamen ac nos paſſum eſſe [ἐπίσης ἡμῖν ἔπασχε.] Quomodo verò poſſet quod qualicunque tandem modo pateretur, incorruptibile propriè, & non corruptibile, perinde atque de nobis ipſis loquimur [κατὰ δὴ τὸ ἡμέτερον] dici? &c.

Catholicorum doctrina.

Vide lib. 5. cap. 29. §. 13. & lib. 6. cap. 5. § 7.

Doctrina Aphthartodocitarum.

Antitheſis orthodoxorum.

7. Summa autem Catholicæ veritatis in hac controverſia, hiſce tribus diſtinctionibus comprehenditur. *Prima.* Dominus noſter non ſuſcepit ullam affectionem reprehenſibilem, ſed ſuſcepit affectiones naturales reprehenſione carentes. [πάθη ἀδιάβλητα.] *Diſtinctio 1.*

Secunda diſtinctio. Dominus noſter eam corporis corruptibilitatem reſurgendo exuit, quam ante mortem habebat, adeò ut prius quidem corpus habuerit corruptibile, & infirmitatibus irrepre- 2.

hen-

henſibilibus naturaliter obnoxium; poſt reſurrectionem verò corpus ejus ſit incorruptibile & talibus affectionibus minimè obnoxium. Itaque ante reſurrectionem verè eſurivit, verè ſitivit [*οὐ δοκήσει, ἀλλὰ φύσει καὶ ἀληθείᾳ*] & propter famem ac ſitum comedit ac bibit: at poſt reſurrectionem non famis aut ſitis gratiâ comedit aut bibit; ſed tantùm per œconomiam quandam, ut clarè oſtenderet ſe eum ipſum eſſe, qui ex mortuis reſurrexit.

Tertia diſt. Corruptionis vocabulum duo ſignificat: ejus enim nomine naturales iſtæ & irreprehenſibiles carnis affectiones ſive perpeſſiones intelligendæ veniunt, ſitis ſcilicet, fames, fatigatio, & angor, & aliæ: ad quem modum corruptibile Domini corpus, utpote nobis conſubſtantiale [*ὁμοούσιον*] dixerunt Catholici; eas quippe perpeſſiones omnes voluntate ſua Deum Verbum, propterea quod homo propriè & verè factus ſit veréque paſſurus erat, ſuſcepiſſe: atque hoc ipſo modo Domini corpus incorruptibile dicere, juxta Juliani Halicarnaſſæi & Gaiani ſententiam, ſummæ eſſe impietatis. Et hæc quidem una corruptio eſt. Eſt autem & alia, corporis ſcilicet in ea elementa, ex quibus compoſitum eſt, ſolutio, & carnis ipſius inquinatio: juxta quam ſignificationem, & Catholici prædicârunt corpus Domini incorruptibile, quod inquinamentum nullum invadere & pertingere potuerit. Hanc diſtinctionem, in hunc modum retulit Nicephorus. Eadem apud Leontium, loco ſuperiùs citato, legitur, his verbis; *ὁμώνυμόν ἐστι τὸ τῆς φθορᾶς ὄνομα. λέγεται γὰρ φθορὰ ἡ παντελὴς διάλυσις τοῦ σώματος εἰς τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν συνετέθη. καὶ λέγεται φθορὰ, τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα πάθη, τουτέστι τὸ πεινῆν, καὶ διψεῖν, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ὅταν οὖν εἴπῃ τὶς τῶν πατέρων, ὅτι οὐχ ὑπέμεινε φθορὰν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο λέγει, ὅτι οὐ διάμπαξ ἐλύθη.* [non prorſus fuiſſe diſſolutum.] Atque hanc eſſe Patrum mentem, docet ibi Leontius, argumento ſumto à ſecunda diſtinctione, inquiens, *ἐν πολλοῖς γὰρ πρὸ τῆς ἀναστάσεως φθαρτὸν αὐτὸ λέγουσι, μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν, ἄφθαρτον.* id quod etiam repetit Nicephorus, lib. 17 cap. 29.

Hypomnema de Iuſtiniano Imperatore.

8. Refert quoque ibidem Nicephorus, Juſtinianum Imperatorem dogma ipſum non altiùs inveſtigantem, ſed vocabulum corruptibilitatis attendentem, non ſuſtinuiſſe tale quidpiam de Chriſto audire, propter ſummum ipſius erga illum amorem & deſiderium. Principem enim tanto in Chriſtum pietatis ardore flagrâſſe, quanto alius, eorum qui ante eum imperium obtinuerunt, nemo, ter-maximo illo Conſtantino ſemper excepto: itaque propter vehementem in Chriſtum amorem, illius gratiâ multa etiam violenter feciſſe. Hæc obſervatio monet neceſſariam eſſe ſcientiam quæ zelum dirigat: quia ſæpe noxius eſt zelus citra ſcientiam. abjecto errore, in fide ſanus mortuus eſt Juſtinianus, & ab Agathone Papa Rom. & à ſexta œcumenica Synodo, piaque poſteritate, piis Imperatoribus in pace Domini defunctis accenſetur. Quod etiam annotat Nicephorus, lib. 17. cap. 31. Imò Agatho & Synodus Romana omnibus qui ante eum imperârunt, quoad fidei rectitudinem & pietatem, anteponunt piæ memoriæ Juſtinianum Auguſtum. ut legere eſt in quarta actione Sextæ Synodi œcumenicæ.

9. De hoc Theodoſianorum & Gaïanitarum ſchiſmate, eorundemque communi hæreſi ſcribit Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus, lib. 8. Originum, cap. 5. in hæc verba: *Theodoſiani & Gaianitæ appellati à Theodoſio & Gaiano; qui temporibus Juſtiniani Principis in Alexandria populi perverſi electione uno die ſunt ordinati Epiſcopi. Hi errores Eutychetis & Dioſcori ſequentes, Chalcedonenſe Concilium reſpuunt; ex duabus unam in Chriſto naturam aſſerunt. Quam Theodoſiani corruptam; Gaianitæ incorruptam contendunt.* Hæc ille.

Eadem de verbo ad verbum legimus apud Rabanum Maurum, lib. 2. de inſtitutione clericorum, cap. 58.

10. Vir doctiſſimus Richardus Crakanthorpius in ſuo Vigilio dormitante, cap. 20. falſam eſſe contendit illam Euagrii narrationem de Juſtiniani Imperatoris lapſu in hæreſin Aphthartodocitarum.

CAPUT. XIX.

De hæreſi Agnoëtarum.

OLim Ariani negantes æqualitatem Filii cum Patre quoad ipſam divinam naturam, abutebantur, inter alia, his Scripturæ dictis, quibus Dominus noſter neſciiſſe diem judicii, & in ſapientia profeciſſe, & de ſepulchro Lazari interrogâſſe dicitur, Marc. 13, 32. *De die autem illo & horâ nemo novit, neque Angeli qui ſunt in cœlo, neque Filius, niſi Pater.* & Luc. cap. 2. verſ. ultimo. *Jeſus autem proficiebat ſapientiâ, & ſtaturâ, & gratiâ apud Deum & homines.* Joan. 11: 34. *Dixit Jeſus: ubi poſuiſtis ipſum?* hinc hæretici perperam colligebant, Chriſtum diem judicii & multa alia penitùs ignorâſſe, etiam quâ Deum Deique Filium, & inferebant eum propterea non poſſe eſſe ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ, quòd non eſſet æqualis Patri cognitione & ſapientiâ. *Marc. 13: 32.* *Luc 2: 52.* *Ioan. 11: 34.* *Ariani inſmas.*

2. Orthodoxi Patres, ut hanc hæreticorum blaſphemam calumniam repellerent, memorata Scripturæ dicta ab eorum corruptelis vindicârunt, hac adhibita diſtinctione; quòd *iſta de Chriſto intelligenda ſint ſecundùm humanam ejus naturam, quam aſſumſit ex Virgine, ſecundùm quam naturam conſubſtantialis eſt matri; non autem ſecundùm divinam ejus naturam: ſecundùm quam ab æterno eſt conſubſtantialis Patri, ſecundùm hanc enim Chriſtum ſcire omnia quæ ſcit Pater; neque ad Divinitatis contumeliam transferenda eſſe ea, quæ de Chriſto ſecundum aſſumtam humanam naturam verè & abſque ulla Deitatis ignominiâ dicuntur.* Sic reſponderunt Athanaſius epiſt. ad Serapionem, contra eos, qui dicunt Filium eſſe creaturam, prope finem. Et oratione 4. contra Arianos. & Gregorius Theologus, oratione 36. quæ eſt 4. de Theologia, ad object. 10 & Cyrillus Alexandrinus, in Theſauro lib. 9 c. 4. & lib. 10. cap. 7. & orat. 2. de recta fide ad reginas, cap. 16. & 17. nec diſſimilia habet Ambroſius, lib. 2. de fide cap. 4. Non abs re fuerit quædam ipſorum Patrum verba adſcribere. *Vindiciæ contra Arianos.*

3. Athanaſius, in fine epiſtolæ ad Serapionem, contra eos qui dicunt Filium eſſe creaturam; *λέγων, οὐδὲ ὁ υἱὸς, ἀνθρωπίνως εἴρηκε.* dicens, *neque Filius*, humanitùs loquutus eſt. Et cauſſa, cur ita loquutus ſit, fuit idonea. quoniam enim *homo factus eſt*, ut ſcriptum eſt, hominum autem proprium eſt ignorare, quemadmodum & eſurire, aliaque ejus generis, propterea & ignorantiam hominum, tanquam homo factus, oſtendit. Primò quidem, ut oſtendat ſe corpus habere verè humanum; deinde verò, ut ignorantiam etiam hominum in corpore habens, ab omnibus liberatam & mundatam, perfectam atque ſanctam ſiſteret Patri humanitatem. Quem igitur deinceps prætextum invenient Ariani? aut quibus commentis jam deinde obgannient? Deprehenſi ſunt non intelligere hanc ſententiam, *Dominus creavit me.* *Athanaſ.* *ἀνθρωπίνως.* *Marc. 13: 32.*

Prov. 8: 22. *græc.* *me.* Et oſtenſum eſt eos non percipere, quid ſibi hoc velit: *de die illo nemo novit, neque angeli, neque Filius.* Nam ſicuti dicens, *creavit me*, humanitatem ſignificat, eo quód homo factus ſit & creatus; dicens autem, *ego & Pater unum ſumus:* (*Joan.* 10: & 14.) &, *qui me vidit, vidit & Patrem:* &, *ego in Patre, & Pater in me*; æternitatem & cum Patre conſubſtantiam [τὸ πρὸς τὸν πατέρα ὁμοέσιον] ſignificat. Ita quoque quando ait; (*Marc.* 13: 32.) *Nullus novit, neque Filius*, iterum ut homo loquitur: hominum enim proprium eſt ignorare. Quando autem ait, (*Matth.* 11:27.) *Nullus novit Patrem niſi Filius: neque Filium niſi Pater*, multo magis novit res creatas. Itaque diſcipuli, in Euangelio Joannis, dixerunt Domino, (*Joan.* 16: 30.) *Nunc ſcimus quód noveris omnia.* Ex quibus liquet, nihil eſſe quòd ignoret. Cùm Verbum ipſe ſit, per quem omnia facta ſunt. In his autem omnibus (ſeu rerum univerſitate) cùm dies etiam ille comprehendatur, omnino per ipſum fiet. Etiamſi Ariani decies millies ſuâ inſcitiâ rumpantur. Hæc ibi.

4. Idem Athanaſius, orat. 4. contra Arianos; Audiant (inquit) in Divinitate ignorantiam non eſſe, ſed id proprium eſſe carnis. ——— Cuivis igitur manifeſtum eſt ignorationem ad carnem pertinere, ipſum autem Verbum, quatenus Verbum eſt, omnia etiam antequam fiant, præcognoſcere. Non enim ideo, quia homo factus eſt, deſiit eſſe Deus: neque quia Deus ſubſiſtit, abducit ſe ab eo quod humanum eſt. abſit! ——— Omnia propter nos ſuſtinuit, ut noſtram ignorationem bajulans, donaret nobis cognitionem veri ſui ipſius Patris. ——— Si igitur, ut ſæpius dictum eſt, Verbum homo non eſt factum, agnoſcamus has voces contra nos eſſe, quòd acceperit, quòd gloriâ indiguerit, quòd ignoraverit. — Sed tamen cur ita ſermonem temperârit, ne Filium quidem hoc cognitum habere, cum hoc omnium optimè cognoſceret, ne id quidem infidelibus obſcurum arbitror, cum hîc per carnem hominis more, & ex perſona hominis loquutum eſſe. Neque eſt ut aliquid detrimenti Verbo Dei accidiſſe putes, cùm ignoratio iſta ad humanam naturam, cui id peculiare eſt, ſolummodo pertineat. Ut hoc ipſum eleganter deprehendas ſi, quo tempore id Dominus loquutus eſt, cum bona conſcientia expendas. Non enim in creando cœlo, neque antequam homo fieret, ſed cùm Verbum caro factum eſſet, hoc ſermone uſus eſt: atque ideo quicquid poſt hominem ſumtum humanitus loquitur, ea omnia par eſt humanitati adſcribi. (*ὡς ἄνθρωπος ἀγνοεῖ.*) ——— δῆλόν ἐστιν ὅτι καὶ τὴν τοῦ παντὸς τέλους ὥραν, ὡς μὲν λόγος, γινώσκει· ὡς δὲ ἄνθρωπος, ἀγνοεῖ· ἀνθρώπου γὰρ ἴδιον τὸ ἀγνοεῖν, καὶ μάλιστα ταῦτα· ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῆς φιλανθρωπίας ἴδιον τοῦ σωτῆρος· ἐπειδὴ γὰρ γέγονεν ἄνθρωπος, οὐκ ἐπαισχύνετο διὰ τὴν σάρκα τὴν ἀγνοοῦσαν εἰπεῖν, οὐκ οἶδα. (*εἰδὼς ὡς Θεὸς, ἀγνοεῖ σαρκικῶς.*) ἵνα δείξῃ ὅτι εἰδὼς ὡς θεὸς, ἀγνοεῖ σαρκικῶς· οὐκ εἴρηκε γ᾽ οὖν, οὐδὲ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵνα μὴ ἡ θεότης ἀγνοοῦσα φαίνεται· ἀλλὰ ἁπλῶς οὐδὲ ὁ υἱός, ἵνα τοῦ ἐξ ἀνθρώπων γενομένου υἱοῦ ἡ ἄγνοια ᾖ· διὰ τοῦτο, &c. *id eſt:* Clarum eſt quod univerſi finis horâm, quatenus Verbum eſt, cognoſcit, at quatenus homo ignorat. Hominis enim proprium eſt ignorare, ac præcipuè ea quæ ſunt iſtius generis, & in eo ipſo proprium quiddam eſt benevolentiæ Servatoris noſtri erga nos homines. Siquidem homo factus non erubuit propter carnem ignorantem dicere, non ſcio: ut oſtendat quòd ſciens qua Deus, ignoret carnaliter. Quapropter non dictum eſt ab eo, ne Filius quidem Dei, ne Divinitas ignorare videretur, ſed ſimpliciter, ne Filius: ut Filii ex hominibus nati iſta ſit ignorantia. Atque ea de cauſa cum de Angelis loquitur, non addidit altiorem gradum, ut diceret, neque Spiritus Sanctus. ——— eaque res argumento eſt, cum humanitus [ἀνθρωπίνως] iſtic loqui, cum ait: *Ne Filius quidem novit.* ——— & quia carnem induerat ignorationi obnoxiam, carnaliter loquutus eſt, ſe neſcium eſſe. ——— Siquidem carne non noverat, quamvis ut Deus, illam ipſam horam bene cognitam haberet. οὐκ οἶδε γὰρ σαρκί, καίπερ ὡς Λόγος γινώσκων. ——— rectè tunc dixit, *neque Filius*, propter corpus, ut oſtendat ſe ut hominem ignorare; quia hominum proprium eſt ignorare. καλῶς εἶπε τότε, οὐδὲ ὁ υἱός, διὰ τὸ σῶμα· ἵνα δείξῃ ὅτι ὡς ἄνθρωπος οὐκ οἶδεν· ἀνθρώπων γὰρ ἴδιον, τὸ ἀγνοεῖν. ——— Nam ſicuti ut homo cum hominibus eſurit, & ſitit, & patitur, ita cum hominibus, ut homo, non novit. Cæterùm quatenus in Patre divinitus exſiſtit, ut Verbum & Sapientia, novit, & nihil eſt quod non ſciat. [οὕτως μετὰ τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἄνθρωπος, οὐκ οἶδε, θεικῶς δὲ ὢν ἐν τῷ πατρί, ὡς Λόγος καὶ Σοφία, οἶδε· καὶ οὐδὲν ἐστιν ὃ ἀγνοεῖ.] ——— De die verò & horâ, non voluit divinè dicere, ſe ſcire; ſed carnaliter propter carnem ignorantem, ſicut ſuprà dixi, dixit ſe neſcire [περὶ δὲ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ὥρας οὐκ ἠθέλησε θεικῶς εἰπεῖν ὅτι οἶδα, ἀλλὰ σαρκικῶς διὰ τὴν σάρκα τὴν ἀγνοοῦσαν, κατὰ προεῖπον, εἶπεν ὅτι οὐκ οἶδα.] (*Vide cap.* 10. §. 20. & §. 21. & §. 22.) ut non amplius interrogorarent ipſum: & inſuper, ne vel non revelans triſtitiâ eos afficeret; aut revelans contra ipſorum noſtrûmque omnium utilitatem id faceret. Quod enim fecerit [ὃ γὰρ ἂν ποιῇ,] hoc omnino pro nobis eſt. Quandoquidem & propter nos Verbum caro factum eſt. Propter nos igitur dixit etiam, ne Filium quidem id ſcire. Et neque mentitus eſt hoc dicens; humanè enim dixit, ut homo, *non novi.* [καὶ οὐδὲ ἐψεύσατο τοῦτο εἰρηκώς, ἀνθρωπίνως γὰρ εἶπεν, ὡς ἄνθρωπος, οὐκ οἶδα.] Neque permiſit diſcipulis ipſum urgere; Eo enim quòd dicebat, *non novi*, & impedivit illorum ulteriorem interrogationem. ——— Utile eſt vobis tum de angelis, tum de Filio iſtiuſmodi negationem ſcientiæ audire, idque propter eos qui alioqui poſtmodum ſuboriri poſſent, ne dæmonibus Angelorum figuram aſſumentibus & de conſummatione ſeculi inceptantibus loqui, ullam fidem habeatis, utpote earum rerum ignaris. Atque ſi Antichriſtus transformatâ ſpecie aſſerat ſe Chriſtum eſſe, & de futura conſummatione inſtituat loqui, ad ſeducendum audientes; vos contra, hanc habentes ex me vocem, quod *neque Filius*, omnem illi fidem abrogetis. Eſt & alia ratio, cur inutile ſit finem, aut finis diem præſciti, ne ſi is maturè prænoſcatur, tempora intermedia neglectim habeantur, & comperendinationibus utantur uſque in dies fini conterminos. ——— Non igitur Verbum, quatenus Verbum, proficiebat; quippe perfectum ex perfecto Patre, nulliuſque rei egens, ſed alios ad proficiendum evehens. (*De Chriſti profectu. Luc.* 2. *ult.*) Cæterùm etiam hîc humano more dicitur proficere; eo quòd hominum ſit proficere. Nam & Euangeliſta accuratè cautéque verbis iſtis uſus, profectui aſſociavit ſtaturam ſeu magnitudinem ætate comparatam. Verbum autem Deus quantitate non menſuratur, ſed corporum ſunt quantitates [ἡλικίαι:] corporis igitur eſt profectus, ipſo enim proficiente, profecit in ipſo & manifeſtatio [ἡ φανέρωσις] Deitatis eis qui eum videbant. quanto autem magis Deitas revelabatur, tanto magis gratia creſcebat, ut homini apud omnes homines. ——— κατ᾽ ὀλίγον τοῦ σώματος αὐξάνοντος, καὶ τοῦ Λόγου φανεροῦντος ἑαυτὸν ἑαυτῷ, ὁμολογεῖται, &c. *id eſt:* corpore paullatim adoleſcente, & Verbo ſeipſum ſibi ipſi manifeſtante, factum eſt deinde, ut agnoſceretur pro Filio Dei, primum quidem à Petro, poſtea etiam ab omnibus. (*Se-ipſum ſibi-ipſi manifeſtabat.*) ——— Judæi, tum priſci, tum neoterici iſti, ultrò oculos ſuos conniventer claudunt, ne videant illud, proficere in ſapientiâ, non eſſe

eſſe ipſam Sapientiam proficere, ſed humanitatem potiùs in Sapientia progreſſus facere. Etenim Jeſus profecit in ſapientia, & gratiâ. quod ſi diſertè, id quod verum eſt, dicendum, ipſe in ſeipſo profecit, [αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ προέκοπτε,] nam ſapientia ædificavit ſibi domum, & in ipſa domum proficere facit. ——— Verbum homo factum eſt, & veram carnem geſtavit, quemadmodum diximus, cum carne paſſum eſſe, carne eſuriſſe, & carne fatigatum eſſe: ſic & convenienter dici poterit, quòd carne profecerit [οὕτως καὶ εἰκότως ἂν λέγοιτο, ὅτι σαρκὶ προέκοπτεν.] Non enim ſegregato Verbo abjunctoque à corpore, profectus ille, qualis is eſt de quo loquimur, obvenit. In ipſo enim erat caro ea quæ proficiebat, & ipſius dicitur quod in carne ejus contingebat. ——— Ideóque ut prolocutus ſum non Sapientia quatenus ipſe Sapientia eſt, progreſſus fecit, ſed humanitas in Sapientia profecit, [ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐν τῇ σοφίᾳ προέκοπτεν] tranſcendens paullatim humanam naturam, deificata nimirum & organum Sapientiæ facta, ut per eam ſuam energiam exerceret, ſapientiaque inde elucerer, omnibuſque innoteſceret: ac proinde nequaquam locutus eſt, Verbum, quod Filius Dei eſt, profecit, ſed Jeſus, quo nomine Dominus jam homo factus, nuncupatus fuit, ut ſit humanæ naturæ iſtiuſmodi profectus, [ὡς εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν προκοπὴν] quemadmodum ſuperiùs admonuimus. Igitur, quemadmodum proficiente carne, ipſe dicitur proficere, idque ob proprietatem ejus cum corpore: ita quoque ea, quæ circa mortem obtigerunt, ut conturbari, lachrymari, eodem ſenſu accipienda ſunt. [χρὴ λαμβάνειν τῇ αὐτῇ διανοίᾳ.] Si homo merus eſt, qui iſta loquitur (*tranſeat à me calix iſte*, &c.) lachrymetur & horreat mortem, ut homo: ſin autem Verbum eſt in carne (nam eadem dicere non debemus gravari) quî potuit Deus timere? aut unde mortem timeret, cùm ipſe vita eſſet, alioſque è morte liberaret? ——— verùm iſta quæ exprobratis, non propria ſunt naturæ Verbi, in quantum Verbum eſt, ſed eatenus ejus ſunt, quatenus Verbum in carne erat, quæ iſtiuſmodi affectus patiebatur. ——— Sive igitur ploravit & conturbatus eſt, non erat Verbum, qua Verbum eſt, qui plorabat & conturbabatur; ſed carnis hoc erat proprium; ſive preces fudit ut calix tranſiret, non erat Deitas quæ metuebat, ſed humanitatis propria etiam hæc paſſio, &c. Hæc Athanaſius, oratione quartâ contra Arianos, poſt orationis illius medium.

Αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ προέκοπτε.

Proficiente carne, ipſe dicitur proficere.

Matth. 26: 39.

Summa doctrina Athanaſii, de Chriſti neſcientia & profectu.

5. Ex his Athanaſii verbis evidenter colligitur, hanc fuiſſe Athanaſii mentem: 1. *Quod Chriſtus Jeſus nonſolùm in corpore ſuo myſtico, id eſt, in Eccleſia, ſive in hominibus Chriſtianis neſciverit; ſed etiam cum hominibus, ut homo ipſe ſecundùm proprium ſuam & ſingularem humanam naturam, quæ Deitati hypoſtaticè unita eſt, & quam ex hominibus aſſumpſit in unitatem perſonæ Verbi: quod, inquam, ſecundùm eam ipſe Chriſtus neſciverit diem & horam judicii ultimi, & in ſapientia profecerit.* 2. *Quando Chriſtus dixit, ſe neſcire diem illum & horam illam, eum nihil falſi dixiſſe; ſed verè, ſicut dixerat, neſciviſſe eum diem: nempe qua homo erat.* 3. *Æquè propriè, & citra omnem abſurditatem convenire Chriſto ſecundùm humanam naturam ignorantiam ſeu neſcientiam ultimi judicii, atque ei conveniunt fames, ſitis, paſſibilitas, conturbatio, lachrymatio*, &c. *Quamvis ſecundùm divinam naturam omnia ab æterno habeat penitiſſimè perſpecta.* Hæc de ſententia Athanaſii:

Hilar. Fraus hæreticorum.

6. *Hinc itaque* (ait Hilarius, paullò poſt initium libri noni de Trinitate) *fallendi ſimplices atque ignorantes hæreticis occaſio eſt, ut quæ ab eo ſecundùm hominem dicta ſunt, dicta eſſe ſecundùm naturæ Divinæ infirmitatem mentiantur.* Item in fine ejuſdem libri noni de Trinitate; *Non ergo* (inquit) *quia neſcire ſe diem & momentum Filius dicit, neſcire credendus eſt, ſicuti cum ſecundùm hominem aut flet, aut dormit, aut triſtis eſt, Deus obnoxius eſſe aut lachrymis, aut ſomno, aut timori, eſt confitendus; ſed ſalvâ unigeniti in ſe veritate, ſecundùm carnis infirmitatem, fletum, ſomnum, impediam, ſitim, laſſitudinem, metum pati neceſſe eſt, & ſecundùm hominis naturam, diei atque horæ profeſſus eſt inſcitiam.* Hæc Hilarius, Pictavorum Epiſcopus.

Secundùm hominis naturam diei atque horæ profeſſus eſt inſcitiam.

Nazianz.

7. In eundem ſenſum, ad eandem Arianorum objectionem reſpondit Gregorius Nazianzenus, cognomento Theologus, oratione 36. quæ eſt quarta de Theologia, ad objectionem decimam: Decimo (inquit) loco, ignorantiam ponunt, quòdque *extremum diem atque horam nemo cognoſcat, ac ne Filius quidem ipſe, ſed ſolus Pater.* At quî fieri poteſt, ut ſapientia quicquam eorum quæ ſunt ignoret, ille, inquam, ſeculorum factor, &c? Eccui igitur dubium eſſe poteſt, quin horam quidem ut Deus cognitam habeat, ignorare autem dicat ut homo, [ὅτι γινώσκει μὲν ὡς Θεὸς, ἀγνοεῖν δέ φησιν ὡς ἄνθρωπος] ſi quis id quod apparet, diſtingoat ab eo quod mente perſpicitur? Nam quia abſolutè hoc loco ac ſine relatione Filii nomen ponitur, nec adjungitur cujus: idcirco nobis hinc anſa porrigitur ita exiſtimandi; ut ignorantiam hanc ſenſu maximè pio interpretemur, eamque humanitati, non Divinitati [τῷ ἀνθρωπίνῳ, μὴ τῷ θείῳ] adſcribamus. Siquidem hæc ratio adverſariis ſatisfaciat, hîc pedem figemus: nec quicquam ampliùs à nobis inquiratur. Sin ſecus, hoc ſecundum adjicimus, quod quemadmodum ſingula alia; ita rerum quoque maximarum cognitio ad cauſam referatur, honore Genitoris. Quin ne exiguum quidem mihi intellecturus videtur, qui ſic legerit, ut noſtræ memoriæ vir quidam literarum ſtudioſus; nempe Filium non aliter diem illum vel horam noſſe, quàm ut Pater. Quid enim hinc colligitur? Quoniam Pater cognoſcit, ideo etiam Filius: tanquam videlicet nemo hoc cognoſcere ac percipere queat, præter principem illam naturam. [ὡς δῆλον ὅτι μηδενὶ γνωστὸν τοῦτο μηδὲ ληπτόν, πλὴν τῆς πρώτης φύσεως.] Hæc Gregorius Theologus. Cujus ſententia evidentiſſimè hæc eſt; Non aliter Chriſto illa loquenti tunc cognitum fuiſſe diem ultimum & horam extremi judicii, ſeu non ſecundùm aliam naturam, quam ſicut Pater, ſeu ſecundùm eam naturam, ſecundùm quam diem illum & horam illam novit Pater, id eſt, non niſi ſecundùm Deitatem; quam Gregorius vocat primam ſeu principem naturam.

γινώσκει μὲν ὡς Θεὸς, ἀγνοεῖν δέ φησιν ὡς ἄνθρωπος.

Non aliter ſciebat diem illum niſi ſecundùm Deitatem.

Hæc eſt ſententia Gregorii Nazianzeni.

Ambroſ.

8. Ambroſius Epiſcopus Mediolanenſis eandem reſponſionem adfert, lib. 5. de fide cap. 7. ita timidè tamen, ut aliam inveſtiget: quamvis hanc, quæ ab Athanaſio & Gregorio allata eſt, referat, & non refellat. Imò ipſe Ambroſius ejuſdem operis *de fide*, lib. 2. cap. 4. circa medium; Conſideremus (inquit) quia nobis prodeſt bene credere, mihi enim prodeſt ſcire, quia propter me Chriſtus ſuſcepit meas infirmitates, mei corporis ſubiit paſſiones, pro me peccatum, hoc eſt, pro omni homine, pro me maledictum factus eſt, pro me, atque in me ſubditus atque ſubjectus; pro me agnus, pro me vitis, pro me lapis, pro me ſervus, pro me filius ancillæ, pro me diem judicii ignorans, pro me neſciens diem aut horam; Nam quomodo poſſet diem neſcire, qui dies fecit & tempora? quomodo poſſet diem ignorare judicii, qui & horam judicii futuri expreſſit & cauſam? factus ergo maledictum, non ſecun-

Pro me ſciens ſecundùm carnem.

ſecundùm Divinitatem, ſed ſecundùm carnem. Idem quoque lib. de incarnationis Dominicæ myſterio cap. 7. quomodo proficiebat Sapientia Dei? doceat te ordo verborum. Profectus eſt ætatis, & profectus ſapientiæ, ſed humanæ eſt. Ideò ætatem ante præmiſit, ut ſecundùm hominem crederes dictum: ætas enim non Divinitatis, ſed corporis eſt. Ergo ſi proficiebat ætate hominis, proficiebat ſapientiâ hominis. Sapientia autem ſenſu proficit, quia à ſenſu ſapientia. Jeſus autem proficiebat ætate & ſapientiâ. Quis ſenſus proficiebat? Si humanus, ergo & ipſe ſuſceptus eſt: ſi divinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, utique mutatur in melius. Sed quod divinum eſt, non mutatur. Quod ergo mutatur, non utique divinum. Senſus igitur proficiebat humanus; ſenſum ergo ſuſcepit humanum. Et ut ſciamus quia ſecundùm hominem loquebatur, præmiſit dicens: *Puer autem creſcebat & confortabatur, & implebatur ſapientiâ, & gratia Dei erat cum illo. Et puer*, noſtræ nomen ætatis eſt: nec *confortari* virtus poterat Dei, nec *creſcere* Deus nec altitudo ſapientiæ Dei, plenitudo divinitatis *impleri*. Quæ igitur implebatur, erat non Dei, ſed noſtra ſapientia. Nam quomodo implebatur. Qui in omnia impleret, deſcendit? per quem autem ſenſum Eſaias dixit, Patrem puer neſciebat aut matrem? Scriptum eſt enim: *Priuſquam ſciat puer Patrem aut matrem, accipiet virtutem Damaſci & ſpolia Samariæ.* Sapientiam enim Dei futura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia, per humanam utique imprudentiam quod adhuc non didicit, ignorat. Hæc Ambroſius, Gregorio Theologo σύγχρονος. Idem etiam Ambroſius in caput 17. Evangelii Lucæ, palàm amplectitur Athanaſii diſtinctionem, dicens, eundem Filium, noviſſe temporum finem, non per naturam hominis, ſed per naturam Dei. Similiter ad eandem quæſtionem reſpondet Chryſoſtomus, [tom. 5. ſerm. 117. pag. 755. edit. Savil.] ἀγνοεῖ τοίνυν κατὰ τὸ σχῆμα τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ γινώσκων τὰ πάντα κατὰ τὴν δύναμιν τῆς Θεότητος. *id eſt.* Ignorat igitur ſecundùm habitum humanitatis, qui omnia ſcit ſecundum potentiam Deitatis.

Proficiebat ſapientia hominis.

Epheſ. 4: 10.

Eſai. 8: 4

Chryſoſtomus.

Cyrillus Alex.

9. *Cyrillus* Alexandrinus, ad eandem Arianorum objectionem, in eundem modum reſpondet, lib. 9. Theſauri, cap. 4. Sed quomodo, inquiunt, ejuſdem cum Patre Filius erit ſubſtantiæ? cum fateatur, neſcire ſe diem ultimum, Patrem autem ſcire. Magna enim hinc naturæ Filii ad naturam Patris differentia emergit. Mirum eſt, quòd per ipſum univerſa, tempora quoque ac ſecula facta eſſe fateamini, deinde quaſi obliti, unum ab eo ignorari diem contendatis. Quomodo enim ignorare poterit ea, quæ ipſe fecit? ——— Inconveniens eſt, Deitati ejus accommodare illa, quæ ipſe ut homo protulit: quod certè nemo facit, qui diſpenſationis ſuſcipit modum. Nam ſi homo factus non ſit, cuncta ut Deus loquatur: ſin autem factus eſt homo, concedatur ut more hominum etiam loquatur. Nec enim ulla propter diſpenſationem incarnationis Deitati poteſt fieri injuria; ſi piè cuncta intelliguntur: Quod à Paulo dictum ſic eſt, *Captivantes omnem intellectum in obedientiam Chriſti.* Ut ergo proprium hominis eſt futura ignorare, ſic Verbi Dei, in quantum Verbum eſt, ut omnium quæ per ipſum facta ſunt, & principia & ultimos terminos cognoſcat. ——— Non oportet igitur propter hanc vocem ignorationem Dei Verbo inurere; ſed potiùs miſericordiam ejus admirari, quòd non recuſaverit propter nos ad tantam humilitatem deſcendere, ut omnia noſtra, & ipſam etiam ignorantiam humanam, ſuſciperet. ——— Filium etiam ignorare ait, de ſeipſo ut homine loquens, nec ſibi derogans ut Deus: ſcit enim ut Deus, quod ut homo ignorat. Idcirco non addidit, quòd Spiritus Sanctus etiam ignoraret. *Spiritus* enim *omnia ſcit, ipſa etiam profunda Dei*, ut ſcribitur. Quod ſi Spiritus Sanctus non ignorat, qui à Filio accipit; (*ille namque*, inquit, *de meo accipiet*) quomodo Filius ignorabit, qui omnia ſcientiis Spiritus eſt largitor? ——— ſed ignorat videlicet, ut homo, quod ut Deus optimè novit. ——— Patet, quia ipſe ut Deus ſcit, ignorat autem in quantum ſervi formam aſſumſit. ——— Sicut ergo voluit, tanquam homo fame ac ſiti cæteriſque hujuſmodi laborare, ſic etiam ut homo diem illum ignorat. Aliquando enim, ut Deus, aliquando ut homo loquitur, ut & Deum & hominem verum ſe oſtendat. ——— diem illum & horam & ignorat & ſcit, alterum ut homo; alterum ut Deus. ——— Similiter igitur diem & horam adventûs ſui, in quantum Verbum & Sapientia Dei eſt, non ignorat: ſed ne dolorem teneris adhuc diſcipulis faceret, deſiderantibus illud ſcire, verè ſe dixit ut hominem ignorare: infirmitates enim noſtras omnes accepit. hac de cauſſa ignoràſſe ſe dixit. ——— Cum verè ab eo dicatur, ut ab homine. *fratribus enim in omnibus ſimilis fuit*, ſecundùm Paulum. hæc ibi. Item lib. 10. ejuſdem Theſauri, cap. 7. Unus profectò Dominus Jeſus Chriſtus eſt, & non duo, & unus hypoſtaticè atque perſonaliter in duabus naturis. Deus enim hominem aſſumſit atque induit, & ideò Verbum dicitur caro factum eſſe. Cur igitur omnia, quæ homini ſine peccato conveniunt, etiam Verbo non attribuis? præſertim cum hinc nulla in re Deitati Verbi derogetur. Quoniam igitur carni proficere proprium eſt, dicas eum ut hominem profeciſſe: ſibi enim attribuit quæ carnis ſunt. ſic enim mortem etiam perpeſſum prædicamus, neque ut Deum, ſed ut hominem id perpeſſum credimus. ——— Undique igitur patet, non Sapientiam ipſam, in quantum eſt Sapientia, ſed humanam naturam in ſapientia profeciſſe. Paullatim enim natura noſtra manifeſtabatur, ſicut inſtrumentum eſſe Deitatis, quæ habitavit in ipſa: ideo non dicit Verbum Dei profeciſſe, ſed Jeſum: ne ſcilicet Verbum proficere videretur, ſed humana natura quæ profectus ſuſceptibilis eſt. Sic igitur quæ de Chriſto ſcribuntur, intelligenda ſunt, ut nec quæ Deitati conveniunt, humanitati ejus attribuantur: nec quæ humanitatis propria ſunt; ad Deitatem ipſius diſtorqueantur. Hæc Cyrillus, locis citatis, ex interpretatione latina Georgii Trapezuntii.

Regula.

2 Cor. 10: 5.

Ignorantiam humanam ſuſcepit.

Scit ut Deus, quod ut homo ignorat.

1 Cor. 2: 10.

Ioan. 16: 14.

Ignorat ut homo, quod ut Deus optimè novit.

Verè ſe dixit ut hominem ignorare.

Fratribus ſimilis.

Heb. 2:17.

Ut homo profecit.

Regula.

10. Idem Cyrillus ait, lib. 2. ad religioſiſſimas reginas, cap. 16. qui extat in prima parte Concilii Epheſini; Illud verò, *Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu, plenus ſapientiâ; & gratia Dei erat in illo.* & infrà; *Jeſus proficiebat ſtaturâ, & ſapientiâ, & gratiâ apud Deum & homines.* Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum unum eſſe affirmantes, & eidem tribuentes tum humana, tum etiam ea quæ Deum decent, [καὶ αὐτῷ προσνέμοντες τά τε ἀνθρώπινα καὶ θεοπρεπῆ,] exinanitionis quidem menſuris verè convenire aſſerimus, [τοῖς μὲν τῆς κενώσεως μέτροις πρέπειν ἀληθῶς διαβεβαιούμεθα] tum corporalis incrementi ſuſceptionem, atque etiam acceſſionem roboris, conſolidatis paullatim corporis partibus; tum hoc ipſum etiam, quod ſapientiâ impleri prædicatur; quandoquidem unà cum incremento quod corporis ſtaturæ contingebat, ſapientia quæ in eo erat, magis magiſque ſeſe oſtendebat. Ubi enim humiliatio, in quam ultro ſe demiſit, ſi, quæ humana ſunt, repudiaret? [ποῦ γὰρ ἡ ταπείνωσις,

Luc. 2: 40. & verſ. 52.

ἣν ὑπέμεινεν ἑκών; εἰ παραιτοῖτο τὰ ἀνθρώπινα;] ——— Cùm igitur audis, *puer autem creſcebat, & roborabatur ſpiritu, & implebatur ſapientiâ*, diſpenſationis cum carne myſterium in cauſæ patrocinium aſſume, [δέχου πρὸς ἀπολογίαν τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας μυστήριον.] ——— Nihil proinde abſurdi aut à ratione alienum, aſſeritur, [τὸ ἀπεικὸς οὐδὲν] dum gratiam habere, vel gratiâ apud Deum & homines proficere aſſeritur. Et cap. 17. ejuſdem libri; proponit hanc Neſtorianorum objectionem, adverſus orthodoxos dicentes, Deum Verbum incarnatum unum eſſe Chriſtum; quomodo igitur (inquiebant Neſtoriani) ignoravit conſummationis diem? Quibus reſpondet Cyrillus; ignorationem quorundam in Deo arcanorum neque eſſe inuſitatam, neque indecoram creaturæ, [τῇ κτίσει.] Atque ſi Filius, quatenus homo factus, *paulalum ab Angelis minoratus* dicitur, non mirum eſſe, ſi ſimul cum Angelis neſcire dicatur illud in Deo arcanum, etiamſi quà Deus nôrit omnia. Et infert hanc concluſionem, οὐκοῦν κἂν ἀγνοεῖν ἀνθρωπίνως λέγηται, ἀλλ᾽ οἶδεν θεϊκῶς. *id eſt*, quamvis igitur dicatur neſcire ut homo, attamen ſcivit ut Deus. Et hoc ipſum illuſtrat ex hiſtoria de Lazaro, de quo Judæos interrogans, *ubi poſuiſtis eum?* oſtendit fas ſibi eſſe neſcire ſecundum humanitatem, [ὡς ἐξὸν αὐτῷ μὴ εἰδέναι κατὰ τὸ ἀνθρώπινον,] & tamen eundem Lazarum ex mortuis reſuſcitans operationem exercuit divinam, [ἐνήργηκε θεϊκῶς.] Et monet in his aliiſque Scripturæ de Chriſto dictis exponendis ſervandam eſſe hanc regulam, ut humana tribuamus diſpenſationi incarnationis; divina autem unigenito Dei Verbo, qui homo noſtri ſimilis factus eſt. ἀπονέμοντες τοίνυν τῇ μετὰ σαρκὸς οἰκονομίᾳ, τὰ ἀνθρώπινα, τηρήσωμεν εὐσεβῶς, καὶ καθ᾽ ἡμᾶς γεγονότι, τῷ ἐκ Θεοῦ Φῦντι λόγῳ τὰ θεοπρεπῆ. Hæc Cyrillus Alexandrinus.

Objectio Neſtorianorum. — *Reſponſio Cyrilli.* — *Ebr. 2: 7.* — *Diſtinctio.* — *Ioan. 11: 34.* — *Regula.*

Proclus. 11. *Proclus*, Epiſcopus Conſtantinopolitanus, [Flaviani prædeceſſor] in ſua ad Armenios epiſtola, ait: αὐτός ἐστιν ὁ εἷς καὶ μόνος υἱός, ὁ πρὶν ἢ τὸν Ἀβραάμ γένεσθαι, ὢν καὶ ἐπ᾽ ἐσχάτων προκόψας σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ κατὰ σάρκα. ἔχει γὰρ ἀεὶ ἡ θεότης αὐτοῦ τὸ τέλειον. *id eſt:* Ipſe eſt unus ille & ſolus Filius, *qui eſt priuſquam Abraham exſiſteret:* & in noviſſimis ſapientiâ & ætate profecit ſecundùm carnem: nam Deitas ejus ſemper habet perfectionem. Sic etiam Titus Epiſcopus Boſtrenſis, in ſuo Commentario in Euangelium Lucæ, exponens illa Euangeliſtæ verba, de Chriſti profectu, Luc. 2. verſib. 40. & 52. monet profectum illum pertinere ad carnem à Deo Verbo aſſumtam, quæ proficiebat, & in qua magis ac magis effulgebat ſplendor Deitatis.

Titus Boſtrenſis.

12. Sciendum autem profectum illum Chriſti manifeſtativum, ex Patrum illorum mente, quoad naturam Chriſti humanam fuiſſe verum ac propriè dictum profectum, vel ſaltem conjunctum cum vero & propriè dicto profectu in ſapientia, ſicut vera propriéque dicta erat fames, ſitis, mors, quæ non in ſpeciem duntaxat, & ſecundùm intuentium opinionem, ſed verè ac realiter pertulit Chriſtus ſecundùm humanitatem. Nam mera manifeſtatio aliis facta illius, quod jam ante in Chriſto erat, convenit ei etiam ſecundùm divinam naturam; neque talis manifeſtationis incrementa, reſpectu rei manifeſtatæ ſunt propria carni: nam & ipſa Deitas & SS. Trinitas per quoſdam revelationis gradus manifeſtatur. non tamen Deitas dici poteſt proficere in ſapientia; non enim id quod revelatur, ſed id cui aliquid magis magiſque revelatur, proficit in ſapientia. Hanc fuiſſe antiquorum illorum Patrum mentem, liquet ex eorum verbis ſuprà citatis. Vide inferius cap. 20. §. 11. ubi de profectu manifeſtativo, & profectu augmentativo vel acquiſitorio.

Chriſti profectus fuit verus ac propriè dictus profectus ſecundùm humanitatem. Vide cap. 20. §. 11.

13. Atque in hunc modum antiqui illi Patres blaſphemam Arianorum & Neſtorianorum inſaniam compeſcuerunt. multò ſanè felicius reſpondentes, quàm alii quidam veterum & recentiorum, qui eam Chriſti neſcientiam ad ſolam retulerunt reticentiam, quâ diſcipulos celavit diem illum. quam παρερμηνείαν prolixùs σὺν Θεῷ, refellemus proximo capite, §. 30. & ſequentibus.

14. At poſtea circa annum Dom. 530. aut 531. qui fuit poſt tertiæ ſynodi celebrationem centeſimus, regnante Juſtiniano ſeniore Auguſto, cœperunt de eorundem ſacræ Scripturæ dictorum interpretatione inter ſe digladiari *Monophyſitæ* Corrupticolæ, à Monophyſitis Phantaſiaſtis jam diviſi. Nam cum *Timotheus*, Epiſcopus Alexandrinus, Corrupticolis aſſentiretur, dixit ei *Themiſtius* diaconus ejus, etiam Corrupticola: Si corpus Chriſti corruptibile eſt, debemus eum dicere & aliqua ignoràſſe, ſicut de Lazaro. Hoc Timotheus negavit dicendum: à cujus communione Themiſtius deſciſcens, ſchiſma fecit, & ab ipſo dicti ſunt in Ægypto *Themiſtiani*. Hæc de origine hæreſeos Themiſtianorum (ſive Agnoëtarum) Liberatus, qui illo tempore vivebat, ſcribit in breviario, in fine capitis 19.

Origo hæreſeos Agnoëtarum, & quod fuerit ejus dogma. — *Themiſtius; à quo Themiſtiani.*

15. Hunc Themiſtianorum errorem Monachi quidam, in ſolitudine Hieroſolymitanâ degentes, circa finem ejuſdem ſexti ſeculi, tuebantur; quâ occaſione Eulogius tunc temporis Epiſcopus Alexandrinus, orationem ſcripſit κατὰ ἀγνοητῶν, contra Agnoëtas, ut legimus in bibliotheca Photii Patriarchæ Conſtantinopolitani, in volumine ducenteſimo trigeſimo, prope finem. ubi Eulogius contendit Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, neque ſecundùm humanitatem quidem, multò minus verò ſecundùm Divinitatem, ignoràſſe ſepulchrum Lazari, neque etiam ultimum illum diem. [οὔτε κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, πολλῷ δὲ μᾶλλον οὐδὲ κατὰ τὸ θεϊκὸν, ἀγνοεῖν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, οὔτε τὸν τάφον τοῦ Λαζάρου, οὔτε τὴν τελείαν ἡμέραν.] Hæc ille. Nam Monophyſitæ illi, unam ſolam in Chriſto naturam poſt incarnationem agnoſcentes, nullam in Chriſto poſt incarnationem agnoſcebant naturam, per quam ſciret illa quæ antiqui Patres dicunt illum ſecundùm humanitatem neſciviſſe; at ſecundum Deitatem perfectiſſimè cognita ſemper habuiſſe. Quando igitur Themiſtiani Monophyſitæ dicebant, *Chriſtum ut hominem ignorare diem judicii*, intelligebant eum penitùs ignorare diem judicii, adeò ut ſecundùm nullam in Chriſto naturam diem illum Chriſtus cognoverit. Quod perinde erat ac ſi diſertè cum Arianis aſſeruiſſent, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum non ſcire ſecundùm Deitatem omnia quæ ſcit Pater: penitùs enim eum neſcire diem judicii, &c. Quem Agnoëtarum errorem Eulogius refellens; non contentus illâ veterum diſtinctione, utitur ulterius argumento ab imparibus, à minore ad majus, nempe Chriſtum non ignorare iſta ne ſecundum humanam quidem naturam, ideóque multò magis [πολλῷ μᾶλλον] eum non ignorare iſta ſecundùm Divinitatem. Ex qua Eulogii argumentatione & concluſione liquidò patet Monachos illos Agnoëtas, contra quos ſcripſit Eulogius, ipſiſſimam Themiſtii hæreſin defendiſſe, *nempe Chriſtum Jeſum iſta penitus ignorare, neque ſecundum ullam naturam ea ſcire.* Quid verò de illa Eulogii aſſertione, quâ affirmat Chriſtum ne ſecundùm humanam quidem naturam illa ignoràſſe, quid, inquam, de hac aſſertione ſentiendum ſit, & quo pacto cum antiquiorum Patrum doctrinâ conciliari poſſit, infrà diſpiciemus. Nunc autem id tantummodo inveſtigamus, quod-

Eulogius Alexandrinus. — *ὅτι πολλῷ μᾶλλον [illegible] Vide cap. 20. §. 14. & §. 16.* — *Dogma Agnoëtarum.* — *Vide infrà, §. 18. & §. 19. & ſeq.* — *Vide cap. 20. §. 14. & §. 16.*

quodnam fuerit dogma hæreſeos Agnoëtarum, propter quod hæretici judicati ſint. hoc autem fuiſſe, quod exiſtimârint Chriſtum ultimi judicii diem & alia quædam penitùs ignorâſſe, adeò ut ne ſecundùm Deitatem quidem ea cognoverit, jam oſtendimus tum ex ipſorum Monophyſitarum doctrinâ, tum etiam ex Eulogio. Id quod aliorum etiam Patrum teſtimoniis oſtenſum imus.

Gregor. I. pp. Rom.

16. *Gregorius* hujus nominis *primus*, Epiſcopus Romanus, memorato Eulogio Patriarchæ Alexandrino fuit contemporaneus, & ab eodem Eulogio de ſcriptis ipſius contra Agnoetas editis conſultus, reſpondit per epiſtolam quam ſcripſit ad Eulogium illum, Patriarcham Alexandrinum, quæ exſtat lib. 8. epiſtolarum ex regiſtro ejuſdem Gregorii, epiſt. 42. ex qua epiſtola etiam facilè evincitur eum fuiſſe Agnoetarum errorem, quem ſuprà deſcripſimus. Nam ad objectionem illam ex Marc. 13. ſumtam; poſt alias reſponſiones, hanc poſtremò loco affert, tanquam tutiſſimam: incarnatum unigenitum, factumque pro nobis hominem perfectum, in natura quidem humanitatis noviſſe diem & horam Judicii; ſed tamen hunc non ex natura humanitatis noviſſe. Quod ergo in ipſa novit, non ex ipſa noviſſe; quia Deus & homo factus, diem & horam judicii non niſi per Deitatis ſuæ potentiam novit. ſicut cùm ei in nuptiis Mater Virgo diceret, vinum deeſſe, reſpondit: *Quid mihi & tibi mulier? nondum venit hora mea.* ——— Ac ſi apertè diceret: Unde facere miraculum poſſum, hoc mihi ex Patre, non ex matre eſt. Ex matre enim mori poterat, qui ex natura Patris miracula faciebat. Unde & in cruce poſitus, eandem Matrem moriens recognovit, quam diſcipulo commendavit, dicens: *Ecce, Mater tua!* ait ergo, *quid mihi & tibi eſt mulier? nondum venit hora mea.* Quod eſt dicere, in miraculo quod ex tua natura non habeo, te minimè recognoſco. ſed cùm hora mortis venerit, cognoſco te Matrem, quia unde mori poſſum, hoc ex te habeo. Itaque ſcientiam, quam ex humanitatis naturâ non habuit, ex qua cum Angelis creatura fuit, hanc ſe cum Angelis, qui creaturæ ſunt, habere denegavit. Diem ergo & horam judicii ſcit Deus & homo. Res autem valde manifeſta eſt; quia quiſquis Neſtorianus non eſt, Agnoeta eſſe nullatenus poteſt. Nam qui ipſam Dei ſapientiam fatetur incarnatam, quâ mente valet dicere, eſſe aliquid quod Dei Sapientia ignoret? Hæc Gregorius.

In natura humanitatis, ſed non ex ea, neque per eam.

Joan. 2: 4.

Joan. 19. 27.

17. Ex his patet, Gregorium poſt examinatas alias reſponſiones, hanc tandem cenſuiſſe tutiſſimam, quæ jam olim ab antiquis Patribus contra Arianos veraciter ac feliciter uſurpata eſt, per diſtinctionem duarum in uno Chriſto naturarum, ex qua firmiſſimè evincitur, Chriſtum non poſſe eſſe penitùs ignarum ullius rei quam ſcit Pater; quia unus ille idemque Chriſtus, quamvis ſit homo inferior Patre, in eadem tamen perſonâ æqualis eſt Patri ſecundùm Divinitatem, quam habet eandem immotam cum Patre. & ex ea etiam in carne Deus eſt, adeóque in carne omniſcius; quamvis non ex carne, neque per carnem. Pulchrè *Athanaſius*, oratione 4 contra Arianos, poſt medium ait: ἀληθινὸς γὰρ ἦν Θεὸς ἐν τῇ σαρκί· καὶ ἀληθὴς ἦν σὰρξ ἐν τῷ Λόγῳ, διὰ τοῦτο, &c. quia verus Deus erat in carne, & vera caro in Verbo: ideóque ex operibus quidem notum faciebat ſeque Filium Dei & Patrem ſuum; ex carnis verò affectionibus declarabat ſe verum corpus geſtare. Hæc ibi. Similes loquutiones vide ſupra in Symbolo ſynodi Antiochenæ adverſus Paulum Samoſatenum, lib. 1. hujus operis, cap. 4. Item in epiſtola Encyclicâ Leonis Papæ ad Flavianum, & ejuſdem epiſtolâ ad Julianum Epiſcopum Coenſem, lib. 2. hujus operis, capitibus. 11. & 13.

In carne, ſed non ex carne, neque per carnem.

Leontius.

18. *Leontius* etiam ſcholaſticus Byzantinus, Eulogio σύγχρονος, de Agnoetarum dogmate diſſerens, lib. de ſectis, actione decimâ, ait: Agnoetæ [Ἀγνοηταὶ] continentes omnia ſicut Theodoſiani, diſcrepant in hoc, quod Chriſti humanitatem ignorare Theodoſiani negant, illis ignorare affirmantibus. [ὅτι οἱ Θεοδοσιανοὶ οὐ λέγουσιν ἀγνοεῖν τὸ ἀνθρώπινον τοῦ Χριστοῦ· οἱ δὲ, ἀγνοεῖν.] Ajunt enim per omnia Chriſtum nobis aſſimilari. Quod ſi nos ignoramus, & ipſum ignorâſſe. quin & in Euangeliis ipſummet ita loqui, ut neminem dicat illum diem & horam nôſſe, ne Filium quidem, niſi ſolum Patrem. Et rurſus: *Ubi Lazarum poſuiſtis?* Hæc enim omnia verba, inquiunt, ignorationem ſignificant. Verùm alii reſpondent, iſta dixiſſe Chriſtum ſecundùm diſpenſationem ut diſcipulos averteret à ſpe diſcendi ex ipſo, horam conſummationis. [ὅτι ταῦτα εἶπεν ὁ Χριστὸς κατ' οἰκονομίαν, ἵνα ἀποστρέψῃ τοὺς μαθητὰς μαθεῖν ἐξ αὐτοῦ τὴν ὥραν τῆς συντελείας.] Nempe dicunt, poſt reſurrectionem rurſus ab eis interrogatus, non amplius dicebat, ne Filius quidem, ſed, nemo veſtrum. Nos autem dicimus, non adeò de his ſubtiliter inquirendum: quippe nec ſynodus curioſiùs de hoc dogmate ſolicita fuit [ἡμεῖς δὲ λέγομεν, ὅτι οὐ δεῖ πανὺ ἀκριβολογεῖν περὶ τούτων. τοιγαροῦν οὐδὲ ἡ σύνοδος τοιοῦτο ἐπολυπραγμόνησε δόγμα.] Sciendum tamen complures ex Patribus, ac propemodum univerſos videri dicere, quod ignoret. Nam cum per omnia nobiſcum unius eſſe ſubſtantiæ dicatur, & nos ignoremus; nimirum ignorabat & ipſe. Quin & ipſa Scriptura dicit eum profeciſſe ſtaturâ & ſapientia: nempe diſcentem id quod neſciebat, [πλὴν ἰστέον, ὅτι οἱ πολλοὶ τῶν πατέρων, σχεδὸν δὲ πάντες, φαίνονται λέγοντες αὐτὸν ἀγνοεῖν. εἰ γὰρ κατὰ πάντα λέγεται ἡμῖν ὁμοούσιος, ἀγνοοῦμεν δὲ καὶ ἡμεῖς, δηλονότι καὶ αὐτὸς ἠγνόει. καὶ ἡ γραφὴ δὲ λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι προέκοπτεν ἡλικίᾳ καὶ σοφίᾳ, δηλονότι ἐκεῖνο μανθάνων ὅπερ ἠγνόει.] Hæc Leontius, adhærens expoſitioni, quam attulerunt antiquiores orthodoxi Patres. à qua tamen longè aberant Agnoëtæ, quamvis dicerent Chriſtum ut hominem ignorare. non enim agnoſcebant in Chriſto duas diverſas naturas inconfuſè unitas, ſalvâ proprietate utriuſque naturæ; ſed unam tantùm in illo putabant eſſe naturam compoſitam: Neque ſecundùm illam naturam concedebant Chriſto poſtremi diei cognitionem, atque adeò quod Chriſti neſciebat humanitas, illud Chriſtum penitus ignorâſſe exiſtimabant.

Vide ſupra §. 15.

Agnoëtæ non ſunt, qui Chriſtum confitentur omniſcium ſecundùm Deitatem. Vide cap. 20. §. 19.

19. Quicumque igitur duas in uno Chriſto agnoſcit diſtinctas naturas contra Neſtorium, & Monophyſitas; & agnoſcit Chriſtum ſecundùm Divinitatem neque eſuriviſſe, neque ſitiiſſe, neque mortem perpeſſum eſſe, neque quicquam ignorâſſe, quamvis fateatur eidem Chriſto ſecundùm humanitatem iſta omnia contigiſſe, is neque Aphthartodocita, neque Corrupticola, neque Agnoëta eſt, ſed ab omnibus iſtis hæreſibus immunis & alienus, cum ſanctis Patribus Athanaſio, Cyrillo, Gregorio, Leontio, aliiſque ſuprà citatis.

Iſidorus Hiſpal.

20. Idem etiam ex poſteriorum Patrum ſcriptis evidentiſſimè comprobatur. *Iſidorus*, Hiſpalenſis Epiſcopus, (qui præſedit Concilio Toletano quarto, anno Dom. 633.) varias enumerans hæreſes, lib. 8. Originum cap. 5. poſt hæreſeos Theodoſianorum & Gaianitarum eam deſcriptionem, quam in fine ſuperioris capitis exhibuimus; ſubjungit hanc deſcriptionem hæreſeos Agnoëtarum. Agnoëtæ & Tritheïtæ à Theodoſianis exorti ſunt: ex quibus Agnoëtæ ab ignorantia dicti: qui perverſitati, à qua exorti ſunt, id

adjiciunt, quod Chriſti Divinitas ignoret futura quæ ſunt ſcripta de die & hora noviſſimâ: non recordantes Chriſti perſonam in Eſaia loquentis; *dies judicii in corde meo:* Hæc Jſidorus. *Ieſ. 63: 4.*

Rabanus Maurus. 21. Jſidori non ſolùm judicium ſequutus eſt, ſed & ipſa ejus verba tranſſcripſit *Rabanus Maurus*, eaque inſeruit operi ſuo de inſtitutione Clericorum, lib. 2. cap. 58. quod opus ſcripſit adhuc presbyter. Poſtea autem factus eſt Rabanus Epiſcopus Moguntinus, & mortuus eſt anno Dom. 855. Epiſcopatûs ſui anno 9. ſicut notat Hittorpius. Eandem hæreſos Agnoëtarum deſcriptionem ex Iſidoro deſumtam inſeruit Decreto *Gratianus*, cauſ. 24. quæſt. 3. Can. *quidam autem*. *Gratianus.* Claruit autem Gratianus, anno Dom. 1120. ſicut notatur in ejus vita Decreto adjectâ.

Ioannes Damaſcenus. 22. *Joannes Damaſcenus*, qui circa annum Dom. 730. ſub Leone Iſaurico Imperatore vixit, teſte Joanne, Patriarcha Hieroſolymitano, in vita Damaſceni, ſcripſit librum de hæreſibus, in quo Agnoëtas ſic deſcribit. Ἀγνοεῖται, οἱ καὶ Θεμιςιανοὶ, οἱ ἀγνοεῖν ἀσεβῶς καταγέλλοντες τὸν Χριςὸν τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, καὶ δειλίαν ἀυτοῦ καταγράφοντες. ὗτοι δὲ ἀπόσχισμα τῶν Θεοδοσιανῶν εἰσιν· ὁ γὰρ Θεμίςιος, ὃς ἐγένετο *μίαν φύσιν σύνθετον.* ἀυτῶν αἱρεσιάρχης, μίαν ἐπὶ Χριςοῦ φύσιν σύνθετον ἐπρέσβευεν. *id eſt:* Agnoitæ, qui iidem Themiſtiani vocantur, impiè & improbè Chriſtum *Unam naturam compoſitam dicebant Agnoitæ. Vide cap. 21. §. 6.* diem judicii ignorare palàm docent, eumque ignaviæ timiditatiſque arguunt. hi ſunt quædam ſecta Theodoſianorum. Themiſtius enim, qui eorum ſectæ & diſciplinæ princeps fuit, unam in Chriſto naturam compoſitam fuiſſe tradidit.

23 *Joannes Maldonatus*, Jeſuita, in Commentario in Matth. 24. idem agnoſcit: *Habiti ſunt*, inquit, *Themiſtiani cognomenta Agnoëtæ pro hæreticis, quòd docuerint Chriſtum diem judicii ignoraſſe; ut Damaſcenus, lib. de hæreſibus autor eſt. verùm illi, ut ex eodem Damaſceno colligitur, ſimpliciter, & ſine ulla diſtinctione divinæ humanæque naturæ, ignorantiam Chriſto tribuebant; quin credebant Divinitatem in humanitatem fuiſſe converſam.* hæc ille. *Simpliciter & ſine ulla diſtinctione ignorantiam Chriſto tribuebant.* Idipſum aſſerit, eiſdemque verbis, *Petrus Thyræus* Jeſuita, in ſuo tractatu de glorioſa Chriſti Filii Dei apparitione. cap. 19. Num. 26. & *Adamus Conzen* Jeſuita, in ſuo Commentario in Euangelium Matthæi, in caput 24. v: 36. *Themiſtiani*, inquit, *Divinitatem ignoraſſe putârunt, quòd in humanam converſa naturam, ejus ignorantiam contraxiſſet.*

Error Bellarmini, & Gretſeri. 24. Nimis igitur incautè, & nimis inverecundè *Bellarminus* [lib. 4. de Chriſto cap. 1.] auſus eſt aſſerere, ejuſque defenſor Gretſerus defendere conatur; hanc fuiſſe Agnoïtarum hæreſin, quòd *diei judicii ignorantiam non divinitati Chriſti, ſed ejus animæ tribuebant*. In quo ſuam detegunt vel craſſam ignorantiam, vel, immanem impudentiam.

25. Certè, inquies, clariſſimum eſt, hæreticos Agnoïtas neque ſecundùm Divinitatem Chriſto reliquiſſe ſcientiam illius diei, ideóque hæretici meritò judicati ſunt; idque vel non intellexerunt, vel nequiter diſſimulârunt Bellarminus, ejuſque defenſor. Sed miſſos iſtos faciamus. Interea non negligenda videtur altera illa quæſtio, à Scholaſticis multum agitata, de Chriſti etiam ſecundùm humanitatem ſcientia, aut neſcientiâ. De hac igitur quæſtione quid ſtatuendum ſit, ediſſere. Faciam id quidem, Deo donante: ſed priùs fallacem Bellarmini prætextum, & Nicephori errorem patefaciam.

26. *Bellarminus* ſuo mendacio hoc prætexit, quòd ita argumentati ſint Agnoïtæ: *Verbum accepit corruptibile corpus, at moriendo pro nobis nos à morte liberaret: ergo accepit etiam noſtram ignorantiam, id eſt, mentem humanam ignorantem, ut nos ab ignorantia liberaret.* Hæc ille. Hic in una ſententia bis errat Bellarminus. 1. Sic argumentatos eſſe Agnoïtas, nuſquam legit. Refert quidem Liberatus Themiſtium Agnoitarum Parentem hoc modo eſſe argumentatum: *Si corpus Chriſti corruptibile eſt, debemus eum dicere & aliqua ignoràſſe.* at perperam inde colligit Bellarminus, Agnoïtas hanc ignorantiam ſoli humanæ menti Chriſti tribuiſſe, & ab ea Divinitatem immunem agnoviſſe. cum ex ſuperioribus liquidò conſtet, eos ignorantiam omni Chriſti naturæ, ne ipſa quidem exceptâ Divinitate, tribuiſſe.

27. Argumentum vero, quod extat apud Gregorium, lib. 8. epiſtolarum ex regiſtro, cap. 42. quod Bellarminus Agnoïtarum eſſe dicit, lib. 4. de Chriſto, cap. 5. Non eſt ab Agnoïtis, ſed à viro Catholico Anatolio propoſitum, tanquam alia quæſtio; ſicut loco citato commemorat Gregorius. Nec tamen illo argumento fit mentio vel divinitatis, vel animæ Chriſti, ſed tantummodo objicitur quid ſi Sapientia Dei noſtram ignorantiam ſuſcipere dignata ſit, ut nos ab ignorantia liberaret? Suſceptam quidem ignorantiam ajebant Agnoitæ; ita tamen, ut ipſa Sapientia Dei, quà ſapientia, non jam eſſet immunis ab ea ignorantia: at vero ſalvâ divinæ ſapientiæ omniſcientiâ, ſuſceptam eſſe à Chriſto humanitatem ignorationi obnoxiam, non Agnoitæ, ſed antiqui Patres docuerunt; ſicut ex eorum verbis ſuprà citatis clariſſimè conſtat.

28. *Nicephorus Calliſti* heſternus eſt ſcriptor, ſi cum antiquis illis Patribus ſuprà commemoratis conferatur, nam circa annum Dom. 1300. vixit. *Error Nicephori Calliſti.* hic contra omnium veterum ſcriptorum relationes, quodam illius ſeculi crepuſculo occæcatus, vel proprio errore abreptus, de Agnoëtarum hæreſi quædam narrat, veteribus ipſique Nicephoro repugnantia. Nam 1. ait; *Themiſtium philoſophum, ſub Valente Imperatore principem hujus ſectæ extitiſſe.* Hoc refellit ipſe Gretſerus; quia Themiſtius ille Philoſophus Ethnicus fuit. 2. ait Nicephorus; *Agnoetas dixiſſe, Deum quidem Verbum omnia nôſſe; humanitatem verò ſecundùm ſubſiſtentiam ei unitam permulta ignorare. Neſcire ſanè horam & diem Mundi totius conſummationis, utpote Patre minorem: propterea quod in Euangelio dicat*, de die autem illa & hora nemo novit, neque ipſi Angeli in Cœlis, neque Filius, præterquam ſolus Pater. *Et hujuſmodi vocibus Arium & Aëtium, & Eunomium hæreſiarchas impiè uſos eſſe, ut inde inferrent alterius eſſe naturæ Patrem, alterius Filium: & illum quidem principio carentem; hunc autem creaturam, qui temporale principium ſumſerit, Patri per omnia inæqualem. Ideo hæreſin hanc Agnoëtarum rivum quendam Ariani dogmatis appellat* Nicephorus, lib. 18. hiſt. Eccleſ. cap. 50. Hæc autem cum veterum Patrum relationibus pugnant. Nam veteres concorditer teſtantur, Agnoetas non conceſſiſſe Chriſto ſecundùm ullam naturam, poſt incarnationem, ſcientiam diei ultimi. 3. Hæc etiam Nicephori relatio ſeipſam deſtruit; nam Ariani non conceſſerunt, Verbum omnia nôſſe, neque Patris & Filii inæqualitatem aliunde quàm ex ipſius Dei Verbi ſecundùm ejus Deitatem ignorantia, aliiſque inferioris conditionis argumentis adſtruere ſatagebant. Secum ipſe igitur pugnat Nicephorus, quando ait; *Arianorum errorem ab Agnoëtis reſumtum eſſe: & tamen ſoli humanitati ignorantiam ſecundum Agnoetas tribuit.* Porrò Nicephorus Severum hujus erroris renovatorem eſſe ſcribit; de quo nihil apud veteres invenitur. Imò econtrario Liberatus ſcribit Severum autorem

rem quidem extitiſſe ſectæ Corrupticolarum, & ex ipſis Corrupticolis præcipuos reſtitiſſe Themiſtio, etiam Corrupticolæ, principi ſectæ Agnoëtarum, & à Themiſtio *Themiſtianos* dictos eſſe.

His præmiſſis, accedimus ad propoſitam quæſtionem de Chriſti ſcientia & neſcientia, & profectu ſecundùm humanitatem, in diebus ejus infirmitatis.

CAPUT. XX.

Diſſertatio ſcholaſtica, de Chriſti ſcientia & neſcientia, & profectu ſecundum humanitatem, in diebus ejus infirmitatis: cum refutatione fallacis illius artis, quam æquivocationem *vocant.*

Doctrina antiquorum Patrum. ANtiqui Patres ad hanc quæſtionem ſimpliciter reſponderunt: Chriſtum & neſciviſſe & profeciſſe ſecundùm humanitatem: neque ullum aſſignant modum, quo Chriſtus tunc non neſciverit diem judicii, niſi ſecundùm Divinitatem. Et *Gregorius* hujus nominis *primus*, Epiſcopus Romanus, ad Eulogium reſcribens, reſponſiones quidem Eulogii benignè interpretatur, nuſquam tamen tutum invenit perfugium, donec ad eandem veterum diſtinctionem ſe recipiat. Ideóque in ea tandem pedem figit. hæc omnia ex ſuperioribus manifeſta ſunt.

Bernard. Claravall. 2. Secundùm eandem antiquorum Patrum diſtinctionem, quæſtionem hanc explicuit *Bernardus*, Abbas Claræwallenſis, in tract. de gradibus humilitatis & ſuperbiæ, paullò poſt principium; ubi hæc ſunt Bernardi verba: *Beatus Dei Filius in ea forma, quâ non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Patri, proculdubio impaſſibilis, priuſquam ſe exinaniiſſet formam ſervi accipiens, ſicut miſeriam & ſubjectionem expertus non erat, ſic miſericordiam & obedientiam non noverat experimento, ſciebat quidem per naturam, non autem ſciebat per experientiam. At ubi minoratus eſt uſque ad illam formam, in qua pati & ſubjici poſſet, & in paſſione expertus eſt miſericordiam, & in ſubjectione obedientiam. Per quam tamen experientiam non illi ſcientia, ſed nobis fiducia crevit, dum ex hoc miſero genere cognitionis, is, à quo longè erraveramus, factus eſt propior nobis. quando enim illi appropinquare auderemus in ſua impoſſibilitate manenti? —— Non ergo debet abſurdum videri, ſi dicitur Chriſtum non quidem aliquid ſcire cœpiſſe, quod aliquando neſciverit; ſcire tamen alio modo miſericordiam ab æterno per Divinitatem, & aliter in tempore didiciſſe per carnem. Vide; ne & ſimili loquutionis modo illud dictum ſit, quod Dominus requirentibus diſcipulis de die ultimo ſe neſcire reſpondit. Nam quomodo diem illam ille neſciebat, in quo omnes ſa-* Col. 2: 3. *pientiæ & ſcientiæ theſauri ſunt abſconditi? Cur ergo ſe ſcire negabat, quod certum eſt, quia neſcire non poterat? Num quid forte mendaciter eos voluit celare, quod utiliter non valuit innoteſcere? abſit! Sicut nihil ignorare poterat, cùm Sapientia ſit: ſic nec mentiri, cùm Veritas ſit. Sed volens diſcipulos ab inutilis inquiſitionis curioſitate compeſcere, quod inquirebant, ſe ſcire negavit: Non omnimodò quidem, ſed tali quodam modo, quo negare veraciter potuit. Nam etſi ſua Divinitatis intuitu æquè omnia, præterita ſcilicet, præſentia, atque futura, perluſtrando, diem quoque illam palàm habebat; non tamen ullis carnis ſuæ ſenſibus experiendo agnoverat. Alioqui jam Spiritu oris ſui, Antichriſtum interfecerat: jam auribus ſui corporis Archangelum vociferantem, & tubam ſonantem, in quo ſtrepitu mortui ſuſcitandi ſunt, audierat: jam oculis ſuæ carnis oves hædoſque, qui ab invicem ſegregandi ſunt, perſpexerat. Denique ut intelligas, quod illa tantum cognitione quæ per carnem fit, ſe illum diem neſcire perhibuerit, vigilanter reſpondens, non ait*, nec ego ſcio, *ſed*, nec ipſe, *inquit*, Filius hominis ſcit. *Quid eſt Filius hominis, niſi nomen aſſumtæ carnis? quo ſiquidem nomine intelligi datur, quia dicens ſe aliquid neſcire, non juxta quod Deus eſt, ſed ſecundum hominem loquitur. —— Cum igitur videos Chriſtum in una quidem perſona duas habere naturas, unam quâ ſemper fuit: alteram quâ eſſe cœpit: & ſecundum ſempiternum ſuum quidem eſſe, ſemper omnia noſſe: ſecundum temporalem verò multa temporaliter expertum fuiſſe; cur fateri dubitas, ut eſſe in tempore cœpit ex carne, ſic carnis quoque miſerias ſcire cœpiſſe, illo duntaxat modo cognitionis, quem docet defectio carnis?* Hæc Bernardus, nullum alium oſtendens modum quo Chriſtus illo tempore diem judicii ſciverit, niſi ſecundùm Divinitatem: quamvis humanam ejus neſcientiam per experientiæ ſenſibilis abſentiam interpretetur. floruit autem Bernardus an. Dom. 1130. & 1140.

3. At *Eulogius*, Patriarcha Alexandrinus, Gregorii Romani contemporaneus, in ſua apud Photium oratione adverſus Agnoitas, affirmat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum neque ſecundùm humanitatem quidem ignoraſſe ultimum illum diem. *Neque enim* (inquit Eulogius) *humanitas Chriſti in unam inacceſſibilis & ſubſtantialis ſapientiæ hypoſtaſin admiſſa, quicquam velut rerum præſentium ita futurarum poterat ignorare.* Hæc ille apud Photium, in bibliotheca Photii, codice 230. *Eulogius Alex.*

4. Id ipſum docet *Johannes Damaſcenus*, lib. 3. orthodoxæ fidei, cap. 21. Idem tenet etiam *Petrus Lombardus*, lib. 3. ſententiarum diſt. 13. quem ſequitur *Alexander Alenſis*, in ſua ſumma Theologiæ, part. 3, quæſt. 5. memb 2. art. 1. §. 1. *Iohan. Damaſc. Petrus Lombard. Alex. Alenſ.*

5. *Thomas Aquinas*, in tertia parte Summæ, quæſt. 9. & aliquot ſeqq. ſcientiam Chriſti quoad humanitatem diſtinguit in *beatam*, & *infuſam*, & *acquiſitam*. *Scientiam beatam* vocat, quam Chriſtus homo in beatificâ Dei viſione, per hypoſtaticam humanitatis cum Deitate in perſona Verbi unionem, ſemper etiam in terris habuit; quippe verus comprehenſor etiam tunc quando erat viator, comprehenſor, inquam, quoad plenam Dei viſionem: ſicut explicat idem Thomas, in eadem tertia parte, quæſt. 15. art. 10. *Scientiam* autem *infuſam* ſive *inditam* vocat Thomas eam, quam habuit Chriſtus per ſpecies intelligibiles, intellectui poſſibili ipſius per Verbum inditas in ipſa prima unione. Et quoad hæc duo cognitionis genera ait, Chriſtum nunquam profeciſſe, ſed ſemper omnia ipſi congrua, adeóque etiam ultimum illum diem judicii perfectè cognoviſſe. Tertium verò genus ſcientiæ ſic deſcribit, quod ſit *ſcientia* quædam in Chriſti mente *acquiſita*, per ſpecies quaſdam intelligibiles, quas intellectus agens abſtrahit à phantaſmatibus, & in intellectum poſſibilem introducit. Et hanc *ſcientiam* vocat *acquiſitam & experimentalem*. & ait, hanc etiam Chriſti animæ neceſſario eſſe tribuendam; quippe humanæ animæ connaturalem, ejuſque perfectioni neceſſariam: quemadmodum ei tribuitur ſcientia infuſa per lumen deſuper infuſum, ſecundùm modum cognoſcendi proportionatum naturæ angelicæ. Et ſcientia beata Chriſto tribuitur, cùm ſit cauſſa beatitudinis, adeóque ſcientiæ beatæ in aliis, ſitque ejus humanitas Deo conjunctiſſima, & per eum alii ad Deum & beatitudinem adducantur. quum autem hæc ſcientia acquiſita *Thomas Aq. Scientia beata. Scientia infuſa ſive indita. Scientia acquiſita & experimentalis.*

quiſita cauſetur ab intellectu agente, qui non ſimul totum operatur: ſed ſucceſſivè; ideo ſecundùm hanc ſcientiam Chriſtum non à principio ſciviſſe omnia, ſed paullatim & poſt aliquod tempus, & habitum illum acquiſitæ ſcientiæ per novarum ſubinde ſpecierum à phantaſmatibus abſtractionem, operatione intellectûs agentis factam, auctum fuiſſe, aſſerit Thomas, part. 3. quæſt. 12. art. 2. ubi hoc modo exponit verba Euangeliſtæ dicentis, *Chriſtum profeciſſe ſapientiâ & ætate.* quamvis quæcunque Chriſtus hac acquiſitâ ſcientiâ didicit, ea omnia per beatam illam ſcientiam, & per infuſam, jam antè perfectè cognoverit; ut docet idem Thomas, eadem part. 3. quæſt. 10. art. 10. & quæſt. 11. art. 1. Hanc Thomæ doctrinam, ut ſanam & Catholicam recipit & laudat *Franciſcus Junius*, in ſuis animadverſionibus in Bellarminum, lib. 4. de Chriſto, cap. 2.

Scotus. Scientia intuitiva actualis.

6. At *Scotus*, in 3. ſent. diſt. 14. quæſt. 3. non conſentit huic doctrinæ Thomæ. Concludit autem profeciſſe Chriſtum quoad *cognitionem* aliquorum *intuitivam*, tam *actualem* (quæ eſt perfecta intuitiva cognitio rei in proprio genere, prout res eſt in ſe præſens in aliqua exſiſtentia actuali,) quàm *habitualem*, quàm vocat intuitivam imperfectam, ex illa perfectâ relictam in memoria, quâ habituali intuitiva cognitione cognoſcuntur objecta quantum ad conditiones exſiſtentiæ, non ut præſentia, ſed ut præterita. hoc modo dicit Chriſtum multa didiciſſe per experientiam, hoc eſt, per *cognitiones intuitivas*, id eſt, illorum cognitorum quantum ad exſiſtentiam, & per memorias derelictas ab eis. item, Chriſtum profeciſſe ſecundum *cognitionem abſtractivam actualem*: licet jam ante habuerit ſpecies intelligibiles perfectiſſimas, per quas intelligebat perfectiſſimè res *cognitione abſtractivâ habitualiter*; ut loquitur Scotus, ibidem, quæſt. 4. Et Chriſtum potuiſſe diſcurrere ad concluſiones, quarum prius habuit cognitionem abſtractivam, vel potuiſſe addiſcere concluſionem ſcientificam, licet præhaberet omnem notitiam quidditativam terminorum, quæ dicitur ſcientia ſecundùm Ariſtotelem, 8. Phyſ. & 2. de anima. licet propriè non ſit habitus concluſionis; ait Scotus, ibidem, qu. 3.

Scientia intuitiva habitualis.

Cognitio abſtractiva actualis. Cognitio abſtractiva habitualis.

Rerum cognitio in verbo.

7. Diſtinguit Scotus cognitionem Chriſti ſecundùm humanitatem; in eam cognitionem, quâ Chriſtus res cognoſcit *in Verbo*: (in 3. ſent. diſt. 14. quæſt. 2.) & eam, quâ cognoſcit res *in genere proprio* (ead. diſt. quæſt. 3.) *In Verbo*, ait, Chriſtum hominem videre omnia *habitualiter*, exponens habitualiter, hoc modo, quod Chriſtus homo per aliquem actum videat Verbum, & quod per illum actum, omnia relucentia in Verbo ſint homini Jeſu præſentia actu primo; Verbum autem eſſe homini Jeſu manifeſtativum, ut ſpeculum voluntarium repræſentans omnia. At cum non videre omnia *in Verbo actualiter*: impoſſibile enim eſſe, potentiam finitam perfectâ attentione videre infinita ſimul. in 3. ſent. diſt. 14. quæſt. 2. num. 20.

Speculum voluntarium.

Rerum cognitio in genere proprio: vel abſtractiva, vel intuitiva.

8. Diſtinctionem autem illam cognitionis rei *in genere proprio*, in abſtractivam & intuitivam, propoſuit, & clariùs explicuit Scotus, in lib. 2. ſentent. diſt. 3. quæſt. 9. num. 6. & 7. Poteſt, inquit Scotus, eſſe aliqua cognitio objecti, ſecundùm quod abſtrahit ab omni exſiſtentiâ actuali: & poteſt eſſe aliqua ejus ſecundùm quod exſiſtens, & ſecundùm quod præſens in aliqua exſiſtentiâ actuali. Iſta diſtinctio probatur per rationem, & per ſimile. *Primam* patet ex hoc, quod poſſumus habere notitiam de aliquibus quidditatibus: ſcientia autem eſt objecti, ſecundùm quod abſtrahit ab exſiſtentia actuali; alioqui ſcientia poſſet quandoque eſſe, quandoque non eſſe. & ita non eſſet perpetua; ſed corruptâ re, corrumperetur ſcientia illius rei: quod falſum eſt. *Secundum* probatur, quia quod eſt perfectionis in potentia inferiori, videtur eminentius eſſe in ſuperiori, quæ eſt ejuſdem generis: in ſenſu autem, qui eſt potentia cognitiva inferior intellectu, perfectionis eſt, quod eſt cognitiva rei ſecundùm quod in ſe exſiſtens eſt, & ſecundùm quod eſt præſens ſecundùm ſuam exſiſtentiam: Igitur hoc eſt poſſibile in intellectu, qui eſt ſuprema vis cognitiva: igitur poteſt habere cognitionem rei ſecundùm quod præſens. Et ut brevibus utar verbis, primam voco *abſtractivam*, quæ eſt ipſius quidditatis, ſecundùm quod abſtrahitur ab exſiſtentia actuali, & non exſiſtentia. Secundam (ſcilicet quæ eſt quidditatis rei ſecundùm ejus exſiſtentiam actualem, vel quæ eſt rei præſentis ſecundùm talem exſiſtentiam) voco cognitionem *intuitivam*: non prout intuitiva diſtinguitur contra diſcurſivam, quia ſic aliqua abſtractiva eſſet intuitiva: ſed ſimpliciter intuitiva, eo modo quo dicimur intueri rem, ſicut eſt in ſe. Iſtud etiam ſecundum membrum per hoc declaratur, quod non exſpectamus cognitionem de Deo, qualis poſſet haberi de eo, ipſo per impoſſibile non exſiſtente, vel non præſente per eſſentiam: ſed exſpectamus intuitivam, quæ dicitur facie ad faciem. quia ſicut ſenſitiva eſt facialis, ſcilicet rei ſecundùm quod eſt præſentialiter exſiſtens; ita & illa, quam exſpectamus. Secunda declaratio hujus diſtinctionis eſt per ſimile in potentiis ſenſitivis. Alter enim potentia, vel ſenſus particularis, cognoſcit objectum, alter phantaſia; ſenſus enim particularis eſt objecti, ſecundùm quod eſt per ſe vel in ſe exſiſtens: phantaſia cognoſcit idem ſecundùm quod eſt præſens per ſpeciem; quæ ſpecies poſſet eſſe ejus, licet non eſſet exſiſtens, vel præſens: ita quod cognitio phantaſtica eſt abſtractiva reſpectu ſenſûs particularis; quia quæ ſunt diſperſa in inferioribus, quandoque ſunt unita in ſuperioribus. Ita iſti duo modi cognoſcendi, qui ſunt diſperſi in potentiis ſenſitivis propter organum (quia non eſt idem organum, quod eſt bene re[illegible]tivum, & quod eſt bene retentivum) uniti ſunt in intellectu, cui ut uni potentiæ poteſt uterque actus competere. Hæc ibi Scotus.

Abſtractiva quid.

Intuitiva quid ſit.

Doctrinam Thomæ oppugnat Scotus.

9. Hanc autem diſtinctionem Scotus accommodat ad quæſtionem de cognitione animæ Chriſti, in genere proprio, in 3. ſent. diſt. 14. qu. 3. ubi doctrinam Thomæ ſuperius memoratam de infuſa cognitione & acquiſitâ ei accedente, ex profeſſo oppugnat, hoc argumento: *Quia diſtinctio cauſſarum efficientium non ſufficit ad conſtituendam diſtinctionem diverſarum ſpecierum. Nam diſparitas ortûs non facit diſtinctionem naturæ. ſicut homo creatus & homo genitus, non differunt ſpecie. Si ergo cognitio infuſa & cognitio acquiſita, ſolo ortu differant; erunt ejuſdem ſpeciei, cum ſint circa idem objectum, & ejuſdem potentiæ; & ſolum differant penes cauſſas efficientes: ſicut homo creatus, & homo naturaliter genitus.* Jam autem ipſius Thomæ dictum eſt, duas formas ejuſdem ſpeciei, non poſſe ſimul ineſſe eidem ſubjecto. (part. 3. quæſt. 35. art. 5.) *Præterea* (inquit Scotus) *etſi poſſunt ſimul eſſe in eodem duæ cognitiones ejuſdem ſpeciei; non tamen duæ perfectæ ejuſdem objecti, & ſecundùm eandem rationem: quia aut utraque illarum cognoſcit objectum perfectè, quantum eſt cognoſcibile, & tunc altera ſuperflua eſt: aut non, & tunc neutra eſt perfecta.* Hæc ibi Scotus.

10. Contra rationem à Thoma allatam, de operatione intellectûs agentis ad acquirendam ſcientiam, etiam earum rerum, quas hactenus anima perfectè ſcit per ſcientiam infuſam; contra

iſtam

iſtam (inquam) rationem argumentatur ibidem Scotus, *quia ea admiſſa beatus, cùm habeat intellectum agentem & poſſibilem, poterit tunc acquirere ſcientiam, & potentia augmentativa & aliæ potentiæ, quæ erunt in beatis ejuſdem rationis cum noſtris, poterunt habere actus ſuos: & ita Adam beatus modò poteſt augeri, ſicut & Adam in ſtatu innocentiæ potuit augmentari.* Ex his inſtantiis, & conſimilibus infert Scotus, falſam eſſe hanc Thomæ propoſitionem, potentias perfectas in quocunque poſſe in actus ſuos. [*id eſt, ſe exercere per actus congruentes illi potentiæ.*] *Hoc enim* (inquit Scotus) *ſolùm eſt verum de imperfecta, quod eſt in potentia ad terminos actionum illarum potentiarum. Sed ſi ab aliquo agente præveniente illas potentias, inducti ſunt termini, ad quos poſſunt eſſe actiones iſtarum potentiarum, non poterunt agere ad illos terminos, non propter imperfectionem ſui, ſed propter poſitionem termini ab alio. Nec propter hoc ſunt negandæ eſſe in natura; quia ſunt ſimpliciter perfectiones naturæ, ſive illa habeat terminos perfectionis ab illis, ſive aliunde.* Hæc Scotus, contra Thomam, loco citato. Præfert igitur Scotus ſuam diſtinctionem, ſumptam à diverſa ratione ſciendi, pro diverſa conſideratione, atque adeò diverſitate objecti, per quam diverſitatem exſiſtunt formaliter diſtinctæ ſpecies cognitionis: & concludit Chriſtum ſecundùm aliam atque aliam cognitionis ſpeciem vel profeciſſe, vel non profeciſſe; ſicut ſuprà monuimus. Non autem ſecundùm eandem ſpeciem. hoc enim abſurdum eſſe docet, eamque abſurditatem ex Thomæ doctrina ſequi contendit.

Chriſtus verè profecit.

11. Chriſtum quidem verè, non autem duntaxat ſecundùm apparentiam profeciſſe ſcientiâ, rectè affirmant Thomas, part. 3. quæſt. 12. art. 2. & Scotus, in 3. ſent. diſt. 14. quæſt. 3. ubi Scotus auctoritate Auguſtini probat textum Evangelii non eſſe ita exponendum, ac ſi tantùm ſecundùm apparentiam Chriſtus profeciſſet; quia ſecundùm Auguſtinum, in lib. 83. qu. contra Apollinariſtas, Evangeliſtæ narrant hiſtorias, & ideo verba eorum vera ſunt ut exprimuntur. Non ſic de aliis ſermonibus tropicis Scripturæ Sacræ. *Et hoc etiam* (inquit) *declarat auctoritas Ambroſii, & Apoſtoli ad Ebræos. Quia verò in eo aliquis ſenſus profecit, non quod aliquorum cognitionem abſtractivam habitualem talem acquiſiverit, ſed intuitivam, tam actualem, quàm habitualem.* Hæc ibi Scotus. Meminiſſe tamen oportet duplicem eſſe profectum, quo Chriſtus profeciſſe dicitur: Unus eſt *manifeſtativus*; alius autem *augmentativus* vel *acquiſitorius.* quod autem à Luca in Evangelio ſcribitur. *Jeſum profeciſſe ſapientiâ & ſtaturâ & gratiâ apud Deum & homines*; illud utrumque proficiendi modum comprehendit. Nam ſtaturâ, & gratiâ apud homines, id eſt, in favore hominum erga eum, profecit Jeſus profectu *augmentativo & acquiſitorio*: ſapientiâ autem profecit utroque profectûs genere; nam creſcente corporis ſtaturâ, tum patefecit ſe magis ac magis ea Sapientiæ plenitudo, quæ in eo erat, tum etiam experientiam & intuitivam cognitionem rerum acquirebat, atque ita verè proficiebat ſcientiâ quadam acquiſitâ; ſicut eſt ſupra explicatum. gratiâ verò apud Deum profeciſſe dicitur, non quòd divinæ erga eum dilectionis facta ſit aliqua acceſſio; ſed quia nova quotidie pignora ſeu ſigna atque effecta accipiebat dilectionis illius, quâ à Deo diligebatur; adeò ut reſpectu effectorum illorum profecerit Jeſus gratiâ apud Deum, profectu quodammodo augmentativo & acquiſitorio: quamvis jam antè etiam perfectè ſciret divinam erga ſe benevolentiam.

Evangeliſtæ narrant hiſtorias, & ideo verba eorum vera ſunt ut exprimuntur.

Diſtinctio profectûs. Vide cap. 19. §. 12.

Luc. 2: 52.

12. Difficilior eſt quæſtio de ſenſu illorum verborum Domini, quibus dixit, *neque Filium ſcire diem illum ultimum.* Hanc difficultatem non tollunt Thomæ diſtinctiones ſuperius memoratæ. Nam Thomas ait, Chriſtum in ætate perfectâ, ſciviſſe omnia, etiam diem judicii, non ſolùm per ſcientiam beatam, & per ſcientiam infuſam; ſed etiam per ſcientiam acquiſitam. part. 3. quæſt. 12. art. 2. ad 1. Et hoc ipſum ſe ſentire etiam alibi non obſcurè docet, eadem parte, quæſt. 10. art. 2. ad 1. Fuit autem Dominus noſter tunc perfectæ ætatis, quoad ſtatum hujus vitæ, quando diſcipulis dixit ſe neſcire diem judicii; quamvis nondum fuerit glorificatus. Neque huic nodo ſolvendo ſufficiunt diſtinctiones Scoti; ſecundùm cujus doctrinam Chriſtus habebat tunc abſtractivam habitualem cognitionem diei judicii, actualem verò abſtractivam in poteſtate habebat: poterat enim facilè ex notitia quidditativa terminorum, quam habebat, diſcurrere ad actualem illationem concluſionis. De *intuitiva* autem illa, ſeu *experimentali cognitione* rei futuræ, quod eam Jeſus nondum habuerit, non dubitabant diſcipuli: neque gravitati loquentis congruere videtur, ut hanc neſcientiam intellexerit Dominus, quando dixit *ſe neſcire illum diem.*

Marc. 13: 32.

Proponitur difficilior quæſtio de Chriſti neſcientia diei ultimi.

Iohan. 7: 39.

13. Quocirca neque *Bernardus Claravallenſis* rem aſſequutus eſſe videtur, quando diei illius ſcientiam, quæ ipſi Filio tunc defuiſſe dicitur, in ſola collocat experientiâ, & ideo Chriſtum dixiſſe ait ſe neſcire illum diem, quia eum nondum ullis carnis ſuæ ſenſibus experiendo cognoverat. Bernard. Tract. de gradibus humilitatis & ſuperbiæ. Certè Chriſtum non de experientia illa loquutum eſſe ſuadet antitheſis, quæ in textu Evangelico invenitur, inter excidium Hieroſolymorum & diem Mundi ultimum. Nam dicit Dominus, in ea ipſa generatione venturum Hieroſolymorum excidium, ſtatimque ſubjicit, *de die illo*, nempe de die ultimi judicii, *neminem ſcire, ne ne Filium quidem, ſed ſolum Patrem.* Jam autem neque excidium Hieroſolymorum tunc ullis carnis ſuæ ſenſibus experiendo cognoverat. Omnes etiam fatentur, Angelos dici neſcire illum diem; quia revera alio modo, quam per abſentiam actualis experientiæ, eum neſciebant. Si verò de actualis hujuſmodi experientiæ defectu exponatur neſcientia Filii, quid vetabit eodem modo exponere neſcientiam Angelorum? Porrò, ſicut modò dicebam, diſcipuli ſciebant nondum adveniſſe diem illum, adeòque Dominum nondum eum ſenſibiliter expertum eſſe. At hîc declarat quandam ſuam diei illius & horæ illius neſcientiam, ipſis antè incognitam. Neque veriſimile eſt de alio ſcientiæ vel neſcientiæ genere diſcipulis reſpondiſſe, quàm de quo, vel cujus intuitu, erat ab eis interrogatus. quærendus eſt igitur alius neſcientiæ modus.

14. Alii, pertendentes Chriſtum illo tempore haudquaquam ullo alio modo neſciviſſe diem judicii, confugiunt ad ſenſum quendam myſticum, & ajunt nomine Filii eo loco intelligi Eccleſiam, quæ eſt myſticè Chriſtus, ut non in capite, id eſt, non in ſeipſo, ſed in nobis membris ſuis, noſtrâ ignoratione neſcire ſe dixerit Filius. Hanc expoſitionem amplectitur *Origenes*, homil. 30. in Matth. quam etiam ſequuti ſunt *Ambroſius*, lib. 5. de fide, cap. 7. & *Eulogius* ſcribens contra Agnoëtas, eandemque laudat *Gregorius*, *I*, Papa Romanus, lib. 8. epiſt. 42. Licet ibidem aliam expoſitionem ipſe poſtea adferat, in qua acquieſcit, quam ſupra referebamus cap. 19. §. 16. Verùm, ut ſuperius monebat Scotus ex Auguſtino, Evangeliſtæ narrant hiſtorias, & ideo verba eorum vera ſunt ut exprimuntur. Et Athanaſius docet (ſicut ſupra obſervatum, cap. 19. §. 5.) Chriſtum

Supra §. 11.

non

non ſolùm in aliis hominibus, ſed etiam cum eis neſciviſſe illum diem: ſic etiam Cyrillus, & alii, ſuperiore capite memorati, ſancti Patres. Huic etjam ſymbolicæ interpretationi obſtat Evangelici textûs gradatio, *de die illa & horo nemo novit*, hîc omnes meri homines excluduntur, *neque Angeli qui ſunt in Cœlis*, ſupra hos adhuc eſt Filius, homo Jeſus Chriſtus, ad quem etiam aſcendit oratio, per ea verba. *Neque Filius, ſed ſolus Pater.* Præterea *in exponenda ſacra Scriptura non ſunt quærendæ figuræ, quando quod dicitur, ſenſum recipit proprium, qui neque ab honeſtate morum, regnoque charitatis, neque à fidei veritate alienus eſt.* ut rectè docet Auguſtinus, lib. 3. de doctrina Chriſtiana, capitibus 10. 15. 16.

Regula.

15. Quod autem aliorum quorundam nomine refert Thomas de filio adoptivo, part. 3. quæſt. 10. art. 21. neque exemplo, neque idoneâ ratione, muniri poteſt. quis enim locum aliquem Scripturæ monſtrabit, ubi in recenſendis rebus nomen hoc, ὁ ὑιὸς, *Filius*, ſimpliciter atque abſolutè abſque ulla aliâ deſcriptione poſitum, denotet filium adoptivum? Repugnat etiam huic commento ratio gradationis illius, ab Angelis ad aliquem Angelis majorem. Dominus autem noſter Jeſus Chriſtus, qui de ſeipſo ibi loquitur, eſt Dei Filius, non adoptivus; ſed proprius & naturalis. ſicut, ipſo donante, monuimus lib. 1. hujus operis, cap. 30. & infrà prolixius demonſtrabitur, libro ſexto.

16. Quidam, clariſſima Scripturæ & Patrum verba attendentes, neque tamen ullam Chriſto neſcientiam (exceptâ experimentali illa ſeu intuitivâ, de quâ nulla eſſe poteſt dubitatio) tribuere ſuſtinentes, locum Marci & verba Patrum ſic intellexerunt; ut verum eſſe concederent, *Chriſtum conſideratum tanquam merum & nudum hominem, quales ſunt alii homines, ignorâſſe ultimum illum diem: atque ita ignorantiam illam ſtatuunt fuiſſe tantummodo hypotheticam*: at verò, quoniam revera Chriſtus non fuit merus homo, ſed in eadem perſonâ Deus & homo, propterea eum reverâ non ignorâſſe illum diem. Sic Eulogius, Epiſcopus Alexandrinus, in ſua oratione contra Agnoetas, apud Photium, in bibliotheca, cod. 230. Sed hæc etiam reſponſio textui non congruit; nam evidenter loquitur Chriſtus non de ſuppoſititio, neque de imaginario aliquo filio, ſed de vero illo Filio, id eſt, de ſeipſo, non ſicut ab Ebionitis cogitari poſſet, ſed ſicut revera erat, id eſt, non tanquam de nullo homine, ſed tanquam de Emmanuele. Et hoc ipſum etiam oſtendit illa in textu gradatio ſuperiùs obſervata.

Proponitur & prolixè confutatur parexegeſis illa quæ Bellarmino & Gretſero perperam probatur.

17. Aliam igitur nonnulli excogitârunt expoſitionem, quam Bellarminus, ejuſque defenſor Gretſerus, obviis ulnis amplectuntur, & aliis omnibus expoſitionibus antepohunt, lib. 4. de Chriſto, cap. 5. nempe, quòd Filius dicatur neſcire, quia non faciebat ad dicendum aliis, & quia eos neſcientes faciebat. Et hoc ſenſu ſolum Patrem diei ſcire, quia fecit ſcire Chriſtum hominem, ut homo erat. Chriſtum autem, dum vult reddere cauſſam, cur non manifeſtet eum diem, dicere hanc eſſe cauſſam, quia non ſcit, id eſt, non didicit hoc à Patre, ut revelaret aliis, ſed ut ſibi ſecretum hoc ſervaret. Et hanc ait Bellarminus eſſe expoſitionem Ambroſii. lib. 5. de fide, cap. 7. Hieronymi, Chryſoſtomi, Theophylacti; in cap. 24. Matthæi, Baſilii, lib. 4. contra Eunomium, Auguſtini lib. 1. de geneſi contra Manichæos, cap. 22. & lib. 1. de Trinitate cap. 12. & Gregorii primi, Papæ Romani, lib. 8. epiſt. 42. ad Eulogium. Potuiſſet adducere potiùs Thomam Aquinatem, part. 3. quæſt. 10. art. 2. ad 1. Omiſſis quibuſdam ex Patribus illis, quos in hac cauſſa Bellarminus non habet ita faventes, ut ipſe jactat. Id quod paucis oſtendere operæ pretium videtur, antequam ad expoſitionis iſtius examen deſcendamus.

18. Obſervet igitur Lector has ſeptem diſtinctas atque diverſas quæſtiones. 1. *An omnino perſona illa quæ loquebatur, nempe Chriſtus, ſcivit illum diem, ſaltem ſecundum ſuam Deitatem?* 2. *Cur celavit diſcipulos, ne ſcirent illum diem?* 3. *Quid opus erat, ut diceret, neque Filium ſcire illum diem; cùm diſcipulis ſufficere poſſe videatur, quòd dixerit neminem ſcire, neque Angelos?* 4. *Cur non dixit potiùs, ſe nolle eis revelare, quàm ſeipſum quoque neſcire?* 5. *An diem illum ipſe Chriſtus, ſecundum ſuam propriam humanitatem Deitati hypoſtaticè unitam, verè tunc neſciebat, neſcientiâ propriè dictâ, quando dicebat neque Filium ſcire illum diem?* 6. *Quo ſenſu dicitur ſolus Pater ſcire illum diem, quem Filius dicitur neſcire?* 7. *Quo ſenſu dictum eſt, Filium neſcire illum diem?*

Septem quæſtiones.

19. Ad primam quæſtionem negativè reſponderunt trium generum hæretici: 1. Illi qui Filium negabant eſſe Deum Patri æqualem & conſubſtantialem; ut *Ariani & Eunomiani*, &c. 2. Qui Chriſtum hominem ex Virgine Maria natum, Deo Verbo negabant eſſe comperſonalem, adeóque negabant unum eundemque Chriſtum eſſe Deum & hominem in una perſona, ut *Neſtoriani*. 3. Quidam ex eis qui poſt incarnationem duas naturas in Chriſto non agnoſcebant, ſed unam duntaxat prædicabant in illo naturam ex Deitate & humanitate compoſitam; ut *Agnoetæ* ſeu *Themiſtiani*.

Hæretici trium generum negabant Chriſtum ſecundùm naturam ſuam divinam ſcire diem ultimum.

Omnes iſti hæretici dicebant Chriſtum prorſus ignarum fuiſſe illius diei, neque illum cognitum habuiſſe ſecundùm ullam ſuam naturam. His ſeſe oppoſuerunt orthodoxi Patres, unanimiter docentes, Chriſtum perfectè ſemper ſciviſſe diem illum, nempe ſecundùm ſuam Deitatem: id quod his argumentis ex ſacra Scriptura petitis validiſſimè demonſtrabant: Filius eſt omnium, etiam temporum, Creator; non autem ignorat aliquod ex operibus ſuis: item omnia quæ Pater habet, ſunt Filii: ergo Filius notitiam habet eorum omnium, quorum notitiam habet Pater. ſicut Pater novit Filium, & Filius novit Patrem; non igitur ignorabat ea, quæ ſunt minora Patre. Omnia novit uſque ad illam horam: ergo & horam ipſam. In ipſo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi: ergo illam horam non ignorabat. Item, Spiritus Sanctus ſcrutatur profunda Dei, neque quicquam eorum quæ Dei ſunt, adeóque neque diem illum poteſt ignorare: ergo eundem diem novit & Filius; alioqui Spiritu Sancto minor eſſet Filius, quod eſt abſurdum. His omnibus, & non aliis, eodemque ordine quo à nobis hic repetita ſunt, argumentis contra Eunomium utitur Baſilius, lib. 4. quibus probat Filium non fuiſſe ignarum illius diei, ſed eum ſciviſſe, nempe, ut Deum, quod negabat Eunomius. Et alibi idem Baſilius neſciiſſe exponit ſecundum aſſumptam humanam naturam; ejus verba ſunt; εὐγνωμόνως σκοποῦντι, πολλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου μέρους ὁ κύριος διαλέγεται· τὸ γὰρ (δός μοι πιεῖν) φωνή ἐςι τοῦ κυρίου τὴν σωματικὴν χρείαν ἐκπληροῦσα· καί τοι ὁ αἰτῶν, οὐχὶ σὰρξ ἦν ἄψυχος, ἀλλὰ θεότης σαρκὶ ἐμψύχῳ κεχρημένη· οὕτω καὶ νῦν τὸ τῆς ἀγνοίας ἐπὶ τὸν οἰκονομικῶς πάντα καταδεξάμενον, καὶ προκόπτοντα παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, σοφίᾳ καὶ χάριτι, λαμβάνων τις, οὐκ ἔξω τῆς εὐσεβοῦς ἐνεχθήσεται διανοίας, *id eſt*: qui rectè conſideraverit, inveniet, Dominum multa ex humana parte locutum eſſe. Illud enim [*da mihi bibere*,] Domini vox eſt neceſſitatem corporis relevari poſcentis. Et tamen is qui poſcebat,

Orthodoxorum Patrum argumenta, quibus demonſtrabant Chriſtum ſemper perfectè ſciviſſe diem ultimum, ſecundùm Deitatem.

Ioh. 16. 15.

Ioh. 10. 15.

Col. 2: 3.

1 Cor. 2. 10.

caro

caro non erat animâ deſtituta, ſed Deitas carne utens animata. Similiter in præſenti, illam ignorantiæ vocem qui ſic acceperit, tanquam quæ in illum congruat qui ſecundum diſpenſationem omnia ſuſcepit, & ſapientia & gratia apud Deum & homines profecit, haudquaquam à pio ſenſu aberrabit. Hæc Baſilius, epiſt. 391. ad Amphilochium Iconii epiſcopum. Eadem, cum Baſilio, contra Arianos argumenta adfert Ambroſius, lib. 5. de fide, cap. 7. ubi addit impoſſibile eſſe ut quicquam ignoret Dei Filius, qui natus eſt Sapientia, & perfectus ex Patre proceſſit: & qui de

Marc. 2: 28. ſeipſo dicit, quòd Filius hominis Dominus eſt ſabbati. qui utique non poteſt exſors eſſe ſcientiæ Paternæ, cujus nequaquam exſors eſt poteſtatis. Eiſdem etiam contra Arium & Eunomium argumentis pugnat Hieronymus, in caput 24. Euangelii Matthæi. Nec aliter argumentantur Chryſoſtomus & Theophylactus, in eundem locum Euangelii Matthæi. Eiſdem etiam armis contra Neſtorianos pugnavit Cyrillus, locis præcedente capite citatis: & contra eoſdem Neſtorianos & contra Agnoëtas eadem adhibet argumenta Gregorius primus, Papa Romanus, libro octavo, epiſtola quadrageſima ſecunda ad Eulogium. quibus etiam olim contra Arianos uſus eſt magnus Athanaſius, locis ſuperiore capite memoratis. Quamvis igitur dixerit Chriſtus ſe diem illum neſcire, ſciebat tamen diem illum, neque eum potuit ignorare, nempe ſecundùm ſuam Deitatem, qua Patri conſubſtantialis eſt. Hoc ſenſu dixit Auguſtinus, *quid enim poteſt eſſe quod ipſe neſciat?* libro 1. de geneſi contra Manichæos, capite 22. perinde ac ſi dixiſſet, non poſſe eſſe quicquam quod neſciat Dei Filius, qui natus eſt Sapientia, &c. Neque aliud ad hanc quæſtionem reſpondet Auguſtinus, locis à Bellarmino citatis.

2. *Quæſtio.*

20. Secunda quæſtio eſt: *Cur celavit diſcipulos, ut non ſcirent illum diem?* Nam cum ipſe illum diem ſciret, ſaltem ſecundùm ſuam Deitatem, & in ſua divinâ poteſtate haberet non minus tunc revelare diſcipulis illum diem, quàm poſtea eorum mentem aperire, ut intelligerent Scripturas, quod ab eo factum commemoratur, Luc. 24.

Luc. 24: 45. aut cæcis viſum dare, mortuis vitam reſtituere, & ſimilia divina opera perficere, cujuſmodi multa ab eo fieri viderant diſcipuli; & cùm alia eis revelaverit majora myſteria; quæritur *quam ob cauſſam voluerit denegare eis cognitionem diei ultimi?* Reſpondent uno ore omnes orthodoxi Patres, ideo Dominum celâſſe diſcipulos illum diem, quia ipſis & nobis utile eſt neſcire illum diem, quo ſimus vigilantiores & paratiores: hunc enim uſum commendat Apoſtolis omnibuſque Chriſtianis ipſe

Reſponſio orthodoxorum Patrum.

Marc. 13: 35. &c. Dominus, dicens, *Vigilate igitur, neſcitis enim quando Dominus domûs veniet, veſpere, an media nocte, an in gallicinio, an manè. Ne cum repente venerit, inveniat vos dormientes. quæ autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.* Idcirco quamvis Dominus noſter Jeſus Chriſtus diem illum & horam illam perfectè cognoſceret ſecundùm ſuam Deitatem, atque adeò in poteſtate ſua divinâ haberet, ſi vellet, revelare illa diſcipulis, propter illorum tamen noſtramque utilitatem, οὐκ ἠθέλησε θεϊκῶς εἰπεῖν ὅτι οἶδα· ἀλλὰ σαρκικῶς διὰ τὴν σάρκα τὴν ἀγνοοῦσαν, εἶπεν ὅτι οὐκ οἶδα. *id eſt:* noluit divinitus dicere ſe ſcire: ſed carnaliter

Vide cap. 19. §. 4. propter carnem neſcientem, dixit ſe neſcire. ſicut piè & graviter hac de re diſſerit beatus Athanaſius, orat. 4. contra Arianos. Baſilius etiam, poſtquam aliquot argumentis oſtendiſſet Chriſtum diem illum & horam illam ſciviſſe ſemperque ſcire ſecundum Deitatem, rationem hanc reddit reticentiæ, quâ diem illum Dominus à diſcipulis occultavit; διὰ τὸ μὴ συμφέρειν ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἀκοῦσαι τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως ἀπεσιώπησεν. *id eſt:* quoniam ergo non conferebat hominibus audire tempus judicii, reticuit. Hæc ad ſecundam hanc quæſtionem Baſilius, lib. 4. contra Eunomium, ubi de ſequentibus quæſtionibus nihil ampliùs invenitur. Hieronymus etiam in cap. 24. Matthæi, tantùm duas primas quæſtiones tractat & ad eas reſpondet ſicut Baſilius, & alii. & aliquid adjicit pertinens ad quæſtionem ſextam, quod Bellarminianæ expoſitioni repugnat.

Detegitur Bellarmini fraus & impudentia in citandis Patribus.

Atque ita Bellarmino ademimus Baſilium, & Hieronymum, quibus ille injuſtè atque impudenter adſcribit expoſitionem illam, quæ dicit Chriſtum, etiamſi diem illum ſciret ſecundùm humanitatem, dixiſſe tamen ſe neſcire, id eſt, quamvis hoc ut homo didicerit à Patre, non tamen eum, ut hominem, didiciſſe hoc à Patre ut revelaret aliis, ſed ut ſibi ſecretum hoc ſervaret. Cujus tamen expoſitionis nec vola, nec veſtigium, apud illos exſtat. Neque eſt iſta expoſitio Ambroſii, neque Chryſoſtomi, neque Gregorii, ſicut loca ipſa à Bellarmino citata haud obſcurè teſtantur. Neque etiam hujus expoſitionis aſſertoribus plenè convenit cum Auguſtino, neque cùm Theophylacto; ut in progreſſu patebit.

Vindicantur Baſilius & Hieronymus.

3. *Quæſtio.*

21. Tertia quæſtio eſt. *Quid opus erat, ut diceret, neque Filium ſcire illum diem: cum diſcipulis ſatisfacere poſſe videatur, quod dixerit, neminem ſcire, neque Angelos?* Reſpondet Chryſoſtomus, in cap. 24. Euang. Matth. verſ. 36. homil. 67. τῷ μὲν οὖν εἰπεῖν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, ἐπεστόμισεν αὐτοὺς ὥστε μὴ ζητῆσαι μαθεῖν, ὅπερ ἐκεῖνοι οὐκ ἴσασι· τῷ δὲ εἰπεῖν, οὐδὲ ὁ υἱός, κωλύει οὐ μόνον μὴ μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ μηδὲ ζητῆσαι. *id eſt:* dicendo quidem, *neque Angeli*, occluſit eis os, ne quærerent diſcere, quod illi non ſciunt: dicendo autem, *neque Filius*, prohibet non ſolùm ne diſcant, ſed etiam ne quærant. Sic in eundem locum Euangelii Theophylactus; Docet (inquit) hoc loco diſcipulos, non quærere ut diſcant humanam naturam tranſcendentia: nam dum dicit, *neque Angeli*, admonet eos, quod diſcere attentaur id quod Angeli ignorant: & dum dicit, *Pater ſolus*, prohibet eos anniti ut diſcant poſtea.

Reſponſio.

4. *Quæſtio.* *Reſponſio.* *Vide cap.* 19. §. 4.

22. Quarta quæſtio eſt: *Cur non dixit potiùs, ſe nolle eis revelare, quàm ſe ipſum quoque neſcire?* Reſpondent Ambroſius, lib. 5. de fide cap. 7. & Comment. in cap. 17. Euang. Lucæ, & Chryſoſtomus, & Theophylactus in cap. 24. Matth. hoc à Chriſto, propter amorem, quo diſcipulos proſequebatur, factum eſſe, ut potiùs quàm ſe ab illo ſperni exiſtimarent: adeóque tanquam ejus rei revelatione indignos rejici, atque ita contriſtarentur eorum animi, ipſe potiùs ſeipſum diceret neſcire illum diem, etſi eum noverat ſecundùm ſuam Deitatem. Mavult enim Dominus (ſunt iſta verba Ambroſii, lib. 5. de fide cap. 7.) nimio in diſcipulos amore propenſus, petentibus his quæ cognitu inutilia judicaret, videri ignorare quod noverat, quàm negare: pluſque amat noſtram utilitatem inſtruere, quàm ſuam potentiam demonſtrare. Et ne videretur contriſtare diſcipulos (ait idem Ambroſius, in cap. 17. Lucæ) ſi eos aliquid celaverit, ſubjungitur; *Et ait ad diſcipulos ſuos: venient dies.* & in alio libro; *De die autem & hora nemo ſcit, neque Angeli Cælorum, neque Filius.* Καὶ γὰρ (inquit Chryſoſtomus) σφόδρα ἔμελεν αὐτῷ τοῦ τιμᾷν αὐτοὺς, καὶ μηδὲν ἀποκρύπτεσθαι. *id eſt:* valde enim ei curæ erat eos honorare, & nihil abſcondere. Hæc quidem Chryſoſtomus, ad illas quatuor quæſtiones; ſequentes autem tres quæſtiones non attingit. Et ſic Chryſoſtomum Bellarmino ademtum vindicavimus. quod ſi dixiſſet eis (ait Theophylactus,) Scio quidem, vobis autem dicere nolo, contriſtati

Vindicatur Chryſoſtomus.

ſtati eſſent utique, tanquam deſpecti ab eo. & ſubjicit Theophylactus ſimilitudinem ſumtam à rebus humanis: Sicut (inquit) Patres continent quid in manibus, deinde autem dum quærunt hoc filii, & dare ipſi nolunt, occultant dicentes, non habemus quod quæritis, & ſic ploratus filiorum compeſcunt: ita & Dominus ut compeſcat Apoſtolos, ne diſcant de die illo & hora, dixit; *Neque ego ſcio, niſi Pater ſolus.* Scit enim & ipſe horam & diem illum, id quod ex multis aliis manifeſtum. Cum enim omnia quæcunque Pater habet, Filii ſint, &c. ex quo argumento patet Theophylactum Chriſto ibi aſſerere notitiam illius diei ſecundùm Deitatem, ſicut alii ſuperiùs memorati Patres, quod etiam inde adſtruit, quia ei nota ſunt omnia ante illum diem, unde infert, ſicut etiam antiquiores Patres, cum non ignoràſſe ipſum diem, quamvis eum à diſcipulis occultaverit, ſicut homines occultare ſolent à filiis nociva, & dicere

Vindicatur Theophylactus.

ſe non habere. Hæc Theophylactus. neque addit plura de hoc negocio. At verò utrum Chriſtus diem illum tunc ſciverit ſecundùm aſſumtam carnem ſeu humanam naturam, nec ne: Et quo ſenſu dicatur ſolus Pater ſcire; Et utrùm Filius dicatur neſcire, verè neſciens ſecundum humanitatem, an ideo tantùm, quia ſciens quidem diem illum ſecundùm humanitatem, non tamen ſciebat ut diceret diſcipulis; de his inquam, quæſtionibus, in quib. Bellarminianæ expoſitionis robur quærendum eſt, non diſſerit ibi Theophylactus, neque eas attingit. Quod autem ſimilitudinem illam attinet, ab hominum conſuetudine ſumtam, ea non debet amplius premi aut ulteriùs ad res divinas applicari, tanquam ex mente Theophylacti, quàm ipſarum rerum divinarum natura patitur, prout ab ipſo Theophylacto explicantur. At verò Theophylactus non dicit occultatam fuiſſe illius diei notitiam in Chriſti humanâ mente, ſed eam notitiam tribuit ei ſecundùm Divinitatem; Neque dicit Chriſtum, ut hominem, didiciſſe hoc myſterium à Patre, non ut aliis illud revelaret, ſed ut ſibi ſecretum ſervaret. Sed quæ ibi hac de re ſcribuntur à Theophylacto, poſſunt conſiſtere cum illa Cyrilli Alexandrini reſponſione ad hanc eandem quartam quæſtionem; Similiter igitur diem & horam adventûs ſui, in quantum Verbum & Sapientia Dei eſt, non ignorat: ſed ne dolorem teneris adhuc diſcipulis faceret, deſiderantibus illud ſcire, verè ſe dixit ut hominem ignorare. Hæc & plura in hanc ſententiam, ex Theſauro Cyrilli. lib. 9. cap. 4. recitavimus, præcedente capite, §. 9. Ex his patet non plenè convenire Bellarmino cum Theophylacto. Obſervet etiam Lector, hanc eſſe omnium Patrum ad hanc quartam quæſtionem reſpondentium unanimem ſententiam, quod Chriſtus, quando diſcipulis dixit, *Filium non ſcire diem illum*, voluerit eos ſic intelligere ipſius verba, ſicut ea expoſuerunt Athanaſius, & Hilarius, & Gregorius Nazianzenus, & Cyrillus Alexandrinus, & alii: nempe eum ſecundùm humanam naturam verè neſciviſſe illum diem neſcientiâ propriè dictâ; & quod ſedulò caverit, ne poſſent tunc ex verbis ipſius elicere talem ſenſum, qualem eis inferunt Bellarminus & Gretſerus, ac ſi ipſe, etiam ſecundùm humanitatem, diem illum non neſciret, ſed ſciret quidem, non tamen ad dicendum illis, ſeu quod ipſe non neſciens faceret illos neſcientes; ne ſi eam cogitationem animo conciperent, dolore conficerentur. Jam autem quis hominibus Chriſtianis, iſta omnia maturè conſiderantibus, perſuadebit, Dominum noſtrum, qui eſt ipſa veritas, & æternum Dei Verbum, in carne manifeſtatum, in cujus ore non eſt inventus dolus, habuiſſe alium verborum ſuorum ſenſum in pectore ſuo clauſum,

Obſervatio iſta prorſus evertit expoſitionem eam, quæ Bellarmino & Gretſero tantopere placet.

contradictoriè repugnantem illi ſenſui quem vellet diſcipulos ex eiſdem ſuis verbis concipere? aut qua ratione demonſtrabitur; quo Scripturæ teſtimonio comprobabitur, nos debere aliter intelligere illa Chriſti verba, quam à diſcipulis quibus dicta ſunt ea intelligi Dominus ipſe volebat; aut alium eorum ſenſum concipere, quam illum ad quem exprimendum, & audientium diſcipulorum animis inſinuandum, verba ſua Dominus protulit apteque adhibuit? Atque ita pervenimus ad quintam quæſtionem.

23. Quinta igitur quæſtio eſt: *An diem illum ipſe Chriſtus, ſecundum ſuam propriam humanitatem, Deitati hypoſtatice unitam, vere tunc neſciebat, neſcientiâ proprie dicta, quando dicebat, neque Filium ſcire illum Diem?* Ex illis Patribus, quos Bellarminus pro ſua expoſitione adduxit, major pars, nempe Baſilius, Hieronymus, Chryſoſtomus, Theophylactus, hanc quæſtionem non movent, neque ad eam quicquam reſpondent, locis à Bellarmino citatis. Soli eam manifeſtè attingunt Ambroſius, lib. 5. de fide, cap. 7. & Gregorius, lib. 8. epiſt. 42. ad Eulogium. eandemque obſcurè tangit Auguſtinus, lib. 1. de Trinitate, cap. 12. Soli, inquam, ex eis qui Bellarmino nominantur tanquam auctores illius expoſitionis, quam ipſe optimam eſſe judicat. Alioqui hanc quæſtionem tractàrunt complures alii antiqui Catholici Patres, qui apertè reſponderunt Chriſtum tunc verè neſciviſſe illum diem, ſecundùm ſuam humanitatem, neſcientiâ propriè dictâ; ſicut eſurivit eſuritione propriè dictâ, & lachrymatus eſt lachrymatione propriè dictâ: ſuſcepiſſe enim cum carne, ſive humanitate, has etiam humanas infirmitates, in quibus erat illa neſcientia. ſic reſponderunt Athanaſius & Cyrillus, & alii, quorum verba hoc ipſum teſtantia in medium attulimus præcedente capite. Cum quibus etiam conſenſit Ambroſius, lib. 2. de fide, cap. 4. etſi poſtea in illo opere eandem reſponſionem repetens, aliis eam relinquere videatur, & confugere ad expoſitionem figurativam de myſtico Chriſti corpore, & rurſus ad priorem illam Athanaſii expoſitionem redire, lib. 5. de fide cap. 7. dicit quidem eam eſſe in Scripturis divinis conſuetudinem, ut Deus diſſimulet ſe neſcire quod novit; ſcientia autem diei ultimi, quem Chriſto tribuit Ambroſius, planè divina eſt, & ex ea infert Ambroſius contra Arianos, Filium non eſſe minorem Patre. Alibi etiam idem Ambroſius palàm concedit in ſententiam Athanaſii diſertè atque intrepidè affirmans Chriſtum non per naturam hominis noviſſe finem temporum, ſed per naturam Dei Comment. in cap. 17. Evangelii Lucæ Expoſitionem autem illam figurativam, de myſtico Chriſti corpore, ut textui non congruentem, ſuperiùs refutavimus. §. 14. eandemque rejicit Bellarminus, lib. 4. de Chriſto, cap. 5. Non ſatis candidè igitur egit Bellarminus, quando expoſitionem illam, quæ ipſi Bellarmino maximè probatur, dixit eſſe expoſitionem Ambroſii: niſi forte præcipiti potius incogitantiæ & negligentiæ Bellarmini in perlegendis Ambroſii diſſertationibus, error hic tribuendus ſit. Non ſolum autem Bellarminianam expoſitionem Ambroſius nuſquam agnoſcit pro ſua, ſed neque uſquam apud Ambroſium ea commemoratur. Nuſquam enim vel ipſe affirmat, vel ab alio dictum eſſe refert Ambroſius, quòd Chriſtus ſecundum humanitatem non neſciverit illum diem, ſciverit autem illum, verùm non ad dicendum aliis, ſed ut alios faceret neſcientes, & ſibi ſecretum illud ſervaret; quod ut homo didicerat à Patre. Et quòd hæc fuerit mens Chriſti dicentis, *Neque Filium ſcire illum diem.* Atque ita jam manifeſtè etiam Ambroſii patrocinio excidit Bellarminus.

5. Quæſtio.

Reſponſio.

Antiqui Catholici Patres reſponderunt Chriſtum tunc verè neſciviſſe diem illum ſecundùm ſuam humanitatem, neſcientiâ propriè dictâ. Vide §. 28. & §. 39.

Vindicatur Ambroſius.

Detegitur inſignis Bellarmini fraus vel oſcitantia.

24. Ad

Auguſtin. 24. Ad quintam autem quæſtionem ſuperiùs propoſitam, non invenitur apud Auguſtinum clara reſponſio: inſinuare tamen velle videtur Lectoris animo hunc ſenſum, quòd Chriſtus ſecundùm formam ſervi verè neſciverit diem illum, quamvis ad perſonam relata illa loquutio, qua ipſe ait ſe diem illum neſcire, non ſit ſimpliciter, & propriè exponenda, ac ſi quicquam eſſet quod neſciret Deus Filius, nempe ſecundùm formam Dei. Ideò quando Deus neſcire dicitur, aut pro eo dicitur, quod non approbat, aut pro eo quod utiliter neſcientes facit. Hæc eſt doctrina Auguſt. lib. 1. de Trinit. cap. 12. & lib. octoginta-trium quæſtionum, quæſt. 60. & lib. 1. de geneſi contra Manichæos, cap. 22. Unde etiam alibi exponens verba illa Johannis Apoſtoli, de Chriſto, ſcribentis; *quod ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat, ut quis teſtimonium perhiberet de homine, ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.* Plus (inquit) noverat artifex quid eſſet in opere ſuo, quàm ipſum opus quid eſſet in ſemetipſo. Creator hominis noverat quid eſſet in homine, quod ipſe creatus homo non noverat. Hæc Auguſtinus, tractatu undecimo in Euangel. Johannis, argumentans ab omniſcientia divina. *Johan. 2. 24. 25.*

Gregor. 25. Quæ fuerit de hac quæſtione mens Gregorii primi, Epiſcopi Romani, docent nos ipſius Gregorii verba, lib. 8. epiſt. 42. ad Eulogium Patriarcham Alexandrinum. Ubi propoſitis atque laudatis Auguſtini & Eulogii ſententiis, ſubjungit eam ſententiam, quæ fuit magni Athanaſii, & in eadem tanquam accuratiſſima atque tutiſſimâ acquieſcit. De eo verò (inquit) quod ſcriptum eſt; quia diem & horam neque Filius neque Angeli ſciunt: omnino rectè veſtra ſanctitas ſenſit, quoniam non ad eundem Filium, juxta hoc quod caput eſt, ſed juxta corpus ejus nos quod ſumus, eſt certiſſimè referendum. *Marc. 13: 32.* Qua de re multis locis idem beatus Auguſtinus eo ſenſu utitur. Dicit quoque aliud quod de eodem Filio poſſit intelligi, quia Deus omnipotens aliquando more loquitur humano, ſicut ad Abraham dicit, *Nunc cognovi quia times Deum.* *Geneſ. 22: 12.* Non quia ſe Deus tunc timeri cognoverit, ſed quia tunc eundem Abrahamum fecit agnoſcere quia Deum timeret. Sicut enim nos diem lætum dicimus, non quòd ipſe dies lætus ſit, ſed quia nos lætos facit: ſic dictum eſt non quòd ipſe neſciat diem, ſed quia hunc ſciri minimè permittat. Unde & Pater ſolus dicitur ſcire, quia conſubſtantialis ei Filius, ex ejus natura qua eſt ſuper Angelos, habet ut hoc ſciat quod Angeli ignorant. Unde & hoc intelligi ſubtilius poteſt, quia incarnatus unigenitus, factuſque pro nobis homo perfectus, in natura quidem humanitatis novit diem & horam judicii: ſed tamen hunc non ex natura humanitatis novit. quod ergo in ipſa novit, non ex ipſa novit, quia Deus & homo factus, diem & horam judicii non niſi per Deitatis ſuæ potentiam novit. Hæc Gregorius, qui ibidem hanc doctrinam prolixius explicat, & contra Agnoëtas, contráque Neſtorianos, eandem confirmat argumentis ſumtis ab omniſcientia Deitatis. quia nihil eſt quod Dei ſapientia ignoret. Per Verbum omnia facta ſunt; ſi omnia, procul dubio etiam dies judicii & hora. quis ergo delipiat, ut dicere præſumat quia Verbum Patris fecit quod ignorat? *Joh. 13: 3.* Scriptum quippe eſt; Sciens Jeſus, quia omnia dedit ei Pater in manus. Si omnia, profectò diem judicii & horam. Quis ergo ita ſtultus eſt, ut dicat quia accepit Filius in manibus quod neſcit? Hæc ibi Gregorius. Vide præced. cap. §. 16. & §. 17. Eadem diſtinctione uſus eſt Ambroſius, Comment. in cap. 17, Euãng. Lucæ, ut ſuprà monebamus, hoc ipſo cap. §. 23. ubi contra Arianos negantes Trinitatem eſſe unius poteſtatis & unius cognitionis, probat Filio per naturam Dei omnia eſſe nota; Quomodo autem (inquit) Filius neſcire poteſt quod Pater novit, cum in Patre Filius ſit, & Spiritus ſcrutetur etiam alta Dei, cùm ipſe Filius altitudo ſit divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei? Hæc ille.

26. Quæſtio ſexta eſt: *Quo ſenſu dicitur ſolus Pater ſcire illum diem, quem Filius dicitur neſcire?* *6. Quæſtio.* Auguſtinus, lib. 1. de geneſi contra Manichæos, cap. 22, & lib. octoginta-trium quæſtionum, quæſt. 60. ait ſecundùm quandam figuram loquutionis dictum eſſe, ſolum Patrem ſcire diem illum, quia facit Filium ſcire illum diem. Hoc Auguſtini dictum refert Bellarminus ad Chriſtum hominem, quaſi Pater ſolus dicatur ſcire illum diem, quia illum ſcire fecerit Chriſtum hominem, ex ſententia Auguſtini. ita Bellarminus, lib. 4. de Chriſto, cap. 5. Et hanc eſſe ipſiſſimam Auguſtini mentem, nempe quòd Pater dicatur ſolus ſcire, quia fecit Filium ſcire diem judicii ſecundùm hominem ſeu naturam humanam, contendit Gretſerus, in defenſione illius capitis Bellarmini, columnâ 271. *Bellarminus & Gretſerus ab Auguſtini mente diſcedunt, & Gregorio primo, Papæ Romano contradicunt.* At huic gloſſæ repugnant argumenta, quibus Filio ſcientiam illius diei aſſerit Auguſtinus, quæ ſuperius commemorata ſunt, §. 19. & §. 24. Et Gregorius, Papa Romanus, (lib. 8. epiſt. 42.) hanc Auguſtini doctrinam repetens, dictum illud Auguſtini apertiſſimè refert ad æternam generationem Filii, per quam Pater Filium genuit ſibi conſubſtantialem, adeóque æqualiter omnia ſcientem quæ ſcit Pater. Verba Gregorii exhibuimus ſuperiore paragrapho. Unde perſpicuum eſt, Bellarminum & Gretſerum ab Auguſtini mente diſceſſiſſe, & Gregorio Papæ Romano apertè contradicere. *Falſitas Bellarmini & Gretſeri abutentium nominibus Patrum.* Nudati igitur horum etiam Patrum patrocinio, in manifeſta deprehenduntur falſitate, quando eam expoſitionem quæ à Bellarmino adfertur, & à Gretſero defenditur, ajunt eſſe expoſitionem Gregorii Papæ Romani, & Ambroſii, & Baſilii, & Hieronymi, & Chryſoſtomi, & Auguſtini, & Theophylacti; cum neque horum omnium Patrum, neque cujuſquam eorum ſit iſta expoſitio.

27. Non tamen illa Auguſtini expoſitio, quæ à Gregorio repetitur, recipienda eſt. *Refutatur expoſitio Auguſtini.* Non enim ſolus Pater ſcire facit communicando omniſcientiam divinam, ſed etiam Filius hoc ſenſu dicendus eſſet ſcire, quia ſimul cum Patre omniſcientiam communicat Spiritui Sancto, qui in unitate divinæ eſſentiæ à Patre Filioque procedit. quamò tutius, & ſimpliciùs, & convenientiùs reſponſum eſt ab Athanaſio & Cyrillo, aliiſque orthodoxis Patribus, *Præfertur expoſitio Athanaſii & aliorum.* hanc, quæ ſoli Patri tribuitur, ſcientiam illius diei referentibus non ad æternam generationem coæterni Filii, neque ad revelationem aliquam temporalem; ſed ad omniſcientiam divinam, quæ eſt eſſentiale attributum commune individuæ Trinitati, quæ unius eſt cognitionis, ut loquitur Ambroſius in cap. 17. Lucæ, adeò ut (quod etiam monet Hieronymus, in cap. 24. Matthæi) Scriptura dicens Patrem ſolum noſſe, in Patre comprehendat & Filium? neque excluditur Spiritus Sanctus. Vide lib. 1. cap. 8. §. 8. & cap. 11. §. 4. & 5.

28: Septima quæſtio ſuperiùs propoſita fuit: *Quo ſenſu dictum eſt Filium neſcire illum diem?* *7. Quæſtio.* Reſponderunt directè & apertè Athanaſius, & Hilarius, & Gregorius Nazianzenus, & Chryſoſtomus, & Cyrillus Alexandrinus, & Ambroſius, & Gregorius Rom. locis ſupra citatis, *σχεδὸν δὲ πάντες οἱ πατέρες*, id eſt, propemodum autem univerſi Patres, teſte Leontio, lib. de ſectis, act. 10. verba iſta eſſe ſimpliciter intelligenda, quòd Filius tunc verè ignoraverit ſeu neſciverit diem illum, ſecundùm humanitatem, quam aſſumſit,

cum irreprehenſibilibus humanæ naturæ infirmitatibus ſeu affectionibus, quæ Græcis dicuntur *Φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πάθη*. in quibus hanc, quæ Filio tribuitur, ignorantiam diei judicii ponunt Catholici Patres. Eundem autem Filium ſecundum Deitatem ſemper ab æterno in æternum ſcire omnia æqualiter cum Patre & Spiritu Sancto, argumentis efficaciſſimis docent iidem Patres. Neque ullam Chriſto homini ineſſe negabant cognitionem ſecundùm humanitatem, quàm illi ineſſe pro tempore decebat; neque ullam Chriſto ignorantiam tribuebant, quæ ipſum non deceret, aut defectum aliquem propriè dictum, ſeu officio aut dignitati perſonæ ejus repugnantem vel indecorum importaret. Dupliciter enim dicitur *ignorantia*, (ut rectè monet Franciſcus Junius in animadverſionibus in Bellarm. lib. 4. de Chriſto, cap. 5. nota 3.) nempe, *negative* aut *privativè*. (quam & neſcientiam ſcholaſtici dixerunt *διακριτικῶς*) etiam in Angelis & beatis eſt ſemper (non enim ſciunt quicquid ſcit Deus) nec, niſi *καταχρηστικῶς*, dici defectus poteſt. *Ignorantia privative*, quæ rerum earum eſt quas debet quis ſcire, hæc verè defectus eſt. Chriſto ſecundum naturam humanam tribuerunt Patres ignorantiam negativam ſeu neſcientiam; non autem ignorantiam privativam. Non defectum aliquem privativum, ſed eam neſcientiam quæ non niſi æquivoce & negativè defectus dici poteſt.

Catholici Patres Chriſto ſecundum humanitatem tribuebant ignorantiam negativam, ſeu neſcientiam, non autem ignorantiam privativam.

Sphalma Auguſtini.

29. Quod autem ſcripſit Auguſtinus, Filium diſcipulis dixiſſe ſe neſcire, quia illos neſcientes occultando faciebat. lib. 1. de geneſi, contra Manichæos, cap. 22. & lib. 1. de Trinitate, cap. 12. & lib. octoginta quæſtionum, quæſt. 60. ſphalma eſt viri magni, noſtro potius ſilentio prætereundum, aut humaniter excuſandum, quàm juſtâ refutatione exagitandum, niſi nos cogeret illorum improbitas, qui Patrum lapſus in ſuæ nequitiæ patrocinium trahere ſatagunt. O quam deteſtandus eſt error hominum, (ait idem Auguſtinus) qui clarorum virorum quædam non rectè facta laudabiliter ſe imitari putant, à quorum virtutibus alieni ſunt! Aug. lib. de unico baptiſmo, cap. 13. Contra iſtam igitur expoſitionem, ſalvâ honorificentiâ quæ tanto Patri debetur, hæc adferimus argumenta.

Auguſtinus ipſe prohibet imitari non rectè facta clarorum virorum.

Primum argumentum ex ipſo Auguſtino. Regula.

30. *Primò*; Non convenit cum doctrina quam ibi tractat Auguſtinus, lib. 1. de Trinitate, cap. 12. Nam initio illius capitis hanc proponit regulam intelligendarum ſcripturarum de Filio Dei, ut diſtinguamus quid in eis ſonet ſecundum formam Dei, in qua æqualis eſt Patri, & quid ſecundùm formam ſervi quam accepit, in qua minor eſt Patre; ut non conturbemur tanquam contrariis ac repugnantibus inter ſe ſanctorum librorum ſententiis. Deinde hujus regulæ hæc adfert exempla: Secundùm formam Dei æqualis eſt Patri Filius; ſecundùm autem formam ſervi minor eſt
Patre. Secundùm formam Dei, omnia per i-
Ioh. 1: 3. pſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil; ſe-
cundùm formam ſervi, ipſe factus eſt ex muliere,
re, factus ſub lege; Secundùm formam Dei, i-
Gal. 4: 4. pſe & Pater unum ſunt; ſecundùm formam ſer-
vi, non venit facere voluntatem ſuam, ſed
Ioh. 5: 30. voluntatem ejus, qui eum miſit. Secundùm
Cap. 5: 26. formam Dei, ſicut habet vitam in ſemeti-
Matth. pſo, ſic dedit & Filio vitam habere in ſemetipſo;
26: 38. ſecundùm formam ſervi, Triſtis eſt anima mea
1 *Ioh.* 5: uſque ad mortem: &, Pater, inquit, ſi fieri poteſt,
20. tranſeat à me calix iſte. Secundùm formam Dei,
Phil. 2: 8. ipſe eſt verus Deus & vita æterna: ſecundùm for-
mam ſervi, factus eſt obediens uſque ad mortem,
Ioh. 17: mortem autem crucis. Secundùm formam Dei,
10. omnia quæ habet Pater, ipſius ſunt; Et omnia
Ioh. 7: 6. tua mea ſunt, inquit, & mea tua: ſecundùm for-
mam ſervi, non eſt doctrina ipſius, ſed illius qui
eum miſit: & de die & hora nemo ſcit, neque *Marc.* 13:
Angeli in Cœlo, neque Filius, niſi Pater. [Sta- 32.
timque immediatè ſubjicit Auguſtinus hæc verba;]
Hoc enim neſcit quod neſcientes facit, id eſt, quod non ita ſciebat ut tunc diſcipulis indicaret: ſicut dictum eſt ad Abraham, *Nunc cognovi quod timeas Deum*: id eſt, nunc feci ut cognoſceres: quia & ipſe ſibi in illa tentatione probatus innotuit. Hæc Auguſtinus, lib. 1. de Trinitate, cap. 12. qui etiam hujuſmodi loquutionis aliud adfert exemplum, lib. 1. de geneſi, contra Manichæos, cap. 22. nempe quod a Moſe dicitur, *Tentat vos Dominus Deus veſter, ut ſciat ſi diligatis eum*. Non enim (inquit Auguſt.) ut ſciat ipſe quem nihil latet, ſed ut ſcire nos faciat, quantum in ejus dilectione profecerimus, tentari nos permittit. Secundum ipſam locutionem dicit & Dominus noſter, neſcire ſe diem & horam de fine ſeculi. Quid enim poteſt eſſe quod ipſe neſciat? Sed quia hoc utiliter occultabat diſcipulis, neſcientem ſe eſſe dixit, quia illos neſcientes occultando faciebat. Hæc ibi. ubi etiam adjicit exempla talis locutionis in conſuetudine hominum, dicentium diem lætum, quia nos lætos facit; & pigrum frigus, quia nos pigros facit, &c. Idem quoque lib. 83. quæſtionum, qu. 60. Sicut (inquit) ſcire Deus dicitur etiam cum ſcientem facit, ſicut ſcriptum eſt, *Tentat vos Dominus Deus veſter, ut ſciat ſi diligatis eum*. Non enim ſic dictum eſt, quaſi neſciat Deus, ſed ut ipſi ſciant, quantum in Domini dilectione profecerint, quod niſi tentationibus quæ accidunt, non plenè ab hominibus agnoſcitur. Et ipſum tentat, pro eo poſitum eſt quod tentari ſinit. Sic & cum dicitur neſcire; aut pro eo dicitur quod non approbat; id eſt, in diſciplina ſua non agnoſcit,
ſicut dictum eſt, *Neſcio vos*: aut pro eo quod uti- *Matth.* 7:
liter neſcientes facit, id quod ſcire inutile eſt. Ideo 23. & *cap.* 25:
bene accipitur, id quod dictum eſt, ſolum ſcire 12.
Patrem; ſic dictum eſſe quia facit Filium ſcire: Et quod dictum eſt, neſcire Filium; ſic dictum eſſe, quia facit neſcire homines: id eſt, non prodit eis quod inutiliter ſcirent. Hactenus Auguſtinus. Cujus verba prolixius deſcribere non piguit, tum ut omnem vitarem iniquam ſuſpicionem, tum etiam ut lectori ad manum ſint ipſiſſima Auguſtini verba, ex quibus contra iſtam ab eodem Auguſtino allatam neſcientiæ expoſitionem argumenta depromimus. Quam bene ſic accipiatur id quod dictum eſt, ſolum ſcire Patrem, ſuperius monuimus §. 27. Imo neque id bene ſic accipi, quod dictum eſt, neſcire Filium, oſtenſuri ſumus. Et primum noſtrum argumentum ſumimus ab ea doctrinâ, quam tradit Auguſtinus lib. 1. de Trin. cap. 12. à qua doctrina expoſitio iſta aliena eſt. Nam occultationem, & neſcientiam pro occultatione ſumtam, Auguſtinus tribuit Deo etiam ſecundum formam Dei; ſi igitur neſcientia illius diei & horæ ad ſolam occultationem referatur, ceſſat in hoc dicto exemplum illius regulæ ab ipſo Auguſtino propoſitæ, de diſtinguendis eis locutionibus quæ in ſacris Scripturis ſonant de Filio ſecundùm formam Dei, ab eis locutionibus de eodem Filio, quæ ſonant ſecundùm formam ſervi quam accepit: cujus tamen regulæ exemplum adducit Auguſtinus, in hoc ipſo dicto, quo Filius neſcire dicitur diem illum.

Secundum argumentum contra expoſitionem Auguſtini.

31. *Secundum* noſtrum argumentum contra iſtam expoſitionem eſt; quòd expoſitio illa arenoſo & fallaci nitatur fundamento, quo ſubruto, expoſitio ſuperædificata collabitur. Fundamentum ponit Auguſtinus lib. 83. qu. quæſt. 60. quod cum Deus dicitur neſcire, aut pro eo dicatur quod non approbet, aut eo quod utiliter neſcientes faciat. At Deus iſto poſteriore modo neſcire nuſquam

nuſquam dicitur in ſacris Scripturis, neque ullum iſtiuſmodi exemplum adfert Auguſtinus, niſi hoc ſolum dictum de quo quæritur, quod ita eſſe exponendum nullo idoneo argumento docet: nam dictum de Filio neſciente ultimum diem, dicit bene accipi ſic dictum eſſe, quia facit neſcire homines: hujus autem expoſitionis hanc adfert rationem, quia ita ſoleat Scriptura de Deo loqui, ut neſcire dicatur Deus, hoc ipſo ſenſu, nempe quod neſcientes faciat; poſtulamus exempla; ingerit nobis hoc ipſum dictum de quo eſt dubitatio & controverſia: quod nihil eſt aliud quam inutili circulo idem per idem velle confirmare.

Tertium argumentum. Vindiciæ teſtimoniorum ſacræ Scripturæ.

32. *Tertium* noſtrum argumentum eſt; quòd expoſitionem iſtam non probent alia teſtimonia Scripturæ, quæ pro ea adferuntur. Non enim ad rem faciunt teſtimonia illa, de verbis Domini ad Abrahamum, Geneſ. 22: 12. *Nunc cognovi quòd timeas Deum.* & de verbis Moſis ad populum, Deut. 13: 3. *Tentat vos Dominus Deus veſter, ut ſciat ſi diligatis eum.* Nam 1. etiamſi Auguſtino concederemus *ſcire* illic ſignificare facere ut alius ſciat, non tamen par ratio eſt neſcientiæ, quam Chriſtus in diſcipulis non fecit, ſed invenit. 2. quod dixit Dominus Abrahamo, ſe jam ſcire quòd Abraham Deum timeat, verum erat in ſenſu proprio, ut ſonabat, neque enim verè neſciebat, & ſe ſcire duntaxat per quandam locutionis figuram dicebat, quia Abrahamum faciebat ſcientem; ſicut iſtius, quam oppugnamus, expoſitionis defenſores dicunt Chriſtum dicentem ſe neſcire diem illum, verè quidem ſciviſſe, & non verè neſciviſſe neſcientia propriè dictâ, ſed tantummodo per quandam loquutionis figuram dicere ſe neſcire, quia diſcipulos neſcientes faciebat. 3. Verba Domini ad Abrahamum, & verba illa Moſis, & ſimiles loquutiones, aliam ſimpliciorem & ſacris literis magis congruentem recipiunt interpretationem, nempe ut intelligatur ea Dei ſcientia, quam *ſcientiam approbationis* vocant Theologi. Nunc ſcio quod timeas Deum, quandoquidem non ſubduxiſti filium unicum tuum à me.

Gen. 22: 12.

Ac ſi diceret: Ego nunc hoc ſpecimen veræ pietatis approbo, & ego nunc tibi teſtimonium perhibeo, quòd Deum timeas. Tentavi te ut aliquod ederes externum ſpecimen timoris Dei, qui in corde tuo habitat, & jam præclarum edidiſti ſpecimen, quod in conſpectu meo rectum eſt, ſeu mihi probatur, & te verè timere Deum egregiè demonſtrâſti; obedientia enim hæc à te præſtita infallibile eſt indicium timoris Dei, etiam me judice, qui & cor & externum opus video, nec falli poſſum, ſic te gerendo ambulâſti coram me ἀξίως τοῦ κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν, ὡς δεῖ σε περιπατεῖν καὶ ἀρέσκειν θεῷ. Hoc inſigni fructu timorem Dei qui in te eſt notificâſti ἐγνώρισας mihi; id eſt, tale eſt hoc ſanctæ obedientiæ ſpecimen, ut mihi probetur, mihi placeat, tanquam ex ſincero & excellenti Dei timore verè profectum, gratumque & acceptum in oculis meis. Non ait Dominus, ſe antea neſciviſſe Abrahami pietatem in corde ejus habitantem: ſed ait ſe jam ſcire, (nempe ſenſu memorato) quod omnino verum eſt, ut verba ſonant. Sic Apoſtolus Paulus hortatur Philippenſes, ut Deo notas faciant ſeu notificent ſuas petitiones; inquiens, τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωριζέσθω πρὸς τὸν Θεόν, *petitiones veſtræ innoteſcant*, ſeu notificentur, *apud Deum*; nimirum interna deſideria exprimendo coram Deo, ita ut Deo probetur pia cordis & oris conſonantia, vel fervens contriti cordis ad Deum ſuſpiratio: ταύτας ἐπιγνώσκει τὰς εὐχὰς ὁ Θεός, τὰς δὲ ἄλλας οὐκ οἶδεν. οὐκ ἂν τοιαῦτα εὔχεσθε, ὥστε ἐπιγνώσκεσθαι. id eſt, has preces agnoſcit Deus; alias autem non novit. talia igitur vota fundite, quæ agnoſcantur: ut monet Chryſoſtomus, ſerm. 14. in epiſtolam ad Philippenſes, exponens hæc ipſa Apoſtoli verba, quæ jam citavimus. Simili loquutione in Cantico Salomonis, cap. 2. verſ. 14. dicit Dominus Eccleſiæ ſuæ, & omni piæ animæ: *Columba mea, in ſciſſuris petræ, in abſcondito gradus, oſtende mihi aſpectum tuum, fac me audire vocem tuam: vox enim tua dulcis, & aſpectus tuus decorus.*

Gen. 17: 1. Col. 1: 10. 1 Theſſ. 4: 1.

Phil. 4: 6

Cant. 2: 14.

Quartum argumentum.

33. *Quartum* noſtrum argumentum eſt: Expoſitio, quam oppugnamus, figurativa eſt, ſeu ſecundùm quandam figuram loquutionis, ut monet Auguſtinus, lib. 1. de geneſi, contra Manichæos, cap. 22. at in exponenda ſacra Scriptura non eſt quærenda figura, quando quod dicitur, ſenſum recipit proprium, qui neque ab honeſtate morum, regnoque charitatis, neque à fidei veritate alienus eſt. ut ſuprà docuimus ex Auguſtino,

§. 14. Dictum autem illud, de Filio neſciente diem ultimum, recipit ſenſum proprium, qui neque ab honeſtate morum, regnoque charitatis, neque à fidei veritate alienus eſt, teſtibus Athanaſio, & Cyrillo, & aliis orthodoxis Patribus, eorumque judicio conſtat manifeſta ratio, ut ſuperiùs demonſtratum eſt. Ergo locus hîc nullus eſt relictus expoſitioni iſti figurativæ.

Quintum argumentum, ex ipſo etiam Auguſtino ſumtum.

34. *Quintum* noſtrum argumentum etiam ex Auguſtino deſumimus: Non aliquo genere loquuntur ſcripturæ, quod in conſuetudine humana non inveniatur, quia utique hominibus loquuntur: inquit Auguſtinus, lib. 1. de Trinitate. cap. 12. at illud locutionis genus, quo aliquis rem ſciens dicit ſe neſcire, non invenitur in conſuetudine hominum veracium: ergo hoc genere non loquitur Scriptura de Chriſto qui eſt ſemper verax & ipſa Veritas. Non jam loquimur de ſcientia & neſcientia approbationis, ſed apprehenſionis, quæ ſola huc pertinet. Neque quadrat exemplum quod ibi affertur ab Auguſtino, dicente, eo genere locutionis aliquem dici neſcire quod occultat; quo dicitur foſſa cæca, quæ occulta eſt. Eodem utitur exemplo etiam lib. 1. de geneſi, contra Manichæos, cap. 22. Additis etiam aliis exemplis; Talibus (inquit) locutionibus etiam abundat noſtra conſuetudo, cum dicimus lætum diem, quia nos lætos facit: & pigrum frigus, quia nos pigros facit: & foſſam cæcam, quia nos eam non videmus: & linguam politam, quia verba polita facit. Hæc ille. At certè nulla iſtarum loquutionum ſimilis eſt iſti loquutioni, quà aliquis ſciens rem & occultare volens dicit ſe neſcire, non enim in exemplis illis negatur ineſſe ſubjecto quod ineſt, ſicut in iſta loquutione. Neque metonymia illa effecti pro efficiente habet locum in iſta locutione, nam qui ſic reſpondet non facit, ſed invenit neſcientem, & ſæpe etiam ſcienti dicit aliquis ſe neſcire, adeò ut eum neque inveniat neque faciat neſcientem.

Sextum argumentum, etiam ex Auguſtino.

35. *Sextum* noſtrum argumentum ipſe etiam nobis ſuppeditat Auguſtinus, epiſt. 8 & 9. & 19. ubi diſſerit contra Hieronymi interpretationem, de Petro reprehenſo à Paulo, id quod non verè ſed ſimulatoriè, & per quandam honeſtam diſpenſationem, & diſpenſatoriam quandam hypocriſin geſtum ſcriptumque eſſe ſcripſit Hieronymus, in ſuo commentario in cap. 2. epiſt. ad Galatas, & rurſum in ſua epiſtola ad Auguſtinum, quæ inter epiſtolas Auguſtini undecima eſt. Occurrit Auguſtinus, & clamat, hac interpretatione ſuſcipi patrocinium mendacii, & ſacris Scripturis tribui officioſum mendacium; atque ita labefactari earum autoritatem, neque lectorem certum eſſe poſſe, an non eum fallat ſcribendo vel loquendo Apoſtolus aliquis, aut Propheta, aut Euangeliſta,

ſi fallebat Paulus Apoſtolus filios ſuos, quos iterum parturiebat, donec in eis Chriſtus, id eſt, veritas formaretur, ſi inquam, illos honeſto aliquo officio & neſcio qua diſpenſatoriâ ſimulatione, & diſpenſativâ falſitate fallebat, præfatus ſe non mentiri, invocato etiam teſte Deo: & iſta fallaci diſpenſatione admiſſâ, non defuturas cauſas, cur aliquis quandoque exiſtimetur non ſolùm potuiſſe, verumetiam debuiſſe mentiri: neque poſſe literis explicari, quanta & quam inexplicabilia mala conſequantur ex iſta diſpenſatoriâ expoſitione. Eadem ratio eſt expoſitionis iſtius verborum Domini dicentis, ſe neſcire diem judicii, qua dicunt Dominum hoc dixiſſe κατ᾽ οἰκονομίαν, per quandam diſpenſationem, ut ab ſe averteret diſcipulos hoc myſterium ex ipſo diſcere cupientes, ut refert Leontius lib. de ſectis, act. 10. ubi tamen in iſta diſpenſatoriâ expoſitione non acquieſcit ipſe Leontius: ſed aliam tutiorem ſequitur. Nam certè, admiſſâ iſta expoſitione, quæ dicit Chriſtum non verè neſciviſſe diem illum, ſed ſe dixiſſe neſcire, diſpenſatoriâ quadam ſimulatione neſcientiæ, ut diſcipulos falleret, atque ita ab ulteriore inquiſitione eos averteret; & ut ſine dolore illud non gravatè neſcirent quod ipſum Filium neſcire crederent, etiamſi falsò id crederent, neque verum eſſet quòd credebant; admiſſâ, inquam, iſtâ expoſitione, omnia illa conſequentur abſurda & inexplicabilia mala, quæ ex illa Hieronymiana textus Apoſtolici expoſitione inevitabiliter ſequi, demonſtravit Auguſtinus. Sic etiam *diſpenſationis* vocabulo abuſus eſt hæreticus ille Acephalus, cui reſpondens Ruſticus diaconus, in ſuo dialogo contra Acephalos; *Ergo* (inquit) *diſpenſatio & hypocriſis nihil ab invicem differant, & erit idem ſecundum idem & bonum ſimul & malum.* Hæc ille.

Galat. 4: 20.

Septimum argumentum ex ipſo etiam Auguſtino.

36. Septimum noſtrum argumentum etiam ex verbis oritur Auguſtini, ſuperius commemoratis, §. 29. Nam admiſſa iſta expoſitione, diceretur Pater multa neſcire, quia ea hominibus non revelat, quamvis enim Filio revelet, tacito tamen reſpectu habito ad homines, quibus non revelat, dicetur neſcire, quæ inſolens eſt & abſurda loqutio. Nam in ſacris literis duobus modis dicitur Deus aliquid ſcire, nempe vel apprehenſivè, vel approbativè ſeu cum dilectione: illo modo ſcit omnia, neque quicquam neſcit, καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. Poſteriore quidem modo neſcit, id eſt, non approbat, non diligit, non agnoſcit pro filiis ſuis, operatores iniquitatis. At verò Dominus apud Marcum, cap. 13. loquitur non de improbativa neſcientiâ, ſed de ea quæ ſcientiæ apprehenſivæ opponitur. Joannes Maldonatus, Jeſuita, hoc argumento motus, expoſitioni iſti nuncium mittit, inquiens, illa verò receptiſſima interpretatio eorum, qui exiſtimant ideo Chriſtum dici diem judicii ignorare, quod nobis eum non revelaverit, non admodum magna mihi videtur probabilitate, quia iſto modo etiam Pater ignoraret, quia nobis non revelavit. Hæc Maldonatus in ſuo Comment. in Matth. 24.

Hebr. 4: 13. *Matth. 7: 23.* *Luc. 13: 27.*

Alia argumenta.

37. Denique ut, brevitatis ſtudio, multa confertim argumenta non levis momenti accumulem, dico iſtam expoſitionem, quæ Bellarmino & Gretſero tantopere arridet, neque neceſſariam eſſe, neque probabilem, & eſſe omnino explodendam; quia eſt à ſacro textu aliena, & vim infert Scripturæ, eam ſine neceſſitate trahendo atque torquendo ad ſenſum inuſitatum & intellectu difficilem, & veracitati inimica eſt, & inductiva in ruinam, & in Chriſtum contumelioſa, & quum ſubeſſe doceat ſermoni Domini conditionem tacitam non obviam aut perceptibilem auditoribus & negotio congruentem, ſed imperceptibilem & à propoſito alienam, & fallacem ad fallendum auditores de induſtria comparatam, latam aperit januam doloſitati, quæ eſt fraus quædam in verbis, aliud promendi, aliud ſentiendi, ſicuti doloſitatem definit Auguſtinus, in Pſal. 49. Et introducit iſta expoſitio diabolicam illam mentiendi artem, quam hodie *æquivocationem* vocant, & nefariæ iſtius artis magiſterium ac patrocinium ab ipſa divina Veritate ſacrilegè arceſſit, & humani commercii certitudinem & candorem aufert, atque è ſocietate hominum tollit ſocietatem, neque ullum veriloquii & mendacii relinquit ſerium & honeſtum diſcrimen, & penitus tollit rectum verborum uſum, nam ad hoc verba ſunt inſtituta, non ut per ea alii alios fallant, ſed ut per ea in alterius quiſque notitiam cogitationes ſuas perferat, ut loquitur Auguſtinus Enchirid. cap. 22. & omne veri ac falſi judicium labefactat, & penitùs deſtruit. Quid enim magis erit in promtu falſis teſtibus aut quibuſcunque mentientibus vel pejerantibus, quam iſtiuſmodi tacitæ conditionis obtentus? Et ſic qui negaverit Chriſtum coram hominibus, qui dixerit ſe neſcire an Deus ſit, & qui atrociſſima mendacia & perjuria fecerit, ſe excuſabit per iſtud *mentalis* (ut vocant) *reſervationis* effugium, quod ſcilicet, quamvis eas res ſciverit, non tamen ad dicendum illis interrogatoribus ſciverit: ſic peribit omnis commercii inter homines, omnis judicii, omnis doctrinæ certitudo, omnis confeſſionis neceſſitas, & inanes erunt martyrum paſſiones.

Doloſitas quid ſit.

Æquivocatio.

Mentalis reſervatio.

38. *Simon Magus* negabat Martyria eſſe facienda, teſte Tertulliano, lib. de præſcriptionibus, cap. 46. Sic etiam, *Corpianus* hæreticus negabat debere eſſe martyria, teſte Optato Milevitano, lib. 4. contra Parmenianum. *Helceſaitæ* hæretici, à magiſtro ſuo *Elxai*, qui Trajano imperante exſtitit, hanc acceperunt traditionem, ut tempore perſecutionis idola adorarent, fidemque ſuam ore negarent, nec iſtiuſmodi negationem, ore factam, putarent eſſe peccatum, dummodo id ex animo non facerent. Teſtes ſunt Euſebius, lib. 6. hiſt. Eccle. cap. 31. κεφ. λη. & Epiphanius, hæreſ. 19. & Auguſtinus, hæreſ. 10. Scribit etiam de *Baſilidianis*, Irenæus lib. 1. cap. 23. quòd parati ſint ad negationem, neque pati propter nomen poſſint, cum ſint omnibus ſimiles. *Tu enim*, ajunt, *omnes cognoſce, te autem nemo cognoſcat.* Huic Baſilidianæ regulæ ſimile eſt dogma illud Priſcillianiſtarum, quod ab Auguſtino refertur, hæreſ. 70.

Hæretici veteres doloſitatem docentes.

Jura, perjura; ſecretum prodere noli.

Et de eiſdem *Priſcillianiſtis* alibi ait; *Porrò inter illa dogmata, quæ ſubvertenda ſunt, etiam hoc eſt utique, quod dogmatizant, ad occultandam religionem, religioſos debere mentiri.* Hæc Auguſtinus, lib. contra mendacium, ad Conſentium, cap. 11. Et de *Valentinianis* hæreticis ſcribit Tertullianus, lib. adverſus Valentinianos, cap. 1. *Nihil magis curant quàm occultare quod prædicant; ſi tamen prædicant, qui occultant. Cuſtodiæ officium, conſcientiæ officium eſt. Confuſio prædicatur, dum religio adſeveratur. Nam & illa Eleuſinia, hæreſis & ipſa Atticæ ſuperſtitionis, quod tacent pudor eſt.* ——— *Eleuſiniana Valentiniana fecerunt lenocinia, ſanctaque ſilentio magno, ſola taciturnitate cœleſtia. Si bona fide quæras, concreto vultu, ſuſpenſo ſupercilio, altum eſt, ajunt. Si ſubtiliter tentes; per ambiguitates bilingues communem fidem adfirmant. Si ſcire te ſuboſtendas, negant quicquid agnoſcunt. Si cominus certes, tuam ſimplicitatem ſuâ cæde diſpergunt. Ne diſcipulis quidem propriis ante committunt, quàm ſuos fecerint. Habent artificium quò prius perſuadeant,* *quàm*

Vide infra, lib. 4. cap. 9.

edoceant. Veritas autem docendo perſuadet: non ſuadendo docet. Hæc Tertullianus. *Maſſaliani*, ſive *Euchitæ*, *ſunt ad negandum parati, & ſi arguantur, protinus anathematizant eos qui horum aliquid dicunt.* inquit Theodoretus, lib. 4. hæreticarum fabularum, cap. de Maſſalianis. Et de iiſdem Maſſalianis ſcribit Johannes Damaſcenus, lib. de hæreſibus, quod *jurare eis & pejerare fas ſit. Et quod ſuam ipſorum hæreſin obſcure deteſtentur.* Hieronymus etiam in apologia adverſus Ruffinum, lib. 1. circa medium, ſcribit, *Origeniſtas inter ſe orgiis mendaciorum fœderari.* Et in proœmio libri quarti commentariorum in Hieremiam, ait; *Hæreticos ſecreto docere, & publicè negare.* Bernardus etiam, ſerm. 65. ſuper Cantica, diſputat contra quoſdam ſui ſeculi hæreticos, qui jurabant & pejerabant, ne myſterium publicarent. Jam autem per iſtam verborum Domini expoſitionem, quam Bellarminus & Gretſerus lectoribus ſuis commendant, lata panditur janua, per quam liberè introëant & exeant omnes illæ diabolicæ hæreticorum fraudes & blaſphemæ ludificationes. Præclarè verò ait Ambroſius: *Non ſatis eſt involata reſponſio confitentis Jeſum, ſed aperta confeſſio. quid prodeſt verba involvere, ſi videri vis denegaſſe?* Hæc Ambroſius Commentar. in cap. 22. Euang. Lucæ. Ubi de negatione Petri. Philaſtrius in ſuo catalogo hæreſeon quæ ſub Apoſtolis extiterunt, cap. 44. ſcribit fuiſſe in Ægypto & Alexandria quoſdam hæreticos, qui *Rhetorii* dicebantur, à quodam *Rhetorio* auctore ſectæ, qui omnes laudabat hæreſes, dicens omnes bene ſentire, & neminem ex eis errare. Hoc Auguſtinus dicit ita eſſe abſurdum, & nimium mirabilis vanitatis, ut ipſi incredibile videatur. hæreſ. 72. At verò, admiſſâ illa Bellarminianâ & Gretſerianâ expoſitione, & fallaci illâ æquivocatione introductâ, ita evaneſcet omne veri & falſi diſcrimen, ut ſtupenda illa & incredibilis *Rhetorianorum* vanitas non ampliùs incredibilis futura eſſe videatur.

Rhetorii, omnium hæreſ..on laudatores.

Vide ſupra § 23. & § 28.

39. Multò rectiùs Athanaſius & alii Patres ſuprà memorati docent, Chriſtum illa de Filii neſcientiâ verè dixiſſe, non autem mentitum eſſe, ſed verè in ſeipſo ſecundum aliquam ſuam naturam habuiſſe veram quandam ac propriè dictam neſcientiam. Et Bernardus, in tractatu de gradibus humilitatis & ſuperbiæ, paullò poſt initium; *Numquid fortè*, inquit, *mendaciter eas voluit celare, quod utiliter non valuit innoteſcere? abſit! Sicut nihil ignorare poterat, cum Sapientia ſit: ſic nec mentiri, cum veritas ſit.* Hæc ibi.

Adami Conzen expoſitio rejicitur.

40. *Adamus Conzen*, Jeſuita Ingolſtadienſis, in ſuo Comment. in Matth. 24. ſic exponit verba Domini dicentis, neque Filium ſcire ultimum illum diem: ac ſi dixiſſet Dominus; vos me illud interrogatis ut Prophetam, at hoc nulli Prophetæ revelatum eſt, neque ulli meræ creaturæ, neque mihi ut Prophetæ revelatum eſt, ſed quia ſum Filius Dei. Sed hæc expoſitio non habet in textu fundamentum: Chriſtus enim in textu Euangelico nullius officii ſui mentionem facit, neque ſe ab officio denominat, ſed à perſona; non enim ait, *neque Propheta*, ſed, *neque Filius.* quotieſcunque autem in ſacris literis nominatur Filius ille Dei naturalis & proprius, & aliquid de Filio illo enunciatur, neque expreſſa invenitur in textu diſtinctio; neceſſe eſt veritatem ejus inveſtigemus, per diſtinctionem naturarum: quia quicquid de Filio in Scripturis dicitur, illud verum eſt ſecundùm aliquam in Filio naturam, nempe vel humanam vel divinam, neque ulterius progredi tutum eſt abſque Scripturæ Lampade prævià. Præterea, jam ante confeſſi erant diſcipuli illum eſſe Chriſtum Filium Dei viventis, (Matth. 16: 16. Joh. 6: 69.) non igitur jam ut unum ex Prophetis, ſed ut Chriſtum Filium Dei viventis illum interrogabant de die judicii, & quærebant, quænam futura eſſent ſigna adventûs ejus, Matth. 24: 3.

41. Quem igitur dicemus eſſe ſenſum illorum verborum Domini profitentis ſe, licet Dei Filium, neſcire ultimum illum diem? Reſponderunt ſimpliciter Athanaſius & Cyrillus, aliique cum eis ſentientes antiqui Patres, per evidentem naturarum diſtinctionem, neſcientiam illam humanitati Chriſti tribuentes; ſicut in ſuperioribus oſtenſum eſt. Quidam poſtea ulterius progreſſi ſunt, & quem diem ipſe Dominus ſe neſcire ſecundùm humanitatem profitetur, illi affirmârunt eum non neſciſſe illo tempore, ne ſecundùm humanitatem quidem, quia autem contradictio non eſt niſi affirmetur & negetur idem eodem modo, propterea ut hanc ſuam aſſertionem tuerentur, varios ſcrutati ſunt modos humanæ ſcientiæ Chriſti, quos ſuprà commemoravimus: neque tamen adhuc aſſignare potuerunt ullum idoneum modum ad declarandam veritatem dicti Dominici, ſalvâ ipſorum hypotheſi de cognitione & non neſcientiâ illius diei, quam Chriſto tribuunt etiam ſecundùm humanitatem, tunc quando negabat ſe illum ſcire. hanc autem ſuam hypotheſin videntur ſibi validè demonſtrare per illas humanæ Chriſti ſcientiæ diſtinctiones, ſuprà commemoratas. Et tamen diſtinctiones Thomæ evertit Scotus, neque ipſe Scotus ullum oſtendit ſerium & gravitati loquentis Chriſti convenientem modum neſcientiæ, quo neſciverit Chriſtus diem illum ultimum. Et quæcunque ab aliis adferuntur diſtinctiones, ad retinendam iſtam hypotheſin, vel ſunt ridiculæ, vel evidenter alienæ, vel manifeſtè impiæ, ſicut demonſtravimus.

Compendiaria inveſtigatio ſenſus verborum Domini, profitentis ſe neſcire ultimum illum diem. Marc. 13. 32.

42. Certum eſt, ſupereminentem ineſſe Chriſto homini ſcientiam, ſed ſcientiæ illius modum & terminum in Chriſto viatore non aſſequimur: neque audemus affirmare aut ſapere ultra quam ſcriptum eſt. Nec prætereundum, quod ait Scotus in 3. ſent. diſt. 14. quæſt. 2. num. 20. Verbum Chriſto homini eſſe ſpeculum voluntarium. Non ergo quæcunque poteſt, ſed quæcunque vult, revelat ſibi-ipſi homini Deus Verbum, qui omnia operatur ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ. Epheſ. 1: 11. Propterea ex unione humanitatis cum Deitate in perſona Verbi, non ſequitur Chriſtum ſecundum humanitatem ea omnia ſcire quæ ſcit Verbum, ſive ſcientiâ ſimplicis intelligentiæ, ſive ſcientiâ viſionis, ſed tantummodo ea omnia, quæ voluit Verbum adeóque ſanctiſſima Trinitas revelare homini Jeſu Chriſto: quænam autem & quouſque voluerit Deus Chriſto viatori revelare, nemo mortalium aſſequi poteſt, tacente Scripturâ, niſi habeat ea de re ſpecialem revelationem. Imò modi ſublimitas, & numen a illa menſura, ſive immenſitas citra menſuram, quæ fuit in Chriſto etiam viatore ſimul & comprehenſore, ipſis ſupremis Angelis inacceſſa eſt & incomprehenſibilis: nam ſupremi etiam Angeli beatificâ quidem fruuntur Dei viſione, per quam beati ſunt; at nullus eorum eſt ille ipſe Deus, cujus viſione beatus eſt. Solus homo Jeſus Chriſtus perfectè novit quid ſit creaturam aliquam eſſe eum perſonaliter cujus viſione beata eſt; adeóque quid ſit hominem eſſe ſui ipſius viſione beatum: nempe quatenus unus idemque Jeſus Chriſtus, ſecundùm humanitatem videns, & ſecundum Deitatem viſus, ſui ipſius viſione eſt beatus. Hâc prærogativâ Chriſtus in immenſum, & ſupra omnem humanam vel Angelicam æſtimationem, omnes meras creaturas antecellit. Hujus igitur revelationis modum & diſpenſationem cùm nulla aſſequatur mera creatura, tutum hic eſt *non ſapere ſuprà quam oportet*

Speculum voluntarium.

Chriſtus ſui ipſius viſione beatus.

tet

tet ſupere, ſed ſapere ad ſobrietatem, Rom. 12: 3. *non ſapere ſupra id quod ſcriptum eſt* 1 Cor. 4: 3. Dicit Pſaltes, *Judicia Dei eſſe abyſſum magnam*, Pſal. 36: 7. idem meritò ſentiendum de magno illo pietatis myſterio, nempe, *Deo manifeſtato in carne*, &c. ſicut deſcribitur ab Apoſtolo 1 Tim. 3: 16. Dicemus igitur curioſis & nimiâ confidentiâ elatis, quod olim Paullus Apoſtolus ſociis navalibus. Oportebat quidem non provehi à Creta, ac vitare injuriam hanc & damnum, Act. 27, 21. Neque in ea quæ non viderunt, ſe ingerere, temere turgentes ſenſu carnis ſuæ, ſicut idem Apoſtolus loquitur de quibuſdam audacter curioſis, & ſuperbè turgidis, Coloſſ. 2: 18. *Mihi omnino utile eſt* (inquit Auguſtinus) *ut meminerim virium mearum, fratreſque meos admoneam, ut & ipſi meminerint ſuarum, ne ultra quam tutum eſt humana progrediatur infirmitas.* Hæc Auguſtinus, lib. 3. de Trinitate cap. 10.

Pſal. 36: 7.

43. Quando igitur audimus Dominum Jeſum de ſe viatore profitentem, quod neſciat diem judicii, ſimplex & tuta expoſitio eſt, per diſtinctionem naturarum, ut cum veteribus Patribus Athanaſio, Hilario, Baſilio magno, Gregorio Nazianzeno, Ambroſio, Cyrillo, Gregorio Romano, & aliis, dicamus Chriſtum ſecundùm Divinitatem non neſciviſſe; at ſecundùm humanitatem diem illum, eo tempore, verè neſciviſſe; & quidem neſcientiâ propriè dictâ, non tamen ignorantiâ privativâ, ſed tantum negativâ, ſicut eſt ſuperiùs explicatum: atque ita Domini verba ſimplici & obvio ſenſu exponuntur, & oſtenditur neſcientiæ illius modus aliquis ſerius, qui & Chriſti loquentis gravitati conveniat, & ad præſentem diſcipulorum quæſtionem pertineat. Ulteriùs qui perrexerit, ſi evidenti Scripturæ teſtimonio probare poterit quod aſſerit, nos in ejus ſententiam libenter ituri ſumus. Interim meminerimus, conſultum non eſſe ut quiſquam tuta timens, & obvia ſpernens, temerariâ præfidentis animi curioſitate ſeſe ingerat in ea quæ non vidit, ne inextricabilibus quæſtionum & difficultatum perplexitatibus implicitus exitum non inveniat. Quocirca memores admonitionis illius Apoſtolicæ, *μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν*, nos in exponendo illo dicto Domini, de Filii neſcientia, in memorata naturarum diſtinctione, cum antiquis Patribus, conſiſtere tutum exiſtimamus.

Concluſio. *Rom. 12: 3.*

CAPUT. XXI.

De ſchiſmate, quod Romæ fuit, inter Symmachum & Laurentium, & de loquutione iſta qua dicitur, unum de Trinitate crucifixum eſſe. & de Chriſti perſona compoſitâ, ubi de contentione inter Hormiſdam Papam Rom. & Monachos Scythas. & de loquutione illa, ex duabus & in duabus naturis.

Schiſma inter Symmachum & Laurentium.

ANaſtaſio ſecundo in ſede Romana ſucceſſit *Symmachus* Papa, anno Dom. 498. regnantibus Anaſtaſio Auguſto, & Theodorico Gothorum in Italia rege. Hic ſub contentione ordinatus eſt uno die cum *Laurentio*: Symmachus in baſilica Conſtantiniana; Laurentius in baſilica B. Mariæ. Ex qua cauſa ſeparatus eſt clerus, & diviſus eſt Senatus. Alii cum Symmacho erant; alii verò cum Laurentio. Iverunt utraq; pars Ravennam ad regem Theodoricum, qui Symmacho pontificatum confirmavit, ob id quòd prior ordinatus fuiſſet, & plura in ejus electionem & ordinationem ſuffragia conveniſſent: Habitâ autem Synodo, Symmachus Laurentio Nucerinæ civitatis tribuit Epiſcopatum. Poſt annos verò quatuor idem ſchiſma violentius renovatum eſt, non ſine ſanguine. In quo tamen Symmachus ſuperior evaſit. Hæc ex libro Pontificali, in vita Symmachi ab Anaſtaſio bibliothecario ſcripta: Hoc ſchiſma Onuphrius, annotatione in vitam Symmachi à Platina ſcriptam, ait fuiſſe pernicioſum & atrox. & à primo Novatiani ſchiſmate hoc quartum exſtitiſſe.

2. Symmachum excepit *Hormiſda* Papa, anno Dom. 514. eiſdem regnantibus Anaſtaſio Auguſto, & Theodorico Gothorum rege. ſedit annos octo aut novem plus minus. Eo autem ſedente, mortuus eſt Imperator Anaſtaſius, & in ejus locum ſurrogatus eſt Juſtinus, anno Dom. 518.

Hormiſda Papa Rom.

3. Patres orthodoxi in Concilio Antiocheno, contra Paulum Samoſatenum celebrato, confeſſi ſunt Chriſtum eſſe *ἓν πρόσωπον σύνθετον ἐκ θεότητος οὐρανίου, καὶ ἀνθρωπείας σαρκός*, unam perſonam compoſitam ex cœleſti Divinitate & humanâ carne; ut legere eſt in ſymbolo illius Concilii, quod exhibuimus, lib. 1. hujus operis, cap. 4. §. 1.

Chriſtus una perſona compoſita.

4. Cyrillus contra Neſtorium prædicabat unum Chriſtum conſtitutum ex Deitate & perfectâ humanitate, unitis non ſecundùm dignitatem tantummodo & ſocietatem, ſed ſecundùm hypoſtaſin, & ſecundùm naturam, adeò ut poſt unionem duæ maneant diſtinctæ naturæ in una hypoſtaſi, ſine confuſione unitæ, *καθ' ἕνωσιν φυσικήν*, ut loquitur Cyrillus in epiſt. ad Neſtorium, adjectiſque anathematiſmis.

ἕνωσις φυσικά. Vide infra, §. 19. 20. 21. 22. 41. 42.

5. Abdicato Neſtorio, *Maximianus* factus eſt Patriarcha Conſtantinopolitanus, quo poſt biennium & quinque menſes in cœleſtem patriam tranſlato, ſucceſſit *Proclus*, qui in ſua ad Armenios epiſtolâ, hanc contra Neſtorianos doctrinam orthodoxam monet retinendam, ut confiteamur *τὸν Θεὸν λόγον, τὸν ἕνα τῆς τριάδος σεσαρκῶσθαι*, Deum Verbum, unum ex Trinitate incarnatum eſſe.

Unus ex Trinitate incarnatus eſt.

6. Has catholicorum Patrum ſanas loquutiones *Petrus Gnapheus*, aliique hæretici Monophyſitæ & Theopaſchitæ, ſenſu inſano in favorem ſuæ hæreſeos uſurpârunt, adjicientes hymno triſagio illud additamentum, *qui pro nobis crucifixus eſt*; quod ſupra exploſum vidimus, cap. 12. hujus libri: nam paſſionem ipſi adſcribebant Deitati, unde *Θεοπασχῖται* dicti ſunt, ut ibi oſtenſum. Eodem etiam ſenſu Gnapheus dicebat, *τὸν ἕνα τῆς Τριάδος παθεῖν*, unum Trinitatis ſeu unum de Trinitate paſſum eſſe. Propterea quas iſtas Gnaphei Monophyſitæ & Theopaſchitæ loquutiones pariter rejecerunt orthodoxi Patres, & utramque (ſenſu illo Fullonico, id eſt, Monophyſitico & Theopaſchitico intellectam) accuratè refellerunt, Acacius Patriarcha Conſtantinopolitanus, in ſua ad eundem Petrum epiſtola, (quæ exſtat tom. 4. Concil. pag. 154. edit. Pariſ. in appendice poſt acta Concilii Mennæ Patriarchæ) & Felix 3. Papa Romanus, epiſt. 3. ad eundem Petrum Gnapheum, & epiſt. 5. ad Zenonem Imperatorem. ubi Felix Petrum Gnapheum vocat primogenitum & diaboli filium, & ait eundem Petrum auſum eſſe dicere, unum de Trinitate paſſionem pro nobis pertuliſſe in ſubſtantia Deitatis, juxta Arii & Apollinaris, Eunomiique blaſphemiam, & velle hac voce evacuare ſalutarem Domini incarnationem, ſecundùm quàm Chriſtus & paſſionem ſubiit. Dicebant etiam Acephali hæretici, *μίαν ἐπὶ Χριστοῦ φύσιν σύνθετον*, unam in Chriſto naturam compoſitam, ut monet Joannes Damaſcenus, ſcribens de Themiſtio hæretico Agnoeta, lib. de hæreſibus. Sic etiam Armeniorum catholicus, ſeu generalis paſtor, Eutychianæ ſectæ addictus (re-

Hæretici Theopaſchitæ uſurpant verba Patrum contra mentem Patrum. *Ideo orthodoxi rejiciunt illa verba, prout ab hæreticis uſurpabantur.* *Hæretici dicebant unam in Chriſto naturam compoſitam.*

ferente

Digitized by Google

Vide ſupra, cap. 19. §. 22.

ferente Theoriano in dialogo, ſive diſputatione, quam cum illis habuit) compoſitam dixit naturam, inquiens, *μίαν φύσιν σύνθετον λέγω ἐκ Θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος*. Et hanc unam naturam vocabant *θεανθρωπίαν*, ideò adverſus hanc hæreſin ſcribens Contianus Herculianorum Epiſcopus, ait: *εἴ τις θεανθρωπίαν λέγει, καὶ οὐχὶ Θεὸν καὶ ἄνθρωπον μᾶλλον λέγει, ἀναθεματιζέσθω.* Hæc Contianus in ſua epiſtola ad Petrum Gnapheum, Epiſcopum Antiochenum, quæ exſtat in appendice, poſt acta ſynodi Mennæ Patriarchæ.

θεανθρωπία

Origo contentionis inter Hormiſdam Papam & Monachos Scythas, de hac loquutione, unus ex Trinitate crucifixus eſt. item, de Chriſto compoſito.

7. Poſtea autem regnante ſeniore Juſtino Imperatore, cùm jam hæreſis Theopaſchitarum & Acephalorum paſſim damnarentur, cœperunt inter ſe digladiari illi, qui ſe Chalcedonenſem ſynodum ſequi profitebantur, utrùm rectè dicatur, nec ne, *Unum ex Trinitate crucifixum eſſe*? Unde nata eſt etiam alia quæſtio de Chriſto compoſito. ſummam rei geſtæ paucis exhibebo. *Hormiſda*, Papa Romanus, habebat illo tempore Conſtantinopoli, regnante Juſtino Imperatore ſeniore, legatos ſuæ ſedis, *Germanum & Joannem* Epiſcopos, *Felicem & Dioſcorum* diaconos, & *Blandum* presbyterum. Quibus Conſtantinopoli degentibus, fervebat quæſtio inter monachos quoſdam Scythas, & Victorem quendam diaconum, de uno de Trinitate crucifixo. Legati ſedis Romanæ Victoris ſententiæ ſuum addiderunt calculum, affirmantes non eſſe dicendum, quòd unus de Trinitate crucifixus ſit; ne viderentur quatuor ſynodis & Epiſtolæ Leonis Papæ quippiam adjicere, aut contradicere. Judicabant enim abſque prædictarum ſynodorum & epiſtolæ contumeliâ, imò abſque catholicæ fidei diſpendio, non poſſe ſermonem illum admitti, non enim poſſe eum catholicæ fidei convenire. Quem tamen ſermonem vehementer urgebant ac defendebant Monachi Scythæ, eumque adverſus Neſtorianos uſurpandum eſſe pertendebant, profitentes ſe quoque recipere quatuor ſynodos, Nicænam, Conſtantinopolitanam, Epheſinam, & Chalcedonenſem, & epiſtolam Leonis Papæ. Ajebant autem, obtentu religionis erga ſynodos memoratam loquutionem [quod unus de Trinitate pro nobis crucifixus ſit] eo ſenſu propoſitam quo ab illis exponebatur, non poſſe rejici & damnari abſque manifeſto crimine Neſtorianiſmi. Itaque relictis Romanæ ſedis legatis, tanquam præpoſtero Synodi Chalcedonenſis aliarumque ſynodorum obtentu, ſub ſpecie reverentiæ erga Patres, & fugæ novitatum, Neſtorianiſmo faventibus, aut ſaltem aditum Neſtorianæ hæreſi, per quem in Eccleſiam denuò intraret, aperientibus, per memorati ſermonis [de uno ex Trinitate crucifixo] rejectionem & damnationem; Monachi illi Scythæ ipſam verſus urbem Romam iter inſtituunt, ſperantes ſe Hormiſdæ Papæ Romani conſenſum habituros, quem poſſent legatorum imperitiæ opponere. Sed de eorum propoſito, & habitâ cum Legatis contentione, certior factus Hormiſda per legatorum ſuorum literas & ſuggeſtiones, ſategit Monachos Scythas de ſententia deducere, quod ubi fruſtra tentaſſet, ratum habuit legatorum ſuorum judicium, & Scythas Monachos ut hæreticos ab urbe expulit. Hæc omnia inveniet Lector in ſuggeſtione Dioſcori diaconi ad Hormiſdam Papam, quæ incipit, *Verum eſt nulla eſſe*. & in ſuggeſtione omnium quinque memoratorum ſedis Romanæ legatorum, ſcripta ad eundum Papam Hormiſdam, quæ incipit, *Cum Dei miſericordia*. [quæ duæ ſuggeſtiones exſtant in libro epiſtolarum Hormiſdæ Papæ, poſt epiſtolam 65.] & in alia ſuggeſtione Dioſcori diaconi, ad Hormiſdam Papam, quæ incipit, *Per Eulogium*. [& exſtat poſt Hormiſdæ epiſtolam ſexageſimam ſeptimam.] & in epiſtola 70. Hormiſdæ Papæ Romani, quam ſcripſit Poſſeſſori Epiſcopo Afro. & in Joannis Maxentii reſponſione ad eandem Hormiſdæ epiſtolam.

Tom. 3. Concil. edit. Pariſ.

Duæ injuſtæ objectiones Hormiſdæ ejuſque legatorum, adverſus Monachos Scythas.

8. Obſerva autem Hormiſdam, ejuſque legatos; Monachis Scythis unum de Trinitate crucifixum eſſe aſſerentibus, idque catholicè, & menti quatuor Synodorum congruenter dici pertendentibus, objeciſſe tum vocum novitatem, tum ſenſûs errorem. Et ob has duas objectiones, præſertim verò ob poſteriorem, Scythas Monachos pro hæreticis habitos. Libet utramque Hormiſdanorum objectionem, ipſorum verbis in medium adferre, cum reſponſionibus Scytharum, ex eorundem Hormiſdanorum relatione; quas proponemus per modum objectionis & reſponſionis, adhærentes ipſis verbis Hormiſdanorum de hac controverſiâ.

Specimen diſputationis inter Hormiſdanos & Scythas.

9. Aſſertio Monachorum Scytharum: *Unus de Trinitate crucifixus eſt*. Contra hanc aſſertionem prior objectio Hormiſdanorum eſt. Hoc nec Patres nec ſynodi dixerunt; ſufficit ſanctum Chalcedonenſe Concilium, in quo & aliæ ſynodi continentur; ſufficiunt epiſtolæ Papæ Leonis, quas Synodus confirmavit: Novitatem in Eccleſia introducere nec volumus nec debemus. Si novum aliquid addatur; quicquid factum eſt deſtruitur. Extra ſynodos quatuor, extra epiſtolas Papæ Leonis nec dicimus, nec admittimus quicquid non continetur in prædictis ſynodis; aut quod non eſt ſcriptum à Papa Leone, non ſuſcipimus. Quod non eſt in quatuor Conciliis definitum, nec in epiſtolis B. Papæ Leonis, nos nec dicere poſſumus, nec addere. Beati Pauli monita non tacentes, Noli, verbis contendere; ad nihil enim utile eſt, niſi ad ſubverſionem audientium.

2 Tim. 2: 14.

10. Scytharum reſponſio: Nos ſynodum Chalcedonenſem ſuſcepimus; hoc ſperamus, ut jubeatis eam nobis exponere, quia non ſufficit, ſic quomodo eſt expoſita, contra hæreſim Neſtorianam. Profiteamur & dicamus, unum de Trinitate paſſum eſſe ſecundùm hanc expoſitionem ſuſcipere debetis Synodum: alioquin eſtis Neſtoriani.

11. Inſtant contra illam reſponſionem Hormiſdani, proponentes hanc ſecundam objectionem, quâ ipſum ſenſum illorum verborum, de uno de Trinitate crucifixo, tanquam erroneum & hæreticum reneiunt, non ſolum, quia loquutione novum & antea inauditum; ſed etiam, quia ipſo ſenſu hæreticum eſſe, & catholicæ fidei minimè poſſe convenire judicant, ut dicatur unum de Trinitate crucifixum eſſe. idcirco ex eorum mente nunquam admitti poterit ſermo ille ſine hæreſi. Sed ipſorum Hormiſdanorum verba proferamus; quæ ſic ſe habent: *Iſte ſermo* [unum de Trinitate crucifixum] *ideo nunquam eſt in ſynodis à Patribus introductus, quia procul dubio Catholicæ fidei minimè poterat convenire.* * *venenum hoc eſt, & nefandum ſemen diabolicæ zizania.* * Hæc omnia inveniet lector apud Hormiſdam ejuſque legatos, locis citatis.

** Sugg. Dioſcor. Verum eſt.*
** Hormiſd. ep. 70.*

Iohannes Maxentius Scytharum cauſam defendit contra Hormiſdam, quem etiam hæreticum vocat.

12. Reverſis Conſtantinopolin Monachis Scythis, cùm cernerent epiſtolam Hormiſdæ, ad Poſſeſſorem contra eos ſcriptam, ab eorum adverſariis, & Neſtorianæ hæreticos fautoribus, jactanter proferri, *Joannes Maxentius* ſociorum ſuorum cauſam ſcriptis ſtrenuè defendit, & epiſtolam illam Hormiſdæ, editâ prolixâ reſponſione, refutavit. In qua reſponſione, priùs quidem, veluti parcens exiſtimationi Hormiſdæ, Epiſcopi Romani, culpam conjicere conatur in hæreticos Neſtorianos, à quibus fortaſſe conficta ſit illa epiſtola; attamen in progreſſu diſertè atque intrepidè clamat, atque identidem inculcat, auctorem illius epiſtolæ hæreticum eſſe, & inimicum catholicæ veritatis, ſive ipſe Hormiſda ille fuerit, ſive quilibet

bet alius. Præterea ait; Si idipſum non ſolùm per epiſtolam, ſed etiam vivâ voce palàm doceret Hormiſda Papa Romanus, non aſſenſuram catholicam Eccleſiam, neque eum ut Epiſcopum catholicum veneraturam, ſed omnioo ut hæreticum penitùs exſecraturam.

Margarinus de la Bigne Maxentium & Scythas illos hæreſeos inſimulat immerentes.

13. Edita ſunt ab eiſdem monachis Scythis, aut certè eorum nomine, à Joanne Maxentio, duodecim capitula, ſeu anathematiſmi, contra Neſtorianos: ex quorum capitulorum primo & tertio colligit *Margarinus de la Bigne*, Theologus Pariſienſis (in priore parte tomi quarti Bibliothecæ Patrum) Maxentium & monachos illos fuiſſe hæreſi Eutychianæ addictos: at certè id perperam & immeritò ab illo factum eſt; nam, ut conſtat tum ex eorum libro ad Fulgentium & alios Epiſcopos Afros, de incarnatione & gratiâ, tum ex Joannis Maxentii ſcriptis, procul aberant ab hæreſi hac, eamque non obſcurè damnabant.

Maxentii & Scytharum verba.

Una natura Dei Verbi incarnata.

14. Primi capituli, ſeu anathematiſmi, verba hæc ſunt: *Si quis non confitetur in Domino noſtro Jeſu Chriſto duas naturas unitas, hoc eſt, divinitatis & humanitatis, ac ſic unam naturam Dei Verbi incarnatam, ſicut duas unitas in una ſubſtantia atque perſona, ſecundum quod nobis tradidit veneranda ſynodus Chalcedonenſis; anathema ſit.* Hanc aſſertionem, quâ dicitur, *Unam naturam Dei Verbi vel divinitatem eſſe incarnatam*, Margarinus fatetur eſſe de ſe veram & orthodoxam, & ſic loquutos eſſe Athanaſium & Cyrillum, alioſque Patres catholicos, hoc nimirum orthodoxo ſenſu, quòd natura divina unita ſit carni, vel naturam carnis aſſumpſerit. Cæterùm (inquit) quia Eutychiani eam propoſitionem, unam naturam Dei Verbi incarnatam, pravo & hæretico ſenſu detorquebant, quaſi in Chriſto non fuerit niſi natura divina, in quam converſa fuerit natura humana, nullo pacto ferenda eſt in Eutychiano homine, qualis fuit Maxentius. Hanc Margarini injuſtam cenſuram manifeſtè redarguunt ipſius Maxentii, & ipſorum monachorum verba.

Injuſta cenſura Margarini.

Vindiciæ Maxentii & Scytharum.

Maxentius, in ſua de Chriſto profeſſione, ait: *Igitur ſequentes in omnibus fidem ſanctorum Patrum, confitemur; Unum eundemque Filium Dei Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, perfectum eundem in Divinitate, perfectum eundem in humanitate, Deum verum & hominem verum eundem ex anima rationali & corpore. Homouſion Patri ſecundum Divinitatem, homouſion nobis eundem ſecundum humanitatem, per omnia ſimilem abſque peccato. Ante ſecula quidem de Patre natam, ſecundum Divinitatem; in noviſſimis autem diebus eundem, propter nos, & noſtram ſalutem, ex Maria Virgine Dei genetrice, ſecundum humanitatem. Unum eundemque Chriſtum Filium Dei unigenitum, in duas naturas, inconfuſè incommutabiliter, indiviſè inſeparabiliter cognoſcendum. In nullo naturarum diverſitatem propter unitatem perimendam, ſalvâ potius proprietate utriuſque naturæ, in una perſona unâque ſubſiſtentiâ concurrente —— Unam verò duarum naturarum ſubſiſtentiam, ſive perſonam; quam nobis veneranda Chalcedonenſis Synodus tradidit, nullius alterius, niſi Dei Verbi incarnati & hominis facti, confitemur. Propter quod nec illam ſententiam, quam quaſi contrariam quidam ſynodo æſtimant, id eſt, unam naturam Dei Verbi incarnatam, avertimus; quia nihil aliud niſi unam ſubſiſtentiam ſive perſonam in duabus naturis docet unitis.* Hæc ibi. Et adfert ibidem Maxentius verba Flaviani Epiſcopi Conſtantinopol. confitentis unam naturam Dei Verbi incarnatam. Item in alia profeſſione fidei, ait idem Maxentius: *Nemo poteſt eſſe catholicus, niſi qui in Verbo Dei Filio unigenito, duas fuerit profeſſus poſt adunationem ſemper indiſſolubiliter manere naturas, id eſt, Verbi & carnis, Dei & hominis, Divinitatis & humanitatis.* idem quoque in ſuo libello contra Acephalos. *Catholica* (inquit) *fidei profeſſione breviter expoſitâ, pergimus nunc illorum reſpondere definitionibus, qui lapſu miſerabili corruentes, novis & exquiſitis argumentationibus nefarium dogma, Chriſti Eccleſiis moliuntur inferre, & Deum & hominem, Verbum & carnem confitentes, unam poſt adunationem in Chriſto naturam, ſtultè nimis impudenterque conantur adſtruere.* Hæc Maxentius.

Monachi Scythæ.

15. Sic etiam *Petrus* diaconus, & *Joannes Leontius*, cæterique illi monachi Scythæ, in ſuo libro de incarnatione & gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, ad Fulgentium & alios Epiſcopos Afros, cap. 2. *Igitur* (inquiunt) *juxta ſanctorum Patrum traditionem, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum in duabus naturis unitis & inconfuſis, id eſt, Divinitatis & humanitatis, in una perſona ſive ſubſiſtentia confitemur. Nec illis acquieſcentes, qui unam Dei Verbi naturam incarnatam prædicantes, venerabilis Concilii Chalcedonenſis fidem refugiunt, nec illos admittentes, qui duas naturas doloſè pronunciantes, unam Dei Verbi naturam incarnatam minimè confitentur, æſtimantes hoc duarum naturarum profeſſioni contrarium: quaſi aliquid aliud quàm duas naturas ineffabiliter unitas, una Dei Verbi natura incarnata ſignificet.* Hæc illi, & ſubjiciunt, pro hac ſententia, verba Cyrilli Alexandrini. Exſtat autem ille Petri diaconi & ſociorum liber, cum reſponſione Epiſcoporum Afrorum, in operibus Fulgentii.

Theorianus.

16. Hoc Cyrilli dictum, μίαν φύσιν τοῦ Λόγου σεσαρκωμένην, unam naturam Verbi incarnatam, egregiè vindicat Theorianus in ſuo dialogo contra Armenios, perperam inde colligentes, unam in Chriſto naturam. *Verbum* (inquit) *caro factum eſt; at verò Chriſtus caro factus eſt, non dicimus. Nam Chriſti nomen propriè ſignificat* τὸ συναμφότερον, *Deum ſimul & hominem; ideo nemo ſanctorum unam Chriſti naturam dicit. Unam verò naturam Verbi tum ſanctus Cyrillus, tum ſanctus Athanaſius ante ipſum dixit. Quippe cùm dicimus unam naturam Verbi, divinam hoc Filii naturam ſignificat, & cùm adjicimus* τὸ σεσαρκωμένην *incarnatam, ſicuti Cyrillus in ſecunda ad Succeſſum epiſtola fecit, tota ratio adminiſtrationis cum carne comprehenditur*, σύμπας ὁ λόγος τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας εἰσφέρεται.

Verba Maxentii.

17. Sumit etiam criminandi occaſionem Margarinus, ex Maxentii tertio anathematiſmo, cujus anathematiſmi hæc ſunt verba: *Si quis non confitetur ſubſtantialem ſive naturalem unitatem; ſecundum id quod manens naturâ Deus Verbum naturæ eſt unitus humanæ; ſed ſubſiſtentialem ſive perſonalem dicit unitatem, aut ſecundùm illuſtrationem, ſive ſecundùm dilectionem, aut ſecundùm affectionem, Anathema ſit.* In hunc anathematiſmum cenſura Margarini hæc eſt: *In tertio* (inquit) *anathematiſmo, dolo non carent verba illa, ſubſtantialem ſive naturalem unitatem: poſt unionem duarum naturarum in Chriſto reſultâſſe unitatem quandam ſubſtantiæ vel naturæ, id eſt, non niſi naturam, quæ eſt Eutychiana hæreſis. In eodem anathematiſmo verba illa, ſed ſubſiſtentialem ſive perſonalem dicit unitatem, ſi non palàm hæretica, ſunt tamen abſurda, & impropria. Docet enim fides catholica unionem duarum naturarum in Chriſto ſubſiſtentialem & perſonalem eſſe; quia uniuntur duæ naturæ in una ſubſiſtentia & perſonalitate Verbi. Vide S. Thomam 3. p. qu. 2. art. 2.* Hæc Margarinus de la Bigne: affingens Maxentio ſenſum alienum, & verba ejus contra ipſius men-

Cenſura Margarini.

Margarinus ſuam

prodit vel impudentiam, vel imperitiam, vel incogitantiam.

mentem inverecundè detorquens, niſi libeat excuſando Margarino aut minuendæ ejus culpæ, iniquam hanc cenſuram imperitiæ ejus vel incogitantiæ potiùs, quàm pravæ diſpoſitioni, acceptam referre.

Vindiciæ Maxentii.

18. Certè in explicatione primi anathematiſmi ſatis liquidò apparuit, procul abeſſe Maxentium ab hæreſi Eutychianâ, indidem manifeſtum eſt iniquè fieri a Margarino, dum verbis Maxentii in tertio anathematiſmo poſitis affingit ſenſum à conſtanti Maxentii doctrinâ abhorrentem; & eorundem explicationem ab ipſo Maxentio traditam negligit. Non exiſtimavit Maxentius, poſt unionem duarum naturarum in Chriſto reſultare unitatem ſubſtantiæ vel naturæ, ſumendo ſubſtantiam pro natura, adeóque poſt adunationem non niſi unam eſſe in Chriſto naturam. Hoc enim nefarium dogma deteſtantem atque oppugnantem vidimus Maxentium, paullò ſuperiùs, §. 14. ubi etiam unam ſubſiſtentiam ſive perſonam in duabus naturis inconfuſè unitis, ſeu duas naturas in una ſubſtantiâ atque perſonâ (ſumens ibi ſubſtantiam pro hypoſtaſi, ſeu ſubſiſtentiâ) unitas, perſpicuè & orthodoxè confeſſus eſt. Alia igitur quærenda eſt verborum tertii Anathematiſmi interpretatio, quàm ipſe Maxentius aliique Catholici Patres ſuppeditant.

Perverſa & fraudulenta profeſſio Neſtorianorum, de unione perſonali Vide §. 40

19. Sciendum eſt igitur, tertium iſtum anathematiſmum opponi perverſæ & fraudulentæ profeſſioni Neſtorianorum, qui unum confitebantur Filium Dei & Filium Virginis Mariæ, unitione duarum perſonarum, nempe divinæ & humanæ: & hanc vocabant unitatem ſeu unitionem ſubſiſtentialem ſive perſonalem, item ſocialem, per inhabitationem Verbi in aſſumto homine Verboque unito ſecundùm affectum, & gratiam, & dignitatem, & conjunctionem, & ſocietatem: at negabant Deum Verbum de Virgine natum eſſe, & naſcendo univiſſe ſibi humanitatem, ſecundùm quam de Virgine naturaliter natus eſt, ſine aſſumtione novæ hypoſtaſeos, quam unitionem naſcendo factam orthodoxi Patres non ſolùm καθ' ὑπόϛασιν, ſeu perſonalem, diverſo à Neſtorianis ſenſu, ſed etiam κατὰ φύσιν, & φυσικὴν, id eſt, naturalem vocabant, quia non priùs erat homo ille quàm ei Deus Verbum uniretur, neque aſſumta eſt in ſocietatem perſona humana, ſed ipſe Deus Verbum, ſine amiſſione aut converſione, aut diminutione, aut commiſtione ſuæ Deitatis, factus eſt caro, ipſe conceptus & natus eſt homo, ideóque anathema denunciârunt Catholici Patres negantibus ἕνωσιν φυσικὴν, & κατ' ὐσίαν, ut cernere eſt in oratione 51. Gregorii Nazianzeni, ad Cledonium, & in tertio anathematiſmo Cyrilli Alexandrini, quem cum reliquis Cyrilli anathematiſmis contra Neſtorium approbavit tertia œcumenica ſynodus Epheſi celebrata. Et in hanc ſententiam dixit Athanaſius, lib. de decretis ſynodi Nicænæ contra hæreſin Arianam, αὐτὴ ἡ σὰρξ ὐχ ἑτέρυ, ἀλλὰ τοῦ λόγυ ἐϛὶν. id eſt: *Ea ipſa caro non alterius cujuſpiam eſt, ſed ipſius Verbi.* Et oratione quartâ contra Arianos, *Videat* (inquit) *Dominum factum hominem, Verbum enim,* inquit, *caro factum eſt, & habitavit in nobis: Cæterùm homo factus eſt, & non in hominem jam exſiſtentem ſupervenit,* ἄνθρωπος δὲ γέγονε, καὶ οὐκ εἰς ἄνθρωπον ἦλθε. & lib. de incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti, quem ſcripſit contra Apollinarium; *Quocirca* (inquit) *errant qui dicunt,* ὅτι ἄλλος ἐϛὶν ὁ παθὼν υἱὸς, καὶ ἄλλος ὁ μὴ παθὼν, *alium eſſe Filium qui paſſus eſt: & alium qui non paſſus eſt,* οὐ γὰρ ἕτερός ἐϛι, *non enim alius eſt præter Dei Filium, qui mortem & paſſionem ſuſcepit: ſed ipſum impatibile & incorporeum Verbum, carnis humanæ generationem ſuſtinuit, & iis omnibus perfunctus eſt, ut haberet quod efferret pro nobis.* ——— καὶ κατὰ φύσιν Θεοῦ γέγονεν, ἰδία οὐχ ὁμοούσιος οὖσα ἡ σὰρξ τῆς τοῦ Λόγυ θεότητος ὡς συναΐδιος. ἀλλὰ ἰδία κατὰ φύσιν γενομένη, καὶ ἀδιαίρετος καθ' ἕνωσιν. id eſt: *& ſecundùm naturam caro illa Dei facta eſt, propria non conſubſtantialis Deitati Verbi quaſi coæterna eſſet, ſed quod propria ipſius caro ſecundum naturam facta ſit, & indiviſibilis ratione coadunationis.* Hæc Athanaſius.

Joan. 1: 14.

20. Gregorii Nazianzeni ad Cledonium verba ſunt: εἴ τις ὡς ἐν προφήτῃ λέγει κατὰ χάριν ἐνηργηκέναι, ἀλλὰ μὴ κατ' οὐσίαν συνῆφθαί τε, καὶ συνάπτεσθαι, εἴη κενὸς τῆς κρείττονος ἐνεργείας. id eſt: *Si quis [divinitatem,] tanquam in Propheta dicit, ſecundùm gratiam inoperatam eſſe, non autem ſecundum ſubſtantiam ſeu eſſentiam copulatam eſſe & copulari, ſit vacuus melioris operationis.* Cyrillus in ſua epiſtolâ ad Neſtorium de excommunicatione, quæ approbata eſt in Epheſina œcumenicâ ſynodo, poſtquam dixit; ἑνωθέντα γε μὴν σαρκὶ καθ' ὑπόϛασιν ὁμολογῦντες τὸν Λόγον, ἕνα προσκυνοῦμεν υἱὸν καὶ κύριον Ἰησοῦν Χριϛόν. paullò poſt ait. Non ita in illo habitavit plenitudo Deitatis, ut in ſanctis habitare dicitur, ἀλλ' ἑνωθεὶς κατὰ φύσιν, ſed unitus ſecundùm naturam, & non in carnem converſus, talem fecit habitationem, qualem habere diceretur hominis anima reſpectu corporis. Unus igitur Chriſtus & filius & Dominus; non ita quaſi homo eam tantùm cum Deo conjunctionem [συνάφειαν] ſortitus ſit, quæ in ſolâ dignitatis vel auctoritatis unitate [ἑνότητι τῆς ἀξίας, ἤγουν αὐθεντίας] poſita ſit: non enim honoris æqualitas naturas unit [οὐ γὰρ ἑνοῖ τὰς φύσεις ἡ ἰσοτιμία,] alioqui Petrus & Johannes, honore quidem pares inter ſe fuerunt, quatenus & Apoſtoli & ſancti diſcipuli, at duo illi non erant unus: neque etiam ſecundum appoſitionem [κατὰ παράθεσιν] modum conjunctionis intelligimus; non enim ſufficit iſtud ad unionem naturalem [οὐκ ἀπόχρη γὰρ τοῦτο πρὸς ἕνωσιν φυσικήν,] neque etiam ſecundùm participationem habitualem ſeu relativam [κατὰ μέθεξιν σχετικὴν,] quomodo nos Domino adhæremus, &, ſicut ſcriptum eſt, unus ſpiritus ſumus πρὸς αὐτόν. Potius autem vocabulum conjunctionis refugimus [τὸ τῆς συναφείας ὄνομα παραιτούμεθα,] tanquam ad exprimendam unionem hanc [τὴν ἕνωσιν] minus idoneum. Hæc ibi Cyrillus. Vide ejuſdem anathematiſmos, ſupra, lib. 2. hujus operis, cap. 6. Eodem ſenſu dixit Fulgentius, lib. de incarnatione & gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, ad Petrum Diaconum ejuſque ſocios, cap. 2. Deus homo eſſe naturaliter voluit. idque explicans cap. 4. ejuſdem libri, non naturali confuſione (inquit) ſed ſolùm perſonali unitate.

Nota obiter ἰσοτιμίαν Apoſtolorum inter ſe.

Orthodoxorum doctrina de unione naturali ſeu ſubſtantiali. Vide ſuprà, §. 4. & infra, § 41. & 42.

21. Neque alio ſenſu Maxentius aſſerit ſubſtantialem ſive naturalem unitatem ſeu unitionem, quam Græci ἕνωσιν φυσικὴν vocant, illam autem Neſtorianam perſonalem unitatem vel unitionem rejicit, in tertio anathematiſmo eodemque ſenſu, in ſua diſſertatiunculâ de ratione adunationis Verbi Dei ad propriam carnem, docet naturalem, non ſocialem adunationem, ſive unitionem, in Chriſto rectiſſimè dici. Et mentem ſuam prolixiùs explicans in ſua profeſſione de Chriſto, ait: Has igitur duas naturas Dei Verbi Domini noſtri Jeſu Chriſti, hoc eſt, Divinitatis & humanitatis, naturaliter ſive ſubſtantialiter, ſecundùm traditionem ſanctorum Patrum, credimus & confitemur unitas, eo quòd natura inviolabilis Dei Verbi, naturæ eſt unita paſſibili: beatiſſimo ſimul atque doctiſſimo Athanaſio dicente; Verbum caro, non caro Verbum factum eſt. Verbum autem caro factum dicitur, quia Verbi facta eſt caro, & non ali-

Conſenſus Maxentii cum antiquis orthodoxis Patribus.

Verbum caro, non caro Verbum factum eſt.

Vide inferius §. 39.

alicujus hominis, hoc eſt, Deus homo factus eſt, & dicitur caro, ne prætereatis carnis nomen. Cur ergo non ſufficit nobis naturalis unitio Verbi ad propriam carnem, & quia Deus homo factus eſt? Hic congruè ſanctiſſimus Theologus Cyrillus ad Neſtorium; Non enim, inquit, dicimus, quod Dei natura converſa aut immutata, facta ſit caro, vel quod in totum hominem, qui eſt ex anima & corpore, transformata ſit, ſed illud magis quòd carnem animatam & animam rationalem ſibi copulaverit Verbum, & Filius Dei ſubſiſtentialiter, ineffabiliter, incomprehenſibiliter factus ſit homo, & nuncupatus ſit filius hominis. Nec nudâ tantùm voluntate, nec aſſumtione perſonæ, ſed quod diverſæ quidem naturæ in unam convenerint, unus tamen ex utraque Chriſtus & Filius, non evacuatâ aut ſublatâ naturarum diverſitate propter unionem. Horum igitur ſanctorum Patrum doctrinam ſequentes, abominamur omnia eorum deliramenta, qui Filium filio copulatum, aut alterum inhabitantem in altero, alterum autem alteri confitentur unitum ſecundùm affectum, aut gratiam, aut dignitatem, aut æqualem honorem ſive auctoritatem, aut ſecundum connuncupationem, aut concordiam, aut illuſtrationem, ſive ſecundùm inoperationem, aut perſonalem factam credunt unitionem; beato Cyrillo in capitulo tertio contra Neſtorium dicente: Si quis in uno Chriſto dividit ſubſtantias poſt unitatem, ſolâ eas ſocietate connectens ſecundùm dignitatem, aut auctoritatem, aut potentiam, & non magis conventu ad unitatem naturalem, anathema ſit! Similiter beatus Gregorius in epiſtola ad Cledonium; Si quis, inquit, ſicut in Propheta ſecundùm gratiam dicit inoperâſſe Deum Verbum, & non ſubſtantialiter factam confitetur unitionem, ſit vacuus melioris inoperationis, magis autem & plenus deterioris. Unam verò duarum naturarum ſubſiſtentiam ſive perſonam, quam nobis veneranda Chalcedonenſis Synodus tradidit, nullius alterius, niſi Dei Verbi incarnati & hominis facti confitemur. Hæc Maxentius.

Cyrill. Εἴ τις ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ διαιρεῖ τὰς ὑποστάσεις μετὰ τὴν ἕνωσιν, μόνῃ συνάπτων αὐτὰς συναφείᾳ τῇ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἤγουν αὐθεντίᾳ ἢ δυναστείᾳ, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον συνόδῳ τῇ καθ' ἕνωσιν φυσικήν, ἀνάθεμα ἔστω.

22. Eodem planè ſenſu Johannes Damaſcenus, lib. 3. orthodoxæ fidei, cap. 3. diſſerens de Chriſti duabus naturis, rejicit perſonalem illam unionem quæ à Neſtorianis prædicabatur, & tuetur eſſentialem unionem quam Catholici confitebantur. Ex duabus (inquit) naturis perfectis, hoc eſt, divinâ & humanâ, unionem extitiſſe dicimus: non per conſperſionem, aut confuſionem, aut miſtionem, aut temperationem, velut ille Numinis irâ immiſſus *Dioſcorus*, & *Eutyches*, & *Severus*, quique impiæ eorum claſſis ſunt, aſſeruerunt: nec perſonalem, aut habitualem, aut dignitati conſentaneam voluntatis identitatem, aut honoris aut nominis æqualitatem, aut approbationem, ut Deo inviſus *Neſtorius*, & *Diodorus*, & Mopſueſtienſis *Theodorus*, & eorum væſana caterva cenſuit: verum ratione compoſitionis, hoc eſt, hypoſtatis, ſine ulla converſione & confuſione & mutatione, & diviſione, ac diſtinctione, & in duabus perfectis naturis unam Filii Dei & incarnati perſonam confitemur, unam nempe divinitatis & humanitatis ipſius perſonam dicentes, & duas naturas poſt unionem in ipſo incolumes ſervari confitentes: non tamen utramque harum ſeorſim collocantes, verùm in una compoſita perſonâ inter ſe copulatas. Eſſentialem enim eſſe hanc unionem dicimus, hoc eſt, veram, ac non ſpecie tenus. Eſſentialem autem, non quòd duæ naturæ unam compoſitam naturam effecerint, ſed quòd verè in unam Filii Dei compoſitam perſonam inter ſe unitæ ſint. Hæc Johannes Damaſcenus, lib. 3. orthodox. fidei. cap. 3. interprete Jacobo Billio, S. Michaëlis in eremo Cœnobiarchâ. Martinus primus, Papa Romanus, cum ſynodo centum & quinque Epiſcoporum, condemnat negantes ſubſtantialem unitionem naturarum. Vide librum 5. hujus operis, cap. 2. can. 8.

Martinus Papa Romanus.

23. Atque hinc jam manifeſta eſt iniquitas cenſuræ illius, quam Margarinus de la Bigne poſuit ante anathematiſmos Maxentii, & temeritas etiam Severini Binii in ſuis notis in Hormiſdæ epiſtolam 70. ubi Maxentium Binius vocat peſtilentiſſimum hæreticum, nullâ prorſus iracundæ ſuæ aſſertionis probatione in medium allatâ, niſi quia Hormiſdæ Papæ ſtrenuè reſtitit, aſſerens Chriſtum, qui pro nobis crucifixus eſt, eſſe unum ex Trinitate, id quod Hormiſda nimis inconſideratè negavit. Refert autem Maxentius, in ſuo ſecundo dialogo contra Neſtorianos, propè finem illius dialogi, nonnullos confitentes Chriſtum eſſe unam perſonam ex Trinitate, nullatenus adquieviſſe fateri Chriſtum eſſe unum ex Trinitate, quibus ibi reſpondens Maxentius ait: Catholicos non latet, à quibuſdam ita unam perſonam dici Chriſtum, ut tamen non ille qui pro nobis carne eſt crucifixus, una ſit ex Trinitate perſona. Non enim ex duabus naturis naturaliter unitis, unam credunt Chriſti perſonam, ſed ex duabus perſonis per conjunctionem & gratiam copulatis, unam perſonam Chriſti tactam eſſe commemorant, dicentes Chriſtum unam ex Trinitate perſonam, unum Chriſtum ex Trinitate fateri nullatenus adquieſcunt, ex quibus te unum eſſe probas. Quia unam perſonam Chriſtum dicens ex Trinitate, unum eum dicere ex Trinitate declinas. quis enim tam ſtultus & vecors eſt, qui dicat; Petrus ex hominibus una perſona eſt, non eſt autem unus ex hominibus Petrus? quapropter Catholica eſt definitio. *Deum Verbum Dominum noſtrum Chriſtum cum propriâ carne, unam fateri ex Trinitate, licet non ſit ſecundùm carnem de ſubſtantia Trinitatis.* Hæc ibi Maxentius.

Iniquitas Margarinè de la Bigne, & Severini Binii.

Alia fraus Neſtoriana.

24. Legatos etiam cum literis, Epiſcopum & Presbyterum & Diaconum, de hac quæſtione quæſituros, miſit ad Hormiſdam Papam Romanum Juſtinus Imperator, cujus epiſtola exſtat poſt Hormiſdæ epiſtolam 67. Juſtinianus etiam vir illuſtris (qui Juſtino poſtea ſucceſſit in Imperio) præmiſſis ſuis literis, de adventu legatorum Hormiſdam reddidit certiorem, quæ Juſtiniani literæ exſtant cum epiſtolis Hormiſdæ, ante Hormiſdæ epiſtolam ſeptuageſimam-ſeptimam. Ubi Juſtinianus Hormiſdam his verbis ad ſeriam hujus rei curam hortatur: *Quantam venerationem religionis habeamus, quámque ſolliciti ſemper fuerimus propter unitadas ſanctas Eccleſias; teſtis eſt quoque veſtra beatitudo. Poſtquam regnavit etenim Dominus noſter inclytus Imperator, per omnes ad Italiam venientes direximus literas, Apoſtolatum tuum rogantes ſicut decebat. nunc etiam, ne quid eorum, quæ fieri convenit, prætermittatur, Johannes vir reverendiſſimus antiſtes, Heraclianus presbyter, & Conſtantinus diaconus ſacroſanctæ Eccleſiæ hujus inclytæ civitatis, deſtinati ſunt ad Urbem feliciter, ut ſuper omnia quæ ſcripſit filius veſter ſereniſſimus Imperator, integrum reſponſum accipiant. Dignetur ergo ſanctitas tua ſuſcipere memoratos viros religioſiſſimos libenter, & habitis orationibus, placatâque divinitate, ſic omnia debeat ordinare venerabiliter, ut nihil ultra remaneat in ambiguum. Nobis etenim videtur, quoniam Filius Dei vivi Dominus noſter Jeſus Chriſtus ex Virgine Maria natus, quem prædicat ſummus Apoſtolorum carne paſſum, rectè dicitur unus in Trinitate cum Patre Spirituque Sancto regnare, Majeſtatiſque, unus perſonam in Trinitate, & ex Trinitate nos fideliter credimus.* Hæc Juſtinianus.

Juſtini Imp. ad Hormiſdam legatio.

Juſtiniani ad Hormiſdam parænesis.

Juſtinianus & alii orthodoxi conſentiunt Maxentio & Monachis Scythis.

1 Pet. 4: 1.

nus. Et in eadem fuiſſe ſententiâ Epiphanium tunc Epiſcopum Conſtantinopolitanum, alioſque orthodoxos, paullò inferiùs oſtendetur. Attamen reſcribens ad Juſtinianum Hormiſda, epiſt. 77. loquutionem hanc, qua Chriſtus dicitur unus ex Trinitate, vocat procacem vocum novitatem, & ſacrilegam diſtinctionem. Et promittit, quando venerint legati, ſe pro univerſitatis informatione reſponſum redditurum. Nempe jam approbaverat illud Dioſcori Diaconi & Legati ſui effatum, *quod iſte ſermo, unum de Trinitate crucifixum, procul-dubio Catholicæ fidei minimè poterat convenire.* quæ ſunt ipſiſſima Dioſcori verba, in ejus ſuggeſtione, quæ exſtat poſt Hormiſdæ epiſtolam 65. Neque aliam reſponſionem pro univerſitatis informatione reddidit Hormiſda.

Hormiſda palam damnat loquutionem, quâ Chriſtus dicitur unus ex Trinitate.

25. Scribens etiam Hormiſda ad Poſſeſſorem Epiſcopum Afrum, loquutionem illam Monachorum Scytharum, [unum ex Trinitate crucifixum] vocat diabolicæ ſemina nefanda zizaniæ. *Et niſi* (inquit) *fidelis populi conſtantia reſtitiſſet, per diabolica ſemina nefanda zizania apud eos diſſenſionem & diſcordiam commoviſſent.* Ad quæ Hormiſdæ verba reſpondens Maxentius, in ſua reſponſione ad illam epiſtolam: *Si diligentius* (inquit) *hæc iſtius verba conſideres, invenies eum Rom. populum quem fidelem aſſerit, non ſolum ut violentum, verum etiam ut hæreticum, accuſare. Nam ſi de illa ſententia, quam univerſa Dei tenet & defendit Eccleſia, monachis in publico diſputantibus, hoc eſt, quia Chriſtus Filius Dei unus eſſe creditur ex ſancta & ineffabili Trinitate, Rom. populus reſtitit; Jam non tantùm iſte, qui erroris ſui tenebris excæcatus, diabolica ſemina nefanda zizania hanc ſanctam ſententiam aſſerit, verùm etiam omnis antedictus populus hæreticus* (*quod abſit!*) *eſſe convincitur.* Hæc Maxentius.

Maxentii antitheſis.

26. Neceſſariam & Eccleſiæ conducibilem fuiſſe ſententiæ ab Hormiſda pronunciatæ refutationem publicam, eventus docuit. Idcirco gliſcente diſcordiâ, etiam *Ferrandus* Diaconus Carthaginenſis, qui eximiâ doctrinæ laude tunc florebat, & *Dionyſius exiguus* magnæ eruditionis vir, aliique orthodoxi ſcientiâ ac pietate præſtantes, atque adeò ipſe etiam Romanus Pontifex, *Johannes*, hujus nominis *ſecundus*, ac denique quinta Synodus œcumenica, manum operi admoverunt, & rejectâ vel neglectâ Hormiſdæ imprudenti definitione, loquutionem à Maxentio defenſam, unanimiter approbârunt, eiſdemque quibus ille uſus eſt, adhibitis argumentis eam vindicârunt ac defenderunt, eamque recuſantibus anathema in quinta ſynodo denunciatum eſt. Collat. 8. can. 10. Extant ea de re epiſtolæ duæ Ferrandi, quarum unam ad Anatolium diaconum urbis Romæ; alteram ad Severum ſcholaſticum Conſtantinopolitanum, ſcripſit. Et inveniuntur in bibliotheca Patrum, tom. 3. edit. 4. Dionyſius autem exiguus, Feliciani Paſtoris hortatu, Latinè vertit epiſtolam Procli ad Armenios, & in ſua ad eundem Felicianum præfatione, ait; Venerationis veſtræ juſſione commonitus, beati Procli Conſtantinopolitanæ urbis Epiſcopi literas ad Armenios deſtinatas, Latino eloquio veſtris auribus exhiberi curavi: non parum præſentibus æſtimans profuturas, quando eandem nunc Eccleſiis movere quæſtionem tunc repulſa temeritas, quæ ſub colore religionis molitur evertere. Temporibus antiſtitis memorati, Theodoſio Imperatore regente rempublicam, per Syriam atque Armeniam, diſcipuli Theodori Mopſueſtenæ civitatis Epiſcopi, pravam fidem, corrupto ſymbolo, rudibus populis exorſi ſunt intimare, calliditate ſubtiliſſimâ beatam Trinitatem ſic unius eſſentiæ prædicantes, ut Chriſtum Dominum noſtrum Conditorem univerſitatis, unum ex Trinitate nullatenus faterentur: unde ſequebatur hæc inepta ſuæ temeritatis abſurditas, ut quum Chriſtum conſtet verum eſſe Deum ac Dominum, quatuor perſonas in tribus adſtruerent, duoſque Dei filios procul-dubio prædicarent. Sed huic impietati mirè Pontifex ante-fatus obſiſtens, docuit Chriſtum Dominum noſtrum & in principio Verbum apud Deum, Deum Verbum unum de Trinitate eſſe: per quem omnia facta ſint, &c. Plura ibi Lector inveniet in hanc ſententiam.

Univerſa Eccleſia conceſſit in ſententiam Maxentii, ſancito etiam in contradicentes anathemate.

Verba Dionyſii exigui.

27. Duos filios (verba ſunt Ferrandi) ignorat fides Catholica, quaternitatis adſertores omnino deteſtatur, & idcirco nunc, quantùm arbitror, quibuſdam rectæ fidei cuſtodientibus regulam, placuit unum de Trinitate paſſum fateri. Nihil quippe aliud ſententia hæc inſinuare cognoſcitur, niſi ipſum eſſe paſſum carne, qui de Patre Deo natus eſt, id eſt, Chriſtum, ne putetur homo purus tolerâſſe paſſionis injurias. Hoc ergo dicit, quicunque unum de Trinitate paſſum dicit: Non eſt quarta perſona qui paſſus eſt, ſed ad numerum pertinet Trinitatis. Manens enim Dei Filius impaſſibilis ſecundùm Divinitatem, per ſuſceptionem naturæ paſſibilis paſſioni ſubjacuit, ——— Nihil planè, diutiùs cogitans, reperire valui, unde poſſit hæc ſententia (quod à quibuſdam jactatur) Eutychianis favorem præbere. ——— Expugnari magis Eutychianos, quàm foveri, quando unus de Trinitate paſſus adſeritur, velis nolis adverte. Sine dubio enim ſub his verbis etiam prædicator unius in Chriſto ſubſtantiæ confutatur. Ut ſit enim Chriſtus unus de Trinitate, ad divinitatem pertinet; ut credatur paſſus, ad humanitatem. Non eſſet qui paſſus eſt, unus de Trinitate, niſi unam haberet cum Patre, & Spiritu Sancto Divinitatem. Non eſſet paſſus qui unus eſt de Trinitate, niſi conſubſtantialem Matri haberet humanitatem. Sileat ergo unius naturæ in Chriſto prædicator. Duas enim naturas commemorat, qui unum de Trinitate paſſum fatetur. Suſpiciones ſuas inaniter rodet, quiſque bene dicta dum male conatur intelligere, calumniari potiùs, quàm doceri ſtudeat. Hæc Ferrandus, in ſua epiſtolâ ad Anatolium.

Verba Ferrandi.

Quiſquis bene dicta, malè conatur intelligere, calumniari potius, quàm doceri ſtudet.

28. Quanta autem mala Eccleſiæ dederit illa Hormiſdæ inanis ſuſpicio, & contra Monachos Scythas temere prolata ſententia, orthodoxæque loquutionis injuſta atque intempeſtiva damnatio, audi narrantem Severinum Binium, hominem Pontificium, in ſuis notis in Concilium Romanum, paullò poſt, ſub Johanne Papâ hujus nominis ſecundo, de hac ipſa quæſtione, celebratum. His (inquit) ita ab Hormiſda Pontifice deciſis, inſerebant *Neſtoriani*, eorumque defenſores ac ſectam Acœmetæ Monachi, Si non eſt paſſus unus de Trinitate in carne; ergo neque natus eſt idem in carne; ergo neque verè dici poteſt, aiebant, Mariam verè & propriè eſſe Dei genitricem. His accedebant *Origeniſtæ* negantes Chriſtum unum de Trinitate fuiſſe. Reſiſtebant hæreticis cum Imperatore Epiphanius Conſtantinopolitanus, cæterique orthodoxi Epiſcopi, aſſerentes piè ſanctéque dici, unum de Trinitate eſſe paſſum in carne: impiè verò negari, ſanctiſſimam Virginem Mariam verè propriéque Dei Matrem appellandam eſſe. Acœmetæ cum à Juſtiniano Imperatore, inſtinctu Epiphanii, magnoperè urgerentur, ad Johannem Romanum Pontificem legatos miſerunt, rogantes ne ſententiam illam viciſſim reciperet, quam Hormiſda ſemel exploſiſſet. Quod cùm Epiphanius & Imperator audiviſſent, ad eundem Johannem Romanum Pontificem, Hypatium Epheſiorum, & Demetrium Cæſarienſem, Epiſcopos, legatos

Hormiſdæ temeritas detrimentoſa Eccleſiæ.

Acœmetæ monachi.

Epiphanius Patriarcha Cp.

Iohannes 2. Papa Rom. ejuſque ſynodus Romana approbant ſententiam Iuſtiniani, quæ fuit Maxentii, & damnant monachos Acœmetas adhærentes definitioni Hormiſdæ.

cum epiſtolis miſerunt. Exceptis utrinque legatis, lectiſque quas ſecum attulerant epiſtolis, cognitum eſt, rem gravem atque difficilem proponi, quæ diuturniorem inquiſitionem & indaginem requirebat. Poſt factam diligentem quæſtionis indaginem, poſtque Ferrandi aliorumque tranſmarinorum ſententias exploratas, habito Romæ deſuper Concilio, unanimi Patrum conſenſu, Acœmetarum ſententia recitata eſt, & confutata: ipſius verò Juſtiniani ſcripta fidei Profeſſio approbata fuit. Hæc Binius. Eadem narrantur à Cardinali Baronio, ad annos Dom. 533. 534. ubi etiam Acœmetas illos Monachos, aliosque omnes contrarium ſentientes, ab Eccleſiæ Catholicæ communione alienos declaratos eſſe in illo Romano Concilio, ſub Johanne ſecundo Pontifice celebrato, commemorat. Scriptionem autem epiſtolæ illius, quam ſcripſit Hormiſda Pontifex Romanus ad Poſſeſſorem Epiſcopum Afrum, contra Monachos Scythas, refert Baronius ad annum Dom. 520. legationem verò cum literis Juſtiniani Imperatoris de eadem quæſtione veniſſe ad Johannem hujus nominis ſecundum, Pontificem Rom. anno Dom. 533. totumque illius anni temporis ſpacium in eo inſumtum eſſe, ut quid decernendum eſſet quàm accuratiſſimè quæreretur. Ac deinde anno ſequente, videlicet anno Dom. 534. poſtquam diu multùmque de ea controverſia diſceptatum eſſet, demum habito Romæ Concilio, ex veteri Catholicæ fidei præſcripto, quid ſentiendum eſſet fuiſſe firmiter ſtabilitum.

Verba Iohannis II. Papæ Romani, de hac controverſia.

29. Extat ejuſdem Johannis Epiſcopi Romani epiſtola, de eodem argumento, ad illuſtres quoſdam ſenatorii ordinis viros, Avienum Senatorem, Liberium Severinum, Fidelem Avitum, Opilionem, Johannem Sylverium, Clementinum, & Amphelium, eodem tempore ſcripta. In qua Johannis Papæ hæc ſunt verba: Juſtinianus Imperator filius noſter, ut ejus epiſtolæ tenore cognoviſtis, de his tribus quæſtionibus orta certamina eſſe ſignavit, Utrùm unus ex Trinitate Chriſtus, & Deus noſter dici poſſit, hoc eſt, una de tribus perſonis ſanctæ Trinitatis ſancta perſona? An Deus Chriſtus carne pertulerit, impaſſibili Deitate? An propriè & veraciter Mater Domini Dei noſtri Jeſu Chriſti Maria ſemper virgo debuit appellari? Probavimus in his Catholicam Imperatoris fidem, & ita eſſe, Propheticis & Apoſtolicis vel Patrum exemplis evidenter oſtendimus. Unum enim ex ſancta Trinitate Chriſtum eſſe, hoc eſt, unam de tribus ſanctæ Trinitatis perſonis ſanctam eſſe perſonam, ſive ſubſiſtentiam, quam Græci ὑπόςασιν dicunt, in his exemplis evidenter oſtendimus. In libro Geneſi, &c. Subjungit autem duo teſtimonia ex ſanctis Scripturis, unum videlicet ex vetere Teſtamento, alterum ex novo Teſtamento: & teſtimonium Synodi primæ œcumenicæ Nicænæ; & aliorum Patrum aliquot teſtimonia, nempe ſancti Auguſtini teſtimonia tria, & Gregorii Nazianzeni unum, & Gregorii Nyſſeni unum, item Procli duo teſtimonia. quibus Johannes Papa probat Chriſtum eſſe unum ex Trinitate, & ſic credidiſſe ac loquutos eſſe ſanctos Patres. Et profitetur ſibi non deeſſe multò plura adhuc teſtimonia, ſi ea proferre opus eſſet. Hæc, inquit, ex plurimis pauca digeſſimus. Eodem modo & reliquas duas propoſitiones roborat, oſtendens Deum carne paſſum eſſe. & B. Virginem Mariam propriè & veraciter dici genetricem matremque Dei Verbi ex ea incarnati. Et Acœmetas Monachos illa negantes declarat eſſe Neſtorianos, & à Romana etiam Eccleſiâ damnatos eſſe, & excommunicatos.

Adducit Iohannes teſtimonia Catholicæ Antiquitatis.

30. Hic habent, in quo ingenia ſua exerceant, infallibilitatis Pontificiæ aſſertores. Nam ſententiam hanc, quâ unus ex Trinitate dicitur paſſus carne, neque ab orthodoxis Patribus uſurpatam eſſe, neque poſſe fidei Catholicæ convenire, ſed eſſe procacem vocum novitatem, & nefandum ſemen diabolicæ zizaniæ, pronunciavit ex cathedra Pontificali, pro univerſitatis informatione, Hormiſda Pontifex Romanus, & loqutionis hujus defenſores expulit & damnavit, anno Dom. 520. Et eandem ſententiam paulò poſt, nempe anno Dom. 434. Johannes Pontifex Romanus, ex cathedra pontificiali, (eodem ſenſu acceptam, eodemque modo explicatam, quo à Scythis illis Monachis & Maxentio, & Juſtiniano, & Ferrando, & à quinto œcumenico Concilio, aliiſque Catholicis defenſa eſt, & quo ab Hormiſda damnata eſt) tum ab orthodoxis Patribus uſurpatam eſſe, tum etiam Catholicæ fidei optimè convenire, pronunciavit, & contradicentes ab Eccleſiæ communione ejecit. Certè non mediocri ſollertiâ, & haud vulgari opus eſſe videtur artificio, ut quiſquam iſta conciliet, & Lectori cordato nulli parti mancipato, ſed ſincero veritatis ſtudio flagranti, veraciter ac ſeriò perſuadeat, & perſpicuè oſtendat, non pugnare inter ſe adverſis frontibus iſta duorum Pontificum cathedralia reſponſa. Periculum fecerunt, ecquid hîc præſtare poſſent Cardinalis Baronius, ad annum Dom. 533. & Severinus Binius, in ſuis notis in Concilium illud Romanum, ſub Johanne ſecundo Pontifice celebratum. At quo ſucceſſu, facilè judicabit lector, poſtquam quæ ab illis dicuntur audiverit, atque expenderit.

Duorum Romanorum Pontificum, nempe Hormiſdæ, & Ioh. II. decreta cathedralia palam inter ſe pugnantia.

Baronii & Binii apologia.

31. Baronii verba ſunt, apud Spondanum, anno Dom. 533. §. 4. *Cæterùm in hac quæſtione ad memoriam illud revocandum eſt, nunquam quidem eam ſententiam, quâ unus de Trinitate paſſus diceretur in carne, fuiſſe rejectam à Sede Apoſtolica tanquam hæreticam, ſed proſcriptam ut novam atque ſuſpectam, ne ſub eâ Scytharum Monachorum Eutychianorum fallacia occultarentur: re tamen ipſâ, ſi dolus abeſſet, recipi poſſet. quamobrem cùm perſona mutata eſſent, jamque abuterentur Neſtoriani & Origeniſtæ ipſius Hormiſdæ Apoſtolicâ auctoritate, planè abſque ejus injuriâ revocari poſſe viſum eſt in dubium, quod ipſe aliter de re illâ reſpondiſſet.* Hæc Baronius. Eodem modo reſpondet Binius. In iſta defenſione obſerva primò, Monachos Scythas non eo ſenſu dixiſſe, unum ex Trinitate crucifixum, quo hæc ſententia à Felice III. Papâ Romano damnata eſt ut hæretica, & quo eam Petrus Fullo hæreticus Eutychianus uſurpaverat, unum de Trinitate dicens paſſionem pro nobis pertuliſſe in ſubſtantia Deitatis. Nam eo ſenſu, quo à monachis illis & Maxentio defenſa eſt, non fuiſſe hæreticam hanc ſententiam, fatentur Baronius & Binius. Deinde obſerva univerſam hanc Baronii & Binii apologiam niti tribus falſis hypotheſibus, quibus diſſipatis, ſtare amplius non poterit ſuperſtructa defenſio.

Obſervatio utilis.

Tribus falſis hypotheſibus nititur Baronii & Binii apologia.

32. Prima hypotheſis eſt: *Scythas illos Monachos fuiſſe hæreticos Eutychianos, atque*, ut ait Binius, *Concilio Chalcedonenſi auctoritatem, & Chriſto divinitatem adimere conatos eſſe.* Hæc hypotheſis falſa eſt: Nam cum ſententia illa, de uno ex Trinitate crucifixo, ſicut à Monachis illis Scythis propoſita ac defenſa fuit, non ſit hæretica, fatentibus etiam id ipſum Baronio & Binio, neque aliud proferant argumentum, quo eos hæreticos fuiſſe demonſtrent; ipſi ſibi, imo Catholicæ antiquitati contradicentes inveniuntur, quando Monachos illos, propter hujus Catholicæ ſententiæ conſtantem defenſionem, audent hæreticis accenſere. Dioſcorus diaconus, bene à monachis dicta

1. Falſa hypotheſis, qua nititur apologia Baroniana & Biniana.

conatus

Digitized by Google

conatos malè intelligere, tum iſtam jam memoratam ſententiam, tum hanc etiam eis vitio verſit, quòd dicerent Chriſtum compoſitum: quod tamen ſenſu prorſùs orthodoxo ab illis dictum eſſe, paullò pòſt oſtendemus, & anathema in quinto Concilio denunciatum eſt negantibus, eo ſenſu, unam Chriſti ſubſiſtentiam compoſitam. collat. 8. can. 4. Lecto eorundem monachorum libro de incarnatione & gratiâ Chriſti, Fulgentius aliique Epiſcopi Afri, in ſuo ejuſdem argumenti reſcripto, laudant eorum fidem ſalutiferam. *Veſtram* (inquiunt) *ſimul alacres & fidem cognovimus, & ſalutem, imò in agnitione fidei veſtræ nobis ſalus innotuit.* Omnes tamen illas loquutiones continet ille Petri diaconi & ſociorum liber, quas in eis damnârunt Hormiſda, ejuſque legati: & eodem modo ibi ab eis exponuntur, quo eas poſtea expoſuerunt Maxentius & Ferrandus, & Johannes Papa, aliique Catholici Patres. Hinc Catholicos fuiſſe conſtat illos monachos: & ab Eutychiana hæreſi eos liberos fuiſſe & alienos, oſtendunt etiam ſcripta Maxentii, contra eandem hæreſin. Neque hoc negligenter prætereundum arbitror, quod (quantum adhibitâ non indiligenti indagine aſſequi adhuc potui) poſtquam Maxentius, in ipſa regia urbe Conſtantinopolitanâ, velut ex arce orbis Romani, & in conſpectu omnium Eccleſiarum, defenſionem cauſſæ monachorum Scytharum contra Hormiſdam ejuſque legatos in lucem publicam promulgavit, ipſumque Hormiſdam hæreticum eſſe & inimicum Catholicæ veritatis, palàm conteſtatus eſt, nemo unquam per totos mille annos extitiſſe Catholicus invenitur, neque Romæ, neque Conſtantinopoli, neque in Africa, neque Alexandriæ, neque in Occidente, neque in Oriente, neque uſquam alibi inter Chriſtianos, qui in hoc negotio defenſionem Hormiſdæ ſuſceperit, aut Maxentii contra Hormiſdam ſcripta reprehenderit, aut ipſum Maxentium vel monachos illos Scythas hæreticos inſimulaverit.

Nota, pro Maxentio & Monachis Scythis, & contra Hormiſdam.

33. Secunda hypotheſis eſt: *Sententiam illam, qua Chriſtus, qui pro nobis paſſus eſt carne, aſſerebatur eſſe unus ex Trinitate, tunc quando ea ab Hormiſda proſcripta eſt, novam fuiſſe, &*, ut loquitur Binius, *inſolitam, & ab hæreticis primam noviter inventam.* Hanc hypotheſin palàm falſam eſſe, conſtat ex epiſtola Johannis Papæ ad Senatores, & ex aliorum Patrum teſtimoniis ſuprà commemoratis.

2. Falſa hypotheſis.

34. Tertia hypotheſis eſt: *Sententiam illam ùt ut hæreticam ab Hormiſda damnatam eſſe.* Hanc etiam hypotheſin redarguunt verba Dioſcori diaconi, quæ Hormiſdæ approbatione corroborata ſunt, & ipſius etiam Hormiſdæ verba, quibus ſententia illa rejicitur, &, pro univerſitatis informatione, exploditur, atque ſimpliciter, abſque ullius adjectione conditionis, interdicitur, ut profana verborum novitas, ſacrilegam introducens diſtinctionem, & nefandum ſemen diabolicæ zizaniæ; quod procul-dubio Catholicæ fidei minimè poſſit convenire. Hæc omnia inveniuntur partim in ſuggeſtione Dioſcori, poſt Hormiſdæ epiſtolam 65. partim in Hormiſdæ epiſt. 70. ad Poſſeſſorem, & epiſt. 77. ad Juſtinianum. Ex his manifeſtum eſt, fuiſſe quæſtionem illam de fide, id quod etiam in ſua ad Avienum epiſtolâ declarat Johannes Papa: idemque docent Patres in quinto Concilio œcumenico, denunciantes anathema recuſantibus confiteri Chriſtum eſſe unum de Trinitate. Jam autem de hac fidei quæſtione, ut horum duorum Pontificum Romanorum, nempe Hormiſdæ & Johannis, definitiones cathedrales, in feriam ac ſolidam inter ſe concordiam reducantur, num conatus iſti Baronii & Binii ſufficere poſſe videantur, judicium ſit æqui & prudentis lectoris, qui remoto partium ſtudio, non quod vult, ſed quod verum eſt, paratus eſt candidè confiteri.

3. Falſa hypotheſis.

35. *Dioſcorus* diaconus, & legatus Hormiſdæ, in ſua ſuggeſtione, quæ incipit; *Per Eulogium.* Poſt Hormiſdæ epiſtolam 67. ſcribit inter Monachos Scythas & Victorem quendam diaconum ortam eſſe, ante Hormiſdæ legatorum adventum, contentionem, de uno de Trinitate crucifixo, & de Chriſto compoſito, & de aliis capitulis. quænam autem fuerint illa alia capitula, non indicat. De illa verò ſententia, quâ unus de Trinitate crucifixus aſſeritur, ſatis in præſentiarum, pro inſtituti noſtri ratione, prolixè diſſeruiſſe videmur. Dicendum nunc de Chriſto compoſito. quædam de hac loquutione ſuggerebamus, lib. 1. hujus operis, cap. 34. theſib. 5. & 6. & ſuperius hoc ipſo capite, §. 3 & §. 4. & §. 5. & §. 6. Summa doctrinæ de iſto ſermone huc redit: *Compoſitio* de Chriſto dicitur, Primò, *ſecundum humanam naturam*, quæ verè compoſita eſt ex anima & corpore: hæc eſt compoſitio propriè & ſtrictè ſumta: *ſimplicitas* autem ſeu *incompoſitio* eidem Chriſto competit *ſecundùm divinam naturam*. Et ſic dici rectè poteſt, unum eundemque Chriſtum eſſe & compoſitum ſecundùm naturam humanam, & ſimplicem ſecundùm naturam divinam: quemadmodum rectè dicimus, eundem eſſe immortalem & mortalem; impaſſibilem & paſſibilem; Deum & hominem. Secundò dixerunt hæretici, Apollinâriſtæ & Monophyſitæ, & Theopaſchitæ, Chriſtum poſt incarnationem, habere unam naturam compoſitam ex Deitate & humanitate. Et hoc ſenſu compoſitionem Chriſto tribuere, abſurdum prorſus & blaſphemum eſt: manent enim diverſæ & perfectæ naturæ, ſalvis utriuſque proprietatibus, unitæ in una perſonâ. Tertiò, compoſitio tribuitur Chriſto ab orthodoxis, propter duas perfectas naturas unius perſonæ, & Chriſtum dicunt eſſe perſonam compoſitam, non quidem compoſitione propriè & ſtrictè ſumtâ, ſicut monuimus, lib. 1. cap. 34. ſed loquendi neceſſitate adhibuerunt hoc vocabulum, ut aliquo modo fari ac tueri poſſent ineffabile illud pietatis myſterium, *Verbum caro factum eſt. Deus manifeſtatus eſt in carne*, & ſic, contra Samoſatenianos & Neſtorianos, fidem ſuam orthodoxam profiterentur, credentes unum eundemque, non autem alium atque alium, Filium Dei natum eſſe ex Deo Patre intemporaliter, conſubſtantialem Patri ſecundùm Deitatem, & natum eſſe ex Virgine matre temporaliter, conſubſtantialem Matri ſecundùm humanitatem, & unius ejuſdemque eſſe miracula divina & paſſiones humanas, adeòque Deum paſſum eſſe in ſua carne, & hominem perfeciſſe miracula virtute ſua divinâ, cùm unus idemque ſit Deus & homo, Verbum caro factum.

De Chriſto compoſito.

36. Hoc ſenſu dixerunt Patres Antiocheni, Chriſtum eſſe unam perſonam compoſitam ex Deitate cœleſti, & humanâ carne. Et Cyrillus Alexandrinus ſcripſit; *τὸν Θεοῦ μεσίτην καὶ ἀνθρώπων, κατὰ τὰς γραφὰς, συγκεῖσθαί φαμεν ἔκ τε τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητος τελείως ἐχούσης κατὰ τὸν ἴδιον λόγον, καὶ ἐκ τοῦ πεφηνότος ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν υἱοῦ, τουτέστι, τοῦ μονογενοῦς· διαβεβαιούμεθα δὲ σύνοδον μέν τινα, καὶ τὴν ὑπὲρ λόγον συνδρομὴν, εἰς ἕνωσιν ἀνίσων τε καὶ ἀνομοίων πεπράχθαι φύσεων· ἕνα δ' οὖν ὅμως Χριστὸν καὶ κύριον Ἰησοῦν, καὶ υἱὸν ὀνομάζεσθαι ἐπιγινώσκομεν.* id eſt: *Mediatorem Dei & hominum, ſecundùm Scripturas, ex humanitate ſecundùm propriam rationem perfectâ & abſolutâ, naturalique Dei Filio, hoc eſt, unigenito, conſtitutum eſſe dicimus. Affirmamus autem coitionem quandam & inenarrabilem concurſum factam eſſe ad uni-*

unitionem inæqualium & diſſimilium naturarum. Unum tamen agnoſcimus, qui Chriſtus & Dominus Ieſus & Filius nominatur. Huc pertinent verba illa Petri diaconi & ſociorum ejus Monachorum Scytharum, libro de incarnatione & gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, ad Fulgentium & alios Epiſcopos Afros, capite tertio. *Deus Verbum non nomine vacuo, non particulâ ſui, ſed naturâ Deus tantus, quantus & Pater eſt, æqualis per omnia Patri ? præter hoc tantummodo quod ille Pater eſt, iſte Filius; natura ſe humanæ uniens factus eſt homo: Hinc etiam à ſanctis Patribus adunatione ex Divinitate & humanitate Chriſtus Dominus noſter compoſitus prædicatur, quod nolens Paulus Samoſatenus confiteri, damnatus eſt ab Antiocheno Concilio.* Hæc Petrus diaconus cum ſociis. Et Maxentius ait: *Quamvis ex Divinitate & humanitate Deum noſtrum Jeſum Chriſtum compoſitum, ſive unitum, eſſe fatemur, confuſionem tamen naturarum penitùs refugimus; quia utraſque naturas credimus manere perfectas.* Hæc ille, lib. 2. dialogi contra Neſtorianos, cap. 2.

37. Si quæratur; quâ ratione permoti Catholici Patres, tantopere urſerint vocabulum *compoſitionis*, cum propriè loquendo unio potiùs naturarum facta ſit, neque in hoc myſterio compoſitio propriè dicta locum habeat, quemadmodum ſuperius monebamus: reſpondeo: Quia Paulus Samoſatenus, & poſtea Neſtorius, negabant naturam humanam, quæ aſſumta eſt, eſſe naturam humanam ipſius Dei Verbi, ſed Samoſatenus Chriſtum dicebat eſſe nudum hominem; neque ab hoc errore receſſit Neſtorius unitionem ſocialem prædicans Dei & hominis; duarum autem naturarum, videlicet Deitatis & humanitatis concurſum ſubſtantialem & naturalem in una hypoſtaſi, ſeu perſona, Verbi factum eſſe negabat, & perſonæ Dei Verbi, etiam poſt incarnationem, non niſi unam naturam, nempe Deitatem, dicebat competere naturaliter, humanitatem autem cum ſua humana & creatâ ſubſiſtentiâ eſſe eidem perſonæ Dei Verbi conjunctam ſocietate & dignitate: Chriſtum autem, qui de Maria Virgine natus eſt, non naturâ Deum eſſe, ſed tantùm unitione ſociali & dignitate. Atque ita pro duabus naturis duas etiam fingebat ſubſiſtentias ſeu perſonas. quemadmodum eâdem decepti falsâ hypotheſi Eutychiani, pro unitate perſonæ non niſi unam in Chriſto prædicabant naturam, dicentes non eſſe naturam ſine perſona. ut refert Maxentius libro contra Acephalos. Utrique errori reſiſtentes orthodoxi, Deum Verbum carnem factum dicebant eſſe unam perſonam ex duabus & in duabus naturis perfectis, videlicet, Deitate & humanitate, unitis & inconfuſis, compoſitam: ut compoſitio ad dualitatem naturarum in una perſona referatur, & excludantur tum Neſtoriana dualitas ſubſiſtentiarum ſeu perſonarum; tum Eutychiana naturarum confuſio. Idcirco Patres in quinto œcumenico Concilio, collatione octavâ, in ſententia ſynodicâ, anathematiſmo quarto, anathema denunciant non confitentibus unam Chriſti ſubſiſtentiam compoſitam. Vide infrà, caput vigeſimum-quintum poſt paragr. 17. anathem. 4.

Refellitur falſa hæreticorum hypotheſis, dicentium non eſſe naturam ſine perſonâ.

38. Falſa autem illa hæreticorum hypotheſis, quâ dicebant, non eſſe naturam ſine perſona; luculenter à Maxentio, libro contra Acephalos, & à Ferrando, in ſua epiſtola ad Severum, & à Juſtiniano Imperatore, in ſua confeſſione rectæ fidei contra tria capitula, confutatur, argumentò ſumpto à ſanctiſſimæ Trinitatis unâ Deitate, ſeu trium perſonarum una naturâ. Sicut autem in myſterio Trinitatis, ſunt tres hypoſtaſes ſeu perſonæ, & una natura: ita in myſterio Chriſti, eſt una hypoſtaſis, & duæ naturæ. Hoc etiam argumento ducente ad incommodum, refutant inſaniam Eutychianorum, dicentium ante adunationem fuiſſe duas naturas; nam per iſtam abſurdam aſſertionem relabuntur Eutychiani in hæreſin Neſtorianam, à qua videri volunt tantopere abhorrere. *Nam* (ut verbis utar Maxentii) *ſi duas ante adunationem fuiſſe naturas in Chriſto dixerint, duas etiam ſine dubio ante adunationem dicere convincuntur in Chriſto fuiſſe perſonas; quia ſecundum ipſos, non eſt natura ſine perſonâ. quod cum dicunt, quis eos neſciat Neſtoriana perfidia (quod fugiunt) laqueis compediri, qui hominem plenum Deo, non Deum hominem factum, prædicare convincuntur.* Hæc ille. At verò naturæ humanæ ſe univit Deus Verbum, concipi volens & naſci verè homo, in propria ſua divina hypoſtaſi, non eſt autem unitus præexſiſtenti homini, προϋποςάντι ἀνθρώπῳ.

Acceſſit Deo humana ſubſtantia, non perſona.

39. *Acceſſit enim Deo humana ſubſtantia; non perſona.* ut loquitur, cum Coëpiſcopis Afris, Fulgentius, libro de incarnatione & gratia Jeſu Chriſti; capite quinto. Et in hanc ſententiam præclarè Juſtinianus, in confeſſione rectæ fidei: Secundùm rectam (inquit) rationem, duarum naturarum unionem dicimus, & unam hypoſtaſin. quoniam Dei Filius, cum eſſet ſecundum ſubſiſtentiam alter præter Patrem, eandem autem naturam habens Patris, in ſua ſubſiſtentia plaſmavit ſibi carnem animatam animâ rationali & intellectuali [ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑποςάσει ἐδημιούργησεν ἑαυτῷ σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ] quod declarat, humanæ naturæ unitum eſſe Dei Verbum, & non ſubſiſtentiæ ſeu perſonæ cujuſdam, [ὅπερ δηλοῖ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἑνωθῆναι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ οὐχ ὑποςάσει ἤτοι προσώπῳ τοῦδέ τινος.] Eſt igitur Dei Verbum & incarnatus, una ſubſiſtentia in utraque natura cognoſcendus; in divina, in qua erat, prout dictum eſt; qui cùm in forma Dei eſſet; & in humana, ſecundùm hoc quod eſt in ſimilitudinem hominum factus. Et ideo piè dicat aliquis unam ſubſiſtentiam Dei Verbi compoſitam, [μίαν ὑπόςασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σύνθετον.] Et paullò poſt ibidem; ait idem orthodoxus & Chriſtianiſſimus Imperator, approbante quinto œcumenico Concilio, & aliis orthodoxis Patribus, οὔτε γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Χριςοῦ ἀπλῶς ποτε λέγεται, ἀλλ' οὔτε ἰδίαν ὑπόςασιν, ἤτοι πρόσωπον ἔσχεν, ἀλλ' ἐν τῇ ὑποςάσει τοῦ Λόγου τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεως ἔλαβεν· ὅθεν αὐτὸν τὸν Θεὸν Λόγον ἀτρέπτως ἄνθρωπον γεγενῆσθαι ὁμολογοῦμεν, καὶ οὐκ εἰς ἄνθρωπόν τινα αὐτὸν ἐληλυθέναι. Neque enim humana Chriſti natura abſolutè unquam dicitur, ſed neque propriam ſubſiſtentiam, ſeu perſonam habuit, ſed in ſubſiſtentia Dei Verbi initium exſiſtentiæ accepit. Unde ipſum Deum Verbum ſine converſione hominem factum eſſe confitemur; & non in hominem quendam veniſſe. Huc ſpectant verba illa Ferrandi diaconi: *Deus venit ad uterum Virginis, & adventu ſuo munus ei largiens fecunditatis, ſine ſorde libidinis, humanam ſibi naturam potenter atque ineffabiliter adunavit tanto vinculo unitatis, ut perſona Verbi fieret perſona carnis, & deinceps una Verbi perſona eſſet & carnis.* Hæc ille, epiſtola ad Anatolium. Idem etiam in ſua epiſtola ad Severum Scholaſticum Conſtantinopolitanum; *Non utique* (inquit) *perſonam alicuius ſuſcepit, quia non hominem paratum invenit; ſed naturam potius humanam, in qua ipſe Deus homo conſceretur, accepit. Habuit igitur humana natura, ex quo creata eſt, perſonam, ſed unam cum Deo, qui eam ſuſcipiendo creavit eſt.* Hæc Ferrandus. Et hanc ob cauſſam Maxentius in dialogo contra Neſtoria-

Philip. 2: 6. 7.

rianos, libro primo, capite duodecimo, melius eſſe monet, ſuſceptam à Deo naturam humanam, quam ſuſceptum hominem dicere. quamvis ſano ſenſu ita loquuti ſint quidam Patres, volentes perfectæ humanitatis aſſumtionem denotare, ſine aſſumtione perſonæ. Atque eodem pertinent illa ejuſdem Maxentii verba, diſputantis contra hæreticum Neſtorianum, eodem lib. cap.

Vide ſuperius, §. 19. 7. *Non confundimus* (inquit) *naturarum diverſitatem. Veruntamen Chriſtum non, ut tu aſſeris Deum factum, ſed Deum factum Chriſtum* (*quod tibi diſplicet*) *confitemur. quia non, cùm pauper*

2 Cor. 8:9. *eſſet, dives factus eſt; ſed cum dives eſſet, pauper factus eſt, ut nos divites faceret. Nec enim, cum eſſet in forma ſervi, formam Dei accepit; ſed cum eſſet in forma Dei, formam ſervi accepit. Similiter etiam nec, cum eſſet caro, Verbum eſt factum, ſed cùm eſſet Verbum, caro factum eſt.* Hæc Maxentius.

Vide ſupra §. 19. 40. Quamvis autem Neſtoriani aliquando videri vellent confiteri in Chriſto unionem καθ' ὑπόςασιν ſeu hypoſtaticam vel perſonalem; idipſum tamen quod voce fateri videbantur, evertebant per adjectam expoſitionem, dicentes perſonam humanam unitam eſſe perſonæ divinæ. At iſta jam non eſt unio hypoſtatica ſeu καθ' ὑπόςασιν, ſed eſt duarum hypoſtaſium conſociatio, quæ σχετικὴ ἕνωσις dicitur, δύο γὰρ ὑποςάσεων, ἤτοι προσώπων καθ' ὑπόςασιν γένεσθαι ἕνωσιν ἀδύνατον. id eſt, *duarum enim hypoſtaſeων ſive perſonarum unionem ſecundum ſubſiſtentiam fieri, impoſſibile eſt*; ut rectè monet Juſtinianus in illa ſua Confeſſione rectæ fidei, adverſus tria capit. quæ exſtat in fragmentis quintæ Synodi, Græcè repertis, tom. 4. Concil. edit. Parſ. Et hoc ſenſu patres in quinta Synodo, unitionem ſecundùm compoſitionem ajunt eſſe unitionem ſecundùm ſubſiſtentiam, & confitendo unitionem ſecundùm compoſitionem ſive ſecundùm ſubſiſtentiam, dicunt ſe confiteri Chriſtum eſſe unam ſubſiſtentiam compoſitam, unum de ſanctâ Trinitate, abſque Eutychiana confuſione, & abſque Neſtoriana ſubſiſtentiarum pluralitate. ut legere eſt in anathematiſmis ab ea ſynodo pomulgatis, quos inferius exhibebimus cap. 25. hujus libri. Et congruenter Juſtinianus Imperator in memorata Confeſſione rectæ fidei, ait: *In myſterio Chriſti, unitio ſecundum compoſitionem* [κατὰ σύνθεσιν ἕνωσις] *confuſionem & diviſionem rejicit, & ſervat quidem utriuſque naturæ proprietatem* [τῆς ἑκατέρας φύσεως ἰδιότητα,] *unam autem ſubſiſtentiam, ſeu perſonam Dei Verbi etiam cum carne oſtendit.* [μίαν δὲ ὑπόςασιν, ἤτοι πρόσωπον τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ μετὰ τῆς σαρκὸς δείκνυσι.]

Vide ſupra. §. 4. & §. 19. 20. 21. 22. 41. Hæc unio Gregorio Nazianz. dicitur ſubſtantialis, κατ' οὐσίαν. orat. 51. quæ eſt epiſt. 1. ad Cledonium Presbyterum. Eandem Cyrillus Alexandrinus appellat ἕνωσιν καθ' ὑπόςασιν, unionem ſeu unitionem ſecundum ſubſiſtentiam; quia Verbum carni unitum eſt ſecundùm ſubſiſtentiam, ἡνῶται σαρκὶ καθ' ὑπόςασιν ὁ Λόγος, & una, quæ Verbi eſt hypoſtaſis incarnata eſt, [ὑποςάσει μιᾷ, τῇ τοῦ Λόγου, σεσαρκωμένῃ.] item unitionem ſecundum naturam, & naturalem; quia Deus Verbum carni unitus eſt κατὰ φύσιν, συνόδῳ τῇ καθ' ἕνωσιν φυσικήν. Hæc inveniuntur in Cyrilli Alexandrini epiſt. ad Neſtorium de excommunicatione. Idem quoque in alia epiſtola, ait; σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ ἑνώσας ὁ Λόγος ἑαυτῷ καθ' ὑπόςασιν, ἀφράςως καὶ ἀπερινοήτως γέγονεν ἄνθρωπος. *id eſt*: carnem animâ rationali animatam Verbum ſibi uniens ſecundùm ſubſiſtentiam, modo ineffabili & incomprehenſibili factum eſt homo. Et paullò pòſt, dicit, ſi ἡ καθ' ὑπόστασιν ἕνωσις, unio ſeu unitio ſecundùm hypoſtaſin negetur, tunc introduci errorem illorum qui dicunt, ſactam eſſe προσώπων ἕνωσιν, id eſt, perſonarum unionem ſeu unitionem, atque ita conſtituunt duos filios. Quem errorem refutat ibi Cyrillus, hoc argumento: *Non dixit ſcriptura, Verbum hominis perſonam ſibi univiſſe; ſed quod Verbum caro factum ſit. Verbum autem carnem factum eſſe, nihil eſt aliud, niſi quod ſimiliter ac nos, participavit de carne & ſanguine, & noſtrum corpus ſibi proprium fecit, & prodiit homo ex muliere, Deitate interim, & ex Patre nativitate, non abjectâ, manſit enim in ipſa quoque carnis aſſumtione quod prius erat.* Hæc Cyrillus, in illa ad Neſtorium epiſtola, quæ incipit, καταφλυαροῦσι μὲν, &c. Cui epiſtolæ poſtea ſubſcripſerunt Patres Epheſini, in tertio œcumenico Concilio, actione primâ.

42. Ex his perſpicimus unam eandemque in Chriſto unionem ſeu unitionem, ab orthodoxis Patribus appellari, ἕνωσιν κατὰ σύνθεσιν, & ἕνωσιν καθ' ὑπόστασιν, & ἕνωσιν φυσικήν, ſeu κατὰ φύσιν, vel κατ' οὐσίαν. ut unio ſeu unitio ſecundùm compoſitionem, & unio ſeu unitio ſecundùm ſubſiſtentiam, ſeu hypoſtatica, & unio ſeu unitio ſecundum naturam ſive ſubſtantiam, ſeu naturalis, in hoc magno pietatis myſterio, una eademque ſit unio ſeu unitio. quæ dicitur unio ſecundùm compoſitionem, quia uni Deo Verbo eſt nova natura, nempe humana, manente etiam altera naturâ, nempe divinâ, inconfuſè, & ſalvâ utriuſque naturæ proprietate. Et dicitur eadem unio ſecundùm ſubſiſtentiam, ſeu hypoſtatica unio, quia non aſſumta eſt nova perſona, ſed ipſe Deus Verbum in ſua propria hypoſtaſi incarnatus eſt. Dicitur denique eadem unitio ſeu unio naturalis, ſive ſecundùm naturam, vel ſubſtantiam; quia Deus Verbum non opinione tantum, aut ſpecie tenus, aut ſecundùm ſocietatem, aut favorem, ſed revera naturaliter jam eſt homo: verè enim conceptus & natus homo eſt, atque ita aſſumtæ humanitatis ad Deum Verbum unitio non eſt σχετική, ſed φυσική, & unus idemque Chriſtus in ſua una propria hypoſtaſi eſt naturâ Deus, & naturâ homo. *Una eademque unio dicitur hypoſtatica & naturalis, & ſubſtantialis, & ſecundùm compoſitionem.*

43. Hinc Chriſtum orthodoxa antiquitas dixit eſſe compoſitum, & eſſe unam perſonam compoſitam, quia ſervatâ unitate ejuſdem hypoſtaſeos, unus idemque Emmanuel eſt tum naturâ Deus & Patri conſubſtantialis ſecundùm Deitatem tum naturâ homo, & Matri conſubſtantialis ſecundùm humanitatem. Compoſitio igitur iſta non eſt perſonarum unitio, προσώπων ἕνωσις, ſed eſt duarum naturarum, nempe divinæ & humanæ, conventio in una hypoſtaſi ſive perſonâ, ex duabus & in duabus naturis cognoſcenda, inconfuſè, inconvertibiliter, indiviſè, inſeparabiliter. Propter ea quidam orthodoxi ſcriptores perſonæ ſimplicitatem cum iſta compoſitione conjunxerunt: quia ita ſunt duæ naturæ unius perſonæ, ut non ſit duplicata perſona. Dicit igitur Dionyſius Areopagita, lib. de divinis nominibus cap. 1. τὴν θεαρχίαν ὁρῶμεν, ἑνάδα καὶ τριάδα, φιλάνθρωπον, διαφερόντως, ὅτι τοῖς καθ' ἡμᾶς πρὸς ἀλήθειαν ὁλικῶς ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποςάσεων ἐκοινώνησεν, ἀνακαλουμένη πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἀνατιθεῖσα τὴν ἀνθρωπίνην ἐσχατιὰν, ἐξ ἧς ἀῤῥήτως ὁ ἁπλοῦς Ἰησοῦς συνετέθη. id eſt; *Deum videmus, Unitatem & Trinitatem, excellenter homines diligentem, quoniam in una perſonarum vere perfecteque particeps factus eſt eorum quæ nobis conveniunt, revocans ad ſeipſum atque apponens humanam humilem conditionem, ex qua ineffabiliter ſimplex Jeſus compoſitus eſt.* Et eodem ſenſu Ferrandus in ſua epiſtola ad Anatolium diaconum urbis Romæ; *Crevit* (inquit) *per nativitatem carnis in Chriſto numerus ſubſtantiarum; ſingularitas verò perſonæ per-* *Chriſtus una perſona compoſita.*

ſervavit. Idcirco quamvis alia ſit natura Divinitatis, alia humanitatis, non ſit trinitas illa quaternitas, quia perſonarum eſt Trinitas; quia in Chriſto una perſona manſit. Unus eſt proinde Chriſtus, & ſemper unus, propter unius perſonæ ſingularitatem, quæ in eo nec dividi, nec ſubdividi, nec duplicari poteſt, quamvis ex duabus, & in duabus credatur eſſe naturis. Item in ſua epiſtola ad Severum: *Carnem quippe ſuſcipiendo, naturas adunavit, non perſonam duplicavit. Naturas plane adunavit, ſine confuſione permanentes, & in ſæcula permanſuras. Sic enim adunavit, ut nec Divinitas in humanitatem mutaretur, nec humanitas a Divinitate abſorberetur; ſed utraque natura incolumis cuſtodita ſuis efficiis uteretur, ſuis operibus agnoſceretur, ſuis nominibus vocaretur, veruntamen perſonis propriis non diſtingueretur.*

Non eſt duplicata perſona.

Non enim ſic adunatæ ſunt duæ ſubſtantiæ, divina ſcilicet & humana, ut fieret una ſubſtantia, ſed ut eſſent unius perſonæ, atque ex eis, & in eis unus ſemper exſiſteret Chriſtus. Et paullò poſt in eadem epiſtola; *Cum tamen* (inquit) *una ipſa Chriſti perſona, quæ duas, divinam & humanam, id eſt ſimplicem & compoſitam videtur adunare ſubſtantias, non ſit compoſita, ſed in ſingulis ſimplex, & in utriſque ſimplex, & ita ſimplex, ſicut fuit antequam in ſua unitate ſuſciperet humanam naturam, ut haberet deinceps ſubſtantias duas, unam, ſicut diximus, ſimplicem, aliam verò compoſitam. Sed quid jam pluribus immoramur? De incarnatione Chriſti hæc eſt fides mea, per quam fateor, ex duabus, & in duabus ſubſtantiis unum Chriſtum habere perſonam.* Hæc Ferrandus.

Ἐν δύο φύσεσι. Concil. Chalced. in ſynodica fidei expoſitione ſupra lib. 2. cap. 12.

44. Non ſolum autem contra Neſtorianam perſonarum unitionem, dicebant orthodoxi Patres, Chriſtum eſſe unam perſonam compoſitam ex duabus naturis; ſed etiam, ut inſaniam excluderent Eutychianorum, dicentium non niſi unam in Chriſto poſt adunationem eſſe naturam, aſſerebant etiam Chriſtum in duabus naturis eſſe agnoſcendum, quâ loquutione ſignificabant duas manere in Chriſto naturas inconfusè adunatas in una perſona. Hæc Ferrandus in ſua memorata epiſtola, ad Severum Scholaſticum Conſtantinopolitanum, his verbis inſinuat: *Si quis enim negaverit Chriſtum Dei hominiſque filium unum habere perſonam, duos prædicat Chriſtos: & ſi duplex adorandus vel colendus eſt Chriſtus, non Trinitatem, ſed quaternitatem adorat. Si quis iterum unam Chriſti dicit eſſe naturam, & quamvis eam ex duabus negare non audeat, in duabus tamen ſubſtantiis confiteri veretur aut dubitat; hic aut alterius naturæ abolitionem, aut utrarumque adſeverat confuſionem.* Hæc ille. Vide anathematiſmos quintæ œcumenicæ Synodi, quos inferiùs invenies, cap. 25. hujus libri. Vide etiam lib. 5. cap. 2. & cap. 3.

CAPUT. XXII.

De invidia, & injuſtis decretis Bonifacii ſecundi, Papæ Romani: & de ejus epiſtola ad Eulalium

Dioſcorus ille quondam Hormiſdæ legatus, de quo ſupra cap. 21. & §. 7. & §. 11. &c.

HOrmiſdæ (ut ſuprà, cap. 2. monebamus) in Epiſcopatu Romano ſucceſſit *Johannes primus*; & hunc excepit *Felix quartus*; in cujus demortui locum, diviſo bifariam clero, ſurrogatus eſt hinc quidem *Dioſcorus* ille Hormiſdæ quondam legatus; inde verò *Bonifacius ſecundus*, (anno Dom. 530. regnantibus Juſtiniano Auguſto, & Athalarico Gothorum in Italia rege.) Major autem pars fuit cum Dioſcoro. Manſit ea in clero & ſenatu diſſenſio dies viginti novem: die autem nono & vigeſimo mortuus eſt Dioſcorus. Tunc clerum reconcilians Bonifacius, Dioſcorum jam mortuum anathematis ſententiâ condemnavit, zelo & dolo ductus cum grandi amaritudine: ut in ejus vita loquitur auctor libri Pontificalis. Atque, ut idem ſcriptor refert; Fecit etiam idem Bonifacius Papa conſtitutum ſynodale ut ſibi ſucceſſorem ordinaret, quo conſtituto, cum chirographis ſacerdotum & jurejurando, ante confeſſionem beati Apoſtoli Petri, diaconum Vigilium ſibi ſucceſſorem conſtituit. Eodem tempore factâ iterum ſynodo, hoc cenſuerunt ſacerdotes omnes propter reverentiam ſanctæ ſedis: & quia contra canones hoc fuerat factum, & quia culpa eum reſpiciebat, ut ſucceſſorem ſibi conſtitueret; ipſe Bonifacius Papa reum ſe confeſſus eſt majeſtatis, quod diaconum Vigilium ſubſcriptione chirographi ante confeſſionem B. Apoſtoli Petri conſtituiſſet; ac ipſum conſtitutum in præſentia omnium ſacerdotum & Cleri & Senatûs, incendio conſumſit. Hæc in libro Pontificali Anaſtaſius bibliothecarius, in vita Bonifacii Papæ ſecundi. Hic ille eſt *Vigilius*, qui poſtea, tempore Silverii, Papatum malis artibus invaſit; ut capite ſequente monſtrabitur.

Bonifacius reus Majeſtatis.

Vigilius, de quo cap. 23.

2. Bonifacio ſecundo ſucceſſit in Epiſcopatu Romano *Johannes ſecundus*, cognomento Mercurius, & huic *Agapetus*, in cujus vita Anaſtaſius bibliothecarius his utitur verbis: *Hic in ortu Epiſcopatûs ſui, libellos anathematis, quos invidiæ dolo extorſerat Bonifacius Presbyteris & Epiſcopis contra canones & contra Dioſcorum, in media Eccleſia, congregatis omnibus, incendio conſumſit, & abſolvit totam Eccleſiam ab invidia perfidorum.* Hæc Anaſtaſius, in vita Agapeti.

Anaſtaſius reum fuiſſe ſcribit Bonifacium II. dolo, violentiæ, injuſtitiæ, invidiæ, & perfidiæ.

3. Cum olim Aurelius & Auguſtinus, aliique Epiſcopi Africani, canonem condidiſſent contra appellationem ad Sedem Romanam & in eadem ſententia ipſi eorumque ſucceſſores conſtanter manerent; Eulalium tandem Epiſcopum Carthaginenſem, poſt centum & amplius annos à condito illo canone, conſenſiſſe ut fierent ad Sedem Romanam appellationes ex Africa, ſcribit Bonifacius ſecundus, Papa Romanus, in ſua epiſtola ad Eulalium Alexandrinum, ſeu potius (ſi Lindano & Hardingo aſſentiaris) Theſſalonicenſem Epiſcopum. Exſtat illa epiſtola, tom. 3. Concil. edit. Pariſ. pag. 837. ubi ait Bonifacius; Carthaginenſem Eccleſiam ad communionem noſtram rediiſſe, (Domino propitiante,) tradentibus ſignificamus alloquiis. ——— Aurelius, præfatæ Carthaginenſis Eccleſiæ olim Epiſcopus, cum collegis ſuis (inſtigante diabolo) ſuperbire temporibus prædeceſſorum noſtrorum Bonifacii atque Cœleſtini, contra Romanam Eccleſiam cœpit. ſed videns ſe modo peccatis Aurelii Eulalius à Romanæ Eccleſiæ communione ſegregatum, humilians recognovit ſe, pacem & communionem Romanæ Eccleſiæ petens, ſubſcribendo una cum collegis ſuis, damnavit Apoſtolicâ autoritate omnes Scripturas, quæ adverſus Romanæ Eccleſiæ privilegia factæ quoquo ingenio fuerunt. Hæc Bonifacius ſecundus.

Bonifacii II. epiſtola ad Eulalium.

3. Certè ſi hæc vera ſunt, ſequetur Aurelium & Auguſtinum & Eugenium Carthaginenſem, & Fulgentium, aliosque omnes Epiſcopos Afros qui, currente illo pluſquam centum annorum intervallo, à tempore Bonifacii primi Papæ Romani, uſque ad Pontificatum Bonifacii ſecundi, ex hac vita migrârunt, mortuos eſſe extra communionem Romanæ Eccleſiæ; & quotquot etiam in perſecutione illa Vandalica (quæ à Victore Epiſcopo Uticenſi tribus libris commemorata eſt) martyrio coronati ſunt, & confeſſores aliosque ſanctitate illuſtres, quos tamen hodierna Romana Eccleſia inter

Auguſtinus & alii, multi Afri perhibentur mortui, extra communionem Romanæ Eccleſiæ.

inter ſanctos & martyres numerat; totamque Africam à Romanæ Eccleſiæ communione manſiſſe divulſam. Hanc conſequentiam docent eſſe inevitabilem, Cardinalis Baronius, in ſuis notationibus in Martyrologium Romanum, ad diem 16. Octobris: & Severinus Binius in ſuis notis in epiſtolam illam Bonifacii Papæ ſecundi. Propterea falſam eſſe & adulterinam illam epiſtolam contendunt. Quam tamen ut Bonifacii genuinam epiſtolam agnoſcunt alii celebres Theologi Pontificii; videlicet: Antonius Auguſtinus, Archiepiſcopus, Tarraconenſis, in ſuis notis in canones ab Hadriano Papa primo collectos, cap. 12. [tom. 5. Concil. edit. Pariſ. pag. 574.] & Thomas Hardingus, in ſua diſputatione contra Juellum, art. 4. ſect. 28. & Franciſcus Coſterus, in ſuo Enchiridio controverſiarum. cap. 3. in ſolutione decimæ objectionis. [pag. 158. edit. Colon. an. 1585.] & Guilielmus Lindanus Dordracenus, Ruremundenſis Epiſcopus, in ſua Panoplia Euangelica, lib. 4. cap. 89. & Jacobus Pamelius, in Cypriani epiſtolam quinquageſimam quintam, nota 91. & Bartholomæus Carranza, in Summa Conciliorum & Pontificum. Et ante quingentos annos Gratianus, ex eadem Bonifacii epiſtola, deſumſit canonem illum, qui invenitur, 89. diſt. can. ad hoc. Et huic ſententiæ favere videntur verba Anaſtaſii Bibliothecarii, in libro Pontificali, in vita Bonifacii Papæ ſecundi, ubi ait; *Eodem tempore venit relatio ab Afris Epiſcopis de conſtitutione, & ut cum conſilio ſedis Apoſtolicæ omnia Carthaginenſis Epiſcopus faceret.* Hæc Anaſtaſius. Et hanc ipſam hiſtoricam narrationem, ſicut ab Antonino Epiſcopo Florentino repetita eſt, adhibet Lindanus loco citato, unà cum aliis argumentis, in confirmationem ſuæ ſententiæ, contendens genuinam eſſe eam epiſtolam, & revera ſcriptam eſſe à Bonifacio ſecundo, Papa Romano, ad Eulalium Theſſalonicenſem.

CAPUT. XXIII.

De Silverio Papa Romano: & de illegitima ac ſcelerata irruptione Vigilii: & de Pelagii primi ordinatione.

Papa Silverius Hormiſdæ Papæ filius.

AGapeto, poſt Mennæ Patriarchæ conſervationem Conſtantinopoli mortuo, Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus factus eſt *Silverius*, Hormiſdæ quondam Papæ Romani filius, regnantibus Juſtiniano Auguſto, & Theodahado Gothorum in Italia rege, anno Dom. 536. ut ſcribunt Liberatus, & Anaſtaſius, & Platina, & alii.

Silverii introitus violentus nec ſine interventu pecuniæ.

2. De Silverii introitu Liberatus illius temporis ſcriptor, in breviario de cauſa Neſtoriana & Eutychiana, cap. 22. hæc ſcribit; *De cujus* [Agapeti Papæ] *deceſſu audiens Romana civitas, Silverium ſubdiaconum, Hormiſdæ quondam Papæ filium, eligit ordinandum.* De eodem etiam Anaſtaſius bibliothecarius in libro Pontificali, in vita Silverii: *Hic* [Silverius] *levatus eſt à tyranno Theodato, ſine deliberatione decreti. Qui Theodatus corruptus pecunia dato, talem timorem indixit clero, ut qui non conſentirent in ejus ordinatione, gladio punirentur. Sacerdotes quidam non ſubſcripſerunt in eum, ſecundum morem antiquum, neque decretum confirmaverunt ante ordinationem. Jam autem ordinato Silverio ſub vi & metu, propter adunationem Eccleſiæ & religionis, poſtmodum ſubſcripſerant presbyteri.* Hæc Anaſtaſius. De eodem ſcribens Platina, ait: *Silverius natione Campanus, Patre Hormiſda Epiſcopo, Theodahato jubente Pontifex creatur, cum antea non regum, ſed Imperatorum auctoritas interveniret. Plus autem valuere Theodahati minæ, quàm decreti ratio. Mortem enim his clericis minatus eſt, qui nomina ſua non ſubſcriberent in creatione Silverii. hanc ob rem, & ut etiam Amalaſunthæ necem ulciſceretur Juſtinianus, Beliſarium Patricium cum exercitu in Italiam mittit.*

Poſtea tamen conſenſerunt presbyteri propter adunationem Eccleſiæ & religionis.

Injuſta expulſio & perſecutio Silverii. & ſceleratus introitus Vigilii, ejuſdemque crudelitas & perfidia

3. De Silverii exitu, & ſcelerato Vigilii introitu, ſcribunt prolixè Liberatus & Anaſtaſius & Platina & alii. Summa huc redit. Theodora Auguſta Juſtiniani imperatoris uxor Acephalis hæreticis favens, Anthimum ſede Conſtantinopolitanâ excuſſum indignata. Silverium per literas hortata eſt, ut abdicato Menna Anthimum revocaret. Recuſante Silverio, vocavit ad ſe Theodora Vigilium diaconum Romanæ ſedis Apocriſarium, tunc Conſtantinopoli degentem, & ab eo flagitavit, ut ſi Papa fieret, tolleret Synodum Chalcedonenſem, & Anthimum revocaret, & per epiſtolam ſuam Anthimi & Severi aliorumque Acephalorum fidem firmaret, promittens dare ei præceptum ad Beliſarium, ut Papa ordinaretur, & dari centenaria ſeptem. Libenter ergo ſuſcepit Vigilius promiſſum ejus, amore Epiſcopatûs & auri: Acceptiſque Theodoræ Auguſtæ literis, in Italiam ad Beliſarium ſe contulit; cui promiſit etiam duo auri centenaria, ſi Silverio remoto, ordinaretur ipſe pro eo. Tunc ſuſcipiens Auguſtæ juſſionem Beliſarius Patricius, dixit; *Ego quidem juſſionem facio: ſed is, qui intereſt in necem Silverii Papæ, ipſe reddet rationem de factis ſuis Domino Jeſu Chriſto.* Et urgente juſſione, exierunt quidam falſi teſtes Silverium proditionis accuſantes, quaſi Gothis ſcripſiſſet, ut Romam introirent. Tunc accerſito Silverio Beliſarius in palatium Pincianum, quod Romæ eſt, omnem clerum ad primum & ſecundum velum retinuit; ingredientibus Silverio cum Vigilio ſolis. & mox ſecutus ſubdiaconus regionarius regionis primæ tulit pallium de collo Silverii, & duxit eum in cubiculum, & exſpolians eum induit eum veſtem monachicam; & abſcondit eum: Tunc Sixtus ſubdiaconus regionis ſextæ, Papam depoſitum eſſe, & monachum factum, clero nunciavit. Quo audito, fugerunt omnes. Beliſarius autem mandavit, ut alium ſibi Papam eligerent. Iis dubitantibus, & nonnullis ridentibus, favore Beliſarii ordinatus eſt Vigilius. Silverius autem in exſilium miſſus eſt, in civitatem provinciæ Lyciæ, quæ Patara dicitur. Et procurante Patarenſi Epiſcopo Imperator Juſtinianus juſſit Silverium Romam revocari. Reverſo igitur in Italiam Silverio, Vigilius egit cum Beliſario Patricio, ut ſibi traderet Silverium. Quo impetrato, Vigilius Silverium in ſuam quaſi fidem ſuſcipiens, miſit in exſilium in Pontiam ſeu Palmariam inſulam, ſub duorum defenſorum & ſervorum cuſtodiâ, ibique eum ſuſtentavit pane tribulationis & aquâ anguſtiæ, adeò ut Silverius haud ita multo pòſt defecerit mediâ. Vigilius autem ſcriptâ epiſtolâ fidem hæreticorum, ſicut promiſerat, firmavit: exſtat ea epiſtola apud Liberatum cap. 22. ubi Liberatus addit; & hæc Vigilius ſcribens hæreticis occultè, permanſit ſedens. In quo impletum eſt illud teſtimonium quod Salomon in proverbiis dicit, *edent vias ſuas fractas, & conſiliis ſuis ſaturabuntur.* Ab ipſa hæreſi afflictus Vigilius, nec coronatus; qualem vitæ terminum ſuſcepit, notum eſt omnibus. Hæc Liberatus. Qui quintam Synodum hæreſeos aſpergine haud obſcurè, perperam tamen, infamare nititur. Vide cap. 24. §. 9.

4. Onuphrius in Platinam, ad vitam Vigilii; *Hujus*, inquit, *Vigilii ingreſſus parum legitimus fuit, cum præter Eccleſiaſticas regulas, prædeceſſore ſuo Silverio vivente, & Pontificatûs adminiſtratione ſubmoto, per vim Pontificatum Romanum occuparit: & idcirco ſextum ſchiſma, quod*

Silverii morte finitum eſt, notuvi. Procul-dubio Vigilius ambitionis ſpiritu diu laboravit. Nam paullò antè, ſub Bonifacio Papa ſecundo, ſe in Pontificatu coadjutorem creari procuraverat, & & cùm re illi tunc ex animo ſuccedente, aliquo tempore poſt, Silverii locum invaſit. Quæ omnia illi Silverius exſul in epiſtola quadam, quæ ſecundo Conciliorum tomo excuſa eſt, vehementer exprobrat. Hæc Onuphrius, auctorem citans bibliothecarium. Extat autem illa Silverii epiſtola in editione Biniana Colon. propè finem primæ partis tomi ſecundi Conciliorum, ſtatim poſt vitam Silverii. qua epiſtolâ Silverius, jam exſul, depoſitionis & damnationis ſententiam in Vigilium invaſorem, & eos qui Vigilio conſentiebant, pronunciavit. Et ſic ſe habet ſubſcriptio; *Cælius Silverius Papa urbis Romæ, huic decreto anathematis in Vigilio pervaſore facto ad omnia ſtatuta conſenſum præbens, ſubſcripſi.* Pariter & quatuor Epiſcopi ſubſcripſerunt, id eſt, Terracinenſis, Fundanus, Firmandus, & Minturnenſis. data iſta chartula per Anaſtaſium ſubdiaconum. Hæc ibi. Ab hoc anathemate nuſquam legimus abſolutum eſſe Vigilium. Nam qui eum damnavit Silverius, per mediam ab eo occiſus eſt. & ipſe permanſit ſedens.

Juſta ſententia anathematizatur Vigilius.

Non invenitur Vigilii abſolutio ab illo anathemate.

5. Theodorâ autem Auguſta exigente à Vigilio, ut, juxta quod promiſerat, Anthimum revocaret, recuſavit Vigilius, agnoſcens ſe priùs malè & inſipienter loquutum eſſe. Propterea juſſu Auguſtæ Conſtantinopolin advectus eſt. Motâ autem in Tibride nave, in qua ſedebat Vigilius, cœpit populus jactare poſt eum lapides & fuſtes, quibus Vigilium cum execratione impetebat, dicens, *fames tua tecum; mortalitas tecum: malè feciſti Romanis, malè invenias ubi vadis!* ut ſcribunt Anaſtaſius & Platina. Et cùm Conſtantinopoli affligeretur Vigilius, faſſus eſt ſe digna factis recipere. Ut commemorat Anaſtaſius in vita Vigilii.

Vigilius Anthimum hæreticum revocare recuſat.

Imprecationes Romanorum in Vigilium.

6. Vigilio autem Conſtantinopoli degente, celebrata eſt quinta œcumenica Synodus, cui (ut conſtat ex illius Synodi actis) in quæſtione de tribus capitulis, reſtitit Vigilius, edito Conſtituto, quo capitulorum damnationi vehementer contradixit, ipſo tempore jam ſedentis Synodi. Perpenſo autem Vigilii Conſtituto, cùm nihil in eo animadverterent Patres Synodici propter quod à capitulorum damnatione deſiſterent, perrexerunt in propoſito, & refutatis ac rejectis Vigilii ratiunculis, tria capitula damnaverunt. Et omnes decretis ipſorum reſiſtentes Epiſcopos & clericos, alienos à ſacerdotio & ſtatu eccleſiaſtico declarârunt. Et ſiquidem in ea contradictione ad mortem uſque permanerent, anathema eis denunciârunt. Monachos autem vel laicos etiam contradicentes, & decretis Synodi non conſentientes, anathematizârunt. Unde Vigilius, ſententiæ Synodicæ pertinaciter contradicens, in exſilium miſſus eſt, tanquam juſtâ Synodi ſententiâ jam exauctoratus, adeóque à ſacerdotio & ſtatu eccleſiaſtico alienus. Poſtea autem errorem ſuum agnoſcens ac deſerens, & Synodo conſentiens, ab exilio liberatus eſt, & dignitati ac ſedi reſtitutus, rogantibus Romanis (qui jam ſententiam mutaverant, miſeriores incumtacti) & eorum hortatu, intercedente Narſete Gothorum domitore. Ad quorum petitionem (teſte Anaſtaſio bibliothecario in vita Vigilii) Imperator Juſtinianus revocatis ab exſilio, atque ad ſe adductis, qui cum Vigilio fuerant, clericis, dixit, Vultis recipere Vigilium, ut fuit Papa veſter? gratias ago. Minuſnè? hic habetis archidiaconum veſtrum Pelagium, & manus mea erit vobiſcum. Reſponderunt omnes: imperet Deus pietati tuæ! reſtitue nobis modò Vigilium: & quando eum voluerit Deus tranſire de hoc ſeculo tunc veſtrâ præceptione nobis donetur Pelagius archidiaconus noſter. Tunc dimiſit omnes cum Vigilio. Venerunt itaque in Siciliam in civitatem Syracuſas, ubi Vigilius afflictus, calculi dolorem habens, mortuus eſt. Cujus corpus Romam ductum ſepultumque eſt.

Diſſenſio inter Vigilium Papam Rom. & quintam œcumenicam Synodum.

Deponitur Vigilius.

In exilium mittitur Vigilius.

Reſipiſcit & reſtituitur Vigilius.

Moritur Vigilius.

7. In locum defuncti Vigilii ſuffectus eſt Pelagius ille archidiaconus, juſſu Juſtiniani. Et dum non eſſent tres epiſcopi qui eum ordinarent, inventi ſunt duo epiſcopi, Joannes de Peruſio, & Bonus de Ferentino, & Andreas presbyter de Oſtia, & ordinaverunt eum Pontificem. Multitudine religioſorum & nobilium & cleri ſe ſubducente ab ejus communione, propter ſuſpicionem, quod ſe in morte Vigilii immiſcuiſſet. Pelagius autem jurejurando cunctis ſatisfecit, quòd nullum malum contra Vigilium peregiſſet. Hæc ex Anaſtaſio bibliothecario in vita Pelagii primi.

Pelagii Primi ordinatio per duos Epiſcopos & unum presbyterum.

8. Ex eo quod Anaſtaſius, in fine vitæ Silverii, dicat ceſſaviſſe epiſcopatum dies ſex, colligit Binius (in ſuis notis ibidem) valde probabile eſſe, Vigilium, poſt obitum Silverii, ſe pontificatu quem per intruſionem occupaverat, abdicâſſe, ob Simoniæ, expulſi & occiſi Silverii, contemptique anathematis crimina à ſe commiſſa, donec iterum ſecretâ machinatione Beliſarii, univerſi cleri conſenſu legitimè eligeretur: & aſtipulatorem citat Baronium. At dies illos ſex intelligendos eſſe de illo intervallo, quod inter Silverii abdicationem & Vigilii receptionem interceſſit, turbato adhuc clero, necdum ſedatis animis; monet Onuphrius in vita Silverii. De hoc tamen conſentiunt omnes, Vigilium, poſt mortem Silverii, ab univerſo clero populoque Romano ſuſceptum agnitumque fuiſſe ut jam ſolum & verum Papam Romanum, & ut verum Papam Romanum ab aliis etiam Eccleſiis & Patriarchis, & à quinta œcumenica ſynodo, & ab omni poſteritate agnitum eſſe. Atque Vigilium, jam verè Papam Romanum, & ut Papam, reſtitiſſe quintæ Synodo, & Papale ſuum illud ſcripſiſſe conſtitutum de tribus capitulis. Nam mortem Silverii refert Baronius in annum Domini 540. & ejuſdem Vigilii adventum in urbem regiam Conſtantinopolim, contigiſſe ſcribit anno Dom. 547, Celebratam verò eſſe quintam œcumenicam ſynodum, anno Dom. 553. eodemque anno Vigilium miſiſſe ad Imperatorem & Synodum Conſtitutum ſuum, hoc eſt, decretum de tribus capitulis, & illud univerſo etiam orbi catholico commune eſſe voluiſſe. Epiſtolam etiam illam, quâ fidem hæreticorum firmavit, ſcripſiſſe Vigilium, poſt obitum Silverii, colligitur ex narratione ſuperiùs commemoratâ, §. 3. Et ex eadem narratione conſtat, ſcriptam eſſe à Vigilio epiſtolam illam, non tempore interregni, ſeu, ſede vacante, ſed tempore Papatus; poſtquam, nimirum, defuncto Silverio, conſtabilita Vigilio eſt, communi conſenſu, dignitas Papalis, & quando jam pro vero Papa Romano Vigilius ab omnibus habebatur, ſeque gerebat ut Papam Romanum. Id quod Liberati etiam verba hæc manifeſtum faciunt; Pelagius verò (inquit) currens eum voluntate Auguſtæ, volebat irritum facere Imperatoris præceptum, ne Silverius Romam reverteretur: ſed prævalente Imperatoris juſſione, Silverius ad Italiam reductus eſt. Cujus adventu territus Vigilius, ne ſede pelleretur, Beliſario mandavit: Trade mihi Silverium, alioqui non poſſum facere, quòd à me exigis. Ita Silverius traditus eſt duobus Vigilii defenſoribus & ſervis ejus. Qui in Palmariam inſulam adductus, ſub eorum cuſtodia defecit inediâ. Vigilius autem per Antoninam Beliſarii conjugem implens profeſſionem

De ſex diebus vacationis ab Anaſtaſio commemoratis.

Vigilius jam verus Papa, & ſe gerens ut Papam, firmavit Acephalorum hæreſin, & poſtea ſe oppoſuit quinto Concilio œcumenico.

Liberat. cap. 22.

ſuam

Vigilii Papæ epiſtola ad hæreticos Anthimum, & Theodoſium & Severum.

ſuam, quam Auguſtæ fecerat, talem ſcripſit epiſtolam: *Dominis & Chriſtis Vigilius. Scio quidem, quia ad ſanctitatem veſtram antea fidei meæ credulitas, Deo adjuvante, pervenit. Sed quia modo glorioſa filia mea Patricia Antonina, Chriſtianiſſima deſideria mea fecit impleri, quod fraternitati veſtræ præſentia ſcripta tranſmitterem: ſalutans ergo vos gratia, quâ nos Deo noſtro Chriſto Salvatori conjungimur, & eam fidem, quam tenetis Deo adjuvante, & tenuiſſe & tenere ſignifico, ſciens, quia illud inter nos prædicamus & legimus, ut & anima una ſit, & cor unum in Deo. profectûs mei, qui veſter eſt Deo adjuvante, vobis gaudia maturavit ex meo animo, ſciens fraternitatem veſtram quæ optat, & libenter amplecti. Oportet ergo ut hæc quæ vobis ſcribo, nullus agnoſcat: ſed magis tanquam ſuſpectum hic me ſapientia veſtra ante alios exiſtimet habere, ut faciliùs poſſim hæc, quæ cœpi, operari & perficere.* Et ſubſcriptio: *Orate pro nobis Deum, mihi fratres in Chriſto Domino noſtro charitate conjuncti.* Sub hac epiſtola Vigilius fidem ſuam ſcripſit, in qua duas in Chriſto

Hæretica fides Vigilii.

damnavit naturas, & reſolvens tomum Papæ Leonis, ſic dixit; Non duas Chriſtum naturas confitemur, ſed ex duabus naturis compoſitum unum Filium, unum Chriſtum, unum Dominum. Et iterum: Qui dicit in Chriſto duas formas, unaquâque agente cum ſua communione, & non confitetur unam perſonam, unam eſſentiam, anathema ſit. Qui dicit, quia hic quidem miracula faciebat, hoc verò paſſionibus ſuccumbebat: & non confitetur miracula & paſſiones unius ejuſdemque, quas ſponte ſuâ ſuſtinuit carne nobis conſubſtantiali, anathema ſit. Qui dicit, quod Chriſtus, velut homo, miſericordia dignatus eſt: & non dicit ipſum Deum Verbum & crucifixum eſſe, ut miſereatur nobis, anathema ſit. Anathematizamus ergo Paulum Samoſatenum, Dioſcorum, Theodorum, & Theodoritum, & omnes qui eorum ſtatuta coluerunt, vel colunt. Et hæc Vigilius ſcribens hæreticis occultè, permanſit ſedens. Hactenus Liberatus, in ſuo breviario de cauſa Neſtoriana & Eutychiana, cap. 22. Unde patet Vigilium iſta ſcripſiſſe hæreticis, poſt mortem Silverii, non tempore alicujus interregni, ſed quando Vigilius jam ipſe erat ſolus & palàm ab omnibus agnitus Papa Romanus: ſeu quando Vigilius (ut Liberati verba uſurpemus) hæc ſcribens hæreticis occultè, permanſit ſedens.

CAPUT. XXIV.

De occaſione quinti œcumenici Concilii, rebuſque in eo geſtis, narratio hiſtorica.

QUintum œcumenicum Concilium, à Juſtiniano ſeniore Imperatore convocatum, celebratum eſt Conſtantinopoli, Anno Dom. quingenteſimo quinquageſimo tertio. idque hac occa-

Anno Dom. 553.

ſione. Epiſcopalem Hieroſolymorum ſedem poſt Martyrium obtinuit Macarius, Imperatore Juſtiniano nondum ei ſuffragante, ejuſque Epiſcopatum comprobante: qui Eccleſiaſticâ deturbatus eſt cathedrâ, eo quod Origenis dogmata tutaretur. Et in ejus locum ſuffectus eſt Euſtochius. hic Euſtochius Hieroſolymorum Epiſcopus, animadvertens illos, qui dogmata Origenis profitebantur, in Paleſtina invaleſcere, & potiſſimum in

Origeniſtæ.

nova quæ dicebatur Laura, eam ſectam obtinere, omnem curam ac ſtudium eò contulit, ut eos expelleret. Proinde ad novam Lauram profectus, & mandrâ illa occupata, illos tanquam communem omnium perniciem inde exegit. Illi autem in varia diſperſi loca, multos in ſuam pellexerunt opinionem. Unde, jubente Imperatore, Synodus coacta eſt, ad quam ſuos miſit Euſtochius legatos.

2. Poſtquam Patres convenere in urbe Conſtantinopolitanâ, cœperunt cauſſam Origenis, Didymi, & Evagrii in medium proferre: eo quòd Græcorum opiniones rectis Eccleſiæ doctrinis perperam illi immiſcuiſſent. Theodorus autem, Cæſariæ Cappadociæ Epiſcopus, illos ab ea diſceptatione, (ut fertur) ad aliam traducere cupiens, cauſam Theodori Epiſcopi Mopſueſthæ, & Theodoreti, & Jbæ introduxit. Idque non ſine clementiſſima Dei providentiâ (quemadmodum eſt ab Evagrio & Nicephoro Calliſti obſervatum) qui omnes illas res ita adminiſtravit, ut omnis profana & impia doctrina unimque rejiceretur.

Theodorus Aſcidas Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus.

3. Neceſſitatem autem inquirendi ac decernendi de Theodoro illo Mopſueſtiæ Epiſcopo, impiiſque Theodoreti & Jbæ ſcriptis, attulit impia ſedulitas quorundam Neſtorianiſmo faventium, qui cùm decreta Synodorum Epheſinæ & Chalcedonenſis apertè accuſare non auderent, aliâ aggreſſi ſunt viâ, ut veritatem per cuniculos ſubruerent: diſperſis impiis ſcriptis Theodori quondam Mopſueſtiæ Epiſcopi, à quo & Neſtorius impium ſuum dogma didicerat. [ut monet Evagr. lib. 1. hiſt. cap. 2. & Juſtinianus Imp. in epiſtola ad Epiſcopos & Patriarchas, quæ exſtat in collatione primâ quintæ Synodi. & Patres in collatione quarta ejuſdem Synodi paſſim.] & iis etiâm diſperſis, quæ adverſus Cyrillum Alexandrinum Epiſcopum ſcripſerat Theodoretus Cyri Epiſcopus, & epiſtola illa, quam Jbas Epiſcopus Edeſſenus ſcripſiſſe memoratus eſt ad Marini Perſam. Quæ omnia jactabant non eſſe condemnata à Concilio Chalcedonenſi.

Tria capitula.

4. Ad reprimendam igitur falſam hanc gloriationem, & ad demolienda impia iſta contra veritatem comparata machinamenta, & ad tollendum ſcandalum, res hæc in Synodo agitata eſt, ac de eâ lata eſt ſententia Synodica. Patres in ea Synodo œcumenica quinta ipſum Theodorum Mopſueſthæ Epiſcopum, quamvis jam olim mortuum, anathematizarunt cum ſuis ſceleratis ſcriptis. Theodoretum autem & Ibam, qui ante obitum reſipuerant, & à Chalcedonenſi Synodo recepti erant, non anathematizârunt, ſed tantummodo illa eorum ſcripta ſuperius commemorata, condemnârunt, propter impietatem quam continebant. Conſiderantes etiam Origenis, didymi & Evagrii, eorumque ſequacium cauſam, eos anathematizarunt, eorumque errores exploſerunt. De quibus plura inferiùs invenies, cap 26. hujus libri. De iſto (ut videtur) Evagrio ſcripſit Hieronymus, epiſt. ad Cteſiphontem, quæ incipit; *Non audacter.* ubi eum vocat Evagrium Ponticum hyperboritam, & cum aliis errorum Magiſtris eum ſcribit ab Epiſcopis damnatum eſſe.

Summa ſententiæ Synodicæ de tribus capitulis, & de Origene, &c.

Evagrius Ponticus hæreticus.

5. Præſedit quinto œcumenico Concilio, ſucceſſor Mennæ, Eutychius Patriarcha Conſtantinopolitanus. Interfuerunt Concilio & ſubſcripſerunt centum ſexaginta quinque Epiſcopi: in quibus erant Patriarchæ tres, in propria quiſque perſonâ, præſentes, nempe Eutychius Conſtantinopolitanus, Apollinarius Epiſcopus Alexandriæ, & Domnus Epiſcopus Theopolitanæ civitatis, id eſt, Antiochiæ Syriæ. & ab Euſtochio Patriarchâ Hieroſolymitano aderant tres Epiſcopi, legationem pro eo obeuntes. Vigilius autem Patriarcha Romanus, quamvis pro tempore eſſet Conſtantinopoli, noluit intereſſe concilio, ejuſque decretis, tum tempore Concilii, tum poſtea etiam aliquandiu reſtitit. Ideóque in exſilium à Juſtiniano Imperatore relegatus eſt: tandem autem

Eutychius præſes quintæ Synodi.

Vigilius Papa Rom.

ab exſilio liberatus eſt, Concilio (ut videtur) conſentiens.

6. Hæc ex Juſtiniani Imperatoris ad Epiſcopos Conſtantinopoli degentes epiſtolâ, quæ exſtat in collatione primâ quintæ Synodi œcumenicæ, & ex ejuſdem Synodi ſententia ſynodicâ in octava collatione. Item ex Evagr. lib. 4, hiſt. Eccleſ, capp. 36. & 37, & Niceph. Calliſt. lib. 17. hiſt. Eccl, capp. 26. 27. 28. & Liberat. breviar. capp 23. & 24. & Anaſtaſio bibliothecario in vita Vigilii Papæ, & ex Conſtituto ipſius Vigilii de tribus capitulis, quod ipſo Concilii tempore conſcripſit; quod è bibliothecâ Vaticana per Annales Cardinalis Baronii acceptum Severinus Binius ſubjunxit epiſtolis Vigilii; in ſecunda parte Tomi 2. Conciliorum, edit. Colon. & tom. 4. edit. Pariſ. Item ex ejuſdem Binii notis in vitam Vigilii ab Anaſtaſio ſcriptam, & notis in Concilium œcumenicum quintum, Item ex S. Cyrilli Alexandrini epiſtola ad clericos & Lamponem presbyterum. & ex epiſtola Rabbulæ Epiſcopi Edeſſeni ad S. Cyrillum. Item ex libellis qui tranſmiſſi ſunt ab Epiſcopis, & Clericis, & Monachis, & cæteris magnæ Armeniæ & Perſidis & aliis gentibus, Proclo ſanctiſſimo Epiſcopo Conſtantinopolitanæ civitatis. prout exſtant illæ Cyrilli & Rabbulæ epiſtolæ unà cum excerptis ex memoratis libellis, in Collatione quartâ quinti Concilii œcumenici. Item ex fragmentis quæ ex variis deſumta autoribus, & res in quinto œcumenico Concilio geſtas declarantia, exſtant in editione Biniana ſtatim poſt octavam Collationem quinti Concilii.

Cyrillus de Theodoro Mopſueſtienſi & Diodoro Tarſenſi

7. Obſervant autem & citant in collatione quintâ Patres quinti Concilii œcumenici, hæc (ad Theodoſium Imp. ſcripta) S. Cyrilli Alexandrini verba; Theodorus quidam fuit, & ante eum Diodorus: hic quidem Tarſi civitatis, ille verò Mopſueſtiæ. Iſti Neſtorii impietatis Patres fuerunt. In ſuis enim libris, quos compoſuerunt, immaniter blaſphemaverunt contra Chriſtum omnium noſtrûm Salvatorem, neſcientes ipſius myſterium. Voluit igitur impius Neſtorius, quæ ſunt illorum, in medium proferre, & expulſus eſt à Deo de ſacra aula. Hæc ibi Cyrillus.

De Theodoro Aſcida Cæſarienſi.

8. Quamvis autem Theodorum Aſcidam Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopum, Origenis & Origeniſtarum fautorem ac defenſorem fuiſſe, ſcribat Liberatus Carthaginenſis Eccleſiæ diaconus: eodemque permovente Theodoro dilatam eſſe in quinta Synodo quæſtionem de Origeniſtis, & ad tria capitula primum dijudicanda Patres ſe contuliſſe ſcribant Euagrius & Necephorus Calliſti. Utrique tamen relationi repugnare videntur ipſius Theodori Aſcidæ verba in quinta Synodo œcumenica, Collatione quintâ. ubi memoratus Theodorus Epiſcopus Cæſareæ Cappadociæ, & Joannes Epiſcopus Nyſſæ, & Baſilius Epiſcopus novæ Juſtinianopoleos, in ſynodo ſurgentes, ut hæreticos in hæreſi jam mortuos jure anathematizari oſtendant, argumentantur etiam ab exemplo Origenis, & ab hoc ipſius quintæ Synodi decreto contra Origenem ſancito. Et multos (*inquiunt*) etiam alios invenimus poſt mortem anathematizatos. Nec non etiam Origenem, & ſi ad tempora Theophili ſanctæ memoriæ, vel ſuperiùs aliquis recurrerit, poſt mortem inveniet anathematizatum: quod etiam nunc in ipſo fecit & veſtra ſanctitas, & Vigilius religioſiſſimus Papa antiquioris Romæ. Hæc ibi Theodorus Epiſcopus Cæſarienſis, cum Joanne & Baſilio. Unde conſtat Theodorum damnationi Origenis conſenſiſſe, eamque approbâſſe, & prius damnatum eſſe à quintæ Synodi Patribus Origenem ejuſque ſequaces, quàm perventum ſit ad examen trium capitulorum.

9. Et hoc quidem affirmat etiam Liberatus in breviario, cap. 23. ubi ait, damnationi Origenis ſubſcripſiſſe Mennam Archiepiſcopum Conſtantinopolitanum, alioſque Conſtantinopoli repertos Epiſcopos. Deinde eam in Origenem ſcriptam anathematis damnationem directam eſſe Vigilio Romano Epiſcopo, & Zoilo Alexandrino, & Euphræmio Antiocheno, & Petro Hieroſolymitano: eiſque eam accipientibus & ſubſcribentibus, Origenem damnatum eſſe mortuum, qui vivens olim fuerat ante damnatus. De qua damnatione ait, [cap. 24.] Theodorum Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopum ita doluiſſe, ut dolore damnationis ejus, ad Eccleſiæ conturbationem, damnationem molitus ſit in Theodorum Mopſueſtenum, eo quòd Theodorus multa opuſcula edidiſſet contra Origenem, &c. ubi pluribus invehitur contra Theodorum Cæſareenſem, & trium capitulorum, præſertim Theodori Mopſueſteni, defenſionem non obſcure profitetur Liberatus. ac propterea non immerito ſuſpecta eſſe poteſt ejus de Theodoro Cæſarienſi relatio. *Monela de narratione Liberati.*

10. Fieri etiam potuit, ut ſparſa hæc à Theodori Cæſareenſis adverſariis fama poſteriores ſcriptores Euagrium & Nicephorum in errorem induxerit. Ipſe Liberatus ait, Theodorum Cæſareenſem ſub nomine Catholico Acephalis ſtuduiſſe. Unde patet Theodorum nullius hæreſeos apertam defenſionem ſuſcepiſſe. Quod autem eum diffamare conetur Liberatus tanquam ſecta Acephalum, & ſub nomine Catholico Acephalis ſtudentem, nihil per hoc decedet exiſtimationi Theodori apud cordatum lectorem, qui ſatis ſciat totam quintam Synodum, omneſque eam recipientes, iſta falſa ſuſpicione & calumniâ impetitos & oneratos eſſe à defenſoribus trium capitulorum. Vide Iſidor. Hiſpal de viris illuſtribus, cap. 4.

11. Veriſimilius eſt autem, (ut hiſtoricorum relationes cum actis Synodi exſtantibus conciliemus) Theodorum Cappadocem Monachorum ab Euſtochio expulſorum querelam & lamentationem Imperatori notam feciſſe, hortatumque eſſe, ut indicto Conventu Eccleſiaſtico ſecundùm æquitatem de ea cauſa ſtatueretur: & re diligenter inquiſitâ damnatum eſſe Origenem, ſedente Menna Patriarchâ. Poſtea autem præſidente Eutychio ſucceſſore Mennæ, ab eiſdem Patribus [etſi non omnibus] qui Origenem damnaverant, aliiſque in concilio œcumenico congregatis, damnata eſſe tria capitula, & poſt trium capitulorum damnationem, repetitam eſſe & confirmatam illam Origenis ejuſque errorum damnationem. *Conciliatio hiſtoriæ cum ſynodi actis.*

De Vigilii autem Epiſcopi Romani conſtituto plura (Deo volente) monebimus infrà, cap. 27.

CAPUT. XXV.

Sententia Synodica quinti œcumenici Concilii, de tribus capitulis, ex Collatione octava illius Concilii. cui ſententiæ ſubſcripſerunt centum ſexaginta quinque Epiſcopi, anno Dom. 453. & Imperii Juſtiniani ſenioris, anno 27.

MAgno Deo & Salvatore noſtro Jeſu Chriſto, ſecundùm parabolam in Euangeliis dictam, pro uniuſcujuſque viribus talenta diſtribuente, & operam eorum opportuno tempore exigente, ſi is qui creditum ſibi unum talentum ſine diminutione ſervavit, eo quod non operatus eſt, & amplificavit hoc quod ſibi creditum eſt, condemnatur: quanto majori & horribili judicio ſubjacet, qui non ſolum de ipſo neglexerit, ſed etiam *Matth. 25.*

Vide lib. 5. cap. 30. §. 14. Hier. 48: 10.

tiam aliis ſcandali & perturbationis cauſam præbuerit? cum ſit omnibus fidelibus manifeſtum, quod quando de fide ratio movetur, non ſolùm impius condemnatur, ſed etiam ille, qui poteſt quidem prohibere impietatem, negligit verò aliorum correptionem. Et nos igitur, quibus regere Eccleſiam Domini creditum eſt, timentes maledictionem, quæ imminet his qui negligenter opera Domini faciunt, feſtinamus bonum fidei ſemen purum conſervare ab impietatis zizaniis, quæ ab inimico inſeminatur. Quoniam igitur videbamus, quod Neſtorii ſequaces conati ſunt per Theodorum impium, qui Mopſueſtiæ fuit Epiſcopus, & impia ejus conſcripta, & inſuper per ea quæ impiè Theodoretus conſcripſit, & per epiſtolam ſceleratam, quæ ab Iba dicitur ad Marin Perſam ſcripta eſſe, ſuam impietatem Dei Eccleſiæ applicare: ideo ad eorum quæ movebantur, correctionem ſurreximus, & pro Dei voluntate, & juſſione piſſimi Imperatoris vocati, ad hanc regiam urbem convenimus.

2. Et quia contingit Vigilium religioſiſſimum in hac regia urbe degentem, omnibus intereſſe quæ his tribus capitulis annotata ſunt, & tam ſine ſcriptis, quàm in Scripturis ea ſæpius condemnâſſe, poſtea tamen & conſenſit in ſcriptis in Concilio convenire, & diſceptare unà nobiſcum de his tribus capitulis, ut definitio communiter ab omnibus nobis præbeatur fidei rectæ conveniens; piſſimus Imperator ſecundum quod inter nos placuit, tam ipſum quàm nos hortatus eſt communiter convenire, eo quòd Sacerdotes decet, communibus quæſtionibus finem communem imponere. Unde neceſſariò petivimus ipſius reverentiam, ſcriptas ſuas promiſſiones adimplere. Nec enim juſtum eſſe, amplius ſcandalum pro tribus iſtis Capitulis creſcere, & Dei Eccleſiam conturbari. Et pro his ad memoriam ejus perduximus magna illa Apoſtolorum exempla, & Patrum traditiones. Licet enim ſancti Spiritûs gratia & circa ſingulos Apoſtolos abundaret, ut non indigerent alieno conſilio ad ea quæ agenda erant; non tamen aliter voluerunt de eo quod movebatur, ſi oporteret gentes circumcidi, definire, priùſquam communiter congregati, divinarum ſcripturarum teſtimoniis unuſquiſque ſua dicta confirmaverunt.

Neceſſitas atque utilitas ſynodorum.

3. Unde communiter de eo ſententiam protulerunt, ad gentes ſcribentes; Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis, nihil aliud imponere vobis oneris, præterquam neceſſaria, ut abſtineatis ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione.

Actor. 15: 28.

4. Sed & ſancti Patres, qui per tempora in ſanctis quatuor Conciliis convenerunt, antiquis exemplis utentes, communiter de exortis hæreſibus & quæſtionibus diſpoſuerunt, certo conſtituto, quod in communibus diſceptationibus, cum proponuntur quæ ex utraque parte diſcutienda ſunt, veritatis lumen tenebras expellit mendacii.

5. Nec enim poteſt in communibus de fide diſceptationibus aliter veritas manifeſtari, cùm unuſquiſque proximi adjutorio indiget, ſicut in Proverbiis dicit Salomon: *Frater fratri adjutorium præſtans exultabitur ſicut civitas munita: valet verò ſicut regnum fundatum*: Et iterum in Eccleſiaſte dicit: *Optimi duo quam unus, quibus eſt merces bona in labore ipſorum.* Sed etiam ipſe Dominus dicit: *Amen dico vobis, ſi duo ex vobis convenerint ſuper terram, de omni re quamcunque petierint, continget illis à Patre meo qui in cælis eſt. ubicunque enim fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis ſum in medio ipſorum.*

Prov. 18: 19. Eccleſ. 4: 9. Matth. 18: 19. 20.

6. Cùm autem ſæpius & à nobis omnibus invitatus, & inſuper glorioſiſſimis Judicibus miſſis ad ipſum à piſſimo Imperatore, promiſit, per ſe ipſum de iiſdem tribus capitulis ſententiam proferre: hujuſmodi reſponſo audito, Apoſtoli nos admonitiones in corde habentes, quod unuſquiſque pro ſe rationem reddet Deo, timentes autem & judicium imminens eis, qui vel unum ex minimis ſcandalizant, quanto magis Imperatorem ita Chriſtianiſſimum, & populos & Eccleſias totas; & quod dictum à Deo ad Paulum: *Ne timeas, ſed loquere, & ne taceas; quoniam ego ſum tecum, & nemo poterit nocere tibi:* congregati ante omnia compendioſè confeſſi ſumus fidem illam tenere, quam Dominus noſter Jeſus Chriſtus verus Deus tradidit ſanctis ſuis Apoſtolis, & per eos ſanctis Eccleſiis, & qui poſt illos fuerunt ſancti Patres & doctores Eccleſiæ, creditis ſibi populis tradiderunt. Tenere autem & ſervare & prædicare ſanctis Eccleſiis confeſſi ſumus hanc fidei confeſſionem, quam latiùs expoſuerunt trecenti decem & octo ſancti Patres Nicææ congregati, qui ſanctum Mathema ſive ſymbolum tradiderunt: inſuper autem & centum quinquaginta in Conſtantinopoli collecti expoſuerunt, qui eandem fidei confeſſionem ſequuti ſunt & eam explanaverunt: & ducentorum ſanctorum Patrum prius Epheſi collectorum pro eadem fide conſenſum: & quæ à ſexcentis triginta Chalcedone congregatis definita ſunt pro una eademque fide, quam & ipſi ſequuti prædicaverunt. Eos autem, qui pro tempore condemnati vel anathematizati à Catholica Eccleſia & prædictis quatuor Conciliis ſunt, confeſſi ſumus condemnatos & anathematizatos habere.

Recuſat Vigilius intereſſe Concilio. Rom. 14: 12. Matth. 18: 6. Scandalum. Act. 18: 9. Pergit Synodus ſine Vigilio.

7. Cumque hæc ita confeſſi ſumus; initium fecimus examinationis trium capitulorum: & propoſuimus prius de Theodoro Mopſueſteno: & cum in medio prolatæ ſunt blaſphemiæ codicibus inſertæ, mirati ſumus Dei in his patientiam, quod non divino igni ſtatim incenſa eſt lingua & mens, quæ hæc eructavit. Et nunquam conceſſiſſemus procedere lectorem prædictarum blaſphemiarum, pro ſola memoria illarum indignationem Dei timentes, (utpote unaquaque blaſphemia magnitudine impietatis antecedentem ſuperante, & mentem auditoris funditùs permovente) niſi eos qui talibus blaſphemiis gloriantur, videremus indigere confuſione per manifeſtationem earum eis inferenda: ut nos omnes zelo blaſphemiarum contra Deum expoſitarum incenſi, & in medio lectionis & poſt ipſam, inclamationes & anathematiſmos contra Theodorum ut viventem & præſentem faceremus; propitius ſis Domine, dicentes; nec Dæmones auſi ſunt talia contra te loqui.

Primum capitulum. Atrocitas blaſphemiarum Theodori Mopſueſteni.

8. O intolerabilem linguam illam! O pravitatem viri! O altam illam manum, quam extendit contra Creatorem ſuum! Scripturas ſcire miſer ille pollicitus, non meminit Oſeæ Prophetæ dicentis, *Væ illis, quoniam exſilierunt à me: famoſi facti ſunt, quoniam impii fuerunt in me, iniqua locuti ſunt adverſus me, & adverſum me excogitantes loquuti ſunt peſſima. ideo cadent in framea propter improbitatem linguæ ſuæ. hic contemptus eorum in ſinu eorum: quia tranſierunt teſtamentum meum, & adverſus legem meam impiè egerunt.* Iſtis Theodorus impius meritò ſubjicitur. Prophetias enim, quæ de Chriſto ſunt, rejiciens, feſtinavit diſpenſationis pro noſtra ſalute magnum myſterium, quantum ad ſe pertinet, reprobare: tabulas tantummodo ad riſum propoſitas gentibus divina eloquia, multis modis conatus oſtendere; & contempſit tam alias Propheticas pronunciationes contra impios factas, & quod dixit divinus Habbacuc de his qui mendaciter docent: Væ qui adaquat proximum ſibi everſione turbata, & in-

Hoſ. 7: 13. Hoſ. 8: 1.

Heb. 2:15. Græc. LXX. & inebriat eum, ut inſpiciat ſpeluncas eorum: id eſt, tenebroſas & omnino à luce alienas doctrinas eorum.

9. Et quid oportet multa dicere? liceat volentibus codices impii Theodori præ manibus accipere, vel quæ ex impiis codicibus ejus, geſtis apud nos habitis inſerta ſunt, impia capitula, & invenire nimiam inſaniam, & nefanda illa quæ dixit. Ulterius enim procedere, & iterum memoriâ repetere nefanda illa veremur. Recitata nobis ſunt & quædam à ſanctis Patribus contra illum & omnes hæreticos ſuperantem ejus inſaniam conſcripta, & inſuper hiſtoriæ, & leges imperiales, illius impietatem ab initio divulgantes.

Hæretici etiam poſt mortem anathematizantur. 10. Et quoniam poſt hæc omnia, impietatis illius defenſores, injuriis contra Creatorem ſuum dictis glorians, dicebant non opotere eum poſt mortem anathematizare; licet cognoſceremus Eccleſiaſticam de impiis traditionem, quod & poſt mortem hæretici anathematizantur; tamen neceſſarium putavimus & de hoc perſcrutari, & fertur in geſtis, quomodo diverſi hæretici & poſt mortem anathematizati ſunt: & per multa manifeſtatum eſt apud nos, quòd qui hæc dicunt, nullam curam Dei judicatorum faciunt, nec Apoſtolicarum pronunciationum, nec Paternarum traditionum. Libenter utique interrogemus *Ioan. 3:18.* eos, quid dicant de Domino dicente de ſe ipſo: *Qui crediderit in eum, non judicatur: Qui autem non crediderit in eum, jam judicatus eſt, quia non crediderit in nomine unigeniti Filii Dei.* & Apo- *Gal. 1:8. 9.* ſtolo clamante; *Licet nos, aut Angelus de cœlo Evangelizaverit vobis, præterquam evangelizabimus vobis: anathema ſit! ſicut prædiximus & nunc iterum dico: ſi quis vobis evangelizaverit, præterquam quod accepiſtis, anathema ſit.* Domino enim, quod jam judicatus eſt, dicente, & Apoſtolo etiam Angelos, ſi docerent præter quod evangelizati ſumus, anathematizante, quomodo præſumunt dicere, qui omnia audent, de vivis tantummodo hæc dicta eſſe, aut ignorant, magis autem ſcientes ignorare confingunt, quod judicium anathematis nihil aliud eſt, niſi ſeparatio à Deo. Quòd impius, licet non verbo ab aliquo ſuſcepiſſet, tamen anathema re ipſa ſibi infert; per ſuam impietatem ſemetipſum à vera vita ſeparans. Quid autem dicunt & ad Apoſtolum iterum dicentem; hæreticum homi- *Tit. 3:10.* nem poſt unam & ſecundam correctionem evita, ſciens quoniam perverſus eſt hujuſmodi homo, & peccat, & eſt à ſemet-ipſo damnatus?

11. Quibus conſonantia ſanctæ memoriæ Cyrillus in libris, quos contra Theodorum ſcripſit, ita dicit: Evitandi ſunt illi, qui tam peſſimis culpis detinentur, ſive in vivis ſunt, ſive non; à nocente enim ſemper refugere neceſſarium eſt, & non ad perſonam magis reſpicere, ſed ad hoc quod Deo placet. Et iterum idem ſanctæ memoriæ Cyrillus ſcribens ad Joannem Epiſcopum Antiochiæ, & congregatam ibi Synodum, de Theodoro utpote una cum Neſtorio anathematizato, ita dicit; Erat igitur neceſſarium, claram propterea ducere feſtivitatem, expulsâ certè omni voce à quocumque dictâ, quæ conſonat Neſtorii blaſphemiis. Proceſſit enim adverſus omnes qui eadem ſapiunt, vel ſapuerunt aliquando, quod abſolutè nos & veſtra ſanctitas dixit: anathematiza- *1 Cor. 8: 6* mus illos, qui dicunt filios duos, & duos Chriſtos. Unus enim, ut dictum eſt, prædicatur à nobis & vobis Chriſtus & Filius & Dominus, *1 Tim. 2: 5.* unigenitus & homo, ſecundùm vocem ſapientiſſimi Pauli. Sed etiam in epiſtola ad Alexandrum, & Martinianum, & Joannem, & Paregorium, & Maximum Preſbyteros, & Patres Monachorum, & eos qui cum ipſis erant ſolitariam vitam exercentes, ita dicit; Jam quidem & ſancta Synodus Epheſi ſecundùm Dei voluntatem congregata, contra Neſtorianam perfidiam juſtâ & ſubtili prolata ſententiâ, & aliorum vaniloquia, qui vel poſtea futuri ſunt, vel jam fuerunt, eadem illi ſapientes & dicere vel ſcribere tale aliquid præſumentes, unà cum ipſo condemnavit; æqualem condemnationem eos imponens. Conſequens enim erat, uno ſemel pro ſuis tam profanis vaniloquiis condemnato, non contra unum tantum venire; ſed (ut ita dicam) contra omnem eorum hære- *Neſtoriani anthropolatræ.* ſim, ſive calumniam quam fecerunt contra pia Eccleſiæ dogmata, duos colentes filios, & dividentes individuum, & anthropolatriæ crimen inferentes cœlo & terræ. Adorat enim nobiſcum ſupernorum ſpirituum ſancta multitudo unum Dominum Jeſum Chriſtum.

12. Sed etiam Auguſtini religioſæ memoriæ, qui inter Africanos Epiſcopos ſplenduit, diverſæ epiſtolæ recitatæ ſunt, ſignificantes quod oportet hæreticos & poſt mortem anathematizare. Talem autem Eccleſiaſticam traditionem & alii Africani reverendiſſimi Epiſcopi ſervaverunt: ſed & Romana ſancta Eccleſia quoſdam Epiſcopos & poſt mortem anathematizavit, licet pro fide in vita ſua non eſſent accuſati: & utrumque apud nos habita geſta ſignificant.

13. Sed quoniam evidentiſſimè veritatem impugnantes Theodori & ipſius impietatis diſcipuli, quædam verba ſanctæ memoriæ Cyrilli & Procli proferre conantur, quaſi pro Theodoro ſcri- *Hoſ. 14. verſ. ult.* pta opportunum eſt propoſitis aptare verba Prophetæ dicentis: *quia rectæ ſunt viæ Domini, & juſti ambulant in eis: impii autem infirmabuntur in eis.* Nam & iſti malè excipientes ea, quæ bene & opportunè à ſanctis illis Patribus ſcripta ſunt, & excuſantes excuſationes in peccatis, hæc verba proferunt. Apparent enim Patres non liberantes anathemate Theodorum, ſed diſpenſativè talibus quibuſdam utentes verbis, propter defenſores Neſtorii & ejus impietatis, ut ab hujuſmodi errore eos abſtrahentes, ad perfectum deducerent, & docerent non ſolùm diſcipulum impietatis Neſtorium adducere, ſed etiam doctorem ejus Theodorum. Itaque & in ipſis diſpenſationis verbis ſuam Patres intentionem oſtendunt de eo, quod oportet anathematizari Theodorum, ſicut per plurima in geſtis apud nos habitis demonſtratum eſt ex his, quæ ad condemnationem Theodori & ejus impietatis Cyrillus & Proclus ſanctæ memoriæ ſcripſerunt. Et talem diſpenſationem in *Act. 16. 3.* divina Scriptura eſt invenire: ad hoc & Paulus Apoſtolus in principio prædicationis feciſſe oſtenditur, propter eos qui ex Hebræis erant, Timotheum circumcidens, ut per hanc diſpenſationem & condeſcenſionem ad perfectum eos deduceret. *Galat. 5: 2.* Unde poſtea interdicens circumciſionem, ad Galatas ita ſcripſit: *Ecce ego Paulus, dico vobis, quod* *Mos hæreticorum.* *ſi circumcidamini, Chriſtus vobis nihil prodeſt.* Invenimus autem & illud quod ſolent hæretici facere, & à Theodori defenſoribus factum. Quædam enim ex his quæ S. Patres ſcripſerunt, circumcidentes, quædam verò falſa ex ſemetipſis componentes & confingentes; Cyrilli ſanctæ memoriæ epiſtolâ conabantur, quaſi ex teſtimonio Patrum, prædictum impium Theodorum anathemate liberare: in quibus & ipſis veritas demonſtrata eſt, his quidem quæ circumciſa erant, per ſequentiam anteriorum & poſteriorum perlectis, mendacio autem falſitatis per collationem eorum quæ vera erant, per omnia convicto. In omnibus autem iſtis, qui talia vana loquuntur, ſecundùm quod ſcriptum eſt; *Eſai. 57.* *Confidunt falſis, & loquuntur vana: quia concipiunt dolorem & pariunt iniquitatem, telam araneæ texentes.*

Secundum Capitulum. 14. His ita de Theodoro & ejus impietate diſ-

cuſſis, pauca & ex his quæ impiè à Theodorito conſcripta ſunt contra rectam fidem, & duodecim capitula ſancti Cyrilli, & contra Epheſinam primam Synodum, nec non quædam ad defenſionem Theodori & Neſtorii impiorum ab eo conſcripta, ad ſatisfactionem legentium in geſtis apud nos confectis recitari & inſeri perſpeximus, ut ſciant omnes, quod juſtè illi ejiciuntur & anathematizantur. Tertio loco epiſtola, quam dicitur Ibas ad Marim Perſam ſcripſiſſe, ad examinationem propoſita, neceſſarium eſſe perſpeximus & eam recitari. Statim igitur ex ipſa lectione impietas ei inſerta omnibus manifeſtata eſt.

Tertium Capitulum.

15. Et oporteret quidem, uſque adhuc quæſtione factâ, condemnationem & anathematiſmum prædictorum trium capitulorum facere; ſed quia Theodori & Neſtorii impiorum defenſores alio modo machinabantur confirmare eorum perſonas & impietatem, & dicebant illam impiam epiſtolam, quæ laudat & defendit Theodorum & Neſtorium, & eorum impietatem, ſuſceptam eſſe à ſancto Chalcedonenſi Concilio; neceſſarium eſſe putavimus per omnia oſtendere, liberam eſſe ſanctam Synodum ab impietate quæ in epiſtola continetur, eo quòd, qui talia dicunt, non favore ſancti Concilii hoc faciunt, ſed ut per ejus nomen, ſuam impietatem confirmarent. Et oſtendebatur in geſtis, quod & anterioribus temporibus accuſatus eſt Ibas propter eandem impietatem, quæ & in epiſtola continetur, Primò quidem apud Proclum ſanctæ memoriæ Epiſcopum Conſtantinopolitanum, poſtea verò apud Theodoſium piæ recordationis, & Flavianum qui poſt Proclum Epiſcopus ordinatus eſt: qui & cauſæ examinationem delegaverunt Photio Epiſcopo Tyri, & Euſtathio Epiſcopo Berytiorum civitatis. Poſtea verò inculpatus idem Ibas, ab Epiſcopatu dejectus eſt. His ita ſubſequutis, quomodo præſumunt aliqui dicere, iſtam impiam epiſtolam ſuſceptam eſſe à ſancto Chalcedonenſi Concilio, eamque per omnia ſequutum eſſe ſanctum Chalcedonenſe Concilium? Tamen, ne quæcunque remaneret occaſio iis, qui tales calumnias applicant ſancto Chalcedonenſi Concilio, recitari perſpeximus ea, quæ apud ſanctas Synodos, Epheſinam primam, & Chalcedonenſem, pro epiſtolis ſanctæ memoriæ Cyrilli, & religioſæ memoriæ Papæ antiquioris Romæ Leonis mota ſunt. Et cum ex his accepiſſemus, quòd non aliter oportet ſuſcipi quæ ab aliquo ſcribuntur, niſi priùs rectæ fidei ſanctorum Patrum conſonare demonſtrentur, interlocuti ſumus recitari & definitionem, quæ de fide expoſita eſt à ſancto Chalcedonenſi Concilio, ut conferantur quæ in epiſtola, & quæ in definitione continentur. Quo facto demonſtratum eſt, contrariam per omnia epiſtolam eſſe his quæ in definitione continentur. Nam definitio quidem conſonat his quæ judicata ſunt, pro una eademque fide tam à trecentis decem & octo ſanctis Patribus, quàm à centum quinquaginta, & his qui prius Epheſi convenerunt: impia autem epiſtola illa continet, quæ Theodorus & Neſtorius hæretici blaſphemaverunt, & defendit eos, & doctores ſibi adſcribit; ſanctos autem Patres hæreticos vocat. Et illud autem omnibus facimus manifeſtum, quod nec partes interlocutionum unius vel ſecundi, quibus utuntur Theodori & Neſtorii ſequaces, præterire ſuſtinuimus, ſed & iſtis, & aliis omnibus interlocutionibus in medio prolatis, & his quæ iis continentur conſideratis, invenimus quòd non aliter paſſi ſunt prædictum Jbam ſuſcipere, priuſquam exegiſſent eum Neſtorium, & impia ejus dogmata, quæ in epiſtola vindicantur, anathematizare. Et hoc fecerunt tam alii religioſi Epiſcopi prædicti ſancti Concilii, quàm illi duo, quorum interlocutionibus quidam uti conantur. Hoc enim & in Theodorito obſervaverunt, & exegerunt eum anathematizare ea, pro quibus accuſabatur. Si igitur Jbam non alio modo ſuſcipere ſuſtinuiſſent, niſi impietatem, quæ in epiſtola continetur, condemnaſſet, & ſubſcripſiſſet definitioni, quæ pro fide à ſancto Concilio data eſt, quomodo conatur dicere, ſuſceptam eſſe impiam epiſtolam ab eodem ſancto Concilio? *Quæ enim*, ut verè dicamus, *participatio eſt juſtitiæ & iniquitatis? & quæ ſocietas eſt luci cum tenebris? quæ autem conventio eſt Chriſti cum Belial? aut quæ pars eſt fideli cum infideli? quæ autem eſt commixtio templo Dei cum idolis?* 2 Cor. 6: 14.15.16

Regula in ſynodis obſervata.

16. Repetitis igitur omnibus quæ apud nos acta ſunt, iterum confitemur, quòd ſuſcipimus ſanctas quatuor Synodos, id eſt, Nicænam, Conſtantinopolitanam, Epheſinam primam, & Chalcedonenſem, & quæ pro una eademque fide definierunt, prædicavimus & prædicamus. Eos autem qui hæc non ſuſcipiunt, alienos Catholicæ Eccleſiæ judicamus, condemnamus autem & anathematizamus, unà cum omnibus aliis hæreticis, qui condemnati & anathematizati ſunt à prædictis ſanctis quatuor Conciliis, & à ſancta Catholica & Apoſtolica Eccleſiâ, & Theodorum qui Mopſueſtiæ Epiſcopus fuit, & impia ejus conſcripta: & quæ impiè Theodoritus conſcripſit contra rectam fidem & contra duodecim capitula ſancti Cyrilli, & contra Epheſinam primam Synodum, & quæ ad defenſionem Theodori & Neſtorii ab eo ſcripta ſunt. Super hæc anathematizamus & impiam epiſtolam, quam dicitur Jbas ad Marim Perſam ſcripſiſſe, quæ denegat Deum Verbum de ſancta Dei genitrice & ſemper Virgine Maria incarnatum, hominem factum eſſe; & ſanctæ memoriæ Cyrillum, qui rectè docuit, tanquam hæreticum & ſimiliter Apollinario ſcribentem, criminatur; & inculpat quidem Epheſinam primam Synodum, tanquam ſine examinatione & quæſtione Neſtorio ab ea depoſito, & duodecim dicti Cyrilli capitula impia & contraria rectæ fidei vocat; defendit autem Theodorum, & Neſtorium, & impia eorum dogmata & conſcripta. Prædicta igitur tria capitula anathematizamus, id eſt, Theodorum impium Mopſueſtenum cum nefandis ejus conſcriptis, & quæ impiè Theodoritus conſcripſit, & impiam epiſtolam quæ dicitur Jbæ, & defenſores eorum, & qui ſcripſerunt vel ſcribunt ad defenſionem eorum, vel recta ea dicere præſumunt, vel omnino impietatem eorum nomine ſanctorum Patrum, aut ſancti Chalcedonenſis Concilii defenderunt aut defendere conantur.

Confeſſio.

Anathematizantur hæretici, & tria capitula.

17. His itaque cum omni ſubtilitate diſpoſitis, in memoria tenentes promiſſiones de ſancta Eccleſia factas, & qui dixit, *Quod portæ inferni non prævalebunt adverſus eam*, id eſt, hæreticorum mortiferæ linguæ; recordantes autem & quæ per Oſeam de ea prophetata ſunt, in quibus dicit: *Et ſponſabo te mihi in fide, & cognoſces Dominum:* hæreticorum quidem effrænatas linguas, & eorum impiiſſima conſcripta, & eoſdem ipſos hæreticos, qui uſque ad mortem in ſua impietate permanſerunt, Patri mendacii diabolo connumerantes, illis dicemus; *Ecce omnes vos ignem accenditis & convaleſcere facitis flammam ignis: ambulabitis in lumine ignis veſtri, & per flammam quam accenditis.* Nos autem mandatum habentes, per doctrinam rectam exhortari populum, & loqui in Cor Hieruſalem, id eſt, Dei Eccleſiam, meritò ſeminare quidem in juſtitia feſtinamus, vindemiantes fructum vitæ, & illuminantes nobis ipſis lumen ſcientiæ ex divinis Scripturis, & Patrum doctrina, neceſſarium eſſe putavimus capitulis

Matth. 16: 18.
Hoſ. 2: 20.
Eſai. 50: 11.
Tit. 1: 9.
Eſai. 40: 2.
Hoſ. 10: 12.

comprehendere, & prædicationem veritatis, & hæreticorum, nec non eorum impietatis condemnationem.

Sequuntur anathematiſmorum diſtincta capitula.

I. Si quis non confitetur Patris & Filii & Spiritûs Sancti unam naturam ſive ſubſtantiam, & unam virtutem & poteſtatem, Trinitatem conſubſtantialem, unam Deitatem in tribus ſubſiſtentiis ſive perſonis adorandam, talis anathema ſit. *Unus enim Deus & Pater, ex quo omnia; & unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia; & unus Spiritus Sanctus, in quo omnia.*

1 Cor. 8:6. & 12: 8. 11. 13.

II. Si quis non confitetur Dei Verbi duas eſſe nativitates, unam quidem ante ſecula ex Patre ſine tempore incorporaliter; alteram verò in ultimis diebus ejuſdem ipſius qui de cœlis deſcendit, & incarnatus de ſancta glorioſa Dei genetrice & ſemper Virgine Maria, natus eſt ex ipſa, Talis anathema ſit.

III. Si quis dicit, alium eſſe Deum Verbum qui miracula fecit; & alium Chriſtum qui paſſus eſt, vel Deum Verbum cum Chriſto eſſe naſcente de muliere, vel in ipſo eſſe ut alterum in altero, & non unum eundemque Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Dei Verbum incarnatum & hominem factum, & ejuſdem ipſius miracula, & paſſiones quas voluntariè carne ſuſtinuit, talis anathema ſit.

Græca iſta deſumpſimus ex Juſtiniani Imperatoris Confeſſione rectæ fidei, quæ exſtat in fragmentis quintæ Synodi græce repertis. tom. 4. Concil. edit. Pariſ.

IV. Si quis dicit: Secundum gratiam, vel ſecundum operationem, vel ſecundum dignitatem, vel ſecundum æqualitatem honoris, vel ſecundum auctoritatem, aut relationem, aut affectum, aut virtutem, [κατὰ χάριν, ἢ κατὰ ἐνέργειαν, ἢ κατὰ ἀξίαν, ἢ κατ᾽ ἰσοτιμίαν, ἢ κατ᾽ αὐθεντίαν, ἢ ἀναφορὰν, ἢ σχέσιν, ἢ δύναμιν] unitionem Dei Verbi ad hominem factam eſſe vel ſecundum bonam voluntatem, [ἢ κατ᾽ εὐδοκίαν,] quaſi quod placuit Deo Verbo homo, eo quòd bene viſum eſt ei, de ipſo, ſicut Theodorus inſaniens dicit: vel ſecundum homonymiam, per quam Neſtoriani Deum Verbum Filium & Chriſtum vocantes, & hominem ſeparatim [κεχωρισμένως] Chriſtum & Filium nominantes, & duas perſonas evidenter dicentes, per ſolam nominationem [κατὰ μόνην τὴν προσηγορίαν] & honorem & dignitatem, & adorationem, unam perſonam, & unum Filium & unum Chriſtum conſiugnnt dicere: ſed non confitentur unitatem [ἕνωσιν] Dei Verbum ad carnem animatam animâ rationabili & intellectuali, ſecundùm compoſitionem ſive ſecundùm ſubſiſtentiam factam eſſe, ſicut ſancti Patres docuerunt, & ideo unam ejus ſubſiſtentiam compoſitam [μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν σύνθετον] qui eſt Dominus noſter Jeſus Chriſtus. Unus de ſancta Trinitate, talis anathema ſit. Cum enim multis modis unitas intelligatur, qui impietatem Apollinarii & Eutychetis ſequuntur, interemtionem eorum quæ convenerunt, colentes, unitionem ſecundùm confuſionem dicunt: Theodori autem & Neſtorii ſequaces, diviſione gaudentes, affectualem unitatem introducunt. Sancta Dei Eccleſia utriuſque perfidiæ impietatem rejiciens, unitionem Dei Verbi ad carnem ſecundùm compoſitionem confitetur, quod eſt ſecundùm ſubſiſtentiam. Unitio enim per compoſitionem in myſterio Chriſti non ſolùm inconfuſè ea quæ convenerunt, conſervat, ſed nec diviſionem, ſuſcipit.

V. Si quis unam ſubſiſtentiam Domini noſtri Jeſu Chriſti ſic intelligit, tanquam ſuſcipientem plurimarum ſubſiſtentiarum ſignificationem, & per hoc introducere conatur in myſterio Chriſti duas ſubſiſtentias, ſeu duas perſonas, & duarum perſonarum quas introducit, unam perſonam dicit ſecundùm dignitatem, & honorem & adorationem, ſicut Theodorus & Neſtorius inſanientes conſcripſerunt, & calumniantur ſanctam Chalcedonenſem Synodum tanquam ſecundum iſtum impium intellectum unius ſubſiſtentiæ utentem vocabulo, ſed non confitetur Dei Verbum carni ſecundùm ſubſiſtentiam unitum eſſe, & propter hoc unam ejus ſubſiſtentiam, ſeu unam perſonam, & ſic & ſanctum Chalcedonenſe Concilium unam ſubſiſtentiam Domini noſtri Jeſu Chriſti confeſſum eſſe, talis anathema ſit. Nec enim adjectionem perſonæ vel ſubſiſtentiæ ſuſcepit Sancta Trinitas ex incarnato uno de ſancta Trinitate Deo Verbo.

VI. Si quis abuſivè & non verè Dei Genetricem dicit ſanctam glorioſam ſemper Virginem Mariam, vel ſecundùm relationem, quaſi homine puro nato, ſed non Deo Verbo incarnato & nato ex ipſa, referendâ autem, ſicut illi dicunt, hominis nativitate ad Deum Verbum, eo quod cum homine erat naſcente, & calumniatur ſanctam Chalcedonenſem Synodum, tanquam ſecundùm iſtum impium intellectum, quem Theodorus exſecrandus adinvenit, Dei Genetricem Virginem dicentem, vel qui hominis genetricem vocat, aut Chriſtotocon, id eſt, Chriſti genetricem, tanquam ſi Chriſtus Deus non eſſet, & non propriè & verè Dei Genetricem ipſam confitetur, eo quòd ipſe qui ante ſecula ex Patre natus eſt Deus Verbum, in ultimis diebus ex ipſa incarnatus & natus eſt, & ſic piè & ſanctam Chalcedonenſem Synodum Dei Genetricem eam eſſe confeſſam, talis anathema ſit.

VII. Si quis in duabus naturis dicens, non ut in Deitate & humanitate, unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, cognoſci confitetur, ut per hoc ſignificet differentiam naturarum, in quibus inconfuſè ineffabilis unitio facta eſt, neque Deo Verbo in carnis naturam tranſmutato, neque carne in Verbi naturam tranſducta, (manet enim utrumque hoc quod eſt natura, etiam factâ unitate ſecundum ſubſiſtentiam;) ſed pro diviſione per partem, talem excipit vocem in myſterio Chriſti, vel numerum naturarum confitendo in eodem Domino noſtro Jeſu Chriſto Deo Verbo incarnato, non intellectu tantummodo differentiam excipit earum, ex quibus & compoſitus eſt, non interemtam propter unitatem (unus enim ex utroque, & per unum utraque) ſed in hoc numero utitur, ut ſeparatim unaquaque naturâ ſuam habente ſubſiſtentiam, talis anathema ſit.

VIII, Si quis ex duabus naturis Deitatis & humanitatis confitens unitatem factam eſſe, vel unam naturam Dei Verbi incarnatam dicens, non ſic ea excipit ſicut Patres docuerunt, quod ex divina natura & humana, unitione ſecundùm ſubſiſtentiam factâ, unus Chriſtus effectus eſt, ſed ex talibus vocibus unam naturam ſive ſubſtantiam Deitatis & carnis Chriſti introducere conatur, talis anathema ſit. Secundùm ſubſiſtentiam enim dicentes unigenitum Deum Verbum carni unitum eſſe, non confuſionem aliquam naturarum in ſe invicem factam eſſe dicimus, ſed magis permanente utraque hoc quod eſt, unitum eſſe carni Deum Verbum intelligimus. Propter quod & unus eſt Chriſtus, Deus & homo, idem ipſe conſubſtantialis Patri ſecundùm Deitatem, & conſubſtantialis nobis idem ipſe ſecundùm humanitatem. æqualiter enim & eos qui per patrem dividunt, vel incidunt, & eos qui confundunt divinæ diſpenſationis myſterium Chriſti, rejicit & anathematizat Dei Eccleſia.

IX. Si quis in duabus naturis adorari dicit Chriſtum, ex quo duas adorationes introducunt, ſeparatim Deo Verbo, & ſeparatim homini: vel ſi quis ad interemtionem, vel ad confuſionem

Dei-

Deitatis & humanitatis, unam naturam ſive ſubſtantiam eorum quæ convenerunt, introducens, ſic Chriſtum adorat, ſed non unâ adoratione Deum Verbum incarnatum cum propria ipſius carne adorat, ſicut ab initio Dei Eccleſiæ traditum eſt, talis anathema ſit.

X. Si quis non confitetur Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui crucifixus eſt carne, Deum eſſe verum, & Dominum gloriæ, & unum de ſancta Trinitate, talis anathema ſit.

XI. Si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarium, Neſtorium, Eutychen, Origenem, cum impiis eorum conſcriptis, & alios omnes hæreticos, qui condemnati & anathematizati ſunt á ſancta Catholica & Apoſtolica Eccleſiâ, & à prædictis ſanctis quatuor Conciliis, & eos qui ſimilia prædictis hæreticis ſapuerunt vel ſapiunt, & uſque ad mortem in ſua impietate permanſerunt, vel permanent, talis anathema ſit.

Specimen impiæ doctrinæ Theodori Mopſueſtens.

XII. Si quis defendit impium Theodorum Mopſueſtenum, qui dixit alium eſſe Deum Verbum, & alium Chriſtum à paſſionibus animæ & deſideriis carnis moleſtias patientem, & à deterioribus paullatim recedentem, & ſic ex profectu operum melioratum, & à converſatione immaculatum factum, & tanquam purum hominem baptizatum eſſe in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti; & per baptiſma Sancti Spiritûs gratiam accepiſſe, & filiationem meruiſſe, & ad ſimilitudinem imperialis imaginis in perſona Dei Verbi adorari, & poſt reſurrectionem immutabilem cogitationibus & impeccabilem omnino factum fuiſſe. Et iterum dixit idem impius Theodorus, Talem factam eſſe unitionem Dei Verbi ad Chriſtum, qualem dixit Apoſtolus de viro & muliere, *erunt duo in carne una.* Et ſuper alias innumerabiles blaſphemias auſus eſt dicere, quòd poſt reſurrectionem, cum inſufflâſſet Dominus diſcipulis, & dixiſſet, *Accipite Spiritum Sanctum*, non dedit eis Spiritum Sanctum, ſed figuratim tantummodo inſufflavit. Iſte enim & Confeſſionem, quam fecit Thomas, quum palpaſſet manus & latus Domini poſt reſurrectionem, dicens, Dominus meus & Deus meus, inquit non eſſe dictam à Thoma de Chriſto, nec enim dicit Theodorus Deum eſſe Chriſtum, ſed ad miraculum reſurrectionis ſtupefactum Thomam glorificâſſe Deum, qui Chriſtum reſuſcitavit. Et quod pejus eſt etiam in interpretatione, quam in Actis Apoſtolorum ſcripſit Theodorus, ſimilem fecit Chriſtum Platoni, & Manichæo, & Epicuro, & Marcioni, dicens, Quod ſicut illorum unuſquiſque ex dogmate quod invenit, ſuos diſcipulos fecit vocari Platonicos, & Manichæos, & Epicuræos, & Marcioniſtas; ſimili modo &, cùm Chriſtus dogma inveniſſet, ex ipſo Chriſtianos vocari. Si quis igitur defendit impium prædictum Theodorum, & impia ejus conſcripta, in quibus tam prædictas, quàm alias innumerabiles blaſphemias effudit contra magnum Deum & Salvatorem Jeſum Chriſtum, & non anathematizat eum, & impia ejus conſcripta, & omnes qui ſuſcipiunt vel defendunt eum, & dicunt orthodoxè eum expoſuiſſe; & qui ſcripſerunt pro eo, & eadem illi ſapuerunt; vel ſcribunt pro eo, vel impiis ejus conſcriptis, & eos qui ſimilia illi ſapiunt, vel aliquando ſapuerunt, & uſque ad mortem permanſerunt, vel permanent in tali impietate: talis anathema ſit.

1 Cor. 6: 16.

Joh. 20: 22.

Verſ. 27.

Impia quædam Theodoriti ſcripta anathematizantur.

XIII. Si quis defendit impia Theodoriti conſcripta, quæ contra rectam fidem, & contra primam Epheſinam ſanctam Synodum, & ſanctum Cyrillum & duodecim ejus capitula expoſuit, & omnia quæ conſcripſit pro Theodoro & Neſtorio impiis, & pro aliis qui eadem prædictis Theodoro & Neſtorio ſapuerunt, defendens eos & eorum impietatem, & propter hoc impios vocans Doctores Eccleſiæ, qui unitatem ſecundùm ſubſiſtentiam Dei Verbi ad carnem confitentur, & non anathematizat ea, & eos qui ſimilia eis ſapuerunt, vel ſapiunt; inſuper autem & omnes qui ſcripſerunt contra rectam fidem, & ſanctum Cyrillum & duodecim ejus capitula, & uſque ad mortem in tali impietate permanſerunt: talis anathema ſit

Impii errores in epiſtola, quam dicitur ſcripſiſſe Ibas ad Marim.

XIV. Si quis defendit epiſtolam, quam dicitur Ibas ad Marim Perſam hæreticum ſcripſiſſe, quæ abnegat quidem Deum Verbum de ſancta Dei Genetrice ſemper Virgine Mariâ incarnatum, hominem factum eſſe; dicit autem purum hominem ex ipſa natum eſſe, quem templum vocat, ut alius ſit Deus Verbum, & alius homo; & ſanctum Cyrillum qui rectam fidem Chriſtianorum prædicavit, tanquam hæreticum & ſimiliter Apollinario impio ſcripſiſſe criminatur, & inculpat primam Epheſinam ſanctam Synodum tanquam ſine examinatione & quæſtione Neſtorium condemnantem, & duodecim capitula ſancti Cyrilli impia & contraria rectæ fidei vocat eadem impia epiſtola, & defendit Theodorum & Neſtorium, & impia eorum dogmata & conſcripta. Si quis igitur memoratam impiam epiſtolam defendit, & non anathematizat eam, & defenſores ejus, & eos qui dicunt eam rectam eſſe, vel partem ejus, & eos qui ſcripſerunt vel ſcribunt pro ea, vel pro impietate quæ in ea continetur, & præſumunt eam defendere, vel inſertam ei impietatem nomine ſanctorum Patrum, vel ſancti Chalcedonenſis concilii, & in his uſque ad mortem permanent, talis anathema ſit.

Concluſio. Vide cap. 27. §. 6. & §. 7.

Cum igitur hæc ita rectè confeſſi ſumus, quæ tradita nobis ſunt tam à divinis Scripturis, quàm à ſanctorum Patrum doctrinâ, [illegible] his quæ definita ſunt de una eademque fide, [illegible] prædictis ſanctis quatuor Conciliis, facta autem à nobis & condemnatione contra hæreticos & eorum impietatem, nec non etiam contra eos qui defenderunt, vel defendunt, prædicta impia tria capitula, & permanſerunt in ſuo errore, vel qui permanent: Si quis conatus fuerit contra hæc quæ piè diſpoſuimus, vel tradere, vel docere, vel ſcribere, ſi quidem Epiſcopus, vel clericus ſit; iſte tanquam aliena à ſacerdotibus & ſtatu Eccleſiaſtico faciens, denudabitur Epiſcopatu vel clericatu: Si autem Monachus vel laicus ſit, anathematizabitur.

Hactenus ſententia Concilii quinti œcumenici.

CAPUT. XXVI.

De erroribus Origenis, in quinta Synodo damnatis.

ANte coactam ſynodum quintam, *Pelagius* diaconus & Apocriſarius [ἀποκρισιάριος] ſedis Romanæ, una cum Menna Archiepiſcopo Conſtantinopolitano, flagitavit ab Imperatore Juſtiniano, ut damnaretur Origenes, & capitula de libris ejus à monachis quibuſdam Hieroſolymitanis hoc fine excerpta, ut publicâ auctoritate damnarentur. Jubente igitur Imperatore, dictata eſt in Origenem & illa capitula anathematis damnatio, & ſubſcripſerunt Mennas Patriarcha, & qui cum eo Conſtantinopoli reperti ſunt: deinde directa eſt Vigilio Romano Epiſcopo, Zoilo Alexandrino, Euphræmio Antiocheno, & Petro Hieroſolymitano; quibus eam accipientibus & ſub-

ſubſcribentibus, Origenes damnatus eſt mortuus, qui vivus fuerat ante damnatus. Hæc refert Liberatus in breviario cap. 23.

Tractatus ille qui contra Origenem & nefaria ejus dogmata, juſſu & nomine Imperatoris Juſtiniani ſcriptus & ad Patriarcham Mennam miſſus, omniumque Patriarcharum aliorumque Epiſcoporum ſubſcriptionibus roboratus eſt; exſtat in fragmentis quintæ Synodi, in part. 2. tom. 2. Conciliorum, edit. Bin. Colon. & tom. 4. edit. Pariſ. pag. 341. & clauditur decem anathematiſmis contra Origenem ejuſque errores pronuncians. Eundem verò tractatum à quinta Synodo ſuſceptum eſſe conſtat, ex Euagr. lib. 4. hiſt. Eccleſ. capp. 36. & 37. Niceph. Calliſt. lib. 17. hiſt. Eccleſ. capp. 27. & 28. & ex eis quæ ſuprà commemoravimus, in fine 24 capitis hujus libri. quæ autem refert illic Nicephorus de Origenis damnatione, ait, ſe ea ex commentariis ipſius ſynodi excerpſiſſe, & decem illos anathematiſmos hiſtoriæ ſuæ inſerit, eoſque ait ſynodum in Origenem contorſiſſe.

Anathematiſmi, quibus errores Origenis in quinta œcumenica Synodo damnati ſunt. Prout exſtant in tractatu Juſtiniani Imperatoris contra Origenem, in fragmentis quintæ Synodi, & apud Nicephorum Calliſti, lib. 17. hiſtoriæ Eccleſ. cap. 28.

I. Si quis dicit aut ſentit, præexſiſtere hominum animas, utpote quæ antea mentes fuerint, & ſanctæ virtutes, ſatietatemque cœpiſſe divinæ contemplationis, & in deterius converſas eſſe, atque idcirco refrixiſſe à Dei charitate, & inde ψυχὰς Græcè, id eſt, animas eſſe nuncupatas [ἀποψυγείσας [illegible] τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, ἐντεῦθεν δὲ ψυχὰς ὀνομασθείσας] demiſſaſque eſſe in corpora ſupplicii cauſſa: anathema ſit.

II. Si quis dicit aut ſentit, Domini animam prius exſtitiſſe, atque unitam fuiſſe Deo Verbo ante incarnationem & generationem ex Virgine: anathema ſit.

III. Si quis dicit aut ſentit, primùm conformatum eſſe corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti in utero B. Virginis, ac poſtea unitum eſſe ei Deum Verbum, & animam utpote quæ antea fuiſſet [ὡς προϋπάρξασαν:] anathema ſit.

IV. Si quis dicit aut ſentit, omnibus cœleſtibus ordinibus aſſimilatum eſſe Deum Verbum, Cherubimque factum eſſe ipſis Cherubim, & Seraphim ipſis Seraphim, ac omnibus planè ſupernis virtutibus [δυνάμεσιν] ſimilem eſſe factum: anathema ſit.

V. Si quis dicit aut ſentit, in reſurrectione corpora hominum orbiculata [σφαιροειδῆ] ſuſcitari, nec confitetur nos ſuſcitari rectos [ὀρθίους:] anathema ſit.

VI. Si quis dicit, Cœlum & Solem, & Lunam & Stellas, & aquas quæ ſuper cœlos ſunt, animatas & materiales quaſdam eſſe virtutes: anathema ſit.

VII. Si quis dicit aut ſentit, Dominum Chriſtum in futuro ſeculo crucifixum iri pro dæmonibus, ſicuti & pro hominibus: anathema ſit.

VIII. Si quis dicit aut ſentit, vel finitam eſſe Dei potestatem, vel eum tanta feciſſe quanta comprehendere potuit: anathema ſit.

IX. Si quis dicit aut ſentit, ad tempus eſſe Dæmonum & impiorum hominum ſupplicium, ejuſque finem aliquando futurum, ſive reſtitutionem [ἀποκατάστασιν] fore dæmonum, aut impiorum hominum: anathema ſit.

X. Anathema & Origeni qui & Adamantius, qui hæc expoſuit, unà cum nefariâ atque execrabili ſceleſtâque ejus doctrinâ, & cuivis qui eaſentiat aut defendat, aut ullo modo prorſus quocunque tempore tueri præſumat.

CAPUT. XXVII.

Antitheſes conſtituti Vigiliani, & quintæ ſynodi, de tribus capitulis. cum auctario ex Gelaſio & Iſidoro.

1. VIgilius Papa Romanus in ſuo Conſtituto, ut probet Theodorum Mopſueſtenum jam mortuum non eſſe anathematizandum, neque mortuos eſſe anathemate damnandos, citat acta ſynodi Epheſinæ, item epiſtolam quandam B. Cyrilli Epiſcopi Alexandrini, & epiſtolam Procli Epiſcopi Conſtatinopolitani, & epiſtolam Leonis Papæ Romani; his & aliis allegationibus fretus, concludit non licere Theodorum Mopſueſtenum jam damnare, quippe in pace Eccleſiaſticâ defunctum. *Vide cap. 25 §. 10.*

At contra, Synodus, collatione quinta, docet confictam allegari Cyrilli epiſtolam à defenſoribus Theodori; item damnatum eſſe Theodorum in univerſali ſynodo Epheſina. Et verba Cyrilli contra Synuſiaſtas ſcripta perperam in alienum ſenſum detorqueri. dicit enim Cyrillus, quod ſine cauſſa quidem fari adverſus defunctos non oportet [*utor verbis ſynodicis*] ne inimicitiæ hoc eſſe videatur: dogmaticâ verò propoſita quæſtione, licet defuncti ſint illi, de quibus dicitur quid tale, non oportet tacere, ſed convincere illa, quæ malè illi dixerunt. Oſtendunt ibidem Patres ſynodici Cyrillum & Proclum ſcripſiſſe contra Theodorum jam mortuum, eumque Judæis & Paganis & Sodomitis & hæreticis connumeraſſe. & quod dicitur à quibuſdam (inquiunt Patres ſynodici) quod in communicatione & pace Eccleſiarum defunctus eſt Theodorus, mendacium eſt, & calumnia magis, adverſus Eccleſiam. Ille enim in communicatione & pace Eccleſiarum defunctus eſt, qui uſque ad mortem recta Eccleſiæ dogmata & ſervavit, & prædicavit. Et in fine collationis quartæ; Sancta ſynodus exclamavit de ſymbolo Theodori Mopſueſteni, hoc ſymbolum Epheſina prima ſynodus unà cum auctore ejus anathematizavit. Anathema Theodoro Mopſueſteno. anathema illis, qui non anathematizant eum. Defenſores ejus, Judæi ſunt: ſequaces ejus, Pagani ſunt. Et collatione octavâ, in ſynodica ſententia, ſic loquuntur Patres; Sed quoniam evidentiſſimè veritatem impugnantes Theodori & ipſius impietatis diſcipuli, quædam verba ſanctæ memoriæ Cyrilli & Procli proferre conantur, quaſi pro Theodoro ſcripta, opportunum eſt propoſitis aptare verba Prophetæ dicentis: *quia rectæ ſunt viæ Domini, & juſti ambulant in eis; impii autem infirmabuntur in eis.* Nam & iſti malè excipientes ea, quæ benè & opportunè à ſanctis iſtis Patribus ſcripta ſunt, &c. —— invenimus autem & illud quod ſolent hæretici facere, & à Theodori defenſoribus factum. quædam enim ex his quæ ſancti Patres ſcripſerunt, circumcidentes; quædam verò falſa ex ſemetipſis componentes & confingentes, &c. quam impertinenter autem Leonis teſtimonium citaverit Vigilius, patet ex epiſtola Pelagii Papæ ſecundi ad Eliam Epiſcopum Aquilejenſem, cap. 9. Vide infrà, cap. 28. § 12. *Oſe. 14. 9.*

2. Alia antitheſis eſt: Reſiſtit Vigilius damnationi ſcriptorum Theodori, dicens non convenire,

nire, imò ſtatuerit ut non fiat illa damnatio, aſſerens hoc eſſe ex mente Patrum.

Synodus contrarium ſtatuit, ſuprà, cap. 25. videatur epiſtola Pelagii Papæ ſecundi ad Eliam Aquilejenſem.

3. Accipe adhuc aliam antitheſin: Vigilius Ibæ epiſtolam, tanquam orthodoxam, defendere conatur, citatione aliquot ſuffragiorum ex Concilio Chalcedonenſi, in fine ſui conſtituti.

At contra, Synodus, in collatione ſexta, hanc ipſam ob cauſam Vigilium clamat eſſe hæreticum, & Chalcedonenſi ſynodo injurium: quoniam (inquit) piiſſimus Imperator his quæ ad nos ſcripſit, & hoc adjecit, quod vindicare quidam conantes epiſtolam quam Ibas ſcripſiſſe dicitur, præſumunt dicere ſuſceptam eam eſſe à ſancto Chalcedonenſi Concilio, verbis niſi unius vel duorum religioſiſſimorum epiſcoporum, qui in eodem Concilio convenerunt, quaſi pro eadem epiſtola dictis, cum alii omnes non ejuſdem facti ſint voluntatis: neceſſarium eſſe putamus, recitationem epiſtolæ fieri. *& factâ epiſtolæ collatione cum definitione Chalcedonenſis ſynodi*, omnes Epiſcopi exclamaverunt, Epiſtola hæretica eſt. Epiſtolam quæ dicitur Ibæ, omnes condemnamus. Iſtam omnes anathematizamus, epiſtola aliena ſynodo eſt, epiſtola contraria definitioni eſt, tota epiſtola hæretica eſt, tota epiſtola blaſphema eſt. Qui hanc non anathematizat, hæreticus eſt: Qui iſtam ſuſcipit, hæreticus eſt. Epiſtolam definitio ſancti Chalcedonenſis Concilii condemnavit. Qui eam ſuſcipit, non confitetur Deum Verbum hominem factum eſſe. Qui eam ſuſcipit, Cyrillum non ſuſcipit. Definitio Chalcedonenſis Concilii epiſtolam quæ Ibæ dicitur ejecit. Qui non anathematizat epiſtolam, Chalcedonenſem ſynodum injuriat. Item in ſententia ſynodica, Collat. 8. Sed quia (inquiunt) Theodori & Neſtorii impiorum defenſores alio modo machinabantur confirmare eorum perſonas & impietatem, & dicebant iſtam impiam epiſtolam, quæ laudat & defendit Theodorum & Neſtorium, & eorum impietatem ſuſceptam eſſe à ſancto Chalcedonenſi concilio [*& quæ ſequuntur, prout invenies ſuprà, cap.* 25. §. 15.

4. Quamvis Pelagius ſecundus & Gregorius primus Pontifices Romani, quintæ ſynodi defenſores, ut ſchiſmaticos placarent, ſcripſerint, tantùm de perſonis in quinta ſynodo actitatum; non tamen ita ſunt eorum dicta intelligenda, ac ſi omnis illic actio de ſolis fuiſſet perſonis; non autem de dogmatibus. Nam etſi non eſt in controverſiam vocata ſynodi Chalcedonenſis de fide definitio, ſicut rectè contenderant Pelagius & Gregorius; ſunt tamen examinata quædam dogmatica ſcripta & quæſtiones quædam dogmaticæ agitatæ. Quæſitum enim. 1. *Utrum mortuos anathematizare liceret.* 2. *Utrum in hæreticis pravitatibus mortui, ſi perſonalem evaſiſſent viventes cenſuram, cenſendi eſſent deceſſiſſe in communicatione & pace Eccleſiæ.* 3. *Utrum illa Ibæ epiſtola eſſet hæretica nec ne, adeóque utrùm eſſet orthodoxa nec ne.* 4. *Utrùm illa Theodoreti ſcripta, quæ adverſus capitula Cyrilli & primam Epheſinam ſynodum ſcripſit, explodenda eſſent atque damnanda, tanquam impia & hæretica; an verò abſque periculo retineri poſſent.*

V. de cap. 39. §. 1.

His acceſſerunt quæſtiones hiſtorico-dogmaticæ de mente Patrum & Conciliorum: nempe de mente Cyrilli & Procli & Leonis, & Conciliorum Epheſini & Chalcedonenſis. In quibus omnibus quæſtionibus definitio quinti Concilii ex diametro repugnavit conſtituto Vigilii.

5. Ad hæc non levem fuiſſe in ſynodum & Vigilium diſſenſionem de contumaci ejus à ſynodo abſentiâ, quam Patres divinæ inſtitutionis contemptum cum impio ſcandalo conjunctum interpretati ſunt, patet ex præfatione ſententiæ ſynodicæ. ſupra, cap. 25.

6. Denique Patres, perpenſis omnibus Vigilii rationibus & allegationibus, tria capitula damnaverunt. ſuam autem definitionem atque anathematiſmos hac ſanctione clauſerunt: Cum igitur (*inquiunt*) hæc ita rectè confeſſi ſimus &c. [exſtat hæc concluſio ſupra in fine capitis vigeſimi quinti.]

7. Hac concluſione Vigilius, ob eas quas memoravimus obſtinatas contradictiones, denudatus eſt Epiſcopatu: & Imperatoris mandato poſtea relegatus eſt. donec veritati & Eccleſiaſticæ autoritati debitum obſequium exhiberet.

8. Iſidorus Hiſpalenſis, erga quintam ſynodum iniquior, laudat Theodorum Mopſueſtenum, & Patres ſynodicos qui illum damnarunt, vocat Acephalorum Epiſcopos, lib. de viris illuſtribus, cap. 4. & de non ferenda de mortuis ſententia, adducit verba Ferrandi, eodem lib. cap. 12. Ferrandus Carthaginenſis Eccleſiæ diaconus (verba hæc ſunt Iſidori) multum in ſacris ſcripturis floruiſſe aſſeritur, multaſque cum beato Fulgentio propoſitiones alternis epiſtolis habuiſſe narratur. Iſte ad Pelagium & Anatolium Romanos diaconos conſulentes eum, utrùm liceat quenquam damnare poſt mortem, edidit reſcriptum ubi inter alia ſic loquutus eſt, dicens; *quid prodeſt dormientibus Eccleſiam perturbare? Si quis adhuc in corpore mortis hujus accuſatus & damnatus, antequam mereretur abſolvi, de Eccleſia raptus eſt; abſolvi non poteſt humano judicio. Si quis accuſatus & abſolutus in pace Catholicæ Eccleſiæ tranſivit ad Deum, condemnari non poteſt alterius humano judicio. Si quis accuſatus, ante diem ſacri examinis, repentinâ vocatione præventus eſt, intra ſinum matris Eccleſiæ conſtitutus, divino intelligendus eſt judicio reſervari, & de hoc nullus homo poteſt manifeſtam proferre ſententiam; cui ſi Deus indulgentiam dedit, nihil nocet noſtra ſeveritas, ſed ſi ſupplicium præparavit, nihil prodeſt noſtra benignitas.* Hæc Ferrandus, apud Iſidorum, loco jam citato. Id ipſum Gelaſius, hujus nominis primus, Papa Romanus, ſenſiſſe invenitur. Nam de Acacio tunc mortuo ſcribens, in ſua undecima epiſtola, ad Epiſcopos Dardaniæ & Illyrici; *Abſolutionem* (inquit) *quam ſuperſtes nec quæſivit omnino, nec meruit, mortuus jam non poteſt impetrare, ſi quidem ipſis Apoſtolis Chriſti voce delegatum eſt;* quæ ligaveritis ſuper terram, & quæ ſolveritis ſuper terram. *Cæterum jam de eo qui in divino eſt judicio conſtitutus, nobis fas non eſt aliud decernere, præter id, in quo eum dies ſupremus invenit.* Hæc Gelaſius, & hoc Gelaſii prædeceſſoris ſui teſtimonio uſus eſt Vigilius Papa Romanus in ſuo Conſtituto, adjiciens etiam aliud ejuſdem Gelaſii teſtimonium, in eandem ſententiam, ex Gelaſii geſtis ſynodalibus de Miſeni Epiſcopi Cumani abſolutione confectis: ubi in ſynodo Romana quinquaginta quinque Epiſcoporum, totidemque presbyterorum, aſtantibus quoque diaconis, anno Domini 495. Gelaſius Papa Romanus, dixit; *Totum quod ſupra noſtræ facultatis eſt modulum, divino judicio relinquamus. Non autem nobis poterunt imputare, cur prævaricationis offenſam viventibus remittamus; quod Eccleſiæ, Deo largiente, poſſibile eſt: nec nos jam mortui veniam præſtare depoſcant: quod nobis poſſibile non eſſe manifeſtum eſt, quia cum dictum ſit;* quæ ligaveritis & ſolveritis ſuper terram; *hos quos ſuper terram jam non eſſe conſtat, non humano, ſed ſuo Deus judicio reſervavit. Nec audet Eccleſia ſibimet vendicare, quod ipſis beatis Apoſtolis conſpicit non fuiſſe conceſſum: quia alia*

Auctarium ex Iſidoro & Gelaſio.

Matth. 18:18.

eſt cauſſa ſuperſtitum , alia defunctorum. Hæc Gelaſius, & ex illo Vigilius. Contrarium tamen docuit ac judicavit (invito atque incaſſum obnitente Vigilio) quinta Synodus œcumenica. Et hoc Synodi judicium ſequuti ſunt Romani Pontifices, & ſexta œcumenica ſynodus, & aliæ ſynodi.

CAPUT. XXVIII.

Quorundam Romanorum Pontificum de quinta Synodo teſtimonia.

Conventus Aquilejenſis rejicit quintam ſynodum.

VIgilius Papa Romanus, cum aliis quibuſdam, decreta ſynodalia quintæ ſynodi œcumenicæ de tribus capitulis non recipiens , in exſilium relegatus eſt. ut ſupra monuimus. Eóque adhuc exſulante , quidam Occidentales Epiſcopi , habito Aquilejæ conventu , quintam ſynodum œcumenicam reſpuendam eſſe decreverunt : cenſentes eam fidei Patrum , & quatuor Synodis œcumenicis repugnare. Et in eo ſchiſmate uſque ad tempora Sergii Papæ primi , per annos fere centum perſeveratum eſt ; de quo Beda lib. de temporibus. cap. 67. de curſu ſex ætatum, in Tiberio illo qui, vivente adhuc Juſtiniano ſecundo , Imperium uſurpavit; Synodus, inquit, Aquilejæ facta, ob imperitiam fidei , quintum univerſale Concilium ſuſcipere diffidit, donec ſalutaribus B. Papæ Sergii monitis inſtructa, & ipſa huic cum cæteris Eccleſiis adnuere conſentit. Vide etiam Pelagii I. Papæ Romani epiſtolam 14. Binius in notis in illud Concilium Aquilejenſe, poſt quintum Concilium œcumenicum : ubi temporis notam in titulo adjicit, anno Dom. 553. eodem vero annum adnotavit ad quintum Concilium œcumenicum, ſcripſitque Vigilium Papam anno primo poſt abſolutum Concilium œcumenicum quintum , ab exſilio ſolutum eſſe , & tunc primum eidem Concilio œcumenico conſenſiſſe, ipſumque approbaſſe , revocato, quod prius pro defenſione trium capitulorum fecerat, conſtituto. Mortuo autem in reditu Vigilio, vacavit Epiſcopatus Romanus menſes tres & dies quinque , ut ſcribunt Anaſtaſius, & Platina , & Onuphrius. Anno autem Dom. 555. in locum defuncti Vigilii ſurrogatum eſſe Pelagium Papam, hujus nominis primum, ſcribit Binius in notis ad vitam ejuſdem Pelagii. unde manifeſtè colligere eſt, ſynodum illam Aquilejenſem habitam eſſe adhuc exulante Vigilio, & quintam ſynodum ſuſcipere renuente, ob imperitiam fidei , ut ipſe verbis de Aquilejenſi conventu loquentis utar. ſive propter ignorantium veritatis , ſicut de Vigilii hac renitentia ſcripſit Pelagius Papa ſecundus, in epiſt. ad Eliam Aquilejenſem alioſque Epiſcopos Iſtriæ. cap. 7.

Vigilius revocat ſuum conſtitutum, & conſentit quinto Concilio œcumenico.

Vigilii ſucceſſor Pelagius primus.

Schiſma in Occidente propter quintam ſynodum.

2. Quamvis autem ſynodum quintam tandem recepiſſe videatur Vigilius , eamque ab ejus ſucceſſoribus Pontificibus Romanis receptam eſſe certò conſtet , non tamen acquieverunt in Romanæ ſedis judicio, ſed obſtinati in ſchiſmate reſtiterunt Ligures , atque Venetici & Hiſtrii Epiſcopi, quos propterea Pelagius Papa I. à Narſete Patricio , Duce exercitus Juſtiniani Imperatoris in Italia, poteſtate ſeculari coërceri & reprimi poſtulat, in tertia ſua epiſtola , ad Narſetem, quæ incipit , Non vos hominum vaniloquia retardent. ——— Non perſequitur niſi qui ad malum cogit, &c. quam epiſtolam Pelagius ſic claudit ; Ecce Domine, quod animus veſter fortè timidus eſt , ne perſequi videaris ; de Patrum vobis auctoritate hæc breviter dirigenda curavi : cum mille alia exempla, & conſtitutiones ſint , quibus evidenter agnoſcitur , ut facientes ſciſſuras in ſancta Eccleſia, non ſolum exiliis , ſed etiam proſcriptione rerum, & dura cuſtodiâ per publicas poteſtates debeant coërceri. Hæc Pelagius. Schiſmatici autem illi ipſum Narſetem eis non conſentientem excommunicarunt ; quo audito, Pelagius Papa Narſeten rurſus hortatur , ut non ſinat graſſari impunitam eam iniquorum hominum præſumtionem, qui ad hoc uſque proſiluiſſent , ut ſuam diviſionem , Catholicam eſſe credentes Eccleſiam, à ſua pollutione eum prohiberent. Palag. epiſt. 4. Narſæ Patricio. quæ incipit, Relegentes literas excellentiæ veſtræ.

Non perſequitur niſi qui ad malum cogit: inquit Pelagius Papa Romanus.

3. Quia enim Pelagius Papa Romanus, hujus nominis primus, quintam ſynodum ſuſcepit, Ligures , & Venetici , & Hiſtrii à Pelagii communione abſtinuerunt, ut patet ex ejuſdem Pelagii epiſtola 3. ed Narſeten , quæ incipit , Non vos hominum. Item Tuſciæ Epiſcopi , eodem teſte Pelagio, epiſt. 13. ad Epiſcopos Tuſciæ. quæ incipit , Directam à vobis. In qua epiſtola eos hortatur, ut, miſſa diviſione, ad Romanæ atque ad univerſalis Eccleſiæ communionem redeant, atque ut non ſequantur judicium imperitæ plebis , ſed potius popularem ignorantiam ſacerdotali doctrina comprimant. Quo autem clarè demonſtret ſe nullam eis juſtam diviſionis cauſſam præbuiſſe, ſubjicit fidei ſuæ profeſſionem , cum iterata hortatione , his verbis: Sed ne apud vos fortè, vel apud greges qui vobis commiſſi ſunt, de fide noſtra aliqua poſſit remanere ſuſpicio; hoc dilectionem veſtram certiſſimè noſſe deſidero , me illam, donante Domino, cuſtodire fidem, quam ſacra Apoſtolorum doctrina conſtituit , quam Nicænæ ſynodi firmavit auctoritas, quam Conſtantinopolitanæ, Epheſinæ primæ, & Chalcedonenſis ſanctarum ſynodorum explanavere ſententiæ, nec quicquam de præfatarum ſynodorum definitionibus vel imminuiſſe me aliquid, vel auxiſſe, aut in aliquo permutaſſe, ſed omnia , Deo propitio , quæ ab illis de fidei puritate conſcripta ſunt, inviolabiliter cuſtodire : Anathematis judicio nihilominus ſubdens, quiſquis ad ſupra ſcriptarum quatuor ſynodorum fidem , vel ad B. Leonis Præſulis Apoſtolicæ ſedis Tomum , qui in Chalcedonenſi eſt ſynodo confirmatus, aliqua ex parte vel infirmandum quoquomodo, vel in dubium (quod abſit) deducendum aliquando conſenſerit. Hac igitur dilectio veſtra fidei noſtræ profeſſione munita, ignorantiam hominum (ſicut ſacerdotes decet) in ſpiritu manſuetudinis edocere feſtinet, & à prava intentione modis omnibus revocare , atque unitati Eccleſiæ reddere. quod ſi quis forte etiam poſt hæc aliquem ſibi ſupereſſe credit ſcrupulum , ab inſano tumultu deſinens , ad nos magis venire feſtinet : ut ex his quæ dubitat, rationabili ſatisfactione perceptâ, lætus, Deo propitio, cognita veritate, univerſali reformetur Eccleſiæ. Nos enim (ſecundùm Apoſtolicam ſententiam) parati ſumus ad ſatisfactionem omni poſcenti nos rationem, de ea quæ in nobis eſt fide : quia in nullo nos à ſanctis Patribus , cuſtodiente nos divina gratia, cognovimus deviaſſe. Hæc ibi.

Non jactat Papa Pelagius infallibilitatem Papalem, ſed clara atque humili fidei ſuæ profeſſione conatur ſatisfacere eis qui ab ejus communione abſtinebant.

1 Petr. 3:15.

4. Idem quoque epiſt. 14. quæ eſt Encyclica ad univerſum populum Dei. Poſſemus, inquit, totius cauſæ rationem ad ſedandos rumores hominum, divina nobis cooperante miſericordia, fiducialiter explicare ; nihilque contra fidem Patrum , contraque quatuor ſynodorum firmitatem nilatenus eſſe tentatum , lucidiſſimis approbationibus demonſtrare ; magiſque id actum [*in quinta ſynodo,*] ut memoratarum ſynodorum firmitas contra omnes inimicos immobili ſoliditate conſiſteret. Sed quia hoc his qui lacte potius quàm ſolido cibo nutriendi ſunt, neceſſarium eſſe non duximus, ut (ſicut Doctor gentium dicit) inter perfectos loquenda ſit ſapientia : hoc interim, quod etiam *1 Cor. 2:6.*

par-

parvulis abundè ſufficiat, ad notitiam omnium deferendum eſſe perſpeximus. Id autem eſt ut fidem meam annexa ſubter profeſſione definiam, in qua, Deo propitio, & rectæ me Apoſtolorum doctrinæ ac Patrum inhærere veſtigiis evidenter appareat. —— De ſanctis verò quatuor Conciliis, id eſt, Nicæno 318. Conſtantinopolitano 150. Epheſino primò 200, ſed & de Chalcedonenſi 630. ita me protegente divina miſericordia ſenſiſſe, & uſque ad terminum vitæ meæ ſentire toto animo & tota virtute profiteor, ut eas in ſanctæ fidei defenſione, & damnationibus hæreſium atque hæreticorum, utpote ſancto firmatas Spiritu, omnimoda devotione cuſtodiam. —— Similem igitur

Synodis reverentiam exhibet. ſupra ſcriptis ſynodis reverentiam me ſemper exhibiturum eſſe confido; —— hæc eſt igitur fides mea, & ſpes mea, quæ in me dono miſericordiæ Dei eſt: pro qua maximè paratos nos eſſe debere

1 Petr. 3: 15. præcipit B. Petrus ad reſpondendum omni poſcenti nos rationem. Cum hac profeſſione me vivere opto, cum ipſa ante tribunal Chriſti aſſiſtere: per hanc à peccatis meis abſolvi me credo, & ad dextram gloriæ divina miſericordia deportandum. Hæc in epiſtola 14. encyclica.

5. Idem etiam Pelagius Papa, ut Childeberto Francorum regi eundem de fide ipſius ſcrupulum eximeret, hortatu Regis miſit ad eum Tomum Leonis Papæ, manus ſuæ profeſſione ſignatum, & inſuper prolixam fidei ſuæ propriis verbis confeſſionem, quæ exſtat in ejuſdem Pelagii epiſt. 16. ad Childebertum Francorum Regem. cujus hoc eſt initium. Humani generis Salvator ac Do-

Matt. 18: 14. & verſ. 6. minus diſcipulos ſuos docens ait; Non eſt voluntas Patris veſtri qui in Cœlis eſt, ut unus ſaltem pereat de puſillis: de quibus nec ſcandalizari quemquam ſine magna aſſerit comparatione ſupplicii. Cum igitur de puſillis iſta forma præcepti ſit: quanto nobis ſtudio ac labore ſatagendum eſt, ut pro auferendo ſuſpicionis ſcandalo obſequium confeſſionis noſtræ Regibus miniſtremus, quibus etiam

Nota. nos ſubditos eſſe ſanctæ ſcripturæ præcipiunt? [*Et interpoſita fidei ſuæ confeſſione, ſubjungit hæc verba.*] Hæc eſt igitur fides mea & ſpes, quæ in me

1 Petr. 3: 15. dono miſericordiæ Dei eſt, pro qua maximè paratos eſſe debere B. Petrus Apoſtolus præcipit ad reſpondendum omni poſcenti nos rationem. Hæc omnia Pelagius Papa primus. qui etiam epiſt. 14. ait, ſchiſmaticos illos zelum quidem Dei habere, ſed ex hoc eos ſine culpa non eſſe, quia non ſecundùm ſcientiam, ſed ſine ſcientia ſunt habentes

Rom. 10: 2. zelum, ſicut Judæi illi, de quibus loquitur beatiſſimus Paulus Apoſtolus, in epiſt. ad Rom.

6. Ob eandem cauſſam de tribus capitulis, ſe ab Eccleſiæ Romanæ communione ſegregarunt Epiſcopi Hyberni, ut patet ex Gregorii I. Epiſcopi Romani, lib. 2. epiſtolarum ex regiſtro, cap. 36. Pelagio primo ſucceſſit in Epiſcopatu Romano, Johannes hujus nominis tertius, in cujus vita laudat Platina Paulum Patriarcham Aquilejenſem, ut virum ſanctiſſimum, Johanni Papæ contemporaneum. Johanni ſucceſſit Benedictus hujus nominis primus. quem excepit Pelagius Papa hujus nominis ſecundus, anno Dom. 577. ut notat Binius in notis ad ejus vitam ex libro Pontificali deſcriptam. Hic Pelagius ſecundus, remedium ſchiſmatis adferre conatus, ſcripſit librum ſive epiſtolam pro quinta ſynodo ad Eliam Aquilejenſem & univerſos Epiſcopos Iſtriæ; de cujus epiſtolæ occaſione ſic loquitur Binius in vitam Pelagii ſecundi; Pontificatus illius incidit in calamitoſa tempora, quibus Longobardi Italiam vaſtabant, atque Occidentalis Eccleſia propter quintam ſynodum à ſede Apoſtolica approbatam, diro ſchiſmate, uſque ad Hybernos, diviſa erat. His conſulturus Pontifex ſanctiſſimus, conſilio & auxilio S. Gregorii ſucceſſoris ſui, librum edidit pro quinta ſynodo, quam defendens, ait tria capitula jure meritoque condemnata eſſe. Hæc ille.

7. Exſtat ea Pelagii Papæ ſecundi epiſtola in *Epiſt. Pelagii ad Eliam, cap. 2.* fragmentis quintæ ſynodi: ex qua hæc quæ ſequuntur deprompſimus. Per ea (inquit Pelagius) quæ piæ memoriæ Juſtiniani Principis temporibus acta ſunt, fraternitas veſtra ſuſpicatur, ſanctam Chalcedonenſem ſynodum fuiſſe convulſam. ſed abſit hoc à Chriſtiano opere, à Chriſtiana cogitatione. In ipſa quippe [*Chalcedonenſi ſynodo*] Nicæna, Conſtantinopolitana, ac prima ſynodus Epheſina firmata eſt: & quiſquis illam [*Chalcedonenſem ſynodum*] parte aliqua convellere nititur, illas nimirum funditus, quæ per hanc firmatæ ſunt, deſtruere conatur. —— Quæ B. Leonis ad Leonem Principem verba poſuiſtis, ea ab eo pro cuſtodia inlibatæ fidei, non autem pro cauſſis Epiſcoporum ſpecialibus, quæ apud Chalcedonem geſtæ ſunt, proferuntur.

8. Si igitur fidem, fratres chariſſimi; in cun- *Cap. 3.* ctis mundi partibus uno ac ſolido ſtatu vigere non cerneretis, convulſum quidquam de ſancta Chalcedonenſi ſynodo rectè diceretis. At poſtquam nihil nunc aliud niſi de perſonis agitur, nihil de ſancta Chalcedonenſis ſynodi fide quæritis, auctoritatem Patrum quaſi ſequendo declinatis.

9. Adhuc autem ex ejuſdem beati Leonis epi- *Cap. 6.* ſtola teſtimonium ſcriptis veſtris inſeritis, quæ ad Baſilium dicit: Piè nobis & conſtanter utendum eſt, ne dum talium diſputatio admittitur, eorum quæ divinitus definita ſunt, auctoritati derogetur.] Et infra; Nec enim in aliquam diſceptationem plenè definita revocanda ſunt, ne ad arbitrium damnatorum ipſi de his videamur ambigere, quæ manifeſtum eſt per omnia Propheticis & Euangelicis atque Apoſtolicis auctoritatibus conſonare. [quæ autem vel ſuperius definita divinitus, vel inferius plenè definita aſſerat, ex ipſa vel ex aliis ejus epiſtolis veſtra fraternitas penſet: in quibus nunquam ſpecialia geſta commemorat, ſed ſola quæ de fide ſunt prolata confirmat. Unde in his quoque verbis vigilanter * imprimitur, & quæ ple- ** Exprimitur.* nè definita dixerit * attenditur, cum dicit: ne de his ipſis videamur ambigere quæ manifeſtum eſt ** Oſtenditur.* per omnia Propheticis & Euangelicis atque Apoſtolicis auctoritatibus conſonare.] Penſate quæſo, fratres chariſſimi, ſi ſcripta Theodori Propheticis & Euangelicis atque Apoſtolicis auctoritatibus conſonant, quæ Redemtorem noſtrum iniquis auſibus Dominum negant; penſate ſi illa epiſtola [Ibæ] Propheticis & Euangelicis atque Apoſto- *Nota de regula fidei.* licis auctoritatibus conſonare videatur, in qua & hoſtis Eccleſiæ Neſtorius defenditur, & defenſor Eccleſiæ Cyrillus accuſatur. Penſate, ſi illa Theodoriti ſcripta Propheticis & Euangelicis atque Apoſtolicis auctoritatibus conſonant, quæ prius contra rectam fidem edita, ipſe poſtmodum converſus damnat.

10. Rurſum per epiſtolam veſtram dicitur, à *Cap. 7.* ſede Apoſtolica vos doctos, atque ab ſcrinio ſanctæ Eccleſiæ cui Deo auctore præſumus, confirmatos, ne huic rei quæ ſub piæ memoriæ Juſtiniano Principe geſta eſt, conſentire debeatis. Atque hanc opitulationem excuſationi veſtræ adjungitis dicentes, quòd in cauſſæ principio & ſedes Apoſtolica per Vigilium Papam & omnes Latinarum provinciarum Principes damnationi trium capitulorum fortiter reſtiterunt. In quibus verbis attendimus, quòd res quæ provocare vos ad conſenſum debuit, à conſenſu vos ipſa divellit. Latini quippe homines & græcitatis ignari, dum linguam neſciunt, errorem tardè cognoverunt: & tanto eis celerius credi debuit, quanto eorum conſtantia, quouſque verum cognoſcerent,

rent, à certamine non quievit. quorum conſen
ſum certè fraternitas veſtra deſpiceret, ſi auſu
præcipiti, priuſquam verum cognoſcerent, con-
ſenſiſſent. At poſtquam diu ab eis laboratum eſt,
& longo tempore ad injurias uſque certatum,
hinc veſtra fraternitas penſet, quia tot labores re-
pente non relinquerent, niſi quæ vera ſint agno-
viſſent. ——— Paulus egregius doctor, quia diu
veritati reſtitit, inde ad confirmanda corda au-
dientium in ejuſdem prædicatione veritatis adjuto-
rium ſumſit, oſtendens profectò, quia fidem, cui
tanto prius labore reſtiterat, poſtmodum ſine
magnæ rationis certitudine non tenebat.

Cap. 8. 15. Diu reſtitit Petrus Apoſtolus, ne ad fidem
gentes ſancta Eccleſia ſine circumciſione recipe-
ret, diu ſe à converſarum gentium communione
ſubtraxit, Paulo atteſtante, qui ait: *Cum veniſſet*
Act. 22. *Antiochiam, in faciem ei reſtiti; quia repreben-*
& 10. & *ſibilis erat.* ——— qui tamen ab eodem Paulo
Gal. 1. poſtmodum ratione ſuſceptâ, dum quoſdam con-
Gal. 2. ſpiceret, qui gentiles ad Eccleſiam venientes pon-
dere ſervandæ circumciſionis onerarent, dicit:
Act. 15: 10. *Cur tentatis Deum, imponentes jugum cervicibus*
diſcipulorum, quod neque Patres noſtri, neque
nos portare potuimus? Nunquid, fratres dilectiſ-
ſimi, Petro Apoſtolorum Principi ſibi diſſimilia
docenti debuit ad hæc verba reſponderi: hæc quæ
dicis, audire non poſſimus, quia aliud ante præ-
dicaſti? Si igitur in trium capitulorum negotio,
Sedes Ro- aliud quum veritas quæreretur; aliud autem in-
mana, com- venta veritate, dictum eſt: cur mutatio ſententiæ
perto ſuo huic ſedi in crimine objicitur, quæ à cuncta Ec-
errore, ſen- cleſia humiliter in ejus auctore veneratur? Non
tentiam enim mutatio ſententiæ; ſed inconſtantia ſensûs,
mutavit. in culpa eſt. Quando ergo ad cognitionem recti
intentio incommutabilis permaneat; quid ob-
ſtat, ſi ignorantiam ſuam deſerens verba permu-
tet?

Cap. 9. 12. In his autem teſtimoniis, quæ ex epiſtolis
Leonis prædeceſſoris noſtri poſuiſtis, præmiſiſtis
dicentes: doctrina veſtræ reverendæ ſedis eſt, per
beatum Leonem, ſucceſſoreſque ejus, unde pau-
ca commemorare præſumſimus, mortuum ab ho-
Nota con- minibus damnari nullatenus oportere.] & tamen
ſonantiam nulla ejus teſtimonia ſubdidiſtis, quibus hanc
doctrinæ ſententiam firmaretis: etenim quæ à vobis ſub-
Auguſtini juncta ſunt, retractationem fidei fieri prohibent,
& veteris non autem damnari infideles mortuos contradi-
Eccleſiæ cunt. Sed neque beatum Leonem prædeceſſorem
Romanæ. noſtrum quodam loco dixiſſe meminimus. quis
autem neſciat, quod in nullo ſibi ejuſdem Le-
Auguſtin. onis & B. Auguſtini prædicatio contradicat? ipſe
namque ad Bonifacium comitem ſcribens, ait;
Si vera eſſent quæ ab eis objecta ſunt Cæciliano,
& nobis poſſent aliquando monſtrari, ipſum jam
Action. 6. mortuum, anathematizaremus.] ——— Theodo-
rum mortuum ſancta ſynodus prima Epheſina da-
Cap. 50. mnavit. ——— Ejuſdem Theodori ex libris illius
dicta replicemus. ——— Neque enim noſtra fi-
des patitur, ut qui tot blaſphemiis Redemtori no-
Theodorus ſtro hoſtis extitit, à vobis ulterius defendatur.
Mopſue- [*Et interpoſitis Theodori aliquot blaſphemis aſſer-*
ſtenus ſcri- *tionibus ex ipſius Theodori ſcriptis, depromtis per-*
pſiſſe perhi- *git Pelagius.*] Hæc de innumeris pauca prætu-
betur li- limus, ut quaſi per foramen anguſtum, quam
bros pluſ- nimium barathrum intus lateret, monſtraremus.
quam Ecce! quales plus quam decem millia libros Theo-
10000. dorus ſcripſiſſe perhibetur. Penſate quæſo ſi non
tanto acriora tormenta promeruit; quam pluriо-
Cap. 15. ra conſcripſit. ——— Deductis itaque tot teſti-
bus, blaſphemias has ejus eſſe quis dubitat? &
tantis blaſphemiis illius cognitis, eum damnatum
jure quis neget?

Cap. 56. 13. Diſcuſſo ergo primo de Theodori damna-
tione capitulo, nunc ad dicta epiſtolæ Ibæ inda-
ganda tranſeamus, cujus tota ſeries ſi ſolerter a-
ſpicitur, ſanctæ Chalcedonenſi ſynodo quam ſit *Antitheſes*
adverſa penſatur. In geſtis Synodi Chalced. Cyril- *Synodi*
lus prædicatur; in epiſtola verò illa Ibæ Cyrillus *Chalcedo-*
[ut] in Apollinaris dogma corruens reprobatur. *nenſis &*
In geſtis Neſtorius ut Redemtoris noſtri adver- *epiſtolæ*
ſarius jure damnatus oſtenditur; verbis verò epi- *Ibæ.*
ſtolæ damnatus injuſtè memoratur. In geſtis ſy-
nodi in Dei & Domini noſtri una perſona duas
naturas Cyrillus confeſſus oſtenditur; in verbis e-
piſtolæ unam naturam tradere dicitur, atque ab
hoc ſenſu correptus, vix reſipuiſſe narratur. In
geſtis Synodi anathematizatus Neſtorius etiam
poſt mortem dicitur: in verbis verò epiſtolæ et-
iam poſt depoſitionem ſuam, pro ſolo civium
ſuorum odio ad civitatem ſuam non rediſſe per-
hibetur. In geſtis ac definitionibus ſynodi unus
Filius Jeſus Chriſtus dicitur: at juxta doctrinam
Theodori atque Neſtorii Deus tacetur. Et in geſtis
ſynodi nuſquam Theodorus veritatis doctor dicitur:
in verbis verò epiſtolæ idem, cujus blaſphemias
ſupra protulimus, veritatis doctor clamatur. qui
nimirum ſi vera dixit, falſa erunt quæ de veritate
ſynodus protulit. Quiſquis igitur qui epiſtolam
quæ Ibæ dicitur, oſtendere quod ſit de ſynodo ni- *Quæ ſe im-*
titur, quid aliud quam geſta ejuſdem ſynodi de- *pugnando*
ſtruere conatur? Si enim ſibimet ipſis diverſa ſunt, *deſtruunt,*
nulla procul-dubio auctoritate ſubſiſtent; quia quæ *alios ædifi-*
ſe impugnando deſtruunt, alios ædificare non *care non*
poſſunt. Si ſibimet-ipſis diverſa ſunt, nulla firmi- *poſſunt.*
tate convaleſcunt, Domino atteſtante qui ait, *re-* *Luc. 11:*
gnum in ſe diviſum non ſtabit. *17.*

54. Sed cur tantummodo ſanctam Chalcedo- *Cap. 57.*
nenſem ſynodum convelli dicimus, niſi auctorita-
tem huic epiſtolæ reprobemus? quæ nimirum ſi
vera creditur, etiam tota ſanctæ Epheſinæ ſynodi
fides ac reverentia diſſipatur. hæc quippe ait, quod
in ea Cyrillus præmiorum medicamine ſapientum
oculos excæcavit. Quid ergo illic de veritate cer-
tum dicitur, ubi ipſa veritas ſacerdotibus vendita
eſſe perhibetur? ſed quis hoc dicere, quis hoc con-
ſentiat patienter audire? reprobetur ergo una e-
piſtola mentiens ne utraque ſancta ſynodus tantæ
falſitatis crimen ſuſtineat. *Cor. 50.*

55. Diſcuſſo itaque ſecundo capitulo, tertium *Non omnia*
ſupereſt. Quod tanto debemus in brevitate con- *Theodoreti*
ſtringere, quanto & vos nobis hac in re non cre- *ſcripta da-*
dimus reſultare. Neque enim Theodoreti omnia *mnata*
ſcripta damnamus, ſed ſola quæ contra duode- *ſunt.*
cim Cyrilli capitula, ſola quæ contra rectam fi-
dem, aliquando ſcripſiſſe monſtratur. Quæ ta-
men & ipſe damnâſſe cognoſcitur, qui in ſancta
Chalcedonenſi Synodo vera confeſſus invenitur.
——— Ipſe Neſtorio ſcribens, ait; In his quæ in
tuam venerationem injuſtè atque iniquè prolata
ſunt, nec ſi mihi quis utramque manum abſci-
derit, potero præbere conſenſum, &c. ———
Quis hæc, fratres chariſſimi, plena omni impie-
tate non videat? à quibus tamen conſtat, quod
ſe poſtmodum ipſe correxerit, qui in ſancta Chal-
cedonenſi Synodo Neſtorium anathematizare
conſenſit. Quis non videat quantâ temeritate ple-
num ſit, Theodoreti ſcripta ſuperbiendo defen-
dere, quæ eundem ipſum conſtat, recta poſt pro-
fitendo, damnâſſe? Dum verò ejus & perſonam
recipimus, & ea quæ dudum latuerant pravæ ſcri-
pturæ probamus, in nullo à ſanctæ Synodi actione *F. pravæ*
deviamus: quia ſola ejus hæretica ſcripta reſpu- *ſcripta re-*
entes, & cum Synodo adhuc Neſtorium inſequi- *probamus.*
mur, & cum Synodo Theodoretum profitentem
recta, veneramur. Alia verò ſcripta illius non
ſolùm recipimus, ſed eis etiam contra adverſa-
rios utimur.

56. Cogor poſthæc; fratres chariſſimi, dolens *Cap. 12.*
cum Paulo dicere; *Teſtimonium perhibeo vobis*, *Rom. 10:*
quod 2.

quod æmulationem Dei habetis; ſed non ſecundum ſcientiam. ——— Vigilante cura perpendite, quia illam ſciſſionem ſanctæ Eccleſiæ pro Theodoro facere fraternitas veſtra non metuat, quam pro ſe vel profireri Apoſtolus expavit. *Ego ſum Pauli, ego autem Apollo.* &c.

1 Cor. 1. 12.

Cap. 23.

17. Multa loquuti ſumus: —— unum tamen quod jam ſuperius diximus, non tædet ſi etiam crebro replicemus: quia fidem ſanctæ Chalcedonenſis Synodi illibatam per omnia Deo auctore ſervamus, ejuſque definitiones, ſicut Epheſinæ primæ, Conſtantinopolitanæ, ac Nicænæ Synodi irretractabiles cuſtodimus. Veſtra igitur dilectio communionem fidelium orthodoxorum fratrum non fugiat, ne præſentis vocis noſtræ adjutorium ſi audire neglexerit, contra ſein teſtimonium vertat. Nos autem ad Dominum poſt verba recurrimus, eumque quantum poſſumus fletibus exoramus, ut hoc quod vobis ad ſequendam concordiam à nobis dicitur, ipſe in veſtris mentibus manu intimæ inſpirationis operetur. Hæc omnia Pelagius Papa Rom. hujus nominis ſecundus, in epiſtola ſeu libro memorato ad Eliam Epiſcopum Aquilejenſem aliosque Iſtriæ Epiſcopos ſchiſmaticos. Qui tamen pertinaces in ſchiſmate permanſerunt.

Gregorius Magnus Epiſcopus Romanus.

18. Mortuo Pelagio II. ſuceſſit *Gregorius* Papa Romanus, hujus nominis *primus*, circa annum Dom. 590. regnante Mauritio Imperatore. hic quoque componendo ſchiſmati epiſtolas ad diverſos ſcripſit. ex quibus pauca ſubjiciemus.

19. Gregorius hujus nominis primus Epiſcopus Romanus, lib. 1. epiſtolarum ex Regiſtro epiſt. 24. ad alios Patriarchas. Præterea quia corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, ſicut ſancti Euangelii quatuor libros, ſic quatuor Concilia ſuſcipere & venerari me fateor. Nicænum ſcilicet, in quo perverſum Arii dogma deſtruitur. Conſtantinopolitanum quoque in quo Eunomii & Macedonii error convincitur. Epheſinum etiam primum, in quo Neſtorii impietas judicatur. Chalcedonenſe verò, in quo Eutychetis Dioſcorique pravitas, reprobatur, totâ devotione complector: integerrimâ approbatione cuſtodio, quia in his velut in quadrato lapide, ſanctæ fidei ſtructura conſurgit. Et cujuſlibet vitæ atque actionis exſiſtat, quiſquis eorum ſoliditatem non tenet, etiam ſi lapis eſſe cernitur, tamen extra ædificium jacet; Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo epiſtola, quæ Ibæ dicitur, erroris plena, reprobatur, in quo Theodotus perſonam Mediatoris Dei & hominum in duabus ſubſtantiis ſeparans, ad impietatis perfidiam cecidiſſe convincitur, & in quo ſcripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, auſu dementiæ prolata, refutantur. Cunctas verò, quas præfata veneranda Concilia perſonas reſpuunt, reſpuo; quas venerantur, amplector: quia dum univerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit quiſquis præſumit aut ſolvere quos religant, aut ligare quos ſolvunt. Quiſquis ergo aliud ſapit, anathema ſit. Quiquis verò prædictarum Synodorum fidem tenet, pax ei ſit à Deo Patre per Jeſum Chriſtum Filium ejus, qui cum eo vivit & regnat conſubſtantialiter Deus in unitate Spiritus Sancti, per omnia ſecula ſeculorum. Amen. hæc ibi.

Quo ſenſu dixerit Gregorius, ſe Concilia illa ſuſcipere ſicut libros Euangelii.

20. Quod autem ait *ſe Concilia illa ſuſciper ſicut ſancti Euangelii libros*, locutio eſt in ſpeciem quidem hyperbolica, quæ tamen ſenſum ex mente Gregorii habet non improbandum. Neque enim ullius Concilii aut cujuſvis alterius ſcriptoris volumina & placita quà talia, divinis Euangeliorum Scripturis vult æquare, ſed tantummodo teſtatur ſe eam fidem, quæ in ſanctis illis Conciliis contra hæreticos defenſa & promulgata eſt, agnoſcere orthodoxam eſſe & euangelicam, in ipſis ſacris Euangeliorum Scripturis traditam. Quemadmodum conſtat depromtis ex S. Scriptura teſtimoniis, tum hæreſes coſutatas à Patribus & profligatas. tum etiam veritatem confirmatam, & propugnatam.

21. Idem Gregorius lib. 2. epiſtolarum ex regiſtro, cap. 36. ad Epiſcopos per Hyberniam. De cauſa trium capitulorum; Scripta veſtra ſummâ cum gratulatione ſuſcepi: ſed erit in me uberior valde lætitia, ſi mihi de veſtra contigerit reverſione gaudere. Prima itaque epiſtolæ veſtræ frons, gravem vos pati perſecutionem innotuit. Quæ quidem perſecutiò dum non rationabiliter ſuſtinetur, nequaquam proficit ad ſalutem. Nam nulli ſas eſt, retributionem præmiorum exſpectare pro culpa. Debetis enim ſcire, ſicut beatus Cyprianus dixit, *quia martyrem non facit pœna, ſed cauſa.* Dum igitur ita ſit, incongruum nimis eſt de ea vos quam dicitis perſecutione gloriari, per quam vos conſtat ad æterna præmia minimè provehi. Reducat ergo charitatem veſtram tandem integritas fidei ad matrem, quæ vos generavit, Eccleſiam: nulla vos animorum intentio à concordiæ unitate diſſocier, nulla perſuaſio repetendo vos à recto itinere defatiget. Nam in ſynodo in qua de tribus capitulis actum eſt, apertò liquet, nihil de fide convulſum eſſe, vel aliquatenus immutatum: ſed ſicut ſcitis, de quibuſdam illic ſolummodo perſonis eſt actitatum: quarum una, cujus ſcripta evidenter à rectitudine catholicæ fidei deviabant, non injuſtè damnata eſt.

Non pœna ſed cauſa facit martyrem.

Theodelinda regina.

22. *Theodelinda* Longobardorum Regina, à Romanæ Eccleſiæ communione abſtinendum ſibi cenſuit; quia Gregorii Epiſcopi Romani & Eccleſiæ Romanæ fidem habebat ſuſpectam. Volens igitur Reginæ ſatisfacere Gregorius, ſcripſit ad eam de omnibus quinque ſynodis œcumenicis recipiendis; verùm illam Gregorii epiſtolam *Conſtantius* Mediolanenſis Epiſcopus, non exiſtimavit reddendam Reginæ, ne ejus animus nominatione quintæ ſynodi offenſus negligeret ea, quæ de primis quatuor ſynodis Gregorius ſecundùm Reginæ mentem profiteretur. Certior factus Gregorius, laudavit Conſtantii conſilium (lib. 3. epiſt. 37.) & datâ iterum ad Reginam epiſtola, quatuor tantummodo ſynodos laudavit. Exſtat ea Gregorii ad Theodelindam Reginam epiſtola, lib. 3. epiſtolarum ex regiſtro, cap. 33. ubi laudatis quatuor ſynodis, Nicænâ, Conſtantinopolitanâ, Epheſina primâ, & Chalcedonenſi, & profeſſus, quia quiſquis aliter ſapit, quàm hæ quatuor ſynodi, illum à fide veritatis alienum eſſe, ſubjicit parænefin, inquiens: Cùm itaque integritatem noſtram ex aperta meâ traditione ſeu profeſſione cognoſcitis, dignum eſt ut de Eccleſia beati Petri Apoſtolorum principis nullum ulterius ſcrupulum dubietatis habeatis, &c. *Leander* Epiſcopus Hiſpalenſis, & alii Hiſpaniæ Epiſcopi, in tertio Toletano Concilio ſola laudant quatuor illa œcumenica Concilia. Et frater Leandri, ejuſdemque in ſede Hiſpalenſi ſucceſſor *Iſidorus*; in ſuo libro de viris illuſtribus cap. 4. apertè rejicit quintam Synodum. Et in Concilio etiam Toletano 14. cap. 7: poſt Chalcedonenſe Concilium, collocatur Synodus illa œcumenica. quæ contra Monothelitas celebrata eſt, quam ſextam dicimus. Et tamen cum his Gregorius ejuſque ſucceſſores Pontifices Romani communicarunt. ut patet ex epiſtolis Gregorii ad eundem Leandrum: (de quibus vide cap. 30. §. 4.) & ex Concilio Toletano quarto, cui præſedit Iſidorus. Videmus Gregorium ſimili uti conſilio, pro conciliandis diffidentium animis, atque uſus eſt olim *Acacius*,

Conſtantii Epiſcopi conſilium laudat, eidemque obſequitur Gregorius.

Leander Epiſcopus Hiſpalenſis. Concil. Tolet. 3.

Iſidorus Hiſpal.

Concil. Tolet. 14.

Vide ſuprà cap. 9. cap. 10. & cap. 11. ſuſcipiens eos qui Zenonis henotico ſubſcriberent, & ipſam fidem orthodoxam, quæ Chalcedone promulgata fuerat, ſuſciperent, etiamſi interim ad ſopiendas contentiones diſerta ipſius ſynodi laudatio omitteretur. quinimò *Petrus Moggus*, ab Acacio in communionem admiſſus, non ſolùm ipſam orthodoxam fidem profeſſus eſt, & præcedentes ſynodos ſuſcepit, ſed etiam ipſam Chalcedonenſem ſynodum diſertè laudavit. Ejus tamen receptionem ab Acacio factam Romani Pontifices criminati ſunt. Nemo tamen vitio vertit Gregorio, quod in communionem profiteatur paratum ſe eſſe recipere Reginam Theodelindam ejuſque Epiſcopos, etiam rejicientes quintam œcumenicam ſynodum: idemque ſuadeat Conſtantio faciendum eum Epiſcopo & civibus Brixiæ, qui quintam ſynodum non admittebant. lib. 3. epiſt. 37. Neque reprehenduntur Romani Pontifices, qui communicârunt cum Hiſpanis illis Epiſcopis, non recipientibus quintum Synodum.

23. Quamvis autem ad Reginam ſcribens Gregorius, omiſſam faciat mentionem quintæ ſynodi, quædam tamen de eadem Synodo ſcribit in ſua ad Conſtantium epiſtola. *Quod autem* (inquit) *ſcripſiſtis, quia epiſtolam meam Reginæ Theodelindæ tranſmittere minimè voluiſtis; pro eo quod in ea quinta Synodus nominabatur: ſi eam exinde ſcandalizari poſſe credidiſtis, rectè factum eſt ut minime tranſmitteretis. Unde nunc ita facimus, ſicut vobis placuit, ut quatuor Synodos ſolummodo laudaremus. De illa tamen Synodo, quæ in Conſtantinopoli poſtmodum facta eſt, quæ à multis quinta nominatur, ſcire vos volo, quia nihil contra quatuor ſanctiſſimas ſynodos conſtituerit vel ſenſerit, quippe quia in ea de perſonis tantummodo, non autem de fide aliquid geſtum eſt, & de his perſonis, de quibus in Chalcedonenſi Concilio nihil contractum, ſed poſt expreſſas ſynodos ſeu canones facta contentio & extrema actio de perſonis ventilata eſt. Nos tamen ſicut voluiſtis, ita fecimus, ut ejuſdem ſynodi nullam memoriam faceremus. Sed & de Epiſcopis quæ ſcripſiſtis, prædictæ filiæ noſtræ Reginæ ſcripſimus.* Hæc Gregorius lib. 3. epiſt. 37.

Caput. XXIX.

Duodecim obſervationes, quæ in Pontificum Romanorum teſtimoniis præcedente capite citatis (addito Bedæ teſtimonio) partim expreſsè ponuntur, partim implicite, id eſt, per evidentem ac neceſſariam conſequentiam, inde promanantes inveniuntur.

Obſervatio 1. Dicit Gregorius primus lib. 2. epiſt. ex regiſtro cap. 36. & lib. 3. cap. 37. in quinta Synodo nihil aliud niſi de perſonis tantummodo actitatum eſſe, non autem de fide illic eſſe geſtum. id eſt, (ut patet ex iiſdem epiſtolis Gregorii, item ex Pelagii 1 epiſt. 14. & Pelagii 2. epiſt. ad Eliam, capp. 6. 15. 16. 17. 20.) non eſſe illic quicquam de fide Chalcedonenſis ſynodi & præcedentium trium ſynodorum convulſum, aut aliquatenus immutatum, neque quicquam contra quatuor ſynodorum firmitatem Patrumque fidem ullatenus eſſe tentatum, magiſque id in quinta ſynodo actum, ut memoratarum ſynodorum firmitas contra omnes inimicos immobili ſoliditate conſiſteret. Ideoque jure damnata eſſe tria illa capitula, quæ niſi reprobentur, primæ Epheſinæ & Chalcedonenſis ſynodorum auctoritas fideſque convellitur. Ideoque pari cum præcedentibus ſynodis reverentia ac devotione ſuſcipienda eſt quinta ſynodus; quæ etſi non de fide, id eſt; non de nova aliqua in fide controverſia, pro fide tamen, in præcedentibus ſynodis expoſita ac defenſa, de perſonis, id eſt, de Theodori, Mopſueſteni perſona & ſcriptis impiis, de Theodoreti autem & Ibæ quibuſdam duntaxt ſcriptis impiis & hæreticis, juſtam & neceſſariam tulit ſententiam. Et quicunque illa capitula poſt latam ſynodicam ſententiam defenderet aut anathematizare recuſaret, illi Synodus anathema vel ſaltem depoſitionem ſi clericus ſit denunciavit. Quæ omnia ſynodi decreta reverenter ſuſceperunt Pelagius primus & Pelagius ſecundus & Gregorius primus, aliique Epiſcopi Romani, & Pelagius quidem ſecundus de capitulo circa Theodoreti ſcripta loquens, ad Eliam, cap. 20. reſiſtentes arguit temeritatis & ſuperbiæ. Quamvis igitur, ad placandos & revocandos offenſos ſchiſmaticorum animos, dixerit Gregorius non de fide, ſed de perſonis tantummodo in quinta ſynodo actitatum eſſe, non tamen ea mens Gergorii & utriuſque Pelagii fuit, ut ab errore & crimine immunes cenſerentur qui decretis illius ſynodi ſe opponerent, ſed è contrario contendunt id fieri non poſſe ſine errore, ſine ſuperbia, ſine deſtructione ſui ipſius, ut expreſſe loquitur Gregorius lib. 1. cap. 24. Inanis igitur eſt illa defenſio Vigilii quam ex hoc exſculpere conatur Binius, quod ſcilicet de perſonis tantummodo in quinta ſynodo, non autem de fide geſtum eſſe ſcripſerit Gregorius. Nam non potuerunt ſalvâ fide defendi illa tria capitula. [Pelagius 2. ad Eliam, capp. 15. 16. 17. 20. 22.]

Vigilius Papa Romanus quintæ ſynodi decreto de tribus capitulis reſiſtens, reſtitit juſtitiæ & veritati; quia ſynodus juſtè & ſecundùm veritatem decrevit, [hoc clamant omnia memorata teſtimonia.] *Obſerv. 2.*

Vigilius Papa Romanus reſtitit quintæ ſynodo per ignorantiam veritatis & imperitiam fidei [ex Pelagii 2. epiſt. ad Eliam capp. 7. & 8 cum verbis Bedæ lib. de temporibus.] *Obſerv. 3. Vide cap. 28. §. 1. 10. 11.*

Schiſmatis illius, quod inter Vigilium Papam Romanum & quintam ſynodum exſtitit, culpa penes Vigilium erat, adeoque non erat ſynodus ſchiſmatica, ſed Vigilius, quamdiu ſynodo reſtitit, fuit ſchiſmaticus: ſuam diviſionem catholicam credens eſſe Eccleſiam. [hæc obſervatio conſequitur ex eis quæ ſcripſerunt Pelagius 1. epiſt. 4. & Pelagius 2. ad Eliam cap. 7. & 8. & 22.] *Obſer. 4.*

Vigilius Papa Romanus decreto quinti Concilii de tribus capitulis reſiſtens; zelum quidem Dei habebat, at non ſine culpa, quia non ſecundum ſcientiam: Qualis erat zelus Judæorum reſiſtentium Evangelio. [Pelag. 1. epiſt. 14. & Pelag. 2. ad Eliam capp. 7. & 8. & 22.] *Obſer. 5.*

Vigilius Papa Romanus ſciſſuram faciens in ſancta Eccleſia, jure coërcitus eſt per publicam poteſtatem, & quæcunque propter rejectionem quintæ ſynodi paſſus eſt, ea ſunt illi juſte inflicta, neque per ea potuit de communione paſſionum Chriſti gloriari: Nam nulli fas eſt retributionem præmiorum exſpectare pro culpa: Neque martyrem facit pœna, ſed cauſa. [Pelag. primus, epiſt. 3. & 4 & Pelag. 2. ad Eliam, cap. 7. & Gregor. lib. 2. epiſtolarum ex regiſtro. cap. 36.] *Obſer. 6.*

Tempus erat (Vigilio propter contumaciam quintæ ſynodi rejectionem exulante) quando pars conſentiens Romano Epiſcopo, eique ſe in ea controverſia adjungens aut adhæreſcens, erat ſchiſmatica; pars autem à Papa Romano diſſentiens, erat Eccleſia Catholica. [patet ex præmiſſis.] *Obſer. 7. Eccleſia Catholica. vide lib. 5. cap. 2. §. 18.*

Subjectio & obſequium erga ſeculares Principes de jure divino etiam Epiſcopis incumbit, ne ipſo quidem excepto Papa Romano, qua tali. addo autem, qua tali, quia quod jam nulli debeat *Obſer. 8.*

beat ſeculari Principi ſubjectionem Epiſcopus Romanus, hoc non habet per ſe, qua Epiſcopus Romanus, ſed per accidens, qua ſupremus jam urbis Romæ & circumjacentis ditionis Dominus temporalis. Quando autem ſupremum temporale dominium urbis Romæ erat penes Imperatores Romanos, aut penes reges Gothicos, debebant illis Imperatoribus & regibus ſubjectionem & obſequium Epiſcopi Romani. [Pelag. 1. epiſt. 10.] Si dicas Pelagium non fuiſſe Childeberti regis ſubditum. Reſpondeo, ſententiam eſſe generalem, qua Pelagius ſui ordinis homines, id eſt, Epiſcopos, (ipſo incluſo) agnoſcit ſubditos eſſe regum & Principum. Nempe unumquemque Epiſcopum ſui Principis ſubditum. Erat autem Pelagius illo tempore ſubditus Iuſtiniani Imperatoris, ſicuti Epiſcopi Galliæ erant ſubditi regis Childeberti.

Obſerv. 9. Illa ſolum divinitus & plenè de fide Catholica exiſtimari debent eſſe definita ab Eccleſia, quæ manifeſtum eſt per omnia Propheticis & Euangelicis atque Apoſtolicis auctoritatibus conſonare. Quibus auctoritatibus, quicquid non conſonat, jure rejicitur. [Pelag. 2. epiſt. ad Eliam, cap. 6.] vide Encyclicam Leonis epiſtolam ad Flavianum, paulo poſt initium.

Obſer. 10. Pelagius primus & Gregorius primus Pontifices Romani profitentur, ſe Conciliorum decreta ſuſcipere, & venerari, eis reverentiam exhibere, omnimoda devotione ea cuſtodire, tota devotione complecti: ut hac ſua confeſſione ſe non extra ædificium Eccleſiæ jacere demonſtrent. [Pelag. primus epiſt. 14. Gregor. lib. 1. epiſt. 24.] quæ longiſſimè diſtant à faſtuoſiſſimis citeriorum quorundam ampullis, & vanitatis exundantiis. Et huic Pelagii atque Gregorii modeſtiæ conſonat illud dictum Leonis Papæ Romani, hujus nominis tertii, qui in collatione cum Bernario Epiſcopo Wormatienſi ejuſque ſociis, de ſymbolo fidei habita Romæ anno Dom. 809. loquens de Patribus primorum œcumenicorum Conciliorum, nam ut ego (inquit) me illis non dico præferam, ſed etiam illud abſit mihi, ut coæquare præſumam. hæc Leo. exſtat autem illa collatio apud Binium, part. 1. Tom. 3. Conciliorum, in Concilio Aquiſgranenſi, edit. Colon. ſeu Tom. 6. edit. Pariſ. pag. 210. & 211.

Obſer. 11. Ignotum erat priſcis Epiſcopis, tum Orientalibus tum Occidentalibus, nuperum hoc Pontificiorum commentum de infallibilitate Epiſcopi Romani: neque ipſis Epiſcopis Romanis in mentem venit. Nam renitente & contradicente & fieri non debere clamante Epiſcopo Romano, Orientales tria capitula damnaverunt. Occidentalium autem magna pars, ſe à Pelagii primi ejuſque ſucceſſorum Pontificum Romanorum communione ſegregarunt, eo quod Romanos Pontifices haberent de fide ſuſpectos. ut patet ex utriuſque Pelagii, & Gregorii teſtimoniis ſupra allatis. Neque unquam memorati Pontifices Romani eo argumento uſi eſſe reperiuntur, ut ideo dicerent injuſtam eſſe adverſariorum ſuſpicionem, quia habeat ſedes Romana judicii infallibilitatem: ſed longè alia via eam ſuſpicionem revellere conantur; nempe per manifeſtationem æquitatis & neceſſitatis decretorum quinti Concilii, & per apertam fidei ſuæ confeſſionem & profeſſionem.

Obſer. 12. Præceptum illud Petri Apoſtoli [1. Petr. 3. *1 Petr. 3. 15.* 15.] ut Chriſtiani ſemper parati ſint ad reſpondendum de ſpe quæ in ipſis eſt omni poſcenti eos rationem; ipſos obligat Pontifices Romanos: ut pro auferendo ſuſpicionis ſcandalo, per evidentem fidei ſuæ declarationem, in nullo ſe à ſacra Apoſtolorum doctrina, in nullo à ſynodicis decretis ſacræ Apoſtolorum doctrinæ conſonis, deviaſſe oſtendant. [Pelag. 1. epiſt. 13. & epiſt. 14. & epiſt. 16.] Atque ſi quenquam vel puſillum ſcandalizent non dando ſatisfactionem & fide & ſpe quæ in ipſis eſt, hoc non ſine magna faciunt comparatione ſupplicii. [Pelag. 1. epiſt. 16.] Ineptè igitur hoc ſeculo Pontifices Romani, de infallibilitate gloriantes, rationem fidei & ſpei quæ in eis eſt, Chriſtianis poſcentibus expromere refugiunt: ſed, è contrario, Chriſtianos rationem fidei & ſpei quæ in eo eſt poſcentes Papa Romanus, in templo Dei tanquam Deus ſedens, ſuperciliosè & impiè contemnit, ac faſtuoſe rejicit, in commentitiæ infallibilitatis latibulum impudentiſſimè ſe abdens. *2 Theſſ. 2. 4*

CAPUT. XXX.

De Pelagii ſecundi Pontificis Romani ordinatione abſque juſſione Imperatoris, cum annotatione Onuphrii. Item de obitu Pelagii ejuſque ſucceſſore Gregorio, & Gregorii amico Leandro Epiſcopo Hiſpal. & de converſione Gothorum in Hiſpania. & de converſione Anglorum. & de veteri Eccleſia Scoticana, & de veterum Britannorum converſione ad Chriſtianiſmum.

A*Naſtaſius* bibliothecarius in libro Pontificali, in vita Pelagii Papæ Romani, hujus nominis ſecundi; Hic (inquit) ordinatur abſque juſſione Principis, eo quod Longobardi obſiderent civitatem Romanam, & multa vaſtatio ab eis in Italia fieret. Idem ſcribunt, in ſuis Chronicis, Marianus Scotus, & Martinus Polonus. Item Antoninus Florentinus, Hiſtoriarum parte ſecunda, titulo duodecimo, capitulo ſecundo; Defuncto (inquit) Benedicto, Pontificatum Romanum Pelagius ſuſcepit regendum 61. natione Romanus. Sedit autem annis 10. menſibus 2. diebus 10. hic inconſulto Imperatore Papa conſecratur, quia jam Longobardi urbem obſederant, ut ſecurè egredi non valerent. Sic etiam Platina, in vitâ Pelagii Papæ ſecundi; Hæc autem (inquit) una fuit cauſſa, quare Pelagius injuſſu Principis tum Pontifex creatus ſit, cum extra obſeſſam ab hoſte urbem mitti quiſpiam non poſſet. Nihil enim à clero in eligendo Pontifice actum erat, niſi ejus electionem Imperator approbaſſet. Miſſus itaque Conſtantinopolin ad placandum Imperatorem Gregorius diaconus, vir optimus atque doctiſſimus. Hæc Platina. Gregorium autem intelligit illum qui Pelagio poſtea in Pontificatu ſucceſſit hujus nominis primus, qui etiam magni cognomentum meruit. Hic Gregorius dum Conſtantinopoli eſſet, Leandrum Hiſpalenſem Epiſcopum, ibi tunc degentem, amicum habuit chariſſimum, ejuſque hortatu libros moralium in Job compoſuit, ut ſcribit Sigebertus Gemblacenſis, in ſua Chronographia. Idque ipſa Gregorii ſcripta oſtendunt, ut mox indicabimus. *Gregorius Magnus.* *Leander.*

2. Onuphrius Panvinius, ad illa Platinæ verba de Pelagii ſecundi creatione, hanc ponit annotationem, inquiens; In eo quod Platina ſcribit, Pelagium Pontificem injuſſu Principis creatum, nihilque tum à clero in eligendo Pontifice actum eſſe, niſi ejus electionem Imperator approbaſſet, non ita curatè rem hanc attigiſſe viſus eſt, quæ ſic habet: Gothis Italiâ omni per Narſem Patricium pulſis, eaque cum urbe Roma Orientalis Imperii parte facta; ſub Juſtiniano Imperatore, ex auctoritate Papæ Vigilii, novus quidam in comitiis Pontificiis mos inolevit. Is fuit, ut mortuo Papa, nova quidem electio more majorum

ſtatim à clero S.P.Q.R. fieret, verum electus Romanus Pontifex non ante conſecrari atque ab Epiſcopis ordinari poſſet, quam ejus electio ab Imperatore Conſtantinopolitano confirmata eſſet, ipſeque literis ſuis patentibus licentiam electo Pontifici concederet, ut ordinari & conſecrari poſſet; atque ita juriſdictionem Pontificatus tum obtineret. Pro qua licentia conſequenda electo neceſſe erat certam pecuniæ quantitatem Imperatori tranſmittere. Qua venia obtentâ, ipſe poſtea conſecrabatur, & Romanum adminiſtrabat Pontificatum. Antea enim idem dies comitiorum, & conſecrationis Pontificis renunciati erant. Hos autem ideo Juſtinianum Imperatorem, vel ex ejus auctoritate Vigilium Papam inſtituiſſe credendum eſt, ut Imperator certus eſſet de conditionibus novi Pontificis, cujus tum maxima eſſe auctoritas cœperat, Imperatoribus præſertim Italiâ abſentibus, ne aliquo Pontifice factioſo, vel Imperatoris hoſte ordinato, Urbs & Italia eo auctore ab Orientali Imperio deficeret, ſeque finitimis barbaris traderet, quod Silverium Papam aliquando quæſiſſe ſibi perſuadebat. Qua ratione fiebat, ut in novis comitiis cum potiſſimum Romanum Pontificem crearent, quem Imperatori, à quo confirmandus erat, amicum eſſe ſcirent, & de quo ille confideret, nihil in Italia contra Imperium moliturum, barbaris præſertim Longobardis, eam paulo poſt vexantibus. Perduravit hæc conſuetudo uſque ad Benedictum ſecundum, cujus ſanctitate permotus Conſtantinus Imperator, Heraclii pronepos, edicto ſuo juſſit, ut deinceps quem clerus S.P.Q.R. Pontificem ſummum delegiſſent, is nulla amplius Imperatoris confirmatione exſpectatâ, more vetuſtiſſimo, ſtatim ab Epiſcopis ordinaretur. Rurſus Hadrianus primus hoc jus, & paulo amplius Carolo magno Francorum Regi, & ejus ſucceſſoribus Regibus Francorum, primum, deinde Imperatoribus Romanorum conceſſit; quod ſucceſſoribus ejus ab Hadriano tertio ereptum, Othoni primo Germanorum Regi, & Romano Imperatori reſtituit Leo octavus. Id poſtremò Gregorius ſeptimus, Henrico quarto ademptum, Cardinalibus & clero S.P.Q.R. primùm, deinde alii Pontifices, qui ſequuti ſunt, Cardinalibus tantum permiſere, quod ad noſtra uſque ſecula perdurat. Ex epiſtola S. Gregorii 4. libri primi, Anaſtaſio bibliothecario in vitis Pelagii 2. Vitaliani, Agathonis, & Benedicti 2. Romanorum Pontificum. Item poſt Carolum magnum Gregorii 4. Sergii 2. Leonis 4. Benedicti 3. & Nicolai. Abbate Urſpergenſe, ex Ademaro monacho S. Germani in eorundem Pontificum enarrationibus, Regiſtro Gregorii Papæ 7. Sigeberto in Chronico, Guillielmo Tyrio, lib. 5. c. 13. de bello ſacro, Gratiano in decretis diſt. 63. Concilii Lateranenſis ſub Alexandro 3. Papa celebrati actis, & aliis vetuſtis S.R.E. monumentis. Hæc Onuphrius. Vide etiam Polydor. Vergil. lib. 4. de inventoribus rerum cap. 10.

Pontificis Rom. electio, & electi confirmatio Imperialis antecedebant conſecrationem.

Mutationes variæ.

3. De obitu Pelagii ſecundi Epiſcopi Romani, ſcribentes Gregorius Turonenſis lib. 10. hiſt. Francorum, cap. 1. & Marianus Scotus, & Sigebertus Gemblacenſis, in ſuis Chronicis, referunt ingentem exſtitiſſe aquarum inundationem, & ſerpentibus in mare delatis atque in littus rejectis, aërem putrefactum eſſe, & ſequutam eſſe peſtem inguinariam, qua multi mortales immedicabiliter correpti interierunt, & Pelagium Papam ſcribunt primum omnium hac clade percuſſum obiiſſe. Unde etiam Blondus Flavius, hiſtoriarum decadis primæ libro octavo, & Platina, in vita hujus Pelagii, ſcribunt, eum peſtilentia mortuum eſſe. Et Sabellicus, Ennead. 8. lib. 5. poſtquam diram illam aquarum alluvionem commemoravit, inde accidiſſe refert ut ſata, cœno obruta, germinare nequiverint, nec arva amplius tractari potuerint, aquis & limo omnia obruentibus, & ingenti fame preſſam eſſe Italiam, & ortam eſſe ſimul peſtilentiam, quæ multo maximam mortalium partem abſumpſit, & Pelagium pontificem eâ lue conſumptum eſſe. Peſtem autem illam inguinariam Suffridus presbyter Miſnenſis, lib. 1. ſuæ epitomes, ſcribit fuiſſe apoſtema ſive inflaturam in inguine, tam ſævam, ut homines in via, in menſa, in colloquiis ſubitò morerentur. Itaque ſæpe eveniſſe, ut, cum quis ſternutaret, cum ipſa ſternutatione ſpiritum exhalaret. ac propterea, cum aliquem ſternutantem quis audiret, ſtatim accurriſſe, &, *Deus te adjuvet*, acclamaſſe. & inde ſervatam eſſe apud poſteros iſtam conſuetudinem, ut ſternutantem quis audiens dicat ei, *Deus te adjuvet*. Hæc autem de Pelagii obitu, ex hiſtoricorum monumentis depromta, hunc in finem commemoranda duxi, ut hujuſmodi exemplis moniti, cogitemus etiam pios quandoque acerbis exerceri cruciatibus, & horrendis mortium generibus finire hanc vitam; neque ſiniſtrum feramus judicium ex calamitatibus hominum, aut ſubita vel ærumnoſa morte. *Wilelmus* Tyri Epiſcopus, in ſua hiſtoria de bello ſacro, & regno Hieroſolymitano, lib. 14. cap. 1. ſcribens de *Fulcone* Hieroſolymorum rege, ait eum fuiſſe, inſtar Davidis, juxta cor Domini, fidelem, manſuetum, & affabilem, benignum & miſericordem, in operibus pietatis & eleemoſynarum largitione liberalem admodum. Ejuſdemque regis poſtea obitum commemorans, ejuſdem hiſtoriæ lib. 15. cap. 27. ſeu ult. Rex autem (inquit) arrepta lancea, ut leporem inſectaretur, ſiniſtro actus caſu, equum ad illas cœpit urgere partes, & curſui vehementer inſtare. Tandem inconſultè feſtinans, equus in præceps agitur; corruenſque in terram, regem dedit præcipitem: jacentique præ caſus dolore attonito ſella caput obtrivit, ita ut cerebrum tam per aures, quàm per nares etiam emitteretur. Inde cum lachrymis in Acconenſem urbem [proximam] deportatus, triduo, ſine ſenſu, tamen adhuc palpitans, protraxit vitam: quartâ demum die, idibus videlicet Novembris, anno ab incarnatione Domini milleſimo centeſimo quadrageſimo ſecundo, regni veró ejus anno undecimo, deficiens, in ſenectute bona ultimum clauſit diem. Inde Hieroſolymam cum debita delatus honorificentia, inter alios felicis memoriæ reges, ejus prædeceſſores, per manum Wilelmi Hieroſolymorum Patriarchæ, regia magnificentia ſepultus eſt. Hæc Wilelmus Tyrius. Inopinatum & multis Chriſtianis luctuoſum obitum *Friderici* primi, Imperatoris, cognomento *Ænobarbi*, refert illorum temporum ſcriptor *Jacobus de Vitriaco*, Epiſcopus Acconenſis, & poſtea Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, in ſua hiſtoria Hieroſolymitana, lib. 1. cap. 99. Dum hæc (inquit) in exercitu ab his qui præceſſerant, variè agerentur, Imperator Romanorum *Fredericus*, cum virtute magna & innumerâ pugnatorum multitudine per terram profecturus, iter arripuit. Egreſſus autem de ultimis finibus Alemanniæ, tranſienſque Hungariam, Macedoniam, & Græciam, per terras Saracenorum in manu potenti & brachio extento, ſubjugatis ſibi Iconio, Philomena, & aliis pluribus civitatibus, uſque ad Armeniam pervenit: ubi dum æſtu maximo balneandi gratia in fluvium, quem *Ferreum* appellant incolæ, deſcendiſſet, caſu flebili ſubmerſus & ſuffocatus in aquis, peccatis exigentibus, interiit, in totius Chriſtianitatis detrimentum. Adeò enim adventum ejus *Saladinus* [Sarace-

Pelagius 2. Papa Rom. correptus peſte inguinaria, obiit anno Dom. 590.

Peſtis inguinaria.

Sternutatio lethalis.

Vide 1. Pet. 4. 17.

Meditatio de repentina vel ærumnoſa morte.

Fulconis regis obitus.

Friderici 1. Imperatoris obitus.

Vide lib. 4. cap. 20. 7. 9.

racenorum in Ægypto & Syria Sultanus] metuebat, quòd muros Laodiciæ & Gabeli, Tortoſæ, & Bibli, Berithi, & Sidonis, eo quòd per partes illas Imperatorem tranſiturum putabat, dirui præcepit, ſolis munitionibus, oppidis videlicet & turribus, reſervatis. Hæc Jacobus de Vitriaco. Eveniſſe iſtum Friderici exitum die Apoſtoli Barnabæ, anno Dom. 1190. ſcribit Suffridus presbyter Miſnenſis, in ſua Epitome, lib. 1. at Paulus Langius in ſuo Chronico Citizenſi refert ad annum Domini 1189. Exſtat etiam, in Appendice ad Ottonem & Radevicum Friſingenſes epiſtola de illa Frederici expeditione ejuſdemque morte, cujus ſcriptor ſe Imperatori in illo itinere adfuiſſe & ſibi viſa ſcribere profitetur. Is ait; Facto autem ibi prandio, poſt infinitos & intolerabiles labores, quos per menſem jam erat paſſus, & vellet balneari in eadem rapidiſſima aqua, & ita ſe refrigerare vellet natando, Dei judicio, caſu luchrymabili & inopinato ſubmerſus eſt. Cujus reliquias debitâ veneratione nobiſcum portamus. Hæc ille. Imperatorem autem illum Fridericum Radevicus Friſingenſis Canonicus, in ſua Appendice ad Ottonem Friſingenſem Epiſcopum, de rebus geſtis ejuſdem Friderici primi Imperatoris, lib. 1. cap. 43. ſcribit fuiſſe manſuetum ac pium Principem, & lib. 2. cap. 76. ait eum maximam providentiæ partem obſequio pietatis impendiſſe. Et Officiis divinis tantam præbuiſſe venerationem, ut omnem horam, qua coram ipſo Deo pſallebatur, competenti venerarctur ſilentio, nec ullus interim eum auderet de quolibet ſolicitare negotio. Quid referam

2 Chron. 35:23. 25. & cap. 34. verſ. 28.

pientiſſimi regis Joſiæ lachrymabilem in prælio cædem? quem tamen in pace obiiſſe, non obſtante triſti illo caſu, teſtatur divina Scriptura. Quid Jobi liberos in convivio ſubita domus ruinâ oppreſſos, commemorem? quid aliorum quorundam piorum ſubitaneos vel cruciabiles exitus?

Iob. 1: 11. 19.

Pulchrè autor libri Sapientiæ, *δίκαιος δὲ ἐὰν φθάσῃ τελευτῆσαι, ἐν ἀναπαύσει ἔσται*, Juſtus autem, ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Sap. 4. 7. In quem locum Holcot, (referente Cavello) commemorat, de quodam viro ſancto & docto, qui inter libros, in ſuo muſeo obiit repente, quod cum de hoc nonnulli ſcandalizarentur, repertus eſt, Deo ſic diſponente, digito denotans in libro cui ſtudebat, verſum iſtum, *Juſtus quacunque morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit*. Ita enim verſum repetit Hugo Cavellus, in ſua Apologia pro Joanne Duns Scoto doctore ſubtili, contra Bzovium, cap. 10. ubi multa alia exempla accumulat. Bene *Auguſtinus*; Mala mors putanda non eſt, quam bona vita præceſſerit. Neque enim facit malam mortem, niſi quod ſequitur mortem. Non itaque multum curandum eſt eis, qui neceſſariò morituri ſunt, quid accidat ut moriantur, ſed moriendo quo ire cogantur. Cum igitur Chriſtiani noverint longe meliorem fuiſſe religioſi pauperis mortem inter lingentium canum linguas, quàm impii divitis in purpura & byſſo, horrenda illa genera mortium quid mortuis obfuerunt qui bene vixerunt. Hæc Auguſtinus, lib. 1. de civitate Dei, cap. 11. vide etiam de hoc argumento inſignem ejuſdem Auguſtini diſſertationem, in Pſal. 33. prope finem: in illud, mors peccatorum peſſima.

Sap. 4: 7.

Vide lib. 4. cap. 21. §. 8.

Vide infra, lib. 4. cap. 21. § 8.

Vide Luc. 13: 2. 3. 4. 5.

Apocriſarius.

4. *Gregorius*, adhuc diaconus, cùm Conſtantinopoli eſſet Pelagii ſecundi Papæ Romani *ἀποκρισιάριος*, (Latini apocriſarium vocant, & reſponſalem), pro negotiis Romanæ Eccleſiæ ibi commorans, & ejuſdem Eccleſiæ ibi reſponſa faciens, invenit in eadem urbe Leandrum Epiſcopum Hiſpalenſem, quem illuc injuncta pro cauſis fidei Herminigildi regis Wiſigothorum (Hiſpaniam tunc obtinentium) legatio perduxerat: & cùm illo ſanctam amicitiam & familiaritatem contraxit, & quoad vixerunt, conſtanter eorum amicitia perduravit. Cum autem Conſtantinopoli degerent, compoſuit Gregorius ingens illud atque egregium opus morale in librum Job, impulſu Leandri; & poſtea Romam reverſus, jamque Epiſcopus Romanæ Eccleſiæ conſtitutus, illud ipſum opus librariis conſcribendum tradidit, & conſcriptum ad eundem Leandrum tranſmiſit, collocata ante opus ipſum epiſtolâ ad Leandrum, qua iſtâ narrantur: etſi ſcriptio per librarios Romæ facta, non ibi commemoratur, ſed in opere epiſtolarum ex regiſtro, lib. 1. epiſt. 41. ubi etiam Leandrum alloquens, ait ſe hoc ipſum opus morale in Job ſcripſiſſe ad Leandrum, ut ei (inquit) quem præ cæteris diligo, in meo judicet labore deſudaſſe. In illa autem præliminari ad Leandrum epiſtola, quæ operis moralis præfationem antegreditur, cum multa alia inveniuntur piè & ſapienter dicta, tum etiam celebris illa de ſacræ Scripturæ laudibus, ſententia; *Divinus etenim ſermo ſicut myſteriis prudentes exercet; ſic plerunque ſuperficie ſimplices refovet. Habet in publico unde parvulos nutriat: ſervat in ſecreto, unde mentes ſublimium in admiratione ſuſpendat. Quaſi quidam quippe eſt fluvius (ut ita dixerim) planus & altus: in quo & agnus ambulet, & elephas natet*. Hæc Gregor. epiſt. ad Leand. cap. 4. Extat etiam alia ejuſdem Gregorii Papæ ad eundem Leandrum Hiſpaniarum Epiſcopum epiſtola, quæ incipit; Sanctitatis tuæ ſuſcepi epiſtolam, ſolius charitatis calamo ſcriptam. lib. 7. epiſt. 125.

Gregorii & Leandri amicitia.

Gregorii expoſitio moralis in Iob.

Celebris ſententia Gregorii, de laudibus ſacræ Scriptura.

5. Leandro Hiſpalenſem regente Eccleſiam, Lewigildus wiſigothorum Rex in Hiſpania regnabat, qui etiam Suevos ibi degentes ſibi ſubjecit. Erat autem Lewigildus Rex profeſſione Arianus, cum ſuis Wiſigothis. Filii Lewigildi Regis erant Herminigildus & Reccaredus (quem nonnulli Richardum vocant.) Herminigildo Childebertus Francorum Rex Ingundem ſororem ſuam (Sigeberti Regis filiam) in uxorem tradidit, orthodoxam & piam feminam: cujus adhortatione, & Leandri Hiſpalenſis Epiſcopi prædicatione, Herminigildus ad fidem catholicam converſus eſt. Quod ubi ejus Pater Lewigildus intellexit, vehementi in filium irâ accenſus eſt, cumque tum pollicitationibus tum minis ad hæreſin Arianam reducere conatus eſt. Sed in ſententia permanſit Rex Herminigildus, qui etiam Leandrum miſit Conſtantinopolin ad implorandum Imperatoris auxilium. Lewigildus autem filium Herminigildum, regno quod ei conceſſerat privavit, rebuſque exſpoliavit omnibus. Cumque nec ſic virtutem mentis ejus exſuperaret, arctæ illum mancipavit cuſtodiæ, & ferro collum ejus manuſque ligavit. At fortior in certaminibus effectus Rex juvenis Herminigildus, terrena omnia deſpiciens, cogitabat Cœleſtia. Adveniente autem Paſchali feſtivitate, cum ex manu Ariani Epiſcopi, à Lewigildo miſſi communionem Herminigildus accipere conſtanter recuſaret, occiſus eſt nocte intempeſta in carcere, juſſu Lewigildi, apparitore ſecurim cerebro Herminigildi infigente. Atque ita Rex martyr ad cœleſte regnum tranſlatus eſt. Refert Gregorius Lewigildum pœnitentiâ ductum, cum moreretur commendaſſe Leandro alterum filium ſuum Reccaredum, Reccaredus autem, defuncto Patre regnum adeptus, & à Leandro inſtitutus, hæreſi Ariana relicta, fidem Catholicam amplexus eſt, & cum Rege Reccaredo etiam Epiſcopi & clerici & proceres & tota gens Wiſigothorum in Hiſpania. Hæc commemo-

Legiwildus Rex.

Ingunde pia regina.

Herminigildus rex & martyr.

Reccaredus Rex, cum ſua gente Wiſigothorum in Hiſpania fidem catholicam amplectitur.

rantur à Gregorio Papa Rom. lib. 3. dialog. cap. 31. & epiſt. ad Leandrum, ante opus morale. & à Gregorio Turonenſi, lib. 5. hiſt. Franc. cap. 38. & lib. 9. capitib. 15. & 16. & ab Iſidoro Hiſpalenſi, & Adone Viennenſi & Reginone abbate Prumienſi, & Mariano Scoto, & Sigeberto Gemblacenſi, in ipſorum Chronicis. Et ab Antonino Florentino, in ſecunda parte hiſtoriarum tit. 12. cap. 2. Converſio autem & Catholica confeſſio Reccaredi regis & Epiſcoporum & presbyterorum & diaconorum, & Procerum, & omnium ſeniorum totius gentis Gothicæ in Hiſpania inveniuntur in actis Concilii Toletani tertii, juſſu ejuſdem Reccaredi regis celebrati, anno Dom. 589. qui fuit quartus annus regni Reccaredi. Et homilia Leandri ea de re gratulatoria, poſt Concilium & confirmationem canonum in eodem Concilio conditorum, edita eſt. In qua, inter alia, obſervat; Eccleſiam Catholicam dum premitur, erudiri; & dum inſectationem patitur, dilatari: & diſpendiis ſuis proficere, ſuoque damno ſuberſcere: & virtute ſponſi ejus, deprædatores Eccleſiæ fieri prædam & ad eam reduci & qui hoſtes erant, eidem poſſidendos acquiri. De eadem Reccaredi converſione gaudium ſuum teſtatur Gregorius Papa Romanus, lib. 1. epiſtolarum ex regiſtro, epiſt. 41. ad Leandrum, ubi ait; explere autem loquendo nullatenus valeo gaudium meum quod communem filium Recharedum glorioſiſſimum Regem ad catholicam fidem integerrima agnovi devotione converſum. Hujus dum mihi per ſcripta veſtra mores exprimitis, amare me etiam quem neſcio feciſtis. Sed quia antiqui hoſtis inſidias ſcitis, quoniam bellum durius contra victores proponit, nunc contra eundem ſolertius ſanctitas veſtra evigilet, ut bene cœpta perficiat, nec ſe de perfectis bonis operibus extollat; ut fidem cognitam vitæ quoque meritis teneat, & quia æterni regni civis ſit, operibus oſtendat: quatenus poſt multa annorum curricula, de regno ad regnum tranſeat. Hæc Gregorius.

Inſignis ſententia Leandri, de Eccleſia cum anguſtiis conflictante.

Bellum durius contra victores.

Converſio Anglorum.

6. In hujus Gregorii primi Papæ Romani vita Anaſtaſius ait; Eodem tempore beatiſſimus Gregorius miſit ſervos Dei Mellitum, Auguſtinum, & Joannem, & alios plures cum eis monachos timentes Deum, in prædicationem ad gentem Anglorum, ut eos converterent ad Dominum Ieſum Chriſtum. Hæc ille. Inter alia innumerabilia Britannorum ſcelera, quæ hiſtoricus eorum Gildas flebili ſermone deſcribit: & hoc addebat, ut nunquam genti Saxonum ſive Anglorum, ſecum Britanniam incolenti, verbum fidei prædicandum committerent. ſed non tamen (inquit Beda hæc referens) divina pietas plebem ſuam quam præſcivit deſeruit, quin multò digniores genti memoratæ præcones veritatis, per quos crederet, deſtinavit. Hæc Beda, libro 1. hiſtoriæ Eccleſiaſt. gentis Anglorum, cap. 22. Hiſtoriam autem converſionis Anglorum à Paganiſmo ad Chriſtianiſmum, (adventus Anglorum in Britanniam anno circiter centeſimo quinquageſimo) miniſterio Auguſtini illius (qui primus deinde Cantuariorum Eccleſiæ apud Anglos Epiſcopus conſtitutus eſt), & Melliti (qui factus poſtea eſt Epiſcopus Londinenſis) & aliorum ſanctorum virorum, per Dei gratiam, tempore Gregorii primi Papæ Romani, factæ, prolixius deſcriptam memoriæ prodidit Beda, lib. 1. hiſt. Eccleſ. gentis Anglorum, cap. 23. & ſequentibus capitibus.

Malitia Britannorum.

De veteri Eccleſia Scoticana.

7. Narrat etiam eodem opere, lib. 3. cap. 3. & 4. & 5. Scotos, ex monaſterio Hy inſulæ in Angliam miſſos, Euangelium Anglis magno cum fructu prædicaſſe. Monaſterii autem illius primum fundatorem ſcribit fuiſſe ſanctum Columbanum, ſive Columbam, ex Hibernia profectum, anno Dom. 565. lib. 3. cap. 4. & lib. 5. cap. 10. ubi etiam monet, eundem Columbam à nonnullis, compoſito à cella & Columba nomine, Columcelli vocari. Atque hinc proculdubio natum eſt hodiernum Inſulæ illius nomen Ycolmkill. Hujus Inſulæ monaſterium (teſte Beda lib. 3. cap. 3.) in cunctis penè ſeptentrionalium Scotorum & omnium Pictorum monaſteriis non parvo tempore arcem tenebat, regendiſque eorum populis præerat. Et cap. 4. tertii libri ejuſdem hiſtoriæ Eccleſiaſticæ gentis Anglorum, de eodem ſcribens monaſterio, ait; Habere autem ſolet ipſa inſula rectorem ſemper Abbatem presbyterum, cujus juri & omnis provincia & ipſi etiam Epiſcopi ordine inuſitato debeant ſubeſſe, juxta exemplum primi doctoris illius, qui non Epiſcopus, ſed presbyter extitit & monachus. De cujus vita & verbis nonnulla à diſcipulis ejus feruntur ſcripta haberi. Verùm qualiſcunque fuerit ipſe, nos hoc de illo certum tenemus, quod reliquit ſucceſſores magna continentiâ ac divino amore regularique inſtitutione inſignes. In tempore quidem ſummæ feſtivitatis dubios circulos ſequentes, utpote quibus longè ultra orbem poſitis, nemo ſynodalia Paſchalis obſervantiæ decreta porrexerat, tantum ea quæ in Propheticis, Euangelicis, & Apoſtolicis literis diſcere poterant, pietatis & caſtitatis opera diligenter obſervantes. Permanſit autem hujuſmodi obſervantia Paſchalis apud eos tempore non pauco, hoc eſt, uſque ad annum Dominicæ incarnationis ſeptingenteſimum decimum ſextum, per annos centum quinquaginta. Hæc ibi. ubi anni centum quinquaginta intelligendi ſunt à condito illo per ſanctum Columbam monaſterio in Hy Inſula.

S. Columba.

Ycolmkill.

Antiqua Scotorum religio.

8. Scribit idem Beda, lib. 2. ejuſdem operis, cap. 19. ſoleter, eruditè, atque amanter per literas ea de re admonitos fuiſſe Scotos illos, ab Honorio Papa Romano, & à Joanne, qui ſucceſſori ejuſdem Honorii Severino ſucceſſit, cum adhuc eſſet electus in Pontificem. Cujus epiſtolæ principium hoc fuiſſe ait ibi Beda; Dilectiſſimis & ſanctiſſimis Thomiano, Columbano, Chromano, Dimano, & Bathano Epiſcopis, Chromano, Hermannoque, Lauſtrano, Stellano, & Segiano presbyteris, Sarano cæteriſque doctoribus ſeu Abbatibus Scotis, Hilarius archiepresbyter & ſervans locum ſanctæ ſedis Apoſtolicæ, Joannes diaconus & in Dei nomine electus, item Joannes Primicerius, & ſervans locum ſanctæ ſedis Apoſtolicæ, & Joannes ſervus Dei conſiliarius ejuſdem Apoſtolicæ ſedis. Scripta quæ per latores ad ſanctæ memoriæ Severinum Papam adduxerunt, eo de hac luce migrante, reciproca reſponſa, &c. Hanc epiſtolam ſcriptam eſſe anno Dom. 639. indicat Baronius in Annalibus. Poſtea etiam frequentem & magnam de obſervatione Paſchatis & tonſura & aliis rebus Eccleſiaſticis quæſtionem in Northumbria factam eſſe per quoſdam de Cantia vel de Galliis advenientes, reſiſtentibus & in ſententia permanentibus Finano & Colmano Epiſcopis Scotis, cum aliis Scotis, commemorat idem Beda, lib. 3. ejuſdem hiſtoriæ, cap. 25. & cap. 26. & utriuſque partis argumenta ibi recenſet. ubi etiam Finanum & Colmanum eorumque ſocios Scotos mirificè laudat, & eorum fidem, ac pietatem, & charitatem, & continentiam magnis extollit præconiis. fuerant autem Finanus, ac deinde Colmanus, in Nordan Humbrorum Anglorum regione Epiſcopi, poſt Aidanum Epiſcopum etiam Scotum, miſſi à Scotis ex ſancti Columbæ monaſterio quod in Hy Inſula erat.

9. Habita ſynodo, poſt Finani obitum, ipſo etiam Nordanhumbrorum Rege Oſwi præſente, Colmanus Epiſcopus dicere juſſus qui eſſet ritus, & unde originem ducens ille quem Ipſe ſeque-

Diſputatio de obſervatione Paſchatis.

ſequeretur; Paſcha, inquit, quod agere ſoleo, à majoribus meis accepi, qui me huc Epiſcopum miſerunt, quod omnes Patres noſtri, viri Deo dilecti: eodem modo celebraſſe noſcuntur. Quod ne cui contemnendum & reprobandum eſſe videatur, ipſum eſt quod beatus Euangeliſta Joannes, diſcipulus ſpecialiter Domino dilectus, cum omnibus quibus præerat Eccleſiis, prædicaſſe legitur. Tunc ex adverſo Wilfrid presbyter, Agilberti Occidentalium Saxonum Epiſcopi, ibidem præſentis, diſcipulus, jubente Rege, Agilberti honatu, ut diceret, ita exorſus eſt; Paſcha quod facimus, inquit, vidimus Romæ, ubi beati Apoſtoli Petrus & Paulus vixere, docuere, paſſi ſunt, & ſepulti, ab omnibus celebrari. Hoc in Italia, hoc in Gallia, quas diſcendi vel orandi ſtudio pertranſivimus, ab omnibus agi conſpeximus. Hoc per Africam, Aſiam, & Ægyptum Græciam, & omnem orbem quacunque Chriſti Eccleſia diffuſa eſt, per diverſas nationes & linguas, uno ac non diverſo temporis ordine geri comperimus: præter hos tantum & obſtinationis eorum complices, Pictos dico, & Britones. ——Et hoc eſſe verum Paſcha, hoc ſolum fidelibus celebrandum, Nicæno Concilio non ſtatutum noviter, ſed confirmatum eſt. Hæc & ſimilia loquuto Wilfrido, Colmanus pro ſe adducit etiam Anatolium Epiſcopum Laodicenum, in Eccleſiaſtica Euſebii hiſtoria (lib. 7. cap. ult.) multum laudatum. Item ſanctum Columbam ejuſque ſucceſſores, de quibus loquens, ait; Nunquid reverendiſſimum Patrem noſtrum Columbam & ſucceſſores ejus viros Deo dilectos, qui eodem modo Paſcha fecerunt, divinis paginis contraria ſapuiſſe vel egiſſe credendum eſt? Cum plurimi fuerint in eis quorum ſanctitati cœleſti ſigna, & virtutum quæ fecerunt miracula teſtimonium præbuerunt, quos ut ipſe ſanctos eſſe non dubitans, ſemper eorum vitam, mores, & diſciplinam ſequi non deſiſto. At Wilfridus Anatolium contendit aliter ſenſiſſe, Columbam autem ejuſque ſucceſſores excuſat, quod ſimplicitate ruſticâ ſed intentione piâ Deum dilexerint. Eorumque paucitati opponit univerſalem Eccleſiam, & ſancto Columbæ Apoſtolum Petrum, cui datæ ſunt claves regni Cœlorum. Quo audito, Rex concluſit ſe nolle contradicere Petro qui eſſet oſtiarius, ne forte ipſo adveniente ad fores regni Cœlorum, non ſit qui reſerat averſo illo qui claves tenere probatur. Hæc à Beda referuntur, lib. 3. hiſt. Eccleſ. gent. Angl. cap. 25. Quæ fuerit autem obſervantia Paſchalis apud priſcos illos Scotos, commemorat Beda in fine quarti capitis libri tertii, ejuſdem hiſtoriæ; Paſchæ (inquit) diem non ſemper in luna quartadecima cum Judæis, ut quidam rebantur, ſed in die quidem Dominica, alia tamen quam decebat hebdomada celebrabant. Sciebant enim (ut Chriſtiani) reſurrectionem Dominicam, quæ prima ſabbati facta eſt, prima ſabbati ſemper eſſe celebrandam. Hæc ibi. Quam levi autem argumento motus ſit Rex Oſwi ad relinquendam Scotorum conſuetudinem, jam ex Beda commemoravimus: ac ſi ſoli Petro datæ eſſent claves regni Cœlorum, eaſque adhuc ipſe in ſua perſona geſtaret, & pro ſuo arbitrio advenientibus defunctis aperiret vel negaret introitum in regnum Cœlorum.

10. Colmanus autem & qui cum eo erant Scoti, de ſua ſententia non decedebant, ut refert Beda cap. 26. ejuſdem libri. ubi ait factam eſſe hanc quæſtionem anno Dominicæ incarnationis ſexcenteſimo ſexageſimo quarto. Colmanum autem, cum videret ſpretam ſuam doctrinam, ſectamque eſſe deſpectam, aſſumptis his qui eum ſequi voluerunt, id eſt, (ut ibi exponit Beda) qui Paſcha catholicum & tonſuram coronæ, de qua etiam quæſtio non minima erat, recipere nolebant, in Scotiam regreſſum eſſe, tractaturum cum ſuis quid de his facere deberet. Quid autem à ſuis Conſilii acceperit, facile eſt colligere ex eis quæ ſuperius indicata ſunt, in fine §. 7. ubi ex Beda oſtendimus eos receptam ſuam conſuetudinem tenuiſſe uſque ad annum Dominicæ incarnationis ſeptingenteſimum decimum ſextum, per annos centum quinquaginta à condito monaſterio Hyenſi.

11. Quod ſi altius rem repetas, & mentis aciem retro ad initia palam ſuſcepti à majoribus noſtris Chriſtianiſmi flectas, nempe ad tempus illud, quo Donaldus, hujus nominis primus, Scotorum Rex vigeſimus ſeptimus, & regni proceres ſacro baptiſmi lavacro initiati ſunt, invenies longè amplius temporis ſpatium, quo ea apud Scotos doctrina obtinuit; Nam Donaldum Regem cum ſuis hiſtorici noſtri ſcribunt Chriſtianos ritus palàm recepiſſe anno Dominicæ incarnationis duceniesimo tertio. Qua de re Joannes Leſlæus Epiſcopus Roſſenſis, lib. 3. de geſtis Scotorum, in Donaldo primo, hos recitat antiquos verſus.

Chriſti tranſactis tribus annis atque ducentis,
Scotia Catholicam cœpit inire fidem.

Confirmatur id ipſum teſtimonio etiam Tertulliani, qui illo tempore floruit; Britannorum (inquit) inacceſſa Romanis loca, Chriſto verò ſubdita. Hæc Tertullianus, lib. adverſus Judæos. cap. 7.

12. Ex his quæ commemoravimus, liquere arbitror primitivam Scoticanam Eccleſiam per totos quingentos & tredecim annos, fide catholicam, Chriſtianâ pietate florentiſſimam, & ſanctiſſimorum virorum feracem, multiſque laudibus abundantem, & Deo dilectam, & veteres etiam Britonum, Pictorumque Eccleſias, cum Scotis in religione Chriſtiana conſentientes, ſolas Prophetias Euangelicas, & Apoſtolicas literas agnoviſſe pro regula fidei vitæque Chriſtianæ: ac in rituum obſervatione, & ſacræ Scripturæ interpretatione, ignoraſſe, & negaſſe, abſque ſalutis jactura, auctoritatem & infallibilitatem Eccleſiæ Romanæ, neque ejus judicio acquieviſſe, neque ei ſubjectas fuiſſe. Eſt igitur temerarium atque irritum illud Bonifacii Papæ octavi effatum; Porrò (inquit) ſubeſſe Romano Pontifici, omni humanæ creaturæ declaramus, dicimus, definimus, & pronunciamus omnino eſſe de neceſſitate ſalutis. Hæc Bonifacius octavus, in Extravagantibus communibus, Titulo, de majoritate & obedientia, cap. 1

Veteres Eccleſia Scotica, Pictica & Britannica non agnoverint infallibilitatem Eccleſiæ Romanæ.

Bonifacii Papæ 8. error ex cathedra.

13. Ingreſſum Euangelii in hanc inſulam Britanniam Gildas cognomento ſapiens, lib. de excidio Britanniæ, ad Apoſtolica refert tempora. & Nicephorus Calliſti, lib. 20. hiſt. Eccleſ. cap. 40. ait Apoſtolum Simonem Zeloten, attuliſſe doctrinam Euangelicam ad Occidentalem Oceanum, Inſulaſque Britannicas. Jacobus Pamelius, in librum Tertulliani adverſus Judæos, cap. 7. nota 43 refert ex Polydoro, fundamenta fidei Chriſtianæ in Britannia jacta fuiſſe à beato Joſepho ab Arimathia. Et Cardinalis Baronius, anno Dom. 35. narrat ex hiſtoria Anglica. M. S. quæ habetur in bibliotheca Vaticana, eundem Joſephum ex Gallia in Britanniam navigaſſe, illicque pòſt prædicatum Euangelium diem obiiſſe. Qua de re etiam ſcribens Joannes Leſlæus, Epiſcopus Roſſenſis, in Paræneſi, quam edidit cum ſua hiſtoria de geſtis Scotorum, ait vetuſtiſſimas Britannorum hiſtorias teſtari Joſephum ab Arimathia ad fundamenta Euangelii ponenda veniſſe in Bri-

De veterum Britannorum converſione ad fidem Chriſtianam.

Britanniam, & Glaſſimburiæ ſedem fixiſſe, ibique tumulatum. At Beda lib. 1. cap. 4. converſionem Britannorum non altius repetit, quam ab anno Dominicæ incarnationis centeſimo quinquageſimo ſexto, quo anno Lucius Britannorum Rex cum ſuis fidem Chriſtianam ſuſcepit.

14. Quod autem diximus Eccleſiam Scoticanam uſque ad annum Dominicæ incarnationis ſeptingenteſimum decimum ſextum, ignoraſſe & negaſſe, abſque ſalutis jactura; auctoritatem & infallibilitatem Eccleſiæ Romanæ; idemque cum Scotis ſenſiſſe atque egiſſe Pictos & veteres Britannos;

Conſenſus non importat ſubjectionem.

nolim inde lectorem colligere, quod Eccleſiæ illæ eo anno, aut paulo poſt illum annum, Romanæ Eccleſiæ jugum ſubierint. Non enim propter auctoritatem & infallibilitatem Eccleſiæ Romanæ, ſed propter definitionem ſynodicam in primo Concilio œcumenico Nicææ factam, orbiſque Chriſtiani conſenſum, receperunt canonicum ritum Paſchalis obſervantiæ, qua in re quidem illis deinceps conveniebat cum Romana Eccleſia;

Contra ſupremátum Eccleſiæ Romanæ.

at non inde ſequitur eas fuiſſe ſubjectas Romanæ Eccleſiæ. Nam jam olim canonicum Paſcha celebrabant Aurelius, & Auguſtinus, & alii Patres Africani, qui tamen recuſantes ſubjici Romanæ Eccleſiæ, canonem condiderunt contra appellationes ad tranſmarina. Et Patriarchæ Conſtantinopolitani, quibus Synodus Chalcedonenſis tribuit æqualia privilegia [τὰ ἴσα πρεσβεῖα] cum Pontificibus Romanis. Et canonico more Paſcha celebrabat Joannes ille Patriarcha Conſtantinopolitanus, qui, fruſtra reclamante Gregorio Papa Romano, ſe conſtanter ſcripſit œcumenicum Patriarcham. Nec in obſervatione Paſchali à decreto Nicæno receſſerunt Patres illi qui, invito Vigilio Papa Romano, quintum Concilium œcumenicum celebrarunt, & tria capitula, Vigilio incaſſum repugnante, damnarunt, & contradicentibus anathema denunciarunt. Neque Sexta œcumenica ſynodus, quæ Honorium Papam Romanum, poſt mortem damnavit, propter hæreſin Monotheliticam. Canonicam etiam Paſchatis celebrationem retinuerunt Patres Quiniſextæ Synodi, qui eandem Honorii damnationem laudarunt, & quædam alia Romanis haud jucunda decreverunt. In obſervatione Paſchatis cum Romana Eccleſia conveniebat Eccleſiis Iſtriæ aliarumque regionum, quæ ſe ob quintam ſynodum longo tempore à Romanæ Eccleſiæ communione ſubduxerunt. Quid ego commemorem ſynodos illas poſtea celebratas, quas Romani ſeptimam & octavam œcumenicas vocant, in quibus repetita eſt Honorii damnatio? quid depoſitionem aliorum Romanorum Pontificum, ut notoriorum hæreticorum, in poſterioribus Conciliis, Sutrino, Piſano, Conſtantienſi, &c? Accedit doctrina Concilii Conſtantienſis, & Martini Papæ quinti, de ipſius Papæ ſubjectione Concilio generali. Verùm de iſtis quæſtionibus, ſi Deus voluerit, alius nobis dabitur commodior diſſerendi locus.

IN-

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER QUARTUS,

DE MUHAMMEDE, ejuſque Impietate, & Sectatoribus, & de bello Sacro, & aliis quibuſdam bellis.

Ex Muhammedis Alcorano; & ejuſdem dialogo cum Abdia Judæo, & ex ſummula Petri Abbatis Cluniacenſis, quam contra hæreſes & ſectam diabolicam fraudis Saracenorum præmiſit Alcorano, auſpiciis ipſius in Latinum verſo. Et ex Johannis Damaſceni lib. de hæreſibus. Et Enthymii Zigabeni confutatione ſectæ Iſmaëlitarum, in dogmatica Panoplia, part. 2. tit. 24. & in bibliotheca Patrum, tom. 2. Græcol. Et ex Nicetæ libro, de ordine qui obſervabatur quando aliquis à Saraceniſmo veniebat ab Chriſtianam fidem. in bibl. Patr. tom. 2. Græcol. & ex Theophanis Chronographia in bibl. Patr. ibidem & ex Georgii Cedreni compendio hiſtoriarum. & ex tomo tertio Annalium Johannis Zonaræ. Et ex diſputatione Philoſophi cujuſdam Chriſtiani adverſus Philoſophum Saracenum, apud Vincentium Bellovacenſem, lib. 23. Speculi hiſtorialis. Et ex hiſtoria Wilhelmi Epiſcopi Tyri. Et ex Pauli Æmylii hiſtoria de geſtis Francorum. Et ex Marci Antonii Coccii Sabellici Ennead. 8. lib. 6. Et ex Lodovici Vivis lib. 4. de veritate Chriſtianæ fidei. Et ex Chronico Abrahami Zacuthi, apud Joſ. Scaligerum, & ex Johanne Leunclavio, & aliis, quorum nomina locis opportunis exhibebuntur.

CAPUT. I.

De occaſione & tempore & loco, quibus ortus Muhammedes, & de origine Hagira, & feſtivitate diei Veneris.

DIffuſa per Orientem impiarum de Chriſto hæreſium colluvie, ſuperius memoratâ, & jactis hæreſeos Monothelitarum mox ſequutæ fundamentis; Deus juſto judicio flagellum furoris ſui, in orbem prodire paſſus eſt, videlicet, impium *Muhammedem*; qui genere Arabs, de gente Iſmaëlitica, Parentibus idololatris prognatus, ipſe etiam idolorum cultor fuit; homo pauper & mercaturam exercens cum Camelis, in Ægypto & Palæſtina. Aſtuto & ad quidlibet audendum præfidenti ingenio. Matrimonio autem opulentæ & potentis viduæ in Corazan provincia dives factus eſt. qui autem militabant ſub Heraclio Imperatore populares ejus Arabes, cum ob non ſoluta ſtipendia diſceſſionem ab Heraclio feciſſent, homo ambitioſus *Muhammedes* inde Principatus affectandi occaſionem nactus eſt, animos militum adverſus Imperatorem acuens & in defectione confirmans. Tum creatus eſt à quadam militum parte dux *Muhammedes*. Sed cum animadverteret humilitatem generis ſui, & vitæ prioris ſordes (exercuerat enim latrocinium) exiſtimationi ipſius non leviter officere apud nobiliores & potentiores, ipſe ut ab illo ſe contemtu vindicaret, divinitatem ſuis artibus, ſceleratiſſima audaciâ, prætendit; non jam ſe ducem tantum & Principem ferens militari favore electum, ſed Prophetam & Nuncium Dei omnipotentis; ut obtentu divinitatis, omnes haberet dicto audientes.

2. Cum hæc ſua venena Mechæ ſive Meccæ (quod Arabiæ oppidum eſt) ſpargere non ceſſaret, magiſtratus illius oppidi eum ut hominem nefarium & ſeditioſum comprehendere, & meritis pœnis ſubjicere decreverunt; quo cognito Muhammedes clam ex urbe aufugit, anno

Dom. ſexcenteſimo vigeſimo ſecundo, die decimo nono Julii, veſpere illo quod inter quintam & ſextam feriam intercedit & ſe contulit in aliam Arabiæ civitatem, cujus nomen Jetrib ſive Jeſtab, (Enthymio Αἴθριβος; Æthribus dicitur) in qua ſedem Principatus ſui collocavit, confluente ad illum undique deluſa multitudine. Hinc civitati illi indita appellatio *Medina Alnabi*, id eſt, civitas Prophetæ, & per excellentiam ſimpliciter *Medina*, id eſt, civitas. Et à tempore illius fugæ ex civitate Mecca, computatur initium æræ Muhammedicæ, quam Hagiram ſive Hegiram vocant, vocabulo Arabico quod fugam ſignificat, à verbo Hagar, fugit: & in memoriam illius temporis, ſacram ſuam ſolennitatem hebdomadariam celebrant Muhammedani feria ſexta ſive die Veneris. Hujus initium apud illos more Hebræorum cenſetur eſſe in illo veſperi quo quinta feria deſinit, & ſexta incipit, Sole eadente.

Medina Alnabi. — *Hegira.* — *Obſervatio diei Veneris.*

3. Nec eſt prætereundum quod ſcribit Johannes Damaſcenus, lib. de hæreſibus; Hagarenos ex Hagar Abrahæ Ancilla oriundos, multis ante exortum Muhammedem annis coluiſſe Luciferum ſtellam matutinam, nam & inde videtur ſumta celebratio diei Veneris, adeò ut à Paganiſmo hanc ceremoniam mutuatus ſit Muhammedes.

Cultus ſtellæ matutinæ.

4. Commemorat quoque Muhammedes, in dialogo cum Abdia Judæo, fabulam valde ridiculam, & Paganorum fabulis ſimillimam, de ſtellæ illius matutinæ origine. Sciendum eſt obiter, Muhammedem ſectatoribus ſuis prohibuiſſe uſum vini, ne illud bibatur: quærit igitur ex illo Abdias Judæus, quis vini uſus futurus ſit in Paradiſo, vel ſi vinum bibere in Paradiſo licitum ſit (ſicut delirat Muhammedes) cur in hoc ſeculo perhibuit Mahumed vinum. Reſp. Muhammed; Tam argutè (inquit) quæris ut una interrogatione geminam neceſſariò reſponſionem extorqueas, utrumque ergo exponam & illic eſſe licitum & hic illicitum. Erant enim Angeli duo, *Arot* & *Marot*, miſſi olim à Deo de Cœlis in terram, gubernando & inſtruendo generi humano tributi, his interdictis ne occiderent & injuſtè judicarent, nec vinum biberent. multo itaque tempore ſic habiti, cum noti eſſent judices univerſo orbi, venit ad eos quædam mulier præ cunctis ſemiois omnimodo pulcherrima, cauſſam habens adverſus maritum, quæ ut cauſſæ ſuæ accommodaret Judices, quadam die invitavit eos ad prandium; ſequuntur; illa ſatagens convivantibus, inter epulas pocula illa vini apponit, aſtat miniſtrans, offert crebro, inſtat ut ſumant: (quid plura, vicerunt blanditiæ mulieris, inebriati poculis in hoſpitam formoſam incaluerunt, ejus accubitum petunt, ſpondet conditione, ſummodo alter verbum doceat per quod aſcendebat in Cœlum, alter per quod deſcendebant, placet conditio, cum id didiciſſet elevata eſt ſubito, & aſcendit in Cælos, & cum vidiſſet Deus, explorata cauſſa poſuit eam Luciferum, ita pulcherrimam inter ſtellas ut fuerat inter mulieres. Illis in judicium vocatis, propoſuit illis Deus ut eligerent inter pœnas ſeculi hujus & alterius, elegerunt hanc, & ſuſpenſi ſunt per catenas ferreas, demiſſis capitibus, in puteo Bebill uſque in diem judicii. quod, Abdia, nonne ſufficiens videtur cauſa, cur & illic licitum ſit vinum bibere, & hic illicitum? ait Abdias, certe ſatis & merito. Hæc ille. ubi paucis verbis Muhammed multas Ethnicas, magicas, aniles, & riſu dignas, abſurditates complectitur, partim à Paganorum fabuloſo ſeculo, partim à Talmudiſtarum deliramentis, partim ab anicularum nugis, partim etiam ab ebriorum ſomniis petitas. Patefacit Cœlum mulieri ſeductrici ad ebrietatem, & pollicenti adulterium, ejuſque fingit metamorphoſin in ſtellam clariſſimam; nempe Luciferum; & hoc quidem erat numen, ſeu loco numinis, quod adorabant Agareni.

Fabula de ſtellæ matutinæ origine. — *Cur Muhammed ſuis ſectatoribus interdixerit vini uſu.* — *Angeli ebrii & ſalaces.* — *Cenſura præcedentium nugarum.*

5. Muhammed autem quo facilius Agarenos ſuos ad ſuam pertraheret impietatem, quamvis prohibuerit adorationem ullius ſtellæ, & ſolum Deum juſſerit adorare, hunc tamen honorem habet huic ſtellæ in Alcorano, ut ibi introducat Deum jurantem per ſtellam veſpertinam, quemadmodum & jurantem per ventos, per montem Sinai, per Angelos, per naves æquore currentes, &c. id quod ab Ethnicis deſumſit, quorum dii deſcribuntur jurantes per Stygiam paludem, Dii cujus jurare timent & fallere Numen. Et Ægyptii olim per canes & catos. Cum verus Deus non habens majorem per quem juraret; neque quidquam ſeipſo majus aut ſacratius, juraverit Abrahamo per ſeipſum, ut legimus in divinis literis. Diem etiam Veneris, quem Agareni Veneris cultores celebrabant, retinuit Muhammed pro hebdomadaria feſtivitate.

Formulæ jurandi, quas Deo tribuit Muhammed. — *Vide infra, cap. 5. §. 14.*

CAPUT. II.

De annis Hagiræ, & menſibus Hagarenis & diebus

ANni Muhammedani ſunt merè Lunares; duodecim menſium, quorum impares, nempe primus, tertius, quintus, &c. habent dies triginta: pares verò, ut ſecundus, quartus, ſextus, &c. habent tantum dies viginti novem, ut monet Sethus Calviſius in Chronologia. ad annum Chriſti 622. Joſeph. Scal. lib. 1. Iſagogicorum Chronologiæ canonum, cap. 5. menſem triginta dierum vocat menſem plenum; menſem verò cavum dierum undetriginta. Et Calviſius (in Chronologia loco citato) ſcribit Muhammedanos menſem non, niſi quando Luna tenuiter corniculata, poſt novilunium apparet, inchoare. Conſtat communis annus Hegiræ diebus 354. & horis præterea octo, & aliquot minutis. Annus autem ὑπερήμερος ſive intercalaris habet dies 355. (aſſumto ſcilicet uno die ex horis & minutis illis quæ inventa ſunt ultra dies 354. in annis communibus) ut ſcribit idem Calviſius, in Iſagoge Chronologica, cap. 13. Monet idem Calviſius annum Hagiræ communem diebus decem & minutis 53. minorem eſſe quàm annum Julianum, quo utimur in æra Chriſtiana. Tradunt Turci [referente Leunclavio in Pandecte hiſtoriæ Turcicæ cap. 11.) poſt triginta duos annos Turcicos ſive Muhammedanos, firmamentum Cœli curſum ſuum abſolvere. Unde propemodum colligi plerique putant (inquit Leunclavius) annis 31. Chriſtianis reſpondere Mahumetanos triginta duos cum exiguo additamento. Nam ſi dies undecim [qui dies emboliſmi fere loco ſunt ad complendum annum Lunarem] computentur tricies & ſemel, efficientur dies 341. qui paullo minus quam integrum annum conſtituunt, addendum triginta & uni Mahumetanis annis, ut Mahumetani triginta duo annis Chriſtianis triginta & uni reſpondeant. Hæc ille. Calviſius autem, loco citato Iſagoges ſcribit annum Hegiræ in annis Julianis triginta duobus & dimidio omnes menſes anni Juliani initio ſuo percurrere: (nempe propter inæqualitatem annorum Lunarium & Solarium,) ut, exempli gratia, ſi hoc anno annus aliquis Hegiræ incipiat Calendis Decembris, poſt ſedecim annos initium ejus ad initium Julii perveniet,

Digitized by Google

venict, inde iterum poſt ſedecim annos ad Decembrem redibit.

2. Hæc omnia clariora erunt ſi conſideremus definitiones illas apud Joſephum Scaligerum, lib. 1. pag. 80. Iſagogicorum Chronologiæ canonum, cap. 10. quæ ſic ſe habent.

1. Annus Arabicus eſt annus retextus, ſive communis, ſemper 12. menſium, alternis plenorum & cavorum, niſi in anno ὑπερημέρῳ.

Hinc colligere recurſum anni ὑπερημέρου.

2. Annus Arabicus ὑπερήμερος eſt longior uno die, quam communis, quum ultimus menſis ex cavo ſit plenus.

3. Τριακονταετηρὶς Ἀῤῥαβικὴ eſt ſyſtema annorum Arabicorum triginta; 19. quidem communium, 11. autem ὑπερημέρων.

Id eſt, annor. Arab. 210.

4. Περίοδος ἑβδομαδικὴ eſt ſyſtema τριακονταετηρίδων ſeptem, quo intervallo characteres Neomeniarum Muharram redeunt in orbem.

Anni ergo Iuliani 228. æquant annos Hagarenos 235.

5. Cyclus magnus Julianus neomeniarum Muharram eſt ſyſtema annorum Julianorum 228. quo intervallo Neomeniæ Muharram redeunt in orbem in diebus Julianis.

6. Cyclus magnus Arabicus Neomeniarum Muharram eſt ſyſtema annorum Arabicorum 235. concurrens cum cyclo magno Juliano.

7. Neomenia Iudica eſt ἕνη καὶ νέα.

8. Neomenia Hagarena, ſive Hegiræ, eſt dies viſionis Lunæ, tertius à jugo Lunæ, aliquando quartus ἀπὸ τῆς ἕνης καὶ νέας.

Idem Scaliger lib. 3. ejuſdem operis, in cap. 10. libri primi. Diximus, (inquit,) Neomeniam Indicam eſſe ἕνην καὶ νέαν, atque uno die novilunium antevertere. Contra, Neomenia Hegiræ eſt tertia à jugo Lunæ.

Calviſius in Iſagoge, cap. 13. in tabulis annorum Hegiræ & annorum æræ Chriſtianæ, ponit cum ineunte anno 1630. æræ Chriſtianæ, annum Hegiræ 1038. & inſuper dies 339. minuta 24.

Dies ille excreſcens in anno Arabico ὑπερημέρῳ conficitur ex horis illis & minutis redundantibus ſupra dies 354. in anno Arabico communi. adeò ut reſectis ab anno communi, & reſervatis anno intercalari horis illis 8. & minutis 48, remaneant in anno retexto ſive communi Hagareno tantummodo dies 354. & ſint in anno ὑπερημέρῳ ſive intercalari dies 355. quemadmodum ex quadrante diei multiplicato in annis Julianis exſurgit dies ulterior, ad finem luſtri Juliani, id eſt, quadriennii, in anno bisſextili: adeò ut in annis communibus Julianis ſint dies 365. annus autem ultimus cujuſque luſtri Juliani habeat dies 366.

3. Biſſexti, & luſtri Juliani, & luſtri Romani, has tradit definitiones Joſephus Scaliger, lib. 1. canonum Iſagogicorum, cap. 2.

Biſſextum eſt dies conſurgens ex quatuor quadrantum appendicibus, & anno quarto Juliano abſolutè accreſcens.

Luſtrum Julianum.

Luſtrum Julianum eſt ſyſtema annorum quatuor Julianorum, quorum ultimus eſt dierum 366. abſolutorum, ſine horarum reliquationn.

Luſtrum Romanum.

Luſtrum Romanum eſt quinquennium abſolutum.

Crebrius autem recurrit annus Arabicus ὑπερήμερος, quam Julianus Biſſextilis, quia ex octo horis & 48. minutis multiplicatis citius conſurgit dies, quam ex quadrante diei ſive ſex horis. idcirco etiamſi in ſpacio annorum Julianorum 32. inveniantur anni biſſextiles tantummodo 8. pro 8. Luſtris Julianis, in una tamen triacontaëteride Arabica inveniuntur anni ὑπερήμεροι 11, ſicut dictum eſt ſupra in definitione τριακονταετηρίδος Ἀῤῥαβικῆς.

4. Menſium Hagarenorum nomina & ordinem ſic proponit Joſephus Scaliger, lib. 1. canonum Iſag. cap. 9.

1. *Rabie prior.*
2. *Rabie poſterior.*
3. *Giumadi prior.*
4. *Giumadi poſter.*
5. *Regeb.*
6. *Sababen.*
7. *Ramadhan.*
8. *Serval.*
9. *Dulkadathi.*
10. *Dulhajathi.*
11. *Muharram.*
12. *Sephar.*

Poſtea verò eodem libro, cap. 10. in laterculo menſium Arabicorum, ponit primo loco menſem Muharram, & ſecundo Sephar, tertio autem & quarto locis duo Rabie. Et eodem ordine menſes Hagarenos ſive Arabicos recenſet Georgius Chryſococces, apud eundum Scaligerum, lib. 3. can. Iſagog. in cap. 9. qua autem occaſione apud Arabes menſis Muharram cœperit eſſe primus menſium, qui antea penultimus erat in cenſu menſium, declarat Scaliger, eodem lib. 3. cap. 10. & hinc in definitionibus ſupra propoſitis ex lib. 1. can. Iſagog. cap. 10. Neomenias Muharram poſuit pro Neomeniis annorum Hagarenorum incipientium. Et eodem poſteriore ordine menſes Turcicos recenſet Sethus Calviſius, in Iſagoge, cap. 13. in hunc modum.

Neomeniæ Muharram.

Muharram.
Sephar.
Rabie evel prior.
Rabie Achir poſterior.
Giumadi prior.
Giumadi poſter.
Regiab vel Receb.
Sababen.
Ramadan.
Schebal vel Xavel.
Dulcada, Silcada.
Dilhaga, Zilitſche vel Dhilhitſche.

Scribit autem Johan. Leunclavius in Pandecte hiſtoriæ Turcicæ cap. 11. Turcos referre principium anni ad menſem Silchidze. & nomina menſium apud Turcos hæc eſſe ait;

1. *Silchidze.*
2. *Muchavan.*
3. *Saphar.*
4. *Rebuil evel.*
5. *Rebuil Achir.*
6. *Dſiumaſiel evel.*
7. *Dſiumaſiel Achir.*
8. *Rezeb.*
9. *Schaban.*
10. *Ramazan.*
11. *Schevval.*
12. *Silcade.*

Joſeph. Scal. lib. 3. can. in cap. 9. ait in Græcis nominibus menſium apud Georgium Chryſococcen poni τ z. pro G. quale eſt Gallis ante e & i ut τζιματι pro Giumadi,

5. Leunclavius loco citato, dierum hebdomadis apud Turcos hæc ſcribit eſſe nomina:

1. *Baſar Juni*, hoc eſt, dies mercatus hebdomadarii, qui reſpondet diei Dominico noſtro. [nempe eo die mercatum habent Muhammedani quaſi in contemtum fidei Chriſtianæ, nam cum Manichæis aliiſque ſceleſtis hæreticis impiè negant iſti Chriſtum verè mortuum eſſe aut reſurrexiſſe.]

2. *Baſar Erteſi*, hoc eſt, poſtridie mercatus, reſpondet diei Lunæ.

3. *Salſi*, reſpondet diei Martis noſtro. noſtro.

4. *Dſar Schamba*, id eſt, quartus dies qui nobis Mercurii dies eſt.

5. *Peſchembe*, hoc eſt, quintus dies, veluti nos feriam quintam vocamus, qui Jovis eſt dies.

6. *Dſiuma*, duab. ſyllabis, (*alii Zuma* ſcribunt, & *Zuna*) vel *Dſiuma Jnai*, quod ſignificat diem Eccleſiæ ſive templi, nam Veneris diem feriantur.

7. *Dſiuma Erteſi*, hoc eſt, ἐπίδδα, Græco vocabulo Pindarico, quaſi ſi dicas, poſt feſtum, vulgo, Saturni dies. Hæc Leunclavius.

CAPUT. III.

De origine doctrinæ Muhammedicæ, & Alcorani.

Muhammedis adjutores.

MUhammed Pſeudopropheta, ſuggerente Diabolo, qui mendacii Pater eſt, & adjuvantibus quibuſdam hæreticis Pſeudo Chriſtianis, videlicet Baira Jacobita, & Sergio monacho Neſtoriano: & quibuſdam etiam Judæis ei adhærentibus, puta Phinea, & Abdia ben Salon, qui Arabicè Abdalla dictus eſt. (*Abdia* Hebr. & *Abdalla* Arab. utrumque vocabulum ſignificat ſervum Dei) & aliis: ab utriſque venena & deliramenta veris quibuſdam miſta, eoque ad fallendum rudem plebeculam aptiora, hauriens, eiſque Pagana quædam interſerens, chartas quaſdam ſcripſit per modum legis, impiis blaſphemiis & abſurdiſſimis commentis, impudentiſſimiſque mendaciis refertas, interſperſis quibuſdam generalibus præceptis de colendo uno Deo, de eleëmoſyna, de oratione, &c. de quibus quicquid ſanum ſuis diſcipulis commendavit, illud multò clarius, longè jucundius, & immenſò gravius diu ante impoſtoris iſtius tempora traditum eſt in ſacris literis Veteris & novi Teſtamenti. Oras ſcyphi tartareo veneno pleni viſum eſt Diabolo quibuſdam quaſi melleis illectamentis allinere, ad occidendum incautos. Neque tamen pietatis, juſtitiæ, & temperantiæ amantibus, ſed ſolis voluptuariis & pecuiniis hominibus illecebroſa eſſe poteſt illa ineptiſſima & ſpurciſſima farrago.

Muhammedis epilepſia.

2. Sæpe cadebat Muhammed in paſſione epileptica, ut referunt Johannes Zonaras, tom. 3. annalium, in imperio Heraclii, & Theophanes in ſua Chronographia, in bibl. Patr. tom. 2. Græcol. Et Anonymus auctor hiſtoriæ, de Moametha, in bibl. Patr. ibidem. Et doctus ille Philoſophus Chriſtianus, in ſua diſputatione contra Muhammedis doctrinam & flagitia, apud Vincentium Bellovacenſem, lib. 23. ſpeculi hiſtorialis, cap. 39. Certè videtur dæmoniaca fuiſſe illa Muhammedis epilepſia, qualis erat ille Pythonicus Sybillæ raptus, quem deſcripſit Virgilius, lib. 6. Æneidos his verbis:

Ante fores ſubitò non vultus, non color unus,
Non comtæ manſere comæ, ſed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument: majorque videri,
Nec mortale ſonans: afflata eſt numine quando
Jam propiore Dei.

item,

Ac Phœbi nondum patiens immanis in antro
Bacchatur vates, magnum ſi pectore poſſit
Excuſſiſſe Deum. tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.

Cum Muhammedis uxor nomine Cadigam (quam opulentam viduam duxerat) indignaretur ſe homini impuro & epileptico nupſiſſe, mentiebatur impoſtor (adjuvante eum & idem de eo affirmante blaſphemo quodam Monacho Ariano) Angelum Gabrielem ad ſe miſſum divina ei oracula revelare, & ideo eum ſic corruere & agitari, quod Angeli præſentiam ferre non poſſet. ut ab eiſdem refertur ſcriptoribus, locis citatis. At certè nullus veri Dei Propheta raptu epileptico proſtratus eſt propter Angeli aut Dei ipſius alloquium; contremiſcere, proſterni, obmuteſcere, potuerunt, at non volutabantur ſpumantes, ſicut dæmoniacus ille, de quo legimus in Euangelio, Marc. 9. Juſto Dei judicio permiſſum eſt Satanæ, ut ſe transformans in Angelum lucis, ſceleratiſſimo nebuloni Muhammedi forſitan perſuaderet ſe eſſe Gabrielem Cœlitus miſſum & Cœleſte adferre nuncium. quemadmodum quadringentorum Achabi Regis Pſeudo-prophetarum ora mendax ille ſpiritus occupavit. 1 Reg. 22. Et Montanum hæreticum in eam pertraxit inſaniam, ut miſer homuncio ſe jactaret eſſe Paracletum. Manichæo etiam cum ingeſſit furorem, ut ſpurciſſimus hæreticus diceret promiſſionem Chriſti de Paracleto, completam in ipſo eſſe, ſeque ſcriberet Apoſtolum Jeſu Chriſti. ut habes apud Auguſtinum in libro ad Quod vult deum hæreſi 26. ubi de Montano. & hæreſ. 46. ubi de Manichæo. Neque nos Chriſtianos movere debet obtentus nominis Angelici, qui ex Apoſtolo didicimus anathema dicere docenti contraria Euangelio quod accepimus, etiamſi Apoſtolus ſit, imò etiamſi Angelus de Cœlo ſit. Et ſane hinc conſtat, ſpiritum illum Muhammedis fuiſſe Angelum abyſſi infernalem. *Galat. 1, 8.*

Alcoran unde dicatur.

3. Librum autem impietatis ſuæ Muhammed appellavit modo Alcoran, modo Alfurcan. *al*, articulus eſt; dicitur autem Coran, à verbo Kara quod ſignificat legere vel colligere. ut monet Thomas Erpenius in ſcholiis ſuis in hiſtoriam Joſephi Patriarchæ Alcoranicam, ubi hæc verba ſubjungit; Etſi autem Lectionis notio propterea malè ei convenire non videatur, quod Judæi quoque legem ſuam, ſeu vetus Teſtamentum, ab eodem themate, Mikra, id eſt, lectionem vocent, quod lectione digna ſit, & in Eccleſia legatur: tamen Arabes eruditi omnes ita dictum volunt à collectione ſuratarum ſeu capitum quæ comprehendit: ſicuti & furcam eum vocant, quod in capita illa variaſque partes ſit diviſus, Hæc Erpenius. Schindlerus verò in Lexico Pentaglotto in radice *Kara*, ait *Coran* ſignificare confeſſionem, à radice *Karar*, neque dici *Coran* à *Kara*, eo quod litara א in קראן *Koran* ad terminationem אן pertineat, ſicut in *Korban*. Sed accipiamus receptam interpretationem ipſorum Arabum. *Furcan* autem dicitur à radice פרק *Farak*, diviſit, diſcrevit, diſcriminavit. In dialogo illo Abdiæ & Muhammedis, qui appellatur Liber Doctrinæ Muhammedis; Quærit Abdias, cur dictum *Alfurcan*? Dixit [Muhammed] quia diſcretæ ſunt ſententiæ & figuræ ejus: nec enim ſimul deſcendit ſuper me verbum Dei. Hinc Nicolaus de Cuſa Cardinalis in ſua cribratione Alcorani, lib. 1. cap. 1. Eſt, inquit, liber legis Arabum *Alcoran*, ob præceptorum collectionem, atque *Alfurcan* ob diſcretum capitum ſeparationem, nominatus. *Hæc Cuſanus.*

Alfurkan unde dicatur.

Falsò aſſeritur Alcoran eſſe ex Deo.

4. Scribunt Joannes Damaſcenus, lib. de hæreſibus, & Euthymius monachus Zigabenus, in confutatione Iſmaëlitarum, [in bibl. Patr. tom. 2. græcol.] cum Muhammedani à Chriſtianis urgentur, ut teſtimonium aliquod adferant vel ex Prophetarum prædictionibus, vel ex evidentibus miraculis, quo doceant ſcripturam iſtam Muhammedi à Deo traditam eſſe, reſpondere Muhammedanos, quod Muhammede dormiente deciderit in eum hæc Scriptura, quæ Alcoran dicitur. Et pollulantibus porrò Chriſtianis, undenam

denum conſtet iſtam ſcripturam de cœlo eſſe delapſam, cum veriſimilius ſit, vel hominem aliquem ejus ſcriptorem in Muhammedem dormientem ſcripturam iſtam conjeciſſe, vel ipſum potius Muhammedem eam confixiſſe, & poſtea quaſi cœlitus delapſa ſit prædicaſſe: nihil ſolidi in medium adferre Muhammedanos ad ſui defenſionem. Inferre igitur meritò Chriſtianos, ſcripturam iſtam eſſe hominis ſomniantis deliramentum, nullo Divino teſtimonio commendatum: & cum mulieres, ſervos, pecunias, aſinos, ſine idoneo teſtimonio non poſſideant, prorſus abſurdum eſſe quod fidem & ſcripturam ſine ullo idoneo teſtimonio recipiant. Certè nullum mendacium eſt ex veritate (1. Joan. 2: 21.] At Alcoran fœdum eſt impudentiſſimorum mendaciorum ſterquilinium, ut ex ſpeciminibus impietatis & fabuloſæ vanitatis inferius demonſtrabitur: Non igitur à Deo, qui Veritas eſt; ſed à Diabolo. qui Pater mendacii eſt, oportet profectam eſſe iſtam ſcripturam, quæ Alcoran dicitur.

Sergii pſeudomonachi impoſtura.

5. In Speculo hiſtoriali Vincentii Bellovacenſis, lib. 23. cap. 41. & ſeqnentibus, uſque ad finem capitis 66. inveniuntur excerpta quædam ex diſputatione cujuſdam Philoſophi Chriſtiani eruditiſſimi, qui diu verſatus eſt in magna dignatione apud Principem Saracenorum, contra legem Muhammedis: quæ etiam typis edita ſunt cum Alcorano latino. In ea diſputat. cap. qualiter Alcorani liber connexus ſit; (quod eſt libri Vincentii, cap. 51. refert Chriſtianus ille Philoſophus Sergium pſeudomonachum Neſtorianum, in quodam latibulo occultatum, Muhammedi reſponſa furtim dediſſe: & quadam die accidiſſe, ut Hali filius Abitalib, adhuc puer, per quædam devia vagabundus incedens, Latibulum illud Sergii reperiret. Sergium verò, cum ſe deprehenſum videret, effeciſſe partim minis, partim blanditiis apud puerum, ut hoc nulli hominum ſe proditurum reciperet. Et cap. ſeq. ait. Sergium illum ab eis queis reſponſa dabat, vocatum eſſe aliquando Gabrielem, aliquando ſpiritum fidelem. Fuit iſte Hali patruelis Muhammedis: nam Abitalib fuit patruus Muhammedis. Idemquoque Hali in uxorem duxit Fatemam Muhammedis filiam unicam.

Hali patruelis & gener Muhammedis.

Alcoranum in hanc, in qua nunc exſtat, formam non niſi poſt mortem Muhammedis multaſque inter ejus diſſenſiones, redactum eſt.

6. Ricoldus (qui & Richardus) Arabs Chriſtianus, in ſua confutatione legis latæ Saracenis, à maledicto Muhammede, cap. 13. & Philoſophus ille Chriſtianus, apud Vincent. Bellovac. & Cardinalis Cuſanus lib. 1. cribrationis, cap. 1. ſcribunt Librum Alcoran non niſi poſt Muhammedis mortem ex chartis domi ejus inventis fuiſſe in hanc, in qua nunc exſtat, formam redactam. Ricoldus autem & Philoſophus commemorant nomina ſucceſſorum & diſcipulorum Muhammedis, à ſe invicem de Alcorani coagmentatione & expoſitione diſſidentium. Muhammedi in regno ſucceſſit Abubecar, indignante Hali, qui ad ſuum modum conſtruxit Alcoranum, alium autem Alcoranum conſtruxit Elcage filius Nizef, ulia multi alii; additis detractiſque verbis & ſententiis pro cujuſque arbitratu; & inter ſe altercantibus collectionibus. Et diſſenſit populus de Alcorano uſque ad tempus Merpan filii Elczen, qui compoſuit eis hoc Alcoranum quod nunc habent. Combuſtis aliis quæ aſſequi potuit.

Diſcordiæ & ſecta Muhammedanorum.

7. Diſſentiunt etiam inter ſe expoſitores, de ejus expoſitione (ut monet Ricoldus.) Et variæ ſunt pugnantes ſectæ, diſcordantibus Orientalibus ab Occidentalibus, & utriſque etiam inter ſe; ita ut unaquæque ſecta condemnet aliam. Quidam enim ſequuntur Muhammedem, & ſunt plures; quidam autem Hali, & ſunt pauciores, & minus mali, & dicunt Muhammedem tyrannica potentia ſibi ipſi uſurpaviſſe, quod fuit Hali. Hæc refert Ricoldus, cap. 13.

8. Philoſophus ille Chriſtianus, poſtquam varias ſcripturæ Saracenicæ mutationes & lacerationes commemoraſſet; (apud Vincentium Bellovacenſem, lib. citato, capitib. 52. 53. 54.) tandem in fine capitis 54. qualiter recollecta & diſſipata ſit; ſubjungit hæc verba: Quod ſi nulla alia varietatis hujuſmodi ſcripturæ cauſa videretur, quàm ex illo habebatur, ſcilicet quod Hali, & Ebuber, & Olman, & Omar ſemper diſcordes fuerunt & inimici, ſufficeret. Dum pro certo conſtat, ſingulos eorum pro ſua intentione, alterum adverſus alterum, in libro illo juxta propriam voluntatem, quicquid ſibi placuit, ad ſui commodum, vel addidiſſe, vel minuiſſe, vel variaſſe. Hæc ille. Eſt certè Alcoran confuſum Chaos, indigeſtaque moles, ſine ordine, ſine ratione, ſine ſenſu. Id quod ipſos faſſos eſſe Saracenos ſcribit ibidem Diſputator ille Philoſophus Chriſtianus.

Alcorani abſurda confuſio.

9. Alcoranum de Arabico idiomate in Latinum tranſtulit Robertus Retenenſis Angligena, præcipiente Petro Abbate Cluniacenſi, anno Dom. 1143. Et eam Latinam tranſlationem miſit Petrus Abbas Cluniacenſis ad Bernardum Abbatem Claravallis: eum hortans ad ſcribendum contra Muhammedicos errores. Idem Petrus ſummulam brevem ſcripſit contra hæreſes & ſectam Diabolicæ fraudis Saracenorum, ſive Iſmaëlitarum Muhammedem ſectantium.

Alcorani verſio Latina, qua uſi ſumus.

10. Dividitur Alcoran in capita quæ vocantur in ſingulari *Souraton*, & cum articulo *Aſſouraton*, ut monet Erpenius, pro quo Latinus interpres legit *Azoara*. Erpenius autem pro Azoaris dicit Suratas, in annotationibus ſuis in hiſtoriam de Joſepho Alcoranicam, ubi etiam ait, Suratarum illarum alias inſcribi Meccenſes, quas nimirum diſcipulis ſuis tradidit Muhammed in urbe Mecca ſeu Mecha, celeberrimo Arabiæ Emporio, ante ſuam ex ea urbe fugam; alias Medinenſes, quas compoſuit in oppido *Jatſrib*, ad quod confugit Muhammed, quod oppidum monuimus ſupra dictum eſſe Medinam. ubi etiam poſtea ſepultus eſt Muhammed, ejuſque filia Fatema, & aliquot Muhammedis ſucceſſores ſive Caliphæ.

CAPUT. IV.

Impietatis doctrinæ Muhammedanæ ſpecimen primum, quod eſt de regula fidei.

Longum eſſet, & ab inſtituto noſtro alienum, omnia Muhammedis impia dogmata commemorare: pauca tantum proponemus clariſſima impietatis doctrinæ ejus ſpecimina. & primo, de regula fidei. Tertullianus lib. de præſcriptionibus adverſus Hæreticos, de Valentino Hæretico loquens, cap. 49. Legis, inquit, & Prophetarum quædam probat, quædam improbat: id eſt, omnia improbat, dum quædam reprobat. Euangelium habet etiam ſuum, præter hæc noſtra. Item de Apelle Marcionis diſcipulo, cap. 51. Legem, inquit, & Prophetas repudiat. ——— Solo utitur Apoſtolo, ſed Marcionis, id eſt, non toto. ——— habet præterea privatas, ſed extraordinarias lectiones ſuas, quas appellant phaneroſeis Philumenes cujuſdam puellæ, quam quaſi prophetiſſam ſequitur. Idem quoque de iis hæreticis loquens qui dicuntur ſecundum Phrygas, cap. 52. Habent, inquit, hi communem blaſphemiam, qua in Apoſtolis quidem dicant Spiritum Sanctum fuiſſe, Paracletum non fuiſſe; & qua dicant Paracletum plura in Mon-

De regula fidei errores veterum hæreticorum, ab orthodoxis patribus confutati, multis ſeculis ante exortum Muhammedis.

tano dixiſſe, quam Chriſtum in Euangelio protuliſſe; nec tantum plura, ſed etiam meliora atque majora. Idem eodem lib. cap. 38. Quibus, inquit, fuit propoſitum aliter docendi eos neceſſitas coëgit aliter diſponendi inſtrumenta doctrinæ. Alias enim non potuiſſent aliter docere, niſi aliter haberent per quæ docerent hæreſin. Sicut illis non potuiſſet ſuccedere corruptela doctrinæ ſine corruptela inſtrumentorum ejus. Ibidem ait, hæreticos illos objeciſſe Catholicis interpolationem Scripturarum; & hanc calumniam validè refellit.

2. De eiſdem Gnoſticis ſcribens Irenæus, lib. 3. adverſus hæreſes Valentini & aliorum, cap. 2. Cum inquit, ex ſcripturis arguuntur, in accuſationem convertuntur ipſarum ſcripturarum; quaſi non rectè habeant, neque ſint ex authoritate, & quia variè ſint dictæ, & quia non poſſit ex his inveniri veritas, ab eis qui neſciant traditionem: non enim per literas traditam illam, ſed per vivam vocem, ob quam cauſam & Paulum dixiſſe, ſapientiam autem loquimur inter perfectos, ſapientiam autem non mundi hujus. Et hanc ſapientiam unuſquiſque eorum eſſe dicit, quam à ſemetipſo adinvenit, fictionem videlicet, ut dignè ſecundum eos ſit veritas aliquando quidem in Valentino, aliquando autem in Marcione, aliquando in Cerintho, deinde in Baſilide: fuit autem in illo, qui contra diſputat, qui nihil ſalutare loqui potuit, unuſquiſque ipſorum omnimodo perverſus, ſemetipſum regulam veritatis depravans, prædicare non confunditur. Cum autem ad eam iterum traditionem, quæ eſt ab Apoſtolis, quæ per ſucceſſiones presbyterorum in Eccleſiis cuſtoditur, provocamus eos, qui adverſantur traditioni, dicent ſe non ſolum Presbyteris, ſed etiam Apoſtolis exiſtentes ſapientiores, ſinceram inveniſſe veritatem: Apoſtolos autem admiſcuiſſe ea quæ ſunt legalia Salvatoris verbis, &c. Hæc Irenæus.

Muhammedes veterum hæreticorum de regula fidei errores ex orco refodit.

3. Hunc antiquum ſuum contra veram fidei regulam conatum, olim quidem irritum, renovavit Satanas per Muhammedem, nactus opportuniora tempora. Olim enim viri Apoſtolici ſapientia & pietate præcellentes, & virtutem ex alto induti, impudentiſſimæ diaboli audaciæ fortiter reſtiterunt, & hæreticorum agmina ab eo emiſſa veritatis armis profligarunt. At verò ætas illa, qua exortus eſt Muhammedes, plena fuit inſcitiæ, & hæreſibus pene obrutus erat totus Oriens, ut patet ex iis quæ ſuperiore libro commemorata ſunt de hæreticitis Monophyſitis, Acephalis, Tritheitis, Jacobitis, Armeniis, Originiſtis, Aphthartodocitis, Corrupticolis, Themiſtianis ſive Agnoetis. &c. ſpargere etiam incipiebat Satanas ſemina novæ hæreſeos Monothelitarum per Cyrum Patriarcham Alexandrinum, Sergium Patriarcham Conſtantinopolitanum, qui etiam Honorium in Occidente antiquæ Romæ Epiſcopum ſibi fecerunt conſentientem; & hac ipſa hæreſi deceptus eſt ipſe Imperator Heraclius. Afflicta etiam erant jam diuturnis bellis Chriſtianorum arma, quamvis adverſus Perſas pro tempore victricia. Et juſto Dei judicio ille primum latro, mox ſeditioſus miles, & transfuga, tum imperator exercitus defectoris ac tandem pſeudopropheta ſceleratiſſimus Muhammed invaluit ſine repugnantia ingeniorum & lacertorum. Atque ut intelligamus in hunc unum, velut in ſentinam, confluxiſſe teterrima multarum pernicioſiſſimarum hæreſium venena, fiat tantummodo collatio, & inveniemus eum contra verum fidei regulam ita pugnaſſe, ut manifeſtus Gnoſticorum aſſecla deprehendatur.

Heu ſeculum infelix!

Muhammed Gnoſticorum imitator.

4. Facit quidem in Alcorano ſubinde honorificam mentionem legis & Pſalterii veteris Teſtamenti, & Euangelii, & ait hos eſſe libros legiſcios à Deo datos, Moyſi, Davidi, Prophetis, Jeſu Chriſto; ait etiam datum eſſe Chriſto Euangelium in confirmationem veteris Teſtamenti: ſed ait nefarius, ſibi datum eſſe Alcoranum in confirmationem Euangelii, ut ex impudentiſſimo hoc mendacio auctoritatem ſuo Alcorano aliquam conciliet, apud homines ruſticanos & illiteratos. Neque tamen patitur impoſtor ſuos aſſeclas ſcrutari Scripturas legales & Euangelicas. quemadmodum Dominus noſter Jeſus Chriſtus ſuos monuit auditores, ut Scripturas legales & Propheticas ante ſuum in carne adventum traditas, & divino beneficio in Iſraële conſervatas, diligenter ſcrutarentur. Nam veritas non erubeſcit, ſed qui male facit odit lucem, & mendax inſtrumenta veritatis refugit, ne ejus flagitia & mendacia detegantur.

Scripturas V. & N. Teſtamenti Muhammed doloſè laudat, & impudenter contemnit.

5. Quocirca ſibi ſoli credi vult impius ille pſeudopropheta de doctrina legali & Euangelica, contra manifeſtam Scripturarum lucem, ſeipſum impudenter pro regula veritatis proponens, quamvis miraculis deſtitutum ſe fateatur: (in Alcorano cap 14. ex verſione latina Roberti Retenenſis.) neque probare poſſit Scripturas veteris & novi Teſtamenti, quas in manibus habent Judæi & Chriſtiani; eſſe mutatas & depravatas, aut ullum novum continere dogma, quod non ſit primitus traditum per Moyſen & Prophetas & Chriſtum, & divina inſpiratione literis ſacris fideliter conſignatum per Spiritus Sancti amanuenſes Moyſen & Prophetas & Apoſtolos & Euangeliſtas. fatetur Chriſtum curaſſe cæcum natum, atque leproſum, & mortuos reſuſcitaſſe. & quædam etiam ficta de eo fabulatur. in Alcor. cap. 4. &c. Et tamen ſibi credi vult abſque miraculis, abſque legalium & Euangelicarum ſcripturarum teſtimoniis, tantummodo quia audacter mentitur impoſtor ſe eſſe Dei Apoſtolum & Prophetam. quomodo olim Gnoſtici & Montanus & Manichæus, ejuſdem Patris cum Muhammede, id eſt, diaboli filii, ſe Dei nuncios & Apoſtolos eſſe jactabant: & ſeipſos anteponebant veris illis Chriſti Apoſtolis, qui accepto cœlitus Spiritu Sancto, ea quæ Chriſtus docuit, tum veraci prædicatione Eccleſiis tradiderunt, tum etiam ſcriptis conſonantibus per divinam inſpirationem fideliter conſignata reliquerunt. Eamque à Chriſto acceptam ſaluriferam doctrinam clariſſimis legis & Prophetarum teſtimoniis, eo docente, confirmarunt; & illuſtribus miraculis corroborarunt: (vel potius eorum doctrinam miraculis corroboravit Deus:) & libros veteris Teſtamenti, una cum ſuis ſcriptis Euangelicis, nobis legendos, tanquam unius ejuſdemque immutabilis Dei Spiritu dictatos commendarunt. Et ſic per Euangelium completis V. Teſtamenti prædicationibus, canonem clauſerunt. Et ſoli huic doctrinæ, uſque ad diem judicii, locum reliquerunt.

Gnoſticorum & Montani & Manichæi impietatem reſuſcitavit diabolus in Muhammede.

Vera fidei regula monſtratur atque aſſeritur adverſus veterum hæreticorum & paganorum & Muhammedanorum calumnias. qua diſſertatione quædam etiam Papiſtis uſitata offucia diſſipantur.

6. Prædixerunt quidem venturos pſeudoprophetas, & ſigna etiam & prodigia mendacii edituros; ſed ab eis diligenter cavendum eſſe monuerunt; nihil enim allaturos hos novos doctores, niſi damnabiles hæreſes, & doctrinas dæmoniorum, & carnalium ſordium tendiculas, quibus ineſcarent & illaquearent homines incautos, & veritatis dilectione deſtitutos. Hæc tradiderunt & ſcripta reliquerunt Apoſtoli, prout eos ipſe Chriſtus docuit, atteſtante Spiritu Sancto per multa evidentiſſima, omnemque diabolorum verſutiam tranſcendentia miracula. quicunque hos Chriſti Apoſtolos eorumque verba contemnit, eum Chriſti ipſius, ejuſque doctrinæ contemtorem eſſe Chriſtus ipſe pronunciavit. Si quis nobis aliud euangelizaverit, præterquam quod per eos accepimus,

pimus,

Digitized by Google

pimus, anathema ſit, etiamſi Angelus de Cœlo ſit. (Galat. 1.) ædificavit Deus Eccleſiam ſuam ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, exiſtente imo angulari lapide ipſo Jeſu Chriſto (Epheſ. 2:20.) Videat unuſquiſque quômodo ſuperædificet; fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter hoc quod [per Apoſtolos & Prophetas] poſitum eſt: quod eſt Chriſtus Jeſus. (1 Cor. 3:10.11.)

7. Muhammed autem, ne videatur Chriſti doctrinæ contradicere, ait Chriſtianos quorundam eis præceptorum oblitos eſſe [Alcor. cap. 12.] At enim ipſe Muhammed fateatur Chriſtianos habere librum legiferum, nempe Euangelium à Deo hominibus traditum, quod Chriſtus docuit filios Iſrael. [Alcor. cap. 1. & 5.] quærendum hic eſt à Muhammedanis, quos dicat Muhammed Chriſtianos oblitos eſſe præceptorum Chriſti? utrum ipſos Chriſti Apoſtolos, & Euangeliſtas qui nobis Euangelium conſcripſerunt? an tantummodo poſteriores Chriſtianos? veteres Gnoſtici calumniati ſunt poſteriores Chriſtianos corrupiſſe ſcripta Apoſtolica; quos hæreticos validè confutarunt & eam calumniam refellerunt Irenæus initio libri. 3. adverſus Hæreſes, & Tertullianus libr. de præſcriptionibus adverſus Hæreticos, cap. 36. & 37. & 38. & lib. 4. adverſus Marcionem cap. 4. & 5. adhuc enim apud Eccleſias Apoſtolicas ipſæ authenticæ Apoſtolorum literæ extabant, ſonantes vocem & repræſentantes faciem uniuſcujuſque. eiſque conſonantem doctrinam conſtanter ad eam uſque ætatem tenuerunt Epiſcopi Eccleſiarum ab Apoſtolis conſtituti, eorumque ſucceſſores, & Eccleſiæ quibus præſidebant. ſicut inſtitutâ collatione & examine, demonſtrarunt Patres illi, locis citatis.

8. Summam autem doctrinæ Catholicæ de Deo & Chriſto, quam in ſacris ſcripturis traditam defenderunt orthodoxi Patres illorum temporum, contra fanaticos Hæreticos, prout ab Irenæo & Tertulliano proponitur, exhibebimus in demonſtratione ſecundi ſpeciminis impietatis Muhammedicæ. Eandem etiam doctrinam ſcripturæ Legales & Euangelicæ, in hunc uſque diem divino beneficio conſervatæ, conſtanter nobis exhibent; eandemque ſacris ſcripturis congruentem Chriſtiani orthodoxi, omnibus ſeculis profeſſi ſunt, hodieque profitentur; & conſentiunt codices Hebræorum, & omnes per omnia ſecula codices Chriſtianorum toto orbe diſperſi; & in omnium gentium linguas; jam olim (ante Muhammedem) verſi; ſicut docuimus in exercitationibus noſtris de Verbo Dei. in diſſertatione de verſionibus vernaculis. Et eaſdem ſcripturas, eademque ſcripturarum verba allegaverunt antiquiſſimi & poſteriores Patres contra hæreticos, quibus & nos utimur. Certum eſt igitur nos eaſdem habere incorruptas ſcripturas veteris & novi Teſtamenti, quas habuerunt Irenæus & Tertullianus, aliique orthodoxi Patres, & quas ipſi Prophetæ & Apoſtoli, divinâ inſpiratione ducti, veraciter & fideliter ſcripſerunt, & Eccleſiis Apoſtoli tradiderunt, ut eſſent conſtans fundamentum & columna fidei noſtræ. Non enim per alios [inquit Irenæus) diſpoſitionem ſalutis noſtræ cognovimus, quam per eos per quos Euangelium pervenit ad nos, quod quidem tunc præconiaverunt, poſtea verò per Dei voluntatem in ſcripturis nobis tradiderunt fundamentum & columnam fidei noſtræ futurum. Hæc Irenæus lib. 3. adverſus Hæreſes, cap. 2.

9. In has redacti anguſtias veteres hæretici, ab orthodoxis Patribus, demonſtrantibus has ipſas ſcripturas ſacras, quas tunc in manibus habebant orthodoxi Patres, & nos per Dei gratiam hodiè habemus, has ipſas, inquam, eſſe verè Apoſtolicas & Eccleſiis ab Apoſtolis traditas, & prout ab Apoſtolis traditæ ſunt, cuſtoditas eſſe in Eccleſiis inviolatas; In his, inquam, anguſtiis deprehenſi diabolici quidam hæreſiarchæ, ad inſanas blaſphemias contra ipſos Apoſtolos eorumque doctrinam converſi, eò amentiæ, agitante diabolo, proruperunt, ut ipſos Apoſtolos modo quidem inſcitiæ, modo autem infidelitatis inſimulare auſi ſint: & ſeipſos Apoſtolis cum ſapientiores, tum in diſpenſanda veritatis doctrina fideliores eſſe, ſacrilego quodam furore, jactitant. ut referunt Irenæus lib. 3. adverſus Hæreſes, cap. 1. & cap. 2. & c. 5. & Tertullianus libro de præſcriptionibus adverſus Hæreticos c. 22. ubi etiam hanc furentium hæreticorum dementiam perſpicuè & validè confutant. Nec enim (inquit Irenæus) fas eſt dicere, quoniam ante prædicaverunt [Apoſtoli.] quam perfectam haberent cognitionem, ſicut quidam audent dicere, gloriantes emendatores ſe eſſe Apoſtolorum. Poſtea enim quam ſurrexit Dominus noſter à mortuis, & induti ſunt ſuperveniente ſpiritu ſancto virtutem ex alto, de omnibus adimpleti ſunt, & habuerunt perfectam agnitionem, exierunt in fines terræ, ea quæ à Deo nobis bona ſunt Euangelizantes, & cœleſtem pacem hominibus annunciantes. qui quidem & omnes pariter & ſinguli eorum habentes Euangelium Dei. ——Et omnes iſti unum Deum factorem Cœli & terræ à lege & Prophetis annunciatum, & unum Chriſtum Filium Dei tradiderunt nobis. quibus ſi quis non aſſentit, ſpernit quidem participes Domini, ſpernit & ipſum Chriſtum Dominum, ſpernit & Patrem, & eſt à ſemetipſo damnatus, reſiſtens & repugnans ſaluti ſuæ, quod faciunt omnes hæretici. (hic finis eſt capitis 1.) pergit Irenæus cap. 2. Cum enim ex ſcripturis arguuntur, in accuſationem convertuntur ipſarum ſcripturarum &c. Hæc Irenæus, lib. 3. adverſus hæreſes Valentini & ſimilium, cap. 1. & c. 2. idem quoque ait, Apoſtoli diſcipuli Veritatis exiſtentes extra omne mendacium ſunt. eod. libro, cap. 5.

10. De iiſdem etiam hæreticis loquens Tertullianus. Solent, inquit, dicere non omnia Apoſtolos ſciſſe, eadem agitari dementia qua rurſus convertunt, omnia quidem Apoſtolos ſciſſe, ſed non omnia omnibus tradidiſſe: in utroque Chriſtum reprehenſioni ſubjicientes, qui aut minus inſtructos, aut parum ſimplices Apoſtolos miſerit. quis enim integræ mentis credere poteſt aliquid eos ignoraſſe, quos Magiſtros Dominus dedit, individuos habitos in comitatu, in diſcipulatu, in convictu, quibus obſcura quæque ſeorſim diſſerebat, illis dicens datum eſſe cognoſcere arca-
na? ———Dixerat planè aliquando; multa ha- *Ioan.* 16.
beo ad huc vobis loqui, ſed non poteſtis modò ea 12. 13.
ſuſtinere. tamen adjiciens; Cum venerit ille Spiritus veritatis, ipſe vos deducet in omnem veritatem: oſtendit illos nihil ignoraſſe, quos omnem veritatem conſequuturos per Spiritum veritatis repromiſerat. Et utique implevit repromiſſum, probantibus Actis Apoſtolorum deſcenſum Spiritus Sancti. Hæc Tertullianus lib. de præſcript. cap. 22 idem poſtea eodem libro. c. 27. Ergo, inquit, incredibile eſt vel ignoraſſe Apoſtolos plenitudinem prædicationis, vel non omnem ordinem regulæ omnibus edidiſſe. Hactenus Tertull.

11. Certè cum Dominus noſter Jeſus Chriſtus, ad perficiendum magnum illud à Prophe-
tis de eo prædictum opus converſionis omnium *Ioan.* 17.
gentium per prædicationem Euangelii, non ipſe *Matt.* 10.
in propria perſonæ ſuæ humanitate perrexerit, 14.15.40.
ſed diſcipulos ſuos orbi Magiſtros miſerit. accu- *Luc.* 10.
ratâ inſtitutione ante præparatos, & ardenti pre- 16.
catione Deo & Patri ſuo commendatos, & Spiri- *Ioan.* 13.
tu 20.

tu Sancto plenos, atque adeò ad tantum opus ſufficienter inſtructos & idoneos, & in divina veritate ſanctificatos; & oraverit pro omnibus in eum per eorum ſermonem credituris, ut det eis Deus pacem & gloriam cœleſtem; & pronunciaverit contemtores eſſe ipſius Chriſti & Patris, quicunque contemſerint Apoſtolos eorumque doctrinam; auſcultantes autem Apoſtolis, auſcultare ipſi Jeſu Chriſto & Patri qui Chriſtum miſit: Et quum Chriſti juſſu miſſuque exeuntes Apoſtoli, Spiritu Sancto pleni, ea quæ à Chriſto didicerant, ſuggerente ipſis Spiritu Sancto, fideliter annunciarint Judæis & Gentibus, Domino unà operante, & teſtimonium perhibente, ſermonemque confirmante per ſubſequentia ſigna & portenta variaſque virtutes, & Spiritus Sancti diſtributiones, pro ipſius voluntate; Neque in ſuis prædicationibus Apoſtoli quidpiam dixerint extra ea quæ Prophetæ & Moyſes futura eſſe prædixerant; ſuamque doctrinam clariſſimis legis & Pſalmorum & Prophetarum teſtimoniis irrefragabiliter demonſtrarint, & contradicentes Judæos per ipſas veteris Teſtamenti ſcripturas convicerint: Et magnum illud opus converſionis gentium, quod per adventum & doctrinam Meſſiæ peragendum eſſe prædixerant Prophetæ, perfecerit Deus miniſterio Apoſtolorum & virorum Apoſtolicorum, non armis carnalibus utentium, ſed virtute Chriſti eos corroborantis per afflictiones & perſequutiones multiplicesque anguſtias fortiter gradientium; & hoſtiles gladios ac ſecures paſſionis conſtantiâ hebetantium, rogos ſuo ſanguine humectantium, belluarum dentes ſuis carnibus, medullis, oſſibus, fatigantium, & omnem perſequentis tyrannidis truculentiam totumque ungularum, laminarum, equuleorum ac reliquæ carnificinæ apparatum viriliter, imò pluſquam virili & per Chriſti gratiam planè invicta animi magnitudine contemnentium; & per glorioſiſſima martyriorum confeſſionumque certamina palmas de diabolo & idololatria omnique hoſtili immanitate referentium, &, ſpectante Deo agonotheta & remuneratore, contuentibus Angelis & hominibus, gratulante cœlo, mirante terrarum orbe, attonito tartarô, profligatiſque omnibus portarum infernalium copiis, & machinamentis, glorioſè ſemper triumphantium per Chriſtum Jeſum ipſos corroborantem; & contrariis ratiocinationibus everſis, & proſtrata omni ſublimitate ſe extollente adverſus cognitionem Dei, captivam ducentium omnem cogitationem ad obediendum Chriſto: non vi armorum carnalium, ſed armis ſpiritualibus à Deo traditis, & Dei potentiâ validis ad ſubverſionem munitionum: Neque poſtea ulli venerint falſitatis doctores, niſi quos ipſi, Chriſto revelante, prædixerunt venturos; quin & quorundam prædixerint eum fore meledictum ſucceſſum, ut ingentem multitudinem peſtiferâ deceptione ſeducerent; quoſdam etiam ſignorum ac portentorum mendacii operatione tantam ſui admirationem concitaturos ut ſeducerent, ſi poſſibile, ipſos etiam electos; non tamen actu ſeducturos niſi homines inconſtantes & à veritatis dilectione alienos: uſuros etiam deceptores audacibus blaſphemiis & carnalibus illecebris ad decipiendum incautos. Cum, inquam, hæc omnia clariſſimè ſic ſe habeant, certiſſimum eſt, & luce meridiana clarius, Apoſtolos ipſiſſimam divinam veritatem, quam eos Dominus Jeſus Chriſtus docuit, mundo fideliter annunciaſſe, & ſcriptis conſonantibus conſignatam Eccleſiis tradidiſſe. Marcus & Lucas viri Apoſtolici, Apoſtolorum diſcipuli & comites & adjutores fuerunt, ſuaque Euangelia conſcripſerunt, dictante S. Spiritu, ſcriptis Apoſtolorum congruentia, & ab ipſis Apoſtolis ſuſcepta & approbata: unde par eorum cum reliquis ſcripturis Apoſtolicis eſt auctoritas. qua de re accuratè ex profeſſo diſſeruerunt Irenæus lib. 3. cap. 2. & cap. 11. & cap. 14. & Tertullianus lib. 4. adverſus Marcionem. capitib. 2. 3. 4. 5. vide in eandem ſententiam Auguſtin. lib. 1. de conſenſu Euangeliſtarum, cap. 1. tom. 4. oper. Aug. Et præfat. in Euangeliam Johannis, tom. 9. operum Auguſtini. & ſerm. 146. de tempore tom. 10. oper. Auguſtin. item Hieronym. in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum, cap. 17. & cap. 18. & c. 19.

12. Per hæc concidit & illa calumnia Paganorum, quos Diabolus, amiſſis hæreticis ſuis copiis, in eandem blaſphemiam excitavit; qua ipſum quidem Dominum Jeſum Chriſtum non amplius audentes culpare aut blaſphemare excellentiſſimam ei attribuebant ſapientiam, ſed tanquam homini, & honorandum affirmabant, tanquam virum ſapientiſſimum; licet colendum tanquam Deum negarent; diſcipulos verò ejus dicebant magiſtro ſuo ampliùs tribuiſſe quàm erat, ut eum Filium Dei dicerent & Verbum Dei per quod facta ſunt omnia; & ipſum ac Deum Patrem unum eſſe; ac ſi qua ſimilia ſunt in Apoſtolicis literis, quibus eum cum Patre unum Deum colendum eſſe didicimus. Hanc Paganorum calumniam & blaſphemiam refert Auguſtinus lib. 1. de conſenſu Euangeliſtarum, cap. 7. Eandemque prolixè & nervosè refellit reliquo illo libro. Summa huc redit: quicquid de Chriſto prædixerunt Prophetæ, illud omne de ſe Chriſtus ipſe docuit: at quicquid Chriſti diſcipuli de Chriſto docuerunt, illud omne de Chriſto prædixerunt Prophetæ; ergo quicquid de Chriſto docuerunt ejus diſcipuli, illud omne de ſe Chriſtus ipſe docuit. Major patet, quia Chriſtus vir ſapientiſſimus non docuit contra fidem divinarum de eo Prophetiarum, neque neceſſariam ullam doctrinam omiſit; omne autem illud neceſſarium quod prædixerunt Prophetæ. Minorem collatio doctrinæ Apoſtolicæ cum Prophetica demonſtrat. Neque fides deroganda eſt Prophetis, quorum prædictiones tantâ manifeſtatione completæ ſunt.

13. Neque objici poteſt confictas à Chriſtianis eſſe illas Prophetias; cum eas in ſuis codicibus circumferant Judæi, Chriſtianorum & Chriſti inimici, Auguſt. lib. 1. de conſenſu Euang. cap. 26. & cap. 32. Quod argumentum & alibi in ſuis ſcriptis non rarò urget Auguſtinus. Ejus hæc ſunt verba epiſt. 3. Inter hæc omnia contra Eccleſiam Chriſti impiarum gentium infidelitas fremit: evincit illa patiendo & inconcuſſam fidem inter obſiſtentium ſævitiam profitendo; revelatæ veritatis, quæ diu promiſſis myſticis velabatur, ſacrificio ſuccedente, illa ſacrificia, quibus hoc figurabatur, Templi ipſius everſione tolluntur: reproba per infidelitatem gens ipſa Judæorum à ſedibus exſtirpata, per mundum uſquequaque diſpergitur, ut ubique portet codices ſanctos, ac ſic Prophetiæ teſtimonium, qua Chriſtus & Eccleſia prænunciata eſt, ne ad tempus à nobis fictum exiſtimaretur, ab ipſis adverſariis proferatur, ubi etiam ipſos prædictum eſt non fuiſſe credituros. Templa & ſimulacra dæmonum, rituſque ſacrilegi paulatim atque alternatim ſecundum prædicta Prophetica ſubvertuntur; hæreſes adverſus nomen Chriſti, ſub velamento tamen nominis Chriſti, ad exercendam doctrinam ſanctæ religionis, ſicut prænunciatæ ſunt, pullulant. Hæc omnia, ſicut leguntur prædicta, ita cernuntur impleta, atque ex his jam tot & tantis quæ reſtant expectantur implenda. Quæ tandem mens avida æternitatis, vitæque præſentis brevitate permota, contra hujus divinæ auctoritatis culmen lumenque contendat? Hæc

ibi.

Digitized by Google

ibi. Item epiſt. 59. Nullo enim evidentiore documento oſtenditur gentibus quod ſaluberrimè advertitur, non inopinatum & repentinum aliquid inſtitutum ſpiritu præſumtionis humanæ, ut Chriſti nomen in ſpe ſalutis æternæ tantâ auctoritate præpolleat, ſed olim fuiſſe prophetatum atque conſcriptum. Nam ipſa Prophetia quid aliud niſi à noſtris putaretur eſſe conficta, ſi non de inimicorum codicibus probaretur? ideo ne occideris eos, &c. Item ſerm. 30. de Tempore; quid aliud, hic ſignificavit divina providentia, niſi apud Judæos ſolas divinas literas remanſuras, quibus Gentes inſtruerentur, illi excæcarentur; quas portarent non ad adjutorium ſalutis ſuæ, ſed ad teſtimonium ſalutis noſtræ? Nam hodieque cum præmiſſas prophetias de Chriſto proferimus, jam rerum completarum luce declaratas, ſi forte Pagani quos lucrari volumus dixerint, non eas tanto ante prædictas, ſed poſt rerum eventum, ut hæc quæ facta ſunt prophetata putarentur, à nobis eſſe confictas, Judæorum codices recitamus, ut tollatur dubitatio Paganorum. Hæc ibi.

Judæorum codices recitamus, ut tollatur dubitatio Paganorum.

14. Unde alibi idem Auguſtinus Judæos vocat capſarios & librarios Chriſtianorum; Sic enim de eis ſcribit, in Pſal. 40. ad finem illius Pſalmi; Major ſerviet minori; modo impletum eſt: modo, fratres, nobis ſerviunt Judæi; tanquam capſarii noſtri ſunt, ſtudentibus nobis codices portant. Audite in quo nobis Judæi ſerviunt; & non ſine cauſa. Cain ille frater major, qui occidit minorem fratrem, accepit ſignum ne occideretur, id eſt, ut maneat ipſe populus. Apud illos ſunt Prophetæ & Lex; in qua lege & in quibus Prophetis Chriſtus prædicatus eſt. Quando agimus cum Paganis, & oſtendimus hoc evenire modò in Eccleſia Chriſti, quod ante prædictum eſt de nomine Chriſti, de capite & corpore Chriſti; ne putent nos finxiſſe illas prædicationes, ex his rebus quæ acciderunt, quas exiſtimant nos conſcripſiſſe quaſi futuræ eſſent; proferimus codices Judæorum. Nempe Judæi inimici noſtri ſunt: de chartis inimici convincitur adverſarius: Omnia enim Dominus diſtribuit: omnia pro ſalute noſtra ordinavit. Prædixit ante nos: implevit hoc tempore noſtro. Et quæ nondum implevit, impleturus eſt. Ita tenemus redditorem, ut credamus debitorem, quia & illa, quæ nondum dedit, dabit; ſicut ea, quæ nondum dederat, dedit. Si quis probare vult ubi ſint ſcripta; legat Moyſen & Prophetas. Si aliquis perſtrepit inimicus, & dicit; vos vobis Prophetias finxiſtis: proferantur codices Judæorum: quia major ſerviet minori: ibi legant iſta prædicta, quæ modò videmus impleta: & dicamus omnes; Benedictus Dominus Deus Iſrael, à ſeculo & in ſeculum. Et dicet omnis populus, fiat, fiat. Hæc ibi. Item in Pſal. 56. Diſperſi (inquit) ſunt per omnes gentes; nuſquam habentes ſtabilitatem, nuſquam certam ſedem. Propterea autem adhuc Judæi ſunt, ut libros noſtros portent ad confuſionem ſuam. Quando enim volumus oſtendere prophetatum Chriſtum; proferimus Paganis iſtas literas. Et ne forte dicant duri ad fidem, quia nos illas Chriſtiani compoſuimus; ut cum Euangelio quod prædicamus finxerimus Prophetas; per quos prædictum videretur quod prædicamus: hinc eos convincimus, quia omnes ipſæ literæ, quibus Chriſtus prophetatus eſt, apud Judæos ſunt; omnes ipſas literas habent Judæi: proferimus codices ab inimicis; ut confundamus alios inimicos. In quali ergo opprobrio ſunt Judæi? Codicem portat Judæus, unde credat Chriſtianus. Librarii noſtri facti ſunt: quomodo ſolent ſervi poſt dominos codices ferre; ut illi portando deficiant, illi legendo proficiant. In tale opprobrium dati ſunt Judæi, & impletum eſt, quod paulo ante prædictum eſt, dedit in opprobrium conculcantes me. Quale autem opprobrium eſt, fratres? ut hunc verſum legant, & ipſi cæci attendant ad ſpeculum ſuum? Sic enim apparent Judæi de Scriptura ſancta quam portant, quomodo apparet facies cæci de ſpeculo: ab aliis videtur, ab ipſo non videtur. Dedit in opprobrium conculcantes me. hæc omnia B. Auguſtinus, locis citatis.

Judæi capſarii Chriſtianorum.

Major ſerviet minori.

Judæi librarii Chriſtianorum.

15. Similia ante Auguſtinum ſcripta inveniet lector apud Juſtinum Martyrem in Apologia ſecunda circa medium, ubi hanc doctrinæ Chriſtianæ probationem per libros veterum Prophetarum, quos Judæi Chriſtianorum inimici geſtant, vocat maximam & veriſſimam demonſtrationem. Neque dubitat ipſos etiam Ethnicos Chriſtianorum accuſatores & perſequutores de hac re appellare. Alibi etiam adverſus Judæos, in dialogo cum Tryphone Judæo, veritatem Chriſtianæ fidei & religionis ex veterum Prophetarum vaticiniis prolixè demonſtrat. Meritò igitur Auguſtinus primo illo libro de conſenſu Euangeliſtarum, poſt prolixam objectionum Paganicarum diſcuſſionem ſolidamque refutationem, contra Paganos illos, quos vocat vanos, malos, perverſos Chriſti laudatores; & Chriſtianorum obtrectatores, religioniſque Chriſtianæ exſecratores; tandem cap. 35. ſeu ultimo, ſubjungit hæc verba; Proinde qui Prophetas ante deſcenſionem ſuam præmiſit, ipſe & Apoſtolos poſt aſcenſionem ſuam miſit. Omnibus autem diſcipulis ſuis, per hominem quem aſſumpſit, tanquam membris ſui corporis caput eſt. Itaque cum illi ſcripſerunt quæ ille oſtendit & dixit, nequaquam dicendum eſt quod ipſe non ſcripſerit: quandoquidem membra ejus id operata ſunt, quod dictante capite cognoverunt. Quicquid enim ille de ſuis factis & dictis nos legere voluit, hoc ſcribendum illis tanquam ſuis manibus imperavit. Hoc unitatis conſortium, & in diverſis officiis concordium membrorum ſub uno capite miniſterium quiſquis intellexerit, non aliter accipiet quod narrantibus diſcipulis Chriſti in Euangelio legerit, quam ſi ipſam manum Domini, quam in proprio corpore geſtabat, ſcribentem conſpexerit. Hactenus Auguſtinus.

Pagani perverſi laudatores Chriſti, & obtrectatores Chriſtianorum, religioniſque Chriſtianæ exſecratores.

Auctoritas atque perfectio ſacræ Scripturæ.

16. Quæ cum evidentiſſimè ita ſe habeant, quilibet ſanæ mentis facilè perſpicit, de doctrina Chriſti prudentius & tutius credi ejus diſcipulis, qui ipſum viderunt, & audiverunt quos ipſe elegit & accuratiſſimâ educatione familiariter inſtruxit, quibus ipſe etiam teſtimonium coram Patre cœleſti perhibuit, quod ipſi à Patre dati ſint, & ſermonem Patris ſervaverint, & quod verba quæ ipſi dederat Pater, dederit illis, & illi acceperint, & crediderint; quos Patri ſervandos à malo, & in veritate ſanctificandos commendavit; quibus Chriſtus ipſe promiſit, ſeſſuros eos ſuper thronos, & judicaturos duodecim tribus Iſraël; & quos miſit in mundum, ſicut ipſum miſit Pater in mundum: quibus promiſſum Paracletum à Patre miſit, qui, Deo faciente, mortuos ſuſcitarunt, dæmonia ejecerunt, aliaque omnem creaturæ poteſtatem ſuperantia multa ſigna & portenta ediderunt; omnemque ſuam doctrinam teſtimoniis legis & Pſalmorum & Prophetarum clariſſimè confirmarunt, & de rebus à Chriſto geſtis partim ad Prophetarum irrefragabilia & in ipſis inimicorum, id eſt, Judæorum codicibus exſtantia oracula, partim ad recentem hominum Chriſto viatori contemporaneorum memoriam intrepidè provocarunt; Neque poterant adverſarii res illas non in angulo, ſed in luce geſtas inficiari: quilibet, inquam, non ultrò & deſperatè inſaniens, quem diabolus non excæcavit, haud dubiè fatebitur tutius credi Apoſtolis de doctrina Chriſti, quænam ea fuerit; quàm vel rebellibus Judæis, vel pſeudochriſtianis hære-

Ioan. 17

Matth. 19: 28.

Ioan. 20: 21.

Act. 2. &c.

Oſtenditur fidem adhibendam eſſe Apoſtolis; non autem rebellibus Judæis, neque Paganis, neque pſeudopropheta Muhammedi.

Digitized by Google

hæreticis, vel inſanientibus Paganis, vel blaſphemo pſeudoprophetæ Muhammedi, qui neque ipſe Chriſtum vidit, neque cum eis qui eum viderunt, ſermonem habuit; ſed multis poſt Chriſti in cœlum aſcenſionem centuriis annorum, exſiliit, Diabolo inſtigante, blaſphemias impuriſſimo gutture eructans contra divinam veritatem, tot ſanctorum ab orbe condito Prophetarum oraculis, & ipſius Chriſti præconio, & Apoſtolicis prædicationibus ſcriptiſque orbi manifeſtatam, tot miraculis confirmatam, ipſiuſque Chriſti & multarum myriadum ſanctorum Martyrum ſanguine obſignatam, à quinque œcumenicis multiſque aliis ſynodis, ante impoſtoris iſtius tempora, conſtanter agnitam, & Dei beneficio hucuſque in ſancta Dei Eccleſia apud omnes Chriſtianos unanimiter conſervatam, & in finem mundi, imò in omnem æternitatem duraturam.

Æterna auctoritas ſacræ Scripturæ ſtat inconcuſſa, contra omnes Muhammedis aliorumque adverſariorum aſſultus.

17. Et certè ſingulariter notabili ac miſericordiſſima Dei providentiâ factum eſt, ut non prius fineret peſtem illam (Muhammedem intelligo ejuſque ſacrilegam impietatem) in mundum erumpere, quam profligatis infidelium Judæorum, & hæreticorum pſeudochriſtianorum, & Paganorum copiis, adverſus ſanctam Dei veritatem, in vetere & novo Teſtamento revelatam congregatis, ſacræ Scripturæ legales, Propheticæ, & Euangelicæ inexpugnabilem inconcuſſæ auctoritatis arcem palàm & irrefragabiliter obtinerent: adeò ut, exhauſto jam Diaboli armamentario, nullum inveniret telum diabolicus pſeudopropheta Muhammed, quod adverſus ſanctas V. & N. Teſtamenti ſcripturas auſu nefario intorqueret, niſi illa quibus jam olim partim Judæi, partim Gnoſtici & Manichæi, partim Pagani infeliciter uſi ſunt, quæ à priſcis Chriſtianis ſcuto fidei, & gladio verbi Dei jampridem repulſa & confracta ſunt. Proinde jam nemini nocere poterunt, niſi gladium Spiritus & ſcutum fidei ultro abjicienti, aut non aſſumenti.

18. Prolixè jam in ſuperioribus & luculenter demonſtravimus ſacras ſcripturas (eas intelligo quas reformatæ noſtræ Eccleſiæ agnoſcunt, & nobiſcum univerſa quæcunque ſe per orbem diffundit Chriſti Eccleſia; nam de Apocryphis & controverſis non eſt quod impræſentiarum laboremus, cum ſcripturæ ab omnibus Chriſtianis unanimiter agnitæ ſufficiant contra Muhammedis blaſphemias) ſacras inquam ſcripturas V. & N. Teſtament. prout à Prophetis & Apoſtolis & Euangeliſtis ſcriptæ ſunt, eſſe divinas ſeu divinitus inſpiratas: eaſdemque adhuc incorruptas, integras, inviolatas in hunc uſque diem, per Dei providentiam, contra omnes Satanæ aſſultus, cuſtoditas eſſe, in manibus Judæorum & Chriſtianorum: adeò ut quicunque hiſce ſcripturis contradicit, is Deo ipſi contradicat. Quocirca rectè facimus, credentes Deo per ſanctos Prophetas, Apoſtolos, & Euangeliſtas in ſa-
Ioan. 10:3. 4. 5. cris ſcripturis loquenti: hæc vox Paſtoris noſtri eſt. Non igitur audimus vocem peregrini: neque auſcultamus diabolo per Gnoſticos, per Manichæos, per Paganos, per nefarium pſeudoprophetam Muhammedem extra & contra divinas Scripturas, tantarum impudentiſſimorum mendaciorum & horrendiſſimarum blaſphemiarum virus evomenti.

19. Audiamus ſermones Chriſti, eiſque obſe-
Matth. 7: 24. 25. quamur; & ſic ædificabimus ſuper petram, ſtabitque adverſus omnes portarum infernalium impetus inconcuſſum noſtrum ædificium. Adſcendamus in arcem S. Scripturarum, & inde hoſtes ſubtus poſitos, arcemque inexpugnabilem caninâ rabie & cruentis rictibus incaſſum allatrantes, denſis telorum divinitus nobis traditorum imbribus obruamus. Huc nos Deus vocat, per præcones ſuos ſanctos Prophetas & Apoſtolos & Euangeliſtas. hoc munimen experti beati Martyres, aliique ſancti Patres, nos magno clamore eodem invitant. Hæ ſcripturæ nos ſapientes reddent ad ſalutem; habitet opulenter in nobis hoc Dei verbum; meditemur ipſum noctu & interdiu; non recedat hic liber legis Domini ab oculis noſtris; teneamus in manibus ancipitem hunc gladium Spiritus; cum ſcuto fidei; & facile omnia quantumcunque ignita Diaboli tela reſtinguemus. Amemus, quæramus, retineamus hæc Sapientiæ verba, melle & favo jucundiora, auro & gemmis pretioſiora, terrâ & cœlo durabiliora, imò in æternum manentia; nobiſque in via gratiæ prælucentia, & ad gloriam patriæ nos obſequentes haud in certo tramite infallibiliter perductura. In hoc culmine collocati ſancti Prophetæ & Apoſtoli, eoſque ſequuti pii Patres, omnes hoſtium minas contempſerunt, jactantias riſerunt, inſidias detexerunt, copias profligarunt: noſque ſuis exemplis, & ſaluberrimis hortamentis, ad ſimiles conflictus, cum certa minimeque fallaci victoriæ ſpe, ſuſtinendos inſtruxerunt. His armis tentatorem Satanam Dominus noſter Jeſus Chriſtus devicit; omnibuſque ſuis adverſariis ora obturavit.

20. Exſurgant licet pſeudoprophetæ, polliceantur cœlum ſuis ſectatoribus' denuncient æternos cruciatus omnibus non ſequentibus eos, (ſicut faciunt omnes hæretici, & Pagani, & rebelles Judæi: & impii Muhammedani,) jactent ſe Angelos de cœlo eſſe, operentur ſigna & prodigia, trahant poſt ſe orbem terrarum, trucident ſanctos & fideles Chriſti ſervos, ac proſtratis inſultent; terra concutiatur, fluctuet reſonetque mare & ſalum, cœlum ruat; ſtabit tamen hoc Dei verbum quod in ſanctis Scripturis revelatum eſt, & juſtificabitur ſapientia à filiis ſuis, neque fraudabitur puſillus Chriſti grex promiſſo regno. Cœlum & terra præteribunt; verba autem Domini non præteribunt. Veritas ut prior mendacio eſt, ita etiam conſtantior & durabilior eſt. Permanetque Deus verax, etiamſi omnis homo ſit mendax. Adorent gentes quem quæque ſibi elegerit Deum; nos cum ſancto Joshua ſolum adorabimus Dominum Deum Abrahami, Iſaaci, & Jacobi, Deum & Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti. Abeant licet craſſi Capernaitæ; nos cum beato Petro & coapoſtolis adhærebimus Chriſto habenti verba vitæ æternæ. Hæc vita æterna eſt ut cognoſcamus Patrem Domini noſtri Chriſti unum verum Deum, & quem miſit Jeſum Chriſtum. ut, inquam, eum agnoſcamus Chriſto revelante; nemo enim novit Patrem niſi Filius & cui voluerit Filius revelare: In hoc beati ſumus quod Pater Cœleſtis nobis revelaverit Chriſtum Filium ſuum: ſuper hanc petram ædificata eſt Chriſti Eccleſia: neque adverſus eam prævalebunt portæ inferni. fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Jeſus Chriſtus. Hoc eſt illud fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, id eſt, ab Apoſtolis & Prophetis voce prius, deinde ſcriptis orbi annunciatum, & caput anguli. Non audimus addentes aut dementes verbis Domini quæ in ſcripturis legalibus, & Propheticis, & Euangelicis accepimus. Væ addentibus, væ detrahentibus. Nullus novæ doctrinæ locus relictus eſt uſque ad conſummationem ſeculi ſeu diem judicii. Hæc omnia ex eiſdem divinitus inſpiratis ſcripturis manifeſta habemus.

21. His cognomenter Juſtinus Martyr, in dialogo cum Tryphone Judæo, (pag. 228. editionis Pariſienſis græcolatin. in folio, apud Michaelem Sonnium, anno Dom. 1615.) ait; ἀκώνως τε ἤ-

μῖν

μὴν νόμος; καὶ τελευταῖος, ὁ Χριςὸς ἐδόθη, καὶ ἡ διαθήκη πιςὴ, μεθ' ἣν ὁ νόμος, οὐ πρόσταγμα, οὐκ ἐντολή, id eſt; poſtrema & ſempiterna lex nobis data eſt, Chriſtus; atque item teſtamentum fidele; poſt quod teſtamentum jam non lex, non præceptum, non mandatum erit ullum.

22. Et in eandem ſententiam Tertullianus, lib. de præſcriptionibus adverſus hæreticos, cap. 8. Nobis, inquit, curioſitate opus non eſt poſt Chriſtum Jeſum: nec inquiſitione poſt Evangelium. Cum credimus, nihil deſideramus ultra credere. Hoc enim prius credimus, non eſſe quod ultra credere debeamus. hæc ille. Monet Joannes Apoſtolus, ut quod audivimus à principio, id in nobis maneat: ſi enim in nobis manſerit quod audivimus à principio, nos quoque in Filio & Patre manſuros 1 Joan. 2: 24. Clamat Deus per ſanctum Prophetam Jeremiam; Sic dicit Dominus: State ſuper vias, & videte, & interrogate de ſemitis antiquis, quænam ſit via bona, & ambulate in ea: & invenietis requiem animæ veſtræ. Jerem. 6: 16. idem Propheta alibi, Ecce! inquit, verbum Domini reprobaverunt, & ſapientia cujus rei eſt in eis. Jerem. 8: 9. ideo ait Abraham in parabola: Habent Moyſen & Prophetas, audiant illos. Luc. 16: 29. Et Apoſtolus Paulus; Improbi autem (inquit) homines & impoſtores proficient in pejus, tum ſeducentes alios, tum ſeducti ipſi. At tu mane in eis quæ didiciſti, & quæ tibi concredita ſunt, ſciens à quo didiceris. Et quod à puero ſacras literas noveris, quæ te poſſunt peritum reddere, quod ad ſalutem attinet, per fidem quæ eſt in Chriſto Jeſu. Tota enim ſcriptura divinitus eſt inſpirata, &c. 2 Tim. 3: 13, 14, 15, 16. Et Petrus Apoſtolus monet, ut memores ſimus verborum quæ prædicta ſunt à ſanctis Prophetis, & doctrinæ Apoſtolorum Domini noſtri Jeſu Chriſti. 2 Petr. 3: 2. caventes ne errore nefariorum abducti excidamus à propria ſtabilitate. verſ. 17. eandem nobis diligentiam commendat Judas Apoſtolus, Jud. 17. &c. Appoſitè Tertullianus; Revertar (inquit) ad principalitatem veritati & poſteritatem mendacitati deputandam, ex illius quoque parabolæ patrocinio, quæ bonum ſemen frumenti à Domino ſeminatum primò conſtituit; avenarum autem ſterilis fœni adulterium ab inimico diabolo poſtea ſuperducit. Propriè enim doctrinarum diſtinctionem figurat, quia & alibi verbum Dei ſeminis ſimilitudo eſt. Ita ex ipſo ordine manifeſtatur id eſſe Dominicum & verum, quod ſuperius traditum: id autem extraneum & falſum quod ſit poſterius immiſſum. Ea ſententia manebit adverſus poſteriores quaſque hæreſes, quibus nulla conſtantia de conſcientia competit ad defendendam ſibi veritatem. hæc Tertullian. lib. de præſcript. cap. 31. Item cap. 32. Cæterum ſi quæ audent interſerere ſe ætati Apoſtolicæ, ut ideo videantur ab Apoſtolis traditæ, quia ſub Apoſtolis fuerunt: poſſumus dicere, edant ergo origines Eccleſiarum ſuarum, evolvant ordinem Epiſcoporum ſuorum. ——— Confingant tale aliquid hæretici; quid enim illis poſt blaſphemiam inlicitum eſt? Sed etſi confinxerint, nihil promovebunt. Ipſa enim doctrina eorum cum Apoſtolica comparata, ex diverſitate & contrarietate ſua pronunciavit, neque Apoſtoli alicujus auctoris eſſe neque Apoſtolici, &c. hæc Tertullianus.

Prior eſt veritas.

Error etiam ex ipſa doctrinæ diverſitate convincitur.

Utrumque erroris indicium invenitur in doctrina Muhammedis.

23. Sic nos Muhammedanis objicimus tum poſteritatem (ut Tertulliani utar vocabulo) tum etiam contrarietatem doctrinæ, ſi collatio ejus inſtituatur cum doctrina legali Prophetica & Evangelica. Confingit quidem Muhammed impudentiſſimè (more veterum hæreticorum, quos Catholica profligavit antiquitas) fabulas quaſdam, per quas videri poſſit ejus doctrina coævu fuiſſe Abrahamo. Et Moyſi & Davidi aliiſque Prophetis & Chriſto Jeſu; ſed non poteſt hoc demonſtrare ex antiquis legalibus aut Propheticis aut Evangelicis ſcripturis; ipſi autem Muhammedi audacter mentienti & impudenter fabulanti non credimus; præſertim cum doctrina ejus comparata cum doctrina legali & Prophetica & Evangelica, ex ipſa diverſitate & contrarietate ſua pronunciet ſe neque Abrahami eſſe, neque Moyſis neque Davidis, neque cujuſquam veterum Prophetarum, neque Jeſu Chriſti, ſed eſſe doctrinam diaboli, qui mendacii Pater eſt.

24. Contra iſtiuſmodi inſidias Satanæ nos armans Dominus noſter, omnemque ignorantiæ excuſationem adimens, ait; Ecce, prædixi vobis. Matth. 24: 25. Commendat nobis ſedulam meditationem eorum quæ ab ipſo dicta ſunt: ut non ſequamur peregrinum. Et magiſtrum ſequens Petrus Apoſtolus, ait; Vos igitur, dilecti, præſcientes, cavete ne illorum nefariorum errore abducti, excidatis à propria ſtabilitate. Sed creſcite in gratia & agnitione Domini noſtri & Servatoris Jeſu Chriſti. Ipſi gloria & nunc & in diem æternitatis. Amen. 2 Petr. 3: 17, 18. idem etiam in eadem epiſtola cap. 1. verſ. 16. & ſequentibus ait. Non enim arte compoſitas fabulas ſequuti, notam vobis fecimus Domini noſtri Jeſu Chriſti virtutem & adventum; ſed qui oculis noſtris adſpeximus illius majeſtatem. Acceperat enim à Deo Patre honorem & gloriam, voce ad eum delata hujuſmodi à magnifica gloria: hic eſt ille Filius meus dilectus, in quo acquieſco. Et hanc vocem nos audivimus è cœlo delatam, cum eſſemus unà cum eo in monte ſancto. Et habemus firmiorem Propheticum ſermonem, cui rectè facitis quod attendatis, velut lucernæ ſplendenti in obſcuro loco, uſque dum dies illuceſcat, & Lucifer exoriatur in cordibus veſtris, &c.

ἰδοὺ προείρηκα ὑμῖν.

25. Nunc oſtenſa, quantum ad præſens inſtitutum ſufficere videtur, & à Muhammedicis calumniis vindicata integritate & auctoritate Sacrarum Scripturarum V. & N. Teſt. unde manifeſtiſſimum patet ſpecimen impietatis doctrinæ Muhammedicæ de regula fidei: progredior ad alia quædam ſpecimina, quorum facilior erit detectio & confutatio poſt vindicatam veram illam & unicam conſtantemque & perfectam fidei regulam, ex qua facile erit de omnibus Muhammedis placitis judicare.

26. Nos enim Servatorem noſtrum imitantes, ejuſque præcepta ſequentes, omnibus Muhammedis nugis opponemus quod ſcriptum eſt. dicemus cum Propheta Eſaia (cap. 8. verſ. 21.) Ad legem & ad teſtimonium, ſi non dixerint juxta verbum hoc, quia non eſt ei aurora. Non addetis (ait Moyſes) ad verbum quod ego præcipio vobis, neque diminuetis ex eo, ut cuſtodiatis præcepta Domini Dei veſtri, quæ ego præcipio vobis. Agur ait: Omnis ſermo Dei purgatus; clypeus ipſe eſt ſperantibus in eum. Ne addas verbis ejus, ne forte increpet te, & mendax deprehendaris. Proverb. 30: 5, 6. Id quod de concluſione totius canonis, adeoque de univerſa utriuſque Teſtamenti Scriptura ita repetit ipſe Dominus Jeſus in fine Apocalypſios, ut poſt revelationem illam Joanni per Angelum miſſam, nullum ulterius pro aſſequenda æterna beatitudine cavendaque damnatione locum relinquat ulli novæ doctrinæ. Quamvis enim poſt illud tempus Joannes Evangelium ſuum ſcripſerit. (teſte Epiphanio. hæreſ. 51. §. 12.) non tamen aliquam novam doctrinam tradidit. Hanc autem unam & conſtantem in ſanctis Scripturis Veteris & Novi Teſta-

γέγραπται. Matth. 4: 4. 7, 10.

menti nobis traditam doctrinam Dominus commendat, vigilanter obſervandam, donec ipſe veniat ad judicium; omnemque interventuræ alicujus novæ revelationis & novæ doctrinæ ſpem præcidit, denuncians etiam addentibus aut detrahentibus illi libro horrenda ſupplicia, ſolumque adventum ſuum illum ultimum nobis vigilanter exſpectandum, ſeriiſque votis exoptandum proponit. Vide reverendiſſimi Parentis noſtri commentarium in caput ultimum Apocalypſeos §.9. & ſequentibus. ubi illam clauſulam & denunciationem ad totum canonem ſeu univerſum canonicarum V. & N. Teſtamenti ſcripturarum ſyntagma pertinere ex ipſo ſacro textu luculenter demonſtrat. id ipſum etiam docet Paulinus Epiſcopus Aquilejenſis in ſuo Concilio Forojulienſi, anno Dom. 791.

Scripturæ plenitudo.

27. Meritò igitur Tertullianus adverſus Hermogenem hæreticum diſputans: Adoro, inquit, Scripturæ plenitudinem. ——— Scriptum eſſe doceat Hermogenis officina. Si non eſt ſcriptum, timeat væ illud adjicientibus aut detrahentibus deſtinatum. hæc Tertullianus lib. adverſus Hermogenem, cap. 22. idem quoque alibi contra Apellem hæreticum diſſerens, ait, non recipio, quod extra ſcripturam de tuo infers. Hæc ille, lib. de carne Chriſti, cap. 7. Et Auguſtinus lib. de unitate Eccleſiæ, contra epiſtolam Petiliani, cap. 11. quiſquis aliud Euangelizaverit, anathema ſit. & cap. 12. aut legat mihi hoc in Scripturis ſanctis, & non ſit anathema. item eodem cap. 12. Si autem non ea de Scripturis ſanctis legunt, ſed contentionibus perſuadere conantur; Credo illa quæ in Scripturis ſanctis leguntur, non credo iſta quæ ab hæreticis vanis dicuntur. Hæc Auguſtinus. Nos Chriſtiani credere debemus illa quæ in ſanctis ſcripturis legalibus & Propheticis. & Euangelicis, leguntur, non ea quæ à blaſphemo pſeudopropheta Muhammede, vaniſque ejus ſectatoribus dicuntur.

Clypeus ſcripturarum.

28. Scitè auctor libri de duplici martyrio, qui Cypriano tribuitur, prope finem illius libri; Objice (inquit) tentatori clypeum ſcripturarum in quibus tibi loquitur Deus non minore fide, quam ſi tibi coram ore ad os loqueretur. Ex his torrentibus ſume tibi lapides, quibus dejicias ſuperbum Goliath. Habes exemplum à Domino tuo: ſic ille proſtravit diabolum. Nec dejicias animum ſi ſæpius invadat, ac ſubinde majoribus machinis aggrediatur, nihil poteſt adverſus eum qui tecum eſt. Dic illud Joannis: Major eſt qui in nobis eſt, quam qui in iſto mundo. Succurrat illud Domini, Confidite. quoniam ego vici mundum. ——— Tutiſſimum cordis munimentum eſt ſobrietas, cum inſtanti oratione, jugique ſcripturarum meditatione. Omnis enim ſcriptura divinitus inſpirata, utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in juſtitia, ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus. Ex hac igitur colligendæ ſunt ſententiæ, quas ad manum, & velut in procinctu habeas, ut his protinus ſerpentem caput erigentem dejicias; nullus eſt enim animorum morbus, cui non præſens remedium divina ſcriptura ſuppeditet: hinc comparanda ſunt exempla piorum, ſed præcipuè Chriſti, quibus ſe quiſque vel animet vel conſoletur. Hæc ille.

1 Joan. 4: 4. Joan. 16: 33. 2 Tim. 3: 16. 17. Perfectio Scripturarum.

29. Plura de ſacrarum Scripturarum V. & N. Teſtamenti perfectione, nec non de earundem perſpicuitate teſtimonia veterum Patrum adferemus, ſi Deus voluerit, infra in hoc opere, lib. 24. & lib. 25.

Concluſio contra falſam doctrinam impudentiſſimi pſeudoprophetæ Muhammedis.

30. Ex his quæ diximus, evidenter patet quam projectè & profanè impudens ſit pſeudopropheta Muhammed, provocans ad priores libros, id eſt, ad libros Veteris & Novi Teſtamenti, ex quibus ſe teſtimonium habere non erubeſcit mendaciſſimè aſſeverare. Alcor. cap. 30. ſub finem capitis. & cap. 47. etiam prope finem capitis. Atque ut rectè monet Euthymius, in ſecunda parte dogmaticæ Panopliæ, titulo 24. [ut bibl. Patr. tom. 2. græcol.] Cum ipſe Muhammed fateatur, Chriſtum ea quæ in lege ante de ipſo ſcripta ſunt, vera certaque repræſentaſſe, & prædicaſſe Euangelium, in quo eſt via, lux, & juſtitia; reliquum eſt, per evidentem atque inevitabilem conſequentiam; Muhammedem teneri ex ſuo ipſius ore convictum erroris & falſitatis, cum ea doceat, quæ doctrinæ à Chriſto traditæ ex diametro repugnant.

CAPUT. V.

Impietatis doctrinæ Muhammedanæ ſecundum ſpecimen, quod eſt, de Deo.

Fallax prætextus pietatis, veruſque atheiſmus Muhammedis, ejuſdemque idololatria. Vide inferius. §. 6.

IMpius pſeudopropheta Muhammed, ut fucum faciat incautis, multitudinem deorum rejiciens, aſſerit unum duntaxat eſſe Deum. & idola damnans, prohibet adorationem imaginum. Sed ſub velamento unius Deitatis, oppugnat impius & impudenter negat pluralitatem perſonarum divinarum; & prohibens imagines manufactas, ipſe ſibi pro vero Deo ſpectrum quoddam & inſanientis cerebri figmentum comminiſcitur, quod in veri Dei locum ſubſtituit. Nam qui non honorat Filium, non honorat Patrem qui miſit eum. Joan. 5: 23. Quicunque negat Filium, nec Patrem habet. 1 Joan. 2: 23. ſed eſt Antichriſtus, negans Patrem & Filium. ibid. verſ. 22. adeòque non cognoſcit illum qui eſt ſolus verus Deus, quem cognoſcere æterna vita eſt. Joan. 17: 3. Qui non habet Filium Dei, vitam non habet. 1 Joan. 5: 12. Qui ſunt abſque Chriſto, ſunt abſque vero Deo, & ſunt revera ἄθεοι. Epheſ. 4: 12. Qui non permanet in doctrina Chriſti, Deum non habet. 2 Joan. 9. Nempe hæc non inſueta eſt Satanæ aſtutia, monſtra nova excogitare, quæ, ſub ſpecioſa aliorum monſtrorum, ab ipſo prius excogitatorum, oppugnatione, hominibus fraudulenter inſinuet. Sic obtentu oppugnandi pluralitatem Deorum: confudit perſonas divinas, miniſterio Sabellii: & rurſus ſub prætextu vindicandi diſtinctionem perſonarum, diviſit Deitatem, per Arium. Item ad tuendum immutabilitatem atque impaſſibilitatem Deitatis, Chriſtum hominem ab æterno Verbo perſonaliter ſeparavit, per doctrinam Neſtorii (qui ut uni hæreſi ſuæ aditum patefaceret, cunctarum hæreſeon blaſphemias inſectabatur. teſte Vincentio Linnenſi, in Commonitorio, cap. 26.) & rurſum ſub ſpecie oppugnationis Neſtorianiſmi, confudit in Immanuele naturas, opera Eutychetis. Sic per Manichæos damnavit naturam; & ſub vindiciis naturæ, per Pelagianos negavit gratiam. Certè quamvis non ob id reprehendendi ſint Ariani, Eutychiani, Pelagiani, quod Sabellianorum, Neſtorianorum, Manichæorum errores rejecerint; non tamen inde ſequitur, recipiendos eſſe ipſorum, Arianorum, Eutychianorum, Pelagianorum errores. Nam veritatis doctorem oportet non ſolum falſa convincere; ſed etiam ſanam, & non niſi ſanam doctrinam proponere.

Uſitata Satanæ aſtutia, qua etiam uſus eſt in Muhammede, multiſque hæreticis, Sabellio, Ario, Neſtorio. &c.

2. Rectè Auguſtinus lib. 2. ad Bonifacium, contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 1. Iſti (inquit) Pelagiani hoc bene faciunt, Manichæis anathema dicere, & eorum erroribus contradicere. Sed faciunt duo mala, quibus & ipſi anathematizandi ſunt: Unum, quod catholicos Manichæorum errore criminantur; alterum, quod etiam

etiam ipſi hæreſin novi erroris inducunt. Neque enim quia Manichæorum morbo non laborant, propterea fidei ſanæ ſunt. Non unum peſtilentiæ eſt genus, quemadmodum in corporibus, ita & in mentibus. Sicut ergo medicus corporis non continuò pronunciaſſet à mortis periculo liberum, quem negaſſet hydropicum, ſi alio lethali morbo perſpexiſſet ægrotum: ita iſtis non ideò veritas gratulatur, quia Manichæi non ſunt, ſi alio genere perverſitatis inſaniunt. Quapropter aliud eſt quod anthemanzamus cum eis; aliud quod in eis. Deteſtamur enim cum eis, quod rectè diſplicet etiam ipſis; ita tamen ut deteſtemur in eis, unde rectè diſplicent ipſi. Et ibidem cap. 2. Deſinant itaque Pelagiani Catholicis objectare, quod non ſunt; nec ideò ſe velint haberi amabiles, quia odioſo Manichæorum adverſantur errori; ſed ideò ſe agnoſcant odibiles, quia ſuum non averſantur errorem. Poſſunt enim duo errores inter ſe eſſe contrarii, ſed ambo ſunt deteſtandi, quia ſunt ambo contrarii veritati. Nam ſi propterea diligendi ſunt Pelagiani, quia oderunt Manichæos; diligendi ſunt & Manichæi, quia oderunt Pelagianos. Sed abſit ut Catholica mater propter alterorum odium alteros eligat amare, cum, monente atque adjuvante Domino, debeat utroſque vitare, & cupiat utroſque ſanare. Hæc Auguſtinus.

Poſſunt duo errores inter ſe eſſe contrarii, & ambo contrarii veritati.

Alia Satanæ techna.

3. Obſervanda etiam eſt alia Satanæ techna, qua dum errores utrinque pugnantes rejicere videtur, eos tamen revera non relinquit, ſed miſcet, & tetriorem inde peſtem conflat. Sic per Acephalos hæreticos, dum nec Neſtorianos eos nec Eutychianos videri vult, utramque hæreſin conjungens, novum monſtrum produxit: retinentibus Acephalis à Neſtorio duas in Chriſto ſubſiſtentias, & ab Eutychete unitatem naturæ, abſurdiſſimâ vanitate, utrique ſectæ in veritate repugnantibus, & in errore conſentientibus, atque ita utriuſque ſectæ ſimpietate ſe obſtringentibus. ſicut monuimus ſupra, lib. 3. hujus operis, cap. 14. §. 5.

Calumnioſa impietas Muhammedis.

4. Diabolicus pſeudopropheta Muhammed, dum perſonarum divinarum Trinitatem cum obſtinatis Judæis, Hermogenianis, Praxeanis, Sabellianis impiè negat; videri vult oppugnare pluralitatem Deorum, & pro Deitatis unitate pugnare. Ne dicatis (inquit Muhammed,) Deos tres eſſe; cum non ſit niſi unus, qui filio caret: eique omnipotenti univerſa cœli terræque ſubjecta ſunt. Alcor. cap. 11. item, quiſquis Deo ſocium atque participem poſuerit, ingreſſum Paradiſi illicitum ſibi reperturus. ——— Sunt iterum incredull firmantes Deos tres eſſe: quia non eſt niſi unus Deus. Alcor. cap. 12. prope finem capitis. Quaſi verò Chriſtiani Catholici, aſſerentes perſonarum Trinitatem ſecundùm ſacras Scripturas, multiplicarent Deos, aut dividerent Deitatem. Imò non minus ardenter & conſtanter contra Paganos, & Valentinianos, & Cerdonianos, Marcionitas, & Manichæos, & Arianos, & Tritheïtas pugnarunt Catholici pro unitate ſimpliciſſimæ Deitatis, quam contra infideles Judæos, & Hermogenianos, & Praxeanos, & Sabellianos, pro perſonarum Divinarum Trinitate & diſtinctione. Sed quemadmodum hæretici Pelagiani Catholicos Manichæiſmi falſo inſimularunt, propterea quod defenderent gratiam Dei contra elatos liberi arbitrii aſſertores Pelagianos, qui per eam calumniam hoc ſatagebant, ut horribili Manichæorum hæreſi objecta, cujus ſe adverſarios eſſe jactabant, laterent inimici gratiæ in laude naturæ. Sic blaſphemus Muhammed Chriſtianis multitudinem Deorum mendaciter objicit, ut lateat ipſius atheiſmus ſub vituperio polytheiſmi.

Pelagianorum imitator Muhammed.

5. Chriſtus juſſit baptizare in nomen Patris & Filii & Spiritûs Sancti: ſalutem promittens baptizatis & credentibus. Matth. 28: 19. Marc. 16: 16. Hic eſt Antichriſtus, qui negat Patrem & Filium. Omnis qui negat Filium, is ne Patrem quidem habet. 1 Joan. 2:22. 23. Tres ſunt qui teſtificantur in cœlo; Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus: & hi tres unum ſunt. 1 Joan. 5: 7. Vide ſupra, quæ ex profeſſo & prolixè diſſeruimus de unitate ſimpliciſſimæ Deitatis, & de perſonarum divinarum Trinitate & diſtinctione. lib. 1. ubi etiam invenies de hoc adorando myſterio fidem antiquorum Patrum, verbis ipſorum propoſitam: Summa eſt; unum eſſe Deum Creatorem univerſitatis, unum quidem impartibili eſſentiâ, at perſonis trinum, videlicet Patrem & Filium & Spiritum Sanctum. Supra etiam oſtenſum eſt incarnatum eſſe Filium, dictumque Jeſum Chriſtum. ſed de Chriſto quam ſit impia doctrina Muhammedana, mox oſtendemus in duobus proximè ſequentibus ſpeciminibus.

Doctrina orthodoxa de Trinitate Deo.

6. Rectè Irenæus; Omnes fere quotquot ſunt hæreſes, Deum quidem unum dicunt, ſed per ſententiam malam immutant; ingrati exſiſtentes ei qui fecit eos, quemadmodum per idololatriam. Hæc Irenæus, lib. 1. adverſus hæreſes Valentini & aliorum, cap. 19. Item Tertullianus; Deum (inquit) aut fingunt hæretici alium adverſus Creatorem: aut ſi unicum Creatorem confitentur, aliter eum diſſerunt, quam in vero eſt. Itaque omne mendacium quod de Deo dicunt, quodammodo genus eſt idololatriæ. Hæc Tertullianus, lib. de præſcript. 40.

Omnes ferè hæreſes Deum unum dicunt, ſed per ſententiam malam immutant, ſiuntque ſic idololatræ.

7. Quid ſpecioſius, quàm profiteri Deum bonum non eſſe auctorem peccati? Non tamen excuſabilis eſt impietas Cerdonis hæretici, duos introducentis Deos; unum bonum, & alterum malum: quem malum Deum, & mundi opificem, & Veteris Teſtamenti Deum eſſe blaterabat. Et Cerdonis diſcipulus Marcion nomine, Ponticus genere, eam magiſtri ſui de duobus principiis inſaniam ſectatus eſt, dum à bono Deo originem malorum videri vult removere. ſicut de hæreticis illis Cerdone & Marcione ſcriptum reliquerunt, Irenæus lib. 1. adverſus hæreſes, capitib. 28. 29. Tertullianus lib. de præſcriptionibus adverſus hæreticos cap. 51. & lib. 1. adverſus Marcionem cap. 2. & Cyrillus Epiſcopus Hieroſolymitanus, Catecheſi ſexta. Et Epiphanius in Panariis contra hæreſes lib. 1. tom. 3. hæreſi 41. ubi contra Cerdonianos: & hæreſi 42. contra Marcioniſtas (ubi commemorat Marcionem, tertio adjecto, confinxiſſe tria principia, ſeu tres Deos eſſentiis & attributis diſcrepantes.) Et Auguſtinus, lib. de hæreſibus ad Quodvultdeum, hæreſi 21. ubi de Cerdone, & hæreſi 22. ubi de Marcione. Et Theodoretus lib. 1. hæreticarum fabularum. ubi ait Marcionem non contentum tradita ipſi à Cerdone doctrina, auxiſſe etiam impietatem, & quatuor ingenitas ſubſtantias oratione ſuâ confinxiſſe. Manichæus poſtea de duobus ſibi mutuo adverſantibus principiis nefarium dogma arripuit, idque cum multis aliis impiis fabulis, per literas diſcipuloſque ſuos diſſeminavit. ut ſcribunt Cyrillus Hieroſol. Catech. 6. & Epiphanius hæreſ. 66. & Auguſtinus hæreſ. 46. & Theodoretus lib. 1 hæreticarum fabularum, cap. ult.

Teterrima & nefandiſſima quæque hæreſis, præſefert oppugnationem alicujus manifeſti erroris, ut hac arte mendacus ſuis fidem apud incautos conciliet.

8. Hermogenes autem, quamvis unum profiteretur Deum Creatorem univerſi, eadem tamen difficultate, de malorum origine, turbatus, poſuit materiam quæ ſemper fuerit; neque nata, neque facta, nec initium habens omnino, nec finem; ex qua Dominus omnia poſtea fecerit. Et hoc quidem figmentum à Stoicis ſumpſit Hermogenes, ut malorum cauſam adſcriberet vitio

materiæ. Hanc ejus hæreſin accuratè & ſolidè refutavit Tertullianus, peculiari libro, quem ſcripſit contra Hermogenem: in cujus libri cap. 10. tum de hac hæreſi, tum de illa aliorum, Deos geminantium, Tertullianus merito exclamat: Magna, bona fide, cæcitas hæreticorum pro hujuſmodi argumentatione, cum ideò aut alium Deum bonum & optimum volunt credi, quia mali auctorem exiſtiment Creatorem: aut materiam cum Creatore proponunt, ut malum à materia, non à Creatore deducant. Hæc Tertullianus.

9. Hanc Hermogenis hæreſin Marcion in ſuis etiam deliramentis complexus eſſe videtur, prout ea à Theodoreto deſcribuntur lib. 1. hæret. fab. cap. de Marcione. ubi ait Marcion, Opificem ex ingenita ſive originis experte materiâ fabricatum eſſe univerſa. Cœlum quidem ex eo quod erat puriſſimum; ex reliquo autem quatuor elementa, ex fæce autem quæ ſubſederat, inferos & tartara. Rurſus autem, cum terræ id quod erat puriſſimum percolaſſet, conſtituit, inquit, Paradiſum; ex eo autem, uno accepto ceſpite, formavit Adam, ex ſua ſubſtantia illi animam largitus. Hinc, inquit, exſiſtit inter corpus & animam concertatio, cum corpus quidem ad materiam attrahere contendat, anima autem conetur corpus trahere ad Creatorem. Hæc ibi. ubi Marcion cauſam mali in homine refert ad conditionem materiæ increatæ.

Diabolicus pſeudopropheta Muhammed antiquas hæreſes miſcens, earumque fæcem colligens, conflavit inde deteſtandam peſtem.

10. Diabolicus autem pſeudopropheta Muhammed, omnium hæreſeon exſiſtens receptaculum, omniumque cœnum colligens, & ſub inſidioſa ſpecie reſiſtendi multis, fæcem omnium miſcens, & deteſtandam inde peſtem conflans, mentionem quidem facit inobedientiæ Diaboli, (fabuloſè, ut ſolet) Alcor. cap. 1. & cap. 25. & cap. 48. at eundem Diabolum ait à Deo ex igne peſtifero eſſe creatum. Alcor. cap. 25. Unde patet Diabolum neceſſitate naturæ, nempe vitio materiæ malum eſſe, ſecundum impiam Muhammedis doctrinam. Deinde, de igne iſto peſtifero quæro, utrum ſit à Deo creatus; an fuerit ab æterno. ſi illud, Deus conſtituitur auctor & efficiens cauſa mali moralis in Diabolo; nam cauſa cauſæ naturali neceſſitate effectum producentis eſt cauſa illius effectu: ſin autem dicant Muhammedani exſtitiſſe ignem iſtum peſtiferum ſine origine ab æterno, tunc incidunt in hæreſin Hermogenis, & hæreſin Marcionis. Certè ſi duæ ponantur eſſentiæ ingenitæ, duo ponentur Dii, & ſic nullus erit Deus, nam Deitas ſuprematum, & unitatem importat. Neque poteſt quicquam æternum ortuſque inſcium eſſe malum ſive peſtiferum. ut rectè docent Athenagoras in Legatione ſive Apologia pro Chriſtianis, & Tertullianus libro contra Hermogenem. Et lib. 1. adverſus Marcionem, cap. 3. Et Epiphanius hæreſi 41. contra Cerdonianos, & hæreſ. 66. contra Manichæos. Neque quicquam fuiſſe Deo συναΐδιον, coëxiſtens ab æterno, quod ſit ἑτεροούσιον, alterius naturæ ab ipſa unius veri Dei ſimpliciſſima Deitate, aſſeri poteſt ſine manifeſta impietate, quia res iſta hoc pacto ἐς ταὐτὸν δόξης καὶ τίμης in eodem honoris gradu collocatur cum Deo, ut erudite diſſerit Zacharias Epiſcop. Mytelenes, in ſua diſputatione, de mundi opificio. Vel ſi dicant Muhammedani ignem illum à Deo quidem creatum eſſe, at peſtiferam ejus qualitatem non eſſe à Deo: quæro, à quo ſit ea qualitas? cum nulla creatura ante Diaboli creationem peccaverit; neque peccare poſſit ulla creatura cui datum non eſt liberum arbitrium. Deinde undecunque tandem advenîſſe delirent illam peſtilentiam, non liberant Deum, quin creaverit Diabolum initio malum; adeò ut Diabolus non evaſerit malus, degenerando à ſua origine, ſive à primævo aliquo integritatis ſtatu in quo conditus ſit, ſed à Deo ipſo in primo conditu creatus ſit malus. Ex quo ſequitur eum non peccare ſectando vias peſtiferas, quia hoc facit congruenter primæ ſuæ origini, quam accepit olim à Deo eum creante ex igne peſtifero. at verò, teſte divina Scripturâ, à principio diabolus peccat. Et quomodo puniet Deus Diabolum propter peccatum inevitabile, quod admittit vitio materiæ ex qua eum Deus primitus creavit, nullâ Diaboli præeunte culpâ? Nicetas & Euthymius obſervant ex Alcorano, Muhammedem ſtatuere Deum auctorem omnis mali, quemadmodum eſt auctor omnis boni.

Nefas eſt dicere fuiſſe aliquid coæternum Deo & ἑτερούσιον.

Per Muhammedis doctrinam Deus conſtituitur auctor peccati.

1 Ioan. 3. 1.

Doctrina orthodoxa.

11. Certè omnis creatura à Deo eſt creata bona, & vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce erant valde bona. Neque ulla eſt mali ſubſtantia, nec ab æterno eſt malum. Sed qui nunc Diabolus eſt, erat olim in ſtatu integritatis; in quo eum Deus condidit: ab illo autem ſtatu ultro deſeivit, abutens libero ſuo arbitrio, & committens peccatum non neceſſitate, ſed liberâ voluntate, volens cadere cum poſſet ſtare, ſi vellet, cum etiam velle poſſet, ſed noluit. Idem dicendum eſt de lapſu hominis, qui Diaboli ſuaſu rebellavit adverſus Deum. De hac mali conſideratione & origine plura invenies apud Tertullianum lib. 2. adverſus Marcionem: & apud Epiphanium, hæreſ. 66. contra Manichæos: & apud Auguſtinum paſſim in libris contra Manichæos, tom. 6. operum Auguſtini.

Animam hominis eſſe portionem ſubſtantiæ Dei, ajebant blaſphemi hæretici Cerdoniani, Marcionitæ, Manichæi, & Priſcillianiſtæ, eoſque ſequutus nefarius pſeudopropheta Muhammed.

12. Animam hominis de Dei ſubſtantia eſſe, ſeu partem eſſe ipſius ſubſtantiæ Dei, blaſphemo ore aſſerebant olim Cerdoniani, & Marcionitæ: referente Theodoreto lib. 1. hæreticarum fabularum, cap. de Marcione. Et in epitome divinorum decretorum, cap. de homine. ubi etiam hanc inſaniam Theodoretus refellit. Eandem impietatem ſectati ſunt Manichæi & Priſcillianiſtæ, ut referunt Auguſtinus hæreſ. 46. & hæreſ. 70. & Oroſius in commonitorio ad Auguſtinum de errore Priſcillianiſtarum. Et rurſum Auguſtinus lib. ad Oroſium contra Priſcillianiſtas: in cujus libri capite primo ſcribit ſe adverſus hunc errorem multis locis diſputaſſe in operibus contra Manichæos. Nam, ut ibi argumentatur Auguſtinus, licet anima humana ſecundùm quendam modum ſuum ſit immortalis, tamen in deterius deficiendo, & in melius proficiendo, mutabilis eſſe convincitur, & per hoc non eſſe de Dei ſubſtantia dilucidiſſimè oſtenditur. Hæc ibi. Vide contra eundem errorem, Ambroſ. in tractatu in Symbolum Apoſtolorum, cap. 17. & 18. Auguſtin. lib. de moribus Manichæorum. cap. 11. & lib. 2. de geneſi, contra Manichæos, cap. 8. & tomo 1. operum Auguſtini. & alibi in libris quos ſcripſit contra Manichæos. tom. 6. operum Auguſtini. Et ſanè horrenda blaſphemia eſt ſubſtantiam Dei fingere compoſitam, paſſibilem, mutabilem, peccato contaminabilem, miſeriis obnoxiam. Huic blaſphemiæ affinis eſt pſeudopropheta Muhammed, aſſerens hominis animam eſſe portionem animæ Dei, Alcor. cap. 25. ubi Deum introducit loquentem hæc verba; Nos hominem de terra & luto, Diabolo prius ex igne peſtifero creato, plaſmavimus. Cumque me plaſmaturum hominem de luto, & eidem animæ meæ portionem inſufflaturum Angelis intimavi. Hæc ibi. Quid eſt anima Dei, niſi ipſa Dei ſubſtantia? Nullam aliam interpretationem recipiunt iſta Alcorani verba, niſi manifeſtam vim eis inferas.

Muhammed inconſtans & pugnantia docens. Vide cap. 6. §. 8. & §. 9. vide etiam, lib. 5. c. 30. §. 26.

13. Dices fortaſſè, Muhammedem alibi dicere Deum dediſſe animam ſuam Chriſto, quem tamen non agnoſcit eſſe Deum. Reſpondeo: Sic

Mu-

Muhammed vocat Chriſtum Verbum Dei & Spiritum Dei, neſciens quid loquatur. Certè non ſibi conſtat in ſuis dictis delirus ille pſeudopropheta. Nam ex eis ipſis, quæ Chriſto concedit, evincemus Chriſtum eſſe Deum. De qua veritate habemus certiſſima & clariſſima divinarum Scripturarum teſtimonia.

Impia doctrina Muhammedis de juramento. vide ſupra, cap. 1. §. 5. & infra, cap. 9.

14. Idem Diaboli ſatelles introducit in Alcorano Deum jurantem per nubes, per ventos, per naves æquore currentes, per Angelos, per ſtellam veſpertinam, per dæmones, aliaſque creaturas. & ſic jurare docet homines. Alcor. capp. 61. 62. 63. 78. 79. 85. 87. 95. 96. 99. 103. 105. Quæ manifeſta eſt impietas; nam per ſolum numen jurandum eſt. Et per majorem jurante, ſi habeat majorem; ideò Deus jurat tantummodo per ſe ipſum, & hunc cultum ab hominibus exigit, ut non niſi per ejus nomen jurent. ſicuti nos inſtruunt ſacræ literæ legales & Propheticæ & Apoſtolicæ. Commemorat Epiphanius hæreſ. 19. §. 1. Elxai hæreticum Judæum, qui Trajano imperante extitit, tradidiſſe ſuis diſcipulis ὅρκον εἰς λατρείαν, jurationem religioſam, per ſalem, & aquam, & terram, & panem, & cœlum, & æthera, & ventum. hunc ſecutus eſt pſeudopropheta Muhammed.

Muhammed falſò jactans ſe eſſe prophetam Dei, ſumit Dei nomen in vanum.

15. Adhæc exſecrabilis eſt ea Muhammedis impietas, qua toties audet ſumere Dei nomen in vanum: prætendendo illud ſuis mendaciis, ſeque pro Dei nuncio venditando. Quod etiam ab aliis ante eum pſeudoprophetis, inſtigante Diabolo, ſæpiſſimè factum eſt. 1 Reg. 22. Jerem. 23. & cap. 29. & 2 Corinth. 11: 13. multa etiam hujus rei exempla inveniuntur in Eccleſiaſtica hiſtoria.

CAPUT. VI.

Impietatis doctrinæ Muhammedanæ tertium ſpecimen, quod eſt de Chriſto.

Prima adverſus Chriſti nomen machinatio Satanæ per apertas inimicitias.

ANtiquus ille ſerpens, humanæ ſalutis adverſarius, in varias ſe formas vertit, multiplicesque exercuit technas, quibus homines à Chriſto (qui ſolus eſt vera ad vitam via) alienos detineret, aut abduceret. Inter alia expertus eſt viam apertæ blaſphemiæ & manifeſti odii contra ipſum Chriſti nomen, ac ſi Chriſtus impoſtor fuiſſet, ſicut blaſphemarunt Judæorum ſacerdotes & Phariſæi, Matth. 26: 63. & hac arte diabolus multos decepit; adeò ut eventus comprobaverit veritatem illius prædictionis, qua Chriſtus diſcipulis ſuis prædixit, eos omnibus exoſos fore propter nomen ejus, Matth. 24: 9 Luc. 21: 17.

Secunda machinatio per inſidioſa encomia & perverſam laudationem Chriſti.

2. Cum autem Diabolus cerneret Chriſti nomen, contra omnia opprobria, & crudeliſſimarum perſequutionum incendia, magis magiſque inclateſcere, & prævalere; excogitavit improbus aliud impoſturæ artificium, priori in ſpeciem contrarium, at fine concordans, nam utraque viâ Satanas conatus eſt ſubvertere veritatem. Convertit igitur ſe verſutus ille ſerpens ad inſidioſa encomia & perverſam laudationem Chriſti, ut dum Chriſtum laudat, vera credantur quæcunque de Chriſto & religione Chriſtiana impudentiſſimè mentitur. Inſtrumenta ſeu miniſtros hujus fallaciæ adhibuit tum pſeudochriſtianos hæreticos, tum Paganos.

Poſterioris technæ miniſtris uſus eſt hæreticis.

3. Hæretici Chriſtum laudantes, & tamen ejus Deitatem negantes, inter ſe diſſidebant de Chriſti conceptione; Nam Cerinthus & Ebion Chriſtum ex ſemine Joſeph natum proponebant e ut ſcribit Tertullianus de præſcript. cap. 48. & Epiphanius hæreſ. 28. ubi contra Cerinthianos, ſive Merinthianos. & hæreſ. 30. ubi contra Ebionæos. & hæreſ. 51. §. 2. ubi contra Alogos. Contra illos Evangelium ſuum ſcripſit Joannes Apoſtolus, ut monet Epiphanius lib. 2. contra hæreſes, tom. 1. hæreſ. 51. §. 12. & Hieronymus, in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum, cap. 19. Poſtea extitit Theodotus quidam Byzantius hæreticus, Chriſtum Deum eſſe negans, ex Spiritu quidem ſancto natum dicens ex Virgine, ſed hominem ſolitarium atque nudum, nullâ alia præ cæteris ſed ſola juſtitiæ auctoritate. ut ſcribit Tertullianus lib. de præſcript. cap. ult. Alter etiam poſt hunc Theodotus hæreticus erupit, auctor ſectæ Melchiſedecianorum, Chriſtum quoque dicens hominem tantummodo eſſe, ex Spiritu Sancto, ex Virgine Maria conceptum pariter & natum, ſed eum inferiorem eſſe, quam Melchiſedec. teſte Tertulliano, de præſcrip. eodem cap. ult. Contra Theodotianos ſcripſit Epiphanius, lib. 2. tom. 1. hæreſ. 54. & contra Melchiſedecianos, hæreſ. 55. Eandem Theodotianorum & Melchiſedecianorum hæreſin, qua Chriſti Deitatem negabant, aſſerentes merum eſſe hominem ex Spiritu Sancto ex Maria Virgine conceptum & natum, hanc, inquam, hæreſin poſtea, diverſis temporibus renovarunt Artemon, & Paulus Samoſatenus, & Photinus, hæreſiarcha, ſicut monuimus ſupra, lib. 1. cap. 2. §. 3. & §. 4. Omnes autem iſti hæretici ſive Chriſtum ex ſemine viri, ſive ex Spiritu Sancto, ex Virgine Maria conceptum eſſe dicant, in hac tamen impietate conſentiunt, ut Chriſtum negent eſſe Deum.

Item paganis.

4. Quidam etiam Pagani Chriſtum laudarunt, ut virum ſapientiſſimum, excellentiſſimam ſapientiam ei tribuentes; ſed Dei Filium & Deum eſſe negarunt, & hoc nomine calumniati ſunt diſcipulos Chriſti, tanquam de eo mentitos, dicendo eum Deum eſſe & Dei Filium; idquod à diſcipulis dixerunt confictum eſſe contra mentem & doctrinam ipſius Chriſti. ut legimus apud Auguſtinum lib. 1. de conſenſu Evangeliſtarum, cap. 7. quam mendaciſſimam Paganorum calumniam prolixè & nervosè refellit Auguſtinus reliquo illo libro. Eandem nos confutavimus, ſupra, cap. 4. ubi de primo ſpecimine impietatis doctrinæ Muhammedanæ.

5. Porphyrius Philoſophus, Chriſtianæ religioni inimiciſſimus, refert dæmones (quos ille Deos vocat) laudaſſe Chriſtum ut virum piiſſimum, & vituperaſſe Chriſtianos tanquam errantes, eo quod Chriſtum ut Deum colerent: præter opinionem, inquit Porphyrius, profectò quibuſdam videatur eſſe quod dicturi ſumus. Chriſtum enim dii piiſſimum pronunciaverunt, & immortalem factum, & cum bona prædicatione ejus meminerunt. Chriſtianos autem pollutos, inquit, & contaminatos, & errore implicatos eſſe dicunt: & multis talibus adverſus eos blaſphemiis utuntur. Deinde ſubjicit velut deorum oracula blaſphemantium Chriſtianos. De Chriſto autem interrogantibus ſi Deus ſit, ait reſpondiſſe Hecaten, virum eum fuiſſe pietate præſtantiſſimum, & ejus animam, ſicut & aliorum piorum, poſt obitum immortalitate donatam) & in cœleſti ſede collocatam: hanc autem colere Chriſtianos errantes. Scripſit iſta Porphyrius in libris quos θεολογίων Φιλοσοφίας, hoc eſt, de philoſophia reſponſorum à diis, appellat. eaque ex Porphyrio refert Auguſtinus, lib. 19. de civitate Dei, cap. 23.

6. Deinde pergens Auguſtinus; Quis ita ſtultus eſt, inquit, ut non intelligat, aut ab homine callido, eoque Chriſtianis inimiciſſimo [Porphyrio,] hæc oracula fuiſſe conficta, aut conſilio ſimili ab impuris dæmonibus iſta fuiſſe reſponſa,

ut

Digitized by Google

ut ſcilicet quoniam laudant Chriſtum, propterea credantur veraciter vituperare Chriſtianos: atque ita, ſi poſſint, intercludant viam ſalutis æternæ, in qua fit quiſque Chriſtianus? Suæ quippe nocendi aſtutiæ milleformi ſentiunt non eſſe contrarium, ſi credatur eis laudantibus Chriſtum, dum tamen credatur etiam vituperantibus Chriſtianos: ut eum qui utrumque crediderit, talem Chriſti faciant laudatorem, ne velit eſſe Chriſtianus. Ac ſic quamvis ab illo laudatus, ab iſtorum tamen dæmonum dominatu eum non liberet Chriſtus: præſertim quia ita laudant Chriſtum, ut quiſquis in eum talem crediderit, qualis ab iis prædicatur, Chriſtianus verus non ſit, ſed Fotinianus hæreticus, qui tantummodo hominem non etiam Deum noverit Chriſtum: & ideò per eum ſalvus eſſe non poſſit: nec iſtorum mendaciloquorum dæmonum laqueos vitare vel ſolvere. Hæc Auguſtinus lib. 19. de civitate Dei. cap. 23.

7. Satanas videns non ſibi amplius ex animi ſententia ſuccedere iſtam aſtutiam, multas alias fallendi vias excogitavit, multa etiam aliarum hæreſium examina, ſuperius commemorata, in mundum protrudens: tandemque novam nactus opportunitatem, ad illam perverſæ laudationis jam olim conſuetam technam redit, uſus miniſtro Muhammede, qui Propheticam ſibi venditaret *Et Muhammede.* auctoritatem, nec jam Hecates nomen (cujus evanuerat auctoritas) ſed ipſius Dei Creatoris omnibus venerabile nomen audacter prætenderet eidem ſtygio veneno, quod olim Satanas auctoritate Hecates ſuis cultoribus perſuaſum voluit. Quod etiam multorum hæreticorum miniſterio, ſub velamento nominis Chriſti, deceptis hominibus identidem propinaverat. Chriſtum ſcilicet bonum eſſe & ſapientem virum, Deo charum, at non eſſe Deum, non eſſe Dei Filium, & in hoc errare Chriſtianos quod eum Dei Filium eſſe dicant, & ut Deum colant. Quis non facile animadvertit conſuetam illam Diaboli fraudem, qua laudat Chriſtum, ut videatur veraciter vituperare Chriſti diſcipulos, & Deitatem Chriſti negare: ut quiſquis utrumque crediderit, talis exſiſtat laudator Chriſti, ut nolit eſſe verus Chriſtianus, nec credat Chriſtum eſſe Filium Dei, ſed hanc unicam ſalutis viam relinquat & aſpernetur, & ſic Diaboli laqueum evadere non poſſit?

8. Dicit Muhammed, Deum Chriſto Mariæ Filio animam ipſius Dei propriè contuliſſe. Alcor. cap. 4. Nugatur autem Mariam illam, quæ Moſis & Aaronis ſoror fuit, peperiſſe Chriſtum. ut referunt Joannes Damaſcenus, lib. de hæreſibus, & Nicetas in anathematiſmis contra Saraceniſmum, & Georgius Cedrenus in ſua ſynopſi hiſtoriarum, & Euthymius, in confutatione Saraceniſmi. Chriſtum etiam Muhammedes vocat faciem omnium gentium in hoc & in futuro ſeculo; & prudentem, ſapientem, virum optimum, ab Univerſitatis Creatore miſſum. Et ait, ſalutem conſequuturos omnes qui Chriſtum ſequuntur, ejuſque doctrinæ obediunt: incredulos vero ſummis cruciatibus ſubjectum iri. Alcor. cap. 5. circa medium capitis. Alibi etiam Chriſtum Jeſum appellat Spiritum Dei, Verbum Dei, Mariæ cœlitus miſſum. Alcor. cap. xx. Et in libro doctrinæ Muhammedis, ſive dialogo Muhammedis cum Abdia Judæo, prope finem illius libri ſive dialogi, Chriſtum vocat Spiritum, Verbum, & virtutem Dei. Et alibi, dum prophanè fabulatur de conceptione Chriſti, ait pſeudopropheta, Deum ad Mariam Virginem miſiſſe Spiritum ſuum, qui in forma hominis coram ea apparens filium ei abſque viri contactu promitteret à Deo. Alcor. cap. 29. Et ibidem Spiritum Dei loquentem Mariæ vocat Dei nuncium.

9. Ex his manifeſtum eſt ſceleſtum illum Muhammedem nil penſi habuiſſe quid diceret, dummodo, quidlibet ad illaqueandos ſuperſtitione animos effutiret. Quid eſt anima Dei, niſi Deus? *Vide ſupra cap. 5. §. 13.* quid eſt Spiritus Dei, niſi Deus? quid eſt Verbum Dei hypoſtaticè exſiſtens, niſi Deus? non enim compoſitus eſt Deus, neque Deitati convenit accidens. Secundùm ipſius Muhammedis verba Spiritus Dei exſiſtebat hypoſtaticè ante conceptionem Chriſti in utero Mariæ: quippe qui ſe oſtenderit Mariæ in ſimilitudine hominis, eamque alloquutus ſit. Diabolicâ autem aſtutia confundit Muhammed Spiritum & Verbum, ne diſtinctæ agnoſcantur perſonæ; cum divinæ literæ exſertè teſtentur Spiritum eſſe alium à Verbo. Joan. 14:16. & ab eodem Verbo mitti. Joan. 15: 26. & rurſus Verbum in aſſumptâ forma ſervi, & ſecundum eam formam, miſſum eſſe à Domini Spiritu, Eſai. 48:16.

10. Nugabatur olim Paulus Samoſatenus hæreticus, Verbum Dei eſſe in Deo, ſicut in hominis corde eſt proprium verbum, ſive ſapientia hominis. Quem blaſphemum errorem ſolidè refellit Epiphanius hæreſ. 65. ubi, inter alia, argumentatur ex verbis beati Joannis Apoſtoli, in Euangelio Joannis, initio capitis primi. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, *Joan. 1: 1.* & Deus erat Verbum. Non enim hominis verbum (inquit Epiphanius) homo eſt apud hominem. Neque enim vivit, neque ſubſiſtit. Verùm corde vivente ac ſubſiſtente, motus eſt ſolum, & non ſubſtantia. Hæc ibi Epiphanius, §. 3. Plura contra eundem errorem ibidem apud Epiphanium invenies; & ſupra in hoc opere, lib. 1. ubi oſtenſum eſt, Verbum Dei eſſe Filium Dei Patris, eundem cum Patre Deum, perſonaliter à Patre diſtinctum: id quod prolixè etiam à nobis demonſtratum eſt in aliis prælectionibus noſtris de Deo. Neque dici poteſt Chriſtum Verbum Dei ideo appellari, quod verbo ſeu imperio ac potentiâ Dei creatus ſit; nam etiam canes & aſini Verbo Dei creati ſunt. Cum igitur Chriſtus ſit ſubſtantialiter & hypoſtaticè Verbum Dei, evidenter ſequitur eum Deum eſſe, conſubſtantialem Patri, & perſonaliter à Patre diſtinctum. De quo Patris vox audita eſt de cœlo dicens: Hic eſt Filius ille meus dilectus, in quo acquieſco. Matth. 3:17. & cap. 17. verſ. 5. & 2 Petr. 1:17.

11. Sed impius Muhammed, ne ſine ratione *Muhammedis argumenta contra Deitatem Filii.* inſanire videatur, quatuor utitur argumentis, per quæ diſcipulis ſuis perſuadeat, Chriſtum non eſſe Filium Dei.

Primum ejus argumentum ſic ſe habet: Non *Primum argumentum.* eſt niſi unus Deus, qui ſocium & participem non habet Deum alium. Alcor. cap. 11. & cap. 12. & cap. 33.

Reſpondeo: Ex unitate Dei non ſequitur Deum *Reſponſio.* non habere Filium, ſed tantummodo ſequitur Patrem & Filium non eſſe duos Deos, ſed unum Deum. Quod autem ait Muhammed, Deum non habere ſocium & participem: ſi id intelligatur ad excludendam pluralitatem Deorum, ſicut monet cap. 33. nobiſcum ſentit; ſin autem per ea verba introducere vult Deum ſolitarium, & tollere perſonarum divinarum pluralitatem & diſtinctionem perſonalem, incidit in impiam Praxeæ & Sabellii hæreſin, divinæ veritati contrariam, quam meritò deteſtamur. Vide quæ diximus in ſuperiore ſpecimine de Deo.

12. Secundum argumentum, quo fretus Mu- *2. Argumentum Muhammedis.* hammed negat Chriſtum eſſe Filium Dei, ſic ſe habet; Deus non eſt puellarum amator, non habet mulierem; ergo non genuit Filium. Alcor. cap. 47. & cap. 82.

Ad hoc argumentum ſcitè reſpondet Ricoldus, *Reſponſio.*

in

in ſua confutatione legis Saracenicæ, cap. 9. Hæc, inquit, argumentatio ſimilis eſt, ſicut ſi quis dicat, Deum non eſſe ſubſtantiam, quoniam non habet accidens; vel non vivere, quia non comedit, vel reſpirat. Fatua eſt talis phantaſia, & hominis carentis intellectu & ratione. Chriſtiani enim non tanquam ex muliere dant Filium Deo, ſed ſicut ex igne caliditatem, ex Sole autem ſplendorem, & verbum ab eo qui loquitur, quæ omnia verè dicuntur gigni, etſi non ex muliere. Hæc Ricoldus. Certè inenarrabilis eſt illa divina Filii generatio, vera tamen & θεοπρεπής. iſta verò Muhammedis argumentatio, *de uſu feminæ, craſſa nimis & prorſus inſulſa eſt. Fatetur Muhammed Mariam Virginem concepiſſe & peperiſſe filium ſine viro: & tamen obſcænus mœchus, blaſphemo ore, fingit neceſſariam eſſe Deo mulierem, ut gignat Filium. Certè æterna illa generatio Filii Dei non eſt actio materialis ſed ſpiritualis, neque tranſiens, ſed immanens in Deo, modo creaturis omnibus imperſcrutabili. verè autem genuit Deus Pater Filium ſibi conſubſtantialem, hoc enim in ſacris literis ipſe de ſe Deus teſtatur.

3. Argumentum Muhammedicum.

13. Tertium argumentum Muhammedis; Si Deus haberet Filium, periculum eſſet diſſidii inter eos, ne alter in alterum inſurgeret. Alcor. cap. 33.

Reſponſio.

Reſpondeo; Si diceremus Deum Patrem gignere filium, diverſæ ſubſtantiæ, Deum alium, rebellionis peccato contaminabilem; aliquem haberet colorem iſta inſulſiſſima argumentatio; At nos cum ſacris literis dicimus Deum Patrem genuiſſe filium ſibi conſubſtantialem, eundem cum Patre Deum, eandem habentem cum Patre indiviſam & immutabilem voluntatem. Una eſt Patris & Filii & Spiritus Sancti Deitas, una voluntas, una poteſtas, una majeſtas, indiviſa in omnibus, perfecta in ſingulis. Neque poſſibile eſt ut unus ille verus, ac Trinus Deus abneget ſeipſum, aut ſibi-ipſi contradicat. Iſta Muhammedis calumnioſa argumentatio nititur falſiſſimâ hypotheſi, ac ſi Chriſtiani credentes perſonarum divinarum Trinitatem, multos crederent Deos, & ipſam dividerent aut multiplicarent Deitatem: quod à Catholicorum Chriſtianorum mente & profeſſione alieniſſimum eſſe oſtendimus in ſuperiore ſpecimine: & prolixius, lib. 1. hujus operis.

4. Argumentum Muhammedis.

14. Quartum argumentum adfert Muhammed à confictis quibuſdam revelationibus, quaſi divinis; fingit enim poſtquam in Cœlum Chriſtus aſcendiſſet, Deum hoc Chriſto objeciſſe, quod ſeipſum Deum eſſe & ut Deum adorandum eſſe perſuaſiſſet hominibus: & Chriſtum Deo reſpondiſſe, hoc ſe nequaquam docuiſſe. Alcor. cap. 13. Et in dialogo cum Abdia, introducit Chriſtum reprehendentem homines de hoc, quod eum, pluſquam ipſe prædicaverit, fecerint Deum ſuum.

Reſponſio.

Reſpondeo. Iſtas confictas revelationes, & nominis Dei & Chriſti prophanum abuſum meritò rejicimus & abominamur. quia per iſtas confictas revelationes aliud nobis evangelizat Muhammed præter illud quod in ſanctis ſcripturis Propheticis & Apoſtolicis accepimus, imò eiſdem ſanctis ſcripturis, Chriſtum Dei Filium & Deum eſſe manifeſtè teſtantibus, apertiſſimè contradicit. Propterea Muhammedi iſtas contra Dei veritatem blaſphemias evomenti, anathema dicimus. ὁ παραβαίνων, καὶ μὴ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριςοῦ, Θεὸν οὐκ ἔχει. 2 Johan. 9. Vide contra iſtam Muhammedis ſceleratam audaciam plura ſuperius in primo ſpecimine impietatis doctrinæ Muhammedanæ, ubi de regula fidei.

CAPUT. VII.

Impietatis doctrinæ Muhammedanæ, quartum ſpecimen, quod eſt; De morte Chriſti.

IN Alcorano, introducitur Chriſtus loquens de ſeipſo hæc verba; ſuper me eſt divina ſalus in die meæ nativitatis, & mortis, & qua vivus iterum accedam. Alcor. cap. 29. hinc videri poſſet, Muhammedem agnoſcere veram Chriſti mortem & reſurrectionem. At alibi Muhammed ait, Judæos in eo decipi quod exiſtiment ſe interfeciſſe Chriſtum Mariæ filium, eos enim non interfeciſſe Chriſtum, ſed ei ſimilem ſuſpendiſſe & interfeciſſe; Deum autem ad ſe tranſmigrare feciſſe Chriſtum. Alcor. cap. 11. Agnoſco Baſilidis hæretici diſcipulum, & eundem in Muhammede ſpiritum mendacii qui olim blaſphemabat in Baſilide, aſſerente non Jeſum crucifixum eſſe, ſed Simonem illum Cyrenæum, qui angariatus portavit crucem ejus. Jeſum enim transfiguraſſe Simonem in ſuam ſpeciem ut putaretur eſſe Jeſus; ipſum autem Jeſum Simonis aſſumſiſſe formam; & ita tradidiſſe Simonem qui pro ipſo crucifigeretur: ipſum autem Jeſum ſtetiſſe ſpectatorem, & deriſiſſe eos qui Simonem crucifigebant, & ſic aſcendiſſe ad eum qui miſit eum, deridentem eos, cum teneri non poſſet, & inviſibilis eſſet omnibus, illæſumque proceſſiſſe in Cœlum. Hanc Baſilidis inſanam & blaſphemam hæreſin commemorant Irenæus, lib. 1. adverſus hæreſes, cap. 23. & Epiphanius in Panario lib. 1. tom. 2. hæreſ. 24. ubi etiam contra iſtam aliaſque Baſilidis blaſphemias accuratè diſputat.

Idem mendacii Spiritus olim in Baſilide, & poſtea in Muhammede.

2. Nempe hoc Muhammedico diabolo unicè propoſitum fuit, ut per inſidioſam laudationem Dei Creatoris, & Jeſu Chriſti, homines à vero Deo Creatore, & ab unica ad Deum ducente viâ abduceret. Certè oportuit Chriſtum mortem perpeti, & introire in gloriam, hoc enim manus & conſilium Dei prius decreverat fieri; hoc Deus per ſanctos ſuos Prophetas in ſanctis ſcripturis prædixerat, eaſque ſcripturas neceſſe erat impleri. Matth. 26: 54. Luc. 24: 26. 27. Act. 3: 15. & 4: 18. hoc mandatum accepit Chriſtus à Patre ſuo, ut poneret animam ſuam pro ovibus ſuis. Johan. 10: 15, 18. Commendat ſuam charitatem erga nos Deus, quod, quum adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus ſit. Rom. 5: 8. Hæc ſumma eſt veræ & ſalutiferæ ſapientiæ, cognoſcere Jeſum Chriſtum, eumque crucifixum. 1 Corinth. 2: 2. Judæi ſignum petunt, & Græci ſapientiam quærunt; Nos autem (inquit B. Apoſtolus Paulus) prædicamus Chriſtum crucifixum; Judæis quidem offendiculum, Græcis verò ſtultitiam: ipſis autem vocatis, tum Judæis, tum Græcis, Chriſtum, Dei potentiam ac Dei ſapientiam. 1 Cor. 1: 22, 23, 24. Per hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit. 1 Johan. 3: 16. Chriſtum Jeſum propoſuit Deus propitiationem, per fidem, in ipſius ſanguine, ad oſtenſionem juſtitiæ ſuæ. Rom. 3: 25. in Chriſti morte & reſurrectione eſt noſtra ſolida minimèque fallax conſolatio & gloriatio. Rom. 8: 34. Nam redemtionem & pacem habemus per ſanguinem crucis ejus. Coloſſ. 1: 14, 20. Sanguis Jeſu Chriſti Filii Dei purgat nos ab omni peccato. 1 Johan. 1: 7. Nec eſt in alio quoquam ſalus: nec enim aliud nomen eſt ſub Cœlo, quod datum ſit inter homines, per quod oporteat nos ſervari. Act. 4: 12. quoniam pueri participes ſunt carnis & ſanguinis, ipſe quoque conſimiliter particeps factus eſt eorundem, ut per mortem deſtrueret eum

Vide ſupra cap. 6. §. 2. & §. 7. Doctrina orthodoxa de morte Chriſti.

qui habebat mortis imperium, hoc eſt, Diabolum. Et liberaret eos qui metu mortis per omnem vitam obnoxii erant ſervituti. Hebr. 2: 14. 15.

Antecesſores, cum quibus conſentit Muhammed in blaſphema negatione hujus veritatis.

3. Non mirum eſt igitur, quod tantopere niſus ſit Diabolus obſcurare veritatem doctrinæ Chriſtianæ de precioſa morte & glorioſa reſurrectione Domini noſtri Jeſu Chriſti: gnarus ſcilicet, quam ſit tenebrarum regno adverſa hæc veritas; & quod per hanc liberentur homines à poteſtate tenebrarum; neque ſit alia hominibus ſalutis via. Idcirco multos hæreticos impulit, ut impiè negarent Chriſtum verè mortuum eſſe, adeòque nec verè reſurrexiſſe concederent. ſic blaſphemabant Simoniani, Saturniniani, Baſilidiani, Marcitæ ſive Marcoſii, Marcionitæ, Manichæi, & alii. Eandem etiam blaſphemiam renovavit Diabolus per blaſphemum ſuum pſeudoprophetam Muhammed.

Caput. VIII.

Impietatis doctrinæ Muhammedanæ, quintum ſpecimen, ubi detegitur & refellitur diabolica Muhammedis in Chriſtianos calumnia, de deificatione beatæ Virginis Mariæ.

Malitioſa Satanæ aſtutia.

INter multas alias fraudes, & hanc fallendi artem ſæpe exercuit Satanas: excitavit horrendas hæreſes, Chriſtianiſmi vocabulo velatas, ut ita tum ſimpliciores nomen Chriſti haud averſantes facilius illaquearet, tum occaſionem arriperet calumniandi & infamandi Chriſtianam religionem apud extraneos, eoſque Chriſtiani nominis odio vehementiore accenderet, & eorum aures atque animos ab auditu veritatis Euangelicæ prorſus averteret. ſicut obſervarunt Irenæus lib. 1. adverſus hæreſes, cap. 24. & Clemens Alexandrinus lib. 3. Stromatum. & Euſebius lib. 3. hiſt. Eccleſ. cap. κς. 20. & lib. 4. cap. 7. & Epiphanius in Panariis, lib. 1. tom. 2. hæreſ. 27. & Theodoretus, lib. 2. hæreticarum fabularum; in principio libri. qua de re ſupra etiam lectorem monebamus, libro primo hujus operis, cap. 37. §. 7. & §. 8.

Diabolicæ Paganorum calumniæ in Chriſtianos, arreptâ perperam occaſione ex nefariis conſuetudinibus quorundam hæreticorum. Vide ſupra, lib. 1. cap. 37. §. 7.

2. Hinc illæ, de promiſcua & inceſta venere, deque infanticidio, ac Thyeſteis epulis, jactæ in Chriſtianos à Paganis calumniæ; quas commemorant Juſtinus Martyr, in dialogo cum Tryphone Judæo; paucis foliis poſt initium illius dialogi; & Athenagoras in legatione ſive apologia pro Chriſtianis: paulo poſt initium: & Minutius Felix in Octavio: & Tertullianus in Apologetico, cap. 7. & Euſebius lib. 4. hiſt. Eccleſ. cap. 7. iſta enim flagitia in ſuis conventibus patrabant ſcelerati illi hæretici, qui ſeipſos Gnoſticos appellabant, à Catholicis autem Chriſtianis vocabulo convenientiore dicebantur Borboriani [βορβοριανοὶ] quaſi cœnoſi, propter fœdiſſimam & abominandiſſimam turpitudinem, quam in ſuis myſteriis exercebant. ut refert Epiphanius, in Panariis lib. 1. tom. 2. hæreſ. 26. Auguſtinus Borboritas vocat, hæreſ. 6. Deteſtandam conſuetudinem indifferenter utendi feminis multi hæretici ab hæreſiarchis magiſtris ſuis acceptam exercebant, videlicet Simoniani [Auguſt. hæreſ. 1.] utentes in hunc finem etiam incantationibus & amatoriis & agogimis. [Irenæus lib. 1. adverſus hæreſes, cap. 20. Theodoretus lib. 1. hæret. fabul.] & Carpocratiani, qui πάνδημον ἀφροδίτην, promiſcuam venerem, prophanè appellabant κοινωνίαν μυστικήν, communionem myſticam. [Clemens Alexand. lib. 3. Strom.] qui etiam artes magicas operabantur, & incantationes, philtra quoque & charitefia, & paredros [ita dictos, id eſt, aſſeſſores quoſdam dæmones] & oniropompos, & reliquas malignationes. [Irenæus, lib. 1. adverſus hæreſes cap. 24.] & illi hæretici quos ἀντιτάκτας, id eſt, adverſarios, vocat Clemens Alexandrinus, lib. 3. Strom. de quibus ſcribit etiam Theodoretus, lib. 1. hæret. fabul. cap. de Antitactis. Et Caini, [de quibus ſcribit Irenæus, lib. 1 adverſus hæreticos, cap. ultimo.] & alii hæretici. Myſteria etiam funeſta habebant Gnoſtici, ut monuimus; id quod prolixè declarat Epiphanius, hæreſ. 26. ſimile quidpiam de Montaniſtis ſcribit Auguſtinus, hæreſ. 26. fœda etiam Manichæorum myſteria idem commemorat, hæreſ. 46. ſed iſtæ Montani & Manichæi hæreſes, poſterius exortæ, faciebant tantum ad qualemcunque ſpecioſitatem illius calumniæ, quam occaſione impietatis Gnoſticorum ſparſerat Diabolus contra Chriſtianos Catholicos: per quas calumnias effecit, ut Pagani etiam Catholicis Chriſtianis ea flagitia objectarent, veroſque Chriſtianos blaſphemarent, licet in nullo cum illis hæreticis communicantes, neque in doctrina, neque in moribus, neque in quotidiana converſatione. ut monet Irenæus lib. 1. adverſus hæreſes, cap. 24. abutebantur quidem hæretici nomine Chriſti, ſeipſos Chriſtianos falsò appellantes, & velamen malitiæ ipſorum; ut ibidem loquitur Irenæus: ſed quid hoc ad veros Chriſtianos, qui hæreticorum illorum vitam luxurioſam, & ſententiam impiam, ex animo deteſtabantur, & palàm damnabant? iniquiſſimo igitur præjudicio & plane diabolica calumnia Pagani veros Chriſtianos, inauditos, damnarunt, habentes eos pro talibus, quales eſſe audierant nefarios illos hæreticos: adjectis etiam aliis mendaciis.

Diabolica Muhammedis calumnia in Chriſtianos.

3. Eodem mendacii & calumniæ ſpiritu ductus diabolicus pſeudopropheta Muhammed impietatem Collyridianorum hæreticorum tribuit Chriſtianis abſolutè, (in Alcor. cap. 13.) ac ſi ea Chriſtiana religio, quam Catholica Eccleſia Chriſtiana tenuit jam inde ab Apoſtolorum temporibus, impietatem illam contineret; quam tamen conſtat à Catholicis Patribus damnatam eſſe, & conſtanter oppugnatam, ut à vera Chriſtianitate alieniſſimam.

Collyridianorum impietas.

4. Collyridianorum impietes, (mulieribus quibuſdam autoribus) hæc erat; quod beatam Virginem Mariam divino honore colebant. Extiterant autem quidam in Arabia virginitati Mariæ uſque adeò contradicentes, ut aſſererent eam poſt natum Chriſtum, viro ſuo Joſepho commixtam fuiſſe. & hi ob aſſertionis illius pertinaciam, hæretici habiti ſunt, & appellati ſunt Antidicomarianitæ, ἀντιδικομαριανῖται. Contra eorum hæreſin Epiphanius epiſtolam ſcripſit ad Chriſtianos Arabas, quam inſeruit Panariis, libro 3. tom. 2. hæreſ. 78. In ea epiſtola etiam prope finem, mentionem facit oppoſiti erroris Collyridianorum [κολλυριδιανῶν,] itidem in Arabia, ad alteram extremitatem prolabentium. Admirati ſumus, (inquit Epiphanius) quum aliud rurſus audiviſſemus; alios nimirum rurſus ita deſipere, ut in tractatione de ipſa ſancta ſemper Virgine, pro Deo hanc introducere ſtuduerint, & adhuc ſtudeant, & furore quodam & amentiâ ducantur. Narrant enim, quod quædam mulieres illic in Arabia, ex partibus Thraciæ, hanc vanitatem invexerunt, ut in nomen ſemper-Virginis Collyridem quandam ſacrificent, [κολλυρίδα τινὰ ἐπιτελεῖν] & ſimul congregentur: & in nomen ſanctæ Virginis ultra modum quid tentent aggredi, nefario ac blaſphemo negotio: & in nomen ipſius ſacra celebrent per mulieres; quod totum impium eſt ac nefarium, alienum à prædicatione San-

Κολλυρίς, Collyris eſt genus quoddam panis, & ab oblatione Collyræ-

dis dicti ſunt Collyridiani. *1 Tim. 4: 1.* *Sanctorum gloria non videntibus veritatem facta eſt in errorem* *Εἰδωλολατρείας & κενοδοξίας.* *Ipſi tamen ſancti non ſunt unquam cauſa offendiculi.*

Sancti Spiritûs; ut ſit totum diabolicum opus, & ſpiritus immundi doctrina. Implctur enim & in his hoc; Deficient quidam à ſana doctrina, attendentes ſabulis & doctrinis dæmoniorum. Erunt enim, inquit, mortuis cultum divinum præſtantes, quemadmodum etiam in Iſraël culti ſunt. Et ſanctorum juxta tempus in Deum gloria, facta eſt aliis, non videntibus veritatem, in errorem. Nam in Sicimis, hoc eſt, in Neapoli nunc appellata, indigenæ ſacrificium faciunt in nomen puellæ, nimirum ex occatione filiæ Jephthæ, quæ aliquando oblata eſt Deo in ſacrificium: & deceptis factum eſt hoc in detrimentum idololatriæ & vani cultus. Sed & filiam Pharaonis, quæ honoravit ſervum Dei Moyſem, ſuſtulitque ac educavit, propter celebritatem tunc pueri, ultra decorum honoraverunt Ægyptii pro Deo, atque hoc in malam traditionem ſtolivis demandarunt in religionem: & adorant Thermutim filiam Amenoph tunc Pharaonis; quoniam educavit, velut dixi, Moyſem. Et multa talia ac ſimilia facta ſunt in mundo, ad ſeductionem deceptorum: non quod ſancti ſint cauſa offendiculi quibuſdam; verum quod cogitatio hominum non quieſcit, ſed ad prava evertitur. Sive enim mortua eſt ſancta Virgo & ſepulta; in honore ipſius dormitio, & in caſtitate mors, & in virginitate corona: ſive interfecta eſt, velut ſcriptum eſt, animam ipſius pertranſibit gladius; inter martyres eſt ipſius gloria, & in beatitudinibus ſanctum ipſius corpus, per quam lux exorta eſt mundo: ſive manſit; nam non eſt impoſſibile Deo omnia facere quæ vult; finis enim ipſius nemini notus eſt, [τὸ τέλος γὰρ αὐτῆς οὐδεὶς ἔγνω:] non convenit colere ſanctos ultra decorum, ſed honorare ipſorum Dominum. [παρὰ τὸ δέοντας οὐ χρὴ τιμᾷν τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ τιμᾷν τὸν αὐτῶν δεσπότην.] Ceſſet itaque error ſeductorum. [τῶν πεπλανημένων.] Neque enim Deus eſt Maria. Hæc ibi.

Ignotus finis beatæ Mariæ.

5. Eandem Collyridianorum hæreſin rurſum oppugnat Epiphanius mox in eodem opere, hæreſ. 79. ubi ex profeſſo diſſerit de hæreſi Collyridianorum, & adverſus eam diſputat. §. 1. Quædam (inquit) mulieres currum quendam ſive cellam quadratam ornantes, expanſo ſuper ipſum linteo, in die quadam illuſtri anni, per aliquot dies panem proponunt, & offerunt in nomen Mariæ. Omnes autem pane participant, velut in epiſtola in Arabiam à me ſcripta ex parte diſſerimus. Et §. 4. Prætextu juſtitiæ ſemper ſubiens hominum mentem Diabolus, mortalem naturam in hominum oculis deificans, ſtatuas humanas imagines præ ſe ferentes [ἀνδρείκελα ἀγάλματα,] per artium varietatem expreſſit. [διὰ ποικιλίας τεχνῶν διέγραψε.] Et mortui quidem ſunt qui adorantur; [οἱ προσκυνούμενοι,] ipſorum verò imagines, quæ nunquam vixerunt, neque enim mortuæ eſſe poſſunt, quæ nunquam vixerunt, adorandas introducunt: adulterante mente ab uno & ſolo Deo: velut commune ſcortum ad multam multiplicis coitus abſurditatem irritatum, & quod temperantiam legitimi conjugii unius viri detrivit. Revera ſanctum erat corpus Mariæ, non tamen Deus. Revera Virgo erat ipſa, Virgo, & honorata, [τετιμημένη] ſed non ad adorationem nobis data: [ἀλλ' οὐκ εἰς προσκύνησιν ἡμῖν δοθεῖσα:] ſed ipſa adorans [προσκυνοῦσα] eum, qui ex ipſa, carne genitus eſt; de cœlis verò ex ſinibus Paternis acceſſit. Et §. 5. Quæ verò Scriptura de hoc narravit? quis Prophetarum præcepit [ἐπέτρεψεν permiſit] hominem adorari, [προσκυνεῖσθαι] nedum mulierem? Eximium equidem eſt vas, ſed mulier, & nihil à natura immutata, verùm & intellectu & ſenſu in honore honorata, velut corpora ſanctorum; & ſi quid amplius ad glorificationem dixerim, ſicut Elias ex matre Virgo, & ſic manens in perpetuum, & tranſlatus, & mortem non conſpicatus; ſicut Johannes, qui ſuper pectus Domini recubuit, quem diligebat Jeſus; ſicut Thecla ſancta. Et Maria adhuc honoratior hac eſt, propter diſpenſationem myſterii, qua digna facta eſt [κατηξίωται.] Sed neque Elias adorandus eſt, [ἀλλ' οὔτε Ἠλίας προσκυνητός,] etiamſi in vivis ſit: neque Johannes adorandus, quanquam per preces ſuas proprias dormitionem ſuam admirandam effecerit, imò potius ex Deo gratiam acceperit. Sed neque Thecla, neque quiſquam ſanctus adoratur. [οὔτε τίς τῶν ἁγίων προσκυνεῖται.] Non enim dominabitur nobis antiquus error, ut relinquamus Viventem, & adoremus [προσκυνεῖν] ea quæ ab ipſo facta ſunt. Coluerunt enim & adorarunt creaturam, præter Creatorem, & ſtulti facti ſunt. Si enim Angelos adorari [προσκυνεῖσθαι] non vult, quanto magis eam quæ genita eſt ab Anna, quæ ex Joachim donata eſt Annæ?

Aliæ etiam Epiphanii diſſertatio contra adorationem mortuorum & imaginum. *Ἀνδρείκελα,* *Obſerva vim hujus argumenti. ubi igitur hyperdulia?*

Non adorandi ſancti aut ulla mera creatura. *Rom. 1: 25.* *Non adorandi Angeli, nec Maria virgo.*

6. Et ibidem, §. 7. Ut Plaſtes & rei poteſtatem habens, ſeipſum de Virgine velut de terra efformavit, qui de Cœlis deſcendit, & carnem induit Deus Verbum ex ſancta Virgine: non tamen ut adoretur Virgo, neque ut Deum hanc efficeret, non ut in nomen ipſius offeramus, non ut poſt tot ſecula mulieres ſacerdotes ac ſacrificulas oſtenderet. Non complacuit hoc Deo in Salome fieri, non in ipſa Maria. Non permiſit ipſi dare baptiſma, non benedicere diſcipulos, non imperare in terra juſſit, [οὐ τὸ ἄρχειν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκέλευσεν,] ſed hoc ſolum voluit, ut ipſa eſſet [ἁγίασμα] ſanctum quid, & digna efficeretur regno ipſius [καὶ καταξιωθῆναι τῆς αὐτοῦ βασιλείας.] Unde igitur rurſus nobis iſte in orbem ſe gyrans draco, [κυκλοδράκων.] unde renovantur obliqua illa conſilia? Sit in honore Maria. Pater & Filius & Spiritus Sanctus adoretur. Mariam nemo adoret, [ἐν τιμῇ ἔστω Μαρία, ὁ δὲ πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα προσκυνείσθω, τὴν Μαρίαν μηδεὶς προσκυνείτω.] Non dico mulieri, imò neque viro; ſed uni Deo debetur hoc myſterium. Neque Angeli capiunt talem glorificationem. [δοξολογίαν.] Deleantur quæ male ſcripta ſunt in corde deceptorum. Tollatur ex oculis cupiditas ligni. Convertatur rurſus figmentum ad Dominum. Revereatur Eva cum Adam, ut Deum ſolum colat [Θεὸν τιμᾷν μόνον,] ne ducatur ſerpentis voce, ſed permaneat in Dei præcepto, [ἐμμενέτω τῇ τοῦ Θεοῦ προστάξει,] ne comedat de ligno. Et erat lignum non error, ſed per ipſum lignum facta eſt inobedientia erroris. Ne comedat quis de errore, qui eſt propter ſanctam Mariam. Nam etſi pulchrum eſt lignum, attamen non ad cibum. Etſi pulcherrima eſt Maria & ſancta & honorata, at non ad adorationem. [καὶ εἰ καλλίστη ἡ Μαρία, καὶ ἁγία, καὶ τετιμημένη, ἀλλ' οὐκ εἰς τὸ προσκυνεῖσθαι.] Et §. 9. Et quam multa dicere poſſem? Sive enim velut ipſam adorantes Mariam, ipſi offerunt collyridem vanæ iſtæ mulieres; ſive pro ipſa offerre conantur prædictam hanc putidam oblationem; tota res ſtolida eſt & aliena, & ex dæmonum impulſu fraus & impoſtura. Quo verò non longius extendam ſermonem, ſufficient nobis quæ dicta ſunt. Maria in honore ſit: Dominus adoretur. [ἡ Μαρία ἐν τιμῇ, ὁ κύριος προσκυνείσθω.] Juſti enim nemini exhibent errorem. Deus malis non tentatur. Et tentat etiam ipſe neminem, neque ſervi ipſius, ad deceptionem. Unuſquiſque verò tentatur ex propria concupiſcentia, &c. Hæc omnia Epiphanius, hæreſ. 79.

Mulieres non baptizent. *Maria virgo non accepit imperium in terra.* *Salus Deus adorandus. Argumentatio iſta oſtendit ignotam fuiſſe Epiphanio hyperduliam illam quæ poſtea excogitata eſt.* *Cupiditas ligni. Deum ſolum colat. [Θεὸν τιμᾷν μόνον.]* *Maria in honore ſit, Dominus adoretur.*

7. Plena ſunt Catholicæ antiquitatis monumenta hujuſmodi teſtimoniis, quibus declarant Patres alie-

alienam eſſe à vero Chriſtianiſmo religioſam adorationem cujuſcunque meræ creaturæ. Vide infra in hoc opere lib. 7. ubi de religioſa adoratione creaturarum, & imaginum.

Injuſta Muhammedis calumnia in Chriſtianos. 8. Perverſè igitur, & planè diabolicâ calumniandi libidine, pſeudopropheta Muhammed, captatâ à mulierculis quibuſdam Arabicis occaſione, impietatem earum indifferenter tribuit Chriſtianis, ut per hanc impudentiſſimam calumniam homines à vera Chriſtiana religione avertat. Alcor. cap. 13.

Objectio. 9. At, inquies, poſterioribus ſeculis, poſt Muhammedis tempora, ita invaluit ea ſuperſtitio, ut quamvis panis non amplius Mariæ offerretur, religiosè tamen eam plurimi adorarent Chriſtiani, tum in Oriente, tum Occidente.

Reſponſio. Reſpondeo. Sic etiam citerioribus iſtis & deterioribus ſeculis multi alii errores proſerpſerunt, vireſque acquiſiverunt, juſto Dei judicio, mittentis hominibus efficacitatem erroris, ut crederent mendacio, propterea quod amorem veritatis non receperint. ut loquitur Apoſtolus 2 Theſ. 2. futuras hæreſes & futuram apoſtaſiam prædixerunt ſcripturæ Apoſtolicæ. Matth. 24. & 2 Theſſ. 2. & 2 Timoth. 3. ubi Apoſtolus munimentum adverſus hæreſes nobis oſtendit, nempe ſacras *Laus Sacræ Scripturæ.* ſcripturas, quas etiam nobis in eundem uſum commendant alii Apoſtoli, 2 Petr. 2. Jud. 17. hoc præclarum depoſitum nobis diligenter ſervandum reliquerunt. Huc ſemper eſt recurrendum, ut veritatem Chriſtianæ religionis videamus. quiſquis aliud nobis euangelizaverit, præterquam quod in ſacris V. & N. Teſtamenti ſcripturis accepimus, anathema ſit, etiamſi Angelus de cœlo ſit. Sicut graſſantem febrem peſtemque corporis non tam miramur, quam abominamur & præcavemus; ſic etiam noſtri eſt officii, quamlibet hæreſin, quæ animæ peſtis eſt, non mirari, quod ſit, vel quod ſicut gangræna ſerpat, multoſque inficiat, (ſic enim fert natura hujus mali, & prædixerunt Apoſtoli ita futurum.) ſed vigilanter eam devitare, ne ejus contagione corripiamur. Nobis verò (inquit Tertullianus) nihil ex noſtro arbitrio inducere licet, ſed nec eligere quod aliquis de arbitrio ſuo induxerit. Apoſtolos Domini habemus auctores, qui nec ipſi quicquam ex ſuo arbitrio, quod inducerent, elegerunt: ſed acceptam à Chriſto diſciplinam fideliter nationibus adſignaverunt. Hæc ſcitè Tertull. lib. de præſcr. c. 6. Vide ſupra in primo ſpecimine.

10. Quicunque igitur candidè agere vult cum Chriſtianis aliquibus in errorem aliquem lapſis, eoſque ad veram Chriſti doctrinam reducere, revocet eos ad Propheticas Apoſtolicaſque ſcripturas, ut inde potent eam diſciplinam, quam à Chriſto acceptam Apoſtoli fideliter nationibus adſignarunt. Conferat etiam ſcripta Catholicorum Patrum, ex quibus perſpici poterit eos in eadem illa diſciplina ab Apoſtolis accepta perſeveraſſe. Nemo autem niſi Chriſti inimicus, & ſalutis humanæ adverſarius, & religionis Chriſtianæ diabolicus calumniator, ex quolibet paucorum aut multorum Chriſtum profitentium errore occaſionem arripiet blaſphemandi eam doctrinam & religionem Chriſtianam, quam Apoſtolicis conſignatam literis accepit Eccleſia, ſervandam & ſequendam uſque ad ultimum Chriſti adventum ad judicandum vivos & mortuos: nemo, niſi ſatanico furore actus, ex tali occaſione conabitur homines à Chriſti doctrina in ſacris ſcripturis tradita, & à Catholica Chriſti Eccleſia, in eiſdem ſcripturis nobis commendata, abalienare. ſicut fecit diabolicus ſcurra Muhammed, & adhuc faciunt ejus miſeri ſectatores.

CAPUT. IX.

Impietatis doctrinæ Muhammedanæ ſextum ſpecimen, quod eſt, De juramento, & Latrocinio.

Jurare docet Muhammed per creaturas, & in eis etiam per Dæmones, ſicut docuimus ſuprà in ſecundo ſpecimine, cap. 5. §. 14.

In hoc autem ſpecimine triplicem inſuper oſtenſuri ſumus doctrinæ Muhammedanæ impietatem: unam de juramento doloſo, quod admittere videtur Muhammed, dum illud ſolum juramentum damnat, quo falſitas ex corde per Dei nomen firmatur. (Alcor. cap. 3.) Nec per ipſum (inquit, Deum intelligens) nominavè ſua ſingulis negotiis jurate: cum ipſe ſit omnium auditor & cognitor. In illis quidem ſolis ſacramentis, quibus falſitas ex corde firmatur, Deus appoſitus læſionem contrahit. Hæc ibi. Simile videtur illud Ciceronis, qui ait; Non enim falſum jurare, perjurare eſt: ſed quod ex animi tui ſententia juraveris, ſicut verbis concipitur more noſtro, id non facere, perjurium eſt. Scitè enim Euripides, juravi lingua, mentem injuratam gero. Hæc Cicero, lib. 3. de officiis. Multò melius Juſtinus Martyr, in ſua Apologia, quæ ſecunda dici ſolet, veracis hominis officium docet procul abeſſe ab iſta fraude, qua ſe excuſabant ethnici homines dicentes;

ἡ γλῶσσ᾽ ὀμώμοχ᾽, ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος.
Juravi lingua, mentem injuratam gero.

Et Chriſtianos uſque adeò veracitati addictos eſſe oſtendit, ut ne vitam quidem conſervare, mortemve devitare tali ſubterfugio ſuſtineant. Nefas eſt (inquit Lactantius) eum qui veritati ſtudeat, in aliqua re eſſe fallacem, atque ab ipſa, quam ſequitur, veritate diſcedere. In hac juſtitiæ virtutumque omnium viâ, nullus mendacio locus eſt. Itaque viator ille verus, ac juſtus non dicet illud Lucilianum;

Homini amico, ac familiari non eſt mentiri meum:

Sed etiam inimico, atque ignoto exiſtimabit non eſſe mentiri ſuum. Nec aliquando committet, ut lingua interpres animi, à ſenſu & cogitatione diſcordet. Hæc Lactantius, lib. 6. divinarum inſtitutionum, qui eſt, de vero cultu, cap. 18. Perſecutionis tempore falſum ore profitêri, dummodo in corde veritas retineretur, atque adeò pro celando ſuo dogmate intrepidè mentiri & pejerare docebant olim multi hæretici, quorum ſupra à nobis facta mentio eſt, lib. 3. hujus operis, cap. 20. §. 38. His conſentire videtur Muhammed, ſolius juramenti quod ex corde ſit, reatum agnoſcens.

2. Altera autem impietas in doctrina ejus manifeſta eſt, nempe, de violati juramenti expiatione Muhammedanâ, per quam ad juramenti etiam ex animo jurati ſecuram violationem januam aperit, animoſque addit fœdifragis: in Alcorano cap. 13. ubi etiam rurſum doloſi juramenti impietatem elevare videtur: Jusjurandum (inquit) ex corde factum, non aliud vos coram Deo reos efficit. Illius quidem veniam adipiſci ſtudens, decem pauperes paſcat, ſicut ſuam gentem paſcere mediocriter conſuetus eſt, aut eos *Vide infra, cap. 15. §. 7. & §. 8.* induat, vel hominem redimat. Horum omnium impotens, tres dies jejunet. Hæc Muhammed lo-

eo citato. Ex quibus collige, quam ſint infida Muhammedanorum commercia, quam lubrica eorum fides. Memento autem Muhammedem nullam agnoſcere aliam ſublimiorem hujus peccati expiationem, aut ullius majoris pretii perſolutionem. quis iſtius diabolicæ diſciplinæ alumnus, ſi dives ſit, non violabit juramentum ex corde juratum per nomen Dei? aut ſi pauper ſit, annon vel obtendet diſſenſionem ſui cordis ab ore? vel ſi fateatur ſe ex animo juraſſe, juramentum tamen violabit, & eam perfidiam facilè redimet, triduano jejunio. noctes interim illius tridui in helluatione & deſrænato gulæ vagæque libidinis obſequio totas tranſacturus. Talia enim ſunt Muhammedana jejunia. Vide infra, cap. 11. §. 9.

3. His ſi adjicias præceptum illud latrocinale quod ſectatoribus ſuis dat Muhammed, dicens eis, uſquequo vos meliores & elatiores efficiamini, prædatores & expugnatores eſtote. Alcor. cap. 12. Et alias ejus ſanguinaria mandata, paſſim in Alcorano occurentia; clarè perſpicies doctrinam Muhammedanam eſſe impium magiſterium perjurii, perfidiæ, latrocinii, & truculentiæ. Vide inferius cap. 15. hujus libri, §. 7. & §. 8.

CAPUT. X.

Impietatis Doctrinæ Muhammedanæ ſeptimum ſpecimen, quo tollit diſcrimen veræ & falſæ religionis, quoad ſalutis adeptionem.

SCiendum (inquit) generaliter, quoniam omnis rectè vivens, Judæus, ſeu Chriſtianus, ſeu lege ſua relicta ad aliam tendens, omnis ſcilicet Deum adorans, bonique geſtor, indubitanter divinum amorem aſſequetur. Alcor. cap. 1. ſeu 2.

2. Philaſtrius Epiſc. Brix. in catalago hæreſeon quæ ſub Apoſtolis extiterunt, cap. 43. de Rhetoriis; alii ſunt (inquit) in Ægypto & Alexandria à Rhetorio quodam, qui omnes laudabat hæreſes, dicens omnes benè ſentire, & neminem errare ex eis, ſed ambulare bene omnes illos, & malè eos non credere ſentiebat. Hæc Philaſtrius.

3. Julianus hæreticus Pelagianus, ajebat etiam alienos à fide, veram poſſe habere juſtitiam. Cui reſiſtens Auguſtinus: Ubi quidem (inquit) dogma veſtrum, quo eſtis inimici gratiæ Dei, quæ datur per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui tollit peccatum mundi, evidentius expreſſiſti: introducens hominum genus quod placere Deo poſſit ſine Chriſti fide, lege naturæ. Hoc eſt, unde vos maximè Chriſtiana deteſtatur Eccleſia. Hæc Auguſtinus. lib. 4. contra Julianum, cap. 3. circa medium.

4. Hæc errorum portenta impiè renovavit pſeudopropheta Muhammed.

5. Certè nullus Euangelii Chriſti inimicus Deum rite adorat, aut bonum ſalutiferum gerit. Qui credit in Filium: habet vitam æternam: qui autem non paret Filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manebit ſuper eum. Joan. 3:36. Nec eſt in alio quoquam ſalus: nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo, quod datum ſit inter homines, per quod oporteat nos ſervari. Actor. 4. verſ. 12.

Juſta elegia doctrinæ Muhammedanæ. 6. Ex his paucis ſpeciminibus (ut plurima alia prætermittam) jam liquido patet, doctrinam Muhammedanam eſſe multarum teterrimarum hæreſium abominandam farraginem, & peſtiferam multiplicis impietatis lacunam: & in eam, velut in ſentinam, multarum peſtium virus confluxiſſe.

CAPUT. XI.

De ſpurcitie doctrinæ Muhammedanæ, ubi etiam de anniverſario Muhammedanorum jejunio, & de Paradiſo Muhammedano.

MUhammed ejusque ſectatores omnia ad corporis voluptatem referunt, adeò ut eam etiam jejunio miſceant, & ipſam futuræ vitæ Paradiſiacam felicitatem in voluptatibus carnalibus collocent, in eis, inquam, quas etiam exercent belluæ, (& Muhammedani adhuc turpius belluis) nempe in luxuria & libidine. In hoc diſſidentes à Gnoſticis & Carpocratianis hæreticis etiam voluptuariis; nam Gnoſtici & Carpocratiani ad omnem quidem in hac vita intemperantiam & ſpurcitiem projecti, nefandas operationes avidè exercebant, ὀπίσω σαρκὸς ἐν ἐπιθυμίᾳ *2 Petr. 2: 10.* μιασμοῦ πορευόμενοι, carnalem libidinem excluſerunt à vita futura, argumento quidem inepto & à vera pietate alieno utentes, negabant enim corporum reſurrectionem, & ſolas animas beari dicebant; ut patet ex Irenæo, lib. 1. adverſus hæreſes, cap. 24. & cap. 34. & Epiphanio, lib. 1. contra hæreſes, tom. 2. hæreſ. 26. & hæreſ. 27. *Muhammedis doctrina de voluptatibus in Paradiſo.* Muhammedes autem ſequutus eorum incontinentiam & petulantiam in hac vita, dum alterum eorum errorem rejicit, affirmans corpora reſurrectura, etiam carnales epulas & libidinoſas corporum commixtiones æterno Paradiſo inſerre non erubeſcit. Quia abſque iſtis nullam eſſe homini felicitatem ſomniabat, neque ad altiorem iſtis ullam beatitudinem anhelabat. Quem fœdum errorem hauſiſſe videtur ex fæce infidelium Judæorum; eſt enim (inquit Ruffinus) Judæorum verè de reſurrectione talis opinio; quod reſurgent quidem, ſed ut carnalibus deliciis & luxuriis, cæteriſque voluptatibus corporis perfruantur. Hæc Ruffinus, lib. 1. adverſus Hieronymum.

Contra voluptuarios. 2. Quomodo autem fieri poteſt, ut aliquis à corporis voluptatibus victus aſſimiletur Domino, aut Dei habeat cognitionem? inquit Clemens Alexandrinus lib. 3. Stromatum. Et rurſum eodem libro, θεοῦ δὲ γνῶσιν λαβεῖν τοῖς ἔτι ὑπὸ τῶν παθῶν ἀγομένοις ἀδύνατον. id eſt; ut autem ii cognitionem Dei accipiant qui adhuc ducuntur à paſſionibus, minime poteſt fieri. & paulo poſt; παντάπασι, γὰρ ἀδύνατον ἅμα τε καὶ ἐπιςήμονα εἶναι, καὶ τὴν τοῦ σώματος κολακείαν μὴ ἐπαισχύνεσθαι id eſt; plane enim fieri non poteſt, ut quis ſimul ſit & ſcientiâ præditus, & blandiri corpori non erubeſcat. Hæc Clemens. Qui etiam eodem libro prolixè diſputat contra Marcionem & Tatianum hæreſiarchas, damnantes matrimonium; & defendens matrimonii caſtitatem, oppugnat ex adverſo vagam petulantiam, & libidinoſam intemperiem. Hæc enim (inquit ſanctus Apoſtolus Paulus) eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, ut abſtineatis à ſcortatione: & ſciat veſtrum unuſquiſque ſuum vas poſſidere in ſanctificatione & honore: non in paſſione cupiditatis, ſicut & gentes quæ non noverunt Deum. 1 Theſſ. cap. 4: 3, 4, 5. ſicut interdiu, honeſtè ambulemus; non in commeſſationibus, & ebrietatibus, non cubilibus ac protervis, non lite & invidiâ. Sed induamini Domino Jeſu Chriſto, & carnis curam ne habeatis ad [explendas] cupiditates. Rom. 13: 13, 14.

Monogamia.

3. Una uni viro conceditur uxor, & unius viri cum una ſua uxore conjugium pronunciatur honeſtum & honorabile, & cubile impollutum. 1 Cor. 7. Hebr. 13. Deus initio unum virum creavit, eique unam uxorem dedit, quærens ſemen Dei. Malach. 2. Ab hac prima inſtitutione, & repetita toties lege matrimonii, ſi qui, etiam pii, declinaverunt ad polygamiam, non ſunt trahenda ejuſmodi exempla in ordinariam conſequentiam: non debet eorum exemplum præjudicare perpetuæ legi Dei, quam & ipſa dictat natura: ideò apud Ægyptios olim, & apud Græcos receptum fuiſſe, ut unuſquiſque cum una uxore habitaret, ſcribit Herodotus, in Euterpe ſeu lib. 2. cap. 92.

Refutatio doctrinæ Muhammedicæ de voluptatibus Paradiſiacis.

4. In vita autem illa futura, quam æternam in Cœleſti beatitudine promiſit Deus fidelibus, ceſſabunt omnino nuptiarum cauſæ, adeóque ipſæ etiam carnales nuptiæ, corporumque commixtiones; nam neque generabitur ſoboles, neque opus erit uxore propter incontinentiam, neque ad vitæ caducæ ſubſidium, neque amplius mori poterimus: erimus enim *ἰσάγγελοι*, id eſt, æquales Angelis, & filii Dei [Luc. 20: 35, 36.] neque eſuriemus amplius, neque ſitiemus, neque opus habebimus comedere aut bibere corporaliter, ſublatâ jam mortalitate & corruptibilitate. Hæc ipſa quidem, quæ morientes deponimus, recipiemus in reſurrectione, æternumque geſtabimus noſtra corpora; non tamen amplius corruptioni obnoxia, ſed jam incorrupta, non ignominioſa, ſed glorioſa; non infirma, ſed valida; non animalia, ſed ſpiritualia. [1 Cor. 15: 42, 43, 44.] conformia glorioſo corpori Domini noſtri Jeſu Chriſti. [Philip. 3: 21.] Quum ipſe apparuerit, ſimiles ei erimus; quoniam videbimus eum ſicuti eſt. [1 Joan. 3: 2.] Chriſtus æternum virgo, & feliciſſimus; Maria æternum virgo, & benedicta inter mulieres; ſancti Angeli in æternum expertes conjugalis copulæ, æternumque beati; quos tamen corpora habere ad coitum idonea, & libidinis ſtimulos ſentire poſſe imaginatus eſt Muhammed, ut patet ex fabula illa de duobus Angelis Arot & Marot, quam ex libro doctrinæ Muhammedis retulimus ſupra cap. 1. §. 4. Summa autem hominum beatorum felicitas ſic deſcribitur in divinis literis, quod in ſtatu gloriæ ſint *ἰσάγγελοι*, æquales Angelis, & filii Dei. Luc. 20: 36. & cohæredes Chriſti, Rom. 8: 17. Qua igitur impudentia auſus eſt cœnoſus iſte porcus laſciviam veneream eique inſervientem gulæ luxuriam inferre Paradiſo, tanquam neceſſariam ad ſanctorum beatitudinem? apage, ad canes & hircos, iſtam beatitudinem.

5. Certè nemo, niſi aliquo incontinentiæ [*ἀκρασίας*] vitio laborans voluptatem putat rem veneream, quando ad ſpeciei conſervationem per prolis generationem non conducit; quemadmodum nemo, niſi aliqua laborans intemperantiâ, delectatur cibo aut potu ultra quam ad conſervationem individui in vita & valetudine & robore conducibile eſt. Neque hos terminos tranſiliiſſet Adam, ſi manſiſſet in primævo integritatis ſtatu. Poſt lapſum autem, hominibus jam infirmis conceditur cum propriis conjugibus conſuetudo etiam ſine intentione aut ſpe generandi; ſed conceſſionis hujus rationem declarat Apoſtolus illis verbis, *διὰ δὲ τὰς πορνείας.* ſed propter fornicationes, ſuam quiſque uxorem habeat, & unaquæque proprium virum habeat. Uxori vir debitam benevolentiam reddat; ſimiliter & uxor viro. ——— Ne fraudetis alius alium; niſi ſi quid ex conſenſu ad tempus, ut vacetis jejunio & orationi: & rurſum in unum convenite, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram. [*ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν.*] Hoc autem dico ex conceſſione [ſeu ſecundùm indulgentiam *κατὰ συγγνώμην*,] non ex imperio. 1 Cor. 7: 2, 3, -- 5, 6. Alioquin ait bonum eſſe homini mulierem non tangere. ibidem verſic. 1. & paulò poſt; Dico autem (inquit) innuptis & viduis; bonum eſt ſi manſerint, ut ego. Quod ſi ſe non continent, nubant; melius eſt enim nubere quam uri. verſic. 8. 9. & in fine capitis ait, viduam beatiorem [*μακαριωτέραν*] eſſe, ſi ſic manſerit. verſic. 40.

6. Cum igitur neque generatio futura ſit in cœleſti Paradiſo, neque incontinentia, aut ullum fornicationis periculum, neque futurus ſit ibi tentator Satanas, qui poſſit ſanctos tentare propter aliquam ipſorum incontinentiam; Neque ullum ibi futurum ſit libidinis incendium, adeóque pro evitanda uſtione non opus habituri ſint conjugio, & cum carnales iſtæ voluptates, non propter ſe ſint expetendæ, ſed propter uſus (in hac vita) jam memoratos: turpe omnino eſt, & planè belluinum, collocare in ſuperflua & planè inutili epulatione & libidine beatitudinem hominum perfectorum.

Vera beatitudo.

7. Nos autem cum ſancto Davide dicamus: Eleva ſuper nos lumen vultus tui Domine. Dediſti lætitiam in corde meo, præ tempore quo frumentum eorum & muſtum eorum multiplicata ſunt. Pſal. 4: 7, 8, item; Ego in juſtitia videbo faciem tuam, ſatiabor, cum experrectus fuero, imagine tua. Pſal. 17: 15. Hoc unum petamus à Domino, ut habitemus in domo Domini omnibus diebus vitæ noſtræ; & videamus pulchritudinem Domini, & quæramus in templo ejus. Pſal. 27: 4. Beati mundi corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Matth. 5: 9. Pater, quos dediſti mihi, volo ut ubi ſum ego, & illi ſint mecum; ut ſpectent gloriam illam meam, quam dediſti mihi. ait Dominus noſter Jeſus Chriſtus. Joan. 17: 24. Regnum Dei non eſt eſca & potus: ſed juſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto. Rom. 14: 17. in hiſce inchoatis eſt beatitudo viæ, & in eiſdem perfectis erit beatitudo patriæ. Intelligentes illic fulgebunt ut ſplendor firmamenti; & qui ad juſtitiam erudiunt multos, tanquam ſtellæ in ſeculum & in æternum. Daniel 12: 3. tunc juſti effulgebunt ut Sol, in regno Patris ſui. Matth. 13: 43. foris autem erunt canes & venefici, & ſcortatores, & homicidæ, & idololatræ, & quiſquis amat ac committit mendacium. Apocal. 22: 15.

Polygamia Muhammedana.

8. Sed quid moror in refutatione tam craſſæ ſpurcitiei, cum eam retuliſſe ſit refutaſſe, tam manifeſta eſt fœditas. Vis audire ipſam belluam? En grunnitum! Mulieres (inquit Muhammed) vobis ſubjectas penitus pro modo veſtro, ubicunque volueritis parate. Alcor. cap. 3. ubi ſtatim ſubjicit hæc verba; Deum timentes ad quem omnium ſit reditus, &c. Conſueto utens illectamento, quo ſuam impietatem animis hominum facilius inſinuet. Quemadmodum & ante eum plurimi fuerunt hæretici, impietatem ſuam obtentu timoris Dei inumbrantes. Alibi etiam Muhammed, Quotcunque, inquit, placuerit, duas ſcilicet, aut tres, vel quatuor uxores ducite, niſi timueritis eas nullatenus pacificare poſſe. Alcor. cap. 8. Alibi tamen fatetur impoſſibile eſſe pacem & æqualitatem retinere inter plures unius viri mulieres. Alcor. cap. 13. Item alibi ait; Illis [mulieribus] itaque veſtris taliter factis, quod deinceps placuerit, ruboris atque timoris expertes agite. Alcor. cap. 9.

Jejunium Muhammedanum.

9. Audi etiam quale imperet jejunium: Jejunium quidem (inquit) vobis, ſicut & prædeceſſoribus veſtris, per quod Deum timere videamini: tempore ſtatuto, certoque dierum numero,

ro, videlicet menſe Remodam, in quo libet legiſter, boni malique diſcretivus, cœlitus eſt datus, injungimus: quod quiſquè vivus præter infirmum, & viatorem, perſolvat. Quod & ipſi faciant, tempore quo libet. Deus enim manſuetus & pius, gravia à vobis nequaquam exigit: qui communiter etiam vobis nocturnos cum mulieribus coitus, cum abſtinentiam hujuſmodi tum difficilem, tum vobis impoſſibilem agnoſcat, permittit, inde daturus veniam. ——— Die totâ jejunantes, nocte jejunium ſolvite, tunc comedentes & bibentes quantum libuerit, fere uſque ad principium horæ quæ Solis ortum antecedit. Alcor. cap. 2. Lubet uti verbis Ludovici Vivis loquentis de hoc ipſo Muhammedano jejunio, [lib. 4. de veritate Chriſtianæ fidei.] Jubet Muhammed cibis abſtinere uſque ad ſerum, veſpere autem quaſi detractis frenis & ſublatis repagulis emittit edendi avidos ad præſepe belluinum. Edite, inquit, & bibite uſque ad auroram. Quid magis pecuinum? hæc non eſt jejunii lex, ſed saginæ magiſterium & officina. Hæc Vives. Quæ verò poterit eſſe contritio & devotio illius qui totam noctem helluatus, & in vagis libidinibus profusè volutatus, ita onuſtus eſt crapulâ, & voluptatibus ebrius, & ſomno indigens, ut ante veſperam eſurire non poſſit, & vix caput præ ſomno attollere, & memor adhuc illius luxuriæ & earum laſciviarum quas præteritâ nocte exercuit, ſimileſque meditans & deſignans animò in noctem proximam, carnalibus cogitationibus totus immerſus ſit, nec ſapiat ea quæ Spiritûs ſunt?

Muhammedis lex de templis. 10. Interea templis proſpicit Muhammed; In templis, inquit, nullus ſit cum mulieribus coitus. Alcor. loco citato, videlicet, cap. 2. Quid ni in templis? ſunt ne templa ſanctiora & venerabiliora æterno beatorum Paradiſo? aut quis poterit actus decentior eſſe in templis eiſque convenientior, quam Paradiſiacus & beatificus? Audi enim, (ſed cum ſeria averſatione & pia indignatione) quid blateret impudicus ille canis de Paradiſo beatorum: apertè indicans, non metaphoricè, ſed propriè intelligenda eſſe quæ effutit:

Muhammedis doctrina de Paradiſo. Domini Paradiſo, (inquit) ubi dulciſſimas aquas, pomaque multimoda, fructus varios, & decentiſſimas, ac mundiſſimas mulieres, omneque bonum in æternum poſſidebunt. Alcor. cap. 1. ſeu 2. Item; Credentes & benefacientes, ſua non amittent opera. Illi namque Paradiſum fontibus amœnam, & illic annulos & torques aureos, & ornatus ſericos virides & deauratos poſſidebunt, & in lectis aulæatis accumbent. Et hæc eſt maxima merces & interminabilis. Alcor. cap. 28. Item; Timentes autem, locum hortis & fontibus ſecundum poſſidebunt, veſtibuſque ſericis & purpurâ veſtiendi, puellas ducent cum oculis claris & immenſis: quorum albugines candidiſſimæ, & pupillæ nigerrimæ. Alcoran. capite 54. Alibi ait, eas puellas fore papillis breviſſimis. Alcoran. capite 88. oculos verò ait habituras immenſos velut ova. Alcoran. capite 47. Alibi etiam eas puellas deſcribit, quod antea ab hominibus atque diabolis intactæ ſint. Alcoran. cap. 65.

11. Non ſordidabo hanc chartam, transſcribendo obſcœnam orationem qua utitur Muhammed illo capite. & prius cap. 22. Etſi omittere non poſſum illam etiam fœdiſſimam voluptatis Paradiſiacæ deſcriptionem, quæ habetur in libro doctrinæ Muhammedis ſive dialogo Muhammedis cum Abdia Judæo; quia etiamſi ſpurciſſimè illic loquatur impudentiſſimus ille libidinum gurges, non tamen abs re videtur fore, ſi ejus obſcœnitatem detegendo, à contaminatiſſimo nebulone caſtos & verecundos homines & vel minimam ſpiritualis ſenſus aut etiam humani pudoris micam habentes, ipſa ſordidiſſimæ ejus doctrinæ deteſtanda fœditate, ſævaque mephiti ableterreamus. In illo dialogo Abdias Judæus Muhammedem alloquens, ait: Quoniam de victu incolarum Paradiſi plenè expoſuiſti, reſtat ut de voluptate eorum proſequaris. Et illud primum, quoniam comedent & bibent, ſi etiam miſceantur illic mulieribus, idque qualiter, & qua lege. Reſpondet Muhammed; Si ullum oblectamenti genus deeſſet, beatitudo minimè plena eſſet. Fruſtra ergo deliciæ adeſſent, ſi voluptas deeſſet. Quin imo quicquid volunt, præſto eſt, & quaſcunque, & quomodocunque volunt, habent & qualiter, & ubi, & quando, & quantum, & quoties volunt, ſine mora & difficultate: ita quidem quod quas hic uxores habuerunt fideles, habebunt & illic: cæteræ, concubinæ erunt: ancillarum verò non erit numerus. Hæc ibi Muhammed.

12. Nempe finxit, adjuvante diabolo, impuriſſimus ille turpitudinis magiſter Paradiſum ſuo & ſimilium earum ac porcorum ingenio congruum. Imò omnem beſtiarum obſcœnitatem exſecrandâ turpitudine ſuperat iſta ſpurcities. Alibi ait mulieres illas in Paradiſo oculos ſuos nunquam niſi tantum ad maritos ſuos erecturas. Alcor. cap. 47. *Argumentum ad hominem.* Quænam igitur mulierum felicitas, ſi virorum felicitas in habendo innumerabiles mulieres conſiſtat? Certè aut mulieres in ipſo Paradiſo erunt infelices, quod abſurdum eſt; aut plures, imò innumerabiles habebunt viros: Et ſic rurſus felix eſſe non poterit ullus vir, quippe nullam habens ſibi fidam mulierem, ſed viris pluribus, imò innumerabilibus communem. Vel ſi dicant Muhammedani, mulieres fore ita continentes ut non appetant plures viros, neque frequentem cum ſuis maritis conſuetudinem; Cur non idem conceditur de viris? imò cur non perfectam utriſque concedunt continentiam, ut, ſublatâ jam prolis generatione, ceſſet prorſus in Paradiſo uſus & appetitus Veneris? niſi quia viri Muhammedani, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι, ſuis ſervire cupiunt cupiditatibus, continentiam mulieribus imperantes, à qua ipſi, qui mulieribus honeſto continentiæ exemplo præire debent, longiſſimè abſunt. imitantes in hoc magiſtrum ſuum Muhammedem, qui inſanabili libidine & effreni petulantia inſaniens, non erubuit nec veritus eſt blaſphemo auſu aſſerere conceſſum ſibi eſſe, & quidem ſoli præ reliquis viris, hoc à Deo privilegium dum adhuc in terris ſuperſtes eſſet, ut licitè uti poſſet non ſolùm ſuis uxoribus & ancillis & cognatis, ſed omnibus etiam bonis mulieribus ei volenti ſuccumbere cupientibus; & has à ſe ipſo ſemovere, illas verò adjungere pro velle ſuo. *Sacrilega impudentia & flagitioſa mulieroſitas Muhammedis.* Alcor. cap. 43. bonas mulieres vocat ſpurciſſimus mœchus libidini ejus obſequentes, quaſlibet, ſive puellas, ſive viduas, ſive maritatas. Nam etiam has ſe intelligere apertè indicat, eodem capite.

13. Nec ſatis ganeoni iſti fuit impurum & flagitioſum eſſe, niſi etiam ſpurcitiei & ſcelerum ſuorum auctorem & Patronum lenonemque ſuum faceret Deum, qui omnis ſanctitatis & honeſtatis Pater eſt, omniſque turpitudinis oſor & ultor. Nempe in hanc blaſphemiam erupit obſcœnus ille Pſeudopropheta, ut non ſolum licenter & impunè, ſed etiam cum aliquapiam religionis agnitione (ſicut olim Marcus ille magus, apud Irenæum lib. 1. cap. 9.) à muliebri ſimplicitate & ſuperſtitione admitteretur ad concubitum, ſinentibus maritis aut Patribus, atque etiam auctoritatem Numinis reverentibus, à quo eſſet Muhammedi tale privilegium conceſſum.

14. Re-

14. Refert Philoſophus ille Chriſtianus (apud Vincentium Bellovacenſem, lib. 23. Speculi hiſtorialis, cap. 44.) impudicum iſtum hircum Muhammedem non erubuiſſe tale etiam dedecus in ſcriptura prophetiæ ſuæ ſibi facere, ut diceret datum ſuis renibus à Deo quadraginta viros in coïtum potentiſſimos fortitudine libidinis adæquare. Profiteri etiam ibidem inter cætera rebus odoriferis & mulieribus ſe delectari.

15. Erat Muhammedi ſodalis Zaidi nomine, qui formoſam habebat uxorem, Temech filiam Gaiſi: hanc cum adamaret Muhammed, & ſecum cogitaret, quonam artificio ea potiri poſſet, dixit ſodali ſuo: ô Zaidi, imperavit mihi Deus ut tuam uxorem accipiam. Cui ille reſpondens dixit; Apoſtolus es, fac ſicut dixit tibi Deus. Tum Muhammed: Imò verò, inquit, rem altius repetamus; Imperavit Deus, ut dimittas uxorem tuam. Tunc ille dimiſit. Ac poſt paucos dies, dixit Muhammed; Mandavit Deus, ut ego illam accipiam. Deinde acceptam illam cum adulterio polluiſſet, hanc legem tulit; Uxorem ſuam qui volet dimittat; ſi quis autem uxorem ſuam dimittat, & voluerit ad eam reverti, ipſa prius nubat alii. Non enim fas eſt eam redire ad priorem maritum, donec prius alii nupſerit. Quâ ſpurciſſima lege præcipit adulterium, veluti neceſſariam dimiſſæ mulieris purgationem. Hanc narrationem de Temech uxore Zaidi, & de lege Muhammedis de divortio, deſumpſimus ex Joannis Damaſceni libro de hæreſibus, & diſputatione Philoſophi illius Chriſtiani, apud Vincent. Bellovac. lib. 23. Speculi hiſtor. cap. 44. & Euthymii diſſertatione contra ſectam Iſmaelitarum, in bibl. Patr. tom. 2. græcol.

Inhoneſta lex Muhammedis de divortiis.

16. Sed ceſſo hoc ſterquilinium fodere: quis enim mediocriter verecundus, aut ullas humanæ honeſtatis reliquias retinens, iſta legere vel audire ſuſtineat ſine nauſea? Cyrillus Hieroſolymitanus, catecheſi ſexta, rationem oſtendens, ob quam indicaverat quaſdam obſcœnitates Manichæorum, jubet fugere rem inquinatam; idque ait Eccleſiam denunciare ac docere: quæ (Eccleſia) cœnum attingit, ne tu cœno maculeris; vulnera dicit, ne tu ſaucieris, ἅπτεται βορβόρου, ἵνα σὺ μὴ βορβορωθῇς· λέγει τὰ τραύματα, ἵνα μὴ σὺ τραυματισθῇς. Et Epiphanius hæreſ. 26. præfatus ſe timere ne ipſa narratio flagitioſæ turpitudinis Gnoſticorum nociva ſit, dicit utile eſſe quædam nefaria detegi prudentibus, ut magis oderint & fugiant exitialem peſtem, & præcipitem ruinam, & puteum perditionis, nec ſolum fugiant ipſi, ſed & tortuoſum illum in ea voragine ſerpentem ac baſiliſcum lapidibus obruant, ut nullus deinceps audeat accedere.

Quæ ſit hujus diſſertationis utilitas.

CAPUT. XII.

De barbara inhumanitate doctrinæ Muhammedanæ, jubentis verberari uxores.

CUm viros (inquit Muhammed) mulieribus præeſſe Deo placuit, ut ipſi corrigant eas cum quibus ſuam expenderint pecuniam, ipſæque Deum invocent, & maritis pareant, & eorum ſecreta ſibi commiſſa celent, jus æquum poſtulat. Quæ ſi forte præcepta non obſervaverint, à vobis correctæ & caſtigatæ, in domibus lectiſve detentæ verberentur, uſquequo veſtris nutibus atque præceptis pareant. Alcor. cap. 9.

2. Procul hinc, ad Leſtrigonas & Cyclopas iſtam inhumanam barbariem! ſunt quidem uxores divina lege viris ſuis ſubjectæ, non tamen mancipii aut jumenti nexu, ſed conjugii amiciſſima ſocietate, idcirco jubet lex Dei ut relinquat homo Patrem & matrem, & adhæreat uxori ſuæ, atque eos non amplius eſſe duos, ſed eſſe jam unam carnem. Matth. 19: 5, 6. Conſtructa eſt mulier, non ex ungue pedis, ſed ex coſta lateris viri. Geneſ. 2: 21, 22. Beatus Apoſtolus Paulus admonens viros officii ſui erga uxores ſuas, ait: Viri diligite uxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum tradidit pro ea. Epheſ. 5: 25. Item; ita debent viri diligere uxores ſuas ut ſua ipſorum corpora: qui diligit ſuam uxorem, ſeipſum diligit. Nullus enim unquam ſuam ipſius carnem odio habuit, ſed enutrit & fovet eam, ſicut & Dominus Eccleſiam. ibid. verſ. 28, 29.

3. Non tamen ideò licet maritis verberare uxores, quia Dominus quandoque caſtigat Eccleſiam. Nam Dominus non ſolum maritus eſt Eccleſiæ, ſed etiam Pater, & abſolutè Dominus, & Deus, ſupremuſque judex; quæ hominibus maritis non competunt. Caſtigat Deus qua Pater & Dominus & judex: diligit autem & fovet qua maritus. inſtruit etiam & errantem reprehendit, cum ſuavitate conjugali. Debet enim vir inſtruere uxorem ſuam, eamque non rectè ſe gerentem etiam reprehendere, ſed ut uxorem, non ut mancipium aut jumentum; neque etiam ut puerum aut diſcipulum ferulæ obnoxium.

4. Jubet Apoſtolus Dominos remittere minas erga ſervos ſuos, Epheſ. 6: 9. quantam igitur ſuavitatem poſtulat inter conjuges: monet quidem mulieres, ut timeant ſeu revereantur viros ſuos, Epheſ. 5: 33. at non timore ſervili, ſed reverentia conjugali; ſicut Sara obedivit Abrahæ, Dominum eum vocans, 1 Petr. 3: 6. Dominum intelligens, non imperio herili, ſed honore conjugali. Propterea eodem capite beatus Petrus Apoſtolus monet viros, ut illi ſimiliter unà degant cum uxoribus ſuis ſecundum ſcientiam, vaſi muliebri ut infirmiori tribuentes honorem, utpote cum una etiam hæredes ſint gratiæ vitæ, ne interrumpantur eorum preces, 1 Petr. 3: 7. debent enim conjuges concordi animo communes preces Deo fundere.

CAPUT. XIII.

De doctrinæ Muhammedicæ fabuloſa vanitate.

PRincipatuum & poteſtatum nomina quædam ſupponebat Simon Magus. [Epiphan. lib. 1. contra hæreſes, tom. 2. hæreſ. 21.] & Baſilides, [Epiphan. lib. 1. tom. 2. hæreſ. 24. Theodoret. lib. 1. hæret. fabular.] & Nicolaitæ, decipere conantes imperitos per nominum terriculamenta, & confictas appellationes barbaras, quibus terrerent auditores, quæ prudentibus (inquit Auguſtinus) riſum potius faciunt quam timorem. [Epiph. lib. 1. tom. 2. hær. 25. Auguſt. hæreſ. 5.] & Gnoſtici, quædam inanis ſoni nomina introducentes, ut Principum vel angelorum nominibus terribilibus infirmas animas caperent: iidemque de Deo rerumque natura, fabuloſa & à ſanitate veritatis aliena multa contexuerunt. [Epiph. lib. 1. tom. 2. hær. 26. Auguſt. hæreſ. 6.] Valentiniani etiam, ubi nominum vanitatem fraudulento errore conceperunt atque excogitarunt; multas fabulas confinxerunt. [Epiph. lib. 1. tom. 2. hær. 31.] Et ex Valentini ſeminibus Borboriani exſecrandi hæretici figmentis ſuis hebraica nomina adjecerunt, quibus ſimpliciores perterrerent, [Theodoret. lib. 1. hæret. fab. cap. de Barbeliotis ſeu Borborianis

Anteceſſores quos ſequutus eſt Muhammedes, ductore Satana.

belliotis ſeu Borborianis.] idemque faciebant Marcitæ ſive Marcoſii, aliique hæretici, [Iren. lib. 1. adverſus hæreſes, cap. 18. Theodoret. lib. 1. hæret. fab. cap. de Marco.] Ex Marci hæreſiarchæ & magi ſectatoribus iti qui Archontici dicebantur, impii & flagitioſi hæretici, confictis quibuſdam libellis, eos vocarunt revelationes Prophetarum; unum autem appellarunt, enſymphonia, in quo ſeptem Cœlos conſcripſerunt: unumquemque autem ipſorum habere unum Principem. [Theodoret. lib. 1. hæret. fab. cap. de eis qui dicuntur Aſcodrytæ vel Aſcodrupetæ.] iidem Archontici dicebant Marciadem & Marſianum Propheras eſſe, & raptos in cœlos, & per triduum deſcendiſſe. [Epiphan. lib. 1. tom. 3. hæreſ. 40.] Baſilides etiam Prophetas habebat Barcabam, & Barcoph, & quoſdam alios ſimiliter barbaros: & alias ſceleratas fabulas confinxit. [Theodoret. lib. 1. hæret. fab. cap. de Baſilide.]

2. Exſecrandas iſtas hæreticorum catervas ſequutus & imitatus impius Muhammed, multiplicis impietatis & vanitatis receptaculum, impudenti audaciâ confinxit quædam inaudita nomina Angelorum & Prophetarum ignotorum; ut per inanes ſonos deciperet imperitos. Angelos nominat, Arot. & Marot, Adriel, & Seraphiel, [in libro doctrinæ Muhammedis.] Prophetas confingit, Hut, & Schale, & Schaibh, [Alcor. cap. 17.] Iſmaelem quoque Prophetis accenſet, & Heſoram [Alcor. cap. 29.] & ſubinde ait, ſeptem eſſe cœlos, [Alcor. cap. 1. ſeu 2. & alibi in Alcorano, & in libro doctrinæ Muhammedis, ſive dialogo Muhammedis cum Abdia Judæo.

3. Totum Alcoranum & reliqua illius ſuperſtitionis ſcripta vaniſſimis & ſceleratis fabulis referta ſunt. Et ſacras quaſdam ex divinis literis ſumtas hiſtorias impiè transformat, & contaminatiſſimis fabulis conſpurcat fabuloſus ille peſtiferi erroris magiſter. Planè etiam ſtolidum eſt, quod jubet homines dicere neſciis & brutis etiam, ſalvete: & inaniter promittit ſalutatoribus iſtis libertatem à pœnis gehennæ, & felicitatem Paradiſiacam. [Alcor. cap. 35.] Nugatur Alexandrum [Macedonem] uſque ad Solis ortum perveniſſe, & eum in fonte luteo quieſcentem inveniſſe. [Alcor. cap. 28.] ait in die judicii redacta priſtino ſonitu buccinæ in pulverem terra, cœloque fuſo & debilitato, Angelos octo Dei thronum ſuſtentaturos, Alcor. cap. 79. ſcilicet his Atlantibus opus habet Deus, ne corruat ejus thronus. Multa talia in Alcorano paſſim leguntur.

Salutatio brutorum.

4. Meminiſſe autem oportet nos, in citatione capitum Alcorani, ſequutos eſſe latinam verſionem Roberti Retenenſis, & eoſdem adſcripſiſſe capitum numeros, quibus ille in ſua verſione uſus eſt.

5. Liber doctrinæ Muhammed, dialogum exhibens Muhammedis & Abdiæ, ſtolidiſſima farrago eſt & impudentiſſima congeries febrilium ſomniorum & apſurdiſſimorum deliramentorum. Ait ibi Abdias Muhammedi: Expone, quomodo facta eſt terra, & montes; & quæ eis nomina, & quando fuerunt? Reſpondet Muhammed; Deus fecit Adam de limo, limus autem erat de ſpumâ, ſpuma autem de procellis, procellæ verò de mari, mare autem de tenebris, tenebræ verò de luce, lux de Verbo, Verbum de cogitatione, cogitatio verò de Jacinto, Jacintus autem ex præcepto Eſto & fuit.

6. Et paucis interjectis, ait Abdias; Quid poſt hoc operatus eſt Deus? Reſpondet Muhammed; Tabulam & calamum. Dic, quam tabulam, & quem calamum? Reſp. Tabulam quidem, in qua ſcriptum eſt quicquid fuit, eſt, & erit, in cœlo & in terra. Calamum verò de luce clariſſima. Ait Abdias, quæ longitudo calami? Reſpondet Muhammed; Longitudo quidem itineris quingentorum annorum, latitudo verò octoginta itineris annorum. Octoginta dentes habet, qui non ceſſabunt ſcribere, quicquid fit in mundo uſque ad diem judicii. Ait; & tabula unde? Reſp. De Smaragdo viridiſſimo, verba ejus de margaritis, dorſum ejus de pietate. Ait; Quoties ergo reſpicit Deus illam tabulam per diem & noctem? Reſp. Centum ſexaginta: ſingulisque reſpectibus erigit quem vult, & deponit quem vult.

7. Iſta certè non ſolum ſtolida, ſed etiam manifeſtè impia ſunt: quaſi verò egeret Deus iſtiuſmodi adminiculis, & res quæ in mundo geruntur aliquando non cerneret, & per intervalla tantummodo tabulam conſulens eas ſubinde contemplaretur. O ſceleſtam inſaniam! Certè Deus immutabiliter omniſcius nunquam non cernit omnia quæ in mundo geruntur, ipſaque cordium arcana.

8. Expone, (inquit Abdias) cur cœlum dictum eſt cœlum? Reſpondet Muhammed; Ideo quidem, quia de fumo creatum: fumus verò vapor maris. Quid ergo habet, quod viride eſt? Reſp. Ex monte Kaf: mons enim Kaf ex ſmaragdis Paradiſi. Qui mons orbem terræ cingens, cœlum ſuſtinet. Cœlum iſtud noſtrum (ait Abdias) dic, unde creatum eſt? Reſp. Muhammed; primum de aqua viridi, ſecundum de aqua clara; tertium de ſmaragdo; quartum de auro puriſſimo: quintum de hiacinto viridi; ſextum de nebula lucida; ſeptimum de ſplendore ignis. Quid ergo ſuper cœlos ſeptem? Reſp Mare vivificum. Quid deinceps? Reſp. mare nebuloſum. Proſequere per ordinem uſque ad ſummum. Procedit deſuper mare aëreum, deſuper mare lapideum, deſuper mare tenebroſum, deſuper mare ſolatii, deſuper Luna, deſuper Sol, deſuper nomen Dei, deſuper ſupplicatio; deſuper Gabriel, deſuper pergamenum raſum, deſuper plenum, deſuper ſeptuaginta intervalla lucis, deſuper ſeptuaginta millia intervallorum virtutis, deſuper ſeptuaginta millia montium, deſuper mille ſpatia, in unoquoque ſeptuaginta millia turbæ, in unaquaque turba quinque millia Angelorum, nunquam ceſſantium laudare Dominum univerſitatis; deſuper addet Almuncihe, id eſt, terminus Angelicæ dignitatis; deſuper vexillum gloriæ, deſuper intervalla de margaritis, deſuper intervalla gratiæ, deſuper intervalla potentiæ, deſuper intervalla divinitatis, deſuper intervalla diſpenſationis, deſuper ſcabellum, deſuper ſolium, deſuper domus univerſitatis.

9. Quærit Abdias, utrùm fideles ſint Sol & Luna, an infideles? Reſpondet Muhammed; fideles quidem, & obedientes omni mandato Dei. Quid ergo habent, quod non æqualiter lucent? Reſp. Æquali quidem virtute & ſplendore creavit eos Deus. Evenit ergo ut incerta eſſet diei & noctis viciſſitudo, quouſque Gabriel prætervolans motu volitandi, forte ut ſic ala ſua Lunam tetigit, & exinde Luna obſcurata eſt. Ait Abdias; Quot ſunt ordines ſtellarum? Reſpondet Muhammed; Tres: primus dependentium per catenas à ſolio Dei lucentium, uſque in ſeptimum thronum: ſecundus ſtellarum quæ & cœlum ornant, & quando diaboli ad inſidiandum Cœleſtibus conſiliis ſubintrare parant, occurrentes fugant: tertius eſt, in conſpectu Angelorum.

10. O inſanam nugacitatem! ô abſurda & ridicula exſomniatæ ſtoliditatis deliramenta!

quis ſanus & ſobrius iſta poteſt ſeriò dicere vel audire?

11. Similia ſunt illa. Quærit Abdias; ubi Sol? Reſpondet Muhammed; In fonte calido, fons autem in colubro, coluber in intervallo, intervallum in monte Kaf, Kaf autem in manu Angeli tenentis mundum uſque in diem judicii. Dic deinde, quis modus deferentium ſedem Dei? Reſp. Capita eorum ſub ſede Dei, pedes ſub thronis ſeptem: tantâ quidem cervicis amplitudine, ut ſi continuè volaret avis; vix mille annis ab una aure perveniret ad alteram. Cornua ſuper capita eorum implicata; victus & potus eorum laus & gloria Dei. Quorum prima acies, cujus dimidium nix, dimidium ignis; nec tamen vel ignis nivem conſumit; vel nix ignem extinguit. Secunda acies, cujus dimidium tonitruus, dimidium fulgur, impermixta. Tertia, cujus dimidium gleba, dimidium unda; nec tamen unda glebam diluit, vel undam ebibit gleba. Quarta, cujus dimidium ventus, dimidium aqua, incommota ab invicem. Quinta, cujus dimidium terrum, dimidium ignis, inconfuſa ab invicem. Sexta cujus dimidium aurum, dimidium argentum. Septima, cujus dimidium laus, dimidium gloria. Octava, de fulgidiſſimo ſplendore.

12 Quærit Abdias, ubi fuerit Mecca [oppidum Arabiæ] tempore diluvii in diebus Noë? Reſpondet Muhammed: aſſumpſit eam Deus in cœlum; Hieruſalem verò commiſit monti Abikobez, & ſervavit eam in ventre ſuo.

13. Jam & illud; Montes unde exierunt? Reſpondet Muhammed: De monte Kaf, fixitque eos Deus palos in terra. Dic conſequenter, quidnam reſtat ſub his ſeptem terris? Reſp. Bos. & pedes bovis ſuper quid? Reſp. ſuper lapidem album. Quæ forma bovis? Reſp. Caput ejus in oriente, cauda in Occidente: ei quadraginta cornua, & totidem dentes, à cornu ad cornu iter mille annorum. Et ſub lapide, ſuper quem ſtat, quid? Reſp. mons cui nomen Zohot. Cujus hic mons? Reſp. Inferni. Quæ amplitudo? Reſp. Itineris mille annorum. Hunc aſcendet omnis turba infidelium. cumque verticem conſcenderint, omnis contremiſcet mons, omnemque turbam dejiciet in profundum inferni. Sed quid ſub monte? Reſp. Terra. quod eſt ei nomen? Reſp.
Vuerelea. *Vuerelea*. Quid ſub ea terra? Reſp. mare. Quod eſt ei nomen? Reſp. Alkaſem. Et quid infra? ut omnia per ordinem ediſſeras. Reſp. Terra alholen; infra, mare Zere; infra, terra Neama; infra, mare Zegir; infra, terra Therib; infra, alia terra Agiba, alba ut lac. redolens ut muſcus, mollis ut crocus, lucida ut Luna; ſuper hanc congregabit Deus omnes juſtos; infrà hanc mare Alkuitar; infra, piſcis nomine albehbut, cujus caput in Oriente, cauda in Occidente; ſuper cujus dorſum terræ & maria, tenebræ & aër, & montes uſque in finem ſeculorum: infra piſcem ventus piſcem ſuſtinens, infra mons, infra tonitruus, infra fulgur. Sub his mare ſanguineum; infra, infernus concluſus; infra, mare igneum; infra, mare opacum; infra, mare potentiæ; infra, mare nebuloſum; infra, laudes; infra, glorificatio; infra, ſolium; infra, tabula; infra, calamus; infra, majus nomen Dei. Et quid infra? Reſp. Infima quærendo proſequeris Abdia. Quis ultra poteſt? præterquam quod æqualis eſt undiquaverſum omnipotentia Dei.

14. Dic, (inquit) quæ ſunt tria quæ de Paradiſo in hunc mundum venerunt? Reſp. Mecha, & Jeſtab, & Hieruſalem. Quæ quatuor in hoc mundo ex inferno? Reſp. Vaſtat civitas Ægypti; ſecunda, Antiochia Syriæ; tertia Ehberam Armeniæ; quarta Elmeden Chaldeæ. Ait Abdias, & hoc quoque verum. Conſequenter ergo metire mihi orbem. Reſp. Orbis quantitas iter unius diei. Abdias, ait; quomodo? Reſpondet Muhammed; Totum enim Sol ab ortu ſuo uſque ad occaſum permeat. Abdias ait; argutè quidem hoc animadvertiſti.

Auditum admiſſi riſum teneatis amici!

15. Dicit etiam in eodem libro Muhammed, ingreſſis paradiſum primum proponi veſcendum jecur piſcis albehbut. Et ait ſuperfluitates ciborum in Paradiſo exituras per ſudorem. Carnem autem ſuillam ait nuſquam neque hic neque in Paradiſo commedi licitè poſſe. Cauſſam percunctanti Abdiæ reſpondet Muhammed in hæc verba; Jeſus Chriſtus, dum rogaretur à diſcipulis (verba hæc ſunt Muhammedis) ut modum arcæ habitumque ſuperſtitis in ea generis humani exponeret; tacitus rogantes audiens, formulam ex luto inter manus ſuas confectam jecit humi. Et ait: Surge in nomine Patris mei. Et ſurrexit homo canus. Cui Chriſtus. Tu quis es? Reſpondit, Ego Jaſeth filius Noë: Cui Jeſus, itane canus mortuus es? Reſpondit, nequaquam. Sed in hac ipſa hora putans me ad diem judicii ſurgere, metu canus effectus ſum. Præcepit ergo Jeſus, ut omnem hiſtoriam arcæ diſcipulis rogantibus exponeret. Tunc ille rem omnem à primordio narrans, ordine pervenit ad locum, ubi cum feceſſus, inquit, pondere egeſtionis arcam inclinaret; timuimus valde. Conſuluit itaque Pater Deum. Cui Deus; adduc, inquit, Elephantem, & verte poſteriora ejus ſuper locum. Et fecit. Ubi ergo Elephas fimum ſuum hominum egeſtioni injecit, ſurrexit ſus grandis. Satiſne videtur ergo cauſſæ, Abdia, vitandi animal immundum? ait Abdias, certè ſatis: Dum profecerit hac neceſſitate editus. Reſpondet Muhammed; quæ cum omnem, inquit, maſſam illam roſtro foſſorio diſpergeret, conceptum inſuetis naribus fœtorem efflans, murem edidit. qui deinde cum tabulas indeſinenter roderet, conſulto Pater Domino, Leonem in fronte percutit. Leo concitus flatu anhelo cattum naribus ejecit.

16. Plenus iſtuſmodi nugaciſſimis fabulis eſt liber ille doctrinæ Muhammed, ſive dialogus cum Abdia. Uſi ſumus Latina verſione Hermanni Dalmatæ.

17. Exſtat liber de generatione Muhammed & nutriturâ ejus. Quem librum idem Hermannus in Latinum ſermonem vertit. in eo libro dicitur, lucem quandam in Adam ſplendentem fuiſſe, & ab eo per ſeriem generationum delatam eſſe in Patrem Muhammedis, & à Patre in matrem: atque ita tandem genitum eſſe Prophetam Muhammedem. Ea ipſa autem horâ qua natus eſt Muhammed, Angelos arreptum Luciferum immerſiſſe profundo maris Alcazum. Et inde vix poſt quadraginta dies eum evaſiſſe, & aufugiſſe in montem Kobeh: Et illuc terribili fragore horrendoque mugitu omnes angelos ſuos convocaſſe; eiſque, quid cauſſæ eſſet, anxiè rogantibus, reſpondiſſe; quia natus eſt, inquit, Muhammed filius Abdalla in noſtram planè ruinam.

18. Attamen in Alcorano ait Muhammed, diabolos ad auditum Alcorani gaviſos eſſe, & ad Deum converſos, & peccatorum ſuorum remiſſionem conſequutos. Alcor. cap 56.

19. Dicitur etiam in libro illo de Muhammedis generatione & nutriturâ; certatim conveniſſe omne avium genus, tum nubes, & ventos, ex omnibus mundi partibus, poſtremò & cœtus Angelicos, pro educatione infantis [Muhammedis] altercantes. Dixiſſe enim aves, ſe commodiores

eſſe

eſſe nutrimento infantis, pro eo quod diverſis fructibus congerendis faciles ſint. Ventos autem dixiſſe, imò nos potius, qui totius mundi odoribus eum replere poſſumus. Dixiſſe nubes, quinimo nos commodiſſimè, quibus omnium aquarum dulcedinem miniſtrare promptum eſt. Indignatos verò Angelos dixiſſe; ad quid hæc? nobis hæc cura ſuperſit. Litem compeſcuiſſe vocem divinam dicentem non auferetur manibus hominum.

20. Et in eodem libro dicitur, 3. viros Muhammedem puerulum cum coætaneis in paſcuis ludentem arripuiſſe, & in montem elevaſſe; eorumque primum aperuiſſe à pectore Muhammedis uſque ad umbilicum, abſque læſione; apertaque ejus viſcera nive laviſſe: Succedentem autem Secundum ſcidiſſe cor Muhammedis per medium, & è medio granum nigrum ereptum abjeciſſe, dicentem; hæc eſt portio Diaboli. (obſerva Manichæiſmum de ſubſtantia mali ſeu malo ſubſtantiali.) Tertium denique loca extérſiſſe, & Muhammedem ut fuerat reſtituiſſe.

21. Sed nolo ulterius fatigare lectorem ſtolidiſſimis Muhammedis & ſectatorum ejus nugamentis. Lubet hîc uti verbis Epiphanii loquentis de Ptolemæo hæretico ejuſque ſodalibus. lib. 1. contra hæreſes, tom. 2. hæreſ. 33. contra Ptolemæitas. ubi poſtquam inſeruit inſanam Ptolemæi epiſtolam, ſubjungit hanc ſuam de ea cenſuram Epiphanius. Quis verò (inquit) horum verborum hujus impoſtoris ac ſodalium ejus inſaniam ſufferet? Neque enim quiſquam ex veteribus tragicis Poëtis, neque qui ſequuti ſunt imitatoriis moribus præditi, Philiſtionem dico, & Diogenem, qui incredibilia ſcripſit, & alii omnes qui fabulas conſcripſerunt ac decantarunt, tantum mendacium effingere potuerunt, velut hi audacter contra ſuam ipſorum vitam ducti, horrenda ſibi-ipſis conſtruxerunt, & mentem hominum ipſis credentium in ſtultas quæſtiones & genealogias nunquam finiendas conjecerunt, ipſi ea quæ in manibus ſunt non ſcientes. Hæc Epiphanius. Quæ appoſitè dici poſſunt contra Muhammedanam mentiendi impudentiam & fabuloſæ vanitatis inſaniam.

Caput. XIV.

De Saracenorum circumciſione, etiam ante Muhammeden; & unde dicti ſint Saraceni.

Ebionæi hæretici mandata carnalia legis obſervabant, circumciſionem ſcilicet carnis, & cætera à quorum oneribus per Novum Teſtamentum liberati ſumus, ſicut de eis ſcripſit Auguſtinus, hæreſ. 10. & ante Auguſtinum Epiphanius, hæreſ. 30. ubi loquens de circumciſione, ait; Quid verò jactat Ebion circumciſionem? quando etiam idololatræ & ſcelerati Ægyptii circumciſionem habent. Sed & Saraceni, qui & Iſmaëlitæ, circumciſionem habent. Et Samaritæ, ac Judæi, & Idumæi, & Homeritæ. Plerique verò ex his, non propter legem hoc faciunt, ſed temerariâ quadam conſuetudine. Hæc ibi Epiphanius. Vixit autem Ebion hæreſiarcha tempore beati Joannis Apoſtoli, teſte Hieron. in catalogo ſciptor. Eccleſiaſticor. cap. 19. Epiphanius autem opus illud panarium contra hæreſes ſcribebat an. 13. Valentis Imperatoris, ut ipſe monet lib. 2. illius operis tom. 2. hæreſ. 66. §. 20. qui fuit Dom. incarn. annus 376.

2. Qui hebraicè appellantur ישמעאלים Ishmaëlitæ, Geneſ. 37:25. iidem in Targ. Hieroſol. appelantur סרקין Saraceni. Et in alio Targum Arabes ערבאי. Rufus Feſtus in breviario rerum geſtarum populi Romani, ſcribit à L. Lucullo Phylarchos Saracenorum in Oſdroëna ſuperatos eſſe. & poſtea, à Pompejo Saracenos & Arabas victos eſſe. Et Dionyſius Alexand. ſcribit multos Chriſtianos, tempore perſecutionis Decianæ (an. Dom. 253.) captivos factos eſſe in monte Arabico à Barbaris Saracenis; *ὑπὸ βαρβάρων Σαρακηνῶν*. apud Euſeb. lib. 6. hiſt. Eccl. cap. 34. *κεφ. ξμ*. Epiphanius in opere Panario lib. 1. tom. 1. cap. 1. §. 8. loquens de Iſmaële filio Abrahami; Naſcuntur (inquit) huic filii numero duodecim: ex quibus ſunt tribus Agarenorum ſive Iſmaëlitarum, qui nunc Saraceni vocantur. *ἐξ ὧν αἱ Φυλαὶ τῶν ἀγαρηνῶν τῶν καὶ ἰσμαηλιτῶν, σαρακηνῶν δὲ τὰ νῦν καλουμένων.* Et poſtea in eod. op. hær. 66. §. 1. ait, Scythianum, qui primus fuit fundator ſectæ Manichæorum, ex Saracenia oriundum eſſe. Scythiani diſcipulus fuit Terebinthus qui & Buddas, & hujus Cubricus qui & Manes & Manichæus dictus. Refert Epiphanius hæreſeos iſtius exortum ad tempora Aureliani Imperatoris, qui regnabat a. D. 276. De eod. Scythiano ſcribens Cyrillus Hieroſolymitanus, Catech. 6. ait eum fuiſſe genere Saracenum; *Σκυθιανός τις ἦν ἐν Αἰγύπτῳ, σαρακηνός τὸ γενός* &c. i. e. Scythianus quidam erat in Ægypto, genere Saracenus, &c. Hæc Cyrill. Hier. etiam in ſuo additam. ad Chron. Euſebii, indicans ea quæ geſta ſunt an. 20. Conſtantii Imperatoris, ſive an. Dom. 358. Saraceni (inquit) in monaſterium B. Antonii irruentes Sarmatam interfecerunt. Hæc Hieronymus.

3. Ex his patet, circumciſionem jam olim apud Saracenos idololatriæ addictos in uſu fuiſſe; & Muhammedem non introduxiſſe inter eos circumciſionem, ſed inventam retinuiſſe, quodam fallaciæ artificio. Quamvis autem Valentinus Schindlerus in ſuo Lexico Pentaglotto, in radice אלה ſcribat Muhammedanorum puellas eſſe à circumciſione liberas, & ſolos pueros eorum circumcidi quando octo annos nati ſunt; Cedrenus tamen in ſuo compendio hiſtoriarum, dicit de Muhammede., *ἐδίδαξεν αὐτοὺς περιτέμνεσθαι καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας*: ideſt, docuit eos ut circumciderentur tum mares tum fœminæ. Euthymius etiam Zigabenus, in ſua confutatione ſectæ Iſmaëlitarum, teſtatur Muhammedem legem tuliſſe de circumciſione marium & fœminarum. Adjicitque hanc ſuam cenſuram, *τὸ μὲν οὖν περιτεμνεῖν τοὺς ἄρρενας, Ἑβραϊκόν· τὸ καὶ τὰς θηλείας τῆς τοῦ Μωάμεθ ἀναισχυντίας ἴδιον, ἐπὶ διορθώσει δῆθεν τῆς νομικῆς περιτομῆς.* id eſt; Et mares quidem circumcidere Hebraicum: fœminas verò etiam [circumcidere] proprium eſt impudentiæ Muhammedis, ſcilicet ut circumciſionem in lege præſcriptam corrigeret. Hæc Euthym. in ſua Iſmaëlit. confut. quæ ex ejuſdem Euthymii dogmaticæ Panopliæ part. 2. tit. 24. accepta, exſtat in Biblioth. Patrum, tom. 2. græcol. edit. Pariſ. an. Dom. 1624. Joſephus autem ſcribit, Arabes circumcidi poſt annum decimum tertium, juxta tempus quo gentis illius progenitor Iſmael circumciſus eſt lib. 1. Antiquitatum Judaicarum. cap. 13. quod opus ſcripſit Joſephus quingentis annis ante Muhammedem.

3. Manifeſtum eſt etiam, ex eis quæ modo commemorata ſunt, Saracenos dictos eſſe diu ante Muhammedem, quamvis Muh. ſecta initio dicta ſit Saracenica, de nomine illius gentis, ex qua erat ipſe Muhammed, quæque hanc ſuperſtitionem à pſeudopropheta Muhammede primum ſuſcepit.

§. Sozomenus, lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap. 37. ſcribit Iſmaëlitas, quo ſpurii generis maculam, & ignobilitatem Agar matris Iſmaëlis penitus obliterarent, ſe Sarracenos, à Sarra Abrahami con-

jūge nominaſſe. At Johannes Damaſcenus, lib. de hæreſibus, ait Iſmaëlitas ſive Agarenos dictos eſſe Saracenos tanquam à Sarra vacuos, ait enim, *Σαρακηνοὺς δὲ αὐτοὺς καλοῦσιν ὡς ἐκ τῆς Σάῤῥας κενοὺς, διὰ τὸ εἰρῆσθαι ὑπὸ τῆς Ἄγαρ τῷ ἀγγέλῳ, Σάῤῥα κενήν με ἀπέλυσεν.* Alii ſic appellatos dicunt à Saraco oppido Arabiæ. Alii à Sarra, quæ vox Arabicè ſecretum ſeu arcanum ſignificat, eò quod Iſmaëlitæ primas ſuas ſedes in montanis Arabiæ receſſibus haberent. Quia autem montani illi Arabes vicinos excurſionibus & prædationibus infeſtabant, inde dicti ſunt Saraceni quaſi fures & raptores. Et hæc videtur omnium maximè probabilis ſententia, quam refert Schindlerus in Pentaglotto, nam סרק ſarac verbum Arabicum ſignificat furatus fuit, rapuit, ſurripuit, expilavit. Et ſaric fur, latro; ſarca, furtum, rapina: inde rabinicè *Sorki*, id eſt, Arabs, ſive Saracenus, & plural. סרקין *Sarkin* & Chald. סרקאין Sarkain, id eſt, Saraceni, Iſmaëlitæ, Arabes, quippe furtis & rapinis dediti.

CAPUT. XV.

Quibus modis propagata ſit, & conſervetur adhuc Muhammedana ſuperſtitio. Item de appellationibus Muſulmanorum, Iſlamorum, Iezideorum, Gaurorum, Sophinorum, Mamlucorum, Sultanorum, Chalipharum, Seriphum, &c. & de ſymbolo Muhammedano.

ARtes, quibus propagata & conſervata eſt Muhammedana ſuperſtitio, ſunt præſertim quatuor, videlicet. 1. Latrocinium & terror gladii. 2. Perfidia. 3. Carnalium voluptatum effrenis licentia & promiſſio. 4. Imperatus ſtupor, & cæca obedientia; prohibet enim Muhammed examen ſuæ doctrinæ, nec ſinit de ea diſputare.

Diſputationem de lege ſua prohibet Muhammed. 2. Monebamus lectorem de Muhammedana violentia & perfidia, ſupra cap. 9. De ſpurcitie autem cap. 11. Diſputationem de lege ſua prohibet Muhammed in Alcorano. cap. 5. Si quis (inquit) tecum diſputare voluerit, dic te faciem tuam ad Deum, ejuſque ſequaces, convertiſſe; quod agendo tam legem ſcientes, quam illiterati bonam legem ſequentur. Item, cap. 15. Tu nullatenus cum auditu carentibus ſermonem incas. Idem, cap. 20. Contradicentibus dicito, ut ſibi ſua ſint negotia, tibique tua; ipſique à tuis factis, & tu à ſuis liber. Idem, cap. 32. Tecum diſputare volentibus dic, Deum ſolum omnes actus tuos agnoſcere, qui die poſtremâ lites omnes & contrarietates diſcutiet. Item cap. 119. Homines incredulos taliter alloquere; Ego quidem legem veſtram atque ſectam minimè ſequor, nec vos meam. Igitur mihi mea maneant, vobiſque veſtra. Hæc omnia habentur in Alcorano, locis citatis.

Confutatio ſtupidæ obedientiæ Muhammedanorum. 3. Quod autem abutuntur Muhammedis diſcipuli nomine Dei, dicentes eum ſolum omnes actus noſſe, &c. non ſolum impii in hoc ſunt prætendentes Dei nomen ſuis nugis, ſed etiam ridiculi. Nam quid hoc ad præſentem controverſiam? Quæro ex te rationem fidei tuæ, paratus tibi meæ fidei rationem expromere: tu mihi reſpondes, Deum omnia ſcire? de hoc ego non ambigo. Sed unde ſcis, tuam fidem Deo placere? ad Deum, inquis, ejuſque ſequaces faciem meam converti. Hoc quilibet jactabit idololatra. Tu mihi Muhammedem, quem ſequeris, oſtende fuiſſe ſequacem Dei, & fuiſſe verum Prophetam à Deo miſſum, ſicut ego paratus ſum demonſtrare Chriſtum fuiſſe verum Prophetam à Deo miſſum, & eſſe Dei Filium, Deum benedictum in ſecula. Mihi mea, inquis, maneant, vobiſque veſtra. Hoc dicent ſpurciſſimi dæmonum adoratores. Sed quæſtio manet, quænam recta ſint, id eſt, quænam ex Deo ſint: tua ne, an ea quæ ego profiteor. Ego, inquis, legem veſtram atque ſectam minimè ſequor, nec vos meam. Scio te legem noſtram non ſequi, neque nos veſtram: ſed quæro, utram ſequi debeamus; Nam una tantum eſt ſalvifica fides. Neque poſſunt ex Deo eſſe duæ leges repugnantes & contradictoriæ. Hic obmuteſcis, & obſtinatam tantummodo proterviam, ac ultroneam cæcitatem perverſumque ſtuporem tuum prodis. Quantò rectius ſanctus ille Domini noſtri Jeſu Chriſti Apoſtolus, Paulus? Omnia, inquit, explorate; quod bonum fuerit retinete. 1 Theſſ. 5:21. & S. Joannes Apoſtolus; Dilecti, inquit, ne cuivis ſpiritui credatis: ſed probate ſpiritus, an ex Deo ſint. 1 Joan. 4: 1. Spiritum autem illum, quo actus Muhammed Alcoranum condidit, non fuiſſe ex Deo, ſupra demonſtravimus.

4. Huic ſtupori dum accedit carnalium voluptatum licentia, quid mirum ſi homines carnales, voluptuariæ ſecuritati, ſub ſpecioſo religionis obtentu, ſe tradant? præſertim imminente, & carnalem hunc ſtuporem imperante immiti gladio, quem geſtat perfida & truculenta, & juſto Dei, peccata ulciſcens, judicio victrix manus barbaræ impietatis.

5. Mandat Muhammed ſectatoribus ſuis, ut *Latrocinalis violentia Muhammedanorum.* ab ejus doctrina alienos, quos incredulos vocat, ubicunque repertos, ſi ſit poſſibile, capiant, & interficiant: niſi ſe illis ſponte ſua ſubjiciant. Alcor. cap. 10. Item alibi ait; Nemo vir bonus incredulum amicum loco boni, niſi pro timore ſolo ſuſcipiat. Alcor. cap. 5. Et alibi prohibet credere verbis eorum qui ſunt alterius religionis. Alcor. cap. 6. His adde ea quæ ſuperius indicavimus de Muhammedana perfidia & latrocinio, cap. 9. Item ea quæ leguntur in Chronico Saracenorum, ab ipſis Saracenis ſcripto & recepto; cap. de generatione Muhammedis, ubi narratur quod Muhammed inito cum ſociis conſilio, eiſque ad legem ſuam regionibus & oppidis per vim metumque inferendam animatis, deinceps armatæ manûs viribus confiſus, apertè multa cum audacia prædicaverit, cùm enſe, tum ore proficiens. Enſis enim timorem, ſæpe plus quam rationis amorem efficere. ut ibi loquitur Aomar unus ex Muhammedis ſodalibus, & ſucceſſoribus, qui, hortante ad arma Muhammede, gladium ſuum evaginans, Deum juravit, ſe nullatenus ultra paſſurum divinam invocationem legiſque ſuæ celebrationem occultè fieri. Viribus enim fortem armatum viam invenire, enſiſque timorem ſæpius plus quàm rationis amorem efficere. hoc ſc. argumentum Latrociniis ſuis prædones illi prætendebant.

6. Ex aliorum etiam partim diſſidiis, partim *Aliorum diſcordia.* ſecuritate & ſocordiâ, occaſiones amplificandæ ſuæ potentiæ in hunc uſque diem Muhammedani diligenter obſervarunt & avidè arripuerunt. Deo permittente, & juſtiſſimâ animadverſione nos ob peccata noſtra caſtigante, ſicut prædixerat per S. Joannem Apoſtolum, Apoc. 9:14, 15. &c.

17. Hic adjicere libet duo illa Paradoxa Turcorum, qui Muhammedis impietati addicti ſunt, Joannes Leunclavius lib. 1. hiſtoriæ Muſulmanæ Turcorum; indicatis aliquot cauſis durationis illius imperii, hæc ſubjicit verba; Huic (inquit) expoſitioni de cauſſis tam diu durantis hactenus imperii barbari, adjiciamus ipſorum paradoxa duo, *Duo paradoxa Turcorum.* portentis ſimilia. Nam primùm ajunt, perfidiam ſuis utilem fuiſſe rebus; qui ex uſu ſuo fi- *1. perfidia.*

dem

Digitized by Google

dem datam fallendo, pactaque conventa pro lubitu violando, ſæpe conditionem ſuam meliorem effecerint, & aliquando magnis hoſtium potiti provinciis hac viâ fuerint. Opinione longè diverſa Muhammetis illius à ſententia, qui Saracenorum Regis Abdulmelichi Dux, confuſis ab Imperatore Juſtiniano ſecundo fœderibus, in perſuaſione certa, vindicaturum haud dubiè Numen hanc Juſtiniani perfidiam, pacis tabulas, ſumma vexilli haſta (flamulium dixit Cedrinus) præfixas, ad prælii locum, & ipſam in aciem præferri juſſit, & inſignem de perjuro Principe victoriam obtinuit. Cujus narrationem memorabili Græcus hiſtoriæ ſcriptor, manu exaratus, epiphonemate claudens; Omnia, inquit, illa gravia mala, quæ in hodiernum uſque diem nobis evenerunt, fœderum leges & pacta, cum hoſtibus inita, minimè violari debere docent; etiamſi cum eis ſancta fuerint, qui à religione noſtra ſunt alieni. Verum Oſmanidæ lege ſua Muhametana, quam *Coranum* adpellant, permitti ſibi volunt, ut in rebus ad incrementa regni ſpectantibus, ex commodo ſuo metiantur, an hoſti data fides ſervari debeat; & ut promiſſorum, Gauris factorum, nullam pro ſua libidine rationem habere poſſint. Alterum paradoxum priori etiam inſolentius eſt, quo perſuadere nituntur, non tam durabile futurum fuiſſe ſuum illud Oſmanidarum Imperium, ſi non inauditis apud alias gentes parricidiis, ſemper unus aliquis, ut ſolus rerum potiretur, reliquos ordine fratres, & fratrum filios, in ipſos auſpiciis regni de medio ſuſtuliſſet. Hoc ſui fundamentum dominatus, hoc in terris unum Divinæ rerum adminiſtrationis exemplum arbitrantur. Videmus igitur ex hac commemoratione rerum, cæteroqui magnis Imperiis inuſitatarum, quam verè ſint in hoc populo pleraque prodigioſa. Hæc Leunclavius lib. 1. *hiſt.* Muſul. Turcorum.

2 Parricidium.

8. Idem etiam in ejuſdem operis proemio; Quid, inquit, de fide, ſacroſancto rerum humanarum vinculo, dicam? Nullam apud Turcos invenias, præſertim in exteros; niſi videant hanc inſigni ſe cum emolumento ſuo ſervaturos. Interdum fallax ſervatæ ſpecimen edunt, ut impoſturis ſuis eo facilius ineſcatos circumvenire majori fraude poſſint. Et plurimi prætextus ad violandam fidem latent in illis argutis & barbarè malitiolis ingeniis. ——— Nullus itidem apud Turcos locus modeſtiæ, nec in ſenſu, nec in actione; nullus pudori, continentiæ, caſtitati. Apud alios hæ populos quærendæ virtutes, agunt omnia Turci pro libidine. Nec minimum hic clementiæ veſtigium reperias, quæ amorem conciliat, ac provenientem ex amore ſecuritatem, & firmitatem Imperii parit. Fruſtra Barbaros è veterum præceptis ſapientum moneas, ſævitiam plus addere timoris, quàm potentiæ: metum ac terrorem infirma charitatis eſſe vincula. Tam moderationis, quàm clementiæ contemptum, majeſtatis obtentu velant. Hinc omnem uſque adeò modeſtiam exuunt, &c. Hæc Leunclavius. Conſuetudo iſta parricidii in ſtirpe regia fortaſſe Turcis eſt peculiaris. At perfidiam, latrocinium, & luxuriam omnibus Muhammedanis concedit communis lex à Muhammede pſeudopropheta accepta: ſicut ex ſuperioribus manifeſtum eſt.

Muſulmani.

9. Ricoldus, in confut. legis latæ Saracenis à maledicto Muham. cap. 7. Originem appellationis Muſulmanorum, ſic explicat: Dixit Muhammed; Mandavit mihi Dominus, enſe gentes expugnare, quouſque confiteantur, quod non eſt Deus præter Deum, & quod ego ſum Apoſtolus Dei. Quod qui confeſſi ſunt, eorum argentum eo conſervaverunt, & ſanguinem. Hinc & Saraceni, ſalvari dicuntur. qui enim Muhammedis mandata ſuſcipiebant, ſervabantur, & ab eo, & ab eis qui ſub illo erant: neque interimebant eos, neque ſpoliabant. unde & Saraceni non vocantur Saraceni, ſed Muſulmani, id eſt, Salvati. Et derident Chriſtianos, qui dicunt ſeipſos ſalvatos. Multis autem talem ſalutem à Muhamete ſuſcipientibus propter prædictam cauſſam; juſſit poſthæc prædicari, quod quicunque dixerit, Non eſt Deus præter Deum, intrabit in Paradiſum: etſi mœchus ſit, vel latro. Venit autem ad eum quidam qui Euordi dicebatur, quærens ab eo, ſi hoc eſt verum? Reſpondet autem, Etiam: Et addit ad prædicta, ſi bibat etiam vinum, vel & interficiat. Et addit; etiamſi torſerit abidodc [al: abi donda] nares. Ad confirmandum autem hæc omnia nullum ſignum oſtendit, ſed nudavit enſem. Hæc Ricoldus.

Porta ſcelerata.

10. אלה Alach, vox Arabica Deum ſignificat; & cum אל al articulo emphatico, אלאלה alalah, & conciſe אללה allah, Deus. ut monet Schindlerus in Lexico pentaglotto, in radice אלה. ubi etiam ſymboli Muhammedani ipſa verba Arabica, quæ à Mahammedanis recitantur, commemorat, videlicet לא אלה אלא אלה מחמד רסול אללה *La alah alla allah, Muhammed raſul allah*, id eſt, non eſt Deus niſi Deus ille, Muhammed nuntius (ſive Apoſtolus) Dei illius. Hoc coguntur (inquit Schindlerus) erecto manus pollice recitare, cum non dies, ſed annos octo demum nati, & ſermonis periti ipſorum pueri circumciduntur; & puellæ, ſed à circumciſione liberæ: ad hoc initio gentes quoque cogebantur gladio: hoc morientes pronunciant: præcones ante orationem in templis ſuis hoc proclamant: hoc in funeribus ſacerdotes, illa comitantes, identidem concinunt. Turcæ item in exercitu, cum cubitum eunt, aut caſtra movent, aut pugnam ineunt, alta voce ter clamant אללה אללה אללהו *allah allah allaha*, & hunc clamorem militarem vocant, אללה אכבר *alla acbbar*, id eſt, alla magnum. Hæc ibi.

Symbolum Muhammedanum. *Vide ſupra cap. 14. §. 3.* *Alla magnum.*

11. Hoc ipſum de clamore, allah, allah, allahu, commemorat Bartholomæus Georgieuız, in ſua epitome de moribus Turcarum, cap. 1. ſectione, de vectura animalium. Qui etiam eodem c. 1. ſect. 1. de templis ſive Meſchitis Turcarum, ait, in Meſchitis (ſeu, Maſgidis) illis, ſe vidiſſe ſcripta verba illa Arabica Symboli Muhammedani: cum his adjectis verbis, *Tanre Bir pegamber bach*, id eſt, Creator unus & Prophetæ æquales. ait præterea ſacerdotem Turcicum, finita concione ſuâ, & poſt cantatas deinde à duobus pueris preces, tunc, inquam, ſacerdotem cum toto populo ſubmiſſa voce cantare, quaſſando corpus in latus, nihil aliud præter hæc verba. *La illah illellah*, (ſic corruptam plebejorum forte pronunciationem deſcribit) id eſt, non eſt niſi unus Deus. Et hunc cantum ac motum durare ad horæ ferme dimidium.

12. Monet autem Schindlerus in radice שלם vocabulum Muſulman, quod ſalvatum ſignificat, deductum eſſe à verbo Arabico סלם ſalam, quod ejuſdem eſt ſignificationis cum hebraico שלם ſcalam, *videl.* pacificus fuit, concors fuit, ſalvus evaſit, pacem habuit, & aluit. Hinc Arabicum nomen, סלאם ſalam, pax, concordia, ſalus, & מסלם muſallam, ſalvus, ſeu ſalvatus à periculo. & מסלמאן Muſulman, id eſt, ſalvatus per profeſſionem religionis Muhammedanæ. Qui enim ſymbolum illud à Muhammede propoſitum amplectebatur, liberabatur à gladio, & ſpoliatione, & appellatus eſt Muſulman; & pluraliter appellabantur מסלמאנין Muſulmanin, Muſulmani. Nunc autem pueri inter Turcos quàm primùm circumciſi fue-

Muſulman

A a 3

fuerint, dicuntur Muſulmani, & puella dicitur muſulman, ubi verba illa ſolemniter confeſſa fuerit, Non eſt Deus niſi Deus &c.

Iſlami.

13. Ab eadem radice שלם *Salam*, Turci Muhammedani ſe appellant Iſlamos, id eſt, concordes, unanimes, inter ſe pacificos; ut narrat Joannes Leunclavius, lib. 1. hiſtoriæ Muſulmanæ Turcorum. Iidem Chriſtianos appellant Gauros, veluti gentiles aut Paganos. teſte Leunclavio, eodem libro. homines autem à religione Muhammedana alienos vocant *Gauros*, fortaſſe ab Hebraico nomine ger, Chald. & Syriacè, gor, & gar, id eſt, peregrinus, ſeu, extraneus: vel à vocabulo *gaura*, quod Syriacè ſignificat adulterium, aut vagam libidinem. Chriſtianos etiam Turci nominare conſueverunt Giaſiros. ut ſcribit Leunclavius lib. 18. hiſtoriæ Muſulmanæ Turcorum.

Gauri. *Giaſiri.*

14. Omnes quidem Muhammedanæ ſuperſtitioni addicti, cujuſcunque nationis ſint, dici amant Muſulmani. ſicut omnes Chriſtiani ſe vocant orthodoxos & catholicos. Ac quemadmodum diſſidentes inter ſe Chriſtiani alteri alteros appellant heterodoxos & hæreticos; ita etiam Muhammedani ſuæ ſuperſtitionis homines quos pro heterodoxis & hæreticis habent, appellant Jezidæos, id eſt, hæreticos. Sunt autem Perſæ addicti Ali filio Abitalib, qui Ali fuit patruelis Muhammedis, ejuſdemque gener, nam in uxorem duxit Fatemam Muhammedis filiam unicam: fuitque unus ex Caliphis ſeu ſucceſſoribus Muhammedis. De hoc Ali ſcribens Leunclavius lib. 1. hiſt. Muſul. Muhammetani (inquit) plerumque hunc [Ali] Imamem ſolent appellare, vocabulo præceptorem ſignificante, cui debetur obedientia; videturque nomen Imamiæ ſectæ, quam Ali huic addictiſſimi Perſæ ac Sophini hodièque profitentur, hinc originem ſuam habere: licet in genere putem hac voce doctrinam ſignificari. Hæc ille. Eodem etiam libro religionem Muhammedis ait à Muhammedanis, Imaniam [forte Imamiam] appellari. Et eodem libro refert, quænam fuerit Origo & cauſſa appellationis Jezidæorum: nempe quendam nomine Jezidem, qui Agarenicus Emir, ſive Princeps fuerit, interfeciſſe filios Ali, Haſanem, & Huſcinem, Muhammedis ex filia nepotes; multaſque contumelias Prophetæ poſteris intuliſſe: & propterea Jezidem hunc, ab Agarenis, pro Latrone, parricida, & hæretico fuiſſe habitum: adeoque deinceps hæreticos quoſcunque Jezidæos fuiſſe appellatos.

Iezidæi. *Ali.* *Imamia.* *Origo appellationis Iezidæorum.*

15. Secta autem illa Sophina auſpiciis Schachi Iſmaëlis id eſt, regis Iſmaelis (qui Perſarum regno potitus eſt anno Chriſti 1507.) vel inchoata, vel aucta latiuſque propagata eſt. & quadruplici diſcrimine à Turcorum Oſmaneorum religione differt. ut refert ex Turcicis monumentis Joannes Leunclavius, lib. 16. hiſtor. Muſulm. Nempe. 1. Precandi formulis. 2. Chalipharum ſive ſectatorum Muhammedis ſuſceptione. 3. Jejuniorum diſcrepantiâ 4. Tegumento capitis diverſo in teſtimonium diverſæ religionis. Subditis enim ſuis per univerſum regnum Schachus Iſmaël edixit, ut omnes tegumenta capitum rubro tincta colore geſtarent; indeque novum ſuis nomen indidit, ut Kiſul baſſæ, ſive capita rubra, dicerentur, & ab Oſmanicis hac quaſi teſſerâ diſcernerentur. Preces etiam, quæ Namaſi ſolent à Muſulmanis vocari, quotidieque ſtatis horis concipi, novas, Schachus Iſmaël inſtituit, & à formula Muhammedis alienas ac diverſas. Itidem ipſius inſtituto Perſæ tres primarios ejuſdem Prophetæ Muhammedis ſectatores non amplius in honore ac veneratione, ſed odio habere cœperunt. Jejunia etiam Muſulmanis uſitata tanquam ſuperſtitioſa Iſmael rejecit. Nummis, quos vel aureos vel argenteos ſignabat, hæc erant ab uno latere inſcripta verba, *La illahe, illallahu. Muhammedun reſul allahe.* Quorum verborum hic ſenſus eſt: *non ſunt Dii, præter unum Deum: & Muhammed Dei nuncius eſt.* Alterum latus ſequentium vocum literas continebat, *Iſmail haliſe Lullahe*, quarum ſenſus, *Iſamil vicarius Dei.* Hæc de Iſmaele & Kiſul baſſis refert Leunclavius, libro citato.

Secta Sophina. *Kiſul baſſæ.*

16. Dicitur autem ſecta Sofina, & Kiſulbaſſæ appellantur Sofini, Solifar, & Sophileri, à vocabulo Arabico Sofi, quod Lanam ſignificat. quia tegumentum capitis geſtant laneum, modeſtiæ & humilitatis cauſſa, non autem lineo tulipanto ſuperbè caput involvunt, ſicut Turci. ut monet Leunclavius in onomaſtico ſecundo. ubi etiam ait fuiſſe Soliferos apud Muſulmanos longè ante Iſmaelem Sofinam: & conſequutos eſſe hoc nomen ab Arabico Sofi, non à græco vocabulo σέφος. Idem in hiſtoria Muſulmana paſſim Perſas vocat *Azemios.* Refert etiam multos ex Oſmanidarum provinciis, plauſibilis ſectæ Sophinæ ſpecie illectos, confugiſſe ad Schachum Azemiorum Iſmaëlem. Cui malo ut obviam iret Sultanus Turcorum Bajaſites itinera paſſim præſidiis impoſitis occludi, fugienteſque interfici curavit. Præterea regiones Anatolicas perquiri juſſit, & capitis adfici ſupplicio, quotquot rubris ut pileis deprehenſi fuiſſent. lib. 16. hiſt. Muſul.

Sofini.

17. Verbum מלך Malach, in lingua Arabica, ſignificat quidem regnavit, ſicut in lingua Hebræa: at aliâ ſignificatione malach Arabicè ſignificat accepit, acquiſivit, emit, poſſedit. Hinc *malic* accipiens, poſſeſſor, & ממלוך *mamluch* acquiſitus, emptus, mancipium, miniſter, ſive ſit ἀργυρώνητος, id eſt, mancipium ære emptum, ſive αἰχμάλωτος, id eſt, bello captus & in ſervitutem redactus, ut monet Schindlerus in Lexico pentaglotto, & Joſephus Scaliger lib. 3. canonum iſagogicorum, in notis in dynaſtiam Chalipharum. ubi etiam monet, Mamluchos illos qui Soldani Ægyptorum ſtipatores erant, venalitios fuiſſe ex Turcomanis & Circaſſis. Idcirco Abraham Zacuthi Salmanticenſis, in ſuo Chronico, Mamlucos illos ſemper vocat Turcomanos. ut obſervat Scaliger loco citato. ubi ſenſum vocabuli indicans, Turcoman (inquit) aut Turcmen eſt νομαδικός, qui ſtabile ſtabulum non habet; cujuſmodi eſt natio unde iſti Turcomani ſumebantur, Circaſſis finitima.

Mamluchi.

18. Mamluchos illos, Sultani Miſirenſis, id eſt, Sultani Ægyptii ſtipatores, Abraham Zacuthi Turcomanos, vocabulo gentis, appellat: Eoſdemque Joannes Leunclavius, lib. 17, hiſtoriæ Muſulmanæ, ex Muratis Drogomani commentario, vocat Zercaſſos, vocabulo etiam gentis, quia ex gente Zercaſſorum ſeu Circaſſorum major procerum pars apud Mameluchos illos Ægyptios conſtabat. ut ibidem monet Leunclavius. qui etiam, eodem libro, monet, Mameluchos illos appellatos eſſe Zindos, id eſt, gladiatores; erant enim equites ſtrenui, & manu promti. In Onomaſtico autem poſteriore, ait, pronunciari etiam Zingos & Iſingos; & ſic in genere appellatos eſſe milites Arabes & Ægyptios. & eodem vocabulo ſignificari Laniones apud Turcos.

19. Schindlerus in radice *malach*, narrat Tataros, redactis in ſuam poteſtatem aliquot Armeniæ minoris urbibus, vendidiſſe pueros Chriſtianorum. Et Sultanum Ægyptium Melech Sala, religione Muhammedanum, eos magno numero comparaſſe, ac in diſciplina militari, armorumque uſu educandos curaſſe, & vocaſſe

Mam-

Mamluchos, id eſt, emptos ſeu ſervos. Poſtea verò Mamluchos ex ſuo collegio Sultanum conſtituiſſe circa annum Chriſti 1250. Sultanum autem è Mameluchorum collegio electum omnesque Mamluchos vixiſſe cœlibes. Et Sultano dignitate proximos fuiſſe quatuor *Emire kibir*, id eſt, Admirales magnos, ex quorum numero per Mamlucos eligebatur Sultanus. Et omnes illos Mamlucos fuiſſe Chriſtianos abnegatos, aut Chriſtianorum filios:. Muhammedanam ſuperſtitionem profitentes. (ſicut ſunt apud Turcos Janiſſari:) & magnam eorum partem conſtitiſſe ex Hiberis & Circaſſis commorantibus ad Fluvium Phaſin: quos Tatari capiebant & vendebant Emiris, emptos educantibus, atque Mamluchos efficientibus. Monet idem Schindlerus, in radice Shalam, eos qui ex Judæis aut Chriſtianis ſe Turcis adjungunt, non Muſulmanos, ſed Mamluchos vocari à Turcis. Nempe Turcis hodie *Mamluc*, idem ſignificat, quod olim Judæis proſelytus, vocabulo græco. De initio & termino regni Mameluccorum Miſitenſium ſive Ægyptiorum dicemus, ſi Deus voluerit, in fine capitis vigeſimi.

Saltan. 20. *Saltan* סלטאן, Arabicè ſignificat dominatorem, Principem, Regem à verbo Arabico סלט *Salat*, dominatus eſt, præfuit, poteſtatem habuit, vel exercuit. ſicut Hebraicum שלט Shalat, & Chald. & Syriæ שלט Shelat. Latini quidem ſcriptores pro Sultano ſcribunt Soldanum, molliore pronunciatione.

Serif. 21. *Serif* שריף Arabicè ſignificat nobilem, illuſtrem. unde Turci aliique Muhammedani ſuos Principes ſeu Sultanos appellant Serifes. Joannes Zonaras, tom. 3. Annalium, in imperio Conſtantini Monomachi, ſcribens de Turcis regnum Perſicum obtinentibus, ipſum ſupremum Principem ait dictum eſſe à ſuis Sultanum, miſſumque eſſe ſcribit à Sultano ad Imperatorem Roman. Legatum, quem ipſi Turcæ vocabant Sciphem; deinde quæ fuerit apud Turcas illos vocabuli hujus ſignificatio, narrat his verbis; ὗτος δὲ ἐστὶ παρ' αὐτοῖς· ὅπερ πάλαι ἦν παρ' ἡμῖν ὁ λεγόμενος. σύγκελλος. ὡς γὰρ ὁ σύγκελλος τοῦ πατριάρχου θανόντος εἰς τὸν ἐκείνου τόπον ἀντικαθίστατο, οὕτω καὶ ὁ σερίφης, τοῦ χαλιφᾶ φθαρέντος τὸν τελευτήσαντα διεδέχετο. id eſt; Hic autem [Seriphes] apud illos eſt quod olim erat apud nos ille qui

Syncellus. Syncellus dicebatur. Nam ut Syncellus, mortuo Patriarcha, in ejus locum ſubſtituebatur; ita & Seriphes, mortuo Chaliphа, defuncto ſucceſſit. Hæc Zonaras.

22. *Amar* אמר Hebraicè ſignificat, dixit, item, edixit, juſſit, præcepit. Quo poſteriore ſenſu frequens eſt uſus hujus verbi apud Arabes. Inde nomen Arabicum אמיר *Amir* ſeu *Emir*, quod Principem ſignificat, quaſi poteſtatem habentem præcipiendi, & edicta condendi. Monet autem Joannes Leunclavius lib. 1. hiſt. Muſul. omnibus Caliphis competere nomen Emirum, ſed non omnes illos qui Emires dicebantur, fuiſſe etiam Chaliphas. Nam etiam duces quoſdam Saracenorum dictos eſſe Emires, qui tamen ſupremam Chaliphatûs poteſtatem non obtinebant; ſed Chaliphis ſuberant. Græcis & Latinis quibuſdam ſcriptoribus Emir ſive Amir dicitur Amiros. In Saracenica hiſtoria omnis Chalipha eſt Emir, ſed non omnis Emir eſt Chalipha: ſicut apud nos omnis Rex eſt Princeps, ſed non omnis Princeps eſt Rex, vel ſupremus. Emires autem illi Chaliphis ſubditi, etiam Sultani, ſive Reges dicebantur. ut patet ex Paulo Æmylio lib. 2. & lib. 4. de geſtis Francorum.

Emir.

Emir Elmuminin. vide cap. 18. §. 4. 23. *Aman* אמן Arabice, credidit. Hinc nomen מאמן Mumin, fideles, qui credit. plur. מאמנין Muminin, fideles, credentes. Hinc titulus ille Chaliphарum, *Emir Elmuminin*, cum articulo, *El*, id eſt, Princeps credentium. ſicut magnæ Britanniæ Rex ſe vocat defenſorem fidei: Rex Galliæ ſe vocat Chriſtianiſſimum: Rex Hiſpaniæ ſe vocat Catholicum. Vide cap. 18. §. 3. & §. 4.

24. *Maſgid* & *Meſgeda*, vulgo *Meſchit*, eſt templum Muhammedanum, ſic dictum, quaſi locus adorationis, à verbo Arabico סגד *Sagad*, incurvavit ſe, adoravit, rogavit. *Meſchit*, Italis *Moſchea* dicitur, corrupto vocabulo; ut monet Leunclavius in Onomaſtico poſteriore, *Meſgeda.*

25. *Zuma* vel *Gjuma* גמעה nomen eſt Arabicum, ſignificans apud Muhammedanos templum magnum, & congregationem, à verbo גמע *Gama*, collegit, congregavit. Leunclavius ait, *Zuma* differre à *Meſchita* tum materiâ, tum quantitate. Hinc dies Veneris Muhammedanis appellatur *Zumajami*, id eſt, templi dies, quia illo die ad magnum templum ſe conferunt ad celebrandum feſtum ſuum hebdomadarium. Differentiam quoad materiam indicat Schindlerus in radice Sagad; Eſt, inquit, Maſgida templum è lignis fabricatum; guma verò ex lapidibus. *Zuma, ſeu Gjuma.*

26. Chaliрharum nomine vocati ſunt, qui poſt Muhammedem rerum potiti ſunt, qui & divinis & humanis præeſſent: inquit Joſephus Scaliger lib. 3. canonum iſagogicorum Chronologiæ, in notis in Dynaſtiam Chalipharum. Ubi etiam vocabuli ſenſum oſtendens, ait; Chalipha eſt Vicarius. Sed quum *Naib* idem ſit, quod Chalipha, tamen Pontifices ſoli dicti ſunt Chaliphæ: Legati autem, & Principum vice provincias regentes, vocantur *Naibin*. Ut Naib eſſam, Legatus Syriæ. Hæc ille. ſignificat autem ex Muhammedanorum uſu Chalipha interdum quidem ſacrorum Antiſtitem primarium, ut apud Zonaram, loco ſuperius citato, interdum autem Principem in religione & regno, Pontificem, Imperatorem, Regem. Quaſi locum tenentem, hæredem, ſucceſſorem, Muhammedis. Ita Schaehus Iſmaël affectabat dici. Et eodem titulo Turcorum ſe Principes ornant, ut monet Leunclavius in onomaſtico poſteriore. Perſæ pro Chalipha, dicunt Halife. deductum eſt nomen à verbo Arabico *Chalaf*, ſubſtitutus fuit, ſucceſſit in locum alterius, vicem geſſit. *Chalipha.*

27. De vocabulis illis apud Turcos uſitatis, Mupthi, Cadileſker ſive Cadi-asker, Cadi, Hozza ſive Hoggia, Taliſman, Dervis. item Genizeri, Baſſa, Aga, Beg, Begler-Beg. &c. vide apud Joannem Leunclavium in Pandecte Turcico, cap. 34. & in Onomaſtico poſteriore. Vide etiam de Turcæ officiariis, Mercurium Gallo belgicum tom. 9. lib. 3, & Leunclavii Pandecten. cap. 228.

CAPUT. XVI.

Hiſtorica narratio de Muhammedis & ſectatorum ejus ſucceſſu. & de obitu Muhammedis.

MUhammed Pſeudo-propheta poſt ſuum ex urbe Mecha ſeu Mecca egreſſum: collecto exercitu Meccenſes bello adortus eſt: & ſeptimo tandem poſt ſuam è Mecca fugam anno, Meccam expugnavit. Inde latius arma circumtulit. Et legatos ad diverſos reges miſit, commendans eis legem ſuam. Decimo autem Hegiræ anno, & ſuæ ætatis anno 63. morbo correptus cardiaco, mortuus eſt, in civitate Jetrib, ſeu Jeſrib, quæ Medina dicitur. Et ibidem ſepultus eſt. Hæc

Digitized by Google

ex Chronico illo Saracenorum quod cum Alcorano editum eſt. Ubi etiam quædam ſcribuntur de primis aliquot ejus ſucceſſoribus, videlicet, Eubocara, & Aomat, & Odmen, & Ali, & Alhatem, & Moavi, & Jezid.

2. Muhammedis lex per legationes viam non invenit. Ejus autem cultores cum viribus & armatâ manu longè latéque propagarunt, tanta cum celeritate, ut intra primam annorum Hegiræ centuriam Saraceni victricibus armis totam Arabiam, Perſidem, Armeniam, Ægyptum, Syriam, & quædam Aſiæ minoris loca, & Africam uſque ad Oceanum Atlanticum, & tranſmiſſo freto Herculeo, totam etiam Hiſpaniam occuparint. Et ipſum Romani Imperii ſedem Conſtantinopolin crebrâ obſidione in magnas ſæpe anguſtias redegerint, Galatam etiam oppidum è regione Conſtantinopoleos in Aſiatico littore ſitum ceperint & ædificarint, ut inde Conſtantinopolin premerent. Sicut legere eſt apud Paulum Æmylium lib. 2. de geſtis Francorum. Et Joannem Leunclavium lib. 1. hiſtoriæ Muſulmanæ. & Joſephum Scaligerum, lib. 3. Canonum Iſagogicorum Chronologiæ, in dynaſtia Chalipharum. & lib. 3. ejuſdem operis. & Sethum Calviſium in opere ſuo Chronologico, ab anno Chriſti 631. (quo anno, die 9. Aprilis, feria 3. incepit decimus annus Hegiræ) uſque ad annum Chriſti 718. quo anno incepit annus Hegiræ centeſimus, die 3. Auguſti.

3. Muhammedani propagandæ religionis ſpecie latrocinia exercent, & nullâ provocati injuriâ bella movent. Deus autem ſcelera hominum per hoc fœdum & atrox flagellum juſtiſſimo judicio ulciſcens, celerem victoriarum curſum olim Saracenis, & poſtea eorum ſucceſſoribus Turcis conceſſit. Sicut multo ante prædixerat per ſanctum ſuum Apoſtolum Joannem, Apoc. 9 in tuba ſexta. in quem locum ſuadeo ut conſulas reverendiſſimi Parentis mei Commentarium.

4. Subjiciam autem brevem Synopſin hiſtoricam de incremento & magnitudine Imperii Saracenorum: Et de ejuſdem Imperii turbatione, laceratione, & diſſipatione. Et de origine gentis Turcicæ; & de initiis potentiæ Turcicæ. & de bello Sacro. Et de bello Pontificio, quod inter Guelphos & Gibellinos geſtum eſt. Et de bello Græco, quo Latini potiti ſunt ad aliquod tempus Imperio Conſtantinopolitano. Item & de Papanæ potentiæ incrementis, & diverſis Monachorum familiis, & de bello contra Waldenſes. Item de Imperio Turcarum. & de hodierno Muhammedanorum ſtatu. Hæc omnia quantâ potero brevitate expediam.

CAPUT. XVII

De incremento & magnitudine Imperii Saracenorum.

MOrtuo Muhammedi Pſeudoprophetæ ſucceſſit Abubecher, qui ſocer fuit Muhammedis, (nam ejus filiam Aiſcham Muhammed in uxorem duxerat.) Hunc quidam ſcriptores corrupto vocabulo Eubocaram appellant. Regnavit annos duos. Et ſucceſſit Omar, quem alii Haumar vocant, qui regnavit annos decem.
Vide lib. 3. cap. 6. in fine capitis. Hoc regnante, Saraceni, devictis Romanorum & Perſarum copiis, occuparunt Perſidem & Ægyptum & Syriam & Meſopotamiam, vivente adhuc Heraclio Imperatore, & occiſo Jezdegirdo Perſarum Rege, filio Sirois, filii Coſrois illius quem bello ſuperaverat & afflixerat Heraclius Romanorum Imperator. Cædem verò Jezdegirdi refert Calviſius ad annum Chriſti 632 quo anno regnare cœpit Abubecher. At Abraham Zacuthi ait contigiſſe regnante Omare Abubecheris ſucceſſore. Apud Joſeph. Scaliger. lib. 2. canonum Iſagogicorum. Scribit Schindlerus in radice חלף Chalaf, hunc etiam Omarem Muhammedis Socerum, filiam enim Omaris nomine Ofeſam fuiſſe unam ex Muhammedis uxoribus. Et Omaris ſucceſſorem Othmanum fuiſſe etiam ſocerum Muhammedis, illam enim Muhammedis uxorem cui nomen Fara, fuiſſe Othmani filiam.

2. Omar autem cum regnaſſet annos decem, à Perſa quodam ſervo ſuo, dum in templo adorat, gladio transfixus moritur, anno Chriſti 644. ut ſupputat Calviſius. Scaliger autem refert ad annum Chriſti 643. Zacuthi ait contigiſſe anno Hegiræ 23. conſentientibus Scaligero & Calviſio.

3. Succedit Othman, ſive Oſman עתמאן. Orientales literam ת carentem Daghes pronunciant cum ſibilo, & hinc exſtitit ea diverſitas pronunciationis nominis hujus Chaliphæ, quem ſcriptores quidam appellant Othman, alii Oſman, alii Odmen. Idem fuit nomen Principis illius Turci *Vide infra, cap. 22.*
à quo regia Turcorum familia hodiè denominatur Othmanica vel Oſmanica vel Ottomanica. ut *§. 3.*
hoc de Turcis in anteceſſum moneam. Regnavit autem Othman Saracenorum Rex annos 12. obtinente Romanorum Imperium Conſtante Heraclii nepote. Et Occiſus eſt domi ſuæ, anno Chriſti 655.

4. Quartus Chalipha fuit Ali filius Abiſtaleph, gener Muhammedis, qui in Græcorum hiſtoriis Alimus dicitur, ut monet Joannes Leunclavius, lib. 1. hiſt. Muſul. Ex iſtis autem quatuor Muhammedis Pſeudoprophetæ ſodalibus, & ſucceſſoribus, Perſæ Sophini ſolum hunc Ali in honore & veneratione habent. Priores autem tres oderunt & deteſtantur: ut monuimus ſupra cap. 15. §. 15. Interfectus eſt Ali, in oppido Kiofe, à quodam Ibni-Mulzeme, anno Chriſti 660. regnaverat annos quatuor. Succeſſit ei filius ipſius ex Fatima Muhammedis filia, Chaſan, (quibuſdam ſcriptoribus Al-hatem) qui Chaliphatus poteſtate duntaxat 9. menſibus, & 11. diebus frui potuit, in oppido Medina, veneno propinato exſtinctus; ut ſcribit Leunclavius lib. 1. hiſtor. Muſulm. ubi etiam ait ſucceſſiſſe Chaſani fratrem ipſius Chuſeinem, filium ejuſdem Ali; & Muhammedis ex Fatima nepotem: eumque regnaſſe annos quatuor, & poſtea in campo Gerbela necatum. Quamvis hujus Chuſeinis nullam faciant mentionem multi alii harum rerum ſcriptores, ut ibidem fatetur Leunclavius. Zacuthi autem, eumque ſequentes Scaliger & Calviſius, fratrem Chaſanis ajunt fuiſſe Maviam, & Chaſanem ab humani ſanguinis fuſione abhorrentem abdicaſſe ſe imperio; atque ita ſolum regnaſſe Maviam annos 21. Agnoſcit Leunclavius Maviam in Chaliphatu ſucceſſiſſe Chaſani & Chuſeini, & regnaſſe annos 16. ſed non ait fuiſſe eum Ali filium.

5. Regnante Mavia, Saraceni Conſtantinopolin obſederunt, ſeptennali obſidione, ſed infauſto ipſis eventu; nam Conſtantinus cognomento Pogonatus, Conſtantis filius, Romanorum Imperator, paratâ claſſe eis animosè reſtitit, & devicta Saracenorum claſſe, multa eorum millia occidit, anno Chriſti 673. Tunc & ignem maritimum, quem *ignem græcum* vocant [τὸ ὑγρὸν *Ignis græ-*
πῦρ] excogitavit Callinicus, quidam Architectus, *cus.*
qui è Syria Conſtantinopolin veniens ipſum præparavit. teſte Zonara, tom. 3. Annalium, in Conſtantino Pogonato. Cedrenus vocat *πῦρ θαλάσσιον*.

& Cal-

& Callinicum illum architectum veniſſe ait ab Heliopoli Ægypti urbe. Anonymus quidam ſcriptor hiſtoriæ Hiroſolymitanæ, cujus hiſtoria, unà cum Wilhelmo Tyrio aliiſque belli ſacri ſcriptoribus, impreſſa eſt Hanoviæ, in ſolio, anno Dom. 1611. qui etiam in præfatione teſtatur, ſe ea narrare quæ ipſe vidit. Scriptor, inquam, ille, paullò ante finem illius hiſtoriæ, pag. 1167. memoratæ editionis, ſcribens de ignis hujus uſu in navali quodam prælio, ejuſdemque natura; *Oleo* (inquit) *incendiario, quod ignem græcum vulgus nominant, tabulata ſuccendunt. Ignis iſte pernicioſo fœtore, flammiſque liventibus, ſilices & ferrum conſumit, & cum aquis vinci nequeat, arenâ reſperſus comprimitur; aceto perfuſus, ſedatur.* Hæc ille. Sed ad cœptam de Saracenis narrationem redeat oratio. Saraceni igitur, claſſis exercituſque maximâ parte amiſſa Damaſcum repetiverunt. Sedem enim regiam imperii Saracenici Damaſcum elegit Mavia. Damaſcus Agarenis Scham dicitur. Scribit autem Zonaras loco citato, Saracenos pacem petiiſſe & impetraſſe à Conſtantino Pogonato Imperatore in annos triginta, conſtituto annuo tributo quod Saraceni perſolverent Imperio Romanorum. Mortuus eſt Mavia Saracenorum Rex, anno Chriſti 680.

Damaſcus Saracenorum regia.

6. Succeſſit Maviæ filius Jezid, Leunclavio Aziz, Cedrino Ezid, aliis Gizid, ut refert Leunclavius, qui contendit verum et nomen Arabicum fuiſſe Aziz; addit etiam eum annis paullo minus quatuor regno potitum eſſe. Zacuthi autem (apud Scaligerum lib. 2. canonum Iſagogicorum Chronologiæ) ait Jezidem eo ipſo anno, quo regnare cœpit, abdicaſſe ſe imperio. Et ſucceſſiſſe Marvanem, eodemque anno & hunc obiiſſe. Hanc ſententiam ſequitur Calviſius. At Leunclavius lib. 1. hiſt. Muſulm. contendit mortuo Azizi ſucceſſiſſe Abdullam ſocerum Azizis, & Omeris ſive Marvanis illius, ad res gerendas nondum maturi, avum: nupſiſſe enim Azizi filiam Abdullæ, & ex eis nuptiis genitum Omerem ſive Marvanem. Abdullam autem ait fuiſſe filium Abbaſis, (aliàs Abbus filii Abubekiris illius qui primus poſt Muhammedem obtinuit Caliphatum) addit præterea Leunclavius Abdullam iſtum appellatum eſſe Abdul-Melich; cujus vocabuli ſignificatio eſt, Abdulla Rex, ſive ſervus Dei Rex. Hunc Abimelechum vocat Zonaras, tom. 3. Annal. in Juſtiniano Rhinotmeto. Zacuthi, & Scaliger, & Calviſius, Abdelmelichum iſtum conſtituunt Marvanis ſucceſſorem in Chaliphatu, anno Chriſti 681. Eumque ajunt regnaſſe annos 20.

7. Regnante Abdelmelicho, Saraceni totâ Armenia & Africa uſque ad Oceanum Atlanticum potiuntur. turbato inteſtinis ſeditionibus Romani Imperii ſtatu.

8. Abdelmelicho ſucceſſit in Chaliphatu (ſecundum Zacuthi, & Scaligerum, & Calviſium) filius ejus Walid, & Walidi ſucceſſit frater Walidis Suleiman. at contendit Leunclavius Walidem Chaliphatu non eſſe unquam potitum, ſed fratrem ejus Suleimanem immediatè ſucceſſiſſe Patri Abdelmelicho. Mortuus eſt autem Soleiman Chalipha, anno Chriſti. 717.

9. Tempore autem illo, quod inter mortem Abdelmelichi & mortem Sulemanis interceſſit, regnante ſive Walide ſive Suleimane, Saraceni, duce Tarich, tranſmiſſo freto Herculeo in Hiſpaniam venerunt, hortatu Juliani comitis, cujus uxorem Rodericus Hiſpaniæ Rex adulterio polluerat. impatiens enim illius contumeliæ Julianus, Saracenos ex Africa adduxit. Et Saraceni, profligatis copiis Gothicis, ipſoque Rege Roderico occiſo, totâ Hiſpania potiti ſunt. Loco autem in quo caſtra ſua primum muniverat Tarich Saracenorum Dux, indita eſt appellatio Gebel Tarich, id eſt mons Tarich; & hodiè corruptè *Gibaltar* appellatur. Sicut ex Roderico Toletano monet Calviſius, ad annum Chriſti 711. Unde etiam ipſi freto indita appellatio.

Gibaltar.

10. Suleimano Caliphæ ſucceſſit Omer ille filius Azizis, & nepos Abdelmelichi. regnavitque biennium, & mortuus eſt anno Chriſti 719. Imperante Romanis Leone Iſaurico.

11. Omeri ſucceſſit in Caliphatu Jezid, ſive Aziz, ſive Ezid, hujus nominis ſecundus, qui regnavit annis quatuor.

12. Succeſſit Haſeham, ſive Hacem, ſive Haſamus, qui regnavit annos 15. vel ſecundum Calviſium annos 20. Hoc Haſamo regnante, quadringenta millia Saracenorum, duce Abderama, ex Hiſpania per Pyrenæos montes in Galliam irruerunt: Et memorabili illo Turonenſi prælio à Carolo Martello ſuperati ſunt Saraceni, cæſo Abderano, & cum eo trecentis & ſeptuaginta quinque millibus Saracenorum. ut ſcribit Paulus Æmylius, lib. 2. de rebus geſtis Francorum. Sethus Calviſius ad annum Chriſti 725. & ann. 726. ex Annalibus Fuldenſibus, idem prælium commemorans, mentionem facit cæſorum Saracenorum tantummodo trecentorum & ſeptuaginta millium, omiſſis reliquis quinque millibus quæ ab Æmilio ultra iſtum numerum occiſa eſſe referuntur. Annus tunc Hagiræ erat 108. ſecundùm ſupputationem Calviſii, & annus Chriſti 726. quando hanc cladem Saraceni acceperunt in campis Turonicis, vincente Martello. Hanc hiſtoriam prolixè deſcriptam invenies apud Æmylium, in principio libri 2. de geſtis Francorum.

Saraceni à Carolo Martello ſuperati prælio Turonenſi.

13. Hiſamo ſucceſſit in Caliphatu Walid, qui annum duntaxat unum imperavit. Vitæ voluptuariæ deditus fuit, luxui & vino. Conſpiratione facta ab ipſis Arabibus interſectus eſt, & caput ejus per plateas Damaſci oſtentatum: anno Chriſti 743.

14. Succeſſit Marvan: quem excepit Jachſi, vel (ſecundum alios) Abulabas, qui mortuus eſt anno Chriſti 753. huic ſucceſſit Abugephar Elmantzur.

15. Zacuthi, apud Scaligerum, loquens de Abugephare Calipha, ait eum primum ædificare cœpiſſe urbem Bagded. Joſephus Scaliger lib. 3. Canonum Iſagogicorum ait, ignotam ſibi eſſe cauſſam hujus nominis Bagded: à Zonara quidem cum imperito vulgo Babylonem vocari, eſſe autem eam urbem quæ olim Seleucia dicebatur, ſitam ad confluentes Euphratis & Tigridis. Leunclavius Bagdatim vocat, lib. 18. hiſtoriæ Muſulmanæ. & ait propinquam eſſe ruinis priſcæ Babylonis. Et Tigrim fluvium hanc novam Babylonem, ſive Bagdatim, interluere ſicut olim veteris Babylonis urbem interluebat Euphrates: Et non procul infra Babylonem hodiernam, ſive Bagdatim, hæc inter ſe flumina commiſceri. Quibuſdam ſcriptoribus urbs ea Baldac dicitur.

Urbs Bagded, Saracenorum regia. Vide cap. 18. § 5.

16. Regnavit Abugephar, (qui & Habdalla dictus eſt, quaſi, Dei ſervus) tempore Conſtantini Copronymi Imperatoris Romanorum, & mortuus eſt anno Chriſti 775. Succedit Abugephari filius Mahdi, qui regnavit annos decem.

17. Hujus Mahdi Caliphæ filius Aharun Ereſchid, qui Græcis ſcriptoribus Aaron dicitur, Leunclavio Harone-reſides, Caliphatus poteſtatem, mortuo Patre, ſuſcepit anno Chriſti 785. vel ſecundum alios, anno 786. regnavit annos 23. vel ſaltem 22. Romanum Imperium in Oriente obtinentibus Irene ejuſque filio Conſtantino, & poſt hos Nicephoro. In Occidente

te autem rerum potiente Carolo Magno.

Irenes Imperatricis crudelitas in filium.

18. Irene filium ſuum Conſtantinum crudeliter excæcavit, adeò ut poſt paucos dies, mortuo Conſtantino, Irene jam ſola rerum potiretur, anno Chriſti 797. Tunc, ut refert Zonaras, Sol per dies ſeptendecim non ſplenduit. Cedrenus tantas commemorat exſtitiſſe tenebras, ut naves quoque in curſu ſuo aberraverint, ὥςε καὶ τὰ πλοῖα πλανᾶσθαι. Cum autem Irene legatos ad ducem quendam Saracenum Abdelmelichum, regiones Cappadociæ depopulantem, pacem petitum miſiſſet, anno Chriſti 798. Abdelmelich (quem quidam Abimelechum vocant) adſentiri noluit, & muneribus, quæ ab Irene offerebantur, neglectis, in hæc verba legatis reſpondit; Cum proterva furenteque fœmina, quæ ſuo cum filio pacem colere non potuit, quonam modo pacem ipſe conſtituam? Hoc ſub Aaronis Caliphatu accidiſſe referunt Joannes Leunclavius, lib. 1. hiſtor. Muſulmanæ. & Calviſius ad annum Chriſti 798. Irenen autem in ordinem redegit & ab Imperio depoſuit Nicephorus Patricius, eique in Imperio ſucceſſit, anno Chriſti 802. Imperavit autem Nicephorus annos octo, menſes novem.

19. Scribit Joannes Leunclavius, Aaronem Chalipham, tempore Nicephori Imperatoris, in Græcorum provincias irruiſſe, maximiſque damnis eas affeciſſe. Nam conſtat, (inquit Leunclavius) Aaronem cum trecentis millibus Romaniam ingreſſum, nominatim Tyanis, & aliis in urbibus ædes impietati Muhammeticæ dicatas condidiſſe. Præterea cum aliorum tum Symeonis noſtri [*officiorum magiſtri*] commemorant hiſtoriæ, Nicephorum infelici conatu adverſus Arabes in Phrygiam duxiſſe copias: commiſſoque prælio, multis amiſſis ſuperatum fuiſſe. Quin-etiam, ad tam fœdas & ignominioſas cum Muhametani redegere pactiones, ut triginta millia nummûm in annos ſingulos provinciarum imperii cauſſa ſe penſitaturum reciperet; in ſuum verò caput, inaudito cum dedecore, tria millia nummûm, ac totidem in caput filii, [*Stauratii*,] jam Imperatoris deſignati, cenſus annui nomine conſtitueret. Hæc Leunclavius, lib. 1. hiſtoriæ Muſulmanæ.

20. Inter Aaronem iſtum Saracenorum Chalipham, & Carolum Magnum Francorum Regem, Romanorumque in Occidente Imperatorem, legati ultro citroque cum muneribus miſſi ſunt. Sicut teſtatur Regino Abbas Prumienſis, lib. 2. & ex eodem Reginone & Aventino refert Calviſius, in opere Chronologico, ad annos Chriſti 801. 806. 807.

21. Mortuus eſt Aaron Saracenorum Amiras & Chalipha, anno Chriſti 808. ut ſupputat Joſeph Scaliger, lib. 2. canonum Iſagogicorum. at Calviſius ſcribit, mortuum eſſe anno Chriſti 809. ab utroque citatur Zacuthi, qui Aaronis mortem refert ad annum Hegiræ 193. Poſt obitum Aaronis, Saraceni Africani Siciliam, & Corſicam, & Sardiniam, & aliquot Italiæ regiones, crudeliter vaſtarunt: ipſaque urbis Romæ ſuburbia deprædati ſunt. ut refert Calviſius, ad annos Chriſti 828. 829. 843. 846. 852.

22. Aaroni autem ſive Harone-reſidi Chaliphæ ſucceſſit Emin; & huic Mamon, anno Chriſti 813. quem excepit Mutezam, anno Chriſti 833. cui ſucceſſit Aaron, hujus nominis ſecundus, dictus Aharun Elvvathak, anno Chriſti 841. & huic Methucal anno Chriſti 846. Poſt hunc Muntaſar, anno Chriſti 861. quem excepit Elmuſtein, anno Chriſti 862.

23. Zacuthi ad hujus tempora refert Chaliphatus diviſionem, Tolone à Turcomanis conſtituto Rege Ægypti & omnis Syriæ. Leunclavius autem lib. 1. hiſtoriæ Muſulmanæ, ſcribit imperium Saracenicum ad ſummum culmen evectum eſſe ſub Harone-reſide. ſtatimque ab illo tempore lacerari cœpiſſe ac diſſipari magnum illud imperium. De cujus incremento & magnitudine hæc ſtrictim attigiſſe ſufficiat. Sequitur nunc ſecundum membrum hujus narrationis

CAPUT. XVIII.

De Imperii Saracenici diſtractione & diſſipatione.

Inteſtinis ſeditionibus inter ſe conflictati ſunt Saraceni anno Chriſti 748. & 749. Et Marvan Chaliphas à factione Abbaſidarum Syriâ pulſus eſt, & in Ægypto occiſus, eo quod Marvan interfeciſſet Abrahamum ſacerdotem, qui erat ex poſteritate Abbaſis, ſive Abbus. ut ſcribit Zacuthi, apud Scaligerum. Calviſius ſcribit, inde diviſum eſſe Imperium Saracenorum in tres partes. & citat Miſcellam.

Pelagius Hiſpanorum rex Chriſtianus pugnat contra Saracenos.

2. Monuimus ſuprà, Saracenos potitos eſſe Hiſpaniâ, anno Chriſti 713. Pelagius autem vir bellicoſus ex regia ſtirpe Gothorum, ſe cum aliis Hiſpanis tradiderat Saracenis: ſed dum negotiorum cauſa abeſt, filiæ ejus vis affertur à Maurorum præfecto: quam injuriam ulciſci cupiens, ad Aſturiorum montes abit, ibi quotquot Gothorum hominum poteſt, colligit, monet & hortatur, ut ſe ex ſervitute Maurorum liberent, atque ita ſpeciem exercitus, & equites etiam contrahit, quibus ſe utcumque tutatur. anno Chriſti 718. Et anno ſequente Saracenicum exercitum contra eum à Moſe Saracenorum duce miſſum, monteſque temere ſubeuntem magnâ clade afficit, ita ut ad viginti millia Saracenorum perierint. Ab hoc tempore Pelagius regnavit in Aſturiis. & Hiſpanorum Rex à ſuis dictus eſt. regnumque ſuum annos octodecim contra Saracenos fortiter tutatus, moritur, anno Chriſti 736. relicto ſucceſſore filio ſuo Favila: cui poſt biennium mortuo ſubſtitutus eſt Alphonſus, Pelagii gener, qui regnavit annos 19. & Saracenos multis ex urbibus pepulit. Huic ſucceſſit Frojola filius, qui cum Juzapho Saracenorum in Hiſpania Principe collatis ſignis pugnavit in Gallæciæ finibus, & inſigni victoriâ potitus eſt? cæſis hoſtium quinquaginta quatuor millibus. anno Chriſti 759. Statimque eodem anno Juzaph, ob acceptam à Frojula cladem, vilior apud ſuos factus, ab ipſis Saracenis pellitur Hiſpaniâ, cum novem annis eam obtinuiſſet ut præfectus; ſufficitur in ejus locum Abderamen, qui ſtatim ſe Miramolinum, ſive Regem Cordubæ ſcripſit, regnavitque annis 27. atque ita Hiſpania deſiit eſſe Miramolino Babylonio vectigalis. Hæc ex Vaſæo refert Calviſius, in opere Chronologico.

Abderamen Miramolinus.

3. Vaſæus Miramolinum dixit pro Emir Elmuminin. Græcorum in hiſtoriis ſcribitur ἀμερμούμνης, Amerinumnes, ut monet Leunclavius in Onomaſtico poſteriore. De etymo autem vocabuli Emir-el muminin, diximus ſupra, cap. 15. §. 23.

Vide cap. 15. §. 23.

4. Joſephus Scaliger lib. 3. canonum Iſagogicorum, in notis in Dynaſtiam Arabum Scenitarum; Primò (inquit) duces belli, dynaſtæ, & magiſtri militiæ poſt Muhammedem pſeudoprophetam dicti ſunt Emire-el mumenin, præfecti orthodoxorum. Deinde, quia ſpecie religionis non ſolum primatum ſacerdotum Muhammedicorum, ſed & tyrannidem invaſerunt, Chaliphæ, id eſt, Vicarii dici maluerunt. Primus Emir-elmumenin fuit Abubecher, quem alii Abu-

kara

kara corruptè vocant. Cum ab ejus ſucceſſoribus rectores in Africam & Hiſpaniam[mitterentur, illi rectores aliquamdiu ſub eorum imperio regiones illas tutati ſunt, jura iſtis adminiſtrando; Et quamvis jus regium uſurparent, & eorum potentiæ nihil præter nomen regis deeſſet, tamen ut ſuſpiciones omnes novarum rerum amolirentur, ii omnia non ſuo, ſed ipſorum Emire-elmumenin nomine gerere profitebantur: donec palàm & ipſi Emire-elmumenin ſe dici & voluerunt, & juſſerunt, & ex Præpoſitis veri reges, aut meri tyranni facti ſunt. Unde non ſolum omnes reguli Hiſpaniæ, ſed & Africani quoque dynaſtæ Emire-elmomenin dicti ſunt. Rex quoque Maroci & Feſſæ hodie poſt nomen ſuum appellationem majeſtatis apponit Emir-elmumenin. Non enim eſt nomen proprium, ut neque Francorum regum Chriſtianiſſimus, neque Hiſpanorum Catholicus. Hæc Scaliger, loco citato.

Diviſio Chaliphatus.

5. Diviſo autem per ſeditionem Chaliphatu, cum antea unicus eſſet ſummus Chalipha, cœperunt duo eſſe Chaliphæ, quorum alter regnabat in Bagded, quæ & Baldac & Babylon dicta eſt, alter in Ægypto. Quamvis eſſent & alii Saracenorum Principes, qui excuſſo Caliphæ jugo ſupremam regionum quarundam gubernationem ſibi rapuerint; Iſti tamen duo Principes, nempe Bagdatenſis & Ægyptius, per excellentiam dicebantur Chaliphæ, cum prius omnia Bagdatenſi ſubeſſent. Nam Chaliphæ ſedem ſuam regiam diu quidem habuerant Damaſci, poſtea verò in urbe Bagded in Choraſan, id eſt, Meſopotamia.

Vide cap. 17. §. 5. & §. 15.

6. Muhametis ſtudioſi æmulique (inquit Æmylius) jam inde ab initio maximam nobiliſſimamque orbis terrarum partem occuparant, hoſtes noſtri diri; ferique. ——— Unum initio habuerant ſummum virum, qui omnibus imperaret, ad quem ſumma rerum conſiliorumque rediret. Deinde, ut erat neceſſe in tam longè latèque fuſis opibus, ſeditio eſt orta, duæque ſedes ac duo Imperatores facti. Alter Baldacenſis Chalipha, ——— alter Ægyptius vocitabatur. ——— Ex rebus ſecundis imperioque, ſuperbia negligentiaque atque inde ſocordia ſegnitieſque orta. Tandem Chaliphæ luxui dedi cœpti, hos inſtituerunt, qui Sultani ab Ægyptiis vocitantur. Romanâ enarratione procuratores ſummæ rerum dici poſſunt. Per complures ætates Saracenorum res hoc ſtatu fuerant. Paulus Æmylius, ſtatim ſub initium libri 4. de rebus geſtis Francorum.

7. Joannes Leunclavius, de Imperii Saracenici diſtractione & diminutione ſcribens, lib. 1. hiſt. Muſulm. poſtquam Chalipharum ſeriem deduxiſſet uſque ad Aaronem illum qui Harone-reſides dictus eſt; tandem ſubjungit hæc verba: In hoc jam Harone-reſide ſcriptores hiſtoriæ Turcicæ, quos ſequimur, expoſitionem de Chalipharum ſerie ſuam claudunt: haud dubiè propterea, quod ſtatim ab illo tempore, ſicut & aliis ad ſummum rerum culmen evectis regnis uſuveniſſe videmus, ingens illud imperium fœdis bellorum civilium tempeſtatibus agitari, paulatimque minores in dominatus diſtrahi cœperit: adeò quidem ut non amplius ſuum illud Iſlamorum nomen, quod à mutua pace concordiâque ſpecioſo ſibi titulo adrogaverant, tueri poſſent. Ideò non abs re ſcripſit Aythonus Armenius, Saracenos in Aſia regnaſſe centum nonaginta octo [198.] annis, qui cum Turcicis non malè conveniunt: è quorum computatione colligitur, Harone-reſidis regnum fere ad [180.] centeſimum octogeſimum annum à migratione Muhammedis pertinuiſſe. Poſt ejus ergo mortem exortæ fuerunt illæ magnæ diſcordiæ, de quibus Aythonus loquitur, inter Saracenos: ita quidem ut Soldani & alii terrarum Principes, qui tenebantur obedire Chaliphæ, rebelles in ipſum fieri cœperint; ob quam cauſſam Saracenorum poteſtas plurimum deminuta fuerit. Prorſus huic conſentanea Cedrinus ſcripſit, Saracenorum potentiam ad eas excreviſſe vires, non tantum ut Perſide, Media, Babylone; cum Aſſyriorum regno potirentur: ſed cum his & Ægyptum, & Lybiam, & magnam Europæ partem conjungerent. Verum, inquit, ubi diverſis temporibus ſeditiones inter ſe motas occepiſſent, & unum illud ac maximum imperium, in plures fuiſſet diſcerptum partes: alium Hiſpania principem, alium Lybia, rurſus alium Ægyptus, alium Babylon, alium denique regem Perſis accepit. Iidem Principes inter ſe nullo cohærebant mutuæ vinculo concordiæ, ſed finitimi bellis in finitimos concitatis, arma ſibi invicem inferebant. Hactenus Cedrinus. Igitur hinc factum, ut qui prius è remotiſſimis ad Orientem Solem regionibus, terrâ marique profecti, non utramque duntaxat Aſiam & Africam invaſerant; ſed etiam verſus occidentem, ad extremas id temporis habitas Gades, Herculeaſque columnas penetraverant, eoque freto tranſmiſſo majorem Hiſpaniæ partem ſub jugum miſerunt; ac tranſitis inde montium Pyrenæorum jugis ipſam quaſi diluvio quodam innumerabilium copiarum inundaverant Galliam: converſis inde vicibus rerum, à Chriſtianis, longè diſſitas ad occidentem Solem terras incolentibus, ultro maximis expeditionibus, itidem mari terraque ſuſceptis, petiti profligatique fuerint. Quo quidam tempore peramplis Aſiæ provinciis exuti, vel exſtirpari radicitus, vel priſtinas ad ſolitudines Arabiæ rejici, deleto Muhameticorum imperio, potuiſſent: ni fatales Occidentalium domi ſuæ diſſenſiones, Arabum ſucceſſoribus Turcis, jam Muſulmanâ ſuperſtitione imbutis, ad erepta Mohammetanis recuperanda præbuiſſent animos; & quo minus oppugnatis in Aſia noſtris auxilia ſubmitterentur, impediiſſent. Hæc Leunclavius, loco citato.

Tranſitio ad hiſtoriam belli ſacri.

8. Per expeditiones illas à Chriſtianis occidentalibus contra Muhammedanos Orientis incolas ſuſceptas, intelligit Leunclavius bellum illud quod ſacrum dicitur. De quo bello copioſè ſcripſit *Wilhelmus Epiſcopus Tyri*, in ſua hiſtoria regni Hieroſolymitani. Accedunt *Jacobus de Vitriaco* in ſua hiſtoria Hieroſolymitana; & *Albertus Aquenſis*, in expeditione Hieroſolymitana. & alii. Inter quos, belli hujus initia, progreſſum, exitum, prolixè deſcripſit *Paulus Æmylius* in ſua hiſtoria de rebus geſtis Francorum, lib. 4. & 5. & 6. & 7. & 8. Scripſit etiam de occaſione illius belli ſacri, rebuſque in eo geſtis *Otto Friſingenſis*, in ſuo Chronico, lib. 7. & lib. 1. de rebus geſtis Friderici primi Imperatoris. Et nuper ex *VVilhelmo Tyrio*; & ex *Benedicto de Acoltis Aretino*, eandem hiſtoriam græco ſermone ſcripſit *Yvo Duchatius*, natione Gallus, diſtributo opere in quatuor διηγήσεις, id eſt, narrationes, quarum ſingulæ in capita dividuntur. Nonnulla etiam huc ſpectantia lector inveniet in hiſtoria *Nicetæ Choniatæ*, & apud *Nicephorum Gregoram*, hiſt. lib. 4. & apud *Joannem Leunclavium*, lib. 2. hiſt. Muſulmanæ, & apud *Joſephum Scaligerum*, lib. 2. canonum Iſagogicorum, in epitome Chronici *Abraham Zacuthi*, ſcriptoris Saraceni, & apud alios. Summa ſequar faſtigia rerum.

CAPUT. XIX.

De origine gentis, initiiſque potentiæ Turcarum.

LAonicus *Chalcocondylas*, lib. 1. hiſtoriæ ſuæ de rebus Turcicis, ait nomen Turcorum ſignificare homines qui agreſtiorem ſequuntur vitæ rationem, inſtar Nomadum, & maximam vitæ partem in eo genere conſumunt. Et enumeratis variis de Turcorum origine ſententiis, ipſe in eam concedit, quæ Turcos ex Scythis oriundos aſſerit: & hanc ſententiam confirmat etiam ex conſonantia linguæ & ſimili quotidianæ vitæ uſu, Turcorum inferiorem Aſiæ regionem Lydiam, Cariam, Phrygiam, & Cappadociam incolentium, & Scytharum degentium in ea regione quæ inter Tanaim & Sarmatiam excurrit. Et Joannes Leunclavius in ſuis Onomaſticis, quæ ſubjunxit hiſtoriæ Muſulmanæ, ait Turgmen eſſe idem nomen cum Turg, & Turc, & Zurk, & Turcman, & ſignificare eum qui Nomadum more vivit.

Nomades. 2. Nomades, id eſt, Paſtoritii homines, veteribus Græcis dicti ſunt illi populi, qui abſque fixis domiciliis, quærendorum paſcuorum cauſa hinc inde cum familiis, armentis, & gregibus obvagabantur; vitam agentes paſtoritiam. Et dicti ſunt νομάδες, à νέμομαι paſcor, & νομή paſcuum. paſtio. Tales fuerunt quidam in Africa, νομάδες Λύβιες, de quibus ſcripſit Herodotus lib. 4. ſive, in Melpomene, cap. 186. & aliquot ſequentibus capitibus. De eiſdem cecinit Virgilius, lib. 3. Georgicon:

Quid tibi paſtores Lybiæ, quid paſcua verſu
Proſequar, & raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem noctemque, & totum ex ordine menſem
Paſcitur, itque pecus longa in deſerta ſine ullis
Hoſpitiis; tantum campi jacet. Omnia ſecum
Armentarius Afer agit, tectumque, laremque,
Armaque, Amiclæumque canem, Creſſamque pharetram.

Et in Æneide, lib. 4.

Te propter Lybicæ gentes, Nomadumque tyranni
Odere.

Fuerant & Nomades Aſiatici, de gente Perſica, qui Sagartii appellantur, νομάδες ἄνθρωποι Σαγάρτιοι καλεόμενοι. de quibus & eorum pugnandi more, ſcripſit Herodotus in Polymnia, ſive lib. 7. hiſtoriar. capite 85. Alii etiam in Aſia erant Nomades Scythæ, de quibus meminit Herodotus in Clio, ſive lib. 1. hiſtoriarum, capite 15.

3. Inter populos, qui ſuo ſeculo trans Tanaim fluvium habitabant, commemorat Herodotus populum quendam qui Ἰύρκαι Jyrcæ vocabantur, erantque Thyſſagetis vicini, & ex venatu, ſicut Thyſſagetæ, victitabant. lib. 4. hiſt. cap. 22. Hos Leunclavius, in priore Onomaſtico, in voce Jurchi, ait eſſe eoſdem quos nunc Turcas & Turcos dicimus; & ipſorum more Zurkos, aut Tzurucos, litera I per Z vel Tz, fortius expreſſa. Vocabulum verò Zurki vel Tzurki, ait ſignificare ipſorum linguâ prorſus id quod Græcum Nomades. Fuiſſe olim Turcos tales, & eſſe in Anatolia paſſim hodieque Turcomanleros. Addit etiam, nunc moleſtè ferre Oſmaneos milites & aulicos, ſi quis eos Turcos, ſeu ruſticos, appellet. Et in ipſorum comœdiis ſemper introduci aliquem Turcum, aut Turcman, velut ruſticum.

4. Refert ex hiſtoria Miſcella Setbus Calviſius, anno Chriſti 626. Heraclium Imperatorem, contra Perſas proficiſcentem, evocaſſe Turcos, apertis portis Caſpiis, eorumque quadraginta millia conduxiſſe, & ſuo exercitui junxiſſe, & Perſiam longè latèque vaſtaſſe. Sed Otto Epiſcopus Friſingenſis, in ſuo Chronico, lib. 5. cap. 9. Evocationem Turcorum ab Heraclio factam eſſe dicit contra Agarenos, poſt confectum bellum Perſicum. Et ait Heraclium non rectè feciſſe, educendo gentem crudeliſſimam, quam etiam gentilis homo Alexander magnus, ob immanitatem eorum, ſuper mare Caſpium incluſerat. Rurſum eadem gens Scythica, Turci, portis Caſpiis egreſſi, Iberiam vaſtarunt, & cum Saracenis ancipiti Marte congreſſi, ad ſua redierunt, anno Domini ſeptingenteſimo ſexageſimo quarto, Romani imperii ſceptrum gerente Conſtantino Copronymo, ut ex eadem Miſcella adnotat Calviſius. Iberiæ autem incolæ olim Iberes, nunc Curggini vel Georgiani appellantur, ut monet Leunclavius, ſub initium lib. 1. hiſt. Muſulm. Poſtea (eodem referente Leunclavio) ulterius in Armeniam, ad Araxim fluvium progreſſi Turci, ſuas ibi ſedes, necdum priſcis Nomadum moribus exutis, habuerunt: donec Imperium Conſtantinopolitanum obtinente Romano Argyro, circa annum Chriſti trigeſimum ultra milleſimum [1030] à quodam Perſarum Rege, Saracenicæ originis, quem Turci Machmutem Subictigenem, alii Muchumetem Imbraëlis filium vocant, muneribus & annonis ad belli ſocietatem adverſus Indos & Bagdatinum Principem pellecti; Araxe tranſito, Perſidem Togra Selzuccio (id eſt, de gente Selzuccia nato) duce, qui Græcis Ταγγρολίπιξ μουκάλετ dicitur, intrarunt. Et mox ipſo Perſarum regno potiti ſunt. *Georgiani.*

5. Id verò qua occaſione, & quemadmodum evenerit, narratur a Zonara, tom. 3. Annal. in Imperio Conſtantini Monomachi, & Leunclavio, lib. 1. hiſt. Muſulm. qui tamen aliquantulum inter ſe diſſentiunt de tempore hujus expeditionis; Zonara eam referente ad tempus illud quo Conſtantinopoli imperabat Baſilius Porphyrogenitus, Leunclavio autem ad Imperium Romani Argyri, qui, triennio poſt Baſilii illius obitum interjecto, Imperium adeptus eſt.

6. Poſt Magni Alexandri mortem, Macedonibus inter ſe dimicantibus, Perſæ regnum ſuum recuperarunt, & longo poſt tempore, à Saracenis victi, circa annum Dominicæ incarnationis 632. illud amiſerunt. Saracenis autem in factiones diviſis, Muchumetes Subictigenes Imbraëlis filius, Perſiæ & Mediæ Rex, ſuſcepto contra Indos & Babilonios bello, Turcos adſciſcit ſibi auxiliares, patefacto illis tranſitu pontis, quem Araxi fluvio impoſitum, turribuſque & militari præſidio munitum tenebat. Devicto autem Paſſaſirio Arabum Babyloniorum Principe, cum in regionem ſuam redeundi poteſtatem fieri ſibi peterent, nec annueret Muchumetes Perſarum Rex, cupiens eorum opera uti etiam in bello adverſus Indos, Turci autem, ponte Araxis intercluſo, reverti ad ſua non poſſent, & tamen Muchumeti in bello Indico militare conſtanter recuſarent, montes occupant, indeque Saracenos infeſtant, ſeque armis tutantur, & confluentibus ad eos multis facinoroſis qui maleficii cauſa mortis ſupplicium metuebant, itemque mancipiis, & quotquot agendis prædis inhiabant, & qui Muchumetis Regis metu vel odio rebus novis ſtudebant; com- *De regno Perſia brevis narratio Vide cap. 22. §. 2.*

commiſſum eſt prælium inprimis terribile, in quo multi utrinque ceciderunt, ac in ipſis Muchumetes etiam ipſe periit. Atque ita Tangrolipix victor Sultanus ſeu Rex Perſidis ſalutatus eſt; dejectis Imperio Saracenis. Et moriens idem regnum filio ſuo Axani reliquit [id nomen Ax-han, regem ſeu Principem album ſignificat.]

7. Fuit autem ipſe Tangrolipix filius Mikeilis. frater quidam hujus Mikeilis (vel ſecundum Zonaram, ipſius Tangrolipicis) genuit Cutlumuſen (fortunatum hoc Moylen ſignificat,) & Abimelechum. Cutlumuſes cum quinque ſuis filiis contra Tangrolipicem inimicitias exercuit. Neque morte Tangrolipicis extinctæ ſunt eæ inimicitiæ, ſed etiam adverſus Tangrolipicis filium Sultanem Axanem bellum commoverunt, deque ſummo Imperio cum eo contenderunt, Cumque manus jam conſerturi exercitus eſſent; delata res ad Chalipham fuit, qui apud ipſos (verbis utor Leunclavii) honore divino quodam colitur. Is ſtatim omni faſtu & conſuetudine neglectâ, qua licitum ei non erat è domicilio ſuo prodire, magnâ ſe velocitate ad locum illum, jamque concurſuras ad acies, contulit: quas inter medius ipſe conſiſtens, pacem velut arbiter inter ipſos conſtituit. Et his conditionibus facta tranſactio eſt; ut Perſidi Sultanus Axan imperaret, quemadmodum & Pater ejus Tangrolipix hanc obtinuiſſet: Cutlumuſes autem ejuſque liberi, acceptis à Sultano copiis & auxiliis, Romanorum ditionem ſui juris efficerent. Itaque tranſactionis hujus vigore deinceps occupata Romania fuit à Cutlumuſis filiis, quos inter principe loco fuit Suleimanes (Cutlumuſis filius) qui magnam Aſiæ minoris partem occupavit: & Gothofredo Bullionæo aliiſque Chriſtianis Occidentalibus in Aſia minore ſe oppoſuit. Multa etiam in Syria Turci illi Cutlumuſæi Saracenis Ægyptiis ademerunt, ſibique ſubjecerunt.

CAPUT. XX.

De bello ſacro, & de Mamluchis.

Hieroſolyma inter tot rerum temporumque fluctus, variis motibus agitata, modo Baldacenſibus Chaliphis, modo Ægyptiis, modo Turcarum Imperatoribus parebant, graviore indies ſervitute.

Petrus Ambianenſis.

2. Petrus ex nobilitate Ambianenſi, puer literis imbutus, ubi ætas patiens laborum fuit, rei militari deditus, vir effectus, eremo ſe dicavit. Aliquanto poſt peregrinationem ſuſcepit in Syriam, & perveniens Hieroſolyma, didicit ex Simone Patriarcha Hieroſolymitano, quam atroci barbarorum jugo premerentur, & quam dira paterentur illic Chriſtiani. Et è re viſum eſt Patriarcham Petro literas ad Romanum Pontificem dare, quibus opem Chriſtianorum occidentalium imploraret. Quibus acceptis literis, & audito Petro, Urbanus, hujus nominis ſecundus, Papa Romanus, Concilium Claromontem Arvernorum in Galliam indixit. Confluxerunt illuc ad præſtitutum diem proceres, legatique, ac ſummi undique viri: anno Chriſti milleſimo nonageſimo quinto [1095.] & unanimi conſenſu decreta eſt expeditio pro recuperandis Hieroſolymis & terra ſancta. Dimiſſique in ſuas quiſque diœceſes Epiſcopi, ut popularium Ducumque animos oratione ad arma ſacra capienda in ſacris concionibus incitarent.

Urbanus 2. pp. Rom.

Concilium Claromontanum.

Summi duces in prima expeditione belli ſacri.

3. Summi in eo bello duces erant Hugo magnus, Philippi primi Francorum regis frater; & Gothofredus, Euſtathii Bononiæ Belgicæ comitis filius Dux Bullionæus, idemque Dux Lotharingiæ; ejuſque duo fratres Euſtathius & Balduinus: item duo Roberti, alter Normanniæ Dux, Gulielmi ex illa gente primi Anglorum regis filius, & Gulielmi Rufi Anglorum Regis frater, alter Flandriæ comes: & Raymundus Toloſatium, & Stephanus Bleſenſium Carnutumque comites, Rambaldus comes Auracicenſis, Hugo comes de Sancto Paulo, & Boamundus ſeu Bohemundus princeps Tarentinus, & Tancredus, Boamundi vel, ut alii ſcribunt, Rogerii (qui Boamundi frater erat, licet non uterinus) Ducis Apuli ex ſorore nepos; & Ademarus Epiſcopus Podienſis, qui Urbani Papæ ad id bellum legatus fuit. Alios etiam viros illuſtres nominant Wilelmus Tyrius, hiſtor. lib. primo, cap. 17. & Albertus Aquenſis, lib. 2. expeditionis Hieroſolymitanæ. & Antoninus Florentinus, hiſtoriarum parte ſecunda, titulo decimo ſexto, capitulo decimo tertio. Et Yvo Duchatius, narratione primâ, cap. 5.

Numerus militum.

4. Hi tranſmiſſo Boſphoro, prope Chalcedonem in Aſia copias recenſuere, anno Chriſti milleſimo nonageſimo ſeptimo, & inito numero inventa ſunt in illo exercitu peditum ſexcenta millia, & equitum loricatorum centum millia, præter impedimenta, ubi erant clerici & mulieres. ut teſtantur Paulus Æmylius, lib. 4. de geſtis Francorum. & Antoninus Florentinus. hiſt. part. 2. tit. 16. cap. 13. §. 2. Wilelmus autem Tyri Epiſcopus, in fine libri ſecundi ſuæ hiſtoriæ, dicit numerationem hanc factam eſſe ante Nicænam urbem, ubi (inquit) recenſito legionum numero, inventi ſunt habere *peditum promiſcui ſexûs ſexcenta millia; equitum verò loricatorum centum millia.* Hi Nicæam urbem eodem anno & totam Siliciam Solimanno Turco Cutlumuſis filio eripiunt. Devicto aliquot præliis Solymano, qui ad Sultanum Perſiæ confugiens auxilia ab eo adverſus Chriſtianos illos Europæos petiit & impetravit.

Nicæa capitur.

Solyman Cutlumuſæus ſuperatur.

Antiochia capitur.

5. Interea Chriſtiani progrediuntur, & Antiochiam Syriæ eodem anno obſident: eandem anno ſequente capiunt, die tertio Junii, feria quinta. Duraverat ea obſidio menſes octo. Tertiâ autem poſt captam Antiochiam die, Turci è Perſia, duce Corbagath (qui Æmylio Corrohoranus, aliis Curbaran, & quibuſdam Corbanan dicitur,) cum infinitis copiis veniunt obſidionem ſoluturi, & noſtros in capta urbe commeatu vacua rurſum obſident. graviſſima fame coacti noſtri, & deſperato forinſecus auxilio, eruptionem faciunt, & commiſſo prælio hoſtem vincunt, die 28. Junii, anno ab incarnatione Domini milleſimo nonageſimo octavo. Cecidiſſe feruntur in eo prælio hoſtium ultra centena millia, noſtrorum autem quatuor millia.

Turcarum Perſicorum ſtrages.

Hieruſalem capitur.

6. Profecti deinde Hieroſolymam, eam obſidione cinxerunt, tandemque ceperunt, anno Chriſti milleſimo nonageſimo nono [1099] die 15. Julii, feria 6. Primus murum occupavit Godefridus dux, ſequuti ſunt reliqui cum militibus, & internecione occiderunt Saracenos. mox die 22. Julii principes unanimi conſenſu Godefridum elegerunt Hieroſolymorum regem. Quem Yvo Duchatius eximiis ſupra Alexandrum Macedonem laudibus effert, narratione quarta, cap. 15. Poſt quinque autem hebdomadas, cum Amiras Ægypti cognoviſſet Hieroſolymam eſſe captam, magnum exercitum eduxit Aſcalonem uſque: ſed Gothefridus relicto Hieroſolymis præſidio ipſi obviam proficiſcitur, & clariſſimam victoriam reportat die 12. Auguſti feria 6. ubi Robertus Normanniæ dux ducem hoſtium occidiſſe perhibetur. Æmilius refert, cæſa fuiſſe hoſtium plus centum millia. & prædam tantam par-

Godefridus Rex Hieroſolymorum.

Saracenorum Ægyptiorum ſtrages.

tam, quanta non ante, ſi omnia hujus belli priora prælia in unum conferantur.

Ducibus ditiones tributæ.

7. Bohemundo datus principatus Antiochiæ. Balduinus Godefridi frater Edeſſam & Samoſatum trans Euphratem obtinuit. Tancredo Godefridus dedit comitatum Tiberiadis. Poſtea Chriſtiani Latini arma circumferentes, etiam oram Paleſtinæ maritimam, in poteſtatem redegerunt: mariſque poſſeſſione parta, multiſque vicinis oppidis & regionibus partim è Turcica, partim è Saracenica dominatione ereptis, longè latèque imperarunt, à mari mediterraneo trans Euphratem porrecto imperio.

Chriſtianorum latinorum in Syria Imperium.

Nova Hugonis magni expeditio infelix.

8. Poſt primam, quam commemoravimus, expeditionem, Hugo magnus, in Galliam reverſus, novas copias ingentes ex Europa in Aſiam duxit, comitantibus illum præclaris aliquot Ducibus & Comitibus. Sed à Turcis in Aſia minore circumventi ſunt, proditione, ut fertur, Alexii Græcorum Imperatoris, & ex illis copiis quinquaginta ferme millia deſiderata. Hugo elapſus, morbo deceſſit in Cilicia; Tarſi ſepultus in æde Pauli. Reliquiæ exercitus in Syriam pervenerunt.

Aliæ expeditiones.

9. Deinde anno Chriſti 1147. hortatu Eugenii tertii Papæ Romani, Conradus tertius Imperator, cum exercitu (ut quidam perhibent) ducentorum millium, in quo ad ſeptuaginta millia erant equitum cataphractorum, in Aſiam profectus eſt. Ex ſuaſu Bernardi Abbatis Claravallenſis, eodem anno, Ludovicus hujus nominis ſeptimus, Francorum Rex cum ingentibus copiis ad idem ſacrum bellum ſe contulit. Wilelmus autem Tyri Epiſcopus, hiſtoriæ ſuæ de bello ſacro & regno Hieroſolymitano, lib. 16. cap. 19. de eiſdem exercitibus ſcribens; Nam (inquit) ut conſtanter aſſerunt qui in eadem expeditione præſentes fuerunt, in ſolo domini Imperatoris comitatu, ad ſeptuaginta millia fuerunt loricatorum, exceptis peditibus, parvulis & mulieribus, & equitibus levis armaturæ. In exercitu verò domini Regis Francorum, virorum fortium loricis utentium numerus, ad ſeptuaginta millia, excepta claſſe ſecunda, æſtimabatur. Quibus ſi propitia fuiſſet Domini gratia, univerſas Orientis provincias nomini potuiſſent Chriſtiano ſubjeciſſe. Sed eorum, ex occulto, juſto tamen judicio; ſprevit famulatum Dominus; nec habuit acceptum munus, quod indignis fortaſſe offerebant manibus. Hæc Wilelmus Tyrius. Rurſus eodem ſeculo, Fridericus Ænobarbus ſeu Barbaroſſa Imperator, nobiliſſimo validiſſimoque cum exercitu ex Germania ſigna movit, Aſiam verſus, anno Chriſti 1189. Mox ad eandem ſacram militiam magnos exercitus duxerunt Philippus, cognomento Auguſtus, Francorum Rex, & Richardus Angliæ Rex. Poſt hæc anno Domini 1227. expeditio ingens ex univerſa Europa in Paleſtinam ſuſcepta eſt. Ex ſola Anglia ſexaginta hominum millia ſe itineri commiſerunt. Et anno proximè ſequuto Fridericus, hujus nominis ſecundus, Imperator, Ptolemaïdem cum exercitu pervenit.

Vide lib. 3. cap. 30. §. 3.

10. Hieroſolyma, quæ Saladinus Saracenus Ægyptiorum Sultanus Chriſtianis ademerat anno Chriſti, 1189. Recuperavit Fridericus Imperator, anno Chriſti 1229. Poſt hæc Ludovicus 9. Francorum rex, pervenit in Ægyptum cum exercitu, anno Chriſti, 1249. & quinquennium in Oriente egit. hic ille eſt quem ſanctum Ludovicum vocant.

Chriſtiani à Muhammedanis vincuntur & Syriam amittunt.

11. Poſtea tamen Chriſtiani illas regiones amiſerunt. Et Helpis Sultanus Ægyptius Tripolim, quam adhuc Chriſtiani obtinebant, eis ademit, anno Chriſti 1288. (quidam ſcribunt expugnatam eſſe hoc anno Tripolim à Sultano Babyloniæ Melech Meſſor.) Et tandem expugnatâ Ptolemaïde à Meleſaïte Sultano Ægyptio (quidam ſcribunt, captam eſſe à Seraphe Sultano, Babyloniæ) anno Chriſti, 1291. Syria penitus amiſſa eſt. De hac clade loquens Æmylius, ait; Hic finis ſacri belli ſtatui poteſt. Nomen quidem manſit; ferrum aliis bellis ſtrictum. lib. 8. de rebus geſtis Francorum.

12. De hujus belli initiis ſcribens Calviſius ad annum Chriſti 1096. In Galliis, inquit, cum conveniſſent, qui expeditionem ſanctam in Palæſtinam ſuſcipere volebant; Papa eos juſſit ex rubra lana crucem facere, & humeris affigere. Fuit autem innumerabilis multitudo, qui hoc & ſequentibus annis Palæſtinam verſus profecti ſunt. Wilhelmus Malmesburienſis, qui tum vixit, putat ſi una ſumma computentur, fuiſſe ad ſexagies centena millia. Hæc Calviſius. His adde numeroſos illos exercitus qui poſtea in Aſiam & Ægyptum ducebantur, & cogita quanta hominum ſtrages edita ſit illo bello. Nam perpauci domum reverſi ſunt, aut illic conſenuerunt.

Crux ex lana rubra.

Innumerabilis Chriſtianorum multitudo bello ſacro conſumpta eſt.

13. De Mamelucis dicebamus (ſupra cap. 15. §. 17. & §. 18. §. 19.) eos ex Circaſſis à Sultano Ægyptio coëmptos Muhammedanam ſuperſtitionem didiciſſe, & Sultano militaſſe. Quidam à Melech Sali, alii à Saladino Sultano initium repetunt hujus commercii. Utut ſit, ipſi tandem Mameluchi regnum ad ſe traxerunt. Nam Elmutam Sultanus Ægypti, conjuratione à Turcomanis illis ſive Mameluchis in eum facta, confugit in turrim ligneam, quæ cùm igne à Mameluchis ſubjecto arderet, præcipitem in proximum confluentem ſe dedit, ſemi uſtulatus. Atque ita igne & aquâ periit, anno Chriſti 1244. Ei ſuffectus eſt unus ex Turcomanis ſive Mameluchis, Azeddin ibik. Ab eo tempore ſervi illi in Ægypto rerum potiri cœpere. ut ſcribit Zacuthi, apud Scaligerum lib. 2. can. Iſag. & apud Calviſium, anno Chriſti 1244.

Mamluci potiti Ægypti & Syriæ imperio.

14. Finito autem bello ſacro, Syriam ſimul cum Ægypto obtinuerunt Mameluchi. Eorumque imperium evertit Selymus Turcorum Imperator, qui Syriam illis ademit, occiſo in prælio Sultano eorum cui nomen erat Campſon Gauris, anno Chriſti 1516. & Ægyptum totumque ipſorum imperium in poteſtatem redegit, anno Chriſti 1517. Profligato eorum exercitu, captoque, &, in ipſa Ægypti urbe regia, reſte ſuſpenſo Sultano Tomambaio, quem in defuncti Campſonis locum ſuffecerant Mammeluchi. Expeditionem illam & victorias Selymi prolixè deſcriptas inveniet lector, apud Joannem Leunclavium, lib. 17. hiſtor. Muſulmanæ. Et in annalibus Turcicis. Sigonius concidit Saracenorum in Oriente imperium.

Mamlucorum imperium occupat Selymus Turcarum princeps.

CAPUT. XXI.

De rerum Chriſtianarum ſtatu in Europa, tempore belli ſacri Aſiatici, aliiſque bellis, obtentu religionis, à Romana ſede ſuſcitatis, & de Concilio Lateranenſi ſub Innocentio Papa 3. Item de multis corruptelis, variiſque Monachorum ordinibus, & de perſequutione Valdenſium, ſub titulo etiam belli ſacri. Item de periodo Imperii Saracenici in Oriente.

DUm in Aſia gereretur bellum illud ſacrum, à Chriſtianis Latinis adverſus Muhammedanos Turcas & Saracenos, Europa etiam inteſtinis bellis ardebat, dimicantibus inter ſe Chriſtianis. Præcipuè funeſto illo & diuturno bello inter

ter

te Germanos Romanorum Imperatores & Pontifices Romanos, de Epiſcoporum inveſtitura, & de regno Neapolitano & Siculo, deque Imperii ipſius jure & ſuprema auctoritate, quam ſibi Romani Pontifices arrogabant, dandique & auferendi Imperii ſe penes arbitrium plenamque poteſtatem eſſe jactitabant. Hoc bellum Pontificium dictum eſt. Qui Pontificum partes ſequebantur, Guelfi dicti ſunt; Cæſariani vero appellati ſunt Gibellini. (utriuſque nomenclaturæ originem invenies apud Æmylium lib. 7. de geſtis Francorum. in Ludovico 9.) Otto Friſingenſis ſcribens de belli hujus origine, ex diſcordia illa orta, inter Henricum quartum Imperatorem, & Hildebrandum, dictum Gregorium ſeptimum Papam, qui Henricum excommunicavit & regno privavit; ait nunquam antea à quoquam Pontifice hujuſmodi aliquid factum eſſe. lib. 6. Chron. cap. 35. Deinde calamitates & miſerias inde natas deplorans, ſequente capite; Quanta autem (inquit) mala, quot bella bellorumque diſcrimina inde ſubſecuta ſint, quoties miſera Roma obſeſſa, capta, vaſtata, quod Papa ſuper Papam, ſicut Rex ſuper Regem poſitus fuerit, tædet memorare. Denique tot mala, tot ſchiſmata tot tam animarum, quam corporum pericula, hujus tempeſtatis turbo involvit, ut ſolus ex perſecutionis immanitate, ac temporis diuturnitate, ad humanæ miſeriæ infelicitatem ſufficeret comprobandam. Hæc Otto Epiſcopus Friſingenſis, in ſuo, Chronico, lib. 5. cap. 36.

Bellum Pontificium, inter Guelphos & Gibellinos.

2. Cogitent pii, prudentes, & æqui rerum æſtimatores, annon tunc homo ille peccati, filius perditionis, ille exlex, ab Apoſtolo prædictus, palàm ſe extulerit ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei tanquam Deus ſederet, præ ſe ferens ſe eſſe Deum. Tunc Papa Romanus omnes placitis ſuis non obedientes clamabat reos eſſe ſceleris idololatriæ; ut patet ex Gregorii ſeptimi verbis in ſynodo Romana, contra Henricum Imperatorem, anno Domini 1080. Imperatores & Reges, alioſque Principes, conſiliis ejus parum opportunos, Papa Romanus pro ſua libidine excommunicabat, exauctorabat, & eorum ſubditos à juramento fidelitatis abſolvebat, & ſanguinarias adverſus eos conjurationes & bella concitabat. Et quos armis domeſticis invictos comperiebat, eos procul in Aſiam, partim immodicis indulgentiarum pollicitationibus, partim propoſitis excommunicationis terroribus permotos ablegabat.

Antichriſtus. 2. Theſſ. 2.

3. Abbas Urſpergenſis in ſuo Chronico, in annis Friderici ſecundi Imperatoris, ſcribit multos, exhortationibus illis ad expeditionem Syriacam ſuſcipiendam auditis, proniores effectos eſſe ad immaniſſima facinora & flagitia perpetranda: cum ſibi perſuaderent, ſe, per ſuſceptionem crucis militiæ illius ſacræ, innoxios futuros. Idem Abbas, in fine ejuſdem Chronici, ſcribit Gregorium nonum, Papam Romanum, captatâ occaſione abſentiæ Imperatoris Friderici ſecundi, terras ejus nefariò abſtuliſſe, ſibique ſubegiſſe. Videantur quæ ſcripſit idem Abbas in Friderico primo, qui Barbaroſſa dictus eſt, & in Henrico ſexto, & Philippo Imperatoribus, & inde uſque ad finem illius Chronici. Invenies Pontificum injurias, Chriſtianorum diſcordias, & paſſim, illis temporibus per Europam Occidentalem, dolos, perfidias, traditiones, incendia, bella, rapinas, latrocinia, perjuria, & his ſimilia mala, per Romanæ ſedis avaritiem, vafriciem, & tyrannidem concitata. Præſertim in eis quæ ſcripſit Abbas ille de geſtis & bellis Philippi Imperatoris.

4. Et expeditionibus etiam illis Aſiaticis, obtentu pietatis hoc agebatur; ut, quantocunque Chriſtiani ſanguinis diſpendio, Eccleſiis Orientalibus ii præficerentur Epiſcopi & Patriarchæ, qui Romani Pontificis jugo colla ſubmitterent. Et hoc præcipuè argumento motum Eugenium Papam Romanum, hujus nominis tertium, anteceſſorum ſuorum exempla revolventem, animaſſe homines ad hoc bellum proſequendum; teſtis eſt Otto Friſingenſis, lib. 1. de rebus geſtis Friderici I. Imper. cap. 34.

5. Oriente jam leges accipiente, vehementer adhuc Papæ Romani animum urebat æmulatio Conſtantinopolitana. In omnem igitur occaſionem ſubjugandæ illius Eccleſiæ intentus, opportunitatem ex inteſtinis Aulæ illius diſcordiis captavit Innocentius Papa tertius: & exercitus Latinus bello Syriaco deſtinatus, in Conſtantinopolitanos, inſtigante Papa Innocentio, verſus, urbem tandem & Imperium illud occupavit, anno Chriſti 1204. Fuſo Chriſtianorum cruore, & multis per militarem intemperiem patratis flagitiis, ut refert Nicetas Choniates, vir Senatorius, qui ipſe tunc erat Conſtantinopoli, quando à Latinis capta eſt: & hanc hiſtoriam accuratè deſcripſit. Et unus ex ducibus exercitûs Latini Balduinus Flandriæ comes, Imperator Conſtantinopolitanus ſalutatus eſt. annum agens ætatis ſuæ 32. vir ab ipſo hoſte, Niceta Choniate, laudatus, ob pietatem, juſtitiam, temperantiam, & continentiam, adeò ut ne adſpectu quidem impudico mulierem intuitus ſit, quamdiu à propria uxore abfuit: & bis qualibet hebdomade veſpere proclamari fecerit, ne quis in ſuo palatio cubaret qui alienam mulierem attingeret. Refert etiam Joannes Chryſoſtomus, Epiſcopus olim Conſtantinopolitanus, ſuo tempore (id eſt, circa annum Dom. 400. regnantibus Honorio & Arcadio, Auguſtis) lege cautum atque obſervatum eſſe, ut in regiis ſeu palatiis Imperialibus ſi quis introductam meretricem cognoſceret, vel ebrietate vel aliâ hujuſmodi turpitudine dehoneſtaretur, ultimo afficeretur ſupplicio. Et infert Chryſoſtomus, multo magis ultimas pœnas luituros, qui talia audent in conſpectu illius Regis qui ubique præſens eſt, & omnia videt. Verùs de occupata à Francis & Venetis Conſtantinopoli, hos refert Calviſius:

Bellum Græcum.

Balduinus Flander imperator Conſtantinopolitanus.

Chryſoſt. in fine Homil. 5. in Euangel. Ioan. edit. græc. Savil. quæ in latina Franciſci Are in verſio. e eſt homil. 4.

Bis ſex centenus erat annus, bis quoque binus,
Quo Conſtantini dominantur in urbe Latini.

6. Tunc Conſtantinopolitanis datus Patriarcha ex Veneta nobilitate, Thomas Maurocenus, Balduinum Cæſarem inſignibus Auguſtalibus exornavit. Ita Eccleſia Græca in unum cum Latina coiit, Pontificiſque Romani dicto parere cœpit. inquit Paulus Æmylius, lib. 6. de rebus geſtis Francorum. in quo libro bellum illud Græcam prolixè & ab ovo repetit. De eodem ſcripſit Sabellicus, propè finem libri quinti Enneadis nonæ.

Thomas Maurocenus Venetus, Patriarcha Conſtantinopolitanus.

7. Summa eſt; Iſacium Angelum, Imperatorem Græcum, frater ipſius Alexius oculis & Imperio privavit, & Imperium ſibi ſumſit. Iſacii autem filius Alexius fugâ manus patrui evaſit; atque à quibuſdam ſuorum proceribus ad Imperatorem Teutonem Philippum, (qui Irenen, Alexii hujus ſororem, Iſacii autem filiam in matrimonio ſuo habebat) alioſque Occidentis Principes, & ad Innocentium tertium Papam Romanum deductus, auxilium contra patruum Alexium, τὸν τῆς ἀρχῆς ἐξιβιβήτορα, imploravit: ampla

Epitome hiſtoriæ belli Gr

pla adjutoribus præmia pollicens; & fidem jurejurando dans, fore, ut ſi ipſe cum Patre Imperium recuperaret, Eccleſia Conſtantinopolitana Romanæ ſubjiceretur. Hoc & qui eum comitabantur proceres jurarunt. Itaque Innocentius Pontifex Romanus admonet per oratores, per literas, duces bellicos in Aſiam tendentes, Græcos ad officium hac occaſione revocandos eſſe, ut jungantur cum Latinorum Eccleſia, ac Romanæ ſedi dicto audientes ſint. ſic facilius Turcos Saracenoſque tolli poſſe. His Papæ monitis, magnificiſque adoleſcentis Alexii pollicitationibus permoti proceres, omiſſis Syriacarum rerum conſiliis, hoc bellum ſuſcepere. Terra marique oppugnata Conſtantinopolis, fuſis tyranni copiis, quibus præerat Theodorus Laſcares, tyranni gener, & urbe ab Alexio tyranno generoque ejus Laſcare fuga elapſis relicta, educitur è carcere Iſacius Auguſtus, eique Imperium & filius reſtituuntur. Pacta filii rata habet ſenex Iſacius, qui intra paucus dies moritur. Conſtantinopolitani interim tumultuantur, quibus collatio ingentis pecuniæ Francis Venetiſque promiſſæ gravis viſa eſt, ſolitis exigere, non pendere. In primis vero ſubjectionem ſedi veteris Romæ averſabantur. Hoc animorum motu ad arma concurſum: ſeditionem fovit quidam Alexius Ducas, qui ob conjuncta ſupercilia Murtzuflus dictus fuit. Hic à tumultuantibus Cæſar ſalutatus, Alexio Auguſto Iſacii filio ſpiritum oppreſſis faucibus interclusit. Et juventutem adverſus Latinos armavit, urbemque munivit. Facto extra urbem prælio Græci fuſi, fugati, in urbem compulſi ſunt. Duodeſeptuaginta dies urbs acriter oppugnata eſt, tandemque victoribus Latinis patuit, Murtzuflo clam fugiente. Atque ita ex gente Gallica electus eſt Imperator Balduinus Flander, & ex gente Veneta Patriarcha Thomas Maurocenus, ut ſupra monuimus.

Balduini Imperatoris exitus. vide lib. 3. cap. 30. §. 3.

8. Balduinus autem inchoato ſecundo Imperii ſui anno, contra Valachos belligerans, inſidiis circumventus eſt, & à Valachis captus, & Ternobum (quæ Myſiæ primaria civitas eſt) perductus, & in carcerem conjectus, & vinculis uſque ad collum oneratus eſt. Et longo tempore, nempe ultra unius anni ſpatium, ibi detentus eſt: tandemque Joannis Valachi Myſiæ Principis juſſu, eductus eſt ad dirum ſupplicium, nam Tenedia ſecuri amputatis brachiis & tibiis, in vallem quandam præcipitatus eſt, ubi volucrum eſca jacens, tertio demum die miſerabiliter exſpiravit. Refert hæc Nicetas Choniates, ſub finem ſuorum Annalium. Ubi etiam ſcribit Latinos qui Conſtantinopolin tenebant, adminiſtraſſe Rempubl. ſine Imperatore annum unum, & menſes quatuor: neque conſenſiſſe, ut alius quiſpiam Imperator conſtitueretur, antequam de Balduini morte ipſis certò conſtaret. Balduino autem exſtincto, Imperatorem factum eſſe ipſius Balduini fratrem Henricum. Quos autem Nicetas Choniates vocavit βλάχυς Valachos, iidem Nicephoro Gregoræ dicuntur βούλγαροι Bulgari. Et eoſdem Laonicus Chalcocondylas vocat Tryballos, & Myſios, & Dacos.

Valachi.

Concilium generale ſub Innocentio Papa 3.

9. Imperante Conſtantinopoli Henrico, Balduini fratre, Innocentius tertius Papa Romanus, exoptatam opportunitatem non negligendam ratus, pro oſtentatione œcumenicæ illius, quam ſibi Pontifices Romani vendicabant, præfecturæ & potentiæ, indixit ſynodum generalem: quæ celebrata eſt Romæ, præſidente memorato Innocentio Papa, anno Chriſti milleſimo ducenteſimo decimo quinto [1215.] In hac ſynodo præſentes in propriis perſonis aderant Conſtantinopolitanus & Hieroſolymitanus Patriarchæ; Antiochenus autem gravi languore detentus, venire non potuit, ſed miſit pro ſe vicarium Anteradenſem Epiſcopum. Alexandrinus verò ſub Saracenorum Dominio conſtitutus fecit quod potuit, mittens pro ſe Diaconum ſuum Germanum. ut ſcribit Abbas Urſpergenſis, in annis Ottonis quarti Imperatoris. Nempe eo tempore tres ſedes Patriarchales, Conſtantinopolis, Antiochia, Hieroſolyma Latinis parebant. & ſub Romanæ ſedis jugum per vim miſſæ erant.

10. At non diu duravit ea ſervitus: nam anno Chriſti 1237. Græca Eccleſia, eique adhærentes ab obedientia Pontificis Romani planè receſſerunt: hujuſque rei cauſas graviſſimas allegarunt: ut monet ex Matthæo Pariſienſi Calviſius, ad iſtum annum. quamvis Latini Imperium Conſtantinopolitanum adhuc obtinerent, quo poſtea excuſſi ſunt à Michaële Palæologo Imperatore Græco, anno Chriſti 1262. poſtquam eo potiti fuiſſent annis 58. menſibus 3. ſicut ex Annalibus Suevicis, & appendice Pariſienſis, & Nicephoro Gregora, annotat Calviſius in opere Chronologico.

Reſiliunt Græca Eccleſia.

Græci recuperant Imperium Conſtantinopolitanum.

11. Seriem verò Imperatorum, tum Græcorum qui Nicææ in Bithynia regiam ſibi amiſſa Conſtantinopoli, conſtituerunt, (ubi etiam ſuos Patriarchas Græcos Romano Pontifici non obedientes habuerunt) tum etiam Latinorum qui Conſtantinopoli regnarunt, & reſtitutæ Græcis Conſtantinopoleos hiſtoriam, luculenter ſcripſit Nicephorus Gregoras. Summa huc redit: Theodorus ille Laſcares, cujus ſuperius mentionem fecimus, Romanorum Imperator à Græcis ſalutatus, ſedem ſuam regiam Nicææ in Bithynia habuit, & aliquot provinciis imperavit. huic ſucceſſit Joannes Ducas, qui Irenen Theodori Laſcaris filiam in matrimonio habebat. Poſt cujus obitum imperavit ejuſdem Joannis Ducæ filius Theodorus Laſcares. Mortuo autem juniore iſto Theodoro Laſcare Imperium accepit Comnenus Michaël Palæologus. Hic urbem Conſtantinopolim, pulſis Latinis, recuperavit. Balduino enim primo a Bulgaris capto & trucidato, ſucceſſit ejus frater Henricus, quem excepit Jolantæ (Balduini & Henrici ſororis) filius primogenitus Robertus, quo defuncto Imperium Conſtantinopolitanum ſuſcepit alter Jolantæ filius, ejuſdemque Roberti frater Balduinus. Regnante autem hoc poſteriore Balduino, Alexius Cæſar Strategopulus, cum exercitu octingentorum Bithynorum militum, à Michaële Palæologo Imperatore Græco contra Ætolos miſſus, cum mandato etiam infeſtandi Latinos, urbem ipſam Conſtantinopolim, ope quorundam Græcorum ibi degentium, clam ingreſſus eſt, eamque in ſuam poteſtatem redegit. Balduino in cymba fugam arripiente: & exercitu Latinorum in obſidione Daphnuſiæ oppidi, ad Euxinum pontum, mille ſtadiis ab urbe Conſtantinopolitana diſſiti, interim occupato. Intellectâ autem urbis amiſſione, omnes Latini conſcenſis navibus, Italiam verſus navigarunt, anno Dominicæ incarnationis milleſimo duceniteſimo ſexageſimo ſecundo. Deſcribens deinde Nicephorus Gregoras (lib. 4. ſuæ hiſtoriæ Romanæ) ingreſſum Michaëlis Palæologi Imperatoris in urbem Conſtantinopolim, ait non prius ingreſſum eſt Imperatorem, quàm divina imago ſacroſanctæ Deiparæ τῆς ὁδηγητρίας portam quam auream vocant, ingreſſa eſſet. Ubi cum illi (Imagini vel θεομήτορι Mariæ Virgini) gratiæ hymnis actæ ſunt [αὐτῇ τοὺς εὐχαριστηρίους ἀποδιδόντας ὕμνους] tum demum pedibus ambulando ingreſſum eſſe Imperatorem, præcedente divina imagine Matris

Imperatores Græci Nicææ regnantes.

Imperatores Latini Conſtantinopolitani.

Conſtantinopolis iterum in Græcorum poteſtatem redacta, pulſis Latinis.

Superſtitioſus cultus B. Virginis, & imaginis ejus.

Dei [*προηγεμένης τῆς θείας εἰκόνος τῆς θεομήτορος.*] & in palatio quod hippodromo proximum eſt, habitare cœpiſſe. At nullam facit mentionem gratiarum Deo actarum. quod & mirum, & valde miſerandum.

Cauſa omnium iſtorum bellorum.

12. Pontifices Romani illorum temporum, inſanâ dominandi libidine imitantes illum, qui ſpretis in ſociali gaudio Angelorum legionibus, ad culmen conatus eſt ſingularitatis erumpere, omnem moverunt lapidem, ut nulli ſubeſſe, & ſoli omnibus præeſſe viderentur. quod antichriſtianum & diabolicum eſſe, affirmavit Gregorius primus Epiſcopus Romanus, lib. 4. epiſtolarum ex regiſtro, cap. 78. & cap. 82. Marcus Antonius Coccius Sabellicus, paullò poſt initium libri quarti Enneadis nonæ hiſtoriarum, ſcribit tempore Paſchalis ſecundi Papæ Romani, qui Urbano ſecundo, belli ſacri Syriaci autori, in papatu ſucceſſit, Fluentinum Antiſtitem non dubitaſſe affirmare tunc natum eſſe Antichriſtum.

Fluentinus de Antichriſto.

Papalis ambitionis fructus & adjumenta.

13. Maduerunt Oriens & Occidens & interjacens Græcia Chriſtiano ſanguine, cadentibus innumeris Chriſtianorum myriadibus, & Reſpublicæ turbatæ, familiæ diſſipatæ, everſa morum diſciplina, plurimi celebres Epiſcopi excommunicati ſunt, (qui viciſſim in Papam ſententiam eandem ſæpe retorſerunt,) cruentiſſimiſque bellis implicitus & miſerè agitatus eſt terrarum orbis, pro tuenda & amplificanda Romani Pontificis potentia. Interea dum obtentu religionis repetuntur pulverea terreſtris Hieroſolymæ rudera, inani quadam ſuperſtitione, ac ſi adhuc Hieroſolymis eſſet locus ille in quo oporteat adorare; cum Deus jam tempore Euangelii cultum in ſpiritu & veritate, ei quolibet in loco exhibitum, gratum habeat, neque ulli loco nos alligaverit. [Joan. 4: 20, 21, 22, 23, 24. & 1 Tim. 2: 8.] dum, inquam, iſta terrena rudera tanto ardore quæruntur, Cœleſtis Hieroſolyma, hic in terris militans, graviſſimâ tyrannide premitur, ejuſque ruinis ſurgunt mœnia Babylonis, pietas negligitur, mores peſſum eunt, honores ſoli Deo debiti, Angelis defunctiſque hominibus, eorumque reliquiis ſecurè deferuntur; imagines cultu religioſo adorantur; purgatorii ſomnium, indulgentiarum impia licentia, clavium abuſus, condigna operum merita, illimitata Papæ Romani potentia, & alia his affinia errorum portenta invaleſcunt. Caligo abyſſi omnia obfuſcat, & inde prodeunt numeroſa locuſtarum agmina, id eſt, ordines ſuperſtitioſorum hominum, religionem jactantium.

Varii Monachorum ordines illis temporibus nati.

14. Nam anno Chriſti 1084. paullò ante bellum ſacrum, cœpit ordo Monachorum Carthuſienſium, ut ſcribit Æmylius, lib. 5. Calviſius initium hujus ordinis refert ad annum Dom. 1086. tempore autem belli ſacri exorti ſunt ordines Ciſtertienſium, & Præmonſtratenſium, (de quibus duobus ordinibus ſcribit Æmylius lib. 5.) & humiliatorum (de quibus Sabellicus Ennead. 9. lib. 5.) & Carmelitarum (Calviſ. anno 1160. & an. 1170.) & Dominicanorum ſive Prædicatorum, & Franciſcanorum, ſive Minorum (de quibus duobus ordinibus vide Sabellic. Ennead. 9. initio libri 6. & Polydor. Vergil. lib. 7. de rerum inventoribus, cap. 4.) & Servorum Mariæ Virginis (de quibus ſcribit Polydorus Vergilius loco citato.) & fratrum almæ Trinitatis, (Sabellic. Ennead. 9. lib. 5. in fine.) hos Calviſius vocat fratres domus ſanctæ Trinitatis, ex Chronico Belgico, ad annum Chriſti 1199. & mendicantium Auguſtinienſium. (Calviſ. an. 1199.) & Monachorum mercenariorum (Calviſ. an. 1230. & Spondan. in ſuo Auctario chronologico, eodem anno 1230.) & fratrum de pœnitentia (Calviſ. an. 1251.) & flagellantium (Calviſ. an. 1260.) &c. ut omittam Templarios, aliosque euſiteros Monachos. de eis etiam ut nihil dicam, qui poſt bellum ſacrum exorti ſunt, de quibus vide Polydorum Vergilium, lib. 7. de invent. rerum, capitibus 4. & 5.

Locuſtarum rex Abaddon, ſeu Apollyon.

15. Locuſtarum illarum rex, Papa Romanus, ſe nomine illo dignum oſtendit, quod tantò ante ſancto Joanni revelatum eſt; revera enim fuit perditor ſeu deſtructor humani generis, id quod Hebraico nomine Abaddon, & Græco Apollyon ſignificatur. Apocal. 9: 11. dummodo enim ipſe profanum illud ſingularitatis culmen, calcato orbe, obtineret, nil penſi habuit, quantum Chriſtiani ſanguinis profunderetur. In eos autem qui nefariis ejus conatibus reſiſterent, excommunicationis fulmen jaciebat, & in quoſdam crucem ſacramque militiam proclamabat.

Bellum ſacrum in Valdenſes converſum.

16. Hoc experti ſunt non ſolum Imperatores, & Reges, aliique Principes Chriſtiani, & illuſtrium Eccleſiarum Epiſcopi; ſed etiam illi tenuioris fortunæ homines, qui Valdenſes & Albigenſes, & pauperes de Lugduno, multiſque aliis cognomentis, per contemtum & ludibrium, ab hoſtibus appellantur. In hos, Pontificum mandata, mandatis Dei anteponere non ſuſtinentes, crux ſuſcepta eſt, juſſu Innocentii tertii Papæ Romani, anno Chriſti circiter 1209. & ſacræ militiæ vocabulo, ſacrilega veritatis Euangelicæ eique adhærentium perſequutio ornata eſt. Fax hujus belli fuit Dominicus Hiſpanus, ordinis Prædicatorum parens, ab Innocentio Papa ad accendendum hoc bellum miſſus. Simon comes Montfortius, militiæ illi in Gallia præfectus, multa martyrum millia, nullo ætatis ſexûſve habito diſcrimine, ferro flammaque, aliiſque mortis generibus, crudeliſſimè trucidavit. ut legere eſt apud Æmylium, lib. 6. de rebus geſtis Francorum: & Jacobum Auguſtum Thuanum, libro 6. hiſtoriarum, ad annum Dom. 1550. ubi, quænam revera fuerit cauſſa, ob quam Pontificibus exoſi belloque petiti fuerint Valdenſes, narrat Thuanus; nempe quod in opes, faſtum, ac vitia Pontificum liberius inveherentur; Romam dicerent veræ Chriſti fidei renunciaſſe, factamque jam Babylonicam meretricem; proinde non parendum Pontifici & Epiſcopis ejus errores foventibus: Monaſticam vitam (nempe prout tunc agebatur) Eccleſiæ ſentinam ac plutonium eſſe; vana illius vota, nec niſi fœdis puerorum amoribus ſervientia: Presbyterii ordines (tunc ſcilicet uſitatos, id eſt, miſſificos ſacrificatores) magnæ beſtiæ, quæ in Apocalypſi commemoratur, notas eſſe: ignem Purgatorium, ſollemne ſacrum (id eſt, ſacrificium miſſæ) templorum encænia (tunc uſitata) cultum Sanctorum, ac pro mortuis propitiatorium, Satanæ commenta eſſe. His præcipuis (ait Thuanus) ac certis eorum doctrinæ capitibus alia affiicta, de conjugio, reſurrectione, animæ ſtatu poſt mortem, & de cibis.

Dominicus.

Simo comes Montfortius.

17. Affiicta ſunt iſta alia ad conflandum illis odium. Vera autem belli in eos ſuſcepti cauſſa fuit, quod Antichriſtianam tyrannidem & errores ſedis Romanæ averſarentur, & veraci Euangelii prædicatione populos ſenſim ab Antichriſti obedientiâ alienarent. Atque ita meretrix illa ſanguine ſanctorum & ſanguine Martyrum Jeſu ſe inebriavit; & beſtia illam ſuffulciens, cruore Chriſtianorum madens, colore coccino rubuit, plena nominibus blaſphemiæ; ſeduxitque incolas terræ, ut imaginem beſtiæ adorarent, & non adorantes occiderentur, & ut nemo poſſet emere aut vendere, niſi qui ha-

Apoc. 17.

Apoc. 13.

Digitized by Google

beret characterem, aut nomen beſtiæ aut numerum nominis ejus. Hic eſt ille Locuſtarum *Apoc. 9.* Rex, Angelus & claviger abyſſi, cui ex vero nomen eſt Hebraicè Abaddon; Græcè autem Apollyon.

18. Non ſolum autem in Occidente, ſed etiam in Græcis Aſiaticiſque Eccleſiis fovebantur errores, regnabat ſuperſtitio, impietas graſſabatur. In hunc igitur modum exundante eorum, qui ſe Chriſtianos profitebantur, iniquitate, non mirum quod Deus, juſta irâ accenſus, quatuor illos angelos ad Euphra- *Vide Patris mei Commentarium in Apocal. cap. 9.* tem vinctos ſolvi juſſerit. (Apocal. 9. in tuba ſexta) id eſt, Muhammedanos, præſertim Turcos in vicinis Euphrati regionibus, per inteſtinas ipſorum Muhammedanorum diſſenſiones, & Chriſtianorum in Aſia victorias, veluti in vinculis detentos, orbi Chriſtiano immiſerit, celeremque victoriarum curſum eis conceſſerit, adeò ut quamvis Saracenorum vires defecerint, Turci tamen eâdem ſuperſtitione imbuti, in eorum locum ſuccedentes, multis Chriſtianorum regnis, ipſoque Romanorum in Græcia & Oriente Imperio, ſub jugum miſſis, formidabile nationibus circumpoſitis imperium conſtituerint. De cujus Imperii Turcici Oſmanici auctibus antequam dicam, memor ſuſcepti argumenti aliquid monebo de periodo Imperii Saracenici in Oriente.

19. Tatarus Rex Chita, fratrem ſuum Halachu regem Irak & Meſopotamiæ conſtituit. Halacho igitur venit Bagded, eâque direptâ & vaſtatâ, Muſtcatzem Chalipham interfecit. Ab eo tempore hactenus nullus fuit Chalipha in Bagded. Inquit Zacuthi, apud Scaligerum, lib. 2. can. *Periodus Chaliphatus Babylonii.* Iſag. Hanc expeditionem & Chaliphæ hujus necem Calviſius ait eveniſſe anno Chriſti 1258. Durante adhuc bello ſacro Syriaco. Ex eis etiam quæ ibidem & prius ad annum Chriſti 1253. & poſtea ad annum Chriſti 1260. annotat Calviſius, apparet Tatarum hunc Halach fuiſſe religione Chriſtianum.

20. De Saracenico in Ægypto & Syria Regno à Mamelucis occupato, ejuſdemque per Selymum Turcam everſione, ſupra dictum eſt pro inſtituti noſtri ratione, in fine præcedentis capitis.

CAPUT. XXII.

De Imperio Turcorum Oſmanico, ſive Othmanico.

DE initiis potentiæ Turcicæ, & occupatâ à Turcis Perſide, diximus cap. 19. hujus libri. Dicendum nunc de hodierni Turcorum Imperii Oſmanici origine & incrementis. Scripſit de his Laonicus Chalcocondylas libros decem. Exſtant etiam hac de re Annales Turcici, ab ipſis Turcis linguâ Turcica primum ſcripti, & poſtea à Joanne Leunclavio, ex Gaudieri germanicâ tranſlatione, in Latinum ſermonem converſi, atque in lucem cum ſupplemento editi. Ejuſdem argumenti luculentam hiſtoriam Muſulmanicam ſcripſit Joannes Leunclavius. Chronica etiam Turcica collegit Philippus Lonicerus; adjectis variorum ſcriptorum, ut Petri Contareni, & Melchioris Soiteri, aliorumque hiſtoriis de rebus Turcicis. Seriem ſtrictim exhibebo.

2. Circa annum Chriſti 1200. (vel ſecundùm alios 1220.) apud Chitainos Tataros exortus hu- *Zengis Chan Tatarus,* mili loco Zengis quidam, (Zacuthi Gingiz vocat) Chan, id eſt, Princeps ampliſſimarum Scythiæ nationum, communibus Barbarorum ſuffragiis delectus fuit: & cum vicinos bello viciſſet; longè latèque jam Tataris ſuis jura dans, in Perſiam etiam, amplificandi Imperii cauſſâ, cum ingentibus copiis irrupit. Turci, qui multos jam annos Perſiam tenuerant, jugum ejus pati aut fugâ ſibi conſulere coacti ſunt. In his quidam ex Tangrolipicis familiâ oriundus Sultanus Aladines in regionem Jonan, quæ priſcis Cilicia, hodiè Carmania dicitur, pervenit; novumque ibi regnum ſi- *Regnum Sultanorum Iconienſium.* bi condidit, quod ab urbe regia Iconio Iconienſe, & à Regni conditore Aladinium dictum eſt: Conſtantinopolitanis Cæſaribus valde infenſum.

3. Ex alia autem Turcorum familiâ, quæ O- *Familia Oguzia.* guzia dicitur, Soleimanes Scachus, & ipſe Ta- *Soleimanes Scachus.* tari violentiæ cedens, cum ſuis migravit, inito conſilio invadendæ Romaniæ, quod inaudiſſet iis in locis bella geri, & armis rem parari poſſe. Is Euphratem Fluvium ut equi natatu tranſmitteret, ingreſſus, & aquis obrutus exſpiravit. Ejus filius *Ertucules.* Ertogrul, aliis Ertucules dictus, locum ab Aladine Sultano Iconienſi impetravit, in quo ſe cum ſuis ſuſtentare poſſet. Unde finitimos Græcos perpetuis excurſionibus & rapinis infeſtavit. Tandemque, cùm ſuis ad quinquaginta duos annos præfuiſſet, exemtus eſt rebus humanis, anno Chriſti 1289. Ertuculi ſucceſſit filius Othman ſive Oſ- *Othman ſive Oſman Vide ſupra, cap. 17. §. 3. ubi de hujus nominis variâ pronunciatione.* man (à quo Othmanici ſive Othmanidæ hodièque dicuntur.) Hic diſſipati Imperii Aladinii magnam partem ad ſe traxit. Continuoque Oſman Pater, ejuſque filius Urchan arma in Chriſtianos expediunt; omnia latè populantur; agros eorum occupant; multos captivos abducunt: Iſnicam ſive Nicæam, expugnatam Græcis eripiunt, latèque per Phrygiam & Bithyniam Imperium proferunt. Ipſa etiam Pruſa, urbe opibus florente, fame domita & in poteſtatem redacta, quam Othman Regni ſedem conſtituit. Poſtea mortuus eſt Oſman, anno Chriſti 1328. exactis in regno, quod ſibi acquiſiverat, annis viginti novem.

4. Urchanes (ſive Orchanes) Oſmanis filius *Urchanes.* templa Chriſtianorum Iſnicæ ſeu Nicææ partim diruit, partim in Meſchitas ſeu templa Muhametana convertit: adjunctis ſcholis & Xenodochiis.

5. Soleimanes Baſſa, Urchanis filius natu ma- *Turcorum in Europam trajectus.* jor, in Europam, vivo adhuc Patre, trajecit; ubi occupato primùm Zemenico caſtro, quod Chirodocaſtrum, id eſt, porcorum caſtrum Græcis dicitur, mox & Callipolin aliaque ſubjugat. Mortuus eſt duobus ante Patrem Urchanem menſibus, anno Chriſti 1358. Chalcocondylas tamen Soleimanem Patri defuncto ſucceſſiſſe ſcribit, & Hadrianupolin expugnaſſe.

6. Succeſſit in Imperio Soleimanis frater Gaſes *Murates.* Murates Chan; is multa circum oppida Chriſtianis ademit; & Hadrianopolin ſibi ſedem regiam ſtatuit. Obiit occiſus à quodam Tryballo, in *Mos ducendi Legatos ad regem Turcorum.* campo Colobo, improviſa fraude; anno Chriſti 1390. Inde natum eſſe ajunt morem apud Turcos ducendi ad Sultanum Legatos, apprehenſis eorum brachiis.

7. Bajaſites cognomento Gilderun, id eſt, *Bajaſites. Gilderun.* fulmineus, mortuo Murate (ſive Amurathe) Patre, fratrem Jacupem Zelebim occidi juſſit. Tunc primum hoc genus parricidii cœptum in ea *Parricidii initium in familia Oſmanica.* familia, poſtea in hunc uſque diem manſit. Bajaſites autem, paterno potitus Regno, impigrè per Aſiam Europamque illud extendit. Sigiſmundum Hungariæ Regem (qui poſtea Cæſar factus) ingenti ad Nicopolin prælio ſuperavit; multis Chriſtianis partim ferro, partim Danubio flumine exſtinctis. Conſtantinopolin obſidione tam arctâ, tam pertinaci, cinxit, ut non prius pax facta ſit, quàm con-

conceſſo Bajaſitis ſubditis jure inhabitandi vicum unum intra ipſa Conſtantinopolis mœnia. Ipſe tandem Gilderun, homo ſuperbiſſimus, ad Ancyram Galatiæ Aſiaticæ oppidum victus (anno Chriſti 1399.) in poteſtatem venit Temir Lanci, id eſt, Temiris Clandi, Tatari, quem corruptè Tamberlanem vocant. Hic Bajaſitem in ferrea cavea circumduxit, in qua etiam mortem ſibi conſcivit Bajaſites quadriennio poſt Ancyranum prælium. *Temir Lancus, qui & Tamberlanes dicitur.*

Muhammed 1.

8. Gilderonis filius Sultanus Muchumetes, miſſis trans Danubium copiis, Valachiam vectigalem ſibi reddidit, multiſque aliis rebus geſtis, obiit anno Chriſti 1422.

Murates 2.

9. Hunc excepit filius Murates, ſive Amurathes) hujus nominis ſecundus, qui Theſſalonicam Venetis eripuit; caſtella aliquot in Hungaria occupavit; & Uladiſlaum Hungariæ Regem, Juliani Cardinalis ab Eugenio 4. Papa Romano eum Mandatis ad eam rem miſſi, atque adeò ipſius Papæ Eugenii impulſu, fœdifragum, ingenti illa Varnenſi pugnâ victum occidit, anno Chriſti 1444. Belli illius Hungariei, & cladis Varnenſis, hiſtoriam ſcripſit Laonicus Chalcocondylas, in fine libri ſexti, & in principio libri ſeptimi, de rebus Turcicis. Ejuſdem etiam belli cladiſque Varnenſis hiſtoriam, in duos libros diſtributam, ſcripſit Petrus Callimachus Experiens, quam Callimachi hiſtoriam ſuis collectionibus inſeruit Philippus Lonicerus. Rurſus quadriennio poſt cladem Varnenſem, Murates Sultanus Turcicus Jancum ſive Joannem Hunniadem, commiſſo in planicie Coſovana prælio, fugavit. Quamvis in eo prælio ceciderint quadruplo plures Turci quàm Chriſtiani. *Clades Varnenſis. Fides ſervanda.*

Muhammed. 2. Turci Conſtantinopoli potiuntur

10. Murati ſucceſſit filius Muchumetes ſecundus: is ipſam Conſtantinopolin vi cepit, anno Chriſti 1453. die 29, Maji. Nec multò poſt per Valachiam, Moldaviam, Hungariam, Peloponeſum, Epirum, & Illyricum arma circumferens, in Italiam etiam Geducem Achmetem, Baſſam eum exercitu miſit, ibique Otranto, ſive Hydrunte, Apuliæ oppido potitus eſt, anno Chriſti 1480. Mox tamen anno ſequente, mortuo Muhammede Imperatore, & revocato Achmete, Itali Hydruntem recuperârunt, & præſidiarios Turcos omnes in captivitatem abduxerunt. Alii dimiſſos ſcribunt. Multa autem Hydrunte ediderat Geduces crudelitatis exempla. Inter alia, Archiepiſcopum, hominem ſenem, lignea ſerrâ diſſecuit. Muhammedes autem iſte qui Conſtantinopolin cepit, etiam aliud Græcorum in Aſia Imperium, nempe Trapezuntinum (à Trapezunte civitate regia in Ponto ſic dictum) evertit; & duodecim regna ſuæ poteſtati ſubjecit, & magnas urbes nominis Chriſti ducentas occupavit. Ob hæc primus Imperator Turcorum eſt appellatus, ut monet Joachimus Camerarius in ſuis Narrationibus Turcicis. Ubi addit mortuum eſſe Muhammedem hunc anno Chriſti 1481. & lætatos de ejus morte non hoſtes modò, ſed & ſuos, ob immenſam hominis crudelitatem. *Et Trapezunte.* *Primus Turcorum Auguſtus.*

Bajaſites 2.

11. Muhamedis Padiſcachi, id eſt, Imperatoris auditâ morte, itum eſt in factiones, contendentibus de Imperio duobus ejus filiis. Sed victor Bajaſites Imperio potitus eſt, & fratrem Zemem ad Chriſtianos Rhodios profugum, indeque in Franciam tranſvectum, è medio ſuſtulit operâ Muſtaphæ Begi, qui à Bajaſite miſſus, ſub prætextu perferendi ad Zemem expenſas annuas, eum veneno necavit: avectumque ſecum cadaver Buruſam ſive Pruſam Bithyniæ oppidum deportavit, ibidemque pro more monumentis avitis intulit. Filius autem ejuſdem Sultani Zemis, nomine Caigubus-Scachus, aliquot ante Patris ſui mortem annis, juſſu Bajaſitis, in arce nova Conſtantinopoli ſtrangulatus eſt.

12. Bellum geſſit Bajaſites cum Sultano Miſirenſi ſive Ægyptio, ſed parum feliciter. Tandemque pax inter eos facta. Bajaſites jam ſenex, multos habens filios, dedit operam ut Achmetes filius ei ſuccederet. Sed alius filius Selymus, cognito Patris conſilio, Imperium favore Genizarorum grandævo Patri Bajaſiti invito extorſit. anno Chriſti 1512. Deinde Patre veneno per medicum ſubornatum exſtincto, omnes fratres ſuos fratrumque filios, compreſſis laqueo eorum faucibus, familiari Oſmanidis genere mortis, interemit. *Selymus.*

13. Hic Selymus ingentes de Kiſulbaſſis, id eſt, Sophianis Perſis, Perſarumque Rege Iſmaële Victorias reportavit. Et Kemachen ſive Camachum Armeniorum urbem, cum finitimis provinciis, in poteſtatem redegit. Et univerſam Principis Aladeulis ditionem, (in Aſia etiam ſitam) ſub jugum miſit, victo & occiſo Dulgadiroglio Regionis Aladeuliæ Principe. Idem Selymus, ſuperatis Mameluccis, Regna Syriæ & Ægypti Imperio ſuo adjunxit, anno Chriſti 1517. mortuus eſt ex fiſtula, ſive cancro, pugni magnitudine in dorſo exorto, anno Chriſti 1520. eo ipſo in loco, in quo cum patre ſuo Bajaſite ante paucos annos conflixerat. Quidam peſte interfectum eſſe ſcribunt. *Excidium regni Mamelucorum.*

14. Selimi mortuo ſucceſſit filius Soleiman. hic imperavit annos 46. Belegradum (quod & Alba Græca dicitur, & quibuſdam Taurunum) in limitibus Zirforum (ſive Serviorum) & Hungarorum ad confluentes amnes, Danubium Savumque, ſitum oppidum, regni Hungarici januam & propugnaculum, cepit, anno Chriſti 1561. & anno ſequente Inſulam Rhodum in poteſtatem ſuam redegit (cujus belli Rhodii hiſtoriam prolixè tribus libris à Jacobo Fontano Brugenſi perſcriptam invenies in collectionibus Loniceri, tom. 1.) Eodem tempore miſſus eſt à Soleimanno Ferhates Baſſa, qui Alim Principem Suvaroglium, è medio tolleret, ejuſque regionem in provinciæ formam redigeret. Principis illius dicio Maraſſum Metropolin habebat, urbem propter Euphratem Fluvium, in Armeniæ Cappadociæque finibus, Meſopotamiam verſus, ſitam: idemque ſuæ regionis intra limites longè ſpatioſiſſimos Aſiæ ſuperioris campos tunc poſſidebat. Erat autem ille Alis Begus antiquo majorum ſuorum jure legitimus & indicatæ modo dicionis, & Dulgadiriæ totius, tunc à Turcis majori ex parte poſſeſſæ, Dominus & hæres, velut ex Aladeulia familia Durgadiroghorum prognatus. Hunc licet religione Muſulmanum, & Turcis fidum, neque hoſtile quippiam ab eis ſibi metuentem, Ferhates Baſſa dolo cepit & occidit, cum quatuor filiis. ejuſque ditiones Oſmanidarum adjunxit Imperio. *Soleiman.* *Perfida crudelitat.*

15. Poſtea Soleiman Ludovicum Hungariæ Regem, commiſſo acri prælio, fugavit: & Rex ipſe in fuga ab equo recidente in palude oppreſſus eſt, anno Chriſti 1526. Proceres Hungarici & Bohemici, de novo Rege eligendo inter ſe diſcordes, in factiones abierunt. Major pars elegit Ferdinandum Auſtriacum, Caroli quinti Imperatoris fratrem, quod duxiſſet Annam Ludovici Regis occiſi ſororem. Hic Ferdinandus anno Chriſti 1527. coronatus eſt in Bohemia Rex Bohemiæ; eodemque anno, Budæ in Hungaria, coronatus eſt Rex Hungariæ, cum profligaſſet Joannem Zepuſienſem Principem Tranſſylvanum (ſive Erdeliæ Vaivodam, ſic enim Hungaris & Tur- *Mortuo Ludovico Hungariæ Rege, diſcors electio duorum Regum viam Solimanno aperuit.*

cis appellatur Princeps Tranſſylvaniæ) quem altera factio in regem elegerat. Tranſylvanus igitur rebus deſperatis auxilia à Solymanno Turcorum Imperatore petiit, paciſcens cum eo, ſi Rex Hungariæ conſtitueretur, ſe Vaſallum Soleimanni futurum. Atque ita per Chriſtianorum inter ſe diſcordias oblatam arripiens occaſionem Soleimannus Imperium ſuum per Hungariam ampliavit. Venit cum exercitu Budam, (regni Hungarici principem urbem) eamque, trucidato præſidio, tradit Tranſſylvano, ulteriuſque progreſſus Viennam Auſtriæ obſidione cingit. Quam Philippus Comes Palatinus, Imperatoris Caroli nomine, cum valido præſidio tam ſtrenuè defendit, ut Soleimannus re infectâ, & ingruente Hieme, obſidionem ſolvere coactus ſit. Ex regionibus igitur illis cum exercitûs ſui reliquiis diſcedens, Conſtantinopolin abiit. Amiſiſſe dicitur Soleiman in illa obſidione urbis Viennæ ad octoginta millia hominum: acciderunt hæc anno Chriſti 1529.

Viennæ obſidio.

Philippi Palatini fortis & felix conſtantia.

16. Reverſus poſtea cum ingentibus copiis Soleiman, anno Chriſti 1532. Hungariam longè latéque vaſtavit, uſque ad Alemanorum fines progreſſus. Sed Caſanem Waivodam, partis copiarum Turcicarum ductorem, Fridericus Palatinus forti animo aggreſſus occidit, & hoc fortitudinis exemplo ita ſuorum animos acuit, ut Waivodæ exercitum decem aut (ſecundum aliquos) quindecim Turcorum millibus conſtantem propemodum ad internecionem deleverint.

Friderici Palatini fortitudo & ſucceſſus.

17. Mortuo Johanne Tranſſylvano, altero Hungariæ Rege, anno Chriſti 1540. cum ejus filius Patri in regni adminiſtratione nondum ſuccedere poſſet, per ætatis imbecillitatem; Regis defuncti vidua, pueri mater, Imperii ſummam in ſe, loco filii, tranſtulit. Indignantibus autem Proceribus, muliebris Imperii impatientibus, & Ferdinando Rege jus ſuum urgente, mulier opem Soleimanni implorat. Et hac occaſione Soleimannus cum copiis adveniens ingentem Hungarorum ſtragem edit. Et Budam cum magna Hungariæ parte ſuo vindicat Imperio, & abdicatam regno mulierem, cum filio in Tranſſylvaniam ablegat, anno Chriſti 1541. Poſtea alia Hungariæ oppida in ſuam poteſtatem redegit, eiſque judices dedit Turcicos, impoſitiſque præſidiis Turcicis ea munivit: ut Peſtum, & Strigonium (quod & Oſtrigonia & Granum dicitur) & Albam regalem (quæ urbs & Stoni-Belegradum appellatur,) anno Chriſti 1543. & Temiſuarum, aliaque loca, anno Chriſti 1552. idem magna bella adverſus Perſas geſſit, & urbem Bagdatum ſive Seleuciam, finitimamque regionem, Imperio ſuo adjecit. anno Chriſti 1534. Incommoda quoque non levia in expeditionibus Perſicis expertus eſt.

Solimannus Budam cum magna Hungariæ parte, & in Oriente urbem Bagded cum finitima regione, Imperio ſuo adjicit.

18. Narrationem tragicam de nece Muſtaphæ; qui fuit Soleimanni filius natu maximus, vir ſtrenuus, qui etiam ob conceptam de ejus virtute militari apud vulgus opinionem, & ob ætatis prærogativam, ſucceſſor Patri in Imperio deſtinabatur; de hujus, inquam, ſtrangulatione in tentorio paterno, juſſu patris, per mutos facinoris miniſtros peractâ, incitato ad illud parricidium Soleimanni animo technis uxoris ſuæ Roxolanæ (alii Roſam vocant,) quæ id moliebatur, ut, ſublato privigno ſuo Muſtapha, ſucceſſio in Imperium Oſmanicum ad aliquem ex ſuis filiis abſque controverſia pertineret: pepererat enim Soleimanno filios tres, Selimum, Bajaſitem, & Zeangirem: & de Zeangiris hujus ſive Giangiris, vehementer ſceleris illius immanitate offenſi, autoſphagia tragicam, inquam, de his rebus narrationem invenies in collectionibus Loniceri, à Nicolao Burgundo ſcriptam: & apud Jacobum Auguſtum Thuanum, in fine libri duodecimi hiſtoriarum. Acciderunt iſtæ tragœdiæ de Muſtapha & Zeangire, anno Chriſti 1553. Supererant duo Soleimanni filii, nempe Selimus & Bajaſites. Hic ad Perſas profugus, non diu ſuperfuit. Filium autem Muſtaphæ Muhametem etiam ſtrangulari juſſit Soleiman. Solus igitur reſtabat Selimus: qui Patri Soleimanno in Imperio ſucceſſit, anno Chriſti 1566.

Tragici quidam eventus in familia Solimanni.

18. Hic Selimus, hujus nominis ſecundus, Cyprum inſulam Venetis ademit, anno Chriſti 1571. Ubi non ſolum crudeliter, ſed & perfidè ſe geſſerunt Turci, fidem Chriſtianis datam violantes. Sicut legere eſt in hiſtoria de illo bello ſcripta à Johanne Petro Contraeno Veneto, quæ exſtat in tomo ſecundo collectionum Philippi Loniceri. ubi etiam prælium illud navale, ad Naupactum, ſive Lepantum, in ſinu Corinthiaco commiſſum eodem illo anno Chriſti 1571. die 7. Octobris, paucis poſt amiſſam Cyprum menſibus: inſignemque illam Chriſtianorum de Turcis reportatam victoriam, prolixè deſcribit Contarenus. Quamvis hanc victoriam Chriſtiani non ſint proſequuti, neque Turcis regionem aliquam aut oppidum eripuerint. Interierunt autem (ut ſcribit Contarenus,) in ea pugna ex Chriſtianis 7656. quantum intelligi potuit; ex hoſtibus verò Turcis capti aut interfecti fuerunt viginti novem millia, nongenti, & nonaginta. Joannes Auſtriacus claſſis illius Chriſtianorum ſummus Imperator Alim Baſſam Turcicæ claſſis ſummum Imperatorem occidit, ejuſque triremem imperatoriam ſeu prætoriam occupavit. Ex hoſtium triremibus ceperunt noſtri centum & ſeptemdecim communes triremes, & tredecim triremes parvas. Præter haſce, hoſtium naves fuerunt etiam ſubmerſæ aut alio quovis modo deſtructæ circiter octoginta: quæ fugâ evaſiſſent, quadraginta ferè putabantur. In ea navali expeditione, copiarum Pontificis Romani Pii quinti ductor & Imperator fuit Marcus Antonius Columna. Venetarum autem copiarum Imperator fuit Sebaſtianus Venierus. Copiarum autem à Rege Hiſpaniæ miſſarum, & totius hujus federis inter Pontificem & Hiſpanum & Venetos initi ſummus Imperator fuit Joannes Auſtriacus, Caroli quinti Cæſaris filius nothus. Contigit autem ea victoria prope illum locum, quo ad Actium Promontorium, (ubi nunc Preveſa eſt Caſtellum, in oſtio ſinûs Ambracii ſitum) Auguſtus Cæſar olim Marcum Antonium & Cleopatram navali prælio ſuperavit.

Selimus 2. Cyprum potitur.

Turcæ perfidi & crudeles.

Pugna navalis Lepantica.

20. Mortuo Selimo 2. ſucceſſit in Imperio Oſmanico, ejus filius Murates ſive Amurathes, hujus nominis tertius, anno Chriſti 1574. Hic, mortuo patre, ſtatim quinque fratres ſuos adoleſcentulos occidit. & imperavit annos 20. & menſes 6. Eique defuncto ſucceſſit filius Muhammed, hujus nominis tertius, anno Chriſti 1595. qui cum paternis exuviis ſimul ſepelivit octodecim fratres, ex concubinis natos, & ſtrangulatos. Succedit ipſi Achmet filius, anno Chriſti 1604. huic ſucceſſit frater Muſtapha, anno Chriſti 1617. quo in carcerem, eodem anno poſt duos circiter menſes, conjecto, regnavit Oſman Achmetis filius. Hic Sigiſmundo Poloniæ Regi bellum intulit, anno Chriſti 1621. à qua expeditione Polonica reverſo Oſmane, Genizeri Muſtapham è cuſtodia eduxerunt, & in regni ſolio collocarunt. Oſman autem miſer ſtrangulatus eſt. Poſtea etiam detruſo Muſtapha, ſuffecerunt Amurathem Oſmanis ſtrangulati fratrem.

Murates 3.

Muhammed 3.

Achmet.

Oſman.

Muſtapha.

Amurathes 4.

CAPUT.

CAPUT. XXIII.

De Scirifiis Marochianis: & de hodierno Muhammedanorum ſtatu, quoad poſſeſſionum amplitudinem. Item, de eorum futura ad Chriſtianiſmum converſione.

DE Muhammedanis Regibus in Africa, & nupero Scirifiorum (ſeu Seriphum) imperio in Marocci & Feſſæ regnis, in Mauritania Tingitana ſitis, diligenter ſcripſit Jac. Aug. Thuanus lib. 7. hiſtoriarum. vocat ille Scirifios à quodam Scirifio, qui ad ipſum Pſeudo-prophetam Muhammedem genus ſuum referebat: Autorque fuit filiis ſuis affectandi regnum, ſub obtentu defendendæ religionis, ſeculo proximè elapſo. Hametes igitur filius ejus natu major Marochi regnum occupavit; & alter filius natu minor Muhamedes, Suſiam provinciam ſui juris fecit, ejuſque Rex dici voluit. Feſſano tamen regi fidem de tributo annuo pendendo obſtrinxerunt. Sed mox, aucta potentiâ, tributum recuſarunt, juſſeruntque Regi Feſſæ renunciari, ſe ab omni tributo immunes eſſe, quippe legitimos Muhamedis (Pſeudo-prophetam peſtiferæ ſectæ auctorem intellige) hæredes, quibus plus juris in Africano Imperio eſſet, quàm Regi ipſi. Ortâ autem inter fratres Scirifios diſcordiâ, minor natu Muhametes, devicto fratre, Marochum occupavit. Mox bellum Regi Feſſæ indixit, eoque in poteſtatem redacto, tandemque occiſo, omnia illa regna poſſedit, circa annum Chriſti 1548.

2. Scrifii, ſeu Serifes, dici voluiſſe videntur, propter originem à Muhamete pſeudo-propheta, quaſi legitimi principes & Muhamedis hæredes. *Serif* enim, ſeu *Serif*, eſt honoris & nobilitatis vocabulum, ut monuimus ſupra, cap. 15. §. 21. Idcirco Principem illum, cujus imperio Mecca, Arabiæ urbs, Muſulmanis urbs ſacra, Deique domus dicta, paret, quem familia Prophetæ ſui Muhametis ortum planè ſibi perſuadent, vocant Seriphem: ut ſcribit Leunclavius, lib. 17. hiſtoriæ Muſulmanicæ. Et quia Turcorum Imperator, licet non ex Muhametis ſtirpe oriundus, ſe tamen pro legitimo ejus hærede agnoſci vult, ideo & Serif à ſuis ſalutatur. ſicut ex Leunclavio monebamus ſuprà, cap. 15. §. 21. Alla Jenzur Serif, id eſt, Deus ſervet Serifem. acclamatio eſt apud Turcos uſitata, qua Genizeri aliique miniſtri bene precantur Regi ſuo.

3. De gente illa Scirifiorum, ſeu Serifum, eſt hodiernus Feſſæ & Marochi Rex. Qui longè lateque imperat in Mauritania Tingitana, quæ ad occidentem Oceano Atlantico, ad ſeptentrionem verò freto Herculeo mariſque mediterranei parte, terminatur.

4. Reliqua Africæ ora maritima ſeptentrionalis, quæ à Mauritania Tingitana Orientem verſus protenditur, paret hodiè Sultano Turcico. nempe Mauritania Cæſarienſis, ſeu Tremezenum regnum, cujus regni primaria urbs eſt Algeria, quæ olim dicta eſt Julia Cæſarea: & inde ad Orientem, regnum Tunetanum, (olim Africa, hodie nonnullis Barbaria dicitur, quibuſdam Barbariæ pars eſt.) ſequitur Cyrene, & Marmatica, & Barcæa terra, ac denique Ægyptus.

5. Quas autem in Europa & Africa & Aſia regiones hodie obtineant Muhammedani, accuratè deſcribit Edvvardus Brerevvodus, Anglus, in ſua inveſtigatione linguarum ac religionum, cap. 11. qui etiam in eodem opere, c. 14. initâ ratione, qua proportionem inveſtigat partium terræ inter ſe, per Europam, Aſiam, Africam, & Americam, quæ vel à Chriſtianis, vel à Muhammedanis, vel à Paganis idolorum cultoribus poſſidentur, tandem colligit hanc proportionem: Si cognitas mundi regiones (videlicet Europam, Aſiam, Africam, & Americam, eiſque contributas inſulas) dividamus in triginta portiones æquales; Chriſtiani poſſident portiones quinque, Muhammedani portiones ſex, idololatræ ſive Pagani portiones novemdecim. Quamvis interim omittas conſiderationem terræ Auſtralis ſeu Antarcticæ, quam Magellanicam vocant.

6. Ampla quidem eſt meſſis, operarii autem pauci: Rogemus igitur Dominum meſſis, ut emittat operarios in meſſem ſuam. Prædicabitur hoc Euangelium Regni in univerſo terrarum orbe, in teſtimonium omnibus gentibus; & tunc veniet finis. Interea, ne timeas tu parve grex, nam complacitum eſt Patri veſtro dare vobis regnum. Introite per anguſtam portam: quoniam lata eſt porta, & ſpatioſa via quæ abducit in exitium multique ſunt qui introëunt per eam; quia anguſta eſt porta, & ſtricta via quæ abducit in vitam, & pauci ſunt qui inveniunt eam. Ecce venit [Dominus] cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, etiam qui eum transfixerunt: & plangent coram eo omnes tribus terræ: etiam, Amen. Quiſquis credit in eum, non pudefiet.

Matth. 9: 37, 38 & *cap.* 24: *verſ.* 14.
Luc. 12: 32.
Matth. 7: 13, 14.
Apocal. 1: 7.
Rom. 10. 11.

7. Corruptelæ apud Chriſtianos, publicâ profeſſione conſpicuæ, præſertim verò imaginum & creaturarum religioſa adoratio, & miſſalis tranſſubſtantiatio, hoſtiæque cultus, Judæos & Muhammedanos à Chriſtiana religione reddunt alieniores. Quibus ſordibus per reformationem ex Eccleſia tandem exploſis, & in ordinem redacto Antichriſto Romano, earum obſtinatiſſimo & crudeliſſimo propugnatore, via patefiet Judæis, & Muhammedanis, qua inoffenſo pede ad Eccleſiam accedant, depoſitiſque ſuis erroribus, & abjecta contumacia, Domino noſtro Jeſu Chriſto nomina ſua dent. Sicut prædictum eſt in Apocalypſi, cap. 16. in phiala ſexta. In quem locum conſule reverendiſſimi Patris mei commentarium, ſectione 9. & ſequentibus. Tunc ingreſſam cernere erit gentium plenitudinem; totuſque Iſrael ſervabitur. tunc concordi jubilo cantabitur ab univerſa Eccleſia illud quadruplex Hallelujah: de quo legimus in Apocalypſi, initio capitis 19. in quem etiam locum vide genitoris mei Commentarium. Nos iſta legentes imitemur ſanctum Prophetam Danielem, qui perſpecto, ex Hieremiæ vaticinio, propoſito Dei benigno & miſericordi erga populum ſuum, ſeriis ſupplicationibus maturam ejus exſecutionem à Deo efflagitavit. O altitudo divitiarum tum ſapientiæ tum cognitionis Dei! quàm inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & imperveſtigabiles viæ ejus! quis enim cognovit mentem Domini? aut quis conſiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit ei, & reddetur ei? Quoniam ex eo, & per eum, & in ipſum ſunt omnia. Ipſi ſit gloria in ſecula! *Amen.*

Scandala apud Chriſtianos impedientia converſionem Iudæorum & Muhammedanorum.
Rom. 11: 25, 26.
Converſio Omnium gentium.
Dan. 9.
Rom. 11: 33, 34, 35

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER QUINTUS, *DE* MONOTHELITIS, & de Honorio Papa Romano, hæretico Monothelita.

Caput. I.

De ortu hæreſeos Monothelitarum, & occaſione Synodorum contra eam hæreſin. Ex tomis Conciliorum, & ex Georgii Cedreni compendio hiſtoriarum, & ex annalibus Joannis Zonaræ, & Chronico Abbatis Urſpergenſis, in Heraclio Imper. ejuſque poſteris; & ex Platina de vitis Pontificum, & ex faſciculo temporum, & ex Onuphrii lib. 1. De Pontificum & Cardinalium creatione; & ex Calviſio, & aliis.

HEraclius Imperator, defenſor orthodoxæ fidei & quinque œcumenicorum Conciliorum, cum poſt bellum Perſicum, verſaretur Edeſſæ, vel, ſecundùm Cedrenum, Hierapoli, vel, ut ſcribit Zonaras, Hieroſolymis, in colloquium deſcendit cum Athanaſio quodam natione Syro (Paulum vocat Sergius in ſua ad Honorium epiſtolâ, quæ exſtat in duodecima actione Synodi ſextæ œcumenicæ) viro eloquente & callido, quem Cedrenus & Zonaras, & Wernerus Rolivingus Carthuſianus auctor faſciculi temporum, dicunt fuiſſe Jacobitarum Catholicum ſeu Patriarcham. Sergius ait eum fuiſſe unum ex Principibus impiæ partis Severi hæretici. Hunc ad rectam fidem pertrahere volebat Imperator Heraclius, promittens ei Patriarchalem ſedem Antiochenæ Eccleſiæ, ſi Concilium Chalcedonenſe reciperet, & duas in Chriſto naturas inconfusè unitas confiteretur. Cupiens igitur Imperatori placere ille Athanaſius, ſive Paulus, profeſſus eſt ſe recipere Chalcedonenſe Concilium, & duas agnoſcere in Chriſto naturas inconfusè unitas. In illo *Exortus hæreſeos Monothelitarum.* autem colloquio facta eſt mentio unius voluntatis & unius operationis Chriſti. Imperator de hac quæſtione conſuluit Cyrum, tunc quidem Phaſidis, quæ Lazorum provinciæ metropolis erat, poſtea verò Alexandriæ Epiſcopum, & Sergium Epiſcopum Conſtantinopolitanum, quos cùm de una voluntate & una operatione conſentientes videret, ipſe etiam eandem tenuit ſententiam. Hæc eſt illa hæreſis Monothelitarum, qui oretenus confitentes duas in Chriſto naturas, earum tamen veram diſtinctionem ac diverſitatem reipſa tollebant, confundentes voluntates, & confundentes operationes, non agnoſcentes niſi unam Chriſti voluntatem, & unam operationem.

2. Cum autem huic dogmati, à Sophronio Epiſcopo Hieroſolymitano, multiſque aliis, vehementer contradici animadverterent, operam dederunt, ut de una vel duabus operationibus diſputatio prohiberetur, & ut nemini liceret dicere duas voluntates, ſed ut omnes unam voluntatem palàm profiterentur. Cyro & Sergio conſenſit Honorius, hujus nominis primus, qui tunc Romanæ Eccleſiæ præerat Epiſcopus. Quò igitur majore auctoritate hæc doctrina omnibus obtruderetur, neque cuiquam contradicendi libertas relinqueretur, effecit Sergius ut fidei declaratio ſeu expoſitio, ἔκθεσις dicta, nomine Imperatoris Heraclii promulgaretur, hanc Monothelitarum doctrinam complectens, eandemque omnibus Chriſtianis commendans, ut, nimirum, de una & de duabus operationibus ſilentes, unam voluntatem apertè omnes profiterentur. Exſtat *Heraclii Ecthesis.* ea Ecthesis in Actis Synodi Lateranenſis, Præſide Martino primo Papa Romano celebratæ, in ſecretario ſeu conſultatione tertia. Sergius, habito Epiſcoporum Concilio, Ecthesin eam approbatione Synodicâ confirmavit. Idemque rurſum fecit Pyrrhus ſucceſſor Sergii. Et eandem Ecthesin recepit atque laudavit Cyrus Alexandriæ Epiſcopus, datis ea de re ad Sergium literis. ut legere eſt in tertio ſecretario Concilii illius Lateranenſis, Martino præſidente celebrati. At eam Ecthesin damnavit Joannes, hujus nominis quartus, Epiſcopus Romanus, cum ſua ſynodo; idemque fecerunt Theodorus & Martinus, ſucceſſores Johannis.

3. Priuſquam verò progrediar, haud alienum erit ſucceſſionem per illa tempora indicare, tum in Romano Imperio, tum in utriuſque Romæ Epiſcopatu.

Mauritii Imperatoris interfector & ſucceſſor *Series Imperatorum.* Phocas *fecit Romam matrem Eccleſiarum*, ut loquitur

quitur Urſpergenſis in annis Phocæ. Phocam occidit Heraclius, anno Dominin 612. ſecundùm Urſpergenſem. Calvitius autem hoc factum refert anno Dom. 610. Regnavit Heraclius (ſecundùm Cedrenum & Zonaram) annos 31. Genuit ex conjuge ſua Eudoxia Auguſta Filium Conſtantinum. Mortuâ autem Eudoxia, neptem ſuam ſororis ſuæ filiam, Martinam inceſto connubio ſibi ſociavit: de qua etiam ſuſcepit filium qui Heracleones dictus eſt. Scribunt autem Cedrenus & Zonaras,

Heraclii morbus.

Heraclii poſtea aquâ intercute laborantis virgam virilem morbi violentia ſurſum actam eſſe, adeò ut urina exiens in ipſius faciem ferretur, ideoque quando mingebat, tabella ſuper ventrem interpoſita vim ſalientis urinæ prohibuiſſe à facie. Id quod ei Divina providentiâ inflictum exiſtimabatur, propter inceſtum coïtum cum ſororis ſuæ filia Martina. Piè autem creditur hac caſtigatione correctum reſipuiſſe.

Conſtantinus tertius Imperator.

5. Heraclio ex hydrope mortuo, circa annum Domini 640. ſucceſſit in imperio filius Conſtantinus, quem de religione rectè ſenſiſſe ſcribit Zonaras. Hunc Conſtantinum, poſtquam quatuor menſes regnaſſet, Martina noverca veneno ſuſtulit: ipſaque cum filio ſuo Heracleone regnavit menſes ſex: tunc ſenatus populuſque Conſtantinopolitanus indignatione commotus, Martinam & Heracleonem captos, hunc naſo, illam linguâ truncarunt, & in exſilium expulerunt: & Conſtantem Conſtantini filium, Heraclii nepotem, Imperatorem ſalutârunt.

Martina & Heracleon.

Conſtans Imperat.

6. Conſtans creatus eſt Imperator ſub initium anni Domini 642. Favit Monothelitis; tandem tamen eum reſipuiſſe, & hæreſi in abdicaſſe, ſcribit Urſpergenſis. Id ipſum quoque ſcribit Otto Friſingenſis, in ſuo Chronico, lib. 6. cap. 11. ubi etiam ait hunc Conſtantem in animo habuiſſe transferre Imperium ad urbem Romam antiquam; eo quod Conſtantinopolitanos qui ei de ſacrilegio in Martinum Papam commiſſo conſilium dederunt, tanquam hæreticorum fautores exoſos haberet. De eadem Conſtantis intentione transferendi Imperium meminit etiam Zonaras. Regnavit Conſtans, annos 27. Hic Imperator cum eſſet in Sicilia, Syracuſis, in balneo, ab Andrea quodam, ſitula in caput ejus graviter impacta, trucidatus eſt, anno Dom. 669. ſecundum Urſpergenſem. alii referunt ad annum 668.

Ejus mors.

Mitius tyrannus.

7. Exercitus qui in Sicilia cum Imperatore erat, compertâ ejus morte, ne ſine Imperatore eſſet, Armenium quendam, nomine Mitium ſeu Mizizium, elegit Imperatorem, eo quod valdè ſpecioſus & decorus eſſet. At Conſtantinus, Conſtantis filius, auditâ patris nece, ingentem claſſem properè inſtruxit, & in Siciliam adveniens, Mitium vicit & occidit, & interfectores Patris ſui interfecit. Sumtoque ſecum patris cadavere, Conſtantinopolin rediit; &, partim cum fratribus ſuis Tiberio & Heraclio, partim ſolus, regnavit annos ſeptemdecim: ut ſcribunt Cedrenus & Zonaras. At in actis ſextæ ſynodi œcumenicæ, ſcribitur actionem primam illius Synodi habitam eſſe anno 27. Imperii hujus Conſtantini, & actionem decimam-octavam ſeu ultimam, anno 28. ejuſdem Conſtantini. Connumeratis ſcilicet etiam illis annis, quibus cum patre ſuo Conſtante regnavit Conſtantinus.

Conſtantinus quartus Imperator.

8. Hic Conſtantinus Auguſtus, hujus nominis quartus, eo quod Conſtantinopoli imberbis diſceſſiſſet, ulturus necem patris, & tyrannum Mitium aggreſſurus, & paullò poſt Conſtantinopolim Barbatus rediiſſet, dictus eſt cognomento Pogonatus, id eſt, Barbatus. Fuit Catholicæ fidei defenſor, & hæreſeos Monothelitarum adverſarius: convocavit ſextam œcumenicam Synodum, in qua damnata eſt hæreſis Monothelitarum, anno Dominicæ incarnationis 681. Huic ſucceſſit filius Juſtinianus, de quo vide cap. 5. & cap. 23.

Cur dictus ſit Pogonatus.

Epiſcopi Romani.

9. Imperante Heraclio, antiquæ Romæ Epiſcopatum obtinebat Honorius primus, quo mortuo, anno Dominicæ incarnationis 635. (alii ejus mortem referunt ad annum 638.) vacavit ea ſedes menſes novem, & dies 17. Poſtea electus eſt Severinus. Interea Ecthesin illam nomine Heraclii Imperatoris conſcriptam Sergius Epiſcopus Conſtantinopolitanus Romam mittit, ut novus Papa ab Imperatore confirmandus ei ſubſcribat: ſed Severinus, qui electus erat, hanc Ecthesin improbat. Ideo non confirmatur. Neque diu ſuperfuit Severinus, moleſtiis multis affectus, & mœrore animi gravatus: mortuus eſt anno Dominicæ incarnationis 638. vel ſecundùm alios, anno 639. eo mortuo vacavit ſedes fere quinque menſes. Succedit Joannes, hujus nominis quartus. Interea moritur Sergius Epiſcopus Conſtantinopolitanus, eique Eccleſiæ præficitur Pyrrhus, etiam Monothelita. Joannes autem Epiſcopus Romanus ab Imperatore confirmatus, convocat Synodum Romæ, proponitque Ecthesin ab Imperatore miſſam, eamque examinatam cum Epiſcopis damnat. Idemque poſtea faciunt Epiſcopi in Africa. Neque id ægrè ferre viſus Heraclius. Sedit Joannes annum duntaxat unum, & menſes novem, & aliquot dies. Eique defuncto ſucceſſit Theodorus, anno Dom. 640. vel (ſecundum alios) 641. qui ſedit annos ſex, menſes quinque, dies decem & octo, ſicut de eo ſcripſerunt Anaſtaſius; & Platina, & Onuphrius: at eum ſediſſe annos ſeptem & aliquot præterea menſes, aſſerunt, cum Baronio, Binius & Calviſius.

Moritur Sergius Epiſcopus Conſtantinop. eique ſuccedit Pyrrhus.

Exſulat Pyrrhus, & ſuccedit Paulus.

10. Intera Pyrrhus, Epiſcopus Conſtantinopolitanus, eo quod particeps haberetur ſceleris in exſtinctione Conſtantini tertii Imperatoris, quem diximus à Martina veneno propinato peremtum eſſe, & incenſos contra ſe perſpiceret animos ſenatus populique Conſtantinopolitani, juſſuſque eſſet exſulare; ſeceſſit in Africam, poſtquam ſediſſet annis fere tribus. In ejus abdicati locum ſuſfectus eſt Paulus, etiam hæreticus Monothelita, anno Dom. 642. qui ſedit annis duodecim.

Typus Conſtantis.

11. Hujus Pauli ſuaſu, Conſtans Imperator propoſuit Edictum, quod Typum appellavit, in quo approbans quinque œcumenica Concilia, eorumque dogmata & decreta laudans, ceſſare juſſit omnem contentionem de una Chriſti voluntate aut una operatione, vel de duabus voluntatibus aut duabus operationibus, & utrique parti ſilentium injunxit. Hoc ideo ſuaſit Paulus, quia videbat dogmati Monothelitarum (quod ipſe tenebat) vehementer contradici in multis Eccleſiis. Exſtat Typus ille in actis Concilii Lateranenſis ſub Martino Papa primo contra Monothelitatum hæreſin celebrati, in ſecretario ſeu conſultatione quartâ illius Concilii. In eodem etiam ſecretario exſtat epiſtola Pauli illius ad Theodorum Epiſcopum Romanum, quâ eum ad concordiam & charitatem & humilitatem & pacem hortatur, & profitetur ſe unam voluntatem Domini noſtri Chriſti intelligere, ne contrarietatem aut differentiam voluntatum uni eidemque perſonæ Domini noſtri Jeſu Chriſti applicet, aut ipſum ſe expugnantem dogmatizet, aut duos volentes introducat. In eadem etiam epiſtola profitetur ſe nihil ſuum proferre vel dicere, ſed quæ audivit & cognovit à ſanctis & univerſalibus magnis Conciliis, & Patres enarraverunt. Theodorus Papa Romanus, convocato Concilio, Typum damnavit, & Paulum Epiſcopum Conſtantinopolitanum per

literas

literas & per Apocriſiarios hortatus eſt ut ab hæreſi recederet, & nihil apud pertinacem hæreticum proficiens, anathemate eum percuſſit, & depoſitionis ſententiam contra eum tulit.

Martinus primus Epiſcop. Rom. & Martyr.

12. Theodoro Papæ Romano ſucceſſit Martinus, hujus nominis primus, qui etiam, Legatis Conſtantinopolin miſſis, Paulum hortatus eſt ut, relictis erroribus ſuis aliquando cederet veritati; is autem non modò Martino bene monenti non obtemperavit, ſed etiam ejus Legatos, Conſtantis Imperatoris autoritate abutens, partim in vincula conjectos, partim in exſilium pulſos, contumelioſiſſimè habuit. Quamobrem indignatus Martinus, Synodum centum & quinque Epiſcoporum Romæ celebravit, anno Dom. 649. in qua Typus Conſtantis, cum Heraclii Ecthesi, damnatus, & in Sergium, & Pyrrhum, & Paulum, Epiſcopos Conſtantinopolitanos, & Cyrum Epiſcopum Alexandrinum, tanquam hæreticos, condemnationis ſententia pronunciata eſt; inſtigante etiam Maximo Abbate, viro pio & Catholico. & Monothelitarum hæreſeos acri oppugnatore. Qua re auditâ, Conſtans Imperator, à Paulo ſeductus, miſſo Theodoro, cognomento Calliopa, Ravennæ Exarcho, Martinum Papam, & poſtea etiam Maximum Abbatem, Conſtantinopolim fecit adduci; & Martinum in Ponti urbem Cherſonam exſulatum miſit, ubi rerum neceſſariarum penuriâ graviter afflictus exſpiravit; anno Dom. 654. Maximum autem manu linguâque truncatum relegavit: atque deinde Maximus mortuus eſt in exſilio, anno Dom. 660.

Maximus Abbas & Martyr.

Epiſcopi Conſtantinopolitani.

13. Paulo mortuo, revocatus Pyrrhus ſede Conſtantinopolitana per quatuor menſes potitus eſt. Deinde, mortuo Pyrrho, ſedem eam obtinuit Petrus, etiam Monothelita. quo poſt annos duodecim mortuo, ſucceſſit Thomas, orthodoxus, teſte Zonara. Sedit Thomas annos 2. & menſes 7. teſte Nicephoro Patriarcha, in ſua Chronologia. Poſt Thomam, Joannes, hujus nominis quintus, ſedit annos 5. & menſes novem. Deinde Conſtantinus annum unum, menſes undecim, dies ſeptem. Poſt quem ſedit Theodorus Syncellus; annos duos, menſes tres. Vel, (ut monet Baronius, ad annum Chriſti 677.) annos 12. & menſes 3. Pulſo autem Theodoro, collocatus eſt in ſede Patriarchali Conſtantinopolitana Georgius, qui pars fuit Concilii œcumenici, ut ejuſdem Concilii monumenta teſtantur. Sedem autem Patriarchalem tenuit annos tres, menſes tres. eoque mortuo, anno Domin. 682. reſtitutus eſt Theodorus Syncellus, & ſedit annum unum, & menſes decem. Et Theodoro defuncto, ſucceſſit Paulus qui ſedit in quini-ſexta Synodo: fuerat hic Paulus Secretarius in Sexta Synodo œcumenica, ut ejus ſynodi acta teſtantur, collata cum Nicephori Patriarchæ Chronologia.

Epiſcopi Romani.

14. Martino in ſede Romana ſucceſſit Eugenius primus, quem excepit Vitalianus, anno Chriſti 655. ſeditque annos 14. hujus tempore Romam venit Conſtans Imperator, honorificéque à Vitaliano Pontifice & aliis ſuſceptus eſt, anno Dom. 663. inde in Siciliam ſe contulit, ubi ſexennium commoratus, occiſus eſt in balneo, ut ſuprà monui. Vitaliano ſucceſſit in Epiſcopatu Romæ Adeodatus. Huic Donus, anno Dom. 676. Donum ſequutus eſt Agatho: qui cum ſpem ei Conſtantinus Imperator feciſſet Concilii œcumenici, in quo de controverſia Monothelitarum diſceptaretur, celebravit, præparationis ergo, Concilium Romæ centum & viginti quinque Epiſcoporum, anno Dom. 680. in quo decreta eſt Legatio Conſtantinopolin, ad celebrandam ſextam Synodum œcumenicam. Quæ etiam illo & ſequenti anno 681. celebrata eſt; ejuſque ſententiâ damnati ſunt Monothelitæ. Agathoni ſucceſſit Leo ſecundus; poſt quem ſedit Benedictus ſecundus; & poſt hunc Joannes hujus nominis quintus, qui fuerat unus ex Legatis Agathonis in ſexta Synodo.

Triplex artificium hæreticorum.

15. Tria inprimis fraudulenta artificia reprehenderunt Patres in hæreticis illis Monothelitis, præter ipſam hæreſin. Primum erat; Fallax obtentus vitandi repugnantiam moralem voluntatum in Chriſto, & vitioſitatem carnalem: ab eo enim quod non ſit in Chriſto voluntatum repugnantia moralis, nec vitioſitas carnalis, perperam argumentabantur hæretici ad tollendam etiam diſtinctionem & diverſitatem naturalem duarum Chriſti voluntatum & duarum operationum inconfuſarum, quam neceſſariò infert dualitas naturarum in Chriſto inconfuſarum. Ob hanc technam redarguitur Macarius Monothelita, in ſexta Synodo œcumenica, actione 8. Alterum erat; quamvis à Conciliorum & Patrum orthodoxorum doctrina revera diſcederent, profitebantur tamen Monothelitæ ſe adhærere Conciliis œcumenicis, & orthodoxis Patribus, neque docere quidpiam niſi ab eis traditum: ut per Patrum & Synodorum ſuavem nominis appellationem perſuaderent ſimplicioribus malum amplecti ut bonum. Sicut de eis conqueritur Martinus primus Epiſcopus Romanus, in ſua Synodo Lateran. ſecretario tertio, & rurſus ipſa illa Synodus conqueritur, ſecretario quarto, poſt lectum typum Conſtantis. Tertium artificium erat ſpecioſus obtentus charitatis & pacis, quo veritatis oppreſſionem moliebantur. Hoc artificio, pacem Eccleſiæ ſive prætendentes, ſive forte intendentes, hæreſi interim ſuæ pacem procurare ſatagebant. ut dum contentionem averſari viderentur, non magis veritatem quàm hæreſin tueri aut profiteri cuiquam liceret, & utrumque æquè laudabile aut æquè reprehenſibile judicaretur; atque ita hæreſis æquali cum oppoſita veritate exiſtimatione polleret, & ſic apud ignaros favorabilior exſiſteret. Hoc damnabile eorum artificium prolixè reprehendunt Patres in Concilio illo Martini Papæ, in cenſura Typi, ſecretario quarto.

16. Summam verò orthodoxæ doctrinæ, quam hæreſi Monothelitarum Patres illi Lateranenſes oppoſuerunt, cum damnatione hæreſeos, hic ſubjiciam, utens ipſis ſynodi illius verbis.

CAPUT. II.

Synodica confeſſio & determinatio Concilii Lateranenſis Romani, in quo centum & quinque Epiſcopi, typo Conſtantis Imperatoris proſcripto, Monothelitarum hæreſin, ejuſque promotores Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, & Paulum Conſtantinopolitanos condemnârunt: anno Dom. 649. anno autem nono Imperii Conſtantis: præſidente ſancto ac beatiſſimo Martino Papa primo ſanctæ ſedis Apoſtolicæ urbis Romæ; propoſitis ſacroſanctis & venerabilibus Euangeliis; in Eccleſia Domini Dei & Salvatoris noſtri, quæ vocatur Conſtantiniana, &c.

Secretario ſeu conſultatione 5.

NOs corde credentes in juſtitiam, ore autem confitentes in ſalutem, conſonanter & abſque

abſque ulla noxitate, ſicut à venerabilibus Patribus noſtris percepimus, ita intranſgreſſabiliter credimus unum eundemque Filium Dominum noſtrum & Deum Jeſum Chriſtum, perfectum eundem in Deitate, & eundem perfectum in humanitate. Deum verè & hominem verè eundem ex anima rationali & corpore, conſubſtantialem Patri ſecundùm Deitatem, & conſubſtantialem nobis eundem ſecundùm humanitatem, per omnia nobis ſimilem abſque peccato: ante ſecula quidem de Patre genitum ſecundùm Deitatem, in noviſſimis autem diebus eundem propter noſtram ſalutem ex Maria Virgine Dei genetrice ſecundùm humanitatem, unum eundemque Chriſtum, Filium Dominum unigenitum, in duabus naturis inconfusè, immutabiliter, indivisè, inſeparabiliter agnoſcendum, nuſquam ſublatâ differentiâ naturarum propter unitionem, magiſque ſalvâ indiminutè proprietate utriuſque naturæ, & in unam perſonam atque ſubſiſtentiam concurrente, non in duas perſonas partitum atque diviſum, ſed unum & eundem Filium unigenitum Deum Verbum Dominum Jeſum Chriſtum, & duas ejuſdem ſicuti naturas unitas inconfusè, indivisè, ita & duas naturales voluntates, divinam & humanam, & duas naturales operationes, divinam & humanam, in approbatione perfectâ & indiminutâ, eundem veraciter eſſe perfectum Deum & hominem perfectum ſecundùm veritatem, eundem atque unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, utpote volentem & operantem divinè & humanè noſtram ſalutem, ſicut ſuperius prophetæ de eo, & ipſe Dominus noſter Jeſus Chriſtus docuit nos, atque ſanctorum Patrum tradidit ſymbolum, & generaliter omnes ſanctæ & univerſales Synodi, & omnis probabilium Catholicæ Eccleſiæ doctorum chorus.

His itaque nobis piè atque orthodoxè, juxta divinitus inſpiratam doctrinam eorum, profeſſis, conſonanter dicimus omnes:

1. Si quis ſecundùm ſanctos Patres non confitetur propriè & veraciter Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, Trinitatem in unitate, & unitatem in Trinitate, hoc eſt, unum Deum in tribus ſubſiſtentiis conſubſtantialibus & æqualis gloriæ, unam eandemque trium Deitatem, naturam, ſubſtantiam, virtutem, potentiam, regnum, imperium, voluntatem, operationem, inconditam, ſine initio; incomprehenſibilem, immutabilem, creatricem omnium & protectricem; condemnatus ſit.

2. Si quis ſecundùm ſanctos Patres non confitetur propriè & ſecundùm veritatem ipſum, unum ſanctæ & conſubſtantialis & venerandæ Trinitatis, Deum Verbum è Cœlo deſcendiſſe, & incarnatum ex Spiritu Sancto & Maria ſemper Virgine, & hominem factum, crucifixum carne, propter nos ſponte paſſum, ſepultumque, & reſurrexiſſe tertiâ die, & aſcendiſſe in Cœlos, atque ſedentem in dextera Patris, & venturum iterum cum gloria Paterna, cum aſſumta ab eo atque animatâ intellectualiter carne ejus, judicare vivos & mortuos; condemnatus ſit.

3. Si quis ſecundùm ſanctos Patres non confitetur propriè & ſecundùm veritatem Dei genetricem ſanctam ſemperque Virginem & immaculatam Mariam, utpote ipſum Deum Verbum ſpecialiter & veraciter, qui à Deo Patre ante omnia ſecula natus eſt, in ultimis ſeculorum abſque ſemine concepiſſe ex Spiritu Sancto, & incorruptibiliter eam genuiſſe, indiſſolubili permanente & poſt partum ejuſdem virginitate; condemnatus ſit.

4. Si quis ſecundùm ſanctos Partes non confitetur propriè & ſecundùm veritatem ipſius & unius Domini noſtri & Dei Jeſu Chriſti duas nativitates, tam ante ſecula ex Deo & Patre incorporaliter & ſempiternaliter, quam de ſancta ſemper virgine Dei genetrice Maria corporaliter in ultimis ſeculorum; atque unum eundemque Dominum noſtrum & Deum Jeſum Chriſtum conſubſtantialem Deo & Patri ſecundum Deitatem, & conſubſtantialem homini & matri ſecundùm humanitatem; atque eundem paſſibilem carne, & impaſſibilem Deitate, circumſcriptum corpore, incircumſcriptum Deitate; eundem inconditum & conditum, terrenum & cœleſtem, viſibilem & intelligibilem, capabilem, & incapabilem, ut toto homine eodemque & Deo totus homo reformaretur qui ſub peccato cecidit; condemnatus ſit.

Nota contra ubiquitarios.

5. Si quis ſecundùm ſanctos Patres non confitetur propriè & ſecundùm veritatem unam naturam Dei Verbi incarnatam, per hoc quod incarnata dicitur noſtra ſubſtantia perfectè in Chriſto Deo & indiminutè, abſque tantummodo peccato, ſignificata; condemnatus ſit.

Obſcurè. vide lib. 3. cap. 21. §. 14. & 15. & 16.

6. Si quis ſecundùm ſanctos Patres non confitetur propriè & ſecundùm veritatem ex duabus & in duabus naturis ſubſtantialiter unitis, inconfusè & indivisè, unum eundemque eſſe Dominum & Deum Jeſum Chriſtum; anathema ſit.

7. Si quis ſecundùm ſanctos Patres non confitetur propriè & ſecundùm veritatem ſubſtantialem differentiam naturarum inconfusè & indivisè in eo ſalvatam; condemnatus ſit.

8. Si quis ſecundùm ſanctos Patres non confitetur propriè & ſecundùm veritatem naturarum ſubſtantialem unitionem indivisè & inconfusè in eo cognitam; condemnatus ſit.

Vide lib. 3. cap. 21. §. 22. & 42.

9. Si quis ſecundùm ſanctos Patres non confitetur propriè & ſecundùm veritatem naturales proprietates Deitatis ejus, & humanitatis indiminutè in eo & ſine deminoratione ſalvatas; condemnatus ſit.

10. Si quis ſecundùm ſanctos Patres non confitetur propriè & ſecundùm veritatem duas unius ejuſdemque Chriſti Dei noſtri voluntates cohærenter unitas, divinam & humanam, ex hoc quod per utramque ejus naturam voluntarius naturaliter idem conſiſtit noſtræ ſalutis; condemnatus ſit.

11. Si quis ſecundùm ſanctos Patres non confitetur propriè & ſecundùm veritatem duas unius ejuſdemque Chriſti Dei noſtri operationes cohærenter unitas, divinam & humanam, ab eo quod per utramque ejus naturam operator naturaliter idem exiſtit noſtræ ſalutis; condemnatus ſit.

12. Si quis ſecundùm ſceleroſos hæreticos unam Chriſti Dei noſtri voluntatem confitetur & unam operationem, in peremptionem ſanctorum Patrum confeſſionis, & abnegationem ejuſdem Salvatoris noſtri diſpenſationis; condemnatus ſit.

13. Si quis ſecundùm ſceleroſos hæreticos, in Chriſto Deo in unitate ſubſtantialiter ſalvatis, & à ſanctis Patribus noſtris piè prædicatis duabus voluntatibus & duabus operationibus, divinam & humanam, contra doctrinam Patrum, & unam voluntatem atque unam operationem confitetur; condemnatus ſit.

14. Si quis ſecundùm ſceleroſos hæreticos cum una voluntate & una operatione quæ ab hæreticis impiè confitetur, & duas voluntates pariterque & operationes, hoc eſt, divinam & humanam, quæ in ipſo Chriſto Deo in unitate ſalvantur, & à ſanctis Patribus orthodoxè in-

ipſo prædicatur, denegat & reſpuit; condemnatus ſit.

Vide infra, cap. 9. §. 7. & lib. 1. cap. 9.

15. Si quis ſecundùm ſceleroſos hæreticos Deivirilem operationem, quod Græci dicunt *θεανδρικὴν*, unam operationem inſipienter ſuſcipit, non autem duplicem eſſe confitetur ſecundùm ſanctos Patres, hoc eſt, divinam & humanam, aut ipſam Dei-virilis, quæ poſita eſt, novam vocabuli dictionem unius eſſe deſignativam, ſed non utriuſque mirificæ & glorioſæ unitionis demonſtrativam; condemnatus ſit.

16. Si quis ſecundùm ſceleroſos hæreticos, in peremptione ſalvatis in Chriſto Deo eſſentialiter in unitione, & ſanctis Patribus piè prædicatis duabus voluntatibus & duabus operationibus, hoc eſt, divina & humana, diſſentiones & diviſiones inſipienter myſterio diſpenſationis ejus innectit, & propterea Euangelicas & Apoſtolicas de eodem Salvatore voces non uni eidemque perſonæ & eſſentialiter tribuit eidem ipſi Domino & Deo noſtro Jeſu Chriſto ſecundùm beatum Cyrillum, ut oſtendatur Deus eſſe & homo idem naturaliter; condemnatus ſit.

17. Si quis ſecundùm ſanctos Patres non confitetur propriè & ſecundùm veritatem omnia quæ tradita ſunt & prædicata ſanctæ Catholicæ & Apoſtolicæ Dei Eccleſiæ, perindeque à ſanctis Patribus & venerandis univerſalibus quinque Conciliis uſque ad unum apicem, verbo & mente; condemnatus ſit.

Nota contra Papiſtas deſcriptionem illam Catholica & Apoſtolica Eccleſiæ. Vide infra, cap. 16. §. 3. & lib. 3. cap. 29. obſerv. 7.

18. Si quis ſecundùm ſanctos Patres conſonanter nobis pariterque fide non reſpuit & anathematizat animâ & ore omnes, quos reſpuit & anathematizat nefandiſſimos hæreticos cum omnibus impiis eorum conſcriptis uſque ad unum apicem ſancta Dei Eccleſia catholica & Apoſtolica, hoc eſt, ſanctæ & univerſales quinque ſynodi, & conſonanter omnes probabiles Eccleſiæ Patres, id eſt, Sabellium, Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarem, Polemonem, Eutychem, Dioſcorum, Timotheum Ælurum, Severum, Theodoſium, Colluthum, Themiſtium, Paulum Samoſatenum, Diodorum, Theodorum, Neſtorium, Theodolum Perſam, Origenem, Didymum, Euagrium, & compendioſè omnes reliquos hæreticos, qui à Catholica Eccleſia reprobati atque abjecti ſunt, quorum dogmata diabolicæ operationis ſunt genimina, & eos qui ſimilia cum his uſque ad finem obſtinatè ſapuerunt, vel ſapiunt vel ſapere ſperantur, cum quibus meritò, utpote ſimiles eis, parique errore præditos, ex quibus dogmatizare noſcuntur, proprioque errore vitam ſuam determinantes, hoc eſt, Theodorum quendam Epiſcopum Pharanitanum, Cyrum Alexandrinum, Sergium Conſtantinopolitanum, vel ejus ſucceſſores Pyrrhum & Paulum, in ſua perfidia permanentes, & omnia impia illorum conſcripta, & eos qui ſimilia cum illis uſque ad finem obſtinatè ſapuerunt, aut ſapiunt, vel ſapere ſperantur, hoc eſt, unam voluntatem & unam operationem Deitatis & humanitatis Chriſti: & ſuper hæc impiiſſimam Ecthefin, quæ perſuaſione ejuſdem Sergii facta eſt ab Heraclio quondam Imperatore adverſus orthodoxam fidem unam Chriſti voluntatem & unam ex concinnatione definientem operationem venerari, ſed & omnia quæ pro ea impiè ab iis ſcripta vel acta ſunt; & cum illis denuò ſceleroſum Typum qui ex ſuaſione prædicti Pauli nuper factus eſt à ſereniſſimo Principe Conſtante Imperatore contra Catholicam Eccleſiam, utpote duas naturales voluntates & operationes, divinam & humanam, quæ à ſanctis Patribus in ipſo Chriſto Deo vero & Salvatore noſtro piè prædicantur; cum unà voluntate & operatione, quæ ab hæreticis impiè in eo veneratur, pariter denegare & taciturnitate conſtringi promulgantem, & propterea cum ſanctis Patribus & ſceleroſos hæreticos ab omni reprehenſione & condemnatione injuſtè liberari definientem, in amputationem catholicæ Eccleſiæ definitionum ſeu regulæ. Si quis igitur, juxta quod dictum eſt, conſonanter nobis omnia hæc impiiſſima hæreſeos illorum dogmata, & ea quæ pro illis aut in definitione eorum à quolibet impiè conſcripta ſunt, & denominatos hæreticos, Theodorum dicimus, Cyrum, & Sergium, Pyrrhum & Paulum, non reſpuit & anathematizat, utpote Catholicæ Eccleſiæ rebelles exſiſtentes, aut ſi quis aliquem de his, qui ab illis vel ſimilibus eorum in ſcripto quocunque modo vel loco vel tempore temere depoſiti ſunt aut condemnati, utpote ſimilia iis minime credentem, ſed ſanctorum Patrum nobiſcum confitentem doctrinam, uti condemnatum habet, aut omnino depoſitum, ſed non arbitratur hujuſmodi quicunque fuerit, hoc eſt, ſive Epiſcopus aut Presbyter vel diaconus ſive alterius cujuſcunque Eccleſiaſtici ordinis, aut Monachus vel laicus, pium & orthodoxum & catholicæ Eccleſiæ propugnatorem, atque in ipſo firmius conſolidatum, in quo vocatus eſt à Domino, ordine; illos autem impios atque deteſtabilia eorum pro hoc judicia, vel ſententias & invalidas atque infirmas, magis profanas & exſecrabiles vel reprobabiles arbitratur; hujuſmodi condemnatus ſit.

19. Si quis ea quæ ſceleroſi hæretici ſapiunt indubitanter profeſſus atque intelligens, per inanem proterviam dicit hæc pietatis eſſe dogmata, quæ tradiderunt ab initio ſpeculatores & Miniſtri verbi, hoc eſt dicere, ſanctæ & univerſales quinque ſynodi, calumnians utique ipſos ſanctos Patres, & memoratas ſanctas quinque ſynodos in deceptione ſimplicium, vel ſuſceptione ſuæ profanæ perfidiæ; hujuſmodi condemnatus ſit.

20. Si quis ſecundùm ſceleroſos hæreticos quocunque modo aut verbo aut tempore aut loco, terminos removens illicitè, quos poſuerunt firmius ſancti Catholicæ Eccleſiæ Patres, id eſt, ſanctæ & univerſales quinque ſynodi, novitates temere exquirere, & fidei alterius expoſitiones, aut typos, vel leges, aut definitiones, aut libellos, aut epiſtolas, aut conſcripta, aut ſubſcriptiones, aut teſtimonia falſa, aut ſynodos, aut geſta monumentorum, aut ordinationes vacuas & Eccleſiaſticæ regulæ incognitas, aut loci ſervaturas incongruas & irrationabiles, & compendioſè, ſi quid aliud impiiſſimis hæreticis conſuetum eſt agere, per diabolicam operationem, tortuoſè & callidè agit contra pias orthodoxorum Catholicæ Eccleſiæ, hoc eſt dicere, paternas ejus & ſynodales prædicationes, ad everſionem ſinceriſſimæ in Dominum Deum noſtrum confeſſionis, & uſque in finem ſine pœnitentia permanet hæc impiè agens; hujuſmodi in ſecula ſeculorum condemnatus ſit: & dicat omnis populus, fiat, fiat!

CAPUT. III.

Sententia ſeu confeſſio Concilii Agathonis, Papæ Romani.

HAbitum eſt contra Monothelitas Concilium Romanum, centum & viginti quinque Epiſcoporum, præſide Agathone Papa Romano, & in eo decreta eſt legatio Conſtantinopolin ad celebrandum ibi, cum aliis patribus, ſynodum œcumenicam ſextam, anno Dom. 680. imperante Conſtantino Pogonato. ſcriptaque eſt ad Impera-

peratorem Conſtantinum ejuſque fratres ſynodica epiſtola ab Agathone & Romana ſynodo 125. Epiſcoporum, quæ fuit veluti inſtructio legatorum miſſorum ab Agathone & à Romana ſynodo ad ſextam ſynodum œcumenicam. Quæ epiſtola exſtat inſerta actis ſextæ ſynodi, actione quartâ. In ea epiſtola hanc edunt fidei Confeſſionem.

2. *Credimus in Deum Patrem omnipotentem, factorem Cœli & terræ, viſibilium omnium & inviſibilium: & in Filium ejus unigenitum, qui ante omnia ſecula ex eo natus eſt; verum Deum de Deo vero, lumen de lumine, natum, non factum, conſubſtantialem Patri, [id eſt,] ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ, per quem omnia facta ſunt, quæ in Cœlo & quæ in terra; & in Spiritum Sanctum, Dominum & vivificatorem, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio coadorandum & conglorificandum: Trinitatem in unitate, & unitatem in Trinitate: unitatem quidem eſſentiæ, Trinitatem verò perſonarum ſive ſubſiſtentiarum, Deum Patrem confitentes, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum: non tres Deos, ſed unum Deum, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum: non trium nominum ſubſiſtentiam, ſed trium ſubſiſtentiarum unum ſubſtantiam, quorum una eſſentia ſive ſubſtantia vel natura, id eſt, una Deitas, una æternitas, una poteſtas; unum Imperium, una gloria, una adoratio, una eſſentialis ejuſdem ſanctæ & inſeparabilis Trinitatis voluntas & operatio, quæ omnia condidit, diſpenſat, & continet.*

3. *Confitemur autem unum ejuſdem ſanctæ coeſſentialis Trinitatis, Deum Verbum, qui ante ſecula de Patre natus eſt, in ultimis ſeculorum temporibus pro nobis noſtrâque ſalute deſcendiſſe de Cœlis, & incarnatum de Spiritu Sancto & ſanctâ, immaculata, ſemperque Virgine glorioſa Maria Domina noſtra, vere & propriè Dei genetrice; ſecundum carnem ſcilicet ex ea natum, & verè hominem factum, eundem Deum verum, eundemque hominem verum: Deum quidem ex Deo Patre, hominem autem ex virgine Matre incarnatum ex ea, carne habente animam rationalem & intellectualem: conſubſtantialem eundem Deo Patri ſecundùm Deitatem, conſubſtantialemque nobis eundem ipſum ſecundum humanitatem, & per omnia ſimilem nobis abſque ſolo peccato: crucifixum pro nobis ſub Pontio Pilato, paſſum ſepultumque, & reſurgentem, adſcendentem in Cœlos, ſedentem ad dexteram Patris, iterum venturum judicare vivos & mortuos, cujus regni non erit finis.*

4. *Unum quippe eundemque Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, Filium Dei unigenitum, ex duabus & in duabus ſubſtantiis inconfuſè, incommutabiliter, indiviſè, inſeparabiliter ſubſiſtere cognoſcimus, nuſquam ſublatâ differentiâ naturarum propter unitionem, ſed potius ſalvâ proprietate utriuſque naturæ, & in unum perſonam, unamque ſubſiſtentiam concurrente: non in dualitatem Perſonarum diſpertitum vel diviſum, neque in unam compoſitam naturam confuſum: ſed unum eundemque Filium unigenitum, Deum Verbum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum; neque alium in alio, neque alium & alium, ſed eundem ipſum in duabus naturis, id eſt, in Deitate & humanitate, & poſt ſubſiſtentialem adunationem cognoſcimus: quia neque Verbum in carnis naturam converſum eſt, neque caro in Verbi naturam transformata eſt. Permanſit enim utrumque, quod naturaliter erat. differentiam quippe adunatarum in eo naturarum ſolâ contemplatione diſcernimus, ex quibus inconfuſè, inſeparabiliter, & incommutabiliter eſt compoſitus: unus enim ex utriſque, & per unum utraque: quia ſimul ſunt & * altitudo Deitatis, & humilitas carnis,* Magnitudo.
ſervante utraque naturâ etiam poſt adunationem μέγεθος.
ſine defectu proprietatem ſuam, & operante utraque formâ cum alterius communione quod proprium habet, Verbo operante quod Verbi eſt, & carne exſequente quod carnis eſt: quorum unum coruſcat miraculis, aliud ſuccumbit injuriis.*

5. *Unde conſequenter, ſicut duas naturas ſive ſubſtantias, id eſt, Deitatem & humanitatem, inconfuſè, indiviſè, incommutabiliter eum habere veraciter confitemur: ita quoque & duas naturales voluntates, & duas naturales operationes habere, utpote perfectum Deum & perfectum hominem, unum eundemque ipſum Dominum Jeſum Chriſtum, pietatis nos regula inſtruit: quia hoc nos Apoſtolica atque Evangelica traditio, ſanctarumque Patrum magiſterium, quos ſancta Apoſtolica atque catholica Eccleſia, & venerabiles ſynodi ſuſcipiunt, inſtituiſſe monſtratur. Ex quorum doctrinis hæc recolligentes in brevitate perſtrinximus.* Hæc Agatho & ſynodus Romana.

Caput. IV.

Sententia Synodica Synodi ſextæ œcumenicæ.

SExta œcumenica ſynodus à Conſtantino Pogonato indicta celebrari cœpit Conſtantinopoli anno Dom. ſexcenteſimo octogeſimo, indictione nonâ, menſe Novembri: & finita eſt in eadem civitate, anno Dom. ſexcenteſimo octo- *CP. vide*
geſimo primo, indictione decima, Conſtantino- *infra cap.*
poli menſe ſeptembri: quo menſe promulgata eſt *20. §. 5.*
ſententia ſynodica, centum & ſeptuaginta Epiſcoporum, qui ſynodo interfuerunt, ſubſcriptionibus roborata, pro veritate, contra Monothelitas alioſque hæreticos. Theodorus autem, Patriarcha Hieroſolymitanus, in ſuis literis ſynodicis, quæ recitantur & approbantur in tertia actione Synodi Nicænæ ſecundæ, ſcribit conveniſſe in hac ſexta Synodo Epiſcopos ducentos octoginta novem σπθ. idemque ſcribit Cedrenus in ſuis Annalibus. Sigebertus etiam in ſuo Chronico eundem refert numerum 289. Et ejuſdem numeri 289. mentionem facit Otto Friſingenſis, Chron. lib. 5. cap. 12. Antoninus quoque Archiepiſcopus Florentinus in ſuis Chronicis, parte 2. ſcribit interfuiſſe Sextæ Synodo Epiſcopos ducentos octoginta novem. Sententiam autem ſynodicam ex decima octava, ſeu ultima actione ipſius ſextæ œcumenicæ ſynodi deſumtam, prout ibi αὐτολεξεὶ exſtat, exhibemus.

2. Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἡ κατὰ θεοῦ χάριν καὶ πανευσεβὲς θέσπισμα τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ πιστοτάτου μεγάλου βασιλέως Κωνσταντίνου συναχθεῖσα ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι Κωνσταντίνου πόλει νέᾳ Ῥώμῃ, ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ θείου παλατίου τῷ ἐπιλεγομένῳ Τρούλλῳ ὥρισε τὰ ὑποτεταγμένα.

3. Ὁ τοῦ θεοῦ πατρὸς μονογενὴς υἱός τε καὶ λόγος, ὁ κατὰ πάντα ὅμοιος ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας γενόμενος ἄνθρωπος, Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς θεὸς ἡμῶν ἐν εὐαγγελικαῖς διαπρυσίως ἐκήρυξε φωναῖς, Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ, οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς· καὶ πάλιν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· ταύτῃ τῇ θεολέκτῳ τῆς εἰρήνης διδασκαλίᾳ θεόσοφος ὁ πρᾳότατος ἡμῶν βασιλεὺς ὁδηγούμενος, ὁ τῆς μὲν ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχος, τῆς δὲ κακοδοξίας ἀντίμαχος, τὴν καθ' ἡμᾶς ἁγίαν ταύτην καὶ οἰκουμενικὴν συν-

ἀθροίσας ὁμήγυριν, τὸ τῆς ἐκκλησίας ἅπαν ἥνωσε σύγκριμα.

4. Ὅθεν ἡ καθ' ἡμᾶς ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος τὴν ἀπό τινων καὶ ὧδε χρόνων τῆς δυσσεβείας πλάνην πόῤῥωθεν ἀπελάσασα, καὶ τῇ τῶν ἁγίων καὶ ἐκκρίτων πατέρων ἀπλανῶς εὐθείᾳ τρίβῳ κατακολουθήσασα, ταῖς ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς πέντε συνόδοις ἐν ἅπασιν εὐσεβῶς ὁμοφώνησε· Φαμὲν δὴ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων ἁγίων πατέρων κατὰ τοῦ μανιώδους Αρείου· καὶ τῇ μετ' αὐτήν, ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφόρων ἀνδρῶν κατὰ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου, καὶ Απολιναρίου τοῦ δυσσεβοῦς· ὁμοίως καὶ τῇ ἐν Εφέσῳ τὸ πρότερον κατὰ Νεστορίου τοῦ ἰουδαιόφρονος συναγηγερμένων διακοσίων θεσπεσίων ἀνδρῶν· καὶ τῇ ἐν Χαλκηδόνι τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα θεοπνεύστων πατέρων κατὰ Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκόρου τῶν θεοστυγῶν· πρὸς ταύταις καὶ τῇ τελευταίᾳ τούτων πέμπτῃ ἁγίᾳ συνόδῳ, τῇ ἐνταῦθα συναθροισθείσῃ κατὰ Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστίας, Ωριγένους, Διδύμου τὲ καὶ Εὐαγρίου, καὶ τῶν συγγραμμάτων Θεοδωρίτου τῶν κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἀοιδίμου Κυρίλλου, καὶ τῆς λεγομένης Ἴβα ἐπιστολῆς πρὸς Μάρην γεγράφθαι τὸν Πέρσην· ἀκαινοτόμητα μὲν ἐν πᾶσι τὰ τῆς εὐσεβείας ἀνανεωσαμένη θεσπίσματα, τὰ βέλυλα δὲ τῆς δυσσεβείας ἐκδιώξασα δόγματα.

5. Καὶ τὸ παρὰ τῶν τριακοσίων δεκα καὶ ὀκτὼ Πατέρων ἐκτεθέν, καὶ αὖθις παρὰ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφρόνων βεβαιωθέν, ὅπερ, καὶ αἱ λοιπαὶ ἅγιαι σύνοδοι ἐπ' ἀναιρέσει πάσης ψυχοφθόρου αἱρέσεως ἀσπασίως ἐδέξαντο καὶ ἐπεκύρωσαν σύμβολον, καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ θεοπνεύστως ἐπεσφράγισε σύνοδος.

Eadem ſententia Latine.

2. Sancta magna atque univerſalis Synodus, quæ per gratiam Dei & piam ſanctionem Conſtantini piiſſimi & fideliſſimi magni Imperatoris congregata eſt, in hac à Deo conſervanda regia Conſtantinopoli nova Roma, in ſecretario divalis Palatii quod cognominatur Trullus, decrevit quæ habentur in ſubditis.

3. Vnigenitus Dei Patris Filius & Verbum, qui per omnia ſimilis nobis abſque ſolo peccato factus eſt homo, Chriſtus verus Deus noſter, per Evangelicas voces flagranter prædicavit; *Ego ſum*
Ioan. 8:12. *lux mundi. qui ſequitur me, non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.* Et iterum:
Ioan. 14: 27. *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Hac proinde divinitus edita pacis doctrinâ, Deo inſtruente, manſuetiſſimus noſter Imperator inſtitutus, propugnator quidem rectæ fidei, expugnator verò pravæ doctrinæ, hoc ſanctum univerſale noſtrum congregans collegium, totius Eccleſiæ adunavit compaginem.

4. Vide hoc ſanctum noſtrum univerſale Concilium, impietatis errorem, qui nunc uſque à quibuſdam temporibus factus eſt, procul abjiciens, ſanctorum autem ac probabilium Patrum inoffensè recto tramite iter conſecutum, ſanctis, & univerſalibus quinque Synodis piè in omnibus conſonuit: Trecentorum (inquimus) decem & octo ſanctorum Patrum qui in Nicæam convenerunt adverſus Arium furioſum: & ei quæ à centum quinquaginta à Deo inſpiratis viris poſt hanc apud Conſtantinopolin adverſus Macedonium impugnatorem Spiritûs, & Apollinarem impium. ſimiliter & ei, quæ in Epheſo prius adverſus Neſtorium Judaicæ Intelligentiæ, congregata eſt ducentorum venerabilium virorum: atque ei, quæ in Chalcedone 630. Deo inſpiratorum Patrum adverſum Eutychem & Dioſcorum Deo odibiles: ſuper has & ultimæ harum quintæ ſanctæ ſynodo, quæ hic congregata eſt adverſus Theodorum Mopſueſtenum, Origenem, Didymum, & Evagrium, & ſcripta Theodoriti adverſum duodecim capitula laudabilis Cyrilli, & epiſtolam quæ dicitur Ibæ, ad Marim Perſam ſcriptam. Immutilatas quidem in omnibus pietatis renovans ſanctiones, profanas verò impietatis expellens doctrinas.

5. Et id quod eſt à 318. Patribus editum, & dehinc à 150, Deo inſtituente confirmatum eſt, quòd etiam cæteræ ſanctæ Synodi ad extinguendam omnem peſtiferam hæreſim alacriter ſuſceperunt, & confirmaverunt ſymbolum, & hoc noſtrum ſanctum & univerſale à Deo inſpiratum conſignavit Concilium.

Ἔκθεσις πίστεως τῶν ἐν Νικαίᾳ τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων μακαρίων Πατέρων.

Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τὲ καὶ ἀοράτων ποιητήν. &c.

Symbolum Nicænum trecentorum decem & octo ſanctorum Patrum.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, Invenies
viſibilium & inviſibilium factorem, &c. ſupra lib.
1. cap. 4.
Ἔκθεσις πίστεως τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων. §. 2.

Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, &c.

6. *Ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος εἶπεν. Ἤρκει μὲν εἰς ἐντελῆ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐπίγνωσίν τε καὶ βεβαίωσιν τὸ εὐσεβὲς καὶ ὀρθόδοξον τοῦτο τῆς θείας χάριτος σύμβολον· ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ ἐπαύσατο ἀρχῆθεν τῆς κακίας ὁ ἐφευρετὴς συνεργὸν τὸν ὄφιν εὑράμενος, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν ἰοβόλον τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει προσαγόμενος θάνατον, οὕτω καὶ νῦν ὄργανα πρὸς τὴν οἰκείαν αὐτοῦ βούλησιν εὑρηκὼς ἐπιτήδεια, Θεόδωρον φαμὲν τὸν γενόμενον τῆς Φαρὰν ἐπίσκοπον, Σέργιον, Πύῤῥον, Παῦλον, Πέτρον τοὺς γενομένους προέδρους τῆς βασιλευούσης ταύτης πόλεως. ἔτι δὲ καὶ Ὀνώριον τὸν γενόμενον πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, Κῦρον τὸν Αλεξανδρείας ἐπισκοπήσαντα, Μακάριόν τε τὸν Αντιοχείας πρόσεχῶς γενόμενον πρόεδρον, καὶ Στέφανον τὸν τούτου μαθητήν, οὐκ ἤργησε δι' αὐτῶν τῷ τῆς ἐκκλησίας πληρώματι τῆς πλάνης ἐπεγείρειν τὰ σκάνδαλα, ἑνὸς θελήματος, καὶ μιᾶς ἐνεργείας ἐπὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος, Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν τῷ ὀρθοδόξῳ λαῷ καινοφώνως ἐνσπείρας τὴν αἵρεσιν, τῇ Απολιναρίου, Σευήρου, καὶ Θεμιστίου τῶν δυσσεβῶν φρενοβλαβεῖ κακοδοξίᾳ συνᾴδουσαν, καὶ τὸ τέλειον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ αὐτοῦ ἑνὸς κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀνελεῖν διά τινος δολερᾶς ἐπινοίας σπουδάσασαν, ἀθέλητον ἐντεῦθεν καὶ ἀνενέργητον τὴν νοερῶς ἐψυχωμένην αὐτοῦ σάρκα δυσφήμως εἰσάγουσαν. ἐξήγειρε τοίνυν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν τὸν πιστὸν βασιλέα τὸν νέον Δαυίδ, ἄνδρα κατὰ τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν, εὑρηκώς, ὃς οὐκ ἔδωκε, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ καὶ τοῖς βλεφάροις αὐτοῦ νυσταγμὸν ἕως ὅτου διὰ τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσυλλέκτου ταύτης καὶ ἱερᾶς ὁμηγύρεως τὸ τῆς ὀρθοδοξίας ηὗρε τέλειον κήρυγμα. κατὰ γὰρ τὴν θεόλεκτον φωνήν, ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς ἐπὶ τῷ ἐμῷ ὀνόματι συνηγμένοι, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.*

7. *Ἥτις παροῦσα ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος πιστῶς δεξαμένη καὶ ὑπτίαις χερσὶν ἀσπασαμένη τήν τε τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου πάπα τῆς*

πρεσ-

Digitized by Google

πρεσβυτέρας Ῥώμης Ἀγάθωνος γενομένην ἀναφορὰν πρὸς τὸν εὐσεβέστατον καὶ πιστότατον ἡμῶν βασιλέα Κωνσταντῖνον, τὴν ἀποβαλλομένην ὀνομαστὶ τοὺς κηρύξαντας καὶ διδάξαντας, ὡς προδεδήλωται, ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν. ὡσαύτως δὲ προσηκαμένη καὶ τὴν ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἁγιώτατον πάπαν ἱερᾶς συνόδου τῶν ἑκατὸν εἰκοσιπέντε θεοφιλῶν ἐπισκόπων ἑτέραν συνοδικὴν ἀναφορὰν πρὸς τὴν αὐτοῦ θεόσοφον γαληνότητα, οἷάτε συμφωνούσας τῇ τε ἁγίᾳ ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ, καὶ τόμῳ τοῦ πανιέρου καὶ μακαριωτάτου πάπα τῆς αὐτῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Λέοντος, τῷ σταλέντι πρὸς Φλαβιανὸν τὸν ἐν ἁγίοις, ὃν καὶ στήλην ὀρθοδοξίας ἡ τοιαύτη σύνοδος ἀπεκάλεσεν· ἔτι μὴν καὶ ταῖς συνοδικαῖς ἐπιστολαῖς ταῖς γραφείσαις παρὰ τοῦ μακαρίου Κυρίλλου κατὰ Νεστορίου δυσσεβοῦς, καὶ πρὸς τοὺς τῆς ἀνατολῆς ἐπισκόπους. ἑπομένη ταῖς τε ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς πέντε συνόδοις, καὶ τοῖς ἁγίοις καὶ ἐκκρίτοις πατράσι, καὶ συμφώνως ὁρίζουσα ὁμολογεῖ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν τὸν ἕνα τῆς ἁγίας ὁμοουσίου καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος τέλειον ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι. Θεὸν ἀληθῶς, καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς τὸν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος· ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας. τὸν πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου τῆς κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν θεοτόκου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν υἱὸν κύριον μονογενῆ ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀχωρίστως, ἀδιαιρέτως γνωριζόμενον. οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης. οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν μονογενῆ θεοῦ Λόγον κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καθάπερ ἄνωθεν οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐξεπαίδευσε, καὶ τὸ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῖν παραδέδωκε σύμβολον.

8. Καὶ δύο φυσικὰς θελήσεις ἤτοι θελήματα ἐν αὐτῷ, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀμερίστως, ἀσυγχύτως, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίαν ὡσαύτως κηρύττομεν. καὶ δύο μὲν φυσικὰ θελήματα οὐχ ὑπεναντία, μὴ γένοιτο, καθὼς οἱ ἀσεβεῖς ἔφησαν αἱρετικοί, ἀλλ' ἑπόμενον τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα, καὶ μὴ ἀντιπίπτον ἢ ἀντιπαλαῖον, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ὑποτασσόμενον τῷ θείῳ αὐτοῦ καὶ πανσθενεῖ θελήματι· ἔδει γὰρ τὸ τῆς σαρκὸς θέλημα κινηθῆναι, ὑποταγῆναι δὲ τῷ θελήματι τῷ θεϊκῷ κατὰ τὸν πάνσοφον Ἀθανάσιον. ὥσπερ γὰρ ἡ αὐτοῦ σάρξ, σὰρξ τοῦ θεοῦ Λόγου λέγεται καὶ ἔστιν, οὕτω καὶ τὸ φυσικὸν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ θέλημα ἴδιον τοῦ θεοῦ λέγεται καὶ ἔστι, καθά φησιν αὐτός, ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρός, ἴδιον λέγων θέλημα αὐτοῦ τὸ τῆς σαρκός, ἐπεὶ καὶ ἡ σὰρξ ἰδία αὐτοῦ γέγονεν. ὃν γὰρ τρόπον ἡ παναγία καὶ ἄμωμος ἐψυχωμένη αὐτοῦ σὰρξ θεωθεῖσα οὐκ ἀνῃρέθη, ἀλλ' ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῆς ὅρῳ τε καὶ λόγῳ διέμεινεν, οὕτω καὶ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα θεωθὲν οὐκ ἀνῃρέθη, σέσωσται δὲ μᾶλλον κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον λέγοντα, τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα νοουμένου οὐδὲ ὑπεναντίον θεῷ, θεωθὲν ὅλον.

9. Δύο δὲ φυσικὰς ἐνεργείας ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀμερίστως, ἀσυγχύτως ἐν αὐτῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ θεῷ ἡμῶν δοξάζομεν, τοῦτ' ἔστι θείαν ἐνέργειαν, καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν, κατὰ τὸν θεηγόρον Λέοντα, τρανέστατα φάσκοντα· ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρα μορφὴ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας, ὅπερ ἴδιον ἔσχηκε, τοῦ μὲν λόγου κατεργαζομένου τοῦτο, ὅπερ ἐστὶ τοῦ λόγου, τοῦ δὲ σώματος ἐκτελοῦντος ἅπερ ἐστὶ τοῦ σώματος. οὐ γὰρ δήπου μίαν δώσομεν φυσικὴν τὴν ἐνέργειαν θεοῦ καὶ ποιήματος, ἵνα μήτε τὸ ποιηθὲν εἰς τὴν θείαν ἀναγάγωμεν οὐσίαν, μήτε μὲν τῆς θείας φύσεως τὸ ἐξαίρετον εἰς τὸν τοῖς γεννητοῖς πρέποντα καταγάγωμεν τόπον· Ἑνὸς γὰρ καὶ τοῦ αὐτοῦ τά τε θαύματα καὶ τὰ πάθη γινώσκομεν κατ' ἄλλο τῶν, ἐξ ὧν ἐστὶ φύσεων, καὶ ἐν αἷς τὸ εἶναι ἔχει, ὡς ὁ θεσπέσιος ἔφησε Κύριλλος.

10. Πάντοθεν γοῦν τὸ ἀσύγχυτον καὶ ἀδιαίρετον φυλάττοντες, συντόμῳ φωνῇ τὸ πᾶν ἐξαγγέλλομεν. ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ μετὰ σάρκωσιν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν θεὸν ἡμῶν εἶναι πιστεύοντες φαμὲν δύο αὐτοῦ τὰς φύσεις ἐν τῇ μιᾷ αὐτοῦ διαλαμπούσας ὑποστάσει, ἐν ᾗ τά τε θαύματα καὶ τὰ παθήματα δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀναστροφῆς οὐ κατὰ φαντασίαν, ἀλλὰ ἀληθῶς ἐπεδείξατο, τῆς φυσικῆς ἐν αὐτῇ τῇ μιᾷ ὑποστάσει διαφορᾶς γνωριζομένης τῷ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας· ἑκατέραν φύσιν θέλειν τε καὶ ἐνεργεῖν τὰ ἴδια. καθ' ὃν δὴ λόγον καὶ δύο φυσικὰ θελήματα τε καὶ ἐνεργείας δοξάζομεν πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καταλλήλως συντρέχοντα.

11. Τούτων τοίνυν μετὰ πάσης πανταχόθεν ἀκριβείας τε καὶ ἐμμελείας παρ' ἡμῶν διατυπωθέντων, ὁρίζομεν ἑτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι προφέρειν, ἤγουν συγγράφειν, ἢ συντιθέναι, ἢ φρονεῖν, ἢ διδάσκειν ἑτέρως· τοὺς δὲ τολμῶντας ἢ συντιθέναι πίστιν ἑτέραν, ἢ προκομίζειν, ἢ διδάσκειν. ἢ παραδιδόναι ἕτερον σύμβολον τοῖς ἐθέλουσιν ἐπιστρέφειν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἐξ Ἑλληνισμοῦ ἢ ἐξ Ἰουδαϊσμοῦ, ἤγουν ἐξ αἱρέσεως οἱασοῦν, ἢ καινοφωνίαν, ἤτοι λέξεως ἐφεύρεσιν πρὸς ἀνατροπὴν εἰσάγειν τῶν νυνὶ παρ' ἡμῶν διορισθέντων, τούτους εἰ μὲν ἐπίσκοποι εἶεν ἢ κληρικοί, ἀλλοτρίους εἶναι τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ τοὺς κληρικοὺς τοῦ κλήρου, εἰ δὲ μονάζοντες εἶεν, ἢ λαϊκοὶ ἀναθεματίζεσθαι αὐτούς.

Symbolum centum quinquaginta SS. Patrum Conſtantinopoli congregatorum.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem Cœli & terræ, &c. *Invenies ſupra lib.*

6. Sanctum & univerſale Concilium dixit: Sufficiebat quidem ad perfectam orthodoxæ fidei cognitionem atque confirmationem, pium atque orthodoxum hoc divinæ gratiæ ſymbolum. ſed quoniam non deſtitit ab exordio adinventor malitiæ cooperatorem ſibi ſerpentem inveniens, & per eum venenoſam humanæ naturæ deferens mortem, ita & nunc organa ad propriam ſuam voluntatem apta reperiens, Theodorum dicimus qui fuerat Epiſcopus Pharan, Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum, qui fuerunt hujus regiæ urbis antiſtites, Inſuper & Honorium qui fuit Papa antiquæ Romæ, & Cyrum qui Alexandriæ tenuit Epiſcopatum; Macarium quoque qui nuper fuerat Antiochiæ Præſul, & Stephanum ejus diſcipulum, non * vacavit per eos plenitudini Eccleſiæ erroris ſcandala ſuſcitare, unius voluntatis, & unius operationis in duabus naturis unius de ſancta Trinitate, Chriſti veri Dei noſtri, orthodoxæ plebi noviſonè diſſeminando hæreſim conſentaneam inſanæ ac malitioſæ ſectæ impiorum, Apollinarii, Severi, atque Themiſtii: quæ & perfectionem humanitatis unius ejuſdemque Domini Jeſu Chriſti Dei noſtri molita eſt per quandam doloſam adin-

1. cap. 4. §. 4.

* *Ceſſavit.*

ventionem perimere, per hoc involuntariam & inoperatricem carnem ejus quæ intellectualiter animata eſt, inſamanter introducens: Excitavit igitur Chriſtus Deus noſter fideliſſimum Imperatorem novum David, virum ſecundùm cor ſuum inveniens, qui non dedit (juxta quod ſcriptum *Pſal. 131: vel 131.* eſt) ſomnum oculis ſuis, & palpebris ſuis dormitationem, donec per hunc noſtrum à Deo congregatum ſacrumque conventum, ipſam rectæ fidei reperit perfectam prædicationem. ſecundum enim à Domino editam vocem, *Matth. 18: 20.* *ubi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.*

7. Quæ præſens ſancta & univerſalis ſynodus, fideliter ſuſcipiens, & expaſſis manibus amplectens, tam ſuggeſtionem quæ à ſanctiſſimo ac beatiſſimo Agathone Papa antiquæ Romæ facta eſt ad Conſtantinum piiſſimum atque fideliſſimum noſtrum Imperatorem, quæ nominatim abjecit eos, qui docuerunt vel prædicaverunt (ſicut ſuperius dictum eſt) unam voluntatem & unam operationem in incarnationis diſpenſatione Domini noſtri Jeſu Chriſti, veri Dei noſtri: adæquè amplexa eſt & alteram ſynodalem ſuggeſtionem, quæ miſſa eſt à ſacro Concilio, quod eſt ſub eodem ſanctiſſimo Papa centum viginti quinque Deo amabilium Epiſcoporum, ad ejus à Deo inſtructam tranquillitatem: utpote conſonantes ſancto Chalcedonenſi Concilio, & tomo ſacerrimi ac beatiſſimi Papæ ejuſdem antiquæ Romæ Leonis, qui directus eſt ad ſanctum Flavianum, quem ** Columnam.* & * titulum rectæ fidei hujuſmodi ſynodus appellavit: adhæc & ſynodicis epiſtolis, quæ ſcriptæ ſunt à beato Cyrillo adverſus impium Neſtorium, & ad Orientales Epiſcopos. aſſequuti quoque ſancta quinque univerſalia Concilia, & ſanctos atque probabiles Patres, conſonanterque confiteri definientes Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, verum Deum noſtrum unum de ſancta & conſubſtantiali & vitæ originem præbente Trinitate, perfectum in Deitate, & perfectum eundem in humanitate. Deum verè & hominem verè eundem ex anima rationali & corpore. conſubſtantialem Patri ſecundùm Deitatem, & conſubſtantialem nobis ſecundùm humanitatem, per omnia ſimilem nobis abſque peccato. ante ſecula quidem ex Patre genitum ſecundùm Deitatem, in ultimis diebus autem eundem propter nos & propter noſtram ſalutem de Spiritu Sancto ex Maria Virgine propriè & veraciter Dei genitrice ſecundùm humanitatem. Unum eundemque Chriſtum Fi-** Dominum unigenitum.* lium * Dei unigenitum, in duabus naturis inconfuſè, inconvertibiliter, inſeparabiliter, indiviſè cognoſcendum. nuſquam extincta harum naturarum differentia propter unitionem, ſalvatâque magis proprietate utriuſque naturæ, & in unam perſonam, & in unam ſubſiſtentiam concurrente, non in duas perſonas partitum vel diviſum, ſed unum eundemque unigenitum Filium Deum Verbum Dominum Jeſum Chriſtum, juxta quod olim Prophetæ de eo, & ipſe nos Dominus Jeſus Chriſtus erudivit, & ſanctorum Patrum nobis tradidit ſymbolum.

8. Et duas naturales voluntates in eo, & duas naturales operationes indiviſè, inconvertibiliter, inſeparabiliter, inconfuſè ſecundum SS. P. doctrinam adæquè prædicamus. Et duas naturales voluntates non contrarias (abſit) juxta quod impii aſſeruerunt hæretici, ſed ſequentem ejus humanam voluntatem, & non reſiſtentem vel reluctantem, ſed potius & ſubjectam divinæ ejus atque omnipotenti voluntati. Oportebat enim carnis voluntatem moveri, ſubjici verò voluntati divinæ juxta ſapientiſſimum Athanaſium. ſicut enim ejus caro, caro Dei Verbi dicitur & eſt; ita & naturalis carnis ejus voluntas propria Dei Verbi dicitur & eſt, ſicut ipſe ait: *Quia deſcendi de Cœlo, non ut faciam meam voluntatem, ſed ejus qui miſit me, Patris.* *Joan. 6: 38.* ſuam propriam dicens voluntatem, quæ erat carnis ejus, nam & caro propria ejus facta eſt. quemadmodum enim ſanctiſſima atque immaculata animata ejus caro Deificata non eſt perempta, ſed in proprio ſui ſtatu & ratione permanſit: ita & humana ejus voluntas Deificata, non eſt perempta, ſalvata eſt autem magis ſecundùm Deiloquum Gregorium dicentem: Nam illius velle, quod in Salvatore intelligitur, non eſt contrarium Deo, deificatum eſt totum.

9. Duas verò naturales operationes indiviſè, inconvertibiliter, inconfuſè, inſeparabiliter, in eodem Domino noſtro Jeſu Chriſto, vero Deo noſtro glorificamus, hoc eſt, divinam operationem & humanam operationem, ſecundùm divinum prædicatorem Leonem, apertiſſimè aſſerentem: agit enim utraque forma cum alterius communione, quod proprium eſt, verbo ſcilicet operante quod Verbi eſt, & carne exſequente quod carnis eſt. Nec enim profecto unam dabimus naturalem operationem Dei & creaturæ, ut neque quod creatum eſt, in divinam attollamus eſſentiam; neque eximium illud divinæ naturæ ad competentem creaturis locum dejiciamus. Unius enim ejuſdemque tum miracula tum paſſiones cognoſcimus, ſecundùm aliud & aliud earum, ex quibus eſt naturarum, & in quibus habet eſſe: ſicut admirabilis inquit Cyrillus.

10. Undique igitur inconfuſum atque indiviſum conſervantes, brevi voce cuncta proferimus, unum ſanctæ Trinitatis & poſt incarnationem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, verum Deum noſtrum eſſe credentes, aſſerimus duas ejus naturas in una ejus radiantes ſubſiſtentiâ, in qua tum miracula tum etiam paſſiones per omnem ipſius diſpenſativam converſationem, non per phantaſiam, ſed veraciter demonſtravit, ob naturalem differentiam in eadem una ſubſiſtentiâ cognoſcendam, dum cum alterius communione, utraque natura, propria vellet atque operaretur. juxta quam rationem & duas naturales voluntates & operationes confitemur, ad ſalutem humani generis convenienter concurrentes.

11. His igitur cum omni undique cautela atque diligentiâ à nobis formatis, definimus aliam fidem nulli licere proferre, aut conſcribere, componereve, aut ſapere, vel etiam aliter docere. qui verò præſumſerint fidem alteram componere, vel proferre, vel docere, vel tradere aliud ſymbolum volentibus converti ad agnitionem veritatis ex gentilitate vel judaiſmo, aut ex quaſibet hæreſi, aut qui novitatem vocis, vel ſermonis adinventionem ad ſubverſionem eorum, quæ nunc à nobis determinata ſunt, introducere; hos, ſi quidem Epiſcopi fuerint aut clerici, alienos eſſe Epiſcopos quidem ab Epiſcopatu, clericos verò à clero: ſin autem Monachi fuerint, vel laici, anathematizari eos.

CAPUT. V.

De autoritate Synodi illius, quæ πενθέκτη ſeu quini-ſexta dicitur.

QUia in quinta & ſexta œcumenicis Synodis de ſola fide egerunt Patres, neque ullos canones pro Eccleſiaſtico regimine condiderunt; propterea, paucis poſt celebratam ſub Conſtantino Pogonato Sextam Synodum interlapſis annis, Conſtantinopolin convenerunt Epiſcopi ducenti viginti ſeptem, Synodum hanc decreto ſuo convocante

vocante Juſtiniano juniore Imperatore, Conſtantini Pogonati filio, ad quem exſtat Patrum ſynodicorum oratio proſphonetica, canonibus præmiſſa, in qua hanc occaſionem & convocationem commemorantes, hanc ſuam Synodum appellant *ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον*, id eſt, ſanctam & univerſalem Synodum, & canones centum & duos ab hac Synodo conditos eidem Imperatori commendant. qui etiam eos recepit, eiſque ſubſcripſit.

2. Hi canones in ſynodo Nicæna ſecunda, pſeudoſeptima œcumenicâ, actione quartâ, & actione octavâ, appellantur *οἱ ὅροι* (item, *οἱ κανόνες*) *τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου*, definitiones (item, canones) ſanctæ & univerſalis Sextæ Synodi. Elias (inquiunt acta Nicæna, actione quartâ) reverendiſſimus Presbyter ſanctæ Eccleſiæ Dominæ noſtræ Dei genitricis in Blachernis ſitæ, legit ex charta habente definitiones ſanctæ ac univerſalis ſextæ Synodi. Deinde ſequuntur hæc verba: *κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ς´ συνόδου*, id eſt, canon ſanctæ ac univerſalis Sextæ Synodi *Ἔν τισι*, &c. in quibuſdam, &c. verba ſunt canonis octogeſimi ſecundi Synodi hujus ſub Juſtiniano habitæ. Poſt lectum hunc canonem, ſequuntur in actis Nicænis, loco citato, hæc verba: Epiſcopus Nicomediæ dixit; Et alium codicem habeo, qui continet eaſdem regulas ſacræ Sextæ Synodi [*τοὺς αὐτοὺς κανόνας τῆς ἱερᾶς ἕκτης συνόδου.*] quo accepto Nicetas reverendiſſimus notarius & diaconus legit eundem canonem. Taraſius ſanctiſſimus Patriarcha dixit: quidam ignoratione languentes in hos canones ſcandalizantur, dicentes, putas Sextæ Synodi ſunt? cognoſcant autem qui hujuſmodi ſunt, quòd ſancta & magna Sexta Synodus ſub Conſtantino fuerit celebrata, contra illos qui unam dicebant voluntatem & operationem, in qua hæreticis anathematizatis, & orthodoxâ explanata fide, domum reverſi ſunt quartodecimo anno Conſtantini. Ergo poſt quatuor ſive quinque annos, iidem ipſi Patres convenientes, ſub Juſtiniano, filio Conſtantini, præſignatos canones expoſuerunt. Et nemo dubitet de illis [*καὶ μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω περὶ αὐτῶν*:] illi enim qui ſubſcripſerunt ſub Conſtantino, ipſi & ſub Juſtiniano præſenti chartæ ſubſcripſerunt; ita ut hoc manifeſtum ſit ex eorum propriæ manûs ſcripturæ immutabili ſimilitudine: oportebat enim eos qui Synodum univerſalem præſentaverant, etiam canones Eccleſiaſticos exponere. Hæc Taraſius Patriarcha Conſtantinopolitanus in ſynodo illa Nicæna, nemine contradicente, neque legatis Adriani Papæ Romani, qui illic præſentes aderant, neque quoquam alio.

3. Vide 16 diſt. *Habeo.* ubi colligit Gratianus Sextam Synodum bis congregatam eſſe; nempe prius ſub Conſtantino, deinde ſub Juſtiniano. Dixit autem illa Taraſius non ſolum nemine contradicente, ſed etiam univerſa Synodo approbante, & ex mente Synodi, ut patet cum ex præſenti taciturnitate, tum evidentiſſimè ex actione octava illius Nicænæ Synodi, ubi ſuos canones Synodus ea exponit, quorum primus eſt de ſacris canonibus per omnia cuſtodiendis, ubi inter divinos canones, quos integrè & immobiliter ſervandos decernit, ponit Synodus illa Nicæna ſecunda eos qui à ſex ſanctis & univerſalibus Synodis promulgati ſunt. Et paulo ante, in eadem octava actione, Synodus ea honorificam facit mentionem canonum ſanctæ & univerſalis Sextæ Synodi.

4. Hinc palàm eſt, Synodum illam Nicænam ſecundam eadem reverentiâ ſuſcepiſſe canones ſub Juſtiniano juniore conditos, ac ſi in ipſo illo priore conventu Synodico Sextæ Synodi ſub Conſtantino promulgati fuiſſent, & hanc ſub Juſtiniano celebratam Synodum amplexos eſſe Nicænos illos Patres ut ſextam œcumenicam iteratò congregatam.

5. Eadem fuit mens quorundam Romanorum Pontificum. quamvis enim Sergius Papa Romanus, hujus nominis primus, quo ſedente celebrata eſt hæc ſub Juſtiniano Synodus, canonibus ejus ſubſcribere recuſaverit, eo quod in eis certa quædam capitula ei diſplicerent; ut monet Anaſtaſius in vita Sergii; poſtea tamen Adrianus, aliique Romani Pontifices, canones illos receperunt, tanquam à ſexta œcumenicâ Synodo conditos.

6. Exſtat Adriani primi Papæ Romani epiſtola ad memoratum Taraſium Patriarcham ſcripta, in actis Synodi Nicænæ ſecundæ, actione ſecunda; ubi (in editione Latina Anaſtaſianâ, quæ Binio maximè probatur) hæc ſunt Adriani verba: Omnium ſanctarum ſex univerſalium Synodorum. Et eaſdem ſanctas ſex Synodos ſuſcipio, cum omnibus regulis quæ jure ac divinitus ab ipſis promulgatæ ſunt: inter quas continetur; In quibuſdam venerabilium imaginum picturis agnus digito præcurſoris &c. Verba ſunt canonis illius octogeſimi ſecundi, Synodi ſub Juſtiniano celebratæ, quem & in Synodo Nicæna ſecundâ allegatum eſſe ſuprà monuimus. Verba Adriani in Græca verſione ſic leguntur; *καὶ τὰ ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἁγίας ἕκτης συνόδου δέχομαι μετὰ πάντων τῶν ἐνθέσμως καὶ θειωδῶς ἐκφωνηθέντων παρ᾽ αὐτῆς κανόνων, ἐν οἷς ἐμφέρεται. Ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς ἀμνός*, &c. alibi etiam idem Adrianus, videlicet in ſua defenſione Synodi Nicænæ ſecundæ, ad Carolum Magnum ſcripta, cap. 19, Synodum hanc ſub Juſtiniano juniore celebratam appellat *Sextum ſanctum Concilium.* Ex eadem etiam Synodo citantur à Gratiano canones nomine ſextæ Synodi, 16. diſti. placuit. 28. diſt. Presbyterum, 31. diſt. quoniam. 32. diſt. ſi quis. quem canonem reſpiciens Innocentius tertius, Papa Romanus, ejuſdemque autoritate utens, ait; Conſtitutum eſſe in ſexta Synodo, ut ſi quis eorum, qui ad Clerum accedunt, &c. Extra, de ætate & qualitate & ordine præficiendorum. cap. 9. *à multis.*

7. Hic ſuggero has tres obſervationes contra Binii notas in Synodum hanc ſub Juſtiniano ſecundo canonum conditricem. Prima obſervatio eſt; Binius canonem illum 82. hujus Synodi, de non pingendo Chriſto in imagine agni, ait Eccleſiam Romanam uſu contrario penitus improbâſſe. quem tamen Adrianus aſſerit eſſe jure & divinitus promulgatum, & Synodus Nicæna ſecunda, actionè octavâ, diſertè vocat *ἐκ τῶν κανόνων τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου κεφάλαιον πβ´.* id eſt, ex canonibus ſanctæ & œcumenicæ ſextæ Synodi caput 82. Certè aut Eccleſia Romana penitus illud Adriani Synodique Nicænæ judicium improbavit; aut non penitùs improbavit iſtum canonem. Neque verò ejus autoritate utuntur tantùm ex mente adverſariorum, canones illos agnoſcentium*, ut impudenter nugatur Binius, ſed ex proprio ſenſu, ſicut ipſorum verba ſuperius citata manifeſtè evincunt.

8. Secunda obſervatio eſt: Adrianus Papa nullo diſcrimine ſuſcipit, parique reverentiâ amplectitur omnium ſanctarum ſex Synodorum canones; neque minus tribuit autoritatis canonibus ſextæ Synodi, quam canonibus præcedentium Synodorum œcumenicarum. Neque ullas Binio ſuppetias ferunt illa Adriani verba [jure ac divinitus, *ἐνθέσμως καὶ θειωδῶς.*] nam æqualiter pertinent ad omnium ſex Synodorum canones: unde

de patet, verbis Adriani, laudantis potius quàm hæſitantis ſpeciem præ ſe ferentibus, non magis coarctari autoritatem canonum ſextæ Synodi, quàm canonum Nicænæ primæ, aliarumque œcumenicarum Synodorum. adeò ut non minus recipiat Adrianus omnes canones ſextæ Synodi, quàm omnes canones retroactarum Synodorum. Id quod animadvertens Gratianus, mentemque loquentis intuens, verba Adriani citavit tanquam abſolutè ab ipſo prolata, ſine limitatione: ſic, ſextam Synodum ſanctam cum omnibus canonib. ſuis recipio. 16. diſt. can. Sextam. Eandem fuiſſe mentem Synodi Nicænæ ſecundæ (quam ut per omnia orthodoxam, veréque œcumenicam, ſuſcipiunt Romanenſes) palam fecimus ex ipſius verbis & decretis. Si inſtet Binius, & contendat, Adrianum nullius Synodi, quantumvis œcumenicæ, decreta ſuſcipere, niſi cum hac limitatione, Quatenus jure & divinitus *ἐνθέσμως καὶ θειωδῶς* facta ſunt; ſi qua autem non jure & divinitus conſtituta comperiantur, eis Adrianum ſe haudquaquam adſtringere. Eſt iſta quidem laudabilis cautio, & nulli Chriſtiano inficienda libertas: in epiſtola tamen Papæ Romani ad alium Patriarcham, in qua judicii Papæ de ea Synodo ejuſque canonibus facienda eſt declaratio, utrum ſcilicet eam Synodum ſuſcipiat, ejuſque canones jure ac divinitus promulgatos eſſe exiſtimet, nec ne; in tali, inquam, epiſtola poſtulari videtur aliquid magis definitum ac determinatum, & ad præſentem quæſtionem accommodatum. Sed utut ſit, certè per iſtam cautionem nihil in anteceſſum decedit auctoritati hujus Synodi, magis quàm aliarum Synodorum.

9. Obſervatio tertia eſt; Binius Synodum hanc vocat conciliabulum pſeudoſextum, erraticam pſeudoſynodum: Quam tamen Synodus Nicæna ſecunda & Adrianus Papa Romanus honorant elogio ſanctæ Sextæ Synodi, & ponunt in numero ſanctarum ſex univerſalium ſynodorum. Quamvis autem Binius quorundam veterum patrocinium hîc ſibi paratum habeat; quærendum tamen ex Binio, an non eorum judicio anteferendus ſit conſenſus Concilii œcumenici & Papæ Romani? vel, ſi ſuæ ſententiæ patronos pluris faciat; viderit ipſe, ejuſque ſocii, quomodo Synodum Nicænam & Adrianum à manifeſti erroris turpitudine eximant. Porrò evidentem iſtum auctoritatis Synodi Nicænæ & Adriani Papæ contemtum quâ excuſatione palliabunt? aut tam adverſas & ſe invicem arietantes ſententias, qua tandem induſtriâ verè ac ſeriò conciliabunt.

10. Romanenſis ille auctor admonitionis ad lectorem, quæ, in editione Biniana, actis hujus ſynodi præmittitur, quamvis huic Synodo non faveat, fatetur tamen, ex eis Epiſcopis qui Sextæ œcumenicæ Synodo ante paucos annos ſub Conſtantino interfuerant, , in hac etiam ſynodo ſub Juſtiniano præſentes fuiſſe & ſubſcripſiſſe tres & quadraginta. Ex verbis autem Taraſii, ſupra recitatis, veriſimilius eſt plures ex eis interfuiſſe & ſubſcripſiſſe. Diverſitas nominum Epiſcoporum earundem ſedium accidere potuit per Epiſcoporum forſitan tranſlationem de prioribus ſedibus in alias. Interfuerunt etiam huic Synodo, & propriis manibus ſubſcripſerunt quatuor Patriarchæ, nempe: Paulus Conſtantinopolitanus, Petrus Alexandrinus, Georgius Antiochenus, Anaſtaſius Hieroſolymitanus. id quod ipſæ ſubſcriptiones adhuc palàm teſtantur. Cur igitur dixit, Baronius Cardinalis, in anno 692. celebratam eſſe hanc ſynodum poſt mortem Pauli, aliarum autem trium ſedium Patriarchas nec per ſe, nec per ſuos legatos interfuiſſe huic ſynodo?

11. Quia autem Synodus hæc veluti appendix habita eſt & ſupplementum quintæ & Sextæ Synodorum œcumenicarum, propterea à quibuſdam Græcis compoſito vocabulo *πενθέκτη*, à Latinis *Quini ſexta* dicta eſt. Nonnulli, à loco Palatii imperialis in quo celebrata eſt, *Trullanam* vocant; ſed non ſatis propriè & diſtinctè illo vocabulo deſignari poteſt, niſi addatur numerus, & dicatur *Trullana ſecunda*; Nam ipſa illa ſub Conſtantino Imperatore Sexta Synodus etiam in Trullo celebrata eſt, ut ejus acta teſtantur. Niſi forte utramque pro una eademque Synodo habeant; quod tamen non intendunt hujus nomenclaturæ artifices.

12. Anaſtaſius bibliothecarius, in vita Sergii primi Papæ Romani, ſcribit hujus Papæ temporibus celebratam eſſe hanc Synodum ſub Juſtiniano. Et ſediſſe ait hunc Sergium annos tredecim, menſes octo, & aliquot inſuper dies. Porrò Sextam illam Synodum ſub Conſtantino celebratam eſſe indictione nonâ, & abſolutum primo menſe indictionis decimæ, teſtantur acta Synodica. Et hanc poſtea ſub Juſtiniano quiniſextam, habitam eſſe indictione quintâ, patet ex ejus canone tertio, & canone decimo-ſeptimo. Juſtinianum autem regnare cœpiſſe indictione decimaquartâ, Romanæ Eccleſiæ Pontificatum gerente Joanne, hujus nominis quinto, teſtis eſt Anaſtaſius in vita ejuſdem Joannis. Idem ſcribit, Joannem ſediſſe annum unum, dies novem. Eoque defuncto, ceſſaſſe Epiſcopatum menſes duos, dies octodecim. Et ſucceſſiſſe Cononem Papam, cumque ſediſſe menſes undecim, dies 23. & poſt ceſſationem fere trimeſtrem, ſucceſſiſſe Sergium Papam primum. Jam, ut notum eſt, indictionum periodus quindecim annorum ſpatium continet, in quo ſpatio, annus primus dicitur indictio prima; annus ſecundus indictio ſecunda, & ita deinceps, donec finitâ periodo recurrat indictio prima novæ periodi. Ex bis patet indictionem quintam, qua celebrata eſt Quiniſexta Synodus, intelligendam eſſe in prima periodo quæ cœpit ſub Juſtiniano, immediatè poſt præcedentem illam periodum, cujus indictione decima finita erat Sexta Synodus ſub Conſtantino celebrata. Cujus etiam indictione decima quartâ regnare cœpit Juſtinianus, quarto ſcilicet aut quinto anno poſt Sextam Synodum. Atque ita clariſſimum eſt inter Synodum Sextam ſub Conſtantino, & Synodum hanc Quiniſextam ſub Juſtiniano habitam, interfluxiſſe annos decem. Celebrata eſt igitur Quiniſexta Synodus anno Domini 691. vel 692. Taraſius de præciſo calculo videtur non fuiſſe ſollicitus, quando dixit, hanc Synodum quarto aut quinto anno poſt priorem Sextæ Synodi conventum congregatam eſſe. In-primis ei curæ fuit, de ejus auctoritate diſſerere. Quam reverenter ſuſcipit Græcorum Eccleſia.

13. At hodierni Papiſtæ, ſynodi hujus auctoritatem elevant, præſertim ob canonem decimumtertium, ubi Synodus hæc præcipit Romanæ Eccleſiæ, ut non ampliùs privet presbyteros & diaconos & ſubdiaconos conjunctione & conſuetudine cum legitima uxore, ante ordinis (Presbyteralis aut diaconalis aut ſubdiaconalis) ſuſceptionem ductâ. Et ob canonem 36. quo decernitur, ut ſecundùm antiquiorum Patrum conſtitutiones, ſedes Conſtantinopolitana æqualia obtineat privilegia [*τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων*] cum ſede antiquæ Romæ: & Epiſcopus Conſtantinopolitanus in rebus Eccleſiaſticis magnifiat [*μεγαλύνεσθαι*] ſicut Epiſcopus antiquæ Romæ; ut qui ſit ſecundus poſt illum: & tertio loco numeretur ſedes Alexandriæ. Et ob canonem 55. ubi damnatur & in poſterum prohibetur urbis

Romæ

Romæ conſuetudo jejunandi ſabbatis. Alia etiam nonnulla in hujus Synodi canonibus reprehendunt. Etſi fatentur multos in iis utiles canones reperiri.

14. Neque nos abſolutam omnibus ac ſingulis hujus Synodi canonibus auctoritatem vindicamus; ſed hujus aliarumque ſynodorum canones ſacris ſcripturis ſubjicimus. Poſteriorum etiam Conciliorum decreta, ſicubi cum orthodoxa antiquioris Eccleſiæ doctrinâ pugnent, rejicimus. Quale eſt illud in hujus ſynodi canone 73. de adoratione crucis, quam perperam approbat Synodus. Papiſtæ autem non poſſunt hujus Synodi auctoritatem detugere, niſi ſimul Synodo Nicænæ ſecundæ & Adriano Papæ Romano apertiſſimè contradicant: ut oſtenſum eſt. Utrique tamen fatemur multos ab ea promulgatos canones pios eſſe, & utiles. Nos certé agnoſcimus, magnam eſſe hanc & in magna veneratione habendam Synodum; tum quia à tam multis orthodoxis Epiſcopis, legitimè, ut priores Synodi, id eſt, in nomine Domini, & juſſu regio congregatis, (ut profitentur Patres Synodici in ſuo proſphonetico ad Juſtinianum Imperatorem) & à multis etiam Sextæ Synodi Epiſcopis celebrata eſt; præſentibus ſubſcribentibuſque quatuor Patriarchis; tum quod ejus auctoritate per multa ſecula reverenter uſi ſint etiam occidentales, ut ſuprà docuimus; adhæc, quia plurima ejus decreta pia ſunt, & catholicam recipiunt antiquitatem. Etſi nullius Concilii vox contra Catholicam purioris antiquitatis doctrinam audienda eſt. Tantum abeſt ut ullius Concilii, quantumlibet œcumenici, quantacunque auctoritas divinarum officere debeat luminibus ſcripturarum. Quarum incomparabilem ὑπεροχὴν loco magis opportuno, Deo dotante, inferius aſſeremus.

15. Concilii quiniſexti canon primus continet piam & orthodoxam fidei confeſſionem, cum hæreſium & hæreticorum rejectione. Eum igitur, cùm præſenti noſtro inſtituto conveniat, uti e judicavimus lectori hic exhibere. Ex cujus etiam lectione patebit, quàm injuſta calumniâ & præcipiti iracundiâ Severinus Binius ſynodum hanc vocet conciliabulum Monothelitarum Epiſcoporum, in ſuis notis in hoc Concil. tom. 5. Concil. edit. Pariſ. pag. 419.

Caput. VI.

Canon primus quiniſexta Synodi.

Gregor. Theol. orat. Apol. 1.

Τ'Άξις ἀρίςη παντὸς ἀρχομένȣ, καὶ λόγȣ καὶ πράγματος, ἐκ θεοῦ τε ἄρχεσθαι, καὶ εἰς θεὸν ἀναπαύεσθαι, κατὰ τὴν θεολογον Φωνήν· ὅθεν καὶ τῆς ἐυσεβείας ὑφ' ἡμῶν ἤδη διαπρυσίως κερυττομένης, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἥτις ἐπὶ Χριςῷ τεθεμελίωται, διηνεκῶς αὐξανούσης καὶ προκοπτούσης, ὡς τῶν τοῦ Λιβάνȣ κέδρων ταύτην ὑπερεκτείνεσθαι. καὶ νῦν ἀρχὴν ποιούμενοι τῶν ἱερῶν λόγων χάριτι θείᾳ ὁρίζομεν, ἀκαινοτόμητόν τε καὶ ἀπαράτρωτον Φυλάττειν τὴν παραδοθεῖσαν πίςιν ἡμῖν ὑπό τε τῶν αὐτοπτῶν καὶ ὑπηρετῶν τοῦ λόγȣ τῶν θεοκρίτων Ἀποςόλων. ἔτι δὲ καὶ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων ἐπὶ Κωνςαντίνȣ, τοῦ γενομένȣ ἡμῶν βασιλέως, κατὰ Ἀρείȣ τοῦ δυσσεβοῦς, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ δογματισθείσης ἐθνικῆς ἑτεροθείας, ἢ πολυθείας εἰπεῖν οἰκειότερον· οἱ τῇ ὁμογνωμοσύνῃ τῆς πίςεως τὸ ὁμοούσιον ἡμῖν ἐπὶ τῶν τριῶν τῆς θεαρχικῆς Φύσεως ὑποςάσεων ἀπεκάλυψάν τε καὶ διετράνωσαν, μὴ ἐπικεκρύφθαι τῷ μοδίῳ τῆς ἀγνωσίας τοῦτο παραχωρήσαντες, ἀλλὰ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα προσκυνεῖν μιᾷ προσκυνήσει τοὺς πιςοὺς ἀναφανδὸν ἐκδιδάξαντες· καὶ τήν τε τῶν ἀνίσων βαθμῶν τῆς θεότητος δόξαν καθελόντες καὶ διασπάσαντες, τά τε ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν συςάντα ἐκ ψάμμȣ κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας μειρακιώδη ἀθύρματα καταβαλόντες καὶ ἀνατρέψαντες. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ μεγάλȣ Θεοδοσίȣ, τοῦ γενομένȣ ἡμῶν βασιλέως, ὑπὸ τῶν ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει συναχθέντων ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων πατέρων κηρυχθεῖσαν πίςιν κρατύνομεν, τὰς θεολόγȣς περὶ τοῦ ἁγίȣ Πνεύματος Φωνὰς ἀσπαζόμενοι, καὶ τὸν βέβηλον Μακεδόνιον τοῖς πρότερον ἐχθροῖς τῆς ἀληθείας συνεξελαύνοντες, ὡς δοῦλον τὸ δεσπόζον αὐθαδῶς δοξάσαι τολμήσαντα, καὶ σχίσαι τὴν ἄτμητον μονάδα λῃςρικῶς προελόμενον, ὡς ἂν μὴ ἐντελὲς ἡμῖν τὸ τῆς ἐλπίδος εἴη μυςήριον· τῷ βδελυρῷ τούτῳ καὶ κατὰ τῆς ἀληθείας λυττήσαντι, καὶ Ἀπολινάριον τὸν τῆς κακίας μύςην συγκατακρίναντες, ὃς ἄνουν καὶ ἄψυχον τὸν κύριον ἀνειληφέναι σῶμα δυσσεβῶς ἐξηρεύξατο, ἐντεῦθεν καὶ οὗτος ἡμῖν ἀτελῆ τὴν σωτηρίαν γενέσθαι συλλογιζόμενος. Ἀλλὰ μὲν καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐν τῇ Ἐφεσίων πόλει τὸ πρότερον συναχθέντων ἐπὶ Θεοδοσίȣ τοῦ υἱοῦ Ἀρκαδίȣ γενομένȣ ἡμῶν βασιλέως, διακοσίων θεοφόρων πατέρων ἐκτεθέντα διδάγματα ὡς κράτος ἀρραγὲς τῆς εὐσεβείας ἐπισφραγίζομεν, ἕνα Χριςὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ σαρκωθέντα κηρύττοντες, καὶ τὴν αὐτὸν ἀσπόρως τεκοῦσαν ἄχραντον ἀειπάρθενον, κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεοτόκον δοξάζοντες· καὶ τὴν ληρώδη τοῦ Νεςορίȣ διαίρεσιν ὡς ἀπῳκισμένην θείας μοίρας ἀποδιώκοντες, ἄνθρωπον ἰδικῶς, καὶ θεὸν ἰδικῶς τὸν ἕνα Χριςὸν δογματίζοντος, καὶ τὴν Ἰȣδαϊκὴν ἀνανεοῦντος δυσσέβειαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῇ Χαλκηδονέων μητροπόλει, ἐπὶ Μαρκιανοῦ καὶ αὐτοῦ γενομένȣ ἡμῶν βασιλέως, τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα θεοκρίτων πατέρων ςηλογραφηθεῖσαν πίςιν ὀρθοδόξως ἐπικυροῦμεν, ἥτις τὸν ἕνα Χριςὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐν δύο συντεθέντα τῶν Φύσεων, καὶ ἐν δύο ταῖς αὐταῖς δοξαζόμενον Φύσεσι, μεγαλοφώνως τοῖς πέρασι παραδέδωκε· Καὶ Εὐτυχέα τὸν ματαιόφρονα τὸν δοκήσει τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας μυστήριον τελεσθῆναι ἀποφηνάμενον, ὡς ἀποτρόπαιόν τι καὶ μίασμα τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας περιβόλων ἐξήλασε· σὺν αὐτῷ δὲ καὶ Νεστόριον, καὶ Διόσκορον· τὸν μὲν τῆς διαιρέσεως, τὸν δὲ τῆς συγχύσεως ὑπερασπιστήν τε καὶ πρόμαχον, τοὺς ἐκ διαμέτρȣ τῆς ἀσεβείας πρὸς ἓν ἐκπεπτωκότας ἀπωλείας καὶ ἀθεότητος, τὸ βάραθρον. Ἀλλάγε καὶ τὰς εὐσεβεῖς Φωνὰς τῶν ἑκατὸν ἑξήκοντα πέντε θεοφόρων πατέρων, τῶν κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα συναγηγερμένων πόλιν ἐπὶ Ἰȣστινιανοῦ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως γενομένȣ ἡμῶν βασιλέως, ὡς ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐξενεχθείσας γινώσκομεν, καὶ τοὺς μεθ' ἡμᾶς ἐκδιδάσκομεν, οἳ Θεόδωρον τὸν Μοψȣεστίας τὸν Νεστορίȣ διδάσκαλον, Ὠριγένην τε, Δίδυμον καὶ Εὐάγριον τοὺς τὰς Ἑλληνικὰς ἀναπλασαμένȣς μυθοποιίας, καὶ σωμάτων τινῶν καὶ ψυχῶν ἡμῖν περιόδȣς καὶ ἀλλοιώσεις ἀνατεμπάσαντας ταῖς τȣ̃ νȣ̃ παραφοραῖς τε καὶ ὀνειρώξεσι, καὶ εἰς τὴν τῶν νεκρῶν δυσσεβῶς ἐμπαροινήσαντας ἀναβίωσιν, τά τε γραφέντα παρὰ Θεοδωρήτȣ κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ μακαρίȣ Κυρίλλȣ, καὶ τὴν λεγομένην Ἴβα ἐπιστολὴν συνοδικῶς ἀνεθεμάτισάν τε καὶ ἐβδελύξαντο· Καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ἔναγχος συναθροισθείσης κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα πόλιν ἐπὶ τȣ̃ ἐν θείᾳ τῇ λήξει γενομένȣ ἡμῶν βασιλέως Κωνσταντίνȣ ἕκτης ἁγίας συνόδȣ πίστιν· ἣ μειζόνως τὸ κῦρος ἐδέξατο, δι' ὧν ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς σφραγῖσι τοὺς ταύτης τόμȣς κατησφαλίσατο πρὸς τὴν ἐν τῷ παντὶ αἰῶνι ἀσφάλειαν, καὶ αὖθις ὁμολογοῦμεν Φυλάττειν ἀπαρεγχείρητον· ἣ δύο Φυσικὰς θελήσεις, ἤτοι θελήματα, καὶ δύο Φυσικὰς ἐνεργείας ἐπὶ τῆς ἐνσάρκȣ οἰκονομίας τοῦ ἑνὸς κυρίȣ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ

δοξάζειν ἡμᾶς θεοφιλῶς διεσάφησε· τοὺς τὸ εὐθὲς τῆς ἀληθείας δόγμα παραχαράξαντας, καὶ ἓν θέλημα, καὶ μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς κυρίε τοῦ θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοὺς λαὺς ἐκδιδάξαντας τῇ τῆς εὐσεβείας ψήφῳ καταδικάσασα. Φαμὲν Θεόδωρον τὸν τῆς Φαρὰν· Κῦρον τὸν Ἀλεξανδρείας, Ονώριον τὸν Ῥώμης. Σέργιον, Πύῤῥον, Παῦλον, Πέτρον τὲς ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ προεδρεύσαντας πόλει· Μακάριον τὸν γενομένον τῆς Ἀντιοχέων ἐπίσκοπον. Στέφανον τὸν αὐτοῦ μαθετὴν, καὶ τὸν ἄφρονα Πολυχρόνιον· ἐντεῦθεν ἀνέπαφον τηροῦσα τὸ κοινὸν σῶμα Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ συνελόντα φάναι, πάντων τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ διαπρεψάντων ἀνδρῶν, οἳ γεγόνασι φωστῆρες ἐν κόσμῳ λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, τὴν πίστιν κρατεῖν βεβαίαν, καὶ μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος ἀσάλευτον διαμένειν θεσπίζομεν, καὶ τὰ αὐτῶν θεοπαράδοτα συγγράμματά τε καὶ δόγματα· πάντας ἀποβαλλόμενοί τε καὶ ἀναθεματίζοντες ὓς ἀπεβάλοντο, καὶ ἀνεθεμάτισαν, ὡς τῆς ἀληθείας ἐχθροὺς καὶ κατὰ θεοῦ φρυαξαμένυς κενὰ, καὶ ἀδικίαν εἰς ὕψος ἐκμελετήσαντας· εἰ δέ τίς τῶν ἁπάντων μὴ τὰ προειρημένα τῆς εὐσεβείας δόγματα κρατεῖ καὶ ἀσπάζεται, καὶ ὕτω δοξάζει τε καὶ κηρύττει, ἀλλ᾽ ἐξ ἐναντίας ἰέναι τούτων ἐπιχειρεῖ, ἔςω ἀνάθεμα κατὰ τὸν ἤδη προεκτεθέντα ὅρον ὑπὸ τῶν προδηλωθέντων ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων, καὶ τοῦ χριστιανικοῦ κατὰ λόγυ ὡς ἀλλότριος, ἐξωθείσθω, καὶ ἐκριπτέσθω· ἡμεῖς γὰρ ὔτε προστιθέναι τὶ, ὔτε μὴν ὑφαιρεῖν κατὰ τὰ προορισθέντα παντελῶς διεγνώκαμεν, ἢ καθ᾽ ὁντιναῦν δεδυνήμεθα λόγον.

Idem Canon Latinè.

Ordo eſt optimus ei, qui omnem orationem & *Orat. Apolog. 1.* rem incipit, & à Deo incipere, & in Deum deſinere, ut dicit Theologus. Quocirca cum & pietas à nobis clarè prædicetur, & Eccleſia, in qua Chriſtus eſt fundamentum, aſſiduè augeatur ac promoveatur, ut ea ſupra cedros Libani extollatur: & nunc ſacros canonea divinâ gratiâ ordientes, ſtatuimus fidem à verbi miniſtris, quique ipſam ſuis oculis viderunt, & à Deo electi ſunt, Apoſtolis traditam, citra ullam innovationem immutabiliterque ac inviolabiliter eſſe ſervandam. Præterea autem & trecentorum decem & octo ſanctorum Patrum qui Nicææ convenerunt ſub Conſtantino, qui fuit noſter Imperator, adverſus impium Arium, & gentilem ab eo dogmatizatam Deitatis diverſitatem, vel deorum potius (ut aptius dicatur) multitudinem. Qui nobis unanimi fidei agnitione conſubſtantialitatem, in tribus divinæ naturæ conſiſtentibus perſonis, & revelarunt, & declararunt, hanc ſub ignorantiæ modio abſconſam eſſe non ſinentes; ſed Patrem & Filium & Spiritum Sanctum unâ adoratione fideles adorare apertè docentes, & inæqualium divinitatis graduum opinionem detrahentes ac divellentes; & ab hæreticis ex arena conſtructa adverſus rectam opinionem puerilia ludibria dejicientes & ſubvertentes. Similiter & eam, quæ ſub Theodoſio Majore, qui fuit noſter Imperator, à 150. ſanctis Patribus, qui in hac urbe imperante convenerunt, prædicata eſt, fidem confirmamus, de Spiritu Sancto voces quæ eum Deum eſſe ſtatuunt, amplectentes, & profanum Macedonium, unà cum prioribus veritatis inimicis expellentes; ut qui eum qui dominatur, ſervum eſſe decernere auſus ſit; & inſectilem unitatem ſecare prædonis more voluerit, ut non eſſet perfectum fidei noſtræ myſterium: una etiam cum iſto odioſo ac deteſtabili, quique adverſus veritatem fuit rabie percitus, etiam Apollinarem ejuſdem iniquitatis myſtam unà condemnantes: qui Dominum corpus mente & animâ non præditum ſumſiſſe impiè eructavit, hinc quoque & iſte imperfectam nobis factam ſalutem ratiocinans. Iam verò & quæ in Epheſiorum civitate à ducentis divinis Patribus ſub Theodoſio Arcadii filio Imperatore noſtro expoſitæ ſunt, doctrinas tanquam infractum pietatis robur obſignamus, unum Chriſtum Filium Dei & incarnatum prædicantes; & quæ ipſum ſine ſemine peperit, impollutam ſemper Virginem, propriè & verè Deiparam decernentes, & ineptam Neſtorii diviſionem, tanquam à divina ſorte ſemotum perſequentes, hominem ſeparatim & Deum ſeparatum unum Chriſtum decernentis, & impietatem Iudaicam renovantis. Quin-etiam eam quæ in Chalcedonenſium Metropoli ſub Martiano, qui fuit & ipſe Imperator noſter, à 633. diſcripta eſt Patribus, fidem orthodoxè confirmamus: quæ unum Chriſtum Filium Dei, ex duabus naturis compoſitum, & in duabus eiſdem naturis creditum, magnâ ac ſublimi voce terrarum finibus tradidit; & ſtultè ac ineptè ſentientem Eutychem, qui magnum œconomiæ myſterium apparentia perfectum eſſe dicebat, tanquam avertendum aliquod portentum terramque peſtem, ex ſacris Eccleſiæ ambitibus exturbavit. Unà autem cum eo etiam Neſtorium & Dioſcorum, quorum ille quidem diviſionis, hic verò confuſionis defenſor erat & propugnator: qui quidem ex impietatis diametro ad unum perditionis & abnegationis Dei barathrum deciderunt. Sed & centum ſexaginta quinque divinorum Patrum in hac civitate Imperiali congregatorum ſub Juſtiniano piæ memoriæ, qui fuit Imperator noſter, pias voces ut à Spiritu editas cognoſcimus, & poſteros noſtros docemus, qui Theodorum Mopoſueſtiæ Neſtorii magiſtrum, & Origenem, & Didymum, & Evagrium, qui gentiles fabulas rurſus fictas retulerunt, & corporum quorundam & animarum circuitiones & immutationes ſeu tranſmigrationes de integro ruminaverunt, ſuis quibuſdam mentis deliriis ac ſomniis: & in mortuorum reſurrectionem impie ac contumelioſe inſultârunt: & quæ à Theodoreto ſcripta ſunt adverſus rectam fidem & duodecim beati Cyrilli capita, & eam quæ dicitur Ibæ epiſtolam, Synodicè anathematizarunt & exſecrati ſunt. Porrò ſextæ quoque ſanctæ Synodi, quæ in hac civitate Imperiali ſub divæ memoriæ Imperatore noſtro Conſtantino pridem congregata fuerat, fidem, quæ majorem ex eo ſimilitatem accepit, quod pius Imperator eam ſcriptam ſuo ſignaculo muniit ad futuram in omnia ſecula ſecuritatem, non movendam nec agitandam, nos ſervare rurſus profitemur, quæ duas naturales voluntates ſeu volitiones, duaſque naturales operationes in incarnata unius Domini noſtri Jeſu Chriſti veri Dei œconomia nos piè opinari debere apertè docuit, iis qui rectum veritatis decretum adulteraverant, & unam voluntatem ac operationem unam in uno Domino noſtro Jeſu Chriſto populos docuerant, piâ ſententiâ condemnatis, Theodoro (inquimus) Pharan, Cyro Alexandriæ, Honorio Romæ, Sergio, Pyrrho, Paulo, Petro, qui in hac à Deo ſervatâ civitate præſederunt, Macario, qui fuit Antiochenſium Epiſcopus, Stephano ejus diſcipulo, & inſipiente Polythronio: hac ratione intacto & illibato communi corpore Domini noſtri Jeſu Chriſti ab eis ſervato. Atque, ut ſemel dicamus, omnium qui in Dei Eccleſia decora ornamentaque fuerunt, & luminaria in mundo, vitæ rationem obtinentia, firmam fidem valere, & uſque ad ſeculi conſummationem inconcuſſam ac illabefactatam permanere ſancimus, eorumque ſcripta ac decreta divi-

divinitus tradita: rejicientes omnes & anathematizantes, quos rejecerunt & anathematizarunt, ut veritatis inimicos, & qui adverſus Deum inaniter fremuerunt, & iniquitatem in altum meditati ſunt. Si quis autem ex omnibus prædicta pietatis decreta non tenet & amplectitur, ſicque opinatur & prædicat, ſed iis contra adverſari conatur, ſit anathema, ſecundùm prius expoſitorum declaratorum ſanctorum & beatorum Patrum decretum; à Chriſtiano quoque catalogo ut alienus, extrudatur & exeidat. Nos enim juxta prius definita neque aliquid adjicere, neque quicquam adimere omnino ſtatuimus, vel ullo modo potuimus.

Caput. VII.

De phraſi illa, qua ab hujus ſeptimi & ſuperioris etiam ſexti ſeculi Patribus, beata Virgo Maria, appellatur interdum Domina noſtra; *δεσποίνη ἡμῶν.*

INolevit iſtis ſeculis conſuetudo ſic loquendi de hominibus etiam mortalibus, honoris gratiâ, quamvis neque eorum adorationem aut invocationem, neque ſervitutis debitum importaret hæc loquutio. Actiones omnes ſynodi Conſtantinopolitanæ ſub Menna celebratæ hoc inchoantur exordio; Poſt conſulatum: ——— *προκαθεζομένυ τοῦ δεσπότυ ἡμῶν, τοῦ ἁγιωτάτυ καὶ μακαριωτάτυ ἀρχιεπισκόπυ καὶ πατριάρχυ, Μηνᾶ, ἐν τῷ μεσαυλῷ τῷ δυτικῷ τοῦ σεβασμίυ οἴκυ τῆς δεσποίνης ἡμῶν, τῆς ἁγίας ἐνδόξυ Θεοτόκυ, καὶ ἀειπαρθένυ, Μαρίας*, &c, id eſt; præſidente Domino noſtro ſanctiſſimo ac beatiſſimo Archiepiſcopo & Patriarcha Mennâ, in Meſaulio dytico (ſeu meditullio aulæ occiduo,) venerabilis domus Dominæ noſtræ ſanctæ & glorioſæ Dei genetricis, ſemper Virginis Mariæ, &c. Cyrus etiam Patriarcha Alexandrinus ſcribens ad Sergium Patriarcham Conſtantinopolitanum, eum vocat Dominum ſuum, in epiſtola illa Cyri Alexandrini quæ exſtat in actis ſextæ Synodi œcumenicæ, actione decima tertia. *Ἰδίῳ δεσπότῃ τὰ πάντα θεοτιμήτῳ καὶ τρισμακαρίστῳ πατρὶ πατέρων οἰκυμενικῷ πατριάρχῃ Σεργίῳ κῦρος ἐλάχιστος ὑμέτερος.* Olim etiam Cyrillus Eps. Alexandrinus, in ſua Epiſtola ad Proclum Epiſcopum Cp. (quæ exſtat in fragmentis quintæ Synodi) loquens de Joanne Epiſcopo Antiochiæ, eum vocat dominum ſuum. *ὁ κύριός μυ ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχέων Ἰωάννης.*

2. Non eſt igitur quod mireris hoc elogium beatæ Mariæ Virgini tributum eſſe à ſynodis iſtorum ſeculorum: quo innuebant de ſancta Virgine Deipara loquendum eſſe & cogitandum honorificè, & cum agnitione beatitudinis ejus & eximiæ eminentiæ quamvis à nemine ſit, obtentu alicujus cultûs honorarii, religioſè adoranda aut invocanda; eamque honoremus charitate, non ſervitute. Beatæ Virgini & aliis ſanctis propriè non ſubdimur jure ſervitutis. ut monet Durandus in 3. ſent. diſt. 9. qu. 3. §. 7. Vide ſupra lib. 4. cap. 8. §. 6. & infra. lib. 7. cap. 5. §. 17.

3. Eventus tamen docuit, hac phraſi à ſuperſtitioſis malè intellectâ, ſubintrâſſe mox abominandam ſanctæ Virginis *ἀποθέωσιν*, id eſt, in idolum tranſmutationem, quantum in illis erat, qui honore planè divino ac ſoli Deo debito (licet inani vocabulorum diverſitate palliato) beatam Deiparam Viriginem proſequi aggreſſi ſunt; invitam, & talia ſacrilegia deteſtantem.

4. *Maria erat templum Dei, non Deus templi, & ideò ille ſolus adorandus qui operabatur in templo.* inquit Ambroſius lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. Celebre eſt illud Epiphanii, in Panariis, hæreſi 79. *ἡ Μαρία ἐν τιμῇ, ὁ κύριος προσκυνείσθω*, id eſt, *Maria in honore ſit, Dominus adoretur.* Auguſtinus ait; *Hoc etiam ipſos optimos angelos & excellentiſſima Dei miniſteria velle credamus, ut unum cum ipſis colamus Deum, cujus contemplatione beati ſunt.* ——— *Quare honoramus eos charitate, non ſervitute.* ——— *Religet nos religio uni omnipotenti Deo.* Hæc Auguſtinus, lib. de vera religione cap. 55. Et hæc quidem notula hoc loco ſufficiat inſtar phari navigantibus, ne in brevia incidant. Vide lib. 4. hujus operis, cap. 8. & lib. 7. ubi ex profeſſo diſſeritur de objecto religioſi cultûs.

Caput. VIII.

Sergii & Honorii conſenſus de una voluntate, & contra duas operationes, unius Domini noſtri Jeſu Chriſti.

CUm *Cyrus* Patriarcha Alexandrinus, hæreticos *Severitas* & *Theodoſianos* Eccleſiæ reconcilians, unam Chriſti Dei & Redemtoris noſtri operationem cum eis prædicaret, contradixit *Sophronius*, tum quidem Monachus, poſtea verò factus Patriarcha Hieroſolymitanus, aſſerens duas eſſe Chriſti operationes, humanam ſcilicet & divinam. Et cum apud Cyrum nihil proficeret, profectus eſt cum Cyri literis ad *Sergium* Patriarcham Conſtantinopolitanum, eumque demiſſè ac ſeriò hortatus eſt, ut in hoc argumento uſurpari non ſineret vocem unius operationis: juberet autem duas dici operationes. Sergius hoc durum arbitratus eſt; concordiam enim in Eccleſia Alexandrina, diuturnis diſſenſionibus quaſſatâ, recens factam, in unius operationis vocabulo non eſſe conturbandam; vel negatione hujus vocabuli, quo & ſanctos quoſdam Patres dicebat uſos eſſe ſine læſione rectæ fidei; vel introductione novæ loquutionis de duabus operationibus, quâ nullum ex probatis Patribus, quos omnes communiter doctores confiterentur, uſum eſſe ajebat Sergius, nullum enim eorum duas Chriſti operationes expreſsè & ipſis verbis [*ῥητῶς καὶ αὐταῖς λέξεσι*] dixiſſe. Ne autem inter Alexandrinos & Sophronium gliſcens contentio vehementius exardeſceret, ſcripſit Sergius ad Cyrum, ut poſtquam unitatem cum his qui ſeparabantur, Deo auxiliante, compoſuiſſet, de cætero nullum permitteret unam aut duas proferre operationes in Chriſto Deo noſtro; & amputaret ſuperfluum iſtum (ut ipſe vocat) verborum conflictum [*περιττὴν ταύτην λογομαχίαν;*] ne quiſquam offenderetur alterutro vocabulo unius aut duarum operationum: ſed ut omnes permanerent in attrita (ut ille loquitur) Patrum doctrinâ, confitentes, unum eundemque Filium unigenitum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, verum Deum, operari tam divina quàm humana [*ἐνεργεῖν τά τε θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα.*] & omnem Deo decibilem, & homine dignam operationem, [*πᾶσαν θεοπρεπῆ καὶ ἀνθρωποπρεπῆ ἐνέργειαν*] ab uno eodemque incarnato Deo Verbo procedere inſeparabiliter atque indiviſè, [*ἀμερίστως καὶ ἀδιαιρέτως*] & ad unum eundemque referri. Abſtinendum verò ab unius operationis vocabulo, ne rurſus in Eccleſiam invehi videatur Eutychianiſmus. Duarum autem operationum dictionem ſcandali non eſſe expertem, tum quod à nullo probabilium Patrum edita ſit, tum etiam quia conſequens ei ſit prædicare duas voluntates, contrarietates circa invicem habentes [*δύο θελήματα ἐναντίως πρὸς*

ἄλληλα ἔχοντα,] tanquam Deo quidem Verbo ſalutarem volente adimpleri paſſionem, humanitate verò ejus obſiſtente ejus voluntati, & contrariante, & inde duos contraria volentes [δύο τὲς τἀναντία θέλοντας] introduci, quod impium eſt. Nunquam autem intellectualiter animatam Domini carnem ſeparatim & ex appetitu proprio contrario nutui uniti ſibi ſecundùm ſubſiſtentiam Dei Verbi naturalem motum ſuum effeciſſe, ſed quando, & qualem, & quantam ipſe Deus Verbum volebat. Ut ſit carnis quidam paſſio, Dei autem operatio. Semper enim in Chriſto totam humanitatem à Deitate in omnibus motam eſſe, ſicut regitur corpus noſtrum ab anima noſtra intellectuali & rationali. Hæc omnia narrantur & ſcribuntur ab ipſo Sergio, in epiſtola ejus ad Honorium Papam Romanum, quæ exſtat in actis ſextæ Synodi, actione 12. ubi etiam ſcribit Sergius, his contentum Sophronium poſtulâſſe tantum, ut eadem ſcripto comprehenſa ei traderet. In eandem etiam ſententiam ſcripſit Sergius ad Heraclium Imperatorem, & ad ejuſdem Imperatoris Saecllarium, ut ibidem commemorat.

Vide ſuperius definitionem Synodicam ſextæ Synodi.

2. In eadem etiam duodecima ſextæ Synodi actione exſtat epiſtola *Honorii* Papæ Romani ad Sergium, per quam reſpondens Sergio, eum laudat, quod ſatis provide circumſpecteque ſcripſiſſet, & novitatem abſtuliſſet vocabuli quod poſſet ſcandalum ſimplicibus generare. Et unam ait ſe fateri Domini voluntatem, quia à Divinitate aſſumta eſt natura noſtra, non culpa; non natura vitiata quæ repugnaret Legi mentis ejus, ſed illa quæ ante peccatum creata eſt. quod autem Chriſtus ait, *non veni facere voluntatem meam, ſed ejus qui miſit me, Patris*: item, *Non quod ego volo, ſed quod tu vis Pater*: & alia hujuſmodi; Non ſunt hæc (inquit Honorius) diverſæ voluntatis, ſed diſpenſationis humanitatis aſſumtæ. Iſta enim propter nos dicta ſunt, quibus dedit exemplum ut ſequamur veſtigia ejus, pius magiſter diſcipulos imbuens, ut non ſuam unuſquiſque noſtrûm, ſed potius Domini in omnibus præferat voluntatem. Et paullò poſt: Non oportet ad dogmata hæc Eccleſiaſtica retorquere, quæ neque ſynodales apices ſuper hoc examinantes, neque autoritates canonicæ viſæ ſunt explanâſſe, ut unam vel duas energias aliquis præſumat Chriſti Dei prædicare, quas neque Euangelicæ neque Apoſtolicæ literæ, neque ſynodalis examinatio ſuper his habita, viſæ ſunt terminare. ——— Nam quia Dominus Jeſus Chriſtus, Filius ac Verbum Dei, per quem facta ſunt omnia, ipſe ſit unus operator Divinitatis atque humanitatis [εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἐςὶν ἐνεργῶν τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα] plenæ ſunt ſacræ literæ luculentius demonſtrantes. Utrùm autem propter opera Divinitatis, & humanitatis, una, an geminæ operationes debeant derivatæ dici vel intelligi, ad nos iſta pertinere non debent, relinquentes ea grammaticis, qui ſolent parvulis exquiſita derivando nomina venditare. Nos enim non unam operationem vel duas Dominum Jeſum Chriſtum, ejuſque ſanctum Spiritum, ſacris literis percepimus, ſed multiformiter cognovimus operatum. Scriptum eſt enim, *Diviſiones operationum ſunt; idem vero Deus, quia operatur omnia in omnibus.* ——— Et nos quidem ſecundùm ſanctiones divinorum eloquiorum oportet ſapere, vel ſperare; illa videlicet refutantes, quæ quidem novæ voces noſcuntur ſanctis Dei Eccleſiis ſcandala generare; ne parvuli aut duarum operationum vocabulo offenſi, ſectantes Neſtorianos nos veſana ſapere arbitrentur; aut certè ſi rurſus unam operationem Domini noſtri Jeſu Chriſti fatendam eſſe cenſuerimus, ſtultam Eutychianiſtarum attonitis auribus dementiam fateri putemur: præcaventes ne, quorum inania arma combuſta ſunt, eorum cineres redivivos ignes flammivomarum denuò renovent quæſtionum: ſimpliciter atque veraciter confitentes Dominum Jeſum Chriſtum unum operatorem divinæ atque humanæ naturæ: electius arbitrantes, ut vani naturarum ponderatores, otioſè negotiantes, & turgidi adverſus nos inſonent vocibus ranarum philoſophi, quàm ut ſimplices, & humiles ſpiritu populi Chriſtiani, poſſint remanere jejuni. *Nullus* enim *decipiat, per philoſophiam & inanem fallaciam, diſcipulos piſcatorum.* ——— Hæc nobiſcum fraternitas veſtra prædicet, ſicut & nos ea vobiſcum unanimiter prædicamus, hortantes vos, ut unius vel geminæ novæ vocis inductum operationis vocabulum aufugientes, unum nobiſcum Dominum Jeſum Chriſtum, Filium Dei vivi, Deum veriſſimum, in duabus naturis operatum divinitus, at humanitus, fide orthodoxâ, & unitate Catholica prædicetis. Hæc Honorius, in ſua illa ad Sergium epiſtola, quæ exſtat in actis ſextæ Synodi, actione duodecima.

Vide etiam Agathonis Papæ Romani ſuggeſtionem ad Conſtantinum Imperat. in actis ſextæ Synodi, actione quarta, ubi Agatho & ſexta Synodus iſtas Domini loquutiones rectius exponunt cum Patribus, de duabus voluntatibus, humana & divina.

Inepta ſimilitudo. Nam ſpiritus ſanctus unius tantum naturæ eſt, Chriſtus duarum.

Vide finem ſecundæ actionis Synodi ſextæ œcumenicæ, & finem ſextæ actionis ejuſdem Synodi.

Vide cap. 2. §. 4. & §. 2.

CAPUT. IX.

Sophronii doctrina orthodoxa, quæ à Sergio & Honorio rejecta eſt.

PRætendunt *Sergius* & *Honorius* ſe duarum operationum dictionem ideo fugere, ne vel voluntatum in Chriſto contrarietas & carnalis vitioſitas, vel perſonarum pluralitas credatur. Et hoc prætextu duas operationes dici prohibent, imò nec intelligi ſinunt. quamvis interim proteſtentur contra Eutychianiſmum.

2. At certè *Sophronius*, cui reſiſtunt, neque voluntatum in Chriſto contrarietatem, aut carnalem vitioſitatem, neque perſonarum defendit pluralitatem. Diſertè enim in ſuis literis ſynodicis, quas, jam factus Patriarcha Hieroſolymitanus, ſcripſit ad Sergium Patriarcham Conſtantinopolitanum, profitetur Sophronius unum Chriſtum in duabus inſeparabiliter & inconfuſè manentem naturis, omnia ſapienter & verè geſſiſſe noſtra, id eſt, humana opera, & paſſiones naturales atque irreprehenſibiles [τὰ ὑμέτερα ἔργα καὶ πάθη φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πράγματα] quæ procul à macula atque pollutione ſunt, & in quibus cujuſpiam peccati veſtigium non reperitur. Et Chriſtum Deum naturâ paſſibili naturaliter incarnatum [φύσιν παθητὴν φυσικῶς σεσαρκωμένον,] quæ humanæ ſunt naturæ geſſiſſe non involuntariè aut coactè [οὐκ ἀκουσίως ἢ ἀναγκαςῶς ἢ ἀβουλήτως,] ut nos plerumque, (apage, inquit, iſtam abominabilem ſuſpicionem, ἄπαγε τῆς βδελυκτῆς ἐνθυμήσεως) quamvis naturaliter ea & humanè admittebat, & humanis motionibus actitabat atque operabatur [κἂν φυσικῶς αὐτὰ καὶ ἀνθρωπίνως προσίετο, καὶ ἀνθρωπίναις κινήσεσιν ἐποίει καὶ ἔπραττεν.] ſed ſponte & ſimul naturaliter ſeu congruenter humanæ ſuæ naturæ [ἑκουσίως ὁμοῦ καὶ φυσικῶς.] Deum enim pro nobis hominem ſponte factum hæc pati carnaliter acquieviſſe, ipſumque ſibi ipſi fuiſſe ταμίαν, id eſt, promum-condum paſſionum humanarum & actionum [παθῶν ἀνθρωπίνων καὶ πράξεων,] & non ſolum promum-condum, ſed & πρύτανιν, id eſt, arbitrum. Et ideo humana ejus fuiſſe ultra hominem. Dabat itaque (inquit) cum volebat, humanæ naturæ tempus operari & pati quæ ſua ſunt [φύσει τῇ ἀνθρωπείᾳ καιρὸν ἐνεργεῖν καὶ πάσχειν τὰ ἴδια,] ne forte phantaſia quædam & viſio inanis, nominabilis

[ἡ πε-

Digitized by Google

[*ἡ περιώνυμος*] ejus judicetur incarnatio. Neque hæc involuntariè ſuſcipiebat, etiamſi humanè & humanis motionibus actitabat atque operabatur, ut dictum eſt.

3. Et in eiſdem Synodicis ſuis Sophronius expreſsè affirmat, contra Neſtorium, omnem Chriſti vocem & operationem, ſive divina quædam ſit & cœleſtis, ſive humana atque terrena, ex uno eodemque Chriſto & Filio procedere, ex unaque ejus compoſita & ſingulari ſubſiſtentiâ [*καὶ ἐκ τῆς μιᾶς αὐτῦ συνθέτυ καὶ μοναδικῆς ὑποςάσεως,*] qui incarnatus Deus Verbum exſiſtebat, qui & utramque inſeparabiliter & inconfusè operationem ſecundùm naturas ſuas à ſeipſo naturaliter proferebat [*ὁ καὶ ἑκατέραν ἀμερίςως καὶ ἀσυγχύτως ἐνέργειαν κατὰ τὰς ἑαυτῦ Φύσεις ἐξ ἑαυτῦ Φυσικῶς προβαλλόμενος:*] ſecundùm divinam quidem naturam ſuam, juxta quam erat Patri conſubſtantialis, operationem divinam & inexplanabilem [*τὴν θεϊκὴν καὶ ἀνέκΦραςον:*] ſecundùm humanam vero, juxta quam & hominibus nobis ipſe conſubſtantialis manſit, humanam atque terrenam [*τὴν ἀνθρωπείαν καὶ πρόσγειον:*] unicuique naturæ amicam & congruam. [*τῇ ἑκάςῃ Φύσει Φίλην καὶ πρόσΦωραν.*]

4. Atque ita, contra Neſtorium, agnoſcit Sophronius unum duntaxat eundemque Filium & Chriſtum operantem, non duos Chriſtos aut filios operantes, neque diviſionem naturarum operantium, ſed unum eundemque Filium & Chriſtum, qui & ſublimia & humilia naturaliter operatur, ſecundùm uniuſcujuſque duarum ejus naturarum naturalem proprietatem, ſeu eſſentialem qualitatem; operante unaquaque natura quod ſuum eſt, non diviſè, ſed cum alterius communione. Rurſus contra Eutychetem duas prædicat naturas in uno Chriſto inconfusè unitas. Denique Monothelitarum errori ſe opponens, ſecundùm duas naturas, confitetur duas naturales operationes, ne naturas, quæ inconfusè unitæ ſunt, confundat: ſiquidem ex operationibus noſcuntur naturæ. ut ipſe argumentatur Sophronius.

Vide l.b. 1. cap. 8. §. 6. & §. 9. 5. Hoc etiam argumento utitur *Agatho* Papa Romanus in ſua ſuggeſtione ad Conſtantinum, Imperatorem, quæ inſerta eſt actis ſextæ Synodi œcumenicæ, actione quarta. quod tamen argumentum contemtui habet & contumelioſè explodit *Honorius*, ut ipſius verba, ſuperiore capite recitata, teſtantur.

6. Hinc piè ſentientes, (ait porrò Sophronius in illis ſuis ſynodicis) & in terminis rectæ fidei conſiſtentes [*ἐπὶ τῶν ὅρων τῆς ὀρθοδοξίας ἱςάμενοι,*] ſicut unum eundemque Chriſtum & Filium operari utraque dicimus, eo quod Deus idem ipſe erat & homo, nullamque excogitamus confuſionem [*καὶ ὐδεμίαν ἐνθυμέμεθα σύγχυσιν,*] ita nec utramque formam cum alterius communione operari propria differentes, eo quod duæ formæ [*δύο μορΦαὶ*] in uno eodemque Chriſto naturaliter propria operantes, exſiſtunt, ullam penitus conſideramus diviſionem [*τινὰ τὸ παράπαν ἐννοῦμεν διαίρεσιν.*] ſicut hîc quidem Eutyches, illic verò nobis vult calumniari [*συκοΦαντεῖν ἡμᾶς ἐθέλει.*] Neſtorius, è diverſo ad invicem conſiſtentes, & adverſùm nos pios impium prælium parientes. quos pro nihilo reputantes, & utriuſque naturæ utramque novimus operationem, eſſentialem dico, & naturalem, & congruam, indiviſè de unaquaque procedentem eſſentia & natura, juxta inſitam ei naturalem atque eſſentialem qualitatem, & inſeparabilem ſimulque inconfuſam alterius eſſentiæ una ſecum cooperationem adducentem [*καὶ ἑκατέρας Φύσεως ἑκατέραν ἴσμεν ἐνέργειαν, τὴν ὐσιώδη λέγω καὶ Φυσικὴν καὶ κατάλληλον, ἀδιαιρέτως ἐξ ἑκατέρας προϊῦσαν ὐσίας καὶ Φύσεως, κατὰ τὴν ἐμπεΦυκυῖαν αὐτῇ Φυσικὴν καὶ ὐσιώδη ποιότητα, καὶ τὴν ἀμέριςον ὁμῦ καὶ ἀσύγχυτον τῆς θατέρας ὐσίας συνεπαγομένην συνέργειαν.*] Hoc quippe & operationum, quæ in Chriſto ſunt, differentiam facit, ſicut & naturas eſſe, naturarum [*τῦτο γὰρ καὶ τῶν ἐνεργειῶν ἐπὶ Χριςῦ ποιεῖ τὸ διάΦορον, ὥσπερ δὴ καὶ τὸ εἶναι τὰς Φύσεις, τῶν Φύσεων.*] ——— quemadmodum igitur utriuſque eſſentiæ atque naturæ, ex quibus nobis in Chriſto inconfuſa facta eſt unitas [ſeu unitio *ἕνωσις,*] & unum Chriſtum perfecit & Filium, totum Deum, totum eundem ipſum credendum & hominem [*ὅλον Θεὸν, ὅλον τὸν αὐτὸν πιςευόμενον ἄνθρωπον,*] utrumque naturalem confitemur operationem, ne naturas, quæ inconfusè unitæ ſunt confundamus [*ἑκατέραν Φυσικὴν ὁμολογῦμεν ἐνέργειαν, ἵνα μὴ τὰς ἀσυγχύτως ἑνωθείσας Φύσεις συγχέωμεν;*] ſiquidem ex operationibus tantum, ſecundum eos qui ſunt talia callentes, naturæ noſcuntur; & eſſentiarum ſemper differentiam ex differentia operationem eſt inſitum comprehendere [*εἴπερ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν, καὶ μόνων, κατὰ τῦς τοιαῦτα δεινὺς, αἱ Φύσεις γνωρίζονται· καὶ τῶν ὐσιῶν ἀεὶ τὸ διάΦορον ἐκ τοῦ διαΦόρυ τῶν ἐνεργειῶν καταλαμβάνεσθαι πέΦυκεν.*]

7. Poſtea in eiſdem Synodicis, hanc ipſam eſſe affirmat ſanctorum Patrum doctrinam; ut, nimirum, nullam Chriſti operationem ab uno Filio ſequeſtremus, neque duas in Emmanuele agnoſcamus ſubſiſtentias; ſed tamen cujus naturæ proprium [*οἰκεῖον*] ſit quod geritur, id ratione dignoſcendum eſſe meminerimus. Et hanc proponit neceſſariò tenendam vocum & operationum Chriſti diſtinctionem; Quod ſcilicet quædam earum ſint Deum decentes [*θεοπρεπεῖς,*] quædam verò hominem decentes [*ἀνθρωποπρεπεῖς,*] & quædam medium quendam ordinem obtinentes, tanquam habentes in eodem quod Deum deceat & quod humanum eſt [*ὡς ἔχυσαι τὸ θεοπρεπὲς ἐν ταυτῷ καὶ ἀνθρώπινον.*] Et hujus virtutis [*δυνάμεως*] eſſe ait eam operationem quæ *communis & Deivirilis* [*κοινὴ καὶ θεανδρικὴ*] Dionyſio dicta eſt, eamque ait, non eſſe unam, ſed diverſi generis & differentem [*ἑτερογενῆ καὶ διάΦορον,*] utpote habentem ſimul quod Deum deceat & quod humanum eſt, ideóque Dionyſium Areopogitam per elegantiſſimam & compoſitam appellationem perfectè ſignificâſſe uniuſcujuſque ſubſtantiæ atque naturæ unamquamque operationem [*τῆς ἑκάστης οὐσίας καὶ Φύσεως ἑκάστην ἐνέργειαν.*]

Diſtinctio operationum Chriſti.

De operatione Theandrica. Vide lib. 1. cap. 9. & lib. 5. cap. 2. anathematiſmo 15.

8. Hæc pluribus docet Sophronius in illis ſuis Synodicis, quæ exſtant in actis ſextæ Synodi œcumenicæ, actione undecimâ. Ex quibus liquidò patet, Sophronium non conſenſiſſe Sergio de reticendis vocibus duarum operationum & duarum voluntatum: ſed potius miſſa pro tempore concertatione, ſeipſum cohibuiſſe; donec opportunior ſe offerret occaſio pleniorem exhibendi mentis ſuæ declarationem. Nam has ſynodicas Sophronii literas nondum acceperat Sergius, quando memoratam illam ſuam epiſtolam ſcripſit ad Honorium. Sophronius autem in ſuis ſynodicis hanc ſuam confeſſionem palàm promulgavit, affirmans ſe hæc ſapere atque credere didiciſſe ex Apoſtolica & Euangelica, ac Prophetica & legali, & ex Paterna & doctrinali prædicatione.

9. Scribendi occaſionem præbuit Sophronio provectio ipſius in ſolium Pontificale [*εἰς θῶκον ἱεραρχικὸν*] ut ipſe loquitur. Nam veteribus fuit in more poſitum, ut ſedis alicujus, præſertim eminentioris, Epiſcopus recens promotus, fidei ſuæ confeſſionem ſcriptam mitteret ad alios Epi-

ſcopos, vel Patriarchas, (in quo ſe imitari dicebant exemplum Apoſtoli Pauli, de quo ad Gal. 2: 2.) ut ſic in Eccleſia & fidei ſinceritas & Catholica unitas conſervaretur. Sed hoc ipſius Sophronii verbis malo declarare; ſic igitur ille in ſuis illis ſynodicis: Ἐπειδὴ τὶς ἀποστολικὴ καὶ ἀρχαία παράδοσις ἐν ταῖς κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἁγίαις ἐκκλησίαις κεκράτηκεν, ὅπως οἱ πρὸς ἱεραρχίαν ἀγόμενοι τοῖς πρὸ αὐτῶν τὰς ἱεραρχίας χειρίζουσι πάντα εἰλικρινῶς ἀνατίθωνται, ὅπως Φρονοῖεν, καὶ ὅπως πίστεως ἔχοιεν ἣν Παῦλος αὐτοῖς ὁ σοφώτατος ἄγαν ἀσφαλῶς παραδέδωκεν, ἵνα μὴ εἰς κενὸν τὰ δρομήματα τεύχοιεν· κενὸς γὰρ αὐτοῖς ἅπας ὁ δρόμος ἐγίγνετο, ἀδικουμένης κατά τι τῆς πίστεως. ——— τούτῳ τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τῷ ἔθει δουλεύοντες, καὶ νόμον ἡγούμενοι κάλλιστον, πᾶν τὸ τοῖς πάλαι πρεπόντως γινόμενον, ἀποστολικῷ μάλιστα κρατυνθὲν ἐγχειρήματι, τὸ ὅπως ἔχομεν περὶ πίστεως γράφομεν· καὶ τοῖς θεοσόφοις ὑμῖν πρὸς δοκιμὴν ἀποστέλλομεν· ἵνα μὴ ὅρια μετατιθέντες αἰώνια, ἅπερ ἡμῖν οἱ πατέρες ἔθεντο, &c. id eſt; quia verò quædam Apoſtolica atque priſca traditio in ſanctis Dei per totum orbem Eccleſiis tenuit, ut qui ad Pontificatum ducuntur, eis qui ante illos Pontificatus gerunt, omnia ſinceriter exponant, qualiter ſapiant, & qualiter in fide ſe habeant: quam Paulus eis ſapientiſſimus admodum cautè tradidit, ut non curſus ſuos in vanum peragant. Inanis namque eis omnis curſus exſiſteret, ſi in quolibet fides violaretur. ——— Huic proinde & nos conſuetudini ſervientes, & legem optimam arbitrantes, omne quod olim à veteribus decenter ſactitatum eſt, maximè Apoſtolicâ roboratum exſequutione, qualiter de fide teneamus, ſcribimus: vobiſque à Deo inſtructis ad probationem dirigimus. Ne fortè terminos æternos tranſgredi, quos Patres noſtri poſuerunt, exiſtimemur, &c. (Vide Gregor. lib. 1. epiſt. ex reg. capp. 24. 25. & lib. 7. cap. 53.)

Vide lib. 3. hujus operis cap. 16. §. 4.

Galat. 2: 2.

10. Scriptum verò illud, fidei confeſſionem complectens, quod à novis Epiſcopis ad alios Epiſcopos mitti ſolebat, appellabant Græci τὰ συνοδικά. unde Sergius in ſua illa ad Honorium epiſtola ſuperius allegatâ, ſcribit ſe ex ſolo auditu didiciſſe, promotum eſſe Sophronium ad Epiſcopatum Hieroſolymitanum, eo quod nondum acceperit ab eo hujuſmodi ſcriptum, οὔπω γὰρ αὐτοῦ τὰ ἐξ ἔθους συνοδικὰ μέχρι τοῦ νῦν ἐδεξάμεθα, Latinis dicebatur *ſynodica epiſtola.* Gregor. lib. 1. epiſt. ex regiſt. epiſt. 25. & lib. 6. epiſt. ex regiſtro, cap. 169. & 188. quia novus Præſul eam ſcribebat cum conſenſu ſynodi ſuæ.

11. Quia autem toties autoritatem Patrum erepabant Monothelitæ, Sophronius eis validiſſimè contradicens, dedit in duobus libris ſexcenta teſtimonia Patrum, ad evictionem impietatis negantium duas operationes, & veritatis oſtenſionem. ſicut teſtatur Stephanus Epiſcopus Dorenſis, de provincia Hieroſolymitana, familiaris Sophronii, in ſuo libello quem exhibuit Synodo Romanæ, ſub Martino Papa primo celebratæ: qui etiam libellus adhuc exſtat in actis ejuſdem Synodi, ſecretario ſecundo.

12. Ex his jam conſtat, quænam fuerit doctrina Sophronii, cui Sergius & Honorius, in veritatis Catholicæ rejectione & ſuppreſſione unanimes, tantopere contradixerunt.

CAPUT. X.

Honorium Papam Romanum, cum aliis Monothelitis hæreticis, propter eandem hæreſin, damnatum & anathematizatum eſſe à ſexta œcumenica Synodo, aliiſque ſynodis, ipſiſque adeò Romanis Pontificibus, luculenter oſtenditur.

PErlectis in ſancta ſexta Synodo œcumenicâ ſynodicis Sophronii, actione dicimâ: & dogmaticis Sergii ac Honorii epiſtolis, quas ſuperius memoravimus, excuſſoque Patriarchii Chartophylacio, inventiſque eorum genuinis exemplaribus, ipſaque authentica epiſtolâ Latina Honorii ex Chartophylacio prolatâ, & à Synodo ipſiſque Romanis Legatis agnitâ, actione duodecimâ: ſancta Synodus, re totâ diligenter perpensâ, de ipſis ſcriptis, eorumque autoribus, hanc pronunciavit ſynodalem ſententiam; actione decima tertia.

2. Sanctum Concilium dixit; Retractantes [ἀνακρίναντες] dogmaticas epiſtolas, quæ à Sergio quondam Patriarcha hujus à Deo conſervandæ regiæ urbis ſcriptæ ſunt, tam ad Cyrum, qui tunc fuerat Epiſcopus Phaſidis, quam ad Honorium quondam Papam antiquæ Romæ: ſimiliter autem & epiſtolam ab illo, id eſt, Honorio reſcriptam ad eundem Sergium; haſque invenientes omnino alienas exiſtere ab Apoſtolicis dogmatibus, & à definitionibus ſanctorum Conciliorum, & cunctorum probabilium Patrum; ſequi verò falſas doctrinas hæreticorum [ἑπομένας δὲ ταῖς τῶν αἱρετικῶν ψευδοδιδασκαλίαις,] eas omnino abjicimus, & tanquam animæ noxias exſecramur [ταύτας πάντῃ ἀποβαλλόμεθα, καὶ ὡς ψυχοφθόρους βδελυττόμεθα.] Quorum autem, (id eſt, eorundem) impia exſecramur dogmata, horum & nomina à ſancta Dei Eccleſia projici [ἐκ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἐκβληθῆναι] judicavimus, id eſt, Sergii quondam Præſulis hujus à Deo conſervandæ regiæ urbis, qui aggreſſus eſt (vel incepit, τοῦ ἀρξαμένου) de hujuſmodi impio dogmate conſcribere, Cyri Alexandriæ, Pyrrhi, Pauli, & Petri, qui & ipſi præſulatu functi ſunt, in ſede hujus à Deo conſervandæ civitatis, & ſimilia eis ſenſerunt [καὶ τὰ ὅμοια ἐκείνοις φρονησάντων:] adhæc & Theodori quondam Epiſcopi Pharan. quarum omnium ſupra ſcriptarum perſonarum mentionem fecit Agatho ſanctiſſimus ac ter beatiſſimus Papa antiquæ Romæ, in ſuggeſtione quam fecit ad piiſſimum & à Deo confirmatum [θεοστήρικτον] Dominum noſtrum & magnum Imperatorem, eoſque abjecit, utpote contraria rectæ fidei noſtræ ſentientes: quos & anathemati ſubmitti definimus. Cum his verò ſimul projici à ſancta Dei Catholica Eccleſia, ſimulque anathematizari prævidimus & Honorium, qui fuerat Papa antiquæ Romæ, eò quod invenimus per ſcripta, quæ ab eo facta ſunt ad Sergium, quia in omnibus ejus mentem ſequutus eſt, & impia dogmata confirmavit [πρὸς τούτοις δὲ συνεκβληθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας καὶ συναναθεματισθῆναι συνείδομεν καὶ Ὁνώριον τὸν γενόμενον πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ εὑρηκέναι ἡμᾶς διὰ τῶν γενομένων παρ' αὐτοῦ γραμμάτων πρὸς Σέργιον κατὰ πάντα τῇ ἐκείνου γνώμῃ ἐξακολουθήσαντα, καὶ τὰ αὐτοῦ ἀσεβῆ κυρώσαντα δόγματα.] Pertractavimus autem & ſynodica [τὰ συνοδικὰ] Sophronii ſanctæ memoriæ [τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης,] quondam Patriarchæ ſanctæ Chriſti Dei noſtri Hieroſol. civitatis, & hæc reperientes cum vera fide convenientia [τῇ ἀληθεῖ

Quam ob cauſſam anathematizatus Honorius.

Approbatio Sophronii.

ἀληθεῖ πίστει συμβαίνοντα,] Apoſtoliciſque & ſanctorum atque probabilium Patrum doctrinis paria [ἐφάμιλλα,] utpote quæ ſunt orthodoxa, recepimus ὡς ὀρθόδοξα ἐκρίναμεν, & ut ſalubria [ἐπωφελῆ] ſanctæ Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ ſuſcepimus: & nomen ejus inſeri ſanctis diptychis ſanctarum Eccleſiarum [ἐνταγῆναι ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν] judicavimus. *Hactenus verba Synodi, loco citato.*

Alia Honorii epiſtola.

3. Prolata enim eſt ex Chartophylacio Patriarchii, ſub finem ejuſdem actionis decimæ tertiæ, alia Latina epiſtola ejuſdem Honorii, quæ ad eundem Sergium ſcripta erat poſt divulgata Sophronii ſynodica, miſſoſque etiam ad Honorium à Sophronio Patriarcha legatos ad expetendam ejus ſocietatem contra eos qui unicam operationem prædicabant, aut duas negabant. In eâ epiſtola hæc ſunt Honorii verba, prout in actis ſynodicis deſcripta leguntur, loco citato; *Nec non & Cyro fratri noſtro, Alexandriæ civitatis Præſuli, quatenus nova adinventionis unius vel duarum operationum vocabulo refutato, claro Dei Eccleſiarum praconio nebuloſarum concertationum caligines offundi non debeant vel adſpergi, ut profecto unius vel geminæ operationis vocabulum noviter introductum à prædicatione fidei eximatur. Nam qui hæc dicunt, quid aliud niſi juxta unius vel geminæ naturæ Chriſti Dei vocabulum, ita & operationem unam vel geminam ſuſpicantur: ſuper quod clara ſunt divina teſtimonia. Unius autem operationis vel duarum eſſe vel fuiſſe Mediatorem Dei & hominum, Dominum Jeſum Chriſtum, ſentire & promere ſatis ineptum eſt.* [Græc. verſ. νοεῖν ἢ προφέρειν, πάνυ μάταιον.] Item circa finem ejuſdem epiſtolæ; *Et quidem quantum ad inſtruendam notitiam ambigentium, ſanctiſſimæ fraternitati veſtræ per eam inſinuandam prævidimus. Cæterum quantum ad dogma Eccleſiaſticum pertinet, quæ tenere vel prædicare debemus propter ſimplicitatem hominum, & amputandas inextricabiles quæſtionum ambages, ſicut ſuperius diximus, non unam vel duas operationes in Mediatore Dei & hominum definire, ſed utraſque naturas in uno Chriſto unitate naturali copulatas, cum alterius communione operantes, atque operatrices confiteri debemus: & Divinam quidem quæ Dei ſunt operantem; & humanam quæ carnis ſunt exſequentem, non diviſè, neque confuſè aut convertibiliter, Dei naturam in hominem, aut humanam in Deum converſam, edocentes; ſed naturarum differentias integras confitentes.* Et paullò poſt: *Et hoc quidem beatiſſimæ fraternitati veſtræ inſinuandum prævidimus, quatenus unius confeſſionis propoſitum unanimitati veſtræ ſanctitatis monſtraremus, ut profectò uno ſpiritu anhelantes, pari fidei documento conſpiremus, &c.* Hæc Honorius in iſta poſteriore epiſtola, de qua, aliiſque Monothelitarum ſcriptis in Synodo ſexta prolatis, quid Synodi illius Patres decreverint, declarant acta ſynodalia in fine actionis decimæ-tertiæ, his verbis.

Verba Honorii.

Nota ſentire.

Unanimitas unius confeſſionis Honorii & Sergii.

4. Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπε. *Sanctum Concilium dixit: Cognitionem accipientes prolatorum nobis, à Gregorio Deo amabili Diacono & Chartophylace hujus ſanctæ magnæ Dei Eccleſiæ; libellorum atque chartarum ſive aliorum opuſculorum, comperimus in unam eandemque impietatem concurrere* [ἔγνωμεν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀσέβειαν φέρεσθαι.] *Et prævidimus hæc tanquam profana & animæ pernicioſa, continuò ob perfectum exterminium igne cremari.* [καὶ συνείδομεν ταῦτα ὡς βέβηλα καὶ ψυχοφθόρα παραχρῆμα πρὸς τέλειον ἀφανισμὸν πυρὶ παραδοθῆναι.] *Et combuſta ſunt.* [καὶ ἐκαύθησαν.] Hæc ibi.

Igni adjudicantur epiſtolæ Honorii, cum aliis Monothelitarum ſcriptis.

5. Atque ita memoratæ duæ epiſtolæ Honorii, una cum ſcriptis Theodori Pharanitani, Cyri Alexandrini, Sergii & Pyrrhi, & Pauli & Petri Conſtantinopolitanorum, decreto ſynodali damnatæ & combuſtæ ſunt, tanquam in unam eandemque impietatem cum eis concurrentes, adeóque ut profanæ & animæ pernicioſæ. Earumque autor Honorius anathemate cum eiſdem hæreticis damnatus eſt, ut qui in omnibus mentem Sergii ſequutus ſit, & impia dogmata confirmaverit.

Iterum atque iterum repetita Honorii damnatio in ſexta Synodo.

6. Eundem Honorium cum reliquis Monothelitis eadem ſexta Synodus iterum anathematizavit, actione decima-octavâ, in definitione Synodica, quam ſuperiùs exhibuimus, capite quarto. Et rurſum anathema eidem Honorio dixit eadem Synodus, in eadem actione decima-octavâ in exclamatione Synodi ad Conſtantinum Imperatorem. Item in ſermone Proſphonetico ſeu acclamatorio ad eundem Imperatorem, ubi ait Synodus, *ſe anathematizaſſe cum Sergio, Cyro, aliiſque Monothelitis Honorium, qui fuit Romæ Præſul, utpote qui eos in his ſequutus ſit,* [ὡς ἐκείνοις ἐν τούτοις ἀκολουθήσαντα.] In literis etiam Synodalibus à ſexta Synodo miſſis ad Agathonem Papam Romanum, commemorat Synodus ſe anathematibus interemiſſe Honorium cum reliquis Monothelitis.

7. Conſtantius etiam Imperator in ſuo edicto, quo Synodum ſextam confirmat, ejuſque ſuſceptionem omnibus ſuis ſubditis injungit; Honorium cum aliis Monothelitis anathematizatum eſſe teſtatur: & Synodo conſentiens, pro ſe etiam eundem Honorium, utpote horum hæreſeos in omnibus fautorem, concurſorem, atque confirmatorem, [τὸν κατὰ πάντα τούτοις συναιρέτην καὶ σύνδρομον καὶ βεβαιωτὴν τῆς αἱρέσεως.] Interfuit autem Synodo Imperator Conſtantinus, ejuſque definitionem Synodicam, ipſo jubente ac audiente relectam in Synodo, ſuâ etiam ſubſcriptione corroboravit. Et imperiali ſuo edicto eam omnibus commendavit. ut legere eſt in actione decimâ-octavâ illius Synodi.

Eandem Honorii damnationem confirmat Conſtantinus Imperator.

8. Leo Papa Romanus hujus nominis ſecundus, Agâthonis ſucceſſor, acceptis actis ſextæ Synodi cum literis Conſtantini Imperatoris, ſcripſit epiſtolam ad eundem Imperatorem Conſtantinum, quæ etiam legitur in actione decima-octavâ ſextæ Synodi; in qua epiſtola Leo Papa, ſuſcipiens ſanctam ſextam Synodum, ejuſque actis ad ſe tranſmiſſis, & edicto Imperatoris conſentiens, anathematizat Honorium, quem ait Apoſtolicam Eccleſiam non Apoſtolicæ traditionis doctrinâ luſtraviſſe, ſed profanâ proditione immaculatam fidem ſubvertere conatum eſſe.

Leo 2. Papa Rom. anathematizat Honorium.

9. In eadem priore parte tomi tertii Conciliorum, edit Colon. (in edit. autem Pariſ. tom. 5.] poſt Concilium Toletanum duodecimum, ſubjungitur ejuſdem Leonis Papæ ſecundi vita, ab Anaſtaſio bibliothecario ſcripta, ubi Anaſtaſius loquens de ſexta Synodo à Leone ſuſcepta, ait, in ea condemnatos eſſe Cyrum, Sergium, Honorium, & Pyrrhum, &c.

10. Adjiciuntur ibidem ejuſdem Leonis Papæ epiſtolæ. ubi in epiſtola ad univerſos Hiſpaniæ Epiſcopos, narrans Leo & Hiſpanis ſuſcipienda commendans, quæ in S. VI. Synodo geſta ſunt, reliquis in ea Synodo meritò anathematizatis accuſet Honorium, *quem ait flammam hæretici dogmatis, non, ut decuit, Apoſtolicam auctoritatem, incipientem exſtinxiſſe, ſed negligendo confoviſſe:* Et in epiſtola ad Ervigium Gothorum in Hiſpania regem, ſcribit idem Leo, *damnatum in ſexto Concilio, & de Catholicæ Eccleſiæ adunatione projectum eſſe Honorium, qui imma-*

immaculatam (verba ſunt Leonis) *Apoſtolicæ traditionis regulam, quam à Prædeceſſoribus ſuis accepit, maculari conſenſit.* Hæc Leo.

Et Quini ſexta Synodus.

11. Eandem Honorii condemnationem, in ſexta Synodo factam, iidem illi Patres qui ſextæ Synodo interfuerant, repetunt in altero ſuo conventu, quem ſub Juſtiniano ſecundo habuerunt, id eſt, in quini-ſexta ſynodo, canone primo, quem tibi ſuprà exhibuimus, cap. 6. huius libri.

Et Theodorus Patriarcha Hieroſol. cum ſua Synodo.

12. Poſtea Theodorus Patriarcha Hieroſolymitanus, cum ſua Synodo, anathematizavit Honorium, ut hæreticum & à ſexta Univerſali Synodo damnatum. ut patet ex ejus ſynodica epiſtola, quæ inſerta eſt actis Synodi Nicænæ ſecundæ. actione tertiâ.

Et Synodus Nicæna ſecunda.

13. Synodus etiam Nicæna ſecunda, quam Papiſtæ ut orthodoxam & œcumenicam ſuſcipiunt, eandem Honorii condemnationem à ſexta Synodo factam, commemorat, ejuſque æquitatem prædicat, eamque etiam ſuo conſenſu & approbatione confirmat: nam actione tertia illius Nicænæ Synodi, Taraſii Patriarchæ Conſtantinopolitani epiſtolam ad Alexandrinum, & Antiochenum, & Hieroſolymitanum Patriarchas ſcriptam; Et Theodori Patriarchæ Hieroſolymitani ſynodicam epiſtolam ſcriptam ad Coſmam Patriarcham Alexandrinum, & ad Theodorum Patriarcham Theopolitanum, cujus exemplum à ſummis ſacerdotibus Orientis ad Taraſium etiam miſſum eſt; has, inquam, epiſtolas tota Synodus Nicæna ſuſcipit, eis conſentiens. In his autem epiſtolis Honorius Romanus anathematizatur, ut hæreticus, & ut eo nomine jam ante à ſexta Sonodo jure damnatus & anathemati ſubjectus. Et rurſus, in actione ſexta ejuſdem Nicænæ Synodi, in illa Concilii contra imagines habiti refutatione, quæ, ex mente Nicænæ illius Synodi laudatur tanquam à Spiritu Sancto dictata, initio illius actionis, in illa inquam refutatione: tomo 2. §. *Has ſanctas & univerſales Synodos.* Aſſeritur Honorium juſtè anathematizatum eſſe à ſancta & Catholica Eccleſia, ut hæreticum. Et in ſeptima actione, in definitione ſynodica, ſic loquitur ſynodus illa Nicæna ſecunda; Deinde quoque & duas voluntates & operationes ſecundum naturarum proprietatem in Chriſto prædicamus, quemadmodum & Conſtantinopoli ſexta Synodus exclamavit, abjiciens Sergium, Honorium, Cyrum, Pyrrhum, Macarium, & eos qui ſine voluntate ſunt pietatis, atque iſtis ſimilia ſentientes. Hæc ibi. Hujus Synodi Nicænæ acta vertit Latinè Anaſtaſius bibl. & in ejus etiam verſione iſta omnia habentur. Subſcripſerunt cum aliis Legati Adriani primi, Papæ Romani.

Damnationem Honorii agnoſcit atque approbat Hadrianus 2. Papa Romanus.

14. Adrianus, etiam hujus nominis ſecundus, Papa Romanus, in Concilio Romæ habito, anno Dom. 868. alloquutione tertiâ, teſtatur Honorio poſt mortem anathema dictum eſſe ab Orientalibus, propter hæreſin, idque factum eſſe ait cum conſenſu & autoritate ipſius Romani Pontificis. Et addit, hæreſin eſſe idoneam cauſſam reſiſtendi motibus & liberè reſpuendi pravos ſenſus etiam Papæ Romani. Hæc habentur in actis Romanæ illius Synodi Adriano celebratæ, quæ acta recitantur in actione ſeptima Concilii illius Conſtantinopolitani, quod octavum œcumenicum vocant Romanenſes: In illo ipſo Concilii illius Conſtantinopolitani codice Latino, de quo Anaſtaſius bibliothecarius, Quicquid, inquit, in Latino actionum octavæ Synodi codice reperitur, ab omni eſt fuco falſitatis extraneum. Hæc Anaſtaſius in ſua præfatione in illud Concilium, ad Adrianum ſecundum Papam Romanum. ubi etiam ſe eidem Concilio interfuiſſe, & reducem acta ejuſdem Concilii, juſſu ejuſdem Adriani Papæ, in Latinam tranſtuliſſe perhibet dictionem. Celebratum eſt autem Conſtantinopolitanum illud Concilium ſub Baſilio Imperatore, anno Dominicæ 870. conſidentibus illic etiam Legatis ejuſdem Adriani Papæ Romani.

Honorium etiam anathematizat Synodus illa, quæ Romanis octava œcumenica dicitur.

15. Illud ipſum etiam Concilium, quod octavum vocant, rurſus anathematizavit Honorium actione decima, in termino illius Concilii. ubi hæc ſunt Concilii illius verba; *Et cum prædictis ſynodis conſonantem, & eadem ſentientem ſanctam & univerſalem ſextam ſynodum ſuſcipientes, quæ in unius Chriſti duabus naturis, conſequenter etiam duas operationes, ac totidem voluntates ſapienter aſſeveravit. Anathematizamus autem Theodorum, qui fuit Epiſcopus Pharan, & Sergium & Pyrrhum, & Paulum ac Petrum impios Præſules Conſtantinopolitanæ ram Eccleſiæ, atque cum eis Honorium Romæ, unà cum Cyro Alexandriæ*, &c. Hæc ibi in eodem illo Latino codice Anaſtaſiano. Et huic termino ſubſcripſerunt cum aliis Legati Adriani ſecundi Papæ Romani. qui etiam eandem ſynodum ut œcumenicam ſuſcepit.

16. Nos quidem meritò rejicimus ſacrilegum illum imaginum cultum à ſynodo illa Nicæna, quæ ſeptima dicitur, & Synodo iſta Conſtantinopolitana, quam octavam vocant, ſuſceptum: at ſynodorum iſtarum auctoritatem non poſſunt defugere Papiſtæ, qui eas ut ſynodos œcumenicas & per omnia orthodoxas venerantur.

Honorium à ſexta Synodo damnatum eſſe, teſtantur etiam Photius, Ado, Cedrenus, Marianus Scotus, Abbas Urſpergenſis, Albertus Abbas Stadenſis, Pſellus, Beda & Iohannes de Turrecremata, & Melchior Canus.

17. Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus (qui eodem nono ſeculo floruit) in ſuo libello περὶ τῶν Ζ συνόδων οἰκουμενικῶν, id eſt, de ſeptem ſynodis œcumenicis, inter eos qui à ſexta Synodo juſtè condemnati ſunt, refert Ὀνώριον τὸν Ῥώμης, Honorium Romæ. Idem etiam Photius, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν ἀνεγνωσμένων αὐτῷ βιβλίων, id eſt, in opere illo quod appellat bibliothecam librorum ſibi lectorum: codice vigeſimo; Lecta ſunt (inquit) acta ſextæ Synodi in actionibus, in quibus Sergius, Cyrus, Pyrrhus Conſtantinopolitanus anathemamate damnati ſunt [ἀναθεματίσθησαν,] Honorius item Romanus [μεθ᾽ ὧν Ὀνώριος Ῥώμης,] Polychronius, aliique, &c.

18. Græco-latinæ editioni bibliothecæ Photii præmittuntur eruditorum aliquot de Photio judicia. in quibus hæc ponuntur verba Franciſci Turriani Jeſuitæ, ex ejus proœmio in conſtitutiones Clementis; Photius Conſtantinopolitanus eruditiſſimus & incredibili lectione auctor. In eo præſertim opere quod bibliothecam de libris à ſe lectis nominavit, in quo tam accuratè, tam acri ingenio, tam conſideratè, tam doctè, tam diſtinctè, tam liberè de tanta multitudine & varietate librorum judicium facit, ut nihil animadverſione dignum prætermiſiſſe videatur. Hæc Turrianus. Item verba hæc Andreæ Schotti Jeſuitæ ex ejus notis ad Chriſtomachiam Procli; Photius cenſor & criticus graviſſimus, ſummi ingenii & judicii; ——— De ſtyli charactere, ſcriptorum numero, & titulis, quæ γνήσια, quæ ψευδεπίγραφα, quid laude, & imitatione dignum in ſingulis deprehendiſſet, ſine fuco & odio more majorum pronunciat. Hæc Schottus, qui Photii bibliothecam Latinè vertit.

19. Ado Epiſcopus Viennenſis (ejuſdem ſeculi ſcriptor) in ſuo Chronicorum breviario, ſcribit Honorium cum reliquis Monothelitis anathematizatum eſſe à ſexta univerſali Synodo.

20. Beda, qui florebat ſeculo octavo, in ſuo libro de temporibus, capite ſexageſimo ſeptimo, de curſu ſex ætatum. in Conſtantino quarto Imperatore; ſcribens de ſexta œcumenica Synodo,

Hono-

Honorium connumerat eis qui ab illa Synodo anathematizati ſunt, inquiens; Macarius verò [Antiochiæ Epiſcopus,] cum ſuis ſequacibus, ſimul & præceſſoribus Cyro, Sergio, Honorio, Pyrrho, Paulo & Petro anathematizatus. Hæc Beda.

21. Georgius Cedrenus (qui ſcribebat ſeculo undecimo) in ſua hiſtoriarum ſynopſi, in Conſtantino Pogonato, ait congregatam eſſe ſextam Synodum contra Theodorum Pharanitanum Epiſcopum, Honorium Romæ, Cyrum Alexandriæ, & alios. Affirmabant hi (inquit) unam voluntatem & unam operationem. *& quæ ſequuntur.*

22. Honorium Papam Romanum, cum aliis hæreticis Monothelitis, à ſexta œcumenica ſynodo anathematizatum eſſe, ſcripſerant in ſuis Chronicis, Marianus Scotus, qui floruit anno Domini milleſimo octogeſimo; & Abbas Urſpergenſis, qui vivebat, jam Presbyter, anno Domini milleſimo ducenteſimo ſecundo. Et Albertus Abbas Stadienſis, qui claruit anno Domini milleſimo ducentenſimo quinquageſimo ſexto.

23. Eundem Honorium Hæreticum fuiſſe tradit Pſellus, in carmine de ſeptem Synodis. quem de hoc argumento citat Melchior Canus, ſcriptor Pontificius, Epiſcopus Canarienſis. qui in eandem ſententiam citat Bedæ librum, de rerum natura, capite ſexageſimo ſeptimo, & acta ſynodorum. quibus conſentiens ipſe Canus, confitetur atque agnoſcit, non poſſe Honorium ab hæreſi vindicari. Et Albertum Pighium, Honorii defenſionem molientem, & Conciliorum (ut Canus loquitur) acta calumniantem, refellit. In locis Theologicis, libro 6. capite ultimo, ad argumentum undecimum.

24. Et ante Canum, Johannes de Turrecremata, Epiſcopus Cardinalis Sabinus, Honorium à Synodo ſexta & à Leone, Papa ſecundo, in veritate hiſtoriæ ſeu verè de facto, condemnatum eſſe concedit. ut refert Binius in ſextum Concilium œcumenicum; verbo, *approbatum.*

25. Atque ita veritatem rei geſtæ, de damnatione Honorii, per hiſtoricam aſſertionem luculenter demonſtravimus. Sequitur ut contradicentium objectionibus reſpondeamus, eiſque profligatis, omnem candido Lectori ſcrupulum eximamus, & veritatem hanc hiſtoricam tueamur.

Caput. XI.

Argumenta, ſive inanes cavillationes, quibus, contra clariſſimam rei geſtæ hiſtoriam, utuntur Papiſtæ quidam infallibiliarii; nempe Onuphrius in Honorium Platinæ, Bellarminus & Gretſerus, lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 11. Andreas Schottus, in codicem 20 bibliothecæ Photii. Baronius, in Epitome Spondani, annis Chriſti 633. & 681. & Binius, in notis ſuis in vitam & epiſtolas Honorii Papæ, & in notis in vitam Agathonis, & in ſextum Concilium œcumenicum, & in vitam & epiſtolas Leonis ſecundi Papæ Romani,

SUmma totius moliminis iſtorum ſcriptorum pro Honorio ad duo capita, disjunctivè, ab ipſis reducitur. Nam vel factum negant, vel jus ſeu æquitatem facti inficiantur. Prioris ordinis argumenta prius examinabimus, quæ verò de jure loquuntur, diſcutiemus inferius, ubi de æquitate ſententiæ contra Honorium latæ diſſeremus.

2. Prior igitur Honorii defenſio, quam proponunt, hæc eſt: Epiſtolas illas quæ dicuntur Honorii ad Sergium, eſſe confictas; & ab hæreticis inſertas ſextæ Synodo, ipſaque acta ſynodalia ſextæ Synodi ab eiſdem malevolis, additione nominis Honorii, eſſe falſata & corrupta.

3. Si quæras, à quo, & quando depravata ſint Synodi Sextæ acta. Reſpondent Baronius & Binius & Schottus, Theodorum Syncellum Patriarcham Conſtantinopolitanum ea corrupiſſe. Hunc enim, propter expunctum è ſacris diptychis invito Imperatore nomen Vitaliani Papæ Romani, de ſede Conſtantinopolitana dejectum eſſe, ſuffecto in ejus locum Georgio, qui Georgius Patriarcha Conſtantinopolitanus, ſedit in ſexta Synodo, ejuſque decretis ſubſcripſit. Poſt obitum autem Georgii, Theodorum per ſimulationem orthodoxæ fidei, anno ſequente reſtitutum eſſe priſtinæ ſedi & dignitati. Theodorum autem hunc ut hæreticum anathematizatum fuiſſe in ſexta Synodo. At poſtea quam ſedi ſuæ reſtitutus eſt, nactum eſſe originale exemplar ſextæ Synodi, nondum dimiſſis Conſtantinopoli legatis ſedis Romanæ, & ſuo ubique nomine expuncto, ſubſtituiſſe ubique nomen Honorii, facili literarum mutatione. Et ſic falſata acta ſynodi tranſmiſiſſe ad Leonem Papam Romanum. Theodorum autem damnatum fuiſſe in ſexta Synodo, teſtari ajunt Anaſtaſium in vita Agathonis. Reſtitutum verò priſtinæ ſedi eundem poſt mortem Georgii, docent ex Nicephori Chronico.

4. Suppoſititia autem eſſe quæ de Honorio in ſexta Synodo leguntur, perſuadere conantur, partim rationibus, partim autoritatibus.

5. Ratio prima eſt; quia ab hæreticis Monothelitis inſerta ſunt actis quinti Concilii œcumenici conficta quædam ſcripta Mennæ & Vigilii, ſicut deprehenſum eſt in ſexta Synodo actione 3. & 12. & 14. & familiare erat Græcis corrumpere libros.

6. Secunda ratio eſt, ab abſurdo; quia non potuit Synodus condemnare Honorium de hæreſi, niſi pugnaret cum epiſtola Agathonis ad Conſtantinum Imperat. ſcripta; atque adeò ſibi ipſi contradiceret, ſuſcepit enim & approbavit Synodus epiſtolam Agathonis, tanquam à Spiritu Sancto dictatam. In ea autem epiſtola Agatho ſcribit Eccleſiam Romanam nunquam defeciſſe à fide, neque deficere. Et Apoſtolicos Pontifices Prædeceſſores ſuos confidenter ſemper feciſſe quod juſſit Chriſtus, quando fidem Petri non defecturam promittens, confirmare fratres ſuos admonuit.

7. Tertia ratio eſt; Legati ſedis Romanæ certum rerum agendarum acceperant commonitorium. adhæſerunt igitur epiſtolæ Agathonis, neque damnarunt aut damnari ſiviſſent Honorium.

8. Quarta ratio, rurſus ab abſurdo; Quia ſi ſexta Synodus Honorium hæreſeos damnaret, indelebilem intolerabilis erroris, impudentiæ, & injuſtitiæ notam incurreret: ex non intellectis Honorii epiſtolis; & ex præſumtione condemnandi ſedem Apoſtolicam, quæ judicat omnes, & à nemine judicatur; & ex iniquitate ſententiæ contra innocentem, nullum enim in illis Honorii epiſtolis contineri errorem.

9. Autoritates quibus utuntur, ſunt partim ſexta Synodo anteriores, ut Synodi Romanæ ſub Martino habitæ, & diſputationis Sancti Maximi cum Pyrrho. Partim poſteriores, ut Theophanis Iſauri, Anaſtaſii bibliothecarii, Nicolai primi Papæ Romani, Johannis Zonaræ, Emmanuelis Callecæ,

Pauli Diaconi, Bedæ, Blondi, Naucleri, Sabellici, & Platinæ, qui de Honorio, ut pio & ſancto Pontifice loquuntur, aut ſaltem eum non condemnant, neque condemnatum eſſe ajunt ut hæreticum.

10. Hæc ſumma eſt defenſionis, qua utuntur contra hiſtoricam veritatem rei geſtæ.

CAPUT. XII.

Refutatio figmenti de falſatione actorum ſextæ Synodi, quam dicunt à Theodoro Patriarcha factam.

PRincipiò; Falsò allegatur Anaſtaſius teſtis condemnationis Theodori Patriarchæ in ſexta Synodo: nam id apud Anaſtaſium in vita Agathonis non comparet. Commemorat quidem Anaſtaſius prolatum eſſe in Synodo ſcriptum quoddam erroneum cum ſubſcriptione Macarii & Theodori Expatriarchæ; Poſtcaque interrogatum Macarium, num rectæ fidei conſentiret, & in errore pertinacem, damnatum eſſe; Georgio Patriarcha orthodoxam fidem profitente. At de Theodori vel examinatione vel damnatione nihil ſcribit Anaſtaſius, neque ejus nomen inter damnatos recitat. Neque ad rem facit, ſi dicas generalem Monothelitarum condemnationem recidere etiam in Theodorum: nam quæritur nunc de particulari damnatione qua aliquis nominatim, expreſſo ejus nomine damnatur. Neque enim ad evitandum generalis damnationis vim opus habuit Theodorus eradere è damnatorum catalogo nomen ſuum, quod ibi expreſſum non erat: ſed ſufficiens erat erroris abdicatio, quam ab eo factam eſſe gemino cognoſcitur documento, nempe, tum ex eo quod non ſit nominatim damnatus in Synodo, tum ex ejus reſtitutione per ipſum Conſtantinum Imperatorem ſextæ Synodi Patronum.

2. Deinde poſtquam Georgius Patriarcha, Theodori ſucceſſor, ſediſſet annos tres & totidem menſes, reſtitutum quidem ſedi Conſtantinopolitanæ fuiſſe Theodorum, ſcribit Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus in ſua Chronologia; at eum fidem ſimulaſſe, & mente adhuc Monothelitis faviſſe, aut, antequam Romani Legati geſta ſynodalia Romam perferenda accepiſſent, mortuum eſſe Georgium Patriarcham, & reſtitutum Theodorum, & à Theodoro accepiſſe eos ea geſta, unde probant? nihil enim iſtorum apud Nicephorum, neque apud alium aliquem veterem ſcriptorem invenitur. Vide inferiùs, cap. decimum tertii §. decima ſeptimum & §. decimum octavum & §. vigeſimum. ubi iſta gratis & falsò à ſophiſtis iſtis conficta eſſe oſtenditur.

3. Adhæc, cum olim faveret Theodorus Monothelitis, Honorium præ omnibus aliis Romanis Pontificibus Honorii ſucceſſoribus, in eximio habebat honore: ejuſque nomen in diptychis commemorabat, omnibus ejus ſucceſſoribus ſilentio præteritis. teſte Conſtantino Imperatore, in ſua Sacra ad Donum Papam Romanum ſcripta, quæ Doni ſucceſſori Agathoni reddita eſt, & exſtat præfixa actis ſextæ Synodi. Eſt igitur prorſus ridiculum iſtorum hominum commentum, quod ſcilicet favore hæreſcos Monothelicæ, & odio Romanæ ſedis, Theodorus inſerere voluerit damnatorum catalogo nomen Honorii. ſic enim hæreſin eam Romanæ ſedis Patrocinio penitus orbaſſet, damnato Honorio, qui ſolus ex Romanis Pontificibus ei faviſſe compertus eſt: adeóque ſpem omnem ſibi præcidiſſet auxilii ab illius ſedis autoritate pro dogmatis illius reſtitutione. Imò ſi favor erroris illius eum ad tale facinus impuliſſet, mutaſſet potius voces quaſdam dogmaticas, quàm ſola perſonarum nomina. Odium autem ſi intuearis, inſeruiſſet potius nomen Vitaliani cui infenſus erat, aut alterius cujuſdam ex Honorii ſucceſſoribus, quorum memoria ipſi erat injucunda; quàm Honorii, cujus memoriam charam habebat.

4. Ineptum etiam & puerile eſt quod dicunt de facili literarum mutatione in ſubſtitutione nominis Honorii pro Theodoro; nam præterquam quòd ea mutatio abſque manifeſtis lituris fieri non potuit; cogitandum ipſis, multa de Honorio ad ejus damnationem pertinentia legi in actis ſextæ Synodi, quæ per unius vocabuli mutationem non invenirentur.

5. Aliis igitur argumentis oſtendere conantur infallibiliarii iſti ea, quæ in actis ſextæ Synodi de Honorii condemnatione leguntur, eſſe ſuppoſititia; nempe partim rationibus, & partim autoritatibus, ut ſupra monuimus. de quibus reſponſiones ſubjiciemus.

CAPUT. XIII.

Reſpondetur ad primam rationem, quam adferunt memorati infallibiliarii.

PRima ratio eſt; Ab hæreticis Monothelitis inſerta ſunt actis quinti Concilii œcumenici conficta quædam ſcripta Mennæ & Vigilii, ſicut deprehenſum eſt in ſexta Synodo, actione 3. & 12. & 14. Et familiare erat Græcis corrumpere libros: Ergo ea, quæ de Honorio Papa Romano in ſextæ Synodi actis leguntur, ſunt ſuppoſititia.

2. Ad iſtam rationem reſpondeo. 1. Invalida eſt argumentatio à particulari: idque agnoſcit Gretſerus. 2. Non congruit exemplum: id quod patebit ex gemina narratione hiſtorica, quam ex ſextæ Synodi actis ſubjiciam; prior erit de illa falſatione actorum quintæ Synodi; altera ex eis deprometur quæ de Honorio in actis ſextæ Synodi leguntur.

Narratio hiſtorica de falſatione actorum quintæ Synodi.

3. Cum Monothelitæ, autoritatem prætendentes Conciliorum univerſalium, rogaſſent in ſexta Synodo Imperatorem Conſtantinum, ut juberet proferri in medium per Chartophylacem ex Patriarchio libros ſynodorum; id ſtatim factum eſt, actione prima: Poſtea autem, actione tertia, cum legeretur liber actorum quintæ univerſalis Synodi, ſtatim in principio occurrebat ſermo Mennæ, quondam Patriarchæ Conſtantinopolitani, ad Vigilium, quondam Papam Romanum, de eo quod ſit una Chriſti voluntas. Et exſurgentes in ſexta Synodo Legati Apoſtolicæ ſedis Romæ, exclamaverunt; Piiſſime Domine, falſatus eſt præſens liber quintæ Synodi: nequaquam relegatur ſermo, qui dicitur Mennæ ad Vigilium, quia fictus eſt: ſed jube diligenter advertere præſentem librum, ſatisfieri [vel certò perſuaderi πληροφορηθῆναι] enim habet ſanctum veſtrum Imperium, quia non tunc temporis poſitus in exordio, cum fierent acta in ſancta quinta Synodo. Iſte qui dicitur ſermo Mennæ ad Vigilium nuper appoſitus eſt, in principiis præſentis libri, eo quod vigeſimo primo anno Juſtiniani divæ memoriæ obiit Mennas; quinta autem Synodus vigeſimo ſeptimo anno imperii ejus congregata eſt, Epiſcopatum tenente hujus regiæ urbis Eutychio venerabilis memoriæ. Et inſpicientes piiſſimus Imperator unà cum glorioſiſſimis judicibus, & quibuſdam ex ſancta Synodo

1. Non tunc temporis, ſed nuper.

2. Diſcrepant tempora & perſonæ.

Deo

Deo amabilibus Epiſcopis, & aperientes ac diſcernentes, invenerunt tres quaterniones in principio libri additos [ἐκ προσθήκης ἐμβληθῆναι,] non habentes ſubnotationem numeri [ὑποσημείωσιν ἀριθμετικὴν,] qui ſecundùm conſuetudinem aſſigitur in quaternionibus; ſed in quarto quaternione eſſe primum numerum, & in ſequenti quaternione ſecundum, & tertium quaternionem ſubſequenter, ἐφεξῆς. Alias item & diſſimiles eſſe literas eorum in exordiis ſubmiſſorum quaternionum, in quibus continebatur ſermo qui dicitur Mennæ ad Vigilium, à literis quæ primitus [ἀρχῆθεν] ſcripta ſunt in eodem codice. Conſtantinus piiſſimus Imperator dixit; non relegatur hujuſmodi ſermo.

3. Defectus ſubnotationis numericæ.

4. Diſſimiles literæ.

4. Et dum relegeretur ſeptima actio ejuſdem quintæ Synodi, reperti ſunt in ea duo libri, quaſi ex nomine Vigilii Papæ Romani ad Juſtinianum Imp. & ad Theodoram Auguſtam, in quibus una Chriſti operatio aſſerebatur. Et exſurgentes iterum legati ſedis Romanæ, exclamarunt, dicentes non eſſe illos libellos Vigilii, ſed eſſe falſatum hunc librum, ſicut & exordia primi libri ejuſdem quintæ Synodi. Nam (inquiunt) ſi unam operationem docuit Vigilius, & ſuſceptus eſt à Synodo, utique & in definitione ejuſdem ſanctæ Synodi de una operatione vox habuit comprehendi. Dum relecta ergo fuerit, piiſſime Domine, ipſa definitio, inveniet Dominus omnem veritatem. Conſequenter itaque & ſecundum ordinem relecto eodem libro uſque ad definitionem, ipſaque definitione uſque ad finem relecta, nullo modo aliquid de una operatione in eadem definitione inventum eſt contineri. Legati igitur petunt ab Imperatore, ut prædictus liber tempeſtivè examinetur, & adinventio, quæ in eo facta eſt, manifeſtetur. Cui poſtulato annuit Imperator. Hæc habentur in actione tertia Sextæ Synodi.

5. Repugnat definitio Synodi.

5. Rurſus autem in actione duodecima ejuſdem Synodi, alia adfertur ratio contra ſermonem qui dicitur Mennæ ad Vigilium, ob quam penitus fictum & falſum eſſe pronunciant judices; nempe, quia in repoſitis in Patriarchio Conſtantinopolitano regiſtris epiſtolarum Mennæ Patriarchæ, ſermo qui dicitur Mennæ ad Vigilium, non invenitur.

6. Bibliothecæ regiſtra repugnant.

6. In actione autem decimaquarta, accuratius examen de duobus illis libellis qui dicebantur Vigilii, inſtituitur, ſicut petierant legati ſedis Romanæ, & juſſerat Imperator. Diligenti igitur habita collatione librorum corruptorum quintæ Synodi, cum aliis antiquis & incorruptis libris [ἀρχαίοις καὶ ἀνεπιβλεύτοις βιβλίοις] ejuſdem ſanctæ quintæ Synodi & cum chartaceo quodam ejuſdem Synodi libro ex Patriarchio prolato, propiuſque inſpectis illis exemplaribus, in quibus duo illi libelli qui dicti ſunt Vigilii, continebantur, invenerunt Patres libellos illos eſſe ſuppoſititios, & nequiter interjectos: & tres quidem quaterniones fallaciter adjectos eſſe in exordio primæ actionis, continentes ſermonem illum qui dicitur Mennæ ad Vigilium: circa ſeptimam autem actionem, mutatum quidem fuiſſe quintumdecimum quaternionem, adjectumque eſſe quadrifolium non ſuperſcriptum [τετράφυλλον ἀνεπίγραφον] ante decimumſextum quaternionem, in quo erant duo illi libelli qui dicebantur Vigilii, utrumque nullam literam habens [ἀμφότερα ἀνεπίγραφα.] Cum interea in antiquis & non depravatis quintæ Synodi exemplaribus, in ſexta Synodo prolatis & inſpectis, neque ſermo ille dictus Mennæ neque libelli illi qui nuncupabantur Vigilii, invenirentur. Nec etiam in altero illo incorrupto Chartaceo volumine quintæ Synodi, quod ex Patriarchio prolatum eſt. Quamvis etiam corrupta tria exemplaria ex Chartophylacio Patriarchii depromta eſſent. Et negotio ſcrupuloſius diſcuſſo, deprehenſum eſt falſata eſſe iſta tria & alia quædam quintæ Synodi exemplaria, fraude Pauli quondam Patriarchæ Conſtantinopolitani, & Macarii Antiocheni, ejuſque diſcipuli Stephani. Et ipſi ſcriptores, qui eorum juſſu aſſumenta iſta ſuis manibus deſcripſerunt, nempe Georgius Monachus, & Sergius diaconus, & qui Sergio ſcribenda dictavit Conſtantinus presbyter, coram ſancta ſexta Synodo comparentes, rem geſtam palàm confeſſi ſunt. Statimque ſancta ſexta Synodus eos libros, qui dicebantur Mennæ & Vigilii, & falſatores actorum quintæ Synodi anathematizarunt. actione 14.

7. ἀνεπίγραφον.

8. Ex antiquis & incorruptis exemplaribus.

9. Inventi ipſi falſatores.

10. Inventi ſcriptores, & complices & coram Synodo confeſſi.

7. Hæc eſt narratio de illa actorum quintæ Synodi falſatione, ex actis ſextæ Synodi fideliter depromta. Altera narratio fideliter ſumetur ex eis quæ de Honorio, & ad Honorii damnationem pertinentia, leguntur in actis ejuſdem ſextæ Synodi.

Narratio Honorii de damnatione.

8. In ſextæ Synodi actione prima, legati ſedis Romanæ & Synodi Romanæ, conquerentes de introductis per Monothelitas vocum novitatibus, rogant Imperatorem Conſtantinum, ut origo mali inquiratur. Reſpondet Macarius Patriarcha Antiochenus, Monothelita, & cum eo alii, ſe vocum novitates non introduxiſſe, ſed quicquid à ſanctis & univerſalibus Synodis, & ſanctis probabilibus Patribus, & regiæ urbis Conſtantinopoleos præſulibus, Sergio, Paulo, Pyrrho, & Petro, nec non & Honorio qui fuit Papa antiquæ Romæ [ἔτι δὲ καὶ Ονωρίυ τοῦ γενομένυ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης,] & Cyro qui fuit Papa Alexandriæ, hoc eſt, de voluntate & operatione, perceperunt, ſic ſe credidiſſe, & credere, & prædicare. & paratos eſſe de hoc oſtendere. Iubente igitur Imperatore ut probationes proferrent, eiſque rogantibus, ut ex Patriarchio adferantur libri ſynodorum univerſalium; prolati mox è Patriarchii bibliotheca ſunt libri ſynodorum; & lectus eſt primus liber geſtorum tertiæ univerſalis ſynodi Epheſinæ. Deinde, actione ſecunda, relecta ſunt acta Chalcedonenſis ſynodi. Et actione tertia, acta quintæ univerſalis Synodi. Et in fine ejuſdem tertiæ actionis monet Macarium ejuſque ſocios Imperator, ut proferant, ſi qua habeant, teſtimonia probabilium Patrum: quod ſe facturos promittunt. Et poſtea actione quinta exhibent duos codices, in quos congeſſerant Patrum teſtimonia, unam Chriſti voluntatem, ut ipſi dicebant, declarantia. Lectis igitur duobus illis codicibus; monet rurſum Imperator, ut ſi adhuc alia veluti pro una voluntate & unâ operatione proferre teſtimonia, ea ad ſequentem actionem parata habeant. Actione igitur ſexta Macarius eique adhærentes Monothelitæ, alium inſuper codicem legendum obtulerunt, in quo contineri dicebant teſtimonia diverſorum ſanctorum Patrum: Qui etiam relectus eſt. Et Macario ejuſque ſociis profitentibus ſe in prolatis teſtimoniis conſiſtere, neque velle ulteriorem proferre probationem; tres illi codices à parte Macarii prolati, jubente Imperatore ſigillati ſunt à glorioſiſſimis judicibus, & à parte Apoſtolicæ ſedis antiquæ Romæ, nec non & à parte ſanctæ ſedis Conſtantinopolitanæ. Tunc legati ſedis Romanæ & ſynodi Romanæ dicunt Imperatori, Macarium ejuſque ſocios non probaſſe ſuum dogma teſtimoniis Paternis, & ajunt, eos teſtimonia Patrum detruncâſſe: petuntque ab Imperatore, ut authenticos codices prolatorum ab eis Paternorum teſtimoniorum proferri jubeat ex Patriarchio Conſtantinopolitano, & conferri cum codicibus ab eis oblatis: ut demon-

ſtrent factam ab eis obcelationem [ὀβελισμόν.]

9. Itaque actione octava jubet Imperator proferri è Patriarchio authenticos codices, & illos Macarii codices quos diximus ſigillatos recludi ad lectionem, eorumque cum authenticis codicibus Patriarchio prolatis collationem inſtitui. In eadem etiam actione Macarius de fide ſua interrogatus, dat ſcriptam fidei ſuæ confeſſionem; quam ait eſſe conſentaneam doctrinæ quinque univerſalium ſynodorum, & Honorii à Deo eruditi [Ὀνωρίυ τε τοῦ θεόφρονος] & Sergii, & Pauli, & Petri, & reliquorum. Quorum mentionem & in teſtimoniis quæ Imperatori porrexit, ſe feciſſe ait. juxta petitionem autem legatorum ſedis Romanæ, ſynodique Romanæ, & mandatum Imperatoris Conſtantini, relecti ſunt tres codices quos Macarius cum ſuis obtulerat, & teſtimoniorum in eis allegatorum facta eſt cum authenticis codicibus collatio. Allegata ſunt in primo codice teſtimonia ſanctorum Patrum, Athanaſii, Ambroſii, Dionyſii, Joannis Chryſoſtomi, & Cyrilli: & factâ collatione primorum quatuor actione octava; & Cyrilli, actione nona; deprehenſa fraus eſt in detruncatione & perverſione teſtimoniorum contra mentem auctorum.

10. In ſecundo codice allegarunt Macarius ejuſque ſocii Epiſtolam Sergii ad Cyrum, quæ relecta eſt, actione 12. & ex eodem codice relegi cœperunt quaſi ex actis quinti Concilii ſcripta illa ſuppoſititia Mennæ & Vigilii, de quibus ſupra. eorumque ulteriorem lectionem judices impediverunt. Poſtea, eadem actione duodecima, lecta ſunt ex tertio Macarii codice, epiſtolæ mutuæ Sergii & Honorii. Quarum peracta lectione, judices & Synodus Georgio Chartophylaci mandant, ut ex chartophylacio Patriarchii ſtatim proferat regiſtra & ſcripta dogmatica ibibi rejacentia, quæ expoſita quondam ſunt à Sergio, ſive ad Honorium vel Cyrum vel Sophronium, aut etiam ad alias perſonas, aut etiam ab Honorio ad Sergium, ſuper præſenti dogmaticâ quæſtione. Et paulo poſt reverſo cum illis regiſtris & codicibus Georgio, facta eſt collatio. & epiſtola Sergii ad Cyrum, quam Macarius allegaverat, conſtitit [ἐστοίχησεν,] id eſt, cum authentico regiſtro vel codice concordavit. Epiſtola etiam ejuſdem Sergii ad Honorium, conſtitit. Prolata eſt autem à Georgio Chartophylace ipſa authentica Epiſtola Latina Honorii ad Sergium quondam miſſa, unà cum ejus interpretatione, & collata eſt eadem Latina epiſtola per Johannem Epiſcopum civitatis Portuenſis, qui fuit unus ex legatis Synodi Romanæ ad Sextam œcumenicam Synodum; & conſtitit, ἐστοίχησεν.

11. Judices igitur hortantur Synodum, ut de epiſtolis iſtis Sergii, & epiſtola illa Honorii, item de ſynodicis literis Sophronii, quæ rogatu Georgii ſedis Hieroſolymitanæ legati lectæ fuerant, ſynodale ſuum promat judicium. Id quod Patres ſe proximâ actione facturos promittunt. Actione igitur decima-tertia, profert Synodus de Sergio & Honorio, eorumque epiſtolis, & de aliis quibuſdam Monothelitis, eam ſententiam quam ſupra retulimus, cap. 10. §. 2. Et Sophronii orthodoxiam prædicat, ſicut ibidem commemoravimus. Poſtea prolata eſt etiam alia ejuſdem Honorii epiſtola, quæ cum aliis Monothelitarum ſcriptis ſimul prolatis, decreto ſynodico igni damnata & combuſta eſt, in fine ejuſdem actionis decimæ tertiæ.

12. Deinde in actione decima-ſexta, Conſtantinus quidam presbyter Monothelita, in errore pertinax, anathematizatur. Et in eadem actione, decernit Synodus, ut hæretici nominatim in exclamationibus ſynodicis anathematizentur: & exclamant univerſi Patres ſynodici; Theodoro hæretico Pharanitano anathema, Sergio hæretico anathema, Cyro hæretico anathema, Honorio hæretico anathema, Pyrrho hæretico anathema, &c.

13. Deinde in actione decima-octava eadem ſexta œcumenica Synodus, in definitione ſynodica, quæ audiente Conſtantino Imp. relecta eſt, Honorium qui fuit Papa antiquæ Romæ, accenſet organis Diaboli. Et poſt definitionis relectionem, exclamat Synodus, Sergio & Honorio anathema. Hortantur etiam Patres Imperatorem Conſtantinum, ut perlegi jubeat ſermonem Proſphoneticum, quem ad ipſius majeſtatem Synodus compoſuit, qui jubente ac audiente Imperatore ſtatim publicè in Synodo relectus eſt. In eo ſermone Synodus anathematizat cum aliis Monothelitis Honorium, καὶ σὺν αὐτοῖς Ὀνώριον, τὸν τῆς Ῥώμης γενόμενον πρόεδρον, ὡς ἐκείνοις ἐν τούτοις ἀκολουθήσαντα, id eſt, & cum eis Honorium, qui fuit Romæ præſul, utpote qui eos in his ſequutus eſt.

14. In eodem etiam ſermone proſphonetico, Patres ſynodici Imperatorem alloquentes, ajunt; Sed ô benigniſſime Domine, & amator juſtitiæ, ei qui tibi potentiam largitus eſt, hanc gratiam retribue: & his quæ à nobis definita ſunt, ſignaculum tribue, veſtram in ſcripto Imperialem ratihabitionem, [τοῖς παρ᾽ ἡμῶν ὁρισθεῖσι σφραγῖδα παράσχου τὴν ὑμῶν ἔγγραφον βασιλικὴν ἐπικύρωσιν,] & per edicta divalia atque per pias conſtitutiones ex more, eorum omnium firmitatem, [ſeu confirmationem. βεβαίωσιν;] quatenus nullus his quæ geſta ſunt vel contradicat, vel novam quæſtionem machinetur [ὥστε μηδένα τοῖς πραχθεῖσιν ἢ ἀντιφθέγγεσθαι, ἢ καινότερον ζήτημα μηχανήσασθαι.] Scito enim, sereniſſime Imperator, quòd nihil horum, quæ in ſynodis univerſalibus & à probabilibus Patribus conſtituta ſunt, ſallavimus, verùm potius confirmavimus [μενοῦνγε μᾶλλον ἐβεβαιώσαμεν.] Hæc ibi.

15. Definitioni autem ſynodicæ, & huic etiam ſermoni proſphonetico ſubſcripſerunt omnes Patres ſynodici, & cum reliquis etiam legati Agathonis, & Synodi Romanæ. Deinde poſt lectionem ſermonis acclamatorii, rogat iterum Synodus Imperatorem Conſtantinum, ut ſacrâ ſua ſubſcriptione robur præbeat definitioni ſynodali, quæ coram ipſius Serenitate relecta erat. Sumens igitur in manus Conſtantinus Imperator ſubſcriptam à Patribus definitionem, [ἐνυπόγραφον ὅρον] quæ præſente ejus tranquillitate recitata erat, propriâ manu ſubſignavit [ὑπεσημήνατο ἰδιοχείρως.]

16. Petit deinde Synodus ab Imperatore, ad majorem orthodoxæ fidei ſtabilitatem & confirmationem [ἀσφάλειάν τε καὶ βεβαίωσιν,] ut definitionis coram eo relectæ juſta ſubſcripta exempla [ἰσότυποι ἐνυπόγραφοι ὅροι] edantur quinque Patriarchalibus ſedibus, unà cum Imperatoris ſubſignatione. Reſpondet Imperator; quod etiam à ſancto & univerſali veſtro Concilio petitum eſt, piè conficiemus [εὐσεβῶς διαπραξόμεθα.] Deinde ſequuntur hæc verba: Sciendum quod juxta ea quæ interloquutus eſt piiſſimus & Chriſtum diligens Imperator Conſtantinus, vel etiam pollicitus eſt, exempla definitionis [ἰσοτύπους ὅρους] cum ſubſignatione manſuetæ ejus ſerenitatis præbuit quinque Patriarchalibus ſedibus: hoc modo: Apoſtolicæ ſedi ſancti & Principis [κορυφαίου] Apoſtolorum Petri, nempe, [ſive ἤγουν] Agathoni ſanctiſſimo Papæ ſenioris Romæ. Τῷ θρόνῳ τῆς ἁγιωτάτης, Sedi ſanctiſſimæ Catholicæ & Apoſtolicæ magnæ Eccleſiæ Conſtantinopoleos, ſive

ſive [ἤγουν] Georgio ſanctiſſimo & beatiſſimo Patriarchæ. Apoſtolicæ ſedi [τῷ ἀποστολικῷ θρόνῳ] ſancti Evangeliſtæ Marci, qui honoratur in Alexandrinorum magna civitate, per Petrum Deo amabilem presbyterum monachum & Vicarium. Sedi Antiochenſium ſive Theopolitarum magnæ civitatis per Theophanem venerabilem & ſanctiſſimum Patriarcham. Sedi ſanctæ Chriſti Dei noſtri reſurrectionis, id eſt, Hieroſolymorum, obtinente locum ejuſdem honorabiliſſimæ Sedis [ἐπέχοντος τὴν τοποτηρησίαν τοῦ αὐτοῦ τιμιωτάτου θρόνου.] Theodoro Deo amabili presbytero, per Georgium presbyterum, Monachum Sebaſtenum, qui poſtea Patriarcha Antiochiæ fuit. Hæc ibi. Hic eſt ille Georgius Epiſcopus Antiochiæ, qui ſubſcripſit canonibus quiniſextæ Synodi, ſedens in ea ſynodo.

Ex his manifeſta eſt vanitas figmenti illius, quod refutavimus ſuperiori capite.

17. Obſerva hos, quibus pro quatuor poſterioribus ſedibus tradita ſunt definitionis ſynodalis exempla, Georgium ſcilicet Patriarcham Conſtantinopolitanum, & Petrum presbyterum, Vicarium [τοποτηρητήν] ſedis Alexandrinæ, & Theophanem Patriarcham Antiochenum, & Georgium presbyterum, locum tenentem [ἐπέχοντα τὸν τόπον] Theodori Vicarii ſeu locum ſervantis [τοποτηρητοῦ] ſedis Hieroſolymitanæ; Item legatos Agathonis Papæ Romani, quibus ad Agathonem datum exemplum eſt; hos, inquam, omnes ſediſſe in ſancta ſexta Synodo, ejuſque magnam partem exſtitiſſe, & ejuſdem definitioni & ſermoni acclamatorio ſubſcripſiſſe. Eoſdemque definitionis ſynodicæ exempla pro ſuis ſedibus ab Imperatore ſubſignata ſecum tuliſſe. Non igitur à Theodoro Epiſcopo Conſtantinopolitano acceperunt Patriarchales ſedes exempla definitionis ſextæ Synodi, ut mentiuntur adverſarii, ſed à Synodo ipſa & ab Imperatore, dum adhuc viveret Georgius Patriarcha Conſtantinopolitanus, nondum reſtituto Theodoro.

18. Agathonis autem legati, in quibus fuit Joannes diaconus, qui paullò poſt ipſe Papa Romanus factus eſt, hujus hominis quintus; hi, inquam, legati etiam literas à ſexta œcumenica Synodo ad Agathonem Papam Romanum ſcriptas ſecum portârunt, quas Leoni Papæ ſecundo, Agathonis jam ante eorum reditum mortui ſucceſſori, reddiderunt. Quibus literis ſubſcripſerunt Georgius Patriarcha Conſtantinop. & Theophanes Patriarcha Antioch. & aliarum duarum orientalium ſedium Patriarchalium legati. Et cum reliquis Patribus ſynodicis, Joannes Portuenſis, Abundantius Templanenſis, & Joannes Rhegienſis, Epiſcopi, qui à Synodo Romana ſub Agathone celebratâ legati miſſi erant ad ſextam œcumenicam Synodum, in qua etiam ſederunt ut legati Romanæ ſynodi. In eis literis commemorat Synodus, ſe anathemate interemiſſe Honorium cum reliquis Monothelitis. Idemque repetit Conſtantinus Imperator in ſuo edicto. Et conſentit Leo ſecundus Papa Romanus, ac Honorium anathematizat, in ſua ad Conſtantinum Imperatorem epiſtola, quæ etiam exſtat ad finem actionis decimæoctavæ ſeu ultimæ, ejuſdem ſextæ œcumenicæ Synodi. Leo etiam in aliis ſuis epiſtolis eundem anathematizat Honorium, ut ſupra monuimus, capite 10.

19. Jam, poſtquam geminam, quæ à nobis promiſſa eſt, narrationem, tum de ſuppoſitis Mennæ & Vigilii ſcriptis, tum de Honorio & ad ejus damnationem pertinentibus, ex ipſis actis ſextæ Synodi, bonâ fide, retulimus; tempus eſt, ut factâ collatione & applicatione, vanitatem & impudentiam cavillatorum, ſe hic manifeſtiſſimè prodentem, detegamus.

20. Cardinalis Baronius, & cum eo alii, quos ſuprà nominavimus, cavillatores, ajunt Theodorum Patriarcham Conſtantinopolitanum, nomen ſuum è damnatorum numero deleviſſe, atque in ejus locum nomen Honorii Papæ Romani variis locis inſeruiſſe, ut iſtam aliaſque factas ab ipſo lituras reſtitueret. Hanc vaniſſimam ſycophantiam evidenter refellit narratio, quam de Honorio præmiſimus. Nam, præterquam quod Theodori Conſtantinopolitani damnatio uſquam apud veteres comparet; certè quæ de Honorio commemoravimus, ea non invenirentur in actis ſextæ Synodi, per unius vocabuli mutationem. Neque convenirent cætera niſi Honorio, qui Sergii fuit contemporaneus, & ad illum ſcripſit, & fuit Papa antiquæ Romæ, & cujus Latinæ epiſtolæ authenticæ prolatæ ſunt, & damnatæ, & combuſtæ. At dices; Theodorum iſta etiam omnia, ipſaque Honorii literas confinxiſſe, & actis inſeruiſſe. Reſpondeo; Iſta jam nimis inverecunda aſſertio eſt, more quorundam loquacium, qui, cum diſputare nequeant, non deſinunt litigare. Quis illud cordatus credet, impudenter aſſerentibus, nullam autem vel tenuiſſimam probationis umbram aut probabilitatis ſpeciem adferentibus? Repugnat fides omnium codicum, & omnium monimentorum veterum, ipſorumque etiam Romanæ ſedis & Romanæ ſynodi legatorum, & ipſorum Romanorum Pontificum, orbiſque Chriſtiani. Neque potuiſſent tam crebræ & prolixæ mutationes fieri abſque manifeſtis & irreparabilibus lituris. Neque eas Agathonis legati recepiſſent aut tolerâſſent, neque eas Romæ, apud Leonem Pontificem, acta ab illis allata legentem & palàm approbantem, diſſimulâſſent, aut à Romanis Pontificibus recipi & approbari paſſi eſſent. Neque reliqui aliarum omnium ſedium Epiſcopi & legati ſynodici tam immanem actorum publicorum falſationem tuliſſent, aut ſilentio prætermiſiſſent, in tam recenti rerum geſtarum memoriâ. Adde quod exempla definitionis ſynodicæ ab Imperatore ſignata, & Patriarchis ac legatis data ſint, vivente adhuc Georgio Patriarchâ Conſtantinopolitano, necdum reſtituto Theodoro. Literas etiam ſextæ Synodi œcumenicæ ad Agathonem ſcriptas acceperunt Agathonis legati Romam perferendas, vivente etiam eodem Georgio Patriarcha, qui literis illis ſubſcripſit, & cum illo eiſdem literis ſubſcripſerunt legati Romanæ Synodi, & alii Patres, ut ſuperiùs indicatum eſt, §. 18. Imperatoris etiam Conſtantini edictum eodem tempore publicatum eſt, confirmans ea quæ in Synodo definita ſunt. Neque in poteſtate fuit Theodori falſatricem manum inferre Auguſtali edicto, neque impune quiſpiam ſubditorum tuliſſet tam audax facinus, ipſo vivente & ſpectante, & geſta ſynodalia magno zelo defendente Conſtantino Imperatore. At in his etiam tribus ſcriptis, nempe in definitione ſynodica, & in epiſtola ſextæ Synodi ad Agathonem ſcriptâ, & in edicto Imperatoris Conſtantini, Honorius Papa Romanus accenſetur hæreticis, in ſexta œcumenica Synodo damnatis & anathematizatis.

Refutatur rurſus figmentum de falſatione factâ per Theodorum Patriarcham, de quâ diſſerebamus præcedente capite.

21. Ex deprehenſa falſatione actorum quintæ Synodi inferre conantur cavillatores falſationem actorum ſextæ Synodi in negotio Honorii; ſaltem probabiliter: fatentur enim argumentum hoc non eſſe neceſſarium & apodicticum; eſſe tamen ajunt ejuſmodi, quod monſtret non eſſe inauditum, ut acta ſynodalia peregrinis additamentis à falſariis corrumpantur, adeóque non eſſe à fide prorſus alienum & abhorrens, ſextam itidem ſynodum aliquid à falſariorum manibus paſſam eſſe, de Honorio. Reſpondeo, Tanta eſt exempli diverſitas, ut non ſolùm nihil inde ſequatur apodicticè, ſed ne probabiliter quidem inferri inde

Fatentur Papani argumentum ſuum ex deprehenſa falſatione actorum quintæ ſynodi non eſſe apodicticum.

 poſſit

Oſtenditur neque eſſe probabile, imò eſſe prorſus abſurdum.

poſſit vel poſſibilitas talis falſationis ſextæ Synodi,
qualem iſti imaginantur. id quod clariſſimè ap-
parebit ex multiplici diſcrepantiâ.

Quibus indiciis & argumentis a ſexta Synodi patribus deprehenſa ſit falſatio actorum quintæ Synodi.

22. Legati ſedis Romanæ & Synodi Romanæ,
& cum eis reliqui Patres in ſexta œcumenica ſyn-
odo ſedentes, deprehenderunt falſationem acto-
rum quintæ Synodi, his indiciis & evidentiſſimis
argumentis. 1. Non conveniebant tempora &
perſonæ; nam, mortuo Mennâ, celebrata eſt
quinta Synodus, ſedente Eutychio. 2. Non tunc
temporis quo primum promulgata ſunt geſta quin-
tæ Synodi, (neque viventibus adhuc Patribus il-
lius Synodi) falſata ſunt ejus acta, ſed pluſquam
centum annis poſt quintam Synodum. 3. Falſa-
tio facta eſt per adjectionem trium quaternionum
ante principium actionis primæ, & per inſertio-
1. nem quadrifolii ſuppoſititii ante decimumſextum
2. quaternionem in actione ſeptima, ſine lituris,
3. niſi quod mutatus eſſe dicitur quaternio decimus-
4. quintus, in eadem ſeptima actione. 4. Adjecti
quaterniones, & inſertum quadrifolium, fuerunt
ἀνεπίγραφα: non enim habebant characteriſticam
literam, & ὑποσημείωσιν ἀριθμητικὴν ſubnotatio-
nem numericam, quæ ſecundum conſuetudinem
5. inſigebatur in quaternionibus. 5. Diſſimiles erant
& aliter ſe habebant literæ ſuppoſitorum quater-
nionum, à literis primitus ſcriptis in eodem co-
6. dice. 6. In authenticis regiſtris epiſtolarum Men-
næ in Patriarchio aſſervatis, non inveniebatur ille
7. ſermo dictus ad Vigilium. 7. Provocant legati
Romani ad definitionem ſynodicam quintæ Syn-
odi, prout in eiſdem illis falſatis codicibus ex-
8. ſtabat; non enim falſata erat definitio. 8. Quam-
vis à tempore celebratæ quintæ Synodi præteriiſſent
plures quàm centum & viginti anni; præſto tamen
Patribus ſextæ Synodi ad manum erant antiqua &
incorrupta exemplaria ſanctæ quintæ Synodi [ἀρ-
χαῖα καὶ ἀνεπίβλευτα βίβλια τῆς ἁγίας πέμπτης
συνόδου.] Et alius etiam chartaceus liber ejuſdem
quintæ Synodi ex bibliotheca Patriarchii Conſtan-
tinopolitani prolatus, per quorum cum falſatis
codicibus collationem falſitas corruptorum codi-
9. cum evidenter deprehenſa eſt. 9. Inventi ipſi fal-
ſatores, & ſcriptores qui coram ſexta Synodo exa-
minati rem geſtam palàm confeſſi ſunt.

Omnia alia in negotio Honorii.

23. At nihil ſimile eſt in negotio Honorii, ve-
rùm omnia diſſimilia. Nam, 1. conveniunt tem-
pora & perſonæ; Sergius enim & Honorius erant
contemporanei, & de hoc dogmate ſcripſerunt
1. mutuas epiſtolas. 2. Fingunt iſti cavillatores, acta
2. ſextæ Synodi nunquam edita eſſe incorrupta, &
legatos Romanos annum & amplius detentos eſſe
Conſtantinopoli poſt finitam ſynodum, antequam
acciperent exemplar authenticum geſtorum ſyno-
dalium Romam deferendum, & aliarum etiam
omnium ſedium Epiſcopos ac legatos tamdiu
caruiſſe authenticis Synodi exemplaribus; & tradi-
ta illis tandem eſſe exemplaria tam craſsè & evi-
denter corrupta, ut quæ ipſi orthodoxi Patres ſyn-
odici ſciebant non geſta eſſe, ea in ſingulis ferè
actionibus occurrerent; & quæ geſta eſſe ſciebant,
ea raſa deſiderarentur, & tamen acta ſic corrupta
omnes toto orbe Patres ad ſua loca reverſi rele-
gentes affirmarent eſſe genuina & incorrupta, ea-
que cum aliis etiam Romanus Pontifex Leo ſe-
cundus approbaret. Qui Leo geſta ſextæ Synodi
non ſolùm ſuſcepit & approbavit, ſed etiam ipſe
de Græco in Latinum tranſtulit; teſte Antonino
archiepiſcopo Florentino, in ſuis Chronicis, in
parte ſecunda, & ad Epiſcopos Hiſpanos etiam
approbanda miſit, ut ſuprà monuimus, cap. 10.
§. 10. eademque falſata acta comprobarit etiam
Joannes Papa quintus qui ipſe Synodo ſextæ in-
terfuit, unus exiſtens ex legatis Agathonis. Cer-
tè falſatio hujuſmodi prorſus inaudita, omnique
tum ratione tum idonei ſcriptoris teſtimonio pe-
nitus deſtituta, ab omni probabilitatis ſpecie alie-
na, & impoſſibilis eſt. 3. Falſationem fingunt 3.
cavillatores factam in actis ſextæ Synodi, non
per adjectionem aut inſitionem quaternionum aut
foliorum, ſed per crebras eaſque modò breviores,
modò prolixiores lituras, earumque reſtitutiones,
adeò ut modò tres verſiculi, modò pagina, mo-
dò dimidium aut quadrans paginæ mutatus ſit,
idque ſparſim & intertextim, adeò ut nec ab
ipſis Patribus qui eidem Synodo interfuerunt &
ſubſcripſerunt, dignoſci poſſent. Quod non
ſolùm diſſimile, ſed etiam prorſus abſurdum eſt,
& impoſſibile. 4. In actis ſextæ Synodi nuſ- 4.
quam deerat characteriſtica litera & ſubnotatio
numerica, ſicut in falſatis codicibus quintæ Syn-
odi; id enim facilè perſpexiſſent Patres, &, re-
centi exemplo moniti, eam corruptelam non tu-
liſſent. 5. Nulla eſt inventa literarum diſſimilitu- 5.
do, qualis in corruptis illis codicibus deprehen-
ſa eſt. 6. In omnibus omnium bibliothecarum, 6.
toto orbe, authenticis codicibus ſextæ Syn-
odi, ſemper habebantur geſta de Honorio, ne-
que in ullo unquam deſiderata ſunt. 7. In ipſa 7.
ſextæ Synodi definitione ſynodica, quæ palam
lecta eſt, audiente Imperatore Conſtantino, cui &
ipſe hortatu Synodi ſubſcripſit Imperator, & pro
qua tam diligenter providerunt Patres in ſuo
proſphonetico, ut extra omnem contradictionis
aleam tuta & illibata permaneret, & cujus quin-
que juſta ἰσότυπα exemplaria, omnia pariter au-
thentica, Imperator hortatu Synodi ſua ſubſigna-
tione munivit, præbuitque quinque ſedibus Pa-
triarchalibus ante dimiſſionem Synodi, vivente
adhuc Agathone Papâ Romano aut ſaltem non-
dum allato mortis ejus nuncio, & præſentibus
Georgio Conſtantinopolitano & Theophane
Antiocheno Patriarchis, aliarumque trium ſe-
dium Patriarchalium legatis, quam etiam defi-
nitionem idem Imperator ſextæ Synodi defenſor
vigilantiſſimus edicto publico omnibus ſubditis
ſuis ſuſcipiendam injunxit, eandemque Leoni
Papæ Romano per literas commendavit: in illa
ipſa, inquam, definitione Synodicâ, & in ſermo-
ne Synodi proſphonetico, & in edicto Conſtan-
tini, ſemper & palàm extabat damnatio Hono-
rii. Neque tuliſſet Imperator Catholicus tantum
poſtea in Theodoro nequitiam, ut impunè ei li-
ceret geſta hæc corrumpere. Quem antea ob le-
viorem cauſam de ſede Patriarchali dejecerat.
Neque Imperatorem prudentiſſimum & vigilan-
tiſſimum latere potuit, quid ſubditis ſuis edicto
ſuo injungeret, quid quinque Patriarchalibus ſe-
dibus præberet, quid ad Leonem mitteret. Neque
facta eſt falſatio conſentiente orthodoxo & pio
illo Imperatore Conſtantino, qui & ante con-
gregatam Synodum, in ſua imperiali Sacra ad
Donum Papam ſcripta, juravit per Deum omni-
potentem, non eſſe apud ſe ἑτερομέρειαν ὁποιανδήποτε, id eſt, cujuſlibet partis favorem, ſed æ-
qualitatem utriſque partibus conſervaturum: &
poſtea in Synodo ſedens, poſtquam juſſu ipſius
relectam definitionem Synodicam audiviſſet,
Synodum interrogavit; an cum conſenſu o-
mnium Epiſcoporum promulgata eſſet ea defi-
nitio? Et ſancta Synodus exclamavit; Omnes ita
credimus, una fides, omnes id ipſum ſentimus, o-
mnes conſentientes & lubentes ſubſcripſimus.
Subjecit Imperator; Deum teſtem proferimus
ſancto & univerſali veſtro Concilio, quod abſ-
que quolibet favore aut invidiâ [χωρὶς οἵας δήπο-
τε προσπαθείας ἢ ἀντιπαθείας] principale deſide-
rium & zelus exſtitit nobis, irreprehenſibilem eſſe
immaculatam noſtram orthodoxam fidem, &
cum ſtabilitate nos eam conſervare in nomine Dei.

Obſerva Imperatoris Conſtantini Pogonati pietatem, ſinceritatem, zelum, & orthodoxiam.

Cum

———Cum ergo Deo complacuit tempus concedere; invitavimus fieri collectionem veſtram,———ita eam [intemeratam noſtram Chriſtianorum fidem] & nos cuſtodiamus uſque in mortem. Ibi ergo judicabimur vobiſcum apud terribile tribunal Dei, quando judicaturus eſt vivos & mortuos. Hac præmiſſâ proteſtatione, Imperator hortatus eſt Synodum ut ſeriò cogitarent, ac declararent, ſi aliquid in definitione prætermiſſum aut mutandum exiſtimarent. Et ſancta Synodus exclamavit; Multos annos Imperatori! ———Definitio orthodoxa eſt: contradicenti huic definitioni anathema. Hæc legere eſt in actione 18. Synodi ſextæ, inter definitionem Synodi & ſermonem ejuſdem acclamatorium. Neque eam partem illius Synodi quiſquam
8. adhuc dicere auſus eſt eſſe corruptam. 8. Sophiſtæ iſti fingunt corruptum eſſe primum & pro tempore unicum exemplar authenticum ſextæ Synodi, adeò ut nullum poſtea exſtare potuerit exemplar incorruptum, per cujus cum aliis collationem deprehendi fraus potuerit. Hoc enim neceſſariò infert eorum hypotheſis ſuperiùs commemorata. Neque ſanè ulla adhuc inventa ſunt exemplaria ſextæ Synodi aliter ſe habentia, quoad negotium Honorii, quàm quæ iſti falsò crimi-
9. nantur eſſe corrupta. 9. Tantum abfuit, ut unquam in ulla Synodo invenirentur falſatores actorum ſextæ Synodi, aut eorundem actorum falſatio vel deprehenſa vel ſuſpecta fuerit, ut è contrario multarum Synodorum conſtanti ſuffragatione integritas eorum de hoc ipſo Honorii negotio identidem confirmata ſit. ſicut docuimus ſuprà cap. 10. Neque ulla adhuc Synodus aliter judicavit.

Applicatio.

24. Ex his igitur narrationibus & diſcrepantiis jam clariſſimè patet, tantum abeſſe ut ex deprehenſa illa falſatione actorum quintæ Synodi ulla probabilitatis ſpecies colligi queat, contra fidem actorum ſextæ Synodi, ut è contrario integritas eorum inde luculentiùs confirmetur.

Reſpondetur convitio in Græcos jacto.

25. Neque cauſſam litigatorum iſtorum juvat putida illa Lœdoria, quam Bellarminus & Gretſerus in Græcorum nationem petulanter eructant: aſſerentes, conſuetudinem Græcorum fere ordinariam fuiſſe corrumpendi libros. idque oſtendere conantur teſtimoniis Leonis primi, & Gregorii primi, Pontificum Romanorum. Nam Leonis & Gregorii ſcripta non ignorabant Agatho & Patres Romanæ ſynodi ſub eo habitæ; quorum tamen longè aliud fuit de Græcorum codicibus, & à tali intemperie remotiſſimum judicium. idcirco legatos ſuos teſtimoniis Conciliorum & Patrum inſtructos ad ſextam Synodum miſerunt, quæ per authenticos Græcorum codices in Conſtantinopolitano Patriarchio repoſitos demonſtrarent eſſe fideliter allegata. Itaque in ſexta Synodo petentibus Romanis legatis prolati ſunt è Patriarchii Conſtantinopolitani bibliothecâ authentici codices quinque univerſalium Conciliorum, & multorum Patrum cum Latinorum tum Græcorum. Neque ulla eſt reperta falſatio, præter unicam illam, per ſuppoſitionem ſcriptorum illorum quæ dicebantur Mennæ & Vigilii, quæ & deprehenſu facilis fuit, & per alios ipſorum Græcorum incorruptos codices luculentiùs patefacta. ut ſuprà docuimus. Et non niſi ex fide illorum codicum, qui apud Græcos inveniebantur, judicatum eſt de allegationibus tum orthodoxorum, tum hæreticorum. Illiberali igitur calumniâ Chriſtianam illam gentem impiè gravant effrenes iſti conviciatores. Et verò quorſum, obſecro, tendit iſta criminatio? num ut credamus omnia Concilia, omnia Patrum opera à Græcis eſſe falſata? quod certè nemo ſanæ mentis vel dicere vel credere ſuſtinebit. Et ipſi adverſarii tam immanis ſtultitiæ probrum detrectant. Ajunt autem, ſe hoc tantum velle, ut admittamus non eſſe inauditam librorum apud Græcos falſationem; atque adeò non eſſe incredibile, falſata eſſe ab eis acta ſextæ Synodi. Reſpondeo igitur: Eſt prorſus inaudita talis falſatio, qualem fingunt contigiſſe actis ſextæ Synodi, eſtque omninò incredibilis, & impoſſibilis. id quod ſuprà evidentiſſimè demonſtravimus.

Vindicatur Leo.

26. Nec proſunt eis Leonis primi & Gregorii primi Pontificum Romanorum teſtimonia. Leo audierat quoſdam per imperitiam, quoſdam etiam ex verſuta nequitia, epiſtolam ejus, ad Flavianum miſſam, vitioſè vertiſſe in linguam Græcam: itaque in epiſtola ſua 83. ad Palæſtinos, mentem ſuam explicat, & monet ut ab erroneis verſionibus ſibi caveant. In alia etiam epiſtola, nempe epiſt. 69. ad Marcianum Auguſtum, (quæ in editione Baſilienſi, eſt 31.) ob eandem cauſſam, obſecrat Imperatorem ut epiſtolam illam, ad Flavianum ſcriptam, jubeat per idoneum interpretem in græcum ſermonem integrè diligenterque transferri, & per idoneum latorem ſub Imperialis ſignaculi impreſſione deferri, & tradi judicibus Alexandrinis. At quid hic ſimile commento Papiſtarum de actis ſextæ Synodi? Nam Leonis epiſtola authentica & incorrupta Latina exſtabat adhuc apud ipſum Leonem, & apud Græcos in actis Synodi Chalcedonenſis, unde in hunc uſque diem integra permanſit. Periculum etiam ex incommodis verſionibus Leo ipſe ſtatim perſpexit, & de remedio opportunè proſpexit. Si etiam luberet hîc, Papiſtarum iſtorum exemplo, pueriliter luſum captare ex latinorum interpretum græca vertentium oſcitantia, aut verſutâ nequitiâ; quam latus ſe offert campus? Binius ante præfationem Anaſtaſii in ſeptimam Synodum. *Quoniam* (inquit) *vulgata hujus Synodi editio Latina non ſatis reſpondet Græco textui, & multa in ea partim deſiderantur, partim videntur irrepſiſſe, appoſita eſt hæc, quæ nunc, primum prodit, Anaſtaſii verſio, ut certi & antiqui auctoris, & Græca verba pene ſingula exprimentis.* Hæc ibi. In promtu ſunt & alia ſpecimina. Sed nolo nunc hanc camarinam movere. Abundè ad præſentem controverſiam ſufficit immenſa exempli diſparitas, & irreducibilis diſſimilitudo.

Retorqueri poſſet criminatio.

Paparum argumentatio ex Gregorio primo Epiſcopo Romano.

27. Gregorius, lib. 5. epiſtolarum ex regiſtro epiſt. 14. ad Narſem. *Epheſinam* (inquit) *Synodum perſcrutantes, de Adelphio & Sava* [Saba] *& cæteris aliis, qui illic dicuntur eſſe damnati, omnino nihil invenimus, & exiſtimamus; quia, ſicut Chalcedonenſis Synodus in uno loco ab Eccleſia Conſtantinopolitana falſata eſt; ſic aliquid in Epheſina Synodo factum eſt. Charitas ergo veſtra vetuſtos omnino codices ejuſdem Synodi requirat, & illic inde videat, ſi quid tale invenitur, mihique eundem codicem, quem invenerit, tranſmittat: Quem mox, ut legero, tranſmitto. Novis enim codicibus paſſim non credat, ex qua re dubius factus ſum, & nihil adhuc volui de hac cauſa prædicto fratri meo Joanni Epiſcopo reſcribere. Romani autem codices multò veriores ſunt, quàm Græci: quia noſtri ſicut non acumina, ita nec impoſturas habent.* Hæc Gregorius. Hinc ſic argumentantur Bellarminus & Gretſerus: Gregorius adſerit Conſtantinopolitanus corrupiſſe Synodum Chalcedonenſem, & idem ſe ſuſpicari de Epheſina; & addit, codices Romanorum longè eſſe veraciores, quàm Græcorum. Non mirum igitur, ſi Græci ſextam Synodum corruperint.

Reſpondetur ad argumentationem ex Gregorio ſumtam.

28. Reſpondemus; 1. Per hujuſcemodi argumentationem pari jure concluſeris, non mirum eſſe,

eſſe, ſi à Græcis corrupta ſit prima vel ſecunda Synodus; & quidem in eis ipſis decretis quæ contra Arium vel Macedonium inveniuntur. 2. Ex poſſibili non ſequitur poſitio actûs. 3. Non magis iſtinc ſequitur corruptio Synodi in eis quæ pertinent ad Honorium, quam in eis quæ in eadem Synodo leguntur de Sergio, vel Macario, vel Polychronio. 4. Narſem remittit Gregorius ad vetuſtos Synodi Epheſinæ codices, in eorum teſtimonio acquieſcere paratus. 5. Romanos codices Græcis anteponit. At rixatores iſti nullum nobis relinquunt vel vetuſtum, vel Romanum codicem ſextæ Synodi, cui fides ſit adhibenda. 6. Gregorius ait, Synodum Chalcedonenſem in uno loco falſatam eſſe. Papiſtæ ſextam Synodum in multis locis paſſim falſatam.

29. Non temere eſt admittenda illa Gregorii, tot annis ante eum inaudita, aſſertio, nec poſtea recepta; de falſatione quartæ Synodi: neque facilè ſuſpicioni indulgendum de Epheſina Synodo. Certè Leo primus, Papa Romanus, cujus legati Chalcedonenſi Synodo interfuerunt, & qui acta Synodi à legatis ſuis accepta diligenter ſcrutatus eſt, nullam prorſus deprehendit falſationem, quam utique ſi inveniſſet non diſſimulâſſet, cum quiddam etiam verè in ea Synodo geſtum, de ordine ſedium Patriarchalium, ſcriptis publicis improbaverit; In epiſtolis ſuis ea de re ſcriptis ad Anatolium Epiſcopum Conſtantinopolitanum, ad Marcianum Auguſtum, ad Pulcheriam Auguſtam. Quæ leguntur etiam in tertia parte Concilii Chalcedonenſis, in editione Binii, capitib. 5.6.7. Quo magis deteſtanda eſt Gretſeri impudentia, aſſerentis, Gregorio probationem non defuiſſe; *quia* (inquit) *quicquid de æqualitate Conſtantinopolitani Epiſcopi cum Romano, in exemplaribus Concilii Chalcedonenſis continetur; id fraudibus & impoſturis Græcanicis ad Concilium acceſſit.* Hæc ille. Cum tamen rem, ut in actis deſcripta legitur, re ipsâ in Synodo geſtam eſſe teſtetur ipſa œcumenica Synodus Chalcedonenſis, tum ſubſcriptione decreti, tum etiam in ſua ad Leonem Papam Romanum epiſtolâ ſive relatione Synodicâ. Neque factum diffitetur Leo, imò in ſuis epiſtolis agnoſcit rem geſtam, licet ejus æquitatem neget. Nondum autem diſputamus, neque illo loco diſputat Gretſerus, de jure facti quo condemnatus Honorius, ſed de facto ipſo, utrum ſcilicet res ita geſta ſit, nec ne, in ſexta Synodo de Honorio, ſicut in actis deſcripta invenitur.

Gretſeri Ieſuitæ impudentia.

30. Gregorius quidem, lib 4. epiſtolarum ex regiſtro, cap. 80. ſeu epiſt. 36, ſcribit, per Chalcedonenſem Synodum Pontifici ſedis Romanæ nomen univerſitatis, ſeu univerſalis Epiſcopi, oblatum eſſe, ſed nullum unquam deceſſorum ſuorum hoc tam profano vocabulo uti conſenſiſſe. At non ait Gregorius, hoc in actis illius Synodi ſcriptum eſſe. Hoc illi alicunde ſuggeſtum, putavit fortaſſe in actis Synodi debere inveniri. & cùm ſcrutando non inveniret, quod tamen tam confidenter ſcripſerat, ad hoc fortaſſe perfugium ſe recepit, ut diceret, Synodum illam in uno loco eſſe falſatam. Neque tamen locum monſtrat Gregorius. Certè id Synodo Chalcedonenſi nunquam in mentem veniſſe, ex eo patet, quod æqualia privilegia & parem in Eccleſiaſticis negotiis honorem & poteſtatem ſedi Conſtantinopolitanæ, cum ſede antiquæ Romæ, decreverit ea Synodus: licet fruſtra contradicentibus legatis Leonis Papæ, qui etiam in ſuis epiſtolis, de geſtis in ea Synodo, id ſolum reprehendit, quòd non ſit ſedi Alexandrinæ ſecundus locus ſervatus, & Antiochenæ tertius, ſed eis præpoſita ſit ſedes Conſtantinopolitana. Conceſſit autem Synodus Chalcedonenſis primum inter Patriarchas locum Romano Archiepiſcopo, ſic eum vocant in inſcriptione epiſtolæ Synodicæ ad Leonem: & paſſim in actis illius Concilii. At ab univerſitatis vocabulo illi offerendo longiſſimè abfuit. Non igitur falſata eſt Synodus, ſed malè informatus Gregorius, ſi hanc falſationem intellexit. Quidam Athanaſius presbyter Eccleſiæ Alexandriæ, & Theodorus atque Ischyrion ejuſdem Eccleſiæ diaconi, & quidam laicus Sophronius, in inſcriptionibus libellorum ſuorum quos contra Dioſcorum obtulerunt, Leonem Epiſcopum Romanum vocant œcumenicum, & exſtant illi libelli in actione tertia Concilii Chalced. Sed nulla talis vox Synodica in illo Concilio invenitur.

31. Immeritò etiam ſuſpicatus eſt Gregorius falſationem Synodi Epheſinæ; quia ibi non invenit nomina Adelphii & Sabæ & aliorum quorundam, qui ibi dicuntur eſſe damnati. Nam etiamſi in actis Epheſinæ Synodi non legantur iſtorum nomina, hæreſeos tamen illius cujus duces fuere Adelphius & Sabas, & alii illi, & hæreticorum eam hæreſin profitentium damnatio expreſsâ exſtat in ſecunda parte Synodi Epheſinæ, actione ſeptima, in editione Binii:, ubi habetur definitio ſanctæ & œcumenicæ Synodi Epheſinæ contra impios *Maſſalianitas*, qui & *Euchetæ* & *Enthuſiaſtæ* quoque appellantur. Hujus autem hæreſeos ἀρχηγὺς principes & anteſignanos fuiſſe Sabbam, & Adelphium, & Daodem, & Symeonem, & Hermam, & quoſdam alios, teſtatur Theodoretus, libro quarto hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 10. & lib. 4. hæreticarum fabularum. Ineptus verò eſt Gretſerus, Franciſco Junio in hanc ſententiam reſpondenti occurrens; dum ait, Gregorio magis quàm Junio credendum. Quis negat, cæteris paribus? ſed neque ſuam Junius, neque nos noſtram auctoritatem obtrudimus. Acta Synodi Epheſinæ, & illa Theodoreti opera non ſunt à Junio, vel à nobis conficta, aut falſata. Ad illa reſpondere debuit Gretſerus. Quæ tamen aſtutè præterit, illaudabili atque inutili verſutia.

De Maſſalianis in ſynodo Epheſino damnatis, vide ſupra, lib. 2. c. 8.

32. Præterea, etiamſi verum diceret ex omni parte Gregorius, rectè tamen manet Junius, inconſequentem fore ex particulari argumentationem. Addimus, neque ullam inde colligi poſſe probabilitatis ſpeciem, pro ea, quam prætendunt, falſatione actorum ſextæ Synodi, in cauſa Honorii; quia longè diſſimile eſt exemplum, ut patet ex ſuperioribus.

33. Adjiciunt etiam teſtimonium Nicolai Papæ Romani, hujus nominis primi; ſed fruſtra: magis enim inde patefiet eorum vanitas. Verba Bellarmini ſunt: *Denique Nicolaus, 1. in epiſtola ad Michaelem, remittens Imperatorem ad epiſtolam Adriani; Si tamen*, inquit, *non falſata, more Græcorum, ſed ſicut à ſede Apoſtolica miſſa eſt, penes Eccleſiam Conſtantinopolitanam hactenus conſervatur. Nec ſine cauſa hoc dixit* (ait Bellarminus;) *nam quæ ipſe allegat in epiſtola ad Photium, ex epiſtola Adriani ad Taraſium, non habentur in illa ipſa epiſtola, ut legitur in ſeptima Synodo. Detraxerunt enim Græci eum locum; quia contra honorem Taraſii faciebat.* Hæc Bellarminus. & hinc colligit, Græcos corrupiſſe ſeptimam Synodum, adeóque mirum non eſſe, ſi etiam ſextam corruperint. Idem confirmare nititur Gretſerus teſtimonio Anaſtaſii: & videre jubet epiſtolam Adriani, tom. 3. Concil. editionis Binianæ Colon.

Papanorum argumentatio ex Nicolao primo Epiſcopo Romano.

34. Reſpondeo. 1. Non ait Nicolaus, exemplaria ſeptimæ Synodi, cum primum prodirent corrupta prodiiſſe, & acta à Græcis corrupta, ſub imperialis impreſſione ſignaculi, legatos A-

Reſpondetur ad argumentationem ex Nicolao

driani primi, tunc Papæ Romani, ad Adrianum ſecum tuliſſe, eaque corrupta Adrianum probâſſe. ſicut de corruptione ſextæ Synodi nugantur prodigioſi iſti cavillatores. Pro quo eorum commento nulla ſimilitudo veri colligi poteſt ex iſto loco Nicolai. Acta autem ſeptimæ illius, ſeu potius pſeudoſeptimæ, Synodi incorrupta promulgata eſſe; & ad Adrianum delata, patet ex verbis Anaſtaſii, qui de ea Synodo loquens, in vita ejuſdem Adriani primi; *Quam* (inquit) *Synodum jam dicti miſſi* (id eſt legati) *in Græco ſermone ſecum detulere unà cum Imperialibus ſacris, manibus propriis ſubſcriptam, eamque prædictus egregius antiſtes in Latinam linguam tranſlatari juſſit, & in ſacra Bibliotheca pariter recondi.* Hæc ibi.

35. Præterea: Exemplaria ſeptimæ Synodi, & epiſtolæ Adriani in actione ſecunda ejuſdem Synodi, aſſervabantur Romæ, tum in Græco tum in Latino ſermone, tempore Nicolai, id eſt, ſeptuaginta annis poſt Synodi illius celebrationem, adhuc incorrupta & habentia verba illa Adriani à Nicolao citata, quoad ſenſum ſcilicet, & per æquipollentiam. Non enim neceſſe eſt ut exiſtimemus, citata eſſe à Nicolao præcisè ipſiſſima illa verba, totidem literis & ſyllabis, quæ ſcripſerat Adrianus, ſed ſatis habuit, ſi ſenſu concordaret citatio cum epiſtola Adriani. Eandem Synodum etiam Conſtantinopoli adhuc intemeratam extare exiſtimavit Nicolaus: ut patet ex ſecunda epiſtola Nicolai ad Michaëlem Imperatorem. & epiſt. 6. ad Photium. Nam niſi Romæ extarent, non tam confidenter inde allegatione uteretur. Et niſi Conſtantinopoli eodem ſe habere modo exiſtimaret, non affirmaret eos ibi inventuros Adriani ſententiam, de non promovendis hominibus ex laicali habitu ſtatim ad Patriarchatûs culmen. id quod inventuros in epiſtolis illis, affirmat abſolutè, ſine ulla dubitationis cujuſcunque ſignificatione. Quamvis poſtea, bile tumens adverſus Photium Patriarcham Conſtantinopolitanum, ejuſque patronum Michaëlem Imperatorem, à quo queritur ſe accepiſſe epiſtolam blaſphemiis & injuriis plenam & à conviciis inchoatam, non ſibi temperavit à contumelioſis verbis, in epiſtola illa octava ad Michaëlem ſcriptâ; nec minus ſtrenuus in ea cauſa conviciator Anaſtaſius, Papæ Romani bibliothecarius, in ſua præfatione in octavam Synodum, ad Adrianum ſecundum Papam Nicolai ſucceſſorem, ſcriptâ; ubi illam inter Nicolaum & Photium acerbiſſimam contentionem commemorans, quæ uſque ad mutuam depoſitionem & mutua anathemata exarſit, licenter in Photium invehitur, neque nationi parcit: quamvis præcipiti & iniquo calumniarum ſtrepitu.

Acerbiſſima contentio inter Nicolaum & Photium.

36. Porrò; poſt mortem Nicolai, & poſt ſcriptionem illius præfationis, idem Anaſtaſius ſeptimam, quam vocant, Synodum de græco ſermone in latinum vertit. Quæ Latina Anaſtaſii editio, unà cum Græco ejuſdem Synodi textu, extat in tomis Conciliorum Binianis. In utroque habetur epiſtola illa Adriani ad Taraſium, in actione ſecunda Nicænæ illius Synodi, quæ ſeptima œcumenica dicitur; & in ea epiſtola hæc ſunt ipſiſſima Adriani ad Taraſium verba latina, prout ab Adriano ſcripta vel dictata ſunt; *In Synodicis confeſſionis veſtræ fidei, quæ Apoſtolicæ ſedi noſtræ directa ſunt per Leonem reverendum presbyterum veſtrum, invenimus in eis in initio primæ paginæ, reverentiam veſtram ex laico ordine & Imperatoriâ adminiſtratione ad ſacrati gradûs ſublimatam eſſe faſtigium. Et vehementer in his anima noſtra mirata eſt. Et niſi veſtram ſinceram & orthodoxam fidem in prædictis ſynodicis ſacri ſymboli, ſecundùm ritum ſanctarum ſex univerſalium ſynodorum, & de venerabilibus imaginibus bene ſe inveniſſemus habere, nullatenus auderemus hujuſcemodi abaudire ſynodica.* Hæc ibi Adrianus. Eant nunc Bellarminus & Gretſerus, & nugentur Nicolaum non ſine cauſa illud dixiſſe de epiſtola Adriani, quaſi à Græcis falſata; detraxiſſe enim Græcos eum locum de non promovendis ad Epiſcopatum laicis, quia contra honorem Taraſii faciebat. Cum contrarium teſtetur ipſa Adriani epiſtola, prout hodieque in utraque illa editione legitur. Quamvis autem, in allegatione à Nicolao facta, quædam ſit verborum diverſitas, (dum Nicolaus de ſenſu rei magis eſt ſolicitus, quàm de ſono vocabuli) ſenſus tamen manifeſtè congruit. Neque iſta quæ jam citavimus legerentur in epiſtola Adriani, ſi locum eum, tanquam honori Taraſii inimicum, detraxiſſent Græci, ut calumniantur iſti Jeſuitæ.

Spectanunc in luce poſitam Jeſuitarum iſtorum calumnioſam dicacitatem.

37. Hanc criminationem, fœnore cumulatam, retorquere poſſent Græci in Latinos; nam in Latina vulgata editione ſeptimæ Synodi, quæ retroactis multis ſeculis auctoritatem publicam apud Latinos ſola obtinuit, (quæ etiam Bellarminum decepit,) dum Græcus textus non legeretur, & Latina Anaſtaſii verſio (quæ diu latitans, nuper in lucem prodiit) non innoteſceret; in ea, inquam, Latina editione, locus ille epiſtolæ Adriani falſatus eſt; multæ aliæ depravationes paſſim in eâ editione inveniuntur, ut ſuprà ex Binio monuimus, §. 26.

Retorqueri poſſet criminatio.

38. Adhæc extabant ſemper, & adhuc extant corrupta, tum græca tum latina ſeptimæ illius Synodi exemplaria, ex quorum cum corruptis collatione, defectus omnes facilè deprehendantur. Non ita ſe res habet de commentitia illa falſatione actorum ſextæ Synodi; quam fingunt iſti contentioſi ita fuiſſe in ipſa radice vitiatam, in ipſo fonte corruptam, ut nullus inde ramus vitii ejuſdem expers prodire, nullus incorruptus rivulus emanare potuerit; idque tam ſubtiliter, ut ipſos ejuſdem Synodi Patres, & Imperatorem qui Synodo interfuit, & Romanos Pontifices, & Concilia œcumenica fraus illa fefellerit. Donec exorti tandem ſunt è puteo abyſſi oculatiſſimi iſti Ariſtarchi, qui cornicum oculos ſolis impudentiæ ſpiculis configerent.

Exempli diſparitas.

39. Gretſerus in defenſione Bellarmini, reſpondens Whittakero; *Nec eſt*, inquit, *quod tam mirandum accidat Whittakero, omnia exemplaria ſextæ Synodi potuiſſe corrumpi; etiam Romanæ bibliothecæ. An nihil unquam audivit de univerſali corruptione canonum & actorum Nicænorum, facta ab Arianis, hoſtibus, Nicæni Concilii?* hæc Gretſerus.

Gretſeri argumentatio ab univerſali corruptione canonum & actorum Nicænorum, proponitur, & luculenter refutatur.

40. Reſpondeo. 1. Ait quidem Baronius (in epitome apud Spondanum; an. Dom. 325. numero 20.) acta Nicæna, prout olim accuratiſſimè conſcripta ſunt, injuriâ temporis, & Arianorum conatibus, paſſa eſſe naufragia. At non diſſimulat ibidem quoſdam affirmare, ea hodie adhuc reperiri tum Alexandriæ, tum apud Arabes. 2. Adhæc, rerum in eadem Synodo geſtarum veram hiſtoriam colligi poſſe ex monumentis ſanctorum Patrum & Conciliorum, quis neſcit, qui antiquitatem vel à limine ſalutavit? idcirco Baronius eodem anno 325. numero 48. referens quiddam mirandum ex Gregorio presbytero Cæſarienſi & Nicephoro, recentioribus ſcriptoribus, quod ſcribunt accidiſſe tempore Nicæni Concilii, pro confirmatione rectæ fidei, profitetur ſibi id veriſimile non videri, eò quod nullum ejus veſtigium ſit reperire penes Athanaſium, Hilarium, & alios, qui (inquit) nihil planè reli-

quære intactum, quo inſultantem Arianam hæreſin oppugnare potuiſſent. 3. Acta aliqua velut naufragio amitti, longè diverſum eſt, ab univerſali corruptione: nam corrumpi amiſſum non poteſt.

41. Præterea manifeſtè falſum eſt quod jactat Gretſerus de univerſali corruptione canonum & actorum Nicænorum, ab Arianis aut quibuſcunque facta. Quod ſic oſtendo. Cum poſt Nicæni Concilii celebrationem anni propemodum centum lapſi eſſent, Africana Eccleſia ex authenticis Nicæni Concilii codicibus, qui Conſtantinopoli & Alexandriæ tunc exſtabant, accepit veriſſima Symboli & canonum ejuſdem Concilii exemplaria, ab Attico Epiſcopo Conſtantinopolitano, & Cyrillo Alexandrino, ad Africanos Patres ſeriò id expetentes miſſa. Quæ etiam Africani Patres ad Bonifacium urbis Romæ Epiſcopum tranſmiſerunt. Exemplaribus illis conforme erat illud fidei & ſtatutorum Nicænæ Synodi exemplar, quod in Africam olim à Cæciliano Epiſcopo Carthaginenſi, qui Nicænæ ſynodo interfuit, allatum, adhuc apud Afros incorruptum aſſervabatur. Et ut Eccleſiarum pax, & fides in Orientis atque in Occidentis partibus una eademque ſervaretur, decreverunt Africani Patres, ut ſymbolum & ſtatuta Nicæni Concilii, prout ea ex Oriente veriſſima acceperant, insererentur geſtis Eccleſiaſticis Eccleſiæ Africanæ; quod & factum eſt. Eademque in hunc uſque diem incorrupta ibidem exſtant: in actis Concilii Carthaginenſis ſexti, & Concilii Africani. tom. 1. Concil. Symbolum autem (ſeu dogmatica definitio) ejuſdem Nicæni Concilii, in multis aliis Conciliis identidem repetitum, exſtat adhuc in eorum actis incorruptum. Et in aliis Patrum libris invenitur. Gregorius, ſicut ſancti Euangelii quatuor libros, ſic prima quatuor Concilia œcumenica ſuſcipere & venerari ſe fatetur. lib. 1. epiſt. ex regiſt. epiſt. 24. Quod certè non diceret Gregorius, ſi exiſtimaret canones & acta Nicæna eſſe univerſaliter corrupta. Exſtat etiam adhuc incorrupta ejuſdem Nicæni Concilii epiſtola Synodica, quam ad Eccleſiam Alexandrinam & fratres Ægyptum ac Lybiam & Pentapolim incolentes, ſe ſcripſiſſe profitetur, ut inde intelligere poſſint cùm ea, quæ in controverſiam (de Ario, & de Meletianis, & de Paſchate) adducta & exquiſitè diſceptata ſunt, tum quæ decreta & conſtabilita. Hanc epiſtolam adhuc integram & inviolatam inveniet lector apud Theodoretum, lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 9. & apud Socratem, lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 6. Exſtat etiam adhuc intemerata de ejuſdem Concilii geſtis, de Paſchate epiſtola Conſtantini magni Imperatoris, apud Theodoretum, lib. 1. hiſtor. Eccleſ. capite. 10. Et ejuſdem Imperatoris alia epiſtola ad Eccleſiam Alexandrinam, de Synodi Nicænæ definitione contra Arium; apud Socratem, lib. 1. hiſtor. Eccleſ. capite 6. Quas omnes epiſtolas cum aliis quibuſdam ad eandem Synodum pertinentibus, invenies etiam in Binniana editione Concilii Nicæni.

Alia inutilis Gretſeri tricatio.

42. Gretſerus aliâ etiam inutili defenſione utitur; *Quoties* (inquit) *vociferatus Sutlivius, epiſtolis Gelaſii, Leonis primi, Nicolai primi, & ſimilium hoc vel illud aſſutum, & alienâ manu affixum eſſe, non obſtante omnium exemplarium conſenſu? Fierine potuit, ut omnia exemplaria falſarentur?* Hæc ille.

Ejuſdem refutatio.

43. Reſpondeo. Alienum à propoſito hoc exemplum non juvat cauſſam Gretſeri; pro illa, quam imaginatur, corruptione ſextæ Synodi. Nam ſententiæ illæ, quas ſuppoſitas judicat Sutlivius; non ſunt acta ſynodalia de hiſtoria rerum in Synodo aliqua œcumenica geſtarum; non repetuntur crebrò in eodem opere, non ſunt multorum Epiſcoporum ſubſcriptione ſynodali, & ſermone proſphonetico, & Imperiali ſubſignatione, Imperialique edicto roboratæ; non ſunt in quinque Patriarchalium ſedium authenticis codicibus poſitæ; non ſunt ab Epiſcopis pluſquam ducentis decennio, poſt primam ſcriptionem, rurſum ſynodicè repetitæ; non ſunt ſequentibus ſeculis ab univerſalibus Conciliis, & à Pontificibus Romanis, & ab ingenti aliorum probatorum teſtium nube expreſsè agnitæ & confirmatæ: ſicut illa quæ de Honorii damnatione leguntur in ſexta Synodo. ab exemplo igitur, tantâ intercapedine remoto, nulla duci poteſt probabilitatis ſpecies pro eo, quod hic intendunt iſti criminatores. Certè ad incitas ſe redactos oſtendunt, quando tam vana effugia miſeri circumſpectant.

Reſpondetur ad inſtantiam Gretſerianam de dialogis Gregorii.

44. Et quaſi non ſatis ſe hactenus deridiculo expoſuiſſet, confugit etiam ad dialogos qui Gregorii Magni nomine circumferuntur, quos illius eſſe negat Sutlivius. Eſto ſanè dialogorum illorum auctor Gregorius. hac tamen defenſione diſcedit à quæſtione Greſerus. Non enim agitur de autore operis, ſive libri actorum ſextæ Synodi, ea enim ejuſdem Synodi eſſe acta, à ſecretariis ſynodicè conſcripta, nemo inficiatur, aut dubitat: ſed de eorundem integritate in eis quæ de Honorio ibi leguntur. Non eſt novum, neque inauditum, ſcripta pſeudepigrapha (quamvis in corpore operis non falſata) præ ſe ferre eorum nomina, qui eorum auctores non fuerunt. Plurima ejus rei occurrunt exempla. At verò iſtiuſmodi falſationis, qualem mentiuntur iſti factam in actis ſextæ Synodi, nullum unquam exemplum exſtitit, neque eſt credibilis, imò eſt impoſſibilis: ut ex ſuperioribus evidenter patet.

45. Objicit Papiſtis Whittakerus; hanc reſpondendi rationem (quâ acta dicunt eſſe falſata) eſſe valde periculoſam: cavendum enim Bellarmino, ne, ſi ſic pergat reſpondere, evertat omnia, & naufragium faciat atque jacturam omnium mercium Pontificiarum.

46. Reſpondet Gretſerus; Periculoſam fore defenſionis rationem, ſi temere & abſque ratione adhiberetur. At periculoſam non eſſe, ſi nitatur ratione & maturo conſilio, atque adeò auctoritate.

47. At hac reſponſione cauſſam ſuam perditum it Gretſerus. Nam iſta evadendi via temere & abſque ratione, imò contra rationem, nitur: ſicut evidenter oſtenſum eſt.

48. Atque ita primam eorum rationem prorſus ineptam & inutilem eſſe oſtendimus. idem de reliquis patefiet.

Caput. XIV.

Reſpondetur ad ſecundam rationem, qua infallibiliarii iſti probare nituntur falſationem actorum ſextæ Synodi, in negotio Honorii.

Secunda Papanorum ratio, ſumta à judicio ſextæ Synodi de epiſtola Agathonis.

SEcundam rationem petunt à judicio Synodi de epiſtola Agathonis; & hinc argumentantur, non potuiſſe Synodum condemnare Honorium, niſi ſecum ipſa pugnaret: nam in epiſtola Agathonis dici, quod non deficiat à fide Romana Eccleſia, & officium in admonendis fratribus ſemper feciſſe Apoſtolicos ejuſdem Eccleſiæ Pontifices; hanc autem epiſtolam à Synodo approbatam eſſe.

Prima noſtra reſponſio, per converſionem argumenti.

2. *Prima noſtra reſponſio eſt;* Unde conſtat probatam Synodo eſſe epiſtolam Agathonis, indidem etiam conſtat, condemnatum eſſe ab eadem

dem

dem Synodo Honorium; nempe ex actis Synodi. neque magis ab approbatione epiſtolæ valet argumentatio contra condemnationem Honorii; quàm à condemnatione Honorii contra approbationem epiſtolæ.

Secunda noſtra reſponſio. Synodus epiſtolam Agathonis approbavit, quoad veritatem dogmatis, de duabus naturis, voluntatibus, operationibus.

3. *Secunda noſtra reſponſio eſt*: quo ſenſu Synodus approbaverit illam Agathonis epiſtolam ſive ſuggeſtionem, eique adjunctam ſynodicam ſuggeſtionem Synodi Romanæ ſub Agathone celebratæ, declarant ipſa acta ſextæ Synodi. Lecta eſt utraque ſuggeſtio, actione quartâ: poſtea etiam, actione ſeptimâ, alia inſuper Patrum teſtimonia proferunt Legati Romani: Et in fine actionis ſeptimæ, petunt ab Imperatore, ut interrogentur Georgius Patriarcha Conſtantinopolitanus, eique ſubjacens Synodus, & Macarius Patriarcha Antiochenus, eique ſubjacentes Epiſcopi, utrùm conſentiant, necne, duabus illis ſuggeſtionibus. Reſpondentes Georgius & Macarius poſtulant, concedi ſibi earundum ſuggeſtionum exemplaria, ut Patrum teſtimonia (in illis allegata) conferant cum codicibus Patriarchii Conſtantinopolitani, atque ita competens deinde reſponſum reddant. Et fit ſecundùm eorum petitionem. Proximâ igitur octava actione, eos interrogat Imperator, ſi ipſi eiſque ſubjacentes Synodi conſentiant ſenſui [*εἰ ςοιχοῦσι τῇ δυνάμει*] ſuggeſtionum directarum ab Agathone, ejuſque Synodo. Reſpondet Georgius Patriarcha Conſtantinopolitanus, ſe inſpexiſſe omnem vim [*δύναμιν*] illarum ſuggeſtionum, & factâ collatione inveniſſe teſtimonia ſanctorum ac probabilium Patrum, quæ in eiſdem ſuggeſtionibus continentur, conſonantia, & in nullo diſcrepantia à ſanctis & probabilibus Patribus: ſuum igitur eis conſenſum adhibet, & ſic ſe credere profitetur. Poſt eum Theodorus Epiſcopus Epheſi, dicit Imperatori: Ita domine (*δέσποτα*) profiteor, & ſic credo, quemadmodum habent ſuggeſtiones ſanctiſſimi Papæ antiquæ Romæ Agathonis, id eſt, duas naturas & duas naturales voluntates, & duas naturales operationes in uno Sanctæ Trinitatis Domino noſtro Jeſu Chriſto, vero Deo noſtro. In eandem ſententiam reſpondent reliqui omnes Epiſcopi, ſub ſede Conſtantinopolitanâ conſtituti: ſe inveniſſe teſtimoniorum allegatorum conſonantiam, & ſe ſic credere, ac profiteri duas in uno Chriſto naturas, duas voluntates, & duas operationes. Idemque profitentur Epiſcopi exſiſtentes de ſynodo ſedis Antiochenæ. Ipſe autem Macarius Patriarcha duas agnoſcere voluntates & operationes, adeóque ſuggeſtionibus illis conſentire recuſat; Monothelitic æ igitur hæreſeos convictus anathemate damnatur.

4. Hinc patet Synodum approbâſſe illas ſuggeſtiones tantummodo, quoad veritatem dogmatis de duabus naturis, voluntatibus, operationibus: idque hoc argumento; Quod teſtimonia Patrum ab Agathone citata de eo dogmate, invenirent concordantia cum codicibus Patriarchii Conſtantinopolitani. De eo, inquam, dogmate; Nam etſi obiter aſſerat quædam Agatho de ſedis ſuæ conſtantiâ, nullum tamen pro ea profert ullius Patris teſtimonium, ſed tantummodo profert pro duabus voluntatibus teſtimonia Athanaſii, Ambroſii, Auguſtini, Gregorii Nazianzeni, Concilii Chalcedonenſis, Concilii quinti œcumenici, Gregorii Nyſſeni, Johannis Chryſoſtomi: & pro duabus operationibus, teſtimonia Hilarii, Athanaſii, Dionyſii Areopagitæ, Ambroſii, Leonis primi Papæ Romani, Gregorii Nyſſeni, Cyrilli Alexandrini: idemque docuiſſe ait Cyrillum Hieroſolymitanum, Johannem Conſtantinopolitanum, Johannem Scythopolitanum Epiſcopum, Eulogium Epiſcopum Alexandrinum, Euphræmium & Anaſtaſium majorem Theopolitanæ Eccleſiæ Antiſtites, & Juſtinianum Auguſtum, cujus edictum contra Acephalos olim editum miſit Agatho cum his ſuggeſtionibus ad Conſtantinum Imperatorem. Nec ulteriùs extendi approbationem ſynodicam earum ſuggeſtionum, patet etiam ex verbis definitionis Synodicæ, ubi approbatio hæc, ejuſdemque ratio, repetuntur. Eam definitionem invenies ſuprà in quarto capite hujus libri.

5. Et quemadmodum doctrinam in Agathonis epiſtola propoſitam, de duabus voluntatibus & duabus operationibus, approbat Synodus; ita etiam conſentit eidem in abjectione eorum omnium quos, ut oppoſiti erroris duces aut ſectatores, nominatim abjecit Agatho. Inſuper autem & cum eis damnat ſexta Synodus Honorium, quem fatetur ab Agathone quidem non eſſe hæreticis annumeratum, ſe tamen ait inveniſſe, damnari eum quoque debere, actione 13.

Synodica damnatio Honorii conſentit cum ejuſdem ſynodi judicio de epiſtola Agathonis, & cum ipſa Agathonis epiſtola.

6. Neque hoc Synodi judicium quo damnat Honorium, repugnat ejuſdem judicio, quo approbat illas ſuggeſtiones: ſed potius ex eo ſequitur. Nam receptio doctrinæ, & oppoſiti erroris rejectio, importat abjectionem eorum omnium qui orthodoxæ illius doctrinæ adverſarii, & erroris autores vel fautores inveniuntur. Et ad hoc ipſum Agatho ejuſque Synodus, in ſua ſuggeſtione, hortantur Imperatorem, ut & veritas (inquiunt) adhuc in ancipiti poſitis clareat, & eam ſinceriter amplectentibus robur accreſcat, & zizaniorum genimina ſpirituali falce, ut offenſionis ac deceptionis occaſio de medio Chriſti Eccleſiarum tollatur, abſcindantur. quorum auctores exſtiterunt Theodorus Pharanitanus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus, & Petrus Conſtantinopolitani, vel quivis eis conſentanei uſque in finem demonſtrati ſunt, qui novi erroris auctores, perfectæque diſpenſationi, quâ ſalvati ſumus, infeſti, non ſolùm veræ confeſſionis adverſarii, ſed, utpote à via veritatis aberrantes, ſibi ipſis contraria docuerunt, aliter & aliter aſſerentes, &c. Hæc Agatho cum ſua ſynodo: quæ approbans ſexta Synodus, hæreticos illos ab Agathone ejuſque Synodo nominatos anathematizavit. & cum eis etiam Honorium, & Macarium, & alios, quos invenit eis conſentaneos, veræque confeſſionis adverſarios, uſque in finem, id eſt, ſine ulla reſipiſcentiæ declaratione. quamvis etiam ſibi-ipſis non conſtiterint illi hæretici.

Cur à Martino & Agathone prætermiſſus Honorius.

7. Martinus & Agatho, Pontifices Romani, cum ſuis ſynodis, intenti in hæreticos Orientales, cum ſuam Occidentalem Eccleſiam malo illo impræſentiarum non laborare cernerent, flagrantibus tunc illo incendio Eccleſiis Orientis, non fuerunt ſolliciti de examinanda in ſuis ſynodis epiſtolâ prædeceſſoris ſui Honorii, aut de ſententia de Honorio ferendâ. Itaque etiamſi in epiſtola Pauli Epiſcopi Conſtantinopolitani Monothelitæ, allegetur conſenſus Sergii & Honorii, in ſecretario quarto Concilii Romani, ſub Martino habiti; Patres tamen illius Concilii, vindiciarum Honorii incurioſi, aliquid pro dogmate, contra Orientales dicunt: & Honorium ſilentio prætereunt, quòd utique non feciſſent, ſi Honorium expedire, ejuſque tutari innocentiam ſe poſſe confiderent: non ſegnes alioqui vindices ejus futuri: tum ut Honorii honori conſulerent, tum ut ejus auctoritatem hæreticis eriperent, ſicut fecerunt Romani Legati in ſexta Synodo, pro Vigilio. At ſextæ Synodi Patres, cum Honorii auctoritatem à Monothelitis objici viderent, ſtatuerunt ſibi neceſſariò eſſe inquirendam illam Honorii, quam Monothelitæ tantopere jactabant, epiſtolam; eamque Monothelitarum errori conſentaneam

Cur idem à ſexta Synodo nequaquam prætermiſſus.

deprehendentes, ſententiam de ea, ejuſque auctore, ſynodicam pronunciârunt.

3. Noſtra reſponſio. Approbatio ſynodica non pertinet ad omnia Agathonis verba, quæ in illa epiſtola leguntur.

8. *Tertia noſtra reſponſio eſt:* Singula, quæ Agatho & Epiſcopi Occidentales ſuggeſtionibus illis, παρέργως, intexuerunt, non fuit ſextæ Synodo propoſitum ad vivum reſecare. Agatho Romanus Epiſcopus, zelo ſedis ſuæ abreptus, magnifica quædam de ea, more Pontificum illius ſedis, licet aliud tractans argumentum, qua opportunè, qua importunè, ebuccinavit, quos ſtatus prætervolare ſinens Sancta ſexta Synodus, quod inſtabat de controverſia orbem tunc turbante egit: & ſuggeſtiones illas, quoad eam controverſiam, approbavit. Parerga autem illa nec approbavit, nec (ſi ad vivum reſecentur) approbare, veritate ſalvâ, potuit.

9. Specimen exhibebo. Ait Agatho, Eccleſiam Romanam nunquam à via veritatis in qualibet parte deflexam eſſe, ſemperque omnem Catholicam Chriſti Eccleſiam, & univerſales Synodos fideliter amplexas & in cunctis ſequutas eſſe auctoritatem Eccleſiæ Romanæ, utpote Apoſtolorum omnium Principis. Hoc certè, (ut alias interim ampullas tranſeam) falſum eſt de univerſalibus Synodis. Nam prima œcumenica Synodus Nicæna, ſi cujuſquam particularis Eccleſiæ (qualis Romana eſt) doctrinam ſequuta eſſe dicenda ſit, Alexandrinam potiùs quàm Romanam Eccleſiam ſequuta eſt: autoritatem verò, quoad dogma quidem, ſolius ſcripturæ, quoad vocabulum autem ὁμοούσιος, antiquorum Patrum proferebat. ut docet Theodoretus, libro primo hiſtoria Eccleſ. cap. octavo. Secundæ autem œcumenicæ Synodo nemo prorſus à Romana ſede interfuit. Tertia Synodus Cyrillum potius ſequuta eſt. Quarta quidem Synodus, Chalcedone celebrata, tomum ſive epiſtolam Leonis, ad Flavianum contra errorem Eutychetis ſcriptam, ſuſcepit & approbavit, non tamen propter ſedis Romanæ, tanquam Apoſtolorum Principis, auctoritatem aliquam infallibilem, alioqui non fuiſſet de ea ſuſcipienda tantopere deliberatum; ſed propter evidentem illius epiſtolæ conſonantiam cum doctrina trecentorum & octodecim Patrum qui primam œcumenicam Synodum Nicææ celebrarunt, & centum ac quinquaginta Patrum qui Conſtantinopoli ſecundam Synodum habuerunt, & Cyrilli Alexandrini in Synodo Epheſina œcumenica tertiâ: ſicut expreſsè commemoratur in quarta actione Concilii Chalcedonenſis. Tantum verò abfuit, ut quinta œcumenica Synodus auctoritatem Sedis Romanæ in omnibus ſequeretur, ut è contrario nullum illius ſedis nomine præſentem habuerit, & recuſante Vigilio Papâ Romano Synodo per ſe aut per alios intereſſe, Synodum tamen illam celebraverint Patres Orientales, & ſententiam de tribus capitulis definitivam, Vigilio fruſtra ſe opponenti diſplicentem, pronunciaverint.

4. Noſtra reſponſio.

10. *Quarta noſtra reſponſio eſt:* Romanæ illius Synodi, ſub Agathone celebratæ, cæteri etiam Epiſcopi, paullo poſt principium ſuæ ſuggeſtionis, ajunt, Prædeceſſores ſuos uſque adhuc terminos veræ fidei, quos tranſgredi nefas eſt, conſtanter defendiſſe: nec ſeductos eſſe blanditiis, nec periculis territos. ſed illam Euangelicam ſententiam operibus demonſtrâſſe; *qui me confeſſus fuerit coram hominibus, & ego confitebor illum coram Patre meo qui in Cælis eſt.* Quod tamen, ſi ſcrupuloſius diſquiratur, invenietur nihil facere pro ſedium illarum, quibus Epiſcopi illi præerant, infallibilitate. experientiâ demonſtrante earum lapſus. Neque igitur inde inferri debet infallibilitas Sedis Romanæ.

Ex Verbis Agathonis non eſt tuta argumentatio ſophiſtarum pro infallibilitate ſedis Romanæ.

11. *Quinta noſtra reſponſio eſt:* Romanam Eccleſiam ſimili conſtantiæ elogio ornat Leo ſecundus, Papa Romanus, epiſtola. 5. ad Ervigium Gothorum in Hiſpania regem; (nempe quia aliis ſedibus Patriarchalibus, Sedes Romana ab hæreſibus adhuc permanebat liberior: adeò ut illuc hæreſes vel aditum non invenerint, vel non diu hæſerint, neque latè ſerpſerint.) Non tamen id ita intelligi vult Leo, ac ſi præcisè exiſtimaret nullum unquam illius Eccleſiæ Epiſcopum errâſſe, aut errare poſſe in fide, aut non poſſe Epiſcopum aliquem Romanum damnari hæreſeos; nam paullò poſt in eadem epiſtola agnoſcit Honorium à ſexta Synodo propter hæreſin meritò eſſe damnatum. Verba Leonis ſunt; Sed Euangelica veritas vincit: pro ejus ſubtilitate & immutabilitate ſervanda diverſas afflictionum inſidias, hæc Apoſtolica Chriſti Eccleſia ſuſtinuit ſemper & ſuſtinet, & supernâ gratiâ ſuffragante illæſa perſtitit. —— Verum Imperator gratiâ Sancti Spiritûs animatus, & laborem pro Chriſtianæ fidei puritate ſponte perpeſſus, Eccleſiam Dei Catholicam ab erroris hæretici maculâ ſummis niſibus purificare molitus eſt, & quicquid offenſionem Chriſtianis populis poterat generare, de medio Dei Eccleſiæ fecit auferri, omneſque hæreticæ aſſertionis auctores venerando cenſente concilio condemnati, de Catholicæ Eccleſiæ adunatione projecti ſunt, id eſt, Theodorus Pharanitanus Epiſcopus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Paulus, Pyrrhus & Petrus, quondam Conſtantinopolitani Præſules, & una cum eis Honorius Romanus, qui immaculatam Apoſtolicæ traditionis regulam, quam à prædeceſſoribus ſuis accepit, maculari conſenſit, ſed & Macarium Antiochenum, cum Stephano ejus diſcipulo, imo hæreticæ pravitatis magiſtro, & Polychronio quodam inſano ſene. —— quos omnes cum ſuis erroribus divina cenſura de ſancta ſua projecit Eccleſia. Hæc Leo, loco citato.

5. Noſtra reſponſio. Verba Agathonis non important eam infallibilitatem, quam fingunt ſophiſtæ. id quod oſtenditur ex ſimilibus verbis Leonis ſecundi Epiſc. Rom.

12. *Sexta noſtra reſponſio eſt:* Gregorius primus, Papa Romanus, fatetur ſe prima quatuor Concilia œcumenica ſuſcipere & venerari, ſicut ſancti Euangelii quatuor libros, eaque integerrimâ approbatione cuſtodire. lib. 1. epiſtol. ex regiſtro cap. 24. quod tamen intelligunt Romanenſes tantummodo de fide adverſus hæreticos illic defenſa. quam non minus olim ſuſcepit Leo I. Papa Romanus, cui tamen vehementer diſplicebant ſecundi & quarti Conciliorum decreta de loco Epiſcopi Conſtantinopolitani.

CAPUT. XV.

Reſpondetur ad tertiam rationem, qua cavillatores iſti oppugnant integritatem actorum ſextæ Synodi in negotio Honorii.

ARgumentatur Binius in hunc modum; Legati Sedis Apoſtolicæ rerum agendarum certum ac præſcriptum acceperant commonitorium, nimirum ut eam fidem, eaque dogmata conſtanter defenderent, quæ epiſtolâ S. Agathonis continebantur. Cum itaque iidem Legati, omnia quæ contra Honorium dicta aut facta enarrantur, ſilentio præterierint; inde colligit Binius aliquem impoſtorem ſuo nomini expuncto nomen Honorii ſubſtituiſſe.

2. Ad hoc argumentum reſpondeo; 1. Commonitorio illis dato paruerunt legati, quando dogma Catholicum de duabus unius Chriſti voluntatibus & duabus operationibus ſtrenuè defenderunt, & errorem Monothelitarum graviter oppugnaverunt, multis aliis prolatis Patrum & hæreticorum teſtimoniis, quæ in ſuggeſtionibus Agathonis & Romanæ Synodi non continebantur. ut

lege-

legere eſt in actis ſextæ Synodi, in fine actionis ſextæ, & actione ſeptimâ, & actione decimâ. Neque aliud quidpiam in mandatis acceperant: nam ea ſolùm controverſia tunc agitabatur. 2. Non prorſus ſilentio prætericrunt quæ de Honorio leguntur; nam epiſtola illa Latina Honorii, propter quam damnatus eſt, collata eſt per Johannem Epiſcopum Portuenſem, qui unus fuit ex Legatis Synodi Romanæ ſub Agathone celebratæ, ut legere eſt in 12. actione ſextæ Synodi. Ejuſdemque Honorii damnationi ſubſcripſerunt, cum reliquis Patribus, Legati Agathonis, & Legati Synodi Romanæ, ſubſcribentes definitioni ſynodicæ, & ſermoni Synodi proſphonetico, actione decima octavâ, & Legati Synodi Romanæ ſubſcripſerunt etiam epiſtolæ Synodi œcumenicæ ad Agathonem ſcriptæ. quæ omnia cum reliquis Synodi geſtis Romam ſecum portantes legati tradiderunt Leoni ſecundo Papæ Romano, eique rem omnem ſic geſtam in Synodo eſſe narraverunt, quemadmodum in actis illis condemnationem Honorii continentibus deſcripta legebatur: ut teſtatur ipſe Leo in epiſtola ad Conſtantinum Imperatorem. 3. Legati damnationi Honorii conſentientes, eumque cum reliquis damnantes, fecerunt juxta illud quod in ſuggeſtione ipſis tradita continebatur, ut nimirum abſcinderentur novi erroris auctores & veræ confeſſionis adverſarii, & quicunque eis uſque ad finem conſentanei demonſtrarentur; neque legatorum candorem decuiſſet ἐν προσωποληψίαις ἔχειν τὴν πίστιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης, ut huc accommodem verba Jacobi Apoſtoli.

CAPUT. XVI.

Reſpondetur ad quartam rationem, quam adferunt Sophiſtæ, ut imperitis perſuadeant, falſata eſſe acta ſextæ Synodi, in negotio Honorii.

Argum. QUarta eorum ratio eſt: Non potuit ſexta Synodus condemnare Honorium, niſi indelebilem impudentiæ, & erroris atque injuſtitiæ notam ipſa incurreret: quod de ſancta illa œcumenica Synodo cogitare abſurdum eſt: ergo non condemnavit Honorium. Probant majorem propoſitionem per partes, ſic; Intolerabilis *impudentia* foret, Synodum illam præſumere condemnare ſedem Apoſtolicam, quæ judicat omnes, & à nemine judicatur. *Error* eſſet, non intelligere epiſtolas Honorii, eaſque ut erroneas damnare, in quibus tamen nullus error continetur. *Injuſtum* eſſet, Honorium innocentem condemnare.

Reſp. 2. En os meretricis illius metropornes, κάθημαι βασίλισσα, Sedeo Regina, [Apocal. 18. 8.] & hominis peccati, ſedentis in templo Dei, ac ſi Deus eſſet, & præ ſe ferentis ſe eſſe Deum. [2 Theſſ. 2: 4.] Terreni iſti ſceleratæ Beſtiæ admiratores & ſectatores, (ſicut de eis ſcriptum eſt) dicunt, τίς ὅμοιος τῷ θηρίῳ; quis ſimilis Beſtiæ? quos laudans beſtia, ipſa etiam os ſuum ſuperbum & blaſphemum aperit ad blaſphemiam adverſus Deum, ad blaſphemandum nomen ejus, & tabernaculum ejus, & eos qui in Cœlo habitant. [Apocal. 13: 3. 4, 5, 6.] quis unquam Apoſtolorum talem de ſe vocem emiſit, ut ſe omnium judicem, à nemine judicandum, pronunciaret? Longè alia mens fuit Petri Apoſtoli, laudantis (non autem impudentiæ inſimulantis) Paulum, à quo tam acriter fuerat reprehenſus. [Galat. 2: 11. & 2 Petr. 3: 15.] Longè aliud etiam Pauli Apoſtoli judicium, qui, abſque ullius cujuſcunque, ſive Apoſtoli ſive Angeli, exceptione, clamat; *Etiamſi nos, aut Angelus è Cœlo euangelizet vobis, præter id quod euangelizavimus vobis; anathema ſit.* Neque ſemel dixiſſe contentus, iteratò id ipſum inculcat. [Galat. 1; 8, 9.] Vide Auguſtin. lib. 3. contra literas Petiliani; cap. 6. & hiſtoriam Synodi Rhemenſis à Gerberto ſcriptam, cap. 28. Verba invenies à nobis citata in Irenico, lib. 2. cap. 11. in dialogo de ordinatione Britannica. & in fine exegeſeos propoſitionis 16. *Gal. 1. 8. 9.*

3. Dominus noſter ſimpliciter pronunciat habendum ut Ethnicum & Publicanum, qui Eccleſiæ obedire detrectaverit, Matth. 18: 17. Neque excipit vel eximit Epiſcopum Romæ, magis quàm Epiſcopum Alexandriæ, vel etiam Eugubii. ideo Gregorius 1. Epiſcopus Romanus lib. 1. epiſtolarum ex regiſtro, cap. 24. de primis quatuor Conciliis œcumenicis loquens, ea ſe ſuſcipere, & venerari, & totâ devotione complecti, integerrimâque approbatione cuſtodire profitetur. *Quia in his* (inquit) *velut in quadrato lapide ſanctæ fidei ſtructura conſurgit. Et cujuſlibet vitæ atque actionis exſiſtat, quiſquis eorum ſoliditatem non tenet, etiamſi lapis eſſe cernitur, tamen extra ædificium jacet. Deinde quintum quoque Concilium ſe pariter venerari teſtatur, ſubjungitque hæc verba de omnibus quinque Conciliis; Cunctas verò quas præfata veneranda Concilia perſonas reſpuunt, reſpuo; quas venerantur, amplector: quia dum univerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit, quiſquis præſumit aut ſolvere quos religant, aut ligare quos ſolvunt. quiſquis ergo aliud ſapit, anathema ſit.* Hæc Gregorius. Ubi manifeſtè profitetur ſuam ſubjectionem œcumenicis Conciliis orthodoxis, tanquam Eccleſiæ Catholicæ, cujus ſoliditatem quiſquis non tenet, is extra ædificium jacet. His conſonat illud Martini primi Papæ Romani ejuſque Concilii, ſecretario quinto, anathematiſmo 18. Si quis (inquiunt) conſonanter nobis pariterque fide, non reſpuit & anathematizat animâ & ore omnes quos reſpuit & anathematizat nefandiſſimos hæreticos, cum omnibus impiis eorum conſcriptis uſque ad unum apicem, ſancta Dei Eccleſia Catholica & Apoſtolica, hoc eſt, ſanctæ & univerſales quinque Synodi, & conſonanter omnes probabiles Eccleſiæ Patres, id eſt, Sabellium, Arium, &c. hujuſmodi condemnatus ſit. Hæc ibi. Omnis igitur Chriſtianus, etiam Papa Romanus, debet obedire univerſalibus orthodoxis Conciliis, tanquam ſanctæ Dei Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ, cui omnes ſub pœna damnationis ſe ſubmittere tenentur. Et cujus decreta, delinquentes ligantia, vel pœnitentes ſolventia, Dominus rata habet in Cœlis, adeò ut ſeipſum deſtruat, quiſquis præſumit aut ſolvere quos ea religat, aut ligare quos ſolvit.

Matth. 18. 17.

Gregorius I. Papa Romanus veneratur, & totâ devotione complectitur concilia œcumenica.

Sancta Dei Eccleſia Catholica & Apoſtolica. quam omnis Chriſtianus, etiam Papa Romanus, audire tenetur. Vide ſupra, cap. 2. anath. 18.

4. Ideò in ipſis Conciliis, ſanctio additur univerſalis, ſi quis aliter prædicaverit, &c. anathema ſit. Non excipitur Epiſcopus Romanus. Nam Prophetarum Spiritus Prophetis ſubjiciuntur. 1 Corinth. 14: 32, 33. Idcirco Gregorius ait, Epiſcopum illum eſſe imitatorem Diaboli, quiſquis tandem is fuerit, qui ad culmen conatur ſingularitatis erumpere, ut & nulli ſubeſſe, & ſolus omnibus præeſſe videatur. lib. 4. epiſt. 38. ſeu cap 82. Eadem mens fuit Synodorum illarum, quas Romanenſes ſeptimam & octavam œcumenicas vocant; nam illæ Honorium à ſexta Synodo juſtè anathematizatum eſſe agnoſcunt, & rurſum anathematizant. Neque illis in mentem venit commentitium iſtud τὸ ἀνυπεύθυνον Papæ Romani. Præſertim in cauſſa hæreſeos. Vide ſuprà lib. 3. cap. 29. obſervatione decimâ. Vide etiam Ireni-

cum noſtrum, lib. 2. cap. 11. in exegeſibus propoſitionum 15. & 16. Plura etiam in hoc opere, contra hanc Antichriſtianam arrogantiam (Domino donante) dicemus infrà, ſuo loco. Impudentiæ igitur crimen in ſuo ſinu ſibi applicent iſti accuſatores Patrum.

5. Metuant etiam ſibi ab anathemate toties denunciato eis, qui condemnatos ab orthodoxâ univerſali Synodo eorumve ſcripta, defendunt. Nam pari reverentiâ à Sede Romana totoque orbe Chriſtiano ſuſcipitur ſexta œcumenica Synodus, cum prioribus quinque Synodis. Propterea Adrianus ſecundus, Papa Romanus, ſibi cavens ab hoc anathemate, cum inficiari ſe non poſſe cerneret damnationem Honorii factam in ſexta Synodo, & tamen damnationis ſententiam à Photio in Nicolaum Papam Romanum latam, irritam cenſeri, Sedemque ſuam à conſimilis cenſuræ periculo in poſterum exemtam vellet, ad hoc confugit, ut fateretur quidem Honorio poſt mortem anathema dictum eſſe ab Epiſcopis Orientalibus: id tamen factum eſſe contenderet ob hæreſeos accuſationem, & præcedente conſenſu Pontificis ipſius Sedis Romanæ. Quibus concurrentibus (concurriſſe autem in negotio Honorii affirmat) concedit poſſe Synodum de Romano Pontifice judicare, eique anathema dicere. ut legere eſt in alloquutione tertia Adriani, in illa Romana Synodo, cujus acta exſtant in ſeptima actione Synodi illius Conſtantinopolitanæ, quam octavam œcumenicam vocant. Nondum uſque adeò effrons erat Sedes Romana, ut, ex commentitio ſuo privilegio, auderet acta publica ſextæ Synodi, notoriè authentica, falſitatis inſimulare. Sed & invitum poſſe judicari de hæreſi, vel quocunque notorio crimine, Pontificem Romanum; docuimus breviter in Irenico,
Lib. 17. lib. 2. cap. 11. propoſitione 16. & infra fuſius (ſi Deus voluerit) oſtendemus

6. Nullâ igitur impudentiâ, ſed æquitate, & officii neceſſitate, judicium de Honorio inſtituit, ſententiamque tulit de eo ejuſque ſcriptis definitivam, ſexta œcumenica Synodus. & damnatum à ſexta Synodo Honorium damnârunt iterum aliæ Synodi, orbiſque Chriſtianus, ſextam Synodum ſuſcipiens.

7. Quod autem dicunt iſti, erràſſe & injuſtè feciſſe ſextam Synodum, ejuſque ſequaces, in condemnatione epiſtolarum Honorii cum ſuo auctore. Etiamſi deſperatam jin iſtis homuncionibus frontem prodat, cum tamen ad quæſtionem juris pertineat, id ſuo loco inferiùs diſcutiendum relinquimus. Nunc enim tantùm de facto diſputamus. Neque ideo non factum eſt, quia procaces iſti nugivenduli de jure facti litem univerſali ſextæ Synodo, & aliis poſtea ſequutis Synodis, ipſiſque Romanis Pontificibus, & tam unanimi conſtantique antiquitatis conſenſui, in extrema jam malæ cauſſæ deſperatione, intendere, ſeu potius caninâ rabie oblatrare, quâ ſunt impudentiâ, non verecundantur: in ipſa meridie ultrò cæcutientes. Nempe, ut rectè monet Hieronymus in Dialogo adverſus Luciferianos, ſolent oculis clauſis denegare, qui non credunt factum eſſe quod nolunt. Atque, ut ait Tertullianus, Cæcitatis duæ ſpecies facile concurrunt, ut qui non vident quæ ſunt, videre videantur quæ non ſunt. Tertullian. Apologet. cap. 9.

8. Interea iniquos iſtos Patrum criminatores rurſum moneo, ut anathema illud adverſus hæreticorum defenſores toties ingeminatum ſeriò reformident.

CAPUT. XVII.

Reſpondetur ad contentioſorum iſtorum argumentum ab autoritate petitum, contra acta Sextæ Synodi, in negotio Honorii.

AUctoritas Joannis quarti, Papæ Romani, vel Concilii Martini primi Papæ, vel Maximi Martyris, vel aliorum quorumcunque auctoritas Sexta Synodo tempore anterior, non poteſt niſi ineptè allegari, in quæſtione facti, de eis quæ poſtea in Sexta Synodo geſta ſunt. Sin autem dicas, eorum auctoritatem ad hoc ſaltem valere, ut probetur, non potuiſſe Sextam Synodum juſtè condemnare Honorium; id inferius (Deo largiente) diſcutiemus, ubi perventum fuerit ad quæſtionem juris: conſtabilita prius evidentiâ facti.

2. Auctores Synodo ſexta poſteriores, quorum teſtimoniis utuntur iſti Papiſtæ, contra integritatem actorum ſextæ Synodi, in negotio Honorii, ſunt Theophanes, Anaſtaſius bibliothecarius, Nicolaus primus Papa Romanus, Joannes Zonaras, Manuel Calleca, Paulus Diaconus, Beda, Blondus, Nauclerus, Sabellicus, Platina.

3. His Bellarminus adjicit Photium, ſecutus falſam quandam Latinam verſionem libri illius, quem ſcripſit Photius de ſeptem Synodis. At certè in Græcis codicibus Honorius damnatis connumeratur. Nec in illo duntaxat libro, ſed etiam in ejuſdem Photii bibliothecâ. Neque pro defenſione Bellarmini quicquam hic adfert Gretſerus, ſed irretitus latrat contra Photium; nec aliud (inquit) à capitali Romanæ Eccleſiæ hoſte exſpectari poterat. Quàm miſer jam ſit Gretſerus, ut ſciat lector, memento Adrianum ſecundum, Papam Romanum, Photio contemporalem, & Conſtantinopolitanam Synodum, præſentibus ejuſdem Adriani legatis, contra Photium habitam, quam octavam univerſalem vocant, id ipſum de Honorio teſtari, quod Photius. ut ſuprà docuimus. Supereſt ut de cæteris auctoribus, quos allegant, reſpondeamus.

En, quò viros alioqui doctos perducit inſana contra veritatem rixandi pertinacia!

4. Theophanes & Anaſtaſius, ut à Papiſtis citantur, unius ſunt inſtar autoris; nam Theophanis hiſtoriam Latinè vertit Anaſtaſius, & hoc opus Papiſtæ citant ſub utriuſque nomine. Gretſerus etiam allegat Græcum codicem Theophanis. Quem ſe manu ſcriptum habere dicit. Quid verò ajunt tandem Theophanes in ſua Græca, & Anaſtaſius in Latina hiſtoria? Certè (inquit Gretſerus) Theophanes nullum penitus verbum habet de Honorii hæreſi vel damnatione in Synodo Sexta, Cum tamen Sergium, Pyrrhum, & Cyrum, Monothelitas nominet, & in Sexta Synodo damnatos ſcribat. Non omiſſurus Honorium, ſi cum cæteris eandem damnationem ſubiiſſet. Anaſtaſius autem in ſua hiſtoria idem prorſus, quod Theophanes, ſcribit, Item, quod ad hiſtoriam Græcam Theophanis, & Latinam verſionem Anaſtaſii attinet, ſanctè teſtari poſſum, (inquit idem Gretſerus, Theophanem Græcum ejuſque interpretem Anaſtaſium ad manum ſe habere dicens) nihil penitus de Honorio vel in illo vel in hoc contineri, neque ullam ejus inter damnatos à ſexta Synodo mentionem fieri, ut nec in Miſcella hiſtoriâ, quæ magnam partem ex Anaſtaſio contexta & confecta eſt. Hæc Gretſerus. Eodem modo argumentantur iſti Papiſtæ ab ejuſdem Anaſtaſii ſilentio de damnatione Honorii, in vita Honorii, ab Anaſtaſio ſcripta; & in vita Agathonis, ubi recenſet Anaſtaſius quid in ſexta Synodo actum fuerit, & nomina eorum exprimit

mit qui damnationem ſubierunt. Nullus (inquit Gretſerus) inter eos viſitur Honorius. Et inde colligit per falſationem quandam textus Anaſtaſiani, in vita Leonis ſecundi, irrepſiſſe nomen Honorii. Ut ita Anaſtaſium non ſolùm ut interpretem, ſed etiam ut auctorem operum, in ſuas partes trahat.

Theophanes.

5. Antequam reſpondeam, meminiſſe conveniet, quibus temporibus ſcripſerint Theophanes & Anaſtaſius. Fuit hic Theophanes Nicephoro Patriarchæ Conſtantinopolitano, Taraſii ſucceſſori contemporaneus, ut ſcribit Joannes Zonaras, tomo tertio Annalium, in Leone Armenio. Ubi Theophanem fuiſſe ſcribit τοῦ μεγάλȣ ἀγρȣ̃ καθηγȣ́μενον, id eſt, interprete Wolphio, magni agri magiſtrum. Anaſtaſius apud Baronium, eumque ſequutus Baronius (anno Domini 813. & 814.) vocant Abbatem Monaſterii agri. Voſſius, ruri degentis cœtus præfectum, libro ſecundo, de hiſtoricis Græcis, cap. 24. Defuncto autem Taraſio Patriarcha, ſuffectus in ejus locum Nicephorus, anno Domini 806. qui fuit Nicephori Imperatoris annus quintus, ut ſcribit Baronius in Epitome Spondaniana. Hiſtoriam autem ſuam perduxit Theophanes (teſte Anaſtaſio ejus interprete, apud Baronium) uſque ad Leonem Armenium Imperat. qui Michaeli Curopalati in Imperio ſucceſſit, anno Domini 813. Licet Cedrenus & Joannes Curopalates ſcribant, Theophanem hiſtoriam ſuam produxiſſe tantum uſque ad exitum Nicephori Imperatoris, qui incidit in annum Domini 811. vixiſſe autem Theophanem etiam ſub Imperio Leonis Armenii, patet ex Zonara, tomo. 3. Annal. in Leone Armenio.

6. Florebat igitur, & hiſtoriam ſuam ſcribebat Theophanes, ſub initium noni ſeculi. annis centum & triginta elapſis, poſt celebratam ſextam Synodum œcumenicam: & annis 120. poſt quiniſextam Synodum, & annis 24. poſt Synodum illam Nicænam, quam ſeptimam œcumenicam vocant; in quibus Synodis ſæpius nominatim damnatus eſt Honorius. Neque Synodis illis contradicit Theophanes, aut eorum acta incenſat. In quibus tamen jam à multis annis palam Honorius damnatis annumerabatur; idque in omnibus exemplaribus. Cum adjectis ſententiæ illius in Honorium latæ rationibus, quæ ſoli Honorio conveniunt. Neque tamen vel Honorii damnationem negat Theophanes, vel rationes conatur refellere.

Anaſtaſius Bibliothecarius.

7. At neque apud Anaſtaſium, ejus interpretem (qui eodem nono ſeculo vergente floruit) quicquam penitus de Honorio invenitur, ſanctè id teſtante Gretſero. Sic enim Theophanis hiſtoriam latinitate donavit Anaſtaſius, ut aliqua quidem omiſerit, perſtrinxeritque aliquâ brevitate, addiderit verò nihil. Sicut ipſe de ſe teſtatur Anaſtaſius, referente Baronio apud Spondanum, anno Domini 813. numero 3. Non mirum igitur ſi in catalogo damnatorum à ſexta Synodo, deſideretur nomen Honorii in verſione Anaſtaſianâ, cum apud ipſum autorem Theophanem illud non invenerit Anaſtaſius, & ſtatuerit ita interpretem agere, ut nihil adderet.

Inepta adverſariorum argumentatio.

8. At cur eſt à Theophane omiſſus Honorius? (quærit Gretſerus.) Cum tamen (inquit) Sergium, Pyrrhum, & Cyrum Monothelitas nominet, & in Sexta Synodo damnatos ſcribat. Non omiſſurus Honorium, ſi cum cæteris eandem damnationem ſubiiſſet. Eodem modo de Anaſtaſio Bibliothecario argumentatur; quæ, oro, (inquit) cauſſa omiſſi Monotheliſmi Honoriani in ipſo Honorio, & Agathone: & commemorati in Leone ſecundo? Similiter argumentantur Bellarminus & Gretſerus à ſilentio Pauli Diaconi, qui fuit

Paulus Diaconus.

Theophane aliquanto antiquior, florebat enim anno Domin. 777. & à ſilentio (licet controverſo) Joannis Zonaræ, qui vixit & ſcripſit poſt annum Domini milleſimum & centeſimum, ut patet ex ejus annalibus.

Joannes Zonaras.

Confutatur inepta argumentatio, ſumpta à ſcriptorum quorundam ſilentio de condemnatione Honorii.

9. Quæro Ego viciſſim ex iſtis Papiſtis; Num omnes in ſexta Synodo, aliiſque Synodis damnatos nominatim commemorant iſti autores. Cur Anaſtaſius in vita Honorii nullam prorſus mentionem facit exortæ, illo tempore controverſiæ Monotheliticæ, vel epiſtolæ illius quam Sanctus Maximus in diſputatione ſua cum Pyrrho teſtatur ab Honorio ſcriptam eſſe ad Sergium. Cum in vita Leonis primi Papæ Romani Anaſtaſius narret geſta Synodi Chalcedonenſis, & in vita Agathonis geſta ſextæ Synodi, & in vita Hadriani primi, meminerit ſeptimæ Synodi, eamque ipſe Latinè verterit, & octavæ Synodi hiſtoriam Latinè ſcripſerit; Cur nullam in vita Damaſi Papæ mentionem facit Concilii Conſtantinopolitani, vel Concilii Romani; quæ ejus tempore celebrata ſunt contra Macedonianos & Apollinariſtas aliosque hæreticos? Non omiſſurus, ſcilicet, ſi verè celebrata fuiſſent illa Concilia, ut ineptiſſimas Sophiſtarum nugas in ipſos retorqueam. Cur nihil idem Anaſtaſius de Concilio Epheſino, in Cæleſtino? cur in vita Vigilii, nulla fit ab eo mentio quinti Concilii œcumenici Conſtantinopoli celebrati, dum in ea urbe degeret ipſe Vigilius Papa Romanus, neque narrat, quemadmodum Concilio illi Vigilius intereſſe renuerit, eidemque quoad trium Capitulorum damnationem vehementer reſtiterit? cum tamen Vigilium Conſtantinopolin perductum, ibique multa mala perpeſſum eſſe, tandemque remiſſum & in Sicilia mortuum commemoret: atque adeò vel maximè ibi locus fuerit, ut vitæ ejus ſcriptor Anaſtaſius illam Vigilii pro tribus Capitulis concertationem, & Concilii definitionem non omitteret. Num propterea nihil horum geſtum eſſe credemus, quia de eis tacuit Anaſtaſius? vel num propterea exortam eſſe, Honorii Papæ tempore, controverſiam Monotheliticam, ſcriptaſque de ea epiſtolas commutaſſe Sergium & Honorium, inficiabimur; quia altum de his rebus ſilentium apud Anaſtaſium in vita Honorii? quæ oro, cauſſa omiſſi ab Anaſtaſio Theodori Pharanitani, in Agathone, ubi de Sexta Synodo damnatiſque in ea texit hiſtoriam; & ejuſdem Theodori commemorati ab eodem Anaſtaſio in vita Leonis ſecundi? Numquid hinc inferre licebit, Theodori etiam nomen fraude quadam irrepſiſſe, in vita Leonis, præter mentem Anaſtaſii? Vel potius, an non candidè fateri oportet, credendum eſſe Anaſtaſio damnationem Theodori Pharanitani, & Honorii, in Leone & alibi, cum tot Conciliis & Patribus, affirmanti, & eam nuſquam neganti: & eidem condonandum, in illa imperfecta narratione in Agathone, eam omittenti?

10. Nec ſolùm imperfecta, ſed in quibuſdam etiam manifeſtè erronea, eſt ea narratio, ſive auctoris ea ſit culpa, ſive librariorum. Ait ibi Anaſtaſius, legatos Agathonis Conſtantinopolin ingreſſos eſſe die decimo menſis Novembris; in quo aberrare Anaſtaſium probat Binius ex ipſis actis Sextæ Synodi; plus jam eis tribuens, quàm narrationi illi Anaſtaſianæ. Sex tantum aut ſeptem actiones refert Anaſtaſius, & Synodum ſtatuit abſolutam eſſe ante tempus Paſchale: cùm è contrario, ſicut acta habent, omnes fateantur non ante menſem ſeptembrem finitam eſſe Synodum actioneſque minimum ſeptemdecim, ut in græco actorum codice legitur, vel, ut in Latino, octodecim habitas eſſe. Neque adhuc quiſquam reper-

repertus eſt, qui, in hoc tam lato diſcrimine, tutelam ſuſcipere auſus ſit narrationis Anaſtaſianæ contra fidem actorum. In eadem narratione Anaſtaſius ſucceſſorem Macarii appellat Stephanum, at fuit Theophanes. Ibidem ait, Macarium, & quoſdam ejus ſectatores, miſſos eſſe Romam exſulatum. Erràſſe hic de exſilio Anaſtaſium, affirmant Baronius & Binius, & Anaſtaſio opponunt epiſtolam Imperatoris Conſtantini ad Leonem ſecundum Papam Romanum, quæ exſtat in fine actionis decimæ octavæ actorum Sextæ Synodi.

11. Præterea nullam eſſe poſſe apud prudentes auctoritatem tumultuarii illius compendii Anaſtaſiani, contra fidem actorum ſextæ Synodi, in negotio Honorii; hinc liquet: non ſolùm, quia nihil in ea narratione Anaſtaſiana dicitur de Honorio repugnans actis Synodicis; & eorum quæ de aliis rebus illic dicuntur, auctoritatem minuunt interſperſi errores: ſed etiam quia omnibus Sextæ Synodi exemplaribus, jam inde à prima Divulgatione, totos fere ducentos annos antequam iſta ſcriberet Anaſtaſius, continentibus condemnationem Honorii, & quæcunque de eo adhuc in ejuſdem Synodi actis leguntur, & universâ Eccleſiâ actorum illorum integritatem unanimiter, ſine ulla contradictione, agnoſcente, toto illo ſpatio, & ipſius etiam tempore Anaſtaſii, & multis poſt Anaſtaſium ſeculis; non habebat ullum emendatius aut fide dignius Synodi exemplar Anaſtaſius, neque ullâ alia idoneâ muniebatur auctoritate, ad contradicendum conſtanti judicio omnium quinque Patriarchalium ſedium, & tot Conciliorum, ac Patrum, orbiſque Chriſtiani. Neque certè contradixit. Neque ei propoſitum fuit unquam negare damnationem Honorii in Sexta Synodo factam, quam ipſe probè cognitam habebat, eidemque conſentiebat: ut patet ex vita Leonis ſecundi; & ex ſeptimâ Synodo ab Anaſtaſio in Latinum ſermonem verſa, ejuſdemque Anaſtaſii in eam Synodum præfatione ad Johannem octavum, Papam Romanum, ubi alia quædam illius Synodi geſta excuſat, & excuſando improbat: reliquis autem, adeóque damnationi Honorii (quam neque excuſat, neque improbat) conſenſum ſuum haud obſcurè adhibet; & ex Latina hiſtoria Synodi octavæ, ab eodem Anaſtaſio conſcripta, & ipſius in eandem Præfatione ad Adrianum ſecundum, Papam Romanum, ubi & falſitatis omnem ſuſpicionem amolitur, & pro octavæ Synodi illius autoritate vehementer certat: & eidem Synodo ſe interfuiſſe teſtatur.

12. An non vel maximè locus erat in vita Honorii, in vita Agathonis, in vita Leonis ſecundi, in Præfationibus in ſeptimam & octavam Synodos, ut notam in tot Synodis Honorio inuſtam dilueret, ſi eam delebilem eſſe, aut Honorium vel non omnino, vel injuſtè, damnatum eſſe exiſtimaret? Manifeſtum eſt confiteri eum de crimine, qui indulto, & toties delegato judicio, purgandi ſe occaſione non utitur. Inquit Bonifacius primus, Papa Romanus, epiſtolâ ſecunda; & ruſum Nicolaus primus, in ſua illa epiſtola quæ recitatur in ſeptima actione Concilii octavi, in codice Anaſtaliano. Confitetur Honorii crimen Anaſtaſius, qui ejus damnationem toties ipſe commemorans, purgandi ejus occaſione toties oblatâ nuſquam utitur.

Confiteri cenſetur qui ſe purgare negligit.

13. Si ullum noſſet Anaſtaſius uſitatis verius exemplar Sextæ Synodi, in negotio Honorii, illud haud dubiè communicaſſet cum Adriano ſecundo Papa, ejuſque Synodo Romana, & cum Synodo octava, vel poſteà cum Joanne Papa Romano, neque paſſus fuiſſet orbem Chriſtianum in eo errore diutius hærere. Quod cum ab illo factum non ſit, inde liquet, eum uſitata ſolum exemplaria, condemnationem Honorii continentia, conſequutum eſſe. Vel, ſi aliud habuit & communicavit, certum eſt Adrianum ſecundum Papam, & reliquos illos Patres, nullam ei fidem habuiſſe. Cum conſtanter approbarint receptos codices, & in eis damnationem Honorii. Neque contra ſtetit Anaſtaſius, ſed in eorum acquievit judicio.

14. Hæc admodùm injuſta lex eſt, nulli unquam hiſtorico ab æquis hominibus poſita, cui ſubjicere Anaſtaſium volunt iſti ſophiſtæ; ut ſcilicet, prius omiſſa, vel ſilentio prætcrita, alio poſtea loco narranti derogetur fides & auctoritas. Quam multa recenſet Moyſes in Deuteronomio, de quibus in prioribus libris altum ſilentium; Anaſtaſius nihil in Vigilio, vel in Pelagio primo, vel in Joanne tertio, vel in Benedicto quarto, vel in Pelagio ſecundo, vel in Gregorio Magno, nihil inquam, in horum Pontificum Romanorum vitis ſcripſit de quinta œcumenica Synodo, quæ tempore Vigilii celebrata eſt, & à Pelagio primo ejuſque ſucceſſoribus ſuſcepta. Neque attingit ſchiſma Eccleſiarum in Occidente, quod propter Synodum illam, Pontificum horum temporibus, exſtitit, & longo poſt tempore duravit. Poſtea tamen idem Anaſtaſius utriuſque, tum Synodi, tum ſchiſmatis mentionem facit, in vita Sergii primi Papæ Romani, cujus tempore redunitæ ſunt Eccleſiæ. Eandem quintam Synodum Ado Epiſcopus Viennenſis, Anaſtaſio contemporaneus, ſilentio præterit in Juſtiniano, ſub quo celebrata eſt, quam tamen cum ſexta aliiſque ſynodis commemorat in Conſtantino Pogonato. Innumera alia hujuſcemodi exempla reperire eſt apud hiſtoricos.

Prius omiſſa vel ſilentio prætcrita, alio poſtea loco veraciter narrari poſſunt.

15. Paulus Diaconus, lib. 18. in Conſtantino Pogonato, ſcribens de Monothelitis, & Sexta Synodo, omittit Theodorum Pharanitanum, & Sergium, & Honorium. Non omiſſurus ſcilicet, ſi huic hæreſi affines fuiſſent. Ut hìc ruſum iſtorum Papiſtarum futilitatem deriſui exponam. Quæ, oro, cauſſa omiſſi hìc Monothelismi Theodoriani & Sergiani? cum nominet Pyrrhum, Paulum, & Petrum, & Macarium. Num ex Pauli Diaconi ſilentio colligi poterit, irrepiſſe per fraudem in Conciliorum & Patrum codices nomina Theodori, & Sergii, & Honorii? Num ideo dicemus, mentitos eſſe Taraſium Patriarcham Conſtantinopolitanum, & Theodorum Patriarcham Hieroſolymitanum, cum ſua Synodo, & ſummis antiſtibus Eccleſiarum Orientis, & Epiphanium Diaconum, & Adriani primi Papæ Romani Legatos in poſteriore Nicæna Synodo, cæteroſque omnes illius Synodi Patres, qui omnes conſonanter & unanimiter, eodem tempore quo florebat Paulus Diaconus, Theodorum Pharanitanum, & Sergium, & Honorium, à Sexta Synodo juſtè damnatos eſſe affirmârunt, eoſdemque & ipſi damnârunt? Num etiam mentiti poſtea ſunt Adrianus ſecundus Papa Romanus, cæterique Romanæ Synodi ſub eo habitæ Patres, & Ado Epiſcopus Viennenſis, & octavæ Synodi Patres, id ipſum aſſerentes & confirmantes? Num eis uno ore affirmantibus minus credendum eſt, quam Diacono neganti, (etiamſi negâſſet,) nedum tacenti?

Ex Pauli Diaconi ſilentio de damnatione Honorii, non ſequitur Honorium in Sexta Synodo non eſſe damnatum. ſicut ex ejuſdem ſilentio de damnatione Sergii & Theodori Pharanitani, non ſequitur iſtos in eadem Synodo non eſſe damnatos.

16. Dicebam, Joannis Zonaræ ſilentium dubium eſſe & controverſum. Nam Hieronymus Wolphius, Zonaræ interpres Latinus, in ſuis Annotationibus ſcribit, verba illa, Ὀνωρίς Ῥώμης, in Viennenſi codice rectè deleta videri. Idcirco in Wolphiana græcolatina editione non comparet in Zonaræ textu nomen Honorii in catalogo damnatorum à Sexta Synodo. At certè non

Zonaræ ſilentium eſt controverſum.

tanti

tanti apud Wolphium eſſe debuit deletoris illius & alieni operis detruncatoris auctoritas, ut propter lituram ab eo factam, ſuſpectam haberet fidem illius, ab ipſo Wolphio tentopere in præfatione commendati, codicis, & fortaſſe etiam aliorum codicum, idem Honòrii nomen antiquitus habentium. Præſertim cum non modo Cedrenus, quem ſequitur Zonatas, illud nomen commemoret, ſed etiam idipſum conſtanter clamet univerſa antiquitas (paucis tacentibus, nemine contradicente) jam inde à tempore Sextæ Synodi, uſque ad Zonaram, & poſt obitum Zonaræ, qui annales ſuos perduxit uſque ad annum Domini millesimum centeſimum decimum octavum.

Ex Zonaræ ſilentio nihil lucrantur adverſarii, etiamſi eum de Honorii damnatione ſiluiſſe largiamur.

17. Sed etiamſi largiremur iſtis Sophiſtis, ſiluiſſe Zonaram de Honorii damnatione; quid indè efficient? Certè pluris eſt unus teſtis ajens, quàm centum ſilentes. Quanto magis ſexcenti affirmantes, duobus aut tribus aut ſex ſilentibus potiores ſunt? Omne objectum credibile eſt affirmatio vel negatio, quorum neutrum apud Zonaram in Wolphiana editione, invenitur de Honorii damnatione. Quam tamen unanimiter conſtanterque affirmavit per multa ſecula orbis Chriſtianus. Zonaras, ſcribens in ſuis Annalibus de ſecundo Concilio œcumenico, ait in eo Macedonium ejuſque ſectatores abſciſſos eſſe ab Eccleſia Catholica. Cum tamen à Concilio illo expreſsè anathematizati ſint non ſolum Macedoniani, ſed etiam Sabelliani, & Marcelliani, & Photiniani, & Apollinariſtæ. Ut patet ex primo canone illius Concilii: qui à Zonara omittuntur. Cedrenus, & Zonaras, in deſcriptione Concilii Epheſini œcumenici tertii, mentionem quidem faciunt Neſtorii in eo Concilio condemnati: at nullam prorſus mentionem faciunt Pelagianorum ſive Cæleſtianorum, & Euchitarum: qui tamen ejuſdem Concilii ſententiâ condemnati ſunt, ut legere eſt in actis illius Concilii, actione ſeptimâ, in editione Bin. Idem etiam Zonaras, in Juſtiniano magno, ſcribens de Synodo Conſtantinopolitanâ ſub Menna Patriarcha contra Acephalos celebratâ, anathematizatos in ea recenſet Severum, Eutychem, Petrum, Julianum Halicarnaſſæum, & Anthimum: omittit autem Zoaram, qui in fine quintæ actionis illius Synodi nominatim anathematizatur. Et rurſus in eodem Juſtiniano, recenſens geſta quintæ œcumenicæ Synodi, damnatos ab ea Synodo commemorat Origenem, Didymum, Evagrium, & Theodorum Mopſueſtiæ. Sed omittit damnationem epiſtolæ Ibæ, & ſcriptorum Theodoreti contra Cyrillum. Idem autor, in Irene & filio ejus Conſtantino, & ante eum Cedrenus, narrantes geſta poſterioris Nicænæ Synodi, referunt tres quondam ſub Conſtantino Copronymo Patriarchas Conſtantinopolitanos, videlicet, Anaſtaſium, & Conſtantinum, & Nicetam, ab ea Synodo eſſe anathemati ſubjectos: neque alium quempiam illic damnatum commemorant; Et tamen in actis illius Synodi paullò poſt principium actionis octavæ; præter tres iſtos Patriarchas, anathematizantur etiam ab ea Synodo nominatim, Theodoſius Epiſcopus Epheſinus, Siſinnius Paſtillas, Baſilius Tricaccabus, Joannes Nicomediæ, & Conſtantinus Nacoliæ. Quos tamen omittunt Cedrenus & Zonaras. Non omiſſuri, ſcilicet, ſi eandem damnationem ſubiiſſent. Ut Papiſtas iſtos non argumentantes, ſed inſanientes, & in re ſeriâ ludentes videas & rideas: imò tantam in hominibus perverſitatem ac profanam impudentiam ſeriò lugeas, & ſedulò fugias.

18. Iniquum, & in ipſas Divinas literas contumelioſum, eſt de hiſtoria judicium,* ſi è duobus aut pluribus pariter fide dignis ſcriptoribus eandem hiſtoriam referentibus, uni eorum quædam particularia narranti, ideo fidem ſtatuas abrogandam, quia ea ab altero vel à cæteris ſilentio prætereuntur (vide Auguſtin. lib. 33, contra Fauſtum Manichæum, cap. 7.) Quanto magis abſurde rejicitur ſexcentorum, magis fide dignorum, concors aſſertio, propter paucorum, minus fide dignorum, de ea re ſilentium? De hiſtoria autem damnationis Honorii fidem magis merentur acta publica tot Conciliorum, cum teſtimoniis Imperatorum & Pontificum Romanorum, aliorumque probatorum ſcriptorum, conſtantique tot ſeculorum conſenſu, eam damnationem aſſerentia, quàm mererentur Theophanes, & Paulus Diaconus, & Zonaras, eam negantes: nedum de ea ſilentes. Silenti autem credi non poteſt, ſed tantummodo aliquid affirmanti vel neganti.

Idoneis teſtibus affirmantibus non eſt deroganda fides, propter aliorum ſilentium.

19. Citant etiam Nicolaum primum Papam Romanum, dicentem in epiſtola ad Michaëlem Imperator. Anteceſſores ſuos nec tenui ſaltem rumore adſperſos fuiſſe, quaſi aliquando cum prava ſapientibus ſapuerint, tantum abeſſe ut concertarint. Reſpondeo. Ut à mendacio excuſetur Nicolaus, exponenda eſt hæc ejus de anteceſſoribus ſuis aſſertio, non de omnibus, & ſingulis, ſed ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ id eſt, ut plurimum ſive de pleriſque ſeu fere omnibus Nicolai anteceſſoribus, præſertim antiquioribus. Alioqnin in manifeſto tenebitur mendacio; aut ſaltem temerario falſiloquio. Nam (ut arrogantiam Sedis Romanæ contra decreta Synodalia, & ſuſceptam etiam ab Adriano primo ejuſque ſucceſſoribus nefariam adorationem imaginum & creaturarum, & alios Romanorum Pontificum, Nicolai anteceſſorum, errores impræſentiarum omittam.) Certè jam ante Nicolaum, in omnibus Sextæ Synodi, & epiſtolarum Leonis ſecundi Papæ, & Quiniſextæ Synodi, & poſterioris Nicænæ Synodi exemplaribus, palàm exſtabat nomen Honorii inter hæreticos damnatos. Eundemque immediatus Nicolai ſucceſſor & defenſor Adrianus ſecundus fatetur anathematizatum eſſe propter hæreſin; in alloquutione tertia ad Concilium ſuum Romæ habitum. Et ejuſdem Adriani Legati, cum reliquis Patribus in octava Synodo, Honorii damnationem repetunt & confirmant: in ipſo Latino, Anaſtaſii codice, quem teſtatur Anaſtaſius eſſe ab omni fuco falſitatis extraneum. In ſeptima autem Synodo, prout Græcè ad Adrianum primum Papam Romanum perlata, ejuſdemque juſſu Latinitate donata eſt, exſtabat nomen Honorii: Nam ex Anaſtaſio conſtat Latinam illam Adriadi verſionem reſpondiſſe Græco textui, & utrique verſionem Anaſtaſianam: quæ poſt mortem Nicolai ab Anaſtaſio elaborata, exhibet nomen Honorii. Sicut etiam illud exhibet altera verſio vulgata, & ipſe Græcus textus. Damnationem Honorii in quiniſexta Synodo agnitam & comprobatam eſſe non inficiantur Bellarminus, & Gretſerus. In ſextæ autem Synodi exemplaribus Honorii damnationem jam olim ante Nicolaum exſtitiſſe ſuperius demonſtratum eſt. Neque Synodorum illarum acta incuſat Nicolaus, in quibus ſciebat, aut ſaltem non neſcire debuit, contineri Honorii damnationem. Eandem exhibebant epiſtolæ Leonis ſecundi Papæ Romani.

Argum. à teſtimonio Nicolai pp.

Reſpond.

20. Ut nobis ereptum ſibi vendicent Bedam, conſuetâ impudentiâ contendunt Bellarminus & Gretſerus nomen Honorii apud Bedam, inter damnatos illos per fraudem irrepſiſſe, non à Beda ipſo poſitum. Sed unde hoc probant, cum omnia Bedæ exemplaria ita habeant, nullius unquam falſitatis, hac in parte, ſuſpecta, tot retro-

Beda. vide ſupra cap. 10. §. 10.

Objectio adverſariorum.

troactis ſeculis? Beda, inquirunt, Honorium pro viro ſancto habuit, etiam poſt mortem ejus, & poſt celebratam Sextam Synodum; ergo eum pro damnato hæretico non habuit. Probant antecedens ex ipſo Beda, videlicet, ex lib. 2. hiſtoriæ Anglorum, capp. 17. 18. 19. ubi, tanquam de optimo Paſtore, loqui aiunt Bedam de Honorio. Et ex vita Bertolphi Abbatis, ubi nunc beatus, nunc ſanctus vocatur Honorius.

Reſpond.

21. Reſpondeo. Beda, in hiſtoria Anglorum, refert quidem de Honorio, quòd literas ſcripſerit, ad Eduinum Regem Anglorum, ad fidem Chriſtianam à gentiliſſimo recens converſum, paternâ eum charitate accendens, ut in fide acceptâ perſiſtere ac proficere curaret. Item alias literas, cum pallio ad Honorium Archiepiſcopum Dorovernenſem, quarum literarum textum inſeruit hiſtoriæ ſuæ Beda. Qui etiam commemorat eundem Honorium ſoleiter ſcripſiſſe ad Scotos de obſervatione Paſchatis. At nullo prorſus vel ſanctitatis vel beatitatis eum ornat elogio. Neque eum vel bonum vel optimum vocat Paſtorem. Neque magis epiſtolæ illæ ſpirant pietatem aut redolent acumen, quàm ſcripta multorum hæreticorum, ut Novatianorum, Pelagianorum, Monophyſitarum, Monothelitarum, &c. Neque illas Honorii epiſtolas erroris accuſamus, ſed eas duntaxat, quas de controverſia Monothelitica ad Sergium ab eo ſcriptas, & à Sexta Synodo damnatas invenimus. Hieronymus in Apologia illa adverſus Ruffinum, quæ incipit, *Lectis literis prudentiæ tuæ*. Poſt medium; affirmat & exemplis demonſtrat, non eſſe vitii hominem unum (etiam poſt mortem ejus) laudare in aliis, & in aliis accuſare; ſed eandem rem probare & improbare. Neque alicui vitio vertendum eſſe, ſi in eiſdem hominibus & laudanda prædicet, & vituperanda reprehendat.

Vindicatur Beda.

22. Vita Bertulphi, quam citant, non eſt opus Bedæ; exſtat autem apud Surium, tom. 4. die 16. Auguſti, & tribuitur ibi Jonæ, quem Jonam Abbatem fuiſſe natione Scotum, & Heraclio regnante vixiſſe, & ſub ejus nepote Coſtante, Conſtantini Pogonati Patre, floruiſſe, monet Voſſius lib. 2. de Hiſtoricis Latinis cap. 26. Et eſſe Jonæ hujus illud opus ſcribit etiam Severinus Binius, in ſuis notis in vitam Honorii Papæ. Certè ſcriptor, de ſeipſo, in illa Bertulphi Abbatis Bobienſis vita, teſtatur ſe fuiſſe Honorio Papæ contemporaneum; & Bertulpho Abbati ad Honorium eunti ab eodemque revertenti comitem itineris fuiſſe. Honorium autem laudans, nullam facit mentionem controverſiæ Monotheliticæ. Jam verò hominem à ſuis contemporaneis, aut etiam poſterioris ævi ſcriptoribus, laudatum, & ſanctitatis ac beatitudinis elogiis ornatum, damnari poſtea in Concilio œcumenico ſæpe contigit. Origenes ab Euſebio [lib. 6. hiſtor. Eccleſ.] Theodorus Mopſueſtenus à Theodoreto [lib. 5. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 39.] Sergius ab Honorio, de quo diſſerimus, Papa Romano [in epiſtolis Honorii ad Sergium] impensè laudati, damnationis poſtea ſententiam ſubierunt in Conciliis œcumenicis. Beda igitur damnationem Honorii nec negat, nec tacet, ſed affirmat.

Manuel Caleca.

23. Manuelis Calecæ teſtimonium proferunt pro innocentiâ Honorii, quam Caleca lib. 4. contra Græcos, cap. 26. adſtruere nititur auctoritate beati Maximi martyris. Reſpondeo. 1. Vixiſſe videtur iſte Calecca circa annum Domini 1400. vel paulò poſt, ut colligere eſt ex eodem Calecca libro 4. cap. 22. adeòque nullius ponderis eſt ejus auctoritas contra ingentem illam nubem antiquiorum & longè graviorum teſtium. 2. Nondum de jure diſputamus, ſed de facto, & veritate hiſtoriæ quæ aſſerit Honorium eſſe de facto condemnatum, id quod non negat Caleca.

Teſtimonium beati Maximi.

3. Teſtimonium Maximi oſtendit, verè de facto miſſam eſſe eam epiſtolam ab Honorio ad Sergium, quam Papiſtæ iſti non verecundantur dicere confictam eſſe. Utrum autem de facto propter illam Epiſtolam Honorius poſtea in Sexta Synodo damnatus ſit, necne, non potuit in alterutram partem teſtificari Sanctus Maximus, quippe aliquot annis ante Sextam Synodum, martyrii palmam adeptus. Inferiùs autem, Deo largiente, oſtendemus neque in jure defendi poſſe Honorii innocentiam. Ubi, quæ à beato Maximo ſcribuntur, explicabimus.

Cap. 25.

Blondus.

24. Blondus Flavius, libro ultimo hiſtoriarum ſcripſit res geſtas anno Domini 1440. & obiiſſe fertur anno Domini 1458. Quem Joannes Gobelinus (referente Voſſio lib. 3. de hiſtoricis latinis, cap. 7.) Pii ſecundi Papæ Romani ſecretarius, ipſi Blondo contemporaneus, eidemque ſuperſtes, ſcribit non quàm vera, ſed quàm multa ſcriberet, curæ habuiſſe. Cui aſperæ cenſuræ etſi non ſubſcribimus, incutioſæ tamen incogitantiæ & inexcuſabilis negligentiæ apertum cernimus ſpecimen in iſta manifeſtè falſa Blondi narratione de Heraclio Imperatore & Honorio Papa; Dumque (inquit) hujuſmodi erroribus infatiret Heraclius, Pyrrhi Patriarchæ Conſtantinopolitani & Cyri Alexandrini Epiſcopi ſuaſionibus incidit in hæreſim Monothelitarum, dicentium eſſe in Chriſto unicam tantummodo voluntatem: quam opinionem poſtea multi magno cum fidei Chriſtianæ diſturbio ſunt ſecuti. Et tamen cùm Honorius Pontifex Romanus Heraclium per literas & nuncios tanti erroris commiſſi redarguiſſet, paſſus eſt Pyrrhum Patriarchatu ejici, & in Africam relegari. Hæc Blondus, nono libro decadis primæ hiſtoriarum. Quæ pugnant evidentiſſimè cum rerum geſtarum vera hiſtoriâ: ſicuti palàm jam faciam in examine narrationis Platinæ.

Platina.

25. Platina etiam recentior, adeóque nullius auctoritatis adverſus tam unanimem conſtantemque antiquitatis conſenſum. Obiit enim anno Domini 1481. Teſte Joanne Trittemio. Præterea de hæreſi Monothelitica, & de Honorio, tam oſcitanter ſcripſit, ut planiſſimè dormitarit; nolo enim dicere eſſe ultro mentitum. In ejus verba in Honorio; Ferunt (inquit) Heraclium Pyrrhi Patriarchæ Conſtantinopolitani & Cyri Alexandrini Epiſcopi fraudibus deceptum, in hæreſin Monothelitarum incidiſſe. hos tamen poſtea tanti erroris auctores, hortante Honorio, & verum ante oculos literis & nunciis ponente, relegavit Heraclius. Hæc Platina. Quot verba, tot ferè errores. Nam I. Heraclius non à Pyrrho Patriarcha, ſed à Sergio perſuaſus eſt ad profitendum cum Monothelitis, ut patet ex primo capite hujus libri. II. Tantum aberat ut Honorius ſuaderet Heraclio relegationem Monothelitarum, ut è contrario eis animos addiderit, & communionem cum eis ſemper coluerit: ſicut ex ſuperioribus manifeſtum eſt. III. Poſt mortem Honorii, ſedebat adhuc in ſede Conſtantinopolitana Sergius Pyrrhi prædeceſſor, & Ecthеſis Heraclii, eo procurante, promulgata eſt, & ab eodem Sergio Synodice confirmata. Sicut docuimus capite primo hujus libri. Id ipſum docet Cardinalis Baronius, in Annalibus, anno Domini. 639. IV. Cyrus Patriarcha Alexandrinus ſedem ſuam toto Honorii tempore tenuit, neque unquam relegatus eſt, ſed Honorio ſuperſtes, ſedemque ſuam conſtanter obtinens, tandem mortuus eſt, anno Domini 640. ut ſcribit Baronius. V. Penultimo demum ſeu trigeſimo anno Imperii Heraclii

Platinæ error multiplex in una narratiuncula

raclii

Google

raclii moritur Sergius, & in ejus locum Imperator Heraclius ſubrogat Pyrrhum, qui toto reliquo ſpatio vitæ Heraclii, & aliquamdiu poſt Heraclii obitum, ſedem Conſtantinopolitanam in tranquillitate tenuit, donec mortuo Conſtantino Imperatore, Heraclii filio, loco cedere & ſolum vertere coactus eſt, ut ſuprà capite primo oſtenſum eſt. VI. Non propter hæreſin pulſus eſt Pyrrhus, ſed quia paticeps conſebatur conſiliorum Martinæ Auguſtæ in tollendo Conſtantino Imperatore; ut ibidem docuimus. VII. Tantum aberat, ut de controverſia Monothelitica Honorius ante Heraclii oculos verum poneret, ut è contrario Sergium falſa Imperatori proponentem laudarit, & ipſe duas operationes nec dici, nec intelligi, paſſus ſit; ut patet ex ejus epiſtolis ad Sergium. VIII. Heraclius neminem unquam ob hæreſin Monotheliticam relegavit: nam etiamſi ultimo Imperii ſui anno patrocinium ſuum ab Ecthesi ſubtraxit, non tamen Monothelitis unquam negotium viſus eſt faceſſere. Ideo cum ad finem uſque vitæ ſuſpicione hæreſeos laboráſſe ſcribit Baronius, anno Domini 640. En quam ſolutè & incautè de hoc negotio ſcripſerit Platina.

Sabellicus, & Naucierus.

26. Errantes Blondum & Platinam inconſideratè ſecuti ſunt Sabellicus, qui vivebat circa annum Domini milleſimum quingenteſimum; & Nauclerus, qui ſuam Chronographiam clauſit anno Domini milleſimo quingenteſimo primo. Inculcarunt (inquit Sabellicus) hunc errorem Pyrrhus Conſtantinopolitanus antiſtes, & Cyrus Alexandrinus: cujus ſceleris Heraclius ab Honorio Pontifice per literas admonitus, paſſus eſt Pyrrhum ſua ſede dejectum in Africam relegari. Hæc Sabellicus, Ennead. 8. libr. 6. Et Nauclerus ait; *Adhoc Heraclius Pyrrhi Conſtantinopolitani Patriarchæ & Cyri Alexandrini Epiſcopi incidit in hæreſin Monothelitarum, dicentium eſſe in Chriſto unicam tantummodo voluntatem: quem errorem multi ſunt ſequuti. Sed cùm Honorius Papa Heraclium, per literas & nuncios, tanti erroris arguiſſet, paſſus eſt Pyrrhum Patriarcham Conſtantinopolitanum ob id in Africam relegari.* Hæc Joannes Nauclerus, in ſecundo volumine ſuæ Chronographiæ, in fine generationis vigeſimæ primæ. Quæ quàm ſint ab ipſa rerum geſtarum veritate diſcrepantia, patet ex præcedente noſtra animadverſione in Platinam. Digna ſanè eſt peſſima Papiſtarum cauſſa miſerrimis iſtis patrociniis!

Rurſum de Anaſtaſio.

27. Anaſtaſius, in vita Honorii, ait, eum temporibus ſuis multa bona feciſſe, erudiviſſe clerum, renováſſe omnem familiam beati Petri Apoſtoli, magnifica & ſumptuoſa ædificia extruxiſſe, & ornamenta donáſſe. At nuſquam eum ſanctum, nuſquam facit catholicum. Falsò igitur id aſſerit Bellarminus. Illa autem omnia competere poſſunt homini hæretico. Imò ſi ſubſtructionum ſplendorem intuearis, quid dices de Herode Rege qui Templum Hieroſolymitanam glorioſius effecit, quàm olim Zorobabel? Monui ſuprà, ex Hieronymo, non eſſe vitii, hominem laudare in aliis, & in aliis accuſare, ſed eandem rem probare & improbare. Neque alicui vitio vertendum eſſe, ſi in eiſdem hominibus & laudanda prædicet, & vituperanda reprehendat. Anaſtaſius, non obſtantibus illis Honorii laudibus, ubicunque tamen in hiſtoria Monothelitica mentionem ejus facit, eum annumerat hæreticis: ut ſuprà oſtenſum eſt.

Ioſeph. Antiquit. Iudaic. lib. 15. cap. 14. ſeu ult.

Concluſio.

28. Atque ita vani iſti promiſſores, nihil hiatu ſuo dignum præſtiterunt. Sed ſtat inconcuſſa hiſtorica veritas condemnationis Honorii: & manet inviolata integritas actorum Synodalium in negotio Honorii.

CAPUT. XVIII.

Vindiciæ epiſtolæ Leonis ſecundi, Papæ Romani, quæ ſcripta eſt ad Conſtantinum Imperatorem.

Leo anathematizavit Honorium.

LEonem ſecundum Papam Romanum, Agathonis ſucceſſorem, ſuſcepiſſe & approbáſſe ſanctam Sextam Synodum; omneſque ab eadem Synodo anathematizatos, & in eis nominatim Honorium, anathematizáſſe, teſtatur Anaſtaſius bibl. in ejuſdem Leonis vita. Id ipſum quoque teſtatur ipſe Leo, in illa epiſtola, quam, acceptis jam actibus Synodalibus, literiſque Imperialibus, gratulabundus ſcripſit ad Conſtantinum Imperatorem, quæ exſtat ad finem actorum Sextæ Synodi, nec non in aliis ſuis epiſtolis, quæ cum vita ejus exſtant poſt Concilium Toletanum 12. & Concilium Rothomagenſe.

Declarat Leo 2. Papa Rom. ſe accepiſſe à legatis ſedis Romanæ geſta Synodalia ſextæ œcumenicæ Synodi integra atque inviolata.

2. Leo in ſua epiſtola ad Conſtantinum Imperatorem; Legatos, inquit, hujus Apoſtolicæ matris veſtræ Romanæ Eccleſiæ, pietatis veſtræ famulos, id eſt, Theodorum & Georgium Presbyteros, & Joannem Diaconum, filios noſtros, atque Conſtantinum ſubdiaconum regionarium ſanctæ noſtræ Eccleſiæ, unà cum perſonis, quæ cum eis profectæ fuerant, quæ à prædeceſſore meo Apoſtolicæ memoriæ Agathone Papa, per octavam indictionem, pro cauſſa fidei (veſtrâ pietate jubente) illuc directæ fuerant, per nuper elapſam decimam indictionem, menſe Julio, cum divalibus clementiæ veſtræ apicibus, & ſynodalibus geſtis, cum magno jucunditatis gaudio in Domino exſultantes, ſuſcepimus. ——— Igitur geſtorum ſynodalium ſeriem recenſentes, curioſâque diligentiâ ſingula, quæ geſta ſunt, flagitantes, eadem quæ Apoſtolicæ ſedis legati narraverant, ſcriptis conſonantibus convenire reperimus. Cognovimus enim quod ſancta & univerſalis & magna ſexta Synodus, quæ per Dei gratiam Imperiali decreto in regia urbe nuper congregata eſt, eadem, quæ & univerſum Concilium alludens huic ſanctæ ſedi Apoſtolicæ, cujus miniſterio fungimur, ſenſerit, atque decreverit ſub orthodoxæ fidei integritate, reguliſque majorum, atque concorditer nobiſcum confeſſa eſt, unum eſſe de ſanctâ & inſeparabili Trinitate Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ex duabus & in duabus naturis inconfusè. ——— Hanc igitur rectæ atque Apoſtolicæ traditionis normam prædeceſſor meus Agatho, Apoſtolicæ memoriæ Papa, cum ſua Synodo prædicavit: hanc ſcriptis percurrentibus in ſuæ ſuggeſtionis pagina veſtræ pietati per ſuos legatos emiſit, approbans & confirmans teſtimoniis ſanctorum ac probabilium Eccleſiæ doctorum, quam ſancta nunc & magna Synodus, Domini & veſtro favore celebrata, ſuſcepit, & in omnibus nobiſcum amplexa eſt, utpote B. Petri Apoſtolorum Principis ſinceram doctrinam in ea agnoſcens, & immutilatæ pietatis in hac ſigna contrectans. ——— Anathematizamus proinde atque exſecramur omnes hæreſes, omneſque earum auctores atque fautores, qui adverſus Apoſtolicam orthodoxam fidem, Diabolicis decepti fallaciis, falſitatis errores in Eccleſiam conati ſunt introducere, id eſt, Arium, Sabellium, Macedonium, Apollinarem. ——— pariterque anathematizamus novi erroris inventores, id eſt, Theodorum, Pharanitanum Epiſcopum; Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum, Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ ſubſeſſores magis quàm Præſules; nec

Leo. 2 Papa Rom. anathematizat Honorium.

non & Honorium, qui hanc Apoſtolicam Eccleſiam non Apoſtolicæ traditionis doctrinâ luſtravit, ſed profanâ proditione immaculatam fidem ſubvertere conatus eſt; & omnes qui in ſuo errore defuncti ſunt, ſimiliter anathematizamus. Hæc Leo, in ſua epiſt. ad Conſtantinum Imperatorem.

3. Papiſtæ, etſi negare non audent ſuſcepiſſe Leonem acta ſextæ Synodi & Conſtantini Imperatoris literas, & eundem Leonem Conſtantino Imperat. reſcripſiſſe in hanc ipſam ſententiam, quam hæc jam citata epiſtola continet: ſimiliter etiam eum ſcripſiſſe de ea Synodo ad Hiſpanos, eoſque hortatum eſſe ut ejus geſta, cum literis ipſius Leonis ad illos miſſa, ſuſciperent, & ſuo conſenſu confirmarent: ſicut ipſi, ad quos Leo ſcripſit, teſtantur Hiſpani, in Concilio Toletano 14. Neque monſtrare poſſunt adverſarii alias epiſtolas ad Conſtantinum Aug. & ad Hiſpanos à Leone de hoc argumento miſſas: & hæ, quæ publicè exſtant, habitæ ſunt hucuſque pro ſolis genuinis Leonis ſecundi epiſtolis: Quia tamen Honorii condemnationem ægrè ferunt, ad conſuetum impudentiæ aſylum confugiunt, & clamant, has omnes epiſtolas eſſe ſpurias, vel ſaltem corruptas, vel denique non eſſe de Honorii damnatione fidem adhibendam Leoni. Primam iſtarum viarum tentat Baronius, quem ſequuntur Binius & Gretſerus; ſecundam & tertiam Bellarminus idemque Gretſerus: ſed infeliciter.

Triplex cavillatio anxiorum ſophiſtarum. Invenies autem refutationem reliquo hoc capite, & quatuor proximè ſequentibus.

4. Una eſt communis adverſus omnes has epiſtolas & palmaria objectio, qua utuntur Baronius ejuſque ſequaces; nempe, quia alicubi nota temporis videtur non concordare. Antequam igitur ad ſingularum epiſtolarum vindicias accedam, non abs re fuerit, hujus objectionis aciem retundere. Nam ubi alia omnia, id eſt, res & loca & perſonæ conveniunt, non tanti eſt ſphalma Chronicum, præſertim exiguum vel etiam incertum, ut propter illud de autoritate ſcripti dubitetur. Specimen propoſitis aliquot exemplis exhibebo.

Regula de ſphalmate Chronico.

Scripta quædam indubitata, de quorum tamen nota temporis dubitatur, vel controvertitur, vel error agnoſcitur.

Concilium Arauſicanum ſecundum, in editione Colonienſi, poſt opera Proſperi, celebratum ſcribitur circa tempora Leonis Papæ primi: at Binius (tom. 2. Concil.) monet celebratum eſſe anno Dom. 529. ſub pontificatu Felicis quarti. Diſcrepantia eſt fere octoginta annorum.

Concilium Carpentoractenſe (quod celebratum putatur circa annum Dom. 529.) quo anno præciſè celebratum ſit, Binius ait non conſtare.

In inſcriptione, & capitequinto, Concilii Toletani ſecundi, dicitur illud Concilium celebratum eſſe ſub Rege Amalarico.

At Iſidorus Hiſpalenſis ſcribit in ſuo Chronico Gothorum, poſt Amalaricum regnare cœpiſſe in Hiſpania Theudim, Æra 569. tempore Juſtiniani Imperatoris. Et, quamvis hæreticum, dediſſe Epiſcopis Catholicis licentiam conveniendi in urbem Toletanam, & liberè diſponendi ea quæ ad Eccleſiæ diſciplinam neceſſaria exſiſterent. Hoc fuiſſe Concilium Toletanum ſecundum, annotatur in margine, edition. Colonienſ. operum Iſidori, anno Domini 1617. & Chronico illi præmittitur admonitio de *Æra*; quod ſubtractis ab Æra 38. annis, ſemper remaneat annus incarnationis Dominicæ; & quod per Æras numerare

Æra Hiſpanica.

deſierint Hiſpani, anno Chriſti 1383. In titulo autem ipſius Concilii Toletani ſecundi, habita eſſe dicitur ea Synodus, Æra 565. quem numerum retinet Garſias, apud Binium, in notis in illud Concilium: ubi tamen ipſe Binius dicit, Æram ponendam eſſe 569. & valde probabile eſſe, hanc Synodum ſub Theudo Rege celebratam eſſe.

Idem in notis in Concilium Pariſienſe, quod in cauſſa Sophoraci Pariſienſis Epiſcopi, ſub Childeberto Rege, celebratum eſt; Hanc, inquit, Synodum ad tempora Pelagii primi [Papæ Romani] referendam eſſe opinor: quoto anno Pelagii præciſè habita fuerit, nullo certo indicio conſtare poteſt.

Gelaſii primi Papæ Romani epiſtola quinta, ad Honorium Dalmatiæ Epiſcopum, ſic ſubnotatur, Data 5. Calendarum Auguſti, Fauſto V. C. Conſule. Annotat Binius, mendoſam eſſe & ſurreptitiam hanc conſularem notam: nullum enim Fauſti conſulatum ſub Pontificatu Gelaſii reperiri: legendum igitur Albino V. C. Conſule. Jam verò ex Caſſiodori Chronico conſtat, interfluxiſſe ſex integros annos inter Conſulatum Fauſti, & Conſulatum Albini, temporibus Zenonis & Anaſtaſii Imperatorum.

Joannis primi, Papæ Romani epiſtola primâ, ad Zachariam Archiepiſcopum, ſubnotatur, Data decimo-quinto Calendarum Novembris; Maximo & Olybrio, viris clariſſimis, Conſulibus. Binius annotat hanc Conſularem notam mendoſam eſſe: & hanc epiſtolam referendam eſſe putat ad Conſulatum Maximi ſine collega, qui incidit in annum Domini quingenteſimum vigeſimum tertium. Conſulatus autem Olybrii incidit in annum Domini quingenteſimum vigeſimum ſextum.

Ejuſdem Joannis epiſtola ſecunda, ad Epiſcopos Italiæ, ſubnotatur, Data tertio Idus Junii. Baronius anno Domini quingenteſimo vigeſimo ſexto errorem eſſe monet in menſis nomine; & pro tertio idus Junii, legendum eſſe tertio idus Januarii.

Huic Joanni in ſede Romana ſucceſſit Felix Papa quartus, anno Domini quingenteſimo vigeſimo ſexto, cujus Felicis epiſtola ſecunda, ad Sabinam, ſubnotatur, Data duodecimo Calendarum Novembris. quam chronologiam menſtruam Binius ait eſſe mendoſam: hoc enim menſe ſucceſſorem Felicis, Bonifacium ſecundum, jam Pontificem creatum eſſe.

Silverii Papæ Romani epiſtola depoſitionis & anathematis adverſus Vigilium invaſorem, ſubnotatur, Data octavo Calendarum Julii, Principe Baſilio. At in margine annotatur, ſubrepſiſſe videri hanc notam Conſularem: tempore enim Silverii neque Beliſarium neque Baſilium ullum conſulatum geſſiſſe.

Sulpicius Severus, Bituricenſis Epiſcopus, ſcripſit librum de vita ſancti Martini, Turonenſis Epiſcopi, quem inveniet lector in Bibliotheca Patrum, tomo ſeptimo editionis quartæ: ubi Margarinus de la Bigne hanc præmittit monitionem; Exordium (inquit) vitæ Sancti Martini, à Sancto Severo conſcriptæ, eſſe in annorum numeris depravatum, non culpâ autoris, ſed librariorum, multis argumentis oſtenditur in notis ad Romanum Martyrologium, undecimo Novembris, & tomo tertio Annalium Eccleſiaſticarum, anno Chriſti tricenteſimoquinquageſimo primo, capite decimo-ſeptimo & ſeqq. quò lectorem amandamus. Hæc ibi.

Anaſtaſius in vita Leonis ſecundi Papæ Romani ſcribit eum feciſſe ordinationem menſe Junio, die vigeſimo-ſeptimo. At in editione Biniana, annotatur in margine, pro Junio ponendum eſſe Majum.

Sed

Sed nolo in accumulandis rei adeò perſpicuæ exemplis plus operæ ponere. Accedo ad ſpeciales epiſtolarum Leonis vindicias.

Quatuor objectiones Papiſtarum, contra epiſtolam Leonis 2. Epiſcopi Romani, ad Conſtantinum Imperatorem.

5. Contra primam Leonis ſecundi Papæ epiſtolam, ad Conſtantinum Imperatorem ſcriptam, ut eam ſpuriam eſſe probent adverſarii, objiciunt. 1. Quod circa finem, menſe Majo, indictionis decimæ reſcripta ponatur ad epiſtolam Imperatoris, quam ſe menſe Julio ejuſdem indictionis accepiſſe fatetur, quæ niſi mendoſa probentur, manifeſtiſſimè ſibi contradicunt. 2. Quod nullo menſe Julio Pontifex eſſe potuerit Leo, qui menſe Auguſto creatus, decem tantum menſibus Pontificatum adminiſtravit. 3. Quod profiteatur ſe hanc epiſtolam ſcripſiſſe indictione decimâ, qua nondum Pontifex creatus erat. 4. Quod Honorium in Monothelitarum hæreſi defunctum, adeòque juſtâ anathematis ſententiâ condemnatum eſſe ſcribat; quam publico funere Romana Eccleſia ſepelivit inter ſanctos Pontifices in Eccleſiâ S. Petri, eique ut Catholico Pontifici in omnibus parentavit. has ex Baronio rationes repetit Binius, in notis in hanc epiſtolam.

Reſpondetur ad primam objectionem. Vide etiam §. 8.

6. Reſpondeo ad primam objectionem: ſubnotatio mendoſa eſt, non auctoris ſed librariorum vitio, ut facile eſt deprehendere & corrigere ex inſpectione corporis epiſtolæ. Leonis igitur ad Conſtantinum epiſtola, data eſt menſe Majo indictionis undecimæ. Nec hic librarii lapſus officit auctoritati epiſtolæ, quæ intus ipſa monſtrat, quomodo ſit legenda ſubnotatio.

Reſpondetur ad ſecundam objectionem.

De iſta conſuetudine Vide ſupra lib. 3. cap. 30. §. 1. & §. 3.

7. Ad ſecundam objectionem. Conſuetudo illo tempore antiqua obtinebat, ut electus à clero & populo in Pontificem Romanum, non ordinaretur, niſi prius certior factus Imperator electionem confirmâſſet, ejuſque juſſione procederet ordinatio: ut conſtat ex Anaſtaſio, in vita Agathonis Papæ, qui Leonem ſecundum immediatè præceſſit, & in vita Benedicti ſecundi, qui eidem Leoni immediatè ſucceſſit. Et ex Onuphrii ea de re diſſertatione, ſupra commemorata, libro. 3. hujus operis, cap. 30. Imperator igitur intellectâ Leonis electione, literas ad illum ſcripſit, in quibus eum Papam ſalutavit, eidemque ſextam Synodum commendavit. Has Imperiales literas accepit Leo menſe Julio, ſtatimque proximo menſe Auguſto ejus ordinatio ſollemniter de more peracta eſt. uno ex ejus ordinatoribus exiſtente Johanne Epiſcopo Portuenſi, ut ſcribit Anaſtaſius in vita ejuſdem Leonis. Johannes autem hic unus fuerat ex legatis Synodi Romanæ ad ſextam Synodum œcumenicam. & jam cum reliquis legatis reverſus ordinationi Leonis interfuit. Poſtea verò quam ordinatus eſt Leo, acta ſextæ Synodi ab Imperatore ad eum tranſmiſſa diligenter perlegit, eaque cum legatorum Agathonis relatione ſedulò contulit, perſpectoque conſenſu, epiſtolam hanc ad Imperatorem ſcripſit, qua eum laudat & Synodum approbat; & ab ea damnatos, ac in eis nominatim Honorium. anathematizat; & de totius negotii felici decurſu gratias Deo agit. Partim lectionis prolixitas, & collationis adhibita diligentia, partim etiam ingruens hyems, effecit ut non ante menſem Majum miſerit Leo hanc epiſtolam.

Reſpondetur ad tertiam objectionem.

8. Ad tertiam objectionem jam reſponſum eſt, in reſponſione ad primam objectionem: Leo enim in corpore epiſtolæ ſuæ disertè aſſerit ſe Imperatoris literas cum geſtis ſynodalibus ſuſcepiſſe per nuper elapſam decimam indictionem, menſe Julio. Ergo manifeſtiſſimè profitetur, ſe hanc epiſtolam ſcribere indictione undecima.

Reſpondetur ad quartam objectionem.

9. Ad quartam: Multi poſt mortem, honorificamque ſepulturam, damnati ſunt propter hæreſin, quorum oſſa nunquam refoſſa ſunt. exempla habemus in multis Alexandriæ Epiſcopis hæreticis, qui ſedem illam non rarò obtinuerunt iis temporibus, quæ inter quartam œcumenicam Synodum, & ſextam lapſa ſunt. Non de ſepultura vel refoſſis oſſibus quæſtio eſt, ſed de geſtis ſextæ Synodi, aliarumque Synodorum, quoad damnationem Honorii: quam tanta irrefragabilium teſtium nubes conſonanter affirmat. Noverat Honorii ſepulchrum Hadrianus ſecundus Papa, ejuſque ad octavam Synodum legati. ejuſdem nihilominus damnationem confeſſi ſunt: cum ſexcentis aliis.

10. Sed contra noſtras reſponſiones ad tria prima objectamenta, adferunt adhuc duas objectiones.

Binii exceptio, quæ à Baronio rejicitur.

11. Una deſumitur ex Anaſtaſio, in vita Agathonis; ubi poſt mortem Agathonis ait Epiſcopatum Romanum ceſſaviſſe annum unum, menſes ſeptem, dies quinque. hoc argumento utitur Binius. & ait neceſſe eſſe affirmare, ab obitu Agathonis uſque ad initium Leonis, tanti temporis interregnum intercurriſſe. Agathonem verò Anaſtaſius ſcribit ſepultum eſſe quarto idus Januarii, indictione decima, id eſt, initio anni Chriſti 682. Neceſſitatem tantæ vacationis nullam agnoſcit Cardinalis Baronius; nam in Annalibus, anno Chriſti 682. & 683. rejicit utramque Anaſtaſii narrationem, nullam enim adeò longæ vacationis cauſſam alicubi inveniri. Vitam igitur Agathonis ulterius prorogat, fretus epiſtolâ quadam ex monumentis Floriacenſibus nuper refoſſa, quæ Agathonis dicitur, & poſt reditum legatorum ejus, quos ad ſextam Synodum miſerat, ſcripta videtur, ad Edictum Viennenſem in Gallia Archiepiſcopum. Agathonem verò ait obiiſſe demum quarto idus Junii, indictionis undecimæ, anno Chriſti, 683. ac poſt ejus obitum Sedem vacaſſe tantummodo menſes duos & dies quinque, uſque ad ordinationem Leonis, quam factam eſſe ait decima-quinta die menſis Auguſti, eadem indictione undecima. Atque ita Baronius & Binius, licet ſibi invicem contradicant, diverſis tamen itineribus eodem tendunt, ut initium Pontificatus Leonis ſecundi collocent in menſe Auguſto indictionis undecimæ.

Refellitur exceptio Baronii.

12. Reſpondeo. Non eſt adhibenda fides novitiæ iſti & obſcuræ refoſſioni Floriacenſi, contra univerſalem conſenſum totius antiquitatis, & tot aliarum celebriorum bibliothecarum fidem, quæ teſtantur Leonem accepiſſe à legatis Agathonis acta ſextæ Synodi cum apicibus regiis; mortuo jam Agathone, ante eorum reditum. Adhæc admodum abſurdum eſt quod fingit Baronius, Agathonem, poſt reditum legatorum à Synodo Conſtantinopolitana, Concilium Romæ centum penè Epiſcoporum habuiſſe, anno Chriſti 682. ac poſtea ultimo die Februarii anni ſequentis ſcripſiſſe epiſtolam ad Edictum Viennenſem, denique defunctum eſſe quarto idus ſequentis Junii; Et tamen, toto hoc ſequiannali ſpatio, Agathonem, hæreſeos Monotheliticæ acerrimum adverſarium, qui tantum pro ea exterminanda laboris antea impenderat, nihil prorſus vel ad Imperatorem, vel ad alium quempiam, literarum dediſſe pro approbatione ſextæ Synodi. Imò nullæ inveniuntur ad Agathonem Imper. literæ, commendantes ei, ut fieri aſſolebat, ſextam Synodum. Exſtat autem de eo negotio epiſtola Imperatoris ad Leonem Agathonis ſucceſſorem, data 13. die menſis Decembris; indictionis decimæ; (anno Chriſti ſexcenteſimo octogeſimo primo) in actis ſextæ Snodi, actione decima octavâ, quam epiſtolam Baronius, anno Chriſti ſexcenteſimo-octogeſimo primo, num. decimo apud Spondanum,

& Binius, in notis in vitam Agathonis, agnoſcunt eſſe genuinam, & ex ea, tanquam genuina, argumentantur. Licet alibi, pro ſua inconſtantia & impudentia, ſibi-ipſis & orbi Chriſtiano contradicere non erubeſcant; tribus nixi futilibus conjecturis; ut legere eſt in Binii notis in eandem Conſtantini Imp. ad Leonem epiſtolam, poſt vitam ejuſdem Leonis. quas vaniſſimas conjecturas inferius exhibebimus & confutabimus. cap. 19.

Detegitur & refutatur error Binii, & error Baronii.

Agathonem autem 4. idus Januarii, indictione 10. anno Chriſti 682. defunctum fuiſſe, Binius, in notis in ejus vitam, probat etiam ex tabulis Eccleſiaſticis, & anniverſariâ ejus commemoratione. Anaſtaſius Agathonem ſcribit eo die ſepultum eſſe. Obſervat igitur Eccleſia diem, qui fuit ſepulturæ Agathonis, non diem qui fuit mortis ejus: mortuum enim eſſe Agathonem præcedente Septembri vel Octobri, inde colligere eſt, quod die decima-ſexta menſis Septembris, ſancta ſexta Synodus ultimam actionem celebrans, ad Agathonem (adhuc viventem, vel ſaltem mortis ejus nuncio nondum Conſtantinopolin allato,) literas ſcripſerit; Proximo autem Decembri Imperator Conſtantinus accepto jam nuncio mortis Agathonis, & electionis Leonis, literas cum actis Synodicis ad Leonem miſerit: quibus literis eum Papam ſalutavit, id eſt, electionem ejus confirmavit. Unde patet ab obitu Agathonis ad electionem Leonis breve admodum tempus intercurriſſe, licet ante ejuſdem Leonis ordinationem circiter novem menſes effluxerint. Error igitur aut mendum eſt apud Anaſtaſium, in Agathone, in tempore vacationis. Errat etiam Baronius, vitam Agathonis longè ulterius producens, quàm revera vixit.

Altera adverſus noſtras reſponſiones argumentatio Baronii & Binii.

13. Altera objectio, qua oſtendere nituntur Leonem Pontificatum ſuum inchoaſſe in fine indictionis undecimæ, menſe Auguſto, anno Chriſti ſexcenteſimo octogeſimo tertio, ſic ſe habet; Leo hic non integros undecim menſes ſedit, ſed, ſecundum Anaſtaſium, menſes decem, dies ſeptemdecim. fuit autem ſuperſtes tempore habiti Concilii Toletani decimi-quarti, prout manifeſtè indicat & aſſerit canon ſecundus ejuſdem Concilii; quod celebratum eſt anno Chriſti ſexcenteſimo octogeſimo quarto: ergo. Hoc argumento utuntur Baronius, apud Spondanum, anno Chriſti 682. num. 1. & Binius in notis in vitam Leonis II.

Solutio iſtius objectionis. 1. Falſum eſt quod affirmant Baronius & Binius de canone illo Concilii Toletani.

14. Reſpondeo primo, Falſum eſt, Patres in Concilio illo Toletano aſſerere, Leonem Papam Romanum adhuc ſuperſtitem eſſe quando illud Concilium ab ipſis celebratur. ſed tantum ajunt claram notionem omnes Hiſpaniæ populos implere, quod decurrentis evoluti temporis ſerie per Romani Præſulis bajulum geſta Conſtantinopolitanæ Synodi ſocietati ipſorum advecta ſunt, & cum illis geſtis ſe ſuſcepiſſe invitatoriam epiſtolam Leonis antiquæ Romæ Pontificis, ut eadem geſta probarent. Et ajunt Ervigium Regem ſuum promiſſionis ſuæ non immemorem, præcepiſſe illis congregari in unum, ad confutandum Apollinaris dogma peſtiferum, de quo, ei à Romano Præſule fuerat nunciatum, (id eſt, ad damnandum eam Monothelitarum hæreſin, quæ nuper in œcumenica Synodo Conſtantinopoli fuerat deſtructa; ſic enim mentem ſuam explicant Toletani illi Patres.) & hoc dediſſe ſpeciale mandatum, ut quia, ſicut oportebat pro tantæ rei negotio petractando, generale omnium per totam Hiſpaniam & Galliam Hiſpanorum Epiſcoporum Concilium fieri varia adverſitatum incurſio non ſineret, ſaltem adunata per provincias Concilia fierent; & primum quidem in regia urbe Toleto Synodus Præſulum provinciæ Carthaginis ageretur, deinde ſingulis quibuſque provinciis ſingulare haberetur Concilium, & quod in hac Toletana Synodo actum comperiſſent, reliqui primarum ſedium Præſules, per diſcreta provinciarum ſuarum Concilia obſervarent. At de Leone Pontifice Rom. quaſi adhuc ſuperſtite nihil aſſerunt.

2. Ipſi ſibi contradicunt.

15. Ad hæc celebratam eſſe hanc Synodum Toletanam tempore Benedicti ſecundi, qui Leoni ſucceſſit, habetur in inſcriptione ejuſdem Synodi, in editione Biniana. idque ipſum aſſerit Baronius, anno Chriſti 684. ubi affirmat Leoni jam mortuo ſucceſſiſſe Benedictum, creatumque eſſe Pontificem, hoc anno, die vigeſima Auguſti; & poſtea eodem anno, menſe Novembri celebratam eſſe hanc Synodum Toletanam 14, occaſione receptarum literarum Leonis Pontificis, & actorum ſextæ Synodi.

3. Falſa eſt aſſertio Baronii de vita Leonis 2.

16. Præterea; quod aſſerit Baronius, Leonem vixiſſe ſaltem uſque ad 4. Calendas Julii, indictionis 12, & anni Chriſti, 684. neque id ex Toletano illo Concilio evincitur: imò diu ante mortuum eſſe declarat Concilii illius editio Biniana; Binius autem Concilium illud ſe deſumſiſſe profitetur ex Garſia Loayſa, & ſuæ Conciliorum editioni inſeruiſſe. Inſerit ſimul notas ejuſdem Loayſæ, qui, ex codice Latino membranco manuſcripto pervetuſto cœnobii S. Johannis Regii Toletani, profert epiſtolam Benedicti, quam jam electus, ſed nondum ordinatus Romæ Pontifex, ſcripſit ad Petrum notarium regionarium; eamque ut utilem ad Synodi illius Toletanæ intelligentiam Synodo adjungit. Epiſtolæ illius hæc eſt ſententia; Petro notario regionario in mandatis dederat Leo papa, ut ad Regem Ervigium & Epiſcopos Hiſpanos, & Comitem, cum ſextæ Synodi definitione & ſermone ejuſdem Synodi ad Imp. Conſtantinum proſphonetico, ejuſdemque Conſtantini Imperatoris edicto ſextam Synodum confirmante, proficiſceretur: interea moritur Leo, & eligitur Benedictus, qui electus ſcribit ad Petrum, ut juxta quod Leo eum ire diſpoſuit ad Regem & Epiſcopos, & Comitem, commiſſum miniſterium cum ſummo pietatis ſtudio peragat; & Epiſcoporum quoque ſubſcriptiones eidem ſynodicè definitioni ſubjungi procuret. Contra hanc Benedicti epiſtolam Baronius ejuſque ſequaces, nullam prorſus inveniunt objectionem, aut leviſſimam conjecturam. De altera autem epiſtola, quam tanquam Benedicti ad Ervigium Regem adjungit Loayſa, inferius dicemus. Certè ex hac irrefragabili Benedicti ad Petrum epiſtola, patet Leonem Papam ante defunctum eſſe, quàm reddidiſſet Petrus literas ejus, geſtaque ſextæ Synodi Regi Ervigio ejuſque Epiſcopis & Comiti: hortatu autem Benedicti Petrum in ſuſcepto munere perrexiſſe.

Benedictus 2, Papa Rom. ſcribit ad Petrum notarium regionarium, ut munus à Leone injunctum exequatur. Vide cap. 20. §. 11.

17. Redditæ ſunt autem per Petrum literæ illæ geſtaque ſynodalia, mox poſt abſolutum Concilium illud Toletanum quod generale, & 13. dicitur, ut teſtantur Patres Concilii Toletani 14. canone tertio. Celebratum verò eſt Concilium illud 13. pridie nonas Novembris, æra 721. ut legere eſt in ejuſdem exordio: id eſt, anno Chriſti 683. Celebrato verò prædicto Concilio, (utor nunc verbis Cardinalis Baronii) reverſiſque ad ſuas Eccleſias Epiſcopis, cum allatæ eſſent in Hiſpaniam literæ Leonis Romani Pontificis, ſimulque ſextæ Synodi acta ab ipſo miſſa, nec tempus opportunum eſſet, ingruente ſæva hieme, eos iterum convocandi; viſum eſt in ſequentem annum differre ejus rei tractationem. Hæc Baronius, anno Chriſti 683. num. ultimo. idem declarant acta Synodi illius Toletanæ decimæ-quartæ, quæ anno ſequenre celebrata eſt, 18. Calend Decembris. Ex his jam liquidò conſtat,

Quo tempore mortuus ſit Leo 2. Papa Rom.

ſtat, Leonem Papam ſecundum mortuum eſſe anno Domini 683. indictione undecima. Paulo pòſt datas Petro notario literas in Hiſpaniam cum geſtis ſynodalibus perferendas, nempe circa finem menſis Junii, illius anni; menſe autem undecimo poſt ſollemnem ejus ordinationem, quæ anno præcedente peracta fuerat, menſe Auguſto, poſt acceptas Conſtantini Imperatoris literas, ut ſupra oſtenſum eſt.

Convenit narratio Anaſtaſii de eclipſi Lunæ.

10. Convenit narratio Anaſtaſiana, de eclipſi in vita ejuſdem Leonis ſecundi. Hujus (inquit) temporibus die decima ſexta menſis Aprilis indictione undecimâ, Luna eclipſin pertulit. Hæc Anaſtaſius. qui etiam ibidem ait, ceſſaſſe Epiſcopatum, poſt Leoni obitum, menſes undecim, dies viginti duos, quod ſpacium intelligendum eſt ante ordinationem Benedicti, quamvis paullò poſt mortuum Leonem electus ſit, ut oſtenſum. Benedictum autem Anaſtaſius ſcribit ſediſſe menſes decem, dies duodecim. Sedente igitur Benedicto, anno Chriſti 684. habita eſt Synodus Toletana decima-quarta; quæ geſta contra Monothelitas, à Leone miſſa, confirmavit. Per hæc quæ dicta ſunt, evacuantur & evaneſcunt omnes Papiſtarum adverſus Leonis epiſtolas objectiunculæ chronologicæ.

Concluſio.

CAPUT. XIX.

Defenſio epiſtolæ Conſtantini Imp. ad Leonem ſecundum Papam Romanum, de ſexta Synodo.

ANtequam reliquas aſſeram Leonis epiſtolas, diſſipandæ ſunt hoſtiles inſidiæ, quas, odio epiſtolæ Leoninæ ad Imp. reſcriptæ ſtruunt Papiſtæ, ipſi Imperatoris Sacræ ad Leonem miſſæ, die 13. Decembris, indictione 10. una cum actis ſextæ Synodi.

Baronii & Binii inanes conjecturæ.

2. Binius in notis; Hanc, inquit, epiſtolam Conſtantini ad Leonem, de fide ſuſpectam eſſe aſſerit Baronius, ex conjecturis hiſce; 1. Quod Leonem menſe Auguſto creatum, non prius certiorem reddiderit de rebus in Synodo geſtis, quàm poſt menſes quatuor, in Decembri nimirum; cui ſtatim ſtatum fidei indicaſſe oportebat. 2. Quod initio epiſtolæ ſcribatur ipſam indictione decima ad Leonem eſſe datam, quo tempore Leo nondum Pontifex erat. Nam primus annus Leonis incidit in finem indictionis undecimæ, & principium indictionis duodecimæ. 3. Quod in ipſa epiſtola dicatur de Synodo cogenda ſcriptas eſſe literas ab Imperatore ad Agathonem; cum certum ſit non ad Agathonem, ſed ad Donum Papam hac de cauſſa literas ſcripſiſſe. Hæc ibi.

Secum ipſi pugnant, modo ajunt, modo negant. Vide lib. 1. cap. 2. § 7. & lib. 4. cap. 5. §. 13. & lib. 5. cap. 30. §. 26.

3. Reſpondeo. Quum alibi Baronius & Binius epiſtolæ hujus auctoritatem agnoſcant, & inde etiam tanquam ex principio certo argumententur, ſicut docuimus ſupra, cap. 17. §. 10. & cap. 18. §. 12. Hîc autem vela tam ſubito retrorſum dent, nec tamen priora retractent; omnem ſibi, apud prudentes lectores fidem atque auctoritatem adimunt: falſorum enim teſtium eſt, nullo conſiſtere fixo orationis veſtigio, pugnantia affirmare, & ſe in vorticoſos contradictionum gurgites, fallente memoriâ, vel impellente nequitiâ, præcipites dare.

4. Attamen, inquies, utcunque iſti ſibi-ipſis incantè contradicant, admittenda nihilominus, aut ſolidè refellenda ſunt epiſtolæ huic inimica argumenta. ad inanes igitur eorum conjecturas ordine reſpondeo.

Primæ conjecturæ refutatio.

5. Ad 1. Prima conjectura nititur falſa hypotheſi: ſupponunt enim Baronius & Binius prænotationem chronicam hujus epiſtolæ, quæ indicat datam eſſe die decima-tertiâ menſis Decembris, referri ad illum Decembrem qui Leonis ordinationem ſequutus eſt; quum res longè aliter ſe habeat, ut patet ex eadem prænotatione, ubi dicitur miſſam eſſe hanc epiſtolam indictione decimâ: intelligitur igitur December ille qui Agathonis mortem, & Leonis electionem, & ſextæ Synodi ultimam concluſionem proximè ſequutus eſt, ut ſupra oſtenſum, præcedente cap. §. 12.

Refutatio ſecundæ conjecturæ.

6. Ad 2. Nondum erat Leo Pontifex ordinatus, ſed jam erat electus, tanquam electionem confirmans Imperator, Leonem per literas ſalutat Papam. Falſum autem eſt primum annum Leonis incidiſſe in finem indictionis undecimæ & principium duodecimæ; nam ſuperiore capite demonſtravimus incidiſſe in finem indictionis decimæ & principium undecimæ.

Refellitur tertia conjectura.

7. Ad 3. Verba Imperatoris ſunt. Quapropter ſancti Papæ Agathonis beatitudinem piis apicibus noſtris ſumus hortati, ut aliquot mitteret qui ejus perſonam obtinerent. Nihil hîc falſi: nam inſcriptas Dono literas accepit Agatho; eiſque tanquam ad ſe, utpote jam Doni defuncti ſucceſſorem Papam Romanum, miſſis, reſpondens Agatho, profitetur, in ſua ſuggeſtione, ſe præceptis Imperialibus promtam obedientiam efficaciter exhibuiſſe. quod & præſtitit. Legatos enim ſuo nomine miſit. idque ſe feciſſe ait ſecundùm juſſionem (nedum hortatum) Imperatoris. Ergo Agathonem hortatus eſt, ſive juſſit Imperator mittere qui ejus perſonam obtinerent. En quo recidunt futiles conjecturæ!

CAPUT. XX.

Defenſio epiſtolarum Leonis ſecundi, Papæ Romani, ad Epiſcopos Hiſpanos, & ad Regem Ervigium.

Verba Leonis 2. Papæ Rom. ad Epiſcopos Hiſpanos.

LEo ſecundus, Papa Romanus, in epiſtola ad univerſos Eccleſiarum Chriſti Præſules per Hiſpaniam conſtitutos; Sciat (inquit) veſtra ſinceritas, & Chriſtianis omnibus innoteſcant Dei omnipotentis mira magnalia: quia in Conſtantinopolitana urbe clementiſſimus noſter, imò B. Petri Apoſtoli filius Imperator, armatus zelo Dei, ac deſiderio pietatis accenſus, Epiſcopis ex totius mundi partibus aggregatis, quod ex multo tempore fideliter cupiebat, dum cenſuit majeſtas ſuperna, per nuper elapſam nonam indictionem explevit. Univerſale igitur ſanctum ſextum Concilium celebratum eſt, ad quod celebrandum ex prædeceſſoris noſtri Apoſtolicæ memoriæ Domini Agathonis Papæ perſonâ Presbyteri diaconique directi ſunt. ——— qui verò adverſum Apoſtolicæ traditionis puritatem perduelles extiterant, abeuntes quidem æternâ condemnatione mulctati ſunt, id eſt, Theodorus Pharanitanus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus, Petrus Conſtantinopolitani, cum Honorio, qui flammam hæretici dogmatis non, ut decuit Apoſtolicam auctoritatem, incipientem extinxit, ſed negligendo confovit. Hæc ibi.

Damnatus Honorius, qui hæreſin negligendo confovit. Vide cap. 30. §. 14.

Verba Leonis 2. Papæ Rom. ad Ervigium Hiſpaniæ regem.

2. Idem quoque Leo, in epiſtola ad Ervigium Regem, de eadem ſexta Synodo ſcribens, ait; Nunc autem (quod cum gratiarum actione in Deum exſultantes effamur) per nonam nuper elapſam indictionem, piiſſimus atque Chriſtianiſſimus noſter, imò Dei Eccleſiæ filius Imperator, ad Apoſtolicæ memoriæ noſtrum deceſſorem Agathonem Papam atque Pontificem ſcripta Imperia-

perialia diligens, affatim hortatus eſt, ut ab ſancta Apoſtolicæ ſedis Eccleſiâ de omnibus adjacentibus ei reverendis Conciliis legatos dirigeret, quod Dei nutu effectum atque perfectum eſt. ——— Piiſſimus Imperator gratiâ Sancti Spiritûs animatus, & laborem pro Chriſtianæ fidei puritate ſponte perpeſſus, Eccleſiam Dei Catholicam ab erroris hæretici macula ſummis niſibus purificare molitus eſt, & quicquid offenſionem Chriſtianis populis poterat generare, de medio Dei Eccleſiæ fecit auferri, omneſque hæreticæ aſſertionis auctores venerando cenſente Concilio condemnati, de Catholicæ Eccleſiæ adunatione projecti ſunt, id eſt, Theodorus Pharanitanus Epiſcopus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Paulus, Pyrrhus, & Petrus, quondam Conſtantinopolitani Præſules, & unà cum eis Honorius, qui immaculatam Apoſtolicæ traditionis regulam, quam à prædeceſſoribus ſuis accepit, maculari conſenſit; ſed & Macarium, &c. Hæc Leo.

Condemnatus Honorius, qui Apoſtolicæ traditionis regulam maculari conſenſit.

Duæ objectiones Baronii & Binii.

3. Baronius & Binius duas adferunt contra harum epiſtolarum auctoritatem objectiones. Prior eſt; quod in eis inculcetur Concilium œcumenicum nonâ indictione abſolutum fuiſſe, cum tamen acta noviſſimarum actionum teſtentur ipſam Synodum decimâ indictione abſolutam eſſe. Altera eſt; quod his literis dicantur miſſi in Hiſpaniam non ipſa acta Synodalia, ſed tantum definitio Synodi, edictum Imperatoris, & ſynodalis ſermo acclamatorius: Hæc autem minimam eſſe partem Synodalium actorum. At canone 2. Concilii Tolet. 14. teſtari Epiſcopos, ſe, cum Epiſtola Leonis, ipſa integra acta Synodalia accepiſſe.

Reſpondetur ad priorem objectionem.

4. Reſpondeo ad priorem objectionem. ait Leo, Conſtantinum Imperatorem illud, quod diu cupiebat, aggregatis tandem undique Epiſcopis, per nuper elapſam nonam indictionem expleviſſe. quidnam autem illud ſit, docet Leo, quando ſubjungit, univerſale itaque ſextum Concilium celebratum eſt. nempe effecit Imperator, ut pro pace Eccleſiarum convenirent in unum Epiſcopi, & ſextam Synodum celebrarent. quod factum eſt indictione nonâ, in qua habitæ ſunt ſedecim actiones illius Synodi; reſque eò deducta, ut ſola reſtaret definitionis ſynodalis jam prædeterminatæ promulgatio facienda initio indictionis decimæ, cum ſermone ad Imperatorem acclamatorio. In quibus nihil continetur, niſi quod fuerat in ſuperioribus actionibus, quoad rem ipſam, dilucidè determinatum. Non dicit Leo Synodum ipſam indictione nonâ abſolutam eſſe; ſed poſtquam dixiſſet Imperatorem ſuas partes expleviſſe in convocatione & celebratione Synodi, ſubnectit brevem geſtorum Synodi epitomen, & hortatur Epiſcopos Hiſpanos ut ejuſdem Synodi definitioni ſubſcribant.

Indictio quid ſit, & quando inſtituta, ejuſdemque uſus.

5. Quamvis hæc jam data reſponſio ſufficiat: aliam tamen, ex abundanti, adjungam. Sethus Calviſius, nobilis chronologus, in ſua Iſagoge Chronologica. cap. 16. §. Tertius character. hæc de indictione ſcribit; Tertius character in anno Juliano, vel potius in annis æræ Chriſtianæ, eſt *indictio*, quæ quindecim annorum ſpatio in orbem redit. Inſtituta fuit olim à Conſtantino Magno Imperatore, anno Imperii ſeptimo, æræ Chriſtianæ 312. die 24. Septembris. Hoc charactere, ex decreto Imperatoris, Juriſperiti in inſtrumentis, ut vocant, conficiendis, & aliis rebus conſignandis perpetuò utuntur. Cœpit, ut dictum eſt, die 24. Septemb. Sed cum Conſtantinopolitani annum ſuum inchoënt à Calendis Septembris, ideo ſimul cum novo anno novam indictionem inchoarunt. Sed alias in Romano Imperio diu in die 24. Septembris retenta fuit, donec Pontifex Romanus ejus initium retraheret ad Calendas Januarii, ubi hiſce temporibus hæret. Hæc Calviſius. Ex quibus patet ultimam ſextæ Synodi actionem, quæ habita eſt, ut acta teſtantur, die 16. menſis Septembris, indictione decima Conſtantinopolitanâ, incidiſſe in finem indictionis nonæ Romanæ. alterutra harum reſponſionum idonea eſt.

Indictio vetus.

Indictio nova Conſtantinopolitana.

Indictio nova Pontificia.

Reſponſio ad poſteriorem objectionem. Verba 2. Can. ſynodi Toletan. 14.

6. Ad poſteriorem etiam objectionem reſpondeo. 1. Provoco ad ipſa verba ſecundi canonis Synodi Toletanæ decimæ quartæ quæ integra & immutilata lectori exhibeo: Clara omnis notio populos Hiſpaniæ implet, quod decurrentis evoluti temporis ſerie, per Romani Præſulis bajulum geſta Synodalia ſocietati noſtræ advecta ſunt, quibus Conſtantinopolim, Conſtantino pio & religioſo Principe mediante, magnâ & ſublimi copiâ aggregata Pontificum, Apollinaris dogma comperimus fuiſſe deſtructum. Cum quibus etiam geſtis, Leonis quoque antiquæ Romæ Pontificis invitatoria epiſtolaris gratiæ conſulta ſuſcepimus, per quæ omnis ordo geſtorum, geſtaque ordinum dilucidè, ut acta ſunt, noſtris ſenſibus patuerunt. In cujus etiam gratioſo epiſtolæ tractu ad hoc omnes præſules Hiſpaniæ invitati ſunt, ut prædicta ſynodalia inſtituta, quæ miſerat, noſtri etiam vigoris manerent auctoritate ſuffulta; omnibuſque per nos ſub regno Hiſpaniæ conſiſtentibus pateſcerent divulgata. Hæc ſunt ipſiſſima canonis illius Toletani verba, quæ fideliter abſque ulla additione, vel diminutione, vel alteratione, tranſcripſi, ut manifeſtior fieret fraus & impudentia, vel ſaltem præceps incogitantia, Baronii, quem non pudet aſſerere Epiſcopos Concilii illius Toletani, loco jam citato, teſtari ſe cum epiſtola Leonis ipſa integra acta ſynodalia accepiſſe: cum tamen in canone verba iſta [ipſa integra acta ſynodalia] neque per ſe, neque per alia æquipollentia, compareant: profiteantur autem Toletani illi Patres omnem ordinem geſtorum geſtaque ordinum dilucidè, ut acta ſunt, ipſorum ſenſibus patuiſſe per epiſtolam Leonis Papæ. Unde patet eos ipſa integra acta ſynodalia non accepiſſe; alioquin ipſis potius actis quam Leonis epiſtolæ acceptam retuliſſent hiſtoricam illam notitiam. Neque aliud cum Leonis epiſtolâ ſe accepiſſe commemorant, niſi geſta ſive inſtituta ſynodalia, per quæ compererunt quod dogma damnatum ſit, & ubi, & à quibus, & quo mediante. Quæ inſtituta, etiam auctoritate Epiſcoporum Hiſpaniæ ſuffulcienda miſerat Leo. Ea autem quamvis, ſi molem ſpectes, exiguam conſtituant partem actorum ſextæ Synodi, ſi tamen earum virtutem, & controverſiæ cardinem & exitum, totiuſque negotii caput ac medullam intueamur, ſunt pars longè præcipua illorum actorum, & quæ cum adjuncta Leonis epiſtolâ, omnium loco pro tempore eſſe poſſent, pro obtinendo Hiſpanorum conſenſu.

Detegitur Baronii fraus & impudentia, vel ſaltem præceps incogitantia.

7. Cur autem non ipſa integra acta illo tempore ad Hiſpanos miſerit Leo, declarat ipſe in ſua ad Epiſcopos illos epiſtolâ, his verbis: Et quia quæque in Conſtantinopolitana urbe univerſali Concilio currente celebrato geſta ſunt, propter linguæ diverſitatem, in Græco quippe conſcripta ſunt, necdum in noſtrum eloquium examinatè tranſlata; definitionem interim ejuſdem ſancti ſexti Concilii, & acclamationem quod proſphoneticus dicitur, totius Concilii factam ad piiſſimum Principem, pariterque edictum clementiſſimi Imperatoris ad omnium cognitionem ubique directum, in Latinum de Græco tranſlatum, per latorem præſentium Petrum notarium regionarium ſanctæ noſtræ Eccleſiæ, veſtræ dilectioni direximus: etiam acta totius venerandi Concilii

dire-

directuri, dum fuerint climatè tranſtuſa, ſi hoc & veſtra bonis ſtudiis fervens caritas delectatur. Hortamur proinde veſtram divinis miniſteriis mancipatam in fidei veritate concordiam, &c. Hæc Leo, hortans eos ut definitioni ſextæ Synodi ſubſcribant, & doctrinam Synodi orthodoxam divulgent. Et hinc etiam patet, has ipſas eſſe literas quas Epiſcopi Hiſpani à Romani præſulis bajulo ſe accepiſſe teſtantur, canone ſecundo Concilii Toletani decimiquarti. Neque in actis Toletani illius Concilii quicquam invenitur quod meridiano Baronii mendacio patrocinetur; repugnant autem omnia.

Epiſtolæ Leonis ad Hiſpanos & Ervigium regem ex vetuſtis codicibus comprobantur.

8. Epiſtolam Leonis ad Epiſcopos Hiſpanos, ex vetuſto codice Gothico deſumtam eſſe adnotatur in margine. Audi etiam quid dicat Binius in notis in eandem epiſtolam? Manu-ſcriptam (inquit) hanc ex Bibliotheca Toletana nobis communicavit reverendus & eximius vir D. Jacobus Hutterus, SS. Theol. Doctor, & Metropolitanæ Eccleſiæ Colonienſis Canonicus presbyter, quam & cum editione epiſtolarum Romanorum Pontificum contulimus. Hæc Binius. Qui etiam epiſtolam Leonis ad Regem Ervigium monet deſumtam eſſe ex vetuſto codice. Eaſdem epiſtolas, cum aliis quibuſdam Garſias Loayſa, in notis in Concilium Toletanum 14. ait ſe inveniſſe in codice manuſcripto cœnobii S. Joannis Regii Toletani, ex familia Franciſcana, pervetuſto, in pelle membranea, literis Latinis. Eiſque ait mirificè juvari Concilii illius Toletani intelligentiam. Concordat etiam Toletani Concilii teſtimonium cum iiſdem epiſtolis.

Epiſtolam Leonis ad Ervigium Regem Benedictus ſuo etiam nomine redintegrat.

9. Garſias autem ait; ſe epiſtolam illam ad Ervigium Regem in membranco illo codice, inveniſſe cum hac inſcriptione; Benedictus, gratiâ Dei presbyter, & electus ſanctæ ſedis Apoſtolicæ, Domino excellentiſſimo, filio Ervigio. unde apparet Benedictum deſcribi curaſſe juſtum exemplum epiſtolæ Leonis ad Ervigium ſcriptæ, eique hanc inſcriptionem præfixiſſe, ut unius ejuſdemque narrationis & hortationis Epiſtolaris exempla duo à Petro notario acciperet Rex, & inde clarè perſpiceret eandem eſſe nunc Benedicto mentem, quæ fuerat Leoni, & epiſtolas Leonis adeò probari Benedicto, ut nullam aliam ſuo etiam nomine epiſtolam ad Regem dare voluerit, quàm juſtum Leonis exemplum, ſummam hoc pacto oſtendens tum ſententiæ tum etiam orationis conſonantiam.

Refellitur alia Baronii inepta cavillatio.

10. Ineptus verò eſt Baronius, auctoritatem hujus epiſtolæ inde oppugnans, quod acta ſextæ Synodi jam antea à Leone ad Hiſpanos miſſa ſint, adeóque non potuerint nunc primum mitti à Benedicto; Nam miſſa à Leone ſecundo geſta ſynodalia Petrus nondum reddiderat Hiſpanis, cum has literas ad Ervigium ſcriberet Benedictus ſecundus: ſed moniti tandem Benedicti, injunctum à Leone munus perfecit. ut patet ex altera Benedicti epiſtolâ ad Petrum notarium ſcriptâ. Quam in memorato etiam pervetuſto codice ſe inveniſſe teſtatur Garſias Loayſa, in notis in Concilium Toletanum decimum-quartum. ubi etiam hanc epiſtolam, ut utilem ad intelligentiam Concilii, ponit. Quam etiam nos hic ponere non pigebit. ex tom. 5 Concil. edit. Binianæ Pariſienſis. contra quam nullam adhuc objectionem vitilitigatores iſti comminiſci potuerunt.

Benedicti epiſtola ad Petrum Notarium regionarium. Vide c. 18. §. 56.

11. Benedictus presbyter, & in Dei nomine electus ſanctæ ſedis Apoſtolicæ, Petro Notario Regionario. Juxta quod tuam ſtrenuitatem Apoſtolicæ memoriæ Dominus Leo Papa Hiſpaniam provinciam ire diſpoſuit ad præcellentiſſimum & Chriſtianiſſimum regem, & ſanctiſſimos Archiepiſcopos, & Eccleſiarum omnium præſules ibidem conſtitutos, ſimul & glorioſum Comitem, pro innoteſcenda venerabilis ſextæ Synodi definitione, acclamatione quoque, quæ & proſphoneticum dicitur reverendiſſimorum Epiſcoporum, qui in eodem à Deo congregato Concilio convenerunt, ad clementiſſimum Principem, & edicto ejuſdem piiſſimi Principis ubique generaliter deſtinato, pro Apoſtolicæ noſtræ fidei firmitate, cum ſummo pietatis ſtudio commiſſum miniſterium perage. Subſcriptiones quoque reverendiſſimorum Epiſcoporum poſt eandem ſynodicam definitionem cum ſumma ſedulitate, atque vigilantiâ, procura ſubjungi: ut & iidem reverendiſſimi Epiſcopi, omniſque per eos religioſa provincia, conſortes nobiſcum Catholicæ atque Apoſtolicæ traditionis, & fidei comprobentur: & apud Deum, ad cujus gloriam laus & ſtabilitas fidei Chriſtianæ redigitur, commendatio eis atque ſuſceptio ad ſalutem animarum proveniat. Officium perinde pietatis aſſumtum, vigilantiâ atque ſolertiâ condecorans, feſtina perficere: quia & tibimet-ipſi theſaurizas boni operis fructum; & ſuſcipientibus provides cœleſtis regni beatitudinem, per rectæ atque Apoſtolicæ fidei confeſſionem adipiſci. Hactenus epiſtola Benedicti ad Petrum Notarium.

12. Chronologiam etiam omnium harum epiſtolarum, rebus geſtis conſentaneam eſſe ſuperius demonſtravimus. Nobiſque ſuffragatur illa Baronii regula, quam tradit, anno Chriſti 639. num. 4. apud Spondanum. Pluris (inquit) ſunt, ad fidem certam faciendam, epiſtolæ, & acta ſynodalia, quovis alicujus auctoris Chronico.

Vide c. 18. §. 3. & ſeq. Regula Baronii non contemnenda.

CAPUT. XXI.

Epiſtola Leonis ſecundi Epiſcopi Romani, ad Conſtantinum imperat. ſcripta, defenſio contra impudentiam Bellarmini ejuſque aſſeclæ Gretſeri.

Bellarmini & Gretſeri impudens aſſertio.

POſtquam à Baronii ejuſque ſectatorum calumniis jam prolixè ac perſpicuè vindicavimus epiſtolas Leonis de condemnato Honorio: & has ipſas quæ palàm extant, oſtendimus eſſe genuinas illas ipſius Leonis epiſtolas: idemque de Benedicti epiſtolis præſtitimus: facillimum jam erit, Bellarmini ejuſque aſſeclæ Gretſeri retundere atque contemnere impudentiam. Nugantur, Leonis epiſtolam, quæ ad Conſtantinum ſcripta eſt, corruptam eſſe à Monothelitis, qui corruperunt ſextam Synodum.

Aſſertionis iſtius perſpicua confutatio.

2. Reſpondeo. 1. Falſa eſt hypotheſis de corruptione ſextæ Synodi, ut ex præcedentibus noſtris ea de re exercitationibus abundè conſtat. 2. Non eſt ea Leonis epiſtola ſcripta Conſtantinopoli, ſed Romæ, neque à Græcis acceptum eſt ejus exemplum illud quod in Romani Patriarchii bibliothecâ jam inde à tempore ipſius Leonis, cum aliis Romanorum Pontificum epiſtolis, ſollicitè conſervatum eſt. 3. Vaniloqui iſti non, niſi ſeipſis teſtibus, hoc de epiſtolæ Leoninæ corruptelâ affirmant. 4. Convenit hæc epiſtola, in negotio Honorii, cum aliis ejuſdem Leonis epiſtolis ad Hiſpanos ſcriptis, quæ tum in Romana tum in Hiſpanicis bibliothecis, procul a Monothelitarum unguibus conſervatæ ſunt in hunc uſque diem incorruptæ. Denique concordat cum univerſali antiquitatis omniumque ſeculorum conſenſu.

CAPUT. XXII.

Deſtruuntur alia Bellarmini perfugia.

Deſeritur Bellarminus à Gretſero ſuo.

IN his anguſtiis deprehenſus Bellarminus conatur clathros perrumpere, quod quidem, ſociis jam fatigatis, ipſe ſolus tentat; in quo tam deſperato incepto, ab ipſo etiam Gretſero ſuo deſeritur. Ipſe autem Bellarminus, incertus viæ, trepidantem oculorum aciem in bivium diſpergit. *Bellarmini ſubterfugium.* Audi enim ipſius verba; vel certè Leo ſequutus eſt judicium legatorum Agathonis, ne diſturbaret negotium jam confectum.

Bellarmino reſiſtit Binius, & manifeſta ratio.

2. Hoc diverticulum Bellarmino intercluſit Binius, in notis in vitam Leonis ſecundi, ut abſurdum & minimè admittendum. Et meritò: quid enim hoc aliud eſt, quàm injuſtæ ac impiæ prævaricationis legatos Agathonis & Leonem Papam inſimulare? injuſtitia eſſet, Honorium innocentem damnare: impietas eſſet & profana ſumptio nominis Dei in vanum, ſi ſacra anathematis ſententia contra propriam conſcientiam abuterentur. Certè longè tutius credimus Bellarminum impudenter mendacem eſſe, quàm illos tam perditè impios.

Bellarmini miſera vox in extremis anguſtiis deſperatæ cauſæ.

3. Quod etiam animadvertens Bellarminus pedem de hac via retrò fert: ac tandem, extremâ preſſus neceſſitate, in hanc miſeram vocem erumpit; Sed non tenemur nos magis unum Leonem ſequi, quàm tot alios ſummos Pontifices: præſertim in quæſtione de facto, quæ ad fidem non pertinet. Hæc ille.

Refellitur temeraria iſta vox Bellarmini.

4. At dum hæc elabi fruſtra molitur, ſe magis impedit, nam, 1. Pontifices Romanos ſibi invicem in tanti momenti negotio contradicentes introducens, quid aliud inde obtinet, niſi everſionem auctoritatis Pontificiæ? 2. Nullum profert Pontificem Romanum, negantem damnationem Honorii in ſexta Synodo factam eſſe, aut eam ſententiam injuſtitiæ accuſantem. 3. Quos nominat Pontifices ſexta Synodo antiquiores, ii de rebus in ſexta Synodo geſtis teſtes eſſe non poſſunt. De Nicolao autem ſupra reſpondimus cap. 17. §. 18. 4. Honorium pronunciare hæreticum juſtéque damnatum, eundemque hæreſeos damnare & anathematizare, (quod fecit Leo,) non eſt mera quæſtio de facto: neque eam ad fidem non pertinere diceret Bellarminus, ſi ſuorum placitorum memor eſſet. Nam eodem lib. 4. de Pontifice Romano, cap. 2. cum recognitione; & cap. 3. ita certat pro infallibilitate Pontificis Romani, ut ſententiam eorum qui eam negant, tanquam hæreticam cenſeat damnandam. At in ea ſententia fuit Leo. Imò commentitiam hanc infallibilitatem obtrudunt hodiè Papiſtæ diſcipulis, id eſt, mancipiis ſuis, tanquam certiſſimam fidei regulam & baſin; ſine qua nullus fidei articulus certò cognoſci aut credi poſſit. Vide Irenicum noſtrum lib. 2. cap. 11, propoſ. 16. Hanc tamen infallibilitatem Leo Papa non ſolum non agnovit, ſed apertè negavit, damnando Honorium. ſicut fecerat ſexta Synodus, & poſtea fecerunt aliæ Synodi, Quiniſexta, & Nicæna ſecunda, & Conſtantinopolitana, quam octavam vocant, & multi Romani Pontifices.

Heu quo homines abripit voluntaria ignorantia. λανθάνει γὰρ αὐτοὺς τοῦτο θέλοντας. 2 Petr. 3:5.

5. Ridiculum verò eſt quod Bellarminus ait, poſteriorum ſynodorum Patres deceptos eſſe exemplaribus corruptis ſextæ Synodi. Nam, 1. Sextæ Synodi exemplaria non ſunt corrupta: ſed hoc gratis, per ſummam impudentiam ſophiſtæ iſti auſi ſunt nuper confingere, ſine ulla idonea probatione. ut patet ex præcedente noſtra diſputatione. 2. Quis cordatus, aut non planè excors, iſtis calumniatoribus credat de integritate vel corruptione actorum ſextæ Synodi, & de hiſtoria re geſtæ, ſuas tantummodo proferentibus futiliſſimas & jam palàm falſas cavillationes, contra unanimem conſtantemque tot Conciliorum, & Pontificum, & Imperatorum, orbiſque Chriſtiani, per tot ſecula jam inde ab ipſa ſextæ Synodi celebratione, conſenſum? ſi quis tam bliteus ſit, is etiam Anaxagoræ aſſerenti, credat, nivem nigram eſſe: & Alpheſibæo, carmina quod cœlo poſſint deducere Lunam. Ipſos autem poſteriorum illarum ſynodorum codices non eſſe hac in parte corruptos, ſed integros etiamnum extare & circumferri, docuimus ſupra, cap. 13. §. 34. & cap. 17. §. 10.

CAPUT. XXIII.

De Joanne quinto Papa Romano, & literis Juſtiniani ſecundi Imperatoris, Cononi, Joannis ſucceſſori, redditis. & de quiniſexta Synodo, aliiſque ſynodis, & Principibus, & Pontificibus, in damnatione Honorii conſentientibus.

OStenſum eſt, condemnationi Honorii ſuffragatos eſſe Conſtantinum Imp. & Leonem ſecundum, ac Benedictum ſecundum; Pontifices Romanos, & Epiſcopos Hiſpaniæ. Nunc adjungemus conſenſum Joannis quinti, & Cononis, aliorumque Romanorum Pontificum, & Juſtiniani ſecundi, aliorumque Imperatorum, & quiniſextæ Synodi, aliarumque Synodorum. Quod eo brevius expediemus, quia de his ſupra monebamus. cap. 10. hujus libri.

2. Damnationi Honorii in ſexta Synodo ſubſcripſerunt Agathonis legati, iidemque acta ſynodalia ad Leonem ſecum tulerunt, & Leoni narraverunt res in Synodo ſic geſtas eſſe, ſicut ſcripta acta teſtabantur. ut ſupra oſtendimus, cap. 18. §. 2. Unus legatorum illorum fuit Joannes. Qui poſtea Benedicto ſecundo, in Pontificatu Romano, ſucceſſit; & dictus eſt Joannes quintus. *Joannes Papa 5.* Anaſtaſius, in hujus Joannis Papæ vita, vocat eum virum valde ſtrenuum, atque ſcientiâ præditum, & omnimodò moderatum. Et eodem ſubjicit hæc verba; Hic, dum eſſet diaconus, miſſus eſt à ſanctæ memoriæ Agathone Papa in regiam urbem cum aliis ſacerdotibus, repræſentans locum Apoſtolicæ ſedis in ſancta ſexta Synodo, quæ per Dei providentiam ibidem congregata, vel celebrata eſt. Expleta autem, exinde à clementiſſimo Principe relaxatus, magnum gaudium Eccleſiæ ſecum detulit; id eſt, ipſam ſanctam ſextam Synodum, vel edictum clementiſſimi Principis confirmans eam. Nec non & alias divales juſſiones, &c. & paulo poſt; hujus temporibus regnavit Dominus Juſtinianus Auguſtus, defuncto Patre initio menſis Septembris, indictione decimaquarta. hæc Anaſtaſius in vita Joannis Papæ quinti. ubi etiam ſcribit eum ſediſſe annum unum, dies novem; eoque defuncto ceſſaſſe Epiſcopatum menſes duos, dies octodecim.

Juſtiniani ſecundi Imperatoris cura & diligentia pro integritate actorum ſextæ Synodi.

3. Interea Juſtinianus Imperator, hujus nominis ſecundus, ſub initia imperii ſui, convocatis Patriarchis, & Apocriſario Papæ Romani, & ſacratiſſimo Senatu, & metropolitis ac Epiſcopis in regia urbe commorantibus, & militantibus incolis ſancti palatii, nec non & collegiis popularibus, & ab excubitoribus, inſuper etiam & quibuſdam de exercitibus variarum provinciarum: ipſe cum eis ſedens juſſit geſtorum ſynodalium ſextæ œcumenicæ Synodi, ſub patre ejus Conſtantino cele-

celebratæ, chartas in medium adduci, & eoram ſupra dictis omnibus lectionem eorum fieri. Omneſque diligenter audientes ſignarunt eas chartas, & ſic eas in Imperatoris Juſtiniani manus præbuerunt, ut Imperator ipſas inviolatas conſervaret, ne cuiquam poſtea licentia ullo tempore foret aliquid corrumpere aut ſubmutare ab his, quæ in prænominatis ſynodalibus geſtis continebantur. Quod ſe conſtanter facturum eſſe recepit Imperatur Juſtinianus, & de tota hac re geſta certiorem per literas fecit Papam Romanum, promittens ſe, ad extremum ſuum ſpiritum, chartas illas illibatas & incommutabiles ſemper conſervaturum. Datæ ſunt hæ literæ, anno ſecundo Imperii Juſtiniani, indictione 15. Earum inſcriptio indicat deſtinatas fuiſſe Joanni Papæ quinto; redditas autem eſſe Cononi Joannis ſucceſſori; narrat Anaſtaſius in vita ejuſdem Cononis Papæ; ubi de Conone loquens, ait; hic ſuſcepit divalem juſſionem Domini Juſtiniani Principis, per quam ſignificabat reperiſſe acta ſancta ſextæ Synodi, & apud ſe habere, quam piæ memoriæ Dominus Conſtantinus genitor ejus Deo auxiliante fecerat. Quam Synodum promiſit ejus pietas illibatam & inconcuſſam perenniter cuſtodire atque conſervare. Hæc Anaſtaſius.

4. Benigna Dei providentiâ factum eſt, ut hujus Synodi integritati tam ſedulo ac publicè proſpiceretur, tum ut corrumpi ejus acta ab impiis non poſſent, tum etiam ut horum temporum Papiſtis, quorum adverſus hanc Synodum calumnias prævidebat Spiritus Sanctus, os petulans obſtrueretur.

Baronii & Binii calumnia in Juſtinianum 2. Imper.

5. Contra hanc Juſtiniani epiſtolam tricatur Baronius de nota temporis, ex qua videtur inſcribendam fuiſſe epiſtolam hanc non Joanni ſed ejus ſucceſſori Cononi. Injuſta etiam calumnia ipſum Juſtinianum gravare nititur, tanquam ab orthodoxa fide alienum: atque non eſſe credibile, pro defenſione ac cuſtodia fideli actorum ſynodalium ſexti Concilii œcumenici ea geſſiſſe hunc Imperatorem, quem non ſanæ fidei exſtiſſe colligit ex epiſtola Nicolai primi Papæ Romani ad Michaëlem Imperatorem. Binius autem cavillum illud de nota temporis, tanquam ad evertendam epiſtolæ auctoritatem invalidum rejiciens, in calumnia contra perſonam Imperatoris totum cauſæ ſuæ præſidium ponit. Auctoritate (inquit) Anaſtaſii, epiſtola hæc ab impoſtura & ſurreptione defendi poſſet, quantumvis in inſcriptione fortaſſe mendoſa exſiſteret, ſi auctorem illius Nicolaus Papa inter Imperatores improbos & hæreticos non referret. Hæc Binius, in notis in hanc epiſtolam. Poſt vitam Joannis Papæ quinti. Quæ epiſtola exſtat etiam ad finem ultimæ actionis ſextæ Synodi œcumenicæ.

6. Verba Nicolai ſunt: *dum tanta ſalutis oblata miniſtros duplici modo interemeriat: quoniam aut participes illos ſui erroris effectos ſpiritaliter occiderunt, ſicut tempore reverendæ memoriæ Cononis Papæ contigit, qui poſt ſextam Synodum exſtitit; aut certè corporaliter illos non conſentientes ſibi necaverunt, ſicuti ſub venerabili Papa Gregorio factum eſt, qui poſt ſextam Synodum fuit, quando pro zelo fidei, & ſanctarum imaginum reverentiâ religioſi viri ac Dei famuli directi, in exſilium miſſi ſunt, & bonâ confeſſione hujus mundi finierunt vitam.* Hæc Nicolaus, de Michaëlis Imperatoris anteceſſoribus. Dum contra ipſum Michaëlem Nicolaus, ob conceptam animo ſpretæ injuriam auctoritatis, ingenti irarum mole exæſtuat. Duos autem Imperatores deligit, quorum errores redarguat, Juſtinianum ſcil. cujus tamen errorem non indicat, & Leonem Iſaurum, Iconomachum.

7. Certè veriùs erant hæretici Gregorius ſecundus, ejuſque ſucceſſor Gregorius tertius, Pontifices Romani, imaginum adoratores. rectè autem Leo Imperator cenſuit, ſolum Deum eſſe religioſè adorandum. Sed de imaginibus alius erit dicendi locus. *Vide lib. 7. hujus libri.*

Defenſio Juſtiniani 2. Imperatoris, & epiſtolæ ejus Cononi redditæ, de actis ſextæ Synodi.

8. Nunc pro Juſtiniano, ejuſque memorata epiſtolâ, dicimus, eum à Monotheliſmo in ſexta Synodo damnato ſemper alienum fuiſſe. Conſtat ex canone primo Concilii quiniſexti, ſub ipſo celebrati, cui & ipſe Juſtinianus ſubſcripſit. Et de hoc ipſo Imperatore Juſtiniano ſcribens Anaſtaſius bibliothecarius, in vita Conſtantini Papæ Romani, eum vocat Chriſtianiſſimum & orthodoxum Imperatorem, & ſcribit eum communicâſſe de manu Conſtantini Papæ, dum eſſent ambo ſimul Nicomediæ; anno ultimo Imperii Juſtiniani. Verba autem Nicolai intelligenda ſunt de eis Concilii illius quiniſexti decretis, quæ Cononis ſucceſſor Sergius primus Papa Romanus improbavit, & propter quæ ſubſcribere eidem Concilio recuſavit. Ea nihil continebant contrarium fidei ſextæ Synodi, quam canone primo Patres Concilii quiniſexti cum Juſtiniano Imperatore ſe conſtanter tenere profeſſi ſunt, ſicut patet ex ipſo canone, quem invenies ſuprà, cap. 6. hujus libri: ſed erant de quibuſdam ritibus & conſuetudinibus Eccleſiæ Romanæ, quas Concilium illud improbavit. Qua de re Anaſtaſius in vita Sergii; *Hujus*, inquit, *temporibus, Juſtinianus Imperator Concilium in regia urbe juſſit fieri, in quo & legati Sedis Apoſtolicæ convenerant, & decepti ſubſcripſerant. Compellebatur autem & ipſe* [Papa Sergius] *ſubſcribere; ſed nullatenus acquievit: pro eo quod quædam capitula extra ritum Eccleſiaſticum fuerant in eo annexa.* Hæc Anaſtaſius. Plura de hac Synodo ejuſque auctoritate diximus ſuprà; cap. 5. hujus libri.

9. Præterea, cum quiniſexta Synodus celebrata ſit ſeptimo, vel (ſecundum Baronium) octavo anno Imperii Juſtiniani; conſtat literas illas de ſexta Synodo ad Papam Romanum datas eſſe ſex vel minimum quinque annis ante quiniſextam Synodum: datæ enim ſunt anno ſecundo Imperii Juſtiniani. Quocirca neque tempus, neque argumentum quiniſextæ Synodi ulla ex parte labefactat auctoritatem memoratæ epiſtolæ, ſed ex primo Synodi illius canone ea luculentiùs adſtruitur. Vera eſt igitur Anaſtaſii narratio de ea epiſtola, & germana eſt hæc Juſtiniani Imperatoris epiſtola. Neque contradicit Nicolaus. Sergius autem, eo ipſo quod ea tantùm in quiniſexta Synodi improbet quæ ei extra ritum Eccleſiaſticum eſſe videbantur, neque vel ille vel quiſquam alius Romanus Pontifex primum illius Synodi canonem reprehendat, reprehenſurus haud dubiè ſi jure id à ſe fieri poſſe exiſtimaret, cum alia quædam tantopere damnet; eo ipſo, inquam, Sergius Papa Romanus primum illum canonem approbat: in quo Honorii damnatio commemoratur & iteratur.

Accedunt aliæ Synodi, aliique Imperatores & Pontifices, unanimiter conſentienter de damnatione Honorii, eamque comprobantes.

10. His Conciliis, & Imperatoribus, & Pontificibus damnationem Honorii comprobantibus, accedunt Concilium Nicenum ſecundum, ejuſque approbatores ac defenſores Conſtantinus & Irene Auguſti, & Adrianus primus Papa Romanus; qui etiam quiniſextam Synodum ſuſcepit (ut oſtendimus ſuprà, cap. 5.) & Synodus Romana, ejuſque præſes Adrianus II. Papa, & Concilium Conſtantinopolitanum, quod octavum œcumenicum dicitur, ejuſque approbatores ac defenſores Baſilius Imperator, & memoratus Adrianus ſecundus Papa Romanus: & Joannes Papa octa-

vus, Adriani ſecundi ſucceſſor; cui Anaſtaſius ſuam ſeptimæ Synodi verſionem dedicavit, in qua Honorius iterum atque iterum anathematizatur. Quibus adde reliquos omnes earundem ſynodorum ſuſceptores.

Concluſio, quod Honorius reverà à ſexta ſynodo & aliis damnatus ſit.

11. Atque ita tandem, ab omnibus adverſariorum ineptiſſimis cavillis perſpicuè vindicata, & ingenti teſtium irrefragabilium nube confirmata eſt, ſtatque invicta, claráque in luce refulget hiſtorica veritas de Honorio primo, Papâ Romano, verè, de facto; à ſexta œcumenicâ aliiſque Synodis, & ab Imperatoribus, ipſiſque Romanis Pontificibus ob hæreſin damnato.

Conſectarium contra infallibilitatem Papæ Romani.

12. Ergo illa Concilia, & illi Imperatores, & Pontifices Romani, aliique Patres, non agnoſcebant hanc commentitiam Papæ Romani infallibilitatem, quam impudenter ac ſacrilegè nunc jactant iſti Papiſtæ.

Tranſitio ad illa quæ ſequuntur.

13. Hujus conſectarii, ipſis adeò moleſti, violentiam ut declinent, quidam Protei, poſt multas incaſſum uſurpatas verſutias, in duas adhuc ſe formas vertunt. De quibus ſubjiciemus duas diſquiſitiones, in quibus dabimus operam (largiente Deo,) ut eos tenacibus vinculis conſtringamus, omneſque eorum doli demum frangantur inanes. Prior ſtropha eſt audax quædam accuſatio Patrum, quod imperitiæ & injuſtitiæ in condemnando Honorio inſimulare non verecundantur effrenes iſti calumniatores. Altera eſt fabricatio ſophiſticæ diſtinctionis, inter Honorium ut Papam, eundemque ut privatam perſonam.

CAPUT. XXIV.

Περὶ τοῦ διότι, ſive de æquitate ſententiæ à Patribus contra Honorium lata.

Temeraria & hæretica aſſertio adverſariorum.

AJunt pertinaces & inverecundi iſti ſophiſtæ, aberrâſſe Patres in quæſtione facti: ex falſa enim informatione, & non intellectis Honorii epiſtolis, Honorium hæreticis immeritò connumerâſſe: Cum tamen in illis Honorii epiſtolis nullus ſit error. Et quia Honorius priore ſua epiſtolâ approbat ea quæ à Sergio ſcripta ſunt, ideo eouſque in defendendo Honorio abripitur Binius, ut dicere non vereatur, illâ etiam Sergii ad Honorium epiſtolâ nihil contrarium orthodoxæ fidei aut Chalcedonenſi Concilio contineri, ut legere eſt in notis Binii in eam Sergii epiſtolam, poſt vitam Honorii, in ſecunda parte tom. 2. Conciliorum edit. Colon. ſive tom. 4. edit. Pariſ.

Tria argumenta adverſariorum.

2. Pro defenſione autem Honorii, ne ſine aliqua ſaltem rationis ſpecie inſanire videantur, contra judicium ſextæ aliarumque Synodorum, & Pontificum, & aliorum Patrum, Honorium condemnantium, aut ejus damnationem approbantium, argumentantur tripliciter. 1. Ab auctoritate *poſitivè*; nimirum à teſtimonio ſecretarii illius qui Honorio fuit ab epiſtolis, & priorem Honorii ad Sergium epiſtolam, dictante Honorio, exaravit. 2. Ab auctoritate *negativè*; nempe à ſilentio Theodori & Martini primi & Agathonis, Pontificum Rom. in ſuis ſynodis. 3. Ex ipſis epiſtolarum damnatarum verbis, Papiſtæ iſti, ſuo etiam Marte, erroris & injuſtitiæ inſimulant ſextam Synodum, &c.

Parænesis ad iſtos adverſarios.

3. Argumenta eorum ordine proponemus, & ad ſingula reſpondebimus. Moneo interim, ut ſeriò meminerint quàm non modo difficile, ſed etiam animabus ſuis periculoſum, opus incepĕrint; dum hæreticorum, ſive hominum ſive ſcriptorum, à legitima & orthodoxa œcumenicâ Synodo, ex matura diuturnâque deliberatione, cum totius orbis Chriſtiani unanimi conſtantique applauſu, damnatorum defenſionem, tam præcipiti audaciâ, atque obſtinato furore, ſuſcipiunt.

CAPUT. XXV.

Proponitur, & refellitur, primum adverſariorum argumentum, quo ſententiæ, à ſexta œcumenica Synodo contra Honorium lata, æquitatem fruſtra oppugnant.

Primum argumentum adverſariorum, ſumptum à teſtimonio ſecretarii Honorii.

PRimum argumentum ſumunt à teſtimonio ſecretarii Honorii, apud Maximum. Maximus Conſtantinopolitanus Abbas, in ſua diſputatione cum Pyrrho Patriarchâ Conſtantinopolitano, habitâ in Africâ, ubi ambo patriâ extorres degebant, tempore Conſtantis Imperatoris & Theodori Papæ Romani, anno Chriſti 645. profert teſtimonium ſecretarii Honorii, quod opponit Pyrrho, Honorii priorem ad Sergium epiſtolam alleganti pro una voluntate. *Pyrrhus ait*; Quid de Honorio ad reſpondendum habes; qui apertè anteceſſori meo unam voluntatem Domini noſtri Jeſu Chriſti eſſe tradidit? *Reſpondet Maximus*; Quis fuerit fide & auctoritate dignus epiſtolæ hujus interpres, qui eam ex perſona Honorii ſcripſit, adhuc ſuperſtes, & qui totum Occidentem cum aliis virtutibus, tum dogmatibus fidei Chriſtianæ illuſtravit; an ii qui Conſtantinopoli quæ ex corde erant loquebantur? *Pyrrhus*; Qui hanc compoſuit. *Maximus*; Is igitur ipſe cum ad divum Conſtantinum Imperatorem ex perſona rurſus ſancti Papæ Joannis [4.] de hac epiſtola ſcriberet, dixit: Unam voluntatem diximus in Domino, non divinitatis ejus & humanitatis, ſed humanitatis ſolius. Cum enim Sergius ſcripſiſſet, quod quidam duas voluntates in Chriſto contrarias dicerent, diximus Chriſtum non duas voluntates contrarias habuiſſe, carnis, inquam, & ſpiritûs, ſicut nos habemus poſt peccatum, ſed unam tantum, quæ naturaliter humanitatem ejus ſignabat. Hoc autem ita eſſe, argumentum evidens eſt, meminiſſe membrorum & carnis, quæ quidem de Divinitate illa accipi non permittunt. Deinde occurrit per anticipationem objectioni: Si quis verò, (inquit,) dicat; Quare de humanitate Chriſti agentes, de Divinitate ejus non meminiſtis? reſpondemus, primum quidem, reſponſum fuiſſe ad quæſtionem: deinde, ut in omnibus, ſic etiam hic, conſuetudinem ſcripturæ nos ſequutos fuiſſe, quæ aliquando ex divinitate ejus diſſerit, ut cum ait Apoſtolus; Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia; aliquando ex humanitate, & ſolum, ut cum idem ait: quod ſtultum Dei eſt, ſapientius eſt hominibus; & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. *Pyrrhus*; ſimplicius anteceſſor meus accepit hoc, in vocem intentus. Hæc ibi.

Verba illius qui fuerat ſecretarius Honorii.

Reſponſio 1. Ipſi adverſarii convincuntur ex hoc opere beati Maximi.

2. Reſpondeo: *Primò*; Si germanus ſit hic fœtus ſancti Maximi, quod illis haud gravatè largior, qua fronte auſi ſunt iſti Papiſtæ, in diſceptatione de re geſta, (ſupra cap. 11.) inficiari illam Honorii ad Sergium epiſtolam, tanquam confictam, cùm eam hæc diſputatio apertè tribuat Honorio? nempe vertiti ac verſatiles iſti ſophiſtæ, nominibus ac auctoritate ſanctorum Patrum, quaquaverſum pro ſua libidine, abſurdiſſimè atque impudentiſſimè abutuntur.

2. Non inde ſequitur verba ſecretarii illius eſſe idoneam apologiam.

3. *Deinde*; Sanctus Maximus dogmatis veritatem, de duabus Chriſti voluntatibus naturalibus, jam in ſuperioribus clariſſimè demonſtraverat, invictis rationibus, & ſacrarum literarum teſtimoniis. Idque ab eo accuratè ac perſpicuè præſtitum eſſe agnoverat jam Pyrrhus, manus dans;

Quæ

quod acquieſcere videatur Pyrrhus, jam paratus cedere.

Quæ igitur ex Patribus ſubjungit Pyrrhus objectamenta, ea ex aliorum potius quam ſua mente videri vult proponere, paratus vinci. Valde (inquit) clarè & conciſè ratio demonſtravit, implicatam eſſe impietatem cum omni cogitatione adverſariorum [id eſt, Monothelitarum.] Sed quid dicemus, ſiquidem hoc etiam auctoritate Patrum demonſtrare conantur? Et poſteà laudans eam, quam Maximus attulerat, interpretationem verborum ſancti Athanaſii; *Revera*, inquit, *quibus argumentis videatur* [Monothelitæ] *pietatem oppugnare, ii ipſis neſcientes redarguuntur.* Oportet autem & aliam auctoritatem, quam ex eodem Patre afferunt, examinare, ne ulla eis occaſio adverſus veritatem relinquatur. Et poſtea; *Nihil his apertius ad demonſtrandam naturales eſſe voluntates.* Hæc omnia jam profeſſus erat in ea diſputatione Pyrrhus, antequam proponeret quæſtionem illam de Honorio, libenter eum etiam Monothelitis adimi paſſurus, tum ut averſationem erroris, quam præ ſe ferebat, hac ſua *εὐπειθείᾳ* ac promtitudine luculentiùs demonſtraret, tum ut gratiam iniret à ſede Romana, cujus favorem homo exſul ſollicitè aucupabatur; ut patet ex fine hujus diſputationis. Ex eo igitur quod Pyrrhus jam facile ſibi de Honorii epiſtola ex qualicunque ſecretarii illius gloſſâ ſatisfieri in hac diſputatione paſſus ſit, ſtatimque victi ſpeciem præbuerit; non niſi imbelle admodum adferri poteſt pro Honorio patrocinium.

3. Neque inde conſequitur ſufficientem eſſe eam pro Honorio apologiam, quod ſecretarii verba à ſancto Maximo citentur.

4. Neque ulterius ſollicitus fuit S. Maximus, qui rem ipſam demonſtrâſſe & antiquorum Eccleſiæ Patrum teſtimonia ab adverſariorum corruptelis vindicâſſe contentus, & gaudens veritatem à ſede Romana jam palàm agnoſci & propugnari, nullius perſonæ aut ſedis quærebat infamiam, imò eam quomodocunque tegi facile patiebatur, dummodo nullum inde veritati dogmatis controverſi, de duabus Chriſti voluntatibus & de duabus operationibus, præjudicium crearetur. Idcirco prope finem hujus diſputationis, dicenti Pyrrho, *obſecro, ut inveniatur modus delendi hanc introductam abſonam ſententiam, & parcendi memoriæ anteceſſorum:* reſpondet Maximus, *Non eſt alius modus, quàm taceri perſonas, & anathemate affici talia dogmata.* Hæc ille. Non mirum igitur, ſi & Honorii exiſtimationi conſuli facile permiſerit, & ejus ſecretarium, jam veritatem dogmatis catholicè profitentem, laudârit, neque ejus gloſſam ſcrupuloſius examinaverit. Neque certè jam opus erat, cedente ſtatim Pyrrho, cujus converſioni Maximus incumbebat. At verò ſi non acquieviſſet Pyrrhus, ſicut reverà Orientales, & ipſe poſtea Pyrrhus hæreſin reſumens, non acquieverunt in illo Scribæ illius gloſſemate, neceſſe habuiſſet Maximus epiſtolam illam Honorii accuratiori ſubjicere examini, eamque haud dubiè damnaſſet, ſicut poſtea fecit ſexta Synodus. Nam in ea epiſtola Honorius orthodoxis contradicit, & conſenſum cum hæreticis apertè profitetur: & ea ſcribit quæ ipſius Maximi doctrinæ, in hac diſputatione propoſitæ, ex diametro repugnant. ut patebit infrà ex collatione, quam inſtituemus in reſponſione ad argumentum tertium Papiſtarum.

4. Quamvis ſcribam illam hæreticis anteponeret, non tamen eum orthodoxorum univerſali conſenſui anteponendum putabat Maximus.

5. Porrò; Maximus ſcribam Honorii jam orthodoxum facilè patitur fide digniorem haberi, hæreticis illis Monothelitis, quos ait Conſtantinopoli, quæ ex corde ſuo loqui. At non vult Scribæ illi magis eredendum eſſe, quam Concilio œcumenico orthodoxorum Patrum, quam Leoni aliiſque Romanis Pontificibus, & Imperatoribus, orbique Chriſtiano, epiſtolam illam condemnantibus. Non ſuperfuit Maximus in ea tempora, jam ante martyrio coronatus; ſi autem ſuperſtes vixiſſet, nunquam ita inſaniiſſet, ut violentam ſcribæ illius gloſſam tantæ auctoritati anteponeret. Imò lætus conſpexiſſet damnationem erronei dogmatis univerſalem, & profeſſionem veritatis, quam ſolam ei tueri curæ erat. De perſonis autem & epiſtolis reverenter ſuſpexiſſet ac ſequutus eſſet ſynodicum ac univerſale judicium. Quod omnino de illo credere æquum eſt, niſi eum, tanquam inſanum ſchiſmaticum, exiſtimes tremendam à tanta auctoritate, propter turbulentam & iniquam contradictionem, anathematis ſubiturum fuiſſe ſententiam. Quod de tanto viro ſentire prorſus abſurdum eſt.

5. Credendum potius tot Conciliis & Patribus planam expoſitionem adferentibus, quam uni ſcribæ vim verbis inferenti.

6. Quæro ego ex Papiſtis; ſi apud eos aliqua adhuc reſidua maneat æquitatis gutta: utrum de ſenſu verborum illius epiſtolæ, credendum ſit Scribæ illi, an Synodo œcumenicæ orthodoxæ, & in ea legatis ſedis Romanæ, ac Synodi Romanæ, & tot Pontificibus, ac Synodis, & Patribus & Imperatoribus, ſi his; cauſâ ſuâ cadunt iſti Papiſtæ: Sin autem plus tribuant uni illi Scribæ, violentum ſenſum verbis Honorii obtrudenti: quis rationis compos, & iniqui expers præjudicii, non averſetur ſeriò atque abominetur tantam impudentiam. Quis tam inverecundos cavillatores non ſtatim explodendos judicet, atque exſibilandos? Ut taceam metuendum etiam illis eſſe anathema, defenſoribus hæreticorum, à ſynodo orthodoxa œcumenica damnatorum, denunciatum.

6. Ex Joannis IV. affectu erga ſuos prædeceſſores, non ſuppetit idonea ratio contra ſuam tot Synodorum & Principum, & Romanorum Pontificum, & aliorum Patrum.

7. Joannem quartum Papam Romanum quod attinet, cujus juſſu eam interpretationem ſecretarius ille ad Imperatorem ſcripſit; idem erat illi, & quibuſdam ejus ſucceſſoribus, animus erga ſuum prædeceſſorem Honorium, qui fuit Pyrrho erga Sergium, quomodo etiam Georgius Patriarcha Conſtantinopolitanus, hæreſi Monotheliticæ jam inimicus, ſe animatum eſſe erga ſuos anteceſſores Sergium, Pyrrhum Paulum ac Petrum, palam profeſſus eſt in ſexta Synodo, modeſtè rogans, ut nominatim non anathematizarentur in exclamationibus: Synodo tamen aliter judicanti, & nominatim anathematizandos eſſe reſpondenti, idem Georgius ſuum judicium placidè ſubmiſit: in fine decimæ ſextæ actionis ſextæ Synodi.

7. Neque ex ſilentio Theodori & Martini & Agathonis.

8. Non mirum igitur, ſi Joannes quartus & Theodorus, & Martinus primus, & Agatho, Pontifices Romani, quamvis errorem ipſum Monotheliticum, anathematizaverint, non illibenter tamen celari paſſi ſint infamiam anteceſſoris ſui Honorii, ejuſque nomen inter hæreticos damnandos, non expreſſerint, antequam ſexta Synodus eum nominatim cum reliquis Monothelitis anathematizandum decerneret: Quod decretum, cum ipſius Agathonis prævio conſenſu, factum eſſe ait Adrianus ſecundus, Papa Romanus, in allocutione tertiâ ad ſuam Synodum Romanam; ut legere eſt in ſeptima actione Synodi octavæ. Videbat quippe Agatho, certior per literas legatorum ſuorum factus, non poſſe Honorium ſeriò defendi, vel excuſari, accuratâ ejus rei diſcuſſione ſemel inſtituta coram tam venerando conſeſſu, & contra præſentes Monothelitas ridiculam ſecretarii illius gloſſam neutiquam admiſſuros. idque ipſum ſenſiſſe Joannem Papam quartum, argumento eſt, quod gloſſema illud non ſuo nomine vulgaverit, neque de eo quicquam ipſe ſcripſerit (alioqui certè non allegaſſet Maximus auctoritatem ſecretarii) ſed à ſecretario illo, ſophiſtici iſtius coloris inventore, ſcribi juſſerit, vel permiſerit, ut valeret quantum valere poſſet. Neque aliam fuiſſe Martini mentem, inde colligere eſt, quia cum in Pauli Conſtantinopolitani literis, ad Theodorum Papam Romanum ſcriptis, & in ſynodo Martini Papæ, ſecretario quarto, relectis, allegetur à Paulo conſenſus Sergii & Honorii de

una voluntate; Martinus & cum eo præſentes Epiſcopi Honorium, quaſi nunquam nominatum, ſilentio prætereunt, non omiſſuri ejus defenſionem, ſi qua illis adverſus reſiſtentes idonea ſuppeteret.

Refellitur Gretſeri inverecunda aſſertio. 9. Neque hilum ſuâ impudentiâ proficit Gretſerus; ajens, ideo eos ſiluiſſe, quia nemo erat qui neſciret innocentiam Honorii; & quam iniquè Sergio annumeraretur: & ſatis pro ejus à culpa liberatione præſtitiſſe, quod in ſuis contra Monothelitas diſſertationibus & decretis omiſerint Honorium. Nam, cur inter Monothelitarum nomina omiſerint nomen Honorii, cauſa jam declarata eſt. Cur autem, objecto ab adverſariis ejus nomine, conticuerint, nulla ratio reddi poteſt, niſi quod apud ſe conſtituerant ſolos orientales hæreticos ſuâ ſententiâ nominatim ferire:) ſicut patet ex occaſione habiti illius Concilii, quam declaravit Martinus Papa ſecretario primo, & ex toto ejuſdem Concilii progreſſu.) Honorii verò neque purgationem inſtituere viſum eſt, quam videbant fore nimis difficilem, atque adeò impoſſibilem; neque lapſum, ac dedecus diſertè propalare. Quamvis eum communi illâ ſententiâ damnaverint, quam pronunciaverunt de omnibus illis, qui ſimilia cum Cyro & Sergio aliiſque hæreticis Monothelitis uſque ad finem obſtinatè ſapuerunt, aut ſapiunt, vel ſapere ſperantur. ut cernere eſt in ſynodica determinatione Concilii Martini Papæ, quam exhibuimus, cap. 2. hujus libri. Certè tam opportuna purgandi Honorium occaſione non utentes, hoc ipſi haud obſcurè de ejus crimine confitentur. Vide quæ diximus ſuprà, cap. 17. hujus libri, in reſponſione ad argumentum Papiſtarum ab auctoritate petitum, contra acta ſextæ Synodi, in negotio Honorii §. 12. Non ſciebant neque exiſtimabant illi Patres, Honorium iniquè connumerari Sergio, quem ſciebant de ſe ipſo palàm per literas teſtatum eſſe, quod doctrinam Sergii approbaret.

Silentium Theodori de Cyro etiam & Sergio. 10. Quod autem Theodorus Papa non legatur nominâſſe in ſua Synodo Honorium inter Monothelitas, nihil inde elici poteſt pro Honorii innocentia; nam neque Cyrum, neque Sergium inter hæreticos nominâſſe, aut nominatim condemnâſſe legitur Theodorus: ſed tantum damnatos ab eo eſſe nominatim Pyrrhum & Paulum, præſules Cp. ei contemporaneos, legimus in verbis Martini Papæ, ſecret. 1. Concilii Romani, ſub Martino contra Monothelitas habiti. Et in vita Theodori Papæ, ab Anaſtaſio ſcriptâ.

Secretarii illius geminus error. 11. Falsò ait Honorii ſecretarius, ſcripſiſſe Sergium quod quidam duas volutates in Chriſto contrarias dicerent: & ad quæſtionem Sergii reſponſionem eſſe idoneam, ſi dicatur Chriſtum non habere duas contrarias voluntates humanas, unam carnis, & aliam ſpiritûs, ſicut nos habemus poſt peccatum, ſed unam tantum humanam voluntatem; & de divinitate interim ſileatur. Nam neque id ſcripſit Sergius; neque ſi ſcripſiſſet, conveniens eſſet iſta reſponſio. Scripſit Sergius, ſe duas Chriſti operationes dici prohibuiſſe, eo quod loquutionis iſtius, à nullo probabilium Patrum (ut ipſe ajebat) uſurpatæ, novitate multi offenderentur: Inſuper & conſequens ei ſit prædicare duas voluntates, contrarietates circa invicem habentes, tanquam Deo quidem Verbo ſalutarem volente adimpleri paſſionem, humanitate verò ejus obſiſtente ejus voluntati, & reſiſtente, & perinde duo contraria volentes introducantur, quod impium eſt. Impoſſibile quippe eſſe in uno eodemque ſubjacenti [ὑποκειμένῳ,] duas ſimul & erga hoc ipſum contrarias ſubſiſtere voluntates. Salutarem verò ſanctorum Patrum doctrinam inſtruere, quod nunquam intellectualiter animata Domini caro ſeparatim, & ex appetitu proprio contrario nutui uniti ſibi ſecundum ſubſiſtentiam Dei Verbi naturalem motum ſuum efficit, ſed quando, & qualem, & quantam ipſe Deus Verbum volebat. & (ut planius dicitur) quemadmodum corpus noſtrum regitur, & ornatur, & diſponitur ab intellectuali & rationali animâ noſtra; ita & in Domino noſtro totam humanam ejus conſperſionem [σύγκριμα] ab ipſius Verbi Deitate ſemper & in omnibus actam [ἀγόμενον,] Dei mobilem [θεοκίνητον] fuiſſe. Et carnis quidem fuiſſe paſſionem; Dei autem, ſeu Deitatis eſſe operationem. Hæc ſunt, quæ de una vel duabus Chriſti voluntatibus ſcripſit ad Honorium Sergius, quæ ipſius Sergii verbis utentes, fideliter commemoravimus.

Refellitur prior error illius Secretarii. 12. Non ait Sergius, quoſdam duas voluntates in Chriſto contrarias dicere, ut fingit ille Honorii amanuenſis; ſed ait ſe ideo prohibuiſſe dici duas operationes, quia ejus judicio inde ſequetur duas in Chriſto eſſe contrarias voluntates, divinam ſcilicet & humanam, Deitatis & carnis; tanquam Deo volente adimpleri ſalutarem paſſionem, carne autem ſeu humanitate Dei Verbi eandem paſſionem recuſante; hoc autem eſſe impoſſibile: unde infert Sergius, non eſſe dicendas duas Chriſti operationes, divinam & humanam.

Refellitur alter error ſecretarii Honorii. 13. Et quamvis ſcripſiſſet Sergius, aſſeri ab aliquibus hanc voluntatum contrarietatem; non tamen ſtare poſſet gloſſa illius ſecretarii; nam ad quæſtionem de duabus voluntatibus, divinâ & humanâ, non rectè reſpondetur per negationem duarum humanarum voluntatum.

Objectio. 14. At dices; *Sublatâ voluntate carnis corrupta, ceſſat contrarietas inter reſiduam humanam voluntatem & voluntatem divinam.* *Reſponſio.* Reſpondeo. Sergius concedit, ſublatâ corruptione tolli contrarietatem: ſed ulterius progreditur, & ex contrarietatis impoſſibilitate evertit numerum ſeu dualitatem voluntatum. Nam divinam voluntatem, & cum ea ſimul humanam voluntatem, in uno Chriſto conſiſtere ſine contrarietate non poſſe, contendebant Monothelitæ. *Vide cap. 29. §. 6.* *Impoſſibile eſt* (inquit Pyrrhus contra Maximum diſputans) *in una perſona duas ſimul eſſe non contrarias voluntates.* Et ex hoc Monothelitarum falſo principio ſic argumentatus eſt Sergius, in ſua ad Honorium epiſtola; *Erronea argumentatio Sergii.* Si duas naturales voluntates, divinam unam, & alteram humanam, habebat Chriſtus in agone, quarum una, nempe divina, volebat impleri paſſionem; altera autem, videlicet humana eandem refugiebat, ſequetur inevitabiliter, eum habuiſſe duas voluntates contrarias: at non habebat contrarias: ergo non habebat duas. Majorem ponit ut indubitatam, & probationis haud egentem. Minorem verò probat duabus rationibus: quarum prior eſt generalis; *impoſſibile eſt, in uno eodemque ſubjecto duas ſimul & erga hoc ipſum contrarias exſiſtere voluntates.* Altera ratio eſt ſpecialis; *Nunquam intellectualiter animata Domini caro ſeparatim, & ex appetitu proprio, &c.*

Honorii conſenſus cum Sergio. 15. Honorius, in ſua reſponſione, hæc omnia à Sergio ſcripta approbat, & adjicit tertiam minoris illius propoſitionis confirmationem, vel ſecundæ rationis à Sergio allatæ proſyllogiſmum, cujus hæc vis eſt: Voluntas humana voluntati divinæ contraria vitioſa eſt. Item: Si intellectualiter animata Domini caro ſeparatim, & ex appetitu proprio contrario nutui uniti ſibi Dei Verbi naturalem motum ſuum effeciſſet; ſequeretur

aſſum-

aſſumtam eſſe à Servatore vitiatam naturam, quæ repugnaret legi mentis ejus: at in Chriſto nihil fuit vitioſum, nec eſt aſſumta vitiata natura, quæ repugnaret legi mentis ejus: ergo non fuit in eo voluntas humana, divinæ contraria: nec intellectualiter animata ejus caro ſeparatim, &c. A primo igitur ad ultimum: non habuit Chriſtus carnem vitioſam, ergo non habuit duas contrarias voluntates; ergo non duas; ergo unam: ergo neque duas operationes habere dicendus eſt. Et hæc omnia eodem ſenſu unanimiter cum Sergio ſe tenere profitetur Honorius: *Hac* (inquit) *nobiſcum fraternitas veſtra prædicet, ſicut & nos ea vobiſcum unanimiter prædicamus.*

Alio argumento ex epiſtolis Sergii & Honorii ſumto confutatur ſigmentum ſecretarii Honorii.

16. Ad hæc; cum duas in Chriſto contrarias voluntates ideo negent Sergius & Honorius, & unam in eo voluntatem iidem unanimiter ideo fateantur, ut excludant duas operationes: manifeſtum eſt, ejuſdem ordinis negari ab illis duas voluntates, cujus ſunt operationes quas negant: at duas operationes negant divinam & humanam: ergo duas voluntates negant divinam & humanam. Et per conſequens, unam affirmant Chriſti voluntatem, ſecundum utramque naturam.

CAPUT. XXVI.

Brevis exercitatio de una voluntate, vel duabus voluntatibus.

Monothelitarum commentum, de voluntate hypoſtatica & gnomica, refellunt orthodoxi Patres, his ſeptem argumentis.

UNam, quam aſſerebant, in Chriſto voluntatem Monothelitæ non patiebantur dici *naturalem*, ne duas Chriſti naturas in unam confundere viderentur; ſed vocabant *hypoſtaticam*, pro unitate perſonæ volentis: & hoc commento pulchrè deſtrui putabant Neſtorianiſmum. Quod ipſorum impium deliramentum his validiſſimis argumentis refellunt orthodoxi Patres. 1. Una eſt voluntas trium perſonarum Sanctiſſimæ Trinitatis, ergo non ex unitate perſonæ, ſed ex unitate naturæ æſtimanda eſt unitas voluntatis. Neque perſonalis; ſed naturalis dicenda eſt voluntas.

2. *Secundum argumentum orthodoxorum eſt*; Una illa, quam Monothelitæ fatentur, Chriſti voluntas vel eſt eadem cum voluntate Patris & Spiritûs Sancti: vel eſt diverſa ſive alia; ſi eadem, tunc divina eſt; & ſic negabitur voluntas humana, adeóque veritas incarnationis: ſi non ſit eadem, ſed diverſa, ſequetur eum non eſſe verè Deum, nec eſſe Patri & Filio conſubſtantialem.

3. *Tertium argumentum orthodoxorum eſt*; Pater vult vel quatenus Pater, vel quatenus Deus; ſi quatenus Pater, alia erit ejus voluntas præter voluntatem Filii; non enim Pater eſt Filius: ſi verò quatenus eſt Deus, Deus autem eſt Filius, Deus item Spiritus Sanctus, concedendum eſt igitur voluntatem eſſe naturæ, id eſt, naturalem.

4. *Quartum argumentum orthodoxorum eſt*; Secundum orthodoxos Patres, quorum una eſt voluntas, una eſt ſubſtantia: ſic enim docuerunt, contra Arium, & Macedonium, alioſque veteres hæreticos: opinione verò Monothelitarum, una eſt voluntas Divinitatis Chriſti & humanitatis ejus: ergo unam eandemque conſtituunt harum ſubſtantiam, δοίαν.

5. *Quintum argumentum orthodoxorum eſt*; Monothelitæ, qui unam dicunt γνωμικὴν voluntatem, aut divinam aut Angelicam aut humanam hanc dicere cogentur: quodcunque horum dixerint, naturalem dicent, ſiquidem unumquodque eorum naturam ſignificat.

6. *Sextum argumentum orthodoxorum eſt*; Exceptâ divina vitâ, tres ſunt vitæ ſpecies in rebus; nempe vita plantæ, vita ſentiens, vita intelligens: harum unaquæque ratione quadam propriâ ab aliis diſtinguitur: vitæ enim plantæ proprius eſt motus alendi, augendi, & gignendi; vitæ verò ſentientis motus appetitionis; intelligentis autem motus liberæ voluntatis. Quemadmodum igitur ineſt vitæ plantæ ſecundùm naturam motus alendi, creſcendi, & generandi; & vitæ ſentienti motus appetitionis: ita vitæ intelligenti ſecundùm naturam ineſt motus liberæ poteſtatis: unde ſequitur, omne intelligens naturâ habere ut poſſit velle: liberam enim poteſtatem (utor verbis Maximi) definivit Diadochus Epiſcopus Photices eſſe voluntatem.

7. *Septimum argumentum orthodoxorum eſt*; Quod non docetur, & ineſt omnibus hominibus, illud eſt naturale: ut autem velimus, nullâ doctrinâ comparatum eſt, ineſt autem omnibus & ſingulis hominibus: ergo homo naturâ habet voluntatem.

8. His argumentis utuntur Maximus abbas, in diſputatione cum Pyrrho, & Patres in Synodo Martini, & Agatho in Suggeſtione, & Theophanes aliique Patres contra Macarium in ſexta Synodo, actione octava.

Objectio Monothelitarum.

9. Objectio Monothelitarum: *Volentis eſt voluntas, & operantis eſt operatio; unus autem eſt Chriſtus, qui vult & operatur: ergo una ejus voluntas eſt, & una operatio.*

Reſponſio orthodoxorum.

Reſpondet Maximus Epiſcopus Aquilejenſis, in Synodo Martini Papæ, ſecretario 5... *Etſi volentis eſt voluntas, & operantis operatio; non tamen abſolutè volentis, ſed naturaliter volentis; nec abſolutè operantis, ſed naturaliter operantis: & hoc certum eſt, quia & ipsâ appellatione, ex natura operantis atque volentis utramque habere dignoſcitur voluntatem, atque operationem: ſic unumque hominis voluntatem atque operationem humanam dicimus; angelicam autem Angeli; & divinam Dei.*

2. Object.

10. Alia Monothelitarum objectio: *Timor eſt ex iis quæ reprehenduntur: nihil autem reprehenſibile ineſt naturâ: non igitur Chriſto inerat timor naturâ.*

Reſp. Duplex timor.

Reſpondet huic Pyrrhi objectioni Maximus abbas, in diſputatione cum Pyrrho: *Te ex homonymia fallis: eſt enim timor ex natura, & præter naturam: Ex natura quidem timor eſt vis ipſius naturæ ad tuendam ſe per contractionem, præter naturam verò timor eſt contractio præter rationem. Timorem igitur præter naturam Dominus, utpote ex proditione cogitationum profectum, penitus non admiſit: timorem verò ex natura, utpote indicem facultatis inſitæ naturæ ad tuendum ſe, volens propter nos, tanquam bonus, admiſit. Non enim in Domino, ſicut in nobis, ea quæ naturæ inſunt, voluntati antecedunt; ſed ſicut cum verè eſuriebat & ſitiebat, non eſuriebat ſicut nos; voluntate enim eſuriebat & ſitiebat; ſic cum timuit verè, non ſicut nos, ſed ſupra nos timuit: & ut in univerſum dicam, omne in Chriſto naturale habebat conjunctum cum ratione ſua modum qui ſupra naturam eſt, ut & natura per rationem comprobaretur, & diſpenſatio* (Verbi Dei) *per modum.*

3. Object.

11. Tertia objectio: Pyrrhus ait; *Quid igitur? nonne nutu Verbi cum ipſa copulati caro movebatur?*

Reſp.

Reſpondet Maximus: *Dividis Chriſtum, cum ſic loqueris. Nutu enim ejus movebantur Moyſes & David, & qui fuerunt apti & idonei ad capiendam divinam operationem, depoſitis humanis & carnalibus proprietatibus. Nos vero, qui ſanctos Patres, ſicut*

Digitized by Google

ſicut in omnibus, ſic etiam in hoc ſequimur, dicimus; quod ipſe Deus univerſorum factus homo ſine mutatione, non ſolum idem, tanquam Deus, convenienter Divinitati ſuæ voluit, ſed tanquam idem homo, ut humanitati ſuæ conveniebat, item voluit.

12. Hæc breviter hoc loco attigiſſe ſufficiat: Plura Monothelitarum ſophiſmata, eorumque refutationem inveniet Lector in illa diſputatione Maximi cum Pyrrho (quæ exſtat poſt vitam Theodori Papæ Romani, tom. 4. Concil. edit. Pariſ.) & in actis Synodi Martini Papæ, & in actis ſextæ Synodi œcumenicæ. Nonnulla etiam ad hæreſeos hujus everſionem facientia mox adjiciemus in reſponſione ad tertiam rationem Papiſtarum, quâ pugnant contra æquitatem ſententiæ à Patribus adverſus Honorium latæ. Interea ad primum eorum argumentum; à teſtimonio S. Maximi & autoritate Scribæ Honoriani petitum, cumulatè jam reſponſum eſt ſuperiore capite, & per anticipationem etiam occurſum eſt ſecundo argumento.

CAPUT. XXVII.

Refutatur ſecundum argumentum Papiſtarum, quod adferunt contra æquitatem damnationis Honorii.

2. Argumentum Papiſtarum à ſilentio Theodori, & Martini, & Agathonis in ſuis ſynodis.

SEcundum argumentum in forma ſic erit; *Theodorus, & Martinus, & Agatho, Pontifices Romani, ſynodos Romæ celebrârunt contra Monothelitas, ante ſextam Synodum; in quibus Monothelitas quoſdam nominatim damnaverunt: nullam autem fecerunt mentionem Honorii: ergo injuſte fecerunt omnes ii, qui eum poſtea condemnârunt.*

Reſponſio.

2. Reſpondeo. 1. De ſingulis iſtis Pontificibus, eorumque ſynodis, jam reſpondimus in ſolutione primi argumenti, cap. 25. §. 7. & §. 8. & §. 9. & §. 10. ubi ſilentii eorum de Honorio ratio reddita eſt: & iode evidentior etiam facta eſt Honorii culpa; quam ille Patres à Mnnorhelitis objectam ſilentio prætereuntes quodammodo confitentur. 2. Si valeret iſta Papiſtarum argumentatio, à ſilentio anterioris ſynodi; ſequeretur Cyrum & Sergium eſſe injuſtè damnatos à Martino & Agathone, quia eorum prædeceſſor Theodorus, in ſua Synodo contra Monothelitas celebrata, eos nominatim non damnavit. Et quid dicemus de Origine, Evagrio, Didymo, Theodoro Mopſueſteno, & aliis, quos à prioribus ſynodis in hæreticorum catalogo non nominatos, poſteriores ſynodi condemnarunt? 3. Agatho conſenſum præbuit, ut damnaretur Honorius, teſte Adriano Papa ſecundo, ejuſque damnationi legati Agathonis ſubſcripſerunt. 4. Juſtam eſſe eam contra Honorium latam ſententiam, agnoverunt omnes Romani Pontifices, ad quos ejus notitia pervenit, continuo multorum ſeculorum decurſu poſt ejus promulgationem.

CAPUT. XXVIII.

Ad tertium argumentum, quo Patrum accuſatores Papiſtæ utuntur contra æquitatem ſententiæ adverſus Honorium à Patribus latæ, reſponſio, complectens undecim propoſitiones.

TErtium argumentum petunt ex ipſis verbis epiſtolarum illarum Honorii, quæ à Patribus cum auctore damnatæ ſunt. Et ajunt iſti Papiſtæ (præcipiti quidem ſtultitiâ,) *nullum errorem in illis epiſtolis contineri.* idemque aſſerunt de epiſtola Sergii ad Honorium; quia eam ſuâ etiam conſenſione Honorius comprobavit. Et audax hoc ſuum inceptum perficere nituntur iſti πατρομαστιγοῦντες, diluendo ea quæ adverſus eas epiſtolas objiciuntur.

2. Patres ſextæ Synodi pronunciant iſtas epiſtolas omnino alienas exſiſtere ab Apoſtolicis dogmatibus, & definitionibus ſanctorum Conciliorum, & cunctorum probabilium Patrum: ſequi verò falſas doctrinas hæreticorum, & in unam eandemque impietatem concurrere. actione 13.

Sophiſtarum apologia pro epiſtolis Honorii & Sergii damnatis.

3. Obſtrepunt iſti cavillatores, & ajunt, in iſtis epiſtolis, duas Chriſti voluntates, duaſque operationes quoad rem agnoſci, & ſolum prohiberi nomina unius vel duarum, quæ tunc erant inaudita; eamque prohibitionem prudentiſſimo conſilio factam eſſe; Nam ſine iſtis vocibus poſſe ſalvam eſſe fidem; necdum illo tempore aliquid de eis Eccleſiam definiviſſe; prudenter igitur feciſſe Honorium cum Sergio, qui ſcandali & contentionis materiam de medio tollere voluerint. Neque reſcriptionem Honorii ad Sergium, ejuſve cum Sergio in eo negotio conſenſum ei vitio verti poſſe: Sergium enim, etſi poſtea fuerit detectus hæreticus, & condemnatus eo tamen tempore quo hanc epiſtolam ad Honorium ſcripſit, non tantum orthodoxum creditum fuiſſe ab Orientalibus & Occidentalibus, ſed etiam magnæ exiſtimationis Epiſcopum habitum eſſe, idque conſtare ex epiſtola Sophronii ad Sergium: neque adhuc Sergium quicquam hæreticum vel dixiſſe, vel ſcripſiſſe: imò ei de una & de duabus operationibus ſilentium indicenti conſenſiſſe Sophronium, ut teſtatur ipſe Sergius in Epiſtola ad Honorium: iniquum igitur eſſe id crimini vertere Honorio, quod ſine crimine fecerit Sophronius. quod autem de una voluntate ſcripſit Honorius, illud de humana tantum voluntate intelligendum eſſe, docuiſſe jampridem ſecretarium Honorii, teſte S. Maximo in diſputatione cum Pyrrho: Honorium etiam in tota illa epiſtola contendere, non eſſe dicendam in Chriſto Deo & homine unam, nec duas voluntates, eo ipſo quod contendat non dicendam eſſe unam operationem, nec duas operationes: non igitur tam ſubitò ſui oblitum eſſe ut unam voluntatem Chriſti Dei & hominis tam apertè fateretur. Adhæc, ſi Hieronymus abſque hæreſi exiſtimavit non eſſe dicendas tres hypoſtaſes, ut patet ex ejus epiſtola de ea quæſtione ad Damaſum ſcriptâ; potuiſſe etiam ſine hæreſi Honorium prohibere dictionem unius vel duarum operationum, initio naſcentis hæreſeos Monotheliticæ; quamvis poſtea longè latéque diffusâ ea hæreſi, loquutionem de duabus voluntatibus, & duabus operationibus meritò Eccleſia rejici non paſſa ſit. Denique fac, Honorium in eodem fuiſſe errore cum Sergio aliiſque Monothelitis; priuſquam tamen damnaretur, erat (inquiunt) inquirendum, an errorem unquam revo-

caverit, vel potius in eodem uſque ad obitum perſeveraverit.

Hæc ſumma eſt eorum quæ Papiſtæ ex ipſis illis Sergii & Honorii literis afferunt, pro earum defenſione: Locis ſupra indicatis in titulo capitis undecimi, & capite 24. §. 1.

Undecim propoſitiones contra ſophiſtarum apologiam.

4. *Reſpondeo*, 1. Epiſtolæ iſtæ Sergii & Honorii multa continent quoad rem erronea, & Catholicæ veritati adverſantia. 2. Non ſolùm voces prohibuit Honorius duarum voluntatum, & duarum operationum, ſed etiam earum orthodoxum ſenſum. 3. Non erant novæ & antea inauditæ eæ voces, ſed jam olim antiquitati Catholicæ probatæ, idque expreſſè, ac definitè. 4. Non poteſt, negatis iſtis vocibus, ſalva manere debita confeſſio orthodoxæ fidei. 5. Sergius poſtea detectus eſt ſcripſiſſe quædam hæretica, in ea ipſa epiſtola, quam ſuo conſenſu comprobavit Honorius. 6. Honorius ſuâ ſcriptione eam Sergii hæreſin fovit ac roboravit. 7. Non liberat Honorium circumſtantia temporis. 8. Non poteſt prævaricationis Honorianæ ulla inveniri idonea excuſatio in diſſimillimo exemplo Sophronii. 9. Neque defendi poteſt exemplo Hieronymi. 10. Mirum non eſt, ſi Honorius ſui oblitus, quædam de hac quæſtione ſcribat ſeſe mutuo deſtruentia. Hoc enim Sergio etiam aliiſque Monothelitis & ipſi Honorio contigiſſe, obſervavit Catholica antiquitas. 11. Denique Honorius non invenitur revocâſſe errorem, ſed potius in eo uſque ad obitum perſeverâſſe.

Has undecim propoſitiones ubi perſpicuè confirmatas dederimus, manifeſta omnibus erit adverſariorum noſtrorum amentia.

CAPUT. XXIX.

Confirmatur prima noſtra propoſitio.

1. Iſta propoſitio confirmatur undecim inſtantiis.

PRima propoſitio fuit, *Epiſtolæ iſtæ Sergii & Honorii multa continent quoad rem erronea, & Catholicæ veritati adverſantia.*

2. Proferemus aliquot inſtantias, ex quibus pateſcet conſenſus harum epiſtolarum cum doctrina hæreticorum damnata, earundemque impia contra veritatem conſpiratio.

1. Inſtantia.

3. *Prima inſtantia*: Docet Sergius in hac ſua ad Honorium epiſtolâ, ex confeſſione duarum operationum ſequi duas voluntates, & per confeſſionem duarum voluntatum introduci duos volentes. quod approbans Honorius, confitetur unam voluntatem. Similiter Pyrrhus, in diſputatione cum Maximo, communem omnium Monothelitarum de hac quæſtione exprimens ſententiam; *Non poteſt* (inquit) *fieri, quin voluntates ſecum inferant ipſos volentes.* Sic Theodorus Pharanitanus ex unitate perſonæ operantis infert unam operationem. ut legere eſt in ejus verbis, quæ recitantur in actione 13. ſextæ Synodi.

Sup. cap. 26.

4. At orthodoxi Patres contrarium docuerunt; ut oſtenſum eſt in ſuperiori diatriba, de una voluntate. S. Maximus ad iſtam Pyrrhi aſſertionem reſpondens, ait; *Hoc quidem abſurdum. Si enim concedatur inferri cum voluntatibus volentes, omnino conſectaneâ reciprocatione, cum volentibus inferentur voluntates: reperieturque etiam, vobis auctoribus, in ſupereſſentiali, pluſquam bonâ & beatâ Deitate, una quidem hypoſtaſis, ſicut ſenſit Sabellius, quia una eſt in ea voluntas; tres verò voluntates, quia ſicut tres perſonæ, ac proinde tres naturæ, ex opinione Arii: ſiquidem ſecundum definitiones & regulas Patrum, differentia voluntatum differentiam etiam naturarum ſecum infert.* Hæc Maximus. Eadem argumentatio idonea erit de operationibus. Et docent unanimiter omnes orthodoxi Patres, duas voluntates duaſque operationes unius Chriſti volentis & operantis, divinè quidem ſecundùm naturam ſuam divinam, humanè verò ſecundùm humanam.

2. Inſtantia.

5. *Secunda inſtantia*: Honorius, in priore ſua ad Sergium epiſtolâ, ait; ſe unam fateri voluntatem Domini noſtri Jeſu Chriſti; quia à Divinitate aſſumta eſt noſtra natura, non culpa. Eodem argumento, pro una Chriſti voluntate, Sergium & Honorium ſequens, utitur Macarius hæreticus, in ſexta Synodo, actione octava. quem confutat Theophanes, ibidem, diſtinguendo inter voluntatem humanam naturalem, quam Deus Adamum creans ei indidit; & voluntatem carnalem & peccabiles cogitationes, quæ ex ſeminatione diabolica illatæ ſint humanæ naturæ. Illam voluntatem humanam, cum alia divina, adeòque duas naturales voluntates habuit Chriſtus; vitium verò ex ſuperſatione diabolicâ introductum non habuit. Ineptè igitur & impiè argumentati ſunt Sergius & Honorius & Macarius; ex impeccabilitate humanæ Chriſti naturæ perperam inferentes unam ejus voluntatem, nempe divinam, excluſâ alterâ, videlicet humana inculpatâ. Hanc verò fuiſſe unanimem Sergii Honoriique impiam ſententiam, ſuperius demonſtravimus, in reſponſione ad primum argumentum, cap. 25. §. 11.

3. Inſtantia.

6. *Tertia inſtantia.* Sergius duas unius Chriſti voluntates, divinam & humanam, negat; & oppugnat hoc argumento; quia impoſſibile eſt, in uno eodemque ſubjecto duas ſimul & erga hoc ipſum contrarias ſubſiſtere voluntates. ac ſi non poſſent eſſe duæ, niſi etiam ſint contrariæ. Et hanc ejus argumentationem approbat confirmatque Honorius. quos ſequutus Pyrrhus, vim argumenti complectitur his verbis; *Impoſſibile eſt, in una perſonâ duas ſimul exſiſtere non contrarias voluntates.* Hæc Pyrrhus, in diſputatione cum Maximo. quod ibidem, ut impium & in Deum (immaculatæ humanæ Chriſti naturæ opificem) contumelioſum ſolidè refellit Maximus. Nam pugnæ hujus non poteſt eſſe auctor Deus, qui nihil ſibi contrarium creavit. Peccatum autem non habuit Chriſtus: nullam igitur pugnam in voluntatibus naturalibus habuit. *Vide cap. 25. §. 14.* Eundem refutat errorem Maximus Epiſcopus Aquilejenſis in Synodo Martini Papæ, ſecretario quinto. & Deuſdedit Epiſcopus Sardiniæ, in eadem Synodo, eodemque ſecretario. Eandem amentiam retundit Agatho in ſua ad Conſtantinum Imperatorem ſuggeſtione; *Cùm duas* (inquit) *naturas, duaſque naturales voluntates, & duas naturales operationes confitemur in uno Domino noſtro Jeſu Chriſto, non contrarias eas nec adverſas ad alterutrum dicimus, ſicut à via veritatis errantes. Apoſtolicam traditionem accuſant, abſit hæc impietas à fidelium cordibus! nec tanquam ſeparatas in duabus perſonis vel ſubſiſtentiis, ſed duas dicimus unum eundemque Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ſicut naturas, ita & naturales in ſe voluntates & operationes habere, Divinam ſcilicet & humanam: Divinam quidem voluntatem & operationem habere ex æterno cum coeſſentiali Patre communem; humanam verò temporaliter ex nobis cum noſtra natura ſuſceptam. Hæc eſt Apoſtolica atque Euangelica traditio.* Hæc Agatho. Eodem Sergii & Honorii & Pyrrhi argumento uſus poſtea eſt Macarius in Confeſſione propriæ ſuæ fidei, quæ recitatur in octava actione ſextæ Synodi. Et ob hanc aliaſque impietates, juſto ejuſdem Synodi judicio, condemnatus eſt cum ſuis anteceſſoribus Sergio, Honorio, Cyro, Pyrrho, &c.

4. Inſtantia.

7. *Quarta inſtantia*: Ex prima inſtantia ſupe-

riùs allatâ, manifeſtum eſt Sergium & Honorium in eo errore conſenſiſſe, ut exiſtimarent voluntates non ſecundùm pluralitatem naturarum in una perſona, ſed tantùm ſecundùm perſonarum pluralitatem plures cenſendas eſſe. Adeò ut ſecundùm eos non ſint in Chriſto voluntates naturales, ſed una voluntas ſubſiſtentialis, ἓν θέλημα ὑποςατικόν. ut loquitur eorum ſectator Macarius, in ſexta Synodo, actione octava.

8. Contra voluntatem perſonalem, diximus in prima inſtantia, & ſuprà etiam cap. 26. nunc alteram partem notamus, qua negant voluntatem eſſe naturalem, aut naturæ eſſe velle, quod tamen conſtanter contra eos affirmârunt ac defenderunt orthodoxi Patres; Maximus, in diſputatione cum Pyrrho; & Sophronius in Synodicis ad Sergium; & Stephanus Epiſcopus Dorenſis Sophronii legatus, in ſuo libello ad Synodum Martini Papæ Romani, qui recitatur in ſecundo ſecretario illius Synodi; & Epiſcopi Africani, in ſua epiſtola ad Paulum Patriarcham Cp. & Victor Epiſcopus Carthaginenſis, in ſua epiſtola ad Theodorum Papam; quæ duæ epiſtolæ recitantur in eodem ſecundo ſecretario Synodi Martini Papæ; & Maximus Epiſcopus Aquilejenſis, in eadem Synodo ſecretario quarto: & omnes ejuſdem Synodi Patres unanimiter in definitione, ſecretario quinto: & Agatho ejuſque Synodus, in ſuggeſtionibus ad Conſtant. Imperatorem; quæ exſtant in actis VI. Synodi, actione 4. & univerſa ſexta Synodus in definitione Synodica.

5. Inſtantia. Matth. 26:39.

9. *Quinta inſtantia*: Verba illa Domini in agone; *Pater, ſi poteſt fieri, tranſeat à me calix iſte: attamen non quod ego volo, ſed quod tu*; & ſimilia dicta, perperam & contra rectam fidem interpretantur Sergius & Honorius, eoſque ſequuti alii Monothelitæ. Oppoſitam verò orthodoxam interpretationem tuentur Catholici Patres.

Interpretatio Monothelitarum. Sergii. Honorii.

10. Hæretici ſic interpretantur: Sergius in epiſtola ad Honorium; *Duarum operationum dictioni conſequens eſt prædicare duas voluntates, contrarietates circa invicem habentes, tanquam Deo quidem Verbo ſalutarem volente adimpleri paſſionem, humanitate verò ejus obſiſtente ejus voluntati & reſiſtente, & perinde duo contraria volentes introducantur, quod impium eſt.* Hæc Sergius. Cui accinens Honorius; *Et ſiquidem* (inquit) *ſcriptum eſt*, Non veni facere voluntatem meam, ſed ejus qui miſit me Patris; *Et*, Non quod ego volo, ſed quod tu vis Pater: *& alia hujuſmodi, non ſunt hæc diverſa voluntatis, ſed diſpenſationis humanitatis aſſumtæ. Iſta enim propter nos dicta ſunt, quibus dedit exemplum ut ſequamur veſtigia ejus, pius Magiſter diſcipulos imbuens, ut non ſuum unuſquiſque noſtrûm, ſed potius Domini in omnibus præferat voluntatem.* Hæc Honorius. Hos ſequens Paulus Patriarcha Conſtantinopolitanus, in ſua dogmatica epiſt. ad Theodorum Papam Romanum, quæ recitatur in actis Synodi Martini, ſecretario quarto; *Unde* (inquit) *& unam voluntatem Domini noſtri Jeſu Chriſti intelligimus, ne contrarietatem aut differentiam voluntatum uni eidemque perſonæ Domini noſtri Jeſu Chriſti applicemus, aut ipſum ſe expugnantem dogmatizemus, aut duos volentes introducamus. Non enim ad conglomerationem omnino aut confuſionem duarum naturarum, quæ in eodem videntur unius voluntatis, hanc producentes vocem, aut ad interemtionem alterius tantum aliam eſſe prædicantes: ſed per hujuſmodi ſignificantes vocem, quoniam caro ejus rationabiliter & intellectualiter animata, ex ipſa ſumma unitate inenarrabiliter omnibus divinis ditata, unientis eam ſibi ſecundùm ſubſtantiam divini Verbi, divinam habebat indiſcretam voluntatem,* quæ ab ipſo ſemper ducebatur ac movebatur, utpote in nullo tempore eadem divitè, & ex proprio impetu contrarie nutui uniti ſecundùm ſubſtantiam Dei Verbi, naturalem ejus faciens motionem, ſed quando, & qualem, & quantam ipſe Deus Verbum volebat: ne (quod abſit) in blaſphemia dijudicemur: quod utique cavendum, & terribile ducendum: ne hujuſmodi pravitati, ut per neceſſitatem naturæ violentiam ſuſtinentem introducamus ejus humanitatem & communicantem Petro digna ejus increpationi, ſi utique per ſimilem recuſationem ex verborum ſignificatione paſſioni ejus communicet. Sic & Evangelicam intelligamus lectionem, ubi dicit*; Non ut faciem voluntatem meam, ſed ejus qui miſit me. *Sed in recuſatione paſſionis, non diverſam in unum eundemque Chriſtum, & reſultantem introducentes voluntatem, magis autem recuſativè & non poſitivè hujuſmodi ſuſcipiamus vocem. Non enim quaſi exſiſtens hoc verbum dictum eſt, ſed ac ſi non eſt: ſicut neque peccatum meum, neque iniquitas mea, ut peritiſſimus in dogmatibus Theologus Gregorius. Sed & omnes Doctores, qui paſſionis verba memoraverunt, ex affectione & relatione noſtra maſſæ hanc ſuſceperunt; ſicut & magnus Eccleſiæ Lucifer Athanaſius edocuit nos, noſtram oſtendens pronam in hanc vitam naturam, ſine paſſione nolentem à præſenti vita diſrumpi, & non ut animatam intellectualiter carnem Verbi impromtum exſiſtentem ad totius mundi ſalutiferam paſſionem, aut diſcordantem Patri & inhabitanti Verbo.* Hæc Paulus. Similiter Pyrrhus, in diſputatione cum Maximo, loquens ex mente Monothelitarum, ait, *Chriſtum illis vocibus*, [Non quod ego volo, ſed quod tu] *expreſſiſſe voluntatem noſtram humanam, non illam quæ ipſi naturâ inerat, ſed quam ſuſcepit per attributionem.*

Joan. 6:38. Marc. 14:36. Pauli.

** F. à qua ipſ.*

Pſal. 58. (ſeu 59.) verſ. 4.

Pyrrhi.

Summa interpretationis quam attulerunt Sergius & Honorius, & Paulus & Pyrrhus.

11. Summa interpretationis hæreticorum hæc eſt: *Chriſtum illis verbis, in agone, non magis oſtendere humanam aliquam ſuam voluntatem ſibi naturaliter inexſiſtentem; quàm illis verbis, neque peccatum meum, neque iniquitas mea, agnoſcitur peccatum aut iniquitas: neque habuiſſe Chriſtum humanam ullam naturalem voluntatem, magis quàm habuit peccatum; ſed utroque pariter caruiſſe. Loquutum autem eſſe illa verba ex affectione & relatione corruptæ maſſæ noſtræ, quaſi noſtram perſonam gerentem; non quod revera talis eſſet, ſed ac ſi talis eſſet loquutum: ut nos qui revera tales ſumus, id eſt, humanam voluntatem à divina diverſam habemus, ſuo inſtrueret hypothetico exemplo, ut non ſuam unuſquiſque noſtrum, ſed potius Domini in omnibus præferat voluntatem.* Hæc eſt falſa interpretatio, quam attulere Sergius & Honorius, aliique Monothelitæ, apertè aſſerentes unam Domini noſtri Jeſu Chriſti voluntatem, quam modò divinam, modò hypoſtaticam vocant, excluſa humanâ naturali voluntate, quam Chriſto ineſſe negant.

Antitheſis orthodoxorum.

12. At longè aliter, & ſaniùs, verba illa Domini interpretantur orthodoxi Patres, agnoſcentes declarari illis verbis, duas naturales ipſius Chriſti voluntates, quæ uni eidemque Chriſto inerant naturaliter ſecundùm duas ejus naturas, ſed abſque maculâ aut contrarietate.

Interpretatio Maximi Abbatis.

13. *Maximus Abbas*, in diſputatione cum Pyrrho; Tempore (*inquit*) paſſionis Chriſtus voluntariè ſe metu mortis contraxit. *Item*; Timorem ex natura, utpote indicem facultatis inſitæ naturæ ad tuendum ſe, volens propter nos, tanquam bonus, admiſit. Non enim in Domino, ſicut in nobis, ea quæ naturæ inſunt, voluntati antece-

Vide lib. 3. cap. 18. §. 6. & lib. 6. cap. 5. §. 7.

recedunt, ſed ſicut cum verè eſuriebat & ſitiebat, non eſuriebat ſicut nos; voluntate enim eſuriebat & ſitiebat: ſed cum timuit verè, non ſicut nos, ſed ſupra nos timuit. *Item*; Quia idem erat totus Deus cum humanitate, & idem totus homo cum Divinitate; ipſe, ut homo, in ſe & per ſe, humanam [quæ natura ipſi inerat,] voluntatem ſubjecit Deo & Patri: formam nobis opportunam & exemplar ad imitationem ſeipſum exhibens; ut nos in eum, tanquam in Ducem & Principem ſalutis noſtræ, intuentes, eam (*voluntatem*) quæ noſtra eſt, ſponte ad Deum accommodemus, itaut nihil velimus, præterquam quod ipſe vult. Hæc Maximus.

Inſe & per ſe.

Martin. 1. PP. Rom.

14. *Martinus primus*, Papa Romanus, in oratione ad ſuam Synodum, ſecretario primo: Ipſe (*inquit*) qui propter nos incarnatus eſt, Deus Verbum, per Divinam ejus & inconditam voluntatem & operationem, ſuæ Divinitatis & Paternæ naturæ quæ ſunt propria, volens operabatur naturaliter, id eſt, miracula. Unde & hoc teſtatur, dicens; *Quomodo Pater ſuſcitat mortuos, & vivificat; ita & Filius, quos vult, vivificat.* Et iterum per humanam, id eſt, conditam ejuſdem voluntatem & operationem, hic ipſe quæ ſunt propria humanæ naturæ, ſponte propter nos ſuſtinebat, id eſt, ſalutares paſſiones: quoniam volens humanè propter nos ipſe, qui ſuper naturam Deus eſt, eſuriem, ſitim, faſtidium, triſtitiam atque timorem ſuſcepit, & poſt hæc omnia mortis experimentum pro noſtra ſalute. Et hoc iterum teſtatur de eo Evangeliſta, dicens; *Et ingreſſus in domum, neminem voluit ſcire; & non potuit latere.* Et compendioſè, quicquid aſſumtæ ab eo noſtræ naturæ proprium exhibit, abſque peccato tantummodo, cum alterius communione in unitione indiviſum procedebat. Sic etenim divina quidem corporaliter operabatur, eo quod per animatam intellectualiter ſanctam ejus carnem hæc omnia proferebat: humana autem operabatur divinè, quippe quoniam poteſtativè humanas paſſiones pro noſtra ſalute ſine culpa ſuſcipere dignabatur. Hæc Martinus.

Ioan. 5: 21.

Marc. 7: 24.

Poteſtativè.

Alius Maximus etiam orthodoxus.

15. *Maximus*, Epiſcopus Aquilejenſis, in Lateranenſi illa Synodo Martini Papæ, ſecretario quinto; Unus idemque Chriſtus, quomodo Deus naturaliter & homo, divinè pariterque humanè motum ſponte, divina & humana, abſque qualibet diſſonantia & diviſione naturaliter celebrabat. Sic etenim, ſecundùm ſanctorum Patrum doctrinam, idem atque unus Dominus Deus noſter Jeſus Chriſtus pro omnibus quidem mori ex voluntate habuit, eo quod ita Divina ejus natura volebat: & iterum ex voluntate non habuit, propter paſſiones crucis, &, quantum carni congruebat, mortem, recuſans. Si igitur non pro contrarietate voluntatum, ſed propter virtutem myſticæ confeſſionis in uno eodemque Chriſto velle & nolle venerabiles prædicant Patres, utpote eodem ſpecialiter tam aſſumtionis ſeu diſpenſationis incontaminatæ oſtendente rationem, & quidem aſſumtionis in hoc, quod vult ſuæ carnis naturam approbare, id eſt, hominem ſeipſum naturaliter factum fuiſſe, & propterea naturalem carnis pavorem ſponte pro noſtra ſalute ſuſcipientem; quatenus ab eodem nos providentiſſimè liberaret, ſicuti & ab omni paſſione, videlicet ut expertus per omnia ad ſimilitudinem noſtram ſine peccato: diſpenſationis autem in hoc, quod vult ſecundùm Patris ejus [*æternum*] & inenarrabile propoſitum deificare noſtram naturam, pro eo quod paſſus eſt carne pro nobis. qualis ergo & quæ jam ex utraque ratione diſſenſio contra Salvatorem ab antiquis & modernis hæreticis commentata eſt, evacuare conantibus magnum ejus circa nos diſpenſationis myſterium? Et propterea non ſolum duas ejuſdem voluntates reſutare contendunt, ſed & naturales eas eſſe recuſant, quia per diſſenſionem quidem numerum contradicunt, &c. Hæc Maximus, Epiſcopus Aquilejenſis.

Diſtinctio.

Velle & nolle.

Aſſumtio.

Diſpenſatio.

Deificatio noſtræ naturæ.

16. *Deusdedit*, Epiſcopus Sardiniæ, in eadem Synodo, eodemque ſecretario; Ecce igitur (inquit) apertiſſimè denominatus Doctor [Cyrillus Alex.] hæreticam peſtilentiam deſtruxit, hoc eſt, temerariam diſſenſionem voluntatum, quam contra Salvatorem noſtrum colligere imperiti contendunt, profanas intentiones eaſdem appellans, & pravitatem malorum intellectuum, ——— Ergo fecundatiſſimus ait Cyrillus; Evacuant illi exinanitionem unigeniti Dei, & miſericordem ejus propter nos renuunt diſpenſationem, qui minimè eidem Salvatori quomodo homini propter nos facto tribuunt voces, per quas dicit; Pater, ſi poteſt fieri, tranſeat à me calix iſte, in approbatione perfectæ ejus propter nos incarnationis, utpote de noſtris nihil penitùs eodem recuſante, omnia autem ſecundùm veritatem naturaliter comprobante. ——— Loquitur ut homo; loquitur autem & ut Deus: in utriſque autem habens poteſtatem: non enim ſecundùm hæreticos, diſſenſionem. ——— Quando loquitur aliquid ut homo, non ſcandalizemur, conſiderantes quia propter nos factus eſt homo, & congrua humanitati loquitur, quam propter nos ſuſcepit cum omnibus eidem appertinentibus naturaliter. Proprium eſt autem humanitatis plangere, conturbari, anxiari, & recuſare mortem, atque ſimilia his pati. ——— Sed arbitrantur iſti [novi hæretici] ſapientiores ſe oſtendere ſanctorum Patrum, & dicunt ex proprio errore nihil Verbum incarnatum ſecundum nos loquutum aut operatum eſſe: Sed & ſi quid loquutum eſt, ajunt, nos tantum ſimpliciter deſignat, non autem ſemetipſum eſſentialiter factum hominem demonſtrat, cum permanet perenniter & naturaliter Deus. Hæc Deusdedit.

Deusdedit, orthodoxus.

Diſt. Poteſtas. diſſenſio.

17. Agatho, Papa Romanus, in ſua ſuggeſtione ad Conſtantinum Imperatorem, profert expoſitiones verborum illorum Chriſti, quas tradiderunt ſancti Patres Athanaſius, & Ambroſius, & Auguſtinus; *Athanaſius ait;* Et quando dicit, *Pater, ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte; & tamen non mea, ſed tua voluntas fiat:* & iterum; *Spiritus promtus; caro infirma:* duas voluntates hic oſtendit, & unam quidem humanam, quæ eſt carnis; aliam autem Divinam. Quoniam humana propter infirmitatem carnis refugiebat paſſionem, Divina autem ejus promta. Qua explanatione (*exclamat Agatho*) quid verius poterit intimari? *Auguſtinus* (lib. 3. contra Maximum, cap. 20.) ait: Ubi autem dixit Filius Patri, *verùm non quod ego volo, ſed quod tu vis:* quid te adjuvat, quod tua verba ſubjungis, & dicis, Oſtendit verè ſuam voluntatem ſubjectam ſuo Genitori: quaſi nos negemus, hominis voluntatem voluntati Dei eſſe debere ſubjectam? ——— Quanquam & in hoc quod ait, Non quod ego volo, aliud ſe oſtendit voluiſſe quam Pater, quod niſi humano corde non poſſet. ——— Nunquid enim poſſet immutabilis illa natura quicquam aliud velle quam Pater? Hæc ſi diſtingueretis, Ariani hæretici non eſſetis. Hæc Auguſtinus. *Ambroſius* ait: Suam, ad hominem retulit; Patris, ad Divinitatem. Voluntas enim hominis temporalis; voluntas Divinitatis æterna. Et ſubjicit Agatho; Hæc ſpiritualis Pater [*Ambroſ.*] commemorans, adſtruit qualem voluntatem ab æterno cum Patre & Spiritu Sancto Filius communem naturaliter habet, qualemve tempora-

Agatho orthodoxus.

Athanaſius lib. de humana natura ſuſcepta propè finem. Tom. 1. oper. Athanaſii, pag. 611. D. edit. Pariſ. græcolat. ann. Dom. 1627.

Matth. 26:39, 41.

Sic etiam Cyrill. Al. lib. 2. ad Reginas cap. 43.

Auguſtin.

Matth. 26:39.

Aliud voluit.

Ambroſ.

poraliter per aſſumtam humanitatem idem ipſe in ſua perſona ſuſcepit. ——— Itaque ſi ab eo humana voluntas, ſicut & natura, ſuſcepta eſt, & ſalvata eſt: & quod à ſuſceptore ſalvatum eſt, non ei poterit eſſe contrarium. Nihil enim ſibi contrarium Creator omnium condidit, vel per myſterium incarnationis aſſumſit. ——— Nam quis in tantum à luce veritatis abſceſſit, ut ſecundùm Divinitatis ſuæ voluntatem præſumat dicere, Dom. Jeſum Chriſtum Patri obediſſe, cui eſt æqualis in omnibus & hoc vult in omnibus & ipſe quod Pater? aut quis non intelligat obedientiam humanæ magis competere voluntati, in qua nullum habuit omnino peccatum? nec diceretur *obediens uſque ad mortem*, niſi humanam in ſe ſuſciperet voluntatem, ſicut animam rationalem, carnemque cum omnibus ſuis proprietatibus humanatus aſſumpſit. Hæc Agatho. Qui eandem orthodoxam expoſitionem confirmat etiam teſtimoniis Leonis primi Papæ Romani, & Gregorii Theologi, & Gregorii Nyſſeni, & Johannis Chryſoſtomi, & Cyrilli Alexandrini. Similia invenies in definitione Synodica Sextæ Synodi, ſupra cap. 4.

Obedientia non competit Divinæ voluntati, ſed humanæ.

Philip. 2: 8.

Sexta Inſtantia.

18. *Sexta inſtantia*: Honorius, in priore ad Sergium epiſtola, ait; *non debere ad nos pertinere, utrùm una an gemina operationes dici debeant, nec duas Chriſti operationes, in ſacris literis, ſed tantummodo multiformem inveniri ejus operationem.* Et, in poſteriore ad eundem Sergium epiſtolâ, eos reprehendit tanquam Divina teſtimonia non intelligentes, qui juxta geminæ naturæ Chriſti vocabulum, ita & operationem geminam ſuſpicantur. Et ait *ineptum eſſe, ſentire & promere, Chriſtum eſſe vel fuiſſe duarum operationem.* Sic etiam Sergius & Macarius & alii Monothelitæ.

Sophronius.

19. At contrarium docent orthodoxi Patres: *Sophronius* in literis Synodicis ad Sergium; Utramque (inquit) naturalem confitemur operationem, ne naturas, quæ inconfusè unitæ ſunt, confundamus: ſiquidem ex operationibus tantum, ſecundùm eos qui ſunt talia callentes, naturæ noſcuntur [γνωρίζονται,] & eſſentiarum ſemper differentiam ex differentia operationum eſt inſitum comprehendere, *καὶ τῶν ὀσιῶν τὸ διάφορον ἐκ τοῦ διαφόρε τῶν ἐνεργειῶν καταλαμβάνεσθαι πέφυκεν.*

Ex operationibus noſcuntur naturæ.

Maximus Abbas.

20. *Maximus Abbas*, in diſputatione cum Pyrrho; Etenim (*inquit*,) ſi nihil aliud eſt Chriſtus præter naturas ſuas, ex quibus & in quibus eſt, perſpicuum eſt, quod convenienter naturis ſuis Chriſtus, id eſt, ut una quæque aptá nata erat, unus exiſtens & idem & volebat & operabatur, ſiquidem neutra earum voluntatis aut operationis expers eſt. Quod ſi convenienter naturis ſuis Chriſtus, id eſt, ut unaquæque apta nata erat, volebat & operabatur: erant autem duæ naturæ ejus; duæ igitur voluntates ejus naturales, & quæ cum ipſis numero totidem ſunt, ſubſtantiarum operationes. Et poſtea in eadem diſputatione ait; Sine operatione autem naturali non poteſt eſſe, neque cognoſci natura: ex eis enim quæ unumquodque naturaliter operatur, probatur eſſe quod eſt, & non mutatum. Hæc ibi.

Stephanus:

21. *Stephanus*, Epiſcopus Dorenſis, legatus Sophronii ad Sedem Romanam, in ſuo libello quem exhibuit Martino Papæ ejuſque Synodo, in ſecundo ſecretario illius Synodi; Si verò (*inquit*) Deum naturaliter perfectum & hominem naturaliter perfectum eundem eſſe veraciter prædicat, certum quia imperfectus nullo modo conſiſtit ſecundùm Divinam & humanam ejus eidem ſubſtantialem voluntatem & operationem: ſed indiminutè juxta numerum naturarum, naturales habuit voluntates & operationes, quibus Divina & humana volens & operatus, Deus pariter & homo ſecundùm veritatem idem exiſtens, naturaliter cognoſcebatur. ——— Ideóque unius ejuſdemque ſicuti unitas duas naturas, ita conſequens eſt & naturales confiteri voluntates & operationes, Divinam & humanam, ad plenam oſtenſionem utriuſque ejus naturæ veræ perfectionis, utpote in utraque natura nullam diminutionem habente eſſentialis & naturalis proprietatis, id eſt, voluntatis & operationis. Hæc Stephanus.

Agatho.

22. *Agatho*, Papa Romanus, in ſua ſuggeſtione ad Conſtantinum Imperatorem; Sin autem (*inquit*) quod fidei Chriſtianæ veritas continet, naturalis voluntas eſt, ubi una hæc natura dicitur Sanctæ & inſeparabilis Trinitatis, conſequenter & una naturalis voluntas, & una naturalis operatio intelligenda eſt. Ubi verò in una perſona Domini noſtri Jeſu Chriſti Mediatoris Dei & hominum, duas naturas (id eſt, Divinam & humanam) confitemur, in quibus & poſt admirabilem adunationem conſiſtit; ſicut duas unius ejuſdemque naturas, ita & duas naturales voluntates, duaſque naturales operationes ejus regulariter confitemur.

23. Idem rurſus, in eadem ſuggeſtione; Cùm (*inquit*) ita veritas habeat, certiſſimè claret; quod in Domino noſtro Jeſu Chriſto duas, id eſt, Dei & hominis naturas ſive ſubſtantias confitentes in unam ejus conveniſſe ſubſiſtentiam ſive perſonam, neceſſe eſt, & duas nos naturales in eo fateri voluntates, Divinam ſcilicet & humanam. ——— Reddere itaque neceſſe eſt, quæ Divina ſunt, eidem ut Deo: quæ humana ſunt, eidem ut homini: & utraque per ſubſiſtentialem adunationem unius ejuſdemque Domini noſtri Jeſu Chriſti, veraciter cognoſcenda. Quod veriſſima definitio ſancti Concilii Chalcedonenſis commonet.

Nota, neceſſe eſt.

24. Idem etiam, in eadem ſuggeſtione; Nam (*inquit*) & defenſor veritatis beatus Cyrillus Alexandrinus Antiſtes dum colligit, ex his quæ Deo decenter dicta vel acta ſunt à Domino Salvatore, Deum eum oſtendi, & quæ ab eodem ſecundùm hominem dicta vel facta ſunt, oſtendi eum veraciter hominem; manifeſtum eſt, quod ex naturalibus operationibus Chriſti, Chriſtum Deum verum atque perfectum, & eundem hominem verum atque perfectum eſſe cognovit. Nec enim eſt alia tam manifeſta probatio, quæ poſſet eundem ipſum & Deum & hominem demonſtrare, quàm naturales operationes, ex quarum qualitatibus & naturæ, de quibus eſſentialiter procedebant, certiſſimè in eo eſſe credebantur. ——— Quis enim, licet tardus ſit ad intelligendum, non videat, quod omnibus pateat? Quia impoſſibile & contra ordinem naturæ eſt poſſe eſſe naturam, & operationem non habere naturæ. Hæc Agatho.

Nota, Nec eſt alia tam manifeſta probatio.

Septima Inſtantia.

25. *Septima Inſtantia*; Sergius in Epiſtola ad Honorium, ait; duarum operationum dictionem à nullo ſanctorum & probabilium Eccleſiæ doctorum editam eſſe: eique conſentiens Honorius, duas operationes & duas voluntates averſatur tanquam novitates Sophiſticas. Et ambo, cum reliquis Monothelitis, placita ſua duabus voluntatibus & duabus operationibus oppoſita tribuunt ſanctis Patribus & Conciliis.

Sophronius

26. Hæc refellunt orthodoxi ut falſa & impia. *Sophronius*, in ſuis literis Synodicis ad Sergium, poſtquam duas operationes prolixè demonſtraſſet, adjunctis etiam aliis fidei ſuæ articulis, ſubjungit hæc verba; *ταῦτα φρονεῖν καὶ πιςεύειν*, hæc ſapere, atque credere, ex Apoſtolica, & Euangelica

gelica

Digitized by Google

gelica, atque Prophetica, & Legali, & ex Paterna, & doctrinali prædicatione percepimus.

Maximus.

27. *Maximus*, Abbas, in diſputatione cum Pyrrho, ait; Synodi & Patres duas voluntates unius & ejuſdem eſſe piè tradiderunt; Non ſolum per determinatum numerum duarum, ſed etiam per pronomen, aliam; & per proportionem, dicendo Divinam & humanam. ——— Præterea ſi Synodi propter vocem unius voluntatis Apolinarium & Arium anathematizaverunt; (quia uterque hac voce ad probandum ſuam hæreſin abutebatur: Apolinarius quidem, ut carnem ejuſdem ſubſtantiæ cum verbo oſtenderet; Arius verò, ut Filium diverſæ ſubſtantiæ à Patre introduceret:) quomodo poſſumus nos pii eſſe, ſi voces hæreticis contrarias non confitemur? Quinta verò Synodus, &c. *Et poſtea in eadem diſputatione;* Omnes enim communiter [Patres] planè & dixerunt, & docuerunt, quæ ſunt ejuſdem ſubſtantiæ, ejuſdem eſſe operationis; & quæ ſunt ejuſdem operationis, ejuſdem ſubſtantiæ eſſe; & quæ ſubſtantiâ differunt, differre etiam operatione; & rurſus, quæ differunt operatione, ſubſtantiâ quoque differre. Hæc Maximus.

Apolinarius & Arius anathematizati propter vocem unius voluntatis.

Stephanus.

28. Stephanus, Epiſcopus Dorenſis, in ſuo libello, quem exhibuit Synodo Martini Papæ, commemorans Sophronii, in veritate contra Cyrum, & Sergium alioſque Monothelitas Orientales defendendâ, ſedulitatem & conſtantiam, ait; Quippe nam, & ipſe [Sophronius,] dum adviveret, ſuperius dictis temeratoribus in Oriente validiſſimè contradixit, conteſtans eos & admonens, ut à propria hæreſi quieſcerent, & ad rectam Patrum fidem remearent, dans in duobus libris ſexcenta teſtimonia Patrum, ad evictionem impietatis eorum, & veritatis oſtenſionem. Hæc Stephanus.

Sexcenta teſtim. patr.

Victor.

29. *Victor*, Epiſcopus Carthaginenſis, in epiſtola ad Theodorum Papam Romanum, quæ exſtat in Synodo Martini Papæ, ſecretario ſecundo; Quis enim (inquit) vecors ſacrilega voce audeat prædicare, in Domino noſtro Jeſu Chriſto, aut unam tantummodo voluntatem, aut unam operationem extiſtere, dum manifeſtiſſimis Patrum definitionibus liquidius clareat, in Domino noſtro Jeſu Chriſto duas naturas, & earum duas voluntates, duaſque operationes vel proprietates naturales modis omnibus inveniri? Et poſſumus multiplicibus Patrum documentis noſtræ parvitatis intentionem firmare. ——— Nos itaque Patrum in omnibus decreta ſequentes, in Chriſto Domino noſtro duas naturas, earumque duas voluntates, duaſque operationes firmiſſimè prædicamus. Hæc Victor.

Martinus.

30. *Martinus primus* Papa Romanus, & cum eo Patres Synodi Romanæ, præſidente eodem Martino celebratæ, paſſim in ea Synodo queruntur, Monothelitas novitatibus ſuis per iniquiſſimam calumniam veneranda Patrum nomina prætendere. Propterea ad apertè redarguendum hanc hæreticorum pravitatem, proferunt (ſecretario quinto) pro duabus Chriſti naturalibus voluntatibus & duabus ejuſdem naturalibus operationibus, plurima teſtimonia ſanctorum Patrum, videlicet, Hippolyti, Athanaſii, Ambroſii, Dionyſii Areopagitæ, Amphilochii, Juſtini, Hilarii, Theophili, Baſilii, Gregorii Nyſſanenſis, Gregorii Theologi, Severiani, Epiphanii, Joannis Chryſoſtomi, Cyrilli Hieroſolymitani, Auguſtini, Joannis Epiſcopi Scythopolitani, Cyrilli Alexandrini, Leonis Romani, Euphræmii Epiſcopi Antiochiæ, & Anaſtaſii ejuſdem Antiochiæ Epiſcopi.

Nubes teſtium orthodoxorum.

31. Horum perlectis in Synodo illa teſtimoniis, Sacra Synodus contra Monothelitas, orthodoxorum Patrum calumniatores, ſummam doctrinæ Paternæ colligit his verbis; Orthodoxi Patres tradiderunt nobis in primis quod accepiſſe noſcuntur, unum eundemque confiteri Dominum Deum noſtrum Jeſum Chriſtum, ex duabus & in duabus exiſtentem naturis, ſubſtantialiter unitis inconfusè & indiviſè, & duas unius ejuſdemque ſicuti naturas, & naturales veraciter eſſe voluntates, id eſt, Divinam & humanam: & duas eſſentiales operationes Divinam & humanam: neque tranſitoriè hæc aut poſtpoſitivè, neque in hoc ipſum ſpecialiter minimè habentes omne ſtudium ſermonis eorum, ſicut adverſarii garriunt, & in hoc detrahentes propter ſuam hæreſin venerabilibus Patribus, dum dicunt; nihil de voluntatibus vel operationibus Salvatoris noſtri definitivè eos expoſuiſſe. Ecce etenim non ſolum definitivè, ſed & dogmaticè & ſyllogiſticè, ac naturaliter demonſtrativè, & ſecundum Scripturas agoniſticè, & per exempla, & compendioſè per omnem modum & verbum intellectualis eorum & prudentiſſimæ doctrinæ, utpote legitimè & viriliter pro ipſo incarnato Deo Verbo contradicentibus reſiſtentes, & repugnantes (ſeu refutantes) hæreticos Arium, Apollinarem, & Neſtorium. & omnes omnino ſequentes impietates eorum; unius ejuſdemque Chriſti Dei voluntates & operationes profeſſi ſunt, & profitent prædicaverunt, per numerum & nomina hæc profitentes, per pronomina, per alterius intellectum, per ejuſdem ſignificationem, per qualitatem, per proprietatem, per virtutem, & compendioſè omne verbum & poſitionem, per quam potuiſſet earundem voluntatum & operationum vere fieri dictio & conſtantia, id eſt, per *numerum*, 1.
ex hoc quod dicunt in uno eodemque Chriſto duas voluntates & operationes, & duplicem operationem. Per *nomina*, ex hoc quod Divinam 2.
voluntatem & humanam voluntatem, Deificantem & Deificatam, & iterum Divinam operationem & humanam operationem. Per *pronomina* 3.
verò, ex hoc, quod dicunt aliam voluntatem eſſe Divinam, & aliam humanam, & aliam atque aliam operationem. Per *alterius* autem *in-* 4.
tellectum, ex hoc, quod dicunt, quoniam quæ alterius generis ſunt, ſive naturæ, ſimilem operationem habere nullus ſapiens dabit. Per *ejuſdem* 5.
autem *ſignificationem*, ex hoc, quod dicunt, quoniam quæ ejuſdem operationis ſunt, utique ejuſdem ſubſtantiæ confitentur, & communio voluntatis unitatem oſtendit ſubſtantiæ. Per *qualita-* 6.
tem verò, ex hoc, quod dicunt, ſicuti habent diverſam ſubſtantiam & qualitatis rationem, ita & diverſam operationem. Per *proprietatem* autem, 7.
ex hoc, quod dicunt; Si enim tantùm poſſibile eſt quicquam de Divinis proprietatibus ineſſe alicui, qui non eſt ejuſdem ſubſtantiæ; & ita poteſt eſſe quomodo & ipſa Deitas, dic mihi; quid eſt quod impediat, ut jam omnia quæ ſunt Deitatis, cedant? quidnam ex hoc evenit? Confuſa ſunt omnia nobis, & alta cedent in ima; ima autem aſcendent in alta. Per *virtutem* verò, ex 8.
hoc, quod clamant, quæ eadem operatione, & eadem naturali virtute utuntur, ejuſdem eſſe ſubſtantiæ modis omnibus neceſſe eſt, & nulla natura alterius ſubſtantiæ vel generis indiſſimiliter habebit poteſtates & operationes. Et hæc quidem ipſe ſanctorum Deus, Dominus noſter Jeſus Chriſtus, multifarie multiſque modis per ſanctos Patres de ſe ipſo loquutus, illuminavit nobis fidem ſuam orthodoxam, ſic & intranſgreſſibiliter tenere eam, ſicuti Patres prædicaverunt. Hujus autem orthodoxæ fidei extraneos eſſe & alienos, utpote denegantes eam in ſcripto, memoratos autores novitatis [*Cyrum*, *Sergium*, &c.] & impia eorum

Verba Synodi Martini Papæ Romani contra Monothelitas.

Eripiuntur hæreticis ſubterfugia, & oſtenditur Patres in ſuis adverſus hæreticos certaminibus ex profeſſo hanc quæſtionem tractâſſe, & errori Monotheletico contraria prædicâſſe.

Nota obiter contra Ubiquitarios.

conſcripta. Propterea & hos, & ea quæ ab eis confecta ſunt dogmata, reprobantes ſecundùm ſtatuta venerabilium Patrum ſive præcepta, qui hoc facere nobis per omnia præcipiunt, dogmata & ſermones ſanctorum Patrum uno corde & uno ore unanimiter ac conſonanter omnes firmamus, nihil addentes, nihil ſubtrahentes de his quæ ab ipſis tradita ſunt nobis, ſicque credimus, ſicuti Patres crediderunt: ita prædicamus, quomodo docuerunt. Quæ ſanctæ & univerſales quinque Synodi tradiderunt, intranſgreſſibiliter retinemus, definitiones eorum ſervamus, decreta eorum integrè confitemur: ita definimus, quomodo illi per proprios ſermones promulgaverunt. Qui eaſdem ſanctas Synodos & venerabiles Patres minimè ſuſcipit, condemnatus eſt. Qui omnia ab eis prædicata & definita minimè ſuſcipit ſpecialiter & confitetur, condemnatus eſt. Qui qualemcunque hæreticorum & abominandam vocem comprobat & ſuſcipit; condemnatus eſt. *Hæc Synodus Martini Papæ, loco citato.*

Fulminatio contra hæreticos.

32. Aſſume autem de Honorio; At duas diverſas Chriſti voluntates naturales, & duas ejus operationes naturales, à ſanctis illis Synodis ac venerabilibus Patribus prædicatas ac definitas, minimè ſuſcipit ſpecialiter neque confitetur Honorius: ergo. Item; Hæreticorum Arii & Apollinarii abominandam unius voluntatis vocem, multaſque alias abominandas Sergii hæretici voces, comprobat & ſuſcipit Honorius: ergo.

Aſſumtio de Honorio.

33. Obſerva Patres hujus Martinianæ Synodi, loco jam allegato, ſententiam iſtam condemnatoriam non tam ferre, quàm olim latam agnoſcere & reverenter ſuſcipere: ut patet ex principio quinti illius ſecretarii ejuſdem Synodi, immediatè ante recitationem teſtimoniorum ſanctorum Patrum; ubi poſt lectam à notario partem definitionis quinti Concilii, ſubjicit Martinus Papa hæc verba; *Manifeſtatur nobis, ex his quæ relecta ſunt ſive definita à ſancto quinto Concilio, condemnatum eſſe & alienum ſanctæ Dei Eccleſiæ unumquemque, qui non ſuſceperit verbo & mente omnes ſanctas Synodos & venerabiles Patres, cunctaque quæ ab eis pro orthodoxa fide expoſita ſunt in deſtructionem omnium hæreſium.* Hæc ibi Martinus.

Exaggeratur prædicta fulminatio.

34. Aſſume rurſum de Honorio; At duas Chriſti operationes, ſecundùm duas ejus naturas, à ſanctis Synodis & venerabilibus Patribus expoſitas, non ſuſcipit Honorius verbo & mente, imò nec verbo ſuſcipit nec mente, ſed contemtim rejicit, tanquam aliquid ad nos minimè pertinens, imò tanquam ineptum; Unius autem (inquit) operationis vel duarum eſſe vel fuiſſe Mediatorem Dei & hominum Dominum Jeſum Chriſtum, ſentire & promere, ſatis ineptum eſt: [νοεῖν ἢ προφερεῖν πάνυ μάταιον] Ergo.

Aſſumtio rurſum de Honorio.

35. *Octava Inſtantia*: Ecthesis, ſub Heraclii nomine à Sergio edita, continet multa quoad rem erronea & hæretica; teſte univerſa illorum temporum Catholicâ antiquitate: ergo epiſtola Sergii ad Honorium, & Honorii epiſtola ad Sergium continent multa quoad rem erronea & hæretica. Conſequentiæ ratio manifeſta eſt legentibus ea ſcripta: Nam nihil aliud de voluntate & operationibus Chriſti inſeruit Sergius Ectheſi, niſi quod jam antea ſcripſerat ad Honorium, & Honorio probari compererat. Imò verba Ectheſeos de voluntate & operationibus ſunt ipſiſſima illa, quæ leguntur in illis epiſtolis Sergii & Honorii. In eis autem verbis eâque mente Sergius, Honorii conſenſione, approbatione, & hortatu ſuffultus & animatus, perſtitit. aut igitur orthodoxa quoad rem eſt ea Ectheſis, (quod nullus quamvis profligatiſſimi pudoris Papiſta audet aſſerere;) aut hæreticæ quoad rem ſunt illæ epiſtolæ, quæ & re & verbis, idem exhibent quod ea Ectheſis.

Octava Inſtantia.

36. *Nona Inſtantia*: Martinus primus, Papa Romanus, in ſua Synodo, ſecretario quinto, poſt lectionem teſtimoniorum veterum hæreticorum, ait, authores novitatis Monothelitas & ſenſu & verbis cum illis conſentire: idque aliquot ſententiarum collatione luculenter oſtendit. Monothelitarum autem hæreticas, & antiquorum hæreticorum dictaminibus conſentaneas conſonaſque ſententias, ad guſtum præbendum, has expreſsè inducit. 1. Propterea unam voluntatem dicimus, ut ne ipſum ſibi repugnantem dogmatizemus, aut duos volentes introducamus. 2. Utpote minimè poſſe habentes duas voluntates in una perſona ſubſiſtere ſibi, ſed per omnia oppugnantes ſe, atque ſibimet reſiſtentes. 3. Sed & in recuſatione calicis non diverſam atque contrariam introducimus voluntatem. Propterea in omnibus, & in hoc ſequentes ſanctos Patres, unam voluntatem Domini confitemur. 4. Similiter autem & duarum operationum vocem multos ſcandalizare, utpote à nullo de ſanctis & probabilibus Eccleſiæ myſtagogis dictam. Hinc ſic argumentor; Hæ ſententiæ ſunt quoad rem hæreticæ: at has quatuor ſententias manifeſtè continent & aſſerunt epiſtolæ illæ mutuæ Sergii & Honorii: ergo epiſtolæ illæ multa continent & aſſerunt, quoad rem, hæretica. Probata eſt major authoritate Martini Papæ: Minor patet legentibus eas epiſtolas, in quibus ſententiæ iſtæ, partim ipſiſſimis verbis, partim clariſſimè æquipollentibus, perſpicuè inveniuntur.

Nona Inſtantia.

37. *Decima Inſtantia*: Sergius in epiſtola ad Honorium, unam tuetur voluntatem Chriſti, & negat duas, videlicet, Divinam & humanam; hoc argumento: *Quia nullo tempore intellectualiter animata Domini caro ſeparatim & ex appetitu proprio contrario nutui uniti ſibi ſecundùm ſubſiſtentiam Dei Verbi, naturalem motum ſuum effecit, ſed quando & qualem & quantam ipſe Deus Verbum volebat.* Hæc Sergius. Quæ comprobat confirmatque Honorius in ſua reſponſione ad Sergium. Ac propterea etiam Ectheſi Sergius eadem inſerere non dubitavit. At hæretica eſſe hæc, docet Maximus Epiſcopus Aquilejenſis, in Synodo Martini, ſecretario quinto; Neque (inquit) diſſenſionis fomitem confeſſionem naturarum ejus, aut naturalium voluntatum ipſius & operationum, ſed tantum peccatum cognoſcimus, de quo penitus naturaliter alienus & interemtor Dominus exſtans, & noſtræ diſſenſionis liber fuit; quem in duos dividentes contrarii, & ex ipſa re arguuntur, quam in una voluntate, quæ ab eis dogmatizatur; in ſcripto proferunt, dicentes utpote in nullo tempore intellectualiter animata ejuſdem carne, ex proprio impetu, contrariè unito ei ſubſtantialiter Deo Verbo, naturalem ejus motionem habente, ſed quando, & qualem, & quantum Deus Verbum volebat. Hoc enim dicentes, & Neſtorii diviſionem ſuperaverunt. ——— Et ex hoc unum in duos dividunt Chriſtum. Hæc Maximus Epiſcopus Aquilejenſis. Vide in eandem ſententiam verba Maximi Abbatis & Martyris, quæ invenies ſupra, cap. 25. §. 11.

Decima Inſtantia.

Maximus Aquilejenſis.

38. *Undecima Inſtantia*: ait Sergius, in epiſtola ad Honorium; Si qua autem paſſio de eo in Euangelio dicitur, per humanitatem profectò, quæ ſuſcipiebat paſſionem, hujuſmodi operatus eſt. Operatur quippe verè Deitas per corpus, quod circa ipſam eſt, omnium ſalutem, ut ſit carnis quidem paſſio, Dei autem operatio. Hæc Sergius. Quæ tueri conatur Pyrrhus,

Undecima Inſtantia.

in

in diſputatione cum Maximo, inquiens; Quid igitur? nonne Patres, ut diſtinguerent à Divina operatione, paſſionem appellaverunt motum humanum? Reſpondet Maximus; abſit; nullius enim rei eſſentia, ut universè dicam, ex collatione, aut comparatione cognoſcitur, aut definitur. Alioqui reperientur res eſſe inter ſe ſibi viciſſim cauſſæ. Si enim, quia operatio eſt Divinus motus, humanus motus paſſio eſt, omnino etiam, quia bona eſt Divina natura, prava erit humana. & ſimiliter, ſecundùm tuam reciprocationem oppoſitionis, quia humanus motus paſſio dicitur, Divinus motus operatio dicetur, & quia pravus eſt humanus motus, bonus erit Divinus. Verùm apage! multæ enim fatuitatis ſunt iſta. Hæc Maximus, prope finem illius Diſputationis, ubi videre etiam poteris plura huc ſpectantia.

Concluſio. 39. Sed nolo plurium inſtantiarum accumulatione lectorem diutius detinere. Ex his, quæ allatæ ſunt, uberrimè ac ſolidiſſimè confirmata, jam lucet clariſſima veritas primæ illius noſtræ propoſitionis, qua aſſerebamus, *Epiſtolas iſtas Sergii & Honorii multa continere quoad rem erronea, & Catholicæ veritati adverſantia.* Merito igitur à ſexta Synodo damnatæ ſunt cum ſuis autoribus. Et impiè faciunt iſti Papiſtæ, jam vel mutire audentes contra æquiſſimam illam orthodoxæ antiquitatis ſententiam.

CAPUT. XXX.

Confirmantur cæteræ noſtræ propoſitiones.

Secunda propoſitio. SEcunda noſtra propoſitio eſt; *Non ſolum voces probibuit Honorius duarum voluntatum, & duarum operationum, ſed etiam earum orthodoxum ſenſum.*

Confirmatio ſecundæ propoſitionis. 2. Confirmatur: *Unius autem* (inquit) *operationis vel duarum eſſe vel fuiſſe Mediatorem Dei & hominum, Dominum Jeſum Chriſtum, ſentire & promere ſatis ineptum eſt.* Hæc Honorius in poſteriore epiſtola ad Sergium. Idem etiam unius cum Sergio confeſſionis unanime propoſitum profitetur in fine prioris epiſtolæ ad eundem Sergium. Sed quid multis opus? jam per plurimas ex ipſis Sergii Honoriique epiſtolis depromtas inſtantias, veritas hujus propoſitionis in anteceſſum demonſtrata eſt, in confirmatione ſuperioris propoſitionis, præcedente capite.

Tertia propoſitio. 3. Tertia noſtra propoſitio. *Non erant nova & antea inauditæ eæ voces, ſed jam olim antiquitati catholicæ probatæ, idque expreſſè ac diſinitè.*

Confirmatio. 4. Hujus propoſitionis veritas luculenter oſtenſa eſt præcedente capite, in ſeptima inſtantiâ, quam in primæ propoſitionis confirmationem afferebamus. Eademque patet ex ſuggeſtionibus Agathonis & Synodi ejus, & actis ſextæ Synodi.

Quarta propoſitio. 5. Quarta noſtra propoſitio. *Non poteſt, negatis iſtis vocibus, ſalva manere debita confeſſio orthodoxæ fidei.*

Confirmatio. 6. Hanc propoſitionem confirmat inſtantia ſexta, præcedente capite allata pro confirmatione primæ propoſitionis. Vide igitur eam inſtantiam. In ſeptima etiam inſtantia, invenies hæc verba Maximi Martyris; Si Synodi propter vocem unius voluntatis Apollinarium & Arium anathematizaverunt; quomodo poſſumus pii eſſe, ſi voces hæreticis contrarias non confitemur? Et poſtea in eadem inſtantiâ invenies, jam olim anathemati ſubjectum eſſe quicunque has voces negaverit.

7. Synodus Martini Papæ, ſecretario quarto, in cenſura Typi, loquens de negatione duarum Chriſti voluntatum aut duarum ejuſdem operationum, ait; has voces negare, eſſe orthodoxorum Patrum verba & dogmata deſtruere, juſtitiæ traditionem perimere, abominationem facere. & addit, oportere Principem indignationem ſuam juſtè contra eos proferre, qui non confitentur quæ probabiles Eccleſiæ Patres confitentur, hoc eſt, duas ejuſdem atque unius ſicuti eſſentias unitas inconfuſè & indiviſè, ita & æquali numero voluntates & operationes, Divinam dico & humanam. Et ait, inconveniens eſſe catholicæ regulæ eas quoquomodo denegare. Et hanc adjiciunt rationem; Ab omni enim (inquit Synodus) contagione hæreticâ alienum conſiſtit verbum orthodoxiæ, quod ſine dubio intranſgreſſibiliter confiteri in confeſſione æterna omnibus præcepit Dominus, dum dicit; Qui me confitetur coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in Cœlis eſt. Hæc ibi. *Æterna.* *Matt.* 10: 32.

8. Agatho, Papa Romanus, in ſua ſuggeſtione ad Conſtantinum Imperatorem ejuſque fratres, loquens de earundem duarum voluntatum & duarum Chriſti operationum confeſſione aut negatione, ait; Væ mihi erit, ſi ſilentio texero veritatem; quam erogare nummulariis juſſus ſum, id eſt, Chriſtianum populum imbuere & docere. Quid dicam in ipſius Chriſti futuro examine, ſi hic (quod abſit) prædicare ejus ſermonum veritatem confundor? Quid de me ipſo, quid de commiſſis animabus ſatisfaciam, dum de officio ſuſcepto rationem diſtrictam exegerit? Quis igitur, clementiſſimi atque piiſſimi domini & filii (quod tremens & conſternatus Spiritu dico) non provocetur illa admirabili pollicitatione, quæ fidelibus repromittit; *Qui me confeſſus fuerit coram hominibus*, inquiens, *confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in Cœlis eſt?* Et quem infidelium ſaltem non perterreat illa ſeveriſſima comminatio, qua indignaturum ſe proteſtatur, & aſſerit, inquiens; Qui me negaverit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre qui in Cœlis eſt? Unde & B. Paulus Apoſtolus gentium commonet, & dicit; *Sed licet nos aut Angelus de Cœlo evangelizet vobis, præter quod evangelizavimus vobis, anathema ſit.* Ubi itaque talis imminet depravantibus, vel tacentibus veritatem pœna ſupplicii, quomodo non eſt fugienda de fidei Dominicæ veritate ſubtractio? Et poſtea in eadem ſuggeſtione; Cum (inquit) hæc ita veritas habeat, certiſſimè claret, quod in Domino noſtro Jeſu Chriſto duas, id eſt, Dei & hominis naturas ſive ſubſtantias confitentes in unam ejus conveniſſe ſubſiſtentiam ſive perſonam, neceſſe eſt, & duas nos naturales in eo fateri voluntates, Divinam videlicet & humanam. ——— Reddere itaque neceſſe eſt, quæ Divina ſunt eidem ut Deo; quæ humana ſunt, eidem ut homini. ——— Si itaque proprietates naturarum in uno eodemque Domino noſtro Jeſu Chriſto propter differentiam conſervantur, & differentiam quoque naturalium ejus voluntatum & naturalium operationum plena fide nos congruit confiteri, ut eorum [ſanctorum Patrum] doctrinæ pediſſequi in omnibus approbemur, & nihil hæreticæ novitatis in Chriſti Eccleſiam admittamus. Hæc Agatho.

Perniciosum ſilentium. Vide paulo inferius, §. 14. *Math.* 10:32,33. *Galat.* 1: 8. *Agatho Papa Rom. ſe doctrinæ Patrum pediſſequum eſſe profitetur.*

9. Idem Agatho, ejuſque Synodus, in altera ſuggeſtione, Theodorum Pharanitanum, & Cyrum & Sergium, vocant veræ confeſſionis adverſarios, propter negatas ab eis duas Chriſti voluntates & duas ejuſdem operationes: & quicunque eas confiteri noluerint, ut infeſtos Catholicæ atque Apoſtolicæ confeſſioni, perpetuæ condemnationis reos eſſe cenſent.

Obſervatio. 10. Obſerva argumenta hæc pro confeſſionis

hujus

hujus neceſſitate, & contra negationem, ab orthodoxis hiſce Patribus allata, convenite æquè tempori Honorii, ac temporibus Martini & Agathonis: petita enim ſunt à perpetua immutabilis noſtræ fidei, in ſacris ſcripturis traditæ, veritate, æternæque confeſſionis neceſſitate, & antiquorum Patrum conſtanti doctrinâ. Uſui nobis erit hæc obſervatio ad confirmationem propoſitioionis ſeptimæ.

Quinta Propoſitio.

11. Quinta noſtra propoſitin. *Sergias poſtea detectas eſt ſcripſiſſe quadum hæretica, in ea ipſa epiſtolâ, quam ſuo conſenſu comprobavit Honorius.*

Confirmatio.

12. Teſtantur hoc acta ſextæ Synodi, actione 13. & judicii Synodici æquitatem confirmant etiam inſtantiæ in primæ propoſitionis confirmatione allatæ, ſuperiore capite.

Sexta propoſitio.

13. Sexta noſtra propoſitio. *Honorius ſuâ ſcriptione eam Sergii hæreſin fovit ac roboravit.*

Confirmatio.

14. Hujus propoſitinnis veritatem ſic oſtendo. 1. Sergium errores peſtiferos, ſcriptâ ad Honorium epiſtolâ, palàm profitentem, non reprehendit Honorius, neque eum admonuit ut errores abjiceret. Rectè Ambroſius, in ſermonibus de Sanctis, ſerm. 1. *Quiſquis* (inquit) *fratrem non arguit peccantem, quodammodo hortatur ut peccet.* Idem alibi ait; *In cauſſa autem Dei, ubi communionis periculum eſt, etiam diſſimulare, peccatum eſt.* Ambroſ. lib. 2. de officiis, cap. 24. Baſilius Cæſarienſis, in Moralibus, regula 70. cap. 7. Perſpicuis aliquot Scripturæ teſtimoniis hanc confirmat aſſertionem; ὅτι ὁ πιστευθεὶς τὸν λόγον τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας, ἐὰν σιωπήσῃ τι τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν πρὸς Θεὸν εὐαρέστησιν, ἔνοχός ἐστι τοῦ αἵματος τῶν κινδυνευόντων. id eſt; *quod cui commiſſa eſt prædicanda doctrina Domini, is ſi quid reticuerit eorum quæ ad Deo placendum neceſſaria ſunt, reus eſt ſanguinis eorum qui periclitantur.* Et quinta Synodus œcumenica, ait; *Omnibus eſſe fidelibus manifeſtum, quod quando de fide ratio movetur, non ſolum impius condemnatur, ſed etiam ille, qui poteſt quidem prohibere impietatem, negligit verò aliorum ſalutem.* Hæc illi Patres in ſententia Synodica, ſuprà lib. 3. cap. 25. §. 1. *Nam* (ut verbis utar Gregorii primi Papæ Romani) *quomodo ſine erroris ſuſpicione ſit, qui patientiam præſtat erranti?* Hæc Gregorius, lib. 7. epiſt. 6. indictionis ſecundæ. Ubi etiam ait; *qui non corrigit reſecanda, committit.* Et Victor, Epiſcopus Carthaginenſis, Theodorum Papam Romanum per epiſtolam hortans, ut Monothelitis vigilanter reſiſtat; *Imminendum eſt* (inquit) *ne torpore deſidiæ oppreſſi, culpæ taciturnitatis teneamur obnoxii, & quaſi favorem impendentes judicemur, dum adverſa catholicæ fidei propulſare negligimus. A beato namque Felice Apoſtolico veſtræ ſanctitatis prædeceſſore dictum eſt; Negligere quippe, cum poſſis deturbare perverſos, nihil eſt aliud quam fovere: nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obviare.* Hæc Victor in ſua epiſtola Synodica, ad Theodorum Papam Romanum, quæ exſtat ſub finem ſecundi ſecretarii Synodi Lateranenſis, ſub Martino primo Papa Romano celebratæ. Ubi etiam hanc Victoris hortationem repetit & laudat Martinus Papa, & ſecundum eam ſe facturum declarat. Ponitur in Decretalibus, ſententia hæc Stephani Papæ: *Qui alios, cum poteſt, ab errore non revocat, ſeipſum errare demonſtrat.* Extra, de hæreticis, cap. 2. qui alios. Hoc autem officium neglexit Honorius, qui (ut verbis utar Leonis ſecundi Papæ Romani) flammam hæretici dogmatis, non, ut decuit Apoſtolicam auctoritatem, incipientem extinxit, ſed negligendo confovit. 2. Sergium errantem non ſolum reprehendere neglexit Honorius, ſed etiam laudavit. 3. Suum cum Sergio in eodem errore conſenſum Honorius palàm profeſſus eſt. 4. Erroneam Sergii ſcriptionem etiam argumentando niſus eſt corroborare. 5. Hortatus eſt Sergium, ut in ea mente perſeveraret. 6. His evidentiſſimis probationibus accedit graviſſima autoritas ſextæ œcumenicæ Synodi, quæ actione 13. pronunciat, Honorium Sergii mentem in omnibus ſequutum eſſe, & impia ejus dogmata confirmâſſe. Item Leonis Papæ Romani, & aliorum id ipſum de Honorio unanimiter affirmantium.

Diſſimulatio & ſilentium quandoque vitioſa ſunt. Vide pauld ſuperius, §. 8.

Culpa taciturnitatis.

Vide cap. 20. §. 1. & §. 2.

Septima Propoſitio.

15. Septima noſtra propoſitio. *Non liberat Honorium circumſtantia temporis.*

Confirmatio.

16 Manifeſta eſt hujus propoſitionis veritas, per inſtantias ſextam, ſeptimam, octavam, allatas præcedente capite, in confirmatione primæ propoſitionis: & per ea quæ ſuperiùs hoc ipſo capite dicta ſunt in confirmatione quartæ propoſitionis. Summa eſt: 1. Quandocunque nefas eſt negare duas Chriſti naturas, tunc etiam nefas eſt duas ejuſdem negare voluntates & duas operationes naturales: at tempore Honorii nefas fuit negare duas Chriſti naturas: ergo. 2. Quando nefas eſt doctrinæ in Sacra Scriptura evidenter traditæ contradicere, tunc nefas eſt negare duas Chriſti naturales voluntates, & duas ejuſdem naturales operationes: at tempore Honorii nefas fuit doctrinæ, &c. ergo. 3. Quod ante Honorium orthodoxè ac definitivè confeſſi palam ſunt probabiles Eccleſiæ Patres; id Honorio negare aut rejicere nefas fuit: at duas Chriſti naturales voluntates & duas ejuſdem operationes ante Honorium, &c. ergo, 4. Pius non eſt, qui voces hæreticis contrarias confiteri recuſat: at hoc facere recuſavit Honorius: ergo. 5. Qui qualemcunque hæreticorum & abominandam vocem comprobat & ſuſcipit, condemnatus eſt: at Honorius hæreticorum abominandas voces comprobat & ſuſcipit, ergo. 6. Quod intranſgreſſibiliter confiteri in confeſſione æternâ omnibus præcepit Dominus, illud non licuit Honorio negare: at duas Chriſti naturales voluntates, & duas ejuſdem naturales operationes intranſgreſſibiliter confiteri, &c. ergo. 7. Quod negari non poteſt, abſque ſubtractione de fidei Dominicæ veritate, illud non licuit Honorio negare: at duæ Chriſti voluntates & operationes naturales negari non poſſunt abſque ſubtractione, &c. ergo. 8. Quod negare non potuit Honorius, abſque negatione Chriſti, illud omnino nefas ei fuit negare: at duas Chriſti voluntates & operationes negare non potuit abſque negatione Chriſti: ergo. 9. His adjice contrariam praxin orthodoxorum: Sophronius duas operationes per literas ſuas Synodicas aliaque ſcripta palàm conſtanterque profitens, &, in hoc Sergio aliiſque Monothelitis cum Sophronius tum Maximus validiſſimè contradicentes, prudenter fecerunt & piè: ergo Sergius & Honorius, eodem tempore, catholicæ eorum confeſſioni reſiſtentes, & duas Chriſti voluntates & operationes palàm contumaciterque negantes, ſecundum eundem ſenſum, quo ab orthodoxis aſſerebantur, fecerunt imprudenter & impiè. 20. Denique audiamus Agathonem ejuſque Synodum in ſuggeſtione ad Conſtantinum Imperatorem, de perpetua confeſſionis hujus neceſſitate, ſic diſſerentes; Exſecratur (inquiunt) vera confeſſio pietatis, juxta diverſitates temporum variari, ſicut nec ipſe varietatem admittit, de quo eſt ipſa vera confeſſio; qui dicit; Ego ſum, & non ſum mutatus. ——— Vera fides immutari non poterit, nec aliter nunc, aliter poſtmodum prædicari. Quia *ſit ſermo veſter*, ut Apoſtolus docet, *eſt; non*, non;

Decem argumentis confirmatur ſeptima iſta propoſitio.

Vera fides non mutatur juxta diverſitates temporum. Mal. 3: 6. Matth. 5: 37. Iacob. 5: 12.

Digitized by Google

non: quod plus eſt, à malo eſt. Hæc Agatho ejuſque Synodus 125. Epiſcoporum.

17. Ex his patet, nunquam licuiſſe Honorio duas Chriſti naturales voluntates, & duas ejuſdem naturales operationes negare, earumve confeſſionem prohibere: ne in prima quidem ſemente hæreſeos Monothelitica: quanto minus eo tempore, quo latius diſſeminata jam in culmos & peſtiferas ſpicas excreverat; is enim erat rerum ſtatus, etiam antequam Honorium de ea quæſtione compellaret Sergius: teſte Maximo martyre, in diſputatione cum Pyrrho: ubi ait; Sergium multis modis morbum ſuum in commune propoſuiſſe, & maximam partem Eccleſiæ corrupiſſe ac vaſtâſſe, antequam eum de ea quæſtione Sophronius, adhuc Monachus, admoneret. Poſtea etiam creſcente morbo, non deſiit eum ſtrenuè fovere Honorius.

Octava propoſitio.

18. Octava noſtra propoſitio. *Non poteſt prævaricationis Honorianæ ulla inveniri idonea excuſatio in diſſimillimo exemplo Sophronii.*

Confirmatio.

19. Quamvis ſcribat Sergius, Sophronium conſenſiſſe de reticendis duabus operationibus: credendum tamen ipſi potius Sophronio; qui eodem anno jam Hieroſolymitanæ Eccleſiæ ordinatus Epiſcopus, ſcripſit ad Sergium prolixas Synodicas literas, in quibus duas operationes palàm profeſſus eſt, earundemque confeſſionem neceſſariam eſſe luculenter demonſtravit. Non igitur conſenſit Sergio Sophronius de reticendis duabus operationibus, ſed tantummodo ulteriorem cum Sergio, per verba oris in auras volantia & nihil apud Sergium proficientia, diſceptationem pro tempore declinans, petiit ſibi à Sergio ſcripta præberi ea, quæ ipſi de mota quæſtione maximè probarentur, promittens ſe in eadem fore ſententiâ, ſi cum orthodoxorum Patrum Doctrinâ convenirent, ut jactabat Sergius. Mox autem in Orientem reverſus, factâ collatione, evidentiſſimè deprehendit Sergianæ jactantiæ vanitatem. Itaque veritatem Catholicam de duabus unius Chriſti naturalibus operationibus, quam antea Cyro & Sergio ſincerè ac humiliter commendaverat, ſcriptis nunc Synodicis atque Encyclicis literis coram orbe Chriſtiano totâque poſteritate confidenter ſapienterque proclamat, ac publicè defendendam ſuſcipit. Et ex eo tempore non ceſſavit Monothelitis validiſſimè contradicere. Cum tamen Honorius interea, etiam poſt hanc publicam Sophronii profeſſionem, ipſi etiam Honorio per legatos intimatam, non deſiſteret Sergium in errore corroborare; & cum eo duarum operationum vocem, tanquam novam & ipſo etiam ſenſu ineptam, pertinaciter rejicere, ac prohibere: ut patet ex poſteriore Honorii ad Sergium epiſtolâ.

Nona propoſitio. Confirmatio.

20. Nona noſtra propoſitio. *Neque defendi poteſt Honorius exemplo Hieronymi.*

21. Hieronymus in epiſtola ad Damaſum Papam Romanum, quæ incipit, *Quoniam vetuſto.* Conſulit Damaſum de nomine trium hypoſtaſeſeon, à quo ſe libenter abſtinere dicit propter ejus ambiguitatem; totâ (inquit) ſecularium literarum ſchola nihil aliud hypoſtaſin, niſi uſiam novit. Latini enim hypoſtaſin vertebant *ſubſtantiam.* Et hoc ſenſu recuſabat Hieronymus dicere tres hypoſtaſes. Cum autem acriter urgerent Orientales, ut ſenſu orthodoxo confiteretur tres hypoſtaſes, & idem hac voce intelligeret, quod alii voce trium ſubſiſtentium perſonarum; reſpondit ſe ſenſum illum amplecti, ipſamque vocem cum adjecta hac explicatione ſuſcipere; quamvis tres hypoſtaſes, abſque expreſſa interpretationis adjectione, dicere timeret, propter ambiguitatem. Hac autem Logomachiâ quatenus inter ſe orthodoxi aliquamdiu certârint, & quemadmodum ſancita ſit concordia, Concilio Alexandrino utroſque tanquam orthodoxos ſuſcipiente, & unanimem utrorumque ſenſum approbante, docuimus ſuprà lib. 1. hujus operis, cap. 2. §. 8. Unde manifeſtum eſt non poſſe hoc Hieronymi exemplo defendi Honorium, voces duarum naturalium unius Chriſti voluntatum, & duarum naturalium ejuſdem operationum, orthodoxas & minimè ambiguas, atque à ſanctis Patribus contra hæreticos definitive uſurpatas, pertinaciter negantem ac prohibentem, idque ſecundùm eundem ſenſum, quo ab orthodoxis Patribus jam olim (ante Honorium) dogmaticè & ſecundum Sacras Scripturas agoniſticè ac definitive expoſitæ ac prædicatæ ſunt: eaſque voces partim approbantem, partim dictantem, quæ tum ante, tum poſt ejus tempora anathematiſmis ſunt exploſæ ab orthodoxis Synodis. Negantes autem ea quæ negavit Honorius, eaque affirmantes quæ ille affirmavit, nulla unquam orthodoxa Synodus, de ea cognoſcens controverſiâ, ſuſcepit ut orthodoxos: ſed omnes concordibus ſententiis eam amentiam condemnarunt.

Decima Propoſitio.

22. Decima noſtra propoſitio. *Mirum non eſt, ſi Honorius ſui oblitus, quædam de hac quæſtione ſcribat, ſeſe mutuo deſtruentia. Hoc enim Sergio etiam, aliiſque Monothelitis contigiſſe, obſervavit Catholica antiquitas.*

Confirmatio.

23. Hæc propoſitio, de Monothelitarum inconſtantia & pugnantibus inter ſe eorum aſſertionibus, prolixè demonſtratur à Maximo Martyre, in diſputatione cum Pyrrho, & à Martino Papa Romano, in ſua Synodo, ſecretario primo, & ſecretar. 4. & ab ipſa illa Martini Synodo, ſecret. 4. in cenſura Typi. & à Maximo Epiſcopo Aquilejenſi, in eadem Synodo, ſub finem ejuſdem quarti ſecretarii; ubi hanc adfert quadruplicem inſtantiam: Monothelitæ verbis confitebantur de Domino noſtro Jeſu Chriſto hæc quatuor; 1. Per omnia nobis ſimilem factum eſſe abſque peccato. 2. Perfectum eſſe in utraque naturâ. 3. Deum verum eſſe eundem & hominem verum. 4. Utriuſque naturæ in una perſona indiminutè ſalvari naturalem proprietatem. Ea tamen omnia re ipſâ negabant, negando duas unius Chriſti naturales voluntates, & duas ejuſdem naturales operationes. Impoſſibile eſt enim (*inquit ibi Maximus*) perfectè haberi aut confiteri ab eis, quæ prædicta ſunt, dum hæc abnegare contendunt per taciturnitatem, ſed verè illud doloſè faciunt, quod ſcribens Cledonio Theologus Gregorius ait; *Quando communibus opinionibus, quas videlicet Scriptura oſtendit, arguuntur & comprimuntur, pius quidem voces confitentur, intellectum verò corrumpunt.* Hæc ibi.

Quatuor inſtantiæ in quibus Monothelitæ pugnantia prædicabant.

Abnegatio per taciturnitatem.

24. Sic confitetur Honorius, in poſteriore epiſtola, duas unius Chriſti naturas propria operantes. At ibidem ineptum eſſe pronunciat, ſentire, Chriſtum eſſe vel fuiſſe unius operationis vel duarum operationum, juxta unius vel geminæ naturæ Chriſti Dei vocabulum. *Martinus* autem Papa Romanus in ſua Synodo, ſecr. 1. *Quicquid* (inquit) *ſine operatione fuerit, & voluntate, neque naturaliter operabitur aliquid omnino, nec vult.*

Alia inſtantia.

25. Sic *Pyrrhus* in diſputatione cum Maximo, confeſſus duplicem Chriſti naturam, & Chriſtum, propter duplicem naturam, dupliciter operatum, negat inde ſequi duas ejus eſſe operationes: ſed quia unus erat qui operabatur, ait unam eſſe operationem. Sic etiam Pyrrhi ſucceſſor Petrus, & unam & duas voluntates & operationes in diſpenſatione Salvatoris noſtri Jeſu Chri-

Chriſti ſapere ſe proteſtatus eſt: teſte Agathone in Suggeſtione ad Conſtantinum Imperatorem.

26. Idem *Agatho*, in eadem Suggeſtione, ait Monothelitas in ipſo errore non eſſe conſtantes, ſed ſemper inſtabiles. Et de eiſdem loquentes Agatho ejuſque Synodus, in poſteriore ſuggeſtione, ajunt; qui novi erroris auctores, perfectæque diſpenſationis, quâ ſalvati ſumus, infeſti, non ſolum veræ confeſſionis adverſarii, ſed, utpote à viâ veritatis aberrantes, ſibi ipſis contraria docuerunt, aliter & aliter aſſerentes, & alterutrum dogmata deſtruentes. Quod enim nullâ veritate fundatum eſt, neceſſe eſt ut erroris inconſtantiâ varietur. Hæc ibi.

Error eſt inconſtans. vide lib. 4. cap. 5. §. 13. & lib. 1. cap. 2. §. 7. & lib. 5. cap. 19. §. 3.

27. *Conſtantinus Auguſtus*, in ſuo edicto confirmatorio ſextæ Synodi; Hujuſmodi (*inquit*) denique contagione Eccleſias contaminaverunt etiam hi, qui ante noſtra tempora ſacrilegi ſacerdotes Eccleſias perversè gubernarunt. Sunt autem hi: Theodorus, qui fuit Pharan Epiſcopus; Sergius, qui fuit noſtræ à Deo conſervandæ regiæ urbis antiſtes: adhæc & Honorius, qui fuit antiquæ Romæ Papa, hujuſmodi hæreſeos confirmator, qui etiam ſui extitit oppugnator [*καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ προσμαχόμενος.*] Hæc Conſtantinus Imperator, in ſuo edicto.

Honorius ſui oppugnator.

Non erat unum & idem ex Monothelitarum mente, prohibere vel profiteri dictionem unius operationis, ac prohibere vel profiteri dictionem unius voluntatis.

28. Honorius apertè profitetur ſe fateri unam Domini noſtri Jeſu Chriſti voluntatem, licet unam dici ejuſdem operationem vel duas, prohibeat. Sic etiam Sergius in Ecteſi, & Paulus in epiſtola ad Theodorum Papam Romanum, & Macarius etiam Monothelita hæreticus, in ſexta Synodo, in fine actionis ſecundæ, interrogatus ab Imperatore, num unam intelligeret operationem, reſpondet: Ego numerum non dico, ſed Deivirilem ejus operationem, ſecundum ſanctum Dionyſium. Imperator rurſum ait; & quomodo intelligis Deivirilem operationem? Reſpondet Macarius; Ego non ſuperjudico. *ἐγὼ οὐκ ἐπικρίνω.* Item in eadem Synodo, actione quarta; Non dico (*inquit Macarius*) duas voluntates, aut duas operationes in incarnationis diſpenſatione Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſed unam voluntatem & Divirilem operationem. [*ἓν θέλημα, καὶ θεανδρικὴν ἐνεργείαν.*

Error Bellarmini & Gretſeri, lib. 4. de Pontif. cap. 11.

29. Errant igitur Bellarminus & Gretſerus, dum ajunt, unum & idem, ex Monothelitarum mente, eſſe, prohibere dictionem unius operationis, ac prohibere dictionem unius voluntatis. Nam Monothelitæ, etiam dum hanc confiterentur, ab altera abſtinebant, eamque prohibebant.

Undecima Propoſitio.

30. Undecima noſtra propoſitio. *Honorius non invenitur revocâſſe errorem, ſed potius in eo uſque ad obitum perſeverâſſe.*

Confirmatio.

31. Tantundem pro perſeverantia Honorii in hoc errore habebant Patres ſextæ Synodi, ac pro perſeverantia Sergii; & Cyri, & aliorum in eodem errore. Nam errorem ejus, & pertinacem veritatis oppugnationem, deprehendebant ex ipſius literis adhuc extantibus; at revocationem erroris ab Honorio factam eſſe, neque ex chartis, neque ex Sedis Romanæ legatis in Synodo præſentibus, innotuit: imò non factam eſſe confirmat Legatorum Romanorum & Pontificum in Honorii damnationem unanimis & conſtans conſenſus. Neque ea Honorii recantatio, ſi qua facta fuiſſet, latuiſſet ſcribam illum ipſius Honorii, qui poſt mortem Honorii in affingendo epiſtolæ Honorianæ commentitio ſenſu, quo eam excuſaret, tantopere, licet infeliciter, laboravit. Neque enim ejuſmodi tam ineptâ defenſione uti fineret Joannes Papa, Honorii ſucceſſor, ſi eſſet ab ipſo Honorio error ſuus agnitus & damnatus. Neque objectam à Monothelitis Honorii conſenſionem ſilentio diſſimulâſſent Theodorus & Martinus, Pontifices Romani, ſi errorem ſuum Honorius revocâſſet: habuiſſent enim in promtu expeditam viam eripiendi Monothelitis Honorium. Non igitur revocavit errorem ſuum Honorius, ſed in eo pertinaciter uſque ad obitum perſeveravit, ſicut Sergius, Cyrus, & alii; ideoque juſto Synodorum Pontificumque judicio eandem cum aliis Monothelitis damnationis ſententiam ſubiit.

CAPUT. XXXI

Refellitur ultima Papiſtarum ſtropha, quâ Honorium ajunt errâſſe occultè, ut privatam perſonam; non autem publicè, ut Papam Romanum.

OMni jam alio præſidio ejecti, ad hanc diſtinctionem confugiunt, & in eam tandem, velut in Makkedæ ſpeluncam Amorrhæi iſti, ſeſe abdunt. Extrahamus igitur eos è latibulo, & colla eorum veritati, ejuſque cultoribus, calcanda ſubjiciamus. *Joſh.* 10.

Hoſius Cardinalis.

2. Staniſlaus Hoſius: Epiſcopus Varnienſis, lib. ſecundo contra Brentium, qui eſt, de legitimis judicibus rerum Eccleſiaſticarum: Ut (inquit) verum eſſe credamus, quod ejus generis aliquid ſcripſerit Honorius, certè privatas is literas ad Sergium dederat, nihil de Concilii ſententiâ, nihil eâ de re maturè fratrum concilio decreverat. quod ſi quid verò tale facit Pontifex, ſi privatim tradit aliquid, non eſt id Petro protinus impingendum. *Et paullò poſt*; Succeſſerunt igitur (inquit) omnes Pontifices Romani, ſi minus in pietatem & ſanctitatem, ſaltem in fidem & Doctrinam Petri, quam & non aliam publicè ſemper ſunt profeſſi. Nam quid in corde cujuſque clauſum fuerit, ejus eſt ſolius judicium qui ſcrutatur corda & renes. Exigit autem hoc à nobis Chriſtiana charitas, ut bene de cunctis exiſtimemus, & pro Catholicis omnes habeamus, quos nihil Catholicæ fidei contrarium apertè profiteri videmus. Hæc Hoſius.

Melchior Canus.

3. Melchior Canus, Epiſcopus Canarienſis, lib. 6. de locis Theologicis, cap. 7. ſeu ultimo, ad 11. Non eſt (*inquit*) negandum, quin ſummus Pontifex hæreticus eſſe poſſit, cujus rei exemplum unum & alterum forſitan proferetur; at quod in fidei judicio contra fidem definierit, ne unum quidem proferri poteſt. ——— Non enim fides interior Romani Pontificis Eccleſiæ eſt neceſſaria: nec illius occultus & privatus mentis error Eccleſiæ Chriſti nocere poteſt. quapropter non eſt neceſſe, ut interioris fidei conſervatione Romanis Pontificibus Deus ſemper aſſiſtat. At, quod, dum ea decernunt, quæ fidelibus credenda ſunt, dumque Eccleſiam Chriſti in fide dirigunt, non deficiant, ſed Divinâ manu teneantur; id Eccleſiæ opus; idque proinde Romanis Epiſcopis etiam imbecillis, & alias privatim errantibus non negabitur; ne videlicet per publicæ poteſtatis errorem Eccleſiam faciant in communi veritatis ignoratione verſari. *Hæc Canus.*

Cardinal. Bellarm.

4. Robertus Bellarminus Cardinalis, lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 11. §. Dices. objicit ſibi; Crediſſe Concilia, Papam errare poſſe, cum Honorium hæreticum fuiſſe crediderint. Reſpondeo (inquit) crediſſe ſolùm eos Patres, Papam errare poſſe, ut privatum hominem: quæ eſt opinio probabilis, quamvis contraria nobis videatur probabilior, id enim eſt, de quo accuſatur Honorius, quod privatis literis hæreſin foverit. Hæc ibi. Idem autem eodem libro, capitib. 2. & 3. certiſſimum eſſe contendit, quod Romanus Pontifex, etiam ſolus, & ſine Concilio, non poſſit ullo modo definire aliquid hæreticum

cùm, à tota Eccleſia credendum: non poſſit ullo caſu errare, cum totam Eccleſiam docet, in his quæ ad fidem pertinent.

Gretſerus.

5. Idiſpum docet Gretſerus; in defenſione illorum capitum: ejus verba ſunt; Papa qua talis, definiens aliquid, non modo cum Concilio generali errare non poteſt; ſed nec ſolus, & abſque Concilio. At Concilium ſine Papa errare poteſt. Hinc major eſt auctoritas Papæ, quàm Concilii; præſertim cum ſumto & juncto etiam Papa cum Concilio, omnis Concilii infallibilitas derivetur à Papa; non vice verſa. Hinc & altera Whittakeri cavillatio evaneſcit; ideo enim Papa cum Concilio non errat, quia Papa eſt: & non ob eam cauſſam quod cum Concilio idem ſentiat; quaſi certitudo & infallibilitas ſententiæ à Concilio in Papam derivetur. Hæc Gretſerus, in defenſione Bellarmini. lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 2.

Bellarm.

6. Bellarminus autem, in ejuſdem capitis recognitione, ſententiam Nili, Gerſonis, Almaini, Alphonſi de Caſtro, & Adriani VI, aſſerentium, Pontificem, etiam ut Pontificem, poſſe eſſe hæreticum, & docere hæreſim, ſi abſque generali Concilio definiat, & de facto aliquando accidiſſe; hanc, inquam, ſententiam judicat Bellarminus eſſe ita manifeſtè erroneam, ut meritò poſſit Eccleſiæ judicio, hæretica declarari. Idem etiam, eodem lib. 4. de Pontifice Rom. cap. 3. §. Reſpondent. Contendit totam firmitatem Conciliorum legitimorum eſſe à Pontifice: non partim à Pontifice, partim à Concilio. Deinde, ait, ſæpe non poſſe cogi generale Concilium; ſicut non potuit primis 300. annis, propter perſequutionem. Denique, ſi Concilium diſſentiret à Papa, Papam ut judicem infallibilem ſequendum

Stapleton.

eſſe, relicto Concilio, utpote errante. & cap. 2. fieri non poſſe ut Papa, etiam ſolus, temere aut erroneè definiat. Idem docet Stapletonus, contra

Driedo.

Whittakerum lib. 1. defenſionis auctoritatis Eccleſiaſticæ. In Romana Sede (inquit Driedo lib. 4. de dogmatibus Eccleſiaſticis. cap. 3. part. 3.) hactenus nullus ſedit hæreſiarcha, qui docendo definierit aliquid fidei noſtræ repugnans. Hæc Johannes Driedo. Hanc de Papæ, etiam ſolius, in-

Bellarm.

fallibilitate ſententiam, Bellarminus ait eſſe communiſſimam omnium ferè Catholicorum.

Obſerva de auctoritate Papæ, ſine Concilio.

7. Iſta ideo obſervo, ut ſcias non requiri (ipſis fatentibus Papiſtis infallibiliariis) ad publicam Papæ auctoritatem aſſiſtentiam alicujus Concilii: ſed ſatis eſſe, ſi doctrinam aliquam ipſe Papa, qua talis, etiam ſolus profiteatur.

Diſtinctiones iſtæ in præmiſſis Pontificiorum teſtimoniis habentur.

8. Quid autem interſit inter profeſſionem doctrinæ Papalem, qua Papa eſt, & Honorianam (ut in præſenti inſtantiâ maneamus) qua Honorius privata eſt perſona, indicant Papiſtæ per has diſtinctiones. 1. Quod occultè & interius in corde clauſum tenet Papa, id tenet ut privata perſona: at quod apertè profitetur, illud tenet ut Papa. 2. Quod privatim tradit, illud tribuendum eſt privatæ ejus perſonæ; at quod publicè profitetur, illud Papale eſt. Publicam autem profeſſionem Driedo interpretatur, quando Papa aliquid docendo definit, ſeu definitivè docet. Canus autem, quando Papa ea decernit, quæ fidelibus credenda ſunt, & quando Eccleſiam Chriſti in fide dirigit. illum Papæ errorem Canus agnoſcit pro Papali & publico, qui ita palàm profertur à Papa, ut Eccleſiæ Chriſti noceat, vel nocere poſſit. Bellarminus verò timidiùs, quando Papa aliquid definit à tota Eccleſia credendum, ſeu, quando totam Eccleſiam docet. Ridiculosè ſanè, quaſi verò non

Bellarmini ridicula tergiverſatio.

eſſet eadem totius Eccleſiæ & partium ejuſdem fides. Hoc certè eſt planè tergum in prælio vertere: omnemque ſpem adimere particularibus hominibus & Eccleſiis quicquam certum audiendi ex ore Papæ, quando eum conſultant de quæſtione aliqua Chriſtianæ fidei. niſi ſimul univerſa totius orbis Eccleſia ad Papam de ea quæſtione conſulendum, ejuſque vivam vocem audiendam in unum confluat. Non enim ſufficit bulla vel decretalis epiſtola; nam in ratione regulæ ſcriptæ ſufficit Sacra Scriptura Veteris & Novi Teſta-

Vox Papæ Romani non eſt regula fidei.

menti; Papæ autem vivam vocem ajunt eſſe regulam alteram non ſcriptam, & in hoc à Scriptura differentem: quod ſcriptura ſit regula inanimata & muta; at vox Papæ ſit regula animata & vocalis per vivam vocem. Jam verò impoſſibile eſt, Papæ vivam vocem audiri vel intelligi ab omnibus & ſingulis omnium gentium & linguarum Chriſtianis, quibus opus eſt explicitâ certæ ac ſufficientis regulæ notitiâ. Præterea, ſi verum fateri volunt, agnoſcent haud dubie tantum abeſſe, ut Papa Romanus hodiernus vivæ vocis ſuæ oraculo univerſam Eccleſiam doceat, ut è contrario inſtar canis muti non valentis latrare planè dormiter; neque ullam prorſus Eccleſiam doceat: ſed, derelicto verbo Dei, miniſtret menſis, id eſt, in tuendis & amplificandis Sedis ſuæ opibus & dignitate externa totus occupetur. Væ eſt Paſtori & doctori, niſi ipſe euangelizet; nam diſpenſatio ipſi credita eſt. 1. Cor. 9: 16, 17. Vide Gregorium 1. Papam Romanum, hom. 17. in Euangelia.

De Honorio.

9. Sed dicamus de Honorio; quem ſi oſtenderimus errorem ſuum Monotheliticum, Catholicæ fidei contrarium, non ſolum interiùs in corde ſuo occultum tenuiſſe, nec privatim duntaxat tradidiſſe, ſed apertè ac publicè profeſſum eſſe, eundemque fidelibus ſequendum tradidiſſe, & in eo tanquam in doctrina Catholicâ omnibus Chriſtianis tenenda Eccleſiam direxiſſe; Et per hanc publicam erroris ſui profeſſionem Eccleſiæ Chriſti nocuiſſe: palàm fiet (per ipſas Papiſtarum regulas) eum etiam ut Papam erràſſe, & hæreſin foviſſe, & per conſequens Papam Romanum nullo modo eſſe infallibilem controverſiarum de fide judicem.

Bellarmini falſa aſſertio.

10. Prius tamen monebo, falſum eſſe quod ſcribit Bellarminus, de eo eſſe accuſatum Honorium, quod privatis literis hæreſin foverit. Nam in toto proceſſu accuſationis & condemnationis Honorii, literæ illæ nuſquam dicuntur privatæ: ſed fuerunt dogmaticæ conſtitutiones, per literas Papales à Papa propoſitæ: fuerunt decretales epiſtolæ, quales aliorum multorum Pontificum Romanorum epiſtolæ inveniuntur, quibus æqualem auctoritatem cum canonibus Eccleſiaſticis vendicat Nicolaus Papa, apud Gratianum, diſt. 19. Si Romanorum. Ubi decretalium epiſtolarum nomine, docet ſe intelligere eas epiſtolas, quas Sedes Apoſtolica, ſive Pontifices Romani ab urbe Româ pro diverſorum Patrum conſultatione, diverſis temporibus dederunt, pro Catholica fide, pro ſanis dogmatibus, pro variis & multifariis Eccleſiæ neceſſitatibus, & fidelium moribus. quomodo autem à canone & decreto diſtinguatur decretalis epiſtola; docet auctor gloſſæ. 3. diſt. can. Omnes. In hoc conveniunt, quòd ſint conſtitutiones Eccleſiaſticæ. Differunt autem;

Epiſtolæ illæ Honorii dogmaticæ & Papales ſeu decretales fuerunt.

quia, *canon* dicitur id, quod ſtatuitur in univerſali Concilio. *Decretum* dicitur, quod Papa ſtatuit de conſilio Cardinalium ſuorum ad nullius conſultationem. *Decretalis epiſtola* dicitur, quam ſtatuit Papa vel ſolus, vel cum Cardinalibus, ad conſultationem alicujus. Hæc ibi. Tales erant epiſtolæ Honorii ad Sergium. Et hujuſmodi epiſtolarum auctoritate nititur magna pars juris Pontificii, in Decreto, & Decretalibus, &c. Interea rectè monet Gratianus, ſi in Romanorum Pontificum decretalibus epiſtolis aliquid præce-

Decretalis epiſtola quid ſit.

dentium Patrum decretis, vel Euangelicis præceptis contrarium inveniatur, eas meritò repudiari. 19. diſt. Ita Dominus. §. Hoc autem. Hujuſmodi fuerunt illæ epiſtolæ Honorii ad Sergium, ſicut oſtenſum ſuprà eſt plurimis inſtantiis; ideoque juſta ſextæ Synodi ſententiâ cum auctore damnatæ ſunt.

Oſtenditur Honorium palam & Papaliter ut Papam Romanum profeſſum eſſe errorem Monotheliticum.

11. Non eſt autem propter occultum aliquem & privatum errorem, haud nocentem Eccleſiæ, condemnatus à ſexta Synodo Honorius; ſed propter erroris publicam profeſſionem, & hæreſeos Eccleſiam vaſtantis confirmationem, magno Eccleſiæ detrimento. Errorem illum Honorius palam ac obſtinatè profeſſus eſt per decretales ſuas epiſtolas ad Sergium, quas ſciebat in publica Patriarchii Conſtantinopolitani bibliotheca, ex conſuetudine, cum aliis id genus ſcriptis aſſervatum iri; earundemque exempla communicaturum Sergium aliis Patriarchis Orientalibus: ut etiam factum eſt. Eundem errorem apertè ac publicè profeſſus eſt tum in ſua reſponſione ad legatos Sophronii Patriarchæ Hieroſolymitani, quod inſtruxit, ne duarum operationum vocabulum deinceps prædicare anniterentur, idemque Pontifici ſuo Sophronio ſuaderent: id quod à ſe factum eſſe ſcribit ipſe Honorius in poſteriori ſua epiſtolâ ad Sergium: quâ etiam Sergium hortatur, ut in eandem ſententiam ſcribat Cyro & Sophronio, ut nempe Cyrus ab unius operationis & Sophronius à duarum operationum vocabulis diſcederent. quod ſe quoque facturum indicat. Apertè igitur ac publicè hunc errorem profeſſus eſt.

12. Quod autem errorem eum fidelibus ſequendum tradiderit, & in eo, tanquam in doctrina Catholica, omnibus Chriſtianis tenendâ, Eccleſiam direxerit, patet clariſſimè tùm ex eis quæ jam dicta ſunt (non enim ſpecialiter per modum privilegii, ſed generaliter per modum generalis & communis regulæ omnes obligantis, iſta ſcripſit ad Sergium, commendavit legatis Sophronii; ſcripturum ſe promittit, & Sergium hortatur ad ſcribendum Cyro & Sophronio:) tum etiam ex propiore intuitu epiſtol. Sergii & Honorii.

13. Conſuluerat eum Sergius, non ut privatam perſonam, ſed ut Papam Romanum, ad quem in primis, tanquam unum ex primariis Patriarchis pertineret cura conſervandæ veritatis & pacis in univerſali Eccleſia, idcirco ait Sergius ſe rationabile ſimul & neceſſarium judicaſſe, ut eum de illa controverſia rerumque ſtatu certiorem redderet, expetens ejus judicium, & rogans ſi quid imperfectè ab ipſo dictum ſit, id ſupplere dignetur Honorius, & per ſanctas ſuas ſyllabas idipſum ſignificare. Binius in ſuis notis in hanc Sergii epiſtolam (inter epiſtolas Honorii, tom. 4. Concil. edit. Pariſ.) ait, Sergium per iſta ſe ſuaq; ſubjeciſſe cenſuræ Eccleſiæ & Sedis Apoſtolicæ. Ergo ad Honorium ſcripſit, qua Papam.

14. De hac graviſſima quæſtione conſultus à Sergio Honorius quà Papa Romanus, eidem quà Papa reſpondit, ut jam oſtenſum eſt. id quod etiam clariùs perſpicies, ſi attentè legas illas Honorii epiſtolas, in quibus laudat Sergii factum & judicium, eumque ad conſtantiam in eodem hortatur; ſeque idem facturum promittit: idque hos in fines: *Ut viâ regia incedant; & venatorum laqueos undique circumpoſitos evitent: ut Idumæis, id eſt, terrenis atque hæreticis propria relinquant: ut novas voces, ſanctis Dei Eccleſiis ſcandala generantes, refutent: ut ſimplices & humiles ſpiritu populi Chriſtiani non remaneant jejuni: ut ſervetur in Eccleſiis fides orthodoxa, & unitas Catholica.* [Hæc in priori epiſtola. Adjicit autem in poſteriori epiſtola;] *ut novæ adinventionis, unius vel duarum operationum vocabulo refutato, claro Dei Eccleſiarum præconio nebuloſarum concertationum caligines non offundantur, vel aſpergantur: ut unius vel geminæ operationis vocabulum à prædicatione fidei eximatur: ut non promatur illud de Chriſto, quod de illo ſentire & promere ineptum eſt: ut inſtruatur notitia ambigentium: ut non prædicent Honorius & Sergius, aliique Patriarchæ ac doctores, quæ eos de dogmate Eccleſiaſtico prædicare non oportet: ut unius confeſſionis propoſitum cum Sergio unanimiter monſtret.*

15. Hæc ſibi, ut Papæ Romano, & Sergio, ut Patriarchæ Conſtantinopolitano propoſuit Honorius. ideo eum, propter hanc perfidiam, Conſtantinus Imp. in edicto confirmatorio ſextæ Synodi, annumerat ſacrilegis ſacerdotibus, qui Eccleſias perversè gubernarunt. Et Leo ſecundus, Papa Romanus, in epiſtola ad eundem Conſtantinum Auguſtum, ideo anathematizat Honorium, quia Apoſtolicam Eccleſiam, non Apoſtolicæ traditionis doctrinâ luſtravit, ſed profanâ proditione immaculatam fidem ſubvertere conatus eſt. Et (in epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ) quia contra quam decuit Apoſtolicam auctoritatem, hæreſin fovit, Et (in epiſtola ad Ervigium Regem) quia immaculatam Apoſtolicæ traditionis regulam, quam à prædeceſſoribus ſuis accepit maculari conſenſit.

16. Errorem igitur Honorius, quem cum Sergio communem habuit, tanquam ſacrilegus ſacerdos, & perverſus rector, per abuſum Apoſtolicæ auctoritatis, docendo definivit, fidelibus ſequendum tradidit, & in eo, tanquam in doctrina Catholicâ, omnibus Chriſtianis tenendâ, Eccleſiam direxit: & ſic hæreſin fovit, & Eccleſiæ nocuit. Ergo erravit, & in hæreſin incidit, eamque palàm ac pertinaciter fovit, adeóque hæreticus fuit, qua Papa Romanus, id eſt, in ipſa Papali executione officii Papalis.

Concluſio.

17. Ergo, Papa Romanus nullo modo eſt infallibilis controverſiarum de fide judex.

Qui cecidit, ſtabili non erat ille gradu.
Accidere cuivis poteſt, quòd cuiquam contigit.

quin & ipſe Honorius, quem hæreticum fuiſſe, & condemnatum oſtendimus, contendit, in ſua priore ad Sergium epiſtolâ, non eſſe quicquam pro Eccleſiaſtico dogmate recipiendum, quod neque auctoritatibus canonicis ſacrarum literarum, neque ſynodali examinatione, ſuper hoc ipſo habitâ, terminatum ſit. Ergo neque ipſis Monothelitis veteribus cognita fuit hæc lymphatica novorum Monothelitarum, id eſt, omnia unius Papæ Romani voluntati & arbitrio deferentium inſania.

Coronis. ubi etiam de lapſu Liberii Papæ Romani & aliorum quorundam Pontif. Rom. & de Sophiſtarum miſerâ vertigine.

18. Obſerva autem, (ut hoc coronidis loco adjiciam) quàm ſint inconſtantes & inſigniter impudentes iſti Papiſtæ infallibiliarii, in ſuis defenſionibus, quas pro Antichriſtiano iſto dogmate adferunt. quando enim objicitur eis lapſus Liberii Papæ Romani, qui palàm ſe favere Arianis, & cum eis conſentire profeſſus eſt, ſubſcribendo in damnationem Athanaſii, (quem ſciebat cauſſa fidei perſequutionem pati) & cum Arianis palàm communicando, eorumque hæreſi ſubſcribendo: ut patet ex Athanaſii epiſtolâ ad ſolitariam vitam agentes; & ex Hieronymo, in Chronico; & in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum, cap. 107. in Fortunatiano. Nam iſta facere quæ fecit Liberius, erat veritatem prodere, Chriſtianorum perſequutionem approbare, hæreticam impietatem in Eccleſiam introducere, contra Chriſtum pugnare; Arianas ſcriptutas planè amplecti; hæreſi Arianæ ſubſcribere: teſtibus eiſdem Patribus. quem ob lapſum meritò abrogatum eſſe Liberio

Pon-

Pontificatum, ait Bellarminus, lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 9. §. *Poſt biennium.* quando, inquam, eis objicimus fœdum hunc in hæreſin lapſum Liberii Papæ Romani, Reſpondent Bellarminus & Gretſerus, loco jam citato, Liberium quidem interpretativè in hæreſin conſenſiſſe, propter pacem cum Arianis factam, meritò judicatum eſſe hæreticum ab orthodoxis, & damnatum, atque abdicatum; non enim teneri aut poſſe homines corda ſcrutari; ſed quem externis operibus hæreticum eſſe vident, ſimpliciter hæreticum judicare, ac ut hæreticum damnare: Liberium autem externis operibus fuiſſe hæreticum, non enim mente conſenſiſſe in hæreſin, licet exſilii tædio mortiſque metu victus peccaverit actu externo, & aliquo tempore defecerit à conſtantiâ in fide tuendâ. Sic reſpondent de Liberio. At rurſus, quando* objicimus Monotheliſmum Honorii; Reſpondent Papiſtæ, erraſſe eum occulto & privato mentis errore, privatim aliquid tradidiſſe, at non apertè ac publicè profeſſum eſſe errorem, aut fidelibus tenendum tradidiſſe, &c. Exigere autem hoc à nobis Chriſtianam charitatem, ut bene de cunctis exiſtimemus, & pro Catholicis omnes habeamus, quos nihil Catholicæ fidei contrarium apertè profiteri videmus.

19. Juſto Dei judicio ſpiritui vertiginis traduntur mendaces, ut non ſint memoriæ compotes. Actum certè eſt de cauſſa Liberii, ſi ei applices reſponſionem Papiſtarum pro Honorio. Honorius autem (ut jam prolixè demonſtratum eſt) undique hæreſeos manifeſtus tenetur.

20. *Alphonſus de Caſtro*, ſcriptor Romanenſis, lib. 1. adverſus hæreſes, cap. 4. (edit Lugdun. in octavo. an. Dom. 1546.) hæc ſcribit; *Omnis homo errare poteſt in fide, etiamſi Papa ſit. Nam de Liberio Papa refert Platina, eum ſenſiſſe cum Arianis; & Anaſtaſium II. hujus nominis Pontificem faviſſe Neſtorianis, qui hiſtorias legit non dubitat. Cœleſtinum Papam etiam erraſſe circa matrimonium fidelium, quorum alter labitur in hæreſin, res eſt omnibus manifeſta. Neque hic Cœleſtini error talis fuit, qui ſoli negligentiæ imputari debeat, ita ut illum erraſſe dicamus, velut privatam perſonam, & non ut Papam, qui in qualibet re ſeria definiendâ conſulere debet viros doctos: quoniam hujuſmodi Cœleſtini definitio habebatur in antiquis decretalibus, in ca.* Laudabilem. *titulo*, De converſione infidelium. *quam ego ipſe vidi & legi.* inquit Alphonſus de Caſtro: loco citato. Pelagii II. conſtitutio quædam Papalis, ut dura & Evangelio contraria, reprobatur & rejicitur auctoritate etiam Papali. Diſt. 31. can. *Ante triennium.* Vide Bonifacii 8. errorem etiam ex cathedra, ſupra, lib. 3. cap. ult. §. 12. Vide etiam quæ eodem libro, & alibi in hoc opere, de aliorum quorundam Romanorum Pontificum erroribus commemorantur. Patres Baſileenſes, in ſua Reſponſione Synodali, de auctoritate cujuslibet Concilii Generalis ſupra Papam, &c. quæ exſtat in epiſtolis Synodalibus Concilii Baſileenſis. *Reliquum* (inquiunt) *totum corpus ſæpe condemnavit atque depoſuit Papam, tam ratione fidei, quam morum.* Tom. 8. Concil. edit. Pariſ. an. Dom. 1636. pag. 118. C. Vide. lib. 9. cap. 5. §. 29.

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM

LIBER SEXTUS,

Contra hæreſin Adoptionariorum.

CAPUT. I.

De Adoptionariis, eorumque hæreſi; & de Francofurtenſi aliiſque Conciliis, ſuper ea controverſia habitis.

Bonoſiani hæretici Adoptionarii.

ISidorus Hiſpalenſis, lib. 8. Originum, ſive etymologiarum, cap. 5. de hæreſibus Chriſtianorum; *Bonoſiani* (inquit) à Bonoſo quodam Epiſcopo exorti produntur, qui Chriſtum Filium Dei adoptivum, non proprium aſſerunt. Et lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, cap. 20. refert *Juſtinianum* Eccleſiæ Valenſis Epiſcopum ſcripſiſſe contra Bonoſiacos, qui Chriſtum adoptivum, & non proprium, dicunt. Floruiſſe autem ait in Hiſpaniis Juſtinianum illum Epiſcopum Valenſem, temporibus *Teudi* Principis Gothorum. quem in Hiſpania regnâſſe tempore Juſtiniani ſenioris Imperatoris, ejuſdemque Imperatoris anno duodecimo extinctum eſſe, ſcribit idem Iſidorus in ſuo Chronico Gothorum.

Elipandus & Felix adoptionarii.

2. Poſtea, circa annum Domini 783. *Elipandus Toletanus; & Felix Urgelitanus*, in Hiſpania, Epiſcopi, Neſtorianam hæreſin obliquo flexu in Eccleſiam revocare ſatagentes, aſſerebant, ac palàm prædicabant, Chriſtum, etiamſi ſecundum Divinam naturam ſit verus, proprius, ac naturalis Dei Filius, ſecundùm humanam tamen naturam non niſi adoptione & gratiâ eſſe Dei filium, ſeu eſſe filium adoptivum.

Eorum dogma.

Eis in Hiſpania reſtiterunt *Etherius* Uxamenſis Epiſcopus, & *Beatus* Presbyter: quorum Apologeticum opus in duos diſtinctum libros, ad Elipandum, pro veritate Catholica, contra ejus errorem, ab ipſis ſcriptum, extat in bibliotheca Patrum, in poſteriore parte tomi quarti, editionis quartæ.

Etherius & Beatus orthodoxi.

Sedulitas hæreticorum.

Non tamen deſtiterunt Elipandus & Felix errorem ſuum, longè latéque, per Hiſpaniam, Galliam, & Germaniam, quantum in ipſis erat, propagare. Felice Galliam & Germaniam, etiam ſuſcepto itinere, peragrante.

Synodus Forojulienſis, Synodus Ratiſponenſis. Felix poſt abdicatam hæreſin, ad vomitum rediit.

3. Sed eis vigilanter occurſum eſt, habitis contra eum errorem ſynodis: nempe ſynodo Forojulienſi, quam convocavit *Paulinus* Epiſcopus Aquilejenſis, eidemque præſedit, anno Dom. 791. ubi errorem illum Paulinus cum ſua Synodo confutavit & condemnavit: & Synodo Ratiſponenſi, in qua Synodo damnatus eſt cum ſuo errore Felix, anno Dom. 792. itaque ad palatium Regis Caroli Magni, tunc regnantis, & inde Romam ductus Felix hæreſin confeſſus eſt, & abdicavit. Sed poſtea ad vomitum rediit.

Elipandi hæretici confidentia.

4. Eundem errorem Elipandus, tanquam orthodoxam doctrinam, Carolo Magno per epiſtolam commendavit, tam confidenter, ut eam quæſtionem Theologorum diſquiſitioni committi poſtularet.

Carolus Magnus convocat Concilium Francofurtenſe, ubi rurſum damnatur hæreſis Adoptionariorum.

Carolus igitur convocavit celebre illud Concilium Francofurtenſe, trecentorum Epiſcoporum, in quibus erant duo Sedis Romanæ Legati, Theophylactus & Stephanus Epiſcopi, anno Dominicæ incarnationis 794. ubi error iſte rurſum damnatus eſt, & prolixè confutatus: & Elipando ac Felici, niſi ab errore reſipiſcerent, eliminatio è gremio Catholicæ Eccleſiæ denunciata.

Quatuor ſcripta ad Hiſpanos miſſa contra errorem Adoptionariorum.

5. Edita etiam, & ad Hiſpanos miſſa ſunt quatuor ſcripta, Concilio probata, contra eundem errorem, nempe, Adriani primi Papæ Romani, tunc ſedentis, ad Epiſcopos Hiſpanos epiſtola; & Paulini Aquilejenſis Epiſcopi libellus ſacroſyllabus, in eodem Francofurtenſi Concilio editus; & totius Concilii epiſtola ad Hiſpanos; & Caroli Magni epiſtola ad eoſdem. quibus ſcriptis & argumenta plurima contra eam hæreſin continentur, & admonentur Hiſpani ut ab ea reſipiſcant, eamque ſedulò vitent. Extant in tomis Conciliorum, in ſectione poſteriore, partis prioris, tomi tertii, Colonienſis editionis Binii. & tomo ſexto Concil. editionis Pariſienſis. Epiſtola autem illa Caroli Regis extat etiam in Conſtitutionibus Imperialibus à Melchiore Goldaſto editis. Extant & acta Concilii illius Forojulienſis, in memorata parte tomi tertii Conciliorum, edit. Col. & tom. 6. edit. Pariſ. ſtatim poſt ſeptimam Synodum. Libellus etiam ille ſacro-ſyllabus Paulini, contra hæreſin Felicis Urgelitani, impreſſus eſt in bibliotheca Patrum, in priore parte tomi quarti, editionis quartæ.

Legati ſedis Romanæ in Concilio Francofurt.

6. Ado Archiepiſcopus Viennenſis, in ſuo breviario chronicorum, ætate ſextâ, de hac hæreſi & ejuſdem damnatione ſcribens; Anno (inquit) incarnationis Domini 792. Felix Urgelitanus Epiſcopus hæreticus deprehenſus, adoptivum, non proprium filium Dei Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum dogmatizans, qui ad præſentiam Adriani Pontificis Romani deductus, hæreſin verbis ſolummodo abdicavit. Synodus iterum facta contra ſupradictam hæreſin in Francanofurt, legatis Apoſtolicæ ſedis præſidentibus, Theophylacto & Stephano Epiſcopis, & auctoritate ſancto-

Digitized by Google

ctorum Patrum convictus & damnatus eſt iterum Felix cum errore ſuo, perpetuoque exilio apud Lugdunum relegatus eſt, quem ferunt in eodem ipſo ſuo errore mortuum. Hæc Ado, qui floruit anno Domini 879. ad quem annum chronicon ſuum perduxit.

Jonas Aurelianenſis. 7. De eodem Felice ſcribit Jonas Epiſcopus Aurelianenſis, ſtatim ſub initium libri primi, eorum quos ſcripſit contra Claudium Epiſcopum Taurinenſem: Emerſit (inquit) ex eadem Hiſpania, tempore ſanctæ memoriæ Caroli piiſſimi atque invictiſſimi Auguſti, quidam Felix nomine, actu infelix, Urgelitanenſis civitatis Epiſcopus, qui juncto ſuo ſceleratiſſimo errori Eliphanto Toletanæ urbis Epiſcopo, ſecundum humanitatem non eſſe proprium filium Dei, ſed adoptivum prædicare auſus eſt. Et hac virulenta doctrinâ, uterque Hiſpaniam magnâ ex parte infecit. Deinde Apoſtolorum Chriſti actus ſimitari videri volentes; cum ipſi non Apoſtoli Chriſti, ſed præcones eſſent hoſtis antiqui, unuſquiſque ſeparatim diverſas provincias, eadem ſuâ inſana doctrinâ imbuendas, appetivere. Eliphantus ſcilicet Aſturias & Galliciam, cujus diſcipulos apud Aſtures me aliquando vidiſſe memini; quos & Catholicorum virorum regionis illius, qui eorum veſanæ doctrinæ ſecundum ſanam doctrinam rationabiliter renitebantur, relatu, perſpicuitatiſque meæ probatu ſecundùm eorum actum & habitum, certiſſimos Antichriſtos eſſe liquidò deprehendi: manifeſtè cernens in illis illud B. Ambroſii compleri; Habitus mentis, in corporis ſtatu cernitur. Et illud cujuſdam;

Frons hominis, propria mentis depromit amictum:
Qualis vultus erit, talia corda gerit.

Quibus veriſſimè & aperiſſimè cognitis, & quia jam ſecundùm Apoſtolicum præceptum, ut ab eadem ſua erroneâ prædicatione deſiſterent, admoniti fuerant, & tamen in eodem errore permanebant, ut hæreticos devitavi. Porrò idem Felix, cum multis apud Septimaniam eundem hauſtum peſtiferum propinaverit, cum tamen Galliæ Germaniæque, quantum in illo fuit, propinare voluit. Sed Divina gratiâ adminiculante, nullum apud Galliam Germaniamque ejus error locum invenire quivit, quoniam non ſolum apud Germaniam ſtudium literarum & amor ſanctarum Scripturarum, verùm etiam apud eandem Galliam (quæ ſola, teſte Hieronymo, monſtra non habuit, ſed viris ſemper fortibus & eloquentiſſimis abundavit) ejus memorabilis viri ſollertiſſimo ſtudio & ferventiſſimo deſiderio actum eſt, ut, Domino opem ferente, in ſibi commiſſæ *Caroli Magni.* Eccleſiæ filiis & liberalium artium adprimè diſciplina, & divinarum ſcripturarum perfectè polleret intelligentia. Quibus milites Chriſti, utpote invictiſſimis armis, muniti, ejus veſanam doctrinam propulſaverunt. Ejuſdem namque Principis juſſu in unum coacti, adhibitâ etiam ſanctæ Romanæ Eccleſiæ auctoritate, eundem Felicem damnaverunt, imò cum auctore ſui erroris Neſtorio quem imitatus eſt, perpetuo anathemati mancipaverunt. Hæc Jonas, qui floruit ſub Ludovico pio Imperatore, Caroli magni filio. Et opus illud ſuum, juſſu Ludovici Auguſti ſuſceptum, edidit cum præfatione ad Carolum Calvum, ejuſdem Ludovici filium.

8. *Sigebertus* monachus Gemblacenſis (qui *Sigebert.* obiit anno Domini, 1113.) ſcribens de eadem Feliciana hæreſi in ſuo Chronico, ad annum Domini 793. his utitur verbis; Feliciana hæreſis condemnatur: & in præſentia Adriani Papæ ab ipſo Felice auctore abdicatur. Hæc hæreſis aſſerebat Filium Dei in divina natura verum Deum eſſe; in humana verò natura nuncupativum. Item, in Divina natura verum eſſe Filium Dei; in humana verò adoptivum. unam perſonam Dei & hominis dividens in duas perſonas, ſcilicet, veri Filii, & adoptivi. Hæc Sigebertus.

9. Ex his jam innoteſcit ſtatus controverſiæ; quem tamen clarius proponere conabimur, ex ipſis Patrum libris contra eam hæreſin editis. Pertinax in ſuo errore Felix, librum ſcripſit adverſus *Paulinus Aquilejenſis.* Paulinum Epiſcopum Aquilejenſem, quem diximus auctorem eſſe libelli ſacroſyllabi, in Concilio Francofurtenſi editi: In illo autem ſuo libro Felix errorem ſuum apertiùs propoſuit, ac tueri conatus eſt. Itaque Paulinus aliud opus contra eum edidit, in ſeptem libros diſtinctum, quod exſtat in bibliotheca Patrum, in parte ſecunda tomi quarti, editionis quartæ. Etherius etiam & Beatus, in ſuo apologetico adverſus Elipandum, lib. 1. ponunt quædam ipſius Elipandi verbâ, ex quibus etiam manifeſtior fit quæſtionis ſtatus.

10. Dixit Elipandus; Numquid per illum, qui *Verba Elipandi.* natus eſt de Virgine, per ipſum viſibilia & inviſibilia condidit: an per illum, qui non eſt adoptione, ſed genere; nec gratiâ, ſed à natura, cuncta creavit? Et ideo abſque dubio per illum, quem ſibi coæqualem, & ſine adoptione genuit, multa creavit. Et per iſtum Dei ſimul & hominis Filium Verbum carnem factum, adoptivum humanitate, & nequaquam adoptivum Divinitate, mundum redemit. *Item:* Si conformes ſunt omnes ſancti huic Filio Dei ſecundum gratiam, profectò & cum adoptivo adoptivi, & cum advocato advocati, & cum Chriſto Chriſti, & cum parvulo parvuli, & cum ſervo ſervi. Hæc Elipandus.

11. Reſpondent Etherius & Beatus; Dicit in *Reſponſio Etherii & Beati.* ſua epiſtola Joannes Apoſtolus; *Omnis ſpiritus qui ſolvit Jeſum, ex Deo non eſt; & hic eſt illius Antichriſti.* Quid eſt ſolvere Jeſum, niſi *1. Ioan. 4: 3.* ſeorſum Deum, & ſeorſum hominem prædicare? Ipſe ſine dubio ſolvit Jeſum, qui prædicat populo, dicens; Numquid per illum, qui natus eſt de Virgine, per ipſum viſibilia, &c. [*Verba recitant Elipandi priora illa à nobis modo citata: & pergunt.*] Videte ſpiritum qui ſolvit Jeſum. Aperite oculos: aperta materia eſt. Spiritus erroris hoc dictavit. Illius Antichriſti ſpiritus in hoc inſpiravit. —— Qui negat, quod Jeſus eſt Filius Dei, negat eum in carne veniſſe: & ipſe eſt Antichriſtus. *Item:* Tuam hanc de Chriſto fidem non recipimus; quia nec talem fidem habemus, nec talem doctrinam ab Apoſtolis accepimus. Nec in lege & Evangelio tale unquam legimus: ſed neque in libris doctorum, aut manualibus, ſed tantum in tuis dogmatibus. —— Unus Chriſtus nobis ſufficit Filius Virginis, qui nomen habet Jeſus. Illos tuos, qui dicis, iſtum & illum, neceſſe non habemus. *Item:* Angelus annunciavit Virgini, dicens; *Ecce concipies & paries filium, & vocabis nomen ejus Ieſum. Hic erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur.* *Luc. 1. 31.* Ecce Jeſum filium altiſſimi Patris, non Filium Spiritûs Sancti, non filium Filii; quomodo eſt tecum ſervus? —— Si ita credis, ut dicis, non Deum omnipotentem, ſed conſervum tuum Jeſum confiteris. Hæc Etherius & Beatus.

12. Felicis etiam verba & placita commemo- *Errores Felicis.* rat Paulinus, in ſuis libris contra eum editis. Apertè Felix negat Redemtorem noſtrum in carne ſuâ eſſe verum & proprium Dei Patris Filium; ait autem eſſe adoptivum apud Patrem, ut ipſius teſtantur verba apud Paulinum, lib. 2. Cui errori & alios congeneres adjecit, quos Paulinus breviter proponit libro quarto, his verbis: Tria adfir-

firmat [Felix] in Chriſto, id eſt; quòd ſervus ſit conditionalis; quòd filius adoptivus; & Deus nuncupativus. Tua quoque è contrario negat, hoc eſt, quod verus Deus naſceretur ex Virgine, vel idem qui natus eſt, verus ſit Filius Dei; & quod nullatenus fieri poſſit ut baptiſmi regeneratione non egeat, qui ſervus ſit natus. Hæc de Felicis erroribus Paulinus, loco citato.

Verba Paulini contra Felicem.

13. Porrò, ad elucidationem ſtatus controverſiæ conducunt etiam illa Paulini verba, lib. 7. contra Felicem: Nec iterum (inquit) Chriſtum dividimus in duos filios, vel duos Deos, vel duas cum Neſtorio perſonas. Qui licet duas palàm non dixiſſet perſonas, tamen omnia quæ duabus ineſſe neceſſe eſt perſonis in ſua profeſſione fatetur. Simili modo & tu, licet fugias verba duarum perſonarum, tamen omnia quæ neceſſe eſt duabus ineſſe perſonis, te in tuis literis invenimus profiteri. Quis enim neſciat, apud unum Patrem alteram eſſe perſonam adoptivi filii; alteram proprii filii? Nec enim ullus Pater juxta humanæ conſuetudinis rationem poterat proprium filium ſibi adoptare, quaſi alienum; aut quem adoptat ſibi in filium, poterit ſibi proprium facere, quem Paternitas alterius ſibi fecit alienum; quia adoptio ex alieno quolibet efficitur. Hæc ibi Paulinus.

Doloſus hæreticorum diſſerendi mos.

Summa doctrinæ orthodoxæ contra hæreſin Adoptionariorum.

14. Orthodoxi prædicabant unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, verùm eſſe Deum, verumque in eadem perſona hominem; in Divinitate, Dei Patris Filium; eundemque in humanitate, hominis matris filiam: verum in utraque ſubſtantiâ Dei Filium: non in aliqua earum putativum, ſed in utraque verum; non adoptivum, ſed proprium: unam in utraque naturâ perſonam; unam Filii dignitatem; unum Filium Dei unigenitum: unum Deum verum, non nuncupativum: licet aliud propter Deum, aliud propter hominem, non tamen alium atque alium, non duos Deos, non duos filios: non ſervili neceſſitate conditionalem ſervum, egentem promotione in filium per gratiam adoptionis, aut regenerationem baptiſmalem; ſed eſſe, ſemperque fuiſſe eum verum Dominum omnium, & in ſua aſſumta formâ ſervi, ſerviſſe propter nos, non conditionali ſervitute, aut debitæ ſervitutis neceſſitate, ſed benevolâ voluntariæ obedientiæ ſubjectione.

CAPUT. II.

Argumenta orthodoxorum ſumta ex divinis Scripturis, contra Adoptionarios.

Argumentatio orthodoxorum ex ſacris Scripturis.

EX tribus locis ducunt orthodoxi argumenta. 1. A teſtimoniis S. Scripturæ, quibus Jeſus Chriſtus Virginis Mariæ filius, homo, Mediator Dei & hominum, qui pro nobis natus, paſſus & mortuus eſt, appellatur Dei Filius, & quidem ſuus & proprius, ac unigenitus, Filius ille dilectus, verus Deus, & Dominus. Ex quibus teſtimoniis ſequitur, eum non eſſe nuncupativum Deum, aut adoptivum filium, cum non ſint in una Chriſti perſona duo filii, aut duo Dii: non eſſe conditionalem ſervum, cum ſit proprius ac unigenitus Dei Filius, verus Deus, Dominus omnium, unus idemque, non per incarnationem in duos diviſus, aut ſuâ dignitate excidens, aut à Deo factus alienus, adoptionique idoneus. Teſtimonia quædam à Patribus in libris ſuprà memoratis allegata adſcribam.

Primæ claſſis teſtimoniorum ſacræ Scripturæ.

2. Eſai. 7. 14. Ecce Virgo concipiet, & pariet, filium: & vocabat nomen ejus Emmanuel. & cap. 9: 6. Parvulus natus eſt nobis, Filius datus eſt nobis: & erit principatus ſuper humerum ejus; & vocabitur nomen ejus admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, Pater æternitatis, Princeps pacis.

Pſal. 97: 7. Adorent eum omnes Angeli Dei.

Rom. 9: 5. Quorum ſunt Patres, & ex quibus eſt Chriſtus quoad carnem, qui eſt ſupra omnes Deus benedictus in ſecula. Amen.

Joannis, 20: 8. Thomas dicit Jeſu Chriſto, in cujus latus manum miſerat; Dominus meus, & Deus meus.

Ad Titum 2: 13, 14. Exſpectantes beatam illam ſpem, & adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis.

Joan. 10: 30. Ego & pater unum ſumus. inquit Jeſus.

3. His teſtimonis clariſſimè evincitur, hominem illum Jeſum, qui natus eſt ex Virgine, eſſe illum unum verum Deum: non autem nuncupativum: ut inſaniebant Elipandus & Felix. Sequuntur Teſtimonia eum teſtantia eſſe Filium Dei, ſuum, proprium, & unicum.

Secunda claſſis.

4. Homo Jeſus Chriſtus baptizatus eſt à Joanne, ſuper eum deſcendit S. Spiritus in ſpecie columbæ; De hoc homine teſtatur Joannes, eum eſſe Filium Dei, qui baptizat Spiritu Sancto; Joann. 1: 33, 34. Et Pater de Cœlo, idem teſtatur, inquiens: Hic eſt Filius ille meus dilectus, in quo mihi complacui. Matth. 3: 27. Idemque repetit in monte ſancto, præſentibus Moſe & Eliâ, & tribus Chriſti diſcipulis, Matth. 17: 5.

Hilarius aut lib. 2. de Trinitate; Una hæc eſt felix fidei Petra, Petri ore confeſſa. Tu es Filius Dei vivi.

Matth 16: 13. &c. Ait Jeſus diſcipulis: Quem me dicunt homines eſſe, filium hominis? At illi dixerunt: Alii Joannem baptiſtam; alii autem Eliam; alii verò Jeremiam, aut unum ex Prophetis. Dicit autem illis Jeſus; Vos autem, quem me eſſe dicitis? Reſpondens verò Simon Petrus, dixit: Tu es Chriſtus ille Filius Dei viventis. Tunc reſpondens Jeſus dixit ei: beatus es Simon bar Jona! Quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui eſt in Cœlis. Sed & ego dico tibi; quod tu es Petrus: & ſuper hanc petram ædificabo meam Eccleſiam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.

Lucæ 1: 35. Quod ex te naſcetur Sanctum, vocabitur Filius Dei.

Joan. 3: 16. Ita Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum dederit.

Rom. 8: 32. Proprio Filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum in mortem.

Galat. 4: 4. Miſit Deus Filium ſuum, factum ex muliere; factum ſub lege

Joan. 17: 1, 5. Pater, Clarifica Filium tuum apud temetipſum eâ claritate, quam habui apud te, priuſquam hic Mundus exſiſteret. Hæc loquitur Jeſus, tollens in Cœlum oculos.

Joan. 1: 14. Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis; & vidimus gloriam ejus, gloriam ut unigeniti à Patre.

Joan. 3: 13. Nemo aſcendit in Cœlum, niſi qui deſcendit de Cœlo, Filius hominis, qui eſt in Cœlo.

Coloſſ. 1: 13, 14, 15, 16, 17, 18, &c. Nos tranſtulit in regnum filii dilectionis ſuæ, in quo habemus redemtionem per ſanguinem ipſius, remiſſionem peccatorum. Qui eſt imago Dei inviſibilis, primogenitus omnis creaturæ. Quoniam in ipſo condita ſunt omnia quæ ſunt in Cœlis, & quæ in terra, viſibilia, & inviſibilia, ſive throni, ſive dominationes, ſive principatus, ſive poteſtates; omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt. & ipſe eſt ante omnia, & omnia in ipſo conſiſtunt, & ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis, &c.

Ad

Ad Hebræos 1. v. 1, 2. &c. Multifariam, multiſque modis, olim Deus loquutus Patribus per Prophetas; ultimis diebus hiſce loquutus eſt nobis per Filium, &c.

1 Joan. 4: 14, 15. Pater miſit Filium, ut eſſet Salvator mundi. Quiſquis confeſſus fuerit, quod Jeſus eſt Filius Dei, Deus in eo manet; & ipſe in Deo.

1 Joan. 5: 20. Scimus quod Filius Dei venit, & dedit nobis ſenſum ut cognoſcamus verum Deum, & ſimus in vero Filio ejus: Hic eſt verus Deus, & vita æterna.

Tertia claſſis. 5. Verè Dominum eſſe, non autem conditionalem ſervum, etſi evidenter ſequitur ex eis quæ jam præmiſſa ſunt, probant tamen inſuper hiſce teſtimoniis;

Joan. 13: 13. Vos vocatis me, Magiſter & Domine: & bene dicitis; ſum enim.

Joan. 8: 35, 36. Servus non manet in domo in æternum: filius manet in æternum. Si ergo vos Filius liberaverit, verè liberi eritis.

Pſal. 110: 1. & Matth. 22: 44. Dixit Dominus Domino meo: ſede à dexteris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedem tuorum.

Luc. 2: 11. Natus eſt vobis hodie Salvator, qui eſt Chriſtus Dominus.

Matth. 28: 18. Data eſt mihi omnis poteſtas in Cœlo & in terra.

Philip. 2: 9. 10, 11. Donavit ei nomen; quod eſt ſupra omne nomen: ut in nomine Jeſu omne genu flectatur, Cœleſtium, terreſtrium, & ſubterraneorum. Omniſque lingua confiteatur, quod Dominus ſit Jeſus Chriſtus, ad gloriam Dei Patris.

1 Cor. 2: 8. Si cognoviſſent, nequaquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.

Hebr. 3. Moſe ſervo glorioſior eſt Jeſus; utpote Filius in ſua domo, & conſtructor domus, omniumque conditor Deus.

Verba ſymboli Apoſtolici. 6. His aliiſque ſacrarum literarum teſtimoniis adjiciunt verba illa ſymboli Apoſtolici; *& in Jeſum Chriſtum, unicum Filium ejus, Dominum noſtrum.*

Caput. III.

Conſenſus antiquiorum Patrum.

Secundus locus, ex quo argumentantur orthodoxi, eſt conſenſus ſanctorum Patrum, quorum pro hac veritate contra errores Elipandianos & Felicianos citant teſtimonia; nempe Hilarii, Ambroſii, Theophili Epiſcopi Alexandrini, Gregorii Nazianzeni, Auguſtini, Cyrilli Alexandrini, Procli, Caſſiani, Juvenci, Hieronymi, Leonis primi Papæ Romani, Gregorii primi Papæ Romani, Petri Ravennenſis Epiſcopi, Fulgentii, Victoris Epiſcopi Capuæ, Caſſiodori, &c. quorum verba brevitatis causâ omitto. Inveniet ea lector in libris illis, contra Felicem & Elipandum editis. Vide etiam lib. 1. hujus operis, cap. 30.

2. Adjiciunt etiam verba illa in publicis precibus per totum mundum uſurpari ſolita; Per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui tecum vivit & regnat Deus in unitate S. Spiritus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Caput. IV.

Argumenta orthodoxorum ſumta a ratione.

Tertius argumentorum locus continet rationes. utuntur autem orthodoxi his rationibus.

1. Paulinus Epiſcopus Aquilejenſis, in libello ſacroſyllabo; Adoptivus (inquit) dici non poteſt, niſi is qui alienus eſt ab eo, à quo dicitur adoptatus: & gratis ei adoptio tribuitur; quoniam non ex debito, ſed ex indulgentia tantummodo adoptio præſtatur: ſicut nos aliquando, cum eſſemus peccando filii iræ, alieni eramus à Deo. Per proprium & verum Filium ejus, qui non eguit adoptione, adoptio nobis Filiorum donata eſt: Paulo atteſtante, qui ait: Cùm ergo venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege; ut eos, qui ſub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus per ipſum. Proprius Filius factus eſt ex muliere, non adoptivus. *Gal.* 4: 4.

2. Cum tota ſancta Trinitas hominem Chriſtum in utero Virginis operata ſit; dicant, ſi valent, hæretici, quis de his tribus perſonis eum adoptaverit. Quod ſi nequeunt, Catholicis ſehumiliter ſalubribus ſubdant documentis.

3. Idem Paulinus, libro 3. contra Felicem; Adſumſit (inquit) Dei filius carnem ex utero Virginali in unitatem ſuæ perſonæ, non in carnem mutatus, ſed ut eſſet proprius Filius Dei in duabus ſubſtantiis; Dei ſcilicet & hominis; veluti ante fuit in una natura proprius Dei Filius, nihil amittens quod erat, quamvis adſumſiſſet quod non erat, non diviſionem faciens in perſonæ proprietate, nec commixtionem in naturarum conjunctione. Si autem propter adſumtionem vel ſuſceptionem Chriſtus adoptivus eſt filius qui ex Virgine natus eſt, cujus perſonæ in Sancta Trinitate adoptivus eſſe dicendus eſt? utique omnino filii perſonæ: ipſe adſumſit hominem vel ſuſcepit. Quod ſi ita eſt, nepos eſt Patris ſecundùm humanitatem Chriſtus, qui à Dei Filio adſumtus eſt homo, vel, ut tu vis, adoptatus.

4. Et lib. 1. contra Felicem, ait idem Paulinus; Impiiſſimè Deum negas, quem Salvatorem eſſe fateris: quem beatus Doctor gentium Salvatorem ſæpius nominare non dubitavit.

5. Item lib. 2. ejuſdem operis contra Felicem: baptizati ſunt in nomine Jeſu; ergo Jeſus eſt verus Deus.

6. Idem, eodem libro; In nobis (inquit) eſt perſona adoptionis, non in Filio Dei: quia ſingulariter ille unus homo, ex Deo conceptus, & in Deum aſſumtus, habet proprietatem Filium Dei eſſe, quod omnes ſancti habent per adoptionem gratiæ Dei.

7. Eodem libro: Si ille homo quem aſſumſit Filius Dei adoptivus eſt, adoptivus eſt ille qui eum aſſumſit: quia una perſona eſt in homine & in Deo. Et eſt omnino unus Filius; non duo filii. Unus autem quomodò poteſt eſſe proprius & adoptivus unius Patris? ſi adoptivus eſt, proprius eſſe non poterit: ſi proprius, adoptivus eſſe non poterit ejuſdem Patris. Duos autem eſſe filios, unum proprium & alterum adoptivum, nefandiſſimum eſt credere de Chriſto. Adſumſit

Mm nam-

Digitized by Google

namque ſibi Dei Filius carnem ex Virgine, non amiſit proprietatem quam habuit in Filii nomine.

8. Idem ibidem; Chriſtus conceptus & natus eſt Dei Filius, & ideo adoptione non eguit ut eſſet Dei Filius. *Item*: Cum conciperetur & naſceretur, erat verus Deus, verus ac proprius Dei Filius; neque acceſſit alius, qui adoptaretur.

9. Idem, libro 7. contra Felicem. Si ergo ille homo, qui ex divina Sancti Spiritus operatione, & glorioſa beatæ Virginis caſtitate conceptus eſt & natus, non eſt verus (ut tu adſeris) Filius Dei, nec verus Deus; quid ſupereſt, niſi ut illa beata Virgo nequaquam ſit vera Dei genetrix, ſed nuncupativa? Quia, ſi ille qui ex ea natus eſt, nuncupativus eſt Deus; etiam & illa quæ genuit, nuncupativa eſt, non vera, Dei genetrix. Et hoc quàm impium ſit dicere, totius mundi latitudine, in qua Chriſtus regnat & colitur, manifeſtiſſimè comprobatur.

10. Et lib. 2. ejuſdem operis: Apoſtolus in e-
Hebr. 1:4. piſtola ad Hebræos, de Jeſu, ait; *Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit.* Argumentum verò excellentiæ ex nominis proprietate induxit: in hoc enim quod dixit, tanto melior Angelis effectus, dubium non eſt de homine adſumto dici, qui tanto melior ab Angelis eſt, quanto præſtantior Filius proprius à miniſtro ſerviente. Proprietas itaque Filii in hæreditate Paternâ præfertur miniſtrantium ſubjectioni.

11. Idem, lib. 6. Quid ergo Chriſtum debitæ ſervitutis neceſſitate conſtrictum eſſe contendis? Dic, oro, in quo fuit Chriſtus Jeſus debitor? Numquid peccata habuit, ut propter peccatorum remiſſionem debitor eſſet; Numquid Chriſtus peccator fuit, ut debitor dici debeat? niſi forte alio ſenſu debitorem velis intelligere; anteacti videlicet cujuſlibet beneficii, remuneratorem. Quid verò hoc ad Chriſtum pertinet? numquid primum fuit homo? & poſtea ſingulari beneficio in Dei Filium electus eſſe credendus eſt, ut hujus tanti beneficii debitor ſit dicendus? nonne in ipſo conceptu Deus verus, & verus Dei Filius conceptus eſt, & in unam perſonam duarum naturarum facta eſt conjunctio in ipſo utero Virginali, in tanta perſonæ unitate, ut hic totus, qui ex Virgine natus eſt, indubitanter dici & credi debeat unus verus Filius Dei.

13. Et eodem libro; Verè autem dictus eſt Dominus liber, qui humanum genus liberare dignatus eſt. Quem tu fortè per hoc ſervum eſſe conditionalem calumniaris; quia humanum genus benevolâ ſuæ obedientiæ ſubjectione liberum fecit.

12. Idem lib. 2. Chriſtus Jeſus venit ad baptiſmum, exemplum humilitatis oſtendere, & aquas ſuo ſanctificare baptiſmo, non ut ſanctificaretur in aquis, qui nihil in ſe habuit peccati, à quo mundaretur. Ideò ait ei venienti Johannes Bapti-
Matth. 3: ſta; *Ego à te debeo baptizari*, &c.
14. Plurimas ex iſtis rationibus inveniet etiam lector in epiſtola ſynodali Concilii Francofurtenſis, data ad Hiſpanos.

CAPUT. V.

Reſpondetur quibuſdam objectionibus Adoptionariorum.

PRima objectio. Caro ſive humanitas Chriſti non eſt genita ex Dei ſubſtantia; ergo Chriſtus homo non eſt in ſua carne verus & proprius Dei Filius.

2. Reſpondet Paulinus, lib. 1. & alibi; Unus filius non poteſt dividi, ut ſit unius Patris & naturalis & adoptivus: vel quædam pars filii ſit adoptiva, & altera naturalis, in Filii dignitate: velut ſi una manus ſit adoptiva, & altera propria: vel anima ſit adoptiva, & caro in proprietate Filii. Quamvis enim anima non ſit ex Patris ſemine, ſicut eſt caro, tamen unus eſt filius Patris, animâ & carne totus vel adoptivus, vel proprius, prout conditio nominis vel naturæ ſibi attulerit. Poteſt vero in una perſonâ eſſe paſſibilis & impaſſibilis, mortalis & immortalis: veluti homo immortalis eſt animâ, mortalis carne: ſic etiam & Chriſtus impaſſibilis Divinitate, paſſibilis carne. tamen totus unus idemque eſt Deus, & homo; Unus eſt Chriſtus in forma Dei, & unus Chriſtus in forma ſervi, & unus eſt Chriſtus æqualis Patri, & unus eſt Chriſtus minor Patre; idem Deus, idem homo; unus Filius, Dei Patris totus proprius, & Virginis matris totus proprius.

3. Summa hujus reſponſionis eſt; *Tota Chriſti perſona genita eſt ex ſubſtantia Dei Patris, & hoc ſufficit ut totus ſit Dei Filius proprius in utraque ſua ſubſtantia; etiamſi non totum perſonæ ſit ex Dei Patris ſubſtantiâ*: Retorquet etiam argumentum in ipſum Felicem, cujus anima non fuit de ſemine Patris ipſius, & tamen totus Felix erat proprius ac naturalis Patris ſui filius.

4. *Secunda objectio:* Chriſtus prædeſtinatus eſt; ergo eſt adoptatus.

5. Reſpondet Paulinus, lib 2. aliter Chriſtus prædeſtinatus eſt, aliter nos: ille prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute, virtute ſcilicet Divinitatis, (Rom. 1. 4.) nos prædeſtinati ſumus per illum in adoptionem filiorum, (Epheſ. 1: 5.) non ille per nos, neque in adoptionem. Vide Lombardum, ejuſque commentatores libro tertio ſententiarum, diſtinctione ſeptimâ, & diſtinctione decimâ.

6. *Tertia objectio:* Chriſtus non ſolùm per obedientiam, ſed etiam per naturam ſervus Patris eſt, & filius ancillæ ejus, in qua natura erit, etiam in æternum Patri ſubditus.

7. Reſpondet Paulinus, lib. 6. prorſus per obedientiam, teſte Apoſtolo, Philip. 2. Carnis autem infirmitates veras ac voluntarias habuit, id eſt, veram famem quando ipſe voluit, veram fatigationem & voluntariam, verum vulnus & voluntarium. *Vide lib. 3. cap. 18. §. 6 & lib. 5. cap. 29. §. 13.*

8. Senſus hujus reſponſionis eſt; ipſe Filius, liber & Dominus, ſuſcepit ex Dei ancilla formam ſervi, in qua ſervivit voluntaria obedientiâ: non per quam neceſſitati ſervili ſubderetur; & in ſervi conditionalis ſtatum ipſe omnium Dominus & ſemper liber redigeretur. Ad illud autem de æterna ſubjectione Filii (1. Cor. 15: 28.) Reſpondet Paulinus cum Hilario, nihil aliud ibi eſſe ſubjectionis ſignificationem, quam myſterii demonſtrationem: ut nimirum omnia in omnibus Deus ſit. Non autem ita intelligendam eam ſubjectionem tanquam ſervitutem dominatui, &c. Citat Hilarii, librum undecimum catholicæ fidei,

fidei, ſive, de Trinitate. ubi plura lector inveniet.

9. *Quarta objectio*: Dicunt orthodoxi; Chriſtus eſt Dei Filius, non per gratiam, ſed per naturam. At contrarium dicere videtur Auguſtinus, tractatu 74. in Euangelium Joannis, ubi ait; quod unigenitus eſt æqualis Patri, non eſt gratiæ, ſed naturæ: Quod autem in unitate perſonæ unigeniti aſſumtus eſt homo, gratiæ eſt, non naturæ.

10. Hæc Auguſtini verba citat etiam Lombardus lib. 3. ſententiarum, diſtinctione decimâ; ubi ex ipſo Auguſtino reſpondet: Chriſtum hominem eſſe unigenitum Dei Filium naturâ, non gratiâ. Auguſt. tract. 82. in Euangelium Joannis. & concludit; *Ex his evidenter oſtenditur, quod Chriſtus non ſit Filius gratiâ adoptionis. Illa enim gratia intelligitur, cum Auguſtinus eum non eſſe gratiâ Filium aſſerit. Gratiâ enim, ſed non adoptionis, imò unionis, Filius Dei eſt Filius hominis, & è converſo.* Hæc ibi Lombardus. Aliter etiam reſponderi poteſt ex ipſis Auguſtini verbis; nempe loqui Auguſtinum non de filiatione hominis aſſumti, ſed de ipſa aſſumtione in unitatem perſonæ, adeóque filiationis propriæ unigeniti Dei filii. Homo aſſumtus jam eſt unigenitus Dei Filius naturâ. Aſſumtio autem gratuita fuit. Et ſic ex gratia unionis homo eſt Dei Filius naturalis: licet non propter naturam humanam, ſed propter naturam divinam, cum qua indiviſè unita eſt humanitas in unitate perſonæ & proprietate Filii Dei. (unde hanc gratiam illi homini eſſe quodammodo naturalem, dicit Auguſtinus in Enchiridio, cap. 40.) ſic Deus aſſumens, & jam caro factus, Filius eſt Virginis proprius ac naturalis; licet non propter naturam divinam, ſed propter ſuam naturam humanam, quam ſibi aſſumſit ex Virgine. Non tamen alius eſt Filius Dei, & alius filius Virginis; ſed unus idemque totus Dei Filius, totus Virginis Filius. Vide etiam 3. ſent. diſt. 4. & ſummam Thomæ, parte tertiâ, quæſt. 23. art. 4.

Eſai.42:1. 11. *Quinta objectio.* In veteri Teſtamento Chriſtus aliquando vocatur ſervus. Reſpondet Saulinus, lib. 3. contra Felicem: apud veterem populum ſervituti ſubjectum, Prophetæ eum ſervum quandoque nominabant: ſed apud filios gratiæ, id eſt, in novo teſtamento Filius ubique nominatur. Reſpondet inſuper Synodus Francofurtenſis, in ſua epiſtola ad Hiſpanos; Etſi eum Propheta ſervum nominâſſet, non tamen ex conditione ſervitutis, ſed ex humilitatis obedientiâ; quâ factus eſt Patri obediens uſque ad mortem. Hæc ibi.

12. *Sexta objectio.* Chriſtus eſt filius Trinitatis; ergo eſt adoptivus. Nullus enim eſt Trinitatis filius naturalis; quia interna proceſſio in Divinis non progreditur ultra perſonarum Trinitatem. Probatur antecedens: Per creationem, & per gratiam habitualem per quam tota Trinitas habitat in anima Chriſti, Chriſtus eſt Filius Trinitatis.

13. Reſpondet Thomas Aquinas, in tertium ſententiarum, diſt. 4. quæſt. 1. Non poteſt (inquit) dici, quòd Chriſtus ſit Filius Trinitatis per creationem vel gratiam, quia quando in aliquo invenitur perfecta ratio alicujus nominis; nullo modo recipitur illud nomen de eo cum determinatione diminuente: ut patet ex verbis Auguſtini in litera, &c. Bonaventura in eandem diſtinctionem, art. 1. quæſt. 3. non admittit iſtam loquutionem, Chriſtus eſt filius Trinitatis; quia appropinquat erroribus Sabellii & Arii & Neſtorii; ut ibi latius explicat Bonoventura. Porrò; aliquos (inquit) homines ſimpliciter fecit Trinitas ſecundùm omnem ſui naturam? Chriſtum autem non ſimpliciter ſecundùm omnem naturam fecit; quia ſecundùm Divinam naturam eum ſolus Pater genuit: & ideo non eſt ſimile de Chriſto & aliis hominibus. Quamvis enim homines poſſint dici creaturæ Dei, hoc tamen de Chriſto non recipitur. Præterea: filiatio reſpicit hypoſtaſin. Hæc Bonaventura.

CAPUT. VI.

Vindicantur Irenæus & Hilarius; aliorum autem quorundam doctorum ἀκυρολογία notatur non imitanda.

ALexander Alenſis in ſua Summa Theolog. parte 3. quæſt. 10. membro 4. & Thomas Aquinas in 3. ſent. diſt. 10. qu. 2. art. 2. & in ſua Summa, part. 3. quæſt. 23. art. 4. citant tanquam Hilarii, ex ejus lib. 2. de Trinitate, hæc verba; Poteſtatis dignitas non amittitur, dum carnis humanitas adoptatur. Et loquitur, (inquit Thomas) de humanitate Chriſti. Alenſis autem adoptionem illam humanitatis in Chriſto, interpretatur non ſecundùm ſubſtantiam ſingularem ipſius Chriſti, ſed ſecundùm ſpeciem communem, reſpectu aliorum hominum qui in Chriſto adoptantur. Quem ſequitur Thomas in 3. ſent. loco citato: quamvis in Summa, adoptionem exponat dictam eſſe impropriè pro unione.

2. At in editione Baſilienſi Eraſmianâ, (anno Dom. 1523.) ſic ſe habent Hilarii verba; Poteſtatis dignitas non amittitur, dum carnis humilitas adoratur. Hanc autem eſſe ipſiſſimam genuinam & ſolam veram lectionem, manifeſtum eſſe videtur ex ipſa ſerie & contextu verborum Hilarii, illo loco: *Adſunt* (inquit) *deinde Magi involutum pannis adorant: & poſt illam inanis ſcientia ſua operationem arcanam, poſito in cunis genu flectunt. Sic per Magos cunarum ſordes adorantur, ſic vagitus per angelorum divina gaudia honorantur. ——— Infans vagit; laudantes Angeli audiuntur; panni ſordent, Deus adoratur. Ita poteſtatis dignitas non amittitur, dum carnis humilitas adoratur.*

3 Certè idem Hilarius, ejuſdem operis lib. 1. haud procul à fine libri, has duas de Chriſto aſſertiones tribuit hæreticis, eaſdemque tanquam impias rejicit; videlicet; quod eum ſicuti nos & creationis neceſſitas Creatori Deo ſubdat; & adoptio aſſumat in Filium. Idipſum de adoptione repetit initio libri quarti. In eodem etiam opere, lib. 3. ante medium libri, loquens de Chriſto homine, qui ex Virgine natus, à cunis atque infantiâ uſque ad conſummatum venerat virum, per ſomnum, famem, ſitim, laſſitudinem, lachrymas hominem egerat; qui conſputus, flagellatus cruci ſuffixus; qui Patri dixerat, *Clarifica filium tuum*; Joan.17:1. de quo centurio cohortis & crucis cuſtos Matth. proclamavit, *verè Dei Filius erat iſte!* 27:54. Multi (inquit) nos filii Dei, ſed non talis hic filius eſt. Hic enim verus & proprius eſt filius origine, non adoptione; veritate, non nuncupatione; nativitate, non creatione. Hæc Hilarius. Vide ſuprà, lib. 1. cap. 29. ubi de quadam impropriâ & non imitandâ loquutione Hilarii lectorem monuimus.

4. Irenæo (qui fuit Hilario antiquior) Eraſmus, in argumento in librum tertium Irenæi, perperam tribuit, quòd dicat Chriſtum juxta humanam naturam, adoptatum, ut fieret Filius Dei. Et citat cap. 21. illius libri. Sed Eraſmus, alioqui acutus æſtimator, hic incautâ judicii præcipitatione

lapſus eſt: nam adoptionem Irenæus non Chriſto, ſed nobis per Chriſtum tribuit: ſicut caput illud attentè legenti fiet manifeſtum.

Marii Victorini ἀκυρολογία, non imitanda.

5. Marius Victorinus Afer, Hilario contemporaneus, Romæ ſub Conſtantio principe Rhetoricam docuit, teſte Hieronymo in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum, cap. centeſimo undecimo, & & in extrema ſenectute, Chriſti ſe tradens fidei, ſcripſit adverſus Arium libros more dialectico valde obſcuros, qui ab eruditis modò intelliguntur: inquit ibidem Hieronymus. Non mirum igitur, ſi apud eum loquutiones quædam duriuſculæ in opere tam obſcuro inveniantur. Qualis illa. lib. 1. adverſus Arium; Etiam quadam adoptione filius & Chriſtus, ſed ſecundùm carnem. Hæc Victorinus, vir conſularis.

Durandi duræ quædam loquutiones, non imitandæ.

6. Durandus, in 3 ſent. diſt. 4. quæſt. 1. ait Chriſtum, ſecundùm quod homo eſt, poſſe dici filium Spiritûs Sancti per creationem; Item, Chriſtum ſecundùm quod homo eſt poſſe dici filium Spiritus Sancti per adoptionem: adeòque ſi ad rem ſpectes, poſſe eum dici filium totius Trinitatis per creationem, & per adopotionem. Hæc durè loquutus eſt Durandus, quem Tritemius ſcribit claruiſſe circiter annum Domini. 1318.

Joannis Majoris impropria loquutio, non imitanda.

7. *Joannes Major*, popularis noſter, qui vixit circa annum Domini 1500. in 3. ſent. diſt. 10. poſtquam apertè aſſeruit falſam eſſe hanc propoſitionem; *Chriſtus ſecundum quod homo eſt filius adoptivus Dei:* ſubjicit aliam propoſitionem, quam tuendam ſuſcipit veram, & ab illa priore diverſam; videlicet, *Chriſtus habet adoptionem ſecundum humanitatem.* Hanc ſuam propoſitionem ſic explicat. *Quod humanitas aſſumta non habeat ex natura ſuâ, ſed ex gratuito Dei munere beatitudinem participativè.* Hæc Major. At iſtiuſmodi loquutionem eſſe impropriam, quâ dicitur Chriſti humanitatem adoptari, rectè monet Thomas, part. 3. qu. 23. art. 4. ad 1. Neque cum aſſumtione confundenda eſt adoptio. Non enim omnis aſſumtio eſt adoptiva; neque omne gratuitum Dei munus eſt adoptio. Ipſa prima rei conſtitutio gratuita eſt, non debita; ſed adoptio præſupponit rem jam exſiſtere. Præterea gratuito Dei munere facta eſt adſumtio humanitatis Chriſti; at jam adſumtæ convenit participatio beatitudinis, jure proprietatis, non adoptionis; quia humanitas eſt filii proprii, non adoptivi. Et Chriſtum hominem diligit Deus Pater, non per meram indulgentiam, ut adoptivum; ſed affectu Paterno, ut filium ſuum proprium.

CAPUT. VII.

De duabus quæſtionibus, ab hoc argumento non alienis.

Hæc particula, ſecundùm, diverſè accipitur.

QUæri ſolet, utrùm Chriſtus, ſecundùm quod homo, dici poſſit Dei filius? Reſpondent ſcholaſtici, lib. 3. ſent. diſtinct. 10. particulam iſtam, *ſecundùm*, eſſe πολύσημον. ſi enim intelligatur *τὸ ſecundùm* ut denotans habitudinem cauſſæ, ſeu rationem formæ, tunc falſam eſſe iſtam propoſitionem: non enim propter humanam naturam eſt filius Dei, ſed propter eam eſt filius Virginis ἀπάτωρ, id eſt, ſine Patre. Hebræos 7: 3. ſin autem *τὸ ſecundum* accipiatur ut expreſſivum unitatis perſonæ, ſive ut importans *indiviſionem concomitantiæ*; tunc veram eſſe hanc propoſitionem, Chriſtus ſecundum quod homo eſt filius Dei; nihil enim aliud hac propoſitione ſic intellecta denotari, quàm; quod eſſe Deum vel Dei Filium competit perſonæ Chriſti exſiſtenti in humana naturâ, quæ cum natura Divinâ in una perſona ita unita eſt, ut ſe inſeparabiliter concomitentur: ſicut explicat Bonaventura in 3. ſent. diſt. 10, art. 1. qu. 1. in reſolutione. Ubi etiam monet, iſtum modum accipiendi hanc dictionem [*ſecundum*] non eſſe ita uſitatum & proprium, ſicut eſt prior ille modus, licet quandoque inveniatur.

2. Patres in ſuis tractatibus, contra errores Felicianos ac Elipandianos editis, ajunt; Chriſtus in utraque natura eſt proprius Dei Filius. item; Chriſtus homo eſt verus ac proprius Dei filius; Chriſtus in ſua carne, quam adſumſit ex Virgine, eſt verus Deus, verus Dei Filius.

De una filiatione, vel duabus filiationibus brevis exercitatio.

3. Agitatur etiam quæſtio de filiatione in Chriſto, una vel gemina. Nam cùm omnes orthodoxi agnoſcant duas unius Chriſti naturas, Divinam & humanam; & duas ejus nativitates, videlicet intemporalem & temporalem; eumque bis natum eſſe, nempe æternaliter ex Patre, & temporaliter ſeu in tempore ex matre: Ex his emergit quæſtio; utrum in Chriſto ſit una tantum filiatio, an duæ filiationes?

4. Unicam affirmant, duas autem negant Bonaventura, & Thomas, in 3. ſent. diſt. 8. & rurſum. Thomas quolibet. 1. art. 2. & quolibet 9. art. 4. Quia in Chriſto eſt una tantùm perſona; immediatum autem filiationis ſubjectum eſt perſona. At Chriſtus eſt unus filius, non duo. Scotus tamen in 3. ſent. diſt. 8. tuetur duas in uno Chriſto filiationes reales; unam ad Patrem, aliam ad matrem: & ait, non obſtare unitatem ſuppoſiti: ſufficere enim pluralitatem fundamentorum realium in eodem ſuppoſito, ad plurificandum in eo relationes reales etiam originis. Neque ad plurificationem filiationum ſequi plurificationem filiorum; quia concreta non plurificantur, niſi plurificentur tam forma quàm ſuppoſitum; plurificationem enim formæ non ſufficere, maximè ubi plures formæ, ſive ejuſdem rationis, ſive eodem nomine expreſſæ, ut hic, poſſunt eſſe in eodem. Quemadmodum Chriſtus non eſt plures volentes, licet plures habeat volitiones. Et unus Pater ad plures filios, quos diverſis generationibus genuit, habet plures paternitates reales; nam mortuo uno filio, destructâ hac filiatione in hoc filio, deſtruitur etiam hæc Paternitas ad hunc filium; cum correlativa ſint ſimul naturâ: manet tamen Pater reſpectu ſecundi filii adhuc ſuperſtitis.

5. Rectè diſtingunt Durandus, in 3. ſent. diſt. 8. quæſt. 3. filiationem poſſe dupliciter accipi; vel ut relationem tantum, vel ut proprietatem perſonalem. Priore ſenſu eſſe duas in Chriſto filiationes, ſeu relationes reales. Poſteriore, non eſſe in Chriſto niſi unam filiationem.

6. *Objicit* Thomas: Suppoſitum divinum non eſt ſuſceptivum relationis realis ad creaturam, quamvis creatura realiter referatur ad Deum. Chriſtus autem eſt ſuppoſitum Divinum, &c. Ergo.

7. Reſpondent Scotus & Durandus, quamvis in ordine rerum poſſit effectus realiter referri ad cauſſam, quæ ad ipſum effectum referatur non relatione reali, ſed tantùm rationis; ut inter Creatorem & creaturam: Ubicunque tamen cauſſa refertur realiter ad effectum, neceſſe eſt etiam effectum realiter referri ad cauſſam: Chriſtus autem ſecundùm humanam naturam ſe habet ad matrem, ut effectum ad cauſam. Cum igitur mater, ut mater, referatur realiter ad eum ut filium, ſequitur eum ut filium referri realiter ad ſuam matrem. Reali enim generatione paſſivâ accepit naturam humanam actualiter exſiſtentem, pro-

propter

pter quod ſequitur ipſum reali filiatione eſſe filium Mariæ. Neque obſtat quod ſuppoſitum æternum non ſit capax novæ relationis realis. hoc enim intelligendum eſt ſecundùm naturam ſuam Divinam, quam habet ab æterno. At ſi accedat alia natura, accedere poſſunt, naturâ illâ mediante, multa accidentia realia, cum abſoluta, tum relativa; quæ non haberent locum, abſque ea naturâ. Non minus autem repugnat ſuppoſito æterno, quòd ei de novo adveniat reale accidens abſolutum, quàm realis reſpectus.

8. *Objectio*: Primum ſeu immediatum ſubjectum accidentium, mediante naturâ aſſumtâ, Deo incarnato advenientium, eſt ipſa natura aſſumta, quæ inde denominatur genita, nata, vel ſerva, paſſa, &c. at ſubjectum filiationis eſt ipſum & ſolum ſuppoſitum: natura autem non poteſt dici filia: ergo diverſa ratio eſt. ſic Thom. quolibet 1. art. 2. & quolibet 9. art. 4.

9. Reſpondet Durandus. Quod natura dici poteſt genita, nata, vel ſerva, non tamen dicitur filia, hoc non eſt propriè propter hoc, quod filiatio immediatius inſit ſuppoſito quam alia; ſed, quia filius vel filia magis accedit ad naturam ſubſtantivi, quàm eſſe natum vel genitum, quæ purè denominativè accipiuntur. Nam ſi denominativè acciperemus filiatum, æquè propriè poſſet dici natura filiata, ſi hoc uſus haberet, ſicut dicitur genita vel nata. Hæc Durandus, in 3. ſent. diſt. 8. qu. 3.

10. Plura de hac quæſtione qui cupit, legat apud ipſos, locis citatis. Ne tamen inutili curioſitate, & quæſtionariâ intemperie ultra piæ ſobrietatis terminos ſe abripi ſinat. *Divina magis fide* γνωμη.
credenda ſunt, quàm ratione inveſtiganda. inquiunt Patres Francofurtenſes in ſua epiſtolâ ad Hiſpanos. Meminerit etiam lector, Naſci, pati,
& ſimilia, tribui ſuppoſito; ideo ait Scriptura, *Li-* Matth. 1:
ber generationis Jeſu Chriſti. Id quod naſcetur ex 1.
te ſanctum, vocabitur Filius Dei. Verbum caro factum Luc. 1:35.
eſt. Miſit Deus Filium ſuum factum ex mulie- Ioan. 1:14.
re. Chriſtus paſſus eſt in carne. 1. Petr. 4. 1. Tu- Gal. 4:4.
tiùs ſic loquimur cum Scripturis, & catholica an- 1 Pet. 4:1.
tiquitate.

11. In eodem Concilio Francofurtenſi damnatus eſt cultus imaginum, de quo, ſi Deus voluerit, dicemus lib. 7. De erroribus autem Transſubſtantiariorum & Ubiquetariorum opportunior erit diſſerendi locus, lib. 11. hujus operis.

TRANSITIO AD LIBROS SEQUENTES.

Poſtquam de Deo & Mediatore ſanam doctrinam, contra impios hæreticos, prolixè defenſam & in luce clariſſimâ refulgentem exhibuimus, & alias etiam in ea tractatione quæſtiones, quas non eſſe negligenter prætereundas exiſtimavimus, pro inſtituti noſtri ratione diſcuſſimus; dicere porrò inſtituimus, Hebr. 6: 3. [ἐὰν περ ἐπιτρέπῃ ὁ Θεὸς] *de religioſo cultu, quem ſoli vero Deo reddere fas eſſe oſtendemus, libro ſeptimo hujus operis. & de gratia Dei, contra Pelagii hæreſin, ejuſque reliquias; item de operum meritis, & de juſtificatione, lib.* 8. *Tum de gratiæ ſigillis ſacramentis: idque primum in genere; ubi de natura, & efficacia, & numero ſacramentorum, lib.* 9. *Deinde in ſpecie, de Baptiſmo, lib.* 10. *Et de Euchariſtia, lib.* 11. *Poſtea ſequetur Diſſertatio de pœnitentia, lib.* 12. *Item, de Purgatorio; & ſuffragiis atque indulgentiis pro defunctis, lib.* 13. *Succedet Tractatus de Eccleſiæ unitate, & ſchiſmate, lib.* 14. *Quem excipiet diſſertatio de Petri primatu, lib.* 15. *Et de Petri, aliorumque Apoſtolorum, ſucceſſoribus, lib.* 16. *Præterea, ſi Deus dederit, addere animus eſt quatuor libros, de de Romano Pontifice, & quinque libros de Verbo Dei: hoc ordine; De Papæ Romani poteſtate in ſpiritualibus, lib.* 17. *Et, de Papæ Romani poteſtate in temporalibus, lib.* 18. *Item, de Papæ Romani infallibilitate, lib.* 19. *Et, de Antichriſto, lib.* 20. *Deinde, de Verbo Dei in genere, & de auctoritate Sacræ Scripturæ, lib.* 21. *De Scripturis canonicis, lib.* 22. *De Bibliorum editione authentica, & verſionibus, lectionibus precibuſque vernaculis. lib.* 23. *De perfectione ſeu plenitudine Sacræ Scripturæ, & de traditionibus, non ſcriptis, lib.* 24. *Denique, de Sacræ Scripturæ perſpicuitate, ejuſque interpretatione, & controverſiarum judice, lib.* 25. Deum oro Patrem luminum, à quo ſupernè deſcendit Iacob. 1: 17.

Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον;

Qui me ad hoc opus, mandato ſpeciali, per publicam Eccleſiæ ſuæ vocem nominatim evocavit, & hanc ſuam gratiam felici hactenus ſucceſſu benignè proſecutus eſt, ut ad reliqua etiam perficienda, vel quouſque ipſi viſum fuerit progrediendum, vires animumque ſufficiat; & clementer condonatis mihi omnibus peccatis meis, me induat virtute ex alto; & in mea infirmitate virtutem ſuam perficiat, ut viam mendacii à me amoveat; & det mihi cor integrum in ſtatutis ejus, & Sancto Spiritu in me deſuper ubertim effuſo greſſus meos regat & cuſtodiat in via veritatis & pacis, ut hoc opus Hiſtorico-Theologicum, ad quod ſcribendum imperiis actus cœleſtibus me contuli, Paternæ ejus clementiæ acceptum, & Eccleſiæ utile ſit, pro ſua miſericordiſſima benignitate, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Cui cum Patre & Spiritu Sancto ſit gloria in ſecula. Amen.

INSTRU-

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER SEPTIMUS,

DE

OBIECTO RELIGIOSI cultus, & de ſeptimis & octavis nuncupatis œcumenicis Synodis.

Caput. I.

Exponuntur vocabula: Religio, cultus, adoratio, honor, ſervitus, latria, dulia, hyperdulia.

Religio. RELIGIO (monente Auguſtino, lib. 10. de Civitate Dei, cap. 1.) vel Dei cultum ſignificat, diciturque Græcis θρησκεία: vel eam religionem, quæ cognationibus humanis atque affinitatibus & quibuſque neceſſitudinibus, Latinâ quadam loquendi conſuetudine, dicitur exhibenda. Non de iſta nunc quæſtio eſt, ſed de ea religione quæ in ſacro cultu cernitur, & quæ à cultu civili & neceſſitudinum humanarum officiis ſeparatur. Hanc autem ſoli Deo exhibendam eſſe, docet Catholica antiquitas. *Religionem hunc exerceri*, ait loc. cit. Auguſtinus, *quando ſacra facimus & ſacrificamus, vel ubiqua noſtra ſeu nos ipſos religionis ritibus conſecramus.* Et ejuſdem libri, cap. 4. *Cum* (inquit) *ad illum ſurſum eſt & ejus eſt altare cor noſtrum, ejus unigenito eum ſacerdote placamus: ei cruentas victimas cadimus, quando uſque ad ſanguinem pro ejus veritate certamus: & ſuaviſſimum adolemus incenſum, cum in ejus conſpectu pio ſanctoque amore flagramus: ei dona ejus in nobis, noſque ipſos vovemus, & reddimus: ei beneficiorum ejus ſollemnitatibus feſtis & diebus ſtatutis, dicamus ſacrandamque memoriam, ne volumine temporum ingrata ſubrepat oblivio: ei ſacrificamus hoſtiam humilitatis & laudis in ara cordis igne fervidæ charitatis. Ad hunc videndum ſicut videri poterit, eique cohærendum, ab omni peccatorum & cupiditatum malarum labe mundamur, & ejus nomine conſecramur. Ipſe enim fons noſtræ beatitudinis, ipſe omnis appetitionis eſt finis. Hunc eligentes vel potius religentes, amiſeramus enim negligentes; hunc ergo religentes, unde & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus, ut perveniendo quieſcamus: ideo beati, quia illo fine perfecti.* Hæc ibi Auguſtinus. qui alibi religionem à religando dictam eſſe inſinuat, quando dicit; *Religet ergo nos religio uni omnipotenti Deo.* lib. de vera religione, cap. 55. ſic etiam Lactantius lib. 4. cap. 28. ubi Ciceronem reprehendit, religionis & ſuperſtitionis vocabula perperam interpretantem.

2. Johannes Ludovicus Vives, in ſuo Commentario, in Aug. lib. 10. de Civ. Dei, cap. 4. recitat dictum hoc Mercurii, εὐσέβεια, γνῶσις ἐςι Θεοῦ. id eſt, (interprete ibidem Vive) *religio notitia eſt Dei.*

3. Cicero, lib. 2. de natura Deorum. *Non enim* (inquit) *Philoſophi ſolum, verum etiam majores noſtri ſuperſtitionem a religione ſeparaverunt. Nam qui totos dies precabantur & immolabant, ut ſui liberi ſibi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati: quod nomen poſtea latius patuit. qui autem omnia, quæ ad cultum Deorum pertinerent, diligenter retractarent, & tanquam relegerent, ſunt dicti religioſi; ex relegendo.* Hæc Cicero. quæ refutantur à Lactantio, qui interpretationem adfert congruentiorem, lib. 4. cap. 28.

4. Auguſtinus, lib. 10. de Civitate Dei, cap. 4. *Nam* (inquit) *ut alia nunc taceam, quæ pertinent ad religionis obſequium quo colitur Deus, ſacrificium certe nullus hominum eſt qui audeat dicere deberi niſi Domino ſoli.* Et capitib. 5. & 6. diſſerens de ſacrificiis Deo acceptis, docet Deo gratum eſſe ſacrificium contriti cordis, & ſacrificium laudis, & miſericordiæ, & invocationem Dei & votorum nuncupationem, ac redditionem, & ſimilia obſequia. Et eodem lib. cap. 7. ait Angelos beatos nolle ut ipſis ſacrificemus, ſed Deo. Et lib. 8. ejuſdem operis, de civitate Dei, cap. 27. ſeu ultimo; *Nec tamen* (inquit) *nos eiſdem martyribus templa, ſacerdotia, ſacra & ſacrificia conſtituimus: quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus.* Et lib. 22. ejuſdem operis, cap. 10. Nos autem martyrib. noſtris non templa ſicut diis, ſed memorias, ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt ſpiritus, fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus ſacrificemus martyribus, ſed uni Deo, & martyrum, & noſtro ſacrificium immolamus: ad quod ſacrificium, ſicut homines Dei, qui mundum in ejus confeſſione vicerunt, loco & ordine nominantur: non tamen à ſacerdote,

te, qui ſacrificat, invocantur. Deo quippe, non ipſis ſacrificat, quamvis in memoria ſacrificet eorum; quia Dei ſacerdos eſt, non illorum. Et lib. contra ſermonem Arianorum, cap. 20. dicente Apoſtolo, *Corpora veſtra templum in vobis eſt Spiritus Sancti.* Et tamen ſi apertiſſimè legerent in S. Scripturis, Solomonem Regem lignis & lapidibus juſſu Dei templum ſtruxiſſe Spiritui Sancto, Deum eſſe Spiritum Sanctum dubitare non poſſent: cui tanta religionis ſervitus quæ latria dicitur, legitimè exhiberetur in populo Dei, ut illi etiam templum fabricaretur. Et lib. 1. contra Maximinum Arianum, argumento undecimo, Nonne (inquit) ſi templum alicui ſancto Angelo excellentiſſimo de lignis & lapidibus faceremus, anathematizaremur à veritate Chriſti & ab Eccleſia Dei; quoniam creaturæ exhiberemus eam ſervitutem, quæ uni tantum debetur Deo. Baſilii verba ſunt; *πᾶς ναός, Θεοῦ ναός· εἰ δὲ ναὸς ἐσμὲν τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, Θεὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα.* id eſt: Omne templum, Dei templum eſt. Si verò templum ſumus Spiritus Sancti, ergo Deus eſt Spiritus Sanctus. Hæc Baſilius Cæſarienſis, epiſt. 141. ad Cæſarienſes. & Auguſtinus, ſerm. 6. de verbis Domini, docet, aram teſtari, id pro numine haberi cui erigitur.

1 Cor. 6: 19.

5. Ex his manifeſtum eſt, Auguſtinum religionem, (ab illo humanarum cognationum atque affinitatum, & quarumcunque neceſſitudinum, officio diverſam) nullam agnoviſſe aliam, niſi eam quæ ſoli Deo debetur, & quâ ſolus colitur Deus. Ad hujus autem religionis obſequium & ſervitutem quæ latria dicitur, pertinere docet Auguſtinus, templa, altaria, ſacerdotia, ſacra, ſacrificia, votorum nuncupationem & redditionem, invocationem, ſacrificium laudis, & his ſimilia.

6. Similiter de Religione etiam alii tum antiquiores, tum recentiores ſcriptores. Et quid non cœleſte (inquit Tertullianus) quod Domini Chriſti eſt? ut hæc quoque orandi diſciplina. Conſideremus itaque benedicti cœleſtem ejus ſophiam, in primis de præcepto ſecretè adorandi, quo & fidem hominis exigebat, ut Dei omnipotentis & conſpectum & auditum ſub tectis & in abditis etiam adeſſe conſideret; & modeſtum fidei deſiderabat, ut quem ubique audire & videre ſideret, ei ſoli religionem ſuam offerret. Hæc Tertullianus, lib. de oratione, cap. 1. Et Lactantius ait; *Primum officium juſtitiæ eſt, conjungi cum Deo: ſecundum cum homine. Sed illud primum religio dicitur: hoc ſecundum miſericordia vel humanitas nominatur.* Hæc Lactantius, lib. 6. cap. 10. Plura ex Tertulliano, & Lactantio & aliis Patribus, ſubjiciemus inferiùs, cap. 4. hujus libri.

7. Alexander Alenſis ait, in ſua Summa Theologica, part. 3. qu. 30. memb. 1. art. 1. §. 1. Vera religio in unius conſtat veri Dei ſervitio. Diſtinguunt autem Scholaſtici inter actum religionis, ejuſdemque habitum, quem accenſent virtutibus moralibus. Thomas in 3. ſent. diſt. 9. qu. 1. differens de latria, quæ etiam religio indigitatur, trimembri utitur diſtinctione, inquiens; Hoc autem nomen [*Latria*] tripliciter ſumitur. quandoque enim pro eo quod Deo in obſequium exhibetur, ſicut ſacrificium, genuflexiones, & hujuſmodi: quandoque autem pro ipſa exhibitione: quandoque verò pro habitu quo exhibetur obſequium. Et primo modo latria non eſt virtus, ſed materia virtutis: ſecundo modo eſt actus virtutis: tertio modo eſt virtus. Et nominatur hæc virtus quatuor nominibus: dicitur enim pietas, & theoſebeia vel euſebeia; item Latria, & religio. Hæc ibi Thomas. ubi religionem dici eam ait quantum ad determinationem operum, ad quæ homo ſe obligando in cultum Dei determinat. Idem 2. 2. quæſt. 81. art. 1. in corpore articuli; Religio (inquit) propriè importat ordinem ad Deum. Et ibidem, ad 1. actus proprii & immediati quos elicit religio, ſunt per quos homo ordinatur ad ſolum Deum. Alios autem actus imperat religio, ut viſitare pupillos & viduas, &c. Et art. 5. *Religio eſt, quæ Deo debitum cultum affert.* Hæc Thomas.

8. Falſum eſt autem quod ſcripſit Bellarminus, lib. 1. de Eccleſia triumphante, cap. 12. Patres aliquando nomen religionis extendere ad cultum ſanctorum, aliarumque rerum ſacrarum, diſtinctum à cultu politico, & merè humano. Neque eum adjuvant verba illa Auguſtini, lib. 20. contra Fauſtum, cap. 21. Memorias martyrum populus Chriſtianus religioſa ſollemnitate concelebrat. Religioſa enim illa ſollemnitas ibidem ab ipſo Auguſtino exponitur de cultu latriæ, quem Chriſtiani exhibebant ſoli Deo, apud memorias martyrum, martyribus autem ipſis cultum concedit tantummodo dilectionis & ſocietatis, cum imitatione. Alibi autem Auguſtinus religionis cultum disertè abjudicat omni meræ creaturæ; ſicut ex ſuperioribus liquet. quibus plura adjicientur ejuſdem Auguſtini aliorumque Patrum teſtimonia, cap. 4. hujus libri.

9. Verum quidem eſt, veteres orthodoxos Patres cultum & honorem concedere martyribus aliiſque ſanctis hominibus & Angelis; at non cultum religioſum, neque honorem religioſum. quamvis, ſi quis iſtum cultum & honorem religioſum diceret, metonymicè, quia à vera religione imperatur, ſicut viſitatio infirmorum & ſimilia miſericordiæ & ſanctitatis officia dicuntur religioſa; non eſſet de ea appellatione lis cuiquam movenda. At verò, quando cultum & honorem à religione elicitum exhibendum dicunt ſanctis hominibus & Angelis, transfertur honor Dei in creaturas. Alenſis dictum eſt, Idololatria eſt omnis cultus divinus, qui exhibetur creaturæ. Alex. Alenſis, part. 2. quæſt. 160. membro primo. At omnis cultus religioſus, à religione elicitus, eſt cultus divinus: ut oſtenſum eſt, & infrà etiam prolixiùs docebitur. Ideo Ethnicorum idololatriam ſic deſcribit Apoſtolus Paulus, Rom. 1: 25. *ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα*, id eſt, *religioſè coluerunt & ſervierunt creaturæ, præterito Creatore. λατρεύω* (inquit Vives) eſt *δουλεύω*, quaſi ſervio: ſed poſtea factum eſt ut eſſet *σέβομαι*, teſte Suida. Hæc Vives, Comment. in Aug. lib. 10. de Civitate Dei, cap. 1.

Non de religioſo imperato, ſed de religioſo elicito agitatur controverſia, quando cultus religioſi objectum inveſtigatur.

10. *Cultum* diſtinguit Auguſtinus (lib. 10. de Civitate, cap. 1. & lib. 20. contra Fauſtum, cap. 21.) in cultum Dei, quem Religio (ab humanarum neceſſitudinum officiis diſtincta) ſignificat, qui & pietas & *θεοσέβεια* dicitur, & cultum dilectionis ac ſocietatis honorificæque recordationis, quo homines ſanctos viventes ac mortuos colimus. Prior ſolus Auguſtino eſt cultus religionis, ſumendo religionem prout à neceſſitudinum humanarum officiis diſtinguitur: quem cultum religioſum ſanctis defunctis negat exhibendum eſſe, lib. de vera religione, cap. 55. Et alibi eodem ſenſu contendit, ſolum Deum colendum eſſe; *Deus verus colendus eſt: quia ſolus ille colendus eſt, quo ſolo fruens beatus fit cultor ejus; & quo ſolo non fruens omnis mens miſera eſt, quâlibet re aliâ perfruatur.* Hæc Auguſtinus lib. 20. contra Fauſtum, cap. 5. De ſanctis autem defunctis loquens idem Auguſtinus, lib. de vera religione, cap. 55. *Honorandi ſunt* (inquit) *propter imitationem; non adorandi propter religionem.*

Cultus.

11. Ver-

Adoratio.

11. Verbis iſtis proximè citatis etiam adorationem religioſam ſoli Deo vindicat Auguſtinus. Eſt autem *adoratio* alia civilis, alia religioſa. utramque uno verbo complexa eſt ſacra Scriptura, inquiens, וישתחוו ליהוה ולמלך *vajiſhtachavu laihovah velammelech.* καὶ προσκύνησαν τῷ Κυρίῳ καὶ τῷ βασιλεῖ. Pagn. *Et adoraverunt Jehovam & Regem.* Vulg. Et adoraverunt Deum, & deinde Regem. 1. Paralip. cap. 29. verſ. 20. Deum nempe adoraverunt adoratione religioſâ; Davidem autem Regem deinde adoraverunt adoratione civili. geſtus quidem externus ſimilis erat; at differentia diſcriminans ex ipſis objectis facile colligitur.

1 Paralip. 29: 20.

Inſidioſa fraus Iuliani Imperatoris.

Narrat Gregorius Nazianzenus, orat. 3. Julianum Imperatorem, perverſa quadam fraude, picturas dæmonum adjunxiſſe ſuis imaginibus, ut ſubditi imaginem Imperatoris, ſecundùm receptam tunc conſuetudinem, adorantes, honorem etiam dæmonibus, mixtâ ſcilicet adoratione, licet imprudentes, exhiberent; vel ſi qui, animadverſâ fraude, adorare recuſarent, pœnas luerent, tanquam adverſus Imperatoris honorem delinquentes. Alio etiam artificio eum militibus perſuaſiſſe refert, ut thus ei adolerent, propoſitis videlicet hinc quidem donativo, ſive auro, inde verò thure & igne; ut thure prius incenſo mercedem deinde ab Imperatore unuſquiſque acciperet: id quod Chriſtiani milites poſtmodum intelligentes eſſe quandam ſpeciem negationis Chriſti, palàm errorem confeſſi, aurum coram Imperatore projecerunt, & ſe Chriſtianos eſſe clarâ voce profeſſi ſunt. ut ibidem Narrat Nazianzenus. Certè conſentit Catholica antiquitas, ſolum Deum adorandum eſſe, nempe adoratione religioſâ; juxta præceptum illud Divinum, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies:* & admonitionem illam Angeli ad Johannem, ut non adoret Angelum, ſed adoret Deum. Neque huic doctrinæ quicquam decedit, ſi adjicias nomen latriæ, & dicas, ſolum Deum adorandum eſſe adoratione latriæ: nam Catholici Patres nullam aliam agnoverunt religioſam adorationem, niſi eam quæ ſoli Deo debetur, atque adeò quæ aſt adoratio latriæ, ſeu ſervitutis religioſæ, ſeu pars ſervitii ſoli Deo debiti. Altera autem pars diſtinctionis, quæ poſterioribus ſeculis excogitata eſt, de adoratione honorariâ, vel adoratione duliæ, vel hyperduliæ, non invenitur apud Catholicos Patres qui primis ſex ſeculis floruerunt.

Aliud ejuſdem artificium.

Vide cap. 2. §. 33.

Matth. 4: 10.

Apocal. 19: 10.

Regula, de impropriis quibuſdam & durioribus Patrum quorundam loquutionibus.

12. *Impropriæ* autem & duriores aliquæ ſicubi occurrant apud quoſdam loquutiones, eas exponere debemus ex illis locis, in quibus de hoc argumento ex profeſſo diſſerunt atque argumentantur, tum iidem illi, tum etiam alii Patres, & ex conſtanti tenore publicæ & apud omnes receptæ doctrinæ; quæ de religione & adoratione, ſeu de religioſa adoratione, loquens, eam ſoli Deo exhibendam eſſe clamat. Impropria eſt illa loquutio Tertulliani, dicentis, *Adoro Scripturæ plenitudinem*, lib. adverſus Hermogenem, cap. 22. id eſt, reverenter in Dei timore agnoſco. Impropriè etiam loquitur Hieronymus, in poſteriore Apologia adverſus Ruffinum, inquiens, *Bethlehem meam reverſus ſum, ubi adoravi præſepe & incunabula Salvatoris.* id eſt, eo in loco Deum adoravi: quemadmodum in epitaphio Paulæ, ait; *Adorabimus in loco ubi ſteterunt pedes ejus:* ſic exponens cum 70. Interpretibus verba illa Pſalmi 132. *Nishtachaveh Lahadom raghlau;* quod ex Hebræo vertit idem Hieronymus, *adoremus ſcabellum pedum ejus.* quæ verba Ambroſius, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. & Auguſtinus in Pſal. 98. (ſeu 99.) interpretantur de carne Chriſti, hoc allato argumento, quod aliud ſcabellum pedum Domini non inveniatur, quod liceat adorare, cum dicat apertè Scriptura, *Dominum Deum tuum adorabis.* Et Hieronymus, in ſuis epiſtolis adverſus Vigilantium, docet non licere nobis adorare Martyres, neque Angelos, neque ullam creaturam; ſed ſolum Deum nobis adorandum eſſe. nempe adoratione religioſa, & propriè dictâ. Impropria etiam eſt illa Theodoreti oratio, ſub finem libri octavi, ad Græcos; *Eorum* (inquit] *qui paſſim dii ferebantur, memoriam è mente hominum Martyres aboleverant. Eorum namque templa, unà cum ſuis lucis ſic deſtructa jam ſunt, ut ne ulla quidem veſtigia ſuperent, nedum quâ formâ illorum aræ conſtiterint ſcire homines poſſunt. Earum verò rerum materia, templis ariſque martyrum excitatis expiata eſt. Suos enim mortuos Dominus Deus noſter in templa pro diis veſtris induxit. Ac illos quidem caſſos gloriâ vanoſque reddit; ſuis autem martyribus honorem illorum dedidit.* Hæc Theodoretus. interprete Zenobio Accialo. Durè atque impropriè. Nam (ut monet Bellarminus, lib. de ſanct. beatitud. cap. 20.) religio vera permittit, ut martyres non pro diis habeamus, ſicut illi habebant Jovem & Liberum & alios; ſed pro viris ſanctis, & amicis Dei. Et ipſe Theodoretus, ſuperiùs eodem illo libro, *Nos* (inquit) *nec hoſtias martyribus, nec libamina ulla deferimus, ſed ut ſanctos homines, Dei amiciſſimos honoramus.* Audi rurſus Bellarminum, lib. de ſanctorum beatitudine, cap. 12. dicentem; Omnes fere actus exteriores communes ſunt omni adorationi, excepto ſacrificio, & quæ ad illud referuntur, templis, altaribus, & ſacerdotibus; voluit enim Deus hunc cultum ſacrificii ſibi ſoli exhiberi, ut Auguſtinus docet, lib. 10. Civitatis Dei, cap. 4. & Theodoretus, lib. 8. ad Græcos, qui eſt de martyribus; & patet ex illo, Exod. 22. Qui ſacrificat diis, eradicabitur, præterquam Domino ſoli. Hæc Bellarminus. Impropria igitur eſt, neque imitanda, iſta Theodoreti loquutio, neque inde quiſquam legitimè argumentari poteſt, templa atque altaria martyribus erigi aut dedicari poſſe, aut honores quibus Deos ſuos Ethnici proſequebantur, exhibendos nunc eſſe martyribus. Vide plura in hanc ſententiam, inferiùs, cap. 5.

Vide infra. cap. 5. §. 12.

Pſal. 132: 7.

Matth. 4: 10.

Exod. 22: 20.

Honor.

13. *Honorem* diſtinguit Auguſtinus, in eum qui exhibetur per charitatem, & eum qui exhibetur per ſervitutem. Lib. de vera religione, cap. 55. ubi de Angelis loquens, *quare* (inquit) *honoramus eos charitate, non ſervitute.* Et ibidem prolixè docet Auguſtinus religioſum cultum aut religioſum honorem neque hominibus ſanctis deferendum eſſe, neque Angelis, neque ulli creaturæ, ſed ſoli Deo. De honore quidem per charitatem, de adoratione autem religioſa propriè dicta, loquitur Hieron. epiſt. ad Riparium adverſus Vigilant. ubi ait; *Honoramus autem reliquias martyrum; ut eum, cujus ſunt martyres, adoremus.*

Servitus.

14. *Servitutem* Auguſtinus (lib. 1. de Trinit. cap. 6. & lib. 10. de Civ. Dei, cap. 1.) diſtinguit in eam quam ſoli Deo debemus, & ad ſolius Dei cultum pertinet, quam docendi cauſsâ, ſcriptorum novi Teſtamenti conſuetudinem ſequutus, appellat λατρείαν, & hanc interpretatur, *ſervitutem illam quæ ad religionem pertinet*, quæſt. 86. ſuper Exodum: [*ſervitutem religionis;* lib. 5. de civitate Dei, cap. 15.] Diſtinguit (inquam) Auguſtinus ſervitutem in hanc λατρείαν, & eam ſervitutem quæ hominibus debetur, quæ duplex eſt; aut enim debetur Dominis à ſervis, juxta illud Apoſtoli ad Epheſ. 6. *Servi obedite Dominis veſtris ſecundùm carnem, cum timore & tremore;* vel unicuique ab unoque debetur, non per ſubjectionem ſervilem, ſed per charitatem Chriſtianam,

Epheſ. 6: 5.

Gal. 5:13. nam, juxta dictum Apoſtoli ad Galat. 5. 13. *διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις, per charitatem ſervite mutuò alii aliis.* Iſta mutua eſt; eamque Domini ſervis debent, non minùs quam ſervi Dominis: illa verò non mutua, ſolis enim ſervis incumbit, & debetur Dominis ſecundùm carnem, utraque δουλεία dici conſuevit.

15. Hæc ſunt quæ tradit Auguſtinus de diſtinctionibus religionis, cultûs, honoris, ſervitutis. ubi omnem cultum religioſum, omnemque ſervitutem quæ ad religionem pertinet, ſoli Deo vindicat, & appellat λατρείαν. alteram verò illam ſervitutem, quam vocat δουλείαν, non conſtituit ſpeciem religioſæ ſervitutis aut cultus ſacri; ſed eam ei opponit, ut contradiſtinctam. Et hanc ipſam δουλείαν (quæ non religioſa eſt, ſed civilis) vel ad ſervitutem propriè dictam refert, quæ Dominis debetur à ſervis; vel ad cultum dilectionis ac ſocietatis, & honorificæ recordationis, & exhibitionem honoris per imitationem, & per charitatem, quam inter nos invicem debemus. Et hunc ſolum cultum & honorem concedit Angelis & hominibus ſanctis defunctis pariter & viventibus. *Sup. §. 13.* qui non propriè eſt ſervitus, ſed charitatis officium. ideo ait Auguſtinus, *nos honorare Angelos charitate, non ſervitute.* Hyperduliæ autem neque meminit Auguſtinus, neque quiſquam veterum Patrum.

De vocabulis λατρεία, δουλεία.

16. Vocabula ipſa *latria* & *dulia* quod attinet; certum eſt ea ſecundùm nativam ſuam ſignificationem latiùs patere, quàm in memorata diſtinctione accipiuntur. Nam & δουλεία cultum divinum ſignificat, quique Deum colunt, δοῦλοι Θεοῦ, ſervi Dei nuncupantur, in ſcripturis paſſim; & dicuntur δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, 1 Theſſ. 1: 9. *1 Theſſ. 1: 9.* Et utroque vocabulo ad eandem ſignificationem adhibito, dicitur de ſervis Dei, οἱ δοῦλοι αὐτοῦ λατρεύσουσιν αὐτῷ, Apocal. 22: 3. *Apocal. 22: 3.* Et idololatræ dicuntur δουλεύειν θεοῖς ἑτέροις, ſervire alienis diis, Deut. 28. verſ. 64. *Deut. 28: 64.* Non quod ſint alii dii, aut plures dii; ſed quia cultum religioſum alicui rei exhibere, eſt divino illam honore colere, quocunque tandem vocabulo cultus ille indigitetur, ſive latriam voces, ſive duliam: divinos autem honores alicui præterquam uni vero Deo impertiri, eſt Deos alienos colere, ſeu idololatria. *Gal. 4:8.* Hinc Apoſtolus idololatriam deſcribens, ait; ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς. Galat. 4: 8. & eandem rem aliis duobus verbis in eundem ſenſum adhibitis alibi exprimit, dicens; *Rom. 1: 25.* ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. ad Rom. 1: 25. Et λατρεία, tum ex uſu profanorum auctorum, tum etiam in Græca verſione Veteris Teſtamenti, ad eam quæ hominibus exhibetur ſervitutem ſignificandam uſurpatur. καὶ λατρεύσεις ἐκεῖ τοῖς ἐχθροῖς σου. Et ſervies illic inimicis tuis. Deut. 28. verſ. 48. *Deut. 28: 48.* Laurentius Valla, in annotationibus ſuis in caput 4. Matthæi, in illa verba. [Et illi ſoli ſervies λατρεύσεις:] *Matth. 4:10.* Hoc (inquit) Græco verbo non utuntur noſtri, ſed nomine, quod eſt latria, volentes hunc actum ſoli Deo deberi. Is etſi frequenter Deo exhibetur, non tamen ſemper. Nam quantum ego ſentio, magis ad homines pertinebat. Ideóque principes Græcæ Linguæ ita uſurpant. Ut apud Xenophontem libro tertio in Cyripædia: ἐγὼ μὲν ὦ Κῦρε κἂν τῆς ψυχῆς πριαίμην ὥστε μήποτε λατρεῦσαι ταύτην. Hoc autem eſt, *Equidem, Cyre, ego vel animâ redimerem, ne quando iſta ſerviret.* Hæc viri ſunt verba: tum uxor eadem loquitur alio verbo, ut appareat inter ipſa verba latriam & duliam nihil intereſſe, ὃς τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἂν πρίαιτο ὥστε μή με δουλεύειν. Sed ne ſolum videar exempla è gentilibus attuliſſe, afferam ex Eccleſiaſtica quoque, in *Levit. 23: 7, 8. ſic etiam Exod. 12:16.* Levitico, omne opus ſervile [λατρευτὸν] non facietis. Et iterum, de ſemine tuo non dabis Principi λατρεύειν. Et in Job, mendica λάτρις. Hæc Valla. Sic etiam Lodovicus Vives in Commentario in lib. 10. Auguſt. de Civitate Dei, cap. 1. λατρεύω (inquit) eſt δουλεύω, quaſi ſervio, ſed poſtea factum eſt ut eſſet σέβομαι, teſte Suidâ, qui & ait λατρείαν δουλείαν εἶναι ἐπὶ μισθῷ, ſervitutem eſſe mercenariam. Nam apud Xenophontem, &c. Hæc Vives, qui ſubjungit teſtimonium ex Xenophonte, quod à Valla prolatum eſt. Daniel Chamier in Panſtratia Catholicâ, tom. 2. lib. 19. cap. ult. §. 7. citat hæc Phavorini verba, λατρεύειν κυρίως τὸ δουλεύειν. λάτρις ὁ μισθῷ δουλεύων, λάτρον γὰρ ὁ μισθός. Et in eandem ſententiam adducit teſtimonia Sophoclis & Æſchyli, & Theodecti, & Euripidis. His adde verſum illum Phocylidis, in Poëmate Nuthetico, verſ. 113. Καιρῷ λατρεύειν, μηδ' ἀντιπνέειν ἀνέμοισι.

17. Neque vel Auguſtinus, vel quiſquam (quod ſciam) ſanctorum Patrum, primis ſexcentis annis ſeriò, ac ſedatè ſcribens, (excipio enim poëticas hyperbolas, de quibus vide cap. 5. §. 11. regul. 4.) nemo, inquam, illorum dixit, nos Angelis vel ſanctis defunctis debere ſervitutem. Concedunt quidem illis honorem & cultum dilectionis & ſocietatis. At ne intelligatur ſervitus propriè dicta, conſultò abſtinent à vocabulo *ſervitutis*, quando ſermo eſt de honorandis Angelis aut ſanctis defunctis. Nos enim non ſumus Angelorum aut ſanctorum defunctorum ſervi, ſed Dei ſumus cum illis filii & ſervi; illorum autem fratres, & conſervi, & concives, Apocal. 6. 11. *V de infra, c. 5. §. 11, reg. 4.* & cap. 19: 10. & cap. 22: 9. Epheſ. 2: 19. quo argumento rejicit Angelus oblatam ſibi adorationem, quâ eum adorare parabat Johannes in Apocalypſi, cap. 19. & cap. 22. licet eum verè Angelum eſſe & non Deum eſſe, ibidem & initio libri, agnoſcat Johannes. *Durand. in 3. ſent. diſt. 9. qu. 3. §. 7.* Propterea Durandus aſſerit, nos beatæ Virgini & aliis ſanctis propriè non ſubdi jure ſervitutis. *Thom. 3. part. qu. 25. art. 2.* Ipſi Deo Patri (inquit Thomas) debetur honor latriæ, propter Deitatem; & honor duliæ, propter dominium quo gubernat creaturam. *Pſal. 7: 2.* Unde ſuper illud Pſal. 7. *Dominus Deus meus in te ſperavi*, dicit gloſſa, *Gloſſ. interlin. ibidem.* Dominus omnium per potentiam, cui debetur dulia: Deus omnium per creationem, cui debetur latria. *Martin. de Ayala, in opuſc. de traditionibus p. 3. conſiderat. 7. cap. 1. §. Tertio quod Gabriel Vaſquez in 3. partem Thomæ quæſt. 25. Diſp. 93. cap. 1. n. 8. Bellarm. lib. de ſanctorum beat. cap. 12. in fine capitis.* Martino Pareſio etiam qui Ayala dicitur, diſplicet vocabulum *dulia*; quia non ſumus ſervi ſanctorum, ſed conſervi: poſterius concedunt Bellarminus & Vaſquez; ſed hunc uſum vocabuli duliæ tueri conantur auctoritate Apoſtoli Pauli ad Galat. 5: 13. διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις.

18. En! quo jam redacta ſuperſtitio illa erga ſanctos, omni antiquorum Patrum nudata præſidio, nec aliud in ſacris literis perfugium inveniens, niſi in illo officio charitatis quod Chriſtiani viatores ſibi invicem debent, in mutua æquanimitate & patientiâ & pacis cuſtodia. *Vos enim* (ait Apoſtolus ad Galat. 5: 13, 14, 15.) *in libertatem vocati fuiſtis, fratres: tantum ne libertatem datam putetis in occaſionem carni, ſed per charitatem ſervite invicem* [ſeu alii aliis, ἀλλήλοις.] *Nam tota Lex uno verbo completur, nempe hoc*, Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. *Quod ſi invicem* [ſeu alius alium ἀλλήλους] *mordetis & devoratis, videte ne ab invicem* [ὑπὸ ἀλλήλων] *conſumamini.* *Gal. 6:2.* Et poſtea in eadem epiſtola, ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ. *Alii aliorum onera portate; & ita complete legem Chriſti.* *Gal. 5: 13.* Hinc meridianâ luce clarius jam eſt, officium illud ſerviendi in charitate, ab Apoſto-

lo

Digitized by Google

to imperatum, mutuum eſſe, &, ut loquitur Chryſoſtomus in hunc locum, *κατάλληλον φάρμακον*. Neque ad alios relationem habere, niſi qui per eandem legem tenentur ejuſdem officii reciprocatione nos excipere, & quibus commune nobiſcum periculum eſt ne ſit exitialis diſcordia: Et imprimis mandari hoc firmioribus erga infirmos fratres; deinde & his erga illos, & omnibus inter ſe. Quid igitur lucratur Bellarminus ex ſuo commento de honoraria ſubjectione, quam ait intelligi per duliam in verbis Apoſtoli jam citatis ad Galat. 5.? Nam quæcunque tandem dulia intelligatur, ea mutua eſt, ac proinde non magis ſequitur nos debere ſubjici Angelis honorariâ ſubjectione, quàm Angelos nobis, imò illos potiùs nobis; puta firmiores infirmioribus, ut jam docui.

Bellarmin. ubi ſuprà.

19. Hieronymus Commentario in hunc locum Epiſtolæ ad Galatas, ait præceptum illud charitatis, quo jubetur quiſque diligere proximum ſicut ſeipſum, etiam Angelis convenire. Verba autem illa, [*per charitatem ſervite invicem*] ſic exponit; qui cum eſſet liber ex omnibus, omnium ſe propter charitatem ſervum fecit, ut plures lucrifaceret; rectè hortatur & cæteros, ut per charitatem ſibi ſerviant, quæ non quærit quod ſuum eſt, ſed quod proximi. Qui enim vult fieri primus, erit omnium ſervus. Hæc Hieronymus. Nam (ut monet in eundem locum Chryſoſtomus) qui proximum, ſicut oportet, diligit, non recuſat ſervire ei ſubmiſſius quolibet ſervo. Propterea non dixit ſimpliciter, diligite vos invicem, ſed, ſervite, intenſam ſignificans amicitiam [*ἐπιτεταμένην δηλῶν φιλίαν.*] Imponit illis jugum charitatis. Similiter Oecumenius. Quoniam (inquit) jugum legis abſtulit, aliud imponit; nempe charitatis, leve ac fortius illo. quod autem ait, ſervite, charitatis intenſionem ſignificat [*τὸ δὲ, δουλεύετε, δηλοῖ τὸ ἐπιτεταμένον τῆς ἀγάπης.*] Et rectè vobis invicem [*καλῶς δὲ τὸ, ἀλλήλοις:*] nam ex ambitioſa principatus affectatione ſeſe ipſis ingerebant, qui ad circumciſionem concitabant. Et auctor Commentarii, qui Ambroſio tribuitur; ait Apoſtolum his verbis exhortari, ut invicem ſibi ſubjecti ſint. Et Primaſius eadem Apoſtoli verba exponens, Voluntarium (inquit) debet eſſe ſervitium, non coactum: quia charitas non quærit quæ ſua ſunt, ſed quæ proximi.

Gal. 5:13.
Marc. 10: 44.

20. Intelligitur igitur illo loco ad Galatas officium mutuum fraternæ charitatis inter Chriſtianos viatores, quorum certè nemo alterum cultu religioſo, ſed tantum civili proſequitur. Quamvis autem à religione imperetur, ejuſque imperio exhibeatur interdum honor ſed cultus civilis, non tamen id mutat honoris ſeu cultus naturam. Sed quamvis cauſſaliter dici quodammodo poſſit religioſus, manet tamen formaliter civilis, non differens eſſentia à cultu illo civili qui propter cauſſas merè politicas exhibetur. Exempl. grat. Honor qui magiſtratui exhibetur à ſubdito pagano propter cauſſas politicas, eſt idem ſpecie cum honore, quem eidem exhibet ſubditus Chriſtianus propter conſcientiam. Præterea ſicut in civitate terrena, ita etiam in Eccleſia & civitate cœleſti quicunque concives ſunt, non alio quam civili à ſe invicem honore excipiuntur, licet unum alteri anteponant propter eminentiam in utravis civitate. Ideo Rex terrenus Prophetam tanquam diſcipulus magiſtrum & concivem ſuum in civitate cœleſti honorat honore civili. Et ab eodem Propheta ut ſubdito ſuo in republica terrena idem rex colitur & adoratur honore civili. ſic reſpectu civitatis terrenæ magis ſuſpicimus reip. proceres; at intuentes civitatem cœleſtem, præferimus Eccleſiæ antiſtites. Atque ita, quacunque de cauſa exhibitus honor creaturæ non eſt religioſus, ſed civilis, ſi legitimus; nam religio ſoli Deo nos religat. Ideo falſum eſt quod aſſerit Bellarminus lib. de ſanctorum beatitudine, cap. 13. ſacris rebus, ſanctis angelis & hominibus deberi cultum aliquem religioſum, qui ſit major civili. quod autem ibidem addit, deberi eis cultum majorem merè humano, ſophiſtica tergiverſatio eſt; nam etſi inter homines ſint diverſi honorum gradus, honor tamen nulli homini debetur niſi humanus, & angelo angelicus; uterque autem civilis eſt honor, neuter religioſus. Neque datur ullus religioſus cultus qui ſit major civili, & minor divino cultu. Quocirca talem cultum exhiberi creaturæ, idololatricum eſt.

21. Obſerva autem, quamvis Angelos & homines ſanctos colamus eodem civili cultu dilectionis & ſocietatis, quo ſanctos adhuc viatores; non tamen ea omnia inter nos & angelos ac defunctos intercedere, quæ inter viatores: nam viatores ſe invicem vel præſentes alloquio, vel abſentes per literas aut internuncios conſulere poſſunt, & alii aliorum conſilium vel auxilium prece civili implorare, etiam hortari & rogare ut preces ad Deum pro fraternis etiam neceſſitatibus fundantur. Hæc & commercii in hac vita ratio admittit, & in Dei præceptis ac promiſſionibus evidens ac certum habent fundamentum. Nihil horum cum eis nobis intercedit, quorum à noſtro commercio remotorum, non datur ora tueri, nec notas audire ac reddere voces, cum quibus neque literarum neque internunciorum nobis eſt commercium; neque eos conſulendi, eorumve opem implorandi vel præceptum ullum exſtat in Dei verbo, vel exemplum, vel conſulenti aut invocanti ulla facta promiſſio. Nec minus ridicula eſt & idololatrica ſanctorum in cœlo à nobis abſentium invocatio, quàm ſi quis in Scotia conſtitutus, alicujus amici ſui, etiam viatoris, apud Indos degentis opem ſola voce imploret. Nam quod nonnulli imaginantur angelos nunciare ſpiritibus defunctorum quæ illis cupimus intimari, præterquam quid abſque Dei verbo tutum non eſt fidere conjecturis, quod prohibebit Angelos petitiones noſtras pariter nunciare amicis noſtris viatoribus, ut fraternum orandi pro nobis officium moniti præſtent? quo ſemel admiſſo, novæ ſuperſtitioni ſeu inſaniæ potius porta aperietur, nempe ut etiam ad viatores longè diſſitos nec audientes ſermo dirigatur, perferendus ſcilicet ad eos per internuncios angelos. Cum angelis autem ipſis, licet nobiſcum inſenſibiliter præſentibus, non ea nobis intercedit familiaritas, ut eos compellare poſſimus, vel abſque Dei verbo audeamus.

Vide cap. 2. §. 8. & cap. 4 §. 13. & cap. 5. §. 6.

22. Adhæc meminiſſe convenit, petitionem illam, qua alios rogamus ut pro nobis Deum precentur, non eſſe ſervitutem [*δουλείαν*] debitam illis à quibus hoc poſcimus, ſed eſſe officium quod, jubente Deo, nos ipſi nobis præſtamus & debemus, & poſtulationem officii quod nobis illi poſtulantibus debent, imo etiam non poſtulantibus, modo noſtram noverint indigentiam. Et alterius precatio pro nobis eſt potius ſervitus [*δουλεία*] nobis ab illo præſtita per charitatem.

23. Alexandri Alenſis dictum eſt; Deo debemus latriam: Chriſto ratione humanæ naturæ hyperduliam: ſanctis verò duliam. Beatæ Virgini (inquit Thomas) debetur veneratio duliæ, eminentius tamen quàm cæteris creaturis, in quantum ipſa eſt Mater Dei: Et ideo dicitur, quod debetur ei non qualiſcunque dulia, ſed hyperdulia. Hæc de vocabulis.

Alenſ. part. 4. qu. 2. memb. 3. art. 1. in fine. Thom. part. 3. qu. 25. art. 5.

Nn 2 CAPUT,

CAPUT. II.

Specimen Doctrinæ Romanenſium de objecto religioſi cultus; cum antidoto.

Concilium Tridentinum ſeſſ. 25. recipit Synodum ſecundam Nicænam, & Catechiſmus Romanus, ex decreto Concilii Tridentini, & Pii quinti Pontificis Maximi juſſu editus, part. 3. cap. 2. laudat ac recipit doctrinam Joannis Damaſceni, & ſecundæ Nicænæ Synodi. Quæ etiam Nicæna Synodus Joannem Damaſcenum ejuſque hac de re doctrinam laudat, ſub finem ſextæ actionis illius Synodi ſecundæ Nicænæ. His ſi adjungamus alios Romanarum partium ſcriptores, facilius percipiemus, quæ ſit Romanenſium doctrina de objecto religioſi cultus.

2. Jodocus Clichtovæus Neoportenſis, Pariſienſis Theologus, in ſuo Commentario in Damaſceni lib. 4. orthodoxæ fidei, cap. 16. & Bellarminus lib. de ſanctorum beatitudine, cap. 13. cultum religioſum ajunt ſanctis exhibendum eſſe, qui ſit divino minor, & civili major. Atqui ſuperiore capite oſtenſum eſt, omnem cultum religioſum, qui quidem civili major ſit, ſoli Deo convenire, unde ſequitur nullum revera eſſe talem cultum religioſum, quem fas ſit exhibere creaturis.

3. Tridentina Synodus, ſeſſ. 25. jubet hunc ſanctis defunctis honorem exhiberi, ut ad eorum orationes, opem auxiliumque confugiamus, eos invocemus, eis voce vel mente ſupplicemus: & eorum corpora veneremur: & opis eorum impetrandæ cauſſa eorundem memorias frequentemus. Et ſeſſ. 22. de ſacrificio Miſſæ, cap. 3. & can. 5. laudat celebrationem Miſſarum in honorem ſanctorum, & pro illorum interceſſione apud Deum obtinenda. Ita tamen ut non illis, ſed Deo ſoli ſacrificium offeratur, & ſacerdos Deo de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia imploret, ut ipſi pro nobis intercedere dignentur in Cœlis, quorum memoriam facimus in terris. Et Catechiſmus Romanus, part. 3. cap. 2. qu. 5. laudat etiam adorationem & invocationem Angelorum.

Vana excuſatio.

4. Dicunt ſe non invocare ſanctos aut Angelos, ut ſancti vel Angeli ipſi tanquam auctores beneficiorum gloriam vel gratiam aliaque dona largiantur; ſed tantum petere ab illis, ut pro nobis orent & meritis ſuis impetrent nobis à Deo per Chriſtum: Deumque per illorum merita orare ut nobis ſit propitius. Ita Thomas ſecunda ſecundæ, qu. 83. art. 4. & Bellarminus, lib. de ſanctorum beatitudine, capitib. 17. 18. 19. At ſi hæc eorum mens, cur ultro objiciunt ſcandalum imperitis, quos docent precari & petere à ſanctis & ab Angelis miſericordiam, virtutem, ſalutem, præſidium, &c. Sancte Petre miſerere mei, ſalva me, aperi mihi aditum Cœli, da mihi ſanitatem corporis, da patientiam, da mihi fortitudinem, &c. Ita enim dicere licere contendit Bellarminus, lib. de ſanct. beatitud. cap. 17. dummodo intelligamus, ſalva me, & miſerere mei, orando pro me, da mihi hoc & illud tuis precibus & meritis: ſic enim loqui Gregorium Nazianzenum oratione in Cyprianum, & in Baſilium, & alios multos Veterum. Nos autem Nazianzenum & alios Veteres vindicare conabimur, cap. 5. hujus libri: neque enim æquum eſt apoſtrophas Rhetoricas & oratorias anthropopatheias in patrocinium adduci ordinarii alicujus cultus, ab hominibus perperam introducti. Eodem modo, ſed infelici conatu excuſare nititur Bellarminus, loco citato, deprecationem illam Eccleſiæ Romanæ, in hymno ad beatam Virginem,

Ejuſdem refutatio.

Maria mater gratiæ,
Mater miſericordiæ,
Tu nos ab hoſte protege,
Et hora mortis ſuſcipe.

Et illam in hymno Apoſtolorum;

Quorum præcepto ſubditur
Salus, & languor omnium,
Sanate ægros moribus,
Nos reddentes virtutibus.

Neque ſimilia ſunt quæ Bellarminus adducit ex Apoſtolo Paulo, *ut ſalvos facerem aliquos ex illis.* Rom. 11. Et, ut quovis modo aliquos ſalvos facerem. 1 Cor. 9. Iſtis enim locis ſatis perſpicuè docet Apoſtolus, ſe ſuâ doctrina & moribus dare operam, ut permoveantur hominum animi atque ad Deum accedant. Sed nuſquam in Scripturis legitur quiſquam fidelis oraſſe aliquam meram creaturam, ut illum ipſa ſalvum faceret, & gratia donaret. Neque petunt Pontifici, ut ſancti vel Angeli exemplo ſuo doctrinave in rectam viam eos ducant: neque verò id petere poſſunt, ceſſante familiari converſatione & ſenſibili commercio, quale inter ſe habent viatores.

Rom. 11: 14. 1 Cor. 9: 22.

5. Ecquid verò etiam reſpondebunt quod ſerium ac ſolidum, & tanto negotio dignum ſit, de invocatione crucis, & imaginum, & ſimilium rerum vitæ expertium? Nam ejuſmodi res non poſſunt pro nobis orare, neque merita habent quibus nos juvent. dicunt tamen.

O crux ave ſpes unica
Hoc paſſionis tempore,
Auge piis juſtitiam,
Reiſque dona veniam.

Ex qua oratione non inepte colligit Thomas, Eccleſiam Romanam exhibere cruci cultum latriæ. Dices, cum Alexandro Alenſi, majorem illum honorem qui exhibetur cruci, referri ad rem ſignificatam, cujus eſt ſignum, non ad ipſam crucem in ſe. Attamen teſtatur Thomas, loco in margine notato, etiamſi ratione ipſius crucifixi reverentia iſta cruci exhibeatur, tamen propter hanc rationem crucem adorari eadem adoratione cum Chriſto, & propter hoc etiam eos crucem alloqui & deprecari quaſi ipſum crucifixum. Imaginem etiam Chriſti adorandam eſſe adoratione latriæ, docent Thomas 3. part. qu. 25. art. 3. & Bonaventura, & Joannes Major, & multi alii. In 3. ſent. diſt. 9. quod eſt prorſus abſurdum, vel ipſo judice Concilio Nicæno ſecundo. Age verò, quid tibi vult illa oratio ad iſtam Chriſti imaginem, quam dicunt Veronicæ datam eſſe, quæ adjuncta eſt libro B. Bon. cui titulus eſt, Dieta ſalutis.

Thom. 3. part. qu. 25. art. 4. Alenſ. 3. part. qu. 30. memb. 3. art. 3.

Vide infra, §. 38.

Nos perduc ad patriam ô fœlix figura
Ad videndum faciem quæ eſt Chriſti pura.

Ubi ab ipſa Chriſti facie diſtinguitur iſta figura, quam invocant. Et paullo poſt in eadem oratione ab iſta figura petuntur hæc dona.

Nos ab omni macula purga vitiorum,
Atque nos conſortio junge beatorum.

Vide de iſta rerum vitæ expertium invocatione & laudibus plura inferius, §. 34. hujus capitis.

6. Præterea, (ut ad illa redeamus, quæ dicunt de ſanctorum precibus & meritis) etſi alii

Solus Chriſtus eſt Mediator & interceſſor per merita propria.

pro aliis Deum orare poſſumus ac tenemur officio debitæ charitatis, nullus tamen pro peccatoribus apud Deum intercedere poteſt, ſeu Mediatorem agere merito ſuæ obedientiæ, ſeu dignitate ſui meriti, niſi unus Chriſtus Jeſus, qui unus eſt Mediator Dei & hominum, qui ſeipſum dedit ἀντίλυτρον pro omnibus, ferens multorum peccata, & intercedens pro transgreſſoribus, & abſolutiſſimè [εἰς τὸ παντελὲς] ſervans eos qui per ipſum accedunt ad Deum, ſemper vivens ad interpellandum pro eis. Neque alterius cujuſpiam merito, vel mediatè vel immediatè gratiam gloriamve aut ullum bonum conſequimur. Ille ſolus calcavit torcular, & de populo non fuit quiſquam cum illo. Ipſe ſolus dignus inventus eſt, qui librum aperiret. Neque eſt in alio ullo ſalus, neque datum eſt aliud ſub Cœlo nomen inter homines per quod oporteat ſalvari. Solius Chriſti nomen nobis in Scripturâ commendatum eſt, ut in eo invocemus Deum, cum promiſſione obtinendi quicquid in ejus nomine petimus. Nemo venit ad Patrem niſi per Chriſtum. Nempe ſolius Chriſti merito acceſſum habemus ad Patrem in uno Spiritu. Poſſumus quidem in precibus noſtris commemorare gratuitum Dei pactum cum majoribus noſtris initum, & amicitiam illam quæ erat inter Deum & Patres noſtros, adeoque etiam eorum pietatem & conſtantiam ipſis à Deo donatam, & orare ut promiſſionis ſuæ memor Deus, miſericordiam ſuam in nos extendat. Quemadmodum Moſes oravit ut Deus recordaretur Abrahami, Iſaaci, & Iſraëlis ſervorum ſuorum, quibus per ſeipſum juravit ſe multiplicaturum ſemen eorum ſicut ſtellas Cœli, eiſque terram illam daturum. Sic etiam exclamat Pſaltes, Ubi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ, Domine, [quas] juraſti Davidi in veritate tua? At aliud eſt gratuito Dei pacto, firmiſſimiſque miſericordiis pacto illo promiſſis niti; aliud verò cujuſquam meri hominis, aut creaturæ merita Deo obtrudere. Illud enim tutum & pium eſt: hoc verò periculoſum & impium. Omnes enim aberravimus, ſed ſolius Chriſti livore omnes ſanamur. Huc pertinent ea quæ ex Auguſtino & Leone ſubjicimus.

1 Tim. 2: 5. Eſai. 53: 12. Hebr. 7: 25. Eſai. 63: 3. Apocal. 5. Act. 4: 12. Joan. 16: 23, 24. Ephe. 2: 18. Joan. 14: 6. Epheſ. 2: 18. Exod. 32: 13. Pſal. 89: 50. Vide 2. Paralip. 21: 7. Eſai. 53: 5.

7. Auguſtinus lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani, cap. 8. Si (inquit) ita diceret [Joannes,] hoc ſcripſi vobis ut non peccetis, & ſi quis peccaverit, Mediatorem me habetis apud Patrem, ego exoro pro peccatis veſtris: ſicut Parmenianus quodam loco Mediatorem poſuit Epiſcopum inter populum & Deum, quis eum ferret bonorum atque fidelium Chriſtianorum? quis ſicut Apoſtolum Chriſti, & non ſicut Antichriſtum intueretur? Et tamen lacus detriti fumoſam aquam, iſtorum ſuperbiam ferunt, & Spiritum Sanctum continere non poſſunt, ut ſervent unitatem Spiritus in vinculo pacis, & in omnibus orationibus ſuis de uno Mediatore ſecuri ſint. Homines enim omnes Chriſtiani invicem ſe commendant orationibus ſuis. Pro quo autem nullus interpellat, ſed ipſe pro omnibus, hic unus veruſque Mediator eſt, cujus typus quoniam præfigurabatur in ſacerdote Veteris Teſtamenti, nullus illic invenenitur oraſſe pro ſacerdote. Paulus autem Apoſtolus quanquam ſub capite præcipuum membrum, ſed tamen quia membrum eſt corporis Chriſti, & noverat non per figuram in interiora veli ad ſancta ſanctorum, ſed per expreſſam & firmam veritatem in interiora Cœli ad ſanctitatem, non imaginariam, ſed æternam, pro nobis intraſſe maximum & veriſſimum ſacerdotem Eccleſiæ, ſe orationibus fidelium & ipſe commendat. Nec Mediatorem ſe facit inter populum & Deum, ſed rogat ut pro ſe orent invicem omnia membra corporis Chriſti, quoniam pro invicem ſollicita ſunt membra; & ſi patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: & ſi glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra, ac ſi oratio pro invicem membrorum omnium adhuc in terra laborantium, adſcendat ad caput quod præceſſit in Cœlum, in quo eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Nam ſi eſſet mediator Paulus, eſſent utique & cæteri coapoſtoli ejus, ac ſic multi mediatores eſſent, nec ipſius Pauli conſtaret ratio qua dixerat, unus enim Deus, unus Mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus: in quo & nos unum ſumus, ſi ſervemus unitatem Spiritûs vinculo pacis. Hæc ibi.

1 Joan. 2: 1. Auguſt. 1 Cor. 12: 25, 26. 1 Tim. 2: 5.

8. Idem Pater, Tract. 84. in Euang. Joan. Et (inquit) fratres pro fratribus moriamur, tamen in fraternorum peccatorum remiſſionem nullius ſanguis Martyris funditur, quod fecit ille [Dominus Chriſtus] pro nobis: neque in hoc quid imitaremur, ſed quid gratularemur, contulit nobis. Item, Tractatu primo, in epiſt. Joannis; Si de infirmitate vitæ ſurrepſerit peccatum, continuo vide, continuo diſpliceat, continuo damna: & cum damnaveris, ſecurus ad judicem venies: ibi habes advocatum, noli timere, ne perdas cauſſam confeſſionis tuæ. Si enim aliquando in hac vita committit ſe homo diſertæ linguæ & non perit, committis te Verbo & periturus es? Clama, advocatum habemus apud Patrem. Videte ipſum Joannem ſervantem humilitatem, certè vir juſtus erat & magnus, qui de pectore Domini myſteriorum ſecreta bibebat: ille ille qui bibendo de pectore Domini divinitatem ructavit, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum: ille talis vir non dixit, advocatum habetis apud Patrem: ſed ſi quis peccaverit, advocatum, inquit, habemus: non dixit, habetis, nec me habetis dixit, nec ipſum Chriſtum habetis dixit, ſed & Chriſtum poſuit, non ſe: & habemus dixit, non habetis. Maluit ſe ponere in numero peccatorum, ut haberet advocatum Chriſtum, quam ponere ſe pro Chriſto Advocatum, & inveniri inter damnandos ſuperbos. Fratres, Jeſum Chriſtum juſtum ipſum habemus Advocatum ad Patrem, ipſe propitiatio eſt peccatorum noſtrorum. Hoc qui tenuit, hæreſim non fecit: hoc qui tenuit, ſchiſma non fecit: unde enim facta ſunt ſchiſmata? Cum dicunt homines, nos juſti ſumus: cum dicunt homines, nos ſanctificamus immundos, nos juſtificamus impios, nos petimus, nos impetramus: Joannes autem quid dixit? Et ſi quis peccaverit; Advocatum habemus apud Patrem Jeſum Chriſtum juſtum: ſed dicet aliquis, ergo ſancti non petunt pro nobis? Ergo Epiſcopi vel præpoſiti non petunt pro populo? ſed attendite Scripturas & videte, quia & præpoſiti commendant ſe populo: nam Apoſtolus dicit plebi, Orantes ſimul & pro nobis: orat Apoſtolus pro plebe, orat plebs pro Apoſtolo: oramus pro vobis fratres, ſed & vos orate pro nobis: invicem pro ſe omnia membra orent, caput pro omnibus interpellet. Hactenus Auguſtinus.

1 Joan. 2: 1. Joan. 1: 1. Coloſſ. 4: 3. vide ſupra, cap. 1. §. 21. & §. 22. & infra, cap. 4: § 13. & cap. 5. §. 6.

Confutatur diſtinctio Romanenſium, de Mediatore.

9. Nempe orant membra pro membris per merita ſolius capitis, ſolum autem caput ſuis meritis interpellat pro membris. Itaque vana eſt illa Romanenſium diſtinctio, ſolum Chriſtum eſſe Mediatorem redemtionis, ſanctos autem eſſe etiam Mediatores interceſſionis: nam etiam interceſſionis per ſua merita ſolus Chriſtus eſt Mediator, ut apertè docent memorata teſtimonia. Et in eandem ſententiam Leo ait; Quamvis multorum ſanctorum in conſpectu Domini pretioſa mors fuerit, nullius tamen inſontis occiſio propitiatio fuit Mundi. Acceperunt juſti, non

Leo 1. Papa Rom.

dederunt coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata ſunt patientiæ, non dona juſtitiæ. Singulares quippe in ſingulis mortes fuerunt, nec alterius quiſquam debitum ſuo fine perſolvit, cum inter filios hominum unus ſolus Dominus noſter Jeſus Chriſtus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes ſepulti, omnes ſunt etiam ſuſcitati. Hæc Leo, hujus nominis primus, Papa Romanus, epiſt. 83. ad Palæſtinos Epiſcopos, cap. 4. quæ etiam repetit epiſt. 97. ad Leonem Auguſtum, cap. 2. Licet Chriſti paſſio nobis ſufficit ad ſalutem, tamen etiam horum [*Petri & Pauli Apoſtolorum*] martyrium nobis contulit ad exemplum, inquit Ambroſius, ſerm. x. de Sanctis.

10. Vehementer igitur errant qui à ſanctis petendum exiſtimant, ut ii ſuis meritis beneficia nobis à Deo impetrent. Neque illi ſecundum Dei voluntatem orant, qui petunt a Deo gratiam aut gloriam aut quælibet bona concedi ſibi propter merita ſanctorum. Sicut facit ſacerdos Romanenſis in Miſſa, inquiens; Et omnium ſanctorum tuorum, quorum meritis, precibuſque concedas ut in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. per eundem Chriſtum Dominum noſtrum. Cujuſmodi etiam ſunt illæ à vera Chriſtiana pietate alienæ precationes, in libro Miſſali ſecundum uſum Sacrum, impreſſo Rothomagi à Martino Morin, anno Dom. 1510. fol. 135. de Sancto Nicolao; Deus qui beatum Niculaum Pontificem tuum innumeris decoraſti miraculis, tribue nobis quæſumus, ut ejus meritis & precibus à gehennæ incendiis liberemur. per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Et eodem folio: de Sancto Andrea. Sacrificium noſtrum tibi Domine quæſumus beati Andreæ prædicatio ſancta conciliet: ut cujus honori ſolenniter exhibetur, meritis efficiatur acceptum. per Dom. noſtrum Jeſum Chriſtum.

Fol. 139. de S. Juliano. Reſpice quæſumus Domine ſuper hæc munera quæ tibi offerimus, & beati Pontificis Juliani meritis, ab omnibus nos exue peccatis. Item Divinis nos Domine, repleti ſacramentis ſupplices deprecamur, ut beati Pontificis Juliani meritis, nos dignos facias cœleſtibus inſtitutis.

Et eod. fol. de S. Batilde; ut hæc munera tibi Domine accepta ſint; Sanctæ Batildis obtineant merita: quæ ſeipſam tibi hoſtiam vivam ſanctam & beneplacentem exhibuit.

Fol. 162. de ſancta Scholaſtica Virgine. Deus qui beatæ virginis tuæ Scholaſticæ animam, ad oſtendendam innocentiæ viam in columbæ ſpecie Cœlos penetrare feciſti; da nobis quæſumus ejus meritis ita innocenter vivere; ut ad eadem mereamur gaudia pervenire.

Fol. 168. Holocauſta hæc Domine tuâ benedictione ſanctifica, ut ſanctæ Potentianæ Virginis tuæ tibi meritis accepta ſint, in cujus ſunt veneratione oblata. per Dominum.

Et eod. folio; Deus qui hodierna die ſanctum Pontificem tuum Aldelmum ad æterna ſublevaſti gaudia, ejus quæſumus meritis illuc tua nos perducat miſericordia. per Dominum.

Rurſus ibidem. Sollemnitatem quæſumus Domine ſancti Pontificis Aldelmi celebrantibus adeſto propitius, & nobis ejus meritis concede gaudia vitæ cœleſtis. 25.

Fol. 156. Præſtent nobis quæſumus ſumta ſacramenta præſidium ſalutare, & intervenientibus beati Marini Confeſſoris tui atque Pontificis meritis, ab omnibus nos abſolvant peccatis.

Fol. 160. Deus qui beatam Annam dilectiſſimæ genetricis tuæ matrem egregiam hodierna die ad Cœleſtis vitæ ſublevaſti gaudia, fac nos quæſumus glorioſis ejus meritis ad æternam pertingere beatitudinem.

Fol. 169. Beatæ Sabinæ Virginis tuæ & Martyris Domine precibus confidentes, quæſumus clementiam tuam, ut ejus meritis & precibus ad æterna gaudia pervenire valeamus.

Fol. 168. Oblata quæſumus Domine fidelis populi munera meritis beatiſſimi Audoeni Confeſſoris tui atque Pontificis tibi reddantur accepta: ut ab omni contagione peccati eiſdem quibus famulamur myſteriis, clementer emundari mereamur. 44.

11. Horrenda iſta ſunt & indigna iis qui Chriſtianum nomen tueri volunt. Uſque adeo mentem ademit dira ſuperſtitio. Quis ſanâ mente præditus auſcultet Bernardo, ſeculi ſui contagione attaminato, ideoque dicere non verito, opus eſſe Mediatore ad Mediatorem Chriſtum, propter deificatam (ut ille loquitur) Chriſti affectionem, & propter judiciariam poteſtatem qua tanquam ignis conſumens formidoloſus eſt, ſeu terribilis accedentibus? Certè ipſi Domino credendum eſt de ſua manſuetudine & demiſſione animi clarè teſtanti, omneſque laborantes & onere preſſos ad ſe blandè invitanti. Impium etiam eſt dicere Chriſti affectionem eo eſſe à miſericordia remotiorem, quia deificata eſt: nam Deus eſt miſericordiarum Pater. 2. Cor. 1:3.

Bernard. ſerm. de beata Virgine, quæ incipit, Signum Magnum. *col. 262. oper. Bernard. edit. Antuerp. anno 1618. Matth.* 11:28, 29.

12. Abſurdum eſt etiam illud placitum Concilii Tridentini, ſuperius hoc capite. § 3, commemoratum, de celebratione Miſſarum in honorem & memoriam ſanctorum, ſicut & illæ memoratæ petitiones, quibus petitur, ut ſacrificium Deò acceptum efficiatur meritis ſanctorum. Horrenda iſta ſunt & palàm ſacrilega. An non ſecundùm ipſorum doctrinam celebratio Miſſæ eſt latria ſoli Deo exhibenda? Annon docent, ſacrificio quod in Miſſa peragitur, Chriſtum immolari? Annon fatentur, contra Donatiſtas, dignitatem ſacramenti non pendere à dignitate Miniſtri, atque adeò à ſolo authore Chriſto? Suntne igitur iſta myſteria celebranda in honorem creaturæ? Num etiam ſanctorum meritis & precibus opus eſt, ut Chriſtus Patri oblatus, imò, ſicut ipſi loquuntur, ſeipſum ſacerdotum miniſterio offerens, acceptus ſit Patri? Sancti jam Chriſto propitii eſſe debebunt, ſicut de hominibus Ethnicis Deos ſibi ipſis conſtruentibus loquitur Tertullianus, Apologet. cap. 5. Imò, ſequeſtratis Romanenſium erroribus de ſacrificio Miſſæ, annon fateri debent omnes Chriſtiani, ſacramentum à Chriſto inſtitutum, & ſecundum Chriſti inſtitutionem ritè celebratum, Deo acceptum eſſe ex ſua inſtitutione, non autem meritis ſanctorum;

13. Modum neſcit audax ſuperſtitio. Nam etiam altaria & domos ſacras, templa videlicet & oratoria, in quibus preces, ad eos propitiandos, Angelis ſanctiſque defunctis offerantur, ædificanda illis & dedicanda; eiſdemque vota nuncupanda, contendunt. At ſoli Deo faciendam eſſe ſacrificii oblationem, altarium & templorum erectionem, & votorum nuncupationem, prolixè oſtendimus ſuperiore capite: idque ipſum agnoſcit Coſterus Jeſuita, in ſuo Controverſiarum Enchiridio, cap. 9. §. Ex his facile. Et ad ſolius Dei cultum ſeu latriam ſtrictè ſumtam pertinere ſacrificium, templa, altaria, ſacerdotes, fatetur Bellarminus lib. de ſanctorum beatitudine, cap. 12. §. Tertia ſpecies. Idem tamen Bellarminus eodem libro, cap. 13. ait; Argumentum quintum ſumi poteſt ex invocatione, templis, feſtis, votis, peregrinationibus, imaginibus, & aliis, de quibus poſtea: cum hæc omnia ad cultum ſanctorum non dubium ſit pertinere.

Hæc

Hæc ibi, §. argumentum quintum. Item lib. de cultu ſanctorum, cap. 4. quarta propoſitio. Sacræ (inquit) domus non ſolum Deo, ſed etiam ſanctis, rectè ædificantur & dedicantur.

Diſtinctio templi & baſilicæ.

14. Evaſurum ſe putat Bellarminus, ibidem, per diſtinctionem inter Baſilicam & templum. Templum quidem Deo, cui etiam ſoli debetur ſacrificium, tribuit; eandem verò ædem, quæ reſpectu ſacrificii Deo in ea oblati templum Dei dicitur, ait eſſe etiam conſecratam Angelo aut ſancto, ut baſilicam verè & propriè ipſi Angelo aut ſancto, & in Angeli aut ſancti honorem ædificatam, & non ſolùm Deo in eorum memoriam. atque huc torquet ſententias quaſdam veterum de baſilicis martyrum. quia autem à quibuſdam dicuntur templa martyrum, ait certum eſſe eos intelligere materialiter, id eſt, domum illam, quæ dicitur templum, fabricari martyribus; non tamen ſub ratione templi ad ſacrificia, ſed baſilicæ ad ornandam memoriam ipſorum ſanctorum. Idololatriam enim eſſe, erigere Sanctis templa ſub ratione templi: non tamen idololatriam eſſe, erigere illis baſilicas in quibus eos tanquam patronos colamus, invocemus, deprecemur Et lib. de ſanctorum beatitudine, cap. 20. §. Alii dicunt ſanctorum animas. approbat etiam internas preces quibus ſancti invocantur, quando ſolâ cogitatione aliquis orat. Id quod etiam viſum Synodo Tridentinæ, ſeſſ. 25. ubi Synodus ait illos impiè ſentire qui aſſerunt ſtultum eſſe, in Cœlo regnantibus ſanctis voce, vel mente, ſupplicare. Gabriel Vaſquez, in tertiam partem Thomæ, qu. 25. diſput. 98. cap. 1. Poſtquam dixit, duliam peculiarem eſſe virtutem, à latria aut religione diſtinctam, qua ſanctis adorationem & cultum exhibent; atque adeò religionem circa cultum ſolius Dei verſari: ſubjicit in fine illius capitis hæc verba; Addendum tamen eſt, cultum Sanctorum non ſolùm dicendum eſſe ſacrum, ſed religioſum vocari poſſe; non quia ſit ex ſpeciali virtute religionis, quam ſcholaſtici diverſam conſtituunt ab obſervantia & hyperduliâ, ſed quia cum divino cultu maximè conjunctus eſt. Eiſdem namque rebus & cerimoniis ſacris honorem Sanctis deferimus & Deo, templis nimirum, hymnis, luminaribus & ſimilibus, quibus non liceret homines in civili dignitate conſtitutos honorare Hæc ibi Vaſq. Joan. Petrus Maff. Jeſuita in vita Ignatii Lojolæ, conditoris Jeſuitarum ſocietatis, lib. 1. cap. 3. loquens de eodem Ignatio Lojola; *Primum omnium* (inquit) *religionis cauſſa celeberrimam beatæ Virginis ædem adire decrevit.* Et paulò poſt; *Ratus nullum continentiæ præſidium poſſe firmius inveniri, quàm Dei Matris ejuſdemque Virginis perpetua patrocinium, recenti præſertim illius in ſe clementiâ ac benignitate invitatus, in ejus maximè clientelam fidemque confugit, ac ſtudio virtutis incenſus, illico fecit ut eidem Virgini beatiſſimæ ſeſe irrevocabili voto caſtitatis obſtringeret.* Et cap. 4. *Totam eam noctem pervigil ante aram ſanctiſſimæ Virginis, modò ſtans, modò genibus nixus, præteritorum veniam demiſſe precari, Divino cultui devovere ſeſe, ac beatam præcipuè Dei Matrem intentâ ſupplicatione propitiare non deſtitit.* Hæc Maffejus.

15. Si eum veteribus orthodoxis appellarent baſilicas martyrum, ædes ſoli Deo extructas ejuſque ſolius cultui dicatas in martyrum locis, in quibus aut paſſi ſunt, aut aliquod eorum extaret monumentum, ut in eis ſacris domibus, ſoli Deo conſecratis, Deum ſolum religioſè colerent & invocarent, eique (ut olim à Chriſtianis factitatum refert Auguſtinus) de martyrum victoriâ gratias agerent, ejuſdemque divinum auxilium invocarent, quo & ipſi ſuffulti ad imitationem talium coronarum atque palmarum roborarentur, & ſe invicem ad eam imitationem ex martyrum memoriæ renovatione adhortarentur. item, ſi in locis in quibus Angeli apparuerunt, aut aliquid egregium geſſerunt, domos Deo, in honorem ſolius Dei, ædificarent, in quibus ſolus Deus invocaretur: aut ſi ſacris domibus ſolius Dei cultui ubicunque dicatis appellationes inderent ab Angelorum ſanctorumve nominibus, ſine ulla religioſi cultûs Angelis hominibuſve illis exhibendi intentione; non tantopere certaremus cum Pontificiis de vocibus. At verò quando audent affirmare, Sanctis defunctis & Angelis ædificandas eſſe domos ſacras, ſeu oratoria, ipſiſque dicanda, in ipſorum honorem & cultum ſacrum; in quibus tum per eorum merita Deus, tum ipſi invocentur, & religioſè colantur, nobiſque propitientur; in quibus etiam Angelo alicui aut ſancto vota nuncupentur, preces, tum voce, tum etiam ſolâ cogitatione, & hymni ac laudes offerantur: nos profectò ab iſtiuſmodi ſacrilegio & manifeſta idololatriâ meritò abhorremus. Sic enim tum ædes quas ædificant, tum ſeipſos etiam conſtituunt templa Angelorum & ſanctorum, in quibus honores ſoli Deo debitos, nempe religionem precum, & laudum ſacrificia, & vota Angelis & ſanctis nolentibus offerunt.

a Aug. lib. 8. de civit. cap. 27.

16. Unde, quæſo, illis notitia precum quæ vel ſolâ cogitatione fiunt, vel etiam voce, in diverſiſſimis locis, eodem tempore? Reſpondet Bellarminus, eos non ſcire preces iſtas naturaliter, ſed revelante Deo. lib de ſanct. beatit. cap. 20. At hoc jam gratis aſſeritur, abſque ullo verbi divini teſtimonio, ſine quo nulla fides, nec ſine fide eſt legitima invocatio. Deinde etiamſi conſtaret illos cognoſcere omnes illas preces quæ ad eos fiunt; (de quo tamen nihil certi adfertur, à precum iſtiuſmodi defenſoribus) non tamen inde ſequeretur legitimum eſſe iſtum cultum. Nam Angeli ſciebant ſe coli ab Angelicis hæreticis, cultu illicito, qui Apoſtolo θρησκεία τῶν ἀγγέλων indignatur.

Utrum ſciant viatorum preces; Et quid inde ſequeretur.

Coloſſ. 2. 18.

17. Omnia altaria (inquit Bellarminus) ſunt ſepulchra ſanctorum. Et Lapis ille verè dicatur ſancto, non ſub ratione Altaris, ſed ſub ratione ſepulchri. Idololatria eſſet erigere ſanctis Altaria; & tamen non eſt idololatria, erigere illis lapideos tumulos. Hæc Bellarminus; lib de cultu ſanctorum, cap. 4. §. Altera ſolutio. Quid igitur illa ara ſanctiſſimæ Virginis, in Monte ſerrato, ante quam (teſte Maffeio, ſup. §. 14.) Ignatius Loyola, totam noctem pervigil, beatam Virginem intentâ ſupplicatione propitiare non deſtitit? Quid alia plurima ejuſdem beatæ Virginis, altaria? Nam de beatæ Dei Matris exitu nihil certò conſtare, ſcribebat Epiphanius, anno Dom. 375. hæreſ. 78. §. 22. Baronius autem Cardinalis in ſuis notationibus in Martyrologium Romanum, die 15. Auguſti; & in Annalibus, anno Dom. 48. ait eam in Eccleſia Romanâ ſententiam nunc receptam eſſe, quæ profitebatur beatam Virginem Mariam naturali exitu vitâ functam, ſed Filii gratiâ à mortuis reſurrexiſſe, & in Cœlum, unà cum corpore, evectam fuiſſe; & ideo anniverſariam illam celebrari ſollemnitatem aſſumtionis ſanctiſſimæ Dei genitricis Virginis Mariæ. Cum igitur Altaria illa erigantur beatæ Virgini, non ſub ratione ſepulchri, ſed ſub ratione Altaris, ad quod intentâ ſupplicatione eam ſibi propitient adoratores, ſequitur eorum erectionem eſſe idololatriam.

Argumento Bellarminiano oſtenditur, idololatriam eſſe erigere aram beatæ Virginis Mariæ.

18. Adhæc, annon palàm ſacrilega, & idololatrica, & manifeſtè impia eſt illa Clari Bonarſcii Jeſuitæ profeſſio, de miſcendo lacte Matris cum Chriſti ſanguine, & prenſandis beatæ Ma-

riæ

Digitized by Google

tiæ uberibus dextrâ, Chriſti autem vulneribus manu ſiniſtrâ, ut hoc mixto antidoto reſtinguat incendia vitiorum? una etiam precatione Matrem & Natum orat. Deinde Chriſtum advocatum ad Matrem, & rurſus Matrem mittit ad Filium. Quæ omnia clarius lector perſpiciet ex ipſius Bonarſcii verbis.

Clarus Bonarſcius, lib. 3. Amphitheatri Honoris, cap. ultimo, ad Divam Hallenſem, & Puerum Jeſum.

Hæreo lac inter meditans, interque cruorem,
Inter delicias uberis, & lateris.
Et dico; (ſi forte oculos ſuper ubera tendo:)
Diva parens, mammæ gaudia poſco tuæ.
Sed dico, (ſi deinde oculos in vulnera verto:)
O Jeſu lateris gaudia malo tui.
Rem ſcio, prenſabo, ſi fas erit, ubera dextrâ;
Levâ prenſabo vulnera, ſi dabitur.
Lac Matris miſcere volo cum ſanguine Nati,
Non poſſem Antidoto nobiliore frui.
Vulnera reſtituent turpem ulceribus mendicum,
Teſta cui ſaniem radere ſola poteſt.
Ubera reficient Iſmaelem ſitientem. *(Agar.*
Quem Sara non patitur, quem neque nutrit
Illa mihi ad peſtem procul & procul expungendam,
Iſta mihi ad longas evalitura febres.
Ira vomit flammas, fumatque libidinis Ætna?
Suffocare queo ſanguine, lacte queo.
Livor inexpletâ rabigine ſævit in artus?
Detergere queo lacte, cruore queo.
Vanus honos me perpeſuâ prurigine tentat?
Exſaturare queo ſanguine, lacte queo.
Ergo Parens, & Nate, meis advertite votis;
Lac peto, depereo ſanguinem, utrumque volo.

Et paullo poſt.

O ſitio tamen! O vocem ſitis intercludit!
Nate, cruore ſitim comprime; lacte parens.
Dic Matri; Meus hic frater ſitit, optima Mater
Vis è fonte ſuo promere, deque meo.
Dic Nato; tuus hic frater, mi mellee Fili.
Captivus monſtrat vincula; lytron habes.
Ergo Redemtorem monſtra ſe jure vocari,
Nobilior reliquis ſi tibi ſanguis ineſt.
Tuque Parens monſtra Matrem te jure vocari,
Ubera ſi reliquis divitiora gerie.
O quando lactabor ab ubere, vulnere paſcar!
Deliciiſque fruar, mamma, latuſque tuis!

Hæc Bonarſcius, Jeſuita.

19. Hujuſmodi autem impietatis portenta, quanquam animus meminiſſe horret, luctuque refugit, ut tamen omnibus manifeſta fiat hominum iſtorum veritati reſiſtentium amentia, En tibi alium Jeſuitam etiam impiè blaſphemantem!

Franciſcus de Mendoça, in Viridario utriuſque eruditionis, Sacræ & profanæ, lib. 2. problemate 2. ponit hoc problema.

Utrùm nobis utilius ſit Jeſu nomen implorare, an Mariæ?

Ad hoc problema ita reſpondet, paullo ante medium illius Capitis;

Planius jam (inquit) rem totam ſine circuitione, ſine ambage decido. Dico, eſto! major ſit Chriſti quàm Virginis apud Deum gratia, & auctoritas; tamen B. Virginem nonnunquam facilius moveri noſtris precibus quàm Chriſtum, proinde præſentius nobis eſſe aliquando Matris, quàm Filii patrocinium. Ab hac ſententiâ ſtat auctoritas, ſtat ratio, ſtat experimentum.

Et in fine ejuſdem Cap.

His verò (inquit) paucis pro Maria relatis, Problema epigrammate claudatur.

Alia Mariolatrarum horrenda dogmata, & ſacrilega ſuperſtitionis ſpecimina, commemoravit vir clariſſ. Andreas Rivetus, in ſecundo libro ſuo Apologiæ pro ſanctiſſima Virgine Maria. quæ ibi legere poteris.

Ubera me Matris, Nati me vulnera paſcunt;
Scilicet hæc animi ſunt medicina mei.
Nam mihi dum lacrymas amor elicit, ubera ſugo;
Rideas ut dulci miſtus amore dolor.
At me perſentant dum gaudia, vulnera lambo;
Ut me læta pio miſta dolore juvent.
Vulnera ſic Nati, ſic ubera ſugo parentis;
Secura ut variâ ſint mihi ſorte vices.
Quis ſine lacte, precor, vel quis ſine ſanguine vivat?
Lacte ſuo, Genitrix; ſanguine, Nate ſuo.
Sit lac pro Ambroſiâ, ſuavi pro nectare ſanguis.
Sic me perpetuum vulnus, & uber alit.

Idem, eodem lib. probl. quarto, proponit hoc problema; Utrùm B. Virgo adoratione latriæ adorari queat. Et reſpondet; Poſſe B. Virginem ratione ſolius contactûs adorari adoratione latriæ. cum & crux & clavi hoc argumento adorentur latria. Præterea etiam propter dignitatem maternitatis, quia hæc dignitas pertinet ad ordinem unionis hypoſtaticæ, ratione cujus unionis debetur humanitati Chriſti cultus & adoratio latriæ; ergo etiam omnibus quæ ad eundem ordinem ſpectant, eadem ratione tribuetur. Quamvis autem adoratio latriæ, quæ B. Virgini propter dignitatem illam contactus tribuitur, non ſit primaria & abſoluta; eſſe tamen ſecundariam & reſpectivam. ab uno eodemque habitu religionis proficiſcentem. Hæc Franciſcus Mendoça, Jeſuita.

Beatæ Virgini exhibendum dicit cultum latriæ.
Nova diviſio latriæ quam refellit Bellarmin. Infra, §.27.

Pſalterium B. Mariæ, ex impreſſo Pariſienſi codice deſcriptum, Martinus Chemnicius inſeruit tertiæ parti examinis Concilii Tridentini, in quo ſunt centum quinquaginta pſalmi, quibus Davidicæ preces & laudes, quas ille Domino obtulit, transferuntur in B. Virginem Mariam, horrendo planè ſacrilegio. Hoc opus Bonaventuræ Doctori Seraphico & Cardinali tribuunt Bellarminus lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis; & Poſſevinus, in apparatu ſacro.

Pſalterium B. Mariæ. Vide. Andreæ Riveti Apologiam pro ſanctiſſ. Virgine Maria.

20. Sanctus Apoſtolus Paulus de uno vero religioſi cultus objecto diſſerens, *Quiſquis* (inquit) *invocaverit nomen Domini, ſervabitur. quomodo igitur invocabunt, in quem non crediderunt?* quid ad hunc locum Pontificii? geminam reſponſionem comminiſcitur Bellarminus, Dico (inquit) ibi agi de invocatione, quâ aliquis invocatur ut Deus & primus auctor bonorum. hoc quidem verum eſt: neque ſolum hoc loco, ſed paſſim etiam in ſacris literis, ubicunque religioſæ invocationis fit mentio, ſemper intelligitur invocatio, quâ aliquis invocatur ut Deus. Altera pars diſtinctionis non invenitur in Scripturis, ſed, reclamante Scripturâ, ab hominibus introducta eſt, & à nobis ſuperiùs exploſa, §. 4. & ſequentibus. Neque melior eſt ſecunda Bellarmini reſponſio; Dico præterea, (verba ſunt Bellarmini) revera ſicut Deum non poteſt invocare ut Deum, qui in eum non credit, id eſt, qui non credit eum eſſe Deum, & qui ei non credendo in eo non ſperat, nec eum diligit: ita etiam non poſſe eum Sanctos invocare ut Sanctos & amicos Dei, qui ſuo modo in eos non credit, id eſt, non credit eſſe Sanctos, nec in eis ſperat, ut in patronis, nec eos ut tales diligit. Nec nomen invocationis vel fidei in Scripturis ſoli Deo tribuitur. Dicit enim Jacob, Geneſ. 48. *Invocetur nomen meum ſuper pueros hos, &* in-

Rom. 10: 13, 14. Solus Deus invocandus eſt, quia in ſolum Deum credendum eſt.
Bellarminianæ offucia diſcutiuntur.
Vide cap. 4. §. 24.

nomina Patrum meorum. Ex quo loco docet B. Auguſtinus, lib. loquutionum de Geneſi, num. 200. invocationem non ſolum Dei, ſed etiam hominum eſſe. Et in epiſt. ad Philemonem dicit Apoſtolus: *Gratias ago Deo meo, audiens charitatem tuam, & fidem quam habes in Domino Jeſu, & in omnes Sanctos.* in quem locum B. Hieronymus prolixè oſtendit, etiam in ſanctos haberi debere fidem. Hæc Bellarminus, lib. de ſanctorum beatitudine cap. 20. paullò poſt initium capitis.

21. In ſecunda iſta Bellarmini reſponſione multa inſunt vitia: unum vitium eſt, quod dicat credendum eſſe in Sanctos, adeoque in eis ſperandum, ut in patronis. Aliud vitium eſt, quod divinas Scripturas perversè interpretetur. Tertium vitium eſt, quod Auguſtinum & Hieronymum injuſtè adducat tanquam ſuæ ſententiæ fautores. Hæc vitia non abs re erit clarius oſtendere. Primum, credere in Deum atque adeo in Chriſtum, & in eum ſperare, pars eſt officii noſtri quod ſoli Deo debemus, atque adeo Immanueli advocato noſtro apud Patrem, ut paſſim docent ſacræ literæ. Unde Deus fiducia noſtra & Chriſtus ſpes noſtra appellatur. Et prohibemur confidere in principibus, in filiis hominum, & huic veritæ fiduciæ opponitur non in Angelis aut Sanctis fiducia, ſed fiducia in Deo, Beatus cujus Deus Jacob adjutor ejus, cujus ſpes eſt in Domino Deo ſuo. Et fiducia in homine declaratur eſſe Apoſtaſia à Domino. Neque uſquam docent ſacræ literæ, fas nobis eſſe fiduciam in aliqua locare creatura. Deus noſter Deus ſpei dicitur, tum quia & dator ſpei noſtræ ſolus eſt, & in illo ſolo ſperandum eſt.

In ſolo Deo ſperandum eſt.
Pſal. 71:5. 1 *Tim.* 1:1. *Pſal.* 146:3.5. *Ierem.* 17:5. *Rom.* 15:13.

22. Quod autem Scripturas perverſe interpretetur Bellarminus, facilè apparebit ex conſideratione locorum illorum, quos ille citavit. Prior locus eſt, Geneſ. 48: 16. ubi vulgata latina verſio habet, & invocetur ſuper eos nomen meum, nomina quoque Patrum meorum Abraham & Iſaac. Verba ſunt Jacobi Patriarchæ benedicentis filiis Joſephi. Verſio autem qua uſus eſt Auguſtinus, habebat: & invocabitur in his nomen meum, & nomen Patrum meorum. Hebraica veritas habet, ויקרא בהם שמי ושם אבתי vejikkare bahem ſhemi veſhem abhothai. quod rectè vertit Xantes Pagninus, & vocetur in eis nomen meum, & nomen Patrum meorum. Et eodem ſenſu LXX Interpretes, καὶ ἐπικληθήσεται ἐπ' αὐτοῖς τὸ ὄνομά μου, καὶ τὸ ὄνομα τῶν πατέρων μοῦ. Chryſoſtomus legit, καὶ ἐπικληθήσεται ἐν αὐτοῖς τὸ ὄνομά μου. Non dicit Jacob Ephraimum & Manaſſem invocaturos eum & Patres ejus, ſed vocatum iri nomen ejus & nomen Patrum ejus ſuper Ephraimum & Manaſſem, ſeu in illis, id eſt, vocandos eſſe nomine Iſraël, ut loquitur Eſaias cap. 48: verſ. 1. cenſendos eſſe, in numero filiorum ipſius Jacobi, ut diſtinctarum tribuum capita, ut patet ex verbis Jacobi ad Joſephum eodem capite, verſ. 5. Duo (inquit) filii tui, qui nati ſunt tibi in terra Ægypti, antequam huc venirem ad te, mei erunt. Ephraim & Manaſſes, ſicut Reuben & Simeon reputabuntur mihi. Similes eſt illa apud Eſaiam locutio ſeptem mulierum, dicentium uni viro, Panem noſtrum comedemus, & veſtimentis noſtris operiemur, tantummodo invocetur nomen tuum ſuper nos. ita verterunt Hieronymus, & Pagninus, quod in Hebraico eſt יקרא שמך עלינו jikkare ſhimcha gnalenu. LXX. Τὸ ὄνομά σου κεκλήσθω ἐφ' ἡμᾶς. In iſtis enim locutionibus ἐπικαλεῖσθαι non importat precatoriam invocationem, qualem exercent Pontificii erga ſanctos quos invocant, ſed idem eſt quod καλεῖσθαι vocari, non precibus, ſed cognomento. Venit [Petrus] ad

Perverſe vel ſaltem admodum imperite Scripturam interpretatur Bellarminus.

Vindiciæ loci Geneſ. 48:16.

Eſai. 4:1.

domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus eſt Marcus, ita lati: vulg. græc. Ἰωάννου, τοῦ ἐπικαλουμένου Μάρκου. Et rurſum de eodem Marco ſcribens Lucas, ait, Barnabam voluiſſe ſecum aſſumere τὸν Ἰωάννην τὸν καλούμενον Μάρκον, id quod veteris latinæ vulgatæ verſionis autor vertit, Joannem qui cognominabatur Marcus.

Act. 12:12.
Act. 15:37.

23. Pervertit etiam Bellarminus verba Apoſtoli ad Philemonem, verſ. 5. ἀκούων σου τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν πίστιν, ἣν ἔχεις πρὸς τὸν κύριον Ἰησοῦν, καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους. quæ verba Vetus Latinus interpres ſic vertit; audiens charitatem tuam, & fidem, quam habes in Domino Jeſu, & in omnes ſanctos. Ubi variatur præpoſitio, & fides indicatur habere objectum Chriſtum, charitas autem ſanctos. Charitate erga ſanctos oſtenditur fides in Chriſtum. Ideo ſubdit ibidem Apoſtolus; Ut communicatio fidei tuæ evidens fiat, (ſeu, ut alii legunt, efficax fuit,) in agnitione omnis boni in vobis in Chriſto Jeſu. Gaudium enim magnum habemus & conſolationem in charitate tua, quod viſcera ſanctorum refocillata ſint per te, frater. Similiter idem Apoſtolus laudat Epheſiorum, & Coloſſenſium τὴν πίστιν ἐν χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, fidem in Chriſto Jeſu, & charitatem in omnes ſanctos. Idcirco rectè Primaſius explicat locum illum ad Philemonem, non niſi charitatem referens in ſanctos: *Audiens charitatem tuam & fidem quam habes in Domino Jeſu.* Quæ bonis operibus innoteſcit. *Et in omnes ſanctos.* Qui diligit caput, oportet eum omnia membra diligere. Hæc Primaſius. Nec aliter Seduſius; qui (inquit) diligit caput, diligit & membra. Et Theodoretus in eandem epiſtolam, ad Philemonem, hanc dat nobis quinti illius verſus paraphraſin; Scio enim quantam fidem ſuſceperis in Dominum, qui nos ſervavit, & quantam habeas charitatem, & quantam opem feras iis qui divina magnifaciunt. Hæc Theodoretus, Interprete Gentiano Herveto: Loquitur ibi Apoſtolus de ſanctis viatoribus quibus opem ferebat Philemon, non de adoratione vel invocatione ſanctorum defunctorum, pro qua pugnant Romanenſes.

Vindiciæ loci ad Philemonem.
Epheſ. 1:15.
Coloſſ. 1:4.

24. Sciendum eſt autem hanc locutionem, credere in aliquem, vel in aliquid, ut plurimum quidem atque uſitatiſſimè ſignificare eum modum credendi, quo credens ita credit ut credendò in rem eam eat, ei adhæreat, & in eo fiduciam collocet ſeu ſperet, ſicut docent Auguſtinus, Tract. 29. in Euang. Joan. & ſerm. 61. de verbis Domini, & ſerm. 181. de tempore, & P. Lombardus 3. ſent. diſt. 23. & Thomas 2: 2. quæſt. 2. art. 2. Aliquando tamen aliter uſurpari, ita ut interdum nihil aliud ſignificet niſi alicui credere, ut Exod. 14. verſ. ult. ubi Iſraëlitæ dicuntur crediſſe במשה bemoſheh, in Moſem, id eſt, (ut rectè verterunt LXX. & auctor vulgatæ Latinæ verſionis) Μωυσῇ Moyſi, ſeu, ut exponit Chaldæus Paraphraſtes, בנביאות משה binbhiuth Moshe, in prophetiam Moſis, ſeu (ut Targumiſtæ verba iſta vertit Pagninus) Prophetiæ Moſis. Crediderunt verbis Domini quæ loquebatur per Moſem, ſicut interpretatur divinus Pſaltes, eandem commemorans hiſtoriam, ויאמינו בדבריו vajaaminu bidbarau. ad verb. & crediderunt in verba ejus. LXX. καὶ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ. Hieronym. & crediderunt verbis ejus Pſal. 106: 12. His ſimilis occurrunt locutiones etiam in aliis quibuſdam Scripturæ locis; ut Exod. 19: 9. וגם בך יאמינו לעולם vegam becha jaaminu legnolam. Targum Chaldaic. ואף בך יהמנון לעלם veafbach jehemenun legnalam. LXX. καὶ σοὶ πιστεύσωσιν εἰς τὸν αἰῶνα. Lat vulg. & credat tibi in perpetuam. Et 2. Paralip. 20: 20. האמינו בנביאיו haaminu binbiau. LXX. ἐμπι-

Prima atque uſitatiſſima ſignificatio credendi in aliquem, vel in aliquid.

2. *Significatio ejuſdem loquutionis.*

ἐμπιςεύσατε ἐν προφήταις αὐτοῦ. Lat. vulg. credite Prophetis ejus. Et 1 Sam. 27: 12. ויאמן אכיש בדוד vajaamen achish bedavid. LXX. *καὶ ἐπιςεύθη Ἀχχὶς ἐν Δαυὶδ*. Lat vulg. credidit ergo Achis David. Pagn. & credidit Achis Davidi. & Prov. 26: 25. אל־תאמן בו al-taamen-bo. Chald. לא תהימן ביה la tehemin bech. LXX. *μὴ πεισθῇς αὐτῷ*. Lat. vulg. & Pagn. ne credideris ei.

3. Significatio. Aliquando qui vitæ ſuæ valde timent; dicuntur non credere in vitam ſuam, phraſi hebraicâ, Deut. 28: 66. ולא תאמין בחייך velo taamin bechajiecha. LXX. *καὶ οὐ πιςεύσεις τῇ ζωῇ σου*. Targ. ולא תהימן בחייך vela tehemin bechajiach. Lat. vulg. & non credes vitæ tuæ. ſic etiam Job. 24: 22.

4. Significatio. Item, Deus dicitur non credere in ſervos ſuos, Job. 4: 18. non credere in ſanctos ſuos, Job. 15: 15. Phraſi hebraicâ, quâ ſanctorum imperfectio denotatur, & immunditiès, præ infinitâ & prorſus incomparabili ſanctitate Dei.

5. Significatio. Denique apud quoſdam Eccleſiaſticos ſcriptores credere in aliquam rem dicuntur qui eam rem credunt, & quæ de ea re in ſacris literis ſcripta inveniuntur, credunt vera eſſe. Sic apud Epiphanium, in fine Ancorati, dicitur, *πιςεύομεν εἰς μίαν καθολικὴν καὶ Ἀποςολικὴν Ἐκκλησίαν. καὶ εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας, καὶ εἰς ἀνάςασιν νεκρῶν, καὶ κρίσιν δικαίαν ψυχῶν καὶ σωμάτων, καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον·* id eſt, Credimus in unam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam; & in unum baptiſma pœnitentiæ; & in reſurrectionem mortuorum, ac juſtum animarum corporumque judicium; & in regnum Cœlorum, & in vitam æternam. Frequentius tamen apud veteres retinetur phraſis ſymboli Apoſtolici, qua dicimur credere Eccleſiam Catholicam, communionem ſanctorum, remiſſionem peccatorum, carnis reſurrectionem, vitam æternam. Neque alium ſenſum intendunt ii, qui præpoſitionem *εἰς* interſerunt. Vitandæ autem ambiguitati ſerviebat conſueta fidei confeſſio, ſine præpoſitione *εἰς*, quando in recitatione ſymboli ventum eſt ad Eccleſiam & quæ ſequuntur. Unde Ruffinus in expoſitione ſymboli Apoſtolici. Non dixit, inquit, in ſanctam Eccleſiam, nec in remiſſionem peccatorum, nec in carnis reſurrectionem. Si enim addidiſſet, *in*, præpoſitionem, una eademque vis fuiſſet cum ſuperioribus. Nunc autem in illis quidem vocabulis, ubi de Divinitate fides ordinatur; *In Deum Patrem, dicitur, & in Jeſum Chriſtum Filium ejus, & in Spiritum Sanctum:* in cæteris verò, ubi non de Divinitate, ſed de creaturis ac myſteriis ſermo eſt, *in*, præpoſitio non additur, ut dicatur *In ſanctam Eccleſiam*, ſed *ſanctam Eccleſiam* credendam eſſe, non ut in Deum, ſed ut Eccleſiam Deo congregatam: & remiſſionem peccatorum credendam eſſe, non in remiſſionem peccatorum: & reſurrectionem carnis, non in reſurrectionem carnis. Hac itaque præpoſitionis ſyllaba Creator à creaturis ſecernitur, & Divina ſeparantur ab humanis. Hæc Ruffinus.

In prima ſignificatione, non niſi in Deum credendum eſt.

25. Ex iſtis quinque ſignificationibus credendi in aliquem vel in aliquid, ad præſentem controverſiam pertinet ſola prima, qua ita in aliquem creditur, ut in eo fiducia collocetur. Et hoc quidem ſenſu non niſi in Deum credendum eſt. Unde Gregorius Nazianzenus argumentum ſumit quo probat Spiritum Sanctum eſſe Deum, non autem creaturam. *ἀλλ' εἰ μὲν κτίσμα, πῶς εἰς αὐτὸ πιςεύομεν; ἢ ἐν αὐτῷ τελειούμεθα; οὐ γὰρ ταυτόν ἐςι πιςεύειν εἴς τι, καὶ περὶ αὐτοῦ πιςεύειν. τὸ μὲν γάρ ἐςι Θεότητος, τὸ δὲ παντὸς πράγματος.* id eſt, Sed ſi creatura, quomodo in eum credimus? aut in eo perficimur? Non enim idem eſt, credere in aliquid, & credere de aliquo. Illud enim Deitati convenit, hoc autem cuilibet creaturæ. Hæc Gregorius Nazianzenus orat. 37. quæ eſt de Spiritu Sancto. Hinc jam patet, quam iniquè Bellarminus jactet ſe habere conſentientem Hieronymum:

Vindiciæ Hieronymi & Auguſtini.

nam Hieronymus in epiſt. ad Philemonem, verſ. 5. per fidem in Sanctos, non intelligit fiduciam in ſanctis, ſed fidem qua creditur de Sanctis vera eſſe quæ ſcripta ſunt, ut ipſe ibidem mentem ſuam explicat. Nec minus inverecundè Bellarminus pro ſanctorum invocatione, apud Romanenſes uſitatâ, allegat Auguſtinum, libro locutionum de Geneſi, num. 200. Auguſtini verba ſunt, Jacob benedicens nepotes ſuos filios Joſeph, ait inter cætera, & invocabitur in his nomen meum & nomen Patrum meorum. Unde notandum eſt non ſolum exauditionem, ſed etiam invocationem aliquando dici quæ non Dei, ſed hominum ſint. Hæc Auguſtinus: non intelligens eam invocationem, de qua inter nos quæſtio vertitur, ſed eam invocationem ſeu denominationem quam ſuperius oſtendimus, §. vigeſimo ſecundo. Et hanc locutionem accenſet Auguſtinus eis quæ minus uſitatæ ſunt linguæ noſtræ, quas parum advertendo ſenſum quærunt qui legunt divinorum eloquiorum, cum ſit locutionis genus, & nonnunquam exſculpunt aliquid quod à veritate quidem non abhorreat, non tamen id ſenſiſſe auctor à quo hoc ſcriptum eſt invenitur, ſed genere locutionis hoc dixiſſe credibilius apparet: ut monet ipſe Auguſtinus, libro ſecundo Retractationum, capite quinquageſimo quarto, ſeu (ut idem præfatur initio libri locutionum in Geneſin) eis locutionibus Scripturarum, quæ videntur ſecundùm proprietates, quæ idiomata Græcè vocantur, linguæ Hebraicæ vel Græcæ.

Bellarmini perverſa fraus & impudentia.

Nec ipſi Romanenſes eo loco intelligunt invocationem Patriarcharum per preces; nam ante Chriſti mortem contendunt animas piorum non fuiſſe in Cœlo, ſed in limbo quodam in inferno, necdum fuiſſe beatas, nec eis fuiſſe ordinariè revelatum quid hic agebatur, adeoque non fuiſſe viatorum patronos, quales nunc dicunt eſſe Sanctos in Cœlo. Bonaventura & Thomas & Durandus, in quartum ſent. diſt. quadrageſima quinta. Bellarminus libro 4. de Chriſto, capite undecimo. Et libro primo de Eccleſia triumphante, qui eſt, de Sanctorum beatitudine, cap. decimo nono, & cap. vigeſimo. Catechiſmus Romanus, parte primâ, capite 6, quæſtione ſexta. quid facias miſeris iſtis ſophiſtis, qui non erubeſcunt dicere quod ipſi ad rem de qua agitur ſciunt nihil pertinere, ſeque ipſos in contradictiones præcipitare malunt, quam videri errorem relinquere? De talibus ait Propheta, apprehenderunt dolum, renuerunt reverti. *Ierem. 8: 5.*

Religioſa adoratio reliquiarum & imaginum.

26 Præſepe etiam & lanceam, & omnes cruces & id genus alia; item Sanctorum defunctorum oſſa, cineres, & veſtes, aliaſque reliquias; & Chriſti, ſanctorumque, & Angelorum imagines ſacro cultu & religioſis adorant cerimoniis. Catholica veritas eſt (ait Vaſquez in tertiam partem Thomæ, quæſtione vigeſima quinta, diſputatione centeſima ſexta, capite ſecundo) imaginibus deferendam eſſe adorationem, hoc eſt, ſigna ſervitutis, & ſubmiſſionis, amplexu, luminaribus, oblatione ſuffituum, capitis nudatione, &c. Idem, ibidem, diſputatione centeſima octava, capite primo, proponit hanc quæſtionem; An eadem adoratione cum exemplari, vel diſtincta, imagines ſint adorandæ? & poſtpoſitis aliis opinionibus, ipſe (capite tertio) eadem adoratione cum exemplari adorandas eſſe judicat, & pro hac ſententia adducit Alex. Thomam, Bonaventuram, Albertum, Capreol. Almainum, & alios multos doctores. Et capite quarto, in hanc

Vide infra, cap. 14.

etiam

etiam ſententiam exponit decretum Concilii Tridentini, ſeſſione vigeſima quintâ. Verba Synodi ſunt; Imagines porrò Chriſti, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum, in templis præſertim habendas, & retinendas, eiſque debitum honorem, & venerationem impertiendam, non quod credatur ineſſe aliqua in eis divinitas, vel virtus, propter quam ſint colendæ, vel quod ab eis ſit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus ſit figenda, veluti olim fiebat à gentilibus, qui in idolis ſpem ſuam collocabant; ſed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant, ita ut per imagines, quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Chriſtum adoremus; & Sanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, præſertim verò ſecundæ Nicænæ Synodi decretis contra imaginum oppugnatores ſancitum eſt. Hactenus Concilium Tridentinum. His autem Concilii verbis confirmari ait Vaſquez ſententiam quam tuetur de una adoratione imaginis cum exemplari. Et eadem diſputatione centeſima octavâ, cap. decimo tertio, & cap. decimo ſeptimo ait, ſubmiſſionis quidem affectum referri ad exemplar, notam autem exteriorem illius ſubmiſſionis, ut genuflexionem, &c. exhiberi imagini, ita ut ipſa imago verè & propriè adoretur: idque rectè dici, & concedendum eſſe, abſolutè & ſine additamento. Et cap. quarto & quinto ejuſdem diſputationis, contendit non niſi eadem adoratione cum exemplari imagines eſſe adorandas. Et cap. decimo tertio. Neque verò (inquit) nota exterior, & interior affectus ſubmiſſionis, duæ ſunt adorationes & cultus; ſed ex utroque, unus actus reverentiæ, & honoris conſtat. Et diſputatione centeſima nonâ, capite tertio; ait ex latria interiori, & ſigno exteriori unam conflari integram adorationem latriæ, qua & imago & exemplar comprehenditur. Thomas, tertia parte quæſtione vigeſima quintâ, articulo tertio, dicit imaginem Chriſti adorandam eſſe adoratione latriæ, eandem enim reverentiam exhiberi imagini Chriſti & ipſi Chriſto. Et articulo quarto, idipſum affirmat de cruce Chriſti, & crucis effigie in quacunque materia. Omnes cruces adoramus, inquit Bellarminus, libro de imaginibus, capite trigeſimo, §. ad quartum. Idem etiam, eodem libro cap. 21. aſſerit imagines Chriſti & ſanctorum venerandas eſſe non ſolum per accidens vel impropriè, ſed etiam per ſe & propriè, ita ut ipſæ terminent venerationem, ut in ſe conſiderantur, & non ſolum ut vicem gerunt exemplaris. Neque conſentit cum Vaſquezio affirmante, rectè dici imaginem, verè & propriè adorari, eadem adoratione cum exemplari, idque rectè dici abſolutè, & ſine additamento.

Concil. Trid. ſeſſ. 25.

Diſſentiunt Vaſquez & Bellarminus.

Argumenta Bellarmini.

27. De eſſentia veræ latriæ eſt (inquit Bellarminus) exhiberi propter ſe: latria enim dicitur ſummus cultus, qui debetur vero Deo, ut primo principio omnium rerum; implicat autem contradictionem, exhiberi ſummum cultum primo principio, & propter aliud: nam ſi primo principio, non ergo propter aliud; ſi propter aliud, non primo principio. Ergo vel imagini exhibetur cultus latriæ propter ſe, & hæc eſt vera idololatria; vel non exhibetur propter ſe, & tum ille non eſt cultus veræ latriæ. Præterea vel iſta latria, quæ exhibetur imagini propter aliud, eſt idem cultus cum eo qui exhibetur Deo, vel alius minor; ſi idem, ergo æquè colitur creatura atque ipſe Deus: quæ certè idololatria eſt, nam idololatria non ſolùm eſt cum adoratur idolum relicto Deo, ſed etiam cum adoratur idolum ſimul cum Deo. Exod. 20. Deos aureos, & Deos argenteos non facietis mecum. Si eſt cultus minor, non ergo eſt latria: nam latria eſt ſummus cultus. Imagini non convenit cultus internus, nec externus veræ latriæ: nam nec apprehendimus imaginem, ut primum principium, nec illi ſacrificamus. Imago, ut imago, opponitur exemplari, & eſt illo inferior; ergo non poteſt coli eodem cultu, ſed minori. Qui colebant imaginem Chriſti divinis honoribus, inter hæreticos numerantur ab Irenæo, lib. 1. cap. 24. Epiphanio, hæreſ. 27. Aug. hæreſ. 7. & Damaſceno, lib. de centum hæreſib. in fine: Atqui iſti cum Chriſtum colerent, ſine dubio imaginem ejus propter ipſum colebant. Non igitur licet imagines colere divinis honoribus, id eſt, cultu latriæ, etiamſi quis dicat, id ſe facere propter Deum, vel Chriſtum, non propter imagines: nam hoc ipſo quod eas colit divinis honoribus, convincitur eas colere propter ipſas, non propter Deum, quicquid ipſe verbis dicat. Hæc Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 24.

Oppoſita doctrina Vaſquezii.

28. At è contrario Vaſquez, in 3. part. Thomæ, qu. 25. diſp. 108. capitib. 3. & 4. & 5. & 6. & aliquot ſequentibus, contendit non niſi eadem adoratione cum exemplari imagines eſſe adorandas, Et diſput. 109. cap. 2. ſtultitiæ arguit vel ſuperſtitionis eos, qui docent imagines alio cultu adorandas, vel eas alio cultu adorant. Rejicitur autem, ut hæretica, tum à Vaſquezio, (in 3. part. Thom. q. 25. diſp. 106. cap. 1.) tum à Bellarmino, (lib. de imaginibus, cap. 20. & cap. 21.) nec non à Synodo ſecunda Nicæna, & à Synodo Tridentina, Nicænam approbante, atque adeo à Rom. Eccl. opinio illa quorumdam qui imaginum uſum probabant quidem ad ornatum, & ad excitandam etiam fidelibus memoriam exemplaris, ita tamen ut non concederent imaginem eſſe ullo modo in ſe colendam, ſed ſolum coram imagine colendum exemplar. Imò Synodus ſecunda Nicæna, actione 4. & actione 7. decernit ſalutandas & adorandas eſſe imagines, & anathema dicit aliter docentibus aut ſentientibus. Si crucem (inquit Damaſcenus) & lanceam, & arundinem, & ſpongiam, quibus Dei interfectores Judæi ignominia & morte Dominum meum affecerunt, ut ſalutis cauſas adoro, & colo: cur imagines ad Chriſti gloriam, & cruciatuum ejus memoriam, à Chriſtianis hominibus inſtitutas non adorabo? Si crucis effigiem ex quacunque materia confectam, crucem illam ſaluriferam, & qui in ea ſuffixus eſt, judicantem, adoro; cur imaginem non adorabo? Hæc ille, orat. 2. de imag. Et poſtea ait, orat. 3. de imag. qui imaginem ad Chriſti, aut matris ejus Dei genetricis, aut alicujus ſanctorum gloriam, & memoriam, diabolique & dæmonum ipſius ignominiam & detrimentum, divino ſtudio æque ardore confectam, evertere conatur, ac non potius adorare & colere ac venerari ſtudet, ut rem honore dignam, non autem ut Deum, hunc Chriſti & ſanctæ Dei genetricis, atque ſanctorum hoſtem, diabolique ac dæmonum ejus defenſorem omnes homines eſſe non dubitent. Hæc Joannes Damaſcenus, Petro Franciſco Zino Veronenſi interprete. Propter hanc doctrinam anathematizatus eſt Joannes Damaſcenus, cognomento Manſur, in Concilio nuncupato œcumenico 7. quod ſub Imperatore Conſtantino Copronymo celebratum eſt Conſtantinopoli, anno Dom. 754. Et ob eandem doctrinam laudatus eſt in Concilio ſecundo Nicæno, anno 787. ut teſtantur eorundem Conciliorum acta, ſub finem 6. act. Concilii illius Nicæni, quod etiam 7. œcumenicum nuncupatur, & à Tridentino Concilio ut orthodoxum recipitur, ſeſſione vigeſimâ quintâ. Damaſceni etiam, in hoc argumento, do-

Romana Eccleſia ut hæreticam rejicit eorum opinionem qui dicunt, non ipſam imaginem, ſed ſolum coram imagine colendum exemplar.

Vide infrà, cap. 15. §. 7. & ſeq.

Damaſcenus ab una ſeptima Synodo anathematizatus. Idem ab alia ſeptimâ Synodo laudatus.

doctrinam laudat Catechiſmus Romanus, part. 3. cap. 2.

Ex ipſis imaginum cultoribus oſtenditur, earum uſum in religioſo aut ſacro cultu, eſſe inextricabilem conſcientiarum laqueum.

29. Cum igitur ipſorum Romanenſium alii doceant idololatriam eſſe adorare imagines eadem adoratione cum exemplari; alii autem ſtultum eſſe vel ſuperſtitioſum eas aliter adorare, & non adorantes imaginem anathemati ſubjiciat Rom. Eccleſia, approbando Synodum Nicænam ſecundam; conſequens eſt ex ipſorum ore, omnes imaginum adoratores vel eſſe idololatras, vel ſuperſtitioſos, vel ſtultos; ſi qui autem imagines adorare recuſaverint, eos, ſecundùm doctrinam Romanæ Eccleſiæ eſſe hæreticos & anathema. Unde manifeſtum eſt uſum imaginum, in religioſo aut ſacro cultu, eſſe inextricabilem quendam conſcientiarum laqueum, & conſcientiis tutiſſimum eſſe in hoc negotio iſtum imaginum uſum abjicere atque abolere. Præſertim cum nullum extet in ſacris Scripturis, de imaginibus cum in uſum adhibendis, præceptum vel probatum exemplum: ideoque ad traditionem non ſcriptam & Eccleſiaſticam conſuetudinem confugere compulſi ſint Joan. Damaſcen. orat. 2. de imaginib. & ſecunda Nicæna Synodus, act. 7. in definitione. & Synodus Tridentina, ſeſſ. 25. & talis etiam imaginum uſus antiquitati orthodoxæ vel incognitus fuerit, vel improbatus, ſicut infra, hoc ipſo libro, Deo volente, oſtendemus.

Imaginum cultus ſola nititur traditione non ſcriptâ.

Theodori Æliotæ fœda & nefaria doctrina, probata Damaſceno, & ſecundæ Nicænæ Synodo. Vide cap. 11. §. 35.

30. Adeò autem inſaniebant in negotio imaginum, Joannes Damaſcenus, & illi qui ſecundam Nicænam Synodum celebrarunt, ut non erubuerint laudare fœdam illam atque nefariam doctrinam Abbatis Theodori Æliotæ; qui ſub prætextu adorandi Chriſtum, & ſanctam Deiparam, docet melius alicui eſſe, nullum omittere in civitate ſcortum, ad quod non ingrediatur, quam ut recuſet adorare imaginem Chriſti & B. Virginis. Inhoneſtam hanc & mendacem Theodori doctrinam recipiunt ac laudant, Joan. Damaſcenus ſub finem primæ orationis de imaginibus. & orat. 3. de imaginibus. & ſecunda Nicæna Synodus, actione quinta. ἀκυροῦντες τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν αὐτῶν.

Matth. 15:6.

Thymiamata & luminaria reliquiis & imaginibus offerenda docent earum adoratores.

31. Apud Catholicos veritas indubitanda eſt, (ait Vaſquez) reliquias ſanctorum, ſive fuerint partes ipſorum, ut oſſa, carnes, & cineres, ſive res aliæ, quæ ipſos tetigerunt, vel ad ipſos pertineant, adorandas, & in hoc honore ſacro habendas eſſe. Hæc ille, in 3. part. Thomæ, qu. 25. diſput. 112. cap. 2. Porrò (inquit Bellarminus) ſuaves odores nos etiam in Eccleſia offerimus imaginibus, & reliquiis; cum tamen aſſeramus, ſacrificium non deberi niſi ſoli Deo. Bellarm. lib. de beatudine ſanctorum, cap. 13. §. Neque obſtat. Vaſquezium etiam paullò ſuperiùs audivimus in cultu imaginibus exhibendo ponentem oblationem ſuffituum. Secunda Nicæna Synodus, actione ſeptimâ definiens cultum quem vult exhiberi imaginibus Chriſti & beatæ Virginis & beatorum Angelorum, & Sanctorum, ait; Καὶ ταύταις ἀσπασμὸν καὶ τιμητικὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν, οὐ μὴν τὴν κατὰ πίστιν ἡμῶν ἀληθινὴν λατρείαν, ἣ πρέπει μόνῃ τῇ θείᾳ φύσει· ἀλλ᾽ ὃν τρόπον τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις καὶ τοῖς λοιποῖς ἱεροῖς ἀναθήμασι, καὶ θυμιαμάτων καὶ φώτων προσαγωγὴν πρὸς τὴν τούτων τιμὴν ποιεῖσθαι, καθὼς καὶ τοῖς ἀρχαίοις εὐσεβῶς εἴθισται· ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει· καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα, προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν. Ex his oſculum & honorariam adorationem tribuendam: non tamen veram latriam, quæ ſecundùm fidem noſtram eſt, quæque ſolam divinam naturam decet. Ita ut iſtis, ſicuti figuræ pretioſæ ac vivificæ crucis, & ſanctis Evangeliis & reliquis ſacris monumentis, incenſorum & luminum oblatio ad harum honorem exhibeatur. quemadmodum & antiquis piæ conſuetudinis erat. Imaginis enim honor ad primitivum tranſit: & qui adorat imaginem, adorat in ea depicti ſubſiſtentiam.

Sup. §. 26.

Oſtenditur non eſſe reliquiis vel imaginibus offerenda thymiamata aut luminaria.

32. Ecquid verò prodeſt, ſine Dei mandato, rebus ſenſus vitæque expertibus offerre thymiamata & luminaria? Honor, inquies, imaginis ad primitivum tranſit. At præterquam quod Sancti talem honorem non poſtulant, tranſire per imaginem ad primitivum non poteſt honor illa imaginis, cujus imago ipſa eſt prorſus incapax. Præterea conſentimus omnes, ſacrificium nulli creaturæ ſed ſoli Deo offerre licere. At ſacra oblatio thymiamatum & luminarium, eſt ſpecies quædam ſacrificii, ſoli Deo, ſupremo harum rerum datori ac Domino congruens. Ex hac difficultate non potuit ſe extricare Vaſquez, in tertiam partem Thomæ, quæſt. 25. diſp. 109. cap. 4. ubi ait; Cum ſeptima Synodus, actione ſeptima, in definitione fidei dicit, meritò nos ad imagines reverenter accedere oblationibus ſuffituum, & luminarium, non ſentit, illas habere propriam rationem oblationis, quatenus ad imagines referuntur (nec enim dicit; oblationes imaginibus fieri, ſed nos ad imagines oblationibus reverenter accedere) ſed ſentit, aut eis convenire rationem oblationis propriè, ut ad Deum ordinantur: quatenus verò imagines reſpiciunt, rationem ſolam adorationis: aut ſi reſpectu ipſarum imaginum vocavit oblationes, latiori quodam modo eas ſic appellavit, ſicut donaria, quæ coram imaginibus ſuſpenduntur, ipſis communiter dicuntur offerri. Poſſemus tamen aſſerere, nomen *oblatio*, multa ſignificare, ut tam de ea, quæ Deo fit, quam de illa quæ imaginibus offertur, ſicut etiam adoratio, dicatur. Sed hoc non eſt tam certum, ſicut illud, quod extra controverſiam omnino eſt, ſacrificium ſcilicet ſolùm reſpectu Dei, cui ſoli offertur, ita dici, ut nec per accidens, nec ullo modo ad imaginem referri dicatur. Hæc Vaſquez. quem facile conſpiciet cordatus lector hac quæſtione vehementer turbari, neque ſe expedire.

Hæret impeditus Vaſquez, nec extricari poteſt.

Nec felicior Bellarmini conatus.

33. Aliud effugium quæſivit Bellarminus, libro de beatitudine ſanctorum, capite decimo tertio, §. Neque obſtat. Sacrificium (inquit) Deo proprium eſt immolatio animalium, quod vocatur Hebraicè זבח zebach, de quo dicitur Exod. 22. *Immolans diis eradicabitur, præterquam Domino.* Ibi enim eſt Hebraice זבח zobeach. Hæc ille.

Exod. 22: 20.

At nimis inconſideratè iſta ſibi excidere paſſus eſt. non enim omne zebach, זבח (quod Græcè θυσία dicitur) eſt immolatio animalium, neque ſola animalium immolatio eſt ſacrificium Deo proprium. Nam & ſacrificium laudis dicitur zebach, [זבח תודה zobeach todah, ſacrificans laudem, Pſal. 50. verſ. ultimo] θυσία αἰνέσεως, Syriacè דבחא דתשבוחתא, hoc eſt, καρπὸς χειλέων, fructus labiorum confitentium nomini ejus, Hebræos 13: 15. Item Sacrificia Dei [זבחי אלהים zibhche elohim] ſpiritus contractus, cor confractum & contritum. Pſal. 51: 19. jubemur offerre Deo corpora noſtra θυσίαν ζῶσαν, [Syriacè דבחתא חיתא] Romanos 12: 1. Petrus & Johannes Apoſtoli docent nos Chriſtianos Deo per Chriſtum ſacerdotes factos eſſe ad offerendum ſpiritualia ſacrificia [θυσίας] grata Deo per Jeſum Chriſtum. 1. Petr. 2: 5. Apocal. 5: 10. Apoſtolus etiam ad Hebræos ſcribens, beneficentiam & communicationem vocat ſacrificia [θυσίας] quæ Deo placent. Hebr. 13: 16. Chriſtus obtulit Deo preces & ſupplicationes, Heb. 5: 7. Pſaltes ait, Dirigatur oratio mea velut incenſum [ὡς θυμίαμα קטרת] in conſpectu tuo. Pſal. 141: 2. Preces ſanctorum appellantur θυμιάματα. Apocal. 5: 8.

De ſacrificio.

Cle-

Clem. Alex. 7. Strom.

Clemens Alexandrinus, libro ſeptimo Stromatum, ſacras preces dicit eſſe optimum & ſauctiſſimum ſacrificium. vide ejus verba, inferius, cap. quarto hujus libri, §. 6. Origenis verba ſunt;

Origen. lib. 8. contra Celſum.

Poſt hæc Celſus ait, nos ararum, ſtatuarum, templorumque dedicationes fugere, ut occulti fœderis fidem ſanciamus hac ceu teſſerâ, non videns pro aris nobis eſſe mentem ſuam cuique, ex qua ſurſum feruntur verè ac intelligibiliter ſuaveolentes ſuffitus, preces è pura conſcientia. quapropter dicitur apud Johannem in Apocalypſi; Suffitus autem ſunt orationes ſanctorum: & in hymnis Davidicis; Fiat oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo Domine.

Apocal. 5: 8.
Pſal. 141: 2.

Hæc Origenes, libro octavo contra Celſum. interprete Sigiſmundo Gelenio. Ipſa etiam thymiamata propriè dicta genus eſſe quoddam ſacrificii Deo proprii, quando religioſo cultu offeruntur, patet ex altari thymiamatis ſive incenſi ſeu ſuffimenti. Facies (inquit Dominus) altare incenſi thymiamatis, &c. Exod. 30: 1. & pones illud ante velum, &c. verſ. ſexto. & adolebit ſuper illud Aaron ſuffimentum aromatum ſingulis matutinis, quando aptabit lucernas adolebit illud, verſ. ſeptimo. non offeretis ſuper illud ſuffimentum alienum, neque holocauſtum, neque minchans, ſed nec libâmen libabitis ſuper illud, verſ. nono. Quod dicitur Exod. 22. verſ. 20. Immolans Diis, &c. zobeach, id LXX. verterunt ὁ θυσιάζων Θεοῖς, Et altare ſuffimenti, capite trigeſimo, verſ. primo, θυσιαστήριον θυμιάματος, quod in Hebræo textu appellatur מזבח מקטר קטרת mizbeach miktar ketoreth. Latinè ad verbum; ſacrificatorium ſuffimenti ſuffitus, ſive incenſi thymiamatis. Eodem modo Lucas appellat θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος, Luc. 1: 11. Idipſum etiam hinc patet, quia ſoli Deo, & in templo, & à ſolis ſacerdotibus, ſuper altare illud huic cultui deſtinatum, offerri debebat θυμίαμα. Exod 30. Luc. 1. Propterea Ezeckias confregit etiam ſerpentem æneum, quem fecerat Moſes, quia filii Iſrael ſerpenti illi æneo adolebant incenſum. 1 Reg. 18: 4. quod manifeſto indicio eſt, oblationem ſuffitus non eſſe faciendam imaginibus aut reliquiis aut ulli creaturæ. Quod Ezechias deſtruxit ſerpentem (ait Eckius) fuit cauſſa hujus abuſus populi idololatrantis. Nam in loco eodem ſequitur, Siquidem uſque ad illud tempus filii Iſrael adolebant ei incenſum. Unde ſi conſtaret de abuſu alicujus imaginis, illa deberet aboleri. Hæc Johannes Eckius, doctor Pontificius, in ſuo Enchiridio locorum communium, capite de Imaginibus. Et Driedo; Serpens (inquit) æneus, quem Moyſes fecerat, propter ſancti facti memoriam ſervabatur apud Judæorum populum, quem tamen poſt, cum populus errans tanquam idolum colere cœpiſſet, Rex Ezechias religioſa poteſtate Deo ſerviens, contrivit cum magna pietatis laude. 4. Regum. 18. Hæc Johannes Driedo, etiam Pontificius, & Profeſſor Lovanienſis, in ſuo opere de Eccleſiaſticis Scripturis & dogmatibus, lib. 4. cap. 5. part. 4.

Idololatria eſt adolere incenſum reliquiis aut imaginibus.

Idololatria igitur eſt adolere incenſum reliquiis aut imaginibus. Eſt enim ſpecies quædam cultus & ſacrificii Deo proprii. unde Sedulius, lib. 2. operis Paſchalis, ſcribens de muneribus Chriſto oblatis à Magis, quæ à Matthæo in Euangelio commemorantur, nempe auro, & thure, & myrrha, ait;

Matth. 2: 11.

Ipſa etiam ut poſſent ſpecies oſtendere Chriſtum,
Aurea naſcenti fuderunt munera Regi,
Thura dedêre Deo, myrrham tribuêre ſepulchro.

Eodem modo illa Magorum munera Interpretati ſunt *juvencus*, lib. 1. de hiſtoria Evangelica, & *Hylarius* Pictav. atque *Hieronymus*, in ſuis commentariis in Euangelium Matthæi & *Ambroſius*, ſerm. 12. de tempore & *Petrus Chryſologus* ſerm. 160. & *Leo* 1. Papa Roman. ſerm. 1. in ſolennitate Epiphaniæ Domini noſtri Jeſu Chriſti & ſerm. 3. in eadem ſolennitate. & *Fulgentius*, ſermone de Epiphania, deque innocentum nece, & muneribus Magorum.

Thurificati. Sacrificati.

Idcirco etiam temporibus perſecutionum lapſi illi thurificati, qui diis gentium thus adoleverant, appellabantur etiam ſacrificati, & cenſebantur nefanda ſacrificia commiſiſſe, & in legem illam impegiſſe, quæ prohibet Diis ſacrificare, Exod. 22: 20. Teſte Cypriano epiſt. 52. ad Antonianum. Milites illi Chriſtiani, qui Juliano Imperatori, tempore donativi, thus incenderunt, licet divino eum honore colere non intenderent, deprehenderunt tamen poſtea factum illud ſuum eſſe externam quandam negationem Chriſti: ſicut ex Gregorii Nazianzeni, orat. 3. commemoratum eſt ſupra cap. 1. hujus libri, §. 11.

Contra invocationem rerum inanimatarum.

34. Superius, hoc capite, §. 5. paucis lectorem monebamus de abſurda rerum inanimatarum invocatione, Romanenſibus conſueta, & plura ad eam rem ſpectantia hoc loco dicturos pollicebamur. Quæro igitur ex Romanenſibus, quid ſibi velint invocando inanimes reliquias & imagines, eiſque laudes & hymnos dicendo? Nam non eſt eis ſacrificandum; religioſas autem preces & laudes ſacrificia eſſe ſoli Deo offerenda, jam oſtenſum eſt §. 33. Neque eſſe in imaginibus aliquam divinitatem, vel virtutem, propter quam ſint colendæ, nec ab eis eſſe aliquid petendum, nec in eis fiduciam figendam eſſe, docet Synodus Tridentina, ſeſſ. 25. Neque ad preces & laudes extendit Synodus dictum illud, honos qui imaginibus exhibetur, refertur ad prototypa. Et verò huc uſque extendi non poſſe, neque ullo modo, ne per accidens quidem, laudem, qua laudatur exemplaris excellentia, nec laudem divinam, & nec orationem, ſive ſit illa divina oratio, ſive humana, referri poſſe & terminari ad imagines, vel ad res inanimatas: eo quod res inanimata, laudis & commendationis rei animatæ, capax non ſit, multo minus divinæ; neque res inanimata ullius orationis capax ſit, cum non ſit rationis particeps; orationem enim ſolum ad intelligentem, qui poſſet petita concedere, congruè fieri: docet Vaſquez, in tertiam partem Thomæ, quæſt. 25. diſp. 109. cap. 4. ubi etiam ait, hac de cauſſa Concilium Trident. ſeſſ. 25. dixiſſe, nullam imaginibus ineſſe virtutem, ob quam ſint colendæ, vel ab eis aliquid petendum, vel in eis ſpes collocanda. quocirca indoneam eſſe oportet rationem illam quam attulit Thomas, 3. part. quæſt. 25. art. 4. videlicet, crucem illam in qua Chriſtus crucifixus eſt, tum propter repræſentationem, tum propter contactum, & ex hoc quod ejus ſanguine eſt perfuſa, adorari eadem adoratione cum Chriſto, ſcilicet adoratione latriæ; & propter hoc etiam crucem eos alloqui & deprecari quaſi ipſum crucifixum. Rationem iſtam refutat Vaſquez, loco citato, concedens antecedens, de adoratione; at negans conſequentiam, de alloquio & prece, quia ad rem inanimatam nullo modo poteſt terminari oratio.

35. Propterea & illud Bellarmini perfugium inutile eſt: ait ille, lib. de imag. c. 20. Poteſt aliquid honorari propriè, vel impropriè. Id propriè dicitur honorari, quod verè ratione ſui ipſius honoratur. Impropriè dicitur honorari, quòd honoratur loco alterius: ut quando legatus Regis, honoratur loco Regis, honore proprio Regibus,

tunc & ipſe legatus impropriè honoratur, propriè autem Rex in ipſo tunc honoratur. Id clarius apparet, quando unus pro alio accipit poſſeſſionem aliquam, vel cum funus celebratur abſente corpore, circa ſtatuam, & fiunt erga ſtatuam omnia, quæ circa corpus fierent, ut cum aliquando, ſtatua Trajani mortui ſedit in curru triumphali, teſte Sexto Aurelio Victore, nec enim poteſt dici ſtatuam propriè triumphaſſe, ſed Trajanum à ſtatua repræſentatum. Hæc ibi. Jam audiamus quomodo idem Bellarminus diſtinctionem iſtam applicet præſenti quæſtioni, eodem libro de imaginibus, cap. 23. quod (inquit) imago poſſit coli impropriè eo cultu, quo ipſum exemplar, probatur; nam aliquando imago accipitur pro ipſo exemplari, & ea, quæ fierent circa ipſum exemplar, ſi adeſſet præſens, fiunt circa imaginem, mente tamen defixâ in exemplari. Sic concionatores alloquuntur imaginem crucifixi, eique dicunt: Tu nos redemiſti, tu nos Patri reconciliaſti; iſta enim non dicuntur imagini, nec ut lignum eſt, nec ut imago eſt, ſed ut accipitur loco exemplaris, id eſt, dicuntur ipſi Chriſto, cujus tamen imago vicem gerit: quemadmodum etiam in die Paraſceues, cum crucifixus paulatim detegitur, & oſtenditur, & adorandus proponitur, illa omnia per imaginem ipſi Chriſto vero exhiberi intelliguntur, tunc autem propriè nullus honor defertur imagini, ſed ſoli exemplari: tamen impropriè dici poteſt ipſa etiam imago honorari. Hactenus Bellarminus. Summa eſt; imaginem invocari quidem, at non ratione ipſius, ſed loco Chriſti, cujus imago vicem gerit. At ubi & quanſto tandem Chriſtus vicem hanc commiſit imagini? Et cum cultus ex fide præſtandus ſit, fides autem verbo Dei nitatur; quæ hæc audacia eſt, ſine Dei verbo, imaginem accipere loco Chriſti, & erga vel circa imaginem facere omnia quæ erga vel circa ipſum Chriſtum fierent? Præterea etiam ii qui fingunt licere adorare imaginem eadem adoratione cum exemplari, excipiunt orationes & hymnodias, ut ſuperiore ſectione oſtenſum eſt. Impoſſibile eſt (inquit Origenes) ut qui Deum novit, ſupplex fiat ſtatuis: nec hoc tantum ſtultum eſt ſi quis preces ſimulacris offerat, ſed etiam cum aliquis id ſimulat vulgi opinionibus ſe attemperans, quod faciunt Philoſophi Peripatetici, & qui ſectantur ſectam Epicuri aut Democriti: nihil enim adulterinum debet ineſſe in anima hominis verè pii erga Deum optimum maximum. Hæc Origenes, lib .7. contra Celſum. ubi diſputat non ſolum contra cultum dæmonum, ſed etiam contra cultum religioſum imaginis manufactæ, hoc enim modo ait Chriſtianos & Judæos numen non colere, quia ſimulacra vel effigies facere, eiſque incurvari vetat divina lex. Et ibidem refert, veteres etiam Perſas, aliis motos rationibus, averſatos eſſe ſtatuas.

36. Jam videamus qua viâ elabi conetur Vaſquez. Quod verò (inquit Vaſquez) Eccleſia in Dominica paſſionis loquitur ad crucem, dicens;

O crux, ave ſpes unica,
Hoc paſſionis tempore;
Auge piis juſtitiam,
Reiſque dona veniam.

Quibus verbis ipſam tanquam Deum Salvatorem laudare videtur: nonnulli putant, non ad crucem, ſed ad Chriſtum crucifixum referri, quem nomine crucis compellat. Verùm quia aliqua etiam in eo hymno deinde dicuntur, quæ non niſi de ipſa lignea, & inanimata cruce poſſunt intelligi, quale eſt illud,

Sola digna tu fuiſti
Ferre ſecli pretium.

Et rurſus;

Crux fidelis inter omnes
Arbor una nobilis, &c.

Et in alio hymno ejuſdem Dominicæ;

Beata cujus brachiis
Secli pependit pretium.

Aliqui etiam cenſent, ad ipſam ligneam crucem has laudes figuratè referri, per figuram proſopopœiam, Poëtis & oratoribus ſatis familiarem. Nihilominus priora iſta verba quæ recitavimus,

O crux, ave ſpes unica:

Non video, quomodo ad crucem ipſam ligneam dirigi poſſint: nam quamvis per figuram proſopopœiam ſæpius cum re inanimata loquamur, ineptè tamen, etiamſi figuratè, ab ea peteremus ſalutem, & gratiæ augmentum. Quare ego ibi duas figuras admitterem, nempe in prioribus verbis metonymiam, ut crux pro Chriſto accipiatur, ſicut continens pro contento: in reliquis verò proſopopœiam ut prædictum eſt. Hæc Vaſquez in 3. partem Thomæ, qu. 25. diſp. 109. cap. 4. Subjicit autem ibidem, laudari nihilominus poſſe imaginem, ut aliquid utile ad cultum exemplaris, quia utilitatem hanc in ſe habet. Sed de ejuſmodi utilitate & laude non quæritur hoc loco, neque ſi qua eſſet imaginis utilitas ad cultum exemplaris, inde ſequeretur colendam eſſe ipſam imaginem; non enim omne illud colendum eſt quod ad Dei cultum utile eſt. Addit etiam dici, quod exemplar coram imagine laudetur. At neque iſtud ad præſentem pertinet quæſtionem, qua quæritur de laude & oratione quæ dicuntur ad imaginem, compellando ipſam, & petendo ab ea, eandemque laudando.

37. Si dicat aliquis, (cum Bellarmino, lib. de beatitud. ſanctorum, cap. 17.) non agi de verbis, ſed de ſenſu verborum; Imò verò de utroque agitur, tum de ſono tum de ſenſu verborum. Nam cum verba iſta non ſint divina, ſed humana, cur tam male agitur cum Dei populo, ut in re graviſſima in qua aberrare periculoſiſſimum eſt, nempe in divino & religioſo cultu, obtrudantur ei ordinariè uſurpanda ejuſmodi verba, ab hominibus temerè excogitata, quæ neque in proprietate ſermonis, neque ſecundùm aliquam humanam loquendi conſuetudinem, ullam ſanum ſenſum recipiunt; neque ab acutiſſimis ingeniis ad qualemcunque tolerabilioris alicujus ſenſus ſpeciem trahi poſſunt, niſi confictis quibuſdam figuris, quas nec ipſi doctores ſeriò tradere, nec alii intelligere queunt?

38. In omni Metonymia immutatur nativa vocis ſignificatio: at nemo unquam dixit Metonymiam eſſe, quando rem aliquam alloquentes, ſuo eam affamur vocabulo; ut quando ſcapham vocamus ſcapham, crucem vocamus crucem. Fit ſermo ad crucem ligneam, eique dicitur; O crux. non eſt hic metonymia. Nam eam alloquuntur crucem de qua in eodem hymno ajunt,

Sola digna tu fuiſti
Ferre ſecli pretium.

Ubi pronomen demonſtrativum, TU, manifeſtè eandem deſignat crucem, cui ſuperius dixerunt,

O Crux, ave ſpes unica, &c.

Proſopopœia autem quam ajunt in verbis eſſe, non liberat eos à crimine idololatriæ, ſine cujus criminis reatu nemo poteſt ita alloqui imaginem, aut ejuſmodi rem aliquam, ut ei religioſè ſupplicet, eamque invocet, & ab ea repetat augmentum juſtitiæ, & veniam peccatorum. Quæ tamen iſti convincuntur petere à lignea cruce. Sicut etiam ſimilia dona petunt ab imagine illa quam Chriſti eſſe dicunt, & fabulantur eam ab ipſo Domino impreſſam Sudario faciei ejus admoto, datamque mulieri cuidam Veronicæ; unde etiam à mulieris illius nomine ipſa imago apud Romanenſes Veronica indigitatur. Oratio qua hanc imaginem ſalutant, laudant, atque invocant, prout ea cum Bri. Bon. Dieta ſalutis typis excuſa circumfertur, hæc eſt;

Baron. apud Spond. an Chriſti. 34. num. 42. & Pamel. in Tertullian. Apologet. cap. 12. num. 184.

Dona divina petunt ab ipſa imagine.

Salve ſancta facies noſtri Redemtoris,
In qua nitet ſpecies divini ſplendoris,
Impreſſa panniculo nivei candoris,
Dataque Veronicæ ſignum ob amoris.
Salve vultus Domini imago beata,
Ex æterno munere mirè decorata:
Lumen funde cordibus exinde tibi data,
Et ex noſtris ſenſibus tolle colligata:
Salve ſplendor gloriæ, ſalus peccatorum,
Repræſentans propriè Regem Angelorum,
Reſtauratrix gratiæ, ſpeculum ſanctorum,
Te quærunt reſpicere ſpiritus Cælorum.
Salve robur fidei noſtræ Chriſtianæ,
Deſtruens hæreticos qui ſunt vitæ vanæ:
Horum auge meritum qui te credunt ſanè,
Illius effigie qui Rex fit pane.
Salve noſtra gloria in hac vita dura,
Labili, & fragili, citò tranſitura;
Nos perduc ad patriam ò felix figura,
Ad videndum faciem quæ eſt Chriſti pura.
Salve ò ſudarium nobile jocale,
Et noſtrum ſolatium; & memoriale
Ejus qui corpuſculum aſſumſit mortale,
Noſtrum verum gaudium & bonum finale.
Salve jubar ſeculi, ſtella matutina,
In conſpecta populi fulget lex divina,
Quæ eſt cura languidi, vitæ medicina,
Nos in mundo labili lues à ruina.
Salve gemma nobilis, vera margarita,
Cœlicis virtutibus perfectè munita,
Non depicta manibus, ſculpta, nec polita,
Hoc ſcit ſummus artifex qui te fecit ita.
Ille color cœlicus qui in te ſplendeſcit,
In eodem ſtatu permanet, nec decreſcit,
Diuturno tempore minimè palleſcit,
Fecit te Rex gloriæ, fallere qui neſcit.
Neſciens putredinem, ſervans incorruptum,
Quod eſt Chriſticolis coram te deductum,
Tu vertes in gaudium gemitum & luctum.
Confers ſaluberrimum te videnti fructum.
Salve decus ſeculi, ſpeculum ſanctorum,
Te videre cupiunt ſpiritus Cælorum,
Nos ab omni maculâ purga vitiorum,
Atque nos conſortio junge beatorum.
Eſto nobis quæſumus tutum adjuvamen,
Dulce refrigerium, atque conſolamen,
Ut nobis non noceat hoſtile gravamen,
Sed fruamur requie cum beatis. Amen.

Iſta apertè dicuntur ipſi imagini ſeu Figuræ ſudario impreſſæ, ea laudantur, & ab eâ dona petuntur, quæ à ſolo Deo peti debent, ac dari poſſunt. Auguſtinus ait; Chriſtianos orantes atque laudantes, ad eum dirigere ſignificantes voces, cui res in corde quas ſignificant offerunt, cum verba ſonantia ſigna ſint rerum.

Aug. lib. 10. de civitate Dei, cap. 19.

39. Sacramentum etiam Euchariſtiæ, ex falſa hypotheſi tranſſubſtantiationis, adorandum eſſe latriæ cultu qui vero Deo debetur, decernit Synodus Tridentina, Seſſ. 13. cap. 5. Hunc ſacramenti cultum rectè quidem improbat, perperam autem atque incaſſum crimine idololatriæ eximere nititur Marcus Antonius de dominis, Archiepiſcopus Spalatenſis, lib. 7. de Republica Eccleſiaſtica, cap. 11. num. 7. *Per rectum* (ut ipſe loquitur) *intentionis directionem: qui docent* (inquit) *panem non eſſe amplius panem, ſed corpus Chriſti, illi profectò panem non adorant, ſed ſolùm, ex ſuppoſitione, licet falſa, Chriſti corpus verè adorabile, adorant.* Hæc ille. At non ſufficit ſuppoſitio falſa, ad depellendum idololatriæ crimen. Iſto enim patefacto effugio, ſi quis Antichriſtum pro Chriſto ſequatur & adoret, excuſabitur à crimine idololatriæ: per intentionem, ſcilicet, qua intendit ſolum Chriſtum adorare. Quod prorſus abſurdum eſt. Præſertim cum Dominus præmonuerit cavendos eſſe Pſeudochriſtos, qui decepturi eſſent homines non electos. Sic qui ſuppoſitione quadam falſa imaginatus fuerit verum Deum auro aut argento aut lapidi, ſculpturæ artis & cogitationis hominis eſſe ſimilem, Deoque imaginem effinxerit, & exiſtimaverit numen ipſum eſſe in illa imagine, ipſamque inde imaginem animatam eſſe & ſenſu ac ſpiritu plenam, & jam eſſe Deum, (ſicut olim Ægyptii ſtatuas quaſdam ab hominibus fabricatas, animatas eſſe & deos eſſe putabant, teſte Mercurio Triſmegiſto, apud Auguſtinum) & imaginem illam, auream, argenteam, vel ex alia materia factam, divino honore proſequatur; numquid illum intentio, & falſa ſuppoſitio ab idololatriæ crimine liberabunt? Num Manichæos ad Solis gyrum orationem ſuam circumvolventes, & ſolem ſeu neſcio quam navem per foramen Cœli micantem atque lucentem adorantes, dicemus non fuiſſe idololatras: quia, ſcilicet, colentes Solem ſeu navem illam, putabant ſe colere Chriſtum, Dei virtutem, habitare eam credentes in Sole, adeóque Solem æſtimantes eſſe Chriſtum; ſicut legimus apud Auguſtinum, lib. 20. contra Fauſtum. capitib. 2. 5. 6. & concione contra Judæos, Paganos, & Arianos, cap. 6. Nuſquam igitur erunt idololatræ. Notum enim eſt omnem idololatriam falſa ſuppoſitione uti. Et quid, obſecro, dicemus de adoratione vituli in eremo? Quid de vitulis Jeroboami? quid de hodierno Judæorum cultu, qui Jehovam Deum Abrahami, Iſaaci, & Jacobi, eumque ſolum adorare ſe profitentur? Quid de illis, quos Chriſtus ait cœco quodam Dei zelo occiſuros Apoſtolos?

Idololatria adoratio ſacramenti Euchariſtiæ.

Aug. lib. 8 de Civitate Dei, cap. 23.

40. In quadam Decretali dicitur, (inquit Bonaventura) quod plus peccat malus ſacerdos, qui non conficit, & ſimulat ſe conficere, quam ille qui conficit, pro eo quod facit populum idololatrare. Hæc Bonaventura, in 3. ſent. diſt. 9. art. 1. quæſt. 6. Decretalem autem intelligere videtur illam Innocentii Papæ tertii, extra de celebratione miſſarum, cap. 7. De homine. At iſti panem non ritè conſecratum adorantes, putant conſecrationem eſſe debito modo factam, & non eſſe ibi amplius panem, ſed corpus Chriſti, quod intendunt adorare, non autem panem. Nihilominus ſi ex falſa iſtiuſmodi perſuaſione adorent panem non ritè conſecratum, concedit Bonaventura eos idolatrare, id eſt, incidere in crimen idololatriæ. Adverte huc animum, Chriſtiane lector, & miſerere Romanenſium, qui, etiam ſecundùm ipſorum placita, in quotidiano verſantur periculo idololatriæ. Nam, ex decretis Conciliorum Florentini & Tridentini, ad conficiendum ſacramentum, requiritur in miniſtro intentio ſaltem

Joan. 16. 2. Miſera conditio Romanenſium, id quotidie facientium, de quo dubitant an ſit idololatria, nec ne.

Concil. Florent. in decretis ſuper unione Jacobinorum & Armeniorum Concil. Trident. ſeſſ. 7. in decreto de ſacramentis, can. 1. Joan. 4: 22.

tem faciendi quod facit Eccleſia. Quæ ſit autem Miniſtri intentio, illi neſciunt; Neque ſciunt utrum ſit communis panis, an ſacramentum, quod adorant: atque adeo, quod Dominus olim mulieri Samaritanæ, illis dici jure poteſt, *Vos adoratis quod neſcitis.*

Effugium Romanenſium ipſis ademitur.

41. Inane eſt autem & ludificatorium quod excogitarunt remedium; Sufficit (inquit Bonaventura, in 3. ſent. diſt. 9. art. 1. qu. 6.) quod adorans in habitu hanc habeat conditionem, videlicet, ſi conſecratio debito modo facta eſt: unde pauci vel nulli fideles in hac adoratione peccant: omnes enim accedunt cum conditione iſta. Quod autem objicitur, quod ſacerdos facit eos idololatrare, hoc intelligitur quantum in ſe eſt. quia per ipſum non remanet: ſcienter enim exhibet adorandum, quod ſcit adorandum non eſſe. Hæc ille. Imò verò adorant etiam illi atque invocant, quod adorandum non eſt, neque invocandum, & Chriſto debita obſequia exhibent pani illi qui non eſt Chriſtus. Neque excuſat prætextus ille conditionis ſive in habitu ſive in actu, nam peccatum eſt adorare quod neſcias, neque fas divino honore colere illud quod non eſt Deus, etiamſi tu Deum eſſe deceptus opineris. Inverecunda profectò eſt iſta excuſatio, perinde ac ſi mulier alieni viri amplexibus implicita, de quo dubitet ſitne ille ipſe maritus an extraneus, pulchrè ſe excuſatam putet, ſi inter ipſa baſia atque amplexus cogitet aut dicat, ſi ſis maritus meus, te oſculor atque amplector; ſin autem extraneus ſis, non te oſculor, neque amplector. ubi proteſtatio eſt contraria facto.

Joan. 4: 22. Rom. 14: 23.

Demonſtratio idololatriæ adorantium Euchariſtiam.

42. Nos autem ipſius etiam ſacramenti, quando conſecratio debito modo facta eſt, adorationem illam dicimus eſſe idololatriam, idque hoc oſtendimus ſyllogiſmo;

Latria adorare panem manentem panem & vinum manens vinum, & non tranſſubſtantiatum, eſt idololatria; At ſacramentum Euchariſtiæ, quando conſecratio debito modo facta eſt, latria adorare, eſt latria adorare panem manentem panem & vinum manens vinum, & non tranſſubſtantiatum.

Ergo ſacramentum Euchariſtiæ, quando conſecratio debito modo facta eſt, latria adorare, eſt idololatria.

Major propoſitio ipſorum eſt Romanenſium. Minorem prolixè & luculenter demonſtramus lib. 11. hujus operis. Latriæ autem vocabulum hîc adhibemus, non quod ullam aliam adorationem exiſtimemus ſacramento impertiendam, ſed quia adverſarii, contra quos diſputamus, profitentur ſe adorare ſacramentum Euchariſtiæ adoratione latriæ. Concil. Trid. ſeſſ. 13. cap. 5.

Abſurda Vaſquezii doctrina, de adoratione rei cujuſlibet, etiam latria.

43. Ulterius adhuc progreditur Gabriel Vaſquez, & ait; Non ſolum imago depicta, & res ſacra auctoritate publica in cultum Dei expoſita, ſed quævis etiam alia res mundi, ſive inanima, & irrationalis, ſive rationalis, ex natura rei, & ſecluſo periculo, ritè cum Deo, ſicut imago ipſius, adorari poteſt. Hæc Vaſquez in 3. partem Thomæ, qu. 25. diſp. 110. cap. 2. Si quæras, quodnam intelligat periculum; reſpondet Vaſquez, eodem capite, Periculum non eſſe ex natura rei, ſed ex hominum quorundam rudium ignorantia; alioquin autem nullum eſſe periculum illis, qui ſincere rem quamlibet, & Deum in ea conſiderantes, ipſam adorarent. Et hoc quidem ſi fiat, dicit eximiæ religionis opus eſſe; tunc ergo (inquit) nullo modo dignitatem ipſius rei creatæ, attendentes, in ſolum Deum affectum noſtrum intendere; ipſi verò creaturæ ſignum, & notam ſubmiſſionis, oſculo, aut inclinatione præbere, nec inane, nec ſuperſtitioſum, ſed eximiæ religionis opus erit. Hæc ille. At Dominus apertè dixit; Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies. Et reprehenſi ſunt Iſraelitæ, quod vitulum in eremo colerent, & quod Jeroboami vitulos oſcularentur, quamvis ſe id facere profiterentur in honorem Domini Dei Iſraëlis, in illum ſolum affectum ſuum intendentes, creaturis verò illis ſigna tantummodo & notas ſubmiſſionis, oſculo, & inclinatione præberent, & ſacrificia quæ offerebant vitulis, appellarent ſacrificia Jehovæ. Dominus ait per Prophetam; Sacrificia donorum meorum ſacrificarunt carnem, & comederunt; at Dominus non voluit ea: nunc igitur recordabitur iniquitatis eorum, & viſitabit peccatum eorum. Et poſtea idem Propheta Hoſeas in peccatis eorum hoc etiam ponit, quod dicerent, homines qui immolant oſculentur vitulos. Et diſertè etiam Moſes edicit, ne vel ullam Deo imaginem faciant, vel Soli aut Lunæ aut ſtellis ſe incurvent. Et Petrus Cornelio, & Angelus Joanni interdixerunt, ne ipſos adorarent. Hac admiſſa Vaſquezii doctrinâ, habebunt in promtu defenſionem adoratores quadrupedum, & reptilium, & herbarum, & arborum, & ſiderum, ipſorumque etiam dæmonum, dummodo profiteantur ſe in ſolum Deum affectum ſuum intendere, creaturis verò illis ſigna & notas ſubmiſſionis exhibere, adóque in eis & cum eis Deum adorare, & eas cum Deo adorare, unâ & eadem adoratione latriæ, ut docet Vaſquez.

Matth. 4: 10.

Hoſ. 8: 13.

Hoſ. 13: 2.

Deut. 4: 15, 16, 17, 18, 19.

Act. 10: 26.

Apoc. 19: 10. & 22: 9.

Paganorum calumniæ diabolicæ in Chriſtianos.

44. Falſis calumniis Chriſtianos olim infamabant gentiles, tanquam adoratores capitis Aſini, & genitalium ſacerdotis: Audio (inquit Cæcilius) eos turpiſſimæ pecudis caput aſini conſecratum ineptâ neſcio quâ perſuaſione venerari: alii eos ferunt ipſius Antiſtitis ac ſacerdotis colere genitalia: & quaſi parentis ſui adorare naturam. Hæc Cæcilius, Ethnicis adhuc ſuperſtitionibus inhærens. Cui reſpondens Octavius Chriſtianus, ait; Sic eſt negotium dæmonum: ab ipſis enim rumor falſus & ſeritur, & fovetur. Inde eſt quod audire te dicis caput aſini rem nobis eſſe divinam. Quis tam ſtultus ut hoc colat? Quis ſtultior, ut hoc coli credat, niſi quod vos & totos aſinos in ſtabulis, cum veſtra Hippona conſecratis: & eoſdem aſinos cum Iſide religioſè devoratis: item boum capita, & capita vervecum, & immolatis, & colitis: de capro etiam & homine mixtos deos, & leonum & canum vultu deos dedicatis. Nonne & Apim bovem cum Ægyptiis adoratis & paſcitis? nec eorum ſacra damnatis inſtituta ſerpentibus, crocodilis, belluis cæteris, & avibus, & piſcibus, quorum aliquem Deum ſi quis occiderit, etiam capite punitur. Idem Ægyptii cum pleriſque vobis non magis Iſidem, quam cæparum acrimonias metuunt: nec Serapidem magis, quam ſtrepitus per pudenda corporis expreſſos contremiſcunt. Etiam ille qui de adoratis ſacerdotis virilibus adverſum nos fabulatur, tentat in nos conferre, quæ ſua ſunt. ——— Ea de caſtis fingitis & pudicis, quæ fieri non crederemus, niſi de vobis probaretis. Hæc Octavius, apud Minucium Felicem, in dialogo qui inſcribitur, Octavius. Eandem de aſinino capite calumniam, & aliam de adoratione Solis, refutat, & in ipſos gentiles retorquet Tertullianus, in Apologetico, cap. 16. Clemens Alexandrinus in ſuo Protreptico ad Græcos, ſeu gentiles, exprobat eis religioſum cultum pudendorum humanorum utriuſvis ſexûs, & aliarum creaturarum. Quid porrò referam (inquit Theophilus Antiochenus, lib. 1. ad Autolycum) multitudinem animalium reptilium & jumentorum, & ferorum, & volucrum, & aquatilium natatilium, quibus divinum cultum præbent Ægyptii. Verùm ſi iſtam Vaſquezii doctri-

Paganorum idolomania.

Ægyptiorum ſtupenda ſuperſtitio.

Impietas doctrinæ Vaſquezii.

ctrinam noviſſent Patres, eamque probaſſent, non eſſet cur vel ſeipſis purgandis, vel accuſandis gentilibus tantum laborem impenderent; compendioſa enim via eſſet, ut illas res omnes religiosè adorare, dummodo affectus ad unum verum Deum intenderetur, candidè & rotundè profiterentur eſſe nec inane, nec ſuperſtitioſum, ſed eximiæ religionis opus. In cauſa autem eximiæ religionis diſſimulatio in vitio eſt, neque culpâ carent illi qui ſe ſub ſilentio abſcondunt. Sed quid opus eſt portentoſam iſtam opinionem, iſtam inſaniam, & δεισιδαιμονίας ἐπιτομὴν, admotis convellere argumentis? Tanta enim & tam evidens eſt ejus abſurditas, & ſacrilega vanitas, ut eam retuliſſe refutaſſe ſit. Rectè Auguſtinus, ſicut (inquit) orantes atque laudantes ad eum dirigimus ſignificantes voces, cui res ipſas in corde quas ſignificamus offerimus, ita ſacrificantes non alteri viſibile ſacrificium offerendum eſſe noverimus, quam illi, cujus in cordibus noſtris invisibile ſacrificium nos ipſi eſſe debemus. Hæc Auguſtinus, *Interna adoratio & externum ejus ſignum uni exhibenda ſunt; non autem diverſis objectis.* lib. 10. de civitate Dei, cap. 19. Omnis enim cultus latriæ, (accipiendo latriam pro ſervitute peculiari, Deo debitâ, ſicut etiam hic accipitur) tum internus, tum etiam externus, ſoli Deo exhibendus eſt, ut paſſim docent ſacræ literæ, & conſtanter profitetur catholica antiquitas. Statuas (inquit Pamelius homo Pontificius) & imagines adorare (uti frequentiſſimè inculcant Patres ſeptimæ Synodi, ac Damaſcenus & Jonas) nemo unquam noſtrûm tentavit; ſi de adoratione latriæ intelligatur, quæ ſoli Deo debetur, quæ inter gentes uſurpabatur. Hæc ille, Annot. in Tertulliani Apologeticum, capite 12. numero 184.

CAPUT. III.

De cultu Domini noſtri Jeſu Chriſti.

DOminus noſter Jeſus Chriſtus pro nobis intercedit. At non eſt in Sacra Scriptura præceptum, neque Chriſtianis orthodoxis in more poſitum, ut eum invocantes petant ab illo ut oret pro eis; ſed docent ſacræ literæ, idque ipſum habet Eccleſiæ conſuetudo, & conſenſus Catholicæ antiquitatis, ut quandocunque adoramus & invocamus Chriſtum, ei ſupplicemus ut Deo, eundem ei exhibentes honorem quem Patri & Spiritui Sancto. Neque Chriſto dicimus; Domine, ora pro nobis. Vel, Domine, offer preces noſtras Deo. Sed cum Apoſtolis dicimus; Domine, *Luc. 17: 5.* adauge nobis fidem. Et cum parente illo afflicti *Marc. 9: 24.* filii; Credo Domine, ſuccurre incredulitati meæ. Et cum Stephano; *Act. 7: 59, 60.* Domine Jeſu, ſuſcipe ſpiritum meum. Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum. Vide ſupra, lib. 1. hujus operis, cap. 20. §. 4. & cap. 23.

2. Martha quidem dixit ei, *Scio quod quæcunque petieris à Deo; dabit tibi.* *Joan. 11: 22.* Joan. 11:22. Monet autem Chryſoſtomus, in illum locum, Martham hic loquutam eſſe ex ignoratione Deitatis Chriſti: & rectius dicturam fuiſſe cum Centurione, & leproſo; *Matth. 8.* Domine, tantummodo dic verbum, & reſurget frater meus; nam potes, ſi vis, eum divina tua virtute etiam nunc reſuſcitare. Ait ipſe Dominus noſter Jeſus Chriſtus, *Si quid petieritis in nomine meo, ego faciam.* *Joan. 14: 14.* Item; *In illo die me non rogabitis quicquam: Amen Amen dico vobis, quæcunque petieritis à Patre in nomine meo, dabit vobis.* *Joan. 16: 23.* Uno igitur indiviſo cultu cum Patre invocatur, & preces exaudit, oblatas Sanctiſſimæ Trinitati, in nomine Mediatoris, qui eſt unus de Trinitate, nempe Filius, conſubſtantialis Patri ſecundum Deitatem, idemque conſub-

ſtantialis nobis ſecundùm aſſumtam humanitatem. Nec minus adorandus eſt jam incarnatus; quam olim ante incarnationem. adorandus; inquam, ſine excluſione carnis ab objecto ſeu termino adorationis, quamvis ratio hujus adorationis fundata ſit in Deitate. Non quod homo Jeſus Chriſtus, in ſocietatem honoris admiſſus, adoretur cum Deo Verbo, ſicuti delirabat inſanus Neſtorius; ſed quia una eademque ſimplice adoratione adoratur unus Emmanuel, una perſona compoſita ex duabus naturis, unus Chriſtus in duabus naturis agnoſcendus, unus Filius, honorandus eodem indiviſo honore cum Patre & Spiritu Sancto. Propterea ait Cyrillus, & cum Cyrillo Synodus œcumenica Epheſina, anathematiſmo octavo; Si quis hominem aſſumtum, una cum ipſo Deo Verbo adorandum, & una cum illo glorificandum, unà cum illo, tanquam alterum in altero exſiſtentem, Deum appellandum eſſe dicere auſus fuerit: (hunc enim intellectum particula, *Cum*, *σὺν*, adjecta, perpetuò & neceſſariò ferre conſuevit) & non una potiùs adoratione [μιᾷ προσκυνήσει] Emmanuelem honorat, unamque illi glorificationem offert, [καὶ μίαν αὐτῷ τὴν δοξολογίαν ἀναπέμπει] quatenus Verbum factum eſt caro; anathema ſit.

Gnome eſt Gregorii Theologi.

Νήπιος, ὅςις ἄνακτα Θεοῦ λόγον αἰὲν ἐόντα
Ου σέβετ' ἰσοθέως Πατρὸς ἐπηρανίη.
Νήπιος, ὅςις ἄνακτα Λόγον βρότον ἔνθα Φανέντα
Ου σέβετ' ἰσοθέως οὐρανίοιο Λόγυ·
Τέμνει δ' ἢ μεγάλοιο Πατρὸς Λόγον, ἠὲ Λόγοιο
ΜορΦὴν ἀνδρομένην, καὶ παχὸς ἡμέτερον.
id eſt.

Inſanit Regi divinum quiſquis honorem
Non tribuit Verbo cum Genitore parem.
Inſanit Verbo incarnato quiſquis eundem
Denegat, æthereo qui tribuendus honor.
A Patre vel magno Verbum, Verbo vel ab ipſo
Humanam formam & craſſitiem reſecat.

3. Apud Origenem quidem invenio, ſolitos eſſe quoſdam (in quibus fuit ipſe Origenes) *Origenes erroris Ariani antiſtes.* Chriſtum rogare ut ipſorum preces Deo offerret. Unum (inquit) Deum, & unum ejus Filium ac Verbum imaginemque, quantum poſſumus ſupplicationibus & honoribus veneramur, offerentes Deo univerſorum Domino preces per ſuum unigenitum: cui prius eas adhibemus, rogantes ut ipſe, qui eſt propitiator pro peccatis noſtris, dignetur tanquam Pontifex preces noſtras & ſacrificia & interceſſiones offerre Deo optimo Maximo. Hæc Origenes, lib. 8. contra Celſum. Sed ex ejuſdem Origenis verbis, quæ ibidem ſententiam illam præcedunt, & ex eis quæ poſt eandem ſententiam leguntur, palam eſt Origenem fuiſſe illius antiſtitem erroris, qui poſtea ab Ario renovatus ac propagatus eſt. Ait enim, duas eſſe ſubſtantias Patrem & Filium, eoſque duos eſſe ſubſtantiâ, unum verò concordiâ, conſenſu, voluntatiſque identitate. Et quod dixit Dominus, *Pater major me eſt*, trahit Origenes in patrocinium pravi ſui dogmatis de diverſitate ſubſtantiæ & inæqualitate dignitatis Patris & Filii. Quocirca non eſt audiendus hac in re neque imitandus Origenes. Illud tamen quod eodem illo libro 8. contra Celſum, ait Origenes; ſolum Deum adorandum, & ſoli Chriſto offerendas eſſe preces, qui ut Pontifex eas ad Deum perferat; *Contra invocationem creaturarum.* facit contra invocationem creaturarum, adeóque contra eam invocationem ſanctorum, quam laudant atque exercent Romanenſes. Vide inferius, capite 4. § 7.

Athanaſ. Ethnicum eſt & Arianicum, adorare creaturam.

4. Athanaſius in ſua ad Adelphium Epiſcopum epiſtola contra Arianos; Non creaturam adoramus, abſit. Ethnicorum enim & Arianorum iſtiuſmodi error eſt: ſed Dominum creaturæ, incarnatum Dei Verbum adoramus. Nam tametſi caro ipſa per ſe pars ſit rerum creatarum, attamen Dei corpus effecta eſt, neque iſtiuſmodi corpus ſeorſum diſcriminatum à Verbo adoramus, [*καὶ οὔτε τοιοῦτον σῶμα καθ' ἑαυτὸ διαιροῦντες δίχα τοῦ Λόγου προσκυνοῦμεν.*] neque Verbum adoraturi, ipſum à carne ſeponimus, ſed cùm ſciamus, ſicut dictum eſt, *Verbum carnem factum eſſe*, ipſum etiam in carne exiſtentem Deum agnoſcimus [*τοῦτον καὶ ἐν σαρκὶ γενόμενον ἐπιγινώσκομεν Θεόν.*] Quis igitur tam vecors, ut Domino ita loquatur, abſiſte à corpore ut te adorem? aut quis ita impius eſt, ut cum Judæis propter corpus dicat ei, *Cur tu cum homo ſis, facis te ipſum Deum!* ——— *οἱ γὰρ μὴ θέλοντες σάρκα γενόμενον τὸν Λόγον προσκυνεῖν, ἀχαριστοῦσι τῇ ἐνανθρωπήσει αὐτοῦ, καὶ οἱ διαιροῦντες τὸν Λόγον ἀπὸ τῆς σαρκὸς, οὐδὲ μίαν λύτρωσιν τῆς ἁμαρτίας γένεσθαι, οὐδὲ κατάλυσιν τοῦ θανάτου νομίζουσι. ποῦ δὲ ὅλως οἱ ἀσεβεῖς, καὶ καθ' ἑαυτὴν εὑρήσουσι τὴν σάρκα, ἣν ἔλαβεν ὁ Σωτὴρ, ἵνα καὶ τολμῶσι λέγειν οὐ προσκυνοῦμεν ἡμεῖς τὸν Κύριον μετὰ τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ διαιροῦμεν τὸ σῶμα, καὶ μόνῳ τούτῳ λατρεύομεν.* id eſt; Nam qui Verbum carnem factum adorare nolunt, ingratos ſe exhibent inhumanationi ejus: qui verò diſtrahunt Verbum à ſua carne, nullam omnino redemtionem peccati, neque deſtructionem mortis factam eſſe exiſtimant. Ubinam verò impii iſti, carnem quam aſſumſit Servator, invenient ſeorſum per ſe, ut dicere audeant, nos non adoramus Dominum cum carne, ſed disjungimus corpus, & ſoli ei ſervimus. ——— *γινωσκέτωσαν ὅτι τὸν Κύριον ἐν σαρκὶ προσκυνοῦντες, οὐ κτίσματι προσκυνοῦμεν, ἀλλὰ τὸν κτίστην ἐνδυσάμενον τὸ κτιστὸν σῶμα, καθὰ προείπομεν.* Cognoſcant nos, qui Dominum in carne adoramus, non creaturam adorare, ſed Creatorem corpore creato indutum, quemadmodum ſupra diximus. Idem, ſerm. adverſus eos, qui humanæ in Chriſto Domino naturæ confeſſores ſpem ſuam in homine defigere dicunt. Incarnatum (inquit) & hominem factum Deum Verbum unâ adoratione colimus. *μίαν τὴν προσκύνησιν τῷ σαρκωθέντι καὶ ἐνανθρωπήσαντι Θεῷ Λόγῳ προσάγοντες.* Et apud Cyrillum Alexandrinum, libro 1. ad Reginas, capite 9. in prima parte Concilii Epheſini, ait idem Athanaſius; Confitemur illum Dei Filium, & Deum eſſe ſecundùm Spiritum, Filium autem hominis ſecundùm carnem: non duas naturas unum Filium, unam adorandam, alteram non adorandam; ſed unam naturam Dei Verbi incarnatam, quæ ſimul cum ſua carne unâ adoratione adoratur: [*μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην, καὶ προσκυνουμένην μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ μιᾷ προσκυνήσει:*] neque duos Filios, alterum Dei Filium verum & adorandum, alterum ex Maria hominem non adorandum. Hæc Athanaſius. De illo autem Athanaſii & Cyrilli dicto, quo dicebant unam naturam Dei Verbi incarnatam, vide quæ ſcripſimus, libro 3. hujus operis, capite 21. §. 14. & aliquot ſequentibus paragraphis.

Joan. 10: 33.

Adoramus Verbum carnem factum.

Una adoratione.

Adorandus eſt ut unus, non in duos dividendus.

5. Cyrillus etiam ait, in ſua epiſtola ad Monachos Ægyptios, [in prima parte Concilii Epheſini] ſub finem illius Epiſtolæ; *προσκύνησιν ὡς ἕνα, μὴ διελὼν εἰς δύο μετὰ τὴν ἕνωσιν.* id eſt; adora ut unum, non in duos illum dividens poſt unitionem. Et in Proſphonetico ad Theodoſium Imp. de recta fide, cap. 3. Adoratur ut unigenitus. Et c. 31. Ergone Emmanuelem ut ſolum hominem adorabimus? abſit. Nam iſtud nihil aliud foret, quàm errare, in fraudem induci, ac delirare. Et cap. 32. Quemadmodum una eſt fides in Chriſtum, & verè unum baptiſma, etiamſi baptizemur & credamus in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum; ita planè, ut ego exiſtimo, una quoque Patris, & incarnati Filii & Spiritus Sancti eſt adoratio. *μία προσκύνησις ἡ πατρὸς, καὶ ἐνανθρωπήσαντος υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος.* Et lib. 1. ad Reginas, cap. 6. Si vulgaris eſſet homo] *κοινὸς ἄνθρωπος*] qui ex Maria natus eſt, quomodo ipſi curvabitur omne genu omniſque lingua confitebitur, Jeſum Chriſtum eſſe Dominum ad gloriam Dei Patris? Quomodo ipſum adorant Angeli, & ſupernarum virtutum ſacer cœtus? Num igitur hominem communem & univerſum cœlum nobiſcum religioſe adorat [*λελάτρευκε?*] abſit. Adoramus enim Emmanuelem ut verum Deum. Alioquin autem non erit adorandus, niſi credamus, ipſum Verbum quod ex Deo eſt, quod ab omni creatura adoratur, carnem factum eſſe, ſecundùm Scripturas. Hæc Cyrillus Alexandrinus.

Una eſt Patris & incarnati Filii, & Spiritus Sancti adoratio.

6. In eandem ſententiam Ambroſius, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. Adoravit enim Chriſtum Maria; Adoraverunt & Apoſtoli. Adoraverunt & Angeli, de quibus ſcriptum eſt; & adorent eum omnes Angeli ejus. Adorant autem non ſolum divinitatem, ſed etiam ſcabellum pedum ejus. ——— Per ſcabellum terra intelligitur; per terram autem caro Chriſti, quam hodie quoque in myſteriis adoramus, & quam Apoſtoli in Domino Jeſu adorarunt. Neque enim diviſus Chriſtus, ſed unus. Neque, cum adoraretur tanquam Dei Filius, natus ex Virgine negabatur. Hæc Ambroſius.

Ambroſ.

Pſ. 97. 7.

Hebr. 1:6.

7. Epiphanius in Ancorato, capite ſeu ſect. 51. ait Chriſtianos adorare *προσκυνεῖν τὸν Σωτῆρα ἐν σώματι*, Salvatorem in corpore; *σὺν τῷ σώματι τὸν μονογενῆ, ἄκτιστον σὺν ναῷ τῷ ἁγίῳ, ὃν ἔλαβεν ἐλθών.* cum corpore unigenitum Dei Filium, increatum cum templo ſancto, quod adveniens aſſumſit.

Epiphan.

Obſerva, lector, aliam eſſe conditionem hujus templi, (de quo etiam locutus eſt Dominus in Euangelio, Joa. 2: 19. 21.) ac aliorum templorum Dei. Eccleſia eſt templum Dei, & unuſquiſque fidelium eſt Dei templum, Maria Virgo ſpeciali quadam ratione erat Dei templum, ſicut de ea loquitur Ambroſius, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. Templum illud manufactum Hieroſolymitanum erat Dei templum, & domus ſacræ apud Chriſtianos publico Dei cultui dicatæ, nunc receptâ loquendi conſuetudine dicuntur templa & domus Dei. In iſtis templis Deus colitur & adoratur: Non tamen de ullo iſtorum templorum rectè diceretur, Deum cum iſto ſuo templo adorari, ipſumque adeò templum adorari. Ratio diſcriminis apparet in verbis illis Ambroſii, Maria erat templum Dei, non Deus templi. Et ideo ille ſolus adorandus qui operabatur in templo. Hæc Ambroſius, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. ubi exponens dictum illud Pſalmi 99. *Et adorate ſcabellum pedum ejus.* Contendit ſcabelli vocabulo illic intelligendam eſſe Chriſti carnem, non autem Mariam Virginem aut ullam meram creaturam. In nullo alio templo, niſi in ſola Chriſti humanitate, ſeu (ut cum Apoſtolo loquar) in Chriſto, *κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς*, inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter. Idem Chriſtus eſt & Templum Dei, & Deus Templi. Idem dicendum de ſimilitudinibus purpuræ & diadematis & throni Regii. Nam nulla purpura, nullum diadema, nullus thronus eſt naturalis ſubſtantia ipſius

Admonitio de vocabulis templo, & purpura, & id genus aliis, quæ in hujus quæſtionis explicatione uſurpantur.

Pſal. 99. (ſeu 98.) verſ. 5.

Coloſſ. 2:9.

Regis

Regis, unam eandemque habens hypoſtaſin, quam habet Rex, niſi ſola Chriſti humana natura.

Gaudent. 8. Gaudentius, Epiſcopus Brixienſis, ſermone 19. ſeu reſponſione ad Paulum diaconum,
Joan. 10: de eo quod Dominus Jeſus dixit Apoſtolis; *Quia*
30. & 14: *Pater major me eſt.* Ea igitur ratione, (inquit)
28. ipſe qui ex perſona Dei dixerat; *Ego & Pater unum ſumus:* ex perſona ſuſcepti hominis dicit;
Philip. 2: *Quia Pater major me eſt.* ——— *Ut in no-*
10, 11. *mine Jeſu*, Dei quippe & hominis, *omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quoniam Dominus Jeſus eſt in gloria Dei Patris:* id eſt, ut poſt paſſionis myſterium & adſcenſionis triumphum, jam totus Dei Filius cum eo quod pro nobis dignatus eſt aſſumere, in gloria Dei Patris (in Divinitate ſcilicet naturæ ſuæ manens) ab univerſis cœleſtium, terreſtrium, & infernorum Virtutibus adoretur. ——— Cum totus Dominus Jeſus, & quod ex Deo Patre eſt, & quod ex Virgine matre eſt, Deus ſit unigenitus in gloria Dei Patris. ——— Ut eundem credamus Deum, quem pro nobis & hominem confitemur. Hæc Gaudentius.

Theodoret. 9. Theodoretus, in cap. 1. epiſt. ad Epheſ. Sumta (inquit) ex nobis natura ejuſdem honoris cum eo qui ſumſit eſt particeps, ut nulla videatur adorationis eſſe differentia, ſed per naturam quæ cernitur, quæ non cernitur adoretur Divinitas. Hæc Theodoretus, interprete Gentiano Herve-
Fulgentius. to. Filium (inquit Fulgentius) in Cœlis omnes virtutes adorant ſemper & laudant, in tantum ut etiam in forma ſervi poſitum, & propter paſſionem mortis paulò minus ab Angelis minora-
Pſ. 97:7. tum, adorare Angeli jubeantur, Moyſe dicente;
Pſal. 72: Lætamini Cœli cum eo, & adorent eum omnes
11. Angeli Dei. Hominum quoque adorationem David, divinitus inſpiratus, adjungens, ait; adorabunt eum omnes Reges terræ. Omnes gentes ſervient ei. Quomodo ergo & ab hominibus & ab Angelis adoratur, ſi ab unius Dei ſubſtantia ſeparatur? Quomodo illi ſervitutem, quæ Deo tantum debetur, audemus exhibere, ſi una non eſt illi natura cum Patre? Hæc Fulgentius, contra Arianos, ad objectionem decimam. Similiter Leo, primus hujus nominis, Papa Romanus, epiſt. 97. ad Leonem Auguſtum, cap. 2. Sine
Leo magnus. Verbi potentia non adorarent Magi puerum, ſtellâ indice declaratum. Et cap. ultimo ejuſdem Epiſtolæ; Ita (inquit) Chriſtum unum & Dominum confitemur, non tanquam hominem cum Verbo coadorantes, ne diviſionis quædam ſpecies inducatur: ſed unum jam & eundem adorantes, quia non eſt alienum à Verbo corpus ſuum, cum quo ipſi etiam aſſidet Patri. Hæc Leo.

Concil. 5. 10. Huc pertinet canon ille quinti œcume-
œcumen. nici Concilii; Si quis in duabus naturis adorari
can. 9. dicit Chriſtum, ex quo duas adorationes introducunt, ſeparatim Deo Verbo, & ſeparatim homini: vel ſi quis ad interemtionem vel ad confuſionem Deitatis & humanitatis, unam naturam ſive ſubſtantiam, eorum quæ convenerunt, introducens, ſic Chriſtum adorat, ſed non unâ adoratione Deum Verbum incarnatum cum propria ipſius carne adorat, ſicut ab initio Eccleſiæ traditum eſt; talis anathema ſit.

P. Lom- 11. Idipſum etiam docuerunt Auguſtinus &
bardus 3. Joannes Damaſcenus, quibus conſentiens Petrus
ſent. diſt. 9. Lombardus, ait; Aliis autem placet Chriſti humanitatem una adoratione cum Verbo eſſe adorandam, non propter ſe, ſed propter illum cujus ſcabellum eſt, cui eſt unita. Neque ipſa humanitas ſola vel nuda, ſed cum Verbo cui eſt unita: nec propter ſe, ſed propter illum cui eſt unita, eſt adoranda. Nec qui hoc facit idololatriæ reus judicari poteſt: quia nec ſoli creaturæ, nec propter ipſam, ſed Creatori cum humanitate & in humanitate ſua ſervit. De hoc Joannes Damaſce- *Damaſcen.*
nus ita ait, [Duæ ſunt naturæ Chriſti, ratione *lib.* 3. *de*
& modo differentes, unitæ verò ſecundùm hy- *orthodoxa*
poſtaſin. Unus ergo Chriſtus eſt Deus perfectus, *fide, cap.* 8.
& homo perfectus, quem adoramus cum Patre & Spiritu una adoratione cum incontaminata carne ejus. Non inadorabilem carnem dicentes. Adoratur enim in una Verbi hypoſtaſi, qui hypoſtaſis ei facta eſt. Non creaturæ venerationem præbentes. Non enim ut nudam carnem adoramus, ſed, ut unitam Deitati, in unam hypoſtaſin Dei Verbi duabus reductis naturis. Timeo carbonem tangere propter ligno copulatum ignem. Adoro Chriſti Dei mei ſimul utramque naturam: propter carni unitam Deitatem. Non enim quartam appono perſonam in Trinitate, ſed unam perſonam confiteor Verbi & carnis ejus.] His verbis inſinuari videtur, Chriſti humanitatem unâ adoratione cum Verbo eſſe adorandam. De hoc etiam Auguſtinus ait de ſerm. *Auguſt. de*
Domini, ubi dicitur, non turbetur cor veſtrum, *verbis Do-*
ita dicit; Dicunt hæretici, Filium non naturâ eſ- *mini.*
ſe Deum, ſed creatum. Quibus reſpondendum eſt, quia ſi Filius non eſt Deus naturâ, ſed creatura; nec colendus eſt omnino, nec ut Deus adorandus: dicente Apoſtolo, Coluerunt & ſer- *Rom.* 1:
vierunt potius creaturæ quam Creatori. Sed illi 25.
adhuc replicabunt & dicent, quid eſt quod carnem ejus, quam creaturam eſſe non negas, ſimul cum divinitate adoras, & ei non minus quam divinitati deſervis? Ego Dominicam carnem, imò perfectam in Chriſto humanitatem ideo adoro, quod à divinitate ſuſcepta & Deitati unita eſt, ut non alium & alium, ſed unum eundemque Deum & hominem Filium Dei eſſe confitear. Denique ſi hominem ſeparaveris à Deo, illi nunquam credo nec ſervio: velut ſi quis purpuram
vel diadema regale jacens inveniat, numquid ea *De iſtis ſi-*
conabitur adorare? Cum verò eâ Rex fuerit in- *militudi-*
dutus, periculum mortis incurrit, ſi ea cum Re- *nibus vide*
ge adorare quis contemſerit. Ita & in Chriſto *admonitio-*
Domino humanitatem non ſolam vel nudam, *nem ſupe-*
ſed divinitati unitam, ſcilicet unum Filium Deum *rius* §. 7.
verum, & hominem verum, ſi quis adorare contemſerit; æternaliter morietur. Idem ſuper
Pſalm. 98. ubi dicitur, Adorate ſcabellum pe- *Aug. in*
dum ejus, quoniam ſanctum eſt. Sciendum, *Pſal.* 98.
quia in Chriſto terra eſt, id eſt, caro: quæ ſine impietate adoratur. Suſcepit enim de terra terram: quia caro de terra eſt, & de carne Mariæ carnem accepit. Hæc ſine impietate à verbo Dei aſſumta adoratur à nobis: quia nemo carnem ejus manducat, niſi prius adoret: ſed qui adorat, non terram intuetur, ſed illum potius cujus ſcabellum eſt propter quem adorat. His auctoritatibus præmiſſæ inveſtigationis abſolutio explicatur. Hactenus Petrus Lombardus. Alibi etiam Damaſcenus ait; Unâ etenim eademque cum ſua carne adoratione ab omnibus rebus conditis afficitur.
libro 4. orthod. fid. capite 2. Item capite 3. ejuſ- *Damaſcen.*
dem operis. Caro (inquit) ſuapte quidem natu- *lib.* 4. *or-*
râ minimè adoranda eſt: verum in incarnato Dei *thod. fidei.*
Verbo adoratur, non quidem vi ſua, ſed ob *cap.* 2. &
Deum Verbum perſonaliter ipſi copulatum. Ne- *cap.* 3. *Ja-*
que hoc dicimus, nudam ac ſimplicem carnem à *cobo Billio*
nobis adorari, verum Dei carnem, ſive Deum *interprete.*
carne indutum.

12. Bonaventura in 3. ſent. diſt. 9. art. 1. quæſt. *Bonaven-*
1. Quia (inquit) eſt una perſona in Chriſto, cui *tura.*
debetur reverentia ſumma, unâ adoratione adoranda eſt, ſcilicet latria, quantum ad utramque na-

mos) indigere aſſeverantes. Et Jeſum Chriſtum, cum edocti ſimus eum ipſius verè Dei Filium eſſe, ſecundo loco, & Spiritum Propheticum, tertio ordine, [*ἐν τρίτῃ τάξει*] nos cum ratione honorare demonſtrabimus. Ecce Juſtinus Spiritui Sancto tribuit tertium ordinem, quem tamen Bellarminus finxit Angelis à Juſtino tributum eſſe, ut poſt Angelos demum quarto ordine coleretur Spiritus ſanctus. Ex quo impio & blaſphemo commento conſequitur, aut Angelos Deo eſſe æquales & conſubſtantiales, aut Spiritum Sanctum non eſſe Patri & Filio conſubſtantialem & æqualem, quippe Angelis non ſuperiorem. Verum ab iſta inſania longè abfuit Juſtinus: neque in Divina Trinitate ſecundus locus & tertius ordo Juſtino ſunt diverſi gradus dignitatis, ſed iſtis loquutionibus indicatur ordo duntaxat quoad originem, ſalvâ trium perſonarum conſubſtantialitate & æqualitate, ſicut docuimus ſupra, lib. 1. hujus operis, cap 3. Et paullo poſt, in eadem Apologia, Juſtinus in doctrinis Chriſti hanc commemorat, quod Chriſtus docuerit, ſolum Deum adorandum eſſe: *ὡς δὲ καὶ τὸν Θεὸν μόνον δεῖ προσκυνεῖν, οὕτως ἔπεισεν, εἰπὼν, μεγίστη ἐντολή ἐστι, κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.* id eſt; Deum

Matth. 4: 10. porro ſolum adorandum eſſe, ita ſuaſit, dicens; maximum mandatum eſt, Dominum Deum adorabis, & illi ſoli ſervies, ex toto corde, &c. Et

Matth. 22: 21. ex verbis illis Chriſti, *Reddite quæ Cæſaris ſunt, Cæſari: & quæ Dei, Deo:* infert Juſtinus hoc conſequens, ut principibus noſtris in aliis quidem læti miniſtremus, Deum autem ſolum adoremus. *ὅθεν Θεὸν μόνον προσκυνοῦμεν. ὑμῖν δὲ πρὸς τὰ ἄλλα χαίροντες ὑπηρετοῦμεν, βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας ἀνθρώπων ὁμολογοῦντες.* Adorationem intellige religioſam aut ſacram quæ major ſit cultu civili; alioqui non neſciebant ſancti illi Patres adorationem civilem regibus exhiberi à ſuis ſubditis, ſine crimine, ſicut Bathsheba & Nathan adorarunt Davidem regem. 1. Regum. 1. eundemque & alios Reges alii ſine culpa adorarunt.

Theophilus Antiochenus. 3. Theophilus Epiſcopus Antiochenus, eodem [illegible] ſcripſit ſe honorare Regem, ſive Imperatorem, at non adorare Regem, ſed ſolum adorare Deum. *τοιγαροῦν μᾶλλον τιμήσω τὸν βασιλέα, οὐ προσκυνῶν αὐτῷ, ἀλλὰ εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ. Θεῷ δὲ τῷ ὄντως θεῷ καὶ ἀληθεῖ προσκυνῶ, εἰδὼς ὅτι ὁ βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ γέγονεν. ἐρεῖς οὖν μοι διά τι οὐ προσκυνεῖς τὸν βασιλέα; ὅτι οὐκ εἰς τὸ προσκυνεῖσθαι γέγονεν, ἀλλὰ εἰς τὸ τιμᾶσθαι τῇ νομίμῳ τιμῇ. θεὸς γὰρ οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ἄνθρωπος ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένος, οὐκ εἰς τὸ προσκυνεῖσθαι, ἀλλὰ εἰς τὸ δικαίως κρίνειν. τρόπῳ γάρ τινι παρὰ θεοῦ οἰκονομίαν πεπίστευται· καὶ γὰρ αὐτὸς, οὓς ἔχει ὑφ' ἑαυτὸν τεταγμένους, οὐ βούλεται βασιλεῖς καλεῖσθαι· τὸ γὰρ βασιλεὺς αὐτοῦ ἐστιν ὄνομα: καὶ οὐκ ἄλλῳ ἐξόν ἐστι τοῦτο καλεῖσθαι· οὕτως οὐδὲ προσκυνεῖσθαι ἀλλ' ἢ μόνῳ θεῷ.* id eſt, quæ cum ita ſint, magis honorabo Regem, non adorans eum, ſed orans pro eo. Deum autem, qui verè verus Deus eſt, adoro, ſciens Regem [ſeu Cæſarem] ab ipſo eſſe ordinatum: Dices igitur mihi; quare non adoras Regem? Quia non ad id inſtitutus eſt ut adoretur, ſed ut honore legitimo honoretur. Non enim Deus eſt, ſed homo, à Deo conſtitutus, non ut adoretur, ſed ut juſtè judicet. Nam modo quodam à Deo commiſſa ac demandata ei eſt adminiſtratio. Etenim ipſe [Rex,] quos habet ſub ſe conſtitutos, non vult appellari Reges; Nam hoc nomen Rex, eſt ipſius nomen. Neque alii fas eſt hoc vocari. Ita neque adorandi cultum cuiquam niſi ſoli Deo exhiberi fas eſt. Hæc Theophilus, lib. 1. ad Autolycum. De hoc Theophilo ſcribit Hieronymus, in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum, cap. 35. ubi ejus verba ſunt: Theophilus, ſextus Antiochenſis Eccleſiæ Epiſcopus, ſub Imperatore Marco Antonino Vero librum contra Marcionem compoſuit, qui uſque hodie extat. Feruntur ejus & ad Autolycum tria volumina, &c. Ex his Hieronymi verbis liquet Theophilum hunc floruiſſe, ſecundo ſeculo Chriſtiano. Cardinalis Baronius electionem ejus in Epiſcopum Antiochiæ, collocat in anno Domini centeſimo ſeptuageſimo.

4. Simonianæ magiæ diſciplina Angelis ſerviens, utique & ipſa inter idololatrias deputabatur, & à Petro Apoſtolo in ipſo Simone damnabatur, inquit Tertullianus, lib. de præſcriptionibus adverſus hæreticos, cap. 33. Idem etiam alibi ſcribit ſecretam orationem ſive precationem religioſam à Chriſtianis offerri ſoli Deo, ubique audienti & videnti. Et quid non cœleſte (inquit) quod Domini Chriſti eſt? ut hæc quoque orandi diſciplina. Conſideremus itaque, benedicti, cœleſtem ejus ſophiam, imprimis de præcepto ſecretè adorandi: quo & fidem hominis exigebat, ut Dei omnipotentis & conſpectum & auditum ſub tectis & in abditis etiam adeſſe conſideret: & modeſtiam fidei deſiderabat, ut quem ubique audire & videre fideret, ei ſoli religionem ſuam offerret. Hæc Tertullianus, lib. de Oratione, cap. 1. ubi etiam venerationem Dei, & hominis petitionem, vocat propria orationis officia. *Tertullianus.*

5. Et certè in ſacris literis, ſicut ſolum Deum jubemur adorare, ita etiam eundem ſolum invocare. Et quando imperatur indefeſſa precatio [*προσευχή*] & quando petentibus, quærentibus, pulſantibus fiunt promiſſiones, intelligitur ſemper precatio ad Deum, quamvis abſolutè, ſine additamento, ponatur nomen *προσευχή*, vel verbum *προσεύχεσθαι*. Quia, cum non ſit aliud religioſæ precationis objectum idoneum, perinde eſt ſive abſolutè dicatur nobis ut precemur ſeu oremus, ſive cum diſerta mentione objecti dicatur ut Deum oremus. Præcepit Dominus ut, quando oramus, oremus Patrem noſtrum cœleſtem. *ὅταν προσεύχῃ, πρόσευξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ.* Matth. 6:6. Dixit quidam ex diſcipulis; Domine, doce nos orare [*προσεύχεσθαι*,] quemadmodum & Joannes docuit ſuos diſcipulos. Dixit autem eis; quando oratis, dicite, [*ὅταν προσεύχησθε, λέγετε*] Pater noſter qui es in Cœlis, &c. Luc. 11: 1, 2. Non quod ſemper his ipſis verbis, ſed quod ſemper ad hunc modum, ſeu in in hanc ſententiam, precari oporteat, nimirum ut Deum precemur, ac laudemus, ex fide petamus ab illa ut bona nobis det, & avertat mala. Narrat etiam Lucas, Chriſtum propoſuiſſe diſcipulis ſuis parabolam, *πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι*, quod oporteat ſemper orare, hoc quid ſit, mox explicatur ipſius Domini verbis; Audite (inquit Dominus) [illegible] judex ille iniquus dicat. Deus autem non vindicabit electos ſuos clamantes ad ipſum die ac nocte? ergo aſſiduè orare, eſt aſſiduè ad Deum clamare: & oratio eſt clamor ad Deum. Neque minus ſibi ſoli vendicat Deus religionem precum noſtrarum, quam fidem noſtram, qua corde in illum credimus ad juſtitiam. Rom. 10. Unde etiam hoc ſoli Deo proprium eſt cognomentum, quod ſit auditor orationis, Shomeang tephillah. Pſal. 65:3. Dicit Deus per Prophetam; Immola Deo laudem, & redde Altiſſimo vota tua. Et invoca me in die anguſtiæ, & eruam te, & honorificabis me. Pſal. 50: 14, 15. Propterea orthodoxi Patres, ſacris Scripturis adhærentes quando de hac religionis parte loquuntur quæ *προσευχή*, id eſt, oratio ſive precatio dicitur, ita eam deſcribunt, ac ſic de ea loquuntur, ut palàm oſtendant ſe nullum aliud agnoſcere religioſæ in-

Hypomnema ex ſacris literis, de invocatione ſolius Dei. Cui etiam doctrinæ adhærent orthodoxi Patres.

invocationis ſive orationis objectum, niſi ſolum
Tertullian. Deum. Et hoc ſenſu Tertullianum jam audivimus dicentem, exigere à nobis Dominum, ut ſoli Deo omnipotenti religionem noſtram offera-
Cyprianus. mus. Et Cyprianus, ſcribens Donato; Tene (inquit) incorruptam, tene ſobriam religioſis virtutibus diſciplinam; ſit ubi vel oratio aſſidua, vel lectio: nunc cum Deo loquere; nunc Deus tecum. epiſt. 2. & in alia editione, lib. 2. epiſt. 2. Si quæras igitur, quid ſit orare: reſpondet Cyprianus, orare eſt cum Deo loqui. Vide in hanc ſententiam plura inferius, §. 8. & 9.

Clemens Alexandrinus. 6. Clemens Alexandrinus ſacram precationem docet eſſe unam ex præcipuis partibus cultûs illius qui ſoli Deo exhibendus eſt, eſſe enim optimum hoc & ſanctiſſimum ſacrificium. Verba Clementis ſunt; *οὐκ ἀπεικότως ἡμεῖς δι εὐχῆς τιμῶμεν τὸν Θεόν. καὶ ταύτην τὴν θυσίαν ἀρίςην καὶ ἁγιωτάτην μετὰ δικαιοσύνης ἀναπέμπομεν.* Non abs re nos Deum precibus honoramus: & hoc ſacrificium optimum & ſanctiſſimum cum juſtitia ſurſum mittimus. [ſeu offerimus.] Et paullò poſt: *βωμὸν δὲ ἀληθῶς ἅγιον τὴν δικαίαν ψυχὴν, καὶ τὸ ἀπ᾽ αὐτῆς θυμίαμα τὴν ὁσίαν εὐχὴν λεγοῦσιν ἡμῖν, ἀπιστήσουσιν;* Aram autem verè ſanctam juſtam animam, & qui ab ea emittitur ſuffitum ſanctam dicentibus orationem, non credent? Hæc Clemens Alexandrinus, lib. 7. Stromatum, circa exitum primi quadrantis illius libri.

Origenes. 7. Origenes, lib 7. contra Celſum, ſub finem libri, ait Chriſtianos recuſare colere quicquam præter Deum univerſorum Dominum, & Verbum ejus primogenitum creaturæ totius. Et lib. 8. Non diſtrahitur (inquit) ipſe [Chriſtianus] à Deo ut aliud colat ſimul cum eo, nec ſuſtinet ſervire duobus Dominis.——Cavemus ne cui præter Deum ſerviamus, ne nos ipſi lædamur ſeparantes nos à portione Dei.—— Solus enim adorandus eſt Deus optimus maximus, ſoli preces offerendæ unigenito Dei Verbo, primogenito creaturæ totius, qui ut Pontifex eas ad Deum ſuum & Deum noſtrum perferat. Et ho-
Vide ſupra, cap. 5. §. 3. mil. 6. in librum Jeſu Nave; Interrogat [Jeſus Nave, ſive Joshua] & perquirit dicens, *Noſter es, an adverſariorum?* at ille ait; *Ego ſum prin-*
Joſh. 5: 13. 14. *ceps militiæ virtutis Domini.* Et cum hoc audiſſet, adoravit Jeſus, & dixit, Domine, quid præcipis ſervo tuo? quid eſt quod nos per hoc edocet Jeſus? Illud ſine dubio quod dicit Apoſtolus, Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate
1 Joan. 4: 1. ſpiritus ſi ex Deo ſunt. Cognovit ergo Jeſus non ſolum quod ex Deo eſt, ſed quia Deus eſt. Non enim adoraſſet, niſi agnoviſſet Deum. quis enim alius eſt princeps militiæ virtutum Domini, niſi Dominus noſter Jeſus Chriſtus? Et homil. 5. in
Matth. 8. 2. diverſos. *Venit ad eum leproſus adorans eum.* Antequam [illegible]eret, adorare cœpit: antequam rogaret, [illegible]uram oſtendit. Adoravit eum. Pro hoc ipſo Deum & Dominum eum invocans adorabat eum. Hæc Origenes. Vide etiam ſu-
Euſebius Cæſarienſ. prà, cap. 2. §. 33. & §. 35. Euſebius Cæſarienſis, lib. 1. demonſtrationis Evangelicæ, cap. 3. ait de Chriſtianis; *καὶ εὔχονται δὲ οὐκέτι πλείοσι κυρίοις, ἑνὶ δὲ τῷ μόνῳ κυρίῳ κατὰ τὸ ἱερὸν λόγιον.* id eſt, vota [ſeu preces] afferunt, non amplius pluribus Dominis, ſed uni ſoli Domino, ſecundùm ſacrum oraculum.

Conſtant. Magn. Imperat. 8. Conſtantini Magni preces privatas deſcribens idem Euſebius, lib. 4. de vita Conſtantini, cap. 21. ait; *μόνος μόνῳ τῷ αὐτοῦ προσωμίλει Θεῷ.* ſolus cum ſolo Deo ſuo colloquium habebat.
Ephræm Syrus. Et Ephræm Syrus, ſermone de agone ſpirituali, [tom. 2. pag. 484. edit. 3. Colon.] Orationes (inquit) ſunt familiaria cum Deo colloquia. Omnis quippe ſancta & pura Oratio, confabulatio cum Deo eſt. Hæc ille. Eodem modo orationem definit magnus Baſilius Cæſariæ Cappadociæ Epi- *Baſilius*
ſcopus, homil. in martyrem Julittam; *προσευ-* *Magnus.*
χή ἐστιν αἴτησις ἀγαθοῦ, παρὰ τῶν εὐσεβῶν εἰς Θεὸν γινομένη. id eſt, oratio eſt boni cujuſpiam petitio, quæ ad Deum à piis effunditur. Et Gre- *Gregorius*
gorius Epiſcopus Nyſſenus, libro 2. de oratione *Nyſſenus.*
Dominica; *προσευχή ἐστιν αἴτησις ἀγαθῶν μετ᾽ ἱκετηρίας προσαγομένη Θεῷ.* id eſt; Oratio eſt petitio bonorum, quæ Deo cum ſupplicatione offertur. Idem, eodem libro, gratiarum actionem & precationem vocat, *τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὁμιλίαν,* ſermocinationem cum Deo. Idem etiam Nyſſenus, lib. de inſcriptionibus Pſalmorum, cap. 3. *ἡ προσευχὴ, ἱκετηρία ἐστὶν περὶ τινος τῶν συμφερόντων προσαγομένη Θεῷ,* id eſt; Oratio eſt ſupplica-
tio ad Deum pro re aliqua nobis conducibili. Sic *Nilus Cp.*
Nilus ille Conſtantinopolitanus monachus, qui B. Chryſoſtomi diſcipulus fuiſſe memoratur; Oratio (inquit) eſt colloquium mentis cum Deo. quo igitur ſtatu oportet eſſe mentem, ut poſſit uſque ad Dominum ſuum extendi, & non converti retro, cum eoque ſine ullo ſequeſtre & interprete colloqui? Hæc Nilus, lib. de oratione, cap. 2. [in bibliotheca Patrum, tom. 5. col. 328. edit. 4.]

9. Nec aliter Chryſoſtomus, qui ſub initium *Johannes*
libri ſecundi de oratione [*περὶ προσευχῆς*] ait; *Chryſoſto-*
πᾶς προσευχόμενος, τῷ Θεῷ διαλέγεται. id eſt; *mus.*
quicunque orat, cum Deo colloquitur. Idem etiam paullò poſt initium libri primi ejuſdem operis; Nos decet (inquit) obtemperantes Deo, ſemper omnem vitam in laudibus Dei precibuſque tranſigere, majore ſtudio curam agentes divini cultûs [*τῆς τοῦ Θεοῦ λατρείας*] quam vitæ noſtræ. Plurima in eodem libro lector inveniet, huc ſpectantia, quibus ſacras preces docet Chryſoſtomus eſſe cultum divinum, ſoli Deo exhibendum.

10. Lactantius ait, lib. 1. divinarum inſtitu- *Lactan-*
tionum, cap. 20. Religio & veneratio nulla alia *tius.*
niſi unius Dei tenenda eſt. Et Hilarius, lib. 8. de *Hilarius*
Trinitate, circa medium libri; Non ignoras (in- *Pictavienſis.*
quit) quin in maledicto ſit religio creaturæ.

11. Concilii Laodiceni canon eſt 35. *ὅτι οὐ δεῖ* *Concil.*
Χριστιανοὺς ἐγκαταλείπειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, *Laodicen.*
καὶ ἀπιέναι, καὶ ἀγγέλους ὀνομάζειν, καὶ συνάξεις *can. 35.*
ποιεῖν, ἅπερ ἀπηγόρευται. Εἴ τις οὖν εὑρεθῇ ταύτῃ τῇ κεκρυμμένῃ εἰδωλολατρείᾳ σχολάζων, ἔστω ἀνάθεμα, ὅτι ἐγκατέλιπεν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰδωλολατρείᾳ
προσῆλθεν. id eſt, Non oportet Chriſtianos Eccle- *Idololatria*
ſiam Dei relinquere, & abire, & Angelos nomi- *eſt invoca-*
nare, & congregationes facere, quæ prohibita *re Ange-*
ſunt. Si quis igitur inventus fuerit huic occultæ *los.*
idololatriæ vacans anathema ſit: quia dereliquit Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, Filium Dei, & idololatriæ ſe tradidit. Variè ſed incaſſum ſe torquent Romanenſes, ut genuinum canonis hujus
ſenſum pervertant: audiamus autem Theodore- *Theodore-*
tum; qui legem defendebant (inquit) eos etiam *tus, in cap.*
ad Angelos colendos inducebant, dicentes fuiſſe *2. epiſt. ad*
legem per eos datam. Manſit autem diu hoc vi- *Coloſſ.*
tium in Phrygia & Piſidia. quocirca Synodus quoque quæ convenit Laodiceæ, quæ eſt Phrygiæ Metropolis, lege prohibuit ne precarentur Angelos. Et in hodiernum uſque diem licet videre apud illos eorum finitimos oratoria ſancti Michaelis. Illi ergo hoc conſulebant utique humilitate utentes, dicentes univerſorum Deum nec cerni, nec comprehendi, nec ad eum poſſe perveniri: & oportere per Angelos divinam ſibi benevolentiam conciliare. Hæc Theodoretus, in epiſtolam Pauli
ad Coloſſenſes, cap. 2. in illa Apoſtoli verba [*vo-* *Col. 2:18.*
lens in humilitate & religione Angelorum, &c.] *Angelici.*
Illi Angelorum cultores dicti ſunt Angelici, hoc da-

damnatæ eorum ſectæ fuit vocabulum. Angelici (inquit Auguſtinus) in Angelorum cultu inclinati, quos Epiphanius jam omnino defeciſſe teſtatur. Hæc Auguſtin. hæreſ. 39.]

Eripiuntur Romanenſibus ſubterfugia.

12. Circumſpectant Romanenſes diverſas latebras, in quas ab hac luce ſe abdant. Alii prohiberi ajunt à Patribus Laodicenis cultum malorum Angelorum, non autem bonorum. At eos refellunt tum Theodoreti, tum etiam ipſius canonis Laodiceni verba, quæ dum prohibent cultum Angelorum, cultores illos non revocant ad cultum bonorum Angelorum, ſed ad Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui (ut loquitur Apoſtolus Petrus) ſemel pro peccatis mortuus eſt, juſtus pro injuſtis, ut nos ad Deum adduceret [*ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ Θεῷ.*] Alii bonorum Angelorum cultum à Laodicena Synodo damnatum eſſe fatentur, ſed ideo id factum eſſe ajunt, quia hæretici illi colebant Angelos cultu latriæ. At certè ſi cultus latriæ accipiatur pro cultu quem ſoli Deo exhibere fas eſt, fatemur hæreticos illos exhibuiſſe Angelis cultum latriæ, & dicimus eandem latriam Romanenſes re ipſa etiam exhibere Angelis, quicquid dicant verbis; nam eis oratoria exſtruunt, ibique eos religioſo cultu adorant & invocant: talem autem cultum meræ alicui creaturæ exhibere nefas eſt. Verum ſi latriam accipias prout eam explicat Bellarminus, lib. de beatitudine ſanctorum, cap. 12. & lib. de imaginibus, cap. 24. hæretici illi Angelici non latriâ colebant Angelos, ſed tantum eo cultu quem Romanenſes vocant duliam, & ipſis Angelis exhibent. Nam, ut ibi latriam deſcribit Bellarminus, latria eſt quædam ſumma voluntatis proſtratio, & inclinatio cum apprehenſione Dei, ut primi principii, & ultimi finis, atque adeo ſummi boni. Neque eſt cultus veræ latriæ qui exhibetur alicui, propter aliud. Angelici autem illi hæretici colebant Angelos propter Deum, neque Angelos putabant eſſe primum principium, & ultimum finem, & ſummum bonum, ſed dicebant oportere per Angelos divinam ſibi benevolentiam conciliare. quo argumento hodieque utuntur Romanenſes, pro invocatione Angelorum. quamvis enim non expreſsè dicant Deum non eſſe immediatè acceſſibilem, nec aliter ad eum veniri, niſi per cultum inferiorum virtutum; (qua excuſatione Romanenſes defendere nititur Bellarminus, lib. de ſanctorum beatitudine, cap. 20.) dicunt tamen Angelos & ſanctos religioſè coli & invocari debere, ut per eos, tanquam Patronos, divinam nobis benevolentiam conciliemus. Hæc ipſa autem eſt praxis illa quam in Angelicis hæreticis damnavit Laodicena Synodus, ut abominandam idololatriam. Sicut enim mulier adultera eſt, quæ ſe alieno viro denudat, quamvis dicat ſe id facere ei non ut marito ſuo, ſed ut amico mariti, idque etiam propter ipſius mariti amorem; nam tale obſequium amicis mariti præbere nefas eſt: ſic etiam idololatra eſt, qui Angelis vel ſanctis vel alicui meræ creaturæ exhibet religioſam adorationem, ſecretam orationem, ſeu preces ſacras, aut ejuſcemodi aliquem religioſum cultum ſive internum ſive externum, quem Deum lege ſua ſibi ſoli reſervavit; quamvis dicat ſe hunc cultum exhibere creaturis illis, non ut Deo, ſed ut amicis Dei, & propter amorem Dei: hujuſmodi enim officia erga Dei amicos non ſunt licita.

1 Petr. 3: 18.

Obſerva fraudem Romanenſium de cultu latriæ.

Idololatria Romanenſium prorſus inexcuſabilis:

Celſi argumentatio.

13. Celſus, homo Ethnicus, pro cultu plurium Deorum ita argumentabatur, ut diceret, cum qui plures Deos veneretur, hoc ipſo rem gratam ſummo Deo facere, quod nemini honor contingat, niſi quem ille honorari vult: quapropter qui veneratur ejus ſubditos, non offendere illum cujus omnes ſunt. ſicut legimus apud Originem ſub finem libri 7. & initio libri octavi contra Celſum. Ut autem ovum ovo, ita huic Ethnicorum argumento ſimile eſt illud Romanenſium argumentum, pro adoratione & invocatione Angelorum & ſanctorum defunctorum, quo utitur Catechiſmus Romanus, part 3. cap. 2. quæſt. 4. & Bellarminus, lib. de ſanctorum beatitudine, cap. 20. nempe, ſicut non facit contra Regis voluntatem qui Regis magiſtratibus honorem defert; neque fit injuria, ſed honor regibus, quando eorum amici honorantur, & ad eos legati mittuntur; ita non fieri contra Dei voluntatem, neque Deo injuriam ſed honorem deferri, quando Angeli & ſancti, non ut Dii, ſed ut amici Deo honorantur, & tanquam Patroni apud Deum accipiuntur. Reſponſio Origenis ad Celſum, idonea eſt etiam contra Romanenſes; Origenes ait; Cum autem dicit [Apoſtolus Paulus,] Nobis tamen unus Deus Pater ex quo omnia, vocem hanc Nobis, dicit de ſeipſo, & omnibus qui aſcenderunt ad ſummum Deum Deorum, & ad ſummum Dominum Dominorum? aſcendit autem ad ſummum Deum is, qui eum inſeparabiliter & indiviſibiliter colit per Jeſum Dei Filium, cujus ſolius ductu pervenitur ad Patrem, per cujus Verbi ac Sapientiæ contemplationem modis omnibus conciliamur, tam doctrina quam operibus & cogitationibus, Deo Conditori rerum omnium. —— Nos nihil non facimus, ut non ſolum adſcendamus ſuper omne quicquid in terra pro diis colitur à gentibus, verum etiam ſuper eos quos Scriptura Deos nominat, de quibus nihil ſciunt qui ſunt alieni à teſtamentis Dei per Moſen & Jeſum Servatorem noſtrum proditis, ad quos promiſſiones in his ſignificatæ nihil pertinent. ——— Non diſtrahitur ipſe [Chriſtianus] à Deo, ut aliud colat ſimul cum eo, nec ſuſtinet ſervire duobus Dominis. Non eſt igitur ſeditioſa vox ſic ſentientium, & nolentium ſervire Dominis pluribus, contentorum uno Domino Jeſu Chriſto, cui ſervientes erudiuntur ab eo, ut eruditi digni reddantur regno Dei & Patris. Hæc Origenes, lib. 8. contra Celſum. Summa eſt, Nos pervenire ad Patrem ductu ſolius Domini noſtri Jeſu Chriſti, tanquam conciliatoris & Patroni noſtri apud Deum, qui etiam nos docuit ſolum Deum colere per Jeſum Chriſtum; ergo neque Dei voluntati, neque hominum officio convenit religioſa adoratio cujuſcunque meræ creaturæ, quamvis non intendas creaturam illam colere ut Deum, ſed ut amicum Dei. Neque adjuvat Romanenſium cauſſam illa Bellarmini inepta argumentatio, (loco citato) à poſtulatione illa precum inter viatores, qua alii aliorum preces pro nobis fieri invicem poſtulamus: ſicut oſtendimus ſupra, cap. 1. hujus libri, §. 21. & §. 22. & cap. 2. §. 8.

Romanenſes eodem utuntur argumento.

Reſponſio Origenis, qua tum Ethnicorum, tum etiam Romanenſium evertitur argumentatio.

1 Cor. 8:6.

14. Auctor Commentarii in epiſtolam ad Romanos, qui Ambroſio tribuitur, redarguens ſtultitiam Ethnicorum qui Dei honorem elementis & ſideribus impertiebantur, narrat eadem etiam uſos eſſe excuſatione, qua olim Angelici hæretici & nunc Papiſtæ utuntur, pro religioſa adoratione & invocatione Angelorum & defunctorum ſanctorum; eamque refellit. Solent tamen (inquit) pudorem paſſi neglecti Dei, miſerâ uti excuſatione, dicentes per iſtos poſſe ire ad Deum, ſicut per comites pervenitur ad Regem. Age, nunquid tam demens eſt aliquis, aut ſalutis ſuæ immemor, ut honorificentiam Regis vindicet comiti, cum de hac re ſiqui tractare fuerint inventi, jure ut rei majeſtatis damnentur. Et iſti ſe non putant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creaturæ, & relicto Domino conſervos

Refellitur vana excuſatio Ethnicorum, & Angelicorum, & Romanenſium.

ado-

adorant, quaſi ſit aliquid plus quod reſervetur Deo. Nam & ideo ad Regem per tribunos aut comites itur; quia homo utique eſt Rex, & neſcit quibus debeat rempublicam credere. Ad Deum autem, quem ubique nihil latet (omnium enim merita novit) promerendum, ſuffragatore non opus eſt, ſed mente devotâ. Ubicunque enim talis loquutus fuerit ei, reſpondebit illi. Hæc auctor illius Commentarii, in cap. 1. epiſt. ad Romanos. Ad hunc locum reſpondet Bellarminus, lib. de ſanctorum beatitudine, cap. 20. Loqui auctorem hunc contra Ethnicos, fatemur. at valida eſt ejus argumentatio ad refellendum omnes eos qui religioſo honore conſervos adorant, hac intentione ut eos habeant pro ipſis ſuffragatores apud Deum; id quod faciunt Papiſtæ adorantes atque invocantes Angelos & defunctos ſanctos. Addit ibidem Bellarminus, Ambroſium alibi, nempe lib. de viduis, docere ex parte noſtri opus eſſe ſuffragatoribus, vel ſaltem id eſſe utiliſſimum. de quo loco dicemus ſequente capite, §. 14. Interim habemus, non eſſe adorandos conſervos, ut eorum ſuffragiis potiamur; & menti devotæ patere acceſſum ad Deum ſine tali ſuffragatore.

Chryſoſt. 15. Convenit illud Chryſoſtomi; Cæterum (inquit) non opus tibi Patronis apud Deum, & multo diſcurſu, ut blandiare aliis: ſed licet ſolus ſis, Patronoque careas, & per teipſum Deum preceris, omnino tamen voti compos eris. Neque enim tam facilè Deus annuit, quum alii pro nobis orant, ut eum ipſimet oramus, etiamſi plurimis pleni ſimus malis. ——— Cum hæc omnia non ignoremus, poſthac, licet peccatores ſimus, & indigni in quos conferantur beneficia; licet ſoli ſimus & interceſſoribus careamus, ne deficiamus orando, ne deſpondeamus animum: ſcientes, magnum apud Deum patrocinium eſſe per ſemetipſum, magna alacritate ad Deum contendere. Hæc Chryſoſtomus in ſermone de profectu Euangelii.

16. Catholici Patres diſſerentes contra Arianos, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Deum eſſe, & non creaturam eſſe, demonſtrant hoc argumento, quia adorandus eſt, religioſa adoratione, juxta illud quod ſcriptum eſt, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Unde Patres hoc conficiunt argumentum; Qui adorandus eſt, is Deus eſt: at Dominus noſter Jeſus Chriſtus adorandus eſt: ergo Dominus noſter Jeſus Chriſtus Deus eſt. Item; Creatura non adoratur: Filius adoratur: ergo Filius non eſt creatura. Neque reſervant Patres ullam ſpeciem ſacræ adorationis quæ Angelis vel ſanctis exhibeatur, dicaturque dulia, vel alio vocabulo nuncupetur, ſed omnem religionem, omnem ſacram adorationem, ſoli Deo ſimpliciter vindicant. id quod ipſorum teſtimonia, quæ hic ſubjiciam, palàm oſtendunt.

Chriſtus eſt adorandus: ergo eſt Deus. Matth. 4: 10.

Chriſtus adoratur; ergo non eſt creatura.

Vide lib. 1. cap. 15. §. 6. & §. 8.

Athanaſius. 17. Athanaſius, orat. 3. contra Arianos, longè ante medium; Filium (inquit) cum ſibi eſſe & ſolum, & proprium, oſtendit Pater, dicens, *Filius es tu.* Et rurſum; *hic eſt Filius dilectus meus, in quo mihi complacui.* Ideoque inſerviebant ei Angeli, ut diverſo ab illis: & adoratur ab eis [καὶ προσκυνεῖται παρ' αὐτῶν] non ut gloriâ major, ſed ut alius, diſcretus ſejunctuſque à conditione omnium creaturarum, ipſorumque adeo Angelorum, ſolus Patris proprius ſecundùm ſubſtantiam Filius. Si enim ideo quia gloriâ ſublimior eſt, adoretur, par eſſet, ut unuſquiſque inferior adoraret ſuperiorem: ſed non ita eſt: creaturam enim creatura non adorat [κτίσματι γὰρ κτίσμα οὐ προσκυνεῖ] ſed ſervus Dominum, & creatura Deum. Petrus ideo Apoſtolus adorare volentem Cornelium inhibuit, dicens; quoniam *& ego homo ſum.* Angelus quoque Johannem in Apocalypſi ſe adorare volentem inhibuit, dicens: *vide ne feceris; conſervus enim tuus ſum, & fratrum tuorum Prophetarum, & ſervantium verba codicis hujus: Deum adora.* quocirca ſolius Dei eſt adorari [οὐκοῦν Θεοῦ ἐστι μόνου τὸ προσκυνεῖσθαι,] & hoc ſciunt etiam ipſi Angeli, qui quanquam ſe invicem gloriâ tranſcendant, omnes tamen ſunt creaturæ, neque ſunt in claſſe adorandorum, ſed adorantium Dominum [καὶ οὐκ εἰσὶ τῶν προσκυνουμένων, ἀλλὰ τῶν προσκυνούντων τὸν Δεσπότην.] ——— Etiamſi Ariani rumpantur, non ipſe [Chriſtus] adoratus fuiſſet, non iſta de eo dicta fuiſſent, ſi ullo modo creatura fuiſſet: nunc autem, quia creatura non eſt, ſed proprium ex ſubſtantia adorandi Dei germen, & naturalis Filius, propterea adoratur, & Deus creditur. [κἂν οἱ Ἀρειανοὶ ἐν τούτῳ διαῤῥηγνύωσιν ἑαυτούς, οὐκ ἂν δὲ οὐδὲ αὐτὸς προσεκυνήθη· οὐδὲ ταῦτ' ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ, εἰ ὅλως ἦν τῶν κτισμάτων. νῦν δὲ, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι κτίσμα, ἀλλ' ἴδιον τῆς οὐσίας τοῦ προσκυνουμένου Θεοῦ γέννημα, καὶ Φύσει υἱός ἐστι, διὰ τοῦτο προσκυνεῖται, καὶ Θεὸς πιστεύεται.] Hæc ibi. Idem Pater. orat. 4. contra Arianos, hoc argumento probat Angelum illum, qui à Jacobo Patriarcha, nepotibus ſuis benedicente, invocatur, non eſſe aliquem ex Angelis creatis, ſed eſſe ipſum Dei Verbum; quia non conjunxiſſet Jacob creatum aliquem Angelum, cum Deo in ſuis precibus. Invenies ipſius Athanaſii hac de re verba, à nobis citata, lib. 1. hujus operis, cap. 32. §. 9. Unde refellitur perverſa illa Romanenſium expoſitio, in Catechiſmo Romano, part. 3. cap. 2. quæſt. 4. ubi verba illa Jacobi Patriarchæ benedicentis Ephraïmo & Manaſſi, citantur pro invocatione creatorum Angelorum.

Pſal. 2: 7. Matth. 3: 17.

Act. 10: 26.

Apocal. 22: 9.

Geneſ. 48. 15, 16.

Refutatur pravexegeſis Romanenſium.

Baſilius Cæſarienſis, & Greg. Nazianz. 18. Baſilius Cæſarienſis, Valentis Imperatoris Ariani Præfecto, jubenti ut Imperatoris amplecteretur religionem, reſpondit; Non ſuſtineo creaturam aliquam adorare, οὐδὲ κτίσμα τι προσκυνεῖν ἀνέχομαι. ac ſi dixiſſet, cum Chriſtum adoremus, neceſſe eſt Deum illum eſſe fateamur, non autem creaturam, ut dictitant Ariani. Hoc de Baſilio refert Gregorius Nazianzenus, orat. 20. quæ eſt in Baſilium. Ubi ipſius etiam Nazianzeni habemus judicium. Idem etiam Baſilius magnus, lib. 5. contra Eunomium, cap. 12. Credendum docet, εἰς Θεὸν καὶ Λόγον καὶ Πνεῦμα, μίαν οὖσαν Θεότητα, τὴν καὶ μόνην προσκυνητήν, id eſt, in Deum & Verbum & Spiritum, unam Deitatatem, quæ etiam ſola adoranda eſt. Et hoc etiam argumento Spiritum Sanctum eſſe Deum docet Gregorius Nazianzenus, orat. 37. quæ eſt de Spiritu Sancto, εἰ δὲ προσκυνητόν, πῶς οὐ σεπτόν; εἰ δὲ σεπτόν; πῶς οὐ Θεός; id eſt; Si autem adorandus, quomodo non religioſè colendus? ſi verò religioſè colendus, quomodo non Deus eſt? Hæc ibi Nazianzenus.

Epiphanius. Similiter etiam de Filio argumentatur Epiphanius, in Ancorato, num. 50. Stultum eſt (inquit) creaturam ullam adorare, ac primum illud violare præceptum; Dominus Deus tuus, Deus unus eſt. Proinde ſanctum Dei Verbum, cum ſit adorandum, creatum eſſe non poteſt. [οὐ κτιστὸς τοίνυν ὁ ἅγιος Λόγος, ὅτι προσκυνητός.]

Ambroſius. 19. Ambroſius, lib. 5. de fide, cap. 1. in fine capitis, eodem utitur argumento; Aut dicant (inquit) quid aliud ſentiant, quidve arbitrentur cum legimus; *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies:* utrum Chriſtum non adorandum, & Chriſto non exiſtiment ſerviendum? quod ſi illa quæ adoravit eum Chananæa impetrare meruit quod popoſcit, & Paulus Apoſtolus, qui ſervum ſe Chriſti primâ ſcriptorum ſuorum præfatione profitetur, Apoſtolus eſſe meruit, non

Matth. 4: 10.

ab

ab hominibus, neque per hominem, ſed per Jeſum Chriſtum: dicant quid arbitrentur ſequendum: utrum cum Ario malint ſibi ſocietatem eſſe perfidiæ, ut ſolum & verum Deum Chriſtum negando, oſtendant quod nec adorandum eum, nec ſerviendum ei judicent: an verò conſortium malint habere cum Paulo, qui ſerviendo atque adorando etiam Chriſtum, utique ſolum verum Deum voce affectuque non diffitebatur, quem pio ſervitio fatebatur. Hæc ibi. Idem Pater, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. qua ratione (inquit) ad incarnationis Dominicæ ſacramentum ſpectare *Pſal 98:5.* videatur quod ait Propheta, *Adorate ſcabellum pedum ejus*, conſideremus. Non enim ex uſu hominum æſtimare debemus ſcabellum. Neque enim corporalis Deus, aut non immenſus, ut tanquam fulcrum pedibus ejus ſcabellum ſubjectum putemus. Neque adorandum quidquam præter Deum legimus, quia ſcriptum eſt, *Do-* *Deut. 6: 13.* *minum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* *Matth. 4: 10.* quomodo ergo adverſus legem Propheta præciperet, ſub lege nutritus, & eruditus in lege? Non mediocris igitur quæſtio, & ideo diligentius conſideremus quid ſit ſcabellum. Legimus enim *Eſai. 66:1.* alibi; *Cælum mihi thronus; terra autem ſcabellum pedum meorum.* *Creatura non eſt adoranda.* Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura eſt Dei. Videamus tamen ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam *Scabellum pedum Domini.* Dominus Jeſus in carnis aſſumtione ſuſcepit. Itaque per ſcabellum terra intelligitur, per terram autem caro Chriſti, quam hodie quoque in myſteriis adoramus, & Apoſtoli in Domino Jeſu adorarunt. Ac ne quis hoc derivet ad Mariam Vir- *Virgo Maria non eſt adoranda.* ginem. Maria erat templum Dei, non Deus templi. Et ideo ille ſolus adorandus qui operabatur in templo. Hactenus Ambroſius. *Auguſtinus.* Similiter Auguſtinus, in Pſal. 98. ſcabellum pedum Domini quod adorandum eſt, interpretatur carnem Chriſti.

Epiphanius contra Collyridianos. 20. Epiphanius, hæreſi 78. reprehendens Collyridianos adorantes Mariam Virginem, Non convenit (inquit) honorare ſanctos ultra decorum, ſed honora ipſorum Dominum. Reſpon- *Vide ſupra, lib. 4. §. 8.* det Bellarminus [lib. de reliquiis & imaginibus, cap. 16.] Epiphanium reprehendiſſe Collyridianos, non quod imaginem B Virginis, & ipſam Virginem honorarent, ſed quod haberent pro Dea, eique ſacrificium offerrent. Certè eos reprehendit Epiphanius, quod Mariam Virginem collyridis oblatione aliiſque eorum ritibus colerent. Id autem non faciendum eſſe docet Epiphanius, hæreſ. 78. & hæreſ. 79. hoc argumento; Beata Virgo Maria non eſt adoranda; ergo non eſt Collyridianorum ritibus colenda. Antecedens probat Epiphanius; quia ſolus Deus adorandus eſt: Maria autem non eſt Deus. Vide ſupra lib. 4. hujus operis, cap. 8. ubi Epiphanii verba prolixius recitantur. Vide etiam lib. 1. cap. 15. §. 8. *Cyrillus Alex.* ubi invenies verba Cyrilli Alexandrini, quibus oſtendit, adorationem eſſe idoneum argumentum *Deut. 6: 13.* Deitatis, cum lex apertè clamet, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* *Matt. 4: 10.* Et hinc probat, Chriſtum eſſe Deum, quia adorandus eſt. Ut autem in precatione omni, Dei genetrix nominaretur, & divinum ejus nomen invocaretur, (*καὶ ταύτῃ τὴν θείαν κλῆσιν ἐπικαλεῖσθαι*) in Eccleſi- *P. Gnapheus. Vide lib. 3. c. 12.* am à Petro Guapheo hæretico introductum eſſe ſcribit Nicephorus Calliſti, lib. 15. cap. 28.

Baſilius Seleucienſis. 21. Baſilius Seleucienſis, orat. 9. quæ eſt in Moſen; Hic eſt conſcriptor (inquit) qui primus auctorem univerſi Deum eſſe hominibus inclamavit, fuitque auctor, ne à Creatore ad creaturam religoſus cultus transferatur, qui docuit non adorare conſervam *καὶ πείσας μὴ μεταφέρειν ἀπὸ τοῦ κτίσαντος πρὸς τὰ κτισθέντα τὸ σέβας ὁ διδάξας μὴ προσκυνεῖν τὴν ὁμόδουλον*,] inquiens, *In principio creavit Deus Cælum & terram.* *Gen. 1:1.* Si miraris, ô dilecte, ea quæ creata ſunt, adora eorum opificem [*προσκύνει τὸν ἐργασάμενον.*] Si delectaris creaturis, non inhonores [*μὴ ἀτιμάσῃς*] Creatorem, neque Conditoris gloriam eis quæ facta ſunt circumponas. Nam religioſum cultum, qui Creatori debetur, recuſat ſuſcipere creatura. Hunc perhorreſcit honorem, ut exitiale malum. Adorare nata eſt, non didicit adorari [*προσκυνεῖν πέφυκεν, οὐ προσκυνεῖσθαι μεμάθηκε.*] Hæc Baſilius Seleuciæ, in Iſauria Epiſcopus.

22. Hieronymus ait; *Hieronym.* Nos autem, non dico martyrum reliquias, ſed ne Solem quidem & Lunam, non Angelos, non Archangelos, non Cherubim, non Seraphim, & omne nomen quod nominatur & in præſenti ſeculo & in futuro, colimus & adoramus, ne ſerviamus creaturæ potius quam Creatori, qui eſt benedictus in ſecula: honoramus autem reliquias martyrum, ut eum cujus ſunt martyres adoremus. Hæc Hieronymus, ad Riparium, adverſus Vigilantium, cujus epiſtolæ initium eſt; Acceptis primùm literis. Idem, ſequente tractatu adverſus eundem Vigilantium, Catholicis objicientem quod reliquias martyrum non ſolum honorarent ſed etiam adorarent; quis enim (inquit) ô inſanum caput, aliquando martyres adoravit? quis hominem putavit Deum? his verbis Hieronymus ſimpliciter negat ab orthodoxis adorari martyres, idque validiſſimo confirmat argumento, quia id fieri ſine idololatria non poteſt, quandquidem ſolum Deum adorare fas eſt. Et hoc ibidem illuſtrat duobus hiſtoricis exemplis ex libro actuum Apoſtolorum, cap. 10. ubi Petrus à Cornelio, & cap. *Act. 10: 26.* 14. ubi Paulus & Barnabas à Lycaoniis ſe adorari non paſſi ſunt. *Act. 14. 18.* Ex quorum duorum exemplorum collatione patet, non ſolùm pecudis ſacrificationem, (cap. 14.) ſed etiam ſimplicem adorationem religioſam (cap. 10.) quando creaturæ exhibetur, eſſe idololatriam: etiamſi creaturam illam, quam adoras, non exiſtimes eſſe Deum. Nam idololatria eſt, non ſolùm quando adoratur idolum pro Deo, ſed etiam quando religioſè adoratur aliud cum Deo, qui honorem ſuum non dabit alteri (Eſai. 42:8.) *Eſai. 42:8.* Sicut adulterium eſt, ſi uxor cum marito vivat more ſolito, & interim cum alio habeat conſuetudinem; quem novit non eſſe ſuum maritum. Vide 2 Reg. 17. verſ. 33. & 34. Vide etiam ſupra, §. 12.

23. Auguſtinus, lib. 20. contra Fauſtum, cap. *Auguſtinus.* 21. cum dixiſſet Chriſtianos ſervitute illa propriè Divinitati debita nec colere, nec colendum docere, niſi unum Deum; adfert è ſacris literis exempla; nempe illud de Paulo ac Barnaba & Ly- *Act. 14: 18.* caoniis, & illud de Angelo in Apocalypſi qui ſe adorari prohibuit. *Apocal. 19:10. & 22:9.* Idem, lib. de vera religione, cap. 55. Honoramus (inquit) Angelos charitate, non ſervitute. Nec eis templa conſtruimus. Nolunt enim ſic ſe honorari à nobis, quia nos ipſos, cum boni ſumus, templa ſummi Dei eſſe noverunt. Rectè itaque ſcribitur hominem ab Angelo prohibitum ne ſe adoraret, ſed unum Deum ſub quo ei eſſet & ille conſervus. Hæc ibi. Superius autem ibidem dixerat, quod colit ſummus Angelus, id colendum etiam eſſe ab homine ultimo; & Sapientiam Dei, aſſumendo naturam humanam, nos docuiſſe id eſſe homini colendum, quod ab omni creatura intellectuali & rationali colendum eſt: cujus contemplatione, non autem Angelorum contemplatione, beati ſumus. Errant igitur Pontificii illi qui dicunt Angelum noluiſſe *Refellitur paroemia,* adorari ab Apoſtolo Joh. propter dignitatem ejus Apoſtolicam, non autem propterea quod homo

etiam ultimus ſolum Deum, non autem Angelum, adorare debeat.

Pſal. 121: 2. 24. Idem Auguſtinus, lib. de Paſtoribus, cap. 8. Noli (inquit) putare injuriam facere te montibus ſanctis, quando dixeris, Auxilium meum non à montibus, ſed à Domino qui fecit cœlum & terram. Ipſi montes hoc tibi clamant. Mons erat qui clamabat; Audio in vobis ſchiſmata fieri,
1 Cor. 1: 11, 12, 13. ut unuſquiſque veſtrum dicat, Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, ego autem Chriſti. Leva oculos in iſtum montem, audi quid dicat, & ne in ipſo remaneas. Audi etiam quid ſequatur;
Pſal. 121: 1. Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? Ergo poſteaquam levaveris oculos tuos in montes, unde veniet auxilium tibi, id eſt, in auctores Scri-
Pſal. 35: 10. pturarum divinarum, attende omnibus medullis ſuis, omnibus oſſibus clamantem, Domine quis
Pſal. 121: 2. ſimilis tibi? ut ſecurus ſine ulla injuria montium dicas; Auxilium meum à Domino qui fecit Cœlum & terram. Non ſolum tunc tibi non ſuccenſebunt montes, ſed tunc amabunt, tunc magis favebunt: ſi in ipſis ſpem tuam poſueris, con-
Non eſt ponenda ſpes in Angelis, vel ſanctis. triſtabuntur. Angelus multa divina & mira oſtendens homini, ab homine adorabatur, tanquam levante oculos in montem, at ille ſed revocans ad Dominum, Noli, inquit, facere, illum adora: nam ego conſervus tuus ſum, & fratrum tuo-
Apocal. 22: 9. rum. Hactenus Auguſtinus. Vide ſupra, in fine §. 19. & cap. 2. §. 20. & 21.

Leo. 25. Leo, hujus nominis primus, Papa Romanus, ſerm. 2. in nativitate Domini, prope finem; Adoretur Dominus, qui condidit; non creatura, quæ ſervit.

Theodoretus. 26. Theodoretus, de Græcarum affectionum curatione, lib. 2. haud procul ante finem libri; Nos autem (inquit) nihil eorum quæ oculis cerni poſſunt, Deum eſſe aſſerimus [θεολογοῦμεν.] Illos autem homines qui virtute aliqua clariores fuerunt, tanquam viros optimos honoramus [ὡς ἀνθρώπους ἀρίστους γεραίρομεν.] ſolum verò adoramus [προσκυνοῦμεν] univerſorum Deum ac Patrem, & illis etiam Verbum, ac Sanctiſſimum Spiritum. Hæc ille. Ex cujus ſententia, quicquid religioſè adoratur, illud revera eo ipſo aſſeritur eſſe Deus, [θεολογεῖται,] quibuſcunque tandem ludas vocabulorum præſtigiis.

Carol. M. cum Concilio Francofurt. 27. Carolus M. in Capitulari, cum ter-centum Epiſcopis in Francofurtenſi Concilio congregatis, lib. 1. cap. 1. ait; Non mediocris eſt error, cum aliud adoratur religionis cultu, quam
Matth. 4: 10. is qui dixit, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Hæc Carolus, cum Concilio Francofurtenſi, quod celebratum eſt anno Domini 794.

CAPUT. V.

Vindiciæ Scripturarum & Patrum, quibus conantur Romanenſes ſententiam ſuam ſufflaminare.

Bellarmini verba ſunt; Abraham pronus in terram adoravit Angelum, Geneſ. 18. Et ſimi-
Geneſ. 18: 2. liter fecit Loth, Geneſ. 19. Sed, quia poſſet reſponderi, tam Abrahamum, quam Loth, non
Geneſ. 19: 1. cognoviſſe Angelos, ſed homines putaſſe initio, cum eos adoraverunt, & civiliter tantùm adoraſſe, proferamus loca clariora. Hæc Bellarmin. lib. de ſanctorum beatit. cap. 13. aliam etiam reſponſionem vide ſupra, lib. 1. cap. 14. Audiamus igitur loca quæ ipſis videntur clariora.

2. Catechiſmus Romanus ait; Invocationis Angelorum exſtant divinæ Scripturæ teſtimonia. Jacob enim, ab Angelo, quicum luctatus fuerat, petit ut ſibi benedicat, imò etiam cogit; ſe enim non dimiſſurum eum profitetur, niſi benedictio- *Geneſ.* 32: 16.
ne accepta: neque ſolum ſibi ab eo tribui, quem intuebatur, ſed ab eo etiam quem minime videbat, tum cum dixit; Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis. Catech. Rom. part. 3. cap. 2. quæſt. 4. Poſteriorem locum, Geneſ. 48: 16. vindicavit Athanaſius, ſicut in antecesſum oſtendimus ſupra, lib. 1. hujus operis, *Geneſ.* 48: 16.
cap. 32. §. 9. & hoc lib. 7. cap. 4. §. 17. Supereſt ut dicamus nunc de Angelo illo cum quo Jacob luctatus eſt, & à quo benedici petit, Geneſ. 32. De hoc Angelo dicit Dominus per Prophetam Hoſeam; In fortitudine ſua [Jacob] Principem ſe geſſit cum Deo [שרה את־אלהים ſarah ath elohim. LXX. ἴσχυσεν πρὸς Θεὸν, & Principem ſe geſſit ad Angelum, & potentia valuit: flevit & ſupplex oravit eum, in Bethel invenit eum, & ibi loquutus eſt nobiſcum. Jehovah autem Deus exercituum, Jehovah memoriale ejus. Hoſ. 12: 3, 4, 5. Confer verba Angeli illius ad Jacobum, Gen. 32: 28. Non Jacob dicetur ultra nomen tuum ſed Iſrael ישראל, quia Princeps fuiſti cum Deo, כי־שרית עם־אלהים ki ſaritha gnim Elohim, LXX. ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ τοῦ Θεοῦ. Et verba ipſius Jacobi, & Moſis, verſ. trigeſimo. Et vocavit nomen loci illius Peniel פניאל, quia vidi Deum facie ad faciem, & liberata eſt anima mea. Ex his jam manifeſtum eſt, non fuiſſe illum unum ex creatis Angelis, ſed Angelum fœderis, Angelum magni conſilii, nempe increatam Dei Sapientiam, Deum Verbum. quemadmodum etiam hunc locum interpretatus eſt Juſtinus Martyr, in dialogo cum Tryphone Judæo, ante medium; ubi & recitat hiſtoriam luctæ Jacobi cum Angelo, & ſubdit hæc verba: οὗτος καὶ ἄγγελος, καὶ θεὸς, καὶ κύριος, καὶ ἐν ἰδέᾳ ἀνδρὸς τῷ Ἀβραὰμ φανεὶς, καὶ ἐν ἰδέᾳ ἀνθρώπου αὐτῷ τῷ Ἰακὼβ παλαίσας. id eſt; Hic & Angelus, & Deus, & Dominus, qui & Abrahamo in forma viri conſpectus eſt, & in ſpecie hominis cum Jacobo luctatus eſt. Similiter eundem locum interpretati ſunt Clemens Alexandrinus, lib. 1. Pædagog. cap. 7. Et Athanaſius. orat. 4. contra Arianos. Et Chryſoſtomus, homil. 58. in Geneſin. Et Ambroſius. in Symbolum Apoſtolorum, capite 31. & lib. de Filii divinitate, cap. 8.

3. Balaam adoravit Angelum, Num. 22: 31. *Num.* 22: 31.
hinc colligit Bellarminus adorandos eſſe Angelos religioſa adoratione. lib. de ſanctorum beatitudine, *De Angelo adorato à Balaamo.*
cap. 13. immemor pollicitationis ſuæ, ibidem, qua promiſit ſe allaturum exempla hominum piorum & prudentum, quo certè in numero Balaamum conſtat non eſſe collocandum. Neque ſufficit dicere, Balaamum adorantem non reprehendi ab Angelo; nam neque reprehenſus legitur idem Balaamus quærens auguria, Num. 24: 1. non tamen inde rectè colligi poteſt illam auguriorum inquiſitionem vel irreprehenſibilem fuiſſe, vel imitatione dignam. Præterea Angelum illum, qui à Balaamo adoratus eſt, fuiſſe ipſum Dominum Deum, multa ſunt in textu ſacro indicia. Dicit Angelus ille Balaamo; Perverſa eſt via tua coram me. Num. 22: 32. Veruntamen verbum quod loquar ad te, illud loquens. verſ. 35. Et dicit Balaamus Balaaco; Ecce adſum: nunquid loqui potero aliud, niſi quod Deus poſuerit in ore meo. verſ 38. Et capite ſequente, Extructis altaribus, & oblatis ſacrificiis, dixit Balaamus Balaaco; Conſiſte juxta holocauſtum tuum, & ibo, ſi forte occurrat mihi Jehovah, & quicquid oſtenderit mihi nunciabo tibi. Abiit itaque ſolus, & occurrit Deus Balaamo, dixitque illi Balaamus, ſeptem altaria diſpoſui, & obtuli juvencum & arietem in [unoquoque] altari, Poſuit autem Jehovah

Ver-

verbum in ore Balaami, dixitque illi, revertere ad Balacum, & ſic loqueris. Num. 23: 3, 4, 5. Et rurſus dicit Balaamus Balaco; Nonne quod poſuerit Jehovah in ore meo, id ſtudebo dicere? eodem cap. 23. verſ. 12. Idem qui Balaamo occurrit, & verbum in ore ejus poſiturum ſe promiſit, & poſuit, dicitur & eſt Angelus, & Deus, & Dominus, neque ſolum proſtratione corporis, à Balaamo adoratur, ſed etiam altaribus & ſacrificiis ab eodem Balaamo colitur.

Iosh, 5:14. De Principe exercitus Domini, quem adoravit Ioshua.

4. Adfert etiam Bellarminus [lib. de ſanctorum beatitudine, capite decimo tertio] exemplum Joshuæ adorantis Principem exercitus Domini, Joshuæ 5: 14. Reſpondeo: locum hunc vindicat Origenes, homilia ſexta in librum Joſuæ, inquiens; Non adoraſſet, niſi agnoviſſet Deum. quis enim alius eſt Princeps militiæ virtutum Domini, niſi Dominus noſter Jeſus Chriſtus? Hæc & plura in hanc ſententiam verba Origenis invenies ſupra à nobis allata, capite quarto, hujus libri, §. ſeptimo. Similiter locum hunc interpretatur, (nempe Principem illum militiæ Domini, à Joshua adoratum, increatam eſſe Dei Sapientiam, Deum Verbum) Juſtinus Martyr, in dialogo cum Tryphone Judæo, ante medium. Et hanc expoſitionem confirmant ſequentia verba Principis illius ad Joshuam; Solve calceamentum tuum de pedibus tuis, quia locus ſuper quo ſtas ſanctus eſt. quæ verba olim Moſi etiam loquutus eſt Dominus Deus è medio rubi, Exodi 3: 5. neque uſquam tale aliquid Prophetæ alicui præcepiſſe legitur creatus Angelus. Eandem expoſitionem confirmat precatio illa Moſis, quando incipiebat proficiſci arca Domini ante exercitus Iſraëlis, ad explorandum illis requiem; Surge Jehova, & diſpergantur inimici tui, & fugiant odio habentes te, à facie tua. Num. 10: 35. & viſio illa exhibita Joanni, de Domino noſtro Jeſu Chriſto ductore cœleſtium exercituum, Apocal. 19. verſib. 11, 12. & aliquot ſequentibus.

Ioh. 5:15. Num. 10: 35. Apocal. 19:11, 12, 13, &c.

Iob. 5: 1.

5. Eliphaz dicit Jobo; *Voca ergo ſi eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem ſanctorum convertere.* Ita habet vulgata Latina verſio, Job. 5: 1. Accuratius autem ex Hebræo vertit Pagninus; *Clama nunc, an ſit qui reſpondeat tibi: & ad quem ſanctarum vertes te?* Ubi Auguſtinus ſanctorum vocabulo intelligit Angelos, in ſuis annotationibus in Job. Hinc colligit Bellarminus invocandos precibus Angelos, libro de ſanctorum beatitudine, capite decimo nono. Eckius autem, in ſuo Enchiridio locorum communium adverſus Lutheranos, capite decimo quarto, eadem verba Eliphazi adducit pro invocatione ſanctorum. Sed perperam uterque. Verba enim illa Eliphazi ad Jobum, dicuntur per conceſſionem quandam νυθετικὴν ſive admonitoriam, non ut Angelos vel ſanctos precibus invocet, ſed ut ſeriò cogitet, agnoſcendum ſibi eſſe ſuum errorem: ac ſi diceret; Ecquis in Cœlo vel in terra tibi favebit in tuo errore? quo te convertes? Converte te igitur ad Deum per veram reſipiſcentiam. verſ. octavo. Præciſa omni ſpe ſolatii aliunde adventuri, ad ſolum Deum monet eſſe confugiendum. Hanc interpretationem confirmat Gregorius Magnus Papa Romanus, libro quinto Moralium, capite trigeſimo, ubi verba Eliphazi ſic exponit; quantumlibet afflictus clames, Deum tibi reſpondentem non habes, quia vox in tribulatione cum non invenit, quem mens in tranquillitate contemſit. Ubi adhuc deridendo ſubjungit, *Et ad aliquem ſanctorum convertere;* ac ſi deſpiciens dicat; ſanctos quoque invenire in afflictione adjutores non vales, quos habere ſocios in hilaritate noluiſti. Hæc Gregorius. Similis huic eſt loquutio illa Bildadi, in eodem libro Job. 8: 8. 9. 10. *Interroga enim generationem priſtinam, & diligenter inveſtiga Patrum memoriam. (Heſterni quippe ſumus, & ignoramus, quoniam ſicut umbra dies noſtri ſunt ſuper terram.) Nonne ipſi docebunt te, dicent tibi, & e corde ſuo proferent eloquia?* Item illa ipſius Job, capite duodecimo ejuſdem libri, verſibus ſeptimo & octavo. *Interroga nunc jumenta, & docebunt te: & volatile Cœli, & indicabit tibi. Aut loquere terræ, & docebit te; & narrabunt tibi piſces maris.* Ubi non intelligitur rerum iſtarum propriè dicta invocatio aut etiam compellatio, ſed ſeria tantum conſideratio.

Gregor. lib. 5. Moral. cap. 30.

1 Sam. 28:14.

6. Saulum Regem Bellarminus ait adoraſſe animam Samuelis, 1 Reg. 28: 14. & hinc infert ſanctos eſſe adorandos. lib. de ſanct. beatit. cap. 3. At non magis imitandus eſt Saulus rex adorans illud ſpectrum, quàm conſulens Pythoniſſam, & reſponſum quærens à mortuo; quæ fieri Deus lege ſua diſertè prohibuit. Levit. 19: 31. & cap. 20: 6. & Deut. 18: 11. Porrò non fuiſſe Samuelis animam, ſed phantaſma dæmoniacum, quod à Saulo rege adorabatur, & in eo phantaſmate diabolum ſimulaſſe ſe eſſe Samuelem, & Saulo regi loquutum eſſe, docent invictis rationibus, Tertullianus, lib. de anima, cap. 57. & auctor quæſtionum ac reſponſionum ad orthodoxos, quæ Juſtino martyri tribuuntur, quæſt. 52. & Auguſtinus, lib. de octo Dulcitii quæſtionibus, ad quæſtionem ſextam. Adjicit Bellarminus, loco citato, exempla Abdiæ adorantis Eliam, 3 Reg. 18: 7. & filiorum Prophetarum adorantium Elizeum Prophetam, 4 Reg. 2: 15. ſed fuerunt adorationes illæ civiles, non religioſæ, quamvis à religione imperatæ, non tamen à religione elicitæ, ſicut oſtendimus ſupra, cap. 1. hujus libri, §. 9. & §. 20. adfert etiam exemplum Nabuchodonoſoris adorantis Danielem. Dan. 2: 46. At ſi iſtud exemplum valeret, etiam ſacrificia & ſuffimenta offerenda eſſent ſanctis, ſicuti Danieli fieri juſſit Nabuchodonoſor. Bellarmini autem commentum de ſacrificio illo, quod ſolùm dicit eſſe Deo proprium, confutavimus ſuprà, cap. 2. hujus libri, §. 33. Invictum autem pro ſanctorum defunctorum invocatione argumentum eſſe jactat Bellarminus (lib. de ſanctorum beatit. cap. 19.) quod ſumunt ex laudata in ſacris literis, piorum viatorum conſuetudine, qua alii aliorum precibus ſe mutuò commendant. At prorſus ea lumbe & à propoſito alienum, & inefficax eſſe iſtud argumentum, perſpicuè oſtendimus, ſuprà cap. 1. hujus libri, §. 21. & §. 22. & cap. 2. § 8. & cap. 4. §. 13.

Phantaſma & diabolica illuſio, non autem Samuelis anima, illud quod Saulo regi loquebatur.

3 Reg. 18:7. 4 Reg. 2:15.

Daniel. 2:46.

Vide ſupra, cap. 1. §. 21. & §. 22. & cap. 2. §. 8. & cap. 4. §. 13. ubi refutatur Bellarmini Achillæum argumentum.

Tranſitio ad vindicias Patrum.

7. Vindicatis jam ſacris Scripturis, progredimur ad vindicandum Patres, quos ſecum ſentire gloriantur Romanenſes. quod facile præſtare poterimus, ſi locis, ſive regulas, harum vindiciarum obſervemus.

Vide duas iſtas primas regulas prolixè explicatas, cap. 1. & cap. 4. Cap. 1. §. 13. &c.

8. Prima regula eſt; *Honorandi ſunt Angeli & ſancti; non tamen adorandi.* Epiphan. Sit in honore Maria: Dominus adoretur. Vide cap. 1. §. 9. & §. 13. & cap. 4. §. 3. Hæc una obſervatio maximam partem teſtimoniorum Romanenſibus eripit, quæ in cauſæ ſubſidium adhibent.

9. Secunda regula eſt; *Colendi ſunt dilectione, non ſervitute.* Hæc aliam partem eis adimit.

Tertia regula, de apoſtrophe Rhetorica.

10. Tertia regula eſt; *Apoſtrophe ſeu compellatio Rhetorica, in orationibus Panegyricis, non propriè dicta invocatio eſt.* Hujuſmodi apoſtrophis, ſeu compellationibus, ut ſuis Panegyricis orationibus utuntur, Baſilius Magnus, & Gregorius Nyſſenus, & Gregorius Nazianzenus, & alii. Neque ſufficit Bellarmini reſponſio (lib. de ſanct. beatit. cap. 19.) quod Patres illi ibidem ſibi &

Digitized by Google

aliis auxilium ex illa in concionibus Panegyricis factâ invocatione pollicentur. Nam & iſtam profeſſionem expreſſit illis vehemens affectus, more oratorum, non in cultûs ordinarii exemplum. Id quod indicat illa Gregorii Nazianzeni ad ſororem ſuam Gorgoniam hypothetica apoſtrophe; *εἰ δέ τις σοὶ καὶ τῶν ἡμετέρων ἐςὶ λόγος, καὶ τοῦτο ταῖς ὁσίαις ψυχαῖς ἐκ Θεοῦ γέρας, τῶν τοιούτων ἐπαισθάνεσθαι.* id eſt; quod ſi tibi noſtrarum etiam rerum cura ſit, & hoc præmii ſanctis animabus à Deo contingat, ut talia ſentiant. Orat. 11. in laudem ſororis Gorgoniæ.

Quarta regula. de poëticis hyperbolis.

11. Quarta regula eſt; *Poëticas hyperbolas non eſſe trahendas in confirmationem doctrinæ, ſanctis Patribus improbatæ.* Talis eſt hyperbolica & Chriſtianis auribus admodum ingrata illa loquutio Paulini, in tertio natali S. Felicis, quem non puduit Bellarminum in cauſæ ſuæ patrocinium adducere, lib. de ſanct. beatit. cap. 13.

Roma Petro Pauloque potens rareſcere gaudet
Hujus honore Dei.

Idem Paulinus, eodem natali tertio, in hæc abſurda verba, furore quodam poëtico, erumpit, quibus Felici commendat morientium animas, & ejus meritis remiſſionem peccatorum adſcribit:

Vide ſupra, cap. 2. §. 6. & quinque ſequentibus paragraphis.

——— Poſitaſque tuorum
Ante tuos vultus animas, vectare Paterno
Ne renuas gremio Domini fulgentis ad ora:
Quem bonitate pium, ſed majeſtate tremendum,
Exora, ut precibus plenis meritiſque redonet
Debita noſtra tuis.

Et in natali primo ejuſdem Felicis;

Vide cap. 1. §. 17. & cap. 2. §. 13. 14. 15. 33. & cap. 4. §. 13. & §. 23.

——— da currere mollibus undis,
Et famulis famulos à puppi ſuggere ventos.

Et ruſſus ibidem;

——— blandumque feremus
Servitium ſub te Domino: etſi juſtus iniquis
Non egeas ſervis, tamen & patiere, & amabis
Qualeſcunque tibi, Chriſto donante, dicatos,
Et foribus ſervire tuis, tua limina manè
Munditie curare ſines, & nocte viciſſim
Excubiis ſervare piis; & munere in iſto
Claudere promeritam defeſſo corpore vitam.

Item in Natali ſecundo: ſic alloquitur Felicem;

Tempus adeſt plenis grates tibi fundere votis,
O Pater, ô Domine, indignis licet optime ſervis.

Et ibidem;

Coram vota tibi, coram mea corda dicavi.

Pſal. 31 6. & Luc. 23: 46. Epheſ. 1:7. & 1 Ioan. 1:7. & 2: 1, 2.

Certè in ſolius Redemtoris noſtri manus commendare ſpiritus noſtros, & ſolius Chriſti meritis peccatorum remiſſionem nobis paratam eſſe; Deoque ſoli deberi ædes ſacras, & religioſam ſervitutem, & ſacrificium laudis, ac devotæ orationis; & ipſi ſoli nuncupanda eſſe vota, & corda noſtra dicanda, docent nos literæ ſacræ, & recepta Catholicorum Patrum doctrina, ſicut capitib. 1. & 2. & 4. ſuperiùs luculenter oſtenſum eſt. Gregorii de Valentia, Jeſuitæ, dictum eſt; *Ut mens à ſolo Deo proceſſit; ſic eidem illa ſoli honoris ac reverentia ergo devovenda eſt; præterea nemini.* Hæc ille, tom. 3. in 2. 2. Thomæ, diſput. 6. quæ 3. puncto ſecundo.

Apud Prudentium quoque in hymnis *περὶ στεφάνων*, id eſt, de coronis, reperiuntur quædam poëticæ *προςφωνήσεις* ad martyres, atque adeò etiam eorum invocationes & laudes hyperbolicæ, excedentes modum creaturis debitum, aut erga creaturas conceſſum.

Quod autem ſcripſit Sedulius, lib. 5. carminis Paſchalis,

Neve quis ignoret ſpeciem crucis eſſe colendam.

quamvis commodiorem accipere poſſit interpretationem, ut cultus iſte nihil importet aliud, niſi crucem in pretio fuiſſe & magnâ æſtimatione apud veteres Chriſtianos; durior tamen & Catholicæ antiquitati inſueta loquutio eſt, & à receptâ veterum loquendi conſuetudine aliena, ut patet ex cap. 1. hujus libri, §. 10. & cap. 3. §. 11. & cap. 4. § 1. & §. 22. & 23. & aliud adjiciemus illuſtre exemplum in exegeſi ſextæ regulæ. Abhorruiſſe autem Sedulium à religioſo cultu creaturarum & imaginum, conſtat ex ipſius verbis, in exordio primi libri operis illius Paſchalis, ubi religioſum cultum ſoli Deo vindicans, ait;

cui convenit uni
Facturam ſervire ſuam.

Item;

Quid lapides atque æra coli, quid fana profanis
Proderit, & mutis animas damnare metallis?

Et poſtea, eodem libro, deflens elementorum idolorumque cultores;

Heu miſeri qui vana colunt, qui corde ſiniſtro
Religioſa ſibi ſculpunt ſimulacra, ſuumque
Factorem fugiunt, & quæ fecere verentur.

Tametſi enim contra idololatriam Gentilium ibi diſſerit, argumentis tamen utitur communibus, quæ Chriſtianos ab omnis cujuſcunque manufactæ imaginis religioſo cultu arcebant.

Hyperbole poëtica eſt, & Catholicorum Patrum doctrinæ non congruit illa loquutio in carmine de paſſione Domini, quod Lactantio perperam tribuitur;

Flecte genu, lignumque crucis venerabile adora.

Adorare lignum crucis eſt gentilis error & vanitas impiorum.

Longè aliter Ambroſius, in concione de obitu Theodoſii ſenioris Auguſti, dum narrat inventam ab Helena Conſtantini matre, & ex ipſa inſcriptione [Jeſus Nazarenus Rex Judæorum] agnitam eſſe crucem Domini; Invenit ergo (inquit) titulum, Regem adoravit, non lignum utique, quia hic gentilis eſt error, & vanitas impiorum, ſed adoravit illum qui pependit in ligno, ſcriptus in titulo. Illum, inquam, &c. Hæc Ambroſius. Vide infra, §. 18.

Quinta regula. de loquutionibus impropriis.

12. Quinta regula eſt; *Loquutiones quædam quorundam Patrum impropriæ, vel incautæ, non ſunt arripiendæ contra receptam Catholicorum Patrum*

trum doctrinam. Hanc regulam exemplis aliquot illuſtravimus ſupra, cap. 1. §. 12.

Sexta regula. quando idem ſcriptor ſibi-ipſi videtur contradicere.

13. Sexta regula eſt; *Quando unus idemque ſcriptor, diverſis in locis, videtur pugnantia dicere, diſpiciendum & ſeriò conſiderandum eſt, ubinam quæſtionem illam ex profeſſo tractet, & ſententiam ſuam Scripturarum teſtimoniis & rationibus ex profeſſo confirmet, & oppoſitam opinionem diſertè confutet: ubi verò vel aliud agens, neque de ea quæſtione ex profeſſo diſſerere inſtituens, vel illud quod dicit, non confirmans teſtimoniis ſcripturarum & rationibus, neque adverſus oppoſitam ſententiam diſputans, verbis ejuſmodi utatur quæ cum ſententia illa, quam alibi apertè docuit atque tutatus eſt, conſiſtere non poſſe videantur: Et in tali caſu, illa dicenda eſt ſcriptoris illius doctrina, quæ priore modo ab illo tradita invenitur; non autem illa, quam verba poſteriore modo prolata ſonare videntur.* Hujus rei exemplum accipe in operibus Ambroſii.

Ambroſ. lib. 3. de Spiritu S. cap. 12. & lib. 5. de fide, cap. 1. Vide ſupra, cap. 4. §. 14. & 19.

Hic Pater, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. & lib. 5. de fide, cap. 1. docet ſolum Deum adorandum eſſe, non autem Mariam Virginem, aut ullam meram creaturam; idque ſcripturarum teſtimoniis & rationibus ex profeſſo confirmat, refutatis oppoſitis conjecturis: ſicut declarant ipſius Ambroſii verba, ſuprà nobis recitata, cap. 4. hujus libri, §. 19. Et his conſentanea eſt doctrina illa, quam ex commentario in epiſt. ad Romanos, qui Ambroſio tribuitur, referebamus ſupra, cap. 4. hujus libri, §. 14.

Ambroſ. lib. de viduis. & ſerm. 6. de ſanctis.

Nihilominus in libro de viduis, & in ſermonibus de ſanctis, ſermone ſexto, in feſto ſanctorum Martyrum Octavii, Adventitii, & Solutoris (quæ opuſcula eidem Ambroſio tribuuntur) diverſa & planè adverſa priori videtur ineſſe doctrina, non quidem operosè confirmata, ſicut illa prior, attamen utcunque tradita. De Ambroſii igitur mente & doctrinâ judicium ſumendum eſt, non ex iſtis opuſculis; ſed ex locis illis ubi ex profeſſo, de hac quæſtione, & in utramque partem argumentando, mentem ſuam haud obſcurè aperit. quæ autem in opuſculis iſtis, doctrinæ illi quaſi repugnantia inveniuntur, vel ſunt exponenda ſecundùm illam doctrinam, ut vitetur contradictio, vel fatendum eſt ea Ambroſio, nec opinanti, temere excidiſſe, vel ea non eſſe ab Ambroſio ſcripta, ſed librum de viduis, & ſermonem ſextum de ſanctis, aut omnino non eſſe Ambroſii, aut ab aliis corrupta & depravata.

Ambroſ. lib. de viduis.

14. Res manifeſtior fiet, inſpectis ipſis opuſculis. Auctor libri illius de viduis, qui Ambroſio tribuitur, volens oſtendere non deeſſe viduis pauperculis amicos & proximos: Denique (inquit) cum ſocrus Simonis, magnis febribus detineretur, Petrus & Andreas rogaverunt Dominum pro ea. Et tu habes proximos, qui Deo pro te ſupplicent. Habes Apoſtolos proximos, habes Martyres proximos, ſi ipſa martyribus devotionis ſocietate, miſericordiæ quoque muneribus, appropinques. Proximus enim eſt qui miſericordiam facit. Fac & tu miſericordiam, & eris Petro proxima. Non ſanguinis neceſſitudo, ſed virtutis cognatio facit proximos; quia non in carne ambulamus, ſed in ſpiritu. Ama ergo propinquitatem Petri, affinitatem Andreæ, ut pro te rogetit. ——— Videtis enim quod magno peccato obnoxia, minus idonea ſit quæ pro ſe precetur, vel certè quæ pro ſe impetret. Adhibeat igitur ad medicum alios precatores. Ægri enim, niſi ad eos aliorum precibus medicus fuerit invitatus, pro ſe rogare non poſſunt. Infirma eſt caro, mens ægra eſt, & peccatorum vinculis impedita, ad medici illius ſedem debile non poteſt explicare veſtigium. Obſecrandi ſunt Angeli pro nobis; qui nobis ad præſidium dati ſunt: martyres obſecrandi, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrocinium vendicare. Poſſunt pro peccatis rogare noſtris, qui proprio ſanguine, etiamſi qua habuerunt peccata laverunt. Iſti enim ſunt Dei Martyres, noſtri Præſules, ſpeculatores vitæ actuumque noſtrorum. Non erubeſcamus eos interceſſores noſtræ infirmitatis adhibere, qui & ipſi infirmitatem corporis etiam cum vincerent cognoverunt. Invenit ergo Petri ſocrus qui pro ſe rogarent. Et tu vidua invenis qui pro te ſupplicent, ſi quaſi verè vidua & deſolata in Deum ſperes, intles obſecrationibus, afficias corpus tuum quaſi quotidie moriens. Hæc ibi. Ubi illa Angelorum & martyrum adhibitio & obſecratio, vel referenda eſt ad illam, quam ibidem commendabit, devotionis ſocietatem, & virtutis cognationem, & imitationis ſtudium, vel eſt aliena à doctrina Ambroſii, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. & lib. 5. de fide, cap. 1. & à doctrina auctoris Commentarii qui Ambroſio tribuitur, in c. 1. epiſt. ad Rom. & repugnat conſenſui orthodoxæ antiquitatis, cultum religioſum ſoli Deo vindicantis, ut ſuperiore capite oſtenſum eſt: repugnat etiam ſacræ Scripturæ, Pſal. 50: 15. & Matth. 4: 10. & 6: 6, 9. & 8: 2. & 11: 28. *Δεύτε πρός με πάντες, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* *Matth. 11: 28.* Mulier illa magno peccato obnoxia, pro ſe ſupplicans, veniam obtinuit, in domo Phariſæi, Luc. 7. in fine capitis. Quin & ipſe ſibi contradicit ſcriptor iſte, paulo poſt inquiens, (eodem libro de viduis) ne timeas quia magnus eſt Dominus, & fortaſſe ad ægram dedignetur venire. ——— Et tu igitur quæ variis mundi æſtuas cupiditatibus, roga Chriſtum, adhibe medicum. ——— Solus enim mentis & animi poteſt ſervare munditiam, qui ei ſacerdoti ſe novit offerre, quem pro peccatis noſtris accepimus advocatum. ——— Et tu igitur quæcunque indecorè alicujus rei cupiditate langueſcis, obſecra Dominum, fidem deter, nec ullam timeas moram. ubi adeſt oratio, adeſt verbum: fugatur cupiditas, libido diſcedit. Nec confeſſionis verearis offenſam. Hæc ille. Dicitur etiam eodem libro, Deboram viduam, rexiſſe populum Iſraeliticum, & Barakum fuiſſe filium Deboræ. Falſa iſta eſſe, & ſacro textui repugnantia, patet ex libro Judicum, cap. 4. verſib. 4, 5, 6. ubi Deborah judicans Iſraëlem, dicitur uxor Lapidoth, habitans inter Ramah & Bethel in monte Ephraim; Barak autem filius Abinoam dicitur, non autem filius Lapidoth, nec filius Deboræ, & habitabat in Kedes Naphtali. Neque illud congruit cum veritate doctrinæ Chriſtianæ, quod in libro illo de viduis, ait ſcriptor ille, martyres proprio ſanguine laviſſe ſua peccata. Solius enim Jeſu Chriſti ſanguis abluere poteſt ipſorum etiam Martyrum peccata. Vide Apocal. 1: 5. & 5: 9. & 7: 14. & 12: 11. Sanguis Jeſu Chriſti purgat nos ab omni peccato. 1 Joan. 1: 7. & non eſt in alio aliquo ſalus, Act. 4: 12. Vide ſupra, capite 2. §. 8.

Ambroſ. ſerm. 6. de ſanctis.

15. Jam videamus ſermonem illum ſextum de ſanctis, qui Ambroſio etiam tribuitur. Ibi dicitur de Martyribus, præſertim eis qui in noſtris domiciliis paſſi ſunt, quorum reliquias poſſidemus; quod non ſibi tantum patiantur, ſed nobis; ſibi enim paſſos eſſe ad præmium, nobis autem ad exemplum: atque adeo ſibi ad requiem, nobis ad ſalutem; quia exemplo eorum didicimus Chriſto credere, didicimus contumeliis vitam æternam quærere, mortem didicimus non timere. Nam ideo Dominum per totum mundum diverſis in locis pati martyres voluiſſe, ut tanquam idonei teſtes nos præſenti quodam fidei exemplo ſuæ confeſſionis urgerent, ut hu- *Vide ſuprà cap. 2. §. 9.*

 mana

Digitized by Google

mana fragilitas, quæ prædicationi Dominicæ auditu longiore vix credit, vel, præſenti oculorum martyrio crederet beatorum. Sana iſta ſunt, & Ambroſio digna; Quæ verò mox in eodem illo ſermone ſubjiciuntur, partim, ſanam etiam expoſitionem recipere poſſunt, partim autem prorſus rejicienda ſunt, ut indigna Ambroſio, & manifeſtè abſurda. *Cuncti igitur martyres* (inquit) *devotiſſimè percolendi ſunt; ſed ſpecialiter ii venerandi ſunt à nobis, quorum reliquias poſſidemus. Illi enim nos orationibus adjuvant, iſti etiam adjuvant paſſione. Cum his autem nobis familiaritas eſt. Semper enim nobiſcum ſunt, nobiſcum morantur: hoc eſt, & in corpore nos viventes cuſtodiunt, & de corpore recedentes excipiunt. Hic ne peccatorum nos labes abſumat: ibi, ne inferni horror invadat.* Illa ferè omnia, benignam admittunt interpretationem; nam cultus tantum & venerationis martyrum fit mentio non autem adorationis & invocationis. Et illi martyres, quorum reliquias poſſidemus, dicuntur nobiſcum eſſe, quantum ad illas reliquias attinet; quamvis eorum animæ in cœlo ſint cum Chriſto, non autem nobiſcum in terra: & quando dicitur eſſe nobis cum illis familiaritatem, intelligitur familiaris & domeſtici exempli recordatio: & nos viventes cuſtodire dicuntur, ne peccatorum nos labes abſumat, quia præſenti & familiari confeſſionis & paſſionis ſuæ exemplo nobis prælucent. Et orationibus ſuis martyres nos adjuvare dicuntur, at non dicitur eos à nobis orandos ut hoc faciant. Quod autem dicitur, martyres excipere nos de corpore recedentes, ne inferni horror invadat, id certè eo ſenſu acceptum, quo ab auctore ſermonis iſtius mox explicatur, prorſus abſurdum eſt, nec ſolum Catholicæ veritati, ſed ipſis etiam Romanenſium placitis repugnat. *Nam ideo* (inquit) *hoc à majoribus proviſum eſt, ut ſanctorum oſſibus noſtra corpora ſociemus, ut dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat.* ——— *Et ideo, fratres, veneremur eos in ſeculo, quos defenſores habere poſſumus in futuro.* Certè quod hic ab auctore iſto dicitur de corporum noſtrorum conſociatione cum oſſibus Martyrum, pro effugienda pœna tartari, & de martyribus mortuorum defenſoribus, eſt à gravitate Theologica atque à Chriſtianæ fidei veritate palam alienum. Nam anima à corpore ſeparata, ſi extra tartarum degat, libera eſt à metu tartari, & ab omni periculo decidendi in tartarum, neque defenſore martyre opus habet, ne eam tartari pœna tangat, ſeu inferni horror invadat: ſin autem tartaro adjudicata ſit, non poteſt eam nulla creatura defendere, ne eam tartari horror invadat. Et hæc ipſi fatentur Romanenſes: adeout eas etiam animas, quas imaginantur eſſe in Purgatorio, dicant certas eſſe de ſua æterna ſalute, certitudine excludente omnem timorem tartari *Bellarmin.* ſive æternæ damnationis; ſicut prolixè docet Bellarminus, lib. de purgatorio, capitib. 4. & 5. de damnatis autem ſeu tartaro adjudicatis loquens *Bonavent.* Bonaventura; Eſt (inquit) communior opinio & verior. quod ſuffragia damnatis non proſunt, nec Eccleſia intendit orare pro eis. in 4. ſent. diſt. 46. art. 1. qu. 1.

Concluſio Exegeſeos regulæ ſextæ. 16. Non igitur ex libro de viduis, neque ex ſermone ſexto de ſanctis, ſed ex lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. & lib. 5. de fide, cap. 1. juſtum judicium ſumi poteſt & manifeſta veritas haberi, de mente Ambroſii, quoad objectum religioſi cultûs. Atque ita ſextam regulam inſigni hoc exemplo prolixè illuſtratam dedimus: ad quam etiam exigenda ſunt alia ſimilia, ſicubi in Patrum ſcriptis occurrant, exempla.

17. Septima regula eſt; *Ex criminationibus Paganorum, non confitentibus Chriſtianis, non ſequitur ita ſe geſſiſſe Chriſtianos, prout à Paganis infamabantur.* *Septima regula de criminationibus Paganorum.* Hujus regulæ exempla quædam lector inveniet ſupra, lib. 4. hujus operis, cap. 8. §. 2. & §. 3. & hoc lib. 7. cap. 2. §. 44. Annitendum eſt (inquit Octavius) ut conviciorum amariſſimorum labem verborum veracium lumine diluamus. ——— Cruces etiam nec colimus, *Minutius Felix in Octavio.* nec optamus: vos planè qui ligneos Deos conſecratis, cruces ligneas, ut deorum veſtrorum partes, forſitan adoratis. Hæc Octavius, apud Minutium Felicem, in dialogo, qui inſcribitur Octavius. Ubi & Paganorum calumniam depellit à Chriſtianis, & accuſationem in ipſos retorquet Paganis. Sic etiam Tertullianus, in A- *Tertullianus, Apologet. cap. 16.* pologetico, cap. 16. calumnias diluit Paganorum, & criminationes in ipſos retorquet, de cultu capitis Aſinini, & crucis, & Solis, & Onychitæ. Quibus refutatis; Hæc (inquit) ex abundanti, ne quid rumoris irrepercuſſum, quaſi de conſcientia præteriſſemus. Quæ omnia, converſi jam ad demonſtrationem religionis noſtræ, repurgavimus. Hæc in fine capitis 16. Deinde immediatè, initio cap. 17. hæc verba ſubjicit; quod colimus *Et cap. 17.* nos, unus Deus eſt: qui totam molem illam cum omni inſtrumento elementorum, corporum, *Vide infra, cap. 8 & 12.* ſpirituum; verbo, quo juſſit; ratione, qua diſpoſuit; virtute, qua potuit, de nihilo expreſſit, in ornamentum Majeſtatis ſuæ: unde & Græci nomen mundo κόσμον accommodaverunt. Hactenus Tertullianus. Ubi apertè declarat meras fuiſſe calumnias illas quibus Pagani Chriſtianos immerentes aſpergebant, de adoratione capitis aſinini, de religione crucis, vel Solis, vel onychitæ; Religionem autem Chriſtianorum in rei veritate, hanc eſſe, ut non colant niſi unum Deum Creatorem univerſi.

18. Octava regula: *Doctrina Catholicorum Patrum non eſt quærenda in libris ſuppoſititiis, quos conſtat Patribus illis falsò tribui. Neque rejicienda ſunt illa opera, tanquam ſuppoſititia, qua Patribus illis abjudicare nulla ſuadet idonea ratio.* *Octava regula, de libris ſuppoſititiis.* *Prioris* partis hujus regulæ exemplum cernere eſt in eo, quod librum de paſſione imaginis Domini noſtri Jeſu Chriſti, in civitate Beryto, & quæſtiones ad Antiochum, ſub nomine Athanaſii citant adoratores imaginum, in confirmationem ſui dogmatis: Synod. 2. Nicæn. act. 4. Bellarm. lib. de imaginibus, cap. 12. & alii. De iſtis tamen libris ipſe Bellarminus, libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, in Athanaſio, in obſervatio- *Athanaſ. lib. de paſſione imaginis Chriſti, & quæſt. ad Antiochum.* ne in tomum quartum, diſertè ait; quæſtiones ad Antiochum, Athanaſii eſſe non poſſunt, nam quæſt. 23. citat auctor magnum Athanaſium, & ab eo diſſentit. quæſt. 108. dicit, Romanos eſſe Francorum genus: ex quo apparet, auctorem eſſe recentem. Liber de paſſione imaginis Domini, citatur in ſecunda Nicæna Synodo, Act. 4. ubi totus hic liber legitur & recipitur ſub nomine ſancti Athanaſii, ſed non videtur eſſe ſancti Athanaſii hujus, (magni Alexandrini) de quo nunc agimus, ſed alterius multo recentioris. Scribit enim Sigebertus in Chronico, accidiſſe hoc miraculum anno Dom. 766. eo tempore videlicet, quo quæſtio agitabatur de cultu ſacrarum imaginum. Hæc Bellarminus. Accipe aliud exemplum; Bellarminus ait; Conſtantini tempore ſcripſit Lactantius carmen de cruce, in quo inter cætera legimus.

Flecte genu, lignumque crucis venerabile adora.

Non diu poſtea Athanaſius, quæſt. 16. ad Antiochum, reddit cauſam, cur Chriſtiani faciant & colant potius imagines crucis, quàm lanceæ, vel ſpongiæ: qui videlicet ſi Ethnici dicant nos colere lignum, mox duobus lignis crucis disjunctis figu-

Digitized by Google

figuram crucis deſtruimus, nec amplius venerantur. Hæc Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 28. Jam ex ipſo Bellarmino monuimus quæſtiones iſtas eſſe auctoris cujuſdam recentis. Carmen autem illud de cruce, ſeu de paſſione Domini, Poſſevinus in apparatu, dicit non putari eſſe Lactantii, quoniam nullibi inter antiquos Lactantii codices inventus eſt. Adde etiam, verſum iſtum pugnare cum doctrina Lactantii, quam infra invenies, cap. 8. hujus libri, §. 21. & 22. & 23. & 24. Cernis etiam duos iſtos ſcriptores pugnantia ſcribere: nam auctor carminis, dicit adorandum eſſe lignum; auctor verò ad Antiochum, negat adorandum eſſe lignum, quamvis, alio errore laboret, dicens adorandam eſſe figuram. Multo ſapientius diſtinxit Ambroſius, dicens, adorandum eſſe, non lignum, ſed Dominum qui pependit in ligno. Verba Ambroſii invenies ſuperius citata, hoc ipſo capite, §. 11. Circumfertur etiam ſub nomine ejuſdem magni Athanaſii ſermo de annunciatione ſanctiſſimæ Deiparæ Virginis. Hunc citant, pro invocatione ſanctorum, Gregorius de Valentia, in ſecundam ſecundæ Thomæ, diſput. 6. quæſt. 2. puncto 7. & Bellarminus, lib. de ſanct. beatit. cap. 19. Idem tamen Bellarminus, in libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, in ſua obſervatione in tomum tertium operum Athanaſii, multis argumentis docet ſermonem iſtum non eſſe ſancti Athanaſii, ſed alicujus poſterioris qui poſt Sextam œcumenicam Synodum vixerit, & adducit etiam ſibi conſentientem in hac ſententia Cardinalem Baronium. Poſterioris partis regulæ hujus exemplum accipe, in quorundam contentioſa impudentia, contra auctoritatem eorum quæ ſcripſit Epiphanius contra imagines, nam in Nicæna ſecunda Synodo act. 6. in reſutatione tomi quinti alterius ſeptimæ Synodi, fidenter aſſeritur nihil iſtiuſmodi ab Epiphanio ſcriptum eſſe; & ante eam ſynodum idipſum affirmabat Joannes Damaſcenus, orat. 2. de imaginibus; & ſcripta Epiphanii de hoc argumento vocant ſuppoſititia: cum tamen in operum Hieronymi ſecundo tomo extet Epiphanii ad Joannem Hieroſolymitanum epiſtola, ab Hieronymo latinè verſa, eam quam diximus doctrinam contra uſum imaginum perſpicuè exhibens, & argumentis corroborans, prope finem epiſtolæ. Incipit epiſtola illa, Domino dilectiſſimo. Litem movet Bellarminus, de hac parte epiſtolæ Epiphanii, lib. de imaginibus, cap. 9 & lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, in Epiphanio, ubi ait; videri illam partem additam eſſe ab Iconoclaſtis. At Gabriel Vaſquez in tertiam partem Thomæ, qu. 25. diſp. 105. cap. 3. agnoſcit indubitatum eſſe, totam epiſtolam illam Epiphanii ad Joannem Hieroſolymitanum, apud Hieronymum, eſſe ipſius Epiphanii.

Epiphan. epiſt. ad Joannem Hieroſol. Vide infra, cap. 9 § 9.

19. Nona regula eſt: *Allegatio falſa nihil probat.* Hujus regulæ exemplum ſit Gregorii de Valentia & Bellarmini illa allegatio verborum Euſebii; Gregorius de Valentia in ſecundam ſecundæ Thomæ, ſive Commentariorum Theologicorum tomo tertio, diſput. 6. quæſt. 2. puncto ſeptimo; & Bellarminus, lib. de ſanctorum beatitudine, c. 19. ut probent ſanctos eſſe invocandos, hoc adducunt, tanquam Euſebii teſtimonium, lib. 13. præparationis Euangelicæ, cap. 7. Hæc nos quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites, ut Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, votaque ipſis facimus, tanquam viris ſanctis, quorum interceſſione ad Deum non parum juvari profitemur. Hæc tanquam Euſebii verba allegant ibi Valentianus & Bellarminus. At falſam eſſe iſtam allegationem, inſpecto codice Euſebiano, protinus deprehendes. Euſebii verba recito; ex græca editione, Pariſienſi, illius operis, anno Dom. 1544. pag. 388. non quidem ſeptimo capite (in quo altum hac de re ſilentium) ſed undecimo capite libri 13. præparationis Euangelicæ; *καὶ ταῦτα δὲ ἁρμόζει ἐπὶ τῇ τῶν θεοφιλῶν τελευτῇ ὡς ϛρατιώτας τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας οὐκ ἂν ἁμάρτοις ἐιπὼν, παραλαμβάνεσθαι. ὅθεν καὶ ἐπὶ τὰς θήκας αὐτῶν ἔθος ἡμῖν παριέναι, καὶ τὰς εὐχὰς παρὰ ταύταις ποιεῖσθαι, τιμᾶν τε τὰς μακαρίας αὐτῶν ψυχὰς, ὡς εὐλόγως καὶ τούτων ὑφ᾽ ἡμῶν γιγνομένων.* id eſt; Hæc verò etiam convenienter accipiuntur ſuper obitu charorum Dei, quos verè pietatis milites non ineptè dixeris. Unde nobis etiam mos eſt ad eorum thecas (*ſive ſepulcra*) accedere, & apud has vota facere, & beatas ipſorum animas honorare, utpote rationabiliter etiam hæc à nobis fieri [*non ignaris.*] Hæc ibi Euſebius, neque plura addit. Nempe conveniebant Chriſtiani in martyrum locis, & apud eorum memorias vota Deo offerebant, & honorabant beatas martyrum animas dilectione & honorifica recordatione, Deo de illorum victoriis gratias agentes, & ſeipſos ad imitationem talium coronarum atque palmarum, eodem vero Deo in auxilium invocato, ex eorum memoriæ renovatione adhortantes. ſicut teſtatur Auguſtinus, ſcribens ex profeſſo, de modo honoris, quem Chriſtiani martyribus impendebant, lib. 8. de civitate Dei, cap. 27. Sic etiam falſa eſt eorundem Jeſuitarum, locis citatis, allegatio verborum Baſilii, quæ allegant ex Baſilii oratione in quadraginta martyres. Baſilius auditoribus ſuis commendans recordationem & imitationem martyrum, dicit eventurum iis qui ſic ad martyres confugiunt, ut preces, quas ad Deum cum martyribus fundunt, exaudiantur. Qui affligitur (inquit) ad hos 40. confugit; qui lætatur, ad ipſos recurrit (*ἐπ᾽ αὐτοὺς ἀνατρέχει.*) pro quo Valentiani & Bellarmini allegatio habet; *qui lætatur, hos oret.* Quæ manifeſta falſatio eſt. Loquens autem ibidem Baſilius de precibus, hortatur ut preces fundant *cum martyribus, μετὰ μαρτύρων.* non dicit *ad martyres.*

Euſebius, lib. 13. præparationis Euang. cap. 11.

Aug. lib. 8. de civitate, cap. 27. de modo honoris, quem Chriſtiani martyribus impendebant.

10. Decima regula eſt; *Parexegeſis citantis non eſt mens auctoris qui citatur.* Hujus regulæ etiam multa exempla occurrunt. Juſtinus martyr, verbis ſupra commemoratis cap. 4. hujus libri, §. 2. docet, ſolum Deum Patrem & ejus Filium & Spiritum Sanctum à Chriſtianis adorari; attamen ex eo loco Bellarminus per impudentiſſimam parexegeſin colligit adorationem etiam Angelorum, ut ibidem oſtendimus. Dionyſius Areopagita, lib. de Eccleſiaſtica hierarchia, cap. 7. dicit ſanctorum preces non prodeſſe eis qui impiè vivunt, ſicut lumen Solis non prodeſt eis qui oculos ſuos claudunt. Et ſermo illi eſt de precibus ſanctorum viatorum, ut ex ipſa loci illius inſpectione perſpicuum eſt; hunc tamen locum Bellarminus (lib. de ſanct. beatit. cap. 19.) detorquet ad invocationem ſanctorum defunctorum, ut pro nobis orent. Honorem illum quem Chriſtiani martyribus impendebant, (quem in exegeſi ſuperioris regulæ commemoravimus) impendi hæreticorum martyribus vetuit Laodicæna Synodus, can. 34. quem integrum exhibemus; *ὅτι οὐ δεῖ πάντα Χριςιανὸν ἐγκαταλείπειν μάρτυρας Χριςοῦ, καὶ ἀπιέναι πρὸς τοὺς ψευδομάρτυρας, τοῦτ᾽ ἔςιν, αἱρετικῶν, ἢ αὐτοὺς πρὸς τοὺς προειρημένους αἱρετικοὺς γενομένους. οὗτοι γὰρ ἀλλότριοι τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν. Ἔςωσαν οὖν ἀνάθεμα οἱ ἀπερχόμενοι πρὸς αὐτούς.* id eſt; quod non oporteat aliquem Chriſtianum derelinquere martyres Chriſti, & abire ad falſos martyres, id eſt, hæreticorum, vel eos qui ipſi etiam hæretici fuerunt. Hi namque à Deo alieni ſunt. Sint igitur ana-

Regula decima, de prava interpretatione.

invocationis ſive orationis objectum, niſi ſolum Deum. *Tertullian.* Et hoc ſenſu Tertullianum jam audivimus dicentem, exigere à nobis Dominum, ut ſoli Deo omnipotenti religionem noſtram offeramus. *Cyprianus.* Et Cyprianus, ſcribens Donato; Tene (inquit) incorruptam, tene ſobriam religioſis virtutibus diſciplinam; ſit tibi vel oratio aſſidua, vel lectio: nunc cum Deo loquere; nunc Deus tecum. epiſt. 2. & in alia editione, lib. 2. epiſt. 2. Si quæras igitur, quid ſit orare: reſpondet Cyprianus, orare eſt cum Deo loqui. Vide in hanc ſententiam plura inferius, §. 8. & 9.

Clemens Alexandrinus. 6. Clemens Alexandrinus ſacram precationem docet eſſe unam ex præcipuis partibus cultûs illius qui ſoli Deo exhibendus eſt, eſſe enim optimum hoc & ſanctiſſimum ſacrificium. Verba Clementis ſunt; *οὐκ ἀπεικότως ἡμεῖς διʼ εὐχῆς τιμῶμεν τὸν Θεόν. καὶ ταύτην τὴν θυσίαν ἀρίστην καὶ ἁγιωτάτην μετὰ δικαιοσύνης ἀναπέμπομεν.* Non abs re nos Deum precibus honoramus: & hoc ſacrificium optimum & ſanctiſſimum cum juſtitia ſurſum mittimus. [ſeu offerimus.] Et paullò pòſt: *βωμὸν δὲ ἀληθῶς ἅγιον τὴν δικαίαν ψυχήν, καὶ τὸ ἀπʼ αὐτῆς θυμίαμα τὴν ὁσίαν εὐχὴν λεγόυσιν ἡμῖν, ἀπιστήσουσιν;* Aram autem verè ſanctam juſtam animam, & qui ab ea emittitur ſuffitum ſanctam dicentibus orationem, non credent? Hæc Clemens Alexandrinus, lib. 7. Stromatum, circa exitum primi quadrantis illius libri.

Origenes. 7. Origenes, lib 7. contra Celſum, ſub finem libri, ait Chriſtianos recuſare colere quicquam præter Deum univerſorum Dominum, & Verbum ejus primogenitum creaturæ totius. Et lib. 8. Non diſtrahitur (inquit) ipſe [Chriſtianus] à Deo ut aliud colat ſimul cum eo, nec ſuſtinet ſervire duobus Dominis.——Cavemus ne cui præter Deum ſerviamus, ne nos ipſi lædamur ſeparantes nos à portione Dei.—— Solus enim adorandus eſt Deus optimus maximus, ſoli preces offerendæ unigenito Dei Verbo, primogenito creaturæ totius, qui ut Pontifex eas ad Deum ſuum & Deum noſtrum perferat. Et homil. 6. in librum Jeſu Nave; *Vide ſupra, cap. 3. §. 3.* Interrogat [Jeſus Nave, ſive Joſhua] & perquirit dicens, *Noſter es, an adverſariorum?* at ille ait; *Ego ſum princeps militiæ virtutis Domini.* *Ioſh. 5: 13. 14.* Et cum hoc audiſſet, adoravit Jeſus, & dixit, Domine, quid præcipis ſervo tuo? quid eſt quod nos per hoc edocet Jeſus? Illud ſine dubio quod dicit Apoſtolus, Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt. *1 Ioan. 4. 1.* Cognovit ergo Jeſus non ſolum quod ex Deo eſt, ſed quia Deus eſt. Non enim adoraſſet, niſi agnoviſſet Deum. quis enim alius eſt princeps militiæ virtutum Domini, niſi Dominus noſter Jeſus Chriſtus? Et homil. 5. in diverſos. *Matth. 8: 2.* *Venit ad eum leproſus adorans eum.* Antequam peteret, adorare cœpit: antequam rogaret, ſervituram oſtendit. Adoravit eum. Pro hoc ipſo Deum & Dominum eum invocans adorabat eum. Hæc Origenes. Vide etiam ſuprà, cap. 2. §. 33. & §. 35. *Euſebius Cæſarienſ.* Euſebius Cæſarienſis, lib. 1. demonſtrationis Evangelicæ, cap. 3. ait de Chriſtianis; *καὶ εὔχονται δὲ οὐκέτι πλείοσι κυρίοις, ἑνὶ δὲ τῷ μόνῳ κυρίῳ κατὰ τὸ ἱερὸν λόγιον.* id eſt, vota [ſeu preces] afferunt, non amplius pluribus Dominis, ſed uni ſoli Domino, ſecundùm ſacrum oraculum.

Conſtant. Magn. Imperat. 8. Conſtantini Magni preces privatas deſcribens Idem Euſebius, lib. 4. de vita Conſtantini, cap. 21. ait; *μόνος μόνῳ τῷ αὐτοῦ προσωμίλει Θεῷ.* ſolus cum ſolo Deo ſuo colloquium habebat. *Ephram Syrus.* Et Ephræm Syrus, ſermone de agone ſpirituali, [tom. 1. pag. 484. edit. 3. Colon.] Orationes (inquit) ſunt familiaria cum Deo colloquia. Omnis quippe ſancta & pura Oratio, confabulatio cum Deo eſt. Hæc ille. Eodem modo orationem definit magnus Baſilius Cæſariæ Cappadociæ Epiſcopus, homil. in martyrem Julittam; *Baſilius Magnus.* *προσευχή ἐστιν αἴτησις ἀγαθοῦ, παρὰ τῶν εὐσεβῶν εἰς Θεὸν γινομένη.* id eſt, oratio eſt boni cujuſpiam petitio, quæ ad Deum à piis effunditur. *Gregorius Nyſſenus.* Et Gregorius Epiſcopus Nyſſenus, libro 1. de oratione Dominica; *προσευχή ἐστιν αἴτησις ἀγαθῶν μετʼ ἱκετηρίας προσαγομένη Θεῷ.* id eſt; Oratio eſt petitio bonorum, quæ Deo cum ſupplicatione offertur. Idem, eodem libro, gratiarum actionem & precationem vocat, *τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὁμιλίαν*, ſermocinationem cum Deo. Idem etiam Nyſſenus, lib. de inſcriptionibus Pſalmorum, cap. 3. *ἡ προσευχὴ, ἱκετηρία ἐστὶν περὶ τινος τῶν συμφερόντων προσαγομένη Θεῷ*, id eſt; Oratio eſt ſupplicatio ad Deum pro re aliqua nobis conducibili. *Nilus Cp.* Sic Nilus ille Conſtantinopolitanus monachus, qui B. Chryſoſtomi diſcipulus fuiſſe memoratur; Oratio (inquit) eſt colloquium mentis cum Deo. quo igitur ſtatu oportet eſſe mentem, ut poſſit uſque ad Dominum ſuum extendi, & non converti retro, cum eoque ſine ullo ſequeſtre & interprete colloqui? Hæc Nilus, lib. de oratione, cap. 2. [in bibliotheca Patrum, tom. 5. col. 328. edit. 4.]

Iohannes Chryſoſtomus. 9. Nec aliter Chryſoſtomus, qui ſub initium libri ſecundi de oratione [*περὶ προσευχῆς*] ait; *πᾶς προσευχόμενος, τῷ Θεῷ διαλέγεται.* id eſt; quicunque orat, cum Deo colloquitur. Idem etiam paullò poſt initium libri primi ejuſdem operis; Nos decet (inquit) obtemperantes Deo, ſemper omnem vitam in laudibus Dei precibuſque tranſigere, majore ſtudio curam agentes divini cultûs [*τῆς τοῦ Θεοῦ λατρείας*] quam vitæ noſtræ. Plurima in eodem libro lector inveniet, huc ſpectantia, quibus ſacras preces docet Chryſoſtomus eſſe cultum divinum, ſoli Deo exhibendum.

Lactantius. 10. Lactantius ait, lib. 1. divinarum inſtitutionum, cap. 20. Religio & veneratio nulla alia niſi unius Dei tenenda eſt. *Hilarius Pictavienſis.* Et Hilarius, lib. 8. de Trinitate, circa medium libri; Non ignoras (inquit) quin in maledicto ſit religio creaturæ.

Concil. Laodicen. can. 35. 11. Concilii Laodiceni canon eſt 35. *ὅτι οὐ δεῖ Χριστιανοὺς ἐγκαταλείπειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπιέναι, καὶ ἀγγέλους ὀνομάζειν, καὶ συνάξεις ποιεῖν, ἅπερ ἀπηγόρευται. Εἴ τις οὖν εὑρεθῇ ταύτῃ τῇ κεκρυμμένῃ εἰδωλολατρείᾳ σχολάζων, ἔστω ἀνάθεμα, ὅτι ἐγκατέλιπεν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱόν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰδωλολατρείᾳ προσῆλθεν.* id eſt, Non oportet Chriſtianos Eccleſiam Dei relinquere, & abire, & Angelos nominare, & congregationes facere, quæ prohibita ſunt. *Idololatria eſt invocare Angelos.* Si quis igitur inventus fuerit huic occultæ idololatriæ vacans anathema ſit: quia dereliquit Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, Filium Dei, & idololatriæ ſe tradidit. Variè ſed incaſſum ſe torquent Romanenſes, ut genuinum canonis hujus ſenſum pervertant: audiamus autem Theodoretum; *Theodoretus, in cap. 2. epiſt. ad Coloſſ.* qui legem defendebant (inquit) eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes fuiſſe legem per eos datam. Manſit autem diu hoc vitium in Phrygia & Piſidia. quocirca Synodus quoque quæ convenit Laodiceæ, quæ eſt Phrygiæ Metropolis, lege prohibuit ne precarentur Angelos. Et in hodiernum uſque diem licet videre apud illos eorum finitimos oratoria ſancti Michaëlis. Illi ergo hoc conſulebant utique humilitate utentes, dicentes univerſorum Deum nec cerni, nec comprehendi, nec ad eum poſſe perveniri: & oportere per Angelos divinam ſibi benevolentiam conciliare. Hæc Theodoretus, in epiſtolam Pauli ad Coloſſenſes, cap. 2. in illa Apoſtoli verba [*volens in humilitate & religione Angelorum, &c.*] *Col. 2: 18. Angelici.* Illi Angelorum cultores dicti ſunt Angelici, hoc

da-

damnatæ eorum ſectæ fuit vocabulum. Angelici (inquit Auguſtinus) in Angelorum cultu inclinati, quos Epiphanius jam omnino defeciſſe reſtatur. Hæc Auguſtin. hæreſ. 39.

Eripiuntur Romanenſibus ſubterfugia.

12. Circumſpectant Romanenſes diverſas latebras, in quas ab hac luce ſe abdant. Alii prohiberi ajunt à Patribus Laodicenis cultum malorum Angelorum, non autem bonorum. At eos refellunt tum Theodoreti, tum etiam ipſius canonis Laodiceni verba, quæ dum prohibent cultum Angelorum, cultores illos non revocant ad cultum bonorum Angelorum, ſed ad Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui (ut loquitur Apoſtolus Petrus) ſemel pro peccatis mortuus eſt, juſtus pro injuſtis, ut nos ad Deum adduceret [ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ Θεῷ.] Alii bonorum Angelorum cultum à Laodicena Synodo damnatum eſſe fatentur, ſed ideo id factum eſſe ajunt, quia hæretici illi colebant Angelos cultu latriæ. At certè ſi cultus latriæ accipiatur pro cultu quem ſoli Deo exhibere fas eſt, fatemur hæreticos illos exhibuiſſe Angelis cultum latriæ, & dicimus eandem latriam Romanenſes re ipſa etiam exhibere Angelis, quicquid dicant verbis; nam eis oratoria exſtruunt, ibique eos religioſo cultu adorant & invocant: talem autem cultum meræ alicui creaturæ exhibere nefas eſt. Verum ſi latriam accipias prout eam explicat Bellarminus, lib. de beatitudine ſanctorum, cap. 12. & lib. de imaginibus, cap. 24. hæretici illi Angelici non latriâ colebant Angelos, ſed tantum eo cultu quem Romanenſes vocant duliam, & ipſis Angelis exhibent. Nam, ut ibi latriam deſcribit Bellarminus, latria eſt quædam ſumma voluntatis proſtratio, & inclinatio cum apprehenſione Dei, ut primi principii, & ultimi finis, atque adeo ſummi boni. Neque eſt cultus veræ latriæ qui exhibetur alicui, propter aliud. Angelici autem illi hæretici colebant Angelos propter Deum, neque Angelos putabant eſſe primum principium, & ultimum finem, & ſummum bonum, ſed dicebant oportere per Angelos divinam ſibi benevolentiam conciliare. quo argumento hodieque utuntur Romanenſes, pro invocatione Angelorum. quamvis enim non expreſsè dicant Deum non eſſe immediatè acceſſibilem, nec aliter ad eum veniri, niſi per cultum inferiorum virtutum; (qua excuſatione Romanenſes defendere nititur Bellarminus, lib. de ſanctorum beatitudine, cap. 20.) dicunt tamen Angelos & ſanctos religioſè coli & invocari debere, ut per eos, tanquam Patronos, divinam nobis benevolentiam conciliemus. Hæc ipſa autem eſt praxis illa quam in Angelicis hæreticis damnavit Laodicena Synodus, ut abominandam idololatriam. Sicut enim mulier adultera eſt; quæ ſe alieno viro denudat, quamvis dicat ſe id facere ei non ut marito ſuo, ſed ut amico mariti, idque etiam propter ipſius mariti amorem; nam tale obſequium amicis mariti præbere nefas eſt: ſic etiam idololatra eſt, qui Angelis vel ſanctis vel alicui meræ creaturæ exhibet religioſam adorationem, ſecretam orationem, ſeu preces ſacras, aut ejuſcemodi aliquem religioſum cultum ſive internum ſive externum, quem Deum lege ſua ſibi ſoli reſervavit; quamvis dicat ſe hunc cultum exhibere creaturis illis, non ut Deo, ſed ut amicis Dei, & propter amorem Dei: hujuſmodi enim officia erga Dei amicos non ſunt licita.

1 Petr. 3: 18.

Obſerva fraudem Romanenſium de cultu latriæ.

Idololatria Romanenſium prorſus inexcuſabilis.

Celſi argumentatio.

13. Celſus, homo Ethnicus, pro cultu plurium Deorum ita argumentabatur, ut diceret, cum qui plures Deos veneretur, hoc ipſo rem gratam ſummo Deo facere, quod nemini honor contingat, niſi quem ille honorari vult: quapropter qui veneratur ejus ſubditos, non offendere illum cujus omnes ſunt. ſicut legimus apud Originem ſub finem libri 7. & initio libri octavi contra Celſum. Ut autem ovum ovo, ita huic Ethnicorum argumento ſimile eſt illud Romanenſium argumentum, pro adoratione & invocatione Angelorum & ſanctorum defunctorum, quo utitur Catechiſmus Romanus, part 3. cap. 2. quæſt. 4. & Bellarminus, lib. de ſanctorum beatitudine, cap. 20. nempe, ſicut non facit contra Regis voluntatem qui Regis magiſtratibus honorem defert; neque fit injuria, ſed honor regibus, quando eorum amici honorantur, & ad eos legati mittuntur; ita non fieri contra Dei voluntatem, neque Deo injuriam ſed honorem deferri, quando Angeli & ſancti, non ut Dii, ſed ut amici Deo honorantur, & tanquam Patroni apud Deum accipiuntur. Reſponſio Origenis ad Celſum, idonea eſt etiam contra Romanenſes; Origenes ait; Cum autem dicit [Apoſtolus Paulus,] Nobis tamen unus Deus Pater ex quo omnia, vocem hanc Nobis, dicit de ſeipſo, & omnibus qui aſcenderunt ad ſummum Deum Deorum, & ad ſummum Dominum Dominorum? aſcendit autem ad ſummum Deum is, qui eum inſeparabiliter & indiviſibiliter colit per Jeſum Dei Filium, cujus ſolius ductu pervenitur ad Patrem, per cujus Verbi ac Sapientiæ contemplationem modis omnibus conciliamur, tam doctrina quam operibus & cogitationibus, Deo Conditori rerum omnium. —— Nos nihil novi facimus, ut non ſolum adſcendamus ſuper omne quicquid in terra pro diis colitur à gentibus, verum etiam ſuper eos quos Scriptura Deos nominat, de quibus nihil ſciunt qui ſunt alieni à teſtamentis Dei per Moſen & Jeſum Servatorem noſtrum proditis, ad quos promiſſiones in his ſignificatæ nihil pertinent. ——— Non diſtrahitur ipſe [Chriſtianus] à Deo, ut aliud colat ſimul cum eo, nec ſuſtinet ſervire duobus Dominis. Non eſt igitur ſeditioſa vox ſic ſentientium, & nolentium ſervire Dominis pluribus, contentorum uno Domino Jeſu Chriſto, cui ſervientes erudiuntur ab eo, ut eruditi digni reddantur regno Dei & Patris. Hæc Origenes, lib. 8. contra Celſum. Summa eſt, Nos pervenire ad Patrem ductu ſolius Domini noſtri Jeſu Chriſti, tanquam conciliatoris & Patroni noſtri apud Deum, qui etiam nos docuit ſolum Deum colere per Jeſum Chriſtum; ergo neque Dei voluntati, neque hominum officio convenit religioſa adoratio cujuſcunque meræ creaturæ, quamvis non intendas creaturam illam colere ut Deum, ſed ut amicum Dei. Neque adjuvat Romanenſium cauſſam illa Bellarmini inepta argumentatio, (loco citato) à poſtulatione illa precum inter viatores, qua alii aliorum preces pro nobis fieri invicem poſtulamus: ſicut oſtendimus ſupra, cap. 1. hujus libri, §. 21. & §. 22. & cap. 2. §. 8.

Romanenſes eodem utuntur argumento.

Reſponſio Origenis, qua tum Ethnicorum, tum etiam Romanenſium evertitur argumentatio.

1 Cor. 8:6.

14. Auctor Commentarii in epiſtolam ad Romanos, qui Ambroſio tribuitur, redarguens ſtultitiam Ethnicorum qui Dei honorem elementis & ſideribus impertiebantur, narrat eadem etiam uſos eſſe excuſatione, qua olim Angelici hæretici & nunc Papiſtæ utuntur, pro religioſa adoratione & invocatione Angelorum & defunctorum ſanctorum; eamque refellit. Solent tamen (inquit) pudorem paſſi neglecti Dei, miſerâ uti excuſatione, dicentes per iſtos poſſe ire ad Deum, ſicut per comites pervenitur ad Regem. Age, nunquid tam demens eſt aliquis, aut ſalutis ſuæ immemor, ut honorificentiam Regis vindicet comiti, cum de hac re ſiqui tractare fuerint inventi, jure ut rei majeſtatis damnentur. Et iſti ſe non putant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creaturæ, & relicto Domino conſervos

Refellitur vana excuſatio Ethnicorum, & Angelicorum, & Romanenſium.

ado-

adorant, quaſi ſit aliquid plus quod reſervetur Deo. Nam & ideo ad Regem per tribunos aut comites itur; quia homo utique eſt Rex, & neſcit quibus debeat rempublicam credere. Ad Deum autem, quem ubique nihil latet (omnium enim merita novit) promerendum, ſuffragatore non opus eſt, ſed mente devotâ. Ubicunque enim talis loquutus fuerit ei, reſpondebit illi. Hæc auctor illius Commentarii, in cap. 1. epiſt. ad Romanos. Ad hunc locum reſpondet Bellarminus, lib. de ſanctorum beatitudine, cap. 20. Loqui auctorem hunc contra Ethnicos. fatemur. at valida eſt ejus argumentatio ad refellendum omnes eos qui religioſo honore conſervos adorant, hac intentione ut eos habeant pro ipſis ſuffragatores apud Deum; id quod faciunt Papiſtæ adorantes atque invocantes Angelos & defunctos ſanctos. Addit ibidem Bellarminus, Ambroſium alibi, nempe lib. de viduis, docere ex parte noſtri opus eſſe ſuffragatoribus, vel ſaltem id eſſe utiliſſimum. de quo loco dicemus ſequente capite, §. 14. Interim habemus, non eſſe adorandos conſervos, ut eorum ſuffragiis potiamur; & menti devotæ patere acceſſum ad Deum ſine tali ſuffragatore.

Chryſoſt. 15. Convenit illud Chryſoſtomi; Cæterum (inquit) non opus tibi Patronis apud Deum, & multo diſcurſu, ut blandiare aliis: ſed licet ſolus ſis, Patronoque careas, & per teipſum Deum preceris, omnino tamen voti compos eris. Neque enim tam facilè Deus annuit, quum alii pro nobis orant, ut cum ipſimet oramus, etiamſi plurimis pleni ſimus malis. ——— Cum hæc omnia non ignoremus, poſthac, licet peccatores ſimus, & indigni in quos conferantur beneficia; licet ſoli ſimus & interceſſoribus careamus, ne deficiamus orando, ne deſpondeamus animum: ſcientes, magnum apud Deum patrocinium eſſe per ſemetipſum, magna alacritate ad Deum contendere. Hæc Chryſoſtomus in ſermone de profectu Euangelii.

16. Catholici Patres diſſerentes contra Arianos, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Deum eſſe, & non creaturam eſſe, demonſtrant hoc argumento, quia adorandus eſt, religioſa adoratione, juxta illud quod ſcriptum eſt, *Dominum Deum tuum adorabis*, *& illi ſoli ſervies*. Unde Patres hoc conficiunt argumentum; Qui adorandus eſt, is Deus eſt: at Dominus noſter Jeſus Chriſtus adorandus eſt: ergo Dominus noſter Jeſus Chriſtus Deus eſt. Item; Creatura non adoratur: Filius adoratur: ergo Filius non eſt creatura. Neque reſervant Patres ullam ſpeciem ſacræ adorationis quæ Angelis vel ſanctis exhibeatur, dicaturque dulia, vel alio vocabulo nuncupetur, ſed omnem religionem, omnem ſacram adorationem, ſoli Deo ſimpliciter vindicant. id quod ipſorum teſtimonia, quæ hic ſubjiciam, palàm oſtendunt.

Chriſtus eſt adorandus: ergo eſt Deus. Matth. 4: 10.

Chriſtus adoratur; ergo non eſt creatura.

Vide lib. 1. cap. 15. §. 6. & §. 8.

Athanaſius. 17. Athanaſius, orat. 3. contra Arianos, longè ante medium; Filium (inquit) eum ſibi eſſe & ſolum, & proprium, oſtendit Pater, dicens, *Filius es tu.* Et rurſum; *hic eſt Filius dilectus meus, in quo mihi complacui.* Ideoque inſerviebant ei Angeli, ut diverſo ab illis: & adoratur ab eis [καὶ προσκυνεῖται παρ᾽ αὐτῶν] non ut gloriâ major, ſed ut alius, diſcretus ſejunctuſque à conditione omnium creaturarum, ipſorumque adeo Angelorum, ſolus Patris proprius ſecundùm ſubſtantiam Filius. Si enim ideo quia gloriâ ſublimior eſt, adoretur, par eſſet, ut unuſquiſque inferior adoraret ſuperiorem: ſed non ita eſt: creaturam enim creatura non adorat [κτίσματι γὰρ κτίσμα οὐ προσκυνεῖ] ſed ſervus Dominum, & creatura Deum. Petrus ideo Apoſtolus adorare volentem Cornelium inhibuit, dicens; quoniam *& ego homo ſum.* Angelus quoque Johannem in Apocalypſi ſe adorare volentem inhibuit, dicens: *vide ne feceris; conſervus enim tuus ſum, & fratrum tuorum Prophetarum, & ſervantium verba codicis hujus: Deum adora.* quocirca ſolius Dei eſt adorari [οὐκοῦν Θεοῦ ἐστι μόνου τὸ προσκυνεῖσθαι,] & hoc ſciunt etiam ipſi Angeli, qui quanquam ſe invicem gloriâ tranſſcendant, omnes tamen ſunt creaturæ, neque ſunt in claſſe adorandorum, ſed adorantium Dominum [καὶ οὐκ εἰσὶ τῶν προσκυνουμένων, ἀλλὰ τῶν προσκυνούντων τὸν Δεσπότην.] —— Etiamſi Ariani rumpantur, non ipſe [Chriſtus] adoratus fuiſſet, non iſta de eo dicta fuiſſent, ſi ullo modo creatura fuiſſet: nunc autem, quia creatura non eſt, ſed proprium ex ſubſtantia adorandi Dei germen, & naturalis Filius, propterea adoratur, & Deus creditur. [κἂν οἱ Ἀρειανοὶ ἐν τούτῳ διαῤῥηγνύωσιν ἑαυτοὺς, οὐκ ἂν δὲ οὐδὲ αὐτὸς προσεκυνήθη· οὐδὲ ταῦτ᾽ ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ, εἰ ὅλως ἦν τῶν κτισμάτων. νῦν δὲ, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι κτίσμα, ἀλλ᾽ ἴδιον τῆς οὐσίας τοῦ προσκυνουμένου Θεοῦ γέννημα, καὶ Φύσει υἱός ἐστι, διὰ τοῦτο προσκυνεῖται, καὶ Θεὸς πιστεύεται.] Hæc ibi. Idem Pater. orat. 4. contra Arianos, hoc argumento probat Angelum illum, qui à Jacobo Patriarcha, nepotibus ſuis benedicente, invocatur, non eſſe aliquem ex Angelis creatis, ſed eſſe ipſum Dei Verbum; quia non conjunxiſſet Jacob creatum aliquem Angelum, cum Deo in ſuis precibus. Invenies ipſius Athanaſii hac de re verba, à nobis citata, lib. 1. hujus operis, cap. 32. §. 9. Unde refellitur perverſa illa Romanenſium expoſitio, in Catechiſmo Romano, part. 3. cap. 2. quæſt. 4. ubi verba illa Jacobi Patriarchæ benedicentis Ephraïmo & Manaſſi, citantur pro invocatione creatorum Angelorum.

Pſal. 2: 7. Matth. 3: 17.

Act. 10: 26.

Apocal. 22: 9.

Geneſ. 48. 15, 16.

Refutatur parexegeſis Romanenſium.

Baſilius Cæſarienſis, & Greg. Nazianz. 18. Baſilius Cæſarienſis, Valentis Imperatoris Ariani Præfecto, jubenti ut Imperatoris amplecteretur religionem, reſpondit; Non ſuſtineo creaturam aliquam adorare, οὐδὲ κτίσμα τι προσκυνεῖν ἀνέχομαι. ac ſi dixiſſet, cum Chriſtum adoremus, neceſſe eſt Deum illum eſſe fateamur, non autem creaturam, ut dictitant Ariani. Hoc de Baſilio refert Gregorius Nazianzenus, orat. 20. quæ eſt in Baſilium. Ubi ipſius etiam Nazianzeni habemus judicium. Idem etiam Baſilius magnus, lib. 5. contra Eunomium, cap. 12. Credendum docet, εἰς Θεὸν καὶ Λόγον καὶ Πνεῦμα, μίαν οὖσαν Θεότητα, τὴν καὶ μόνην προσκυνητὴν, id eſt, in Deum & Verbum & Spiritum, unam Deitatem, quæ etiam ſola adoranda eſt. Et hoc etiam argumento Spiritum Sanctum eſſe Deum docet Gregorius Nazianzenus, orat. 37. quæ eſt de Spiritu Sancto, εἰ δὲ προσκυνητὸν, πῶς οὐ σεπτὸν; εἰ δὲ σεπτὸν; πῶς οὐ Θεός; id eſt; Si autem adorandus, quomodo non religioſè colendus? ſi verò religioſè colendus, quomodo non Deus eſt? Hæc ibi Nazianzenus. Similiter etiam de Filio argumentatur Epiphanius, in Ancorato, num. 50. Stultum eſt (inquit) creaturam ullam adorare, ac primum illud violare præceptum; Dominus Deus tuus, Deus unus eſt. Proinde ſanctum Dei Verbum, cum ſit adorandum, creatum eſſe non poteſt. [οὐ κτιστὸς τοίνυν ὁ ἅγιος Λόγος, ὅτι προσκυνητός.]

Epiphanius.

Ambroſius. 19. Ambroſius, lib. 5. de fide, cap. 1. in fine capitis, eodem utitur argumento; Aut dicant (inquit) quid aliud ſentiant, quidve arbitrentur cum legimus; *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies:* utrum Chriſtum non adorandum, & Chriſto non exiſtiment ſerviendum? quod ſi illa quæ adoravit eum Chananæa impetrare meruit quod popoſcit, & Paulus Apoſtolus, qui ſervum ſe Chriſti primâ ſcriptorum ſuorum præfatione profitetur, Apoſtolus eſſe meruit, non

Matth. 4: 10.

ab

ab hominibus, neque per hominem, ſed per Je-
ſum Chriſtum: dicant quid arbitrentur ſequen-
dum: utrum cum Ario malint ſibi ſocietatem
eſſe perfidiæ, ut ſolum & verum Deum Chriſtum
negando, oſtendant quod nec adorandum eum,
nec ſerviendum ei judicent: an verò conſortium
malint habere cum Paulo, qui ſerviendo atque
adorando etiam Chriſtum, utique ſolum verum
Deum voce affectuque non diffitebatur, quem
pio ſervitio fatebatur. Hæc ibi. Idem Pater, lib. 3.
de Spiritu Sancto, cap. 12. qua ratione (inquit)
ad incarnationis Dominicæ ſacramentum ſpectare
Pſal 98:5. videatur quod ait Propheta, *Adorate ſcabellum
pedum ejus*, conſideremus. Non enim ex uſu ho-
minum æſtimare debemus ſcabellum. Neque
enim corporalis Deus, aut non immenſus, ut
tanquam fulcrum pedibus ejus ſcabellum ſubje-
ctum putemus. Neque adorandum quidquam
præter Deum legimus, quia ſcriptum eſt, *Do-*
Deut. 6: 13. *minum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſer-
vies.* quomodo ergo adverſus legem Propheta
Matth. 4: 10. præciperet, ſub lege nutritus, & eruditus in lege?
Non mediocris igitur quæſtio, & ideo diligentius
conſideremus quid ſit ſcabellum. Legimus enim
Eſai. 66:1. alibi; *Cœlum mihi thronus; terra autem ſcabel-*
Creatura non eſt adoranda. *lum pedum meorum.* Sed nec terra adoranda no-
bis, quia creatura eſt Dei. Videamus tamen ne
terram illam dicat adorandam Propheta, quam
Scabellum pedum Domini. Dominus Jeſus in carnis aſſumtione ſuſcepit. Ita-
que per ſcabellum terra intelligitur, per terram
autem caro Chriſti, quam hodie quoque in myſte-
riis adoramus, & Apoſtoli in Domino Jeſu ad-
orarunt. Ac ne quis hoc derivet ad Mariam Vir-
Virgo Maria non eſt adoranda. ginem. Maria erat templum Dei, non Deus
templi. Et ideo ille ſolus adorandus qui opera-
batur in templo. Hactenus Ambroſius. Simili-
Auguſtinus. ter Auguſtinus, in Pſal. 98. ſcabellum pedum
Domini quod adorandum eſt, interpretatur car-
nem Chriſti.

Epiphanius contra Collyridianos. 20. Epiphanius, hæreſi 78. reprehendens Col-
lyridianos adorantes Mariam Virginem, Non
convenit (inquit) honorare ſanctos ultra deco-
rum, ſed honora ipſorum Dominum. Reſpon-
Vide ſupra, lib. 4. §. 8. det Bellarminus (lib. de reliquiis & imaginibus,
cap. 16.) Epiphanium reprehendiſſe Collyridia-
nos, non quod imaginem B. Virginis, & ipſam
Virginem honorarent, ſed quod haberent pro
Dea, eique ſacrificium offerrent. Certè eos repre-
hendit Epiphanius, quod Mariam Virginem col-
lyridis oblatione aliiſque eorum ritibus colerent.
Id autem non faciendum eſſe docet Epiphanius,
hæreſ. 78. & hæreſ. 79. hoc argumento; Beata
Virgo Maria non eſt adoranda; ergo non eſt
Collyridianorum ritibus colenda. Antecedens
probat Epiphanius; quia ſolus Deus adorandus
eſt: Maria autem non eſt Deus. Vide ſupra lib. 4.
hujus operis, cap. 8. ubi Epiphanii verba proli-
xius recitantur. Vide etiam lib. 1. cap. 15. §. 8.
Cyrillus Alex. ubi invenies verba Cyrilli Alexandrini, quibus o-
ſtendit, adorationem eſſe idoneum argumentum
Deut. 6: 13. Deitatis, cum lex apertè clamet, *Dominum Deum
tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Et hinc probat,
Matt. 4: 10. Chriſtum eſſe Deum, quia adorandus eſt. Ut au-
tem in precatione omni, Dei genetrix nomina-
retur, & divinum ejus nomen invocaretur, [καὶ
P. Gnapheus. Vide lib. 3. c. 12. ταύτῃ τὴν θείαν κλῆσιν ἐπικαλεῖσθαι) in Eccleſi-
am à Petro Gnapheo hæretico introductum eſſe
ſcribit Nicephorus Calliſti, lib. 15. cap. 28.

Baſilius Seleucienſis. 21. Baſilius Seleucienſis, orat. 9. quæ eſt in
Moſen; Hic eſt conſcriptor (inquit) qui primus
auctorem univerſi Deum eſſe hominibus incla-
mavit, fuitque auctor, ne à Creatore ad creatu-
ram religioſus cultus transferatur, qui docuit non
adorare conſervam καὶ πείσας μὴ μεταφέρειν ἀπὸ
τοῦ κτίσαντος πρὸς τὰ κτισθέντα τὸ σέβας ὁ δι-
δάξας μὴ προσκυνεῖν τὴν ὁμόδουλον,] inquiens,
In principio creavit Deus Cœlum & terram. Si *Gen. 1:1.*
miraris, ô dilecte, ea quæ creata ſunt, adora
eorum opificem [προσκύνει τὸν ἐργασάμενον.] Si
delectaris creaturis, non inhonores [μὴ ἀτιμάσῃς]
Creatorem, neque Conditoris gloriam eis quæ
facta ſunt circumponas. Nam religioſum cul-
tum, qui Creatori debetur, recuſat ſuſcipere
creatura. Hunc perhorreſcit honorem, ut exi-
tiale malum. Adorare nata eſt, non didicit ado-
rari [προσκυνεῖν πέφυκεν, οὐ προσκυνεῖσθαι με-
μάθηκε.] Hæc Baſilius Seleuciæ, in Iſauria Epi-
ſcopus.

22. Hieronymus ait; Nos autem, non dico *Hieronym.*
martyrum reliquias, ſed ne Solem quidem & Lu-
nam, non Angelos, non Archangelos, non Che-
rubim, non Seraphim, & omne nomen quod
nominatur & in præſenti ſeculo & in futuro, coli-
mus & adoramus, ne ſerviamus creaturæ po-
tius quam Creatori, qui eſt benedictus in ſecula:
honoramus autem reliquias martyrum, ut eum
cujus ſunt martyres adoremus. Hæc Hierony-
mus, ad Riparium, adverſus Vigilantium, cujus
epiſtolæ initium eſt; Acceptis primùm literis.
Idem, ſequente tractatu adverſus eundem Vigi-
lantium, Catholicis objicientem quod reliquias
martyrum non ſolum honorarent ſed etiam ad-
orarent; quis enim (inquit) ô inſanum caput,
aliquando martyres adoravit? quis hominem pu-
tavit Deum? his verbis Hieronymus ſimpliciter
negat ab orthodoxis adorari martyres, idque va-
lidiſſimo confirmat argumento, quia id fieri ſine
idololatria non poteſt, quandquidem ſolum
Deum adorare fas eſt. Et hoc ibidem illuſtrat
duobus hiſtoricis exemplis ex libro actuum Apo-
ſtolorum, cap. 10. ubi Petrus à Cornelio, & cap. *Act. 10:*
14. ubi Paulus & Barnabas à Lycaoniis ſe adorari *26.*
non paſſi ſunt. Ex quorum duorum exemplorum *Act. 14:*
collatione patet, non ſolùm pecudis ſacrificatio- *18.*
nem, (cap. 14.) ſed etiam ſimplicem adoratio-
nem religioſam (cap. 10.) quando creaturæ ex-
hibetur, eſſe idololatriam: etiamſi creaturam il-
lam, quam adoras, non exiſtimes eſſe Deum.
Nam idololatria eſt, non ſolùm quando adoratur
idolum pro Deo, ſed etiam quando religioſè ad-
oratur aliud cum Deo, qui honorem ſuum non
dabit alteri (Eſai. 42:8.) Sicut adulterium eſt, ſi *Eſai. 42:8.*
uxor cum marito vivat more ſolito, & interim
cum alio habeat conſuetudinem, quem novit non
eſſe ſuum maritum. Vide 2 Reg. 17. verſ. 33. &
34. Vide etiam ſupra, §. 12.

23. Auguſtinus, lib. 20. contra Fauſtum, cap. *Auguſtinus.*
21. cum dixiſſet Chriſtianos ſervitute illa propriè
Divinitati debita nec colere, nec colendum do-
cere, niſi unum Deum; adfert è ſacris literis ex-
empla; nempe illud de Paulo ac Barnaba & Ly- *Act. 14:*
caoniis, & illud de Angelo in Apocalypſi qui ſe *18.*
adorari prohibuit. Idem, lib. de vera religione, *Apocal.*
cap. 55. Honoramus (inquit) Angelos charitate, *19:10. & 22:9.*
non ſervitute. Nec eis templa conſtruimus. No-
lunt enim ſic ſe honorari à nobis, quia nos ipſos,
cum boni ſumus, templa ſummi Dei eſſe nove-
runt. Rectè itaque ſcribitur hominem ab Angelo
prohibitum ne ſe adoraret, ſed unum Deum ſub
quo ei eſſet & ille conſervus. Hæc ibi. Superius
autem ibidem dixerat, quod colit ſummus Ange-
lus, id colendum etiam eſſe ab homine ultimo;
& Sapientiam Dei, aſſumendo naturam huma-
nam, nos docuiſſe id eſſe homini colendum,
quod ab omni creatura intellectuali & rationali
colendum eſt: cujus contemplatione, non autem
Angelorum contemplatione, beati ſumus. Errant
igitur Pontificii illi qui dicunt Angelum noluiſſe *Refellitur*
adorari ab Apoſtolo Joh. propter dignitatem ejus *paremnema,*
Apoſtolicam, non autem propterea quod homo

etiam ultimus ſolum Deum, non autem Angelum, adorare debeat.

Pſal. 121: 2. 24. Idem Auguſtinus, lib. de Paſtoribus, cap. 8. Noli (inquit) putare injuriam facere te montibus ſanctis, quando dicens, Auxilium meum non à montibus, ſed à Domino qui fecit cœlum & terram. Ipſi montes hoc tibi clamant. Mons erat qui clamabat; Audio in vobis ſchiſmata fieri, ut unuſquiſque veſtrum dicat, Ego ſum Pauli, *1 Cor. 1: 11, 12, 13.* ego Apollo, ego Cephæ, ego autem Chriſti. Leva oculos in iſtum montem, audi quid dicat, & ne in ipſo remaneas. Audi etiam quid ſequatur; *Pſal. 121: 1.* Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? Ergo poſteaquam levaveris oculos tuos in montes, unde veniet auxilium tibi, id eſt, in auctores Scripturarum divinarum, *Pſal. 35: 10.* attende omnibus medullis ſuis, omnibus oſſibus clamantem, Domine quis *Pſal. 121: 2.* ſimilis tibi? ut ſecurus ſine ulla injuria montium dicas; Auxilium meum à Domino qui fecit Cœlum & terram. Non ſolum tunc tibi non ſuccenſebunt montes, ſed tunc amabunt, tunc magis favebunt: ſi in ipſis ſpem tuam poſueris, con*Non eſt ponenda ſpes in Angelis, vel ſanctis.* triſtabuntur. Angelus multa divina & mira oſtendens homini, ab homine adorabatur, tanquam levante oculos in montem, at ille ſed revocans ad Dominum, Noli, inquit, facere, illum adora: nam ego conſervus tuus ſum, & fratrum tuo*Apocal. 22: 9.* rum. Hactenus Auguſtinus. Vide ſupra, in fine §. 19. & cap. 2. §. 20. & 21.

Leo. 25. Leo, hujus nominis primus, Papa Romanus, ſerm. 2. in nativitate Domini, prope finem; Adoretur Dominus, qui condidit; non creatura, quæ ſervit.

Theodoretus. 26. Theodoretus, de Græcarum affectionum curatione, lib. 2. haud procul ante finem libri; Nos autem (inquit) nihil eorum quæ oculis cerni poſſunt, Deum eſſe aſſerimus [θεολογῦμεν.] Illos autem homines qui virtute aliqua clariores fuerunt, tanquam viros optimos honoramus [ὡς ἀνθρώπυς ἀρίςυς γεραίρομεν.] ſolum verò adoramus [προσκυνοῦμεν] univerſorum Deum ac Patrem, & illis etiam Verbum, ac Sanctiſſimum Spiritum. Hæc ille. Ex cujus ſententia, quicquid religiosè adoratur, illud revera eo ipſo aſſeritur eſſe Deus, [θεολογεῖται,] quibuſcunque tandem ludas vocabulorum præſtigiis.

Carol. M. cum Concilio Francofurt. 27. Carolus M. in Capitulari, cum ter-centum Epiſcopis in Francofurtenſi Concilio congregans, lib. 1. cap. 1. ait; Non mediocris eſt error, cum aliud adoratur religionis cultu, quam *Matth. 4: 10.* is qui dixit, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Hæc Carolus, cum Concilio Francofurtenſi, quod celebratum eſt anno Domini 794.

CAPUT. V.

Vindiciæ Scripturarum & Patrum, quibus conantur Romanenſes ſententiam ſuam ſufflaminare.

BEllarmini verba ſunt; Abraham pronus in terram adoravit Angelum, Genel. 18. Et ſimi*Geneſ. 18: 2.* liter fecit Loth, Geneſ. 19. Sed, quia poſſet reſponderi, tam Abrahamum, quam Loth, non *Geneſ. 19: 1.* cognoviſſe Angelos, ſed homines putaſſe initio, cum eos adoraverunt, & civiliter tantùm adoraſſe, proferamus loca clariora. Hæc Bellarmin. lib. de ſanctorum beatit. cap. 13. aliam etiam reſponſionem vide ſupra, lib. 1. cap. 14. Audiamus igitur loca quæ ipſis videntur clariora.

2. Catechiſmus Romanus ait; Invocationis Angelorum exſtant divinæ Scripturæ teſtimonia. Jacob enim, ab Angelo, quicum luctatus fuerat, petit ut ſibi benedicat, imò etiam cogit; ſe enim non dimiſſurum eum profitetur, niſi benedictio- *Geneſ. 32: 26.* ne accepta: neque ſolum ſibi ab eo tribui, quem intuebatur, ſed ab eo etiam quem minime videbat, tum cum dixit; Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris illis. Catech. Rom. part. 3. cap. 2. quæſt. 4. Poſteriorem locum, Geneſ. 48: 16. vindicavit Athanaſius, ſicut in an- *Geneſ. 48: 16.* teceſſum oſtendimus ſupra, lib. 1. hujus operis, cap. 32. §. 9. & hoc lib. 7. cap. 4. §. 17. Supereſt ut dicamus nunc de Angelo illo cum quo Jacob luctatus eſt, & à quo benedici petiit, Geneſ. 32. De hoc Angelo dicit Dominus per Prophetam Hoſeam; In fortitudine ſua [Jacob] Principem ſe geſſit cum Deo [שרה את־אלהים ſarah ath elohim. LXX. Ἴσχυσεν πρὸς Θεὸν, & Principem ſe geſſit ad Angelum, & potentia valuit: flevit & ſupplex oravit eum, in Bethel invenit eum, & ibi loquutus eſt nobiſcum. Jehovah autem Deus exercituum, Jehovah memoriale ejus. Hoſ. 12: 3, 4, 5. Confer verba Angeli illius ad Jacobum, Gen. 32: 28. Non Jacob dicetur ultra nomen tuum ſed Iſrael ישראל, quia Princeps fuiſti cum Deo, כי־שרית עם־אלהים ki ſaritha gnim Elohim, LXX. ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ τοῦ Θεοῦ. Et verba ipſius Jacobi, & Moſis, verſ. trigeſimo. Et vocavit nomen loci illius Peniel פניאל, quia vidi Deum facie ad faciem, & liberata eſt anima mea. Ex his jam manifeſtum eſt, non fuiſſe illum unum ex creatis Angelis, ſed Angelum fœderis, Angelum magni conſilii, nempe increatam Dei Sapientiam, Deum Verbum. quemadmodum etiam hunc locum interpretatus eſt Juſtinus Martyr, in dialogo cum Tryphone Judæo, ante medium; ubi & recitat hiſtoriam luctæ Jacobi cum Angelo, & ſubdit hæc verba: ἆτος καὶ ἄγγελος, καὶ θεὸς, καὶ κύριος, καὶ ἐν ἰδέᾳ ἀνδρὸς τῷ Ἀβραὰμ φανεὶς, καὶ ἐν ἰδέᾳ ἀνθρώπυ αὐτῷ τῷ Ἰακὼβ παλαίσας. id eſt; Hic & Angelus, & Deus, & Dominus, qui & Abrahamo in forma viri conſpectus eſt, & in ſpecie hominis cum Jacobo luctatus eſt. Similiter eundem locum interpretati ſunt Clemens Alexandrinus, lib. 1. Pædagog. cap. 7. Et Athanaſius, orat. 4. contra Arianos. Et Chryſoſtomus, homil. 58. in Geneſin. Et Ambroſius, in Symbolum Apoſtolorum, capite 31. & lib. de Filii divinitate, cap. 8.

3. Balaam adoravit Angelum, Num. 22: 31. *Num. 22: 31.* hinc colligit Bellarminus adorandos eſſe Angelos religioſa adoratione. lib. de ſanctorum beatitudine, *De Angelo adorato à Balaamo.* cap. 13. immemor polliciationis ſuæ, ibidem, qua promiſit ſe allaturum exempla hominum piorum & prudentum, quo certè in numero Balaamum conſtat non eſſe collocandum. Neque ſufficit dicere, Balaamum adorantem non reprehendi ab Angelo; nam neque reprehenſus legitur idem Balaamus quærens auguria, Num. 24: 1. non tamen inde rectè colligi poteſt illam auguriorum inquiſitionem vel irreprehenſibilem fuiſſe, vel imitatione dignam. Præterea Angelum illum, qui à Balaamo adoratus eſt, fuiſſe ipſum Dominum Deum, multa ſunt in textu ſacro indicia. Dicit Angelus ille Balaamo; Perverſa eſt via tua coram me. Num. 22: 32. Veruntamen verbum quod loquar ad te, illud loqueris. verſ. 35. Et dicit Balaamus Balaaco; Ecce adiam: numquid loqui potero aliud, niſi quod Deus poſuerit in ore meo. verſ. 38. Et capite ſequente, Extructis altaribus, & oblatis ſacrificiis, dixit Balaamus Balaaco; Conſiſte juxta holocauſtum tuum, & ibo, ſi forte occurrat mihi Jehovah, & quicquid oſtenderit mihi nunciabo tibi. Abiit itaque ſolus, & occurrit Deus Balaamo: dixitque illi Balaamus, ſeptem altaria diſpoſui, & obtuli juvencum & arietem in [unoquoque] altari, Poſuit autem Jehovah

Ver-

verbum in ore Balaami, dixitque illi, revertere ad Balacum, & ſic loqueris. Num. 23: 3, 4, 5. Et rurſus dicit Balaamus Balaco; Nonne quod poſuerit Jehovah in ore meo, id ſtudebo dicere? eodem cap. 23. verſ. 12. Idem qui Balaamo occurrit, & verbum in ore ejus poſiturum ſe promiſit, & poſuit, dicitur & eſt Angelus, & Deus, & Dominus, neque ſolum proſtratione corporis, à Balaamo adoratur, ſed etiam altaribus & ſacrificiis ab eodem Balaamo colitur.

Joſh. 5:14. *De Principe exercitus Domini, quem adoravit Joſhua.*

4. Adfert etiam Bellarminus [lib. de ſanctorum beatitudine, capite decimo tertio] exemplum Joſhuæ adorantis Principem exercitus Domini, Joſhuæ 5: 14. Reſpondeo: locum hunc vindicat Origenes, homilia ſexta in librum Joſhuæ, inquiens; Non adoraſſet, niſi agnoviſſet Deum. quis enim alius eſt Princeps militiæ virtutum Domini, niſi Dominus noſter Jeſus Chriſtus? Hæc & plura in hanc ſententiam verba Origenis invenies ſupra à nobis allata, capite quarto, hujus libri, §. ſeptimo. Similiter locum hunc interpretatur, (nempe Principem illum militiæ Domini, à Joſhua adoratum, increatam eſſe Dei Sapientiam, Deum Verbum) Juſtinus Martyr, in dialogo cum Tryphone Judæo, ante medium. Et hanc expoſitionem confirmant ſequentia verba

Joſh. 5:15.

Principis illius ad Joſhuam; Solve calceamentum tuum de pedibus tuis, quia locus ſuper quo ſtas ſanctus eſt. quæ verba olim Moſi etiam loquutus eſt Dominus Deus è medio rubi, Exodi 3: 5. neque uſquam tale aliquid Prophetæ alicui præcepiſſe legitur creatus Angelus. Eandem expoſitionem confirmat precatio illa Moſis, quando incipiebat proficiſci arca Domini ante exercitus Iſraelis, ad explorandum illis requiem; Surge Jehova, &

Num. 10: 35. *Apocal.* 19:11, 12, 13, &c.

diſpergantur inimici tui, & fugiant odio habentes te, à facie tua. Num. 10: 35. & viſio illa exhibita Joanni, de Domino noſtro Jeſu Chriſto ductore cœleſtium exercituum, Apocal. 19. verſib. 11, 12. & aliquot ſequentibus.

Job. 5: 1.

5. Eliphaz dicit Jobo; *Voca ergo ſi eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem ſanctorum convertere.* Ita habet vulgata Latina verſio, Job. 5: 1. Accuratius autem ex Hebræo vertit Pagninus; *Clama nunc, an ſit qui reſpondeat tibi: & ad quem ſanctorum vertes te?* Ubi Auguſtinus ſanctorum vocabulo intelligit Angelos, in ſuis annotationibus in Job. Hinc colligit Bellarminus invocandos precibus Angelos, libro de ſanctorum beatitudine, capite decimo nono. Eckius autem, in ſuo Enchiridio locorum communium adverſus Lutheranos, capite decimo quarto, eadem verba Eliphazi adducit pro invocatione ſanctorum. Sed perperam uterque. Verba enim illa Eliphazi ad Jobum, dicuntur per conceſſionem quandam *νουθετικὴν* ſive admonitoriam, non ut Angelos vel ſanctos precibus invocet, ſed ut ſeriò cogitet, agnoſcendum ſibi eſſe ſuum errorem: ac ſi diceret; Ecquis in Cœlo vel in terra tibi favebit in tuo errore? quo te convertes? Converte te igitur ad Deum per veram reſipiſcentiam. verſ. octavo. Præciſa omni ſpe ſolatii aliunde adventuri, ad ſolum Deum monet eſſe confugiendum. Hanc interpretationem confirmat Gregorius Magnus Papa Romanus, libro quinto Moralium, capite trigeſimo, ubi verba Eliphazi ſic exponit: quantumlibet afflictus clames, Deum tibi reſpondentem non habes, quia vox in tribulatione eum non invenit, quem mens in tranquillitate contemſit. Ubi adhuc deridendo ſubjungit, *Et ad aliquem ſanctorum convertere;* ac ſi deſpiciens dicat; ſanctos quoque invenire in afflictione adjutores non vales, quos habere ſocios in hilaritate noluiſti. Hæc Gregorius. Similis huic eſt loquutio illa Bildadi, in eodem libro Job. 8: 8. 9. 10. *Interroga enim generationem priſtinam, & diligenter inveſtiga Patrum memoriam. (Heſterni quippe ſumus, & ignoramus, quoniam ſicut umbra dies noſtri ſunt ſuper terram.) Nonne ipſi docebunt te, dicent tibi, & e corde ſuo proferent eloquia?* Item illa ipſius Job, capite duodecimo ejuſdem libri, verſibus ſeptimo & octavo. *Interroga nunc jumenta, & docebunt te: & volatile Cœli, & indicabit tibi. Aut loquere terra, & docebit te; & narrabunt tibi piſces maris.* Ubi non intelligitur rerum iſtarum propriè dicta invocatio aut etiam compellatio, ſed ſeria tantum conſideratio.

Gregor. lib. 5. *Moral. cap.* 30.

6. Saulum Regem Bellarminus ait adoraſſe animam Samuelis, 1 Reg. 28: 14. & hinc infert ſanctos eſſe adorandos. lib. de ſanct. beatit. cap. 3. At non magis imitandus eſt Saulus rex adorans illud ſpectrum, quàm conſulens Pythoniſſam, & reſponſum quærens à mortuo; quæ tamen Deus lege ſua diſertè prohibuit. Levit. 19: 31. & cap. 20: 6. & Deut. 18: 11. Porrò non fuiſſe Samuelis animam, ſed phantaſma dæmoniacum, quod à Saulo rege adorabatur, & in eo phantaſmate diabolum ſimulaſſe ſe eſſe Samuelem, & Saulo regi loquutum eſſe, docent invictis rationibus, Tertullianus, lib. de anima, cap. 57. & auctor quæſtionum ac reſponſionum ad orthodoxos, quæ Juſtino martyri tribuuntur, quæſt. 52. & Auguſtinus, lib. de octo Dulcitii quæſtionibus, ad quæſtionem ſextam. Adjicit Bellarminus, loco citato, exempla Abdiæ adorantis Eliam, 3 Reg. 18: 7. & filiorum Prophetarum adorantium Elizeum Prophetam, 4 Reg. 2: 15. ſed fuerunt adorationes illæ civiles, non religioſæ, quamvis à religione imperatæ, non tamen à religione elicitæ, ſicut oſtendimus ſupra, cap. 1. hujus libri, §. 9. & §. 20. adfert etiam exemplum Nabuchodonoſoris adorantis Danielem. Dan. 2: 46. At ſi illud exemplum valeret, etiam ſacrificia & ſuffimenta offerenda eſſent ſanctis, ſicuti Danieli fieri juſſit Nabuchodonoſor. Bellarmini autem commentum de ſacrificio illo, quod ſolùm dicit eſſe Deo proprium, confutavimus ſuprà, cap. 2. hujus libri, §. 33. Invictum autem pro ſanctorum defunctorum invocatione argumentum eſſe jactat Bellarminus (lib. de ſanctorum beatit. cap. 19.) quod ſumunt ex laudata in ſacris literis, piorum viatorum conſuetudine, qua alii aliorum precibus ſe mutuò commendant. At prorſus elumbe & à propoſito alienum, & inefficax eſſe iſtud argumentum, perſpicuè oſtendimus, ſuprà cap. 1. hujus libri, §. 21. & §. 22. & cap. 2. § 8. & cap. 4. §. 13.

1 Sam. 28:14.

Phantaſma & diabolica illuſio, non autem Samuelis anima, illud quod Saulo regi loquebatur.

3 Reg. 18:7. *4 Reg.* 2:15.

Daniel. 2:46.

Vide ſupra, cap. 1. §. 21. & §. 22. & cap. 2. §. 8. & cap. 4. §. 13. ubi refutatur Bellarmini Achillæum argumentum:

7. Vindicatis jam ſacris Scripturis, progredimur ad vindicandum Patres, quos ſecum ſentire gloriantur Romanenſes, quod facile præſtare poterimus, ſi locos, ſive regulas, harum vindiciarum obſervemus.

Tranſitio ad vindicias Patrum.

8. Prima regula eſt; *Honorandi ſunt Angeli & ſancti; non tamen adorandi.* Epiphan. Sit in honore Maria: Dominus adoretur. Vide cap. 1. §. 9. & §. 13. & cap. 4. §. 3. Hæc una obſervatio maximam partem teſtimoniorum Romanenſibus eripit, quæ in cauſæ ſubſidium adhibent.

Vide duas iſtas primas regulas prolixè explicatas, cap. 1. & cap. 4.

9. Secunda regula eſt; *Colendi ſunt dilectione, non ſervitute.* Hæc aliam partem eis adimit.

Cap. 1. §. 13. &c.

10. Tertia regula eſt; *Apoſtrophe ſeu compellatio Rhetorica, in orationibus Panegyricis, non propriè dicta invocatio eſt.* Hujuſmodi apoſtrophis, ſeu compellationibus, in ſuis Panegyricis orationibus utuntur, Baſilius Magnus, & Gregorius Nyſſenus, & Gregorius Nazianzenus, & alii. Neque ſufficit Bellarmini reſponſio (lib. de ſanct. beatit. cap. 19.) quod Patres illi ibidem ſibi &

Tertia regula, de apoſtrophe Rhetorica.

aliis auxilium ex illa in concionibus Panegyricis factâ invocatione pollicentur. Nam & iſtam profeſſionem expreſſit illis vehemens affectus, more oratorum, non in cultûs ordinarii exemplum. Id quod indicat illa Gregorii Nazianzeni ad ſororem ſuam Gorgoniam hypothetica apoſtrophe; *εἰ δέ τις σοὶ καὶ τῶν ἡμετέρων ἐςὶ λόγος, καὶ τοῦτο ταῖς ὁσίαις ψυχαῖς ἐκ Θεοῦ γέρας, τῶν τοιούτων ἐπαισθάνεσθαι.* id eſt; quod ſi tibi noſtrarum etiam rerum cura ſit, & hoc præmii ſanctis animabus à Deo contingat, ut talia ſentiant. Orat. 11. in laudem ſororis Gorgoniæ.

Quarta regula, de poëticis hyperbolis.

11. Quarta regula eſt; *Poëticas hyperbolas non eſſe trahendas in confirmationem doctrinæ, ſanctis Patribus improbatæ.* Talis eſt hyperbolica & Chriſtianis auribus admodum ingrata illa loquutio Paulini, in tertio natali S. Felicis, quem non puduit Bellarminum in cauſæ ſuæ patrocinium adducere, lib. de ſanct. beatit. cap. 13.

Roma Petro Pauloque potens rareſcere gaudet
Hujus honore Dei.

Idem Paulinus, eodem natali tertio, in hæc abſurda verba, furore quodam poëtico, erumpit, quibus Felici commendat morientium animas, & ejus meritis remiſſionem peccatorum adſcribit:

Vide ſupra, cap. 2. §. 6. & quinque ſequentibus paragraphis.

———— Poſitaſque tuorum
Ante tuos vultus animas, vectare Paterno
Ne renuas gremio Domini fulgentis ad ora:
Quem bonitate pium, ſed majeſtate tremendum,
Exora, ut precibus plenis meritiſque redonet
Debita noſtra tuis.

Et in natali primo ejuſdem Felicis;

Vide cap. 1. §. 17. & cap. 2. §. 13. 14. 15. 33. & cap. 4. §. 13. & §. 23.

———— da currere mollibus undis,
Et famulis famulos à puppi ſuggere ventos.

Et rurſus ibidem;

———— blandumque feremus
Servitium ſub te Domino: etſi juſtus iniquis
Non egeas ſervis, tamen & patiere, & amabis
Qualeſcunque tibi, Chriſto donante, dicatos,
Et foribus ſervire tuis, tua limina manè
Munditie curare fines, & nocte viciſſim
Excubiis ſervare piis; & munere in iſto
Claudere promeritam defeſſo corpore vitam.

Item in Natali ſecundo: ſic alloquitur Felicem;

Tempus adeſt plenis grates tibi fundere votis,
O Pater, ô Domine, indignis licet optime ſervis.

Et ibidem;

Coram vota tibi, coram mea corda dicavi.

Pſal. 31 6. & Luc. 23: 46. Epheſ. 1: 7. & 1 Ioan. 1: 7. & 2: 1, 2.

Certè in ſolius Redemtoris noſtri manus commendare ſpiritus noſtros, & ſolius Chriſti meritis peccatorum remiſſionem nobis paratam eſſe; Deoque ſoli deberi ædes ſacras, & religioſam ſervitutem, & ſacrificium laudis, ac devotæ orationis; & ipſi ſoli nuncupanda eſſe vota, & corda noſtra dicanda, docent nos literæ ſacræ, & recepta Catholicorum Patrum doctrina, ſicut capitib. 1. & 2. & 4. ſuperiùs luculenter oſtenſum eſt. Gregorii de Valentia, Jeſuitæ, dictum eſt; *Ut mens à ſolo Deo proceſſit; ſic eidem illa ſoli honoris ac reverentiæ ergo devovenda eſt; præterea nemini.* Hæc ille, tom. 3. in 2. 2. Thomæ, diſput. 6. quæ 3. puncto ſecundo.

Apud Prudentium quoque in hymnis *περὶ στεφάνων*, id eſt, de coronis, reperiuntur quædam poeticæ *προςφωνήσεις* ad martyres, atque adeò etiam eorum invocationes & laudes hyperbolicæ, excedentes modum creaturis debitum, aut erga creaturas conceſſum.

Quod autem ſcripſit Sedulius, lib. 5. carminis Paſchalis,

Neve quis ignoret ſpeciem crucis eſſe colendam.

quamvis commodiorem accipere poſſit interpretationem, ut cultus iſte nihil importet aliud, niſi crucem in pretio fuiſſe & magnâ æſtimatione apud veteres Chriſtianos; durior tamen & Catholicæ antiquitati inſueta loquutio eſt, & à receptâ veterum loquendi conſuetudine aliena, ut patet ex cap. 1. hujus libri, §. 10. & cap. 3. §. 11. & cap. 4. § 1. & §. 22. & 23. & aliud adjiciemus illuſtre exemplum in exegeſi ſextæ regulæ. Abhorruiſſe autem Sedulium à religioſo cultu creaturarum & imaginum, conſtat ex ipſius verbis, in exordio primi libri operis illius Paſchalis, ubi religioſum cultum ſoli Deo vindicans, ait;

cui convenit uni
Facturam ſervire ſuam.

Item;

Quid lapides atque æra coli, quid fana profanis
Proderit, & mutis animas damnare metallis?

Et poſtea, eodem libro, deflens elementorum idolorumque cultores;

Heu miſeri qui vana colunt, qui corde ſiniſtro
Religioſa ſibi ſculpunt ſimulacra, ſuumque
Factorem fugiunt, & quæ fecere verentur.

Tametſi enim contra idololatriam Gentilium ibi diſſerit, argumentis tamen utitur communibus, quæ Chriſtianos ab omnis cujuſcunque manufactæ imaginis religioſo cultu arcebant.

Hyperbole poëtica eſt, & Catholicorum Patrum doctrinæ non congruit illa loquutio in carmine de paſſione Domini, quod Lactantio perperam tribuitur;

Flecte genu, lignumque crucis venerabile adora.

Longè aliter Ambroſius, in concione de obitu Theodoſii ſenioris Auguſti, dum narrat inventam ab Helena Conſtantini matre, & ex ipſa inſcriptione [Jeſus Nazarenus Rex Judæorum] agnitam eſſe crucem Domini; Invenit ergo (inquit) titulum, Regem adoravit, non lignum utique, quia hic gentilis eſt error, & vanitas impiorum, ſed adoravit illum qui pependit in ligno, ſcriptus in titulo. Illum, inquam, &c. Hæc Ambroſius. Vide infra, §. 18.

Adorare lignum crucis eſt gentilis error & vanitas impiorum.

Quinta regula, de loquutionibus impropriis.

12. Quinta regula eſt; *Loquutiones quædam quorundam Patrum impropriæ, vel incautæ, non ſunt arripiendæ contra receptam Catholicorum Patrum*

trum doctrinam. Hanc regulam exemplis aliquot illuſtravimus ſupra, cap. 1. §. 12.

Sexta regula. quando idem ſcriptor ſibi ipſi videtur contradicere.

13. Sexta regula eſt; *Quando unus idemque ſcriptor, diverſis in locis, videtur pugnantia dicere, diſpiciendum & ſeriò conſiderandum eſt, ubinam quæſtionem illam ex profeſſo tractet, & ſententiam ſuam Scripturarum teſtimoniis & rationibus ex profeſſo confirmet, & oppoſitam opinionem diſerte confutet: ubi verò vel aliud agens, neque de ea quæſtione ex profeſſo diſſerere inſtituens, vel illud quod dicit, non confirmans teſtimoniis Scripturarum & rationibus, neque adverſus oppoſitam ſententiam diſputans, verbis ejuſmodi utatur quæ cum ſententia illa, quam alibi apertè docuit atque tutatus eſt, conſiſtere non poſſe videantur: Et in tali caſu, illa dicenda eſt ſcriptoris illius doctrina, quæ priore modo ab illo tradita invenitur; non autem illa, quam verba poſteriore modo prolata ſonare videatur.* Hujus rei exemplum accipe in operibus Ambroſii. Hic Pater, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. & lib. 5. de fide, cap. 1. docet ſolum Deum adorandum eſſe, non autem Mariam Virginem, aut ullam meram creaturam; idque Scripturarum teſtimoniis & rationibus ex profeſſo confirmat, refutatis oppoſitis conjecturis: ſicut declarant ipſius Ambroſii verba, ſuprà nobis recitata, cap. 4. hujus libri, §. 19. Et his conſentanea eſt doctrina illa, quam ex commentario in epiſt. ad Romanos, qui Ambroſio tribuitur, referebamus ſupra, cap. 4. hujus libri, §. 14. Nihilominus in libro de viduis, & in ſermonibus de ſanctis, ſermone ſexto, in feſto ſanctorum Martyrum Octavii, Adventitii, & Solutoris (quæ opuſcula eidem Ambroſio tribuuntur) diverſa & planè adverſa priori videtur ineſſe doctrina, non quidem operosè confirmata, ſicut illa prior, attamen utcunque tradita. De Ambroſii igitur mente & doctrinâ judicium ſumendum eſt, non ex iſtis opuſculis; ſed ex locis illis ubi ex profeſſo, de hac quæſtione, & in utramque partem argumentando, mentem ſuam haud obſcurè aperit. quæ autem in opuſculis iſtis, doctrinæ illi quaſi repugnantia inveniuntur, vel ſunt exponenda ſecundùm illam doctrinam, ut vitetur contradictio, vel fatendum eſt ea Ambroſio, nec opinanti, temere excidiſſe, vel ea non eſſe ab Ambroſio ſcripta, ſed librum de viduis, & ſermonem ſextum de ſanctis, aut omnino non eſſe Ambroſii, aut ab aliis corrupta & depravata.

Ambroſ. lib. 3. de Spiritu S. cap. 12 & lib. 5. de fide, cap. 1. Vide ſupra, cap. 4. §. 14. & 19.

Ambroſ. lib. de viduis. & ſerm. 6. de ſanctis.

Ambroſ. lib. de viduis.

14. Res manifeſtior fiet, inſpectis ipſis opuſculis. Auctor libri illius de viduis, qui Ambroſio tribuitur, volens oſtendere non deeſſe viduis pauperculis amicos & proximos: Denique (inquit) cum ſocrus Simonis, magnis febribus detineretur, Petrus & Andreas rogaverunt Dominum pro ea. Et tu habes proximos, qui Deo pro te ſupplicent. Habes Apoſtolos proximos, habes Martyres proximos, ſi ipſa martyribus devotionis ſocietate, miſericordiæ quoque muneribus, appropinques. Proximus enim eſt qui miſericordiam facit. Fac & tu miſericordiam, & eris Petro proxima. Non ſanguinis neceſſitudo, ſed virtutis cognatio facit proximos; quia non in carne ambulamus, ſed in ſpiritu. Ama ergo propinquitatem Petri, affinitatem Andreæ, ut pro te rogent. ——— Videtis enim quod magno peccato obnoxia, minus idonea ſit quæ pro ſe precetur, vel certè quæ pro ſe impetret. Adhibeat igitur ad medicum alios precatores. Ægri enim, niſi ad eos aliorum precibus medicus fuerit invitatus, pro ſe rogare non poſſunt. Infirma eſt caro, mens ægra eſt, & peccatorum vinculis impedita, ad medici illius ſedem debile non poteſt explicare veſtigium. Obſecrandi ſunt Angeli pro nobis; qui nobis ad præſidium dati ſunt: martyres obſecrandi, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrocinium vendicare. Poſſunt pro peccatis rogare noſtris, qui proprio ſanguine, etiamſi qua habuerunt peccata laverunt. Iſti enim ſunt Dei Martyres, noſtri Præſules, ſpeculatores vitæ actuumque noſtrorum. Non erubeſcamus eos interceſſores noſtræ infirmitatis adhibere, qui & ipſi infirmitatem corporis etiam cum vincerent cognoverunt. Invenit ergo Petri ſocrus qui pro ſe rogarent. Et tu vidua invenis qui pro te ſupplicent, ſi quaſi verè vidua & deſolata in Deum ſperes, inſtes obſecrationibus, afficias corpus tuum quaſi quotidie moriens. Hæc ibi. Ubi illa Angelorum & martyrum adhibitio & obſecratio, vel referenda eſt ad illam, quam ibidem commendabit, devotionis ſocietatem, & virtutis cognationem, & imitationis ſtudium, vel eſt aliena à doctrina Ambroſii, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. & lib. 5. de fide, cap. 1. & à doctrina auctoris Commentarii qui Ambroſio tribuitur, in c. 1. epiſt. ad Rom. & repugnat conſenſui orthodoxæ antiquitatis, cultum religioſum ſoli Deo vindicantis, ut ſuperiore capite oſtenſum eſt: repugnat etiam ſacræ Scripturæ, Pſal. 50: 15. & Matth. 4: 10. & 6: 6, 9. & 8: 2. & 11: 28. Δεῦτε πρός με πάντες, *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Mulier illa magno peccato obnoxia, pro ſe ſupplicans, veniam obtinuit, in domo Phariſæi, Luc. 7. in fine capitis. Quin & ipſe ſibi contradicit ſcriptor iſte, paulo poſt inquiens, (eodem libro de viduis) ne timeas quia magnus eſt Dominus, & fortaſſe ad ægram dedignetur venire. ——— Et tu igitur quæ variis mundi æſtuas cupiditatibus, roga Chriſtum, adhibe medicum. ——— Solus enim mentis & animi poteſt ſervare munditiam, qui ei ſacerdoti ſe novit offerre, quem pro peccatis noſtris accepimus advocatum. ——— Et tu igitur quæcunque indecorè alicujus rei cupiditate langueſcis, obſecra Dominum, fidem defer, nec ullam timeas moram. ubi adeſt oratio, adeſt verbum: fugatur cupiditas, libido diſcedit. Nec confeſſionis verearis offenſam. Hæc ille. Dicitur etiam eodem libro, Deboram viduam, rexiſſe populum Iſraeliticum, & Barakum fuiſſe filium Deboræ. Falſa iſta eſſe, & ſacro textui repugnantia, patet ex libro Judicum, cap. 4. verſib. 4, 5, 6. ubi Deborah judicans Iſraelem, dicitur uxor Lapidoth, habitans inter Ramah & Bethel in monte Ephraim; Barak autem filius Abinoam dicitur, non autem filius Lapidoth, nec filius Deboræ, & habitabat in Kedes Naphtali. Neque illud congruit cum veritate doctrinæ Chriſtianæ, quod in libro illo de viduis, ait ſcriptor ille, martyres proprio ſanguine laviſſe ſua peccata. Solius enim Jeſu Chriſti ſanguis abluere poteſt ipſorum etiam Martyrum peccata. Vide Apocal. 1: 5. & 5: 9. & 7: 14. & 12: 11. Sanguis Jeſu Chriſti purgat nos ab omni peccato. 1 Joan. 1: 7. & non eſt in alio aliquo ſalus. Act. 4: 12. Vide ſupra, capite 2. §. 8.

Matth. 11: 28.

15. Jam videamus ſermonem illum ſextum de ſanctis, qui Ambroſio etiam tribuitur. Ibi dicitur de Martyribus, præſertim eis qui in noſtris domiciliis paſſi ſunt, quorum reliquias poſſidemus; quod non ſibi tantum patiantur, ſed nobis; ſibi enim paſſos eſſe ad præmium, nobis autem ad exemplum: atque adeo ſibi ad requiem, nobis ad ſalutem; quia exemplo eorum didicimus Chriſto credere, didicimus contumeliis vitam æternam quærere, mortem didicimus non timere. Nam ideo Dominum per totum mundum diverſis in locis pati martyres voluiſſe, ut tanquam idonei teſtes nos præſenti quodam fidei exemplo ſuæ confeſſionis urgerent, ut humana

Ambroſ. ſerm. 6. de ſanctis.

Vide ſuprà cap. 2. §. 9.

mana fragilitas, quæ prædicationi Dominicæ auditu longiore vix credit, vel, præſenti oculorum matryno crederet beatorum. Sana iſta ſunt, & Ambroſio digna; Quæ verò mox in eodem illo ſermone ſubjiciuntur, partim, ſanam etiam expoſitionem recipere poſſunt, partim autem prorſus rejicienda ſunt, ut indigna Ambroſio, & manifeſtè abſurda. *Cuncti igitur martyres* (inquit) *devotiſſimè percolendi ſunt; ſed ſpecialiter ii venerandi ſunt à nobis, quorum reliquias poſſidemus. Illi enim nos orationibus adjuvant, iſti etiam adjuvant paſſione. Cum his autem nobis familiaritas eſt. Semper enim nobiſcum ſunt, nobiſcum morantur: hoc eſt, & in corpore nos viventes cuſtodiunt, & de corpore recedentes excipiunt. Hic ne peccatorum nos labes abſumat: ibi, ne inferni horror invadat.* Iſta ferè omnia, benignam admittunt interpretationem; nam cultus tantum & venerationis martyrum fit mentio non autem adorationis & invocationis. Et illi martyres, quorum reliquias poſſidemus, dicuntur nobiſcum eſſe, quantum ad illas reliquias attinet; quamvis eorum animæ in cœlo ſint cum Chriſto, non autem nobiſcum in terra: & quando dicitur eſſe nobis cum illis familiaritatem, intelligitur familiaris & domeſtici exempli recordatio: & nos viventes cuſtodire dicuntur, ne peccatorum nos labes abſumat, quia præſenti & familiari confeſſionis & paſſionis ſuæ exemplo nobis prælucent. Et orationibus ſuis martyres nos adjuvare dicuntur, at non dicitur eos à nobis orandos ut hoc faciant. Quod autem dicitur, martyres excipere nos de corpore recedentes, ne inferni horror invadat, id certè eo ſenſu acceptum, quo ab auctore ſermonis iſtius mox explicatur, prorſus abſurdum eſt, nec ſolum Catholicæ veritati, ſed ipſis etiam Romanenſium placitis repugnat. *Nam ideo* (inquit) *hoc à majoribus proviſum eſt, ut ſanctorum oſſibus noſtra corpora ſociemus, ut dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat.* ——— *Et ideo, fratres, veneremur eos in ſeculo, quos defenſores habere poſſumus in futuro.* Certè quod hic ab auctore iſto dicitur de corporum noſtrorum conſociatione cum oſſibus Martyrum, pro effugienda pœna tartari, & de martyribus mortuorum defenſoribus, eſt à gravitate Theologica atque à Chriſtianæ fidei veritate palam alienum. Nam anima à corpore ſeparata, ſi extra tartarum degat, libera eſt à metu tartari, & ab omni periculo decidendi in tartarum, neque defenſore martyre opus habet, ne eam tartari pœna tangat, ſeu inferni horror invadat: ſin autem tartaro adjudicata ſit, non poteſt eam ulla creatura defendere, ne eam tartari horror invadat. Et hæc ipſi fatentur Romanenſes: adeout eas etiam animas, quas imaginantur eſſe in Purgatorio, dicant certas eſſe de ſua æterna ſalute, certitudine excludente omnem timorem tartari *Bellarmin.* ſive æternæ damnationis; ſicut prolixè docet Bellarminus, lib. de purgatorio, capitib. 4. & 5. de damnatis autem ſeu tartaro adjudicatis loquens *Bonavent.* Bonaventura; Eſt (inquit) communior opinio & verior, quod ſuffragia damnatis non proſunt, nec Eccleſia intendit orare pro eis. in 4. ſent. diſt. 46. art. 1. qu. 1.

Concluſio Exegeſeos regulæ ſextæ.

16. Non igitur ex libro de viduis, neque ex ſermone ſexto de ſanctis, ſed ex lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12. & lib. 5. de fide, cap. 1. juſtum judicium ſumi poteſt & manifeſta veritas haberi, de mente Ambroſii, quoad objectum religioſi cultûs. Atque ita ſextam regulam inſigni hoc exemplo prolixè illuſtratam dedimus: ad quam etiam exigenda ſunt alia ſimilia, ſicubi in Patrum ſcriptis occurrant, exempla.

Septima regula de criminationibus Paganorum.

17. Septima regula eſt; *Ex criminationibus Paganorum, non confitentibus Chriſtianis, non ſequitur ita ſe geſſiſſe Chriſtianos, prout à Paganis infamabantur.* Hujus regulæ exempla quædam lector inveniet ſupra, lib. 4. hujus operis, cap. 8. §. 2. & §. 3. & hoc lib. 7. cap. 2. §. 44. Annitendum eſt (inquit Octavius) ut conviciorum amariſſimorum labem verborum veracium lumine diluamus. ——— Cruces etiam nec colimus, nec optamus: vos planè qui ligneos Deos conſecratis, cruces ligneas, ut deorum veſtrorum partes, forſitan adoratis. Hæc Octavius, apud Minutium Felicem, in dialogo, qui inſcribitur Octavius. Ubi & Paganorum calumniam depellit à Chriſtianis, & accuſationem in ipſos retorquet Paganos. *Minutius Felix in Octavio.* Sic etiam Tertullianus, in Apologetico, cap. 16. calumnias diluit Paganorum, & criminationes in ipſos retorquet, de cultu capitis Aſinini, & crucis, & Solis, & Onychitæ. *Tertullianus, Apologet. cap. 16.* Quibus refutatis; Hæc (inquit) ex abundanti, ne quid rumoris irrepercuſſum, quaſi de conſcientia præteriſſemus. Quæ omnia, converſi jam ad demonſtrationem religionis noſtræ, repurgavimus. Hæc in fine capitis 16. Deinde immediatè, initio cap. 17. hæc verba ſubjicit; *Et cap. 17.* quod colimus nos, unus Deus eſt: qui totam molem iſtam cum omni inſtrumento elementorum, corporum, ſpirituum; verbo, quo juſſit; ratione, qua diſpoſuit; virtute, qua potuit, de nihilo expreſſit, in ornamentum Majeſtatis ſuæ: unde & Græci nomen mundo κόσμον accommodaverunt. Hactenus Tertullianus. *Vide infra, cap. 8. §. 12.* Ubi apertè declarat meras fuiſſe calumnias illas quibus Pagani Chriſtianos immerentes aſpergebant, de adoratione capitis aſinini, de religione crucis, vel Solis, vel onychitæ; Religionem autem Chriſtianorum in rei veritate, hanc eſſe, ut non colant niſi unum Deum Creatorem univerſi.

Octava regula, de libris ſuppoſititiis.

18. Octava regula: *Doctrina Catholicorum Patrum non eſt quærenda in libris ſuppoſititiis, quos conſtat Patribus illis falſo tribui. Neque rejicienda ſunt illa opera, tanquam ſuppoſititia, quæ Patribus illis abjudicare nulla ſuadet idonea ratio. Prioris* partis hujus regulæ exemplum cernere eſt in eo, quod librum de paſſione imaginis Domini noſtri Jeſu Chriſti, in civitate Beryto, & quæſtiones ad Antiochum, ſub nomine Athanaſii citant adoratores imaginum, in confirmationem ſui dogmatis: Synod. 2. Nicæn. act. 4. Bellarm. lib. de imaginibus, cap. 12. & alii. De iſtis tamen libris ipſe Bellarminus, libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, in Athanaſio, in obſervatione in tomum quartum, diſertè ait; quæſtiones ad Antiochum, Athanaſii eſſe non poſſunt, nam quæſt. 23. citat auctor magnum Athanaſium, & ab eo diſſentit. quæſt. 108. dicit, Romanos eſſe Francorum genus: ex quo apparet, auctorem eſſe recentem. *Athanaſ. lib. de paſſione imaginis Chriſti, & quæſt. ad Antiochum.* Liber de paſſione imaginis Domini, citatur in ſecunda Nicæna Synodo, Act. 4. ubi totus hic liber legitur & recipitur ſub nomine ſancti Athanaſii, ſed non videtur eſſe ſancti Athanaſi hujus, [magni Alexandrini] de quo nunc agimus, ſed alterius multo recentioris. Scribit enim Sigebertus in Chronico, accidiſſe hoc miraculum anno Dom. 766. eo tempore videlicet, quo quæſtio agitabatur de cultu ſacrarum imaginum. Hæc Bellarminus. Accipe aliud exemplum; Bellarminus ait; Conſtantini tempore ſcripſit Lactantius carmen de cruce, in quo inter cætera legimus.

Flecte genu, lignumque crucis venerabile adora.

Non diu poſtea Athanaſius, quæſt. 16. ad Antiochum, reddit cauſam, cur Chriſtiani faciant & colant potius imagines crucis, quàm lanceæ, vel ſpongiæ: qui videlicet ſi Ethnici dicant nos colere lignum, mox duobus lignis crucis disjunctis figu-

figuram crucis deſtruimus, nec amplius veneramur. Hæc Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 28. Jam ex ipſo Bellarmino monuimus quæſtiones iſtas eſſe auctoris cujuſdam recentis. Carmen autem illud de cruce, ſeu de paſſione Domini, Poſſevinus in apparatu, dicit non putari eſſe Lactantii, quoniam nullibi inter antiquos Lactantii codices inventus eſt. Adde etiam, verſum iſtum pugnare cum doctrina Lactantii, quam infra invenies, cap. 8. hujus libri, §. 21. & 22. & 23. & 24. Cernis etiam duos iſtos ſcriptores pugnantia ſcribere: nam auctor carminis, dicit adorandum eſſe lignum; auctor verò ad Antiochum, negat adorandum eſſe lignum, quamvis alio errore laboret, dicens adorandam eſſe figuram. Multo ſapientius diſtinxit Ambroſius, dicens, adorandum eſſe, non lignum, ſed Dominum qui pependit in ligno. Verba Ambroſii invenies ſuperius citata, hoc ipſo capite, §. 11. Circumfertur etiam ſub nomine ejuſdem magni Athanaſii ſermo de annunciatione ſanctiſſimæ Deiparæ Virginis. Hunc citant, pro invocatione ſanctorum, Gregorius de Valentia, in ſecundam ſecundæ Thomæ, diſput. 6. quæſt. 2. puncto 7. & Bellarminus, lib. de ſanct. beatit. cap. 19. Idem tamen Bellarminus, in libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, in ſua obſervatione in tomum tertium operum Athanaſii, multis argumentis docet ſermonem iſtum non eſſe ſancti Athanaſii, ſed alicujus poſterioris qui poſt Sextam œcumenicam Synodum vixerit, & adducit etiam ſibi conſentientem in hac ſententia Cardinalem Baronium. Poſterioris partis regulæ hujus exemplum accipe, in quorundam contentioſa impudentia, contra auctoritatem eorum quæ ſcripſit Epiphanius contra imagines, nam in Nicæna ſecunda Synodo act. 6. in refutatione tomi quinti alterius ſeptimæ Synodi, fidenter aſſeritur nihil illuſmodi ab Epiphanio ſcriptum eſſe; & ante eam ſynodum idipſum aſſirmabat Joannes Damaſcenus, orat. 2. de imaginibus; & ſcripta Epiphanii de hoc argumento vocant ſuppoſititia: cum tamen in operum Hieronymi ſecundo tomo extet Epiphanii ad Joannem Hieroſolymitanum epiſtola, ab Hieronymo latinè verſa, eam quam diximus doctrinam contra uſum imaginum perſpicuè exhibens, & argumentis corroborans, prope finem epiſtolæ. Incipit epiſtola illa, Domino dilectiſſimo. Litem movet Bellarminus, de hac parte epiſtolæ Epiphanii, lib. de imaginibus, cap. 9 & lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, in Epiphanio, ubi ait; videri illam partem additam eſſe ab Iconoclaſtis. At Gabriel Vaſquez in tertiam partem Thomæ, qu. 25. diſp. 105. cap. 3. agnoſcit indubitatum eſſe, totam epiſtolam illam Epiphanii ad Joannem Hieroſolymitanum, apud Hieronymum, eſſe ipſius Epiphanii.

Epiphan. epiſt. ad Joannem Hieroſol. Vide infra, cap. 9 § 9.

Nona regula. de allegatione falſa.

19. Nona regula eſt: ***Allegatio falſa nihil probat.*** Hujus regulæ exemplum ſit Gregorii de Valentia & Bellarmini illa allegatio verborum Euſebii; Gregorius de Valentia in ſecundam ſecundæ Thomæ, ſive Commentariorum Theologicorum tomo tertio, diſput. 6. quæſt. 2. puncto ſeptimo; & Bellarminus, lib. de ſanctorum beatitudine, c. 19. ut probent ſanctos eſſe invocandos, hoc adducunt, tanquam Euſebii teſtimonium, lib. 13. præparationis Euangelicæ, cap. 7. Hæc nos quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites, ut Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, votaque ipſis facimus, tanquam viris ſanctis, quorum interceſſione ad Deum non parum juvari profitemur. Hæc tanquam Euſebii verba allegant ibi Valentianus & Bellarminus. At falſam eſſe iſtam allegationem, inſpecto codice Euſebiano, protinus deprehendes. Euſebii verba recito; ex græca editione, Pariſienſi, illius operis, anno Dom. 1544 pag. 388. non quidem ſeptimo capite (in quo altum hac de re ſilentium) ſed undecimo capite libri 13. præparationis Euangelicæ; *καὶ ταῦτα δὲ ἁρμόζει ἐπὶ τῇ τῶν θεοφιλῶν τελευτῇ, οὓς στρατιώτας τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας οὐκ ἂν ἁμάρτοις εἰπών, παραλαμβάνεσθαι. ὅθεν καὶ ἐπὶ τὰς θήκας αὐτῶν ἔθος ἡμῖν παριέναι, καὶ τὰς εὐχὰς παρὰ ταύταις ποιεῖσθαι, τιμᾷν τε τὰς μακαρίας αὐτῶν ψυχάς, ὡς εὐλόγως καὶ τούτων ὑφ᾽ ἡμῶν γιγνομένων.* id eſt; Hæc verò etiam convenienter accipiuntur ſuper obitu charorum Dei, quos verè pietatis milites non ineptè dixeris. Unde nobis etiam mos eſt ad eorum thecas (*ſive ſepulcra*) accedere, & apud has vota facere, & beatas ipſorum animas honorare, utpote rationabiliter etiam hæc à nobis fieri [*non ignaris.*] Hæc ibi Euſebius, neque plura addit. Nempe conveniebant Chriſtiani in martyrum locis, & apud eorum memorias vota Deo offerebant, & honorabant beatas martyrum animas dilectione & honorifica recordatione, Deo de illorum victoriis gratias agentes, & ſeipſos ad imitationem talium coronarum atque palmarum, eodem vero Deo in auxilium invocato, ex eorum memoriæ renovatione adhortantes. ſicut teſtatur Auguſtinus, ſcribens ex profeſſo, de modo honoris, quem Chiſtiani martyribus impendebant, lib. 8. de civitate Dei, cap. 27. Sic etiam falſa eſt eorundem Jeſuitarum, locis citatis, allegatio verborum Baſilii, quæ allegant ex Baſilii oratione in quadraginta martyres. Baſilius auditoribus ſuis commendans recordationem & imitationem martyrum, dicit eventurum eis qui ſic ad martyres confugiunt, ut preces, quas ad Deum cum martyribus fundunt, exaudiantur. Qui affligitur (inquit) ad hos 40. confugit; qui lætatur, ad ipſos recurrit {*ἐπ᾽ αὐτοὺς ἀνατρέχει.*} pro quo Valentiani & Bellarmini allegatio habet; ***qui lætatur, hos oret.*** Quæ manifeſta falſatio eſt. Loquens autem ibidem Baſilius de precibus, hortatur ut preces fundant ***cum martyribus, μετὰ μαρτύρων.*** non dicit ***ad martyres.***

Euſebius, lib. 13. præparationis Euang. cap. 11.

Aug. lib. 8. de civitate, cap. 27. de modo honoris, quem Chriſtiani martyribus impendebant.

Regula decima, de prava interpretatione.

10. Decima regula eſt; *Parexegeſis citantis non eſt mens auctoris qui citatur.* Hujus regulæ etiam multa exempla occurrunt. Juſtinus martyr, verbis ſupra commemoratis cap. 4. hujus libri, §. 2. docet, ſolum Deum Patrem & ejus Filium & Spiritum Sanctum à Chriſtianis adorari; attamen ex eo loco Bellarminus per impudentiſſimam parexegeſin colligit adorationem etiam Angelorum, ut ibidem oſtendimus. Dionyſius Areopagita, lib. de Eccleſiaſtica hierarchia, cap. 7. dicit ſanctorum preces non prodeſſe eis qui impiè vivunt, ſicut lumen Solis non prodeſt eis qui oculos ſuos claudunt. Et ſermo illi eſt de precibus ſanctorum viatorum, ut ex ipſa loci illius inſpectione perſpicuum eſt; hunc tamen locum Bellarminus (lib. de ſanct. beatit. cap. 19.) detorquet ad invocationem ſanctorum defunctorum, ut pro nobis orent. Honorem illum quem Chriſtiani martyribus impendebant, (quem in exegeſi ſuperioris regulæ commemoravimus) impendi hæreticorum martyribus vetuit Laodicæna Synodus, can. 34. quem integrum exhibemus; *ὅτι οὐ δεῖ πάντα Χριστιανὸν ἐγκαταλείπειν μάρτυρας Χριστοῦ, καὶ ἀπιέναι πρὸς τοὺς ψευδομάρτυρας, τοῦτ᾽ ἔστιν, αἱρετικῶν, ἢ αὐτοὺς πρὸς τοὺς προειρημένους αἱρετικοὺς γενομένους. οὗτοι γὰρ ἀλλότριοι τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν. Ἔστωσαν οὖν ἀνάθεμα οἱ ἀπερχόμενοι πρὸς αὐτούς.* id eſt; quod non oporteat aliquem Chriſtianum derelinquere martyres Chriſti, & abire ad falſos martyres, id eſt, hæreticorum, vel eos qui ipſi etiam hæretici fuerunt. Hi namque à Deo alieni ſunt. Sint igitur ana-

Vide ejuſdem Laodicena Concilii canonem. 9.

anathema qui ad eos abeunt. In hoc canone nulla fit mentio, vel tenuiſſima inſinuatio adorationis & invocationis martyrum, ſed tantum vetat agnoſcere pſeudomartyres pro veris martyribus, & relictis veris martyribus abire ad illos pſeudomartyres, id eſt, ne ad eorum ſepulchra convenirent, neque eorum, tanquam Chriſti martyrum, memoriam celebrarent, offerentes vota Deo apud ipſorum monumenta, & gratias Deo agentes de illorum victoriis, & ſeipſos ad illorum imitationem, invocato Deo in auxilium, ex eorum memoriæ renovatione adhortantes, ſicut oſtenſum in explicatione nonæ regulæ, §. 19. Hujus tamen canonis auctoritatem impudenter prætendit Severinus Binius in ſuis notis in eam Synodum, pro religioſo illo cultu quem Romanenſes martyribus exhibent, eos adorando & invocando, &c. Baſilius magnus, in Pſalmum 33. exponens illa verba Pſalmi, *Oculi Domini ſemper juſtos, & aures ejus in preces eorum:* ait, cœleſtium ſpiritualium virtutum aliquas dici oculos, eo quod eis demandata ſit noſtri inſpectio, [ἐπισκοπὴ] aliquas autem, aures, eo quod excipiant noſtras preces [τω παραδέχεσθαι ἡμῶν τὰς δεήσεις.] Ubi cum Pſalte loquitur Baſilius de precibus juſtorum quibus Deum invocant, & has Baſilius dicit excipi ab Angelis tanquam Dei auribus. ſed non dicit Baſilius Angelos ipſos à juſtis invocari. Omnis quippe (inquit Ephræm) ſancta & pura oratio, confabulatio cum Deo eſt. Orationes porrò perfectè deſiderantium ac diligentium Deum, cum magna exſultatione atque fiduciâ in cœlum aſcendunt. Angeli etiam & Archangeli cum gaudio occurrunt eis, & ſuſcipientes eas, uſque ad thronum gloriæ ſancti Dei perducunt. Tunc enim maximè gloriantur atque lætantur Angeli, cum puriſſimas ſanctorum orationes coram Deo obtulerunt. Hæc Ephræm Syrus, ſerm. de agone, ſive luctamine ſpirituali. tom. 2. pag. 484. edit. Lat. Colon. anno Dom. 1616. ex quibus Ephræmi verbis perſpicitur etiam ſenſus verborum Baſilii. Bellarminum tamen non puduit abuti iſto loco Baſilii, ac ſi ibi doceret Baſilius, invocandos eſſe Angelos. Bellarm. lib. de ſanct. beatit. cap. 19. Idem etiam Baſilius orationem ſuam in quadraginta martyres, his orditur verbis; *μαρτύρων μνήμης τίς ἂν γένοιτο κόρος τῷ φιλομάρτυρι; διότι ἡ πρὸς τὲς ἀγαθὲς τῶν ὁμοδέλων τιμὴ, ἀπόδειξιν ἔχει τῆς πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην εὐνοίας*, id eſt; *Commemorationis martyrum quænam eſſe poteſt ſatietas ei qui martyrum amans eſt? nam honor quem in bonos conſervos conferimus, benevolentiæ erga communem Dominum ſignificationem præbet.* Non dicit Baſilius, ſignum eſſe benevolentiæ erga communem Dominum, ſi martyres conſervos noſtros adoremus, (ſciebat enim prohibuiſſe Angelum in Apocalypſi, ne adoremus conſervos noſtros) ſed dicit honorem conſervis habitum, per frequentem martyrum recordationem, eſſe indicium benevolentiæ erga communem Dominum: recordationem & commemorationem intellige cum imitatione conjunctam, ſicut verbis ibid. ſequentibus mentem ſuam explicat Baſilius. Attamen non veritus eſt Bellarmin. lib. de ſanct. beatit. c. 13. hunc Baſilii locum allegare pro religioſa adoratione martyrum. At certè neque contemnendi neque adorandi ſunt martyres, ſed honorandi ſunt dilectione, & honorificâ recordatione, & piâ imitatione. Hæc eſt doctrina Catholicorum Patrum. Vide ſupra, cap. 4. §. 24. & 26. Theodoretus libro 5. divinorum decretorum, cap. de Angelis & Comm. in Danielem, ait Angelos accepiſſe curam gentium, & ſingulorum hominum. At hinc non ſequitur, Theodoretum exiſtimaſſe adorandos & invocandos eſſe Angelos, ut perperam infert Binius in ſuis notis in 35. canonem Concilii Laodiceni. Imò contrarium docet Thodoretus ut ſupra oſtenſum eſt, capite 4. §. 11.

Baſil. in Pſal. 33: (ſeu 34.) verſ. 16.

Ephræm Syrus, ſerm. de agone ſpirituali.

Vide Iob. 5:2, 11. & cap. 12. verſ. 12, 15.

Apoc. 19: 10. 22: 9.

Honor Martyrum.

21. Undecima regula eſt; *Ex miraculis & viſionibus, quæ a quibuſdam narrantur, ſive veræ ſive falſæ ſint eæ narrationes, non ſequitur, recipiendam eſſe novam doctrinam, de religioſo aut ſacro cultu creaturarum & imaginum, quæ non in divinis Scripturis tradita eſt, ſed eiſdem Scripturis & Catholicæ antiquitati repugnat.* Multæ in actis ſecundæ Nicænæ ſynodi leguntur fabulæ, & multæ etiam apud alios mirabilium ſanationum aliorumque eventuum narrationes inveniuntur. Sed ſive veræ ſive falſæ ſint eæ narrationes, non tamen inde conſequitur, adorandos eſſe illos homines aut Angelos, quorum miniſterio vel prece evenerunt illa mirabilia, neque alias res adorandas, quæ adhibitæ ſunt dum illa fierent. Serpentis ænei aſpectu, & umbræ Petri inumbratione, ſanati ſunt homines, ſanatione miraculoſa, attamen nec incenſum adoleri ſerpenti illi paſſus eſt pius Rex Ezechias, nec ſeipſum (nedum umbram ſuam) adorari ſivit Petrus. Qui verò aliud Euangelium nobis Euangelizaverit, etiamſi Angelus de cœlo ſit, anathema ſit. Ita nos docet Apoſtolus, Galat. 1. Auguſtinus ait de Angelis; Si tantum hi mirabilibus factis humanas animas permoverent, qui ſacrificia ſibi expetunt; illi autem, qui hoc prohibent, & uni tantum Deo ſacrificari jubent, nequaquam iſta viſibilia miracula facere dignarentur: profectò non ſenſu corporis; ſed ratione mentis præponenda eorum eſſet auctoritas. Auguſt. lib. 10. de Civit. cap. 16. Et alibi ait idem Pater; Nam & contra illos, ut ſic loquar, mirabiliarios cautum me fecit Deus meus, dicens, in noviſſimis temporibus exſurgent pſeudoprophetæ, facientes ſigna & portenta, ut in errorem inducant ſi fieri poteſt etiam electos: ecce prædixi vobis! Ergo cautos nos fecit ſponſus, quia & miraculis decipi non debemus. Hæc ille, tract. 13. in Euang. Joannis. Ejuſdem Auguſtini dictum eſt, lib. 3. contra literas Petiliani, cap. 6. Proinde ſive de Chriſto, ſive de ejus Eccleſia, ſive de quacunque alia re quæ pertinet ad fidem vitamque noſtram, non dicam nos, nequaquam comparandi ei qui dixit, Licet ſi nos; ſed omnino quod ſecutus adjecit, Si Angelus de cœlo vobis annunciaverit præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepiſtis, anathema ſit. Hactenus Auguſtinus. Ad hanc undecimam regulam pertinet illa diſſertatio Synodi Francofurtenſis & Caroli Magni, in opere Capitulari, lib. 3. cap. 25. Signa (inquiunt) & miracula, quæ illi dicunt in imaginibus apparuiſſe, ſi non apparuerunt, ſicut & nulla hoc authentica tradit hiſtoria, mendacium eſt: ſi apparuerunt, & per fantaſticas quaſdam obumbrationes ad illiciendas mentes apparuerunt, periculoſiſſimum eſt, ne fortè calliditatis ſuæ aſtu antiquus hoſtis dum mira quædam demonſtrat, ad illicita peragenda fraudulenter ſuadeat. Si verò apparuere in veritate ſigna, quod tamen fieri nullius certis lectionis probatur documentis, & Dei operatione geſta probantur, cui cuncta ſunt poſſibilia, cui nihil impoſſibile eſt, animadvertendum ſummopere eſt, quod cum multa & ſtupenda nutu Dei per quaſdam creaturas, vel etiam in quibuſdam creaturis, peracta fuerint, non omnes, in quibus vel per quas facta ſint, adorandæ credantur: quoniam quidem omnipotens Deus ſigna pleraque, quæ mortalibus oſtendit, quæ per res quaſdam viſibiles & tractabiles fecit, quatenus viſibilium & mortalium hominum duritiam rebus viſibilibus molliret, non ideo

Undecima regula, de miraculis, & viſionibus.

Num. 21: 9. Act. 5: 15.

2 Reg. 18: 4.

Act. 10: 26.

Aug. lib. 10. de Civit. cap. 16.

Auguſt. tract. 13. in Euangel. Iohannis.

Miraculis decipi non debemus.

Aug. lib. 3. contra literas Petiliani, cap. 6.

Capitulare Carolimagni, lib. 3. cap. 25.

Trimembris diſtinctio.

Non ideo Deus facit miracula, ut adoretur creatura, quippe qui ſe ſolum adorare, ſolum præcepit & colere.

ideo fecit, ut quarundam rerum celebrandam ſtatueret adorationem: quippe qui ſe ſolum adorare, ſolum præcepit & colere. Num quidnam quia Dominus de rubo in igne Moyſi loquutus eſt, ideo rubi adorandi ſunt? non enim ideo in rubo apparuit, ut rubi materiam adorandam perciperet. Hæc illi, loco citato: ubi etiam adjiciunt exempla ignis, & montis, in quibus Dominus apparuit; item lapidis quo facta eſt circumciſio filii Moyſis, per quam ille evaſit iram judicis; item virgæ Aaronis, & ligni quo aquæ amaræ indulcatæ ſunt, & ſerpentis ænei, & ſilicis ex quo percuſſo emanarunt aquæ fluenta, item mandibulæ aſini ex qua aquam bibit Samſon, & pallii Eliæ, quo Jordanem diviſit, &c.

Duodecima regula. 22. Duodecima regula eſt; *Sicubi aliquis Patrum, humani aliquid paſſus, in aliquo a veritate in Scripturis divinis tradita, vel à recepta catholicæ antiquitatis doctrinâ, devius reperiatur, lapſus iſte clementer excuſandus, vel charitate cooperiendus eſt, non in confirmationem dogmatis arripiendus.* Neque enim quorumlibet diſputationes (inquit Auguſtinus) *quamvis catholicorum & laudatorum hominum velut Scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat, ſalvâ honorificentiâ, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare atque reſpuere, ſi forte invenerimus quod aliter ſenſerint quàm veritas habet, divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum, tales volo eſſe intellectores meorum*, Aug. epiſt. 111. ad Fortunatianum. Idem etiam, lib. de unico baptiſmo, contra Petilianum Donatiſtam, cap. 13 *Nam* (inquit) *illud quod adjungit de Epiſcopo Carthaginenſi Agrippino, de inclyto martyre Cypriano, de ſeptuaginta præceſſoribus Cypriani, quia hoc fecerunt & fieri præceperunt, ô quam deteſtandus eſt error hominum, qui clarorum virorum quædam non rectè facta laudabiliter ſe imitari putant, à quorum virtutibus alieni ſunt. Sic enim & nonnulli Petro Apoſtolo comparari ſe volunt, ſi Chriſtum negaverint; ſi verò etiam gentes judaizare coëgerint, vocitari germani ejus affectant Apoſtolica gratia ut continuò declarentur: cum nec ei non dico præferri, ſed ſaltem poſſit æquari, aut de proximo comparari, quiſquis noſtrorum temporum Chriſtianus, aut etiam Epiſcopus, qui nec Chriſtum negaverit, nec gentes judaizare compulerit.* Hæc Auguſtinus. Vide Vincentii Lirinenſis commonitorium, cap. 4. ubi monet paucorum errori præferendum eſſe multorum in veritate conſenſum, & novitati antiquitatem eſſe anteponendam. Hujus regulæ exempla quædam invenies ſuprà. §. 11.

De ſphalmatis quorundam Patrum.

Aug. epiſt. centeſima undecima.

Idem. lib. de unico baptiſmo, cap. 13.

Vide etiam regulam illam judicii Theologici de auctoritate veterum, lib. 8. hujus operis, §. 2. & ſeq.

Caput. VI.

De vanitate ſimulacrorum, & de vocabulis, idolum, ſimulacrum, imago; & quæ mens legis prohibentis religionem ſimulacrorum.

A Vanitate & inutilitate idola appellantur ψευδὸς mendacium, Eſai. 44: 20. Φαντασία ψευδὴς. Vulg. Latin. imago falſa. Pagnin. ex Hebr. docens mendacium. Hab. 2: 18. item, διδασκαλία ματαίων Vulg. Latin. doctrina vanitatis, Jerem. 10: 8. ἀνωφελῆ, ad nihil utilia, Eſai. 44: 10. εἴδωλα κωφὰ, Vulg. Latin. ſimulacra muta, Hab. 2: 18. οὐδὲν, nihil, 1 Cor. 8: 4.

Quo ſenſu dicantur ſimulacra vanitas eſſe, & nihil eſſe. 2. Dicuntur autem vanitates eſſe, & nihil eſſe, non ſimpliciter, ſed propter duplicem reſpectum ſeu rationem. Priorem rationem adfert Auguſtinus lib. 20. contra Fauſtum, cap. 5. Sunt (inquit) idola, ſed ad ſalutem nihil ſunt; & qui colit arborem, non arando, ſed adorando, non id colit quod nuſquam eſt, ſed quod ita colendum non eſt. Dæmonia etiam & Cœlum & terram & aſtra & animalia colunt Pagani, cum quibus quando agimus (ait Auguſtinus) ut ea non colant, non eis dicimus, quod nulla ſint, ſed quod colenda non ſint; eiſque colendum horum omnium Conditorem Deum inviſibilem ſuademus. *Et paulo poſt)* quia ſolus ille colendus eſt, quo ſolo fruens beatus fit cultor ejus, &c. ac ſi diceret, ſunt quidem idola, & rebus etiam quæ ſunt pleraque dicantur, ſed non ſunt Deus, non ſunt idonea cultûs divini objecta, neque veritas divina in illis aut per illa cernitur. Deo enim vero nulla artefacta convenit imago. Deut. 4. Eſai. 40. Neque patitur honorem ſuum impunè deferri aut communicari ſculptilibus, Eſai. 42: 8. Nec in ſaxo agnoſcitur Deus, ſed in ſpiritu, ut inquit Ambroſius, Comment. in Luc. capite 18. ſolus Deus adorandus, eique ſoli ſerviendum, Matth. 4. Non etiam ſculptilia, Exod. 20. Eſai. 42. & 44. &c.

Solus ille colendus eſt, quo ſolo fruens beatus fit cultor ejus.

Non in ſaxo agnoſcitur Deus, ſed in Spiritu. Ambroſ.

3. Altera ratio ſeu reſpectus, cur idola dicantur ψευδὸς καὶ οὐδὲν, ſumitur ab eorum impotentia & inutilitate; quam etiam innuit Auguſtinus, illis verbis, ſunt quidem idola ſed ad ſalutem nihil ſunt, hoc eſt, ſunt ἀνωφελῆ quæ neque malefacere poſſunt nec benefacere. Jerem. 10: 5. Eſai. 44: 10. Hoſ. 8: 4. & 10: 15. ubi oſtendit vitulos Jeroboami exſtitiſſe Iſraëlitis non ſolum inutiles, ſed etiam nocivos, non quod vituli illi prodeſſe vel lædere poſſent virtute aliqua ſuâ, ſed quia cultu illo idololatrico laceſſitus Deus afflixit Iſraëlitas. Quid prodeſt ſculptile aut conflatile? Hab. 2: 18. Quod dici poteſt non ſolum de gentilium idolis, ſed etiam de conflatili illo Aaronis vitulo in eremo, & vitulis Jeroboami, qui etiam idola vero Deo diſplicentia fuerunt, quamvis ex intentione hominum vero Deo locata fuerint illa ſimulacra.

4. A forma & imitatione & relatione ad prototypa, & fine, (nempe ut colantur) appellantur εἴδωλα. Quam vocem interpretatur Tertullianus, lib. de idololatria capite 3. ubi ait; Jam caput facta eſt idololatriæ ars omnis quæ idolum quoquo modo edit. Neque enim intereſt, an plaſtes effingat, an cœlator exſculpat, an phrygio detexat: quia nec de materia refert, an gypſo, an coloribus, an lapide, an ære, an argento, an filo formetur idolum. ——— Ad hoc neceſſaria eſt vocabuli interpretatio. εἶδος Græcè formam ſonat, ab eo per diminutionem εἴδωλον deductum, æquè apud nos formulam fecit. Igitur omnis forma vel formula idolum ſe dici expoſcit. Inde idololatria omnis circa omne idolum famulatus & ſervitus. Hæc ibi. Idem capite 4. ejuſdem libri; Anteceſſerat enim (inquit) hoc prædicens Enoch, omnia elementa, omnemque mundi cenſum, quæ cœlo, quæ mari, quæ terrâ continentur, in idololatriam verſuros dæmonas, & ſpiritus deſertorum Angelorum, ut pro Deo adverſus Dominum conſecrarentur. omnia igitur colit humanus error, præter ipſum omnium conditorem. Eorum imagines idola, imaginum conſecratio idololatria. Hactenus Tertullianus.

5. Appellatur autem idolum in ſcripturis, non ſolum imago aliqua fictitio numini dicata, ſed etiam vero Deo Iſraëlis fabricata, ut erat vitulus in eremo, qui idolum dicitur, Actor. 7: 41. vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt ſacrificium idolo, εἰδώλῳ. ubi idololatriæ damnantur Iſraëlitæ, etiamſi in illius vituli fabricatione & cultu, ſolum Jehovam qui illos eduxerat ex

Ægypto, intenderint repræſentare & colere, ut patet Exod. 32. quemadmodum etiam Michæ mater ait ſe voviſſe Jehovæ argentum ad faciendum inde ſculptile atque conflatile. Judic. 17: 3. & factis illis ſimulacris, aſſumptoque levita in ſacerdotem, Michas ſibi fauſta omnia à Jehova pollicebatur: eodem cap. verſ. 13. & ſimulacrorum illorum ſacerdos Danitis iter proſperum nomine Jehovæ promittit. Judic. 18:6. Sic etiam Ephraimitæ, fornicationis ſpiritu abducti, & idolorum participes facti, & dæmonia coluiſſe dicuntur, propter cultum vituli in Bethel, Hoſ. 4: 12, 15, 16, 17, 18. &c. 1 Reg. 14: 9. 2 Paral. 11: 15. cum tamen profiterentur ſe cultum illum exhibere Jehovæ Deo Iſraëlis. 1 Regum 12: 28. 2 Regum. 10: 16, 28, 29. &c. 2 Regum. 13: 4, 5, 6. Hoſeæ 8: 13. Verba illa ſecundi præcepti, non facies tibi ſculptile, ſic leguntur in verſione LXX. ἐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον, at verò illis verbis prohiberi etiam imaginis fabricationem & collocationem vero Deo, cultumque Dei in imagine aut per imaginem artefactam, docet Moyſes, legem illam interpretans, Deuter. 4: 15, 16, 17, 18, & 16: 22. & Pſaltes Pſalm. 106: 19. 20. & Stephanus, Actorum 7: 41. & Eſaias capite 40: 18, 19, 20. & 42: 8. Adeo ut præceptum illud, 1 Joannis 5: 21. ut nos cuſtodiamus *ab idolis*, ſive, ut habet vulgata Latina verſio, *à ſimulacris*, neceſſario intelligendum ſit de fugienda omni quacunque imagine quæ ſit propter adorationem religioſam, ſive illam vero Deo, ſive creaturæ, aut figmento collocatam dixeris; Deus enim verus & unus non vult ſibi fieri aut collocari imagines in quibus colatur, neque probat ullum imaginum (illius quod colitur) artefactarum in ſuo cultu uſum; ſed ſimpliciter hunc in uſum fieri, vel adorari prohibet πᾶσαν εἰκόνα, omnem imaginem, Deut. 4: 16. & abominatur figuras ab hominibus factas ut adorentur, τύπους ὃς ἐποιήσατε προσκυνεῖν αὐτοῖς, Amos 5: 26. Actorum 7: 43. ideo non ſolum quæ offerunt gentes imaginibus fictitiorum numinum, ſed etiam quæ imaginibus (ut aſſerunt,) Jehovæ Dei Iſraëlis artefactis offerunt, & quemcunque illis præſtant famulatum, quæcunque illis exhibent officia, qui ſe Iſraelitas profitentur, ea omnia Deus reſpuit, neque vero Deo ſed mutis duntaxat ſimulacris & dæmonibus & alienis diis offerri & præſtari pronunciat. Exod. 32. Pſalm. 106. Actor. 7. & 1 Reg. 14. & 17. 2 Paral. 11. Hoſ. 4. & 8. & 10. & 1 Cor. 10. &c. Et rectè Tertullianus ait, omnes idolorum artifices corpora dæmonibus conficere, lib. de idololatria, capite 7. Nam etſi non dæmonibus, ſed Jehovæ Deo Iſraëlis ſe ſervire putabant Iſraelitæ colentes vitulum in eremo, & Ephraimitæ colentes vitulos Jeroboami, illum tamen cultum, ut idololatricum, & diis alienis ac dæmonibus præſtitum, rejicit Deus, locis citatis. Et quotieſcunque in ſcripturis Deus contra imaginum cultum loquitur, non ita argumentatur ut concludat imagines ideo non eſſe colendas, quia dæmonibus aut figmentis, aut etiam meris creaturis, non autem vero Deo factæ & dicatæ ſunt, ſed argumenta ſumit à materia, ab auctore, ab inanitate, à falſitate cujuſcunque imaginis, &c. ſunt ligna & lapides, ſunt aurum & argentum, ſunt opera manuum hominum, ſunt muta idola, quæ neque benefacere poſſunt, neque malefacere; ſunt doctrina falſitatis. &c. Igitur, (ait rectè Tertullianus) ſi ſtatuas & imagines frigidas, mortuorum ſuorum ſimillimas, non adoramus, quas milvi & mures aranei intelligunt, nonne laudem magis quam pœnam merebatur repudium agniti erroris? Hæc ille, Apologet. capite 12. Et Clemens Alexand. εἰδ' ἔτι πρὸς τούτοις, Φέρων ὑμῖν τὰ ἀγάλματα αὐτὰ ἐπισκοπεῖν παραθείην, ἐπιόντες ὡς ἀληθῶς λῆρον εὑρήσετε τὴν συνήθειαν. ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων ἀναίσθητα προτρεπόμενοι. id eſt, (ut habet interpretatio Latina, à Gentiano Herveto recognita) quod ſi præter hæc vobis ipſas imagines ſubjecero conſiderandas, verè perſequentes, invenietis nugas eſſe conſuetudinem, ut qui manuum hominum inſenſilibus ſupplicetis operibus. Hæc Clemens Alexand. in Protreptico. Quæ argumenta militant contra omnes imagines quæ efficiuntur ut adorentur, vel quæ factæ adorantur, ſive dicas te colere ipſam imaginem, ſive Deum verum in imagine, aut per imaginem. Omni enim artefactæ illius quod religiosè colitur imagini ad colendum poſitæ, ſimpliciter opponitur Deus, Eſai. 40. Jerem. 10. & alibi. Eademque eſt ratio omnium rerum ab homine ultrò aſſumtarum ad repræſentandum & colendum Deum. Adeo ut verum Deum colere velle in imagine artefacta, aut per imaginis artefactæ fabricationem, vel collocationem dicationemve aut adorationem, ſit colere alienos deos. 1 Reg. 14: 9. ſit colere idolum, Act. 7: 41. ſit eſſe idololatram, 1 Cor. 10: 7. ſit colere dæmones, 2 Paral. 1: 15. & 1 Cor. 10: 20. ſit ſcortari à Domino cum idolis, Hoſ. 4. & 8. & 10. Quemadmodum in genere Deum colere non ex ipſius præſcripto, ſed ſecundum mandata hominum, eſt oleum & operam perdere: Deus enim omnem talem cultum pronunciat ſibi diſplicere, & eſſe fruſtraneum, Eſai. 29: 13. Matth. 15: 9. Qua de re vide verba Thomæ inferius citata §. 9. Et omnino omnem cultum & famulatum religioſum damnat Apoſtolus exhibitum cuicunque rei quæ per naturam non eſt Deus. ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς, Galat. 4: 8.

6. Ex his palam eſt erraſſe Bellarminum, quando ſcripſit, lib. de imaginibus & reliquiis ſanctorum, cap. 5. idolum ex uſu Eccleſiaſtico dici illam duntaxat ſimilitudinem, quæ repræſentat id quod revera non eſt, ut cum gentiles proponebant ſtatuas Veneris aut Minervæ, illa ſigna (ait Bellarminus) idola erant, quia repræſentabant Deos generis fœminini, quales dii nec ſunt, nec eſſe poſſunt. Atque ita nec verè repræſentabant, ſed erant falſæ imagines, id enim quod non eſt, repræſentari non poteſt. Ibidem etiam hanc eſſe veram contendit differentiam vocum, inter imaginem & idolum, ſecundùm Eccleſiaſticos, id eſt, ſecundùm ſcriptores tum canonicos, tum etiam non canonicos licet probatos, quod imago [εἰκὼν] ſit vera rei ſimilitudo, ut cum pingimus hominem, equum: &c. imaginem enim ab imitando dictam eſſe. Idolum autem ſit falſa ſimilitudo, id eſt, repræſentet id quod revera non eſt. Atque hinc colligit, imagines Chriſti & ſanctorum manufactas non eſſe idola, ſed nec Trinitatis aut Angelorum imagines eſſe idola, quia (inquit) non ſunt factæ ad repræſentandum naturam Trinitatis vel Angelorum, ſed ad exprimendam formam in qua apparuerunt, vel certè eorum proprietates. Iſta Bellarmini imaginatio falſa eſſe convincitur, tum ex eis quæ modo in anteceſſum dicta ſunt, §. 4. & §. 5. tum etiam ex ipſis præcepti divini diſertis verbis. Ex quibus ſic argumentor; Quod fieri & coli prohibetur in ſecundo (ſeu ut illi volunt, in primo) præcepto, idolum eſt: at ſimilitudo etiam eorum quæ ſunt, fieri & coli prohibetur in ſecundo præcepto; Ergo ſimilitudo etiam eorum quæ ſunt, idolum eſt, nempe ſi fiat ut adoretur, vel facta adoretur. Minorem probant ipſa verba præcepti, Exod. 20. *Non facies tibi ſculptile, neque ullam ſimilitudinem eorum quæ ſunt in Cœlo ſurſum, neque eorum quæ in terra* deor-

Margin notes:

σεαυτῷ.

1 Ioan. 5: 21.

Figura quam facit homo ut eam adoret, eſt idolum.

Scriptura argumenta contra cultum imaginum.

Vide infra, cap. 8. §. 16. & aliquot ſequentibus. *Tertullian.* *Clem. Al.*

Deus colendus eſt ex ipſius præſcripto non autem ſecundùm mandata hominum, vide §. 9.

Bellarmini error.

Similitudines etiam eorum quæ ſunt, quando adorantur, vel ſunt ut adorentur, idola ſunt.

deorſum, &c. Talis fuit idololatria Judæorum illorum, qui adorârunt imagines reptilium & aliorum animalium, Ezech. 8: 10, 11. Paganorum etiam qui Herculis Thebani, & Romuli imagines colebant, & qui Cæſarum imaginibus religioſo cultu famulati ſunt. Quo pertinet dictum illud Joannis Apoſtoli, *Cuſtodite vos ab idolis.* [*ἀπὸ τῶν εἰδώλων.* Vulg. Lat. *à ſimulacbris.*] 1 Joan. 5: 21. id eſt, non minus ab adoratione religioſâ imaginis Cæſaris, aut Herculis, aut Simonis magi, quàm Minervæ, aut Dianæ. Nobiſcum etiam ſenſit Cardinalis Cajetanus, qui pro eodem habuit idolum atque imaginem, ut refert Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 7.

De ſimulacro, diſſertatio Bellarmini.

7. Litigat etiam Bellarminus de Latino vocabulo *ſimulacrum*; quod tantundem vult ſignificare atque idolum, prout illud interpretatus eſt Bellarminus, nempe imaginem falſam ſive ſimilitudinem commenti aut figmenti; quia, ſcilicet, ubi Latinus interpres poſuit ſimulacra, ſemper eſt in Græco *εἴδωλα*, & B. Auguſtinus in Pſal. 135. dicit Latinos ea ſimulacra vocare, quæ à Græcis dicuntur idola. Hieronymus quoque in cap. 7. Hoſ. dicit ſic opponi ſimulacrum Deo, ſicut opponitur mendacium veritati.

Ejuſdem refutatio.

8. Reſpondeo: M. Tullius Cicero, Latini ſermonis callentiſſimus, Epiſt. famil. lib. 5. epiſt. 12. ſcribit L. Lucejo, Q. Filio; Neque enim *Alexander* ille gratiæ causâ ab Apelle potiſſimùm pingi, & à Lyſippo fingi volebat, ſed quod ipſorum artem cum ipſis, tum etiam ſibi gloriæ fore putabat: Atque illi artifices corporis ſimulacra ignotis nota faciebant, quæ vel ſi nulla ſint, nihilo ſunt tamen obſcuriores clari viri. Nec minus enim eſt Spartiates ille *Ageſilaus* perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem ſuam paſſus eſt eſſe, quàm qui in eo genere laborârunt. Unus enim Xenophontis libellus in eo rege laudando, facile omnes imagines hominum, ſtatuaſque ſuperavit. Hæc Cicero. Ubi corporis Alexandri vel cujuſcunque veri hominis, ab artifice factam ſimilitudinem, ſive imaginem vel ſtatuam, vocat corporis ſimulacrum. Et A. Gellius ſimilitudines haſtæ quæ Romanis erat belli ſignum, in teſſerula inciſas, vocat ſimulacra haſtæ: Cum (inquit) Qu. Fabius Imperator Romanus dedit ad Carthaginienſes epiſtolam, ibi ſcriptum fuit, Pop. Rom. miſiſſe ad eos haſtam & caduceum, ſigna duo, belli aut pacis, exque eis utrum vellent eligerent: quod elegiſſent, id unum eſſe miſſum exiſtimarent. Carthaginienſes reſponderunt, neutrum ſeſe eligere: ſed poſſe, quæ attuliſſent, utrum mallent relinquere: quod reliquiſſent, id ſibi pro electo futurum. M. Varro autem non haſtam ipſam, neque ipſum caduceum miſſa dicit, ſed duas teſſerulas, in quarum altera caduceum, in altera ſimulacra haſtæ fuerunt inciſa. Hæc A. Gellius, Noctium Atticarum lib. 10. cap. 27. ubi de ſimulacris haſtæ videtur uſurpare verba ipſius M. Varronis, Latinæ linguæ peritiſſimi. Virgilius, lib. 2. Æneid. umbram ſive imaginem Creuſæ uxoris Æneæ appellat ſimulacrum,

Infelix ſimulacrum atque ipſius umbra Creuſa
Viſa mihi ante oculos & notâ major imago.

Suetonius Tranquillus, in Julio Cæſare, cap. 76. Imagines Julii Cæſaris, adhuc ſuperſtitis, in templis collocatas, vocat ſimulacra. Et in Auguſto Cæſare, cap. 17. defuncti Julii Cæſaris imaginem, vocat ſimulacrum D. Julii. Minutius Felix, in Octavio, *Quod enim* (inquit) *ſimulacrum Deo fingam, cum, ſi rectè exiſtimes, ſit Dei homo ipſe ſimulacrum.* Hæc Minutius Felix. Lactantius etiam, Latinæ linguæ non imperitus, ſimulacrum à ſimilitudine dictum ait, omnemque imaginem etiam quæ vero Deo fiat, appellat ſimulacrum, & pro eodem habet imaginem & ſimulacrum, & hominem vocat ſimulacrum Dei, lib. 2. divinarum inſtitutionum, cap. 2. & lib. 6. cap. 10. Qua Lactantii auctoritate coactus Bellarminus fatetur tamen ſimulacri eſſe paullò communius; verius dixiſſet eſſe ex communiſſimis. Interpres Clementis Alexandrini pro eo quod Clemens, in Protreptico, hominem dixit eſſe *ἄγαλμα τοῦ Θεοῦ*, vertit Latinè, Simulacrum Dei nos (inquit) ſumus qui Dei imaginem circumferimus in hoc vivo & quod movetur ſimulacro homine, &c. Quin & ipſi Ethnici Latini deorum ſuorum (quos tamen pro veris diis habebant, licet errantes) imagines appellabant ſimulacra, unde Varro apud Auguſtinum lib. 4. de Civitate cap. 2. & 31. conqueritur de introductis ſimulacris Deorum, quos ſine ſimulacris caſtius ait obſervari poſſe. Et Plinius junior, lib. 10. epiſt. 97. *Imaginem* (inquit) *ſuam juſſeram cum ſimulacris Numinum afferri.* Suetonius in Nerone, cap. 32. ſcribit, Neronem templis compluribus dona detraxiſſe, ſimulacraque ex auro & argento fabricata conflaſſe. Virgilius ait Hecubam & gnatas confugiſſe ad ſimulacra deorum. Æneid. 2.

Et divum amplexæ ſimulacra tenebant.

Interpres etiam Latinus, Iſai. 40: 20. ponit ſimulacrum, ubi tamen in Græco legimus *εἰκόνα*. Unde in hoc etiam falſi convincitur Bellarminus, dum affirmat ſemper in Græco eſſe *εἴδωλα*, ubi Latinus interpres poſuit ſimulacra: Quod etiamſi verum eſſe (licet falſum eſſe oſtenderimus) nihil tamen efficeret Bellarminus pro tutela ſui commenti: ſuprà enim demonſtravimus, idolum appellari imaginem arte factam etiam creaturæ, & imaginem etiam quæ vero Deo fiat, & collocetur ad adorandum. Licet miſerè decipiantur ejuſmodi cultores; quum Deus nolit coli in ſimulacro. Sabellicus etiam, Ennead. 8. lib. 7. & Thuanus hiſtoriarum lib. 6. ſcribunt Leonem Iſauricum ſuſtuliſſe è Chriſtianorum templis imagines & ſimulacra, ideóque Iconomachum dictum, & hæreticum judicatum à Pontificibus Romanis. Et Catechiſmi Romani verba ſunt; *Nam in ſcripturis, juſſu Dei, ſimulacra & imagines effectas legimus; Cherubin, ſerpentis ænei: ſupereſt igitur, ut imagines ob eam rem veritas interpretemur, ne quid ſimulacris, quaſi diis colendis, de vero Dei cultu detraheretur.* Hactenus verba Catechiſmi, part. 3. cap. 2. qu. 10. ubi vides in Catechiſmo illo, qui ex decreto Concilii Tridentini, & Pii quinti Pontificis Romani juſſu, editus eſt, imagines & ſimulacra indifferenter dici, ad unam eandemque rem ſignificandam.

Vindicantur Auguſtinus & Hieronymus.

9. Auguſtini dictum recipimus; Nam Græcis idola, & Latinis ſimulacra dicuntur omnes imagines ſenſûs vitæque expertes, quæ ab hominibus fiunt ut adorentur, vel factæ adorantur, ſive illæ figmento, ſive creaturæ, ſive etiam ipſi Creatori collocentur: & ſimulacrum appellat Auguſtinus imaginem Deo vero collocatam, lib. de fide & ſymbolo cap. 7. verba Auguſtini invenies ſuprà, libri 1. hujus operis, capite 30. §. 8. Omnes tales imagines reſpuit Deus, & pro diis habet alienis, 1 Reg 14: 9. & appellat mendacium, Iſai. 44: 20. *Sicut enim* (inquit Hieronymus, in capite 7. Hoſ.) *contrarium eſt ſimulacrum Deo; ita mendacium veritati.* Loquitur autem Hierony-

ronymus de vitulis illis aureis Jeroboami, in quibus & per quos Iſraëlitæ colere ſe putabant Dominum Deum Iſraëlis: Deus tamen hinc conqueritur, ſe eſſe ab Iſraëlitis deſertum, & loquutos eſſe illos contra Dominum mendacia, hoc eſt, interprete Hieronymo, quod dixerint de idolis ſuis, Hi ſunt dii tui Iſraël, qui te eduxerunt de terra Ægypti, commutantes ſcilicet gloriam Dei in ſimilitudinem vituli commedentis herbam, ſicut olim fecerant ipſorum proavi in deſerto, Pſal. 106: 20. Vide ſuprà, in principio hujus capitis, ubi de vanitate idolorum. Thomas etiam docet, *pernicioſiſſimum eſſe mendacium, ſi quis Deum colat contra modum divinâ auctoritate traditum; ſi quis myſterium celebret aliter quam Chriſtus tradidit; ſi traditioni humanæ applicetur nomen religionis.* Hactenus Thomas in ſecunda ſecundæ, qu. 83. art. 1. in corpore reſponſionis. Et ibidem ad ſecundum, ait peſtiferum eſſe in modo colendi Deum, præterire præcepta Dei.

Traditioni humanæ non eſt applicandum nomen religionis.

10. Ex his patet, quid ſit *idolum*, quod fieri & coli prohibetur in ſecundo præcepto. Clemens Alexandrinus in Protreptico τὸ ἄγαλμα, imaginem præcepto illo prohibitam, appellat ὕλην νεκρὰν τεχνίτε χειρὶ μεμορφωμένην, id eſt, *materiam mortuam artificis manu effigiatam, ſeu formâ donatam.* Loquitur autem de imagine illius quod colitur, & quæ in lege vetatur, quam nefas eſſe ait facere etiam vero Deo. *Quid ſunt idola* (ait Auguſt.) *niſi quod Scriptura dicit, oculos habent & non vident, & quicquid tale de materiis, licet affabre effigiatis, tamen vitâ ſenſuque carentibus, dicendum fuit?* Hæc Auguſtinus lib. 8. de civitate Dei, cap. 24. Nos plenius ex ſacris literis, & Catholicâ antiquitate, dicimus prohiberi, ſecundo illo præcepto, efformationem ſeu figurationem, item aſſumtionem & ſuſceptionem cujuſcunque rei, quæ per naturam non eſt Deus, ad religioſè colendum atque adorandum, in honorem exemplaris, vel rei ſignificatæ. Inani autem illa excuſatione, qua dicunt, ſe adorare Deum in illa re & per illam rem; non ſolùm noſtri Pontificii, ſed etiam veteres Pagani ſe inutiliter defendebant; ut referunt Lactantius, lib. 2. divinarum Iuſtitutionum, cap. 2. & Auguſtinus, Pſal. 113. Prohibetur ſecundo præcepto non ſolum effigiatum idolum, ſed etiam rudis ſtatua, aut columna, Levit. 26. 1. Idololatræ erant veteres Sarmatæ acinacem colentes; ut refert Clemens Alex. in Protreptico: idolololatræ ſunt hodierni Mogomſaï, Badaï, & Colmacci pannum rubeum ex pertica pendentem adorantes, ut notat Petrus Kærius in Aſiæ deſcriptione. Idololatræ erant Perſæ, qui ignem & aquam; item Ægyptii, qui hibridas & ichneumonas tanquam Deorum imagines [θεῶν ἀγάλματα,] colebant. Et Theſſali, qui formicas colebant tanquam ſimilitudinem Jovis; quia ſcilicet didicerant Jovem aſſimilatum formicæ, coiiſſe cum Eurymeduſa filia Cleoris, & genuiſſe Myrmidonem: ut ſcribit Clemens Alex. in Protreptico. Idololatræ ſunt Pontificii, clavorum lignorumque rudium & ſudariorum adoratores. Sed quia proclivior eſt lapſus in iconolatriam; antequam ad imaginum ad adorandum poſitarum ſeu idolorum effigiatorum vanitatem clarius demonſtrandam, & impietatem Papiſtarum hac in parte ulterius redarguendam accedamus; juvat de origine iſtiuſmodi imaginum ſeu idolorum nonnulla in anteceſſum prælibare, unde non parum claritatis toti huic negotio affulgebit.

Vide infra. cap. 8. §. 16. & ſequentibus ejus paragraphis.

Idolum ſecundo præcepto prohibitum.

CAPUT. VII.

De origine idolorum ſeu ſimulacrorum, ſive imaginum ad adorandum factarum et aſſumtarum, ante promulgationem Evangelii.

BIpartita eſt iſta quæſtio. Nam, 1. quæri poteſt de origine ejuſmodi idolorum ante Chriſti in carne adventum promulgatumque Evangelium; de origine, inquam, idolorum, ſive intra ſive extra Eccleſiam. 2. quæri poteſt de origine talium idolorum ſeu imaginum in Eccleſia Chriſtiana, ſeu inter eos qui ſe Chriſtianos appellabant, Chriſtique nomen profitebantur. Pars utraque intelligi poteſt de tempore, de auctore, de ratione impulſivâ.

2. Nonnulli etiam ante diluvium fuiſſe idola ſuſpicati ſunt, ſed nullo nixi firmo argumento, vel auctoritate. Alii à tempore Tharæ Patris Abraham repetunt originem idolorum: dicit quidem Scriptura ſerviviſſe Thare diis alienis, Joſh. 24: 2. at imaginum non meminit ante Labanem, cujus Teraphim abſtulit Rachel. Gen. 31: 19. qui etiam dicuntur dii peregrini, ſeu alieni, Geneſ. 35: 2. unde etiam veriſimile eſt, initatas fuiſſe imagines tempore Thare & Nachor; ita ut primi idolorum effigiatores fuerint Chaldæi, præeunte Nino, Beli filio, Aſſyriorum Rege, qui contemporaneus fuit Thare, ſierique curaſſe fertur imaginem Belo Patri ſuo, quam ſubditis adorandam propoſuit, adjectis quibuſdam ritibus ſuperſtitioſis. Proximi Ægyptii habere cœperunt idola effigiata; ut colligere eſt ex hiſtoria Exodi, & ex Auguſtino: Nam Moſis tempore Ægyptus talibus idolis jam plena erat, Exod. 12: 12. unde ad ſimilitudinem bovis illius Ægyptii factus eſt poſtea ab Aarone vitulus in deſerto. Scribit etiam Moyſes, abominationi fuiſſe Ægyptiis opiliones & bubulcos (nempe ex armentis & gregibus victum ſumentes) tempore illo quo deſcendit cum ſua familia Jacob in Ægyptum. Geneſ. 46: 34. ſive quia Ægyptii jam tum ſimulacrum bovis adorabant, ſive quia vivum animal bovem colebant. Mercurius Triſmegiſtus, qui fertur Moſis tempore floruiſſe, originem ſimulacrorum refert ad proavos ſuos ſeu priſcos majores, apud Auguſtinum, lib. 8. de civitate Dei, cap. 24. Poſtea Græci, aliæque gentes, fecerunt ſibi ſimulacra quæ colerent; cum prius ſine ſimulacris colerent numen. Romanos enim pluſquam annos centum & ſeptuaginta ſine ſimulacro Deos coluiſſe, teſtis eſt Varro, apud Auguſtinum, lib. 4. de Civit. cap. 31. Scythæ etiam idololatræ, priuſquam effigiata haberent ſimulacra, adorabant olim acinacem; Arabes autem lapidem; Perſæ fluvium; & ex aliis hominibus ii qui erant antiquiores, ligna erigebant inſignia, & columnas ponebant ex lapidibus, quæ etiam appellabantur ξόανα, (à verbo ξέω rado) eò quod raderentur & expolirentur ex materia. In Icaro imago Dianæ lignum erat non laboratum, & Cithæroniæ Junonis apud Theſpios truncus exciſus, & Samiæ Junonis, prius quidem erat aſſer, poſtea autem, cum eſſet Archon Procleus, ἀνδριαντοειδὲς ἐγένετο, effigiata eſt facta imago. Poſtquam autem τὰ ξόανα ſtatuæ illæ ἄμορφοι cœperunt ἀνθρώποις ἀπεικονίζεσθαι, in hominis effigiem formari, appellata ſunt βρέτη, acceptâ denominatione ἐκ βροτῶν, id eſt, ex hominibus: Romæ autem τὸ ξόανον ſtatua Martis erat haſta. Cum nondum perveniſſent artifices ad hanc εὐπρόσωπον κακοτεχνίαν, poſtquam autem ars floruit, auctus eſt

Primi idolorum effigiatores Chaldæi.

Deinde Ægyptii.

Mercurius Triſmegiſtus.

Græci.

Romani diu ſine ſimulacris.

Scythæ, Arabes & Perſæ.

Ξοανα.

Βρέτη.

error: inquit Clemens Alexandrinus in Protreptico.

Iſraëlitis nulla permiſſa ſimulacra illius quod colitur.

3. In Dei verò Eccleſia, ante tempora Evangelica, nullum unquam illius quod colebatur, permiſſum eſt ſimulacrum: & ſi quando ad errorem iſtum prolabebantur, iratum eo nomine Deum ſenſerunt; Exod 32. & 1 Reg. 14. Ezekiel. 8. ideò obſervat contra Paganorum calumnias. Tertullianus, ex Tacito, Cneum Pompejum, cum Hieruſalem cœpiſſet, propterea que templum adiiſſet ſpeculandis Judaïcæ religionis arcanis, nullum ibi reperiſſe ſimulacrum, & utique (inquit) ſi id colebatur, quod aliquâ effigie repræſentabatur, nuſquam magis quàm in ſacrario ſuo exhiberetur, eò magis quia verebatur extraneos arbitros una culturâ. Solis enim ſacerdotibus adire licitum, & conſpectus cæterorum velo oppaſſo interdicebatur. Hæc Tertullian. Apolog. cap. 16. Varro etiam apud Auguſtinum, lib. 4. de Civit. cap. 31. gentem Judæam adhibet teſtem ſententiæ ſuæ; qua dixit, caſtius ſine ſimulacro coli Deum. In ſacris literis prohibentur Iſraëlitæ, facere ullam imaginem etiam vero Deo, Deut. 4. & alibi. id quod etiam fatetur Joannes Damaſcenus, orat. 1. de imaginibus.

Auctores idolorum ſeu imaginum ad adorandum, fuerunt mali dæmones, & ab eis edocti homines.

4. Si auctorem quæris ſimulacrorum? audi Scripturam, quæ ea appellat opera manuum hominum. Pſal. 125. Act. 7. Eſai. 40. &c. Idem prolixè declarat Clemens Alexandrinus in Protreptico, ubi etiam Palladium illud quod Pagani *διοπετές* appellabant, docet arte humanâ fuiſſe conſtructum ex oſſibus Pelopis; quemadmodum Olympium ex aliis oſſibus belluæ Indicæ: & teſtes adhibet Dionyſium in quinta parte circuli, & Apellam in Delphicis. Homines etiam primos idolorum fuiſſe auctores monet Hermes Triſmegiſtus, apud Auguſtin. lib. 8. de Civit. Dei, cap. 24. & Lactantius, lib. 2. divin. Inſtit. cap. 2. & alii. Porrò Lactantius, lib. 2. cap. 17. ſcribit, homines à dæmonibus malis edoctos eſſe, ut facerent ſimulacra adoranda, ſeu Deos factitios, Hi ſunt (*inquit, de malis dæmonibus loquens*) qui imagines & ſimulacra fingere docuerunt, conſecrarique fecerunt, &c. Auctores igitur idolorum ſeu imaginum ad adorandum, fuerunt diaboli, & homines ab eis edocti. Non Deus, qui eas ſemper prohibuit, & à ſuo cultu alienas pronunciavit. Exod. 20. Deut. 4. Eſai. 40. &c.

Cauſſa quæ dæmones impulit.

5. Cauſſam, quæ diabolos impulit, oſtendit ibidem Lactantius, nempe ut hominum mentes à cultu veri Dei averterent; ſciebant ſcilicet omne ſimulacrum, ad religioſè colendum fabricatum, etiamſi ipſi Jehovæ collocaretur, eſſe à cultu veri Dei alienum. quod & teſtatur paſſim Scriptura, ideo Deus Iſraëlitas *μοσχοποιήσαντας* dixit declinâſſe à rectâ viâ, quam monſtraverat eis, etſi per vitulum illum colere intendebant Jehovam Deum ſuum. Exod. 32. Eſaias ſimulacrum vocat mendacium, Eſai. 44: 20. jam autem mendacii parens eſt diabolus, Joan. 8: 44.

Cauſſæ quæ homines impulerunt.

Cauſſam, quæ homines impulit, auctor libri Sapientiæ, cap. 14. eumque ſequutus Athanaſius, orat. contra gentes, dicunt fuiſſe partim acerbum quorundam luctum ob mortem eorum qui ipſis chari erant, cui ſolando fecerunt ſibi imagines illorum defunctorum, eaſque ſuperſtitioſè coluerunt; partim Tyrannorum imperia. Hermes cauſſam dicit fuiſſe errorem: ut refert Auguſtinus, lib. 8. de Civitate Dei, cap. 24. *Quoniam* (inquit Hermes) *proavi noſtri multum errabant circa Deorum rationem increduli, & non animadvertentes ad cultum religionemque divinam, invenerunt artem qua efficerent Deos.* Huic ſententiæ ſubſcribit Auguſtinus, & cauſſam hujus artis ait fuiſſe multum errorem hominum, & incredulitatem, & animi errantis atque infidelis à divina religione averſionem. Et addit, *immundos ſpiritus ſeu dæmones arte illa nefariâ ſimulacris colligatos, cultorum animas in ſuam ſocietatem redigendo, miſerabiliter captivaviſſe.* Præterea ait, *meliores eſſe homines diis ab homine factis; quemadmodum factor eſt melior ſuo opere.* id quod etiam inculcat Athanaſius, oratione contra Gentes.

Paganorum quorundam teſtimonia contra ſimulacrorum uſum in cultu Numinis.

7. Neque ſolus ille Hermes, ſed & alii inter ipſos Paganos viri celebres & eruditi, agnoverunt erroneum eſſe Numinis cultum per ſimulacrum. Plutarchi de Numa Romanorum Rege in vita Numæ, hæc ſunt verba, prout ea Latinè verſa refert Ludovicus Vives, in Comment. in Auguſt. lib. 4. de Civitate, cap. 17. *Hic autem Romanos prohibuit exiſtimare imaginem Dei, aut hominis ſpeciem aut animalis habere formam, nec fuit apud eos neque picta neque ficta Dei prius ſpecies, ſed in prioribus centum & ſeptuaginta annis, templa quidem ædificabant, ſacraque tuguria erigebant; ſimulacrum verò nullum corporeum dicabant, perinde atque nefas eſſet deterioribus meliora aſſimilare, neque aliter atque intelligentia Deus percipi poſſit.* Hæc ibi. Varro apud Auguſtinum, lib. 4. de Civit. cap. 31. ait, *ſi religio illa ſine ſimulacris manſiſſet, caſtiorem futuram Deorum obſervationem.* Cujus ſententiæ ſuæ teſtem adhibet inter cætera etiam gentem Judæam; nec dubitat eum locum ita concludere, ut dicat; qui primi ſimulacra Deorum populis poſuerunt, eos civitatibus ſuis & metum dempſiſſe, & errorem addidiſſe: (*quod Varronis judicium approbans Auguſtinus ſubjicit*) prudenter exiſtimans Deos facilè poſſe in ſimulacrorum ſtoliditate contemni, &c. Seneca in libro ſuo quem contra ſuperſtitiones condidit, ſic reprehendit ſimulacrorum dedicationem; Sacros, inquit, inviolabileſque Deos in materia viliſſima atque immobili dedicant; habitus illis hominum, ferarumque & piſcium, quidam verò mixto ſexu, diverſis corporibus induunt; Numina vocant, quæ ſi ſpiritu accepto ſubito occurrerent, monſtra haberentur; Hæc Seneca apud Auguſtinum, lib. 6. de Civitate Dei, cap. 10. Heraclitus etiam Epheſius exprobrat imaginibus *ἀναισθησίαν*, quod ſenſus expertes eſſent: ut refert Clemens Alexandrinus, in Protreptico.

8. De veteribus Perſis verba Herodoti lib. 1. ſive in Clio, cap. 131. hæc ſunt: *Πέρσας δὲ οἶδα νόμοισι τοιοῖσι χρεωμένους· ἀγάλματα μὲν καὶ νηοὺς καὶ βωμοὺς οὐκ ἐν νόμῳ ποιευμένους ἱδρύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖσι ποιοῦσι μωρίην ἐπιφέρουσι, (ὡς μὲν ἐμοὶ δοκέειν) ὅτι οὐκ ἀνθρωποφυέας ἐνόμισαν τοὺς Θεοὺς, καθάπερ οἱ Ἕλληνες, εἶναι.* id eſt; ritus autem, quibus utuntur Perſæ, tales eſſe comperi, neque imagines neque templa neque aras exſtruere lex ipſis eſt: quin & iſta facientibus inſaniam imputant; ob id, (ut mihi quidem videtur) quia non ſentiunt Deos ex hominibus eſſe ortos, ſicut Græci. Hæc Herod.

Atque hæc quidem de origine idolorum, ante Chriſti in carne adventum, Evangeliique promulgationem, dixiſſe ſufficiat. Supereſt ut inquiramus; *quando cœperit, & quis fuerit uſus imaginum apud Chriſtianos.*

CAPUT. VIII.

De imaginum uſu apud Chriſtianos, uſque ad Conſtantinum Magnum Imperatorem.

Prior pars capitis, exhibens argumenta Romanenſium, cum reſponſionibus noſtris.

POntificii originem uſumque imaginum, in Eccleſia Chriſtiana, ab ipſo arceſſunt Chriſti in terris miniſterio: Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 10. Pamelius in annotationibus in cap. 12. Apologetici Tertulliani, & alii. Primam imaginem fingunt Chriſtum ipſum linteo faciei ſuæ admoto feciſſe, & Regi Abgaro miſiſſe: & citant teſtes Euagrium, lib. 4. cap. 26. & Metaphraſten, in vita Conſtantini, & Damaſcenum, lib. 1. de imaginibus, & Nicephorum, lib. 2. cap. 2.

De Chriſti imagine ad Regem Abgarum miſſa.

2. *Reſpondeo*, hujus tabulæ vanitatem redarguit Apoſtolorum & Euangeliſtarum, omniumque Chriſtianorum per integra ſere ſex ſecula de illo commento altum ſilentium. Euagrius enim hiſtoriam ſuam terminat anno Chriſti quingenteſimo nonageſimo quinto, ſive anno duodecimo Maurini Imperatoris Romani; quâ ætate notum eſt multis fabellis fidem eſſe habitam: qualis eſt illa tabula, quam refert idem Euagrius in hiſtoria ſua, lib. 5. cap. 18. de imagine quadam Mariæ Deiparæ, quam imaginem Euagrius dicit ab Anatolio quodam ſupplicante indignabundam ſe averriſſe. Item, de apparitionibus Mariæ Virginis, aliorumque ſanctorum defunctorum, apud Euagrium ibidem & apud alios. Multæ etiam exſtant hujuſmodi fabulæ apud Damaſcenum Iconolatram, cujus auctoritas in hoc argumento nullius momenti eſt: & apud Metaphraſten, quem Cardinales, Baronius in Annalibus, & Bellarminus, libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, ſcribunt vixiſſe circa annum Domini 859. & in conſcribendis vitis ſanctorum multa addidiſſe ex proprio ingenio, quæ fidem non merentur. Nicephorus Calliſti, vixit poſt annum Domini milleſimum trecenteſimum: & in ejus hiſtoriâ non paucos errores hiſtoricos inveniri, monent ex Baronio. Bellarminus, lib. de ſcript. Eccleſ. & Poſſevinus in apparatu ſacro.

Duorum Rom. Pontificum ἀντιλογία.

3. Secundo, Narratio illa Euſebiana de literis inter Abgarum & Chriſtum, à Gelaſio Papa cum ſynodo ſeptuaginta Epiſcoporum, decreto publico, acceuſetur ſcriptis Apocryphis, & vitandis, anno Dom. 494. ut legere eſt, tom. 3. Concil. edit. Pariſ. & apud Gratianum, diſt. 15. can. Sancta Romana. quamvis illam fabulam, ut veram, impudenter defendat Adrianus Papa I. in Reſponſione ad Capitulare Caroli Magni, cap. 18.

4. Nicephorus autem Calliſti, eandem narrationem repetens, manifeſtè falſarius deprehenditur: ſcribit quidem Euſebius, in fine primi libri ſuæ hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, Abgarum Edeſſenorum regem miſiſſe ad Chriſtum epiſtolam, & aliam à Chriſto recepiſſe; deinde poſt Chriſti aſcenſionem Thaddæum, unum ex Chriſti diſcipulis, Edeſſam profectum eſſe, ibique curationes multas perfeciſſe, Euangeliumque prædicâſſe: quæ omnia ſe habere ſcribit ex publicis chartis Edeſſenis Syriacâ Linguâ ſcriptis; & inde hanc narrationem, in Græcum ſermonem translatam, ait ſe hiſtoriæ ſuæ inſeruiſſe: ſed nulla ullius imaginis fit mentio apud Euſebium. Ecce igitur fraudem Nicephori; nam ad Euſebii narrationem hæc addit de ſuo: Poſtquam (inquit) Abgarus ſcripto ſuo perſuadere Chriſto non potuit quod voluiſſet, deſperato ejus adventu, quid caperet conſilii incertus, eo tamen quo in Chriſtum tenebatur deſiderio perculſus, pictorem eximium ad eum miſit, eique ut diligenter & accuratè faciem ejus in pictura effingeret, imaginemque pro deſiderato illo ſibi afferret, imperavit: & ille quidem venit, atque in loco ſublimiori ſtans fingere Chriſtum uti decebat conabatur; quum verò cœptum opus non ſucccederet, (divinus quippe ſplendor & gratia in vultu ejus coruſcans impedimento erat) re cognitâ, Salvator textum lineum petit, in eoque prius loto faciem ſuam exprimit, & ad Abgarum mittit. Dicitur quoque Perſarum Rex manu ingenioque promtum pictorem miſiſſe, & per hunc ferventi fidei deſiderio ſimul & ipſius Chriſti, & quæ eum divino modo genuit Matris quàm celerrimè imaginem depictam accepiſſe. Hæc Nicephorus. Deinde his ſuis aſſumentis hanc clauſulam ſubjungit Euſebianam; atque hæc quidem (inquit) ex tabulariis & archivis Civitatis Edeſſæ, quæ tum regiâ adminiſtrabatur poteſtate, ſunt deſumta. fuerunt enim in publica librorum monumenta relata, & libri de Abgari rebus conſcripti; hæc quoque complectebantur ex Syrorum Lingua translata, quæ à me etiam rectè hoc loco opinor eſſe expoſita. Hactenus Nicephorus. qui meminit tranſlationis illius è Syriaca Lingua, de qua ſcribit Euſebius, & archivorum Edeſſenæ civitatis quæ ait Euſebius ſua adhuc ætate exſtitiſſe, & tamen non verecundatur fabulas ſuas de pictoribus & imaginibus quaſi inde acceptas, obtrudere imperitis.

De Chriſti imagine apud Paneadem.

5. Aliam imaginem, tempore Chriſti factam, ajunt eſſe illam quam, apud Paneadem, mulier, liberata à fluxu ſanguinis, erexit Chriſto: teſtem citant Euſebium, lib. 7. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 14. & Sozomenum, lib. 5. cap. 20. & alios recentiores.

6. *Reſpondeo.* Euſebius, lib. 7. cap. 18. in Græco (unde hanc narrationem hauſerunt Poſteriores) ait quidem ſuo tempore exſtitiſſe Paneade (quæ prius Cæſaria Philippi dicebatur) & ſibi viſam eſſe imaginem æneam [ἐκτύπωμα χάλκεον] mulieris, genibus flexis, & manibus, inſtar ſupplicantis, in anteriorem partem extenſis, ſuper editum lapidem collocatam: huic è regione viri erectam imaginem [ἀνδρὸς ὄρθιον σχῆμα] ex eadem materia conflatam, veſte longâ amictam, & manum mulieri porrigentem: ad pedes autem hujus imaginis peregrinam quandam & inuſitatam herbæ ſpeciem enatei, quæ, ubi ad ænei veſtitus fimbriam excreviſſet, morbis cujuſque generis medicandi vim & facultatem haberet. Imaginem illam Euſebius ait ſibi viſam: de herba autem, item cujus fuerit illa imago, narrat ex aliorum relatione. Addit autem, non mirum eſſe veteres ex gentibus, accepto à Servatore beneficio, iſta feciſſe; nam & Apoſtolorum Pauli & Petri, ipſiuſque etiam Chriſti, depictas coloribus imagines, ad illud uſque tempus ſervatas, vidiſſe ſe ait; quod factum eſſe dicit ἐθνικῇ συνηθείᾳ, gentili quadam conſuetudine. Gentiles enim ſolitos iſto modò honorare eos qui tanquam ſervatores illis fuiſſent, id eſt, qui aliquid illis ſalutis & ſubſidii attuliſſent: ait quidem Euſebius profectum ſe ad locum illum ſtatuam vidiſſe, quam dicebant referre effigiem Jeſu, at non ait ſe illi ſupplicaſſe; non ait in templo collocatam eſſe imaginem illam, aut à quoquam adoratam, aut ulla religione cultam: ſed hiſtoriale quoddam monimentum fuiſſe ſanationis mulieris ſanguifluæ ex contactu fimbriæ veſtimenti Chriſti, à gentilibus erectum. Et ſanè ſi verum eſt quod ſcribit Nicephorus, lib. 10. cap. 30. nempe temporis diuturnitate & oblivione increiviſſe cujuſnam ea ſtatua formam referret, & cujus rei gratia ibi eſſet collocata, ſimulacri enim illius ſub dio ſtantis corpus non parum eſſe immutatum, & imbres ex locis ſuperioribus, limum ſecum trahentes ſtatuæ

Ἐθνικὴ συνήθεια. Ethnica conſuetudo.

ipſi

ipſi aggeſſiſſe, adeo ut cognitio ea, quæ ex literis omnia indicantibus provenit, incerta reddita fuerit: illos tamen, qui medicam herbæ vim experti erant, ſumma diligentia cauſſam tantæ efficaciæ, quam ignorabant, inveſtigantes, terram illam effodiſſe, & literas tum demum apparuiſſe, rem ipſam certò indicantes; herbam verò illam deinceps ab eo tempore, neque eo ipſo neque alio loco eſſe conſpectam: ſi, inquam, vera eſt hæc Nicephori narratio, clarum eſt, durante herbâ, ignoráſſe Chriſtianos cujuſnam ea eſſet ſtatua, vel ſaltem eam non curâſſe, neque ſollicitè ab imbrium & tempeſtatum injuriâ muniviſſe; tantum abeſt ut illi ſupplicarent, preceſque & thymiamata ei offerrent, ſicuti imaginibus faciunt hodierni iconolatræ. Sozomenus hiſtoriæ ſuæ Eccleſiaſticæ, lib. 5. cap 20. refert, ſtatuam illam à Juliano Apoſtata, in contemtum Chriſti, deturbatam eſſe, ejuſque loco poſitam eſſe ſtatuam ipſius Juliani, quo facto, ſtatuam illam Juliani cœlitus igne percuſſam eſſe, & capite colloque truncatam; inde gentiles ſtatuam Chriſti tanta cum violentiâ traxiſſe, ut eam confregerint: Chriſtianos verò poſtea collegiſſe ejus fragmenta, & in Eccleſia poſuiſſe, ubi & aſſervata eſſe ait uſque ad ſuam ætatem. Nicephorus Calliſti hanc partem hiſtoriæ ex Sozomeno repetens, ſuo more, addit, Chriſtianos ſtatuam Chriſti in diaconicum Eccleſiæ tranſtuliſſe, & honoratiore loco poſitam cultu convenienti proſecutos eſſe: poſtea verò quàm confracta eſt à Græcis, fatetur collectas tantum partes in Eccleſia eſſe repoſitas; neque ait, de novo conflatam eſſe & in integrum reſtitutam imaginem, aut à quoquam adoratam. Illud igitur de cultu, & de locatione ſtatuæ in diaconico adjecit de ſuo Nicephorus, ſine ullo antiquo auctore.

Sozomen. hiſt. Eccleſ. lib. 5. cap. 20.

De imagine Chriſti à Nicodemo facta, & à Judæis crucifixa.

7. Tertiam imaginem, tempore Chriſti factam, ajunt Pontificii eſſe illam Chriſti imaginem, quam dicitur Nicodemus feciſſe, & quæ à Judæis crucifixa eſſe dicitur Beryti, in Syria, & aquam & ſanguinem effudiſſe, qui miſſus ſit per Aſiam, Africam, & Europam. Teſtem citant Nicæni illi in ſeptima Synodo, eoſque ſequuti Pontificii iconolatræ, Athanaſium, in libello de paſſione imaginis Domini.

Tertia eſt (inquit Bellarminus) quam dicitur Nicodemus feciſſe, & quæ à Judæis per ludibrium crucifixa innumerabilibus miraculis claruit, refert hoc Athanaſius in libello de paſſione imaginis Domini, cap. 4. & quanquam dubium eſſe poſſit, an ſit hoc opus magni Athanaſii, tamen certum eſt eſſe antiquiſſimi auctoris, quandoquidem citatur tanquam antiquiſſima hiſtoria in ſeptima Synodo, actione quarta. Hæc ille.

Reſp. Ipſe Bellarminus pro nobis contra ſe & ſynodum illam reſpondet, lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſt. in Cenſura tom. 4. operum ſancti Athanaſii Alexandrini Patriarchæ. Ejus verba recitavimus ſuprà, cap. 5. §. 18. Item Sabellicus, Enimvero, inquit, Irene & filio imperantibus, ferunt Hebraici ſanguinis virum quendam in Syria, in Chriſtianorum contemtum Chriſti imaginem lanceâ ſuffodiſſe, unde ubertim ſanguis effluxerit. Ennead. 8. lib. 9. Jam autem, illo tempore, fidem eſſe vulgo habitam multis hujus farinæ ineptiſſimis fabulis, nemo neſcit, niſi in illorum temporum hiſtoriis peregrinus. Cujuſmodi puerilium & anilium fabularum inſulſam congeriem inveniet lector in actis pſeudoſyllogi illius Nicæni, actione 4. & ſeſſione 5.

De Veronica.

Jacob. Pamel. annot. in Tertullian. Apologet. cap. 12. num. 184.

8. Quartam imaginem, tempore Chriſti factam, ajunt eſſe illam Chriſti effigiem, quam fabulantur Pontificii Chriſtum ad mortem euntem ſudario impreſſiſſe, & mulieri cuidam, ſanctæ Veronicæ, tradidiſſe: unde & ipſa effigies Pontificiis hodiè Veronica appellatur; quæ (inquit Pamelius) etiamnum Romæ exſtat, tantâ in veneratione, ut de illa dubitare poſthac non modò miracula non permittant, ſed nec aſpectus ipſe: cujus interim fit mentio olim apud Albericum in ſuo dictionario, ante annos abhinc fere trecentos, anno Domini milleſimo tricenteſimo quinquageſimo; & exſtat, in bibliotheca Vaticanâ, ejus imaginis Romam ſub Tyberio advectæ hiſtoria, graviter conſcripta, quam totam perlegiſſe ſe mihi retulit clariſſimus Theologus, Thomas Stapletonus Anglus. Hæc ille.

Reſpondeo; Iſtam fabulam quæ neque à ſacris literis, neque ab ullo vel mediocri auctore per tam multa poſt Chriſtum ſecula auctoritatem habet, meritò repudiamus, cum aliis fabuloſis legendis, cum quibus eodem loco habemus Apocryphum illud Stapletoni iconolatriæ manuſcriptum, & ſanè mirum eſt Hadrianum primum Pontificem Romanum, iconolatriæ ſive mavis iconoduliæ patronum acerrimum, Patreſque Nicænos ſeptimæ Synodi, & Conſtantinopolitanos octavæ, totumque illorum temporum iconolatricorum ſcriptorum agmen, nuſquam de tam celebri tantique momenti imagine meminiſſe: unde meritò colligitur, iſtam imaginem illis temporibus nullam fuiſſe.

De Chriſti imagine à B. Luca depicta.

9. Quinto; Thomas Aquinas mentionem facit imaginis Chriſti, à Luca depictæ. B. Lucas (verba ſunt Thomæ) dicitur depinxiſſe Chriſti imaginem, quæ Romæ habetur. part. 3. quæſt. 25. art. 3. ad 4. *Reſpondeo.* Dicitur quidem, ſed non probatur.

De imaginibus beatæ Virginis à Luca depictis.

Bellarm. lib. de imaginibus, cap. 10.

10. Sexto, Exſtant etiam (inquit Bellarminus) imagines beatæ Virginis, quas B. Lucas pinxiſſe dicitur. quarum meminit Theodorus Lector, qui ante mille annos floruit, lib. 1. Collectaneorum, Nicephorus, lib. 14. hiſt. cap. 2. & Simeon Metaphraſtes, in vita S. Lucæ.

Vide ſupra, cap. 5. §. 21.

Reſpondeo; Neque hæc ſufficiens probatio eſt, poſt altum ſexcentorum circiter annorum ſilentium, tacentibuſque celeberrimis probatiſſimæque fidei ſequentium etiam temporum hiſtoricis: & notum eſt, tempore Theodori Lectoris nimiam fuiſſe multorum facilitatem, tum in admittendis, tum in referendis inanibus & fabuloſis commentis. De omnibus iſtiuſmodi relationibus dicimus, quod olim Gelaſius Papa Romanus de ſcriptis de inventione S. crucis Dominicæ, & de inventione capitis Joannis Baptiſtæ: novellæ quidem revelationes ſunt, & nonnulli eas Catholici legunt, ſed quum hæc ad Catholicorum manus pervenerint, B. Pauli Apoſtoli ſententia præcedat, Omnia probate, quod bonum eſt retinete. diſtinct. 15. can. ſancta Romana.

1 Theſſ. 5: 21.

De pictura Parabolæ ovis perditæ & inventæ.

Luc. 15: 5.

11. Septimo, ut probent uſitatas fuiſſe imagines tempore Tertulliani, & in veneratione fuiſſe, duo citant ex Tertulliano teſtimonia. unum ex libro de pudicitia, cap. 7. ubi ſcribit in calicibus Chriſtianorum pingi ſolitam eſſe illam Parabolam ovis perditæ à Domino requiſitæ, & humeris ejus revectæ.

Reſpondeo, aliud eſt hiſtoricam Parabolæ picturam in calicibus privatis aut etiam publicis habere, aliud verò ipſum illud quod colitur repræſentatione propriâ exprimere in imagine, & imaginem illam religioſè adorare. Protaſis enim Parabolæ non Deus eſt, ſed ad Deum ducit, propriè verò eſt res quædam inferior in humanis uſitata; ut videre eſt in Parabola ſatoris, & ſeminis, & agri, Matth. 13. & in Parabola muliërculæ verrentis domum ad recuperandam amiſſam drachmam, & Paſtoris relinquentis oves nonaginta novem in deſerto, ut errantem reducat, Luc. 15. Et qui depingit iſtas Parabolas, is res huma-

humanas & terrenas depingit, quamvis in ſermone Dominico per ſimilitudinem Parabolicam adhibeantur earum vocabula, ut nos perducant ad res divinas & cœleſtes. Chriſtus ſe comparat Satori, Paſtori, mulieri, gallinæ, viti, &c. ſi quis igitur depingat Paſtorem oves ſuas paſcentem, aut perditam, ut ſit, reportantem, vel mulierem pavimentum verrentem amiſſamque drachmam invenientem, vel agricolam ſemina ſulcis mandantem, vel gallinam pullos ſub alis foventem, vel vitem palmites uviferos protendentem, jacentibus humi aliis defractis & areſactis, ut iſtas Parabolas per picturam frequentius revocet in memoriam, non propterea dicendus eſt habere vel adorare imaginem illius quod colitur, ſed tantum habere typum typi, id eſt, picturam illarum rerum quibus aſſimilatur Chriſtus in Parabola, pro noſtro captu ad deſignandum varia ipſius beneficia. quis enim vel inter ipſos Pontificios ferret hominem, qui imaginem gallinæ pullos foventis, vel muliereulæ domum verrentis, religioſè adoraret: hoc prætextu ſcilicet quod grata Deo eſſet imaginum Chriſti religioſa adoratio? Certè multò æquius adoranda eſſet viva gallina pullos fovens, quæ eſt picturæ iſtius exemplar (ut loquuntur) magiſque repræſentat Parabolam quam gallina picta: & viva mulier domum verrens, ad inveniendum amiſſam drachmam: & vera vitis, in vinea ſuccreſcens & botros proferens, iſta enim ſunt typi terreni rerum cœleſtium; at verò illiuſmodi picturæ typi ſunt terreni typorum terrenorum. Abhorruiſſe verò Chriſtianos ab adoratione imaginum, tempore Tertulliani, oſtendemus (Domino donante) infrà, ex ipſo Tertulliano, & aliis.

12. Alter locus, quem pro imaginum adoratione citant ex Tertulliano Pontificii, exſtat in Apologetico Tertulliani, cap. 16. ubi refert Tertullianus Paganus objeciſſe Chriſtianis, quod crucis eſſent religioſi, & lignum aliquod propitiarent. Neque ipſe (inquiunt) hoc negat eſſe verum. At certè nunquam Gentilibus in mentem veniſſet, ut noſtris objicerent adorationem crucis (inquit Bellarminus,) niſi vidiſſent, primis illis & ſanctiſſimis Chriſtianis crucem ſummæ venerationi fuiſſe.

De Paganorum criminatione adverſus Chriſtianos, quaſi religioſos crucis.

Reſpondeo, unde igitur venit in mentem Paganis, ut objicerent Chriſtianis adorationem capitis aſinini, apud Tertullianum eodem capite, & monſtri illius Onychitæ, ibidem; & infanticidium in ſuis myſteriis, ut referunt Minutius Felix in Octavio, & Athenagoras in legatione pro Chriſtianis? quas calumnias, ut & illam, de propitiatione ligni & adoratione crucis, Tertullianus, capite illo 16. facetè ridet ac retorquet; & cap. 17. planè depellit; oſtendens unicum religioſæ adorationis apud Chriſtianos objectum eſſe illum, qui eſt ſolus verus Deus: quod colimus nos (inquit) Deus unus eſt, qui totam molem iſtam, &c. ad eandem calumniam reſpondens Minutius Felix in Octavio, Nos (inquit) crucem neque adoramus, neque optamus. Inde autem veriſimile eſt calumniæ huic anſam atripuiſſe Paganos, quod audirent Chriſtianos cum Paulo Apoſtolo gloriantes in cruce Chriſti, qui ſuper lignum portavit peccata noſtra, ut loquitur Petrus Apoſtolus, etſi non lignum, ſed qui in ligno paſſus eſt adorabant. ut taceam lignum crucis non tunc fuiſſe inventum. Vide ſuprà cap. 5. §. 11. Citant & alium locum è Tertulliano pro religione crucis, de quo loco dicemus inferius, §. 30.

Vide ſupra, cap. 3. §. 17.

Gal. 6: 14.

1 Pet. 2: 24.

13. Octavo, inde probare conantur Pontificii antiquitatem uſus cultuſque imaginum in Eccleſia Chriſtiana; quia Ælius Lampridius, in vita Alexandri Severi refert, Alexandrum Imperatorem in ſuo Larario imagines Chriſti & Abrahæ habuiſſe: & Euſebius, lib. 7. hiſtoriæ ſuæ, dicit; ſe vidiſſe imagines depictas Pauli & Petri.

De quibuſdam aliis imaginibus

Reſpondeo, factum id ab Alexandro & aliis ἐθνικῇ συνηθείᾳ: uti ſuprà ex Euſebio monuimus: neque exemplum Ethnici Imperatoris idonea eſt regula divini cultûs. Euſebius verò imagines illas ſibi viſas eſſe refert, ut rem apud Chriſtianos inſolentem, & quæ mira videri poſſet. Ideò ait illas factas eſſe gentili quadam conſuetudine, neque mirum videri debere, ſi iſtiuſmodi imagines, gentiles à Chriſto & Apoſtolis beneficiis affecti fecerint & aſſervarint; ſic enim ſolitos fuiſſe gentiles eorum qui iis benefeciſſent memoriam per imagines conſervare.

Vide ſupra, §. 6.

14. Atque hæc quidem omnia ſunt, quæ pro imaginum in Eccleſia Chriſtiana, per primos trecentos annos, uſu & veneratione prolata invenio à Pontificiis. Unde liquet, non poſſe illos ex ullo certo teſtimonio demonſtrare venerationem, aut uſum imaginum, currentibus illis tribus primis ſeculis. Nunc viciſſim & noſtras proferamus probationes, quibus oſtendamus veteres Chriſtianos per illa tria ſecula abhorruiſſe ab imaginum cultu, neque imagines illius quod religioſè colebant, habuiſſe; ſed primum illarum uſum cultumque in Eccleſia Chriſtiana, ſive inter eos qui Chriſti nomen profitebantur, cœpiſſe à nefariis, teterrimis, & prodigioſis hæreticis.

Tranſitio ad ſecundam partem hujus capitis, quæ noſtras exhibet probationes.

15. Irenæus, lib. 1. contra hæreſes; Marcum quendam hæreſiarcham appellatum eſſe ſcribit à divinæ adſpirationis ſeniore fabricatorem idolorum, eo quod incorporalis Dei materiam & ſubſtantiam ex multis literis, aliis ex aliis generatis, fabricaret Marcus ille Dædalus fictor & faber malus factus ſublimiſſimæ virtutis. Hæc Irenæus, de Marco illo, cap. 12. libri citati. Idem cap. 20. ait, Imaginem Simonis Magi, factam ad figuram Jovis, & imaginem Selenæ (aliàs Helenæ) in figura Minervæ, adoratas eſſe à Simonianis. Idem ſcribit Auguſtinus, lib. ad Quodvultdeum, hæreſ. 1. ibi ait, Simonem Magum imagines illas diſcipulis ſuis adorandas præbuiſſe. Ecce parentem iconolatriæ inter Chriſtianos! Deinde Irenæus, lib. illo, 1. cap. 23. de Saturninianis hæreticis loquens, utuntur (inquit) & imaginibus, & incantationibus, & invocationibus, & reliqua univerſa parerga. Et cap. 24, de Carpocratianis ſcribens, qui ſe Gnoſticos vocabant, etiam imagines (inquit) quaſdam quidem depictas, quaſdam autem & de reliqua materiâ fabricatas, habent, dicentes formam Chriſti factam à Pilato, illo in tempore quo fuit Jeſus cum hominibus, & has coronant, & proponunt eas cum imaginibus mundi Philoſophorum, videlicet, cum imagine Pythagoræ, & Platonis, & Ariſtotelis, & reliquorum, & reliquam obſervationem circa eas ſimiliter ut gentes faciunt. Hæc Irenæus. Non eo ſolùm nomine culpans Gnoſticos, quod imagini Chriſti alias adjungerent mundi Philoſophorum, ſed id etiam, ut parergon & hæreticum, in illis obſervans, quod imagines ullas haberent, quod formam Chriſti fingerent factam à Pilato, (ſicuti Pontificii noſtri hodie fingunt factam ab ipſo Chriſto, & à Nicodemo) & quod ipſam etiam Chriſti quam vocabant imaginem coronarent, & proponerent religioſo cultu obſervandam; hunc enim morem eſſe non Chriſtianorum, ſed gentilium. De iiſdem Carpocratianis ſcribens Auguſtinus, hæreſ. 7. Sectæ (inquit) ipſius fuiſſe traditur ſocia quædam Marcellina, quæ colebat imagines Jeſu, & Pauli, & Homeri, & Pythagoræ, adorando, incenſumque ponendo. Hæc ille.

Qui primi imagines earumque cultum introduxerint inter eos qui Chriſti nomen profitebantur.

16. Tertullianus in Apologetico (quem ſcripſit anno Domini ducenteſimo; ut in ejus vita ſupputat Pamelius) capite 12. de Chriſtianis ſui tem-

Tertulliani argumentatio contra adorationem ſtatuarum.

temporis loquens; Si ſtatuas (inquit) & imagines frigidas, mortuorum ſuorum ſimillimas, non adoramus, quas milvi & mures & araneæ intelligunt; nonne laudem magis quam pœnam merebatur repudium agniti erroris? Hæc ille. Diſputans quidem contra idola gentium, argumento tamen utens quo omnis imaginum religioſa excluditur adoratio. Vide ſuprà, §. 12. & cap. 5. § 11. & cap. 6. §. 5.

Similis argumentatio Minutii Felicis.

17. Eodem pertinent illa Minutii Felicis verba in Octavio, Quanta (inquit) & de diis veſtris animalia bruta naturaliter judicant, mures, hirundines, milvi, non ſentire eas ſciunt, norunt, inculcant, inſident, &, niſi abigatis, in ipſo Dei veſtri ore nidificant; araneæ verò faciem ejus intexunt, & de ipſo capite ſua fila ſuſpendunt. Hactenus Minutius.

Tertullianus lib. de idololatria, omnem imaginum adorationem, & in uſum religioſum fabricationem, explodit.

18. Sed redeamus ad Tertullianum; qui librum de idololatria ſcripſit contra ſimulacra gentilium; nulla enim inter Chriſtianos illo tempore inveniebantur, niſi forte inter reliquias veterum hæreticorum. Sic autem argumentatur Tertullianus, ut omnem imaginum adorationem aut in uſum religioſum fabricationem, Chriſtianis prohibitam eſſe doceat; ut patet ex hiſce ipſius verbis, libri citati cap. 3. Omnis (inquit) forma vel formula idolum ſe dici expoſcit. inde idololatria omnis circa omne idolum famulatus & ſervitus. inde & omnis idoli artifex ejuſdem & unius eſt criminis. Et cap. 4. Idolum tam fieri quàm coli Deus prohibet. Quanto præcedit ut fiat quod coli poſſit, tantò prius eſt ne fiat, ſi coli non licet. Propter hanc cauſſam ad eradicandam ſcilicet materiam idololatriæ lex divina proclamat, *ne feceritis idolum*, & conjungens, *neque ſimilitudinem eorum quæ in Cœlis ſunt, & quæ in terra, & quæ in mari.* Toto mundo ejuſmodi artibus interdixit ſervis Dei. Et cap. 5. Sed ait quidam; Cur ergo Moſes in eremo ſimulacrum ſerpentis ex ære fecit? Seorſum figuræ quæ diſpoſitioni alicui arcanæ præſtruebantur, non ad erogationem legis, ſed ad exemplarium cauſæ ſuæ. ——— Bene quod idem Deus qui lege vetuit ſimilitudinem fieri, extraordinario præcepto ſerpentis ſimilitudinem interdixit. ſi eundem Deum obſervas, habes legem ejus, *ne feceris ſimilitudinem.* ſi & præceptum factæ poſtea ſimilitudinis reſpicis, & tu imitare Moyſen, ne facias adverſus legem ſimulacrum aliquod, niſi & tibi Deus juſſerit. Et cap. 8. reſpondens artificum uſitatæ objectioni: Non habeo aliud, quo vivam: Si (inquit) ita neceſſitas exhibitionis extenditur, habent & alias ſpecies, quæ ſine exorbitatione diſciplinæ, id eſt, ſine idoli confecturâ, opem victûs præſtent; Scit albarius tector & tecta ſarcire, & tectoria inducere, & ciſternam liare, & cymatia diſtendere, & multa alia ornamenta, præter ſimulacra, parietibus incruſtare, &c. Hæc Tertullianus. Unde colligimus nullum fuiſſe, tempore Tertulliani, religioſum, ac vix politicum uſum imaginum inter Chriſtianos; nam in prolixa illa ſua ad propoſitam artificum exceptionem reſponſione, nuſquam monet ut Chriſti & ſanctorum potiùs faciant imagines, quàm falſorum Deorum; ſed prorſus abſtinendum eſſe monet ab omni effigiei ſeu ſimulacri fabricatione, nullum enim ſimulacrum colere licere, neque ſuppeditandam eſſe materiam idololatriæ. Abſtinuerunt autem tunc temporis à ſimulacrorum uſu etiam politico, alioqui non illicito, Chriſtiani, ne viderentur colere imagines, & ne Ethnicorum ſuperſtitionem fovere viderentur, & ne ſcandalizarentur infirmiores.

Exod. 20: 4.

Reſpondetur objectioni de ſerpente æneo.

Priſcorum Chriſtianorum abſtinentia à ſimulacrorum uſu.

Clementis Alexandrini diſſertatio contra cultum imaginum.

19. Clemens Alexandrinus, qui circa annum ducenteſimum, nempè initio ſeculi tertii, vixit, Pantæni diſcipulus, in ſuo Protreptico, multa ſcribit contra cultum imaginum, & addit nullam fuiſſe Chriſtianis ſenſibilem imaginem numinis: An non ſunt (inquit) prodigioſi qui lapides venerantur? *οἱ λίθοις προτρεπόμενοι*; deinde verò etiam ſtatuentes eos ante fores, perinde atque qui vim agendi habeant. ——— ſenſu carenti lapidi, ligno, & diviti auro nihil penitus curæ eſt. ——— *καὶ πάντος ἐςὶν ἀτιμότερα ζώου τὰ ἀγάλματα*, ſunt autem imagines quovis animali viliores: & quomodo quæ ſunt nullo ſenſu prædita, divino ſint honore affecta, mihi venit in mentem dubitare, & errantium tanquam miſerorum miſereri amentiæ; nam ſi quædam animalia non habent omnes ſenſus, ut vermes, & erucæ; & quæcunque ſtatim à primo ortu manca & mutila apparent, ſicut talpæ, & mus araneus, quem dicit Nicander cæcum & *σμερδὴν*: ſunt tamen meliores his ſtatuis & imaginibus, quæ penitus ſurdæ ſunt, *ἀγαλμάτων τέλεον ὄντων κωφῶν*, habent enim unum quidem certè ſenſum, verbi gratia, auditum vel tactum, vel qui habet proportionem ac convenientiam cum adoratu vel guſtu; ſimulacra autem nullum ſenſum participant: ſunt autem multa animantia quæ nec viſum habent, nec auditum, nec vocem, cujuſmodi eſt genus oſtreorum, vivunt tamen & augentur, & præterea cum Luna conſentiunt & afficiuntur; ſtatuæ autem, [*ἀγάλματα*] otioſæ, inefficaces, inutiles, & nullo ſenſu præditæ, alligantur, confinguntur, & compinguntur, funduntur, limantur, ſecantur, raduntur, ſculpuntur, ſurdam quidem terram vexant & contumelioſè tractant ſtatuarii (*οἱ ἀγαλματοποιοὶ*) eam à natura propria arte dimoventes, & adorare perſuadentes, adorant autem ii qui Deos faciunt; non Deos & Dæmones, meâ quidem ſententiâ, ſed artem & terram, id eſt, imagines: verè enim eſt imago materia mortua, formata manu artificis, *ἔςιν γὰρ ὡς ἀληθῶς τὸ ἄγαλμα ὕλη νεκρὰ, τεχνίτου χειρὶ μεμορφωμένη*. Nobis autem non eſt materiæ ſenſilis imago ſenſilis, ſed quæ percipitur intelligentiâ; Deus qui ſolus verè eſt Deus, intelligentiâ percipitur, non ſenſu, *ἡμῖν δὲ οὐχ ὕλης αἰσθητῆς αἰσθητὸν, νοητὸν δὲ τὸ ἄγαλμά ἐςιν, νοητὸν οὐκ αἰσθητὸν ἐςι τὸ ἄγαλμα, ὁ Θεὸς ὁ μόνος ὄντως Θεός.* Contra autem quum in ipſis caſibus reipſa didicerint ſuperſtitioſi lapidum adoratores, *οἱ τῶν λίθων προσκυνηταὶ*, nullo ſenſu præditam non colere materiam, ab ipſo uſu victi pereunt à ſuperſtitione. ——— Cur ergo ea quæ ſunt Dei [*τὰ τοῦ Θεοῦ*] iis qui non ſunt dii tribuiſtis? cur relicto Cœlo terram honoraſtis, *τετιμήκατε*; quid eſt autem aliud aurum vel argentum, vel adamas, vel ferrum, vel æs, vel ebur, vel lapides pretioſi: annon terra, an non ſunt unius matris fœtus cuncta quæ vides? cur ergo, ô ſtolidi, & inanium rerum dediti cogitationi [*ὦ μάταιοι καὶ κενόφρονες*] cœleſtem locum maledictis inceſſentes, pietatem ac religionem humi detraxiſtis? terreſtres Deos vobis fingentes, & hæc genita ante Deum ingenitum perſequentes, in profundiorem incidiſtis caliginem? Pulcher eſt lapis Parius, ſed nondum eſt Neptunus: pulchrum eſt ebur, ſed nondum eſt Olympius. Materia ſemper arte indiget, Deus autem nullius eſt indigus. Præceſſit ars, adjecta eſt figura, materiæ & eſſentiæ opes ad lucrum quidem deducuntur, ſolâ autem ſunt figurâ verandæ, *μόνῳ δὲ τῷ σχήματι γίνεται σεβάσμιον.* Aurum eſt tua ſtatua, eſt lignum, eſt lapis, & terra, quæ ſi ab initio conſideraveris, formam accepit ab artifice. Ego autem terram calcare didici, non adorare. Non enim eſt mihi fas unquam rebus inanimis credere ſpem animæ, *γῆν ἐγὼ πατεῖν, οὐ προσκυνεῖν μεμελέτηκα, οὐ γὰρ μοί θέμις ἐμπιςεῦσαι πότε τοῖς ἀψύχοις τὰς τῆς ψυχῆς ἐλπίδας.* ———

Vos autem ars decipit præſtigiis, ad colendum & adorandum ſimulacra & picturas [ἐπὶ τὸ τιμᾶν καὶ προσκυνεῖν τὰ δὲ ἀγάλματα καὶ τὰς γραφάς.] (Obſervetur diligenter iſta verba τιμᾶν καὶ προσκυνεῖν, unam inde omnes concertationes, iconolatrarum & iconomachorum; quod illi affirmaverint oportere imagines τιμᾶν καὶ προσκυνεῖν, iſti negaverint, uti ſcribunt, Damaſcenus libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimo ſeptimo, & Nicephorus Calliſti, libro decimo ſexto, capite vigeſimo ſeptimo, ipſi ambo iconolatræ. Sed audiamus porro Clementem.) ——— Nobis (inquit, de Chriſtianis loquens) eſt apertè vetitum artem fallacem exercere, Non facies, inquit Propheta, cujuſvis rei ſimilitudinem eorum quæ ſunt in Cœlo, & quæcunque ſunt in terra infra. ——— Sed vos quidem ut ſtatua fabricetur quam pulcherrima valde elaboratis, ne autem propter ſenſus egeſtatem efficiamini imaginibus ſimiles non curatis. ——— Antiſthenes enim non hoc quidem Cynicum cogitavit, ſed ut qui eſſet Socratis familiaris, dicit, Deum nulli eſſe ſimilem. quare eum nemo poteſt diſcere ex imagine, διόπερ αὐτὸν οὐδεὶς ἐκμαθεῖν ἐξ εἰκόνος δύναται. Hactenus Clemens Alexandrinus, in Protreptico ſuo ad Græcos, ſeu Gentes. ubi etiam ex Sibyllinis verſibus, imagines deridet à materia, à vanitate, & impotentiâ, & ab auctore, vocantur enim à Sibylla, apud Clementem λίθοι κωφοὶ,

Exod. 20:4.

Deum nemo poteſt diſcere ex imagine.

Καὶ λίθινα ξόανα, καὶ ἀγάλματα χειροποίητα.

id eſt, lapides ſurdi, & lapideæ ſtatuæ, & imagines manufactæ. quibus argumentis contra ſimulacrorum adorationem utitur ſacra Scriptura; uti oſtendimus, cap. 6. §. 5.

Origenes.

20. Objicienti Celſo Chriſtianis, quod & aras & ſimulacra, & delubra defugerent; reſpondet Origenes libro octavo contra Celſum; non ut loco gentilium idolorum alias externas imagines ſubſtituat, ſed, ſimulacra (inquit) Deo dicanda ſunt non fabrorum opera, ſed à Verbo Dei dedolata formataque in nobis, videlicet virtutes. Et paullò poſt; Conſerat igitur, qui vult, ſtatuas in animis piorum Deo dicatas, cum ſtatuis Phidiæ ac Polycleti, ſimiliumque, & bene ſciet has quidem inanimas eſſe obnoxiaſque temporum & tempeſtatum injuriis; illas verò ſitas in immortali anima manſuras, quamdiu mens voluerit & ratio. Hæc Origenes, Clementis Alexandrini diſcipulus. Vide ſupra, capite ſecundo, §. trigeſimo tertio, & §. trigeſimo quinto.

Virtutes, in animis piorum ſunt ſimulacra Deo dicanda.

Lactantius.

21. Lactantius Firmianus, Inſtitutionum divinarum opus, ſub Diocletiano aggreſſus eſt, ut ipſe teſtatur, libro quinto, capite quarto, & tempore Conſtantini Magni edidit, ad ipſum Conſtantinum ſermone converſo. In hoc opere Lactantius, libro ſecundo, capite primo, ait; Ipſi ergo ſibi renunciant, ſeque hominum nomine abdicant, qui non ſurſum adſpiciunt, ſed deorſum: niſi forte idipſum, quod recti ſumus, ſine cauſa homini attributum putant: ſpectare nos Cœlum Deus voluit, utique non fruſtra: nam & aves, & ex mutis penè omnia Cœlum vident, ſed nobis propriè datum eſt Cœlum rigidis ac ſtantibus intueri, ut religionem ibi quæramus; ut Deum cujus ſedes illa eſt, quem oculis non poſſumus, animo contemplemur: quod profectò non facit qui æs, aut lapidem, quæ ſunt terrena, veneratur. Eſt autem praviſſimum, quum ratio corporis recta ſit, quod eſt temporale; ipſum verò animum, qui eſt æternus, humilem fieri: quum figura & ſtatus nihil aliud ſignificent, niſi mentem hominis eò ſpectare oportere, quo vultum: & animum tam rectum eſſe debere, quam corpus, ne id, cui dominari debet, imitetur. Verum homines & nominis ſui, & rationis obliti, oculos ſuos ab alto dejiciunt, ſoloque defigunt, atque timent opera digitorum ſuorum, quaſi quicquam eſſe poſſit artifice ſuo majus. (Et capite ſecundo.) Quæ igitur amentia eſt, aut ea fingere, quæ ipſi poſtmodum timeant, aut timere quæ finxerint? Non ipſa, inquiunt, timemus, ſed eos, ad quorum imaginem ficta, & quorum nominibus conſecrata ſunt. Nempe ideo timetis, quod eos eſſe in Cœlo arbitramini, neque enim ſi dii ſunt, aliter fieri poteſt. Cur igitur oculos in Cœlum non tollitis, & advocatis Deorum nominibus, in aperto ſacrificia celebratis? cur ad parietes & ligna & lapides potiſſimum, quam illò ſpectatis, ubi eos eſſe creditis? quid ſibi templa, quid aræ volunt? quid denique ipſa ſimulacra, quæ aut mortuorum aut abſentium monimenta ſunt? Nam omnino fingendarum ſimilitudinum ratio idcirco ab hominibus inventa eſt, ut poſſit eorum memoria retineri, qui vel morte ſubtracti, vel abſentiâ fuerant ſeparati. Deos igitur in quorum numero reponemus? ſi in mortuorum, quis tam ſtultus ut colat? ſi in abſentium; colendi ergo non ſunt, ſi non vident quæ facimus, nec audiunt quæ precamur. Si autem dii abſentes eſſe non poſſunt, qui quoniam divini ſunt, in quacunque mundi parte fuerint, vident & audiunt univerſa; ſupervacua ergo ſunt ſimulacra, illis ubique præſentibus, quum ſatis ſit audientium nomina precibus advocare. At enim præſentes non niſi ad imagines ſuas adſunt. Ita planè, quemadmodum vulgus exiſtimat mortuorum animas circa tumulos & corporum ſuorum reliquias oberrare. Sed tamen, poſtquam Deus ille præſto eſſe cœpit, jam ſimulacro ejus opus non eſt. quæro enim, ſi quis imaginem hominis peregrè conſtituti contempletur ſæpius, ut ex ea ſolatium capiat abſentis, num idem ſanus eſſe videatur, ſi eo reverſo, atque præſente, in contemplanda imagine perſeveret, eâque potius quam ipſius hominis aſpectu frui velit? minimè profectò: etenim hominis imago neceſſaria tum demum videtur, quum procul abeſt; ſupervacua futura, quum præſto eſt. Dei autem, cujus ſpiritus ac numen ubique diffuſum abeſſe nunquam poteſt, ſemper utique imago ſupervacua eſt. Sed verentur, ne omnis eorum religio inanis ſit & vacua, ſi nihil in præſenti videant, quod adorent: & ideo ſimulacra conſtituunt, quæ quia mortuorum ſunt imagines, ſimilia mortuis ſunt, omni enim ſenſu carent. Dei autem in æternum viventis vivum & ſenſibile debet eſſe ſimulacrum, quod ſi à ſimilitudine id nomen accepit, quomodo poſſunt illa ſimulacra Deo ſimilia judicari, quæ nihil ſentiant, nec moventur? Itaque ſimulacrum Dei non illud eſt, quod digito hominis ex lapide aut ære aliave materia fabricatur, ſed ipſe homo: quoniam & ſentit, & movetur, & multas magnaſque actiones habet. Nec intelligunt homines ineptiſſimi, quod ſi ſentire ſimulacra & moveri poſſent, ultro adoratura homines fuiſſent, à quibus ſunt expolita: quæ eſſent aut incultus & horridus lapis, aut materia informis & rudis, niſi fuiſſent ab homine formata. Homo igitur illorum quaſi parens putandus eſt, per cujus manus nata ſunt, per quem, ſpeciem, figuram, pulchritudinem habere cœperunt. Et ideo melior eſt qui fecit, quàm illa quæ facta ſunt. Et tamen factorem ipſum nemo ſuſpicit aut veretur. quæ fecit, timet; tanquam plus eſſe poſſit in opere, quam in opifice. Rectè igitur Seneca, in libris moralibus, Simulacra, inquit, Deorum venerantur, illis ſupplicant genu

Nihil artifice ſuo majus.

Gentilium excuſatio de adoratione ſimulacrorum, ejuſdemque refutatio.

Non adorandi ſunt mortui, neque abſentes.

Supervacua ſunt ſimulacra, præſentibus exemplaribus.

Vulgi error de præſentia animarum circa tumulos & corporum ſuorum reliquias.

Dei imago manu facta ſemper ſupervacua eſt.

Homo vivum ſimulacrum Dei.

Melior eſt qui fecit, quam illa quæ facta ſunt.

Seneca.

nu

Digitized by Google

nu poſito, illa adorant, illis per totum aſſident diem, aut adſtant, illis ſtipem jaciunt, victimas cædunt: & quum hæc tantopere ſuſpiciant, fabros qui illa fecere contemnunt. quid inter ſe tam contrarium, quam ſtatuarium deſpicere, ſtatuam adorare, & eum ne in convictum quidem admittere, qui tibi Deos faciat? quam ergo vim, quam poteſtatem habere poſſunt, quum ipſe, qui fecit illa, non habeat? ſed ne hæc quidem dare his potuit quæ habebat, videre, audire, loqui, moveri. quiſquam ne igitur tam ineptus eſt, ut putet aliquid eſſe in ſimulacro Dei, in quo ne hominis quidem quicquam eſt præter umbram? ſed hæc nemo conſiderat, infecti ſunt enim perſuaſione, ac mentes eorum penitùs fucum ſtultitiæ perbiberunt. Adorant ergo inſenſibilia, qui ſentiunt: irrationabilia, qui ſapiunt: exanima, qui vivunt: terrena, qui oriuntur è Cœlo. Juvat ergo veluti in aliqua ſublimi ſpecula conſtitutum, unde univerſi exaudire poſſint, Perſianum illud proclamare;

Audiant adoratores imaginum, niſi ipſis ſimiles facti ſint.

> *O curas hominum, ô quantum eſt in rebus inane!*
> *O curvæ in terras animæ, & Cæleſtium inanes!*

Cœlum potiùs intuemini, ad cujus ſpectaculum vos excitavit ille artifex verus Deus. Ille vobis ſublimem vultum dedit, vos in terram curvamini? vos altas mentes, & ad Patrem ſuum cum corporibus ſuis erectas, ad inferiora deprimitis, tanquam vos pœniteat non quadrupedes eſſe natos? fas non eſt, cœleſte animal cum terrenis, in terramque vergentibus, verſari. quid vos beneficiis cœleſtibus orbati, pronique in humum veſtra ſponte procumbitis? humi enim miſeri volutamini, quum deorſum quæritis, quod in ſublimi quærere debuiſtis. Nam iſta mortalium digitorum ludicra & fragilia figmenta, ex quolibet materiæ genere formata, quid, quid aliud ſunt, niſi terra ex qua nata ſunt? Quid ergo rebus inferioribus ſubjacetis? quid capitibus veſtris terram ſuperponitis? quum enim vos terræ ſubmittitis, humilioreſque facitis, ipſi vos ultro ad inferos mergitis, ad mortemque damnatis: quia nihil terra inferius & humilius, niſi mors, & inferi: quæ ſi effugere velletis, ſubjectam pedibus veſtris terram contemneretis, corporis ſtatu ſalvo, quod iccirco rectum accepiſtis, quò oculos atque mentem cum eo, qui fecit, conferre poſſetis. Contemnere autem, & calcare terram, nihil aliud eſt, quàm ſimulacra non adorare; quia de terra ficta ſunt: Item, divitias non concupiſcere, voluptates corporis ſpernere; quia opes & corpus ipſum, cujus hoſpitio utimur, terra eſt. Vivum colite, ut vivatis; moriatur enim neceſſe eſt, qui ſe ſuamque animam mortuis adjudicavit. Hæc ibi.

Mortalium digitorum ludicra, & fragilia figmenta.

Quid ſit contemnere & calcare terram.

Exceptionis Pontificiorum refutatio.

22. Faciunt iſta contra omnem omnium imaginum cultum religioſum. Excipiunt quidem Pontificii, omni alio perfugio deſtituti. Patres tam acri uſos oratione, contra imagines gentilium. Fateor. at nil mirum, ſi in illos tantum arma expediebant Patres, quos religioſo honore imagines colere cernebant; nempe in Ethnicos; adverſus quos depromunt argumentorum jacula, quæ ei etiam adorationi imaginum jugulandæ idonea ſunt, quam exercent Romanenſes. Nam quæ à Romanenſibus adorantur imagines, ſunt materia homine inferior: ſunt opera manuum hominum: ſunt ſenſus vitæque expertes; ſunt multæ ex eis imagines mortuorum: denique ſunt vel abſentium imagines, adeóque non colendæ; vel ſunt imagines præſentium, exemplari autem præſente ſupervacua eſt talis imago; eamque ſtultum eſt adorare.

Lactantii triplex ratio adverſus ſimulacra.

23. Sed redeamus ad Lactantium: qui eodem lib. 2. cap. 18. tribus argumentis oppugnat illorum temporum ſimulacra, quæ coli ab hominibus cernebat: quorum argumentorum primum & ſecundum etiam contra Pontificiorum imagines militant; tertium verò ad refutationem Paganicæ idololatriæ magis propriè pertinere videtur. Verba Lactantii ſunt. Docui religiones Deorum triplici ratione vanas eſſe: una quod ſimulacra ipſa, quæ coluntur, effigies ſint hominum mortuorum; eſt autem perverſum, & incongruens, ut ſimulacrum hominis à ſimulacro Dei colatur: colit enim quod eſt deterius & imbecillius: tum inexpiabile facinus eſſe, deſerere viventem, ut defunctorum monumentis ſervias, qui nec vitam nec lucem cuiquam dare poſſunt, qua ipſi carent; nec eſſe alium quenquam Deum, præter unum, cujus judicio ac poteſtati omnis anima ſubjecta ſit. Altera, quod ipſæ imagines ſacræ, quibus inaniſſimi homines ſerviunt, omni ſenſu carent, quoniam terra ſint. quis autem non intelligat nefas eſſe, rectum animal curvari ut adoret terram? quæ icciréo pedibus noſtris ſubjecta eſt, ut calcanda nobis, non adoranda ſit: qui ſumus ideo excitati, & ex eo ſtatum ſublimem præter cæteras animantes accepimus, ut non revolvamur deorſum: ne hunc cœleſtem vultum projiciamus ad terram, ſed oculos eò dirigamus, quò illos naturæ ſuæ conditio direxit, nihilque aliud adoremus, nihil colamus, niſi ſolum artificis Parentiſque noſtri unicum Numen, qui propterea hominem rigidum figuravit, ut ſciamus nos ad ſuperna & cœleſtia provocari. Tertia, quod ſpiritus, qui præſunt ipſis religionibus, condemnati & abjecti à Deo, &c.

Prima ratio. Homo, cum ſit ſimulacrum Dei, non debet colere ſimulacrum hominis.

Secunda ratio. Nefas eſt hominem curvari ut adoret imagines ſenſu carentes.

Hoc argumento uſus eſt olim Cyprianus lib. ad Demetrianum. Religiosè nihil adorandum, nihil colendum, niſi ſolus Deus. Tertia ratio.

Admonitio de tertia ratione.

24. Diximus hanc tertiam Lactantii rationem magis propriè pertinere ad refutationem doctrinæ Paganorum, qui apertum dæmonum cultum profitentur: quamvis ex conſequenti valeat hæc ratio contra omnem ſimulacrorum religioſum cultum: quicquid enim præ ſe ferant imaginum adoratores, teſtatur tamen Deus, cultum omnem, qui etiam vero Deo præſtari putatur, in adoratione imaginum manufactarum, non vero Deo, ſed alienis diis præſturi. 1 Reg. 14: 9. Jam autem cultus alienis diis præſtitus, quibus quæſo niſi dæmoniis exhibetur? tali enim cultui præſunt dæmones; talis cultus auctores fuere ipſi dæmones, qui imagines & ſimulacra fingere docuerunt, ut mentes hominum à cultu veri Dei averterent, ut ſcribit Lactantius, libro illo 2. cap. 17. ſolis dæmonibus, & errantibus quibuſdam hominibus, gratus eſt ille cultus, quem imaginibus ſuis exhibent Pontificii iconoduli. Deo enim, & ſanctis Angelis, ſpiritibuſque ſanctorum hominum defunctorum, omnibuſque bonis & ſapientibus exoſus eſt.

Dæmones imagines & ſimulacra fingere docuerunt, ut mentes hominum à cultu veri Dei averterent. Vide cap. 7. §. 5. & cap. 12. §. 18.

25. Sed pergat Lactantius, capite decimo nono ejuſdem ſecundi libri; Quicunque igitur (ait ille) ſacramentum hominis tueri, rationemque naturæ ſuæ nititur obtinere, ipſe ſe ab humo ſuſcitet, & erectâ mente oculos ſuos tendat in Cœlum, non ſub pedibus quærat Deum, neque à veſtigiis ſuis eruat quod adoret, quia quicquid homini ſubjacet, infra hominem ſit neceſſe eſt: ſed quærat in ſublimi, quærat in ſummo, quia nihil poteſt homine majus eſſe, niſi quod fuerit ſupra hominem: Deus autem major eſt homine, ſupra ergo, non infra eſt, nec in ima potius, ſed in ſumma regione quærendus eſt. Quare non eſt dubium, quin religio nulla ſit ubicunque ſimulacrum eſt. —— Non religio in ſimulacris, ſed mimus religionis eſt. Hactenus Lactantius.

Religio nulla eſt, ubi ſimulacrum eſt, ſed mimus religionis.

Concil. Elibert. 26. Eliberitinum in Hiſpania Concilium celebratum eſt anno Domini trecenteſimo quinto, videntur autem nonnulli (quæ humani ingenii ad ſimulacrorum vanitatem propenſio eſt) illo tempore imagines affectâſſe, & ſaltem ut eas in templis haberent ludere cœpiſſe; quod in ſe parum aut neutiquam utile, illis autem temporibus valdè incongruum & noxium, prohibuerunt Patres illius Concilii, canone trigeſimo ſexto. *Placuit* (inquiunt) *picturas in Eccleſia eſſe non debere, ne quod colitur vel adoratur, in parietibus pingatur.* *Concil. Elibert. canon. 36.*

Pontificiorum effugia ipſis eripiuntur. 27. Nicolaus Sanderus, homo Pontificius, libro ſecundo de cultu imaginum, capite quarto, reſpondet, Concilium illud prohibuiſſe imagines in templis, quia tempus & locus id requirebat; tunc enim periculum fuiſſe, ne Gentiles exiſtimarent Chriſtianos adorare ligna & lapides: quam ſolutionem ut bonam probant Cardinales, Bellarminus, libro de imaginibus, capite nono §. Nicolaus. & Baronius, in Annalibus, anno Chriſti trecenteſimo quinto, quamvis tum iſti tum alii Papiſtæ ſe torqueant in comminiſcendis etiam aliis reſponſionibus: Puta; Periculum fuiſſe, ne in perſequutionibus imagines contumeliâ afficerentur à perſequutoribus; vel non prohiberi, ne in tabellis aut velis depictæ habeantur in Eccleſia imagines, ſed tantum ne in parietibus depingantur. Poſtremum iſtud pugnat cum verbis canonis, Placuit in Eccleſia non eſſe debere picturas; unde patet, verba quæ ſequuntur (ne quod colitur & adoratur in parietibus depingatur) accipienda eſſe de omni genere picturæ, quæ vel ipſis parietibus veluti inſcribitur, aut inſculpitur, vel ad parietes in tabellis aut velis appenditur, vel alio quovis modo in templis habetur, & ad parietes aut columnas, ut fit, collocatur. Et ſynecdochicè etiam, ſi qua pictura vel de laquearibus pendeat, vel in medio pavimento conſtituatur, vel quocunque modo in Eccleſia ſeu templo habeatur, uti ſonant verba canonis. quantum ad illam reſponſionem, ne, ſcilicet, contumeliâ afficerentur imagines, fictio eſt non cauſſæ pro cauſa: oſtendimus enim Chriſtianis illorum temporum nefas viſum eſſe imagines collocare ei quod ſacro cultu colebant & adorabant. Ex prima autem illa Sanderi reſponſione hoc etiam evincimus, uſum cultumque imaginum probatum non fuiſſe, aut cum approbatione uſurpatum in Eccleſia Chriſtiana, ſed vetitum eſſe, ab eoque abſtinuiſſe Chriſtianos, per primos trecentos annos poſt Chriſtum natum. Præterea uſum cultumque imaginum non eſſe neceſſarium de jure divino, nec ab Apoſtolis traditum, uti mentiuntur iconolatræ, ſive malint vocari iconoduli. quis enim credat veteres illos Patres primorum trium ſeculorum non ſolùm carituros fuiſſe imaginibus, ſed etiam eorum uſum prohibituros, ſi imaginum uſus cultuſque eſſet de jure divino, ex Apoſtolica traditione, neceſſarius? *Vetitus imaginum uſus in Eccleſia Chriſtiana, primis trecentis annis.*

Defenſio Concilii Eliberitini. 28. Bellarminus libro 1. de imaginibus, capite 9. §. adde poſtremò. De alio exitu tandem deſperans, auctoritatem hujus Concilii elevare conatur, adſpergine erroris, in diſciplina erga lapſos, can. 1. & 2. &c. Sed refellitur hæc ejus petulantia à Cardinale Baronio, in anno Dom. 305. & à Binio, in notis in hoc Concilium Eliberitinum, in Can. 1. auctoritate Innocentii Papæ primi, qui epiſt. 3. cap. 2. hanc Concilii hujus diſciplinam approbat; & à Gabriele Vaſquezio, in tertiam partem Thomæ, quæſt. 25. diſp. 105. cap. 2.

De cruce. 29. Atque ita jam evidenter oſtendimus, uſque ad Conſtantinum Magnum Imperatorem, nullum in Eccleſia Chriſtiana locum fuiſſe religioſæ dedicationi aut adorationi imaginum: neque crucis, quam Papiſtæ, ut Chriſti imaginem, proponunt adorandam. Neque oſtendi poteſt ex ullo probato auctore, fabricatas eſſe in Eccleſia Chriſtiana ex ligno, vel auro, aliâve materiâ, aut coloribus depictas, in Chriſtianorum oratoriis, cruces, toto illo trium ſeculorum decurſu.

30. In uſu quidem fuit ſignum crucis impermanens, ante Conſtantinum, ut patet ex Tertulliano, de corona militis, cap. 3. At abſque ulla lege ſcripturarum, ut ibi fatetur Tertullianus, conſuetudinem eam refereus ad traditionem non ſcriptam, quomodo & alias quaſdam conſuetudines, quas ibidem commemorat. Neque tamen ea omnia exiſtimandum eſt ex Apoſtolicâ deſcendiſſe traditione, quæ eò refert ibi Tertullianus: exemplo ſit prægustata illa concordia lactis & mellis, &c. Utebantur autem veteres illi Chriſtiani ſigno crucis, non ut adorando, nec ut operativo ex opere operato (ut exiſtimat Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. ultimo) ſed ut externâ quadam profeſſionis ſuæ teſſerâ, & geſtu precandi. Obſervandum eſt (inquit Vaſquez) quoties ſuper res aliquas ſignum crucis exprimimus, nihil virtutis ipſis imprimi, ſed ſolum ſigno illo ſuper illa expreſſo, Chriſti crucifixi auxilium invocari. Hæc Gabriel Vaſquez, in tertiam partem Thomæ, quæſt. 25, diſputatione centeſima undecimâ, cap. 5. De invento autem poſtea crucis ligno, dicemus, capite proximè ſequente, §. 8. *De ſigno crucis.*

31. His omnibus accedat ex Apocrypho illo libro teſtimonium, quod etſi Clementis illius Romani non eſt, rationem tamen continet haud contemnendam. Nam libro quinto recognitionum, quæ Clementis dicuntur, ſcriptor ille, cum propoſuiſſet defenſionem Paganorum, dicentium ſe ad honorem inviſibilis Dei imagines viſibiles adorare, reſpondet, ſi verè velitis Dei imaginem colere, homini benefacientes veram Dei imaginem in eo coleretis, ſi ergo vultis veri Dei imaginem honorare, nos vobis quod verum eſt aperimus, ut homini qui ad imaginem Domini factus eſt benefaciatis. quis ergo iſte honor Dei eſt per lapideas & ligneas formas diſcurrere, & inanimes atque exanimes figuras tanquam Numina venerari, & hominem, in quo verè imago Dei eſt, ſpernere. Hæc ille. *Clement. recognit.* *Quid ſit veri Dei imaginem verè honorare.*

CAPUT. IX.

Hiſtoria imaginum à tempore Conſtantini Magni, qui regnare cœpit anno Domini 306. uſque ad quiniſextam Synodum, quæ ſub Juſtiniano juniore Auguſto celebrata eſt, anno Dom. 692.

QUæ fuerit Conſtantini Magni Imperat. & Catholicæ Eccleſiæ, illo regnante, ſententia, facile eſt perſpicere ex inſtitutionibus Lactantii, quas ad eundem Conſtantinum ſcripſit. quam illic doctrinam tradat Lactantius, ſpecimen exhibuimus ſuperiore capite, §. 21. & aliquot ſequentibus. Similia ſcripſit Athanaſius, in oratione contra Gentes. *Conſtantin. Magn.*

2. Conſtantinus quidem viſione quadam, ut ipſe retulit, permotus, vexillum Imperiale, quod *Labarum* dictum eſt, in crucis formam redegit, ſubinſertâ ſua effigie & liberorum ipſius; uti refert Euſebius, lib. 1. de vita Conſtantini, capp. 22, 23, 24, 25. Addit Sozomenus, lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 4. hoc ſignum bellicum in multo majore honore, quàm alia propterea fuiſſe, quod *Labarum.*

ſem-

ſemper Imperatorem antecederet, & à militibus adorari conſueverit: fuiſſe enim *τὸ ἐπισημότατον σύμβολον τῆς ῥωμαίων ἀρχῆς*, nobiliſſimum Romani Imperii ſignum. Et ait ſe arbitrari, ob hanc inprimis cauſam à Conſtantino mutatum eſſe in ſignum crucis, ut aſſiduo ejus aſpectu & cultu [*θέᾳ καὶ θεραπείᾳ*] ſubjectos ſuos pedetentim à Patriis ritibus deſuefaceret, eumque ſolum Deum exiſtimarent quem coleret Imperator. Hæc ille. Sciendum autem cultum illum civilem à militibus vexillo exhiberi ſolitum eſſe etiam ante illud tempus, ut patet ex Tertulliani Apologetico, cap. 16. in ſignum ſubjectionis Imperio Romano. quemadmodum & Imperatorum imagines cultu civili adorabant omnes ſubditi, etiam Chriſtiani, teſte Gregorio Nazianzeno, oratione tertiâ adverſus Julianum. Ideo non legimus vexillum illud ab ipſo Conſtantino adoratum eſſe, quippe capite Imperii, quem tamen religioſiſſimum fuiſſe Dei cultorem ſcribit Euſebius, & alii. Unde colligimus, non voluiſſe Imperatorem milites perducere ad religioſam adorationem crucis, ſed tantummodo ad illius Dei religioſam adorationem, quem ipſe colebat Imperator, & quem credebat crucifixum eſſe, ſuoque ſanguine Eccleſiam ſibi redemiſſe; unde ſignum crucis Imperator vexillo inſeruit Imperiali, ut Chriſtianis non erubeſcendam Chriſti in cruce paſſionem palàm profiteretur. Vide de libera Imperatoris hujus profeſſione, & Chriſtianâ gloriatione, Euſeb. lib. 3. de vita Conſtantini, capp. 2. & 3. ubi inter alia profeſſionis indicia, ſuam curaviſſe ſcribitur in tabula depingendam imaginem, ſuperpoſito capiti ipſius ſigno paſſionis Dominicæ, & pedibus ſubjecto dracone hoſte Eccleſiæ. hanc tabulam in ſublimi ante palatii veſtibula ſuſpendi voluit. At nullius fit mentio adorationis religioſæ ligno illi crucis, vel ab ipſo Imperatore vel ab alio quoquam exhibitæ.

3. Exſtrui curavit idem Imperator templum in loco ſepulchri Dominici, illudque exornavit inſignibus, ſeu elegantiis ſupra quam dici poteſt pulchris ornamentorum & monumentorum auri & argenti, lapidum pretioſorum, &c. *ἀδιηγήτοις κάλλεσι πλείςων ὅσων ἀναθημάτων χρυσοῦ καὶ ἀργύρȣ καὶ λίθων πολυτελῶν.* Euſebius libro tertio de vita Conſtantini, capite trigeſimo nono, ubi tamen nulla mentio imaginis. Unde deprehenditur mala fides Bellarmini, lib. de imaginibus, cap. 9. §. Sozomenus.

4. Refert etiam Euſebius, ejuſdem libri capite quadrageſimo octavo, Conſtantinum in palatii ſui introitu, in ædificio omnium excellentiſſimo, confici curâſſe ſignum crucis, in tabula ingenti, ex lapillis pretioſis, auro multo addito. at nullius additæ imaginis, neque collocationis in loco religioſo, mentionem facit.

5. Solum etiam Dominicæ paſſionis ſymbolum [*τὸ τοῦ σωτηρίȣ τροπαίȣ σύμβολον*] non autem ullam Chriſti aut illius quod religioſè colitur imaginem [*ἄγαλμα*] exercitui ſuo præferendum curavit, quod ſequeretur. Ipſe verò conclavi ſe includens, ſtatis quotidie temporibus, in genua projectus, ſupplex Deum orabat, ſolus cum ſolo habens colloquium. uti ſcribit Euſebius libro quarto de vita Conſtantini, capite vigeſimo primo. Nullam ille creaturam adorabat, aut invocabat, ſed in ſuis ſupplicationibus *μόνῳ τῷ αὐτοῦ προσωμίλει Θεῷ*, nec ulla mentio imaginis.

Conſtantini Magni Imp. privata preces.

6. Bellarminus libro de imaginibus, capite nono, ait, Conſtantinum poſuiſſe imagines argenteas Salvatori & Apoſtolis duodecim & Angelis quatuor, in Eccleſia Lateranenſi. Item in loco, ubi fuerat baptizatus, poſuiſſe agni imaginem auream, & ad dextram agni ſtatuam argenteam Salvatoris, ad lævam autem ſtatuam argenteam Johannis Baptiſtæ; teſtem citat Damaſum in vita Silveſtri. At audi rurſus eundem Bellarminum, libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, in Damaſo; Tribuitur (inquit) S. Damaſo liber de vitis Pontificum, qui exſtat in primo tomo Conciliorum: ſed liber ille eſt Anaſtaſii bibliothecarii, non Damaſi, ut notum eſt. Hæc ille. Jam verò Anaſtaſium illum bibliothecarium interfuiſſe conſtat Concilio illi Conſtantinopolitano, (anno Domini octingenteſimo ſexageſimo nono) quod Romanenſes octavum œcumenicum vocant, & fuiſſe adorationi imaginum vehementer addictum, manifeſtum eſt tum ex ea Synodo, tum etiam ex ejuſdem Anaſtaſii præfatione in eam quam vocant ſeptimam ſynodum, quæ Nicææ habitata eſt. Illius autem ſeculi & genii ſcriptoribus, ad fabularum in hoc argumento vel confictionem vel admiſſionem propenſis, nihil fidei debetur, tacente, imò contrariam doctrinam tradente Catholicâ antiquitate.

7. Suam quidem ipſius imaginem, cum inſerta manui ejus cruce, Conſtantinus in loco quodam celebri Romæ locavit [Euſebius libro primo de vita Conſtantini, capite trigeſimo tertio.] Symbola etiam boni paſtoris, & imaginem æneam Danielis cum leonibus, in medio foro apud publicos fontes collocavit. [Euſebius libro tertio de vita Conſtantini, capite quadrageſimo octavo.] Sed neque in templa introductas imagines, neque religioſo cultu adorari juſſas, aut adoratas tempore Conſtantini Magni, apud quenquam legimus antiquiorem auctorem.

8. De invento crucis ligno per Helenam Conſtantini Magni matrem, nihil prorſus legitur apud Euſebium, qui eodem tempore floruit, & de profectione Helenæ in Orientem, & de repurgatione montis Calvariæ prolixè ſcripſit, libro tertio de vita Conſtantini. Bellarminus, ait Euſebium in Chronico hujus rei mentionem feciſſe, & verba citat, libro de imaginibus, capite vigeſimo ſeptimo. At ea verba (inquit Spondanus) non reperiuntur in pleriſque manuſcriptis codicibus. Hæc ille, in Epitome Annalium Baronii, in anno Domini trecenteſimo vigeſimo ſexto, ubi & fatetur Baronius, multa minus ſolidæ veritatis in hiſtoriam inventionis crucis jam ab antiquis temporibus irrepſiſſe. Audi Gelaſium, hujus nominis primum, Papam Romanum; Scripta (inquit) de inventione crucis Dominicæ, & alia ſcripta de inventione capitis Joannis Baptiſtæ, novellæ quidem revelationes ſunt, & nonnulli eas Catholici legunt: ſed cum hæc ad Catholicorum manus pervenerint, beati Pauli Apoſtoli ſententia præcedat, ***Omnia probate, quod bonum eſt tenete.*** Hæc Gelaſius, cum ſeptuaginta Epiſcopis, in ſynodo Romæ habita, anno Domini 494. Synodicum hoc Gelaſii decretum repetit Gratianus, 15. diſt. can. Sancta Romana. Verùm fac eſſe inventam ab Helena crucem, non tamen inde ſequitur, crucem eſſe adorandam, etiamſi concederetur, Deo monente quæſitam, & monſtrante inventam. Vide ſuprà, cap: 5. §. 11. & §. 21.

De invento crucis ligno per Helenam.

1 Theſſ. 5: 21.

9. Irrepere poſtea cœpit, eodem quarto ſeculo, quibuſdam in locis, introductio imaginum in ipſa Chriſtianorum oratoria: at ea ſanioribus quantopere improbata ſit, & intolerabilis viſa, locupletes nobis teſtes ſunt magnus ille Cypri Epiſcopus Epiphanius, in epiſtola ad Joannem Epiſcopum Hieroſolymorum, ejuſque interpres, Hieronymus (apud quem ea epiſtola Latinè ab eo verſa exſtat, tomo ſecundo epiſtolarum Hieronymi, & incipit; Domino dilectiſſimo

Epiphan. epiſt. ad Ioannem Hieroſol.

Vide ſupra, cap. 5. §. 18. & infra, cap. 12. §. 10.

ſimo fratri) & Amphilochius Iconii Epiſcopus. Præterea (inquit Epiphanius) quod audivi quoſdam murmurare contra me, quia quando ſimul pergebamus ad ſanctum locum qui vocatur Bethel, ut ibi collectam tecum ex more Eccleſiaſtico facerem, & veniſſem ad villam quæ dicitur Anablatha, vidiſſemque ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogaſſem; quis locus eſſet? didiciſſemque eſſe Eccleſiam, & intraſſem ut orarem: inveni ibi velum pendens in foribus ejuſdem Eccleſiæ tinctum atque depictum, & habens imaginem quaſi Chriſti, vel ſancti cujuſdam: non enim ſatis memini cujus imago fuerit. Cum ergo hoc vidiſſem in Eccleſia Chriſti contra auctoritatem ſacrarum ſcripturarum hominis pendere imaginem, ſcidi illud, & magis dedi conſilium cuſtodibus ejuſdem loci, ut pauperem mortuum eo obvolverent & efferrent. Illique contra murmurantes dixerunt; Si ſcindere voluerat, juſtum erat, ut aliud daret velum atque mutaret. quod cum audiſſem, me daturum eſſe pollicitus ſum, & illicò eſſe miſſurum. Paululum autem moratum fuit in medio, dum quæro optimum velum pro eo mittere. Arbitrabar enim de Cypro mihi eſſe mittendum. Nunc autem miſi quod potui reperire, & precor ut jubeas presbyteros ejuſdem loci ſuſcipere velum à latore, quod à nobis miſſum eſt: & deinceps præcipere, in Eccleſia Chriſti iſtiuſmodi vela, quæ contra religionem noſtram veniunt, non appendi. Decet enim honeſtatem tuam hanc magis habere ſollicitudinem, ut ſcrupuloſitatem tollat, quæ indigna eſt Eccleſiâ Chriſti, & populis qui tibi crediti ſunt. Hæc Epiphanius, interprete Hieronymo. qui in ſuo ad Pammachium tractatu adverſus errores Joannis Hieroſolymitani, (qui incipit; Si juxta Paulum.) magnis effert laudibus eundem Epiphanium, eum vocans Patrem pæne omnium Epiſcoporum, & antiquæ reliquias ſanctitatis, & beatum Papam Epiphanium. ſcribebat adhuc Epiphanius, in extrema ſenectute, anno decimo quarto Principis Theodoſii ſenioris, teſte Hieronymo, in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum capite 124. & 145. Amphilochius dicit; Non enim in tabulis carneas perſonas ſanctorum per colores curæ nobis eſt figurare; quoniam non his opus habemus: ſed converſationem eorum virtute imitari. Hæc Amphilochii verba citantur in ſeptima illa œcumenica Synodo, ſub Conſtantino Copronymo Imperatore, Conſtantinopoli celebrata, tomo quinto termini illius Synodi, qui exſtat inſertus ſextæ actioni alterius ſeptimæ ſynodi, ſub Irene, Nicææ celebratæ. Ubi Nicæni illi Patres allegationis iſtius agnoſcentes veritatem, alienum ac violentum ſenſum verbis Amphilochii affingere fruſtra ſatagunt; quaſi Amphilochius innuere ſolùm vellet, cultum imaginum ſanctorum non prodeſſe eis qui ſanctorum virtutes non imitantur, alioqui profuturum imitatoribus virtutum. Hanc gloſſam ipſa Amphilochii verba palàm reſpuunt; ait enim, Chriſtianis curæ non eſſe pingere ſanctorum imagines, quoniam his non opus habemus [ὅτι οὐ χρήζομεν τούτων.] Loquitur autem de imitatoribus virtutis ſanctorum. Hæc Amphilochii doctrina in Concilio poſtea Francofurtenſi repetita & laudata invenitur, in Capitulari Caroli Regis, lib. 1. cap. 17. & alibi. Verba Capitularis Carolini exhibebimus inferius, capite 11. hujus libri §. 3. & §. 4. & aliquot ſequentibus. Hic eſt ille Amphilochius Iconii Epiſcopus, ad quem Baſilius magnus Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus ſcripſit librum ſuum de Spiritu Sancto. Quem etiam ſibi familiariter notum fuiſſe teſtatur Hieronymus, in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum, cap. 143.

Amphilochius Iconii Epiſcopus.

Paulinus, & Severus.

10. Sub initium quinti ſeculi *Paulinus* Epiſcopus Nolanus, & *Severus* Bituricenſis Epiſcopus picturas quaſdam hiſtoricas curârunt in baſilicis, quas exſtruxerant, faciendas, non quæ eſſent imagines illius quod religiosè colitur, neque ut ipſæ illæ picturæ religiosè colerentur, ſed tantummodo, ut eſſent hiſtorica & commonitoria ſymbola, & baſilicarum ornamenta, ut patet ex epiſtola 12. Paulini ad Severum. Severus in baptiſterio, a ſe condito, pingendos curavit Martinum quondam Turonenſem Epiſcopum tum vitâ functum, & Paulinum Nolanum, de quo jam nobis ſermo eſt, adhuc mortalem, quem utique religioſo cultu non adorabat aut invocabat, neque ejus imaginem. Paulinus verò certior factus, prius quidem eum Severo verecundè expoſtulat, quod, impenſo nimii in eum amoris ſtudio, eum beato Martino adjunxiſſet, præ tanto viro facile contemnendum; deinde factum excuſat, & picturas illas ſtare permittit, cum hac interpretatione, & in hunc uſum, ut emergentes à ſacro fonte & ſequendum & vitandum pariter conſpicarentur, habentes in Martino exemplum juſtitiæ, & in Paulino pœnitentiæ. At religioſi cultus Martino aut Paulino eorumve imaginibus exhibiti nulla fit mentio.

11. Paulinus in baſilica Nolana à ſe exſtructâ picturas quaſdam fieri curavit, quas epiſtola citata commemorat atque exponit his verſibus;

Pleno coruſcat Trinitas myſterio,
Stat Chriſtus agno: vox Patris cælo tonat:
Et per columbam Spiritus Sanctus fluit.
Crucem corona lucido cingit globo;
Cui coronæ ſunt corona Apoſtoli,
Quorum figura eſt in columbarum choro.
Pia Trinitatis unitas Chriſto coit,
Habente & ipſa Trinitate inſignia:
Deum revelat vox Paterna, & Spiritus:
Sanctum fatentur crux & agnus victimam.
Regnum & triumphum purpura & palma indicant.
Petram ſuperſtat ipſe petra Eccleſiæ,
De qua ſonori quatuor fontes meant
Evangeliſtæ viva Chriſti flumina.

Item in ipſis baſilicæ ingreſſibus, trinis arcubus ſeu januis pariter perlucente tranſennâ, erant hi verſiculi;

Alma domus triplici patet ingredientibus arcu.
Teſtaturque pium janua trina fidem.

Item dextra lævaque crucibus minio ſuperpictis erant hi verſus;

Ardua florifera crux cingitur orbe corona,
Et Domini fuſo tincta cruore rubet.
Quæque ſuper ſignum reſident cæleſte columba,
Simplicibus produnt regna patere Dei.

In aliis arcubus, hi verſus;

Una fides trino ſub nomine quæ colit unum.
Unanimes trino ſuſcipit introitu.

Eadem etiam epiſtola picturam baſilicæ Fundanæ, quam etiam Paulinus exſtrui curavit, his exprimit verſibus;

San-

Sanctorum labor & merces ſibi ritè cohærent,
Ardua crux, pretiumque crucis ſublime, corona.
Ipſe Deus nobis Princeps crucis atque coronæ,
Inter floriferi cœleſte nemus Paradiſi,
Sub cruce ſanguineâ niveo ſtat Chriſtus in agno,
Agnus ut innocua injuſto datus hoſtia leto.
Alite quem placida ſanctus perfundit hiantem
Spiritus, & rutilâ Genitor de nube coronat.
Et quia præcelsâ quaſi judex rupe ſuperſtat,
Bis geminæ pecudes, diſcors agnis genus hædi,
Circumſtant ſolium: lævos avertitur hædos
Paſtor, & emeritos dextrâ complectitur agnos.

Pictura, non ad adorandum propoſitæ, ſed alios in uſus.

12. Hos Paulini verſus hoc loco cenſui lectori exhibendos, ut ex iis palàm innoteſcat, poſitas eſſe ab illo & Severo picturas illas in templis, tantummodo in uſum hiſtoricum & Ethicum & politicum, id eſt, ad revocandum ſpectatoribus in memoriam res geſtas, & ad eos extimulandos ad virtutem, & ad templorum ornatum; quos tres uſus appoſiti picturis verſus declarant, quia neque in hos quidem ſufficere videbatur ſola pictura. Non autem poſitas eſſe ab illis picturas, aut cujuſcunque artificii imagines, ut eas homines adorarent.

Non pinxerunt imaginem Dei ſed ſimilitudines ſymbolorum.

13. Illud etiam de picturis obſervandum eſt; Non eſſe in eis poſitam ullam Deo, ſive objecto religioſi cultus, ſolitariam imaginem, ſed tantummodo depictas eſſe quaſdam de Deo hiſtorias, ut baptiſmi Chriſti, & ultimi judicii, &c. Deinde in omnibus illis etiam hiſtoricis picturis nullam reperiri Dei ipſius imaginem, ſed tantummodo ſimilitudines quaſdam ſymbolorum parabolicorum & metaphoricorum, quæ vel in viſionibus vel in ſermone divino aut aliter pro tempore adhibita inveniuntur ad præſens aliquod miniſterium ſacræ alicujus ſignificationis de Deo. Quæ ſanè ſymbola, cum ſint creata à Deo, nec ſint ipſe Deus, non debent ab hominibus adorari, ut neque eorum picturæ. Hujuſmodi ſymbola, *in viſione*, fuerunt vox illa de Cœlis ſonans, *hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt:* & viſibilis illa ſpecies columbæ in Chriſtum delapſa. Matth. 3. *In ſermone*; ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Matth. 16. & ſimilitudo illa hædorum & agnorum in ultimo judicio, Matth. 25: 32. & ſimilitudo illa agni, qua utitur Joannes baptiſta dicens de Chriſto, Ecce agnus Dei. Joan. 1: 29. 36. & olim in deſerto ſerpens æneus, & petra, erant *typi viſibiles* Chriſti, & rivi ex petra promanantes, ſecundùm interpretationem Paulini, typi erant verbi Dei, niſi ad flumina Paradiſi, ut typos, referas quod ait,

Matth. 3: 16. 17. Matth. 16: 18. Matth. 25: 32. Joan. 1: 29. 36. Joan. 3: 16. 1 Cor. 10: 4.

De qua ſonori quatuor fontes meant
Evangeliſtæ Chriſti viva flumina.

Cur noluerit Paulinus, ad repræſentandum Chriſtum ponere imaginem hominis.

Et quamvis in baptiſmo Chriſtus præſens fuerit in ſua propria aſſumta humanitate & ſpecie humana, noluit tamen Paulinus in illius hiſtoriæ picturata deſcriptione ponere ad repræſentandum Chriſtum imaginem hominis, ne videretur Deo locare imaginem manufactam, quod toties ipſe Deus vetuit, ſed imaginem agni ſeu metaphorici ſymboli, ut non fuerit in illis baſilicis imago Dei, vel imagines Trinitatis, ſed tantum metaphorica quædam & myſtica inſignia: ut ait Paulinus;

Habente & ipſa Trinitate inſignia.

Veluti ſi quis aquilam pingat, aut Leonem, aut gallinam, aut furem nocturnum, aut vitem, aut pomum arborem, aut rorem, aut mulierem parturientem, aut mulierem domum verrentem, aut ſponſum, aut aquam, aut Solem, aut phoſphorum, aut ramum, aut hominem ſatorem, aut Patrem familias, aut regem, aut ignem, aut aliud aliquod ex Metaphoricis de Deo ſymbolis, quæ in ſacris literis commemorantur. Nec erunt illæ Dei, ſed ſymbolorum illorum figuræ. Sicut illæ columbarum picturæ, in baſilica Nolana, cruci ſuperpoſitæ ſunt, ad ſignificandum metaphoricè ſimplicitatem fidelium, qui jubentur eſſe ſimplices ut columbæ: & picta illa crux, in baſilica Fundana, ſignabat ſanctorum laborem. Quædam etiam ſymbola de ſuo ingenio addidit Paulinus, ut triplicem januarum arcum, ad ſignificandum ſanctiſſimam Trinitatem; & manum è nube cum corona, quam deſignari quidam exiſtimant illis verbis.

Genitor rutilâ de nube coronat.

Uſus imaginum in Eccleſia extitit offenſionis ſalebra.

14. Picturas hujuſmodi vocat (eadem epiſt. 12.) devotionis in Chriſto titulos. At certè, etiamſi aliquem habeant ad inſtructionem uſum, & pio quodam zelo à ſanctis quibuſdam viris adhibitæ ſint, incauti tamen ſalebram offenſionis immiſcuerunt. Rudis enim & ad ſuperſtitionem prona plebecula non ſe continuit, ſed aliquibus in locis ad ejuſmodi picturarum & ad reliquiarum adorationem protinus devoluta eſt. Id quod vehementer deplorat & damnat, qui eodem tempore floruit, celeberrimus Auguſtinus; eamque labem penes patratores eſſe jubet, neque Eccleſiæ Catholicæ, eam averſanti, tribui patitur: lib. de moribus Eccleſiæ Catholicæ, adverſus Manichæos, capite 34. Nolite (inquit) mihi colligere profeſſores nominis Chriſtiani, nec profeſſionis ſuæ vim ſcientes aut exhibentes. Nolite conſectari turbas imperitorum, qui vel in ipſa vera religione ſuperſtitioſi ſunt, vel ita libidinibus dediti, ut obliti ſint quid promiſerint Deo. Novi multos eſſe ſepulchrorum & picturarum adoratores. ——— Nunc vos illud admoneo, ut aliquando Eccleſiæ Catholicæ maledicere deſinatis, vituperando mores hominum quos & ipſa condemnat, & quos quotidiè tanquam malos filios corrigere ſtudet. Hæc ibi Auguſtinus. Idem epiſt. 119. capite 11. Prohibetur (inquit) coli aliqua in figmentis hominum Dei ſimilitudo, non quia non habet imaginem Deus, ſed quia nulla imago ejus coli debet, niſi illa quæ hoc eſt quod ipſe. Idem Pater collocationem imaginum artefactarum in templis, penes auctores relinquit, & à Catholicæ Eccleſiæ moribus amolitur; Nec id ipſum (inquit) quod ſedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum eſt, ne in illud incidamus ſacrilegium, quo exſecratur Apoſtolus eos, qui commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem corruptibilis hominis. Tale enim ſimulacrum Deo nefas eſt Chriſtiano in templo collocare; multò magis in corde nefarium eſt, ubi verè eſt templum Dei, ſi à terrena cupiditate atque errore mundetur. lib. de fide & ſymbolo. capite 7. Ubi evidenter Auguſtinus damnat non ſolum cogitationem Anthrophomorphiticam de Deo in corde, ſed externam collocationem talis imaginis Deo in templo manufacto, etiamſi in corde non exiſtimes talem eſſe Deum. Nam iſta in-

Auguſt. de moribus Eccleſiæ Catholicæ. cap. 34. contra ſepulchrorum & picturarum adoratores.

Aug. epiſt. 119. cap. 11. contra cultores imaginum.

Rom. 1: 23. Nefas eſt Deo ſimulacrum in templo collocare.

Digitized by Google

Contrà Bellarmini inanem atque inutilem reſponſionem.

inter ſe disjunctivè comparat. Alioqui ſi externam collocationem cum interna cogitatione conjunctam intelligeret, haud dubiè gravius eſſe pronunciaret peccatum in utroque, quàm in ſola cogitatione, ſe per externam collocationem non exſerente. Qua obſervatione prorſus ſucciditur inanis illa Bellarmini tergiverſatio, quâ utitur. lib. de imaginibus, cap. 8. ad hunc Auguſtini locum.

Auguſt. in Pſal. 113. Argumenta contra ſimulacra. 1. Argum.

15. Idem Auguſtinus in Pſalm. 113. in illa Pſalmi verba; [Simulacra gentium argentum & aurum, & opera manuum hominum. Os enim habent, & non loquuntur, &c.] his utitur argumentis, contra gentium ſimulacra. 1. Multò honeſtius non habetur religioſi cultûs objectum, quod poſſit oculis carnalibus oſtendi. (nempe Chriſto, quoad aſſumtam carnem, nobiſcum viſibiliter non præſente.) 2. Sunt opera Dei, nem-

2. Arg.

pe quoad materiam, ſunt enim aurum & argentum, &c. non ſunt igitur religioſè ſeu divino honore colenda. (Meminiſſe oportet religioſè aliquid colere, & divino honore illud colere, idem eſſe Auguſtino, ſicuti docuimus c. 1. hujus libri.)

3. Arg.

3. Simulacra ſunt opera manuum hominum, nempe quoad figuram, ergo non ſunt colenda.

4. Arg.

4. Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient, nares habent & non odorabunt, manus habent & non contrectabûnt, pedes habent & non ambulabunt, non clamabunt in faucibus ſuis: jam ergo artifex melior eſt eis, quia ea potuit membrorum motu atque officio fabricare, quem tamen artificem te utique puderet adorare: melior & tu, quamvis ea non feceris, quoniam quæ illa non poſſunt facis: melior eſt & beſtia; ut ſi pudeat adorare beſtiam, quam fecit Deus videntem, audientem, odorantem, contrectantem, ambulantem, clamantem in faucibus ſuis, videant homines quam pudendum ſit adorare mutum & carens vita ſenſuque ſimulacrum, de quo ipſæ etiam beſtiæ quodammodo judicant, quæ in ſimulacris quia non ſentiunt humanam vitam, non curant humanam figuram, itaque in eis plerunque nidificant. 5. Simulacrum deterius eſt mor-

5. Arg. 6. Arg. 7. Arg.

tuo, quia mortuus aliquando vixit. 6. Simulacrum in amicitiam recipere velle inſania eſt: quanto magis adorare? 7. Quamvis hæc de ſimulacris, notiſſima & apertiſſima concedant ipſi etiam idololatræ, noxius eſt tamen uſus ſimulacri, ducit enim & affectu quodam infimo rapit infirma corda mortalium formæ ſimilitudo, & membrorum imitata compago.

1. Defenſio gentilium.

16. Deinde occurrit quibuſdam gentilium ſpecioſis argutiis, quibus ſe tueri ſatagebant. 1. Dicebant quidam, cum irriſa cernerent ſimulacra; Non hoc viſibile colo, ſed Numen quod illic inviſibiliter habitat. Reſpondet Auguſtinus, Dii gen-

Ejuſdem refutatio.

tium (inquit ſcriptura) dæmonia ſunt. Dominus autem Cœlos fecit. Nefas autem colere dæmo-

2. Defenſio gentilium.

nia. 2. Alii, qui ſibi videbantur purgatioris eſſe religionis, dicebant, nec ſimulacrum, nec dæmonium colo, ſed per effigiem corporalem, ejus rei ſignum intueor quam colere debeo: puta, terræ, maris, aeris, ignis, &c. ſeu potius Numinum quæ eis præſident. Reſpondet Auguſtinus; Apo-

2. Defenſionis refutatio. Rom. 1: 25.

ſtoli una ſententia pœnam iſtorum damnationemque teſtatur; qui tranſmutaverunt, inquit, veritatem Dei in mendacium: & coluerunt & ſervierunt creaturæ potius quam Creatori, qui eſt benedictus Deus in ſecula. Nam priore parte hujus ſententiæ ſimulacra damnavit: poſteriori autem interpretationes ſimulacrorum. Deinde do-

Aberrat qui adorat vel orat intuens ſimulacrum.

cet Auguſtinus, quam ſit pleriſque adoratoribus pernicioſius ipſe intuitus effigiei à fabro factæ, quicquid prætexant ii qui ſibi acutiores videntur; quis autem (inquit) adorat vel orat intuens ſimulacrum, qui non ſic afficitur ut ab eo exaudiri putet; ac ſibi præſtari quod deſiderat, ſperet? hoc enim facit & quodammodo extorquet illa figura membrorum.

Cultui ſimulacrarum opponitur conſuetudo Chriſtianorum.

17. Denique huic gentilium erroneæ ac ſuperſtitioſæ conſuetudini opponit conſuetudinem Chriſtianorum, per modum occupationis; Et oſtendit argumenta illa quibûs contra gentilium ſimulacra uſus erat, retorqueri in Catholicam Chriſtianorum Eccleſiam non poſſe; Sed

Inſtrumenta & vaſa, quæ ipſo miniſterio conſecrata, ſancta dicuntur. Vide infra, cap. 11. §. 3.

enim (inquit) & non pleraque inſtrumenta & vaſa ex hujuſmodi materia vel metallo habemus in uſum celebrandorum ſacramentorum: quæ ipſo miniſterio conſecrata, ſancta dicuntur, in ejus honore cui pro ſalute noſtra inde ſervitur. Et ſunt profectò etiam iſta inſtrumenta vel vaſa, quid aliud quàm opera manuum hominum; Verumtamen nunquid os habent, & non loquentur? Numquid oculos habent, & non videbunt? Numquid eis ſupplicamus, quia per ea ſupplicamus Deo. Illa cauſſa eſt maxima impietatis inſana, quod plus valet in affectibus miſerorum ſimilis viventi forma; quæ ſibi efficit ſupplicari; quàm

Forma imaginis cauſa impietatis.

quod eam manifeſtum eſt non eſſe viventem, ut debeat à vivente contemni. Plus enim valent ſimulacra ad curvandam infelicem animam, quod os habent, oculos habent, aures habent, nares habent, manus habent, pedes habent; quam ad corrigendam, quod non loquentur, non videbunt, &c. Hæc, & in eandem ſententiam plura Auguſtinus, loco citato.

Quinque obſervationes ex Auguſtino, contra adorationem imaginum, vel coram imagine.

18. Hinc obſerva. 1. Quicquid alicubi privato quorundam judicio factum ſit, non patitur tamen Auguſtinus, ut religioſus aliquis imaginum artefactarum uſus tribuatur Catholicæ Eccleſiæ, à cujus moribus, in negotio religionis, removet omnem artefactam effigiem. 2. Omnia argumenta, quæ contra gentilium ſimulacra Auguſtinus, & ante Auguſtinum divinus Pſaltes, ſumit ab eorum materiâ, auctore, impotentiâ, & vilitate, directè conveniunt omni imagini artefactæ, atque adeò imaginibus quas venerantur Papiſtæ, qui non audebunt negare eas ex terrena quadam materiâ, ab homine artifice fieri, os habere & non loqui, &c. 3. Reſponſio Auguſtini contra interpretationes ſimulacrorum, allatas ab iis Paganis qui ſibi purgatioris religionis eſſe videbantur, facit etiam contra illos Chriſtiani nominis profeſſores, qui ſe ajunt non colere imaginem, ſed beatam Virginem, aut alium aliquem ſanctum, quem imago illa ſignificat. Omnes enim illi ſancti ſunt Dei creaturæ, ideóque non ſunt religioſè colendi. 4. Neque fas eſt ipſi Deo talem imaginem collocare, ut docet Auguſtinus. 5. Quicquid religioſè adores, non eſt utile, ſed periculoſum & noxium adoranti, procumbere coram artefactâ imagine illius quod adoras, aut te ad eam convertere dum adoras, eamque intueri. Hæc eſt doctrina Auguſtini, apud quem ſimilia invenies in Pſal. 96. & epiſt. 49. ad quæſtionem tertiam.

Theodoretus.

19. Theodoretus (qui interfuit Concilio Epheſino primo, anno Dom. 431. & Concilio Chalcedonenſi, anno Domini 451.) in ſua interpretatione in Pſal. 115. exponens illa verba [os habent, & non loquentur, &c.] Simulacra quidem (inquit) ſenſuum domiciliis induta ſunt; operatione verò privantur. Viliora igitur non modo ſunt iis qui ipſa finxerunt, ſed etiam minimis animantibus: quandoquidem muſcæ & culices, & his tenuiores in ſenſuum ſedibus vim habent; vident enim & audiunt, evolant & ambulant. Hæc ille, de ſimulacris gentilium, quæ omnia niſi æquè conveniant imaginibus quas Papiſtæ adorant;

Digitized by Google

rant, nullam cauſſam dico quin animantibus æquiparentur.

Non formatio, ſed religio imaginis eſt idololatria.

20. Neque tamen hinc inferimus, omnem imaginem, quamvis non colatur (etiam Jovis aut Minervæ) eſſe idolum, ſumendo idolum non ut vox ſonat, pro formula vel effigie, ſed pro alieno Deo, à cujus cultu dicuntur idololatræ, nam illud ſolum hoc ſenſu idolum eſt, cui cum non ſit natura Deus, exhibetur religioſus cultus, ſive imago ſit, ſive creatura quælibet, quæ non eſt natura Deus, ſed opus Dei vel hominis. Certe, neque beata Virgo Maria, neque ejus imago, neque Sol, neque imago Solis, neque ipſe Diabolus, aut ad repræſentandum illum facta imago, neque ullum figmentum, eſt in ſe idolum, id eſt, Deus alienus. ſed ſi horum quippiam religioſè colas, jam defers ei honorem divinum, & illud tibi jam facis idolum, eique ſerviens idololatriæ teneris, nullo quidem vitio rei adoratæ (niſi tibi hoc ſuadeat vel facienti conſentiat, ut facit diabolus) ſed tua ſolius culpâ. Stat autem inconcuſſa & univerſaliter vera illa argumentatio, contra religioſam adorationem cujuſcunque imaginis manufactæ; os habent imagines & non loquentur, oculos habent & non videbunt, &c. ergo non ſunt adorandæ. Item ſunt viliores ipſis hominibus, ſunt viliores etiam beſtiis; ergo non ſunt adorandæ.

Gal. 4: 8.

Creaturas religioſe, colere, idololatria eſt.

Inconcuſſa argumentatio contra religioſam adorationem cujuſcunque imaginis manufactæ.

De imaginum uſu Politico & hiſtorico.

21. Imagines autem quædam, ſeclusâ adoratione & ſcandalo, haberi poſſunt, quæ honeſtum præſtant ornamentum, vel hiſtoricam præbent aut Ethicam ad pietatem commonefactionem; & tales in templis etiam eſſe, non eſt abſolutè illicitum; ſed ἀδιάφορον. quamvis imagines illius quod colitur, aut ad quarum cultum proclivis eſt lapſus, illic collocare, res ſit plena periculi, ut ſuprà monui, nec fiat ſine ingenti ſcandalo Judæorum & Muhammedanorum, qui certè non ſunt propter humanas inventiones negligendi, & à Chriſto abſterrendi. Inexcuſabile verò peccatum eſt earum adoratio, quæ honorificam earum in templis collocationem conſequuta eſt.

Imaginum in templis collocatio periculoſa & noxia.

Qua occaſione irrepſerit collocatio Imaginum in templis Chriſtianorum.

22. Factum autem quinto & ſexto ſeculis, ut Eccleſia, in Neſtorii & Eutychetis, & Pelagii, & Acephalorum, & Origeniſtarum, aliiſque multis hæreſibus refellendis occupata, non uſque adeò, ut veteres Patres, de excludendis imaginibus, ſollicita fuerit, aliis jam curis intenta: Nullo tamen decreto Eccleſiaſtico fabricatæ ſunt vel in templa introductæ imagines, illis ſeculis, ſed ſuo quiſque judicio, viri etiam pii, ſequuturæ peſtis non ſatis providi, eas in templis poni vel juſſerunt vel permiſerunt: ab earum tamen adoratione alieniſſimi.

Serenus Maſilienſis confringit imagines, quas videbat adorari.

23. Propterea circa annum Domini 600. Serenus Epiſcopus Maſſilienſis, conſpiciens adorari à quibuſdam imagines, pio Ezekiæ regis (qui ſimilem ob cauſſam ſerpentem æneum, licet ipſius Dei juſſu alios in uſus olim factum, confregit) zelo accenſus, eas confregit atque projecit. Eumque Gregorius, hujus nominis primus, Epiſcopus Romanus, laudavit quod imagines adorari non paſſus ſit, licet eas mallet non eſſe confractas. lib. 7. ex regiſtro, epiſt. 109. Indico (inquit) dudum ad nos perveniſſe, quod fraternitas veſtra quoſdam imaginum adoratores aſpiciens, eaſdem Eccleſiæ imagines confregit atque projecit. Et quidem zelum vos, ne quid manufactum adorari poſſit, habuiſſe laudavimus: ſed frangere eaſdem imagines non debuiſſe judicamus. Idcirco enim pictura in Eccleſiis adhibetur, ut hi qui literas neſciunt, ſaltem in parietibus videndo legant quæ legere in codicibus non valent. Tua ergo fraternitas & illas ſervare, & ab earum adoratu populum prohibere debuit: quatenus & literarum neſcii haberent unde ſcientiam hiſtoriæ colligerent; & populus in picturæ adoratione minimè peccaret. Hæc ibi Gregorius. Similia repetit. lib. 9. epiſt. 9. ubi, 1. Imagines illas vocat *ſanctorum imagines, ſanctorum hiſtorias.* 2. *Aſt eas in Eccleſiis, non ad adorandum, ſed ad inſtruendas ſolummodo mentes neſcientium, eſſe collocatas:* adeóque non ſine ratione vetuſtatem admiſiſſe ſanctorum depingi hiſtorias in locis venerabilibus, quia quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis præſtat pictura cernentibus. 3. Rationem inſuper hanc confirmat vel illuſtrat, non niſi exemplo gentilium, *Unde* (inquit) *& præcipuè gentibus pro lectione pictura eſt.* 4. Quia ex Maſſilienſibus quidam confractas ab Epiſcopo ſuo imagines ægrè ferebant, hoc ei dat conſilium Gregorius; Convocandi (inquit) ſunt diſperſi Eccleſiæ filii, eiſque ſcripturæ ſacræ eſt teſtimoniis oſtendendum, *quia omne manufactum adorare non liceat:* quoniam ſcriptum eſt, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Ac deinde ſubjungendum eſt: quia picturas imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi fuerant factæ, ut neſcientes literas, ipſam hiſtoriam attendentes diſcerent quid actum ſit, quia tranſiſſe in adorationem videras, idcirco commotus es ut eas imagines frangi præciperes. Atque eis dicendum: ſi hanc inſtructionem, ad quam imagines antiquitus factæ ſunt, habere vultis in Eccleſia, eas modis omnibus & fieri & haberi *permitto.* Atque indica quod non tibi ipſa viſio hiſtoriæ, quæ pictura teſte pandebatur, diſplicuerit, ſed illa adoratio quæ picturis fuerat incompetenter exhibita. Atque in his verbis eorum mentes demulcens, eos ad concordiam tuam revoca. Et ſi quis imagines facere voluerit, minimè prohibe; adorare verò imagines, omnibus modis devita. Sed hoc ſollicitè fraternitas tua admoneat, ut ex viſione rei geſtæ ardorem compunctionis percipiant, & in adoratione ſolius omnipotentis ſanctæ Trinitatis humiliter proſternantur. Cuncta verò hæc amore ſanctæ Eccleſiæ, & tuæ fraternitatis loquimur. Non ergo ex mea correptione frangatur à zelo rectitudinis, ſed magis adjuvetur in ſtudio piæ diſpenſationis. Hæc Gregorius, lib. 9. epiſtolarum ex regiſtro, epiſt. 9.

Gregorii I. Papæ Romani judicium de facto Sereni.

Manufactum adorare non licet.

Luc. 4: 8.

Solus Deus adorandus.

Brevis conſideratio doctrinæ Gregorii de imaginibus.

24. Vides Gregorium apertiſſimè damnare omnem adorationem imaginum, quæ verò de earum utilitate diſſerit, ea neque earum habendarum neceſſitatem important, ſed tantum licitam ac conditione limitatam permiſſionem; neque ullo ſacræ Scripturæ teſtimonio munit, ſed utilitatis hujus rationem confirmat exemplo gentilium, quorum in hoc argumento nulla eſt auctoritas. Antiquitas verò ſeu vetuſtas Eccleſiaſtica, quam allegat, quanto diſtet intervallo à temporibus Apoſtolicis, facilè eſt perſpicere ex ſuperiore narratione. De hac autem utilitate plura, Deo donante, inferius monebimus. Nunc hiſtoriam proſequamur.

25. Hæc fuit doctrina Gregorii, initio ſeptimi ſeculi; eademque viguiſſe videtur reliquo illo ſeculo, uſque ad quiniſextam Synodum: nempe imagines ſanctorum in templis utiliter haberi, ſed nefas eſſe ullam imaginem adorare, quæ non eſt Deus; nulla autem imago Deus eſt, niſi ſolus unigenitus Dei Filius, quem ſcriptura vocat imaginem inviſibilis Dei. Coloſſ. 1: 15.

CAPUT. X.

De imaginibus narratio hiſtorica à tempore quiniſextæ Synodi, uſque ad Synodum Francofurtenſem, ſub Carolo Magno celebratam, anno Dom. 794. ubi etiam de duabus nuncupatis ſeptimis œcumenicis Synodis.

Inveſtigatio judicii quiniſextæ Synodi de adoratione imaginum.

SYnodus quiniſexta, quæ anno Domini 692. celebrata eſt, imagines vocat venerabiles, σεπτὰς, can. 82. Sed hoc epitheton & templis [τοῖς σεπτοῖς ναοῖς] tribuitur poſtea ab ipſis Nicænis illis Patribus in Concilio Nicæno ſecundo, actione 6. tom. 2. ſectione illa quæ antepenultimam proxime antecedit. Et ipſi etiam Patres Concilii Conſtantinopolitani ſub Conſtantino quinto contra imagines celebrati, anno Domini 754. templum in quo ſedebant, appellant σεβάσμιον ναὸν, idemque Nicæni vocant πάνσεπτον ναὸν, in actis ſeptimæ Synodi, actione ſextâ, tom. 1. non procul ab initio. Juſtinianus etiam Imper. Xenodochia & noſocomia & id genus alia collegia vocat venerabiles domos, Novell. 7. cap. 2. & Novell. 120, cap. 7. & adorandas domos, Novell. 7. cap. 3.

Et de adoratione crucis.

2. In eadem quiniſextâ Synodo, can. 73. dicunt Patres illi, ſe vivificæ cruci tribuere adorationem [τὴν προσκύνησιν,] & propterea crucis figuras [τοῦ σαυροῦ τύπους] in ſolo ac pavimento fieri prohibent, ne incedentium pedibus calcetur victoriæ nobis trophæum. Magnifica iſta crucis elogia. à veteribus quibuſdam uſurpata, Patres Francofurdienſes, in refutatione ſeptimæ pſeudo-ſynodi ſeu Nicænæ ſecundæ, intelligenda eſſe ajunt non de ligno, ſed de toto opere Chriſti in cruce peracto, item de afflictionibus piorum. Et certé Trullani illi, Synodi quiniſextæ Patres non dicunt ſe adorationem impertiri figuræ crucis [τῷ τύπῳ τοῦ σαυροῦ] ſed vivificæ cruci; id eſt, Chriſto crucifixo: quo ſenſu dixit Apoſtolus Paulus, ſe gloriari in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti. Galat. 6: 14. & ſe non ſtatuiſſe ſcire aliquid inter Corinthios, niſi Jeſum Chriſtum, & hunc crucifixum. 1 Cor. 2: 2. Et ad honorem Chriſti crucifixi pertinere putabat quiniſexta Synodus, ut non calcaretur figura crucis. quo loco autem hujus Synodi judicium habeant Pontificii, monuimus ſuprà, lib. 5. cap. 5.

Vide ſupra, cap. 2. §. 31.

3. Poſt annum verò Dominicæ incarnationis 700. jam palàm urgeri, atque ab ipſo Romano Pontifice aliiſque Epiſcopis ingenti ſtudio defendi cœpit atque obtrudi religioſus cultus & adoratio imaginum, contra mentem Gregorii I. & orthodoxæ antiquitatis. Hinc acerrimæ exortæ ſunt & diuturnæ concertationes, aliis Serenum Maſſilienſem imitantibus, & imagines, (cùm eas coli dolerent) confringentibus ac delentibus, aliis earum adorationem obſtinatè exercentibus atque urgentibus: illi iconomachi & iconoclaſtæ dicti ſunt, iſti iconolatræ.

Iconomachi. Iconolatræ.

4. Euſque autem invaluerat iconomania, ut imagines religioſè adorarent ipſi jam Pontifices Romani, aliarumque multarum ſedium degeneres antiſtites. qua deteſtanda idololatria mertò commotus Leo Iſaurus, hujus nominis tertius, Romanorum Imperator, Conſtantinopoli regnans, edictum promulgavit anno Dom. 726. ne quis ullam manufactam imaginem adoraret, & quia eas adorari videbat, amovendas curavit, non quod hiſtoricum imaginum uſum prorſus improbaret, ſed piè & prudenter reputans eo potius carendum eſſe, quàm permittendam imaginum adorationem. Hic enim cardo fuit controverſiæ, ut docet Zonaras, tomo 3. Annalium, in Imperio Leonis Iſauri; Accerſito (inquit) Germano Patriarcha, negat [Leo Imp.] colendas eſſe imagines, earumque adorationem idololatriam vocat. Hanc Imperatoris propoſitionem ut hæreticam averſatus Germanus de ſede Conſtantinopolitana pellitur, ſuffecto in ejus locum Anaſtaſio, qui de imaginibus idem ſentiebat quod Leo Auguſtus.

Leo. 3. Imp.

Cardo controverſiæ inter iconomachos & iconolatras.

5. Gregorium etiam Papam Rom. hujus nominis ſecundum, monuit Leo ut imagines adorari non fineret, ſed eas potiùs auferret. Sed tantum abfuit ut ſalubribus Imperatoris & Anaſtaſii Patriarchæ conſiliis aurem præberet, Gregorius Papa, ut è contrario adorationem imaginum inſanâ obſtinatione tuendam ſuſceperit. Propter eam controverſiam, Gregorius, repudiata ſocietate Patriarchæ Conſtantinopolitani, & eorum qui ei conſentirent, illos, unà cum Imperatore Leone, ſynodico anathemate obſtrinxit. Et impietati rebellionem addens, vectigalia Romana & Itala, quæ ad id uſque tempus Imperatori Conſtantinopolitano pendebantur, inhibuit, icto cum Francis fœdere. Unde illi occupandæ Romæ occaſionem habuerunt, ut ſcribit Zonaras, etiam imaginum cultor. idque ipſum de perfida Gregorii rebellione repetens, ait, ἀποςήσας οὖν ὡς εἴρηται τῆς τοῦ βασιλέως ὑπακοῆς ὁ πάπας Γρηγόριος, διὰ τὴν ἐκεί-ἀκακοδοξίαν, τοῖς Φράγγοις ἐσπείσατο. id eſt, Papa igitur Gregorius, deſertâ Imperatoris obedientiâ, ut dictum eſt, ob perverſam illius opinionem, pacem cum Francis fecit. Sic Abbas Urſpergenſis, Miſit (inquit) & ad Papam Romanum Gregorium, ut ſimiliter faceret, ille verò noluit, ſed omnia tributa Romanæ urbis & Italiæ, ſibi dari prohibuit. Hæc ille, & in eandem ſententiam plura, in ſuo Chronico, ubi de Leone Iſauro.

Gregorius 2. Papa Romanus ſpreta auctoritate Imperatoris Conſtantinopolitani, fœdus cum Francis init.

Nota hic geminam ſedis Romanæ apoſtaſiam; à Dei obedientia unam; alteram ab Imperatoris.

Duplex apoſtaſia Sedis Rom.

6. Leoni Iſauro ſucceſſit ipſius filius Conſtantinus quintus, quem *Copronymum* cognominant: hic ſynodum convocavit trecentorum triginta octo Epiſcoporum, quæ celebrata eſt Conſtantinopoli, anno Domini 754. & ſeptima œcumenica dicta eſt. In ea decretum eſt, non eſſe adorandas artefactas imagines, nec in templis collocandas, aut in privatis domibus, nec occultandas. Earùmque adoratores, ut idololatras, Xylolatras, iconolatras, anathemate condemnant, & in eis nominatim Germanum & Georgium quondam Patriarchas Conſtantinopolitanos, & Joannem Damaſcenum, qui cognomento *Manſur* dictus eſt, ut patet ex ejuſdem ſynodi geſtis, quæ exſtant inſerta actis Synodi ſecundæ Nicænæ, actione ſextâ.

Conſtantinus Copronymus. Septima œcumenica Synodus, an. Dom. 754. contra adorationem imaginum.

7. Mortuo jam Anaſtaſio, Patriarcha Conſtantinopolitano, ſuffectus in ejus locum eſt, in hac Synodo, *Conſtantinus*, qui Silæi Epiſcopus fuerat, cui poſtea ſucceſſit Nicetas, regnante adhuc Conſtantino Copronymo; teſte Zonara. Succeſſit autem Patri Conſtantino in Imperio filius *Leo*, hujus nominis quartus, anno Dom. 775. etiam adverſarius adorationis imaginum, eoque regnante, Nicetas mortuus eſt, ſuccedente in ejus locum Paulo Patriarchâ.

Leo 4. Imperator.

8. Mortuo deinde Leone, ejus relicta vidua *Irene* & filius *Conſtantinus ſextus* Imperium ſuſceperunt, anno Dom. 780. favebat Irene adorationi imaginum, & filium ſecum traxit. *Paulus* autem Patriarcha, qui regnante Leone averſationem cultus imaginum præ ſe ferebat, conſenſit

Irene & Conſtantinus ſextus Imper. Vide ſupra, lib. 4. cap. 17. §. 18.

Irenæ

Irenæ Imperatrici, & ſe Patriarchatu abdicans monachus fieri voluit. Et ejus loco Imperatores *Taraſium* ſecretarium, hominem laïcum, conſtituerunt Patriarcham Conſtantinopolitanum. quæ promotio, ex laïco ſtatim in Patriarcham, initio quidem improbata eſt Hadriano, hujus nominis primo, tunc Papæ Romano, intellectâ tamen Taraſii in adorationem imaginum propenſione, diſſimulata eidemque probata eſt, ut patet ex Hadriani epiſtola ad Taraſium, inſerta actis Nicænæ ſecundæ ſynodi, actione ſecunda. Atque ita opportunitate utentibus iconolatris, indicta eſt Synodus Conſtantinopoli celebranda, pro reſtitutione imaginum & adoratione earundem; ſed cum eam impietatem ita averſarentur Conſtantinopolitani, ut non ſuccederet, dilata res eſt, & poſtea cogitatum de Nicæa Bithyniæ, ut monet Binius in hiſtoria ſeptimæ ſynodi. Celebrata eſt igitur Nicææ ſynodus trecentorum quinquaginta Epiſcoporum anno Dom. 787. qui fuit aunus octavus Imperii Irenes & Coultantini, hanc cultores imaginum œcumenicam ſeptimam appellârunt. quid in ea, in negotio de imaginibus decretum ſit, prolixè declarant ejus acta, tomo quinto Conciliorum, editionis Pariſ. Compendio verò ſic refert Zonaras, in Imperio Irenes & ejus filii Conſtantini; Decretum (inquit) *τὰς σεπτὰς εἰκόνας καὶ προσκυνεῖσθαι καὶ σέβεσθαι*, venerabiles imagines & adorandas & religiosè colendas eſſe. Non tamen latria, ut patet ex Synodi actis. In eademque improbata eſt prior illa ſynodus ſub Conſtantino Copronymo contra imagines celebrata, & anathemate notari tres, qui Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ præfuerant Patriarchæ, Anaſtaſius, Conſtantinus, & Nicetas; quia docuerant non eſſe adorandas imagines.

Alia ſeptima œcumenica ſynodus, an. Dom. 787. pro adoratione imaginum. Vide ſuprà, cap. 1. §. 31.

9. Perlatis in Occidentem ſynodi hujus actis, per Hadriani Papæ legatos, qui eidem interfuerunt, *Carolus Magnus*, Francorum Rex, generalem indixit Synodum Epiſcoporum Franciæ & Italiæ aliarumque ſuarum ditionum, quæ de hac controverſia judicaret. Celebrata eſt igitur Francofurti ad Mœnum celebris illa Francofurtenſis Synodus trecentorum Epiſcoporum, anno Dom. 794. conſentiente Hadriano Papa Romano, qui ad celebrandum eam Synodum ſuos etiam legatos miſit Theophylactum & Stephanum Epiſcopos. Ibi primum damnata eſt hæreſis Felicis & Elipandi, de qua aliàs diximus: deinde (utar jam verbis Adonis Archiepiſcopi Viennenſis) pſeudoſynodus, quam ſeptimam Græci appellant, pro adorandis imaginibus abdicata penitus. Hæc Ado, in ſuo breviario chronicorum, ætate ſexta. Sic Abbas Urſpergenſis, in ſuo Chronico. Synodus etiam (inquit) quæ ante paucos annos in Conſtantinopoli congregata ſub Irene & Conſtantino filio ejus, ſeptima & univerſalis ab ipſis appellata eſt, ut nec ſeptima, nec aliquid diceretur, quaſi ſupervacua ab omnibus abdicata eſt. Hæc ille. dicit autem Conſtantinopoli congregatam, tum quia in ea urbe initio congregari cœpit, ut diximus, tum etiam quia in Conſtantinopolitano Imperio, juſſu Conſtantinopolitanorum Principum, congregata eſt Nicææ quæ ſuberat Conſtantinopoli urbi imperanti, ut novæ Romæ. veluti ſi ſynodum Patavinam dicas Venetiis eſſe congregatam.

Synodus Francofurtenſis, anno Dom. 794. contra adorationem imaginum.

Lib. 6. hujus operis.

10. Clariſſimè autem mentem ſuam ipſa illa Francofurtenſis ſynod: aperit in libris illis, qui ſub Caroli M. nomine ſcripti ſunt in illa Synodo, contra illam pſeudoſeptimam ſynodum, & contra adorationem imaginum, quod opus capitulare dictum, miſit Carolus ad Adrianum Papam Romanum, qui Capitularis illius confutationem, ſynodique Nicænæ pſeudoſeptimæ defenſionem, infelici conatu, molitus eſt, ſcripto quodam ad Carolum miſſo, quod exſtat ſubjunctum actis illius ſeptimæ ſynodi, in editione Binii. Ubi ait Adrianus Engilbertum Abbatem, à Carolo miſſum, tradidiſſe ei Capitulare adverſum Synodum, quæ pro ſacrarum imaginum erectione in Nicæa acta eſt.

Capitulare Caroli M.

CAPUT. XI.

Specimen doctrinæ Concilii Francofurtenſis, cum diſcuſſione offuciarum Baronii & Bellarmini, & ineptis quibuſdam Adriani primi, Papæ Romani, reſponſionibus, & abſurda ejus doctrina.

SUmma doctrinæ operis illius Carolini, quod adhuc exſtat, huc redit. Neque probandum eſſe rigorem illius Synodi ſub Conſtantino quinto celebratæ, quæ imagines in hiſtoricum uſum poſitas prorſus abolendas cenſuit; & multò magis rejiciendam eſſe ſynodi ſub Irene habitæ impudentiam in adoratione imaginum. Paucis enim rejectâ priore ſynodo in præfatione operis, reliquum opus in quatuor libros diſtinctum prolixè impendunt refutationi ejus ſynodi quæ (ut loquitur in præfatione Carolus, ſeu ſub ejus perſona Concilium Francofurtenſe) propter adorandarum imaginum impudentiſſimam traditionem in Bithiniæ partibus geſta eſt. Contra quam ineptiſſimam Synodum Carolus ait ſe opus hoc adgreſſum eſſe cum cohibentia ſacerdotum in regno à Deo ei conceſſo Catholicis gregibus prælatorum, non arrogantiæ ſupercilio, ſed zelo Dei & veritatis ſtudio.

Summa doctrinæ operis Carolini.

Contra Synodum Nicææ in Bithynia geſtam.

Cum cohibentia ſacerdotum, id eſt, cum eorum unanimi conſenſu.

2. Porrò ita tuentur uſum imaginum hiſtoricum, Carolus & Patres Francofurtenſes, ut tamen fateantur eum non eſſe neceſſarium, & eſſe parum utilem: earum verò adorationem rejiciunt ac refellunt, ut prorſus illicitam ac nefariam. En ipſorum verba, lib. 2. illius operis, cap. 21. Solum (inquiunt) Deum colere, ipſum adorare, ipſum glorificare debere, totius Divinæ ſcripturæ tuba terribilis intonat. Unde cavendum illis eſt, & modis omnibus pertimeſcendum, ne, dum imaginum cultum & adorationem Chriſtianæ religioni ingerere nituntur, ſingularem unius Dei cultum & adorationem fruſtrari videantur. Quæ duo ita inter ſe mutuò reluctantur, ut ſi unum ſteterit, aliud ſtare nnn poſſit. ——— Solus igitur Deus colendus, ſolus adorandus, ſolus glorificandus eſt, de quo per Prophetam dicitur, *Exaltatum eſt nomen ejus ſolius*, [Pſalm. 148.] Cujus etiam ſanctis qui, triumphato diabolo, cum eo regnant, ſive quia viriliter certaverunt, ut ad nos incolumis ſtatus Eccleſiæ perveniret, ſive quia eandem Eccleſiam aſſiduis ſuffragiis & interceſſionibus adjuvare noſcuntur, veneratio exhibenda eſt. Imagines verò, omni ſui culturâ & adoratione ſecluſa, utrum in baſilicis propter memoriam rerum geſtarum & ornamentum ſint, an etiam non ſint, nullum fidei catholicæ adferre poterunt præjudicium: quippe cum ad peragenda noſtræ ſalutis myſteria nullum penitus officium habere noſcantur. Hæc ibi.

Solus Deus religioſe colendus & adorandus eſt.

Pſal. 148: 13.

Vide infra. §. 10. & §. 11. & 12.

3. Alibi etiam paſſim in eo opere Carolus docet, imagines ad inſtructionem intuentium parum habere utilitatis, nec urgere ſe earum uſum ut neceſſarium, ſed permittere ut licitum. Et reprehendit Nicænos nimis extollentes utilitatem imaginum: Non gratiam Dei (inquit) in ea veritate quærunt, de qua pia veritas, & vera pietas dixit, *Si permanſeritis in verbo meo, cogno-*

Uſus imaginum ad inſtructionem intuentium parum utilis, & non neceſſarius.

Vide infra, cap. 12. §. 9. & §. 10. Ioan. 8: 31, 32. Religionis cultu adorandus eſt ſolus Deus. Deut. 6: 13. Matth. 4: 10. Imagines non debent dici ſancta. Vide ſupra, cap. 9. §. 9. & §. 17.

ſcetis veritatem. & veritas liberabit vos: ſed in imaginibus artificum induſtria formatis, quæ ſpectatores ſuos plerumque ob rerum geſtarum memoriam inducunt in admirationem; adoratores verò ſemper in errorem. Non enim mediocris eſt error, cum aliud adoratur religionis cultu, quàm is qui dixit, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Hæc ille, lib. 1. cap. 2. ubi etiam ſubjungit, nec veritatis capaces eſſe imagines, nec ſanctas dici debere, ſanctitate enim & veritate eas omnino carere. Item lib. 1. cap. 15. Non jam veritatem per imagines & picturas quæramus, qui Spe, Fide, & Charitate ad eandem veritatem quæ Chriſtus eſt, ipſo auxiliante pervenimus. Et in eandem ſententiam, lib. 1. cap. 17. Unde (inquit) liquido patet hanc eſſe Apoſtolicam traditionem, ut non in picturis, ſed in virtutibus videri poſſit ſanctorum exitus converſationis, & eorum imitari fides, non imaginum ſucis, ſed in operibus bonis.

Pſ. 26: 8. Decor domus Dei non in imaginibus materialibus, ſed in virtutibus ſpiritualibus refulget.

4. Et cap. 29. ejuſdem libri; Habet ſancta Eccleſia decorem quem Propheta diligebat, id eſt, ſpirituales virtutes: habet aurum, id eſt, fidem: habet columnas argenteas, id eſt, ſanctos viros; quæ columnæ habent baſes argenteas, cum ſupra ſtabilitatem verbi Dei quod per Prophetas & Apoſtolos nobis traditur collocantur, &c. Ex his & aliis quæ hic prolata non ſunt, diligens divinarum ſcripturarum lector domus Dei decorem non in imaginibus materialibus, ſed in virtutibus ſpiritualibus refulgentem eſſe videbit. Hæc ibi.

Non in imaginibus quærendus eſt Deus. Pſal. 119: 11. Ioel. 2: 12. Eſai. 29: 13.

5. Item lib. 4. cap. 2. Non in rebus viſibilibus, non in manufactis, ſed in corde Deus eſt quærendus: nec carnalibus oculis, ſed mentis ſolummodo oculo aſpiciendus. In corde meo, inquit David, non imaginibus, abſcondi eloquia tua: ne repellas me à mandatis tuis. Et Moyſes dicit, Ponite verba Domini in cordibus veſtris. Et Dominus per Prophetam; Convertimini ad me de toto corde veſtro. Et è contrario, de reprobis ait; Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. Nam quæ veſania eſt dicere, per imaginem quæ per colores apparet, adoratur fortitudo ejus, & ad memoriam veniemus de ejus in terra præſentia? Infelix memoria, quæ ut Chriſti memoretur, qui nunquam à pectore juſti hominis recedere debet, imaginariæ viſionis eſt indiga: nec aliter poteſt Chriſti habere in ſe præſentiam, niſi in pariete aut in aliqua materia ejus viderit imaginem pictam: Quoniam talis memoria quæ imaginibus fovetur, non venit ex cordis amore, ſed ex viſionis neceſſitate. Quia videlicet hanc non internus amor ad memorandum Chriſtum incendit, ſed neceſſitas, qua etiam res exoſas mox ut videmus pictas, utcunque ad mentem viſione duce reducimus. De talibus ergo qui tanta neceſſitate arctantur, ut niſi picturas viderint, Chriſti difficile memorentur, timendum eſt, ne ſi forte aut communem hanc lucem quadam corporis moleſtia urgente viventes amiſerint, aut picturis quodam caſu, quæ tamen ſemper haberi non poſſunt, caruerint, Chriſti prorſus qui ſemper ante oculos habendus eſt obliviſcantur.

Veſania eſt dicere, per imaginem adorari Chriſtum. Infelix memoria quæ ut Chriſti memor ſit, indiget viſione imaginis.

6. His ſimilia lector inveniet lib. 2. operis illius Carolini, capite 22. quod hac inſcriptione prænotatur; Quod non bonam habeant memoriam, qui ut non obliviſcantur ſanctorum, vel certè ipſius Domini, idcirco imagines erigunt.

Prophetia de Virginis partu, non in picturis, ſed in ſcripturis quærenda eſt.

7. Item lib. 4. cap. 21. Prophetia (inquit) quæ Virginem concepturam & filium parituram intonat, non jam in incertis & ambiguis eſt quærenda, ſed in pectore retinenda, nec ejus arcana myſteria ſunt in picturis, ſed in divinis literis earumque explanatoribus, Apoſtolis videlicet eorumque ſucceſſoribus, inveſtiganda, & fide potius quam oculis intuenda. Non enim nobiliſſimus vates Eſaias ait, niſi pinxeritis & adoraveritis imagines, non permanebitis, ſed ait; ſi non credideritis, non permanebitis. ——— Hanc autem picturam in tabula aut pariete cernentes, Virginem videlicet depictam, puerum in ulnis tenentem, quomodo præſumemus rem inſenſatam adorare, & opus cujuſlibet artificis oſculari? Quis indiſciplinatus tale facinus perpetrare audebit, ut adorationem ſoli Creatori debitam creaturis impendat, & dum vult favere picturis, ſacris renitatur ſcripturis? ——— Iſti abſque ſanctorum Patrum doctrinâ & Conſacerdotum per diverſas mundi partes conſtitutorum conſenſu, arrogantiâ quadam & ſupercilioſa inventione novam Chriſtianæ religioni imaginum adorationem nituntur inferre.

Eſai. 7: 9.

Contra adorationem imaginum, earumve oſculationem.

Adoratio imaginum nova & à Chriſtiana religione aliena.

Vindiciæ ſcripturarum. Pſal. 4: 7. Pſal. 27: 8. Liogia quædam Nicænæ ſecundæ ſynodi, quæ ſe ſeptimam œcumenicam dixit. Tranſitio.

8. Et lib. 1. cap. 27. Nil ad manufactarum imaginum vultus pertinet quod Pſalmographus dicit, Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine. Nec illud, Vultum tuum, Domine, requiram. ut in ejuſdem vaniſſimæ ſynodi lectione habetur, quæ pro adorandis imaginibus facta eſt, cujus textus nihil aliud quam materia eſt, ubi ſtultitia magnitudinem ſuam exercuit. Hæc ibi.

9. Hic multa invenis contra imaginum neceſſitatem. Contra adorationem vero & ſalutationem earundem vehementius acuitur oratio, in illo opere.

Contra adorationem & ſalutationem imaginum.

10. Eccleſiaſticæ (inquit) norma inſtitutionis Prophetarum & Apoſtolorum, vel ipſius Domini aliquando nobis commendatur verbis, aliquando exemplis, aliquando obumbratis, aliquando patefactis monſtratur oraculis; nonnunquam etiam figuratis, nonnunquam ſimplicibus perdocetur eloquiis: inter quæ omnia omnium rerum adoratione inhibita, ſalva adoratione qua nos mutuo ſalutantes adoramus, ſolius Dei adoratio inſtituitur. ——— Si igitur Angeli ſive homines, ut præſentis exempli ratio docet, [exempla attulit Petri, Actorum 10. Pauli & Barnabæ, Actorum 14. & Angeli, Apocal. 19. & 22.] minimè adorandi ſunt, ſalva adoratione quæ charitatis & ſalutationis officio exhibetur, multo minus imagines, quæ rationis expertes ſunt, nec ſalutatione nec adoratione dignæ, eo quod inſenſatæ ſint, adorandæ ſunt: quæ ſi adorandæ non ſunt, imo quia non ſunt, duplex illi in hac parte deliquium patrare perhibentur, ſive quia eas adorant, ſive quia ut hoc facerent ab Apoſtolis ſibi traditum eſſe mentiuntur. Hæc lib. 2. cap. 25.

Nota diſtinctionem adorationis.

Duplex culpa eorum qui in ſecunda Nicæna ſynodo decreverant adorandas eſſe imagines.

11. Supra monuit, ſolum Deum adorandum eſſe religionis cultu, lib. 1. cap. 3. (verba recitavimus, §. 3.) Ergo neque ad ipſorum ſanctorum convenientem venerationem pertinet cultus religionis, aut adoratio religioſa. Adde illud quod ſubjungitur eodem lib. 1, cap. 3. Faceſſat (inquit) cœcæ ſuperſtitionis vocabulum, abdicetur procacis nominis ſupercilium, pellatur à fidelibus in divos transferendorum hominum gentile mendacium. ——— Omnia falſa, veritate veniente, caſſata ſunt. Nam ſi falſorum deorum gentilis opinio falſa eſt, poſt mortem in divos transferendorum hominum fabula falſa eſt. ——— Divalis nominis nuncupatio vana eſt. Hæc ibi. Et lib. 3. capite 16. Honor itaque (inquit) dignè ſanctorum corporibus, reliquiis, ſive baſilicis exhibitus, & omnipotenti Deo & ſanctis ejus manet acceptus; incompetens verò & indecens, Nec Deo, nec ſanctis ejus manet acceptus.

De congrua veneratione ſanctorum & incongrua.

Sanctorum corpora venerari, eorumque reliquiis honorem exhibere.

12. Item eodem lib. 3. capite 24. Sanctorum corpora venerari, eorumque reliquiis honorem exhibere non ſine cauſa vetuſtas admiſit. Nam

Abra-

Abraham Pater gentium, vir fide plenus, devotione ſummus, obedientiâ præcipuus, in præceptis Domini ſtrenuus, non in quolibet loco, ſed in agro ſtudioſè empto, conjugem legitur ſepeliſſe: & oſſa ſua non in loco quolibet, ſed in ſpelunca pulcherrima, in cujus interiore parte protoplaſtus ſepultus fuit, juxta ſuum imperium à filiis tumulatus fuiſſe legitur. Iſaac quoque juxta Patrem ſecundùm propriam juſſionem creditur à filiis fuiſſe ſepultus. Jacob quoque, cum Niliacas deſcendiſſet in oras, non ſe ibidem ſepeliri permiſit, ſed corpus ſuum ad terram ſibi Patribuſque repromiſſam, juxta oſſa Patris avique ſepeliendum advehi ſanxit. Joſeph quoque oſſa ſua filiis Iſrael ad terram repromiſſionis vehenda præcepit: Quod quidem legiſlator idcirco minime agere diſtulit, quia id haudquaquam contra fidem eſſe cognovit.

1 Reg. 13: 31.

——— Prophetes Bethel, niſi ſanctis oſſibus venerationem exhibendam ſciret, nunquam ſe juxta oſſa viri ſancti ſepeliri præciperet, dicens, ſepelite me juxta oſſa Prophetæ.

2 Reg. 23. 18.

Vir itaque ſanctus Joſias duorum Prophetarum oſſa nequaquam intemerata ſervare præciperet, niſi ſanctis oſſibus venerationem exhibendam ſciret. Ecce quibus exemplis, ut cætera taceamus, monſtratum eſt ſanctorum cineribus venerationem exhiberi debere. Dicant illi, ubi unquam jubeantur imagines adorare. Sancti in Cœleſtibus ſedibus eum Chriſto vivere, & eorum oſſa quandoque reſurrectura creduntur: at imagines nec vixiſſe unquam creduntur, nec reſurrecturæ. Hæc ibi. Ubi vides eam, quæ Carolo & Concilio Francofurtenſi probatur, ſanctorum venerationem, non in eo poſitam

In quibus conſiſtat legitima ſanctorum defunctorum veneratio.

eſſe, ut mortui in divos transferantur, religionis cultu adorentur, exhumentur, & oſculanda vel adoranda proponantur eorum oſſa; ſed 1. ut eorum corpora ſeu corporum reliquiæ honeſtè ſepeliantur, in ſpe reſurrectionis. 2. Ut ſepultæ ſinantur jacere inviolatæ. 3. Ut virtutes eorum cogitemus, commemoremus & imitemur, ut patet ex eo teſtimonio, quod ſuperius §. 3. allatum eſt, ex libro primo, cap. 17. operis Carolini.

Quis honor baſilicis exhibendus.

13. Si quæras, quem honorem cenſeant baſilicis exhibendum. Reſpondeo, ut in eis Deo ſerviamus, eaſque competenti ſtructuræ & ſupellectilis adparatu exornemus. Hæc reſponſio habetur lib. 4. cap. 3 ubi etiam eorum deridetur veſania, qui imaginibus nil cernentibus luminaria concinnant, & nihil odorantibus adolent thymiamata.

Vide ſupra, c. 2. §. 32.

De iniqua comparatione imaginum. cum divinis ſcripturis.

14. Ne autem quiſquam exiſtimet argumenta paulò ſuperius allata contra imaginum neceſſitatem, quibus etiam evincitur perexiguam eſſe earum utilitatem, ne, inquam, ea quiſquam exiſtimet retorqueri poſſe in ſacras ſcripturas, cum Nicæni illi in ſua pſeudoſynodo, actione ſexta, in fine tomi primi, ſuſcipiant imagines [ὥσπερ] ſicut ſacras ſcripturas, & per utraſque ſe profiteantur ſimili modo [ἀπαύτως] intelligibiliter illuſtrari: hæc iniqua comparatio, quemadmodum à Carolo & Francofurtenſi Concilio refellatur, ipſius Carolini operis verbis, licet prolixioribus, lectori ſuggerere non gravabor.

De divinis ſcripturis.

15. In Capitulari, lib. 2. cap. 30. Divinæ ſcripturæ libris (ait Carolus) imagines non ritè æquiparari poſſunt: cum ſcripturæ divinæ ſint à Deo prædeſtinatæ, & per momenta ſeculorum ad humanæ ſalutis emolumenta clementi exhibitione conceſſæ, habeantque auctores ſanctos & venerabiles viros virtutum lampadibus & miraculorum inſignibus coruſcantes, vel certè ipſum Dominum; imagines verò & gentilium errorum vanitate prolatæ ſint, & nullam ſalutis

De imaginibus.

exhibitionem, nullam ſacramenti alicujus mortalibus prærogativam adducant, ſed oculis tantummodo faveant, per quos quaſi per quoſdam legatos geſtarum rerum memoriam cordibus mandent. Eo etenim tempore quo Moſes cum populo Dei in eremo morabatur, & præcipiente Domino ſacræ legis doctrinam & cerimoniarum ſacratiſſimos ritus populo tradebat, & genus humanum ad divini cultus eruditionem informabat, Cecrops quidam Rex Athenienſium, dæmonico infectus veneno, rudes gentilium mentes ad imaginum ſimulacrorumque & ad vanorum Deorum culturas excitavit: & quo tempore populus Dei, mandata vitæ percepit, hoc ille inſiciendis animabus perpetuæ mortis pocula & diuturni erroris ſeminaria præparavit: de quo eſt iſtud Sedulii,

Moſis tempore, rex Athenienſium Cecrops excitavit, homines ad colendum imagines. Vide Aug. lib. 18. de Civit. cap. 11.

> *Quo lethale malum, quo vanis dedita curis*
> *Attica Cecropii ſerpit doctrina veneni.*

Uſus imaginum à gentilium traditionibus inolevit. Sedul. in exordio libri primi, operis Paſchalis.

Unde imaginum uſus, qui à gentilium traditionibus inolevit, ſacræ legis libris æquiparari nec debet nec valet, quia in libris, non in imaginibus, doctrinæ ſpiritalis eruditionem diſcimus. Non enim ait Paulus Apoſtolus, quæcunque picta ſunt, ad noſtram doctrinam picta ſunt; ſed ait, quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, ut per patientiam & conſolationem ſcripturarum, ſpem habeamus apud Deum. Nec ait, omnis pictura, ſed, omnis ſcriptura divinitus inſpirata utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad erudiendum, ut perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus.

Collatio imaginum & librorum S. Scripturæ. Rom. 15. 4. 2 Tim. 3. 16.

Quinquageſimo denique die poſt agni immolationem, & maris rubri tranſitum, Dominus in montem Sinai deſcendens, legem, non pictam, ſed ſcriptam Moyſi dedit, & in tabulis lapideis non imagines, ſed apices qui indices rerum ſive ſigna verborum eſſe perhibentur tradidit. Idem quoque Moyſes originem mundi, non pingendo ſed ſcribendo edocuit. Et omnia quæ per ſpiritum prophetiæ ſive de præteritis, ſive de præſentibus, ſive de futuris cognovit, in quinque libris annotans, non pingendo ſed ſcribendo poſt futuris Domino imperante mandavit. Nec de eo legitur, accepit picturas, ſed accepit librum Moyſes, & recitavit in aures populi verba libri,

Deut. 31. Pſal. 40. 8.

——— David in perſona Chriſti dixiſſe legitur; In capite libri ſcriptum eſt de me. Non enim ait pictum, ſed ſcriptum: nec in capite parietum ſive tabularum, ſed in capite libri. ——— Apoſtoli non imagines, ſed epiſtolas ad diverſas mundi partes deſtinaſſe leguntur: nec per picturas genus humanum ab idolorum cultibus ad veræ fidei puritatem revocavere, ſed per ſcripturas: Quibus Redemtor ſenſum aperuit, non ut intelligerent picturas, ſed Scripturas; Scriptum eſt enim; Tunc aperuit illis ſenſum, ut intelligerent ſcripturas.

Luc. 24: 45. Ioan. 20: 30. 31.

In Evangelio quoque legitur; Multa quidem & alia ſigna fecit Jeſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Hæc autem ſcripta ſunt ut credatis quoniam Jeſus eſt Filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus. Joanni quoque dictum ſupernæ vocis tonitruo eſt, Quod vides ſcribe in libro, & mitte ſeptem Eccleſiis.

Apoc. 1: 19.

Unde datur intelligi, non picturas, ſed ſcripturas ad noſtræ fidei eruditionem eſſe conceſſas. Quam ergo ſit incautum, quamque à ratione remotum dicere, ſicut divinæ ſcripturæ libros, ita imagines ob memoriam venerationis habemus, facile intelligere poteſt quiſquis divinarum ſcripturarum cognitionem habet. In illis [videlicet ſcripturis] reperiuntur arma quibus contra adverſa confligatur, quibus vitia reprimantur, quibus virtutes erigantur,

Nota imagines non eſſe libros à Deo inſtitutos.

Encomium divinarum ſcripturarum.

tur, ——— & ut cuncta breviter complectar, in illis & animæ perpetuus cibus, & præſentis vitæ doctrina & ſapientia quæ decor eſt vitæ, & vitæ perpetuæ documenta continentur. Eſt enim theſaurus nullo bono carens, omnibus bonis redundans: ad quem quiſquis devotus, accedit, quicquid fideliter quærit, feliciter ſe adquiſiſſe gaudet. ——— Eſt plane divina ſcriptura verax, eſt fixa, eſt caſta, eſt cœleſtis magiſterii inſtrumentum, & æterna prædicatio puriſſimo nitens eloquio, eſt lux mortalium, dicente Propheta, Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen ſemitis meis. Eſt vivax & mori neſciens, dicente Apoſtolo, vivus eſt Dei ſermo & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens uſque ad diviſionem animæ ac ſpiritus. Eſt tenebrarum diſcuſſio, Salomone adteſtante, qui ait; Lucerna eſt mandatum legis & lux vitæ, & increpatio & diſciplina: de quo per Eſaiam dicitur, de nocte ſpiritus meus vigilat ad te Deus, quia lux præcepta tua ſunt ſuper terram. Semper enim vitalia jubet, noxia prohibet, terrena removet, cœleſtia perſuadet. Eſt, inquam, fons æthereo de margine ſcaturiens, &c. ——— Nihil igitur horum quæ perſtrinximus, ſive his ſimilium, quæ brevitatis ſtudio prætermiſimus, in imaginibus, ô imaginum adorator, ô rerum inſenſatarum cultor, invenire poſſe te conſtat, quæ, dum his omnibus meritorum prærogativis careant, dolendus potius quam mirandus es, cur eas divinis ſcripturæ libris, in quibus tot bona reperiuntur, æquiparare affectes. Tu qui fidei tuæ puritatem in imaginibus conſervare te dicis, ſupplex eis adſtare memento, cum thymiamatibus: nos præcepta Domini ſolerti indagatione perquiramus in divinæ legis codicibus. Tu luminaribus perluſtra picturas: nos frequentemus divinas ſcripturas. Tu fucatorum venerator eſto colorum: nos veneratores & capaces ſimus ſenſuum arcanorum. Tu depictis demulcere tabulis: nos divinis mulceamur alloquiis. Tu figuris rerum inſta, in quibus nec viſus, nec auditus, nec guſtus, nec odoratus, nec tactus eſt: nos inſiſtemus divinæ legi quæ eſt irreprehenſibilis, in qua teſtimonium Domini, juſtitiæ ſive præcepta, timor ſive judicia ejus inveniuntur. Hæc, cum Epiſcopis illis Francofurtenſibus, Carolus Rex.

Nota de omnimoda perfectione S. Scripturæ.
Pſal. 119. 105.
Heb. 4:12.
Prov. 6: 23.
Eſai. 26:9.
At ſi diceret, ô Adriane Papa Romane, cum tuis ejuſdem opinionis ſociis iconolatris.

Neque vaſis divino cultui dicatis æquiparantur imagines.

16. Neque vaſis divino cultui dicatis æquiparari ſiuit imagines, lib. 2. cap. 29. Quanta (inquit) excellentia vaſa divino cultui mancipata imaginibus emineant, divinæ legis inſtrumenta demonſtrant: Cum utique illa præcipiente Domino per Moyſen in teſtimonii tabernaculo condita, & inſtituente vatum ſanctiſſimo David per Solomonem in templo Hieroſolymis condita atque dicata, & typicorum ſenſuum arcana ſignificaverint, & in his quæ ad Dei cultum pertinent diuturni miniſterii officium geſtaverint: Hæ autem, ſalva ratione Cherubin, ſive boum & Leonum, qui non ad adorandum, ſed ad rerum futurarum ſignificationem conditi ſunt, non ſolum à quoquam ſanctorum non conditæ vel dedicatæ, ſed pæne cunctorum divinæ legis oraculorum teſtimoniis uſquequaque ſunt abdicatæ, Hæc quoque vaſa, quæ ad peragenda noſtræ redemtionis myſteria ſancta habet Eccleſia, ſemper ſunt fidelibus neceſſaria, ſemperque in divino cultu officioſa, &c.

Cherubim, &c. non ad adorandum.

Certum & manifeſtum eſt, damnatam in Concilio Francofurtenſi & refutatam eſſe Pſeudoſynodum Nicænam, quæ imagines decreverat adorandas, & quæ ab imaginum adoratoribus ſeptima œcumenica Synodus nuncupatur. Vide ſupra, §. 1.

17. Damnatam eſſe à Patribus hujus Francofurtenſis Concilii Nicænam illam ſynodum, quæ pro adoratione imaginum ſub Irene & Conſtantino celebrata fuit, concedunt, & contra alios quoſdam Papiſtas, hoc impudenter negare auſos, evidentiſſimis probant argumentis duo Romanæ Eccleſiæ celeberrimi Cardinales. Bellarminus, lib. de imaginibus, capite 14. & Baronius in Annalibus, anno Domini 794. Nam, 1. Libri illi Carolini, ſine dubio (inquit Bellarminus) ſcripti ſunt tempore Caroli, ut patet ex refutatione eorundem librorum quam edidit Adrianus primus, & ſcripti videntur in Concilio Francofordienſi, & acta continere ſynodi Francofordienſis: id enim aſſerit Hincmarus, ejus temporis auctor, & ipſi libri hoc præ ſe ferunt. Quod autem Synodus, quæ in his libris refutatur, ſit verè Nicæna ſecunda, dubitari non poteſt, ſi legantur vel ipſi libri, vel Adriani reſponſio. 2. Auctores antiqui omnes conveniunt in hoc, quod in Concilio Francofordienſi ſit reprobata ſynodus ſeptima, quæ decreverat imagines adorandas. Ita Hincmarus, Aimonius, Rhegino, Ado, & alii paſſim docent. Dicere autem hos omnes mentiri, vel libros eorum eſſe corruptos, ut Copus dicit, videtur mihi paulo durius. Hæc & plura in eandem ſententiam, loco citato, Bellarminus: qui etiam eodem libro, cap. 15. eſſe Adriani illum librum quo contra Capitulare Carolinum defenditur Nicæna ſecunda ſynodus, ait cum aliunde, tum etiam ex Ivone intelligi poſſe, qui multa ex hoc libro nomine Adriani, in 4. partem ſui decreti tranſtulit.

18. Baronius ait rem ita accidiſſe, ut qui Nicænam ſynodum convellere laborarent, ſeorſim ſinguli quæ reprehendenda putarent Concilio Francofordienſi obtulerint: ab hoc verò eadem in unum faſciculum congeſta data Carolo fuerint, & ab ipſo miſſa ad Hadrianum. Cæterum (inquit Baronius) ad damnandam Nicænam ſynodum permoti ſunt Francofordienſes Epiſcopi, non quidem odio imaginum, quas haud ipſi reſpuebant; ſed quod iidem contradictores, duo ei ſynodo mendacia obtruſiſſent; Unum Nicænos Patres ſtatuiſſe, imagines eodem honore & cultu, quo ipſum Deum, venerandas eſſe; Alterum decretis ejuſdem ſynodi Romanum Pontificem non præbuiſſe aſſenſum. Hæc enim duo perſuaſa fuiſſe, conſtat ex verbis ipſius Capitularis voluminis. Hæc Cardinalis Baronius.

Proponuntur Baronii & Bellarmini offuciæ.

19. Eadem defenſione utitur Bellarminus; & ſubjicit hanc objectionem, cum ſua ad eandem reſponſione; Si dicas (inquit) ergo ſaltem Concilium Francofordienſe, quod frequentiſſimum fuit, & legitimum, errare potuit: Reſpondeo, potuit errare & erravit, non in juris, ſed in facti quæſtione. Et præterea, non mirum ſi errare potuit: nam non conſenſere legati Romani, ut Magdeburgenſes dicunt: Papa autem non ſolum non conſenſit, ſed etiam refutavit Francofordienſe decretum. Hæc Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 14. Eſtque hæc jam ejus tertia defenſio, quo etiam utitur Baronius, concedens damnationem Nicænæ illius ſynodi factam eſſe in hoc Concilio Francofordienſi, ſed negans factum eſſe per Concilium, quia non acceſſit conſenſus legatorum Apoſtolicæ ſedis, nec qui eos miſerat Hadriani, quorum fuit (inquit) ſtatuta firmare. Hæc Cardinalis incautè nimis & inverecundè.

Diſſipantur Cardinalium offuciæ.

20. Priores duæ defenſiones de gemino mendacio Patribus Francofurtenſibus per fraudem obtruſo, inania ſunt commenta, quæ per ſummam impudentiam obtrudere conantur incauto lectori iſti Cardinales. Nam ex ipſo Capitulari volumine, ad quod provocant, apertiſſimè conſtat, nec latuiſſe Patres Francofurtenſes, quo cultu Nicæna illa ſynodus profeſſa ſit ſe colere imagines: nec Adriani Papæ Romani cum Taraſio Patriarcha Conſtantinopolitano Nicænaque illa ſynodo neſciviſſe conſenſionem.

21. Audi ipſius Capitularis operis verba lib. 1. cap. 14. ubi de Nicænis illis Patribus loquens; Ajunt (inquit) benedixit Jacob Pharaonem, ſed

non ut

non ut Deum benedixit: adoramus nos imaginem, ſed non ut Deum adoramus. Similia invenies lib. 3. capite 17. & alibi paſſim in illo opere. Eam verò Nicænorum inſaniam confutant Francofurtenſes (locis proximè citatis, & alibi in illo opere paſſim) hoc dilemmate: qui adoras imaginem, aut eam cultu religionis adoras, aut eo charitatis & ſalutationis officio quo homines civiliter & humaniter honoramus: at religionis cultu nefas eſt aliud adorare quam ſolum Deum: nec civili ſalutatione colendæ ſunt aut ſalutandæ imagines, hoc enim ſuperſtitioſum eſt & ſuperfluum, eo quod imagines rationis expertes & inſenſatæ ſint. At clamant iconolatræ, nos ſanctas & venerabiles imagines honoraria quadam adoratione religioſe colimus & ſalutamus [τιμητικῇ προσκυνήσει σεβόμεθα καὶ ἀσπαζόμεθα,] non tamen adoramus eas latriâ ſeu cultu divino. Sed iſtam religioſæ adorationis diſtinctionem, ut abſurdam, meritò rejiciunt ac derident Francofurtenſes, quia quibuſcunque ludere concris verborum ambagibus, non mediocris eſt error, cum aliud adoratur religionis cultu quam is qui dixit; Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſervies. Idcirco Nicæna pſeudoſynodus dum religioſum neſcio quem imaginum cultum ingerere nititur, ſingularem unius Dei cultum & adorationem fruſtrari deprehenditur.

Dilemma contra adoratores imaginum.

Occupatio.

Subjectio. Vide ſupra §. 2. & §. 3.

Matth. 4: 10.

22. Adrianum autem Papam Romanum idem cum Taraſio & Nicæna illa ſynodo, de adoratione imaginum ſenſiſſe, & palam profeſſum eſſe, neminem latere poterit, qui illius ſynodi acta diſcuſſerit. Multo minus hanc tam celebrem prudentiſſimorum Epiſcoporum Synodum Francofurti habitam, præſentibus etiam ipſius Adriani Papæ legatis, qui utique & vocali ſuo, & ſcripto Adriani ipſius teſtimonio, quod in actis Nicænis adhuc extat, palam declaraſſent mentem Adriani, ſi qua Patribus de ea eſſet injecta dubitandi occaſio. Teſtatur autem opus Capitulare, Carolum cum cohibentia ſacerdotum in regno ei divinitus conceſſo catholicis gregibus prælatorum, atque adeo Francofurtenſem ſynodum ſcripta præ manibus habuiſſe acta illius Nicænæ ſynodi, eaque diſcuſſiſſe. In præfatione operis, & lib. 1. cap. 5. Extat autem in ſecunda actione Nicænæ illius Synodi epiſtola Adriani ad Taraſium, qua non ſolum mentem ſuam aperit Adrianus, & cum Taraſio conſenſionem, de adorandis imaginibus, ſed etiam pro communis illi cum Taraſio opinionis defenſione quædam adhibet argumenta, quæ poſtea Francofurtenſes in Capitulari opere ex profeſſo refutanda ſumſerunt. Præterea ſynodo Francofurtenſi probè cognitam fuiſſe Adriani mentem clariſſimè patet etiam ex operis Carolini libro 2. capite 4. ubi de conſenſu Papæ Adriani & Taraſii Epiſcopi Conſtantinopolitani in adoratione imaginum.

Patres Concilii Francofurtenſis non latuit conſenſus Adriani primi Papæ Romani cum pſeudoſynodo illa Nicæna, quam refutabant. Vide ſupra §. 1.

23. At contra ſic argumentatur Bellarminus; Synodus Francofurtenſis decrevit judicium ultimum controverſiarum ad Romanum Pontificem pertinere; ut ex Carolinis libris patet: ergo ſi Nicænam ſynodum ſciens à Romano Pontifice eſſe approbatam, nihilominus eam damnavit, ſe ipſam deſtruit.

Objectio Bellarmini.

24. Reſpondeo; Sciviſſe Synodum Francofurtenſem conſenſionem Adriani & Nicænæ Synodi, ſatis jam liquido demonſtratum eſt. Romanam etiam Eccleſiam honorificis elogiis cumulatè ornat, nec tamen damnando Nicænam ſynodum, ſeipſum deſtruit. Tametſi enim in opere Capitulari, lib. 1. cap. 6. Romanam Eccleſiam magnificè extollit, ut cæteris Eccleſiis auctoritate ipſius Domini prælatam, & pro cauſa fidei, cum quæſtio ſurgit, omninò conſulendam ab omnibus Eccleſiis, & profitetur Carolus ſe ſuæque ditionis Eccleſiam à communione Romanæ Eccleſiæ non recedere, licet multis aliis recedentibus: Etſi, inquam, hæc in Romanam Eccleſiam magnifica elogia largiter congerit, ad demulcendum animum Adriani Romani Pontificis, eumque ſi fieri poſſet, ad ejuſdem pſeudoſynodi Nicænæ (quam jam temerè approbaverat) abdicationem, veritatiſque ingenuam profeſſionem ac deciſionem adducendum; præmiſſâ tamen hac blanda inſinuatione, ſtatim demonſtrat Carolus & Synodus Francofurtenſis, non eo animo tantopere laudatam ei eſſe Eccleſiam Romanam, ac ſi de veritate aut falſitate cujuſcunque dogmatis exſpectanda eſſet Romani Pontificis deciſio, eique tanquam infallibili incunctanter parendum. Nam è contrario auctoritatem diſputationis ſuæ petendam proponit ex ſacris Scripturis, & adhibenda etiam aliorum doctorum dicta: eaque monet non aliter atque aliter pro cujuſlibet arbitrio, ſed ſanè ſobrieque eſſe intelligenda: initio ejuſdem capitis ſexti.

Reſponſio ad objectionem Bellarmini.

25. Et eodem libro, cap. 5. Synodum illam in Bithynia habitam, cujus acta ſe ait diſcuſſiſſe, & quam (ut oſtendimus) non ignorabant Adriano Papæ probari, arguunt & condemnant impietatis, ob hoc quod ſcripturas ſanctas aliter intellexerit atque interpreta ſit, quam intelligi debeant, & ad eos ſenſus uſurpaverit, atque accommodaverit quos illæ non continent: idque ab ea ſynodo impiè, arroganter, indoctè factum eſſe affirmant.

Patres Francofurtenſes rejiciunt ac damnant, ut impiam & indoctam eam Scripturarum interpretationem, quæ Adriano Papa Romano probatur.

26. Adriani etiam ſcriptum quod poſthac pro defenſione ejuſdem Nicænæ pſeudoſynodi ad Carolum miſit, rejecerunt ut erroneum Franci Epiſcopi, qui Synodum Francofurtenſem celebraverant, eorumque ſucceſſores abſque retractatione tamen encomiorum illorum quæ Synodus Francofurtenſis conceſſit Romanæ Eccleſiæ. Nempe aliud eſt Eccleſiam aliquam ut loco priorem conſulere, aliud verò in ejuſdem reſponſione ſimpliciter acquieſcere.

Diſtinctio.

27. Monet etiam Carolus & Synodus Francofurtenſis, in Capitulari, lib. 2. cap. 24. vitari facillimè poſſe hunc quem oppugnat errorem, ſi homines intra metas Propheticæ, & Euangelicæ, ſive Apoſtolicæ prædicationis contineantur, &, excluſis vocum novitatibus, ſanctorum Patrum ſolummodo inſtitutis contenti ſint.

28. Quamvis autem ſciret Carolus, ejuſque Epiſcopi, conſenſiſſe Nicænæ Synodo Adrianum Papam Romanum, hunc tamen illi honorem habuerunt, ut ad Synodi Francofurtenſis celebrationem interponi ejus auctoritatem petierint: quod & factum, miſſis ab Adriano legatis, atque ita ſane conſuluerunt Eccleſiam Romanam, ſed ſine præjudicio ſynodicæ deliberationis, & liberæ ſententiæ. Præmiſſa autem, in Synodo, eximiâ Eccleſiæ Romanæ commendatione, qua Adrianum, ſi poſſibile, ad ſaniorem mentem ſuaviter revocarent, lib. 1. cap. 6. Reliquo deinceps opere ad argumentorum, à Nicæna pſeudoſynodo & ab ipſo Adriano, pro adoratione imaginum allatorum, accuratum & liberum examen intrepidè accinguntur, idque ipſum fortiter & feliciter exſequuntur. Et Nicænam illam Synodum, quam Adriano probari ſciebant, haud exſpectatâ nova Romani Pontificis declaratione, damnant ut erroneam: ejuſque errorem, de adorandis imaginibus, vocant ſtultiſſimum, abſurdum, inſaniſſimum: quæque in ejus actis pro ejuſdem erroris patrocinio dicuntur, ajunt dici indoctè, inordinatè, inconſequenter, non mediocri ſocordiâ & hebetudine, ſtolidiſſimè, ſtultiſſimè,

De honore habito Adriano Papæ Rom. à Carolo & Patribus Francofurtenſibus.

Judicium Concilii Francofurtenſis de doctrina pſeudoſeptimæ Synodi Nicææ celebratæ, & Adriani primi, Papæ Romani, cum eadem pſeudoſeptima Synodo conſentientis.

mè, irrationabiliter, dementiſſimè, inſaniſſimè, magnâ temeritate; eoſque qui ea dixerunt, deliraſſe, non ſanæ mentis fuiſſe, vana loquutos eſſe, importuna, & deliramento plena, riſu digna; & divinorum apicum teſtimonia ad ſuos ſenſus violenter inflectere niſos eſſe, mentitos eſſe, & ſanctorum Patrum ſententias depravâſſe, & nugarum adglomerationem pro adorandis imaginibus ſcripſiſſe, eiſque amorem inſolentiſſimæ adorationis imaginum cauſam exercendæ ſynodi extitiſſe; magnæ eſſe temeritatis ingentiſque abſurditatis quæ dicunt, pravam eſſe illorum confeſſionem, & ridiculoſum errorem; eos impudentiſſimè egiſſe: & impoſſibile eſſe eorum ſtatutis adſenſum præbere, & ſimul antiquis Patrum inſtitutionibus parere, cum inter ſe pugnent: incomparabilem eſſe eorum dementiam, & ridiculoſam ſegnitiem: non eſſe magni pendendam eorum veſaniam adorandarum imaginum; eos novas inſtitutiones Eccleſiæ inferre niſos eſſe, res ſenſu carentes adorare, inſenſatas nænias colere dum percenſent, &c.

Adrianus Papa monitus non reſipiſcit ab errore.

29. Hoc Capitulare miſit Carolus Rex ad Adrianum Papam Romanum, qui tamen à pſeudoſynodi Nicænæ impudenti defenſione non deſtitit, ſed pro ſtultiſſimorum inſaniſſimorumque dictorum patrocinio epiſtolam, ſive librum, ad Carolum ſcripſit, qui exſtat ſubjunctus vulgatæ Latinæ editioni ſeptimæ Synodi, tom. 3. Conciliorum, part. 1. editionis Colon. & tom. 6. Concil. edit. Pariſ. pag. 128.

Ex Adriani verbis oſtenditur Capitulare Carolinum opus eſſe publicum, Synodicum & regium.

30. In eo libro, in actione 4. (vel in edit. Pariſ. act. 5. pag. 134. col. 2.) cap. 26. Addendum eſt (inquit Adrianus) ad incredulorum ſatisfactionem, & directionem Francicam, &c. quibus verbis oſtendit Adrianus ſe illam reſponſionem & defenſionem ſcripſiſſe, ut Francis, adorationem imaginum unanimiter reſpuentibus, ſatisfaceret. Notum eſt illo ſeculo Francorum nomen longè latéque patuiſſe. Unde patet, Capitulare Carolinum non eſſe unius aut paucorum opus ſed eſſe opus ſynodicum, multorum Epiſcoporum Catholicis gregibus in regno Caroli prælatorum; & eſſe ſimul opus regium ipſius Caroli Regis, quia illud ſuo nomine evulgavit.

Reſponſiones Adriani frigidæ & nullius ponderis.

31. Quam frigidè autem & pueriliter, jejunè & miſerè ad objecta reſponderit Adrianus (difficile eſt enim malam cauſam tueri) facilè perſpiciet æquus lector utriuſque operis, videlicet, Capitularis Carolini, & epiſtolæ Adriani. vin ſpecimen? In actione 4. capite 2. (in poſteriore pag. 143. tom. 6. Concil. edit. Pariſ. col. 2. B. C.)

Reprehenſio Carolina & Francofurtenſis.

hanc ſibi Adrianus ex Capitulari proponit objectionem ſeu reprehenſionem; Inutile & demens & errore plenum dictum, quod dicunt, [Nicæni,] qui Deum timet, honorat omnino, adorat, & veneratur ſicut Filium Dei Chriſtum Dominum noſtrum, & ſignum crucis ejus, & figuram ſanctorum ejus. Hæc eſt objectio, ſeu reprehenſio:

Adriani reſponſio.

Nunc accipe Adriani reſponſionem, quam bonâ fide, integram, prout in ipſius libro ibidem exſtat, ſubjiciam: Ex libro (inquit) beati Auguſtini de filio Abraham ducto ad ſacrificium, inter cætera: Non enim fruſtra moti eſtis, cum hoc dicerem; Crux cornua habet. Sic enim duo ligna compinguntur in ſe, ut ſpeciem crucis reddant. Sicut ergo in imagine crucis multis locis videmus, ut fiant duo cornua, quibus infigantur manus, cornibus hærentem arietem crucifixum Dominum video, &c. Hactenus Adrianus, nec plura ibi addit.

Examen reſponſionis Adriani.

Ex hac autem defenſione quis ita hebes eſt ut exiſtimet per ullam legitimam conſequentiam inferri poſſe eam aſſertionem, quam hic tuendam Adrianus ſuſcepit? nempe, qui timet Deum, is honorat, adorat, veneratur, ſicut Filium Dei, & ſignum crucis ejus, & figuras ſanctorum. Nihil in verbis Auguſtini de honoranda vel adorandâ cruce, vel imagine: ſed tantum applicat allegoricè hiſtoriam arietis illius in vepre cornibus implicati, ad Chriſtum qui manibus ſuis affixus fuit cornibus crucis: idque ipſum mente concipi poſſe docet, ſi cornua ſpectemus in imagine crucis. *Gen. 22: 13.* Merus hic eſt uſus hiſtoricus, nulla fit mentio adorationis, de qua eſt controverſia. Præterea, iſtam quidem allegoriam arietis de Chriſto interpretatur Auguſtinus, lib. 12. contra Fauſtum Manichæum, cap. 25. & lib. 3. contra Maximinum Arianum, cap. 26. At teſtimonium iſtud ab Adriano adductum de imagine crucis, etiamſi cauſæ Adriani nihil conducat, ſuſpicor non eſſe Auguſtini, dum conſidero ea quæ ſcripſit Auguſtinus, lib. 1. de conſenſu Evangeliſtarum, cap. 10. contra eos qui Chriſtum & Apoſtolos ejus non in ſanctis codicibus, ſed in pictis quærunt parietibus. Et certè ſatis notum eſt cuilibet in Eccleſiaſticâ antiquitate mediocriter verſato, Nicænam illam pſeudoſynodum, eique conſentientem Adrianum Papam Romanum, multa ſub antiquorum Patrum nominibus lectori obtrudere evidenter notha & ſuppoſititia, & indubitatis eorundem Patrum ſcriptis apertè repugnantia, multa etiam genuina in alienum & à Patrum mente remotiſſimum ſenſum detorquere. Verumtamen, ut jam oſtendi, iſtud ſub Auguſtini nomine citatum ab Adriano teſtimonium nihil officit Francofurtenſium cauſæ, nec juvat cauſſam Nicænorum & Adriani.

Reprehenſio Francofurtenſis. Adriani Papæ Romani reſponſio.

32. Accipe aliud ſpecimen; in actione 4. cap. 57. [pag. 140. tom. 6. Conc. edit. Pariſ. col. 2. E.] Reprehenſio Francofurtenſis; quod non ſit contra religionem Chriſtianam, ut illi [Nicæni] dicunt, non colere & non adorare imagines. Adriani reſponſio eſt; Ex libro (inquit) beati Auguſtini de tractatu Proverbii Salomonis, inter cætera: Invenis hominem porrigentem manu eleemoſynas pauperum, nec tamen de Deo ibi cogitantem, ſed hominibus placere cupientem. Lanea veſtis videri poteſt; interiorem lineam non habet. Invenis alium dicentem tibi; Sufficit mihi in conſcientia Deum colere, Deum adorare: quid mihi opus eſt aut in Eccleſiam ire, aut viſibiliter miſceri Chriſtianis? lineam vult habere ſine tunica. Non novit, non commendat talia opera mulier iſta. Docenda ſunt quidem & docenda ſpiritalia ſine carnalibus, ſed illi qui accipiunt, debent tenere ſpiritalia, & non carnaliter operari carnalia, &c. Hæc, neque ulterius quicquam ad hanc reprehenſionem Adrianus. Quid verò hoc ad probandum quod negabatur. ait Auguſtinus, *externa Chriſtianæ profeſſionis exercitia, ſi abſit interna conſcientia munditiæs, Deo non probari:* Et rurſum, *Vanam eſſe internæ devotionis opinionem, ſi externa à Deo imperata pietatis exercitia contemnas:* Ergo, (ſecundum mirabilem Papæ Adriani logicam) eſt contra religionem Chriſtianam non colere & non adorare imagines. Auditum admiſſi riſum teneatis amici! Certè qui ita inſaniunt, ut talium eos nugamentorum non pudeat, iidem etiam ſine rubore jungant vulpes, & mulgeant hircos.

Examen reſponſionis Adriani Papæ.

Spurcities doctrinæ Adriani Papæ Rom. vide ſupra, cap. 2. §. 30.

33. Quin & eodem ſuo libro Adrianus, in actione quarta, capite 14. (pag. 143. poſteriore, col. 1. E. edit. Pariſ.) hanc ſibi defendendam ſumit dementiſſimam ac ſpurciſſimam aſſertionem; quam pia mens meminiſſe horret, luctuque refugit; homini commodius eſſe omnia in civitate lupanaria ingredi, quàm abnegare adorationem imaginis Domini, aut ejus ſanctæ Genetricis. O vocem lenone, non Pontifice dignam! en, quo veſanus imaginum zelus cæcutientes hominum

Meritò rejectum eſt à Synodo Francofurtenſi judicium Sedis Romanæ.

num mentes perduxerit? Egregia ſcilicet illa Cardinalium ultima defenſio; defuiſſe Synodi Francofurtenſis judicio conſenſum legatorum ſedis Romanæ & Adriani Papæ. At, inquam, hoc ipſum eſt quod oſtenſum ibamus, meritò rejectum eſſe in ea controverſia ſedis Romanæ judicium, utpote manifeſtè erroneum & impudenter profanum. Neque tamen propterea quicquam decedit auctoritati decreti ſynodici, quod a trecentis Epiſcopis legimè in nomine Domini congregatis, congruenter ſacris ſcripturis & orthodoxæ antiquitatis doctrinæ, ſapienter factum & promulgatum eſt. Sicut etiam decreto Chalcedonenſi, de ordine Patriarcharum, ſua in hunc uſque diem conſtat auctoritas, etiamſi ei legati Leonis Papæ Romani, & ipſe Leo, obſtinatè contradixerint. Et robur habuit decreti ſynodi œcumenicæ, illud quod de tribus Capitulis in quinta Synodo tactum eſt, licet abſente & vel per ſe, vel per legatos, adeſſe recuſante, editoque in contrarium conſtituto palàm reclamante Vigilio Papa Romano. Quare deſinant Papiſtæ iſtiuſmodi fumos pro idoneis mercibus venum obtrudere: Erravit, inquiunt, vel errare potuit, Francofurtenſis ſynodus in negotio imaginum; quia non conſenſit Papa Romanus. Verte., & invenies: Erravit certè Adrianus Papa Romanus; Quia ſynodo ſanam doctrinam tuenti conſentire renuit. Res cum re, ratio cum ratione conferatur, propoſitis in medio ſacris ſcripturis, & genuinis atque indubitatis orthodoxæ antiquitatis monumentis, & hæret in luto Adrianus, ut ex præcedentibus abundè jam liquet.

Stat tamen auctoritas decreti Synodici.

In negotio imaginum erravit Adrianus primus Papa Romanus.

CAPUT. XII.

Hiſtorica narratio de imaginibus, à tempore Concilii Francofurtenſis, id eſt, ab anno Domini 794. uſque ad annum Domini milleſimum duceniteſimum, ubi de Synodo Conſtantinopolitana ſub Leone Armenio Imp. & Synodo Pariſienſi, ſub Ludovico pio Imperatore Occidentis, & de Synodo Conſtantinopolitana ſub Michaële Imp. quæ dicta eſt Synodus prima & ſecunda; & de duabus nuncupatis Octavis œcumenicis Synodis, Conſtantinopoli celebratis, ſub Imperatore Baſilio; & de Papiſſa Romana & de ſeculo infelici, & de Gallorum ac Germanorum conſtantia in rejiciendo cultu imaginum.

QUamvis Concilii Francofurtenſis decretum, de non adorandis imaginibus, ad Adrianum primum Papam Romanum perlatum, ei bilem moverit, quippe obſtinato imaginum adoratori, & pſeudoſeptimæ Nicænæ Synodi inſano defenſori; In Eccleſiis tamen tum Occidentis, tum Orientis, ea veritas palàm prædicata eſt, quæ à Patribus Francofurtenſibus, contra imaginum adorationem, auctoritate ſacrarum literarum & teſtimoniis antiquorum Patrum defenſa fuit, ac demonſtrata.

Britannicarum Eccleſiarum judicium de adoratione imaginum, & de ſecunda Nicenâ Synodo.

2. Quod fuerit autem Britannicarum illius temporis Eccleſiarum, ea de re judicium, Anglorum hiſtorici Simeon Dunelmenſis, Rogerus Hovedenus, Matthæus Florilegus, & Roffenſis hiſtoriæ auctor (apud Uſſerium) hunc in modum referunt: Anno ab incarnatione Domini 792. Carolus Rex Francorum miſit Synodalem librum ad Britanniam, ſibi à Conſtantinopoli directum; in quo libro (proh dolor!) multa inconvenientia, & veræ fidei contraria reperta ſunt: maximè, quod pænè omnium Orientalium doctorum, non minùs quam trecentorum, vel eo amplius, Epiſcoporum unanimâ aſſertione confirmatum eſt, imagines adorari debere: quod omnino Eccleſia Dei exſecratur. Contra quod ſcripſit Alcuinus epiſtolam ex auctoritate divinarum Scripturarum mirabiliter affirmatam: illamque cum eodem libro perſona Epiſcoporum & Principum noſtrorum regi Francorum attulit. Hæc, ex hiſtoricis illis Anglis, recitavit vir doctiſſimus, Jacobus Uſſerius, Theologus Hibernus, Archiepiſcopus Armachanus, in ſuo hiſtorico opere de Chriſtianarum Eccleſiarum ſucceſſione & ſtatu, cap. 2. §. 4.

Synodus CP. ſub Leone Armenio Imperatore.

4. Conſtantinopoli ſub Leone Armenio Imperatore, habita eſt ſynodus, quæ Nicænam illam pſeudoſynodum anathematizavit, & imaginum adorationem ab eadem pſeudoſynodo Nicæna decretam damnavit: anno Dom. 814. ut cernere eſt tomo ſexto Conciliorum, edition. Pariſ. pag. 232. & 233.

Synodus Pariſienſis, ſub Ludovico pio Imper.

4. In Gallia habita eſt collatio ſeu ſynodus Pariſienſis, in qua rurſus damnatus eſt cultus imaginum; anno Domini 825. tempore Ludovici pii Imperatoris Occidentis, & Michaëlis Balbi Imperatoris Orientis, qui eâ de quæſtione legatos ad Ludovicum pium, Caroli Magni filium, miſerat. Ex utriuſque Imperii Theologia conſentientibus, repudiata eſt illa pſeudoſeptima Synodus Nicæna; & reprehenſæ atque erroris notatæ ſunt duæ epiſtolæ Adriani primi Papæ Romani, nimirum illa epiſtola quam pro adoratione imaginum ſcripſit Adrianus ad Conſtantinum & Irenen, & illa quam pro defenſione pſeudoſynodi Nicænæ ſcripſit idem Adrianus ad Carolum Magnum, ut patet ex epiſtola, quam ſcripſit ea ſynodus Pariſienſis ad Ludovicum pium, ejuſque filium Lotharium Imperatores; quæ exſtat in geſtis illius Synodi, apud Melchiorem Goldaſtum, in collectione Conſtitutionum Imperialium tom. 1.

Duæ decretales epiſtolæ Adriani primi Papæ Romani, erroneæ in negotio imaginum.

5. In ea autem Synodi Pariſienſis epiſtolâ, conſilium dant Epiſcopi Imperatoribus, ut eodem modo, quem à Carolo Ludovici patre adhibitum ſuperiore capite commemoravimus; animum Papæ Romani ad veritatis defenſionem adducere ſtudeant: nempe Pontifices Romanos (ut eorum utar verbis) demulcendo, laudando, & præferendo, eorumque auctoritatem magnis laudum præconiis efferendo, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ condignam laudem deferendo; veritatem tamen ex teſtimoniis ſanctarum ſcripturarum & ſententiis ſanctorum Patrum in medium proferendo, & veraciter ſobriéque exponendo. Hæc ibi.

Blandis & honorificus erga Romanos Pontifices agendi modus; cum libera defenſione veritatis contra eorundem Pontificum errores.

6. Miſſus eſt à Ludovico cum his geſtis ad Eugenium ſecundum Papam Romanum Jonas Epiſcopus Aurelianenſis. De quo Bellarminus, lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, ait; Sed hic tamen auctor cautè legendus eſt; quoniam laborat eodem errore, quo Agobardus & reliqui ejus ætatis Galli, qui negabant ſacris imaginibus ullum deberi cultum religioſum. Hæc Bellarminus. Exſtat ejuſdem Jonæ Aurelianenſis Epiſcopi opus de cultu imaginum, tribus libris comprehenſum, in priore parte tomi quarti bibliothecæ Patrum, editionis quartæ; ubi Margarinus de la Bigne, Doctor Sorbonicus, lectorem admonens (pag. 533.) ait; Non te lateat, candide lector, Jonam hunc magni nominis ſcriptorem, unum fuiſſe de Theologis illis, ſeu Epiſcopis Gallorum, qui etſi contra Iconoclaſtas validè propugnarent, ſacras imagines non eſſe frangendas, vel exurendas, aut quoquo modo delendas; ſed ſervandas in templis & locis ſacris

Ionas Epiſcopus Aurelianenſis.

Quæ fuerit eorum mens, in prohibenda fractione imaginum, vide inferius, §. 9. & §. 10.

ad ornatum, & hiſtoricam inſtructionem fidelium; attamen errore præpoſtero exiſtimabant, nullum illis religioſum honorem, aut venerationem, nedum cultum latriæ uni Trinitati debitum, ſed nec ullam quoquo modo adorationem tribuendam. Pariterque invehebantur acerrimè in ſecundum Concilium Nicænum ab Eccleſia Romana approbatum. ——— Equidem plerosque Galliarum Epiſcopos, & inſignes Theologos in his, quos prædiximus, circa adorationem imaginum erroribus eſſe verſatos, qui geſta in Conc. Francofordienſi ſub Carolo Magno, & in ſynodo ſeu Collatione Pariſ. ſub Ludovico pio probè tenuerit, facilè agnoſcet. ——— Porro in hac ipſa Gallorum Theologorum circa imaginum adorationem errantium claſſe fuiſſe Walafridum Strabonem, ex libro ejus de rebus Eccleſiaſticis, cap. 8. liquet. Item Hincmarum Rhemenſem Epiſcopum, ex his quæ contra Laudunenſem Epiſcopum ſcripſit, cap. 20. manifeſtè conſtat: & multos alios, quorum nomina expreſſa exſtant in ſynodo illa Pariſienſi ſub Ludovico pio. Cæterum præcipuum hujus erroris antesignanum fuiſſe hunc ipſum Jonam Aurelienſem, qui è Pariſienſi Synodo eâ de cauſſa miſſus ſit legatus à Ludovico Pio ad Eugen. Papam, ut in actis ejuſdem Synodi refertur, qui librum primum & ſecundum Jonæ attentè legerit, facilè deprehendet. Hæc Margarinus de la Bigne.

Concil. Francofurt. Synodus Pariſienſis.

Walafridus Strabo. Hincmarus Epiſcopus Rhemenſis.

7. Inexcuſabilis autem videtur illa Patrum Synodi illius Pariſienſis ſub Ludovico Pio habitæ incogitantia, qui, dum Synodum Francofurtenſem & opus Capitulare ſe ſuſcipere & ſequi profitentur, adeóque ſolum Deum religioſè adorandum eſſe agnoſcunt, imagines verò negant adorandas eſſe, eo quod ſint partim creaturæ, partim opera manuum hominum, fatiſcere tamen videntur in adoratione crucis cap. 12. Nam ſi permittatur adoratio crucis, inde corroborabitur illud Anaſtaſii Bibliothecarii argumentum, quo contra Gallos, adorationem imaginum reſpuentes, utitur, in Præfatione in ſeptimam Synodum, ad Joannem octavum Papam Romanum, ubi ait, Gallos ideo rejicere adorationem imaginum, quod exiſtiment non eſſe quodlibet opus manuum hominum adorandum; & regerit, formam crucis eſſe opus manuum hominum: Item, ſi imago crucis adoranda, quanto magis imago ejus qui in cruce paſſus eſt? Cui certè argumento evertendo non ſufficit illa Pariſienſium diſtinctio, Chriſtum non in imagine ſed in cruce ſuſpendi elegiſſe; ideoque non ita imagines ſicut cruces adorari licere.

Sphalma Patrum Pariſienſium, de adoratione crucis.

Anaſtaſii argumentatio contra Gallos.

8. Multò rectiùs & conſtantiùs Patres Francofurtenſes, & cum eis Carolus Magnus, in opere Capitulari, lib. 2. cap. 28. Si ergo crucem tollere, & te, [*Chriſtum alloquuntur*,] qui per crucem triumphans terrena cœleſtibus ſociâſti, ſequi, & imaginem Cæſaris Cæſari reddere debemus, non ſunt imagines cruci æquiparandæ, non adorandæ, non colendæ, ſed huic Mundo cum cæteris quæ mundi ſunt relinquendæ: & tu ſolus adorandus, tu ſolus ſequendus, tu ſolus colendus es, qui in unitate ſubſtantiæ cum Patre & Spiritu Sancto perpetim regnas. Hæc ibi. Et ſubjungunt, duobus ſequentibus capitibus, Neque vaſis divino cultui conſecratis, neque ſacræ Scripturæ libris æquiparandas eſſe imagines; non ut iſta adoranda eſſe doceant, ſed ut imagines infra iſta deprimant. Et lib. 4. cap. 21. quomodo (inquiunt) præſumemus rem inſenſatam adorare, & opus cujuslibet artificis oſculari? Et Jonas Aurelianenſis, lib. 1. de cultu imaginum, hoc utitur argumento univerſali, quòd nullam creaturam fas ſit adorare. Creaturam verò (inquit) adorari, eique aliquid divinæ ſervitutis impendi, nefas ducimus, hujuſque ſceleris patratorem deteſtandum atque anathematizandum, liberâ voce proclamus.

Solus Deus adorandus.

Non eſt adoranda res inſenſata, non oſculo excipiendum opus artificis.

Adorans creaturam anathematizatur.

9. Quod autem imagines frangi prohibuerint, & tam aculeatis verbis Jonas Aurelianenſis, in ſuis libris de cultu imaginum reprehendat Claudium Taurinenſem Epiſcopum, qui imagines, quum eas à quibuſdam adorari conſpiceret, confringendas curavit, & projiciendas, uti ſordes & anathemata; id non ita exponendum eſt; ac ſi exiſtimâſſent Patres illi Galli neceſſarium, aut etiam valde utile eſſe ut habeantur imagines; cùm ex ipſorum verbis manifeſte conſtet, eos non juſſiſſe, ſed tantum permiſiſſe ut haberentur imagines in Eccleſiis, ſine ulla opinione neceſſitatis, aut magnæ utilitatis. Jonam autem offendit, non tam ejectio imaginum, quàm apologiæ Claudii aſpernas, quæ in omnes Galliæ & Germaniæ Epiſcopos, qui imagines in templis collocari ſinebant, licet eas adorari non ſinerent, contumelioſa eſſe videbatur: ſicut ipſe non obſcurè indicat Jonas, paullò pòſt initium libri primi, & in progreſſu etiam operis. Procul autem fuiſſe Germanos & Gallos illorum temporum Epiſcopos, ab opinione neceſſitatis aut magnæ alicujus utilitatis imaginum, ad qualemcunque in Eccleſia uſum, liquidò patet ex hac apertâ declaratione Concilii Francofurtenſis, in opere Carolino, lib. 2. cap. 21. Imagines verò, omni ſui culturâ & adoratione ſecluſa, utrum in baſilicis propter memoriam rerum geſtarum & ornamentum ſint, an etiam non ſint, nullum fidei Catholicæ adferre poterunt præjudicium: quippe cum ad peragenda noſtræ ſalutis myſteria nullum penitus officium habere noſcantur. Hæc Patres Francofurtenſes, & cum eis Carolus Magnus, loco citato. Et poſtea in eodem opere, lib. 4. cap. 25. citant verba Epiphanii in epiſtola ad Joannem, ex tranſlatione Hieronymi, de imagine ab illo diſciſſa. Unde colligunt Patres Francofurtenſes Epiphanium non ſolum adorationem imaginum ſpreviſſe, verùm etiam eas in Eccleſiis haberi noluiſſe. quam Epiphanii de velo diſciſſo ſententiam, utrùm laudanda an vituperanda ſit, lectoris arbitrio concedunt.

Claudius Epiſcopus Taurinenſis.

Vide ſupra, cap. 11. §. 3.

Imaginibus carere, nullum fidei Catholicæ adfert præjudicium.

Vide ſupra 11. § 2. & §. 3. & ſequentibus.

Epiphanii verba recitavimus ſupra, cap. 9. § 9.

10. Patres Synodi Pariſienſis, cap. 7. cujuscapitis titulus eſt, *De ſcandalo infirmorum vitando.* Adferunt exempla Hezekiæ Regis, qui ſerpentem æneum contrivit: & Epiphanii, ex ejus epiſtola ad Joannem Hieroſolymitanum, ab Hieronymo tranſlata. & teſtimonia Auguſtini, lib. 4. de Civitate Dei, & Ambroſii, in 1 Cor. 8. Et ex illis hanc inferunt concluſionem; Hæc (inquiunt) ideo inſeruntur, ut hi qui imagines erigunt memoriæ cauſſa & amoris, illud caveant, ne quòd ab illis fortè devotè & licitè fit, infirmis in ſcandalum evenire contingat, ut ſic ſuæ devotioni ſatis faciant, quatenus ſalutem infirmorum non obliviſcantur, & infirmam conſcientiam fratrum, occaſione ſuperſtitionis præbendæ commaculent. Hæc ibi. Cauſſa autem, quæ Jonam Aurelianenſem & omnes cæteros Pariſienſis illius Synodi Patres impulit, ut ſuperſtitioſam imaginum adorationem condemnaturi & prolixè confutaturi, inciperent à reprehenſione confringentium imagines, fuit, ut blando hoc & honorifico erga Sedem Romanam, ſuperſtitioſæ imaginum adorationi addictam, agendi modo, Romanos Pontifices ab inſano illo errore faciliùs revocarent. Id quod ipſa illa Pariſienſis Synodus, in ſua ſynodali epiſtolâ ad Ludovicum & Lotharium Imperatores, palàm profitetur, his verbis; Quia igitur nos his, qui in ſacra Sede B. Petri Apoſtoli reſident, dignam honoris reverentiam jure tribuendam non du-

Vide ſupra cap. 9. § 9. & infra, §. 18. & cap. 15. §. 5.

Non ſunt erigendæ imagines præbentes infirmis occaſionem ſuperſtitionis. Vide infra cap. 15. n. 5.

Patres Pariſienſes, damnaturi adorationem imaginum, incipiunt à reprehenſione eorum qui frangebant imagines, ut hoc illicio blan-

ſius & facilius revocarent Pontifices Romanos ab imaginum adoratione.

dubitamus, & illorum erga imagines ſuperſtitioſam venerationem quidam viſu, omnes verò aliorum relatu cognoſcimus, voluimus primùm contra illos ſententias ponere; quod imagines præſumtuoſa temeritate confringere præſumſerunt, quatenus inde iſti animati aliorum errata valentius vobiſeum corrigerent, & ad ſuam ſuperſtitionem cognoſcendam ac veritatis teſtimonia ſuſcipienda animum facilius flecterent. Hactenus ſynodus Pariſienſis, in ſua illa epiſtola, quæ exſtat cum reliquis ejuſdem Synodi geſtis, tomo primo Conſtitutionum Imperialium, quas edidit Melchior Goldaſtus.

Theophilus Imperator.

11. Michaëli Balbo, Orientis Imperatori, ſucceſſit in Imperio filius ipſius Theophilus, quem Zonaras ſcribit fuiſſe juſtitiæ obſervantiſſimum, & ejus quam probabat pietatis ſtrenuum defenſorem, multiſque aliis laudibus abundâſſe, & ab imaginum cultu conſtanter abhorruiſſe, atque ab illo, tanquam ab idolomania, ſubditos abducere ſummopere contendiſſe. De eodem Imperatore ſcribit Nicetas, cognomento David Paphlagonius, in vita Ignatii Patriarchæ Conſtantinopolitani, fuiſſe hunc Imperatorem cætera non malum, æquitatis quoque propugnatorem [δικαιοκρισίας ἀντεχόμενον,] in imaginum autem abolitione nullo prædeceſſorum ſuorum fuiſſe inferiorem. Exſtat ſcriptum iſtud Nicetæ, ſive, Davidis Paphlagonii, in anteactis Synodi prioris, nuncupatæ octavæ œcumenicæ, in priore parte tomi ſeptimi Conciliorum editionis Pariſienſis.

Baſilius Macedo Imperator. Prior Synodus nuncupata œcumenica octava. Anaſtaſius bibliothecarius.

Theophilum excepit filius Michaël, quo cæſo ſolus imperavit Baſilius Macedo. Hic ſuaſu Adriani ſecundi, Pontificis Romani, convocavit, anno Domini 869. Synodum illam Conſtantinopolitanam centum & duorum Epiſcoporum, quam Romanenſes octavam œcumenicam vocant. In ea ſynodo approbata eſt adoratio imaginum. Præſens fuit in ea ſynodo Anaſtaſius bibliothecarius, qui etiam geſta ejuſdem Synodi Romam pertulit, eademque, hortatu Adriani ſecundi Pontificis Romani, in Latinam (ut ipſe loquitur) tradidit dictionem. Idem vero Anaſtaſius, in ſua in ſeptimam Synodum præfatione ad Joannem Papam, Adriani ſecundi ſucceſſorem, ſcribens de imaginum adoratione, queritur Gallos eam etiamnum rejicere. Unde patet, non tanti apud Gallos fuiſſe vel Sedis Romanæ vel Synodi illius judicium, quin ſe. utriuſque decretis, de colendis Imaginibus, palàm fortiterque opponerent.

Galli ſynodi illius ſediſque Romanæ decretis ſe apponunt.

De Ignatio & Photio, Patriarchis Conſtantinopolitanis.

12. In Synodo illa Conſtantinopolitana centum & duorum Epiſcoporum, cui interfuerunt legati Adriani ſecundi Papæ Romani, & quam Romanenſes œcumenicam octavam vocant, agitata etiam eſt cauſſa Ignatii & Photii; & reſtituitur in ſedem Conſtantinopolitanam Ignatius, qui priùs exauctoratus fuerat decreto illius Synodi, quæ præſidente Photio, & præſentibus Nicolai Papæ Romani legatis, Conſtantinopoli, in templo ſanctorum Apoſtolorum, ſub Michaële Imperatore, Theophili filio, habita eſt anno Domini 859. Cujus Synodi canones exſtant cum commentario Joannis Zonaræ, ubi Zonaras in ſua præfatione recitat Synodi illius inſcriptionem, inquiens; Ἡ Σύνοδος ἄυτη ἐπιγέγραπται ὅυτως ἡ ἁγία καὶ μεγάλη πρώτη καὶ δευτέρα σύνοδος ἡ ἐν Κωνςαντινȣπόλει συςᾶσα ἐν πανσέπτῳ ναῷ τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Αποςόλων. Synodi hujus inſcriptio ita ſe habet; *Sancta & magna prima & ſecunda Synodus Conſtantinopoli habita in venerabili templo ſanctorum & glorioſiſſimorum Apoſtolorum.* Unde quæſtionem proponit Zonaras; πῶς μία ȣ̓σα πρώτη καὶ δευτέρα καλεῖται, qua ratione hæc Synodus cum una ſit, nuncupatur prima & ſecunda? Et hanc reddit reſponſionem: Memorant Synodum hanc, diſceptantibus inter ſe & ad arma venientibus orthodoxis & heterodoxis, ſolviſſe conventum, & rurſum temporis intervallo [παραῤῥυέντος καιρȣ̃] alterum in eodem templo conventum habitum [δευτέραν ἐν τῷ ἀυτῷ ναῷ γένεσθαι συνέλευσιν] iterûmque de eiſdem rebus factum colloquium, & dogmatica decreta literarum monumentis commendata eſſe, & editos eſſe illos canones [quos ille commentariis illuſtravit.] Atque hinc factum eſſe ajunt, ut hæc licet una Synodus eſſet, appellaretur prima & ſecunda, ob Patres bis congregatos. Duos illos conventus longo inter ſe diſtantes temporis intervallo commemorat Nicetas, qui & David Paphlagonius, in vita Ignatii, ubi refert convocatam eſſe Synodum, & in ea ſententiam depoſitionis & anathematis contra Ignatium abſentem à Photio quidem pronunciatam eſſe, ſed diſcordibus inter ſe Epiſcopis, cum multi huic ſententiæ ſubſcribere recuſarent, ſolutum eſſe conventum. Tum, alia inita via, Photium legatos cum literis miſiſſe ad Nicolaum [hujus nominis primum] Papam Romanum, & petiiſſe ut legatos mitteret Conſtantinopolim pro reformatione illius Eccleſiæ; Ignatium enim morbo & ſenio debilitatum jam ſe munere abdicaſſe: atque his auditis Nicolaum, rerum Conſtantinopoli geſtarum ignarum, miſiſſe duos legatos Zachariam & Rhodoaldum Epiſcopos. qui cum Conſtantinopolin veniſſent, rurſum congregatam eſſe Synodum, & ibi præſente Michaële imperatore, & Barda Cæſare, Michaëlis avunculo, acerrimo hoſte Ignatii, & ſuffragantibus veteris Romæ legatis, Ignatium præſentem damnatum & exauctoratum eſſe. Ignatius Sede pulſus Nicolaum Papam Romanum compellat, libello ad eum miſſo, qui exſtat in anteactis Synodi centum & duorum Epiſcoporum ſub Baſilio habitæ, quæ Romanenſibus pro octava œcumenica habetur, in priore parte tomi ſeptimi Conciliorum, edit. Pariſ. pag. 915. ubi Ignatius Nicolaum, inuſitatâ adulatione, vocat omnium ſedium Patriarcham, & œcumenicum Papam. Nicolaus autem convocata Synodo acta illius primæ & ſecundæ Synodi, de Ignatio & Photio, decernit nullarum eſſe virium. Et ſe non conſenſiſſe in depoſitionem Ignatii, vel in ſubſtitutionem Photii, ſcriptis ea de re etiam ad aliarum Eccleſiarum Epiſcopos & ad Imperatorem epiſtolis, palàm declaravit, legatoſque ſuos Zachariam & Rhodoaldum ab Epiſcopatu depoſuit & excommunicavit. Et in Photium ſententiam depoſitionis pronunciavit, adjecta etiam ſententia excommunicationis, ſi porro pro Epiſcopo Conſtantinopolitano ſe gereret. Hæc manifeſta ſunt ex epiſtolis ipſius Nicolai, epiſt. 1. & 4. & 5. & 7. & 10. & 13. &c. Photius, re tota intellectâ; perſuaſit Michaëli Imperatori ut alia adhuc Synodus Conſtantinopoli haberetur, & in ea Synodo, præſentibus eis qui ſe pro Patriarcharum Orientis legatis gerebant, pronunciata eſt in Nicolaum Papam Romanum depoſitionis & anathematis ſententia. Narrant hoc Nicetas David Paphlagonius, in vita Ignatii, & Anaſtaſius Bibliothecarius in ſua præfatione hiſtorica, de octava Synodo. Et ipſa illa octava Synodus, actione 10. in ſua epiſtola Encyclica. Miſſa eſt ea ſententia in Italiam, ſed Nicolaus, antequam Romam perlata eſt, rebus humanis exemtus eſt: teſte Niceta. Michaële Imperatore cæſo, regnat Baſilius, & Romanæ Eccleſiæ gubernacula accipit Adrianus Papa ſecundus. Hic habita Romæ Synodo ſtatim damnat illam Photii Synodum, & ſententiam in ea contra Nicolaum latam irritam eſſe decernit, damnat etiam Synodum illam quæ prima & ſecunda dicta eſt, & ipſum Photium iteratò da-

Anaſtaſ. bibl. in ſua præfat. in 8. Synodum, ſive hiſtoria octavæ Synodi, ad Adrianum II. Papam Rom.

Synodus Cp. quæ nuncupata eſt prima, & ſecunda

Nicetas in vita Ignatii Patriarchæ Cp.

Geſta Synodi hujus Romanæ exſtant in ſeptima actione iſtius octavæ Synodi.

mnat atque anathematizat. Et ejuſdem Adriani hortatu Baſilius Imperator convocat Synodum centum & duorum Epiſcoporum, quæ octava nuncupatur. Et Photius, qui Nicolaum Papam Rom. ſynodali ſententiâ depoſuerat & anathematizaverat, rurſus in hac nuncupata octava Synodo abdicatur & anathematizatur: ut legere eſt in ſeptima actione illius Synodi. De quo etiam ſcribit Anaſtaſius bibliothecarius, in ſua hiſtoria octavæ ſynodi, ad Adrianum II. Papam Romanum; Miſſis (inquit) cum auctoritate Apoſtolica vicariis & epiſtolis decretalibus, * juſſiſti fieri Conſtantinopoli ſynodum pro multis quidem neceſſitatibus Eccleſiæ, ſed pro his præcipuè, quæ hucuſque breviter annotata ſunt, quæque in hujus ſynodi geſtis inveniuntur: in qua ſcilicet Photius ob id etiam ſpecialiter condemnatur, quoniam depoſitionem vel anathema præſumſit in ſanctæ memoriæ Papam Nicolaum nominare. Hæc Anaſtaſius in ſua narratione hiſtorica, quæ exſtat præmiſſa verſioni Latinæ octavæ illius Synodi, ab eodem Anaſtaſio concinnatæ. tom. 6. Concil. edit. Pariſ.

** Juſſiſti, inquit Anaſtaſius adulatoriè. Certè in proœmio Synodi dicitur, Baſilium Imp. congregaſſe hanc Synodum. Et id ipſum repetitur actione 10. in Termino Synodi, & in ejuſdem Synodi epiſtola Encyclica. Poſterior ſynodus nuncupata octava œcumenica.*

13. Poſtea verò, defuncto Ignatio, idem Baſilius Imperator revocavit Photium; & Baſilii atque Orientalium Epiſcoporum hortatu, Joannes Papa Romanus (quem hujus nominis octavum vocant) Hadriani ſucceſſor, legatos ſuos Conſtantinopolim miſit. Habita eſt igitur, convocante Baſilio Imperatore, anno Dom. 879. alia Conſtantinopolitana Synodus trecentorum octoginta trium Epiſcoporum, præſentibus in ea Joannis Papæ Romani & Orientalium ſedium Patriarchalium legatis: Hujus ſynodi unanimi decreto in ſedem Patriarchalem Conſtantinopolitanam reſtitutus eſt Photius, & prior illa Synodus, quæ ſub eodem Imperatore Baſilio, & tempore Adriani ſecundi Papæ Romani, habita eſt, (quam noſtri ſeculi Romanenſes œcumenicam octavam vocant) planè abrogata eſt, & hæc poſterior ſynodus, trecentorum octoginta trium Epiſcoporum, œcumenica octava indigitata eſt. Secundam autem Nicænam Synodum, tanquam ſeptimam œcumenicam, utraque ſuſcepit. Poſterioris hujus octavæ ſynodi acta integra, Græcè ſcripta, extare Romæ, tum in Vaticana bibliotheca, tum in Columnienſi, teſtes ſunt Cardinalis Baronius, in anno 879. & Severinus Binius, in ſuis notis in eandem ſynodum, quam iratus vocat Conciliabulum. Et ibidem ſummam recenſent omnium actionum illius ſynodi, cujus prima actio celebrata eſt menſe Novembri, anno Domini 879. Septima autem atque noviſſima actio celebrata eſt die decimo-tertio menſis Martii, anno Domini 880. Sed Romanenſibus iſtis curæ non fuit ipſa integra acta in lucem publicam emittere. Hanc tamen ſynodum, quam Romanenſes, per contemtum, Photianam vocant, à Græcis pro germana octava accipi, & ut divinum quoddam oraculum obſervari, quin & Gratianum, in libro Decretorum, ſecundum ejuſdem ſynodi canonem, tanquam ex legitima octava ſynodo, deſcripſiſſe; confitetur Baronius, loco citato.

Cauſ. 7. quæſt. 1. Can. hoc nequaquam.

Binii, & Baronii invectiones in Joannem Papam.

14. Joannem Papam Romanum, non citra culpam, & non ſine gravi exiſtimationis ſuæ jactura, notâque Cathedræ Pontificiæ turpiſſima, reſtituiſſe Photium, ait Binius, in ſuis notis in vitam Joannis Papæ octavi, & in notis in poſteriorem nuncupatam octavam œcumenicam ſynodum. Baronius etiam, loco ſuperius allegato, ait iſtud à Joanne factum eſſe, prudentiâ carnis, inimica Deo; & nunquam tam ſordidam tamque indignam ab Apoſtolica ſede legationem miſſam eſſe. Hincque accidere potuit (inquit Baronius ibidem) ut ob nimiam animi facilitatem & mollitudinem, abjectâ penitus omni virilitate, idem Joannes non Papa, ut Nicolaus & Hadrianus; qui conſtantiſſimè Photio reſtiterant, ſed Papiſſa fuerit contumeliæ loco dictus, utpote quod qui nec reſiſtere ſciret Eunucho Photio, quique vinceretur à ſemiviro, non vir, ſed eſſet fœmina potius nuncupandus: ſicque nomen contumeliæ tranſierit poſteris rerum inſciis in veritatis opinionem; fueritque à pluribus decantatum, Joannem octavum Papam fuiſſe fœminam. Hæc Baronius. Hanc Baronii de Papiſſa Romana conjecturam laudat Binius, in ſuis notis in vitam Joannis Papæ octavi. Et alibi, idem Binius, narrationis de Papiſſa fœmina, refutationem ex profeſſo ſcribit, tom. 6. Conciliorum, edit. Pariſ. pag. 467. & ante eum Onuphrius, annot. in vitam Joannis 8. à Platina ſcriptam.

Et eorundem conjectura de Papiſſa.

De Papiſſa Romana.

15. Inſtituti noſtri ratio non ſinit nos eò nunc digredi, ut de Papiſſa illa Romana prolixius diſſeramus: monendus tamen eſt lector, non de hoc Joanne, Hadriani ſecundi ſucceſſore, & Marini ſeu Martini ſecundi immediato prædeceſſore, qui Platinæ Joannes nonus dicitur; non, inquam, de hoc Joanne aſſeri ab hiſtoricis quod fuerit fœmina; fœminam autem illam, ſucceſſiſſe ajunt Leoni Papæ, hujus nominis quarto, & ſucceſſorem habuiſſe Benedictum Papam, hujus nominis tertium, cui ſucceſſit Nicolaus primus, prædeceſſor Adriani ſecundi. Sabellicus Ennead. 9. lib. 1. fœminam illam, quæ Leoni quarto ſucceſſit, vocat Joannem ſeptimum. Eum autem qui poſtea Adriani ſecundi ſucceſſor fuit, vocat Joannem octavum. Fama eſt (inquit Sigebertus, ad annum Domini 854. loquens de muliere, Joanne Papa) hunc Joannem fœminam fuiſſe, & uni ſoli familiari tantum cognitam, qui eam complexus eſt, & gravida facta peperit, Papa exſiſtens; quare eam inter Pontifices non numerant quidam, ideo nomini numerum non facit. Hæc Sigebertus. Et hinc factum, ut Adriani ſecundi ſucceſſor Joannes quibuſdam dicatur octavus, quem Platina nonum vocat. Narrationis autem de muliere illa Papa Joanne octavo, hæc ſumma eſt; Mulier quædam, nomine Gilberta Anglica, ex Moguntiaco oriunda, ſexum mentita virilem, Athenas ſe contulit, & inde Romam profecta, doctrinæ ac morum præſtantiâ cunctis Romæ admirationi fuiſſe fertur, & Pontificatum conſequuta, anno Domini 854. prius quidem Gilberta, in Papatu autem, quem teſte Mariano Scoto, tenuit annis 2. menſibus 5. diebus 4. Joannes dicebatur. Puerperio tandem, in ipſa via publica, detecta, & mortua eſt. Hujus narrationis veritatem anonymus quidam ſcriptor, apud Illyricum lib. 10. Catalogi teſtium veritatis; & Conradus Deckerus, in ſua aſſertione veritatis hiſtoriæ, de Papa Joanne 8. quod fuerit mulier & puerpera; & Alexander Cocus, in ſuo dialago de Joanna Papiſſa; prolixè adſtruunt, teſtimoniis Ranulphi monachi Flaviacenſis (qui vixiſſe fertur anno Domini 930.) & Mariani Scoti monachi Fuldenſis, & Sigeberti monachi Gemblacenſis, & Martini Poloni qui pœnitentiarius fuit Innocentii quarti Papæ Romani, & Franciſci Petrarchæ qui Martini Poloni fuit coætaneus ac Papæ domeſticus, & Joannis Bocatii eorundem æqualis, & Martini Minoritæ, & Antonini Archiepiſcopi Florentini, & Ottonis Epiſcopi Friſingenſis, & antiquorum Annalium Auguſtanorum, & Wilhelmi Occami, & Raphaelis Volaterrani, & Guilhelmi Jacobi Egmondenſis, & Platinæ, & Sabellici, & Jacobi Philippi Bergomenſis, & Matthæi Palmerii, & Trithemii, & Joannis Stellæ, & Naucleri, & Valerii Anſelmi, & Alberti Crantzii, & Werneri Rolivingi Carthuſiani auctoris faſ-

ciculi

Digitized by Google

ciculi temporum, & Cœlii Rhodigini, & Joannis Lucidi, & Chriſtiani Maſſæi, & Gotefridi Viterbienſis, & Joannis de Pariſiis, & Theodori de Niem, & Chalcocondylæ, & Schedeſii, & Laziardi, & Fulgoſi, & Baptiſtæ Mantuani, & epiſtolæ cujuſdam Univerſitatum Pariſienſis, Oxonienſis, & Pragenſis; & Textoris, & Carranzæ, & libri Romanarum indulgentiarum, anno Dom. 1525. Romæ editi, & Jacobi de Regis curia [von Königshofen!] & Joannis Henaldi. Hæc hiſtoria, multis ſeculis, in Romana Eccleſia, ſine contradictione recepta, vel tolerata eſt; Nullus Romanenſium ſcriptorum, nullus Pontificum, ei contradixiſſe, aut ejus ſcriptores reprehendiſſe, invenitur. Creditum enim eſt, rem hanc verè contigiſſe, vel ſaltem non eſſe incredibilem, aut impoſſibilem, ſed eſſe poſſibilem & veriſimilem, & tot tantiſque indiciis ac teſtimoniis ſuffultam, ut non ſatis verecundè negari poſſe videretur.

Infelix ſeculum.

16. Poſt octavas illas nuncupatas œcumenicas Synodos, ſequutum mox eſt infelix illud ſeculum, quod ita ab ipſis Romanarum partium ſcriptoribus, ob inſcitiam morumque corruptelam, indigitatur. Marinum Papam, Joannis ſucceſſorem, Platina Martinum ſecundum vocat, cumque ait malis artibus Pontificatum adeptum, & brevi mortuum eſſe. Hujus ſucceſſorem, Adrianum tertium, anno primo & menſe ſecundo Pontificatus ſui mortuum, excepit Stephanus quintus, quo, cum ſediſſet annos ſex & dies undecim, defuncto, ſucceſſit in Papatu Romano Formoſus, anno Domini 891. In cujus vita Platina, Neſcio (inquit) quo fato accidiſſe dicam, ut una cum induſtria Imperatorum, ſimul etiam Pontificum virtus & integritas defecerit: quæ quidem tempora infeliciſſima eſſe arbitror, cum auctoritate Platonis tales ſoleant eſſe reliqui cives, quales ſunt in republica Principes. Formoſi ſucceſſor Bonifacius ſextus die vigeſimo ſexto Pontificatûs ſui mortuus eſt. Tum ſedem obtinuit Stephanus ſextus, quo poſt annum & tres menſes defuncto, Pontificatum adeptus eſt Romanus, in cujus vita idem Platina ait; Nihil aliud hi Pontifices cogitabant, quam & nomen & dignitatem ſuorum majorum exſtinguere. Tertio Pontificatus ſui menſe mortuo Romano, ſucceſſit Theodorus ſecundus, quem excepit Joannes, quem Platina vocat decimum hujus nominis, Onuphrius nonum. Huic ſucceſſit Benedictus quartus, anno Domini 899. In cujus vita Platina ait; Acciderat huic ætati, quod aliis interdum ſolet; ut hominum induſtria in quovis genere virtutis conſeneſceret. ——— Mox verò ubi cum ipſis opibus laſcivire cœpit Eccleſia Dei, verſis ejus cultoribus à ſeveritate ad laſciviam, peperit nobis tanta licentia peccandi, nullo Principe flagitia hominum tum coërcente, hæc portenta; à quibus ambitione & largitione ſanctiſſima Petri ſedes occupata eſt potius quàm poſſeſſa. Hæc ibi Platina. Defuncto Benedicto, anno Domini 903. Leo quintus ſedit menſem & decem dies. Deinde Chriſtophorus (loquitur Platina, in ejus vita) Pontificatum malis artibus adeptus, malè amiſit. Septimo enim menſe dignitate ac meritò quidem ejectus, monaſticam vitam, unicum calamitoſorum refugium, obire cogitur. In monaſteria enim, tanquam in inſulas, clerici malè de Eccleſia Dei meriti, tum relegabantur. Hæc Platina. Chriſtophorum ſequitur Sergius Papa tertius, in cujus vita exclamat Platina; Vide quæſo, quantum iſti degeneraverint à majoribus ſuis. Idem Platina, in vita Joannis 13. Sunt (inquit) qui ſcribant, hunc ſceleratiſſimum hominem, vel hoc monſtrum potius, in adulterio deprehenſum & confoſſum interiiſſe. Joannem iſtum Onuphrius vocat duodecimum, & ait creatum eſſe Pontificem anno Dom. 956.

De hoc infelici ſeculo Vide plura lib. 11. hujus operis, cap. 18. §. 8.

17. Sabellicus, de Pontificatu ſcribens Benedicti quarti; Mirum eſt (inquit) quanta omnium bonarum artium oblivio, per id tempus mortalium animis obrepſerit, ut ne in Pontificibus quidem, cæteriſque principibus, quicquam eluceſceret, quod vitam juvare poſſet, non ſalubria inſtituta, non templorum refectiones, non ulla pietatis exempla, non liberalium artium affectationes, ſed ſtupor & amentia quædam, oblivioque morum invaſerat hominum animos. Hæc Sabellicus, Ennead. 9. lib. 1. Baronius etiam Cardinalis, ſcribens de Pontificatu Sergii tertii, anno Domini 908. ait, Sergium illum nefarium Sedem invaſiſſe, & odio furentem in Formoſi memoriam, ordinationes ejus irritas habuiſſe. Hæcque (inquit) planè ſunt infeliciſſima illa tempora. Et paullò pòſt ibidem; Tantum (inquit) invaluit meretricum imperium, ut pro arbitrio legitimè creatos Pontifices dimoverent, & violentos ac nefarios homines intruderent. Hæc Baronius. Brevem chronologiam ſcripſit Bellarminus Cardinalis, in qua, ad annum Domini 970. Vide (inquit) ſeculum infelix, in quo nulli ſcriptores illuſtres, nulla Concilia, Pontifices parum ſolliciti de republica. Hæc ille.

Meretricum imperium.

18. Iſta infelicis illius ſeculi conditio mirari nos prohibet, ſi, mundo tantis tenebris obruto, & Pontificali interim magnitudine obſtupefacto, non adeo multi legantur per illa tempora palàm ſeſe oppoſuiſſe adorationi imaginum, ſynodicis quibuſdam Pontificalibuſque impiis decretis conſtabilitæ. quamvis nunquam caruerit teſtibus veritas. oſtenſum ſupra, §. 11. Gallos conſtanter rejeciſſe adhuc adorationem imaginum, tempore Joannis Papæ, qui ſucceſſit Adriano ſecundo. Agobardus Epiſcopus Lugdunenſis, illius ſeculi ſcriptor, in ſuo libro de picturis & imaginibus; Cum (inquit) omnium ſanctorum Patrum una ſententia ſit, cultum religionis ſoli Deo deberi, quid ſupereſt fidelibus, niſi ut purgatis ab omni figmentorum profana ſervitute animis, totis viribus decertemus, quatenus veraciter illud quod ſcriptum eſt dicere valeamus? non enim in errorem induxit nos hominum malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ, &c. Et paullò pòſt; Si enim ſanctorum imagines hi qui dæmonum cultum reliquerant venerari juberentur, puto quod videretur eis non tam idola reliquiſſe, quam ſimulacra mutaſſe. Et rurſum, eodem libro, propoſitis Auguſtini verbis, hanc ex eis infert collectionem; Ex quibus (inquit) manifeſtè colligitur, quia ſi ſerpentem æneum, quem Deus fieri præcepit, quoniam errans populus, tanquam idolum colere cœpit, Ezechias religioſus Rex cum magna religionis laude contrivit, multo religioſius Sanctorum imagines (ipſis quoque ſanctis faventibus, qui ob ſui honorem, cum divinæ religionis contemtu, eas adorari more idolorum indignantiſſimè ferunt) omni genere conterendæ, & uſque ad pulverem ſunt eradendæ, præſertim cum non illas fieri Deus juſſerit, ſed humanus ſenſus excogitaverit. quod autem Deus caſtius abſque ſimulacris veneretur, teſtis eſt etiam Q. Lucilius Balbus Gentilis Philoſophus, ſicut præfatus Doctor, in 4. de Civitate Dei libro, eum diſputantem inſerit. Et poſtea propè finem illius libri ait idem Agobardus; Nemo ſe fallat, nemo ſe ſeducat, nemo ſe circumveniat: quicunque aliquam picturam, vel fuſilem ſive ductilem adorat ſtatuam, non exhibet cultum Deo, non honorat Angelos, vel homines ſanctos, ſed ſimulacra veneratur. Agit hoc nimirum verſutus & callidus humani generis inimicus, ut ſub prætextu honoris ſanctorum rurſus idola introducat, rurſus.

Galli conſtanter rejecerunt adorationem imaginum.

Agobardus.

Vide infra cap. 13. §. 4.

Vide ſupra §. 10.

Sanctorum imagines fieri non juſſit Deus, ſed eas humanus ſenſus excogitavit.

Aug. lib. 4. de Civitate, cap. 30.

Vide ſupra, cap. 8. §. 24. & infra, cap. 13. §. 8.

qui adorat imaginem, non exhi-

bet cultum Deo, non honorat Angelos, vel homines ſanctos, ſed ſimulacra veneratur. Galat. 3: 1, 3. 2 Cor. 11: 14. Concil. Elibert. can. 36.

ſus per diverſas effigies adoretur, ut avertat nos à ſpiritualibus, ad carnalia verò demergat; ac per omni limus digni ab Apoſtolò audire, *O inſenſati, quis vos faſcinavit & ſic ſtulti eſtis, ut cùm ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummamini? Ipſe enim Satanas*, ſicut dicit idem Apoſtolus, *transfigurat ſe in Angelum lucis*. Denique comeſſationes & ebrietates introducit ſub nomine charitatis, &c. Item; Rectè nimirum ob hujuſmodi evacuandam ſuperſtitionem, ab orthodoxis Patribus definitum eſt, Picturas in Eccleſia fieri non debere, ne quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur. Hæc Agobardus. Ex quo plura adferemus, cap. 13. §. 8.

Ado Viennenſis.

19. Ado Epiſcopus Viennenſis, vixit poſt annum Domini octingenteſimum & octogeſimum, ut ex fine Chronici ab eodem Adone ſcripti conſtat. Hic in illo Chronico ſcribens de rebus geſtis in Synodo Francofurtenſi, ſub Carolo Magno celebrata, ait; Sed pſeudoſynodus quam ſeptimam Græci appellant, pro adorandis imaginibus, abdicata penitus. Hæc Ado.

Regino.

20. Sic etiam Regino Abbas Prumienſis, in ſuo Chronico, de eadem ſcribens Synodo Francofurtenſi, & rejectione ſynodi Nicænæ ſecundæ anno Dom. incarnationis 794. Pſeudoſynodus (inquit) Græcorum, quam pro adorandis imaginibus fecerant, à Pontificibus rejecta eſt. Hæc Regino Abbas Prumienſis, in diœceſi Treverenſi, natione Teutonicus, qui in Procemio ſui operis ad Adalberonem, Epiſcopum Treverenſem ſcripto, teſtatur ſe Chronica illa ſua deducere uſque ad annum Domini nongenteſimum octavum.

Synodus Rhemenſis. An. Dom. 991.

21. Habita eſt in Gallia, anno Domini 991. ſynodus Rhemenſis, in qua Arnulphus Archiepiſcopus Rhemenſis exauctoratus eſt, ſuffecto in ejus locum Gereberto, qui etiam poſt paucos annos factus eſt Papa Romanus, & Silveſter ſecundus appellatus eſt. Hic Gerebertus ſynodi illius ſcripſit hiſtoriam, quæ ex vetuſtiſſimo codice Micianenſis quondam monaſterii accepta, & typis evulgata eſt, Francofurti, anno Domini 1600. In illius hiſtoriæ cap. 28. Arnulphus Aurelianenſis Epiſcopus, approbante Synodo, Joannem Papam Romanum, ab ipſis, de eo negorio conſultum, rem neglexiſſe ægrè ferens, ait; Quid hunc [Joannem Papam Rom.] reverendi Patres, in ſublimi ſolio reſidentem, veſte purpureâ & aureâ radiantem, quid hunc, inquam, eſſe cenſetis? Nimirum, ſi charitate deſtituitur, ſolaque ſcientia inflatur, & extollitur, Antichriſtus eſt; in Templo Dei ſedens, & ſe oſtendens tanquam ſit Deus. Si autem nec charitate fundatur, nec ſcientia erigitur, in templo Dei tanquam ſtatua, tanquam idolum eſt: à quo reſponſa petere, marmora conſulere eſt. ——— Certè in Belgica & Germania, quæ vicinæ nobis ſunt, ſummos ſacerdotes Dei, in religione admodum præſtantes, inveniri, in hoc ſacro conventu teſtes quidam ſunt. Proinde ſi Regum diſſidentium animoſitas non prohiberet, inde magis Epiſcoporum judicium petendum forte videretur, quàm ab ea urbe, quæ nunc emtoribus venalis expoſita, ad nummorum quantitatem judicia trutinat. ——— Sed cum hoc tempore Romæ nullus pene ſit (ut fama eſt) qui literas didicerit, ſine quibus (ut ſcriptum eſt) vix oſtiarius efficitur, qua fronte aliquis eorum docere audebit, quod minimè didicit? Hæc Arnulphus Aurel. approbante Synodo. Ubi dum Joannem Papam, non reſpondentem, aſſimilat ſtatuæ vel idolo, à quo reſponſa petere, ſit marmora conſulere; ſuggillare videtur etiam ſuperſtitionem Romanæ Eccleſiæ adorantis ſtatuas & imagines mutas & ſenſus expertes, quibus ſimiles evaſiſſe inſinuat earum cultores.

Papa ille Romanus vel Antichriſtus, vel ſtatua.

Quanta Romæ tunc regnaverit avaritia. & quanta inſcitia.

Vide lib. 3. cap. 30. §. 3. & lib. 4. cap. 20. §. 9.

22. Fridericus Ænobarbus Imperator Occidentis, expeditionem ſuſcepit in Orientem, contra Saracenos, anno Domini milleſimo centeſimo octogeſimo nono. Hujus expeditionis meminit Nicetas Choniates, lib. 2. de Imperio Iſaaci Angeli, Imperatoris Conſtantinopolitani: ubi de Armeniorum & Germanorum conſenſu in recuſanda adoratione imaginum ſcribens auctor ille iconolatra; Apud Alemannos (inquit) & Armenios ſacrarum imaginum adoratio æque interdicta eſt. Id quod ad illud tempus etiam extendere videtur Nicetas Choniates, quo hiſtoriam ſuam ſcribebat, quam edidit poſt captam à Latinis Conſtantinopolin, nam & illius belli hiſtoriam ſuo operi inſeruit. Captam autem eſſe à Latinis Conſtantinopolin, anno Domini milleſimo ducenteſimo quarto, ibique eodem tempore fuiſſe Nicetam hunc Choniatem, monuimus ſupra, lib. 4. hujus operis, cap. 21. §. 5. Unde conſtat Germanos ultra annum Domini milleſimum ducenteſimum adhæſiſſe doctrinæ Concilii Francofurtenſis, ſub Carolo Magno celebrati, & conſtanter rejeciſſe adorationem imaginum.

Germani conſtanter rejecerunt imaginum adorationem.

23. Idipſum patet ex verbis Abbatis Urſpergenſis, qui ſe vixiſſe teſtatur poſt annum Domini milleſimum ducenteſimum. Ejus verba recitata ſunt ſupra, cap. 10. hujus libri, §. 9.

CAPUT XIII.

De illo dicto, cui veluti fundamento adorationem imaginum inædificant iconolatræ; Imaginis honor ad primitivum tranſit.

Synod. 2. Nicæn.

PRo adoratione imaginum ponit pſeudoſynodus Nicena hoc veluti axioma, *ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, imaginis honor ad primitivum tranſit.* actione 6. in fine tomi 5. Reſpondet cum Concilio Francofurtenſi Carolus, in opere Capitulari, lib. 3. cap. 16. *Dicant* igitur, quibus hoc tam peculiare eſt dicere, quod imaginis honor in primam formam tranſit: dicant ubi hoc legerint, aut quibus valeant teſtimoniis adprobare. Dominus namque & Salvator noſter non ait, Quam diu feciſtis imaginibus, ſed quamdiu feciſtis uni de minimis iſtis, mihi feciſtis: Nec ait, qui imagines, ſed, qui vos recipit, me recipit: nec Apoſtolus ait, diligamus imagines, ſed, diligamus nos invicem. Hæc ibi. Regerit Adrianus lib. ad Carolum, in actione 3. cap. 8. qui (inquit) huic contradicere voluerit, ſancti Baſilii contradicet expoſitioni, &c.

Carolus, cum Concilio Francofurtenſi.

Adrian. I. Papa Rom.

2. Nimis certè temerè & inverecundè Damaſcenus, lib. 3. de imaginibus, & cum Nicæna pſeudoſynodo Adrianus, locis modò citatis, abutuntur nominibus Baſilii & aliorum quorundam, idem cum Baſilio dicentium, ſanctorum Patrum; En ipſa Baſilii verba; Inſoleſcunt (inquit) ſuperbiâ & faſtu adverſus eum qui ad imaginem ſui Creatoris conditus eſt, per cujus imaginem injuria talis in Creatorem redundat ac tranſit. quemadmodum enim quiſquis regiam imaginem aſperſit contumeliis, perinde peragitur reus, ac ſi in regem ipſum fuiſſet contumelioſus & improbè egiſſet: ſic ſane ſe conſtituit obnoxium peccato, qui contumelioſè tractat genitum, ſive conditum ad Dei imaginem. Hæc Baſilius in enarratione in cap. 13. Eſaiæ, verſ. 11. Nempe (ut loquitur Lactantius, lib. 2. Inſtit. cap. 2.) ſimulacrum Dei non illud eſt, quod digitis hominis ex lapide, aut ære, aliave materia fabricatur, ſed ipſe homo.

Damaſcen. Vindiciæ Patrum. Baſilius magnus.

Lactantius.

3. Similiter Ambroſius, in Pſal. 118. (ſeu 119.)

in

in Jod; Quod enim (inquit) ſecundùm imaginem eſt, non eſt in corpore, nec in materia, ſed in anima rationabili. Ibi operatur, ibi oſtenditur homo ad ſimilitudinem & imaginem Dei, ubi juſtitiæ, ubi ſapientiæ, ubi omnis forma virtutis aſſumitur. Et poſtea in eandem Pſalmi illius ſectionem, ait idem Ambroſius; Pretioſum eſt videre virum juſtum, ut videas eum ſecundum imaginem Dei. quod foris eſt, nihil prodeſt: quod intus eſt, ſanat. Sanè & in eo qui foris eſt, illum qui intus eſt frequenter aſpicimus: ut ſi viderimus pauperem, illum ad cujus ſimilitudinem factus

Matt. 25: 35, 40. eſt, honoremus in paupere, de quo ait, *Dediſtis mihi manducare: quia quod uni eorum dediſtis, mihi dediſtis.* qui enim coronat imaginem Imperatoris, utique illum honorat, cujus imaginem coronavit: & qui ſtatuam contemſerit Imperatoris, Imperatori utique cujus ſtatuam conſputaverit, feciſſe videtur injuriam. Gentiles lignum adorant, quia Dei imaginem putant: ſed inviſibilis Dei imago non in eo eſt quod videtur, ſed in eo utique quod non videtur. Vides ergo quia inter multas Chriſti imagines ambulamus? caveamus ne coronam imagini detrahere videamur, quam unicuique Chriſtus impoſuit. Caveamus ne aliquid detrahamus iis, quibus debemus adjungere. Sed quod pejus eſt, non ſolum non honeſtamus pauperes, ſed etiam dehoneſtamus, deſtruimus, perſequimur: & ignoramus quas Dei imagini congeramus injurias, eum factos ad imaginem Dei putamus eſſe lædendos. Hæc Ambroſius.

Baſilius. 4. Eandem adhibet ſimilitudinem Baſilius, lib. de Spiritu Sancto, cap. 18. ubi differens de una eſſentia & una gloria Patris & Filii, dicit, quemadmodum imago Regis appellatur Rex, nec tamen ideo ſunt duo reges, ſed unus rex, & una quæ ei defertur glorificatio, non multæ, quia imaginis honor ad primum exemplar tranſit (διότι ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει:] ſic in Divinis, Filium, qui eſt imago Dei, eſſe unum cum Patre Deum, & uno honore glorificandum. Hoc interim obſervato diſcrimine; quod imago manufacta rex ſit tantummodo μιμητικῶς, per imitationem & ſimilitudinem externæ formæ: Filius autem unus cum Patre Deus ſit φυσικῶς, naturaliter in unitate incompoſitæ Deitatis. Hæc

Vindiciæ Baſilii & Ambroſii. ibi tradit Baſilius: At nuſquam dicto illo utitur Baſilius de imaginibus illis Chriſti, vel ſanctorum, vel Angelorum, de quibus noſtra eſt cum Romanenſibus controverſia. Baſilius & Ambroſius ab ea civili conſuetudine, quam cernebant obſervari circa Imperatorum imagines manufactas, ſumto argumento, hortati ſunt ſuos auditores, vel lectores, ad glorificandum Filium, qui eſt Dei imago conſubſtantialis Patri; & ad exercenda charitatis officia erga homines, qui ſunt conditi ad imaginem Dei. Nuſquam autem dicunt honorem exhibitum exanimi & manufactæ alicui imagini tranſire ad Chriſtum, vel ad ſanctos defunctos, vel ad Angelos

Opus Carolinum in Concilio Francofurtenſi compoſitum. 5. Huc pertinet & illud in operè Carolino, lib. 2. cap. 19. Si (inquit) vulgus partim lætitiæ bacchatu effrænis, partim ſecularis pompæ novitate arceſſitus, partim ventoſi honoris inflatione cupidus, partim adulationis vitio famulatus, partim publicæ ſecuris metu perterritus, Imperatorum imagines vanis & pernicioſis laudibus honorat; quid ad nos qui gloriamur in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quem nobis mundus crucifixus eſt, noſque mundo? quorum converſatio in Cœlis eſt, qui cum Apoſtolo dicimus, no-

2 Cor. 6. bis quibus Chriſtus crucifixus eſt, quid nobis cum foro? qui tanto errori obniti potius, quam adſenſum præbere debemus, qui non ſolùm ab eo exemplum ad adorandas imagines minimè ſumere, ſed etiam cum eum ſuis ſequacibus prorſus execrari debemus. Item in eodem opere, lib. 3. cap. 15. Nam quis furor eſt (inquit) quæve dementia, ut hoc in exemplum adorandarum imaginum ridiculum adducatur, quod Imperatorum imagines in civitatibus & plateis adorantur, & à re illicita res illicita ſtabiliri paretur. Et ejuſdem operis lib. 4. cap. 1. Aliud (inquit) & longè aliud eſt picturam quandam nomine tantummodo illius rei nuncupare, cujus imago eſt, ſecundùm æquivocorum nominum rationem, atque aliud rem inſenſatam adorare, & eandem rem plenâ ſententia Chriſtum Dei Filium profiteri, & dicere, Hic eſt Chriſtus Filius Dei. ——— Cum talis profeſſio mendacium ſit, proculdubio de veritate non eſt. Hæc ibi.

6. Claudius Epiſcopus Taurinenſis, in ſuo reſcripto Apologetico adverſus Theodemirum Ab- *Claudius Epiſcopus Taurinenſis.* batem, (in 2. parte tom. 4. bibl. Patrum, edit. 4. pag. 147.] Dicunt (inquit) iſti, contra quos Dei Eccleſiam defendendam ſuſcepimus: Non putamus imagini; quam adoramus, aliquid ineſſe divinum; ſed tantummodo pro honore ejus, cujus effigies eſt, tali eam veneratione adoramus. Cui reſpondemus, quia ſi ſanctorum imagines, hi qui *Vide ſupra, cap. 12. §. 18.* dæmonum cultum reliquerunt, venerantur, non idola reliquerunt, ſed nomina mutaverunt. ——— ſummopere penſandum eſt, quia ſi opera manuum Dei non ſunt adoranda & colenda, quanto magis opera manuum hominum non ſunt adoranda & colenda? prorſus, nec in honore eorum quorum ſimilitudines eſſe dicuntur, quia ſi imago quam adorat, Deus non eſt, nequaquam veneranda eſt pro honore ſanctorum, qui nequaquam divinos ſibi adrogant honorès. Hæc Claudius epiſcopus Taurinenſis.

7. Jonas Aurelianenſis Epiſcopus, lib. 1. de cultu imaginum, contra eundem ſcribens Clau- *Jonas Aurelianenſis.* dium Taurinenſem, in hoc tamen conſenſum eum eo profitetur, quod non ſint adorandæ imagines, ne in honorem quidem eorum, quorum dicuntur eſſe imagines. Illud (inquit) quod imaginum adoratores, tibi, ad ſuum errorem muniendum, reſpondiſſe ſcripſiſti, ita inquiens; *Non putamus imagini quam adoramus, aliquid ineſſe divinum, ſed tantummodo pro honore ejus, cujus effigies eſt, tali eam veneratione adoramus:* Una tecum reprehendimus ac deteſtamur: quia cum eorum ſcientiam non ſubterfugit, imaginibus nil ineſſe divini, majori digni ſunt invectione, eo quod debitum honorem Divinitati, impenderint infirmo & egeno ſimulacro. quantumque hujuſce erroris ſectatores ac defenſores à vera exorbitent religione, non opus eſt per ſingula, mea declarare narratione. Id ipſum etiam nonnulli Orientalium, qui eidem ſceleratiſſimo mancipantur errori, ſe objurgantibus reſpondere ſolent. Tribuat Dominus ſua gratuita pietate, ut tandem aliquando & illi & illi ab eadem eruantur ſuperſtitione, & Apoſtolicis diſciplinis ſalubriter inſtructi, traditioni revocentur Eccleſiaſticæ. ——— Sequitur in eodem opere tuo; *Ex quare*, inquis, *ſummopere penſandum eſt, quia ſi opera manuum Dei non ſunt adoranda & colenda, quanto magis opera manuum hominum adoranda & colenda non ſunt? prorſus nec in honore eorum, quorum ſimilitudines eſſe dicuntur:* In hujus ſententiæ ſenſu nobiſcum ſobriè ſapis. ——— Sed & illud quod ſubjungis; *quia ſi imago, quam adoras, Deus non eſt, nequaquam veneranda eſt pro honore ſanctorum, qui nequaquam divinos ſibi arrogant honores:* Omnino approbamus, congruumque fidei Catholicæ eſſe judicamus. Hæc Jonas Aurelianenſis Epiſcopus.

8. Sum-

Agobardus Epiſcopus Lugdunenſis. 8. Summoperè (inquit Agobardus) notandum eſt, quia ſi opera manuum Dei non ſunt adoranda & colenda, nec in honore Dei, quanto magis opera manuum hominum non ſunt adoranda & colenda, nec in honore eorum quorum ſimilitudines eſſe dicuntur? Hæc Agobardus, in ſuo libro de picturis & imaginibus. Et poſtea in eodem libro ait; Dicit forſitan aliquis non ſe putare imagini, quam adorat, aliquid ineſſe divinum, ſed tantummodo pro honore ejus, cujus effigies eſt, tali eam veneratione donare. Cui facile reſpondetur, quia ſi imago, quam adorat, Deus non eſt, nequaquam veneranda eſt, quaſi pro honore ſanctorum, qui nequaquam divinos ſibi arrogant honores, ſicut multis jam ſupra teſtimoniis eſt oſtenſum. Hactenus Agobardus Epiſcopus Lugdunenſis. Cujus plura in hanc ſententiam teſtimonia recitavimus ſupra, cap. 12. §. 18.

De Theodoro Crithino. 9. His adjunge quæ leguntur in actis prioris illius ſub Baſilio celebratæ Conſtantinopolitanæ ſynodi, quæ Romanenſibus 8. œcumenica dicitur, actione 8. de Theodoro Crithino. Baſilius Imperator, in ſynodo præſens, legatis ſenioris Romæ & ſedium Orientis dixit, Theodorum Crithinum iconomachicæ hæreſeos auctorem adductum eſſe ad ſynodum; quid igitur de eo illis placeret. Reſponderunt legati, mittendos ad illum honoratiſſimos quoſdam ex proceribus, qui ei legatorum voces ſcripto comprehenſas legant, eidemque ab eiſdem denuncient ut ab errore reſipiſcat. Baanes igitur & Leo Patricii, jubente Imperatore, Crithinum adeuntes, quæ in mandatis habebant ei legerunt. At illo nihil reſpondente, Baanes Patricium dedit ei numiſma characterem ferens Baſilii Imperatoris, & dixit ad eum: Imperator noſter ſanctus mandat ad te, monens, ſuſcipis numiſma characteris mei? reſpondit Theodorus, Ieſuſcipere. Baanes dixit, Imperator noſter ſanctus admonens, dicit ad te; honoras numiſma exarationis meæ? Theodorus dixit, ſecundum quod oportet honorari numiſma regium, honoro. Baanes dixit, inhonoras illud? Theodorus dixit, ut quid? non inhonoro illud. Baanes magnificentiſſimus Patricius & præpoſitus dixit, jubet Imperator noſter ſanctus dicere tibi; Et, ſi imaginem meam, id eſt, mortalis regis non vis inhonorare *οὐκ ἀτιμάζεις*] ſed honorabiliter ſuſcepiſti è manu mea qui ſum præpoſitus; quomodo Deivirilem imaginem [*τὴν θεανδρικὴν εἰκόνα*] Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ſanctiſſimæ Matris ejus, & omnium ſanctorum audes inhonorare? dic nobis, inhonoras has? an honoras? Theodórus dixit; Omnes quidem homines Chriſtianos ſubdi oportet ſub ſancto & juſto Imperio tuo, plus autem omnibus me indignum, quia & ex morte liberaſti me, & ab exſiliis injuſtis eripuiſti me, & à captivitate, & fame & exitio adjuviſti; & quia multum debeo pro ſancto Imperio tuo ſuper omnes Chriſtianos orare: ſed & capilli capitis mei & barbæ omnes ſi fuerint ora, & exoraverint pro ſancto Imperio tuo, non ſufficient: talis eſt in me benignitas tua, Imperator juſte, & amice Chriſti. Numiſma mihi miſiſti Imperii tui, & ſuſcepi illud, ſciens quod tuum fuerit: exigis ut & Chriſti ſuſcipiam notam & formam [*χαρακτῆρα καὶ ἐκτύπωμα*;] ſi eſt hoc Chriſti præceptum, & Chriſto placabile [*εἰ ἔςι τῦ χριςῦ τῦτο πρόσταγμα, καὶ ἀρεςὸν ἐκείνῳ*] deprecabile ſit Imperium tuum ſanctum, & det dilationes, & det tempus induciarum, & det infirmitati noſtræ ſpacium, & poſthæc quando juſſerit à Deo decretum imperium tuum, ſi oſtenſum fuerit, quod ſit hoc Chriſti præceptum, faciam quicquid juſſeris. Baanes Patricius dixit, Imperator noſter ſanctus non vos adduxit ad hanc ſanctam & univerſalem ſynodum, ad diſputandum, ſed ad commonendum. Reverſi autem magnificentiſſimi Patricii renunciarunt Synodo, quid reſpondiſſet Theodorus Crithinus: Lectoque Nicolai Papæ Romani capitulo de imaginibus, Synodus Theodoro Crithino dixit anathema.

10. At ſicut paſſeris eſt vagari, & ut hirundinis eſt volare; ſic maledictio ſine cauſa prolata non veniet. *Proverb. 26. 2.*

CAPUT. XIV.

De idololatria celeberrimorum Doctorum Romanenſium, ipſiuſque adeo Eccleſiæ Romanæ, poſt annum Domini milleſimum ducenteſimum: ipſis Nicæna ſecunda & Tridentina Synodis judicibus.

Dixit ſynodus Conſtantinopolitana ſub Conſtantino Copronymo celebrata, *τὴν ἀπατηλὴν τῶν ὁμοιωμάτων χρωματουργίαν κατασπᾷν ἐκ τῆς ὑψηλῆς καὶ Θεῷ πρεπούσης λατρείας εἰς τὴν χαμαίζηλον καὶ ὑλικὴν κτισματολατρείαν τὸν τῶν ἀνθρώπων νοῦν.* id eſt, ſeductoriam ſimilitudinum per colores operationem avellere hominum mentem ex ſumma & Deo congrua latria, ad humilem & materialem creaturæ latriam. *Synodus Cp. œcum. 7. Vide ſupra, cap. 10. §. 6.*

2. Reſpondet Nicæna Synodus, ſub Irene habita, actione 6. tomo 2. §. *Αμνημονήσαντες.* Immemores. O veſaniam, linguam ut gladium acutam & mendacio infectam habentium, immaculatam fidem Chriſtianorum in imaginum æſtimantium commutari culturam; quique contumeliosè profantur, humilem ac materialem creaturæ latriam hanc appellantes. *οὐδεὶς τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν χριςιανῶν ἀνθρώπων εἰκόνι ἐλάτρευσεν. ἑλληνικὸν γὰρ τὸ μύθευμα, δαιμόνων ἐφεύρημα, πράξεως σατανικῆς τὸ ἐγχείρημα. ἀπόλωλε τοῦτο τῇ τοῦ Χριςοῦ ἐπιδημίᾳ. λατρεία νῦν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἐςί.* id eſt, Nullus Chriſtianorum hominum qui ſub Cœlo ſunt, imagini cultum latriæ exhibuit: Pagana eſt enim iſta fabulatio, dæmonum adinventio, & ſatanicæ actionis opus. Periit hoc Chriſti adventu. Latria nunc in ſpiritu & veritate eſt. *Synod. Nicæn. œcum. 7. Vide ſupra, cap. 10. §. 8.*

3. Item, act. 7. ejuſdem ſynodi, in termino ſynodi, ſeu ſententia definitiva; definit ſynodus, imaginibus Chriſti & Deiparæ Virginis & Angelorum & ſanctorum virorum, *ἀσπασμὸν καὶ τιμητικὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν. οὐ μὴν τὴν κατὰ πίςιν ἡμῶν ἀληθινὴν λατρείαν, ἣ πρέπει μόνῃ τῇ θείᾳ φύσει.* id eſt, ut tribuatur ſalutatio ſive oſculum & honoraria adoratio. non tamen vera latria, quæ ſecundùm fidem noſtram eſt, quæque ſolam Divinam naturam decet. *Vide ſupra, cap. 2. §. 31.*

4. Adrianus I. Papa Romanus, in defenſione hujus Nicænæ ſynodi ad Carolum, act. 4. cap. 60. ait, hujus ſynodi divina dogmata irreprehenſibilia exiſtere. Ejuſdem ſynodi decretis conſenſum ſuum addit ſynodus Tridentina, ſeſſione 25. *Adrian. I. Papa Rom. Concil. Trident.*

5. Attamen imaginem Chriſti & crucem adorandam eſſe cultu latriæ, & deberi eis eundem honorem qui & Deo debetur, docuerunt aliquot ſeculis primarii Eccleſiæ Romanæ doctores, videlicet, Alexander Alenſis, part. 3. quæſt. 30. memb. 3. art. ult. Thomas 3. part. qu. 25. art. 3. & ibidem Cajetanus; Bonaventura, Marſilius, Almayn, Carthuſianus, Capreolus & Joannes Major, & alii in 3. ſent diſt. 9. quos ita excuſare nititur Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 22. Eſt (inquit) valde credibile, S. Thomam, Alexandrum Alenſem & alios doctores ſcholaſticos illius temporis non vidiſſe Nicænam ſynodum ſecundam, neque octavam ſynodum generalem, ne- *Romanenſes idololatræ. Excuſatio Bellarmiana. Ejuſdem refutatio.*

neque epiſtolam Hadriani I. pro defenſione ſynodi Nicænæ. Hæc ille. Miſera hæc eſt prorſus & inepta excuſatio. Nam doctores iſti ex divinis ſcripturis & primæva orthodoxa antiquitate ſcire tenebantur, cultum divinum non eſſe imaginibus, ſed ſoli Deo tribuendum. Nec defuere poſtea, qui, etiam viſis illis ſcriptis, judicio nihilominus ſcholaſticorum illorum pertinaciter adhæſerunt: In quibus fuerunt Gregorius de Valentia, Commentariorum Theologicorum tomo 3. diſp. 6. qu. 11. puncto 6. & Gabriel Vaſquez, in 3. partem Thomæ, qu. 25. & Coſterus, in Enchiridio, cap. 8.

Vide ſupra, cap. 2. §. 26.

6. Ex eis autem ſcholaſticis qui nefarium hoc dogma palàm tradiderunt, Eccleſia Romana quoſdam etiam in divorum numerum retulit: & omnes pro Catholicis ſuſcipit. Neque veriſimile eſt aliter, illis ſeculis, vel crediſſe vel egiſſe Eccleſiam Romanam, quoad cultum imaginum, quam ſecundum communiter receptam in ſcholis doctrinam. Summam illam Alexandri Alenſis diplomate Alexandri Papæ IV. & ſeptuaginta virorum Eccleſiaſticorum ſyngraphis comprobatam eſſe ſcribit Antoninus: Poſſevinus, in apparatu ſacro. Et fabulantur Thomiſtæ, Thomam, quum ad imaginem crucifixi preces ardentius funderet, hanc vocem audiviſſe: Bene ſcripſiſti de me Thoma. At certè idololatriam committebat Thomas, quoties adorabat imaginem crucifixi, ſi ſtandum decretis Nicænæ ſecundæ ſynodi, ut oſtenſum eſt. Vide ſupra, cap. 2. §. 29.

Alenſis Summa.

Fabula de Thoma Aquin.

Caput. XV.

De imaginum adoratione narratio hiſtorica ab anno Domini 1200. *uſque ad annum* 1640.

Waldenſes oppugnant adorationem imaginum.

Adorationem imaginum oppugnarunt Waldenſes, ut patet ex libro Reineri contra Waldenſes, cap. 5. & idipſum de eis ſcribit Petrus Pilichdorfius, in ſuo libro contra Waldenſes, capite trigeſimo tertio. Exſtant libri iſti in ſecunda parte tomi quarti bibliothecæ Patrum, editionis quartæ, cum Prolegomenis Jacobi Gretſeri Jeſuitæ.

De origine Waldenſium.

2. Waldenſium autem (qui & Leoniſtæ, & Albigenſes, multiſque aliis nominibus indigitati ſunt) exortum refert Pilichdorfius, cap. 1. ad tempus Innocentii Papæ II. quem Onuphrius in ſuo Chronico ſcribit creatum eſſe Papam anno Domini 1130. & mortuum anno Dom. 1143. Inter omnes has ſectas (inquit Reinerus) quæ adhuc ſunt, vel fuerunt, non eſt pernicioſior Eccleſiæ, quam *Leoniſtarum*. Et hoc tribus de cauſſis: prima eſt; quia eſt diuturnior. Aliqui enim dicunt quod duraverit à tempore Silveſtri; aliqui, à tempore Apoſtolorum. Secunda, quia eſt generalior. Ferè enim nulla eſt terra, in qua hæc ſecta non ſit. Tertia, quia cum omnes aliæ ſectæ immanitate blaſphemiarum in Deum, audientibus horrorem inducant; hæc, ſcilicet Leoniſtarum, magnam habet ſpeciem pietatis, eo quod coram hominibus juſtè vivant, & bene omnia de Deo credant, & omnes articulos qui in Symbolo continentur. ſolummodò Romanam Eccleſiam blaſphemant, & clerum, cui multitudo laïcorum facilis eſt ad credendum. Hæc Reinerus, lib. contra Waldenſes, cap. 4. fuit autem Reinerus iſte Inquiſitor, per Lombardiam, ſive cenſor eorum qui pro hæreticis apud Romanenſes habebantur, & claruit an. Domini 1254. teſte Antonio Senenſi, apud Gretſerum in Prolegomenis, cap. 9. De bello autem adverſus Waldenſes, juſſu Innocentii Papæ tertii, geſto, & interemtis eo in bello multis Waldenſium millibus, diximus ſupra, lib. 4. hujus operis, cap. 21. §. 16. Divina tamen providentia durarunt Waldenſes uſque ad reformationem religionis ſuperiore ſeculo factam, & cum reformatis ſe conjunxerunt.

Doctrina Apoſtolica eſt, tametſi cognomentum iſtud ſit recens.

Laus Waldenſium.

Crimen Waldenſium.

3. Orthodoxam Catholicæ antiquitatis & Waldenſium doctrinam defendit in Anglia Joannes Wickleff, circa annum Domini 1372. quem ſequuti ſunt Joannes Huſs, & Hieronymus Pragenſis; quos adverſarii, in Concilio Conſtantienſi, damnarunt; Huſſum quidem ſeſſione 15. anno Dom. 1415. ſexto die Julii, Hieronymum autem Pragenſem ſeſſione 21. anno Dom. 1416. die 30. Maji. Et contra fidem ſalvi conductus, eos ignibus cremaverunt. Condito illo impio & perfidioſo decreto, ſeſſ. 19. anno Dom. 1415. die 23. Septembris; Quod non obſtantibus ſalvis conductibus Imperatoris, Regum, & aliorum ſeculi Principum, poſſit per judicem competentem Eccleſiaſticum, de hæretica pravitate inquiri, & quod liceat judici competenti Eccleſiaſtico contra hujuſmodi perſonas procedere, eoſdemque punire, etiamſi de ſalvo conductu confiſi ad locum venerint judicii, alias non venturi. Doctrina tamen Huſſi & Hieronymi manſit in pretio apud ipſorum diſcipulos Bohemos.

Joannes Wickleff.

Joannes Huſs & Hieronymus Pragenſis.

Perfidioſa conſtitutio Concilii Conſtantienſis.

4. Vertente deinde ſeculo prodiit Martinus Lutherus, anno Dom. 1517. cumque ſequuti alii, qui imaginum cultum tanto cum ſucceſſu palàm refutarunt, ut multis in locis auctoritate publica fuerit ſublatus. De ejiciendis tamen imaginibus Lutherus ipſe & qui ſe ipſius γνησίως diſcipulos eſſe gloriantur, non magnopere laborarunt: quamvis earum cultum conſtanter improbent, & fateantur melius eſſe imagines è templis ejici & aboleri (id quod in multis jam reformatis Eccleſiis laudabiliter factum eſt) quam ab hominibus eas adorari. teſte Chemnitio, in quarta parte examinis Concilii Tridentini.

Lutherus.

5. Negari non poteſt, Judæos & Muhammedanos iſtis imaginum larvis & humanorum figmentorum offendiculis abſterreri atque impediri ab amplectenda religione Chriſtiana. quod non diffitetur Bellarminus, lib. de imaginibus cap. 6. Unde Paulus Ricius, doctiſſimus Hebræus, qui Papiæ Chriſto nomen dedit, expedire plurimum dicebat (referente Petro Martyre) ut imagines à templis amoverentur, quod multi Hebræorum ea de cauſa revocentur à Chriſti confeſſione. Vide ſupra; 12. §. 10. & §. 18.

Imagines impediunt converſionem Judæorum, & Muhammedanorum.

P. Martyr. loc. com. claſſe. 2. cap. 5. §. 24.

6. Atque ita jam evidenter oſtenſum eſt, cultui imaginum, ad hæc noſtra uſque tempora, à multis Chriſtianis, palam contradictum eſſe. Non abs re autem erit, pugnantes ipſorum Romanenſium ſententias breviter commemorare. Nam poſt annum Domini 1200. Romanenſes imaginum cultores in tres ſententias diverſi abiere.

Cultui imaginum ſemper palam contradictum eſt.

7. Quidam dixerunt, imaginem non eſſe ullo modo in ſe colendam, nec propriè adorari ipſam imaginem, ſed tantummodo coram imagine colendum eſſe exemplar, & hoc ſolùm propriè adorari. Hæc eſt ſententia Durandi, in 3. ſent. diſt. 9. qu. 2. Et ita etiam ſenſiſſe videtur auctor diſtichi illius, quod à Sabellico repetitur, & ipſe Sabellicus, qui de ſecunda Nicæna Synodo, ejuſque decreto ſcribens, Magno (inquit) omnium conſenſu eſt decretum, ut Romanæ Eccleſiæ ritu imagines in templis haberentur, additaque eſt colendi forma, duobus carminibus complexa, ut res ab omni idololatriæ ſuſpicione abeſſet. Viſuntur ho-

Pugna Romanenſium inter ſe de cultu imaginum.

Prima opinio, hæretica.

hodiè verſus hi Venetiis aurea æde figurati, vetuſta literarum forma, ut ex Græco fuerant in Latinum verſi,

Nam Deus eſt quod imago docet, ſed non Deus ipſa:
Hanc videas, ſed mente colas quod cernis in ipſa.

Hæc Sabellicus, Ennead. 8. lib. 8. Rapſodiam hiſtoriarum deduxit Sabellicus, ab orbe condito, in annum uſque ſalutis noſtræ, 1504. quod autem dicitur de imagine Chriſti Dei, dici etiam poſſet de imaginibus ſanctorum; nimirum; Nam Petrus eſt quod imago docet, ſed non Petrus ipſa, &c. ut notat Bellarm. lib. de imagin. cap. 20. ubi iſtam ſententiam ait refutatam eſſe à Catharino; & ipſe eam ex profeſſo refellit Bellarm. cap. 21. ejuſdem libri; ubi etiam dicit, verſibus illis ſolum doceri, non deberi imagini eundem honorem qui debetur exemplari. Imo opinionem iſtam, quæ dicit non colendam eſſe ipſam imaginem, ſed ſolùm coram imagine colendum exemplar, damnari à Romana Eccleſia & rejici ut hæreticam, oſtendimus ſupra, cap. 2. hujus libri, §. 28.

8. Alii dixerunt, ipſam quidem imaginem in ſe colendam eſſe, & ipſam propriè adorari, non tamen eodem honore quo ipſum exemplar, ſed inferiore, quem inferiorem duliam vocat Lucas *Altera ſtulta, vel ſuperſtitioſa.*
Tudenſis Epiſcopus, lib. 2. adverſus Albigenſes, cap. 21. [in bibl. Patr. in 2. parte tomi 4. edit. 4.] Lucam autem iſtum floruiſſe temporibus Gregorii noni & Cœleſtini quarti Pontificum Romanorum, monet Andreas Schottus, in ſua Epiſtola ad Jacobum Gretſerum, præfixa operi illi Lucæ Tudenſis. Gregorium nonum creatum eſſe Papam, anno Dom. 1227. eique defuncto ſucceſſiſſe Cœleſtinum quartum anno Dom. 1241. ſcribit Onuphrius in ſuo Chronico Romanorum Pontificum. Hanc ſententiam tuentur Lucas Tudenſis, loco citato, & Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 21. & cap. 24. & Margarinus de la Bigne, in ſua admonitione, quam præmiſit libris Jonæ Aurelianenſis de cultu imaginum, & alii quidam recentiores. Hanc tamen ſententiam oppugnat, & ex profeſſo refellit Vaſquez, ut novam *Vide ſupra, cap. 2. §. 28.*
& ſtultam, vel ſuperſtitioſam, in 3. partem Thomæ, qu. 25. diſput. 108.

9. Tertia & communis Scholaſticorum opinio fuit, Imaginem eodem honore colendam eſſe, *Tertia idololatrica.*
quo ipſum exemplar. De qua idololatrica doctrina lectorem monuimus præcedente capite. Diſcordibus autem inter ſe hoſtibus veritatis, ipſa veritas, per Dei gratiam, jam luce ſua nitet, & mole ſua ſtat. *Vide etiam cap. 2. §. 27. & §. 29.*
Nempe, neque colendam eſſe ipſam imaginem, neque ponendam vel adhibendam eſſe imaginem, ut coram ea colatur exemplar. *Concluſio orthodoxa.*

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER OCTAVUS,

DE HÆRESI PELAGIANA,

ejuſque reliquiis. ubi de gratia Dei, & libero hominis arbitrio, & connexis quibuſdam quæſtionibus.

Caput. I.

De hæreſeos Pelagianæ ortu, & ejuſdem hæreſeos damnatione.

Introductio.

Non hinc ſolùm (inquit Auguſtinus) *error humanus obrepit, ut aliquid ſecus ſentiatur de individua Trinitate. Sunt enim & alia in quibus perniciofiſſime erratur, ſicuti hoc eſt,* (Pelagii dogma intelligit, de quo porrò ait) *quanquam qui bonum quod ex Deo eſt, negat eſſe ex Deo, neſcimus cui faciat injuriam niſi Deo, ac per hoc illi utique Trinitati.* Hæc cum Alipio Auguſtinos, epiſtola 143. Poſtquam igitur de Deo, de Chriſto, & de Dei cultu diſſeruimus, poſtulare nunc rerum ordo videtur, ut etiam de hominis à Deo per peccatum averſione, & ejuſdem ad Deum per Dei gratiam converſione, & annexis quæſtionibus nonnulla ex orthodoxa antiquitate depromta lectori exhibeamus.

Pelugius hæreſiarcha. Contra eum ſcribunt Hieronymus & Auguſtinus. Pelagius doloſe damnat ſuos errores, & poſtea ad vomitum redit.

2. *Pelagius* Brito monachus clanculum ſpargebat errores de libero hominis arbitrio, contra Divinæ gratiæ neceſſitatem: & contra eos errores ſcribere cœperunt Hieronymus in Oriente, & Auguſtinus in Africa, circa annum Domini 411. Impp. Honorio, & juniore Theodoſio, filio Arcadii. Biennio poſt, eoſdem errores Pelagius apertiùs profitetur. Dumque ſerpit contagio, accitur in judicium Pelagius coram Concilio Dioſpolitano in Palæſtina, ubi cenſuram Eccleſiaſticam metuens ipſe dogmata illa, de quibus accuſabatur, damnavit, anno Domini 415. ſed hoc ab illo doloſè factum eſt, ſicut docet Auguſtinus lib. de peccato originali, contra Pelagium & Cæleſtium, capp. 9. 10. 11. 12. & epiſtolis 105. 106. 107. Nam illo metu liberatus, mox ad vomitum rediit: ideoque cum diſcipulo ſuo Cæleſtio hæreticus pronunciatus eſt à Patribus Africanis, in

Damnantur Pelagius & Cæleſtius hæretici, in Concilio Carthag. & in Concilio Milevitano.

duobus Conciliis in Africa celebratis, anno Domini 416. videlicet Concilio Carthaginenſi, & Concilio Milevitano, cui interfuit Auguſtinus. Et ab utroque Concilio miſſæ ſunt ea de re literæ ad Innocentium Papam Romanum, hujus nominis primum, qui ad utraſque literas reſpondens, Pelagium & Cæleſtium tanquam hæreticos jure damnatos excommunicavit. Exſtant Conciliorum iſtorum & Innocentii epiſtolæ, inſertæ epiſtolis Auguſtini, epiſt. 90. & epiſt. 91. & ep. 92. & ep. 93. & ſummam rei geſtæ repetit Auguſtinus epiſt. 94.

Aliud Concil. Carthag. in quo hæreſis Pelagiana penitus damnata eſt. Conſentit Zoſimus Papa Rom. & totus mundus.

3. Biennio autem poſt illa Concilia, celebratum eſt Carthagine aliud Concilium ducentorum & decem ac ſeptem (vel ut Proſper ait, 214.) Epiſcoporum, in quo hæreſis Pelagiana penitus damnata eſt, & decretis illius Concilii, ac præcedentium in ea cauſa habitorum Conciliorum Africanorum, Zoſimus Papa Romanus, Innocentii ſucceſſor, ſuum adnexuit adſenſum, ſeu, ut loquitur Proſper libro contra collatorem, cap. 41. ſententiæ ſuæ robur adnexuit. Idem Proſper ad octavam objectionem Gallorum, ait, totum mundum amplexum eſſe illam Africanorum conſtitutionem contra inimicos gratiæ Dei.

Bonifacius Papa Rom. auxilio legum Imperialium uſus eſt contra hæreticos Pelagianos. Aug. contra duas epiſt. Pelagianorum. Cæleſtinus Papa Rom. exemplum ſequitur Bonifacii.

4. Zoſimo ſucceſſit Bonifacius Papa I. anno Dom. 419. qui (teſte Proſpero ibidem) piiſſimorum Imperatorum Honorii & Theodoſii junioris Catholica devotione gaudens, contra inimicos gratiæ Dei, non ſolùm Apoſtolicis ſed etiam Regiis utebatur edictis. Cumque produxiſſent illo tempore duæ peſtiferæ Pelagianorum epiſtolæ, quarum unius auctor erat Julianus Epiſcopus Capuæ, eas Bonifacius ad Auguſtinum tranſmiſit refutandas: contra quas duas epiſtolas Pelagianorum, exſtant libri quatuor ab Auguſtino ſcripti ad Bonifacium, tom. 7. operum Auguſtini. Bonifacio ſucceſſit Cæleſtinus I. anno Dom. 423. qui Cæleſtium, quaſi non diſcuſſo negotio, audientiam poſtulantem, totius Italiæ finibus juſſit extrudi; (nempe juxta edicta regia per Bonifacium impetrata) ſciens damnatis non examen judicii,

ſed ſolum pœnitentiæ remedium eſſe præſtandum: inquit Proſper. (intelligit autem eos qui juſtè damnati ſunt.)

Palladius Scotorum Epiſcopus.

5. Quia autem Pelagius ſe in Britanniam, natale ſuum ſolum, recipiens, multos in ea inſula ſuo errore infecerat, adjuvante Juliano tanti mali comite & ſocio (ut ſcribit Platina in vita Innocentii Papæ I.) Propterea Cæleſtinus Papa (teſte Proſpero contra Collat. cap. 41.) inimicos gratiæ inde etiam ut excluderet, miſit qui ex ea inſula Pelagianiſmi reliquias profligarênt, ordinato Scotis Epiſcopo, [videlicet Palladio.

Hieronymi & Auguſtini conſenſus contra Pelagianos.

6. Quanro autem animorum & judicii conſenſu hæreſin Pelagianam oppugnarint Hieronymus & Auguſtinus, non ſolum librorum conſonantia, & eorundem declarat uſurpatio argumentorum, ſed etiam ipſe diſertè teſtatur Hieronymus, honorificam faciens Auguſtini mentionem, in fine libri tertii, contra Pelagianos.

Cæleſtini Papa teſtimonium de Auguſtino.

7. Cum autem aliquæ Pelagianorum in Gallia reliquiæ reprehenderent ſcripta Auguſtini, jam mortui; luculento Auguſtinum ornavit teſtimonio Cæleſtinus Papa Romanus; Auguſtinum (inquit) ſanctæ recordationis virum, pro vita ſua, atque pro meritis, in noſtra ſemper communione habuimus: nec unquam hunc ſiniſtræ ſuſpicionis ſaltem rumor aſperſit: quem tantæ ſcientiæ fuiſſe olim meminimus, ut inter magiſtros optimos etiam à meis ſemper prædeceſſoribus haberetur. Hæc Cæleſtinus, in epiſtola pro Proſpero & Hilario ad Epiſcopos Galliæ, cap. 2. Repetit eadem Cæleſtini de Auguſtino verba Proſper, prope finem libri contra Collatorem, cap. 41. ubi Proſper ſtrenuè defendit omnia ſcripta Auguſtini, quæ pro gratia Dei edidit contra hæreſin Pelagianam ejuſdemque reliquias.

Proſper defenſor Auguſtini.

Pelagianos telis unitæ ſententiæ Oriens Occidenſque percuſſit.

8. Extat etiam memorati Papæ Cæleſtini ad Neſtorium epiſtola, in Concilii Epheſini œcumenici parte prima, cujus epiſtolæ initio ſic loquitur Cæleſtinus; Aliquantis diebus vitæ noſtræ, poſt nefandum & ſæpe damnatum dogma Pelagii atque Cæleſtii, Catholica fides quietem habuit, quando eos cum ſuæ opinionis ſequacibus, telis unitæ ſententiæ Oriens Occidenſque percuſſit. Denique ſanctæ recordationis Atticus [*Epiſcopus Conſtantinopolitanus*] Catholicæ magiſter fidei, & verè beati Joannis [Chryſoſtomi] etiam ad iſta ſucceſſor, eos ita perſequutus eſt pro Rege communi, ut iis nec ſtandi quidem illic copia præſtaretur. Hæc Cæleſtinus.

Pelagianos damnavit Synodus œcumenica Epheſina, Cyrillo præſidente celebrata, anno Dom. 431.

9. Damnatum eſſe in ſynodo œcumenica Epheſina Neſtorium anno Dom. 431. docuimus, lib 2. hujus operis. Damnatum eſſe in eadem ſynodo Pelagium ſcribit Gregorius lib. 5. epiſtolarum ex regiſtro, epiſt. 14. ad Narſem. De utriuſque in illa ſynodo damnatione meminit Proſper contra Collatorem, cap. 41. Per hunc (inquit) virum (nempe Cæleſtinum Pontificem Romanum) etiam Orientales Eccleſiæ gemina peſte purgatæ ſunt, quando Cyrillo Alexandrinæ urbis Antiſtiti, glorioſiſſimo fidei Catholicæ defenſori, ad execrandam Neſtorianam impietatem, Apoſtolico auxiliatus eſt gladio: quo etiam Pelagiani, dum cognatis confœderantur erroribus, iterum proſternerentur. Hæc ibi. Idem de eadem Pelagianæ hæreſeos damnatione Epheſi facta ſcribit libro de ingratis, capite 2. ubi ait;

Prætereo quanto fuerit bene mota tumultu
Clara Epheſus, non paſſa ſuis conſiſtere tectis
Vaſa iræ, & morbi flatus, & ſemina mortis.

Idipſum diſertè teſtatur ipſa Synodus Epheſina œcumenica, in fine relationis ſeu epiſtolæ à Synodo illa ſcriptæ ad Cæleſtinum Rom. Epiſcopum. *ἀναγνωσθέντων δὲ ἐν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῶν ὑπομνημάτων τῶν πεπραγμένων ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τῶν ἀνοσίων* Πελαγιανῶν, *καὶ* Κελεςιανῶν, Κελεςίȣ. Πελαγίȣ, Ιȣλιανȣ̃, Περσιδίȣ, Φλώρου, Μαρκελλίνȣ, Ορεντίνȣ, *καὶ τῶν τὰ αὐτὰ τȣτοις φρονούντων, ἐδικαιώσαμεν καὶ ἡμεῖς ἰσχυρὰ καὶ βέβαια μένειν τὰ ἐπ᾽ αὐτοῖς ὡρισμένα παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας. καὶ σύμψηφοι πάντες ἐσμὲν, καθῃρημένȣς ἔχοντες αὐτȣ̀ς.* Porro autem perlectis in ſancta Synodo Commentariis actorum in depoſitione impiorum Pelagianorum, & Cæleſtianorum, Cæleſtii, Pelagii, Juliani, Perſidii, Flori, Marcellini, Orentii, & eadem cum illis ſentientium, quæ à pietate tua de ipſis decreta & conſtituta ſunt, judicavimus & nos ea ſolida firmaque permanere debere, & idem omnes tecum ſtatuimus, eos pro depoſitis habentes. Hæc Patres Epheſini in ſua illa relatione ſeu epiſtola ad Cæleſtinum ſcripta, in ſecunda parte Concilii Epheſini, actione quinta. Et rurſum iidem Patres in Canonibus à ſe in illa œcumenica ſynodo promulgatis, actione 7. can. 1. eos qui cum Cæleſtio ſentiunt, declarant ejectos eſſe ex omni Eccleſiaſtica communione, per ſententiam illius Synodi.

Gelaſius Papa Rom. ſcribit contra hæreſin Pelagianam.

10. Cæleſtino Papæ Romano ſucceſſit Sixtus, hujus nominis tertius, anno Dom. 432. quem excepit Leo primus, anno Dom. 440. & hi Pelagianam hæreſin damnarunt. Poſtea interpoſitis Hilaro & Simplicio & Felice tertio, Pontifex Romanus creatus eſt Gelaſius, anno Dom. 492. Hic epiſtola quinta, quam ſcripſit ad Honorium Dalmatiæ Epiſcopum; Nunciatum (inquit) nobis eſt, in regionibus Dalmatiarum, quoſdam recidiva Pelagianæ peſtis zizania ſeminaſſe, tantumque illic prævalere eorum blaſphemiam, ut ſimplices quoſque mortiferi furoris inſinuatione decipiant. Eſt quidem error ipſe nefarius, tantò pernicioſior ad ſubripiendum, quanto ad fallendum veriſimilitudinis colore verſutior. Præſtante Domino adeſt fidei Catholicæ pura veritas, concordibus univerſorum Patrum depromta ſententiis, quæ & ſubtile virus funeſtæ pravitatis expugnat, & humano generi ſalva[illegible] conferat de ſcripturarum confectione medi[illegible]m. ——— An fortaſſe neſciits hanc hæreſin, de qua loquimur, & ab Apoſtolica dudum ſede per beatæ memoriæ Innocentium, ac deinde Zoſimum, Bonifacium Cæleſtinum. Sixtum, Leonem, continuis & inceſſabilibus ſententiis fuiſſe proſtratam: nec tantum Eccleſiæ Catholicæ legibus, ſed principum quoque Romanorum eo tenore damnatam, ut nec uſquam terrarum vivendi locum ſectatores ejus habere ſinerentur? Quæ omnia tam geſtis Eccleſiæ per ſingulas quaſque regiones de eorum pravitate confectis, quam cenſuræ publicæ ſanctionibus edocentur. Hæc ibi.

Error tanto pernicioſior ad ſubripiendum, quanto ad fallendum veriſimilitudinis colore verſutior.

Tria Pelagianiſmi capita.

11. Idem Gelaſius, epiſtola 7. ad omnes Epiſcopos per Picenum, eandem refellit hæreſin, & ſpeciatim tria ejuſdem præcipua capita: videlicet, 1. Parvulos ſine peccato originali naſci. 2. Parvulos pro ſolo originali peccato non poſſe damnari. 3. Hominem per liberum arbitrium, bono ſuffragante naturæ, beatum effici, & gratiam Dei ſecundum merita hominum conferri. Ibidem etiam laudat Gelaſius Hieronymum & Auguſtinum, eos vocans Eccleſiaſticorum lumina magiſtrorum, & reprehendit acriter Epiſcopos illos, ſub quorum conſpectu Pelagianus quidam eos impunè lacerare contenderat. Alium etiam idem Gelaſius tractatum ſcripſit adverſus Pelagianam hæreſin, qui incipit; De Pelagianis quidem ſeutibus. In eo prolixè confutat alium Pelagianæ hæreſeos articulum, de perfectione juſti-

Encomium Hieronymi & Auguſtini.

Alius ejuſdem hæreſeos articulus.

ſtitiæ in hac vita. Exſtat hic tractatus cum ejus epiſtolis, tomo 2. Conciliorum, part. 1. editionis Binii Colon. Eundem articulum refellit totamque Pelagianam hæreſin jure damnatam eſſe monet Joannes electus Papa Romanus, in epiſtola ad Scotos, quæ exſtat apud Bedam lib. 2. Hiſtor. Eccleſ. cap. 19. Hic in Papatu Joannes 4. dictus eſt, anno Domini, 640. Sed ſpeciales articulos Pelagianiſmi proximum caput plenius exhibebit.

Joannes 4. Papa Rom.

CAPUT. II.

Controverſiæ inter Catholicos & Pelagianos.

AUguſtinus lib. de bono perſeverantiæ, capite 2. Tria ſunt (inquit) quæ maximè adverſus Pelagianos Catholica defendit Eccleſia. Quorum unum eſt; Gratiam Dei non ſecundum merita noſtra dari: quoniam Dei dona ſunt & Dei gratia etiam conſeruntur merita univerſa juſtorum. Alterum eſt; In quantacunque juſtitia, ſine qualibuſcunque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem vivere. Tertium eſt; Obnoxium naſci hominem peccato primi hominis, & vinculo damnationis obſtrictum; niſi reatus qui generatione contrahitur, regeneratione ſolvatur. Hæc ibi.

Prima Controverſia. Secunda, Tertia.

2. De primo iſtorum articulorum, puta de gratia Novi Teſtamenti, prolixè diſſerit Auguſtinus epiſt. 120. ad Honoratum. Hæc eſt (inquit) gratia quæ gratis datur, non meritis operantis, ſed miſeratione donantis, cap. 19. illius epiſtolæ. Et infra; Habet hæc gratia adverſarios, qui ejus profunditate turbati, non Deo tribuere, ſed potius ſibi volunt arrogare quod boni ſint. Nec tales ſunt quos facilè contemnas, ſed continenter viventes, atque in bonis operibus laudabiles, nec falſum Chriſtum, ſicut Manichæi aliique plurimi hæretici, ſed eundem verum æqualemque Patri & coæternum veraciterque hominem factum, & veniſſe credentes & venturum exſpectantes. Sed tamen ignorantes Dei juſtitiam, & ſuam conſtituere volentes; cap. 37. ſeu ultimo illius epiſtolæ. Dixit etiam prius in eadem epiſt. cap. 3. hanc gratiam in veteri Teſtamento occultatam eſſe, figuris tamen obumbrantibus prophetatam & prænunciatam, in Novo autem revelatam. Gratia gratis datur, unde etiam nuncupatur. Ait idem Auguſtinus epiſt. 106. Si gratia meritis redditur, conſtat eam non donum eſſe, ſed debitum, inquit Proſper lib. 1. de vocatione gentium, capite 1. Hæc hominis ſumma eſt juſtitia, quicquid potuerit habere virtutis, non ſuum putare eſſe, ſed Domini qui largitus eſt. Ait Hieronymus, lib. 1. adverſus Pelagianos.

De gratia Dei quod ſit gratuita.

Laudes Pelagianorum. Vide ſupra lib. 1. cap. 7. §. 8. & cap 37. §. 9. & lib. 2. cap. 1. §. 8. & §. 13. Vide etiam infra, §. 24. hujus capitis. & cap. 3. §. 2. & §. 4.

3. De ſecundo articulo prolixè diſſerit Hieronymus, epiſt. ad Cteſiphontem, & tribus libris contra Pelagianos dialogiſticè ſcriptis. Impugnat autem hanc Pelagii aſſertionem, poſſe hominem eſſe ſine peccato ſi velit. & ob hanc aſſertionem eum vocat prædicatorem impeccantiæ. Cui errori opponit multa perſpicua ſacræ ſcripturæ teſtimonia, & exempla. Et ait, lib. 1. contra Pelagianos; Tunc ergo juſti ſumus, quando nos peccatores fatemur, & juſtitia noſtra non ex proprio merito, ſed ex Dei conſiſtit miſericordia. Eundem Pelagianorum errorem deſcribit Auguſtinus lib. ad Quodvultdeum hæreſ. 88. ubi ait; In id etiam progrediuntur [Pelagiani,] ut dicant vitam juſtorum in hoc ſeculo nullum omnino habere peccatum, & ex his Eccleſiam Chriſti in hac mortalitate perfici: ut ſit omnino ſine macula & ruga. Quaſi non ſit Chriſti Eccleſia, quæ in toto orbe terrarum clamat ad Deum, Dimitte nobis debita noſtra. Hæc ibi. De hoc argumento vide plura apud Auguſtinum, lib. de perfectione juſtitiæ. & lib. de ſancta Virginitate, cap. 48. 49. 50. & Enchirid, cap. 64. & epiſt. 1. ad Bonifacium, ſub finem tomi 2. & ſub finem illius epiſtolæ. & epiſt. 89. & lib. 14. de Civitate Dei, cap. 9. & lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione, capp. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 29. & lib. de Spiritu & litera. capp. 1. 2. &c. & cap. 35. & tract. 84. in Euang. Joannis. & lib. 4. contra Julianum, cap. 3. poſt medium capitis. & lib. 1. retractationum, cap. 19. & lib 9. Confeſſionum, cap. 13. Summa doctrinæ orthodoxæ quam tuetur Auguſtinus, eſt; Deum poſſe eam dare homini viatori gratiam, ut nullam amplius habeat concupiſcentiam contra quam dimicet, prorſuſque peccato careat; poſſe, inquam, ſi vellet: Hoc tamen non fieri, neque ullum exiſtere hominem de quo in hac vita conſtituto veraciter dici poſſit, quod nullum habeat omnino peccatum, excepto uno Mediatore, [lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 20. & 29.] Poſſe quidem ſanctorum vitam hic inveniri ſine crimine, ſed non ſine peccato. lib 14. de Civit. cap. 9. & tract. 41. in Euang Joannis.] & omnibus orandum eſſe, *Dimitte nobis debita noſtra.* idque dicendum eſſe non ſolùm humiliter, ut erat mens Pelagianorum, ſed etiam veraciter. (vide Concil. Milevit. can. 6. 7. 8.) Omnia autem Dei mandata deputari facta à fidelibus, quando quicquid non fit ignoſcitur. lib. 1. retract. cap. 19.] At væ etiam laudabili vitæ hominum, ſi remotâ miſericordia diſcutiat eam Deus, lib. 9. Confeſſ. cap. 13.] Idem docet Hieronymus, cui objicit Pelagianus, multos eſſe juſtos, teſte Scriptura: Reſpondet Hieronymus, paulò poſt initium libri 2. adverſus Pelagianos; juſtos eſſe concedo; ſine omni autem peccato omnino non aſſentior. Etenim abſque vitio, quod Græcè dicitur κακία, hominem poſſe eſſe ajo: ἀναμάρτητον, id eſt, ſine peccato eſſe, nego: id enim ſoli Deo competit, &c. Idem lib. 3. adverſus Pelagianos, affirmat; perpetuitatem impeccantiæ ſoli reſervari Deo & ei qui Verbum caro factus, carnis detrimenta & peccata non pertulit. Juſtitia noſtra in hac vita (inquit Proſper) potius remiſſione peccatorum conſtat, quam perfectione virtutum, lib. epigrammatum, c. 88. Idem docent Gelaſius & Joannes quartus Pontifices Romani, locis ſuperius citatis, in fine primi capitis.

De perfectione in hac vita, ſeu de impeccantia.

Nota de juſtitia hominum qui ſe peccatores fatentur.

Summa doctrinæ Auguſtini de ſecundo articulo.

Diſt. ſine crimine, ſed non ſine peccato.

Non ſolum humiliter ſed etiam veraciter.

Nota de juſtificatione peccatoris.

Diſtinct. Vide lib. 14. cap. 3. §. 6.

4. De tertio articulo ſic ex Cypriano ſcribit Hieronymus lib. 3. adverſus Pelagianos, prope finem libri; Infans recens natus nihil peccavit, niſi quod ſecundùm Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ, primâ nativitate contraxit, Et addit; hinc infantes baptizari ad remiſſionem peccatorum. Quod autem ibidem ait, remitti eis peccata non propria, ſed aliena; id etiam cum præcedentibus deſumſit Hieronymus ex Cypriano, ex quo eadem verba citat etiam Auguſtinus, lib. 1. contra Julianum, cap. 2. Quo ſenſu etiam Joannes Chryſoſtomus dixit, parvulos non habere peccata; nempe propria, ut ibidem docet Auguſtinus: unde illos (inquit) innocentes meritò nuncupamus, ſecundum id quod ait Apoſtolus, Nondum natos nihil egiſſe boni ſive mali; non ſecundùm id quod ait, per cujus inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi. Comparans ergo eos Joannes majoribus, quorum propria peccata dimittuntur in baptiſmo, dixit eos non habere peccata. Hæc ibi Auguſtinus, qui illo ipſo capite, & alibi paſſim in ſuis ſcriptis, peccatum diſtinguit in originale & proprium.

De peccato Originali.

Parvuli quo ſenſu nuncupentur innocentes.

Rom. 9: 11.

Rom. 5: 19.

Diſtinctio peccati in originale

mnat atque anathematizat. Et ejuſdem Adriani hortatu Baſilius Imperator convocat Synodum centum & duorum Epiſcoporum, quæ octava nuncupatur. Et Photius, qui Nicolaum Papam Rom. ſynodali ſententiâ depoſuerat & anathematizaverat, rurſus in hac nuncupata octava Synodo abdicatur & anathematizatur: ut legere eſt in ſeptima actione illius Synodi. De quo etiam ſcribit Anaſtaſius bibliothecarius, in ſua hiſtoria octavæ ſynodi, ad Adrianum II. Papam Romanum; Miſſis (inquit) eum auctoritate Apoſtolica vicariis & epiſtolis decretalibus, * juſſiſti fieri Conſtantinopoli ſynodum pro multis quidem neceſſitatibus Eccleſiæ, ſed pro his præcipuè, quæ hucuſque breviter annotata ſunt, quæque in hujus ſynodi geſtis inveniuntur: in qua ſcilicet Photius ob id etiam ſpecialiter condemnatur, quoniam depoſitionem vel anathema præſumſit in ſanctæ memoriæ Papam Nicolaum nominare. Hæc Anaſtaſius in ſua narratione hiſtorica, quæ exſtat præmiſſa verſioni Latinæ octavæ illius Synodi, ab eodem Anaſtaſio concinnatæ. tom. 6. Concil. edit. Pariſ.

* Juſſiſti, *inquit Anaſtaſius adulatoriè. Certè in proœmio Synodi dicitur, Baſilium Imp. congregaſſe hanc Synodum. Et id ipſum repetitur actione* 10. *in Termino Synodi, & in ejuſdem Synodi epiſtola Encyclica. Poſterior ſynodus nuncupata octava œcumenica.*

13. Poſtea verò, defuncto Ignatio, idem Baſilius Imperator revocavit Photium; & Baſilii atque Orientalium Epiſcoporum hortatu, Joannes Papa Romanus (quem hujus nominis octavum vocant) Hadriani ſucceſſor, legatos ſuos Conſtantinopolim miſit. Habita eſt igitur, convocante Baſilio Imperatore, anno Dom. 879. alia Conſtantinopolitana Synodus trecentorum octoginta trium Epiſcoporum, præſentibus in ea Joannis Papæ Romani & Orientalium ſedium Patriarchalium legatis: Hujus ſynodi unanimi decreto in ſedem Patriarchalem Conſtantinopolitanam reſtitutus eſt Photius, & prior illa Synodus, quæ ſub eodem Imperatore Baſilio, & tempore Adriani ſecundi Papæ Romani, habita eſt, (quam noſtri ſeculi Romanenſes œcumenicam octavam vocant) planè abrogata eſt, & hæc poſterior ſynodus, trecentorum octoginta trium Epiſcoporum, œcumenica octava indigitata eſt. Secundam autem Nicænam Synodum, tanquam ſeptimam œcumenicam, utraque ſuſcepit. Poſterioris hujus octavæ ſynodi acta integra, Græcè ſcripta, exſtare Romæ, tum in Vaticana bibliotheca, tum in Columnienſi, teſtes ſunt Cardinalis Baronius, in anno 879. & Severinus Binius, in ſuis notis in eandem ſynodum, quam iratus vocat Conciliabulum. Et ibidem ſummam recenſent omnium actionum illius ſynodi, cujus prima actio celebrata eſt menſe Novembri, anno Domini 879. Septima autem atque noviſſima actio celebrata eſt die decimo-tertio menſis Martii, anno Domini 880. Sed Romanenſibus iſtis curæ non fuit ipſa integra acta in lucem publicam emittere. Hanc tamen ſynodum, quam Romanenſes, per contemtum, Photianam vocant, à Græcis pro germana octava accipi, & ut divinum quoddam oraculum obſervari, quin & Gratianum, in libro Decretorum, ſecundum ejuſdem ſynodi canonem, tanquam ex legitima octava ſynodo, deſcripſiſſe; confitetur Baronius, loco citato.

Cauſ. 7. quæſt. 1. Can. hoc nequaquam.

14. Joannem Papam Romanum, non citra culpam, & non ſine gravi exiſtimationis ſuæ jacturâ, notâque Cathedræ Pontificiæ turpiſſima, reſtituiſſe Photium, ait Binius, in ſuis notis in vitam Joannis Papæ octavi, & in notis in poſteriorem nuncupatam octavam œcumenicam ſynodum. Baronius etiam, loco ſuperius allegato, ait iſtud à Joanne factum eſſe, prudentiâ carnis, inimica Deo; & nunquam tam ſordidam tamque indignam ab Apoſtolica ſede legationem miſſam eſſe. Hincque accidere potuit (inquit Baronius ibidem) ut ob nimiam animi facilitatem & molitudinem, abjectâ penitus omni virilitate, Idem Joannes non Papa, ut Nicolaus & Hadrianus; qui conſtantiſſimè Photio reſtiterant, ſed Papiſſa fuerit contumeliæ loco dictus, utpote quod qui nec reſiſtere ſciret Eunucho Photio, quique vinceretur à ſemiviro, non vir, ſed eſſet fœmina potius nuncupandus: ſicque nomen contumeliæ tranſierit poſteris rerum inſciis in veritatis opinionem; fueritque à pluribus decantatum, Joannem octavum Papam fuiſſe fœminam. Hæc Baronius. Hanc Baronii de Papiſſa Romana conjecturam laudat Binius, in ſuis notis in vitam Joannis Papæ octavi. Et alibi, idem Binius, narrationis de Papiſſa fœmina, refutationem ex profeſſo ſcribit, tom. 6. Conciliorum, edit. Pariſ. pag. 467. & ante eum Onuphrius, annot. in vitam Joannis 8. à Platina ſcriptam.

Binii, & Baronii invectiones in Ioannem Papam.

Et eorundem conjectura de Papiſſa.

15. Inſtituti noſtri ratio non ſinit nos eò nunc digredi, ut de Papiſſa illa Romana prolixius diſſeramus: monendus tamen eſt lector, non de hoc Joanne, Hadriani ſecundi ſucceſſore, & Marini ſeu Martini ſecundi immediato prædeceſſore, qui Platinæ Joannes nonus dicitur; non, inquam, de hoc Joanne aſſeri ab hiſtoricis quod fuerit fœmina; fœminam autem illam, ſucceſſiſſe ajunt Leoni Papæ, hujus nominis quarto, & ſucceſſorem habuiſſe Benedictum Papam, hujus nominis tertium, cui ſucceſſit Nicolaus primus, prædeceſſor Adriani ſecundi. Sabellicus Ennead. 9. lib. 1. fœminam illam, quæ Leoni quarto ſucceſſit, vocat Joannem ſeptimum. Eum autem qui poſtea Adriani ſecundi ſucceſſor fuit, vocat Joannem octavum. Fama eſt (inquit Sigebertus, ad annum Domini 854. loquens de muliere, Joanne Papa) hunc Joannem fœminam fuiſſe, & uni ſoli familiari tantum cognitam, qui eam complexus eſt, & gravida facta peperit, Papa exſiſtens; quare eam inter Pontifices non numerant quidam, ideo nomini numerum non facit. Hæc Sigebertus. Et hinc factum, ut Adriani ſecundi ſucceſſor Joannes quibuſdam dicatur octavus, quem Platina nonum vocat. Narrationis autem de muliere illa Papa Joanne octavo, hæc ſumma eſt; Mulier quædam, nomine Gilberta Anglica, ex Moguntiaco oriunda, ſexum mentita virilem, Athenas ſe contulit, & inde Romam profecta, doctrinæ ac morum præſtantiâ cunctis Romæ admirationi fuiſſe fertur, & Pontificatum conſequuta, anno Domini 854. prius quidem Gilberta, in Papatu autem, quem teſte Mariano Scoto, tenuit annis 2. menſibus 5. diebus 4. Joannes dicebatur. Puerperio tandem, in ipſa via publica, detecta, & mortua eſt. Hujus narrationis veritatem anonymus quidam ſcriptor, apud Illyricum lib. 10. Catalogi teſtium veritatis; & Conradus Deckerus, in ſua aſſertione veritatis hiſtoriæ, de Papa Joanne 8. quod fuerit mulier & puerpera; & Alexander Cocus, in ſuo dialogo de Joanna Papiſſa; prolixè adſtruunt, teſtimoniis Ranulphi monachi Flaviacenſis (qui vixiſſe fertur anno Domini 930.) & Mariani Scoti monachi Fuldenſis, & Sigeberti monachi Gemblacenſis, & Martini Poloni qui pœnitentiarius fuit Innocentii quarti Papæ Romani, & Franciſci Petrarchæ qui Martini Poloni fuit coætaneus ac Papæ domeſticus, & Joannis Bocatii eorundem æqualis, & Martini Minoritæ, & Antonini Archiepiſcopi Florentini, & Ottonis Epiſcopi Friſingenſis, & antiquorum Annalium Auguſtanorum, & Wilhelmi Occami, & Raphaelis Volaterrani, & Guilhelmi Jacobi Egmondenſis, & Platinæ, & Sabellici, & Jacobi Philippi Bergomenſis, & Matthæi Palmerii, & Trithemii, & Joannis Stellæ, & Naucleri, & Valerii Anſelmi, & Alberti Crantzii, & Werneri Rolivingi Carthuſiani auctoris faſ-

De Papiſſa Romana.

ciculi

Digitized by Google

ciculi temporum, & Cœlii Rhodigini, & Joannis Lucidi, & Chriſtiani Maſſæi, & Gotefridi Viterbienſis, & Joannis de Paritiis, & Theodori de Niem, & Chalcocondylæ, & Schedeſii, & Laziardi, & Fulgoſi, & Baptiſtæ Mantuani, & epiſtolæ cujuſdam Univerſitatum Pariſienſis, Oxonienſis, & Pragenſis; & Textoris, & Carranzæ, & libri Romanarum indulgentiarum, anno Dom. 1525. Romæ edni, & Jacobi de Regis cura [von Königshofen/] & Joannis Henaldi. Hæc hiſtoria, multis ſeculis, in Romana Eccleſia, ſine contradictione recepta, vel tolerata eſt; Nullus Romanenſium ſcriptorum, nullus Pontificum, ei contradixiſſe, aut ejus ſcriptores reprehendiſſe, invenitur. Creditum enim eſt, rem hanc verè contigiſſe, vel ſaltem non eſſe incredibilem, aut impoſſibilem, ſed eſſe poſſibilem & veriſimilem, & tot tantiſque indiciis ac teſtimoniis ſuffultam, ut non ſatis verecundè negari poſſe videretur.

Infelix ſeculum.

16. Poſt octavas illas nuncupatas œcumenicas Synodos, ſequutum mox eſt infelix illud ſeculum, quod ita ab ipſis Romanarum partium ſcriptoribus, ob inſcitiam morumque corruptelam, indigitatur. Marinum Papam, Joannis ſucceſſorem, Platina Martinum ſecundum vocat, eumque ait malis artibus Pontificatum adeptum, & brevi mortuum eſſe. Hujus ſucceſſorem, Adrianum tertium, anno primo & menſe ſecundo Pontificatus ſui mortuum, excepit Stephanus quintus, quo, cum ſediſſet annos ſex & dies undecim, defuncto, ſucceſſit in Papatu Romano Formoſus, anno Domini 891. In cujus vita Platina, Neſcio (inquit) quo fato accidiſſe dicam, ut una cum induſtria Imperatorum, ſimul etiam Pontificum virtus & integritas defecerit: quæ quidem tempora infeliciſſima eſſe arbitror, cum auctoritate Platonis tales ſoleant eſſe reliqui cives, quales ſunt in republica Principes. Formoſi ſucceſſor Bonifacius ſextus die vigeſimo ſexto Pontificatûs ſui mortuus eſt. Tum ſedem obtinuit Stephanus ſextus, quo poſt annum & tres menſes defuncto, Pontificatum adeptus eſt Romanus, in cujus vita idem Platina ait; Nihil aliud hi Pontifices cogitabant, quam & nomen & dignitatem ſuorum majorum exſtinguere. Tertio Pontificatus ſui menſe mortuo Romano, ſucceſſit Theodorus ſecundus, quem excepit Joannes, quem Platina vocat decimum hujus nominis, Onuphrius nonum. Huic ſucceſſit Benedictus quartus, anno Domini 899. In cujus vita Platina ait; Acciderat huic ætati, quod aliis interdum ſolet; ut hominum induſtria in quovis genere virtutis conſeneſceret. ——— Mox verò ubi cum ipſis opibus laſcivire cœpit Eccleſia Dei, verſis ejus cultoribus à ſeveritate ad laſciviam, peperit nobis tanta licentia peccandi, nullo Principe flagitia hominum tum coërcente, hæc portenta; à quibus ambitione & largitione ſanctiſſima Petri ſedes occupata eſt potius quàm poſſeſſa. Hæc ibi Platina. Defuncto Benedicto, anno Domini 903. Leo quintus ſedit menſem & decem dies. Deinde Chriſtophorus (loquitur Platina, in ejus vita) Pontificatum malis artibus adeptus, malè amiſit. Septimo enim menſe dignitate ac meritò quidem ejectus, monaſticam vitam, unicum calamitoſorum refugium, obire cogitur. In monaſteria enim, tanquam in inſulas, clerici malè de Eccleſia Dei meriti, tum relegabantur. Hæc Platina. Chriſtophorum ſequitur Sergius Papa tertius, in cujus vita exclamat Platina; Vide quæſo, quantum iſti degeneraverint à majoribus ſuis. Idem Platina, in vita Joannis 13. Sunt (inquit) qui ſcribant, hunc ſceleratiſſimum hominem, vel hoc monſtrum potius, in adulterio deprehenſum & confoſſum interiiſſe. Joannem iſtum Onuphrius vocat duodecimum, & ait creatum eſſe Pontificem anno Dom. 956.

17. Sabellicus, de Pontificatu ſcribens Benedicti quarti; Mirum eſt (inquit) quanta omnium bonarum artium oblivio, per id tempus mortalium animis obrepſerit, ut ne in Pontificibus quidem, cæteriſque principibus, quicquam eluceſceret, quod vitam juvare poſſet, non ſalubria inſtituta, non templorum refectiones, non ulla pietatis exempla, non liberalium artium affectationes, ſed ſtupor & amentia quædam, oblivioque morum invaſerat hominum animos. Hæc Sabellicus, Ennead. 9. lib. 1. Baronius etiam Cardinalis, ſcribens de Pontificatu Sergii tertii, anno Domini 908. ait, Sergium illum nefarium Sedem invaſiſſe, & odio furentem in Formoſi memoriam, ordinationes ejus irritas habuiſſe. Hæcque (inquit) planè ſunt infeliciſſima illa tempora. Et paullò pòſt ibidem; Tantum (inquit) invaluit meretricum imperium, ut pro arbitrio legitimè creatos Pontifices dimoverent, & violentos ac nefarios homines intruderent. Hæc Baronius. Brevem chronologiam ſcripſit Bellarminus Cardinalis, in qua, ad annum Domini 970. Vide (inquit) ſeculum infelix, in quo nulli ſcriptores illuſtres, nulla Concilia, Pontifices parum ſolliciti de republica. Hæc ille.

De hoc infelici ſeculo Vide plura lib. 11. hujus operis, cap. 18. §. 8.

Meretricum imperium.

18. Iſta infelicis illius ſeculi conditio mirari nos prohibet, ſi, mundo tantis tenebris obruto, & Pontificali interim magnitudine obſtupefacto, non adeo multi legantur per illa tempora palàm ſeſe oppoſuiſſe adorationi imaginum, ſynodicis quibuſdam Pontificalibuſque impiis decretis conſtabilitæ. quamvis nunquam caruerit teſtibus veritas. oſtenſum ſupra, §. 11. Gallos conſtanter rejeciſſe adhuc adorationem imaginum, tempore Joannis Papæ, qui ſucceſſit Adriano ſecundo. Agobardus Epiſcopus Lugdunenſis, illius ſeculi ſcriptor, in ſuo libro de picturis & imaginibus; Cum (inquit) omnium ſanctorum Patrum una ſententia ſit, cultum religionis ſoli Deo deberi, quid ſupereſt fidelibus, niſi ut purgatis ab omni figmentorum profana ſervitute animis, totis viribus decertemus, quatenus veraciter illud quod ſcriptum eſt dicere valeamus? non enim in errorem induxit nos hominum malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ, &c. Et paullò pòſt; Si enim ſanctorum imagines hi qui dæmonum cultum reliquerant venerari juberentur, puto quod videretur eis non tam idola reliquiſſe, quam ſimulacra mutaſſe. Et rurſum, eodem libro, propoſitis Auguſtini verbis, hanc ex eis infert collectionem; Ex quibus (inquit) manifeſtè colligitur, quia ſi ſerpentem æneum, quem Deus fieri præcepit, quoniam errans populus, tanquam idolum colere cœpit, Ezechias religioſus Rex cum magna religionis laude contrivit, multo religioſius Sanctorum imagines (ipſis quoque ſanctis faventibus, qui ob ſui honorem, cum divinæ religionis contemtu, eas adorari more idolorum indignantiſſimè ferunt) omni genere conterendæ, & uſque ad pulverem ſunt eradendæ, præſertim cum non illas fieri Deus juſſerit, ſed humanus ſenſus excogitaverit. quod autem Deus caſtius abſque ſimulacris veneretur, teſtis eſt etiam Q. Lucilius Balbus Gentilis Philoſophus, ſicut præfatus Doctor, in 4. de Civitate Dei libro, cum diſputantem inſerit. Et poſtea propè finem illius libri ait idem Agobardus; Nemo ſe fallat, nemo ſe ſeducat, nemo ſe circumveniat: quicunque aliquam picturam, vel fuſilem ſive ductilem adorat ſtatuam, non exhibet cultum Deo, non honorat Angelos, vel homines ſanctos, ſed ſimulacra veneratur. Agit hoc nimirum verſutus & callidus humani generis inimicus, ut ſub prætextu honoris ſanctorum rurſus idola introducat, rur-

Galli conſtanter rejecerunt adorationem imaginum.

Agobardus.

Vide infra cap. 13. §. 4.

Vide ſupra §. 10.

Sanctorum imagines fieri non juſſit Deus, ſed eas humanus ſenſus excogitavit.

Aug. lib. 4. de Civitate, cap. 30.

Vide ſupra, cap. 8. §. 24. & infra, cap. 13. §. 8.

qui adorat imaginem, non exhi-

 ſus

bet cultum Deo, non honorat Angelos, vel homines ſanctos, ſed ſimulacra veneratur. Galat. 3: 1, 3. 2 Cor. 11: 14. Concil. Elibert. can. 36.

ſus per diverſas effigies adoretur, ut avertat nos à ſpiritualibus, ad carnalia verò demergat; ac per omnes ſimus digni ab Apoſtolo audire, *O inſenſati, quis vos faſcinavit & ſic ſtulti eſtis, ut cum ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummamini? Ipſe enim Satanas*, ſicut dicit idem Apoſtolus, *transfigurat ſe in Angelum lucis.* Denique comeſſationes & ebrietates introducit ſub nomine charitatis, &c. Item; Rectè nimirum ob hujuſmodi evacuandam ſuperſtitionem, ab orthodoxis Patribus definitum eſt, Picturas in Eccleſia fieri non debere, ne quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur. Hæc Agobardus. Ex quo plura adferemus, cap. 13. §. 8.

Ado Viennenſis.

19. Ado Epiſcopus Viennenſis, vixit poſt annum Domini octingenteſimum & octogeſimum, ut ex fine Chronici ab eodem Adone ſcripti conſtat. Hic in illo Chronico ſcribens de rebus geſtis in Synodo Francofurtenſi, ſub Carolo Magno celebrata, ait; Sed pſeudoſynodus quam ſeptimam Græci appellant, pro adorandis imaginibus, abdicata penitus. Hæc Ado.

Regino.

20. Sic etiam Regino Abbas Prumienſis, in ſuo Chronico, de eadem ſcribens Synodo Francofurtenſi, & rejectione ſynodi Nicænæ ſecundæ anno Domi. incarnationis 794. Pſeudoſynodus (inquit) Græcorum, quam pro adorandis imaginibus fecerant, à Pontificibus rejecta eſt. Hæc Reginn Abbas Prumienſis, in diœceſi Treverenſi, natione Teutonicus, qui in Procemio ſui operis ad Adalberonem, Epiſcopum Treverenſem ſcripto, teſtatur ſe Chronica illa ſua deducere uſque ad annum Domini nongenteſimum octavum.

Synodus Rhemenſis. An. Dom. 991.

21. Habita eſt in Gallia, anno Domini 991. ſynodus Rhemenſis, in qua Arnulphus Archiepiſcopus Rhemenſis exauctoratus eſt, ſuffecto in ejus locum Gereberto, qui etiam poſt paucos annos factus eſt Papa Romanus, & Silveſter ſecundus appellatus eſt. Hic Gerebertus ſynodi illius ſcripſit hiſtoriam, quæ ex vetuſtiſſimo codice Micianenſis quondam monaſterii accepta, & typis evulgata eſt, Francofurti, anno Domini 1600. In illius hiſtoriæ cap. 28. Arnulphus Aurelianenſis Epiſcopus, approbante Synodo, Joanoem Papam Romanum, ab ipſis, de eo negotio conſultum, tem neglexiſſe ægrè ferens, ait; Quid hunc [Joannem Papam Rom.] reverendi Patres, in ſublimi ſolio reſidentem, veſte purpureâ & aureâ radiantem, quid hunc, inquam, eſſe cenſetis? Nimirum, ſi charitate deſtituitur, ſolaque ſcientia inflatur, & extollitur, Antichriſtus eſt; in Templo Dei ſedens, & ſe oſtendens tanquam ſit Deus. Si autem nec charitate fundatur, nec ſcientia erigitur, in templo Dei tanquam ſtatua, tanquam idolum eſt: à quo reſponſa petere, marmora conſulere eſt. ——— Certè in Belgica & Germania, quæ vicinæ nobis ſunt, ſummos ſacerdotes Dei, in religione admodum præſtantes, inveniri, in hoc ſacro conventu teſtes quidam ſunt. Proinde ſi Regum diſſidentium animoſitas non prohiberet, inde magis Epiſcoporum judicium petendum forte videretur, quàm ab ea urbe, quæ nunc emtoribus venalis expoſita, ad nummorum quantitatem judicia trutinat. ——— Sed cum hoc tempore Romæ nullus pene ſit (ut fama eſt) qui literas didicerit, ſine quibus (ut ſcriptum eſt) vix oſtiarius efficitur, qua fronte aliquis eorum docere audebit, quod minimè didicit? Hæc Arnulphus Aurel. approbante Synodo. Ubi dum Joannem Papam, non reſpondentem, aſſimilat ſtatuæ vel idolo, à quo reſponſa petere, ſit marmora conſulere; ſuggillare videtur etiam ſuperſtitionem Romanæ Eccleſiæ adorantis ſtatuas & imagines mutas & ſenſus expertes, quibus ſimiles evaſiſſe inſinuat earum cultores.

Papa ille Romanus vel Antichriſtus, vel ſtatua.

Quanta Romæ tunc regnaverit avaritia, & quanta inſcitia.

22. Fridericus Ænobarbus Imperator Occidentis, expeditionem ſuſcepit in Orientem, contra Saracenos, anno Domini milleſimo centeſimo octogeſimo nono. Hujus expeditionis meminit Nicetas Choniates, lib. 2. de Imperio Iſaaci Angeli, Imperatoris Conſtantinopolitani: ubi de Armeniorum & Germanorum conſenſu in recuſanda adoratione imaginum ſcribens auctor ille iconolatra; Apud Alemannos (inquit) & Armenios ſacrarum imaginum adoratio æque interdicta eſt. Id quod ad illud tempus etiam extendere videtur Nicetas Choniates, quo hiſtoriam ſuam ſcribebat, quam edidit poſt captam à Latinis Conſtantinopolin, nam & illius belli hiſtoriam ſuo operi inſeruit. Captam autem eſſe à Latinis Conſtantinopolin, anno Domini milleſimo ducenteſimo quarto, ibique eodem tempore fuiſſe Nicetam hunc Choniatem, monuimus ſupra, lib. 4. hujus operis, cap. 21. §. 5. Unde conſtat Germanos ultra annum Domini milleſimum ducenteſimum adhæſiſſe doctrinæ Concilii Francofurtenſis, ſub Carolo Magno celebrati, & conſtanter rejeciſſe adorationem imaginum.

Vide lib. 5. cap. 30. §. 3. & lib. 4. cap. 20. §. 9.

Germani conſtanter rejecerunt imaginum adorationem.

23. Idipſum patet ex verbis Abbatis Urſpergenſis, qui ſe vixiſſe teſtatur poſt annum Domini milleſimum ducenteſimum. Ejus verba recitata ſunt ſupra, cap. 10. hujus libri, §. 9.

Caput. XIII.

De illo dicto, cui veluti fundamento adorationem imaginum inædificant iconolatræ; Imaginis honor ad primitivum tranſit.

Synod. 2. Nicæn.

PRo adoratione imaginum ponit pſeudoſynodus Nicæna hoc veluti axioma, *ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, imaginis honor ad primitivum tranſit.* actione 6. in fine tomi 5. Reſpondet cum Concilio Francofurtenſi Carolus, in opere Capitulari, lib. 3. cap. 16. *Dicant* igitur, quibus hoc tam peculiare eſt dicere, quod imaginis honor in primam formam tranſit: dicant ubi hoc legerint, aut quibus valeant teſtimoniis adprobare. Dominus namque & Salvator noſter non ait, Quam diu feciſtis imaginibus, ſed quamdiu feciſtis uni de minimis iſtis, mihi feciſtis: Nec ait, qui imagines, ſed, qui vos recipit, me recipit: nec Apoſtolus ait, diligamus imagines, ſed, diligamus nos invicem. Hæc ibi. Regerit Adrianus lib. ad Carolum, in actione 3. cap. 8. qui (inquit) huic contradicere voluerit, ſancti Baſilii contradicet expoſitioni, &c.

Carolus, cum Concilio Francofurtenſi.

Adrian. I. Papa Rom.

2. Nimis certè temerè & inverecundè Damaſcenus, lib. 3. de imaginibus, & cum Nicæna pſeudoſynodo Adrianus, locis modò citatis, abutuntur nominibus Baſilii & aliorum quorundam, idem cum Baſilio dicentium, ſanctorum Patrum; En ipſa Baſilii verba; Inſoleſcunt (inquit) ſuperbiâ & faſtu adverſus eum qui ad imaginem ſui Creatoris conditus eſt, per cujus imaginem injuria talis in Creatorem redundat ac tranſit. quemadmodum enim quiſquis regiam imaginem aſperſit contumeliis, perinde peragitur reus, ac ſi in regem ipſum fuiſſet contumelioſus & improbè egiſſet: ſic ſane ſe conſtituit obnoxium peccato, qui contumelioſè tractat genitum, ſive conditum ad Dei imaginem. Hæc Baſilius in enarratione in cap. 13. Eſaiæ, verſ. 11. Nempe (ut loquitur Lactantius, lib. 2. Inſtit. cap. 2.) ſimulacrum Dei non illud eſt, quod digitis hominis ex lapide, aut ære, aliave materia fabricatur, ſed ipſe homo.

Damaſcen. Vindiciæ Patrum. Baſilius magnus.

Lactantius.

3. Similiter Ambroſius, in Pſal. 118. (ſeu 119.)

in

Digitized by Google

in Jud; Quod enim (inquit) ſecundùm imaginem eſt, non eſt in corpore, nec in materia, ſed in anima rationabili. Ibi operatur, ibi oſtenditur homo ad ſimilitudinem & imaginem Dei, ubi juſtitiæ, ubi ſapientiæ, ubi omnis forma virtutis aſſumitur. Et poſtea in eandem Pſalmi illius ſectionem, ait idem Ambroſius; Pretioſum eſt videre virum juſtum, ut videas eum ſecundum imaginem Dei. quod foris eſt, nihil prodeſt: quod intus eſt, ſanat. Sanè & in eo qui foris eſt, illum qui intus eſt frequenter aſpicimus: ut ſi viderimus pauperem, illum ad cujus ſimilitudinem factus
Matt. 25: 35. 40. eſt, honoremus in paupere, de quo ait, *Dediſtis mihi manducare: quia quod uni eorum dediſtis, mihi dediſtis.* qui enim coronat imaginem Imperatoris, utique illum honorat, cujus imaginem coronavit: & qui ſtatuam contemſerit Imperatoris, Imperatori utique cujus ſtatuam conſputaverit, feciſſe videtur injuriam. Gentiles lignum adorant, quia Dei imaginem putant: ſed inviſibilis Dei imago non in eo eſt quod videtur, ſed in eo utique quod non videtur. Vides ergo quia inter multas Chriſti imagines ambulamus? caveamus ne coronam imagini detrahere videamur, quam unicuique Chriſtus impoſuit. Caveamus ne aliquid detrahamus iis, quibus debemus adjungere. Sed quod pejus eſt, non ſolum non honeſtamus pauperes, ſed etiam dehoneſtamus, deſtruimus, perſequimur: & ignoramus quas Dei imagini congeramus injurias, cum factos ad imaginem Dei putamus eſſe lædendos. Hæc Ambroſius.

Baſilius. 4. Eandem adhibet ſimilitudinem Baſilius, lib. de Spiritu Sancto, cap. 18. ubi diſſerens de una eſſentia & una gloria Patris & Filii, dicit, quemadmodum imago Regis appellatur Rex, nec tamen ideo ſunt duo reges, ſed unus rex, & una quæ ei defertur glorificatio, non multæ, quia imaginis honor ad primum exemplar tranſit (διότι ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει:] ſic in Divinis, Filium, qui eſt imago Dei, eſſe unum cum Patre Deum, & uno honore glorificandum. Hoc interim obſervato diſcrimine; quod imago manufacta rex ſit tantummodo μιμητικῶς, per imitationem & ſimilitudinem externæ formæ: Filius autem unus cum Patre Deus ſit φυσικῶς, naturaliter in unitate incompoſitæ Deitatis. Hæc
Vindiciæ Baſilii & Ambroſii. ibi tradit Baſilius: At nuſquam dicto illo utitur Baſilius de imaginibus illis Chriſti, vel ſanctorum, vel Angelorum, de quibus noſtra eſt cum Romanenſibus controverſia. Baſilius & Ambroſius ab ea civili conſuetudine, quam cernebant obſervari circa Imperatorum imagines manufactas, ſumto argumento, hortati ſunt ſuos auditores, vel lectores, ad glorificandum Filium, qui eſt Dei imago conſubſtantialis Patri; & ad exercenda charitatis officia erga homines, qui ſunt conditi ad imaginem Dei. Nuſquam autem dicunt honorem exhibitum exanimi & manufactæ alicui imagini tranſire ad Chriſtum, vel ad ſanctos defunctos, vel ad Angelos

Opus Carolinum in Concilio Francofurtenſi compoſitum. 5. Huc pertinet & illud in opere Carolino, lib. 2. cap. 19. Si (inquit) vulgus partim lætitiæ bacchatu effrænis, partim ſecularis pompæ novitate arceſſitus, partim ventoſi honoris inflatione cupidus, partim adulationis vitio famulatus, partim publicæ ſecuris metu perterritus, Imperatorum imagines vanis & pernicioſis laudibus honorat; quid ad nos qui gloriamur in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quem nobis mundus crucifixus eſt, noſque mundo? quorum converſa-
2 Cor. 6. tio in Cœlis eſt, qui cum Apoſtolo dicimus, nobis quibus Chriſtus crucifixus eſt, quid nobis cum foro? qui tanto errori obniti potius, quam adſenſum præbere debemus, qui non ſolùm ab eo exemplum ad adorandas imagines minimè ſumere, ſed etiam eum cum ſuis ſequacibus prorſus exſecrari debemus. Item in eodem opere, lib. 3. cap. 15. Nam quis furor eſt (inquit) quæve dementia, ut hoc in exemplum adorandarum imaginum ridiculum adducatur, quod Imperatorum imagines in civitatibus & plateis adorantur, & à re inlicita res inlicita ſtabiliri paretur. Et ejuſdem operis lib. 4. cap. 1. Aliud (inquit) & longè aliud eſt picturam quandam nomine tantummodo illius rei nuncupare, cujus imago eſt, ſecundùm æquivocorum nominum rationem, atque aliud rem inſenſatam adorare, & eandem rem plenâ ſententia Chriſtum Dei Filium profiteri, & dicere, Hic eſt Chriſtus Filius Dei. ——— Cum talis profeſſio mendacium ſit, proculdubio de veritate non eſt. Hæc ibi.

6. Claudius Epiſcopus Taurinenſis, in ſuo reſcripto Apologetico adverſus Theodemirum Abbatem, (in 2. parte tom. 4. bibl. Patrum, edit. 4. pag. 147.] Dicunt (inquit) iſti, contra quos Dei Eccleſiam defendendam ſuſcepimus: Non putamus imagini; quam adoramus, aliquid ineſſe divinum; ſed tantummodo pro honore ejus, cujus effigies eſt, tali eam veneratione adoramus. Cui reſpondemus, quia ſi ſanctorum imagines, hi qui dæmonum cultum reliquerunt, venerantur, non idola reliquerunt, ſed nomina mutaverunt. ——— ſummopere penſandum eſt, quia ſi opera manuum Dei non ſunt adoranda & colenda, quanto magis opera manuum hominum non ſunt adoranda & colenda? prorſus, nec in honore eorum quorum ſimilitudines eſſe dicuntur, quia ſi imago quam adorat, Deus non eſt, nequaquam veneranda eſt pro honore ſanctorum, qui nequaquam divinos ſibi adrogant honores. Hæc Claudius epiſcopus Taurinenſis. *Claudius Epiſcopus Taurinenſis.* *Vide ſupra, cap. 12. §. 18.*

7. Jonas Aurelianenſis Epiſcopus, lib. 1. de cultu imaginum, contra eundem ſcribens Claudium Taurinenſem, in hoc tamen conſenſum cum eo profitetur, quod non ſint adorandæ imagines, ne in honorem quidem eorum, quorum dicuntur eſſe imagines. Illud (inquit) quod imaginum adoratores, tibi, ad ſuum errorem muniendum, reſpondiſſe ſcripſiſti, ita inquiens; *Non putamus imagini quam adoramus, aliquid ineſſe divinum, ſed tantummodo pro honore ejus, cujus effigies eſt, talitèam veneratione adoramus:* Una tecum reprehendimus ac deteſtamur: quia cum eorum ſcientiam non ſubterfugit, imaginibus nil ineſſe divini, majori digni ſunt invectione, eo quod debitum honorem Divinitati, impenderint infirmo & egeno ſimulacro. quantumque hujuſce erroris ſectatores ac defenſores à vera exorbitent religione, non opus eſt per ſingula, mea declarare narratione. Id ipſum etiam nonnulli Orientalium, qui eidem ſceleratiſſimo mancipantur errori, ſe objurgantibus reſpondere ſolent. Tribuat Dominus ſua gratuita pietate, ut tandem aliquando & iſti & illi ab eadem eruantur ſuperſtitione, & Apoſtolicis diſciplinis ſalubriter inſtructi, traditioni revocentur Eccleſiaſticæ. ——— Sequitur in eodem opere tuo; *Exquare*, inquis, *ſummopere penſandum eſt, quia ſi opera manuum Dei non ſunt adoranda & colenda, quanto magis opera manuum hominum adoranda & colenda non ſunt? prorſus nec in honore eorum, quorum ſimilitudines eſſe dicuntur:* In hujus ſententiæ ſenſu nobiſcum ſobriè ſapis. ——— Sed & illud quod ſubjungis; *quia ſi imago, quam adoras, Deus non eſt, nequaquam veneranda eſt pro honore ſanctorum, qui nequaquam divinos ſibi arrogant honores:* Omnino approbamus; congruumque fidei Catholicæ eſſe judicamus. Hæc Jonas Aurelianenſis Epiſcopus. *Jonas Aurelianenſis.*

8. Sum-

Agobardus Epiſcopus Lugdunenſis.

8. Summopere (inquit Agobardus) notandum eſt, quia ſi opera manuum Dei non ſunt adoranda & colenda, nec in honore Dei, quanto magis opera manuum hominum non ſunt adoranda & colenda, nec in honore eorum quorum ſimilitudines eſſe dicuntur? Hæc Agobardus, in ſuo libro de picturis & imaginibus. Et poſtea in eodem libro ait; Dicit forſitan aliquis non ſe putare imagini, quam adorat, aliquid ineſſe divinum, ſed tantummodo pro honore ejus, cujus effigies eſt, tali eam veneratione donare. Cui facile reſpondetur, quia ſi imago, quam adorat, Deus non eſt, nequaquam veneranda eſt, quaſi pro honore ſanctorum, qui nequaquam divinos ſibi arrogant honores, ſicut multis jam ſupra teſtimoniis eſt oſtenſum. Hactenus Agobardus Epiſcopus Lugdunenſis. Cujus plura in hanc ſententiam teſtimonia recitavimus ſupra, cap. 12. §. 18.

De Theodoro Crithino.

9. His adjunge quæ leguntur in actis prioris illius ſub Baſilio celebratæ Conſtantinopolitanæ ſynodi, quæ Romanenſibus 8. œcumenica dicitur, actione 8. de Theodoro Crithino. Baſilius Imperator, in ſynodo præſens, legatis ſenioris Romæ & ſedium Orientis dixit, Theodorum Crithinum iconomachicæ hæreſeos auctorem adductum eſſe ad ſynodum; quid igitur de eo illis placeret. Reſponderunt legati, mittendos ad illum honoratiſſimos quoſdam ex proceribus, qui ei legatorum voces ſcripto comprehenſas legant, eidemque ab eiſdem denuncient ut ab errore reſipiſcat. Baanes igitur & Leo Patricii, jubente Imperatore, Crithinum adeuntes, quæ in mandatis habebant ei legerunt. At illo nihil reſpondente, Baanes Patricium dedit ei numiſma characterem ferens Baſilii Imperatoris, & dixit ad eum: Imperator noſter ſanctus mandat ad te, monens, ſuſcipis numiſma characteris mei? reſpondit Theodorus, ſe ſuſcipere. Baanes dixit, Imperator noſter ſanctus admonens, dicit ad te; honoras numiſma exarationis meæ? Theodorus dixit, ſecundum quod oportet honorari numiſma regium, honoro. Baanes dixit, inhonoras illud? Theodorus dixit, ut quid? non inhonoro illud. Baanes magnificentiſſimus Patricius & præpoſitus dixit, jubet Imperator noſter ſanctus dicere tibi; Et, ſi imaginem meam, id eſt, mortalis regis non vis inhonorare [οὐκ ἀτιμάζεις] ſed honorabiliter ſuſcepiſti è manu mea qui ſum præpoſitus; quomodo Deivirilem imaginem [τὴν θεανδρικὴν εἰκόνα] Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ſanctiſſimæ Matris ejus, & omnium ſanctorum audes inhonorare? dic nobis, inhonoras has? an honoras? Theodorus dixit; Omnes quidem homines Chriſtianos ſubdi oportet ſub ſancto & juſto Imperio tuo, plus autem omnibus me indignum, quia & ex morte liberaſti me, & ab exſiliis injuſtis eripuiſti me, & à captivitate, & fame & exitio adjuviſti; & quia multum debeo pro ſancto Imperio tuo ſuper omnes Chriſtianos orare: ſed & capilli capitis mei & barbæ omnes ſi fuerint ora, & exoraverint pro ſancto Imperio tuo, non ſufficient: talis eſt in me benignitas tua, Imperator juſte, & amice Chriſti. Numiſma mihi miſiſti Imperii tui, & ſuſcepi illud, ſciens quod tuum fuerit: exigis ut & Chriſti ſuſcipiam notam & formam [χαρακτῆρα καὶ ἐκτύπωμα;] ſi eſt hoc Chriſti præceptum, & Chriſto placabile [εἰ ἔςι τῦ χριςῦ τῦτο πρόςταγμα, καὶ ἀρεςὸν ἐκείνῳ] deprecabile ſit Imperium tuum ſanctum, & det dilationes, & det tempus induciarum, & det infirmitati noſtræ ſpacium, & poſthæc quando juſſerit à Deo decretum imperium tuum, ſi oſtenſum fuerit, quod ſit hoc Chriſti præceptum, faciam quicquid juſſeris. Baanes Patricius dixit, Imperator noſter ſanctus non vos adduxit ad hanc ſanctam & univerſalem ſynodum, ad diſputandum, ſed ad commonendum. Reverſi autem magnificentiſſimi Patricii renunciarunt Synodo, quid reſpondiſſet Theodorus Crithinus: Lectoque Nicolai Papæ Romani capitulo de imaginibus, Synodus Theodoro Crithino dixit anathema.

10. At ſicut paſſeris eſt vagari, & ut hirundinis eſt volare; ſic maledictio ſine cauſa prolata non veniet. *Proverb. 26: 2.*

Caput. XIV.

De idololatria celeberrimorum Doctorum Romanenſium, ipſiuſque adeo Eccleſiæ Romanæ, poſt annum Domini milleſimum ducenteſimum: ipſis Nicæna ſecunda & Tridentina Synodis judicibus.

Synodus Cp. œcum. 7. Vide ſupra, cap. 10. §. 6.

Dixit ſynodus Conſtantinopolitana ſub Conſtantino Copronymo celebrata, τὴν ἀπατηλὴν τῶν ὁμοιωμάτων χρωματουργίαν κατασπᾶν ἐκ τῆς ὑψηλῆς καὶ Θεῷ πρεπούσης λατρείας εἰς τὴν χαμαίζηλον καὶ ὑλικὴν κτισματολατρείαν τὸν τῶν ἀνθρώπων νοῦν. id eſt, ſeductoriam ſimilitudinum per colores operationem avellere hominum mentem ex ſumma & Deo congrua latria, ad humilem & materialem creaturæ latriam.

Synod. Nicæn. œcum. 7. Vide ſupra, cap. 10. §. 8.

2. Reſpondet Nicæna Synodus, ſub Irene habita, actione 6. tomo 2. §. Ἀμνημονήσαντες. Immemores. O veſaniam, linguam ut gladium acutam & mendacio infectam habentium, immaculatam fidem Chriſtianorum in imaginum æſtimantium commutari culturam; quique contumelioſè profantur, humilem ac materialem creaturæ latriam hanc appellantes. οὐδεὶς τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν χριςιανῶν ἀνθρώπων εἰκόνι ἐλάτρευσεν. ἑλληνικὸν γὰρ τὸ μύθευμα, δαιμόνων ἐφεύρημα, πράξεως σατανικῆς τὸ ἐγχείρημα. ἀπόλωλε τοῦτο τῇ τοῦ Χριςοῦ ἐπιδημίᾳ. λατρεία νῦν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἐςί. id eſt, Nullus Chriſtianorum hominum qui ſub Cœlo ſunt, imagini cultum latriæ exhibuit: Pagana eſt enim iſta fabulatio, dæmonum adinventio, & ſatanicæ actionis opus. Periit hoc Chriſti adventu. Latria nunc in ſpiritu & veritate eſt.

Vide ſupra, cap. 2. §. 31.

3. Item, act. 7. ejuſdem ſynodi, in termino ſynodi, ſeu ſententia definitiva, definit ſynodus, imaginibus Chriſti & Deiparæ Virginis & Angelorum & ſanctorum virorum, ἀσπασμὸν καὶ τιμητικὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν. οὐ μὴν τὴν κατὰ πίςιν ἡμῶν ἀληθινὴν λατρείαν, ἣ πρέπει μόνῃ τῇ θείᾳ φύσει. id eſt, ut tribuatur ſalutatio ſive oſculum & honoraria adoratio. non tamen vera latria, quæ ſecundùm fidem noſtram eſt, quæque ſolam Divinam naturam decet.

Adrian. I. Papa Rom. Concil. Trident.

4. Adrianus I. Papa Romanus, in defenſione hujus Nicænæ ſynodi ad Carolum, act. 4. cap. 60. ait, hujus ſynodi divina dogmata irreprehenſibilia exiſtere. Ejuſdem ſynodi decretis conſenſum ſuum addit ſynodus Tridentina, ſeſſione 25.

Romanenſes idololatræ.

5. Attamen imaginem Chriſti & crucem adorandam eſſe cultu latriæ, & deberi eis eundem honorem qui & Deo debetur, docuerunt aliquot ſeculis primarii Eccleſiæ Romanæ doctores, videlicet, Alexander Alenſis, part. 3. quæſt. 30. memb. 3. art. ult. Thomas 3. part. qu. 25. art. 3. & ibidem Cajetanus; Bonaventura, Marſilius, Almayn, Carthuſianus, Capreolus & Joannes Major, & alii in 3. ſent diſt. 9. quos ita excuſare nititur Bellarminus, lib. de imaginibus, cap. 22. Eſt (inquit) valde credibile, S. Thomam, Alexandrum Alenſem & alios doctores ſcholaſticos illius temporis non vidiſſe Nicænam ſynodum ſecundam, neque octavam ſynodum generalem, ne-

Excuſatio Bellarminiana. Ejuſdem refutatio.

neque epiſtolam Hadriani I. pro defenſione ſynodi Nicænæ. Hæc ille. Miſera hæc eſt prorſus & inepta excuſatio. Nam doctores iſti ex divinis ſcripturis & primæva orthodoxa antiquitate ſcire tenebantur, cultum divinum non eſſe imaginibus, ſed ſoli Deo tribuendum. Nec defuere poſtea, qui, etiam viſis illis ſcriptis, judicio nihilominus ſcholaſticorum illorum pertinaciter adhæſerunt: In quibus fuerunt Gregorius de Valentia, Commentariorum Theologicorum tomo 3. diſp. 6. qu. 11. puncto 6. & Gabriel Vaſquez, in 3. partem Thomæ, qu. 25. & Coſterus, in Enchiridio, cap. 8.

Vide ſupra, cap. 2. §. 26.

6. Ex eis autem ſcholaſticis qui nefarium hoc dogma palàm tradiderunt, Eccleſia Romana quoſdam etiam in divorum numerum retulit: & omnes pro Catholicis ſuſcipit. Neque veriſimile eſt aliter, illis ſeculis, vel crediſſe vel egiſſe Eccleſiam Romanam, quoad cultum imaginum, quam ſecundum communiter receptam in ſcholis doctrinam. Summam illam Alexandri Alenſis diplomate Alexandri Papæ IV. & ſeptuaginta virorum Eccleſiaſticorum ſyngraphis comprobatam eſſe ſcribit Antoninus Poſſevinus, in apparatu ſacro. Et fabulantur Thomiſtæ, Thomam, quum ad imaginem crucifixi preces ardentius funderet, hanc vocem audiviſſe: Bene ſcripſiſti de me Thoma. At certè idololatriam committebat Thomas, quoties adorabat imaginem crucifixi, ſi ſtandum decretis Nicænæ ſecundæ ſynodi, ut oſtenſum eſt. Vide ſupra, cap. 2. §. 29.

Alenſis Summa.

Fabula de Thoma Aquin.

CAPUT. XV.

De imaginum adoratione narratio hiſtorica ab anno Domini 1200. uſque ad annum 1640.

ADorationem imaginum oppugnarunt Waldenſes, ut patet ex libro Reineri contra Waldenſes, cap. 5. & idipſum de eis ſcribit Petrus Pilichdorfius, in ſuo libro contra Waldenſes, capite trigeſimo tertio. Extant libri iſti in ſecunda parte tomi quarti bibliothecæ Patrum, editionis quartæ, cum Prolegomenis Jacobi Gretſeri Jeſuitæ.

Waldenſes oppugnant adorationem imaginum.

2. Waldenſium autem (qui & Leoniſtæ, & Albigenſes, multiſque aliis nominibus indigitati ſunt) exortum refert Pilichdorfius, cap. 1. ad tempus Innocentii Papæ II. quem Onuphrius in ſuo Chronico ſcribit creatum eſſe Papam anno Domini 1130. & mortuum anno Dom. 1143. Inter omnes has ſectas (inquit Reinerus) quæ adhuc ſunt, vel fuerunt, non eſt pernicioſior Eccleſiæ, quam *Leoniſtarum*. Et hoc tribus de cauſſis: prima eſt; quia eſt diuturnior. Aliqui enim dicunt quod duraverit à tempore Silveſtri; aliqui, à tempore Apoſtolorum. Secunda, quia eſt generalior. Ferè enim nulla eſt terra, in qua hæc ſecta non ſit. Tertia, quia cum omnes aliæ ſectæ immanitate blaſphemiarum in Deum, audientibus horrorem inducant; hæc, ſcilicet Leoniſtarum, magnam habet ſpeciem pietatis, eo quod coram hominibus juſtè vivant, & bene omnia de Deo credant, & omnes articulos qui in Symbolo continentur. ſolummodò Romanam Eccleſiam blaſphemant, & clerum, cui multitudo laïcorum facilis eſt ad credendum. Hæc Reinerus, lib. contra Waldenſes, cap. 4. fuit autem Reinerus iſte Inquiſitor, per Lombardiam, ſive cenſor eorum qui pro hæreticis apud Romanenſes habebantur, & claruit an. Domini 1254. teſte Antonio Senenſi, apud Gretſerum in Prolegomenis, cap. 9. De bello autem adverſus Waldenſes, juſſu Innocentii Papæ tertii, geſto, & interemtis eo in bello multis Waldenſium millibus, diximus ſupra, lib. 4. hujus operis, cap. 21. §. 16. Divina tamen providentia durarunt Waldenſes uſque ad reformationem religionis ſuperiore ſeculo factam, & cum reformatis ſe conjunxerunt.

De origine Waldenſium.

Doctrina Apoſtolica eſt, tametſi cognomentum iſtud ſit recens.

Laus Waldenſium.

Crimen Waldenſium.

3. Orthodoxam Catholicæ antiquitatis & Waldenſium doctrinam defendit in Anglia Joannes Wickleff, circa annum Domini 1372. quem ſequuti ſunt Joannes Huſs, & Hieronymus Pragenſis; quos adverſarii, in Concilio Conſtantienſi, damnarunt; Huſſum quidem ſeſſione 15. anno Dom. 1415. ſexto die Julii, Hieronymum autem Pragenſem ſeſſione 21. anno Dom. 1416. die 30. Maji. Et contra fidem ſalvi conductus, eos ignibus cremaverunt. Condito illo impio & perfidioſo decreto, ſeſſ. 19. anno Dom. 1415. die 23. Septembris; Quod non obſtantibus ſalvis conductibus Imperatoris, Regum, & aliorum ſeculi Principum, poſſit per judicem competentem Eccleſiaſticum, de hæretica pravitate inquiri, & quod liceat judici competenti Eccleſiaſtico contra hujuſmodi perſonas procedere, eaſdemque punire, etiamſi de ſalvo conductu confiſi ad locum venerint judicii, alias non venturi. Doctrina tamen Huſſi & Hieronymi manſit in pretio apud ipſorum diſcipulos Bohemos.

Joannes Wickleff.

Joannes Huſs & Hieronymus Pragenſis.

Perfidioſa conſtitutio Concilii Conſtantienſis.

4. Vertente deinde ſeculo prodiit Martinus Lutherus, anno Dom. 1517. eumque ſequuti alii, qui imaginum cultum tanto cum ſucceſſu palàm refutarunt, ut multis in locis auctoritate publica fuerit ſublatus. De ejiciendis tamen imaginibus Lutherus ipſe & qui ſe ipſius γνησίως diſcipulos eſſe gloriantur, non magnopere laborarunt: quamvis earum cultum conſtanter improbent, & fateantur melius eſſe imagines è templis ejici & aboleri (id quod in multis jam reformatis Eccleſiis laudabiliter factum eſt) quam ab hominibus eas adorari. teſte Chemnitio, in quarta parte examinis Concilii Tridentini.

Lutherus.

5. Negari non poteſt, Judæos & Muhammedanos iſtis imaginum larvis & humanorum figmentorum offendiculis abſterreri atque impediri ab amplectenda religione Chriſtiana. quod non diffitetur Bellarminus, lib. de imaginibus cap. 6. Unde Paulus Ricius, doctiſſimus Hebræus, qui Papiæ Chriſto nomen dedit, expedire plurimum dicebat (referente Petro Martyre) ut imagines à templis amoverentur, quod multi Hebræorum ea de cauſſa revocentur à Chriſti confeſſione. Vide ſupra; 12. §. 10. & §. 18.

Imagines impediunt converſionem Judæorum, & Muhammedanorum.

P. Martyr. loc. com. claſſe. 2. cap. 5. §. 24.

6. Atque ita jam evidenter oſtenſum eſt, cultui imaginum, ad hæc noſtra uſque tempora, à multis Chriſtianis, palam contradictum eſſe. Non abs re autem erit, pugnantes ipſorum Romanenſium ſententias breviter commemorare. Nam poſt annum Domini 1200. Romanenſes imaginum cultores in tres ſententias diverſi abiere.

Cultui imaginum ſemper palam contradictum eſt.

7. Quidam dixerunt, imaginem non eſſe ullo modo in ſe colendam, nec propriè adorari ipſam imaginem, ſed tantummodo coram imagine colendum eſſe exemplar, & hoc ſolùm propriè adorari. Hæc eſt ſententia Durandi, in 3. ſent. diſt. 9. qu. 2. Et ita etiam ſenſiſſe videtur auctor diſtichi illius, quod à Sabellico repetitur, & ipſe Sabellicus, qui de ſecunda Nicæna Synodo, ejuſque decreto ſcribens, Magno (inquit) omnium conſenſu eſt decretum, ut Romanæ Eccleſiæ ritu imagines in templis haberentur, additaque eſt colendi forma, duobus carminibus complexa, ut res ab omni idololatriæ ſuſpicione abeſſet. Viſuntur

Pugna Romanenſium inter ſe de cultu imaginum.

Prima opinio, hæretica.

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER OCTAVUS,

DE HÆRESI PELAGIANA, ejuſque reliquiis. ubi de gratia Dei, & libero hominis arbitrio, & connexis quibuſdam quæſtionibus.

CAPUT. I.

De hæreſeos Pelagianæ ortu, & ejuſdem hæreſeos damnatione.

Introductio.

NOn hinc ſolùm (inquit Auguſtinus) *error humanus obrepit, ut aliquid ſecus ſentiatur de individua Trinitate. Sunt enim & alia in quibus pernicioſiſſime erratur, ſicuti hoc eſt*, (Pelagii dogma intelligit, de quo porrò ait) *quanquam qui bonum quod ex Deo eſt, negat eſſe ex Deo, neſcimus cui faciat injuriam niſi Deo, ac per hoc illi atique Trinitati.* Hæc cum Alipio Auguſtinus, epiſtola 143. Poſtquam igitur de Deo, de Chriſto, & de Dei cultu diſſeruimus, poſtulare nunc rerum ordo videtur, ut etiam de hominis à Deo per peccatum averſione, & ejuſdem ad Deum per Dei gratiam converſione, & annexis quæſtionibus nonnulla ex orthodoxa antiquitate depromta lectori exhibeamus.

Pelagius hæreſiarcha. Contra eum ſcribunt Hieronymus & Auguſtinus. Pelagius doloſe damnat ſuos errores, & poſtea ad vomitum redit. Damnantur Pelagius & Cæleſtius hæretici, in Concilio Carthag. & in Concilio Milevitano.

2. *Pelagius* Brito monachus clanculum ſpargebat errores de libero hominis arbitrio, contra Divinæ gratiæ neceſſitatem: & contra eos errores ſcribere cœperunt Hieronymus in Oriente, & Auguſtinus in Africa, circa annum Domini 411. Impp. Honorio, & juniore Theodoſio, filio Arcadii. Biennio poſt, eoſdem errores Pelagius apertiùs profitetur. Dumque ſerpit contagio, accitur in judicium Pelagius coram Concilio Dioſpolitano in Palæſtina, ubi cenſuram Eccleſiaſticam metuens ipſe dogmata illa, de quibus accuſabatur, damnavit, anno Domini 415. ſed hoc ab illo doloſè factum eſt, ſicut docet Auguſtinus lib. de peccato originali, contra Pelagium & Cæleſtium, capp. 9. 10. 11. 12. & epiſtolis 105. 106. 107. Nam illo metu liberatus, mox ad vomitum rediit: ideoque cum diſcipulo ſuo Cæleſtio hæreticus pronunciatus eſt à Patribus Africanis, in duobus Conciliis in Africa celebratis, anno Domini 416. videlicet Concilio Carthaginenſi, & Concilio Milevitano, cui interfuit Auguſtinus. Et ab utroque Concilio miſſæ ſunt ea de re literæ ad Innocentium Papam Romanum, hujus nominis primum, qui ad utraſque literas reſpondens, Pelagium & Cæleſtium tanquam hæreticos jure damnatos excommunicavit. Exſtant Conciliorum iſtorum & Innocentii epiſtolæ, inſertæ epiſtolis Auguſtini, epiſt. 90. & epiſt. 91. & ep. 92. & ep. 93. & ſummam rei geſtæ repetit Auguſtinus epiſt. 94.

Aliud Concil. Carthag. in quo hæreſis Pelagiana penitus damnata eſt. Conſentit Zoſimus Papa Rom. & totus mundus.

3. Biennio autem poſt illa Concilia, celebratum eſt Carthagine aliud Concilium ducentorum & decem ac ſeptem (vel ut Proſper ait, 214.) Epiſcoporum, in quo hæreſis Pelagiana penitus damnata eſt, & decretis illius Concilii, ac præcedentium in ea cauſa habitorum Conciliorum Africanorum, Zoſimus Papa Romanus, Innocentii ſucceſſor, ſuum adnexuit adſenſum, ſeu, ut loquitur Proſper libro contra collatorem, cap. 41. ſententiæ ſuæ robur adnexuit. Idem Proſper ad octavam objectionem Gallorum, ait, totum mundum amplexum eſſe illam Africanorum conſtitutionem contra inimicos gratiæ Dei.

Bonifacius Papa Rom. auxilio legum Imperialium uſus eſt contra hæreticos Pelagianos. Aug. contra duas epiſt. Pelagianorum. Cæleſtinus Papa Rom. exemplum ſequitur Bonifacii.

4. Zoſimo ſucceſſit Bonifacius Papa I. anno Dom. 419. qui (teſte Proſpero ibidem) piiſſimorum Imperatorum Honorii & Theodoſii junioris Catholica devotione gaudens, contra inimicos gratiæ Dei, non ſolùm Apoſtolicis ſed etiam Regiis utebatur edictis. Cumque prodiiſſent illo tempore duæ peſtiferæ Pelagianorum epiſtolæ, quarum unius auctor erat Julianus Epiſcopus Capuæ, eas Bonifacius ad Auguſtinum tranſmiſit refutandas: contra quas duas epiſtolas Pelagianorum, exſtant libri quatuor ab Auguſtino ſcripti ad Bonifacium, tom. 7. operum Auguſtini. Bonifacio ſucceſſit Cæleſtinus I. anno Dom. 423. qui Cæleſtium, quaſi non diſcuſſo negotio, audientiam poſtulantem, totius Italiæ finibus juſſit extrudi; (nempe juxta edicta regia per Bonifacium impetrata) ſciens damnatis non examen judicii,

ſed ſolum pœnitentiæ remedium eſſe præſtandum: inquit Proſper. (intelligit autem eos qui juſtè damnati ſunt.)

Palladius Scotorum Epiſcopus.

5. Quia autem Pelagius ſe in Britanniam, natale ſuum ſolum, recipiens, multos in ea inſula ſuo errore infecerat, adjuvante Juliano tanti mali comite & ſocio (ut ſcribit Platina in vita Innocentii Papæ I.) Propterea Cæleſtinus Papa (teſte Proſpero contra Collat. cap. 41.) inimicos gratiæ inde etiam ut excluderet, miſit qui ex ea inſula Pelagianiſmi reliquias profligarent, ordinato Scotis Epiſcopo, [videlicet Palladio.

Hieronymi & Auguſtini conſenſus contra Pelagianos.

6. Quanto autem animorum & judicii conſenſu hæreſin Pelagianam oppugnarint Hieronymus & Auguſtinus, non ſolum librorum conſonantia, & eorundem declarat uſurpatio argumentorum, ſed etiam ipſe diſertè teſtatur Hieronymus, honorificam faciens Auguſtini mentionem, in fine libri tertii, contra Pelagianos.

Cæleſtini Papæ teſtimonium de Auguſtino.

7. Cum autem aliquæ Pelagianorum in Gallia reliquiæ reprehenderent ſcripta Auguſtini, jam mortui; luculento Auguſtinum ornavit teſtimonio Cæleſtinus Papa Romanus; Auguſtinum (inquit) ſanctæ recordationis virum, pro vita ſua, atque pro meritis, in noſtra ſemper communione habuimus: nec unquam hunc ſiniſtræ ſuſpicionis ſaltem rumor aſperſit: quem tantæ ſcientiæ fuiſſe olim meminimus, ut inter magiſtros optimos etiam à meis ſemper prædeceſſoribus haberetur. Hæc Cæleſtinus, in epiſtola pro Proſpero & Hilario ad Epiſcopos Galliæ, cap. 2. Repetit eadem Cæleſtini de Auguſtino verba Proſper, prope finem libri contra Collatorem, cap. 41. ubi Proſper ſtrenuè defendit omnia ſcripta Auguſtini, quæ pro gratia Dei edidit contra hæreſin Pelagianam ejuſdemque reliquias.

Proſper defenſor Auguſtini.

Pelagianos telis unitæ ſententiæ Oriens Occidenſque percuſſit.

8. Exſtat etiam memorati Papæ Cæleſtini ad Neſtorium epiſtola, in Concilii Epheſini œcumenici parte prima, cujus epiſtolæ initio ſic loquitur Cæleſtinus; Aliquantis diebus vitæ noſtræ, poſt nefandum & ſæpe damnatum dogma Pelagii atque Cæleſtii, Catholica fides quietem habuit, quando eos cum ſuæ opinionis ſequacibus, telis unitæ ſententiæ Oriens Occidenſque percuſſit. Denique ſanctæ recordationis Atticus [*Epiſcopus Conſtantinopolitanus*] Catholicæ magiſter fidei, & verè beati Joannis [Chryſoſtomi] etiam ad iſta ſucceſſor, eos ita perſequutus eſt pro Rege communi, ut iis nec ſtandi quidem illic copia præſtaretur. Hæc Cæleſtinus.

Pelagianos damnavit Synodus œcumenica Epheſina, Cyrillo præſidente celebrata, anno Dom. 431.

9. Damnatum eſſe in ſynodo œcumenica Epheſina Neſtorium anno Dom. 431. docuimus, lib 2. hujus operis. Damnatum eſſe in eadem ſynodo Pelagium ſcribit Gregorius lib. 5. epiſtolarum ex regiſtro, epiſt. 14. ad Narſem. De utriuſque in illa ſynodo damnatione meminit Proſper contra Collatorem, cap. 41. Per hunc (inquit) virum (nempe Cæleſtinum Pontificem Romanum) etiam Orentiales Eccleſiæ gemina peſte purgatæ ſunt, quando Cyrillo Alexandrinæ urbis Antiſtiti, glorioſiſſimo fidei Catholicæ defenſori, ad exſecrandam Noſtorianam impietatem, Apoſtolico auxiliatus eſt gladio: quo etiam Pelagiani, dum cognatis confœderantur erroribus, iterum proſternerentur. Hæc ibi. Idem de eadem Pelagianæ hæreſeos damnatione Epheſi facta ſcribit libro de ingratis, capite 2. ubi ait;

Prætereo quanto fuerit bene mota tumultu
Clara Epheſus, non paſſa ſuis conſiſtere tectis
Vaſa iræ, & morbi flatus, & ſemina mortis.

Idipſum diſertè teſtatur ipſa Synodus Epheſina œcumenica, in fine relationis ſeu epiſtolæ à Synodo illa ſcriptæ ad Cæleſtinum Rom. Epiſcopum. ἀναγνωσθέντων δὲ ἐν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῶν ὑπομνημάτων τῶν πεπραγμένων ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τῶν ἀνοσίων Πελαγιανῶν, καὶ Κελεστιανῶν, Κελεςίȣ. Πελαγίȣ, Ιȣλιανȣ͂, Περσιδίȣ, Φλώρου, Μαρκελλίνȣ, Ορεντίνȣ, καὶ τῶν τὰ αὐτὰ τȣ́τοις φρονούντων, ἐδικαιώσαμεν καὶ ἡμεῖς ἰσχυρὰ καὶ βέβαια μένειν τὰ ἐπ᾽ αὐτοῖς ὡρισμένα παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας. καὶ σύμψηφοι πάντες ἐσμὲν, καθῃρημένȣς ἔχοντες αὐτȣ́ς. Porro autem perlectis in ſancta Synodo Commentariis actorum in depoſitione impiorum Pelagianorum, & Cæleſtianorum, Cæleſtii, Pelagii, Juliani, Perſidii, Flori, Marcellini, Orentii, & eadem cum illis ſentientium, quæ à pietate tua de ipſis decreta & conſtituta ſunt, judicavimus & nos ea ſolida firmaque permanere debere, & idem omnes tecum ſtatuimus, eos pro depoſitis habentes. Hæc Patres Epheſini in ſua illa relatione ſeu epiſtola ad Cæleſtinum ſcripta, in ſecunda parte Concilii Epheſini, actione quinta. Et rurſum iidem Patres in Canonibus à ſe in illa œcumenica ſynodo promulgatis, actione 7. can 1. eos qui cum Cæleſtio ſentiunt, declarant ejectos eſſe ex omni Eccleſiaſtica communione, per ſententiam illius Synodi.

Gelaſius Papa Rom. ſcribit contra hæreſin Pelagianam.

10. Cæleſtino Papæ Romano ſucceſſit Sixtus, hujus nominis tertius, anno Dom. 432. quem excepit Leo primus, anno Dom. 440. & hi Pelagianam hæreſin damnarunt. Poſtea interpoſitis Hilaro & Simplicio & Felice tertio, Pontifex Romanus creatus eſt Gelaſius, anno Dom. 492. Hic epiſtola quinta, quam ſcripſit ab Honorium Dalmatiæ Epiſcopum; Nunciatum (inquit) nobis eſt, in regionibus Dalmatiarum, quoſdam recidiva Pelagianæ peſtis zizania ſeminaſſe, tantumque illic prævalere eorum blaſphemiam, ut ſimplices quoſque mortiferi furoris inſinuatione decipiant. Eſt quidem error ipſe nefarius, tantò perniciosior ad ſubripiendum, quanto ad fallendum veriſimilitudinis colore verſutior. Præſtante Domino adeſt fidei Catholicæ pura veritas, concordibus univerſorum Patrum depromta ſententiis, quæ & ſubtile virus funeſtæ pravitatis exponat, & humano generi ſalvando conferat de ſcripturarum confectione medicinam. ——— An fortaſſe neſcitis hanc hæreſin, de qua loquimur, & ab Apoſtolica dudum ſede per beatæ memoriæ Innocentium, ac deinde Zoſimum, Bonifacium Cæleſtinum. Sixtum, Leonem, continuis & inceſſabilibus ſententiis fuiſſe proſtratam: nec tantum Eccleſiæ Catholicæ legibus, ſed principum quoque Romanorum eo tenore damnatam, ut nec uſquam terrarum vivendi locum ſectatores ejus habere ſinerentur? Quæ omnia tam geſtis Eccleſiæ per ſingulas quaſque regiones de eorum pravitate confectis, quam cenſuræ publicæ ſanctionibus edocentur. Hæc ibi.

Error tanto pernicioſior ad ſubripiendum, quanto ad fallendum veriſimilitudinis colore verſutior.

Tria Pelagianiſmi capita.

11. Idem Gelaſius, epiſtola 7. ad omnes Epiſcopos per Picenum, eandem refellit hæreſin, & ſpeciatim tria ejuſdem præcipua capita: videlicet, 1. Parvulos ſine peccato originali naſci. 2. Parvulos pro ſolo originali peccato non poſſe damnari. 3. Hominem per liberum arbitrium, bono ſuffragante naturæ, beatum effici, & gratiam Dei ſecundum merita hominum conferri. Ibidem etiam laudat Gelaſius Hieronymum & Auguſtinum, eos vocans Eccleſiaſticorum lumina magiſtrorum, & reprehendit acriter Epiſcopos illos, ſub quorum conſpectu Pelagianus quidam eos impunè lacerare contenderat. Alium etiam idem Gelaſius tractatum ſcripſit adverſus Pelagianam hæreſin, qui incipit; De Pelagianis quidem ſenilibus. In eo prolixè confutat alium Pelagianæ hæreſeos articulum, de perfectione juſti-

Encomium Hieronymi & Auguſtini.

Alius ejuſdem hæreſeos articulus.

ſtitiæ in hac vita. Exſtat hic tractatus cum ejus epiſtolis, tomo 2. Conciliorum, part. 1. editionis Binii Colon. Eundem articulum refellit totamque Pelagianam hæreſin jure damnatam eſſe monet Joannes electus Papa Romanus, in epiſtola ad Scotos, quæ exſtat apud Bedam lib. 2. Hiſtor. Eccleſ. cap. 19. Hic in Papatu Joannes 4. dictus eſt, anno Domini, 640. Sed ſpeciales articulos Pelagianiſmi proximum caput plenius exhibebit.

Joannes 4. Papa Rom.

CAPUT. II.

Controverſia inter Catholicos & Pelagianos.

AUguſtinus lib. de bono perſeverantiæ, capite 2. Tria ſunt (inquit) quæ maximè adverſus Pelagianos Catholica defendit Eccleſia. Quorum unum eſt; Gratiam Dei non ſecundum merita noſtra dari: quoniam Dei dona ſunt & Dei gratia etiam conferuntur merita univerſa juſtorum. Alterum eſt; In quantacunque juſtitia, ſine qualibuſcunque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem vivere. Tertium eſt; Obnoxium naſci hominem peccato primi hominis, & vinculo damnationis obſtrictum; niſi reatus qui generatione contrahitur, regeneratione ſolvatur. Hæc ibi.

Prima Controverſia. *Secunda.* *Tertia.*

De gratia Dei quod ſit gratuita.

2. De primo iſtorum articulorum, puta de gratia Novi Teſtamenti, prolixè diſſerit Auguſtinus epiſt. 120. ad Honoratum. Hæc eſt (inquit) gratia quæ gratis datur, non meritis operantis, ſed miſeratione donantis, cap. 19. illius epiſtolæ. Et infra; Habet hæc gratia adverſarios, qui ejus profunditate turbati, non Deo tribuere, ſed potius ſibi volunt arrogare quod boni ſint. Nec tales ſunt quos facilè contemnas, ſed continenter viventes, atque in bonis operibus laudabiles, nec falſum Chriſtum, ſicut Manichæi aliique plurimi hæretici, ſed eundem verum æqualemque Patri & coæternum veraciterque hominem factum, & veniſſe credentes & venturum exſpectantes. Sed tamen ignorantes Dei juſtitiam, & ſuam conſtituere volentes; cap. 37. ſeu ultimo illius epiſtolæ. Dixit etiam prius in eadem epiſt. cap. 3. hanc gratiam in veteri Teſtamento occultatam eſſe, figuris tamen obumbrantibus prophetatam & prænunciatam, in Novo autem revelatam. Gratia gratis datur, unde etiam nuncupatur. Ait idem Auguſtinus epiſt. 106. Si gratia meritis redditur, conſtat eam non donum eſſe, ſed debitum, inquit Proſper lib. 1. de vocatione gentium, capite 1. Hæc hominis ſumma eſt juſtitia, quicquid potuerit habere virtutis, non ſuum putare eſſe, ſed Domini qui largitus eſt. Ait Hieronymus, lib. 1. adverſus Pelagianos.

Laudes Pelagianorum. Vide ſupra lib. 1. cap. 7. §. 8. & cap 37. §. 9. & lib. 2. cap. 1. §. 8. & §. 13. Vide etiam infra, §. 24. hujus capitis. & cap. 3. §. 2. & §. 4.

De perfectione in hac vita, ſeu de impeccantia.

3. De ſecundo articulo prolixè diſſerit Hieronymus, epiſt. ad Cteſiphontem, & tribus libris contra Pelagianos dialogiſticè ſcriptis. Impugnat autem hanc Pelagii aſſertionem, poſſe hominem eſſe ſine peccato ſi velit. & ob hanc aſſertionem eum vocat prædicatorem impeccantiæ. Cui errori opponit multa perſpicua ſacræ ſcripturæ teſtimonia, & exempla. Et ait, lib. 1. contra Pelagianos; Tunc ergo juſti ſumus, quando nos peccatores fatemur, & juſtitia noſtra non ex proprio merito, ſed ex Dei conſiſtit miſericordia. Eundem Pelagianorum errorem deſcribit Auguſtinus lib. ad Quodvultdeum hæreſ. 88. ubi ait; In id etiam progrediuntur [Pelagiani,] ut dicant vitam juſtorum in hoc ſeculo nullum omnino habere peccatum, & ex his Eccleſiam Chriſti in hac mortalitate perfici: ut ſit omnino ſine macula & ruga. Quaſi non ſit Chriſti Eccleſia, quæ in toto orbe terrarum clamat ad Deum, Dimitte nobis debita noſtra. Hæc ibi. De hoc argumento vide plura apud Auguſtinum, lib. de perfectione juſtitiæ. & lib. de ſancta Virginitate, cap. 48. 49. 50. & Enchirid, cap. 64. & epiſt. 1. ad Bonifacium, ſub finem tomi 2. & ſub finem illius epiſtolæ. & epiſt. 89. & lib. 14. de Civitate Dei, cap. 9. & lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione, capp. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 29. & lib. de Spiritu & litera. capp. 1. 2. &c. & cap. 35. & tract. 84. in Euang. Joannis. & lib. 4. contra Julianum, cap. 3. poſt medium capitis. & lib. 1. retractationum, cap. 19. & lib 9. Confeſſionum, cap. 13. Summa doctrinæ orthodoxæ quam tuetur Auguſtinus, eſt; Deum poſſe eam dare homini viatori gratiam, ut nullam amplius habeat concupiſcentiam contra quam dimicet, prorſùſque peccato careat; poſſe, inquam, ſi vellet: Hoc tamen non fieri, neque ullum exiſtere hominem de quo in hac vita conſtituto veraciter dici poſſit, quod nullum habeat omnino peccatum, excepto uno Mediatore, [lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 20. & 29.] Poſſe quidem ſanctorum vitam hic inveniri ſine crimine, ſed non ſine peccato. lib 14. de Civit. cap. 9. & tract. 41. in Euang Joannis.] & omnibus orandum eſſe, *Dimitte nobis debita noſtra.* idque dicendum eſſe non ſolùm humiliter, ut erat mens Pelagianorum, ſed etiam veraciter. (vide Concil. Milevit. can. 6. 7. 8.) Omnia autem Dei mandata deputari facta à fidelibus, quando quicquid non fit ignoſcitur. lib. 1. retract. cap. 19.] At væ etiam laudabili vitæ hominum, ſi remotâ miſericordia diſcutiat eam Deus, lib. 9. Confeſſ. cap. 13.] Idem docet Hieronymus, cui objicit Pelagianus, multos eſſe juſtos, teſte Scriptura: Reſpondet Hieronymus, paulò poſt initium libri 2. adverſus Pelagianos; juſtos eſſe concedo; ſine omni autem peccato omnino non aſſentior. Etenim abſque vitio, quod Græcè dicitur κακία, hominem poſſe eſſe ajo: ἀναμάρτητον, id eſt, ſine peccato eſſe, nego: id enim ſoli Deo competit, &c. Idem lib. 3. adverſus Pelagianos, affirmat; perpetuitatem impeccantiæ ſoli reſervari Deo & ei qui Verbum caro factus, carnis detrimenta & peccata non pertulit. Juſtitia noſtra in hac vita (inquit Proſper) potius remiſſione peccatorum conſtat, quam perfectione virtutum, lib. epigrammatum, c. 88. Idem docent Gelaſius & Joannes quartus Pontifices Romani, locis ſuperius citatis, in fine primi capitis.

Nota de juſtitia hominum qui ſe peccatores fatentur.

Summa doctrinæ Auguſtini de ſecundo articulo.

Diſt. ſine crimine, ſed non ſine peccato.

Non ſolum humiliter ſed etiam veraciter.

Nota de juſtificatione peccatoris.

Diſtinct. Vide lib. 14. cap. 5. §. 6.

De peccato Originali.

4. De tertio articulo ſic ex Cypriano ſcribit Hieronymus lib. 3. adverſus Pelagianos, prope finem libri; Infans recens natus nihil peccavit, niſi quod ſecundùm Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ, primâ nativitate contraxit, Et addit; hinc infantes baptizari ad remiſſionem peccatorum. Quod autem ibidem ait, remitti eis peccata non propria, ſed aliena; id etiam cum præcedentibus deſumſit Hieronymus ex Cypriano, ex quo eadem verba citat etiam Auguſtinus, lib. 1. contra Julianum, cap. 2. Quo ſenſu etiam Joannes Chryſoſtomus dixit, parvulos non habere peccata; nempe propria, ut ibidem docet Auguſtinus: unde illos (inquit) innocentes meritò nuncupamus, ſecundum id quod ait Apoſtolus, Nondùm natos nihil egiſſe boni ſive mali; non ſecundùm id quod ait, per cujus inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi. Comparans ergo eos Joannes majoribus, quorum propria peccata dimittuntur in baptiſmo, dixit eos non habere peccata. Hæc ibi Auguſtinus, qui illo ipſo capite, & alibi paſſim in ſuis ſcriptis, peccatum diſtinguit in originale & proprium.

Parvuli quo ſenſu nuncupentur innocentes.

Rom. 9: 11.

Rom. 5: 19.

Diſtinctio peccati in originale

& proprium. Antiqui Patres affirmatores originalis peccati ante Auguſtinum.

prium. Idem, loco citato contra Julianum, affirmatores originalis peccati citat, ſeipſo priores, othodoxos Patres, Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympum, Hilarium, Ambroſium, Gregorium Nazianzenum, Baſilium magnum, Joannem Chryſoſtomum, Innocentium, omnes Epiſcopos: quibus adjungit illos etiam Epiſcopos quatuordecim, qui in Dioſpolitano Concilio Pelagium ad ſui dogmatis damnationem adegerunt, videlicet, Eulogium, Joannem, Ammonianum, Porphyrium, Eutonium, Porphyrium, Fidum, Zozinum, Zoboënum, Nymphydium, Ebromatium, Jovinum, Eleutherium, Clematium.

De Hieronymo teſtimonium Auguſtini.

Deinde accedens ad Hieronymi teſtimonium, ſic compellat Julianum; Nec Sanctum Hieronymum, quia presbyter fuit, contemnendum arbitreris, qui Græco & Latino inſuper & Hebræo eruditus eloquio, ex Occidentali ad Orientalem tranſiens Eccleſiam, in locis ſanctis atque in literis ſacris, uſque ad decrepitam vixit ætatem. Hic omnes vel pæne omnes, qui ante illum ex utraque parte orbis de doctrina Eccleſiaſtica ſcripſerant, legit, nec aliam de hac re tenuit promſitque ſententiam. Qui cum exponeret Jonam Prophetam, apertiſſimè dixit, quod etiam parvuli peccato offendentis Adam tenentur obnoxii. Hæc ibi. Vide etiam Auguſtini librum de peccato originali, contra Pelagium & Cæleſtium. tom. 7. & epiſt. ad Marcellinum, de baptiſmo parvulorum, prope finem tomi ſecundi operum Auguſtini & Concil. Milevit. can. 2.

Quarta Controverſia.

5. His articulis adde ex Hieronymi epiſtola ad Cteſiphontem, & Auguſtini epiſt. 107. ad Vitalem Carthaginenſem; Gratiam Dei adultis ad ſingulos actus dari. Quod negabant Pelagiani.

Quinta Controverſia.

Item; laturum unumquemque in die judicii ſecundùm ea quæ per corpus geſſit, non ſecundùm ea quæ, ſi diutius viveret, geſturus fuerit, ſive bonum, ſive malum. Hoc etiam contra Pelagianos defendebant Catholici. & oppoſitum Pelagianorum errorem prolixè refutavit Auguſtinus, lib. de prædeſtinatione ſanctorum, capitib. 12. & 13. & 14. ———

Sexta Controverſia, de gratiæ definitione.

6. Erat etiam controverſia de gratiæ definitione; Nam Pelagiani gratiam quæ homini neceſſaria etiam nunc eſt, interpretabantur partim naturam & liberum arbitrium homini à Deo gratis datum, partim doctrinam qua Deus mentes noſtras illuminat, & demonſtrat atque docet quid agere debeamus, & nobis ſuadet omne quod bonum eſt, ut patet ex ipſius Pelagii verbis, apud Auguſtinum lib. de gratia Chriſti, capp. 3. 7. 10.

Impium effatum Pelagianorum.

Hinc illud Pelagianorum impium effatum, à Deo habemus quod homines ſumus, à nobis ipſis autem quod juſti ſumus. Hoc eorum infatuum dictum refert ac refutat Auguſtinus tract. 81. in Euang. Joan. At orthodoxi eam etiam contendebant agnoſcendam eſſe gratiam, quæ facit prodeſſe doctrinam, quæ gratia ſi deſit, videmus etiam obeſſe doctrinam, inquit Auguſtinus epiſt. 107. hanc gratiam aiebant eſſe neceſſariam, non ſolùm qua demonſtrat & revelat Deus quid agere debeamus, ſed etiam qua donat atque adjuvat ut agamus. Auguſt. lib. de gratia Chriſti, cap. 8. qua futuræ gloriæ magnitudo non ſolum promittitur, verum etiam creditur & ſperatur; nec ſolum revelatur ſapientia, verum etiam & amatur; nec ſuadetur ſolum omne quod bonum eſt, verum & perſuadetur: eodem libro, cap. 10. qua gratia agitur non ſolum ut facienda noverimus, verumetiam ut cognita faciamus; nec ſolum ut diligenda credamus, verum etiam ut credita diligamus. capite 12.

Septima Controverſia.

7. De neceſſitate etiam gratiæ & viribus liberi arbitrii diſſentiebant; nam Pelagius gratiæ neceſſitatem agnoſcebat non ſimplicem, ſed tantummodo ſecundùm quid; Orthodoxi autem ſimplicem.

De neceſſitate gratiæ, & viribus liberi arbitrii.

De hac controverſia ſic ſcribit Auguſtinus, epiſt. 106. Aliquando ita paribus momentis poteſtatem voluntatis æqua lance perpendit Pelagius,] ut aliquantum etiam ad non peccandum valere definiat. Quod ſi ita eſt, nullus locus adjutorio gratiæ reſervatur, ſine qua nos dicimus ad non peccandum nihil voluntatis arbitrium valere. Aliquando autem quotidiano gratiæ Dei muniri nos confitetur auxilio, quamvis habeamus ad non peccandum forte ac firmum liberum arbitrium. Quod utique invalidum & infirmum debuit confiteri, donec ſanentur omnes languores animæ noſtræ.——— Videtur ergo auxilium gratiæ tanquam ex abundanti putare concedi, id eſt, ut etiamſi non concedatur, habeamus tamen ad non peccandum forte ac firmum liberum arbitrium. ——— ait, ideo Dei gratiam hominibus dari, ut quod facere per liberum jubentur arbitrium, facilius poſſint implere per gratiam. Utique cum dicit, facilius, quid vult intelligi, niſi & gratia ſi deſit, poſſe per liberum arbitrium, vel facilè vel etiam difficile, quæ divinitus jubentur impleri? Ubi eſt ergo, quid eſt homo ut memor ſis ejus? Pſal. 8. ubi illa teſtimonia? Non ego autem, ſed gratia Dei mecum 1. Cor. 15. [Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei, Rom. 9.] &, niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt ædificantes eam. Pſal. 127.] Quomodo ergo quod Deus jubet, ſine adjutorio ipſius vel difficile impletur, cum ſi Dominus non ædificet, in vanum ædificans laboraſſe dicatur? neque ſcriptum ſit. Eſt quidem volentis atque currentis, facilius autem miſerentis Dei: ſed ſcriptum ſit; Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Non quia illa eſt hominis atque voluntatis concurſus, ſed quia nihil poteſt niſi ille miſereatur. Nec Apoſtolus dixerit, Et ego, ſed dixerit; Non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Non quia ipſe nihil boni agebat, ſed quia nihil ageret, ſi illa non adjuvaret. Hæc ibi Auguſtinus.

Pſal. 8: 5. 1 Cor. 15: 10. Rom. 9: 16. Pſ. 127: 1.

Octava Controverſia. De uſu & efficacitate gratiæ Dei.

8. Huic cohæret controverſia illa de uſu & efficacitate gratiæ Dei: nam tria diſtinguebat Pelagius, poſſe, & velle, & eſſe ſeu operari. Auxilio autem gratiæ ajebat Deum adjuvare ſolam in nobis poſſibilitatem boni, quam primitus in natura dedit; velle autem & agere bonum, à mero hominis ſuſpendebat arbitrio, neque ulterius porrigi agnoſcebat auxilium gratiæ, quam ut quod per liberum homines facere jubentur arbitrium, facilius poſſint implere per gratiam. Unde inferebat, quod poſſumus, laudem eſſe Dei, qui hoc poſſe donavit, & adjuvat: at verò in voluntate & opere bono laudem eſſe hominis, nec aliter hic eſſe laudem Dei, niſi quia Deus ipſius voluntatis atque operis poſſibilitatem dedit atque adjuvat. Hanc ſuam ſententiam ſuis ipſe verbis Pelagius diligenter expreſſit, apud Auguſtinum, lib. de gratia Chriſti, capite 4. & capite 7. Cui Auguſtinus opponit dictum illud Apoſtoli, Deus enim eſt qui operatur in nobis & velle & operari. Et multa alia clariſſima ſacræ ſcripturæ teſtimonia, & argumenta, quibus demonſtrat non ſolam poſſibilitatem boni in nobis adjuvari per auxilium gratiæ, ſed efficere etiam in nobis Deum ut bonum volendo appetamus, agendoque perficiamus: Deum operari in nobis etiam bonas voluntates, & Dei ſpiritu nos agi ut agamus quod bonum eſt; adeoque Dei ſpiritu nos actos agere. Deum nobis inſpirare bonæ voluntatis affectum, & facere ut faciamus: Vide Auguſtinum reliquo illo libro de gratia Chriſti. & lib. de gratia & libero arbitrio, capp. 16, 17.

Phil. 2: 13. Acti agimus.

16.17. & lib. de correptione & gratia, cap. 14. & lib. de prædeſtinatione ſanctorum, cap. 10. & lib. 2. contra duas epiſt. Pelag. cap. 8. & Proſp. ſent. 312.

9. Controverſia, De precibus pro dono gratiæ.

9. Iſte Pelagianorum error alium peperit errorem; quo Pelagiani omnia ad fidelem piamque vitam hominum pertinentia, (videlicet, fidem, charitatem, perſeverantiam, &c.) ita tribuebant libero voluntatis arbitrio, ut habenda ex nobis, non à Domino putarent eſſe poſcenda. ſicut de eis ſcribit Auguſtinus, hæreſ. 88. & epiſt. 107. ſub finem epiſtolæ. Et Patres Carthaginenſes epiſt. ad Innocentium, apud Auguſtinum epiſt. 90. & Patres Milevitani ad eundem Innocentium, apud Auguſt. epiſt. 92. quem Pelagii deteſtandum errorem clarius ex ipſius Pelagii ſcriptis proponit Auguſtinus, lib. de gratia Chriſti, capite 41. Ipſas quoque (inquit) orationes, ut in ſcriptis ſuis apertiſſimè affirmat, ad nihil aliud adhibendas opinatur Pelagius, niſi ut nobis doctrina etiam divina revelatione aperiatur, non ut adjuvetur mens hominis, ut id quod faciendum eſſe didicerit, etiam dilectione & actione perficiat. Hæc ibi. Contrariam Catholicorum ſententiam explicat & defendit Auguſtinus epiſt. 107. & lib. de gratia & libero arbitrio, capite 14. nempe, nos qui credimus, debere Deum orare pro infidelibus credere nolentibus, ut velint credere, adeoque credant; & pro impiis impœnitentibus, ut det eis Deus reſipiſcentiam, ſeu eos convertat: & gratias Deo agere debere de converſione eorum qui ab infidelitate ad fidem, à malis moribus ad bonos converſi ſunt. Fidem enim & reſipiſcentiam eſſe dona Dei gratuita, ſine ullo noſtro merito (imo contra mala noſtra merita) nobis gratis data. Item, fideles pro ſeipſis aliiſque fidelibus orare debere ut proficiant in eo quod eſſe cœperunt, gratiaſque Deo agere quia proficiunt. Profectum intellige qui includit etiam finalem perſeverantiam, quam etiam eſſe gratuitum Dei donum, & à Deo precibus petendam, docet Auguſtinus, epiſtol. 107. & lib. de correptione & gratia, capitib. 6. 7. 8. 9. & lib. de bono perſeverantiæ.

10. Controverſia, De dono precandi.

10. Cum autem eo confugerent Pelagiani, ut ſaltem petitionem ſeu orationem & orationis meritum dicerent præcedere ex parte hominis, quia promiſſio fit petentibus, quærentibus, pulſantibus: Reſpondit Auguſtinus, præceſſiſſe gratiam, & cor tetigiſſe, ut beatificum bonum peteretur à Deo, ut quæreretur Deus, ut pulſaretur
Rom. 8: 26. ad Deum. lib. 4. contra Julianum, capite 8. Ipſam etiam orationem eſſe gratiæ munus, nos enim (teſte Apoſtolo) quid oremus ſicut oportet, neſcire, ſed Spiritum Sanctum eſſe qui pro nobis interpellat gemitibus inenarrabilibus, ideſt, interpellare nos facit, nobiſque interpellandi & gemendi inſpirat affectum. Adjutorium enim Spiritus Sancti ſic in ſcriptura expreſſum eſſe, ut ipſe facere dicatur, quod ut faciamus facit. epiſt. 105. ad Sixtum. Et paulo ſuperius in eadem epiſtola ait; fides erat quæ data eſt non oranti, quæ utique niſi data eſſet, orare non poſſet. Quo-
Rom. 10: 14. modo enim invocabunt, in quem non crediderunt?

11. Controverſia, De mortalitate Adami.

11. Aſſerebant etiam Pelagiani Adamum, etiamſi non peccaſſet, fuiſſe corpore moriturum, neque mortuum merito culpæ, ſed conditione naturæ. Auguſtin. Hæreſ. 88. hoc nomine eis Milevitani Patres anno Dom. 416. anathema dixerunt. Quicunque (inquiunt) dicit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut ſive peccaret, ſive non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt, de corpore exiret, non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ; anathema ſit. Concil. Milevit. 2. can. 1. Eundem errorem refellit Auguſtinus, lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 2. & aliquot ſequentibus capitibus. & ejuſdem operis, lib. 2. capp. 33. 34. & lib. 3. ſive epiſtola ad Marcellinum, de baptiſmo parvulorum. Item. lib. 13. de civitate Dei, capitibus, 3. 4. 19.

12. Controverſia, De ſalutis via.

12. De ipſa ſalutis via erat controverſia: Nam Pelagius ejuſque diſcipuli tempora ſic diſtribuebant, ut dicerent, ante legem ſalvos factos eſſe per naturam; deinde per legem; poſtremò per Chriſtum. Quaſi hominibus duorum ſuperiorum temporum, ante legem ſcilicet, & in lege, ſanguis Chriſti non fuerit neceſſarius, ut legere eſt apud Auguſtinum lib. 1. contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite 21. ubi oppoſitam veritatem tuetur, inquiens; quantælibet fuiſſe virtutis antiquos prædices juſtos, non eos ſalvos fecit, niſi fides Mediatoris, qui in remiſſionem peccatorum ſanguinem fudit. Ipſorum enim vox eſt; Cre-
didi, propter quod loquutus ſum. Unde ait & *Pſal. 116: 10.*
Apoſtolus Paulus; Habentes autem eundem ſpiritum fidei, ſecundùm quod ſcriptum eſt, Cre- *2 Cor. 4 13.*
didi propter quod loquutus ſum; & nos credimus propter quod & loquimur. Quid eſt eundem ſpiritum, niſi quem juſti quoque illi habuerunt, qui iſta dixerunt? Dicit etiam Apoſtolus Petrus, Quid vultis jugum imponere gentibus, quod neque nos portare potuimus neque Patres noſtri? Sed *Act. 15: 10, 11.*
per gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti credimus nos ſalvi fieri, quemadmodum & illi. Hoc vos non vultis inimici gratiæ Chriſti, ut eadem gratiâ Jeſu Chriſti ſalvi facti credantur antiqui, ſed diſtribuitis tempora ſecundum Pelagium, in cujus libris hoc legitur; & ante legem dicitis ſalvos factos eſſe per naturam, deinde per legem, poſtremo per Chriſtum: quaſi hominibus duorum ſuperiorum temporum, ante legem ſcilicet, & in lege, ſanguis Chriſti non fuerit neceſſarius: evacuantes quod dictum eſt, unus enim Deus, *1 Tim. 2: 5.*
unus & Mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus. Hæc ibi Auguſtinus. Qui etiam alibi docet, Pelagium hæc tria diſtinguere. 1. Poſſibilitatem naturalem. 2. Auxilium legis atque doctrinæ quo poſſibilitas naturalis adjuvatur, etiam Propheticis conceſſum temporibus. 3. Adjutorium gratiæ, quæ propriè gratia nuncupatur, quod Pelagius in Chriſti eſſe arbitratur exemplo. Hoc docet Auguſtinus lib. de gratia Chriſti, contra Pelagium & Cæleſtium, capitibus trigeſimo nono & quadrageſimo primo. Illam verò Pelagianam temporum diviſionem refellit etiam multis aliis in locis ſuorum operum Auguſtinus, docens, omnes homines quicunque ullo ſeculo ſalvi facti ſunt, non niſi gratia Dei per Jeſum Chriſtum ſalutem eſſe conſequutos. tempora quidem variata eſſe, ſed non fidem. lib. de peccato originali contra Pelagium & Cæleſtium, capitibus 25. 26. & 32. & libro ſecundo, de peccatorum meritis & remiſſione, capite vigeſimo nono: & libro ſeptimo de Civitate Dei, capite trigeſimo ſecundo: & libro decimo ejuſdem operis, capite vigeſimo quinto: & tractatu 45. in Euangelium Joannis, in illa verba capitis decimi, *Oves non* *Ioh. 10: 8*
audierunt eos.]

13. Controverſia, De virtutibus infidelium.

13. Alium priori cognatum Pelagianorum errorem refert refellitque Auguſtinus, libro quarto, contra Julianum, capite tertio. Julianus Pelagianus aſſeruit homines infideles, ut Fabricios, Fabios, Scipiones, &c. habere veras virtutes, puta caſtitatem, modeſtiam, miſericordiam, juſtitiam, &c. earumque virtutum exercitiis eos facere opera verè bona, & Deo placere, per liberum ſuum arbitrium, ſine adjutorio gratiæ di-

divinæ; lege naturæ, ſine Chriſti fide. Quem errorem Juliano aliiſque Pelagianis exprobrans Auguſtinus loco citato; Hoc eſt (inquit) unde vos maximè Chriſtiana deteſtatur Eccleſia. Hunc errorem ibi oppugnans Auguſtinus oſtendit, homines infideles non habere germanas veraſque virtutes, ſed quæ in eis videntur eſſe virtutes, nihil aliud eſſe quam vitia, quæ per quandam veriſimilitudinem finitima videntur & propinqua virtutibus, & quadam ſpecie fallente ſimilia. Non enim eſſe veram caſtitatem in animo fornicante à Deo, neque veram juſtitiam in homine qui verè juſtus non eſt, nullum autem infidelem verè juſtum eſſe, quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, omnis autem verè juſtus Deo placet, & ad Dei regnum admittitur. Opera autem infidelium, quæ videntur bona, videlicet, nudum operire, eſurientem paſcere, &c. in quantum quidem accipientibus proſunt, eſſe Dei dona, adeoque bona; at in quantum ab homine fiunt ſine fide, eſſe peccata; non quod officium ipſum operiendi pauperem, &c. malum ſit, ſed quia officium bonum non bene ſed male, nempe infideliter & non bono fine faciunt infideles. Non enim actibus ſed finibus penſati officia: & cum omnis infidelium voluntas ſit arbor mala, quippe infidelis & impia, non poſſe eam ferre fructus bonos.

Heb. 11: 6.

14, Vide de hoc plura apud Auguſtinum, loco citato. & libro duodecimo de Trinitate, capite ſeptimo. ubi ait opera miſericordiæ nihil prodeſſe ſive Paganis ſive Judæis, qui Chriſto non credunt, ſive quibuſcunque hæreticis vel ſchiſmaticis, ubi fides & dilectio & ſobria ſanctificatio non invenitur. Et tractatu vigeſimo quinto in Euang. Joannis, ſunt (inquit) opera quæ videntur bona, ſine fide Chriſti, & non ſunt bona, quia non referuntur ad eum finem ex quo ſunt bona. Item, lib. contra mendacium, capite ſeptimo. Ea (inquit) opera hominum, ſicut cauſas habuerunt bonas ſeu malas, nunc ſunt bona, nunc mala, quæ non ſunt per ſe ipſa peccata. Sicut victum præbere pauperibus, bonum opus eſt, ſi ſit cauſa miſericordiæ cum recta fide. Hæc atque hujuſmodi fecuudùm ſuas cauſas opera ſunt bona vel mala; quia eadem ipſa, ſi habeant malas cauſas, in peccata vertuntur, velut ſi jactantiæ cauſa pauper paſcitur, &c. Item, ſermone quinquageſimo quinto de verbis Domini. in illa verba; Ego ſum via, veritas & vita.] Invenies homines bene viventes, & non Chriſtianos. Bene currunt, ſed in via non currunt. Quanto plus currunt, plus errant, quia à via recedunt. ——— Melius eſt in via claudicare, quam præter viam fortiter ambulare. Hæc ibi. Et epiſtola. 105. Opera (inquit) bona fiunt ab homine, fides autem fit in homine, ſine qua illa à nullo fiunt homine. Omne enim quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Et paulò ſuperius ibidem; Ut juſti fierent, merita non fuerunt. ——— Et ideo percipiendæ hujus gratiæ merita nulla præcedunt, quoniam meritis impii non gratia ſed pœna debetur. Nec iſta eſſet gratia, ſi non daretur gratuita, ſed debita redderetur. Hæc Auguſtinus. Item, epiſtola 106. Sine gratia Dei ad non peccandum nihil valet voluntatis arbitrium.

Ioan. 14: 6.

Vide ſupra, §. 2.

Rom. 14: 23.

15. Proſper, lib. contra Collatorem, capite vigeſimo octavo. Puto (inquit) iſtum veriſimilitudine decipi, & in ſpecie falſarum errare virtutum, dum ea bona, quæ non poſſunt niſi ex Dei munere haberi, etiam in impiorum animis exiſtimat reperiri: ideo ſcilicet, quia multi eorum ſint juſtitiæ, temperantiæ, continentiæ & benevolentiæ ſectatores: quæ omnia non fruſtra quidem neque inutiliter habent, multumque ex eis in hac vita honoris & gloriæ conſequuntur. Sed quia in iis ſtudiis non Deo, ſed diabolo ſerviunt, licet habeant temporalem de vana laude mercedem, ad illam tamen beatarum virtutum non pertinent veritatem. Et ita manifeſtiſſimè patet, in impiorum animis nullam habitare virtutem, ſed omnia opera eorum immunda eſſe, atque polluta, habentium ſapientiam non ſpiritalem ſed animalem, non cœleſtem ſed terrenam, non Chriſtianam ſed diabolicam, non à Patre luminum, ſed à Principe tenebrarum, dum per ea ipſa quæ non haberent niſi dante Deo, ſubduntur ei qui primus receſſit à Deo. Idem, libro ſententiarum ex Auguſtino, capite 106. Omnis infidelium vita peccatum eſt: & nihil eſt bonum ſine ſummo bono. Ubi enim deeſt agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falſa virtus eſt, etiam in optimis moribus. Eandem ſententiam repetit Proſper, & carmine exprimit, lib. Epigrammaton, cap. 81.

16. Fuit hæc non Auguſtini tantum & Proſperi, ſed publica Catholicæ Eccleſiæ doctrina, quæ ob hunc errorem maximè deteſtata eſt Pelagianos inimicos gratiæ Chriſti, quo introducebant quoddam hominum genus quod placere Deo poſſit ſine Chriſti fide, lege naturæ, teſte Auguſtino, lib. 4. contra Julianum, capite 3. circa medium capitis. Huc referri poteſt illud quod ſcribit Auguſtinus, lib. de gratia & libero arbitrio, capite 17. Ut ergo velimus, ſine nobis operatur; cum autem volumus, & ſic volumus ut faciamus, nobiſcum cooperatur: tamen ſine illo vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Hæc ibi.

14. Controverſia, De peccato illo quod etiam pœna peccati eſt & cauſa peccati.

17 Lis erat etiam de eo, an ſint aliqua peccata, quæ pœnæ ſint etiam peccatorum. Item, num ea hominibus à Deo infligatur pœna peccati, per quam in plura & gravia peccata collabuntur. Atque adeo, an inveniatur aliquod malum, quod unum idemque ſit & peccatum & pœna peccati & cauſa peccati. Negabant Pelagiani: affirmat Auguſtinus, & ex epiſtola ad Romanos capite 1. & capite 11. & 2 ad Theſſal. 2. & Eſai. cap. 19, & 2 Paralip 25. aliiſque multis ſacræ ſcripturæ locis luculenter confirmat, lib. de natura & gratia contra Pelagianos, capp. 21. 22. 23. & lib. 5. contra Julianum, cap. 3. & lib. de gratia & libero arbitrio, capp. 20. 21. & lib. 14. de Civitate Dei, cap. 15.

15. Controverſia, De gratia neceſſaria ad vitandum peccatum, & juſte vivendum.

18. Dicebant Pelagiani, ad juſtificationem hominis opus quidem eſſe gratiâ remiſſionis peccatorum admiſſorum, quia id quod factum eſt facere infectum non poſſumus? at ſibi ſufficere liberum hominis arbitrium in futurum, ut peccata caveamus, tentationes ſuperemus, & quæ Deus poſtulat præſtemus, accedente præſertim illa gratia inſtructionis & moralis ſuaſionis: neque alio gratiæ auxilio opus eſſe, neque aliud auxilium à Deo eſſe petendum, ut in poſterum peccata vitemus, & Dei monitiſlobſequamur: E contrario Catholici, præter peccatorum remiſſionem, & doctrinam ac moralem ſuaſionem, eam etiam contendebant gratiam eſſe homini regenito neceſſariam, qua in poſterum adjuvetur ne peccet, per quam Deus in nobis operans & nobiſcum cooperans faciat, ut faciamus ejus mandata. Auguſt. epiſt. 94. & 105. & 106. & lib. de natura & gratia, capite 18. & lib. de gratia & libero arbitrio, capite 13. Concil. Milevit. can. 2.

Ezech. 36. 27.

19. Controverſia, De baptiſmo parvulorum.

19. Ex controverſia de originali peccato, nata eſt quæſtio de uſu baptiſmi parvulorum, quos Catholici aſſerebant baptizari in remiſſionem peccatorum, videlicet, in remiſſionem peccati originalis, quod ab Adamo originaliter traxerunt. at Pelagiani dicebant eos non in remiſſionem peccatorum;

Digitized by Google

catorum; nullum enim habere peccatum, ſed tantum baptizari in regnum Cœlorum, quod non niſi regenitis patet. Auguſt. lib. de peccato originali, contra Pelagium & Cœleſtium, cap. 18. & 25. & lib. 1. contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 22.

17. Controverſia, De ſtatu parvulorum defunctorum ſine baptiſmo & regeneratione.

20. Hinc exſtitit alia controverſia, de ſtatu parvulorum defunctorum ſine baptiſmo & regeneratione: quibus Pelagiani regnum Dei negabant, quippe non regenitis, non juſtis, adeóque non idoneis ad illud obtinendum; dabant tamen eis extra regnum Dei locum ſalutis & vitæ æternæ. At Catholici eos contendebant damnationi primi hominis manere obnoxios. Auguſt. lib. de originali peccato, capite 18.] & ſecundæ mortis ſubire ſupplicium. Auguſt. lib. 1. contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 22.] Alibi autem ait Auguſtinus, eos in damnatione omnium mitiſſima futuros. Multum autem fallere & falli, qui eos in damnatione prædicat non futuros. lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 16.] ait eos in damnatione omnium leviſſima futuros, cum ſolum habeant originale peccatum, nec ullis propriis aggraventur. lib. 5. contra Julianum, cap. 8. manere tamen in eadem damnatione, de qua dicit Apoſtolus, [ad Rom. 5.] per unius delictum in omnes homines ad condemnationem. epiſtol. 28.] iram Dei manere ſuper eos, lib. 3. de peccatorum meritis & remiſſione capite 2.] tranſire eos in mortem ſecundam, lib. de bono perſeverantiæ, capite 12.] eſſe filios iræ, lib. 6. contra Julianum cap. 3.]

Vide autem de baptiſmi neceſſitate, diſſertationem noſtram, lib. 10. hujus operis. Nunc hoc loco quæſtio eſt de ſtatu infantium, qui moriuntur irregeniti.

21. Idem docet Gelaſius, 1. Papa Romanus, epiſt. 7. ad omnes Epiſcopos per Picenum. Unde ſic argumentantur Auguſtinus & Gelaſius, locis citatis, Deus neminem damnat immeritum, neque cum Dei juſtitia conſiſtit, ut Deus illic infligat pœnam, ubi nulla eſt culpa: Cum igitur infantes irregeniti æternâ morte puniantur, nec habeant propria peccata quorum reatu conſtringantur, neceſſe eſt agnoſcamus in eis originale peccatum, propter quod ſolum damnantur.

Deus neminem damnat immerentem. vide infra, §. 28.

Contra locum tertium à Pelagianis excogitatum.

22. Contra locum autem illum tertium quem parvulis aſſignabant Pelagiani, ſic diſſerit Gelaſius, loco citato: Dicant igitur, in morte perpetua conſtituti, ſi non videantur eſſe damnati; tollant ergo de medio neſcio quem ipſi tertium, quem decipiendis parvulis faciunt locum. Et quia non niſi dextram partem legimus & ſiniſtram, non illos faciant in ſiniſtra regione ſine baptiſmate remanere, ſed baptizatos ſinant ad dextram ſalutarem ſacra regeneratione transferri. Hæc Gelaſius. Quibus ſi addas ſententiam Domini judicialem de ſtantibus ad ſiniſtram, & memineris omnes homines comparituros coram Chriſti tribunali; evaneſcet illud ſcholaſticorum commentum de limbo infantium, & æterna pœna damni, ſine ulla pœna ſenſûs. Habent (inquit Auguſtinus) omnes animæ, cum de ſeculo exierint, diverſas receptiones ſuas, habent gaudium boni & mali tormenta: ſed cum facta fuerit reſurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta graviora, quando cum corpore torquebuntur. Aug. tract. 49. in Evang. Joannis. Vide etiam lib. 13. de Civit. capite 8, & lib. de prædeſtinatione ſanctorum, capite 12. Neque tamen iſta pugnant cum ejuſdem Auguſtini doctrina ſuperius propoſita de gradibus pœnarum in inferno, quam ille confirmat auctoritate Domini, dicentis, tolerabilius fore Sodomis, &c. lib. 5. contra Julianum, capite 8.

Contra limbum puerorum.

Matt. 15: 24.

18 Controverſia, De errore & ignorantia.

23. De errore etiam & ignorantia, an ſit peccatum, & an per errorem & ignorantiam committantur peccata, quæ reatu mortis æternæ committentes conſtringant. Negabant Pelagiani: at Catholici affirmabant, & ſacrarum literarum auctoritate adſtruebant. Hieronymus lib. 1. adverſus Pelagianos, modico intervallo ante finem libri. & Auguſtinus lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 36.

19. Controverſia, De fato.

24. Pelagiani calumniabantur Catholicos, dicentes eos fatum gratiæ nomine aſſerere, quia non ſecundùm merita noſtra dari dicebant Dei gratiam. [Auguſtinus lib. 2. ad Bonifacium, contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite 5.] Hanc calumniam refellit Auguſtinus, eodem libro. capp. 6. & 7. Juſtificandis (inquit) impiis ſicut propterea merita non ſunt, quia Dei gratia eſt; ita propterea non eſt fatum, quia Dei gratia eſt. Fatum quippe qui affirmant, de ſiderum poſitione, ad tempus quo concipitur quiſque vel naſcitur, quas conſtellationes vocant, non ſolum actus & eventa, verum etiam ipſas noſtras voluntates pendere contendunt; Dei verò gratia non ſolum omnia ſidera & omnes cœlos, verumetiam omnes Angelos ſupergreditur. Deinde fati aſſertores & bona & mala hominum fato tribuunt, Deus autem in malis hominum merita eorum debitâ retributione perſequitur, bona verò per indebitam gratiam miſericordi voluntate largitur: utrumque faciens non per ſtellarum temporale conſortium, ſed per ſuæ ſeveritatis & bonitatis æternum altumque conſilium. Neutrum ergo pertinere videmus ad fatum. (Hæc capite 6. pergit deinde capite 7.) Hic reſpondetis, hanc ipſam Dei benevolentiam, qua non merita ſequitur, ſed bona indebita gratuita bonitate largitur, fatum potius eſſe dicendum; cum hanc Apoſtolus gratiam vocet, dicens; Gratiâ ſalvi facti eſtis per fidem, & hoc non eſt ex vobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Nonne attenditis, nonne perſpicitis, non à nobis divinæ gratiæ nomine fatum aſſeri, ſed à vobis potius divinam gratiam fati nomine nuncupari. Hæc ibi.

Epheſ. 2: 8, 9.

20. Controverſia, De acceptione perſonarum.

25. Ulterius progreſſa eſt Pelagianorum audacia; dicebant enim perſonarum acceptorem fieri Deum, ſi in una eademque cauſa ſuper alios veniat miſericordia ejus, ſuper alios verò maneat ira ejus: ſi de Deo credatur, quod ſine ullis præcedentibus meritis, cujus vult miſeretur, & quos dignatur vocat, & quem vult religioſum facit. Quibus reſpondet Auguſtinus, epiſt. 105. Parum (inquit) attendunt quod debita reddatur pœna damnato, indebita gratia liberato, ut nec ille ſe indignum queratur, nec dignum ſe iſte glorietur, atque ibi potius acceptionem nullam fieri perſonarum, ubi una eademque maſſa damnationis & offenſionis involvit. ——— Sed injuſtum eſt, inquit, in unâ eademque mala cauſa hunc liberari, illum puniri. Nempe ergo juſtum eſt, utrumque puniri. Quis hoc negaverit? Agamus ergo gratias Salvatori, dum nobis redditum non cernimus quid in damnatione ſimilium etiam nobis debitum fuiſſe cognoſcimus. ——— Cui non poteſt figmentum dicere, quare ſic me feciſti, cum habeat poteſtatem ex eadem maſſa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam. Ubi quia univerſa iſta maſſa meritò damnata eſt, contumeliam debitam reddit juſtitia, honorem donat indebitum gratia, non meriti prærogativâ, non fati neceſſitate, non temeritate fortunæ, ſed altitudine divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam non aperit, ſed clauſam miratur Apoſtolus, clamans, ô altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus, &c. Item lib. 2. ad Bonifacium, cap. 7. ubi acceptionem perſonarum definiens Auguſtinus, ait ibi rectè dici acceptionem perſonarum,

Rom. 9: 20, 21.

Rom. 11: 33.

Quid ſit acceptio perſonarum.

ubi ille qui judicat, relinquens cauſæ meritum de qua judicat, alteri contra alterum ſuffragatur, quia invenit aliquid in perſona quod honore vel miſeratione ſit dignum. Si autem quiſpiam duos habeat debitores, æqualiter reos, ſi alteri velit dimittere debitum, ab altero exigere, tunc cum, cui vult, donare, ſed neminem fraudare, nec ibi dicendam eſſe acceptionem perſonarum, quando iniquitas nulla eſt.

Dicit Scriptor iſte; Deum non injuſtè facturum, ſi aliquos damnare vellet, non habentes peccatum. Rom. 9: 21.

26. Auctor lib. de prædeſtinatione & gratia; capite 16 ſeu ultimo [tom. 7. oper. Auguſt.] Si (inquit) humanum genus quod creatum primitus conſtat ex nihilo, non cum debita mortis & peccati origine naſceretur, & tamen ex eis Creator omnipotens in æternum nonnullos damnare vellet interitum: quis omnipotenti Creatori diceret, quare feciſti ſic? qui enim cum non eſſent, eſſe donaverat, quo fine eſſent habuit poteſtatem: nec dicerent cæteri, cur paribus omnium meritis divinum diſcreparet arbitrium: quia poteſtatem habet figulus luti ex eadem maſſa facere, aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam. Nunc autem cum damnatis pœna juſta reddatur, ſalvans autem gratia donetur indebita, quis uſque adeo humanæ conditionis oblitus, divini ſeculis arcana diſcutiat, ut cum ipſe pœnam merito fuerit conſecutus, quærat cur alius gratiam quæ non debebatur ei acceperit? Hanc itaque divinam electionem non meritis reddi, ſed ſola voluntatis munificentiâ donari hominibus, Moſes oſtendit, [Deuteronom. 10.] Ecce Domini Dei tui cœlum eſt, & cœlum cœli, &c. Item Auguſtinus epiſt. 105. Cur autem illum potius quam illum liberet, aut non liberet, ſcrutetur qui poteſt judiciorum ejus tam magnum profundum, verumtamen caveat præcipitium: Nunquid enim eſt iniquitas apud Deum? abſit. Sed inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus. Et epiſt. 106. Qua in re nimis alta & inſcrutabilia ſunt judicia Dei, &c. Vide in illis epiſtolis plura. Quibus docet, omnes homines reos naſci originalis peccati, & propter illud juſtæ damnationi ſubjacere, nec inde omnes, ſed quoſdam liberari, nullo ſuo merito, ſed mera liberantis gratiâ; reliquos autem irreprehenſibili juſtitia in damnatione relinqui. Concedit etiam, epiſt. 106. ſi Deus quenquam immeritum & nulli obnoxium peccato damnare credatur, alienum ab iniquitate non credi. Quamvis enim in fine libri illius de prædeſtinatione & gratia, in ſublimiorem contemplationem erigatur ſive Auguſtinus, ſive Fulgentius (quem hujus libri auctorem eſſe contendit Theophilus Raynaudus Jeſuita) ibidem tamen ſcriptor ille, & paſſim in ſuis operibus Auguſtinus prædeſtinationis, ſive electionis & reprobationis objectum ſtatuit maſſam peccato originali corruptam. Gratiam verò qua electos, ſeu ad vitam prædeſtinatos, credere facit Deus, & bene operari, & perſeverare, ſcribit Auguſtinus eſſe prædeſtinationis ſeu electionis effectum. lib. de prædeſtinatione ſanctorum, cap. 10. Neque eligi homines quia credunt, ſed eligi ut credant, eodem lib. cap. 17.

Non tamen id facit Deus.

Deut. 10: 14, 15, 16, 17.

Cur illum potius quam illum liberet Deus à peccato, nobis non eſt revelatum.

Auguſtinus negat convenire cum Dei juſtitia, damnare aliquem nulli obnoxium peccato. vide ſupra. 9. 21.

Prædeſtinationis objectum maſſa corrupta.

21. Controverſia, De conſiſtentia liberi arbitrii, cum divino adjutorio.

27. Ajebant etiam Pelagiani tolli liberum arbitrium, ſi credatur illud indigere auxilio gratiæ Dei, ut ſine gratia non habeat bonam voluntatem. Cui errori Auguſtinus opponit hanc aſſertionem catholicam, liberum eſſe arbitrium, etiamſi divino indiget adjutorio, epiſtol. 106. Item alibi; Quod enim (inquit) putant auferri ſibi liberum arbitrium, ſi nec ipſam bonam voluntatem ſine adjutorio Dei hominem habere conſenſerint, non intelligunt non ſe firmare humanum arbitrium, ſed impellere ut per inania feratur, non in Domino tanquam in petra ſtabili collocetur. Paratur enim voluntas à Domino. epiſt. 105.] Sic auctor hypognoſticon (tom. 7. operum Auguſt.) lib. 3. Eſt igitur (inquit) liberum arbitrium, quod quiſquis eſſe negaverit, Catholicus non eſt: & quiſquis ſic eſſe dixerit, quod ſine Deo bonum opus, id eſt, quod ad ejus ſanctum propoſitum pertinet, nec incipere nec perficere poſſit, Catholicus eſt. Vide Auguſt. epiſt. 107. & Enchirid. capp. 105. & 106. & lib. de gratia Chriſti, capp. 13. & 14. & lib. de gratia & libero de arbitrio, cap. 16. & lib. de correptione & gratia, cap. 1. & 8. & epiſtolam Concilii Carthaginenſis ad Innocentium, apud Aug. epiſt. 90. & Gelaſii epiſt.

28. Alios etiam errores fuiſſe Pelagio in ſynodo Paleſtina objectos, & ab ipſo Pelagio, metu Eccleſiaſtici judicii, anathematizatas, refert Auguſtinus epiſtola 106. videlicet; Divites baptizatos, niſi omnibus abrenuncient, ſi quid boni viſi fuerint facere, non reputari illis, nec eos habere poſſe regnum Dei.

22. Controverſia, De abdicandis divitiis.

Item; Filios Dei non poſſe vocari, niſi omnino abſque peccato fuerint effecti.

23. De perfectione filiorum Dei.

Item; Victoriam noſtram non ex Dei adjutorio eſſe, ſed ex libero arbitrio.

24. Unde ſit noſtra victoria.

Item; Quod pœnitentibus venia non detur ſecundum gratiam & miſericordiam Dei, ſed ſecundum meritum & laborem eorum qui per pœnitentiam digni fuerint miſericordiâ.

25. De venia quæ datur pœnitentibus.

29. Illis quatuor erroribus opponit Auguſtinus has Catholicas poſitiones: Divites baptizatos, etiamſi divitiis ſuis non careant, & ſint tales quales ad Timotheum deſcribit Apoſtolus, dicens, Præcipe divitibus hujus mundi non ſuperbè ſapere, &c. [1 Tim. 6: 17, 18, 19.] non eos regno Dei poſſe privari.

Aug. epiſt. 106.

Contra errorem 22.

1 Tim. 6: 17. &c.

Filios Dei vocari poſſe illos qui quotidie dicunt: Dimitte nobis debita noſtra: quod utique veraciter non dicerent, ſi eſſent omnimodo ſine peccato.

Contra errorem 23.

Quando contra tentationes concupiſcentiaſque illicitas dimicamus, quamvis & illic habeamus propriam voluntatem, non tamen ex illa, ſed ex adjutorio Dei noſtram provenire victoriam. Non enim aliter verum fore, quod Apoſtolus ait; Non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.

Contra error. 24.

Rom. 9: 16.

Secundùm gratiam & miſericordiam Dei veniam pœnitentibus dari, non ſecundum merita eorum: quandoquidem etiam ipſam pœnitentiam donum Dei dixit Apoſtolus, ubi ait de quibuſdam; Ne forte det illis Deus penitentiam.

Contra error. 25.

2 Tim. 2: 25.

30. Quis enim te diſcernit? quid autem habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris ac ſi non acceperis? 1 Corinth. 4: 7. In nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit. Inquit Cyprianus, citante Auguſtino; lib. de bono perſeverantiæ cap. 17. ubi hoc dictum Cypriani ſubjungit ſententiæ illi Apoſtolicæ. Baſilius ait; Ἐπὶ πᾶσι μὲν τοι τοῖς παρ᾽ ἡμῶν κατορθωμένοις ἡ ψυχὴ τῆς κατορθώσεως τὰς αἰτίας ἐπὶ τὸν δεσπότην ἀναφερέτω, μηδὲν ὅλως κατορθοῦν ἐξ οἰκείας λογιζομένη δυνάμεως. id eſt; In omnibus igitur quæ à nobis rectè fiunt, anima rectè facti cauſas in Deum referat, nihil omnino ſe reputans rectè facere ex propriis ſuis viribus. Hæc Baſilius Magnus, in Aſceticis, ſeu Monaſticis conſtitutionibus, capite decimo ſexto.

1 Cor. 4: 7.

Nihil μηδὲν ὅλως. Vide infra, cap. 10. §. 3.

31. Alium inſuper Pelagianorum errorem commemorat Hilarius, in epiſtola ad Auguſtinum de placitis quorundam Syracuſanorum, quæ extat inter epiſtolas Auguſtini, epiſt. 88. Dicebant, non debere jurare omnino. quem eorum errorem refellit Aug. epiſt. 89. ſub finem epiſtolæ.

26. Controverſia, De juramento.

CAPUT.

CAPUT. III.

De reliquiis Pelagianæ hæreſeos, ſive de Semipelagianis. ubi de origine & defenſoribus erroris Semipelagianorum, ejuſdemque oppugnatoribus præcipuis.

Pernicioſa hæreſis Pelagiana.

PElagiana igitur hæreſis (inquit Proſper epiſt. ad Ruffinum de libero arbitrio) quo dogmate Catholicam fidem deſtruere adorta ſit, impietatum venenis viſcera Eccleſiæ atque ipſa vitalia corporis Chriſti voluerit occupare; notiora ſunt quam ut opere narrationis indigeant. Ex his tamen una eſt blaſphemia nequiſſimum & ſubtiliſſimum germen aliarum, qua dicunt *gratiam Dei ſecundum merita hominum dari.* —— nec aliud ſit gratia (*ſecundum Pelagianos*) quam lex, quam Propheta, quam doctor, cui circa omnes homines per univerſum mundum commune & generale ſit ſtudium, ut qui voluerint credant, & qui crediderint, juſtificationem merito fidei & bonæ voluntatis accipiant: ac ſi gratia Dei ſecundùm hominum meritum tribuatur. Atque hoc modo gratia non ſit gratia. quia ſi meritis redditur, & non ipſa eſt bonorum creatrix, fruſtra gratia nominatur. Has autem verſutias, quibus ſe filii tenebrarum, in ſimilitudinem filiorum lucis transfigurare voluerunt, cum & Orientalium Epiſcoporum judicia, & Apoſtolicæ ſedis auctoritas, & Africanorum Conciliorum vigilantia deprehenderit: beatiſſimus quoque Auguſtinus, præcipua utique in hoc tempore portio Domini ſacerdotum, copioſè & pulchrè in multis voluminum diſputationibus deſtruxit: utpote inter multa Dei dona, quibus illum abundantiſſimè Spiritus veritatis implevit, habens etiam hanc ſcientiæ & ſapientiæ ex Dei charitate virtutem, ut non ſolum iſtam adhuc in ſuis detruncationibus palpitantem, ſed etiam multas prius hæreſes invicto verbi gladio debellaret. Cui inter tot certaminum palmas, inter tot triumphorum coronas, ad illuminationem Eccleſiæ, & ad gloriam Chriſti, qua ipſe illuſtratus eſt præfulgenti, quidam noſtrorum (quod de ipſis multum dolendum eſt) occultis, ſed non incognitis ſuſurrationibus obloquuntur. Et prout ſibi noxias aliquorum aures opportunaſque reperetint, ſcripta ejus quibus error Pelagianorum impugnatur infamant: dicentes, eum liberum arbitrium penitus ſubmovere, & ſub gratiæ nomine neceſſitatem prædicare fatalem. —— Noverunt non ſolum Romanam, Africanamque Eccleſiam, & per omnes mundi partes univerſos promiſſionis filios cum doctrina hujus viri, ſicut in tota fide, ita in gratiæ confeſſione congruere: ſed etiam in ipſis his locis, (*id eſt, in Gallia*) in quibus adverſus eum querimonia concitatur, eſſe, propitio Deo, plurimos, qui ad perceptionem Euangelicæ Apoſtolicæque doctrinæ ſaluberrimis ejus diſputationibus imbuuntur. —— De virtutum ſtudio exortum eſt (*illis Semipelagianis*) periculum, & de morum probitate diſcrimen. Non quia quiſquam carere his debeat, ſed quia miſerrimus eorum uſus eſt, cum ex naturali putantur facultate prodiſſe, aut ex largitate quidem gratiæ, ſed aliquo vel boni operis, vel bonæ voluntatis merito præcedente veniſſe. Aſſerunt quidem hæc quibuſdam ſanctarum ſcripturarum teſtimoniis, ſed non rationabiliter adſumtis. Ad defenſionem enim alicujus definitionis ea promenda ſunt, quæ alteri intellectui, à quo videtur definitio diſſonare, non cedant, & eam regulam, cui ſunt aptata, non deſerant. Hæc ibi.

Nequiſſimum & ſubtiliſſimum ejus germen.

Laus Auguſtini.

Semipelagiani Pelagium cum Catholicis damnantes, ſed nec plenè, nec ſincere.

Regula de apta aſſumtione teſtimoniorum ſacræ Scripturæ.

2. Idem Proſper, libro contra Caſſianum, qui contra Collatorem inſcribitur, capite undecimo, Quid (inquit) de eliſarum argumentationum ratiunculis fracta ſtudes arma colligere? quid cineres exſtincti dogmatis [*Pelagiani*] refovendo, deficientis fumi nidorem in redivivam flammam conaris accendere? Et ejuſdem libri, cap. 1. Semipelagianos illos vocat fallaces calumniatores & hypocritas, quamvis ejuſmodi ſint, ut nec ordo eorum in Eccleſia, nec ingenia deſpicienda videantur.

Vide ſupra, cap. 2. §. 1.

3. Hinc jam præſentiſcere poteſtis Semipelagianorum mentem & doctrinam: ante cujus enucleatiorem propoſitionem promittenda quædam videntur de præcipuis ejus defenſoribus & oppugnatoribus.

4. In Gallia, & præſertim in Maſſilienſi urbe, quidam ordine Eccleſiaſtico & moribus clari ita Pelagium ejuſque dogmata damnabant, ut tamen oppoſitam Auguſtini doctrinam improbarent, retinentes quædam Pelagii placita, perque eorum incautam & obſtinatam defenſionem, etiam illa quæ ipſi palam damnabant, occultis quibuſdam machinis atque itineribus in Eccleſiam revehentes. Ut patet ex epiſtolis Proſperi & Hilarii eadere ſcriptis, & reſponſione Auguſtini, & diſputationibus Proſperi.

Hiſtorica narratio de Semipelagianis.

5. Eorum dux, & contradictionum iſtarum parens fuit Joannes Caſſianus, natione Scytha, qui fuerat diaconus Conſtantinopoli, tunc autem Maſſiliæ Presbyter erat. De quo proſper lib. contra Collatorem, cap, 2. Unius (inquit) potiſſimum definitiones, quem non dubium eſt illis omnibus in ſanctarum ſcripturarum ſtudio præſtare, refeſiemus. —— Igitur in libro cujus prænotatio eſt, De protectione Dei, vir quidam ſacerdotalis ordinis, qui diſputandi uſu inter eos, quibuſcum degit, excellit, Abbatem quendam introducit de gratia Dei & libero arbitrio diſſerentem, &c. Huic ſe adjunxerunt quidam Galli.

Joannes Caſſianus Semipelagianus, cui ſe adjunxerunt quidam Galli.

6. His ſe oppoſuerunt Proſper tunc Presbyter, qui poſtea factus eſt Epiſcopus Rhegienſis, & Hilarius item Presbyter, qui factus eſt poſtea Epiſcopus Arelatenſis. Exſtant horum epiſtolæ de reliquiis Pelagianæ hæreſeos, ad Auguſtinum, tomo ſeptimo, operum Auguſtini, quibus Auguſtinum de Maſſilienſium doctrina certiorem fecerunt, ſumma ejus capita compendio referentes. quibus reſcribens Auguſtinus veritatem ſtrenuè defendit, refutatis Semipelagianorum erroribus, inſigni illo opere, de Prædeſtinatione ſanctorum, & de bono perſeverantiæ. Eos libros tum ſcripſit cum aliorum ſuorum ſcriptorum retractationes ſcriberet; ut ipſe teſtatur poſteriore libro, qui eſt de bono perſeverantiæ, cap. 21. quos libros de prædeſtinatione ſanctorum & de bono perſeverantiæ, pari cum reliquis Auguſtini ſcriptis reverentia à Catholicis ſuſceptos, & ab omnibus orthodoxis Eccleſiis comprobatos eſſe, patet non ſolum ex eis quæ de operum Auguſtini approbatione ſupra commemoravimus, cap. 1. ex Innocentio, & Proſpero, & Gelaſio, ſed etiam ex decreto ejuſdem Gelaſii in Concilio 70. Epiſcoporum, & Hormiſdæ Papæ epiſtola ad Poſſeſſorem Epiſcopum Afrum, & ex Fulgentii libro primo ad Monimum, & Maxentii reſponſione ad Epiſtolam Hormiſdæ, & ex Eccleſiæ Lugdunenſis libro de tenenda veritate Scripturæ, in bibliotheca Patrum. tom. 4. edit 4. part. 2. col. 429.

Contra Semipelagianos ſcribunt Proſper & Hilarius & Auguſtinus.

7. Excerpſerunt ex eiſdem duobus Auguſtini libris, Auguſtino jam mortuo, quaſdam ſententias Camillus & Theodorus Presbyteri Genuenſes, quas ſibi exponi petierunt à Proſpero. Neque eam operam detrectavit Proſper, cujus ex-

Proſper ad excerpta Genuenſium.

ſtat adhuc liber reſponſionum ad excerpta Genuenſium.

Proſper ad Capitula Gallorum.

8. Galli autem quidam Semipelagiani, odioſa quædam capitula ex eiſdem Auguſtini libris colligi poſſe calumniabantur, quibus (Auguſtino jam in cœleſtem patriam tranſlato) reſpondit Proſper, libro reſponſionum ad capitula objectionum Gallorum calumniantium: ubi in præfatione ait, ſe in nullo recedere à tramite earum definitionum, quæ in ſancti Auguſtini diſputationibus continentur: ut facile vel tenuis diligentiæ advertat inſpector, quam injuſtis opprobriis Catholici prædicatoris memoria carpatur: &c., in quod peccatum cadant, qui aliena inſtigatione commoti, ſcriptorem celeberrimi nominis promtius habeant culpare, quam noſſe. Hæc ibi. De quo opere Fulgentius, libro primo ad Monimum, prope finem libri, ait; Non autem ignoras, etiam præterito tempore illi luculentiſſimo ſancti Auguſtini operi, quod ſcripſit de prædeſtinatione ſanctorum, à quibuſdam Gallis objectum, quod beatus Auguſtinus in aſſertione prædeſtinationis divinæ, peccatores non ad ſolum prædeſtinatos diceret judicium, ſed etiam ad peccatum. Cujus dicta, quia ipſe celeri præventus eſt obitu, Proſper, vir eruditus & ſanctus, recta defendit fide & copioſo ſermone. Ex quibus Gallorum capitulis, &c. —— Nos itaque, chariſſime, hæc interim pauca de libris ſancti Auguſtini, & de reſponſionibus Proſperi, ob hoc maluimus huic libello inſerere, ut cuncti noverint, quid debeant de prædeſtinatione ſanctorum impiorumque ſentire, ſimulque ut appareat ejuſdem beati Auguſtini dictis tenorem noſtræ ſententiæ convenire. Hæc Fulgentius.

Promtius culpare quam noſſe. Fulgentius laudat librum Proſperi ad capitula Gallorum.

Cæleſtinus PP. Rom. defendit Auguſtinum, & Proſperum & Hilarium.

9. Compellarunt etiam, poſt Auguſtini obitum, Proſper & Hilarius Cæleſtinum primum, Papam Romanum, qui doctrinæ Auguſtinianæ ipſorumque adeo Proſperi & Hilarii eam acriter contra Semipelagianos tutantium ſuſcipiens patrocinium, ſcripſit illam pro Proſpero & Hilario, de gratia Dei, epiſtolam ad quoſdam Galliarum Epiſcopos, ex qua inſignem illam Auguſtini laudationem, doctrinæque ejus comprobationem commemoravimus ſupra, cap. 1. §. 7. in qua etiam epiſtola Cæleſtinus multa ſanæ doctrinæ capita explicat.

Fauſtus Semipelagianus.

10. Vergente tamen eodem illo quinto ſeculo, Fauſtus in Gallia, ex Abbate Lirinenſi factus Epiſcopus Rhegienſis, opinioni Semipelagianorum ſe adſocians, doctrinam orthodoxam ab Auguſtino & Proſpero, & Hilario, & Cæleſtino aliiſque orthodoxis defenſam palam ſcriptis publicis damnavit. Exſtant ejus libri de libero arbitrio erroribus referti, in bibliotheca Patrum, tom. 4. edit. 4. quem tamen, ſicut Caſſianum, laudat, eorumque ſententiam de gratia & libero arbitrio ſententiæ Auguſtini & Proſperi anteponit ſcriptor ejuſdem ſeculi Gennadius Maſſilienſis Epiſcopus; in catalogo virorum illuſtrium. At multò rectius Gelaſius Papa Romanus & cum eo ſeptuaginta Epiſcopi in Concilio Romano, anno Domini 494. utriuſque, id eſt, tum Caſſiani, tum Fauſti iſtius Rhegienſis opuſcula in Apocryphorum catalogum retulerunt, atque ab Eccleſia eliminârunt. Auguſtini autem & Proſperi opera ut orthodoxa receperunt. quod eorum decretum exſtat etiam apud Gratianum, 15. diſt. can. Sancta Romana.

Gennadius fautor Semipelagianorum.

Gelaſius rejicit Caſſiani & Fauſti ſcripta.

Hormiſdas rejicit ſcripta Fauſti, & laudat ſcripta Auguſtini.

11. De ejuſdem etiam Fauſti dictis, de gratia Dei, Hormiſdam Papam Romanum conſuluit per literas poſſeſſor Epiſcopus Afer, anno Domini 520. ad quem reſcribens Hormiſda; ait Fauſtum illum non recipi, quid autem de libero arbitrio & gratia Dei Romana ſequatur & aſſeveret Eccleſia, poſſe in variis libris beati Auguſtini & maximè ad Hilarium & Proſperum cognoſci. Exſtant hæ epiſtolæ in libro epiſtolarum Hormiſdæ, ſtatim poſt epiſtolam ſexageſimam nonam, in priore parte tomi ſecundi Conciliorum, edit. Binii, Colon. & tom. 3. edit. Pariſ. Contra eundem Fauſtum ſcripſerunt, pro orthodoxa doctrina de gratia Dei, Avitus Viennenſis Epiſcopus, lucidiſſima fide, & Joannes vir eruditus Antiochenus Presbyter; ut monet Ado Epiſcopus Viennenſis, in Chronico, ad annum Domini 492. ubi apertè Gennadium ait in eo erraſſe quod Fauſti hujus ſenſus hac in parte Catholicos prædicarit. Joannem intellige Maxentium, quem fuiſſe Presbyterum Antiochenum, & egregiè, in reſponſione ad epiſtolam Hormiſdæ, refelliſſe Fauſtum & Pelagianos, ſcribit Bellarminus, libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis. De alia autem controverſia quæ Maxentio & monachis Scythis fuit cum legatis Hormiſdæ ipſoque Hormiſda, ſupra diximus; lib. 3. cap. 21. ubi oſtendimus, deteriores fuiſſe partes Hormiſdæ. Extat autem illa Maxentii, ad epiſtolam Hormiſdæ reſponſio, cum aliis quibuſdam ejus ſcriptis, in bibliotheca Patrum, tomo quarto editionis quartæ. Neque aſſentiendum videtur iis qui putant ab Adone intelligi Joannem illum Antiochenæ Eccleſiæ Presbyterum, de quo meminit Gennadius in catalogo virorum illuſtrium: Nam neque ille Gennadio ab eximia doctrina laudatur, neque uſquam legitur ſcripſiſſe quicquam contra Fauſtum, aut de gratia Dei & libero arbitrio. quod conſtat feciſſe Maxentium, & quidem ita egregiè id præſtitiſſe, ut merito eum Ado viri eruditi elogio ornarit. Contendit autem in illa ſua reſponſione Maxentius, libros Fauſti eſſe hæreticos, id quod ex libris Auguſtini ad Proſperum & Hilarium, imo ex ipſis divinis ſcripturis luculenter confirmat.

Contra Fauſtum ſcripſerunt Avitus, & Ioan. Maxentius.

Scripſit Fulgentius contra Fauſti errores. Eccleſia Lugdunenſis teſtimonium de Fulgentio; atque etiam de Auguſtino.

12. Adverſus eoſdem Fauſti illius errores ſcripſit ſanctus Fulgentius, Afer, Epiſcopus Ruſpenſis, teſte Iſidoro de viris illuſtribus, cap. 14. de quo Patre, ejuſque libro ad Monimum, de prædeſtinatione Dei, quem adhuc præ manibus habemus, ſic ſcribit Eccleſia Lugdunenſis, libro de tenenda veritate Scripturæ; Beatus quoque antiſtes & glorioſus confeſſor Fulgentius, de hac judicii in utramque partem præſcientia & prædeſtinatione egregium librum ſcribit: qui, ſicut & cætera ejus admiranda & veneranda ſcripta, ſemper ab Eccleſia fideliter receptus, & inter ſcriptores Eccleſiaſticos laudabiliter annumeratus eſt. Et nunc neſcimus qua ratione, immo infidelitate & contentione ſimul cum beato Auguſtino abjicitur, & ab eis qui Catholici videri volunt tales ac tanti viri Dei iniquiſſimè injuriati, & ſpreti velut quiſquiliæ & purgamenta conculcantur. Et eſt nimis mirabile, imo horribile, quomodo ut ſuis adinventionibus & ineptiis credatur exigant, cum ipſi beatiſſimos Patres & inluſtriſſimos doctores Eccleſiæ abjecerint; ac per hoc, niſi ſe citius corrigere ſtudeant, veriſſimè hæretici judicari poſſunt; qui fidei & charitati, & ſinceriſſimæ Patrum doctrinæ non communicant: ſed inſuper cum ipſis Scripturæ ſanctæ cœleſtem auctoritatem contemnunt. Nam ſi illum fideliſſimum, copioſiſſimum & florentiſſimum librum beati Fulgentii cum pietate & obedientia legere & intelligere ſtuduiſſent, profecto in hac obſcuriſſima quæſtione de præſcientia & prædeſtinatione divina, Deo aſpirante atque inluminante, nulla erroris caligo in eorum cordibus remanſiſſet. Hæc ibi, in bibliotheca Patrum, tom. 4. edit. 4. part. 2. col. 427. Librum autem illum Fulgentii ad Monimum hic laudari patet ex multis ſententiis, quas ibidem Lugdunenſes ex eo citant, quæ omnes in eo libro αὐτολέξει leguntur. Scripſit

verò

verò opus iſtud Eccleſia Lugdunenſis circa medium noni ſeculi occaſione controverſiæ de Goteſchalci doctrina, illo tempore agitatæ.

Fulgentius & alii exules propter fidem Catholicam.

13. Fulgentius autem, cum aliis orthodoxis Epiſcopis Afris, Traſamundi Vandalorum in Africa regis Ariani decreto in inſulam Sardiniam relegatus eſt, anno Domini 504. Interea turbantibus Eccleſiam duabus præſertim hæreſibus, Neſtoriana, & Pelagiana, miſſi ſunt Romam fidei cauſſa ex Oriente à Græcis Petrus diaconus, Joannes & Leontius monachi, & Joannes lector, & alii fratres. hi Romæ dum eſſent, librum ſcripſerunt ad Fulgentium & cæteros Epiſcopos cum eo in Chriſti confeſſione decoratos, continentem fidei ſuæ de incarnatione & gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, contra Neſtorianos, & Pelagianos, Pelagianæque hæreſeos reliquias. Exſtat liber ille cum operibus Fulgentii. Cujus libri initium ſic ſe habet; Unde & pernecessarium, ſanctiſque Dei Eccleſiis ſpecialiter credimus profuturum, ea quæ de incarnatione & diſpenſatione divina, nobiſcum univerſæ ſanctæ Eccleſiæ Orientalium, defendunt contra hæreticos (qui pravis & iniquis argumentis antiquam Eccleſiæ fidem inquietare non ceſſant) ſanctitati veſtræ ſuggerere; atque de his conſenſum veſtræ beatitudinis ſuppliciter promereri. Eundem librum ſic claudunt; quorum omnium ſanctorum Patrum imbuti doctrinis, anathematizamus Pelagium & Cæleſtium, ſimulque etiam Julianum Eclanenſem, & qui illis ſimilia ſapiunt: præcipuè libros Fauſti, Gallıarum Epiſcopi, qui de monaſterio Lirinenſi profectus eſt; quos contra prædeſtinationis ſententiam ſcriptos eſſe, non dubium eſt. In quibus, non ſolum contra horum omnium ſanctorum Patrum, verum etiam contra ipſius Apoſtoli contradictionem veniens, humano labori ſubjungit gratiæ adjutorium: atque totam omnino Chriſti evacuans gratiam, antiquos ſanctos, non ea gratia, qua nos, ſecundum quod docet beatiſſimus Petrus Apoſtolus, ſed naturæ poſſibilitate ſalvatos, impiè profitetur. Hæc ibi.

Vide ſupra. lib. 3. cap. 21.

Monachorum Scytharum teſtimonium contra libros Fauſti.

Monachis Scythis reſpondent Fulgentius ejuſque Collegæ Epiſcopi Confeſſores, & cum eis conſentire ſe profitentur.

14 Quibus reſpondentes Fulgentius & qui cum eo erant Epiſcopi Afri, librum ejuſdem argumenti, videlicet de incarnatione & gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, ad eos ſcripſerunt, qui ſic prænotatur; Dilectiſſimis, & in Chriſti fide atque gratia plurimum amplectendis ſanctis fratribus, Petro diacono, Joanni, Leontio, & alii Joanni, cæteriſque fratribus, quos una vobiſcum in cauſa fidei Romam directos literis intimaſtis, Datianus, Fortunatus, Boethus, Victor, Scholaſticus, Vorontius, Vindicianus, Victor, Januarius; Victorianus, Photinus, Quodvultdeus, Fulgentius, Felix, & Januarius, in Domino ſalutem. Librum autem illum ſic ordiuntur; Beatus frater noſter Joannes Diaconus, à veſtra ſocietate directus, literas nobis, quas miſiſtis, habuit: quibus recenſitis, veſtram ſimul alacrem, & fidem cognovimus & ſalutem; imo, in agnitione fidei, veſtra nobis ſalus innotuit, &c. reliquo item libro plenam cum illis contra Neſtorianos & Pelagianos ac Semipelagianos ſeu Pelagianæ hæreſeos reliquias conſenſionem profitentur. Et ſpeciatim illam contra Fauſtum, prædeſtinationis ſeu Catholicæ de prædeſtinatione doctrinæ oppugnatorem, prolatam à legatis Orientalium ſententiam, atque adeo eorum de Semipelagianis judicium, haud obſcurè comprobant, dum in fine libri obſtinatos ejuſmodi prædeſtinationis adverſarios alienos eſſe pronunciant à regno Dei.

Contra errores Fauſti ſcripſit Cæſarius Epiſcopus Arelatenſis, approbante Felice 4. Papa Romano.

15. Aliquanto poſt, Romanæ Eccleſiæ præfectus eſt Felix quartus, anno Domini 526. vivente adhuc Fulgentio, Epiſcopo Ruſpenſi, & Eccleſiæ Arelatenſis in Gallia clavum tenente Cæſario, qui etiam opus de gratia & libero arbitrio ſcripſit contra errores Fauſti Rhegienſis, quod Cæſarii opus Felix Papa Romanus addita ſua epiſtola comprobavit. ut ex Gennadio & Honorio monent Baronius in annalibus anno Domini 529. & Binius in notis in Concilium Arauſicanum ſecundum, & Voſſius in ſua hiſtoria Pelagiana, libro primo, capite vigeſimo quarto. Præterea (ut teſtantur acta Concilii Arauſicani ſecundi, quod celebratum eſt contra Semipelagianos anno Domini 529. præſide eodem illo magno Cæſario Epiſcopo Arelatenſi, & Romanam adhuc Eccleſiam gubernante Felice) collegit Felix Papa Romanus ex antiquorum Patrum (præſertim verò beati Auguſtini) ſcriptis quædam capitula orthodoxa quæ Pelagianæ hæreſeos reliquiis ſive Semipelagianis oppoſuit, eaque ad Cæſarium Epiſcopum Arelatenſem alioſque cum eo Epiſcopos in Arauſica civitate ad dedicationem baſilicæ à Liberio Patricio conſtructæ congregatos, miſit, ut eadem decreto ſynodali & manuum ſuarum ſubſcriptione comprobarent, & opponerent erroribus eorum qui de gratia & libero arbitrio aliter quam oportet, ſeu non ſecundùm fidei Catholicæ regulam ſentiebant. Ita enim deſcribuntur Semipelagiani in actis illius Concilii, in præfatione, ubi narrationis hujus ſumma exſtat. Promulgati autem ſunt in Concilio, contra Semipelagianos, canones ſeu capitula viginti-quinque, quæ Epiſcopi illius Concilii ſub finem geſtorum vocant antiquorum Patrum & ſuam definitionem; & ſubſcribunt memoratus Cæſarius, & cum eo alii duodecim Epiſcopi, Julianus, Conſtantius, Cyprianus, Eucherius, Heraclius, Principius, Philagrius, Maximus, Prætextatus, Alethius, Lupercianus, Vindemialis. & poſt eos quidam illuſtres ac magnifici viri, quorum nomina legere eſt in geſtis Concilii, quæ exſtant in tomis Conciliorum; & cum operibus Proſperi in editione Colonienſi anno Domini 1609. Canones ipſos invenies etiam in ſumma Carranzæ, qui cum primo Concilio Arauſicano, Leonis I. Papæ Rom. tempore habito, hoc ſecundum confundit, quod & ab aliis perperam factum.

Felix 4. Papa Romanus ſcripſit contra errores Semipelagianorum.

Quædam deſcriptio Semipelagianorum.

Synodus Arauſicana ſecunda damnat errores Semipelagianorum.

Joan. 4. Papa Rom.

16. Ex illo ſopita jacuit Pelagiana hæreſis, cum ſuis reliquiis, uſque ad tempora Joannis IV. PP. Rom. quem eidem hæreſi apud Scotos repullulanti, reſtitiſſe ſupra monuimus, ex Beda, in fine 1. capitis, & ſediſſe anno Dom. 640. Poſtea in Hiſpania recruduit idem malum, circa annum Domini 790. eaque occaſione Hadrianus primus Papa Romanus, datis ad Egilam & omnes Hiſpaniæ Epiſcopos literis, commendavit illis ſcriptum quoddam beati Fulgentii, olim Ruſpenſis Epiſcopi, de illa controverſia, ut ex Carolino codice epiſtolarum Pontificalium, Ingolſtadii edito, anno Domini 1613. docet reverendiſſimus totius Hiberniæ primas Jacobus Uſſerius, in ſua continuatione hiſtoriæ Pelagianæ, cap. 1.

Hadrianus 1. Papa Romanus.

Recrudeſcit controverſia, occaſione cauſæ Goteſchalci.

17. In flammam autem vehementem poſtea erupit de eiſdem quæſtionibus contentio, occaſione Goteſchalci, inter Hincmarum Archiepiſcopum Rhemenſem cum ſuis complicibus, & Remigium Lugdunenſem, Egilmarum Viennenſem, Rodlandum Arelatenſem, Archiepiſcopos, quibus adhæſerunt in ea cauſa trium iſtarum provinciarum Epiſcopi, collaborante eis quam maximè Ebbone Gratianopolitano Epiſcopo, ut patet partim ex epiſtola Hincmari Rhemenſis quam ad Nicolaum primum Papam Romanum, ea de re ſcripſit, quæ exſtat apud Flodoardum, lib. 3.) ubi fit etiam mentio ſynodi Moguntinæ, quæ contra Goteſchalcum habita eſt, anno Domini 848. partim ex actis Concilii Valentini, quod à memoratis Remigio, & Egilmaro, & Rodlando

& Eb-

& Ebbone, aliiſque earum provinciarum Epiſcopis celebratum eſt, anno Domini 855. & ex hiſtoria Flodoardi.

Hiſtorica narratio de Golteſchalco.

18. Gotteſchalcus iſte (teſte Hincmaro, epiſtola ad Nicolaum) monachus fuit monaſterii Eccleſiæ Rhemenſis Orbei dicti, (Orbacum vocant;) hunc, Auguſtini & Proſperi, & Fulgentii aliorumque orthodoxorum Patrum doctrinam de prædeſtinatione & gratia Dei & libero hominis arbitrio liberè ac palam prædicantem, *Ejus doctrinam damnarunt Rabanus & Hincmarus.* inſimularunt & damnarunt erroris & hæreſeos cujuſdam Prædeſtinatianæ Rabanus in ſynodo illa Moguntina, & poſtea Hincmarus in ſynodo Rhemenſi, qui etiam eum arcto carceri mancipavit, ubi annos plus quam viginti detentus, animam tandem exhalavit, immotus, & in veritatis profeſſione intrepida conſtans.

Eandem defendunt Remigius & ſynodus Valentina.

19. Cum Hincmarum ejuſque ſocios nimis apertè & inverecundè reliquias Pelagianæ hæreſeos, obtentu oppugnandi iſtius monachi, in Eccleſiam revocare velle perſpiceret Remigius, aliique cum eo orthodoxæ veterum Patrum doctrinæ tenaces, ſynodum illam Valentinam celebrarunt, in qua capitula ab Hincmaro ejuſque ſynodo ſuſcepta rejiciuntur & penitus exploduntur, ut inutilia & noxia & erronea, veritati contraria. Et cum eis etiam alia novemdecim capitula, ſyllogiſmis contra Gotteſchalci doctrinam concluſa à Johanne *Ioannes Scotus Erigena, de quo vide etiam lib. 11. cap. 18. §. 6.* Scoto Erigena, quem adverſarii Gotteſchalci ad ſcribendum contra eum concitarant: in eis autem Scoti capitulis ſynodus Valentina ait commentum Diaboli potius quam argumentum aliquod fidei deprehendi. Approbat verò eadem Valentina ſynodus, & ſequi ſe profitetur ſynodum Arauſicanam ſecundam. Exſtant ſynodi illius Valentinæ acta, tom. 3. Conciliorum, in poſteriore ſectione, partis primæ. edit. Bin. Colon. & tom. 6. edit. Pariſ.

Juſſu & nomine Lugdunenſis Eccleſiæ Florus magiſter ſcribit adverſus capitula Ioannis Scoti Erigenæ.

20. Adverſus illa Scoti capitula prodiit etiam, nomine Eccleſiæ Lugdunenſis, liber ſcriptus (ut creditur) à Floro magiſtro, diacono Lugdunenſi, Juſſu ejuſdem Eccleſiæ, ubi & ipſa Scoti verba inſeruntur, adjecta luculenta refutatione. Exſtat liber hic, cum aliis quibuſdam ejuſdem Lugdunenſis Eccleſiæ ſcriptis, in bibliotheca Patrum, in ſecunda parte tomi quarti, editionis quartæ. Remigio & Floro in hac cauſa ſe adjunxit Rathramnus (qui vulgò Bertramus dicitur) mona- *Rathramnus (vulgo Bertramus) monachus Corbejenſis.* chus Corbejenſis, ut patet ex Flodoardo, lib. 3. hiſtoriæ Remenſis, cap. 15. ubi Hincmari ſcripta commemorans Flodoardus, ait eum compoſuiſſe volumen ingens de Prædeſtinatione Dei & libero abitrio contra quoſdam reprehenſores ſuos Epiſcopos, maximéque contra Gotoſchalcum, atque Rathramnum monachum Corbejenſem.

CAPUT IV.

An ſit hæretica judicata doctrina Maſſilienſium, ſeu Semipelagianorum.

Hæreſeos Pelagianæ reliquiæ hæreticæ.

EX ſuperiore hiſtoria manifeſtum eſt, non ſoli Maxentio, ſed etiam Petro diacono, univerſiſque cum eo Eccleſiis Orientalibus, Fulgentio inſuper & Epiſcopis Africanis, atque etiam Europæis Occidentalibus Eccleſiis, reliquias illas Pelagianæ hæreſeos judicatas eſſe hæreticas, anathemate dignas, & à ſenſu Catholico exitialiter alienas, ſi accederet pertinacia. Et huc facit ipſa illa nomenclatura reliquiarum Pelagianæ hæreſeos, quæ nihil aliud ſignificat, niſi ipſam Pelagianam hæreſin in quibuſdam ſui reliquiis adhuc durantem aut recrudeſcentem. ideo veteres orthodoxi contra eas ſcribentes, ſe ſcribere profitebantur contra hæreſin Pelagianam.

Rabanum & Hincmarum, cur non accenſeamus hæreticis.

2. Neque tamen Rabanum & Hincmarum hæreticis accenſemus, quia (ut rectè monet Hincmarus in epiſtola ad Carolum Calvum Francorum regem, apud Flodoardum lib. 3. hiſtoriæ Eccleſiæ Remenſis, cap. 16. in fine capitis) non ſtatim hæreticum, quod ignoranter à fide ſentitur diverſum, ſi non fiat pertinaci contentione hæreticum. Profitetur autem idem Hincmarus, in alia ad eundem Carolum epiſtola, apud Flodoardum, eodem lib. cap. 15. ſe pro Catholicis agnoſcere Africanam & Arauſicam ſynodos, eoſque Patres qui à Gelaſio Papa Romano in Concilio 70. Epiſcoporum approbati ſunt, (in quibus ſunt Cyprianus, Baſilius, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus Proſper, &c.) ipſoſque adeo qui eos approbarunt, Romanæ ſedis Pontifices, Innocentium, Zoſimum, Bonifacium, Cæleſtinum, Xiſtum, Gelaſium, &c. quique poſt Gelaſium vixit, venerabilem Bedam, &c. Et (inquit Hincmarus) ſi qui aliter quam iſti maturiore & ſaniore documento tenendum docuerunt, dogmatizant aut dogmatizare præſumſerunt, totum ducimus fidei & ſaluti adverſum; quicquid ab eorum ſalubri doctrina conſtat eſſe diverſum. Hæc ille: ſubſumo; atqui ex eodem Gelaſii canone, & ex ipſa collatione, conſtat doctrinam Caſſiani & Fauſti Regienſis de Prædeſtinatione Dei, & gratia, & libero arbitrio, diverſam eſſe ab orthodoxorum illorum Patrum doctrinâ, eidemque repugnantem; unde efficitur, ex ipſa Hincmari confeſſione, illam Caſſiani & Fauſti doctrinam eſſe fidei & ſaluti adverſam, id eſt, hæreticam. Subdit paullò poſt, in eadem epiſtola Hincmarus, de eiſdem orthodoxis Patribus adhuc loquens; Denique (inquit) ſi talium, ut diximus, ſententiis concordari capitula quæ excerpſimus, demonſtrare non potuerimus; parati ſumus doctioribus & Catholicis nutum accommodare, ſenſum ſubdere, & ſine contentione nos doctrinæ illorum ſubjicere. Hæc Hincmarus. Eadem proculdubio mens Rabani, qui Gotteſchalcum ad Hincmarum miſit.

3. Et hos tantos viros in hanc concertationem incautos pertraxiſſe videtur metus ſcandali in rudis populi animis, ſi permitteretur Gotteſchalcus palam de tantis myſteriis intempeſtivos eis injicere ſcrupulos, & præpoſtero ordine coram Paganis prius de prædeſtinatione quam de pœnitentia concionari: ut patet ex epiſtola ea de reſcriptâ ad Lugdunenſem Eccleſiam, cujus verba refert Lugdunenſis Eccleſia, lib. de tribus epiſtolis, paullò poſt initium libri, in bibliotheca Patrum, in ſecunda parte tomi quarti, editionis quartæ. columna 349. & 350. ubi reſpondet Eccleſia Lugdunenſis, incredibile videri, Gotteſchalcum tam importunè & præpoſterè in prædicando barbaris Euangelio ſe geſſiſſe. Et poſtea, elucidata prolixius orthodoxa doctrina, quam Gotteſchalcus tuebatur; Hoc (inquit Eccleſia Lugdunenſis, col. 360.) & divinarum ſcripturarum veritas, & ſanctorum atque orthodoxorum Patrum auctoritas conſonanter annunciant, indubitanter nobis credendum & tenendum inculcant. Quapropter etſi illius miſerabilis monachi improbatur levitas, improbatur temeritas, culpatur importuna loquacitas, non ideo divina neganda eſt veritas. quia juxta præmiſſam Catholicæ fidei rationem, omnipotens Deus ante conſtitutionem mundi, antequam quicquam faceret à principio certis & juſtis atque immutabilibus cauſis æterni conſilii ſui quoſdam prædeſtinaverit ad regnum gratuitâ bonitate ſua, ex quibus nemo ſit periturus, protegente miſericordia ſua; & quoſdam prædeſtinaverit ad interitum juſto judicio ſuo, propter meritum quod præſcivit impietatis eorum: ex quibus nemo poſſit ſalvari, non propter violentiam aliquam divinæ poteſtatis; ſed propter indomabilem & perſeverantem nequitiam propriæ iniquitatis. *Gotteſchalci, & Eccleſiæ Lugdunenſis doctrina de Prædeſtinatione.*

quid

Digitized by Google

quid ergo reſtat, niſi ut ſi aliquid aliter ſapuimus, hoc nobis Deo revelante humiliter abnuamus, & clareſcentem veritatem fideliter amplectamur: quia, ut Apoſtolus docet, non debemus poſſe aliquid adverſus veritatem, ſed pro veritate. Hæc ibi.

2 Cor. 13: 8.

CAPUT. V.

Semipelagianorum cum Catholicis conſenſiones: & ab eiſdem diſſenſionum ſumma.

SEmipelagianorum placita legere eſt in epiſtolis Proſperi & Hilarii ad Auguſtinum, aliiſque ſcriptis ſuperius citatis. Quædam autem fuerunt capita de quibus cum orthodoxis ſentire ſe profitebantur, Pelagiumque erroris damnabant,

Capitula conſenſionum.

1. Agnoſcebant originali peccato obnoxium naſci omnem merum hominem, ab Adamo originem trahentem.

2. Neminem per opera ſua, ſed per Dei gratiam regeneratione ſalvari. Hæc duo commemorat Proſper epiſtola ad Auguſtinum.

3. Ad nullum opus bonum vel incipiendum vel perficiendum ſibi quenquam ſufficere. refert Hilarius in epiſtola ad Auguſtinum.

4. Dicebant profanam eſſe eorum opinionem, qui totum libero arbitrio deputantes, gratiam Dei diſpenſari ſecundum meritum uniuſcujuſque definiunt. Caſſianus apud Proſperum, lib. contra Collatorem, cap 37.

Semipelagiani in errore, ab ipſis damnata, hærent.

Verum ex aliis quæ probabant ac docebant, convincebantur in hunc ipſum damnatum Pelagii errorem recidere, nempe gratiam Dei ſecundum merita hominum dari, ſicut ex ipſorum placitis demonſtrant Auguſtinus, lib. de prædeſtinatione ſanctorum, cap. 2. & Proſper lib. contra Collatorem, cap. 6.

Summa diſſenſionum.

Age igitur ea adſeramus, de quibus à Catholicis diſſentiebant, cum Pelagio callidè conſpirantes. Summa eſt; Humano velificantes arbitrio, negabant prædeſtinationem & gratiam Dei, prout à Catholicis definiebantur ac defendebantur.

Sed præſtat ad ſpeciales deſcendere articulos.

CAPUT. VI.

Prima diſſenſio, ſeu primus articulus de quo Semipelagiani a Catholicis diſſentiebant: nempe de gratia Dei, & merito humano.

Hilarius Arelatenſis, epiſt. ad Auguſtinum, de reliquiis Pelagianæ hæreſeos. [tom. 7. operum Auguſtini.]

Meritum fidei.

COnſentiunt (inquit Hilarius in epiſtola ad Auguſtinum) omnem hominem in Adam periſſe, nec inde quenquam poſſe proprio arbitrio liberari. Sed id conveniens aſſerunt veritati vel congruum prædicationi, ut cum proſtratis & nunquam ſuis viribus ſurrecturis annunciatur obtinendæ ſalutis occaſio, eo merito quo voluerint & crediderint à ſuo morbo ſe poſſe ſanari, & ipſius fidei augmentum, & totius ſanitatis ſuæ conſequantur effectum. Cæterum ad nullum opus vel incipiendum, nedum perficiendum, quenquam ſibi ſufficere poſſe conſentiunt: neque enim alicui operi curationis eorum annumerandum putant, exterrita ſupplici metu voluntate, unumquemque ægrotum velle ſanari. Quod enim dicitur, crede & ſalvus eris; unum horum exigi aſſerunt, aliud offerri, ut propter id quod exigitur, ſi redditum fuerit, id quod offertur, deinceps tribuatur. Unde conſequens putant, exigendam ab eo fidem, cujus naturæ id voluntate conditoris conceſſum eſt: & nullam ita depravatam vel exſtinctam putant, ut non debeat vel poſſit

Sic legendum, non autem [Non conſequens.]

ſe velle ſanari. Propter quod ut ſanetur quis à ſua, vel ſi noluerit cum ſua ægritudine puniatur. Nec negari gratiam ſi præcedere dicatur talis voluntas, quæ tantum medicum quærat, non autem quicquam ipſa jam valeat. Nam illa teſtimonia, ut eſt illud, Sicut unicuique partitus eſt menſuram fidei: ut ſimilia, ad id volunt valere, ut adjuvetur qui cœperit velle, non ut etiam donetur ut velit; rejectis ab hoc dono aliis pariter reis, & qui poſſent ſimiliter liberari, ſi ea quæ pariter indignis præſtatur credendi voluntas, etiam ipſis ſimiliter præſtaretur. Si autem, ajunt, dicatur vel talem [*voluntatem*] omnibus remanſiſſe, qua vel contemnere quis valeat vel obedire: de compendio putant rationem reddi electorum & rejectorum, in eo quod unicuique meritum propriæ voluntatis adjungitur. Cum autem dicitur eis, quare aliis vel alicubi prædicetur, vel non prædicetur: vel nunc prædicetur, quod aliquando pene omnibus, ſicut nunc aliquibus gentibus non prædicatum ſit: dicunt id præſcientiæ eſſe divinæ, ut eo tempore & ibi & illis veritas annunciaretur & annuncietur, quando & ubi prænunciabatur [*præſciebatur*] eſſe credenda. Hæc ibi.

Voluntas gratiam præcedens, ſecundùm erroneam doctrinam Semipelagianorum. Vide infra, cap. 10. §. 3.

Rom 12: 3.

Meritum propriæ voluntatis.

2. De iiſdem Proſper in epiſtola ejuſdem argumenti ad eundem Auguſtinum: Quidam verò (inquit) horum in tantum à Pelagianis ſemitis non declinant, ut cum ad confitendam eam Chriſti gratiam, quæ omnia præveniat merita humana, cogantur, ne ſi meritis redditur, fruſtra gratia nominetur; ad conditionem hanc velint uniuſcujuſque hominis pertinere, in qua eum nihil prius merentem, quia nec exſiſtentem, liberi arbitrii & rationalis gratia Creatoris inſtituat, ut per diſcretionem boni & mali, & ad cognitionem Dei, & ad obedientiam mandatorum ejus poſſit ſuam dirigere voluntatem: atque ad hanc gratiam qua in Chriſto renaſcimur, pervenire, per naturalem ſcilicet facultatem. petendo, quærendo, pulſando, ut ideo accipiat, ideo inveniat, ideo introeat, quia bono naturæ bene uſus, ut ad iſtam ſalvantem gratiam initialis gratiæ ope meruerit pervenire. —— Et conſequens putant, ut quia prævaricator ideo dicitur non obediſſe, quia noluit: fidelis quoque non dubitetur ob hoc devotus fuiſſe, quia voluit: & quantum quiſque ad malum, tantum habeat facultatis ad bonum, pari que momento animum ſe vel ad vitia, vel ad virtutes movere: quem bona appetentem, gratia Dei foveat; mala ſectantem damnatio juſta ſuſcipiat. ——— gratiam Dei, comitem, non præviam humanorum volunt eſſe meritorum. ——— Hanc ſanè de humanis meritis præſcientiam Dei, ſecundum quam gratia vocantis operetur, multo ſibi rationabilius videntur adſtruere, cum ad earum nationum contemplationem venitur, quæ vel in præteritis ſeculis dimiſſæ ſunt ingredi vias ſuas, vel nunc quoque adhuc, &c. ——— Prævifos inquiunt à Domino crediturus: & ad unamquamque gentem ita diſpenſata tempora ac miniſteria magiſtrorum, ut exortura erat bonarum credulitas voluntatum. ——— Itaque quantum ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam: quantum autem ad arbitrii libertatem, ab his eam apprehendi, qui Deo ſponte crediderint, & auxilium gratiæ merito credulitatis acceperint. ——— Priorem volunt eſſe obedientiam hominis, quam gratiam Dei. Hæc Proſper.

Proſper epiſt. ad Auguſt. de reliquiis Pelagianæ hæreſ. [tom. 7. oper. Auguſtin.]

De gratia præveniente error Semipelag.

Gratia ſalvans.

Gratia initialis.

Error de viribus liberi arbitrii, in bonum inerregenito.

Item, de gratia operante ſecundùm prævisa hominum merita.

Et de obedientia præcedente gratiam.

3. Caſſianus, apud Proſperum libro contra Collatorem, hanc adhibet diſtinctionem, ut in aliis voluntas humana præveniat gratiam divinam, in aliis verò gratia voluntatem; & horum quidem ait Deum eſſe Salvatorem, illorum verò ſuſceptorem.

Caſſiani erronea doctrina. Apud Proſperum lib.

contra Collat. cap. 38. & cap. 27. & cap. 24.

ptorem. adjacere autem homini in quamlibet partem arbitrii libertatem, qua gratiam Dei poſſit vel negligere vel amare. Neque ita ad Deum omnia ſanctorum merita referenda, ut nihil niſi id quod malum atque perverſum eſt, humanæ adſcribamus naturæ. Hæc Caſſianus.

Fauſti Semipelagiani erronea doctrina.

4. In eandem ſententiam Fauſtus Regienſis, libro primo de gratia & libero arbitrio, capite ſeptimo. Sicut (inquit) ad Deum largitio remunerandi; ita ad hominem devotio reſpicit inquirendi; ——— Prima itaque vocatio compendium fidei requirit à nobis, &c. Et cap. 9. Si quis (inquit) vult poſt me venire, abneget ſeipſum ſibi, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me: hoc eſt dicere; Meæ miſerationis eſt ut voceris, ſed tuæ voluntati commiſſum eſt ut ſequaris. Et capite decimo ait; Omni homini à Deo conceſſam eſſe arbitrii poſſibilitatem, qua ei promtum eſſet carni ſuæ reſiſtere, & diabolo repugnare. Et capite undecimo. Omni homini ineſſe facultatem bonæ voluntatis. Et capite decimo tertio. Ita (inquit) hæc elocutio intelligenda eſt, Miſerebor cui voluero, id eſt, quem juſtum eſſe cognovero, cujus promtam fidem videro, quem præceptis meis obedire perſpexero, quem meam facere probavero voluntatem. Et miſericordiam, inquit, præſtabo cujus miſerebor: quod ita intelligendum eſt, qui conlatam à Deo miſericordiam ſubdita & ſollicita mente ſervaverit, ampliorem miſericordiam conſequetur. Et capite decimo ſeptimo. Semper (inquit) gratiæ ſubjiciamus laborem, & ſemper gratiam cum labore ſociemus. Sed ante omnia arrogantiam laboris refugiamus, nec nobis quicquam de ejus meritis vindicemus, ne Phariſæum imitari mortifera jactantiæ præſumtione videamur. Nam cum ille orans, indubitanter verum diceret, jejuno bis in ſabbato, decimas do omnium quæcunque poſſideo, evacuavit veri fidem, quia veritati miſcuit vanitatem. Non ergo operatio, ſed cordis elatio declinanda eſt. Nemo, inquit, venit ad me, niſi Pater attraxerit eum. Numquid velut inſenſibilis & inepta materies de loco ad locum movendus eſt & trahendus? Sed adſiſtenti & vocanti Domino, famulus manum fidei, qua attrahatur extendit; & dicit, Credo Domine, adjuva incredulitatem meam. Et ita ſe duo iſta conjungunt, attrahentis virtus, & obedientis affectus: quomodo ſi æger aliquis adſurgere conetur, & facultas animum non ſequatur, & propterea ſibi porrigi dextram deprecetur. Clamat voluntas, quia ſola per ſe elevari neſcit infirmitas. Ita Dominus invitat volentem, attrahit deſiderantem, erigit adnitentem. quid eſt autem attrahere, niſi prædicare, niſi ſcripturarum conſolationibus excitare, increpationibus deterrere, deſideranda proponere, intentare metuenda, judicium comminari, præmium polliceri? ——— dicit; Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos: ne ullus ſe excuſare poſſit excluſus, qui convincitur invitatus. Licet enim non omnes obedientiam exhibituros eſſe prænoſceret, omnibus tamen & velle & poſſe donaverat. ——— Sed is quem perſpicis attrahentem, requirit omnimodis præcepta ſervantem, ut per quandam voluntatis anſulam comprehendi & attrahi valeat qui vocatur. Et ſupra, eodem lib. cap. 4. Cum (inquit) dixerint totum Gratiæ Dei eſt; quis non ad tam reverendum nomen omni cordis inclinetur affectu? Sed cum reſponderimus; totum planè gratiæ eſt, ſed omnibus eam offert atque ingerit ad ſalutem. Et cap. 10. Non ergo æquum juſtumque uni velle conceſſit, alteri denegavit. Sed ſicut omni homini manum, oculum, greſſumque donavit, ita ſimiliter omni homini voluntatem, ut eam in quamlibet partem verſaret, indulſit. Hæc Fauſtus, qui etiam aliter ſentientes ac docentes vocat hæreticos & impios, in illo opere paſſim.

Matth. 16: 24. *Rom. 9: 15.* *Parexegeſes Fauſti, quibus loca quædam ſacræ Scripturæ perverſe exponit.* *Nota de non præſumendo.* *Ioan. 6: 44.* *Marc. 9: 24.* *Vide infra cap. 10. §. 3.* *Matth. 11: 28.* *Fauſtus ait, omnibus & velle & poſſe datum eſſe.* *Anſula. Totum gratiæ eſt.* *De viribus liberi arbitrii.*

Semipelagianorum calumnioſa vafrities.

5. De Fauſto etiam ejuſque ſociis obſervandum, quod, aliorum hæreticorum more, abſurdas quaſdam aſſertiones Catholicis calumniosè tribuerint, quarum facilis erat & plauſibilis refutatio, ut ita ipſis veris Catholicorum aſſertionibus odium conciliarent. cum tamen abſurditates illas ipſi Catholici rejicerent ac refutarent.

Error Monachorum Adrumetinorum.

6. Quidam in Africa monachi Adrumetini, ſcripta Auguſtini ſuſcipientes, quæ pro gratia Dei contra elatos liberi arbitrii aſſertores ediderat, in eum lapſi ſunt ab Auguſtini mente alieniſſimum errorem, ut quando gratia defenditur, negari exiſtimarent liberum arbitrium, & obtentu defendendæ gratiæ eouſque negarent liberum arbitrium, ut dicerent, non eſſe corripiendos aut arguendos errantes & transgreſſores, ſed tantummodo proponendum ſeu præcipiendum eis quid facere debeant, & pro eis orandum ut faciant. Monachos iſtos Adrumetinos vocat Auguſtinus lib. 2. retr. c. 66. quos à pernicioſo illo errore, alioque contrario errore Auguſtinus, ſcriptis ad eos epiſtolis 46. & 47. & lib. de gratia & libero arbitrio. & libro de correptione & gratia, facile dimovit. Non tamen puduit poſtea Fauſtum Regienſem, hoc tanquam Auguſtini omniumque cum eo de prædeſtinatione & gratia Dei ſentientium commune placitum ſibi oppugnandum aſſumere, quod, ſcilicet, ad cultum Dei atque famulatum, etiam poſt baptiſmi ſalutare donum, devotæ ſervitutis obedientia non requiratur, ſed ſola per ſe gratia effectum humanæ ſalutis operetur, homine ipſo interim ab omni exercitio virtutis alieno, nec habente liberum arbitrium, nec in prolatione fructuum juſtitiæ vel ſentiente vel conſentiente. Fauſt. lib. 1. de gratia & libero arbitrio, cap. 1. & cap. 3. & cap. 8.

Fauſti impudens calumniandi libido.

7. Ad hunc articulum referenda eſt illa Caſſiani aſſertio, de laudata à Domino Centurionis fide, Miratur enim Dominus (inquit Caſſianus) atque collaudat, cunctiſque illis qui in Iſraelis populo crediderant, præfert, dicens; Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Iſraël. Nullius enim laudis eſſet ac meriti, ſi id in eo Dominus quod ipſe donaverat prætuliſſet. Hæc Caſſianus apud Proſperum, lib. contra Collatorem, capite trigeſimo nono, definitione undecima; ubi ſtatim ſubjicit Proſper; Impius ſenſus qui putat beatiorem eſſe hominem, cui Deus nihil dederit, quam cui univerſa contulerit. Hæc ibi. Prolixius autem refellit eandem Caſſiani aſſertionem Proſper, eodem libro, cap. 36.

Matth. 8: 10. Perverſus ſenſus Caſſiani. *Eum refellit Proſper. Vide Bedam in Euang. Marci, cap. 9. v. 6.*

8. Quamvis autem & iſtic Caſſianus, & alibi cum eo alii Semipelagiani, meriti vocem uſurpent, & doceant hominem prævia ſua credulitate & voluntate mereri gratiam Dei, proteſtatione tamen contraria facta, dum Pelagiani dogmatis invidiam reformidant, clamant ſe longè abeſſe à profana illa opinione, quæ dicit gratiam Dei dari ſecundùm hominum merita. Audivimus Fauſtum, libro primo, capite decimo ſeptimo, monentem, ut arrogantiam fugiamus, nec nobis quidquam de ejus meritis vindicemus.

Inconſtantia Semipelagianorum, ſibi ipſis contradicentium.

9. Sic ante eum Caſſianus, collatione decimatertia, de protectione Dei, capite decimo tertio, (apud Gerardum Joannem Voſſium, libro quarto hiſtoriæ Pelagianæ, parte prima; theſ. prima, in fine paginæ quadringenteſimæ ſextæ,) Quantumlibet (inquit) enixa fuerit humana fragilitas, futuræ retributioni par eſſe non poterit. Item; Et nihilominus gratia Dei perſeverat, dum exiguis quibuſdam parviſque conatibus tantam im-

Verba Caſsiani Semipelagiani.

mor-

mortalitatis gloriam, tanta perennis beatitudinis dona inæſtimabili tribuit largitate. Et capite decimo quarto. Dicimus ſecundùm Salvatoris ſententiam, dari quidem petentibus, & aperiri pulſantibus, & à quærentibus inveniri: ſed petitionem, & pulſationem, & inquiſitionem noſtram non eſſe condignam, niſi miſericordia Dei id quod petimus dederit. Et capite decimo ſexto. Nemo autem exiſtimet hæc à nobis ob hoc fuiſſe prolata, ut nitamur adſtruere ſummam ſalutis in noſtræ fidei ditione conſiſtere, ſecundùm quorundam profanam opinionem, qui totum libero arbitrio deputantes, gratiam Dei diſpenſari ſecundùm meritum uniuſcujuſque difiniunt. Hæc Caſſianus.

Proſper confutat Caſſianum & contradictionis eum convincit.

10. Ad Caſſiani verba, proximè jam citata, reſpondens Proſper, libro contra Collatorem, capite trigeſimo ſeptimo. Sed miror (inquit) valde, quomodo non vides, aut ab aliis exiſtimas non videri, quod teipſum tuo ore condemnas. ——— quomodo hoc vulnus declinabis, quo teipſum configis, pronunciando eos profanos, qui gratiam diſpenſari ſecundùm merita humana definiant; & aſſerendo, quod nec laudem conſtet habere, nec meritum eos, qui ex dono gratiæ ſint fideles. quoquo verſum ergo te conferas, à temetipſo & vinciris & vinceris. Si enim gratiam merita non præcedunt, & fides non poteſt eſſe ſine meritis: fides gratiam non præcedit. Et omni modo ex gratia habetur, quicquid illud eſt ex quo meritum naſcitur, quod ante gratiam non habetur. Hæc ibi Proſper.

Alia Caſſiani manifeſta contradictio.

11. Alibi etiam in eadem collatione Caſſianus ſibi ipſe aperté contradicit; dum prius ait; non ſolum actuum, verum etiam cogitationum bonarum à Deo eſſe principium; cum nobis & initia ſanctæ voluntatis inſpirare, & virtutem atque opportunitatem eorum quæ rectè cupimus tribuere peragendi. Omne enim datum bonum & omne donum perfectum de ſurſum eſſe, deſcendens à Patre luminum, qui & incipit quæ bona ſunt, & exſequitur, & conſummat in nobis. (hanc Proſper vocat definitionem catholiciſſimam, libro contra Collatorem, capite tertio.) Poſtea autem idem Caſſianus docet, multos ad gratiam venire ſine gratia, & affectum petendi, quærendi, atque pulſandi habere quoſdam de vigilantia liberæ voluntatis. Unde meritò exclamat Proſper, (capite quarto.) Doctor Catholice, cur profeſſionem tuam deſeris? cur ad fumoſam falſitatis caliginem relicta ſereniſſimæ veritatis luce devolveris? quod in petentibus, quærentibus, pulſantibuſque miraris, cur non eidem gratiæ quæ deſideratur adſcribis? Vides bonos conatus, pia ſtudia, & dubitas eſſe Dei dona? latuerit opus gratiæ donec fides inſita cogitationis claudebatur arcano: at ubi ſupplex oratio, ubi diligens inquiſitio, ubi apparet crebra pulſatio; quare non ex qualitate operis ſubminiſtrationem intelligis incitantis? Et ſatis te contra Pelagianorum calumnias præcavere exiſtimas, ſi quod in univerſitate vocatorum ſentiendum eſt, id nobis in portione concedas? Sed nec cum hæreticis tibi, nec cum Catholicis plena concordia eſt, Illi in omnibus juſtis hominum operibus, liberæ voluntatis tuentur exordia: nos bonarum cogitationum ex Deo ſemper credimus prodire principia: Tu informe neſcio quid tertium & utrique parti inconveniens reperiſti, quo nec inimicorum conſenſum acquireres, nec in noſtrorum intelligentia permaneres. Quomodo autem non advertis, te in illud damnatum incidere, quod velis nolis convinceris dicere, Gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari, cum aliquid præcedere boni operis ex ipſis hominibus, propter quod gratiam conſequantur, affirmas? Non enim nullius meriti haberi poteſt petentis fides, quærentis pietas, pulſantis inſtantia: præcipuè cum omnes ejuſmodi & accipere, & invenire, & intrare dicantur. Hæc Proſper.

Jacob. 1: 17.

Verba Proſperi contra Caſſianum, lib. contra Collat. cap. 4.

Cap. 5. ejuſdem libri.

Cap. 6. ejuſdem libri, contra Collatorem.

CAPUT. VII.

Admonitio de merito, de quo certant Papiſtæ.

EX eis quæ ſuperiore capite, §. 8. & deinceps, dicta ſunt, patet inane eſſe quod Semipelagiani captabant effugium in extenuatione meriti præcedentis gratiam; unde vanam illam meriti congrui & condigni diſtinctionem hauſerunt ſcholaſtici. Nam, incognita aut prorſus rejecta iſta diſtinctiuncula, Patres per bonum hominis meritum nihil in his controverſiis intelligunt, niſi illius officii præſtationem, cui ex benigna & gratuita Dei ordinatione & promiſſione ſuccedit gratia aliqua (*puta, augmentum gratiæ*) aut gloria. Tale meritum in homine ante acceptam prævenientem ſpecialem à Deo gratiam negabant Catholici, aſſerebant autem Semipelagiani.

Quid Patribus meritum bonum.

Status controverſiæ de merito inter Catholicos & Semipelagianos.

2. Senſu autem memorato, bona fidelium per gratiam præſtita opera, licet imperfecta, appellabant Catholici merita, non ex intrinſeca dignitate operis, ſed ex benevola promiſſione & acceptatione Dei, opus illud à ſe imperatum & per gratiam ſuam præſtitum, licet imperfectum, gratioſè remunerantis mercede gratiæ ulterioris, aut gloriæ; miſericorditer ſimul, & juſtè, non ſecundum rigorem juſtitiæ permutativæ, ſed ſecundùm immotum tenorem juſtitiæ conſtantiæ divinæ.

Quo ſenſu Patres orthodoxi bona fidelium opera appellaverint merita.

3. Conſentit Scotus, rationem meriti non in ipſo actu collocans, ejuſve intrinſeca bonitate quam habet ex ſuis principiis, ſed in mera gratuita ordinatione & acceptatione divina illius actus ad præmium, quod Deus ex mera liberalitate promittit & reddit, non ex debito ſtrictæ juſtitiæ reſpectu ipſius actus in ſe ſpectati, ſed ex mera liberalitate. in 1. ſent. diſt. 17. qu. 3. num. 25. & 26.

Conſenſus Scoti.

4. Non eſt autem par ratio meriti boni in homine peccatum in ſua carne circumgeſtante, ac meriti mali. Nam meritum malum, ſeu legis divinæ tranſgreſſio, (cum ea perfectè violetur lex Dei, bonum enim eſt ex integra cauſa, malum verò ex uno defectu) ordinatur ad mortem æternam ſecundùm ordinem ſtrictæ juſtitiæ judiciariæ. At nullum meritum bonum, ſecundùm eum ordinem ordinatur ad vitam æternam, niſi quod ex ſuis principiis habet intrinſecam perfectam immenſamque dignitatem, adeoque mercedi æqualem: quale eſt ſolus Chriſti meritum; cui propriè & ſimpliciter & ſtrictè ſumtum competit nomen meriti boni. Noſtræ autem obedientiæ id nominis impropriè, ſecundùm quendam modum & laxo quodam ſenſu tribuitur, quatenus ſignificat bonum opus hominis Deo in Chriſto dilecti, ex gratia Dei ortum, & quamvis imperfectum multiſque vitæ noſtræ nævis immundum, ad mercedem tamen ſupernaturalem ex gratuita Dei conſtitutione & promiſſione ordinatum. Quo ſenſu veteres Patres tribuebant fidelibus bona merita, neque nos refragamur. Ex ea autem ordinatione divina efficitur, ut poſito tali merito in homine, rectè inde colligamus certitudinem ſequuturæ mercedis: & ab tali antecedente procedat argumentatio (ex hypotheſi ordinationis divinæ, in ſcripturis revelatæ) ad illationem conſequentis. Boëtius ait, Rerum quæ geruntur, illud propter quod unaquæ-

Diſcrimen meriti boni in imperfectis hominibus, & meriti mali;

Deſcriptio boni meriti fidelium, quod nos etiam cum catholica antiquitate non negamus.

Præmium.

quæque res geritur, ejuſdem rei præmium eſſe non injuria videri poteſt. Uti currenti in ſtadio, propter quam curritur, jacet præmium corona. Hæc ille, lib. 4. de Conſolatione Philoſophiæ, proſa 3. Nempe etiamſi illud præmium re geſta longè amplius & pretioſius ſit, & ex gratuita donantis liberalitate proponatur & conferatur. Quamvis latiùs ſe extendat vis hujus vocabuli, etiam ad ea præmia quæ præter vel ſupra exſpectationem adveniunt.

Vide 1. part. Tomi 4. bibl. Patr. col. 941. B. C. edit. 4. Refutatio doctrinæ Papiſticæ de merito condigno, de quo Bellarm. lib. 5. de juſtificatione c. 16. & cap. 17.

5. Inepti igitur Papiſtæ illi qui ex voce meriti veteribus uſurpata, & nexu talis meriti cum conſequente promiſſo bono, exſtruere conantur ſuperbam illam doctrinam de meritis condignis, quibus ajunt hominem, poſt primam juſtificationem, mereri de condigno vitam æternam. Nam etſi veteres bona opera juſtificatorum per Dei gratiam præſtita vocant merita, eaque à Deo coronari dicunt retributione æterna; non tamen intelligunt meritum propriè ac ſtrictè ſumtum ſeu condignum, ſed quale ſupra deſcripſimus, nec mercedem dari ex debito κατὰ τὸ ὀφείλημα, propter intrinſecam & mercedi commenſuratam præcedentis meriti dignitatem, ſed ex gratia, κατὰ χάριν, ut diſtinguit Apoſtolus ad Rom. 4: 4.

Rom. 4: 4. Pontificii docent juſtificationem ex fide eſſe gratuitam, abſque ullo merito illius qui juſtificatur.

6. Docent ipſi Papiſtæ, quamvis homo per fidem juſtificetur, tamen gratis eum abſque ullo ſuo merito juſtificari, quia (ut loquuntur Tridentini) nihil eorum, quæ juſtificationem præcedunt, ſive fides, ſive opera, ipſam juſtificationis gratiam promeretur. Si enim gratia eſt, jam non ex operibus: alioquin, ut idem Apoſtolus inquit, gratia jam non eſt gratia. Concil. Trident. ſeſſ. 6. in decreto de juſtificatione, cap. 8. Confer jam cum iſtis verba hæc Auguſtini; Poſſunt quidem [*Pelagiani*] dicere remiſſionem peccatorum eſſe gratiam, quæ nullis præcedentibus meritis datur. Quid enim habere boni meriti poſſunt peccatores? Sed nec ipſa remiſſio peccatorum ſine aliquo merito eſt, ſi fides hanc impetrat. Neque enim nullum eſt meritum fidei, qua fide ille dicebat; Deus propitius eſto mihi peccatori! & deſcendit juſtificatus merito fidelis humilitatis, quoniam qui ſe humiliat exaltabitur. Reſtat igitur ut ipſam fidem, unde omnis juſtitia ſumit initium, propter quod dicitur ad Eccleſiam in Cantico Canticorum, Venies & pertranſies ab initio fidei, non humano quo iſti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcunque ſunt merita, ſed gratuitum donum Dei eſſe fateamur, ſi gratiam veram, id eſt, ſine meritis cogitamus. Quia ſicut in eadem epiſtola legitur; Deus unicuique partitur menſuram fidei. Opera quippe bona fiunt ab homine, fides autem fit in homine, ſine qua illa à nullo fiunt homine. Omne enim quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Auguſt. epiſt. 105. Item; ſi quis autem dixerit quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non poſſumus, imo verò gratiſſimè confitemur, hanc enim fidem volumus habeant qua impetrent charitatem. ——— Qui ergo habent fidem qua impetrent juſtificationem, per Dei gratiam pervenerunt ad legem juſtitiæ, Auguſt. epiſt. 106. Item; Si autem vera erat publicani illius confeſſio, propter quam juſtificari etiam meruit, procuidubio vera erant peccata. lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani, capite 12. His adde verba Proſperi, paulò ſuperius citata ex libro contra Collatorem, capite 6. Quomodo autem non advertis te in illud damnatum incidere, &c. Ex quibus manifeſtum eſt, ludere in re ſeria Papiſtas, quando patrocinium meriti condigni ab Auguſtino & aliis veteribus orthodoxis arceſſunt. Non enim

Luc. 18: 13. Patres dicunt eum qui per fidem juſtificatur, juſtificari merito, & fidem mereri gratiam bene operandi. Rom. 12: 3. Quando meritum concedunt Patres alio ſenſu utuntur vocabulo meriti, quàm illud uſurpant Pontificii. Suprà, cap. 6. §. 11.

aliud ſeu alterius ordinis meritum in operibus juſtificatorum ex fide præſtitis, agnoverunt illi Patres, quam in ipſa fide juſtificationem impetrante, & in peccatorum confeſſione juſtificationem præcedente: nempe meritum ex gratuita Dei ordinatione impetratorium promiſſi beneficii, non autem condignè meritorium: Quo merito impetratorio non obſtante beneficium promiſſum confertur merè gratuitò, ipſis fatentibus Pontificiis. Meritum autem condignum, quod tuentur Papiſtæ, non agnoverunt Patres, ſed illud apertè negarunt, ſicut ipſorum teſtimonia inferius recitata clamant.

217. Epiſcoporum Africanorum liberatio.

7. Reparatus & cæteri ducenti & ſeptemdecim orthodoxi Epiſcopi Africani, in ſua ad Joannem, hujus nominis ſecundum, Pontificem Romanum epiſtola [quæ exſtat cum epiſtolis ipſius Joannis; tom. 3. Concil. edit. Pariſ. pag. 852.] ſcribentes de libertate ſibi, poſt multorum annorum captivitatem Vandalicam, reſtituta; In omnibus (inquiunt) lætitiæ ſpiritualis unus fuit affectus, agere gratias omnipotenti Deo, cujus gratia peccatoribus ſine meritis operum datur. Hæc illi, jam juſtificati, & gratias Deo agentes de gratis conceſſa illis gratia & liberatione, poſt primam juſtificationem.

Gratia etiam juſtificatis datur ſine meritis operum.

Viatoribus adultis jam juſtificatis facienda ſunt bona opera.

8. Attamen ut fides ad juſtificationem (adultorum) eſt neceſſaria, ita poſt juſtificationem viatoribus adultis bona opera ſunt ad augmenti gratiæ promiſſæque hæreditatis ſeu vitæ æternæ conſequutionem neceſſaria; neceſſitate præcepti, & neceſſitate etiam medii à Deo inſtituti, ſeu itineris à Deo propoſiti & imperati, ut in eis operibus ambulantes perveniamus ad glorioſam metam, & gratuitam laboris noſtri mercedem, ſive aditionem promiſſæ hæreditatis. Deus enim in die judicii reddet unicuique ſecundùm operationem ipſius, κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ, Matth. 16: 27. ſecundùm opera ſua, κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, Rom. 2: 6. ὡς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἔςαι. Apocal. 22: 12. id eſt, ſecundum qualitatem operum, (ut rectè exponit Gregorius, in expoſitione ſeptimi Pſalmi pœnitentialis) iis nempe qui bonum operati ſunt, retribuet gloriam & honorem & pacem, retributione miſericordiæ κατὰ χάριν. Operatoribus verò iniquitatis retribuet tribulationem & anguſtiam, retributione juſtitiæ & ſeveritatis ſecundùm qualitatem, nec non ſecundum meritum mali operis. Neque hic boni & mali operis par ratio eſt quoad meritum, ut ſuperius docuimus. Huc pertinent illa verba Auguſtini? Non quia nullum eſt meritum, vel bonum piorum, vel malum impiorum: alioqui quomodo judicabit Deus mundum; ſed miſericordia & gratia Dei convertit hominem, ut incipiat habere meritum bonum, quod Deus coronabit quando judicabitur mundus. Auguſt. epiſt. 46.

Vide ſupra §. 2. & 3. & 4. Auguſt.

Vita æterna appellatur gratuitum Dei donum, & miſericordia: idque quatuor præſertim de cauſis.

9. Vitam autem æternam, quamvis aliquo ſenſu, ut ſupra oſtenſum, merces dici poſſit, maluit Paulus Apoſtolus appellare gratuitum Dei donum, τὸ χάρισμα τȣ̃ Θεȣ̃, Rom. 6: 23. &, miſericordiam à Domino in illo die. ἔλεος παρὰ κυρίȣ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. 2. ad Timoth. 1: 18. & Judas Apoſtolus eos qui ſe per Dei gratiam cuſtodierint in dilectione Dei, exſpectare jubet miſericordiam Domini noſtri Jeſu Chriſti in vitam æternam, τὸ ἔλεος τοῦ κυρίȣ ἡμῶν Ἰησȣ̃ Χριςοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον. Jud. 21. Idque quatuor præſertim de cauſis. 1. Quia eſt gratia filiis Dei per Chriſtum Jeſum miſericorditer promiſſa; ut ipſi loquuntur Tridentini, ſeſſ. 6. cap. 16. 2. Quia bona fidelium opera, quæ merita ipſorum dicuntur, ſunt revera dona Dei gratuita. Quapropter (inquit Auguſtinus) quando cœperit homo habere merita bona, non debet ſibi tribuere illa, ſed

1. Ratio, propter quam vita æterna dicitur chariſma & miſericordia. 2. Ratio Auguſt.

Deo

Deo. lib. de gratia & libero arbitrio, capite 6. Item; Si ergo Dei dona ſunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua tanquam merita tua, ſed tanquam dona ſua. Eodem libro, cap. 7. Item; maluit Apoſtolus dicere; gratia autem Dei vita æterna: ut hinc intelligeremus, non pro meritis noſtris Deum nos ad æternam vitam, ſed pro ſua miſeratione perducere, eodem libro, cap. 9: 3.

5. Ratio.

Quia (ut loquitur Apoſtolus) οὐκ ἄξια, non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur nobis. Rom. 8: 18. Si enim centupla ſit earum retributio etiam in hac vita, νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, ſicut promiſit Dominus, Marc. 10: 30. Quam incomparabile ad omnes vitæ hujus paſſiones eſt illud ſecundum excellentiam excellens æternum pondus gloriæ, quod ex liberaliſſima & miſericordiſſima Dei ordinatione nobis operantur ſeu ad quod nos ducunt! τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν, καθ᾽ ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν. 2 Cor. 4: 17. Imo cum omnia fecerimus quæ injuncta ſunt nobis, non tanti eſt illud meriti ut propterea nobis Deus debeat vel gratiam habere; (Luc. 17: 9, 10.) nedum ut ideo nobis debeat tam excellentem retributionem.

Marc. 10: 30.

2 Cor. 4: 17.

Ambroſ.

Qui enim noſtrum (inquit Ambroſius) ſine divina poteſt miſeratione ſubſiſtere; Quid poſſumus dignum præmiis facere cœleſtibus? quis noſtrum ita aſſurgit in hoc corpore, ut animum ſuum elevet, quo jugiter adhæreat Chriſto? quo tandem hominum merito defertur, ut hæc corruptibilis caro induat incorruptionem, & mortale hoc induat immortalitatem? quibus laboribus, quibus injuriis poſſumus noſtra levare peccata? Indignæ ſunt paſſiones hujus temporis ad ſuperventuram gloriam. Non ergo ſecundùm merita noſtra, ſed ſecundum miſericordiam Dei cœleſtium decretorum in homines forma procedit. Ambroſius in Pſalm. 118. Octonario 20. Reſh. in illa verba: Miſerationes tuæ multæ nimis, Domine; ſecundum judicium tuum vivifica me.

Rom. 8: 18.

Chryſoſt.

10. Sic Joannes Chryſoſtomus, homil. 2. in epiſtolam ad Coloſſenſes; de fidelibus & ſanctis loquens: Nemo (inquit) talem vitæ converſationem oſtendit, ut regno dignus eſſe poſſit, ſed totum de ipſius dono eſt. Quapropter, &c. οὐδεὶς τοιαύτην ἐπιδείκνυται πολιτείαν ὥςε βασιλείας ἀξιωθῆναι; ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ δωρεᾶς ἐςι τὸ πᾶν. διὰ τοῦτό φησιν, ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν, ἃ γὰρ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν. Hæc Chryſoſtomus in verba illa Apoſtoli, τῷ ἱκανώσαντι ἡμᾶς, &c. Coloſſ. 1: 12.

Luc. 17: 10.

Col. 1: 12.

Theodoret.

Rom. 6: 23.

Et Theodoretus in epiſt. ad Rom. cap. 6. verſ. ult. in illa Apoſtoli verba; *Gratia autem Dei vita æterna in Chriſto Jeſu Domino noſtro.* Hic (inquit) non dicit mercedem, ſed gratiam. Eſt enim Dei donum vita æterna. Etſi quis enim ſummam & abſolutam juſtitiam præſtiterit, temporalibus laboribus æterna in æquilibrio non reſpondent. Et in cap. 8. verſ. 18. in illa verba; *Exiſtimo enim, quod non ſint condignæ*, &c. Superant (inquit) certamina coronæ, non comparantur cum laboribus remunerationes: labor enim parvus eſt, ſed magnum lucrum ſperatur. Et propterea non mercedem, ſed gloriam vocavit ea quæ exſpectantur. Hæc ille.

Rom. 8: 18.

Fulgent.

Ex gratia enim datur (inquit Fulgentius) non ſolum juſtificatis vita bona, ſed etiam glorificatis vita æterna. ——— Gratia autem etiam ipſa [vita æterna] ideo non injuſtè dicitur, quia non ſolum donis ſuis Deus dona ſua reddit, ſed quia tantum etiam ibi gratia divinæ retributionis exuberat, ut incomparabiliter atque ineffabiliter omne meritum, quamvis bonæ & ex Deo datæ, humanæ voluntatis atque operationis excedat. Hæc Fulgentius, lib. 1. ad Monimum, cap. 10.

Gregor. 1. Pp. Rom.

11. In eandem ſententiam Gregorius primus, Papa Romanus, in explanatione ſeptimi Pſalmi pœnitentialis (qui in Hebræo eſt Pſalm. 143.) in illa verba; *Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam: quia in te ſperavi.* In illo autem mane (inquit) auditam faciet Dominus miſericordiam ſuam, cum ſegregatis juſtis ab impiis, ovibus ſcilicet ab hædis, dicet his qui à dextris ejus erunt; Venite benedicti Patris mei, &c. ——— Quod ſi illa ſanctorum felicitas miſericordia eſt, & non meritis acquiratur, ubi erit quod ſcriptum eſt: Et tu reddes unicuique ſecundum opera ſua? Si ſecundum opera redditur, quomodo miſericordia æſtimabitur? Sed aliud eſt ſecundùm opera reddere, & aliud propter ipſa opera reddere. In eo enim quod ſecundum opera dicitur, ipſa operum qualitas intelligitur, ut cujus apparuerint bona opera, ejus ſit & retributio glorioſa. Illi namque vitæ beatæ, in qua cum Deo & de Deo vivitur, nullus poteſt æquari labor, nulla opera comparari; præſertim cum Apoſtolus dicat; *Non ſunt condigna paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis.* Quanquam & ex hoc quoque miſericordia jure poſſit nominari; Quia pro illis operibus datur, quæ ſine præventu miſericordiæ Dei nemo aſſequitur. Unde in Pſalmis dicitur; Deus meus, miſericordia ejus præveniet me. Niſi enim vaſa iræ feciſſet vaſa miſericordiæ, neminem ab illa perditionis maſſa converſatio ſancta diſcerneret, neminem à pœna perpetuæ mortis juſtitia propria liberaret. Conſtat ergo quia quibus miſericorditer tribuit ut in hac vita bene operentur, eis miſericordius largitur ut in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Hæc Gregorius.

Æterna ſanctorum felicitas miſericordia eſt, & non meritis acquiritur.

Pſal. 62. verſ. ult.

Prov. 24: 12.

Aliud eſt ſecundùm opera, & aliud propter ipſa opera reddere.

Ipſa operum qualitas αἰτιον δῶναι τὸ κατὰ ἔργον αὐτοῦ.

Apoc. 22: 12.

Pſal. 58. ſeu 59. verſ. 11.

Gratia datur miſericorditer, gloria autem miſericordius.

Objectio.

1 Cor. 3: 8.

12. Object. Apoſtolus ait. 1 ad Cor. 3. *Unuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem.* Hinc contendit Bellarminus (lib. 5. de juſtificatione, cap. 3.) loca illa in quibus dicitur, Chriſtum in die judicii redditurum unicuique ſecundùm opera ſua, intelligenda eſſe ſecundum menſuram & proportionem, & dignitatem & efficaciam operum.

Reſponſio.

Reſpondeo; ſequitur quidem ex iſto Apoſtoli effato, & ex parabola talentorum, dari operantibus bona inæqualia retributionem proportionaliter inæqualem; at non ſequitur vel minorem vel majorem retributionem dari propter dignitatem operum, nam etiam in conferendis præmiis quæ dantur ex mera gratuita ordinatione & indulgentia remuneratoris, poteſt hujuſmodi proportionalitas ex eadem ordinatione locum habere, ut qui operanti unum aut minus opus daturus eſt ex ſua mera liberalitate & gratuita promiſſione remunerationem centies centuplam; idem operanti plura aut majora opera multiplicet proportionaliter mercedem gratuitam, ut ſervetur inter duas mercedes relatas ad opera æqualitas proportionalitatis, hoc eſt, ut ſicut ſe habet merces minor ad opus minus, ita merces major ſe habeat ad opus majus; quamvis inter neutrum opus ejuſdemque mercedem ſit æqualitas proportionis: ſed tantum ſimilitudo illa qualitatis, de qua nos monuit Gregorius.

Quarta ratio, cur vita æterna appelletur gratia & miſericordia, ſumitur ab

13. Quarta ratio, cur vita æterna appelletur gratia & miſericordia, eſt, quia ii ſunt noſtri in exſequendis bonis operibus vitioſi defectus, & tot tantaque mala ſeu peccata conglomerat vitæ noſtræ tenor, ut omnibus in lance juſtitiæ divinæ poſitis, proſterni nos & humiliter veraciterque exclamare neceſſe ſit, cum Davide; Reminiſcere miſericordiarum tuarum Domine, Pſal. 25: 6.

operum noſtrorum defectibus, & operantium vitioſitate.

25:6. Si iniquitates obſervaveris Domine, Domine quis ſtabit? Pſal. 130: 3. Et ne intres in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens. Pſal. 143: 2. Et cum Daniele; Non propter juſtitias noſtras, ſed propter miſerationes tuas multas. Dan. 9: 18. In multis enim offendimus omnes, ait Apoſtolus Jacobus, 3: 2. Si dixerimus nos peccatum non habere, nos ipſos fallimus, veritas in nobis non eſt. ait Joannes Apoſtolus. 1 Epiſt. 1: 8. Propterea Dominus eos orare juſſit pro remiſſione peccatorum ſuorum, in illa jugi & quotidiana oratione, quam Dominicam apellamus, Origenes, in cap. 12. epiſtolæ ad Rom. verſ. 1. Nunc jam (inquit) non in meritis, ſed in miſericordia Dei ſalus humana conſiſtit. Hæc ille.

Origenes.

Hilarius. Pſal 119: 149.

14. Hilarius, in Pſal. 118. in Coph. in illa verba; vocem meam exaudi ſecundum miſericordiam tuam Domine, ſecundum judicium tuum vivifica me.] Diſcamus (inquit) modeſtiam ex dictis Prophetæ, tot ſuperioribus, clamore cordis, juſtificationum inquiſitione, cuſtodia teſtimoniorum Dei, & continentia juventutis, & antelucanæ meditationis vigiliis, & per hæc omnem in miſericordia Dei ſpem reponens. —— Totum de Deo Propheta ſperat, totum ex miſericordia ejus expectat. Hæc Hilarius Epiſcopus Pictavienſis.

Spes omnis in Dei miſericordia. Totum ex ea expectandum.

Hieronym. Noſtrum nullum opus dignum Dei juſtitia reperietur. Pſal. 143. & 130.

15. Hieronymus ait; Cum dies judicii vel dormitionis advenerit, omnes manus diſſolventur: quibus dicitur in alio loco; confortamini manus diſſolutæ: Diſſolventur autem manus, quia nullum opus dignum Dei juſtitia reperietur: & non juſtificabitur in conſpectu ejus omnis vivens. Unde Propheta dicit in Pſalmo; Si iniquitates attendas Domine, quis ſuſtinebit? hæc Hieronymus. lib. 6. in Eſaiam, in caput 13. v. 6. & 7.

Ambroſ. Spes omnis in Dei miſericordia per Dominum Jeſum. Rom. 14: 10.

16. Nemo ergo (inquit Ambroſius) ſibi arroget, nemo de meritis glorietur, nemo de poteſtate ſe jactet, ſed omnes ſperemus per Dominum Jeſum miſericordiam invenire. Quoniam omnes ante tribunal ejus ſtabimus. De illo veniam, de illo indulgentiam poſtulabo. Quæ enim ſpes alia peccatoribus? Ambroſ. in Pſal. 118. octodenario 20. Reſ. in illa verba; Vide humilitatem meam, & erue me, &c.

Auguſt.

Omnes pravi.

17. Auguſtinus in Pſal. 31. in præfatione. Si vis (inquit) eſſe alienus à gratia, jacta merita tua. Idem Auguſt. in Pſalm 142. (qui in Hebræo textu eſt 143.) Noli ergo (inquit) intrare mecùm in judicium Domine Deus meus, quantumlibet rectus mihi videar: producis tu de theſauro tuo regulam: coaptas me ad eam: & pravus invenior. Vide ibi plura, ubi docet locum hunc intelligendum eſſe de ipſis etiam Apoſtolis, omnibuſque aliis fidelibus. Idem in Pſal. 129. (ſeu 130.) Si ergo cor caſtum non poteſt inveniri, quod præſumat de ſua juſtitia: præſumat omnium cor de miſericordia Dei: & dicat Deo; Si iniquitates obſervaveris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Hæc Auguſtinus.

Præſumamus de Dei miſericordia, non de noſtra juſtitia.

Gregor. I. Papa Rom.

18. Gregorius ait; Ut enim ſæpe diximus, Omnis humana juſtitia, injuſtitia eſſe convincitur, ſi diſtrictè judicetur. Prece ergo poſt juſtitiam indiget, ut quæ ſuccumbere diſcuſſa poterat, ex ſola judicis pietate convaleſcat. —— Etſi ad opus virtutis excrevero, ad vitam non ex meritis, ſed ex venia convaleſco. Hæc Gregor. lib. 9. expoſitionis moralis, in Job, cap. 14. Nec innocens, ſi diſtrictè diſcutior, apparebo. eod lib. capite 19. Ipſa in nobis etiam bene geſta timeamus. eod. lib. cap. 25. vide etiam lib. 35. ejuſdem operis, cap. 3.

Hildebertus Turonenſis. Luc. 12: 48.

19. Hildebertus Epiſcopus Turonenſis (qui florebat circiter annum Domini milleſimum centeſimum) in fine ſui ſermonis ad paſtores, in illa Domini verba, apud Lucam in Euangelio, *Cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo.* Rogate, fratres, rogate Dominum meſſis, ut in die ventilationis ex miſericordia recondat vos in horreo ſuo. Quod neminem credimus aſſequi ex merito ſuo. Dominus dignetur noſter Jeſus Chriſtus hanc vobiſcum facere miſericordiam. Dignetur vos agnoſcere & amplecti familiam ſuam, cum venerit judicare vivos & mortuos & ſeculum per ignem. Hæc Hildebertus Cœnomanenſis. & poſtea Turonenſis, Epiſcopus. In Bibl. Patrum, tom. 3. edit. 4. col. 274.

Bernardus Claræuall.

20. Bernardus Claræuallenſis abbas, ſerm. 1. in annunciatione beatæ Mariæ; Neceſſe eſt (inquit) primo omnium credere, quod remiſſionem peccatorum habere non poſſis niſi per indulgentiam Dei: deinde quod nihil prorſus habere queas operis boni, niſi & hoc dederit ipſe: poſtremo quod æternam vitam nullis potes operibus promereri, niſi gratis detur & illa. —— Jam verò de æterna vita ſcimus, quia non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, nec ſi unus omnes ſuſtineat. Neque enim talia ſunt hominum merita, ut propter ea vita æterna debeatur ex jure, aut Deus injuriam aliquam faceret, niſi eam donaret. Nam ut taceam quod merita omnia dona Dei ſunt, & ita homo magis propter ipſa Deo debitor eſt, quam Deus homini: quid ſunt merita omnia ad tantam gloriam? Denique quis melior eſt Propheta, cui Dominus ipſe tam inſigne teſtimonium perhibet, dicens; Virum inveni ſecundùm cor meum? Verumtamen & ipſe neceſſe habuit dicere Deo; non intres in judicium cum ſervo tuo, Domine. Nemo itaque ſe ſeducat. Hæc ibi.

Æternam vitam nullis poſſumus operibus promereri. Rom. 8: 18. Vide etiam illa Bernardi verba, quæ inferius recitantur, cap. 24. §. 20. Pſal. 143.

21. Idem alibi, de datore & natura & neceſſitate ac utilitate bonorum operum ſic diſſerit; Nec dubium (inquit) quin à Deo ſit & velle & perficere pro bona voluntate. Deus igitur auctor eſt meriti, qui & voluntatem applicat operi, & opus explicat voluntati. Alioqui ſi propriè appellentur ea quæ dicimus noſtra merita; ſpei quædam ſunt ſeminaria, charitatis incentiva, occultæ prædeſtinationis indicia, futuræ felicitatis præſagia, via regni, non cauſa regnandi. Denique quos juſtificavit, non quos juſtos invenit, hos & magnificavit. Hæc Bernardus, in fine tractatus ſeu libri illius, quem ſcripſit de gratia & libero arbitrio.

Phil. 2. 13.

Via regni, non cauſa regnandi.

22. Meritum de condigno (inquit Durandus) ſtrictè & propriè acceptum, actio eſt voluntaria propter quam alicui debetur merces ex juſtitia, ſic quod ſi non reddatur, ille ad quem pertinet reddere, injuſtè facit, & eſt ſimpliciter & propriè injuſtus.

Durandus. Definitio meriti de condigno.

Et tale meritum de condigno invenitur inter homines, ſed non eſt hominis ad Deum. —— Non eſt poſſibile, quod ex quocunque noſtro opere Deus fiat nobis debitor, ita ut, ſi non redderet debitum, eſſet injuſtus. Cauſa autem hujus eſt, quia & illud quod ſumus, & quod habemus, ſive ſunt boni actus ſive boni habitus, vel uſus, totum eſt in nobis ex liberalitate divina gratis dante & conſervante. Et quia ex dono gratuito nullus obligatur ad dandum amplius, ſed potius recipiens magis obligatur danti, ideò ex bonis habitibus, & ex bonis actibus ſive uſibus nobis à Deo datis, Deus non obligatur nobis ex aliquo debito juſtitiæ ad aliquid amplius dandum, ita quod ſi non dederit ſit injuſtus, ſed potius nos ſumus Deo obligati. Et tenere, ſeu dicere oppoſitum, eſt temerarium ſeu blaſphemum. Hæc Durandus, in 2. ſent. diſtinct. 27. quæſt. 2. ab

Non eſt meritum iſtiuſmodi condignum hominis ad Deum.

Ex dono ſuo gratuito non obligatur Deus ad dandum amplius.

iſta

iſta tamen doctrina diſcedit Synodus Tridentina, Seſſ. 6. capite 16. & can. 32. & Bellarm. lib. 5. de juſtificat. capite 16. & 17. & plurimi alii Pontificii. Quamvis antiquæ orthodoxæ doctrinæ veſtigium quoddam adhuc maneat in verbis illis Miſſæ Romanæ, *Non æſtimator meriti, ſed veniæ largitor.* Vide caput 24. hujus libri, ubi adferuntur Patrum teſtimonia pro juſtificatione per ſolam fidem.

CAPUT. VIII.

Quo ſenſu vita æterna credentibus ac bene operantibus debita, & Deus debitor dici poſſit. Item de Chriſti merito.

Non noſtris meritis, ſed ſua mere gratuita promiſſione Deus ſe conſtituit quaſi debitorem.

APoſtolus Paulus, de Deo loquens, ait, ἐκεῖνος πιςὸς μένει, ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν ϐ δύναται. 2 Timoth. 2: 13. Ex hoc immoto axiomate idem Apoſtolus, ad Titum ſcribens, colligit certitudinem promiſſæ gloriæ, in ipſo epiſtolæ illius principio: ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίȣ, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδὴς Θεὸς πρὸ χρόνων αἰωνίων. Ideò alibi ait, Non confundor: Scio enim cui crediderim. 2 Timoth. 1: 12. Hoc enim Deus, non quidem noſtris meritis, ſuæ tamen veracitati & conſtantiæ quaſi debet, id eſt, hoc ei naturale eſt, & de perfectione Dei eſt, adeoque ei neceſſarium, ut quod libenter & miſericorditer promiſit, etiam libenter miſericorditerque reddat. Quia fidelis eſt, & mentiri neſcit, neque ſeipſum abnegare poteſt.

August.

2. Fidelis homo eſt (inquit Auguſtinus) credens promittenti Deo; fidelis Deus eſt exhibens quod promiſit homini. Teneamus fideliſſimum debitorem: quia tenemus miſericordiſſimum promiſſorem. Neque enim aliquid ei commodavimus, aut mutuum commendavimus, ut teneamus eum debitorem: cum ab illo habeamus quicquid illi offerimus, & ex illo ſit quicquid boni ſumus: omnia bona quibus gaudemus ab illo ſunt. Quis enim cognovit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit ei, & retribuetur illi; Quoniam ab ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Ergo non ei aliquid dedimus, & tenemus debitorem. Unde debitorem? Quia promiſſor eſt. Non dicimus Deo; Domine quod recipiſti, redde: ſed redde quod promiſiſti: Quoniam rectus eſt ſermo Domini. Quid eſt, rectus eſt ſermo Domini? Non te fallit. Hæc Auguſt. in Pſal. 32. (ſeu 33.) ſermone 1. in illa verba Pſalmi; quia rectus eſt ſermo Domini, & omnia opera ejus in fide.

Rom. 11: 34, 35, 36.

Pſ. 33: 4.

Bernardus

2 Tim. 4: 8.

Corona juſtitiæ.

3. Bernardus, prope finem libri de gratia & libero arbitrio; Eſt ergo (inquit) quam Paulus expetat, corona juſtitiæ, ſed juſtitiæ Dei, non ſuæ. Juſtum quippe eſt ut reddat quod debet. Debet autem quod pollicitus eſt; Et hæc eſt juſtitia de qua præſumit Apoſtolus, promiſſio Dei. Hæc ille.

Thomas.

4. Hoc vidit etiam Thomas Aquinas; ait enim; Quia actio noſtra non habet rationem meriti niſi ex præſuppoſitione divinæ ordinationis, non ſequitur quod Deus efficiatur ſimpliciter debitor nobis, ſed ſibi ipſi, in quantum debitum eſt, ut ſua ordinatio impleatur. prima ſecundæ, quæſtione centeſima decima quarta, artic. 1. ad tertium.

Bonavent. Diſtinguit ibi Bonaventura, inter debitum ex commiſſo, & debitum ex promiſſo,

5. Et Bonaventura; Debitum (inquit) ex promiſſo, quod eſt merè liberalitatis, eſt debitum, quod ſequitur largitatem promittentis: & ideo ſecundùm rem plus habet de ratione gratiæ, quam debiti: & hoc modo Deus eſt debitor. ——Ratio debiti ſecundum quod obligationem dicit, propriè in Deo non cadit: ſi autem abutamur nomine, & debitum ſonet incondecentiam bonitatis Dei, ſic recipitur in Deo. Bonaventura in primum ſetentiarum, diſt. 43. dub. 3.

Impropriè de Deo dicitur, quod ſit debitor.

6. Impropriè igitur & abuſivè de Deo dicitur quod ſit debitor. quod vocabulum de Deo dictum nihil aliud ſignificat, niſi veraciſſimum & miſericordiſſimum promiſſorem. Si verò noſtra intueamur merita, non debitum repoſcimus, ſed miſericordiam imploramus. Unde Aurelius Caſſiodorus; Meritum (inquit) noſtrum indulgentia tua eſt: dona quod offeram: cuſtodi quod exigas: ut velis coronare quod præſtas. ——— Domine, in nobis non eſt quod remunereris, ſed in te ſemper eſt quod largiaris. ——— Contra peccata noſtra miſericordiæ tuæ munimen inſurgat. ——— Petimus, quia jubes: ——— O altitudo pietatis: clementiæ incomprehenſa profunditas! ———Dimitte peccata, & concede non debita. Hæc Caſſiodorus, lib. de anima cap. ultimo.

Caſſiodor. Meritum noſtrum indulgentia Dei eſt, qui nobis dimittit peccata, & concedit non debita.

De Chriſti merito, eique debito præmio.

7. Quæres igitur de Chriſti merito, cum ſit propriè meritum, adeoque condignum, an ei præmium reddatur ex debito, cum omni merito condigno præmium ſit debitum, unde videtur ſequi Deo ipſi competere rationem debiti propriè dicti, qua debitor conſtituitur, etſi non nobis, at ſaltem Chriſto.

Reſpondeo; duplex eſt meritum condignum, aliud abſolutum. dum beneficio aliquis afficitur indebito, quo egebat: aliud eſt hypotheticum, ſuppoſitâ liberâ conſtitutione illus qui meritum exigit vel acceptat, & præmium promittit, quod meritum non prodeſt ei cui præſtatur, ſed ei probatur & perplacet, ut ipſius Dei judicio plenum perfectumque, & propoſito præmio dignitate æquipollens, aut etiam eo longè dignius, quamvis non niſi antecedente Agonothetæ decreto meritum iſtud exſiſtat. Meritum prioris ordinis nullum eſſe poteſt erga Deum: poſterioris ordinis eſt Chriſti meritum, qui ex beneplacito Dei, hunc modum reconciliatonis & ſalutis noſtræ liberè decernentis, miſſus in mundum eſt, nobiſque datus, homo tantæ dignitatis & virtutis (cum idem Deus eſſet) ut poſſet ſua obedientiâ & hoſtia perfectè ſatisfacere juſtitiæ Dei, noſtris peccatis offenſæ, nobiſque reconciliationem & gragratiam gloriamque æternam promereri, quod etiam verè plenè perfectèque præſtitit. Hinc ei verè ac propriè eſt jam debitum propoſitum illud præmium. Deus tamen non niſi ex ſuo libero decreto & pacto & acceptatione debitor: Quia abſolutum debitum non cadit in Deum.

Vide Calvin. lib. 2. Inſtit. cap. 17. & Chamier tom. 3. Panſtratia lib. 9. capp. 1, 2, 3.

CAPUT. IX.

Alia generalior & laxior ſignificatio verbi merui & mereor, *in Patrum ſcriptis paſſim occurrens.*

MEreri eſt aliquid facere, cujus intuitu præmium vel pœnam conſequaris. Præmium autem vel propter condignitatem præſtiti operis, vel ex mera promittentis liberalitate & conſtantia in ſervandis promiſſis. Illud propriè eſt bonum meritum, hoc impropriè. De his ſignificationibus ſuperius diſſeruimus. Sed eſt adhuc alia magis impropria hujus verbi ſignificatio, apud veteres frequens, qua nihil aliud ſignificat mereri niſi ſimpliciter conſequi, non ut mercedem, ſed ut eventum quendam, ſine intuitu alicujus præcedentis meriti in eo cui illud evenit, imo interdum contra ejus meritum. Quocirca non eſt cur ex frequenti hujus verbi occurſu apud veteres, quiſquam ſuſpicetur, juvari inde cauſam Papiſtarum, merita ſua condigna jactantium, imo

potius hæc obſervatio cauſam eorum labefactat.

2. Gregorius primus Papa Romanus ait; Quid quod Paulus, cum Redemtoris nomen in terra conaretur extinguere, ejus verba de cœlo meruit audire. Moral. in Job. libri noni capite vigeſimo ſeptimo. Apoſtolus Paulus de ſe ſcribit, qui prius fui blaſphemus & perſequutor & injurioſus, ἀλλ' ἠλεήθην. 1 Tim. 1: 13. Quod verbum Græcum vulgatus Latinus interpres vertit, *ſed miſericordiam Dei conſequutus ſum.* ſic legit etiam auctor Commentariorum qui Ambroſio tribuuntur. At Cyprianus, *ſed miſericordiam merui.* ſic ille citat hunc locum Apoſtoli, epiſtola ſeptuageſima tertia, edit. Pamel. De eodem loquens Auguſtinus; ac talem (inquit) ſe confitetur fuiſſe peccatorem, ut omnis peccator propterea de ſe non deſperet, quia Paulus meruit indulgentiam. ſermone quadrageſimo nono de Tempore. Item, Naduchodonoſor pœnitentiam meruit. Auguſt. lib. de prædeſtinatione & gratia, cap. 15.

3. Alibi etiam Auguſtinus; Meruerunt (inquit) priora tempora Prophetas afflatos & impletos verbo Dei: meruimus nos Prophetam ipſum Verbum Dei. tractatu vigeſimo quarto in Euangelium Joannis. Idem loquens de beata Virgine Deipara: quæ (inquit) concipere ac parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum, lib. de natura & gratia, capite 36. Et de eadem beata Maria Virgine ait Fulgentius; Sed ipſum Deum hominem factum & concipere & parere Maria, non humanis meritis, ſed concepti naſcentisque ex ea ſummi Dei dignatione promeruit. Hæc Fulgentius, lib. de incarnatione & gratia Jeſu Chriſti, capite 7.

4. Auguſtinus, epiſt. 12. ad Hieronymum; Audivi (inquit) perveniſſe in manus tuas literas meas, ſed quod adhuc reſcripta non merui, &c. Paulinus Epiſcopus Nolanus, epiſtola quadrageſima ſecunda. Scripſimus itaque iteratò nunc, ſi priores ad te literæ noſtræ pervenire meruerunt; aut primò, ſi illis in manus tuas perveniendi felicitas non fuit. Hæc Paulinus. Sic etiam Hilarius Arelatenſis, in ſua epiſtola ad Auguſtinum, de reliquiis Pelagianæ hæreſeos; libros (inquit) cum editi fuerint, quæſo habere mereamur.

5. Hoc igitur ſenſu ille dici poteſt mereri gratiam Dei & vitam æternam, cui ea felicitas eſt, ut Dei gratiam vitamque æternam conſequatur, quamvis nullo ſuo merito, ſed ex gratuita Dei miſericordia.

6. Eodem ſenſu dixit Hieronymus; Omnia dat Domini voluntati, ut mereatur accipere quod precatur, libro tertio adverſus Pelagianos. Idem ſcribens ad Auguſtinum; utinam (inquit) mereremur complexus tuos. inter epiſtolas Auguſtini, epiſtola 13. Et Ambroſius; & Eccleſia (inquit) memor gratiæ, eo plura ſolveret, quo plura meruiſſet, lib. de Tobia, capite vigeſimo ſecundo. Plura meruiſſet, id eſt, ut ibidem explicat Ambroſius, quo plura ei peccata dimiſſa eſſent, quo plura ei per gratiam donata eſſent.

CAPUT. X.

Antitheſis orthodoxa adverſus reliquias Pelagianæ hæreſeos, de gratia Dei & merito humano.

Supra cap. 6.

QUæ fuerit Semipelagianorum de hoc primo articulo opinio, ſupra commemoravimus, eique nonnullas ibidem oppoſuimus orthodoxæ antiquitatis ſententias. Eodem nunc, poſt digreſſionem de operum merito contra Papiſtas interpoſitam, regredimur.

2. Auguſtinus in ſuis libris, quos ante acceptas Hilarii & Proſperi epiſtolas ſcripſerat contra Pelagianos, hunc errorem ſæpe refellit. Quod enim (inquit) putant auferri ſibi liberum arbitrium, ſi nec ipſam bonam voluntatem ſine adjutorio Dei hominem habere conſenſerint, non intelligunt, non ſe firmare humanum arbitrium, ſed impellere ut per inania feratur, non in Domino tanquam in petra ſtabili collocetur. Paratur enim voluntas à Domino. Auguſtinus epiſtola centeſima quinta.

Paratur voluntas à Domino.

3. Item, Enchirid. capite 31. Et ne ipſam ſaltem fidem ſic ſibi homines arrogarent, ut non intelligerent divinitus eſſe donatam, ſicut idem Apoſtolus alio loco dicit, ſe ut fidelis eſſet miſericordiam conſequutum: hic quoque adjunxit, atque ait; Et hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus, ne forte quis glorietur. Et capite 32. ejuſdem Enchiridii, ad Laurentium; Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, ſed non omnia: quæ autem non præcedit ipſa, in eis eſt & ipſa. Nam utrumque legitur in ſanctis eloquiis, & miſericordia ejus præveniet me, & miſericordia ejus ſubſequetur me. Nolentem prævenit ut velit, volentem ſubſequitur ne fruſtra velit. Cur enim admonemur orare pro inimicis noſtris utique volentibus piè vivere, niſi ut Deus in illis operetur ut velint? Item cur admonemur petere ut accipiamus, niſi ut ab illo fiat quod volumus à quo factum eſt ut velimus? Oramus ergo pro inimicis noſtris ut miſericordia Dei præveniat eos, ſicut prævenit & nos: oramus autem pro nobis, ut miſericordia ejus ſubſequatur nos. Hæc ibi.

1 Cor. 7. 25. Epheſ. 2: 8. Fides donum Dei.

Pſal 58. (ſeu 59. verſ. 11. Pſal. 22: (ſeu 23.) verſ. 6. Miſericordia præveniens & ſubſequens.

4. Item, lib. de gratia & libero arbitrio, capite 13. Quis ita inſaniat, ut audeat dicere legem eſſe gratiam, cum clamet Apoſtolus, qui in lege juſtificamini, à gratia excidiſtis. Si autem lex non eſt gratia, quia ut ipſa lex fiat, non poteſt lex adjuvare, ſed gratia: Nunquid natura eſt gratia? Nam & hoc Pelagiani auſi ſunt dicere, gratiam eſſe naturam, in qua ſic creati ſumus ut habeamus mentem rationalem qua intelligere valeamus, facti ad imaginem Dei, ut dominemur piſcibus maris, & volucribus Cœli, & omnibus pecoribus quæ repunt ſuper terram. Sed non hæc eſt gratia quam commendat Apoſtolus per fidem Jeſu Chriſti. Hanc enim naturam etiam cum impiis & infidelibus certum eſt nobis eſſe communem: gratia verò per fidem Jeſu Chriſti eorum tantummodo eſt quorum eſt ipſa fides. Hæc Auguſtinus. His non ſolum error ille Pelagianorum ac Semipelagianorum refellitur, de gratia legali & gratia naturali ſive initiali, ſed etiam inane illud Fauſti & aliorum Semipelagianorum effugium de communi & univerſali gratia. Quod etiam ex profeſſo eleganter ac nervosè refutavit Proſper * lib. de ingratis, capitibus 11, 12, 13, 14, 17, 34.

Gal. 5: 4. Gratia diſtinguitur à lege, & a natura. Gal. 5: 4.

Refellitur error Semipelagianorum de gratia initiali, & de gratia communi & univerſali.

5. Pergit verò Auguſtinus capite 14. libri ſui de gratia & libero arbitrio; Sed (inquit) cum fuerint convicti non defenſores, ſed inflatores & præcipitatores liberi arbitrii, quia neque ſcientia divinæ legis, neque natura, neque ſola remiſſio peccatorum eſt illa gratia quæ per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum datur, ſed ipſa facit ut lex impleatur, ut natura liberetur, ne peccatum dominetur. Cum ergo in his convicti fuerint, ad hoc ſe convertunt, ut quocunque modo conentur oſtendere gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari. Dicunt enim, etſi non datur ſecundùm merita bonorum operum, quia per ipſam benè operamur, tamen ſecundùm merita bonæ voluntatis datur. ——— Nunquid ergo poſſumus

Inflatores & præcipitatores liberi arbitrii.

Pelagian. error de merito bonæ voluntatis. Refellitur ab Auguſtino.

Digitized by Google

mus niſi abſurdiſſimè dicere, bonum meritum bonæ voluntatis in homine præceſſiſſe, ut avelleretur ab eo cor lapideum: quandoquidem ipſum cor lapideum non ſignificat niſi duriſſimam voluntatem, & adverſus Deum omnino inflexibile eſt? Ubi enim præcedit bona voluntas, jam non eſt cor utique lapideum. Et lib. de correptione & gratia, cap. 1. deſiderare auxilium gratiæ, initium eſt gratiæ.

Deſiderare auxilium gratiæ initium eſt gratiæ. *Ioan. 6:64, 65.* *Quid ſit trahi à Patre.*

6. Similia ſcribit Auguſtinus in ſuis libris ad Proſperum & Hilarium, ubi ait: Sciebat, inquit Euangeliſta, ab initio Jeſus qui eſſent credentes, & quis traditurus eſſet eum, & dicebat; propterea dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo. Ergo trahi à Patre ad Chriſtum, & audire ac diſcere à Patre, ut veniat ad Chriſtum, nihil aliud eſt, quam donum accipere à Patre, quo credat in Chriſtum. Neque enim audientes Euangelium à non audientibus, ſed credentes à non credentibus diſcernebat qui dicebat; Nemo venit ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo. Lib. de prædeſtinatione ſanctorum, capite octavo.

Fides eſt donum Dei ſpeciale. Omnibus non datum.

7. Item; ejuſdem libri, capite 9. Fides igitur & inchoata & perfecta, donum Dei eſt: & hoc donum quibuſdam dari, quibuſdam non dari, omnino non dubitet, qui non vult manifeſtiſſimis ſacris literis repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidelem movere non debet, qui credit ex uno omnes iſſe in condemnationem, ſine dubitatione juſtiſſimam: ita ut nulla Dei eſſet juſta reprehenſio, etiamſi nullus inde liberaretur. Unde conſtat magnam eſſe gratiam, quod plurimi liberantur, & quid ſibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoſcunt: ut qui glorıantur, non in ſuis meritis, quæ paria vident eſſe damnatis, ſed in Domino glorientur. Cur autem iſtum potius quam illum liberet, inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo: quam dicere audeamus quaſi noverimus quod occultum eſſe voluit: qui tamen aliud injuſtum velle non potuit. ——— Proinde quod dixi, tunc voluiſſe hominibus apparere Chriſtum, & apud eos prædicari doctrinam ſuam, quando ſciebat & ubi ſciebat eſſe qui in eum fuerant credituri: poſſet etiam ſic dici, tunc voluiſſe hominibus apparere Chriſtum, & apud eos prædicari doctrinam ſuam, quando ſciebat & ubi ſciebat eſſe, qui electi fuerant in ipſo, ante mundi conſtitutionem. Et capite decimo ejuſdem libri. Item quod dixi, ſalutem religionis hujus nulli unquam defuiſſe qui dignus fuit, & dignum non fuiſſe cui defuit: ſi diſcutiatur & quæratur, unde quiſque ſit dignus, non deſunt qui dicant, voluntate humana: nos autem dicimus, gratia vel prædeſtinatione divina. Hæc ibi.

Rom. 11: 33. *Diſcriminationis cauſa inſcrutabile Dei judicium.* *Rom. 9: 20:* *Verba ſua exponit Auguſtinus, quæ ſcripſerat epiſt. 49. qu. 2.* *Ibidem.* *Unde quiſque ſit dignus.*

Semipelagiani.

8. Item capite 11. ejuſdem libri de prædeſtinatione Sanctorum. Sed cum dicitur, inquiunt, Si credideris, ſalvus eris: unum horum exigitur, alterum offertur. Quod exigitur in hominis, quod offertur in Dei eſt poteſtate. Cur non utrumque in Dei eſt, & quod jubet, & quod offertur? Rogatur enim ut det quod jubet, rogant credentes, ut ſibi augeatur fides: rogant pro non credentibus, ut eis donetur fides, ut & in ſuis incrementis & in ſuis initiis, Dei donum ſit fides. Si autem dicitur; Si credideris, ſalvus eris: Quemadmodum dicitur; Si Spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Nam & hic ex his duobus unum exigitur, alterum offertur. ——— Sicut ergo, quamvis donum Dei ſit, facta carnis mortificare, exigitur tamen à nobis, propoſito præmio vitæ: ita donum Dei eſt & fides, quamvis & ipſa, cum dicitur, ſi credideris ſalvus eris, propoſito præmio ſalutis exigatur à nobis. Ideo enim hæc & nobis præcipiuntur, & dona Dei eſſe monſtrantur, ut intelligatur quod & nos ea faciamus, & Deus facit ut illa faciamus; ſicut per Prophetam Ezechielem apertiſſimè dicit: quid enim apertius quam ubi dicit, ego faciam ut faciatis? locum ipſum ſcripturæ fratres chariſſimi attendite, & videbitis illa Deum promittere facturum ſe ut faciant, quæ jubet ut fiant. Non ſanè ibi tacet etiam merita eorum, ſed mala, quibus ſe oſtendit reddere pro malis bona: hoc ipſo quòd eos facit habere deinceps opera bona, cum ipſe facit ut faciant divina mandata. Hæc Auguſtinus.

Auguſt. Rogatur Deus, ut det quod jubet. *Rom. 8: 13.* *Rom. 10: 9.* *Deus facit ut nos faciamus ea quæ ipſe jubet.* *Ezech. 36: 27.*

9. Plura his ſimilia apud eundum lector inveniet, item apud Proſperum lib. contra Collatorem, & libro de ingratis, & in opere de vocatione gentium, & apud Fulgentium lib. de incarnatione & gratia Chriſti: & epiſt. 6. de converſione à ſeculo. & apud Maxentium in poſteriore parte reſponſionis ad epiſtolam Hormiſdæ. Vide in eandem ſententiam, tertium & aliquot ſequentes canones Concilii Arauſicani ſecundi, & alios ſcriptores orthodoxos, ſupra à nobis commemoratos. Vide etiam ſupra, capite 2, §. 30.

CAPUT. XI.

Diſtinctio gratiæ in operantem & cooperantem. Item, in prævenientem, & comitantem, & ſubſequentem.

UT hujus primæ controverſiæ ſummam brevem & facilem teneamus, ſciendum eſt, Catholicos gratiam Dei, qua homo ex impio fit pius producitque bona opera, diſtinxiſſe in gratiam operantem & gratiam cooperantem. Quoniam (verba ſunt Auguſtini) ipſe ut velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur, perficiens. Propter quod ait Apoſtolus; Certus ſum, quoniam qui operatur in vobis opus bonum, perficit uſque in diem Chriſti Jeſu. Ut ergo velimus, ſine nobis operatur: cum autem volumus, & ſic volumus, ut faciamus, nobiſcum cooperatur: tamen ſine illo vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad pietatis opera nihil valemus. Auguſt. libro de gratia & libero arbitrio, c. 17.

Phil. 1: 6.

2. Proſper iſtam diſtinctionem, eodem ſenſu, ait eſſe, in præoperantem & cooperantem gratiam: in epiſtola ad Auguſtinum, de reliquiis Pelagianæ hæreſeos. Et Auguſtinus in Enchiridio capite 32. eandem diſtinctionem aliis verbis tradens, ait; Nolentem prævenit ut velit, volentem ſubſequitur ne fruſtra velit. Item epiſtol. 106. Cum ergo (inquit) fides impetrat juſtificationem, ſicut unicuique Deus partitus eſt menſuram fidei, non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, ſed ipſa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur perfici, comitante non ducente, pediſequa non prævia voluntate. Hæc Auguſtinus.

Eodem etiam ſenſu Baſilius magnus meminit χάριτος προλαμβανούσης, id eſt, gratiæ anticipantis. lib. 1. de baptiſmo, c. 2. [tom. 2. oper. Baſil. edit. Pariſ. Græcolat. Dom. 1638 pag. 562. C.]

3. Ad ſcripturas ſanctas (inquit Fulgentius) ſi humilis & mitis acceſſeris, ibi profectò invenies & prævenientem gratiam, qua poteſt eliſus ſurgere; & comitantem, qua viam recti queat itineris currere; & ſubſequentem, qua valet ad regni Cœleſtis beatitudinem pervenire. Hæc Fulgentius, epiſt. 6. ad Theodorum, de converſione à ſeculo.

4. Hinc gratia illa operans dicitur etiam præveniens, præoperans. gratia autem cooperans dicitur etiam comitans, & ſubſequens.

Gratiam operantem ſeu præoperantem, ſive prævenientem negabant Semipelagiani, at eam Catholici aſſerebant.

5. Semipelagiani admittebant naturam, & legem, & iſtam etiam poſteriorem gratiam agnoſcebant, licet non plenè: Negabant autem gratiam illam prævenientem, operantem, præoperantem, quam tamen ex ſacris ſcripturis, Auguſtinus aliique Catholici luculenter demonſtrarunt.

6. Rectè Proſper, in epiſtola ad Auguſtinum de reliquiis Pelagianæ hæreſeos; In iſtis (inquit) Pelagianæ pravitatis reliquiis non mediocris virulentiæ fibra nutritur, ſi principium ſalutis malè in homine collocatur: ſi divinæ voluntati impiè voluntas humana præfertur, ut ideo quis adjuvetur quia voluit, non ideo quia adjuvatur velit: ſi originaliter malus receptionem boni non à ſummo bono, ſed à ſemetipſo inchoare male creditur: ſi aliunde Deo placetur, niſi ex eo quod ipſe donaverit. Hæc ille. Quæ manifeſtè approbat & confirmat Auguſtinus, lib. de prædeſtinatione ſanctorum, cap. 2. Ex quo capite depromit Auguſtini verba, quibus Fauſtum oppugnet Maxentius, prope finem reſponſionis ad epiſtolam Hormiſdæ.

7. Quoniam verò Semipelagiani, invictis Catholicorum argumentis coarctati, effugium in quadam omnibus hominibus communi gratia quærebant, de quo etiam nonnihil in hujus primi articuli tractatione ſuggeſſimus, dicemus inferius, Domino donante, de gratiæ prævenientis amplitudine & efficacitate, in quarto articulo, ubi agetur de vocatione. *Cap. 17. hujus libri.*

CAPUT. XII.

Controverſiarum inter Catholicos & Semipelagianos articulus ſecundus; de æterna Dei prædeſtinatione; & primo hujus ſecundæ controverſiæ ſumma exhibetur.

Septem quæſtiones de prædeſtinatione.

SUmmam hujus controverſiæ prius proponemus, ſeptem comprehenſam quæſtionibus, & reſponſionibus: deinde adjectis teſtimoniis reſponſiones confirmabimus.

1. Quæſtio. 1. Quæſtio. Utrum præviſa à Deo bona eorum qui eliguntur, voluntas & fides & bona opera & in eis perſeverantia, aut quodlibet horum, ſit cauſa propter quam eliguntur aut conditio in eligendis prærequiſita: an verò hæc omnia in electis ſint electionis ſeu prædeſtinationis effecta. *Reſponſio Semipelag.* Prius affirmabant, & poſterius negabant Semipelagiani: *Reſponſio Catholicor.* prius autem negabant, & poſterius affirmabant Catholici.

2. Quæſtio. 2. Quæſtio. An ſit ab æterno definitus à Deo certorum electorum ſeu hominum ad gratiam & gloriam prædeſtinatorum numerus, quorum nemo peribit, & præter quos nemo ſalvabitur. *Reſponſiones.* Semipelagiani negabant: affirmabant Catholici.

3. Quæſtio. 3. Quæſtio. An Deus aliquos homines ab æterno prædeſtinaverit ad malum. *Reſp. Semipelag.* Semipelagiani prorſus negabant aliquem vel ad peccatum vel ad interitum eſſe prædeſtinatum: diſtinguebant *Reſp. Catholic.* Catholici, & prædeſtinatum eſſe quempiam ad culpam negabant; ad pœnam affirmabant.

4. Quæſtio. 4. Quæſtio. Utrum quia eorum quos reprobat, invenit Deus mala merita plura ac deteriora malis meritis eorum quos eligit, ideo illos reprobet ſeu prædeſtinet ad interitum, hos eligat ſeu prædeſtinet ad vitam æternam: an verò utroſque malis meritis pares, & morte æterna dignos inveniat. *Reſponſiones.* Semipelagiani prius; poſterius affirmabant Catholici.

5. Quæſtio. 5. Quæſtio. An diſcriminationis hujus, qua alii ad vitam æternam, alii ad mortem æternam prædeſtinantur, ulla alia in ſacris literis revelata ſit viatoribus cauſſa præter liberrimam voluntatem Dei, qui quorum vult miſeretur, & quos vult indurat, & an viatoribus fas ſit ullam aliam inveſtigare. *Reſponſiones.* Semipelagiani affirmabant. Negabant Catholici.

6. Quæſtio. 6. Quæſtio. An hæc Catholicorum doctrina, vel injuſtitiam aut crudelitatem Deo tribuat, vel hominibus uſum hortationum & precum ſtudiumque pietatis adimat. *Reſponſiones.* Semipelagiani affirmabant. Negabant Catholici.

7. Quæſtio. 7. Quæſtio. An hanc Catholicorum doctrinam, etiamſi vera ſit, expediat apertè ac ſeriò prædicare, *Reſp. Semipelag.* & populo palàm proponere. Negabant Semipelagiani; *Reſp. Catholic.* at Catholici affirmabant prædicandam apertè quidem & ſerio, prudenter tamen & ἐν καιρῷ, ut omnia divina myſteria, cum debita verbi Dei ὀρθοτομίας.

Ioan. 6: 65. *Confirmatio reſponſionis Catholicorum ad quæſt. 7. a fructu hujus doctrinæ de prædeſtinatione.* *Vide cap. 13. §. 42. & ſeqq.* *Act. 9: 31.*

Sic autem propoſita hæc doctrina gignit in eis, quibus jam à Patre datum eſt ad Chriſtum venire, pium Divinæ majeſtatis timorem, quem, ut & fidem ſuam, ex qua timor hic profectus eſt, opus eſſe Divinæ gratiæ in ſeipſis recognoſcentes per inhabitatorem Spiritum Dei, cognita facientem ipſis dona Dei gratuitò eis collata, perfunduntur ſpirituali gaudio ineffabili & glorioſo. his duobus, videlicet timore Domini, & conſolatione Spiritus Sancti, deſcribitur ædificatio Eccleſiarum temporum Apoſtolorum. Eccleſiæ ædificabantur, & pergentes in timore Domini & conſolatione Sancti Spiritus multiplicabantur. Act. 9: 31. hinc augeſcit fides, roboratur ſpes, & fiducia in noſtro fideli Deo, per quem vocati ſumus. [1 Corint. 1: 9.] Charitas inflammatur tum erga Deum qui nos tantopere prior dilexit, tum etiam erga proximum, Dei juſſu. Mundi autem facceſſit dilectio, quia cor noſtrum & theſaurus noſter ac converſatio noſtra jam in Cœlis eſt. Nec pericula mortemve ipſam propter Dei noſtri nomen ſubire, freti ipſius gratiâ, recuſamus. Neque eſt quicquam nobis exoſum aut formidabile præter offenſionem Dei, ne ea ſuavitatis hujus ſenſus in nobis vel minuatur vel exſtinguatus, quocirca alii alios, noſque ipſos ſinguli, ad ſedulam vigilantiam & aſſiduam ardentemque precationem hortamur atque exſtimulamus, ne introëamus in tentationem, & vetus denuo hoſtis obrepat; itaque cum tremore ac timore noſtram ipſorum ſalutem κατεργαζόμεθα. Et quo magis in hiſce virtutibus ſtudiiſque proficimus, eo luculentius ſe exſerit in nobis gratia Dei, & patefit nobis benevolentia Dei; ſcimus enim non ex nobis eſſe, ſed Deum eſſe qui in nobis operatur & velle & perficere, pro gratuita ſua benevolentia. (Philip. 2.) Unde nobis ſurgit uberrima conſolatio, lætique progredimur divina ſuffulti gratiâ, & id unicè operam damus, ut fructuoſi magis magiſque ſimus in Domini noſtri Jeſu Chriſti cognitione, atque ita vocationem & electionem noſtram firmam faciamus (2 Petr. 1.) De aliis verò hanc gratiam nondum adeptis nec deſperamus, nec judicamus. de Dei autem judiciis, ſine dubitatione juſtiſſimis, ſi quando illicitæ curioſitatis ſubrepat tentatio, piè ſtatim indignatione tremebundi ei ſilentium indicimus, injecto fræno illo Apoſtolico, *Imo verò, ô homo, tu quis es, qui ex adverſo reſpondes Deo?* [Rom. 9: 20.] Et memores dicti illius Apoſtolici, Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam, nos Deo ſubjicimus, & reſiſtimus diabolo [Jacob. 4: 6, 7. & 1 Petr. 5: 5, 6.] Atque ad ineluctabile ſecretum & impermeabilem potentiæ, & ſapientiæ, & juſtitiæ, & miſericordiæ Dei abyſſum, adorabundi exclamamus, cum Davide, Judicia tua abyſſus multa, Pſal. 36: 7.] juſtus es Domine, & rectum judicium tuum, [Pſal. 119: 137.] Magnus

Philip. 2. 13. *2 Petr. 1: 10.* *Rom. 9: 20.* *Iacob. 4: 6, 7.* *1 Petr. 5: 5, 6.* *Pſal. 36: 7.* *Pſal. 119: 137.*

Digitized by Google

Pſ. 145: 3, 17. gnus eſt Dominus & laudabilis valdè, & magnitudinis ejus non eſt inveſtigatio. (Pſalm. 145: 3.] Juſtus Dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus [vel benignus, Chald] in omnibus operibus ſuis, [ibid. verſ. 17.] Magnus Dominus noſter, & multus robore, & ſapientiæ ejus non *Pſal.* 147: 5. eſt numerus. Pſal. 147: 5.] & cum Apoſtolo *Rom.* 11: 33, &c. Paulo; O profunditatem divitiarum tum ſapientiæ tum cognitionis Dei! quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & imperveſtigabiles viæ ejus! quis enim cognovit mentem Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſum ſunt omnia. Ipſi gloria in ſecula. Amen. Rom. 11: 33. & deinceps.

CAPUT. XIII.

Teſtimonia opinionem Semipelagianorum, & doctrinam Catholicorum, declarantia, de æterna Dei Prædeſtinatione, juxta præmiſſas ſeptem reſponſiones.

Ad primam quæſtionem.

Reſponſio Semipelagianorum.

HÆc ipſorum (inquit Proſper in epiſtola ad Auguſtinum de reliquiis Pelagianæ hæreſeos) definitio ac profeſſio eſt: qui credituri ſunt, quive in ea fide quæ deinceps per Dei gratiam ſit juvanda, manſuri ſunt, præſciſſe ante mundi conſtitutionem Deum, & eos prædeſtinaſſe in regnum ſuum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione, & de hac vita bono fine exceſſuros eſſe præviderit.

Fauſtus libro primo de libero arbitrio, capite decimo. Salutem (inquit) hominis non in prædeſtinatione factoris, ſed in operatione famulantis largitor gratiæ collocavit.

Reſponſio Semipelagianorum.

Prædeſtinatio eſt gratiæ præparatio. 2. Nullum elegit dignum, ſed eligendo effecit dignum: nullum tamen punit indignum. Auguſtinus libro quinto contra Julianum, capite tertio. Prædeſtinatio Dei quæ in bono eſt, gratiæ eſt præparatio: gratia verò eſt ipſius prædeſtinationis effectus. ——— Promiſit enim quod ipſe facturus eſt, non quod homines: quia etſi faciunt homines bona quæ pertinent ad colendum Deum, ipſe facit ut illi faciant quæ præcepit: non illi faciunt, ut ipſe faciat quod promiſit: alioquin ut Dei promiſſa compleantur: non in Dei, ſed in hominum eſt poteſtate. Auguſtinus libro de prædeſtinatione ſanctorum, capite decimo.] Item; Elegit ergo nos Deus in Chriſto ante Mundi conſtitutionem, prædeſtinans nos in adoptionem filiorum, non quia per nos ſancti & immaculati futuri eramus, ſed elegit prædeſtinavitque ut eſſemus. Aug. eod. lib. de prædeſtinatione ſanctorum, cap. 18.] Item; Cum ergo nos prædeſtinavit, opus ſuum præſcivit, quo nos ſanctos & immaculatos facit. ——— Non quia credidimus, ſed ut credamus elegit nos. ibid. cap. 19.

3. Et in eandem ſententiam Fulgentius ait; hæc autem omnia, id eſt, & vocationis noſtræ initia, & juſtificationis augmenta, & glorificationis præmia in prædeſtinatione ſemper Deus habuit, quia & in vocatione, & in juſtificatione, & in glorificatione ſanctorum, gratiæ ſuæ opera futura præſcivit. Fulgentius lib. 1. ad Monimum, cap. 11.

Ad ſecundam quæſtionem.

Reſponſio Semipelagianorum.

4. Nec acquieſcunt prædeſtinatum electorum numerum, nec augeri poſſe nec minui. Proſper epiſtola ad Auguſtinum.

5. Et illud pariter non accipiunt, ut eligendorum rejiciendorumque eſſe definitum numerum velint. Hilarius, epiſt. ad Auguſtinum.

Reſponſio Catholicorum.

6. An quiſquam dicere audebit Deum non præſciſſe, quibus eſſet daturus ut crederent? aut quos daturus eſſet Filio ſuo, ut ex eis non perderet quenquam? quæ utique ſi præſcivit, profectò beneficia ſua quibus nos dignatur liberare præſcivit. Hæc prædeſtinatio ſanctorum nihil aliud eſt, quam præſcientia ſcilicet & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſimè liberantur quicunque liberantur. Cæteri autem ubi niſi in maſſa perditionis juſto Dei judicio relinquuntur. Auguſt. lib. de bono perſeverantiæ, cap. 14. *Prædeſtinatio ſanctorum.*

7. De his loquor, (ait idem Auguſtinus) qui prædeſtinati ſunt in regnum Dei, quorum ita certus eſt numerus, ut nec addatur eis quiſquam, nec minuatur ex eis. ——— Numerus ergo ſanctorum per Dei gratiam Dei regno prædeſtinatus, donata ſibi etiam uſque in finem perſeverantia illuc integer perducetur. Auguſtinus, libro de correptione & gratiâ, capite decimo tertio. Item; horum ſi quiſquam perit, fallitur Deus: ſed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus: horum ſi quiſquam perit, vitio humano vincitur Deus: ſed nemo eorum perit, quia, nulla re vincitur Deus. Eodem lib. cap. 7.

8. Hi ergo (inquit idem Pater) qui non pertinent ad iſtum certiſſimum & feliciſſimum numerum, pro meritis juſtiſſimè judicantur: aut enim jacent ſub peccato, quod originaliter de generatione traxerunt, & cum illo hæreditario debito hinc exeunt, quod non eſt regeneratione dimiſſum: aut per liberum arbitrium alia inſuper addiderunt: arbitrium, inquam, liberum, ſed non liberatum, liberum juſtitiæ, peccati autem ſervum, quo volvuntur per diverſas noxias cupiditates, alii magis, alii minus: ſed omnes mali, & pro ipſa diverſitate diverſis ſuppliciis judicandi. Aut gratiam Dei ſuſcipiunt, ſed temporales ſunt, nec perſeverant, deſerunt & deſeruntur: dimiſſi enim ſunt libero arbitrio, non accepto perſeverantiæ dono, judicio Dei juſto & occulto. Eodem lib. de correpṭ. & gratia, cap. 13.

9. Sic etiam Proſper; Ab hac autem (inquit) confeſſione gratiæ Dei, ideo quidam reſiliunt, ne cum eam talem confeſſi fuerint, qualis divino eloquio prædicatur, & qualis opere ſuæ poteſtatis agnoſcitur, etiam hoc neceſſe habeant confiteri, quod ex omni numero hominum per ſecula cuncta natorum, certus apud Deum definituſque ſit numerus prædeſtinati in vitam æternam populi, & ſecundum propoſitum Dei vocantis electi. quod quidem tam impium eſt negare, quam ipſi gratiæ contraire. Proſper, epiſt. ad Ruffinum, de gratiâ & libero arbitrio.

Ad tertiam quæſtionem.

Reſponſio Semipelagianorum.

10. Itaque quantum ad Deum pertinet, (inquit Proſper,) omnib. paratam ajunt vitam æternam: quantum autem ad arbitrii libertatem, ab his eam apprehendi, qui Deo ſponte crediderint, & auxilium gratiæ merito credulitatis acceperint. In iſtam verò talis gratiæ prædicationem hi, quorum contradictione offendimur, cum prius meliora ſentirent, ideo ſe vel maximè contulerunt: quia ſi profiterentur ab ea omnia bona merita præveniri, & ab ipſa, ut poſſint eſſe, donari: neceſſitate concederent Deum ſecundum propoſitum & conſilium voluntatis ſuæ, occulto judicio, & opere manifeſto, aliud vas condere in honorem, aliud in contumeliam: quia nemo niſi per gratiam juſtificetur, & nemo niſi in prævaricatione naſcatur. Sed refugiunt iſtud fateri. Hæc Proſper, in epiſtola ad Auguſtinum, de reliquiis Pelagianæ hæreſeos.

11. Fauſtus ait, aſſertionem, qua dicitur ſtatutam ſeu prædeſtinatam eſſe quorundam perditionem, eſſe aſſertionem erroris plenam, lib. 1. de libero arbitrio, cap. 4. eſſe hæreticam, eodem lib. cap. 19. ſtatum enim hominis in diverſa, non pro conſtitutione Dei, ſed pro arbitrii libertate poſſe verſari. eodem libro, cap. 12.

12. Hoc etiam ab Hincmaro crimini datum eſt Gotteſchalco, quod aſſereret; quod ſicuti Deus quoſdam prædeſtinavit ad vitam æternam: ſic etiam alios ad mortem æternam prædeſtinavit. teſte ipſo Hincmaro, in epiſtola ad Nicolaum, Papam Romanum, apud Flodoardum, lib. 3. hiſtoriæ Rhemenſis, cap. 14.

Reſponſio Catholicorum.

13. Auguſtini verba ſunt; Ut impleret ipſe quod voluit: bene utens & malis, tanquam ſummè bonus, ad eorum damnationem quos juſte prædeſtinavit ad pœnam, & ad eorum ſalutem quos benignè prædeſtinavit ad gratiam, Auguſt. Enchirid. cap. 100.

14. Item; Prædeſtinatio ſine præſcientia eſſe non poteſt: poteſt autem eſſe ſine prædeſtinatione præſcientia. Prædeſtinatione quippe Deus ea præſcivit, quæ fuerat ipſe facturus. Præſcire autem potens eſt etiam quæ ipſe non facit, ſicut quæcunque peccata. quia etſi ſunt quædam quæ ita peccata ſunt, ut pœnæ etiam ſint peccatorum; unde dictum eſt; Tradidit illos Deus in re-
Rom. 1: 28. probam mentem, ut faciant quæ non conveniunt: non ibi peccatum Dei eſt, ſed judicium. Auguſt. libro de prædeſtinatione ſanctorum, cap. 10.

15. Fulgentius ait; De Filio autem Dei Joan-
1 Ioan. 3: 5. nes dicit; *ſcimus quia ille apparuit, ut peccata tolleret, & peccatum in eo non eſt.* Sicut ergo peccatum in eo non eſt, ita peccatum ex eo non eſt. quod autem ex eo non eſt, opus ejus itaque non eſt. quod autem nunquam eſt in opere ejus, nunquam fuit in prædeſtinatione ejus. Non ergo prædeſtinati ſunt mali ad hoc, quod male operantur, à concupiſcentia ſua abſtracti & illecti; ſed ad hoc, quod juſtè patiuntur inviti. Prædeſtinationis enim nomine non aliqua voluntatis humanæ coactitia neceſſitas exprimitur, ſed miſericors & juſta futuri operis divini ſempiterna diſpoſitio prædicatur. Proinde potuit, ſicut voluit, prædeſtinare quoſdam ad gloriam, quoſdam ad pœnam. Sed quos prædeſtinavit ad gloriam, prædeſtinavit ad juſtitiam: quos autem prædeſtinavit ad pœnam; non prædeſtinavit ad culpam. Hæc Fulgentius, lib. 1. ad Monimum, ubi multa lector inveniet in hanc ſententiam.

16. Sic in cauſſa Gotteſchalci, Eccleſia Lugdunenſis libro de tribus epiſtolis; Veriſſimè (inquit) & rectiſſimè divino judicio prædeſtinati dicuntur reprobi, non ad culpam utique, ſed ad pœnam; nec ad malum opus quod ipſi volentes agunt, ſed ad malum quod in æternis ſuppliciis inviti patientur, &c. vide ibi plura.

Ad quartam quæſtionem.

Reſponſio Semipelagianorum.

17. Reſponſionem Semipelagianorum ad hanc quæſtionem facile eſt colligere ex eorumdem reſponſione ad primam quæſtionem; nempe, propter diverſitatem meritorum vel præſcitæ dignitatis aut indignitatis factam eſſe diſcriminationem electorum & reprobatorum, adeoque inventos eſſe meritis impares. Pro qua reſponſione virulento impetu certat Fauſtus Semipelagianus in ſuo opere de gratia & libero arbitrio.

Reſponſio Catholicorum.

18. Hinc evidenter apparet (ait Auguſtinus) à pœna debita liberato & gratis juſtificato quantum beneficii conferatur, quod alter æqualiter reus ſine punientis iniquitate punitur. Auguſtin. epiſt. 106.

19. Item; Unde conſtat magnam eſſe gratiam, quod plurimi liberantur, & quid ſibi deberetur, in eis qui non liberantur, agnoſcunt: ut qui glorìantur, non in ſuis meritis, quæ paria vident eſſe damnatis, ſed in Domino glorientur. Aug. lib. de prædeſt. ſanctorum, cap. 9.

20. Ejuſdem & hæc verba ſunt, quod ab iræ vaſis exigit juſtitia punientis, hoc vaſis miſericordiæ dimittit gratia liberantis. Nec beneficium quod quibuſdam gratis tribuitur appareret, niſi Deus aliis ex eadem maſſa pariter reis juſto ſupplicio condemnatis, quid utriſque deberetur, oſtenderet. Aug. lib. 2. ad Bonifacium, contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 7.

21. Et hæc; Per Mediatorem regenerati à damnatione liberantur debita, ſed gratuita miſeratione non debita, quos elegit ante conſtitutionem mundi per electionem gratiæ, non ex operibus vel præteritis, vel præſentibus, vel futuris. Aug. lib. 6. contra Julianum, cap. 8.

Ad quintam quæſtionem.

Reſponſio Semipelagianorum.

22. Si autem, ajunt, dicatur voluntatem omnibus remanſiſſe, qua vel contemnere quis valeat, vel obedire: de compendio putant rationem reddi electorum vel rejectorum, in eo quod unicuique meritum propriæ voluntatis adjungitur. Hæc Hilarius, epiſt. ad Auguſtinum de reliquiis Pelagianæ hæreſeos.

23. Proſper refert, in ſua de eiſdem reliquiis epiſtola, Semipelagianos uſque adeo in hac opinione tuenda inſaniiſſe, ut etiam parvulos, in ætate infantili morientes, dicerent, tales perdi, taleſque ſervari, quales futuros illos in annis majoribus, ſi ad activam ſervarentur ætatem, ſcientia Divina prævidèrit.

24. Fau-

24. Fauſtus lib. 2. de libero arbitrio, cap. 2. Hoc (inquit) potius agnoſce, quod præſcientia Dei de materia humanorum actuum ſumat exordium. quid de nobis ſcire ac præordinare debeat Deus quantum pertinet ad futurum, in profectu hominis defectuque conſiſtit. Præſcientia Dei pro humana ſe actione convertit. Idem eodem libro c. 6. exponens verba Dei, de illis nondum natis geminis, Jacobo & Eſavo, quæ ab Apoſtolo ad Rom 9. repetuntur, ait Deum prævidiſſe utriuſque futuram converſationem, in eaque ſe obtuliſſe Deo evidentes & juſtiſſimas cauſas dilectionis odiique divini, per quas Eſau odio, Jacob autem dilectione Dei dignus. Et cap. ultimo ejuſdem operis, ait, juſtitiæ fuiſſe, ut Deus non ante eligeret quam probaret.

Rom. 9. de Eſavo & Iacobo.

25. His adde quæ reſponderunt Semipelagiani ad præcedentes quæſtiones. Ex quibus omnibus patet, eos in libera Dei voluntate non agnoviſſe cauſſam diſcriminationis hujus, qua alii præ aliis eliguntur, aut rejiciuntur, ſed eam ulterius inveſtigaſſe, & collocaſſe in ipſorum hominum diſpari converſatione, qua alios electione dignos invenit non fecit Deus, alios autem rejectione & odio dignos quia invenit, ideo rejecit.

Reſponſio Catholicorum.

26. At Catholici, ut oſtenſum eſt, docuerunt neminem à Deo inveniri dignum electione, ſed omnes inveniri dignos rejectione. ideoque quamvis in rejectione quorundam qui rejici merentur, ſe evidenter exerat Dei irreprehenſibilis juſtitia, debitas pœnas merentibus præparans: cur tamen non eadem ſeveritate cum aliis rejici merentibus agat, ſed quoſdam miſericorditer liberans, hos eligat, illos rejiciat, cum poſſet, ſi vellet, abſque ulla injuſtitia rejicere hos quos eligit, & eligere hos quos rejicit; nullam hujus diſcriminationis aliam cauſſam in ſcripturis inveniunt, nullam aliam inveſtigant, niſi inſcrutabile myſterium liberrimæ voluntatis Dei.

27. Auguſtinus ait, epiſt. 105. Quid enim diligebat in Jacob, antequam natus feciſſet aliquid boni, niſi gratuitum miſericordiæ ſuæ donum? Et quid oderat in Eſaü, antequam feciſſet aliquid mali, niſi originale peccatum? Nam neque in illo diligeret juſtitiam quam nullam ipſe fecerat, neque in iſto odiſſet naturam quam bonam ipſe perfecerat. Mirum autem, cum his coarctantur anguſtiis, in quanta ſe abrupta præcipitent, metuentes retia veritatis. Ideo, inquiunt, nondum natorum alium oderat, alium diligebat, quia eorum futura opera prævidebat. quis iſtum acutiſſimum ſenſum defuiſſe Apoſtolo non miretur? hoc quippe ille non vidit, quando ſibi velut adverſantis objecta quæſtione, non id potius tam breve, tam apertum, tam, ſicut iſti putant, verum abſolutumque reſpondit: Sed, abſit ut ſit iniquitas apud Deum! Moyſi enim dicit, Miſerebor cui miſericors ero, & miſericordiam præſtabo cui miſericors fuero. Igitur non volentis ſed miſerentis eſt Dei. Ubi nunc merita? &c. vide ibi prolixiorem Auguſtini diſſertationem.

Rom. 9. de Eſavo & Iacobo.

28. Idem epiſt. 106. Sed (inquit) cum vellet Apoſtolus oſtendere, cur in iis non ſit iniquitas apud Deum, ait, Moyſi enim inquit, Miſerebor cui miſertus ero, miſericordiam præſtabo cui miſericors fuero. quid nos hic docuit, niſi ex illa maſſa primi hominis cui merito mors debetur, non ad merita hominum, ſed ad Dei miſericordiam pertinere quod quiſque liberatur, atque ita non eſſe iniquitatem apud Deum, quia neque dimittendo neque exigendo quod debetur injuſtus eſt? ——— Non ex operibus ſed ex vocante dictum eſt, major ſerviet minori. qua in re nimis alta & inſcrutabilia ſunt judicia Dei, & inveſtigabiles viæ ejus, interim teneat homo non eſſe iniquitatem apud Deum, ſed qua æquitate cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat, ſe tanquam hominem ignorare fateatur. Hæc ibi.

Rom. 9: 15.

Rom. 9: 11, 12.

29. Idem epiſt. 107. Scimus (inquit) quod omnes adſtabimus ante tribunal Chriſti, ut ferat unuſquiſque ſecundùm ea quæ per corpus geſſit, non ſecundùm ea quæ ſi diutius viveret, geſturus fuit, ſive bonum, ſive malum. Hanc etiam inſaniam de parvulorum meritis hypotheticis ſi diutius viverent, refellit prolixè Auguſt. lib. de prædeſtinatione ſanctorum, cap. 12. & 13. & 14.

2 Cor. 5: 10.

30. Idem Enchiridii ad Laurentium cap. 32. Cum proculdubio ſi homo ejus ætatis eſt ut ratione jam utatur, non poſſit credere, ſperare, diligere, niſi velit, nec pervenire ad palmam ſupernæ vocationis Dei, niſi voluntate concurrerit; quomodo ergo non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, niſi quia & ipſa voluntas à Deo præparatur? alioqui ſi propterea dictum eſt, quia ex utroque fit, tanquam diceretur, non ſufficit ſola voluntas hominis, ſi non ſit etiam miſericordia Dei. Non ergo ſufficit ſola miſericordia Dei, ſi non ſit voluntas hominis; ac per hoc, cur non & è contrario rectè dicitur, Non miſerentis eſt Dei, ſed volentis eſt hominis? hoc ſi nullus Chriſtianus dicere audebit, ne Apoſtolo apertiſſimè contradicat: reſtat ut propterea rectè dictum intelligatur, non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, ut totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam & præparat adjuvandam, & adjuvat præparatam, &c.

Rom. 9: 16. Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.

Totum Deo datur. Vide ſupra, cap. 2. §. 10.

31. Fulgentius, & qui cum eo Epiſcopi Afri, lib. ad Petrum diaconum, de incarnatione & gratia, cap. 18. Salubriter (inquiunt) nos inſtruit Apoſtolus, dicens, Igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. quia revera, & ut velimus, miſericordiæ prævenientis illuminamur dono; & ut curramus, miſericordiæ ſubſequentis fulcimur auxilio. Hæc illi.

32. Aug. lib. de prædeſtinatione ſanctorum, cap. 9. Cur autem iſtum potius quam illum liberet, inſcrutabilia ſunt judicia Dei, & inveſtigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audimus aut dicimus, O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo? quam dicere audeamus, quaſi noverimus quod occultum eſſe voluit: qui tamen aliquid injuſtum velle non potuit. Hæc Auguſtinus.

33. Proſper ad cap. Gall. cap. 8. Impoſſibile eſt comprehendere, periculoſæ curioſitatis eſt quærere: cum tamen, quod nulla ſit apud Deum iniquitas, nemini liceat ignorare.

34. Auguſtinus ait, revelatum iri nobis in cœleſti patria, quod nunc nos latet, cur ille potius quam iſte fuerit aſſumtus, quamvis ambo fuerint reatu pares: & cur non ſint facta ſigna illa in Tyro & Sidone, quibus conſpectis reſipuiſſent: & tamen facta ſint in Chorazin & Bethſaida, ubi ingrato contemtu excepta ſunt. Auguſtinus in Enchiridio, cap. nonageſimo quinto.

Revelabitur in cœleſti patria.

Ad priorem partem quæſtionis ſextæ.

An hæc Catholicorum doctrina injuſtitiam aut crudelitatem Deo tribuat.

Reſponſio Semipelagianorum.

35. Affirmativam reſponſionem Fauſtus tueri

ti conatur, libro primo de libero arbitrio, capite quarto, & libro ſecundo, capite quarto.

Reſponſio Catholicorum.

36. Reſponſionem negantem exhibuerunt jam nobis allata Catholicorum ad ſuperiorem quæſtionem teſtimonia: quibus pauca hæc adjicimus.

Rom. 9: 18. Ergo cujus vult miſeretur Deus, & quem vult obdurat. Sola gratia diſcernit.

37. Auguſtinus. Enchirid. cap. 99. Ad utrumque concludens Apoſtolus, id eſt, ad miſericordiam & judicium, inquit, Ergo cujus vult miſeretur Deus, & quem vult obdurat. Miſeretur, ſcil. magna bonitate, obdurat nulla iniquitate, ut nec liberatus de ſuis meritis glorietur, nec damnatus niſi de ſuis meritis conqueratur. Sola enim gratia redemtos diſcernit à perditis, quos in unam perditionis concreverat maſſam ab origine ducta cauſſa communis. Hoc autem qui eo modo audit ut dicat, quid adhuc conqueritur? Nam voluntati ejus quis reſiſtit? tanquam propterea malus non videatur eſſe culpandus, quia Deus cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat: abſit ut pudeat nos hoc reſpondere, quod reſpondiſſe videmus Apoſtolum, O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? Numquid dicet figmentum ei qui ſe finxit, quid me feciſti ſic? an non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere, aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? hoc enim loco quidam ſtulti putant Apoſtolum reſponſione defeciſſe, & inopiâ reddendæ rationis compreſſiſſe contradictoris audaciam. Sed magnum habet pondus quod dictum eſt, ô homo, tu quis es? & in talibus quæſtionibus ad ſuæ capacitatis conſiderationem revocat hominem, verbo quidem brevi, ſed reipſa magna eſt redditio rationis. Si enim non capit hæc, quis eſt qui reſpondeat Deo? Si autem capit, magis non inveniet quid reſpondeat. Videt enim ſi capit, univerſum genus humanum tam juſto judicio divino in Apoſtatica radice damnatum, ut etiamſi nullus inde liberaretur, nemo rectè poſſet Dei vituperare juſtitiam; & qui liberantur, ſic oportuiſſe liberari, ut ex pluribus non liberatis, atque in damnatione juſtiſſima derelictis, oſtenderetur quid meruiſſet univerſa conſperſio, & quo etiam iſtos debitum judicium Dei duceret, niſi ejus indebita miſericordia ſubveniret: ut volentium de ſuis meritis gloriari omne os obſtruatur, & qui gloriatur, in Domino glorietur. Hæc ibi.

Rom. 9: 20.

38. Idem Aug. lib. de bono perſeverantiæ, cap. 12. Conficitur itaque gratiam Dei non ſecundùm merita accipientium dari, ſed ſecundùm placitum voluntatis ejus, in laudem & gloriam ipſius gratiæ ejus, ut qui gloriatur, nullo modo in ſe ipſo, ſed in Domino glorietur: qui hominibus dat quibus vult, quoniam miſericors eſt, quod & ſi non det, juſtus eſt: & non dat quibus non vult, ut notas faciat divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ. Dando enim quibuſdam quod non merentur, profectò gratuitam, & per hoc veram ſuam gratiam eſſe voluit. Non omnibus dando, quid omnes mererentur oſtendit. Bonus in beneficio certorum, juſtus in ſupplicio cæterorum: & bonus in omnibus, quoniam bonum eſt cum debitum redditur: & juſtus in omnibus, quoniam juſtum eſt cùm debitum ſine cujuſquam fraude donatur. Hæc ibi Auguſtinus.

39. Proſper, ad tertiam objectionem Vincentianam; De Deo dici non poteſt, aliter eum quicquam facere debuiſſe, quam fecerit.

Ad poſteriorem partem quæſtionis ſextæ.

An hæc Catholicorum doctrina uſum hortationum & precum ſtudiumque pietatis hominibus adimat.

Reſponſio Semipelagianorum, affirmans.

40. Proſper eam refert, epiſt. ad Auguſtinum, de reliquiis Pelagianæ hæreſeos; his verbis; Cum ſi aliud habeat prædeſtinantis electio, caſſa ſit annitentis intentio. Removeri itaque omnem induſtriam, tollique virtutes, ſi Dei conſtitutio humanas præveniat voluntates: & ſub hoc prædeſtinationis nomine, fatalem quandam induci neceſſitatem.

41. Item Hilarius, in ſua ejuſdem argumenti epiſtola ad Auguſtinum; nam ſi ſic prædeſtinati ſunt, inquiunt, ad utramque partem, ut de aliis ad alios nullus poſſit accedere, quo pertinet tanta extrinſecus correctionis inſtantia?

42. Fauſtus Semipelagianus, lib. 1. de libero arbitrio, cap. 4. qui (inquit) unum in origine perditum, alterum in prædeſtinatione adfirmat electum, vide quo improbâ perſuaſione declinet. quid enim aliud dicit, niſi quod adjutorio orationis neuter indigeat. Nam jam præordinatis ad vitam neceſſaria non erit, deputatis ad mortem prodeſſe non poterit. Hæc Fauſtus.

Reſponſio Catholicorum, negans.

43. Sed ajunt (inquit Auguſtinus) prædeſtinationis definitionem utilitati prædicationis adverſam. quaſi verò adverſata ſit Apoſtolo prædicanti. Nonne ille doctor gentium in fide & veritate prædeſtinationem toties commendavit, & *Philip. 2:*
verbum Dei prædicare non deſtitit? Numquid *13.*
quia dixit, Deus eſt qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate ſua: ideo, non ipſe, & ut velimus quæ Deo placeant, & ut operemur hortatus eſt? Aut quia dixit, qui in vobis bonum opus cœpit, perficiet uſque in diem Chriſti *Philip. 1:*
Jeſu. ideo ut inciperent homines, & perſeverarent *6.*
uſque in finem, ipſe non ſuaſit? Nempe ipſe Dominus hominibus præcepit, ut crederent, atque ait, Credite in Deum, & in me credite: nec *Ioan. 14: 1.*
tamen ejus falſa ſententia eſt, nec vana definitio, *Ioan. 6: 65.*
ubi ait; Nemo venit ad me, id eſt, nemo credit in me, niſi fuerit ei datum à Patre meo. Nec rurſus, quia vera eſt hæc definitio, ideo vana eſt illa præceptio. Cur ergo prædicationi, præceptioni, exhortationi, correptionique, quæ omnia frequentat ſcriptura divina, exiſtimamus inutilem definitionem prædeſtinationis, quam commendat eadem ſcriptura divina? ——— Et tamen hæc prædeſtinatio, quæ ſatis apertè etiam verbis Evangelicis explicatur, non prohibuit Dominum & propter incipiendum dicere, quod paulò ante commemoravi, Creditis in Deum, & in me *Ioan. 14: 1.*
credite: & propter perſeverandum, oportere ſem- *Luc. 18. 1.*
per orare & non deficere. Audiunt enim hæc & faciunt quibus datum eſt, non autem faciunt, ſive audiant ſive non audiant, quibus non datum eſt. quia vobis, inquit, datum eſt noſſe myſte- *Matth.*
rium regni Cœlorum, illis autem non eſt datum: *13: 11.*
quorum alterum ad miſericordiam, alterum ad judicium pertinet illius, cui dicit anima noſtra,

Mi-

Pſal. 100. (*ſive* 101.) *verſ.* 1. Miſericordiam & judicium cantabo tibi Domine. Nec prædeſtinationis igitur prædicatione impedienda eſt prædicatio fidei perſeverantis & proficientis, ut quod oportet audiant, & quibus datum eſt

Rom. 10: 14. ut obediant. quomodo enim audient ſine prædicante? Nec rurſus prædicatione fidei proficientis, & uſque ad ultimum permanentis, impedienda eſt prædicatio prædeſtinationis, ut qui fideliter & obedienter vivit, non de ipſa obedientia tanquam de ſuo non accepto bono extollatur, ſed qui gloriatur in Domino glorietur. In nullo enim gloriandum, quando noſtrum nihil eſt. quod

Noſtrum nihil eſt. *Vide ſupra, cap.* 2. §. 30. vidit fideliſſimè Cyprianus, & fidentiſſimè definivit, per quod utique prædeſtinationem certiſſimam pronunciavit. ——— His Cypriani verbis procuidubio prædeſtinatio prædicata eſt, quæſi Cyprianum à prædicatione obedientiæ non prohibuit, nec nos utique debet prohibere. quamvis ergo dicamus Dei donum eſſe obedientiam; tamen homines exhortamur ad eam. Sed illis qui veritatis exhortationem obedienter audiunt, ipſum donum Dei datum eſt, hoc eſt, obedienter audire: illis autem qui non ſic audiunt, non eſt datum. ———Cur autem illi habeant aures audiendi, illi non habeant; hoc eſt, cur illis datum

Non ideo negandum eſt quod apertum eſt, quia comprehendi non poteſt quod occultum eſt. ſit à Patre ut veniant ad Filium, illis autem non ſit datum, quis cognovit ſenſum Domini, aut quis ejus conſiliarius fuit? Aut tu quis es homo, qui reſpondeas Deo? Numquid ideo negandum eſt quod apertum eſt, quia comprehendi non poteſt quod occultum eſt? Hæc Auguſtinus, libro de bono perſeverantiæ, cap. 14.

44. Idem etiam, eodem libro, cap. 15. ſic retorquet argumentum; Sed ajunt, ut ſcribitis, neminem poſſe correptionis ſtimulis excitari; ſi dicatur in conventu Eccleſiæ, audientibus multis, Ita ſe habet de prædeſtinatione definita ſententia voluntatis Dei, ut alii ex vobis de infidelitate, acceptâ obediendi voluntate veneritis ad fidem, &c. Iſta cum dicunt (inquit Auguſtinus) ita nos à confitenda Dei gratia, id eſt, quæ non ſecundùm merita noſtra datur, & à confitenda ſecundùm eam prædeſtinatione ſanctorum deterrere non debent: ſicut non deterremur à confitenda præſcientia Dei, ſi quis de illa populo ſic loquatur, ut dicat, Sive nunc rectè vivatis, ſive non rectè, tales vos eritis poſtea, quales vos Deus futuros eſſe præſcivit, vel boni ſi bonos, vel mali ſi malos: Numquid enim ſi hoc audito nonnulli in torporem, ſegnitiemque vertantur, & à labore proclives ad libidinem poſt concupiſcentias ſuas eant, propterea de præſcientia Dei falſum putandum eſt eſſe, quod dictum eſt? Item c. 16. Sunt etiam (inquit) qui propterea vel non orant,

Matth. 6: 8. vel frigidè orant, quoniam Domino dicente didicerunt, ſcire Deum quid nobis neceſſarium ſit priuſquam petamus ab eo. Num propter tales hujus ſententiæ veritas deſerenda, aut ex Evangelio delenda putabitur? imò cum conſtet Deum alia danda etiam non orantibus, ſicut initium fidei, alia non niſi orantibus præparaſſe, ſicut uſque in finem perſeverantiam; profectò qui ex ſe ipſo hanc ſe habere putat, non orat ut habeat.

45. Idem, ejuſdem lib. de bono perſever. cap. 17. fruſtra (inquit) quotidie à Domino poſcitur perſeverantia uſque in finem, ſi non eam Dominus per gratiam in illo cujus orationem exaudit, operatur. ——— Iſta igitur ſua dona quibuſcunque Deus donat, proculdubio donaturum ſe eſſe præſcivit, & in ſua præſcientia præparavit.

Rom. 11: 29. Quos ergo prædeſtinavit, ipſos & vocavit vocatione illa, de qua dictum eſt, Sine pœnitentia

Quid ſit prædeſtinatio. ſunt dona & vocatio Dei. Nam in ſua quæ falli mutarique non poteſt præſcientiâ, opera ſua futura diſponere, id omnino nec aliud quicquam eſt niſi prædeſtinare. Sicut autem ille quem caſtum futurum eſſe præſcivit, quamvis id incertum habeat, agit ut caſtus ſit: ille quem caſtum futurum prædeſtinavit, quamvis id incertum habeat, non ideo non agit ut caſtus ſit, quoniam Dei dono ſe audit futurum eſſe quod erit, imò etiam gaudet ejus charitas, nec inflatur tanquam id non acceperit. Non ſolum ergo prædicatione prædeſtinationis ab hoc opere non impeditur, verum hoc adjuvatur, ut cum gloriatur in Domino glorietur. quod autem dixi de caſtitate, hoc de fide, hoc de pietate, de charitate, de perſeverantia, & ne pergam per ſingula, hoc de omni obedientia qua obeditur Deo, veraciſſimè dici poteſt. Hæc ibi.

46. Et infra, eod. cap. ſic rurſus in ipſos Semipelagianos retorquet argumentum; Neque iſti (inquit) propter quos hæc dicimus, quæ prædicatione prædeſtinationis & gratiæ, exhortationem clamitant impediri, ad ſola illa exhortantur bona quæ non à Deo dari, ſed à nobis eſſe contendunt: ſicut ſunt initium fidei, & uſque in finem perſeverantia: quod utique facere deberent, ut tantummodo infideles hortarentur, ut crederent: & fideles, ut credentes permanerent. Ea verò quæ nobiſcum Dei dona eſſe non negant, ut nobiſcum Pelagianum demoliantur errorem: ſicut eſt pudicitia, continentia, patientia, & cætera quibus rectè vivitur, & ex fide impetrantur, à Domino oranda monſtrare, & orare ſolum vel ſibi vel aliis debuerunt, non autem quenquam ut ea capeſceret & retineret hortari. Cum verò & ad hæc exhortantur ut poſſunt, atque exhortando ſe eſſe homines confitentur, ſatis utique oſtendunt, nec ea prædicatione impediri exhortationes, ſive ad fidem, ſive ad perſeverantiam uſque in finem, quia & iſta Dei dona eſſe, nec à ſeipſo cuiquam, ſed ab illo tribui prædicamus. Hæc Auguſtinus, loco citato.

47. Idem, ejuſdem libri de bono perſeverantiæ, cap. 23. ex ipſis orationibus ſeu precibus, quas ſemper habuit & habebit Eccleſia pro infidelibus ut eis donetur fides, & pro fidelibus ut eis donetur perſeverantia, colligit invictum argumentum pro divina prædeſtinatione, quam ipſe aliique Catholici prædicabant. Tantum abeſt ut doctrina hæc de prædeſtinatione precibus adverſetur. Vide ſupra, in controverſiis Pelagianis, cap. 2. controverſ. 9.

48. Ait alibi Auguſtinus, pro ſolis quidem electis exaudiri orationes Eccleſiæ; ideoque ſi certa eſſet quinam ſint ii, qui licet in hac vita adhuc conſtituti ſint, tamen prædeſtinati ſunt in æternum ignem ire cum Diabolo, tam pro eis non oraturam, quam nec pro ipſo. Sed quia de nullo certa eſt, ideo eam orare pro omnibus, licet pro ſolis electis ſe ſciat exaudiri. Aug. lib 21. de Civitate Dei cap. 24.

49. Et certè hæc mens eſt Eccleſiæ, ut proſint ejus preces electis, ſicut Chriſtus ſciens quos elegerat, profitetur, ſe non orare pro mundo, ſed pro eis quos dedit ei Pater, Joan. 17. hinc patet falſum eſſe quod ait Fauſtus, inutiles eſſe preces: *Joan.* 17:9.
nam exauditur Eccleſia pro electis, ut patet ex ſacris literis; ergo illis utiles ſunt Eccleſiæ preces. Promiſerat & immutabili decreto ſtatuerat Deus domum facere Davidi, & reducere poſt 70. annos captivitatem Babylonicam, & ſervare credentes in Chriſtum quos ipſe ei ſervandos dederat: Audebuntne propterea Semipelagiani dicere, ſupervacuas & inutiles fuiſſe Davidis & Danielis, & ipſius Chriſti pro eis rebus orationes? 2 Sam. 7. Dan. 9. Joan. 17. Reprobis quidem non proſunt noſtræ preces; Sed de quoquam in hac adhuc vita conſtituto noſtrum non eſt judicare, ſed

 po-

potius indifferenter pro omnibus, Dei juſſu, orare, ſi fortè eis det Deus pœnitentiam, ad agnitionem veritatis, ut reſipiſcant de diaboli laqueo. *2 Tim. 2: 25, 26.* Idem de hortationibus & correptionibus dicendum eſt, quas in eundem finem, ejuſdemque Dei juſſu, omnibus ſeu ſingulis ut occurrerint, debemus; Dei autem eſt, qui ſolus dat incrementum, eas facere utiles illis quibus in ſua æterna fallique & immutari neſcia præſcientiâ donum ſalutaris obedientiæ præparavit. Neque nos ab officii à Deo imperati obligatione liberat vel excuſat quorundam finalis contumacia Deo ab æterno ſatis cognita, quia etiam pereuntis ſanguis repoſcetur de manu negligentis excubitoris, ut monet Dominus apud Ezechielem, *Ezech. 3: 18.* quod & obſervavit Auguſtinus, lib. de correptione & gratia, cap. 16. *Non argumentemur contra Dei præcepta.* Rectè idem Auguſtinus, Non argumentemur (inquit) contra Dei præcepta, eodem lib. de correptione & gratia cap. 15. Imo Semipelagiani contra Deum ipſum argumentantur, quem negare non poſſunt præcognitam habere multorum contumaciam juſtamque perditionem, quos tamen hortari non deſinit, & de quibus mandata ſervis ſuis dat, ut eos hortentur ac pro eis orent. Imo ipſis Prophetis per divinam revelationem in anteceſſum certò cognita auditorum contumacia, ab injuncto erga illos prædicationis officio eis haudquaquam retraxit. [Eſai. 6. Jer. 7. Ezechiel. 3.] Sed, ô homo, tu quis es, qui ex adverſo reſpondeas Deo? *Rom. 9: 20.* Nos humili obſequio divinis mandatis obſecundemus, nec inani carnis ſenſu turgeſcamus, aut in ea quæ non vidimus nos ingeramus, ſed hortando & corripiendo proximos noſtros, & pro eis Deum orando, liberemus animas noſtras. *Ezech. 3: 19.*

Qui facit officium cætera tutus erit.

Præceptio, & correptio, & oratio.

50. Doctores Eccleſiarum Apoſtoli (inquit Auguſtinus) & præcipiebant quæ fierent, & corripiebant ſi non fierent, & orabant ut fierent. Præcipit Apoſtolus Paulus, ut habeatur charitas; corripit, quia non habetur charitas; orat, ut abundet charitas. O homo in præceptione cognoſce, quid debeas habere: in correptione cognoſce, tuo te vitio non habere: in oratione cognoſce, unde accipias quod vis habere. Aug lib. de correptione & gratia. cap. 3.

51. Deinde ait idem Aug. eodem libro cap. 8. Quantum itaque nobis judicia ſua manifeſtare dignatur, gratias agamus: quantum verò abſcondere, non adverſus ejus conſilium murmuremus, ſed hoc quoque nobis ſaluberrimum eſſe credamus. Ego autem (ait alibi idem Auguſt.) nolo exaggerare meis verbis, ſed illis [Semipelagianis] cogitandum potius relinquo, ut videant quale ſit quod ſibi perſuaſerunt, prædicatione prædeſtinationis audientibus plus deſperationis quam exhortationis afferri: hoc eſt enim dicere, tunc de ſua ſalute hominem deſperare, quando ſpem ſuam non in ſe ipſo, ſed in Deo didicerit ponere: cum Propheta clamet; *Hierem. 17: 5.* Maledictus omnis qui ſpem ponit in homine. Hæc Auguſtinus, lib. de bono perſeverantiæ, cap. 17.

52. Et ſupra eodem capite: Sic videant nec ad fidem, nec ad perſeverantiam impediri hortationes ſuas, ſi & ipſa opera, quod verum eſt, eſſe Dei dona, eaque præcognita, id eſt, ad donandum prædeſtinata, eſſe dicantur: ſed impediri potius atque ſubverti hac prædeſtinationis prædicatione illum tantummodo pernicioſiſſimum errorem, quo dicitur gratia Dei ſecundùm merita noſtra dari, ut qui gloriatur, non in Domino ſed in ſeipſo glorietur. Hactenus Auguſtinus.

53. Calumnia illa de fatali neceſſitate refutata eſt ſupra in in Controverſiis Pelagianis, cap. 2. controverſ. 19. Nec minus ineptum illud quod clamitant de caſſa annitentis intentione; ſi aliud habeat prædeſtinantis electio: nam ſincera & conſtans annitentis intentio nunquam caſſa eſt; nam eſt ipſum illud donum perſeverantiæ, quod eſt electionis effectum certumque indicium, & futuræ glorificationis nunquam fallens præſagium. *Non eſt caſſa annitentis intentio ſincera & conſtans.*

Ad quæſtionem ſeptimam.

Reſponſio Semipelagianorum.

54. Proſper epiſt. ad Auguſtinum, de reliquiis Pelagianæ hæreſeos; Cum ut ipſi ea exponant, ſecundùm quorum velint ſenſa depoſcimus, nihil ſe profitentur inveniſſe quod placeat, & de his taceri exigunt, quorum altitudinem nullus attigerit. Eò poſtremò pervicacia tota deſcendit, ut fidem noſtram ædificationi audientium contrariam eſſe definiant, ac ſic, etiamſi vera ſit, non promendam: quia & pernicioſè non recipienda tradantur, & nullo periculo quæ intelligi nequeant, conticeantur.

Reſponſio Catholicorum.

55. Dicatur verum, (inquit Auguſtinus) maximè ubi aliqua quæſtio ut dicatur impellit, & capiant qui poſſunt: ne forte cum tacetur propter eos qui capere non poſſunt, non ſolum veritate fraudentur, verum etiam falſitate capiantur, qui verum capere, quo caveatur falſitas, poſſunt. Facile eſt enim, imo & utile, ut taceatur aliquod verum propter incapaces. quamvis modo quodam dicendi fieri poſſit, ut id quod dicitur, & parvulis lac, & grandibus eſca ſit. ſicut; *Ioan. 16: 12 & 1 Cor. 3: 1, 2.* In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. *Ioan. 1: 1.* quis Chriſtianus tacere poteſt? quis capere? aut quid in doctrina ſana poteſt inveniri grandius? quod tamen & parvulis non tacetur, & nec grandibus nec parvulis occultatur. *Idem quandoque & parvulis lac, & grandibus eſca.* Sed alia eſt ratio verum tacendi, alia verum dicendi neceſſitas. ——— Inſtat inimicus gratiæ atque urget modis omnibus, ut credatur ſecundum merita noſtra dari, & ſic gratia jam non ſit gratia. Et nos nolumus dicere, quod teſte Scripturâ poſſumus dicere: timemus enim videlicet ne loquentibus nobis offendatur, qui veritatem non poteſt capere, & non timemus ne tacentibus nobis, qui veritatem poteſt capere, falſitate capiatur. Aut enim ſic prædeſtinatio prædicanda eſt, quemadmodum eam ſancta Scriptura evidenter loquitur, ut in prædeſtinatis ſine pœnitentia ſint dona & vocatio Dei; *Rom. 11: 29.* aut gratiam Dei ſecundum noſtra dari merita confitendum, quod ſapiunt Pelagiani. Auguſtinus libro de bono perſeverantiæ, cap. 16.

56. Idem, eodem libro, cap. 20. Certè qui non accipit, rejiciat: dum tamen qui capit, ſumat & bibat, bibat & vivat. Et Cap. 21. Nimiæ igitur contentionis eſt, prædeſtinationi contradicere, vel de prædeſtinatione dubitare. quæ tamen non ita populis prædicanda eſt, ut apud imperitam vel tardioris intelligentiæ multitudinem redargui quodammodo ipſa ſuâ prædeſtinatione [*legendum fortaſſe prædicatione*] videatur. ſicut redargui videtur & præſcientia Dei, quam certè negare non poſſunt, ſi dicatur hominibus, ſive curratis ſive dormiatis, quod vos præſcivit qui falli non poteſt hoc eritis. *Prædicanda eſt prædeſtinatio; prudenter tamen prædicanda eſt.* Doloſi autem & imperiti medici eſt etiam utile medicamentum ſic alligare, ut aut non proſit, aut obſit: ſed dicendum eſt; Sic currite, ut comprehendatis, atque ut i-

ut ipſo curſu veſtro ita vos eſſe præcognitos noveritis, ut legitimè curratis: & ſi quo alio modo Dei præſcientia prædicari poteſt, ut hominis ſegnitia repellatur. Et cap. 22. quamvis ergo ita ſe habeat de prædeſtinatione definita ſententia voluntatis Dei, non tamen, &c. Docet prolixè iſto capite Auguſtinus, quonam modo prædicanda ſit prædeſtinatio. Et concludens, eam prorſus prædicandam, ait; Hæc atque hujuſmodi cum dicuntur ſive paucis Chriſtianis, ſive multitudini Eccleſiæ, cur metuimus ſanctorum prædeſtinationem, & veram Dei gratiam, id eſt, quæ non ſecundum merita noſtra datur, ſicut eam ſancta Scriptura prædicat, prædicare? An vero timendum eſt, ne tunc de ſe homo deſperet, quando ſpes ejus ponenda demonſtratur in Deo; non autem deſperaret, ſi eam in ſe ipſo ſuperbiſſimus & infeliciſſimus poneret? Hæc Auguſtinus. quibus adjunge ea quæ ex eodem ad ſuperiorem quæſtionem allata ſunt in hanc ſententiam.

Eccleſ. Lugd. lib. de 3. epiſt. in cauſſa Gotteſchalci.

57. Eccleſia Lugdunenſis, libro de tribus epiſtolis, in cauſſa Gotteſchalci ſcriptis, mox ſub initium illius libri, refert hoc in una earum de Gotteſchalco ſcriptum eſſe, quod alio prædicationem ſuam eſſet apud barbaras & Paganas gentes orſus initio quàm Joannes, qui dixit, Pœnitentiam agite, &c. & quàm Paulus Apoſtolus, qui docuit per viſibilia viſibilium & inviſibilium cognoſcere Creatorem; prædicare cœperit; quia ante omnia ſecula & antequam quicquam faceret à principio Deus, quos voluit prædeſtinavit ad regnum, & quos voluit prædeſtinavit ad interitum, &c. Reſpondet Eccleſia Lugdunenſis, videri ſibi incredibile, Gotteſchalcum tam importunè atque præpoſterè talia ingeſſiſſe. Et poſtea eodem libro, (in bibliotheca Patrum, tom. 4. part. 2. col. 360. edititionis 4.) Quapropter (inquit) etſi illius miſerabilis monachi improbatur levitas, improbatur temeritas, culpatur importuna loquacitas, non ideo divina neganda eſt veritas. quia juxta præmiſſam Catholicæ fidei rationem omnipotens Deus ante conſtitutionem mundi, antequam quicquam faceret à principio certis & juſtis atque immutabilibus cauſſis æterni conſilii ſui, quoſdam prædeſtinaverit ad regnum gratuita bonitate ſua; ex quibus nemo ſit periturus, protegente miſericordia ſuâ: & quoſdam prædeſtinaverit ad interitum juſto judicio ſuo, propter meritum quod præſcivit impietatis eorum; ex quibus nemo poſſit ſalvari, non propter violentiam aliquam divinæ poteſtatis, ſed propter indomabilem & perſeverantem nequitiam propriæ iniquitatis. Plura ibidem in eandem ſententiam, cum inſigni Auguſtini & Fulgentii commendatione, lector inveniet.

CAPUT XIV.

Septem regulæ, ab Eccleſia Lugdunenſi propoſitæ; De præſcientia & prædeſtinatione Dei.

ANtequam ad reliquos articulos progrediamur, accipe has ſeptem regulas, ad ſecundum hunc articulum pertinentes, ex eodem illo libro Eccleſiæ Lugdunenſis de tribus epiſtolis. quarum regularum, in eo libro, hæc eſt inſcriptio;

Septem regulæ fidei, ex Divinarum Scripturarum auctoritate venientes, & à ſanctis atque orthodoxis Patribus diligentiſſimè commendatæ, de præſcientia & prædeſtinatione divinâ, quas & Catholicus quiſque fideliſſimè tenere debeat, & quicunque his contraria ſapit, non Catholicè ſentire comprobetur.

Harum ergo prima eſt, ut omnino firmiſſimè ac fideliſſimè teneamus, quia omnipotens Deus nihil ex tempore præſcierit vel prædeſtinaverit: ſed ſicut ipſe abſque ullo initio æternus & incommutabilis eſt, ita & ejus præſcientia ac prædeſtinatio ſempiterna ac incommutabilis ſit.

2. Secunda regula divinæ præſcientiæ & prædeſtinationis eſt: Nihil omnino eſſe aut fuiſſe, aut futurum eſſe poſſit in operibus Dei, quæ ſive in condendis, ſive in regendis, ſive in conſummandis vel finiendis creaturis agit, quod non ipſe in ſuo æterno conſilio atque judicio & veraciter præſcierit, & immobiliter prædeſtinaverit. ——— Nihil enim temere vel fortuitò, ſed omni æternæ ſuæ ſapientiæ conſilio & ratione facit.

3. Tertia regula divinæ præſcientiæ & prædeſtinationis eſt: quia in operibus omnipotentis Dei non ſunt alia præſcita & alia prædeſtinata: ſed quicquid ibi eſt præſcitum, quia totum eſt bonum & juſtum, ſine dubio eſt etiam prædeſtinatum: & quicquid eſt prædeſtinatum, utique eſt præſcitum: quia prædeſtinatio ſine præſcientia eſſe non poteſt. Quantum igitur ad ipſa opera divina pertinet, ſive dicantur præſcita, ſive dicantur prædeſtinata, tantundum valet, & eandem exprimit immobilem firmitatem. Inde eſt quod Apoſtolus quodam loco præſcientiam Dei prædeſtinationem ejus intelligi voluit, ubi ait, Non repulit Deus plebem ſuam quam præſcivit; ſi enim præſciiſſet tantummodo & non prædeſtinaſſet, nequaquam eam plebem ſuam feciſſet: ſed quia ita præſcivit, ut eam veriſſimè ipſa præſcientia prædeſtinaret, quid eſt aliud quod eam præſcivit, niſi quia verè & immutabiliter prædeſtinavit. Sic ergo in præordinatione electorum ad vitam, & in præordinatione reproborum ad mortem, quia utrumque juſtum opus Dei eſt, ſicut Pſalmus teſtatur dicens, Juſtus Dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis, nec præſcientia ejus ſine prædeſtinatione, nec prædeſtinatio ſine præſcientia intelligi poteſt; quia illud juſtum eſt & rectum opus ſuum, & verè præſcivit, & præſciendo juſtè prædeſtinavit.

Rom. 11: 2.

Pſal. 145: 17.

4. Quarta regula eſt ejuſdem præſcientiæ & prædeſtinationis: quod hæc duo in operibus rationalis creaturæ & diſtinctè & conjunctè intelligi poſſunt: quia ſcilicet ejuſdem creaturæ opera alia ſunt bona, alia ſunt mala: & quia bona opera ita ſunt ipſius creaturæ, ut ſint omnino principaliter & veraciter opera Creatoris, qui operatur in ea & velle & perficere pro bona voluntate, rectiſſimè tanquam verè divina, id eſt, divinitus inſpirata & geſta & præſcita & prædeſtinata debent intelligi. Mala verò opera ejuſdem creaturæ, quia ipſius tantummodo ſunt, & ex ejus vitio, non ex Dei voluntate vel operatione procedunt, præſcita à Deo dici poſſunt, prædeſtinata non poſſunt. quia ita eſt ille certiſſimè præſcius omnium futurorum, & bonorum ſcilicet & malorum, ut nunquam eſſe poſſit prædeſtinator, ſicut nec auctor malorum. Præſcivit itaque Deus & prædeſtinavit rationalis creaturæ ſuæ omnia bona, ſicut Apoſtolus dicit; Nam quos præſcivit, & prædeſtinavit

Rom. 8: 29.

vit conformes fieri imagini Filii ſui. Mala verò opera & mala merita ejuſdem creaturæ præſcivit tantummodo, non prædeſtinavit.

5. Quinta regula eſt præſcientiæ & prædeſtinationis, quod omnipotens Deus eadem præſcientiâ & prædeſtinatione ſua ita quoſdam malos in ſua iniquitate & impietate & præſcierit perſeveraturos, & ob hoc juſtè prædeſtinaverit perituros, ut ex ipſa certa præſcientia & juſta prædeſtinatione ſua nulli neceſſitatem impoſuerit ut malus eſſet, & aliud eſſe non poſſet. Hoc enim ſi feciſſet, quod abſit de ejus bonitate ſentire! ipſe eſſet utique auctor malorum, quæ ſuæ poteſtatis violentia fieri compuliſſet. Quod quam horrendæ ſit blaſphemiæ dicere vel cogitare; omnis pius & fidelis intelligit. Suo ergo vitio impii & iniqui in malis ſuis pertinaciter perſeverant, non aliquo Dei præjudicio, qui quotidie omnes ad pœnitentiam vocat, & ad ſalutem invitat, & converſis ad ſe miſericordiæ ſuæ ſinum pandit, & inceſſanter declinari à malis & fieri bona hortatur & admonet. ——— Non ergo ille tantæ bonitatis & pietatis Pater quenquam impellit aut compellit ad malum opus agendum, vel in malo opere permanendum, tamen verè conſtringit & compellit judicio in malis perſeverantes ad juſtum ſupplicium luendum. Et ibi ergo bonus, quia neminem vult malum eſſe: & hic juſtus, quia nullum iniquum & impium permittit impunitum eſſe: nuſquam autem malus, quia malorum tantummodò ultor, nunquam auctor exſiſtit. —— Igitur omnipotens Deus præſcientia ſua erga reprobos prævidit quod verum eſt, eos ſcilicet non ſuo impulſu, ſed proprio vitio in impietatibus perſeveraturos, prædeſtinatione ſuâ ſtatuit & decrevit quod juſtum eſt, eoſdem videlicet æterno ſupplicio perituros.

6. Sexta regula eſt divinæ præſcientiæ & prædeſtinationis; ut in divinis ſcripturis nequaquam hoc pueriliter quæratur vel exigatur, ut ibi ſolummodo intelligatur divina præſcientia & prædeſtinatio, ubi hæc ipſa nomina præſcientiæ & prædeſtinationis expreſsè & propriè poſita inveniuntur, ſicut eo loco ubi Apoſtolus dicit, nam
Rom. 8: 29. quos præſcivit & prædeſtinavit conformes fieri imagini Filii ſui: Sed ubicunque res ipſa ejuſdem divinæ præſcientiæ & prædeſtinationis certiſſimè poſita legitur, præſcientiam & prædeſtinationem ipſam intelligendam eſſe minimè dubitemus. Nam ſi proprietates ipſorum nominum requiramus, nuſquam in illis teſtimoniis Propheticis, quæ pro ipſius præſcientiæ & prædeſtinationis commendatione in epiſtola ad Romanos aſſumit & proponit Apoſtolus, vel præſcientia vel prædeſtinatio nominatur; & tamen res ipſa in eis tam clarè & perſpicuè demonſtratur, ut de ea nemini fidelium liceat dubitare.

7. Septima regula eſt divinæ præſcientiæ & prædeſtinationis; ut neque de electis Dei ullum perire poſſe credamus, neque de reprobis aliquem ſalvari ullatenus exiſtimemus.

Hæ ſeptem regulæ ipſis Remigii, ſeu illius, cui præerat, Eccleſiæ Lugdunenſis verbis à nobis hic propoſitæ, latius ibi explicantur, & confirmantur, paulo poſt initium libri illius de tribus epiſtolis.

CAPUT. XV.

Controverſiarum inter Catholicos & Semipelagianos, articulus tertius.

Pro quibus Chriſtus mortuus ſit, ſeu pro quibus Deus tradiderit Filium ſuum.

Opinio Semipelagianorum.

PRoſper epiſt. ad Auguſt. de reliquiis Pelagianæ hæreſeos; Hæc (inquit) ipſorum definitio ac profeſſio eſt; Pro univerſo humano generé mortuum eſſe Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & neminem prorſus à redemtione ſanguinis ejus exceptum, etiamſi omnem hanc vitam alieniſſima ab eo mente pertranſeat: quia ad omnes homines pertineat divinæ miſericordiæ ſacramentum. Hæc ibi.

2. Fauſtus lib. 1. de libero arbitrio capite 4. ait eos longè à pietatis tramite recedere, qui dicunt Salvatorem non pro omnibus mortuum eſſe.

3. Hincmarus in epiſtola ad Nicolaum Papam Romanum; apud Flodoardum, lib. 3. capite 14. inter errores Goteſchalci ponit, quod prædicaverit Chriſtum non effudiſſe Deo Patri pretioſum ſanguinem ſuum pro redemtione & ſalute omnium hominum, ſed tantum pro his qui ſalvantur, ſive pro omnibus electis. Idem dogma ut erroneum Goteſchalco objicitur in una earum epiſtolarum, quarum mentionem facit Eccleſia Lugdunenſis, lib. de tribus epiſtolis.

Doctrina Catholicorum.

4. Antiqua Smyrnenſis Eccleſia, quam Poly- *Eccleſia*
carpus Joannes Apoſtoli diſcipulus rexit, in epi- *Smyrnenſ.*
ſtola quam ſcripſit de Polycarpi martyrio, anno Dom. 169. apud Euſebium lib. 4 hiſt. Eccleſiaſt. capite 15. ait; ὥϛε τὸν Χριϛὸν ποτε καταλιπεῖν
δυνησόμεθα, τὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ παντὸς κόσμου τῶν *Pro toto*
σωζομένων σωτηρίας παθόντα. id eſt, neque Chri- *mundo eo-*
ſtum unquam deſerere poterimus, qui pro ſa- *rum qui*
lute totius mundi eorum qui ſalvantur, paſſus *ſalvantur.*
eſt.

5. Hieronymus, Comment. in caput 21. *Hieronym.*
Matth. exponens illa Chriſti verba. [*& dare animam ſuam redemtionem pro multis.*] Quando (inquit) formam ſervi accepit, ut pro mundo *Pro omni-*
ſuanguinem funderet: non dixit animam ſuam *bus qui*
redemtionem dare pro omnibus, ſed pro mul- *credere*
tis, id eſt, pro his qui credere voluerint. *voluerint.*

6. Joannes Chryſoſtomus, in cap. 10. Euan- *Chryſoſt.*
gelii Joannis, homil. 59. in illa verba; Ego ſum *Pro quibus*
Paſtor bonus, &c. Alterum (inquit) ab altero *Chriſtus*
confirmat: hoc eſt, quia dat animam, quia det *mortuus*
etiam vitam. Quod & Paulus dicebat, Si enim *eſt, dat eis*
cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per *vitam.*
mortem Filii ejus: multo magis reconciliati, *Rom. 5.*
ſalvi erimus. Et iterum; qui etiam proprio Fi- *10:*
lio non pepercit, ſed pro omnibus nobis tradi- *Rom. 8:*
dit illum, quomodo non etiam cum illo omnia *32.*
nobis donabit? hæc Chryſoſtomus. Qui ibi- *Ioan. 10:*
dem oves Chriſti, de quibus dicit, Cognoſco *14.*
oves meas, interpretatur populum Dei præcognitum ſeu prædeſtinatum.

7. Auguſtinus, tractatu 47. in Euangelium *Auguſt.*
Joannis: Miſſus fuerat Chriſtus ad Judæos,

non

non propter quoſdam immani odio pertinaces & perſeverantes in tenebris: ſed propter quoſdam in ipſa gente quas dicit oves ſuas. Et tracta- *Pro ovibus.* tu 48. Quomodo ergo iſtis dixit, non iſtis ex ovibus meis? quia videbat eos ad ſempiternum interitum prædeſtinatos, non ad vitam æter- *Ioan. 10: 26,* nam ſui ſanguinis pretio comparatos. Idem alibi (citante Remigio, ſeu Eccleſia Lugdunenſi, lib. de tribus epiſtolis) Omnes, inquit: fecit ſuas oves, pro quibus eſt omnibus paſſus. Et rurſum tractatu 48. in Euang. Joannis; De ovibus (inquit) iſtis, nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit: ſecurus eſt de numero earum qui pro eis novit quod dedit. Et hoc eſt quod ait; *Ioan. 10: 28.* Non rapiet eas quiſquam de manu mea. Item tractatu 95. in idem Euangelium; & mundus eum non cognovit, [illegible] eſt, homines infideles, *Pro mundo fideli.* quibus toto orbe terrarum mundus eſt plenus: inter quos gemit fidelis mundus, quem de mundo elegit per quem factus eſt mundus; de quo *Ioan. 3: 17.* ipſe dicit, Non venit filius hominis ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum. Mundus eo judicante damnatur: mundus eo ſubveniente ſalvatur: Quoniam ſicut arbor foliis & pomis, ſicut area paleis & frumentis, ita infidelibus & fidelibus plenus eſt mundus, Hæc Auguſtinus.

8. Proſper reſpondens ad primam objectionem *Proſper. Vide ſupra, lib. 2. hujus operis cap. 13. §. 7.* Vincentianam; Contra vulnus (inquit) originalis peccati, quo in Adam omnium hominum corrupta & mortificata natura eſt, & unde omnium concupiſcentiarum morbus inolevit, verum & potens & ſingulare remedium eſt mors Filii Dei Domini Jeſu Chriſti, qui liber à mortis debito, & ſolus abſque peccato, pro peccatoribus *Diſtinct.* & debitoribus mortuus eſt. Quod ergo, ad magnitudinem & potentiam pretii, & quod ad unam pertinet cauſam generis humani, ſanguis Chriſti redemtio eſt totius mundi: ſed qui hoc ſeculum ſine fide Chriſti, & ſine regenerationis ſacramento pertranſeunt, redemtionis alieni ſunt. Cum itaque propter unam omnium naturam, & unam omnium cauſam à Domino noſtro in veritate ſuſceptam, rectè omnes dicantur redemti, & tamen non omnes à captivitate ſint eruti, redemtionis proprietas haud dubie penes illos eſt, de quibus princeps mundi miſſus eſt foras, & jam non vaſa diaboli, ſed membra ſunt Chriſti. Cujus mors non ita impenſa humano generi, ut ad redemtionem ejus, etiam qui regenerandi non *Ad redemtionem non pertinebant, qui non erant regenerandi.* erant, pertinerent: ſed ita, ut quod per unicum exemplum geſtum eſt pro univerſis, per ſingulare ſacramentum celebraretur in ſingulis. Poculum quippe immortalitatis, quod confectum eſt de infirmitate noſtra & virtute divinâ, habet quidem in ſe ut omnibus proſit: ſed ſi non bibitur, non medetur. Hæc ibi.

9. Idem libro primo, de vocatione gentium, capite tertio [vel in alia editione, capite nono.] *Specialis quædam univerſitas.* In electis & præſcitis atque ab omnium generalitate diſcretis, ſpecialis quædam cenſetur univerſitas; ut de toto mundo totus mundus libe- *Totus mundus. omnes homines.* ratus, & de omnibus hominibus omnes homines videantur aſſumti. Et ejuſdem operis libro ſecundo, capite primo (ſeu in alia editione, capite ſecundo,) Apparuit ergo, ut Apoſtolus ait, *Tit. 2: 11.* gratia ſalutaris Dei omnibus hominibus, & ta- *Matth. 10: 22.* men miniſtri gratiæ odio erant omnibus hominibus, & cum alii eſſent qui oderant, alii qui odiis *Luc. 21: 17.* perſequentium premebantur, neutra tamen pars nuncupatione omnium hominum privatur; habente quidem ſalutis ſuæ damnum rebellium portione; ſed obtinente plenitudinis cenſum, *1 Ioan. 2: 1. 2.* fidelium dignitate. Dicit enim Joannes Apoſtolus; Sed & ſi quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jeſum Chriſtum juſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris; non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi. Hæc Proſper.

10. De iſto autem Ioannis loco, & ex Eſai. 53: *Pro pereuntium Chriſtus non orat ut ſalvi fiant.* 12. patet etiam Chriſtum intercedere atque orare pro eis omnibus, pro quorum peccatis eſt propitiatio, ſeu quorum peccata portavit: ergo non eſt propitiatio pro peccatis mundi illius pro quo Chriſtus non orat (Joan. 17: 9.) Semper auditur Chriſtus à Patre (Joan. 11: 42.) & fit quicquid orat. Qui igitur gratiam & ſalutem à Deo non conſequuntur, pro eis ut eam conſequeretur Chriſtus non oravit, non ſe Patri obtulit:

11. Non negandum eſt, quædam eſſe à morte & interceſſione Chriſti profluentia effecta, *De quibuſdam mortis Chriſti effectis communibus. Vide cap. 16. Annot. in propoſ. 6.* electis reprobiſque communia: ut ſunt communis externa vocatio, & ſacramenta, & illæ Iſraëlitarum prærogativæ quas enumerat Apoſtolus in epiſtola ad Rom. capite 9. & internæ illæ motiones quæ deſcribuntur capite 6. ad Hebr. & quæ de temporariis docet parabola ſatoris: propter quæ effecta reprobi Apoſtatæ dicuntur, & ſunt ἐν φανερῷ Iſraëlitæ, filii ſanctificati, redemti, &c. licet non ſint tales ἐν κρυπτῷ, ut diſtinctione utar illa Apoſtolicâ, ad Rom. 2: 28, 29. Neque revera unquam fuerint ex nobis, alioqui manſiſſent utique nobiſcum, ut docet Joannes, 1 Joan. 2: 19. Non enim omnes qui ſunt ex Iſraël, ii ſunt Iſraël, neque quia ſunt ſemen Abrahæ, ideo omnes ſunt filii Rom. 9: 6, 7. Neque qui redemti ex Ægypto vel Babylone, ii omnes redemti ab ira ventura. Vide Deuteronom. 32: 2. 2 Sam. 7: 23. & Eſai. 51: 10, 11. & 62: 12. & confer 2 Petr. 2: 1. Communibus effectis accenſenda videntur multa etiam bona temporalia, quæ in hac vita etiam reprobis conceduntur, propter electos, quibuſcum, vel propinquius vel remotius, degunt, donec compleatur & perficiatur electorum numerus.

CAPUT. XVI.

Remigii Epiſcopi Lugdunenſis & Eccleſiæ Lugdunenſis doctrina de hoc articulo, cum quibuſdam annotationibus. Item judicium Concilii Valentini.

REmigius Epiſcopus Lugdunenſis & cum eo Eccleſia Lugdunenſis, lib. de tribus epiſtolis, ſententiam ſuam prolixius de hac quæſtione explicant: eam nos complectemur paucis propoſitionibus, ex illa diſſertatione fideliter depromtis. *1 Propoſ.*

Ioan. 10: 14. 15. Dominus noſter Jeſus Chriſtus, paſtor bonus animam ſuam poſuit pro ovibus ſuis.

2. Propoſ. De his ovibus alibi dicitur; Sicut filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam in redemtionem pro multis. Et; hic eſt calix ſanguinis mei novi Teſtamenti qui pro vobis, & pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum. Unde & Apoſtolus dicit: Sic & Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata. *Matth. 20: 28. Matth. 26: 28. & Luc. 22: 20. Hebr. 9: 28.*

3. Propoſ. Hæ oves, hi multi, ſunt populus ille ſuus quem ſalvum facit Jeſus à peccatis eorum: Iſraël Dei, de quo in Pſalmis prænunciatum eſt; Et ipſe redimet Iſraël ex omnibus iniquitatibus ejus. *Matth. 1: 21. Gal. 6: 16. Pſal. 130: ult.*

4. Propoſ. Hi ſunt illi credentes, pro quibus ipſe Dominus ſe in patibulo crucis exaltatum teſtatur, dicens; Et ſicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. *Ioan. 3: 14, 15.*

Hi ſunt mundus ille, de quo ibidem ſtatim ſubjunxit; Sic enim Deus dilexit mundum, ut

5. Prop. Ibid. Filium ſuum unigenitum daret. Et quis iſte ſit mundus quem Deus dilexit, & pro quo unigenitum ſuum dedit, continuò exponens adjunxit, ut omnis qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sic enim & ibi intelligendus

Mundus credentium Deo dilectus & redemtus.

eſt mundus Deo dilectus, & per unigenitum ejus redemtus, ubi beatus Joannes Apoſtolus dicit; Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed & pro totius mundi. *1 Ioan. 2: 2.* Et ubi beatus Apoſtolus dicit: Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum. *2 Cor. 5: 19.* Eſt namque mundus in infidelibus inimicus Deo, nec reconciliatus Deo: de quo ſcriptum eſt; Et mundus eum non cognovit. & iterum; & mundus totus in maligno poſitus eſt. *Ioan. 1:10. & 1 Ioan. 5:19.* Totus ergo mundus in ſalute, & totus in incredulitate: totus in reconciliatione, & totus in inimicitiis: quia & ille in ſuo genere totus, & iſte in ſuo genere totus intelligendus eſt.

Totus mundus.

6. Propoſ. Ad hanc redemptionis gratiam pertinent tres hominum ordines: primus ordo eſt electorum &

3. Ordines. prædeſtinatorum ad vitam æternam: de quibus perire nullus poteſt, & qui omnino omnes ſalvantur. Secundus ordo eſt eorum fidelium, qui rectâ fide & pietate accedunt ad gratiam baptiſmi, & per eam accipiunt indulgentiam peccatorum, & ſic participes redemtionis fiunt; ſed poſtea gratiam amittunt, & perſeverantes in malis ſic de ſeculo exeunt, & pereunt. Tertius ordo in illis accipiendus eſt, qui adhuc in infidelitate poſiti, vocandi tamen ſunt per miſericordiam Dei, & hoc ſine dubio in Eccleſia conſecuturi, quod conſequuti ſunt & illi duo ordines ſive perſeverantium, ſive non perſeverantium in gratia Chriſti.

Annotatio in propoſitionem ſextam.

Nota, nos non diſſentire, quin etiam Apoſtatis Chriſtus morte ſua meruerit omnem illam gratiam quam conſequuti ſunt, poſteaque ſuo vitio ſibi inutilem effecerunt, ut vocationem, baptiſmum, & illam illuminationem, illum guſtum doni cœleſtis, illam participationem Spiritus Sancti, &c. de quibus ad Hebr. 6. aſſentimur etiam eos recta fide & pietate acceſſiſſe, ſi rectam intelligas eam fidem quam revera habent, nec ſimulare intendunt, ut faciunt deriſores qui cum ſciant ſe non credere, ſimulant tamen ſe credere, ut illi Pharisæi & Herodiani, Matth. 22: 16. certè hoc ſenſu recta fuit fides illorum temporariorum, de quibus teſtatur Dominus in expoſitione parabolæ ſatoris, quod verbum prædicatum receperint cum gaudio. (Vide Joan. 2:23, 24, 25.) de quibus Auguſtinus lib. de correptione & gratia, cap. 9. Non erant (inquit) filii, etiam quando erant in profeſſione & nomine filiorum: non quia juſtitiam ſimulaverunt, ſed quia in ea non permanſerunt. Concedimus etiam illis remiſſa eſſe peccata, quomodo remiſſum dicitur debitum ſervo illi, qui poſtea traditus eſt cruciatoribus donec illud ipſum debitum totum perſolveret. Matth. 18. de qua remiſſione vide Auguſt. lib. 1. de baptiſmo contra Donatiſtas, capite 12. at non illa remiſſione abſoluta & irrevocabili, de qua loquitur David, Pſalm. 32. & quam promittit Deus Iſraeli ſuo, apud Jeremiam 31: 34. & ad Hebr. 8: 12. & cap. 10: 18. de qua loquitur Apoſtolus ad Coloſſ. 1: 14. Neque habuerunt temporarii fidem illam electorum Dei, Tit. 1: 1. Qua Deus purgat corda, Actor. 15: 9. quæ fides ἀνυπόκριτος nuſquam invenitur ſine charitate & corde puro & conſcientia bona. 1 Tim. 1: 5. Temporariorum autem cor nunquam fit terra illa bona, id eſt, καρδία καλὴ καὶ ἀγαθή, quam illi ſoli habent qui auditum verbum intelligunt & retinent, & fructum ferunt perſeveranter: ut patet ex parabola ſatoris. Eorum qui hanc fidem habent nullus perit, ait enim de eis ipſe Dominus, Amen amen dico vobis, qui credit in me habet vitam æternam, Joan. 6: 47. & in parabola ſatoris ait, habentes cor hujuſmodi καλὸν καὶ ἀγαθὸν perſeverare Luc. 8: 15. Quamvis igitur non ſimulent temporarii, ſed profiteantur ut ſentiunt, ſitque eorum fides etiam ratione objecti ſeu rerum credendarum recta, id eſt, orthodoxa, ſeu dogmaticè vera, ſeipſos tamen decipiunt, dum ſufficere exiſtimant illam ſuam fidem, & eſſe putant eandem cum ea fide cui promiſſa eſt vita æterna, hæc enim juſtificans & ſalvifica fides (quæ eſt aſſenſus fiducialis & charitativus, ſeu charitatem ſecum introducens & per charitatem operans) non invenitur in corde petroſo, aut ſpinoſo ſentibuſque horrido & immundo: hæc enim fide purgat Deus corda, & per hanc Chriſtus in cordibus fidelium habitat. Actor. 15: 9. Epheſ. 3: 17. & quicunque hanc habet, perſeverat, certoque ſalvatur, ut oſtenſum. Dici etiam poſſunt temporarii participes quodammodo fieri redemtionis, per illa dona à morte Chriſti profluentia quæ accipiunt, & poſtea amittunt, ideoque dicuntur negare τὸν ἀγοράσαντα ἀυτὰς δεσπότην 2 Petr. 2: 1. Non tamen pertinent ad illam ἀιωνίαν λύτρωσιν, quam ſanguine ſuo Chriſtus tanquam Novi Teſtamenti mediator acquiſivit ſuis vocatis, τοῖς κεκλημένοις, quorum conſcientias ſanguine ſuo mundat ab operibus mortuis ad ſerviendum Deo viventi: quorum peccata portavit & abolevit. Hebr. 9. quos Dei voluntate ſanctificavit & conſummavit in perpetuum unica illa oblatione ſui, eiſque acquiſivit ut eorum cordibus Deus indat & mentibus inſcribat leges ſuas, neque amplius recordetur peccata eorum, Hebr. 10. Qui dicunt Domino, ἐσφάγης καὶ ἠγόρασας τῷ Θεῷ ἡμᾶς ἐν τῷ ἅιματι σοῦ, ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους. Apoc. 5: 9. Qui laverunt & candidas fecerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni, Apocal. 7: 14. οἱ ἠγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς, οὗτοι ὑπὸ Ἰησοῦ ἠγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων. Apocal. 14: 3, 4. quorum nomina ſcripta ſunt in libro vitæ Agni mactati à jactis mundi fundamentis. Apocal. 13: 8. Aurum (inquit Gregorius) quod pravis diaboli perſuaſionibus quaſi lutum ſterni potuerit, aurum ante Dei oculos nunquam fuit. Qui enim ſeduci quandoque non reverſuri poſſunt, quaſi habitam ſanctitatem ante oculos hominum videntur omittere, ſed eam ante oculos Dei nunquam habuerunt. Hæc Gregorius primus, Papa Romanus, lib. 34. Moral. capite 8.

Vide c. 15. §. 11.

Temporarii non ſimulant, ſed ſua duritie occæcati ſeipſos decipiunt. Matth. 13:20.

Vide lib. 10 c. 16. §. 4. & ſeq.

De ordine fidei & charitatis, vide Ambroſ. epiſt. 44. ad Horontianum.

2 Petr. 2: 1. Eum qui emit eos Dominum negantes.

Æterna redemtio per Chriſtum acquiſita omnibus & ſolis eis quos ad gloriam perducit.

Gregor. Verum aurum non degenerat in [illegible] tum.

Hac interpoſita neceſſaria admonitione, adjiciamus nunc reliquas Eccleſiæ Lugdunenſis de hoc articulo propoſitiones.

7. Propoſitio; quartus ordo hominum, de quo dicimus; qui autem non crediderit condemnabitur, manifeſtè extra numerum fidelium jacet, & æternæ condemnationi eſt deſtinatus: qualibus dictum eſt, Sed vos non creditis, quia non eſtis ex ovibus meis. Et, propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Et, qui non credit, jam judicatus eſt, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei. *Marc. 16: 16. Ioan. 10: 26 & 8: 47. & c. 3: 18.*

8. Propoſitio: Licet Apoſtolus de Domino & redemtore noſtro dicat. Unus enim Deus, unus eſt mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus, qui dedit ſemetipſum Redemtorem pro omnibus: Tamen juxta ſuperius demonſtratam fidei regulam, rectè intelligitur pro illis omnibus *1 Tim. 2: 5.*

Chriſtus non eſt infidelium mediator, nec Advocatus nec reconciliator.

bus ſe redemtionem dediſſe, pro quibus etiam dignatus eſt Mediator Dei & hominum eſſe, neque enim infidelium Mediator eſt, ſicut nec advocatus nec reconciliator, ſed fidelium tantum.

Dedit ſe pro omnibus Vide infra, cap. 18.§.21.

——— Dedit ſemetipſum redemtionem pro omnibus, non quod omnes ejus paſſione redemerit, ſicut utique manifeſtum eſt, ſed quod nemo accipiat redemtionem niſi in illo & per illum. Dicit enim alibi idem Apoſtolus de Domino, ut gratia Dei pro omnibus guſtaret mortem: & pro quibus omnibus mortem guſtaſſe intelligendus ſit videtur continuò demonſtraſſe, cum ſubjunxit; Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſummare. Iſti ſunt omnes pro quibus Deus proprium Filium ſuum tradidit. Rom. 8: 32. Qui etiam pro eiſdem omnibus mortuus eſt, 2 Cor. 5: 15. Quibus & alibi dicit Apoſtolus: Et non eſtis veſtri, emti enim eſtis pretio magno. 1 Cor. 6: 20.

Hebr.2:9. Ibid.v.10.

Vide Eſai. 53:10,11.

9. Propoſitio; Sanguis Chriſti pretium eſt magnum; non poteſt tale pretium in aliqua parte eſſe inane & vacuum, ſed potius illarum mercium, pro quibus datum eſt, lucro & cumulo refertum.

10. Propoſitio; Chriſtus ſine dubio nunquam ignorare potuit exitum & effectum paſſionis ſuæ, quam pro populi ſui redemtione & ſalute certo & definito conſilio ſuſcepit. ſed copioſum fructum mortis ſuæ certò præſcivit, & manifeſtè prænunciavit, dicens, Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſin autem mortuum fuerit, multum fructum affert Joan. 12: 24. Et quo conſilio ſeu qua intentione mortuus ſit Dominus, docet Euangeliſta, inquiens, quod Jeſus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, ſed ut filios Dei qui erant diſperſi congregaret in unum. Joan. 11: 51, 52.

Joan. 12: 24

Joan.11: 51,52.

Annotatio in nonam & decimam propoſitionem.

Si Chriſtus etiam pro illis credentibus mortuus ſit qui non perſeverant, ſed in perditionem ſuo vitio abeunt, ſicut dicebat Eccleſia Lugdunenſis, ſuperius, propoſitione ſextâ, quomodo hic eadem Eccleſia dicit Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum nihil inaniter & vanè in paſſione ſua & pretioſi ſanguinis fuſione egiſſe; & in nullo ſui effectûs lucro fraudatum?

Reſpondeo, Nulli reprobi ſunt ad vitam æternam ſanguinis Chriſti pretio comparati, ut monuit Auguſt. tract. 48. in Euang. Joan. Idcirco temporarii illi qui pereunt, non ſunt de numero earum ovium de quibus ait Chriſtus, *Ego pono vitam pro ovibus, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me: & ego vitam æternam do illis, & non peribunt in æternum, & non rapiet quiſquam eos è manu mea.* Joan. 10. Neque venit Chriſtus ut ipſi ſalvarentur, alioqui non perirent: nam de certo fructu oblationis & interceſſionis Chriſti impletur illa Dei prædictio per Eſaiam; *Quum poſuerit ſacrificium pro delicto animam ſuam, videbit ſemen, prolongabit dies, & voluntas Domini in manu ejus proſperabitur. Propter laborem animæ ſuæ videbit, & ſaturabitur: ſcientiâ ſui juſtificabit juſtus ſervus meus multos, & iniquitates ipſorum ipſe portabit.* Eſai. 53: 10, 11. Vide ſimiles prædictiones, Eſai. 35. & 49. Jerem. 23: 5, 6. & 31: 33, 34. & 32: 39, 40. & Ezechiël. 34: 15, 16. 22, 23, 24, 25. & 36: 25, 26, 27. Mortuus igitur Chriſtus eſt primariò & ſimpliciter pro ſolis electis, penes quos ſolos eſt redemtionis proprietas, ut loquitur Proſper: pro temporariis autem illis mortuus eſt non niſi ſecundariò & ſecundum quid; non quod Chriſtus bis mortuus ſit, ſed quia unica illa ejus mors impenſa fuit propter electos primariò & ſimpliciter, abſque quorum cauſa foret, non moreretur Chriſtus pro reliquis; dum autem vitam ponit pro electis, poſtulat etiam & virtute inæſtimabilis meriti ſui impetrat quædam temporalia dona reprobis, idque propter electos, ut dum vident multos à ſpecioſa Chriſti profeſſione deficere, ipſi timere diſcant & cum tremore ſalutem ſuam perficere. Quod qui faciunt, illi ſoli propriè & ſimpliciter redemti ſunt: temporarii autem illi non niſi impropriè & ſecundùm quid, quantum ad dona illa temporalia, quibus poſtea ſuo vitio abutuntur, & ingrati exſiſtunt. Non tamen propterea ullo ſui effectus lucro fraudatur Chriſtus, quia non amplius illis poſtulavit aut acquirere decreverat. Hominibus autem videtur (inquit Auguſtinus) omnes qui boni apparent fideles, perſeverantiam uſque in finem accipere debuiſſe: Deus ertom melius eſſe judicavit, miſcere quoſdam non perſeveraturos certo numero ſanctorum ſuorum, ut quibus non expedit in hujus vitæ tentatione ſecuritas, non poſſint eſſe ſecuri: multos enim à pernicioſa elatione reprimit, quod ait Apoſtolus, quapropter qui videtur ſtare, videat ne cadat. Voluntate enim ſuâ cadit, qui cadit: voluntate Dei ſtat, qui ſtat. Potens eſt enim Deus ſtatuere illum: non ergo ipſe ſeipſum: ſed Deus. Veruntamen bonum eſt non altum ſapere, ſed timere. Hæc Auguſtinus lib. de bono perſeverantiæ, cap. 8. audiamus nunc porrò Eccleſiam Lugdunenſem.

Eſai. 53: 10,11.

Diſt. pro quibus Chriſtus mortuus eſt.

Alia diſt. redemtorum.

1 Cor. 10: 12. Rom.14:4. Rom.11: 20.

11. Propoſitio; Pro omni illa innumerabili & infinita multitudine impiorum, qui ab exordio mundi uſque ad paſſionem Domini per quatuor fermè annorum millia in ſua impietate ſunt mortui, & apud inferos æternâ perditione damnati, nunquam Dominus paſſus, nunquam mortuus eſt, nec ad eos ſalvandos ullatenus venit, nec pro eis pretioſum ſanguinem fudit.

12. Propoſitio: Nec igitur pro iſta utique minore parte infidelium & impiorum, qui poſt paſſionem ejus uſque ad mundi terminum aut exſtiterunt aut exſiſtunt aut futuri ſunt, in quibus utique & Antichriſtus erit, Nec, inquam, pro iſtis eſt crucifixus & mortuus, ſed pares ſunt impietate, pares perditione, & pariter omnino extranei à Chriſti redemtione. Quia & ſi pro iſtis paſſus eſſe dicatur, quid eis profecit ejus paſſio impiis & in ſua impietate perituris, niſi ut qui non fiunt participes redemtionis, majorem & graviorem incurrant cumulum damnationis.

Nota de diſtinctione impetrationis & applicationis.

Nota; ex propoſitione undecima, & ultimis verbis duodecimæ propoſitionis, inanem eſſe diſtinctionem illam, qua utuntur illi hujus ſeculi Semipelagiani qui ſe Remonſtrantes vocant, dicentes Chriſtum morte ſua omnibus hominibus impetraſſe redemtionem, ſed eam ſolis credentibus applicari. Nam cui bono eſt illa impetratio nunquam applicationem allatura? Nihil cuiquam impetravit Chriſtus, quod ei non poſtulavit; quicquid autem cuilibet poſtulavit, illud & datur. Noluit pro mundo orare, adeóque nec exorare. Docent etiam ſacræ literæ (locis ſuperius citatis in hoc articulo paſſim) Chriſtum eis quos à Patre ſalvandos accepit, meritum eſſe & impetraſſe non ſolam redemtionis poſſibilitatem, reconciliabilitatem, peccatorum remiſſibilitatem, ſalvabilitatem, ſed ipſam redemtionem, reconconciliationem, peccatorum remiſſionem, ſalutem æternam; & hæc omnia non ſolum conditionaliter, neque ſub incerta conditione, ſed cum ipſa conditione, adeóque infallibiter & certò applicanda

Vide huc ſpectantem inſignem Ambroſii diſſertationem, quam invenies infra, hoc ipſo libro, cap. 25. §. 9. Joan. 17: 9.

da ſeu conferenda; nam & ipſa fides & charitas & ſpes & perſeverantia ſunt in Dei donis novo fœdere promiſſis, cujus mediator eſt Chriſtus, qui ea omnia dona accepit ſeu impetravit hominibus merito ſuæ obedientiæ, & contulit effuſione Spiritûs Sancti.

Pro omnibus. 13. Propoſitio Eccleſiæ Lugdunenſis eſt; Ubicunque in literis Apoſtolicis legitur, quod Dominus noſter dederit ſemet ipſum redemptionem pro omnibus, & gratia Dei pro omnibus guſtaverit mortem, & pro omnibus mortuus ſit, illi multi pro quibus Dominus & animam ſuam ſe poſiturum & ſanguinem fuſurum, dixit, qui unique
1 Cor. 15: 22. in ſuo genere & multi & omnes ſunt, rectè intelliguntur: ſicut & illud, quod omnes in Chri-
Rom. 5: 18. ſto vivificabuntur, & quod per unius hominis juſtitiam in omnes homines in juſtificationem vitæ: & non confusè & abſurdè, etiam de impiis & infidelibus: ſed de illis omnino multis dictum
Rom. 5: 19. intelligendum, de quibus manifeſtè dicitur, ſic & per obedientiam unius hominis juſti conſtituentur multi. Et iſti ipſi in ſuo genere omnes, & in
Matth. 20: 16. ſuo genere multi, ad comparationem multitudinis reproborum dicuntur à Domino pauci, cum ait, multi autem ſunt vocati, pauci vero electi.

Hæc omnia quæ his tredecim propoſitionibus aſſeruntur, Remigius & Eccleſia Lugdunenſis ajunt ſe firmiſſimè tenere, nec de eis ullatenus dubitare. Nihilominus hoc Eccleſiarum paci dant & concordiæ, ut quamvis tam de ſcripturis ſanctis, quam de beatorum Patrum ſcriptis fideliter, indubitanter, atque evidenter ſententiam ſuam propoſuerint & confirmaverint; ſi tamen inveniantur aliqui Patrum, qui etiam pro impiis in ſua impietate permanſuris Dominum crucifixum dicant, quod eos certiſſimis ac clariſſimis divinæ ſcripturæ teſtimoniis probare potuiſſe incredibile eſt, ſi tamen etiam abſque ullis ſcripturæ non ambiguis teſtimoniis hoc dixiſſe inveniantur, utcunque illa haud dubiè potior ſit auctoritas, quæ & tam evidenti ratione & tam multiplici ſcripturarum atteſtatione firmatur, attamen & illorum ſententia ex pietate veniens, propter pacem & venerabilem pietatem beatiſſimorum Patrum non renuatur; nihil temerè definiatur: ut quolibet quis acquieſcat modo, non ſit hæreticum, niſi contentione hæreticum fiat.

Et poſtea eodem libro, col. 375. ajunt; Jam illud de Dominici ſanguinis pretio, quod pro his tantum qui credere voluerint datum ſit, manifeſta eſt, ſicut ſupra ſatis oſtendimus, eorundem beatorum Patrum ſententia. Quam iſte (Goteſchalcus) ut putamus, & legendo didicerat, & damnare meruebat. Unde & ſi inventi ſunt alii æquè Patres, qui illud glorioſum pretium etiam pro nunquam crediturís, & in ſua impietate perituris datum eſſe non abnuant, melius, ut credimus, utrique honorarentur, nec pro aliis alii damnarentur: quia & illud manifeſtè divinâ auctoritate firmatum eſt: Et iſtud, ſi piè ſentitur, non eſt abnuendum. Et infra, col. 377. quod & ſi aliqui Patrum pro omnibus omninò hominibus Dominum paſſum intellexerunt, honoretur & iſte velut pius ſenſus, dummodo ille prior qui eſt certiſſimus, & divina veritate firmatus, nulla præſumtione contemnatur, vel, quod eſt gravius, damnetur. Hæc Remigius & Eccleſia Lugdunenſis, libro de tribus epiſtolis, in bibliotheca Patrum, in ſecunda parte tom. 4. editionis quartæ.

Iudicium Concilii Valentini. Concilium Valentinum, in quo reverendiſſimi, nempe, Lugdunenſis, Viennenſis, & Arelatenſis, provinciarum Epiſcopi numero 14. in unum collecti conſederunt, præſidentibus Epiſcopis Metropolitanis, videlicet Remigio illo Lugdunenſi, Egilmaro Viennenſi, Rodlando Arelatenſi, collaborante eis quam maximè Ebbone Gratianopolitano Epiſcopo, adjuncto etiam venerabili cœtu presbyterorum, devotiſſimis quoque diaconis adſtantibus, Euangeliis in medio poſitis, anno Dom. 855. hoc, inquam, Concilium, c. 4. ait; Item de redemtione ſanguinis Chriſti, propter nimium errorem, qui de hac cauſa exortus eſt, ita ut quidam, ſicut eorum ſcripta indicant, etiam pro illis impiis, qui à mundi exordio uſque ad paſſionem Domini, in ſua impietate mortui & æternâ damnatione puniti ſunt, effuſum definiant, contra illud Propheticum; Ero mors tua, ô mors, ero mor- *Oſe. 13: 14.*
ſus tuus inferne: illud nobis ſimpliciter & fideliter tenendum ac docendum placet, juxta Euangelicam & Apoſtolicam veritatem, quod pro illis hoc datum pretium teneamus, de quibus ipſe Do- *Ioan. 3: 14, 15, 16.*
minus noſter dicit; ſicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Et Apoſtolus; Chriſtus *Hebr. 9: 28.*
(inquit) ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata. Hæc Concilium Valentinum.

Convenit illud dictum Leonis primi, Epiſcopi *Dictum Leonis I. Papæ Rom.*
Romani; Effuſio enim pro injuſtis ſanguinis juſti, tam potens fuit ad privilegium, ut ſi univerſitas captivorum in Redemtorem ſuum crederet, nullum tyrannica vincula retinerent. Hæc Leo, epiſt. 11. ad Julianum Coënſem. Vide ſupra lib. 2. cap. 13. §. 7.

CAPUT. XVII.

Controverſiarum inter Catholicos & Semipelagianos articulus quartus.

De vocatione ſecundùm propoſitum: ubi de ejus efficacitate, & amplitudine ſeu ſpeciali diſpenſatione.

Opinio Semipelagianorum.

PRoſper epiſt. ad Auguſt. de reliquiis Pelagianæ hæreſeos; hæc ipſorum definitio ac profeſſio eſt; Univerſis hominibus propitiationem, quæ eſt in ſacramento ſanguinis Chriſti, ſine exceptione eſſe propoſitam, ut quicunque ad fidem & baptiſmum accedere voluerint, ſalvi eſſe poſſint. Ideoque omnem hominem ad credendum & ad operandum divinis inſtitutionibus admoneri, ut de apprehendenda vita æterna nemo deſperet, cum voluntariæ devotioni remuneratio ſit parata. Hoc autem propoſitum vocationis Dei, quo vel ante mundi initium, vel in ipſa conditione generis humani, eligendorum & rejiciendorum dicitur facta diſcretio, & lapſis curam reſurgendi adimere, &c. Et infra in eadem epiſtola; Cum ad earum nationum contemplationem venitur, quæ vel in præteritis ſeculis dimiſſæ ſunt ingredi vias ſuas, vel nunc quoque adhuc in veteris ignorantiæ impietate depereunt, nec ulla eis aut legis aut Euangelii illuminatio coruſcavit: cum tamen in quantum prædicatoribus oſtium apertum eſt, & via facta eſt, gentium populus, qui ſedebat in tenebris & in umbra mortis, lucem viderit magnam: & qui quondam non populus, nunc autem populus Dei ſit; & quorum aliquando non miſertus eſt, nunc autem miſereatur: prævifos inquiunt à Domino crediturós; & ad unamquamque gentem ita diſpenſata tempora ac miniſteria magiſtrorum, ut

exor-

Digitized by Google

exortura erat bonarum credulitas voluntatum. *1 Tim. 2: 4.* Nec vacillare illud, quod Deus omnes homines velit ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire: quandoquidem inexcuſabiles ſint, qui ad unius veri Dei cultum potuerint inſtrui intelligentiâ naturali, & Euangelium ideo non audierint, quia nec fuerint recepturi. Hæc ibi.

2. Hilarius epiſt. ad Aug. de eiſdem reliquiis Pelagianæ hæreſeos; Hæc ſunt itaque quæ Maſſiliæ, vel aliis etiam locis in Gallia ventilantur: Novum & inutile eſſe prædicationi, quod quidam ſecundùm propoſitum eligendi dicantur, ut id nec arripere valeant, nec tenere, niſi credendi voluntate donata. Et infra; Illa teſtimonia, ut eſt illud, Sicut unicuique partitus eſt menſuram *Rom. 12: 3.* fidei: ut ſimiliâ, ad id volunt valere, ut adjuvetur qui cœperit velle non etiam ut donetur ut velit: rejectis ab hoc dono aliis pariter reis, qui & poſſent ſimiliter liberari, ſi ea quæ pariter indignis præſtatur credendi voluntas, etiam ipſis ſimiliter *1 Tim. 2: 4.* præſtaretur. Et infra; ſententiam illam, qui omnes homines vult ſalvos fieri, ita exponunt, ut non eos tantum intelligant qui ad ſanctorum numerum pertinebunt, ſed omnes omnino, ut nullus habeatur exceptus. Nec hoc timendum, quod quidam eo invito perire dicantur: Sed quomodo, ajunt, non vult à quoquam peccari, vel deſeri juſtitiam, & tamen jugiter illa deſeritur contra ejus voluntatem, committunturque peccata; Ita eum ſalvare velle omnes homines, nec tamen omnes homines velle ſalvari. Hæc in epiſtola Hilarii.

Fauſtus. 3. Fauſtus ait, lib. 1. de libero arbitrio, capite 4. Totum planè gratiæ Dei eſt, ſed omnibus eam offert atque ingerit ad ſalutem, omnium conditor atque Redemtor. Et ejuſdem libri, capite 10. Non ergo æquum juſtumque uni velle conceſſit, & alteri denegavit, &c. Et capite 12. Status hominis in diverſa non pro conſtitutione Dei, ſed pro arbitrii libertate poteſt verſari. Et capite 17. ejuſdem libri; Licet non omnes obedientiam exhibituros eſſe præcognoſceret, omnibus tamen & velle & poſſe donaverat. Et ibidem; Quid eſt autem attrahere, niſi prædicare, niſi ſcripturarum conſolationibus excitare. Et capi- *Luc. 19: 41.* te 19. Videns civitatem, flevit ſuper illam. Si Dominus perituris ſalutis interclauſerat aditum, ergo falsò iſtorum deflevit exitium. Si autem eorum perditionem vero (ut manifeſtum eſt) mœrore perdoluit, non voluntatem ſuam homini, ſed conſenſum hominis voluntati ſuæ defuiſſe monſtra- *Matth. 23: 37.* vit. Item in Matthæo, Jeruſalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alias ſuas, & noluiſti! Duas res hic agit ſermo divinus: Nam dum dicit; quoties volui & noluiſti, in Deo propoſiti bonitas, in homine arbitrii eſt expreſſa libertas. Dicendo autem; Jeruſalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt, ſalvare ſe eos voluiſſe pronunciat, cum evidenter proferat cauſas, per quas ſalutem eis negare debuerit. Dum dicit Pro- *Mich. 6; 8.* pheta Michæas, & quid Dominus quærat à te, utique facere judicium: promtam exercendi boni operis voluntatem non repoſceret, ſi non dediſſet. Vides, quia ſicut Dei eſt ut provocans adhortetur, ita obedientiæ hominis reſervatum eſt, ut ſequatur. Hæc Fauſtus.

Summa erroris Semipelagianorum, de hoc articulo. 4. Summa opinionis Semipelagianorum eſt; Non aliâ vocatione ſecundùm propoſitum vocari eos qui obediunt quam inobedientes, ſed diſcrimen eſſe in hominis obedientia, non in Dei vocatione. Hanc autem omnibus hominibus eſſe eo uſque conceſſam, ut omnibus facta ſit ſufficiens intimatio, omnibuſque data ſit obediendi facultas, & voluntas quam verſare in quamlibet partem poſſint. Hanc eſſe gratiam propoſiti divini, Deum hanc largiri omnibus hominibus, nemine excepto; etiam eis quibus denegatur Euangelii annunciatio. Vide Proſperi librum de ingratis, cap. 10.

Doctrina Catholicorum, de vocatione ſecundum propoſitum.

5. Auguſtinus, lib. 2. contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 7. Sicut nulla eſt acceptio perſonarum in duobus debitoribus æqualiter reis, ſi alteri dimittitur, alter exigitur, quod pariter ab utroque debetur: ſic etiam cum ſecundùm propoſitum Dei vocatur alius, alius non vocatur: vocato datur gratuitum donum, cujus boni boni eſt vocatio ipſa principium; non vocato redditur malum, quia omnes rei ſunt ex eo, quod per unum hominem peccatum intravit in mundum. Hæc ibi. *Rom. 5: 12.*

6. Idem, lib. 5. contra Julianum, cap 3. Nullum elegit dignum, ſed eligendo effecit dignum, nullum tamen punit indignum. An, inquis, Apoſtolus, Bonitas Dei ad pœnitentiam te adducit. *Rom. 2: 4.* Verum eſſe conſtat, ſed quem prædeſtinavit adducit, quamvis ſecundùm duritiam & cor impœnitens, *Verſ. 5.* quantum ad ipſum attinet, theſaurizet ſibi iram in die iræ, & revelationis juſti judicii Dei, qui reddet unicuique ſecundum opera ejus. Quantumlibet enim præbeat patientiam, niſi ipſe dederit, quis agit pœnitentiam? An oblitus es *2 Tim. 2: 25.* quod idem ipſe Doctor ait, ne forte det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant à Diaboli laqueis? Sed judicia *Pſal. 35. (ſeu 36.) verſ. 7.* ejus ſicut multa abyſſus. Nos certè ſi eos in quos nobis poteſtas eſt, ante oculos noſtros perpetrare ſcelera permittamus, rei cum ipſis erimus. Quam verò innumerabilia ille permittit fieri ante oculos ſuos: quæ utique ſi noluiſſet nulla ratione permitteret, & tamen juſtus & bonus eſt, & quod præbendo patientiam dat locum pœnitentiæ, nolens aliquem perire, *2 Pet. 3: 9.* novit Dominus qui ſunt ejus, *2 Tim. 2: 19.* & omnia cooperantur in bonum, ſed his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt: *Rom. 8: 28.* Multi enim vocati; pauci verò electi. *Matth. 22: 14.* Qui ergo electi, hi ſecundum propoſitum vocati. Unde & alibi dicit, Secundùm virtutem Dei ſalvos nos facientis & vocantis, vocatione ſua ſanctâ, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundùm ſuum propoſitum & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Jeſu ante ſecula æterna. *2 Tim. 1: 9.* Denique & hic cum dixiſſet, Omnia cooperantur in bonum, his qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt, *Rom. 8: 28, 29, 30.* continuò ſubdidit. Quoniam quos ante præſcivit & prædeſtinavit conformes imaginis filii ejus, ut ſit primogenitus in multis fratribus; quos autem prædeſtinavit, illos & vocavit: quos autem vocavit, ipſos & juſtificavit; quos autem juſtificavit, ipſos & glorificavit. Hi ſunt ſecundum propoſitum vocati. Ipſi ergo electi, & hoc ante mundi conſtitutionem, ab eo qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ſint. *Rom. 4: 17.* Sed electi per electionem gratiæ. *Rom. 11: 5.* Ex iſto numero electorum & prædeſtinatorum etiam qui peſſimam duxerunt vitam, per Dei benignitatem adducuntur ad pœnitentiam. Ex his nemo perit. Propter hos Dominus ait; *Ioan. 6: 39.* Hæc eſt autem voluntas ejus qui miſit me Patris, ut omne quod dedit mihi non perdam ex eo. Cæterorum autem mortalium, qui ex iſto numero non ſunt, neminem adducit ad pœnitentiam ſalubrem ſpiritalem, qua homo reconciliatur Deo, ſive illis ampliorem patientiam, ſive non imparem præbeat. Hæc Auguſtinus, lib. 5. contra Julianum, cap. 3. *Vide infra §. 12.*

7. Idem, libro de gratia Chriſti, contra Pelagium,

gium, cap. 10. Iſtam aliquando gratiam fatea-
1 Theſſ. 3: 2. tur, qua futuræ gloriæ magnitudo non ſolum
promittitur, verum etiam creditur & ſperatur,
nec ſolum revelatur ſapientia, verùm etiam &
amatur, nec ſuadetur ſolùm omne quod bonum
eſt, verùm & perſuadetur. Non enim omnium
eſt fides qui audiunt per ſcripturas Dominum re-
gnum Cœlorum pollicentem; aut omnibus per-
ſuadetur quibuſcunque ſuadetur, ut veniant ad
Matth. 11: 28. eum qui dicit, Venite ad me omnes qui labora-
tis. Quorum autem ſit fides, & quibus perſua-
detur, ut ad eum veniant, ſatis ipſe demonſtra-
vit, ubi ait, Nemo venit ad me, niſi Pater qui
miſit me traxerit eum. Et paulo poſt, cum de
Ioan. 6: 44. & 65. non credentibus loqueretur, Dixi, inquit, vo-
bis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit
ei datum à Patre meo. Hanc debet Pelagius gra-
tiam confiteri, ſi vult non ſolum vocari, verum
etiam eſſe Chriſtianus. Hæc ibi.

8. Item, cap. 12. ejuſdem libri; hæc autem
gratia qua virtus in infirmitate perficitur, præ-
deſtinatos & ſecundùm propoſitum vocatos, ad
ſummam perfectionem glorificationemque per-
ducit. Qua gratia agitur non ſolum ut facienda
noverimus, verum etiam ut cognita faciamus, nec
Doctrina Patris ſemper efficax, quicunque docetur diſcit. ſolum ut diligenda credamus, verum etiam ut
credita diligamus. Et cap. 13. Hæc gratia ſi do-
ctrina dicenda eſt, certè ſic dicatur, ut altius &
interius eam Deus cum ineffabili ſuavitate creda-
tur infundere, non ſolum per eos qui plantant &
rigant extrinſecus, ſed etiam per ſeipſum qui in-
crementum ſuum miniſtrat occultus, ita ut non
oſtendat tantummodo veritatem, verum etiam
impertiat charitatem. Sic enim docet Deus eos
qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt, ſimul do-
nans & quid agant ſcire, & quod ſciunt agere.
Hæc Auguſtinus, loco citato.

9. Et cap. 14. Ejuſdem libri de gratia Chriſti;
Ioan. 6: 45. Si enim (inquit) ſicut Veritas loquitur, omnis
qui didicit, venit; quiſquis non venit, profectò
nec didicit. Quis autem non videat & venire quem-
Adjutorium gratiæ. quam non venire arbitrio voluntatis? Sed hoc
arbitrium poteſt eſſe ſolum ſi non venit, non au-
tem poteſt niſi adjutum eſſe ſi venit. Et ſic adju-
tum, ut non ſolum quid faciendum ſit ſciat, ſed
quod ſcierit etiam faciat. Ac per hoc quando
Deus docet, non per legis literam, ſed per Spiri-
tus gratiam, ita docet, ut quod quiſque didicerit,
non tantum cognoſcendo videat, ſed etiam vo-
Divinus modus docendi. lendo appetat, agendoque perficiat. Et iſto divi-
no docendi modo etiam ipſa voluntas & ipſa
operatio, non ſola volendi & operandi naturalis
poſſibilitas, adjuvatur. Si enim ſolum poſſe no-
ſtrum hac gratia juvaretur, ita diceret Dominus,
omnis qui audivit à Patre & didicit, poteſt venire
Ioan. 6: 45. ad me. Non autem dixit. Sed; omnis, inquit,
audivit à Patre, & didicit, venit ad me. Omnis
qui didicit à Patre, non ſolum poteſt venire, ſed
venit, ubi jam & poſſibilitatis profectus, & volun-
tatis affectus, & actionis effectus eſt. Hæc Augu-
ſtinus, in ſuo libro, de gratia Chriſti.

Propoſitum. 10. Idem, lib. de correptione & gratia, cap.
7. Secundum propoſitum vocati ſunt, propoſitum
Rom. 9: 11, 12. autem non ſuum, ſed Dei, de quo alibi dicit, ut
ſecundùm electionem propoſitum Dei maneret,
ſed non ex operibus ſed ex vocante dictum eſt ei,
quia major ſerviet minori: & alibi, Non ſecun-
dùm opera noſtra, inquit, ſed ſecundum ſuum
2 Tim. 1: 9. propoſitum & gratiam. Cum ergo audimus,
quos autem prædeſtinavit, illos & vocavit, ſe-
Rom. 8: 30. cundum propoſitum vocatos debemus agnoſce-
re, quoniam inde cœpit, dicens, omnia coope-
Rom. 8: 28, 29. rantur in bonum his qui ſecundùm propoſitum
vocati ſunt: ac deinde ſubjunxit, quoniam quos
ante præſcivit & prædeſtinavit, &c. Eos itaque
vult intelligi, quos ſecundum propoſitum voca-
vit, ne putentur in eis eſſe aliqui vocati & non
electi, propter illam Dominicam ſententiam,
Multi vocati, pauci electi. Quicunque enim ele- *Matth. 22: 14.*
cti, ſine dubio etiam vocati: non autem quicun-
que vocati, conſequenter electi. Illi ergo electi,
ut ſæpe dictum eſt, qui ſecundum propoſitum *Duplex vocatio.*
vocati, qui etiam prædeſtinati atque præſciti. Hæc
Auguſt. lib. de correptione & gratia, cap. 7.

11. Idem, libro de prædeſtinatione ſancto-
rum, cap. 6. Multi audiunt verbum veritatis: ſed
alii credunt, alii contradicunt. Volunt ergo iſti
credere, nolunt autem illi. Quis hoc ignoret?
quis hoc neget? Sed cum aliis præparetur, aliis
non præparetur voluntas à Domino; diſcernen-
dum eſt utique quid veniat de miſericordia ejus,
quid de judicio. Et eodem libro, cap. 8. Quid
eſt, ad me veniet: niſi, credet in me? Sed ut
fiat, Pater dat. —— Valde remota eſt à ſenſi-
bus carnis hæc ſchola, in qua Deus auditur & do-
cet. Multos videmus venire ad Filium, quia *Ioan. 6: 37.*
multos credere videmus in Chriſtum, ſed ubi &
quando à Patre audierint hoc & didicerint, non
videmus. Nimium gratia iſta ſecreta eſt, gra-
tiam verò eſſe quis ambigit? hæc itaque gratia
quæ occultè humanis cordibus divina largitate tri- *Efficacitas gratiæ.*
buitur, à nullo duro corde reſpuitur: ideo quippe
tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur.
Quando ergo Pater intus auditur, & docet ut ve-
niatur ad Filium, aufert cor lapideum, & dat
cor carneum, ſicut Propheta prædicante promi- *Ezech. 11: 19.*
ſit. Sic quippe facit filios promiſſionis & vaſa
miſericordiæ quæ præparavit in gloriam. Cur er-
go non omnes docet ut veniant ad Chriſtum, niſi *Specialis diſpenſatio.*
quia omnes quos docet, miſericordia docet; quos
autem non docet, judicio non docet: quoniam
cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat: ſed *Rom. 9: 18.*
miſeretur, bonum tribuens: obdurat, juſta retri-
buens. ——Et dicebat, Propterea dixi vobis, *Ioan. 6: 65.*
quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei
datum à Patre meo. Ergo trahi à Patre ad Chri- *Tractio paterna.*
ſtum, & audire ac diſcere à Patre, ut veniat ad
Chriſtum, nihil aliud eſt, quàm donum accipere
à Patre, quo credat in Chriſtum. Et cap. 9. Fi- *Vide infra, §. 19.*
des igitur & inchoata & perfecta donum Dei eſt:
& hoc donum quibuſdam dari, quibuſdam non
dari, omnino non dubitet, qui non vult maniſe-
ſtiſſimis ſacris literis repugnare. —— Cur au-
tem iſtum potius quàm illum liberet, inſcrutabi-
lia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus.
Hæc ibi.

12. Et cap. 10. ejuſdem libri de prædeſtina-
tione ſanctorum; Ut impleatur quod promiſit
Deus, in hominum eſſe poteſtate; ac per hoc ut
promiſſa ſua Deus poſſit implere, non eſſe in Dei,
ſed in hominis poteſtate, veritas & pietas nos
credere vetant: credamus cum Abraham, quo- *Rom. 4: 21.*
niam quæ promiſit, potens eſt & facere. Promi-
ſit autem filios Abrahæ, quod eſſe non poſſunt,
ſi non habeant fidem: ergo ipſe donat & fidem.
Et cap. 15. Ille quippe nos fecit credere in Chri- *Hebr. 12: 2.*
ſtum, qui nobis fecit in quem crederemus Chri-
ſtum: Ille facit in hominibus principium fidei & *Rom. 9: 11.*
perfectionem in Jeſu, qui fecit hominem princi-
pem fidei & perfectorem Jeſum. Et cap. 16. Di-
xit ergo Apoſtolus, ſed ex vocante, non quacun-
que vocatione, ſed qua vocatione fit credens.
Hanc etiam intuebatur cum diceret, Sine pœni-
tentia ſunt dona & vocatio Dei. Et cap. 17. In- *Rom. 11: 29.*
telligamus ergo vocationem qua fiunt electi,
non qui eliguntur quia crediderunt, ſed qui eli-
guntur ut credant. Hanc enim & Dominus ipſe
ſatis aperit, ubi dicit, Non vos me elegiſtis ſed
ego elegi vos. Elegit ergo eos de mundo cum *Ioan. 15: 16.*
hic ageret in carne, ſed jam electos in ſeipſo, ante
con-

Electio duplex. conſtitutionem Mundi. ——— Electi ſunt itaque ante mundi conſtitutionem eâ prædeſtinatione, in qua Deus ſua futura facta præſcivit: Electi ſunt autem de mundo eâ vocatione, qua Deus id quod prædeſtinavit, implevit. Quos enim prædeſtinavit, ipſos & vocavit, illa ſcilicet vocatione *Nota, non alios juſtificavit.* ſecundum propoſitum: non ergo alios, ſed quos prædeſtinavit, ipſos & vocavit: nec alios, ſed quos ita vocavit, ipſos & juſtificavit: nec alios, ſed *Vide ſupra in fine §. 6.* quos prædeſtinavit, vocavit, juſtificavit, ipſos & glorificavit, illo utique fine qui non habet finem. *Electorum propria vocatio.* Et cap. 18. Ex hoc propoſito ejus eſt illa electorum propria vocatio, quibus omnia cooperantur in bonum. quia ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti, & ſine pœnitentia ſunt dona & vocatio Dei. Et cap. 19. Non quia credidimus, ſed ut *Ejus efficacitas.* credamus elegit nos. Nec quia credidimus, ſed ut credamus vocamur, atque illa vocatione quæ ſine pœnitentia eſt, id prorſus agitur & peragitur ut credamus. ——— Deus igitur operatur in cordibus hominum, vocatione illa ſecundum propoſitum ſuum, ut non inaniter audiant Euangelium, ſed eo audito convertantur & credant. Hæc Auguſtinus, lib. de prædeſtinatione ſanctorum.

Diverſitatis ratio inſcrutabilis. 13. Idem, lib. de bono perſeverantiæ, cap. 8. Ex duobus itaque parvulis originali peccato pariter obſtrictis, cur ille aſſumatur, ille relinquatur: & ex duobus ætate jam grandibus impiis, cur iſte ita vocetur ut vocantem ſequatur, ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur ut vocantem ſequatur: inſcrutabilia ſunt judicia Dei. Hæc ibi.

Non judicabuntur homines de eis peccatis quæ perpetraturi erant, ſi diutius viverent. 14. Et cap. 9. ejuſdem libri, An eo (inquit) redituri ſumus, ut adhuc diſputemus, quanta abſurditate dicatur judicare homines mortuos etiam de his peccatis, quæ præſcivit eos Deus perpetraturos fuiſſe, ſi viverent? Quod ita abhorret à ſenſibus Chriſtianis aut prorſus humanis, ut id etiam refellere pudeat. Cur enim non dicatur & ipſum Euangelium, cum tanto labore paſſionibuſque ſanctorum fruſtra eſſe prædicatum, vel adhuc etiam prædicari, ſi judicari poterant homines etiam non audito Euangelio ſecundùm contumaciam vel obedientiam, quam præſcivit Deus eos habituros *Luc. 10: 13.* fuiſſe ſi audiſſent? Nec damnarentur Tyrus & Sidon, quamvis remiſſius quam illæ civitates, in *De Tyriis & Sidoniis.* quibus non credentibus à Domino Chriſto mirabilia & ſigna ſunt facta: quoniam ſi apud illos facta eſſent, in cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent: ſicut ſe habent eloquia veritatis, in quibus verbis ſuis Dominus Jeſus altius nobis myſterium prædeſtinationis oſtendit. Si enim quæratur à nobis, cur apud eas tanta miracula facta ſint, qui videntes ea non fuerant credituri: & apud eos facta non ſint, qui crederent ſi viderent: quid reſpondebimus? Et cap. 10. Nullus mortuus judicatur ex bonis ſeu malis, quæ fuerat ſi non moreretur acturus: alioqui Tyrii & Sydonii non ſecundùm ea quæ geſſerunt pœnas luerent; ſed potius ſecundùm ea quæ geſturi fuerant, ſi in eis illæ virtutes Euangelicæ factæ fuiſſent, per grandem pœnitentiam & per Chriſti fidem conſequerentur ſalutem. Quidam diſputator catholicus non ignobilis hunc Euangelii locum ſic expoſuit, ut diceret, præſciſſe Dominum Tyrios & Sidonios à fide fuiſſe poſtea receſſuros, cum factis apud ſe miraculis credidiſſent, & miſericordia potius non eum illic iſta feciſſe: quoniam graviori pœnæ obnoxii fierent ſi fidem quam tenuerant, reliquiſſent, quam ſi eam nullo tempore tenuiſſent. In qua ſententia docti hominis & admodum acuti, quæ ſint adhuc merito requirenda, quid me nunc attinet dicere, cum & ipſa nobis ad id quod agimus ſuffragetur? Si enim miſeratione Dominus non fecit in iſtis virtutes, per quas fieri poſſent fideles, ne gravius punirentur cum poſtea fierent infideles, quod eos iterum infideles futuros fuiſſe præſcivit; ſatis aperteque demonſtratur de his peccatis neminem judicari mortuorum, quæ præſcivit fuiſſe facturum, ſi aliquo modo ei ne illa faciat ſubvenitur: ſicut Tyriis & Sidoniis, ſi ſententia illa vera eſt, ſubveniſſe dicitur Chriſtus, quos maluit non accedere ad fidem, quam ſcelere multo graviore diſcedere à fide: quod eos, ſi acceſſiſſent, præviderat fuiſſe facturos. Quamvis ſi dicatur, cur non factum eſt ut crederent potius, & hoc eis præſtaretur, ut antequam fidem relinquerent ex hac vita migrarent: quid reſponderi poſſit, ignoro. Et cap. 11. ejuſdem libri de bono perſeverantiæ: Proinde ſicut Apoſtolus ait, Non volentis, neque *Rom. 9: 16.* currentis, ſed miſerentis eſt Dei: qui & parvulis quibus vult, etiam non volentibus neque currentibus ſubvenit, quos ante mundi conſtitutionem elegit in Chriſto, daturus etiam eis gratiam gratis, *Epheſ. 1:4.* hoc eſt, nullis eorum vel fidei vel operum meritis præcedentibus: & majoribus etiam his quos prævidit, ſi apud eos facta eſſent, ſuis miraculis credituros, quibus non vult ſubvenire, non ſubvenit, de quibus in ſua prædeſtinatione occultè quidem, ſed juſtè aliud judicavit: non enim eſt iniquitas apud Deum, ſed inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus: Univerſæ autem viæ Domini miſericordia & veritas. *Pſal. 25: 10.* Inveſtigabilis ergo eſt miſericordia, qua cujus vult miſeretur, nullis ejus præcedentibus meritis: & inveſtigabilis veritas, qua quem vult obdurat, ejus quidem præcedentibus meritis, ſed cum eo cujus miſeretur plerumque communibus. Hæc Auguſtinus, lib. de bono perſeverantiæ.

15. Idem epiſt. 105. Nec omnium eſt fides, *2 Theſſ. 3: 2.* qui audiunt verbum, ſed quibus Deus partitur menſuram fidei: ſicut nec omnia germinant quæ *Rom 12: 3.* plantantur & rigantur, ſed quibus Deus dat incrementum. *1 Cor. 3:6, 7.* Cur autem ille credat, ille non credat, cum ambo idem audiunt, etſi miraculum in eorum conſpectu fiat, ambo idem vident, altitudo *Non omnium eſt fides.* eſt divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, cujus inſcrutabilia ſunt judicia, & apud quem non eſt *Ratio diſcriminationis occulta eſt & inſcrutabilis.* iniquitas, dum cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat: neque enim propterea ſunt iſta injuſta, quia occulta. Et paulo poſt in eadem epiſtola; O Homo tu quis es qui reſpondeas Deo? quærimus namque meritum obdurationis, & invenimus: *Rom. 9: 20.* merito namque peccati univerſa maſſa damnata eſt: nec obdurat Deus impertiendo malitiam, ſed *Obduratio.* non impertiendo miſericordiam. Quibus enim non impertitur, nec digni ſunt, nec merentur: at potius ut non impertiatur, hoc digni ſunt, hoc merentur. Quærimus autem meritum miſericordiæ, nec invenimus, quia nullum eſt, ne gratia evacuetur, ſi non gratis donatur, ſed meritis redditur. Et infra; Neque ab originali neque ab aliis peccatis quiſquam liberatur & juſtificatur, niſi gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, non ſolum remiſſione peccatorum, ſed prius ipſius inſpiratione fidei & timoris Dei impartito ſalubriter orationis affectu & effectu, donec ſanet omnes languores noſtros, & redimat de corruptione vitam noſtram, & coronet nos in *Pſal. 103: 3, 4.* miſeratione & miſericordiâ. Hæc Auguſtinus, epiſt. 105.

16. Idem epiſt. 107. Si ergo ita præpararet atque operaretur Deus hominis voluntatem, ut tantummodo legem ſuam atque doctrinam libero ejus adhiberet arbitrio, nec vocatione illa alta *Vocatio alta atque ſecreta.* atque ſecreta ſic ejus ageret ſenſum, ut eidem legi atque doctrinæ accommodaret aſſenſum, procul-

Digitized by Google

potius indifferenter pro omnibus, Dei juſſu, orare, ſi fortè eis det Deus pœnitentiam, ad agnitionem veritatis, ut reſipiſcant de diaboli laqueo. Idem de hortationibus & correptionibus dicendum eſt, quas in eundem finem, ejuſdemque Dei juſſu, omnibus ſeu ſingulis ut occurrerint, debemus; Dei autem eſt, qui ſolus dat incrementum, eas facere utiles illis quibus in ſua æterna fallique & immutari neſcia præſcientiâ donum ſalutaris obedientiæ præparavit. Neque nos ab officii à Deo imperati obligatione liberat vel excuſat quorundam finalis contumacia Deo ab æterno ſatis cognita, quia etiam pereuntis ſanguis repoſcetur de manu negligentis excubitoris, ut monet Dominus apud Ezechielem, quod & obſervavit Auguſtinus, lib. de correptione & gratia, cap. 16. Rectè idem Auguſtinus, Non argumentemur (inquit) contra Dei præcepta, eodem lib. de correptione & gratia cap. 15. Imo Semipelagiani contra Deum ipſum argumentantur, quem negare non poſſunt præcognitam habere multorum contumaciam juſtamque perditionem, quos tamen hortari non deſinit, & de quibus mandata ſervis ſuis dat, ut eos hortentur ac pro eis orent. Imo ipſis Prophetis per divinam revelationem in antecessum certò cognita auditorum contumacia, ab injuncto erga illos prædicationis officio eis haudquaquam retraxit. [Eſai. 6. Jer. 7. Ezechiel. 3.] Sed, ô homo, tu quis es, qui ex adverſo reſpondeas Deo? Nos humili obſequio divinis mandatis obſecundemus, nec inani carnis ſenſu turgeſcamus, aut in ea quæ non vidimus nos ingeramus, ſed hortando & corripiendo proximos noſtros, & pro eis Deum orando, liberemus animas noſtras.

2. Tim. 2: 25, 26. — *Ezech. 3: 18.* — *Non argumentemur contra Dei præcepta.* — *Rom. 9: 20.* — *Ezech. 3: 19.*

Qui facit officium cetera tutus erit.

Præceptio, & correptio, & oratio.

50. Doctores Eccleſiarum Apoſtoli (inquit Auguſtinus) & præcipiebant quæ fierent, & corripiebant ſi non fierent, & orabant ut fierent. Præcipit Apoſtolus Paulus, ut habeatur charitas; corripit, quia non habetur charitas; orat, ut abundet charitas. O homo in præceptione cognoſce, quid debeas habere: in correptione cognoſce, tuo te vitio non habere: in oratione cognoſce, unde accipias quod vis habere. Aug lib. de correptione & gratia. cap. 3.

51. Deinde ait idem Aug. eodem libro cap. 8. Quantum itaque nobis judicia ſua manifeſtare dignatur, gratias agamus: quantum verò abſcondere, non adverſus ejus conſilium murmuremus, ſed hoc quoque nobis ſaluberrimum eſſe credamus. Ego autem (ait alibi idem Auguſt.) nolo exaggerare meis verbis, ſed illis [Semipelagianis] cogitandum potius relinquo, ut videant quale ſit quod ſibi perſuaſerunt, prædicatione prædeſtinationis audientibus plus deſperationis quam exhortationis afferri: hoc eſt enim dicere, tunc de ſua ſalute hominem deſperare, quando ſpem ſuam non in ſe ipſo, ſed in Deo didicerit ponere: cum Propheta clamet; Maledictus omnis qui ſpem ponit in homine. Hæc Auguſtinus, lib. de bono perſeverantiæ, cap. 17.

Hierem. 17: 5.

52. Et ſupra eodem capite: Sic videant nec ad fidem, nec ad perſeverantiam impediri hortationes ſuas, ſi & ipſa opera, quod verum eſt, eſſe Dei dona, eaque præcognita, id eſt, ad donandum prædeſtinata, eſſe dicantur: ſed impediri potius atque ſubverti hac prædeſtinationis prædicatione illum tantummodo perniciosiſſimum errorem, quo dicitur gratia Dei ſecundùm merita noſtra dari, ut qui gloriatur, non in Domino ſed in ſeipſo glorietur. Hactenus Auguſtinus.

53. Calumnia illa de fatali neceſſitate refutata eſt ſupra in in Controverſiis Pelagianis, cap. 2. controverſ. 19. Nec minus ineptum illud quod clamitant de caſſa annitentis intentione; ſi aliud habeat prædeſtinantis electio: nam ſincera & conſtans annitentis intentio nunquam caſſa eſt; nam eſt ipſum illud donum perſeverantiæ, quod eſt electionis effectum certumque indicium, & futuræ glorificationis nunquam fallens præſagium.

Non eſt caſſa annitentis intentio ſincera & conſtans.

Ad quæſtionem ſeptimam.

Reſponſio Semipelagianorum.

54. Proſper epiſt. ad Auguſtinum, de reliquiis Pelagianæ hæreſeos; Cum ut ipſi ea exponant, ſecundùm quorum velint ſenſa depoſcimus, nihil ſe profitentur inveniſſe quod placeat, & de his taceri exigunt, quorum altitudinem nullus attigerit. Eò poſtremò pervicacia tota deſcendit, ut fidem noſtram ædificationi audientium contrariam eſſe definiant, ac ſic, etiamſi vera ſit, non promendam: quia & perniciosè non recipienda tradantur, & nullo periculo quæ intelligi nequeant, conticeantur.

Reſponſio Catholicorum.

55. Dicatur verum, (inquit Auguſtinus) maximè ubi aliqua quæſtio ut dicatur impellit, & capiant qui poſſunt: ne forte cum tacetur propter eos qui capere non poſſunt, non ſolum veritate fraudentur, verum etiam falſitate capiantur, qui verum capere, quo caveatur falſitas, poſſunt. Facile eſt enim, imo & utile, ut taceatur aliquod verum propter incapaces. quamvis modo quodam dicendi fieri poſſit, ut id quod dicitur, & parvulis lac, & grandibus eſca ſit. ſicut; In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. quis Chriſtianus tacere poteſt? quis capere? aut quid in doctrina ſana poteſt inveniri grandius? quod tamen & parvulis non tacetur, & nec grandibus nec parvulis occultatur. Sed alia eſt ratio verum tacendi, alia verum dicendi neceſſitas. ——— Inſtat inimicus gratiæ atque urget modis omnibus, ut credatur ſecundum merita noſtra dari, & ſic gratia jam non ſit gratia. Et nos nolumus dicere, quod teſte Scripturâ poſſumus dicere: timemus enim videlicet ne loquentibus nobis offendatur, qui veritatem non poteſt capere, & non timemus ne tacentibus nobis, qui veritatem poteſt capere, falſitate capiatur. Aut enim ſic prædeſtinatio prædicanda eſt, quemadmodum eam ſancta Scriptura evidenter loquitur, ut in prædeſtinatis ſine pœnitentia ſint dona & vocatio Dei; aut gratiam Dei ſecundùm noſtra dari merita confitendum, quod ſapiunt Pelagiani. Auguſtinus libro de bono perſeverantiæ, cap. 16.

Ioan. 16: 12. & 1 Cor. 3: 1, 2. — *Ioan. 1: 1. Idem quandoque & parvulis lac, & grandibus eſca.* — *Rom. 11: 29.*

56. Idem, eodem libro, cap. 20. Certè qui non capit, rejiciat: dum tamen qui capit, ſumat & bibat, bibat & vivat. Et Cap. 21. Nuniæ igitur contentionis eſt, prædeſtinationi contradicere, vel de prædeſtinatione dubitare. quæ tamen non ita populis prædicanda eſt, ut apud imperitam vel tardioris intelligentiæ multitudinem redargui quodammodo ipſa ſuâ prædeſtinatione [*legendum fortaſſe prædicatione*] videatur. ſicut redargui videtur & præſcientia Dei, quam certè negare non poſſunt, ſi dicatur hominibus, ſive curratis ſive dormiatis, quod vos præſcivit qui falli non poteſt hoc eritis. Doloſi autem & imperiti medici eſt etiam utile medicamentum ſic alligare, ut aut non proſit, aut obſit: ſed dicendum eſt; Sic currite, ut comprehendatis, atque ut i-

Prædicanda eſt prædeſtinatio; prudenter tamen prædicanda eſt.

Digitized by Google

ut ipſo curſu veſtro ita vos eſſe præcognitos noveritis, ut legitimè curratis: & ſi quo alio modo Dei præſcientia prædicari poteſt, ut hominis ſegnitia repellatur. Et cap. 22. quamvis ergo ita ſe habeat de prædeſtinatione definita ſententia voluntatis Dei, non tamen, &c. Docet prolixè iſto capite Auguſtinus, quonam modo prædicanda ſit prædeſtinatio. Et concludens, eam prorſus prædicandam, ait; Hæc atque hujuſmodi cum dicuntur ſive paucis Chriſtianis, ſive multitudini Eccleſiæ, cur metuimus ſanctorum prædeſtinationem, & veram Dei gratiam, id eſt, quæ non ſecundum merita noſtra datur, ſicut eam ſancta Scriptura prædicat, prædicare? An vero timendum eſt, ne tunc de ſe homo deſperet, quando ſpes ejus ponenda demonſtratur in Deo; non autem deſperaret, ſi eam in ſe ipſo ſuperbiſſimus & infeliciſſimus poneret? Hæc Auguſtinus. quibus adjunge ea quæ ex eodem ad ſuperiorem quæſtionem allata ſunt in hanc ſententiam.

Eccleſ. Lugd. lib. de 3. epiſt. in cauſſa Gotteſchalci.

57. Eccleſia Lugdunenſis, libro de tribus epiſtolis, in cauſſa Gotteſchalci ſcriptis, mox ſub initium illius libri, refert hoc in una earum de Gotteſchalco ſcriptum eſſe, quod alio prædicationem ſuam eſſet apud barbaras & Paganas gentes orſus initio quàm Joannes, qui dixit, Pœnitentiam agite, &c. & quàm Paulus Apoſtolus, qui docuit per viſibilia viſibilium & inviſibilium cognoſcere Creatorem; prædicare cœperit; quia ante omnia ſecula & antequam quicquam faceret à principio Deus, quos voluit prædeſtinavit ad regnum, & quos voluit prædeſtinavit ad interitum, &c. Reſpondet Eccleſia Lugdunenſis, videri ſibi incredibile, Gotteſchalcum tam importunè atque præpoſterè talia ingeſſiſſe. Et poſtea eodem libro, (in bibliotheca Patrum, tom. 4. part. 2. col. 360. editionis 4.) Quapropter (inquit) etſi illius miſerabilis monachi improbatur levitas, improbatur temeritas, culpatur importuna loquacitas, non ideo divina neganda eſt veritas. quia juxta præmiſſam Catholicæ fidei rationem omnipotens Deus ante conſtitutionem mundi, antequam quicquam faceret à principio certis & juſtis atque immutabilibus cauſſis æterni conſilii ſui, quoſdam prædeſtinaverit ad regnum gratuita bonitate ſua; ex quibus nemo ſit periturus, protegente miſericordia ſua: & quoſdam prædeſtinaverit ad interitum juſto judicio ſuo, propter meritum quod præſcivit impietatis eorum; ex quibus nemo poſſit ſalvari, non propter violentiam aliquam divinæ poteſtatis, ſed propter indomabilem & perſeverantem nequitiam propriæ iniquitatis. Plura ibidem in eandem ſententiam, cum inſigni Auguſtini & Fulgentii commendatione, lector inveniet.

CAPUT. XIV.

Septem regulæ, ab Eccleſia Lugdunenſi propoſitæ; De præſcientia & prædeſtinatione Dei.

ANtequam ad reliquos articulos progrediamur, accipe has ſeptem regulas, ad ſecundum hunc articulum pertinentes, ex eodem illo libro Eccleſiæ Lugdunenſis de tribus epiſtolis. quarum regularum, in eo libro, hæc eſt inſcriptio;

Septem regulæ fidei, ex Divinarum Scripturarum auctoritate evenientes, & a ſanctis atque orthodoxis Patribus diligentiſſimè commendatæ, de præſcientia & prædeſtinatione divinâ, quas & Catholicus quiſque fideliſſimè tenere debeat, & quicunque his contraria ſapit, non Catholicè ſentire comprobetur.

Harum ergo prima eſt, ut omnino firmiſſimè ac fideliſſimè teneamus, quia omnipotens Deus nihil ex tempore præſcierit vel prædeſtinaverit: ſed ſicut ipſe abſque ullo initio æternus & incommutabilis eſt, ita & ejus præſcientia ac prædeſtinatio ſempiterna ac incommutabilis ſit.

2. Secunda regula divinæ præſcientiæ & prædeſtinationis eſt: Nihil omnino eſſe aut fuiſſe, aut futurum eſſe poſſit in operibus Dei, quæ ſive in condendis, ſive in regendis, ſive in conſummandis vel finiendis creaturis agit, quod non ipſe in ſuo æterno conſilio atque judicio & veraciter præſcierit, & immobiliter prædeſtinaverit. ——— Nihil enim temere vel fortuitò, ſed omni æternæ ſuæ ſapientiæ conſilio & ratione facit.

3. Tertia regula divinæ præſcientiæ & prædeſtinationis eſt: quia in operibus omnipotentis Dei non ſunt alia præſcita & alia prædeſtinata: ſed quicquid ibi eſt præſcitum, quia totum eſt bonum & juſtum, ſine dubio eſt etiam prædeſtinatum: & quicquid eſt prædeſtinatum, utique eſt præſcitum: quia prædeſtinatio ſine præſcientia eſſe non poteſt. Quantum igitur ad ipſa opera divina pertinet, ſive dicantur præſcita; ſive dicantur prædeſtinata, tantundem valet, & eandem exprimit immobilem firmitatem. Inde eſt quod Apoſtolus quodam loco præſcientiam Dei prædeſtinationem ejus intelligi voluit; ubi ait, Non repulit Deus plebem ſuam quam præſcivit; ſi enim præſciſſet tantummodo & non prædeſtinaſſet, nequaquam eam plebem ſuam feciſſet: ſed quia ita præſcivit, ut eam veriſſimè ipſa præſcientia prædeſtinaret, quid eſt aliud quod eam præſcivit, niſi quia verè & immutabiliter prædeſtinavit. Sic ergo in præordinatione electorum ad vitam, & in præordinatione reproborum ad mortem, quia utrumque juſtum opus Dei eſt, ſicut Pſalmus teſtatur dicens, juſtus Dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis; nec præſcientia ejus ſine prædeſtinatione, nec prædeſtinatio ſine præſcientia intelligi poteſt; quia iſtud juſtum eſt & rectum opus ſuum, & verè præſcivit, & præſciendo juſtè prædeſtinavit.

Rom. 11: 2.

Pſal. 145: 17.

4. Quarta regula eſt ejuſdem præſcientiæ & prædeſtinationis: quod hæc duo in operibus rationalis creaturæ & diſtinctè & conjunctè intelligi poſſunt: quia ſcilicet ejuſdem creaturæ opera alia ſunt bona, alia ſunt mala: & quia bona opera ita ſunt ipſius creaturæ, ut ſint omnino principaliter & veraciter opera Creatoris, qui operatur in ea & velle & perficere pro bona voluntate, rectiſſimè tanquam verè divina, id eſt, divinitus inſpirata & geſta & præſcita & prædeſtinata debent intelligi. Mala verò opera ejuſdem creaturæ, quia ipſius tantummodo ſunt, & ex ejus vitio, non ex Dei voluntate vel operatione procedunt, præſcita à Deo dici poſſunt, prædeſtinata non poſſunt. quia ita eſt ille certiſſimè præſcius omnium futurorum, & bonorum ſcilicet & malorum, ut nunquam eſſe poſſit prædeſtinator, ſicut nec auctor malorum. Præſcivit itaque Deus & prædeſtinavit rationalis creaturæ ſuæ omnia bona, ſicut Apoſtolus dicit; Nam quos præſcivit, & prædeſtinavit

Rom. 8: 29.

vit conformes fieri imagini Filii ſui. Mala verò opera & mala merita ejuſdem creaturæ præſcivit tantummodo, non prædeſtinavit.

5. Quinta regula eſt præſcientiæ & prædeſtinationis; quod omnipotens Deus eadem præſcientiâ & prædeſtinatione ſua ita quoſdam malos in ſua iniquitate & impietate & præſcierit perſeveraturos, & ob hoc juſtè prædeſtinaverit perituros, ut ex ipſa certa præſcientia & juſta prædeſtinatione ſua nulli neceſſitatem impoſuerit ut malus eſſet, & aliud eſſe non poſſet. Hoc enim ſi feciſſet, quod abſit de ejus bonitate ſentire! ipſe eſſet utique auctor malorum, quæ ſuæ poteſtatis violentia fieri compuliſſet. Quod quam horrendæ ſit blaſphemiæ dicere vel cogitare; omnis pius & fidelis intelligit. Suo ergo vitio impii & iniqui in malis ſuis pertinaciter perſeverant, non aliquo Dei præjudicio, qui quotidie omnes ad pœnitentiam vocat, & ad ſalutem invitat, & converſis ad ſe miſericordiæ ſuæ ſinum pandit, & inceſſanter declinari à malis & fieri bona hortatur & admonet. ——— Non ergo ille tantæ bonitatis & pietatis Pater quenquam impellit aut compellit ad malum opus agendum, vel in malo opere permanendum, tamen verè conſtringit & compellit judicio in malis perſeverantes ad juſtum ſupplicium luendum. Et ibi ergo bonus, quia neminem vult malum eſſe: & hic juſtus, quia nullum iniquum & impium permittit impunitum eſſe: nuſquam autem malus, quia malorum tantummodò ultor, nunquam auctor exſiſtit. —— Igitur omnipotens Deus præſcientia ſua erga reprobos prævidit quod verum eſt, eos ſcilicet non ſuo impulſu, ſed proprio vitio in impietatibus perſeveraturos, prædeſtinatione ſuâ ſtatuit & decrevit quod juſtum eſt, eoſdem videlicet æterno ſupplicio perituros.

6. Sexta regula eſt divinæ præſcientiæ & prædeſtinationis; ut in divinis ſcripturis nequaquam hoc pueriliter quæratur vel exigatur, ut ibi ſolummodo intelligatur divina præſcientia & prædeſtinatio, ubi hæc ipſa nomina præſcientiæ & prædeſtinationis expreſsè & propriè poſita inveniuntur, ſicut eo loco ubi Apoſtolus dicit, nam
Rom. 8: 29. quos præſcivit & prædeſtinavit conformes fieri imagini Filii ſui: Sed ubicunque res ipſa ejuſdem divinæ præſcientiæ & prædeſtinationis certiſſimè poſita legitur, præſcientiam & prædeſtinationem ipſam intelligendam eſſe minimè dubitemus. Nam ſi proprietates ipſorum nominum requiramus, nuſquam in illis teſtimoniis Propheticis, quæ pro ipſius præſcientiæ & prædeſtinationis commendatione in epiſtola ad Romanos aſſumit & proponit Apoſtolus, vel præſcientia vel prædeſtinatio nominatur; & tamen res ipſa in eis tam clarè & perſpicuè demonſtratur, ut de ea nemini fidelium liceat dubitare.

7. Septima regula eſt divinæ præſcientiæ & prædeſtinationis; ut neque de electis Dei ullum perire poſſe credamus, neque de reprobis aliquem ſalvari ullatenus exiſtimemus.

Hæ ſeptem regulæ ipſis Remigii, ſeu illius, cui præerat, Eccleſiæ Lugdunenſis verbis à nobis hîc propoſitæ, latius ibi explicantur, & confirmantur, paulo poſt initium libri illius de tribus epiſtolis.

CAPUT. XV.

Controverſiarum inter Catholicos & Semipelagianos, articulus tertius.

Pro quibus Chriſtus mortuus ſit, ſeu pro quibus Deus tradiderit Filium ſuum.

Opinio Semipelagianorum.

PRoſper epiſt. ad Auguſt. de reliquiis Pelagianæ hæreſeos; Hæc (inquit) ipſorum definitio ac profeſſio eſt; Pro univerſo humano genere mortuum eſſe Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & neminem prorſus à redemtione ſanguinis ejus exceptum, etiamſi omnem hanc vitam alieniſſima ab eo mente pertranſeat: quia ad omnes homines pertineat divinæ miſericordiæ ſacramentum. Hæc ibi.

2. Fauſtus lib. 1. de libero arbitrio capite 4. ait eos longè à pietatis tramite recedere, qui dicunt Salvatorem non pro omnibus mortuum eſſe.

3. Hincmarus in epiſtola ad Nicolaum Papam Romanum; apud Flodoardum, lib. 3. capite 14. inter errores Gotteſchalci ponit, quod prædicaverit Chriſtum non effudiſſe Deo Patri pretioſum ſanguinem ſuum pro redemtione & ſalute omnium hominum, ſed tantum pro his qui ſalvantur, ſive pro omnibus electis. Idem dogma ut erroneum Gotteſchalco objicitur in una earum epiſtolarum, quarum mentionem facit Eccleſia Lugdunenſis, lib. de tribus epiſtolis.

Doctrina Catholicorum.

4. Antiqua Smyrnenſis Eccleſia, quam Polycarpus Joannes Apoſtoli diſcipulus rexit, in epiſtola quam ſcripſit de Polycarpi martyrio, anno Dom. 169. apud Euſebium lib. 4 hiſt. Eccleſiaſt. capite 15. ait; ὥτε τὸν Χριςὸν ποτε καταλιπεῖν δυνηςόμεθα, τὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ παντὸς κόσμου τῶν σωζομένων σωτηρίας παθόντα. id eſt, neque Chriſtum unquam deſerere poterimus, qui pro ſalute totius mundi eorum qui ſalvantur, paſſus eſt. *Eccleſia Smyrnenſ. Pro toto mundo eorum qui ſalvantur.*

5. Hieronymus, Comment. in caput 21. Matth. exponens illa Chriſti verba. [*& dare animam ſuam redemtionem pro multis.*] Quando (inquit) formam ſervi accepit, ut pro mundo ſanguinem funderet: non dixit animam ſuam redemtionem dare pro omnibus, ſed pro multis, id eſt, pro his qui credere voluerint. *Hieronym. Pro omnibus qui credere voluerint.*

6. Joannes Chryſoſtomus, in cap. 10. Evangelii Joannis, homil. 59. in illa verba; Ego ſum Paſtor bonus, &c. Alterum (inquit) ab altero confirmat: hoc eſt, quia dat animam, quia det etiam vitam. Quod & Paulus dicebat, Si enim cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filii ejus: multo magis reconciliati, ſalvi erimus. Et iterum; qui etiam proprio Filio non pepercit, ſed pro omnibus nobis tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donabit? hæc Chryſoſtomus. Qui ibidem oves Chriſti, de quibus dicit, Cognoſco oves meas, interpretatur populum Dei præcognitum ſeu prædeſtinatum. *Chryſoſt. Pro quibus Chriſtus mortuus eſt, dat eis vitam. Rom. 5. 10. Rom. 8. 32. Joan. 10: 14.*

7. Auguſtinus, tractatu 47. in Evangelium Joannis: Miſſus fuerat Chriſtus ad Judæos, *Auguſt.*

non

non propter quoſdam immani odio pertinaces & perſeverantes in tenebris: ſed propter quoſdam in ipſa gente quas dicit oves ſuas. Et tractatu 48. Quomodo ergo iſtis dixit, non iſtis ex ovibus meis? quia videbat eos ad ſempiternum interitum prædeſtinatos, non ad vitam æternam ſui ſanguinis pretio comparatos. Idem alibi (citante Remigio, ſeu Eccleſia Lugdunenſi, lib. de tribus epiſtolis) Omnes, inquit: fecit ſuas oves, pro quibus eſt omnibus paſſus. Et rurſum tractatu 48. in Euang. Joannis; De ovibus (inquit) iſtis, nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit: ſecurus eſt de numero earum qui pro eis novit quod dedit. Et hoc eſt quod ait; Non rapiet eas quiſquam de manu mea. Item tractatu 95. in idem Euangelium; & mundus eum non cognovit, hoc eſt, homines infideles, quibus toto orbe terrarum mundus eſt plenus: inter quos gemit fidelis mundus, quem de mundo elegit per quem factus eſt mundus: de quo ipſe dicit, Non venit filius hominis ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum. Mundus eo judicante damnatur: mundus eo ſubveniente ſalvatur: Quoniam ſicut arbor foliis & pomis, ſicut area paleis & frumentis, ita infidelibus & fidelibus plenus eſt mundus, Hæc Auguſtinus.

Pro ovibus.

Ioan. 10: 26,

Ioan. 10: 28.

Pro mundo fideli.

Ioan. 3:17.

8. Proſper reſpondens ad primam objectionem Vincentianam; Contra vulnus (inquit) originalis peccati, quo in Adam omnium hominum corrupta & mortificata natura eſt, & unde omnium concupiſcentiarum morbus inolevit, verum & potens & ſingulare remedium eſt mors Filii Dei Domini Jeſu Chriſti, qui liber à mortis debito, & ſolus abſque peccato, pro peccatoribus & debitoribus mortuus eſt. Quod ergo, ad magnitudinem & potentiam pretii, & quod ad unam pertinet cauſam generis humani, ſanguis Chriſti redemtio eſt totius mundi: ſed qui hoc ſeculum ſine fide Chriſti, & ſine regenerationis ſacramento pertranſeunt, redemtionis alieni ſunt. Cum itaque propter unam omnium naturam, & unam omnium cauſam à Domino noſtro in veritate ſuſceptam, rectè omnes dicantur redemti, & tamen non omnes à captivitate ſint eruti, redemtionis proprietas haud dubie penes illos eſt, de quibus princeps mundi miſſus eſt foras, & jam non vaſa diaboli, ſed membra ſunt Chriſti. Cujus mors non ita impenſa humano generi, ut ad redemtionem ejus, etiam qui regenerandi non erant, pertinerent: ſed ita, ut quod per unicum exemplum geſtum eſt pro univerſis, per ſingulare ſacramentum celebraretur in ſingulis. Poculum quippe immortalitatis, quod confectum eſt de infirmitate noſtra & virtute divinâ, habet quidem in ſe ut omnibus proſit: ſed ſi non bibitur, non medetur. Hæc ibi.

Proſper. Vide ſupra, lib. 2. hujus operis cap. 53. §. 7.

Diſtinct.

Ad redemtionem non pertinebant, qui non erant regenerandi.

9. Idem libro primo, de vocatione gentium, capite tertio [vel in alia editione, capite nono.] In electis & præſcitis atque ab omnium generalitate diſcretis, ſpecialis quædam cenſetur univerſitas: ut de toto mundo totus mundus liberatus, & de omnibus hominibus omnes homines videantur aſſumti. Et ejuſdem operis libro ſecundo, capite primo (ſeu in alia editione, capite ſecundo,) Apparuit ergo, ut Apoſtolus ait, gratia ſalutaris Dei omnibus hominibus, & tamen miniſtri gratiæ odio erant omnibus hominibus, & cum alii eſſent qui oderant, alii qui odiis perſequentium premebantur, neutra tamen pars nuncupatione omnium hominum privatur; habente quidem ſalutis ſuæ damnum rebellium portione; ſed obtinente plenitudinis cenſum, fidelium dignitate. Dicit enim Joannes Apoſtolus; Sed & ſi quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jeſum Chriſtum juſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris; non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi. Hæc Proſper.

Specialis quædam univerſitas. Totus mundus. omnes homines.

Tit. 2: 11.

Matth. 10: 22.

Luc. 21: 17.

1 Ioan. 2: 1. 2.

10. De iſto autem Ioannis loco, & ex Eſai. 53: 12. patet etiam Chriſtum intercedere atque orare pro eis omnibus, pro quorum peccatis eſt propitiatio, ſeu quorum peccata portavit: ergo non eſt propitiatio pro peccatis mundi illius pro quo Chriſtus non orat (Joan. 17: 9.) Semper auditur Chriſtus à Patre (Joan. 11: 42.) & fit quicquid orat. Qui igitur gratiam & ſalutem à Deo non conſequuntur, pro eis ut eam conſequeretur Chriſtus non oravit, non ſe Patri obtulit:

Pro mundo pereuntium Chriſtus non orat ut ſalvi fiant.

11. Non negandum eſt, quædam eſſe à morte & interceſſione Chriſti profluentia effecta, electis reprobiſque communia: ut ſunt communis externa vocatio, & ſacramenta, & illæ Iſraëlitarum prærogativæ quas enumerat Apoſtolus in epiſtola ad Rom. capite 9. & internæ illæ motiones quæ deſcribuntur capite 6. ad Hebr. & quæ de temporariis docet parabola ſatoris; propter quæ effecta reprobi Apoſtatæ dicuntur, & ſunt ἐν φανερῷ Iſraëlitæ, filii ſanctificati, redemti, &c. licet non ſint tales ἐν κρυπτῷ, ut diſtinctione utar illa Apoſtolicâ, ad Rom. 2: 28, 29. Neque revera unquam fuerunt ex nobis, alioqui manſiſſent utique nobiſcum, ut docet Joannes, 1 Joan. 2: 19. Non enim omnes qui ſunt ex Iſraël, ii ſunt Iſraël, neque quia ſunt ſemen Abrahæ, ideo omnes ſunt filii Rom. 9: 6, 7. Neque qui redemti ex Ægypto vel Babylone, ii omnes redemti ab ira ventura. Vide Deuteronom. 32: 2. 2 Sam. 7: 23. & Eſai. 51: 10, 11. & 62: 12. & confer 2 Petr. 2: 1. Communibus effectis accenſenda videntur multa etiam bona temporalia, quæ in hac vita etiam reprobis conceduntur, propter electos, quibuſcum, vel propinquius vel remotius, degunt, donec compleatur & perficiatur electorum numerus.

De quibuſdam mortis Chriſti effectis communibus. Vide cap. 16. Annot. in propoſ. 6.

Caput. XVI.

Remigii Epiſcopi Lugdunenſis & Eccleſiæ Lugdunenſis doctrina de hoc articulo, cum quibuſdam annotationibus. Item judicium Concilii Valentini.

REmigius Epiſcopus Lugdunenſis & cum eo Eccleſia Lugdunenſis, lib. de tribus epiſtolis, ſententiam ſuam prolixius de hac quæſtione explicant: eam nos complectemur paucis propoſitionibus, ex illa diſſertatione fideliter depromtis.

Dominus noſter Jeſus Chriſtus, paſtor bonus animam ſuam poſuit pro ovibus ſuis.

1 Propoſ. Ioan. 10: 14, 15.

De his ovibus alibi dicitur; Sicut filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam in redemtionem pro multis. Et; hic eſt calix ſanguinis mei novi Teſtamenti qui pro vobis, & pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum. Unde & Apoſtolus dicit: Sic & Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata.

2. Propoſ. Matth. 20: 28. Matth. 26. 28. & Luc. 22: 20. Hebr. 9: 28.

Hæ oves, hi multi, ſunt populus ille ſuus quem ſalvum fecit Jeſus à peccatis eorum: Iſraël Dei, de quo in Pſalmis prænunciatum eſt; Et ipſe redimet Iſraël ex omnibus iniquitatibus ejus.

3. Propoſ. Matth. 1: 21. Gal. 6: 16. Pſal. 130: ult.

Hi ſunt illi credentes, pro quibus ipſe Dominus ſe in patibulo crucis exaltatum teſtatur, dicens; Et ſicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

4. Propoſ. Ioan. 3: 14, 15.

5. Propoſ. Ibid. v. 16. Hi ſunt mundus ille, de quo ibidem ſtatim ſubjunxit; Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret. Et quis iſte ſit mundus quem Deus dilexit, & pro quo unigenitum ſuum dedit, continuò exponens adjunxit, ut omnis qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Sic enim & ibi intelligendus eſt mundus Deo dilectus, & per unigenitum ejus redemtus, ubi beatus Joannes Apoſtolus dicit; Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed & pro totius mundi. Et ubi beatus Apoſtolus dicit: Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum. Eſt namque mundus in infidelibus inimicus Deo, nec reconciliatus Deo: de quo ſcriptum eſt; Et mundus eum non cognovit. & iterum; & mundus totus in maligno poſitus eſt. Totus ergo mundus in ſalute, & totus in incredulitate: totus in reconciliatione, & totus in inimicitiis: quia & ille in ſuo genere totus, & iſte in ſuo genere totus intelligendus eſt.

Mundus credentium Deo dilectus & redemtus. 1 Ioan. 2: 2. 2 Cor. 5: 19. Ioan. 1: 10. & 1 Ioan. 5: 19. Totus mundus.

6. Propoſ. 3. Ordines. Ad hanc redemptionis gratiam pertinent tres hominum ordines: primus ordo eſt electorum & prædeſtinatorum ad vitam æternam: de quibus perire nullus poteſt, & qui omnino omnes ſalvantur. Secundus ordo eſt eorum fidelium, qui rectâ fide & pietate accedunt ad gratiam baptiſmi, & per eam accipiunt indulgentiam peccatorum, & ſic participes redemtionis fiunt; ſed poſtea gratiam amittunt, & perſeverantes in malis ſic de ſeculo exeunt, & pereunt. Tertius ordo in illis accipiendus eſt, qui adhuc in infidelitate poſiti, vocandi tamen ſunt per miſericordiam Dei, & hoc ſine dubio in Eccleſia conſecuturi, quod conſequuti ſunt & illi duo ordines ſive perſeverantium, ſive non perſeverantium in gratia Chriſti.

Annotatio in propoſitionem ſextam.

Vide c. 55. §. 11. Temporarii non ſimulant, ſed ſua duritie occæcati ſeipſos decipiunt. Matth. 13: 20. Nota, nos non diſſentire, quin etiam Apoſtatis Chriſtus morte ſua meruerit omnem illam gratiam quam conſequuti ſunt, poſteaque ſuo vitio ſibi inutilem effecerunt, ut vocationem, baptiſmum, & illam illuminationem, illum guſtum doni cœleſtis, illam participationem Spiritus Sancti, &c. de quibus ad Hebr. 6. aſſentimur etiam eos recta fide & pietate acceſſiſſe, ſi rectam intelligas eam fidem quam revera habent, nec ſimulare intendunt, ut faciunt deriſores qui cum ſciant ſe non credere, ſimulant tamen ſe credere, ut illi Pharisæi & Herodiani, Matth. 22: 16. certè hoc ſenſu recta fuit fides illorum temporariorum, de quibus teſtatur Dominus in expoſitione parabolæ ſatoris, quod verbum prædicatum receperint cum gaudio. (Vide Joan. 2: 23, 24, 25.) de quibus Auguſtinus lib. de correptione & gratia, cap. 9. Non erant (inquit) filii, etiam quando erant in profeſſione & nomine filiorum: non quia juſtitiam ſimulaverunt, ſed quia in ea non permanſerunt. Concedimus etiam illis remiſſa eſſe peccata, quomodo remiſſum dicitur debitum ſervo illi, qui poſtea traditus eſt cruciatoribus donec illud ipſum debitum totum perſolveret. Matth. 18. de qua remiſſione vide Auguſt. lib. 1. de baptiſmo contra Donatiſtas, capite 12. at non illa remiſſione abſoluta & irrevocabili, de qua loquitur David, Pſalm. 32. & quam promittit Deus Iſraëli ſuo, apud Jeremiam 31: 34. & ad Hebr. 8: 12. & cap. 10: 18. de qua loquitur Apoſtolus ad Coloſſ. 1: 14. Neque habuerunt temporarii fidem illam electorum Dei, Tit. 1: 5. Qua Deus purgat corda, Actor. 15: 9. quæ fides ἀνυπόκριτος nunquam invenitur ſine charitate & corde puro & conſcientia bona. 1 Tim. 1: 5. Temporariorum autem cor nunquam fit terra illa bona, id eſt, καρδία καλὴ καὶ ἀγαθὴ, quam illi ſoli habent qui auditum verbum intelligunt & retinent, & fructum ferunt perſeveranter: ut patet ex parabola ſatoris. Eorum qui hanc fidem habent nullus perit, ait enim de eis ipſe Dominus, Amen amen dico vobis, qui credit in me habet vitam æternam, Joan. 6: 47. & in parabola ſatoris ait, habentes cor hujuſmodi καλὸν καὶ ἀγαθὸν perſeverare Luc. 8: 15.

Vide lib. 10. c. 16. §. 4. & ſeq.

Quamvis igitur non ſimulent temporarii, ſed profiteantur ut ſentiunt, ſitque eorum fides etiam ratione objecti ſeu rerum creditarum recta, id eſt, orthodoxa, ſeu dogmaticè vera, ſeipſos tamen decipiunt, dum ſufficere exiſtimant illam [illegible] fidem, & eſſe putant eandem cum ea fide [illegible] promiſſa eſt vita æterna, hæc enim juſtificans & ſalfica fides (quæ eſt aſſenſus fiducialis & charitativus, ſeu charitatem ſecum introducens & per charitatem operans) non invenitur in corde petroſo, aut ſpinoſo ſentibuſque horrido & immundo: hac enim fide purgat Deus corda, & per hanc Chriſtus in cordibus fidelium habitat. Actor. 15: 9. Epheſ. 3: 17. & quicunque hanc habet, perſeverat, certoque ſalvatur, ut oſtenſum. *De ordine fidei & charitatis, vide Ambroſ. epiſt. 44. ad Horontianum.* Dici etiam poſſunt temporarii participes quodammodo fieri redemtionis, per illa dona à morte Chriſti profluentia quæ accipiunt, & poſtea amittunt, ideoque dicuntur negare τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην 2 Petr. 2: 1. Non tamen pertinent ad illam αἰωνίαν λύτρωσιν, quam ſanguine ſuo Chriſtus tanquam Novi Teſtamenti mediator acquiſivit ſuis vocatis, τοῖς κεκλημένοις, quorum conſcientias ſanguine ſuo mundat ab operibus mortuis ad ſerviendum Deo viventi: quorum peccata portavit & abolevit. Hebr. 9. quos Dei voluntate ſanctificavit & conſummavit in perpetuum unica illa oblatione ſui, eiſque acquiſivit ut eorum cordibus Deus indat & mentibus inſcribat leges ſuas, neque amplius recordetur peccata eorum, Hebr. 10. Qui dicunt Domino, ἐσφάγης καὶ ἠγόρασας τῷ Θεῷ ἡμᾶς ἐν τῷ αἵματί σου, ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους. Apoc. 5: 9. Qui laverunt & candidas fecerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni, Apocal. 7: 14. οἱ ἠγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς, οὗτοι ὑπὸ Ἰησοῦ ἠγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων. Apocal. 14: 3, 4. quorum nomina ſcripta ſunt in libro vitæ Agni mactati à jactis mundi fundamentis, Apocal. 13: 8. *2 Petr. 2: 1. Eum qui emit eos Dominum negantes. Æterna redemtio per Chriſtum acquiſita omnibus & ſolis eis quos ad gloriam perducit.* Aurum (inquit Gregorius) quod pravis diaboli perſuaſionibus quaſi lutum ſterni potuerit, aurum ante Dei oculos nunquam fuit. Qui enim ſeduci quandoque non reverſuri poſſunt, quaſi habitam ſanctitatem ante oculos hominum videntur omittere, ſed eam ante oculos Dei nunquam habuerunt. Hæc Gregorius primus, Papa Romanus, lib. 34. Moral. capite 8. *Gregor. Verum aurum non degenerat in [illegible]tum.*

Hac interpoſita neceſſaria admonitione, adjiciamus nunc reliquas Eccleſiæ Lugdunenſis de hoc articulo propoſitiones.

7. Propoſitio; quartus ordo hominum, de quo dicitur; qui autem non crediderit condemnabitur, manifeſte extra numerum fidelium jacet, & æternæ condemnationi eſt deſtinatus: qualibus dictum eſt, Sed vos non creditis, quia non eſtis ex ovibus meis. Et, propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Et, qui non credit, jam judicatus eſt, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei. *Marc. 16: 16. Ioan. 10: 26 & 8: 47. & c. 3: 18.*

8. Propoſitio: Licet Apoſtolus de Domino & redemtore noſtro dicat. Unus enim Deus, unus eſt mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus, qui dedit ſemetipſum Redemtorem pro omnibus: Tamen juxta ſuperius demonſtratam fidei regulam; rectè intelligitur pro illis omnibus *1 Tim. 2: 5.*

bus

Chriſtus non eſt infidelium mediator, nec Advocatus nec reconciliator.

Dedit ſe pro omnibus Vide infra, cap. 18.§.21.

Hebr.2:9.

Ibid.v.10.

bus ſe redemtionem dediſſe, pro quibus etiam dignatus eſt Mediator Dei & hominum eſſe, neque enim infidelium Mediator eſt, ſicut nec advocatus nec reconciliator, ſed fidelium tantum. ——— Dedit ſemetipſum redemtionem pro omnibus, non quod omnes ejus paſſione redemerit, ſicut utique manifeſtum eſt, ſed quod nemo accipiat redemtionem niſi in illo & per illum. Dicit enim alibi idem Apoſtolus de Domino, ut gratia Dei pro omnibus guſtaret mortem: & pro quibus omnibus mortem guſtaſſe intelligendus ſit videtur continuò demonſtraſſe, cum ſubjunxit; Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſummare. Iſti ſunt omnes pro quibus Deus proprium Filium ſuum tradidit. Rom. 8: 32. Qui etiam pro eiſdem omnibus mortuus eſt, 2 Cor. 5: 15. Quibus & alibi dicit Apoſtolus: Et non eſtis veſtri, emti enim eſtis pretio magno. 1 Cor. 6: 20.

Vide Eſai. 53:10,11.

9. Propoſitio; Sanguis Chriſti pretium eſt magnum; non poteſt tale pretium in aliqua parte eſſe inane & vacuum, ſed potius illarum mercium, pro quibus datum eſt, lucro & cumulo refertum.

Joan. 12: 24

Joan.11: 51,52.

10. Propoſitio; Chriſtus ſine dubio nunquam ignorare potuit exitum & effectum paſſionis ſuæ, quam pro populi ſui redemtione & ſalute certo & definito conſilio ſuſcepit. ſed copioſum fructum mortis ſuæ certò præſcivit, & manifeſtè prænunciavit, dicens, Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſin autem mortuum fuerit, multum fructum affert Joan. 12: 24. Et quo conſilio ſeu qua intentione mortuus ſit Dominus, docet Evangeliſta, inquiens, quod Jeſus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, ſed ut filios Dei qui erant diſperſi congregaret in unum. Joan. 11: 51, 52.

Annotatio in nonam & decimam propoſitionem.

Si Chriſtus etiam pro illis credentibus mortuus ſit qui non perſeverant, ſed in perditionem ſuo vitio abeunt, ſicut dicebat Eccleſia Lugdunenſis, ſuperius, propoſitione ſextâ, quomodo hic eadem Eccleſia dicit Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum nihil inaniter & vanè in paſſione ſua & pretioſi ſanguinis fuſione egiſſe; & in nullo ſui effectûs lucro fraudatum?

Joan 10: 15,27,28.

Reſpondeo, Nulli reprobi ſunt ad vitam æternam ſanguinis Chriſti pretio comparati, ut monuit Auguſt. tract. 48. in Evang. Joan. Idcirco temporarii illi qui pereunt, non ſunt de numero earum ovium de quibus ait Chriſtus, *Ego pono vitam pro ovibus, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me: & ego vitam æternam do illis, & non peribunt in æternum, & non rapiet quiſquam eos è manu mea.* Joan. 10. Neque venit Chriſtus ut ipſi ſalvarentur, alioqui non perirent: nam de certo fructu oblationis & interceſſionis Chriſti impletur illa Dei prædictio per Eſaiam; *Quum poſuerit ſacrificium pro delicto animam ſuam, videbit ſemen, prolongabit dies, & voluntas Domini in manu ejus proſperabitur. Propter laborem animæ ſuæ videbit, & ſaturabitur: ſcientiâ ſui juſtificabit juſtus ſervus meus multos, & iniquitates ipſorum ipſe portabit.* Eſai. 53: 10, 11. Vide ſimiles prædictiones, Eſai. 35. & 49. Jerem. 23: 5, 6. & 31: 33, 34. & 32: 39, 40. & Ezechiël. 34: 15, 16. 22, 23, 24, 25. & 36: 25, 26, 27. Mortuus igitur Chriſtus eſt primariò & ſimpliciter pro ſolis electis, penes quos ſolos eſt redemtionis proprie-

Eſai. 53: 10,11.

Diſt. pro quibus Chriſtus mortuus eſt.

tas, ut loquitur Proſper: pro temporariis autem illis mortuus eſt non niſi ſecundariò & ſecundum quid; non quod Chriſtus bis mortuus ſit, ſed quia unica illa ejus mors impenſa fuit propter electos primariò & ſimpliciter, abſque quorum cauſa foret, non moreretur Chriſtus pro reliquis; dum autem vitam ponit pro electis, poſtulat etiam & virtute inæſtimabilis meriti ſui impetrat quædam temporalia dona reprobis, idque propter electos, ut dum vident multos à ſpecioſa Chriſti profeſſione deficere, ipſi timere diſcant & cum tremore ſalutem ſuam perficere. Quod qui faciunt, illi ſoli propriè & ſimpliciter redemti ſunt: temporarii autem illi non niſi impropriè & ſecundùm quid, quantum ad dona illa temporalia, quibus poſtea ſuo vitio abutuntur, & ingrati exſiſtunt. Non tamen propterea ullo ſui effectus lucro fraudatur Chriſtus, quia non amplius illis poſtulavit aut acquirere decreverat. Hominibus autem videtur (inquit Auguſtinus) omnes qui boni apparent fideles, perſeverantiam uſque in finem accipere debuiſſe: Deus eorum melius eſſe judicavit, miſcere quoſdam non perſeveraturos certo numero ſanctorum ſuorum, ut quibus non expedit in hujus vitæ tentatione ſecuritas, non poſſint eſſe ſecuri: multos enim à pernicioſa elatione reprimit, quod ait Apoſtolus, quapropter qui videtur ſtare, videat ne cadat. Voluntate enim ſuâ cadit, qui cadit: voluntate Dei ſtat, qui ſtat. Potens eſt enim Deus ſtatuere illum: non ergo ipſe ſeipſum: ſed Deus. Veruntamen bonum eſt non altum ſapere, ſed timere. Hæc Auguſtinus lib. de bono perſeverantiæ, cap. 8. audiamus nunc porrò Eccleſiam Lugdunenſem.

Alia diſt. redemtorum.

1 Cor. 10: 12.

Rom.14:4.

Rom.11: 20.

11. Propoſitio; Pro omni illa innumerabili & infinita multitudine impiorum, qui ab exordio mundi uſque ad paſſionem Domini per quatuor fermè annorum millia in ſua impietate ſunt mortui, & apud inferos æternâ perditione damnati, nunquam Dominus paſſus, nunquam mortuus eſt, nec ad eos ſalvandos ullatenus venit, nec pro eis pretioſum ſanguinem fudit.

12. Propoſitio: Nec igitur pro iſta utique minore parte infidelium & impiorum, qui poſt paſſionem ejus uſque ad mundi terminum aut exſtiterunt aut exſiſtunt aut futuri ſunt, in quibus utique & Antichriſtus erit, Nec, inquam, pro illis eſt crucifixus & mortuus, ſed pares ſunt impietate, pares perditione, & pariter omnino extranei à Chriſti redemtione. Quia & ſi pro iſtis paſſus eſſe dicatur, quid eis profecit ejus paſſio impiis & in ſua impietate perituris, niſi ut qui non fiunt participes redemtionis, majorem & graviorem incurrant cumulum damnationis.

Nota, de diſtinctione impetrationis & applicationis.

Nota, ex propoſitione undecima, & ultimis verbis duodecimæ propoſitionis, inanem eſſe diſtinctionem illam, qua utuntur illi hujus ſeculi Semipelagiani qui ſe Remonſtrantes vocant, dicentes Chriſtum morte ſua omnibus hominibus impetraſſe redemtionem, ſed eam ſolis credentibus applicari. Nam cui bono eſt illa impetratio nunquam applicationem allatura? Nihil cuiquam impetravit Chriſtus, quod ei non poſtulavit; quicquid autem cuilibet poſtulavit, illud & datur. Noluit pro mundo orare, adeóque nec exorare. Docent etiam ſacræ literæ (locis ſuperius citatis in hoc articulo paſſim) Chriſtum eis quos a Patre ſalvandos accepit, meritum eſſe & impetraſſe non ſolam redemtionis poſſibilitatem, reconciliabilitatem, peccatorum remiſſibilitatem, ſalvabilitatem, ſed ipſam redemtionem, reconciliationem, peccatorum remiſſionem, ſalutem æternam; & hæc omnia non ſolum conditionaliter, neque ſub incerta conditione, ſed cum ipſa conditione, adeóque infallibiter & certò applican-

Vide huc ſpectantem inſignem Ambroſii diſſertationem, quam invenies infra, hoc ipſo libro, cap. 25. §. 9. Joan. 17: 9.

exortura erat bonarum credulitas voluntatum. *1 Tim. 2: 4.* Nec vacillare illud, quod Deus omnes homines velit ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire: quandoquidem inexcuſabiles ſint, qui ad unius veri Dei cultum potuerint inſtrui intelligentiâ naturali, & Euangelium ideo non audierint, quia nec fuerint recepturi. Hæc ibi.

2. Hilarius epiſt. ad Aug. de eiſdem reliquiis Pelagianæ hæreſeos; Hæc ſunt itaque quæ Maſſiliæ, vel aliis etiam locis in Gallia ventilantur: Novum & inutile eſſe prædicationi, quod quidam ſecundùm propoſitum eligendi dicantur, ut id nec arripere valeant, nec tenere, niſi credendi voluntate donata. Et infra; Illa teſtimonia, ut eſt illud, Sicut unicuique partitus eſt menſuram *Rom. 12: 3.* fidei: ut ſimilia, ad id volunt valere, ut adjuvetur qui cœperit velle non etiam ut donetur ut velit: rejectis ab hoc dono aliis pariter reis, qui & poſſent ſimiliter liberari, ſi ea quæ pariter indignis præſtatur credendi voluntas, etiam ipſis ſimiliter *1 Tim. 2: 4.* præſtaretur. Et infra; ſententiam illam, qui omnes homines vult ſalvos fieri, ita exponunt, ut non eos tantum intelligant qui ad ſanctorum numerum pertinebunt, ſed omnes omnino, ut nullus habeatur exceptus. Nec hoc timendum, quod quidam eo invito perire dicantur: Sed quomodo, ajunt, non vult à quoquam peccari, vel deſeri juſtitiam, & tamen jugiter illa deſeritur contra ejus voluntatem, committunturque peccata; Ita eum ſalvare velle omnes homines, nec tamen omnes homines velle ſalvari. Hæc in epiſtola Hilarii.

Fauſtus. 3. Fauſtus ait, lib. 1. de libero arbitrio, capite 4. Totum planè gratiæ Dei eſt, ſed omnibus eam offert atque ingerit ad ſalutem, omnium conditor atque Redemptor. Et ejuſdem libri, capite 10. Non ergo æquum juſtumque uni velle conceſſit, & alteri denegavit, &c. Et capite 12. Status hominis in diverſa non pro conſtitutione Dei, ſed pro arbitrii libertate poteſt verſari. Et capite 17. ejuſdem libri; Licet non omnes obedientiam exhibituros eſſe prænoſceret, omnibus tamen & velle & poſſe donaverat. Et ibidem; Quid eſt autem attrahere, niſi prædicare, niſi ſcripturarum conſolationibus excitare. Et capi- *Luc. 19: 41.* te 19. Videns civitatem, flevit ſuper illam. Si Dominus perituris ſalutis interclu ſerat aditum, ergo falsò iſtorum deflevit exitium. Si autem eorum perditionem vero (ut manifeſtum eſt) mœrore perdoluit, non voluntatem ſuam homini, ſed conſenſum hominis voluntati ſuæ defuiſſe monſtra- *Matth. 23: 37.* vit. Item in Matthæo, Jeruſalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alias ſuas, & noluiſti! Duas res hic agit ſermo divinus: Nam dum dicit; quoties volui & noluiſti, in Deo propoſiti bonitas, in homine arbitrii eſt expreſſa libertas. Dicendo autem; Jeruſalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt, ſalvare ſe eos voluiſſe pronunciat, cum evidenter proferat cauſas, per quas ſalutem eis negare debuerit. Dum dicit Pro- *Mich. 6, 8.* pheta Michæas, & quid Dominus quærat à te, utique facere judicium: promtam exercendi boni operis voluntatem non repoſceret, ſi non dediſſet. Vides, quia ſicut Dei eſt ut provocans adhortetur, ita obedientiæ hominis reſervatum eſt, ut ſequatur. Hæc Fauſtus.

Summa erroris Semipelagianorum, de hoc articulo. 4. Summa opinionis Semipelagianorum eſt; Non aliâ vocatione ſecundùm propoſitum vocari eos qui obediunt quam inobedientes, ſed diſcrimen eſſe in hominis obedientia, non in Dei vocatione. Hanc autem omnibus hominibus eſſe eo uſque conceſſam, ut omnibus facta ſit ſufficiens intimatio, omnibuſque data ſit obediendi facultas, & voluntas quam verſare in quamlibet partem poſſint. Hanc eſſe gratiam propoſiti divini, Deum hanc largiri omnibus hominibus, nemine excepto; etiam eis quibus denegatur Euangelii annunciatio. Vide Proſperi librum de ingratis, cap. 10.

Doctrina Catholicorum, de vocatione ſecundum propoſitum.

5. Auguſtinus, lib. 2. contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 7. Sicut nulla eſt acceptio perſonarum in duobus debitoribus æqualiter reis, ſi alteri dimittitur, alter exigitur, quod pariter ab utroque debetur: ſic etiam cum ſecundum propoſitum Dei vocatur alius, alius non vocatur: vocato datur gratuitum donum, cujus boni boni eſt vocatio ipſa principium; non vocato redditur malum, quia omnes rei ſunt ex eo, quod per unum hominem peccatum intravit in mundum. Hæc ibi. *Rom. 5: 12.*

6. Idem, lib. 5. contra Julianum, cap 3. Nullum elegit dignum, ſed eligendo efficit dignum, nullum tamen punit indignum. Ait, inquis, Apoſtolus, Bonitas Dei ad pœnitentiam te adducit. *Rom. 2: 4.* Verum eſſe conſtat, ſed quem prædeſtinavit adducit, quamvis ſecundùm duritiam & cor impœnitens, quantum ad ipſum attinet, theſaurizet *Verſ. 5.* ſibi iram in die iræ, & revelationis juſti judicii Dei, qui reddet unicuique ſecundum opera ejus. Quantumlibet enim præbeat patientiam, niſi ipſe dederit, quis agit pœnitentiam? An oblitus es *2 Tim. 2: 25.* quod idem ipſe Doctor ait, ne forte det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam verita- *Pſal. 35. (ſeu 36.) verſ. 7.* tem, & reſipiſcant à Diaboli laqueis? Sed judicia ejus ſicut multa abyſſus. Nos certè ſi eos in quos nobis poteſtas eſt, ante oculos noſtros perpetrare ſcelera permittamus, rei cum ipſis erimus. Quam verò innumerabilia ille permittit fieri ante oculos ſuos: quæ utique ſi noluiſſet nulla ratione permitteret, & tamen juſtus & bonus eſt, & quod præbendo patientiam dat locum pœnitentiæ, nolens aliquem perire, novit Dominus *2 Pet. 3: 9.* qui ſunt ejus, & omnia cooperantur in bonum, *2 Tim. 2: 19.* ſed his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt: Multi enim vocati; pauci verò electi. Qui ergo ele- *Rom. 8: 28.* cti, hi ſecundum propoſitum vocati. Unde & alibi dicit, Secundùm virtutem Dei ſalvos nos fa- *Matth. 22: 14.* cientis & vocantis, vocatione ſua ſanctâ, non ſe- *2 Tim. 1: 9.* cundum opera noſtra, ſed ſecundùm ſuum propoſitum & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Jeſu ante ſecula æterna. Denique & hic cum *Rom. 8: 28, 29, 30.* dixiſſet, Omnia cooperantur in bonum, his qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt, continuò ſubdidit. Quoniam quos ante præſcivit & prædeſtinavit conformes imaginis filii ejus, ut ſit primogenitus in multis fratribus: quos autem prædeſtinavit, illos & vocavit: quos autem vocavit, ipſos & juſtificavit; quos autem juſtificavit, ipſos & glorificavit. Hi ſunt ſecundum propoſitum vocati. Ipſi ergo electi, & hoc ante mun- *Rom. 4: 17.* di conſtitutionem, ab eo qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ſint. Sed electi per electio- *Rom. 11: 5.* nem gratiæ. Ex iſto numero electorum & prædeſtinatorum etiam qui peſſimam duxerunt vitam, per Dei benignitatem adducuntur ad pœnitentiam. Ex his nemo perit. Propter hos Dominus ait; *Ioan. 6: 39.* Hæc eſt autem voluntas ejus qui miſit me Patris, ut omne quod dedit mihi non perdam ex eo. Cæterorum autem mortalium, qui ex iſto numero non ſunt, neminem adducit ad pœnitentiam ſalubrem ſpiritalem, qua homo reconciliatur Deo, ſive illis ampliorem patientiam, ſive non imparem præbeat. Hæc Auguſtinus, lib. 5. contra Ju- *Vide infra 5. 12.* lianum, cap. 3.

7. Idem, libro de gratia Chriſti, contra Pela-

gium, cap. 10. Iſtam aliquando gratiam fateatur, *2.Theſſ. 3: 2.* qua futuræ gloriæ magnitudo non ſolum promittitur, verum etiam creditur & ſperatur, nec ſolum revelatur ſapientia, verùm etiam & amatur, nec ſuadetur ſolùm omne quod bonum eſt, verùm & perſuadetur. Non enim omnium eſt fides qui audiunt per ſcripturas Dominum regnum Cœlorum pollicentem; aut omnibus perſuadetur quibuſcunque ſuadetur, ut veniant ad *Matth. 11: 28.* eum qui dicit, Venite ad me omnes qui laboratis. Quorum autem ſit fides, & quibus perſuadetur, ut ad eum veniant, ſatis ipſe demonſtravit, ubi ait, Nemo venit ad me, niſi Pater qui miſit me traxerit eum. Et paulo poſt, cum de *Ioan. 6: 44. & 65.* non credentibus loqueretur, Dixi, inquit, vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo. Hanc debet Pelagius gratiam confiteri, ſi vult non ſolum vocari, verum etiam eſſe Chriſtianus. Hæc ibi.

8. Item, cap. 12. ejuſdem libri; hæc autem gratia qua virtus in infirmitate perficitur, prædeſtinatos & ſecundùm propoſitum vocatos, ad ſummam perfectionem glorificationemque perducit. Qua gratia agitur non ſolum ut facienda noverimus, verum etiam ut cognita faciamus, nec ſolum ut diligenda credamus, verum etiam ut *Doctrina Patris ſemper efficax. quæcunque docetur diſcit.* credita diligamus. Et cap. 13. Hæc gratia ſi doctrina dicenda eſt, certè ſic dicatur, ut altius & interius eam Deus cum ineffabili ſuavitate credatur infundere, non ſolum per eos qui plantant & rigant extrinſecus, ſed etiam per ſeipſum qui incrementum ſuum miniſtrat occultus, ita ut non oſtendat tantummodo veritatem, verum etiam impertiat charitatem. Sic enim docet Deus eos qui ſecundum propoſitum vocati ſunt, ſimul donans & quid agant ſcire, & quod ſciunt agere. Hæc Auguſtinus, loco citato.

9. Et cap. 14. Ejuſdem libri de gratia Chriſti; *Ioan. 6: 45.* Si enim (inquit) ſicut Veritas loquitur, omnis qui didicit, venit; quiſquis non venit, profectò nec didicit. Quis autem non videat & venire quemquam *Adjutorium gratiæ.* non venire arbitrio voluntatis? Sed hoc arbitrium poteſt eſſe ſolum ſi non venit, non autem poteſt niſi adjutum eſſe ſi venit. Et ſic adjutum, ut non ſolum quid faciendum ſit ſciat, ſed quod ſcierit etiam faciat. Ac per hoc quando Deus docet, non per legis literam, ſed per Spiritus gratiam, ita docet, ut quod quiſque didicerit, non tantum cognoſcendo videat, ſed etiam volendo *Divinus modus docendi.* appetat, agendoque perficiat. Et iſto divino docendi modo etiam ipſa voluntas & ipſa operatio, non ſola volendi & operandi naturalis poſſibilitas, adjuvatur. Si enim ſolum poſſe noſtrum hac gratia juvaretur, ita diceret Dominus, omnis qui audivit à Patre & didicit, poteſt venire *Ioan. 6: 45.* ad me. Non autem dixit. Sed; omnis, inquit, audivit à Patre, & didicit, venit ad me. Omnis qui didicit à Patre, non ſolum poteſt venire, ſed venit, ubi jam & poſſibilitatis profectus, & voluntatis affectus, & actionis effectus eſt. Hæc Auguſtinus, in ſuo libro, de gratia Chriſti.

Propoſitum. 10. Idem, lib. de correptione & gratia, cap. 7. Secundum propoſitum vocati ſunt, propoſitum *Rom. 9: 11, 12.* autem non ſuum, ſed Dei, de quo alibi dicit, ut ſecundùm electionem propoſitum Dei maneret, ſed non ex operibus ſed ex vocante dictum eſt ei, quia major ſerviet minori: & alibi, Non ſecundùm opera noſtra, inquit, ſed ſecundum ſuum *2.Tim. 1: 9.* propoſitum & gratiam. Cum ergo audimus, quos autem prædeſtinavit, illos & vocavit, ſe*Rom. 8: 30.*cundum propoſitum vocatos debemus agnoſcere, quoniam inde cœpit, dicens, omnia coope*Rom. 8: 28, 29.*rantur in bonum his qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt: ac deinde ſubjunxit, quoniam quos ante præſcivit & prædeſtinavit, &c. Eos itaque vult intelligi, quos ſecundum propoſitum vocavit, ne putentur in eis eſſe aliqui vocati & non electi, propter illam Dominicam ſententiam, Multi vocati, pauci electi. Quicunque enim ele*Matth. 22: 14.*cti, ſine dubio etiam vocati: non autem quicunque vocati, conſequenter electi. Illi ergo electi, ut ſæpe dictum eſt, qui ſecundum propoſitum *Duplex vocatio.* vocati, qui etiam prædeſtinati atque præſciti. Hæc Auguſt. lib. de correptione & gratia, cap. 7.

11. Idem, libro de prædeſtinatione ſanctorum, cap. 6. Multi audiunt verbum veritatis: ſed alii credunt, alii contradicunt. Volunt ergo iſti credere, nolunt autem illi. Quis hoc ignoret? quis hoc neget? Sed cum aliis præparetur, aliis non præparetur voluntas à Domino; diſcernendum eſt utique quid veniat de miſericordia ejus, quid de judicio. Et eodem libro, cap. 8. Quid eſt, ad me veniet: niſi, credet in me? Sed ut fiat, Pater dat. ——— Valde remota eſt à ſenſibus carnis hæc ſchola, in qua Deus auditur & docet. Multos videmus venire ad Filium, quia *Ioan. 6: 37.* multos credere videmus in Chriſtum, ſed ubi & quando à Patre audierint hoc & didicerint, non videmus. Nimium gratia iſta ſecreta eſt, gratiam verò eſſe quis ambigit? hæc itaque gratia quæ occultè humanis cordibus divina largitate tri*Efficacitas gratiæ.*buitur, à nullo duro corde reſpuitur: ideo quippe tribuitur, ut cordis durities primitus auferatur. Quando ergo Pater intus auditur, & docet ut veniatur ad Filium, aufert cor lapideum, & dat cor carneum, ſicut Propheta prædicante promi*Ezech. 11: 19.*ſit. Sic quippe facit filios promiſſionis & vaſa miſericordiæ quæ præparavit in gloriam. Cur ergo non omnes docet ut veniant ad Chriſtum, niſi *Specialis diſpenſatio.* quia omnes quos docet, miſericordia docet; quos autem non docet, judicio non docet: quoniam cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat: ſed *Rom. 9: 18.* miſeretur, bonum tribuens: obdurat, juſta retribuens. ———Et dicebat, Propterea dixi vobis, *Ioan. 6: 65.* quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo. Ergo trahi à Patre ad Chri*Tractio paterna.*ſtum, & audire ac diſcere à Patre, ut veniat ad Chriſtum, nihil aliud eſt, quàm donum accipere à Patre, quo credat in Chriſtum. Et cap. 9. Fi*Vide infra, §. 19.*des igitur & inchoata & perfecta donum Dei eſt: & hoc donum quibuſdam dari, quibuſdam non dari, omnino non dubitet, qui non vult maniſeſtiſſimis ſacris literis repugnare. ——— Cur autem iſtum potius quàm illum liberet, inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus. Hæc ibi.

12. Et cap. 10. ejuſdem libri de prædeſtinatione ſanctorum; Ut impleatur quod promiſit Deus, in hominum eſſe poteſtate; ac per hoc ut promiſſa ſua Deus poſſit implere, non eſſe in Dei, ſed in hominis poteſtate, veritas & pietas nos credere vetant: credamus cum Abraham, quo*Rom. 4: 21.*niam quæ promiſit, potens eſt & facere. Promiſit autem filios Abrahæ, quod eſſe non poſſunt, ſi non habeant fidem: ergo ipſe donat & fidem. Et cap. 15. Ille quippe nos fecit credere in Chri*Hebr. 12: 2.*ſtum, qui nobis fecit in quem crederemus Chri*Rom. 9: 11.*ſtum: Ille facit in hominibus principium fidei & perfectionem in Jeſu, qui fecit hominem principem fidei & perfectorem Jeſum, Et cap. 16. Dixit ergo Apoſtolus, ſed ex vocante, non quacunque vocatione, ſed qua vocatione fit credens. Hanc etiam intuebatur cum diceret, Sine pœnitentia ſunt dona & vocatio Dei. Et cap. 17. In*Rom. 11: 29.*telligamus ergo vocationem qua fiunt electi, non qui eliguntur quia crediderunt, ſed qui eliguntur ut credant. Hanc enim & Dominus ipſe ſatis aperit, ubi dicit, Non vos me elegiſtis ſed ego elegi vos. Elegit ergo eos de mundo cum *Ioan. 15: 16.* hic ageret in carne, ſed jam electos in ſeipſo, ante con-

Electio duplex.

conſtitutionem Mundi. ——— Electi ſunt itaque ante mundi conſtitutionem eâ prædeſtinatione, in qua Deus ſua futura facta præſcivit: Electi ſunt autem de mundo eâ vocatione, qua Deus id quod prædeſtinavit, implevit. Quos enim prædeſtinavit, ipſos & vocavit, illa ſcilicet vocatione

Nota, non alios juſtificavit.

ſecundum propoſitum: non ergo alios, ſed quos prædeſtinavit, ipſos & vocavit: nec alios, ſed quos ita vocavit, ipſos & juſtificavit: nec alios, ſed

Vide ſupra in fine §. 6.

quos prædeſtinavit, vocavit, juſtificavit, ipſos & glorificavit, illo utique fine qui non habet finem.

Electorum propria vocatio.

Et cap. 18. Ex hoc propoſito ejus eſt illa electorum propria vocatio, quibus omnia cooperantur in bonum. quia ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti, & ſine pœnitentia ſunt dona & vocatio Dei. Et cap. 19. Non quia credidimus, ſed ut

Ejus efficacitas.

credamus elegit nos. Nec quia credidimus, ſed ut credamus vocamur, atque illa vocatione quæ ſine pœnitentia eſt, id prorſus agitur & peragitur ut credamus. ——— Deus igitur operatur in cordibus hominum, vocatione illa ſecundum propoſitum ſuum, ut non inaniter audiant Euangelium, ſed eo audito convertantur & credant. Hæc Auguſtinus, lib. de prædeſtinatione ſanctorum.

Diverſitatis ratio inſcrutabilis.

13. Idem, lib. de bono perſeverantiæ, cap. 8. Ex duobus itaque parvulis originali peccato pariter obſtrictis, cur ille aſſumatur, ille relinquatur: & ex duobus ætate jam grandibus impiis, cur ille ita vocetur ut vocantem ſequatur, ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur ut vocantem ſequatur: inſcrutabilia ſunt judicia Dei. Hæc ibi.

Non judicabuntur homines de eis peccatis quæ perpetraturi erant, ſi diutius viverent.

14. Et cap. 9. ejuſdem libri, An eo (inquit) redituri ſumus, ut adhuc diſputemus, quanta abſurditate dicatur judicare homines mortuos etiam de his peccatis, quæ præſcivit eos Deus perpetraturos fuiſſe, ſi viverent? Quod ita abhorret à ſenſibus Chriſtianis aut prorſus humanis, ut id etiam refellere pudeat. Cur enim non dicatur & ipſum Euangelium, cum tanto labore paſſionibuſque ſanctorum fruſtra eſſe prædicatum, vel adhuc etiam prædicari, ſi judicari poterant homines etiam non audito Euangelio ſecundùm contumaciam vel obedientiam, quam præſcivit Deus eos habituros

Luc. 10: 13.

fuiſſe ſi audiſſent? Nec damnarentur Tyrus & Sidon, quamvis remiſſius quam illæ civitates, in

De Tyriis & Sidoniis.

quibus non credentibus à Domino Chriſto mirabilia & ſigna ſunt facta: quoniam ſi apud illos facta eſſent, in cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent: ſicut ſe habent eloquia veritatis, in quibus verbis ſuis Dominus Jeſus altius nobis myſterium prædeſtinationis oſtendit. Si enim quæratur à nobis, cur apud eas tanta miracula facta ſint, qui videntes ea non fuerant credituri: & apud eos facta non ſint, qui crederent ſi viderent: quid reſpondebimus? Et cap. 10. Nullus mortuus judicatur ex bonis ſeu malis, quæ fuerat ſi non moreretur acturus: alioqui Tyrii & Sydonii non ſecundùm ea quæ geſſerunt pœnas luerent; ſed potius ſecundùm ea quæ geſturi fuerant, ſi in eis illæ virtutes Euangelicæ factæ fuiſſent, per grandem pœnitentiam & per Chriſti fidem conſequerentur ſalutem. Quidam diſputator catholicus non ignobilis hunc Euangelii locum ſic expoſuit, ut diceret, præſciſſe Dominum Tyrios & Sidonios à fide fuiſſe poſtea receſſuros, cum factis apud ſe miraculis crediſſent, & miſericordia potius non eum illic iſta feciſſe: quoniam graviori pœnæ obnoxii fierent ſi fidem quam tenuerant, reliquiſſent, quam ſi eam nullo tempore tenuiſſent. In qua ſententia docti hominis & admodum acuti, quæ ſint adhuc merito requirenda, quid me nunc attinet dicere, cum & ipſa nobis ad id quod agimus ſuffragetur? Si enim miſeratione Dominus non fecit in iſtis virtutes, per quas fieri poſſent fideles, ne gravius punirentur cum poſtea fierent infideles, quod eos iterum infideles futuros fuiſſe præſcivit; ſatis aperteque demonſtratur de his peccatis neminem judicari mortuorum, quæ præſcivit fuiſſe facturum, ſi aliquo modo ei ne illa faciat ſubvenitur: ſicut Tyriis & Sidoniis, ſi ſententia illa vera eſt, ſubveniſſe dicitur Chriſtus, quos maluit non accedere ad fidem, quam ſcelere multo graviore diſcedere à fide: quod eos, ſi acceſſiſſent, præviderat fuiſſe facturos. Quamvis ſi dicatur, cur non factum eſt ut crederent potius, & hoc eis præſtaretur, ut antequam fidem relinquerent ex hac vita migrarent: quid reſponderi poſſit, ignoro. Et cap. 11. ejuſdem libri de bono perſeverantiæ: Proinde ſicut Apoſtolus ait, Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei: qui & parvulis quibus vult, etiam non volentibus neque currentibus ſubvenit, quos ante mundi conſtitutionem elegit in Chriſto, daturus etiam eis gratiam gratis, hoc eſt, nullis eorum vel fidei vel operum meritis præcedentibus: & majoribus etiam his quos prævidit, ſi apud eos facta eſſent, ſuis miraculis credituros, quibus non vult ſubvenire, non ſubvenit, de quibus in ſua prædeſtinatione occultè quidem, ſed juſtè aliud judicavit: non enim eſt iniquitas apud Deum, ſed inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus: Univerſæ autem viæ Domini miſericordia & veritas. Inveſtigabilis ergo eſt miſericordia, qua cujus vult miſeretur, nullis ejus præcedentibus meritis: & inveſtigabilis veritas, qua quem vult obdurat, ejus quidem præcedentibus meritis, ſed cum eo cujus miſeretur plerumque communibus. Hæc Auguſtinus, lib. de bono perſeverantiæ.

Rom. 9: 16.

Epheſ. 1: 4

Pſal. 25: 10.

15. Idem epiſt. 105. Nec omnium eſt fides, qui audiunt verbum, ſed quibus Deus partitur menſuram fidei: ſicut nec omnia germinant quæ plantantur & rigantur, ſed quibus Deus dat incrementum. Cur autem ille credat, ille non credat, cum ambo idem audiunt, etſi miraculum in eorum conſpectu fiat, ambo idem vident, altitudo eſt divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, cujus inſcrutabilia ſunt judicia, & apud quem non eſt iniquitas, dum cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat: neque enim propterea ſunt illa injuſta, quia occulta. Et paulo poſt in eadem epiſtola; O Homo tu quis es qui reſpondeas Deo? quærimus namque meritum obdurationis, & invenimus: merito namque peccati univerſa maſſa damnata eſt: nec obdurat Deus impertiendo malitiam, ſed non impertiendo miſericordiam. Quibus enim non impertitur, nec digni ſunt, nec merentur: at potius ut non impertiatur, hoc digni ſunt, hoc merentur. Quærimus autem meritum miſericordiæ, nec invenimus, quia nullum eſt, ne gratia evacuetur, ſi non gratis donatur, ſed meritis redditur. Et infra; Neque ab originali neque ab aliis peccatis quiſquam liberatur & juſtificatur, niſi gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, non ſolum remiſſione peccatorum, ſed prius ipſius inſpiratione fidei & timoris Dei impartito ſalubriter orationis affectu & effectu, donec ſanet omnes languores noſtros, & redimat de corruptione vitam noſtram, & coronet nos in miſeratione & miſericordiâ. Hæc Auguſtinus, epiſt. 105.

2 Theſſ. 3: 2.
Rom. 12: 3.
1 Cor. 3: 6, 7.
Non omnium eſt fides.
Ratio diſcriminationis occulta eſt & inſcrutabilis,
Rom. 9: 20.
Obduratio.
Pſal. 103: 3, 4.

16. Idem epiſt. 107. Si ergo ita præpararet atque operaretur Deus hominis voluntatem, ut tantummodo legem ſuam atque doctrinam libero ejus adhiberet arbitrio, nec vocatione illa alta atque ſecreta ſic ejus ageret ſenſum, ut eidem legi atque doctrinæ accommodaret aſſenſum, pro-

Vocatio alta atque ſecreta.

cul-

culdubio eam legere vel intelligere legendo, vel etiam exponere ac prædicare ſufficeret, nec opus eſſet orare, ut Deus ad fidem ſuam infidelium corda converteret, & converſis proficientem perſeverantiam ejuſdem gratiæ ſuæ largitate donaret. Et poſtea in eadem epiſtola; Quomodo Deus exſpectat voluntates hominum, ut præveniant eum quibus det gratiam, cum gratias ei non immeritò agamus de eis, quibus non ei credentibus & ejus doctrinam voluntate impiâ perſequentibus miſericordiam prærogavit, eoſque ad ſeipſum omnipotentiſſima facilitate convertit, ac volentes ex nolentibus fecit? ut quod ei inde gratias agimus, ſi hoc ipſe non fecit? Hæc Auguſtinus, epiſt. 107.

Argumentum ab oratione.
Argumentum à gratiarum actione.
Nota, omnipotentiſſimam facilitatem.

17. Idem, Enchiridii cap. 95. Certa & immutabilis & efficaciſſima eſt voluntas Dei; Multa poteſt & non vult: nihil autem vult quod non poteſt. In Pſamo canitur; Deus autem noſter in Cœlo ſurſum, in Cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit. quod utique non eſt verum, ſi aliqua voluit & non fecit: &, quod eſt indignius, ideo non fecit quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas hominis impedivit. Non ergo fit aliquid, niſi omnipotens fieri velit, vel ſinendo ut fiat, vel ipſe faciendo. Et capite nonageſimo ſexto. Omnipotenti quam facile eſt quod vult facere, tam facile eſt quod non vult eſſe, non ſinere. Neque enim veraciter ob aliud vocatur omnipotens, niſi quia quicquid vult poteſt, nec voluntate cujuſpiam creaturæ voluntatis Omnipotentis impeditur effectus. Hæc ibi.

Certa & immutabilis & efficaciſſima eſt voluntas Dei. Pſal. 115: 3. & Pſal. 125: 6.
Deus facere volens non impeditur ab hominis voluntate.
Non fit aliquid niſi omnipotens fieri velit, vel ſinendo ut fiat, vel ipſe faciendo.

18 Et capite 97. ejuſdem Enchiridii. Sed Dominus in Euangelio compellans impiam civitatem; quoties, inquit, volui colligere filios tuos ſicut gallina pullos ſuos, & noluiſti: tanquam Dei voluntas ſuperata ſit hominum voluntate, & infirmiſſimis nolendo impedientibus, non potuerit facere potentiſſimus quod volebat. Et ubi eſt illa omnipotentia, qua in Cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit, ſi colligere filios Hieruſalem voluit & non fecit? An potius & illa quidem filios ſuos ab ipſo colligi noluit, ſe eâ quoque nolente filios ejus collegit ipſe quos voluit; quia in Cœlo & in terra non quædam voluit & fecit, quædam verò voluit & non fecit, ſed omnia quæcunque voluit fecit. Et capite 98. Quis porrò tam impiè deſipiat, ut dicat, Deum malas hominum voluntates quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit, in bonum non poſſe convertere? Sed cum facit, per miſericordiam facit: cum autem non facit, per judicium non facit. quoniam cujus vult miſeretur, & quem vult indurat. Et cap. 102. Sed quantælibet ſint voluntates vel Angelorum vel hominum, vel bonorum vel malorum, vel illud quod Deus vel aliud volentes quam Deus, omnipotentis voluntas Dei ſemper invicta eſt. Hæc Auguſtinus, in Enchiridio ad Laurentium.

Matth. 23: 37.
Dei voluntas inſuperabilis.
Dei etiam poſſe videtur colligere eos voluiſſe prædicatione ſua, ut homo qua etiam natura flevit.
Voluntas Dei ſemper invicta.

19. Idem, libro primo ad Boniſacium contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite tertio. Ille trahitur ad Chriſtum, cui datur ut credat in Chriſtum. Datur ergo poteſtas ut Filii Dei fiant qui credunt in eum, cum hoc ipſum datur ut credant in eum. Et capite 19. Trahitur ergo miris modis, ut velit, ab illo, qui novit intus in ipſis hominum cordibus operari, non ut homines, quod fieri non poteſt, nolentes credant, ſed ut volentes ex nolentibus fiant. Hæc Auguſtinus, lib. 1. ad Bonifacium, contra duas epiſtolas Pelagianorum.

Tractio Paterna. Vide ſupra. §. 11.
Miris modis.

20. Idem, libro de gratiâ & libero arbitrio, capite decimo ſexto. Certum eſt nos mandata facere ſi volumus, ſed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum eſt ut tantum velimus. quantum ſufficit ut volendo faciamus. Certum eſt nos velle cum volumus, ſed ille facit ut velimus bonum, de quo dictum eſt quod præparatur voluntas à Domino: à Domino greſſus hominis dirigentur, & viam ejus volet: Deus eſt qui operatur in vobis & velle & operari. Certum eſt nos facere cum facimus, ſed ille facit ut faciamus, præbendo vires efficaciſſimas voluntati, qui dixit, Faciam ut in juſtificationibus meis ambuletis, & judicia mea obſervetis & faciatis. Hæc ibi.

Sufficiens gratia, quâ facit Deus ut velimus & faciamus.
Philip. 2: 13.
Pſal. 37: 23.
Phil. 2: 13.
Vires efficaciſſimæ.
Ezech. 36. 27.

21. Idem libro de correptione & gratia, capite decimo quarto. Deo volenti ſalvum facere nullum hominum reſiſtit arbitrium: ſic enim velle vel nolle in volentis vel nolentis eſt poteſtate, ut divinam voluntatem non impediat, nec ſuperet poteſtatem. ——— Non eſt itaque dubitandum, voluntati Dei qui in Cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit, & qui etiam quæ futura ſunt fecit, humanas voluntates non poſſe reſiſtere, quominus faciat ipſe quod vult; quandoquidem etiam de ipſis hominum voluntatibus quod vult cum vult facit. ——— ſine dubio habens humanorum cordium, quo placet, inclinandorum omnipotentiſſimam poteſtatem. ——— Intus egit, corda tenuit, corda movit, eoſque voluntatibus eorum, quas ipſe in illis operatus eſt, traxit. Hæc Auguſtinus, libro de correptione & gratiâ, cap. 14.

Irreſiſtentia.
Dei voluntas irreſiſtibilis & inſuperabilis.
Dei omnipotentiſſima poteſtas.

22. Idem libro de Spiritu & litera, capite trigeſimo quarto. Jam ſi ad illam profunditatem ſcrutandam quiſquam nos coarctet, cur illi ita ſuadeatur ut perſuadeatur; illi autem non ita: duo ſola occurrunt interim quæ reſpondere mihi placeat, ô altitudo divitiarum: &, Numquid iniquitas apud Deum? Cui reſponſio iſta diſplicet, quærat doctiores, ſed caveat ne inveniat præſumtores. Hæc Auguſtinus.

Diſcriminationis profunditas imperſcrutabilis: Rom. 11 33. Rom. 9: 14.

23. Proſper libro ſecundo de vocatione gentium. capite decimo. (ſeu in alia editione, capite trigeſimo tertio.) Nihil (inquit) obſiſtere divinæ gratiæ poteſt, quo minus id quod voluerit impleatur.

Proſper. Nihil obſiſtere poteſt.

24. Idem, lib. de ingratis, cap. 14.

Namque & nunc ſævas gentes & barbara regna,
Ignoti prius aut ſpreti nova gratia Chriſti
Attrahit, & terrâ templum ſibi condit in omni:
Sic prius, immites populos, urbeſque rebelles
Vincente obſtantes animos pietate ſubegit.
Non hoc conſilio tantum hortatuque benigno
Suadens atque docens, quaſi normam legis haberet
Gratia: ſed mutans intus mentem, atque reformans,
Vaſque novum ex fracto fingens, virtute creandi.
Non iſtud monitus legis, non verba Prophetæ,
Non præſtat ſibi præſtat natura: ſed unus
Qui fecit, reficit. Percurrat Apoſtolus orbem,
Prædicet, hortetur, plantet, riget, increpet, inſtet,
Quaque viam verbo reſeratam invenerit, intret:
Ut tamen his ſtudiis auditor promoveatur,
Non doctor, neque diſcipulus, ſed gratia ſola
Efficit: inque graves adolet plantaria fructus.

Gratia vincit.
Virtute creandi.

Et

Digitized by Google

Et cap. 15. ejuſdem libri;

Omnipotens gratia & certò efficax.

> *At verò omnipotens hominem cum gratia ſalvat,*
> *Ipſa ſuum conſummat opus: cui tempus agendi*
> *Semper adeſt cui geſta velit, non moribus illi*
> *Fit mora, non cauſis anceps ſuſpenditur ullis.*

Voluntas Dei irreſiſtibilis.

25. Fulgentius ejuſque collegæ coepiſcopi, lib. de incarnatione & gratia, cap. 30. In hominibus igitur quos ſalvat, voluntatem bonam non invenit: ſed, ſicut ætatum exigit diverſitas, aut in majoribus bonam voluntatem gratis facit, quam invenit malam: aut ſine voluntate hominis, vel bona, vel mala, perficit in parvulis gratiam ſacramenti illius, cujus nemo poteſt bonæ reſiſtere voluntati.

CAPUT. XVIII.

Catholicorum expoſitiones dicti illius Apoſtolici, Qui vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, 1 Tim. 2: 4.

1 Tim. 2: 4.

HUjus loci expoſitionem catholicam nobis tradunt Auguſtinus Enchirid. cap. 103. & lib. 4. contra Julianum, cap. 8. & lib. de correptione & gratia capp. 14 & 15. & lib. 22. de civitate Dei capp. 1. & 2. & Proſper ad Capitula Gallorum, cap. 8. & toto opere de vocatione gentium. Et Petrus Diaconus lib. de incarnatione & gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, capite ſeptimo, & Fulgentius lib. de incarnatione & gratia, capp. 29, 30, 31. & Eccleſia Lugdunenſis, lib. de tribus epiſtolis.

Status quæſtionis. 2. Proſper initio operis de vocatione gentium, quæſtionis ſtatum ita proponit; Inter defenſores (inquit) liberi arbitrii, & prædicatores gratiæ Dei, magna & difficilis dudum vertitur quæſtio. *Quæſtio.* Quæritur enim, utrum velit Deus omnes homines ſalvos fieri. Et quia negari hoc non poteſt: cur voluntas omnipotentis non impleatur, inquiritur. Cumque hoc ſecundum voluntates hominum fieri videatur, gratia videtur excludi: quæ ſi meritis redditur, conſtat eam non donum eſſe, ſed debitum. Unde iterum quæritur, cur hoc donum, ſine quo nemo ſalvus eſt, ab eo qui omnes ſalvari vult, non omnibus conferatur. *Reſponſio.* Reſpondet autem Proſper, lib. 1. illius operis cap. 5. Latet diſcretionis illius ratio, ſed non latet ipſa diſcretio. ——— Certiſſimum eſt nihil aliter Deum facere debuiſſe, quam fecerit.

Objectio. 3. Objectio Semipelagianorum; Salvari volentes, ſalvantur.

Reſponſio. Reſpondet Proſper, lib. 1. de vocatione gentium, cap. 3. (ſeu alia editione cap. 8.) ſalvari volentes, omnino ſalvantur: quia ipſum deſiderium ſalutis ex Dei inſpiratione concipiunt, & per illuminationem vocantis in agnitionem veniunt veritatis. Sunt enim filii promiſſionis, &c,

Objectio. 4. Alia objectio; Gratiam ſuam Deus omnibus impertit.

Reſponſio. Diſtinctio. Reſponſio Proſperi, lib. 1. de voc. gent. cap. 2. (ſeu c. 5.) Piiſſimè confitemur, quod nunquam univerſitati hominum divinæ providentiæ cura defuerit. Quæ licet exceptum ſibi populum ſpecialibus ad pietatem direxerit inſtitutis, nulli tamen nationi hominum bonitatis ſuæ dona ſubtraxit, ut Propheticas voces & præcepta legalia convincerentur in elementorum obſequiis ac teſtimoniis accepiſſe. Unde & inexcuſabiles facti ſunt, quia Deos ſibi Dei dona fecerunt: & quæ creata erant ad utendum, venerati ſunt ad colendum. In quam impietatem etiam illa gens, quam ſibi ab omnibus gentibus Dominus ſegregavit, tota tranſiſſet, niſi miſericordiæ ſuæ propoſitum ſuſtentandis electorum lapſibus prætendiſſet. Ita humana natura in primi hominis prævaricatione vitiata, etiam inter beneficia, inter præcepta & auxilia Dei, ſemper in deteriorem eſt proclivior voluntatem, cui committi non eſt aliud quam dimitti. Et capite 3. (ſeu capite 9.) Omnes præſciti ac prædordinati in vitam æternam à puſillo uſque ad magnum cognoſcunt Deum, quia ut venirent ad Chriſtum, à Patre audierunt atque didicerunt, omnes educti ab errore diriguntur in viam vitæ, omnibus corde mutato recta ſapere & recta velle donatur, omnibus timor quo in mandatis Dei erudiantur, inſeritur. ——— *Omnes,* Manet prorſus & quotidie impletur quod Abrahæ Dominus ſine conditione promiſit, ſine lege donavit: quia etſi quidam quibus hæc prædicata ſunt, non crediderunt; incredulitas eorum fidem Dei non evacuavit. Eſt enim Deus verax; omnis autem homo mendax. *Rom. 3: 3.* Et illi quidem qui audito Evangelio credere noluerunt, inexcuſabiliores *Ioan. 15: 22.* facti ſunt, quàm ſi nullum præconium veritatis audiſſent: ſed certum eſt eos apud præſcientiam Dei, Abrahæ filios non fuiſſe, nec in illorum *Gen. 22: 18.* ſorte numeratos, de quibus dictum eſt: Benedicentur in ſemine tuo omnes tribus terræ. Crediturос enim promiſit qui dixit, & non docebit *Ier. 31: 34. & Hebr. 8: 11, 12.* unuſquiſque proximum ſuum, & unuſquiſque fratrem ſuum, dicens, Cognoſce Dominum: quia omnes cognoſcent me à puſillo eorum uſque ad magnum. Reconciliandos promiſit, qui dixit; Propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum memor non ero. Obedituros promiſit, qui di- *Ierem. 32: 39, 40.* xit; Dabo illis viam alteram, & cor aliud, ut timeant me omnes dies. Perſeveraturos promiſit, qui dixit; Timorem meum dabo in cor eorum, ne diſcedant à me: & viſitabo eos, ut bonos eos faciam. Poſtremò, omnes ſine cujuſquam exceptione ſibi obſequuturos promiſit, qui dixit; Per memet ipſum juro, niſi exibit de ore *Eſai. 45: 23.* meo juſtitia, & verba mea non avertentur; quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua Deo. Quomodo nobis veracis promiſſionis firmitas apparebit, cum multa adhuc hominum millia dæmoniis ſerviant, & idolis genuflectant, niſi hujuſmodi denunciationes Dei ſecundùm illam incommutabilem ſcientiam editas *Univerſitas diſcreta.* noverimus, in qua apud illum jam univerſitas diſcreta eſt, & ſive de bonis, ſive de malis loquatur, ita unius partis meminit, quaſi neminem hominum prætermittat? Nam cum dicit Apoſtolus; Vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia *2 Cor. 5: 17.* nova: numquid non omnes homines videtur dixiſſe renovatos? Aut cum dicit; Quia in ipſo *Coloſſ. 1: 19, 20.* complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipſum reconciliare omnia in ipſo: numquid non ita loquitur, quaſi neminem velit extortem hujus reconciliationis intelligi? ——— Quid cum dicitur; Et veniet omnis caro in conſpectu meo ut *Eſai. 66: 23.* adorent in Jeruſalem, dicit Dominus: Aut illud; Et erit in diebus; Effundam de ſpiritu meo *Ioël 2: 28.* ſuper omnem carnem: Aut illud; allevat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes eliſos: *Pſal. 145: 14.* Numquid non ita pronunciatum eſt, quaſi ab hoc Dei munere nemo diſcretus ſit? Habet ergo populus Dei plenitudinem ſuam, &c. *Habet populus Dei plenitudinem ſuam.*

5. Idem Proſper, eodem lib. de vocatione gentium, cap. 4. (ſeu 12. & 13.) præcipit Apoſtolus, imò per Apoſtolum Dominus, fieri obſecrationes & poſtulationes, gratiarum actiones *1 Tim. 2: 1.*

pro omnibus hominibus, pro regibus, ac pro iis qui in ſublimitate ſunt. Supplicat ergo ubique Eccleſia Deo non ſolùm pro ſanctis & in Chriſto jam regeneratis, ſed etiam pro omnibus infidelibus & inimicis crucis Chriſti, pro omnibus idolorum cultoribus, pro perſequutoribus, pro Judæis, pro hæreticis & ſchiſmaticis, ut relictis erroribus ſuis ad Deum convertantur, accipiant fidem, accipiant charitatem, & de ignorantiæ tenebris liberati, in agnitionem veniant veritatis. Quod quia ipſi præſtare ſibi nequeunt, miſericors & juſtus Dominus pro omnibus ſibi vult hominibus ſupplicari: ut cum videmus de tam profundis malis innumeros erui, non ambigamus Deum præſtitiſſe, quod ut præſtaret oratus eſt: & gratias agentes pro iis qui ſalvi facti ſunt, ſperemus etiam eos qui nondum illuminati ſunt, eodem Divinæ gratiæ opere eximendos de poteſtate tenebrarum, ut in regnum Dei priuſquam de hac vita exeant transferantur. Quod ſi aliquos, ſicut videmus accidere, ſalvantis gratia prætererit: & pro eis oratio Eccleſiæ recepta non fuerit: ad occulta divinæ juſtitiæ judicia referendum, & agnoſcendum eſt ſecreti hujus profunditatem nobis in hac vita patere non poſſe, &c.

Voluntatum merita non ſunt diſcretionis ratio.

6. Et cap. 5. (ſeu 15.) Liberatur pars hominum, parte pereunte. Et ſi hoc voluntatum meritis velimus adſcribere, ut malos neglexiſſe gratia, bonos autem elegiſſe videatur; reſiſtet nobis innumerabilium cauſa populorum, quibus per tot ſecula nulla cœleſtis doctrinæ annunciatio coruſcavit, nec meliores fuiſſe eorum poſteros poſſumus dicere, de quibus ſcriptum eſt; Gentium

Eſai. 9: 2.

populus qui ſedebat in tenebris, lucem vidit magnam, & ſedentibus in tenebris & umbra mortis lux orta eſt illis. Et ad quos Apoſtolus Petrus ait; Vos autem genus electum, &c. Item; Non ergo meritis minorum tribuitur quod non meruere majores: par enim impietas & Patres accuſabat & filios, eademque ignorantiæ cœcitas omnes ſimul in eoſdem mergebat errores. Sed cur illorum non miſertus, & horum miſertus ſit Deus, quæ ſcientia comprehendere, quæ poteſt inveſtigare ſapientia? Latet diſcretionis iſtius ratio, ſed non latet ipſa diſcretio. Non intelligimus judicantem, ſed videmus operantem. Quid calumniamur juſtitiæ occultæ, qui gratias debemus miſericordiæ manifeſtæ? Lauda & venerare quod agitur; quia tuum eſt neſcire quod tegitur. Hæc ibi Proſper.

1 Petr. 2: 9.

Latet diſcretionis ratio.

7. Et ejuſdem libri primi, de vocatione gentium, capite ultimo, ſub finem capitis; Quantumlibet enim impiorum malignitas accuſetur reſiſtens gratiæ Dei, Numquid probabuntur eam, quibus eſt collata, meruiſſe: aut illa virtus gratiæ quæ ſibi quos voluit ſubdidit, convertere eos qui inconvertibiles permanſere, non potuit? Tales fuerunt qui ſunt attracti, quales ii qui in ſua duritia ſunt relicti. Sed illis tribuit gratia ſtupenda quod voluit, iſtis retribuit veritas juſta quod debuit: ut judicium Dei magis inſcrutabile ſit in electione gratiæ, quàm in retributione juſtitiæ. Hæc Proſper, lib. 1. de vocatione gentium, locis citatis.

Virtus gratiæ ſibi quos vult ſubdit.

8. Poſtea, lib. 2. ejuſdem operis, de vocatione gentium, diſtinguit inter auxilium generale, gratiam generalem, dona generalia, ſeu ea beneficia, eam providentiam Dei, quam univerſis generationibus & omnibus hominibus communiter atque indifferenter impendit; & excellentius illud opus, largius munus, potentiorem virtutem, ſpecialis gratiæ largitatem, abundantiorem gratiam, qua vocatio ſpecialis exſeritur erga electos, certóque ſalvandos. Tandemque illius libri cap. 10. (ſeu 30.) ſummam diſſertationis ſuæ tribus propoſitionibus comprehenſam lectori commendat, his verbis; Quod itaque in principio ſecundi hujus voluminis inſinuavimus, hoc nunc iterum commendamus, ut cum de gratiæ profunditate & altitudine diſputatur, tribus illis ſaluberrimis & veraciſſimis definitionibus ſimus innixi;

Diſtinctio gratiæ in generalem, & ſpecialem.

Tres orthodoxæ definitiones.

Definitio 1. Quarum una profitetur æternum & proprium Divinæ eſſe bonitatis, ut omnes homines ſalvos fieri velit, & in agnitionem veritatis venire.

2. Alia ſimul prædicat. Omnem hominem qui ſalvus fit, quique in agnitionem veritatis venit, Dei auxilio juvari & regi, utque in fide, quæ per dilectionem operatur, permaneat, cuſtodiri.

Auxilium intelligit gratiæ illius ſpecialis, ut patet ex ſuperioribus.

3. Tertia verò temperanter & ſobriè proteſtatur, non omnem voluntatis Dei comprehendi poſſe rationem, & multas divinorum operum cauſas ab humana intelligentia eſſe ſubductas.

Et paulo poſt; Ipſe eſt (ut Apoſtolus ait) *Salvator omnium, hominum, maximè fidelium.* Quæ ſententia ſubtiliſſimæ brevitatis & validiſſimi roboris; ſi tranquillo conſideretur intuitu, totam hanc de quâ egimus controverſiam dirimit. Dicendo enim; *qui eſt Salvator omnium hominum*, confirmavit bonitatem Dei ſuper univerſos homines eſſe generalem. Adjiciendo autem; *Maximè fidelium*, oſtendit eſſe partem generis humani, quæ merito fidei divinitus inſpiratæ, ad ſummam atque æternam ſalutem ſpecialibus beneficiis provehatur. Quod utique nulla iniquitate agitur juſtiſſimi & miſericordiſſimi Dei, cujus judicium in his diſpenſationibus non cum arrogantia diſcutiendum, ſed cum tremore laudandum eſt. Hæc ibi.

1 Tim. 4: 10.

Bonitas generalis.

Specialibus beneficiis.

9. Denique opus illud de vocatione gentium his verbis noviſſimis claudit; Dum in hoc corpore vivitur, nullius eſt negligenda correctio, nullius eſt deſperanda reparatio. Oret itaque ſancta Eccleſia, & pro eis qui crediderunt, gratias agens, proficientem eis perſeverantiam petat: pro eis autem qui extra fidem ſunt, poſcat ut credant. Nec ideo ab obſecrationibus ceſſet, ſi pro aliquibus exaudita non fuerit. Deus enim qui omnes vult ad agnitionem veritatis venire, non poteſt quemquam ſine juſtitia refutare. Hæc Proſper.

1 Tim. 2: 4.

10. His ex illo Proſperi opere in anteceſſum præmiſſis; ſubjiciemus nunc Catholicorum expoſitiones dicti illius Apoſtolici, [*qui vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.*] 1 Tim. 2: 4.

11. Prima expoſitio ſit ea quæ apertè colligitur ex verbis Proſperi ſuperiùs poſitis, quam etiam repetit Eccleſia Lugdunenſis, lib. de tribus epiſtolis; quod Deus omnes homines velit ſalvos fieri bonitate Creatoris, & gratia illa generali; non tamen omnes velit ſalvos fieri electione illa & vocatione ſpeciali, ſine qua nemo ſalvus fit, ſed quoſdam juſta judicis ſeveritate non ſalvet, qui planè inexcuſabiles ſunt & ſalute indigni, imo ſeveritate illa digni. Cur autem aliis pariter indignis miſericordiam ſpecialis certoque ſalvantis gratiæ largiatur, illis præteritis, myſterium eſt viatoribus inſcrutabile. Quamvis illa ipſa omnibus impenſa dona generalia, non ſolùm abutentes reddant inexcuſabiles, ſed etiam canora voce teſtentur æternam illam naturæ Dei proprietatem, qua conſtanter vult, id eſt, amat juſtitiam & creaturæ ſuæ debitum obſequium, & conſequenter vult conſequentem obſequentium ſalutem; vult, id eſt, odio habet peccatum, nec vult creaturæ ſuæ interitum, id eſt, eo non delectatur, ſed eum averſatur, quia pro ſua æterna & incommutabili bonitate non vult ullos perire, ſed

Prima expoſitio illius dicti Apoſtolici; 1 Tim. 2: 4. Vult bonitate Creatoris & gratiâ quadam generali, at non vult gratia illa ſpeciali, quam dat ſolis electis, ſecundùm beneplacitum voluntatis ſuæ.

Digitized by Google

Pſal. 5: 5, 6, 7.

ſed omnes ad pœnitentiam venire. Ezech. 18. verſ. ult. & cap. 33. verſ. 11. & 2 Petr. 3: 9. hoc ipſo tamen quod Deus ſit non volens iniquitatem, evincitur (ut colligit Pſaltes Pſal. 5.) non habitaturum cum eo malum, nec ſtaturos ſtultos coram oculis ejus, ſed eum perditurum omnes obſtinatè impios, ad ſalubrem pœnitentiam nunquam venientes, quos merentes Deus juſto judicio vult indurare, vult perdere. Cur autem eis qui pereunt, non dederit Deus pœnitentiam ad agnitionem veritatis, qua fugerent ab ira ventura, cum eam dare eoſque ad ſe convertere omnipotentiſſimâ facilitate poſſet, ſi vellet, quam

Pſal. 36 7.

tamen aliis æquè indignis largitus ſit, abyſſus eſt multa, viatoribus impermeabilis, hoc tamen inconcuſsè certiſſimum eſt, nullam eſſe iniquitatem apud Deum: nihil eſſe in ejus verbis ludificatorium: nihil in ejus voluntate inane.

2. Expoſit.

12. Secunda expoſitio eſt; Poteſt etiam (inquit Auguſtinus, lib. de correptione & gratia, capite decimo quinto) ſic intelligi, quod omnes homines Deus velit ſalvos fieri, quoniam nos

Galat. 4:6.

facit velle, ſicut miſit ſpiritum Filii ſui clamantem Abba Pater, id eſt, nos clamare facientem. Multa enim (ait idem Auguſt. lib. 22. de civitate Dei, capite ſecundo) volunt fieri ſancti ejus ab illo inſpirata ſancta voluntate, nec fiunt: ſicut orant pro quibuſdam piè ſanctéque, & quod orant non facit, cum ipſe in eis hanc orandi voluntatem ſancto ſpiritu ſuo fecerit, &c. Hanc expoſitionem repetit etiam Eccleſia Lugdunenſis.

1 Tim. 2: 1, 2, 3, 5.

13. Applica huc verba Apoſtoli, 1 Timoth. 2. ubi jubet nos pro omnibus orare, quia hoc Deo gratum eſt, qui omnes homines vult ſalvos fieri & in agnitionem veritatis venire: id eſt, qui in eis in quibus habitat hanc voluntatem facit. Quaſi diceret, hoc indicio explorent ſe, qui haberi volunt Chriſtiani. Attamen orationibus noſtris, quas pro rebus haud evidenter promiſſis fundimus, ſemper ſubeſt humilis conditio, ſaltem intellecta, nimirum, ſi Deus voluerit.

Omnes, universi & ſinguli.

14. Secundùm has duas expoſitiones, omnes homines in iſto dicto Apoſtolico ſunt univerſi & ſinguli homines, quamdiu ſunt viatores, ſeu quamdiu eis patet acceſſus ad agnitionem veritatis. Sequentibus autem expoſitionibus omnes homines reſtrictius intelliguntur.

3. Expoſit.
1 Tim. 2: 4.

15. Tertia expoſitio; Auguſtinus ait, libro quarto contra Julianum, capite octavo. Sic debet intelligi quod dictum eſt; qui omnes vult homines ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis

Rom. 5: 8.

venire. Quemadmodum intelligitur quod idem dixit Apoſtolus; Per unius juſtificationem in omnes homines ad juſtificationem vitæ. Hos enim omnes vult Deus ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, in quos omnes per unius juſtificationem gratia pervenit ad juſtificationem vitæ. Et paucis ibidem interpoſitis, ait Auguſtinus, in utroque dicto omnes poſitos eſſe pro multis.

Omnes pro multis. τὰ ἔθνη τῶν σωζομένων. Apoc. 21: 24.

16. Hanc expoſitionem tradunt etiam Proſper, libro primo de vocatione gentium, capite tertio, verbis ſupra citatis, §. 4. & Fulgentius, cum ſuis Collegis Coëpiſcopis, lib. de incarnatione & gratia Chriſti, capite 31. In his (inquiunt) omnibus hominibus, quos Deus vult ſalvos facere, non totum omnino genus ſignificatur hominum; ſed omnium univerſitas ſalvandorum, omnes quoſcunque Dominus advocaverit, &c. Sic etiam alibi Fulgentius; Iſtorum nemo perit. Hi ſunt, *omnes*, quos ſecundum B. Pauli præconium, Deus vult ſalvos fieri & in agnitionem veritatis venire. Quia enim ille hoc vult, qui omnia quæcunque voluit fecit; quod vult ſemper inſuperabiliter facit, hoc utique in eis impletur, quod omnipotentis Dei voluntas incommutabilis & inſuperabilis habet. Hæc Fulgentius, lib. 2. de remiſſione peccatorum, cap. 2. ubi vide plura. Cur autem electi, & ſalvandi familiari divinis eloquiis loquutione dicantur *omnes*, docent iidem Patres, eoſque ſequuta Eccleſia Lugdunenſis, proxima expoſitione, quam, quia cum tertiâ cohæret, hic exhibeo.

Omnium univerſitas ſalvandorum.

Pſal. 115: 4.

Nota, inſuperabiliter. Inſuperabilis.

4. Expoſit. Non de ſingulis generum, ſed de generibus ſingulorum.

17. Quarta expoſitio; Fulgentius, lib. de incarnatione & gratia Chriſti, cap. 31. Ideo autem (inquit) omnes dicti ſunt, quia ex omnibus hominibus omnes iſtos divina bonitas ſalvat, id eſt, ex omni genere, conditione, ætate, ex omni lingua, ex omni provincia.

Auguſtinus Enchirid. cap. 103. Qui (inquit) omnes homines vult ſalvos fieri, non quod nullus hominum eſſet quem ſalvum fieri nollet, qui virtutes miraculorum facere noluit apud eos, quos dicit acturos fuiſſe pœnitentiam, ſi feciſſet: ſed ut omnes homines omne genus humanum intelligamus per quaſcunque differentias diſtributum, reges, privatos, nobiles, ignobiles, ſublimes, humiles, doctos, indoctos, integri corporis, debiles, ingenioſos, tardicordes, fatuos, divites, pauperes, mediocres, mares, fœminas, infantes, pueros, adoleſcentes, juvenes, ſeniores, ſenes: in linguis omnibus, in moribus omnibus, in artibus omnibus, in profeſſionibus omnibus, in voluntatum & conſcientiarum varietate innumerabili conſtitutos, & ſi quid aliud differentiarum eſt in hominibus. ——— Et ideo facit, quia omnipotens velle inaniter non poteſt, quodcunque voluerit. Præceperat enim Deus ut oraretur pro ſingulis hominibus; & ſpecialiter addiderat, pro regibus & iis qui in ſublimitate ſunt, qui putari poterant faſtu & ſuperbiâ ſeculari à fidei Chriſtianæ humilitate abhorrere. Proinde dicens; Hoc enim bonum eſt coram Salvatore noſtro Deo, id eſt, ut etiam pro talibus oretur, ſtatim ut deſperationem tolleret, addidit; qui omnes homines vult ſalvari, & in agnitionem veritatis venire. Iſto loquutionis modo ait Dominus Phariſæis; Decimatis mentam & rutam & omne olus; id eſt, omne olerum genus. Neque enim Phariſæi & quæcunque aliena & omnium per omnes terras alienigenarum omnia oleta decimabant. Hæc Auguſtinus. Sic etiam alii Patres, quorum teſtimonia ſuperius adducta ſunt c. 15. hujus libri, & cap. 16.

1 Tim. 2: 1, 2.
Ibid. v. 3. & 4.
Luc. 11: 42.

5. Expoſit. Vult omnes ſalvos fieri. Nullus fit ſalvus, niſi quem fieri ſalvum ipſe voluerit.

18. Quinta expoſitio: Auguſtinus Enchirid. cap. 103. Cum audimus & in ſacris literis legimus; quod velit omnes homines ſalvos fieri, non tamen ideo debemus omnipotentiſſimæ Dei voluntati aliquid derogare, ſed ita intelligere quod ſcriptum eſt; qui vult omnes homines ſalvos fieri: tanquam diceretur, nullum hominem fieri ſalvum, niſi quem fieri ſalvum ipſe voluerit. Et ideo rogandus ut velit, quia neceſſe eſt fieri ſi voluerit. ——— Et quocunque alio modo intelligi poteſt, dum tamen credere non cogamur aliquid omnipotentem Deum voluiſſe fieri, factumque non eſſe, qui ſine ullis ambiguitatibus ſi in cœlo & in terra, ſicut & veritas cantat, omnia quæcunque voluit fecit, profectò facere noluit quodcunque non fecit. Hæc Auguſtinus.

Sic 1. ſent. diſt. 46.
Pſal. 135: 6.

Simile. Omnes iſte hic literas docet.

16. Huc accommodari poteſt illud ſimile, quo utitur idem Auguſtinus lib. de prædeſtinatione ſanctorum, cap. 8. de aliquo literarum magiſtro qui in civitate ſolus eſt; Omnes iſte hic literas docet, non quia omnes diſcunt, ſed quia nemo niſi ab illo diſcit, quicunque ibi literas diſcit.

Fulgentius cum collegis.

20. In his omnibus (inquit Fulgentius lib. de incarnatione & gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, c. 31.) ille ſermo noſtri Redemtoris impletur; Cum exaltatus fuero à terra, omnes traham ad me-

Ioan. 12: 32.

me-

meipſum. Quod non ideo dixit, quia omnes omnino trahit: ſed quia nemo ſalvus fit, niſi quem ipſe traxerit. Nam & alibi dicit; Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum. Item alibi; omne quod dedit mihi Pater, ad me veniet. Hi ergo ſunt omnes, quos vult Deus ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Hæc Fulgentius cum ſuis collegis.

Ioan. 6. 44.
Ibid. v. 37.

Eccleſia Lugdun.
Vide ſupra ca. 16.
Prop. 8.
Rom. 5: 18.

21. Eccleſia Lugdunenſis, lib. de tribus epiſtolis, eandem repetens expoſitionem, ait eundem loquutionis modum in verbis Apoſtoli etiam in aliis locis inveniri, ſicut eſt illud; per unius hominis juſtitiam in omnes homines, in juſtificationem vitæ. Non quia nullus hominum eſt qui per illius juſtitiam non juſtificetur: ſed quia præter ejus juſtitiam nemo juſtificatur. Omnes hæ expoſitiones ſine compugnantia conſiſtunt.

Rejicitur erronea quorundam expoſitio.

22. Illam verò expoſitionem, qua dictum illud, qui omnes homines vult ſalvos fieri, ita intelligitur, ut ſimpliciter accipiatur, hoc de omnibus hominibus quantum in ipſo eſt Deum velle, eo quod omnes ſalvari velit bonitate Creatoris: ſed quia liberi arbitrii eos condidit, exſpectet ut hoc etiam ipſi velint: & ſi voluerint, juſtè ſalventur; ſi noluerint, juſtè puniantur: iſtam, inquam, expoſitionem, ut Pelagianæ pravitati faventem, ſacriſque literis & antiquis orthodoxorum Patrum Conciliis repugnantem, rejicit ac refellit Eccleſia Lugdunenſis, loco citato.

Opus eſt modeſtiâ ſobrietate.

23. Commendat autem, in tam profundis quæſtionibus tractandis, tranquillitatis & ſobrietatis modeſtiam; & à contentioſa temeritate dehortatur. Vide ejuſdem Eccleſiæ librum de tenenda veritate Scripturæ, col. 435. & 436. in ſecunda parte tomi quarti, bibliothecæ Patrum, editionis quartæ.

CAPUT. XIX.

Controverſiarum inter Catholicos & Semipelagianos articulus quintus, de bono perſeverantiæ.

Opinio Semipelagianorum.

Dari ipſam perſeverantiam, negant Semipelagiani.

HIlarius, epiſt. ad Auguſtinum de reliquiis Pelagianæ hæreſeos; Deinde (inquit) moleſtè ferunt ita dividi gratiam, quæ vel tunc primo homini data eſt, vel nunc omnibus detur, ut ille acceperit perſeverantiam, non qua fieret ut perſeveraret, ſed ſine qua per liberum arbitrium perſeverare non poſſet; Nunc verò ſanctis in regnum per gratiam prædeſtinatis non tale adjutorium perſeverantiæ detur, ſed tale ut eis perſeverantia ipſa donetur, non ſolum ut ſine iſto dono perſeverantes eſſe non poſſint, verum etiam ut per hoc donum non niſi perſeverantes ſint. ——— Cæterum quicquid libet donatum ſit prædeſtinatis, id poſſe & amittere & retinere propriâ voluntate, contendunt.

Doctrina Catholicorum.

Affirmant Catholici.

2. Auguſt. lib. de correptione & gratia, cap. 7. Quiſquis à Domino, ut in bono perſeveret, precatur; donum ejus eſſe talem perſeverantiam, confitetur.

3. Et capite 12. ejuſdem libri. Primo itaque homini, qui in eo bono quo factus fuerat rectus, acceperat poſſe non peccare, poſſe non mori, poſſe ipſum bonum non deſerere, datum eſt adjutorium perſeverantiæ, non quo fieretur perſeveraret, ſed ſine quo per liberum arbitrium perſeverare non poſſet. Nunc verò ſanctis in regnum Dei per gratiam Dei prædeſtinatis, non tantum tale adjutorium perſeverantiæ datur, ſed tale ut eis perſeverantia ipſa donetur, non ſolum ut ſine iſto dono perſeverantes eſſe non poſſint, verum etiam ut per hoc donum non niſi perſeverantes ſint. Non ſolum enim dixit, Sine me nihil poteſtis facere; verum etiam dixit; Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos, ut eatis & fructum afferatis. Quibus verbis eis non ſolum juſtitiam, verumetiam in illa perſeverantiam ſe dediſſe monſtravit: Chriſto enim ſic eos ponente, ut eant & fructum afferant, & fructus eorum maneat, quis audeat dicere, Forſitan non manebit? ——— Nam ſi in tanta infirmitate vitæ hujus, in qua tamen infirmitate propter elationem reprimendam perfici virtutem oportebat, ipſis relinqueretur voluntas ſua, ut in adjutorio Dei ſine quo perſeverare non poſſent, manerent ſi vellent, nec Deus in eis operaretur ut vellent; inter tot & tantas tentationes infirmitate ſua ipſa ſuccumberet, & ideo perſeverare non poſſent, quia deficientes infirmitate nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis ut poſſent. Subventum eſt ergo infirmitati voluntatis humanæ, ut divinâ gratiâ indeclinabiliter atque inſeparabiliter ageretur, & ideo quamvis infirma non deficeret, neque adverſitate aliqua vinceretur. ——— Infirmis ſervivit, ut ipſo donante inviƈtiſſimè quod bonum eſt vellent, & hoc deſerere inviƈtiſſimè nollent.

Ioan. 15. 5.
Ibid. v. 16.

Nota, non poſſe perſeverare, qui non perſeverant.
Indeclinabiliter atque inſeparabiliter.
Inviƈtiſſimè.

4. Idem, lib. de bono perſeverantiæ, capite 6. At enim voluntate ſua quiſque deſerit Deum, ut meritò deſeratur à Deo. Quis hoc negaverit? Sed ideo petimus, ne inferamur in tentationem, ut hoc non fiat. Et ſi exaudimur, utique non fit, quia Deus non permittit ut fiat. Nihil enim fit, niſi quod aut ipſe facit, aut fieri ipſe permittit. ——— Tutiores igitur vivimus, ſi totum Deo damus: non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus.

Object.
Reſp.
Nihil fit, niſi quod aut facit Deus, aut fieri permittit.

5. Et capite 7. ejuſdem libri; Poſt caſum autem hominis, non niſi ad gratiam ſuam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eum: neque niſi ad gratiam ſuam voluit pertinere, ut homo non recedat ab eo. Hanc gratiam poſuit in illo in quo ſortem conſecuti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum ejus qui univerſa operatur: ac per hoc ſicut operatur ut accedamus, ſic operatur ne diſcedamus. ——— Manus igitur Dei eſt iſta, non noſtra, ut non diſcedamus à Deo. Manus, inquam, ejus eſt iſta, qui dixit, Timorem meum dabo in cor eorum, ut à me non recedant. Propter quod & poſci à ſe voluit, ne inferamur in tentationem: quia ſi non inferimur, nullâ ab eo ratione diſcedimus. Quod poterat nobis etiam non orantibus dari, ſed oratione noſtrâ nos voluit admoneri, à quo accipiamus hæc beneficia. à quo enim, niſi ab illo accipimus, à quo juſſum eſt ut petamus? Prorſus in hac re non operoſas diſputationes exſpectet Eccleſia, ſed attendat quotidianas orationes ſuas. Orat, ut increduli credant: Deus ergo convertit eos ad fidem. Orat, ut credentes perſeverent: Deus ergo donat perſeverantiam uſque in finem. Hoc Deus futurum eſſe præſcivit: ipſa eſt prædeſtinatio ſanctorum. Hæc Auguſtinus.

Non niſi ad gratiam Dei pertinet, ut ad Deum accedamus, & ut à Deo non diſcedamus.
Hierem. 32. 40.
Matth. 6: 13.
Uſus orationis.

CAPUT.

Caput. XX.

Admonitio de ſtatu hujus controverſiæ; de perſeverantia. cum regula judicii Theologici, de auctoritate veterum.

Status controverſiæ.

AUguſtino cum Pelagianis ac Semipelagianis controverſia fuit de cauſa efficiente perſeverantiæ ſanctorum electorum; item de cauſa impulſiva; denique de qualitate vel menſura gratiæ, quæ ad perſeverandum datur, imo requiritur. Contendebat Auguſtinus, contra adverſarios gratiæ, perſeverantiam eſſe donum & opus Dei gratuitum, quod ex ſolo beneplacito prædeſtinantis Dei datur ſolis & omnibus electis; dari autem eis ad perſeverandum talem ac tantam gratiam, per quam non ſolum poſſint perſeverare ſi velint, ſed etiam velint certoque perſeverent, nec niſi perſeverantes ſint: talem etiam gratiam nobis in hoc certamine eſſe neceſſariam: eſſe autem gratiam hanc prædeſtinationis effectum. At non movebatur inter eos controverſia de Apoſtaſia multorum ſanctorum non electorum, temporariâ fidei poſſeſſione Deum colentium, quos pro tempore nobis viatoribus impoſſibile eſt ab electis diſcernere; neque contentio erat de temporariorum ſtatu ante Apoſtaſiam. Quocirca mirandum non eſt, ſi Auguſtinus, præſenti controverſiæ intentus, de aliis adjacentibus quæſtionibus, pro tempore in lite non poſitis, id tantum curaverit, ut nihil inde adverſarii lucrarentur, & cauſæ quam agebat non officerent, ſed potius adjumento eſſent.

Regula de auctoritate veterum.

2. Nam (ut rectè monet ipſe Auguſtinus, libro de bono perſeverantiæ, capite vigeſimo) ſingulæ quæque hæreſes inferunt Eccleſiæ proprias quæſtiones, contra quas diligentiùs defendatur Scriptura divina, quam ſi nulla talis neceſſitas cogeret. Idcirco profitetur Auguſtinus, ſe, occaſione Pelagiani erroris, non ſolùm cautiùs loquutum eſſe, quàm alii, qui, tali quæſtione non pulſati, ſecurius loquuti ſunt, ſed quædam etiam ſua ſcripta retractaſſe, & hæreticorum inquietudine tanquam è ſomno ignaviæ excitatum, ſcripturas vigilantius perſcrutatum eſſe. libro primo contra Julianum, capite ſecundo; & lib. de prædeſtinatione ſanctorum. capitibus tertio & nono, & epiſtola 105. in fine epiſtolæ. Et lib. 3. de doctr. Chriſt. capite 33. & lib. de bono perſeverantiæ, capite vigeſimo primo. Quo loco noviſſimè citato, de ſe ait, Neminem velim ſic amplecti omnia mea ut me ſequatur, niſi in eis quibus me non errare perſpexerit. Nam propterea nunc facio libros in quibus opuſcula mea retractanda ſuſcepi, ut nec meipſum in omnibus me ſequutum fuiſſe demonſtrem, ſed proficienter me exiſtimo Deo miſerante ſcripſiſſe, non tamen à perfectione cœpiſſe: quandoquidem arrogantius loquor quam verius, ſi vel nunc dico me ad perfectionem ſine ullo errore ſcribendi jam in iſta ætate veniſſe. Sed intereſt, quantum & in quibus rebus erretur, & quam facile quiſque corrigat, vel quanta pertinacia ſuum defendere conetur errorem. Bonæ quippe ſpei eſt homo, ſi eum ſic proficientem dies ultimus vitæ hujus invenerit, ut adjiciantur quæ proficienti defuerunt, & perficiendus quam puniendus potius judicetur. Hæc ibi de ſeipſo.

Plures regulas, de teſtimoniis veterum prudenter dijudicandis, vide ſupra, lib. 7. c. 5. § 8. & ſequentibus.

Libros retractationum cur ſcripſerit Auguſtinus.

Auguſtini modeſtia.

3. De aliis autem qui ante motam controverſiam Pelagianam vixerunt, loquens; lib. de prædeſtinatione ſanctorum, capite 14. Quid igitur opus eſt (inquit Auguſtinus) ut eorum ſcrutemur opuſcula, qui priuſquam iſta hæreſis oriretur, non habuerunt neceſſitatem in hac difficili ad ſolvendum quæſtione verſari, quod proculdubio facerent, ſi reſpondere talibus cogerentur?

Occaſione hæreſeon clarius explicata eſt veritas.

4. Et in Pſal. 54. in illa verba [& appropinquavit cor illius.] Multa (inquit) latebant in ſcripturis, & cum præciſi eſſent hæretici, quæſtionibus agitaverunt Eccleſiam Dei. Aperta ſunt quæ latebant: & intellecta eſt voluntas Dei. ——— Numquid enim perfectè de Trinitate tractatum eſt, antequam oblatrarent Ariani? Numquid perfectè de pœnitentiâ tractatum eſt, antequam obſiſterent Novatiani? Sic non perfectè de baptiſmate tractatum eſt, antequam contradicerent foris poſiti rebaptiſatores. Nec de ipſa unitate Chriſti enucleatè dicta erant quæ dicta ſunt, niſi poſteaquam ſeparatio illa urgere cœpit fratres infirmos. Ut jam illi qui noverant hæc tractare atque diſſolvere, ne perirent infirmi ſollicitati quæſtionibus impiorum, ſermonibus & diſputationibus ſuis obſcura legis in publicum deducerent. Hæc ibi. Multa quippe (inquit alibi idem Pater) ad fidem Catholicam pertinentia, dum hæreticorum callida inquietudine exagitantur, ut adverſus eos defendi poſſint, & conſiderantur diligentius, & intelliguntur clarius, & inſtantius prædicantur, & ab adverſario mota quæſtio, diſcendi exſiſtit occaſio. Hæc Auguſtinus, lib. 16. de Civitate Dei, capite 2.

Per occaſionem novarum quæſtionum proficiunt doctores Eccleſiaſtici.

5. Quocirca quod de ſeipſo ſcripſit Auguſtinus, lib. de bono perſeverantiæ, capite 12. inquiens; Nemo, ut opinor, eſt tam injuſtus, atque invidus, qui me proficere prohiberet, atque in hac dubitatione remanendum mihi eſſe judicaret: id ipſum etiam de aliis Eccleſiæ doctoribus, per occaſionem novarum quæſtionum proficientibus dicendum eſt, nimis fore eum injuſtum atque invidum, qui eos proficere prohiberet. Rectè monet Cœleſtinus Papa Romanus, in fine ſuæ epiſtolæ pro Proſpero & Hilario, de gratia Dei, ad quoſdam Galliarum Epiſcopos, dum probamus ea quæ à majoribus contra hæreſes definita ac diſputata ſunt, non eſſe neceſſe, ut etiam omnes partes intercurrentium quæſtionum aſtruamus. Ait quidem ibidem, neque contemnendas eſſe: Attamen (ut rectè monet Auguſtinus) licet nobis, ſalvâ honorificentia, quæ Catholicis & laudatis Patribus debetur, aliquid in eorum ſcriptis improbare atque reſpuere, ſi forte invenerimus quod aliter ſenſerint quam veritas habet, divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis (inquit) ego ſum in ſcriptis aliorum, tales volo eſſe intellectores meorum. Hæc Auguſtinus, epiſtola 111. ad Fortunatianum, de videndo Deo.

6. Non cenſuit Auguſtinus, multiplicandas ſibi eſſe in negotio Pelagiano controverſias, ea dicere contentus, quæ convincendo adverſariorum errori in eis de quibus agitabatur controverſia, ſufficere videbantur; aliis autem minus intentus humani aliquid pati potuit, ut de eis minus commodè loqueretur. Quas ille loquutiones ipſe nunc ſi hic viveret retractaret. Quis enim credat eum, ſi hoc ſeculo viator eſſet, ita expoſiturum verba illa Domini, *Niſi manducaveritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, non habebitis vitam in vobis*; ſicut non ſolum ipſe Auguſtinus contra Pelagianos diſputans, ſed etiam, eo teſte, Innocentius Papa Romanus interpretatus eſt, de Euchariſtia etiam parvulis neceſſariò danda, ut hinc colligerent, morte æterna perire infantes non baptiſatos, cum admitti non potuerint non baptiſati ad ſacramentum ſanctæ menſæ? quam fuiſſe etiam univerſæ tunc temporis Eccleſiæ mentem, contendit Auguſtinus, uſque adeo ut confidenter affirmet, nullum qui ſe meminit Catholicæ fidei Chriſtianum, expoſitionem eam ne-

Joan. 6: 53.

Euchariſtia data parvulis.

negare, aut de ejus veritate dubitare. epiſtola 106. & lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione, capite 20. & lib. 1. contra Julianum, capite 2.

Aliud Auguſtini ſphalma, quod ſequente capite corrigitur ex ipſo Auguſtino.

7. Nec diceret, reprobis quibuſdam dari eam fidem & charitatem & juſtificationem, in qua ſi mortui eſſent ſalvarentur, ſicut dixiſſe comperitur, lib. de correptione & gratia, capite nono & capite decimo tertio, & lib. de bono perſeverantiæ capite octavo & capite decimo tertio: præſertim cum ipſe Auguſtinus agnoverit eos non fuiſſe Dei filios, etiam quando erant in profeſſione & nomine filiorum; quia non habuerunt perſeverantiam; ideoque neque verè diſcipulos Chriſti, nec verè filios Dei fuiſſe, nec in eorum numero qui Chriſto dati ſunt, etiam quando eſſe videbantur, & ita vocabantur. lib. de correptione & gratia, capite nono. quod quia ſic ibi enervat, ut concedat eos nihilominus eam habuiſſe pietatem & fidem, quæ ipſis eſſet ſalvifica, adeoque Deo probata, ſi tunc mortui eſſent; alia quædam ejuſdem Auguſtini dicta proferam, quæ cum iſta opinione apertiſſimè pugnant.

CAPUT. XX.

Teſtimonia Auguſtini, pro perſeverantia omnium ſanctorum verè credentium & juſtificatorum.

CÆteri (inquit) mortales, qui ex iſto electorum & prædeſtinatorum numero non ſunt, vaſa iræ facti ſunt. Iſtorum neminem adducit ad pœnitentiam ſalubrem & ſpiritalem, qua homo in Chriſto reconciliatur Deo. libro quinto contra Julianum, capite tertio, poſt medium capitis.

2. Non ergo alios (ait idem Auguſtinus) ſed quos prædeſtinavit, ipſos & vocavit: nec alios, ſed quos ita vocavit, ipſos & juſtificavit; Nec alios, ſed quos prædeſtinavit, vocavit, juſtificavit, ipſos & glorificavit, illo utique fine, qui non habet finem. Elegit ergo Deus fideles, ſed ut ſint, non quia jam erant. libro de prædeſtinatione ſanctorum, cap. 17.

3. Idem Auguſtinus, reprehendens loqutionem Ticonii in deſcribenda ſecunda ſua regula; Secunda (inquit) eſt de corpore Domini bipartito, quod quidem non ita debuit appellari. Non enim revera Domini corpus eſt, quod cum illo non erit in æternum. Sed dicendum fuit, de Domini corpore vero atque permixto: aut vero atque ſimulato, vel quid aliud: quia non ſolum in æternum, verum etiam nunc hypocritæ non cum illo eſſe dicendi ſunt, quamvis in ejus eſſe videantur Eccleſia. libro tertio de doctrina Chriſtiana, cap. 32

4. Alibi autem de vero Chiſti corpore, nempe, de Eccleſia illa quam Chriſtus modo mundat lavacro aquæ in verbo, ut tunc eam ſibi exhibeat non habentem maculam neque rugam, aut aliquid ejuſmodi, totam ſcilicet pulchram atque perfectam, quando abſorbebitur mors in victoriam, ait ſolam hanc Eccleſiam à Chriſto juſtificari: inquiens; Dominus itaque Chriſtus & juſtus eſt & juſtificans, nos autem juſtificati gratis per gratiam ipſius. Non autem juſtificat niſi corpus ſuum, quod eſt Eccleſia. Auguſt. epiſt. 50. ad Bonifacium comitem, poſt medium.

5. Item; Norunt fideles corpus Chriſti, ſi corpus Chriſti non negligant eſſe. Fiant corpus Chriſti, ſi volunt vivere de Spiritu Chriſti. De Spiritu Chriſti non vivit, niſi corpus Chriſti. ——— Hunc itaque cibum & potum ſocietatem vult intelligi corporis & membrorum ſuorum, quod eſt ſancta Eccleſia in prædeſtinatis & vocatis, & juſtificatis, & glorificatis ſanctis & fidelibus ejus. quorum primum jam factum eſt, id eſt, prædeſtinatio: ſecundum & tertium factum eſt, & fit, & fiet, id eſt, vocatio & juſtificatio: quartum verò nunc in ſpe eſt, in re autem futurum eſt, id eſt, glorificatio. Hujus rei ſacramentum, id eſt, unitatis corporis & ſanguinis Chriſti, alicubi quotidie, alicubi certis intervallis dierum in dominica menſa præparatur, & de menſa dominica quibuſdam ad vitam ſumitur, quibuſdam ad exitium. Res verò ipſa cujus & ſacramentum eſt, omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicunque ejus particeps fuerit. ——— Iſte cibus & potus eos à quibus ſumitur, immortales & incorruptibiles facit. ——— ac per hoc qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, proculdubio nec manducat ſpiritaliter carnem ejus, nec bibit ejus ſanguinem, licet carnaliter & viſibiliter premat dentibus ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti. ——— qui Chriſtum manducant, vivunt in æternum, quia Chriſtus eſt vita æterna. Auguſtin. tract. 26. in Euangelium Joannis.

6. Tractatu etiam 27. in illud Euangelium; Signum (inquit) quia manducavit & bibit, hoc eſt, ſi manet & manetur, ſi habitat & inhabitatur, ſi hæret ut non deſeratur. Et alibi exponens, quid ſit verè credere, ait; Crediderunt verè, id eſt, *Verè credere.*
quomodo credendum eſt, inconfuſè, firme, ſtabiliter, fortiter, non jam in propria redituri, & Chriſtum relicturi. Auguſt. tract. 106. in Euang. Joannis.

7. Idem in Pſal. 32. ſerm. 2. *Anima noſtra patiens erit Domino:* ſecura exſpectans miſericorditer promittentem; miſericorditer & veraciter exhibentem. Et donec exhibeat quid agamus? *Anima noſtra patiens erit Domino.* Sed quid, ſi in ipſa patientia non durabimus? Immo planè durabimus. *quoniam adjutor & protector noſter eſt.* Adjuvat in pugna; protegit ab æſtu; non te deſerit. Hæc ibi. Ait etiam idem Pater; Cum igitur boni & mali dent & accipiant baptiſmi ſacramentum, nec regenerati ſpiritaliter in corpus & membra Chriſti coædificentur niſi boni, profectò in bonis eſt illa Eccleſia, cui dicitur, Sicut Li- *Cant. 2: 2.*
lium in medio ſpinarum, ita proxima mea in medio filiarum. In his eſt enim qui ædificant ſupra petram, id eſt, qui audiunt verba Chriſti, & faciunt. ——— Qui ergo compage charitatis incorporati ſunt ædificio ſuper petram conſtituto, & lilio inter ſpinas candenti, ipſi utique poſſidebunt regnum Dei. Auguſt. lib. de unitate Eccleſiæ, cap. 18.

8. Item poſtea eodem libro: Non viſibilem baptiſmum, quem poſſunt habere & alieni, id eſt, qui regnum Dei non poſſidebunt, ſed hoc donum commendat Sipitus Sancti, quo proprium eſt eorum tantum, qui regnabunt cum Chriſto in æternum. quoniam charitas Dei, ſicut dicit Apo- *Rom. 5: 5.*
ſtolus, diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis. ——— Ipſa etiam quæ Domini Dei data ſunt, nonnulla ex eis habent alieni, id eſt, non poſſeſſuri regnum Dei, *Matth. 7: 22, 23.*
quibus in fine dicetur, Non novi vos, etiam cum dixerint, in nomine tuo prophetavimus & virtutes multas fecimus: quia etſi habeam, inquit, Pro- *1 Cor. 13: 2.*
phetiam, & ſciam omnia ſacamenta & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Hoc eſt ergo donum Spiritus Sancti proprium ſanctorum, unde nemo communicat alienus. libro de unitate Eccleſiæ, cap. 19.

9. Et

9. Et rurſus eodem lib. cap. 20. ſeu ultimo. quaſi viſa ſunt per aliquam partem agri frumenta dominica defeciſſe: Nullo modo autem defecerant, quæ verè frumenta erant prædeſtinata atque ſeminata, & alta radice veraciter germinantia. ——— Triticum quod filius hominis ſeminaverat, triticum manſit. Hæc ibi.

10. Charitas quæ deſeri poteſt, nunquam vera fuit. ait idem Auguſtinus apud Gratianum, de pœnitentia diſt. 2. can. *Charitas quæ*. Item; Do-
Joan. 6: minus ait; Amen amen dico vobis, qui credit in
47. me, habet vitam æternam. qui ergo non habet vitam æternam, in Chriſtum non credit. Ead. diſt. can. *Charitas eſt*.

11. Idem Auguſtinus, tract. 3. in epiſtolam B. Joannis; Intelligetis non poſſe exire foras niſi Antichriſtos. Eos autem qui non ſunt Chriſto contrarii, foras exire nullo modo poſſe: qui enim non eſt Chriſto contrarius, in corpore ejus hæret & membrum computatur. ——— Unctio inviſibilis charitas illa eſt, quæ in quocunque fuerit tanquam radix illi erit, quamvis ardente Sole are-
Vide Epheſ. ſcere non poteſt. Omne quod radicatum eſt,
3:18. nutritur calore Solis, non areſcit. Hactenus Auguſtinus.

12. Jam autem iſta evidenter atque ex diametro adverſantur eis, quæ apud illum alicubi leguntur de juſtificatione eorum qui pereunt. Unde colligere promtum eſt, quid eſſet conſtanter dicturus, ſi ea pulſaretur quæſtione quæ nunc Eccleſiam exercet, de perſeverantia ſanctorum, ſeu verè juſtificatorum.

CAPUT. XXII.

Teſtimonia aliorum Patrum, de perſeverantia ſanctorum.

Cyprian. CYprianus ait; Nemo exiſtimet bonos de Eccleſia poſſe diſcedere. Triticum non rapit ventus, nec arborem ſolidâ radice fundatam procella ſubvertit. Inanes paleæ tempeſtate jactantur; invalidæ arbores turbinis incurſione evertuntur. Hos execratur & percutit Joannes Apo-
ſtolus dicens; Ex nobis exierunt, ſed non fuerunt
1 *Joan.* 2: ex nobis, ſi enim fuiſſent ex nobis, manſiſſent
19. utique nobiſcum. Cyprianus libro de unitate Eccleſiæ.

Baſilius. 2. Baſilius magnus diſſerens de illa ſervi mali
Matth. diſſectione, de qua apud Matthæum, cap. 24.
24: 51. verſ. ultimo: *διχοτομία*, diſſectio (inquit) eſt animæ perpetua à Spiritu Sancto alienatio. Nunc enim tametſi non admiſcetur indignis, attamen aliquo modo videtur adeſſe ſemel baptizatis: [*νῦν μὲν γὰρ, εἰ καὶ μὴ ἀνακέκραται τοῖς ἀναξίοις, ἀλλ' ἐν παρεῖναι δοκεῖ πῶς τοῖς ἅπαξ ἐσφραγισμένοις.*] exſpectans ut ad ſalutem convertantur. Tunc verò in totum ab anima quæ ipſius gratiam profanaverit, reſecabitur. Baſil. lib. de Spiritu Sancto, cap. 16. ubi agnoſcit indignis & perituris non admiſceri Spiritum Sanctum, ſicut admiſcetur eis, qui verè convertuntur, licet illis per communem quandam gratiam adeſſe aliquo modo videatur.

Ambroſ. 3. Ambroſius, libro 1. de Jacob & vita beata, cap. 6. omnium eorum, pro quibus Chriſtus mortuus eſt, quos vocavit & juſtificavit, quibus Spiritum adoptionis infudit, eorum (inquam) omnium perſeverantiam, & quod certi eſſe debeant de propria ſalute, prolixè multis ex ſacra Scriptura petitis adſtruit argumentis. Verba Ambroſii recitabimus, capite vigeſimo quinto hujus libri, §. 9.

4. Chryſoſtomus ſerm. 3. in 2 Cor. 1. verſ. 21, *Chryſoſt.*
22. Hæc verba Apoſtoli, Ὁ δὲ βεβαιῶν, ἡμᾶς σὺν 2 *Cor.* 1:
ὑμῖν εἰς Χριστὸν, καὶ χρίσας ἡμᾶς, Θεός. Καὶ 21, 22.
σφραγισάμενος, καὶ δοὺς τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. Hæc, inquam, Apoſtoli verba exponens, ait; Πάλιν ἀπὸ τῶν παρελθόντων τὰ μέλλοντα βεβαιοῦται. εἰ γὰρ αὐτός ἐστιν ὁ βεβαιῶν ἡμᾶς εἰς Χριστὸν (τουτέστιν, ὁ μὴ ἐῶν ἡμᾶς παρασαλεύεσθαι ἐκ τῆς πίστεως τῆς εἰς τὸν Χριστὸν) καὶ αὐτὸς ὁ χρίσας ἡμᾶς, καὶ δοὺς τὸ πνεῦμα ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, πῶς τὰ μέλλοντα οὐ δώσει; εἰ γὰρ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ὑποθέσεις ἔδωκε, καὶ τὴν ῥίζαν, καὶ τὴν πηγὴν *Deus non*
(οἷον τὴν ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ γνῶσιν, τὴν τοῦ πνεύ- *ſinit eos*
ματος μετάληψιν) πῶς τὰ ἐκ τούτων οὐ δώσει; *dejici de*
εἰ γὰρ ἐκεῖνα διὰ ταῦτα δίδονται, πολλῷ μᾶλλον *fide quam*
ὁ ταῦτα δοὺς, καὶ ἐκεῖνα παρέξει· καὶ εἰ ταῦτα ἐχ- *habent in*
θροῖς οὖσι ἔδωκε, πολλῷ μᾶλλον ἐκεῖνα φίλοις γενο- *Chriſtum,*
μένοις χαριεῖται. διὰ τοῦτο οὐδὲ πνεῦμα εἶπεν ἁ- *in quorum*
πλῶς, ἀλλ' ἀρραβῶνα ὠνόμασεν· ἵνα ἀπὸ τούτου *cordibus*
καὶ περὶ τοῦ παντὸς θαῤῥῇς. οὐ γὰρ, εἰ μὴ ἔμελλε *dedit ar-*
τὸ πᾶν διδόναι, εἵλετο ἂν τὸν ἀρραβῶνα παρα- *rhabonem*
σχεῖν, καὶ ἀπολέσαι εἰκῇ καὶ μάτην. Hæc Chry- *Spiritus*
ſoſtomus. *Sancti.*

5. Oecumenius in epiſtola ad Epheſ. cap. 1. *Oecumeni-*
verſ. 14. ὁ ἀρραβὼν πιστοῦται τὸ ὅλον. τὴν τοίνυν *us.*
υἱοθεσίαν καὶ τὰ μυρία ἀγαθὰ πιστούμενος ὁ Θεὸς, δέδωκεν ἀρραβῶνα τῆς ἐπουρανίου κληρονομίας, τὸ ἅγιον πνεῦμα. Arrhabo rem omnem confirmat. Adoptionem igitur & innumera bona confirmans Deus, arrhabonem dedit cœleſtis hæreditatis, Spiritum Sanctum.

6. Proſper, lib. 1. de vocatione gentium, cap. 3. *Proſper.*
(ſeu, in alia editione, cap. 8.) Ex eo quod ſcriptum eſt, Omnis qui invocaverit nomen Domini, ſal-
vus erit; infert, eos qui non ſalvabuntur, non *Rom.* 10:
invocare nomen Domini, non habere ſpiritum 13.
adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba *Rom.* 8:15.
Pater. Non agi illa actione Spiritus Dei, de *Rom.* 8:14.
qua ſcriptum eſt; quicunque Spiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei. Et poſtea, eodem libro, eodem cap. 3. (vel, in alia edit. cap. 10.) Proſper ait; Plebs ergo præſcita, plebs non repulſa, hi ſunt qui in Chriſto juſtificati ſunt. Hæc ille.

7. Quo ſpectant etiam verba illa Gregorii pri-
mi Epiſc. Rom. lib. 7. epiſt. 99. Redemtor no- *Gregor.*
ſter, Dei hominumque Mediator, conditionis humanæ non immemor, ſic unis ſumma conjungit, ut ipſe in unitate permanens, ita temporalia occulto inſtinctu pia conſulens moderatione diſponat, quatenus de eius manu antiquus hoſtis nullatenus rapiat, quos ante ſecula intra ſinum matris Eccleſiæ coadunandos eſſe præſcivit. Nam etſi quiſquam eorum, inter quos degit, flatibus motus ad tempus ut palmes titubet, radix tamen rectæ fidei, quæ ex occulto prodit, divino judicio virens manet, quæ accepto tempore fructum de ſe oſtentare valeat qui latebat. Hæc Gregorius. docens radicem rectæ fidei ſemper manere in eo homine, in quo eſt. Et eos qui per rectam fidem intra ſinum matris Eccleſiæ coadunati ſunt, cuſtodiri in manu Chriſti, nec ab antiquo hoſte ullatenus rapi de manu ejus; & quamvis titubent, non tamen eradicari.

8. Atque huc pertinet etiam illud quod alio loco ſcripſit idem Gregorius; Aurum quod pravis diaboli perſuaſionibus quaſi lutum ſterni potuerit, aurum ante Dei oculos nunquam fuit. Qui enim ſeduci quandoque non reverſuri poſſunt, quaſi habitam ſanctitatem ante oculos hominum videntur amittere: ſed eam ante oculos Dei nunquam habuerunt. Sæpe namque homo multis occultè peccatis involvitur, & in una aliqua virtute magnus videtur, &c. Gregor. lib. 34. moral. cap. 8.

9. Nem-

Digitized by Google

Imagines virtutum fallaces, atque evaneſcentes. 9. Nempe fides & reliqui fructus Spiritus, qui cap. 5. epiſt. ad Galatas ab Apoſtolo recenſentur, habent (inquit Auguſtinus) quaſdam imagines ſuas in malis hominibus & deceptoribus: ut omnino fallant, niſi quiſque jam mundum oculum & ſimplicem habuerit, quo iſta cognoſcat, Auguſt. de ſermone Domini in monte, lib. 2. prope finem libri. Idcirco ipſam virtutem, qua temporarii ſplendere hominibus videntur, virtutem non eſſe ante oculos Dei, dicit Gregorius, loco proximè citato, libro trigeſimo quarto moral, capite octavo.

Matth. 7: 23. Joan. 10: 27. 10. Dominus in illo die profitebitur eis, quia nunquam [οὐδεπότε] novi vos. Matth. 7:23. Ergo nunquam erant ex ovibus Chriſti, nunquam audiverunt obedienter vocem ejus & ſequuti ſunt eum. Joan. 10. Nunquam igitur verè juſtificati fuerunt per fidem in ſanguine Chriſti. Vide ſupra, in doctrina de tertio articulo, cap. 16. annotationes noſtras ad ſextam, & nonam, & decimam, propoſitiones Eccleſiæ Lugdunenſis. Et adde verba illa Moſis in Cantico, de multis qui *Deut. 32: 5,6,9,19. 20.* propter temporariam quandam profeſſionem & propter dona quædam univerſæ Eccleſiæ viſibili communia dicuntur filii Dei, ita tamen ut non ſint filii ejus, ſed generatio prava & perverſa, filii in quibus non eſt fides. Deuteronom. 32: 5, 6, 9, 19, 20. Temporarii igitur non habent eam fidem, neque eum filiationis honorem, quem habent qui ex Deo geniti ſeu verè regenerati ſunt. Johan. 1: 12, 13. & 1 Johan. 3: 9, 10.

CAPUT. XXIII.

Admonitio de juſtificatione, ubi oſtenditur ſtatum controverſiæ de juſtificatione inter Catholicos olim & Pelagianos, diverſum fuiſſe a ſtatu controverſiæ, quæ nunc inter Catholicos & Romanenſes de juſtificatione agitatur.

Juſtificatio late ſumta. JUſtificatio in ſacris literis pro opere divinæ erga nos miſericordiæ in Chriſto ſumta, ſignificat gratuitam donationem juſtitiæ qua juſti conſtituimur.

Chriſti juſtitia nobis donatur imputando. 2. Ea juſtitia duplex eſt; una per quam juſtitiæ Dei peccatis noſtris offenſæ plenaria fit ſatisfactio, & remiſſio peccatorum ac jus æternæ hæreditatis, ad eamque ducens gratia ſufficientiſſimi pretii ſolutione nobis acquiruntur. Hæc eſt illa Chriſti perfectiſſima obedientia, per quam *Rom. 5: 9. Cyrillus.* juſti conſtituuntur multi. Rom. 5:9. Ideo Cyrillus Alexandrinus, de Chriſto ait; Atque ita Deo Patri per omnia obſecutus, humanam naturam in ſeipſo [ἐν ἑαυτῷ] juſtificavit. Hæc Cyrillus Alexandrinus, lib. 2. ad Reginas, cap. 22. Hanc Chriſti juſtitiam nobis Deus donat imputando. *Rom. 4: 6,11. Eam fide apprehendimus. Vide lib. 10. cap. 7. §. 11. Fides imputatur, in juſtitiam. Juſtificatio ſtrictè ſumta.* Rom. 4.6, 11. Nos eam fide apprehendimus, & quidem ſola fide (licet non ſolitaria) quia fides hic renunciat omni alii juſtitiæ pro reconciliationis memoratæ effectione, nec ſua ipſius dignitate cenſetur fides in hac juſtificatione, aptitudinem autem organicam inter omnia Dei chariſmata, fides peculiarem habet, ad hanc apprehenſionem. Hinc per metonymiam ſacris Scripturis familiarem fides dicitur imputari in juſtitiam, & ſalvare, quia eſt inſtrumentum apprehendens eam juſtitiam Dei, quæ credentibus imputatur, eoſque ſalvat. Et hanc ſolam unici noſtri Mediatoris juſtitiam repræſentamus Deo in precibus noſtris, ut propter ejus meritum nos exaudiat, neque admiſcemus vel noſtra vel aliorum merita, nam (ut rectè monet Auguſtinus lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani, cap. 8.) Unus Mediator Chriſtus, Apoſtoli non mediatores, ſed membra corporis. Hæc Auguſtinus. Vide ſupra, lib. 7. cap. 2. §. 7, 8, 9, 10. *Unus Mediator. Auguſt.*

3. Quamvis autem hanc juſtificationem ingrediatur ſolius fidei operatio, non aliorum chariſmatum, nulla tamen huic operi apta eſt fides niſi quæ charitatem ſecum ducit, & in eis qui diutius hic vivere ſinuntur, etiam per dilectionem producit bona opera, lege Dei imperata, quæ præparavit Deus ut in illis ambularemus. Hæc illa eſt fides qua non ſolum credimus Deo, ſed etiam in Deum credimus. Dæmones (inquit Auguſtinus) credebant ei, ſed non credebant in eum. Rurſus etiam de Apoſtolis ejus poſſumus dicere, credimus Paulo, ſed non credimus in Paulum: credimus Petro, ſed non credimus in Petrum. Credenti autem in eum qui juſtificat impium, deputatur fides ejus ad juſtitiam. quid eſt ergo credere in eum? Credendo amare, credendo diligere credendo in eum ire, & ejus membris incorporari. Ipſa eſt ergo fides quam de nobis exigit Deus: & non invenit quod exigat, niſi donaverit quod inveniat. quæ fides niſi quam definivit alio loco Apoſtolus pleniſſimè dicens; Neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides quæ per dilectionem operatur. Non qualiſcunque fides, ſed fides quæ per dilectionem operatur. Hæc Auguſtinus, tract. 29. in Euangelium Joannis. *Fides juſtificans. Epheſ. 2: 10. Auguſt. Vide ſupra lib 7. cap. 2. §. 24. & §. 23. Rom. 4: 5. Gal. 5: 6.*

4. Hi habitus & inde procedentes operationes ſunt altera illa juſtitia, nobis inhærens, & in moribus noſtris relucens, per quam formaliter ſive habitualiter, & actualiter juſti ſumus. Pars & principium hujus juſtitiæ eſt ipſa fides, quam propterea Chriſtus vocat opus Dei. Joan. 6: 29. fides eſt virtutum omnium fundamentum, inquit Proſper ad excerpta Genuenſium, ad dubium octavum. Hanc comitantur charitas & reliqui fructus Spiritus, qui ſe omnes in externa etiam converſatione exſerunt. Tota hæc habitualis & actualis juſtitia eſt etiam gratuitum Dei donum: quod Deus nobis donat, infundendo habitus, & operando in nobis & velle & perficere pro ſuo beneplacito. Hæc juſtificatio, alia peculiari nomenclaturâ, appellatur *ſanctificatio*. *Juſtitia habitualis & actualis. Joan. 6 29. Fides fundamentum virtutum. Philip. 2: 13. Sanctificatio.*

5. Eſt autem hæc noſtra juſtitia, dum hic militamus, imperfecta, & crebro culparum incurſu & aſpergine uſque adeo interrupta & impurata, ut quotidie nobis clamandum ſit, Domine ne intres in judicium cum ſervo tuo: dimitte nobis debita noſtra. Et exaudit nos miſericors Deus fideliter orantes, propter meritum perfectæ illius juſtitiæ Chriſti, quam fide tenemus, in illa juſtificatione ſtrictè ſumtâ. idcirco non ſolum nævos condonat & tandem abolet, ſed etiam hanc noſtram quantulamcunque obedientiam benignè remuneratur, ſua in nobis munera coronans. *1 Cor. 1: 30.*

6. Utramque iſtam juſtificationem uno verbo complexus eſt Apoſtolus, in catena illa aurea; Quos autem vocavit, hos & juſtificavit: quos autem juſtificavit, hos & glorificavit. Rom. 8: 30. Item epiſt. ad Titum, cap. 3. verſ. 7. ut juſtificati illius gratiâ hæredes efficeremur ſecundum ſpem vitæ æternæ. Utramque etiam comprehendit Auguſtinus, illis verbis; Neque ab originali, neque ab aliis peccatis quiſquam liberatur & juſtificatur, niſi gratiâ Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, non ſolum remiſſione peccatorum, ſed prius ipſius inſpiratione fidei & timoris Dei, impartito ſalubriter orationis affectu & effectu, donec ſanet omnes languores noſtros, & redimat de corruptione vitam noſtram, & coronet nos in miſeratione & miſericordia. Hæc Auguſtinus epiſtola 105. *Rom. 8: 30. Tit. 3: 7. Pſal. 103: 3.*

7. Con-

Controverſia de juſtificatione, inter Catholicos & Pelagianos.

7. Controverſia Catholicis cum Pelagianis fuit, non de priore illa, ſed de hac poſteriore juſtificatione ſive ſanctificatione, quam Pelagiani dictabant eſſe homini poſſibilem viribus humani arbitrii, abſque adjutorio gratiæ, atque adeò triplicem tantummodo gratiam ajebant eſſe homini neceſſariam ad ejus reformationem ut impleat legem Dei, videlicet, naturam humanam, & remiſſionem peccatorum præteritorum, & doctrinam legis Dei in futurum; his enim poſitis poſſe hominem fieri perfectè juſtum juſtitia habituali & actuali. Semipelagiani neceſſitatem ulterioris gratiæ fatebantur, ſed quam quiſque merito antecedentis ſuæ voluntatis & fidei conſequeretur. At Catholici docebant, hanc juſtitiam eſſe gratiam Dei ſeu donum Dei gratuitum, nullo noſtro merito, ſed gratis donatum à Deo eis quorum vult miſereri; quos ipſe non juſtos invenit, neque juſtificari merentes, ſed gratuito munere juſtificat ſeu juſtos facit. Et hanc oppoſitè ad opera liberi arbitrii rectè appellant Dei gratiam, Dei juſtitiam, Dei gratuitum donum; opera autem liberi arbitrii ſine præveniente gratia appellant opera noſtra, juſtitiam noſtram. Et huc accommodant illa etiam Scripturæ teſtimonia, in quibus, ſi penetrarium Spiritus ſcœpum intuearis, juſtitia illa imputata opponitur omni noſtræ juſtitiæ inhærenti & actuali, etiam illi quam ex gratia habemus: huc, inquam, teſtimonia illa accommodant, ut evincant nullam nos juſtitiam actualem & inhærentem habere niſi ex fide, quicquid autem ex fide non fit, eſſe peccatum; quod utique verum eſt.

Juſtum facere.

8. Hinc crebra illa apud Auguſtinum notatio verbi juſtificare, id eſt, juſtum facere, quia non ex nobis ſumus juſti, ſed Deus nos facit juſtos. Epiſt. 105. & 106. & lib. de prædeſtinatione ſanctorum, cap. 7. & lib. de gratia & libero arbitrio, capp. 7. 8. 12. & apud Fulgentium lib. 1. ad Monimum. Non eſt aliud (inquit) juſtificare, niſi juſtos facere. Certè hoc verum eſt loquendo de ſanctificatione noſtra. Sic idem eodem libro; Neque verò Deus humiles, quibus dat gratiam, ante datam, humiles invenit, ſed dando gratiam humiles facit. Hæc Fulgent. (Imo de juſtificatione ſtrictè ſumta verum eſt, quod Deus nos juſtificando juſtos faciat, imputatione juſtitiæ, & remiſſione peccatorum, ideo eam loquutionem non averſatus eſt Joannes Calvinus, lib. 3. Inſtit. cap. 11. §. 21.) In eandem ſententiam dixit Bernardus in fine libri ſui de gratia & libero arbitrio; Denique quos juſtificavit, non quos juſtos invenit, hos & magnificavit. Hæc ille. Et Proſper de libero arbitrio, ad Ruffinum; Deus hominem ita reformavit, ut ei non ſolum culpam malæ voluntatis & actionis remitteret, ſed etiam benè velle, bene agere, atque in his perſeverare donaret. Hæc Proſper.

9. Huc pertinent canones illi Concilii Mileuitani ſecundi, cujus Auguſtinus pars fuit, anno Dom. 416.

Can. 3. Placuit, ut quicunque dixerit gratiam Dei, in qua juſtificamur per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, ad ſolam remiſſionem peccatorum valere quæ jam commiſſa ſunt, non etiam ad adjutorium ut non committantur, anathema ſit.

Can. 4. Item, quiſquis dixerit eandem gratiam Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipſam nobis revelatur & aperitur intelligentia mandatorum, ut ſciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præſtari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus, anathema ſit.

Can. 5. Item placuit, ut quicunque dixerit, ideo nobis gratiam juſtificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, facilius poſſimus implere per gratiam, tanquam etſi gratia non daretur, non quidem facile, ſed tamen poſſimus etiam ſine illa implere divina mandata, anathema ſit.

Controverſia de juſtificatione, inter Catholicos & Papiſtas.

10. Nos canonibus iſtis eorumque ſanctionibus libenter ſubſcribimus. At nunc alia inter nos & Papiſtas agitatur controverſia, in qua illi pugnant non pro gratia Dei contra liberi arbitrii defenſores, ſed pro ſola juſtitia inhærente & actuali contra juſtitiam imputatam, & pro operibus contra gratiam, id eſt, pro condignitate meriti operum noſtrorum, quæ auxilio gratiæ facimus, contra neceſſitatem divinæ indulgentiæ qua nos ipſos in Chriſti merito per imputationem acceptos habet, & conſequenter opera noſtra per ipſius gratiam in Chriſto facta, quæ præparavit & juſſit ut in eis ambularemus, licet rigido examini ſuſtinendo imparia, miſericorditer etiam acceptat, & gratuità remuneratione coronat.

Ad Papiſtarum cauſam non pertinent Patrum dicta contra Pelagianos.

11. Ineptè igitur ad hanc controverſiam, in qua nos magis prædicamus Dei gratiam quam Papiſtæ, qui plus æquo favent libero arbitrio, & minus quam par eſt tribuunt gratiæ, Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 5. Ineptè, inquam, abutuntur dictis Patrum, quæ illi, de hac noſtra controverſia nihil interim cogitantes, protulerunt pro gratia Dei, nos ſanctificante, contra elatos humani arbitrii aſſertores. In qua controverſia nos firmiter adhæremus parti Catholicorum Patrum, rejecto penitus Pelagianorum errore.

CAPUT. XXIV.

Teſtimonia Patrum pro juſtificatione ex fide ſola, licet non ſolitariâ, per imputationem juſtitiæ Chriſti & remiſſionem peccatorum per ejus ſanguinem: non autem per inhærentem nobis habitualem, aut a nobis præſtitam actualem ſive operum juſtitiam.

Origenes.

ORigenes, Comment. in epiſt. ad Rom. cap. 3. verſ. 27. & 28. Et dicit (inquit, de Apoſtolo loquens) ſufficere ſolius fidei juſtificationem, ita ut credens quis tantummodo juſtificetur, etiamſi nihil ab eo operis fuerit expletum. Imminet igitur nobis qui integram eſſe Scripturam Apoſtoli conamur aſſerere, & ordine ſuo cuncta conſtare, ut requiramus quis ſine operi-
bus ſola fide juſtificatus ſit. quantum igitur ad *Luc.* 23:
exemplum attinet, ſufficere arbitror illum latro- 42.
nem, qui cum Chriſto crucifixus clamavit ei de cruce; Domine Jeſu, memento mei cum vene-
neris in regnum tuum. Nec aliquid quicquam *Luc.* 23:
deſcribitur boni operis ejus in Evangeliis, ſed 43.
pro hac ſola fide ait ei Jeſus; Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo. Aptemus nunc, ſi videtur, hujus latronis verba cauſſæ Apoſtoli Pauli, & dicamus ad Judæum; Ubi eſt ergo gloriatio tua? Certum quia excluſa eſt, excluſa autem non per legem operum, ſed per legem fidei. Per fidem enim juſtificatus eſt hic latro ſine operibus legis: quia ſuper hoc Dominus non requiſivit quid prius operatus
eſſet, nec exſpectavit quid operis cum credi- *Luc.* 7: 37.
diſſet expleret, ſed ſolâ confeſſione juſtificatum 38.
comitemque ſibi Paradiſum ingreſſurus aſſumſit. Sed & mulier illa quæ in Evangelio ſecundùm Lucam refertur, quia cum cognoviſſet quod Jeſus recubuit in domo Phariſæi, attulit vas unguenti, & ſtans retro ad pedes ejus, ac flens,

 lachry-

lachrymis lavit pedes ejus, ——— Et ex nullo
Luc. 7: 48. legis opere, ſed pro ſola fide nit ad eam; Remittuntur tibi peccata tua. Et iterum; Fides tua te
Ibid. verſ. 50. ſalvam fecit, vade in pace. ——— Igitur ut ad propoſitum redeamus, juſtificatur homo per fidem, cui ad juſtificandum nihil conferunt opera. ——— Audi quid dicit [Apoſtolus]: Mihi
Gal. 6:14. autem abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. vides Apoſtolum non gloriantem ſuper juſtitia ſua, neque ſuper caſtitate, neque ſuper ſapientia, neque ſuper cæteris virtutibus vel actibus ſuis, ſed apertiſſimè pronunciantem & dicentem, Qui gloriatur, in Do-
1 Cor. 1: 31. mino glorietur. Et ſic excluſa eſt Judaïca gloriatio, non per legem operum, ſed per legem fidei, quæ eſt in Chriſto Jeſu, in cujus cruce gloriatur Apoſtolus. quis enim rectè vel ſuper caſtitate ſua gloriabitur, cum ſcriptum legat,
Matth. 5:28. quia ſi quis aſpexerit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo?
Proverb. 20:9. Unde & Propheta dicit; quomodo gloriabitur quis caſtum ſe habere cor? ——— quis autem vel ſuper juſtitia ſua gloriabitur, cum audiat Deum
Eſai. 64:6. per Prophetam dicentem; Quia omnis juſtitia veſtra ſicut pannus mulieris menſtruatæ? Sola igitur juſta gloriatio eſt in fide crucis Chriſti, quæ excludit omnem iſtam gloriationem quæ deſcendit ex operibus legis. Hactenus Origenes, in c. 3.
Rom. 3: 27, 28. epiſt. ad Romanos, in illa verba Apoſtoli; *Ubi igitur gloriatio? excluſa eſt. per quam legem? operum? non: ſed per legem fidei. Colligimus igitur, fide juſtificari hominem abſque operibus Legis.*

Rom. 3: 21, 22, 23, 24. &c. Concluſio Apoſtoli eſt univerſalis. 2. Colligit autem iſtam concluſionem Apoſtolus, ex ſuperiore ſua diſſertatione de Dei juſtitia per fidem Jeſu Chriſti, in omnes & ſuper omnes credentes: ſine diſtinctione. qui omnes juſtificantur gratis, ipſius gratia, per redemtionem quæ eſt in Chriſto Jeſu. Univerſalis igitur eſt, & ad omnes credentes, atque adeò ad omnes homines adultos quicunque juſtificantur, pertinet concluſio illa Apoſtolica, *Λογιζόμεθα οὖν πίςει δικαιῦσθαι*
Rom. 3: 28. *ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμȣ.* Neque eſt alius à Domino conſtitutus juſtificationis modus. *ȣ γὰρ*
Ibid. verſ. 22, 23, 24. *ἐςι διαςολὴ.* Omnes enim peccaverunt, ac deficiuntur gloriâ Dei, ac juſtificantur gratis, &c. Omnes, inquam, fide juſtificantur abſque operi-
Omnes credentes juſtificantur uno modo. bus legis. Quo igitur modo juſtificatur unus credentium, ſeu unus adultorum illorum qui juſtificantur, eodem etiam & non alio modo juſtificantur omnes credentes, ſive omnes adulti quicunque juſtificantur. quamvis igitur unus per fidem juſtificatus, mox de hac vita deceſſerit, alius autem poſt juſtificationem diutius vixerit, & fecerit bona opera, quæ alter præſtare non potuit, quia in hac vita eſſe non ſinebatur; uterque tamen eodem modo juſtificatus eſt, nempe per fidem abſque operibus legis. Superſtitis autem bona opera, quæ ex fide per caritatem operante facit, oſtendunt fidem per quam juſtificatus eſt, atque adeò oſtendunt hominem
Jacob. 2: 17, 18. &c. illum verè eſſe juſtificatum per fidem; nam fides mortua & tantum aſſenſitiva, non juſtificat, ſicut docet Jacobus Apoſtolus; ſi tamen ipſum juſtificationis actum intueamur, ſolum huic negotio, nempe ad accipiendam gratuitam peccatorum remiſſionem aptum atque idoneum inſtrumentum eſt fides, non autem aliæ eam comitantes virtutes, neque inde procedentes operationes. Fide enim juſtificatur homo abſque operibus legis. Neque quiſquam adultus aliter juſtificatur.

Octo obſervationes ex verbis Origenis. 3. In verbis Origenis, quæ paragrapho primo recitavimus, obſerva; 1. mentem Apoſtoli eſſe, hominem ſolâ fide juſtificari. 2. Hujus exempla adferri in latrone qui cum Chriſto crucifixus credidit; & in muliere illa, cui multa peccata remiſſa ſunt, & quæ dilexit multum, & ex fide *Luc. 23.* non ficta per charitatem operante faciebat bonum *Luc. 7.* opus, ſtans ad pedes Domini, eoſque lachrymis ſuis rigans, & capillis capitis ſui extergens, & deoſculans, & unguento ungens, quando dixit ei Dominus, Remiſſa ſunt tibi peccata tua. Et iterum; Fides tua te ſalvam fecit: vade in pace. Item in Apoſtolo Paulo, qui jam credens & juſtificatus, multiſque per Dei gratiam virtutibus & bonis operibus abundans, dixit, Mihi autem abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Jeſu *Gal. 6:14.* Chriſti: Denique in omnibus fidelibus, quorum nemo rectè poteſt ſuper ſua caſtitate vel juſtitiâ gloriari, vel dicere, mundum eſt cor meum. 3. Excludi à juſtificatione non ſolum opera legis cerimonialis, ſed etiam opera legis moralis. 4. Excludi à juſtificatione non ſolum opera facta viribus naturæ & liberi arbitrii & ante juſtificationem, ſed etiam omnia opera quæ ab ipſis credentibus fiunt ex fide & per Dei gratiam. 5. A juſtificatione excludi opera, non ſolum quando eorum faciendorum poteſtas & occaſio deeſt, ſed etiam quando adeſt poteſtas & occaſio, & quando etiam fiunt. 6. Non ſolum opera externa excludi à juſtificatione, ſed etiam operationes internas, & omnes infuſos virtutum habitus, exceptâ ſola fide. 7. Omnem gloriationem in virtutibus aut operibus quibuſcunque noſtris dici & eſſe gloriationem Judaicam. 8. Solam juſtam gloriationem eſſe in fide crucis Chriſti, quæ excludit omnem iſtam gloriationem quæ deſcendit ex operibus Legis.

4. Hæ obſervationes elidunt omnem illam *Memoratæ obſervationes refellunt Bellarmini offucias.* Bellarmini ſophiſticam, quâ clariſſimo lumini tenebras offundere, & legentium oculis pulverem injicere conatur, ſeque abdere in caliginem, lib. 1. de juſtificatione, c. 25. ſeu ultimo. Serviunt autem iſtæ obſervationes vindicandis aliorum etiam Patrum teſtimoniis, quæ ſubjiciemus.

Baſilius. 5. Baſilius Magnus, homilia de humilitate: Ea demum (inquit) perfecta & omnimoda gloriatio eſt in Deo, quando neque propter ſuam ipſius quis juſtitiam extollitur, ſed agnoſcit ſe quidem vera deſtitui juſtitiâ, verùm ſolâ in Chri- *Philip. 3: 8, 9.* ſtum fide juſtificatum eſſe [*πίςει δὲ μόνῃ τῇ εἰς Χριςὸν δεδικαιωμένον.*]. Et gloriatur in eo Paulus, quod ſuam ipſius juſtitiam contemnat, quærat autem eam juſtitiam quæ per Chriſtum, quæ ex Deo eſt, in fide. Hæc Baſilius. Ubi à juſtificatione excludit illam etiam virtutum & operum juſtitiam, quæ Dei dono in ipſis fidelibus & jam per fidem juſtificatis invenitur, ut patet ex Apoſtoli Pauli adducto exemplo, & ex his ipſius Baſilii ſequentibus ibidem verbis; Nihil tibi relictum eſt, ô homo, de quo gloriari poſſis. ——— quid enim habes, quod non accepiſti? ——— An ideo ſuperbis quia honore affectus es, & acceptam miſericordiam ad occaſionem arrogantiæ rapis? Hæc & plura in hanc ſententiam ibi Baſilius, loquens de ipſis fidelium virtutibus & bonis operibus. Atque huc applicat locum epiſtolæ ad Philippenſes, cap. 3: 8, 9.

6. At quanta, quæſo, (inquit Bellarminus) *Bellarmini objectio, de verbis Apoſtoli Philip. 3: 8, 9.* blaſphemia eſt, opera facta ex fide, & gratia Chriſti, ſtercora nominare, quæ ad Galat. 5. fructus Spiritus ipſe idem Apoſtolus vocat? Bellarminus, libro primo de juſtificatione, capite decimo nono. Rectè reſpondit Præceptor meus beatæ memoriæ David Pareus, in caſtigatione illius capi- *Reſponſio Davidis Parei idonea.* tis Bellarmini, inquiens; Opera ſua pro ſtercoribus ſive quiſquiliis ducit [Apoſtolus] non abſo-

lute

ſintè, ſed comparatè ad juſtitiam Chriſti quæ eſt ex fide: quia nefas ducit, in ullis ſuis operibus fiduciam juſtificationis ponere coram Deo. Gratia enim Chriſti non ideo in nobis bene operatur, ut in operibus noſtris quaſi meritis confidamus: ſed ut debitum Deo cultum & gloriam per bona opera tribuamus. ——— Hactenus igitur Apoſtolus omnia opera ſua tanquam ſtercora abjiciens, non magis eſt blaſphemus, quàm tota Eccleſia Prophetica fuit blaſphema, *omnes ſuas juſtitias pannum menſtruatum*, rem æquè fœdam, appellans. Hæc Pareus. Vide ſupra, capite ſeptimo, ubi Catholicorum Patrum invenies teſtimonia, cum reſponſione hac concordantia. Concordant etiam verba Origenis hoc ipſo capite ſuperius recitata, & aliorum Patrum quæ inferius recitabuntur.

Hilarius Pictav. 7. Hilarii Pictavienſis verba ſunt; Movet ſcribas remiſſum ab homine peccatum. Hominem tantum in Jeſu Chriſto contuebantur, & remiſſum ab eo, quod lex laxare non poterat. Fides enim ſola juſtificat. Hæc Hilarius, canone octavo in Euangelium Matthæi. ubi remiſſionem peccatorum ſeu juſtificationem tribuit ſoli fidei, excluſis omnibus operibus legis, quocunque tandem auxilio præſtitis: nulla enim noſtra opera, in legis Dei obſequium, per Dei gratiam præſtita, nos juſtificant coram Deo; nam ſolâ fide accipimus remiſſionem peccatorum, quam nullis operibus promeremur. Hanc eſſe mentem Hilarii, declarant ipſius verba jam recitata.

Ambroſius. 8. Ambroſius in ſermonibus de tempore, ſermone quadrageſimo nono. Hanc (inquit) tantam gloriam latroni fides præſtitit. Fides enim eſt quæ peccata cooperit, quæ vincit crimina. ——— Sicut ergo ſufficit Judæ ad ſcelera deſerviſſe Chriſtum; ita latroni ſufficit ad innocentiam Domino credidiſſe. Hæc ibi. Idem libro primo de Jacob & vita beata, capite ſexto. Non gloriabor quia juſtus ſum, ſed gloriabor quia redemtus ſum. Gloriabor, non quia vacuus peccati ſum, ſed quia mihi remiſſa ſunt peccata. Non gloriabor quia profui, neque quia profuit mihi quiſquam, ſed quia pro me advocatus apud Patrem Chriſtus eſt; ſed quia pro me Chriſti ſanguis effuſus eſt. Et libro ſecundo ejuſdem operis, de Jacob & vita beata, capite ſecundo. Merito (inquit) dixit, ipſa quidem vox Jacob: at manus, manus Eſau. Et odoratus eſt odorem veſtimentorum ejus. Et fortaſſe illud eſt, quia non operibus juſtificamur, ſed fide, quoniam carnalis infirmitas operibus impedimento eſt, ſed fidei claritas ſanctorum obumbrat errorem, quæ meretur veniam delictorum. Hæc Ambroſius. quibus à juſtificatione manifeſtè excludit omnia etiam fidelium & ſanctorum opera. quò pertinent illa ejuſdem Patris verba, quæ ex ejus Commentario in Resh, Pſalm. 118. (ſeu 119.) recitavimus ſupra, cap. ſeptimo hujus libri, §. 9. vide etiam ejuſdem capitis §. 6.

Geneſ. 27: 22, 27.

Auctor Comment. in epiſt. Pauli, qui Ambroſio tribuuntur. 9. Auctor Commentariorum in epiſtolas Pauli Apoſtoli, qui Ambroſio tribuuntur, ſcribens in epiſtolas ad Romanos, capite tertio, verſu vigeſimo quarto in illa Apoſtoli verba; *Juſtificati gratis per gratiam ipſius.*] Juſtificati (inquit) ſunt gratis, quia nihil operantes, neque vicem reddentes, ſolâ fide juſtificati ſunt dono Dei. Et in capite quarto, verſu tertio in illa verba Apoſtoli, *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad juſtitiam.*] Manifeſtavit (inquit) non ideo Abraham gloriam apud Deum habere quia circumciſus eſt, aut quia abſtinuit ſe à peccato, ſed quia Deo credidit, hinc & juſtificatus eſt, laudis ſuæ præmium in futuro conſequuturus. His verbis auctor iſte Abrahami juſtificatione palàm excludit omnia ejus opera, etiam poſt fidem acceptam facta, tum cerimonialia, tum etiam moralia. Eodem autem modo nos omnes juſtificari docet Apoſtolus, quo juſtificatus eſt Abraham. Idem etiam ſcriptor, in ejuſdem quarti capitis verſum quintum, in illa verba Apoſtoli; *Credenti autem in eum qui juſtificat impium, reputatur fides ejus in juſtitiam.*] Hoc dicit (inquit) quia ſine operibus legis credenti impio, id eſt, gentili, in Chriſtum reputatur fides ejus ad juſtitiam. quomodo ergo Judæi per opera legis juſtificari ſe putant juſtificatione Abrahæ, cum videant Abraham non ex operibus legis, ſed ſolâ fide juſtificatum? Non ergo opus eſt lege, quando impius per ſolam fidem juſtificatur apud Deum. Hæc ibi. Excluduntur autem hic à juſtificatione non ſolius cerimonialis legis opera, ut cavillatur Bellarminus, libro primo de juſtificatione, capite vigeſimo quinto, ſed omnino omnia legis etiam moralis opera: nam etiam per legis moralis opera Judæi putabant ſe juſtificari, ut patet ex gloriatione Phariſæi illius, apud Lucam, cap. 18. verſ. 11.

Rom. 3: 24. *Rom. 4: 3.* *Rom. 4: 5.*

10. Idem ſcriptor, in cap. 11. ad Rom. verſ. 32. in illa verba Apoſtoli; *Concluſit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium miſereatur.*] Solam (inquit) fidem poſuit Deus, per quam omnium peccata abolerentur: ut quia nulla ſpes per legem omnibus hominibus erat, Dei miſericordiâ ſalvarentur. Item, in 1. epiſtolam ad Corinthios, capite 1. verſu 4. in illa verba Apoſtoli; *Gratias ago Deo meo ſemper pro vobis, ſuper gratia Dei, quæ data eſt vobis in Chriſto Jeſu.*] Datam (inquit) dicit gratiam à Deo in Chriſto Jeſu, quæ gratia ſic data eſt in Chriſto Jeſu, quia hoc conſtitutum eſt à Deo, ut qui credit in Chriſtum, ſalvus ſit ſine opere, ſolâ fide gratis accipiens remiſſionem peccatorum. Hæc auctor Commentariorum qui Ambroſio tribuuntur.

Rom. 11: 32. *1 Cor. 1. 4.* *Credentes in Chriſtum, ſola fide gratis accipiunt remiſſionem peccatorum.*

Hieronym. 11. Huc pertinet illud Hieronymi; Tunc ergo juſti ſumus, quando nos peccatores fatemur: & juſtitia noſtra non ex proprio merito, ſed ex Dei conſiſtit miſericordia: dicente ſanctâ Scripturâ; *Juſtus accuſator ſui eſt in principio ſermonis.* Et in alio loco; *Dic tu peccata tua ut juſtificeris.* Concluſit enim Deus omnia ſub peccato, ut omnibus miſereatur. Et hæc hominis ſumma eſt juſtitia, quicquid potuerit habere virtutis, non ſuum putare eſſe, ſed Domini qui largitus eſt. Hæc Hieronymus, lib. 1. adverſus Pelagianos.

Prov. 18: 17. LXX. *Eſai. 43: 26. LXX.* *Rom. 11: 32. & Galat. 3: 22.*

Chryſoſt. 12. Joannes Chryſoſtomus, homilia de fide, & in legem naturæ & de Spiritu Sancto, quæ eſt octogeſima nona homilia tomi ſexti, editionis Savilianæ; Eum (inquit) qui operatur opera juſtitiæ ſine fide, non potes probare vivum eſſe; fidelem autem abſque operibus poſſum monſtrare & vixiſſe & regnum Cœlorum aſſecutum. Nullus ſine fide vitam habuit. Latro autem credidit tantùm & juſtificatus eſt [ὁ δὲ λῃςὴς πιςεύσας μόνον ἐδικαιώθη.] Atque hic ne mihi dixeris defuiſſe ei tempus, quo juſtè viveret & honeſta faceret opera; neque enim de hoc ego contenderim, ſed illud jam evici, quod fides per ſeipſam ſalvum fecerit. [ὅτι ἡ πίςις καθ' ἑαυτὴν ἔσωσεν.] Si enim poſtquam credit manſiſſet in hac vita, & opera neglexiſſet, ſalute excidiſſet. Hæc Chryſoſtomus, homilia citata tom. 6. edit. Savil. pag. 838. Nempe, ut idem Pater paulo ſuperius ibidem dicit, οὐ δεῖ μὲν τὴν πίςιν γυμνὴν εἶναι τῶν ἔργων· ἵνα μὴ ὑβρίζεται, πλὴν ἀνωτέρα τῶν ἔργων ἡ πίςις. id eſt; Oportet quidem fidem non eſſe operibus vacuam, ne opprobrio ſit obnoxia; Attamen ſuperior operibus eſt fides.

V. de ſupra. §. 2.

Hoc ibi illuſtrat Chryſoſtomus ſimilitudine vitæ & alimenti: & vitæ quidem aſſimilat fidem, opera autem alimento.

Auguſtin.

Conſenſus Apoſtolorum Pauli & Iacobi.

13. In eandem ſententiam Auguſtinus, oſtendens conſenſum Pauli & Jacobi Apoſtolorum, quorum alter excludit opera à juſtificatione, alter verò per opera fidem oſtendi jubet; ad facilius percipiendum hunc Apoſtolorum conſenſum, hæc tria nobis commendat ſedulò obſervanda: 1. Neminem meritis operum fidem præcedentium perveniſſe ad donum juſtificationis, quæ eſt in fide: & hæc opera Paulum excludere à juſtificatione. 2. Juſtificationem ex fide eſſe in ſe perfectam & ſufficientem ad aſſecutionem vitæ æternæ, abſque ullis operibus vel præcedentibus vel ſequentibus fidem, ſi, cum aliquis crediderit, mox de hac vita deceſſerit. 3. Si credens diutius vixerit, ad eum pertinere bene operari, & impoſſibile eſſe quin deinceps juſtè operetur; gratiam enim Dei in illo vacuam eſſe non poſſe, nec dicendum eſſe juſtum ſi malè vixerit, quia fide vacua & mortuâ nemo juſtificatur; & hoc docuiſſe Jacobum Apoſtolum, & idipſum etiam paſſim ab ipſo Paulo Apoſtolo inculcari. Hæc eſt doctrina Auguſtini, in libro octoginta trium quæſtionum, quæſtione ſeptuageſima ſexta.

14. Quamvis autem opera fidem ſequentia, ut veræ ac vivæ fidei effecta & indicia, in eis qui diutius vivunt, poſtulet cum Apoſtolis Auguſtinus; fiduciam tamen juſtificationis coram Deo, propriè ac ſtrictè ſumtæ, collocandam monet in ſola Dei miſericordia, remittentis nobis peccata, propter Chriſti juſtitiam, quam noſtram facit.

Imputatio juſtitiæ Chriſti.

Delicta (inquit) noſtra [Chriſtus] ſua delicta fecit, ut juſtitiam ſuam noſtram juſtitiam faceret. Auguſtinus expoſitione ſecunda in Pſal. 21. in illa verba Pſalmi, *Longè à ſalute mea, &c.* Alibi etiam ait; Ad exiſtimationem hominum, magna teſtium qui me noverunt ſuppetit copia: ad Dei verò conſpectum ſola conſcientia, quam contra veſtras criminationes cum intrepidam geram, non me tamen ſub oculis omnipotentis juſtificare audeo, magiſque ab illo effluentem miſericordiæ largitatem, quam judicii ſummum examen exſpecto, cogitans quod ſcriptum eſt; Cum rex juſtus ſederit in throno, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor: aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? Hæc Auguſtinus, lib. 3. contra Creſconium, cap. 80.

Proverb. 20:8, 9. LXX.

Et alibi; Ut in ipſo (inquit) ſacerdote ac ſacrificio fieret remiſſio peccatorum: id eſt, per Mediatorem Dei & hominum, hominem Jeſum Chriſtum: per quem facta peccatorum purgatione reconciliamur Deo. Non enim niſi peccatis homines ſeparantur à Deo, quorum in hac vita non fit noſtra virtute, ſed Divina miſeratione purgatio: per indulgentiam illius, non per noſtram potentiam: quia & ipſa quantulacunque virtus, quæ dicitur noſtra, illius eſt bonitate conceſſa. Multum autem nobis in hac carne tribueremus, niſi uſque ad ejus depoſitionem ſub venia viveremus. Hæc Auguſtinus lib. 10. de Civitate Dei, cap. 22. Et væ etiam laudabili vitæ hominum, ſi remota miſericordiâ diſcutias eam. ait idem Auguſtinus, lib. 9. Confeſſionum, cap. 13.

Sub venia vivimus.

15. Huc pertinet illud ejuſdem Auguſtini, lib. expoſitionis epiſtolæ ad Romanos inchoatæ, in Apoſtolicam illam ſalutationem, *Gratia vobis, & pax, à Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto.* Gratia eſt ergo à Deo Patre, & Domino noſtro Jeſu Chriſto, qua nobis peccata remittuntur, quibus adverſabamur Deo. Pax vero ipſa, qua reconciliamur Deo. Cum enim per gratiam remiſſis peccatis abſumtæ fuerint inimicitiæ, reſtat ut pace adhæreamus illi à quo nos ſola peccata dirimebant. Sicut Propheta dicit, *Non gravabit aurem ut non audiat, ſed peccata veſtra inter vos & Deum ſeparant.* quibus remiſſis per fidem Domini noſtri Jeſu Chriſti, nulla ſeparatione interveniente pax erit. Et de hoc ſuo opere ſcribens Auguſtinus, lib. 1. Retractationum, cap. 25. quod dixi (inquit) gratiam eſſe in remiſſione peccatorum, pacem verò in reconciliatione Dei. Ubicunque hoc dixi, non ſic accipiendum eſt, ac ſi pax ipſa & reconciliatio non pertineat ad gratiam generalem, ſed quod ſpecialiter nomine gratiæ remiſſionem ſignificaverit peccatorum. Hæc ibi.

Rom. 1:7. Gratia & Pax.

Eſai. 59: 1, 2.

In ſalutationibus Apoſtolicis gratiam Auguſtinus interpretatur remiſſionem peccatorum.

16. Inſignis eſt illa ejuſdem etiam Auguſtini ſententia, libro decimo nono de Civitate Dei, capite vigeſimo ſeptimo, quam repetit Proſper, libro epigrammaton, capite octogeſimo octavo. Juſtitia noſtra quamvis vera ſit propter verum boni finem, ad quem refertur; tamen tanta eſt in hac vita, ut potius remiſſione peccatorum conſtet, quam perfectione virtutum. Illam Auguſtini ſententiam Proſper hoc explicat epigrammate;

Magna quidem in multis eſt excellentia ſanctis.
Quorum animos ſuperi gratia roris alit.
Sed dum mens quadam patitur mala corporis ægri,
Et pugnam internis exteriora movent,
Nunquam ita perfecto capitur victoria bello,
Verâ ut ſecurus pace fruatur homo.
Inter diſcordes motus contagia ſerpunt,
Ipſaque virtutum gaudia vulnus habent.
Ut faciat cunctis longa experientia notum.
Non eſſe hoc plenam tempore juſtitiam.
Ni Dominus miſerando lavet delicta ſuorum,
Et dans virtutum munera, det veniam.

Proſper Aquitanicus, Epiſcopus Rhegienſis, lib. Epigrammatum, cap. 88.

Ejuſdem Proſperi dictum eſt; Non poteſt peccator bene agere, niſi à Deo juſtificatus, qui neminem hominum niſi in peccatorum remiſſione juſtificat. Hæc Proſper, in Pſal. 142. (ſeu 143.) verſ. 1. Et mox ibidem in verſ. 2. Cito (inquit) aperuit, quare nollet ſe Divinæ comparari juſtitiæ, & cum Deo metuerit judicari: *quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.* quomodo præſumam de innocentia, cum à te convincendus ſim de juſtitia? aut quid mihi boni proprii vindicabo, qui quod non dederis non habeo? Expaveſco igitur diſcuti, metuo judicari: quia nemo in hac mortali carne viventium veraciter poteſt dicere, ſe peccati contagia non habere: cum ipſi præcipui arietes ovium Chriſti ſic orare jubentur; *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Hactenus Proſper.

Neminem hominum niſi in peccatorum remiſſione juſtificat Deus.

Pſal. 143: 2.

Opera credentium non juſtificant eos coram Deo.

Matth. 6: 12.

17. Auctor libri meditationum, qui ſub Auguſtini nomine circumfertur [tom. 9. operum Auguſtini,] Deſperare (inquit) utique potuiſſem, propter nimia peccata mea & infinitas negligentias meas, niſi Verbum tuum, Deus, caro fieret & habitaret in nobis. Sed deſperare jam non audeo, quia cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus per mortem Filii tui; quanto magis reconciliati ſalvi facti ſumus per eum? Omnis namque ſpes & totius fiduciæ certitudo mihi eſt in pretioſo ſanguine ejus, qui effuſus eſt propter nos & propter noſtram ſalutem. In ipſo reſpiro, & in ipſo confiſus ad te pervenire deſidero, non habens meam juſtitiam, ſed eam quæ eſt in Filio tuo Domino noſtro Jeſu Chriſto. Hæc auctor ille, cap. 14. illius libri meditationum: quæ etiamſi

Auctor meditationum, quæ Auguſtino tribuuntur.

Juſtificamur ea juſtitia, quæ eſt in Domino noſtro Ieſu Chriſto.

Digitized by Google

iamſi non ſint Auguſtini, iſta tamen ſententia, quam recitavimus, ſana eſt, & doctrinæ Auguſtini conformis.

Cyrillus Alexand.

18. Cyrillus Alexandrinus, lib. 2. ad Reginas, de recta fide, cap. 22. [tom. 2. Concil. edit. Pariſ. pag. 133. & 134.] Miſit Deus Filium ſuum, factum ex muliere, ut aſſumto noſtro corpore, tanquam homo in terris appareret, omnis peccati ignarus: atque ita Deo Patri per omnia obſecutus, humanam naturam in ſemetipſo juſtificaret [δικαιώσῃ τὴν ἀνθρώπε φύσιν ἐν ἑαυτῷ,] & mortis vinculis eximeret, innocentiæ ſtola à Deo Patre coronandam. Etenim perabſurdum fuerit, per inobedientiam primi Parentis Adæ ad mortem & corruptionem præcipitantis, damnationis hæredes nos eſſe; juſtitiæ verò poſterioris, per conſummatam illam obedientiam in vitam reducentis, exſortes nos manere [τῆς δὲ τοῦ δευτέρε δικαιοσύνης μὴ μεταλαχεῖν εἰς ζωὴν, διὰ τῆς εἰς ἅπαν ὑπακοῆς.] Hæc Cyrillus. Cujus doctrinæ hæc ſumma eſt; Chriſtus pro nobis Patri perfectè obediens, & ſuam nobis impertiens obedientiam, nos juſtificavit in ſeipſo.

Chriſtus pro nobis Patri perfectè obediens, & ſuam nobis impertiens obedientiam, nos juſtificavit in ſeipſo. Vide ſupra §. 14. Vide 2 Cor. 5: 21.

Leo I. PP. Romanus. In ſolo Chriſto homo ſe invenit innocentem. Suam Chriſtus nobis victoriam tribuit.

19. Concordat Leo, inquiens; Fides enim vera juſtificans impios, & creans juſtos, ad humanitatis ſuæ tracta participem, in illo acquirit ſalutem, in quo ſolo homo ſe invenit innocentem: liberum habens per gratiam Dei de ejus potentia gloriari, qui contra hoſtem ſuperbum in carnis noſtræ humilitate congreſſus, his victoriam ſuam tribuit, in quorum corpore triumphavit. Hæc Leo, hujus nominis primus, Papa Romanus, epiſtola octogeſima tertia, ad Palæſtinos, capite quarto.

Bernard. Claræ vall.

Solam juſtificatus per fidem.

20. Hanc veterum Catholicorum Patrum doctrinam amplexus Bernardus Abbas Claræ vallenſis, ait; Quiſquis pro peccatis compunctus eſurit & ſitit juſtitiam, credat in te, qui juſtificas impium, & ſolam juſtificatus per fidem pacem habebit apud te. Hæc Bernardus, ſerm. 22. ſuper Cantica. Idem alibi; Quid namque (inquit) ex ſe agere poterat, ut ſemel amiſſam juſtitiam recuperaret homo ſervus peccati, vinctus Diaboli? Aſſignata eſt ei proinde aliena, quia caruit ſua. ——— Nam ſi unus, inquit, pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt: ut videlicet ſatisfactio unius omnibus imputetur, ſicut omnium peccata unus ille portavit. ——— Nec vereor ſic erutus de poteſtate tenebrarum repelli à Patre luminum, juſtificatus gratis in ſanguine Filii ejus: nempe ipſe qui juſtificat, quis eſt qui condemnet? Non condemnabit juſtum, qui miſerius eſt peccatori: juſtum me dixerim, ſed illius juſtitia. Quænam ipſa? Finis legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti. Denique qui factus eſt nobis, inquit, juſtitia à Deo Patre. quæ ergo mihi juſtitia facta eſt, mea non eſt? Si mea non eſt? Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta juſtitia? Et ſanè mihi tutior donata quàm innata. Nam iſta quidem gloriam habet, ſed non apud Deum. Illa autem cum ſit ſalutis efficax, materiam non habet gloriandi niſi in Domino. Hæc Bernardus epiſt. 190. ad Innocentium ſecundum Papam Romanum: quem hinc colligas in eadem fuiſſe ſententiâ, atque adeo hanc adhuc illo tempore fuiſſe doctrinam Eccleſiæ Romanæ, quod credentes juſtificentur per ſolam fidem, non autem per juſtitiam aliquam virtutum aut operum ſuorum, ſive præcedentium fidem, ſive eandem ſequentium, ſed tantummodo per Chriſti juſtitiam ipſis credentibus imputatam. Creatus eſt autem Papa Innocentius ſecundus anno Dom. milleſimo centeſimo trigeſimo, & mortuus eſt anno Domini 1143. teſte Onuphrio in ſuo Chronico Romanorum Pontificum.

Aſſignata eſt nobis Chriſti juſtitia, 2 Cor. 5: 15. Nobis imputatur ſatisfactio Chriſti.

Rom. 10: 4. 1 Cor. 1: 30. Chriſti juſtitia per imputationem noſtra eſt.

Hæc fuit adhuc doctrina Romanæ Eccleſiæ anno Domini 1130. Vide ſupra cap. 7 § 19. & §. 20. & §. 21.

Ebrardus.

21. Eandem doctrinam de fide ſola, contra quoſdam in operibus gloriantes, tuetur, multiſque adſtruit ſacrarum literarum teſtimoniis, Ebrardus Flandrenſis Betunienſis, in ſuo libro qui Antihæreſis inſcribitur; cap. 16. [in biblioth. Patrum, in priore parte tom. 4. edit. 4. col. 1141. & ſequent.]

Gretſeri exceptioni reſpondetur, ejuſdemque calumnia refellitur. De fide viva & vivifica vide cap. 25.

22. Annotat ibi Gretſerus Jeſuita, loqui Ebrardum de fide viva & vivifica, non autem de fide ſolitaria. Concedimus: & nos etiam, quando cum Catholicis Patribus dicimus hominem juſtificari per ſolam fidem, non loquimur de fide ſolitaria (ſicut calumniatur Gretſerus) ſed de fide viva & vivifica; quam negare non poſſunt ipſi Pontificii eſſe in illis, quos ſine ullis operibus fidem ſequentibus, per ſolam fidem juſtificatos, & in Paradiſum tranſlatos eſſe ſcribunt antiqui Patres. quamvis enim, qui poſt acceptam fidem ſinuntur manere in hac vita, producant bona opera, ex fide per charitatem operante; non tamen per illa opera juſtificantur in conſpectu Dei, (ut ſupra ex Pſalte monebat Proſper §. 16.) ſed per fidem ſolam, licet non ſolitariam, juſtificantur, ſicut illi qui credentes diſcedunt ſtatim ex hac vita. Eſtque unus utrorumque juſtificationis modus, ſicuti ſupra docuimus, §. 2. Dicit tamen Jacobus, eos qui ex fide bene operantur, juſtificari ex operibus, quia fidem, per quam ſolam illi juſtificantur, opera oſtendunt veram & vivam eſſe, non autem mortuam & ſolitariam; Opera ſunt (inquit Primaſius) per quæ fides agnoſcitur. Primaſ. in epiſt. ad Rom. cap. 3. verſ. 28. ait etiam idem Pater, per fidem ſolam juſtificari impium in cap. 4. ad Rom. verſ. 5. Mortua autem & ſolitaria fides neminem juſtificat: quamvis fides viva juſtificet ſine operibus, ut docet Paulus Apoſtolus: non quod opera etiam externa ſemper abſint à fide, ſed quod etiamſi adſint opera, ſolus tamen fidei actus proprius ſit credere, & credendo remiſſionem peccatorum accipere ex gratuita Dei miſericordia, per redemtionem quæ eſt in Chriſto Jeſu: ut credentes, vitam habeamus in nomine ipſius. Corde creditur ad juſtitiam; ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Auguſtini verba ſunt; Quomodo in Cœlum manum mittam, ut ibi ſedentem teneam? Fidem mitte, & tenuiſti. Parentes tui tenuerunt carne; tu tene corde. Auguſt. tractatu 50. in Euang. Joan. Vide ſupra, cap. 7. diſſertationem noſtram de merito.

Vide ſupra cap. 7. §. 15, 16. & ſeq.

Expoſitio doctrinæ Jacobi Apoſtoli. Jacob. 2.

Expoſitio doctrinæ Pauli Apoſtoli. Rom. 3: 28. Rom. 3: 24.

Joan. 20: 31. Rom. 10: 10.

Caput. XXV.

De fide viva, & de certitudine propria ſalutis.

Non ita intelligendum eſt quod ait Apoſtolus Paulus, *Arbitramur enim hominem juſtificari per fidem ſine operibus*: ac ſi fides ſolitaria, & à charitate ac ſpe ſeparata juſtificaret; non enim nudus aſſenſus, ſed fiducialis aſſenſus, qui ſine vera charitate non exſiſtit, eſt fides illa cui juſtificationem vindicat Apoſtolus. Quamvis autem connexæ ſint hæ virtutes, actibus tamen diſtinguuntur, & actus juſtificationis eſt fidei ſolius, qua *corde creditur ad juſtitiam*. Neque ita accipiendum eſt illud Pauli Apoſtoli dictum, ac ſi ad eum qui fidei juſtificationem acceperit, non pertineat bene operari, ſi hîc diutius vixerit. Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini: ait idem Apoſtolus credentibus. Cui congruit illa admonitio Jacobi Apoſtoli, de juſtificatione ex operibus fidem oſtendentibus, non ex fide tantum, allato etiam Abrahami exemplo, quomodo ſua di-

Rom. 3: 28. Fides juſtificans eſt fiducialis aſſenſus. Vide ſupra cap. 2. § 24. Rom. 10: 10. Rom. 8: 13. Jacob. 2: 14. 15. &c.

diſſertatione, de juſtificatione ex fide ſine operibus, uſus fuerat Paulus. Neque eſt ulla inter Apoſtolos repugnantia. Sicut etiam ſupra oſtenſum eſt, capite 7. § 8. & cap. 24. §. 13. & 22. Quamvis enim ſolius fidei munus ac opus ſit aprehendere juſtificationem in Chriſto, non tamen ſufficit ad hujus operis præſtationem fides mortua, ſeu nuda vel ſolitaria, quæ charitate deſtituta eſt, neque per charitatem ſeſe exſerit in bonis operibus, etiam externis, ſi credens ſinatur diutius hic vivere.

Fides juſtificans, in omni credente, per dilectionem operatur, ſaltem in corde.

2. Docemus etiam, fidem, quæ ſola juſtificat, bene operari per dilectionem, intus in cordibus omnium credentium, etiam eorum quibus deſuit tempus producendi opera illa externa, quæ poſtulat Jacobus Apoſtolus. Cum (ut loquitur Sedulius) fides per dilectionem operetur in corde, etiamſi foris non exit in opere. Sedul. in epiſt. ad Rom. capite 3. verſ. 28. Pulchrè etiam Primaſius in illa verba Apoſtoli; Cui Deus accepto fert juſtitiam ſine operibus.] Illi (inquit) accepto fert juſtitiam ſine operibus, qui per fidem, qua primum Deo credidit, & de præterito abſolvitur, & de præſenti juſtificatur, & ad futura fidei opera præparatur. Hæc Primaſius in epiſt. ad Rom. capite 4. verſ. 6. Hæc ipſa cordis præparatio non eſt ſine vera & viva fide. Non tamen operum ſive internorum ſive etiam externorum meritis quiſquam juſtificatur coram Deo, ſed ſolâ fide. ſicuti prolixè docuimus ſupra, capite 7. & capite 24. Fidem autem ſolitariam & mortuam juſtificare non poſſe palàm prædicamus. Quemadmodum hominis manus ſola apprehendit, non autem ſolitaria; ſoli oculi vident, ſed non ſolitarii; ſola auris audit, ſed non ſolitaria: Quamvis enim operationes ſibi proprias unumquodque membrum exerceat in corpore; ſeparatum tamen, aut ſeorſum à reliquis membris exiſtens, operationi illi exercendæ non eſſet idoneum.

Non operum meritis quiſquam juſtificatur coram Deo, ſed ſolâ fide.

Clemens Rom. πίςις ἐν πεποιθήσει Theoph. Antioch. actus fidei fiducialis, quo noſmetipſos Deo credimus, Iob. 19:25. 2 Tim. 1: 12.

3. Quod autem fidem juſtificantem dixi non eſſe aſſenſum nudum, ſed aſſenſum fiducialem, id breviter indicavit Clemens Romanus Pauli Apoſtoli diſcipulus, in ſua ad Corinthios epiſtola, his verbis, *πίςις ἐν πεποιθήσει*. Et Theophilus Antiochenus, ſextus illius Eccleſiæ Epiſcopus, lib. 1. ad Autolycum, ubi veræ fidei actum eſſe dicit, *σεαυτὸν πιςεῦσαι τῷ Θεῷ*. Temetipſum Deo credere. idque illuſtrat ſimilitudinibus agricolæ credentis ſemina ſulcis; & illius qui mare trajecturus credit ſeipſum navi & gubernatori; & diſcipuli, qui ſeipſum tradit & credit præceptori. Fidelis Job dixit; Scio quod Redemtor meus vivit. Et Apoſtolus Paulus: Non confundor; ſcio enim cui credidi, & perſuaſus ſum, quod potens ſit depoſitum meum ſervare in illum diem.

Rom. 5: 1, 2, 5. Effuſa in cordibus noſtris charitas Dei, qua nos dilexit Deus. Rom. 5: 8, 9, 10.

4. Ex fide juſtificati pacem habemus apud Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & gloriamur in ſpe gloriæ Dei, & ſpes non pudefacit, quia charitas Dei effuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis. Charitas (inquam) Dei qua nos Deus dilexit, ſicut mox eodem quinto capite ad Romanos oſtendit Apoſtolus, inquiens; Commendat autem charitatem ſuam erga nos Deus, eo quod quum adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Multo igitur magis, nunc juſtificati in ſanguine ipſius, ſervabimur per eum ab ira. Nam ſi cum inimici eſſemus, reconciliati fuimus Deo per mortem Filii ejus; multo magis reconciliati ſervabimur per vitam ipſius. Per hunc Spiritum adoptionis, quem habent omnes qui Chriſti ſunt, clamamus, Abba, Pater. Ille ipſe Spiritus teſtatur cum Spiritu noſtro, nos eſſe filios Dei. Habentes autem eundem Spiritum fidei, ſecundùm illud quod ſcriptum eſt, Credidi, ideo loquutus ſum: nos quoque credimus, quamobrem etiam loquimur. Et Chriſto unumquemque noſtrum interroganti, *Tu credis in Filium Dei?* cor uniuſcujuſque noſtrum, jam fide purificatum, reſpondet, cum illo qui cœcus fuerat, *Credo Domine.* Et quamvis veræ fidei bene nobis conſcii, memores tamen imbecillitatis noſtræ, clamamus cum Apoſtolis, *Adauge nobis fidem.* Et cum illo patre lunatici illius pueri, Credo Domine: ſuccurre incredulitati meæ. Et quiſquis Apoſtolicum ſymbolum fideliter recitat, ille profitetur ſe credere remiſſionem peccatorum; & vitam æternam dari omnibus in Chriſtum credentibus; & ſimul profitetur ſe credere in Chriſtum, atque adeò ſe habere remiſſionem peccatorum & vitam æternam. Juxta verbum Domini dicentis, *Amen, Amen, dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam.* Hanc ſententiam fide ſibi applicat quicunque fideliter dicit, Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cœli & terræ: & in Jeſum Chriſtum. Adjectis etiam ſequentibus in ſymbolo, quæ ſe credere confitetur. Idipſum etiam unuſquiſque ſacramenta fideliter percipiens profitetur particulariter de ſe ipſo, quod nimirum credat ſe habere redemtionem in ſanguine Chriſti, & vitam æternam. Qui fideliter communionem accipit, certò perſuaſus eſt ſe ſpiritualiter manducare corpus Chriſti, & bibere ejus ſanguinem; credit enim Domino dicenti, *hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur: hoc poculum eſt novum Teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis effunditur.* Credit, inquam, & fideliter communicans applicat hæc ſibi ipſi: nec fallitur; credit etiam Domino dicenti; Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam: & ego reſuſcitabo eum ultimo die. Ergo qui fideliter communicat, credit ſe habere vitam æternam, & à Chriſto ſe reſuſcitatum iri ultimo die, *εἰς ἀνάςασιν ζωῆς*, id eſt, in reſurrectionem vitæ.

Rom. 8: 9, 10, 15, 16. 2 Cor. 4: 13. Pſal. 116: 10. Ioan. 9: 35, 38. Act. 15: 9. Vide infra, §. 15. Luc. 17: 5. Marc. 9: 24. Credentes applicant ſibi ipſis promiſſiones. Ioan. 6: 47. Luc. 22: 19, 20. Ioan. 6: 54. Ioan. 5: 29.

5. Hæc eſt illa certitudo propriæ ſalutis, quæ efficit ut in Chriſtum credentes exſultemus gaudio ineffabili & glorioſo. Deo ſpei replente nos omni gaudio & pace in credendo, ut abundemus in ſpe per virtutem [*ἐν δυνάμει*] Spiritus Sancti. Hinc illa perſuaſio triumphalis, ex promiſſis ordinariis omnique per fidem juſtificato conceſſis, evidenter deducta, Rom. 8: 38, 39. Hæc ſcripſi vobis (inquit Joannes Apoſtolus) qui creditis in nomen Filii Dei, ut ſciatis, quod vitam æternam habetis, & ut credatis in nomen Filii Dei. 1 Joan. 5: 13. Ex fide noſtra ſcimus nos habere vitam æternam: ergo ipſam fidem noſtram ſcimus. Dicit nobis Dominus noſter Jeſus Chriſtus; Omnia quæcunque orantes petitis, credite quod accepiſtis, & erit vobis. Marc. 11: 24. Petat autem in fide nihil hæſitans; qui enim hæſitat, non accipiet. Jac. 1. Certè hæſitet neceſſe eſt, qui ſe fidem habere neſcit. Hæc eſt fiducia (inquit Johannes Apoſtolus) quam habemus apud eum, quod, ſi quid petierimus ſecundum voluntatem ejus, audit nos. Atque ſi ſcimus, eum audire nos, quicquid petierimus, ſcimus nos habere petitiones quas ab eo petiimus. 1 Joan. 5: 14, 15. Ergo ſcimus nos habere veram fidem, & ſpem, & charitatem, dona Dei quæ petimus ab ipſo, ſecundùm voluntatem ejus. Imo ipſa oratio fructus eſt fidei, pro cujus incremento & corroboratione oramus. Non propter ſolum illum paralyticum, ſed etiam propter quemlibet verè credentem ſcriptum eſt, *Confide fili, remiſſa ſunt tibi peccata tua.* Ad omnem etiam verè credentem in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum pertinet illud, quod credenti illi peccatrici dictum eſt, *Remiſſa ſunt tibi peccata. fides tua te ſalvavit:* va-

Certitudo propria ſalutis. 1 Petr. 1: 8. Rom. 15: 13. Perſuaſio triumphalis. Rom. 8: 38, 39. 1 Ioan. 5: 13. Marc. 11: 24. Iacob. 1: 6, 7. 1 Ioan. 5: 14, 15. Matth. 9: 2. Luc. 7: 48, 50.

vade in pace. Et illa ad omnes credentes pertinent, quæ Dominus noſter, paulo ante mortem ſuam, dixit diſcipulis ſuis; *Ne turbetur cor veſtrum: creditis in Deum, & in me credite. In domo Patris mei manſiones multæ ſunt: alioqui dixiſſem vobis. Vado parare vobis locum: atque ſi abiero & præparavero vobis locum, rurſum veniam & accipiam vos ad me ipſum, ut ubi ero ego, & vos ſitis.* ——— *Si quid petieritis in nomine meo, ego faciam.* ——— *Et ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum.* ——— *In illo die vos cognoſcetis, quod ego ſum in Patre, & vos in me, & ego in vobis. Qui habet mandata mea, & ſervat ea, ille eſt qui diligit me: qui autem diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum.* Sciunt igitur omnes per fidem juſtificati ſeipſos eſſe in Chriſto, & Chriſtum eſſe in ipſis. Omnis per fidem juſtificatus diligit Chriſtum: ergo omni per fidem juſtificato Chriſtus ſe ipſum manifeſtat. Nempe ita ut ſciat ille juſtificatus ſe eſſe in Chriſto, & Chriſtum eſſe in ipſo. Scimus quidem gradus eſſe fidei & dilectionis, & nobis quotidie proficiendum, & cum multis tentationibus, aſperrimiſque nonnunquam tempeſtatibus conflictandum eſſe, ſed fidelis & fortis eſt Servator noſter, qui inchoavit in nobis opus bonum, & id ipſum perficiet uſque ad diem Jeſu Chriſti. *Et hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra.* Nam Chriſtus habitat per fidem in cordibus noſtris, ejuſque potentia in noſtra infirmitate perficitur. *Nos ſcimus nos tranſlatos eſſe ex morte ad vitam, quia diligimus fratres.* Ergo ſcimus nos diligere fratres. Per hoc cognoſcimus nos in eo habitare, & ipſum in nobis, quoniam de Spiritu ſuo dedit nobis. Item, Per hoc ſcimus eum habitare in nobis, ex Spiritu quem nobis dedit.

Ioan. 14: 1, 2, 3, 14, 16, 20, 21.
Spiritualia fidelium certamina, & certa victoria.
Phil. 1: 6.
1 Ioan. 5: 4.
Ephes. 3: 17.
2 Cor. 12: 9.
1 Ioan. 3: 14.
1 Ioan. 4: 13.
1 Ioan. 3: 24.

Immanis error Concilii Tridentini.

6. Falſum igitur, & ſacris Scripturis manifeſtè repugnans, & fidelium conſolationi inimicum, & in Deum contumelioſum eſt illud dogma Tridentinæ ſynodi; quod nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum. Seſſ. 6. capite 9. Et, hominem renatum & juſtificatum non teneri ex fide ad credendum, ſe certò eſſe in numero prædeſtinatorum. Eadem ſeſſ. 6. can. 15.

Cyprian.
Habak. 2: 4.
Rom. 1: 17.
Dubitationes quæ in animis fidelium oriuntur, non ſunt fovendæ, ſed reprehendendæ, & ſuperandæ.

7. Cyprianus, lib. de mortalitate; Ejus (inquit) eſt mortem timere, qui ad Chriſtum nolit ire: ejus eſt ad Chriſtum nolle ire, qui ſe non credit cum Chriſto incipere regnare. Scriptum eſt enim, juſtum fide vivere. Si juſtus es, & fide vivis, ſi verè in Deum credis, cur non, cum Chriſto futurus, & de Domini pollicitatione ſecurus, quod ad Chriſtum voceris, amplecteris; & quod Diabolo careas? ——— Deus tecum loquitur, & tu mente incredulâ perfidus fluctuas? Deus de hoc mundo recedenti tibi immortalitatem pollicetur, & tu dubitas? Hoc eſt Deum omnino non noſſe; hoc eſt Chriſtum credentium Dominum & Magiſtrum peccato incredulitatis offendere: hoc eſt in Eccleſia conſtitutum, fidem in domo Dei non habere. Hæc Cyprianus.

Macarius.
2 Cor. 5: 1.

8. Macarius Ægyptius, homil. 5. Ideirco enim (inquit) qui revera & ſtrenuè [ἐν ἀληθείᾳ καὶ δυνάμει] Chriſtiani ſunt, confidunt & gaudent migrantes è corpore, quia domum habent illam non manufactam: quæ quidem domus eſt virtus [ἡ δύναμις] Sancti Spiritus in illis habitans. Et homil. 17. ἀσφαλεῖς εἰσιν ἀπὸ τοῦ ἀῤῥαβῶνος, οὗ ἐδέξαντο νῦν, ὡς ἤδη ἐστεφανωμένοι καὶ βασιλεύοντες. id eſt; Certiſſimi ſunt ex arrhabone, quem nunc acceperunt, ac ſi jam coronati eſſent & regnarent. Hæc Macarius. Hunc arrhabonem accipiunt in hac vita omnes per fidem juſtificati. *Deus eſt* (inquit Apoſtolus) *qui confirmat nos vobiſcum in Chriſtum, & qui unxit nos: qui etiam obſignavit nos, indiditque arrhabonem Spiritus cordibus noſtris.* Et alibi; *In quo* (inquit) *& credentes obſignati eſtis Spiritu promiſſionis Sancto: qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ.* Quamvis autem non pari gradu certitudinis omnes credentes donentur in hac vita, ſed unuſquiſque eam habeat menſuram, ἑκάστῳ ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως, ad omnes tamen pertinet ſuaviſſima illa conſolatio, *Sufficit tibi gratia mea. Nam potentia mea in infirmitate perficitur.* Habent igitur omnes & ſinguli verè per fidem juſtificati certitudinem ſufficientiæ, κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ. Omnes & ſinguli habent pacem apud Deum, & gloriantur in ſpe gloriæ Dei. Et ſcuto fidei tela ignita Diaboli tandem omnia reſtingunt. Pugnante in illis & pro illis Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui fidei noſtræ eſt ἀρχηγὸς καὶ τελειωτής.

2 Cor. 1: 21, 22.
Ephes. 1: 13, 14.
Diverſa menſura gratiæ.
Rom. 12: 3.
2 Cor. 12: 9.
Ephes. 4: 7.
Rom. 5: 1, 2.
Ephes. 6: 16.
Hebr. 12: 2.

Baſil. Cæſarienſis.
Rom. 5: 1.

9. Baſilius magnus, in regulis brevioribus, capitib. 10. & 12. & 296. docet, fidelem Chriſtianum, peccatorum ſuorum verè pœnitentem, & ad Deum ſeriò converſum, poſſe ac debere certò ſibi perſuadere [πληροφορεῖσθαι] remiſſa ſibi eſſe omnia ſua peccata. Tales autem ſunt omnes illi, qui ex fide juſtificati, pacem habent apud Deum; ſicut loquitur Apoſtolus de omnibus per fidem juſtificatis.

Ambroſ. lib. 1. de Iacob & vita beata, cap. 6.
Rom. 8: 32.
Rom. 8: 30.
Quos Deus ſemel adoptavit, ii certò ſalvantur.
Ioan. 5: 22.
Pſal. 30: 10.
Pro quibus Chriſtus ſanguinem ſuum fudit, & pro quibus interpellat, ii omnes ſalvantur.

10. Ambroſius ait; Non gloriabor quia juſtus ſum, ſed gloriabor quia redemtus ſum. Gloriabor, non quia vacuus peccati ſum, ſed quia mihi remiſſa ſunt peccata. Non gloriabor, quia profui, neque quia profuit mihi quiſquam, ſed quia pro me Advocatus apud Patrem Chriſtus eſt; ſed quia pro me Chriſti ſanguis effuſus eſt. ——— Hæredem te fecit, cohæredem Chriſti: Spiritum tibi adoptionis infudit. ——— Sed vereris dubios vitæ anfractus, & adverſarii inſidias, cum habeas auxilium Dei, habeas tantam ejus dignationem, *ut Filio proprio pro te non pepercerit.* ——— Nihil enim excepit, qui omnium conceſſit auctorem. Nihil eſt igitur quod negari poſſe nobis vereamur; nihil eſt in quo de munificentiæ divinæ diffidere perſeverantiâ debeamus, cujus fuit tam diuturna & jugis ubertas, ut primo prædeſtinaret, deinde vocaret: *& quos vocavit, hos & juſtificaret; & quos juſtificaret, hos & clarificaret.* Poterit deſerere quos tantis beneficiis ſuis uſque ad præmia proſecutus eſt? Inter tot beneficia Dei, num metuendæ ſunt aliquæ accuſatoris inſidiæ? Sed quis audeat accuſare quos electos Divino cernit judicio? Num Deus Pater ipſe qui contulit, poteſt dona ſua reſcindere: & quos adoptione ſuſcepit, eos à Paterni affectus gratia relegare? Sed metus eſt, ne judex ſeverior ſit. Conſidera quem judicem habeas. Nempe *Chriſto dedit Pater omne judicium.* Poterit te ergo ille damnare, quem redemit à morte, pro quo ſe obtulit, cujus vitam ſuæ mortis mercedem eſſe cognoſcit? Nonne dicit? *quæ utilitas in ſanguine meo, ſi damno quem ipſe ſalvavi?* Deinde conſideras judicem, non conſideras advocatum? Poteſt iſte ſæviorem ferre ſententiam, qui interpellare non deſinit, ut Paternæ reconciliationis in nos conferatur gratia? hæc Ambroſius, lib. 1. de Jacob, & vita beata, capite 6.

Ambroſ. lib. 5. de ſacramentis, cap. 4.
Ephes. 2: 5.
Non arrogantia, ſed fides eſt, prædicare quod acceperis.

11. Idem, lib. 5. de ſacramentis, cap. 4. Ex malo (inquit) ſervo factus es bonus filius: ideo præſume, non de operatione tua, ſed de Chriſti gratia. *Gratiâ enim ſalvati eſtis.* Apoſtolus ait. Non ergo hic arrogantia eſt, ſed fides: prædicare quod acceperis, non eſt ſuperbia, ſed devotio. Ergo attolle oculos ad Patrem, qui te per lavacrum genuit, ad Patrem qui te per Filium re-

Bona præſumtio.

redemit, & dic; Pater noſter. Bona præſumtio, ſed moderata. Hactenus Ambroſius.

Auctor Comment. 2 Cor. 13: 5.

12. Auctor Commentarii, qui ſub Ambroſii nomine circumfertur, in 2 Cor. 13: 5. exponens illa Apoſtoli verba, *An non cognoſcitis vos, quod Chriſtus Jeſus in vobis eſt, niſi reprobi eſtis.* Hoc dicit, (inquit) quia ſi probare vos invicem neſcitiſi, non cognoſcitis quia Jeſus Chriſtus eſt in vobis: & hoc eſt reprobum eſſe, neſcire religionis & profeſſionis ſuæ fidem. Qui enim fidei ſuæ ſenſum in corde habet, hic ſcit Chriſtum Jeſum in ſe eſſe. Hæc ibi.

Verè fidelis fidei ſuæ ſenſum in corde habet, & ſcit Chriſtum in ſe eſſe. Chryſoſt.

13. Chryſoſtomus ait, ſerm. 2. in cap. 1. epiſt. ad Epheſ. οἱ γὰρ ὄντως πνεύματος μετέχοντες, ἴσασιν ὅτι ἀῤῥαβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν ἐςὶ, id eſt, nam qui vere fiunt participes Spiritûs, ſciunt eum eſſe arrhabonem hæreditatis noſtræ. Hæc ille.

Auguſt. Qui diligit, novit ſuam dilectionem.

14. Qui diligit fratrem, (inquit Auguſtinus,) magis novit dilectionem qua diligit, quàm fratrem quem diligit. lib. 8. de Trinitate, capite octavo. Item alibi; Ille (inquit) diligit adventum Domini, qui eum, ſive prope ſive longe ſit, ſinceritate fidei, firmitate ſpei, ardore charitatis exſpectat. Auguſtinus, epiſt. 80. ad Heſychium.

Vide ſupra §. 4.

15. Fides ipſa (ait idem Pater) mente videtur, quamvis hoc fide credatur quod non videtur. Auguſt. epiſt. 112. ad Paulinam, cap. 3. Et ibidem de homine credente dicit; Videt ipſe fidem ſuam, qua ſe credere ſine cunctatione reſpondet. Videt cogitationem qua cogitat, quid ei poſſit prodeſſe quod credit. Videt voluntatem, qua acceſſit ad ſuſcipiendam religionem. Et capite 4. ejuſdem epiſtolæ; Noſtræ (inquit) mentis obtutibus adeſt fides ipſa qua credimus: menti noſtræ fides noſtra conſpicua eſt. Item lib. 13. de Trinitate, cap. 1. Fidem ipſam videt quiſque in corde ſuo eſſe, ſi credit. ——— Videtur fides in corde in quo eſt, ab eo cujus eſt; eam tenet certiſſima ſcientia, clamatque conſcientia. Cum itaque propterea credere jubeamur, quia id quod credere jubemur videre non poſſumus, ipſam tamen fidem quando ineſt in nobis videmus in nobis: quia & rerum abſentium præſens eſt fides, & rerum quæ foris ſunt intus eſt fides, & rerum quæ non videntur videtur fides. Et capite 2. ejuſdem libri. Nec eam quiſquam videt in alio, ſed unuſquiſque in ſemetipſo. Denique poteſt & ſimulatione confingi, & putari eſſe in quo non eſt. Suam igitur quiſque fidem apud ſeipſum videt. Hæc Auguſtinus. Qui etiam in ſua expoſitione Pſalmi 129. (ſeu 130.) dicit; Præſumat omnium cor de miſericordia Dei.

Qui habet fidem, videt eam in corde ſuo.

Objectio ex Auguſtino.

16. Quod autem idem Auguſtinus, lib. de correptione & gratiâ, capite 13. & lib. de bono perſeverantiæ, capite 22. ſcribit, neminem ante hujus vitæ conſummationem poſſe eſſe ſecurum de vita æterna, aut præſumere ſe eſſe in numero prædeſtinatorum, idque occultari opus eſſe in hoc loco, ut caveatur elatio. Reſpondimus ſupra, ſub finem capitis 20. & c. 21. hujus libri: Auguſtinum controverſiæ, quæ tunc inter Pelagianos & Catholicos agitabatur, intentum de perſeverantia & glorificatione prædeſtinatorum, conceſſiſſe quorundam fidelium per fidem juſtificatorum apoſtaſiam & interitum, tanquam cauſæ illi, quam præ manibus habebat, non officientem, modò evinceret nullum prædeſtinatum perire. ideo contentus dicere tales Apoſtatas non fuiſſe unquam in numero prædeſtinatorum, conceſſit, incautus, fuiſſe eos per fidem juſtificatos, atque adeò non omnes juſtificatos glorificari, quamvis glorificentur omnes prædeſtinati. Ac ſi aliqui per fidem in Chriſtum juſtificarentur, qui non ſint in numero prædeſtinatorum & glorificandorum. Contra quem errorem clariſſima ipſius etiam Auguſtini teſtimonia adduximus ſupra, capite 21. hoc autem errore ſublato, certitudo propriæ ſalutis confirmatur hoc argumento, ex ipſius Auguſtini verbis deprompto: Qui ſcit ſe eſſe per fidem juſtificatum, ille ſcit ſe eſſe prædeſtinatum & glorificandum: at omnis per fidem juſtificatus ſcit ſe eſſe per fidem juſtificatum: ergo omnis per fidem juſtificatus ſcit ſe eſſe prædeſtinatum & glorificandum. Majorem propoſitionem probant illa Auguſtini teſtimonia, quæ ſupra recitavimus, capite 21. Minor propoſitio manifeſtè habetur in verbis Auguſtini modò allatis, hoc ipſo capite, § 14. & §. 15. ubi dicitur, omnem credentem & diligentem videre ſuam fidem & dilectionem. Quicunque autem videt in corde ſuo veram fidem & dilectionem, ille ſcit ſe eſſe per fidem juſtificatum. Credit enim ſcripturæ dicenti; In Chriſto, omnis qui credit juſtificatur. Item; Si confitearis ore tuo Dominum Jeſum, & credideris in corde tuo quod Deus eum ſuſcitavit ex mortuis, ſervaberis. Corde enim creditur ad juſtitiam; ore autem fit confeſſio ad ſalutem. Dicit enim Scriptura, quiſquis credit in eum, non pudefiet.

Reſponſio.

Vide etiam ſupra, cap. 16. annot. in 9, & 10. Propoſit.

Argumentum ex Auguſtino pro certitudine propriæ ſalutis.

Actor. 13: 39.

Rom. 10: 9, 10, 11.

P. Lomb.

17. Petrus Lombardus, recitatis Auguſtini verbis, ex lib. 13. de Trinitate, capite 1. hæc ſua ſubjungit; His verbis evidenter traditur, fidem ipſam in corde hominis ab ipſo homine videri, non corporaliter, non imaginariè, ſed intellectualiter. 3. ſent. diſt. 23. Quem magiſtri textum exponens Bonaventura, dub. 4. Fides (inquit) eſſentialiter exſiſtens in anima cognoſcitur per ſuam eſſentiam. Et hoc communiter omnes tenent. Hæc Bonaventura. Non ſolùm autem naturali intuitu, ſed etiam certitudine ſupernaturali novit fidem ſuam ille qui in Chriſtum credit, colluſtrata & ſublimata atque confirmata mente per Spiritum fidei. *Habentes autem eundem Spiritum fidei, ſecundum illud quod ſcriptum eſt, Credidi, propterea loquutus ſum: & nos credimus, quamobrem etiam loquimur.*

Bonavent.

2 Cor. 4: 13.

Scotus.

18. Scotus ait; Sicut credo Deum eſſe trinum & unum, & non ſcio, nec ſcire poſſum iſtud in ſtatu iſto; ſic credo me habere fidem infuſam inclinantem in illud, ſicut in verum, quod eſt in ſe verum. Hæc Scotus. in 3. ſent. diſt. 23. qu. unica, num. 17. Quibus verbis Scotus haud obſcurè aſſerit, fidelem non quidem ſcire, (ut ſcire opponitur τῷ credere) attamen fide Divina credere ſe habere fidem. id quod ibidem ejus ſcholiaſtes Hugo Cavellus, quamvis ab hac ſententia, ut videtur, ipſe alienus, inſinuat his verbis; Videtur Doctor in hac litera favere ſententiæ dicenti fidelem fide divina credere ſe habere fidem, quam tenent Cajet. 1. 2. q. 112. a. 5. Molina ibi, qu. 2. con. 3. & favet Bannes, 2. 2. qu. 6. a. 2. du. 2. & D. Thomas dicto a. 5. & 1. p. q. 87. a. 2. ad 1. expreſſè Soto in Apolog. contra Cather. ca. 5. & l. 3. de natura, ca. 10. Vaſquez 1. 2. q. 201. cap. 2. Quibus favet Doctor hîc. Hæc ibi Hugo Cavellus, profeſſor Lovanienſis, natione Hibernus. Quod autem ibidem citat Cavellus, ex Scoti quod l. 14. a. 1. fidelem fide divinâ non percipere ſe habere fidem, id potius Doctori dedecoroſum, quam ſcholiaſtæ utile eſt. Quid enim prodeſt Scotum introducere ſibi ipſi apertè contradicentem? niſi forte excuſando Doctori adhibeatur memorata diſtinctio inter ſcire & credere, & dicas Scotum in illo quodlibeto poſuiſſe percipere pro ſcire, ac ſi dixiſſet, fidelem fide divina non quidem ſcire, attamen credere ſe habere fidem. Quamvis Auguſtinus & alii fidem ſuam ab ipſo credente etiam videri & ſciri doceant cognitione intuitivâ.

Hugo Cavellus.

Celebres quidam Theologi Romanenſes dicunt, fidelem fide divinâ credere ſe habere fidem.

Cavelli exceptio de Scoto refellitur.

19. Non

Certitudo ſupernaturalis, Epheſ. 1: 18, 19.

19. Non ſolùm autem naturali intuitu, ſed etiam certitudine ſupernaturali novit fidem ſuam ille qui in Chriſtum credit: illuminatos habens oculos mentis ſuæ, per Spiritum ſapientiæ & revelationis, *ad ſciendum* non ſolùm quæ ſit ſpes vocationis Dei, & quæ divitiæ gloriæ hæreditatis ejus in ſanctis, ſed etiam, *quæ ſit ſupereminens illa magnitudo potentiæ ejus in nos, qui credimus ſecundum operationem potentiæ roboris ejus. Nos autem* (ait Apoſtolus) *non ſpiritum mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt; ut ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis.* Colluſtrata enim & ſublimata atque confirmata mente per Spiritum fidei, ſcimus cui crediderimus. Habentes autem eundem Spiritum fidei, ſecundùm illud quod ſcriptum eſt, Credidi, propterea locutus ſum: & nos credimus, quamobrem etiam loquimur. Neque huic ſupernaturali certitudini, qua fidelis certus eſt ſe credere, poteſt ſubeſſe falſum, quia Spiritus veritatis, mentiri neſcius, hanc in omnibus per fidem in Chriſtum juſtificatis operatur: potenter nos corroborans in interiore homine: & in cordibus noſtris clamans, Abba Pater: Et teſtimonium reddens ſpiritui noſtro, nos eſſe filios Dei. Filios, inquam, per fidem in Jeſu Chriſto; *Omnes enim* (inquit Apoſtolus) *Filii Dei eſtis per fidem in Chriſto Jeſu.* Quando igitur Spiritus adoptionis habitans in cordibus noſtris, teſtatur cum ſpiritu noſtro, ſeu teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, nos eſſe filios Dei, tunc teſtatur nos habere fidem in Chriſto Jeſu, per quam ſumus filii Dei.

1 Cor. 2: 12. 2 Tim. 1: 12. 2 Cor. 4: 13. Pſal. 116: 10. Non poteſt ſubeſſe falſum. Epheſ. 3: 16. Gal. 4: 6. Rom. 8: 16. Gal. 3: 26.

CAPUT. XXVI.

De arbitrii ſervitute in ſtatu peccati, cum deſcriptione libertatis ejuſdem in omni ſtatu.

Auguſt. Arbitrium captivum. Arbitrium ſub poteſtate tenebrarum.

AUguſtinus, epiſt. 107. Qui (inquit) oppugnat gratiam, qua noſtrum ad declinandum à malo & faciendum bonum liberatur arbitrium, ipſe arbitrium ſuum adhuc vult eſſe captivum; ——— Quomodo ad declinandum à malo & faciendum bonum liberum habebamus arbitrium, quando erat ſub poteſtate tenebrarum? unde nos ſi, quemadmodum dicit Apoſtolus, Deus eruit, ipſe utique illud liberum fecit. ——— Ipſe Mediator intrat in domum fortis, & prius alligat eum, id eſt, ejus coërcet & cohibet poteſtatem poteſtatis ſuæ fortioribus vinculis, & ſic eripit vaſa ejus quæcunque prædeſtinavit eripere, arbitrium eorum ab ejus poteſtate liberans. ——— Quia & liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus. Et Enchirid. cap. 106. Poſt illam ruinam major eſt miſericordia Dei, quando & ipſum liberum arbitrium liberandum eſt à ſervitute, cui dominatur cum morte peccatum. Et lib. de correptione & gratia, capite 13. Per liberum arbitrium alia [peccata] inſuper addiderunt: arbitrium, inquam, liberum, ſed non liberatum, liberum juſtitiæ, peccati autem ſervum. Et lib. 1. Retract. cap. 9. Voluntas ergo ipſa niſi Dei gratia liberetur à ſervitute, qua facta eſt ſerva peccati, & ut vitia ſuperet, adjuvetur; rectè piéque vivi à mortalibus non poteſt. Hæc Auguſtinus.

Col. 1: 13. Matt. 12: 29. Luc. 11: 22. Chriſtus arbitrium noſtrum liberat à poteſtate Diaboli. Lapſu amiſſa libertas ad diligendum Deum. Liberi arbitrii ſervitus ſub dominio peccati.

Arbitrium ſervum peccati.

2. Proſper lib. de libero arbitrio, ad Ruffinum; Liberum (inquit) arbitrium donec ſine Deo ſolum fuit, mortuum fuit juſtitiæ, vixitque peccato. Hæc Proſper.

Voluntas ſerva peccati.

3. Fulgentius lib. de incarnatione & gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, capite 19. Ex quo primus homo naturam ſuam voluntariè vitiavit, atque oppreſſit infirmitas; niſi divinæ gratiæ medicamento præventum, in unoquoque homine ſanetur atque adjuvetur liberum indeſinenter arbitrium; eſt quidem liberum, non tamen bonum: Eſt liberum, non tamen rectum: eſt liberum, non tamen ſanum: eſt liberum, non tamen juſtum. Et quanto magis à bonitate, rectitudine, ſanitate, juſtitiaque liberum; tanto magis malitiæ, perverſitatis, infirmitatis, atque iniquitatis mortifera ſervitute captivum. Qui enim facit peccatum, ſervus eſt peccati. Et; à quo quis devictus eſt, huic & ſervus addictus eſt. Regnante igitur peccato habet liberum arbitrium: ſed liberum ſine Deo, non liberum ſub Deo: id eſt, liberum juſtitiæ, non liberum ſub gratia: & ob hoc peſſimè atque ſerviliter liberum; quia non gratuito miſerentis Dei munere liberatum. Hoc Apoſtolus evidenter inſinuat, dicens; Cum enim ſervi eſſetis peccati, liberi fuiſtis juſtitiæ. Servire igitur juſtitiæ non poteſt, qui juſtitiæ liber eſt: quia, quamdiu eſt peccati ſervus, non niſi ad ſerviendum peccato reperitur idoneus. Hæc Fulgentius, cum Coëpiſcopis Afris. Hoc ſenſu Auguſtinus, epiſt. 107. ait arbitrium diaboli eſſe ad maximam malevolentiam pœna ſui ſceleris obduratum; & ſub diaboli poteſtate eſſe arbitrium hominis in ſtatu peccati.

Proſper. Arbitrium mortuum. Fulgent. Liberum arbitrium mortiferâ ſervitute captivum. Ioan. 8: 34. 2 Petr. 2: 19. Serviliter liberum. Rom. 6: 20.

Bernard. Quod voluntarium & liberum. Sap. 9: 15.

4. Bernardus ſerm. 81. ſuper Cantica; Hanc vim à natura ſolus homo non patitur, & ideo ſolus inter animantia liber. Et tamen interveniente peccato patitur quandam vim & ipſe, ſed à voluntate, non à natura, ut ne ſic quidem ingenitâ libertate privetur. Quod enim voluntarium, & liberum. Et quidem peccato factum eſt, ut corpus quod corrumpitur, aggravet animam, ſed amore, non mole. Nam quod ſurgere anima per ſe jam non poteſt qua per ſe cadere potuit, voluntas in cauſa eſt, quæ corrupti corporis vitiato ac vitioſo amore langueſcens & jacens, amorem pariter juſtitiæ non admittit. Ita neſcio quo pravo & miro modo ipſa ſibi voluntas, peccato quidem in deterius mutata, neceſſitatem facit, ut nec neceſſitas cum voluntaria ſit excuſare valeat voluntatem, nec voluntas cum ſit illecta excludere neceſſitatem. Eſt enim neceſſitas hæc quodammodo voluntaria. Eſt favorabilis vis quædam premendo blandiens, & blandiendo premens: unde ſeſe rea voluntas, ubi ſemel peccator conſenſerit, nec excutere jam per ſe, nec excuſare tamen ullatenus de ratione queat. Inde querula illa vox veluti gementis ſub onere neceſſitatis hujus: Domine, inquit, vim patior, reſponde pro me. Sed rurſus ſciens quod non juſtè cauſaretur adverſus Dominum, cum voluntas ſua ipſius potius in cauſa foret, attende quid ſequutus intulerit: Quid dicam, aut quid reſpondebit mihi, cum ipſe fecerim. Premebatur jugo, non alio tamen quam voluntariæ cujuſdam ſervitutis: & erat pro ſervitute quidem miſerabilis, ſed pro voluntate inexcuſabilis. Voluntas enim eſt quæ ſe, cum eſſet libera, ſervam fecit peccati, peccato aſſentiendo: voluntas nihilominus eſt, quæ ſe ſub peccato tenet voluntariè ſerviendo. Vide quid dicas, ait aliquis mihi. Tunc voluntarium dicis, quod jam neceſſarium conſtat eſſe? Verum quidem eſt quod voluntas ſeipſam addixerit, ſed non ipſa ſe retinet, magis retinetur & nolens. Bene hoc ſaltem das, quia retinetur. Sed vigilanter retine voluntatem eſſe quam retineri fateris. Itaque voluntatem nolentem dicis. Non utique voluntas retinetur non volens. Voluntas enim volentis eſt, non nolentis. Quod ſi volens retinetur, ipſa ſe retinet. Quid ergo dicet, aut quid reſpondebit ei, cum ipſa fecerit? quid fecit? Servam ſe fecit: unde dicitur: qui facit peccatum, ſervus eſt peccati.

Neceſſitas voluntaria. Eſai. 38: 14. Iô. v. 15. Voluntaria ſervitus. Voluntas ſerva peccati. Ioan. 8. 34.

Propterea cum peccavit (peccavit autem, cum peccato obedire decrevit) ſervam ſe fecit. Sed fit libera, ſi non adhuc facit. Facit autem in eadem ſervitute ſe retinens. Neque enim non volens voluntas tenetur: voluntas enim eſt. Ergo quia volens ſervam ſeipſam fecit; non modo fecit, ſed facit. ——— Ita anima miro quodam & malo modo ſub hac voluntaria quadam & malè libera neceſſitate & ancilla tenetur, & libera: ancilla propter neceſſitatem, libera propter voluntatem: & quod magis mirum, magiſque miſerum eſt, eo rea quo libera, eoque ancilla quo rea, ac per hoc eo ancilla quo libera. Hæc & plura in eandem ſententiam, Bernardus Claræ-vallenſis, loco citato.

Bellarmini aſſertio falſa.

5. Huic obſervationi occaſionem præbuit illa aſſertio Bellarmini, libro 4. de gratia & libero arbitrio, cap. 6. Nomen (inquit) ſervi arbitrii in Eccleſia Catholica, per totos mille quingentos annos nunquam fuit auditum. Hæc ille. Nempe huic credat cui verum aut falſum nullo diſcrimine habetur. Vide D. Parcum in caſtigatione illius capitis.

Bernard. Perpetua libertas arbitrii in quo nos poſita ſit.

6. In quo autem conſiſtat arbitrii perpetua in omni ſtatu libertas, docet Bernardus, lib. de gratia & libero arbitrio, poſt medium libri, his verbis; Nemo putet ideo dictum liberum arbitrium, quod æquâ inter bonum & malum poteſtate aut facultate verſetur, cum cadere per ſe quidem potuerit, non autem reſurgere niſi per Domini Spiritum. Alioqui nec Deus, nec Angeli ſancti, cum ita ſint boni, ut non poſſint eſſe & mali; nec prævaricatores item Angeli, cum ita ſint mali, ut jam non valeant eſſe boni, liberi eſſe dicuntur. Sed & nos illud poſt reſurrectionem amiſſuri ſumus: quando utique inſeparabiliter alii bonis, alii malis admixti fuerimus. Cæterum nec Deus caret libero arbitrio, nec Diabolus: quoniam quod ille eſſe non poteſt malus, non infirma facit neceſſitas, ſed firma in bono voluntas, & voluntaria firmitas: quodque is non valet in bonum reſpirare, non aliena facit violenta oppreſſio, ſed ſua ipſius in malo obſtinata voluntas, ac voluntaria obſtinatio.

In quo poſita ſit.

Nunc igitur eo potius liberum arbitrium dicitur, quod ſive in bono, ſive in malo æquè liberam facit voluntatem, cum nec bonus quiſpiam, nec item malus dici debeat, aut eſſe valeat, niſi volens. Tali jam ratione non incongruè diceretur ad bonum ſe & ad malum habere æqualiter, quod utrobique videlicet par ſit ei non quidem in electione facilitas, ſed in voluntate libertas. Hæc Bernardus.

Quâ ratione æqualiter ad bonum & malum.

7. Libertas arbitrii non eſt, niſi ad hoc, quod expedit, aut quod decet: ſicut dicit Anſelmus [lib. de libero arbitrio, cap. 1,] Unde nulla libertas eſſet, ſi diceretur; Deus poteſt facere malum. inquit Alexander Alenſis, in Summa Theologiæ, part. 3. qu. 1. memb. 4. ad 3.

Anſelmus & Alenſ.

8. Hoc ipſum diu ante docuit Auguſtinus, Enchirid. cap. 105. Poſtea (inquit) ſic erit homo, ut malè velle non poſſit, nec ideo libero carebit arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit ſervire peccato. Neque enim culpanda eſt voluntas, aut voluntas non eſt, aut libera dicenda non eſt, qua beati eſſe ſic volumus, ut eſſe miſeri non ſolùm nolimus, ſed nequaquam prorſus velle poſſimus. Sicut ergo nunc etiam anima noſtra nolle infelicitatem, ita tunc nolle iniquitatem ſemper habitura eſt. Et libro de gratia Chriſti contra Pelagium & Cæleſtium, cap. 13. Præceptum liber facit qui libens facit. Hæc Auguſtinus.

Auguſt. Liberum arbitrium in ſtatu gloriæ.

Liber facit qui libens facit.

9. Proſper lib, contra collatorem, cap. 19. Liberam (inquit) arbitrium, id eſt, rei ſibi placitæ ſpontaneus appetitus. Adde his Proſperi verbis, *& rationalis*: ut habeas definitionem liberi arbitrii.

Definitio liberi arbitrii.

10. Hæc faciunt contra errorem eorum qui clamitant, non poſſe fieri ſalva arbitrii libertate, ut Deus aliquos ita ad obediendam inclinet, ut, ſuperatâ per virtutem efficaciſſimam omnipotentis gratiæ quacunque in eis reſiſtentiâ, non poſſint tandem non obedire. Nam ad conſervationem libertatis ſufficit, ut cum rationali judicio volentes ac lubentes obediant. Quem Deus vocatum ad Filium trahit, (inquit Proſper) non reſiſtentem invitumque compellit: ſed ex invito volentem facit, & quibuſlibet modis infidelitatem reſiſtentis inclinat: ut cor audientis, obediendi in ſe delectatione generata, ibi ſurgat, ubi premebatur: ibi diſcat, ubi ignorabat: inde fidat, unde diffidebat: inde velit, unde nolebat. Etenim Dominus dabit ſuavitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum. Hæc Proſper, libro contra Collatorem, cap. 6.

Vocatio efficax, ſalvâ arbitrii libertate.

Proſper. Tractio Paterna.

Pſal. 84. (ſeu 85.) verſ. 13.

11. Neque auſcultandum eorum cavillo qui dicunt, ad eam ſaltem arbitrii libertatem, quæ in peccante pœnamque aut vituperium merente, vel ad productionem operis boni meritorii vel laudabilis eſt neceſſaria, neceſſe eſſe ut æquâ inter bonum & malum poteſtate aut facultate verſetur, vel alterutrum ſaltem iſtorum eligere poſſit. Nam admiſſo iſtiuſmodi falſo fallaciq; principio, neque homo in ſtatu peccati, reus erit vel patratæ injuſtitiæ, vel omiſſæ juſtitiæ: quia ita peccato mancipatus eſt, ut non poſſit non peccare, non poſſit legi Dei ſe ſubmittere, Deoque placere, neque vituperanda erit ipſa Diaboli ab initio peccantis malitia: & laudabilior erit noſtra obedientia, quam obedientia Chriſti, quia nos peccare poſſumus: imò omne meritum & laus detrahetur obedientiæ Chriſti, qui etiam dum viator eſſet & in ſtatu merendi, non potuit eſſe Patri inobediens..

Objectioni reſpondetur.

Rom. 8: 7, 8.

1 Ioan. 3: 8.

12. An ideo (inquit Auguſtinus, de Chriſto loquens) in illo non libera voluntas erat, ac non tanto magis erat, quanto magis peccato ſervire non poterat? Auguſt. lib. de prædeſtinatione ſanctorum, capite 15. Idem etiam alibi ait; Sunt etiam neceſſitate facta improbanda, ubi vult homo rectè facere & non poteſt. Nam unde ſunt illæ voces: Non enim quod volo facio bonum, ſed quod odi malum, hoc ago. Et illud; Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio. Et illud: Caro concupiſcit adverſus Spiritum; Spiritus autem adverſus carnem. Hæc enim invicem adverſantur, ut non ea quæ vultis faciatis? Sed hæc omnia hominum ſunt, ex illa mortis damnatione venientium. Nam ſi non eſt iſta pœna hominis ſed natura, nulla iſta peccata ſunt. Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus eſt, ita ut melius eſſe non poſſit, ea quæ debet facit, cum hæc facit. Hæc Auguſtinus, lib. 1. Retractationum, cap. 9. In quibus Auguſtini verbis haud obſcura ſe nobis offert diſtinctio, inter neceſſitatem ab ipſo Deo in prima naturæ conditione inditam, & neceſſitatem quam ipſa rationalis creatura voluntariâ prævaricatione contraxit. Priore illo genere neceſſitatis quicquid facit aliqua creatura, illud peccatum non eſt, nec improbandum: attamen poſteriore genere neceſſitatis, multa fiunt peccata, adeoque meritò improbanda. Illa dici poteſt neceſſitas naturalis: iſtam Bernardus vocat neceſſitatem voluntariam. Loco ſuperius citato, §. 4. Unde patet, non eſſe ad rationem meriti ſemper neceſſarium, ut liberum arbitrium æqua inter bonum & malum facultate præditum ſit, vel ad utrumlibet ſe inflectere poſſit, tum ad bonum, tum ad malum.

Auguſt.

Rom. 7: 19.

Rom. 7: 18.

Gal. 5: 17.

Diſtinctio neceſſitatis.

13. Profectò, qui ita docent, recidere videntur

tur

tut in illam Caſſiani Semipelagianorum magiſtri impiam aſſertionem; Chriſtum fidem quam in Centurione invenit & laudavit, non donaſſe Centurioni: nullius enim laudis fore ac meriti, ſi id in eo Dominus, quod ipſe donaverat, prætuliſſet. De qua aſſertione eum Proſper redarguens lib. contra Collatorem, capite 36. ait cum hac exigua concluſione pæne totum Pelagianum dogma confirmare: & multis ſcripturæ teſtimoniis & rationibus eandem ibidem prolixè nervoséque refellit.

CAPUT. XXVII.

De Remonſtrantibus: quos Arminianos vocant, a Secta Conditore Jacobo Arminio, Batavo; qui mortuus eſt Lugduni Batavorum, anno Domini 1609. Seipſos autem indigitant Remonſtrantes.

Remonſtrantes Semipelagianorum errores videri volunt damnare, cum tamen eis revera adhæreſcant.

REmonſtrantes, in actis ſuis Dordracenis, in declaratione ſententiæ ſuæ circa tertium & quartum articulos, pag. 24. editionis Harderwycenſis, Semipelagianiſmi opprobrium declinant, his verbis; quare immerito quoque nos Semipelagianiſmi accuſant Contraremonſtrantes, cum ea in Semipelagianis damnemus, quæ Catholici paſſim damnarunt. Hæc illi. At minus verecundam eſſe hanc expoſtulationem & aſſertionem, facilè deprehendet quicunque adhibito judicio, & ſemoto partium ſtudio, placita Remonſtrantium cum opinione Semipelagianorum, & doctrina Catholicorum, de controverſis illis articulis, quos præmiſimus, diligenter contulerit.

De primo iſto articulo vide ſupra, c. 6. & cap. 10. & c. 11.

2. Quod ad primum attinet articulum; Concedere quidem ſe profitentur gratiam prævenientem; at eis qui convertuntur peculiarem negant, dum non converſis parem concedunt: (Corvin. contra Molin. cap. 33. ad §. 46.) efficacem gratiam negant, dum ejus efficaciam, id eſt, eventum ajunt penes nos ſtare. In examine cenſuræ, cap. 8. fol. 95. A. Præterea fidem ac regenerationem excludunt è numero earum gratiarum ſeu donorum gratuitorum, quæ nobis in fœdere gratiæ promiſſa, & Chriſti merito parta ſunt. In eodem examine cenſuræ Leidenſis, eodemque cap. 8. fol. 94. A. unde ſequitur, iſta vel non eſſe dona gratiæ Dei, ut docebant Pelagiani, vel alio nos tramite conſequi gratiam, quàm accipiendo ex plenitudine Chriſti, & ſecundùm menſuram donationis Chriſti; quod non minus abſurdum eſt.

De ſecundo articulo vide ſupra, cap. 12. & 13. & 14. De tertio autem articulo, vide cap. 15. & 16.

3. De ſecundo & tertio articulis inter Catholicos & Semipelagianos agitatis, nempe, de prædeſtinatione, & merito mortis Chriſti, quantopere Remonſtrantes contemnant doctrinam Catholicorum Patrum, & quam apertè Semipelagianis ſe adſocient, palàm clamitant eorum ſcripta publica de his articulis, in Collatione Hagienſi, & in actis Dordracenis, & in Confeſſione, capite: 8, & cap. 18. & in examine cenſuræ eorundem capitum.

De quarto art. vide ſupra, cap. 17. & 18. De quinto autem articulo vide cap. 19. & 20. & 21. & 22.

4. Conſidera etiam quartum & quintum articulos. Vocationem illam ſecundùm propoſitum quam Catholici Patres tantopere contra Semipelagianos defenderunt, prorſus negant Remonſtrantes: itidem gratiam illam perſeverantiæ, ex eodem prædeſtinationis propoſito manantem, per quam electi non ſolùm poſſint perſeverare, ſed non niſi perſeverantes ſunt. Cum Semipelagianis autem contendunt, quicquid libet donatum ſit prædeſtinatis, id poſſe vel amplecti vel reſpuere, & vel amittere vel retinere propriâ voluntate; & gratiæ efficaciam ſeu obediendi ac perſeverandi eventum non ſoli Deo acceptum ferunt, nec peculiare eſſe Dei donum ſolis omnibuſque electis miſericorditer collatum agnoſcunt, ſed ab arbitrii noſtri optione ſuſpendunt. ut patet ex collatione Hagienſi, & actis Dordracenis, in poſtremis articulis, & ex confeſſione & examine capp. 8. 11. 17. 18. Quo jure igitur Semipelagianorum contubernium detrectant?

Semipelagiani Pelagium damnabant inſincerè; nam ejus erroneam doctrinam ſubtiliter fucatam retinebant.

5. Sic olim ipſi Maſſilienſes ſive Semipelagiani Pelagium inſincerè damnabant, rejectis quibuſdam ejus poſitionibus durioribus, quas ad communis cauſæ tutelam judicabant non eſſe neceſſarias, ad eandem tamen concluſionem itineribus occultioribus properabant. Quos intercipiens Proſper redarguit, quod in ſuperfluæ querelæ conclamationem prorumperent, & damnatos errores inſolenter foventes, ſinceriſſimis Divinæ gratiæ defenſoribus obloquerentur: & pacem victricis Eccleſiæ, reſumtis de damnatorum ſchola quæſtionibus, inquietarent. lib. contra Collatorem, Cap. 1. & cap. 39. eoſdem alibi vocat *ingratos, falsa & virtute ſuperbos*; in Præf. in *lib. de ingratis.* & fraudulentam Pelagiani erroris infitiationem eis meritò exprobrat. *lib. de ingratis*, cap. 38. his verſibus;

Ingrati.

> *Quid prodeſt verbis commentum Palagianum*
> *Reſpuere, & ſola damnatos plectere voce?*
> *Cum paucis ſqualidâ ſublatis de cute nervis,*
> *Intima viperei foveantur viſcera ſenſus?*
> *O bene quod diri erroris malus ille magiſter.*
> *Nullo prælevit letalia pocula melle:*
> *Sed non ambiguo infectum feritate Venenum*
> *Protulit*, &c.

De hæreticorum doloſitate vide ſupra, lib. 5. c. 10. §. 39.

6. Præclarè Ambroſius, lib. 10. in Evangelium Lucæ, de negatione Petri; *Non ſatis eſt* (inquit) *involuta reſponſio confitentis Jeſum, ſed aperta confeſſio.* Accommodemus hæc verba Ambroſii ad abnegationem erroris, & confeſſionem veritatis: debet utraque eſſe aperta, non verbis ambiguis involuta. Mos autem eſt eorum qui hæreſin parturiunt, ita veritatis confeſſionem præ ſe ferre, ut nullo modo à verborum ambiguitate diſcedant, quam diſcipulis ſuis exponere poſſint ſenſu planè contrariò veritati. Sicut de Pelagio etiam queruntur Hieronymus, epiſt. ad Cteſiphontem, & Auguſtinus lib. de gratia Chriſti, cap. 41. Quamvis errorem ſuum ita plane alibi detexerit Pelagius, ut latere non potuerit, ſicut in carmine monet Proſper.

CAPUT. XXVIII.

Conſenſus doctrinæ Auguſtini, de prædeſtinatione & gratia Dei, cum perpetua Catholicæ Eccleſiæ doctrinâ.

HAnc partem nobis extorſit diſſertatio illa viri clariſſimi Gerardi Joannis Voſſii, qua lib. 6. hiſtoriæ ſuæ Pelagianæ, inſinuare videtur, doctrinam hanc ab Auguſtino primum excogitatam eſſe; antiquiores autem Patres in ea planè fuiſſe ſententiâ, quam hodie tenent Remonſtrantes: qui etiam ut omnibus idipſum perſuadeant, viri hujus docti diatribam illam ad partes advocant, in ſuis ſcriptis Dordracenis, in Proſphonetico ad delegatos, ſub finem defenſionis ſententiæ ſuæ circa articulum quintum, de perſeverantia, pag. 343. edit. Haderwicenſ. anno Dom. 1620.

2. Reſpondetur igitur, prius de homine, deinde de re. Voſſium quod attinet, admodum in-

vitus adducor, ut viri hujus undecunque doctiſſimi, & de orthodoxis Chriſti Eccleſiis jam bene meriti, mentionem ullam faciam in aliqua controverſia, in qua illi non prorſus aſſentior. Verùm huc me ducit atque adigit aliorum jactantia, & amovendi ſcandali neceſſitas. Eum libenter audiunt Remonſtrantes ea loquentem, quæ ipſorum errori conſentanea eſſe exiſtimant; At poſtea Auguſtini doctrinam ſe ſequi & probare palàm profitentem deſerunt: ſicut olim beati Cypriani errorem, de rebaptizandis hæreticis, Donatiſtæ ſuo ſchiſmati perperam prætendebant: unde exclamat Auguſt. *O quàm deteſtandus eſt error hominum, qui clarorum virorum quædam non rectè facta laudabiliter ſe imitari putant, à quorum virtutibus alieni ſunt.* Aug. lib. de unico baptiſmo cap. 13. Salvâ igitur honorificentiâ, quæ tanto viro debetur, fas mihi ſit, abſque cujuſquam offenſione, quid ſentiam, liberè & modeſtè proloqui.

3. Fatetur eodem ſexto libro, theſi 9. agnitum eſſe à Patribus ante Auguſtinum quoddam Dei decretum *ἀνεξιχνίαστον καὶ ἀνεξερεύνητον*, quod verſetur circa adminiſtrationem mediorum ordinatorum ad ſalutem, quâ ad alios ſermo Euangelii mittitur, ad alios non mittitur. Hujus diverſæ adminiſtrationis cauſam dixiſſe Patres illos referri ab Apoſtolo Paulo ad Rom. 11. ad inſcrutabilia judicia, & ſapientiæ imperveſtigabilem abyſſum. Et citat in hanc ſententiam clariſſima Hieronymi verba, epiſt. ad Cteſiphontem.

4. At certè hæc ipſa agnitio pugnat cum ea de prædeſtinatione ſententia, quam Voſſius eiſdem Patribus ibidem tribuit, theſibus 8. & 10. & 11. videlicet, nihil aliud dari per prævenientem gratiam niſi poſſibilitatem credendi; cur autem vocatorum unus præ altero convertatur, id non eſſe à diſpari gratiâ, ſed à recto uſu liberi arbitrii, ſeu cooperatione humanâ, per quam gratia ſufficiens utrique oblata, redditur in uno efficax, quæ in altero non eſt efficax, hoc eſt, eventu caret. Et, præſuppoſitâ præveniente gratiâ neutri denegatâ, cauſam hujus diſcriminis, cur alter convertatur & perſeveret & ſalvetur; alter non convertatur, vel converſus relabatur & pereat; cauſam, inquam, hujus diſcriminis adæquatam adferri poſſe ex parte hominum: adeóque cauſam prædeſtinationis ad gratiæ incrementum & ad gloriam dari ex parte hominis: nempe præviſam fidem & bona opera, & in eis perſeverantiam, ex recto uſu oblatæ gratiæ per cooperationem liberi arbitrii. Hoc enim ſemel admiſſo, tollitur difficultas etiam de illa adminiſtratione ordinatorum mediorum, quoad eas gentes, quibus negata eſt Euangelii prædicatio: nam in promtu erit adminiſtrationis illius ratio; nempe, prævidiſſe Deum, neminem in hac vel illa gente ſalutariter cooperaturum oblatæ gratiæ: & quoad illas quibus conceſſa eſt, prævidiſſe Deum multos in hac vel illa gente prævenienti gratiæ per rectum uſum liberi arbitrii cooperaturos.

5. Inutile autem effugium eſt, quod quæritur in diſtinctione operum quæ fiunt auxilio gratiæ, ab illis operibus quæ ſolis fiunt viribus liberi arbitrii: nam ſive neget aliquis, ſive concedat neceſſitatem prævenientis gratiæ, quamdiu tamen ejus efficaciam, (in quâ ſolâ inter vocatos diſcrimen cernitur) homini acceptam fert, adæquatam diſcriminationis inter vocatos cauſam ponit in homine, non minus quàm Semipelagiani, negantes prævenientem gratiam; Nam præveniens gratia, ſecundum iſtam opinionem, nihil facit ad diſcriminationem, licet ſit cauſa ſine qua non; ſicut ſecundùm Semipelagianos natura humana non erat propriè cauſa diſcretionis, licet eſſet cauſa ſine qua non. Unde quemadmodum illi diſcretionem adminiſtrationis divinæ in diſpenſandis mediis referebant ad divinam præſcientiam fidei vel contumaciæ, prædicationem ſecuturæ, atque ita de compendio reddi poſſe putabant diſcretionis hujus rationem; ſic alicui gratiam iſtam prævenientem concedenti, cujus efficacia ſit penes hominem, parata erit ejuſdem diſcretionis ratio jam memorata. Neque jam erit decretum illud de ea adminiſtratione *ἀνεξιχνίαστον καὶ ἀνεξερεύνητον*.

6. Neque ad iſtorum conciliationem quicquam adfert adjumenti, quod, præ alio quolibet, hunc rerum & circumſtantiarum ordinem & decurſum liberè elegerit Deus, ut hominem crearet, labi ſineret, & Chriſtum Redemtorem mitteret, credentibuſque in eum vitam daret. Nam ad præſentem controverſiam præſupponitur determinatus ordo: quæritur enim tantummodo de mediorum ad ſalutem jam ordinatorum adminiſtratione. Quocirca quæ de electione hujus ordinis diſſerit Voſſius, eodem lib. 6. ſuæ hiſtoriæ Pelagianæ, theſi 13. ab hoc propoſito aliena ſunt, niſi addant, decretum etiam in ordinis hujus electione factum eſſe de danda quibuſdam hominibus converſione & perſeverantiâ.

7. Poſtquam autem prolixâ diſſertatione non ſatis æquus Auguſtino videri poſſet, tentat pacificationem: ſed impoſſibile eſt Remonſtrantium placita, quæ antiquis ante Auguſtinum Patribus tribuit, cum doctrina Auguſtini conciliare. Interim ex eo quod dicit, ſuo quidem judicio nullam eſſe *ἀντιλογίαν*, hinc colligas, nullum ab Auguſtino, quoad doctrinæ ſubſtantiam, additamentum excogitatum eſſe; neque fuiſſe novam illam Auguſtini doctrinam, ſed quoad rem conformem doctrinæ veterum, judice Voſſio: etiamſi quæ à veteribus obſcurius aliquando tradita ſunt, neque adeò commodè expreſſa, ea Auguſtinus occaſione Pelagianæ hæreſeos, luculentius & felicius explicaverit.

8. Quod autem dixit Voſſius de antiquiorum Patrum doctrinâ, id ſic temperat, eo in ipſo lib. 6. hiſt. Pelag. in Exegeſi theſeos decimæ; quod tamen (inquit) non ita accipi velim, quaſi ex iis nihil adduci poſſit, quod gratiam ex abſoluta convertendi voluntate collatam, inſinuare videatur. Nam ſcio, huic probandæ ſententiæ à Petro Diacono & aliis, qui in cauſſa fidei Romam miſſi erant, egregium Baſilii locum adferri. Et, interpoſitis Baſilii verbis, addit etiam teſtimonium Ambroſii. *Vide §. 17.*

9. Tandem ut videas eruditi pectoris candorem, poſt maturam multorum annorum deliberationem, doctrinam Auguſtini ipſe clariſſimus Voſſius ambabus ulnis amplectitur, ut unicam veram Apoſtolicam & Catholicam Eccleſiæ Chriſtianæ doctrinam. En ejus verba, lib. 2. de hiſtoricis Latinis, cap. 17. paullo poſt initium capitis; *Nempe* (inquit) *celeberrimi quique Occidentalis Eccleſiæ doctores ſequebantur Auguſtinum & Proſperum: cujus de gratia & libero arbitrio, prædeſtinationeque Divinâ, doctrinam ipſe etiam ſequor, & probo. Ut omnino ſententiam meam haud ſatis aſſequantur, ſi qui exiſtimare me arbitrentur, poſtremæ Auguſtini ſententiæ, quâ prædeſtinationem fide & perſeverantiâ priorem facit, tanquam impiæ, vel etiam falſæ, obduci poſſe ea, quæ ante ſeptennium in opere de controverſiis à Pelagio, & Maſſilienſibus, excitatis, de priori Auguſtini ſententia retuli; vel etiam quæ adduxi ex libris, ſeu Latinorum, ſeu Græcorum Patrum, qui ſcripſerant ante Pelagii hæreſin exortam. Nec enim, judicio meo, B. Auguſtinus prioribus Patribus repugnat, ſed quod de prædeſtinatione priores*

fere

fere Patres præteribant, hoc addit: atque ubi illi de gratia incantius eſſent loquuti, hoc explicat. Sed de iſto fuſius, ſpero, alibi nobis commodior offeretur agendi locus. Hæc Voſſius.

Vide §. 17.

10. Conſtat autem ex eis quæ ſuprà commemorata ſunt, capite primo, §. 8. & §. 9. & capite tertio, paragrapho primo, & ex libro Petri Diaconi & ſociorum ejus ad Fulgentium, etiam Orientales doctrinam illam, quam docuit Aug. defendiſſe. Nec ſolum celeberrimi in Occidente doctores, hanc doctrinam palam profeſſi ſunt, ſed omnes etiam orthodoxæ Eccleſiæ Occidentis, videlicet, *Africana*, ut patet ex Conciliis contra Pelagii errorem in Africa celebratis, & ex libro Fulgentii & coëpiſcoporum Afrorum ad Petrum diaconum; & Eccleſia *Romana*, ut patet ex epiſtolis Romanorum Pontificum, Innocentii, Zoſimi, Bonifacii, Cæleſtini, Xiſti, Leonis, Gelaſii, &c. & Eccleſia *Gallicana*, ut patet ex Concilio Arauſicano ſecundo; & Eccleſia *Britannica*, ut docet Proſper lib. contra Collatorem, cap. 41. quibus & vicinæ undique Eccleſiæ conſentiebant, licet interea nonnulli, etiam Epiſcopalis ordinis homines, errore caperentur. Et hinc ordiar reſponſionem de re ipſa, de qua nunc quærimus.

11. Prima pars reſponſionis de re ipſa eſt; Univerſalis Eccleſia toto orbe diffuſa, non tam ſubitò & tam conſtanter per multa deinceps ſecula, doctrinam Auguſtini ſuſcepiſſet ac defendiſſet ut ſolam Catholicam, ſi eam ipſe primus excogitâſſet. Incredibile enim videtur, unius hominis auctoritate vel eloquentiâ totum orbem, Apoſtolicis temporibus ita vicinum, tam ſubitò capi & tam diu poſtea detineri potuiſſe, ut receptam primævis ſeculis Eccleſiæ doctrinam novis ejus commentis poſtponerent.

12. Reſpondet etiam ipſe Auguſtinus, quodcunque tandem fuerit ſcriptorum antecedentium judicium, Hoc ſcio (inquit) neminem contra iſtam prædeſtinationem, quam ſecundùm ſcripturas ſanctas defendimus, niſi errando diſputare potuiſſe. lib. de bono perſever. cap. 18. Ergo non eſt hoc additamentum ab Auguſtino excogitatum, ſed eſt doctrina ſanctarum ſcripturarum.

13. Alia reſponſio Auguſtini ad eandem objectionem eſt; Indoctorum eſſe & putidè contentioſorum de verbis Patrum litigare, in quæſtione aliqua ad ſolvendum difficili, qua ipſi ſuis temporibus non ſunt pulſati: unde aliis intenti potuerunt de ea vel minus liquidò, vel etiam minus commodè fortaſſe loqui. Nam ſingulæ quæque hæreſes inferunt Eccleſiæ proprias quæſtiones, contra quas diligentius defendatur Scriptura divina, quam ſi nulla talis neceſſitas cogeret. Teſtimonia Auguſtini ad hanc reſponſionem pertinentia paulò ſuperius ſunt nobis recitata, cap. 20. hujus libri, in regula judicii theologici de auctoritate veterum.

14. Denique, ut hac etiam in parte, veritatis amantibus ſatisfiat, & ne quiſquam valeat hoc præjudicio invidiam facere veritati, ac ſi huic doctrinæ priora ſanctorum Patrum ſecula contradictura eſſent, aut eam ut novam humanituſque inventam rejectura; Auguſtinus luculenter docet, non ſolùm ex illimi ſacræ Scripturæ fonte hauſtam eſſe quam tuetur de prædeſtinatione & gratia doctrinam, ſed etiam à ſanctis Patribus prædicatam eſſe, & ab univerſa Eccleſia palàm ſemper agnitam, ut veram & haud ignobilem partem Caholicæ fidei. Idque hoc ordine oſtendit Auguſtinus

Præſcientia interdum ſignificat prædeſtinationem. Vide regulas illas ſuprà, cap. 14.

15. Primò exponit, quo ſenſu accipienda ſint eorum Patrum verba, qui propoſitum & prædeſtinationem ſecundùm præſcientiam receperunt; cui ſenſui contrarium nemo potuit niſi errando docere. Hæc (inquit) dona Dei quæ dantur electis ſecundùm propoſitum Dei vocatis, in quibus donis eſt & incipere credere, & in fide uſque ad vitæ hujus terminum perſeverare; ſicut tanta rationum atque auctoritatum conteſtatione probavimus; Hæc, inquam, Dei dona, ſi nulla eſt prædeſtinatio quam defendimus, non præſciuntur à Deo: præſciuntur autem: Hæc eſt igitur prædeſtinatio quam defendimus, Hæc Aug. lib. de bono perſev. cap. 17. Et immediatè ſubjungit, cap. 18. Unde (inquit) aliquando eadem prædeſtinatio ſignificatur etiam nomine præſcientiæ, ſicut ait Apoſtolus, *Non repulit Deus plebem ſuam, quam præſcivit.* Hoc quod ait, præſcivit, non rectè intelligitur niſi prædeſtinavit, quod circumſtantia ipſius loquutionis oſtendit: loquebatur enim de reliquiis Judæorum, quæ ſalvæ factæ ſunt, pereuntibus cæteris. —— Atque ut oſtenderet Dei gratia fuiſſe relictas reliquias, non meritis operum eorum, ſequutus adjunxit, an neſcitis in Elia quid dicat Scriptura, *Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curvaverunt genu ante Baal.* Non enim ait, relicta ſunt mihi; aut, reliquerunt ſe mihi; ſed, reliqui mihi *Et ſic ergo*. inquit. *& in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt: quod quærebat Iſrael, hoc non eſt conſecutus, electio autem conſecuta eſt, cæteri verò excæcati ſunt.* In hac ergo electione & in his reliquiis, quæ per electionem gratiæ factæ ſunt, voluit intelligi plebem, quam propterea Deus non repulit, quia præſcivit: Hæc eſt illa electio quâ eos, quos voluit, *elegit in Chriſto ante conſtitutionem mundi, ut eſſent ſancti & immaculati in conſpectu ejus, in charitate, prædeſtinans eos in adoptionem filiorum.* Nullus igitur qui hæc intelligit, negare vel dubitare permittitur, ubi ait Apoſtolus; Non repulit Deus plebem ſuam quam præſcivit, prædeſtinationem ſignificare voluiſſe. Præſcivit enim reliquias, quas ſecundùm electionem gratiæ fuerat ipſe facturus: hoc eſt ergo, prædeſtinavit, ſine dubio enim præſcivit, ſi prædeſtinavit: ſed prædeſtinaſſe eſt hoc præſciſſe quod fuerat ipſe facturus. quid ergo nos prohibet, quando apud aliquos verbi Dei tractatores legimus Dei præſcientiam, & agitur de vocatione electorum, eandem prædeſtinationem intelligere? Magis autem fortaſſe voluerunt hoc verbo in ea re uti, quod & facilius intelligitur, & non repugnat, imò & congruit veritati quæ de prædeſtinatione gratiæ prædicatur. Hoc ſcio, neminem contra iſtam prædeſtinationem, quam ſecundùm ſcripturas ſanctas defendimus, niſi errando diſputare potuiſſe. Hæc Aug. lib. de bono perſeverantiæ cap. 18.

Rom. 11: 2.

Rom. 11. 4, 5.

Ibid. verſ. 7.

Ephеſ. 1. 4, 5.

16. Adſert etiam Auguſt. (lib. de bono perſev. capp. 2.3.4.13.14.17.19.) celebriorum quorundam Patrum clara teſtimonia pro hac ipſa doctrina de prædeſtinatione & gratia Dei, quam tuetur. videlicet, *Cypriani*, & *Ambroſii*, & *Gregorii Nazianzeni*; adjiciunt Petrus diaconus ejuſque collegæ, Romam fidei cauſſa ex Oriente miſſi, lib. ad Fulgentium, de incarnatione & gratia, cap. 8 inſigne teſtimonium *Baſilii*. adeò ut vel in his ſolis, ut alios miſſos faciamus, habeas inſignem quadrigam celeberrimorum Catholicorum Patrum in Eccleſia Græca & Latinâ, in Oriente & Occidente, in Europa, Aſia, & Africâ, idem prius docentium quod poſtea docuit ac operoſius defendit Auguſtinus, de prædeſtinatione & gratia Dei. Puto (inquit Auguſtinus, lib. de bono perſeverantiæ, cap. 19.) eis qui de hac re ſententias tractatorum requirunt, ſanctos & in fide atque doctrinâ Chriſtiana laudabiliter uſquequaque diffamatos viros, Cyprianum & Ambroſium, quorum tam clara teſtimonia poſuimus, debere ſufficere. —— Sed his duobus, qui ſuffi-

Liber iſte cum operibus Fulgentii circumfertur.

Digitized by Google

cere debuerunt, ſanctum Gregorium addamus & tertium, &c. Et priuſquam accepiſſet Proſperi

Cyprian. lib. 3. ad Quirinum, cap. 4.

& Hilarii literas illas, per quas de iſta Maſſilienſium objectione certior factus eſt, citavit & laudavit illud Cypriani ad Cyrinum ſcribentis, *in nullo eſſe gloriandum, quando noſtrum nihil ſit.* lib. de correptione & gratia, cap. 7. & illud Am-

Ambroſ.

broſii ex 10. lib. expoſitionis Euangelii ſecundùm Lucam; Bonæ lachrymæ quæ culpam lavant. Denique quos Jeſus reſpicit, plorant delictum. Negavit primò Petrus & non flevit, quia non re-

Luc. 22: 61.

ſpexerat Dominus; negavit ſecundò, & non flevit: quia adhuc non reſpexerat Dominus, negavit & tertiò, reſpexit Jeſus, & ille amariſſimè flevit. Citat hæc Ambroſii verba Aug. lib. de grat. Chriſti, contra Pelagium & Cæleſtium, cap. 45. Et rurſum aliam ejuſdem Ambroſii ſententiam adducit, cap. 46. ejuſdem libri de gratia Chriſti, ex libro ſexto ejuſdem expoſitionis Euangelii ſecundùm Lucam, Audiat (inquit Auguſtinus) eundem antiſtitem Dei (Ambroſium) in ſexto libro

Luc. 9: 53.

ejuſdem operis dicentem; Cur autem non receperint eum, Euangeliſta ipſe memoravit dicens, quia facies ejus erat euntis in Hieruſalem, diſcipuli autem recipi intra Samariam geſtiebant. Sed Deus quos dignatur vocat, & quem vult religioſum facit. O ſenſum hominis Dei (*exclamat Auguſtinus*) ex ipſo hauſtum fonte gratiæ Dei. *Deus*, inquit, *quos dignatur vocat, & quem vult*

Exod. 33: 19. Rom. 9: 16.

religioſum facit. Videte ſi non Propheticum illud eſt, *miſerebor cujus miſertus ero, & miſericordiam præſtabo, cui miſericors fuero.* Et illud Apoſtolicum. *Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.* Hæc ibi. Illud autem Cypriani ad Cyrinum (ſeu Quirinum) repetit Auguſt. lib. de bono perſev. cap. 17. & cap. 19. ubi etiam repetit illud Ambroſii ex lib. 6. expoſitionis Euangelii ſecundùm Lucam, adjectis aliis eorundem Patrum luculentis teſtimoniis, & teſtimonio Greg. Nazianz. eod. lib. de bono perſev. locis ſuperius allegatis.

Baſilius. Vide ſupra, cap. 3. §. 13. & cap. 2. §. 30. ubi eſt aliud Baſilii teſtimonium in eandem ſententiam.

17. Petrus Diaconus, libro ad Fulgentium, capite octavo, adferens Baſilii teſtimonium, ait; Hinc etiam beatus Baſilius, Cæſarienſis Epiſcopus, in oratione ſacri altaris, quam penè univerſus frequentat Oriens, inter cætera; *Dona* (inquit) *Domine virtutem ac tutamentum: malos, quæſumus, bonos facito; bonos in bonitate conſerva: omnia enim potes; & non eſt qui contradicat tibi. Cum enim volueris, ſalvas; & nullus reſiſtit voluntati tuæ.* Hæc ibi. Unde etiam patet, hanc non ut unius Baſilii: ſed ut univerſi penè Orientis ſententiam accipiendam eſſe. Atque ita veluti manu ducimur ad tertium membrum poſtremæ hujus reſponſionis Auguſtini, ad objectionem illam de doctrina veterum quoad hanc quæſtionem.

18. Tertiò, hanc fuiſſe, & eſſe, ſemperque futuram eſſe Catholicæ Eccleſiæ fidem, quam ille nunc contra adverſarios gratiæ defendit, demonſtrat Auguſtinus ex perpetuis Eccleſiæ precibus. Prorſus (inquit) in hac re non operoſas diſputationes exſpectet Eccleſia, ſed attendat quotidianas orationes ſuas. Orat, ut increduli credant: Deus ergo convertit eos ad fidem. Orat, ut credentes perſeverent: Deus ergo donat perſeverantiam uſque in finem. Hoc Deus futurum eſſe præſcivit. Ipſa eſt prædeſtinatio ſan-

Epheſ. 1: 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11.

ctorum, *quos elegit in Chriſto ante conſtitutionem Mundi, ut eſſent ſancti & immaculati in conſpectu ejus in charitate, prædeſtinans eos in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum in ipſum, ſecundùm placitum voluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, in qua gratificavit eos in dilecto Filio ſuo, in quo habent redemtionem per ſanguinem ipſius, remiſſionem peccatorum, ſecundum divitias gratiæ ejus, quæ abundavit in eos in omni ſapientia & prudentiâ, ut oſtenderet eis myſterium voluntatis ſuæ ſecundum bonam voluntatem ſuam, quam propoſuit in illa diſpoſitione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia in Chriſto quæ in Cælis ſunt, & quæ in terris, in ipſo, in quo etiam & ſortem conſequuti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum ejus qui univerſa operatur.*

Nota officium ſobriæ vigilantiſque fidei.

Contra iſtam veritatis tam claram tubam quis homo ſobriæ vigilantiſque fidei voces ullas admittit humanas? Hæc Aug. lib. de bono perſev. cap. 7.

19. Idem etiam eodem libro, cap. 22. in fine capitis; Atque utinam (inquit) tardi corde & infirmi qui non poſſunt, vel nondum poſſunt ſcripturas, vel earum expoſitiones intelligere, ſic audirent vel non audirent in hac quæſtione diſputationes noſtras, ut magis intuerentur orationes ſuas, quas ſemper habuit & habebit Eccleſia ab exordiis ſuis; donec finiatur hoc ſeculum.

20. Pergit cap. 23. De hac enim re (inquit) quam nunc adverſus novos hæreticos, non commemorare tantum, ſed planè tueri & defenſare compellimur, nunquam tacuit in precibus ſuis, etſi aliquando in ſermonibus exſerendam nullo urgente adverſario putavit. quando enim non oratum eſt in Eccleſia pro infidelibus atque inimicis ejus ut crederent? quando fidelis quiſquam amicum, proximùm, conjugem habuit infidelem, & non ei petivit à Domino mentem obedientem in Chriſtianam fidem: quis autem ſibi unquam non oravit, ut in Domino permaneret? Aut quis ſacerdotem ſuper fideles Dominum invocantem, ſi quando dixit; *Da illis Domine in te perſeverare uſque in finem*; Non ſolùm voce auſus eſt, ſed ſaltem cogitatione reprehendere, ac non potius ſuper ejus talem benedictionem, & corde credente & ore confitente reſpondit, *Amen:* cum aliud in ipſa oratione Dominicâ non orent fideles, dicentes maxime illud, *Ne nos inferas in ten-*

Matth. 6: 13.

tationem; niſi ut in ſancta obedientia perſeverent? Sicut ergo in his orationibus, ita & in hac fide nata eſt & creſcit & crevit Eccleſia, quâ fide creditur gratiam Dei non ſecundùm merita accipientium dari. quandoquidem non oraret Eccleſia, ut daretur infidelibus fides, niſi Deum crederet & averſas & adverſas hominum ad ſe convertere voluntates: nec oraret Eccleſia ut perſeveraret in fide Chriſti, non decepta vel victa tentationibus mundi, niſi crederet Dominum ſic in poteſtate habere cor noſtrum, ut bonum quod non tenemus niſi propriâ voluntate, non tamen teneamus, niſi ipſe in nobis operetur & velle. ——Hæc igitur quæ poſcit à Domino, & ſem-

** Ita.*

per ex quo eſſe cœpit poſcit Eccleſia, * iſta Deus vocatis ſuis daturum ſe eſſe præſcivit, ut in ipſa prædeſtinatione jam dederit, quod Apoſtolus ſine ambiguitate declarat, Scribens quippe ad Ti-

2 Tim. 1: 8, 9, 10.

motheum; *Collabora*, inquit, *Euangelio ſecundum virtutem Dei ſalvos nos facientis, & vocantis vocatione ſua ſanctâ, non ſecundùm opera noſtra, ſed ſecundum ſuum propoſitum & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Jeſu ante ſecula æterna, manifeſtata autem nunc per adventum Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti.* Ille itaque dicat, Eccleſiam aliquando in fide ſuâ non habuiſſe veritatem prædeſtinationis hujus & gratiæ, quæ nunc contra novos hæreticos cura diligentiori defenditur; Ille, inquam, hoc dicat, qui dicere audet aliquando eam non oraſſe, vel non veraciter oraſſe, ſive ut crederent infideles, ſive ut perſeverarent fideles. Quæ bona ſi ſemper oravit, ſemper ea Dei dona eſſe utique credidit, nec ab illo ſemper cognita unquam ei negare fas fuit. Ac per hoc prædeſtinationis hujus fidem, quæ contra

tra novos hæreticos novâ ſolicitudine nunc defenditur, nunquam Eccleſia Chriſti non habuit. Hæc Auguſtinus, lib. de bono perſeverantiæ, cap. 23.

Caput. XXIX.

De commentitia hæreſi prædeſtinatiana.

Vide ſuprà cap 3. §. 18. & c. 6 §. 4.

DOctrinam quam defendit Auguſtinus de prædeſtinatione, *Fauſtus* Semipelagianus in ſuo opere de libero arbitrio, tacito Auguſtini nomine, ſæpe vocat hæreſin, ejuſque defenſores hæreticos. Fauſti laudator *Gennadius Maſſilienſis*, addito cognomento, vocat *prædeſtinatianos*, (in appendice ad Hieronymi indiculum de hæreſibus) eas congerens in eos accuſationes, quibus Auguſtini doctrina à Pelagianis & Semipelagianis gravabatur, ſicut prolatis teſtimoniis ex Auguſtini & Proſperi ſcriptis, luculenter docuit Archiepiſcopus Armachanus *Jacobus Uſſerius*, in ſua nuper edita de *Gotteſchalco* hiſtoria, cap 2. ubi clariſſimè oſtendit, nihil eſſe eorum quæ prædeſtinatis & prædeſtinatianis ab Arnobio, Gennadio, Hincmaro, aut Sigeberto tribuuntur, quod non à Pelagianis, & Semipelagianis, ipſi Auguſtino & ejus ſectatoribus, quo jure, quave injuriâ, attributum fuerit: & odioſum novellæ cujuſdam Prædeſtinatianæ hæreſeos nomen excogitâſſe Semipelagianos, ut hac technâ orthodoxam Auguſtini de prædeſtinatione doctrinam prægravarent. Nos igitur lectorem ad inſignem illam *Uſſerii* lucubrationem amandamus. Pauca tantummodo ſuggeremus ex *Hincmari* Epiſcopi Remenſis epiſtolâ ad *Nicolaum I.* Papam Romanum, quæ exſtat in *Flodoardi* hiſtoriâ Rhemenſi lib. 3. & ex ſcriptis Eccleſiæ Lugdunenſis, & ex Concilio Valentino, hoc ipſum quod aſſerebamus, de injuſta Prædeſtinatianorum, quos vocant, criminatione, liquidò confirmantia.

2. *Hincmari* ad *Nicolaum* verba, apud *Flodoardum*, lib. 3. cap. 14. hæc ſunt; Ordine (inquit) exponam non omnes articulos quos tuetur (*Gotteſchalcus.*) ſed tantummodo quoſdam eorum, qui tamen maximi momenti ſunt.

Dicit igitur id, quod antiqui etiam Prædeſti-
1. natiani dicebant, quod ſicut Deus quoſdam prædeſtinavit ad vitam æternam; ſic etiam alios ad mortem æternam prædeſtinavit.

2. Quod Deus non vult omnes homines ſalvos fieri, ſed duntaxat eos qui ſalvantur: nam ſi hi omnes non ſalvantur, quos Deus vult ſalvos fieri; non omne fecit quod voluit. Quod ſi velit id quod non poteſt facere, non eſt omnipotens, ſed infirmus & impotens: attamen omnipotens eſt, quia fecit omne quod voluit, teſtante Scripturâ *Omnia quæcunque voluit fecit in Cælo, in terra, in mari, & in omnibus abyſſis.* *Pſal. 135: 6.*

Quod Jeſus Chriſtus Dominus noſter & Salvator non fuit crucifixus, neque mortuus eſt pro redemtione totius mundi, id eſt, pro redemtione, & ſalute omnium hominum, ſed tantum pro his qui ſalvantur. Et hi rectè ſunt mundus, pro quo Dominus paſſus eſt.

3. His ſimilia habentur in alia illa Hincmari epiſtolâ ad Eccleſiam Lugdunenſem, de eodem Gotteſchalco ſcriptâ, de qua fit mentio paulo poſt initium libri Eccleſiæ Lugdunenſis de tribus epiſtolis, ubi de prædeſtinatione etiam hoc dicitur docuiſſe Gotteſchalcus, quod qui prædeſtinati ſunt ad interitum, non poſſunt ſalvari: & qui prædeſtinati ſunt ad regnum, perire non poſſunt. Cætera objecta conveniunt cum præcedentibus.

4. Eccleſia Lugdunenſis, eodem libro, poſtquam ad ſingula objecta prolixè reſpondiſſet, tandem breviter ita reſpondet, columna 374. & 375. tomo quarto bibliothecæ Patrum parte ſecunda, editione quarta. Ignoſcat nobis unuſquiſque lector, ignoſcat etiam reverendus ille epiſtolæ ſcriptor; quia, ſicut jam ſuperius & ex Divina & ex Paterna auctoritate ſatis oſtendimus, videtur nobis ſine dubio, quod illa quæ de Divina prædeſtinatione dixit (Gotteſchalcus,) juxta regulam Catholicæ fidei vera ſint, & à veridicis Patribus manifeſtiſſimè confirmata, nec ab ullo penitus noſtrûm qui Catholicus haberi vult, reſpuenda ſive damnanda. Et ideo in hac re dolemus non hunc miſerabilem, ſed Eccleſiaſticam veritatem eſſe damnatam. In illa autem Apoſtoli ſententiâ qua de Deo ait, *qui vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*, putamus eum ſenſum beatiſſimi Patris Auguſtini, ab omni ſemper Eccleſiâ venerabiliter recepti, & uſque in finem ſeculi recipiendi, ſecutum fuiſſe. Cujus omnino veridicum ſenſum non oportuit ſub perſona alicujus hominis, à Catholicis Dei ſacerdotibus condemnari: ne jam non iſte qui errare putatur, ſed ille potiùs cujus auctoritatem ſequitur, hæreticus eſſe judicetur. Jam illud de Domini ſanguinis pretio, quod pro his tantum qui credere voluerint datum ſit, manifeſta eſt, ſicut ſuprà ſatis oſtendimus, eorundem Patrum ſententia; & manifeſtè Divinè auctoritate firmatum eſt. Hæc ibi. *1 Tim. 2: 4.*

5. Et poſtea eodem libro, reſpondens ad tertiam epiſtolam col. 392. Dicit ſtatim in præfatione auctor ipſius epiſtolæ ita; De hæreſi quam quidem de prædeſtinatione iniquè condunt, &c. Prorſus eſt admonendus (inquit Eccleſia Lugdunenſis) & ad pietatis revocandus conſiderationem, ne ſub iſtorum perſonâ, quos tam facile hæreticos vocat, ſanctos potiùs & venerabiles Patres, qui ita docuerunt & definierunt, damnare videatur.

6. Eadem Eccleſia Lugdunenſis, lib. adverſus Joannem Scotum Erigenam, col. 264. & 265. in bibl. Patr. tom. 4. part. 2. edit. 4. Quarto (inquit) capitulo ponit (Scotus) definitiones quinque, hoc ordine. Tres hæreſes; unam Pelagianorum, liberi arbitrii ſine gratia commendatione. Alteram gratiæ ſolius. Tertiam Gotteſchalcanam prædeſtinationibus neceſſitates etiam inferentem. ——— Secunda hæreſis, quam dicit eſſe gratiæ ſolius, quæ ſit vel fuerit in Eccleſia, quæ ita prædicaverit ſola Dei gratiâ hominem ſalvari, ut liberum hominis negaret vel deſtrueret arbitrium, nobis minimè compertum eſt. ——— Quæ eſt iſta ſecunda hæreſis tam incognita, quæ libero arbitrio denegato ſolius gratiæ ſit prædicatrix? Niſi quia (ut nobis videtur) diſputator iſte vel beatum Auguſtinum latenter quaſi hæreticum accuſat, eo quod manifeſtè, juxta veritatem ſcripturarum, ſolâ Dei gratiâ oſtendat & doceat hominem poſſe ſalvari, nec ad ipſam ſalutem æternam aliquid humanum arbitrium poſſe, niſi per eandem gratiam fuerit reformatum, ſanatum, illuminatum ac roboratum. Aut certè eos, qui ſecundum ejus venerabilem & catholicam doctrinam nunc de gratia Dei ſentiunt & docent, quaſi minus illius dicta intelligentes, hæreticos vocat, videlicet quaſi ille non ita de libero arbitrio ſenſerit, nec iſti rectè ejus verba intelligant: & ideo errent ex occaſione verborum ejus, dum ea aliter intelligunt quàm ille qui ſcripſit. Hac de cauſſa nobis videtur quod calidiſſimè omninò & verſutiſſimè velut hæreſin ſolius gratiæ poſuerit, nec tamen auctorem vel ſectatores ejus ullâ ſignificatione manifeſtaverit. quod ſi ita eſt, quid aliud quam Eccleſiam noſtri temporis, ſimul cum eis qui

Vide ſuprà cap. 6. §. 6.

Monachos Adrumetinos errori ſuo non addidiſſe hæreticam pertinaciam, ſed ab ipſo Auguſtino monitos errorem depo-

ſuiſſe, oſtenſum eſt c. 6. §. 6. Error ille non abiit in hæreſin, neque invenitur habuiſſe ſequaces.

qui illum ad talia inſtigant, vipereâ ſubtilitate accuſat. ——— Nec poteſt inveniri toto hoc tempore, quod fuit inter Auguſtinum & nos, aliquam talem hæreſim in Eccleſia exſtitiſſe, niſi quod vel ipſum, ut jam diximus, beatum Auguſtinum, vel nos qui eum ſequimur, iſtius erroris accuſat. Hæc ibi.

7. Deinde Gotteſchalcum etiam ab hæreſeos crimine prolixè vindicat Eccleſia Lugdunenſis, eodem libro.

Binii error. Vide ſupra ſub finem cap. 16. & c. 3. §. 19.

8. De eiſdem quæſtionibus contra criminatores Gotteſchalci, ſub ejus perſona, Auguſtinum ejuſque doctrinam damnantes, celebratum eſt in Gallia Concilium Valentinum, anno Domini 855. quod Binius inconſideratè inſcripſit contra Prædeſtinatianos, cum ex ipſis Concilii decretis, & ex eorum nominibus, qui illud celebrârunt, clariſſimè conſtet defenſam eſſe in eo Concilio doctrinam eorum quos adverſarii, veluti hæreticos, iniquâ quadam ſive iracundiâ ſive vaſritie, appellabant Prædeſtinatianos.

CAPUT. XXX.

De comprædeſtinatione Chriſti & electorum in Chriſto.

Epheſ. 1: 4. 5.

DEus nos elegit in Chriſto ante jactum mundi fundamentum, ut eſſemus ſancti in conſpectu ejus, in charitate, qui prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum, in ipſum, ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ. Chriſtum Deus vocat electum ſuum, in quo ſibi complacuit anima ſua. Et dicit, ſe elegiſſe eum. Redemtos nos eſſe ait Petrus pretioſo ſanguine Chriſti, utpote agni inculpati & incontaminati; præcogniti quidem ante jactum mundi fundamentum, manifeſtati autem noviſſimis temporibus propter nos. Elegit nos in Chriſto, non quia eramus ſancti in conſpectu ejus, ſed ut eſſemus; non quia credidimus, ſed ut crederemus. ut rectè monuit Auguſtinus, ſupra, cap. 13. §. 2. Electio igitur noſtri in Chriſto præparatio eſt gratiæ & gloriæ nobis per Chriſtum conferendæ. Hæc gratiæ præparatio in Chriſto appellatur Dei propoſitum, & gratia data nobis in Chriſto ante tempora ſecularia. Dicitur etiam datio noſtri, qua nos Deus dedit Chriſto adducendos ad gratiam & gloriam. Certum autem eſſe in æterna Dei prædeſtinatione & determinatum numerum eorum hominum,

Eſai. 42: 1. Eſai. 49: 7. 1 Petr. 1: 18, 19, 20.

2 Timoth. 1: 9. Ioan. 6: 37. 39. & cap. 10. verſ. 16, 28, 29.

quibus hæc gratia data eſt, oſtenſum eſt ſupra, capitib. 15. & 16.

2. Prædeſtinatus eſt Chriſtus in ſponſum ſuæ comprædeſtinatæ Eccleſiæ; in caput ſui comprædeſtinati corporis; in fundamentum comprædeſtinatæ domûs; in Paſtorem comprædeſtinatarum ovium; in Redemtorem comprædeſtinatorum redimendorum; in Salvatorem comprædeſtinatorum ſalvandorum. Et electa eſt Eccleſia in Chriſto ſponſo comprædeſtinato; electum eſt corpus in electione capitis; domus inædificanda fundamento una ſimul prædeſtinatione decernitur, redimendi in & cum redemtore ſuo, ſalvandi in & cum Salvatore ſuo comprædeſtinati ſunt. Hanc enim comprædeſtinationem natura correlatorum indicat, & ſuperiùs adducta Scripturarum teſtimonia apertè declarant. Et Chriſtus ad hanc nos comprædeſtinationem cogitandam excitare videtur, quando dicit, *Patrem dilexiſſe nos, ſicut dilexit eum; & dilectionem qua Pater dilexit eum, eſſe in nobis.*

Ioan. 17: 23, 26.

3. Chriſtus eſt rei decretæ, id eſt, Eccleſiæ ſalvandorum fundamentum, ſed ſola Dei liberrima *εὐδοκία* nobis proponitur ut cauſſa impulſiva ipſius decreti: adeò ut dici poſſe videatur Chriſtum in illo comprædeſtinationis decreto eſſe fundamentum, ſeu eligi & prædeſtinari in fundamentum operis faciendi, ſed non eſſe fundamentum ipſius decreti, niſi intelligatur iſta locutio reſpectu termini, ſeu ædificii exſtruendi, non autem reſpectu actus volitionis, ſeu liberæ electionis.

4. Dilexit nos Deus ad vitam æternam, non ſine Chriſto, ſicut nemo ſapiens decernit ædificare domum ſine fundamento, ſed nos indignos & ſanguine noſtro fœdatos, dedit Chriſto redimendos, abluendos, & ad vitam æternam adducendos. Dilexit nos in Chriſto, eligendo nos in Chriſto, quos ſibi acceptos & amabiles faceret in illo ſuo dilecto. Ex æterna illa dilectione, ſeu electione in Chriſto, dedit in tempore pro nobis Filium ſuum, & nobis dat credere in nomen Filii Dei, & per fidem in illum habere vitam æternam. Hoc ſenſu dixit Auguſtinus, eumque ſequuti Patres Synodi Arauſicanæ ſecundæ; Tales nos amat Deus, quales futuri ſumus illius dono, non quales ſumus noſtro merito. Et alibi etiam Auguſtinus; Hæc (inquit) prædeſtinatio ſanctorum nihil aliud eſt, quàm præſcientia ſcilicet & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſime liberantur, quicunque liberantur.

Ezech. 16: 6. & c.

Aug. apud Proſperum, lib. ſententiar. cap. 56. Concil. 2. Arauſ. can. 12.

Aug. l. de bono perſeverantia, cap. 14.

INSTRU-

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER NONUS,

DE SACRAMENTIS in genere; ubi de natura, & efficacia, & numero ſacramentorum novi Teſtamenti.

CAPUT. I.

Inveſtigatur natura Sacramenti. & definitur novi Teſtamenti Sacramentum propriè dictum.

DIſſeruimus, ſuperioribus libris, de Deo, & de Filii incarnatione, item de Dei cultu, ejuſdemque gratiâ. Nunc de gratiæ ſignis illis dicere inſtituimus, quæ ſacramenta vocamus, præſertim de eis, quæ in Novo Teſtamento perpetuò manſura accepimus. Et primo quidem loco de ſacramentorum Novi Teſtamenti propriè dictorum naturâ, & efficaciâ, & numero, explicabimus, libro nono: deinde de baptiſmo, lib. 10. tum de Euchariſtia, libro 11.

De vocabulo Sacramenti.

2. Varro ait, lib. 4. de lingua Latina; *Sacramentum* à ſacro. qui petebat, & qui inficiabatur de rebus aliis, uterque quingentos æris ad pontem deponebant: de aliis rebus item certo alio legitimo numero aſſium. qui judicio vicerat, ſuum ſacramentum à ſacro auferat, victi ad ærarium redibat. Hæc Varro. *Sacramentum* (inquit Feſtus) æs ſignificat quod pœnæ nomine penditur, ſive eo quis interrogatur, ſive contenditur. Id in aliis rebus quinquaginta aſſium eſt, in aliis rebus quingentorum inter eos qui judicio inter ſe contenderent. Idem etiam ait; *Sacramenti* autem nomine id æs dici coeptum eſt, quod & propter ærarii inopiam, & ſacrorum publicorum multitudinem conſumebatur id in rebus divinis. Et idem Feſtus, *Sacramentum* (inquit) dicitur, quod jurisjurandi ſacratione interpoſitâ geritur. ſic legit Paulus diaconus. In editione autem Fulvi Urſini legitur; Sacramento dicitur, quod jurisjurandi ſacratione interpoſita actum eſt. Unde quis ſacramento dicitur interrogari, quia jurisjurandum interponitur. Hæc Feſtus.

Tria militiæ genera. Sacramentum.

3. Iſidorus Hiſpalenſis, lib. 9. Originum, cap. 3. Tria (inquit) ſunt militiæ genera: Sacramentum,

evocatio, conjuratio. *Sacramentum*, in quo poſt electionem jurat unuſquiſque miles ſe non recedere à militia, niſi poſt completa ſtipendia, id eſt, militiæ tempora; & hi ſunt qui habent plenam militiam. Nam viginti quinque annis tenentur. *Evocatio*, dum ad ſubitum bellum non ſolum milites, ſed & cæteri evocantur. Unde etiam Conſul ſolebat dicere; qui Rempublicam ſalvam eſſe vult, me ſequatur. *Conjuratio*, quæ fit tumultu, quando vicinum urbis periculum ſingulos jurare non patitur, ſed repente colligitur multitudo, & tumultuoſa in ira conflatur. Hæc & tumultuatio dicitur. Hæc Iſidorus.

Evocatio.

Conjuratio.

Tertullian.

4. Hoc ſenſu militari accipiendum videtur vocabulum Sacramenti in illis Tertulliani verbis, Vocati ſumus [nos Chriſtiani] ad militiam Dei vivi, jam tunc eum in ſacramenti verba reſpondimus. lib. ad Martyras, cap. 3. Id alibi explicans ait; adverſus pompam diaboli, in ſignaculo fidei ejeramus. lib. de ſpectaculis, cap. 24. Et alio loco, nempe lib. de corona militis, cap. 3, Ut (inquit) à baptiſmate ingrediar: aquam adituri, ibidem, ſed & aliquanto prius in Eccleſia, ſub antiſtitis manu conteſtamur, nos renunciare diabolo, & pompæ, & angelis ejus. Hæc Tertullianus.

Lactantius. Sacramentum hominis.

5. Lactantius alio ſenſu dixit; Quicunque igitur ſacramentum hominis tueri, rationemque naturæ ſuæ nititur obtinere; ipſe ſe ab humo ſuſcitet, & erectâ mente oculos ſuos tendat in Cœlum, &c. Hæc Lactantius, lib. 2. divinarum Inſtitutionum, cap. 19.

Quâ occaſione moti Chriſtiani hoc vocabulum uſurpaverint, ad ſignificandum ſacra myſteria religionis.

6. Cum autem Sacramentum à ſacro dictum invenirent, & nunc pignoribus litigantium, nunc rerum divinarum ſumtibus, nunc militiæ & jurejurando cernerent accommodatum, & ubique ſacram quandam virtutem & excellentiam hoc vocabulo latenter inſinuari animadverterent Chriſtiani veteres, illud uſurparunt ad ſignificandum ſacra veræ religionis myſteria; tum vetera ante Chriſti adventum tradita: tum nova à Chriſto accepta.

7. Religionis autem myſterium vel reale eſt,

 vel

Sacramentum dicitur vel ſacrum ſecretum, vel ſacrum ſignum rei ſacræ.

vel etiam ſymbolicum; utrumque eis ſacramentum dictum eſt. Et rectè obſervavit Lombardus, ſacramentum dici vel ſacrum ſecretum, ut ſacramentum Divinitatis; vel ſacrum ſignum rei ſacræ. ut ſacramentum ſit ſacrum ſignatum, & ſacrum ſignans. 4. ſent. diſt. 1.

Exempla, in quibus ſacramentum eſt ſacrum ſecretum, ſeu ſacrum ſignificatum.

8. Priore ſenſu Tertullianus in Apologetico adverſus gentes, cap. 47. judicium Dei, & gehennam, & Paradiſum vocat ſacramenta Chriſtianorum. Et lib. adverſus Judæos, cap. 10. ait ſacramentum paſſionis Chriſti figuratum eſſe in prædicationibus. Et ſacri textus vetus interpres τὸ μυςήριον ſæpe interpretatur ſacramentum. e. g. Ut notum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuæ. ad Epheſ. 1:9.] Notum mihi factum eſt ſacramentum, quod aliis generationibus non eſt agnitum, ſicut nunc, gentes eſſe cohæredes & concorporales, &c. Epheſ. 2: 3. &c.] *Sacramentum hoc magnum eſt; ego autem dico in Chriſto & Eccleſiâ*, Epheſ. 5: 32.] *quibus voluit notas facere divitias gloriæ ſacramenti hujus in gentibus, quod eſt Chriſtus in vobis, ſpes gloriæ.* Coloſſ. 1: 27.] *Magnum eſt pietatis ſacramentum.* 1 Tim. 3: 16.] Et Hilarius myſterium incarnationis, ſive diſpenſationem aſſumti corporis, vocat occultum ſacramentum, & confeſſionis hujus ſacramentum, lib. 10. de Trinitate. Et, ſalutis noſtræ ſacramentum, lib. 11. Et Ambroſius, incarnationis ſacramenta, lib. de incarnatione, cap. 5.

Sacramentum, ſignum ſacrum rei ſacræ.

9. Sacramentum poſteriore ſenſu ſumtum pro ſacro ſignante, eſt ſignum ſacrum rei ſacræ.

Signi definitio.

10. Signum (definiente Auguſtino) eſt res præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliud aliquid ex ſe faciens in cogitationem venire. ſicut veſtigio viſo, tranſiſſe animal, cujus veſtigium eſt, cogitamus. Aug. lib. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 1. ubi etiam monet attendendum in ſignis, non quod ſunt, ſed potiùs quod ſigna ſunt, id eſt, quod ſignificant.

Diviſio.

11. Signorum alia naturalia ſunt; alia data. ait ibidem Auguſtinus. Et eorum quæ data ſunt (inquit Lombardus) quædam ſunt ſacramenta; quædam non. Omne enim ſacramentum eſt ſignum, ſed non è converſo. 4. ſent. diſt. 1. Signum datum vel eſt verbum tantum; vel res tantum, quale fuit olivæ folium quod Noacho per columbam allatum eſt, & qualia ſigna ſunt manus ſublatio, nutus, &c. vel denique ſunt res accedentibus verbis. Sacramentum non eſt ſolum verbum, nec ſola res, ſed res quæ ſignum eſt accedentibus verbis. ideo ait Auguſtinus; Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum, etiam ipſum tanquam viſibile verbum. tract. 80. in Euang. Joannis. Duo ſunt (inquit Lombardus) in quibus ſacramentum conſiſtit, ſcilicet: verba & res, 4. ſent. diſt. 1. verba & res ſunt de eſſentia ſacramenti novæ legis. ait Thomas, in 4. ſent. diſt. 1. quæſt. 3. ad 2.

12. Rerum autem quæ ſigna ſunt, accedentibus verbis, aliæ ſunt in ſimilitudinem tantummodo aſſumtæ, per modum parabolæ, aut metaphoræ, ut ſeminans in parabola ſeminantis; & caput, corpus, membra corporis; item ſponſus & ſponſa; item vitis & palmites, ad ſignificandum Chriſtum & Eccleſiam & fideles in Eccleſia. aliæ adhibitæ in typum tantùm ſeu umbratile hypodeigma, vel exemplum, vel ſignificationem exemplarem, aut allegoricam: ut cerimoniæ olim Leviticæ. Hebr. 8. & 9. & 10. & puerulus quem ſtatuit Dominus in medio diſcipulorum, Matth. 18: 2. & alia quædam hypodeigmata. Aliæ denique datæ in ſigilla ſpiritualis & ſalutiferæ gratiæ; quale ſigillum juſtitiæ fidei fuit olim circumciſio. Rom. 4: 11. ſola ſigilla talia appellantur ſacramenta propriè dicta, ſeu ſtrictè ſumta. quamvis interdum apud Eccleſiaſticos ſcriptores etiam

Rom. 4: 11. Sacramenta propriè dicta, ſive ex uſu Eccleſiaſtico ſtrictè ſumta, ſigilla ſunt juſtitiæ fidei.

ſimilia illa & hypodeigmata appellationem ſacramentorum ſortiantur.

Quædam exempla latioris cujuſdam acceptionis vocabuli ſacramenti apud orthodoxos Patres.

13. Tertullianus enim lignum illud, quo per Eliſæum Prophetam in aquam injecto ferrum natavit, appellat ſacramentum ligni paſſionis Chriſti, lib. adverſus Judæos cap. ult. Et nomen *Jeſus* impoſitum filio Nun ſucceſſori Moſis, futurum ſacramentum nominis, eodem lib. cap. 9. Et Hieronymus in ſua Latina verſione homil. 2. Origenis in Cantica Canticorum, prope finem illius homiliæ, in illa verba, *botrus Cyperi in vineis Engaddi*, ait verbum Dei vitem veram dici: & paullò poſt, qui (inquit) per ſacramentum vitis & botrum Cyperi initiati, &c. Et epiſt. ad Oceanum, de unius uxoris viro. quæ incipit; *Nunquam fili Oceane*. Latus Chriſti percutitur lanceâ, & baptiſmi atque martyrii pariter ſacramenta funduntur. Hæc Hieronymus, ſanguinem de Chriſti latere fuſum appellans ſacramentum martyrii; quia Chriſtus pro nobis paſſus eſt, relinquens nobis exemplum ὑπογραμμόν, ut ſequamur ipſius veſtigia. 1 Petr. 2: 21. In Petro fuiſſe Eccleſiæ ſacramentum quando claves accepit, ait Auguſtinus, tract. 50. in Euang. Joan. id eſt, (explicante ibidem Auguſtino) Petrus Eccleſiam ſanctam ſignificavit, in Petri perſona ſignificati ſunt in Eccleſia boni; quomodo in Judæ perſona ſignificati ſunt in Eccleſia mali. Idem Auguſt. lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 26. Eulogias ſeu panem ſanctificatum, qui dari ſolebat Catechumenis, appellat ſacramentum; quod (inquit) accipiunt, quamvis non ſit corpus Chriſti, ſanctum eſt tamen, & ſanctius quam cibi quibus alimur; quoniam ſacramentum eſt. Hæc ibi. Ambroſius lib. 3. de ſacramentis, cap. 1. lotionem pedum connumerat myſteriis perpetuò obſervandis. Idipſum decernunt Patres Toletani, in Concilio Toletano 17. can. 3. anno Dom. 694. Auctor etiam operis quod Cypriano tribuitur, de cardinalibus Chriſti operibus, ſermone de ablutione pedum; & Bernardus ſerm. 1. in cœna Domini, ablutionem pedum vocant ſacramentum remiſſionis quotidianorum peccatorum. Et Bernardus loco citato, multa quidem ait eſſe ſacramenta, de tribus autem illi tempori congruentibus ſe dicturum, nempe, de baptiſmo, de Euchariſtia, & de lotione pedum.

Ritus & ſigna talia ſacra, ſive divinitus inſtituta ſint, ſive humanitus aſſumta, quæ non ſunt propriè ſacramenta, ſcholaſtici vocant ſacramentalia.

Cant. 1, 14.

De pedum lotione, vide infra, §. 31.

14. Rurſus ſigna data vel ſunt ab hominibus inſtituta; ut eulogiæ ſeu panis ſacratus Catechumenis dari ſolitus: vel à Deo ſunt inſtituta. Item vel ſignificandi tantùm gratiâ ſunt à Deo inſtituta; vel etiam ſanctificandi: ut diſtinguit Lombardus 4. ſent. diſt. 1. Illa *ſpeculativa* vocant ſcholaſtici, hæc ſunt ſigna *practica*: licet practica latiùs pateant: nam non omne ſignum practicum ſanctificat. Sacramenta ſunt ſigna practica, inſtituta à Deo, non ſolum ſignificandi gratiâ, ſed etiam ſanctificandi. 4. ſent. diſt. 1.

Aliæ diſtinctiones.

Sacramenta ſunt à Deo inſtituta ſigna practica, ſignificandi & ſanctificandi gratia.

15. *Signum* autem *practicum* diſtinguit Scotus in ſignum practicum incertum vel æquivocum, quod æqualiter ſecum habet ſignatum vel oppoſitum; & ſignum practicum verax vel certum. in 4. ſent. diſt. 1. qu. 2. num. 4. ubi ſubjungit num. 5. & num. 9. ſacramentum eſſe ſignum efficax, id eſt, quo adhibito ſequitur ſignatum ordine naturæ. & qu. 3. num. 2. ait ſacramentum eſſe ſignum practicum, certum, & efficax; non quidem certitudine demonſtrativâ, ſed certitudine ut in pluribus, id eſt, ſemper, niſi indiſpoſitio ſuſcipientis impediat. Hæc Scotus. Sacramenta novæ legis (inquit Thomas) non ſolùm ſunt ſigna futurorum, ſed etiam præſentium & præteritorum, in 4. ſent. diſt. 1. qu. 1. ad 4. & qu. 3.

Sacramentum eſt ſignum practicum certum & efficax.

Sacramenta N. T. ſunt ſigna non ſolùm futurorum, ſed etiam præſentium & præteritorum.

16. Præterea ſignum datum reale practicum, vel eſt ſenſibile & materiale; vel intelligibile & im-

Sacramentum eſt ſignum ſenſibile & materiale.

immateriale, qualia ſigna in animo & conſcientia ſæpe inveniuntur. Sacramentum eſt ſignum ſenſibile & materiale. αἰσθητὸν καὶ ἔνυλον, Dionyſius Areop. lib. de Eccleſ. Hierarchia, cap. 1.

Sacramentum eſt ſignum viſibile inviſibilis gratiæ pertinentis ad æternam hominis viatoris ſalutem.

17. Hujuſmodi ſignum rurſus vel ſignati viſibilis eſt; vel inviſibilis. Signatum inviſibile vel eſt gratia ad æternam ſalutem hominis viatoris ordinata; vel aliud aliquid. Sacramentum eſt ſignum viſibile inviſibilis gratiæ ad æternam hominis viatoris ſalutem ordinatæ. Scot. in 4. ſent. diſt. 1. qu. 2. num. 4. & 5. & 9.

A ſolo Deo largitore gratiæ poteſt inſtitui ſacramentum.

18. Gratia iſta eſt ſolius Dei effectum gratuitum. In ſacramentis ſub tegumento rerum corporalium virtus divina ſecretius operatur ſalutem: inquit Iſidorus Hiſpalenſis lib. 6. Originum, cap. 19. Non poteſt autem dare certitudinem alicui ſigno practico, niſi in cujus poteſtate eſt, poſſe cauſſare ſignatum illius ſigni. at ſolus Deus poteſt ſe determinare ad cauſſandum effectum ſibi proprium: ergo ſolus Deus poteſt dare certitudinem ſigno practico ſui effectûs. Sic ergo patet, quòd à Deo ſolo poteſt inſtitui ſacramentum quantum ad ſignum certum; inquit Scotus, in 4. ſent. diſt. 5. quæſt. 3. num 5. Thomas etiam dicit, Chriſtum omnia Novi Teſtamenti ſacramenta inſtituiſſe per ſeipſum. 1. 2. quæſt. 108. art. 2. Et ſynodus Tridentina anathema denunciat, ſi quis dixerit, Sacramenta novæ legis non fuiſſe omnia à Jeſu Chriſto Domino noſtro inſtituta. ſeſſ. 7. can. 1. de ſacramentis.

19. Aliam ponit conditionem Auguſtinus, epiſt. 23. quam repetit Lombardus, 4. ſent. diſt. 1. ut ſacramenta ſimilitudinem gerant earum rerum, quarum ſacramenta ſunt. Si enim (inquit Aug. loco citato) ſacramenta quandam ſimilitudinem earum rerum, quarum ſacramenta ſunt, non haberent, omnino ſacramenta non eſſent.

Similitudo proportionalitatis. Sic etiam Bonaventura, & Durandus in 4. ſent. diſt. 1. explicant iſtam ſimilitudinem.

Hanc ſimilitudinem explicans Thomas; Inter corporalia (inquit) & ſpiritualia non attenditur ſimilitudo per participationem ejuſdem qualitatis, ſed per proportionalitatem, quæ eſt ſimilitudo proportionatorum: ut ſicut ſe habet aqua ad delendas maculas corporales, ita gratia ad abluendum ſpirituales. Hæc Thomas in 4. ſent. diſt. 1. quæſt. 1. art. 5. ad 3. Subjicit ibidem ad 4. repræſentationem quæ eſt ex ſimilitudine naturalis proprietatis importare aptitudinem quandam, ſed determinationem & complementum ſignificationis eſſe ex inſtitutione.

Eugenii IV. PP. Rom. & Concil. Florentini doctrina, in decreto ſuper unione Armeniorum.

20. Omnia novæ legis ſacramenta propriè dicta tribus perfici, ait Eugenius Papa quartus cum Concilio Florentino: videlicet rebus, tanquam materia; verbis tanquam forma, & perſona miniſtri conficientis ſacramentum, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia. quorum ſi aliquod deſit, non perficitur Sacramentum. Hæc Eugenius approbante Concilio Florentino, quod celebratum anno Dom. 1439. Neque igitur in rebus ſine verbis, neque in ſolis verbis eſt ſacramentum propiè dictum, ut ſuperius etiam monebamus.

Conſectarium. Ulterior inveſtigatio definitionis ſacramenti.

21. Prolixè diſputat Scotus; an ſacramentum poſſit definiri? & concludit affirmativè, poſſe ſacramentum definiri, in 4. ſent. diſt. 1. quæſt. 2. His præmiſſis, accedo jam propius ad definitionem ſacramenti propriè dicti. Auguſtinus lib. 10. de Civitate Dei, cap. 5. Sacrificium (inquit) viſibile inviſibilis ſacrificii ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum eſt. ſed iſtam definitionem accommodat ibi ſacrificiis antiquis legalibus: ideo generalior eſt. ad ea etiam extendi poteſt quæ non ſunt propriè ſacramenta, dicuntur autem ſcholaſticis ſacramentalia. Alia ex eodem definitio ſacramenti, apud ſcholaſticos receptiſſima, citatur à Gratiano, de conſecratione diſt. 2. can. Sacrificium. & à Lombardo, 4. ſent. diſt. 1. Sacramen-

Definitio Auguſtiniana.

tum eſt inviſibilis gratiæ viſibilis forma. Ubi forma debet intelligi pro ſigno ſenſibili, eo modo quo imago Herculis dicitur forma Herculis: inquit Scotus in 4. ſent. diſt. 1. quæſt. 2. num. 10.

Exegeſis Bonaventuræ, de viſibili ſigno.

Viſibile accipitur (inquit Bonaventura) pro ſenſibili ſenſu exteriori; maximè quantum ad duos ſenſus diſciplinabiles: unde viſibile comprehendit audibile: ſed magis dicitur viſibile, quàm audibile; propter hoc, quod ratio ſignandi magis reſidet penes elementum; & hoc eſt perceptibile viſu: & utrumque concurrit ad ſacramentum. Hæc Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 1. in expoſitione textus, dubio ſecundo.

Scoti expoſitio inviſibilis gratiæ. Vide §. 28.

Ponitur autem ibi gratia inviſibilis (inquit Scotus, loco ſuperiùs citato) pro effectu Dei gratuito interiori, ordinato ad ſalutem hominis viatoris. Hæc Scotus.

P. Lomb. definitio ſacramenti. Cavellus eam rejicit. Thomas eandem laudat.

22. Sacramentum propriè dicitur, (inquit Lombardus) quod ita ſignum eſt gratiæ Dei, & inviſibilis gratiæ forma; ut ipſius imaginem gerat, & cauſſa exſiſtat 4. ſent. s. de qua definitione Hugo Cavellus, Scoti ſcholiaſtes, adnotat in margine, magiſtrum hîc non teneri. Thomas tamen in 4. ſent. diſt. 1. quæſt. 1. art. 3. ait iſtam Magiſtri definitionem completiſſimè rationem ſacramenti deſignare, prout nunc de ſacramentis loquimur.

Iſidori definitio.

23. Alia definitio legitur apud Iſidorum Hiſpalenſem, lib. 6. Originum, cap. 19. quam Auguſtino tribuunt Thomas & Durandus, in 4. ſent. diſt. 1. quæſt. 1. Sacramentum eſt, in quo ſub tegumento rerum viſibilium virtus divina ſalutem noſtram ſecretiùs operatur. quâ definitione ſacramentum veriſſimè deſcribi, ait Durandus, juxta ea quæ tenenda ſunt de ſacramentis novæ legis.

Eam laudat Durandus.

Hugonis de S. Victore definitio Sacramenti.

24. Hugo de ſancto Victore, lib. 1. de ſacram. part. 9. cap. 2. circa medium, hanc dat ſacramenti definitionem; Sacramentum eſt corporale vel materiale elementum, extrinſecus oculis ſuppoſitum, ex ſimilitudine repræſentans, ex inſtitutione ſignificans, & ex ſanctificatione continens inviſibilem gratiam. Hanc ex Hugone definitionem repetunt in 4. ſent. diſt. 1. Thomas, Richardus de media villa, Durandus, & Gabriel Biel. Eam explicans Biel ibidem, art. 1. notabili primo; Ad hoc, (inquit,) quod aliquid ſit ſacramentum, tria requiruntur.

Tres conditiones ſacramenti, quas requiri dicit Gabriel Biel.

Primò, quod ſit res ſenſibilis habens naturalem ſimilitudinem ad gratiam, ſive effectum Dei gratuitum, quam vel quem repræſentat. 2. Quòd ſit actualiter à Deo inſtitutum. 3. Quòd ſit ſignum efficax & certum, ita quod ſemper habeat effectum ſuum, quem ſignat, infallibiliter: niſi ſit impedimentum in ſuſcipiente, per poſitionem obicis gratiæ repugnantis. Hæc Biel.

Sacramenta conſiſtunt in factis, in dictis, in rebus.

25. Idem ille Hugo de ſancto Victore, lib. 1. de cerimoniis & ſacramentis Eccleſiaſticis, cap. 12. dicit ſacramentum in tribus conſiſtere, videlicet, in factis, in dictis, in rebus. *In rebus*, ut eſt aqua. *In dictis*, ut eſt invocatio Trinitatis. *In factis*, ut eſt ſubmerſio in aquam. Idipſum docet Alexander Alenſis, part. 4. quæſt. 1. membro 4. ubi iſtud affirmat de ſacramentis novæ legis. Ejuſdem Hugonis dictum illud à Bonaventura citatur; Omne ſacramentum irritum reputatur, ſi contra inſtitutionem celebratur, Bonav. in 4. ſent. diſt. 10. part. 2. art. 1. quæſt. 4.

Celebranda ſunt ſacramenta ſecundùm Dominicum inſtitutionem.

Sacramenta (inquit Thomas) habent efficaciam ab inſtitutione Chriſti, & ideo ſi prætermittatur aliquid eorum, quæ Chriſtus inſtituit circa aliquod ſacramentum, efficaciâ caret, niſi ex ſpeciali diſpenſatione ejus, qui virtutem ſuam ſacramentis non alligavit. Hæc Thomas, part. 3. quæſt. 66. art. 6.

Sacramenta conſiſtunt in uſu.

Sacramenta omnia (exceptâ ſola Euchariſtiâ) conſiſtere in uſu & in fieri, ita ut idem ſit ſacramentum & perceptio ſacramenti; ſicut baptiſmus, & perceptio baptiſmi: nec permanere

 ali-

aliquid quod ſit ſacramentum, ceſſante tali uſu vel perceptione: docent Scotus, in 4. ſent. diſt. 8. quæſt. 1. num. 5. & Gabriel Biel, ibidem, quæſt. 3. art. 1. notabili tertio. Euchariſtiam autem excipiunt à communi regulâ, ex falſa hypotheſi tranſſubſtantiationis: unde putant ibi eſſe ſacramentum permanens ante uſum; ut loquitur Scotus, loco citato. At verò in Euchariſtia non fieri tranſſubſtantiationem, prolixè, ſi Deus voluerit, demonſtrabimus libro undecimo hujus operis. Adime autem ſcholaſticis doctoribus opinionem tranſſubſtantiationis; & non inviti fatebuntur, etiam ſacramentum Euch. conſiſtere in uſu, & non eſſe ibi ſacramentum ceſſante uſu.

Vide lib. 11.

Scoti definitio Sacramenti.

26. Sacramentum ſic definit Scotus, in 4. ſent. diſtinct. 1. quæſtione 2. numero 9. Eo (inquit) modo, quo poteſt eſſe definitio Sacramenti, hæc eſt ejus definitio, ſcilicet, ſignum ſenſibile gratiam Dei vel effectum Dei gratuitum ex inſtitutione divina efficaciter ſignificans, ordinatum ad ſalutem hominis viatoris. Hæc Scotus. Durandus in 4. ſent. diſt. 1. quæſt. 1. num. 14. ad 2. ait, imagines crucifixi, beatæ Virginis, & ſanctorum, non eſſe ſacramenta novæ legis; quia non adhibentur ex divina inſtitutione, ut medicamenta curationis ſpiritualis. Hæc ille.

Imagines non ſunt ſacramenta.

Sacramenta novi Teſtamenti communia ſunt ſigilla ſalutiferæ gratiæ.

27. Sacramenta, quæ à Domino noſtro clarè legimus in Novo Teſtamento inſtituta, ea omnibus adminiſtrari præcipit: & eorum contemtus eſt exitialis. Si qua igitur ſint ſigna alicui hominum ordini peculiaria, quæ Deus inſtituit; dicantur illa quidem ſigna ſacra, atque etiam ſacramentalium, ſi libet, appellationem ſortiantur: quin & ſacramenta quodam analogico, ſive ſecundario, aut etiam latiore ſenſu ſi appelles, non pugnabo; at ſacramenta eſſe primariò & propriè, non concedo: quia ſacramentum eſt ſigillum federis communis; eſt viſibile ſignum inviſibilis gratiæ pertinentis ad ſalutem cujuslibet viatoris, ſeu illius gratiæ, quam vocant gratum facientem, quæ ſalutem adfert habenti. Omne igitur ſacramentum ſimpliciter & propriè dictum; (ſumendo ſacramentum, ut accipi hîc debet, pro ſignis viſibilibus inviſibilis & ſalutiferæ gratiæ) eſt commune omnibus federatis, quos neque ætas, neque exiguus in gratia progreſſus, vel aliqua phyſica incongruitas, vel nondum peracta pœnitentia impedit. Signis autem illis particularibus appellatio ſacramenti non primariò & principaliter convenit, ſed κατ' ἀναλογίαν, ſecundùm analogiam attributionis: quemadmodum ens de ſubſtantia primariò, de accidentibus autem minus principaliter prædicatur. Idem dicendum de ſignis illis divinitus inſtitutis, gratiam tantummodo illam quam vocant gratis datam ſignantibus, ut Prophetiam, donum miraculorum, munus ſacerdotale, &c.

Aug. ſacramentorum uſus ſeu utilitas.

Non impune contemnuntur.

28. In nullum autem nomen religionis (inquit Auguſtinus) ſeu verum, ſeu falſum, coagulari homines poſſunt, niſi aliquo ſignaculorum vel Sacramentorum viſibilium conſortio colligentur: quorum ſacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimum, & ideò contemta ſacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, ſine qua non poteſt perfici pietas. lib. 19. contra Fauſtum Manichæum, cap. 11. Idem etiam in explicatione tituli Pſal. 73. Sacramenta (inquit) novæ legis dant ſalutem. quod ejus dictum repetitur, & laudatur, 4. ſent. diſt. 1. Ergo, quod non dat ſalutem, ſeu cujus res ſignificata perſeveranter habita non adfert ſalutem, illud non eſt ſacramentum.

Sacramenta N. T. dant ſalutem.

Catechiſmus Romanus conſentit, ſacramentis novæ legis ſignificari gratiam gratum facientem.

29. Catechiſmus Tridentinus, ſive Romanus, ex decreto Concilii Tridentini, & juſſu Pii quinti editus, part. 2. cap. 1. quæſt. 6. loquens de ſacramentis novæ legis in genere, ait ſacra[mentorum] nomine ſacramentis ſignificatæ intelligi gratiam Dei quæ nos ſanctos efficit, &c. idque divinarum rerum ſcriptores tradidiſſe. quare (inquit) ut explicatiùs, quid ſacramentum ſit, declaretur, docendum erit; Rem eſſe ſenſibus ſubjectam, quæ ex Dei inſtitutione, ſanctitatis & juſtitiæ tum ſignificandæ tum efficiendæ vim habet. Hæc ibi. Unde infertur ibidem, imagines ſanctorum, cruces & alia id generis, quamvis ſacrarum rerum ſigna ſint, non ideo tamen ſacramenta dicenda eſſe. Præterea omnibus novæ legis ſacramentis propriè dictis hoc dicit eſſe commune, ut non ſolum ſanctitatem & juſtitiam noſtram ſignificent, ſed etiam Chriſti Redemtoris paſſionem, quæ ſanctitatis cauſſa eſt, & vitam æternam, ad quam ſanctitas noſtra tanquam ad finem referri debet. Hæc Catechiſmus Trident. loco citato. Unde liquet, ipſos etiam Papiſtas agnoſcere gratiam illam, quæ ſacramentis Novi Teſtamenti ſignatur eſſe gratiam juſtitiæ & ſanctitatis, omnibus verè fidelibus communem.

De imaginibus & crucibus, &c. quod non ſint ſacramenta.

Sacramenta ſunt ſigna gratiæ ſalutiferæ, quam gratiam gratum facientem vocant Scholaſtici.

Signa gratiæ gratis datæ (prout ea à gratia gratum faciente diſtinguitur) non ſunt ſacramenta propriè dicta.

30. Cùm igitur de eſſentia Sacramenti propriè dicti ſit ſignum eſſe iſtius gratiæ, inde evidenter conſequitur, ſigna illa quæ ſignificant gratiam tantummodo, quam vocant gratis datam, id eſt, donum aliquod ſpirituale ſeparabile à charitate (quales ſunt illæ gratiarum diviſiones, ſermo ſcientiæ, gratia ſanationum, operatio virtutum, Prophetia & ſimilia) non eſſe ſacramenta propriè dicta.

Non ſunt ſacramentis N. T. propriè dictis accenſenda ea ſigna, quorum perpetuus in Eccleſia uſus non eſt à Domino imperatus.

31. Adhæc, cum ſacramenta federi Dei appenſa ſint, ut eſſent perpetua in Eccleſia pignora nobis gratiæ & ſalutis; & profeſſionis Chriſtianæ uſque ad Domini noſtri reditum externa quædam coagula: Duratio ſacramentorum extenditur uſque ad finem mundi: ſicut rectè ait Alexander Alenſis, loquens de ſacramentis Novi Teſtamenti, in ſua Summa, part. 4. quæſt. 1. memb. 6. art. 2. Hinc patet, ſigna particularia, & ad ſpecialem aliquem ſignificationem vel inſtructionem pro tempore adhibita, nec ut in Eccleſia adminiſtratione perpetua durarent data & imperata; hujuſmodi, inquam, ſigna non eſſe ſacramentis propriè dictis accenſenda: qualia ſigna fuerunt, columba illa ſuper Chriſtum baptizatum demiſſa; & ſputum Chriſti, quo tetigit linguam illius quem ſanavit, Marc. 7: 33. & halitus Chriſti in diſcipulos, Joan. 20: 22. & linguæ igneæ, quæ Apoſtolis inſederunt, Act. 2: 3. Item, lotio pedum diſcipulorum à Chriſto facta, Joan. 13: 5. Nam etiamſi imitatio moralis ibi præcipiatur in perpetuum, loquutione metaphoricâ, non tamen ſignum illud inſtituitur in ſacramentum propriè dictum: ſed tantummodo illo facto Chriſtus dedit illis ὑπόδειγμα exemplum humilitatis & mutuæ caritatis, quod imitarentur erga ſe mutuò; ut patet ex ſacro contextu. Nullum autem officium mutuum, omnibus Chriſti diſcipulis ex æquo injunctum, dici poteſt propriè ſacramentum. Nam ſacramentorum Novi Teſtamenti adminiſtratio non eſt omnibus Chriſtianis ex æquo demandata, ut agnoſcit Eugenius in Concilio Florentino, in decreto ſuper unione Jacobinorum & Armeniorum. Sic neque ſacramentum fuit puerulus ille, quem in exemplum humilitatis ſtatuit Dominus in medio diſcipulorum, Matth. 18: 2.

De pedum lotione.

Vide ſupra, §. 13. Joan. 13: 14, 15.

Matt. 18: 2.

Conditiones ſacramenti N. T.

32. Ut igitur ſignum aliquod ſit propriè ſacramentum novi Teſtamenti, oportet ſit ſignum gratiæ ſalvificæ, ſive juſtitiæ & ſanctificationis noſtræ per Jeſum Chriſtum, qui ſuâ morte nos redemit ad æternam vitam: item neceſſe eſt ſit commune ſignum omnibus federatis: debet etiam

iam eſſe perpetui uſûs in Eccleſia. Neceſſarium etiam ut illud Deus per Chriſtum inſtituerit, id quod etiam monet Catechiſmus Romanus, part. 2. cap. 1. quæſt. 14. Sacramentum (inquit Joannes Major) à puro homine inſtitui non poteſt: ad hoc ut ſuam efficaciam habeat. Hæc Major in 4. ſent. diſt 1. qu. 2. Et ut ſit ſignum reale, corporale, viſibile, accedentibus verbis; non autem ſola res, aut ſola verba: ut ſuperius docuimus ex Auguſtino, Dionyſio, Hugone, Lombardo, Bonaventura, Thoma, & Concilio Florentino. idcirco ſacramenta Auguſtinus dixit eſſe quaſi verba viſibilia: quid enim (inquit) ſunt aliud quæque corporalia ſacramenta, niſi quædam quaſi verba viſibilia? lib. 19. contra Fauſtum, capite 16.

Verba viſibilia.

33. Omnia quidem ſigna ad oculorum ſenſum pertinentia, quibus inter ſe homines ſua ſenſa communicant, ſunt quaſi quædam verba viſibilia; eodem monente Auguſtino, lib. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 3. ſed non omne ſignum corporale viſibile ad ſenſum oculorum pertinens, eſt ſacramentum; quamvis omne ſacramentum ſit ſignum corporale viſibile, ad oculorum ſenſum pertinens, quoad elementum ſeu rem vel partem illam, quæ Eugenio & Florentinis tanquam materia eſt, & contradiſtinguitur à verbis quaſi formam conſtituentibus: ſicut in hoc negotio res & verba, viſibile & audibile ſunt ἀντιδιῃρημένα ἀλλήλοις. Nec ſufficit ſignum audibile ſine viſibili. inquit Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 24. part. 2. art. 1. qu. in Reſolutione. Et hæc duo ſunt eſſentialia, & intrinſeca ſacramento, & perficientia ſacramentum. ait idem Bonaventura, ibidem. Unde liquidò patet, Gabrielem in. ſent. diſt. 1. notab. 1. elementum in deſcriptione ſacramenti perperam interpretari, etiam de ſolis verbis contrahentium matrimonium, conſenſum eorum exprimentibus. Neque feliciorem eſſe illam fugam Joannis Majoris, in 4. ſentent. diſt. 26. reſtringentis dictum illud, de acceſſione verbi ad elementum ut fiat ſacramentum, ad ſacramentum baptiſmi. Nam etiamſi loquatur Auguſt. eo loco, de ſacramento baptiſmi, attamen naturam ejus explicat per rationem & regulam communem omnibus ſacramentis propriè dictis; ſicut ingenuè agnoverunt antiquiores ſcholaſtici, cum Hugone de S. Victore. Et verba illa Lombardi, quibus ait, duo eſſe, in quibus ſacramentum conſiſtit, ſcilicet verba & rem: Verba ut invocationem Trinitatis; rem, ut aquam, oleum, & hujuſmodi, 4. ſent. diſt. 1. verba (inquam) illa exponens Bonaventura, ait, rem hic arctari ad viſibilia. Sacramentum (inquit Hugo loco ſupra allato) eſt materiale elementum extrinſecus oculis ſuppoſitum. Quæ ipſiſſima ex Hugone verba repetunt Thomas & Durandus, in 4. ſent. diſt. 3. ubi Thomas ait, qu. 1. art. 4. materiale elementum exterius oculis ſuppoſitum, idem eſſe, quod inviſibilis gratiæ viſibilis forma: & ſic concordare definitiones ab Hugone & à Magiſtro ſententiarum poſitas.

Non ſufficit ſignum audibile, ſine viſibili. vide ſupra, §. 11. & §. 21. & §. 24.

Error Gabrielis, & Majoris. Verba non ſufficiunt ſola ad conſtitutionem ſacramenti.

Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum, etiam ipſum tanquam viſibile verbum. Aug. tract. 80. in Evang. Joannis. Vide infra, c. 5. §. 33.

34. Idem Thomas, ibidem, in expoſitione textus magiſtralis, ait; In ſacramentis accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum; ut ſic ſit conformitas ſacramenti ad Verbum incarnatum: ſanctificatur enim creatura ſenſibilis per verbum Dei & orationem. 1 Tim 4. Hæc ibi Thomas. Idem etiam in eandem diſtinctionem, qu. 3. in corpore reſponſionis, dicendum (inquit) quod hoc commune in omnibus ſacramentis, quod conſiſtant in rebus ſenſibilibus, inviſibilem gratiam ſignantibus. Sed hoc eſt ſpeciale in ſacramentis novæ legis, quod rebus verba addantur: propter tres rationes; Prima eſt, quia hæc ſacramenta non ſolùm ſignant opus redemtionis, quæ per Chriſtum eſt facta, ſicut alia ſacramenta; ſed etiam ab ipſa Chriſti paſſione fluxerunt, & ideo ſicut effectus proximi habent ſuæ cauſæ imaginem quantum poſſunt; ut ſcilicet ex rebus & verbis conſiſtant, ſicut Chriſtus ex Verbo & carne. Hæc ibi. Et pauló pòſt, ad ſecundum. verba autem & res ſunt de eſſentia ſacramenti. Hactenus Thomas. Qui igitur elementum viſibile ſeu rem ſenſibilem, à verbis diverſam, demit ſacramento, ille veræ carnis in Chriſto negationi, & eſſentiæ ſacramenti ſubverſioni, quamvis forſitan imprudens, ſuppeditat aliquod patrocinium. De verborum etiam neceſſitate Catechiſmus Romanus ait; Sacramenta novæ legis formam verborum ita præſcriptam habere, ut ſi fortè ab ea diſcedatur, ſacramenti ratio conſtare non poſſit. part. 2. cap. 1. qu. 9. ſic antea Eugenius Papa in Concilio Florentino. Debet etiam eſſe ſignum practicum, certum, & efficax.

Conformitas ſacramenti ad verbum incarnatum.

35. Porrò meminiſſe oportet, omnem gratiæ plenitudinem in Chriſto eſſe repoſitam, nec niſi ex ejus plenitudine nos gratiam haurire; ideòque, ut gratiam ſalvificam conſequamur, neceſſe eſſe ut Chriſtum habeamus, quem Deus nobis in verbo & ſacramentis offert & confert; in quo gratiam & ſalutem adipiſcimur. Sacramenta Eccleſiæ (inquit Thomas) ſpecialiter habent virtutem ex paſſione Chriſti, 3. part. qu. 62. art. 5. Quando igitur ſacramentum dicitur ſignum gratiæ, hoc ita intelligere debemus, ut primò ducamur ad Chriſtum, & in Chriſto gratiam percipiamus; Eſt igitur ſacramentum ſignum Chriſti pro nobis traditi, & ſigillum gratiæ per Chriſtum nobis acquiſitæ &, donatæ. Et dicitur efficax ſignum; quia eſt inſtrumentum à Deo inſtitutum, per cujus rectum uſum, revera accipimus Chriſtum, ejuſque dona gratiæ, ex pacto & operatione promittentis Dei.

Per ſacramenta accipitur Chriſtus, & in ipſo gratia.

Sacramentum eſt ſignum Chriſti, & ſigillum gratiæ ejus.

36. Hinc quodammodo definiri, vel deſcribi, poterit Novi Teſtamenti ſacramentum propriè dictum; *Sacramentum eſt, à Domino noſtro Jeſu Chriſto inſtitutum reale, accedentibus verbis, & legitimo uſu, & corporale ac viſibile practicum certum & efficax ſignum ſpirituale & inviſibilis gratiæ, ſive effecti Dei gratuiti in Chriſto & per Chriſtum, homini viatori (eam gratiam habente & perſeveranter poſſidenti) ſalutem æternam ex Dei fœdere adſerentis: fœderis divini ſigillum, & religionis noſtræ coagulum perpetuum: omnibus fœderatis (quos nec ætas, nec exiguus in gratia progreſſus, nec pœnitentiæ nondum peracta conſideratio, neque aliquis obex naturalis, neque abſoluta impoſſibilitas impedit) neceſſariò, præcepti videlicet neceſſitate, & ritè, ſecundum inſtitutionem, ſuſcipiendum, adminiſtrante miniſtro idoneo.*

Definitur ſacramentum Novi Teſtamenti propriè dictum.

37. Hanc definitionem ſive deſcriptionem (ex fundamentis ſuperiùs poſitis collectam) attribuimus ſacramento novi Teſtamenti; non quaſi ea ſacramentis Veteris Teſtamenti propriè dictis applicari non poſſet, ſed quia quæſtiones quas præ manibus habemus, inprimis poſtulant definitionem ſacramenti Novi Teſtamenti. Ut cui non convenit iſta definitio, illud ſciamus non eſſe ſacramentum novi Teſtamenti propriè dictum. Quod autem Latini *ſacramentum* vocant, id Græcis μυςήριον, item τελετὴ nuncupatur.

De ſacramento & de re, vide infrà, lib. 11. cap. 3.

CAPUT. II.

De efficacia Sacramentorum.

Vide lib. 10. cap. 5. §. 30. & ſeq.

Act. 2:38.

Rom. 6: 3, 4.

Epheſ. 5. 25, 26.

Coloſſ. 2: 12, 13.

1 Petr. 5: 21.

SAcramenta eſſe ex Dei inſtitutione efficacia conferendæ gratiæ organa Spiritûs Sancti, nos docent teſtimonia illa ſacrarum literarum; *Baptizetur unuſquiſque veſtrûm in nomine Jeſu Chriſti in remiſſionem peccatorum.* Actor. 2:38. *Quicunque baptizati ſumus in Chriſtum Jeſum, in mortem ejus baptizati ſumus. Conſepulti ſumus igitur ei per baptiſmum, in mortem,* & Rom. 6: 3, 4. *Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea. Vt eam ſanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo.* Epheſ. 5:25. 26. *Conſepulti cum eo in baptiſmo, in quo etiam cum eo reſurrexiſtis per fidem operationis Dei, qui ſuſcitavit eum ex mortuis. Vosque mortuos in peccatis & præputio carnis veſtræ, cum eo vivificavit, condonatis vobis omnibus peccatis.* Coloſſ. 2:12. 13. *Cui & nos antitypon nunc ſalvos facit baptiſma (non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum) per reſurrectionem Jeſu Chriſti.* 1. Petr 3:21.

Diſtinctio Virtus ſacramenti.

2. Certum eſt etiam eos qui indignè ſacramenta ſuſcipiunt, ſuſcipere ea in ſuam perniciem, non in ſalutem; niſi poſtea amotâ per pœnitentiam & veniam illa indignitate, proſit ad ſalutem quod antea non ſalubriter habebatur, ut prolixè (ſi Deus voluerit) docebimus, cum Auguſtino, libro ſequente, in diſſertatione de integritate baptiſmi; ubi oſtendetur, eos, qui in hæreſi aut hypocriſi baptiſmum accipiunt, accipere ſacramenti veritatem, ſed non ſacramenti virtutem. Virtus ſacramenti Auguſtino eſt gratia, in Pſal. 77. paulo poſt initium expoſitionis illius Pſalmi, qui in Hebræo eſt 78. & Fulgentio virtus ſacramenti eſt ſalus, lib. de fide ad Petrum. c. 3. qui liber tribui ſolet Auguſtino. Citantur hac de re verba ex eo libro ſub nomine Auguſtini, à Lombardo, 4. ſent. diſt. 5. ubi etiam Iſidoro dicitur gratia baptiſmi. & alibi Auguſtino, effectus vel uſus ſacramenti, lib. 6. de baptiſmo, capite 1. alibi autem ſanctam vim tribuit ſacramentis, lib. 1 de baptiſmo, cap. 12. quam etiam virtutem vocat, tract. 80. in Euang. Joannis ubi ait; unde iſta tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo? non quia dicitur: ſed quia creditur: Id quod alibi, nempe tractatu ſexto in epiſtolam Johannis, clariûs explicans, Aliud eſt ergo (inquit) aqua ſacramenti; aliud aqua quæ ſignificat Spiritum Dei. Aqua ſacramenti viſibilis eſt; aqua Spiritus inviſibilis eſt: Iſta abluit corpus, & ſignificat quod fit in anima: per illum Spiritum ipſa anima mundatur & ſaginatur. Hæc Auguſtinus. Qui etiam alibi, hoc ſenſu, dixit ſacramenta dare ſalutem. ut monuimus ſuprà; capitis primi paragrapho vigeſimo ſeptimo.

Quæſtio ſcholaſticorum.

3. Scholaſtici quærunt; utrum ſit in ſacramentis ſupernaturalis aliqua virtus cauſativa gratiæ; & an ſacramenta contineant gratiam?

Scholaſticorum conſenſio.

4. Conſentiunt omnes, gratiam eſſe quandam participationem ſeu participatam ſimilitudinem divinæ naturæ, ideóque impoſſibile eſſe, ut aliqua creatura ſit cauſa productiva gratiæ; quia nulla res poteſt agere ultra ſuam ſpeciem, & ſemper oportet cauſam eſſe effectu potiorem: ut loquitur Thomas prima ſecundæ quæſt. 112. art. 1. Conſentiunt etiam ſacramenta aliquo modo dici poſſe cauſas gratiæ inſtrumentales: & continere gratiam. Et hoc, cum Lombardo, agnoſcunt diſcrimen inter alia ſigna, quæ ſignificandi gratiâ tantùm inſtituta ſunt; & ſacramenta; quod hæc etjam ſanctificandi gratia inſtituta ſint, & ſacramentum propriè dicatur, quod ita ſignum eſt gratiæ Dei, & inviſibilis gratiæ forma, ut ipſius imaginem gerat, & cauſa exiſtat. 4. ſent. diſt. 1.

Eorundem diſſenſio. Vide ſupra, cap. 1. §. 24.

5. Sed de modo & vero ſenſu quo intelligendum eſt, ſacramentum continere gratiam, & eſſe inſtrumentalem cauſam gratiæ, inter ſe diſſentiunt, Hugo de S. Victore lib. de ſacramentis parte. 9. cap. 1. in ſua definitione ſacramenti, ait, Sacramentum ex ſanctificatione continere aliquam inviſibilem ſpiritualem gratiam. Hanc definitionem explicans Gabriel Biel, in 4. ſent. diſt. 1. quæſt. 1. Notabili primo, dicit, Sacramentum eſſe ſignum efficax & certum, ita quod ſemper habeat effectum ſuum quem ſignat, infallibiliter: niſi ſit impedimentum in ſuſcipiente, per poſitionem obicis gratiæ repugnantis. Idem etiam Hugo, eadem parte, cap. 4. dicit ſacramentum vas eſſe continens gratiam, ſicut vas ſervat medicinam. Quod dictum molliens Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 1. art. 1. qu. 3. in Reſolutione. Sed tamen (inquit) ſicut oſtenſum eſt per plures rationes, non eſt aliquo modo dicendum quod gratia contineatur in ipſis ſacramentis eſſentialiter, tanquam aqua in vaſe, vel medicina in pyxide, imò hoc intelligere eſt erroneum. Sed dicuntur continere gratiam, quia ipſam ſignificant: & quia, niſi ibi ſit defectus ex parte ſuſcipientis, in ipſis gratia ſemper confertur intelligendo, quod gratia ſit in anima, non in ſignis viſibilibus. Hæc ille.

Vaſa gratiæ.

Scholaſticorum inter ſe controverſia de veritate ſacramenti.

6. Controverſia eſt de virtute illa inſtrumentali in ſacramentis cauſativâ gratiæ, adeóque an per aliquam virtutem creatam inſiſtentem ſive inhærentem in ipſo ſacramento, ut per cauſam inſtrumentalem diſpoſitivam conferatur ſuſcipienti gratia; an verò per ſolam increatam Dei virtutem ordinationi ſuæ ex pactione aſſiſtentem, anima ſuſcipientis ſacramentum, immediatè ex ipſo gratiæ æterno fonte Deo gratiam hauriat, in recto uſu ſacramenti. Hanc quam poſteriore loco poſuimus, antiquiorem fuiſſe ſententiam, ait Durandus in 4. ſent. diſt. 1. qu. 4. §. 12. & 19. Alteram ſententiam tuetur Thomas, in 4. ſent, diſt. 1. qu. 4. & in Summa 3. part. qu. 62. Cujus ſententiæ hæc ſumma eſt: 1. Effectum hic geminum eſt, videlicet, gratia, & diſpoſitio ſeu ornatus quidam in anima, ad ſuſceptionem gratiæ. 2. Cauſa vel eſt principalis, vel inſtrumentalis; item vel eſt productiva, vel diſpoſitiva. 3. Gratiam ipſam ſolus Deus immediatè producit in anima; nec ad eſſentiam gratiæ producendam pertingunt ſacramenta inſtrumentaliter. 4. Inhæret in ſacramentis virtus quædam inſtrumentalis, per quam pertingunt effectivè ad productionem diſpoſitionis illius ſive ornatus, & diſpoſitivè ad inductionem & ſuſceptionem gratiæ, in quantum hoc, ad quod inſtrumentaliter effectivè pertingunt, eſt diſpoſitio, qua poſitâ neceſſe eſt induci gratiam, niſi ſit impedimentum ex parte recipientis.

Doctrina Thomæ de virtute inſiſtente in ipſo ſacramento.

Oppoſita aliorum doctrina, de virtute tantum adſiſtente.

7. At oppoſitam ſententiam tenuit olim Bernardus in ſermone, in Cœna Domini, de baptiſmo, &c. & alii magiſtri, ut monet Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 1. art. 1. quæſt. 4. ubi ſummam ejus proponens, ait, ſecundùm hanc ſententiam, ſacramenta dici habere virtutem, & eſſe inſtrumenta gratiæ, eamque efficere, propter aſſiſtentiam divinæ virtutis. Adeò ut virtus in ipſis ſacramentis non ſit aliqua virtus propriè dicta, ſeu quidquam abſolutum, ſed latè ſumto nomine virtutis ſit ad aliquid, ſeu relatio, nempe efficax ordinatio divina, quâ ordinatur eorum ſuſceptio ad conſequutionem gratiæ: ſacramenta enim eſſe talia ſigna

à Deo

à Deo inſtituta, ut qui ea debito modo ſuſceperit, habeat gratiam per ea ſignificatam. Et hanc efficacem ordinationem eſſe virtutem ſacramenti: & hinc dici de ſacramento, quod diſponat hominem; quod ſit cauſa gratiæ, quod efficiat gratiam, laxo quodam ſignificatu.

Bonaventura favet eorum ſententiæ, qui virtutem in ſacramentis inſiſtentem negantes, ſolam admittunt virtutem adſiſtentem.

8. Quamvis autem liberum lectori judicium relinquat ibi Bonaventura, haud obſcurè tamen huic potius ſententiæ eum favere, quæ ſolam adſiſtentem virtutem admittit, ex eo patet, quod concludat, huic poſitioni pietatem fidei non repugnare, & rationem conſentire, & hanc eſſe ad ſuſtinendum faciliorem, & ſecundùm hanc viam omnia quæſita clariſſimè patere. De altera autem opinione, ponente in ſacramentis virtutem inſiſtentem cauſativam gratiæ, ait, valde difficile eſſe intelligere, qualiter illa virtus detur ſicut qualitas abſoluta: difficilius, quando detur. Difficile etiam eſſe intelligere cui detur, verbo ſcilicet, an elemento, quæ ſunt duo nihil unum facientia. Difficile etiam eſſe ſcire, quamdiu duret. Valdè etiam difficile eſſe intelligere, quomodo influat. Difficile etiam, cujus naturæ ſit in ſe ipſa: & multa talia. Hinc colligit, oppoſitæ poſitioni, de ſola aſſiſtente virtute divina, ſatis faciliter rationem concordare. Eandem etiam pietati fidei non repugnare, ſic docet; Cavendum eſt (inquit) ne, dum nimis damus corporalibus ſignis ad laudem, ſubtrahamus honorem gratiæ curandi, & animæ ſuſcipienti. Hæc autem opinio non nimis dat, neque ſubtrahit aliquid honoris debiti. Sicut igitur literæ regiæ annulo regis ſigillatæ, magnæ ſunt dignitatis, & virtutis, & valoris; & magna dicuntur & poſſe & facere, tamen in eis nulla virtus eſt abſoluta, ſed ſola ordinatio per aſſiſtentiam virtutis regiæ: ſic intelligendum in ſacramentis. Et ſic loquuntur ſanctorum auctoritates, ſecundùm communem uſum. Hæc Bonaventura.

Eandem ſententiam tuentur Scotus & Durandus & Biel.

9. Hanc ſententiam fuſiùs explicant, & prolixè confirmant; illamque Thomæ opinionem ex profeſſo multis argumentis refellunt Scotus in 4. ſent. diſt. 1. quæſt. 4. & quæſt. 5. & Durandus ibidem, quæſt. 4. quos ſequitur Gabriel Biel ibidem, quæſt. 1. & alii. Reſpondetur, (ait alibi Biel) ſicut generaliter reſponſum eſt de ſacramentis, diſt. 1. qu. 1. quod in verbis nulla eſt virtus ſupernaturalis inſiſtens; ſed eſt virtus divina aſſiſtens, quæ operatur effectum ad prolationem verborum ſuper materia debita. Hæc ille, in 4. ſent. diſt. 10. quæſtione unicâ, art. 3. dubio 4. §. 8. Sed hic reſpondetur.

& Bernardus.

10. Bernardus ait, ſermone illo in cœna Domini, de baptiſmo, &c. Sicut canonicus inveſtitur per librum; Abbas per baculum; Epiſcopus per baculum & annulum ſimul; ſicut, inquam, in hujuſmodi rebus eſt, ita & diviſiones gratiarum diverſis ſunt traditæ ſacramentis. Quæ eſt gratia, unde per baptiſmum, inveſtimur? &c.

Thomæ reſponſio de ſenſu verborum Bernardi.

11. Reſpondet Thomas, hanc à Bernardo inter ſacramenta & res iſtas ſimilitudinem inſtitutam eſſe tantummodo, quantum ad ſignificationem: ſed ſacramenta inſuper eſſe cauſas. in 4. ſent. diſt. 1. quæſt. 4. art. 1. ad primum. Huic reſiſtens Durandus, ibidem, qu. 4. §. 10. Nec fit ibi (inquit) comparatio ſolum quantum ad ſignificationem, ut quidam dicunt, ſed quantum ad omnem habitudinem, quam habent ſacramenta reſpectu gratiæ: ut patet diligenter intuenti verba beati Bernardi in illo ſermone. Hæc Durandus. Quem in hac defenſione facilè tuebuntur ipſa Bernardi verba, quæ brevitatis ſtudio adſcribere ceſſo.

Durandi oppoſita expoſitio & aptior.

De qua virtute ſit hæc controverſia.

12. Meminiſſe oportet, controverſiam hanc eſſe de virtute ſupernaturali creatâ inhærente in ipſis ſacramentis, & diſpoſitionem quandam in anima producente abſque ſenſuum aut rationis miniſterio: quam meritò negant memorati doctores. Non autem litem eſſe de virtute ſeu efficacia objectivâ, qua ſacramenta tanquam verba viſibilia ſignificationem illam, quam κατὰ συνθήκην ex inſtitutione divina acceperunt, ingerunt ſenſibus, & per rerum ſignificatarum ſpecies in ſenſu conceptas penetrant ad intellectum, ipſamque viâ iſta ordinariâ afficiunt voluntatem. Quam operationem ſacramenta exercent erga ſolos adultos, ſenſuum & rationis uſum habentes, & verbo audibili prius de inſtitutione edoctos.

Non de virtute objectivâ.

Sed de altiore quadam virtute.

13. Eſt autem alia operatio altior, ſecretior, & planè divina, quâ virtus Dei aſſiſtens ordinationi ſuæ operatur in cordibus hominum: idque bifariam: nempe, vel aperiendo cor ad intelligendum & amplectendum ea beneficia, quæ doctrinali illâ methodo offeruntur, vel gratiam conferendo etiam abſque concurſu miniſterii ſenſuum & perceptionis doctrinæ alicujus extrinſecus adhibitæ; quam operationem exercet erga parvulus, eis impertiens ſigillum fœderis, & rem etiam ſigno illo ſignificatam ex fœdere donans. Chriſtus dat ſui Spiritûs (inquit Auguſtinus) occultiſſimam fidelibus gratiam; quam latenter infundit & parvulis. Hæc Auguſtinus, lib. 1. de peccatorum meritis, & remiſſione, cap. 9.

Spiritus Sancti gratia infunditur parvulis.

Non ſunt efficacia ſacramenta ex ſolo opere operato.

14. Cogitandum etiam, fœdus Dei ad ſolos fœderatos pertinere vigore fœderis; ideóque non conferri in uſu ſacramenti ſignificatam gratiam ex ſolo opere operato, ſed neceſſariam eſſe in adultis fidem propriam, & in infantibus quod in fœdere nati ſint. Non ponimus limites immenſæ Dei indulgentiæ, quam extendit quocunque vult; ſed loquimur de ordinaria viâ novis in fœdere revelatâ. Dixit Dominus Abrahamo, ſe fore ejus Deum & ſeminis ejus; & fœderis hujus ſigillum dedit circumciſionem: cui ſucceſſit baptiſmus: de quo ait Dominus, *qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit.* Nuſquam autem invenitur ſcriptum, quod ſolum baptiſmi opus operatum ſalvet hominem. Ac ſi conditio fœderalis in ſuſcipiente non requireretur. Ideo, quod dixit Auguſtinus, parvulum, etiamſi fidem non habeat in cogitatione, quia tamen ei obicem contrariæ cogitationis non opponit, percipere ſalubriter ſacramentum, epiſt. 23. Indeque illud in ſcholis pervulgatum, quod ſacramentum ſemper habeat effectum ſuum quem ſignat, infallibiliter, niſi ſit impedimentum in ſuſcipiente, per poſitionem obicis gratiæ repugnantis; ita ſuſcipiendum eſt, ut fœderis ratio non negligatur. Non enim ulterius ordinariè porrigitur vis ſacramenti, quàm porrigitur fœdus, cujus ſigillum eſt ſacramentum. Nos igitur idem de efficacia ſacramentorum affirmamus, niſi obex impediat. At obicem ſtatuimus non ſolum poſitivum, ſeu pravæ diſpoſitionis, qualis reperitur in adultis; ſed etiam privativum, ſive indiſpoſitionis, qui eſt abſentia ſeu carentia diſpoſitionis vel conditionis debitæ & fœdere requiſitæ: cujuſmodi obex tum in adultis non credentibus, tum etiam in parvulis à fœdere extraneis reperitur. Præterea, qui finaliter fœdus deſerunt, ii ſuo vitio inutile ſibi reddunt ſacramentum, ſicuti clariùs & prolixiùs docebimus, lib. 10. cap. 16.

Gen. 17:7. Coloſſ. 2: 11, 12. Marc. 16: 16.

De obice: Vide infra, lib. 10. cap. 16.

CAP.

CAPUT. III.

Doctrina Romanenſium, de ſeptem Novi Teſtamenti ſacramentis propriè dictis. & novitas & vanitas.

SEptem Sacramenta Novi Teſtamenti primus (quantum invenire potui) numeravit Hugo de ſancto Victore, in ſuo opere de cerimoniis, ſacramentis, officiis, & obſervationibus Eccleſiaſticis, lib. 1. cap. 12. Floruit hic Hugo anno Dominicæ incarnationis 1130. cum quo conſentit Petrus Lombardus; Jam (inquiens) ad ſacramenta novæ legis accedamus; quæ ſunt Baptiſmus, Confirmatio, Panis benedictio, id eſt, Euchariſtia, Pœnitentia, Unctio extrema, Ordo, Conjugiam. lib. 4. ſent. diſt. 2. Floruit Lombardus anno Domini 1140. Hos ſequuti ſunt, anno Dom. 1230. Lucas Epiſcopus Tudenſis, in ſuo opere de altera vita. lib. 2. cap. 1. Et anno Dom. 1240. Edmundus Archiepiſcopus Cantuarienſis, in ſuo ſpeculo Eccleſiæ, cap. 14. & eodem ſeculo Vincentius Epiſcopus Bellouacenſis, in ſuo ſpeculo hiſtoriali, lib. 8. cap. 18. & Alexander Alenſis, in ſua Summa Theologiæ, part. 4. quæſt. 5. membro 7. art. 2. & qu. 9. memb. 2. art. 1. §. 1. in Reſolutione. Deinde Thomas, & alii ſcholaſtici.

Tredecim ſacramenta. 2. Scotus autem diviſionem illam ſacramenti in ſeptem, dicit non eſſe in ſpecies ſpecialiſſimas: Ordinem enim ulterius dividi in quædam ſpecialia contenta ſub ipſo, adeò ut in ſpeciebus ſpecialiſſimis ſint in Eccleſia tredecim ſacramenta. Hæc doctrina eſt Scoti. in 4. ſent. diſt. 24. quæſtione unicâ, num. 1. & 10. & 11.

3. Septenarium ſacramentorum numerum, Synodali auctoritate confirmavit Eugenius Papa Romanus, hujus nominis quartus, in Concilio Florentino, in decreto ſuper unione Armeniorum, anno Domini milleſimo quadringenteſimo trigeſimo nono. Eccleſiaſticorum (inquit) ſacramentorum veritatem, pro ipſorum Armeniorum tam præſentium quam futurorum faciliori doctrinâ, ſub hac breviſſima redigimus formulâ. Novæ legis ſeptem ſunt ſacramenta, videlicet; Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, extrema unctio, ordo, & Matrimonium. Hæc ibi Eugenius, qui etiam ibidem de ſingulis illis ſeptem ſeorſum diſſerit.

4. At nondum declaratum eſt, omnia hæc ſeptem eſſe verè & propriè ſacramenta novæ legis; nec eſſe plura, vel pauciora. Iſtud demum in Concilio Tridention definitum eſt, anno Dom. milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſeptimo, Seſſione ſeptimâ, canone primo, de ſacramentis. Cujus canonis hæc ſunt verba: *Si quis dixerit, Sacramenta novæ legis non fuiſſe omnia à Jeſu Chriſto, Domino noſtro inſtituta; aut eſſe plura, vel pauciora quàm ſeptem, videlicet, Baptiſmum, Confirmationem, Euchariſtiam, Pœnitentiam, extremam unctionem, Ordinem & Matrimonium; aut etiam aliquod horum ſeptem non eſſe verè, & propriè ſacramentum; anathema ſit.* Hactenus verba canonis illius Tridentini.

5. Temerarium eſſe atque injuſtum iſtud judicium, his demonſtrabitur argumentis: 1. Hoc quia de Scripturis non habet auctoritatem; eâdem facilitate contemnitur, quâ probatur; ut loquitur Hieronymus. Comment. in capite 23. Matthæi. 2. Tridentinus iſte canon repugnat doctrinæ veteris Eccleſiæ, neque audiri cœpta eſt ante ſeculum duodecimum, quo vixerunt Hugo de S. Victore, & Petrus Lombardus. Certè adhuc prorſus incognitam fuiſſe iſtam doctrinam ſeculo nono, patet ex Rabani Mauri libro primo, de inſtitutione clericorum, capite vigeſimo quarto; & initio capitis 31. & initio capitis 32. Expertus eſt Bellarminus, ſi quid poſſet auxilii arceſſere ex Scripturis & Patribus, in ſubſidium iſtius canonis. lib. de effectu & numero ſacramentorum, capite vigeſimo quarto, ſed irrito conatu: ut mox, Deo donante, palàm faciam. 3. Neque in conſenſu ſcholaſticorum, qui poſt Petrum Lombardum vixerunt, neque in doctrina Eugenii Papæ in Concilio Florentino, manifeſtum invenitur pro iſto canone patrocinium: ſicut inferiùs patebit. Quamvis ſi ſuppeteret, (quod tamen non ſuppetere oſtendemus) non eſſent abſque Scripturis, & diſſentiente etiam catholicâ antiquitate, pondus habitura apud cordatos Chriſtianos, ea quæ à Scholaſticis, & ab Eugenio dicerentur. 4. Denique uno aliquo ex ſeptem illis ademto, id quod factu facile eſt, canon iſte Tridentinus ruit. Plura autem ex eis ſeptem non eſſe verè & propriè ſacramenta novæ legis, ſequentes oſtendent diſſertationes, de Confirmatione, & Pœnitentia, & extrema unctione, & Ordine, & matrimonio.

CAPUT. IV.

Confirmationem non eſſe Sacramentum Novi Teſtamenti propriè dictum.

DE Confirmatione (ait Bellarminus) habemus ritum externum, manuum impoſitionem, Actor. 8:19. Habemus effectum gratiæ, ibidem. Nam per manus Apoſtolorum dabatur Spiritus Sanctus; eadem phraſi: qua dictum eſt. Tit. 3. de baptiſmo; Per lavacrum regenerationis ſalvos nos fecit. Inſtitutio & mandatum non habetur expreſſè in Scriptura, tamen colligitur evidenter ex locis citatis. Nunquam enim Apoſtoli ita confidenter & ordinariè impoſuiſſent manus ad gratiam Spiritus Sancti communicandam, niſi Dominus id præcepiſſet. Non enim ignorabant non poſſe ullum hominem inſtituere cerimoniam, ad quam ſequeretur gratia Spiritûs Sancti. Hæc Bellarminus, lib. de effectu & numero ſacramentorum, cap. 24. Ubi etiam aſſerit Dionyſium, lib. de Eccleſiaſtica Hierarchia, cap. 2. part. 3. & cap. 4. part. 3. meminiſſe apertè Chriſmatis in hoc ſacramento. Et adfert quædam loca Tertulliani, in quibus fit mentio unctionis & impoſitionis manuum, & ſigni crucis, videlicet libro de reſurrectione carnis. & lib. de præſcript. & lib. de baptiſmo. Citat etiam verba Cypriani de baptiſmo & Confirmatione; *Tunc plenè ſanctificari & eſſe filii Dei poſſunt, ſi ſacramento utroque naſcuntur.* lib. 2. ep. 1. ſeu epiſt. 72. Addit etiam hæc verba Auguſtini. Sacramentum Chriſmatis in genere viſibilium ſignaculorum ſacroſanctum eſt, ſicut ipſe baptiſmus lib. 2 contra literas Petiliani, cap. 104.

Noſtræ reſponſiones. Impoſitio illa manuum Apoſtolorum non fuit ſacramentum. 2. Reſpondeo. 1. Thomæ Aquinatis verba ſunt; ad impoſitionem manûs Apoſtolorum, & etiam ad eorum prædicationem, deſcendebat plenitudo Spiritûs Sancti ſuper fideles ſub viſibilibus ſignis. Et ideo non erat neceſſaria ſenſibilis materia ſacramentalis, ubi ſenſibilia ſigna miraculosè exhibebantur divinitus. 3 part. qu. 72. art. 2. ad primum. Idem docent Scotus in 4 ſent. diſt. 7. qu. 1. num. 3. & Durandus ibid: qu. 2. ad primum, ubi ait; Potuit eſſe quod præter legem communem Deus ex ſpeciali gratiâ dedit aliquibus effectum Confirmationis, ſine ſacramento, cum ad impoſitionem manuum Apoſtolorum

da

dabatur Spiritus Sanctus ſub viſibilibus ſignis. Sacramentum Confirmationis ſemper dabant Apoſtoli, mediante chriſmate, ſecundùm communem legem ſacramenti. Hæc Durandus. Illa igitur manuum Apoſtolicarum impoſitio non fuit ſacramentum. Et ille deſcenſus Spiritûs Sancti ſuper fideles fuit miraculoſus & temporarius, non effectum ſacramenti.

Sacramenti Chriſmatis divina inſtitutio non invenitur.

3. Deinde, non poteſt ex ſacris literis oſtendi Dominica inſtitutio materiæ & formæ hujus ſacramenti; ergo neque ipſius ſacramenti, quod ex eis conſtet. Sacramenti Confirmationis materiam Eugenius, in Concilio Florentino, ait eſſe chriſma confectum ex oleo & balſamo, per Epiſcopum benedicto; formam autem eſſe; Signo te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti. Iſtius materiæ, & iſtius formæ inſtitutio Dominica in ſacris Scripturis nuſquam comparet.

Hoc ſacramentum non eſt à Chriſto inſtitutum.

4. Alexander Alenſis in ſua ſumma Theologiæ, quam Innocentii IV. Papæ Romani juſſu ſcriptam Alexander Papa quartus diplomate ac ſeptuaginta virorum Eccleſiaſticorum ſyngraphis comprobavit, ut refert Antonius Poſſevinus in apparatu ſacro: In ea (inquam) ſumma diſſerens de inſtitutione ſacramenti Confirmationis, ait hoc ſacramentum non fuiſſe à Domino inſtitutum, nec diſpenſatum; neque ab Apoſtolis: Apoſtolos enim in confirmatione uſos eſſe ſolâ impoſitione manuum, ſine ſacramento: ſed poſtea inſtitutum eſſe hoc ſacramentum in Concilio Meldenſi, quantum ad formam verborum, & materiam elementarem, eique Spiritum Sanctum contuliſſe virtutem ſanctificandi. Hæc Alenſis, part. 4. qu. 9. membro 1. Ibidem etiam memb. 2. art. 1. §. 1. in Reſolutione, ait; Ut igitur in hoc ſacramento eſſet aliquid materiale figurans rem illius, ſicut in aliis ſacramentis; conveniens fuit ut forma Apoſtolorum mutaretur. Et rurſum, eodem articulo, §. 3. dicit, Chriſtum hoc ſacramentum non inſtituiſſe, nec ei vim dediſſe. Et Alexandri diſcipulus Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 7. art. 1. qu. 1. & qu. 2. dicit, Chriſtum non inſtituiſſe hoc ſacramentum Confirmationis, neque viventibus adhuc Apoſtolis inſtitutum eſſe, ſed poſt obitum Apoſtolorum, materiam & formam hujus ſacramenti, ab ipſis Eccleſiæ rectoribus, dictante Spiritu Sancto, inſtituta eſſe. at verò, à Chriſto omnia novæ legis ſacramenta inſtituta eſſe, docent Tridentini, Seſſ. 7. can. 1. de Sacramentis. vide ſupra cap. 1. §. 18. & cap. 3. §. 4.

Diſſenſio Romanenſium inter ſe, de materia hujus ſacramenti.

5. Adhæc, de materia hujus ſacramenti inter ipſos Papiſtas fervet controverſia; aliis contendentibus, balſamum eſſe de neceſſitate hujus ſacramenti; aliis aſſerentibus, non eſſe, ſed ſufficere oleum olivarum. Inter recentiores (inquit Faber) eſt gravis diſputatiò de hac re; Ex una parte Cajetanus & multi alii tenent, balſamum non eſſe de neceſſitate ſacramenti, ſed præcepti tantum: ex altera Suarez 3. part. diſt. 33. ſect. 1. tom. 3. tenet, eſſe de eſſentia Sacramenti; pro ſe adducit multas rationes, in primis communem opinionem Theologorum. Hæc Philippus Faber Faventinus, in 4. ſent. diſput. 27. §. 10. Rectiùs utrique dixiſſent, neque oleum neque balſamum eſſe ſacramentum, quia deeſt divina inſtitutio.

Reſponſio de Dionyſio.

6. Dionyſius quidem, locis à Bellarmino allegatis, nempe lib. de Eccleſ. Hierarch. cap. 2. part. 3. & cap. 4. part. 3. meminit unguenti & unctionis eorum qui baptizantur, & unctionis altaris, & ſymbolicæ confectionis unguenti, τῆς τῦ μύρυ συμβολικῆς συνθέσεως, & vocat unguenti ſacramentum, μύρυ τελετήν. At neq; unctionem illam conjungit cum impoſitione manuum, & apertè eam conjungit cum baptiſmo; & cap. 2. part. 3. dicit Pontificem quidem ordiri unctionem, ſacerdotes autem qui ſub illo ſunt, peragere ſacram unctionis munus, eum qui baptiſmo initiatur ad ſacra certamina ſub figura evocantes. Et de eadem unctione loqui ſe profitetur, cap. 4. part. 3. ubi etiam ſcribit ſolitum eſſe Epiſcopum infundere baptiſterio partem illius unguenti. Eugenius autem cum Concilio Florentino, in decretis ſuper unione Armeniorum, & Synodus Tridentina, Seſſ. 7. can. 3. de Confirmatione: docent, Confirmationis ordinarium miniſtrum eſſe ſolum Epiſcopum; non autem ſimplicem ſacerdotem. Præterea divinam inſtitutionem unguenti illius & unctionis non oſtendit Dionyſius.

Reſponſio de Cypriano & Auguſtino.

7. Cyprianus, epiſt. 72. ſeu lib. 2. epiſt. 1. impoſitionem manuum ad accipiendum Spiritum Sanctum, & Auguſt. chriſma, lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104 vocant ſacramentum, & cum baptiſmo connumerant, eodem ſenſu, quo auctor operis de cardinalibus Chriſti operibus (quod Cypriano tribuitur) ſermone de ablutione pedum; & Ambroſ. lib. 3. de ſacramentis cap. 1. & Bernardus, ſermone in cœna Domini, qui incipit; Hi ſunt dies; ablutionem pedum vocant ſacramentum & myſterium, & cum baptiſmo & Euchariſtiâ connumerant. Neque tamen inde ſequitur vel impoſitionem manuum, vel chriſma, vel lotionem pedum eſſe verè & propriè ſacramentum; Quamvis pro lotione pedum argumenta ſuppetant longè ſpecioſiora, quàm pro chriſmate, cujus nulla fit in ſcripturis mentio. Loquimur jam de Chriſmate, quo utuntur in Confirmatione.

Legitima manuum impoſitio, legitima quidem, at non ſacramentum propriè dictum.

8. Puerorum autem vel rudiorum catecheticam educationem, eorumque poſt baptiſmum benedictionem cum impoſitione manuum, agnoſcimus ab Apoſtolis acceptam fuiſſe, & in Eccleſia catholica meritò retentam: ſicut docuimus in Irenico noſtro, lib. 1. cap. 7. & lib. 2. cap. 17. de qua manuum impoſitione Cyprianus ſcribens ad Jubaianum; Qui à Philippo (inquit) diacono baptizati erant, baptizari eos ultra non oportebat: ſed tantummodo quod deerat, id à Petro & Joanne factum eſt, ut oratione pro eis habitâ, & manu impoſitâ, invocaretur & infunderetur ſuper eos Spiritus Sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Eccleſia baptizantur, præpoſitis Eccleſiæ offerantur, & per noſtram orationem ac manûs impoſitionem Spiritum Sanctum conſequantur, & ſignaculo Dominico conſummentur. Hæc Cyprianus epiſt. 73. Hujus impoſitionis manûs meminit etiam Tertullianus lib. de reſurrectione carnis, cap. 8. & lib. de baptiſmo, cap. 8. ubi ait; De hinc manus imponitur, per benedictionem advocans & invitans Spiritum Sanctum. Idem lib. de præſcriptionibus cap. 36. ait de Romana illorum temporum Eccleſiâ; aquâ ſignat, Spiritu Sancto veſtit, Euchariſtiâ paſcit, martyrio exhortatur. Hæc ibi. ubi Spiritu Sancto veſtire, eſt impoſitione manus per benedictionem advocare & invitare Spiritum Sanctum.

Manus impoſitio eſt oratio ſuper hominem, non autem Sacramentum.

De hac manus impoſitione ſcribens Auguſtinus, ait; Manus autem impoſitio non ſicut baptiſmus repeti non poteſt. Quid enim eſt aliud niſi oratio ſuper hominem? Auguſt. lib. 3. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 16. Ex quibus Auguſtini verbis infert Gratianus manus impoſitionem non eſſe ſacramentum, cauſ. 1. qu. 1. Arianos.

Reſponſio de Tertulliano.

9. Unctionis etiam meminit Tertullianus, lib. de baptiſmo cap. 7. & lib. de reſurr. carnis cap. 8. ſed non eſt illis locis intelligenda unctio illa in fronte, quæ uſurpatur in Confirmatione, tanquam de eſſentia ſacramenti, ſed eam Tertullianus intelligit unctionem baptiſmalem (fatente etiam

Pamelio, in cap. 7. de baptiſmo num. 48.) quæ accenſitor illis baptiſmi ceremoniis, quæ non ad ſubſtantiam ſacramenti baptiſmi pertinent, ſed ad ejuſdem ſolemnitatem, conſuetudine quadam Eccleſiaſticâ, adhibentur: de quibus diſſerit Thomas 3. part. quæſt. 66. art. 10.

Hæc verba; Signo te ſigno crucis, perperam ponuntur in forma ſacramenti.

10. Hæc verba; *Signo te ſigno crucis*, non ſunt forma, nec de neceſſitate formæ, alicujus ſacramenti: nam ipſum crucis ſignaculum eſſet ſacramentum, vel de eſſentiâ ſacramenti, vel res ſacramenti, ſi verba iſta eſſent forma vel pars formæ ſacramenti: at crucem non eſſe ſacramentum diſertè aſſerit catechiſmus Romanus, part. 2. cap. 1. qu. 6. Nec eſt de eſſentiâ ſacramenti; nam non crux, ſed chriſma conſecratum eſt materia ſacramenti Confirmationis; ut docet Eugenius 4. Papa Rom. in Concilio Florentino: neque crux aut ejus ſignatio, ſed verba eam ſignificantia ſunt ſecundùm eos forma hujus ſacramenti: Ergo non eſt de eſſentia Sacramenti. Nec eſt res Sacramenti; nam rem Sacramenti eſſe Dei gratiam juſtificantem ac ſanctificantem, docet Catechiſmus Romanus, loco proximè citato. Cum igitur crux vel crucis ſignatio neque ſit ſacramentum, neque eſſentialis pars ſacramenti, neque res ſacramenti, nedo, neque ſubjectum ſuſceptivum ſacramenti, verba eam ſignificantia non poſſunt eſſe forma, aut pars eſſentialis ſacramenti.

11. Deſideratur divina inſtitutio ſignaculi crucis, quod docent eſſe in hoc ſacramento neceſſarium, eſſentiali neceſſitate verbaque ipſum ſignificantia docent eſſe de neceſſitate: formæ. ita docent Thom. 3. part qu. 72. art. 4. & in 4. ſent. diſt. 7. qu. 1. art. 3. & ibidem Bonaventura, & Scotus, & alii. Tertullianus, lib. 3. de corona militus, cap. 3. ſignaculum crucis eis accenſet obſervationibus, quas Chriſtiani ſine ullius ſcripturæ inſtrumento, ſolius traditionis titulo, exinde conſuetudinis patrocinio vindicabant. Neque tamen exiſtimandum ab Apoſtolis tradita eſſe, quæcunque in eo ordine recenſet ibi Tertullianus; ut patet ex prægustatione concordiæ lactis & mellis. Certè ſignum crucis non poteſt eſſe neceſſarium neceſſitate ſacramenti, niſi ſit à Chriſto inſtitutum cum hac neceſſitate: at inſtitutio non comparet.

Vide quæ de ſigno crucis diximus, lib. 7. cap. 8. §. 30.

De conſecratione chriſmatis per Epiſcopum.

12. Benedictionem & conſecrationem chriſmatis per Epiſcopum eſſe neceſſariam neceſſitate ſacramenti, tenent omnes Theologi, inquit Philippus Faber Faventinus, in 4. ſent. diſt. 7. diſp. 27. §. 17. Quibus ſe adjungit ipſe Faber, qui fundamentum hujus doctrinæ ibidem veſtigans, traditione Eccleſiæ eam tuetur, neque aliud invenit fundamentum. Alenſis autem, part. 4 q. 9. memb. 2. art. 1. §. 3 & Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 7. art. 1. qu. 2. dicunt elementum iſtud ideo per benedictionem ab Epiſcopo conſecrandum eſſe; quia non eſt à Chriſto inſtitutum, neque à Chriſto vim accepit. Cajetanus in 3. partem, qu. 72. art. 3. tenet, ſimplicem ſacerdotem poſſe benedicere & conſecrare chriſma: & dicit, conſecrationem Epiſcopi eſſe neceſſariam non de neceſſitate ſacramenti, ſed præcepti tantùm. Præcepti, inquam, Eccleſiaſtici. Hanc opinionem Faber, loco ſuperiùs citato, ait eſſe ſingularem Cajetani. Bellarminus lib. de ſcriptoribus Eccleſ. ſcribit, Cardinalem Cajetanum, obiiſſe anno Dom. milleſimo quingenteſimo trigeſimo quarto. Sed antequam inanem illam litem ſuſciperent, oſtendenda priùs fuerat divina inſtitutio ipſius conſecrationis chriſmatis iſtius, ſive per Epiſcopum, ſive per ſimplicem presbyterum. Hanc autem non oſtendunt, deſtituti teſtimonio ſacræ Scripturæ, ſed tantùm ſupponunt, prætexentes traditionem Eccleſiæ: ita ſumentes pro confeſſo, quod ante omnia erat per ſacras ſcripturas evidenter demonſtrandum.

CAPUT. V.

Pœnitentiam non eſſe ſacramentum Novi Teſtamenti propriè dictum.

Fatetur Pamelius; pœnitentiam rarò dici ſacramentum Patribus. dicere autem debuit nunquam ita dici eo ſenſu, quo appellamus ſacramenta propriè dicta.

IAcobus Pamelius in Tertulliani lib. de præſcriptionibus, cap. 40. num. 141. ait pœnitentiam diſertis verbis rarò ſacramentum dici à Patribus: imò nullum adfert locum ex omnibus, præter unum illum Tertulliani locum, de quo ibi diſſerit; ubi tamen Tertullianus ſacramenta divina latiore ſignificatu diſertè extendit etiam ad dogma de reſurrectione, & ad martyrium pro adipiſcenda æternitatis coronâ, ad virginitatem, ad continentiam.

Hardingi objectiones ex Auguſtino & Ambroſio.

1. Hardingus, contra Apologiam Eccleſiæ Anglicanæ, ut probet pœnitentiam à Patribus habitam eſſe in numero ſacramentorum propriè dictorum, citat Auguſt. Enchird. cap. 66. & Ambroſ. lib. 1. de pœnitentia, c. 6. & 7. & lib. 2. capite 2. Quibus tamen locis apud Ambroſium fatetur, non poni diſertè ſacramenti appellationem: at ſubjicit, ſacramenti vocabulum tertiò ejuſdem libri capite manifeſtè ab Ambroſio interſeri.

Vindicatur Auguſt.

3. Ipſa Patrum verba conſulamus. Dixerat Auguſtinus, Enchirid. cap. 65. rectè ab iis qui Eccleſiæ præſunt, conſtituta eſſe tempora pœnitentiæ, ut fiat etiam ſatis Eccleſiæ, in qua remittuntur ipſa peccata. & ſubjungit cap. 66. magis propter futurum judicium fieri remiſſionem peccatorum. In hac autem vitâ (inquit) uſque adeò valet quod ſcriptum eſt, Grave jugum ſuper filios Adam à die exitûs de ventre matris eorum, uſque in diem ſepulturæ in matrem omnium, ut etiam parvulos videamus poſt lavacrum regenerationis diverſorum malorum afflictione cruciari: ut intelligamus totum quod ſalutaribus agitur ſacramentis, magis ad ſpem futurorum bonorum, quàm ad retentionem vel adeptionem præſentium pertinere. Hæc ibi Auguſtinus. unde colligit Hardingus, Auguſtinum de Pœnitentia & baptiſmo verba facientem, utraque ſacramenta ſalutaria appellare.

Prima noſtra reſponſio de loco illo Auguſtini.

4. Reſpondeo 1. Si ſacramenti vocabulum latè ſumas, quid in efficies? ſtrictâ autem acceptione pœnitentiam eſſe ſacramentum, ſi judicâſſet Auguſtinus, id alicubi in tam copioſis ſuis operibus, in quibus ſacramenti vocabulum uſitatiſſimum eſt, perſpicuè dixiſſet. at nullum reperire poſſunt Papiſtæ, præter hunc unum ambiguum. Præterea: etſi præcedente capite loquebatur de pœnitentia, & ajebat, remiſſionem peccatorum in Eccleſia dari pœnitentibus; & ſubjungit, remiſſionem quæ datur reſpicere magis futurum judicium, quàm vitam hanc temporalem; idque hoc cap. 66. illuſtrat, atque confirmat argumento ſumto ab eo quod geritur in ſacramentis, allato unius ſacramenti, videlicet baptiſmi, exemplo; non tamen inde ſequitur, eum pœnitentiam ponere in numero ſacramentorem. Nam ſi de fide ejuſdemque confeſſione aut de martyrio fuiſſet illi ſermo, & dixiſſet horum fructum magis in eis quæ futura ſunt quærendum eſſe, & addidiſſet argumentum ab illo quod in baptiſmo adeóque in ſalutaribus ſacramentis geritur, non inde conſequeretur, eum exiſtimare fidem, confeſſionem fidei, & martyrium eſſe ſacramenta.

Secunda noſtra reſponſio.

Tertia noſtra reſponſio.

5. Neque eſt inſolens Patribus, quædam quæ propriè ſunt ſacramenta, & quædam quæ non ſunt propriè ſacramenta, unâ communi ſacramen-

Cum ſacramento propriè dicto, aliquid quod non eſt ſacramentum propriè dictum, Patres aliquando unâ communi ſacramentorum appellatione ſimul complectuntur.

mentorum appellatione ſimul complecti, Latus Chriſti percutitur, & baptiſmi atque martyrii pariter ſacramenta funduntur: inquit Hieronymus epiſt. ad Oceanum, de unius uxoris viro. Neque tamen hinc inferre licet, Hieronymum, exiſtimaſſe, martyrium eſſe ſacramentum propriè dictum, ſicut eſt baptiſma. Sic Tertullianus cum baptiſmo & Euchariſtia, martyrium, & pœnitentiam, & virginitatem appellat ſacramenta divina, lib. de præſcriptionibus, cap. 40. Et Auguſtinus conferens & anteferens ſacramentis veteris Teſtamenti, ſacramenta Novi Teſtamenti; Si (inquit) antiqui juſti pro illis prænunciativis ſacramentis, & rerum nondum impletarum figuris omnia dura perpeſſi ſunt; quanto magis nunc pro baptiſmo pro Euchariſtia Chriſti, pro ſigno Chriſti, ad omnia perferenda paratior debet eſſe Chriſtianus. lib. 19. contra Fauſtum Manichæum, capite 14. ſignum tamen Chriſti crucifixi, ſeu ſignum crucis, non eſt ſacramentum propriè dictum. Vide ſuprà, capitis quarti paragraphum decimum.

Quarta noſtra reſponſio. Patres aliquando, de uno ſacramento loquentes, utuntur vocabulo numeri pluralis. Vide lib. 10. cap. 5. §. 27.

6. Quandoque Patres de uno aliquo ſacramento ſermonem habentes utuntur vocabulo pluralis numeri. Auguſtinus, qui non manet (inquit) in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, proculdubio nec manducat ſpiritaliter carnem ejus nec bibit ejus ſanguinem, licet carnaliter & viſibiliter premat dentibus ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti: ſed magis tantæ rei ſacramentum ad judicium ſibi manducat & bibit; quia immundus præſumſit ad Chriſti accedere ſacramenta, quæ aliquis non dignè ſumit, niſi qui mundus eſt. Hæc Auguſtinus, loquens de Euchariſtia, tract. 26. in Euang. Joan. Ambroſius, videbas (inquit) quæ corporalia ſunt corporalibus oculis; ſed quæ ſacramentorum ſunt, cordis oculis adhuc videre non poteras. Ergo quando dediſti nomen, tulit lutum, & linivit ſuper oculos tuos. Hæc Ambroſius, loquens de ſacramento baptiſmi, lib. 3. de ſacramentis, capite ultimo. Auctor operis de cardinalibus Chriſti operibus, quod Cypriano tribuitur, ſermone de ablutione pedum, Reverſis (inquit) dat, ut iterum eis poſſint ſacramenta injuriata prodeſſe, quorum, ſi pœnitentia non ſubeſſet, nullo modo deinceps experiri poſſent effectum. Hæc ille, loquens de ſacramento baptiſmi violato per ſuccedentia peccata, quæ poſtea aufert pœnitentia. Unde patet, verba illa Auguſtini, Enchirid. capite ſexageſimo ſexto, ubi de baptiſmo ſermonem habens adhibet nomen plurale, [*ſalutaribus ſacramentis*] poſſe non abſurdè intelligi de uno baptiſmi ſacramento. At paulo ſuperiùs diſſerebat, inquies, de pœnitentiâ. at nunc, inquam, differit de baptiſmo, ut ex eo quod in ſalutaribus agitur ſacramentis, doceat etiam eam remiſſionem peccatorum quæ per uſum clavium in Eccleſia datur pœnitentibus, (etiamſi penitentia non ſit ſacramentum) prodeſſe magis in futurum.

Vindiciæ Ambroſii.

7. Quod attinet loca Ambroſii ab Hardingo allegata, nil aliud invenitur apud Ambroſium, libro primo, de pœnitentia, capite ſexto, Quod huc ſpectare videatur, niſi quod reprehendit Novatianum, claves regni Cœlorum non ſuſcipientem, & donari in Eccleſia peccata poſſe negantem. At certè poteſtas clavium non eſt ſacramentum pœnitentiæ. Verum clarius (inquies) rem explicat Ambroſius, cap. 7. ejuſdem libri; Cur baptizatis, (inquit) ſi per hominem peccata dimitti non licet? In baptiſmo utique remiſſio peccatorum omnium eſt. Quid intereſt, utrum per penitentiam, an per lavacrum hoc jus ſibi datum ſacerdotes vendicent? unum in utroque myſterium eſt. Sed dices, quia in lavacro operatur myſteriorum gratia; quid in pœnitentia? nonne Dei nomen operatur? Hæc ibi Ambroſius. Ex quibus verbis promtiùs colligere eſt, pœnitentiam non eſſe ſacramentum: alioquin enim reſpondiſſet apertè, etiam in ea operari myſteriorum gratiam. Quòd autem etiam pœnitentiam videtur appellare myſterium, id ſignificatione proculdubio generaliore accipiendum eſt, alioqui Latinus ſcriptor Ambroſius, cui ſacramenti vocabulum admodum familiare eſt, qui etiam opus de ſacramentis peculiare compoſuit, pœnitentiam alicubi disertè dixiſſet eſſe ſacramentum, quod tamen nuſquam facit.

Hardingi objectio. Ad eandem reſponſio.

8. At tertio capite libri ſecundi de pœnitentia, Ambroſius ſacramenti vocabulum manifeſtè interſerit: ſi creditur Hardingo. Quid ais Hardinge? Euchariſtiam invenio ibi dici ſacramentum: at pœnitentiam nuſquam. Verùm priùs inſpiciamus ſecundum caput libri ſecundi, ne aliquid abs te allegatum indiſcuſſum relinquamus: Quid ibi invenis? nempe poſſe Deum, quando vult, donare nobis peccata, etiam quæ putamus non poſſe concedi. Et deinde hæc verba; Impoſſibile videbatur per pœnitentiam peccata dimitti. Conceſſit hoc Chriſtus Apoſtolis ſuis, quod ab Apoſtolis ad ſacerdotum officia tranſmiſſum eſt. Hæc ibi Ambroſ. At non inde ſequitur, pœnitentiam eſſe ſacramentum propriè dictum: nam pœnitentiæ interior virtus neceſſaria eſt lapſo, ut per eam aſſequatur à Deo peccatorum remiſſionem; non tamen hæc virtus eſt ſacramentum. Neque externus actus pœnitentis, per quem obtinet remiſſionem & reconciliationem Eccleſiaſticam, dici poteſt ſacramentum; non enim externus omnis actus, per quem obtinetur remiſſio, ſacramentum eſt: per confeſſionem fidei Eunuchus obtinuit baptiſmum, adeóque remiſſionem; neque tamen inde ſequitur, confeſſionem fidei, quam baptizandi faciunt, eſſe ſacramentum. *Act. 8: 37.* Neque ipſa remiſſio ſacramentalis, quæ in baptiſmo datur, eſt ſacramentum; ſed effectum vel fructus ſacramenti. Neque quia remiſſio in baptiſmo datur per ſacramentum, ſequitur remiſſionem quæ datur judicialiter per uſum clavium, dari per ſacramentum: niſi dicas, dari per ſacramentum Euchariſtiæ, quod eis qui ſolvuntur datur. Et hoc quidem ſenſu remiſſio etiam quæ pœnitentibus, poſt peractam pœnitentiam ad ſanctam denuo menſam admiſſis, datur, eſt ſacramentalis. Fit enim per ſanguinem Chriſti, qui in ſacramento ſumitur; ut monet Ambroſius libro ſecundo de pœnitentia, capite tertio, Chriſtus per uſum poteſtatis, quam habebat remittendi peccata, dixit paralytico, *remiſſa ſunt tibi peccata tua.* Matth. 9: 2. & mulieri peccatrici pœnitenti, dixit, *remiſſa ſunt peccata tua.* Luc. 7: 48. nec tamen hæc dicendo impertivit illis eo tempore aliquod ſacramentum; ſed tantummodo ſententiam judiciariam pronunciavit verbis, ſine ſacramento. niſi dicas, ſanationem paralytici corporalem fuiſſe illi temporale quoddam & particulare ſacramentum. De quo nunc non inquirimus. Quando Davidi confitenti dixit Nathan, *Dominus quoque tranſtulit peccatum: non morieris.* 2 Sam. 12: 13. non dedit ei ſacramentum, quamvis quod dixit Nathan, ratum fuerit in Cœlo. Denique nihil aliud dicit Ambroſius, loco citato, libro ſecundo de poenitentia, capite ſecundo, niſi per pœnitentiam dimitti peccata; & hoc ad ſacerdotum officium pertinere. Quod nos etiam docemus: nam in Eccleſia ſuâ Dominus hunc ordinem, & decorum inſtituit, ut paſtoribus diſciplinæ Eccleſiaſticæ, in ligandis contumacibus, & ſolvendis pœnitentibus,

bus, conceſſerit poteſtatem; ſicut in qualibet bene conſtitutâ republicâ regimine, auctoritate, judiciis, ac diſciplinâ opus eſt. Sed iſta non efficiunt ſacramentum. Neque reticuiſſet Ambroſius hoc nomen, ſi putâſſet pœnitentiam eſſe propriè dictum ſacramentum.

Hinc manifeſta eſt Hardingi incogitantia & hallucinatio.

9. Nam quod aſſerit Hardingus, Ambroſium capite tertio, ejuſdem libri, diſertè interſerere vocabulum *ſacramenti*, id quam incauto exciderit Hardingo, jam palàm faciam. Fateor quidem, apud Ambroſium ibi legi vocabulum ſacramenti. Quid hoc ad propoſitam quæſtionem? oſtendendum erat, pœnitentiam Ambroſio diſertè dici ſacramentum. Hoc autem apud Ambroſium non invenitur. *Sacramenti* vocabulum illo capite quater legitur de Euchariſtia; at de pœnitentia ne ſemel quidem. Verba Ambroſii ſunt: Poſtea panem Patris deſideravit, cum veſceretur ſiliquis, & meruit ſtolam, annulum, calceamentum, immolationem quoque vituli, quæ ſpeciem habet paſſionis Dominicæ, per quam cœleſte ſacramentum nobis donatur. Bene dicitur, quia peregrè profectus eſt qui erat à ſacris altaribus ſeparatus. ——— Nec mirum ſi fame peribat, qui divino alimento egebat, cujus deſiderio compulſus; *Surgam*, inquit, *& ibo ad Patrem meum: & dicam illi; Pater peccavi in Cœlum, & coram te.* Nonne advertiſtis id evidenter jam nobis expoſitum, quod merendi gratia ſacramenti ad precandum impellimur. Et hoc auferre vultis, propter quod agitur pœnitentia? Tolle gubernatori perveniendi ſpem, & in mediis fluctibus incertus errabit. Tolle luctatori coronam, lentus jacebit in ſtadio. Tolle piſcatori capiendi efficaciam, deſinet jactare retia. Quomodo ergo poteſt qui famem patitur animæ ſuæ, ſtudioſiùs Deum precari, ſi ſacram deſperet alimoniam? ——— tam citò veniam meretur, ut venienti & adhuc longè poſito occurrat Pater, ——— vitulum præcipiat occidi, quia Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Etenim quotieſcunque ſanguinem Domini ſumimus, mortem Domini annunciamus. Sicut ergo ſemel pro omnibus immolatus eſt: ita quotieſcunque peccata donantur, corporis ejus ſacramentum ſumimus; ut per ſanguinem ejus fiat peccatorum remiſſio. Ergo evidentiſſimè Domini prædicatione mandatum eſt, etiam graviſſimi criminis reis, ſi ex toto corde & manifeſtâ confeſſione peccati pœnitentiam gerant, ſacramenti cœleſtis refundendam gratiam. Unde nihil vobis [Novatianis] ad excuſationem reſediſſe certum eſt. Hæc Ambroſius, libro ſecundo de pœnitentia contra Novatianos, capite 3. neque omnino interſeritur illo capite vocabulum *ſacramenti*, niſi verbis hic à me tranſcriptis. in quibus tantum abeſt, ut vocabulum ſacramenti diſertè attribuatur pœnitentiæ, ut è diverſo ſacramentum ab ea manifeſtè diſtinguatur, ut finis & fructus, cujus aſſequendi gratia agitur pœnitentia, ut pœnitentiam gerentibus, ſacramenti Euchariſtiæ, à quo ſeparati erant, gratia refundatur.

Luc. 15: 18.

Lapſis poſt baptiſmum qui pœnitentiam egerunt, datur ſacramentum Euchariſtiæ.

10. Hoc illud eſt ſacramentum, de quo pœnitentibus concedendo vel negando controverſia agitabatur inter Catholicos & Novatianos, utrùm ſcilicet ea eſſet lapſis pœnitentibus exhibenda miſericordia, ut ad communionem, à qua peccati ſui merito ſeparati erant, denuo eſſent admittendi: affirmabant Caholici; negabant autem Novatiani.

Cyprian.

11. Agant (inquit Cyprianus) pœnitentiam juſto tempore, & ſecundùm diſciplinæ ordinem ad exomologeſin veniunt, & per manûs impoſitionem Epiſcopi & cleri, jus communionis accipiunt. Hæc Cyprianus, epiſt. 3.

Ambroſ.

12. Dura pro mitibus, (inquit Ambroſius) ſuperba pro humilibus ſequenda opinantur doctores Novatianorum, quid autem durius, quàm ut indicant pœnitentiam, quam non relaxent, cum utique veniam negando, incentivum auferant pœnitentiæ? Nemo enim poteſt bene agere pœnitentiam, niſi qui ſperaverit indulgentiam. Sed negant his oportere reddi communionem: ſed in perpetuum cœleſtibus abdicandos myſteriis. Ambroſ. lib. 1. de pœnitentia contra Novatianos, cap. 1. ubi pœnitentiam relaxare, Ambroſio eſt, pœnitentibus communionem reddere. Idem poſtea eodem libro, cap. 14. Venit [Apoſtolus] in virga, quia à communione ſacra convictum removit. Et bene dicitur tradi Satanæ, qui ſeparatur à Chriſti corpore. Venit etiam in charitate, ſpirituque manſuetudinis: vel quia ſic tradidit, ut ſpiritum ejus ſalvum faceret: vel quia eum, quem antea ſequeſtraverat, poſtea ſacramentis reddidit. Hæc ibi. ubi ligatum ſolvere, eſt ſacramentis reddere. Et rurſus ejuſdem libri cap. 16. fruſtra dicitis vos prædicare pœnitentiam, qui tollitis fructum pœnitentiæ. ——— Si quis igitur occulta crimina habens, propter Chriſtum tamen ſtudioſè pœnitentiam egerit; quomodo iſtic recipit, ſi ei communio non refunditur? Vide etiam ejuſdem operis lib. 2. cap. 9.

Par jus ſolvendi & ligandi conceſſum Eccleſiæ: quid ſit ligare. quid ſit ſolvere.

13. Idem Ambroſius alibi ait; Dominus par jus & ſolvendi eſſe voluit & ligandi, qui utrumque pari conditione permiſit, &c. lib. 5. de pœnitentia, cap. 2. ligare autem eſt communicatione aliquem abſtinere; ut loquitur Cyprianus epiſt. 39. unde ſolvere nihil eſt aliud, quam ei qui ligatus erat demere injectum vinculum, ut ei ſacramenti cœleſtis gratia refundatur, ſeu communio reddatur; & qui ſequeſtratus erat, ſacramentis reddatur; ut loquitur Ambroſius, locis ſuperiùs citatis. Hoc Cypriano, ex parte illius qui reconciliatur, eſt jus communionis accipere, epiſt. 3. admitti, epiſt. 52. Pacem accipere, communicationem accipere, epiſt. 54. Ex parte autem ſacerdotum eos ſolventium; pacem dare, communicationem dare, ad bibendum in Eccleſia poculum Domini jure communicationis admittere. epiſt. 54. Pacem concedere. 52. Et Innocentius Papa Romanus, hujus nominis primus, epiſt. 3. ad Exuperium, cap. 2. vocat reconciliationem communionis. Et Ivo Carnotenſis, in uno brevi ſermone de cœna Domini, Euchariſtiam quater vocat ſacramentum reconciliationis: & ſemel, medicinam reconciliationis. Extat ille ſermo, in libris illis veterum de officiis & myſteriis Eccleſiæ, à Michaële Hittorpio editis, col. 829. edit. Pariſ. anno Dom. 1624.

Privata abſolutio figmentum humanum & nuperum. Vide lib. 12. cap. 4. 3. & ſeq. & lib. 16. cap. 3. propoſ. 4. Iacob. 5: 16. 1 Theſſ. 5: 14.

14. Hæc autem, quæ citerioribus ſeculis excogitata eſt; hominum non excommunicatorum privata & ſacramentalis abſolutio à peccatis per ſacramentum Pœnitentiæ, fuit incognita Catholicæ antiquitati. tali quidem privatim confitenti debetur officium orationis, ſive ſacerdos ſit ſive diaconus, ſive laicus cui facta eſt confeſſio, Jacob. 5: 16 debetur ei etiam conſolatio, juxta illud, *Conſolamini puſillanimos*, 1 Theſſ. 5: 14. & admonitio, conſilium, directio Paſtoralis vel fraterna. At ei ſacramentalem peccati remiſſionem dare, humanum figmentum eſt: Sed neque judicialem dare talibus privatim poteſt ſacerdos. ſicut infrà, ſi Deus voluerit, prolixè docebimus, lib. 12. hujus operis, ubi de natura pœnitentiæ, ejuſdemque partibus, & de poteſtate & uſu clavium ex profeſſo erit diſſerendum.

Publica abſolutio non eſt ſacramentum.

15. At neque publica abſolutio eſt ſacramentum, ſed diſciplinæ publicæ exercitium: neque à publica abſolutione pœnitentium, antiquitus uſitatâ, aptè trahuntur argumenta in patrocinium

nium hujus privatæ abſolutionis confitentium, quam fingunt eſſe ſacramentum, vel potiorem partem, puta formam ſacramenti. Id videns Melchior Canus, homo Papiſta, Epiſcopus Canarienſis, dixit, imprudentiam eſſe non mediocrem ea, quæ more majorum in pœnitentia publica præſcripta ſunt, ad hanc noſtram (inquit) ſecretam accommodare. Relectione de pœnitentia, part. 6. quæſt. de mutis & ægrotis loquelâ defectis. ad 4.

Bellarmini argumentum ex Victore Cartennenſi.

16. Bellarminus aliorum Patrum teſtimoniis nihil adjutus, unum tandem Patrem ſe reperiſſe exiſtimavit, cujus verba cauſſæ eorum qui pœnitentiam ſacramentis propriè dictis accenſent, apertè patrocinentur; Victorem Epiſcopum Cartennenſem, qui apertè nominat ſacramentum. verba Victoris illius hæc adfert; Denique Dominum audi in Evangelio, quibus jaculis feriat peccatorem; ut intelligas, quanti faciat pœnitentiæ ſacramentum. Hæc, velut ex Victoris Cartennenſis libro de Pœnitentia, cap. 20. recitat Bellarm. in ſuo opere de pœnitentia, lib. 1. c. 10. ubi etiam monet, floruiſſe Victorem Cartennenſem circa ann. Dom. 450. teſte Trithemio, & Gennad.

Reſponſio de Victore Cartenenſi.

17. Reſpondeo: Floruiſſe circa illud tempus Victorem Epiſcopum Cartennenſem, non inficior; ſcripſiſſe etiam de pœnitentia publicani librum, in quo & regulam vivendi pœnitentibus juxta ſcripturarum auctoritatem ſtatuit, teſtis eſt Gennadius, in catalogo virorum illuſtrium. Librum verò illum, cum neque in bibliotheca Patrum inveniatur, neque ullam ejus mentionem fecerit ipſe Bellarminus in ſuo libro, quem ſcripſit de ſcriptoribus Eccleſiaſticis; vehementer ſuſpicor, aut non viſum Bellarmino, aut verba inde quæ citat, conſuetâ fraude ab eo interpolari. Sed fac, verba eſſe Victoris, haud dubiè vocabulum *ſacramenti* largiore ſenſu accepit, præſertim cum libro ſuo titulum fecerit Victor, de pœnitentia publicani, quam nemo unquam judicavit eſſe ſacramentum propriè dictum: & illi propoſitum fuerit non ſacramentalem propriè dictam, ſed moralem vivendi regulam pœnitentibus, juxta ſcripturarum auctoritatem, ſtatuere: & hoc vocabulum ſacramenti largiore ſenſu apud Patres frequenter inveniri, ſuperiùs docuimus: Et aliis Patribus de pœnitentia differentibus inuſitatum ſit. quis enim credat Tertullianum in toto ſuo libro de pœnitentia, Cyprianum ſermone de lapſis, & tot ſuis epiſtolis de medicina pœnitentiæ ſcriptis, Ambroſium in ſuis duobus libris de pœnitentia, & ſex libris de ſacramentis, Hilarium, Hieronymum, Auguſtinum, Leonem, Gregorium, & alios omnes Latinos Patres, (excepto uno hoc Victore Cartennenſi) in tot tantiſque ſuis voluminibus, in quibus vocabulum *ſacramenti* de baptiſmo & cœna Domini frequentiſſimum eſt, temperaturos ſibi fuiſſe, quin alicubi pœnitentiam appellarent ſacramentum, ſive exiſtimâſſent eam revera eſſe ſacramentum propriè dictum; qualia ſunt baptiſmus & Euchariſtia?

Alii Patres de pœnitentia ſcribentes eam non vocant ſacramentum.

Aliud Bellarmini argumentum, à teſtimoniis ſcholaſticorum, & decretis Lucii Papæ. & Concil. Florent. & Trident. & à reſp. Hieremiæ Patriarchæ

18. A Victore Cartennenſi confeſtim delabitur Bellarminus, (loco ſuperiùs citato, §. 16.) ad teſtimonium Eccleſiæ quæ ab annis quingentis floruit, ſumto initio probationis ex Petro Lombardo, quem (inquit) Theologi omnes poſteriores ſequuti ſunt, 4. ſent. diſt. 14. adjicit decretum Lucii Papæ tertii, quod exſtat cap. Ad abolendam, Extra, de hæreticis, & definitionem Conciliorum Florentini & Tridentini. quibus adjungit reſponſionem Hieremiæ Epiſcopi Conſtantinopolitani ad Germanos, cap. 7. atque ex his infert, pœnitentiam eſſe ſacramentum verè & propriè dictum. Proſpiciens autem teſtimonia iſta non perſuaſura reformatis, confugit ad conſuetum devictorum Papiſtarum clamorem, de veræ Eccleſiæ infallibilitate. quaſi verò Eccleſiæ veræ ſtabilitas cautionem illam à Domino nobis commendatam excluderet, de vitando fermento Phariſæorum, quamvis in ipſa Moſis cathedra ſedentium. Sed ad propoſitum.

Cp. & ab Eccleſiæ infallibilitate.

Reſp. de Eccleſiæ infallibilitate.

Reſponſio de Petro Lombardo & aliis, quorum auctoritate fretus Bellarminus non dubitavit pœnitentiam accenſere ſacramentis propriè dictis.

19. Diſpiciamus, quid de ſacramento pœnitentiæ tradiderint P. Lombardus, & poſt eum alii, quorum auctoritate commentitium dogma de vero ac propriè dicto pœnitentiæ ſacramento ſuffultum ibat Bellarminus. quo perſpecto, facilior & clarior erit noſtra reſponſio. Lombardi doctrina eſt, pœnitentiam exteriorem eſſe ſacramentum; interiorem verò pœnitentiam eſſe virtutem mentis: & utramque eſſe cauſſam ſalutis & juſtificationis, 4. ſent. diſt. 14. In quam diſtinctionem Durandus quæſt. 3. Pœnitentia (inquit) accepta pro habitu vel actu, quo deteſtamur peccatum à nobis commiſſum, eſt virtus vel actus virtutis; nec eſt ſacramentum. alio modo accipitur pœnitentia pro actibus exterioribus, qui ſunt inter pœnitentem & abſolventem, qui actus ſunt confeſſio & abſolutio; Et pœnitentia ſic accepta eſt ſacramentum. Hoc ſacramentum magis propriè diceretur ſacramentum confeſſionis & abſolutionis, quàm pœnitentiæ: quia in confeſſione & abſolutione conſiſtit hoc ſacramentum tanquam in ſua materia & formâ. Pœnitentia autem ſi accipiatur pro habitu vel actu interiore, eſt ad hoc ſacramentum tanquam prævia diſpoſitio ſuſcipientis: ſi autem accipiatur pro executione pœnæ ſatisfactoris, ſic eſt conſequens ad hoc ſacramentum. Et ſic pœnitentia quocunque prædictorum modorum accepta, non eſt intrinſeca huic ſacramento. Hæc Durandus loco citato. Ait quidem P. Lombardus, in perfectione pœnitentiæ tria obſervanda eſſe, ſcilicet, compunctionem cordis, confeſſionem oris, ſatisfactionem operis. 4. ſent. diſt. 16. at horum trium quot concurrant ad conſtitutionem ſacramenti, non admonet, contentus dixiſſe, diſt. 14. interiorem pœnitentiam eſſe virtutem, & exteriorem eſſe ſacramentum. De clavibus etiam, earumque uſu, diſſerit, diſt. 18. utrum verò abſolutio per uſum clavium ſit ſacramentum, vel pars ſacramenti propriè dicti, non inquirit; nihil definit. Florebat Petrus Lombardus circa annum Domini 1150.

Pœnitentia non ſacramentum, neque intrinſeca ſacramento.

Durand.

De Lucio 3. Papa Rom.

Cap. 9. Extra. de hæreticis.

20. Lucius Papa tertius Pontificatum ſuſcepit anno Domini millesimo centeſimo octogeſimo primo, ſecundùm Onuphrium, & obiit anno 1185. Decreti ejus à Bellarmino allegati verba, de ſacramentis, hæc ſunt; Univerſos qui de ſacramento corporis & ſanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti, vel de baptiſmate, ſeu de peccatorum confeſſione, matrimonio, vel reliquis Eccleſiaſticis ſacramentis, aliter ſentire aut docere non metuunt, quàm Romana Eccleſia prædicat & obſervat, vinculo perpetui anathematis innodamus. Hæc Lucius. Satis quidem arroganter: ac ſi Romanæ Eccleſiæ prædicatio & obſervatio eſſet fidei Chriſtianæ divina & infallibilis regula. id quod ſcripturæ ſacræ præſidio deſtitutum, & experimento contrario ſæpe refutatum, & antiquiorum Pontificum, aliorumq; Patrum ac Conciliorum judiciis jampridem exploſum eſt. Vide quæ diſſeruimus de Liberio, Anaſtaſio, Hormiſda, Vigilio, Honorio, & aliis Rom. Pontificibus in hoc opere. Vide etiam inferiùs, §. 28. Sed quid tandem ait Lucius Papa, quod ad præſentem de pœnitentia controverſiam ſpectet? nempe, peccatorum confeſſionem ponit in numero ſacramentorum Eccleſiaſticorum: at non aſſerit, de ſolis veris & propriè dictis ſacramentis ſe loqui; imò ſacramenta potiùs generaliore ſenſu hic accipi, inde colligere eſt; quia quàm latè patet

materia circa quam exercetur hæreſis in Chriſtianis dogmatibus, tam largâ acceptione dici videntur hîc ſacramenta, cum omnibus hæreticis anathema denuncians nullam aliam commemoret diſſenſionis materiam, niſi Eccleſiaſtica ſacramenta, id eſt, dogmata. Deinde ſolius meminit confeſſionis peccatorum, quam tamen Scotiſtæ negant eſſe ſacramentum, aut partem ſacramenti; ut mox patebit. Utrùm verò partes conſtitutivæ ſacramenti propriè dicti ſint contritio, abſolutio, & ſatisfactio, vel quemadmodum ad hoc ſacramentum confeſſionis reducantur, non docet Lucius.

Alexand. Alenſis.

21. Alexander Alenſis ait pœnitentiam, ordinem, & matrimonium, eſſe quidem novæ legis, quia in illa ſunt approbata; ſed non eſſe in nova lege inſtituta hæc tria ſacramenta. part. 4. qu. 9. memb. 2. §. 1. licet poſtea aliter doceat de pœnitentia, quæſt. 14. memb. 1. artic. 2. § 4. & art. 3.

Thomæ doctrina.

22. Thomas 3. part quæſt. 84. art. 1. ad 3. In pœnitentia (inquit) eſt aliquid, quod eſt ſacramentum tantum; ſcilicet actus exterius exercitus, tam per peccatorem pœnitentem, quàm etiam per ſacerdotem abſolventem: res autem & ſacramentum, eſt pœnitentia interior peccatoris; res autem tantùm, & non ſacramentum, eſt remiſſio peccati. Idem ead. quæſt. art. 3. in corpore articuli. Ea (inquit) quæ ſunt ex parte pœnitentis, ſive ſint verba ſive facta, ſunt materia hujus ſacramenti; ea verò quæ ſunt ex parte ſacerdotis, ſe habent per modum formæ: nam hoc ſacramentum perficitur per ea quæ ſunt ex parte ſacerdotis. Hæc ibi. Idem etiam in 4. ſent. diſt. 14. qu. 1. art. 1. ad 2. verba (inquit) ſacerdotis abſolventis ſunt forma hujus ſacramenti, quibus exprimitur abſolutionis actus. Et ibidem, ad 3. ait ſacerdotes exhibere hoc ſacramentum, quia abſolvunt confitentes & ſatisfactionem injungunt: requiri autem aliquod principium ex parte noſtra. Hæc Thomas.

Thomas à P. Lombardo, & à ſeipſo etiam diſſentanea docet. diſſentit etiam à Thoma Durandus.

23. Non ſatis convenit Thomæ cum magiſtro ſententiarum, dum interiorem pœnitentiam peccatoris vocat ſacramentum. Nec ſibi ipſi conſentanea dicit Thomas, dum materiam ſacramenti pœnitentiæ conſtituit in actibus exterioribus pœnitentis, & formam in verbis ſacerdotis exprimentibus abſolutionis actum; & tamen interiorem pœnitentiam & injunctionem ſatisfactionis ſacramento includit, quæ neque ſunt de materia neque forma hujus ſacramenti, adeoque huic ſacramento intrinſeca non ſunt. Nam pœnitentia interior non eſt actus exterior pœnitentis: injunctio ſatisfactionis non eſt verbum illud ſacerdotis, quo exprimitur abſolutionis actus. Et Thomas 3. parte, quæſt. 84. art. 3. diſertè docet, convenientiſſimam hujus ſacramenti formam eſſe hæc verba, *Ego te abſolvo*. Thomæ autem & Durandi diſſenſio ex ſuperioribus manifeſta eſt. ſupra, §. 19.

Bonavent. Confeſſio non eſt à Chriſto inſtituta.

24. Bonaventura in 4. ſent. diſt. 17. part. 2. art. 1. quæſt. 3. ait confeſſionem, quantum eſt de ſe, eſſe opus humanum, eamque non à Chriſto inſtitutam, ſed à Domino tantum inſinuatam; ab Apoſtolis autem inſtitutam, & ab Epiſcopo Hieroſolymitano ſancto Jacobo promulgatam. Jacob. 5. illis verbis, *Confitemini alterutrum peccata veſtra*. Quæ verba de confeſſione mutuâ, non præbere patrocinium confeſſioni illi, quam Papiſtæ ſacramentalem vocant, ſuperiùs oſtendimus, §. 14.

Iacob. 5: 16.

Gloſſ. Diverſa judicia de inſtitutione Confeſſionis.

25. Quam fuerint libera & diverſa citerioribus ſeculis de confeſſione judicia, indicat auctor gloſſæ, de pœnitentia, diſt. 5. Dicunt (inquit) quidam, inſtitutam fuiſſe in Paradiſo ſtatim poſt peccatum. Alii dicunt, quòd ſub lege fuit primò inſtituta, quando Joshua præcepit Achan crimen ſuum confiteri. Alii dicunt, quòd in novo Teſtamento à Jacobo, dicente, *Confitemini alterutrum peccata*, *&c.* ſed meliùs dicitur, eam inſtitutam fuiſſe à quadam univerſalis Eccleſiæ traditione, potius quàm ex novi vel veteris Teſtamenti auctoritate. Hæc ibi auctor gloſſæ. Idem tenet Panormitanus ſuper cap. Omnis utriuſque ſexûs. Extra, de pœnitentiis & remiſſionibus. Et dicit auctor gloſſæ, loco modo citato, confeſſionem apud Græcos non eſſe neceſſariam; quia non emanavit apud illos traditio talis.

Panorm. De pœn. diſt. 5.

Scotus definit ſacramentum pœnitentiæ.

26. Scotus in 4. ſent. diſt. 14. quæſt. 4. ſacramentum pœnitentiæ definit, *abſolutionem hominis pœnitentis, factam certis verbis cum debita intentione prolatis à ſacerdote*, *&c.* Et paulò pòſt ibidem, *Pœnitentia* (inquit) *eſt abſolutio, id eſt, quædam ſententia definitiva judicis ſecundarii, vel commiſſarii, abſolvens ream.* Et inferiùs ibidem, ait *confeſſionem eſſe diſpoſitionem præviam ad ſacramentum pœnitentiæ*; Item; *Nihil pertinens ad ſacramentum pœnitentiæ poſſe a laico diſpenſari.* Hæc Scotus. Et hanc ſententiam tuentur hodieque illi qui Scotum ſequuntur, quos eo nomine reprehendit Bellarminus, libro 1. de pœnitentia, cap. 16. §. Atque hæc quidem. & ſeqq.

Scotiſtæ Confeſſionem negant pertinere ad ſacramentum pœnitentiæ.

Quando floruerint Bonavent. Thom. Scotus, Durandus, Nicolaus Panorm. & Eugen. 4. Papa Rom. eique oppoſitus Amedeus, qui Felix 5. dictus eſt.

27. Floruerunt *Bonaventura* & *Thomas* circa annum Dom. milleſimum ducenteſimum ſexageſimum. *Scotus* florebat anno Dom. milleſimo trecenteſimo. *Durandus* circa annum Domini milleſimum trecenteſimum vigeſimum. *Nicolaus Panormitanus* florebat anno Domini milleſimo quadringenteſimo trigeſimo nono. quo anno Eugenium quartum Papam Romanum, agentem interea Concilium Florentiæ, Patres Baſileenſes, (in quibus erat Nicolaus Panormitanus) aliquoties citatum, cum non compareret, Pontificatu indignum pronunciârunt, & in ejus locum elegerunt Amedeum, qui dictus eſt Felix quintus.

Eugenii & Concilii Florentini doctrina de ſacramento pœnitentiæ.

28. Eugenius ille cum Concilio illo Florentino pœnitentiam accenſuit ſacramentis novæ legis. Quartum (inquit) ſacramentum eſt pœnitentia: cujus quaſi materia ſunt actus pœnitentis, qui in tres diſtinguuntur partes. quarum prima eſt cordis contritio: ad quam pertinet, ut doleat de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Secunda eſt oris confeſſio, ad quam pertinet, ut peccator omnia peccata quorum memoriam habet, ſuo ſacerdoti confiteatur integraliter. Tertia eſt ſatisfactio pro peccatis, ſecundùm arbitrium ſacerdotis: quæ quidem præcipuè fit per orationem, jejunium, & eleemoſynam. Forma hujus ſacramenti eſt; Ego te abſolvo, &c. Miniſter hujus ſacramenti eſt ſacerdos, habens auctoritatem abſolvendi, vel ordinariam, vel ex commiſſione ſuperioris. Effectus hujus ſacramenti eſt abſolutio à peccatis. Hæc Eugenius in Concilio Florentino, in inſtructione Armeniorum.

De Eugenio 4. Papa Rom. ejuſque depoſitione, & electione Amedei, narratio hiſtorica.

29. Nomen ejus ante Pontificatum erat Gabriel Condelmerius, ſuſcepto Pontificatu dictus eſt Eugenius quartus. Is anno Domini 1431. ſucceſſit Martino quinto. cujus Martini Papæ juſſu congregata eſt Synodus Baſileenſis, quæ etiam generalis dicitur. cui præſedit Martini ac ſedis Apoſtolicæ Legatus Julianus S. R. E. titulo ſancti Angeli, diaconus cardinalis. quo in munere illum Eugenius Papa confirmavit, ut conſtat ex ejus literis ad Julianum ſcriptis & inſertis ſeſſioni primæ illius Concilii, datis anno Dom. 1431. ſecundo Calend. Junii, Pontificatus Eugenii anno primo. In hoc Concilio Baſileenſi declaratum eſt, Papam eſſe infra Concilium, ſeſſ. 2. Deinde

ortâ

Digitized by Google

ortâ inter Concilium & Papam Eugenium diſſenſione, Papa à Concilio depoſitus eſt, ſuffecto Amedeo, qui dictus eſt Felix quintus. Exſtat decretum illius depoſitionis in actis Concilii Baſileenſis, ſeſſione trigeſima quartâ, ubi Concilium in Gabrielem illum, dictum Eugenium Papam quartum, fert ſententiam difinitivam, pronuncians, decernens, & declarans eum fuiſſe & eſſe (*verba ſunt decreti*) notorium & manifeſtum contumacem, unitatis & pacis Eccleſiæ Dei perturbatorem notorium, univerſalis Eccleſiæ ſcandalizatorem, notorium Simoniacum, perjurum, incorrigibilem, ſchiſmaticum, à fide devium, pertinacem hæreticum, &c. ac propterea eum à Papatu & Romano Pontificio deponit. Huic ſynodali decreto non paruit Eugenius, ſed glifcente inter Concilium & illum diſcordiâ, tranſtulit ſeu transferre ſe dicebat ſynodum in alium locum. Ipſe enim cum ſuis ſequacibus, licet reclamante Concilio Baſileenſi, conventiculum coëgit Ferrariam: ut patet ex Concilii Baſileenſis, ſeſſione 32. 35. 38. 39. De electione verò Amedei Ducis Sabaudiæ, quia poſtea Felix quintus dictus eſt, legere eſt in actis ejuſdem Concilii, ſeſſ. 39. & ſeſſ. 40. Poſtea Eugenius ſedem Concilii delegit Florentiam, ubi celebratum eſt Concilium, pro unitione Græcorum cum Latina Eccleſia, ſed abſque optato eventu. Decreverat autem Synodus Baſileenſis celebrandum cum Græcis Concilium, non illo, ſed alio in loco; ut patet ex ſeſſ. 25. & 32.

Eugenii crimina.

A fide devius, pertinax hæreticus.

Concil. Florent.

30. Si tot Patres, Cardinales, Archiepiſcopi, Epiſcopi, aliique Doctores, in Baſileenſi Concilio ſedentes audiantur, nullius hebebitur auctoritatis, quicquid illo tempore decrevit aut promulgavit Eugenius. Et exſtat adhuc Panormitani (qui Concilii Baſileenſis Eugenium abdicantis pars fuit) ſententia de confeſſione, planè diſſentanea ab Eugenii declaratione de ſacramento pœnitentiæ, ut ſuperiùs monebamus, §. 25.

Concilium Baſil.

Doctrinam Eugenii non recipit Panormitanus.

31. Et poſtea Joannes Major, circa annum Dom. 1500. applaudente Sorbonâ, palàm defendit illam Scoti doctrinam de ſacramento pœnitentiæ, ſuperiùs memoratam; ſic definiens pœnitentiam ſacramentum: Pœnitentia eſt verba certa prolata à ſacerdote juriſdictionem habente, cum intentione debita, ſignificantia pœnitentem ſolvi à peccatis. Et hanc definitionem explicans, ait, verba poni loco generis, nam (inquit) omnis pœnitentia eſt verba: ſed non è converſo. Et paullò poſt; Dicitur (inquit) *certa*, quia non omnia verba ſufficiunt: & ſunt iſta; *Abſolvo te ab omnibus peccatis tuis.* [&] *Ego abſolvo te ab omnibus peccatis tuis, in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti.* Et paullò inferiùs; Ex iſta (inquit) definitione ſequitur, quòd ſacramentum pœnitentiæ non componitur ex materia & formâ. niſi velis dicere quod voces ſunt aër: ſed loquor cum vulgo loquentibus, voces ſunt accidentia in aëre. Nullum enim accidens componitur ex materia & formâ metaphyſicè. Senſibile autem verbum eſt materia: & intentio Presbyteri, quæ eſt ſpiritualis, rationem formæ participat; non tamen componit unum hoc aliquid cum verbis. Quinto ſequitur, quòd contritio non eſt pars pœnitentiæ integralis pœnitentiam componens. Contritio enim nihil aliud eſt, quàm pœnitentia virtus; quæ eſt accidens in anima: Pœnitentia autem ſacramentum eſt accidens in aëre. Nec eſt pars ſubjectiva ſecundæ intentionaliter: ſed eſt pars pœnitentiæ ad hunc ſenſum, quod pœnitentiæ præſupponitur ad hoc, ut pœnitentia ſacramentum ſuum effectum cauſet, puta gratiam. *Et paucis interpoſitis;* Verè pœnitens ante ſacramentum pœnitentiæ acquirit remiſſionem ſuorum peccatorum: quamprimum enim aliquis habet diſplicentiam de ſuis peccatis, paratus facere emendam de eis propter Deum, remittuntur ei peccata ſua, & infunditur gratia. Secunda concluſio; Virtute pœnitentiæ ſacramenti, confitenti per verba ſacramentalia confertur gratia pœnitentialis. Tertia concluſio: Sacramentum pœnitentiæ, nullo modo delet peccatum. Probatur ſic; vel tranſiens ad confeſſionem priùs dolet quàm ſacerdos applicet ſacramentum, vel ſimul: utroque autem iſtorum dato peccata delentur per pœnitentiam virtutem. ſi enim non doleat de peccatis, pœnitentia ſacramentum ea non delet. *Et paulo poſt;* Pœnitentia ſacramentum non eſt ſecunda tabula poſt naufragium, quoad remiſſionem culpæ. ſed benè quoad remiſſionem totalis pœnæ vel partis ejus, & ad collationem gratiæ virtute operis operati. Dixi, *ſacramentum*, quia pœnitentia virtus eſt ſecunda tabula poſt naufragium, quoad remiſſionem culpæ. Hæc Joannes Major in 4. ſent. diſt. 14. quæſt. 2. Confidenter, & abſque hæreſeos aut pernicioſi erroris notâ, diſcedens ab illa ſententiæ Eugenii, quam promulgavit Florentiæ; tum quoad definitionem, & partes ſacramenti pœnitentiæ, tum quoad effectum ejuſdem.

Ioannes Major defendit ſententiam Scoti ſuperius memoratam, §. 25.

Sacramentum pœnitentiæ non componitur ex materia & forma.

Contritio non eſt pars ſacramenti Pœnitentiæ, ſed eſt prærequiſita diſpoſitio ſeu virtus in anima.

Verè pœnitens ante ſacramentum pœnitentiæ acquirit remiſſionem ſuorum peccatorum.

Sacramentum pœnitentiæ nullo modo delet peccatum.

Secunda tabula poſt naufragium.

32. Poſtea Synodus Tridentina, anno Dom. 1551. ſeſſ. 14. aſſeruit, ſacramentum pœnitentiæ eſſe verè & propriè ſacramentum, & à Domino tunc præcipuè inſtitutum eſſe, cum à mortuis excitatus, inſufflavit in diſcipulos ſuos, dicens, *accipite Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis peccata, &c.* Joan. 20. quem locum ab illa parexegeſi, poſtea, Deo donante, vindicabimus, & docebimus, adſtipulante etiam Catholicâ antiquitate, verba illa Domini ad auctoritatem publicæ Eccleſiaſticæ diſciplinæ & publicum uſum clavium non autem ad aliquod verum & propriè dictum pœnitentiæ ſacramentum pertinere. Ait eadem Tridentina Synodus, eâdem ſeſſione, Sacramenti pœnitentiæ formam in illis miniſtri verbis poſitam eſſe, *Ego te abſolvo, &c.* Eſſe autem quaſi materiam hujus ſacramenti ipſius pœnitentis actus, nempe, contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem. qui (inquit) quatenus in pœnitente ad integritatem ſacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remiſſionem ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione, Pœnitentiæ partes dicuntur. Hæc Synodus Tridentina, ſeſſ. 14. ubi etiam contradicentibus anathema denunciat. Sed clave errante, & injuſto furore.

Concili. Tridentini doctrina de ſacramento pœnitentiæ.

Lib. 12. hujus operis. c. 4.

33. Nam 1. inſtitutio divina deſideratur talis ſacramenti. 2. Nuſquam in ſcripturis legimus, vel Chriſtum, vel Apoſtolorum quenquam, imperâſſe vel audiviſſe privatas auriculares iſtiuſmodi confeſſiones, quales hodie exigunt Papiſtæ; vel confitenti privatam iſtiuſmodi abſolutionem, quæ ſacramenti pars formalis eſſet, impertiviſſe: vel ſatisfactionem injunxiſſe pœnalem præſtandam poſt abſolutionem. 3. Deeſt ſacramento pœnitentiæ corporale viſibile elementum. quod eſſe in omni ſacramento novi federis propriè dicto neceſſarium, oſtendimus ſuprà, cap. 1. in inveſtigatione definitionis ſacramenti.

Refutatio doctrinæ Concilii Tridentini, de ſacramento pœnitentiæ.

34. Neque audiendus Durandus, qui ut hujus objectionis vim devitet, ait non omnia ſacramenta novæ legis conſiſtere in verbis & rebus: Sacramenta enim pœnitentiæ, & matrimonii, conſiſtere in ſolis verbis, in 4. ſent. diſt. 1. q. 3. Hanc Durandi opinionem rejiciendam eſſe, ait Philippus Faber Faventinus in 4. ſent. diſt. 3. diſputatione 9. ubi cum aliis multis Theologis docet, res & verba eſſe partes eſſentiales ſacramenti, ita ut alterâ iſtarum partium ablatâ non fit ſacramentum. Sed dum hoc axioma applicat ad pœnitentiam, pro

Error Durandi.

Vide ſupra cap. 1. §. 33.

Opinionem Durandi meritò rejicit Philippus Faber.

Error Fabri.

pro te ponit actus pœnitentis, videlicet, contritionem, confeſſionem, ſatisfactionem: quos actus, tanquam materiam, ait ſubeſſe & ordinari ad verba formæ, à quibus perficiuntur & determinantur. At verò neque contritio eſt res ſenſibilis, neque confeſſio, exercita priùs per pœnitentem, & jam tranſacta, & non amplius ſenſibilis, poteſt eſſe idonea materia ſupervenienti formæ. Præterea confeſſio non eſt ſignum viſibile, quale requiri ad materiam ſacramenti oſtendimus ſuprà in definitione ſacramenti. quantum autem ad ſatisfactionem ea ſuccedit introductioni formæ, ideo non eſt intrinſeca ſacramento; ut rectè argumentatus eſt Durandus. Quod autem attinet impoſitionem manuum, eam non requiri in ſacramento pœnitentiæ, nec eſſe ejus partem, docent Thomas, 3. part. quæſt. 84. art. 4. & Melchior Canus, Relect. de pœnitent. part. 6. pag. 940. & Bellarm. lib. 1. de pœnitentia, cap. 15. 4. Iſta forma, *Ego te abſolvo*, non eſt à Chriſto inſtituta. Sin autem dicas, dediſſe Dominum diſcipulis poteſtatem judicialem remittendi peccata, id eſt, abſolvendi. *Reſpondeo;* dedit quidem poteſtatem remittendi judicialiter, ſeu abſolvendi, per publicam reconciliationem, pœnitentes qui erant excommunicati: at non dedit poteſtatem remittendi judicialiter, non excommunicatis, per privatam ſacramenti cujuſdam propriè dicti adminiſtrationem; qualis hodie uſurpatur à ſacerdotibus Papiſticis. De hoc vide ſuprà §. decimum tertium; & §. decimum quartum; & infra, librum 12. hujus operis.

Satisfactio non eſt intrinſeca ſacramento.

De impoſitione manuum in abſolutione.

De abſolutione privatâ.

35. Cum igitur neque ex ſacris literis, neque ex antiquorum Patrum ſcriptis, neque ex eorum ſeculorum conſenſu, neque ratione oſtendi poſſit, pœnitentiam eſſe novi Teſtamenti ſacramentum propriè dictum: imò non eſſe, argumenta ex omnibus iſtis locis ſuperiùs depromta manifeſtè evincant, concludimus, pœnitentiam non eſſe novi Teſtamenti verum ac propriè dictum ſacramentum.

CAPUT. VI.

De extrema unctione.

Eugenius in Concilio Florentino ait, extremæ unctioni materiam eſſe oleum olivæ per Epiſcopum benedictum: & ſubdit; hoc Sacramentum niſi infirmo, de cujus morte timetur, dari non debere: quem ungendum eſſe ait in oculis propter viſum; in auribus propter auditum; in naribus propter odoratum; in ore propter guſtum, vel loquutionem: in manibus propter tactum; in pedibus propter greſſum; in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Formam verò hujus ſacramenti hanc eſſe; Per iſtam ſanctam unctionem, & ſuam piiſſimam miſericordiam, indulgeat tibi Dominus quicquid peccaſti per viſum, &c. ſimiliter in aliis membris. Effectum verò eſſe mentis ſanationem, in quantum autem expedit ipſius etiam corporis. De hoc ſacramento loqui ait Jacobum Apoſtolum. Jacob. 5: 14, 15. Hoc ſacramentum Synodus Tridentina nuncupari ait ſacramentum exeuntium; quia illis infirmis præſertim adhibetur, qui tam periculosè decumbunt, ut in exitu vitæ conſtituti videantur. Iterari etiam poſſe hoc ſacramentum, ſi convaluerint, & in aliud ſimile vitæ diſcrimen inciderint. Hoc eſſe verè & propriè ſacramentum novi Teſtamenti, à Chriſto Domino noſtro inſtitutum, & apud Marcum quidem inſinuatum; per Jacobum autem Apoſtolum ac Domini fratrem fidelibus commendatum ac promulgatum. Proprios autem hujus ſacramenti miniſtros eſſe Eccleſiæ Presbyteros, id eſt, Epiſcopos aut ſacerdotes. Effectum verò eſſe abſterſionem delictorum, ſi quæ ſint expianda adhuc, ac reliquiarum peccati, & alleviationem atque confirmationem animæ ægroti, & interdum etiam ſanitatem corporis, ubi ſaluti animæ expedierit. Materiam hujus ſacramenti eſſe oleum ab Epiſcopo benedictum. Hæc docet Synodus Tridentina de ſacramento extremæ unctionis, ſeſſione decima quarta. Similia docuit olim Petrus Lombardus, 4. ſent. diſt. 23. ubi ait; unctionem illam fieri non poſſe, niſi de oleo ab Epiſcopo conſecrato. ubi Scotus, Conſecratio, inquit, Epiſcopalis eſt neceſſaria ad hoc, ut ſit materia apta. Idipſum docet Thomas ibidem, quæſtione primâ, articulo tertio; & Bonaventura ibidem, quæſtione tertiâ; & Bellarminus conſecrationem & benedictionem Epiſcopalem in hoc ſacramento ait eſſe de eſſentia materiæ ſacramenti. lib. de extrema unctione, cap 7.

Eugenii 4. Papa Romani & Concilii Florentini doctrina de extrema unctione.

Iacob. 5: 14. 15.

Doctrina Synodi Tridentinæ Sacramentum exeuntium.

Marc. 6: 13.

P. Lombardi & aliorum doctrina.

2. De effectu inter ſe diſcrepant. Thomas ait, in 4. ſent. diſtinct. 23. quæſt. 1. art. 2. hoc ſacramentum inſtitutum eſſe ad ſanandum debilitatem & ineptitudinem, quæ in nobis relinquitur ex peccato actuali, vel originali; non autem contra ipſum peccatum originale, & mortale: & ideo principalem effectum hujus ſacramenti eſſe remiſſionem peccatorum, quoad reliquias peccati, ſive mortalis, ſive venialis, etiam quantum ad culpam, ſi eam inveniat. Et rejicit eorum ſententiam qui dicunt, ſacramentum hoc principaliter inſtitutum eſſe propter peccatum veniale. Hanc Thomæ opinionem ſequuntur Bellarminus, libro de Extrema unctione, capite octavo; & Balthaſar Paez, Commentario in epiſtol: Jacobi, 5: 15. at Bonaventura, in 4. ſent. diſtinct. 23. iſtam Thomæ doctrinam ex profeſſo oppugnat: & tuetur, ſacramentum hoc inſtitutum eſſe non contra peccatum originale, nec contra mortale; ſed principaliter contra peccatum veniale: & hanc eſſe ait communem opinionem. Idipſum docent ibidem Scotus, & Durandus & Joannes Major. ſanitatem etiam corporis interdum, ubi ſaluti animæ expedierit, effectum eſſe ſacramenti extremæ unctionis, definiunt Concilia Florentinum & Tridentinum: quæ eſt (inquit Paes) communis ſententia cum Magiſtro in quarto, diſtinctione vigeſima tertia, ubi D. Thomas, Bonaventura, Richardus, Scotus, quæſtione primâ, articulo ſecundo, qui tamen in hac re nobis non placet, cùm putat, corporalem ſanitatem eſſe abſolutum & infallibile effectum hujus ſacramenti. Hæc Balthaſar Paes, Theologus Luſitanus, Commentario in epiſtolam Jacobi. Ubi vides etiam diſſenſionem de effectu unctionis, quantum ad ſanationem corporis. Et certè in verbis illis Jacobi Apoſtoli, [*Et oratio fidei ſalvabit infirmum, & allevabit eum Dominus: & ſi in peccatis fuerit, remittentur ei.*] non minus abſoluta nec magis conditionata videtur promiſſio de ſanitate corporali, quàm de remiſſione peccatorum. Et olim, cum adhuc vigerent in Eccleſia *χαρίσματα ἰαμάτων*, dona ſanationum, unctionem tunc uſitatam ſequebatur ſanitas corporalis: ſicut & ante Chriſti paſſionem fecerant Apoſtoli, qui *ungebant oleo multos ægrotos, & ſanabant.* Marc. 6: 13. Paulus etiam ſolâ prece impoſitione manuum, ſanavit Patrem Publii in inſulâ Melitâ. Act. 28: 8. ubi unctionis nulla fit mentio. Miror (inquit Paes in caput 5. Jacobi, verſu 14. & 15.) Cajetanum hic dixiſſe, nec ex verbis, nec ex effectu verba hæc loqui de ſacramentali unctione; ſed magis

Scholaſticorum diſſenſio de effectu extremæ unctionis.

Iacob. 5: 15.

Marc. 6: 13.

Act. 28: 8.

Diſſenſio de ſenſu verborum Iacobi Apoſtoli.

gis de unctione, quam inſtituit Dominus Jeſus in Euangelio à diſcipulis exercendam in ægrotos. Hæc Paes.

Diſſenſio de inſtitutione Extremæ unctionis.

3. De hujus ſacramenti inſtitutione etiam variant ſententiæ. Thomas probabiliorem eſſe exiſtimat eam ſententiam, qua dicitur, Chriſtum inſtituiſſe hoc ſacramentum per ſeipſum, & promulgandam reliquiſſe Jacobo Apoſtolo, in 4. ſent. diſt. 23. qu. 1. art. 1. Sic Synodus Tridentina, ſeſſione 14. à Chriſto apud Marcum quidem inſinuatum, per Jacobum autem promulgatum. At Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 23. art. 1. quæſt. 2. hanc opinionem rejicit; quomodo enim probabile eſt, (inquit) ut omnes Euangeliſtæ ſic ſub ſilentio tam nobilia ſacramenta (Confeſſionis & unctionis) pertranſiſſent, ſi Chriſtus inſtituiſſet? & ideo probabilius alii dicunt, & Magiſter videtur hoc ſentire, imò apertè dicit, quod Spiritus Sanctus per Apoſtolos hoc ſacramentum inſtituit; ſicut ſuprà dictum eſt de ſacramento confirmationis. Hæc Bonaventura. Petrus Lombardus ibidem; Hoc (inquit) ſacramentum unctionis infirmorum ab Apoſtolis inſtitutum legitur. ait enim Jacobus, *infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Eccleſiæ; & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; & allevabit eum Dominus: & ſi in peccatis fuerit, dimittentur ei.* Et Hugo de ſancto Victore dicit, à Jacobo hoc ſacramentum inſtitutum eſſe, libro ſecundo, de ſacramentis, parte decimâ quintâ, capite ſecundo: quæ verba Lombardi & Hugonis Thomas & Bellarminus debere intelligi ajunt de inſtitutione promulgatoriâ, non de propriè dictâ inſtitutione. At Bonaventura hanc expoſitionem verborum Lombardi rejicit, & contendit, hoc ſacramentum unctionis Apoſtolos, id eſt, totum collegium Apoſtolorum inſtituiſſe inſtitutione propriè dictâ; Jacobum autem promulgâſſe. Cajetanus (ut ſuperiore paragrapho vidimus) dicit, neque apud Marcum, neque apud Jacobum intelligendam eſſe ſacramentalem unctionem.

Iacob. 5: 14, 15.

Extrema unctio non eſt à Domino præcepta.

4. Balthaſar Paës, in ſuo Commentatio in epiſtolam Jacobi, exponens verbum illud, *advocet presbyteros*, capite quinto, verſu decimo quarto, quod verbum (inquit) non intelligendum eſt inducere aliquam obligationem præcepti, ut reſolvit D. Thomas in 4. ſent. diſt. 23. quæſt. 1. Bonavent. diſt. 23. in expoſitione literæ, & eſt communis ſententia. Unde infirmus omittens hoc ſacramentum, non peccat, ſecluſo contemtu, & aliorum ſcandalo. Tria namque ſola ſacramenta, Baptiſmus, pœnitentia, & Euchariſtia, ſunt de præcepto divino. Hæc Paës. At quomodo poterit dici ſacramentum propriè dictum, quod non eſt à Domino præceptum, cum promiſſione gratiæ? Chriſtus inſtituit ſacramenta, non ſub conſilio, neque ut res indifferentes permiſſas noſtro arbitrio; ſed ut eſſent nobis gratiæ ipſius ſigna, quæ accipi à nobis voluit, & præcepit. Imò ſi non ſit à Domino præceptus eorum uſus, verendum eſt ne infructuoſus, aut etiam periculoſus ſit. Nam periculoſa res eſt ἐθελοθρησκεία. Et hoc, ut grave crimen exprobat Deus Iſraëlitis, quod tanquam religioſum quendam cultum, illud ſibi faciendum exiſtimaverint, & fecerint, quod ipſe non præcepit, neque cogitavit in corde ſuo. Memoratus etiam Balthaſar Paes eorum rejicit ſententiam, qui exiſtimant, unctionem illam de qua Marcus meminit, capite ſexto, eſſe ſacramentalem; Neque enim (inquit) eorum nobis placet ſententia, qui dicunt, ſacramentum Extremæ unctionis ante paſſionem fuiſſe; quia unctio illa non erat ſacramentalis, ſed initium quoddam: dabatur enim etiam non baptiſatis, & per Apoſtolos antequam eſſent initiati ſacerdotio. Hæc ille, in caput quintum Jacobi, verſu decimo quinto.

Hierem. 7: 31.

Diſſenſio de unctione ab Apoſtolis facta, quam commemorat Marcus Euangeliſta, cap. 6: 13.

Diſſenſio de miniſtro Extremæ unctionis.

5. De miniſtro etiam ſacramenti hujus diſcordia eſt. Thomas Waldenſis, libro ſecundo de ſacramentis, capite penultimo, ait, ubi nulli adſunt ſacerdotes, tunc licere etiam laicis hoc ſacramentum miniſtrare. Huic opinioni contraria eſt communis ſententia, & canon ille Concilii Tridentini: *Si quis dixerit proprium Extremæ unctionis miniſtrum non eſſe ſolum ſacerdotem; Anathema ſit.* ſeſſione decima quarta. De Extrema unctione, canone quarto. Et Bellarminus aſſerit, hoc ſacramentum requirere eſſentialiter miniſtrum ſacerdotem. lib. de Extrema unctione, cap. 9.

Bellarmini gloriatio, de teſtimonio Innocentii I. Papæ Romani.

6. Citat Bellarminus, libro de Extrema unctione, capite quarto, quædam veterum teſtimonia: in primis autem gloriatur teſtimonio Innocentii primi Papæ Romani, quem auctorem jactat non eſſe à Chemnitio nominatum, non quod eum Chemnitius ignoraverit, ſed quod hoc teſtimonium attingere non auſus fuerit. Innocentium enim expreſſè & clare dicere hanc unctionem eſſe ſacramentum à Jacobo explicatum, & ideo non dari iis qui non ſunt capaces aliorum ſacramentorum, &c.

Recitantur & vindicantur verba Innocentii.

7. Innocentii verba ſunt, epiſtola prima ad Decentium Epiſcopum Eugubinum, capite octavo. Sanè quoniam de hoc, ſicuti de cæteris, conſuſulere voluit dilectio tua, adjecit etiam filius meus Cæleſtinus diaconus in epiſtola ſuâ, eſſe à tua dilectione poſitum illud, quod in beati Apoſtoli Jacobi epiſtola conſcriptum eſt; *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei ſalvabit infirmum, & ſuſcitabit illum Dominus: & ſi in peccatis fuerit, remittentur ei.* quod non eſt dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui ſancto oleo chriſmatis perungi poſſunt, quo ab Epiſcopo confecto, non ſolùm ſacerdotibus, ſed omnibus uti Chriſtianis licet in ſua aut ſuorum neceſſitate inungendo. Cæterùm illud ſuperfluum videmus adjectum, ut de Epiſcopo ambigatur, quod presbyteris licere non dubium eſt. Nam idcirco de Presbyteris dictum eſt; quia Epiſcopi occupationibus aliis impediti ad omnes languidos ire non poſſunt. Cæterùm ſi Epiſcopus aut poteſt, aut dignum ducit, aliquem à ſe viſitandum, & benedicere & tangere chriſmate, ſine cunctatione poteſt, cujus eſt ipſum chriſma conficere. Nam pœnitentibus iſtud fundi non poteſt; quia genus eſt ſacramenti. Nam quibus reliqua ſacramenta negantur, quomodo unum genus putatur poſſe concedi? Hæc Innocentius. qui hanc unctionem genus vocat ſacramenti, eo ſenſu, quo multis aliis cærimoniis appellationem ſacramenti à Patribus ſæpe tribui, ſuperius oſtendimus, quæ tamen non ſunt ſacramenta propriè dicta. Neque ait Innocentius, hoc eſſe ſacramentum à Chriſto inſtitutum, quod tamen in ſacramentis propriè dictis requiritur; ſed verba Jacobi de permiſſione potius & licentiâ interpretatur, quòd ſcilicet ſancto oleo perungi poſſint fideles ægrotantes, & eo Chriſtianis liceat uti in ſua aut ſuorum neceſſitate. Deinde cum morem illo ſeculo apud multos in deſuetudinem abiiſſe, (deſinentibus ſcilicet illis extraordinariis donis ſanationum, aut non ita paſſim tunc vigentibus) patet ex dubitatione Decentii, & modeſtâ reſponſione Innocentii. Ad hæc de effectibus unctionis illius ſpiritualibus nihil ſcribit Innocentius. Miniſtros etiam non ſolos ſacerdotes, ſed etiam omnes Chriſtianos admittit in ſuâ aut ſuorum neceſſitate. quod tamen à Romanenſibus ho-

Iacob. 5: 14, 15.

Nam pœnitentibus. Ita legitur tom. 1. Concil. edit. Pariſ. Gratianus autem legit. Nam non pœnitentibus. diſt. 95. can. Illud ſuperfluum.

die non recipitur. Propterea Dominicus à Soto, diſtinct. 22. quæſt. 7. intelligit Innocentium de uſu olei ſancti extra ſacramentum ad curandos morbos. quomodo Martinum Epiſcopum Turonenſem, oleo à ſe benedicto, ſanâſſe puellam paralyticam, narrat Sulpicius Severus, Epiſcopus Bituricenſis, in vita beati Martini. quæ expoſitio verbis Innocentii inprimis conſentanea eſt. Ridicula autem eſt & manifeſti violenta illa verborum Innocentii expoſitio, quam adfert Janſenius in caput ſextum Marci; quam etiam ſequitur Bellarminus, libro de Extrema unctione, capite nono, qui dicunt, Innocentium loqui non de miniſtro, ſed de recipiente: ac velle dicere, licere omnibus Chriſtianis uti ſancto oleo in ſuis & ſuorum neceſſitatibus, nimirum advocando ſacerdotes, & accipiendo unctionem illam ſacram, non miniſtrando. Hæc, inquam, expoſitio ipſis Innocentii verbis repugnat, ex quibus conſtat non de ægrotante, ſed de miniſtro dubitatum eſſe. quemlibet enim ægrotantem Chriſtianum, cui adhiberi poſſit unctio, ſive is laïcus eſſet ſive clericus, manifeſtè indicant Jacobi Apoſtoli verba; *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros, &c.* at manebat dubitatio, Num abſentibus presbyteris inungere poſſent laïci: & Innocentius affirmando reſpondet poſſe. Atque hanc eſſe mentem Innocentii, inde etiam patet, quia ait non ſolum ſacerdotibus, ſed omnibus Chriſtianis uti licere hoc ſancto oleo in ſua aut ſuorum neceſſitate, inungendo. quomodo enim, quæſo, uti poterit laïcus hoc oleo in neceſſitate amici ægrotantis, inungendo, niſi unctionem miniſtrando ſeu peragendo ſuper corpus ægrotantis amici? Non enim in ſuo corpore illud recipiendo proderit amico. Neque dicit Innocentius, non ſolis Presbyteris licere uti hoc oleo advocando Presbyteros; ſed diſertè ait, non ſolum ſacerdotibus licere eo uti inungendo in ſua aut ſuorum neceſſitate, (ubi apertè loquitur de miniſtratione,) ſed idem quoque licitum eſſe omnibus Chriſtianis. Cùm igitur ſcholaſtici & Papiſtæ miniſterium ſacerdotale affirment eſſe de eſſentia hujus ſacramenti extremæ unctionis; manifeſtum eſt, hoc ſacramentum quod iſti tuentur, non habere patrocinium in verbis Innocentii, de quibus tantopere, ſed inani jactantiâ, gloriabatur Bellarminus.

Beda. 8. Beda & Sigebertus eodem ſenſu acceperunt Innocentii verba, quo à nobis expoſita ſunt. Hoc (inquit Beda) & Apoſtolos feciſſe in Euangelio legimus, & nunc Eccleſiæ conſuetudo tenet, ut infirmi oleo conſecrato ungantur à Presbyteris, & oratione comitante ſanentur. Nec ſolùm Presbyteris, ſed (ut Innocentius Papa ſcribit) etiam omnibus Chriſtianis uti licet eodem oleo in ſua aut ſuorum neceſſitate ungendo. Hæc Beda, in caput quintum Jacobi. Idem etiam in caput ſextum Euangelii Marci, unctioni illi à Marco commemoratæ applicat verba Jacobi Apoſtoli, quibus hæc ſua verba ſubjungit; Unde patet (inquit) ab ipſis Apoſtolis hunc ſanctæ Eccleſiæ morem eſſe traditum, ut energumeni vel alii quilibet ægroti ungantur oleo, Pontificali benedictione conſecrato. Hactenus Beda. Poſteriora iſta Bedæ verba, quæ ſcripſit in expoſitione Euangelii Marci, repetit ex Beda *Amalarius.* Amalarius, libro primo de Eccleſiaſticis officiis, capite duodecimo. Unde manifeſta eſt novitas doctrinæ Romanenſium de non danda iſta unctione, niſi illis præſertim infirmis, de quibus præſumitur quod exeant de hac vita; ut ſcilicet ſit eis ſacramentum exeuntium, & præſidium morientibus. Hoc ſacramentum (inquit Eugenius in Concilio Florentino) niſi infirmo, de cujus morte timetur, dari non debet. Et Synodus Tridentina ait; Redemtor noſter, Extremæ unctionis ſacramento finem vitæ, tanquam firmiſſimo quodam præſidio, munivit. Seſſione decima quarta.

9. Sigebertus Gemblacenſis in ſua Chronographia, anno Domini 404. de Innocentio I. Papa Romano; Hic (inquit) decrevit, oleo ad uſus infirmorum ab Epiſcopo conſecrato licere uti, non ſolùm Presbyteris, ſed omnibus etiam Chriſtianis in ſuam ſuorumque neceſſitatem ungendo. Hæc Sigebertus. *Sigebertus.* Non recipiendam eſſe reſponſionem Thomæ Waldenſis, contendit Bellarminus lib. de Extrema unctione, cap. 9. ubi ait; Reſpondet Thomas Waldenſis, lib. 2. de ſacramentis, cap. penult. verba Innocentii intelligenda eſſe de eo loco, & tempore, ubi nulli adſunt ſacerdotes: tunc enim licere etiam laïcis hoc ſacramentum miniſtrare. *Thomas Waldenſis.* Sed hæc expoſitio ab omnibus refellitur; & meritò. Nullum enim eſt ſacramentum, quod non requirat eſſentialiter miniſtrum ſacerdotem, excepto baptiſmo, ob ſummam ejus neceſſitatem, & matrimonio, quia in contractu mutuo nubentium conſiſtit. Hæc Bellarminus. qui etiam ibidem rejicit expoſitionem illam Dominici à Soto, ſuperius memoratam: atque adeò ab expoſitione etiam Bedæ & Amalarii & Sigeberti, & ab ipſius mente Innocentii diſcedit, ad eam ſe recipiens manifeſtè abſurdam Paremeniam, quam ſuperiùs refutavimus.

10. Rationem reddere conatur Bellarminus, lib. de Extrema unctione, cap. 4. cur non exſtent de ſacramento Extremæ unctionis multa antiqua & expreſſa teſtimonia; nempe hanc; quia videlicet non habuerunt occaſionem de hac re ſcribendi. *Bellarmini falſa aſſertio refutatur.* Sed hoc falſum, nam occaſionem habuerunt Niceni PP. quando proſpexerunt exeuntibus de dando illis ſacramento Euch. can. 13. Item Dionyſius lib. de Eccleſ. Hierat. & Cyrillus Hieroſol. in catecheſibus Myſtagogicis, & Ambroſius in ſuis libris de ſacramentis, ubi ex profeſſo ſcribunt de Eccleſiæ ſacramentis. Occaſionem habuerunt Athanaſius, Baſilius, Greg. Nazianz. Hieronymus, Ambroſius, Severus, Paulinus, Poſſidius, & alii, in ſuis hiſtoriis & orationibus de ſanctorum virorum & mulierum vitâ & exitu.

11. Prætendit etiam quædam Concilia; & alios Patres: nempe Niceni Concilii ex Arabico in Latinum ſermonem tranſlati canonem 69. & Concil. Cabil. 2. can. 48. Concil. Wormat. can. 72. Meldenſe apud Burchardum. lib. 4. can. 75. Aquiſgr. 2. tempore Ludovici Imp. can. 8. & Mogunt. ſub Rabano Archiep. can. 26. *Argumentatio Bellarmini ex Conciliis & Patribus.* Patres autem in duas claſſes diſtinguit: in quarum priore ponit illos, quos ait non dicere quidem expreſſè hoc eſſe unum ex ſacramentis, tamen expreſſè dicere verba Jacobi ad nos pertinere; & debere etiam nunc & omni tempore presbyteros id facere, quod Jacobus ſcribit. Ita dicere ait Origenem, homil. 2. in Levitic. Chryſoſt. lib. 3. de ſacerdotio: Auguſtinum, in ſpeculo, & ſerm. 215. de Tempore: & auctorem operis de viſitatione infirmorum, quod habetur tom. 9. operum Auguſtini, & Bedam in cap. 6. Marci, & 5. Jacobi: & Theophylactum in cap. 7. Marci: & Oecumenium in cap. 5. Jacobi. In poſteriore claſſe collocat Bellarminus illos quos dicit, expreſſè inter ſacramenta numerare hanc unctionem; videlicet, Alcuinum libro de divinis officiis, cap. de infirmis: Amalarium, libro de officiis Eccleſ. cap. 12. Petrum Damiani, ſerm. 1. de dedicatione templi: Hugonem, lib. 2. de ſacram. epiſt. 15. cap. 2. & 3. Bernardum in vita S. Malachiæ. Denique Petrum Lombardum 4. ſent. diſt. 23.

12. Ut

Reſponſio.

12. Ut de iſtis omnibus reſpondeamus: obſervet lector in anteceſſum, de Conciliis & de priore claſſe nihil dici à Bellarmino, quod efficiat ſacramentum propriè dictum; ac neque ex poſteriore id demonſtrari poſſe ex mero vocabulo *ſacramenti*; quamvis Hugoni & Lombardo quid viſum ſit videatur incertum; & eorum ætas infra antiquitatem Catholicam, quam quærimus, longè ſubſidat. Canon ille Nicænus ex Arabico nuper acceptus, & Catholicis Græcis Latiniſque Patribus incognitus, nec niſi Pii quarti Papæ Romani tempore poſt annum Dom. 1560. in occidente viſus, interprete Baptiſta Romano Jeſuita, admodum ſuſpectæ fidei eſt. Edidit nuper Alphonſus Piſanus, Jeſuita, quatuor libros de Nicæno Concilio, in cujus operis præfatione habetur iſta narratio de Arabico codice octoginta canonum Nicænorum per Baptiſtam Romanum Alexandria Romam allato, & ab eodem Latinè verſo: & ejuſdem operis lib. 3. ipſi illi canones exhibentur. Inſeruit Binius illud Alphonſi Piſani opus tomo primo Conciliorum. Canonis autem illius (qui in ea editione eſt canon 68.) verba, quæ cauſæ ſuæ amica eſſe putavit Bellarminus, hæc ſunt; *Debet ſacerdos benedicere aquam & oleum, non ſicut fit in baptiſmo, neque ſicut benedicitur chriſma; ſed ſicut oleum infirmorum, & ſicut aqua ad mundationem immunditia eorum, qui comederunt morticinium. Et ſic debet benedicere eis ſacerdos, & aſpergere eos aquâ iſtâ. Et ipſe etiam, qui aſpergitur, debet lugere, & mundabuntur ab immunditia ſuâ, remitteturque eis peccatum, orando pro eis.* Hactenus verba canonis, de modo reconciliandi quoſdam lapſos, de quibus ibi agitur. At fit (inquit Bellarminus) mentio olei infirmorum, & diſtinguitur à chariſmate, & oleo catechumenorum. quid verò hoc ad propoſitam quæſtionem de ſacramento extremæ unctionis? ſanabantur adhuc illo tempore quidam infirmi à morbis corporalibus, adhibitâ unctione cum precatione. Neque magis ex verbis iſtius canonis colligi poteſt, oleum illud fuiſſe ſacramentum propriè dictum, quàm aquam illam fuiſſe ſacramentum propriè dictum: quod tamen non dixerint Romanenſes.

De canone Nicæno ex Arabico tranſlato.

Reſponſio de canone Cabilonenſi.

13. Celebratum eſt Concilium Cabilonenſe ſecundum anno Domini 813. In illius Concilii cap. 48. dicitur, infirmos oleo, quod ab Epiſcopis benedicitur à Presbyteris ungi debere, ſecundùm B. Apoſtoli Jacobi documentum: & interpoſitis Jacobi verbis de oratione & unctione, dicit illa ſynodus, non eſſe parvipendendam hujuſcemodi medicinam, quæ animæ corporiſque medetur languoribus. At non ibi dicitur, unctionem iſtam eſſe ſacramentum; aut medelam animæ provenire virtute ſacramentali unctionis; quam Apoſtolus, ejuſque verba recitans illa ſynodus, tribuit orationi fidei. Præterea ſpe convaleſcentiæ corporalis Patres Cabilonenſes medicinam illam adhibendam cenſuerunt, ut ipſorum verba declarant; contra ac hodie fit à Papiſtis; apud quos hæc unctio adhibetur (ut verbis utar Concilii Tridentini) illis præſertim, qui tam periculosè decumbunt, ut in exitu vitæ conſtituti videantur: unde & ſacramentum exeuntium nuncupatur. Seſſione 14. quantumcunque quis infirmetur, (inquit Bonaventura) non datur ei hoc ſacramentum, niſi præſumatur, quod moriatur, vel quod ſit in articulo mortis. Et ſi conſtaret nobis de aliquo, quod liberaretur ab infirmitate, non deberet dari ei hoc ſacramentum, Hæc Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 23. art. 1. quæſt. 1.

Reſponſio de canonibus Wormatienſi & Meldenſi.

14. Canon Wormatienſis, canon Meldenſis, quos citat Bellarminus, non faciunt pro doctrina Papiſtarum de hoc ſacramento. Nam canone Wormatienſi renovatur decretum illud Innocentii, quod hactenus vindicatum eſt. Meldenſis autem jubet parochos ad Epiſcopo accipere ampullam olei ſancti pro infirmis inungendis, juxta Apoſtolicam traditionem. Sed ex Apoſtolica ceremoniæ alicujus traditione non ſequitur, eam eſſe ſacramentum propriè dictum. quod autem ibi dicitur de feria quinta in cœna Domini, & de ampulla ſancti olei ab Epiſcopo accipienda, apud Jacobum non reperitur, neque traditionis Apoſtolicæ pars eſt.

Reſponſio de canonibus Aquiſgranenſ. & Mogunt.

15. Concilium Aquiſgranenſe ſecundum, quod à Bellarmino citatur, celebratum eſt ſub Ludovico Pio Imperatore, anno Domini 833. Ejus decreta in quatuor partes diſtributa ſunt, & ſingulæ partes ſua continent capitula ſeu canones. Citavit Bellarminus octavum canonem partis ſecundæ, quo inſpecto, eique adjuncto tertiæ partis canone quinto, detegitur Bellarmini fraus vel oſcitantia. Aquiſgranenſe (inquit) tempore Ludovici Imperatoris; canone octavo, monet ne hoc ſacramentum negligatur; in quo ſalvatio infirmorum continetur. Similia habet Moguntinum ſub Rabano Archiepiſcopo, canone vigeſimo ſexto. Hæc Bellarminus, libro de Extrema unctione, capite quarto. Verba illius octavi canonis partis ſecundæ Concilii Aquiſgranenſis ſunt; Statutum etiam eſt, ut ſemel in anno, id eſt, in quinta feria, quæ eſt in cœna Domini, unctio ſancti olei, in quo ſalvatio infirmorum creditur, per omnes civitates ab Epiſcopis non negligatur, ſicut nunc uſque neglecta eſt; ſed omni devotione, juxta traditionem Apoſtolicam ac ſtatuta decretalium, in quo de eadem re præcipitur, peragatur. Hactenus canon ille octavus ſecundæ partis. Conſidera etiam hæc verba quinti canonis partis tertiæ; Si autem infirmitate depreſſus aliquis fuerit, ne confeſſione, atque oratione ſacerdotali, nec non unctione ſanctificati olei, per Presbyteri negligentiam careat. Denique ſi finem urgentem perſpexerit, commendet animam Chriſtianam Domino Deo ſuo more ſacerdotali, cum acceptione ſacræ communionis, corpuſque ſepulturæ, non ut mos eſt gentilium, ſed ſicut Chriſtianorum. Ex his verbis quinti canonis partis tertiæ, collatis cum octavo canone partis ſecundæ, manifeſtum eſt, Patres Aquiſgranenſes ſalvationem infirmorum, canone illo octavo intellexiſſe corporalem, ſeu curationem morbi corporis, non autem ſacramentum & præſidium morientium; neque aliud dari voluiſſe ſacramentum exeuntibus, niſi ſolam Euchariſtiam. In Concilio autem illo Moguntino, quod ſub Rabano Archiepiſcopo celebratum eſt anno Dom. 847. can. 26. ſtatuitur, ut infirmi in mortis periculo poſiti, orationibus & conſolationibus Eccleſiaſticis ſacrâ cum unctione Dei animati, ſecundùm ſtatuta ſanctorum Patrum communione viatici reficiantur. Ubi fit quidem unctionis mentio, ſed infirmorum illorum animatio precibus cum unctione, ſpiritualis autem & ultima refectio communioni viatici tribuuntur. Unctio autem illa neque ſacramentum, neque extrema, neque ſacramentum exeuntium nuncupatur. Hinc jam manifeſtum eſt, doctrinam Romanenſium de Extrema unctione non inveniri in Conciliis illis quæ nominavit Bellarminus.

Vindiciæ Patrum. Vindicatur Origenes.

16. Accedo nunc ad Patres, quos pro ea doctrina adducit, ſicuti ſuperiùs indicatum eſt, §. 11. Origenes homil. 2. in Leviticum, enumerat ſeptem modos conſequendi remiſſionem peccatorum. 1. Baptiſmum. 2. martyrium 3. eleëmoſynam. 4. Cum nos remittimus peccata fratribus.

5. Cum converterit quis peccatorem ab errore viæ ſuæ. 6. Abundantiam charitatis. 7. Pœnitentiam. Eſt (inquit) adhuc & ſeptima, licet dura & laborioſa, per pœnitentiam remiſſio peccatorum, cùm lavat peccator in lachrymis ſtratum ſuum, & fiunt ei lachrymæ ſuæ panes die ac nocte; & cum non erubeſcit ſacerdoti Domini indicare peccatum ſuum, & quærere medicinam, ſecundùm eum qui ait; *Dixi, pronunciabo adverſum me injuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei.* In quo impletur & illud, quod Apoſtolus dicit: Si *quis autem infirmatur, vocat Presbyteros Eccleſiæ, & imponant ei manus, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſalvabit infirmum: & ſi in peccatis fuerit, remittentur ei.* Hæc ibi Origenes. quæ quantum diſtent à doctrina Romanenſium de ſacramento Extremæ unctionis, quilibet mediocris judicii lector facilè perſpicere poteſt. Nam nullius ſacramenti mentionem ibi facit Origenes, niſi baptiſmi, neque meminit exitus ex hac vita, neque dicit utendum eſſe unctione, ſed illud quod Jacobus ſcripſit, dicit impleri quando pœnitens fiet, & confitetur ſuum peccatum, & obtinet remiſſionem.

Pſal. 32: 5. *Iacob. 5: 14, 15.*

Vindicatur Chryſoſtomus.

17. Chryſoſtomus, lib. 3 de ſacerdotio, cap. 6. ex hoc loco Jacobi oſtendit, ſacerdotes poteſtatem habere per preces adjuvandi [δι' εὐχῶν βοηθεῖν], atque ita remittendi peccata; & recitat integram illam περιοχὴν, ex epiſtola Jacobi, cap. 5. verſib. 14. & 15. ſed nullam myſterii ſeu ſacramenti mentionem illic facit; neque de unctionis uſu diſſerit.

Vindicatur Auguſtinus.

18. Auguſtinus in ſpeculo, recitat hanc Jacobi ſententiam, *Infirmatur quis in vobis, &c.* tanquam unam ex eis, quæ (ut loquitur ipſe in præfatione) etiam nunc, id eſt, tempore Novi Teſtamenti, ad vitam piam exercendam moreſque pertineant. At hinc non colligit Auguſtinus, unctionem illam corporis, de qua loquitur Jacobus, eſſe Novi Teſtamenti ſacramentum propriè dictum. In ſermone autem 215. de Tempore; quotiens (inquit) aliqua infirmitas ſupervenerit, corpus & ſanguinem Chriſti ille qui ægrotat accipiat, & inde corpuſculum ſuum ungat, ut illud quod ſcriptum eſt impleatur in eo; *Infirmatur aliquis; inducat presbyteros, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo, & oratio fidei ſalvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, dimittentur ei.* Videte fratres, quia qui in infirmitate ad Eccleſiam cucurrerit, & corporis ſanitatem recipere, & peccatorum indulgentiam merebitur obtinere. Cum ergo duplicia bona poſſint in Eccleſia inveniri, quare per præcantatores, per fontes & arbores & diabolica phylacteria, per characteres & aruſpices & divinos vel ſortilegos multiplicia ſibi mala miſeri homines conantur inferre? Hæc ibi. Ubi auctor ſermonis illius pollicetur per illam unctionem ſanitatem corporis, & hoc argumento dehortatur à remediis diabolicis. Animæ autem ſanitatem, ſeu peccatorum indulgentiam, currenti quidem ad Eccleſiam pollicetur, ſed virtute unctionis obventuram non ſpondet. At Romanenſes per Extremam unctionem non ſperant recuperationem valetudinis corporis. Datur (inquit Bonaventura) in ſtatu infirmitatis, non propter infirmitatem, ſed propter hoc quod appropinquat egreſſui; in quo poſſunt venialia perfectè curari, & quod illud ſit verum, patet: quia quantumcunque quis infirmetur, non datur ei hoc ſacramentum, niſi præſumatur quod moriatur, vel quod ſit in articulo mortis; & ſi conſtaret nobis de aliquo, quod liberaretur ab infirmitate, non deberet dari ei hoc ſacramentum. Hæc Bonaventura in 4. ſent. diſt. 23, art. 1, quæſt. 1. ad 1. & ideo Thomas & Durandus, & Bellarminus locis ſuperius citatis; & Synod. Trident. ſeſſ. 14. tantopere deprædicant hujus ſacramenti utilitatem exeuntibus, quamvis inaniter etiam mentionem quandam faciat ſanitatis corporis: quæ ſi rediret, non eſſet illud tunc ſacramentum exeuntis, atque adeò non perfectè curaret peccatorum reliquias; & propterea, ſi eam valetudinis recuperationem prævidiſſent Pontificii, ſacramentum illud non adminiſtraſſent, quod eſt contra mentem Jacobi Apoſtoli, & veterum de hac unctione ſcribentium.

Iacob. 5: 14, 15.

Reſponſio de opere de viſitatione infirmorum.

19. Opus de viſitatione infirmorum (quod exſtat tomo 9. operum Auguſtini) non eſſe Auguſtini, agnoſcit Bellarminus, lib. de Extrema unctione, cap. 4. Auctor illius operis ait ipſam olei ſacrati delibutionem, intelligi Spiritûs Sancti typicalem unctionem. ait quidem, at non confirmat; neque enim id declarat Jacobus Apoſtolus. Continuò autem ibidem Auctor ille ſubjicit, ſuſcipiendum eſſe vivificum Dominici corporis ſupplementum, in viaticum ſaluberrimum. Hæc Auctor de viſitatione infirmorum, lib. 2. cap. 4. ubi ſumtionem Euchariſtiæ videtur facere unctione poſteriorem.

De Alcuino.

20. De Beda & de Amalario diximus ſuprà, §. 8. Alcuinus autem, lib. de divinis officiis, cap. de infirmis, repetit & approbat verba Innocentii, quæ ſuperiùs vindicata ſunt, §. ſeptimo. Deinde ejuſdem libri capite ſequente, de his qui in extremis ſunt, repetit canonem 13. Concilii Nicæni primi, de danda illis communione. quamvis autem neque Innocentium nominet, neque Nicænum Concilium, ibi Alcuinus, ipſa tamen eorum verba profert.

Vindicatur Theophylactus.

21. Theophylactus hanc, de qua Jacobus loquitur, unctionem eandem facit cum illa unctione, qua uſos eſſe Apoſtolos in miraculoſa curatione ægrotantium commemorat Marcus Euangeliſta, capite ſexto. Non autem eandem eſſe contendit Bellarminus, Ruardum & Janſenium & Dominicum à Soto ſequutus, libro de Extrema unctione, capite ſecundo, in qua etiam ſententia omnes illi fuerunt, quos ſupra oſtendimus inſtitutionem hujus ſacramenti retuliſſe ad Apoſtolos. & eadem videtur mens fuiſſe Eugenii, qui in Concilio Florentino citat pro hoc ſacramento ſolius Jacobi teſtimonium, non omiſſurus Marcum, ſi eandem utrobique unctionem intelligendam judicaret. Vide ſuprà, §. 4.

Vindicatur Oecumenius.

22. Oecumenius etiam, Commentario in caput quintum Jacobi, explicans illa verba [ungentes oleo] hoc etiam (inquit) Domino inter homines adhuc converſante faciebant Apoſtoli, ungentes ægrotos oleo & ſanantes. Hæc Oecumenius, nec plura illic de unctione. Ubi obſerva eandem Oecumenio eſſe unctionem apud Marcum & apud Jacobum, atque adeò non magis hanc eſſe nobis hoc tempore uſurpandam, quàm illam. Deinde fructum unctionis non alium ab Oecumenio inſinuari, niſi curationem ægroti: qualis præſtabatur iis, quos Apoſtoli pro depulſione morbi corporalis miraculoſa unxerunt oleo; ſicut commemoravit Marcus in Euangelio.

Vindicatur Petrus Damiani.

12. Sacramenta.

23. Petri Damiani, ſermone illo, qui Bellarmino allegatur, hæc ſunt verba; Ut breviter intelligentiolæ noſtræ propalemus indaginem, duodecim ſacramenta ſunt in Eccleſia, quæ unius fidei pietas contegit: circa quorum inſtantiam reflectitur Chriſtianæ religionis auctoritas. ——— Tertium eſt Unctio infirmorum: Infirmantibus nobis; & uſque ad mortem mortalis peccatorum febre languentibus, Spiritus pietatis aſſiſtit, & recordatus eſt quoniam pulvis ſumus. Ait enim divus Jacobus; Infirmatur quis in vobis? Inducat pres-

Digitized by Google

Iacob. 5. presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei ſalvabit infirmum, & allevabit eum Dominus: & ſi in peccatis eſt, dimittentur ei. Sollemnis unctio, liquor excellens, quo ſanitas redditur, peccatum dimittitur, immittitur timor Domini. Videſne qualiter ſacerdotaſis manus infirmantis corpus allevet, & illecebroſam ſenſuum motionem, ſacratiſſimâ mitiget unctione? Uude & ſancti PP. hanc unctionem ſacramentum eſſe ſanxerunt. Hæc Petrus Damiani, Cardinalis, ſerm. 1. in dedicationem Eccl. ubi, in margine (edit. Colon. apud Laurent. Surium, tom. 7. pag. 1044. an. Dom. 1581.) ponitur hæc annotatio; 12. ſunt ſacramenta, largè vocem ſacramenti accipiendo. quid igitur animi fuit Bellarm. hoc alleganti teſtimonium: pro ſacramento propriè dicto. *Detegitur Bellarmini impoſtura.* Pari certè jure hinc colligere potuit, inunctionem Regis, & Dedicationem Eccl. & ordines canonicorum, & Monachorum, & Eremitarum, & ſanctimonialium eſſe ſacramenta propriè dicta. Hæc enim in ſuis duodecim ſacramentis connumerat ibi P. Damiani; omiſſo ſacramento Euchariſtiæ, Præterea dicit, hoc ſacramento alleviari corpus infirmantis. Florebat P. Damiani anno Domini 1060. & mortuus eſſe perhibetur, anno Domini 1072.

Vindicatur Bernardus. 24. Bernardus, in vita S. Malachiæ Epiſcopi; Interea (inquit) jubet [Malachias] ſe ſacro oleo ungi. Exeunte conventu fratrum ut ſollemniter fieret, non ſuſtinuit ut ad ſe adſcenderent: ipſe deſcendit ad eos. Jacebat ſiquidem in ſolario, domo ſuperiori. Ungitur, & ſumto viatico fratrum ſe orationibus commendat, & fratres commendans Deo, ad lectum revertitur. Alto de ſolio deſcendebat pedibus ſuis, & rurſum nihilominus ſuis pedibus aſcendebat, & dicebat, mortem eſſe in januis. quis hunc hominem crederet moriturum? Solum ipſe & Deus id ſcire poterant. Non vultus pallidior, &c. In hac Bernardi narratione unctio illa non appellatur ſacramentum, nedum propiè dictum ſacramentum; neque pro extremo præſidio morientium habetur: nam poſt unctionem Malachias ſumſit viaticum; quo vocabulo non unctio, ſed communio ſeu Euchariſtia apud ſcriptores Eccleſiaſticos denotatur. Et Malachias, illis qui eum ungebant, non videbatur conſtitutus in exitu vitæ. Ex tam multiplici diſcrepantia manifeſtum eſt, hodiernam Romanenſium de Extrema unctione doctrinam & praxin non habere præſidium in illa Bernardi narratione. De Hugone autem & Petro Lombardo ſufficere poſſunt, quæ diximus ſuprà, capite tertio hujus libri.

Vindicatur Cyrillus Alexandrinus. 25. His adjicit Balthaſar Paës in ſuo ſuperiùs memorato Commentario, Cyrillum Alexandrinum, oratione de exitu animæ, & libro ſecundo in Leviticum, & Auguſtinum libro de rectitudine Catholicæ converſationis. Id quam inconſideratè à Paeſio factum ſit, noſtra oſtendet reſponſio. Cyrilli verba, homilia de exitu animæ, in Latina editione, hæc ſunt; Quam obliti ſunt Domini & Dei & Servatoris noſtri Jeſu Chriſti peregrinationem, ac tot tamque inperveſtigata ejus beneficia, qui divinæ lotionis aquâ, ſacroque Spiritu purificati & lætitiæ unguento delibuti, ob parvam eamque odioſam & frivolam voluptatem, talia tantaque dona irrita fecerunt, & libidinum atque adulteriorum imperio paruerunt. Væ qui relicta adoptione ſecuti ſunt hujus vitæ voluptates. Hæc Cyrillus. Ubi non loquitur de Extrema unctione, ſed de unctione baptizatorum, unguento lætitiæ. Opus autem illud in Leviticum, quod cum Cyrilli operibus circumfertur, eſt illud ipſum opus quod non Cyrilli, ſed Origenis, eſſe docet Bellarminus, libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis, in Origene, & in Cyrillo Alexandrino, neque opus fuit ut Paës unum idemque opus utrique adſcriberet. Locum autem illum libri 2. in Levit. vindicavimus ſuprà §. 16.

Vindicatur auctor tractatus de rectitudine Catholicæ converſationis. 26. Auctor Tractatus de rectitudine Catholicæ converſationis, tom. 9. operum Auguſt. Quotiens (inquit) aliqua infirmitas occurrerit alicui, non quærantur incantatores, non divini, non ſortilegi, non caraii, neque per fontes, aut arbores, aut bivia phylacteria exerceantur, ſed qui ægrotat in ſola Dei miſericordia confidat, & Euchariſtiam cum fide & devotione accipiat, oleumque benedictum fideliter ab Eccleſia petat, unde corpus ſuum ungatur, & ſecundùm Apoſtolum, oratio fidei ſalvabit infirmum, & allevabit eum Dominus: *Iacob. 5: 15.* non ſolùm corporis, ſed & animæ ſanitatem accipiet, complebiturque in illo quod Dominus in Evangelio promiſit dicens; *Omnia quæcunque petieritis Patrem in nomine meo, in oratione, credentes accipietis.* *Matth. 21: 22. Ioan. 16: 13.* Hæc auctor ille. qui neque Extremæ unctionis, neque ſacramenti mentionem facit; ſed pro recuperatione valetudinis corporalis monet, non eſſe quærenda remedia diabolica, verùm confugiendum eſſe ad Dei miſericordiam, & corporis animæque ſanitatem promittit eis, qui eùm fide & devotione Euchariſtiam accipiunt, & oleum benedictum fideliter ab Eccleſia petunt, unde corpus ungatur, & in fide orant. Neque loquitur de exitu vitæ, ſed ita dicit facienda eſſe, quotiens aliqua infirmitas occurrerit alicui.

CAPUT. VII.

De Sacramento Ordinis.

O*Rdinem* Sacramentum vocat Auguſtinus, lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani cap. 13. Nulla (inquit) oſtenditur cauſa, cur ille qui ipſum baptiſmum amittere non poteſt, jus dandi amittere poſſit. Utrumque enim ſacramentum eſt, & quâdam conſecratione utrumque homini datur: illud cum baptizatur, iſtud cum ordinatur: ideóque in Catholica utrumque non licet iterari. Sic alii quidam Patres ſacramenti Ordinis mentionem faciunt: idque largo ſenſu. Neque enim inuſitatum eſt Patribus, de ſacramento propriè dicto, & de alio non propriè dicto, commune vocabulum ſacramenti uſurpare; ſicut exemplis demonſtravimus ſuprà, capite 1. §. 13. & cap. 5. §. 5.

2. Neque ratio quâ utitur Auguſtinus, aliud neceſſario importat. Non enim quicquid conſecratione datur, & inde ſacramentum Auguſtino dicitur, exiſtimandum eſt eſſe ſacramentum propriè dictum; *Multa conſecrantur, vel cum conſecratione dantur, quæ non ſunt ſacramenta.* nam panem ſanctificatum qui Catechumenis olim dabatur, hac ratione ſacramentum vocat Auguſtinus, lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 26. Conſecrantur, apud Romanenſes, Eccleſiæ, altaria, eorumque linteamina, & vaſa ſacra, cæteraque inſtrumenta, & Eccleſiæ vel altaris ornamenta, item veſtimenta ſacerdotalia, & Levitica, & patena, & calix, & cruces, & capſæ recipiendis ſanctorum reliquiis, & ciborium, ſive, umbraculum altaris, & tintinnabula, & indumenta Monachalia, & velamina virginum, & viduarum. hæc omnia conſecrari docet liber ille qui inſcribitur, *Ordo Romanus.* Conſecrantur etiam cerei Paſchales, ut patet ex miſſa Sabbati ſancti. Conſecrantur à Romano Pontifice, ſolemni benedictionis ritu, multiſque religioſis cerimoniis, formæ illæ cereæ, quas agnos

Dei, à forma impreſſa vocant: ſicut declarat Carolus Borrhomæus, Cardinalis & Archiepiſcopus Mediolanenſis, in ſuo quinto Provinciali Concilio Mediolanenſi, anno Domini 1579. cap. Quæ ad ſacramentalia & ſacramenta generatim pertinent. Tom. 9. Concil edit. Bin. Pariſ. pagina 614.

Sacramentum ſpeciale. De impoſitione manuum. Vide inferius, §. 7.

3. Philippus Melanchthon, in Apologia confeſſionis Auguſtanæ, cap. de numero & uſu ſacramentorum; & Joannes Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 19. §. 28. & 31. Ordinem, de miniſterio verbi & vero presbyterii munere intellectum, ſacramentum eſſe concedunt, licet non commune apud omnes fideles, ſed ad certam functionem ſpeciale: neque nos contentionis funem ducimus, ſed concedimus impoſitionem manuum, per quam aliquis ad ſacrum miniſterium ex divina inſtitutione ordinatur, dici poſſe quodam ſenſu ſacramentum quoddam particulare certo cuidam hominum ordini: Etſi in animum inducere nondum potuimus, ut huic ſacramento veram & propriè dictam illam ſacramenti Euangelici rationem, quæ in baptiſmo & in Euchariſtia invenitur, convenire exiſtimemus: nam inprimis Divina per Chriſtum inſtitutio cum promiſſione fœderalis gratiæ deſideratur: mallemus igitur pro quodam ſacramentali ab Apoſtolis introducto, quàm pro vero ſacramento hanc manuum impoſitionem haberi; ſine qua Chriſtus ordines contulit; & quæ extra uſum ſacramenti propriè dicti adhiberi ſolita eſt tum à Domino, tum ab Apoſtolis. Ut nobis Auguſtinus vim ſenſumque hujus ritûs, ſive ille in reconciliatione, ſive in confirmatione, ſive in ordinatione adhibeatur, optimè expreſſiſſe videatur, quando dixit; *Quid eſt enim aliud manûs impoſitio, niſi oratio ſuper hominem?* lib. 3. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 16. etiamſi de ordinatione ex profeſſo ibi non diſſerat. ait autem eo loco, manûs impoſitionem repeti poſſe, quamvis ordo, ut docuit Auguſtinus loco ſuperiùs citato, repeti non poſſit, unde conſequi videtur, manûs impoſitionem non eſſe de eſſentia Ordinis. De qua quæſtione mox plura in medium adſeremus. Gratianus ex eo quod manûs impoſitio iterari poſſit, (licet non ad iterandum ordinationem) colligit, eam non eſſe ſacramentum. Cauſ. 1. quæſt. 1. can. Arianos. Quocirca ea nobis ſententia tutior & verbo Dei congruentior videtur, qua Ordini ſacro, & impoſitioni manuum quæ in ordinis collatione adhibetur, locus inter ſacramenta Euangelica propriè dicta abjudicatur. Ritum tamen impoſitionis manuum utilem eſſe, & omnino uſurpandum concedimus: & ab Apoſtolo nobis injungi videtur, illis verbis, *Manus citò nemini impoſueris*. 1 Tim. 5: 22. Nempe quemadmodum ſuperiùs in eâdem epiſtolâ, cap. 2. viris orantibus levationem manuum, & mulieribus decentem ornatum commendavit; quæ tamen ſacramenta non ſunt.

§. 1. *Infra, §. 7.* *1 Tim. 5: 22.*

Diſſenſio Scholaſticorum inter ſe, quidnam illud ſit: quod vocant ſacramentum Ordinis.

4. Doctores Romanenſes de ſacramento Ordinis tantâ opinionum diverſitate inter ſe diſſident, ut nihil ferè certi hac de re apud eos invenias. Ordo, in hac diſputatione, ita diſtinguitur à ſcholaſticis, ut vel poteſtatem ſeu gradum ſacri officii ſignificet, vel id quod exterius ſenſibiliter geritur circa aliquem, ut in aliquo tali gradu conſtituatur: vel brevius, ſignificat vel poteſtatem ipſam, vel ordinationem qua datur poteſtas. Poteſtatem ipſam ſeu gradum Eccleſiaſticum eſſe ſacramentum Ordinis ſcribit Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 24. part. 1. art. 2. qu. 2. & Thomas ibidem, quæſt. 1. art. 1. ad quartum. at id ipſum negant ibidem, Scotus, quæſt. unica, num. 8. & Durandus, quæſt. 1. §. 7. & Joan. Major, quæſt. 1. Qui ordinationem faciunt ſacramentum. Lombardus, 4. ſent. diſt. 24. Ordinem ſacramentum definit, ſignaculum, id eſt, ſacrum quoddam, quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato, & officium. Item, quod ſit character ſpiritualis, ubi fit promotio poteſtatis. Ubi Thomas quæſt. 1. art. 1. ad ſecundam, & Durandus, quæſt. 1. §. 5. Signaculum & characterem exponunt id quod exterius geritur, ſeu ordinationem exteriorem: at Bonaventura interiorem ac ſpiritualem characterem, in 4. ſentent. diſtinct. 24. parte ſecunda, artic. 1. quæſtione primâ, & ibidem in expoſitione textus magiſtralis, dubio 6. Quam expoſitionem laudat etiam Thomas ibidem quæſt. 1. art. 1. ad ſecundam, ubi adjicit, quod ipſe character interior ſit eſſentialiter & principaliter ipſum ſacramentum Ordinis.

Controverſia inter Theologos & Canoniſtas de numero Ordinum.

5. De numero Ordinum certant Theologi & Canoniſtæ. Theologi ajunt, ſeptem eſſe ordines, propter ſeptiformem gratiam Spiritûs Sancti. 4. ſent. diſt. 24. ſecluſis è numero ordinum tonſurâ & Epiſcopatu. At Canoniſtæ, iſtis etiam connumeratis, novem faciunt ordines, ad ſimilitudinem cœleſtis hierarchiæ, ſequuti Iſidorum & Gratianum diſt. 21. can. Cleros. & diſt. 25. can. Perlectis. Canoniſtis ſe adjungit Major, & quoad Epiſcopatum etiam Bellarminus, lib. de ſacramento Ordinis, cap. 5. De qua diſſenſione plura lector inveniet in Irenico noſtro, lib. 2. cap. 11. ad propoſitionem duodecimam.

Controverſia de numero ſacramentorum. Partes poteſtativæ. Totum poteſtativum.

6. Utrùm omnes ordines ſint ſacramenta; & utrùm, quot ſint ordines, tot ſint ſacramenta. Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 24. part. 1. art. 2. qu. 4. & Tgomas ibidem, quæſt. 2. art. 1. ad ſecundum, ajunt, ſacramentum ordinis unum eſſe, & multas habere partes, quæ non ſunt partes integrantes, nec omnino partes ſubjectivæ, ſed ſunt partes poteſtativæ, quæ naturam habent quodammodo partium ſubjectivarum: Totius autem poteſtativi hanc eſſe rationem, ut ſecundùm completum ſui rationem ſit in aliquo uno, in aliis autem ſit quædam ejus participatio: Totam enim plenitudinem ſacramenti Ordinis eſſe in uno ordine, ſcilicet ſacerdotio; ſed in aliis eſſe quandam ordinis participationem, propter quam partes iſtæ recipiunt prædicationem totius, ut unaquæque dicatur & ſit Ordo, & ſacramentum, quemadmodum quælibet pars numeri eſt numerus. Scotus autem in 4. ſent. diſt. 24. ait, Ordinem ſacramentum unum eſſe unitate generis propinqui, ſed in ſpeciali ulterius dividi: quia in illa primariâ diviſione ſacramenti in ſeptem, Ordo, vel magis ordinatio, eſt quidem unum membrum, poteſt tamen ulterius dividi, in quædam ſpecialia contenta ſub ipſo: quia illa prima diviſio non eſt in ſpecies ſpecialiſſimas, ſed in quædam propinquiùs contenta ſub ipſo. Et ideo ait, plures eſſe characteres ſpecie differentes. Durandus in 4. ſent. diſt. 24. quæſt. 2. ait, Ordinem in generali acceptum non dividi in ſpeciales ordines ſicut in ſacramenta, ſed ſicut in ſacramentum & ſacramentalia: ita ut ſolum ſacerdotium ſit ordo & ſacramentum; cætera verò ſint ordines, non tamen ſacramenta, ſed ſolùm quædam ſacramentalia. Bellarminus lib. de ſacramento Ordinis, cap. 6. ait, non eſſe certum ex fide, ordinationem Diaconorum eſſe ſacramentum, licet id judicet valde probabile & omnino tenendum, propter communem Theologorum ſententiam. Et capite 7. de ſubdiaconatu (inquit) non eſt tanta certitudo, quanta de Diaconatu: eſt tamen valde probabile etiam hunc ordinem eſſe ſacramentum. Et capite 8. De minoribus (inquit) ordinibus minus probabile eſt, quod ſacramenta ſint, quàm de ſubdiaconatu. Abſolutè tamen probabilior (inquit) ſententia

Vide ſupra, cap. 5.

e ſt

eſt quæ ordines omnes ſacramenta eſſe docet: quia id aſſerunt omnes veteres ſcholaſtici, Durando excepto: & ex recentioribus Franciſcus Victoria, & Petrus à Soto, & alii: & id videtur ſenſiſſe Concilium Florentinum: ubi enim dixit, ſacramentum ordinis eſſe ſextum ſacramentum, & materiam hujus ſacramenti eſſe id quod porrigitur in ordinatione; continuò ponit exempla de ordine ſacerdotis, Diaconi, & ſubdiaconi, & addit, idem de aliis ordinibus intelligendum. Neque diſſentit Concilium Tridentinum: nam ſeſſ. 23. cap. 2. ſeptem ordines numerat; & poſtea capite 3. abſolutè ordinem ſacramentum eſſe dicit. Et infrà eodem capite, una eſt (inquit) objectio in contrarium: quia ſi quot ordines ſint, tot ſacramenta ponamus; jam ſacramenta non erunt ſeptem, ſed quatuordecim. Reſpondeo (ait) omnes ordines, licet ſint per ſe ſinguli ſacramenta, tamen unum ſacramentum cenſeri: quia unum ſunt, vel genere; vel quia ad unum finem omnes referuntur. Hæc ibi. Idem Bellarminus eodem lib. cap. 5. ait; Epiſcopatum eſſe ordinem unum cum presbyteratu, ſed genere, non ſpecie. Et paulò pòſt; Characterem Epiſcopalem eſſe quid compoſitum ex duplici charactere: proinde etiam duo ſacramenta requiri ad Epiſcopum conſtituendum, quia includitur etiam character ſacerdotii. Hactenus Bellarminus, qui paulò ſuperiùs, eodem capite, aſſeruit Epiſcopatum eſſe Sacramentum à presbyteratu diſtinctum. at in Recognitione mutavit ſententiam. Petrus autem Lombardus, 4. ſentent. diſtinct. 24. enumeratis ſeptem ordinibus, videlicet, Oſtiariorum, lectorum, Exorciſtarum, Acolithorum, ſubdiaconorum, Diaconorum, presbyterorum, ſubjicit hæc verba; & dicuntur hi ordines ſacramenta: quia in eorum perceptione res ſacra, id eſt, gratia confertur, quam figurant ea quæ ibi geruntur. Hæc Lombardus.

Controverſia de impoſitione manuum, Vide ſupra, §. 3.

7. Impoſitionem manûs Epiſcopi eſſe partem materiæ integrantem in ordinatione ſacerdotali, tenet Scotus in 4. ſent. diſt. 24. num. 9. eamque ad eſſentiam ſacramenti Ordinis pertinere contendit Bellarminus, lib. de ſacramento ordinis cap. 9. Thomas concedit, in ea dari gratiam, in 4. ſent. diſt. 25. quæſt. 1. art. 1. ad primum. dicit tamen ibidem, in ea non dari characterem ſacerdotalis Ordinis. Joannes Major in 4. ſent. diſt. 24. quæſt. 1. ait, impoſitionem manûs non eſſe de eſſentia iſtius ſacramenti ad hoc ut conferatur: quia ſine tali impoſitione quis ordinatur ſacerdos; teſte Gregorio 9. Extra, de ſacramentis non iterandis, cap. presbyter. Quamvis ibi concedat Major, impoſitionem manûs eſſe quiddam materiale in ordinatione ſacerdotis. Angelus in Summa, verbo, Ordo, capite 1. art. 6. ait, manûs impoſitionem non eſſe de ſubſtantia formæ ordinationis: ſic Dominicus à Soto, diſt. 24. qu. 1. art. 4. & alii quidam (referente Bellarmino lib. de ſacram. ord. cap. 9.) exiſtimant, manus impoſitionem in ordinatione presbyteri eſſe accidentariam, & ſolam inſtrumentorum porrectionem eſſe eſſentialem. Hæc videtur fuiſſe mens Eugenii quarti, Papæ, in Concilio Florentino, ubi materiam ſacramenti Ordinis non aliam tradit in presbyteratu, niſi calicem cum vino, & patenam cum pane, per quorum porrectionem ait hunc ordinem conferri: Illud verò dicit eſſe ſacramenti ordinis materiam, per cujus traditionem confertur ordo. Hæc etiam ſententia videtur fuiſſe Bonaventuræ, qui ait; Omne ſacramentum aliquod ſignum eſſentiale habet exterius: & in omni ſacramento, in quo imprimitur character, iſtud eſt eſſentiale ſacramento, in quo, ſive per quod character imprimitur. Et paulo poſt; In omiſſione principalis debet ordo iterari, quia præſumitur, quod characterem non receperit: ſed in aliis conſequentibus ſi fiat defectus, vel negligentia, debent ſuppleri. Hæc Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 24. part. 2. art. 1. quæſt. 4. his ſi conferas verba Gregorii noni ad Epiſcopum Londinenſem, inde effici videtur, impoſitionem manûs in ordinatione presbyteri non eſſe eſſentialem. Certè eam non eſſe principale ſignum, nec per eam imprimi Characterem, unanimiter aſſerunt Thomas, Durandus, Eugenius, & alii. Verba Gregorii noni ſunt; Presbyter & Diaconus cum ordinantur, manus impoſitionem tactu corporali (ritu ab Apoſtolis introducto) recipiunt. Quod ſi omiſſum fuerit, non eſt aliquatenus iterandum: ſed ſtatuto tempore ad hujuſmodi ordines conferendos cautè ſupplendum, quod per errorem exſtitit prætermiſſum. Extra, de ſacramentis non iterandis, cap. presbyter. In datione patenæ & calicis cum materia impoſita imprimitur character ſacerdotalis; inquit Durandus, in 4. ſent. diſt. 24. quæſt. 3. §. 8.

Ordo non eſt ſacramentum propriè dictum.

8. Ordinem autem non eſſe ſacramentum propriè dictum, prout tradunt Romanenſes, vel inde evincitur, quia principalis materia, per quam ajunt ordinem conferri, non eſt à Chriſto in Euangelio in ſacramentum adhibita vel inſtituta: atque adeò abſque divinæ ſcripturæ auctoritate ab hominibus inſtitutionem habet. Eugenius in Concilio Florentino ait; Sextum ſacramentum eſt Ordinis, cujus materia eſt illud, per cujus traditionem confertur Ordo: ſicut presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem. Diaconatus verò per libri Euangeliorum dationem. Subdiaconatus per calicis vacui cum patena vacua ſuperpoſita traditionem. Et ſimiliter de aliis, per rerum ad miniſteria ſua pertinentium aſſignationem. Forma ſacerdotii talis eſt: Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium in Eccleſia pro vivis & mortuis in nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti. Et ſic de aliorum ordinum formis. Hæc Eugenius. Quæ quia de ſcripturis non habent auctoritatem, eâdem facilitate contemnuntur qua probantur; ut loquitur Hieronymus in caput 23. Matthæi: & Auguſtinus anathema dicit annuncianti ſive de Chriſto, ſive de ejus Eccleſia, ſive de quacunque alia re quæ pertinet ad fidem vitamque noſtram, præterquam quod in ſcripturis legalibus & Euangelicis accipimus, lib. 3. contra literas Petiliani capite ſexto; ubi id ipſum confirmat teſtimonio Apoſtoli Pauli ad Galatas 1. Nam ut rectè monuit Cyrillus Hieroſolymitanus, Catecheſi 4. cap. de Spiritu Sancto, *δεῖ περὶ τῶν θείων καὶ ἀγίων τῆς πίστεως μυστηρίων, μηδὲ τὸ τυχὸν ἄνευ τῶν θείων παραδίδοσθαι γραφῶν, μηδὲ ἁπλῶς πιθανότησι καὶ λόγων κατασκευαῖς παραφέρεσθαι.* id eſt, Divinorum ſanctorumque fidei ſacramentorum, nihil ne minimum quidem abſque divinis ſcripturis tradi debet; neque ſimplici probabilitate, neque verborum ornatu traduci.

Eugenius & Concilii Florentini doctrina de Ordine, proponitur, & refellitur.

Forma ſacerdotii apud Romanenſes.

Sacra Scriptura perfectio.

Caput. VIII.

De Sacramento Matrimonii.

Eugenii Papæ doctrina ſe ipſam deſtruit. Vide infra, §. 35.

Eugenius in Concilio Florentino neque materiam neque formam neque miniſtrum indicat matrimonii: quorum ſi aliquid deſit, dicit non perfici ſacramentum. Et tamen matrimonium accenſet ſacramentis novæ legis.

De verbis Apoſtoli ad Eph. 5: 32.

2. Ante Eugenium, Petrus Lombardus ejuſque interpretes nonnulli, Matrimonium probabant eſſe ſacramentum, ex verbis Apoſtoli ad Epheſ.

Digitized by Google

Epheſ. 5. Sacramentum hoc magnum eſt, &c. 4. ſent. diſt. 26. eodem teſtimonio utitur Synodus Tridentina, ſeſſione vigeſimâ quartâ, & Catechiſmus Romanus parte ſecundâ, capite octavo, quæſt. 15.

Doctrina Bellarmini.

3. Quia verò ridiculum eſſet ex ſola voce ſacramenti, hoc loco poſitâ, colligere matrimonium eſſe ſacramentum propriè dictum, cùm multis aliis ſcripturæ locis, in editione Latina, vox, ſacramentum, invenìatur; ubi tamen de ſacramento propriè dicto ſermo non eſt, ut ſupra demonſtravimus cap. 1. §. 8. Idcirco Bellarminus, libro de Matrimonii ſacramento, capite ſecundo, ait illos non ex hac ſola voce probare, Matrimonium integram habere ſacramenti rationem: ſed tantum hinc probare, Matrimonium eſſe ſignum ſeu ſymbolum aliquod ſacrum: non autem contractum merè civilem, & naturalem. Deinde quærens cui rei accommodetur ab Apoſtolo illud, *Magnum ſcramentum*, utrum, videlicet, Conjunctioni Chriſti & Eccleſiæ; an conjugio humano viri & feminæ, adeoque utrum ſacramentum hoc loco accipi debeat pro ipſa re ſacra, an pro ſigno rei ſacræ, ait accommodari conjugio humano viri & feminæ, adeoque accipi debere pro ſigno rei ſacræ. Porrò explicandum proponit eodem cap. in quibus conjugiis conſtituatur ab Apoſtolo hoc magnum myſterium; Et reſpondens, Quamvis (inquit) ea verba Geneſeos de omni conjugio intelligi poſſint, tamen Apoſtolus non ponit in eo ſacramentum, niſi ut ad conjugium Chriſtianorum refertur. In cujus aſſertionis confirmationem ait Auguſtinum libro de bono conjugali paſſim affirmare, Matrimonium non eſſe ſacramentum niſi in Eccleſia. Et Thomam in 4. ſent. diſtinct. 26. quæſt. 2. articulo ſecundo, dicere in ſolo Teſtamento novo Matrimonium repræſentare conjunctionem Chriſti & Eccleſiæ: & idem dicere Ruardum; in explicatione art. 18. & alios. De Thomæ & Ruardi opinione non laboramus: vindicandus mox Auguſtinus

In quibus conjugiis conſtituant ſacramentum Bellarminus, & quidam alii. Vide infra §. 19. & §. 25. & 26.

Rurſus de verbis Apoſtoli, ad Epheſ. 5: 32. Vide infra, §. 11. & §. 17.

4. P. Lombardus 4. ſent. diſtinct. 26. explicans verba illa Apoſtoli, quæ leguntur in fine capitis quinti ad Epheſios; Ut enim (inquit) inter conjuges conjunctio eſt ſecundùm conſenſum animorum, & ſecundùm permixtionem corporum; ſic Eccleſia Chriſto copulatur voluntate & naturâ, qua idem vult cum eo: & ipſe for ma m ſumſit de natura hominis. Copulata eſt ergo ſponſa ſponſo ſpiritualiter & corporaliter, id eſt, charitate ac conformitate naturæ. Hujus utriuſque copulæ figura eſt in conjugio. Conſenſus enim conjugum copulam ſpiritualem Chriſti & Eccleſiæ, quæ fit per charitatem, ſignificat. Commixtio verò ſexuum illam ſignificat, quæ fit per naturæ conformitatem. Hæc ibi P. Lombardus: qui inde colligit ibidem, Matrimonium quod ſolo conſtat conſenſu, abſque permixtione ſexuum, quamvis ſit verum conjugum, & typum in ſe habeat illius conjunctionis Chriſti & Eccleſiæ, qua Eccleſia Chriſto charitate unitur; non tamen illius conjunctionis figuram tenere, qua per ſuſceptionem carnis capiti membra uniuntur: ideoque tale conjugium non tenere expreſſam & plenam figuram conjunctionis Chriſti & Eccleſiæ.

De conſenſu, & de copula carnali vide inferius, §. 13. & §. 32.

De ſigno & ſignato.

5. Bonaventura in eam diſtinct. articulo ſecundo, quæſtione prima, ait, verba & nutus & copulam carnalem eſſe ſignum externum in hoc ſacramento. Signatum autem principale eſſe conjunctionem Chriſti & Eccleſiæ: & quia iſta conjunctio eſt dupliciter, nempe per charitatem, & per naturæ conformitatem, dupliciter eam in hoc ſacramento ſignificari; primam, per conſenſum animorum; ſecundam, per commixtionem ſexuum. Et ibidem, quæſt. 3. ait in conjunctione animorum, ſine commixtione carnis, eſſe verum ſacramentum Matrimonii, quantum ad eſſe neceſſitatis; at non quantum ad eſſe plenitudinis. Ibi eſſe matrimonium ratum, hic conſummatum, ut Juriſtæ diſtinguunt.

De re ſignata & effectu ſacramenti matrimonii.

6. Eſt etiam (inquit P. Lombardus eadem diſt.) ſignum ſpiritualis conjunctionis & dilectionis animorum, qua inter ſe conjuges uniri debent. Unde Apoſtolus ait; Viri diligite uxores veſtras, ut corpora veſtra. Hæc ibi.

7. Thomas, in eandem diſtinct. quæſt. 2. art. 1. ad quartum, monet, in ea fuiſſe opinione P. Lombardum, ſacramentum matrimonii, non habere rem aliquam ſignificatam contentam, quam ſacramentum matrimonii efficiat: ſed tantum rem ſignificatam non contentam, quam ſignificet, non autem efficiat, puta unionem Chriſti ad Eccleſiam. Hanc magiſtri opinionem rejicit Thomas, quia eâ admiſſa, Matrimonium non eſſet ſacramentum novæ legis, cum omne ſacramentum novæ legis efficiat quod figurat. At auctor Gloſſæ in can. honoratur. Cauſ. 32. quæſt. 2. diſertè affirmat, in ſacramento Matrimonii non conferri gratiam Spiritus Sancti. Et auctor Gloſſæ, extra, de Simonia, cap. 9. Cum in Eccleſiæ. ait; Licet Matrimonium ſit ſacramentum, per ipſum tamen gratia non confertur. Hæc ibi. Hoc idem Gaufredus & Hoſtienſis aſtruunt, ut refert Johannes Major in 4. ſent. diſtinct. 26. quæſt. 1. §. Contra varias. Et ita communiter Canoniſtæ, ut monet Durandus in 4. ſent. diſt. 26. quæſt 3. §. 6. Quibus accedit ipſe Durandus ibidem, §. 12.

8. Si quæras ex Thoma; quænam ſit illa gratia quæ continetur & efficitur ſeu confertur hoc ſacramento? Reſpondet Thomas in 4. ſent. diſt. 26. quæſt. 2. artic. 3. conferri hoc ſacramento gratiam adjuvantem ad illa operanda quæ in matrimonio requiruntur. Cum in matrimonio detur homini ex divina inſtitutione facultas utendi ſuâ uxore ad procreationem prolis; dari etiam gratiam, ſine qua id convenienter facere non poſſet. Et ibidem ad ſecundum: Actus (inquit) exteriores & verba exprimentia conſenſum directè faciunt nexum quendam, qui eſt ſacramentum Matrimonii: & hujuſmodi nexus ex virtute divinæ inſtitutionis diſpoſitive operatur ad gratiam.

Thomas dicit, nexum eſſe Sacramentum matrimonii.

De inſtitutione ſacramenti Matrimonii.

9. De inſtitutione hujus ſacramenti ſi quæras; Reſpondet Thomas, in 4. ſent. diſtinct. 26. quæſt. 2. art. 2. Matrimonium ſecundùm quod ordinatur ad procreationem prolis, inſtitutum fuit ante peccatum. At ſecundùm quod remedium præbet contra vulnus peccati, inſtitutum fuit poſt peccatum tempore legis naturæ. Secundùm autem determinationem perſonarum, inſtitutionem habuit in lege Moſis. Sed ſecundùm quod repræſentat myſterium conjunctionis Chriſti & Eccleſiæ, inſtitutionem habuit in nova lege: & ſecundum hoc eſt ſacramentum novæ legis. Idem etiam eadem quæſt. art. 1. ad primum. Verba (inquit) quibus conſenſus matrimonialis exprimitur, ſunt forma hujus ſacramenti: non autem benedictio ſacerdotis, quæ eſt quoddam ſacramentale. Et ad ſecundum: ſacramentum matrimonii perficitur per actum ejus, qui ſacramento illo utitur. Et ideo non habet aliam materiam niſi ipſos actus ſenſui ſubjectos, qui ſunt in loco materialis elementi. Hæc Thomas.

De forma hujus ſacramenti, ejuſdemque materia, & de benedictione ſacerdotali.

De inſtitutione, doctrina Alex. Alenſis.

10. Alexander Alenſis, præceptor Thomæ, ait, conjugium in ſacramentum plenè inſtitutum fuiſſe in Paradiſo, part. 4. qu. 2. memb. 2. art. 1. §. 1. & exſertè negat, ſacramentum hoc in nova lege inſtitutum eſſe, eadem part. 4. qu. 9. memb. 2. §. 1.

11. Si

Doctrina Concil. Florent. & Trident.

51. Si quæras ex eis qui Euangelicam ejus inſtitutionem tuentur; ubi inveniatur ſacramenti hujus inſtitutio in lege Euangelica? Eugenius in Concilio Florentino, & Synodus Tridentina Seſſ. 24. monſtrant tibi verba Apoſtoli ad Epheſ. 5: 32.

Doctrina Scoti.

Scotus negat ibi inveniri; attamen à Chriſto inſtitutum eſſe in Euangelio ſacramentum matrimonii, docet hoc argumento; quia de ſacramentis Eccleſiæ non eſt aliter ſentiendum quàm ſentit Eccleſia Romana. Extra, de hæreticis. Ad abolendam. Ubi autem, (inquit non invenitur planiùs quàm Matth. 19. illis verbis. Quod Deus conjunxit, homo ne ſeparet.

Matth. 19: 6.

De benedictione ſacerdotali.

52. Matrimonii benedictionem ſacerdotalem eſſe ex ſola hominum inſtitutione, ait Johannes Major, in 4. ſent. diſt. 26. quæſt. 1. §. ex dictis.

Diſſenſio de copula carnali.

53. Supra. § 4. & §. 5. monebamus, copulam carnalem ſecundum P. Lombardum & Bonaventuram, eſſe de integritate ſacramenti Matrimonii quantum ad eſſe plenitudinis, licet non quantum ad eſſe neceſſitatis. & id ipſum docet Alexander Alenſis, part. 4. qu. 2. memb. 2. art. 1. §. 2. ubi etiam monet, eandem fuiſſe ſententiam Hugonis. at Gratianus ait, non eſſe Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum in eo Matrimonio, quod non eſt ſexuum commixtione perfectum. cauſ. 27. qu. 2. can. Inſtitutum. §. Iuxta hanc. Ubi in hunc ſenſum accipienda eſſe dicit illa verba Auguſtini, quæ ſuperius eadem quæſtione recitaverat; Non eſt dubium illam mulierem non pertinere ad Matrimonium, cum qua commixtio ſexûs non docetur fuiſſe. can. Non eſt dubium. Et illa Leonis primi Papæ, epiſt. 92. ad Ruſticum: Cum ſocietas nuptiarum ita à principio ſit inſtituta; ut præter commixtionem ſexuum non habeat in ſe Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum; non dubium eſt illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuiſſe nuptiale miniſterium. Quæ Leonis verba recitavit Gratianus, cauſ. 27. qu. 2. can. Cum ſocietas. ubi Gloſſa nuptiale myſterium interpretatur, carnis commercium. P. Lombardus eadem verba recitans, legit, nuptiale myſterium. 4. ſent. diſt. 26. ubi monet, non eſſe ita accipienda, ac ſi non eſſet Matrimonium abſque carnali copula; ſed quod talis mulier non pertineat ad matrimonium, quod expreſſam & plenam teneat figuram conjunctionis Chriſti & §. 4. Eccleſiæ. ut ſuperius ipſum explicantem introduximus. At Gratianus ſimpliciter ait, illam mulierem cum qua non fuit commixtio ſexus, non pertinere ad Matrimonium perfectum; tale videlicet quod habeat in ſe Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum. Et ita intelligenda eſſe verba Auguſtini & Leonis.

Matrimonium non eſſe ſacramentum propriè dictum.

54. Durandus ait, Matrimonium non eſſe in eorum ſacramentorum numero, quæ purè & præcisè ſunt ſacramenta novæ legis, in 4. ſent. diſt. 1. qu. 3. §. 7. Idem alibi docet, Matrimonium non eſſe ſacramentum ſtrictè & propriè dictum, ſicut alia ſacramenta novæ legis; ſed eſſe largo modo ſacramentum, id eſt, ſacræ rei ſignum. in 4. ſent. diſt. 26. quæſt. 3.

Tranſitio ad ſequentia.

55. His præmiſſis, ex quibus innoteſcit hac de re doctrina Romanenſium; 1. Scripturas quibus abutuntur vindicabimus, ſi Deus voluerit: & Patres, quorum teſtimonia in patrocinium allegant. 2. Oſtendemus diſcordias quaſdam quæ de hac quæſtione, inter doctores Romanenſes, citerioribus ſeculis exſtiterunt, jam inde à tempore P. Lombardi. 3. Rationes quaſdam adferemus, quibus erronea Papiſtarum doctrina de ſacramento Matrimonii convellatur.

Vindiciæ ſcripturarum, & Patrum.

16. Illis verbis Domini, *quod Deus conjunxit, homo ne ſeparet*, Matth. 19: 6. commemoratur conjunctio ſeu matrimonii inſtitutio prima, facta à Deo in matrimonio Adami & Evæ: & inde infertur, divortia illa, Iſraëlitis à Moyſe permiſſa ſeu tolerata, non habitura locum, ſi primam matrimonii inſtitutionem retineamus, & ſtemus eo quod ἀπ᾽ ἀρχῆς γέγονεν. Deus conjunxit, id eſt, nuptias inſtituit: & unam fecit carnem viri & feminæ: ergo, &c. ſic hunc locum exponunt Auguſtinus, tractatu nono in Euang. Joannis; & Chryſoſtomus, homil. 62. in Euang. Matthæi, ubi ait Dominum inſeparabilitatem matrimonii confirmare lege antiquiore, quàm ſit lex Moyſis, quam olim ab initio tulit Deus, non autem primum introduxit Chriſtus in Euangelio. Sic etiam Theophylactus Comment. in hunc locum Matth. ait, hic indicari legiſlationem Dei à principio de matrimonio. Hieronymus ait Comment. in caput decimum nonum. Matth. Deus conjunxit, unam faciendo carnem viri & feminæ: hanc homo non poteſt ſeparare. Synodus etiam Tridentina, ſeſſione vigeſimâ quartâ, ait, Dominum firmitatem perpetuam indiſſolubilis nexus matrimonii, ab Adamo inſtinctu divini Spiritus olim pronunciatam, confirmaſſe his verbis, Quod ergo Deus conjunxit, homo ne ſeparet. Ex his patet, non inſtitui novum aliquod ſacramentum à Domino illis verbis, ſed ad antiquam matrimonii atque adeò originalem inſtitutionem homines revocari. *Matt. 19: 6.*

17. Verba Apoſtoli quod attinet, Epheſ. 5: 32. non illis deſcribi ſacramentum novi Teſtamenti propriè dictum, tenent Scotus in 4. ſentent. diſtinct. 26. quæſt. 1. numero 12. & Durandus ibidem, quæſt. 3. Auguſtinus ſacramentum illud accipit pro ipſa re ſacra, puta pro ſpirituali conjugio Chriſti & Eccleſiæ: Exſulta (inquit) exulta ſponſa Eccleſia; quia te plurimum dilexit, mori voluit pro te. O magnum ſacramentum hujus conjugii! O quam magnum myſterium hujus ſponſi & hujus ſponſæ! non explicabitur dignè humanis vocibus. De ſponſo ſponſa naſcitur, &c. libro ſecundo de ſymbolo ad Catechumenos, capite ſexto. Idem alibi; Reſpondebit (inquit) connubii ſacramentum; De me ante peccatum dictum eſt in Paradiſo; Relinquet homo Patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Quod magnum ſacramentum dicit Apoſtolus in Chriſto & in Eccleſia. Quod ergo eſt in Chriſto & in Eccleſia magnum, hoc in ſingulis quibuſq; viris atque uxoribus minimum, ſed tamen conjunctionis inſeparabile ſacramentum. lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia, capite vigeſimo primo. Item; Sacramentum hoc magnum eſt. Et ne quis iſtam magnitudinem ſacramenti in ſingulis quibuſque hominibus uxores habentibus intelligeret, Ego autem, inquit, dico in Chriſto & in Eccleſia, quod eſt hoc ſacramentum magnum, erunt duo in carne una. Auguſtinus tract. 9. in Euang. Joannis. *Epheſ. 5: 32. Vide ſupra, §. 2. & 3. & 4. & 11.*

Vindicatur Auguſt.

18. Fateor quidem Auguſtinum ponere etiam ſacramentum quoddam in conjugiis populi Dei, (nempe ſignificativum, non autem practicum) in polygamia ſive in nuptiis multarum uxorum ſimul viventium, tum in monogamia ſive conjugio unius viri & unius uxoris, juxta primigeniam inſtitutionem: Sicut (inquit) plures uxores antiquorum Patrum ſignificaverunt futuras noſtras ex omnibus gentibus Eccleſias

uni viro ſubditas Chriſto: ita noſter antiſtes unius uxoris vir, ſignificat ex omnibus gentibus unitatem uni viro ſubditam Chriſto. Ergo ſicut ſacramentum pluralium nuptiarum illius temporis ſignificavit futuram multitudinem Deo ſubjectam in terrenis omnibus gentibus; ſic ſacramentum nuptiarum ſingularium noſtri temporis, ſignificat unitatem omnium noſtrum ſubjectam Deo futuram in nna cœleſti civitate. libro de bono conjugali, caphe decimo octavo. At magnum illud ſacramentum, quod ab Apoſtolo prædicatur, Epheſ. 5. Auguſtinus non ad humana conjugia, ſed ad ſpirituale conjugium refert Chriſti & Eccleſiæ. In illis quidem eſt quoddam ſacramentum, largiore ſenſu accipiendo vocabulum ſacramenti, quatenus figurant conjugium Chriſti & Eccleſiæ, de quo conjugio Chriſti & Eccleſiæ exclamat Apoſtolus, hoc magnum eſt ſacramentum, eodem ſenſu quo alibi dicit; magnum eſt ſacramentum pietatis, 1. Tim. 3: 16.

19. Propter indiſſolubilem matrimonil unius viri cum una femina nexum, jam inde à principio divinitus inſtitutum, & propter figuram conjugii Chriſti & Eccleſiæ in illo nexu humanarum nuptiarum, Auguſtinus in conjugii humani bonis ponit ſacramentum, (quamvis non rectè dixerit Auguſtinus, manere vinculum etiam poſt divortium, quod propter adulterium factum eſt:) quia autem primæ inſtitutionis lex non obſervatur apud infideles, apud quos ſuſque deque habetur conjugii nexus, ideo ſcripſit Auguſtinus, non niſi in civitate Dei noſtri in monte ſancto ejus, talem eſſe cauſam cum uxore, libro de bono conjugali, capite ſeptimo. At ſacramentum Matrimonil non ad ſola reſtringit conjugia Chriſtianorum; ſicut faciunt illi qui Matrimonium ſacramentis novæ legis propriè dictis accenſent. Semel autem initum (inquit) conjugium in civitate Dei noſtri, ubi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam ſacramentum nuptiæ gerunt, nullo modo poteſt niſi alicujus eorum morte diſſolvi. lib. de bono conjugali, cap. 15. Item; hæc omnia bona ſunt: propter quæ nuptiæ bonæ ſunt, proles, fides, ſacramentum, eodem lib. cap. 24. hoc ſacramentum fuiſſe in nuptis Adami & Evæ, docet prolixè Auguſtinus tract. 9. in Euang. Joannis; ubi illo primo conjugio figuratum eſſe magnum illud myſterium conjunctionis Chriſti & Eccleſiæ, probat Apoſtoli Pauli teſtimonio ad Epheſios 5. Idem alibi de nuptiis loquens Joſephi & beatæ Virginis Mariæ, Omne (inquit) nuptiarum bonum impletum eſt in illis Parentibus Chriſti, proles, fides, ſacramentum. Prolem cognoſcimus ipſum Dominum Jeſum: fidem, quia nullum adulterium: ſacramentum, quia nullum divortium. libro primo de nuptiis & concupiſcentia, c. 11. & continuò ſubjicit initio ſequentis capitis, Solus ibi nuptialis concubitus non fuit. Unde liquidò patet, nullum ſacramentum defuiſſe nuptiis Adami & Evæ, quod in aliorum quorumcunque hominum nuptiis inveniatur, ſecundum mentem Auguſtini; & ſolum defuiſſe concubitum in nuptiis Joſephi & beatæ Virginis. Ergo ſecundum Auguſtinum, ſacramentum matrimonii non eſt ſacramentum novæ legis propriè dictum.

Vide ſupra. §. 3.

Proles, fides, ſacramentum.

20. Ait quidem Auguſtinus, ſacramentum ſingularium nuptiarum noſtri temporis ſignificare unitatem omnium noſtrum ſubjectam Deo, lib. de bono conjugali, capite 18. ſed quo ſenſu id dicat, facile perſpicitur ex ipſa ſerie verborum ipſius Auguſtini, illo loco; Sicut (inquit) ſacramentum pluralium nuptiarum illius temporis, &c. reliqua invenies paulo ſuperius recitata. §. 18. ubi manifeſtè ſacramentum ſumit largiore ſenſu pro typo aliquo. Quemadmodum etiam Chriſtus figuratus eſt in Noe, & in illa arca orbis terrarum: & quemadmodum Iſaac unigenitus Abrahami, portans ligna ad ſacrificium quo ipſe immolandus ducebatur, typus erat Chriſti portantis crucem ſuam; ſicut mentem ſuam hac de re prolixè & apertè explicat Auguſtinus, tract. 9. in Euang. Joan. Ubi etiam ait; Quia illuminavit nos per Apoſtolum Dominus, ut oſtenderet nobis quid ibi quæreremus in ipſa una ſententia, erunt duo in carne una, ſacramentum magnum in Chriſto & in Eccleſia: jam licet nobis ubique Chriſtum quærere, & de omnibus hydriis vinum potare. Dormit Adam ut fiat Eva; moritur Chriſtus ut fiat Eccleſia. Dormienti Adæ fit Eva de latere; mortuo Chriſto lanceâ percutitur latus, ut profluant ſacramenta quibus formetur Eccleſia. Cui non apparet quia in illis tunc factis futura figurata ſunt? Chriſtus etiam figuratus eſt in Noë: &c. Hæc Auguſtinus.

Auguſtinus de matrimonio loquens ſumit vocabulum ſacramenti largiore ſenſu.

Profluunt ſacramenta.

Vide c. 9. §. 2.

21. Hieronymus, Comment. in caput. 5. ad Epheſ. magnum hoc ſacramentum ad Chriſtum & Eccleſiam refert, non ad humanas nuptias: præfiguratum verò ait hoc magnum myſterium in eis qui de Adam & Eva in Geneſi ſcripta ſunt, illis verbis, Propter hoc relinquet homo Patrem ſuum, &c. quem Geneſeos locum Gregorius Nazianzenus (referente ibidem Hieronymo) dicebat plenum eſſe ineffabilibus ſacramentis, & divinum cor quærere interpretis. Nullam faciunt patres iſti mentionem novæ alicujus inſtitutionis ſacramenti alicujus propriè dicti novæ legis, quod ſacramentum matrimonii indigitetur: ſed ſacramentum ſeu myſterium ſumentes pro ipſa re ſacra, non unum tantum hujuſmodi ſacramentum, ſed plura ineffabilia ſacramenta, talia in Chriſto & in Eccleſia dicunt ſignificari myſticè illis verbis Adami, Propterea relinquet homo patrem ſuum, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Primus enim homo (inquit Hieronymus) & primus vates Adam, hoc de Chriſto & Eccleſia prophetavit: Quod reliquerit Dominus noſter atque Salvator Patrem ſuum Deum, & matrem ſuam cœleſtem Hieruſalem, & venerit ad terras propter ſuum corpus Eccleſiam, & de ſuo eam latere fabricatus ſit, & propter illam Verbum caro factum ſit. Et quia non omnia æqualia ſacramenta ſunt, ſed eſt aliud ſacramentum majus, & aliud minus, propterea nunc dicit; Sacramentum hoc magnum eſt. Hæc Hieronymus.

Vindiciæ Hieronymi, & Gregor. Naz.

Gen. 2:24. Epheſ. 5: 31, 32.

22. Auguſtinus autem matrem, quam Dominus noſter reliquit, interpretatur Synagogam Judæorum, de qua ſecundùm carnem natus eſt; & uxorem cui adhæſit, interpretatur Eccleſiam quam ex omnibus gentibus congregavit. tractatu nono in Euangelium Joannis. ubi etiam explicat, quomodo reliquerit Patrem, nempe ſe exinaniendo & in ſervi forma apparendo, non autem deſerendo aut recedendo à Patre.

Auguſt.

23. Leo etiam epiſt. 92. ad Ruſticum, verbis ſuperius recitatis, ait ſocietatem nuptiarum ita à principio eſſe inſtitutam, ut habeat in ſe Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum. Ergo non ab aliqua nova inſtitutione Euangelica iſtud habet, adeoque non eſt ſacramentum Novi Teſtamenti propriè dictum, ſed eſt typus quidam allegoricus à principio inſtitutus.

Vindiciæ Leonis. Vide ſupra § 13.

24. Sic Ambroſius, libro ſecundo Commentariorum in Euang. Lucæ, in illa verba capitis 3. Factum eſt autem, cum baptizatus eſſet, omnis populus, & Jeſu baptizato & orante, apertum eſt cœlum. Subvenit (ait) Apoſtolus æſtuanti, & quod ego non intelligebam quid eſſet, os de oſſibus meis, & caro de carne mea: &, hæc vocabitur mulier, quoniam de viro ſuo ſumta eſt, Di-

Vindiciæ Ambroſii. Luc. 3:21. Gen. 2:23.

vino

Epheſ. 5: 30, 31, 32. vino mihi Spiritu revelavit, dicens, Sacramentum hoc magnum eſt. Quod ſacramentum? quia erunt duo in carne una. Et quia relinquet homo Patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ: & quoniam membra ſumus corporis ejus, de carne ejus, & de oſſibus ejus. Quis eſt iſte vir, propter quem mulier parentes relinquat? Relinquit parentes Eccleſia, quæ de gentilibus populis congregata eſt: *Pſal. 45: 11.* cui Propheticè dicitur; obliviſcere populum tuum, & domum Patris tui. Hæc & plura illo loco Ambroſius, exponens allegoricè hiſtoriam Moſis de Adamo & Eva.

Vindicatur auctor Comm. in epiſt. ad Epheſ. qui Ambroſio tribuitur. 25. Auctor etiam Comment. qui Ambroſio tribuitur, in caput 5. ad Epheſ. in illa verba; Myſterium hoc magnum eſt: ego autem dico, in Chriſto & in Eccleſia. Myſterii (inquit) ſacramentum grande in unitate viri ac feminæ eſſe ſignificat. Nec hoc prodit, ſed aliam cauſam quæ non diſcordet à memorato myſterio flagitat, quam ſcit ad profectum humani generis pertinere, hoc eſt, Eccleſiæ & Salvatoris: ut ſicut relictis parentibus homo uxori ſuæ adhæret, ita & relicto omni errore Eccleſia adhæreat & ſubjiciatur capiti ſuo, quod eſt Chriſtus. Hæc ille, ponens quidem myſterii ſacramentum grande in ipſa unitate viri ac feminæ, ſed non illa tantum unitate *Gen. 2: 24. Epheſ. 5: 31.* quæ ſit inter Chriſtianos, verùm in illa ab Adamo olim pronunciatâ, & quæ omnibus conjugibus *Fides vinculum unionis Chriſti & Eccleſiæ.* communis eſt. Nam exponens verba Adami & Apoſtoli immediatè præcedentia, [& erunt duo in carne una] ad unitatem (inquit) commendandam, unitatis dedit exemplum, ut ſicut vir & mulier unum ſunt per naturam, ita & Chriſtus & Eccleſia unum intelligantur eſſe per fidem. Myſterium verò ſeu myſterii ſacramentum accipit auctor ille hoc loco non pro ſacramento propriè dicto, ſed pro occulto quodam naturæ veluti miraculo, ſeu quotidiano quidem ac mirabili Dei opere, quo efficit ut conjuges relictis ſuis parentibus ſibi invicem adhæreant. Et tale quidem myſterium naturale eſt in omnium nuptiis: at myſterium ſpirituale connubii, eſt in conjugio Chriſti & Eccleſiæ. Sacramentum autem propriè dictum nec in illis eſt nuptiis, nec in hoc conjugio.

Vindicatur Chryſoſtomus. 26. Johannes Chryſoſtomus Comment. in caput quintum ad Epheſios, homilia vigeſima, myſterium illud naturæ ſeu arcanum inſtinctum explicans, qui invenitur in omni matrimonio, in quo primigenia retinetur inſtitutio; verè (inquit) myſterium eſt, & magnum myſterium, quod ſatorem, genitorem, nutritorem, genitricem, tam multas miſerias perpeſſam, eos qui tanta ei bona contulerunt, cum quibus tam diuturna ei conſuetudo fuit, relinquens, adhæreat illi quam antea non vidit, cum qua nihil ei commune fuit, *καὶ πάντων αὐτὴν προτιμᾷ*, & omnibus ipſam anteponit. *μυςήριον ὄντως ἐςί.* Et parentes, quando hæc fiunt, non iraſcuntur, ſed potius quando non fiunt. Et dum pecuniæ conſumuntur, & ſumtus fiunt, delectantur. *ὄντως μέγα μυςήριον, ἀπόῤῥητόν τινα σοφίαν ἔχον.* verè magnum myſterium, ineffabilem quandam ſapientiam continens. Hoc jam olim prophetans declaravit Moſes, hoc & *Epheſ. 5: 32.* nunc Paulus clamat dicens, *εἰς Χριςὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν.* Hæc Chryſoſt. in verſum ultimum illius capitis. Idem verò exponens verba illa Apoſtoli, Myſterium hoc magnum eſt: Ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia. quid (inquit) eſt hoc? magnum myſterium hoc dicit, *ὅτι μέγα τὶ καὶ θαυμαςὸν ἠνίξατο ὁ μακάριος Μωϋσῆς, μᾶλλον δὲ ὁ Θεός.* quia magnum quidpiam & mirabile ænigmaticè indicavit beatus Moſes, vel potiùs Deus. Nunc verò in Chriſto, inquit, dico, quia & ipſe Patrem relinquens deſcendit, & venit ad ſponſam, & factus eſt in ſpiritum unum. Nam qui adhæret Domino, unus ſpiritus eſt. *1 Cor. 6. 17.* Et pulchrè dixit, magnum myſterium eſt: veluti ſi diceret; Verumtamen *οὐχ ἡ ἀλληγορία ἀνατρέπει τὴν ἀγάπην*, *Epheſ. 5: 33.* hæc allegoria non evertit dilectionem. Hæc ibi Chryſoſtomus: continuo ſubjiciens verba Apoſtolica proximè ſequentia, verſ. ult. Verumtamen & vos ſinguli, unuſquiſque uxorem ſuam ſicut ſeipſum diligat.

Allegoria myſtica. 27. Nempe nuptiæ illæ ſingulares primitus inſtitutæ, ſicut etiam poſtea plurales nuptiæ Abrahami cum Sara & Hagar, monente eodem A- *Galat. 4: 24.* poſtolo, figurabant allegoricè magna myſteria ſpiritualia; &, ut loquitur Juſtinus Martyr in dialogo cum Tryphone, non ita longè ante finem dialogi, diſſerens de Patriarcharum pluralibus nu- *Diſpenſationes magnorum myſteriorum.* ptiis, *οἰκονομίαι τινὲς μεγάλων μυςηρίων ἐν ἑκάςῃ τινὶ τοιαύτῃ πράξει ἀπετελοῦντο*, id eſt, diſpenſationes quædam magnorum myſteriorum, in unoquoque ejus generis facto ſunt celebratæ.

Oecumen. 28. Pro eo quod dixit Chryſoſtomus, allegoriam non evertere dilectionem, Oecumenius eodem ſenſu ſcribit in eundem locum capitis quinti ad Epheſios. anagogen & ſpiritualem expoſitionem non evertere *τὸ ἴδιον*, id eſt, ſenſum proprium, quo dilectionis officium inter conjuges præcipitur.

Vindiciarum concluſio. 29. Jam autem ex ænigmate, vel allegoriâ, vel anagoge, non ſequitur, rem aliquam eſſe ſacramentum propriè dictum vel veteris vel novi Teſtamenti. Hæc ſufficiant pro vindiciis ſcripturarum & Patrum.

Diſſenſiones quædam, quæ de ſacramento matrimonii exſtiterunt inter Doctores Romanenſes, jam inde a tempore P. Lombardi.

De inſtitutione ſacramenti matrimonii. 30. Petrus Lombardus ait, conjugium inſtitutum fuiſſe ante peccatum, ad ſacramentum & ad officium, 4. ſentent. diſtinct. 2. Alexander Alenſis in eandem ſententiam recitat verba Hugonis, quem ipſe ſequitur, parte 4. quæſtione 1, memb. 3. artic. 3. §. 1. Idem etiam Alenſis alibi ait, Pœnitentiam, ordinem, & matrimonium, eſſe ſacramenta novæ legis, quia in illa ſunt approbata; non autem quia in illa inſtituta. Alenſis parte 4. quæſtione 9. memb. 2. artic. 1. §. 1. vide ſupra §. 9. Thomas & Scotus, & Concilia Florentinum ac Tridentinum, locis ſupra citatis, ajunt inſtitutum eſſe ad ſacramentum à Chriſto in Euangelio. Nihilominus Alphonſus à Caſtro, libro undecimo contra hæreſes, verbo, nuptiæ, hæreſi tertiâ; & Petrus à Soto, lectione ſecunda de matrimonio, & alii quidam Romanenſes (referente Bellarmino, libro de matrimonii ſacramento, capite quinto, §. Reſpondeo, non deſunt.) ajunt, ſacramentum matrimonii fuiſſe etiam in lege veteri, & à Chriſto non tam inſtitutum quam confirmatum. Vide ſupra, §. 11.

Utrùm ſit novæ legis ſacramentum propriè dictum. 31. Tridentina Synodus matrimonium ponit in ſacramentis novæ legis propriè dictis. id negavit Durandus, ſup. §. 14. & poſtea etiam Alphonſus à Caſtro, & Petrus à Soto, locis citatis, & alii.

De effectu ſacramenti matrimonii. 32. Petrus Lombardus, 4. ſent. diſtinct. 2. ait matrimonii ſacramentum in remedium tantum eſſe, at non conferre adjutricem gratiam. quam ſententiam tuentur multi canoniſtæ, & Durandus locis à me ſuperius citatis: qui docent, per matrimonii ſacramentum non conferri gratiam. Et *Vide ſup. §. 7.* Bonaventura etiam aliquos ſcribit in ea fuiſſe ſententia, quod matrimonii ſacramentum nul-

Vide ſup. §. 12.

lam det gratiam. Alios autem dixiſſe, gratiam in ſacramento matrimonii dignè & devotè accipientibus dari ratione ſuperadditæ benedictionis ſacerdotalis. in 4. ſent. diſtinct. 26. artic. 2. quæſt. 2. Ipſe autem Bonaventura, ibidem, ambas iſtas opiniones rejicit, & aſſerit ratione ſacramenti dari gratiam in matrimonio. Et Thomas in eandem diſtinct. quæſt. 2. art. 3. rejectis quibuſdam aliorum opinionibus, hanc ut probabiliorem ſequitur, quod matrimonium conferat gratiam. Et ſupra ibidem, articulo primo, ad quartum; reſpondens objectioni illi, omne ſacramentum novæ legis efficit quod figurat. ait, Matrimonium habere etiam rem contentam quam efficit. In objectione autem illa, illud quod ſacramento ſignari & effici dicitur, eſt gratia, ut patet ex 4. ſent. diſt. 1. Et Synodus Tridentina anathema dicit aſſerenti, matrimonium non conferre gratiam. ſeſſione vigeſima quarta, can. primo.

De copula carnali. Vide ſupra §. 4. & 5. 23.

33. Gratianus, cauſ 27. quæſt. 2. can. Inſtitutum. §. Juxta hanc. & Gandulphus, ut ibidem refertur in gloſſa; copulam carnalem putabant eſſe ſacramento matrimonii ſimpliciter atque eſſentialiter neceſſariam, & ſine ea non eſſe ſacramentum. Petrus Lombardus & Bonaventura, 4. ſent. diſtinct. 26. ajebant, eſſe quidem verum ſacramentum matrimonii abſque copula quoad eſſe neceſſitatis, ſed non quoad eſſe plenitudinis. quæ diſtinctio ſupra explicata eſt. Thomas autem in 4. ſent. diſt. 26. quæſt. 2. art. 4. aliâ adhibita diſtinctione, integritatem quoad eſſe, ab ea diſtinguit integritate, quæ attenditur ſecundùm perfectionem ſecundam, conſiſtentem in operatione: & ait commixtionem carnalem eſſe de ſecunda integritate matrimonii, non de prima. Carnis commixtionem (inquit Canus) novæ legis propriè ſacramentum dicere abſurdum eſt. Spiritus quippe ſanctus & ſacramenti gratia per coïtum non datur. 32. quæſt. 2. can. Connubia. Hæc Melchior Canus, libro 8. locorum Theolog. cap. 5.

Vide inferius, poſt §. 38. rat. 5.

Diſſenſio de matrimonio, & contractu matrimonii, & ſacramento matrimonii.

34. Dico (inquit Scotus) quod aliud eſt matrimonium, & aliud contractus matrimonii, & aliud ſacramentum matrimonii. in 4. ſent. diſt. 26. quæſtione unica, num. 16. Et iſtorum trium diverſas ſubjicit deſcriptiones, num. 17. ubi matrimonium ait eſſe vinculum indiſſolubile, &c. At Joan. Major in eandem diſt. qu. 1. §. Quartò ſequitur. Non opinaberis (inquit) multorum more inter hæc diſcrepantiam: ſacramentum matrimonii, contractum matrimonii, & vinculum matrimonii. Et Thomas in eandem diſt. qu. 2. art. 3. ad 2. ait, nexum eſſe ſacramentum matrimonii. Idipſum docet Catechiſmus Romanus, part. 2. cap. 8. qu. 3. & qu. 4. & qu. 15.

De materia & forma ſacramenti matrimonii.

35. Thomas, in 4. ſent. diſt. 26. qu. 2. art 1. ad 1. verba conſenſum matrimonialem exprimentia ait eſſe formam hujus ſacramenti. Et ad ſecundum; materiam hujus ſacramenti non aliam eſſe, niſi ipſos ſenſui ſubjectos actus illius qui ſacramento utitur. Et Bonaventura in eandem diſt. art. 2. quæſt. 1. ait, verba & nutus & copulam carnalem eſſe ſignum exterius in hoc ſacramento, quod perinde eſt ac ſi diceret, iſta eſſe ipſum materiale ſacramentum. Scotus autem ſacramentum matrimonii deſcribit, quod ſit expreſſio certorum verborum maris & fœminæ. &c. in eandem diſt. quæſt. unica, numero 17. Thomas rurſus, in eandem diſt. quæſt. 2. art. 3. ad 2. Actus (inquit) exteriores & verba exprimentia conſenſum directè faciunt nexum quendam, qui eſt ſacramentum matrimonii. Joannes Major in eandem diſt. quæſt. 1. ait, matrimonium eſſe ſenſibile ſignum, alioquin enim non fore ſacramentum, & inde infert, conſenſum, etiamſi ad matrimonium requiratur, non tamen eſſe ſacramentum, cum non ſit ſignum ſenſibile. Et paulò poſt ibidem ait, non eſſe hic quærendam formam nec materiam propriè dictam, cum accidens nullam talem habeat; Poſſe autem dici, quod conſenſus ob ſpiritualem rationem formæ participet: & ſignum ſenſibile de quo loquutus eſt, ſit materia metaphoricè dicta. Hæc Major. At Eugenius Papa in Concilio Florentino, ait conſenſum mutuum per verba de præſenti expreſſum, eſſe regulariter cauſam efficientem matrimonii. Et Catechiſmus Romanus, part. 2. cap. 8 quæſt. 4. ait, conſenſum ipſum matrimonii cauſam efficientem eſſe, etenim obligationem & nexum oriri non poſſe, niſi ex conſenſu & pactione. In materia (inquit Canus) & forma hujus ſacramenti [matrimonii] ſtatuenda adeo ſunt inconſtantes & varii [Theologi] adeo incerti & ambigui, ut ineptus futurus ſit, qui in tanta illorum varietate ac diſcrepantia rem aliquam certam, conſtantem, exploratam conetur efficere.——Concilium certè Florentinum de materia, forma, miniſtro ſacramenti matrimonii, præſtitit nihil, id quod ſine dubio faceret, ſi de eis rebus videret quippiam eſſe à Theologis in ſchola definitum. Hæc Melchior Canus, lib. 8. locorum Theolog. cap. 5.

Vide ſupra, §. 1.

Diſſenſio de benedictione ſacerdotali.

36. Thomas, in 4. ſent. diſt. 26. quæſt. 2. art. 1. ad 1. ait benedictionem ſacerdotalem non eſſe hujus ſacramenti formam, ſed eſſe quoddam ſacramentale. Et Joannes Major ibidem, quæſtione prima, matrimonii benedictionem ſacerdotalem dicit eſſe ex ſola hominum inſtitutione. Et communior Theologorum ſcholaſticorum hæc eſt ſententia, benedictionem hanc non eſſe de neceſſitate ſacramenti, & miniſtros ſacramenti hujus eſſe ipſos marem & fœminam contrahentes matrimonium. Pro hujus ſententiæ defenſione prolixè diſputat Bellarminus, libro de matrimonio, capite ſexto, & ſequentibus. At Guilielmus Pariſienſis, libro de ſacramentis, tractatu de matrimonio, capite nono, quæſtione primâ: negat matrimonium veri nominis ſacramentum eſſe, & ſacramentalem virtutem habere, niſi ſacerdotali miniſterio conſecratum fuerit. quem ſequitur Melchior Canus, libro octavo de locis Theologicis, capite quinto. Cui opinioni ſubſcribere ait juriſperitos propemodum univerſos, & in hoc probabilius loqui Canoniſtas quam Theologos. Tametſi (inquit) Theologi etiam quidam docti ſanè & graves inveniri ſunt, quibus communis illa reliquorum ſententia diſpliceret. Pro ſua etiam ſententia allegat Canus antiquos Patres Calixtum, Cyricium, Nicolaum, Hormiſdam, Euariſtum, Iſidorum, & Concilium Carthaginenſe quartum, apud Gratianum 30. quæſt. 5. & 31. quæſt. 2. & Concilium Lugdunenſe, apud eundem, cauſa 35. quæſt. 3. can. Nulli. & Concilium Lateranenſe, extra; de Simonia, cap. cum in Eccleſiæ corpore. Et Concilium Conſtantienſe, in fine Concilii. Et Clementem, de privilegiis Religioſi. & Ambroſium, libro primo, epiſtola prima, ad Vigilium. Deinde de Euariſto ait: certè Euariſtus matrimonium clandeſtinum ſine ſacerdote contractum, tantum abeſt, ut ſacramentum Eccleſiæ fateatur, ut adulterinum contubernium appellet. Hæc Canus. Referuntur Euariſti verba à Gratiano, cauſ. 30. quæſt. 5. can. aliter.

Bellarmini adverſus Cani opinionem diſputatio.

37. Ideirco immeritò Bellarminus, libro de matrimonio, capite ſexto, hanc Melchioris Cani vocat novam & ſingularem opinionem. Nam & ipſe Bellarminus, eodem libro, capite octavo, Cano relinquere cogitur Guilielmum Pariſienſem, & nonnullos canoniſtas, nec inficiari poteſt illud ab Euariſto pronunciatum quod retulit Canus, quamvis idipſum diſtinctione quadam conetur

netur Cano eripere: & teſtimonia aliorum veterum ſic interpretetur, ut intelligenda eſſe aſſerat, benedictionem ſacerdotalem in matrimonio adhiberi ſolere, vel debere: non autem eam eſſe de eſſentia ſacramenti, aut matrimonium per verba de præſenti inter fideles contractum, abſque benedictione ſacerdotali non eſſe ſacramentum. In Concilio autem Lateranenſi benedictionem nubentium dici quidem ſacramentum, ſed largo ſenſu, quale ſacramentum eſt officium ſepulturæ, &c.

Oſtendi non poteſt matrimonium eſſe ſacramentum N. T. propriè dictum.

38. Bellarminus etiam ait; ſi vera eſſet opinio Cani, non poſſemus ex ſcripturis & Conciliis oſtendere conjugii ſacramentum: neque immeritò dicerent hæretici, hoc ſacramentum ab hominibus, idque recens, excogitatum fuiſſe. capite ſeptimo ejuſdem libri; ubi orthodoxos, per injuſtam calumniam, criminatur hæreticos. Canus autem verum matrimonium non negat ex conſenſu contrahentium, etiamſi non adſit benedictio ſacerdotalis; ſed negat eſſe ſacramentum ſine Eccleſiæ miniſtro. quæ pars ſententiæ Cani veriſſima eſt: unde ſequitur, non poſſe ex ſcripturis & Conciliis oſtendi conjugii ſacramentum. Cani autem ſententiam hac in parte veram eſſe, patet tum ex ſuperioribus noſtris vindiciis ſcripturarum & Patrum, tum ex iſtis Romanenſium diſſenſionibus inter ſe; Denique ex eis rationibus, quas nunc ſubjiciemus; quibus palam fiet, nec ſine benedictione, nec cum benedictione ſacerdotali matrimonium eſſe ſacramentum propriè dictum novæ legis.

Rationes quædam, quibus evincitur, matrimonium non eſſe novi Teſtamenti Sacramentum propriè dictum.

Ratio. 1. Deeſt inſtitutio divina per Chriſtum in novo Teſtamento, ut patet ex ſuperioribus vindiciis Scripturarum.

2. Inſtitutio matrimonii antiqua, quæ in novo Teſtamento à Chriſto confirmatur, fuit in officium naturæ, & in remedium peccati, non autem in ſacramentum propriè dictum, quod & ipſi fatentur adverſarii.

3. Ex allegorica matrimonii ſignificatione, non magis ſequitur, matrimonium eſſe ſacramentum novi Teſtamenti, quàm Saram aut Hagaram.

4. Non eſt hic ſignum reale corporale ac viſibile, quod in ſacramento propriè dicto neceſſarium eſſe oſtendimus, ſupra in definitione ſacramenti. Si regeras cum nonnullis, quos laudat Bellarminus, libro de matrimonio, capite ſexto, ipſa corpora ſeu perſonas contrahentium eſſe materiam hujus ſacramenti; Reſpondeo, 1. Hoc gratis dicitur ſine fundamento in ſcripturis, aut antiquis Patribus. 2. Thomas Aquinas in quartum ſententiarum, diſtinctione vigeſima ſexta, quæſtione ſecundâ, articulo primo ad ſecundum, ait hoc ſacramentum non habere aliam materiam, niſi ipſos ſenſui ſubjectos actus eorum qui ſacramento utuntur. 3. Sacramentum à ſacramento non ſumitur: aut igitur duo erunt ſacramenta, nempe perſona maris unum ſacramentum, & perſona feminæ aliud ſacramentum, quo poſito, mas & femina non ſumunt idem ſacramentum; aut perſonæ contrahentium non poſſunt eſſe ſacramentum. ſi dicas, copulam carnalem eſſe ſignum corporale ac viſibile; reſpondetur ab ipſis Pontificiis, copulam iſtam non eſſe de neceſſitate ſacramenti: denique ne illi quidem effugient, qui cum Gratiano copulam faciunt ſimpliciter neceſſariam, ut patebit ex proxima ratione.

5. Petrus Lombardus ait, quarto ſentent. diſt. vigeſima ſexta, inter Mariam & Joſeph tanto fuiſſe ſanctius conjugium, atque perfectius, quanto à carnali copula immunius. Quomodo autem poteſt eſſe materia ſacramenti illud, à quo ſanctiùs abſtinetur. Vide ſupra, §. 33.

6. Matrimonium non confert gratiam ſalvificam vel juſtificantem.

7. Non eſt omnibus idoneis neceſſitate præcepti neceſſarium.

8. Non eſt federis divini ſigillum, aut religionis noſtræ coagulum. Harum rationum robur manifeſtum eſt ex definitione ſacramenti, ſuperius allata, cap. 1.

9. Solis verbi Dei miniſtris datum eſt ut ſint ordinarii diſpenſatores myſteriorum Dei. Matth. 28: 19. & 1 Corinth. 4: 1. at ordinarium matrimonii miniſterium Pontificii concedunt laicis, imò mulieribus (quibus docendi munus negatum eſt. 1 Corinth. 14: 34. & 1 Timoth. 2: 12.) Unde patet, matrimonium non eſſe ſacramentum. Rectè enim Auguſtinus ait; Detrahe verbum, & quid eſt aqua niſi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum. Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus, &c. Tract. 80. in Euang. Joan. Si dicas, Concilium Tridentinum; ſeſſione vigeſima quarta, in reformatione matrimonii, capite primo, irritos facere & annullare contractus omnes matrimoniales etiam per verba de præſenti factos, non præſente ſacerdote. Reſpondet Bellarminus, libro de matrimonio, capite ſeptimo, Concilium Tridentinum eodem loco declaraſſe, matrimonia clandeſtina vera & rata fuiſſe, adeoque ſacramenta fuiſſe, antequam ab Eccleſia irritarentur. Hæc ille. Præterea reſpondeo, Synodus Tridentina ſacerdotem, non conſtituit matrimonii miniſtrum, ſed neceſſarium teſtem.

10. Nexus ſeu vinculum matrimonii non eſt ſignum ſenſibile; ergo non eſt ſacramentum propriè dictum. atque adeo errat Catechiſmus Romanus id aſſerens, parte ſecunda, capite octavo, quæſtionibus 3. & 4. & 15. Conſequentia patet ex recepta definitione ſacramenti. Non reprehendimus quod dicitur in Catechiſmo, quæſtione tertiâ & quæſtione quartâ, vim & naturam ſeu rationem matrimonii conſiſtere propriè in obligatione illa & nexu ſeu vinculo, quod in definitione matrimonii, conjunctionis vocabulo ſignificatur. Sed quod additur, quæſtione decima quinta, conjunctionem iſtam ſeu vinculum eſſe verum Euangelicæ legis ſacramentum: quod etiam docuit Thomas in quartum ſententiarum, diſtinctione vigeſima ſexta, quæſtione ſecundâ, articulo tertio, ad ſecundum. id falſum eſſe eodem evincitur argumento, quo Joannes Major ſuperius oſtendebat, conſenſum non eſſe ſacramentum, cum non ſit ſignum ſenſibile. *Supra* §. 34.

Caput. IX.

De numero Sacramentorum novi Teſtamenti propriè dictorum, doctrina orthodoxa.

Seclusis igitur ex albo ſacramentorum propriè dictorum novi Teſtamenti, Confirmatione, Pœnitentiâ, Extrema unctione, Ordine, & Matrimonio, quæ ſcholaſtici & Pontificii ſacramentis accenſuerunt: item lotione pedum, quam Ambroſius, & Auctor operis de Cardinalibus Chriſti operibus quod Cypriano tribuitur, & Toletani Patres, & Bernardus, in ſacramentis poſuere; nec non martyrio, & crucis ſigno, & id genus aliis, quibus ſacramenti appellatio apud veteres

 quan-

quandoque attributa eſt: ſuperſunt ſacramenta novæ legis propriè dicta tantummodo duo, videlicet Baptiſmus & Euchariſtia.

2. De his Auguſtinus, lib. 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 9. Hoc (inquit) tempore poſteaquam reſurrectione Domini noſtri Jeſu Chriſti manifeſtiſſimum indicium noſtræ libertatis illuxit, nec eorum quidem ſignorum quæ jam intelligimus, operatione gravi onerati ſumus: ſed quædam pauca pro multis, eademque factu faciliſſima, & intellectu auguſtiſſima, & obſervatione caſtiſſima, ipſe Dominus & Apoſtolica tradidit diſciplina: ſicuti eſt Baptiſmi ſacramentum, & celebratio corporis & ſanguinis Domini. quæ unusquiſque cum percipit, quo referantur imbutus agnoſcit. Item lib. 2. de ſymbolo ad Catechumenos, cap. 6. Percuſſum eſt Chriſti latus, ut Evangelium loquitur, & ſtatim manavit ſanguis & aqua, quæ ſunt Eccleſiæ gemina ſacramenta.

3. Ambroſius opus ſuum de ſacramentis ſex libris complexus eſt: in quibus Baptiſmi tantummodo & Euchariſtiæ, tanquam ſacramentorum novi Teſtamenti mentionem facit. Scribit quidem, initio libri tertii, de lotione pedum facienda in myſterio, ſed eam ibi tractat tanquam Baptiſmi appendicem, & in Baptiſmate, erga recens baptizatos, exercendam. Neque eam Eccleſia Romana ſacramentis propriè dictis accenſet. Illorum autem ſacramentorum quæ tanquam propriè dicta ſacramenta Romanenſes Baptiſmo & Euchariſtiæ aſſociant, nulla vel leviſſima fit inſinuatio in illo opere, quod ſcripſit Ambroſius de ſacramentis.

4. Cyrillus Hieroſolymitanus, in ſuis catecheſibus Myſtagogicis, ex profeſſo diſſerens de ſacramentis, commemorat tantummodo Baptiſmum & Euchariſtiam, cum Chriſmate quo ungebantur baptizati. Et Dionyſius, libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, ſacramenta recenſens, eorumque Hierurgias, id eſt, ſacras celebrationes exponens, ſola iſta tria ponit; nempe, Baptiſmum, ſynaxin, ſive communionem, & τελετὴν μύρȣ, ſacramentum unguenti, quo poſt acceptum baptiſmum ungebantur fideles. Deinde, capite quinto, tranſit à ſacramentis ad ſacerdotales ordines, quos apertè diſcriminat à ſacramentis. Sic etiam Iſidorus Hiſpalenſis, libro ſexto originum ſive Etymologiarum, capite decimo nono, & Rabanus Maurus, libro primo de inſtitutione clericorum, capite vigeſimo quarto, ex profeſſo ſcribentes de ſacramentis quæ in Eccleſia celebrantur, hæc ſola recenſent, Baptiſmum, & chriſma quo ungebantur baptizati, & corpus & ſanguinem Chriſti. Et haud obſcurè profitentur ſe non plura agnoſcere. Chriſma autem illud non eſſe ſacramentum propriè dictum, oſtendimus ſupra, cap. 4.

5. Alexander Alenſis, in ſua ſumma Theologiæ, parte quarta, quæſtione quintâ, membro tertio, articulo ſecundo, §. tertio, fatetur; Chriſtum per ſeipſum duo ſolùm ſacramenta inſtituiſſe ſecundum formam ſuam, videlicet Baptiſma, & Euchariſtiam, quæ vocat principalia ſacramenta: & in iſtis ait Dominum inſtitutionem formæ voluiſſe nobis dare per ſeipſum; quia iſta totum hominem uniunt in corpore Eccleſiæ, ſecundùm unitatem fidei & caritatis, cum dignè ſuſcipiuntur. Manifeſtum eſt (inquit Thomas) quod ſacramenta Eccleſiæ ſpecialiter habent virtutem ex paſſione Chriſti, cujus virtus quodammodo nobis copulatur per ſuſceptionem ſacramentorum. In cujus ſignum de latere Chriſti pendentis in cruce, fluxerunt aqua & ſanguis, quorum unum pertinet ad Baptiſmum, aliud ad Euchariſtiam, quæ ſunt potiſſima ſacramenta. Hæc Thomas, tertia parte, quæſtione ſexageſima ſecunda, articulo quinto. Etſi autem præter hæc duo, etiam alia agnoſcebant ſacramenta Alexander & Thomas, rationes tamen quibus inducti hæc duo vocabant principalia & potiſſima ſacramenta, adjunctis aliis, quæ à nobis allatæ ſunt, oſtendunt, ſola hæc duo eſſe novi Teſtamenti ſacramenta propriè dicta.

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER DECIMUS.

DE BAPTISMO,

contra Donatiſtarum, & Pontificiorum, & aliorum quorundam errores.

CAPUT. I.

De Baptiſmi integritate. ubi de cerimoniis adventitiis; & de intentione miniſtri; & de eis qui fallaciter dant vel accipiunt; & de joculari baptiſatione puerorum per puerum Athanaſium; & de illis qui nolentes tinguntur.

Ad integritatem ſacramenti baptiſmi non pertinent cerimonia illa adventitiæ, quæ ad ſolam ejus ſollemnitatem pertinere dicuntur.

IAm olim quædam introductæ ſunt, hodiéque multæ adhibentur ad hujus ſacramenti celebrationem accidentariæ cerimoniæ humanitus adinventæ, adeòque ad ſacramenti integritatem minimè pertinentes. De quibus Magiſter ſententiarum, libro quarto, diſtinctione tertiâ. In duobus (inquit) conſiſtit ſacramentum Baptiſmi, ſcilicet, in verbo & elemento. Ergo etſi alia deſint, quæ ad decorem ſacramenti inſtituta ſunt, non ideo minus eſt verum ſacramentum & ſanctum, ſi verbum ſit ibi & elementum: Nam & in hoc ſacramento & in aliis quædam ſolent fieri ad decorem & honeſtatem ſacramenti; quædam ad ſubſtantiam & cauſam ſacramenti pertinentia: De ſubſtantia hujus ſacramenti ſunt verbum & elementum; cætera ad ſollemnitatem ejus pertinent. Vide de iſtis adventitiis, cauſam trigeſimam, quæſtione prima, canone, *Pervenit.* in gloſſa, ubi de ſeptem donis baptiſmi. Et quartum ſententiarum, diſtinctione ſexta. & Walafridum Strab. lib. de rebus Eccl. capite vigeſimo ſexto, & Rabanum Maurum, libro primo de Inſtitutione Clericorum, capite vigeſimo ſeptimo & vigeſimo octavo, & Ivonem Carnotenſem, ſermone de ſacramentis Neophytorum. Et Alcuinum, libro de officiis divinis, capite de ſabbato ſanctæ Paſchæ. Videetiam Tertullianum libro de Corona militis, capite tertio; & libro de baptiſmo, capite ſecundo & capite ſexto. Invocatio Trinitatis [ait Petrus Lombardus, libro quarto ſententiarum, diſtinctione tertia,) verbum dicitur, quo baptiſma conſecratur: & hæc eſt forma verborum, ſub qua traditur Baptiſmus. Unde Bonifacio Epiſcopo Zacharias Papa ait; Firmiſſimè præceptum eſt in Synodo Anglorum, ut quicunque ſine invocatione Trinitatis merſus fuiſſet, quod ſacramentum regenerationis non haberet; quod omnino verum eſt: quod ſi merſus in fontem baptiſmi quis fuerit ſine invocatione Trinitatis, perfectus Chriſtianus non eſt, niſi in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti fuerit baptizatus. Legitur tamen in actibus Apoſtolorum, Apoſtolos baptizaſſe in nomine Chriſti. Sed in hoc nomine (ut exponit Ambroſius) tota Trinitas intelligitur. Intelligitur enim, cum Chriſtum dicis, & Pater, à quo unctus eſt; & ipſe, qui unctus eſt; & Spiritus Sanctus, per quem unctus eſt. ——— qui ergo baptizat in nomine Chriſti, baptizat in nomine Trinitatis; quæ ibi intelligitur. Tutius eſt tamen, tres perſonas ibi nominare, ut dicatur; In nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Non in nominibus, ſed in nomine, id eſt, in invocatione, vel in confeſſione Patris & Filii & Spiritus Sancti. Invocatur enim ibi tota Trinitas; ut inviſibiliter ibi operetur per ſe, ſicut extra viſibiliter per myſterium. Si autem dicatur, in nominibus, non eſt ibi ſacramentum, quia non ſervatur forma baptiſmi. Hæc Lombardus, loco citatato, ubi videre licet plura.

De conſecratione. Diſt. 4. can. In ſynodo.

Baptiſmus in nomine Chriſti. Ambroſ. lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 3.

2. Ambroſius libro primo de fide, ad Gratianum, capite primo. Ipſe dicit; Ite, baptizate in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. In nomine utique ait, non in nominibus; ut unitas eſſentiæ oſtendatur: per tria verò quæ ſuppoſuit, tres eſſe perſonas declaravit. Hæc Ambroſius. Idem libro primo de Spiritu Sancto, capite tertio. Plenum autem eſt baptiſmatis ſacramentum, ſi Patrem & Filium Spiritumque fatearis. Si unum neges, totum ſubrues. Et quemadmodum, ſi unum in ſermone comprehendas, aut Patrem, aut Filium, aut Spiritum Sanctum, fide autem nec Patrem nec Filium nec Spiritum abneges; plenum eſt fidei ſacramentum: ita etiam quamvis & Patrem & Filium & Spiritum dicas, & aut Patris aut Filii aut Spiritus Sancti minuas poteſtatem, vacuum eſt omne myſterium. Hæc Ambroſius.

In nomine, non in nominibus. Vide ſupra, lib. 1. cap. 17.

3. Auguſtinus autem ait; Prorſus fieri poteſt, ut aliqui verum habeant baptiſmum, & non habeant

beant veram fidem. Hæc Auguſtinus, libro de unico baptiſmo, contra Petilianum, capite undecimo. cum qua ſententiâ verba Ambroſii conciliabimus infra, capite quarto. Turbatus Ambroſii verbis magiſter ſententiarum, ſenſum quendam eis affinxit, ab Ambroſii mente alienum, ex qua parexegeſi natus eſt error ille de intentiona miniſtri, quem hodieque tuentur Romanenſes. Ambroſii verba ſic interpretatur Lombardus, aſſentientibus etiam ſcholaſticis Theologis, quarto ſententiarum, diſtinctione tertia. Quod verò ait, nominatis tribus, vacuum eſſe myſterium, ſi baptizans minuat poteſtatem Patris, vel Filii, vel Spiritus Sancti; id eſt, ſi malum ſentiat de potentia alicujus horum, non credens unam potentiam trium: intelligendum eſt hoc ſuper eum, qui non intendit, nec credit baptizare: qui non tantùm caret fide, ſed etiam intentionem baptizandi non habet. Hæc ibi. Docent autem ſcholaſtici intentionem miniſtri eſſe adeò neceſſariam, ut eâ deficiente non ſit verum ſacramentum, quamvis ritu Euangelico celebretur, in quartum ſententiarum, diſtinctione ſexta. Attamen non pendere ab occulta miniſtri intentione veritatem certitudinemque baptiſmi, jam docebimus.

Error de intentione miniſtri.

Non pendemus ex occultis hominum.

4. Auguſtinus ait; In Deum credentem non ex occultis hominum pendere volumus, ſed in Domino gloriari de quo certus eſt; admonemus. Auguſtinus libro ſecundo, contra Creſconium Grammaticum Donatiſtam. capite trigeſimo. Ergo non ex intentione baptiſantis.

Petiliani Donatiſtæ erronea aſſertio refutatur.

5. Et refellens illam erroneam Petiliani Donatiſtæ aſſertionem; Conſcientia dantis [baptiſmum] attenditur, quæ abluat accipientis; Reſpondet Auguſtinus; Sæpe mihi ignota eſt humana conſcientia: ſed certus ſum de Chriſti miſericordia.. Et paullò poſt; Non enim (inquit) in miniſtrum per quem baptizor credo, ſed in eum qui juſtificat impium; ut detur mihi fides ad juſtitiam. libro primo contra literas Petiliani, capite ſeptimo.

6. Et alibi; Naſcitur credens non ex miniſtri ſterilitate, ſed ex veritatis fecunditate. libro ſecundo contra literas Petiliani, capite quinto. Et libro tertio ejuſdem operis, capite vigeſimo ſeptimo. Nunc verò cùm interrogatur [Petilianus,] unde percipiat fidem qui neſciens baptizatur à perfido? reſpondet, eum diſcutere debuiſſe baptiſtam: proculdubio miſerum, nec ignorare permittit, non inveniendo unde fidem poſſit accipere, niſi ſpem ſuam in homine baptizando * poſuerit. Et capite vigeſimo octavo: Hoc eſt quod exhorremus in vobis; hoc eſt quod Divina damnat ſententia, veraciſſimè & manifeſtiſſimè clamans: Maledictus omnis qui ſpem ſuam ponit in homine. Hoc eſt quod apertiſſimè prohibet ſancta humilitas & charitas Apoſtolica, clamante Apoſtolo Paulo, Nemo glorietur in homine. Hoc eſt quod in nos inanium calumniarum & acerrimorum maledictorum crebreſcit impetus, ut quaſi everſo homine nulla ſpes remaneat eorum, quibus verbum Dei & ſacramentum pro diſpenſatione nobis creditâ miniſtramus. Reſpondemus eis, quouſque hoc apponitis ſuper hominem? Reſpondet eis Catholica veneranda ſocietas; Nonne Deo ſubjicietur anima mea; ab ipſo enim ſalutare meum. Etenim ipſe eſt Deus meus, ſuſceptor meus: non emigrabo.

[Lege baptizante.]*

Hierem. 17. 5.

1 Corinth. 3: 21.

Pſal. 61. (ſive 62.) verſ. 7.

Ab alterius peccato alienus eſt, qui non communicat conſentiendo.

7. Idem ait; Quis enim neſcit te alienum eſſe ab illius malo, ſi conſenſione peccato ejus non communicas? Auguſtinus, libro quarto contra Creſconium Grammaticum, capite vigeſimo ſeptimo.

Sacramenta ipſa non ſunt ſacrilega, etiamſi per ſacrilegos adminiſtrentur.

8. Item; Illud autem quis ferat, quod ſacrilega dicit (Petilianus) ſacramenta; etiamſi verè, ſicut calumniatur, à traditoribus haberentur, quæ in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti ritu Euangelico celebrantur? Hic fortaſſe dicat, jam non eſſe Chriſti ſacramentum quod à ſacrilegis datur. Cur ergo non dicit, non eſſe etiam nomen Chriſti quod à ſacrilegis dicitur? Auguſt. lib. de unico baptiſmo, contra Petilianum, cap. 8.

Qui in Eccleſia baptizantur, vel ubi putatur eſſe Eccleſia ab eis, in quorum ſocietate id accipitur, habent baptiſmum: etiam illi qui fallaciter accipiunt.

9. Item; Si quis fortè me in eo Concilio conſtitutum, ubi talium rerum quæſtio verſaretur, non præcedentibus talibus quorum ſententias ſequi mallem, urgeret ut dicerem quid ipſe ſentirem, ſi eo modo affectus eſſem, quo eram cum iſta dictarem, nequaquam dubitarem habere eos baptiſmum, qui ubicunque, & à quibuſcunque illud verbis Euangelicis conſecratum, ſine ſua ſimulatione & cum aliqua fide accepiſſent; quanquam eis ad ſalutem ſpiritalem non prodeſſet, ſi charitate caruiſſent, qua Catholicæ inſererentur Eccleſiæ. Si enim habeam, inquit, fidem ut montes transferam, charitatem autem non habeam; nihil ſum. Sicut jam præteritis majorum ſtatutis, non dubito etiam illos habere baptiſmum, qui quamvis fallaciter id accipiant, in Eccleſia tamen accipiunt; vel ubi putatur eſſe Eccleſia ab eis, in quorum ſocietate id accipitur: de quibus dictum eſt, Ex nobis exierunt. Auguſtinus, libro ſeptimo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite 33.

1 Ioan. 2: 19.

Quænam ex mente Auguſtini ſufficiant ad veritatem ipſius baptiſmi. Non dependet veritas ſacramenti ab occulta aliqua diſpoſitione miniſtri, adeoque non ab ejus intentione.

10. Ex his jam liquet, juxta mentem Auguſtini ſufficere ad baptiſmi veritatem, ſi ritu Euangelico in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, celebratus accipiatur ubicunque, & à quibuſcunque, ſine accipientis ſimulatione, & cum aliqua ejuſdem fide; vel etiam quamvis fallaciter accipiatur, ſi tamen in Eccleſia accipiatur, aut ubi putatur eſſe Eccleſia ab eis in quorum ſocietate accipitur. Neque ullo modo dependere veritatem aut certitudinem ſacramenti ab occulta aliqua diſpoſitione hominis miniſtrantis; ſed ſufficere ut poteſtatem habeat miniſtrandi, & externo ritu Euangelico utatur. qui igitur integritatem & veritatem hujus ſacramenti ſuſpendunt ab intentione baptizantis, diſcedunt à ſententia Auguſtini, & eo judice aberrant à veritate. quia ſic docent, credentes in Deum pendere ab occultis hominum: & contaminari veracem acceptorem alieno peccato, (fallaciâ videlicet miniſtrantis,) cui nullo modo conſentit: & ſpem ponendam in homine, & conſcientiam dantis attendi quæ abluat accipientis, & everſo homine, ſeu everſa miniſtrantis intentione, nullam relinqui ſpem accipienti. Hæc erant Donatiſtarum dogmata, aut ex eorum dogmate conſequentia, quæ ſacrilegi erroris & deteſtandi furoris plena eſſe convincit Auguſtinus, in ſuis prolixis voluminibus, quæ ſcripſit contra Donatiſtas.

Quæſtio.

11. Quid ſi in Eccleſia Catholica ita celebretur ritu Euangelico baptiſmus, ut ambo, tum dans, tum accipiens, fallaciter agant, non credentes, ſed animo ſimulato irridentes? Reſpondet Auguſtinus (libro ſeptimo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite quinquageſimo tertio) nihil intereſſe ad integritatem ſacramenti in ipſa Catholica, utrùm id aliqui fallaciter an veraciter agant, cum tamen hoc idem utrique agant. Idem tenet Auguſtinus ibidem de baptiſmo celebrato etiam extra Catholicam unitatem; ubi ab eis, in quorum ſocietate baptiſmus accipitur, putatur eſſe Eccleſia.

Alia quæſtio.

12. Proponit eodem capite & hanc quæſtionem; ſi neque in Eccleſia Catholica, neque in hæreſi, ubi res ſeriò agi conſuevit, ſed tantum ludicrè & joculariter in mimo res agatur; atque ſi

ac-

accipiens inter agendum repentinâ pietate moveatur: ſitne verus baptiſmus quem accipit? *Reſponſio.* Reſpondet Auguſtinus, ſuo quidem judicio verum videri baptiſmum, ſi verbis Euangelicis & ritu Euangelico celebratus ſit, ſine ſimulatione accipientis, & cum aliqua ejus fide.

De alia quadam quæſtione opinio Auguſtini. 13. Ait etiam eodem capite: Ubi autem neque ſocietas ulla eſſet ita credentium, neque ille qui ibi acciperet, ita crederet, ſed totum ludicrè & mimicè & joculariter ageretur; utrum approbandus eſſet baptiſmus qui ſic daretur? divinum judicium per alicujus revelationis oraculum, concordi oratione & impenſis ſupplici devotione gemitibus implorandum eſſe cenſerem, ita ſanè ut poſt me dicturos ſententias, ne quid jam exploratum & cognitum afferrent, humiliter exſpectarem: quanto magis ergo nunc ſine præjudicio diligentioris inquiſitionis, vel majoris auctoritatis, iſtud dixiſſe accipiendus ſum. Hæc Auguſtinus.

De miniſtri intentione judicium Auguſtini, cui repugnat doctrina Romanenſium. 14. Ex his autem patet, abſurdum viſum Auguſtino, veritatem ac integritatem ſacramenti ſuſpendere ab intentione tradentis. Concilium tamen Tridentinum non dubitavit anathema dicere omni dicenti; in miniſtris, dum ſacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem ſaltem faciendi quod facit Eccleſia. Seſſione ſeptimâ, canone undecimo. Et nos quidem dicimus, requiri ex debito miniſtrantis; at illi intelligunt requiri ex neceſſitate ſacramenti. Omnia ſacramenta (inquit Eugenius) tribus perficiuntur: videlicet rebus, tanquam materia; verbis, tanquam forma; & perſonâ miniſtri conferentis ſacramentum eum intentione faciendi quod facit Eccleſia: quorum ſi aliquid deſit, non perficitur ſacramentum. Hæc Eugenius quartus Papa Romanus, cum Concilio Florentino, in decreto ſuper unione Armeniorum.

Bellarmini & Auguſtini diſcrepantes ſententiæ. 15. Bellarminus doctrinæ iſti adhærens, ait; qui intendit facere externum actum, ſed non ſeriò, is non intendit facere quod facit Eccleſia, ſed intendit ſimulare quod facit Eccleſia. Hæc Bellarminus lib. 1. de ſacramentis, cap. 27. Attamen Auguſtinus ſenſit, etiam à tali miniſtrante verum baptiſmum accipi, ſi accipiens pietate moveatur, & ſine ſua ſimulatione & cum aliqua fide accipiat. Athanaſius adhuc puer non intendebat niſi ludicram quandam imitationem illius quod *De pueris per ludum puerilem ab Athanaſio puero baptizatis.* fieri videbat in Eccleſia, & tamen pueros ab illo per ludum jocumque puerilem ritu Eccleſiaſtico baptizatos, Alexander Epiſcopus Alexandrinus, ex cleri ſui conſilio, pronunciavit verum accepiſſe baptiſmum, nec eſſe denuo baptizandos. ut legere eſt apud Ruffinum, libro decimo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite decimo quarto, & Sozomenum, libro ſecundo, capite decimo ſexto, & Nicephorum, lib. 8. cap. 44. Puerilis reſponſio eſt Bellarmini, Pueros illos ſeriò egiſſe rem ludicram, (li. 1. de ſacramentis in genere, cap. 28. §. Dico igitur.) Neque enim ſeriò Athanaſius putabat ſe eſſe Epiſcopum, aut ſeriò putabat eſſe verè baptizatos, aut verè Presbyteros, quos baptizaverat, aut ordinaverat, ſed tantummodo *παιδιὰν* & *μίμησιν* quandam *παιδικὴν* intendebat, non id agere intendens quod agit Eccleſia, ſed tantùm intendens id ſimulare, ſeu jocoſo ludo repræſentare ac mimicè imitari, quod agit Eccleſia. Sive autem rectè, ſive perperam judicaverit Alexander de illo baptiſmo, declarat tamen hiſtoria rei geſtæ, eum & clericos ejus non cogitaſſe de ea neceſſitate intentionis, quam hodiè prædicant Romanenſes, ſed ſolum percontatum eſſe pueros, quinam ſermones & quæ actiones adhibitæ eſſent in illo ludo, cumque comperiſſet *πᾶσαν τὴν ἐκκλησιαςικὴν τάξιν* ab illis rite ſervatam, approbaſſe baptiſmum, cum conſenſu ſuorum clericorum. de quo Alexandri & clericorum ejus judicio quid nobis videatur, inferius indicabimus, hoc ipſo capite, §. 31.

Si ambo irriſores. 16. Si ambo, tum tradens, tum accipiens baptiſmum, ritu Euangelico, fallaciter & irridendo rem eam egerint, ſimulatione palliati, in unitate Catholica, ſi poſtea prodatur, (inquit Auguſtinus) nemo repetit, ſed aut excommunicando punitur illa ſimulatio, aut pœnitendo ſanatur. lib. 7. de baptiſmo, cap. 53.

Iſta ſententia argumenta ſuppeditat etiam contra doctrinam Romanenſium de intentione miniſtrantis. 17. Ex edicto Imperatoris contra Donatiſtas citat hanc ſententiam, cui nullam dari poſſe idoneam à Donatiſtis reſponſionem pertendit Auguſtinus, epiſt. 166. Attendite (inquit) quid habeant verba Principis; Nam ſi in eis qui primo initiati ſunt, idcirco religio baptiſmatis judicatur infirma, quod ii à quibus accipitur peccatores putentur, toties renovari neceſſe erit traditum ſacramentum, quoties indignus fuerit inventus collati baptiſmatis adminiſtrator, & fides noſtra non ex noſtræ voluntatis arbitrio, neque ex divini muneris gratia, ſed ex meritis ſacerdotum & clericorum qualitate pendebit. Faciant mille Concilia Epiſcopi veſtri, huic uni ſententiæ reſpondeant, & ad quod volueritis conſentimus vobis. Hæc Auguſtinus.

Sacerdos linguam & manus præbens baptizat. 18. Chryſoſtomus ait; Et quid ſacerdotes dico? Neque Angelus, neque Archangelus quicquam in his quæ à Deo data ſunt, efficere poteſt: ſed Pater & Filius & Spiritus Sanctus omnia facit. Sacerdos & linguam & manus præbet: neque enim juſtum eſt, propter alterius malitiam ad ſalutem noſtram accedentes offendi. Hæc ille, homilia octogeſima quinta in Euang. Joannis. Reſpondet Bellarminus, Chryſoſtomum loqui de probitate miniſtrorum. At, inquam, non exigua probitatis pars eſt ſincera intentio; neque non nocebit accipienti malitia miniſtri, ſi ei noceat prava & malitioſa ejus intentio.

Argumentum ex Lombardo, & ex jure Canonico ſumtum, contra doctrinam Romanenſium de neceſſitate intentionis miniſtri. 19. Perpendant & hoc argumentum, ex ipſorum Romanenſium doctrina deſumtum: De quibus ignorat vel dubitat Eccleſia, utrum ſint baptizati, an non; illi ſunt baptizandi, ne pereant. Conferendum eis videtur, quod collatum eſſe neſcitur; hoc enim officium poſtulat diligentia pietatis. quarto ſententiarum, diſtinctione ſexta. D. Et de conſecratione, diſtinctione quarta, canone *Parvulos.* & canone, *Si nullo.* Et extra, de baptiſmo, capite ſecundo. At poſito, quod intentio miniſtrantis requiratur ad perfectionem veritatemque ſacramenti, ſequetur de omnibus ignorare Eccleſiam, utrùm ſint baptizati nec ne, niſi de quibus habet extraordinariam revelationem: *Loquimur hic de neceſſitate baptiſmi ex mente Romanenſium. Noſtram autem de ea ſententiam inferius exhibemus, cap. 5. & 6. &c.* Ergo poſitâ tali intentionis neceſſitate, debebit Eccleſia omnes identidem baptizare, donec de eis conſequatur extraordinariam revelationem, quod ſint verè baptizati, adeoque extra illud pereundi periculum conſtituti, in quo ſunt non baptizati ex defectu baptiſmi. Neque reſponderi poteſt, ſufficere Eccleſiæ, ſi teſtes habeat idoneos de celebrato externo ritu, niſi concedas externum ritum in forma Euangelica externa, à miniſtro poteſtatem habente, celebratum ſufficere ad veritatem certitudinemque ſacramenti: quod certè verum eſt, & allegatorum canonum menti congruum. Neque enim ab interitu ſervat inane ſimulacrum baptiſmi, ſed verus baptiſmus.

De intentione accipientis baptiſmum, vel offerentis baptiſandum. 20. Ac neque ipſius accipientis, aut baptizandum offerentis intentionem ſinit Auguſtinus haberi neceſſariam pro perfectione ſacramenti. Sicut jam (inquit) præteritis majorum ſtatutis, non dubito etiam illos habere baptiſmum, qui quamvis fallaciter id accipiant, in Eccleſia tamen accipiunt, vel ubi putatur eſſe Eccleſia ab eis, in

quorum ſocietate id accipitur. libro ſeptimo de baptiſmo, capite quinquageſimo tertio, ſeu penultimo. Et alibi de baptiſmo parvulorum loquens, Etiam neſcientibus (inquit) & fidem ſuam nondum habentibus prodeſt. epiſtolâ vigeſima octava ad Hieronymum. Idem alibi ſcribens ad Bonifacium Epiſcopum; Nec illud te moveat (inquit) quod quidam non eâ fide ad baptiſmum percipiendum parvulos ferunt, ut gratiâ ſpiritali ad vitam regenerentur æternam, ſed quod eos putant hoc remedio, temporalem retinere vel recipere ſanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab illis hac intentione offeruntur. Celebrantur enim per eos neceſſaria miniſteria. epiſtolâ vigeſima tertia. Certum eſt indignè ſumentes Euchariſtiam, ſumere ſibi ipſis damnationem, nec pendere ab eorum intentione veritatem ſacramenti, quamvis pia eorum intentio neceſſaria ſit ad ſalubrem ejus ſumtionem.

Neceſſaria miniſteria.

Romanenſes cauſam ſuam debilitant.

21. Sed quædam adhuc reſtant dicenda de intentione miniſtrantis; Ipſi ſententiam & Papiſtæ, quod eis ſemel excidit de neceſſitate intentionis miniſtri ad veritatem ſacramenti, ita timidè & languidè defendunt, ut eos effati ſui ſuppudere videatur.

Thomas.

22. Thomas ait, etiamſi miniſtrans in ſacramento, non attendat ad ea quæ dicit vel facit, aliud cogitans, atque adeò non habeat actualem intentionem, ſufficere tamen ad perfectionem ſacramenti, ſi habeat habitualem intentionem, id eſt, ſi accedens ad baptizandum intendebat facere circa baptizandum quod facit Eccleſia: Inde enim, etiamſi poſtea in ipſo exercitio actûs, cogitatio ejus ad alia rapiatur, ex virtute primæ intentionis perfici ſacramentum. parte 3. quæſt. 64. art. 8. ad 3. Propius etiam accedit, eod. art. ad 2. ubi ait; Si deſit miniſtri intentio, ſufficere intentionem Eccleſiæ, niſi contrariam intentionem miniſter aut accipiens expreſsè profiteatur. Miniſtrum enim ſacramenti agere in perſona totius Eccleſiæ, cujus eſt miniſter. In verbis autem quæ profert, exprimi intentionem Eccleſiæ; & hanc ſufficere ad perfectionem ſacramenti, niſi contrarium exterius exprimatur ex parte miniſtri vel recipientis ſacramentum. Hæc ille. Hoc jam planè eſt tollere neceſſitatem occultæ intentionis miniſtri, faciendi id quod facit Eccleſia, & acquieſcere in ipſius Eccleſiæ intentione: univerſa autem Eccleſia nunquam ſimul deſtituitur hac intentione: vel ſi quis de ea re litem volet inaniter intendere; nemo certè in dubium vocare poteſt conſtantiam intentionis Chriſti, qui ſacramentum inſtituit, nec ſuam inſtitutionem deſerit. Ait etiam Thomas, in quartum ſententiarum, diſtinct. quinta, quæſtione ſecundâ, articulo ſecundo; bonitatem miniſtri ideo non eſſe de ſubſtantia ſacramenti, quia quandoque ignoratur; ea autem quæ ſunt de ſubſtantia ſacramenti oportet eſſe certa: ideo etiam ſubtracta bonitate miniſtri adhuc eſſe ſacramentum. Hæc Thomas. quod argumentum accommodetur ad intentionem miniſtri, & tolletur ejus neceſſitas.

Ea quæ ſunt de ſubſtantia ſacramenti oportet eſſe certa.

Scotus.

23. Audiamus Scotum; Diſtinguitur (inquit) communiter de intentione actuali & habituali, quaſi iſta ſufficienter intentionem dividant. Sed videtur quod rationabiliter poſſet apponi tertium membrum: & poteſt dici intentio virtualis. Ille enim dicitur actualiter intendere, qui habet actum elicitum reſpectu ejus quod intendit: Ille autem dicitur habitualiter intendere, qui habet habitum inclinantem ipſum ad talem actum: Sed aliquis eſt minus perfectè intendens quàm primo modo, & perfectiùs quàm ſecundo modo: ergo poſt medium inter iſta duo membra. Et paullò poſt; Ad propoſitum dico; quod ſola intentio habitualis non ſufficit in baptiſmate. Nec requiritur in baptizante ſemper intentio actualis. Sufficit in baptizante intentio virtualis, hoc eſt, quod aliquando habuerit intentionem actualem, ex qua deſcendit nunc verè actus baptizandi, ſive in illo actu habeat intentionem actualem, vel aliquam ex ea deſcendentem, ſive non. Intelligo autem, quod deſcendit iſte actus abſque omni motu voluntatis contrario interveniente. Hæc Scotus; in quartum ſententiarum, diſtinctione ſexta, quæſtione ſexta.

Intentio actualis, vel habitualis, vel virtualis.

24. Thomas ſufficere dicebat intentionem Eccleſiæ, ſi nihil contrarium, ex parte miniſtri vel recipientis, exterius exprimeretur. Scotus negare videtur ſacramenti veritatem, ſi interveniat in miniſtro motus voluntaris contrarius, licet exteriùs non expreſſus. quamvis non requirat inter agendum actualem miniſtri intentionem, neque determinet, quàm brevi longove tempore actum baptizandi præcedere debeat illa actualis intentio, ex qua virtualiter deſcendat.

Diſſenſio inter Thomam & Scotum.

25. Si quæras cujus rei, ut objecti, intentio requiratur; Reſpondet Scotus, in 4. ſententiarum, diſtinctione 6. quæſtione 5. Dico (inquit) diſtinguendo de intentione quantum ad objectum, reſpectu cujus dicitur intentio, quod miniſter poteſt dici intendere, vel actum illum quem exercet, vel finem propter quem talis actus eſt exercendus. Oportet miniſtrum habere intentionem primo modo, ſcilicet reſpectu actus quem exercet: ut ſit actus humanus, non caſualis vel fortuitus. Si autem loquamur de intentione ſecundo modo, ſcil. reſpectu finis, propter quem talis actus eſt exercendus; Dicendum, quòd talis eſt duplex; ſcil. Principalis, & remotus, utpote, quod baptizatus fiat filius regni, qualis fieri non poteſt ſi non habeat gratiam, per quam eſt dignus vitâ: alius eſt proximus & minus principalis, ut ſcillicet, baptizatus fiat Chriſtianus, ſive membrum Eccleſiæ militantis. Et utrumque finem poteſt aliquis intendere in univerſali, vel particulari. Dico igitur, quòd intentio finis ultimi nullo modo requiritur in baptizante: quia Paganus nullo modo intendit ordinare iſtum, quem baptizat, ad vitam æternam: requiritur tamen intentio reſpectu finis proximi: & hoc vel in particulari, vel in generali: in particulari, ut ſi intendat iſtum intrare legem Chriſtianorum ſervandam: in generali, ſi intendit facere circa iſtum, quod Chriſtiani ſolent facere circa ſuos. Hæc Scotus, loco citato.

De objecto intentionis.

Scotus.

26. Thomas, 3. quæſtione 64. articulo 8. ad primum, ait requiri, miniſter intendat facere quod facit Chriſtus & Eccleſia. Bonaventura, in 4. ſentent. diſtinctione ſexta, parte ſecunda, articulo ſecundo, quæſtione prima, ait neceſſariam eſſe miniſtri intentionem, qua intendit ſaltem quod facit Eccleſia facere, vel ſaltem, quod Chriſtus inſtituit diſpenſare. Concilium Tridentinum anathema denunciat dicenti, in miniſtris Eccleſiæ, dum ſacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem ſaltem faciendi, quod facit Eccleſia. Seſſ. 7. can. 11. de ſacramentis in genere.

Thomas.

Bonavent.

Concil. Trident.

27. Ambroſius Catharinus Epiſcopus Minorienſis, pars illius Concilii, ſententiam ſuam in Concilio dicens palàm aſſeruit, Deum conſtituiſſe, ut illud ſit verum ſacramentum quod ritu ab ipſo inſtituto celebratur, etiamſi miniſter aliam habeat internam intentionem. Et hanc ſuam aſſertionem confirmavit, refutando adverſam ſententiam, eamque abſurdis plurimis obruendo. Poſitâ enim illa intentionis neceſſitate; Si ſit ſacerdos curam gerens quatuor aut quinque millium animarum, intus in corde infidelis,

Catharinus negat neceſſitatem intentionis miniſtri.

Digitized by Google

Argumenta Catharini.

delis, ſed ſtrenuus hypocrita, qui in baptizando infantes, abſolvendo pœnitentes, conſecrando Euchariſtiam, intentionem habeat non faciendi quod facit Eccleſia, dicere oportebit, damnari infantes illos, & non abſolvi pœnitentes, & omnes communionis manere expertes. Præterea perpetua injicitur hominum conſcientiis trepidatio, ſintne ipſi, ſintne ipſorum liberi baptizati, ſine quo tamen ſacramento infantibus nullam ſalutis ſpem ordinariè relinquit Eccleſia Romana. Si quis excipiat, rarò incidere hujuſmodi caſum: Reſpondet Catharinus, id quidem optandum, ſed his corruptis temporibus, deteriora metuenda, in re tanti momenti. Sed fac per paucos eſſe ita perfidos ſacerdotes, imò fac unum tantummodo eſſe, hic larvatus hoſtis infantem baptizat cum intentione non faciendi quod facit Eccleſia; Puer in virilem poſtea provectus ætatem fit Epiſcopus magnæ alicujus civitatis, multoſque annos eo Epiſcopatu fungitur, adeò ut maximam partem ſacerdotum illius diœceſeos ordinaverit; dicere oportebit, eum cùm baptizatus non ſit, nec fuiſſe ordinatum: quia ordinis capax non eſt, qui non eſt baptizatus; & per conſequens, neque ab illo promotos verè eſſe ordinatos; & in ea civitate neque Euchariſtiam eſſe, neque Confeſſionem, quæ abſque ſacramento Ordinis eſſe nequeunt. Hanc ſuam opinionem, edito poſtea libro de intentione miniſtri ſacramentorum, Catharinus tueri non deſtitit, & quod magis mirere, ipſo adhuc ſedente Concilio Tridentino, librum illum emittens, palàm in eo affirmavit, in eadem cum illo opinione eſſe Concilium illud Tridentinum, & hanc eſſe genuinam mentem canonis ſynodici de hac re ab eo Concilio conditi. Hæc de Catharino habet hiſtoria Concilii Tridentini, libro ſecundo, in anno Domini 1547.

Bellarminus reprehendit Catharinum, ejuſque opinionem rejicit ut reipſâ hæreticam.

28. Et quamvis ob hanc canonis Tridentini expoſitionem nullâ Catharinus afflatus ſit cenſura ſynodicâ, incurrit tamen offenſionem Bellarmini, qui libro primo, de ſacramentis in genere, capite vigeſimo ſeptimo, ſummatim recenſens ex illo Catharini opuſculo, opinionem ejus de intentione miniſtri ſacramentorum, ait eum diſtinguere duplicem intentionem; unam faciendi ſimpliciter actum externum, quem facit Eccleſia: alteram faciendi actum externum, non ſimpliciter, ſed ut ſacramentalem, ſive animo celebrandi myſterium, quod Chriſtus inſtituit, & Eccleſia celebrat. Et quidem priorem intentionem requiri, ex mente Catharini, non poſteriorem. Hanc opinionem Bellarminus rejicit, ut erroneam, & re ipſa hæreticam.

Refutatur cenſura Bellarminiana.

29. Si juſta ſit hæc Bellarmini cenſura, non immunis ab errore fuit Innocentius Papa Romanus, hujus nominis quartus, cujus de hac re ſententiam & ipſa verba refert Angelus de Clavaſio, in ſua Summa Angelica, verbo, Baptiſmus: diſtinctione quintâ: ubi poſtquam propoſuit Aureoli ſententiam de miniſtro baptiſmi, quòd, inter alias conditiones in eo requiſitas, intendat in habitu facere quod facit Eccleſia; vel ſaltem quòd de eo præſumatur quod intendat. paragrapho primo: hanc deſcriptionis partem poſtea explicans Angelus, paragrapho ſeptimo, refert hæc verba Innocentii, in caput primum, de baptiſmo. Non eſt neceſſe (inquit Innocentius) quoad effectum baptiſmi, quod ſciat quid ſit baptiſmus, ſcilicet, quod infundatur gratia, vel quod ſit ſacramentum. Nec etiam oportet quod credat hoc ipſum, imò ſi contrarium credit, & reputat truffam & deceptionem; baptiſmus tamen habet effectum ſuum: non requiritur tamen quod baptizans ſciat quid ſit Eccleſia, nec quod gerat in mente facere quod facit Eccleſia: imò ſi contrarium gereret in mente, id eſt, non facere quod facit Eccleſia; ſed tamen facit, quia formam ſervat, nihilominus baptizatur, dummodo baptizare intendat. Hæc Innocentius. Clauſula iſta, *dummodo baptizare intendat*, non importat intentionem conferendi ſacramenti: nullus enim intendit fieri, quod credit non poſſe fieri; ut rectè dixit Scotus, in 4. ſent. diſtinctione ſextâ, quæſtione quinta. Iſte autem miniſter ſupponitur credere baptiſmum non eſſe ſacramentum, ſed truffam & deceptionem; Ergo, ultra exteriorem ritum ſupponitur intendere truffam & deceptionem, non ſacramentum. Nec importat intentionem faciendi quod facit Eccleſia; nam ſupponitur iſte contrarium gerere in mente. Nec importat intentionem ullam aliam, niſi eam quæ actu externo exprimitur, puta, ſervandi formam illam externam, quam ſervant alii baptizantes. Et hæc intentio in ipſo actu externo ſe prodit ſufficienter ad hoc, ut præſumatur baptizans internam habere intentionem faciendi quod facit Eccleſia, etiamſi contrarium mente gerat. Hæc externa expreſſio, & inde nata de interna intentione præſumtio, ſufficit, ſecundùm Aureolum & Innocentium, quorum opinioni etiam accedit Angelus, loco citato.

Thomæ teſtimonium contra neceſſitatem intentionis miniſtri.

30. Sic Thomas Aquinas, in 4. ſentent. diſtinctione ſextâ, quæſtione primâ, articulo 2. eorum adſtipulatur ſententiæ, qui dicunt, non requiri in baptizante mentalem intentionem; ſed ſufficit (inquit) expreſſio intentionis per verba ab Eccleſia inſtituta: Et ideo ſi forma ſervatur, nec aliquid exterius dicitur, quod intentionem contrarium exprimat, baptizatus eſt. Hæc ibi. Bella verò Bellarmini pro Thoma apologia eſt, Thomam alias agnoſcere neceſſitatem intentionis miniſtri. Eſto, contradixerit ſibi Thomas, dum communem errorem ſequi intendit: ſed tamen in conflictu, videns ſe inevitabilis teli violentiam non poſſe aliter declinare, dat manus veritati.

Quid in hac controverſia tenendum ſit.

31. Sed quid tandem, inquies, in hac controverſia verum eſt, adeóque tenendum? Reſpondeo, ille haud dubiè verus eſt baptiſmus, qui juxta Chriſti inſtitutionem celebratur. Tunc autem ſervatur Chriſti inſtitutio, quando miniſtrans exterius profitetur, neque vulgarem ſe intendere lotionem, neque puerilem luſum, aut mimicam irriſionem, aut qualemcunque myſterii profanationem per jocularem & irriſoriam recitationem verborum: ſed ſeriam exſecutionem illius quod Chriſtus inſtituit, idque reipſa quoad externum actum ritu verbiſque præſcriptis exſequitur. Nec ad ſacramenti veritatem refert, quid intus apud ſe miniſter ſentiat, aut animo volvat. Veritas enim ſacramenti non ab intentione miniſtrantis, ſed ab intentione, promiſſione, veracitate, & potentiâ inſtituentis dependet. Quocirca neque Alexandri judicio accedimus de luſu Athanaſii, neque ullam jocularem aut irriſoriam lotionem pro vero baptiſmo recipimus; Quando ſcilicet ipſe miniſtrans palàm profitetur profanam iſtiuſmodi vanitatem, non veri baptiſmi celebrationem. Actionem Chriſtus inſtituit religioſam, quæ expreſſam iſtiuſmodi profanitatis profeſſionem externam prorſus excludit. Requirimus igitur, (cum Aureolo, in 4. ſentent. diſtinctione quintâ, & Angelo, verba Aureoli repetente & approbante, in ſumma Angelica, verbo, baptiſmus, diſtinctione quintâ, & Innocentio, apud Angelum, ibidem, & Thoma Aquinate, in 4. ſentent. diſtinctione ſextâ, quæſtione primâ, articulo ſecundo,) ut miniſter baptiſmi, quicquid mente gerat, profeſſione tamen vel ſpecie externâ intendat baptizare, adeò ut apparent ſeu ex lege charitatis præſumi poſſit,

Dicemus de miniſtro baptiſmi, capp. 12. & 13, & 14.

eum habere etiam intus eandem intentionem; licet eam revera non habeat: & verus erit baptiſmus, quia ſecundùm Chriſti inſtitutionem celebrantur neceſſaria miniſteria, actione religioſâ.

Refellitur Bellarmini objectio de pſittaco. lib. 1. de ſacramentis in genere, cap. 27.

32. Illa verò Bellarmini objectio, de pſittaco, prorſus à propoſito aliena eſt, & brutum ſapit ſtuporem, vel nimiam perverſitatem: Quis enim niſi inſanus poſſit unquam præſumere de bruto animanti, quòd internam forte habeat intentionem conferendi ſacramenti; aut quod ſaltem exteriùs præ ſe ferre videatur propoſitum religioſæ actionis; aut quod dictum etiam ſit beſtiis, *Ite, docete, baptizate*, &c. ut per pſittaci miniſterium ſatisfieri poſſe videatur Dominicæ inſtitutioni?

De iis qui tinguntur nolentes.

33. De accipientis contrariâ expreſſione, obſerventur illa verba Optati Epiſcopi Milevitani, libro quinto, contra Parmenianum Donatiſtam. Jam illud (inquit) quam ridiculum eſt, quod quaſi ad gloriam veſtram à nobis ſemper auditur; Hoc munus baptiſmatis, eſt dantis, non accipientis: & utinam hoc de Deo diceretis, qui hujus rei dator eſt. Sed, quod ſtultum eſt, vos dicitis eſſe datores. Si ita eſt, & vos & nos teneamus ſingulos gentiles: vos, qui vos ſanctos dicitis, interrogate eum quem tenetis, an renunciet diabolo, & credat Domino: & ille dicat, *Nolo*. Contra, nos peccatores (ut vultis) interrogemus alterum gentilem, an renunciat diabolo & credat Deo, &c. & dicat, *Renuncio, & credo*. Cum vos tingatis nolentem; nos volentem: dicatur, quis eorum poſſit ad Dei gratiam pertinere. Utique ſine dubio ille conſequitur qui credit; non ille, pro cujus voluntate (ut dicitis) ſanctitas veſtra ſuccedit. Operarios vos vel ſerò cognoſcite. Hæc ibi. Vide etiam Thomam, in 4. ſentent. diſtinctione ſextâ, quæſtione prima, articulo ſecundo, ad quæſtiunculam ultimam. ait ibi Thomas, Si ſit coactio ſufficiens, ſeu merè phyſica per illatam violentiam, ut cum quis reclamans immergitur violenter; tunc talis nec ſacramentum ſuſcipit, nec rem ſacramenti. Si autem ſit coactio inducens, ſicut minis aut flagellis, ſeu moralis: tunc ſuſcipit ſacramentum, ſed non rem ſacramenti. Idem docet Innocentius tertius Papa, extra de baptiſmo, cap. 3. De intentione hac monuiſſe ſufficiat.

Caput. II.

Plura de Baptiſmi integritate. ubi de fide & probitate baptizantis. Et de non iterando Baptiſmo in nomine Trinitatis adminiſtrato; contra errorem Novatianorum, & Donatiſtarum, & Arianorum, & Anabaptiſtarum. & de fide accipientis baptiſmum.

Agrippini & Cypriani, & collegarum error.

Agitata olim ingenti contentione, & nuper ab Anabaptiſtis renovata eſt controverſia de fide & probitate baptizantis. In eo errore fuit Cyprianus, cum ſuis coëpiſcopis Afris, ut exiſtimarent, non eſſe verum baptiſmum, qui ab hæreticis & ſchiſmaticis miniſtratur; ut patet ex Cypriani epiſtolis de ea quæſtione ſcriptis, ad Januarium, ad Quintum, ad Stephanum, ad Jubaianum, ad Pompeium, ad Magnum, & ex actis Concilii Carthaginenſis Cypriano præſide celebrati, quæ in operibus Cypriani adhuc exſtant. Ait autem Cyprianus, ſe ſententiam non novam promere, ſed jam pridem ab Anteceſſoribus ſuis ſtatutam. epiſt. 70. ad Januarium. ſeu libro primo, epiſt. 12. & alibi eadem de re loquens, ait; Quod quidem & Agrippinus bonæ memoriæ vir, cum cæteris coëpiſcopis ſuis, qui illo tempore in Provincia Africa & Numidia Eccleſiam Domini gubernabant, ſtatuit, & librato conſilii communis examine firmavit. epiſt. 71. ad Quintum. In epiſtola autem 73. ad Jubaianum, ait; Apud nos autem non nova, aut repentina res eſt, ut baptizandos cenſeamus eos qui ab hæreticis ad Eccleſiam veniunt, quando multi jam anni ſint, & longa ætas, ex quo ſub Agrippino bonæ memoriæ viro, convenientes in unum Epiſcopi plurimi hoc ſtatuerint. Et ſub ejuſdem Epiſtolæ initium, commemorat Cyprianus, hoc idem denuo ſtatutum eſſe in Concilio illo unius & ſeptuaginta Epiſcoporum, ſe præſide, celebrato.

Firmiliani & Aſiaticorum idem error.

2. Firmilianus Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus, & cum eo Epiſcopi Galatiæ, & Ciliciæ, & proximarum regionum, Iconii, qui Phrygiæ locus eſt, congregati, idem ſtatuerunt, quod Cyprianus cum ſuis Coëpiſcopis in Concilio Carthaginenſi, teſte ipſo Firmiliano in ſua ad Cyprianum epiſtolâ, quæ exſtat in operibus Cypriani, epiſtola ſeptuageſimâ quintâ, ubi etiam ait, eam fuiſſe apud Aſiaticos antiquam conſuetudinem, jam inde ab Apoſtolorum temporibus obſervatam.

In eodem errore fuit Novatianus hæreticus.

De Novatianis autem vide plura, lib. 14. hujus operis, c. 2. & cap. 3.

3. In eodem errore fuit Novatianus hæreticus, Romæ pſeudoëpiſcopus, Cypriano contemporaneus, qui baptizatos à Catholicis (quos pro hæreticis habebat) rebaptizabat; ut legimus apud Cyprianum, epiſtola ſeptuageſimâ tertiâ, ad Jubaianum, paulò poſt initium epiſtolæ. unde in erroribus ejuſdem Novatiani ponit Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus, quod ſanctum baptiſmatis lavacrum abrogaverit, [τὸ λουτρὸν ἀθετοῦντι τὸ ἅγιον,] in epiſtola ad Dionyſium Romanum, apud Euſebium, lib. 7. hiſt. Eccleſ. capite 7. ή.

Ariani etiam rebaptizabant eos, qui à Catholicis erant baptizati.

4. Eodem errore laborabat Auxentius Arianus, rebaptizans eos qui fuerant à Catholicis baptizati: teſte Ambroſio, Concione 1. de baſilicis non tradendis, in fine concionis, ubi hanc ejus inſaniam refutat. Id ipſum factitâſſe etiam reliquos Arianos, indicat octavus Canon Concilii Arelatenſis primi, quod celebratum eſt tempore Conſtantini Magni Imperatoris, circa annum Domini 326. vide infrà, capite quarto, §. 3.

Antiquior & verior ſententia, de non rebaptizandis eis, qui fuerant ab hæreticis baptizati in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.

5. Antiquiorem tamen fuiſſe, & magis receptam in Occidente, & in Africa, & in ipſo etiam Oriente, conſuetudinem recipiendi baptizatos ab hæreticis, ſine nova tinctione, patet, partim ex diſceptatione epiſtolari Stephani Epiſcopi Romani & Cypriani Epiſcopi Carthaginenſis, in qua Stephanus perpetuam Eccleſiæ Catholicæ urget conſuetudinem; Cyprianus autem conſuetudinis auctoritatem defugit, inquiens, Non eſt autem de conſuetudine præſcribendum, ſed ratione vincendum. epiſt. 71. ad Quintum. Nec altius ſuæ praxeos conſuetudinem repetit, niſi à tempore prædeceſſoris quondam ſui Agrippini, epiſt. 73. ad Jubaianum: ſed contendit eam niti exploratâ & perſpectâ veritate. epiſt. 74. ad Pompeium. Partim etiam ex hiſtoria Euſebii, libro ſeptimo, capite ſecundo. Cornelio (inquit) Romanæ civitatis Epiſcopatu circiter triennium perfuncto, Lucius ſuccedit: iſte vix octo continuis menſibus miniſterium obiens, morte exſtinctus, Stephano cleri tradit rectionem. Ad hunc Stephanum Dionyſius primam ex illis epiſtolis de baptiſmate compoſitis ſcripſit. Propterea quod erat id temporis non exigua quæſtio & controverſia concitata, εἰ δέοι τοὺς ἐξ ὁποιασοῦν αἱρέσεως ἐπιστρέφοντας, διὰ λουτροῦ καθαίρειν, utrum oporteret eos qui ex quacunque hæreſi ad Eccleſiam rever-

Digitized by Google

reverterentur, lavacro baptiſmatis repurgare. *παλαιοῦ γέ τοι κεκρατηκότος ἔθους ἐπὶ τῶν τοιούτων μόνῃ χρῆσθαι τῇ διὰ χειρῶν ἐπιθέσεως εὐχῇ.* Cum ex conſuetudine ab antiquis obtinente temporibus, in ejuſmodi hominibus in Eccleſiam recipiendis, ſolæ preces cum manuum impoſitione adhiberi ſolerent. Item, ejuſdem libri, capite tertio, ait Stephanum, Cypriano in ea controverſia reſiſtentem, exiſtimâſſe, *μὴ δεῖν τι νεώτερον παρὰ τὴν κρατήσασαν ἀρχῆθεν παράδοσιν ἐπικαινοτομεῖν*, nihil novi aut alieni à traditione ex Apoſtolorum temporibus derivatâ moliendum.

Firmilianus & Aſiatici errorem abjiciunt.

6. Ipſe etiam Firmilianus aliique cum eo ſentientes Epiſcopi Aſiatici eandem conſuetudinem, quia ſacræ ſcripturæ veritate ſuffulta erat, illi ſuo & Novatiani errori tandem præferentes, ad pacem cum Stephano redierunt; ut colligere eſt ex Dionyſii Alexandrini ea de re ad Stephanum epiſtolâ, apud Euſeb. libro ſeptimo, hiſtor. capite quarto, δ, ε. Ipſe autem Dionyſius etſi Stephani ſententiam probabat, non tamen adverſam opinionem damnare ſuſtinuit, quia intellexit eam ab antiquorum Epiſcoporum quibuſdam ſynodis decretam eſſe; ut ipſe commemorat in epiſtola ad Philemonem, Presbyterum Romanum, apud Euſebium lib. 7. hiſt. cap 6. ζ. Hinc colligimus, Dionyſium, & ipſum quoque Cyprianum, ſi œcumenici Nicæni Concilii, à quo error iſte exploſus eſt, tempora vidiſſent, prorſus futuros fuiſſe in tanti Concilii ſententiam, manifeſtâ veritate fundatam.

De Dionyſio Alexandrino & Cypriano Carthaginenſi Epiſcopis.

Cypriani charitas & pacis unitatiſque Eccleſiaſticæ conſtans ſtudium & conſervatio.

7. De Cypriano Auguſtinus ſcribens adverſus Donatiſtas, epiſt. 48. ait; Quod in eo ipſo in quo aliter ſapuit, collegas diverſa ſentientes, nec judicandos, nec à jure communionis amovendos eſſe decrevit. Et paulò poſt; Porrò autem Cyprianus, aut hoc, quod cum ſenſiſſe tecitàtis, poſtea correxit in regula veritatis: aut hunc quaſi nævum ſui candidiſſimi pectoris cooperuit ubere charitatis, dum unitatem Eccleſiæ toto orbe creſcentis, & copioſiſſimè defendit, & perſeverantiſſimè retinuit vinculum pacis. Scriptum eſt enim; *Charitas cooperit multitudinem peccatorum.* Acceſſit huc etiam, quod tanquam ſarmentum fructuoſiſſimum, ſi quid in eo fuerat emendandum, purgavit Pater falce paſſionis. *Sarmentum autem*, ait Dominus, *quod in me facit fructum, purgat illud Pater meus, ut majorem fructum afferat.* Unde? niſi quia hærens in diffuſione vitis, radicem non deſeruit unitatis? Nam etſi traderet corpus ſuum, ita ut arderet, charitatem autem non haberet, nihil ei prodeſſet. Hæc ibi. Laudat quoque Cypriani modeſtiam & pacis ſtudium Hieronymus, in dialogo adverſus Luciferianos? Verùm (inquit) ſi voluerint ea proferre, quæ beatus Cyprianus ob hæreticos baptizandos in epiſtolis ſuis reliquit: ſciant, eum hæc non cum anathemate eorum qui ſe ſequi noluerant edidiſſe. Siquidem in communione eorum permanſit, qui ſententiæ ſuæ contraierant: ſed hortatum potiùs fuiſſe propter Novatum, & alias tunc hæreſes multas enaſcentes, ne quiſquam ab eo ſine damnatione erroris ſui reciperetur. Hæc Hieronymus.

1 Pet. 4:8.

Ioan. 15:2.

1 Cor. 13: 3.

Cypriani verba charitatem, humilitatem, & concordiam ac pacem ſpirantia.

8. Ipſe de ſe Cyprianus teſtatur, ſe ea quæ ſentit de hac quæſtione cum ſuis collegis promere, ita ut ſalvo inter collegas pacis & concordiæ vinculo, permittat aliis ſua retinere; neque ſe ulli vim facere, aut legem dare: in fine epiſtolæ 72. ad Stephanum. Item in fine epiſtolæ 73. ad Jubaianum, ait; Hæc tibi breviter pro noſtra mediocritate reſcripſimus, frater chariſſime, nemini præſcribentes aut præjudicantes, quo minus unuſquiſque Epiſcoporum quod putat faciat. Nos, quantum in nobis eſt, propter hæreticos cum collegis & Coëpiſcopis noſtris non contendimus, cum quibus divinam concordiam & dominicam pacem tenemus: maximè cum & Apoſtolus dicat; Si quis autem putatur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei. Servatur à nobis patienter & firmiter charitas animi, collegii honor, vinculum fidei, & concordia ſacerdotii. Idem in Concilio Carthaginenſi, ſic alloquitur Coëpiſcopos; Supereſt, (inquit) ut de hac ipſa re ſinguli quid cenſeamus, proferamus; neminem judicantes, aut à jure communionis aliquem, ſi diverſum ſenſerit, amoventes, &c. De Epiſcopis illis ſcribens Hieronymus in dialogo adverſus Luciferianos; Illi ipſi (inquit) Epiſcopi, qui rebaptizandos hæreticos cum Cypriano ſtatuerunt, ad antiquam conſuetudinem revoluti, novum emiſere decretum.

1 Cor. 11: 16.

Collegæ Cypriani mutarunt ſententiam in melius.

Summa ſententiæ Cypriani

9. Summam illius ſententiæ, quæ ab Agrippino accepta, Cypriano probabatur, complectitur Cyprianus his verbis, in fine epiſtolæ ſuæ 74. ad Pompeium; Obſervatur itaque à nobis & tenetur, frater chariſſime, exploratâ & perſpectâ veritate, ut omnes qui ex quacunque hæreſi ad Eccleſiam convertuntur, Eccleſiæ unico legitimo baptiſmo baptizentur, exceptis his qui baptizati in Eccleſia prius fuerant, & ſic ad hæreticos tranſierant: hos enim oportet, cum redeunt, actâ pœnitentiâ per manûs impoſitionem ſolam recipi, & in ovile unde erraverant à paſtore reſtitui.

Oppoſita Stephani ſententia.

10. Oppoſita Stephani ſententia in eadem epiſtola, ſub initium à Cypriano proponitur, his ipſius Stephani verbis; Si quis ergo à quacunque hæreſi venerit ad nos, nihil innovetur, niſi quod traditum eſt, ut manus illi imponatur in pœnitentiam.

Nicæna deciſio controverſiæ: ubi tum de baptiſmo, tum etiam de ordine decernitur, qui hæreticorum miniſterio acceptus eſt.

11. Sequente ſeculo, in Concilio univerſali Niceno primo, deciſa eſt hæc controverſia: ut patet ex canone octavo illius Concilii, ubi dicitur; De his qui ſe Catharos nominant, ſi venerint aliquando ad Catholicam Eccleſiam, placuit ſancto & magno Concilio, *ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ*, ut impoſitionem manûs accipientes, ſic in clero permaneant. Unde perſpicuum eſt, non ſolum baptiſmum, ſed etiam ordinem clericalem, miniſterio hæreticorum acceptum, ratum habuiſſe illam magnam ſynodum. Excipiuntur quidem, can. 19. Paulianiſtæ ſive Samoſateniani; de quibus ibi ſtatuitur, ut ad Catholicam Eccleſiam venientes baptizentur, ſeu, ut ſynodus loquitur, omnimodo rebaptizentur, *ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξ ἅπαντος.* Et ſi qui ex eis digni officio clericali reperiantur, baptizentur ut dictum eſt, deinde *ἀναβαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου*, baptizati ordinentur ab Epiſcopo Eccleſiæ Catholicæ. Sed hujus exceptionis ratio fuit, quia Paulianiſtæ in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti minimè baptizabant: teſte *Innocentio* primo Papa Romano, epiſtolâ vigeſimâ ſecundâ, ad Epiſcopos Macedoniæ, capitulo quinto. Neque verò ad ſolos Novatianos reſtringendus eſt canon octavus; ut contendit Innocentius loco citato; Nam, teſte Hieronymo in dialogo adverſus Luciferianos, Synodus Nicæna omnes hæreticos ſuſcepit, exceptis Pauli Samoſateni diſcipulis. Et teſtatur ibidem Hieronymus, Eccleſiam Romanam ſemper recepiſſe baptizatos ab hæreticis Manichæis, Hebionitis, Cerinthianis, Praxeanis, Arianis, &c.

De Paulo Samoſateno, ejuſque hæreſi, vide ſupra lib. 1. c. 2. §. 4.

Ratio exceptionis Paulianiſtarum.

Luciferianorum errores.

Vide infrà, cap. 12 §. 5. & c. 14. §. 5.

12. *Luciferi* Caralitani Epiſcopi error fuit, errare Eccleſiam, quæ ab Arianis recipiebat in ſuis ordinibus Epiſcopos: & *Hilarius*, qui ejus diaconus fuit, alium addidit errorem, ut ne baptizatos quidem reciperet ab Arianis. Utrumque confutat *Hieronymus* in dialogo adverſus Luciferianos, utens contra Luciferum hoc argumento:

Vide ſup. §. 12. lam det gratiam. Alios autem dixiſſe, gratiam in ſacramento matrimonii dignè & devotè accipientibus dari ratione ſuperadditæ benedictionis ſacerdotalis. in 4. ſent. diſtinct. 26. artic. 2. quæſt. 2, Ipſe autem Bonaventura, ibidem, ambas iſtas opiniones rejicit, & aſſerit ratione ſacramenti dari gratiam in matrimonio. Et Thomas in eandem diſtinct. quæſt. 2. art. 3. rejectis quibuſdam aliorum opinionibus, hanc ut probabiliorem ſequitur, quod matrimonium conferat gratiam. Et ſupra ibidem, articulo primo, ad quartum; reſpondens objectioni illi, omne ſacramentum novæ legis efficit quod figurat. ait, Matrimonium habere etiam rem contentam quam efficit. In objectione autem illa, illud quod ſacramento figurari & effici dicitur, eſt gratia, ut patet ex 4. ſent. diſt. 1. Et Synodus Tridentina anathema dicit aſſerenti, matrimonium non conferre gratiam. ſeſſione vigeſima quarta, can. primo.

De copula carnali. Vide ſupra §. 4. & §. 13. 33. Gratianus, cauſ 27. quæſt. 2. can. Inſtitutum. §. Juxta hanc. & Gandulphus, ut ibidem refertur in gloſſa; copulam carnalem putabant eſſe ſacramento matrimonii ſimpliciter atque eſſentialiter neceſſariam, & ſine ea non eſſe ſacramentum. Petrus Lombardus & Bonaventura, 4. ſent. diſtinct. 26. ajebant, eſſe quidem verum ſacramentum matrimonii abſque copula quoad eſſe neceſſitatis, ſed non quoad eſſe plenitudinis. quæ diſtinctio ſupra explicata eſt. Thomas autem in 4. ſent. diſt. 26. quæſt. 2. art. 4. aliâ adhibita diſtinctione, integritatem quoad eſſe, ab ea diſtinguit integritate, quæ attenditur ſecundùm perfectionem ſecundam, conſiſtentem in operatione: & ait commixtionem carnalem eſſe de ſecunda integritate matrimonii, non de prima. *Vide inferius, poſt §. 38. rat. 5.* Carnis commixtionem (inquit Canus) novæ legis propriè ſacramentum dicere abſurdum eſt. Spiritus quippe ſanctus & ſacramenti gratia per coitum non datur. 32. quæſt. 2. can. Connubia. Hæc Melchior Canus, libro 8. locorum Theolog. cap. 5.

Diſſenſio de matrimonio, & contractu matrimonii, & ſacramento matrimonii. 34. Dico (inquit Scotus) quod aliud eſt matrimonium, & aliud contractus matrimonii, & aliud ſacramentum matrimonii. in 4. ſent. diſt. 26. quæſtione unica, num. 16. Et iſtorum trium diverſas ſubjicit deſcriptiones, num. 17. ubi matrimonium ait eſſe vinculum indiſſolubile, &c. At Joan. Major in eandem diſt. qu. 1. §. Quartò ſequitur. Non opinaberis (inquit) multorum more inter hæc diſcrepantiam: ſacramentum matrimonii, contractum matrimonii, & vinculum matrimonii. Et Thomas in eandem diſt. qu. 2. art. 3. ad 2. ait, nexum eſſe ſacramentum matrimonii. Idipſum docet Catechiſmus Romanus, part. 2. cap. 8. qu. 3. & qu. 4. & qu. 15.

De materia & forma ſacramenti matrimonii. 35. Thomas, in 4. ſent. diſt. 26. qu. 2. art 1. ad 1. verba conſenſum matrimonialem exprimentia ait eſſe formam hujus ſacramenti. Et ad ſecundum; materiam hujus ſacramenti non aliam eſſe, niſi ipſos ſenſui ſubjectos actus illius qui ſacramento utitur. Et Bonaventura in eandem diſt. art. 2. quæſt. 1. ait, verba & nutus & copulam carnalem eſſe ſignum exterius in hoc ſacramento, quod perinde eſt ac ſi diceret, iſta eſſe ipſum materiale ſacramentum. Scotus autem ſacramentum matrimonii deſcribit, quod ſit expreſſio certorum verborum maris & fœminæ. &c. in eandem diſt. quæſt. unica, numero 17. Thomas rurſus, in eandem diſt. quæſt. 2. art. 3. ad 2. Actus (inquit) exteriores & verba exprimentia conſenſum directè faciunt nexum quendam, qui eſt ſacramentum matrimonii. Joannes Major in eandem diſt. quæſt. 1. ait, matrimonium eſſe ſenſibile ſignum, alioquin enim non fore ſacramentum, & inde infert, conſenſum, etiamſi ad matrimonium requiratur, non tamen eſſe ſacramentum, cum non ſit ſignum ſenſibile. Et paulò poſt ibidem ait, non eſſe hic quærendam formam nec materiam propriè dictam, cum accidens nullam talem habeat; Poſſe autem dici, quod conſenſus ob ſpiritualem rationem formæ participet: & ſignum ſenſibile de quo loquutus eſt, ſit materia metaphoricè dicta. Hæc Major. At Eugenius Papa in Concilio Florentino, ait conſenſum mutuum per verba de præſenti expreſſum, eſſe regulariter cauſam efficientem matrimonii. Et Catechiſmus Romanus, part. 2. cap. 8 quæſt. 4. ait, conſenſum ipſum matrimonii cauſam efficientem eſſe, etenim obligationem & nexum oriri non poſſe, niſi ex conſenſu & pactione. In materia (inquit Canus) & forma hujus ſacramenti [matrimonii] ſtatuenda adeo ſunt inconſtantes & varii [Theologi] adeo incerti & ambigui, ut ineptus futurus ſit, qui in tanta illorum varietate ac diſcrepantia rem aliquam certam, conſtantem, exploratam conetur efficere.———Concilium certè Florentinum de materia, forma, miniſtro ſacramenti matrimonii, præſtitit nihil, id quod ſine dubio faceret, ſi de eis rebus videret quippiam eſſe à Theologis in ſchola definitum. Hæc Melchior Canus, lib. 8. locorum Theolog. cap. 5. *Vide ſupra, §. 1.*

Diſſenſio de benedictione ſacerdotali. 36. Thomas, in 4. ſent. diſt. 26. quæſt. 2. art. 1. ad 1. ait benedictionem ſacerdotalem non eſſe hujus ſacramenti formam, ſed eſſe quoddam ſacramentale. Et Joannes Major ibidem, quæſtione prima, matrimonii benedictionem ſacerdotalem dicit eſſe ex ſola hominum inſtitutione. Et communior Theologorum ſcholaſticorum hæc eſt ſententia, benedictionem hanc non eſſe de neceſſitate ſacramenti, & miniſtros ſacramenti hujus eſſe ipſos marem & fœminam contrahentes matrimonium. Pro hujus ſententiæ defenſione prolixè diſputat Bellarminus, libro de matrimonio, capite ſexto, & ſequentibus. At Guilielmus Pariſienſis, libro de ſacramentis, tractatu de matrimonio, capite nono, quæſtione primâ: negat matrimonium veri nominis ſacramentum eſſe, & ſacramentalem virtutem habere, niſi ſacerdotali miniſterio conſecratum fuerit. quem ſequitur Melchior Canus, libro octavo de locis Theologicis, capite quinto. Cui opinioni ſubſcribere ait juriſperitos propemodum univerſos, & in hoc probabilius loqui Canoniſtas quam Theologos. Tametſi (inquit) Theologi etiam quidam docti ſanè & graves inventi ſunt, quibus communis illa reliquorum ſententia diſpliceret. Pro ſua etiam ſententia allegat Canus antiquos Patres Calixtum, Cyricium, Nicolaum, Hormiſdam, Euariſtum, Iſidorum, & Concilium Carthaginenſe quartum, apud Gratianum 30. quæſt. 5. & 31. quæſt. 2. & Concilium Lugdunenſe, apud eundem, cauſa 35. quæſt. 3. can. Nulli. & Concilium Lateranenſe, extra; de Simonia, cap. cum in Eccleſiæ corpore. Et Concilium Conſtantienſe, in fine Concilii. Et Clementem, de privilegiis Religioſi. & Ambroſium, libro primo, epiſtola prima, ad Vigilium. Deinde de Euariſto ait: certè Euariſtus matrimonium clandeſtinum ſine ſacerdote contractum, tantum abeſt, ut ſacramentum Eccleſiæ fateatur, ut adulterinum contubernium appellet. Hæc Canus. Referuntur Euariſti verba à Gratiano, cauſ. 30. quæſt. 5. can. aliter.

Bellarmini adverſus Cani opinionem diſputatio. 37. Idcirco immeritò Bellarminus, libro de matrimonio, capite ſexto, hanc Melchioris Cani vocat novam & ſingularem opinionem. Nam & ipſe Bellarminus, eodem libro, capite octavo, Cano relinquere cogitur Guilielmum Pariſienſem, & nonnullos canoniſtas, nec inficiari poteſt illud ab Euariſto pronunciatum quod retulit Canus, quamvis idipſum diſtinctione quadam conetur

netur Cano eripere: & teſtimonia aliorum veterum ſic interpretetur, ut intelligenda eſſe aſſerat, benedictionem ſacerdotalem in matrimonio adhiberi ſolere, vel debere: non autem eam eſſe de eſſentia ſacramenti, aut matrimonium per verba de præſenti inter fideles contractum, abſque benedictione ſacerdotali non eſſe ſacramentum. In Concilio autem Lateranenſi benedictionem nubentium dici quidem ſacramentum, ſed largo ſenſu, quale ſacramentum eſt officium ſepulturæ, &c.

Oſtendi non poteſt matrimonium eſſe ſacramentum N.T. propriè dictum.

38. Bellarminus etiam ait; ſi vera eſſet opinio Cani, non poſſemus ex ſcripturis & Conciliis oſtendere conjugii ſacramentum: neque immeritò dicerent hæretici, hoc ſacramentum ab hominibus, idque recens, excogitatum fuiſſe. capite ſeptimo ejuſdem libri; ubi orthodoxos, per injuſtam calumniam, criminatur hæreticos. Canus autem verum matrimonium non negat ex conſenſu contrahentium, etiamſi non adſit bendictio ſacerdotalis; ſed negat eſſe ſacramentum ſine Eccleſiæ miniſtro. quæ pars ſententiæ Cani veriſſima eſt: unde ſequitur, non poſſe ex ſcripturis & Conciliis oſtendi conjugii ſacramentum. Cani autem ſententiam hac in parte veram eſſe, patet tum ex ſuperioribus noſtris vindiciis ſcripturarum & Patrum, tum ex iſtis Romanenſium diſſenſionibus inter ſe; Denique ex eis rationibus, quas nunc ſubjicie mus; quibus palam fiet, nec ſine benedictione, nec cum benedictione ſacerdotali matrimonium eſſe ſacramentum propriè dictum novæ legis.

Rationes quædam, quibus evincitur, matrimonium non eſſe novi Teſtamenti Sacramentum propriè dictum.

Ratio. 1. Deeſt inſtitutio divina per Chriſtum in novo Teſtamento, ut patet ex ſuperioribus vindiciis Scripturarum.

2. Inſtitutio matrimonii antiqua, quæ in novo Teſtamento à Chriſto confirmatur, fuit in officium naturæ, & in remedium peccati, non autem in ſacramentum propriè dictum, quod & ipſi fatentur adverſarii.

3. Ex allegorica matrimonii ſignificatione, non magis ſequitur, matrimonium eſſe ſacramentum novi Teſtamenti, quàm Saram aut Hagaram.

4. Non eſt hic ſignum reale corporale ac viſibile, quod in ſacramento propriè dicto neceſſarium eſſe oſtendimus, ſupra in definitione ſacramenti. Si regeras cum nonnullis, quos laudat Bellarminus, libro de matrimonio, capite ſexto, ipſa corpora ſeu perſonas contrahentium eſſe materiam hujus ſacramenti; Reſpondeo, 1. Hoc gratis dicitur ſine fundamento in ſcripturis, aut antiquis Patribus. 2. Thomas Aquinas in quartum ſententiarum, diſtinctione vigeſima ſexta, quæſtione ſecundâ, articulo primo ad ſecundum, ait hoc ſacramentum non habere aliam materiam, niſi ipſos ſenſui ſubjectos actus eorum qui ſacramento utuntur. 3. Sacramentum à ſacramento non ſumitur: aut igitur duo erunt ſacramenta, nempe perſona maris unum ſacramentum, & perſona feminæ aliud ſacramentum, quo poſito, mas & femina non ſumunt idem ſacramentum; aut perſonæ contrahentium non poſſunt eſſe ſacramentum. ſi dicas, copulam carnalem eſſe ſignum corporale ac viſibile; reſpondetur ab ipſis Pontificiis, copulam iſtam non eſſe de neceſſitate ſacramenti: denique ne illi quidem effugient, qui cum Gratiano copulam faciunt ſimpliciter neceſſariam, ut patebit ex proxima ratione.

5. Petrus Lombardus ait, quarto ſentent. diſt. vigeſima ſexta, inter Mariam & Joſeph tanto fuiſſe ſanctius conjugium, atque perfectius, quanto à carnali copula immunius. Quomodo autem poteſt eſſe materia ſacramenti illud, à quo ſanctiùs abſtinetur. Vide ſupra, §. 33.

6. Matrimonium non confert gratiam ſalvificam vel juſtificantem.

7. Non eſt omnibus idoneis neceſſitate præcepti neceſſarium.

8. Non eſt federis divini ſigillum, aut religionis noſtræ coagulum. Harum rationum robur manifeſtum eſt ex definitione ſacramenti, ſuperius allata, cap. 1.

9. Solis verbi Dei miniſtris datum eſt ut ſint ordinarii diſpenſatores myſteriorum Dei. Matth. 28: 19. & 1 Corinth. 4: 1. at ordinarium matrimonii miniſterium Pontificii concedunt laïcis, imò mulieribus (quibus docendi munus negatum eſt. 1 Corinth. 14: 34. & 1 Timoth. 2: 12.) Unde patet, matrimonium non eſſe ſacramentum. Rectè enim Auguſtinus ait; Detrahe verbum, & quid eſt aqua niſi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum. Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus, &c. Tract. 80. in Euang. Joan. Si dicas, Concilium Tridentinum; ſeſſione vigeſima quarta, in reformatione matrimonii, capite primo, irritos facere & annullare contractus omnes matrimoniales etiam per verba de præſenti factos, non præſente ſacerdote. Reſpondet Bellarminus, libro de matrimonio, capite ſeptimo, Concilium Tridentinum eodem loco declaraſſe, matrimonia clandeſtina vera & rata fuiſſe, adeoque ſacramenta fuiſſe, antequam ab Eccleſia irritarentur. Hæc ille. Præterea reſpondeo, Synodus Tridentina ſacerdotem, non conſtituit matrimonii miniſtrum, ſed neceſſarium teſtem.

10. Nexus ſeu vinculum matrimonii non eſt ſignum ſenſibile; ergo non eſt ſacramentum propriè dictum. atque adeo errat Catechiſmus Romanus id aſſerens, parte ſecunda, capite octavo, quæſtionibus 3. & 4. & 15. Conſequentia patet ex recepta definitione ſacramenti. Non reprehendimus quod dicitur in Catechiſmo, quæſtione tertiâ & quæſtione quartâ, vim & naturam ſeu rationem matrimonii conſiſtere propriè in obligatione illa & nexu ſeu vinculo, quod in definitione matrimonii, conjunctionis vocabulo ſignificatur. Sed quod additur, quæſtione decima quinta, conjunctionem iſtam ſeu vinculum eſſe verum Euangelicæ legis ſacramentum: quod etiam docuit Thomas in quartum ſententiarum, diſtinctione vigeſima ſexta, quæſtione ſecundâ, articulo tertio, ad ſecundum. id falſum eſſe eodem evincitur argumento, quo Joannes Major ſuperius oſtendebat, conſenſum non eſſe ſacramentum, cum non ſit ſignum ſenſibile. *Supra* §. 34.

CAPUT. IX.

De numero Sacramentorum novi Teſtamenti propriè dictorum, doctrina orthodoxa.

SEcluſis igitur ex albo ſacramentorum propriè dictorum novi Teſtamenti, Confirmatione, Pœnitentiâ, Extrema unctione, Ordine, & Matrimonio, quæ ſcholaſtici & Pontificii ſacramentis accenſuerunt: item lotione pedum, quam Ambroſius, & Auctor operis de Cardinalibus Chriſti operibus quod Cypriano tribuitur, & Toletani Patres, & Bernardus, in ſacramentis poſuere; nec non martyrio, & crucis ſigno, & id genus aliis, quibus ſacramenti appellatio apud veteres

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM

LIBER DECIMUS,

DE BAPTISMO,

contra Donatiſtarum, & Pontificiorum, & aliorum quorundam errores.

Caput. I.

De Baptiſmi integritate. ubi de cerimoniis adventitiis; & de intentione miniſtri; & de ois qui fallaciter dant vel accipiunt; & de joculari baptiſatione puerorum per puerum Athanaſium; & de illis qui nolentes tinguntur.

Ad integritatem ſacramenti baptiſmi non pertinent cerimonia illa adventitia, qua ad ſolam ejus ſollemnitatem pertinere dicuntur.

IAm olim quædam introductæ ſunt, hodiéque multæ adhibentur ad hujus ſacramenti celebrationem accidentariæ cerimoniæ humanitus adiuventæ, adeòque ad ſacramenti integritatem minimè pertinentes. De quibus Magiſter ſententiarum, libro quarto, diſtinctione tertiâ. In duobus (inquit) conſiſtit ſacramentum Baptiſmi, ſcilicet, in verbo & elemento. Ergo etſi alia deſint, quæ ad decorem ſacramenti inſtituta ſunt, non ideo minus eſt verum ſacramentum & ſanctum, ſi verbum ſit ibi & elementum; Nam & in hoc ſacramento & in aliis quædam ſolent fieri ad decorem & honeſtatem ſacramenti; quædam ad ſubſtantiam & cauſam ſacramenti pertinentia: De ſubſtantia hujus ſacramenti ſunt verbum & elementum; cætera ad ſollemnitatem ejus pertinent. Vide de iſtis adventitiis, cauſam trigeſimam, quæſtione prima, canone, *Pervenit*. in gloſſa, ubi de ſeptem donis baptiſmi. Et quartum ſententiarum, diſtinctione ſexta. & Walafridum Strab. lib. de rebus Eccl. capite vigeſimo ſexto, & Rabanum Maurum, libro primo de Inſtitutione Clericorum, capite vigeſimo ſeptimo & vigeſimo octavo, & Ivonem Carnotenſem, ſermone de ſacramentis Neophytorum. Et Alcuinum, libro de officiis divinis, capite de ſabbato ſanctæ Paſchæ. Vide etiam Tertullianum libro de Corona militis, capite tertio; & libro de baptiſmo, capite ſecundo & capite ſexto. Invocatio Trinitatis [ait Petrus Lombardus, libro quarto ſententiarum, diſtinctione tertia,] verbum dicitur, quo baptiſma conſecratur: & hæc eſt forma verborum, ſub qua traditur Baptiſmus. Unde Bonifacio Epiſcopo Zacharias Papa ait; Firmiſſimè præceptum eſt in Synodo Anglorum, ut quicunque ſine invocatione Trinitatis merſus fuiſſet, quod ſacramentum regenerationis non haberet; quod omnino verum eſt: quod ſi merſus in fontem baptiſmi quis fuerit ſine invocatione Trinitatis, perfectus Chriſtianus non eſt, niſi in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti fuerit baptizatus.

De conſecratione. Diſt. 4. can. In ſynodo.

Legitur tamen in actibus Apoſtolorum, Apoſtolos baptizaſſe in nomine Chriſti. Sed in hoc nomine (ut exponit Ambroſius) tota Trinitas intelligitur. Intelligitur enim, cum Chriſtum dicis, & Pater, à quo unctus eſt; & ipſe, qui unctus eſt; & Spiritus Sanctus, per quem unctus eſt. ——— qui ergo baptizat in nomine Chriſti, baptizat in nomine Trinitatis; quæ ibi intelligitur. Tutius eſt tamen, tres perſonas ibi nominare, ut dicatur; In nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Non in nominibus, ſed in nomine, id eſt, in invocatione, vel in confeſſione Patris & Filii & Spiritus Sancti. Invocatur enim ibi tota Trinitas; ut inviſibiliter ibi operetur per ſe, ſicut extra viſibiliter per myſterium. Si autem dicatur, in nominibus, non eſt ibi ſacramentum; quia non ſervatur forma baptiſmi. Hæc Lombardus, loco citatato, ubi videre licet plura.

Baptiſmus in nomine Chriſti. Ambroſ. lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 3.

2. Ambroſius libro primo de fide, ad Gratianum, capite primo. Ipſe dicit; Ite, baptizate in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. In nomine utique ait, non in nominibus, ut unitas eſſentiæ oſtendatur: per tria verò quæ ſuppoſuit, tres eſſe perſonas declaravit. Hæc Ambroſius. Idem libro primo de Spiritu Sancto, capite tertio. Plenum autem eſt baptiſmatis ſacramentum, ſi Patrem & Filium Spiritumque fatearis. Si unum neges, totum ſubrues. Et quemadmodum, ſi unum in ſermone comprehendas, aut Patrem, aut Filium, aut Spiritum Sanctum, fide autem nec Patrem nec Filium nec Spiritum abneges; plenum eſt fidei ſacramentum: ita etiam quamvis & Patrem & Filium & Spiritum dicas, & aut Patris aut Filii aut Spiritus Sancti minuas poteſtatem, vacuum eſt omne myſterium. Hæc Ambroſius.

In nomine, non in nominibus. Vide ſupra, lib. 1. cap. 17.

3. Auguſtinus autem ait; Proſus fieri poteſt, ut aliqui verum habeant baptiſmum, & non habeant

beant veram fidem. Hæc Auguſtinus, libro de unico baptiſmo, contra Petilianum, capite undecimo. cum qua ſententiâ verba Ambroſii conciliabimus infra, capite quarto. Turbatus Ambroſii verbis magiſter ſententiarum, ſenſum quendam eis affinxit, ab Ambroſii mente alienum, ex qua parexegeſi natus eſt error ille de intentiona miniſtri, quem hodieque tuentur Romanenſes. Ambroſii verba ſic interpretatur Lombardus, aſſentientibus etiam ſcholaſticis Theologis, quarto ſententiarum, diſtinctione tertia. Quod verò ait, nominatis tribus, vacuum eſſe myſterium, ſi baptizans minuat poteſtatem Patris, vel Filii, vel Spiritus Sancti; id eſt, ſi malum ſentiat de potentia alicujus horum, non credens unam potentiam trium: intelligendum eſt hoc ſuper eum, qui non intendit, nec credit baptizare: qui non tantùm caret fide, ſed etiam intentionem baptizandi non habet. Hæc ibi. Docent autem ſcholaſtici intentionem miniſtri eſſe adeò neceſſariam, ut eâ deficiente non ſit verum ſacramentum, quamvis ritu Euangelico celebretur, in quartum ſententiarum, diſtinctione ſexta. Attamen non pendere ab occulta miniſtri intentione veritatem certitudinemque baptiſmi, jam docebimus.

Error de intentione miniſtri.

Non pendemus ex occultis hominum.

4. Auguſtinus ait; In Deum credentem non ex occultis hominum pendere volumus, ſed in Domino gloriari de quo certus eſt; admonemus. Auguſtinus libro ſecundo, contra Creſconium Grammaticum Donatiſtam. capite trigeſimo. Ergo non ex intentione baptiſantis.

Petiliani Donatiſtæ erronea aſſertio refutatur.

5. Et refellens illam erroneam Petiliani Donatiſtæ aſſertionem; Conſcientia dantis [baptiſmum] attenditur, quæ abluat accipientis; Reſpondet Auguſtinus; Sæpe mihi ignota eſt humana conſcientia: ſed certus ſum de Chriſti miſericordia. Et paullò poſt; Non enim (inquit) in miniſtrum per quem baptizor credo, ſed in eum qui juſtificat impium; ut detur mihi fides ad juſtitiam. libro primo contra literas Petiliani, capite ſeptimo.

6. Et alibi; Naſcitur credens non ex miniſtri ſterilitate, ſed ex veritatis fecunditate. libro ſecundo contra literas Petiliani, capite quinto. Et libro tertio ejuſdem operis, capite vigeſimo ſeptimo. Nunc verò cùm interrogatur [Petilianus,] unde percipiat fidem qui neſciens baptizatur à perfido? reſpondet, cum diſcutere debuiſſe baptiſtam: proculdubio miſerum, nec ignorare permittit, non inveniendo unde fidem poſſit accipere, niſi ſpem ſuam in homine baptizando * poſuerit. Et capite vigeſimo octavo: Hoc eſt quod exhorremus in vobis; hoc eſt quod Divina damnat ſententia, veraciſſimè & maniſeſtiſſimè clamans: Maledictus omnis qui ſpem ſuam ponit in homine. Hoc eſt quod aperriſſimè prohibet ſancta humilitas & charitas Apoſtolica, clamante Apoſtolo Paulo, Nemo glorietur in homine. Hoc eſt quod in nos inanium calumniarum & acerrimorum maledictorum crebreſcit impetus, ut quaſi everſo homine nulla ſpes remaneat eorum, quibus verbum Dei & ſacramentum pro diſpenſatione nobis creditâ miniſtramus. Reſpondemus eis, quouſque hoc apponitis ſuper hominem? Reſpondet eis Catholica veneranda ſocietas; Nonne Deo ſubjicietur anima mea; ab ipſo enim ſalutare meum. Etenim ipſe eſt Deus meus, ſuſceptor meus: non emigrabo.

[Lege baptizante.]*

Hierem. 17. 5.

1 Corinth. 3: 21.

Pſal. 61. (ſive 62.) verſ. 7.

Ab alterius peccato alienus eſt, qui non communicat conſentiendo.

7. Idem ait; Quis enim neſcit te alienum eſſe ab illius malo, ſi conſenſione peccato ejus non communicas? Auguſtinus, libro quarto contra Creſconium Grammaticum, capite vigeſimo ſeptimo.

Sacramenta ipſa non ſunt ſacrilega, etiamſi per ſacrilegos adminiſtrentur.

8. Item; Illud autem quis ferat, quod ſacrilega dicit (Petilianus) ſacramenta; etiamſi verè, ſicut calumniatur, à traditoribus haberentur, quæ in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti ritu Euangelico celebrantur? Hic fortaſſe dicat, jam non eſſe Chriſti ſacramentum quod à ſacrilegis datur. Cur ergo non dicit, non eſſe etiam nomen Chriſti quod à ſacrilegis dicitur? Auguſt. lib. de unico baptiſmo, contra Petilianum, cap. 8.

Qui in Eccleſia baptizantur, vel ubi putatur eſſe Eccleſia ab eis, in quorum ſocietate id accipitur, habent baptiſmum: etiam illi qui fallaciter accipiunt.

9. Item; Si quis fortè me in eo Concilio conſtitutum, ubi talium rerum quæſtio verſaretur, non præcedentibus talibus quorum ſententias ſequi mallem, urgeret ut dicerem quid ipſe ſentirem, ſi eo modo affectus eſſem, quo eram cum iſta dictarem, nequaquam dubitarem habere eos baptiſmum, qui ubicunque, & à quibuſcunque illud verbis Euangelicis conſecratum, ſine ſua ſimulatione & cum aliqua fide accepiſſent; quanquam eis ad ſalutem ſpiritalem non prodeſſet, ſi charitate caruiſſent, qua Catholicæ inſererentur Eccleſiæ. Si enim habeam, inquit, fidem ut montes transferam, charitatem autem non habeam; nihil ſum. Sicut jam præteritis majorum ſtatutis, non dubito etiam illos habere baptiſmum, qui quamvis fallaciter id accipiant, in Eccleſia tamen accipiunt; vel ubi putatur eſſe Eccleſia ab eis, in quorum ſocietate id accipitur: de quibus dictum eſt, Ex nobis exierunt. Auguſtinus, libro ſeptimo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite 33.

1 Ioan. 2: 19.

Quænam ex mente Auguſtini ſufficiant ad veritatem ipſius baptiſmi. Non dependet veritas ſacramenti ab occulta aliqua diſpoſitione miniſtri, adeoque non ab ejus intentione.

10. Ex his jam liquet, juxta mentem Auguſtini ſufficere ad baptiſmi veritatem, ſi ritu Euangelico in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, celebratus accipiatur ubicunque, & à quibuſcunque, ſine accipientis ſimulatione, & cum aliqua ejuſdem fide; vel etiam quamvis fallaciter accipiatur, ſi tamen in Eccleſia accipiatur, aut ubi putatur eſſe Eccleſia ab eis in quorum ſocietate accipitur. Neque ullo modo dependere veritatem aut certitudinem ſacramenti ab occulta aliqua diſpoſitione hominis miniſtrantis; ſed ſufficere ut poteſtatem habeat miniſtrandi, & externo ritu Euangelico utatur. qui igitur integritatem & veritatem hujus ſacramenti ſuſpendunt ab intentione baptizantis, diſcedunt à ſententia Auguſtini, & eo judice aberrant à veritate. quia ſic docent, credentes in Deum pendere ab occultis hominum: & contaminari veracem acceptorem alieno peccato, (fallaciâ videlicet miniſtrantis,) cui nullo modo conſentit: & ſpem ponendam in homine, & conſcientiam dantis attendi quæ abluat accipientis, & everſo homine, ſeu everſa miniſtrantis intentione, nullam relinqui ſpem accipienti. Hæc erant Donatiſtarum dogmata, aut ex eorum dogmate conſequentia, quæ ſacrilegi erroris & deteſtandi furoris plena eſſe convincit Auguſtinus, in ſuis prolixis voluminibus, quæ ſcripſit contra Donatiſtas.

Quæſtio.

11. Quid ſi in Eccleſia Catholica ita celebretur ritu Euangelico baptiſmus, ut ambo, tum dans, tum accipiens, fallaciter agant, non credentes, ſed animo ſimulato irridentes? Reſpondet Auguſtinus (libro ſeptimo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite quinquageſimo tertio) nihil intereſſe ad integritatem ſacramenti in ipſa Catholica, utrùm id aliqui fallaciter an veraciter agant, cum tamen hoc idem utrique agant. Idem tenet Auguſtinus ibidem de baptiſmo celebrato etiam extra Catholicam unitatem; ubi ab eis, in quorum ſocietate baptiſmus accipitur, putatur eſſe Eccleſia.

Alia quæſtio.

12. Proponit eodem capite & hanc quæſtionem; ſi neque in Eccleſia Catholica, neque in hæreſi, ubi res ſeriò agi conſuevit, ſed tantum ludicrè & joculariter in mimo res agatur; atque ſi ac-

accipiens inter agendum repentinâ pietate moveatur: ſitne verus baptiſmus quem accipit? Reſpondet Auguſtinus, ſuo quidem judicio verum videri baptiſmum, ſi verbis Euangelicis & ritu Euangelico celebratus ſit, ſine ſimulatione accipientis, & cum aliqua ejus fide.

Reſponſio.

De alia quadam quæſtione opinio Auguſtini.

13. Ait etiam eodem capite: Ubi autem neque ſocietas ulla eſſet ita credentium, neque ille qui ibi acciperet, ita crederet, ſed totum ludicrè & mimicè & jlocaliter ageretur; utrum approbandus eſſet baptiſmus qui ſic daretur? divinum judicium per alicujus revelationis oraculum, concordi oratione & impenſis ſupplici devotione gemitibus implorandum eſſe cenſerem, ita ſanè ut poſt me dicturos ſententias, ne quid jam exploratum & cognitum afferrent, humiliter exſpectarem: quanto magis ergo nunc ſine præjudicio diligentioris inquiſitionis, vel majoris auctoritatis, iſtud dixiſſe accipiendus ſum. Hæc Auguſtinus.

De miniſtri intentione judicium Auguſtini, cui repugnat doctrina Romanenſium.

14. Ex his autem patet, abſurdum viſum Auguſtino, veritatem ac integritatem ſacramenti ſuſpendere ab intentione tradentis. Concilium tamen Tridentinum non dubitavit anathema dicere omni dicenti; in miniſtris, dum ſacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem ſaltem faciendi quod facit Eccleſia. Seſſione ſeptimâ, canone undecimo. Et nos quidem dicimus, requiri ex debito miniſtrantis; at illi intelligunt requiri ex neceſſitate ſacramenti. Omnia ſacramenta (inquit Eugenius) tribus perficiuntur: videlicet rebus, tanquam materia; verbis, tanquam forma; & perſonâ miniſtri conferentis ſacramentum cum intentione faciendi quod facit Eccleſia: quorum ſi aliquid deſit, non perficitur ſacramentum. Hæc Eugenius quartus Papa Romanus, cum Concilio Florentino, in decreto ſuper unione Armeniorum.

Bellarmini & Auguſtini diſcrepantes ſententiæ.

15. Bellarminus doctrinæ iſti adhærens, ait; qui intendit facere externum actum, ſed non ſeriò, is non intendit facere quod facit Eccleſia, ſed intendit ſimulare quod facit Eccleſia. Hæc Bellarminus lib. 1. de ſacramentis, cap. 27. Attamen Auguſtinus ſenſit, etiam à tali miniſtrante verum baptiſmum accipi, ſi accipiens pietate moveatur, & ſine ſua ſimulatione & cum aliqua fide accipiat. Athanaſius adhuc puer non intendebat niſi ludicram quandam imitationem illius quod fieri videbat in Eccleſia, & tamen pueros ab illo per ludum jocumque puerilem ritu Eccleſiaſtico baptizatos, Alexander Epiſcopus Alexandrinus, ex cleri ſui conſilio, pronunciavit verum accepiſſe baptiſmum, nec eſſe denuo baptizandos, ut legere eſt apud Ruffinum, libro decimo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite decimo quarto, & Sozomenum, libro ſecundo, capite decimo ſexto, & Nicephorum, lib. 8. cap. 44. Puerilis reſponſio eſt Bellarmini, Pueros illos ſeriò egiſſe rem ludicram, (li. 1. de ſacramentis in genere, cap. 28. §. Dico igitur.) Neque enim ſeriò Athanaſius putabat ſe eſſe Epiſcopum, aut ſeriò putabat eſſe verè baptizatos, aut verè Presbyteros, quos baptizaverat, aut ordinaverat, ſed tantummodo *παιδιὰν* & *μίμησιν* quandam *παιδικὴν* intendebat, non id agere intendens quod agit Eccleſia, ſed tantùm intendens id ſimulare, ſeu jocoſo ludo repræſentare ac mimicè imitari, quod agit Eccleſia. Sive autem rectè, ſive perperam judicaverit Alexander de illo baptiſmo, declarat tamen hiſtoria rei geſtæ, eum & clericos ejus non cogitaſſe de ea neceſſitate intentionis, quam hodiè prædicant Romanenſes, ſed ſolum percontatum eſſe pueros, quinam ſermones & quæ actiones adhibitæ eſſent in illo ludo, cumque comperiſſet *πᾶσαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν* ab illis rite ſervatam, approbaſſe baptiſmum, cum conſenſu ſuorum clericorum. de quo Alexandri & clericorum ejus judicio quid nobis videatur, inferius indicabimus, hoc ipſo capite, §. 31.

De pueris per ludum puerilem ab Athanaſio puero baptizatis.

Si ambo irriſores.

16. Si ambo, tum tradens, tum accipiens baptiſmum, ritu Euangelico, fallaciter & irridendo rem eam egerint, ſimulatione palliati, in unitate Catholica, ſi poſtea prodatur, (inquit Auguſtinus) nemo repetit, ſed aut excommunicando punitur illa ſimulatio, aut pœnitendo ſanatur. lib. 7. de baptiſmo, cap. 53.

Iſta ſententia argumenta ſuppeditat etiam contra doctrinam Romanenſium de intentione miniſtrantis.

17. Ex edicto Imperatoris contra Donatiſtas citat hanc ſententiam, cui nullam dari poſſe idoneam à Donatiſtis reſponſionem pertendit Auguſtinus, epiſt. 166. Audite (inquit) quid habeant verba Principis; Nam ſi in eis qui primo initiati ſunt, idcirco religio baptiſmatis judicatur infirma, quod ii à quibus accipitur peccatores putentur, toties renovari neceſſe erit traditum ſacramentum, quoties indignus fuerit inventus collati baptiſmatis adminiſtrator, & fides noſtra non ex noſtræ voluntatis arbitrio, neque ex divini muneris gratia, ſed ex meritis ſacerdotum & clericorum qualitate pendebit. Faciant mille Concilia Epiſcopi veſtri, huicuni ſententiæ reſpondeant, & ad quod volueritis conſentimus vobis. Hæc Auguſtinus.

Sacerdos linguam & manus præbens baptizat.

18. Chryſoſtomus ait; Et quid ſacerdotes dico? Neque Angelus, neque Archangelus quicquam in his quæ à Deo data ſunt, efficere poteſt: ſed Pater & Filius & Spiritus Sanctus omnia facit. Sacerdos & linguam & manus præbet: neque enim juſtum eſt, propter alterius malitiam ad ſalutem noſtram accedentes offendi. Hæc ille, homilia octogeſima quinta in Euang. Joannis. Reſpondet Bellarminus, Chryſoſtomum loqui de probitate miniſtrorum. At, inquam, non exigua probitatis pars eſt ſincera intentio; neque non nocebit accipienti malitia miniſtri, ſi ei noceat prava & malitioſa ejus intentio.

Argumentum ex Lombardo, & ex jure Canonico ſumtum, contra doctrinam Romanenſium de neceſſitate intentionis miniſtri.

19. Perpendant & hoc argumentum, ex ipſorum Romanenſium doctrina deſumtum: De quibus ignorat vel dubitat Eccleſia, utrum ſint baptizati, an non; illi ſunt baptizandi, ne pereant. Conferendum eis videtur, quod collatum eſſe neſcitur; hoc enim officium poſtulat diligentia pietatis. quarto ſententiarum, diſtinctione ſexta. D. Et de conſecratione, diſtinctione quarta, canone *Parvulos.* & canone, *Si nulla.* Et extra, de baptiſmo, capite ſecundo. At poſito, quod intentio miniſtrantis requiratur ad perfectionem veritatemque ſacramenti, ſequetur de omnibus ignorare Eccleſiam, utrùm ſint baptizati nec ne, niſi de quibus habet extraordinariam revelationem: Ergo poſitâ tali intentionis neceſſitate, debebit Eccleſia omnes identidem baptizare, donec de eis conſequatur extraordinariam revelationem, quod ſint verè baptizati, adeoque extra illud pereundi periculum conſtituti, in quo ſunt non baptizati ex defectu baptiſmi. Neque reſponderi poteſt, ſufficere Eccleſiæ, ſi teſtes habeat idoneos de celebrato externo ritu, niſi concedas externum ritum in forma Euangelica externa, à miniſtro poteſtatem habente, celebratum ſufficere ad veritatem certitudinemque ſacramenti: quod certè verum eſt, & allegatorum canonum menti congruum. Neque enim ab interitu ſervat inane ſimulacrum baptiſmi, ſed verus baptiſmus.

Loquimur hic de neceſſitate baptiſmi ex mente Romanenſium. Noſtram autem de ea ſententiam inferius exhibemus, cap 5. & 6. &c.

De intentione accipientis baptiſmum, vel offerentis baptiſandum.

20. Ac neque ipſius accipientis, aut baptizandum offerentis intentionem ſinit Auguſtinus haberi neceſſariam pro perfectione ſacramenti. Sicut jam (inquit) prætermiſſis majorum ſtatutis, non dubito etiam illos habere baptiſmum, qui quamvis fallaciter id accipiant, in Eccleſia tamen accipiunt, vel ubi putatur eſſe Eccleſia ab eis, in

quorum ſocietate id accipitur. libro ſeptimo de baptiſmo, capite quinquageſimo tertio, ſeu penultimo. Et alibi de baptiſmo parvulorum loquens, Etiam neſcientibus (inquit) & fidem ſuam nondum habentibus prodeſt. epiſtolâ vigeſima octava ad Hieronymum. Idem alibi ſcribens ad Bonifacium Epiſcopum; Nec illud te moveat (inquit) quod quidam non eâ fide ad baptiſmum percipiendum parvulos ferunt, ut gratiâ ſpiritali ad vitam regenerentur æternam, ſed quod eos putant hoc remedio, temporalem retinere vel recipere ſanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab iſtis hac intentione offeruntur. Celebrantur enim per eos neceſſaria miniſteria. epiſtolâ vigeſima tertia. Certum eſt indignè ſumentes Euchariſtiam, ſumere ſibi ipſis damnationem, nec pendere ab eorum intentione veritatem ſacramenti, quamvis pia eorum intentio neceſſaria ſit ad ſalubrem ejus ſumtionem.

Neceſſaria miniſteria.

Romanenſes cauſam ſuam debilitant.

21. Sed quædam adhuc reſtant dicenda de intentione miniſtrantis; Ipſi ſententiarii & Papiſtæ, quod eis ſemel excidit de neceſſitate intentionis miniſtri ad veritatem ſacramenti, ita timidè & languidè defendunt, ut eos effati ſui ſuppudere videatur.

Thomas.

22. Thomas ait, etiamſi miniſtrans in ſacramento, non attendat ad ea quæ dicit vel facit, aliud cogitans, atque adeò non habeat actualem intentionem, ſufficere tamen ad perfectionem ſacramenti, ſi habeat habitualem intentionem, id eſt, ſi accedens ad baptizandum intendebat facere circa baptizandum quod facit Eccleſia: Inde enim, etiamſi poſtea in ipſo exercitio actûs, cogitatio ejus ad alia rapiatur, ex virtute primæ intentionis perfici ſacramentum. parte 3. quæſt. 64. art. 8. ad 3. Propius etiam accedit, eod. art. ad 2. ubi ait; Si deſit miniſtri intentio, ſufficere intentionem Eccleſiæ, niſi contrariam intentionem miniſter aut accipiens expreſsè profiteatur. Miniſtrum enim ſacramenti agere in perſona totius Eccleſiæ, cujus eſt miniſter. In verbis autem quæ profert, exprimi intentionem Eccleſiæ; & hanc ſufficere ad perfectionem ſacramenti, niſi contrarium exterius exprimatur ex parte miniſtri vel recipientis ſacramentum. Hæc ille. Hoc jam planè eſt tollere neceſſitatem occultæ intentionis miniſtri, faciendi id quod facit Eccleſia, & acquieſcere in ipſius Eccleſiæ intentione: univerſa autem Eccleſia nunquam ſimul deſtituitur hac intentione: vel ſi quis de ea re litem volet inaniter intendere; nemo certè in dubium vocare poteſt conſtantiam intentionis Chriſti, qui ſacramentum inſtituit, nec ſuam inſtitutionem deſerit. An etiam Thomas, in quartum ſententiarum, diſtinct. quinta, quæſtione ſecundâ, articulo ſecundo; bonitatem miniſtri ideo non eſſe de ſubſtantia ſacramenti, quia quandoque ignoratur; ea autem quæ ſunt de ſubſtantia ſacramenti oportet eſſe certa: ideo etiam ſubtracta bonitate miniſtri adhuc eſſe ſacramentum. Hæc Thomas. quod argumentum accommodetur ad intentionem miniſtri, & tolletur ejus neceſſitas.

Ea quæ ſunt de ſubſtantia ſacramenti oportet eſſe certa.

Scotus.

23. Audiamus Scotum; Diſtinguitur (inquit) communiter de intentione actuali & habituali, quaſi iſta ſufficienter intentionem dividant. Sed videtur quod rationabiliter poſſet apponi tertium membrum: & poteſt dici intentio virtualis. Ille enim dicitur actualiter intendere, qui habet actum elicitum reſpectu ejus quod intendit: Ille autem dicitur habitualiter intendere, qui habet habitum inclinantem ipſum ad talem actum: Sed aliquis eſt minus perfectè intendens quàm primo modo, & perfectiùs quàm ſecundo modo: ergo poſt medium inter iſta duo membra. Et paullò pòſt; Ad propoſitum dico; quod ſola intentio habitualis non ſufficit in baptiſmate. Nec requiritur in baptizante ſemper intentio actualis. Sufficit in baptizante intentio virtualis, hoc eſt, quod aliquando habuerit intentionem actualem, ex qua deſcendit nunc verè actus baptizandi, ſive in illo actu habeat intentionem actualem, vel aliquam ex ea deſcendentem, ſive non. Intelligo autem, quod deſcendit iſte actus abſque omni motu voluntatis contrario interveniente. Hæc Scotus; in quartum ſententiarum, diſtinctione ſexta, quæſtione ſexta.

Intentio actualis, vel habitualis, vel virtualis.

Diſſenſio inter Thomam & Scotum.

24. Thomas ſufficere dicebat intentionem Eccleſiæ, ſi nihil contrarium, ex parte miniſtri vel recipientis, exterius exprimeretur. Scotus negare videtur ſacramenti veritatem, ſi interveniat in miniſtro motus voluntatis contrarius, licet exteriùs non expreſſus. quamvis non requirat inter agendum actualem miniſtri intentionem, neque determinet, quàm brevi longove tempore actum baptizandi præcedere debeat illa actualis intentio, ex qua virtualiter deſcendat.

De objecto intentionis.

Scotus.

25. Si quæras cujus rei, ut objecti, intentio requiratur; Reſpondet Scotus, in 4. ſententiarum, diſtinctione 6. quæſtione 5. Dico (inquit) diſtinguendo de intentione quantum ad objectum, reſpectu cujus dicitur intentio, quod miniſter poteſt dici intendere, vel actum illum quem exercet, vel finem propter quem talis actus eſt exercendus. Oportet miniſtrum habere intentionem primo modo, ſcilicet reſpectu actus quem exercet: ut ſit actus humanus, non caſualis vel fortuitus. Si autem loquamur de intentione ſecundo modo, ſcil. reſpectu finis, propter quem talis actus eſt exercendus; Dicendum, quòd talis eſt duplex; ſcil. Principalis, & remotus, utpote, quod baptizatus fiat filius regni, qualis fieri non poteſt ſi non habeat gratiam, per quam eſt dignus vitâ: alius eſt proximus & minus principalis, ut ſcilicet, baptizatus fiat Chriſtianus, ſive membrum Eccleſiæ militantis. Et utrumque finem poteſt aliquis intendere in univerſali, vel particulari. Dico igitur, quòd intentio finis ultimi nullo modo requiritur in baptizante: quia Paganus nullo modo intendit ordinare iſtum, quem baptizat, ad vitam æternam: requiritur tamen intentio reſpectu finis proximi: & hoc vel in particulari, vel in generali: in particulari, ut ſi intendat iſtum intrare legem Chriſtianorum ſervandam: in generali, ſi intendit facere circa iſtum, quod Chriſtiani ſolent facere circa ſuos. Hæc Scotus, loco citato.

Thomas.

Bonavent.

26. Thomas, 3. quæſtione 64. articulo 8. ad primum. ait requiri, miniſter intendat facere quod facit Chriſtus & Eccleſia. Bonaventura, in 4. ſentent. diſtinctione ſexta, parte ſecunda, articulo ſecundo, quæſtione prima, ait neceſſariam eſſe miniſtri intentionem, qua intendit ſaltem quod facit Eccleſia facere, vel ſaltem, quod Chriſtus inſtituit diſpenſare. Concilium Tridentinum anathema denunciat dicenti, in miniſtris Eccleſiæ, dum ſacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem ſaltem faciendi, quod facit Eccleſia. Seſſ. 7. can. 11. de ſacramentis in genere.

Concil. Trident.

Catharinus negat neceſſitatem intentionis miniſtri.

27. Ambroſius Catharinus Epiſcopus Minorienſis, pars illius Concilii, ſententiam ſuam in Concilio dicens palàm aſſeruit, Deum conſtituiſſe, ut illud ſit verum ſacramentum quod ritu ab ipſo inſtituto celebratur, etiamſi miniſter aliam habeat internam intentionem. Et hanc ſuam aſſertionem confirmavit, refutando adverſam ſententiam, eamque abſurdis plurimis obruendo. Poſitâ enim illa intentionis neceſſitate; Si ſit ſacerdos curam gerens quatuor aut quinque millium animarum, intus in corde infidelis,

delis,

Digitized by Google

Argumenta Catharini.

delis, ſed ſtrenuus hypocrita, qui in baptizando infantes, abſolvendo pœnitentes, conſecrando Euchariſtiam, intentionem habeat non faciendi quod facit Eccleſia, dicere oportebit, damnari infantes illos, & non abſolvi pœnitentes, & omnes communionis manere expertes. Præterea perpetua injicitur hominum conſcientiis trepidatio, ſintne ipſi, ſintne ipſorum liberi baptizati, ſine quo tamen ſacramento infantibus nullam ſalutis ſpem ordinariè relinquit Eccleſia Romana. Si quis excipiat, rarò incidere hujuſmodi caſum: Reſpondet Catharinus, id quidem optandum, ſed his corruptis temporibus, deteriora metuenda, in re tanti momenti. Sed fac per paucos eſſe aa perfidos ſacerdotes, imò fac unum tantummodo eſſe, hic larvatus hoſtis infantem baptizat cum intentione non faciendi quod facit Eccleſia; Puer in virilem poſtea provectus ætatem fit Epiſcopus magnæ alicujus civitatis, multoſque annos eo Epiſcopatu fungitur, adeò ut maximam partem ſacerdotum illius diœceſeos ordinaverit; dicere oportebit, eum cùm baptizatus non ſit, nec fuiſſe ordinatum: quia ordinis capax non eſt, qui non eſt baptizatus; & per conſequens, neque ab illo promotos verè eſſe ordinatos; & in ea civitate neque Euchariſtiam eſſe, neque Confeſſionem, quæ abſque ſacramento Ordinis eſſe nequeunt. Hanc ſuam opinionem, edito poſtea libro de intentione miniſtri ſacramentorum, Catharinus tueri non deſtitit, & quod magis mirere, ipſo adhuc ſedente Concilio Tridentino, librum illum emittens, palàm in eo affirmavit, in eadem cum illo opinione eſſe Concilium illud Tridentinum, & hanc eſſe genuinam mentem canonis ſynodici de hac re ab eo Concilio conditi. Hæc de Catharino habet hiſtoria Concilii Tridentini, libro ſecundo, in anno Domini 1547.

Bellarminus reprehendit Catharinum, ejuſque opinionem rejicit ut reipſa hæreticam.

28. Et quamvis ob hanc canonis Tridentini expoſitionem nullâ Catharinus afflatus ſit cenſura ſynodicâ, incurrit tamen offenſionem Bellarmini, qui libro primo, de ſacramentis in genere, capite vigeſimo ſeptimo, ſummatim recenſens ex illo Catharini opuſculo, opinionem ejus de intentione miniſtri ſacramentorum, ait eum diſtinguere duplicem intentionem; unam faciendi ſimpliciter actum externum, quem facit Eccleſia: alteram faciendi actum externum, non ſimpliciter, ſed ut ſacramentalem, ſive animo celebrandi myſterium, quod Chriſtus inſtituit, & Eccleſia celebrat. Et quidem priorem intentionem requiri, ex mente Catharini, non poſteriorem. Hanc opinionem Bellarminus rejicit, ut erroneam, & re ipſa hæreticam.

Refutatur cenſura Bellarminiana.

29. Si juſta ſit hæc Bellarmini cenſura, non immunis ab errore fuit Innocentius Papa Romanus, hujus nominis quartus, cujus de hac re ſententiam & ipſa verba refert Angelus de Clavaſio, in ſua Summa Angelica, verbo, Baptiſmus: diſtinctione quintâ: ubi poſtquam propoſuit Aureoli ſententiam de miniſtro baptiſmi, quòd, inter alias conditiones in eo requiſitas, intendat in habitu facere quod facit Eccleſia, vel ſaltem quòd de eo præſumatur quod intendat. paragrapho primo: hanc deſcriptionis partem poſtea explicans Angelus, paragrapho ſeptimo, refert hæc verba Innocentii, in caput primum, de baptiſmo. Non eſt neceſſe (inquit Innocentius) quoad effectum baptiſmi, quod ſciat quid ſit baptiſmus, ſcilicet, quod infundatur gratia, vel quod ſit ſacramentum. Nec etiam oportet quod credat hoc ipſum, imò ſi contrarium credit, & reputat truffam & deceptionem; baptiſmus tamen habet effectum ſuum: non requiritur tamen quod baptizans ſciat quid ſit Eccleſia, nec quod gerat in mente facere quod facit Eccleſia: imò ſi contrarium gereret in mente, id eſt, non facere quod facit Eccleſia; ſed tamen facit, quia formam ſervat, nihilominus baptizatur, dummodo baptizare intendat. Hæc Innocentius. Clauſula iſta, *dummodo baptizare intendat*, non importat intentionem conferendi ſacramenti: nullus enim intendit fieri, quod credit non poſſe fieri; ut rectè dixit Scotus, in 4. ſent. diſtinctione ſextâ, quæſtione quinta. Iſte autem miniſter ſupponitur credere baptiſmum non eſſe ſacramentum, ſed truffam & deceptionem; Ergo, ultra exteriorem ritum ſupponitur intendere truffam & deceptionem, non ſacramentum. Nec importat intentionem faciendi quod facit Eccleſia; nam ſupponitur iſte contrarium gerere in mente. Nec importat intentionem ullam aliam, niſi eam quæ actu externo exprimitur, puta, ſervandi formam illam externam, quam ſervant alii baptizantes. Et hæc intentio in ipſo actu externo ſe prodit ſufficienter ad hoc, ut præſumatur baptizans internam habere intentionem faciendi quod facit Eccleſia, etiamſi contrarium mente gerat. Hæc externa expreſſio, & inde nata de interna intentione præſumtio, ſufficit, ſecundùm Aureolum & Innocentium, quorum opinioni etiam accedit Angelus, loco citato.

Thomæ teſtimonium contra neceſſitatem intentionis miniſtri.

30. Sic Thomas Aquinas, in 4. ſentent. diſtinctione ſextâ, quæſtione primâ, articulo 2. eorum adſtipulatur ſententiæ, qui dicunt, non requiri in baptizante mentalem intentionem; ſed ſufficit (inquit) expreſſio intentionis per verba ab Eccleſia inſtituta: Et ideo ſi forma ſervatur, nec aliquid exterius dicitur, quod intentionem contrarium exprimat, baptizatus eſt. Hæc ibi. Bella verò Bellarmini pro Thoma apologia eſt, Thomam alias agnoſcere neceſſitatem intentionis miniſtri. Eſto, contradixerit ſibi Thomas, dum communem errorem ſequi intendit; ſed tamen in conflictu, videns ſe inevitabilis teli violentiam non poſſe aliter declinare, dat manus veritati.

Quid in hac controverſia tenendum ſit.

Dicemus de miniſtro baptiſmi, capp. 12. & 13, & 14.

31. Sed quid tandem, inquies, in hac controverſia verum eſt, adeóque tenendum? Reſpondeo, ille haud dubiè verus eſt baptiſmus, qui juxta Chriſti inſtitutionem celebratur. Tunc autem ſervatur Chriſti inſtitutio, quando miniſtrans exterius profitetur, neque vulgarem ſe intendere lotionem, neque puerilem luſum, aut mimicam irriſionem, aut qualemcunque myſterii profanationem per jocularem & irriſoriam recitationem verborum: ſed ſeriam exſecutionem illius quod Chriſtus inſtituit, idque reipſa quoad externum actum ritu verbiſque præſcriptis exſequitur. Nec ad ſacramenti veritatem refert, quid intus apud ſe miniſter ſentiat, aut animo volvat. Veritas enim ſacramenti non ab intentione miniſtrantis, ſed ab intentione, promiſſione, veracitate, & potentiâ inſtituentis dependet. Quocirca neque Alexandri judicio accedimus de luſu Athanaſii, neque ullam jocularem aut irriſoriam lotionem pro vero baptiſmo recipimus; Quando ſcilicet ipſe miniſtrans palàm profitetur profanam iſtiuſmodi vanitatem, non veri baptiſmi celebrationem. Actionem Chriſtus inſtituit religioſam, quæ expreſſam iſtiuſmodi profanitatis profeſſionem externam prorſus excludit. Requirimus igitur, (cum Aureolo, in 4. ſentent. diſtinctione quintâ, & Angelo, verba Aureoli repetente & approbante, in ſumma Angelica, verbo, baptiſmus, diſtinctione quintâ, & Innocentio, apud Angelum, ibidem, & Thoma Aquinate, in 4. ſentent. diſtinctione ſextâ, quæſtione primâ, articulo ſecundo,) ut miniſter baptiſmi, quicquid mente gerat, profeſſione tamen vel ſpecie externâ intendat baptizare, adeò ut appareat ſeu ex lege charitatis præſumi poſſit,

eum habere etiam intus eandem intentionem; licet eam revera non habeat: & verus erit baptiſmus, quia ſecundùm Chriſti inſtitutionem celebrantur neceſſaria miniſteria, actione religioſâ.

Refellitur Bellarmini objectio de pſittaco. lib. 1. de ſacramentis in genere, cap. 27.

32. Illa verò Bellarmini objectio, de pſittaco, prorſus à propoſito aliena eſt, & brutum ſapit ſtuporem, vel nimiam perverſitatem: Quis enim niſi inſanus poſſit unquam præſumere de bruto animanti, quòd internam forte habeat intentionem conferendi ſacramenti; aut quod ſaltem exteriùs præ ſe ferre videatur propoſitum religioſæ actionis; aut quod dictum etiam ſit beſtiis, *Ite, docete, baptizate*, &c. ut per pſittaci miniſterium ſatisfieri poſſe videatur Dominicæ inſtitutioni?

De iis qui tinguntur nolentes.

33. De accipientis contrariâ expreſſione, obſerventur illa verba Optati Epiſcopi Milevitani, libro quinto, contra Parmenianum Donatiſtam. Jam illud (inquit) quam ridiculum eſt, quod quaſi ad gloriam veſtram à nobis ſemper auditur; Hoc munus baptiſmatis, eſt dantis, non accipientis: & utinam hoc de Deo diceretis, qui hujus rei dator eſt. Sed, quod ſtultum eſt, vos dicitis eſſe datores. Si ita eſt, & vos & nos teneamus ſingulos gentiles: vos, qui vos ſanctos dicitis, interrogate eum quem tenetis, an renunciet diabolo, & credat Domino: & ille dicat, *Nolo*. Contra, nos peccatores (ut vultis) interrogemus alterum gentilem, an renunciat diabolo & credat Deo, &c. & dicat, *Renuncio, & credo*. Cum vos tingatis nolentem; nos volentem: dicatur, quis eorum poſſit ad Dei gratiam pertinere. Utique ſine dubio ille conſequitur qui credit; non ille, pro cujus voluntate (ut dicitis) ſanctitas veſtra ſuccedit. Operarios vos vel ſerò cognoſcite. Hæc ibi. Vide etiam Thomam, in 4. ſentent. diſtinctione ſextâ, quæſtione prima, articulo ſecundo, ad quæſtiunculam ultimam. ait ibi Thomas, Si ſit coactio ſufficiens, ſeu merè phyſica per illatam violentiam, ut cum quis reclamans immergitur violenter; tunc talis nec ſacramentum ſuſcipit, nec rem ſacramenti. Si autem ſit coactio inducens, ſicut minis aut flagellis, ſeu moralis: tunc ſuſcipit ſacramentum, ſed non rem ſacramenti. Idem docet Innocentius tertius Papa, extra de baptiſmo, cap. 3. De intentione hæc monuiſſe ſufficiat.

Caput. II.

Plura de Baptiſmi integritate. ubi de fide & probitate baptizantis. Et de non iterando Baptiſmo in nomine Trinitatis adminiſtrato; contra errorem Novatianorum, & Donatiſtarum, & Arianorum, & Anabaptiſtarum. & de fide accipientis baptiſmum.

Agrippini & Cypriani, & collegarum error.

Agitata olim ingenti contentione, & nuper ab Anabaptiſtis renovata eſt controverſia de fide & probitate baptizantis. In eo errore fuit Cyprianus, cum ſuis coëpiſcopis Afris, ut exiſtimarent, non eſſe verum baptiſmum, qui ab hæreticis & ſchiſmaticis miniſtratur; ut patet ex Cypriani epiſtolis de ea quæſtione ſcriptis, ad Januarium, ad Quintum, ad Stephanum, ad Jubaianum, ad Pompeium, ad Magnum, & ex actis Concilii Carthaginenſis Cypriano præſide celebrati, quæ in operibus Cypriani adhuc extant. Ait autem Cyprianus, ſe ſententiam non novam promere, ſed jam pridem ab Anteceſſoribus ſuis ſtatutam. epiſt. 70. ad Januarium. ſeu libro primo, epiſt. 12. & alibi eadem de re loquens, ait; Quod quidem & Agrippinus bonæ memoriæ vir, cum cæteris coëpiſcopis ſuis, qui illo tempore in Provincia Africa & Numidia Eccleſiam Domini gubernabant, ſtatuit, & librato conſilii communis examine firmavit. epiſt. 71. ad Quintum. In epiſtola autem 73. ad Jubaianum, ait; Apud nos autem non nova, aut repentina res eſt, ut baptizandos cenſeamus eos qui ab hæreticis ad Eccleſiam veniunt, quando multi jam anni ſint, & longa ætas, ex quo ſub Agrippino bonæ memoriæ viro, convenientes in unum Epiſcopi plurimi hoc ſtatuerint. Et ſub ejuſdem Epiſtolæ initium, commemorat Cyprianus, hoc idem denuo ſtatutum eſſe in Concilio illo unius & ſeptuaginta Epiſcoporum, ſe præſide, celebrato.

Firmiliani & Aſiaticorum idem error.

2. Firmilianus Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus, & cum eo Epiſcopi Galatiæ, & Ciliciæ, & proximarum regionum, Iconii, qui Phrygiæ locus eſt, congregati, idem ſtatuerunt, quod Cyprianus cum ſuis Coëpiſcopis in Concilio Carthaginenſi, teſte ipſo Firmiliano in ſua ad Cyprianum epiſtolâ, quæ extat in operibus Cypriani, epiſtola ſeptuageſimâ quintâ, ubi etiam ait, eam fuiſſe apud Aſiaticos antiquam conſuetudinem, jam inde ab Apoſtolorum temporibus obſervatam.

In eodem errore fuit Novatianus hæreticus. De Novatianis autem vide plura, lib. 14. hujus operis, c. 2. & cap. 3.

3. In eodem errore fuit Novatianus hæreticus, Romæ pſeudoepiſcopus, Cypriano contemporaneus, qui baptizatos à Catholicis (quos pro hæreticis habebat) rebaptizabat; ut legimus apud Cyprianum, epiſtola ſeptuageſimâ tertiâ, ad Jubaianum, paulò poſt initium epiſtolæ. unde in erroribus ejuſdem Novatiani ponit Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus, quod ſanctum baptiſmatis lavacrum abrogaverit, [τὸ λουτρὸν ἀθετοῦντι τὸ ἅγιον,] in epiſtola ad Dionyſium Romanum, apud Euſebium, lib. 7. hiſt. Eccleſ. capite 7. η.

Ariani etiam rebaptizabant eos, qui à Catholicis erant baptizati.

4. Eodem errore laborabat Auxentius Arianus, rebaptizans eos qui fuerant à Catholicis baptizati: teſte Ambroſio, Concione 1. de baſilicis non tradendis, in fine concionis, ubi hanc ejus inſaniam refutat. Id ipſum factitâſſe etiam reliquos Arianos, indicat octavus Canon Concilii Arelatenſis primi, quod celebratum eſt tempore Conſtantini Magni Imperatoris, circa annum Domini 326. vide infrà, capite quarto, §. 3.

Antiquior & verior ſententia, de non rebaptizandis eis, qui fuerant ab hæreticis baptizati in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.

5. Antiquiorem tamen fuiſſe, & magis receptam in Occidente, & in Africa, & in ipſo etiam Oriente, conſuetudinem recipiendi baptizatos ab hæreticis, ſine nova tinctione, patet, partim ex diſceptatione epiſtolari Stephani Epiſcopi Romani & Cypriani Epiſcopi Carthaginenſis, in qua Stephanus perpetuam Eccleſiæ Catholicæ urget conſuetudinem; Cyprianus autem conſuetudinis auctoritatem defugit, inquiens, Non eſt autem de conſuetudine præſcribendum, ſed ratione vincendum. epiſt. 71. ad Quintum. Nec altius ſuæ praxeos conſuetudinem repetit, niſi à tempore prædeceſſoris quondam ſui Agrippini, epiſt. 73. ad Jubaianum: ſed contendit eam niti exploratâ & perſpectâ veritate. epiſt. 74. ad Pompeium. Partim etiam ex hiſtoria Euſebii, libro ſeptimo, capite ſecundo. Cornelio (inquit) Romanæ civitatis Epiſcopatu circiter triennium perfuncto, Lucius ſuccedit: iſte vix octo continuis menſibus miniſterium obiens, morte extinctus, Stephano cleri tradit rectionem. Ad hunc Stephanum Dionyſius primam ex illis epiſtolis de baptiſmate compoſitis ſcripſit. Propterea quod erat id temporis non exigua quæſtio & controverſia concitata, εἰ δέοι τοὺς ἐξ ὁπωσοῦν αἱρέσεως ἐπιστρέφοντας, διὰ λουτροῦ καθαίρειν, utrum oporteret eos qui ex quacunque hæreſi ad Eccleſiam rever-

revertercntur, lavacro baptiſmatis repurgare. παλαιοῦ γέ τοι κεκρατηκότος ἔθους ἐπὶ τῶν τοιούτων μόνῃ χρῆσθαι τῇ διὰ χειρῶν ἐπιθέσεως εὐχῇ. Cum ex conſuetudine ab antiquis obtinente temporibus, in ejuſmodi hominibus in Eccleſiam recipiendis, ſolæ preces cum manuum impoſitione adhiberi ſolerent. Item, ejuſdem libri, capite tertio, ait Stephanum, Cypriano in ea controverſia reſiſtentem, exiſtimâſſe, μὴ δεῖν τι νεώτερον παρὰ τὴν κρατήσασαν ἀρχῆθεν παράδοσιν ἐπικαινοτομεῖν, nihil novi aut alieni à traditione ex Apoſtolorum temporibus derivatâ moliendum.

Firmilianus & Aſiatici errorem abjiciunt.

6. Ipſe etiam Firmilianus aliique cum eo ſentientes Epiſcopi Aſiatici eandem conſuetudinem, quia ſacræ ſcripturæ veritate ſuffulta erat, illi ſuo & Novatiani errori tandem præferentes, ad pacem cum Stephano redierunt; ut colligere eſt ex Dionyſii Alexandrini ea de re ad Stephanum epiſtolâ, apud Euſeb. libro ſeptimo, hiſtor. capite quarto, δ, ε. Ipſe autem Dionyſius etſi Stephani ſententiam probabat, non tamen adverſam opinionem damnare ſuſtinuit, quia intellexit eam ab antiquorum Epiſcoporum quibuſdam ſynodis decretam eſſe; ut ipſe commemorat in epiſtola ad Philemonem, Presbyterum Romanum, apud Euſebium lib. 7. hiſt. cap. 6. ζ. Hinc colligimus, Dionyſium, & ipſum quoque Cyprianum, ſi œcumenici Nicæni Concilii, à quo error iſte exploſus eſt, tempora vidiſſent, prorſus ituros fuiſſe in tanti Concilii ſententiam, manifeſtâ veritate fundatam.

De Dionyſio Alexandrino & Cypriano Carthaginenſi Epiſcopis.

Cypriani charitas & pacis unitatiſque Eccleſiaſtica conſtans ſtudium & conſervatio.

7. De Cypriano Auguſtinus ſcribens adverſus Donatiſtas, epiſt. 48. ait; Quod in eo ipſo in quo aliter ſapuit, collegas diverſa ſentientes, nec judicandos, nec à jure communionis amovendos eſſe decrevit. Et paulò poſt; Porrò autem Cyprianus, aut hoc, quod eum ſenſiſſe recitatis, poſtea correxit in regula veritatis: aut hunc quaſi nævum ſui candidiſſimi pectoris cooperuit ubere charitatis, dum unitatem Eccleſiæ toto orbe creſcentis, & copioſiſſimè defendit, & perſeverantiſſimè retinuit vinculum pacis. Scriptum eſt enim; *Charitas cooperit multitudinem peccatorum.* Acceſſit huc etiam, quod tanquam ſarmentum fructuoſiſſimum, ſi quid in eo fuerat emendandum, purgavit Pater falce paſſionis. *Sarmentum autem*, ait Dominus, *quod in me facit fructum, purgat illud Pater meus, ut majorem fructum afferat.* Unde? niſi quia hærens in diffuſione vitis, radicem non deſeruit unitatis? Nam etſi traderet corpus ſuum, ita ut arderet, charitatem autem non haberet, nihil ei prodeſſet. Hæc ibi. Laudat quoque Cypriani modeſtiam & pacis ſtudium Hieronymus, in dialogo adverſus Luciferianos? Verùm (inquit) ſi voluerint ea proferre, quæ beatus Cyprianus ob hæreticos baptizandos in epiſtolis ſuis reliquit: ſciant, eum hæc non cum anathemate eorum qui ſe ſequi noluerant ediddiſſe. Siquidem in communione eorum permanſit, qui ſententiæ ſuæ contraierant: ſed hortatum potiùs fuiſſe propter Novatum, & alias tunc hæreſes multas enaſcentes, ne quiſquam ab eo ſine damnatione erroris ſui reciperetur. Hæc Hieronymus.

1 Pet. 4:8.

Ioan. 15:2.

1 Cor. 13:3.

Cypriani verba charitatem, humilitatem, & concordiam ac pacem ſpirantia.

8. Ipſe de ſe Cyprianus teſtatur, ſe ea quæ ſentit de hac quæſtione cum ſuis collegis promere, ita ut ſalvo inter collegas pacis & concordiæ vinculo, permittat aliis ſua retinere; neque ſe ulli vim facere, aut legem dare: in fine epiſtolæ 72. ad Stephanum. Item in fine epiſtolæ 73. ad Jubaianum, ait; Hæc tibi breviter pro noſtra mediocritate reſcripſimus, frater chariſſime, nemini præſcribentes aut præjudicantes, quo minus unuſquiſque Epiſcoporum quod putat faciat. Nos, quantum in nobis eſt, propter hæreticos cum collegis & Coëpiſcopis noſtris non contendimus, cum quibus divinam concordiam & dominicam pacem tenemus: maximè cum & Apoſtolus dicat; Si quis autem putatur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei. Servatur à nobis patienter & firmiter charitas animi, collegii honor, vinculum fidei, & concordia ſacerdotii. Idem in Concilio Carthaginenſi, ſic alloquitur Coëpiſcopos; Supereſt, (inquit) ut de hac ipſa re ſinguli quid cenſeamus, proferamus; neminem judicantes, aut à jure communionis aliquem, ſi diverſum ſenſerit, amoventes, &c. De Epiſcopis illis ſcribens Hieronymus in dialogo adverſus Luciferianos; Illi ipſi (inquit) Epiſcopi, qui rebaptizandos hæreticos cum Cypriano ſtatuerunt, ad antiquam conſuetudinem revoluti, novum emiſere decretum.

1 Cor. 11:16.

Collegæ Cypriani mutarunt ſententiam in melius.

Summa ſententiæ Cypriani

9. Summam illius ſententiæ, quæ ab Agrippino accepta, Cypriano probabatur, complectitur Cyprianus his verbis, in fine epiſtolæ ſuæ 74. ad Pompeium; Obſervatur itaque à nobis & tenetur, frater chariſſime, exploratâ & perſpectâ veritate, ut omnes qui ex quacunque hæreſi ad Eccleſiam convertuntur, Eccleſiæ unico legitimo baptiſmo baptizentur, exceptis his qui baptizati in Eccleſia prius fuerant, & ſic ad hæreticos tranſierant: hos enim oportet, cum redeunt, actâ pœnitentiâ per manûs impoſitionem ſolam recipi, & in ovile unde erraverant à paſtore reſtitui.

Oppoſita Stephani ſententia.

10. Oppoſita Stephani ſententia in eadem epiſtola, ſub initium à Cypriano proponitur, his ipſius Stephani verbis; Si quis ergo a quacunque hæreſi venerit ad nos, nihil innovetur, niſi quod traditum eſt, ut manus illi imponatur in pœnitentiam.

Nicæna deciſio controverſiæ: ubi tum de baptiſmo, tum etiam de ordine decernitur, qui hæreticorum miniſterio acceptus eſt.

11. Sequente ſeculo, in Concilio univerſali Niceno primo, deciſa eſt hæc controverſia: ut patet ex canone octavo illius Concilii, ubi dicitur; De his qui ſe Catharos nominant, ſi venerint aliquando ad Catholicam Eccleſiam, placuit ſancto & magno Concilio, ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ, ut impoſitionem manûs accipientes, ſic in clero permaneant. Unde perſpicuum eſt, non ſolùm baptiſmum, ſed etiam ordinem clericalem, miniſterio hæreticorum acceptum, ratum habuiſſe illam magnam ſynodum. Excipiuntur quidem, can. 19. Pauliataniſtæ ſive Samoſateniani; de quibus ibi ſtatuitur, ut ad Catholicam Eccleſiam venientes baptizentur, ſeu, ut ſynodus loquitur, omnimodo rebaptizentur, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξ ἅπαντος. Et ſi qui ex eis digni officio clericali reperiantur, baptizentur ut dictum eſt, deinde ἀναβαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου, baptizati ordinentur ab Epiſcopo Eccleſiæ Catholicæ. Sed hujus exceptionis ratio fuit, quia Pauliamiſtæ in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti minimè baptizabant: teſte *Innocentio* primo Papa Romano, epiſtolâ vigeſimâ ſecundâ, ad Epiſcopos Macedoniæ, capitulo quinto. Neque verò ad ſolos Novatianos reſtringendus eſt canon octavus; ut contendit Innocentius loco citato; Nam, teſte Hieronymo in dialogo adverſus Luciferianos, Synodus Nicæna omnes hæreticos ſuſcepit, exceptis Pauli Samoſateni diſcipulis. Et teſtatur ibidem Hieronymus, Eccleſiam Romanam ſemper recepiſſe baptizatos ab hæreticis Manichæis, Hebionitis, Cerinthianis, Praxeanis, Arianis, &c.

De Paulo Samoſateno, ejuſque hæreſi, vide ſupra lib. 1. c. 2. §. 4.

Ratio exceptionis Paulianiſtarum.

Luciferianorum errores.

12. *Luciferi* Caralitani Epiſcopi error fuit, errare Eccleſiam, quæ ab Arianis recipiebat in ſuis ordinibus Epiſcopos: & *Hilarius*, qui ejus diaconus fuit, alium addidit errorem, ut ne baptizatos quidem reciperet ab Arianis. Utrumque confutat *Hieronymus* in dialogo adverſus Luciferianos, utens contra Luciferum hoc argumen-

Vide infrà, cap. 12. §. 5. & c. 14. §. 5.

to: Laicum ab Arianis baptizatum recipis ad pœnitentiam; ergo recipi etiam poſſunt ab eiſdem Epiſcopi. Propterea infert, Luciferum verbis diſſentire, non rebus; ſiquidem recipis, qui ab Arianis baptiſma conſecuti ſunt. (vide plura de hujus argumentationis conſequentia in Irenico noſtro, libro ſecundo, capite undecimo, in exegeſi propoſitonis 13. poſt dialogum de ordinatione Britannica.) Hilarius invalidum ſe ſentiens ad refellendam argumenti conſequentiam, negavit antecedens, aſſerens non eſſe recipiendos baptizatos ab Arianis; ſic errorem errore cumulans. Hunc ejus errorem prolixè refutat ibi Hieronymus.

Conciliantur dicta Optati & Hieronymi.

13. Mireris verò, *Hieronymum* aſſerere, Eccleſiam recipere conſueviſſe baptizatos à Praxeanis; cum è diverſo *Optatus* Milevitanus Donatiſtis concedat, aquam eſſe mendacem, ſeu non eſſe verum baptiſmi ſacramentum apud Praxeanos. Sed revera concordant hi Patres; nam uterque agnoſcit verum eſſe baptiſmum, qui in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti, ritu Euangelico, à quocunque hæretico celebratur. Aqua igitur ſola & vera illa eſt, (inquit Optatus) quæ non de loco, non de perſona, ſed de Trinitate condita eſt. Et quia dixiſti, & aquam eſſe mendacem, etiam hoc diſce, ubi etiam poteris invenire: Apud Praxeam Patripaſſianum, qui ex toto Filium negat; & Patrem paſſum eſſe contendit. Hæc Optatus, libro quinto, contra Parmenianum. Et poſtea eodem libro: In quo baptizantur gentes, à Salvatore mundatum eſt: per quem baptizentur, nullâ exceptione diſcretum eſt. Non dixit Apoſtolis, vos facite, alii ne faciant: Quiſquis in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti baptizaverit, Apoſtolorum opus implevit. Denique lectum eſt in Euangelio, Joanne dicente; *Magiſter, vidimus quendam in nomine tuo expellentem dæmones: & prohibuimus; quia non ſequitur nobiſcum.* Sic Chriſtus ait; *Nolite prohibere, qui enim non eſt contra vos, pro vobis eſt.* Nam & ipſis mandatum eſt, ſic ut opus eſſet ipſorum, ſanctificatio Trinitatis, nec in nomine ſuo tingerent, ſed in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti; ergo nomen eſt quod ſanctificat, non opus. Intelligite vos ſerò operarios eſſe, non Dominos. ——— totum baptiſmatis ſacramentum Dei eſt, & ſibi nihil vindicet operarius. Hæc Optatus. Unde patet, quoſdam Praxeanos non tinxiſſe in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti; ideoque tinctionem illam meritò eſſe rejectam, nec pro vero ſacramento agnitam à Catholicis. Quoſdam verò ejuſdem ſectæ Praxeanæ ſervâſſe in baptizando formam Euangelicam, & eos qui ſic eſſent ab illis tincti, receptos eſſe à Catholicis, ut verè baptizatos. De his ſcribit Hieronymus, de illis Optatus. Et ſecundùm hanc diſtinctionem extendendi ſunt Nicæni illi canones ad omnes hæreticos. Propterea etiam Eunomianos, & Montaniſtas, & Sabellianos, ad Eccleſiam venientes, baptizari jubet Concil. 2. œcum. can. 7. & Concil. quintiſext. can. 95.

De Praxea ejuſque hæreſi vide ſupra. lib. 1. c. 2. §. 5.

Marc. 9: 38, 39. 40. Luc. 9: 49. 50.

Praxeanorum diviſio.

Diſtinctio explicans ſenſum Canonis Nicæni.

De fide accipientis ſacramentum.

14. In hanc ſententiam Auguſtinus, lib. 3. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 14. Nec intereſt (inquit) cum de ſacramenti integritate & ſanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus ſit ille qui accipit ſacramentum. Intereſt quidem plurimum ad ſalutis viam, ſed ad ſacramenti quæſtionem nihil intereſt. Fieri enim poteſt, ut homo integrum habeat ſacramentum, & perverſam fidem: ſicut fieri poteſt, ut integra teneat verba ſymboli, & tamen non rectè credat, ſive de ipſa Trinitate, ſive de reſurrectione, vel aliquid aliud. Et infrà, eodem cap. Quapropter manifeſtum eſt fieri poſſe, ut fide non integra integrum in quoquam maneat baptiſmi ſacramentum: & ideo illa quæ de diverſorum hæreticorum varietate dicuntur, ad iſtam quæſtionem non pertinent.

Integrum eſt baptiſmi ſacramentum, quod in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti conſecratur, non obſtante hæreſi miniſtrantis vel accipientis, vel utriuſque.

15. Et cap. 15. Quamobrem (inquit) ſi Euangelicis verbis, in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti, Marcion baptiſmum conſecrabat, integrum erat ſacramentum quamvis ejus fides ſub eiſdem verbis aliud opinantis quam Catholica veritas docet, non eſſet integra, ſed fabuloſis falſitatibus inquinata. Nam ſub eiſdem verbis, id eſt, in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti, non ſolum Marcion, aut Valentinus, aut Arius, aut Eunomius, ſed ipſi carnales parvuli Eccleſiæ, quibus dicebat Apoſtolus, Non potui loqui vobis, quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus, ſi poſſent ſinguli diligenter interrogari, tot diverſitates opinionum fortaſſis, quot hominum numerarentur. Animalis enim homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. Nunquid tamen ideo non integrum ſacramentum accipiunt? ——— Sacramenta tamen ſi eadem ſunt, ubique integra ſunt, etiamſi pravè intelliguntur, & diſcordioſè tractantur: Sicut ſcriptura ipſius Euangelii, ſi eadem ipſa eſt, ubique integra eſt, etiamſi innumerabili falſarum opinionum varietate aſſeratur. Hæc Auguſtinus.

1 Cor. 3: 7.
1 Cor. 2: 14.

16. Idipſum aſſerit de Photinianis, lib. 4. de baptiſmo, cap. 16. Photinus autem doctrinam Pauli Samoſateni ſecutus, in omnibus ſimiliter prædicabat, teſte Philaſtrio Epiſcopo Brixienſi, lib. de hæreſibus. Unde manifeſtum eſt, ipſos Pauliniſtas non fuiſſe rebaptizandos, ſi formam ſervaſſent Euangelicam: nec ob atrocitatem hæreſeos illius præ aliis hæreſibus, ſed ob neglectam formam Euangelicam decreviſſe Nicænum Concilium, ut Pauliniſtæ ad Eccleſiam Catholicam venientes baptizarentur. Et quia inter non habentes verum baptiſmum non poterat vera eſſe ordinatio, ideo quorum baptiſma repudiârunt, eorum etiam ordinationes irritas pronunciârunt.

De Photino iſto vide ſupra, lib. 1. c. 2. §. 4.

17. Donatiſtæ tamen hæretici ſeceſſione à reliquis Chriſtianis factâ, & ſpretâ hac in parte auctoritate Nicænâ, non ſolum ab hæreticis & ſchiſmaticis, ſed etiam à Catholicis ad ſuam factionem venientes rebaptizabant, affirmantes periiſſe extra ſuam ſocietatem Eccleſiam, ob ſcelera aut ſcelerum participationem per communionem cum ſceleratis; & aſſerentes eum, qui vel à perfidis vel ab impiis ſeu peccatoribus traditur, non eſſe verum baptiſmum, ſed ejus quandam picturam, & imaginem, reum lavacrum, aquam mendacem, falſum baptiſma, &c. Quibus oppoſuit Optatus Epiſcopus Milevitanus libros ſeptem, ſcriptos contra Parmenianum Donatiſtarum Epiſcopum. Et poſtea Auguſtinus contra eoſdem copioſè in multis locis ſuorum operum diſſeruit, præſertim verò in libris illis, qui in priore parte tomi ſeptimi exſtant. Ex quibus ſpecimen quoddam exhibebimus, nec inutile, nec injucundum.

De Donatiſtis plura invenies lib. 14. hujus operis, cap. 4.

CAPUT. III.

Specimen diſputationis de Baptiſmo, inter Donatiſtas & Auguſtinum Epiſcopum Catholicum.

PEtilianus Donatiſta dixit; Bis baptiſma nobis objiciunt hi, qui ſub nomine baptiſmi animas ſuas reo lavacro polluerunt, quibus equidem obſcœnis ſordes cunctæ mundiores ſunt, quos perverſa munditia aqua ſua contigit inquinare. *1. Object.*

Auguſtinus reſpondit; Nec aquâ noſtrâ inquinamur, nec veſtrâ mundamur; ſed aqua baptiſmi, *Reſponſio.*

ſimi, In nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti, cum datur alicui, nec noſtra nec veſtra eſt, ſed illius de quo Joanni dictum eſt, *ſuper quem videris Spiritum ſicut columbam deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu Sancto.* lib. 2. contra literas Petiliani, capite 2. *Ioan. 1:33.*

2. Object. *Epheſ. 4: 5, 6.* 2. Petilianus Donatiſta dixit; At enim dicit Apoſtolus Paulus, *Unus Deus, una fides, unum baptiſma:* unum nos profitemur: Nam certum eſt, eos qui duo exiſtimant, inſanire.

Auguſtinus reſpondit; In nos iſta dicitis, ſed inſaniendo neſcitis. Illi enim dicunt duo baptiſmata, qui aliud exiſtimant habere juſtos, aliud iniquos, cum neque illorum, neque illorum ſit, ſed ſit Chriſti in utriſque unum, quamvis ipſi non ſint unum, ſed id quod eſt unum, iſti habeant ad ſalutem, illi ad perniciem. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 27.

3. Object. de conſcientia dantis. 3. Petilianus dixit; Conſcientia namque dantis attenditur, qui abluat accipientis.

Reſp. Auguſtinus reſpondit; de conſcientia ergo Chriſti ſecuri ſumus: Nam ſi quemlibet hominem ponas, incerta erit accipientis mundatio; quia incerta conſcientia eſt abluentis. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 3. Item; Cum ergo quærimus, unde ablatus ſit quem in veſtra communione non rebaptizatis, etiam cum, cum conſtiterit ab aliquo baptizatum, qui propter occultam nequitiam jam ſanctè dantis conſcientiam non habebat: & cum reſponderitis, à Deo vel ab Angelo cum ablui atque mundari, quoniam quid reſpondeatis aliud non habetis; ſequitur vos unde confundamini; dicetur enim vobis; ſi tunc abluit homo quando manifeſtus bonus eſt, cum autem occultus homo malus eſt, quoniam non habet conſcientiam ſanctè dantis, non jam ipſe, ſed Deus aut Angelus, abluit, ſanctius juſtificantur, qui baptizantur ab occultis malis, quam qui baptizantur à manifeſtis bonis. Quæ ſententia ſi vobis diſplicet, quoniam revera omnibus diſplicere debet, illa tollite unde naſcitur, illa corrigite unde religatur: Illa enim non præcedant, & illa non ſequitur. lib. 3. contra literas Petiliani, capite 48.] & capite 49. Hæc adjicit; Nolite itaque dicere, Conſcientia ſanctè dantis attenditur, quæ abluat accipientis, ne dicatur vobis, quando latet dantis conſcientia polluta, &c. Sed dicite quod dicit veritas & Catholica Eccleſia, quia non ſolum cum malus eſt miniſter baptiſmi, verum etiam cum ſanctus & bonus eſt, non eſt in homine ſpes ponenda, ſed in illo qui juſtificat impium, in quem credentibus fides ad juſtitiam deputatur. Cum enim dicimus, Chriſtus baptizat, non viſibili miniſterio dicimus, ſicut putat vel putari cupit nos dicere Petilianus, ſed occulta gratia, occulta potentia in Spiritu Sancto: ſicut dictum eſt de illo à Joanne Baptiſta, Hic eſt qui baptizat in Spiritu Sancto. Nec, ſicut Petilianus dicit, jam baptizare ceſſavit, ſed adhuc id agit, non miniſterio corporis, ſed inviſibili opere majeſtatis. Hæc ibi.

Quomodo baptizet Chriſtus. *Ioann. 1: 33.*

4. Object. 4. Creſconius Donatiſta ſic defendere conatus eſt Petilianum; Conſcientia dantis attenditur, non ſecundùm ejus ſinceritatem quæ in illa videri non poteſt, ſed ſecundùm famam quæ de illa ſeu vera ſeu falſa eſt, quia videlicet ejus eſt hominis, qui etſi ſceleratus occultus ſit, ſufficit accipienti, quod bonæ ſit exiſtimationis, nondum cognitus, nondum judicatus, nondum ab Eccleſia ſeparatus. Hæc Creſconius (apud Auguſtinum, libro ſecundo, contra Creſconium grammaticum, cap. 17.) aſſerens tamen hoc ſuæ ſectæ homines, non ſe dicere, ut paulo poſt monet Auguſtinus.

Reſp. Reſpondit Auguſtinus capite decimo octavo. Cum igitur maculoſa ejus conſcientia non valeat ad abluendum, & jam ſola fama, etſi falſa, attendatur, falſum erit quod dixit Petilianus, Conſcientia ſanctè dantis attenditur quæ abluat accipientis. Dic, rogo te, cum mala conſcientia eſt, vera eſt bona fama ejus, an falſa? Proculdubio utique falſa. Proinde cum bona non eſt & occulta dantis conſcientia, quomodolibet eam tibi videaris attendere, ſecundùm hanc ſententiam, non abluit accipientem, niſi dantis aut fama falſa, aut polluta conſcientia. Utrumque inſanum eſt; ſi te talia delectant, elige quid ſit inſanius. Et capite decimo nono; cum Judas ſicut Apoſtolus baptizaret, quandoquidem malus erat, quia fur erat, & ea quæ mittebantur in commiſſos ſibi loculos, auferebat, non utique conſcientia ejus attendebatur, ſed Deus & Chriſtus in quem credebatur. Neque enim & ipſius mali hominis falsò bona fama credentes & accipientes abluebat, nec generabat in homine gratiam divinæ veritatis falſitas humanæ opinionis. Et capite vigeſimo: Dic ergo quod dicimus, quia hoc eſt verum, hoc eſt ſanum, hoc eſt catholicum, quod Chriſtus mundat accipientium conſcientias, ſive per bonos miniſtros baptiſmi ſui, ſive per malos. Item; poteſtatem Dominici baptiſmi nulli ſervo dedit Dominus, ſed ſibi retinens poteſtatem, ſervis conceſſit miniſterium, & bonis & malis. Non exhorreat columba miniſterium malorum, ſed reſpiciat Domini poteſtatem, tractatu 5. in Euangelium Joan. ubi de hac quæſtione prolixè diſſerit. *Iudas.*

5. Creſconius dixit; Tu reſponde, quomodo baptizent quos damnavit Eccleſia? *5. Object.*

Reſpondeo (inquit Auguſtinus) ſic eos baptizare, quomodo baptizant quos damnavit Deus, antequam de illis quicquam judicaret Eccleſia.——Baptizant ergo quantum ad viſibile miniſterium & boni & mali, inviſibiliter autem per eos baptizat, cujus eſt & viſibile baptiſma, & inviſibilis gratia. libro ſecundo, contra Creſconium grammaticum, capite vigeſimo primo. Idem etiam contra literas Petiliani, libro tertio, capite trigeſimo quarto. Cum ergo (inquit) baptiſmus Chriſti, ſive per iniquum, ſive per juſtum miniſtratus, nihil aliud ſit quàm baptiſmus Chriſti, ab homine cauto bono fideli iniquitas hominis eſt vitanda, non Dei ſacramenta damnanda.

6. Quærit Creſconius, Cum ſine miniſtro non poſſit homo baptizari, utrumne melius injuſtus ſit miniſter, an juſtus? *6. Object.*

Reſpondet Auguſtinus, melius eſſe ut ſit juſtus miniſter propter boni exempli utilitatem, ad imitationem hominis juſti, in ſervandis Dei mandatis; at nihili intereſſe ad hominem baptizandum vel ſanctificandum, ſed per miniſtros diſpares Dei munus eſſe æquale. libro tertio contra Creſconium grammaticum, capite ſexto. Idem Auguſtinus, libro primo ejuſdem operis, capite trigeſimo primo, ait; Circumciſionem certe præputii in figura futuri baptiſmi ab antiquis obſervatam eſſe negare, ut arbitror, non audetis. Nunquid apud Samaritanos circumciſus, ſi fieri tunc vellet Judæus, poſſet iterum circumcidi? nonne illius hominis error corrigeretur, ſignaculum autem fidei agnitum probaretur? Et nunc ſunt quidam hæretici qui ſe Nazarenos vocant, à nonnullis autem Symmachiani appellantur, & circumciſionem habent Judæorum & baptiſmum Chriſtianorum: ac per hoc quemadmodum ſi quis eorum ad Judæos venerit, non poteſt iterum circumcidi: ſic cum ad nos venerit, non debet iterum baptizari. Adhuc dicturi eſtis, Aliud eſt circumciſio Judæorum; aliud baptiſmus Chriſtianorum: ſed cum illa *Reſp.* *Circumciſio figura baptiſmi* *Circumciſ. Samarit.* *Nazareni hæretici.*

Digitized by Google

illa umbra fuerit hujus veritatis, cur illa circumciſio & apud hæreticos Judæorum eſſe potuit, iſte autem baptiſmus apud hæreticos Chriſtianorum non poteſt eſſe?

7. Object. 7. Donatiſta; Sceleratus non debet uſurpare jus baptiſmatis.

Reſp. Auguſtinus: Et nos dicimus, non cuicunque licere, ſed ei pœnam eſſe qui ſanctum tractat illicitè, & eum eſſe corrigendum, non ſanctum quod illicitè tractavit reſcindendum, lib. 2. contra Creſconium, cap. 30.

8. Object. 8. Donatiſta: Qui baptizatur ab hæretico vel ſchiſmatico, nil ei prodeſt lavatio ejus.

Reſp. Auguſtinus: Fatemur nihil prodeſſe homini baptiſmum Chriſti, ſi apud hæreticos vel ſchiſmaticos baptizetur, eis ipſis tribuens baptiſmum, quo baptizatur, ſed tunc ei prodeſſe incipere, cum tranſit ad corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia Dei. Tunc enim ſub eodem baptiſmo, quod & foris Chriſti erat, ſed foris poſito nihil proderat, mundato, proderit ab eo cujus membris inſertus eſt. lib. 2. contra Creſconium, capite 28. *Vide 4. ſent. diſt. 5.* Item; quæcunque ipſius Eccleſiæ habentur, extra Eccleſiam non valent ad ſalutem. Sed aliud eſt non habere, aliud non utiliter habere. Qui non habet, eſt baptizandus ut habeat; qui autem non utiliter habet, ut utiliter habeat, corrigendus. lib. 4. de baptiſmo contra Donatiſtas, capite 17. Item; Dei ſacramenta improbare nec in ipſo ſchiſmate audemus. In quo enim nobiſcum ſentiunt, in eo etiam nobiſcum ſunt. In eó autem à nobis receſſerunt, in quo à nobis diſſentiunt. lib. 1. de baptiſmo contra Donatiſtas, capite 1. Deinde, cap. 2. ejuſdem libri; Itaque (inquit) iſti in quibuſdam rebus nobiſcum ſunt, in quibuſdam verò à nobis exierunt. Proinde illa in quibus nobiſcum ſunt, eos agere non vetamus; In quibus autem nobiſcum non ſunt, ut veniendo accipiant, vel redeundo recipiant, adhortamur, & quibus modis poſſumus uti diligant emendati atque correcti, cum charitate flagitamus. Non eis itaque dicimus, Nolite dare: ſed, Nolite in ſchiſmate dare. Nec eis quos videmur baptizaturi, dicimus, Nolite accipere: ſed, nolite in ſchiſmate accipere. Nam ſi quem forte coëgerit extrema neceſſitas, ubi catholicum per quem accipiat non invenerit, & in animo pace catholica cuſtodita, per aliquem extra unitatem catholicam poſitum acceperit, quod erat in ipſa catholica unitate accepturus, ſi ſtatim etiam de hac vita migraverit, non eum niſi catholicum deputamus. Si autem fuerit à corporali morte liberatus, cum ſe catholicæ congregationi etiam corporali præſentia reddiderit, unde nunquam corde diſceſſerat, non ſolum non improbamus quod fecit, ſed etiam ſecuriſſimè veriſſimèque laudamus, quia præſentem Deum credidit cordi ſuo ubi unitatem ſervabat, & ſine ſancti baptiſmi ſacramento, quod ubicunque invenit, non hominum ſed Dei eſſe cognovit, noluit ex hac vita migrare. Si quis autem, cum poſſit in ipſa catholica accipere, per aliquam mentis perverſitatem eligit in ſchiſmate baptizari, etiamſi poſtea venire ad catholicam cogitat; quia certus eſt ibi prodeſſe ſacramentum, quod alibi accipi quidem poteſt, prodeſſe autem non poteſt, proculdubio perverſus & iniquus eſt, & tanto pernicioſius quando ſcientius. Ita enim non dubitat rectè illic accipi, ſicut non dubitat illic prodeſſe etiam quod alibi acceperat. Et cap. 3. ejuſdem libri; Duo enim ſunt quæ dicimus; & eſſe in Eccleſia baptiſmum, & illic tantum rectè accipi: utrumque horum Donatiſtæ negant. Item alia duo dicimus; eſſe apud Donatiſtas baptiſmum, non autem illic rectè accipi.

Ex mente Auguſtini, In caſu neceſſitatis fas baptiſmum accipere per miniſterium hæretici, aut ſchiſmatici, etiam notorii: & ſic baptizatus catholicus accipit tum veritatem, tum etiam virtutem ſacramenti, ſeu ſacramentum & rem ſacramenti.

9. Objectio. A confeſſione catholicorum. 9. Donatiſta; Si baptiſmum noſtrum acceptatis, quid minus habemus, ut nobis de veſtra communione conſulendum putetis?

Reſp. Auguſtinus; Illa quæ ſchiſmatici vel hæretici ſi non aliter habent, nec aliter agunt quàm vera Eccleſia, cum ad nos veniunt, non emendamus, ſed potius approbamus. In quibus enim non diſſentiunt à nobis, in eis non disjunguntur à nobis. Sed tamen, quia eis nihil proſunt quamdiu hæretici vel ſchiſmatici ſunt, propter alia in quibus à veritate diſſentiunt, & propter ipſum ſeparationis immaniſſimum ſcelus, ut ad ſalutem pacis atque unitatis veniant adhortamur, non ſolum ut aliquid habeant quod non habebant, ſed ut eis etiam illud prodeſſe incipiat quod habebant. lib. 1. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 13. & pergit cap. 14. Fruſtra ergo nobis dicunt, ſi baptiſmum noſtrum acceptatis, quid minus habemus ut nobis de veſtra communione conſulendum putetis? Reſpondemus enim, Non baptiſmum veſtrum acceptamus, quia non eſt baptiſmus ille hæreticorum vel ſchiſmaticorum, ſed Dei & Eccleſiæ, ubicunque fuerit inventus & quocunque tranſlatus. Veſtrum autem non eſt niſi quod pravè ſentitis, & ſacrilegè agitis, & impiè ſeparamini.

Separationis immaniſſimum ſcelus.

Cujus ſit baptiſmus.

10 Object. 10. Donatiſta Petilianus dixit; Venite ergo ad Eccleſiam populi, & aufugite traditores, ſi cum hiſdem perire non vultis. Nam ut facilè cognoſcatis, quod cum ipſi ſint rei, de fide noſtra optimè judicent: ego illorum infectos baptizo, illi meos, (quod abſit) recipiunt baptizatos; quæ omnino non facerent, ſi in baptiſmo noſtro culpas aliquas agnoviſſent. Videte ergo quod damus quam ſit ſanctum, quod deſtruere metuit ſacrilegus inimicus.

Reſp. Reſpondit Auguſtinus; Sic approbamus in hæreticis baptiſmum, non hæreticorum, ſed Chriſti, ſicut in fornicatoribus, immundis, luxurioſis, idololatris, veneficis, inimicitiarum retentoribus, contentioſis, æmulis, animoſis, diſſenſionum ſtudioſis, invidis, ebrioſis, comeſſatoribus, & his ſimilibus approbamus baptiſmum, non eorum, ſed Chriſti. Omnes enim iſti, inter quos & hæretici poſiti ſunt, ſicut dicit Apoſtolus, Regnum Dei non poſſidebunt, *Gal. 5: 21* & ideo ad ſiniſtram partem, cum Diabolo pertinebunt. Nec ideo putandi ſunt eſſe in Chriſti corpore quod eſt Eccleſia, quia ſacramentorum ejus corporaliter participes fiunt. Illa enim & in talibus ſancta ſunt, & eis indignè tractantibus & ſumentibus ad majus judicium valebunt. ——— Non ergo veſtrum eſt quod deſtruere metuimus, ſed Chriſti: quod & in ſacrilegis per ſe ſanctum eſt. Nam venientes à vobis recipere non poſſumus, niſi quod veſtrum eſt deſtruamus: deſtruimus enim perfidiam deſertoris, non deſtruimus characterem Imperatoris. Proinde tu ipſe conſidera & deſtrue quod dixiſti, Ego, inquis, infectos illorum baptizo; illi meos, quod abſit, recipiunt baptizatos, Tu enim non infectos baptizas, ſed ut tui erroris fraude inficias, rebaptizas. Nos autem non tuos recipimus baptizatos, ſed deſtruimus errorem tuum unde ſunt tui, & ſuſcipimus Chriſti baptiſmum unde ſunt baptizati lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 108. ſeu ultimo.

11. Item; Si Apoſtolus Cretenſis cujuſdam Prophetæ, *Tit. 1: 12, 13.* qui inter Prophetas Dei non computabatur, teſtimonio, quia verum comperit, etiam ipſe atteſtatus eſt: Cur nos apud quemlibet invenerimus quod Chriſti eſt, & verum eſt, etiamſi ille apud quem invenitur perverſus & fallax eſt, non diſcernimus vitium quod homo habet, & veritatem quam non ſuam ſed Dei habet, & dicimus, ſacramentum hoc verum eſt: ſicut ille ait, *teſtimonium hoc verum eſt*? Numquid ideo dicimus

mus etiam, ipſe homo verax eſt, quia dicimus, ſacramentum hoc verum eſt? Sicut & Apoſtolus, numquid ideo Prophetam illum inter Prophetas

Act. 17: 23.

Dei computavit, quia quod in eo verum invenit, verum eſſe firmavit? Similiter idem Apoſtolus cum apud Athenas eſſet inter aras dæmonum, animadvertit aram quandam, in qua ſcriptum erat, *Ignoto Deo.* Et hoc teſtimonium ad illos in Chriſto ædificandos aſſumſit, ita ut hoc commemoraret in ſermone ſuo, atque ſubjungeret; quem vos ignorantes colitis, hunc vobis nos annunciamus. Numquid quia vel inter idolorum aras vel à ſacrilegis erectam aram illam reperit, propterea quod in ea verum erat damnavit aut reſpuit; aut propter verum quod in ea legerat, etiam ſacrilegia Paganorum ſectanda eſſe perſuaſit? Conſequenter etiam cum ipſum etiam Dominum illis ignotum ſibi autem notum, etiam illorum notitiæ, ſicut

Act. 17: 27, 28.

congruere judicabat, inſinuare vellet, ait inter cætera; Et quidem non longè poſitum ab unoquoque noſtrûm; In illo enim vivimus & movemur & ſumus, ſicut & quidam ſecundùm vos dixerunt. Numquid etiam hic, quia invenit apud ſacrilegos teſtimonia veritatis, aut propter iſta illos adprobavit, aut propter illos iſta damnavit; Vos autem neceſſe eſt ut ſemper erretis, quamdiu propter hominum vitia, Dei ſacramenta violatis; aut nos propter Dei ſacramenta, quæ in vobis violare nolumus, etiam veſtri ſchiſmatis ſacrilegium aſſumere putatis, libro ſecundo, contra literas Petiliani, capite trigeſimo.

12 Item; Sed nos reperientes Apoſtolos in quibuſlibet errantibus, vel qualibet impietate ſacrilegis, ſi quid veri cognoverunt, confirmaſſe potius quam negaſſe; hominum autem errorem & impietatem, ſalvo quod in eis verum inventum eſt, emendaſſe ſive damnaſſe; Hanc regulam etiam in baptiſmi veritate ſectamur, ut apud quos eam invenerimus ita retentam atque ſervatam, ſicut in Eccleſia Catholica retinetur atque ſervatur, non eam negemus neque deſtruamus, ſed, eâ manente, quod vitioſum, quod pravum, quod falſum in unoquoque fuerit, curemus, corrigamus. emendemus: aut ſi non poſſumus, deteſtatum damnatumque vitemus. Proinde cum eos ſuſcipimus, non ſuſcipimus iniquitatem eorum, qua ſe ab Eccleſia Chriſti diremtione ſacrilegâ diviſerunt, qua orbem Chriſtianum, cui Deus per legem, per Prophetes, per Euangelium, per Pſalmos, per Apoſtolos, tam multa teſtimonia perhiber, calumnioſis & maledicis criminationibus inſectantur; Nec eum ipſorum errorem ſuſcipimus, quo baptiſmum Chriſti etiam apud hæreticos regulâ Eccleſiaſticâ cuſtoditum nolunt agnoſcere, audent deſtruere, non dubitant iterere, quinetiam ſi quos invenerint, non ſolùm laïcos, ſed & clericos, nec quoſlibet clericos, verùm & presbyteros & Epiſcopos, etſi in illis Eccleſiis baptizati ſunt quas Apoſtoli labore proprio fundaverunt. quos aliquo modo ſeductos ad ſe transferre potuerint, catechumenos faciunt. Hæc eorum deteſtabilia mala nequaquam ſuſcipimus, quandoquidem niſi eis correctis ad nos tranſire non poſſunt. libro de unico baptiſmo contra Petilianum, capite undecimo.

Donatiſtarum objectio, ſimilis illi quæ propoſita eſt §. 10.

13. Similis eſt illa Donatiſtarum objectio, quæ apud Auguſtinum legitur tractatu ſexto, in Euang. Joannis. Si ergo accepi baptiſmum, non eſt quod mihi des, ſecurus ſum, etiam teſtimonio tuo. Et ego quidem me dico accepiſſe, & ita me fateris accepiſſe, utriuſque lingua ſecurum me facit. Quid ergo mihi promittis? Quare me vis catholicum facere, quando non mihi aliquid daturus es amplius, & me jam accepiſſe fateris quod te habere dicis? ego autem quando dico, veni ad me; dico quia non habes tu, qui fateris quia habeo. Quare dicis, veni ad me?

Reſp.

Reſpondet ibi Auguſtinus; Baptiſmum habes, ſacramentum habes, charitatem non habes qui dividis unitatem. Baptiſmum habes, ſed ſine charitate nihil tibi prodeſt. Veni ergo ad columbam, id eſt, ad Eccleſiam, ut prodeſſe tibi incipiat quod habes. Foris enim habebas baptiſma ad perniciem: intus ſi habuens, incipit prodeſſe ad ſalutem. Non enim tantum tibi non proderat baptiſma, & non etiam oberat: & ſancta poſſunt obeſſe: in bonis enim ſancta ad ſalutem inſunt; in malis ad judicium. Certè enim, fratres, novimus quid accipiamus, & utique ſanctum eſt quod accipimus, & nemo dicit, non eſt

1 Cor. 11: 19.

ſanctum. Et quid ait Apoſtolus? qui autem manducat & bibit indignè, judicium ſibi manducat & bibit: non ait, quia illa res mala eſt, ſed quia ille malus malè accipiendo, ad judicium accipit bonum quod accipit. Non enim mala erat buccella, quæ tradita eſt Judæ à Domino: abſit! Medicus non daret venenum: ſalutem medicus dedit, ſed indignè accipiendo ad perniciem accepit, quia non paratus accepit. Sic ergo & qui baptizatur, habeo, inquit, mihi: Fateor habes: obſerva quod habes, eo ipſo quod habes damnaberis. Quare? quia rem columbæ præter columbam habes. Si rem columbæ in columba habeas, ſecurus habes. Puta te eſſe militarem: ſi characterem Imperatoris tui intus habeas, ſecurus militas: ſi extra habeas, tunc non ſolùm tibi ad militiam non prodeſt character ille, ſed etiam pro deſertore punieris. Veni ergo, veni. ——— Habeto humilitatem, charitatem, pacem: habeto bonum quod nondum habes, ut proſit tibi bonum quod habes: Nam quod habes, habuit & Simon Magus, &c. Hæc ibi.

14. Notentur iſta diligenter etiam contra hujus temporis hæreticos & ſchiſmaticos, qui ſæpe erroribus ſuis idem aut ſimile patrocinium quærunt.

11. Objectio ab unitate Columbæ.

Cant. 6. 9.

Cant. 4: 12, 13, 14, 15.

15. Donatiſta: Scriptum eſt; Unus Deus, una fides, unum baptiſma, una incorrupta & vera catholica Eccleſia, cui dictum eſt; una eſt columba mea, una eſt matris ſuæ: appellatur etiam fons ſignatus, puteus aquæ vivæ, paradiſus cum fructu pomorum; hortus concluſus: Præter ipſam ergo columbam baptiſma non eſt; qui non ſunt in una Eccleſia, non poſſunt habere unum baptiſmum: illic tantummodo eſt verum baptiſma, ubi eſt vera fides. Hæc Donatiſtæ apud Auguſtinum, lib. 1. contra Creſconium, capp. 28. & 31. & lib. de unico baptiſmo, contra Petilianum, cap. 11. & tractatu ſexto in Euang. Joannis, & alibi.

Reſp.

Reſpondet Auguſtinus iiſdem locis, negando conſequentiam illius argumentationis, nam ex illo antecedente, quod eſt irrefragabiliter verum, non ſequitur iſtud conſequens. Sed quid ad rem (inquit Auguſtinus,) cum omnia, ſicut dixiſti, iſta concedam? Verum quod ex his conaris efficere non efficitur; videlicet, ut qui non ſunt in una Eccleſia, non poſſint habere unum baptiſmum: quod omnino falſiſſimum eſt. ——— Ego autem dico, poſſe ſi non mutatur, ſi hoc idem obſervatur: nec ideo fieri ut non ſit idem baptiſma, quia eſt apud illos qui in una non ſunt Eccleſia. Hoc autem probo ex his quæ in eadem ſententia poſuiſti de uno Deo, & unâ fide: invenimus enim eundem Deum extra Eccleſiam ab ignorantibus coli, & nec ideo fieri ut non ipſe ſit Deus: & fidem qua creditur, Chriſtum eſſe Filium Dei vivi, invenimus etiam eos, qui non pertinent ad membra Eccleſiæ, confiteri, nec ideo fieri ut non

ſit una fides. Sic etiam cum invenimus eundem baptiſmum ab eis qui ſunt contra Eccleſiam in baptizandis hominibus obſervari, non ideo non eſſe ipſum baptiſmum exiſtimare debemus. lib. 1. contra Creſconium, cap. 28.

Act. 17: 23. 16. Item: Beatus Paulus Apoſtolus, cum de Deo loqueretur, quia inſcriptum in ara invenerat, ignoto Deo; Quem vos, inquit, ignorantes colitis, hunc ego annuncio vobis. quid eis prædicare cupiebat, niſi eundem Deum quem præter Eccleſiam ignoranter atque inutiliter colebant, in Eccleſia ſapienter & ſalubriter colerent? Ita vobis & nos dicimus, quem baptiſmum vos ignorantes obſervatis, ejus poteſtatem vobis nos annunciamus, non ut cum ad nos veneritis alterum accipiatis, ſed ut eum qui jam apud vos erat, utiliter habeatis. De fide etiam Jacobus Apoſtolus cum loqueretur adverſus eos, qui ſibi quod crediderant ſufficere arbitrabantur, & bene operari nolebant, Tu credis, inquit, *Iac. 2: 19.* quoniam unus Deus eſt, bene facis: & dæmones credunt, & contremiſcunt. Nempe in unitate Eccleſiæ dæmones non ſunt, nec ideo tamen poſſumus dicere aliud eſſe quod credunt, *Matth. 8: 29.* cum & Domino Jeſu Chriſto dixerint; quid nobis & tibi eſt, Fili Dei? Unde Paulus Apoſtolus: *1 Corinth. 13. 2.* Si habeam, inquit, omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem non habeam; nihil ſum. Non autem exiſtimo quenquam ita deſipere, ut credat ad Eccleſiæ pertinere unitatem eum, qui non habet charitatem. Sicut ergo Deus unus colitur ignoranter etiam extra Eccleſiam, nec ideo non eſt ipſe; & fides una habetur ſine charitate etiam extra Eccleſiam, nec ideo non eſt ipſa. *Epheſ. 4: 4, 5, 6.* Unus enim Deus, una fides, unum baptiſma, una incorrupta Catholica Eccleſia, non in qua ſolus unus Deus colitur, ſed in quâ ſolâ unus Deus piè colitur: nec in qua ſolâ una fides retinetur, ſed in qua ſolâ una fides cum charitate retinetur. Nec in qua ſola unus baptiſmus habetur, ſed in qua ſola unus baptiſmus ſalubriter habetur. libro primo contra Creſconium, capite vigeſimo nono.

17. Item; Et poteſt fieri, ut habeat aliquis baptiſmum præter columbam; ut proſit ei baptiſmus præter columbam, non poteſt. tractatu ſexto in Evangelium Joannis. Item: Non eſt baptiſmus ille hæreticorum vel ſchiſmaticorum, ſed Dei & Eccleſiæ, ubicunque fuerit inventus & quocunque translatus. lib. 1. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 14.

*18. Item; Quid eſt ergo quod dicit, illic eſſe verum baptiſma, ubi eſt vera fides? Prorſus fieri poteſt, ut aliqui verum habeant baptiſmum, & non habeant veram fidem: ſicut fieri poteſt, ut habeant verum Evangelium, quod non rectè intelligendo, falſi aliquid credant de Deo. Numquid propter ipſam fidei falſitatem etiam Evangelium, quod verum apud eos invenitur, deteſtandum aut emendandum putabimus? libro, de unico baptiſmo contra Petilianum, cap. 11.

19. Item; Demonſtravi quam non ſit conſequens, ut ſi concedimus eſſe baptiſmum in parte Donati, ſimul etiam concedamus in eadem ſocietate quenquam baptizari oportere. quia ſicut bonam legem potuit habere reprobus populus Judæorum: ſic bonum ſacramentum poteſt habere reproba ſocietas hæreticorum. quid autem propriè detur in Eccleſia, quod præter illam omnino non datur, ſuo loco ſine difficultate monſtrabitur. Neque enim rectè ageremus cum hæreticis, quos habere baptiſmum confitemur, ut omni modo ad Eccleſiam Catholicam veniant, niſi veniendo acciperent aliquid quod nec alibi poſſint accipere; & quod niſi acceperint, fruſtra & perniciosè habeant quæcunque alia, quamvis bona & ad legem Dei pertinentia, ubilibet accipere potuerunt. Hoc enim quidquid eſt, quod ſecundùm ſcripturas certiſſimamque rationem inveniri potuerit, non niſi in ſancta Eccleſia vel dari vel accipi poſſe, hoc pertinebit ad fontem ſignatum, puteum aquæ vivæ, Paradiſum cum fructu pomorum, cujus ut potuiſti mentionem feciſti. *Cant. 4: 12.* Sed quid illud ſit non te intellexiſſe oſtendiſti, quandoquidem hoc de viſibili baptiſmo dictum eſſe arbitraris: quod licet ſanctum ſit, neque ullo modo prætermittendum, quoniam ſacratiſſima ſignificatione præpollet; quàm multi eum tamen accipiant, non ſolùm boni qui ſecundum propoſitum vocati ſunt conformes imagini Filii Dei, ſed etiam hi qui regnum Dei non poſſidebunt, *Rom. 8: 28, 29. Gal. 5: 21.* in quibus, ſicut dicit Apoſtolus, ebrioſi & avari numerantur, puto quod ſi pertinacia depoſita cogitaveris, verum me dicere tibi ipſe facile reſpondebis; ut non quæras fontem ſignatum, & puteum aquæ vivæ, niſi quo hi qui diſplicent Deo divinitus non permittuntur accedere. libro primo contra Creſconium, capite trigeſimo quarto, ſeu ultimo.

Contra ſchiſmaticos. 20 Item; Non autem habet Dei charitatem, qui Eccleſiæ non diligit unitatem, ac per hoc rectè intelligitur dici, non accipi niſi in Catholica Spiritus Sanctus. ——— Cum ergo ſit aliud *Diſt.* ſacramentum, quod habere etiam Simon Magus potuit; aliud operatio Spiritus quæ in malis hominibus etiam fieri ſolet, ſicut Saul habuit Prophetiam; aliud operatio ejuſdem Spiritus, *1 Tim. 1: 5.* quam niſi boni habere non poſſunt, ſicut eſt finis præcepti charitas de corde puro & conſcientiâ bonâ & fide non fictâ: quodlibet hæretici & ſchiſmatici accipiant, charitas quæ cooperit *1 Petr. 4: 8.* multitudinem peccatorum, proprium donum eſt Catholicæ unitatis & pacis, nec eſt in omnibus, quia nec ejus ſunt omnes, ſicut ſuo loco videbimus. Præter ipſam tamen eſſe illa charitas non poteſt, ſine qua cætera, etiamſi agnoſci & approbari poſſunt, prodeſſe tamen & liberare non poſſunt. *Manus impoſitio.* Manus autem impoſitio non, ſicut baptiſmus, repeti non poteſt. quid eſt enim aliud niſi oratio ſuper hominem? lib. 3. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 16.

12. Objectio. De regeneratione ſeu baptiſmali generatione. 21. Alia Donatiſtarum objectio fuit, de regeneratione per ſacramentum baptiſmi, quod eſt lavacrum regenerationis; Sed videntur (inquit Auguſtinus) ſibi argutiſſimè quærere; utrum generet filios baptiſmus Chriſti in parte Donati, an non generet: ut ſi conſenſerimus quod generet, ſuam eſſe aſſeverent Eccleſiam matrem, quæ filios potuit de Chriſti baptiſmate generare, & quia unam oportet eſſe Eccleſiam, ex hoc jam noſtram non eſſe Eccleſiam criminentur. Si autem dixerimus, non generat; cur ergo ajunt, apud vos non renaſcuntur per baptiſmum, qui tranſeunt à nobis ad vos, cum apud nos fuerint baptizati, ſi nondum nati ſunt? Hæc eſt illorum objectio, apud Auguſtinum, libro primo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite decimo.

Reſp. 22. Reſpondet ibidem Auguſtinus; Quaſi verò ex hoc generet unde ſeparata eſt, & non ex hoc unde conjuncta eſt. Separata eſt enim à vinculo charitatis & pacis, ſed adjuncta eſt in uno baptiſmate. Itaque una eſt Eccleſia, quæ ſola Catholica nominatur, & quicquid ſuum habet in communionibus diverſorum à ſua unitate ſeparatis, per hoc quod ſuum in eis habet, ipſa utique generat, non illæ. Neque enim ſeparatio eorum generat, ſed quod ſecum de iſta tenuerunt: quod ſi & hoc dimittant, omnino non generant. Hæc itaque in omnibus generat,

cu-

cujus ſacramenta retinemur, unde poſſit tale
aliquid ubicunque generari, quamvis non omnes
quos generat ad ejus pertineant unitatem, quæ
uſque in finem perſeverantes ſalvat. Neque enim
hi ſoli ad eam non pertinent, qui ſeparationis a-
perto ſacrilegio manifeſti ſunt, ſed etiam illi
qui in ejus unitate corporaliter mixti per vitam
Act. 8:21. peſſimam ſeparantur. Etenim Simonem Ma-
gum per baptiſma ipſa pepererat: cui tamen di-
ctum eſt, quod non haberet partem in hæredita-
te Chriſti. Numquid ei baptiſmus, numquid
Evangelium, numquid ſacramenta defuerunt?
Sed quia charitas deerat, fruſtra natus eſt, & ei
expediebat fortaſſe non naſci. Numquid non
1 Cor. 3: erant nati quibus Apoſtolus ait, Tanquam par-
1, 2. vulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non e-
ſcam: eos tamen à ſacrilegio ſchiſmatis revocat,
in quod ideo irruebant, quia carnales erant. ——
Iſti ergo ſi in hac obſtinatione remanerent, certè
quidem nati erant, nec tamen ad ipſam Eccle-
ſiam de qua nati erant, per pacis atque unitatis
vinculum pertinerent. Ergo ipſa generat, & per
uterum ſuum, & per uteros ancillarum ex eiſdem
1 Cor. ſacramentis, tanquam ex viri ſui ſemine. Non
10: 6. enim fruſtra dicit Apoſtolus, Omnia illa in fi-
gura eſſe geſta. Sed qui ſuperbiunt & legitimæ
Geneſ. 21: matri non adjunguntur, ſimiles ſunt Iſmaëli,
10. de quo dictum eſt, Ejice ancillam & filium ejus;
Galat. 4: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo
30. Iſaac. qui autem pacificè diligunt legitimam Pa-
tris ſui conjugem, cujus legitimo jure generati
ſunt, ſimiles ſunt filiis Jacob, quamvis de an-
cillis natis, ſed tamen eandem hæreditatem ſu-
mentibus. qui autem de utero ipſius matris in-
tus in unitate nati, negligunt gratiam quam ac-
Geneſ. 25: ceperunt, ſimiles ſunt Eſau filio Iſaac, qui repro-
23, 33, 44. batus eſt, Deo atteſtante & dicente, Jacob di-
Mal. 1: lexi, Eſau autem odio habui: cum ambo ex uno
2, 3. concubitu concepti, ex uno utero nati ſint. Hæc
Rom. 9: Aug. lib. 1. de baptiſmo contra Donatiſtas,
12, 13. cap. 10.

13. Objectio. 23. Donatiſtæ quærebant etiam, utrùm pec-
De remiſſione peccatorum. cata dimitterentur in parte Donati; & hoc di-
lemmate pugnabant; Aut dimittuntur, aut non
dimittuntur; ſi dimittuntur, ergo in parte Do-
nati eſt Spiritus Sanctus operans dimiſſionem
Matth. peccatorum; quia cum inſufflante Domino da-
28: 19. tus eſſe diſcipulis, tunc ſecurus eſt & ait, Ba-
Ioan. 20: ptizate gentes in nomine Patris & Filii & Spi-
22, 23. ritus Sancti; ſi cui dimiſeritis peccata, dimit-
tuntur ei; ſi cui tenueritis, tenebuntur. Et ſi ita
eſt, inquiebant, communio noſtra eſt Eccleſia
Chriſti, Non enim præter Eccleſiam dimiſſio-
nem peccatorum Spiritus Sanctus operatur. Et
ſi noſtra communio eſt Eccleſia Chriſti, non eſt
Eccleſia Chriſti veſtra communio, Una eſt enim
quæcunque illa ſit, de qua dictum eſt, Una eſt
columba mea, una eſt matri ſuæ. Nec poſſunt
Eccleſiæ tot eſſe, quot ſchiſmata. Si non dimit-
tuntur peccata in parte Donati, ergo non eſt
illic verus baptiſmus; & propterea quos à nobis
Cant. 6: 9. ſuſcipitis, vos baptizare debetis: quod quia non
facitis, in Eccleſia Chriſti vos non eſſe fatemi-
ni. Hæc eſt Donatiſtarum objectio, apud Augu-
ſtinum, lib. 1. de baptiſmo contra Donatiſtas.
capite undecimo.

Reſponſio prior. 24. Reſpondet Auguſtinus ibidem, & capi-
tibus duodecimo & decimo tertio. Non dimitti:
neque tamen non eſſe illic verum baptiſmum.
quemadmodum Simoni Mago & cuicunque fi-
cto hypocritæ fallaciter intus in ipſa unitate Catho-
lica baptiſmum accipienti, datur quidem verus
baptiſmus, ſed manenti in ea fictione & amaritu-
dine cordis non dimittuntur peccata. quæ tamen
poſtea dimittentur, ſi fictionem ſuam corde con-
cuſſo & vero dolore faſſus fuerit; nec erit denuo
baptizandus, ſed baptiſma prius acceptum, in-
cipiet tunc ei prodeſſe ad remiſſionem peccato-
rum. Sic etiam in communionibus ab Eccleſia
ſeparatis poſſe homines baptizari, ubi Chriſti ba-
ptiſmus eadem ſacramenti celebratione datur &
ſumitur, qui tamen tunc profit ad remiſſionem
peccatorum, cum quis reconciliatus unitati, ſacri-
legio diſſenſionis exuitur, quo ejus peccata tegeban-
tur, & dimitti non ſinebantur. Hæc prior reſpon-
ſio eſt. quam etiam confirmat teſtimonio Johannis *1 Ioan.* 2:
Apoſtoli, dicentis; Qui odit fratrem ſuum, in 9.
tenebris manet uſque adhuc. Peccata enim (in-
quit Auguſtinus) tenebræ animarum ſunt: Nulli *Omnis*
autem ſchiſma facerent, ſi fraterno odio non ex- *ſchiſmati-*
cæcarentur. Et teſtimonio Petri Apoſtoli, di- *cus odit*
centis Simoni Mago, non eum habere partem *fratrem.*
in ſorte ſanctorum. Sed quia regerebant Dona-
tiſtæ, hoc eſſe dictum Simoni Mago, poſt bapti-
ſmum in vera Eccleſia acceptum, quia poſtea *Act.* 8: 21.
peccavit, pecuniâ volens emere donum Dei: id-
circo & alia viâ illis occurrit Auguſtinus, capite
duodecimo.

25. Altera Auguſtini reſponſio: Quid ſi ad *Reſponſio*
ipſum baptiſmum fictus acceſſit? dimiſſa ſunt ei *poſterior.*
peccata, an non ſunt dimiſſa? eligant quod vo- *lib.* 1 *de*
lunt, utrumlibet elegerint, ſufficiet nobis. Si *baptiſmo*
non dimiſſa dixerint, ſtat reſponſio ſuperius da- *contra Do-*
ta. Si dixerint dimiſſa; quomodo ergo Spiritus *natiſtas,*
Sanctus diſciplinæ effugiet fictum, ſi in iſto ficto *cap.* 12.
remiſſionem operatus eſt peccatorum? Si autem *Sap.* 1: 5.
dixerint, in illo qui fictus acceſſit, per ſanctam
vim tanti ſacramenti dimiſſa quidem illi eſſe
peccata ipſo temporis puncto, ſed per fictio-
nem ipſius rediiſſe continuò, ut Spiritus Sanctus
& affuerit baptizato, ut peccata recederent, &
perſeverantiam fictionis fugerit ut redirent. qui
ergo hoc dixerint, hoc etiam in eis intelligant
fieri, qui extra Eccleſiæ communionem, ſed ta-
men baptiſmate Eccleſiæ baptizantur; quod ubi-
cunque fuerit, ſanctum eſt per ſeipſum. Nam
redire dimiſſa peccata, ubi fraterna charitas non
eſt, apertiſſimè docet in Evangelio de illo ſervo, *Matth.* 18:
quem cum inveniſſet debitorem decem millium 27, 34.
talentorum, deprecanti omnia dimiſit. Ille au-
tem conſervum ſuum, qui ei debebat centum
denarios, cum miſeratus non fuiſſet, juſſit eum
Dominus reddere, quæ ei dimiſerat. Tempus er-
go, quo accipitur indulgentia per baptiſmum, *Renovabi-*
tanquam tempus eſt reddendæ rationis, ut omnia *lis quadam*
debita quæ inventa fuerint dimittantur. Nec ta- *remiſſio,*
men illud, quod nondum conſervo dimiſerat, *ſive ſacra-*
impedivit Dominum ejus, quominus in illo *mento te-*
tempore accipiendæ rationis dimitteret ei omnia *nus. Vide*
quæ debebat. Sed quid profuit, quandoquidem *cap.* 16.
in caput ejus propter odiorum perſeverantiam
rurſus omnia continuò replicata ſunt? Et capite
decimo tertio ejuſdem libri primi de baptiſmo
contra Donatiſtas; Sive ergo (inquit) dimittan-
tur, ſive non dimittantur, neceſſaria eſt medi-
cina poſtea, neque tamen ſi vixerit, atque id cor-
rigendum eſſe didicerit atque correxerit, denuo
baptizatur, ſive apud illos, ſive apud nos.

26. Utramque reſponſionem repetit Augu- *Peccata*
ſtinus, libro tertio de baptiſmo contra Donati- *non dimit-*
ſtas, capite decimo tertio. Dimitti autem fictis *tuntur*
peccata, non aſſerendo dixiſſe Auguſtinum, *fictis.*
ſed quærendo & aliorum opiniones referendo,
obſervavit Lombardus, 4. ſent. diſt. 4.

27. Idem Auguſtinus, libro tertio de bapti- *Irrevoca-*
ſmo, capite decimo ſeptimo. Sacramenti (in- *bilis remiſ-*
quit) integritas ubique cognoſcetur, ſed ad pec- *ſio. Vide*
catorum illum irrevocabilem remiſſionem extra *cap.* 16.
unitatem Eccleſiæ non valebit, nec in hæreſi *§.* 5. &
aut ſchiſmate conſtituto, ſed nec ſanctorum o- *§.* 9.

rationes, id eſt, illius unicæ columbæ gemitus potuerunt adjuvare: ſicut nec intus poſitum poſſunt, ſi adverſum ſe ipſe per vitam peſſimam teneat debita peccatorum, non ſolum ſi per accipitrem, ſed etiam ſi per ipſius columbæ prum miniſterium baptizentur. Hæc Auguſtinus, libro tertio de baptiſmo contra Donatiſtas, capite decimo ſeptimo.

Joan. 20: 21, 22, 23. 28. Et cap. 18. ejuſdem libri; Sicut miſit me, inquit, Pater, & ego mitto vos. Hoc cum dixiſſet, inſpiravit, & ait illis, Accipite Spiritum Sanctum, ſi cujus remiſeritis peccata, illi remittuntur: ſi cujus retinueritis, tenebuntur illi. Ergo ſi perſonam gerebant Eccleſiæ, *Contra ſchiſma.* & ſic eis hoc dictum eſt, tanquam ipſi Eccleſiæ diceretur, pax Eccleſiæ dimittit peccata, & ab Eccleſiæ pace alienatio tenet peccata, non ſecundum arbitrium hominum, ſed ſecundùm arbitrium Dei & orationes *1 Cor. 2: 15.* ſanctorum ſpiritalium, qui omnia dijudicant, ipſi autem à nemine judicantur. Petra enim tenet, Petra dimittit: columba tenet, columba dimittit: unitas tenet, unitas dimittit. Pax autem hujus unitatis in ſolis bonis eſt, vel jam ſpiritalibus, vel ad ſpiritalia concordi obedientiâ proficientibus: In malis autem non eſt, ſive foris tumultuentur, ſivè intus cum gemitu tolerentur, & baptizent, & baptizentur. ——— Remiſſam tamen peccatorum non dant, quæ per orationes ſanctorum, id eſt, per columbæ gemitus datur, quicunque baptizet, ſi ad ejus pacem illi pertinent quibus datur. *Joan. 20: 23.* Non enim raptoribus & fœneratoribus diceret Dominus, Si cui dimiſeritis peccata, remittuntur illi: ſi cui tenueritis, tenebuntur. *Nota, foris nihil ligari aut ſolvi, ex mente Auguſtini.* Foris quidem nec ligari aliquid poteſt nec ſolvi; ubi non ſit qui aut ligare poſſit aut ſolvere, ſed ſolvitur qui cum columba fecerit pacem, & ligatur qui cum columba non habet pacem, ſive apertè foris ſit, ſive intus eſſe videatur. Hæc ibi.

Prior reſponſio potior. 29. Præfert apertè Auguſtinus priorem ſuam reſponſionem, ut potiorem: quod ſcilicet in hæreſi aut ſchiſmate conſtituto, vel charitate fraterna deſtituto, non dimittantur in baptiſmo peccata. quæ reſponſio veriſſima & tutiſſima eſt. Altera autem non æquè tuta eſt; Nam ex ea ſequi videtur, fictum, qui in ipſo percepti baptiſmi momento exſpiraret, antequam redirent dimiſſa peccata, ſalvari ſine charitate, quod eſt prorſus abſurdum. Sin autem dicas, dimiſſa eſſe *Remiſſio irrevocabilis. Vide infra, cap. 16. §. 9.* remiſſione non illa irrevocabili, quæ datur rectis corde, ſed quadam revocabili remiſſione, quæ non ſit accipienti profutura & irrevocabilis futura, niſi abjecto odio fraterno habuerit veram charitatem, priuſquam ex hac vita migraverit: & hunc eſſe ſenſum illius parabolæ Evangelicæ. Erit iſta revocabilis remiſſio non niſi conditionata, & ſacramento tenus, non autem abſoluta & per rem ſacramenti. Atque ita revolvimur *Remiſſio conditionata & ſacramentalis.* ad priorem illam Auguſtini reſponſionem, quæ ſufficit: & parabolæ Evangelicæ ſatisfit per iſtam qualemcunque remiſſionem conditionatam & ſacramentalem: quamvis abſolutè & irrevocabiliter dimitti peccata fictorum non ſinat ipſorum perverſa & obſtinata malitia. Vide infra ad objectionem 16.

14. Objectio. 30. Si quæras, an non ſaucientur per doctrinam & baptiſmum apud Donatiſtas, quos illi ab idololatria atque infidelitate venientes docent rectam fidem, & vero baptiſmo baptizant.

Reſponſio. Reſpondet Auguſtinus; Illi quos baptizant, ſanant vulnere idololatriæ vel infidelitatis, ſed gravius feriunt vulnere ſchiſmatis. Idololatras enim in populo Dei gladius interemit, *Schiſm.* ſchiſmaticos autem terræ hiatus abſorbuit. quid ergo prodeſt homini vel ſana fides, vel ſanum fortaſſe ſolum fidei ſacramentum, ubi lethali vulnere ſchiſmatis peremta eſt ſanitas charitatis, per cujus ſolius peremtionem etiam illa integra trahuntur ad mortem? ſicut ex uno gravi vulnere in aliqua neceſſaria corporis parte, licet cætera membra ſana ſint, moritur homo, niſi curetur. Nec ideo ſe putent ſanos eſſe quia dicimus eos habere aliquid ſanum, nec rurſus putent ideo curandum eſſe quod ſanum eſt, quia oſtendimus aliquid vulneratum. quæ nobiſcum eadem faciunt, non ſe in eis ſeparaverunt, & ex *In texturæ compage.* ea parte in texturæ compage detinentur, in cætera ſciſſi ſunt. Proinde ſi quem ſociaverint ſibi, ex ea parte nectitur Eccleſiæ, in qua nec illi ſeparati ſunt. Et ideo ſi ad Eccleſiam venire voluerit, in eo ſanatur ubi laniatus errabat. Ubi verò ſanus connectebatur, non curatur ſed agnoſcitur; ne cum ſana curare volumus, potius vulneremus. lib. 1. de bapt. contra Donatiſtas, cap. 8.

31. Ad illam objectionem ex Cypriano ſumtam; Eccleſiam & Spiritum & baptiſma, non poſſe ab invicem ſeparari; & ideo qui ab Eccleſia ſeparati ſunt, & ab Spiritu Sancto, etiam à baptiſmo ſeparatos eſſe. *15. Objectio.*

Reſpondet Auguſtinus, libro quinto de baptiſmo contra Donatiſtas, capite vigeſimo tertio, *Reſponſio.* quod ſi ita eſt, cum quiſque in Eccleſia Catholica baptiſmum acceperit, tamdiu in eo manet, quamdiu in Eccleſia & ipſe manet: ſi autem inde diſceſſerit, diſceſſit à baptiſmo: quod non ita eſt, fatente ipſo Cypriano; nam ideo redeunti non redditur, quia cum diſcederet non amiſit. quemadmodum autem Spiritum Sanctum ſicut habent filii dilecti, non habent filii maligni, & tamen baptiſmum habent: ſic & Eccleſiam ſicut habent Catholici, non habent hæretici, & tamen baptiſmum habent: Nam Spiritus Sanctus diſciplinæ fugiet fictum, nec tamen eum fugiet baptiſmus. *Sap. 1: 5.* Itaque ſicut poteſt baptiſma eſſe, unde ſe aufert Spiritus Sanctus: ita poteſt eſſe baptiſma, ubi non eſt Eccleſia. Hæc ibi. quæ ſic intelligenda ſunt; Etiamſi Deus ſemper adſit ſacramentis ſuis, per qualeslibet adminiſtrentur, & ſacramenta Dei ubique recta & ſancta ſint, non tamen ea proſunt hominibus perverſis (ut monet Auguſtinus, eodem libro, capite decimo nono.) Et quamvis fieri etiam poſſit, ut habeant ejuſmodi homines Spiritum, ſive quædam Spiritus Sancti dona, ſicut Saül habuit Prophetiam: non tamen ad ſalutem habent, ſed ad perniciem; neque habent charitatem, quod eſt maximum donum Spiritus Sancti, ſine quo non valent ad ſalutem quæcunque alia ſancta in homine fuerint. Adeoque fieri poteſt, ut aliquis habeat verum & ſanctum baptiſmum, neque tamen ſit templum Spiritus Sancti. ſicut avari, qui non ſunt templum Dei: cum ſcriptum ſit; quæ ſocietas templo Dei cum idolis? Et avaritiam idololatriam eſſe teſtetur Apoſtolus. ſic ſe explicat *2 Corinth. 6: 16.* Auguſtinus, libro quinto de baptiſmo contra *Coloſſ. 3: 5.* Donatiſtas, capitibus vigeſimo tertio, & vigeſimo quarto. Idem alibi; Sic ergo (inquit) in hæreſi baptizatus, in nomine Sanctæ Trinitatis, tamen non ſit templum Dei, ſi ab hæreſi non receſſerit; quomodo neque in avaritia in eodem nomine baptizatus ſit templum Dei, ſi ab avaritia non recedat: etiamſi intus ſit baptizatus apud Catholicos. libro quarto de baptiſmo contra Donatiſtas, capite quarto.

32. Objiciebatur & illud dictum Apoſtoli; *16. Objectio.* Quotquot in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. *Gal. 3: 27.* Ex quo effici videtur, remitti eis peccata; ipſoſque fieri templum Spiritus Sancti, quicunque verum baptiſmi ſacramentum accipiunt: adeoque nihil ſupereſſe quod in Catholica unitate

neci-

accipiant, qui in hæreſi aut ſchiſmate baptizantur; neque opus eſſe, ut ſe Catholicæ communioni aſſocient, ſi jam foris verum acceperint baptiſmum.

Reſp. Reſpondet Auguſtinus, libro quinto de baptiſmo contra Donatiſtas, capite vigeſimo quarto. *Diſt.* induunt homines Chriſtum aliquando uſque ad ſacramenti perceptionem, aliquando & uſque ad vitæ ſanctificationem: atque illud primum & bonis & malis poteſt eſſe commune, hoc autem alterum proprium eſt bonorum & piorum. Hæc ibi. Nempe illa omnia ſequuntur, ſi induatur Chriſtus etiam uſque ad vitæ ſanctificationem; non autem, ſi tantùm ad ſacramenti perceptionem.

17. Objectio. 33. Tueri etiam ſe conabantur Donatiſtæ auctoritate beati Cypriani, qui venientes ab hæreticis cenſuit baptizandos: aſſentiente Concilio collegarum: quod & prius viſum eſt Agrippino, ejuſque Concilio.

Reſp. Ad hanc objectionem prolixè reſpondet Auguſtinus, libro 2. contra Creſconium, capitibus 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. & libro 3. capitibus 1. 2. 65. & libro 1. de baptiſmo contra Donatiſtas, capite 18. 19. & libro 2. capitibus 1. 2. 3. 4. 5. &c. & lib. 3. & lib. 4. & lib. 5. & lib. 6. & lib. 7. ejuſdem operis. & lib. de unico baptiſmo contra Petilianum, capp. 13. 14. 15. quædam reſponſionis Auguſtinianæ capitula inſigniora ſubjiciam:

Prima pars reſponſionis Auguſtini ad objectionem, à Cypriani & Agrippini & Conciliorum ab illis celebratorum auctoritate ſumtam. 34. Magna quidem eſt auctoritas Cypriani, ſed non infallibilis, ut eſt auctoritas ſacrarum ſcripturarum, ſecundùm quam decrevit plenarium Concilium Catholicum orbis terrarum, etiam in hæreticis inventum Chriſti baptiſmum non eſſe improbandum. Concilia autem poſteriora prioribus, & univerſalia provincialibus præponuntur. libro 2. contra Creſconium, capite 32. & libro 2. de baptiſmo contra Donatiſtas, capitibus 3. 9. & libro 5. capite 4. & capite 17. & libro 6. capite 13. & libro 1. capite 7.

Pars ſecunda reſponſionis de Cypriano, &c. Nazareni hæretici. 35. Deteſtandus eſt error Donatiſtarum & omnium eorum, qui clarorum virorum quædam non rectè facta laudabiliter ſe imitari putant, à quorum virtutibus alieni ſunt. ac ſi quis Chriſtum negans, aut gentes judaïzare cogens, ſe Petri Apoſtoli exemplo defendat, cum hæreticis illis, qui ſe Chriſtianos Nazarenos vocant. libro de unico baptiſmo contra Petilianum, capite 13. & libro 7. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 1.

Pars tertia. 36. Illis temporibus, nondum erat diligenter illa baptiſmi quæſtio pertractata; Nova enim tunc quæſtio fuit, quemadmodum ſuſcipiendi eſſent hæretici, quæ nonnullos fratres, hæreticam perniciem vehementer meritò deteſtantes, ipſa novitate turbavit, ut crederent hoc etiam eſſe in eis improbandum, quod malo ſuo tenebant bonum. libro primo de baptiſmo, capite ſeptimo, & libro ſecundo de baptiſmo, capite ſeptimo, & libro de unico baptiſmo, capite decimo tertio. Satis oſtendit ipſe Cyprianus, tanto excellentior, quanto humilior, facillimè ſe correcturum fuiſſe ſententiam ſuam, ſi quis ei demonſtraret, baptiſmum Chriſti ſic dari poſſe ab eis, qui foris exeunt, quemadmodum amitti non potuit cum foras exirent, unde multa jam diximus, nec nos ipſi (verba ſunt Auguſtini) tale aliquid auderemus aſſerere, niſi univerſæ Eccleſiæ concordiſſimâ auctoritate firmati, cui & ipſe ſine dubio cederet, ſi jam illo tempore quæſtionis hujus veritas eliquata per plenarium Concilium ſolidaretur. Si enim Petrum laudat & prædicat, ab uno poſteriore collega patienter concorditerque correctum, quanto citius ipſe cum

Cyprian. epiſt. ad Quintum, quæ in Pameliana editione eſt epiſt. 71.

concilio provinciæ ſuæ univerſi orbis auctoritate patefactâ veritate ceſſiſſet? quia profectò & uni verum dicenti & demonſtranti poſſet facillimè conſentire tam ſancta anima, tam pacata: & fortaſſe factum eſt; ſed neſcimus Neque enim omnia, quæ in illo tempore inter Epiſcopos geſta ſunt, memoriæ literiſque mandari potuerunt; aut omnia, quæ mandata ſunt, novimus. quomodo enim potuit iſta res tantis altercationum nebulis involuta, ad plenarii Concilii luculentam illuſtrationem confirmationemque perduci, niſi primò diutiùs per orbis terrarum regiones multis hinc atque hinc diſputationibus & collationibus Epiſcoporum pertractata conſtaret? libro ſecundo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite quarto. Vir ſanctus Cyprianus, non ſolùm doctus, ſed etiam docilis, quod in laude Epiſcopi, quem deſignat Apoſtolus, ſic intellexit ipſe, ut diceret, etiam hoc in Epiſcopo eſſe diligendum, non ſolùm ut ſcienter doceat, ſed etiam patienter diſcat: non dubito quin, ſi iſtam quæſtionem in Eccleſia diu multumque verſatam cum viris ſanctiſſimis doctiſſimiſque tractaret, per quos poſtea factum eſt, ut antiqua illa conſuetudo etiam plenario concilio firmaretur, ſine dubitatione demonſtraret, non ſolum quàm doctus eſſet in his, quæ firmiſſimâ veritate perceperat, verum etiam docilis in his, quæ minus adverterat. libro quarto de baptiſmo contra Donatiſtas, capite quinto. at Donatiſtæ nec prætetitâ Eccleſiæ conſuetudine, quæ ſola Cypriano objiciebatur, nec poſteriore robore plenarii concilii, nec tot tantiſque ſanctarum ſcripturarum teſtimoniis, nec prolatis ex ipſo Cypriano multis documentis, nec perſpicuis rationibus veritatis, neque his omnibus jam ſimul concurrentibus, ſe erudiri & ab errore abduci ſinunt, ſed obſtinatâ præſumtione hæc omnia contemnunt. lib. 5. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 4.

1 Tim. 3:2. Hoc in Epiſcopo diligendum eſt, non ſolum ut ſcienter doceat, ſed etiam patienter diſcat.

Donatiſtarum indocilis pertinacia.

Quarta pars reſponſionis de Agrippino & Cypriano. 37. Baptizare hæreticos (quod Agrippinus & Cyprianus feciſſe dicuntur) tunc fuit humani erroris: baptizare autem Catholicos (quod adhuc iſti Donatiſtæ faciunt,) ſemper eſt diabolicæ præſumtionis. lib. de unico baptiſmo contra Petilianum, cap. 13.

Quinta pars reſponſionis de Cypriano. 38. Cyprianus cum collegis ſuis Epiſcopis diverſa de baptiſmo ſentientibus, magnam charitatis abundantiam vigilantiſſimè cuſtodiens, in communionis unitate permanſit. libro quarto de baptiſmo contra Donatiſtas, capitibus octavo & nono, & libro tertio, capite decimo nono. Inſani Donatiſtæ, quos ad pacem atque unitatem ſanctæ Eccleſiæ remeare, atquè in ea ſanari cupimus atque optamus, quid ad hæc dicitis vos? Certè nobis objicere ſoletis Cypriani literas, Cypriani ſententiam, Cypriani concilium: Cur auctoritatem Cypriani pro veſtro ſchiſmate aſſumitis; & ejus exemplum pro Eccleſiæ pace reſpuitis? libro ſecundo de baptismo contra Donatiſtas, capite tertio. Hoc autem facit ſanitas pacis, ut, cum diutius aliqua obſcuriora quæruntur, & propter inveniendi difficultatem diverſas pariunt in fraterna diſceptatione ſententias, donec ad verum liquidum perveniatur, vinculum permaneat unitatis, ne in parte præciſa maneat inſanabile vulnus erroris. libro ſecundo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite quarto. Et pergit Auguſtinus, capite ſequente: Et ideo (inquit) plerumque doctioribus, minus aliquid revelatur, ut eorum patiens & humilis charitas, in qua fructus major eſt, comprobetur, vel quomodo teneant unitatem, cùm in rebus obſcurioribus diverſa ſentiunt, vel quomodo accipiant veritatem; cum contra id, quod ſentebant,

Cur plerumque viris doctis minus aliquid revelatur.

bant, declaratum eſſe cognoſcunt. quorum duo-rum manifeſtatum tenemus unum in beato Cypriano: id eſt, quomodo tenuerit unitatem cum eis, à quibus diverſum ſentiebat. Ait enim, Neminem judicantes, aut à jure communionis aliquem ſi diverſum ſenſerit amoventes. Alterum autem, id eſt, quomodo accipere potuerit veritatem, contra id quod ſentiebat inventam, etſi literæ tacent, merita clamant; ſi epiſtola non invenitur, corona teſtatur; ſi concilium non indicat Epiſcoporum, conſortium indicat Angelorum. Non enim parvum documentum eſt pacatiſſimæ animæ in ea unitate martyrium meruiſſe, unde ſe diverſum ſentiens noluit ſeparare.

Nota contra ſchiſmaticos.

Homines enim ſumus. Unde aliquid aliter ſapere, quàm ſe res habet, humana tentatio eſt; nimis autem amando ſententiam ſuam, vel invidendo melioribus, uſque ad præcidendæ communionis & condendi ſchiſmatis vel hæreſis ſacrilegium pervenire, diabolica præſumtio eſt: In nullo autem aliter ſapere, quàm res ſe habet, Angelica perfectio eſt. quia itaque homines ſumus, ſed ſpe Angeli ſumus, quibus æquales in reſurrectione futuri ſumus; quamdiu perfectionem Angeli non habemus, præſumtionem Diaboli non habeamus.

1 Corinth. 10: 13.

Ideo dicit Apoſtolus, *Tentatio vos non apprehendat, niſi humana.* Humanum eſt ergo, aliquid, aliter quàm ſe res habet, ſapere.

Philip. 3: 15.

Propterea dicit alio loco, *Quotquot ergo perfecti hoc ſapimus, & ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit.* quibus autem revelat cum voluerit, ſive in hac vita ſive poſt hanc vitam, niſi ambulantibus in via pacis, & in nullam præciſionem deviantibus? Non quales iſti ſunt, qui viam pacis non cognoverunt, nec propter aliud unitatis vinculum diruperunt. Ideo Apoſtolus cum dixiſſet, Et ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit: ne putarent præter viam pacis, quod aliter ſapiebant ſibi poſſe revelari, continuò addidit,

Philip. 3: 16.

Verumtamen in quod pervenimus, in eo ambulemus. In quo ambulans Cyprianus, perſeverantiſſimâ tolerantiâ, fuſo ſanguine, ſed in unitate fuſo; quia, ſi traderet corpus ſuum ut arderet, & non haberet charitatem, nihil ei prodeſſet;

1 Corinth. 13: 3.

per martyrii confeſſionem venit ad Angelicam lucem, ut ſi non antea, ibi certè revelatum agnoſceret, quod cùm aliter ſaperet, ſententiam diverſæ opinionis, vinculo non præpoſuit unitatis.

Contra ſchiſmaticos.

Hæc Auguſtinus, libro ſecundo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite quinto. Similia his ſcribit, libro primo ejuſdem operis, capite decimo octavo, & capite decimo nono, & libro quinto, capite decimo ſeptimo, & alibi, in illo opere. & libro de unico baptiſmo, capitibus decimo quarto & decimo quinto, & libro ſecundo contra Creſconium, capite trigeſimo primo.

Sexta pars reſponſionis de Cypriano.

39. Neque tamen propterea ſe, vel quenquam ſui temporis Epiſcopum, comparabat Auguſtinus, nedum anteponebat ſancto Epiſcopo & beato martyri Cypriano, etiamſi quod ille non vidit, nunc iſtis revelatum ſit. Audiamus ipſum Auguſtinum, de beato Cypriano perquam honorificè diſſerentem, lib. 2. contra Creſconium, cap. 32. Verba (inquit) ejus ex epiſtola ad Jubajanum inſeruiſti literis, quibus ei placuiſſe monſtrares, baptizandos eſſe in Eccleſia Catholicâ, qui fuerint in hæreſi vel ſchiſmate baptizati.

Nota S. Scripturæ prærogativam.

Ego hujus epiſtolæ auctoritate non teneor: quia literas Cypriani non ut canonicas habeo, ſed eas ex canonicis conſidero, & quod in eis divinarum ſcripturarum auctoritati congruit, cum laude ejus accipio; quod autem non congruit, cum pace ejus reſpuo.

Sic etiam lib. 2. de bapt. contra Donatiſtas, cap. 3.

Ac per hoc ſi ea, quæ commemraſti ab illo ad Jubajanum ſcripta, de aliquo Apoſtolorum vel Prophetarum canonico recitares, quod omnino contradicerem non haberem: Nunc verò, quoniam canonicum non eſt quod recitas, eâ libertate ad quam nos vocavit Dominus, ejus viri, cujus laudem conſequi non valeo, cujus multis literis mea ſcripta non comparo, cujus ingenium diligo, cujus ore delector, cujus charitatem miror, cujus martyrium veneror, hoc quod aliter ſapuit non accipio. Non accipio (inquam) quod de rebaptizandis hæreticis & ſchiſmaticis B. Cyprianus ſenſit; quia hoc Eccleſia non accipit, pro qua B. Cyprianus ſanguinem fudit.

Sic etiam lib. 5. de bapt. cap. 17.

——— quapropter ita hoc Cypriani non accipio, quamvis inferior incomparabiliter Cypriano, ſicut illud Apoſtoli Petri, quòd gentes judaizare cogebat, nec accipio, nec facio, quamvis inferior incomparabiliter Petro. Hæc lib. 2. contra Creſconium, cap. 32.

40. Item; ubi ſi minus ei (*Cypriano*) aliquid revelatum eſt, ut magnitudo charitatis ejus, quâ unitatem non deſeruit, probaretur, non ideo quiſquam tantis ejus firmamentis meritiſque virtutum, & tantæ copiæ gratiarum debet ſe audere præponere: quia univerſalis Concilii admonitus firmitate, videt aliquid quod ille non vidit; quia plenarium de hac re Concilium nondum habebat Eccleſia. Sicut nec Petri Apoſtoli meritis quiſquam tam inſanus eſt, ut ſe præponat; quia Pauli Apoſtoli edoctus literis, & ipſius jam Eccleſiæ conſuetudine roboratus, non cogit gentes judaïzare, quod Petrus aliquando coegerat. lib. 4 de baptiſmo, contra Donatiſtas cap. 6.

41. Item; Fieri autem poteſt, ut aliquis vigeat in radice charitatis, &, in quo Cyprianus aliter ſapuit, rectè ſapiat; & tamen in Cypriano, quàm in iſto, plura ſecunda ſint, & in iſto, quàm in Cypriano, plura purganda ſint.

Cypriani laus.

Non ſolùm itaque malos Catholicos nullo modo comparamus, ſed nec bonos facilè coæquamus B. Cypriano; quem inter raros & paucos excellentiſſimæ gratiæ viros numerat pia mater Eccleſia, quamvis iſti & apud hæreticos cognoſcant baptiſmum Chriſti, illi autem aliter viſum ſit, ut per eum minus aliquid videntem, & in unitate firmiſſimè permanentem, manifeſtiùs demonſtraretur hæreticis, quam ſacrilego ſcelere rumperetur vinculum pacis.———quapropter reddens debitam reverentiam, dignumque honorem, quantum valeo perſolvens pacifico Epiſcopo & glorioſo martyri Cypriano; audeo tamen dicere, cum aliter ſenſiſſe de ſchiſmaticis vel hæreticis baptizandis, quàm poſtea veritas prodidit, non ex mea, ſed ex univerſæ Eccleſiæ ſententiâ, plenarii Concilii auctoritate roboratâ atque firmatâ: ſicut venerans pro ſui merito Petrum primum Apoſtolorum & eminentiſſimum martyrem, audeo tamen dicere, non eum rectè feciſſe ut gentes judaizare cogeret; etiam hoc enim dico, non ex mea, ſed ex Apoſtoli Pauli ſalutari doctrinâ, per Eccleſiam univerſam tentâ atque ſervatâ. Diſputans ergo de ſententia Cypriani, multum infra merita poſitus Cypriani, dico ſacramentum baptiſmi & bonos & malos poſſe habere, poſſe dare, poſſe accipere, & bonos quidem utiliter ac ſalubriter, malos autem perniciosè ac pœnaliter: cum illud tamen in utriſque ſit æqualiter integrum, æqualiter ſanctum. Hæc Auguſtinus, lib. 6. de baptiſmo contra Donatiſtas cap. 2.

42. Atque hæc in ſpecimen attuliſſe ſufficiat conflictationis Auguſtini cum Donatiſtis de baptiſmo. antequam verò ulterius progrediamur, duæ ſe ingerunt quæſtiones ex ſuperiore ſpecimine emergentes, & tertia ex verbis Ambroſii & Auguſtini. quas breviter diſſolvemus.

CAP.

Digitized by Google

Caput. IV.

Reſpondetur ad tres quæſtiones, pertinentes ad controverſiam de integritate & veritate ſacramenti Baptiſmi.

1. Quæſtio. PRima quæſtio ſit: Cùm concluſionis falſitas ex alicujus principii falſitate profluat, quæritur; quo præſertim principio falſo decepti fuerint ſancti illi Patres Agrippinus & Cyprianus, & alii quidam Catholici, qui cum eis de baptizandis hæreticis & ſchiſmaticis ſentiebant, ut hoc evitato ei ſuperſtructa erronea concluſio funditus ſubvertatur?

Reſpondeat nobis Auguſtinus; Nec ob aliud (inquit) illis temporibus, quando iſta quæſtio contra utilem conſuetudinem diſputationibus, ſalvâ charitate atque unitate, altercantibus diſcutiebatur, viſum eſt quibuſdam etiam egregiis viris, inter quos præcipuus B. Cyprianus eminebat, non eſſe poſſe apud hæreticos vel ſchiſmaticos baptiſmum Chriſti, niſi quia non diſtinguebatur ſacramentum ab effectu vel uſu ſacramenti: & quia ejus effectus atque uſus in liberatione à peccatis, & cordis rectitudine, apud hæreticos non inveniebatur; ipſum quoque ſacramentum non illic eſſe putabatur. Sed convertentibus oculos ad interioris paleæ multitudinem, &c. Hæc Auguſtinus, lib. 6. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 1.

2. Quæſtio. 2. Secunda quæſtio eſt; Quodnam intelligat Auguſtinus plenarium ſeu univerſale orbis terrarum concilium, in quo deciſa ſit hæc controverſia?

Concil. Nicæn. 1. Supra, cap. 2. §. 11. & §. 12. Reſpondeo: Intelligit Nicænum primum; Nam in eo factum hoc eſſe, demonſtravimus ſuprà, ex ipſius Concilii illius canonibus, & ex Hieronymi dialogo adverſus Luciferianos. Neque aliud celebratum eſt Catholicæ Eccleſiæ univerſale Concilium, in quo hæc quæſtio agitata ſit, ante natum Auguſtinum; hoc autem cujus auctoritatem toties inculcat, ait Auguſtinus, habitum eſſe, antequam ipſe natus eſſet. Poſtea tamen, (inquit) dum inter multos ex utraque parte tractatur & quæritur, non ſolùm inventa eſt, ſed etiam ad plenarii Concilii auctoritatem roburque perducta, poſt Cypriani quidem paſſionem, ſed antequam nos nati eſſemus. lib. 2. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 9. Celebratum eſt Concilium Nicænum anno Dom. 325. poſtea natus eſt Auguſtinus anno Dom. 354. nam mortuus eſt anno Dom. 430. ut ex Proſpero & Liberato colligit Cardinalis Baronius, in eo anno; Poſſidonius autem in vita Auguſtini ſcribit, eum vixiſſe annis 76. Concilium ſecundum œcumenicum Conſtantinopoli celebratum eſt an. Domini 381. vel 382. Sardicenſe autem Catholicorum

Duo concilia Sardicenſia. Concilium, quod anno Dom. 347. celebratum eſt, Auguſtino non fuit cognitum, qui nullum aliud cognovit Concilium Sardicenſe, niſi illud quod in ſuis ſcriptis convincit fuiſſe Arianorum Concilium, quippe in quo improbati ſint Epiſcopi Catholici Athanaſius Alexandrinus, & Julius Romanus. Auguſt. epiſt. 163. & lib. 3. contra Creſconium, cap. 33. Neque in Concilio Sardicenſi Catholico quicquam actum eſt, quod ad hanc de baptiſmo controverſiam pertineret.

Concil. Arelatenſe primum. 3. Celebratum eſt quidem etiam ante natum Auguſtinum, & ante ipſam magnam Nicænam Synodum, Concilium Arelatenſe primum, multorum Epiſcoporum, ab Imperatore Conſtantino Magno convocatum, tempore Sylveſtri Papæ Romani, ut ex ejuſdem Concilii præfatione ad Sylveſtrum intelligimus: de quo etiam Concilio meminit Auguſtinus, ſeu ejus clerici, epiſt. 68. & in eo Concilio conditus eſt hic canon; De *Can. 8.* Arianis, qui propriâ lege ſua utuntur ut rebaptizentur, placuit, Si ad Eccleſiam aliqui de hac hæreſi venerint, interrogent eos noſtræ fidei ſacerdotes ſymbolum. Et ſi perviderint in Patre & Filio & Spiritu Sancto eos baptizatos, manus eis tantùm imponatur ut accipiant Spiritum Sanctum. quod ſi interrogati, non reſponderint hanc Trinitatem, baptizentur. Concil. Arelat. 1. can. 8. Non tamen fuit hoc univerſale totius orbis Concilium, ſed provinciale; licet admodum celebre, & magnæ auctoritatis: ad illud enim celebrandum Conſtantinus Auguſtus *πλείστους ἐκ διαφόρων καὶ ἀμυθήτων τόπων ἐπισκόπους*, plurimos ex diverſis ac innumerabilibus locis Epiſcopos convenire juſſit, ut ipſe teſtatur Conſtantinus in ſua epiſtola ad Chreſtum Syracuſanorum Epiſcopum, apud Euſebium, lib. 10. hiſtor. Eccleſ. cap. 5. Neque auctoritatem ſuam diſſimulant illius Concilii Patres, in præfatione ad Sylveſtrum Papam Romanum; Domino (inquiunt) & ſanctiſſimo fratri Sylveſtro Epiſcopo, Marinus, vel cœtus Epiſcoporum, qui adunati fuerunt in oppido Arelatenſi. Quæ decrevimus communi conſilio charitativè ſignificamus, ut omnes ſciant quid in futurum obſervare debeant. hæc ibi.

4. Obſerva hic in tranſcurſu; 1. Non Papæ *Nota obiter de Concilio & Papa Romano.* Romani, ſed Imperatoris juſſu congregatam eſſe hanc ſynodum. 2. Etiamſi ejuſdem Auguſti juſſu miſerit illuc Sylveſter Papa Romanus ſuos legatos, Claudium & Avitum Presbyteros, Eugeniumque & Quiriacum diaconos; non tamen huic Concilio præſediſſe Papæ Romani legatos, ſed Epiſcopum civitatis in qua habitum eſt Concilium, nempe Marinum Epiſcopum Arelatenſem: neque enim alius Marinus ſeu Maurinus in Concilii actis memoratur. 3. Patres Concilii decreta ſua ſignificare Sylveſtro, non per ſubjectionem, ſed charitativè. 4. Nec eo fine, ut robur à Sylveſtri approbatione accipiant, ſed ut omnes (in quibus & ipſe Sylveſter) ſciant, quid in futurum obſervare debeant, utpote tantæ ſynodi communi conſilio decretum.

5. Tertia quæſtio eſt; quonam pacto cum *3. Quæſtio.* hac Auguſtini & Concilii Nicæni & univerſalis Eccleſiæ doctrina, conciliari poſſint ea dicta Ambroſii & Auguſtini quæ jam exhibebo? Ambroſii verba ſuperius citavimus ſub initium hujus diſſertationis de baptiſmo; Quamvis (inquit) & Patrum & Filium & Spiritum dicas, & aut Patris aut Filii aut Spiritus Sancti minuas poteſtatem: vacuum eſt omne myſterium. Ambroſius, libro primo de Spiritu Sancto, capite tertio. Auguſtinus explicans illa verba Domini, *Iam vos* *Ioan. 15:3.* *mundi eſtis propter ſermonem, quem locutus ſum vobis.* Detrahe (inquit) verbum, & quid eſt aqua niſi aqua. Et paullò poſt; Non quia dicitur, ſed quia creditur. tractatu octogeſimo in Evangelium Joannis. Ambroſius etiam loco ſuperius citato, & Auguſtinus epiſtola 23. baptiſmum vocant ſacramentum fidei. Ex quibus effici videtur, non eſſe verum baptiſmum ubi non eſt recta fides: quod aſſerebant Donatiſtæ, Catholici autem negabant.

6. Reſpondeo; Præmiſſa triplici diſtinctione: *Triplex diſtinctio.* Prima diſtinctio eſt iſta ex Auguſtino ſuperius propoſita, inter baptiſmi veritatem, & ejuſdem virtutem; ſive inter ipſum ſacramentum, & ſacramenti effectum ac uſum. Secunda diſtinctio eſt eorum qui baptizantur: vel enim adulti ſunt, vel parvuli. Tertia diſtinctio eſt inter fidem Eccleſiæ, & fidem particularis perſonæ.

7. Ad veritatem ſeu integritatem ſacramenti, baptiſmi ſive parvulis ſive adultis miniſtrati, ſufficit

ſicit

ficit inſtitutio divina ejuſdemque obſervatio: dici etiam poteſt requiri fidem Eccleſiæ, non quod hinc ſit ſacramenti veritas, ſed quia ſacramenta data ſunt Eccleſiæ, ideo ſi non eſſet Eccleſia, neque eſſent aliqua Eccleſiæ ſacramenta vel intra vel extra Eccleſiam. Ad virtutem autem ſacramenti hujus percipiendam, ſeu ut ſit accipienti ſaluſiferum, neceſſaria eſt in adultis recta fides ipſius particularis perſonæ baptizatæ. Dixit enim

Marc. ult. verſ. 16.

Dominus: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvabitur; qui verò non crediderit, condemnabitur. Cui ſententiæ Dominicæ in parvulis baptizatis ſatisfit, per fidem Eccleſiæ eos offerentis, benedicentis, tingentis, ut monet Auguſtinus locis citatis, epiſtola 23. & tractatu 80. in Euangelium Johannis. Accedit etiam occulta Spiritus Sancti gratia, quam latenter infundit & parvulis, ut monet Auguſtinus, libro primo de peccatorum meritis & remiſſione, cap 9. Nam & hos neceſſe

Ioan. 3: 5.

eſt ex Spiritu renaſci, ut ingrediantur regnum Dei.

8. Neque ait Auguſtinus, tractatu 80. in Euangelium Johannis, neceſſariam eſſe fidem ad integritatem ſacramenti, ſed ad hanc neceſſarium eſſe verbum; ad effectum verò ſeu virtutem ſacramenti neceſſariam eſſe fidem verbi, ſeu verbum creditum. En ipſius verba, quare non ait, mundi eſtis propter baptiſmum, quo loti eſtis: ſed ait, propter verbum quod loquutus ſum vobis: niſi quia & in aqua verbum mundat: detrahe

Accedit verbum ad elementum.

verbum, & quid eſt aqua niſi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum, etiam ipſum tanquam viſibile verbum: nam & hoc utique dixerat, quando pedes diſcipulis lavit: qui lotus eſt, non indiget niſi ut pedes lavet, ſed eſt

Ioan. 13: 10.

mundus totus. Unde iſta tanta virtus aquæ ut corpus tangat & cor abluat, niſi faciente verbo? Non quia dicitur, ſed quia creditur: nam & in ipſo verbo aliud eſt ſonus tranſiens, aliud virtus manens. Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus,

Rom. 10: 9, 10.

ait Apoſtolus; quia ſi confeſſus fueris in ore tuo, quia Dominus eſt Jeſus, & credideris in corde tuo, quia Deus illum ſuſcitavit à mortuis, ſalvus eris: corde enim creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Unde in actibus

Act. 15: 9.

Apoſtolorum legimus; fide mundans corda eorum. Et in epiſtola ſua beatus Petrus, Sic & vos,

1 Pet. 3: 21.

inquit, baptiſma ſalvos facit; non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio, hoc eſt, verbum fidei quod prædicamus, quo ſine dubio ut mundare poſſit conſecratur & baptiſmus. Chriſtus quippe nobiſcum vitis, cum Patre Agri-

Ioan. 15: 1. Epheſ. 5: 25, 26.

cola, dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea. Lege Apoſtolum, & vide quid adjungat: Ut eam ſanctificaret, inquit mundans eam lavacro aquæ in verbo. Mundatio igitur nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento, niſi adderetur, in verbo. Hoc verbum fidei tantum valet in Eccleſia Dei, ut per ipſam credentem, offerentem, benedicentem, tingentem etiam tantillum mundet infantem, quamvis nondum valentem corde credere ad juſtitiam, & ore confiteri ad ſalutem. Totum hoc fit per verbum, de quo Dominus ait; jam vos mundi eſtis propter verbum, quod loquutus ſum vobis. Hæc Auguſti-

Ioan. 15: 3.

nus, tractatu octogeſimo in Euangelium Johannis.

Omnia ſacramenta virtutem habent ex fide.

9. Auguſtinum ſequutus Hugo de ſancto Victore dicit; Omnia ſacramenta virtutem habent ex fide. libro primo, parte nonâ, capite octavo. quod dictum explicans, & applicans baptiſmo, Bonaventura, ait, fidem quidem eſſe neceſſariam omnibus ſacramentis, ſed ſpecialiter appropriari baptiſmo: quoniam baptiſmus eſt primum inter ſacramenta, & janua ſacramentorum; ſicut fides janua virtutum. Attamen (inquit) ſicut baptiſmus eſt ſacramentum non ſingularis perſonæ, ſed Eccleſiæ; ſic efficaciam habet a fide Eccleſiæ: & hoc per unitatem ſponſæ & columbæ. Bonavent. in 4. ſent. diſt. 3. part. 1. art. 1. qu. 3. In reſolutione.

Ianua.

10. Eodem ſenſu Thomas ait, ad accipiendum characterem baptiſmi non eſſe neceſſariam rectam fidem in baptizato vel baptizante, requiri tamen ex neceſſitate rectam fidem baptizati ad hoc, ut habet gratiam baptiſmi. In 3. parte, qu. 68. art. 8.

11. De infantibus autem plura inferius, ſi Deus voluerit. Hæc interea pro inſtituti noſtri ratione in medium attuliſſe ſufficiat, de veritate & integritate baptiſmi contra intentionarios, & contra errorem Novatianorum ac Donatiſtarum & Arianorum, quem jam olim exploſum renovarunt nuper Anabaptiſtæ, quos Calvinus Catabaptiſtas vocat, libro quarto inſtitutionum, capite decimo quinto, §. decimo ſexto, ubi & hanc eorum inſaniam refellit. Contra eoſdem ſcripſerunt multi alii ſuperioris & hujus ſeculi ſcriptores.

Donatiſtarum errorem de baptiſmo renovarunt Anabaptiſtæ.

CAPUT. V.

De baptiſmi neceſſitate. contra errores Quintillianorum, & Manichæorum, & Maſſalianorum, & Pelagianorum, & Pontificiorum. Ubi etiam de baptiſmo infantium, & de loco & tempore adminiſtrationis & acceptionis baptiſmi, & de trina vel ſimpla merſione, & de aſperſione, & de aqua & lotione baptiſmali.

AUguſtinus, & alii quidam Catholici Patres, dum contra Pelagianos pugnant, pro oſtenſione originalis peccati, argumentum ducunt validum ſanè atque invictum à neceſſitate regenerationis & baptiſmi, ipſis etiam parvulis conferendi in remiſſionem peccati originalis; ſicut oſtendimus ſuprà, lib. 8. cap. 2. §. 19. at eos diſputationis fervor & bonæ cauſæ fiducia ultra metas incautos abripuerunt, & in rigorem quendam, cauſæ non neceſſarium, impulerunt. Sufficit enim contra Pelagianos neceſſitas regenerationis ſpiritualis, & remiſſionis peccatorum; & non ſupervacua aut fruſtranea inſtitutio ſacramenti baptiſmi in hunc uſum, ut eſſet ſacramentum regenerationis & remiſſionis peccatorum: ſicut & alia ſacramenta ſuos habent ſpirituales uſus, unde exiſtit eorum accipiendorum neceſſitas; quia contemtus eorum exitialis eſt, neque ea impunè quiſquam negligit, cui eſt à Deo mandata ſuſceptio. ſecluſo tamen contemtu & profano neglectu, res ſacramenti haberi poteſt interdum ſine ſacramento. quod cum de Euchariſtia non negent illi, qui hodie ſimplicem baptiſmi neceſſitatem urgent; nulla ratio ſinit, ut Patrum auctoritate abutantur, pro rigida illa neceſſitate baptiſmi; qua aſſerunt, abſque hoc ſacramento morientes omnes æternum damnari, niſi aut voto ſeu deſiderio ſacramenti baptiſmi, aut martyrio, defectus ſacramenti ſuppleatur. Nam Auguſtinus, & alii illorum temporum Catholici Patres, non minorem urgebant neceſſitatem ſacramenti Euchariſtiæ, ex cap. 6. Euangelii Joannis, quàm baptiſmi, ex ejuſdem Euangelii cap. 3.

Argumentatio idonea contra Pelagianos.

Abrepti fervore diſputationis & bonæ cauſæ fiducia Auguſtinus, & alii, de baptiſmi neceſſitate incautè loquuti ſunt.

Pontificii negantes neceſſitatem Euchariſtiæ, parem cum neceſſitate baptiſmi, diſcedunt à doctrina Auguſtini & veteris Rom. Eccl. Vide infra, c. 10. §. 17.

2. Pelagiani peccatum originale negantes, parvulos non baptizatos excludebant è regno Dei, ſalutem tamen eis & vitam æternam tanquam innocentibus in loco aliquo exteriori promittebant;

Pelagianorum error.

adeò

adeò ut reſpectu ſalutis vitæque æternæ, omnino ſuperfluò baptizati infantes exiſtimarent: teſte Auguſtino, libro primo de peccatorum meritis & remiſſione, capite vigeſimo, & libro tertio, capite decimo tertio. quibus ſic reſiſtit Auguſtinus; Terrentur autem (inquit) iſti ſententiâ Domini dicentis; *niſi quis natus fuerit denuo, non videbit regnum Dei.* quod cum exponeret, ait, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum Cælorum.* Et propterea conantur, parvulis non baptizatis, innocentiæ merito ſalutem ac vitam æternam tribuere; ſed quia baptizati non ſunt, eos à regno Cœlorum facere alienos, novâ quadam & mirabili præſumtione, quaſi ſalus ac æterna vita poſſit eſſe præter Chriſti hæreditatem, præter regnum cœlorum. Habent enim videlicet, quò confugiant, atque ubi deliteſcant; quia non ait Dominus, *Si quis non renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non habebit vitam:* ſed ait, *non intrabit regnum Dei.* Nam ſi illud dixiſſet, nulla hinc dubitatio poſſet oboriri. Auferatur ergo jam dubitatio. Dominum audiamus; non ſuſpiciones, conjecturaſque mortalium: Dominum audiamus, inquam, non quidem hoc de ſacramento lavacri dicentem, ſed de ſacramento ſanctæ menſæ ſuæ, quo nemo ritè niſi baptizatus accedit; *Niſi manducaveritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum; non habebitis vitam in vobis.* quid ultra quærimus? quid ad hoc reſpondere poterunt, niſi pertinacia pugnaces nervos adverſus conſtantiam perſpicuæ veritatis intendat? An verò quiſquam etiam hoc dicere audebit, quod ad parvulos hæc ſententia non pertineat, &c. libro primo de peccatorum meritis & remiſſione, capite vigeſimo. Idem docuit Innocentius primus, Papa Romanus; teſte Auguſtino, libro primo contra Julianum, capite ſecundo, ubi ait, utriuſque partis terrarum, id eſt, Occidentis & Orientis, fidem illam unam eſſe. Idipſum tradit Auguſt. epiſt. 106. & epiſt. 107. ibidem habet Cyprianus, lib. de lapſis, & Dionyſius, lib. de Eccleſiaſt. Hierarchia, cap. 2. Et Gelaſius primus, Papa Romanus, epiſtola quinta, ad omnes Epiſcopos per Picenum. tom. 3. Concil. edit. Pariſ. pag. 629.

Auguſtini reſponſio.
Ioan. 3: 3. & verſ. 5.
Ioan. 6. 53.
Par neceſſitas ſacramenti ſanctæ menſæ, ac ſacramenti baptiſmi ex ſententia Auguſtini & Rom. Pontificum, & Eccleſiarum Occidentis, & Orientis illorum temporum. Vide infra, cap. 10. §. 17. & ſuprà, lib. 8. cap 20. §. 6.

3. Si dicas, eundem Auguſtinum alibi docuiſſe, ſufficere homini ad ſalutem manducationem ſpiritalem; etiamſi, antequam illud ſacramentum edat & bibat, de hoc corpore in unitate corporis Chriſti conſtitutus abſcedat: quia illius ſacramenti beneficio non privatur, quando ille habere hoc, quod illud ſacramentum ſignat, invenitur. Hæc Auguſtini verba citantur à Gratiano, de conſecr. diſt. 2. can. *quia paſſus eſt.* Et à Lombardo, 4. ſent. diſt. 9. A. Libenter hanc regulam nos quoque ſuſcipimus, quam etiam ipſe Auguſtinus ad illos applicat, qui rem baptiſmi abſque ſacramento baptiſmi conſequuntur, lib. 4. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 22. ubi ait, ſufficere fidem converſionemque cordis, ſi forte ad celebrandum myſterium baptiſmi in anguſtiis temporum ſuccurri non poteſt: cum myſterium baptiſmi non contemtus religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit. Converſio enim cordis (ut poſtea eodem libro monet Auguſtinus, cap. 25.) poteſt quidem ineſſe non percepto baptiſmo, ſed contemto baptiſmo non poteſt. Quemadmodum de re ſacramenti ſine ipſo ſacramento Euchariſtiæ ait Hugo à Sancto Victore; Spiritualis ſumtio, quæ verâ fide percipitur, ſine ſacramentali, ubi non eſt contemtus religionis, ſufficit. Hæc Hugo in Speculo de myſteriis Eccleſiæ, capite ſeptimo.

Regula. Non omnis qui ſacramento caret, privatur beneficio ſacramenti.
Sufficit fides converſioque cordis, ubi haberi non poteſt baptiſmus.
Diſt. Abſit contemtus religionis.
Diſt. Sufficit ſpiritualis ſumtio, ubi non eſt contemtus religionis.

Ambroſ.

4. Idipſum, quoad baptiſmum, ante Auguſtinum docuit Ambroſius, concione funebri in obitu Valentiniani junioris Auguſti; qui ex Gallia in Italiam cogitans, miſſis jam ad Ambroſium nunciis, qui eum Viennam in occurſum Imperatori accerſerent, vehementer optanti ac deſideranti baptizari ab Ambroſio, ipſe morte præventus eſt, ſine baptiſmate decedens. De quo tamen Ambroſius in concione illa funebri; Sæpe (inquit) me appellabat abſentem, & à me initiandum ſe ſacris myſteriis præferebat. ——— Mora ei adventus mei prolixior videbatur. ——— Additur, ut properarem ocius, ut ipſe baptizaretur in ipſo egreſſu. Jam ſuperabam Alpium juga: & ecce, nuncius amarus mihi, & omnibus de tanti morte Imperatoris. Reflexi, & iter fletibus meis lavi. ——— Quem in Evangelio eram generaturus, amiſi: ſed ille non amiſit gratiam, quam popoſcit. ——— Vitâ jam ſruitur æternâ. ——— qui habuit Spiritum tuum, ſancte Pater, quomodo non accepit gratiam tuam? Aut ſi, quia ſolemniter non ſunt celebrata myſteria, hoc movet: ergo nec martyres, ſi Catechumeni fuerint, coronentur. Non enim coronantur, ſi non initiantur. Quod ſi ſuo abluuntur ſanguine, & hunc ſua pietas abluit & voluntas. Hæc Ambroſius

Morte præventus Valentinianus Imp. & ſine ſacramento baptiſmi decedens, vitam ſtatim conſequutus eſt æternam.
Martyres Catechumeni coronantur, non percepto ſacramento baptiſmi.

5. Cui etiam de martyribus concinit Auguſtinus; Nam (inquit) quicunque etiam non percepto regenerationis lavacro pro Chriſti confeſſione moriuntur; tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum ſi abluerentur ſacro fonte baptiſmatis. lib. 13 de civitate Dei, cap. 7. Idem olim docuit Cyprianus epiſt. 73. ad Jubaianum; ubi ait, martyres ſanguine ſuo baptizari, & divinæ pollicitationis gratiam conſequi: de ſanguinis baptiſmo dixiſſe Dominum, habere ſe aliud baptiſma baptizari. Luc. 12: 50.

Baptiſmus ſanguinis.
Luc. 12: 50.

6. Hinc trita illa apud ſcholaſticos diſtinctio baptiſmi, in baptiſmum fluminis, & baptiſmum flaminis, & baptiſmum ſanguinis. Quamvis agnoſcant ſolum fluminis ſive aquæ baptiſmum eſſe ſacramentum; reliqua duo non ſacramenta, ſed ſacramenti vicem ſupplentia, ſeu ejus defectum compenſantia, hoc eſt, ejus effectum conferentia, 4. ſentent. diſtinct. 4. Hinc etiam illud eorundem axioma, ibidem; Deus ſuam potentiam ſacramentis non alligavit. Baptiſmus autem flaminis appellatur etiam *baptiſmus pœnitentiæ*, ibidem; & in Summa Thomæ, 3. part. quæſt. 66. art. 11. item *baptiſmus ignis.* Hoc autem videtur obviare (inquit Petrus Lombardus) quod Dominus dicit; *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt intrare in regnum Cælorum.* Quod ſi generaliter verum eſt, non videntur eſſe vera ſuperiùs poſita. Sed illud intelligendum eſt de illis, qui poſſunt & contemnunt baptizari. Vel ita intelligendum eſt; *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto*, id eſt, ex ea regeneratione, quæ fit per aquam & Spiritum Sanctum, *non ſalvabitur.* Illa autem regeneratio fit non tantum per baptiſmum, ſed etiam per pœnitentiam, & ſanguinem. Unde auctoritas [nempe Gloſſa ordinaria in caput 6. ad Hebræos] dicit, Ideo Apoſtolum pluraliter dixiſſe fundamentum baptiſmatum, qua eſt baptiſmus in aqua, in ſanguine, in pœnitentia. Hoc autem non ideo dicit, quòd ſacramentum baptiſmi fiat niſi in aqua; ſed, quia ipſius virtus, id eſt, ſanctificatio, datur non modò per aquam, ſed per ſanguinem, vel pœnitentiam interius, &c. Hæc Lombardus, lib. 4. ſentent. diſtinct. 4. E. Vide Summam Thomæ, 3. part. quæſt. 66. art. 11. & art. 12. Idem docet prolixè Bernardus, epiſt. 77. quam ſcripſit ad Hugonem de Sancto Victore.

Baptiſmus fluminis, & baptiſ. flaminis, & baptiſ. ſanguinis.
Deus ſuam potentiam ſacramentis non alligavit.
Ioan. 3: 5.

Auguſtini immodicus rigor erga infantes non baptizatos, nec martyrio ex hac vita ſublatos.

7. In quo igitur (inquies) apparet Auguſtinianæ de baptiſmo doctrinæ immodicus rigor? In eo, quod parvulos non baptizatos, nec martyrio de vita hac ſublatos, adjudicet æternæ morti; hac, ſcilicet, ratione impulſus, quod neque fidem habeant, neque ejus vicem ſacramentum fidei. Loca Auguſtini varia citavimus in diſſertatione noſtrâ contra Pelagianos, ſuprà, lib. 8. capite 2. controverſiâ decimâ ſeptimâ: ubi oſtendimus, idem etiam poſtea docuiſſe Gelaſium Papam Romanum; quos ſequutus Bernardus, epiſt. 77. Sanè (inquit) infantes, quia hanc prohibente ætate non poſſunt habere fidem, hoceſt, cordis ad Deum converſionem, conſequenter nec ſalutem, ſi abſque baptiſmi perceptione moriuntur. Hæc ille. Idem docent Lombardus & ejus diſcipuli, 4. ſent. diſt. 4

Neceſſaria diſceſſio ab iſta rigida Auguſtini doctrina, ſalva honorificentia quæ tanto viro debetur.

8. Qua libertate & reverentiâ nos docuit Auguſtinus, non accipere quod Cypriano viſum eſt de baptizandis hæreticis; eâdem neque hoc accipimus, quod ipſi ſancto Auguſtino aliiſque cum eo ſentientibus viſum eſt de parvulis non baptizatis. Cui ſi veriorem & ſacris literis rectæque rationi congruentiorem ſententiam, ſalvâ charitatis & pacis compage, & ſervato debitæ reverentiæ officio, anteponamus; ipſe nos Auguſtinus omni temeritatis & arrogantiæ crimine liberat: Neque enim (inquit) quorumlibet diſputationes (quamvis Catholicorum & laudatorum hominum,) velut ſcripturas canonicas habere debemus: ut nobis non liceat, ſalvâ honorificentiâ, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare, atque reſpuere, ſi forte invenerimus, quòd aliter ſenſerint quam veritas habet, divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum: tales volo eſſe intellectores meorum. Hæc beatus Auguſtinus, epiſt. centeſimâ undecimâ, quæ eſt, *de videndo Deo*, ad Fortunatianum, Epiſcopum Siccenſem.

De limbo puerorum. Scholaſtici ab Auguſtino & aliis Patribus cum illo ſentientibus diſſentiunt de ſtatu puerorum ſine baptiſmi ſacramento defunctorum.

9. Si fas ſcholaſticis, de puerorum ſine baptiſmo defunctorum ſtatu à Patribus illis diſſentire, propter nimiam, ut ipſis videtur, doctrinæ illorum aſperitatem; nobis etiam nefas non ſit, ab eorundem Patrum immodico, ut nobis videtur, rigore aſſculum cohibere, ſi oſtenderimus, potioribus rationibus ſuffultam eſſe oppoſitam ſententiam? Excogitarunt ſcholaſtici, carcerem quendam in inferno tenebroſum, in quo æternum detineantur pueri abſque baptiſmi ſacramento defuncti: ubi ſolam damni ſive carentiæ regni cœlorum ſeu viſionis Dei ſuſtineant pœnam, propter originale peccatum, nullâ prorſus afflicti pœnâ ſenſus, ſed ſtatu ſuo contenti: & hunc locum appellant *limbum puerorum*. in quartum ſentent. diſtinct. 4. & diſtinct. 45. Alia mens fuit Auguſtini, & aliorum quorundam Patrum, infantes non baptizatos cœlo excludentium; adjudicabant enim eos æternis tormentis. Etiamſi in ipſis tormentis inferni agnoſcerent ſuppliciorum varios gradus, pro diverſitate criminum; & ideo infantes damnatos in damnatione omnium leviſſimâ futuros, cum ſolum habeant originale peccatum, nec ullis propriis aggraventur. Auguſt. lib. 5. contra Julianum, capite octavo, & libro primo de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 16. Attamen dicebant eos ignis æterni ſempiterno ſupplicio puniendos: quia, etſi propriæ actionis peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & nativitate traxerunt. Hoc firmiſſimè tenendum, neque de eo ullatenus dubitandum, ſcribit Auguſtinus, ſeu potiùs Fulgentius, lib. de fide ad Petrum diaconum, capite 27. in operibus Auguſtini, tomo 3. Auguſtinus ait, eos ſecundæ mortis ſubire ſupplicium, libro primo, contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite 22. adeóque eſſe in ſtagno illo ignis, quod dicitur *ſecunda mors*, Apocalypſ. capite 20. verſ. 14. *Apoc. 20: 14.* Idem Pater ait, eos cruciari, lib. de prædeſtinatione ſanctorum, capite 12. &, habere tormenta; tractatu 49. in Euang. Joannis. Gelaſius Papa Romanus eos accenſet eis, qui in die Judicii ſtabunt ad ſiniſtram; epiſt. 7. ad omnes Epiſcopos per Picenum. Docent autem nos ſacræ literæ, æterni ignis ſempiterno ſupplicio adjudicari omnes qui ſtant à ſiniſtris. Matth. 25: 41. *Matth. 25: 41.* Et ex hoc ipſo loco Matthæi infert Auguſtinus; infantes non baptizatos, & ſic morientes, ire cum reliquis damnatis in ambuſtionem æternam. libro tertio, de peccatorum meritis & remiſſione, capite tertio, Nazianzenus tamen [orat. 40. numero 21. edit. Pariſ. Græcol. anno Dom. 1630. pag. 653.] infantes, necnon & adultos, ſolâ impoſſibilitate à baptiſmi perceptione excluſos, & quamvis ſine contemtu aut neglectu, ſacramento tamen baptiſmi non percepto, mortuos; etiamſi adulti ſerio voto cupiverint baptizari, neque eis aut infantibus illis conſequendi ſacramenti facultas conceſſa ſit, putavit neque glorificari, neque puniri: ut qui ſigillo quidem ſignati non ſint, improbitate tamen careant, atque hanc jacturam paſſi potiùs fuerint, quàm fecerint. *μήτε δοξασθήσεσθαι, μήτε κολασθήσεσθαι παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, ὡς ἀσφραγίστους μὲν, ἀπονήρους δὲ, ἀλλὰ παθόντας μᾶλλον τὴν ζημίαν, ἢ δράσαντας.* Hæc Gregorii Nazianzeni opinio, ab Auguſtino, & aliis contra Pelagianos pugnantibus, non eſt recepta, ſed prorſus rejecta. Quam etiam, quoad adultos, ipſi rejiciunt Romanenſes. Tertium autem locum æternum hominibus nullum eſſe à Deo conſtitutum, ſed tantummodo cœlum beatis, & ſupplicii locum damnatis; docuerunt Auguſtinus, & Gelaſius, & alii, in ſuis ſcriptis contra Pelagianos. Tametſi argumentum pro demonſtratione originalis peccati, longiùs quàm neceſſe erat, arceſſiverint. Ut monuimus in principio hujus capitis.

Nazianz. Opinio de eis qui ſine baptiſmo mortui ſunt: quam alii Patres rejiciunt. & quæ ex parte etiam ipſis Romanenſibus improbatur.

Vide ſupra, §. 3. & lib. 8. c. 2. §. 20. 21. 22.

Doctrina veterum, qua parte ſana eſt, de neceſſitate baptiſmi.

10. Quod autem antiquiores Patres, & qui etiam ſequuti ſunt, ratiocinantur à neceſſitate baptiſmi & neceſſariâ ſalutis æternæ curâ; quando, non obſtante Eccleſiaſticâ conſuetudine, de baptiſmo, ſtatis anni temporibus, & in baptiſterio publico, celebrando, jubent ſuccurri infantibus & grabatariis, & aliis in vitæ diſcrimine conſtitutis: id, intra juſtos limites, commodo ſenſu ab eis dici poterat. Nam ſenſu ſatis commodo, atque idoneo, procedit & robur habet argumentatio, abſque opinione abſolutæ iſtiuſmodi neceſſitatis, ad quam multi veterum ſine neceſſitate confugerunt. Docent veteres, baptiſmum eſſe divinitùs inſtitutum gratiæ & ſalutis organum, ſeu medium, nulli certo tempori aut loco alligatum: & non patere regnum cœlorum eis, qui hoc ſanctum Dei ſigillum contemnunt aut negligunt: eſſe autem non ſolùm adultis, ſed etiam infantibus fidelium, neceſſariò adminiſtrandum hoc ſacramentum; ne divinæ inſtitutionis incurioſi, & ingentes fructus ſacramenti hujus vilipendere videamur. Atque huc congerunt, ex ſacris literis collecta, multa præclara ſancti baptiſmi elogia, & ut ad ejus expetitionem atque maturam ſuſceptionem animos hominum permoveant, orationis vela pandunt, & eloquentiæ ſuæ copias explicant. propoſitis gratiæ Dei promiſſionibus, & interminationum divinarum fulminibus repræſentatis. Et ne quis exiſtimet, non poſſe baptiſmum, ne de vita quidem periclitantibus, rite ac legitimè, extra ſolemnia Paſchatis & Pentecoſtes tempora, vel alio quàm publico loco,

Vide §. 30. & §. 31. 41. 42.

co, adminiſtrari; hanc dubitationem Patres anticipant, & dicunt; Dei eſſe omne tempus, & baptiſmo aptum eſſe omne tempus, & ſatiùs eſſe ut in carcere, vel intra domos, & in lecto etiam, baptizetur vinctus, vel ægrotus, quàm ut baptiſmus omittatur. Non eſſe enim Eccleſiaſticæ conſuetudinis vel conſtitutionis mentem, ut cuiquam fidelium infanti, vel adulto catechumeno, ſacramentum hoc denegetur: ſed omnem adhibendam eſſe curam ad petendum, & promtam diligentiam ad conferendum eis hoc ſanctum Dei inſtitutum, ſine exceptione ætatis, vel ſexûs, vel loci, vel temporis; ubi alius locus non datur magis commodus, neque aliud tempus exſpectari ſinit caſus neceſſitatis, id eſt, perſonæ baptizandæ infirmitas, vel calamitas, & probabilis propinquitas mortis. Deo enim jubente, ut omnes credentes, & fidelium infantes baptizentur, non eſſe hominibus integrum id prohibere, vel negligere. Neque Eccleſiam velle, aut poſſe, divinam inſtitutionem iniquis humanarum reſtrictionum ſpatiis circumſcribere; nec propter hominum traditionem, irritum facere aut tranſgredi mandatum Dei; aut oblatum à Deo ſancti baptiſmi donum parvifacere. *Matth. 15: 3, 6.* Providendum quidem, ut, quod monet Apoſtolus, *omnia decenter & ſecundùm ordinem fiant*. *1 Cor. 14: 40.* Sed ut *fiant*, non autem ut, decorum & ordinem nimis anguſtis limitibus definientes, intercedamus ne fiant illa, quæ Deus fieri juſſit; *Vide lib. 7. c. 7. §. 9.* & ne ſub iniquo prætextu acceſſorii, negligatur principale: non eſſe quidem Dei gratiam alligatam ſacramentis; ſed neque nobis fas eſſe in lege Dei, de ſacramentis latâ, diſpenſare: nos divinis officii noſtri legibus eſſe alligatos; neque tentandum eſſe Deum, ut nobis, aut aliis, gratiam & ſalutem pollicentes, contemnamus ut inania, vel tanquam ſuperflua negligamus gratiæ organa, & ſalutis media à Deo inſtituta & imperata.

11. Neque illud benignam & ſanam interpretationem reſpuit, quod dicunt Patres, presbyterum, negato baptiſmo, reum eſſe amiſſi hominis: nam non abſimiles in ſacris literis reperiri videntur locutiones, *1 Cor. 11: 27.* quibus peccati atrocitas exaggeratur, etiamſi conſequens illud non eveniat: *1 Cor. 8: 11, 12.* reus dicitur corporis & ſanguinis Domini, qui ſacramentum indignè manducavit & bibit: & interitûs fratris reus dicitur, qui eum intrepidè ſcandalizavit, *Marc. 16: 16.* adeò ut per illum non ſteterit quin frater periret, etiamſi ſubveniente Dei miſericordiâ ſalvus fiat. Profectò baptiſmum eſſe divinum ſalutis medium, docent nos verba illa Domini, *qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit.* Non enim tanquam aliquid inane, vel exile, vel indifferens, vel parvipendendum, conjunxit eum fide baptiſmum, quamvis non ſit æqualis utriuſque neceſſitas; ſed ut pretioſum & efficax Dei donum: ut patet cum ex illa Domini ſententia, tum ex aliis etiam ſacræ Scripturæ teſtimoniis, quibus cœleſtis hujus myſterii ſublimis dignitas & ſalutaris utilitas magnificè prædicatur. Officii etiam neceſſitate, ab ipſo Domino impoſitâ, obligatos teneri miniſtros verbi, ut idoneis, id eſt, adultis credentibus, & fidelium infantibus, ſanctum hoc myſterium adminiſtrare non recuſent, perſpicuum eſt ex illa Dominica præceptione, *Matth. 28: 19.* *Euntes docete omnes gentes; baptizantes eos in nomen Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti.* Qui autem denegat alicui ſalutis medium, quod Deus inſtituit, & quod ipſe ex officio Deique mandato conferre tenetur, is haud dubiè graviter peccat: cumque veteres neglectæ ovis, vel amiſſi hominis crimine teneri aſſerebant. Quicunque etiam baptiſmum ſuſcipere aut petere, vel ſibi, ſi adultus ſit catechumenus nondum baptizatus, vel infanti ſuo, contemſerit, vel neglexerit, eum contra animam ſuam peccare nemo Catholicus infieiatur.

12. Vetuſta Eccleſiæ conſuetudine receptum eſſe ut in lecto baptizarentur, per aquæ affuſionem vel aſperſionem ii, qui tam graviter laborabant, ut mors de propinquo eis imminere putaretur, *Baptiſmus ægrotantium in lecto.* teſtes ſunt *Cornelius*, hujus nominis primus, Epiſcopus Romanus, in ſua ad Fabium Epiſcopum Antiochenum epiſtola, apud Euſebium, libro ſexto, hiſtoriæ Eccleſiaſticæ capite quadrageſimo tertio, in editione Græca, & *Cyprianus*, epiſtola ſeptuageſimâ ſeptimâ, (ſeu libro quarto, epiſtola ſeptima,) ad Magnum, ubi eam conſuetudinem Cyprianus ex profeſſo laudat; & *Concilium Neocæſarcenſe*, (celebratum, circiter annum Domini 315.) can. 12. & *Concilium Laodicenum* (paulo pòſt celebratum) can. 47. *Vide §. 26. & §. 30. & §. 55.*

13. Quia autem hæretici quidam, vel ſchiſmatici, habere deprehendebantur quædam in privatis domibus illicita conventicula, & illegitima bapiiſmata [παρασυναγωγὰς καὶ παραβαπτίσματα:] qualia erant illa, quæ ab Acephalis fieri ſolita memoravimus, lib. 3. hujus operis, cap. 14. §. 5. *Contra paraſynagogas & parabaptiſmata.* cujuſmodi illiciti conventus erant etiam illi, quos olim Synodus Antiochena, (in Encæniis, anno Domini 341. celebrata) prohibuit, can. 2. decernens, non licere communicare cum excommunicatis, neque cum eis per domos convenire & ſimul orare, qui non orant cum Eccleſia. μὴ ἐξεῖναι κοινωνεῖν τοῖς ἀκοινωνήτοις, μηδὲ κατ' οἴκους συνελθόντας συνεύχεσθαι τοῖς μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ συνευχομένοις. Quales etiam erant illæ paraſynagogæ, de quibus dicetur lib. 14. hujus operis. cap. 1. Contra illiuſmodi conventicula & parabaptiſmata, conſtitutum eſt in quiniſexto Concilio, can. 59. ut non in privatis oratoriis intra domos, ſed in Catholicis Eccleſiis ſacramentum baptiſmi adminiſtratetur. *Vide de quiniſexto Concilio, lib. 5. hujus operis, c. 5.* verba canonis ſunt, Μηδαμῶς ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ ἔνδον οἰκίας τυγχάνοντι βάπτισμα ἐπιτελείσθω· ἀλλ' οἱ μέλλοντες ἀξιοῦσθαι τοῦ ἀχράντου φωτίσματος ταῖς καθολικαῖς προσερχέσθωσαν ἐκκλησίαις, κἀκεῖσε τῆς δωρεᾶς ταύτης ἀπολαυέτωσαν. Et ſubjungitur ſanctio in immorigeros, ut, ſi clericus ſit, deponatur: ſi autem laïcus, ſegregetur, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω. Proſpectum interea infirmis, *Proſpicitur infirmis.* in eodem Concilio quiniſexto, can. 31. cujus canonis hæc ſunt verba; τοὺς ἐν εὐκτηρίοις οἴκοις ἔνδον οἰκίας τυγχάνουσι λειτουργοῦντας ἢ βαπτίζοντας κληρικοὺς, ὑπὸ γνώμης τοῦτο πράττειν τοῦ κατὰ τόπον ἐπισκόπου ὁρίζομεν. ὥστε εἴ τις κληρικὸς μὴ τοῦτο οὕτω παραφυλάττοι, καθαιρείσθω. Clericos, qui in oratoriis, quæ ſunt intra domos, ſacra faciunt, vel baptizant, hoc ut ex ſententia Epiſcopi illius loci faciant, decernimus. Quare ſi quis clericus hoc non ſic ſervaverit, deponatur. Hæc ibi. Hoc ipſum poſtea etiam decretum in Synodo prima & ſecunda, can. 12. de qua Synodo vide librum ſeptimum, hujus operis, capite 12. §. 12. Quocirca rectè obſervatum a Joanne Zonara, in ſuo commentario in can. 59. Quiniſextæ Synodi, (quæ illi Sexta nuncupatur,) collatis inter ſe canonibus manifeſtum eſſe, quod ſacris operari & baptiſmum adminiſtrare in tali oratorio, intra domum, nec ſit omnino prohibitum, [οὔτε πάντη κεκώλυται] neque cuilibet conceſſum [οὔτε παντὶ ἐπιτέτραπτο] ut quilibet id faciat ſuo arbitratu, ſeu proprio motu [ἐξ οἰκείας ὁρμῆς,] ſed quod oporteat bene notos & approbatos eſſe Epiſcopis loci, qui id faciant.

14. In Conſtitutionibus quæ *Apoſtolicæ* dicuntur, & *Clementi* Romano tribuuntur, legimus hæc verba; ὁ ἐκ καταφρονήσεως μὴ βουλόμενος βαπτι- *Clem. Conſtit. Apoſtol. lib. 6, cap. 15. Contra baptiſmi contemtores.*

πτισθῆναι, ὡς ἄπιστος κατακριθήσεται, καὶ ὀνειδισθήσεται ὡς ἀχάριστος καὶ ἀγνώμων. λέγει γὰρ ὁ κύριος· ἐὰν μή τις βαπτισθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· *Contra dilationem baptiſmi.* καὶ πάλιν, ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σωθήσεται. ὁ δὲ ἀπιστήσας, κατακριθήσεται. ὁ δὲ λέγων, ὅτι ὅταν τελευτῶ, βαπτίζομαι, ἵνα μὴ ἁμαρτήσω καὶ ῥυπανῶ τὸ βάπτισμα, οὗτος ἄγνοιαν *Baptiſmus infantium.* ἔχει Θεοῦ, καὶ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ἐπιλήσμων τυγχάνει, μὴ ἀναβάλλου γὰρ ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον· οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα. βαπτίζετε δὲ ὑμῶν, καὶ τὰ νήπια. καὶ ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Θεοῦ· ἄφετε, γάρ φησι, τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά. id eſt, qui per contemtum recuſaverit baptizari, tanquam infidelis condemnabitur: & tanquam in-
Ioan. 3: 5. gratus & inſipiens opprobrio afficietur. Ait enim Dominus; *Niſi quis baptizatus fuerit ex aqua*
Marc. 16: 16. *& Spiritu, non ingredietur in regnum cœlorum.* Et rurſum; *qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit: qui autem non crediderit, condemnabitur.* Qui verò dicit: Cum moriar, accipiam baptiſmum, ne peccem, & baptiſmum inquinem; hic Deum ignorat, & naturæ ſuæ immemor eſt: *Ne differas enim, converti ad Dominum; non enim ſcis, quid pariet poſteras dies.* Baptizate autem veſtros etiam infantes: & educate eos in diſciplina, & monitione Dei. Ait enim,
Matth. 19: 14. *Sinite parvulos venire ad me, & ne prohibete eos.*

Irenæus. Baptiſmus infantium. 15. *Irenæus* ait; Omnes venit [Dominus Jeſus Chriſtus] per ſemetipſum ſalvare. Omnes, inquam, qui per eum renaſcuntur in Deum, infantes, & parvulos, & pueros, & juvenes, & ſeniores. Ideo per omnem venit ætatem, & infantibus infans factus, ſanctificans infantes; in parvulis parvulus, &c. Hæc *Irenæus*, lib. 2. adverſus hæreſes, capite trigeſimo nono, ubi per renaſcentiam infantium, haud obſcurè ſignificat etiam infantium baptiſmum, locutione patribus familiari. *Juſtinus* Martyr, in ea Apologia quæ ſecunda nuncupatur, deſcribens adminiſtrationem baptiſmi, *Deinde* (inquit) *eò adducuntur à nobis ubi aqua eſt, atque eo regenerationis modo, quo ipſo regenerati ſumus, regenerantur. Nam in nomine rerum cunctarum Parentis ac Domini Dei, & Servatoris noſtri Jeſu Chriſti, & Spiritûs Sancti, in aqua tunc lavantur.* Ideo *Ambroſius* baptiſterium appellat *regenerationis ſacrarium.* lib. de initiandis. capite ſecundo, & ſacramentum baptiſmi *Dionyſius* Areopagita vocat τὰ θεῖα τῆς θεογενεσίας σύμβολα, *divina divinæ generationis ſymbola.* lib. de Eccleſ. Hierarchia, capite ſecundo, parte prima. Item, τὴν τῆς ἱερᾶς τελετὴν θεογενεσίας, ὡς ἐν συμβόλοις. *Sanctæ divinæ generationis ſacramentum, ut in ſymbolis.* Eodem cap. in Theoria, ſeu parte 3. in principio illius partis. Et baptiſterium vocat τὴν μητέρα τῆς υἱοθεσίας, *matrem adoptionis.* in 2. parte ejuſdem capitis. Non tamen dicit *Irenæus*, neminem ſalvum fieri, qui non fuerit aquâ baptizatus. Nam tum de infantibus, tum de adultis loquitur: quibus conſtituta eſt etiam ſacramentalis renaſcentia, neceſſitate præcepti, licet non peremtoriâ neceſſitate medii; ut infrà demonſtramus.

Tertullian. 16. *Tertullianus* quidem ſuadet dilationem baptiſmi cum parvulorum, tum adultorum; at ſimul non obſcurè oſtendit, viguiſſe illo tempore in Eccleſia conſuetudinem baptizandi parvulos.
Baptiſmus parvulorum. Pro cujuſque (inquit) perſonæ conditione ac diſpoſitione, etiam ætate cunctatio baptiſmi utilior eſt. Præcipuè tamen circa parvulos. Quid e-
Sponſores. tum neceſſe eſt, ſi non tam neceſſe ſponſores
Vide §. 22. etiam periculo ingeri? qui & ipſi per mortalitatem deſtituere promiſſiones ſuas poſſunt, & proventu malæ indolis falli. Hæc *Tertullianus*, lib. de baptiſmo, capite 18. ex quibus Tertulliani verbis apertum eſt, in uſu tunc fuiſſe baptizationem parvulorum, & adhibitos etiam eſſe ſponſo- *De baptiſmi dilatione.* res: de quibus mox plura adferemus. *Pamelii* in hunc Tertulliani locum conjectura eſt; Fortaſſis loquitur [*Tertullianus*] de baptiſmo duntaxat illorum parvulorum differendo, quorum parentes infideles ſunt. Hoc enim per illud, quod de *ſponſorum periculo* ſubjicitur, videtur innuere. Ubi enim parentes Chriſtiani ſunt, non videntur *ſponſores periculo ingeri.* Hæc Jacobus Pamelius, in ſuis annotationibus in Tertulliani librum de baptiſmo, numero 126. Diſplicuiſſe veteri Catholicæ Eccleſiæ dilationem baptiſmi, patet ex epiſtola illa Cornelii ad Fabium; cujus ſuperius facta mentio eſt, §. 12. & ex Concil. Neocæſar. can. 12. eandem etiam ſequentibus ſeculis improbatam eſſe, inferiùs oſtendemus, §. 30. & ſeq. Accedit illud, quod ex Conſtitutionibus nuncupatis Apoſtolicis modò recitatum eſt, §. 14. *Nazianzenus* quidem (orat. 40.) putavit, differri poſſe parvulorum baptiſmum circiter triennium; niſi mortis periculum eſſe videretur; dilationem tamen in adultis acriter reprehendit: & ſeriò etiam hortatur, ut infantes baptizentur: eadem Orat. 40. in ſanctum baptiſma. Differendum eſſe parvulorum baptiſmum, non judicavit vetus catholica Eccleſia, ſed omnes fidelium parvulos indiſcriminatim ſemper baptizabat.

17. *Origenes* de parvulorum baptiſmo dicit; *Origenes.* *Eccleſia ab Apoſtolis traditionem ſuſcepit, etiam parvulis baptiſmum dare. Sciebant enim illi, quibus myſteriorum ſecreta commiſſa ſunt divinorum, quia eſſent in omnibus genuinæ ſordes peccati, quæ per aquam & Spiritum ablui deberent.* Hæc *Origenes*, in cap. 6. epiſtolæ ad Romanos, verſ. 5, 6. 7. Interprete *Hieronymo.*

18. *Fidus* quidam Epiſcopus in Africa, non *Fidi dubitatio. An* quidem de ipſa baptizatione infantium, ſed de *infantes* ejus idoneo tempore dubitans, conſuluit *Cypria-* *ante octa-* *num*: qui, habito Concilio ſexaginta ſex Epiſco- *vum diem* porum, reſponſum reddidit ſynodale, ex unani- *baptizan-* mi omnium conſenſione: quod reſponſum ex- *di.* ſtat in epiſtolis *Cypriani*, libro tertio, epiſtola octavâ, quæ in Pameliana editione eſt epiſtola Cypriani 59. Putabat *Fidus*, infantem non ante octavum *& collegarum re-* diem baptizandum eſſe, ſecundùm legem circum- *ſponſio ſynodalis.* ciſionis antiquæ. Longè aliud: in illo Concilio, *Cypriano* & omnibus, qui ibi aderant, collegis ejus viſum eſt; nimirum, infantes etiam à partu novos rectè baptizari, neque exſpectari oportere octavum diem. Quod autem in Judaica circumciſione carnali octavus dies obſervabatur, ſacramentum eſſe in umbra atque imagine ante præmiſſum; ſed veniente Chriſto, veritate completum, quando die octavo, id eſt, poſt ſabbatum primo, Dominus reſurrexit, & nos vivificavit, & circumciſio- *Cur baptiſmus dicatur gratia, vide §. 43.* nem nobis ſpiritalem dedit: ceſſaviſſe illam imaginem, ſuperveniente veritate, datâ nobis ſpiritali circumciſione: idcirco neminem à gratia conſequendâ impediendum eſſe illâ veteris circumciſionis lege, ſed ipſos etiam recens natos infantes ad baptiſmum & gratiam Chriſti admittendos eſſe. *Auguſtini* de hac *Cypriani*, & collegarum ejus, *Auguſtini judicium de reſponſione Cypriani & collegarum.* ſynodicâ determinatione judicium eſt; *Beatus Cyprianus non aliquod decretum condens novum, ſed Eccleſiæ fidem firmiſſimam ſervans, ad corrigendum eos, qui putabant, ante octavum diem nativitatis non eſſe parvulum baptizandum, ——— mox natum rite baptizari poſſe, cum ſuis quibuſdam coepiſcopis cenſuit.* Hæc *Auguſtinus*, epiſt. 28. ad *Hieronymum.* Idem etiam *Cyprianus* epiſt.

Aliud Cypriani teſtimonium pro baptiſmo infantium.

epiſt. 76. (ſeu lib. 4. epiſt. 7.) loquens de baptiſmo & gratia, quæ datur eis qui baptizantur, *hanc Chriſti indulgentiam & cœleſtem gratiam æqualiter omnibus dividi ſine ſexûs varietate, ſine annorum diſcrimine, ſine acceptione perſonæ, ſuper omnem Dei populum ſpiritalis gratiæ munus infundi.*

Gregor. Nazianz.

19. *Gregorius Nazianzenus*, Orat. 40. quæ eſt in ſanctum baptiſma; hortatur parentes, ut infantes ſuos curent baptizandos, atque adeò hoc ſigillo quantocius muniendos· *νήπιόν ἐστί σοι; μὴ λαβέτω καιρὸν ἡ κακία. ἐκ βρέφους ἁγιασθήτω, ἐξ ὀνύχων καθιερωθήτω τῷ πνεύματι. Infans tibi eſt? ne occaſionem improbitas arripiat: ab infantia ſanctificetur; ab ipſis unguiculis Spiritui conſecretur.* Hæc Gregor. Nazianz. orat. 40. num. 16. pag. 648. edit. Pariſ. Græcolat. an. Dom. 1630. ubi etiam plura in hanc ſententiam. Et num. 27. pag. 658. ait, baptizandos eſſe infantes, *ſi quod periculum urgeat, εἴπερ τις ἐπείγοι κίνδυνος.* Et pro baptizatione infantium, ducit argumentum ab antiqua circumciſione infantium.

Hieronym.

20. *Hieronymus* (epiſt. ad *Lætam*. quæ incipit, *Apoſtolus.*) ſceleris eos coarguit, qui Chriſtianorum infantibus baptiſma dare noluerint. Et in fine libri tertii contra Pelagianos, adducto *Cypriani* teſtimonio, ex epiſtola illa ad *Fidum* Epiſcopum ſcriptâ de infantibus baptizandis, concludit baptizandos eſſe infantes, non ſolùm in regnum cœlorum, ut aſſerebant Pelagiani, ſed etiam in remiſſionem peccatorum, videlicet peccati originalis. Id quod etiam diſertè docuit Cyprianus cum ſuis 66. collegis, in memorata epiſtola 59. ad *Fidum*.

Concil. Milevit. 2.

21. In Concilio Milevitano ſecundo, can. 2. *Placuit* (inquiunt Africani illi patres) *ut quicunque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat; aut dicit, in remiſſionem quidem peccatorum eos baptizari, ſed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro expietur,* [ſeu *mundetur*, ut dicitur eodem canone.] *unde fit conſequens, ut in eis forma baptiſmatis in remiſſionem peccatorum, non verè, ſed falsè intelligatur: anathema ſit.* Concilii hujus, quod in Africanis vocatur univerſale, pars fuit *Auguſtinus* epiſcopus Hipponenſis: ut patet ex epiſtola ſynodali ad *Innocentium* Papam Romanum, apud *Auguſtinum*, epiſt. 92.

Dionyſ. Areop.

22. *Dionyſius* Areopagita, lib. de Eccleſiaſtica hierarchia, cap. 7. ſub finem capitis, Diſſerit de parvulorum ſeu infantium baptizatione: &, ſolutis quibuſdam objectionibus, contendit, omnino baptizandos eſſe infantes, idque ab Apoſtolis traditum eſſe. Scribit etiam ibidem de

Sponſores.

ſponſoribus, quos ille appellat *παιδαγωγούς*; pædagogos, & *ἀναδόχους* ſuſceptores, & *καθηγεμόνας* duces, puerorum illorum, quos, à naturalibus ipſorum puerorum parentibus ſibi traditos, offerunt baptizandos, eoſque abrenunciationem malorum & confeſſionem fidei facere dicunt, id eſt: (ut ibi exponit *Dionyſius*) promittunt ſe pueris illis, cum intelligere ſacra per ætatem potuerint, ſuaſuros, ut & nuncium mittant adverſariis, & divinam confeſſionem faciant, in eaque perſeverent. Sic ſponſorum reſponſionem interpretatur ibi *Dionyſius*. Qui eodem lib. cap. 2. etiam adultis baptiſmum accipientibus attribuit *ἀναδόχους* ſuſceptores, quos etiam vocat *ἡγεμόνας* Duces, & *χειραγωγούς* manuductores. Horum munus ibidem apud Dionyſium lector inveniet.

Concil. Arel. 4.

Qui Tertulliano *ſponſores* [ſup. §. 14.] & Dionyſio *ἀνάδοχοι* dicuntur, eos Concilium Arelatenſe quartum appellat *patrinos & fidejuſſores*. c. 19. cujus capituli ſeu canonis hæc ſunt verba; *Ut parentes filios ſuos, & patrini eos quos de fonte ſuſcipiunt, erudire ſummopere ſtudeant: illi, quia eos genuerunt, & eis à Domino dati ſunt: iſti, quia pro eis fidejuſſores exiſtunt.* Celebratum eſt hoc Concilium anno Domini 813. ſub Carolo magno Imperatore.

Alius canon, de baptizandis parvulis.

23. In tomis Conciliorum, edit. Pariſ. [an. D. 1636.] tom. 5. pag. 361. leguntur quidam canones, ſermone latino, qui ibi ſextæ Synodo œcumenicæ tribuuntur; quorum hic ſecundus eſt quem nunc recito: *Si parvulus ægrotans, ad quemlibet presbyterum baptiſmi gratiâ de cujuslibet parochia allatus fuerit; ei baptiſmi ſacramentum nullo modo denegetur. Si quis hoc munus petenti concedere detrectaverit, & ille parvulus abſque baptiſmi gratia mortuus fuerit; noverit ſe ille, qui eum non baptizavit, pro ejus anima rationem redditurum.* Hactenus verba illius canonis, quo autem ſano ſenſu dici poſſit, *rationem eſſe reddendam*, monuimus ſupra, §. 11. & eſt phraſis Apoſtolica, ad Hebræos, 13. 17. Cur etiamus baptiſmus dicatur *gratia*, vide inferius, §. 39.

Objectio.

24. Ex prolatis teſtimoniis cognoſcimus judicium catholicæ antiquitatis de baptizandis parvulis. Si objicias, hoc viſum patribus ex falſa hypotheſi peremtoriæ neceſſitatis baptiſmi;

Reſponſio. Regula.

Reſpondeo; Non eſt propter unius aut plurium mediorum vitium rejicienda aut neganda illa concluſio, quæ aliis mediis idoneis, vel alio medio idoneo, evidenter & firmiter oſtenditur & conſtabilitur. Inſtantiam dedimus in principio hujus capitis. Accipe etiam alias inſtantias. 1. Baptizandi ſunt credentes adulti, qui nondum baptizati ſunt, debentque petere baptiſmum. 2. baptizandi ſunt fidelium infantes. 3. baptizati & actu credentes fide propriâ, qui ſe explorare poſſunt, debent accedere ad menſam Domini, & ſumere ſacramentum Euchariſtiæ, ſeu participes eſſe cœnæ Dominicæ. Has tres orthodoxas concluſiones probatum ibant patres his quatuor argumentis, ſumtis à neceſſitate divinitùs nobis impoſitâ: Ajebant enim ad illa omnia homines obligati quadruplici neceſſitate: videlicet;

Multiplex neceſſitas accipiendi & dandi ſacramenta.

1. neceſſitate præcepti. 2. neceſſitate vitandi contemtum & ingratitudinem, ne ingratis illis contemtoribus accenſeamur, qui ad Regale epulum invitati & vocati, neglexerunt & recuſarunt venire. 3. neceſſitate rei ſignificatæ, putà, regenerationis & refectionis ſpiritualis: cui rei obtinendæ, vel obſignandæ & confirmandæ, hæc ſunt media à Domino inſtituta & data; atque adeo non negligenda. 4. denique peremtoriâ neceſſitate ipſius ſacramenti, ſeu ſimplici neceſſitate medii. Hoc quartum argumentum nititur falſa hypotheſi, ſicuti proximè ſequentibus aliquot capitibus, *σὺν Θεῷ*, luculenter demonſtrabimus. At priora tria argumenta ſunt idonea & valida, ſumpta à triplici neceſſitate, quam nemo catholicus inficiatur: adeòque ſtat firma & manifeſtè vera atque irrefragabilis concluſio.

Matth. 22: 5. Luc. 14: 18. &c. Vide ſupra, §. 10. & §. 11.

De tempore adminiſtrationis baptiſmi. Tertullianus.

25. Diem baptiſmo (inquit *Tertullianus*) ſolemniorem *Paſcha* præſtat, cum & paſſio Domini in qua tinguimur, adimpleta eſt. Nec incongruenter ad figuram interpretabitur, quod cum ultimum Paſcha Dominus eſſet acturus, miſſis diſcipulis ad præparandum, *Invenietis* inquit, *hominem aquam bajulantem.* Paſchæ celebrandæ locum de ſigno aquæ oſtendit. Exinde *Pentecoſte* ordinandis lavacris lætiſſimum ſpatium eſt, quo & Domini reſurrectio inter diſcipulos frequentata eſt, & gratia Spiritus Sancti dedicata, & ſpes adventus Domini ſubostenſa, quod tunc in cœlos recuperato eo, Angeli ad Apoſtolos dixerunt, ſic venturum quemadmodum & in cœlos conſcendit, utique in Pentecoſte. Sed enim Hieremias,

Marc. 14: 13. Act. 1: 11.

Hierem. 31. 8. & συνάξω αὐτοὺς ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς ἐν ἑορτῇ φασέκ.

cum dicit; *Et congregabo illos ab extremis terræ in die feſto*, Paſchæ diem ſignificat & Pentecoſtes, qui eſt propriè dies feſtus. Cæterùm omnis dies Domini eſt, omnis hora, omne tempus habile baptiſmo: ſi de ſollemnitate intereſt, de gratia nihil refert. Hæc Tertullianus, lib. de baptiſmo, cap. 19.

Concil. Laodic. vide ſup. §. 12.

26. Concilii Laodiceni canon quadrageſimus ſeptimus eſt, Ὅτι δεῖ τοὺς ἐν νόσῳ παραλαμβάνοντας τὸ Φώτισμα, καὶ εἶτα ἀναστάντας, ἐκμανθάνειν τὴν πίστιν, καὶ γινώσκειν, ὅτι θείας δωρεᾶς κατηξιώθησαν. Quod oporteat eos, qui in morbo baptiſmum accipiunt, & deinde reſurgunt, fidem perdiſcere, & noſſe quod divinâ donatione dignati ſint.

Siricius pp. Rom. Exceptio, de infantibus, & his qui ſunt in qualibet neceſſitate vel diſcrimine.

27. *Siricius* papa Romanus (qui Damaſo ſucceſſit anno Domini 385.) Hoc ſibi (inquit) privilegium & apud nos, & apud omnes Eccleſias, Dominicum ſpecialiter cum *Pentecoſte* ſua *Paſcha* defendit, quibus ſolis per annum diebus, ad fidem confluentibus generalia baptiſmatis tradi convenit ſacramenta. ——— Sicut ſacram ergo Paſchalem reverentiam in nullo dicimus eſſe minuendam, ita infantibus, qui necdum loqui poterunt per ætatem, vel his, quibus in qualibet neceſſitate opus fuerit ſacri undâ baptiſmatis, volumus celeritate ſuccurri; ne ad noſtrarum perniciem tendat animarum, ſi negato deſiderantibus fonte ſalutari, exiens unuſquiſque de ſeculo, & regnum perdat & vitam. Quicunque etiam diſcrimen naufragii, Hoſtilitatis incurſum, obſidionis ambiguum, vel cujuſlibet corporalis ægritudinis deſperationem inciderint, & ſibi unico credulitatis auxilio popoſcerint ſubveniri, eodem, quo poſcunt, momento temporis, expetitæ regenerationis præmia conſequantur. Hæc *Siricius*, in ſua epiſtola ad *Himerium*, Tarraconenſem Epiſcopum, capitulo 2. Ubi verba illa [*Et regnum perdat & vitam*] non alio ſenſu accipienda ſunt, quàm qui concordet cum perpetua doctrina Catholicæ Eccleſiæ, quæ ſemper docuit, neque regno Dei excludi, neque vita æternâ privari quempiam ſine baptiſmi ſacramento mortuum, qui, dum viveret, verè in Chriſtum credebat, & ſalutarem baptiſmatis fontem (ut Siricius loquitur) deſiderabat, & operam dabat ut divino hoc ſacramento potiretur: hunc enim ad ſalutem pervenire per baptiſmum Flaminis, etiamſi nactus non ſit baptiſmum fluminis. Quod igitur dicit *Siricius*, ſacerdotem qui deſideranti negat ſacramentum baptiſmi, pernicioſè peccare contra animam ſuam, tanquam homicidam ſpiritualem hominis pereuntis, id ab illo dicitur ad exaggerandum crimen negantis, per quem non ſtetit quin homo ille periret, negato illi hoc vitali & ſalutari lavacro, quod Deus inſtituit, & dari atque accipi juſſit, ut organum gratiæ, & medium ſalutis æternæ. Quocirca neque adultis fidem confitentibus, & baptiſmi ſacramentum deſiderantibus, neque fidelium infantibus (quos eodem loco habet *Siricius* cum deſiderantibus adultis) denegandum eſt, etiamſi neque ad tempus neque in loco ordinatiæ ſollemnitatis adeſſe queant.

Vide ſupra, §. 10. & §. 11. & §. 24.

Leo I. Papa Romanus.

28. *Leo*, hujus nominis primus, Epiſcopus Romanus; Quia (inquit) manifeſtiſſimè pater, baptizandis in Eccleſia electis hæc duo tempora [*Paſchatis & Pentecoſtes*] eſſe legitima; dilectionem veſtram monemus, ut nullos alios dies huic obſervantiæ miſceatis. Quia etſi ſunt alia quoque feſta, quibus multa in honorem Dei reverentia debeatur, principalis tamen, & maximi ſacramenti cuſtodienda nobis eſt myſticæ rationis exceptio; non interdicta licentia, quâ in baptiſmo tribuendo quolibet tempore periclitantibus ſubvenitur. Ita enim ad has duas feſtivitates connexas, atque ſibimet cognatas incolumium, & in pacis ſecuritate degentium, libera vota differimus; ut in mortis periculo, in obſidionis diſcrimine, in perſecutionis anguſtiis, in timore naufragii, nullo tempore, hoc veræ ſalutis ſingulare remedium cuiquam denegemus. Hæc *Leo*, epiſtolâ quartâ ad univerſos Epiſcopos per Siciliam conſtitutos. Citat etiam *Gratianus*, ex *Leone* Papa, hæc verba: *Si qui neceſſitate mortis, obſidionis, perſecutionis & naufragii urgeatur; omni tempore debent baptizari.* Diſt. 4. de Conſecratione. Can. *Si qui neceſſitate.*

In baptiſmo tribuendo, quolibet tempore periclitantibus ſubvenitur.

Conc. Antiſiod.

29. Concilii Antiſiodorenſis [anno Domini quingenteſimo nonageſimo,] canone decimo-octavo, Non licet abſque Paſchæ ſolennitate, ullo tempore baptizare, niſi illos quibus mors vicina eſt, quos grabatarios dicunt. Hæc ibi. Ubi intelligendum Paſcha cum ſua Pentecoſte, ſicut loquitur Siricius. Ejuſdem Paſchalis conſuetudinis meminit Ambroſius, libro de Myſterio Paſchæ, capite primo & capite quinto. Qui mos antiquus (inquit *Rhenanus*, citante *Pamelio*, Annotation. in Tertulliani librum de baptiſmo, numero primo) etiam uſque ad tempora Caroli Magni & Ludovici Auguſti ſervatus eſt. Indicant hoc leges ab illis ſancitæ, quibus cavetur ne unquam ſacerdotes baptizent, excepto mortis articulo, præterquam in Paſcha & Pentecoſte. Hæc ille.

Grabatarii.

Quamdiu duraverit obſervatio illa duorum temporum.

Dilatio baptiſmi Patribus improbata.

30. Inolevit apud quoſdam mala conſuetudo differendi baptiſmum: quam ut abolerent catholici patres, excludebant à clero eos qui non niſi metu mortis, baptizati conſenſiſſent. Hinc docet *Cornelius*, non ſine difficultate obtineri potuiſſe cleri & laicorum conſenſum, ut in clerum aſſumeretur *Novatianus*; qui in lecto, in quo decumbebat, cum jam ferè mori putaretur, aquâ circumfuſus, baptiſmum acceperat. quoniam minimè licebat, quenquam in lecto propter morbum baptizatum, ſicut huic contigerat, in clerum aſſumi. Hæc *Cornelius* Epiſcopus Romanus, in ſua epiſtolâ ad *Fabium* Epiſcopum Antiochenum; apud *Euſebium*, libro ſexto Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite quadrageſimo tertio, editionis Græcæ. Convenit ille duodecimus canon Concilii Neocæſarienſis, poſtea celebrati, anno Domini trecenteſimo decimo quarto, vel treceteſimo decimo quinto. Ἐὰν νοσῶν τις φωτισθῇ, εἰς πρεσβύτερον ἄγεσθαι οὐ δύναται. Οὐκ ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἡ πίστις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης· εἰ μὴ τάχα διὰ τὴν μετὰ ταῦτα αὐτοῦ σπουδὴν, καὶ πίστιν, καὶ διὰ σπάνιν ἀνθρώπων. Si quis ægrotans fuerit illuminatus [id eſt, baptizatus,] non poteſt in preſbyterum promoveri. Fides enim ejus non voluntaria, ſed ex neceſſitate eſt. Niſi forte propter conſequens ejus ſtudium, & fidem, & propter raritatem [ſeu penuriam] hominum. Exſtant etiam vehementes Patrum exhortationes, ad baptiſmum ſine dilatione ſuſcipiendum: quod ut hominibus perſuaderent, multa magnifica baptiſmi encomia accumularunt, ejuſque præſtantiam & neceſſitatem, contemtique vel neglecti tanti doni pœnam æternam ob oculos ponebant. Hinc illud Ambroſii; *Credit catechumenus, ſed niſi baptizatus fuerit in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, remiſſionem non poteſt accipere peccatorum, nec ſpiritualis gratiæ munus haurire.* Libro de initiandis. capite quarto. Quod non eſſe accipiendum de mera carentia hujus ſacramenti, patet ex ipſius doctrina *Ambroſii*, quam ſuperiùs commemoravimus. Contemtum igitur & neglectum hujus ſacramenti in animis hominum excutiat, clamat eum eſſe exitialem.

Novatianus in lecto baptizatus. Vide ſupra, §. 12.

Vide ſupr §. 24. ubi de multiplici neceſſitate.

Ambroſ.

Sup. §. 4. vide etiam §. 27.

Baſil. Exhort. ad baptiſmum, quæ eſt homil. 13.

31. Et hoc ſenſu accipiendæ ſunt *Baſilii* & aliorum

rum Patrum fulminationes contra eos, qui perperam moras ſibi nectebant, & baptiſmi ſuſceptionem differebant. Quamvis Nazianz. vehemens perſuadendi ardor aliquando ultra juſtos terminos provexerit, ut ſuperius monebamus, §. 9. Rectè tamen hic Pater, cum aliis orthodoxis, clamat, omne tempus baptiſmo eſſe idoneum, & baptiſmum eſſe pretioſum Dei donum; ejuſque contemtoribus interitum denunciat. En ipſius Nazianz. verba; *πρόκειται τὸ φιλάνθρωπον, καταφρονεῖς τῷ ἑτοίμῳ τῆς εὐποιΐας. πᾶς σοι καιρὸς ἐκπλύσεως, ἐπειδὴ πᾶς ἀναλύσεως. μετὰ Παύλου βοῶ σοι τῆς μεγάλης φωνῆς. ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας, οὐχ' ἕνα καιρὸν, ἀλλὰ πάντα τοῦ νῦν ὁρίζοντος.* Gratuita proponitur Dei erga homines amica benignitas, contemnis promtam atque exporrectam beneficentiam. Omne tibi tempus ad ablutionem idoneum eſt, quandoquidem nullum tempus mortis periculo vacat. Cum Paulo, ad te magnâ voce clamo; *Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies ſalutis!* Ubi particula, *nunc*, non certum aliquod tempus, ſed tempus omne deſignat. —— Quin tibi quoque & belli, & pacis tempus ſit, & matrimonii ineundi, & à matrimonii opere abſtinendi, & amicitiæ, & diſſidii, ſiquidem ita neceſſe ſit, atque omnis denique rei, ſi Solomoni auſcultandum eſt: auſcultandum eſt autem, utile enim hortamentum proponit: At verò ſalutis tuæ negotium ſemper age, atque omne tempus ad baptiſmi ſuſceptionem tibi certum ac definitum eſſe exiſtima, [*ἀεὶ δὲ τὴν σωτηρίαν ἐργάζου, καὶ πᾶς ἔςω σοι καιρὸς, τοῦ βαπτίσματος ὅρος*] Et ibidem dicit Nazianzenus, dilationem de die in diem proficiſci à deluſione Satanica, dicente Satana, *Da mihi præſens, futurum Deo: mihi juventam, Deo ſenectam: mihi voluptates, Deo corpus effœtum, nulliſque uſibus aptum.* Et hortatur catechumenum, ut hoſtem in conſilium non adhibeat, neque fidelis fieri ac nominari parvi pendat.

Greg. Nazianz. Orat. 40. in ſanctum baptiſma.

2 Cor 6:2.

Eccleſ. 3:1.

Omne tempus baptiſmo idoneum.

Satanæ tentantis oratio.

Cui non eſt auſcultandum.

Objectio.

Reſponſio.

32. Objicientibus, Chriſtum trigeſimo ætatis ſuæ anno baptiſatum; Reſpondet Nazianzenus; eſſe diſparem rationem, nec utendum imitatione mala exempli boni. Multa enim de Chriſto legi quæ ſupra nos ſunt, & quæ nobis ad præciſè imitandum non proponuntur: Has adfert inſtantias; Chriſtus paulo ante tentationem jejunavit: nos ante Paſcha. Ille totos quadraginta dies à cibo adſtinuit: nos autem ad virium noſtrarum modulum jejunium attemperavimus. Ille Paſchatis myſterium tradit diſcipulis [*μυςαγωγεῖ τὸ πάσχα τοὺς μαθητὰς*] in ſuperiore cœnaculo, & poſt cœnam, & unico ante paſſionem die: nos in orationis domibus, & ante cœnam, & poſt reſurrectionem. Ille tertio die reſurrexit: nos poſt multum tempus. Hæc Gregorius Nazianzenus, Oratione quadrageſima, quæ eſt, in ſanctum baptiſma.

De imitatione Chriſti.

33. *Baſilius* magnus, in Exhortatione ad baptiſmum, quæ eſt homilia 13. Tempus (inquit) aliud alii accommodatum: ſomni proprium; aliud vigiliæ: belli item, & pacis: baptiſmi verò tempus vita hominis tota [*καιρὸς δὲ βαπτίσματος ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος.*] —— Omne igitur tempus opportunitatem habet ad ſalutem quæ per baptiſmum accipitur: ſive noctem dixeris, ſive diem, ſive horam, ſive temporis momentum etiam minutiſſimum. Hæc Baſilius, non derogans conſuetudini Paſchali: nam ait, opportunius quidem eſſe tempus Paſchatis; ſed diſputans contra differentes baptiſmum, monet, omnè tempus huic rei eſſe opportunum. Atque ut eos à tanti ſacramenti neglectu deterreat, addit hanc interminationem; *Niſi Iſraël mare tranſiiſſet, nunquam à Pharaone diſceſſiſſet: ſic tu, niſi per aquam tranſieris, nequaquam à Diaboli ſævâ tyrannide liberaberis.* Quo autem ſenſu dictum iſtud accipiendum ſit, ſuperius in antecedentibus monuimus, §. 31.

Baſilius.

Omne tempus opportunum baptiſmo.

34. Ex animo autem deteſtamur atque anathematizamus impiam illam doctrinam *Quintillæ*, ejuſque ſequacium *Quintillianorum*, baptiſmum contemnentium & auferentium. Contra quem errorem ex profeſſo diſputat Tertullianus, lib. de baptiſmo. Et ſimilem illum furorem *Manichæorum*, quem commemorat Auguſtinus, hæreſi 46. *Baptiſmum* (inquit) *in aqua nihil cuiquam perhibent ſalutis afferre, nec quemquam eorum quos decipiunt baptizandum putant.* & vanitatem *Seleuci* & *Hermiæ* hæreticorum, qui animas hominum de igne & ſpiritu eſſe æſtimantes, iſto aquæ Baptiſmo non utebantur, propterea quod dixerit Joannes Baptiſta, Matth. 3:11. ipſe vos baptizabit in Spiritu & igne. Hæc de eis refert *Philaſtrius* in catalogo hæreſeon quæ ſub Apoſtolis exſtiterunt c. 8. Nec non inſaniam *Maſſalianorum*, dicentium, Chriſtianos nullam ex baptiſmo vel Euchariſtiæ ſacramento utilitatem percipere: ut monuimus ſuprà, libro ſecundo, capite octavo, paragrapho quarto. Et amentiam *Pelagianorum*, idem de infantium baptiſmo ſentientium cum memoratis hæreticis, intuitu ſalutis vitæque æternæ: ut ſuperiùs oſtenſum, § 2.

De baptiſmo error Quintillianorum.

Error Manichæorum.

Error Maſſalianorum.

Error Pelagianorum.

35. Refert *Tertullianus* quædam *Quintillianorum* argumenta. Unum proponit, eidemque reſpondet cap. 13. libri ſui de baptiſmo: Hic ergo (inquit) ſceleſtiſſimi illi provocant quæſtiones. *Adeò* dicunt, *baptiſmus non eſt neceſſarius quibus fides ſatis eſt: nam & Abraham nullius aquæ niſi fidei ſacramento Deo placuit.* Huic argumento reſpondet Tertullianus; Legem tinguendi eſſe nunc à Domino impoſitam, & formam præſcriptam; *Ite, docete nationes, tinguentes eas in nomen Patris & Filii & Spiritus Sancti.* Et huic Legi collatam eſſe definitionem illam; *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum cælorum;* eâque obſtringi fidem ad baptiſmi neceſſitatem. Itaque omnes exinde credentes tingui, & Paulum ubi credidit tinctum eſſe. Cave putes Tertullianum iſtâ reſponſione pugnare pro peremtoria neceſſitate baptiſmi; ac ſi exiſtimaret, regno Dei excludi credentes qui non fuerint aquâ baptizati, quamvis ſine ſuo contemtu, aut neglectu, careant baptiſmi ſacramento: nam diſertè de talibus loquens, eodem lib. de baptiſmo, cap. 18 ait; *Fides integra ſecura eſt de ſalute.* Præcepti autem tuetur neceſſitatem, conjunctam cum eximia & nequaquam negligendâ, ſed neceſſariò expetendâ ipſius ſacramenti baptiſmi utilitate. Et ſic accepta ejus reſponſio idonea eſt contra argumentum Quintillianorum. Accedit, quod Abraham, jam fide juſtificatus, inobſequens non fuit Deo imperanti circumciſionem, ſed *ſignum accepit circumciſionis, ſigillum juſtitiæ fidei, quam habuit in præputio.*

Argumentatio Quintillianorum.

Tertulliani reſponſio.

Matth. 28: 19.

Ioan. 3: 5.

Act. 9: 18. Quam neceſſitatem intelligat Tertullianus, contra Quintillianos.

Alia reſp. de Abrahamo.

Geneſ. 17: 23, 24. &c. Rom. 4: 11.

36. Aliud Quintillianorum argumentum commemorat Tertullianus, eodem lib. de baptiſmo, cap. 14. his verbis; Sed de ipſo Apoſtolo revolvunt, quod dixerit, *Non enim me ad tinguendum Chriſtus miſit*: quaſi hoc argumento baptiſmus adimatur. Huic argumento reſpondet ibidem Tertullianus, inquiens; Cur enim tinxit Cajum & Criſpum & Stephanæ domum? quamquam etſi non eum miſerat Chriſtus ad tinguendum, tamen aliis Apoſtolis præcepit tinguere. Verùm hæc pro conditione tunc temporis

Aliud arg. Quintill. ex verbis Apoſtoli. 1 Cor. 1: 17.

Tertulliani reſponſio, & expoſitio verborum Apoſtoli.

poris ad Corinthios ſcripta ſunt, quoniam ſchiſmata & diſſenſiones inter illos movebantur, dum alius Paulo deputat, alius Apollo. Propter quod pacificus Apoſtolus, ne ſibi omnia defendere videretur, *non ad tinguendum* ait ſe miſſum, *ſed ad prædicandum*. Nam & prius eſt prædicare, poſterius tinguere. Si priùs prædicatum; puto autem licuit & tinguere, cui licuit prædicare. Hæc *Tertullianus*, lib. de baptiſmo, cap. 14. Eandem Apoſtoli ſententiam exponens *Joannes Chryſoſtomus*, homil. 3. in priorem epiſtolam Pauli ad Corinthios, in cap. 1. verſ. 17. dicit majore opus eſſe donorum cœleſtium menſura, & graviore labore, ad prædicandum Euangelium, quàm ad baptizandum: & ideo Apoſtolum, quamvis poteſtate etiam baptizandi à Domino inſtructum, qua & uſus eſt in baptizando Criſpum, & Gajum, & Stephanæ domum, ſe magis exercuiſſe in prædicando Euangelio, & dixiſſe, ſe *non ad baptizandum* miſſum eſſe, *ſed ad Euangelizandum*. Nam Euangelium aptè, perſpicuè, ſapienter prædicare, majoris molis & molíminis opus eſſe, quàm ſacramentum adminiſtrare: illud paucorum eſſe, hoc autem æqualiter fieri poſſe ab omnibus ſacerdotalem ordinem habentibus. Et hoc diſcrimen *Chryſoſtomus* dicit ſuo etiam tempore obſervatum eſſe, ut ii presbyteri qui uberiore ſcientia & ſapientiâ præditi erant, magis operi prædicationis adhiberentur, & propter ingentem eorum in hoc magis laborioſo exercitio laborem, exonerarentur magna ex parte adminiſtratione baptiſmi, quæ aliis presbyteris demandabatur. Et huc applicat illud ejuſdem Apoſtoli dictum, *Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina*. Sic etiam *Auguſtinus*. Perfectè (inquit) baptizare etiam minùs docti poſſunt, perfectè etiam Euangelizare multo difficilioris & rarioris eſt operis. Ideo doctor gentium, plurimis excellentior, *Euangelizare* miſſus eſt, *non baptizare*: quoniam hoc per multos fieri poterat, illud per paucos inter quos eminebat. Hæc *Auguſtinus*, lib. 3. contra literas Petiliani, cap. 56. Non minuit ibi Apoſtolus baptiſmi dignitatem aut neceſſitatem, neque permittit ut eum quiſquam ſecurè omitti poſſe exiſtimet: ſed prædicationem Euangelii indicat eſſe laborioſiorem magiſque difficilem, adeóque ipſi Apoſtolo in ſe magis ſuſcipiendam, quàm adminiſtrationem baptiſmi, quæ non quidem omittebatur, ſed magis per alios, Apoſtolo ita volente, fiebat.

Chryſoſtomi expoſitio. — *1 Cor. 1: 14, 16. ibid. verſ. 17.* — *1 Tim. 5: 17.* — *Auguſtini expoſitio.*

37. Quintilianis aliiſque baptiſmi aſpernatoribus contemtui habebatur ipſa rei quæ gerebatur ſimplicitas, neque credebant immerſionem corporis in aquam poſſe cuiquam eſſe utilem ad mundationem animæ. Cui errori opponunt Patres doctrinam orthodoxam, ex ſacris literis depromtam: videlicet; Non eſſe de divinis myſteriis judicandum κατ' ὄψιν, ſecundum externam faciem, ſed attollendas eſſe mentes in auctorem Deum omnipotentem & veracem, qui hoc lavacrum aquæ inſtituit, & adminiſtrari ac ſuſcipi præcepit, adjectâ promiſſione ſpiritualis gratiæ: Deo autem præcipienti obediendum eſſe, & promittenti credendum: neque ex judicio carnis & ſanguinis conſilium capiendum, quando conſtat de Dei voluntate: quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſſe hominibus; & quod infirmum eſt Dei, validius eſſe hominibus. Ac propterea, Judæis ſciſcitantibus quid eos facere oporteret, reſpondiſſe Apoſtolum Petrum; *Reſipiſcite, & baptizetur unuſquiſque veſtrûm in nomine Jeſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum: & accipietis donum Spiritûs Sancti*. Et Saulo jam converſo (cui poſtea Paulo nomen fuit) Ananiam à Domino miſſum dixiſſe; *Et nunc quid cunctaris? exſurge, & baptizare, & ablue peccata tua*, [ſeu, abluere à peccatis tuis, ἀπόλουσαι τὰς ἁμαρτίας σου,] *invocato nomine Domini*. Et poſtea eundem Apoſtolum Paulum docuiſſe, *conſepeliri nos cum Chriſto, per baptiſmum, in mortem: ut ſicut Chriſtus excitatus eſt ex mortuis per gloriam Patris; ita & nos in novitate vitæ ambulemus*. Et, *quicunque in Chriſto baptizati ſunt, eos Chriſtum induiſſe*. Item, *Chriſtum dilexiſſe Eccleſiam, & ſemetipſum tradidiſſe pro ea; ut eam ſanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo*. *Deum, ſecundum miſericordiam ſuam, ſalvos nos feciſſe per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus Sancti*. Et Petrum Apoſtolum ſcripſiſſe, quod aquæ veteris diluvii nunc correſpondens *nos ſalvos faciat baptiſmus: non depoſitio ſordium carnis, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum, per reſurrectionem Jeſu Chriſti*. Et his conſonam eſſe illam Joannis Apoſtoli doctrinam; *Hic eſt qui venit per aquam & ſanguinem, Jeſus Chriſtus: non in aqua ſolùm, ſed in aqua & ſanguine. Et Spiritus eſt qui teſtificatur; quoniam Spiritus eſt veritas. Quoniam tres ſunt qui teſtificantur in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum ſunt. Et tres ſunt qui teſtificantur in terra, Spiritus, & aqua, & ſanguis: & hi tres in unum ſunt*.

Non eſt contemnenda ſacramentorum externa ſimplicitas. — *Joan. 7: 24. Matth. 28: 19. Marc. 16: 16.* — *Gal. 1: 16.* — *1 Cor. 1: 25.* — *Act. 2: 38.* — *Act. 22: 16.* — *Rom. 6: 4.* — *Gal. 3: 27.* — *Vide 4 Sent. Diſt. 4.* — *Epheſ. 5: 25, 26.* — *Tit. 3: 5.* — *1 Petr. 3: 21.* — *1 Joan. 5: 6, 7, 8.* — *vide lib. 9. cap. 2. §. 1.*

38. Percuſſum eſt Chriſti latus, ut Euangelium loquitur, & ſtatim manavit ſanguis & aqua, quæ ſunt Eccleſiæ gemina ſacramenta. inquit *Auguſtinus*, lib. 2. de ſymbolo ad catechumenos, cap. 6. ejuſdem dictum eſt, quod, aqua corpus tangat, & cor abluat, faciente verbo dum creditur. Tract. 81. in Euang. Joannis.

Joan. 19: 34. — *Auguſtin. Vide lib. 9. cap. 2. §. 2.*

39. *Tertullianus* ait; Felix ſacramentum aquæ noſtræ, quia ablutis delictis priſtinæ cæcitatis, in vitam æternam liberamur. lib. de baptiſmo, cap. 1. Deinde, eodem libro, cap. 2. redarguens inſanum iſtum Quintillianorum errorem; Sed enim (inquit) quanta vis eſt perverſitatis ad fidem labefactandam, vel in totum non recipiendam, ut ex his eam impugnet, ex quibus conſtat? Nihil adeò eſt quod obduret mentes hominum, quam ſimplicitas divinorum operum quæ actu videntur, & magnificentia quæ in effectu repromittitur: ut hic quoniam tantâ ſimplicitate, ſine pompa, ſine apparatu novo aliquo, denique ſine ſumtu, homo in aqua demiſſus, & inter pauca verba tinctus, non multo vel nihilo mundior reſurgit, eo incredibilis exiſtimetur conſecutio æternitatis. Mentior ſi non è contrario idolorum ſolennia vel arcana de ſuggeſtu & apparatu, deque ſumtu, fidem & auctoritatem ſibi exſtruunt. Proh miſera credulitas, quæ denegas Deo proprietates ſuas, ſimplicitatem & poteſtatem. Quid ergo? Nonne mirandum & lavacro dilui mortem? Atqui eo magis credendum, ſi, quia mirandum eſt, idcirco non creditur. Qualia enim decet eſſe opera divina, niſi ſuper omnem admirationem? Nos quoque ipſi miramur, ſed quia credimus. Cæterùm incredulitas miratur, non credit. Miratur enim ſimplicia, quaſi vana; magnifica, quaſi impoſſibilia. Et ſit planè ut putas, ſatis ad utrumque divina prænunciatio præcucurrit. Stulta mundi elegit Deus, ut confundat ſapientiam ejus: & prædifficilia penes homines, facilia penes Deum. Nam ſi Deus & ſapiens & potens, quod etiam prætereuntes eum non negant; meritò in adverſariis ſapientiæ potentiæque, id eſt, in ſtultitia & impoſſibilitate materias operationis ſuæ inſtituit. Quoniam virtus omnis ex his cauſam accipit, à quibus provocatur. Hæc *Tertullianus*. lib. de baptiſmo, cap. 2. Et rurſus; proinde (inquit) ut nos taceret

Tertullianus. — *De ſimplicitate externi actus in baptiſmo.* — *De apparatu in ſolemnibus idolorum.* — *De ſimplicitate & admirabili virtute baptiſmi.* — *Matth. 21: 42.* — *1 Cor. 1: 27.* — *Matth. 19: 26.* — *Joan. 19: 34.*

ceret aquâ vocatos, ſanguine electos, hos duos baptiſmos de vulnere perfoſſi lateris emiſit. Eodem lib. de baptiſmo, cap. 16. Tunc regenerationis potentiam ſanxit, quando de latere ipſius profluxerunt ſanguis redemtionis, & aqua baptiſmatis, inquit Leo. 1. Papa Rom. epiſt. 4. ad univerſos epiſcopos per Siciliam conſtitutos cap. 6.

Leo 1. pp. Rom. Vide §. 46.

Cyprianus,

40. Cum in tenebris (ait *Cyprianus*) atque in nocte cœcâ jacerem, cúmque in ſalo jactantis ſeculi nutabundus ac dubius veſtigiis oberrantibus fluctuarem, vitæ meæ neſcius, veritatis ac lucis alienus; difficile prorſus ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in ſalutem mihi divina indulgentia pollicebatur, ut quis renaſci denuo poſſet: utque in novam vitam lavacro aquæ ſalutaris animatus, quod priùs fuerat exponeret: corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret. ——— Sed poſtquam undæ genitalis auxilio ſuperioris ævi labe detersâ, in expiatum pectus ac purum deſuper ſe lumen infudit, poſtquam cœlitus ſpiritu hauſto, in novum me hominem nativitas ſecunda reparavit, mirum in modum protinus confirmare ſe dubia, patere clauſa, lucere tenebroſa; facultatem dare quod priùs difficile videbatur; geri poſſe quod impoſſibile putabatur; ut eſſet agnoſcere terrenum fuiſſe quod priùs carnaliter natum delictis obnoxium viveret; Dei eſſe cœpiſſe, quod Spiritus ſanctus animaret. Scis ipſe profectò & mecum pariter recognoſcis, quid detraxerit nobis, quidve contulerit mors iſta criminum, vita virtutum. Hæc Cyprianus, lib. 2. epiſt. 2. ad Donatum. quæ in Pameliana editione eſt epiſt. 1.

Baptiſmus mors criminum, vita virtutum.

Baſilius magnus. Baptiſmi elogia.

41. *Baſilius* Cæſarienſis, in Exhortatione ad baptiſmum, ſacramenti hujus præſtantiam his prædicat elogiis; *βάπτισμα αἰχμαλώτοις λύτρον, ὀφλημάτων ἄφεσις, θάνατος ἁμαρτίας, παλιγγενεσία ψυχῆς, ἔνδυμα φωτεινὸν, σφραγὶς ἀνεπιχείρητος, ὄχημα πρὸς οὐρανὸν, βασιλείας πρόξενον, υἱοθεσίας χάρισμα.* Baptiſmus eſt captivis liberatio, debitorum remiſſio, mors peccati, regeneratio animæ, indumentum lucidum, ſigillum inviolabile, vehiculum ad cœlum, regni conciliatio, adoptionis gratia. His enumeratis baptiſmi elogiis, ſubjungit reprehenſionem eorum qui voluptatibus ſuis addicti differebant ſuſceptionem baptiſmi; *Τοσούτων ἀγαθῶν καὶ τηλικούτων, ἄθλιε, προτιμοτέραν ἄγεις τὴν ἡδονὴν; Tantis ac talibus bonis, miſer, potiorem ducis voluptatem?* Eadem baptiſmi encomia, eiſdem fere verbis, leguntur *in Cyrilli Hieroſolymitani* prologo in ſuas Catecheſes.

Cyrill. Hieroſolym.

Gregorius Nazianz. Baptiſmi encomia.

42. Multa etiam magnifica accumulat baptiſmi elogia *Gregorius Nazianzenus*, & varias ejus appellationes commemorat, Oratione 40. quæ eſt, in ſanctum baptiſma. ubi ait; *τὸ φώτισμα λαμπρότης ἐςὶ ψυχῶν, βίου μετάθεσις, ἐπερώτημα τῆς εἰς Θεὸν συνειδήσεως.* Baptiſmus ſplendor eſt animarum, vitæ mutatio, conſcientiæ ad Deum interrogatio. *Τὸ φώτισμα, βοήθεια τῆς ἀσθενείας τῆς ἡμετέρας.* Baptiſmus, adminiculum noſtræ infirmitatis. *Τὸ φώτισμα, σαρκὸς ἀπόθεσις, πνεύματος ἀκολούθησις, λόγου κοινωνία, πλάσματος ἐπανόρθωσις, κατακλυσμὸς ἁμαρτίας, φωτὸς μετουσία, σκότους κατάλυσις.* Baptiſmus, abjectio carnis, aſſectatio Spiritûs, Verbi communicatio, figmenti correctio, diluvium peccati, lucis participatio, tenebrarum diſpulſio. *Τὸ φώτισμα ὄχημα πρὸς Θεὸν, συνεκδημία Χριςοῦ, ἔρεισμα πίςεως, νοῦ τελείωσις, κλεὶς οὐρανῶν βασιλείας, ζωῆς ἄμειψις, δουλείας ἀναίρεσις, δεσμῶν ἔκλυσις, συνθέσεως μεταποίησις.* Baptiſmus vehiculum ad Deum, peregrinatio cum Chriſto, fulcrum fidei, mentis perfectio, clavis regni cælorum, vitæ commutatio, ſervitutis depulſio, vinculorum ſolutio, compoſitionis in meliorem ſtatum converſio.

43. Deinde, ibidem, nempe orat. 40. ſubjicit *Nazianzenus* ejuſdem ſacramenti *πολλὰ καὶ διάφορα ὀνόματα*, multa ac diverſa nomina: *δῶρον καλοῦμεν, χάρισμα, βάπτισμα, Χρίσμα, φώτισμα, ἀφθαρσίας ἔνδυμα, λουτρὸν παλιγγενεσίας, σφραγῖδα, πᾶν ὅ τι τίμιον.* Vocamus *donum, gratiam, baptiſmum, unctionem, illuminationem, incorruptionis indumentum, lavacrum regenerationis, ſigillum, ac denique excellentiſſimo quovis nomine appellamus.* Adjicit etiam horum nominum exegeſin; *δῶρον μὲν, ὡς καὶ μηδὲν προσενεγκοῦσι διδόμενον. χάρισμα δὲ, ὡς καὶ ὀφείλουσι· βάπτισμα δὲ, ὡς συνθαπτομένης τῷ ὕδατι τῆς ἁμαρτίας. Χρίσμα δὲ, ὡς ἱερὸν καὶ βασιλικὸν, τοιαῦτα γὰρ τὰ Χριόμενα. φώτισμα δὲ, ὡς λαμπρότητα. ἔνδυμα δὲ ὡς αἰσχύνης κάλυμμα· λουτρὸν δὲ, ὡς ἔκπλυσιν. σφραγῖδα δὲ, ὡς συντήρησιν, καὶ τῆς δεσποτείας σημείωσιν. Donum* quidem, quia eis qui nihil priùs contulerunt datur: *Gratiam* autem, quia etiam debentibus: *Baptiſmum*, quia peccatum in aqua ſepelitur: *Unctionem*, quia ſacrum quid & regale; hujuſmodi enim ea erant quæ ungebantur: *Illuminationem* autem, quia ſplendor & claritas eſt: *Indumentum*, quia ignominiæ noſtræ velamen eſt: *Lavacrum*, quia ablutio eſt: *Sigillum* quia conſervatio eſt, & dominationis ſignificatio.

Baptiſmi diverſa nomina.

Eorundem nominum exegeſis.

44. Interea, eadem oratione quadrageſimâ, (num. 8. edit. Pariſ. ann. 1630.) monet *Nazianzenus*, prudenter diſtinguendum eſſe inter baptiſmum corporalem, & ſpiritualem: viſibilem, & inviſibilem: typicum, & verum. Ejus verba ſunt; *διττῶν δὲ ὄντων ἡμῶν, ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώματος, καὶ τῆς μὲν ὁρατῆς, τῆς δὲ ἀοράτου φύσεως, διττὴ καὶ ἡ κάθαρσις, δι' ὕδατός τέ φημι καὶ πνεύματος, τοῦ μὲν θεωρητικῶς τε καὶ σωματικῶς λαμβανομένου, τοῦ δὲ ἀσωμάτως καὶ ἀθεωρήτως συντρέχοντος. καὶ τοῦ μὲν τυπικοῦ, τοῦ δὲ ἀληθινοῦ, καὶ τὰ βάθη καθαίροντος.* Quandoquidem autem duabus partibus, animâ & corpore, conſtamus, quarum alterâ in aſpectum cadit, altera naturæ eſt inaſpectabilis; duplex quoque eſt purgatio, [*ſeu baptiſmus*,] per aquam, videlicet, & Spiritum: illa viſibiliter & corporaliter acceptâ, hoc autem incorporaliter atque inviſibiliter concurrente: Et illo quidem typico, hoc autem vero & profunda purgante.

Ut baptiſmus viſibilis, qui fit per aquam, proſit ad ſalutem, concurrit baptiſmus inviſibilis qui fit per Spiritum.

45. *Ambroſius*, in euang. Luc. cap. 3. verſ. 16. in illa Joannis Baptiſtæ verba, *Ego quidem vos aquâ baptiſo*, &c. Citò (inquit) probavit, non eſſe ſe Chriſtum, qui viſibili operetur officio. Nam cum ex duabus naturis homo, id eſt, ex anima ſubſiſtat & corpore; viſibile per viſibile, inviſibile per inviſibile myſterium conſecratur. Aqua enim corpus abluitur, Spiritu animæ delicta mundantur. Aliud agimus, aliud invocamus: licet etiam in ipſo fonte ſanctificatio Divinitatis adſpuet. Et lib. de initiandis, cap. 3. Aqua eſt, qua caro mergitur, ut omne abluatur peccatum. Sepelitur illic omne vitium. ——— Marath fons amariſſimus erat: miſit in eum Moyſes lignum, & dulcis eſt factus. Aqua enim ſine prædicatione Dominicæ crucis ad nullos uſus futuræ ſalutis eſt. ——— *Naamani* Syro mandavit *Eliſæus*, ut ſepties mergeret in Jordane. Tunc ille cœpit tractare cœpit, quod meliores aquas haberet patria ſua, in quibus ſæpe merſiſſet, & nunquam à lepra eſſet mundatus: eóque revocatus non obediebat mandatis prophetæ. ſed admonitu & perſuaſionibus ſervulorum acquievit, ac merſit: mundatuſque illico intellexit, *non aquarum eſſe quod unuſquiſque mundatur, ſed gratia.* Et ejuſdem libri cap. 4. Tibi ante prædictum eſt, ut non hoc ſolum cre-

Ambroſ.

Exod. 15. 23, 25.

2 Reg. 5. 10, 11, 12, 13, 14.

Non aquarum, ſed gratia.

Non deres

deres quod videbas, ne forte & tu diceres; Hoc eſt illud magnum myſterium, quod *oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit?* Aquas video, quas videbam quotidie: iſtæ me habent mundare, in quas ſæpe deſcendi, & nunquam mundatus ſum? Hinc cognoſce quod aqua non mundat ſine Spiritu. Ideóque legiſti quod tres teſtes in baptiſmate unum ſint, *aqua, ſanguis, & Spiritus:* quia ſi unum horum detrahas, non ſtat baptiſmatis ſacramentum. Quid enim eſt aqua ſine cruce Chriſti? Elementum commune, ſine ullo ſacramenti effectu. Nec iterum ſine aqua regenerationis myſterium eſt. Hæc *Ambroſius.*

1. Cor. 2: 9. Non mundat aqua ſine Spiritu, nec ſine ſanguine Chriſti. 1 Joan. 5. 8.

Conſideratio analogicæ congruentiæ aquæ in Baptiſmo.

46. Auctor commentarii in Epiſtolam ad Romanos, qui ſub Ambroſii nomine circumfertur, explicans analogicam congruentiam aquæ, Ideo (inquit) per aquam celebratur, ut, ſicut aqua ſordes corporis abluit; & nos per baptiſmum ab omni peccato ſpiritualiter purgatos & innovatos credamus, ut quod incorporale eſt, inviſibiliter abluatur. Hæc ille Comm. in epiſt. ad Rom. cap. 6. verſ. 4. Ad ſimplicem actum (ait *Tertullianus*) competit ſimilitudo, ut, quoniam vice ſordium delictis inquinamur, aquis abluamur. Hæc ille, lib. de baptiſmo cap. 4. Et *P. Lombardus* ait; Celebratur hoc ſacramentum tantum in aqua, non in alio liquore, ut ait Chriſtus, *Niſi quis renatus* &c. Ideóque uniformiter id fieri in aqua præcipitur, ut intelligatur, quod ſicut aqua ſordes corporis ac veſtis abluit; ita baptiſmus maculas animæ ſordéſque vitiorum emundando abſtergit. Vel ideo, ut nullum inopia excuſaret; quod poſſet fieri, ſi in vino vel oleo fieret: & ut communis materia baptizandi inveniretur apud omnes. Quod aqua ſignificavit, quæ de latere Chriſti manavit: ſicut ſanguis alterius ſacramenti ſignum fuit. Non ergo in alio liquore poteſt conſecrari baptiſmus niſi in aqua. Hæc *P. Lombardus*, 4. Sent. Diſt. 3. Cur autem in aqua, probatio non eſt alia (inquit *Scotus*, ibidem, qu. 3. num. 2.) niſi quia ſic inſtitutum eſt, ut patet Joan. 3. & Matth. 3. Quare autem ſit ſic inſtitutum, ſunt apertæ congruentiæ, &c.

Ioan. 3: 5.

Ioan. 19: 34.

Idonea eſt qualibet naturalis aqua. Act. 8. 36, 38.

47. Nulla diſtinctio eſt, (inquit *Tertullianus*,) mari quis, an ſtagno, flumine, an fonte, lacu, an alveo diluatur: nec quicquam refert inter eos quos Joannes in Jordane, & quos Petrus in Tiberi tinxit. Niſi & ille ſpado, quem Philippus inter vias fortuita aqua tinxit, plus ſalutis aut minus retulit. Hæc *Tertullianus*, lib. de baptiſmo, cap. 4. Vide Scotum in 4. Sent. Diſt. 3. quæſt. 3. Ubi docet, materiam baptiſmi eſſe aquam naturalem, non artificialem; puram aquam, non humorem aliquem mixtum per mixtionem alterantem à ſpecie. Et quæſtionem claudit his verbis? Certum eſt, quod baptiſmus non poteſt fieri in aqua uſuali, quia Chriſtus hoc inſtituit. Hæc ibi Scotus.

De Trina vel ſimpla merſione in baptiſmo. Tertullian.

48. Sive autem in aqua merſio fiat trina ſive ſimpla, cum debita invocatione Trinitatis, verum eſt & integrum ſacramentum baptiſmi. Trinæ merſionis meminit *Tertullianus*, lib. de corona militis, cap. 3. *Dehinc ter mergitamur.* Et lib. adverſus Praxeam, cap. 26. *Nam nec ſemel, ſed ter, ad ſingula nomina in perſonas ſingulas tinguimur.* Hæc tres merſiones in canonibus, qui Apoſtolorum nuncupantur, can. 49. (ſeu, juxta aliam editionem, 50.) dicuntur τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως, tria baptiſmata unius myſterii, ſeu initiationis. Quam locutionem *Joannes Zonaras*, in ſuo commentario in eundem canonem, interpretatur, τρεῖς καταδύσεις ἐν ἑνὶ βαπτίσματι, ὥςε τὸν βαπτίζοντα ἑκάςῃ τῶν καταδύσεων ἓν τῆς ἁγίας Τριάδος ἐπιλέγειν ὄνομα. tres immerſiones in uno baptiſmate, ita ut ad unamquamque immerſionem baptizans enunciet unum Sanctæ Trinitatis nomen. Τρισὶν οὖν ταῖς καταδύσεσι, (verba ſunt *Baſilii*,) καὶ ἰσαρίθμοις ταῖς ἐπικλήσεσι, τὸ μέγα μυςήριον τοῦ βαπτίσματος τελειοῦται. ἵνα καὶ ὁ τοῦ θανάτου τύπος ἐξεικονισθῇ, καὶ τῇ παραδόσει τῆς θεογνωσίας, τὰς ψυχὰς φωτισθῶσιν οἱ βαπτιζόμενοι. Tribus igitur demerſionibus, ac totidem invocationibus, magnum baptiſmatis myſterium peragitur. Ut & mortis figura exprimatur, & per traditionem cognitionis Dei illuminentur animæ eorum qui baptizantur. Hæc *Baſilius* Cæſarienſis, lib. de Spiritu Sancto, cap. 15. *Dionyſius* etiam, qui Areopagita dicitur, ſcribens de Myſterio baptiſmi, trinam commemorat merſionem; Τρὶς μὲν αὐτὸν ὁ ἱεράρχης βαπτίζει, ταῖς τρισὶ τοῦ τελουμένου καταδύσεσι καὶ ἀναδύσεσι τὴν τρισσὴν τῆς θείας μακαριότητος ἐπιβοήσας ὑπόςασιν. id eſt, Ter quidem illum Hierarcha demergit, in tribus illius, qui initiatur, demerſionibus emerſionibuſque, altâ voce enuncians tres Divinæ beatitudinis Hypoſtaſes. Hæc *Dionyſius Areopagita*, lib. de Eccleſiaſtica Hierarchia, cap. 2. part. 2.

Can. Apoſt.

Zonar.

Baſil.

Dionyſ. Areop.

Cyrill. Hieroſol.

49. *Cyrillus* Hieroſolymitanus triduanam ait ſignificari ſepulturam: μετὰ ταῦτα ἐπὶ τὴν ἁγίαν τοῦ θείου βαπτίσματος ἐχειραγωγεῖσθε κολυμβήθραν, ὡς ὁ Χριςὸς ἀπὸ τοῦ ςαυροῦ ἐπὶ τὸ προκείμενον μνῆμα· καὶ ἠρωτᾶτο ἕκαςος, εἰ πιςεύει εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. καὶ ὡμολογήσατε τὴν σωτήριον ὁμολογίαν, καὶ κατεδύετε τρίτον εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ πάλιν ἀνεδύετε. καὶ ἐνταῦθα, διὰ συμβόλου, τὴν τριήμερον τοῦ Χριςοῦ αἰνιττόμενοι ταφήν· καθάπερ γὰρ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς γῆς ἐποίησεν, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἐν τῇ πρώτῃ ἀναδύσει τὴν πρώτην ἐμιμεῖσθε τοῦ Χριςοῦ ἐν τῇ γῇ ἡμέραν, καὶ τῇ καταδύσει τὴν νύκτα· ὥσπερ γὰρ ὁ ἐν νυκτὶ οὐκ ἔτι βλέπει, ὁ δὲ ἐν ἡμέρᾳ ἐν φωτὶ διάγει, οὕτως ἐν τῇ καταδύσει, ὡς ἐν νυκτὶ, οὐδὲν ἑωρᾶτε, ἐν δὲ τῇ ἀναδύσει πάλιν, ὡς ἐν ἡμέρᾳ, ἐτυγχάνετε ὄντες. καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ἀπεθνήσκετε καὶ ἐγεννᾶσθε, καὶ τὸ σωτήριον ἐκεῖνο ὕδωρ, καὶ τάφος ὑμῖν ἐγένετο, καὶ μήτηρ. Poſt hæc deducebamini ad ſanctum divini baptiſmatis lavacrum, quemadmodum Chriſtus à cruce ad deſtinatum ſepulchrum: atque unuſquiſque interrogabatur, an crederet in nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: & confeſſi eſtis ſalutarem confeſſionem, & demerſi ter in aqua, rurſus emerſiſtis; atque ita, per ſymbolum, ſignificaſtis triduanum Chriſti ſepulturam. Nam ut Salvator noſter tribus diebus & tribus noctibus fuit in ventre terræ: ſic & vos primâ emerſione primum Chriſti in terra imitabamini diem, & demerſione noctem. Sicut enim qui verſatur in nocte, non jam videt, ſed qui eſt in die, degit in lumine; ita in demerſione, veluti in nocte, nihil videbatis: at in emerſione rurſus tanquam in die eratis. In eodem & mortui eſtis & generati, & ſalutaris illa aqua vobis tum ſepulcrum, tum mater effecta eſt. Hæc *Cyrillus* Hieroſolymitanus, Catecheſi myſtagogica ſecundâ.

Ambroſ.

50. *Ambroſius*, ait: Interrogatus es; *Credis in Deum Patrem Omnipotentem?* Dixiſti, *credo*, & merſiſti, hoc eſt, ſepultus es. Iterum interrogatus es; *Credis in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & in crucem ejus?* Dixiſti, *credo*, & merſiſti; ideo & Chriſto es ſepultus. Qui enim Chriſto conſepelitur, cum Chriſto reſurgit. Tertiò interrogatus es; *Credis & in Spiritum Sanctum?* Dixiſti, *credo*, tertiò merſiſti, ut multiplicem lapſum ſuperioris ætatis abſolveret trina

Rom. 6: 4, 5.

con-

confeſſio. Hæc *Ambroſius*, lib. 2. de Sacramentis, cap. 7. ſeu ultimo.

Auguſtin. 51. *Auguſtinus*, apud *Gratianum*, De conſecratione, Diſt. 4. can. *Primu igitur.* In hoc (inquit) fonte antequam vos toto corpore tingeremus, interrogavimus; *Credis in Deum Patrem Omnipotentem?* Reſpondiſtis, *credo.* Rurſus interrogavimus; *Credis & in Jeſum Chriſtum Filium ejus, qui natus eſt de Spiritu Sancto ex Maria Virgine?* Reſpondiſtis ſinguli, *credo.* Item interrogavimus; *Credis & in Spiritum Sanctum?* Reſpondiſtis ſimiliter, *credo*, &c. Et canone, *Poſtquam vos.* eadem Diſtinctione. Poſtquam vos credere promiſiſtis, tertiò capita veſtra in ſacro fonte demerſimus. qui ordo baptiſmatis duplici myſterii ſignificatione celebratur. *Vide verba Gregorii, §. 53.* Rectè etiam tertiò merſi eſtis, qui accepiſtis baptiſmum in nomine Sanctæ Trinitatis. Rectè tertiò merſi eſtis, qui accepiſtis baptiſmum in nomine Jeſu Chriſti, qui etiam die tertiâ reſurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita demerſio typum Dominicæ exprimit ſepulturæ. Hæc *Auguſtinus.* Poſteriorem iſtam Auguſtini ſententiam, recitavit etiam *P. Lombardus* 4. Sent. Diſt. 3.

Eunomiani abutebantur unâ merſione. Cur habiti ſint pro non baptizatis 52. *Eunomianis* hæreticis crimini datum, quod baptizarent in unam demerſionem, *εἰς μίαν κατάδυσιν.* Concil. 2. Oecumen. can. 7. ſeu ult. & Concil. Quiniſext. can. 95. quos etiam non baptizaſſe in nomen Patris & Filii & Spiritus Sancti, atque adeò non verum baptiſmum adminiſtraſſe, inde fit manifeſtum; quia in memoratis canonibus Concil. 2. Oecum. & Conc. Quiniſext. Eunomiani habentur pro non baptizatis, & qui ex eis ad Catholicam Eccleſiam ſe conferunt, jubentur baptizari, *εἰ γὰρ ἐβαπτίσθησαν δὲ εἰς τὰ μὴ παραδεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες,* non enim baptizati ſunt, qui in ea quæ nobis tradita non ſunt, baptizati ſunt: inquit *Baſilius*, in prima ſua epiſtola canonica, ad Amphilochium Iconii Epiſcopum, can. 1. loquens de hæreticis Pepuzenis, ſeu Montaniſtis, qui baptizabant in Patrem & Filium & Montanum vel Priſcillam. Neque illi baptizati ſunt, qui in ea quæ nobis tradita ſunt, non ſunt baptizati: cujuſmodi erant Pauliniſtæ ſeu Samoſateniani hæretici, ut ſupra oſtenſum cap. 2. hujus libri. §. 11. cujuſmodi etiam fuiſſe Eunomianos illos, facilè colligimus ex decretis illis Synodicis de eis baptizandis: non enim propter ſimplam merſionem, irritum habuiſſent baptiſmum adminiſtratum in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.

Ariani in Hiſpania abutebantur trinâ merſione. 53. Poſtea, in Hiſpania, Arianis merſiones numerantibus, ut Divinitatem dividerent, *Leander* Epiſcopus Hiſpalenſis de quæſtione trinæ vel ſimplæ merſionis conſuluit *Gregorium*, hujus nominis primum, Epiſcopum Romanum, cujus ad *Leandrum* reſponſio exſtat in epiſtolis Gregorii, lib. 1. epiſt. 41. Ex qua poſtea in Concilio Toletano quarto, can. 6. (vel in alia editione, can. 5.) hæc recitata ſunt *Gregorii* verba; *Gregorii, I. Papæ Rom. judicium de trina vel ſimpla merſione in baptiſmo.* *De trina verò merſione baptiſmatis, nihil reſponderi verius poteſt, quàm ipſi ſenſiſtis; quia in una fide nihil officit ſanctæ Eccleſiæ conſuetudo diverſa. Nos autem quod tertiò mergimus, triduanæ ſepulturæ ſacramenta ſignamus, ut, dum tertiò infans ab aquis educitur, reſurrectio triduani temporis exprimatur. Quod ſi quis forte, etiam pro ſumma Trinitatis veneratione, exiſtimet fieri, neque ad hoc aliquid obſiſtit, baptizandum ſemel in aquis mergere: quia dum in tribus ſubſiſtentiis una ſubſtantia eſt, reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt, infantem in baptiſmate vel ter vel ſemel mergere, quando & in tribus merſionibus Perſonarum Trinitas, & in una poteſt Divinitatis ſingularitas deſignari. Sed ſi nunc uſque ab hæreticis tertiò mergebatur, faciendum apud vos eſſe non cenſeo: ne, dum merſiones numerant, Divinitatem dividant: dumque quod faciebant, faciunt, morem veſtrum ſe viciſſe glorientur.* conſiderato hoc Gregorii judicio, patres Toletani ibidem pronunciant, utrumque rectum eſſe & irreprehenſibile: attamen, pro tollendo ſchiſmate, quod inter catholicos in Hiſpania conſpiciebatur, quibuſdam ſacerdotibus trinam, quibuſdam autem ſimplam merſionem facientibus, & aliis alios non baptizatos eſſe contendentibus; & ut Ariani dogmatis uſum vitarent, *Decernunt Catholici in Hiſpania tenendam eſſe ſimplam merſionem.* decernunt tenendam apud ipſos eſſe ſimplam merſionem. *Quapropter* (inquiunt) *quia de utroque ſacramento, quod fit in ſancto Baptiſmo, à tanto viro reddita eſt ratio, quod utrumque rectum, utrumque irreprehenſibile in ſancta Dei Eccleſia habeatur: propter vitandum autem ſchiſmatis ſcandalum, vel hæretici dogmatis uſum, ſimplam teneamus baptiſmi merſionem: ne videantur apud nos qui tertiò mergunt, hæreticorum probare aſſertionem, dum ſequuntur & morem. Et ne forte cuiquam ſit dubium hujus ſimpli myſterium Sacramenti, videat in eo mortem, & reſurrectionem Chriſti ſignificari: nam in aquis merſio, quaſi in infernum deſcenſio eſt: & rurſus ab aquis emerſio, reſurrectio eſt. Item videat in eo unitatem Divinitatis, & Trinitatem Perſonarum oſtendi: unitatem, dum ſemel immergimus: Trinitatem, dum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti Baptizamus.* Hæc Patres Toletani; in Concilio Tolet. 4. can. 6. [vel 5.] Celebratum eſt hoc Concilium Tolet. 4. *Æra* 671. id eſt, anno Chriſti 633. præſidente *Iſidoro* Hiſpalenſi Epiſcopo, *Leandri* ſucceſſore.

Scholaſticorum doctrina de trina vel ſimpla merſione in baptiſmo. 54. *Petrus Lombardus* & doctores ſcholaſtici, ad quæſtionem de immerſione in baptiſmo, quoties fieri debeat, reſpondent; *vel ſemel vel ter;* pro vario more Eccleſiæ: & utrobique verum & integrum baptiſma accipi: unitatem enim vel multitudinem immerſionum non eſſe de ſubſtantia baptiſmi. 4. Sent. Diſt. 3. Ubi etiam monet *Bonaventura*, ſi in una merſione facta ſit invocatio Trinitatis, non eſſe amplius mergendum: conſummatum enim eſſe baptiſma: quando autem fit trina merſio, in prima nominandum eſſe Patrem, in ſecunda Filium, in tertia Spiritum Sanctum: ita ut immerſio cum verbo incipiat, & cum verbo deſinat. *Bonaventura*, in 4. Sent. diſt. 3. part. 2. articul. 2. quæſt. 1.

De aſperſione in baptiſmo. 55. *Cypriani* tempore mota eſt quæſtio de baptiſmo per aſperſionem, ſeu perfuſionem, quomodo baptizabantur ii qui propter infirmitatem aut languorem immergi non poterant, an habendus eſſet pro vero baptiſmo. Reſpondet *Cyprianus*, epiſt. 76. (ſeu l. 1. epiſt. 6.) ad *Magnum.* Quæſiſti etiam, (inquit,) fili chariſſime, quid mihi de illis videatur, qui in infirmitate & languore gratiam Dei conſequuntur, an habendi ſint legitimi Chriſtiani, eo quod aqua ſalutari non loti ſint, ſed perfuſi. Qua in parte nemini verecundia & modeſtia noſtra præjudicat, quo minus unuſquiſque quod putat, ſentiat; & quod ſenſerit, faciat. Nos, quantum concipit mediocritas noſtra, exiſtimamus in nullo mutilari & debilitari poſſe beneficia divina, nec minus aliquid illic poſſe contingere, ubi plenâ & totâ fide & dantis & ſumentis accipitur, quod de divinis muneribus hauritur. Neque enim ſic in ſacramento ſalutari delictorum contagia, ut in lavacro carnali & ſeculari ſordes cutis & corporis abluuntur, ut aphronitris, & cæteris quoque adjumentis, & ſolio & piſcinâ opus ſit, quibus ablui & mundari corpuſculum poſſit. Aliter pectus credentis abluitur, aliter mens hominis per fidei merita mundatur. In ſacramentis ſalutaribus,

bus, neceſſitate cogente, & Deo indulgentiam
ſuam largiente, totum credentibus conferunt di-
vina compendia. Nec quenquam movere debet,
quod aſpergi vel perfundi videntur ægri, cum
gratiam Dominicam conſequuntur, quando Scri-
Ezech. 36: 25, 26. ptura S. per *Ezechielem* prophetam loquatur & di-
cat; *Et aſpergam ſuper vos aquam mundam, &*
mundabimini ab omnibus immunditiis veſtris, &
ab omnibus ſimulacris veſtris emundabo vos: &
dabo vobis cor novum, & ſpiritum novum dabo
Num. 19: 19, 20. *in vobis.* Item in Numeris; *Et homo qui fuerit*
immundus uſque ad veſperam, hic purificabitur die
tertio, & die ſeptimo: & mundus erit. Si au-
tem non fuerit purificatus die tertio, & die ſe-
ptima, non erit mundus; & exterminabitur ani-
ma illa de Iſrael; quoniam aqua aſperſionis non
Num 8: 5, 6, 7. *eſt ſuper eum ſparſa.* Et iterum; *Et loquutus eſt*
Dominus ad Moyſen, dicens; Accipe Levitas de
medio filiorum Iſrael, & purificabis eos. Et ita
Num. 19: 9. *facies eis purificationem: circumſparges eos aquâ*
purificationis. Et iterum; *Aqua aſperſionis puri-*
LXX ὕδωρ ῥαντισμοῦ ἅγνισμά ἐστι. *ficatio eſt.* Unde apparet, aſperſionem quoque
aquæ inſtar ſalutaris lavacri obtinere; & quan-
do hæc in Eccleſia fiunt, ubi ſit & dantis & accipi-
entis fides integra, ſtare omnia & conſummari
ac perfici poſſe majeſtate Domini, & fidei verita-
te. Porrò autem quod quidam eos ſalutari aquâ
& fide legitimâ Chriſti gratiam conſecutos, non
Chriſtianos ſed *Clinicos* vocant, non invenio un-
de hoc nomen aſſumant; niſi forte qui plura &
ſecretiora legerunt apud Hippocratem vel Sora-
Joan. 5: 5, 6, 7, 8, 9. num, κλινικοὺς iſtos deprehenderunt. Ego enim
qui *Clinicum* de Euangelio novi, ſcio paralytico
Matth. 9: 2, 6, 7. illi & debili per longa ætatis curricula in lecto
jacenti nihil infirmitatem ſuam obfuiſſe, quo mi-
Luc. 5: 18, &c. nus ad firmitatem cœleſtem pleniſſimè perveni-
ret: nec tantùm indulgentiâ Dominica excitatum
de grabato eſſe, ſed ipſum grabatum ſuum, re-
paratis & vegetatis viribus, ſuſtuliſſe. Hæc *Cy-*
prianus, in illa jam memoratâ epiſtola, ubi et-
iam plura adjicit in eandem ſententiam. quibus
adde quæ in novo Teſtamento ſcripta ſunt de *ſan-*
guine aſperſionis, Hebr. 12:24. & *aſperſione ſan-*
guinis Jeſu Chriſti. 1 Pet. 1:2. Vide etiam Hebr.
9: 13. 14. &c. c. 10. v. 22. 23.

Bonavent. In aſperſione ratio integri ſacramenti. 56. *Bonaventura* in 4. Sent. diſt. 3. part. 2.
art. 2. quæſt. 2 *Præſumitur*, (inquit) *quod A-*
poſtoli baptizaverunt aſpergendo. Et mos ille ſer-
vatur adhuc in pluribus Eccleſiis, & maximè
in Eccleſia Gallicana. Servari autem poteſt pro-
pter hoc, quod eſt ibi integri ratio ſacramenti:
& ſervari debet, cum neceſſitas imminet. Quam-
vis ibidem *Bonaventura* magis commendet im-
merſionem, vel totius corporis, ſi ſit ſatis aquæ;
vel, quando aquæ parum eſt, capitis & pectoris,
vel capitis tantum, vel faciei tantum: quia ibi
ſunt omnes ſenſus, & ibi maximè viget opera-
tio animæ, & ſecundùm faciem maximè atten-
ditur ratio imaginis ſecundum corpus; & quia
ratione totalitatis ſenſuum, ſignat totalitatem
mortis, & curationis. Rationem autem præſum-
Unde præſumatur, Apoſtolos baptizaſſe aſpergendo. Act. 2: 41. tionis, quod Apoſtoli baptizaverint aſpergendo,
hunc adfert; *Apoſtoli*, (inquit,) *baptizaverunt*
tria millia hominum unâ die: & conſtat, quod
non mergendo, quia non haberent aquam: ergo
aſpergendo: ſed aſpergi non poteſt totus homo:
ergo, &c. Hæc *Bonaventura*.

De lotione baptiſmali. 57. Ad ſacramentum baptiſmi, quocunque
modo adminiſtretur, conſentiunt tum veteres,
tum qui ſequuti ſunt, non eſſe neceſſarium, ut
fiat realis ablutio ſordium carnis, ſed ut fiat quæ-
dam communiter dicta lotio, per contactum
ſeu applicationem aquæ ad corpus, per alium qui
ſit miniſter idoneus; & eâ applicatione legitimè
factâ repræſentari ſpiritualem contactum, ſeu ap-
plicationem, ſanguinis Chriſti ad eum qui bapti-
zatur, quo ſpirituali contactu, ſeu applicatione,
homo verè abluitur & mundatur à ſuis peccatis.
Hinc illud Auguſtini; Tract. 80. in Euangelium *Aug.*
Johannis; *Unde iſta tanta virtus aquæ, ut cor-*
pus tangat, & cor abluat? Vide ſuprà. §. 39.
Nec oportet, (inquit Scotus) quod ſit ibi ablu- *Scot.*
tio, prout diſtinguitur contra lotionem, & inclu-
dit amotionem ſordium à corpore per contactum
aquæ: ſed ſufficit lotio in communi dicta, corporis
ab aqua, alio hoc agente; quod nihil aliud eſt,
niſi quòd oportet iſtum contactum corporis ab aqua
fieri, ab alio cauſante contactum iſtum. Scot. in 4.
Sent. diſt. 3. qu. 3. Contactum autem iſtum fa-
ciendum eſſe cenſuit catholica antiquitas per im-
merſionem, vel per adſperſionem. Sed uſitatior
merſio, etiam infantium, adhuc temporibus Gre-
gorii, & Iſidori: ut patet ex §. 53. Poſtea apud *Apud Occidentales*
Occidentales adſperſio pro immerſione, in con- *adſperſio*
ſuetudinem recepta eſt. Id qua ratione cœpiſſe *recepta, lo-*
exiſtimet, indicat Pamelius, inquiens; Quum *co immer-*
propter ægritudinem immergi, ſive intingi, (quod *ſionis.*
propriè baptizari eſt) ægri non poſſent, aquâ ſa-
lutari perfundebantur, ſive aſpergebantur. Eadem
ratione ab Eccleſia Occidentali primùm obſervari
cœpiſſe conſuetudinem adſperſionis, quâ nunc
utimur, exiſtimo; ob teneritudinem nempe in-
fantium, quum jam rariſſimus eſſet adultorum
baptiſmus. Hæc *Jacobus Pamelius*, in ſuis an-
notationibus, in Cypriani epiſtolam ſeptua-
geſimam ſextam, numero quadrageſimo quar-
to.

58. Sive autem per immerſionem ſive per *De neceſſi-*
aſperſionem, celebretur baptiſmus, fatendum *tate bapti-*
eſt, magnam eſſe divini hujus ſacramenti ne- *ſmi.*
ceſſitatem, ad conſequendum ſalutem vitam-
que æternam: quam conſequi nemo poteſt ex-
tra regnum cœlorum. Eſt medium ſalutis, &
organum gratiæ, à Chriſto inſtitutum; & præ-
ceptum. Et cum Auguſtino dicimus, ſacra-
mentum hoc eſſe ſanctum, neque ullo modo
prætermittendum, quoniam ſacratiſſimâ ſigni-
ficatione præpollet. Sic ille lib. 1. contra Cre-
ſconium, capite ultimo. Vide multiplicem ejus
neceſſitatem, ſuperiùs §. 24. Eſt medium, & eſt
neceſſarium: tametſi peremtoriâ neceſſitate me-
dii non ſit neceſſarium. Non eſt in eis mediis,
quæ non niſi ſalubriter habentur, quale medium
eſt *Charitas ex corde puro, & conſcientia bona,* *1 Tim. 1: 5.*
& fide non fictâ. Nec eſt ex eorum mediorum
genere, ſine quibus abſolutè impoſſibile eſt pla- *Diſtinctio*
cere Deo, aut videre Deum; qualia media ſunt *medio-*
fides & ſanctimonia. Sed eſt ejuſmodi medium, *rum.*
quod indignè, atque adeò ad perniciem indignè *Heb. 11:*
accipientis, accipi poteſt: & cujus contemtus eſt *6. & 12:*
exitialis, propter divinam inſtitutionem & præ- *14.*
ceptionem; non item defectus, ſeu mera caren-
tia, ſi abſit à carente contemtus vel neglectus, &
in hoc caſu ſufficit lotio ſpiritualis, neque ſa-
cramenti beneficio privatur, qui habet hoc
quod ſacramentum ſignat: ut loquitur *Augu-*
ſtinus apud *Lombardum*, 4. Sent. diſt. 9. & apud
Gratianum, De Conſecr. diſt. 2. can. *Quia paſſus*
eſt.

59. Ii, quorum de infantibus doctrina aſpe- *Opinio il-*
rior eſt, hoc ſacramenti beneficium concedunt *lorum, qui*
multis adultis; ſed omnes inde excludunt infan- *infantes*
tes ex lege communi, id eſt, niſi de aliquo in- *ſine bapti-*
fante per revelationem divinam extraordina- *ſmi ſacra-*
riam pateſiat, indultum ei eſſe privilegium ſpe- *mento de-*
ciale: talibus ſolis exceptis, reliquos omnes et- *functos*
iam fidelium infantes (non martyres) ſive in u- *cœlo exclu-*
tero, ſive extra uterum maternum, ſine viſibili *dunt.*
ſacramento baptiſmi, morientes, patriâ cœleſti
extorres pronunciant. Contra cujus ſententiæ in-
cle-

clementiam ſex proximè ſequentia capita rationes totidem exhibebunt.

Caput. VI.

Contra opinionem eorum qui omnes infantes, non martyres, & ſine baptiſmi ſacramento defunctos, cœlo excludunt, prima noſtra ratio, ſumta ab analogia Circumciſionis & Baptiſmi.

Prima ratio ab analogia circumciſionis & baptiſmi.

Rom. 4: 11 Coloſſ. 2: 11, 12, 13.

PRima noſtra ratio eſt; Olim in familiâ Abrahami & in populo Iſraëlitico ſacramentum circumciſionis idem conferebat remedium contra peccatum, quod nunc baptiſmus: ſicut patet ex epiſtol. ad Rom. capite quarto, & ad Coloſſ. 2. Idipſum docent, & Patrum teſtimoniis confirmant ſcholaſtici doctores, 4. Sentent. diſt. 1. Idem docet *Innocentius* tertius, Papa Rom. Extra, de baptiſmo & ejus effectu. capite tertio. Atqui Iſraëlitarum infantes ante octavum diem ſine circumciſione morientes, non ideò damnabantur quod hoc ſacramento carerent, ſed fide parentum ſalvabantur: ut docent, in quartum ſententiarum diſtinctione primâ, Bonaventura & Thomas, & alii Sententiarii, magiſtrum Lombardum, aliter ſentientem, hîc meritò deſerentes.

2 Sam. 12: 18.

Ambroſ. Filiolum ſuum ſine circumciſione defunctum David ſciebat eſſe cum Chriſto.

2. Id ipſum manifeſtum eſt ex ſacris literis, in hiſtoria pueri, qui *Davidi ex Bethſabe* natus obiit die ſeptimo: unde ſumſit argumentum *Ambroſius*, pro aſſerenda ſalute *Valentiniani* junioris, qui ſine baptiſmo deceſſit: de quo ait; Dolendum eſt, quòd nobis citò raptus ſit: conſolandum, quòd ad meliora tranſierit. Denique *David* moriturum filium flebat, mortuum non dolebat. Flebat, ne ſibi eriperetur: ſed flere deſivit ereptum: quem ſciebat eſſe cum Chriſto. Et ut ſcias, verum eſſe quod aſſero, inceſtum Amnon filium flevit occiſum, parricidam Abeſſalon doluit interemtum: innocentem filium non putavit eſſe lugendum; quia illos ſibi periſſe ſciebat pro ſcelere, hunc pro innocentia credidit eſſe victurum. Hæc *Ambroſius*, concione in obitu Valentiniani. Probatio Ambroſiana oſtendit, non fuiſſe illud ſpeciale privilegium, de illo puero, præ aliis fidelium pueris, Davidi revelatum; ſed à communi lege, quæ omnes credentium infantes in infantia morientes complectebatur, argumentum conſolationis accepiſſe Davidem.

Vide infra. c. 10. §. 20.

Innocentes.

3. Innocentes dicuntur hinc exire; quia remiſſum eſt eis peccatum originale, neque ullius facta eſt acceſſio culpæ propriæ: nec ſolum remiſſionem acceperunt peccatorum, ſed etiam ſanctificati ſunt per Spiritum Sanctum; nam *ſine ſanctificatione nemo videbit Deum.* Hebr. 12: 14. Acceperunt etiam eam fidem quæ infanti neceſſaria eſt, ut placeat Deo.

Hebr. 12. 14.

4. Abſurdum autem eſt dicere, aut ſentire, cœlum jam clauſum eſſe infantibus Chriſtianorum, quod patuit infantibus veterum Iſraëlitarum, & inſuperabili neceſſitate pereundi conſtringi multa millia infantium per legem novi Teſtamenti, qui, ſi naſcerentur in veteri illo populo ſub lege veteris Teſtamenti, ſalvarentur; Quamvis par utrorumque ſit culpa, par innocentia.

Caput. VII.

Contra eandem opinionem, ſecunda noſtra ratio, ſumta a virtute fides.

Secunda ratio, à virtute fidei.

SEcunda noſtra ratio eſt; Gregorius primus Papa Romanus, ait; Quod verò apud nos valet aqua baptiſmatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis ſola fides, vel pro majoribus virtus ſacrificii, vel pro his qui ex Abrahæ ſtirpè prodierant, myſterium Circumciſionis. Hæc Gregorius libro quarto, capite ſecundo, expoſitionis moralis in Job, in illa verba Job, *Nunc enim dormiens ſilerem, & ſomno meo requieſcerem.* Quem ſequutus Bernardus, epiſtolâ ſeptuageſima ſeptimâ. At verò (inquit) quis neſciat, & alia præter baptiſmum contra originale peccatum remedia antiquis non defuiſſe temporibus? Abrahæ quidem, & ſemini ejus, cirumciſionis ſacramentum in hoc ipſum divinitus traditum eſt. In nationibus verò, quotquot inventi fideles ſunt, adultos quidem fide & ſacrificiis credimus expiatos; parvulis autem etiam ſolam profuiſſe, imò & ſuffeciſſe parentum fidem. Hæc Bernardus, epiſt. 77. quam ſcripſit ad magiſtrum Hugonem de Sancto Victore. Idem docet magiſter Lombardus, eandemque doctrinam ad fœminas porrigens, quæ fuerunt ante & poſt inſtitutam circumciſionem, ait, illos qui de Abraham prodierunt, per circumciſionem fuiſſe juſtificatos; mulieres verò per fidem & operationem bonam, vel ſuam, ſi adultæ erant, vel parentum, ſi parvulæ: Eos verò, qui fuerunt ante circumciſionem, parvulos in fide perentum; parentes verò per virtutem ſacrificiorum, ſcilicet quam intelligebant ſpiritualiter in illis ſacramentis, juſtificatos. 4. ſentent. diſtinctione primâ. Et ante Lombardum Hugo de S. Victore etiam adultorum juſtificationem & ſalutem ſoli fidei tribuit; cujus auctoritatem ſequens Bonaventura ſic argumentatur: Hugo de S. Victore dicit, quòd tempore legis naturæ non fuerunt aliqua ſacramenta in præcepto; ergo ſine omnibus poterat homo ſalvari. ſed nullus poterat ſalvari ſine remiſſione originalis: ergo remiſſio originalis poterat fieri ſine aliquo ſacramento exteriori in ſola fide. Hæc Bonaventura, qui in eadem ſe profitetur eſſe ſententiâ, ideóque & aliud ejuſdem Hugonis dictum laudat; quòd illa ſacramenta primi temporis magis ad devotionem propoſita fuerunt, quàm ad obtinendam ſalutem. Bonaventura, in 4. ſentent. diſtinctione primâ parte ſecundâ, articulo ſecundo, quæſtione ſecundâ: & idipſum de ſacrificiis tempore legis naturæ repetit, quæſtione tertiâ, ejuſdem articuli.

Gregor. Sola fides. Iob, 3: 13.

Bernard.

Sola parentum fides.

P. Lomb.

Hugo lib. 1. par. 12. c. 3.

Bonavent. Solâ fide.

Hugo lib. 1. par. 12. per totum.

2. Imò eo uſque progreditur Bonaventura, in aſſerenda ſalute infantium ſub lege naturæ defunctorum, ut ſuffeciſſe illis ad ſalutem dicat fidem parentum etiam informem, ſeu fidei profeſſionem; etiamſi non fieret in charitate. eodem articulo, quæſtione primâ. Idem docent Thomas, in 4. ſentent. diſtinctione primâ, quæſtione ſextâ, & Richardus de mediâ villa, in 4. ſentent. diſtinctione primâ, articulo quinto, quæſtione ſecundâ. Parentis autem nomine Thomas, loco citato, & Bonaventura. articulo citato, quæſtione ſecundâ, & Richardus, citato articulo, quæſtione primâ, intelligi poſſe ajunt quemlibet, qui eam pueri alicujus curam gerebat, ut fidei ſuæ externam profeſſionem ad puerum illum referret. Et Richardus ait, quòd ſufficiebat interior motus fidei, per intentionem

Sufficit parentum profeſſio fidei. Vide §. 9. & §. 11.

directus ad ſalutem parvuli, ſine aliquo exteriori ſigno. Richardus citato articulo, quæſtione tertiâ. Fateor equidem, omnes hos, quorum jam teſtimonia ſecundæ noſtræ rationi adhibuimus, aliter ſentire de neceſſitate baptiſmi; ſed contra aſperitatem hujus ſententiæ ex conceſſis legitimè argumentabimur.

3. Fides Chriſtianorum ſub Euangelio æquè eſt ad omnia bona ſpiritualia & beatificantia utilis & efficax, ac fuit olim fides veterum tempore legis naturæ, & gentilium fidelium tempore circumciſionis, & ipſorum Iſraëlitarum tempore circumciſionis. Regeneratio autem & ſalus parvulorum eſt bonum ſpirituale & beatificans; Hinc exſiſtit ſyllogiſmus: Ad quæcunque bona ſpiritualia & beatificantia utilis & efficax fuit fides veterum tempore legis naturæ, & gentilium tempore circumciſionis, & ipſorum Iſraelitarum tempore circumciſionis; ad eadem bona utilis & efficax eſt fides Chriſtianorum, tempore Euangelii: at veterum tempore legis naturæ, & gentilium fidelium tempore circumciſionis, utilis & efficax fuit fides ad regenerationem & ſalutem parvulorum morientium abſque ſacramento; & Iſraëlitarum fides fuit efficax ad regenerationem & ſalutem parvularum, ſine ſacramento; nam puellæ non circumcidebantur: Ergo etiam Chriſtianorum fides, tempore Euangelii, utilis & efficax eſt ad regenerationem & ſalutem parvulorum (quo vocabulo & puellas comprehendimus) ſine ſacramento morientium; fides, inquam, vel ipſorum Parentum, vel eorum qui puerorum curam gerunt, vel denique Eccleſiæ.

Syllogiſmus.

Minor propoſitio ſuperius conceſſa eſt. Major confirmatur.

4. Minorem propoſitionem concedunt memorati doctores: major ſuâ luce clara eſt; & ſic probatur: Quæcunque factæ ſunt fidei veterum promiſſiones divinæ ſpiritualium ejuſmodi bonorum, ſeu ſalutis ac æternæ beatitudinis; promiſſiones, inquam, toti Eccleſiæ omnibuſque credentibus communes; eædem in ſua latiſſimâ amplitudine factæ ſunt fidei Chriſtianorum ſub Euangelio degentium; ut patet ex his & ſimilibus ſacræ Scripturæ teſtimoniis: Ideo ex fide, ut ſecundùm gratiam, ut firma ſit promiſſio omni ſemini, non ſolùm ei quod eſt ex lege, ſed & ei quod eſt ex fide Abrahami, qui eſt Pater omnium noſtrum. Rom. 4: 16. Et idem Apoſtolus Paulus, poſtquam 2 Cor. 6. magnificas commemoràſſet promiſſiones olim factas, in quibus & hanc? *Et ero vobis in Patrem: & vos eritis mihi in filios & filias: dicit Dominus omnipotens*, verſiculo ultimo illius capitis, protinus ſubjungit in principio ſequentis capitis; *Has igitur habentes promiſſiones, chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritûs.* Et ſcribens ad Galatas, ait; *Ut ad Gentes benedictio illa Abrahami perveniret in Chriſto Jeſu, ut promiſſionem Spiritûs accipiamus per fidem.* Et epiſtola ad Hebræos, adductâ nube fidelium veterum, tum ante tum etiam poſt legem per Moſem latam, concludit in fine capitis undecimi, *illos non accepiſſe promiſſionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non ſine nobis conſummarentur.* Et Apoſtolus Petrus, *Omnia* (inquit) *nobis divina potentia ejus donavit, quæ ad vitam & pietatem* [pertinent,] *per agnitionem ejus qui vocavit nos per gloriam & virtutem. Per quæ maxima illa nobis ac pretioſa promiſſa donavit, ut per hæc efficiamini divinæ conſortes naturæ.* Ex his & ſimilibus ſacræ Scripturæ teſtimoniis manifeſta eſt aſſertionis noſtræ veritas, quâ majorem ſyllogiſmi noſtri propoſitionem confirmamus. Ideo etiam hanc propoſitionem, tanquam inconcuſſum atque irrefragibile axioma, concedunt Bonaventura & Thomas, locis ſuperiùs citatis, paragrapho ſecundo, agnoſcentes fidem antiquis illis temporibus non fuiſſe majoris efficaciæ, quàm nunc eſt; nec fidem eſſe hoc tempore deterioratam.

Rom. 4: 6. Vide etiam, Rom. 15: 4.
2 Cor. 6: 18.
2 Cor. 7: 1.
Gal. 3: 14.
Hebr. 11: 39, 40.
2 Pet. 1: 3, 4.
Majorem etiam concedunt Romanenſes.

5. At vide, obſecro; non ad omnia valet fides nunc, ad quæ olim, ſecundùm eorum inclementem de infantibus opinionem: ergo fides nunc minoris eſt efficaciæ. Negant conſequentiam. Sed deſerendum erat potiùs antecedens, & concedendum ad eadem omnia ſpiritualia beatificantia nunc valere; id quod à nobis jam apertiſſimo Scripturarum conſenſu demonſtratum eſt. At quis color (inquies) in negatione tam evidentis conſequentiæ? Accipe; Non eſt, inquiunt, deteriorata nunc fides, aut minoris efficaciæ, cum omnia ſacramenta ex fide efficaciam habeant; ſed eſt ei aliquid adjunctum, quod neceſſe eſt obſervari; jam enim inſtituta ſunt ſacramenta ſub præcepto. Et hanc ſuam reſponſionem hoc illuſtrant exemplo: Lex moralis non minoris eſt efficaciæ in religioſo, quàm in ſeculari; quamvis obſervatio mandatorum ſufficiat ſeculari ad ſalutem, non autem ſufficiat religioſo, in quo etiam requiruntur conſilia, ad quæ ſe ex voto obligavit. Sic Bonavent. in 4 ſent. diſt. 1. art. 2. qu. 2. ad primum. & Thom. ibidem, quæſt. 6. art. 3. ad tertium.

Argumentatio ex conceſſis, contra Romanenſes.

Romanenſium effugium.

6. Reſpondeo, 1. Ineptum & falſum eſt exemplum. Ineptum; quia non quæritur nunc de voto aliquo liberè nuncupato à Chriſtianis, eorumve infantibus, ſed de lege fidei. Nam etiam antiquis temporibus vota æquè obligabant ac nunc, non ſolùm monachos, ſed & ſeculares; idque ex mandato Dei: eſt igitur à propoſito aliena iſta ſimilitudo. Deinde etiam falſum eſt quod ajunt, non ſufficere religioſo ad ſalutem obſervationem mandatorum Dei: *Nam qui ſervat mandata ejus; in illo manet, & ipſe in eo*, inquit beatus ille filius tonitru, 1 Joan. 3: 24. Sicut eum ante docuerat ipſe Dominus, inquiens; *Qui habet mandata mea, & ſervat ea; ille eſt qui diligit me: qui autem diligit me, diligetur à Patre meo; & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum.* Joan. 14: 21. Item; *Si mandata mea ſervaveritis, manebitis in charitate mea.* Joan. 15: 10. Neque ullius voti redditio Deo grata eſt, niſi quæ mandato ipſius Dei imperata oſtenditur, Deut. 23: 21. &c. Eccleſ. 5: 4. &c. Quàm multa quotidie cernimus non ſolum in monaſtica, ſed etiam in ſeculari vita, quæ hodie liberas habent obſervationes, cras autem per interventum voti, vel juramenti, vel promiſſionis vel ſponſionis matrimonialis, vel contractus venditionis aut emtionis, vel cujuſlibet obligationis licitæ ultrò ſuſceptæ, evadit obſervatio eorum etiam ad ſalutem neceſſaria, non neceſſitate ipſius rei, ſed neceſſitate veracitatis? Neque propter varietatem aut ampliationem materiæ, in qua exercenda eſt mandatorum Dei obſervatio, fas dicere, quicquam accedere ad ſalutem neceſſarium ultra vel præter obſervationem mandatorum Dei. Præterea ſi exempli iſtius fiat legitima accommodatio, pro nobis facit: Sicut enim obedientia legi Dei præſtita, non fit minoris valoris apud Deum pro acquirenda mercede, propter pluralitatem rerum objectarum circa quas exercetur, ſed inde potius merces augeſcit; ita fidei efficaciæ nihil decedit, ſed potius fit acceſſio, ex pluralitate diſtinctorum articulorum explicitè credendorum & creditorum tempore Euangelii, quippe evidentius, quàm olim, revelatorum. Adhæc, aliter etiam nobis favet iſtud exemplum: Votum enim rei prorſus impoſſibilis, ubi ea impoſſibilitas non eſt per ullam voventis culpam cauſata, non obligat ad præſtationem voti, ſub pœna amittendæ ſalutis æternæ, ut ſi quis hodie cœnans

Adimitur illis effugium.

Nihil ad ſalutem neceſſarium ultra obſervationem mandatorum Dei.

1 Ioan. 3: 24.
Ioan. 14: 21.
Ioan. 15: 10.
Votorum redditio mandata eſt.
Deut 23: 21.
Eccleſ. 5: 4.

Aber-

Aberdoniæ, voto promittat ſe cras pranſurum Mediolani: aut ſi promittat ſe Aberdoniæ pranſurum, & interea ſine ſua culpa violenter in aliam civitatem abripiatur: ſic rei alicujus, præcepto alioqui divino imperatæ, obſervatio nemini ad ſalutem eſt ſimpliciter neceſſaria, cui eſt ea obſervatio prorſus impoſſibilis, neque per ullam ipſius culpam contigit ea impoſſibilitas, ſed eſt ab ipſo Deo in ordine naturæ, abſque peccati intuitu, conſtituta, adeò ut ille homo, de quo loquimur, non ſit ullo modo reprehenſibilis ob illam impoſſibilitatem; ſicut infanti, per imbecillitatem naturæ irreprehenſibilem, eſt prorſus impoſſibile petere, aut optare, baptiſmum.

Altera noſtra reſponſio.

7. Hæc eſt prior noſtra reſponſio quadripartita, de exemplo, quod attulerunt Thomas & Bonaventura: ſequatur nunc altera reſponſio, ad ipſam pertinens redditionem ſimilitudinis. ea ſic ſe habet: Si quid ſit adjunctum, quod ſit ita neceſſarium neceſſitate medii, ut ſimpliciter abſque eo fides non proſit ad ſalutem, haud dubiè deterior facta eſt conditio fidei; ſi vero adjunctum ſit aliquid ut jam neceſſarium neceſſitate præcepti, fateor fidem nullum inde capere detrimentum. Et ab hac diſtinctione ſumemus tertiam noſtram rationem principalem, quam mox proponemus, expeditis prius quatuor quæſtiunculis, ex ſecunda ratione emergentibus.

Diſt.

Habak 2: 4.

Quæſtio de fide aliena.

8. Prima quæſtiuncula eſt: Cùm ſcriptura divina dicat, *juſtum ex fide ſua victurum;* quomodo dicunt doctores, ſuperius allegati, infantibus ad ſalutem ſufficere fidem alienam, puta parentum, aut eorum qui eis curam impendunt, aut denique Eccleſiæ?

Reſp.

Reſpondent; Ut poſſit regenerari parvulus per officium voluntatis alienæ, cum offertur conſecrandus, facit hoc unus Spiritus, ex quo regeneratur oblatus. inquit Auguſtinus, epiſtola 23. Dignum eſt, (inquit Bernardus) & ad Dei ſpectat benignitatem, ut quibus fidem ætas denegat propriam, gratia prodeſſe concedat alienam. Nec enim omnipotentis juſtitia propriam putat ab his exigendam fidem, quos novit propriam nullam habere culpam. Porrò alienâ opus eſt fide, cum ſine ſorde non naſcantur alienâ, quatenus nec à parvulis alienum ſit quod de omnibus generaliter dicitur, *Fide mundans corda eorum.* Nec dubium, quòd macula contracta ab aliis, aliorum quoque fide valeat, vel debeat, emundari. Hæc Bernardus, epiſt. 77. Sic Thomas, Dicendum (inquit) quod, ſicut Auguſtinus ſcribens Bonifacio dicit; In Eccleſia Salvatoris parvuli per alios credunt, ſicut ex aliis, quæ in baptiſmo remittuntur, peccata traxerunt. 3. part. quæſt. 68. art. 9. ad ſecundum. Iſta autem omnia hoc ſenſu accipienda ſunt; non quod parvuli ipſi in ſeipſis non regenerentur ex Spiritu Sancto; ſed quod jus habeant ad ſacramentum per fidem aliorum, & per eandem promiſſio fœderalis gratiæ ad eos pertineat, atque adeò, ſecundùm tenorem fœderis, conſequantur gratiam & gloriam.

Act. 15:9.

Alia quæſtio de parentibus, & offerentibus.

9. Secunda quæſtiuncula eſt: Quid ſi parentes, aut qui offerunt parvulos ad percipiendum baptiſmum, non rectâ cordis intentione aut fide eos offerant, ſintque ſimpliciter ignorantes, vel damnabiliter indigni?

Reſponſio.

Reſpondet Auguſtinus, ſufficere parvulo fidem Eccleſiæ, quando celebrantur neceſſaria miniſteria in Catholica Eccleſia. epiſt. 23. Vide ſuprà, §. 2.

3. Quæſtiuncula rurſum de fide alienâ.

10. Tertia quæſtiuncula eſt: Quæ ratio diſcriminis, quòd parvulis ad ſalutem proſit fides aliorum; & tamen eis non noceat aliorum ipſos dæmoniacis ſacrilegiis obligantium impietas?

Reſp.

Reſpondet Auguſtinus, Quia cùm homo non jam in lumbis peccantis, ſed in ſeipſo eſt, ab eo qui genuit alter effectus, peccato alterius ſine ſua conſenſione non tenetur obnoxius; ſed anima quæ peccaverit, ipſa morietur. epiſtola 23. quod autem traxit originale vitium ex Adamo, cum quo & in quo peccante unus erat, nondum propriâ animâ diſtinctus, ſolvitur in parvulis per alienam fidem, propter unitatem Spiritûs regenerantis, & unitatem matris Eccleſiæ, & peculiarem modum illius peccati; ut dictum eſt ad primam quæſtiunculam. & propter meritum paſſionis Chriſti, quâ redemit etiam parvulos; ut mox clariùs dicetur ad poſtremam quæſtiunculam.

Ezech. 18: 20.

4. Quæſtio de fide.

11. Quarta quæſtiuncula eſt: Cùm olim fides aliorum eſſet efficax, ad curandum parvulos ab originali peccato, ſine ſacramento; utrùm id faciebat illa fides ut erat actus perſonæ credentis, an alio aliquo reſpectu?

Reſp.

Fides juſtificat ratione objecti.

Reſpondet Thomas; Non ut erat actus perſonæ, ſed ut reſpiciebat objectum ſuum, ſcilicet Chriſtum, qui eſt naturæ noſtræ corruptæ medicina; ideo nunquam poterat remitti originale peccatum alicui, niſi factâ relatione & quadam continuatione illius, qui curari debebat ad Chriſtum: quod per fidem fiebat, in illis quidem qui uſum liberi arbitrii habebant, propriam; in aliis, alienam. Hæc Thomas in 4. ſentent. diſtinct. 1. quæſt. 6. art. 1. Fides Parentum (inquit Richardus) parvulis ſubveniebat per comparationem ad objectum, quod eſt ſalutis cauſa, non ex ſui comparatione ad ſubjectum: Et ideo ad purgandum in parvulis originale peccatum fides informis Parentum ſufficiebat. Hæc Richardus de media villa, in 4. ſent. diſt. 1. art. 5. quæſt. 2. Alii etiam eodem ſenſu dicebant, quod fides Parentum erat remedium parvulo, non ratione actûs credendi principaliter, ſed ratione ipſius crediti; à quo, in quantum creditum, fluit virtus, in omnia ſacramenta. ita quidam referente Bonaventurâ, à quibus ipſe immerito diſcedit; in quartum ſententiarum, diſtinctione primâ, articulo ſecundo, quæſtione prima, in reſolutione.

CAPUT. VIII.

Contra eandem opinionem, tertia noſtra ratio, ſumta a neceſſitate præcepti.

Tertia ratio à neceſſitate præcepti.

TErtia noſtra ratio principalis ſumitur ab illa ſuperius indicatâ diſtinctione neceſſitatis, in neceſſitatem medii, & neceſſitatem præcepti. Cujus ſacramenti neceſſitas omnis eſt à præcepto divino poſitivo, & non naturali; illius carentia eis tantùm eſt exitialis, qui illud præceptum tranſgrediuntur: vel ſic; quibuſcunque eſt exitialis carentia illius, cujus habendi neceſſitas omnis eſt à præcepto Dei poſitivo, non naturali; illi præceptum illud tranſgrediuntur: at quibuſcunque eſt exitialis carentia baptiſmi; eis eſt exitialis carentia illius, cujus habendi neceſſitas omnis eſt à præcepto Dei poſitivo, ſeu factitio, non naturali: ergo, quibuſcunque exitialis eſt carentia baptiſmi, illi præceptum illud tranſgrediuntur, quo ſcilicet, jubentur habere baptiſmum. Jam iſta concluſio ſit nobis propoſitio major, cui hanc ſubjicimus, minorem; at infantes præceptum illud non tranſgrediuntur; ergo infantibus carentia baptiſmi non eſt exitialis.

Vide ſupra, cap. 5. §. 12.

Syllogiſmus.

Alius ſyllogiſmus.

2. Prioris ſyllogiſmi propoſitio major ſuâ luce fulget: nam hîc quæſtio eſt de neceſſitate finis, ſeu ad finem aſſequendum; quicquid autem pro conſequutione alicujus finis neceſſarium eſt, illud ne-

neceſſitatem illam habet vel à præcepto naturali, etiamſi de eo poſitivè nihil præciperetur: hæc eſt neceſſitas medii, à qua nulla eximit ignorantiæ vel impoſſibilitatis cauſatio; qualis eſt neceſſitas ſanctitatis ad videndum Deum: vel à præcepto poſitivo, qualis eſt omnis earum rerum neceſſitas, ſine quibus finem conſequeremur, niſi interveniret mandatum poſitivum; hujuſmodi eſt neceſſitas baptiſmi, (ut diximus in minore) ſine quo ante datum de eo præceptum, ſalutem homines conſequebantur, & adhuc conſequerentur, ſi tolleretur præcepti obligatio: vel ab utroque, ut ſanctitas tum naturali, tum poſitivo præcepto neceſſaria eſt.

Object. *Solut.* 3. At, inquies, Deus Sacramenta præcepto poſitivo inſtituit, ut ſint ſalutis media: Reſpondeo; Sunt igitur media, non tamen Φύσει, ſed tantummodo *κατὰ συνθήκην*, id eſt, media non naturalia, ſed poſitivè imperata; ideoque ſolâ præcepti neceſſitate neceſſaria. Sic circumciſio inſtituta fuit, ut eſſet medium ſalutis, & ſeverè imperata; ſola tamen præcepti neceſſitate fuit neceſſaria. Geneſ. 17:14. ſic hodiè Euchariſtia ex inſtitutione divinâ eſt medium ſalutis; quod tamen ſacramentum, non medii, ſed ſolâ præcepti neceſſitate eſſe neceſſarium, fatentur ſcholaſtici, & Papiſtæ: loquendo de neceſſitate propriè dictâ, non de congruitate & utilitate, quæ interdum dicitur neceſſitas, non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid.

Object. 2. 4. Si dicas, nullum aliud eſſe medium pro remiſſione obtinenda originalis peccati; ideòque hoc medio deſtitutos infantes perire, etſi non propter tranſgreſſionem præcepti, ſaltem propter reatum originalis peccati. *Solut.* Reſpondeo: Etſi durante præcepto de baptiſmo, nullum ſit aliud remedium ſacramentale, ſeu regenerationis viſibile ſacramentum, non tamen ſequitur, nullum aliud eſſe ſimpliciter: nam ſacramenta nunquam fuerunt, neque ſunt vel ſola, vel præcipua ſalutis humanæ media: præcipua media pro parvulorum ſalute ſunt paſſio Chriſti, parentum fides vel Eccleſiæ, preces piorum, ſanctificatio ipſius parvuli per internam gratiam Spiritûs Sancti: Hæc ſunt media perpetuæ efficacitatis, ſive accedat viſibile ſignum, ſive non accedat.

Object. 3. *Solut.* 5. Dices, media hæc ſpiritualia non applicari cuiquam ordinatiè, niſi per ſacramentum. Reſpondeo; Sacramentum neque eſt infallibile, neque præcipuum, neque ſimpliciter neceſſarium applicationis medium: Nam omnia ſacramenta ex fide efficaciam habent; ut ſuprà monuerunt Hugo, & alii: nec ſine fide prodeſt ſacramentum, ſed ſine ſacramento olim profuit & ſemper profutura eſt fides, abſit modò contemptus ſacramenti: quanquam (ut ait Barnardus epiſt. 77.) & fidem convincitur non habere perfectam, qui negligit. Vera enim & plena fides univerſa præcepta complectitur. *Vide ſuprà, cap. 4. §. 8. & §. 9.* *Vide ſupra c. 5. §. 3.*

Object. 4. 6. Hoc, inquies, intelligendum eſt de fide propriâ, quâ ſalvantur adulti ſine ſacramento morientes, modò non contempſerint, ſed optaverint ſacramentum: ſed non tantum valet fides aliena parvulo, quantum propria adulto: parvulis enim non ſufficit fides Eccleſiæ ſine ſacramento; qui ſi abſque baptiſmo fuerint defuncti, etiam cum deferuntur ad baptiſmum, damnabuntur. ita Lombardus, 4. ſent. diſt. 4. E. *Solutio.* Reſpondeo; At cum olim ſuffecerit parvulis fides Eccleſiæ ſine ſacramento, haud dubiè tantundem adhuc valet fides aliena parvulo, quantum olim tempore circumciſionis, & ante circumciſionem; ſicut evidentiſſimis rationibus ſuperius demonſtravimus. Neque eo fine amota eſt circumciſio, eique ſubſtitutus baptiſmus, ut per eum deterior fieret conditio parvulorum tempore Euangelii, quàm olim erat tempore legis naturæ, aut circumciſionis; aut ut quicquam de priſtina fidei utilitate ac efficacitate amputaretur per inſtitutionem baptiſmi; ſed tantùm, ut hoc illuſtriori ſigno virtus fidei magis clareſceret, & confirmaretur. Nam gratia novi Teſtamenti non eſt ulli non contemnenti cauſa exitii; ſed eſt ſalutifera omnibus hominibus, *σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις*. *Tit. 2. 11.* Manifeſtata eſt nunc gratia Dei per illuſtrem adventum, *διὰ τῆς ἐπιφανείας*, *2. Timoth. 1: 10.* Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti: qui abolevit quidem mortem, in lucem autem produxit vitam & immortalitatem per Euangelium, ut docet Apoſtolus. At ſecundùm rigidam iſtorum de parvulis opinionem, Euangelium multis parvulis, alioqui victuris, vitam ademit, & attulit mortem ſempiternam.

Object. 5. 7. Si dicas, Non Euangelium, aut legem Euangelicam de baptiſmo, eſſe illis cauſam perditionis, ſed originale peccatum. *Solutio.* Reſpondeo; Imò lex Euangelica de baptiſmo, abſque cujus adventu foret, ſalvarentur infantes fidelium aliis efficacibus remediis: Lex igitur baptiſmi, ſi auferat illa remedia certò ſanatura vulnus originale; vel, quod perinde eſt, ſi eis efficacitatem priſtinam adimat, neque aliud infanti poſſibile ſubſtituat, erit illi cauſa interitus: ſicut ſaucium occidit ille, qui aufert pharmacum, quo ſine dubio curaretur, eoque ablato aut evacuato inevitabiliter moritur.

Object. 6. 8. At fidei Eccleſiæ (inquit Thomas) aggregatur parvulus per fidei ſacramentum baptiſmum, 3. part. quæſt. 68. art. 9. ad 3. *Solutio.* Reſpondeo; Aggregatur quoad ſacramentalem ſignificationem & obſignationem; at quoad federalem fidei Eccleſiæ vel fidei fidelium participationem non aggregatur infans per baptiſmum, ſed è contrario propter eam participationem, ut conditionem prærequiſitam, admittitur parvulus ad ſuſceptionem baptiſmi: alioqui baptizandi eſſent omnes infantes, quorumcunque Paganorum, aut Judæorum, &c. etiam invitis parentibus; quod tamen haudquaquam eſſe faciendum, docet idem Thomas 2: 2. quæſt. 10. art. 12. & 3. part. quæſt. 68. art. 10. Et quamvis in hoc à Thoma diſſentiat Scotus, in 4. ſent. diſt. 4. quæſt. 9. Omnes tamen affirmant, infantes qui baptizantur, baptizari in fide Parentum, vel in fide Eccleſiæ; & hanc fidem alienam neceſſariam eſſe parvulo, ut diſpoſitionem antecedaneam baptiſmo: ſicut nemini adulto habenti uſum rationis datur baptiſmus, niſi profitenti; & nemini prodeſt, niſi verè habenti fidem propriam.

Object. 7. 9. Bellarminus ait, parvulos non juſtificari fide illa alienâ, quæ præcedit eorum baptiſmum, ſed ſuâ propria habituali fide, quam accipiunt in baptiſmo, lib. 1. de baptiſmo, cap. 11. §. *Eſt autem.* *Sol.* Reſpondeo; Accipiendo juſtificationem pro remiſſione peccatorum, ſeu peccati originalis, ſicut in hac quæſtione accipitur, parvuli juſtificantur fide alienâ; ſicuti docuimus ſuprà, cap. 7. non autem fide propriâ, hanc enim non habent; quia hæc fides eſt per auditum, & eſt aſſenſus quidam. Ideo dixit Synodus Tridentina, Seſſ. 7. can. 13. parvulos non actu proprio credentes baptizari in ſola fide Eccleſiæ. Accipiendo autem juſtificationem pro ſanctificatione, fatemur, parvulos ſanctificari per infuſam gratiam. *De regeneratione parvulorum.* Neque eſt inter nos controverſia; an detur parvulis interna gratia Spiritûs Sancti? eam utrique agnoſcimus infundi ipſis parvulis quicunque ſalvantur: ſed controverſia eſt de neceſſitate baptiſmi, pro conſequenda iſta gratia. Dicunt enim Romanenſes, non dari parvulis iſtam gratiam, ſine ſacramento baptiſmi; nos autem dicimus, Baptiſmum quidem negligi non poſſe ſine peccato eorum, quibus ejus ad-

adhibendi cura incumbit: infantes tamen Eccleſiæ, ſine ſacramento morientes, aſſerimus gratiâ iſtâ regenerationis ſpiritualis non deſtitui, propter meram carentiam externi ſacramenti: neque illis fraudi eſſe aliorum culpam, qui pro officio eos non curarunt baptizari, antequam ex hac vita migrarent. Ad conſequendam hanc gratiam parvulis olim utilis & efficax erat fides veterum, ſine ſacramento: neque debilitata nunc eſt fides ſub Euangelio: ſicut præcedente capite prolixè docuimus.

10. Porro Bellarminus, loco citato, dicit, neque juſtificari adultos per eam fidem propriam, quam adferunt ad baptiſmum, ſed per eam, quæ in baptiſmo infunditur: attamen è contrario docent Ambroſius, & Auguſtinus, & Bernardus, & univerſa ſchola, ſufficere priorem illam fidem ad ſalutem credenti, etiamſi abſque baptiſmo ex hac vita migret, modò celebrationem myſterii excluſerit articulus neceſſitatis, non contemtus religionis. Abraham fide juſtificatus eſt, quam habuit ante circumciſionem. Rom. 4: 10, 11. Et Eunuchus Æthiops eâ fide, quam habuit ante baptiſmum. Act. 8: 37. Cornelius etiam, ejuſque locii, baptizati ſunt Spiritu Sancto, antequam baptizarentur aquâ, Act. 11: 15, 16, 17. Sicut ergo (inquit Auguſtinus) in Abraham præceſſit fidei juſtitia, & acceſſit circumciſio ſignaculum juſtitiæ fidei: ita in Cornelio præceſſit ſanctificatio ſpiritalis in dono Spiritûs ſancti, & acceſſit ſacramentum regenerationis in lavacro baptiſmi. Hæc Auguſtinus, lib. 4. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 24. Innocentius Papa tertius, ab Epiſcopo Cremonenſi conſultus: quid ſentiendum de Presbytero quodam defuncto, qui non acceperat ſacramentum baptiſmi? Inquiſitioni (inquit) tuæ reſpondeo: Presbyterum, quem ſine unda baptiſmatis extremum diem clauſiſſe ſignificaſti, quia in ſanctæ matris Eccleſiæ fide, & Chriſti nominis confeſſione perſeveraverit, ab originali peccato ſolutum, & cœleſtis patriæ gaudium eſſe adeptum, aſſerimus incunctanter. Extra, *de Presbytero non baptiſato*, cap. 2. *Apoſtolicam.*

Supra cap: 5.

De fide adultorum quam habent nondum baptizati.

11. Atque ita, prolixè jam confirmatâ minore propoſitione prioris ſyllogiſmi, quem initio hujus capitis exhibuimus, manifeſtum eſt omnem habendi baptiſmi neceſſitatem eſſe à præcepto Dei poſitivo, ſeu factitio, non naturali; adeóque eſſe duntaxat præcepti, non autem medii neceſſitatem. Idem docuit & defendit Bernardus, qui de ſacramento baptiſmi diſſerens, ut doceret, nullam fuiſſe ejus ſuſcipiendi neceſſitatem, ante legis de eo latæ promulgationem, hoc ipſo uſus eſt medio: Neque enim (inquit) eſt tale hoc, quod & abſque promulgatione naturalis lex ignorare non ſineret, quale verbi gratiâ illud eſt; *quod tibi non vis fieri, alii ne feceris.* Factitium enim magis quodammodo eſt, & non naturale mandatum. Bern. epiſt. 77. Cui conſentiens Hugo de S. Victore dixit; tempore legis naturæ non fuiſſe aliqua ſacramenta in præcepto. unde infert Bonaventura; ergo ſine omnibus poterat homo ſalvari. in 4. ſent. diſt. 1. art. 2. quæſt. 2. Idem poſtea; Tempore legis naturæ (inquit) non fuit præceptum, niſi naturale: ſed ſacramenta non ſunt naturalia; ut ſuprà patuit: ergo nullum fuit ibi ſub præcepto: nullum fuit ergo neceſſitatis. Bonaventura in 4. ſententiarum, diſtinctione prima, articulo ſecundo, quæſtione tertiâ.

Præceptum de baptiſmo eſt poſitivum, ſeu factitium, non autem naturale Bernard.

Hugo lib. 1. par. 11. cap. 3. Bonavent.

12. Minor autem poſterioris ſyllogiſmi in principio hujus capitis poſiti, ab omnibus conceditur: puerulis enim non fit præcepti intimatio, neque per naturam adhuc capaces ſunt obedientiæ, vel tranſgreſſionis actualis, quæ, ſine rationis & liberæ voluntatis uſu, locum non habet. Ergo eis carentia baptiſmi non eſt exitialis. Et pro hac concluſione facit illud dictum Bellarmini; Cum quis ex ignorantia invincibili, aut aliâ juſta de cauſa non implet præceptum, is nihil detrimenti accipit: at ſi quis non accipiat medium neceſſarium, is magnum detrimentum capit; quia non aſſequitur finem, licet ex ignorantia invicibili id ei accidat. Bellarm, lib. 1: de ſacramentis in genere, cap. 22. §. *quantum ad ſecundum.* Et paullò poſt; Nulla (inquit) ſacramenta habent abſolutam neceſſitatem, ſed omnis eorum neceſſitas pendet ex præcepto, & inſtitutione divina, adjunctâ naturali congruentiâ. eod. cap. §. *Sit igitur.* Mox autem confundit Bellarminus neceſſitatem præcepti, & medii: aſſerens, baptiſmum eſſe omnibus neceſſarium, poſitâ inſtitutione divinâ, neceſſitate medii ſimpliciter, §. *Tertia propoſitio.* Sed quæro, cum omnis baptiſmi neceſſitas pendeat ex præcepto poſitivo; utrùm eis noceat ejus carentia, qui præcepto illo non obligantur? Si concedat, non nocere; ſequitur, non nocere parvulis. ſi dicat, nocere; cum ipſa natura, cum Dei æquitate, cum communibus principiis apertè pugnat. quod autem regerit, Etiamſi parvuli ſine ſua culpâ non baptizantur, non tamen ſine ſua culpâ perire, cùm habeant originale peccatum: nec eſſe contra ipſum aliud remedium præter baptiſmum; Bellarminus, libro 1. de baptiſmo, capite 4. §. ult. Hoc ſuperiùs §. 7. jam exploſum eſt; & eſt manifeſta & puerilis petitio principii.

Parvuli non baptizati non ſunt tranſgreſſores præcepti dati de baptiſmo.

13. Dices: eſſe in poteſtate illius, qui ex ſua liberalitate aut benignitate aliquid donat, præſcribere & exigere quamcunque voluerit conditionem, ſine qua non ſit daturus: ita autem ſe rem habere de remiſſione originalis peccati, quam Deus ex mera ſua benignitate donaturum ſe promittit, ſed ſolis baptizatis. Reſpondeo; Quod non naturali, ſed factitio mandato præſcribitur, nemini præſcribitur, cui invincibilis ignorantiæ & inſuperabilis atque inculpabilis impoſſibilitatis ſuppetit excuſatio. quocirca cum Deus verè benignus ſit, non minus erga puerulos (nam talium eſt regnum Cœlorum) quàm erga adultos, nullam eis præſcripſit iſtiuſmodi neceſſitatem conditionis ſimpliciter impoſſibilis, nec naturaliter neceſſariæ.

Object. 1.

Solutio.

Matth. 19: 14.

14. Currente circumciſione, (inquit Bonaventura) alia remedia non diſponebant parvulum, niſi cum hac conditione, quòd ipſe eſſet impoſſibilitatus ad implendum mandatum de circumciſione: & ita propter impoſſibilitatem abſolvebatur. in 4. ſentent. diſtinct. 1. artic. 3. quæſt. 2. Pari ratione parvuli, qui morte præventi non baptizantur, propter impoſſibilitatem abſolvuntur. at hanc conſequentiam negat ibidem Bonaventura; Dico (inquit) quòd non: quia baptiſmus propter ſuam generalitatem, & perfectionem, & temporis indeterminationem, alia remedia evacuaverat: non ſic autem circumciſio. Inepta profectò & doctore Seraphico prorſus indigna reſponſio; nam quæſtio erat de impoſſibilitate; ille nobis reſpondet de generalitate, &c. At iſtis omnibus non obſtantibus, ſæpe contingit, ut parvulus impoſſibilitetur (ſicut ipſe loquitur) adimplendum mandatum de baptiſmo. Num impoſſibilitas rei minus generalis, minus perfectæ, & tempore minus indeterminatæ, à Deo imperatæ, excuſat; & non excuſat par, & æquè irreprehenſibilis impoſſibilitas rei magis generalis, magis perfectæ, magiſque tempore indeterminatæ, cujus tamen habendi neceſſitas omnis eſt à præcepto Dei poſitivo? Num etiam fidem Parentum & Eccleſiæ, & paſſionem Chriſti, & gratiam Spiritus Sancti; num, inquam, etiam hæc media evacuavit baptiſmus? Num veterum Iſraëlitarum

Bonavent.

pueros olim noluit, & Chriſtianorum pueros nunc vult Deus obligare ad impoſſibile ex ſuo præcepto? quis ita deſipiat, ut iſta vel aſſerere audeat, vel audire ſuſtineat? Rectiùs alibi idem doctor; Dicendum, (inquit) quòd baptiſmus flaminis, & baptiſmus fluminis, uterque eſt neceſſarius ad ſalutem: ſed primus eſt neceſſarius, non quia ſit in præcepto; ſed quia ſine illo nullus liberatur à peccato. Et quoniam omnes peccatores naſcimur, & nullus ſalvari poteſt niſi liberetur à peccato: ideo nullus ſine baptiſmo flaminis, neque parvus, neque magnus poteſt ſalvari. Baptiſmus autem fluminis, ſive aquæ, eſt neceſſarius, quia Deus inſtituit, & quia inſtituit ſub præcepto; & quoniam quæ præcepta ſunt, ſunt neceſſaria ad ſalutem: ideo talis baptiſmus eſt ad ſalutem neceſſarius. Sed quoniam Deus neminem obligat ad impoſſibile ex ſuo præcepto; ut dicit Hieronymus, &c. Hæc Bonaventura, in 4 ſent. diſt. 4. part. 2. art. 1. quæſt. 1. in reſolutione. Hinc exſiſtit hoc argumentum; Neminem obligat Deus ad impoſſibile ex ſuo præcepto: ergo neque pueros Chriſtianorum. Huc facit & illud Thomæ; quod ad miſericordiam ejus, qui vult omnes homines ſalvos fieri, pertinet, ut in his quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, homo de facili remedium inveniat. 3. part. qu. 67. art. 3.

Neceſſarius baptiſmus flaminis neceſſitate medii.

Baptiſmus fluminis neceſſitate præcepti.

Deus neminem obligat ad impoſſibile ex ſuo præcepto poſitivo.

15. Si eum eiſdem excipias; non damnari parvulos Chriſtianorum propter tranſgreſſionem præcepti, ſed propter culpam originalem, quæ remanet non deleta: erit inverecunda principii petitio, prolixè à nobis & luculenter ſuperiùs confutata, in ſolutione objectionis ſecundæ, & ſuccedentium aliquot objectionum.

Object. 9. 16. At inquies; Cum Deus pro æterno ſuo beneplacito miſereatur quorum vult miſereri, & quos vult induret; hoc externo ſigillo manifeſtum facit æternæ ſuæ prædeſtinationis conſilium, erga illos ſaltem, qui abſque ſacramento baptiſmi moriuntur; ait enim; *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto; non poteſt intrare in regnum Dei.* quæ verba non ſonant præceptum, ſed medium, inquit Bellarminus, libro primo de baptiſmo, capite quarto. Reſpondeo; Jam oſtenſum eſt, & ſaſſus eſt Bellarminus, neceſſitatem omnem baptiſmi eſſe à præcepto & inſtitutione divina: quis autem ſit ſenſus illius effati Dominici, nunc inveſtigabimus, ſumto novo exordio: cùm enim hic unicus ſacræ Scripturæ locus pro ſimplice & peremtoria iſta baptiſmi neceſſitate allegetur, ducemus ab hujus loci vindiciis quartam noſtram rationem principalem.

Caput. IX.

Contra eandem opinionem, quarta noſtra ratio; quia non ſic inſtituit Deus. ubi vindicantur verba illa Domini; Niſi quis fuerit genitus ex aquâ & Spiritu, non poteſt introire in regnum cœlorum. *Johan. 3: 5.*

4. Ratio principalis; quia non ſic inſtituit Deus. Quatra noſtra ratio principalis eſt; Neque ex verbis Domini ad Nicodemum, neque ex ullo alio Sacræ Scripturæ teſtimonio, evinci poteſt ſimplex illa neceſſitas medii, quam affingunt baptiſmo: eâdem igitur facilitate negatur, quâ aſſeritur; imò temerè aſſeritur.

Reprehenditur Bellarminus. 2. Non ſatis dilucidè loquitur Bellarminus, quando ait: Baptiſmum eſſe omnibus neceſſarium, neceſſitate medii ſimpliciter, poſitâ inſtitutione divinâ, lib. 1. de ſacramentis in genere, c. 22. §. *Tertia propoſitio.* Nam ex divina inſtitutione baptiſmi non ſequitur, Deum inſtituiſſe, ut baptiſmus eſſet omnibus neceſſarius neceſſitate medii ſimpliciter. Si autem ludere voluit Bellarminus ambiguitate ſermonis, ineptus fuit in re ſeria. Certè quidlibet verum erit, poſita ejus inſtitutione divina: at hypothetica iſtiuſmodi propoſitio ad controverſiam aliquam terminandam nihil habet roboris, niſi accedat evidentia inſtitutionis divinæ. Clariùs igitur & ſimplicius eſſet loquutus, ſi dixiſſet; Baptiſmum ex inſtitutione divina eſſe omnibus neceſſarium, neceſſitate medii ſimpliciter. quod nos negamus, & dicimus, nullam ejuſmodi de baptiſmo inveniri inſtitutionem divinam; ne in illis quidem Domini verbis ad Nicodemum, quæ ſola ut demonſtrativa arripiunt. *Ioan. 3. 5.* In quibus, ut *aquæ* vocabulo ſacramentum baptiſmi intelligatur, ut litem minimè neceſſariam non foveamus, dicimus tamen, & conſtanter affirmamus; non eo ſenſu conjuncta eſſe duo baptiſmata in illis verbis Domini, ac ſi utrumque eſſet ejuſdem neceſſitatis, ſeu utrumque ad ſalutem conſequendam ſimpliciter neceſſarium, neceſſitate medii: ut contendit Bellarminus, lib. 1. de baptiſmo, cap. 4. §. *Petrus Martyr.* Argumenta noſtra hæc ſunt.

Primum noſtrum argumentum. 3. Quorum altero abſente obtineri poteſt ſalus, eorum utrumque non eſt ad obtinendam ſalutem ſimpliciter neceſſarium, neceſſitate medii: at horum altero, nempe baptiſmo aquæ, abſente, obtineri poteſt ſalus; ergo. Major eſt ſatis perſpicua: nam illud eſt ad finem aliquem conſequendum ſimpliciter neceſſarium neceſſitate medii, ſine quo non poteſt haberi finis; ut docet Thomas, tertiâ parte, quæſtione ſexageſimâ quintâ, articulo quarto. Minorem confirmat recepta & ſuperiùs tradita doctrina de baptiſmo flaminis, & de baptiſmo ſanguinis. *Supra, cap. 5. §. 4. & §. 5. & §. 6.*

Objectio. 4. Dicunt (inquies,) eum qui cum baptiſmo flaminis aut ſanguinis moritur, & ſalvatur ſine baptiſmo aquæ, habere baptiſmum aquæ ſaltem in voto, etiamſi in re non habet. *Solutio.* Reſpondeo; Dominus loquitur de re ipſa; nam votum baptiſmi Spiritus non ſufficit ad ſalutem, niſi etiam habeatur in re: ſi igitur eadem ſit utriuſque neceſſitas, non ſufficit votum baptiſmi aquæ, ſed neceſſè eſt habeatur in re. 2. Si ideo ſalvat baptiſmus flaminis abſque baptiſmo aquæ, quia baptiſmus flaminis includit votum baptiſmi aquæ, adeò ut per pietatem ſpiritaliter adſit; ut loquitur Auguſtinus, lib. 4. de baptiſmo, cap. 23. tunc non eſt vis facienda in illa copulativa, ex aqua ET Spiritu, ſed ſenſus erit disjunctivus, in hunc modum: *niſi ex aqua & Spiritu, vel ſaltem ex Spiritu quis renatus fuerit.* quæ expoſitio etiamſi vera ſit, non concordat tamen cum violentia Bellarmini contendentis, vim hîc faciendam eſſe in copulativa. lib. 1. de baptiſmo, cap. 4. §. Petrus. 3. Falſum eſt etiam quod aſſerunt Tridentini, Seſſ. 7. can. 4. de ſacramentis, eoſque ſequutus Bellarminus, lib. 1. de ſacramentis, cap. 22. §. *quantum ad ſecundum:* Non ſalvari hominem ſine ſacramento baptiſmi, niſi illud deſideret, ſeu habeat, in voto: (intelligunt autem votum proprium, non alienum,) nam infantes qui propter Chriſti nomen occiduntur, nondum accepto baptiſmi ſacramento, ſalvantur, ut ipſi fatentur ſcholaſtici & Papiſtæ; & tamen non acceperunt baptiſmum aquæ in re, neque eum deſideraverunt voto proprio.

Objectio. 5. Dicent; Suppleri baptiſmum aquæ per martyrium. *Solutio.* Reſpondeo; at neque habetur ab infantibus martyribus baptiſmus aquæ in re, neque in voto: manet igitur falſum quod aſſerunt, Sacramentum baptiſmi, ſeu baptiſmum aquæ, eſſe ſimpliciter ad ſalutem neceſſarium in re, vel in voto,

voto, neceſſitate medii. Ex eo autem, quòd ſuppleri poſſit per aliud medium, ducemus ſecundum argumentum, contra illorum expoſitionem dicti Dominici ad Nicodemum.

2. Noſtrum argumentum. Vide ſupra cap. 5. §. 4. & 5. & 6.

6. Secundum noſtrum argumentum eſt. Quod ſuppletur per aliud, non eſt ſimpliciter neceſſarium neceſſitate medii: at ſacramentum baptiſmi ſeu baptiſmus aquæ ſuppletur per aliud: nempe per martyrium, ut docent Patres, eoſque ſequuti ſcholaſtici, 4. ſent. diſt. 4. Ergo.

Objectio. 7. Si dicas, in illis verbis Domini ad Nicodemum, per *aquam* intelligi baptiſmum aquæ, vel

Solutio. ejus ſupplementum in ſanguine. Reſpondeo; quicunque hoc dicit, is apertè contradicit Concilio Tridentino, clamanti, intelligendam hîc eſſe aquam veram & naturalem: & anathema denuncianti, ſi quis verba illa Domini ad metaphoram detorſerit. Seſſ. 7. can. 2. de baptiſmo.

3. Noſtrum argumentum. 8. Tertium noſtrum argumentum eſt: Perſpecto duorum argumentorum ſuperiùs propoſitorum robore, Petrus Lombardus fateri coactus eſt, dictum illud, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu*, &c. intelligendum eſſe de illis, qui poſſunt & contemnunt baptizari; quantum ad viſibile ſacramentum: quamvis abſolutè intelligendum ſit, quantum ad regenerationem ſpiritualem. 4. ſent. diſt. 4. E. Et Bonaventura dictum illud Dominicum vocat mandatum Domini, & ait; intelligi in eo, qui facultatem habet, & non præpeditur neceſſitate: addit baptiſmum aquæ dici ſacramentum neceſſitatis, non quia ſine ipſo non poſſit homo ſalvari; ſed quia ad hoc tenetur, ſi poteſt; & hoc neglecto, non poteſt ſalvari. Bonavent. in 4. ſent. diſt. 4. part. 2. artic. 1. quæſt. 1. Ergo; iſtis fatentibus, regeneratio ex aqua non proponitur à Chriſto, ut ejuſdem neceſſitatis cum regeneratione ex Spiritu: ſed hæc ſola, ut neceſſaria, neceſſitate medii; idcirco & hanc ſolam repetit Dominus, verſibus 6. & 8. illa verò, ut *Ioan. 3: 6. 8.* neceſſaria, tantum neceſſitate præcepti. unde efficitur; carentiam baptiſmi aquæ in eis, qui non negligunt, non eſſe indicium reprobationis, aut damnationis.

9. Quod autem fatetur Bonaventura, loco citato, Parvulum, qui habet baptiſmum flaminis, ſeu gratiam Spiritûs Sancti abſque baptiſmo aquæ, non damnari; id pro nobis facit: At dum aſſerit, Parvulum, quantum eſt de jure communi, non poſſe aliter diſponi ad gratiam niſi per baptiſmum aquæ; ideoque ſine baptiſmo aquæ morientem damnari, eo quod privatus baptiſmo aquæ, careat etiam gratiâ Spiritus Sancti: id merum eſt figmentum humanum, neque ex Domini verbis ad Nicodemum; vel ex alio ullo S. Scripturæ teſtimonio doceri poteſt: & ſuperioribus noſtris rationibus principalibus, earundemque vindiciis, clariſſimè refutatum & exploſum eſt. oſtendimus enim, parvulos fidelium, morte interceptos, poſſe aliter accipere, & revera aliter habere gratiam, & ſine baptiſmo aquæ ſalvari. Sed redeamus ad expoſitionem dicti illius Dominici ad Nicodemum, cujus non eum eſſe ſenſum, quem refellendum ſuſcepimus, tribus argumentis docuimus; plura ſubjiciemus eandem παρερμηνέιαν convincentia.

4. Noſtrum argumentum. 10. Quartum noſtrum argumentum eſt; quod intellexit Dominus illis verbis ad Nicodemum, ſemper verum erat jam inde à prima verborum illorum prolatione: at, neminem ſine baptiſmo aquæ ſalvari, ſeu baptiſmum aquæ eſſe ad ſalutem neceſſarium ſimpliciter neceſſitate medii; non ſemper verum erat, jam inde à prima verborum illorum prolatione: Ergo illis verbis ad Nicodemum Dominus iſtud non intellexit. Minorem affirmant ac tuentur Bernardus, epiſtola 77. & ſcholaſtici Theologi, in 4. ſententiarum, diſtinctione 3. ubi docent, non ante cœpiſſe baptiſmi neceſſitatem, quàm eſſet hæc lex Euangelica de baptiſmo palàm promulgata poſt mortem Chriſti. De majore dubitare inſanum, imò blaſphemum eſt. Chriſtus eſt veritas; ejus verba ſemper vera ſunt.

11. Si dicas, verba illa protuliſſe Chriſtum de futuro tempore. *Objectio.* Reſpondeo; 1. Ipſe textus Euangelicus clarè docet, Chriſtum loqui de eo, *Solutio.* quod in præſenti illo tempore erat neceſſarium, Nicodemo jam ſeni, & omnibus aliis volentibus intrare regnum cœlorum. Nam neceſſaria tunc erat regeneratio ſpiritualis omnibus, neceſſitate medii; regeneratio etiam ſacramentalis per baptiſmum aquæ erat neceſſitate præcepti neceſſaria illis, quibus illo tempore offerebatur, & quibus ejus acceptio præcipiebatur. Eadem utriuſque neceſſitas adhuc durat invariata. 2. Admiſsâ illa commentitia gloſsâ de tempore futuro, cùm uno eodemque verbo utraque regeneratio comprehendatur & commendetur; periculum erit, ne ipſius etiam ſpiritualis atque inviſibilis regenerationis neceſſitas etiam in futurum tempus ſuſpenſa videatur. 3. Si nondum poſuerat Chriſtus ſacramentum baptiſmi ſub neceſſitate medii, ut docent ſcholaſtici, in 4. ſent. diſt. 3. & affirmat Bellarminus, lib. 1. de baptiſmo, cap. 5. §. *Tertia propoſitio.* & tamen poſtea id fecit: Oſtendendum eſt igitur Domini aliquod ſubſequens præceptum, ex quo id liquere poſſit: at nullum oſtendi poteſt: ſed potiùs ex Chriſti verbis ad diſcipulos poſt reſurrectionem, oppoſitum colligitur. Vide etiam (inquit Bernardus) ne forte ob hoc Salvator, cùm diceret, *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit*; cautè & vigilanter non repetierit, *qui verò baptizatus non fuerit*, ſed tantum, *qui verò*, inquit, *non crediderit, condemnabitur.* Nimirum innuens, ſolam interdum fidem ſufficere ad ſalutem, & ſine ipſa ſufficere nihil. Hæc Bernardus, epiſt. 77. *Marc. 16: 16.* *Sola fides.*

12. Hujus argumenti videtur proſpexiſſe firmitatem Fulgentius, errore illo de neceſſitate baptiſmi detentus; ideo aliud non videns effugium, exſertè aſſeruit: Ex illo tempore, quo Salvator noſter dixit, *Si quis renatus non fuerit ex aqua & Spiritu S. non poteſt introire in regnum Dei*: *Ioan. 3: 5.* abſque ſacramento baptiſmatis, præter eos, qui in Eccleſia Catholica ſine baptiſmate pro Chriſto ſanguinem fundunt, nec regnum cœlorum poteſt quiſquam accipere, nec vitam æternam. Hæc Fulgentius, libro de fide ad Petrum diaconum, cap. 3. qui liber tribui ſolet Auguſtino, & exſtat in operibus Auguſtini tomo 3. Iſtam Fulgentii ſententiam, ut falſam atque abſurdam, refutat Bernardus, epiſtola 77. ad Hugonem de ſancto Victore.

13. Quintum noſtrum argumentum eſt; Non *5. Noſtrum argumentum. Vide ſupra cap. 5. §. 1. & §. 2.* poſſunt adverſarii ſe tueri patrocinio antiquorum illorum Patrum, qui hæc Domini verba ſic perperam interpretati ſunt; niſi etiam eandem cum eiſdem Patribus agnoſcant neceſſitatem Euchariſtiæ, ex cap. 6. Euangelii Joannis, & tempus neceſſitatis baptiſmi ab eodem cum eis inchoënt principio: at hæc duo, ut abſurda, rejiciunt. Cum igitur nec S. Scripturæ, nec antiquorum Patrum, nec idoneæ ratiocinationis præſidio muniatur illa interpretatio; eâdem facilitate rejici poteſt, quâ illæ Patrum opiniones de neceſſitate Euchariſtiæ, & de tempore neceſſitatis baptiſmi, à ſcholaſticis & Papiſtis rejiciuntur. Imò, quia Sacræ Scripturæ, & immotis Catholicæ Eccleſiæ dogmatibus, & rectæ rationi repugnat, non ſolùm poteſt, ſed etiam debet repudiari.

6. Noſtrum argumentum. Ioan. 3. 10.

14. Sextum noſtrum argumentum ſumimus

ex

ex illis verbis Domini ad Nicodemum, in eodem colloquio: *Tu es magiſter Iſraelis, & hæc non noſti!* ταῦτα οὐ γινώσκεις: Jam autem ſacramentum baptiſmi eſſe, vel futurum eſſe, ad ſalutem, ex inſtitutione divina, ſimpliciter neceſſarium neceſſitate medii, non tenebantur ratione ſui muneris ſcire magiſtri illi Iſraelis: nec mirum, ſi ex unica illa aquæ mentione, à Chriſto factâ, in illo colloquio eam ſacramenti hujus neceſſitatem non conceperit Nicodemus: cùm aquæ & lotionis in veteri Teſtamento crebra fiat mentio, quando nulla talis erat hujus ſacramenti neceſsitas. At perpetuam & ſimplicem neceſsitatem lotionis & regenerationis, ſeu renovationis ſpiritualis, à veteribus Prophetis prædicatam (Deut. 30:6. & Pſ. 51. Jer. 32:39,40. Ezech. 11:16. & 36:26. Zachar. 13: 1. & alibi) cognoviſſe debebant magiſtri Iſraëlis: non igitur ſimplicem neceſſitatem medii ſacramento baptiſmi, ſed lotioni ac renovationi ſpirituali attribuere voluit Dominus, in illa collatione cum Nicodemo.

Hæc pro vindicando hoc S. Scripturæ loco, in corroborationem quartæ noſtræ rationis principalis, attuliſſe ſufficiat.

CAPUT. X.

Contra eandem opinionem, quinta noſtra ratio, ſumta a fœdere & promiſſione Dei factâ Abrahamo.

Quinta ratio à fœdere & promiſſione Dei, factâ Abrahamo. Geneſ. 17: 7.

QUinta noſtra ratio principalis ſumitur à fœdere illo Dei ſempiterno, cum Abrahamo inito; quo promiſit Deus, ſe futurum ipſius Deum & ſeminis ejus. Geneſ. 17:7. quam promiſſionem, etiam nobis credentibus firmam eſſe, & ad nos pertinere, teſtatur Apoſtolus, ad Rom. 4. & 11. & ad Galat. 3. Unde conſequitur; credentium Chriſtianorum pueros eo ipſo, quòd eorum ſint ſemen, jam eſſe in Dei fœdere; ſicut olim filii Iſraëlitarum erant in fœdere. Ideo ſicut illis, quippe fœderatis, dabatur juſtitiæ fidei ſigillum circumciſio; ita noſtris parvulis eodem jure datur baptiſmus. Et ſicut Iſraëlitarum pueris ſine circumciſione decedentibus ſufficiebat, abſque ſacramento, ad obtinendam gratiam & ſalutem, ex pacto illo Dei fœderali, fides parentum vel Eccleſiæ; eodem privilegio nullatenus deminuto, vel anguſtiore facto, potiuntur Chriſtianorum pueri.

Object. 1. 2. Reſiſtit Bellarminus; lib. 1. de baptiſmo, cap. 4. & ait, promiſſionem illam Abrahæ factam, quatenus remiſſionem peccatorum, & vitam importat æternam, ad nos quidem per Chriſtum pertinere; ſed nos deſcendere, non per carnalem generationem parentum, ſed per *Gal. 3: 7.* ſpiritualem regenerationem Chriſti: *illi enim*, docente Apoſtolo, *ſunt veri filii Abraham, non qui ſunt filii carnis, ſed qui ſunt filii fidei;* parvuli autem non incipiunt eſſe fideles, niſi per baptiſmum. Hæc ille.

Solutio. 3. Reſpondeo; Non deſcendebat remiſſio peccatorum, & jus vitæ æternæ, per carnalem generationem ad illos pueros, ex Abrahami ſtirpe carnali naſcentes; attamen ad illos deſcendebat, ex pacto fœderis Dei per Chriſtum Jeſum: qui eſt illud Abrahæ ſemen, in quo uno promiſſio- *Gal. 3: 16.* num ſpiritualium Abrahamo factarum participes erant olim Iſraëlitæ, & nunc participes fiunt *Hebr. 13: 8.* Chriſtiani. *Jeſus Chriſtus heri & hodie; idem eſt etiam in ſecula.* Non dicimus per carnalem generationem tranſmitti gratiam Dei, ſed per Spiritum ſanctificantem ac regenerantem, ex Dei fœdere, participes fieri gratiæ Dei parvulos, qui ex fidelibus parentibus carnaliter generantur. Et quamvis parentes fideles non carnaliter ex Abrahamo oriundi ſint, eo ipſo tamen, quòd per fidem filii ſint Abrahami, omni gaudere ſpirituali fœderis beneficio non minus, quàm illos fideles, qui ab Abrahamo per generationem etiam carnalem deſcenderant. Hoc autem erat inſigne fœderis beneficium ſpirituale & conſolationis ubertate refertum, quod etiam fidelium pueris, morte præventis, dabatur ex fœdere remiſſio peccatorum & vita æterna: idem igitur beneficium ſempiterni fœderis omnibus fidelium pueris conſtanter confertur: durat enim fœdus illud in Eccleſia, quoad omnem benedictionem ſpiritualem. *Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui benedixit nobis omni benedictione ſpirituali in Cœleſtibus, in Chriſto.* *Epheſ. 1: 3.* Petrus Euangelium prædicans Judæis, eoſque hortans ad pœnitentiam & ſuſceptionem baptiſmi, in remiſſionem peccatorum, & annuncians accepturos donum Spiritus Sancti; doctrinam ſuam ita confirmat; *Vobis enim,* (inquit,) *factu eſt promiſſio, & liberis veſtris,* καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν, *& omnibus qui longè ſunt, quoſcunque advocaverit Dominus Deus noſter.* *Act. 2: 38. 39.* At ſub Euangelio; οὐκ ἔνι Ιουδαῖος, οὐδὲ Ἕλλην, *Non eſt Iudæus, neque Græcus; non eſt ſervus, neque liber; non eſt maſculus ac fœmina: Omnes enim vos unus eſtis in Chriſto Jeſu. Si autem vos Chriſti; ergo Abrahæ ſemen eſtis, & ſecundum promiſſionem hæredes,* *Galat. 3: 28, 29.* inquit Paulus ad Galatas, in fine capitis tertii. *Iudæo primum, tum & Græco; Non enim eſt perſonarum acceptio apud Deum.* Rom. 2: 10. 11. *Non enim qui in manifeſto, Iudæus eſt; neque quæ in manifeſto, in carne, circumciſio: Sed qui in abſcondito, Iudæus eſt; & circumciſio cordis, in ſpiritu, non litera: cujus laus non ex hominibus, ſed ex Deo.* verſibus 28, 29. *Rom. 2: 10, 11, 28, 29.* οὐ γάρ ἐστι διαστολή, *non enim eſt diſtinctio.* Rom. 3: 22. *an Judæorum Deus ſolum? annon & gentium? certè & gentium. quoniam quidem unus eſt Deus, qui juſtificabit circumciſionem ex fide, & præputium per fidem.* eodem cap. verſ. 29, 30. *Rom. 3: 22. 29, 30.* *Non propter Abrahamum ſolum, ſed etiam propter nos.* cap. 4: 23, 24. *Rom. 4: 23. 24.* Ex quibus omnibus evidenter efficitur, in hæreditatem promiſſionis illius, qua Deus Abrahamo promiſerat, ſe fore ei & ſemini ejus Deum: quatenus ſpiritualem aliquam benedictionem importat, ſucceſſiſſe non ſolum veteres Iſraëlitas, ſed omnes ſive ex Judæis ſive ex gentibus credentes in Chriſtum. ac propterea, quicquid inde veteres Iſraëlitæ, in Deum credentes, ſibi de parvulis ſuis morte interceptis polliceri potuerunt; idem Chriſtianis fidelibus perſuaſum eſſe debere de ſuis etiam parvulis, morte præventis. At illi ſibi polliceri potuerunt, ſuos illos parvulos eſſe cum Chriſto; ut ſuprà oſtenſum eſt: ergo & hi, ſuos etiam eſſe cum Chriſto, perſuaſum habere debent. Item; Quicquid inde Judæi, tempore Euangelii Chriſtianiſmum amplexi, vendicare *Supra cap. 6. §. 1. & §. 2.* ſibi potuerunt benedictionis ſpiritualis; id ipſum æqualiter, ſine diſcrimine, convenit fidelibus ex gentibus; ut patet ex teſtimoniis Apoſtolicis ſuperiùs citatis: at hoc ſibi vendicare potuerunt Judæi Chriſtiani, quòd etiam ipſorum filii & filiæ, τὰ τέκνα, fœdere illo comprehenderentur; teſte Petro Apoſtolo, Act. 2: 39. *Act. 2: 39.* Ergo & ex gentibus Chriſtiani hoc ipſum ſibi poſſunt vendicare.

4. Huc facit & illud Pauli dictum ad Corinthios, de ſanctitate prolis, vel ex altero parente *1. Cor. 7: 14.* fideli progenitæ; *Alioqui* (inquit) *pignora veſtra,* τὰ τέκνα ὑμῶν, *immunda eſſent: nunc autem ſancta ſunt.* Ea enim eſt Dei benignitas, & hæc promittentis mens fuit, (interprete Apoſtolo) ut promiſſionem Abrahamo factam pertinere voluerit

fuerit ad unius etiam parentis fidelis filios, aut filias; etiamſi pars altera, ſive maritus, ſive uxor eſſet infidelis: ideoque etiam tali prognati conjugio parvuli baptizantur: quod immundis amborum infidelium puerulis non conceditur. Non, inquam, conceditur, ſed negatur, ex intuitu parentum infidelium: ſi autem in manus fidelium devenerint, & ſuſceptores fideles nanciſcantur, & hoc caſu eis conferatur baptiſmus, eo intuitu id fit; quia ſuſceptores fideles ſunt illis quaſi parentes, & parvuli ſunt ipſis filiorum loco.

Object. 2.

5. Abutebantur hoc Apoſtoli dicto Pelagiani, ut dicerent, infantes fidelium baptizari minimè debere; ut legimus apud Auguſtinum, lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione. cap. 25. Reſpondet ibi Auguſtinus; Miror, (inquit) hoc dicere, qui negant, peccatum ex Adam originaliter trahi. Si enim hanc Apoſtoli ſententiam ſic accipiunt, ut credant de fidelibus ſanctificatos filios naſci; cur eos etiam ipſi baptizari oportere non dubitant? Cur denique nolunt fateri, de parente peccatore aliquod peccatum originaliter trahi; ſi de ſancto aliqua ſanctitas trahitur? Utrumque enim dixit, qui dixit; *Alioqui filii veſtri immundi eſſent: nunc autem ſancti ſunt.*

Solutio.

Vide Gelaſ. 1. Pap. Rom. dicta adverſus Pelagianam hæreſin. tom. 3. Concil. edit. Pariſ. pag. 657. Auguſt. & Papiſtarum diſpar conditio; ſicut olim Cyprianus & Donatiſtarum.

6. Fateor quidem, Auguſtinum, odio hæreſeos Pelagianæ, urſiſſe ſimplicem baptiſmi neceſſitatem, non obſtante hac ſanctitate, de qua loquitur Apoſtolus: quod ut Auguſtino condonetur; non tamen ideo excuſari debet, neque ullo pacto probari, Papiſtarum pertinacia, poſt tantam veritatis manifeſtationem.

Expoſitio textus 1 Cor. 7: 14.

7. Interim obſerva, eam dicti illius Apoſtolici expoſitionem unicè probari Auguſtino, quâ illic intelligitur ſanctificatio, qua ſanctificabatur vir vel mulier infidelis in conjuge fideli, & quâ ſancti naſcebantur filii fidelium: hunc ſenſum verba Apoſtoli magis videntur ſonare, & quodammodo cogere, inquit Auguſtinus lib. 3. de peccatorum meritis & remiſſione. cap. 12. Hanc expoſitionem ibi præfert alii expoſitioni, quam & ipſe Auguſt. alibi, & Pelagius, cùm eandem ad Corinthios epiſtolam tractaret, attulerant; Quod, ſcilicet, exempla jam præceſſerant & virorum, quos uxores; & feminarum, quas mariti lucrifecerant Chriſto; & parvulorum, ad quos faciendos Chriſtianos voluntas Chriſtiana etiam unius parentis vicerat. Huic, inquam, alteram illam anteponit, nec injuriâ. Nam etiam in oppoſitum exempla inveniuntur. Et argumentum eſt aliud, huic in textu Apoſtolico ſuccedens, ab eventûs boni ſpe, licet dubiâ, verſ. 16. at de filiorum ſanctitate, verſ. 14. non tanquam de re dubia & incertâ, ſed ut de re certâ, ſine ulla hypotheſi, abſolutè pronunciat, *Nunc autem ſancti ſunt.* Ergo hic intelligitur quædam ſanctitas, quâ filii fidelium naſcuntur haud dubiè ſancti. Non autem eventus aliquis incertus poſtea forſitan ſecuturus. qui etiam fortaſſe non ſequetur.

Rejicitur expoſitio incongrua.

Alia expoſitio inſufficiens.

8. Alia eſt quorundam expoſitio, ſanctos dici filios, id eſt, legitimos, non ſpurios. At tales ſunt etiam filii infidelium, legitimo toro nati. Non aſſequuntur Apoſtoli mentem, qui ſic ejus verba exponunt: fatemur quidem eximi fideli conjugi ſcrupulum, ne ſuſpicetur ſe jam pollui conſortio infidelis: at verò ad hunc ſcrupulum perfectè tollendum, non ſolùm à metu contaminationis ſcortoriæ; (à qua etiam conjuges infideles immunes ſunt, dum ſervant leges conjugii) ſed etiam à metu pollutionis idololatricæ, & non ſancti conjugii, liberandæ erant Chriſtianorum conſcientiæ: ut ſcirent, liberos ſuos non ſolùm eſſe civiliter legitimos, quales eſſent, etiamſi neuter parentum eſſet Chriſtianus; ſed etiam ab idolorum inquinamentis immunes, & federaliter ſanctos, quales ſunt filii parentum fidelium: de quo maximè Corinthii dubitabant, metuentes ne non ſancta eſſet eorum cum infidelibus neceſſitudo conjugalis, adeóque filii inde naſcerentur immundi, quales infidelium. Et ideo hujuſmodi aliquam ſanctitatis aſperginem intelligendam cenſuit Auguſtinus, quæ amborum infidelium liberis non competit.

Alia inſufficiens & violenta expoſitio.

9. Quod verò eodem cap. 12. lib. 3. de peccatorum meritis & remiſſione, commemorat Auguſt. de obſervatione legum matrimonialium, quarum exemplum dat in abſtinentia tempore menſtrui, non ſufficit pro obtinenda hac ſanctitate, de qua loquitur Apoſtolus: nam & multi gentilium continenter & honeſtè uſi ſunt conjugio: & hodie defracti illi rami, infideles Judæi, hanc legem cuſtodiunt: ad quos in ſuis adverſus Chriſtum inimicitiis pereuntes non pertinere illud dictum Apoſtoli, [*Secundum electionem autem dilecti propter Patres.*] Sed illud duntaxat, [*Secundum Evangelium quidem inimici propter vos:*] Et duo epitheta inter ſe contraria, videlicet inimici & dilecti, non in eoſdem homines, ſed in eandem gentem convenire Judæorum, docet ipſe Auguſtinus, lib. de prædeſtinatione ſanctorum, cap. 16. Propterea rebellium iſtorum Judæorum parvulos non baptizamus.

Rom. 11: 28.

Expoſitio vera, ſed imperfecta.

10. Huic igitur interpretationi dicti illius Apoſtolici ad Corinth. diffiſus Auguſt. lib. 2. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 12. *Sive,* (inquit,) *propter aliam quamlibet, quæ ibi apertè prepoſita non eſt, ex ipſa neceſſitudine conjugiorum atque filiorum ſanctitatis aſperginem.* Hæc ibi. Et hoc quidem verum eſt, intelligendam illic eſſe quandam ſanctificationem, ſeu ſanctitatis aſperginem, quæ ſit propria filiis fidelium, eiſque omnibus communis. Aliquid hîc, ſed non totum dixit Auguſtinus; cui, adverſus Pelagianos, peccatum originale negantes, dimicanti, durum & non ſatis tutum viſum eſt, attribuere filiis fidelium aliquam ejuſmodi ſanctitatem, quâ ſalvi fieri poſſent ſine ſacramento baptiſmi, ne ita peccati originalis exſortes naſci viderentur. Et tamen vidit, hanc eſſe optimam, & verbis Apoſtoli congruentiſſimam expoſitionem, qua intelligitur ſanctificatio, propter quandam ex ipſa neceſſitudine fidelis conjugis cum conjuge infideli, aſperginem ſanctitatis in filiis.

Quid Auguſtinum impediverit à pleniore expoſitione.

Expoſitio perfectior.

Ulteriùs haud dubiè perrecturus, & in noſtram planè iturus ſententiam, ſi ei concederetur, naſci omnes etiam fidelium pueros obnoxios originali peccato, ideóque in ejus remiſſionem baptizari: & tamen oſtenderetur, eoſdem naſci ſanctos ex Dei fœdere, atque ideo ad baptiſmum admitti: & ex eodem fœdere ſalvari etiam abſque ſacramento baptiſmi, quando eo carent ſine ſua culpâ. Gratiæ Deo agendæ, quòd ejus dono tam multa viderit, & Eccleſiæ impertiverit beatus Auguſtinus; non ideo deſpiciendus Auguſtinus, quòd non omnia viderit, aut quòd alicubi humani aliquid paſſus ſit: neque cum ullo errandum eſt.

Object. 3. Solutio.

Quomodo iidem fidelium pueri ſimul peccato originali obnoxii, & ſancti.

11. At quomodo (inquies) iſta conſiſtunt: de peccato originali, & de ſanctitate eorumdem puerorum, ab utero, vel etiam in utero. Reſpondeo: Diſtingue naturam & gratiam, & res expedita eſt: nam filii fidelium ſunt naturâ filii iræ, adeóque rei culpæ originalis: at per gratioſum Dei fœdus ſunt ſancti. Peccatores ſunt, quatenus per carnalem generationem in concupiſcentiali lege peccati carnaliter naſcuntur: fœderati tamen ſunt, quatenus, utut ſint peccato inquinati, ſunt tamen fidelium parentum filii; quibus Deus promiſit ſe fore in Deum, ideóque eis ut ſuis fœderatis, ideóque fœderali-

 ter

ter ſanctis, concedit etiam viſibile ſignum federis: quod extraneis non conceditur.

Argumentum ad hominem.

12. Bellarminus, beatæ Virginis immaculatam conceptionem dum tueri ſatagit; Non negamus, inquit, B. Virginem naturâ fuiſſe filiam iræ; ſed addimus, gratiâ ſemper fuiſſe filiam miſericordiæ. lib. 4. de amiſſione gratiæ, & ſtatu peccati, cap. 16. §. Denique non negamus. Si nativitas, imò ſtatus perſonæ beatæ Virginis, jam inde à prima ejus animatione prorſus ab omni peccati labe immunis, (qualem ſomniavit cum Scotiſtis Bellarminus,) non obſtat, quo minus eadem beata Virgo naturâ fuerit filia iræ: multo minus obſtat ſanctitas illa federalis, qua filii fidelium ſancti ſunt, quin de eiſdem veraciter dicatur, quòd ſint naturâ filii iræ. Nam ex generatione naturali trahunt naturam vitiatam; & ſimul ex Dei federe habent ſanctitatem federalem.

Pſal. 51:7.

13. Neque dicimus, quod nos dicere fingit Bellarminus, (lib. de baptiſmo, cap. 4.) infantes fidelium naſci liberos à reatu originalis peccati, in quo ſe conceptum eſſe fatetur ipſe David, Pſalm. 51:7. Non enim mundiores concipiuntur, aut naſcuntur, quàm olim David: ideóque egent peccati illius remiſſione & regeneratione; abſque quâ non poſſunt intrare in regnum cœlorum. Sed hoc eſt quod dicimus; quemadmodum David natus eſt in federe Dei cum Abrahamo icto, & virtute illius federis accepiſſet remiſſionem peccati originalis & ſanctitatem regenerationis, vitamque æternam, ſi ante octavum ætatis ſuæ diem, abſque circumciſione, vitam cum morte commutâſſet; ſicut evenit filiolo ipſius Davidis, ex Bethſabe, quamvis per conjunctionem illicitam, concepto: nam infantibus in illo federe natis, ad bona illa ſpiritualia obtinenda ſufficiebat tunc fides parentum: quod ipſi fatentur ſcholaſtici, & Papiſtæ, & nos ſuprà oſtendimus: Sic etiam nunc fidelium infantes, quamvis ab ipſa etiam conceptione maculam trahant & reatum originalis peccati; comprehenduntur tamen ſempiterno illo federe, quo olim Iſraelitarum filii, quantum ad promiſſiones ſpirituales remiſſionis peccatorum, & regenerationis, vitæque æternæ: ideóque, etiamſi ante acceptionem baptiſmi, morte intercipiantur, accipiunt tamen, virtute federis illius in Chriſto facti, hæc ſpiritualia bona. Non adferunt ſecum in mundum hæc ſpiritualia bona, ex generatione carnali; ſed adferunt peccatum & reatum: ſimul tamen ex Dei federe cum majoribus percuſſo adferunt ſecum jus federale, ad illa bona obtinenda. Et, reſpectu hujus juris federalis dicuntur ſancti. Neque illis bonis privahuntur, propter irreprehenſibilem carentiam viſibilis ſacramenti; non enim hinc, ſed à ſtabilitate federis, & conſtantiâ promittentis, pendet eorum certitudo.

Dilucidè proponitur ſententia orthodoxa.

Object. 4. cum ſolutione. Fiunt, non naſcuntur Chriſtiani. Tertullian. Apologet. cap. 18. Bellarm. lib. de baptiſmo. c. 4

14. Ex quibus etiam liquidò patet, non adverſari nobis effatum illud Tertulliani, *fiunt: non naſcuntur, Chriſtiani.* quod nobis objicit Bellarminus, tanquam axioma apud patres receptum. Quamvis non de infantibus Chriſtianorum loquatur ibi Tertullianus, ſed de ſeipſo aliiſque à paganiſmo ad Chriſtianiſmum converſis. Unde etiam Franciſcus Zephyrus, in ſua paraphraſi illius loci, Tertullianum introducit dicentem; *Non enim Chriſtianum dogma natura nobis conciliat: totum ab hereſi noſtra eſt, qua de certa potioris cognitione exoritur.* Ubi Zephyrus hæreſin, id eſt, electionem noſtram non opponit gratiæ, ſed naturæ. Hieronymus etiam idem dictum uſurpat, loquens de converſione à Paganiſmo ad Chriſtianiſmum. Epiſt. ad Lætam. quæ incipit; *Apoſtolus.* Attamen ſi extendatur illud dictum etiam ad infantes Chriſtianorum, nobis non repugnabit; qui non naturæ, ſed Dei gratiæ & federi gratiæ acceptam ferimus ſanctitatem illam federalem, cum qua naſcuntur Chriſtianorum infantes.

Fidelium proles in utero moriens ſalvatur. vide infra cap. 11. §. 4. & 5. & §. 6.

15. Idem etiam dicendum de iis, qui in utero moriuntur; nam, antequam è corpore migrarent, erant in federe, & virtute federis regenerationem acceperunt per operationem Spiritus Sancti.

Object. 5. A prædeſtinatione. Rom. 9: 13. Solutio. Prima pars noſtræ reſponſionis ad quintam objectionem.

16. Objicitur inſtantia in Eſau, quem, fidelium licet parentum filium, nondum tamen natum, antequam aliquid egiſſet mali, Deus odiſſe dicitur. in Epiſtolâ ad Romanos capite 9. verſu 13. unde infert Bellarminus, filios ſanctorum non naſci ſanctos. libro de baptiſmo, capite quarto. Reſpondeo. I. Quid ſi ex eodem loco ab inſtantia Jacobi quis ita argumentetur; Jacobum & multos alios adhuc in utero exiſtentes dilexit Deus: ergò non omnes naſcuntur filii iræ. quid reſpondebunt Papiſtæ: nempe, quamvis ſint naturâ filii iræ, eſſe tamen dilectos ex Dei miſericordiâ: & quidem eodem tempore, & eodem momento. Imperitè igitur Bellarminus ut immane abſurdum exagitat, ſi dicatur, filios fidelium eodem momento incipere ſanctos eſſe, quo incipiunt eſſe filii fidelium, id eſt, quo incipiunt eſſe ſimpliciter. ac ſi non poſſent ſimul ſancti eſſe ſanctitate federali ex Dei gratia, & eodem momento rei eſſe originalis peccati ex natura corruptâ.

Bellarm. lib. 1. de baptiſ. cap. 4.

Secunda pars reſponſionis noſtræ ad quintam objectionem.

17. Ex eadem inſtantiâ Jacobi ad omnes electos porrectâ, ſi ita argumentemur; qui Deo dilecti naſcuntur, non damnabuntur, ſed ſalvabuntur; ſi ſacramento, ſine ſua culpâ, carentes ex hac vitâ decedant: at omnes electi naſcuntur dilecti Deo. Ergo electi, ſi ſacramento baptiſmi ſine ſua culpa carentes ex hac vita decedant, non damnabuntur, ſed ſalvabuntur. quid aliud reſpondebunt, niſi quod olim Auguſtinus, hoc errore de baptiſmi neceſſitate deceptus, reſpondit, libro quinto contra Julianum, capite tertio, & libro tertio de origine animæ, capite decimo, Deum non permittere, ut aliquis prædeſtinatus ad vitam, ſine ſacramento Mediatoris, finiat hanc vitam: quos enim eligit ad vitam, eoſdem etiam prædeſtinaſſe ad baptiſmum: nec poſſe eos prædeſtinationi ejus eripi, & ante defungi, quàm in eis fuerit, quod omnipotens prædeſtinavit, impletum? Id ipſum etiam docuit Auguſtinus, de ſacramento Euchariſtiæ, Nullum ſcilicet electum abſque hoc ſacramento finire hanc vitam; neminem enim qui eo privatus deceſſerit, habiturum vitam æternam lib. 1. contra Julianum, cap. 20. & epiſt. 106. & alibi. Papiſtæ autem, Auguſtini de Euchariſtiæ neceſſitate ſententiam deſerentes, arripiunt, & ambabus ulnis amplectuntur, quod non minus inconſideratè & perperam ab illo dictum eſt de neceſſitate baptiſmi. Auguſtinus, & alii Patres, contra Pelagianam hæreſin diſputantes, ex neceſſitate Euchariſtiæ, tanquam certiore magiſque compertâ, inferunt neceſſitatem baptiſmi, ut ignotiorem magiſque controverſam. At Papiſtæ, everſis præmiſſis, non ceſſant affirmare concluſionem, quam ſine ulla idoneâ probatione, identidem reponentes, inverecundè petunt principium.

vide ſupra cap. 5. §. 2. & §. 2.

18. Libenter quidem agnoſcimus, Deum ſuis electis media ad ſalutem neceſſitate medii ſimpliciter neceſſaria efficaciſſimè providere. at, hujuſmodi medium eſſe ſacramentum baptiſmi, falſò aſſeritur, ut eſt à nobis plurimis invictis rationibus demonſtratum. Nec eſt idonea illa Augu-

ſtini

ſtini argumentatio, quâ talem neceſſitatem conatur adſtruere ſacramento baptiſmi, Marc. 16:16. *Marc. 16: 16.* *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur.* Quis autem neſciat, credere eſſe infantibus baptizari; non credere autem, non baptizari? lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 27. Non eſt, inquam, idonea iſta Auguſtini ab illis Domini verbis argumentatio. Nam. 1. fides & baptiſmus toto genere differunt: & ita ſunt diſparata, (cùm fides ſit inviſibilis gratia, baptiſmus ſignum viſibile; illa ſpiritualis, hoc corporale,) ut alterum de altero non poſſit in caſu recto propriè prædicari. 2. ſigillum juſtitiæ fidei baptiſmus non datur adulto, niſi prius habenti aut profitenti fidem propriam; nec infanti, niſi prius habenti fidem ſaltem alienam; & hæc ex Dei fœdere, & veraci benignitate, ſupplet vicem fidei propriæ; non baptiſmus, qui non res, ſed ſignum eſt. 3. Locum illum Euangelii Marci Innocentius 3. Papa Rom. Extra, de baptiſmo, cap, 3. & Scotus, in 4. ſent. diſt. 4. qu. 1. dicunt, debere intelligi de adultis; per illud quod præcedit, *qui crediderit, & baptizatus fuerit.* Vel poteſt dici, (inquit Scotus,) quòd qui non crediderit nec actu, nec habitu, condemnabitur; quia ſecundùm Apoſtolum Hebr. 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum.* *Hebr. 11: 6.* Parvuli autem, etſi non poſſunt habere actum credendi, poſſunt tamen habere habitum. Hæc Scotus. Sed Innocentio Papæ magis probatur prior ſolutio, loco citato. Nec fas dicere, habitum infanti ad ſalutem neceſſarium non dari, niſi per ſacramentum baptiſmi: nam Deus ſalutem hominis non alligavit ſacramentis; & poteſt infans habere, multique infantes ex lege communi habent, omnem gratiam neceſſariam, abſque ſacramento; ut multis jam argumentis docuimus: quamvis contemtus ſacramenti ſit contemnenti exitialis, ejuſque acceptio etiam infanti ex Divina inſtitutione ſit valde utilis. Hæc eſt ſecunda pars reſponſionis noſtræ ad quintam objectionem, à prædeſtinatione ſumtam. ſequitur pars tertia.

Tertia pars reſp. ad object. 5.

19. Adinſtanriam, de Eſau, quod attinet, quæro; ſi Eſau in ætate infantili ex hac vitâ deceſſiſſet, ſtatim poſt acceptam circumciſionem: utrùm ſalvaretur, nec ne? Si ſalvum negent; falſum erit, omnes infantes, accepto regenerationis ſacramento, in infantia morientes, certò ſalvari; quos tamen omnes certò ſalvari, non ſolum Auguſtinus, ſed univerſa tenuit Eccleſia, teſte Auguſtino, lib. 4. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 23. & 24. Si ſalutem ei concedant; quid fiet de illo divino odio, ſeu reprobatione, nondum nati; quid reſtat, niſi ut dicant, Deum non permittere, ut hæc duo in uno eodemque homine concurrant; videlicet, reprobatio, & obitus in ætate infantili, poſt acceptum ſignaculum juſtitiæ fidei?

20. Rurſum de Eſavo quæro; Si in ætate infantili ante acceptam circumciſionem mortuus eſſet; utrùm ſalvaretur, nec ne? idipſum etiam quæro de reprobis fidelium parentum filiis ſub lege naturæ ante inſtitutam circumciſionem, ſi in ætate infantili morerentur; utrùm ſalvarentur nec ne? ſi ſalutem eis abjudicent; contradicunt Ambroſio, & Gregorio Primo Papæ Romano, & Bernardo, & ſcholaſticis: qui omnibus infantibus veterum fidelium ſub lege naturæ, in ætate infantili mortuis, & infantibus fidelium Abrahamidarum, circumciſione ſine ſua culpâ deſtitutis, & in ea ætate defunctis, juſtificationem tribuunt, vitamque æternam; ſicut *Supra cap. 6. & cap. 7.* oſtendimus ſuperius, in duabus primis rationibus noſtris principalibus contra peremtoriam neceſſitatem baptiſmi. Si verò eiſdem ſalutem adjudicent; immenſa ſequetur abſurditas, videlicet, reprobos ſalvari. Neque hîc aliud eſt effugium, niſi ut dicant, non potuiſſe in uno eodemque homine iſta duo temporibus illis concurrere, ut, ſcilicet, & reprobus eſſet, & fidelium parentum filius in ætate infantili ex hac vitâ decedens. Pari jure idipſum aſſerendum & credendum eſſe de pueris fidelium parentum jam tempore Euangelii, manifeſtiſſimè docuimus ſuprà, capitibus 6. & 7. in exegeſi & defenſione duarum primarum rationum noſtrarum principalium: & hæc quoque quinta ratio à Dei fœdere ſumta idipſum evincit.

21. Quamvis igitur reprobi fidelium parentum filii naſcantur in Dei fœdere, adeóque ſint fœderaliter ſancti; non tamen in eodem fœdere uſque ad hujus vitæ exitum manent, ſed violato Dei fœdere, ab eodem per tranſgreſſionem propriam alienantur, in hac vita. *Quarta pars reſp. ad object. 5.* Quod ſi non alienati defungerentur, non perirent, adeóque non eſſent reprobi, ſive eis in ætate infantili mors contingeret, ſive in adulta ætate crederent, & fœdus Dei perſeveranter cuſtodirent. Cur autem illos Deus noluerit ex hac vita, in ætate tenellâ, nondum fœdus tranſgreſſos, transferre, nec adultis dare perſeverantem fœderis obſervationem, inſcrutabilia ſunt Dei judicia. Non enim ob præſtita merita bona, vel mala, alium in utero elegit, cui iſtam gratiam daret, alium odit, ſed decrevit ei iſtam gratiam non donare: ſed, quia ipſi Deo ita viſum eſt: cur autem ei ſic viſum ſit, cum ambo pariter in eâdem peccati originalis contagione, & corruptæ naturæ maſſa eſſent; Deus ipſe novit juſtiſſimas rationes, ſed nobis inſcrutabiles.

22. Aliud eſt, naſci ſanctum ex fœdere; aliud, renaſci ſanctum ex Spiritu. *Quinta pars reſp. ad object. 5.* Illâ enim ſanctitate ſancti ſunt omnes filii fidelium: hac ſoli electi. Poſſunt quidem ſacramento tenus, & quoad quandam etiam Spiritus participationem renaſci, & conditionatam quandam ac revocabilem accipere peccatorum remiſſionem, etiam reprobi; qualem ſervus ille debitor decem millium talentorum, Matth. 18. & Apoſtatæ illi, *Matth. 18:27. 34.* de quibus ad Hebr. 6. at radicatam fidem in corde puro, & abſolutam atque irrevocabilem *Hebr 6: 4. 5, 6.* peccatorum remiſſionem conſequuntur ſoli electi. Conditio utriſque propoſita eſt, ſi à Deo non receſſerint prævaricatione propriâ, ſaltem finaliter, Hebr. 3:6, 14. *Hebr. 3:6. 14.* Electis datur vel non omnino diſcedere, ut omnibus fidelium parvulis in infantia morientibus; vel reſipiſcentes mori, ut adultis: at reprobis fidelium parentum filiis neutrum datur. Non igitur pugnat ſanctitas fœderalis cum Divina prædeſtinatione. Docet enim ſacra Scriptura, evenire quandoque, ut filii regni, οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας, ejiciantur in tenebras exteriores, Matth. 8: 12. *Matth. 8: 12.* quorum tamen fuit adoptio & gloria & fœdera, & legiſlatio, & cultus & promiſſiones Rom. 9: 4. *Rom. 9: 4.* ut οἱ κατὰ φύσιν κλάδοι, naturales rami quidam per infidelitatem detrangantur: quemadmodum ex altera parte evenire cernimus, ut qui non ex radice ſanctâ ſancti, ſed ex oleaſtro profani naſcuntur, inſerantur & conſortes fiant radicis ac pinguedinis oleæ. cap. 11. ad Romanos. *Rom. 11: 17.* ut qui extranei erant à pactis promiſſionis, aſſumantur per Dei gratiam in ſocietatem fœderis, Epheſ. 2:12, 13. *Epheſ. 2: 12, 13.* ut qui non Chriſtiani, ſed Pagani naſcuntur, fiant Chriſtiani: & qui cum fœderali ſanctiſate nati ſunt ex parentibus Chriſtianis, Chriſtum deſerant & pereant. Poteſt igitur qui reprobus eſt, naſci in fœdere, & eſſe fœdera-

Digitized by Google

deraliter ſanctus: & poteſt qui electus eſt, naſci alienus à republica Iſraëlis, & extraneus à pactis promiſſionis.

Sexta pars reſp. ad object. 5.
Triplex ſanctitas.

23. Notanda eſt (ut alias interim diſtinctiones mittamus) triplex ſanctitas. I. Eſt ſanctitas federalis, generationem naturalem concomitans ex Dei federe. Qua ſanctitate ſancti dicuntur liberi fidelium II. Eſt ſanctitas regenerationis ſacramentalis & viſibilis, quæ ſanctitas intelligitur, quando de apoſtatis ait Apoſtolis, *eos ſanguine federis ſanctificatos eſſe*, ad Hebr. 10: 29. id eſt, ſacramento baptiſmi initiatos; ut colligere eſt ex loco parallelo in eadem epiſtola, cap. 6. verſ. 4. *Impoſſibile eſt*, (inquit,) τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, &c. *ſemel illuminatos*, id eſt, baptizatos: Syrus interpres vertit, qui ſemel ad baptiſmum [למעמודיתא *Lemagnamuditha.*] deſcenderunt. Hinc Dionyſius lib. de Eccleſiaſtica Hierarchia, capite 3. part. 1. dicit, quòd baptiſmus homines primi Luminis participes faciat, πρώτου φωτὸς μεταδίδωσι. Et de eodem ſacramento ibidem ait, αὕτη τὸ πρώτως ἰδεῖν ἐδωρήσατό μοι ipſum primò cernere mihi dedit. Et infert, ideo meritò baptiſmum dictum eſſe Φώτισμα, id eſt, illuminationem. Et Juſtinus martyr, apologiâ ſecundâ pro Chriſtianis, diſſerens de baptiſmo, ait; καλεῖται δὲ τοῦτο λουτρὸν φωτισμός, ὡς φωτιζομένων τὴν διάνοιαν τῶν ταῦτα μανθανόντων. id eſt, vocatur autem lavacrum hoc *illuminatio*, quòd eorum qui hæc diſcunt, mentes illuminentur. Hinc & Cyrillus Hieroſolymitanus conciones ſuas Catecheticas de myſterio baptiſmi, appellavit catecheſes Φωτιζομένων, illuminatorum. Et Clemens Alexandrinus l. 1. pædagogi, c. 6. ait, baptiſmum vocari χάρισμα καὶ φώτισμα, καὶ τέλειον, καὶ λουτρόν, quæ nomina ibi prolixè exponit. Et Ambroſius ex hoc loco capitis ſexti ad Hebræos infert, non poſſe iterari baptiſmum: in Commentario in hunc locum. Idem in verba illa capitis decimi, [qui Filium Dei conculcaverit, & ſanguinem Teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt &c. Quomodo (inquit) conculcat quis Filium Dei? quando eo indignè participatur per ſacramenta. ——— factus eſt per gratiam corpus Chriſti, & ſe ipſum facit corpus diaboli: & ſanguinem Chriſti polluit, in eo quod mundatus eſt, & ad vomitum revertitur priſtinum, &c. Hac baptiſmali regeneratione & ſanctitate regeneratus & ſanctus, ſeu ſederatus vel Chriſtianus factus eſt Simon magus, ut & multi alii reprobi. Unde ait Auguſtinus, lib. 4. de baptiſmo, cap. 10. homines ex parte diaboli, & ideo nequaquam ad columbam unicam pertinentes, poſſunt tamen accipere, & habere, & dare baptiſmi ſanctitatem, nullo modo ſuâ preverſitate violatam. Hæc ille. III. Eſt ſanctitas regenerationis ſpiritualis & inviſibilis, quæ, vel cum reliquis duabus ſpeciebus ſanctitatis, vel cum alterutra, vel etiamſi ſola ſit, eſt per ſe immediatè ſalutifera: at neque nativa illa ſederalis, neque ſacramentalis ſanctitas per ſe immediatè adfert ſalutem, ſed tantùm per ſanctitatem ſpiritualem ſalvant. Ideo Auguſtinus ait; Quomodo ergo & Moyſes ſanctificat, & Dominus? non enim Moyſes pro Domino, ſed Moyſes viſibilibus ſacramentis per miniſterium ſuum: Dominus autem inviſibili gratiâ per Spiritum Sanctum, ubi eſt totus fructus etiam viſibilium ſacramentorum. Nam ſine illa ſanctificatione inviſibilis gratiæ, viſibilia ſacramenta quid proſunt? hæc Auguſtinus, quæſtione 84. ſuper Leviticum. Eis tamen, qui in illis ſanctitatibus, vel in earum alterutra, id eſt, in Dei federe, abſque perſonali, vel ſaltem abſque finali federis violatione, manent; data eſt haud dubiè etiam hæc ſanctificatio inviſibilis gratiæ. Quia Deus promiſit, ſe fore Deum fidelium, & ſeminis eorum, niſi ſemen illud Deum peccando deſeruerit.

Hebr. 10: 29. & cap. 6. verſ. 4.

Cur baptiſmus dicatur Φώτισμα.

Septima pars reſp. ad objectionem 5.

24. Quibus abſurdum videtur, eundem hominem eſſe Deo exoſum & reprobum, & tamen eſſe federaliter ſanctum, ac federatum Dei filium, ac Chriſtianum; reſpondeant quid ipſis videatur de Simone Mago, multiſque aliis reprobis, quos Eccleſia per lavacrum regenerationis ſacramentaliter generat Deo & ipſi Eccleſiæ filios, & federatos, atque adeò Chriſtianos? qui eodem tempore & Chriſtiani ſunt, & reprobi. Simul exoſi, & filii: ſive, ut loquitur Moſes, *filii non filii*, filii in quibus nulla eſt fides, generatio prava & perverſa. Deut 32. verſibus 5, 19, 20. Idem Auguſtinus, qui reprobis quibuſdam etiam rem ſacramenti ad tempus dari putabat, ſolâ eis negatâ in bono perſeverantiâ, dixit de eis; Iſti cum piè vivunt, dicuntur filii Dei: ſed quoniam victuri ſunt impiè, & eâdem impietate morituri, non eos dicit filios Dei præſcientia Dei. Sunt enim filii Dei, qui nondum ſunt nobis, & ſunt jam Deo: de quibus ait Euangeliſta Joannes, *quia Jeſus moriturus erat pro gente: nec tantùm pro gente, ſed etiam ut filios Dei diſperſos congregaret in unum*. quod utique credendo futuri erant per Euangelii prædicationem; & tamen, antequam eſſet factum, jam filii Dei erant in memoriali Patris ſui inconcuſſâ ſtabilitate conſcripti. Et ſunt rurſus quidam qui filii Dei, propter ſuſceptam vel temporalem gratiam, dicuntur à nobis; nec ſunt tamen Deo. ——— *Si manſeritis in verbo meo*, ait Dominus, *verè diſcipuli mei eſtis*: quia ergo non habuerunt perſeverantiam, ſicut non verè diſcipuli Chriſti; ita nec verè filii Dei fuerunt, etiam quando eſſe videbantur, & ita vocabantur. Hæc Auguſtinus, lib. de correptione & gratia, cap. 9. Similia ſcribit lib. 5. de baptiſmo contra Donatiſtas cap. 27.

Dei filii quidam non filii.
Deut. 32: 5, 19, 24.
Ioan. 11: 51, 52.
Ioan. 8. 31.

Octava pars reſp. ad objectionem 5.

25. Quod alibi idem Pater ſcripſit de parvulis baptizatis, idem & nos dicimus de omnibus fidelium parvulis, etiam non baptizatis; quia omnes in fœdere generantur & ſancti ſunt. Cæterùm quis ignorat, (inquit Auguſtinus) quòd baptizatus parvulus, ſi ad rationales annos veniens non crediderit, nec ſe ab illicitis concupiſcentiis abſtinuerit, nihil ei prodiderit, quòd parvus accepit. Veruntamen, ſi percepto baptiſmate de hac vita emigraverit, ſoluto reatu cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manens in æternum, juſtificatos præſentia Creatoris illuminat. libro primo de peccatorum meritis & remiſſione. capite vigeſimo. Ratio Auguſtini erat; quia exiſtimabat omnes infantes baptizatos juſtificari: de quo poſtea, ſi Deus voluerit, inquiremus, cum ventum fuerit ad effectum baptiſmi. Noſtra autem ratio eſt; Quia quicunque in Dei fœdere gratioſo ſemel eſt, neque unquam ab illo fœdere ſe avertit, ille haud dubiè bona ſpiritualia fœdere promiſſa, videlicet juſtificationem vitamque æternam conſequitur: Quia Deus verax eſt; & certum eſt, illum hominem non eſſe reprobum, ſed electum. Qui verò à Dei fœdere, propriâ tranſgreſſione, ſe avertit, & in ea averſione ex hac vita decedit, ille in peccatis ſuis moritur, æternumque perit, & eſt reprobus, non electus. Neque poſſibile eſt, ut reprobus ſit qui moritur in Dei fœdere, quod nunquam ſuâ propria tranſgreſſione violavit: nam originalem culpam tantum quod attinet,

Impiis nihil prodeſt baptiſmus, quem parvuli acceperunt.
Infra, cap 16.

remiſ-

remiſſionis ejus promiſſio continetur illo Dei
Gen. 17:7. fœdere, *Ero Deus tibi, & ſemini tuo.* Nullum poſtea parvulus, de quo loquimur, admiſſi peccatum, adeóque non excidit jure & beneficio fœderis. Sicut impoſſibile eſt, ut reprobus ſit quicunque adultus in vera fide vitæque nuvitate perſeverat. Eſt certè non ſolùm ineptum, ſed & impium eſt, velle inter ſe committere Dei decretum, ejuſdemque fœdus, aut alteri per alterum conari quippiam derogare. Nam Dei non minus immota eſt promittentis veracitas, quàm prædeſtinantis conſtantia. Ideo cuicunque ſe promiſit fore Deum, nunquam eum deſeret Deus, niſi deſerentem.

Nona pars reſp. ad objectionem 5. 26. Etiamſi filium, aut filiam, eſſe parentum fidelium, & ante rationis uſum ex hac vita transferri; etiamſi inquam, hæc duo ſimul concurrentia dent certum indicium electionis: non tamen hinc ſequitur, omnes parentum infidelium infantes in ætate infantili morientes eſſe
De parvulis infidelium. reprobos. Nam, ſicut quoſdam infidelium liberos in adulta ætate adducit in ſocietatem fœderis, donando eis fidem, & reliqua fœderis bona; Qui quamvis extranei à pactis promiſſionis nati ſint, ſemper tamen fuerunt in Dei præſcientia filii Dei, & quidem verè filii: Sic etiam piè credimus, Deum eâdem ſua immenſa indulgentiâ multos etiam infidelium parvulos per infuſam latenter gratiam ſanctificare, &, remiſſa originali noxâ, jam innocentes regno ſuo cœleſti inſerre.

Decima pars reſp. ad object. 5. 27. Quando fideles parentes dicimus, non exiſtimamus neceſſarium eſſe, ut parentes ſint vivâ fide præditi, aut prædeſtinati ad vitam æternam: ſed ſufficit, ſi ſint in fœdere; ut ſunt omnes Chriſtiani, qui Chriſtianis ſacris initiati, fidem Catholicam in unitate catholicæ Ec-
Hypocritarum filii ſunt in fœdere. cleſiæ profitentur. Nec nocebit parvulo fœderato aliena hypocriſis; Et ſi quid amplius deſideretur, ſuppletur per fidem Eccleſiæ, & per ſanguinem fœderis, quem Chriſtus in paſſione fudit etiam pro parvulis, certò valiturum ad ſalutem omnibus fœderatis, à fœdere nunquam diſcedentibus, vel illud non finaliter deſerentibus.

Undecima pars reſp. ad object. 5. Hæreticorum & ſchiſmaticorum parvuli, in ætate infantili morientes, ſalvantur. 28. Neque ab hac fœderis gratioſi ſocietate excludimus filios hæreticorum & ſchiſmaticorum. Quamvis enim extra unitatem Eccleſiæ baptiſmus ad peccatorum illam irrevocabilem remiſſionem non valeat, in hæreſi aut ſchiſmate conſtituto; ut monet Auguſtinus, libro tertio de baptiſmo contra Donatiſtas, capite decimo
Id quod ſuadent ſequentia tria axiomata doctrinæ Chriſtianæ. ſeptimo: Tria ſunt tamen Chriſtianæ doctrinæ axiomata, quæ ab eodem Patre paſſim inculcantur, quibus moveor, ut dubitare non audeam de ſalute puerorum, qui hæreticis aut ſchiſmaticis parentibus geniti migrant ex hac vita, ante annos rationales: illos intelligo hæreticos & ſchiſmaticos, à quibus baptizatos ſuſcipit Eccleſia, quorum ideirco parvulis jure fœderis debetur ſacramentum baptiſmi. ſicut olim Iſraëlitarum à Judæis avulſorum pueris debebatur circumciſio.

Primum axioma. 29. Primum axioma eſt; qui intùs in Catholica ſocietate flagitioſi ſunt, licet habeant ſanam fidem dogmaticam, & per ipſius columbæ miniſterium baptizentur; per malam tamen vitam, aut hypocriſim ſuam, tenent ipſi adverſum ſe debita peccatorum ſuorum irremiſſa, non minùs quam hæretici, aut ſchiſmatici: nec ſanctorum preces, id eſt, illius unicæ columbæ gemitus poterunt adjuvare, donec ipſi reſipiſcant. Quamvis enim intus eum gemitu tolerentur, non tamen ad unicæ illius columbæ membra pertinent, aut ad ejus unitatem, magis quàm hæretici, & ſchiſmatici. Hoc docet Auguſtinus, lib. 3. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 17. & cap. 18. & lib. 5. cap. 3. & cap. 27. & alibi. Unde etiam paſſim infert, verum eſſe baptiſmum quem conferunt hæretici, aut ſchiſmatici, qui apertè foris ſunt; Quia verum eſſe baptiſmum agnoſcimus qui miniſtratur à ſceleratis, qui unitatem intus præ ſe ferunt. *Manifeſta* (inquit Apoſtolus) *ſunt* *Gal.* 5:19
opera carnis, quæ ſunt adulterium, fornicatio. &c. 20, 21.
inter quæ & diviſiones ponit, & hæreſes. At multi etiam intus (inquit Auguſtinus) ſecundùm opera mala carnis vivunt, quæ cum hæreſibus damnat Apoſtolus, & tamen baptizant & baptizantur: Cur ergo ſoli hæretici dicuntur baptiſmum habere non poſſe, quem habent ſocii damnationis ipſorum? Auguſtinus, lib. 6. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 12.

30. Secundum axioma eſt; In quibus hæretici, aut ſchiſmatici, cum Eccleſia Catholica *Secundum axioma.* conſentiunt, in eis ab illa non disjunguntur; ſed ex ea parte in texturæ compage detinentur. Proinde ſi quem ſociaverint ſibi, ex ea parte nectitur Eccleſiæ, in qua nec illi ſeparati ſunt. hoc docet Auguſtinus lib. 1. de baptiſmo contra Donatiſtas, capp. 1. 2. 8. unde infert, cap. 10. Itaque una eſt Eccleſia, quæ ſola Catholica nominatur; & quicquid ſuum habet in communionibus diverſorum à ſua unitate ſeparatis, per hoc quod ſuum in eis habet, ipſa utique generat, non illæ.

31. Tertium axioma eſt; Omnes tum fide- *Tertium*
lium, tum infidelium infantes ſunt per naturam *axioma.*
pariter filii iræ; *eramus* (inquit Apoſtolus) *natu-*
râ filii iræ, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ; ſicut & reliqui. Et o- *Epheſ.* 2:3.
mnes infantes in eadem maſſa pares facit, in epi-
ſtolâ ad Rom. cap. 9. unâ Adami tranſgreſſione *Rom.* 9:
omnes peccavimus, omnes in condemnationem 11. 21.
incidimus, Rom. 5. Omnis mali ſeminarium *Rom.* 5:
cum natura ipſa acceperunt ab Adamo non mi- 18.
nus immediati ejus filii, quàm qui nunc tot interpoſitis generationibus naſcuntur. ſicuti copioſiùs docuimus in expoſitione ſanctionis, adjectæ ſecundo præcepto Decalogi. Nam natura primo illo lapſu ita eſt inquinata, ut nullius ſemen nequitiæ, quod per ſuccedentium parentum lapſus adjiceretur, ei deeſſet. Fieri quidem poteſt, & evenire cernimus, ut pro parentum proximorum temperamento, & gentili quadam hujus magis quàm illius actualis peccati aſſuetudine, radicalis illa, ſive originalis, perverſitas ita interdum filiis communicetur, ut etiam filii ad hunc quàm ad illum amarum fructum paratiores ſint: at quemadmodum diverſitas colorum, & complexionum, & inclinationum naturalium irreprehenſibilium, non addit, nec demit quicquam perfectioni humanæ naturæ, neque argueret in hominibus non lapſis diſparitatem valetudinis: ita diverſitas iſta, qua ad hæc magis quàm ad illa particularia peccata quidam proclives ſunt, & alii ad illa magis quàm ad hæc, non arguit diſparem participationem communis radicalis corruptionis, quæ continet ſemen omnium ſcelerum, per quod omnes infantes ex virili ſemine concepti omnimodæ pravitatis pariter rei ſunt in origine. Ideo nullum inter infantes agnoſcit diſcrimen Apoſtolus, quoad corruptionem & reatum originalem. Unde efficitur, filios non eſſe reos peccatorum illorum perſonalium, quibus interpoſiti inter eos & Adamum progenitores perſonas ſuas proprias magis contaminaverunt: non enim eſt eis magis ſordidata natura quæ communicatur filiis. Et hoc argumento paſſim utitur Auguſtinus, in ſuis ſcriptis contra Pelagianos, ut doceat à nullo di-

diſcrimine perſonarum humanarum in ſeipſis, ſed à ſolo Dei beneplacito pendere diverſitatem prædeſtinationis aliorum ad vitam, aliorum ad interitum. Sicut ex amarulenti ſucci arbore, licet amariſſimis fructibus onuſtâ, genitus ſurculus non fructuum illorum arbori propriorum, ſed ſolam communem toti ſpeciei amaritudinem radicalem trahit: ſic in propagine peccati.

Argumentatio à primo axiomate.

32. Cum igitur Chriſtianorum parentum infantibus non magis officiat hæreſis aut ſchiſma parentum, quàm alia eorundem ſcelera; Non obſtantibus autem aliis ſceleribus, liberi eorum naſcantur in fœdere, fœderaliter ſancti, ideóque ad baptiſmum recipiantur: idem dicendum de liberis hæreticorum illorum & ſchiſmaticorum, de quibus loquimur.

A ſecundo axiomate.

33. Item; Qui modo ſuperiùs memorato (§. 30.) conjuncti manent in compage texturæ Eccleſiæ Catholicæ, eorum infantes ſunt fœderati; Qui autem ſunt fœderati, ſeu in fœdere, neque ipſi inde diſcedunt, neque peccato aliquo proprio fœdus violant, illi haud dubiè potiuntur ſalvificis beneficiis fœdere promiſſis, ipsâque æterna ſalute: tales ſunt hæreticorum illorum & ſchiſmaticorum pueri, ante rationis uſum ex hac vita migrantes. Ergo.

A tertio axiomate.

34. Adhæc qui parentibus hæreticis aut ſchiſmaticis oriundi, participes ſunt fœderis gratiæ & Catholicæ unitatis, non autem ſunt participes aut rei hæreſeos, aut ſchiſmaticæ ſeparationis, qua parentes ſeipſos ſolos privant beneficiis fœderis & texturæ Catholicæ; neque unquam ab eodem fœdere & compage texturæ catholicæ per ullam tranſgreſſionem propriam ſeparantur; illi, non obſtante parentum ſuorum hæreſi aut ſchiſmate, manent ſemper in Dei fœdere, & catholicæ texturæ compage; adeóque unicæ illius columbæ membra ſunt, & permanent certoque ſalvantur: at tales ſunt liberi hæreticorum illorum & ſchiſmaticorum: ergo.

A ſecundo & tertio. 1 Cor. 7: 14.

35. Denique, cum ex diſpari conjugio Chriſtiani cum Paganâ, vel Chriſtianæ cum Pagano, filii naſcantur non immundi, ſed ſancti, teſte Apoſtolo; non obſtante alterius parentis idololatriâ, & abſolutâ ac totali diſjunctione à Catholica Eccleſiâ, & ab omni profeſſione Chriſtianiſmi; certè neque obſtabit amborum Chriſtianorum parentum, in compage texturæ catholicæ ita manentium, ut in eorum ſocietate baptizatos recipiat Eccleſia Catholica; non obſtabit, inquam, eorum error, aut impietas, quo minus eorum filii naſcantur ſancti. Certè qua parte detinentur hæretici, aut ſchiſmatici, in compage texturæ Catholicæ, eâ ex parte fides eorum eſt orthodoxa & Catholica: quos autem huic orthodoxæ & catholicæ fidei adnectunt errores, ii ad infantes non pertinent. Quamvis enim ex Dei fœdere proſit parentum fides ad incluſionem liberorum in fœdere; non tamen valet ad eos excludendos adjuncta fidei parentum prævaricatio. Cum fide autem parentum, qua parte ea orthodoxa eſt & catholica, concurrit etiam & infantibus ſuccurrit fides Eccleſiæ Catholicæ, in cujus compage infantes iſti naſcuntur, & ſanguis fœderis quo certò ſalvantur omnes fœderati, qui fœdus nunquam deſerunt.

Duodecima pars reſp. ad object. quintam. Vos de nothis & ſpuriis.

36. Sancti federaliter naſcuntur omnes Chriſtianorum parentum filii, non ſolùm qui ex legitimo conjugio, ſed etiam qui ex ſtupro, adulterio, vel inceſto naſcuntur. Nam, ut ſupra docuimus, poſt primum humani generis lapſum, peccata parentum actualia non imputantur filiis ad excluſionem eorum è regno Dei, quorum ipſi ſe non reddunt participes, ea actualiter imitando vel approbando. *Anima enim quæ peccaverit, ipſa morietur: filius non portabit iniquitatem Patris.* In fœdere nati ſunt Phares & Zara, quamvis ex inceſto; & filiolus Davidis & Bethſabes, quamvis ex adulterio: quem ſeptimo die, ſive circumciſione, defunctum Pater non putavit lugendum; quia eum pro innocentia credidit eſſe victurum: flebat, ne ſibi eriperetur; ſed flere deſivit ereptum, quem ſciebat eſſe cum Chriſto. inquit Ambroſius, concione funebri in obitum Valentiniani. Id quod puero illi non ex ſpeciali aliquo privilegio, ſed ex lege communi eveniſſe, oſtendimus ſuprà, capite ſexto, in Exegeſi primæ noſtræ rationis principalis contra rigidam illam & erroneam ſententiam de neceſſitate baptiſmi. Idcirco etiam filios excommunicatorum, vel ex ſcortatione natos, baptizat orthodoxa Eccleſia, etiamſi parentes impœnitentes ſint. De quo vide, ſi placet, Irenicum noſtrum, libro ſecundo, capite decimo.

De Parvulis excommunicatorum & impœnitentium.

CAPUT. XI.

Contra eandem opinionem, Sexta noſtra ratio, ſumta à martyrio infantium.

6. Ratio principalis, à martyrio infantium.

SExta noſtra ratio principalis eſt; Chriſtianorum infantes non baptizati, ſi in infantia propter Chriſti nomen interficerentur, eſſent martyres, & ſalvarentur; ergo iidem, ſi communi morte in eadem ætate abſque baptiſmo, & abſque martyrio defungantur, ſalvantur. Ratio conſequentiæ eſt; quia ad verum martyrium tria concurrunt, videlicet, pœna, & cauſa, & fides. Martyrem non facit pœna, ſed cauſa: ait Auguſtinus, epiſt. 61. qui etiam alibi martyrem deſcribit, quòd, quia credidit, paſſus ſit, lib. 4. de baptiſmo, cap. 22. Jam utar verbis Bernardi; Quapropter, (inquit,) etſi martyrium vicem baptiſmi poſſe implere conceditur, non planè hoc facit pœna, ſed ipſa fides. Nam abſque ipſa quid eſt martyrium, niſi pœna? quæ ergo martyrio præſtat, ut abſque ulla dubietate pro baptiſmate reputetur, ipſa ita infirma & imbecillis per ſe erit; ut quod dare alteri valet, ſola non valeat obtinere? Et prorſus ſanguinis pro Chriſto effuſio, magnæ cujuſdam fidei indubitata probatio, non Deo tamen, ſed hominibus. Sed quid ſi Deus, qui profectò ad probandum quod vult, nullis indiget experimentis, æquè magnam in corde cujuſdam in pace morientis inſpicit fidem, martyrio quidem non interrogatam, martyrio tamen idoneam? Hæc Bernardus epiſt. 77. ad Hugonem de S. Victore. Et Alexander Alenſis, ut martyrium ſuppleat vicem baptiſmi aquæ & Spiritûs, dicit requiri fidem cum pœna & cauſa, ut omnia concurrant. part. 4. quæſt. 8. membro 9. art. 4. §. 4.

Ad verum martyrium tria concurrunt.

Syllogiſm.

2. Sic igitur argumentor; Qui in ſtatu ad martyrium idoneo moriuntur, ſalvantur: at omnes Chriſtianorum pueri, ante rationis uſum morientes, ſive ſacramentum baptiſmi acceperint, ſive non acceperint, moriuntur in ſtatu ad martyrium idoneo: ergo omnes Chriſtianorum pueri, ante rationis uſum morientes, ſive ſacramentum baptiſmi acceperint, ſive non acceperint, ſalvantur.

Confirmatio partium ſyllogiſmi.

3. Hujus ſyllogiſmi major ex prædictis manifeſta eſt. quod ſi excipias, non tantum valere fidem alienam, puta Eccleſiæ fidem parvulo quantum valet propria adulto; eam nos exceptionem ſuprà exploſam dedimus cap. 8. in vindiciis rationis noſtræ tertiæ principalis, in ſolutione

tione quartæ & aliquot ſequentium objectionum. Minor ab omnibus conceditur; nam ſi in eo ipſo ſtatu in quo tranquillam mortem obeunt iſti parvuli, interficerentur pro Chriſti nomine, eſſent martyres. Effuſio autem ſanguinis propter Chriſtum vicem gerit baptiſmatis; inquit Thomas, loquens de pueris Bethleemiticis, & aliis omnibus parvulis, qui pro Chriſto occiduntur. 2. 2. quæſt. 124. art. 1. ad 1. Baptiſmus ſanguinis, (inquit, Angelus de Clavaſio) eſt communis adultis & parvulis: quia ſi parvuli interficiantur pro Chriſto, puta in deteſtationem fidei Chriſti, quam tenent parentes, ejus ſunt martyres, ſecundùm Theo & ſecundùm Petrum de Palude in 4. etiamſi eſſent in ventre, & in deſpectu Chriſti mater percuſſa abortum faceret, vel interficeretur. Hæc Angelus, in Summa, verbo, *Baptiſmus*, cap. 1.

De martyrio infantis in utero.

4. Idipſum de parvulis in utero materno pro Chriſto interfectis, ſcribit Richardus de media villa, cum aliis, quorum ipſe ſententiam refert & laudat, inquiens: Ideo eis piè & rationabiliter videtur dicendum ad argumentum, quòd quamvis puer in utero matris baptiſmo aquæ baptizari non poſſit; quia ibi ipſum ſenſibile ſacramentum ſuſcipere non poteſt, & quia ibi Eccl. militanti ignotus eſt: tamen, quia ad ipſum effuſio ſanguinis pertingere poteſt, & Deo notus eſt, qui principaliter baptizat. per effuſionem ſanguinis illatam pro fide, ab originali peccato purgari poteſt. Hæc Richard. in 4 ſent. diſt. 4. art. 2. qu. 3.

5. Scotus eandem tuetur ſententiam; quòd ſi (inquit,) quis perſequitur matrem gravidam, eadem de cauſa perſequitur parvulum in utero ejus: ergo ſi mater occiditur pro juſtitia, ſimiliter & parvulus. Si autem parvulus occideretur extra uterum, haberet baptiſmum ſanguinis, ſi pro juſtitia vel fide occideretur etiam non baptizatus: ergo eodem modo rationabile eſt, quòd Deus non contemnet eum, pro ſimili cauſa in utero matris paſſum. Hæc Scotus, in 4. ſent. diſt. 4. quæſt. 3. num. 2.

Salus morientium in utero.

6. Ex his efficitur, omnes Chriſtianorum parvulos & parvulas, in utero morientes, ſalvari: nam etiamſi non omnes pro Chriſto occidantur, omnes tamen in ſtatu ad Martyrium idoneo moriuntur. Et virtute federis omnes, antequam morerentur. acceperunt baptiſmum flaminis, ut vocant, id eſt, regenerationem ſpiritualem, cum qua morientes in cœleſtem gloriam infallibiliter recipiuntur.

Vide ſupra, cap. 10. §. 15.

Caput. XII.

De miniſtro baptiſmi. Argumentatio Cypriani, & Firmiliani, & collegarum; item Donatiſtarum, & Hieronymi: contra miniſtrationem Laïcalem.

NOn hîc quæſtio vertitur de baptizantis hæreſi, aut ſchiſmate, aut qualitercunque flagitioſa ejus vitâ, aut occultâ intentione; num per aliquod horum impediatur ſacramenti baptiſmi veritas, ſeu integritas. Oſtenſum eſt, non impediri, ſuprà, initio hujus libri, ubi de integritate & veritate baptiſmi diſſeruimus, contra Donatiſtas & Novatianos, & Arianos, & intentionarios.

Cypriani, & aliorum argumentum: quem baptizavit Laicus, is non accepit verum baptiſmum; quia Laicus non habet jus dandi.

2. Inter argumenta autem, quibus utebantur olim Cyprianus, & Firmilianus, eorumque collegæ, & poſtea Donatiani, contra veritatem baptiſmi ab hæreticis miniſtrati, hoc ipſis non poſtremæ notæ eſſe videbatur, quod hæretici non haberent jus dandi baptiſmum; id eſt, amiſſis jam ſacris ordinibus, non eſſent verè Epiſcopi aut Presbyteri, ideóque ab illis acceptus baptiſmus non alio numero habendus, quàm qui eſſet acceptus de manu Laici.

3. De Cypriano & Firmiliano, eorumque collegis, perſpicua ſunt Baſilii verba, ad Amphilochium, epiſtolâ canonicâ 1. canone 1. ubi eorum opinionem referens, de illis, qui ab Eccleſia ad hæreſin diſceſſerant, & rationem commemorans, qua impulſi baptiſmum ab eis miniſtratum repudiabant, ait; Οἱ δὲ ἀποῤῥάγεντες, λαϊκοὶ γενόμενοι, οὔτε τοῦ βαπτίζειν, οὔτε τοῦ χειροτονεῖν εἶχον τὴν ἐξουσίαν ——— διὸ ὡς παρὰ λαϊκῶν βαπτιζομένους, τοὺς παρ' αὐτῶν ἐκέλευσαν ἐρχομένους ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, τῷ ἀληθινῷ βαπτίσματι τῷ τῆς ἐκκλησίας ἀνακαθαίρεσθαι. id eſt, qui autem abrupti ſunt, laïci effecti, neque baptizandi neque ordinandi habebant poteſtatem. ——— idcirco eos, qui ab ipſis ad Eccleſiam veniebant, tanquam à laicis baptizatos; jubebant vero Eccleſiæ baptiſmo expurgari. Neque aliud reſpondet Baſilius, niſi; ἐπειδὴ δὲ ὅλως ἔδοξέ τισι τῶν τὴν Ἀσίαν, οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν, δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα, ἔστω δεκτὸν, id eſt, Sed quoniam nonnullis Aſiaticis omnino viſum eſt, propter multorum œconomiam & diſpenſationem, baptiſma eorum ſuſcipi, ſuſcipiatur. Hæc ille. Quinam illi Aſiatici fuerint, qui Catharos (nam de illis expreſsè & ſimilibus diſſerit ibi Baſilius) ad Eccleſiam venientes non ſolùm ſine nova unctione, ſed etiam in gradu ſuo clericali receperint, patet ex octavo canone magni Niceni Concilii: ubi Catharis redeuntibus, & per ſolam manuum impoſitionem reconciliatis, abſque ulla novâ vel unctione vel ordinatione conceditur μένειν οὕτως ἐν κλήρῳ. quod decretum imitati Catholici in Africa, Epiſcopis & Presbyteris ex parte Donati venientibus permiſerunt, ut eadem officia gererent, quæ gerebant, nec rurſus ordinabantur. teſte Auguſtino, libro ſecundo contra epiſtolam Parmeniani, capite decimo tertio.

Eodem uſos eſſe argumento Donatiſtas, teſtis eſt Auguſtinus.

4. Idem argumentum, quo uſi fuerant Cyprianus & Firmilianus, uſurparunt poſtea Donatiani, referente Auguſtino, libro ſecundo contra epiſtolam Parmeniani, capite decimo tertio. Nam illud (inquit) quod quidam eorum, veritate convicti, dicere cœperant, baptiſmum quidem non amittit qui recedit ab Eccleſia, ſed jus tamen dandi amittit: multis modis apparet fruſtra & inaniter dici. Primò, quia nulla oſtenditur cauſa, cur illi qui ipſum baptiſmum amittere non poteſt, jus dandi amittere poſſit. Utrumque enim ſacramentum eſt, & quadam conſecratione utrumque homini datur: illud cum baptizatur; iſtud cum ordinatur: ideóque in Catholica utrumque non licet iterari. Poſtea ſubjungit ibidem aliam reſponſionem Auguſtinus, ſed cunctanter & timidè; Quanquam (inquit) etſi laicus aliqua dederit pereuntis neceſſitate compulſus, quod cum ipſe acciperet, dandum eſſe addidicit, neſcio an piè quiſpiam dixerit eſſe repetendum. Nullâ enim cogente neceſſitate ſi fiat, alieni muneris uſurpatio eſt: ſi autem neceſſitas urgeat, aut nullum, aut veniale delictum eſt. Tertiò ſubjicit; Et hæc quidem alia quæſtio eſt, utrùm & ab iis qui nunquam fuerunt Chriſtiani, poſſit baptiſmus dari: nec aliquid temerè inde affirmandum eſt ſine auctoritate tanti Concilii, quantum tantæ rei ſufficit. His autem duabus poſterioribus reſponſionibus diffiſus, ad priorem ſe recipit, ſubjungens; De iis qui ab Eccleſiæ unitate ſeparati ſunt, nulla jam quæſtio eſt, quin & ha-

beant & dare poſſint, & quin pernicioſè habeant pernicioſèque tradant extra vinculum pacis; hoc enim jam in ipſa totius orbis unitate diſcuſſum, conſideratum, perfectum atque firmatum eſt. Sed ſi nos malè facimus, ipſi explicent, quomodo ſacramentum baptizati non poſſit amitti, & ſacramentum ordinati poſſit amitti: quoniam dicunt, recedens ab Eccleſia baptiſmum non amittit, jus dandi tamen amittit. Si enim utrumque ſacramentum eſt, quod nemo dubitat; cur illud non amittitur, & illud amittitur? Neutri ſacramento injuria facienda eſt. Si ſancta malos fugiant, utrumque fugiat: Si ſancta in malis inviolabiliter manent, utrumque maneat. Hæc Auguſt. lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani, cap. 13.

De Luciferianis vide etiam ſupra, cap. 2.5. 12. & infra, lib. 12 cap 10. § 20.

5. Nec abſimilis illa Hieronymi argumentatio, in dialogo adverſus Luciferianos, qui ab Epiſcopis Arianis baptizatos recipiebant, at ipſos Epiſcopos ad Eccleſiam Catholicam venientes non recipiebant in ſuo gradu ut Epiſcopos, ſed ut laicos. Cur (inquit) non recipiat clericos, qui recipit laicos pœnitentes? Item, quamobrem oro te, ut aut ſacrificandi ei licentiam tribuas, cujus baptiſma probas: aut reprobes ejus baptiſma, quem non exiſtimas ſacerdotem: Item; Arianus baptizat, ergo Epiſcopus eſt: non baptizat? tu refuta laicum, & ego non recipio ſacerdotem. Item; Novam rem aſſeris, ut Chriſtianus quiſquam factus ſit ab eo, qui non fuit Chriſtianus. Item; Proba mihi, ab Arianis venientem laicum habere baptiſmum, & tunc ei pœnitentiam non negabo. Si verò Chriſtianus non eſt, ſi non habuerit ſacerdotem qui eum faceret Chriſtianum; quomodo aget pœnitentiam homo qui necdum credit? Subdit Luciferianus; Æquumne tibi videtur, ut Arianus Epiſcopus ſit? Reſpondet Hieronymus; Tu eum Epiſcopum probas, quia ab eo recipis baptizatum. Et poſtea, de ipſo Lucifero; Unum eſt (inquit) quod etiam in præſenti conſtanter loquar, verbis eum à nobis diſſentire, non rebus; ſiquidem recipiat qui ab Arianis baptiſma conſequuti ſunt. Hæc ibi Hieronymus. quibus ſtantibus, corruat illud neceſſe eſt, quod in eodem dialogo, ex Tertulliano ſumtum, legimus, baptizare, ſi neceſſitas cogit, licere etiam laicis. Certè parùm attentus ad propoſitæ diſputationis molem & controverſiæ cardinem fuit beatus Hieronymus, quando iſtud de baptiſmo laicali interjecit, vel potius excidere ſibi paſſus eſt, quod ſi arriperet adverſarius, hoc uno ariete reliquam omnem illius dialogi ſtructuram facilè proſterneret. quam enim in promtu, ſi baptizare licet etiam laicis, ratumque eſt quod à laico miniſtratur baptiſma, non eo Epiſcopum probo, quia ab eo recipio baptizatum?

Argumentatio Hieronymi, congruens cum argumentatione Cypriani, & Firmiliani, &c. Vide infra cap. 14. §. 5.

Hieronymus ſuum ipſius argumentum incautus enervat.

Tres quæſtiones.

6. Sed ut paulò diſtinctius diſſeramus, tres hic ſe offerunt quæſtiones. Prima eſt; quibus liceat baptizare? Altera; utrùm baptiſma per laicos, aut etiam per infideles aut mulieres, miniſtratum, ratum ſit ac verum baptiſma, ſive licitè ſive illicitè uſurpata ſit ejus miniſtratio; atque adeò, an qui à talibus tincti ſunt, ſint iterum tingendi, nec ne? Tertia quæſtio eſt; quid ſentiendum de eis, qui propter errorem invaleſcentem, quo cenſentur verum accepiſſe baptiſmum, non rurſum tinguntur, licet revera non acceperint verum ſacramentum baptiſmi;

CAPUT. XIII.

Quibus liceat baptizare.

IGnatius epiſtolâ ad Heronem diaconum; Nil ſine Epiſcopis facito, ſacerdotes enim ſunt; tu verò ſacerdotum miniſter, *ἐκεῖνοι βαπτίζουσιν, ἱερουργοῦσι, χειροτονοῦσι, χειροθετοῦσι, σὺ δὲ αὐτοῖς διακονῇ*, illi baptizant, ſacrificant, ordinant, manus imponunt; tu verò illis miniſtras, ut ſanctus ille Stephanus Jacobo & Presbyteris qui erant Hieroſolymis.

2. Epiphanius, hæreſ. 79. quæ eſt Collyrid. §. 4. *οὔτε διακονοὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει ἐπιστεύθησάν τι μυστήριον ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ μόνον διακονεῖν τὰ ἐπιτελούμενα.* id eſt, (Dionyſio Petavio Jeſuita interprete) Neque diaconis quidem ipſis ullum in Eccleſiaſtico ordine ſaramentum perficere conceditur; ſed hoc duntaxat, ut eorum, quæ perficiuntur, miniſtri ſint.

3. Gelaſius Papa Romanus, hujus nominis primus, epiſt. 9. ad Epiſcopos Lucaniæ. Diaconos quoque (inquit) propriam conſtituimus ſervare menſuram, nec ultra tenorem paternis canonibus deputatum, quippiam tentare permittimus: nihil eorum penitus, ſuo miniſterio applicare, quæ primis ordinibus propriè decrevit antiquitas. abſque Epiſcopo vel Presbytero baptizare non audeant, niſi, prædictis fortaſſe officiis longius conſtitutis, neceſſitas extrema compellat. quod & laicis Chriſtianis facere plerumque conceditur. Hæc Gelaſius.

4. Iſidorus Hiſpalenſis, libro 2. de officiis Eccleſiaſticis, capite 24. Illud verò quod nec privatis nec clericis ſine gradu baptizare liceat, niſi tantùm ſacerdotibus, in Euangelio legimus Apoſtolis tantum permiſſum, Jeſu poſt reſurrectionem dicente illis, *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos.* Et cum hoc dixiſſet, inſufflavit, & ait eis; *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta erunt.* Et in alio loco; *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritûs Sancti.* Unde conſtat, baptiſma ſolis ſacerdotibus eſſe traditum, cujuſque myſterium nec ipſis diaconibus explere eſt licitum abſque Epiſcopis vel Presbyteris, niſi illis procul abſentibus ultima languoris cogat neceſſitas. quod & laicis fidelibus plerunque permittitur, ne quiſquam ſine remedio ſalutari de ſeculo evocetur. Hæc Iſidorus.

Ioan. 20: 21, 22, 23.

Matth. 28: 19.

5. Thomas ait; Sicut ad ſacerdotem pertinet conſecrare Euchariſtiam: ita ad proprium officium ſacerdotis pertinet baptizare. 3. part. qu. 67. art. 2. item; Solus ſacerdos poteſt baptizare ex officio. in 4. ſent. diſt. 7. qu. 3. art. 1. ad 3. Bellarminus, ſolis ſacerdotibus convenire, ait, jus baptizandi ex officio ordinario. lib. 1. de baptiſmo, cap. 7. & hanc dicit eſſe unanimem omnium Catholicorum ſententiam.

Error Papiſtarum.

6. Nihilominus Scholaſticos Doctores, & Florentini Concil. an. D. 1439. celebrati, auctoritatem ſequuti, permittunt Pontificii non ſolùm diacono baptizare, abſente vel jubente ſacerdote, ſed etiam laicis baptizatis, imò non baptizatis, ipſiſque adeò Judæis, & Paganis, imò etiam quibuſcunque mulieribus fas eſſe pronunciant baptizare ſine ſollemnibus cerimoniis, in caſu neceſſitatis. Hoc ſervato ordine, ut mulier, ſi vir adſit qui ritum ſciat, & hujus ſacramenti conficiendi peritus ſit, aut laicus præſente clerico, clericus coram ſacerdote, non baptizet. Catechiſm. Trident. ſive Roman.

man. part. 2. cap. 2. quæſt. 18. & qu. 19. quamvis ibidem qu. 18. ſolis Epiſcopis & ſacerdotibus datum eſſe, ut jure ſuo, non extraordinaria aliqua poteſtate, hoc munus exerceant, confirmetur præcepto illo Dominico, *Euntes baptizate*. Matt. 28.

Prima refutatio erroris Papiſtarum.

7. Inprimis illud ridiculum, quod laicis & Paganis & mulieribus concedunt, quod in hac miniſtratione præcipuum eſt, & ſolum divino jure inſtitutum, ſoliſque injunctum ſacerdotibus, puta baptizare; eiſque accidentariarum cerimoniarum introducto per homines apparatu, quaſi per ludibrium, interdicunt. quaſi verò in talibus aſſumentis humanis, ac non potiùs in ipſo divinitus inſtituto baptiſmate ſitum eſſet opus ſacerdotale vel Apoſtolicum. Dicitur in jure canonico; Acceſſorium naturam ſequi congruit principalis. De regulis juris, in Sexto. reg. 42.

Secunda refutatio ejuſdem erroris.

8. Deinde, quod eſt unicum hujus erroris fundamentum, extrema illa neceſſitas quam ſomniant baptiſmi, nobis ſuperiùs labefactata, convulſa, penituſque ſubverſa eſt. Nullâ autem cogente neceſſitate ſi fiat, alieni muneris uſurpatio eſt, inquit Auguſt. lib. 2. contra epiſt. Parm. cap. 13. Laicus ſacerdotale munus uſurpans ſupplicio Oziæ afficietur, inquit Clemens, lib. 5. Conſtitutionum, cap. 10. ubi in operibus ſacerdotalibus laico non faciendis ponit baptizare, Unde efficitur, nunquam licere laico baptizare.

Tertia refutatio, cum occupatione objectionis.

9. Porrò nec illud animadvertunt Papiſtæ, ſe ſua vineta nec opinantes cædere, dum ſic argumentantur, licet miniſterium verbi ſit proprium Apoſtolorum & ſucceſſorum, juxta illud, *Euntes docete*, Matth. 28. omnes tamen tenentur in articulo neceſſitatis docere & inſtruere ignorantes; Ergo eodem modo, licet munus baptizandi ſit proprium ſacerdotum; tamen in neceſſitate licebit etiam laicis, & feminis baptizare. ſic Bellarminus, lib. 1. de baptiſmo, cap. 7. Nam hoc argumento non ſolùm publicæ privatæque inſtructionis, aut baptizationis diſcrimen evertunt, ſed etiam arma illa ſibi eripi videbunt, quibus pugnant contra reformatas Eccleſias, de vocatione miniſtrorum. Concedentne etiam laicis in extrema reformandæ Eccleſiæ neceſſitate, non ſolùm fas eſſe, ſed etiam ex lege charitatis neceſſe eſſe uſurpare quamlibet partem muneris Apoſtolici? Nam hujus argumenti præſidio poterunt licitè prædicare, baptizare, Euchariſtiam conſecrare &c. imò ordinare, quamvis non ordinati: ſicut aſſeritur, non baptizatos poſſe baptizare. Rectiùs Thomas, paſtorale docendi munus ſive publicè ſive privatim uſurpare nulli concedit, qui non ſit ad hoc munus vocatus & ordinatus, 3. p. qu. 67. artic. 1. ad 1. fraternam inſtructionem & commonefactionem debemus alii aliis ex Dei mandato, Coloſſ. 3: 16. Hebr. 3: 13. & 10: 24, 25. Neque exſpectandus articulus neceſſitatis ut huic Dei mandato pareamus. At nuſquam in ſacris literis comparet diſtinctio miniſtrationis baptiſmi in fraternam, & paſtoralem, ſed ſolis imperata eſt & conceſſa paſtoribus. quibus etiam ſolis ea docendi convenit poteſtas, quam verbo illo {μαθητεύσατε} contulit Dominus Matth. 28: 19.

10. Richardus de media villa, in 4. ſent. diſt. 5. art. 3. quæſt 2. hanc reddit rationem, cur baptiſmus non poſſit tradi ab Angelo malo, in ſpecie hominis apparente: Quia (inquit) nullus baptizare poteſt, niſi ſibi ſit à Deo poteſtas baptizandi conceſſa. Hinc inferre licebit, non poſſe baptiſmum tradi ab aliquo homine qui non ſit Presbyter; quia nulli alii conceſſa eſt à Deo poteſtas baptizandi. Nuſquam enim in ſacris literis invenitur, eam poteſtatem aliis eſſe conceſſam. De diaconis autem dicit Catechelis Romana, eis ſine

Nullus poteſt baptizare, cui non eſt à Deo conceſſa poteſtas baptizandi. Vide §. 21.

Epiſcopi aut ſacerdotis conceſſu, non licere hoc ſacramentum adminiſtrare. part. 2. cap. 2. qu. 18. Et Alexander Alenſis ait, ſolis ſacerdotibus baptizare licitum eſſe ex officio ſuſcepto. Aliis autem ex divina diſpenſatione, interveniente ſtatuto, cum urget periculum. part. 4. qu. 8. memb. 6. art. 1. Et Thomæ verba ſunt; Non eſt diaconus proprius miniſter baptiſmi, nec alicujus ſacramenti. in 4. ſent. diſt. 5. quæſt. 2. art. 1. Caſu neceſſitatis excepto, (inquit Richardus) non debet baptizare niſi ſacerdos. Hæc Richardus de media villa, in 4. ſentent. diſtinct. 5. artic. 4. quæſt. 1. Eugenius quartus, Papa Romanus, in Concilio Florentino, in decreto ſuper unione Armeniorum; Miniſter (inquit) hujus ſacramenti eſt ſacerdos, cui ex officio competit baptizare. In cauſa autem neceſſitatis non ſolum ſacerdos, vel diaconus, ſed etiam laicus, vel mulier, imò etiam Paganus vel hæreticus baptizare poteſt, dummodo formam ſervet Eccleſiæ, & facere intendat quod facit Eccleſia. Hæc Eugenius. Hinc manifeſtum eſt, communem eſſe ipſorum Romanenſium doctrinam, quod ſoli ſacerdoti, ſeu presbyteralem ordinem habenti, competat ex officio baptizare. quod autem aliis etiam aliquando permittant baptizare, id eos facere ex concepta illa opinione ſimplicis neceſſitatis hujus ſacramenti, quam opinionem erroneam & falſam eſſe ſuprà prolixè docuimus.

Quarta refutatio, per explicationem & vindicias exemplorum, quæ adferunt ex ſacris literis.

11. Adferunt Pontificii ex ſacris literis exempla quædam; Primum Sephoræ, quæ Moſis & ſuum filium circumcidit, Exod. 4. at circumciſio figura erat baptiſmi. Unde inferunt, licere etiam mulieribus in caſu neceſſitatis baptizare. Ad hoc argumentum reſpondent Calvinus, libro 4. Inſtitut. cap. 15. §. 22. & Whittakerus, in ſuis prælectionibus de ſacramentis, in controverſia de baptiſmo, quæſt. 3. cap. 2. & Chamierus, Panſtratiæ tomo 4. libro 5. capite 14. §. 10. & aliquot ſequentibus paragraphis; & Ameſius, in Bellarmino enervato, tomo 3. libro 2. capite 2. §. 2. & alii. Nos duo ſeligemus, quæ nobis videntur maximè appoſita & inconcuſſa reſponſionis capita.

De Sephora circumcidente filium. Exod. 4: 25.

1. Præſente Moſe, primario Prophetâ, hoc fecit Sephora: at Papiſtæ ajunt, non licere mulieri baptizare præſente viro etiam laico, nedum ſacerdote. ergo aut relinquere oportebit hoc ſingulare & extraordinarium factum, nec ad imitationem erit trahendum; aut inde colligendum eſt, licere mulieribus etiam præſente ſacerdote baptizare. à quo tamen ipſi etiam abhorrent Papiſtæ. Regerit Bellarminus, libro primo de baptiſmo, capite ſeptimo. Moſen, ſi potuiſſet, fuiſſe circumciſurum filium ſuum, nec permiſſurum, ut eo præſente circumcideret mulier; ſed ita fuiſſe ab Angelo tunc vexatum, ut quia ipſe non poterat, ſignificaret uxori, ut illa id faceret. Reſpondeo, qui vexabat negligentem, non vexaſſet, ſed potiùs ſolatus eſſet, obedientem. Deinde, ſi juſſu Prophetæ id fecit, ſalva res eſt. Exſpectent etiam noſtræ mulieres Prophetæ alicujus juſſionem. Hoc prius reſponſionis noſtræ capitulum. Alterum eſt; Nulli certo miniſtrorum ordini munus circumcidendi erat injunctum, adeóque non uſurpavit Sephora alienum munus: ſecus ſe habet de baptiſmo. quemadmodum nihil legitur, quod impediret laicos mactare agnum paſchalem, qui erat figura ſacramenti Euchariſtiæ; nec tamen inde ſequitur poſſe jam laicos in caſu neceſſitatis conſecrare Euchariſtiam.

Exempla ex novo Teſtamento.

12. Exempla ex Novo Teſtamento à Papiſtis hæc adferuntur. Ipſo die Pentecoſtes, antequam ulli ordinarentur Epiſcopi, aut Presbyteri, ba-

Act. 2: 41. ptizata ſunt tria hominum millia, Actor. 2. quod non poterat commodè fieri per ſolos Apoſtolos; oportuit igitur, ut etiam alii baptizarent, qui erant laici. Nam etiam ſeptuaginta diſcipuli eo tempore laici erant. Item Ananias, qui erat planè laicus, Paulum baptizavit, Actor. 9. Petrus Cornelium, & ejus familiam, baptizari juſſit à fratribus, qui ſecum venerant; quos fratres probabiliſſimum eſt non fuiſſe Apoſtolos, nec diaconos, ſed ſimplices diſcipulos, Act. 10. Philippus quoque diaconus baptizavit Samaritanos, & Eunuchum Æthiopem, Act. 8.

Act. 9: 18. Act. 10: 48. Act. 8: 12. 38.

De tribus millibus die Pentecoſtes baptizatis.

13. Reſpondeo. De tribus millibus commodè reſponderi poſſe, quòd non fuerit impoſſibile tot illo die ab ab ipſis Apoſtolis baptizari, ait Salmero Jeſuita, tractatu decimo quinto in Acta. Nam, eodem Salmerone teſte ibidem, unus Franciſcus Xavier apud Indos uno die baptizavit quindecim millia. ita occurrit Chamierus. Ut taceam abſurdum eſſe dicere, ſeptuaginta diſcipulos eo tempore fuiſſe laicos, quos jam ante Chriſtus ipſe vocaverat ad miniſterium Euangelii, quos conſtituerat publicos in meſſe operarios, quos miſerat commiſſione publicâ inſtructos, quibus dixerat, *qui vos audit, me audit.* Luc. 10. & repugnat hoc commentum judicio veteris Eccleſiæ, quæ Presbyteros aſſeruit eſſe ſucceſſores ſeptuaginta diſcipulorum; ut Epiſcopos Apoſtolorum. quod autem dicit Bellarminus, Dominum ſacerdotes non ordinaviſſe, niſi in ultima cœnâ, ubi ſoli erant Apoſtoli: multis modis ineptum eſt. Nam niſi ſacerdotes ſumat pro Presbyteris, ludit inſcitè vel impudenter; ſi autem non ante fuerant Apoſtoli Presbyteri, quomodo bapatizabant, ordinariè, ipſo Chriſto præſente? Joan. 4: 2. Liceat igitur laicis etiam ordinariè baptizare, præſente Epiſcopo. Deinde quod de ſacerdotum inſtitutione in ultima cœna factâ finxerunt Romanenſes, refutavimus prolixè in Irenico, in Exegeſi propoſitionis decimæ tertiæ, prope finem, ubi de ſacerdotibus & ſacrificio. Denique ipſi Romanenſes docent, neceſſitatem baptiſmi non cœpiſſe, antequam lex Euangelica de baptiſmo palàm promulgata eſt, poſt Chriſti mortem & reſurrectionem; ſicut monuimus ex Bernardo & ſententiariis, ſuprà, capite 6. §. 10. & §. 11. Sic etiam Thomas in Summa, parte tertia, quæſtione ſexageſima ſexta, articulo ſecundo. Porrò iidem docent, non eſſe licitum alicui, qui non eſt Presbyter, baptizare, extra caſum neceſſitatis. At Apoſtoli ante ultimam cœnam licitè baptizabant, extra caſum neceſſitatis: unde ex ipſorum Romanenſium principiis efficitur, Apoſtolos ante ultimam cœnam fuiſſe Presbyteros.

De 70. diſcipulis.

Luc. 10: 16.

Utrum Apoſtoli ſacerdotes fuerint ante ultimam cœnam, necne.

Ioan. 4: 2.

Vide lib. 11. cap. 20.

De Anania, qui baptizavit Paulum.

14. De Anania ſufficit dicere, habuiſſe eum immediatam à Chriſto revelationem & præceptionem, quâ deſtituuntur noſtri laici. addimus etiam, nimis audacter dici à Bellarm. eum fuiſſe duntaxat laicum, quum illic fuerit Eccleſia Chriſtiana, quam non ſineret Dominus, aut Apoſtoli, deſtitutam paſtore. Sed nobis ſatis eſt, fuiſſe Prophetam cœleſti auctoratum oraculo.

De Philippo, & de baptizatione Cornelii, & eorum qui cum illo erant.

15. De Philippo; Eum ſacra Scriptura teſtatur fuiſſe Euangeliſtam, & immediatis revelationibus ductum. Act. 8: 21. Cornelium ejuſque familiam juſſit Patrus baptizari, id eſt, juſſit aquam adferri; ut in textu expreſſe legitur: & juſſit eos ex ipſius Petri manu ſacramentum ſuſcipere; huic contrarium nihil oſtendi poteſt. Sed fortaſſe (inquis) juſſit eos baptizari per fratres, qui eum eo venerant. Reſpondeo, neque ullâ evidenti ratione demonſtrari poteſt, fratres illos fuiſſe merè laïcos, neque ab illis Cornelium ejuſque ſocios baptizatos. Lorinus in eum locum; nihil obſtat (inquit) vel inſignem Cornelii perſonam baptizare Petrum voluiſſe, vel reliquos quoque familiares ejuſdem. Gloſſa quoque interlinearis ambiguum relinquit, à ſociis ſuis, vel à ſeipſo.

Quinta refutatio, qua eripitur Papiſtis auxilium Eccleſiaſticæ antiquitatis.

16. Circumſpectant denique à veteribus Patribus auxilium. Tertullianus ait, libro de baptiſmo, adverſus Quintillam, cap. 17. Supereſt, ad concludendam materiolam, de obſervatione quoque dandi & accipiendi baptiſmum commonefacere. Dandi quidem habet jus ſummus ſacerdos, qui eſt Epiſcopus. Dehinc Presbyteri, & diaconi, non tamen ſine Epiſcopi auctoritate propter Eccleſiæ honorem. quo ſalvo, ſalva pax eſt. Alioquin etiam laicis jus eſt. quod enim ex æquo accipitur, ex æquo dari poteſt. Et paullò inferius; Petulantia autem mulierum quæ uſurpavit docere, utique non tingendi jus ſibi pariet, niſi ſi quæ nova beſtia evenerit ſimilis priſtinæ: ut quemadmodum illa baptiſmum auferebat, ita aliqua per ſe eum conferat. Hæc ibi. Idem libro de præſcript. adverſus hæreticos, cap. 41. Ipſæ (inquit) mulieres hæreticæ quàm procaces, quæ audeant docere, contendere, exorciſmos agere, curationes repromittere, forſitan & tingere. Item lib. de virginibus velandis, cap. 9. Non permittitur mulieri in Eccleſia loqui, ſed nec docere, nec tinguere, nec offerre, nec ullius virilis muneris, nedum ſacerdotalis officii ſortem ſibi vendicare. Hæc Tertullianus. qui etiam lib. de baptiſmo, cap. 18. alienum ſe oſtendit à pædobaptiſmo; ſumtis argumentis à ſponſorum periculo, & ab infantilis ætatis innocentiâ, ignorantiâ, & indocilitate; & quòd non ſit apta ea ætas, cui vel terrena ſubſtantia credatur.

Tertulliani error de pædobaptiſmo.

17. Quæ autem ſcripſit Tertullianus, lib. de velandis virginibus, cap. 9. non eſſe mulieri permiſſa, exponunt Papiſtæ de publico duntaxat & ſollemni earum rerum miniſterio: quia dicit, non permitti mulieri in Eccleſia loqui, ſed nec docere, &c. ex qua perverſa interpretatione ſequetur, licere mulieri privatim etiam offerre, & ſacerdotalis officii ſortem ſibi vendicare. quod non concedent Papiſtæ. Igitur circumſtantia illa, in Eccleſia, ad loquutionem pertinet, juxta mandatum Apoſtoli 1 Corinth. 14: 34, 35. docere etiam vetantur ſine adjectione illius circumſtantiæ: id eſt, Paſtorale docendi munus uſurpare, ſive publicè ſive privatim; ſive viris, ſive ſolis præſentibus mulieribus. ſicut & auctoritatem ſibi vendicare in virum, 1 Timoth. 2: 12. reliqua quæ adjungit Tertullianus, prorſus abſolutè eis interdicuntur.

Diſpellitur parexegeſis Romanenſium.

1. Cor. 14: 34, 35.

1. Tim. 2: 12.

18. Ratio etiam, quâ utitur Tertullianus pro baptiſmo laicali, repugnat doctrinæ Papiſtarum. Quod (inquit) ex æquo accipitur, ex æquo dari poteſt. Sic Tertullianum ſequutus Hieronymus, in dialogo adverſus Luciferianos; Si tamen (inquit) neceſſitas cogit, ſcimus etiam licere laïcis. Ut enim accipit quis, ita & dare poteſt. Hæc Hieronymus. Secundùm hanc rationem ſolis baptizatis permittitur baptizare, quæcunque urgeat neceſſitas. Alias adjicit reſtrictiones Concilium Elibertinum, can. 38. Peregrè navigantes, aut ſi Eccleſia in proximo non fuerit, poſſe fidelem, qui lavacrum ſuum integrum habet, nec ſit bigamus, baptizare in neceſſitate infirmitatis poſitum catechumenum; ita ut, ſi ſupervixerit, ad Epiſcopum eum perducat, ut per manûs impoſitionem perfici poſſit. Hæc ibi. Ita Hiſpanis illis Epiſcopis tunc viſum. At poſtea eo tandem devenit audax ſuperſtitio, ut jam neque baptiſmum, neque integritatis cuſtodiam in baptizante requirant, nec Paganos, aut Judæos, aut mulieres, aut quen-

Papiſtæ diſcedunt à Tertulliano, & Hieronymo, & à Concilio Elibertino. quorum teſtimoniis gloriantur.

quam mortalium, qui externum ritum exſequi ſciat, nedum bigamos ab hoc munere arceant Romanenſes.

Tertullianus & Hieronymus iterum opponuntur Papiſtis.

19. Aliter etiam inimica eſt eis ratio illa, quâ uſi Tertull. & Hieron. Nam eâ ſtante, poterit quilibet ſollemniter baptizatus, aut quælibet ſollemniter baptizata, non exſpectato caſu neceſſitatis, etiam præſentibus clericis, publicè & ſollemniter baptizare. Item, poterit qui Euchariſtiam accepit, eandem etiam dare. Presbyter ordinare Presbyterum, (quod Papiſtis diſplicet,) & diaconus poterit ordinare diaconum. quæ proſpiciens incommoda Bellarminus, fatetur non eſſe bonum argumentum: *Hic habet baptiſmum; ergo poteſt dare.* lib. 1. de baptiſmo, cap. 7. Itaque ne prorſus excidiſſe videatur hoc præſidio antiquitatis, conatur alium ſenſum affingere Tertulliano, & Hieronymo, nempe: quia baptiſmus eſt ſacramentum omnibus neceſſarium, ideo ab omnibus poſſe accipi, & ſimiliter ab omnibus poſſe dari; non quòd oporteat eum, qui dat, prius accepiſſe. At hanc violentiam evidenter reſpuunt, & refellunt, clariſſima ipſorum Patrum verba; quod ex æquo accipitur, ex æquo dari poteſt. Ut enim accipit quis, ita & dare poteſt. Et expreſsè hanc conditionem ponunt Elibertini, ut ſit fidelis, lavacrum ſuum integrum habens. quia & iſta gloſſa Bellarminiana plus haberet incommodi: ſi enim quod quiſque accipere poteſt, eſtque omnibus neceſſarium, id quilibet dare poteſt, quamvis ipſe non acceperit, poterit quilibet aut quælibet fidelis dare Euchariſtiam; quilibet fidelis ad ſacri ordinis ſuſceptionem non idoneus, poterit ſacrum ordinem dare, quamvis ipſe non acceperit, præſertim in caſu neceſſitatis. Sacramentum autem Euchariſtiæ non minùs eſſe omnibus neceſſarium, quàm ſacramentum baptiſmi, docebant veteres Patres, etiam Romani Pontifices: ut eſt à nobis demonſtratum ſuprà, cap. 5. §. 2. Et ſacramentum ordinis non minùs eſſe neceſſarium Eccleſiæ, quàm baptiſmum ſingulari perſonæ, docet Thomas 3. part. quæſt. 65. art. 4. Atque ita, in quaſcunque formas ſe vertant, renunciare cogentur rationi illi, quâ moti Tertullianus & Hieronymus miniſtrationem baptiſmi laicis permittendam putabant. Altera ratio à neceſſitate ſumta, ſuperiùs diſcuſſa nobis & funditùs everſa eſt. Nec valet illa Tertulliani argumentatio communicatione verbi ad baptiſmi miniſtrationem.

Refutatur violenta expoſitio Bellarmini.

Multis enim argumentationem iſtam urgeri incommodis, & abſurdis obrui, paulò antè docuimus in tertia refutatione hujus erroris. Nondum igitur apud antiquos invenerunt Papiſtæ, ubi tutó pedem figant.

Sup. §. 9.

20. Quod autem de Nicæno Concilio incautè & nimis inverecundè aſſerit Bellarminus, inferiùs refutabitur. De Alexandri autem judicio diximus ſuprà, cap. 1. §. 16. & §. 31. quamvis alicubi diaconis conceſſum ſit baptizare, interdum laici etiam baptizaverint, moti erroneis illis ratiunculis, quas modo refutavimus, praxis tamen hominum, falſo nixa fundamento, non poteſt, jam ſubruto fundamine, ſuâ ſe auctoritate fulcire. at ne is quidem extremæ neceſſitatis caſus, quem ſolum memorant Elibertini Patres. In neceſſitate (inquiunt) infirmitatis poſitum catechumenum. Non hîc urget circumſtantia periclitantis. nam catechumenus baptiſmo idoneus, ſi abſit contemtus religionis, etiamſi ante baptiſmi acceptionem morte intercipiatur, ſalutem conſequitur: ut docent veteres Patres, & ipſi ſcholaſtici, ac Papiſtæ: credit enim, & baptiſmum exoptat, & jam ſufficit ei baptiſmus flaminis.

Vide ſupra cap. 5. §. 3. & tribus ſeq.

21. Gelaſius, qui ſedem Romanam obtinuit anno Domini 492. epiſtolâ nona ad Epiſcopos Lucaniæ, unde ejus verba à Gratiano tranſcripta ſunt. nonageſimâ tertia diſtinctione, canone *Diacones.* ubi leguntur ea verba, ſub nomine Pelagii Papæ; Diacones (inquit) propriam conſtituimus obſervare menſuram. ——— Abſque Epiſcopo, vel Presbytero, baptizare non audeat: niſi prædictis ordinibus fortaſſis longius conſtitutis, neceſſitas extrema compellat: quod etiam laicis Chriſtianis plerunque conceditur. Hæc ille. Vides, hanc ſaltem conditionem adhuc adjici, ut ſint Chriſtiani.

Gelaſ. 1. Papa Rom. vide ſupra, §. 10.

Poſtulat Gelaſius, ut baptizans ſit Chriſtianus.

22. Nec aliter Iſidorus Epiſcopus Hiſpalenſis, qui florebat ſub annum Domini 630. lib. 2. de officiis, cap. 24. Conſtat, (inquit) baptiſma à ſolis ſacerdotibus eſſe tractandum: ejuſque miniſterium nec ipſis diaconibus explere eſt licitum, abſque Epiſcopo vel Presbytero: niſi his procul abſentibus, ultima languoris neceſſitas cogat: quod & laicis fidelibus plerunque permittitur. Inſeruit hæc verba Decreto Gratianus, de Conſecratione, diſt. 4. can. *Conſtat.* Citavit etiam Lombardus, lib. 4. ſent. diſt. 6.

Sic etiam Iſidorus.

23. His adde canonem illum, in Concilio Carthaginenſi olim conditum ab illis ipſis Patribus, qui errore illo de abſoluta baptiſmi neceſſitate detinebantur; nam ejus Concilii pars fuit ſanctus Auguſtinus. canon eſt; *Mulier baptizare non præſumat.* Concil. Carthag. 4. can. 100. Ita in omnibus Conciliorum editionibus legitur. Lombardus autem, 4. ſent. diſt. 6. & Gratianus, de Conſecrat. diſt 4. can. *Mulier.* de ſuo adjecerunt, quaſi explicationis ergo, *niſi neceſſitate cogente.* quod additamentum ſuum ita artificiosè attexuerunt, ut incauto lectori videri poſſent, hæc ipſa eſſe etiam Concilii verba. Hîc deprehenſi Bellarminus & Binius, coguntur ad Lombardi & Gratiani, hunc canonem ſic citantium & exponentium, confugere auctoritatem: cui in hac cauſa nihil deferendum eſt, dum quærimus quid veteres dixerint; non quomodo eorum dicta Lombardus & Gratianus interpretati ſint. Si caſum aliquem neceſſitatis exceptum volebant; cur eum non enunciant, ſicut de laicis fidelibus fecerant in ſuo canone Patres Elibertini? cur de ſolis decernunt mulieribus? Num igitur viris laicis concedunt abſolutam baptizandi licentiam? Manifeſta vis hæc eſt. Dubitabant illi Patres Afri, quid eſſet de viris laicis, quantumvis fidelibus, ſtatuendum; ut colligere eſt ex Auguſtino, lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani, cap. 13. & ex verbis illis, quæ Auguſtino tribuit Gratianus, can. *In neceſſitate,* De conſecr. diſt. 4. timebant caſum illius, quam animo conceperant neceſſitatis; ideò quæſtionem illam de viris, indeterminatam reliquerunt. At verò de mulieribus abſolutè & intrepidè, abſque ullius quantæcunque neceſſitatis exceptione, pronunciant; Mulier baptizare non præſumat.

Mulier baptizare non præſumat.

24. Novimus, Auguſtinum libros Epiphanii de hæreſibus diligenter evolviſſe. unde veriſimile eſt, eum Epiphanii contra muliebrem baptizationem diſſertationibus monitum ac motum perſuaſiſſe ſymmyſtis ſuis, ut hunc canonem conderent. collatis haud dubiè etiam aliorum Patrum ea de re judiciis.

Epiphanius hæreſ. 42. & hæreſ. 79.

25. Ex his manifeſtum eſt, Concilio Florentino, etiam mulieribus & quibuſcunque infidelibus hoc munus concedenti, non convenire cum Catholica antiquitate.

Concluſio contra doctrinam Concilii Florentini:

26. In opere Conſtitutionum Apoſtolicarum, quod Clementi Romano tribuitur, habetur hæc conſtitutio; ὅτι οὐ χρὴ γυναῖκας βαπτίζειν· ἀσεβὲς γάρ, καὶ τῆς Χριστοῦ διδασκαλίας ἀλλότριον.

Clement. Conſtit. Apoſtol.

Digitized by Google

τριον. Quod non oportet mulieres baptizare; eſſe enim impium, & à Chriſti doctrina alienum. Hic titulus noni capitis libri tertii illarum Conſtitutionum. Et in corpore capitis dicitur eſſe *παράνομον καὶ ἀσεβὲς*, illegitimum & impium, ut mulieres baptizent. Et hæc addnntur argumenta. 1. Caput mulieris eſt vir, & præter naturam eſt ut mulier ſacerdotali munere fungatur. 2. Non eſt mulieribus conceſſum munus docendi; ergo neque eis conceſſum eſt baptizare. 3. Atheiſmum iſtud reſipit Gentilium, qui feminis deabus ſeminas conſtituebant ſacerdotes. 4. Non convenit iſtud cum Chriſti inſtitutione. 5. Si mulierum eſſet baptizare; Chriſtus à ſua matre baptizatus eſſet; non autem à Johanne. 6. Chriſtus mittens Apoſtolos ad baptizandum; non miſit cum eis mulieres ad hoc etiam faciendum. Deinde ejuſdem libri capite ſequente, ſeu decimo, interdicitur laicis, ne baptizent aut ullum opus ſacerdotale faciant: additis etiam quibuſdam rationibus: Ἀλλ' *οὔτε λαικοῖς ἐπιτρέπομεν ποιεῖν τι τῶν ἱερατικῶν ἔργων οἷον θυσίαν, ἢ βάπτισμα, ἢ χειροθεσίαν, ἢ εὐλογίαν μικρὰν ἢ μεγάλην· οὐχ ἑαυτῷ γάρ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλὰ ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· διὰ γὰρ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου δίδοται ἡ τοιαύτη ἀξία· ὁ δὲ μὴ ἐγχειρισθεὶς ταύτην, ἀλλ' ἁρπάσας αὐτὴν ἑαυτῷ, τὴν τιμωρίαν τοῦ Ὀζία ὑποςήσεται*, *id eſt:* Sed neque laico permittimus facere opus aliquod ſacerdotale, ut ſacrificium, aut baptiſmum, aut manûs impoſitionem, aut benedictionem ſive parvam ſive magnam. *Nemo enim ſibi ſumit honorem, ſed qui vocatur à Deo:* Nam per impoſitionem manuum Epiſcopi datur hujuſmodi dignitas. qui verò hanc non accepit ſibi traditam, ſed eam ſibi rapuit, hic ſupplicio Oziæ afficietur. Et undecimo capite ejuſdem libri, aliis clericis exclnſis, adminiſtratio baptiſmi ſolis adjudicatur Epiſcopis & Presbyteris, [*μόνοις ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις*,] denunciata in alios, qui baptizare auſi fuerint, Coritarum pœna. Et in eodem opere, lib. 6. cap. 15. cur baptiſmus ab inſantibus hæreticis adminiſtratus habendus non ſit pro vero baptiſmo, hæc adſertur ratio: *οὐ γάρ εἰσιν ἐκεῖνοι ἱερεῖς· οὔτε μὴν οἱ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτῶν μεμύηνται.* Non enim ſunt illi ſacerdotes: quare qui ab ipſis ſunt baptizati, non ſunt baptiſmo initiati. Et ejuſdem operis, lib. 8. cap 46. *ἕκαστον ἐμμένειν τάξει τῇ δοθείσῃ αὐτῷ, καὶ μὴ ὑπερβαίνειν τοὺς ὅρους.* Ut unuſquiſque in ordine ſibi dato maneat, neque tranſgrediatur terminos, ſeu præſcriptas regulas. ——— *οὔτε γὰρ διακόνῳ προσφέρειν θυσίαν θεμιτὸν, ἢ βαπτίζειν, ἢ εὐλογίαν μικρὰν, ἢ μεγάλην ποιεῖσθαι.* Neque enim diacono fas eſt offerre ſacrificium, aut baptizare, aut benedictionem parvam vel magnam facere.

Hebr. 5:4. 2. Paralip. 26:19.

Vide cap. 14. hujus libri. §. 3. & §. 8.

27. Laicis etiam abſolutè illicitam eſſe baptiſmi adminiſtrationem, judicarunt Cyprianus & Firmilianus, eorumque collegæ, Africani & Aſiatici. ut ſuprà oſtenſum ex Baſilio. Neque eam aſſertionem quiſquam Catholicorum illis vitio vertit. Magna œcumenica Nicæna Synodus, decrevit hæreticos Paulianiſtas (ob cauſam ſuprà, cap. 2. §. 11. memoratam) rebaptizandos, & qui eos prius tinxerant, illi, ejuſdem Synodi judicio, reputabantur laïci, non verum habentes ordinem: quos etiam propterea jubet Synodus ab Epiſcopo Catholico ordinari, ſi ad gerendum officium clericale idonei invenirentur. can. 19. à Catharis autem hæreticis baptizatos recipiebant, quorum etiam clericos, abſque nnvâ ordinatione, manere ſinebant in ſuis ordinibus. can. 8. Gratis autem abſque ulla inſtantiâ, dixit Bellarminus, Synodum Nicænam ſuſcepiſſe baptizatos ab aliquibus hæreticis, apud quos judicabat non eſſe verum ſacerdonum, lib. 1. de bapt. cap. 7. Illud Cypriani & Firmiliani argumentum converterunt orthodoxi contra Luciferianos, ut oſtenſum ex Hieronymo ſuprà cap. 12. §. 5. Sed hæc obſervatio contra aſſertionem Bellarmini magis ad ſecundam noſtram quæſtionem pertinet: de ea igitur ibi rurſus dicemus.

Cyprianus & Firmilianus, eorumque collegæ. Supra c. 12. §. 3. Concil. Nic. can. 1. œcumen. Vide c. 14. §. 4.

Refellitur Bellarmini inanis aſſertio.

28. Omne, quòd non eſt ex fide, peccatum eſt: & quicquid fit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam. inquit Innocentius 3. Papa Rom. Extra, de reſtitutione ſpoliatorum. cap. 13. *Literas.* Expendant Papiſtæ & hoc argumentum; Quæ ſunt ordinis Epiſcopalis, ea non poſſunt Epiſcopi demandare vel delegare aliis, qui ſunt inferioris gradûs. Extra, de conſecratione Eccleſiæ, cap. 9. *Aqua.* Ergo cum baptizare ſit ordinis ſacerdotalis, non poteſt ſacerdos munus hoc demandare diacono, aut ulli inferioris gradûs.

Rom. 14: 23. Nihil faciendum contra conſcientiam. Quæ ſunt ordinis, non demandari poſſunt aliis, ordinem illum non habentibus.

CAPUT. XIV.

Utrùm baptiſma, quòd à non habente jus dandi adminiſtratum eſt, ratum ſit verumque baptiſma, nec ne: atque adeò utrùm à talibus tincti, iterum tingendi ſunt, nec ne?

DOcent Scholaſtici, in 4. ſent. diſt. 5. eoſque ſecuti Pontificii, laicum præſente ſacerdote, aut citra caſum neceſſitatis, baptizantem, peccare; eſſe enim eâ vice injuſtum alieni muneris uſurpatorem: ratum tamen eſſe baptiſma, quod ab illo in forma Eccleſiæ adminiſtratum eſt. Multa fieri prohibentur, quæ ſi facta fuerint, obtinent firmitatem; inquit Innocentius Papa 3. Extra, de regularibus & tranſeuntibus ad religionem, cap. 16. Ad Apoſtolicam. Loquitur ibi Innocentius de eis, quæ prohibita ſunt legibus humanis. De quibus tamen Gregorius in regiſtro, & apud Gratianum cauſa 25. quæſt. 2. can. *Imperiali.* ait; Imperiali conſtitutum eſt ſanctione apertè; ut ea quæ contra leges fiunt, non ſolum inutilia, ſed etiam pro infectis habenda ſint. C. lib. 1. tit. de precibus Imperatori offerendis. Quam regulam de talibus intelligendam eſſe, ubi eſt perpetua cauſa prohibitionis: e. g. ne filius contrahat cum matre: monet auctor Gloſſæ, in can. *Vides.* diſt. 10. Firmitas hîc accipienda eſt, non phyſica, ſed moralis, ſeu valor ex lege. Equidem (inquit Melchior Canus, Papiſta) baptiſma ſacramentum eſſe ſcio; ſed ſi formam ſacram miniſtrumve non habeat, baptiſmus erit, ſacramentum non erit. Hæc Canus Epiſcopus Canarienſis, lib. 8. locorum, Theologicorum, capite 5.

Multa fieri prohibentur, quæ facta retinent firmitatem.

Ea quæ contra leges fiunt, pro infectis habenda ſunt. ubi videlicet eſt perpetua cauſa prohibitionis.

Vide infra, §. 10.

2. Bellarminus ait; Verba practica non ſunt efficacia, niſi dicantur ab eo qui habet poteſtatem, & voluntatem faciendi quod verba ſignificant. Sed conſtat, verba ſacramentorum eſſe verba practica: ergo requirunt poteſtatem, & voluntatem. Si quis objiciat, verba ſacramentorum habere in ſe virtutem operativam ex Chriſti inſtitutione: proinde non pendere eorum efficaciam ab intentione vel poteſtate miniſtri. Reſponderi debet, duas eſſe Theologorum ſententias; Aliqui enim, ut Cajetanus 3. p. qu. 64. art. 1. & Sotus 4. diſt. 1. quæſt. 5. art. 1. & Ledeſmius ibidem, volunt in ipſo etiam miniſtro eſſe virtutem operativam efficienter & inſtrumentaliter, ut eſt in ſacramento. Et ſecundùm hanc ſententiam facilis eſt ſolutio. Nam in verbis ſacramen-

Verba practica non ſunt efficacia, niſi dicantur ab eo qui habet poteſtatem. Vide ſupra, c. 13. §. 10.

talibus

talibus eſt virtus operativa, ſed dependenter à miniſtro. Tunc enim ſolùm illa verba habent virtutem, dum conjunguntur cum virtute, quæ eſt in miniſtro. Alii tamen ſentiunt, miniſtrum non habere in ſe vim ullam efficientem, ſed ſolùm concurrere applicando ſacramenta. Ita videtur quibuſdam ſentire S. Thomas, 3. part. quæſt. 64. art. 1. ad primum. Et ſecundum hanc ſententiam reſpondendum eſt ad objectionem poſitam, verba ſacramentalia non habere virtutem; & proinde non eſſe ſacramentalia, niſi quando moventur à Deo, ut inſtrumenta: non autem moventur à Deo, ut inſtrumenta, niſi quando pronunciantur ab eo, cui ipſe commiſit. Quare ſemper aliquo modo pendent verba ſacramentalia à miniſtri poteſtate, & voluntate. Quamvis igitur prior ſententia probabilior videatur: tamen ſecundùm utramque rectè ſolvitur argumentum. Hæc Cardinalis Bellarminus, lib. 1. de ſacramentis in genere, cap. 27. prope finem capitis. De intentione diſſeruimus ſuprà, cap. 1. Quæ autem hîc affirmat & tuetur Bellarminus de poteſtate miniſtri, planè evertunt doctrinam Romanæ Eccleſiæ de veritate baptiſmi à laïco, vel etiam à Judæo, aut Pagano, miniſtrati. Iſtis enim Deus non commiſit hanc diſpenſationem; neque commiſſionis ſuæ tabulas proferre poſſunt: ut eſt ſuperius à nobis demonſtratum.

Alexander Alexandrinus. Nicolaus I. & Urbanus II. Pontifices Romani.

3. Nec probandum illud Alexandri judicium de baptizatis ab Athanaſio puero, ut oſtendimus etiam ſuprà, cap. 1. §. 31. Neque laudandi Nicolaus primus, & Urbanus ſecundus, Pontifices Romani, quòd ille à Judæo vel Pagano (de conſecr. diſt. 4. à *quodam.*) hic à femina datum baptiſmum (cauſ. 30. quæſt. 3. *Super quibus.*) ratum habuerint. Sed rectiùs Gregorius ſecundus, ejuſdem ſedis antiſtes, ſcribens Bonifacio Epiſcopo; Quos (inquit) à Paganis baptizatos eſſe aſſeruiſti; ſi ita habetur, ut denuo baptizes in nomine Trinitatatis, mandamus. De conſecr. diſt. 4. can. *Quos à Paganis.* Nec audiendus gloſſator, qui fingit cauſam eſſe, quòd non fuiſſent in forma Eccleſiæ baptizati. Non enim iſtam, ſed hanc ſolam mandati ſui dat rationem Gregorius, quod eſſent à Paganis baptizati: non omiſſurus veram cauſam, ſi hanc ſolam non ſufficere judicaret. Sedebat Gregorius ſecundus, Rom. Pontifex anno Domini 720. Et poſtea Nicolaus primus, anno Domini 860. & Urbanus ſecundus, anno Domini milleſimo nonageſimo.

Gregorius & Nicolaus, Pontifices Rom. in contrarias abiere ſententias, & decreta inter ſe pugnantia condiderunt.

Quos baptizavit laicus, ii ſunt denuo baptizandi.

4. Cyprianus & Firmilianus ejuſque collegæ ſic argumentabantur, referente Baſilio, epiſt. canonicâ ad Amphilochium, canone primo; Quos baptizavit laicus, ii ſunt denuo baptizandi: at quos baptizavit ſacerdos hæreticus, eos baptizavit laicus: ergo quos baptizavit ſacerdos hæreticus, ii ſunt denuo baptizandi. Controverſia hæc variis doctorum exercitationibus agitata, pervenit tandem ad cognitionem univerſalis Concilii Nicæni: quod Concilium propoſitionem minorem, adeóque concluſionem repudiavit, canone 8. Non autem negavit majorem. Tantæ auctoritati cedens Baſilius, Firmiliani prædeceſſoris ſui ſententiæ renunciat, loco citato.

Vide ſuprà, c. 12. §. 3. Supr. c. 13. §. 27. Vide ſuprà, c. 12. §. 5.

Quos baptizavit laicus, ii ſunt denuo baptizandi.

5. Uſque adeò autem apud orthodoxos, etiam poſt Nicænum Concilium, major illa propoſitio firmitatem obtinuit, ut ea, tanquam indubitato principio, errorum Luciferi confutarint; ſic argumentantes: Quos baptizavit laicus, ii ſunt denuo baptizandi: At quos baptizavit ſacerdos Arianus, ii non ſunt denuo baptizandi: ergo quos baptizavit ſacerdos Arianus, eos non baptizavit laicus. Hoc uno ariete errorem illum quatit & diruit diſputator orthodoxus, apud Hieronymum, in dialogo adverſus Luciferianos. Quod argumentum adeò conturbavit Hilarium diaconum, ſchiſmatis Luciferiani continuatorem, cùm aliquam ex præmiſſis videret labefactandam eſſe ei, qui everſam cuperet concluſionem, ut deſperato omni alio effugio, errorem magiſtri alio adjecto errore cumulaverit, negans aſſumtionem, quàm Lucifer ipſe conceſſerat, recipiendos ſcilicet abſque nova tinctione eos, qui eſſent ab Ariano baptizati. Aſſumtionem igitur Hieronymus confirmat auctoritate Nicæni Concilii: & ipſam etiam concluſionem eâdem auctoritate corroborat.

Hilarius diaconus, errori Luciferi alium adjicit errorem.

Auguſt.

6. Cum poſtea argumentum illud Cypriani repeterent Donatiſtæ, reſiſtens eis Auguſtinus, tenavit quidem propoſitionem majorem; Sed, eâ citò miſſâ, irruit magno impetu in minorem, eamque, advocato etiam in auxilium decreto œcumenico, profligavit. lib 2. contra epiſtolam Parmeniani, cap. 13.

Opinio illa neceſſitatis, quam ſupra refellimus, impulit Auguſtinum & alios, ut pro vero baptiſmo haberent eum, quem miniſtraſſet laicus.

7. Fateor tamen, Auguſtino viſum eſſe, non denuo eſſe baptizandum eum, qui eſſet à Laïco, quamvis hoc munus illicitè uſurpante, baptizatus. eodem cap. Id ipſum quoque pleriſque poſterioribus placuiſſe video. Sic enim ſtatuebant; ſi verum non eſſet baptiſma à laïco miniſtratum, tunc inutiliter baptizari à laïcis in extrema neceſſitate conſtitutos, adeóque multos homines perire ſine baptiſmo, qui ſalvarentur ſi verum baptiſmatis ſacramentum accepiſſent. Hæc igitur eis videbatur divinæ benignitati & hominum charitati magis conſentanea opinio, ut verum ratumque haberetur baptiſma, quod eſſet etiam à laïco miniſtratum. Deme illis metum neceſſitatis, & ab hac etiam opinione eoſdem facilè dimoveris. Nos autem neceſſitatem illam, quam imaginabantur, temerè & falsò conceptam eſſe demonſtravimus, ſuprà, capite 6. & aliquot ſequentibus capitibus.

Chryſoſtomus miniſterium baptiſmi, non minus, quàm miniſterium Euchariſtiæ, ſolis tribuit ſacerdotibus.

8. Chryſoſtomus, non obſtante neceſſitate, miniſterium baptiſmi ſolis vindicat ſacerdotibus, non minus quàm miniſterium Euchariſtiæ; quam non niſi à ſacerdote conſecrari poſſe, omnes fatentur. Manifeſta (inquit) dementia eſt, tantum deſpicere principatum, ſine quo neque ſalutem neque promiſſa bona conſequi poſſumus. Nam, ſi non poteſt quiſquam ingredi in regnum cœlorum, niſi per aquam & Spiritum regenitus ſit; & qui non comedit carnem Domini, ſanguinemque ejus bibit, ejectus eſt foras à vita æterna: Omnia autem hæc per neminem quidem alium, ſed ſolum per ſanctas illas perficiuntur manus; manus, inquam, ſacerdotis, [*πάντα δὲ ταῦτα δι' ἑτέρου μὲν οὐδενός, μόνον δὲ διὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων ἐπιτελεῖται χειρῶν, τῶν τοῦ ἱερέως λέγω*,] quomodo abſque his poterit aliquis vel gehennam effugere, vel repoſitas coronas adipiſci? Hi enim ſunt ii, quibus commiſſi ſunt ſpirituales labores parturitionis, & quibus conceſſum eſt parere per baptiſmum; per hos induimur Chriſtum [*οὗτοι γὰρ εἰσιν οὗτοι, οἱ τὰς πνευματικὰς πιστευθέντες ὠδῖνας, καὶ τὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐπιτραπέντες τόκον, διὰ τούτων ἐνδυόμεθα τὸν Χριστόν*,] coaptamur Filio Dei, membra ſimus beatæ illius carnis. Quocirca non ſolum timendi nobis magis quàm principes & reges, ſed parentibus honore præferendi meritò ſunt. Nam parentes noſtri ex ſanguinibus & voluntate carnis genuerunt; hi autem nativitatis quæ ex Deo eſt, ſunt nobis cauſæ, [*οἱ δὲ τῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ γεννήσεως ἡμῖν εἰσιν αἴτιοι*] beatæ illius regenerationis, libertatis illius veræ, & gratuitæ adoptionis. Hæc Chryſoſtomus, lib. 3. de ſacerdotio, cap. 5.

9. Auguſtinus lib. 2. contra epiſtolam Permenin-

Ius baptizandi eis ſolis conceſſum eſt, quibus datus eſt ordo presbyteralis.

Capreol. in 4. ſent. diſt. 25. art. 3. & Paludanus, apud Capreolum, ibidem.

Matth. 28: 19.

niani, capite 13. jus dandi baptiſmum & poteſtatem ordinis presbyteralis pro eodem ſumit. Et ibidem ait; Si laicus, nullâ cogente neceſſitate baptiſma dederit, eſſe uſurpationem alieni muneris. Repetit Auguſtini verba Gratianus, cauſ. 5. quæſt. 1. can. *Quod quidam.* ubi auctor Gloſſæ; Hîc (inquit) apertè colligitur, quòd laici non habent jus baptizandi: niſi largè dicatur jus vel poteſtas, id eſt, permiſſio. Hæc ille. At certè verum eſt illud, & in ſcholis receptum axioma; Nullum, ne Papam quidem, poſſe mutare miniſtrum alicujus quem Chriſtus determinavit. Et ſumma eſt ſemper neceſſitas obediendi Deo, & ſervandi ejus inſtitutionem. Non minus autem baptiſmi quàm Euchariſtiæ miniſtros determinavit presbyteros doctores, quibus in Apoſtolis dictum eſt, *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris & Filii & Spiritûs Sancti.* Matth. 28: 19.

Objectio. Quod datum eſt, non poteſt dici non datum.

Solutio. Laicus baptizans, non dat ſacramentum baptiſmi. Vide ſuprà, §. 1.

10. Dices cum Auguſtino; lib. 2. contra epiſt. Parmeniani, cap. 13. Sed etſi nullâ neceſſitate uſurpetur, & à quolibet cuilibet detur, quod datum fuerit non poteſt dici non datum; quamvis rectè dici poſſit illicitè datum.

Reſpondeo; Quod datum eſt, illud haud dubiè datum eſt: at à laico non eſt datum ſacramentum, quod non niſi à ſacerdote datur, ſed tantùm externa quædam lotio peracta eſt, cum quibuſdam externis ritibus. Quemadmodum ſi laicus ordinet, vel Euchariſtiam conſecret, eiſdem ritibus, quibus ordinant & conſecrant ſacerdotes, non poterit dici datus eſſe ab illo verus ordo, aut dari ab eo verum ſacramentum Euchariſtiæ. Nec ſuſtinet ipſe Auguſtinus fidenter aſſerere, baptiſmum dari poſſe ab eis qui nunquam fuerunt Chriſtiani, etiamſi eiſdem verbis ritibuſque utantur; ut ipſe de ſe profitetur, eodem capite, & lib. 7. de baptiſmo contra Donatiſtas, capite 53. Et tamen inviolabiliter verum eſt, quod datum fuerit, non poſſe dici non datum.

Perpetua eſt prohibitionis cauſa.

11. Quod contrà legem fit, inutile & pro infecto habetur, ubi eſt perpetua prohibitionis cauſa, ut ſuprà docuimus §. 1. Perpetua autem prohibitionis cauſa eſt lex Dei ſtans, non mutata ab ipſo Deo, & in qua Deus ipſe non diſpenſavit. Nam homo non poteſt diſpenſare in lege Dei. Extra de reſtitutione ſpoliatorum, cap. 13. *Literas.* Pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non poteſt de jure donore. Extra, de jure Patronatus, cap. 5. *Quod autem.* Et, de conſuetudine, capite quarto. *Quanto.* in Gloſſa. Rectè ſuperius, (§. 2.) monuit Bellarminus, verba ſacramentalia non habere virtutem, ac proinde non eſſe ſacramentalia, niſi quando moventur à Deo ut inſtrumenta: non autem moveri à Deo, ut inſtrumenta, niſi quando pronunciantur ab eo, cui ipſe commiſit.

Pro non dato habetur, quod datur ab illo qui non poteſt de jure dare.

Wittbak.

12. Hæc omnia ſi accuratiùs penſitâſſet Whittakerus noſter, non adeò timuiſſet irritum ſtatuere eum baptiſmum, quem miniſtrâſſent homines vocatione deſtituti. in Controverſia de baptiſmo, quæſt. 3. cap. 5. Chamierus fidenter aſſeverat, baptiſmum à tali collatum, non eſſe ſacramentum, ſed temerariam ludificationem, nullo modo tolerandam in Eccleſia. tom. 4. Panſtratiæ, lib. 5. cap. 14. §. 8.

Chamier.

Cap. 5. §. 10.

13. Nec dubium, quin denuò ſint baptizandi qui prius inani duntaxat lotione, non vero baptiſmi ſacramento tincti fuerunt. Et quamvis non tanta ſit, quantam imaginantur Papiſtæ; magna eſt tamen (ut ſuprà docuimus) hujus ſacramenti neceſſitas, cum inſigni utilitate conjuncta; Quocirca ii ſunt baptizandi, de quibus incertum eſt, an fuerint baptizati, nec ne: uti ſtatutum eſt in Concilio Carthaginenſi quinto, capite 6. & in Concilio Quiniſexto, can. 84. In quibus quod non oſtenditur geſtum, nulla ratio ſinit ut iteratum videatur: inquit Leo primus Papa Romanus, epiſt. 92. ad Ruſticum, cap. 15. & citatur 4. ſent. diſt. 6. D. &, De Conſecratioe, diſtinct. 4. can. *Si nulla.* Simila etiam de hac quæſtione ſcripſit idem Leo, epiſt. 37. ad Leonem Ravennatem Epiſcopum. Idipſum poſtea ſecundum Patrum traditiones obſervari juſſit Gregorius quartus, cujus in eam ſententiam verba citantur in Decreto, De conſecratione, 4. diſt. can. *Parvulos.* Quorum inſiſtens veſtigiis Alexander Papa tertius, De quibus (inquit) dubium eſt, an baptizati fuerint, baptizantur his verbis præmiſſis: Si baptizatus es, non te rebaptizo; ſed ſi nondum baptizatus es, ego te baptizo, &c. Extra, de baptiſmo, cap. 2. *De quibus.* Scotus, laudatâ hac Alexandri ſententiâ, occaſionem ſumit commendandi tres maximas; Et univerſaliter (inquit) in omnibus dubiis, quantum ad materiam, & formam, ſunt tres maximæ. Prima eſt iſta; *Si poſſibilitas adeſt, via tutiſſima eſt eligenda;* Secunda; *Si non adeſt poſſibilitas, via tutiſſima proxima eſt tenenda.* Tertia eſt iſta; *Ceſſante impoſſibilitate, cautè eſt ſupplendum, quod impoſſibilitas prohibebat.* Hæc Scotus, in 4. Sent. diſt. 3. quæſt. 2. num. 10. edit. Antverp. anno Domini 1620.

Ii ſunt baptizandi de quibus incertum eſt; an fuerint baptizati, nec ne.

Sedebat Alexander 3. Papa Rom. anno Domini 1160. & 1170. & 1180.

Tres maximæ, ſeu regulæ, in dubiis.

14. Ex eis autem quæ diſſeruimus, efficitur eos, quos baptizavit quilibet alius qui non ſit presbyter, non accepiſſe verum baptiſmi ſacramentum; neque viâ ordinariâ ſciri certò poſſe, eos eſſe baptizatos; ergo tutiſſimum eſt, ut tales baptizet presbyter. Omnis Epiſcopus presbyter eſt.

De his qui à non presbytero baptizantur.

15. Ne quis autem diſcrepantiam aliquam ſuſpicetur hujus doctrinæ, à doctrina ſuperiùs traditâ de veritate baptiſmi etiam ab hæreticis collati in forma Eccleſiæ, meminiſſe oportet inſtitutam fuiſſe illic comparationem hæretici cum Catholico, non laici cum clerico, aut cujuſcunque alterius cum presbytero: quod hîc fit.

Conſenſio hujus doctrinæ cum doctrina capitis 2. & Cap. 3.

CAPUT. XV.

Quid ſentiendum de eis, qui propter errorem invaleſcentem, qua verum cenſentur accepiſſe baptiſmi ſacramentum, licet non acceperint, non baptizantur.

Cypriani reſponſio

SImilem ſibi oppoſuit quæſtionem olim Cyprianus, qui baptizatos ab hæreticis pro non baptizatis habebat. Sed (inquit) dicit aliquis; Quid ergo fiet de his, qui in præteritum de hæreſi ad Eccleſiam venientes, ſine baptiſmo admiſſi ſunt? Potens eſt Dominus miſericordiâ ſuâ indulgentiam dare, & eos qui ad Eccleſiam ſimpliciter admiſſi, in Eccleſia dormierunt, ab Eccleſiæ ſuæ muneribus non ſeparare. Non tamen, quia aliquando erratum eſt, ideo ſemper errandum eſt: cum magis ſapientibus & Deum timentibus congruat, patefactæ & perſpectæ veritati libenter atque incunctanter obſequi, quàm pertinaciter atque obſtinatè reluctari. Hæc beatus Cyprianus, epiſtola ſeptuageſima tertiâ ad Jubaianum.

Non ideo ſemper errandum eſt, quia aliquando erratum eſt.

Auguſtinus laudat reſponſionem Cypriani.

2. Hanc Cypriani ſententiam laudans Auguſtinus, eâque adverſus Donatiſtas ſe muniens; Nos, (inquit) ſi ad Eccleſiam ſine baptiſmo admittimus, in eo numero ſumus, quibus Cyprianus

nus propter unitatis cuſtodiam ignoſci poſſe præſumſit. Si autem, ſicut jam, ut arbitror, ex his quæ in ſuperioribus libris diximus, manifeſtum eſt, quòd etiam in hæreticorum perverſitate poteſt eſſe Chriſtiani baptiſmi integritas, ſi qui temporibus illis rebaptizaverunt, nec tamen ab unitatis compagine receſſerunt, eâdem dilectione pacis potuerunt ad veniam pertinere, quâ Cyprianus etiam ſine baptiſmo admiſſos ab Eccleſiæ muneribus non ſeparari potuiſſe teſtatur. Hæc Auguſtinus lib. 5. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 2.

De latrone, in paradiſum recepto. 3. His adde, quæ idem Auguſtinus ſcripſit de latrone illo, cui Chriſtus in cruce Paradiſum promiſit; In illo (inquit) latrone quod ex baptiſmi ſacramento defuerat, complevit omnipotentis benignitas; quia non ſuperbiâ vel contemtu, ſed neceſſitate defuerat. libro quarto, de baptiſmo contra Donatiſtas, capite vigeſimo quarto.

Concluſio. 4. Nempe qui in orthodoxæ Eccleſiæ compage manentes non verum accipiunt baptiſmi ſacramentum, eo tamen quod illud accepiſſe cenſeantur, & adulti etiam ſeipſos exiſtiment illud accepiſſe per miniſterium diaconorum, aut laicorum, aut mulierum, aut etiam infidelium; nullâ ſuperbiâ aut contemtu ſacramenti eo carent, ſed miſerandâ quadam ignorantiâ, quam error publicus fovet, & pacis Eccleſiaſticæ neceſſitate, & præſumti reverentiâ ſacramenti, quod ſciunt non eſſe violandum, ſeu iterandum. Ideo non eſt dubitandum, quin in eis quod ex baptiſmi ſacramento deeſt, compleat omnipotentis benignitas. Non tamen, quia aliquando erratum eſt, ideò ſemper errandum eſt.

CAPUT. XVI.

De effectu baptiſmi in parvulis.

Utrùm omnes fidelium pueri in infantia baptizati, juſtificati ſint in baptiſmo, & ex Deo geniti, adeóque Deo reconciliati, peccatumque originale eis remiſſum ſit; nec ne.

Vide quæ de obice dicta ſunt ſuprà, lib. 9. cap. 2. §. 14. NOn obſtat obex privativus; quia nati ſunt in fœdere: neque adhuc per ætatem ponere poſſunt obicem poſitivum. Et (ut loquitur Concilium Valentinum, celebratum anno Domini 855.) in Eccleſiæ ſacramentis nihil eſt caſſum, nihil ludificatorium, ſed prorſus totum verum, & ipsâ ſui veritate ac ſinceritate ſubnixum. *In Sacramentis nihil eſt caſſum, nihil ludificatorium.* Unde ſequi videtur, eos omnes eſſe verè juſtificatos. Quod etiam viris quibuſdam Catholicis, non ſolùm veteribus, ſed etiam recentioribus placuiſſe comperio. Quibus quando à Pontificiis & Remonſtrantibus hæc objicitur inſtantia apoſtaſiæ juſtificatorum, ſeu fidelium, quia multi fidelium filii, in infantia baptizati, impiè poſtea vivunt & pereunt, adeóque ſunt reprobi: *Reſponſio Davidis Parei, & Roberti Baronii.* Reſpondent, controverſiam non eſſe de fide illa potentiali & inclinativâ infantum, neque de perſeverantia fidei infantum; eos enim nec perſeverare, nec deficere, propriè loquendo poſſe, ſed de perſeverantia fidei adultorum, quorum fides eſt habitualis & actualis fiducia promiſſionis Euangelii, nondum cadens in infantes: & perſeverare vel deficere eſſe propriè adultorum. Et inde ſtatuunt, omnes Eccleſiæ infantes per baptiſmum juſtificari, regenerari per Spiritum Sanctum, pro modulo ætatis ſuæ: ſalvo Dei conſilio, quod in adulta ætate ſe patefacere ſolet. Ita beatæ memoriæ præceptor meus *D. Pareus*, contra Bellarm. lib. 3. de juſtificatione, cap. 14. ad rationem ſecundam, pag. 883. & 884. quem ſequitur reverendus & doctiſſimus meus collega *D. Robertus Baronius*, diſputatione de originali peccatò, ſect. 14.

De controverſiâ perſeverantiæ. 2. Certè verum eſt quod ajunt de controverſia perſeverantiæ, quatenus ea connectitur cum quæſtione de certitudine propriæ electionis & ſalutis, quam ex fide propriâ per dilectionem operante, & ex Dei promiſſionibus colligunt fideles adulti. De infantibus autem baptizatis, novit quidem Deus, quinam ejus ſint; at nondum ipſi eam habent actualem notitiam & fidem, ex qua ſuam colligere poſſint electionem & ſalutem. *Indicium electionis infantum.* Sed quinam ex eis electi ſint, qui non electi, eventus declarat: nam ſi in fœdere nati, fœdus nunquam actualiter tranſgrediantur, ut qui in ætate infantili moriuntur; vel ſi fide propriâ per charitatem operante juſtificentur jam adulti, certum eſt eos eſſe electos: ſi horum neutrum eis contingat, neque unquam aliquo modo viſibili, vel inviſibili, in participationem fœderis aſſumantur, reprobi ſunt.

Reſponſio Auguſt. & Proſperi & Concilii Valentini. 3. Auguſtinus & Proſper omnes infantes baptizatos dicebant juſtificari, adeóque eis remitti peccatum originale in baptiſmo. Idem poſtea docuerunt Patres Valentini, in Concilio Valentino (anno Domini 855.) capite 5. *Diſſenſio Auguſtini & Proſperi.* At Auguſtinus remiſſionem tantùm revocabilem & infallibiliter revocandam concedebat infantibus reprobis. Proſper autem ajebat, eſſe irrevocabilem.

Auguſt. Redeunt dimiſſa peccata. 4. Redire dimiſſa peccata, ubi fraterna charitas non eſt, nec prodeſſe oſori fratris & in odio perſeveranti, acceptam in baptiſmo remiſſionem peccatorum, ſed in caput ejus propter odiorum perſeverantiam rurſus omnia replicari, Auguſtinus ait, apertiſſimè doceri in Euangelio de ſervo illo debitore decem millium talentorum. *Matth. 18. 27, 34.* libro primo, de baptiſmo contra Donatiſtas, capite 12.

Remiſſio peccatorum irrevocabilis. Vide ſuprà c. 3. §. 25. & §. 27. 5. Idem Pater, lib. 3. de baptiſmo cap. 17. ait, Sacramenti integritatem ubique cognoſci, ſed ad peccatorum illam irrevocabilem remiſſionem extra unitatem Eccleſiæ non valere, nec in hæreſi aut ſchiſmate conſtituto, nec intus poſito, ſi adverſum ſe ipſe per vitam peſſimam teneat debita peccatorum, etiamſi per ipſius columbæ miniſterium baptizetur.

Adulto impio & impœnitenti nihil prodeſt baptiſmus, quem olim accepit cum eſſet parvulus. 6. Et alibi; Cæterùm (inquit) quis ignorat, quòd baptizatus parvulus, ſi ad rationales annos veniens non crediderit, nec ſe ab illicitis concupiſcentiis abſtinuerit, nihil ei proderit quod parvus accepit. Verumtamen ſi percepto baptiſmate de hac vita emigraverit, ſoluto reatu cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manens in æternum, juſtificatos præſentiâ Creatoris illuminat. Hæc Auguſt. lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 20. Si nihil ei proſit quod accepit; ergo jam neque ad originalis, neque ad alterius cujuſcunque peccati remiſſionem: imò cui nihil prodeſt, ei nocet accepiſſe Sacramentum, ſi ſuâ actuali ingratitudine, illud inutile ſibi faciat.

Alii Patres idem cum Auguſtino ſentientes. 7. Baſil. Comm. in cap. 1. Eſai. verſ. 14. ait, οὐδὲν ὄφελος ἀδικημάτων συγχωρουμένων τῷ ἔτι ἀδικοῦντι, καὶ ἀκολαστημάτων ἀφιεμένων τῷ ἔτι ἀκολασταίνοντι, id eſt, ex iniquitatibus condonatis nihil accedit utilitatis ei, qui adhuc iniquè agit; neque ex remiſſis intemperantiæ flagitiis ei, qui adhuc in eiſdem laſciviæ vitiis verſatur. Idem

de peccatorum reditu, quoad reatum & debitam pœnam, docuerunt Ambroſius, & Gregorius, & Beda, & Rabanus Maurus; quorum teſtimonia citantur à Lombardo, 4. ſentent. diſtinct. 22. & à Gratiano, de pœnitentia, diſtinctione 4. Item Hilarius, & Chryſoſtomus, & Theophylactus, in cap, 18. Matthæi.

Diverſa ſententia Proſperi.

8. Aliter Proſper ad capitula Gallorum, capite ſecundo, ubi ait; Omnem hominem, qui credens in Patrem & Filium & Spiritum Sanctum regeneratur in baptiſmo, tam à propriis peccatis, quæ malâ voluntate & actione contraxit, quàm ab originali, quod à Parentibus traxit, abſolvi. Si autem poſt baptiſmum recedat à Chriſto, & alienus à gratiâ finiat hanc vitam, in perditionem cadere, adeóque nunquam fuiſſe electum à Deo, nunquam prædeſtinatum, nunquam ab æterna perditione diſcretum. Non tamen in peccatum quod remiſſum eſt, recidere, nec in originali peccato damnari: ſed propter poſtrema crimina eâ morte affici, quæ ei propter illa, quæ remiſſa ſunt, debebant. Et cap. 3. de eiſdem deſertoribus loquens; Licet (inquit) fuerint renati, fuerint juſtificati, ab eo tamen qui illos tales præſcivit, non ſunt prædeſtinati. Hæc Proſper.

Lombard.
Gratian.

9. Lombardus ait, utrique parti quæſtionis probatos favere doctores; ideo lectori liberum reliquit judicium. 4. ſentent. diſtinct. 22. at Gratianus eam de peccatorum reditu affirmat eſſe favorabiliorem, eo quod pluribus roboretur auctoritatibus, & evidentiore ratione firmetur. de pœnitentia, diſtinctione quartâ, can. *qui recedit*, §. *verum illa*. Certum eſt autem, peccata abſolutè dimiſſa non redire; quia hoc eſt donum Dei ſine pœnitentia, neque poteſt hominum incredulitas fidem Dei evacuare; ut rectè argumentantur ſcholaſtici ſententiarii, contra dimiſſionis abſolutæ revocabilitatem, in 4. ſentent. diſt. 22. Sed eſt dimiſſio quædam conditionalis, quæ conditione non præſtitâ fit inutilis, & pro non datâ jure cenſetur. Hanc intellexerunt Auguſtinus, & alii Patres, quando dixerunt, redire peccata dimiſſa.

Remiſſio abſoluta.
Remiſſio conditionata.
Vide ſuprà cap. 3. §. 29.

Auguſtini ſententia potior.

10. Et ſanè illa Auguſtini, aliorumque, de peccatorum reditu ſententia magis concordat cum doctrina Apoſtoli de objecto prædeſtinationis ſeu electionis & reprobationis, quod, exemplo (ſive proprio, ſive ſimili) declaravit illorum geminorum; *de quibus, nondum natis, cum neque boni quippiam feciſſent, neque mali, ut propoſitum Dei quod eſt ſecundùm ipſius electionem, non ex operibus, ſed ex vocante, maneret, dictum eſt Rebeccæ eos in utero geſtanti;* Major ſerviet minori. *ſicut ſcriptum eſt;* Jacob dilexi; Eſau autem odio habui. Rom. 9. 11, 12, 13. & paulo poſt; *An non habet poteſtatem figulus luti, ut ex eadem maſſa faciat, aliud quidem vas in honorem; aliud verò in contumeliam?* verſ. 21. in quæ verba Auguſtinus, epiſt. 105. Quia (inquit) univerſa iſta maſſa meritò damnata eſt, contumeliam debitam reddit juſtitia, honorem donat indebitum gratia. Et infra; Sed ſi vaſa ſunt iræ, quæ perfecta ſunt ad perditionem, quæ illis debita redditur, hoc ſibi imputent; quia ex ea maſſa facta ſunt, quam propter unius peccatum, in quo omnes peccaverunt, meritò Deus juſtéque damnavit. Si autem vaſa ſunt miſericordiæ, quibus ex eadem maſſa factis ſupplicium debitum reddere noluit, non ſe inflent, ſed ipſum glorificent, qui eis miſericordiam non debitam præſtitit. *Et poſtea*; Nec de inſcrutabilibus judiciis ejus audeant judicare, cur in una eademque cauſa, ſuper alium veniat miſericordia ejus, ſuper alium maneat ira ejus. Qui enim ſunt iſti qui reſpondeant Deo? *Et paulo poſt*; Quid enim diligebat in Jacob, antequam natus feciſſet aliquid boni, niſi gratuitum miſericordiæ ſuæ donum? Et quid oderat in Eſau, antequam feciſſet aliquid mali, niſi originale peccatum? Nam neque in illo diligeret juſtitiam, quam nullam ipſe fecerat; neque in iſto odiſſet naturam, quam bonam ipſe perfecerat. Mirum autem cum his coarctantur anguſtiis [Pelagiani,] in quanta ſe abrupta præcipitent, metuentes retia veritatis. Ideo (inquiunt) nondum natorum alium oderat, alium diligebat; quia eorum futura opera prævidebat. Quis iſtum acutiſſimum ſenſum defuiſſe Apoſtolo non miretur? Hoc quippe ille non vidit, quando ſibi velut adverſantis objectâ quæſtione, &c. Hæc Auguſtinus, epiſtola 105. ad Sixtum. Eandem doctrinam poſſim inculcat in ſuis ſcriptis contra Pelagianos. Quam & illorum temporum Romani Pontifices, & Concilia contra Pelagianam hæreſin ejuſque reliquias celebrata comprobarunt, & Eccleſia deinceps retinuit: ut fuſius demonſtravimus libro octavo, hujus operis. ubi exhibuimus hiſtoriam Pelagianam.

Rom. 9. 11, 12, 13. 21.
Iacobum dilexi, Eſavum autem odio habui. Rom. 9. 13.

Reprobi non juſtificantur in baptiſmo.

11. Jam, ſi Eſavo in circumciſione, & Chriſtianorum infantibus reprobis in baptiſmo remiſſum ſit, remiſſione abſolutâ, originale peccatum, & ſint jam in ſanguine Chriſti juſtificati, & reconciliati Deo per mortem Filii ejus; tollitur objectum odii, & evacuatur decretum primæ diſcriminationis: cujus objectum non in ſubſequentibus operibus, ſed in communi originali maſſa quærendum eſt. Nec eſt mobile, aut ambulatorium, illud decretum; ſed fixum, atque immotum. Sunt autem quidam, qui filii Dei, propter ſuſceptam vel temporalem gratiam, dicuntur à nobis; nec ſunt tamen Deo. ut loquitur Auguſtinus, lib. de correptione & gratia, capite nono. Proclamat vates, & repetit Apoſtolus. *Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates*, Pſal. 32. Rom. 4. & idem Apoſtolus ait; *Commendat autem ſuam charitatem erga nos Deus, quòd cùm adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus ſit. Multò igitur magis nunc juſtificati in ſanguine ipſius, ſalvabimur per ipſum ab ira. Nam ſi, cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filii ejus; multo magis reconciliati ſalvabimur in vita ejus. Neque id ſolum; verùm etiam gloriamur in Deo per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem nunc reconciliationem accepimus*. Roman. 5. ubi hanc doctrinam etiam ad parvulos exporrigit. Et poſtea in eadem epiſtola; *Quos autem juſtificavit, hos & glorificavit*. Rom. 8: 30. *Nam ſine pœnitentiâ* (ἀμεταμέλητα) *ſunt dona & vocatio Dei*. Rom. 11: 29. Ex his & ſimilibus oraculis efficitur, eos qui non ſalvantur ab ira, qui non glorificantur, qui non ſunt beati, non eſſe ex eorum numero, quos hoc nomine beatos ſcriptura pronunciat, quod eis remiſſæ ſint iniquitates, non eſſe juſtificatos in ſanguine Chriſti, non accepiſſe reconciliationem per eum. Johannes Apoſtolus ait; *Ex nobis exierunt: ſed non erant ex nobis; nam, ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum. Sed ut manifeſti ſint, quoniam non ſunt omnes ex nobis*. 1 Joan. 2: 19. Item; *Quiſquis natus eſt ex Deo, peccatum non facit; quoniam ſemen ipſius in eo manet: & non poteſt peccare; quoniam ex Deo natus eſt*. 1 Joan. 3. 9. Qui igitur exierunt, & in peccatis ſuis moriuntur, non fuerunt ex Deo nati, (ſeu ex Spiritu Sancto renati) non habuerunt illud ſpirituale ſemen, non fuerunt ex filiis Dei, qui verè ejus filii ſunt.

Vide ſuprà lib. 8. c. 21.
Pſal. 32. 1.
Rom. 4. 7.
Rom. 5. verſib. 8. 9, 10, 11.
Rom. 8. 30.
Rom. 11. 29.
1. Ioan. 2. 19.
1. Ioan. 3. 9.

12. His

Reſponſio ad quæſtionem propoſitam in titulo capitis.

12. His præmiſſis; ad propoſitam quæſtionem, de effectu baptiſmi in parvulis, Reſpondeo: vocatio & juſtificatio bifariam conſiderantur, vel ſecundùm propoſitum, & præſcientiam, Dei; vel ſecundùm tenorem fœderis Dei. Non pugnant iſta inter ſe, ſed variè diſtinguuntur; Nam propoſitum Dei occultum eſt; fœdus prædicatione Euangelii patefactum eſt: Propoſitum abſolutum eſt, fœdus conditionatum: propoſitum eſt infallibiliter efficax, & effectum reddit quicquid propoſuit; & præſcientia, etſi non efficiat quæ præſcit, falli tamen non poteſt: at fœdus per hominis illud reſpuentis ingratitudinem ſæpe violatur, & res fœdere promiſſa non evenit.

Diſtinctiones, quibus propoſitum & fœdus inter ſe diſtinguuntur.

13. Sacramenta ſunt inſtituta, non ut ſint ſigilla propoſiti vel præſcientiæ Dei, ſed ut ſint ſigilla fœderis Dei, & mediante fœdere nos etiam ducant ad propoſitum. Neque plus ſignant ſacramenta, quàm verbo fœderis promiſſum eſt. Si dicas, fœdus novum etiam abſolutis promiſſionibus conſtare, prout apud Jeremiam proponitur, & in epiſtola ad Hebræos repetitur; ubi ipſa etiam conditionis præſtatio promittitur, credituros ſcilicet & perſeveraturos, Reſpondeo, promiſſiones illæ abſolutæ ad ſolos pertinent electos, qui nobis in antecesſum non innoteſcunt, ideo conditionata illa fœderis prædicatio ad totam vocatorum multitudinem uſurpata eſt ab ipſo Chriſto, ejuſque diſcipulis, nobiſque injuncta, *qui crediderit, ſalvus erit. Qui perſeveraverit uſque in finem, ſalvus erit.* Huic præconio qui auſcultant atque obediunt, illi ex abſolutis illis promiſſionibus ſciant, ſe non ſuis viribus ſed ſpeciali Dei munere obedire, & in ſolo Domino glorientur. Qui autem contemnunt, ſciant, ſuo ſe vitio privari promiſſâ beatitudine.

Sacramenta ſunt ſigilla fœderis. Objectio. Ierem. 31: 33. & cap. 32. verſib. 39. 40. Hebr. 8: 10. Reſponſio. Rom. 10: 9. Matth. 24: 13.

14. Ubicunque igitur debito modo ſuſcipitur verbum fœderis prædicatum, ibi ad ſalutem audientium exſerit ſuam efficacitatem: at auditoribus obicem ponentibus, damnationem adauget. Sic ſacramenta, ſeu ſigilla fœderis, eis ſolis ſunt ſalutifera, in quibus conditio fœdere requiſita exſiſtit: ſive illa conditio in præſenti adſit, ſive poſtmodum ſequutura ſit. Nam tunc demum prodeſt ſacramentum, quando adeſt vel acceſſit conditio fœderis. Sunt enim hæc ſigilla appenſa præconio, ſeu diplomati, fœderis conditionati. Neque rem ſignificatam pollicentur, aut exhibent, niſi ſub conditione. Ideo non omnes, qui accipiunt ſacramentum, potiuntur etiam re ſacramenti. Sed quæ vox *fœderis* ſub conditione prædicati, idem eſt ſenſus ſacramenti; nempe ſi conditionem fœderis habeas, ſi in Dei fœdere exſiſtens nunquam illud tua perſonali prævaricatione deſeras, vel ſaltem non finaliter deſeras, hoc tibi certiſſimum pignus eſt irrevocabilis remiſſionis peccatorum, vitæque æternæ: alioqui ſi conditione fœderis deſtituaris, ſi Dei fœdus finaliter deſerueris, nihil tibi proderit hoc ſacramentum, neque ad peccati ullius abſolutam remiſſionem, neque ad æternam ſalutem, ſed potiùs majori damnationi eris obnoxius, ex profano contemtu ſuſcepti ſacramenti.

Sacramenta ſalutifera ſunt eis ſolis, in quibus exſiſtit conditio fœdere requiſita. Secundùm vocem fœderis ſe habent ſacramenta.

15. Hanc conditionalem remiſſionem, non ſolùm memorati Patres, ſed & alii poſtea celebres Theologi tenuerunt: & videtur communis fuiſſe multorum doctrina illo tempore, quo conditum eſt illud diſtichon, quod apud Bonaventuram in 4. ſentent. diſtinct. 22. art. 1. quæſt. 1. & Thomam, 3. part. quæſt. 88. artic. 2. legitur:

Supra, 9. 7.

Fratres odit, apoſtata fit, ſpernitque fateri,
Pœnituiſſe piget, priſtina culpa redit.

In hac etiam ſententia apertè fuit *Præpoſitivus*, quem magnum clericum vocat *Bonaventura*, loco citato. Et D. *Pareus*, Commentario in Parabolam de ſervo debitore decem millium talentorum, ait: Hoc tantùm vult parabola; Deum eis qui fratribus non remittunt, non remiſſurum: & remiſſionem divinam habere annexam conditionem remiſſionis noſtræ. Qui igitur non remittunt fratribus, revera remiſſionem nunquam acceperunt; proinde nec habuerunt. Et D. *Robertus Baronius*, in ſua diſputatione Theologica, de vero diſcrimine peccati mortalis & venialis, parte 1. ſectione 2. §. 5. & ſect. 3. aſſertione 2. affirmat, omnia reproborum peccata eſſe mortalia, non tantùm ex merito, ſed etiam ab eventu; quia videlicet æternâ morte actu puniuntur. Unde efficitur, nullum reprobi hominis peccatum eſſe abſolutâ remiſſione ſublatum. Et ita ſe ſentire, ipſe chariſſimus collega mihi coràm profeſſus eſt. Quocirca quæ de juſtificatione baptizatorum ſcripſerunt hi doctores, ea cum hac interpretatione accipienda ſunt.

Matth. 18: 24. &c.

16. Conditionatam & revocabilem, certóque in Dei præſcientia revocandam remiſſionem, accepit ſervus ille nequam debitor decem millium talentorum, id eſt, accepit ſigillum regium, ſeu ſacramentum, remiſſionis peccatorum. Matth. 18. & temporarii illi, qui ſemen verbi ſuſceperunt in terra petroſa, vel ſenticoſa. Matthæi 13. Abſolutam & nunquam revocandam, atque adeò non ſolùm ſacramentalem aut amiſſibilem, ſed etiam realem & fixam peccatorum remiſſionem accipiunt omnes illi ſanctificati, de quibus dixit Dominus, *Peccatorum & iniquitatum eorum non recordabor amplius*, Hebræos 10: 14, 17. Item, *Hæc eſt autem voluntas ejus, qui miſit me, Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo; ſed reſuſcitem illud in noviſſimo die.* Johannis 6: 39. & quos Dominus in parabola ſeminantis aſſimilat terræ bonæ.

Servus nequam debitor decem millium talentorum. Matth. 18: 24. &c. Temporarii. Matth. 13: 21. Verè juſtificati. Hebr. 10: 14. 17. Ioan. 6: 39. Matth. 13: 23. & Luc. 8: 5.

17. Qui autem non acceperunt remiſſionem æternam, illi non acceperunt illud Dei ſemen inamiſſibile, de quo loquitur Apoſtolus 1 Joannis 3: 9. qui ſemen illud permanens non acceperunt, non ſunt ex Deo nati; nam, ut ibidem docet Joannes, *Quicunque ex Deo nati ſunt, in eis manet ſemen ejus; nec poſſunt peccare.* Non ſinet eos Deus totaliter, aut finaliter, Chriſtum deſerere, vel in peccatis ſuis perire. Reprobi igitur, utcunque regenerentur & Chriſto incorporentur, quoad ſacramenti ſuſceptionem, vel quoad temporalem illam petroſis & ſpinoſis cordibus communem gratiam: non tamen accipiunt cor molle, & mundum; nec ſunt ex numero illorum ſanctificatorum, quos Chriſtus unâ oblatione conſummavit in perpetuum, quorum peccata & iniquitates Deus non recordabitur ampliùs, Hebr. 10: 14, 17. Non ſunt ex Deo nati. Quamvis per ſanguinem fœderis ſint ſacramentaliter ſanctificati, & quoad temporarium quendam guſtum participes facti ſint Spiritûs Sancti. Hebr. 6: 4, 5. & capite 10. verſ. 29. Vide ſuprà, cap. decim. paragraphum decimum nonum, & ſequent. uſque ad paragraphum vigeſimum ſextum, in vindiciis rationis quintæ, ad objectionem quintam, reſp. 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8.

Dei ſemen inamiſſibile. 1 Ioan. 3: 9. Hebr 10: 14. 17. Hebr. 6: 4, 5. & cap. 10. v. 29.

18. Dices; Si reprobi infantes in eodem ſtatu mo-

Object. 1.

morerentur, in quo ſunt poſt baptiſmum, ſalvarentur. ergo ſunt poſt baptiſmum in ſtatu plenariæ juſtificationis, & requiſitæ ſanctificationis: cum abſque hoc ſtatu nemo ſalvetur.

Solutio.

Reſpondeo: Nego antecedens, de ſtatu intellectum: nam quicunque ſalvatur, eſt in ſtatu remiſſionis abſolutæ & irrevocabilis, & habet ſemen illud Dei manens in ſe, ſemperque manſurum: at in hoc ſtatu non ſunt infantes reprobi poſt baptiſmum. Antecedens autem ſupponit impoſſibile, ſi intelligatur de obitu infantium in ætate infantili; ut dicetur ad ſequentem objectionem.

1. Ioan. 3: 9.

Object. 2. Omnis fidelium infans accepto baptiſmo ſtatim moriens, ſalvatur.

19. Dices; Quicunque fidelium infans ſtatim poſt baptiſmum, ante uſum rationis moritur, ſalvatur; ergo ſi eorum infans reprobus ſtatim poſt baptiſmum moriatur, ante uſum rationis, ſalvatur.

Reſp.

Vide ſupra, c. 10. §. 17. & §. 18. & §. 19. & §. 20. & §. 21.

Reſp. Conſequens ſupponit *ἀσύςατα*. Nam impoſſibile eſt, eundem eſſe reprobum, & eſſe fidelium parentum infantem baptizatum, morientem ante uſum rationis. Sicuti ſuprà prolixè oſtenſum eſt. Perinde ac ſi quis ita argumentetur: Quicunque adultus credit & perſeverat, ſalvatur; ergo, ſi adultus reprobus credat & perſeveret, ſalvatur. Vel ſic: Qui in Domino moriuntur, ſunt beati; ergo, ſi reprobus moriatur in Domino, eſt beatus. Conſequens hypotheticè verum eſt. At hypotheſis abſurda eſt: datoque uno abſurdo, multa ſequuntur. Da mihi reprobum, qui fidelibus prognatus parentibus, & baptizatus, ſtatim in infantia decedat ex hac vita; vel qui adultus credat fide vivâ, & perſeveret; vel qui in Domino moriatur; & concedam, reprobum illum ſalvari, adeóque non eſſe reprobum. Quod equidem fateor eſſe abſurdum, ſed abſurdam præſupponit hypotheſin.

Vide ſup. c. 10. §. 21.

Rom. 11: 33.

Pſal. 92: 16.

Rom. 9: 14.

20. Neque fas hominibus litigare cum Deo quod verbum ſuum prædicari & ſacramenta adminiſtrari faciat hominibus reprobis, quos novit ſuâ ipſorum ingratitudine inutilia ſibi redituros illa Dei munera. *Nam inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & impervestigabiles viæ ejus. Neque eſt apud Deum iniquitas.*

Digitized by Google

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER UNDECIMUS, DE EUCHARISTIA.

CAPUT. I.

De manducatione ſacramentali & ſpirituali.

De manducatione ſacramentali & ſpirituali.

Vide infra cap. 6. §. 7. & cap. 12. §. 42. & cap. 18. §. 28.

TRita & apud omnes recepta eſt diſtinctio *manducationis ſacramentalis & ſpiritualis.* Sed eam aliter interpretantur Tranſſubſtantiarii, & quidam alii; aliter veteres Patres, & noſtri doctores. Illi ajunt, ipſum Chriſti corpus & ſanguinem inviſibiliter quidem, attamen verè ac realiter propriè in ſeipſo ſumi ore corporeo, & in ventriculum tranſmitti, ab omnibus communicantibus, tum dignis tum indignis: & hanc vocant manducationem ſacramentalem; quam tamen ſine conjuncta ſpirituali manducatione inutilem & noxiam eſſe profitentur. Spiritualem verò manducationem ſolis bonis tribuunt; eamque ſemper ſalutarem eſſe fatentur, ſive ſola ſit, ſive cum ſacramentali conjuncta. ſpiritualis manducatio eſt ſecundùm eos, quâ Chriſto fide & charitate unimur, ore cordis Chiſtum recipimus. id quod fieri poteſt, vel ſeorſum extra uſum Euchariſtiæ, vel cum eſu ſacramentali. Sic docent Lombardus, ejuſque interpretes, libro quarto ſententiarum, diſtinctone nonâ, & canoniſtæ in gloſſa, de conſecratione, diſtinctione ſecundâ, canone *quid eſt.* & can. *Et ſancta.* & can. *quia paſſus.* Et Concilium Tridentinum, ſeſſ. 13. capite 8. & can. 8. & Chemnitius ibidem in Examine. *Spiritualis ſumtio (quæ verâ fide percipitur) ſine ſacramentali (ubi non eſt contemtus religionis) ſufficit.* inquit Hugo à S. Victore, in Speculo Eccleſiæ, cap. 7.

2. De ſpirituali quidem manducatione, ejuſque neceſſitate, conſentimus: at manducationem ſacramentalem longè alio ſenſu intellexit Auguſtinus, qui manducationem ſacramentalem opponit manducationi veræ ac reali, viſibilem inviſibili: ſolam autem manducationem ſpiritualem vocat inviſibilem, veram, realem: qui verò non manducant ſpiritualiter, ſed tantummodo ſacramentaliter, eos negat verè ac re ipſa manducare Chriſti carnem; ſed ait, eos ſacramento tenus, & quoad viſibile ſacramentum duntaxat manducare; ſicut illi, qui olim in deſerto manducaverunt manna, & mortui ſunt.

3. Nec iſti ergo (inquit) dicendi ſunt manducare corpus Chriſti; quoniam nec in membris computandi ſunt Chriſti. Auguſtinus, libro vigeſimo primo de Civitate Dei, capite vigeſimo quinto. Et ne cavillentur adverſarii, excludi illic malos non à reali, ſed à ſpirituali manducatione; loquatur ipſe Auguſtinus, verborum ſuorum optimus interpres, qui ibidem hæc ſubjungit; Denique ipſe dicens; *qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo;* oſtendit, quid ſit non ſacramento tenus, ſed revera, corpus Chriſti manducare, & ejus ſanguinem bibere. Hæc ibi.

Qui non ſunt membra Chriſti, non manducant ejus corpus.

Non ſacramento tenus; ſed re vera.

4. Idem etiam, tractatu vigeſimo ſexto in Evangelium Johannis; Manducaverunt manna ibi multi qui Domino placuerunt, & mortui non ſunt. quare? quia viſibilem cibum ſpiritaliter intellexerunt, ſpiritaliter eſurierunt, ſpiritaliter guſtaverunt, ut ſpiritaliter ſatiarentur. Nam & nos hodie accepimus viſibilem cibum: ſed aliud eſt ſacramentum, aliud virtus ſacramenti. ——— Hunc panem ſignificavit Manna, hunc panem ſignificavit altare Dei. Sacramenta illa fuerunt in ſignis diverſa, ſed in re quæ ſignificatur paria ſunt. ——— Omnes eandem eſcam ſpiritalem manducaverunt. Spiritalem utique eandem; nam corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud; ſpiritalem verò, quam nos. ——— Petra autem erat Chriſtus. inde panis, inde potus. Petra Chriſtus in ſigno; verus Chriſtus in verbo & carne. ——— Ut, ſi quis manducaverit ex ipſo, non moriatur. Sed quod pertinet ad virtutem ſacramenti, non quod pertinet ad viſibile ſacramentum. qui manducat intus, non foris; qui manducat in corde, non qui premit dente. ——— qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in illo. Hoc eſt ergo manducare illam eſcam, & illum bibere potum, in Chriſto manere, & illum manentem in ſe habere. Ac per hoc qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, proculdubio nec manducat ſpiritaliter carnem ejus, nec bibit ejus ſanguinem; licet carnaliter & viſibiliter premat dentibus ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti: ſed magis tantæ rei ſacramentum ad judicium ſibi manducat, & bibit; quia immundus præſumſit ad Chriſti accedere ſacramenta, quæ aliquis non dignè ſumit, niſi qui mundus eſt. Hæc ibi.

Viſibilem cibum ſpiritaliter intelligere, &c.

Aliud eſt ſacramentum: aliud virtus ſacramenti.

Petra Chriſtus in ſigno.

Manducare intus in corde.

Mali ſacramentum corporis Chriſti ſumunt ad judicium ſibi.

5. Item, tractatu vigeſimo ſeptimo in idem Euangelium: Signum, quia manducavit & bibit, eſt, ſi manet & manetur, ſi habitat & inhabitatur, ſi hæret & non deſeratur. ———

ſanguinem virtute ſacerdotalis conſecrationis realiter continens. Et ibidem; Quòd (inquit) ſit ſacramentum, probatur ex definitione ſacramenti; quia eſt ſignum ſenſibile ex inſtitutione Divina effectum gratuitum efficaciter ſignificans. Sunt enim ſpecies panis, & vini, ſignum ſignificans, &c. Magiſtrum autem excuſat, quòd impropriè loquutus ſit, vocans corpus Chriſti ſacramentum. Ad magiſtrum (inquit) dicitur; Cum corpus Chriſti dicitur ſacramentum & res; ſacramentum accipitur largè, pro ſigno ſacræ rei, & non propriè. Hæc ille.

Lombardum excuſa: Biel.

Refellitur excuſatio.

7. At non iſta idonea excuſatio. Nam. 1. Non debuit magiſter ludere æquivocatione. 2. Caro Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini non eſt ſacramentum, largè & impropriè ſumtum pro ſigno rei ſacræ; omne enim tale ſacramentum, ſeu ſignum, eſt res præter ſpeciem, quam ingerit ſenſibus, aliud aliquid ex ſe faciens in cogitationem venire. ſicut ex Auguſtini lib. ſecundo de doctrina Chriſtiana, capite primo, monet ipſe Lombardus, libro quarto ſententiarum, diſtinctione prima: qualia fuerunt ſacrificia carnalia, & obſervantiæ cerimoniales veteris legis; ut ibidem docet Lombardus. & ante eum Auguſtinus, Sacrificium (inquit) viſibile inviſibilis ſacrificii ſacramentum; id eſt, ſacrum ſignum eſt. lib. 10. de civitate Dei; cap. 5. Caro autem Chriſti in Euchariſtia non objicitur ſenſui.

Concilii Tridentini error inexcuſabilis.

8. Abſurdè igitur & doloſè Tridentini, Seſſione dicima tertia, de ſacramento Euchariſtiæ diſſerentes, decernunt latriæ cultum huic ſanctiſſimo ſacramento exhibendum: capite quinto. cum tamen fateantur, hoc eſſe ſanctiſſimæ Euchariſtiæ cum cæteris ſacramentis commune, quòd ſit inviſibilis gratiæ forma viſibilis. capite tertio. Neque eos excuſat commentum realis præſentiæ; nam etiam eâ conceſſâ, non inde ſequeretur carnem Chriſti inviſibiliter in ſacramento præſentem, eſſe ipſum ſacramentum. Alia eſt quæſtio de præſentia rei: alia verò de ipſo ſacramento, cujus res præſens dicitur. Dices, eos impropriè loquutos eſſe. at annon hîc maximè opus erat terminis propriis. Præterea aliquid ſenſu inproprio appellationem accipit ſacramenti, vel qua ſacrum ſignum præter ſpeciem, quam ſenſibus ingerit, aliud aliquid ex ſe faciens in cogitationem venire: vel per figuram illam, quâ rei ſignificatæ inditur vocabulum *ſigni*, quomodo de Chriſto ait Apoſtolus, *Paſcha noſtrum pro nobis ſacrificatum, eſt Chriſtus.* 1 Corinth. 5:7. Priore ſenſu caro Chriſti in Euchariſtia non poteſt dici ſacramentum: ut ex ſuperioribus patet. Poſteriorem ſenſum non intendunt Tridentini: nam & nos fatemur, Chriſto, qui eſt ſacramenti hujus res & veritas, deberi cultum latriæ: ſed volunt illi, adorari carnem ſubſtantialiter contentam ſub ſpecie panis: nos ſedentem in Cœlo.

1 Corinth. 5:7.

Vindicatur Dionyſius.

9. Poſteriore ſenſu Dionyſius Chriſtum compellans, utitur nomine ſacramenti, libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, capite tertio, in parte tertiâ illius capitis. ubi poſtquam dixit, ſe penitiorem ſacramenti Euchariſtiæ contemplationem, Jeſu duce, Ἰησοῦ φωταγωγοῦντος, ingreſſurum, ſtatim ad Jeſum orationem dirigens exclamat, ἀλλ᾽ ὦ θειοτάτη καὶ ἱερὰ τελετή, &c. Sed ô tu divinum ſanctiſſimúmque ſacramentum, &c. In quæ verba, Georgius Pachymeres, Dionyſii Paraphraſtes, ὡς ἐμψύχῳ γὰρ (inquit) αὐτῇ [τῇ τελετῇ] διαλέγεται, καὶ εἰκότως, καθὰ καὶ ὁ Θεολόγος μέγας Γρηγόριος, ἀλλ᾽ ὦ πάσχα τὸ μέγα καὶ ἱερόν· τὸ ἡμέτερον γὰρ πάσχα καὶ ἡ τοιαύτη ἱερὰ τελετὴ αὐτός ἐστιν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριςός, πρὸς ὃν ποιεῖται τὸν λόγον ὁ ἅγιος [Διονύσιος,] ἵνα ἀποκαλύψῃ. &c. id eſt; ipſum [*ſacramentum*] alloquitur tanquam animatum, & jurè: quemadmodum & magnus Gregorius Theologus *dixit*, Cæterùm ô Paſcha magnum & ſacrum. Noſtrum enim Paſcha & hujuſmodi ſanctum ſacramentum ipſe eſt Dominus noſter Jeſus Chriſtus, ad quem ſermonem dirigit ſanctus [*Dionyſius*,] ut revelet, &c. Nempe veritatem compellat Dionyſius vocabulo *ſymboli.* Sicut vice verſâ ſolent, tropo quodam, res ſignificantes rerum illarum ſortiri vocabula, quas ſignificant: ut monet ipſe Lombardus, libro quarto ſententiarum, diſtinctione decima: idque confirmat teſtimonio Auguſtini, dicentis, ita panem vocari corpus Chriſti, cum verè ſit ſacramentum corporis Chriſti, quod in cruce poſitum eſt; ſicut ipſa immolatio, quæ fit manibus ſacerdotis, vocatur Chriſti paſſio, non rei veritate, ſed ſignificandi myſterio: & ſicut ſacramentum fidei dicitur fides. Hæc ibi. Dicitur etiam ſacramentum; ſacrum ſecretum, & ſacrum ſignatum; de quo nunc non agitur. Vide ſuprà, libro nono, capite primo.

10. Gratianus, de conſecratione, diſtinctione 2. can. *Hoc eſt quod dicimus.* citat, ex Proſperi libro ſententiarum, hæc tanquam Auguſtini verba; Conficitur ſacrificium Eccleſiæ ex duobus, id eſt, ſacramento, & re ſacramenti: id eſt, corpore Chriſti. Eſt igitur ſacramentum, & res ſacramenti, corpus Chriſti. Lombardus eadem citat, inſerto pronomine *idem*, ſic; Eſt ergo ſacramentum & res ſacramenti idem corpus Chriſti. Hinc ait, confirmari quod ipſe ſuprà dixit, ſcilicet, corpus Chriſti eſſe ſacramentum & rem. Reſpondeo. 1. Sententia iſta non invenitur in libro Proſperi, quem apud me habeo, editionis Colonienſis, anno 1609. neque adhuc apud ipſum Auguſtinum comparuit. 2. In illis verbis, corpus Chriſti refertur tantummodo ad rem ſacramenti. Pronomen verò *idem*, per quod etiam ad ſacramentum retraheretur, apud Lombardum, videtur eſſe adſcititium. Neque enim legitur apud Gratianum; & veriſimile eſt, eſſe ab aliquo interjectum verbis Lombardi; neque tutò recipitur ſola ipſius Lambardi auctoritate. 3. Quod in eodem teſtimonio apud Gratianum & Lombardum dicitur; ſacrificium Eccleſiæ conſtare ſacramento & re ſacramenti, ſicut perſona Chriſti conſtat ex Deo & homine; quod omnis res illarum rerum naturam & veritatem in ſe contineat, ex quibus conſtat: Auctor gloſſæ in Decretum Gratiani, ait loquutionem illam, de conſtitutione ſacrificii, eſſe impropriam. Ex ſacramento (inquit) & re ſacramenti nihil conficitur, ſed tenentur collectivè pro ipſo ſacramento & re ſacramenti. addit; probationem à ſimili de perſona Chriſti eſſe valde impropriam. Alio modo, & magis appoſitè argumentantur Theodoretus & Gelaſius, à pane & vino ſacramentali, ad probandam conſtantem humanitatis Chriſti veritatem, ejuſque à Divinitate diſtinctionem. Eorum verba recitavimus in Irenico noſtro, lib. 2. cap. 16. numero 1. in vindiciis Theodoreti.

Gratiani & Lombardi argumentum, tanquam ex Auguſtino.

Reſponſio.

Vide infra cap. 15. §. 12. & 14. & 15.

CAPUT III.

De Specie.

LEgimus in Euangelio Lucæ, cap. 3. verſ. 22. deſcendiſſe Spiritum Sanctum corporali ſpecie [*σωματικῷ εἴδει*] ſicut columbam in Jeſum baptizatum. Hanc ſpeciem interpretantur verum corpus & veram columbam, Ambroſius, in Commentario in Euangelium Lucæ: & libro de initiandis, capite 4. & Auguſtinus, libro 4. de

Species pro veritate accipitur.

Luc. 3:22.

Digitized by Google

Trinitate, capite ult. & ſermone 38. de Tempore. Addit Ambroſius; Speciem autem pro veritate accipiendam legimus, & de Chriſto; *Et ſpecie inventus ut homo.* & de Patre Deo; *neque ſpeciem ejus vidiſtis.* Hæc Ambroſius, libro de initiandis, capite 4. Idem quoque eodem libro, cap.9. ſeu ult. *Gravior eſt* (inquit) *ferri ſpecies, quam aquarum liquor.* id eſt, ferrum gravius eſt aquâ. Et rurſus ibidem. Ante benedictionem alia ſpecies nominatur; Poſt conſecrationem corpus Chriſti ſignificatur. Et Auguſtinus, tractatu vigeſimo ſexto in Euangelium Johannis; *Omnes eundem potum ſpiritalem biberunt*: Aliud illi, aliud nos, ſed ſpecie viſibili quidem, tamen hoc idem ſignificante virtute ſpiritali. ſpeciem viſibilem vocat Auguſtinus veram aquam, verum vinum. Et hanc ſpeciem viſibilem ibidem vocat viſibile ſacramentum. Idem, lib.4. de Trinitate, cap. 50. Corpus, ſeu rem materialem & corpoream, vocat eam ſpeciem, quæ non eſt quod Angelus. Huc pertinet illud Sedulii, libro 2. operis Paſchalis;

Philip.2: 8. Johan. 5: 37.

> *Ipſa etiam ut poſſent ſpecies oſtendere Chriſtum,*
> *Aurea naſcenti fuderunt munera Regi,*
> *Thura dedere Deo, myrrham tribuere ſepulcro.*

2. Dionyſius libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, cap. 3. loquens de Chriſti incarnatione, ait; *ἐξ ὑμῶν εἰδοποιούμενον*, ex nobis ſpecie aſſumta. quæ verba Maximus Dionyſii Scholiaſtes ſic explicat; *τοῦτ᾽ ἔστι, τὸ καθ᾽ ἡμᾶς εἶδος ἤγουν τὴν φύσιν λαβόντα*, id eſt, ſpeciem noſtram ſive naturam cùm aſſumſiſſet. Hæc Maximus.

3. Bertramus, libro de corpore & ſanguine Domini. §. *Hinc etiam.* Ex his (inquit) omnibus, quæ ſunt hactenus dicta, monſtratum eſt, quod corpus & ſanguis Chriſti, quæ fidelium ore in Eccleſia percipiuntur, figuræ ſunt ſecundùm ſpeciem viſibilem. At verò ſecundùm inviſibilem ſubſtantiam, id eſt, Divini potentiam verbi, corpus & ſanguis verè Chriſti exſiſtunt. Unde ſecundùm viſibilem creaturam corpus paſcunt; juxta verò potentioris virtutem ſubſtantiæ mentes fidelium & paſcunt, & ſanctificant. Item §. *Dicit ſanctus.* Nam ſecundùm creaturarum ſubſtantiam, quod fuerunt ante conſecrationem, hoc & poſtea conſiſtunt. Panis & vinum prius exſtitere, in qua etiam ſpecie, jam conſecrata, permanere videntur. ——— Intellige, quòd non in ſpecie, ſed in virtute corpus & ſanguis Chriſti exſiſtant, quæ cernuntur. Item, §. *Subjungit.* Non eſt ſpecie caro, ſed ſacramento. ſiquidem in ſpecie panis, in ſacramento verum Chriſti corpus; ſicut ipſe clamat Dominus Jeſus, *Hoc eſt corpus meum.* Hæc Bertramus libro citato, quem ſcripſit juſſu Caroli Calvi Francorum Regis, qui regnabat anno Domini 850. Sic paſſim in Patrum diſſertationibus de ſacramentis, ubi ſpeciem viſibilem opponunt rei & virtuti ſacramenti & inviſibili ſubſtantiæ, ſpecies veritatem importat. e.g. ſpecies panis eſt verus panis: & ſpecies vini, verum vinum.

Novum commentum Tranſſubſtantiariorum.

4. At Tranſſubſtantiarii longè alio ſenſu abutuntur hoc vocabulo, per *ſpeciem* intelligentes mera accidentia in nullo ſubjecto exſiſtentia. quod portentum ipſi contra Patrum mentem excogitârunt, Patrumque verba in alienum ſenſum nequiter detorſerunt.

Objectio.

5. Dices, ſpeciem interdum dici accidentaliter. Reſpondeo. Nunquam tamen apud idoneos

Solutio.

auctores invenitur poſita hæc vox pro meris accidentibus, ſubſtantiali ſubjecto deſtitutis. Species accidentaliter intellecta, vel ſignificat verum aliquod accidens rei illius, cujus dicitur ſpecies, in ipſa re ut in ſubjecto exſiſtens, quo pertinet ſignificatio illa à Porphyrio obſervata, cap. de ſpecie, quâ ſpecies ſignificat externam rei alicujus formam,

Species accidentaliter intellecta.

Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος.

vel ſignificat non verum ipſius rei accidens ipſi inhærens, ſed alterius rei verum accidens, in altera illa reverè, ut in ſubjecto, exſiſtens; vel etiam ipſum ſubjectum cum accidentibus, quod propter ſimilitudinem quandam cum re illâ, cujus ſpecies dicitur, hanc accipit appellationem: ſic imago rei dicitur ſpecies rei; item fallax ſimulatio rei, ſeu prætextus, dicitur ſpecies. ſi quis ſpecie amicitiæ aliquem circumveniat, non habet ille veram qualitatem hominis amici, ſed fallacem ejus imitationem: ſic orichalcum præfert auri ſpeciem. At Tranſſubſtantiarii ſpeciem panis vocant vera accidentia panis, eadem numero quæ erant in pane, tanquam in ſuo ſubjecto; nunc autem ſubtracto ſubjecto, exſiſtentia per ſe. qui certè inſolens & abſurdus eſt ſenſus, & nimis violentus vocabuli abuſus. Accidentia iſta ante conſecrationem fatentur eſſe in ſubjecto, in pane. quod verò eſt in ſubjecto, impoſſibile eſt illud ſine illo ſuo ſubjecto exſiſtere, *ἀδύνατον χωρὶς εἶναι τοῦ ἐν ᾧ ἐστιν.* ut rectè monet Philoſophus ſub initium libri Categoriarum, in diviſione rerum. Tueri ſe conantur, objectâ Dei omnipotentiâ. Sed prius de ejus voluntate conſtare oportebat, quæ pro hoc commento nuſquam invenitur. Deinde non eſt ſacrilegè obtrudendum Divinæ omnipotentiæ contradictionis adeóque mendacii patrocinium, ut idem faciat eſſe ſimul accidens & non accidens; ut corpus Chriſti ſimul eſſe corpus & non corpus; & ſimilia monſtra, quæ Tranſſubſtantiarii temerariâ præſumtione imaginantur. *Deus non poteſt facere, ut ſint contradictoria ſimul; quia eſt omnino infactibile.* inquit Henricus Gandavenſis, quodlibet. 15. quæſt. 1. Sic omnes ſcholaſtici.

Vide Hypomnema de Omnipotentia Dei. In judicio de pace Eccleſiarum. Infra lib. 14. cap. ult. §. 29.

CAPUT. IV.

De naturæ mutatione: & de converſione panis in ſubſtantiam corporis Chriſti. & qualis fiat mutatio & converſio in Euchariſtia.

AMbroſius, lib. de initiandis, cap.9. loquens de ea mutatione, quæ fit in Euchariſtia, vocat mutationem naturæ. Et autor ſermonis de Cœna Domini, qui Cypriano tribuitur, ait panem, quem Dominus diſcipulis porrigebat, non effigie ſed naturâ mutatum, omnipotentiâ Verbi factum eſſe carnem. Auctor illius homiliæ de corpore ſanguine Chriſti, quæ exſtat in tomo quarto operum Hieronymi, & incipit, *Magnitudo cœleſtium beneficiorum*; quam Euſebio Emiſſeno tribuunt Gratianus, de conſecratione, diſt. 2. *quia corpus.* Et Lombardus, lib. 4. ſent. diſt. 8. B. Alii Eucherio adſcribunt Epiſcopo Lugdunenſi: Auctor (inquam,) ille in ea homilia ait, viſibiles creaturas converti in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti. His ſententiis Tranſſubſtantiarii ad ſuffulciendum ſuam tranſſubſtantiationem abutuntur.

Objectio de mutatione naturæ, & converſione panis in ſubſtantiam corporis Chriſti.

2. Reſpondeo; Non eſt neceſſe, loco moveri ſubſtantiam illius rei, quæ dicitur mutare naturam, ſeu naturâ mutari; ſeu cujus natura dicitur mutari. Tritum eſt enim, & frequentiſſi-

Reſponſio, de mutatione naturæ.

tiſſimo in uſu, ut mutatio accidentalis, manente eadem naturâ ſubſtantiali, dicatur mutatio naturæ. Ambroſius, eodem illo libro de initiandis, eodemque capite nono. Poſtquam dixit, in Euchariſtia, benedictione naturam ipſam mutari, id illuſtrat quibuſdam exemplis, in quibus priore loco adſert quædam exempla mutationis naturæ eſſentialis, quæ etiam ſenſu percipi poſſet; videlicet, virgæ in ſerpentem, & aquæ in ſanguinem in Ægypto, ut, argumento ductò à majori ad minus, inde evincat, poſſibilem eſſe hanc mutationem accidentalem, quæ fit in pane & vino; deinde ſubjungit exempla magis ad præſentem quæſtionem quadrantia; nempe, mutationum illarum, quæ factæ ſunt in mari rubro, & Jordane, quando eorum aquæ ſteterunt; de quibus Ambroſius, Nonne claret, (inquit,) naturam vel maritimorum fluctuum, vel fluvialis curſus, eſſe mutatam? Et paulò pòſt: Miſit Moyſes lignum in aquam, & amaritudinem ſuam aquarum natura depoſuit. Miſit etiam Eliſæus lignum in aquam, & ferrum natavit. utique & hoc præter naturam factum eſſe cognoſcimus.——— quod ſi tantum valuit humana benedictio, ut naturam converteret; quid dicimus de ipſa conſecratione divinâ, ubi verba ipſa Domini Salvatoris operantur? Nam ſacramentum iſtud quod accipis, Chriſti ſermone conficitur. quod ſi tantum valuit ſermo Eliæ, ut ignem de cœlo deponeret; non valebit Chriſti ſermo, ut ſpecies mutet elementorum? De totius mundi operibus legiſti; quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandavit, & creata ſunt. Sermo ergo Chriſti, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non poteſt ea quæ ſunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus eſt novas rebus dare, quàm mutare naturas. ———quid hîc quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cum præter naturam ſit ipſe Dominus Jeſus partus ex Virgine? vera utique caro Chriſti, quæ crucifixa eſt, quæ ſepulta eſt, veræ ergo illius carnis ſacramentum eſt. Ipſe clamat Dominus Jeſus: ***Hoc eſt corpus meum.*** ante benedictionem verborum cœleſtium alia ſpecies nominatur; poſt conſecrationem corpus Chriſti ſignificatur. Hæc ibi. Ecce mutationem naturæ ait factam eſſe in pane: qualis olim facta in mari rubro, in Jordane, in aqua edulcata, in ferro natante; nempe accidentalem, quoad uſum, officium, dignitatem, & efficacitatem: nam qui erat communis panis, accepit ex inſtitutione divinâ, per conſecrationem, ut ſit jam corpus Chriſti, id eſt, ut ſit veræ carnis Chriſti ſacramentum, eamque jam ſacramentaliter ſignificet. ſic liquor calicis poſt conſecrationem eſt ſanguis Chriſti. Hanc autem dignitatem, officium, & efficaciam elementis iſtis ſolus dare poteſt omnipotens Deus, qui ſolus & naturæ conditor, & gratiæ largitor, & ſacramentorum auctor eſt. De virtute, ſeu efficaci ſignificatione, ſacramentorum vide ſuprà libro nono, capite ſecundo.

Vindicatur Ambroſius.

Pſal. 33:9.

3. Idem Ambroſius, lib. 4. de ſacramentis, cap. 4. Ubi (inquit,) acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. quomodo poteſt qui panis eſt, corpus eſſe Chriſti? Conſecratione. ———Si ergo tanta vis eſt in ſermone Domini Jeſu, ut inciperent eſſe quæ non erant; quanto magis operatorius eſt, ut ſint quæ erant, & in aliud commutentur? Eadem verba invenies citata à Gratiano, de Conſecratione, diſt. 2. *Panis eſt.* Adnectit autem ibidem Ambroſius eadem mutationum exempla, quæ contigerant in mari rubro, in aquis edulcatis, & in ferro natante: & exemplum nativitatis Chriſti de Virgine. quibus hoc inſuper ſimile adjicit; Ergo, ut tibi reſpondeam, non erat corpus Chriſti ante conſecrationem, ſed poſt conſecrationem; dico tibi, quod jam corpus eſt Chriſti. Ipſe dixit, & factum eſt; ipſe mandavit & creatum eſt. Tu ipſe eras, ſed eras vetus creatura: poſteaquam conſecratus es, nova creatura eſſe cœpiſti. Accipe ergo quemadmodum ſermo Chriſti creaturam omnem mutare conſueverit, & mutat, quando vult, inſtituta naturæ. Hæc Ambroſius. Nempe ſicut homo regeneratione mutat naturam: ſic panis conſecratione mutat naturam, mutatione non ſubſtantiali, ſed accidentali. Ideo eodem libro cap. 5. quod appellat poſt conſecrationem corpus Chriſti, idipſum vocat figuram corporis Chriſti.

De pane fit caro Chriſti. vide infra, cap. 8. §. 1.

Natura mutatio accidentalis.

4. Eodem regenerati hominis exemplo utitur Euſebius Emiſſenus, ſeu potiùs Eucherius Lugdunenſis, in homilia illa de corpore & ſanguine Chriſti; ut hac ſimilitudine doceat, quo ſenſu dicat creaturas viſibiles in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti converti. Quanta itaque (inquit,) & quam celebranda vis divinæ benedictionis operetur; & quomodo tibi novum & impoſſibile videri non debeat, quòd in Chriſti ſubſtantiam terrena & mortalia commutantur: te ipſum qui jam in Chriſto es regeneratus, interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à miſericordia, à ſalutis viâ intrinſecus mortuus exſulabas: ſubitò initiatus Chriſti legibus, & ſalutaribus myſteriis innovatus, in corpus Eccleſiæ non videndo, ſed credendo tranſiſti: & de filio perditionis, adoptivus Dei fieri occulta puritate meruiſti: in menſura viſibili permanens, major factus es te ipſe viſibiliter*, ſine quantitatis augmento: cum ipſo atque idem eſſes, multo aliter fidei proceſſibus exſtitiſti. In exteriore nihil additum eſt, & totum in interiore mutatum eſt: ac ſic homo Chriſti filius effectus, & Chriſtus in hominis mente formatus eſt. Sicut ergo ſine corporali ſenſu præteritâ vilitate depoſitâ, ſubitò novâ indutus es dignitate; & ſicut hæc, quæ in te Deus læſa curavit, infecta diluit, maculata deterſit, non ſunt oculis nec ſenſibus tuis credita: ita cùm reverendo altari cœleſtibus cibis ſatiandus accedis, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem reſpice, honora, mirare, mente continge, cordis manu ſuſcipe, & maximè hauſtu interiore aſſume. Et poſtea in eadem homilia: Nec (inquit,) dubitet quiſquam primarias creaturas, nutu Divinæ potentiæ, præſentià ſummæ majeſtatis, in Domini corporis tranſire poſſe naturam; cum ipſum hominem videat artificio cœleſtis miſericordiæ Chriſti corpus effectum. Sicut autem, quicunque ad fidem Chriſti veniens ante verba baptiſmi adhuc in vinculo eſt veteris debiti; his verò memoratis, mox exuitur omni fæce peccati: ita quando benedicendæ verbis cœleſtibus creaturæ ſacris altaribus imponuntur, &c.

Reſponſio de converſione panis in ſubſtantiam corporis Chriſti.

Vindicatur Euſebius Emiſſenus; ſeu potius Eucherius Lugdunenſis.

** leg. inviſibiliter.*

Cordis manu ſuſcipe.

5. Plura ibi hujuſmodi ſunt exempla: quorum tamen nullum ſimile eſt tranſſubſtantiationi, neque ex eis evinci poteſt monſtri hujus poſſibilitas: ut ſcilicet unum idemque corpus ſit ſimul in cœlo circumſcriptivè, & in terrâ ſub ſpecie panis, & intra ambitum loci ſpeciei contineatur, ſit in multis diſtantibus & diſtinctis locis eodem momento; ſit in loco ſpeciei definitivè per modum ſpiritualis eſſentiæ, totum ſub tota ſpecie, & totum ſub ſingulis partibus ſpeciei, cum ſua propria quantitate, ſed indiviſibiliter, abſque poſitione partis extra partem, & reliqua hujus ſomnii abſurdiſſima figmenta. quid enim his ſimile vel in rerum creatione,

Abſurda doctrina Tranſſubſtantiariorum.

vel in hominis lapſi reparatione, vel in mortuorum reſuſcitatione, vel in hominis exaltatione & glorificatione? hæc autem ſunt exempla, quibus utitur Euſebius Emiſſenus vel Eucherius, ſeu quiſquis homiliæ illius auctor eſt, ut probet, poſſibilem eſſe converſionem panis in corpus Chriſti. Unde patet, ignotum ei fuiſſe Tranſſubſtantiatorum commentum, & ſolam agnoviſſe converſionem accidentalem panis in corpus Chriſti: ſicut accidentali mutatione homo per regenerationem fit corpus Chriſti, & particeps divinæ naturæ; ut loquitur Petrus Apoſtolus, 2 Petr. 1:4. Non enim putabat ſcriptor ille, fieri in Euchariſtia creationem non entis, aut reparationem mortui; ſed iſta exempla adhibuit, ut inde inferret poſſibilitatem converſionis illius accidentalis, qua panis mirabiliter fit corpus Chriſti & pabulum animarum: ſicut homo mirabiliter ex filio iræ fit filius Dei, & particeps Divinæ naturæ, efficaci operatione omnipotentis Dei, cui omnia ſunt poſſibilia; quamvis non poſſit mentiri, aut ſeipſum negare, adeóque nec facere, ut contradictoria ſint ſimul.

Converſio accidentalis.

2. Pet. 1:4.

6. Porrò, quid ſibi velit exemplum hominis regenerati, etſi cuilibet obvium eſſe videatur; non gravabor tamen Irenæi verbis explicare: Qui infructuoſi ſunt injuſtitiâ, & velut ſentibus obvoluti homines, ſi diligentiam percipiant, & velut inſertionem accipientes verbum Dei, in priſtinam veniunt hominis naturam eam, quâ ſecundùm imaginem & ſimilitudinem factus eſt Dei. Sed quemadmodum oleaſter inſerta, ſubſtantiam quidem ligni non amittit, qualitatem autem fructus immutat, & aliud percipit vocabulum, jam non oleaſter, ſed fructifica olea exſiſtens & dicitur: ſic & homo per fidem inſertus, & aſſumens Spiritum Dei, ſubſtantiam quidem carnis non amittit, qualitatem autem fructus operum immutat, & aliud accipit vocabulum, ſignificans illam quæ in melius eſt transmutationem, jam non caro & ſanguis, ſed homo ſpiritualis exſiſtens & dicitur. Hæc Irenæus, libro quinto adverſus hæreſes, pagina 453. editionis Pariſienſis, anno Domini 1545.

Irenæus.

7. Auctor libri de cardinalibus operibus Chriſti, in ſermone de Cœna Domini, quando ait panem iſtum, quem diſcipulis Dominus porrigebat, non effigie, ſed naturâ mutatum, omnipotentiâ Verbi factum eſſe carnem: nihil aliud intelligit, niſi factam eſſe, haud quidem foris ſenſibilem, ſed interius intelligibilem mutationem naturæ panis, qualem oſtendimus intelligi ab Ambroſio, & Euſebio Emiſſeno, vel Eucherio: ut qui fuit communis panis, jam ſit corpus Chriſti, id eſt, ſacramentaliter ſignificet corpus Chriſti. hanc verè eſſe auctoris illius mentem, declarant ipſius verba; nam in eodem ſermone, de hoc ſacramento, ſeu corpore Chriſti in ſacramento, loquens, ait illud uſque hodie à Domino creari, & ſanctificari, & benedici, & piè ſumentibus dividi: uſque hodie (inquit,) hoc veraciſſimum & ſanctiſſimum corpus ſuum creat, & ſanctificat, & benedicit, & piè ſumentibus dividit. Hæc certè non conveniunt vero & proprio Chriſti corpori. ſacramentum autem appellat corpus Chriſti veraciſſimum, id eſt, ſignum non fallax & inane, ſed verax, & (ut loquitur Gelaſius) *veraciter repræſentans* verum corpus Chriſti, cujus eſt ſignum. Propterea accipit appellationem rei ſignificatæ. Poſtea etiam auctor libri illius de cardinalibus operibus Chriſti, in eodem ſermone de Cœna Domini, prope finem; Hæc (inquit,) quoties agimus, non dentes ad mordendum acuimus, ſed fide ſincerâ panem ſanctum frangimus, & partimur. Et in ſermone de unctione chriſmatis, idem auctor ait; Dedit itaque Dominus noſter in menſa, in qua ultimum cum Apoſtolis participavit convivium, propriis manibus panem & vinum; in cruce verò manibus militum corpus tradidit vulnerandum: ut in Apoſtolis ſecretiùs impreſſa ſincera veritas & vera ſinceritas exponeret gentibus, quomodo vinum & panis caro eſſet & ſanguis: & quibus rationibus cauſæ effectibus convenirent: & diverſa nomina, vel ſpecies, ad unam reducerentur eſſentiam, & ſignificantia & ſignificata eiſdem vocabulis cenſerentur. His gratiæ ſupernæ privilegiis, eſu ſanctificati panis refecti, &c. Ecce apertè diſtinguit panem ſanctificatum, quem frangimus & partimur, à corpore Chriſti; & ait, hæc duo ad unam reduci eſſentiam: idque ſic explicat, quòd panis & vinum ſint ſignificantia corpus & ſanguinem Chriſti, & utraque eiſdem vocabulis cenſeantur. Nempe ſecundùm quendam modum ſacramentum corporis Chriſti corpus Chriſti eſt, ſacramentum ſanguinis Chriſti ſanguis Chriſti eſt, ut docet Auguſtinus epiſt. 23.

Vindicatur auctor ſermonis de Cœna Domini, qui Cypriano tribuitur.

Gelaſ. lib. contra Eutych. & Neſtorium.

8. Gelaſius, in opere ſuo contra Eutychen & Neſtorium, Sacramenta, (inquit,) quæ ſumimus, corporis & ſanguinis Chriſti, divina res eſt, propter quod & per eadem divinæ efficimur conſortes naturæ: & tamen eſſe non deſinit ſubſtantia vel natura panis & vini. Et certè imago & ſimilitudo corporis & ſanguinis Chriſti in actione myſteriorum celebrantur.——— in divinam tranſeunt, Sancto Spiritu perficiente, ſubſtantiam, permanentia tamen in ſuæ proprietate naturæ. Hæc Gelaſius.

Gelaſius. In divinam tranſeunt ſubſtantiam, manet tamen ſubſtantia panis & vini.

9. Eodem ſenſu Bertramus [qui & Ratrannus dicitur,] in ſuo libro de corpore & ſanguine Domini, ad Carolum Calvum Francorum regem, §. *Hic etiam*, ait, panem & vinum per myſterium in corporis & ſanguinis Chriſti converti ſubſtantiam, & à credentibus ſumi. Et tamen paſſim in eo libro luculenter veritatem defendit, quod maneat ſubſtantia panis & vini, & quod ea quæ ore fidelium corporaliter ſumuntur, non ſint verum corpus Chriſti & verus ſanguis, nec in ea corporaliter convertantur, ſed tantum ſint imago, figura, myſterium.

Bertramus.

Convertuntur in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti, manet tamen ſubſtantia & natura panis & vini.

10. Sic Florus Magiſter (qui ſub eodem Carolo Calvo floruit) in ſua exegeſi ſive expoſitione Miſſæ, in illa verba Miſſæ [*quam oblationem tu Deus in omnibus*, &c.] ait, de ſimplicibus terræ frugibus ſumta, divinæ benedictionis ineffabili potentiâ effici fidelibus corpus & ſanguinem unigeniti Filii Dei, ſicut ipſe teſtatur, *caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* Deinde id ipſum clarius explicans; Hæc eſt (inquit Florus,) rationabilis hoſtia, plena videlicet rationis, plena myſterii. Hoc corpus & hic ſanguis non in ſpicis & ſarmentis colligitur, ſed certâ conſecratione myſticus fit nobis, non naſcitur. Cum panis & vini creatura in ſacramentum carnis & ſanguinis ejus, ineffabili Spiritus ſanctificatione, transfertur, manducatur Chriſtus. Per partes enim manducatur in ſacramento, & manet integer totus in cœlo, manet integer totus in corde tuo. Hæc Florus, in illa ſua exegeſi, quæ extat in bibliotheca Patrum, tomo ſexto, editionis quartæ. transferri ait panis & vini creaturam in ſacramentum carnis & ſanguinis Domini: & fidelibus effici corpus & ſanguinem ejus; quia videlicet fideles ſpiritualiter intelligentes ſacramentum, etiam rem ipſam certò accipiunt. Non ita infideles, qui ſolum accipiunt ſacramentum, non etiam rem.

Florus. Circa annum Domini 855.

Ioh. 6: 55.

Creatura transfertur in ſacramentum carnis & ſanguinis Chriſti.

CAPUT.

CAPUT. V.

Quænam ſimilitudo ſit in ſacramentis.

LOmbardus, Auguſtinum in hoc ſequutus, ait; Sacramentum ejus rei ſimilitudinem gerit, cujus ſignum eſt. Si enim ſacramenta non haberent ſimilitudinem rerum, quarum ſacramenta ſunt: propriè ſacramenta non dicerentur. libro quarto ſententiar. diſt. 1. quæ verba explicans Bonaventura ibidem, dubio literali tertio, monet ſimilitudinem hanc eſſe *proportionalitatis*, & eſſe in quatuor terminis: ſicut aqua abluit carnem; ita gratia mundat animam. Aliam verò ſimilitudinem, quam *proportionis* vocat, quæ attenditur ſecundum unius rationis proprietatem, ſive naturæ participationem, qualis invenitur in duobus ovis, dicit non requiri in ſacramentis. Hæc rectè monet Bonaventura. Eam autem proportionalitatis ſimilitudinem applicat ad Euchariſtiam Lombardus, quarto ſententiar. diſt. 8. D. vide ſuprà, libro 9. capite 1. §. 19. & hoc libro 11. capite 4. §. 8. & capite 10. §. 37.

CAPUT. VI.

De præſentia; & de vocibus modum præſentiæ denotantibus, videlicet, realiter, ſubſtantialiter, corporaliter, localiter, *&c.*

PRæſentia Chriſti in Euchariſtia intelligi poteſt bifariam, videlicet, vel ſecundùm Divinitatem & gratiam; quomodo Chriſtus Deus ſemper præſens eſt omnibus eum diligentibus, Joan. 14: 23. vel ſecundùm humanitatem.

Joan. 14: 23.

Quod manducatur eſt præſens.

2. Hoc immotum eſt axioma; Quicquid manducatur, eo ipſo quod manducatur, evincitur eſſe præſens. Nam quod nullo modo præpræſens eſt, non poteſt dici ullo modo manducari. Pro duplici igitur manducatione carnis Chriſti, quam ab omnibus agnoſci docuimus ſuprà, capite primo, duplicem neceſſe eſt ſtatuamus ejuſdem carnis præſentiam, videlicet, *ſpiritualem*, & *ſacramentalem*. Et ſicut utraque manducatio realis eſt; ſic utraque præſentia. Ineptiſſimè igitur clamitant Transſubſtantiarii, (ut & Conſubſtantiarii) non fore niſi imaginariam & fictitiam, haud veram, præſentiam carnis Chriſti in celebratione Euchariſtiæ, niſi ſit corporaliter & ſubſtantialiter in illo loco, ubi externum cernitur ſacramentum. Nos dicimus, Chriſtum ejuſque carnem eſſe realiter præſentem, in quantum eſt ſpiritualiter præſens. Illi doloſè, realiter & corporaliter tanquam æquipollentia confundunt.

Pro duplici manducatione duplex eſt præſentia, & utraque realis. Error Romanenſium & Lutheranorum.

3. Sacramentalem præſentiam utrique fatemur, ſicut ſacramentalem manducationem; ſed diverſo ſenſu. Præſentia ſacramentalis eſt præſentia in ſacramento, ſeu per ſacramentum, ſeu (ut Auguſtini verbis utar) ſacramenti tenus. Romanenſes, excogitato commento, ipſam veram Chriſti carnem ajunt hic eſſe ſacramentum; nos eam dicimus rem eſſe ſacramenti, non ſacramentum. Hanc noſtram aſſertionem evidenter confirmatam dedimus, ſuprà, capite ſecundo. Rurſum igitur ut incautis fucum faciant, abutuntur dictione ſacamentalis præſentiæ, quam perperam confundunt cum ſubſtantiali præſentia rei ſacramenti in ſeipſa. Res hujus ſacramenti eſt caro Chriſti propria; hæc in ſeipſa realiter præſens eſt in Cœlo; at in ſacramento ſacramentaliter eſt præſens hîc in terra, quantum ad locum in quo celebratur hoc ſacramentum. Semel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo, & tamen in ſacramento omni die populis immolatur. inquit Auguſtinus epiſtolâ vigeſima tertiâ. Hæc quæ Auguſtinus bene diſtinguit, Transſubſtantiarii malè confundunt: pro eodem accipientes præſentiam corporis Chriſti in ſeipſo, & ejuſdem præſentiam in ſacramento. Quamvis ultrò fateamur corpus Chriſti in ſeipſo præſens eſſe ſpiritualiter, id eſt, per vinculum Spiritus, quo fit ut fideliter ſumens ſacramentum, conjungatur cum ipſo Chriſti corpore ſubſtantiali, licet locis longè diſterminentur.

Controverſia de ſacramentali præſentia.

4. Si quæras; utrùm præſentia Chriſti ſacramentalis dici poſſit realis, nec ne? Reſpondeo. Non poteſt eo ſenſu, quem intendunt Transſubſtantiarii, & conſubſtantiarii; alio tamen ſano ſenſu dici poteſt realis. Res vel opponitur ſacramento ſignificanti illam rem; vel opponitur non enti & figmento. Priore modo coſideratur relativè, ut aliquid ſignificatum, naturaliter vel politicè; prout ſignorum alia ſunt naturalia, alia politica. Poſteriore modo Res conſideratur abſolutè & metaphyſicè. Et hoc poſteriore ſenſu non ſolùm res ſignificata, ſed etiam ipſum ſignum eſt res. Eſt enim ens reale, & ipſa ſignificatio quæ inter ſignum reale & ſignatum reale intercedit, eſt reſpectus quidam realis. At, juxta priorem ſenſum, ſacramentum eſt ſignum, ſeu ſymbolum & imago & figura; non res. Propterea Auguſtinus manducationem rei diſtinguit paſſim à manducatione ſacramenti, ſicut docuimus ſupra, capite primo. ubi oſtendimus eam ſolam carnis Chriſti manducationem ab Auguſtino veram agnoſci & realem quæ ſpiritualis eſt; alteram verò, quæ fit ſacramento tenus, non agnoſci ab eo pro vera & reali. quia ſcilicet eſt manducatio ſolius ſacramenti, non etiam rei ſacramenti. Hinc jam patet, quid reſpondendum ſit ad propoſitam quæſtionem, quâ quæritur; an præſentia ſacramentalis dici poſſit realis? Diſtinguo enim; ſenſu abſoluto & metaphyſico eſt realis, non fictitia: ſenſu autem politico non eſt realis, ſed tantùm ſymbolica. Nec tamen eſt falſa aut fallax iſta præſentia; nam ſunt iſta ſymbola in hunc finem ab ipſo Chriſto inſtituta, ut ejus corpus & ſanguinem veraciter *repræſentent.* ut verbo utar Hieronymiano, in Matth. 26.

Utrùm ſacramentalis præſentia dici poſſit realis.

Diſtinctio.

5. At hujus orthodoxæ doctrinæ adverſarii, quando pro reali præſentia pugnant; utcunque ſophiſticè præ ſe ferant ſtudium excludendi tantummodo fictitiam præſentiam, revera tamen realem præſentiam intelligunt non metaphyſicè, ſed politicè, pro ſubſtantiali & corporali ipſius rei ſignificatæ præſentia in eo loco, ubi eſt rei illius ſacramentum. Hæc eſt illa realis præſentia, quam nos ſymbolis conceſſam negamus. Hanc præſentiam Tridentini ſic definiunt; In almo ſanctæ Euchariſtiæ ſacramento, poſt panis & vini conſecrationem, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum verum Deum atque hominem, verè, realiter, ac ſubſtantialiter, ſub ſpecie illarum rerum ſenſibilium contineri. & quamvis ipſe Salvator noſter ſemper ad dextram Patris in cœlis aſſideat, juxta modum exiſtendi naturalem; multis nihilominus aliis in locis ſacramentaliter præſentem ſua ſubſtantia nobis adeſſe. Seſſione decima tertiâ, capite primo, & adhuc clarius eadem Seſſione, capite tertio, ſtatim poſt conſecrationem, verum Domini noſtri corpus, verumque ejus ſanguinem, ſub panis & vini ſpecie, unà cum ipſius anima & Divinitate exiſtere, &c.

Pontificiæ doctrinæ doloſitas.

Verba Concilii Tridentini, de reali præſentia.

6. Hugo de Sancto Victore, in ſpeculo Eccleſiæ, capite ſeptimo, & Bonaventura in quartum ſententiar. diſt. 10. part. 1. qu. 1. & quæſt. 4. hanc

Præſentia corporalis, quam intelligunt

Romanenſes, quando certant de reali præſentiâ.

hanc vocant præſententiam corporalem, & ajunt, Chriſtum ibi eſſe corporaliter præſentem, id eſt, in carne: ut exponit Bonaventura, quæſtione 1. Rationem hujus præſentiæ reddit Hugo; Sicut enim, (inquit,) neceſſaria fuit illa nobis Chriſti præſentia in carne olim, quâ mori poſſet: ita neceſſaria eſt, uſque ad finem mundi, ejus præſentia eo modo, quo panis vivus, qui de cœlo deſcendit, manducari poſſit. Igitur, qui tunc ex ſola dilectione exhibuit ſe talem, ut lanceâ perforari poſſet; & nunc uſque ad finem ſeculi ſe talem exhibet, qui in ſacramento manducari poſſit. Hæc Hugo. At eodem capite idem Hugo affirmat promiſſionem illam Chriſti, *Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſeculi.* (Matth. 28.) intelligendam non de corporali, ſed de ſpirituali præſentiâ. Proferat nobis aliquis ſimilem promiſſionem de præſentia corporali. Nam ad hoc, ut ſalutariter manducetur panis ille vivus qui de cœlo deſcendit, non eſt neceſſaria præſentia corporalis; ſufficit enim ſpiritualis: ut ipſe Hugo ibidem fatetur; Spiritualis (inquit,) ſumtio, quæ verâ fide percipitur, ſine ſacramentali, ubi non eſt contemtus religionis, ſufficit. qui ergo manducat dignè, habet ſacramentum & rem ſacramenti. qui credit & diligit, etſi manducare ſub ſacramento non poſſit, rem tamen ſacramenti habet, & ſpiritualiter manducat, & veraciter Chriſto incorporatur. Hæc ille.

Hugonis error proponitur & refutatur.

Matth. 28: 20.

Objectio.

7. At (inquies,) inſtituit Chriſtus etiam manducationem ſui ſacramentalem, quæ poſtulat præſentiam corporalem: ideo ait Hugo, eodem illo capite; quando in manibus tenes ejus ſacramentum, corporaliter tecum eſt. quando ore ſuſcipis, & quando ore manducas, corporaliter tecum eſt. Denique in viſu, in tactu, in ſapore corporaliter tecum eſt. Et quamdiu ſenſus tuus corporaliter afficitur, ejus præſentia non aufertur corporalis. Reſpondeo. Ipſe Hugo, ibidem, ait, corporalem iſtam præſentiam citò deſinere, nec eſſe per ſe utilem; ſolumque ejus uſum eſſe, ut excitet, & juvet ad inveniendum præſentiam ſpiritualem, quæ ſola permanet, Completâ autem ſacramenti manducatione præſentiam Chriſti corporalem non, niſi in cœlo, quærendam eſſe: ejus verba ſunt; Sed dicit forſan cor tuum: ubi eſt corpus Domini, poſtquam ſumſi illud, & manducavi? Audi ergo: Corporalem præſentiam Chriſti quæris? in cœlo quære. Tecum per corporalem præſentiam ad tempus eſſe voluit, quando & quamdiu neceſſe fuit. Exhibuit ad tempus corporalem præſentiam, ut per illam ad ſpiritualem inveniendam excitaret, & juvaret. Ideo ad te corporaliter venit, ut per corporalem præſentiam ſpiritualis inveniatur, quæ non auferatur. Venit ad te corporaliter, non ut hic tecum permaneat corporaliter, ſed ſpiritualiter. ——— Quamdiu ſenſus tuus corporaliter afficitur, ejus præſentia non aufertur corporalis. Poſtquam autem ſenſus corporalis in perficiendo deficit, deinceps corporalis Chriſti præſentia non eſt quærenda, ſed ſpiritualis retinenda. Diſpenſatio completa eſt. ——— Completâ ergo ſacramentali diſpenſatione, ſi corporalem præſentiam Chriſti quæris, in Cœlo quære: ibi quære, ubi prius fuit, quàm per ſacramentum corporaliter tecum eſſe inciperet; & unde non diſceſſit, quando ad te venit. Hæc Hugo.

Reſponſio.

Chriſtus cum viatore non permanet corporaliter, ſed ſpiritualiter.

Quamdiu duret præſentia corporalis, ſecundùm Hugonem.

Vide infra, cap. 12. §. 42. & cap. 18. §. 28.

Error Hugonis.

8. In eo erravit Hugo, quod veram Chriſti carnem dixerit eſſe & ſacramentum & rem: quem errorem refutavimus ſuprà, cap. 2. unde ſacramentalem ſumtionem cum corporali perperam etiam confudit. Hunc etiam errorem profligavimus ſuprà, cap. 1. Juxta ſumtionis modum ſic eſt præſentia. Corporalem imaginatus eſt Hugo præſentiam, ex falſa hypotheſi tranſmutationis ſubſtantialis elementorum in corpus & ſanguinem Chriſti, & corporalis manducationis.

Doctrina orthodoxa de Chriſti præſentia in Eucharistia.

9. Certè panis ille vivus, qui de Cœlo deſcendit, manducatur ſacramentaliter, ſine corporali præſentia ipſius Chriſti: ſufficit enim præſentia in ſacramento, ut manducetur Chriſtus ſacramentaliter, id eſt, ſufficit corporalis præſentia ſacramenti, Chriſtum ex Divina inſtitutione veraciter repræſentantis, & exhibentis, ut manducetur ſacramentum corporis & ſanguinis Domini. Per quam corporalem ſacramenti præſentiam & manducationem, tanquam per medium externum à Domino inſtitutum, admonemur, & adjuvamur ad quærendum & inveniendum ſpiritualem præſentiam ipſius rei, id eſt, Chriſti, exiſtentis corporaliter duntaxat in Cœlo, quo locali intervallo non obſtante ipſe Chriſtus intimè & realiter præſens eſt dignis communicantibus; præſentiâ tamen non corporali, ſed ſpirituali: & ſic habitat per fidem in ipſorum cordibus, & ipſi ei incorporantur, ſuntque membra corporis ejus, ex carne ejus, & ex oſſibus ejus. Quocirca quod de corporali præſentiâ tantummodo in cœlo poſt ſacramentalem diſpenſationem quærenda, rectè dixit Hugo, id ipſum nos cum ſanctis Patribus monemus faciendum etiam tempore diſpenſationis ſacramentalis, ut ſcilicet per Dei gratiam *ſurſum corda* attollamus ad Dominum in cœlo corporaliter præſentem, eumque manu cordis apprehendamus, & ore interioris hominis manducemus ſpiritualiter, adeóque ſalutariter.

Epheſ. 3: 17. & 5: 30.

Surſum corda. vide cap. 8. §. 19.

Eucherius. Mente contingе; manu cordis ſuſcipe.

10. Euſebius Emiſſenus, vel Eucherius Lugdunenſis, in homilia de corpore & ſanguine Chriſti; Sacrum (inquit) Dei tui corpus & ſanguinem reſpice, honora, mirare, mente contingе, cordis manu ſuſcipe, & maximè hauſtu interiori aſſume.

Baſil. νοητὸν σόμα.

11. Baſilius magnus, in Pſal. 33. (ſeu 34.) verſ.2. Eſt (inquit) quoddam intellectuale interni hominis os, [νοητὸν σόμα τοῦ ἔνδον ἀνθρώπου] quo paſcitur recipiens verbum vitæ, qui eſt panis qui de cœlo deſcendit. Item in ejuſdem Pſalmi verſum 9. Multis (inquit) in locis obſervavimus, quod animæ vires eiſdem appellantur nomenclaturis, quibus membra externa vocantur. Quoniam verò Dominus noſter verus eſt panis, & ejus caro verus cibus; neceſſe eſt ut voluptas lætitiæ panis, per guſtum ſpiritualem [διὰ γεύσεως νοητῆς] in nobis gignatur.

Γεῦσις νοητή.

Ambroſ.

12. Ambroſius, in cap. 24. Lucæ, ait; Non enim corporali tactu Chriſtum, ſed fide tangimus. Idem ſerm. 56. de tempore. Beatus Paulus nos docuit, quemadmodum Salvatorem in cœleſtibus quæreremus, dicens; *quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextra Dei ſedens.* Et, ut nos ab hac humili vel terrenâ inquiſitione Mariæ [*Magdalenæ, Ioan.* 20.] penitùs ſubmoveret, addidit dicens; *quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.* Ergo jam non ſuper terram, nec in terra, nec ſecundùm carnem, debemus quærere Salvatorem, ſi volumus eum invenire atque contingere, &c. *Et paulò poſt;* Intelligite ergo, quanta devotionis eſt gloria. Maria, juxta Dominum conſtituta, eum tangere non meretur; Stephanus, in terris poſitus, Chriſtum tangit in cœlo. Illa inter angelos præſentem non videt Salvatorem; Stephanus inter Judæos Dominum cernit abſentem. Hæc *Ambroſius.* vide ibi plura. Obſerva ex Ambroſio, *Chriſtum à nobis tam longè abſentem corporaliter, quantum diſtat cœlum à terra; tangi nihilominus fide ab eis, qui*

Coloſſ. 3: 1. 2.

Non ſuper terram nec in terra.

Ioan. 20: 17.

Act. 7: 55. Chriſtum tangit in cœlo.

Cernit abſentem. vide infra, cap. 12. §. 21.

qui eum mentis devotione quærunt, adeóque eſſe eis ſpiritualiter præſentem.

Auguſtin. fidem mitte, & tenuiſti.

Vide cap. 12. §. 15. & §. 16. & §. 17.

13. Auguſtinus, tract. 50. in Euangelium Joannis. Quomodo in cœlum manum mittam, ut ibi ſedentem teneam? fidem mitte, & tenuiſti. Parentes tui [*Iudæi qui Chriſtum occiderunt*] tenuerunt carne; tu tene corde. *Et poſtea, in eodem tractatu.* Habuit illum Eccleſia ſecundùm præſentiam carnis paucis diebus, modò fide tenet, oculis non videt.

Chryſoſtom. Oportet aquilis eſſe ſimiles.

14. Idcirco Chryſoſtomus in 1 Corinth. 10. ſerm. 24. ait eos, qui dignè volunt accedere ad hoc corpus Domini, oportere aquilis eſſe ſimiles, & in ipſum cœlum ſubvolare. [πρὸς αὐτὸν ἵπτασθαι τὸν οὐρανόν.] Nihil terrenum ſapere, ſed ſurſum perpetuò volare, & ipſum juſtitiæ Solem intueri, & acutam oculorum mentis aciem habere, [ὀξυδερκὲς τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἔχειν.] Quod autem ibidem ſubjungit Chryſoſtomus de præſentia corporis Chriſti ſuper altare in terra, ubi ait illud à communicantibus conſpici; ſicut à Magis olim cernebatur recubans in præſepi, & quod non modò conſpiciatur, ſed & tangatur: illud totum ad præſentiam pertinet ſacramentalem & ſymbolicam, quâ per corporalem & ſenſibilem præſentiam ſymboli ab ipſo Chriſto inſtituti, verum ipſius corpus (quod ipſi Tranſſubſtantiarii fatentur in ſacramento nec ſenſu viſûs conſpici, nec tangi corporaliter) præſens eſt ſacrament aliter ſive ſymbolicè, id eſt, non in ſeipſo corporaliter, ſed in ſigno relativè. Neque eſt hæc fallax aut fictitia præſentia; nam cum ſigno rem ipſam verè accipiunt, quicunque ritè diſpoſiti accedunt. ſignum quidem corporaliter, rem verò accipiunt ſpiritualiter. Ut autem literam ſequi, (ait Auguſtinus) & ſigna pro rebus, quæ eis ſignificantur, accipere, ſervilis infirmitatis eſt: ita inutiliter ſigna interpretari, malè vagantis erroris eſt. lib. 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 9.

Vindicatur Chryſoſtomus.

Suprà, cap. 2. §. 4. & infra, cap. 11. §. 12.

15. Dominus ſuæ inſtitutioni nunquam deeſt, ſed qui indignè accedit, ipſe ſibi deeſt, & ſeipſum fraudat re ſacramenti; quia non attulit mentis oculum, cordis manum, intellectuale interioris hominis os, quibus cerneret, acciperet, manducaret ipſam rem ſacramenti: ſed ſola attulit organa corporea, quibus accipi non poteſt res ſacramenti, ſed ſolum ſacramentum, quod indignus conviva ſibi manducat ad judicium, quia immundus præſumpſit ad Chriſti accedere ſacramenta. ut loquitur Auguſtinus, tract. 26. in Euangelium Joannis.

De præſentia locali.

16. Quærunt etiam de præſentia Chriſti in ſacramento Altaris; Utrùm ſit localis, nec ne? Dicendum, (inquit Bonaventura) quòd aliquid dicitur ibi eſſe *localiter*, aut quia eſt ſecundùm corporalem præſentiam, aut quia ſecundùm commenſurationem corpori debitam. Primo modo eſt ibi *localiter*; ſecundo modo non, imò tantùm in cœlo: unde Innocentius diſtinguit *eſſe localiter*, contra *eſſe ſacramentaliter.* Hæc Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 10. part. 1. quæſt. 4. in reſponſione ad tertium argumentum. Thom. *quaſi localiter.* in 4. ſent. diſt. 9. qu. 2. art. 1. ad 2. Nos præſentiam illam, quam tuentur Tranſſubſtantiarii & Conſubſtantiarii, vocamus *localem*, eodem ſenſu, quo explicat Bonaventura. Quamvis diſtinctionem iſtam repudiemus; nam ubicunque eſt aliquod corpus corporaliter, & quidem cum tota ſua quantitate dimenſivâ, ibi eſt dimenſivè, & ſecundùm commenſurationem corpori debitam. Ajunt autem Tranſſubſtantiarii, corpus Chriſti eſſe in hoc ſacramento cum tota ſua propriâ quantitate dimenſivâ, & ibi cum corpore eſſe totam ejus propriam quantitatem dimenſivam, non tamen ſecundùm proprium modum quantitatis, non localiter, non quantitativè, non dimenſivè; ſed indiviſibiliter ſecundùm modum ſubſtantiæ, totam ſub tota ſpecie panis, & totam in qualibet parte. quemadmodum anima eſt in corpore, tota in toto, & tota in qualibet parte. *Thom.* in 4. ſent. diſt. 10. qu. 1. & qu. 3. & in Summa, part. 3. qu. 76. art. 3. & 4. *Bonaventura*, in 4. ſent. diſt. 10. part. 1. qu. 2. & qu. 4. & qu. 5. *Richardus*, in eandem diſt. art. 1. qu. 2. *Durandus*, ibidem, qu. 2. *Biel*, ibidem, art. 2.

Localis præſentia, quam affirmant Tranſſubſtantiarii.

17. Oppono argumenta, quæ contra iſtam opinionem adfert Durandus, in 4. ſent. diſt. 10. qu. 2.

Tria argumenta ex Durando, contra localem iſtam præſentiam.

1\. Quantitas, cùm de ratione ſua intrinſecâ habeat partes poſitione diſtinctas, & per hoc ſit diviſibilis, nullo modo poteſt ei competere ratione cujuſcunque alterius [*puta ſubſtantiæ, in qua eſt*] indiviſibiliter ſe habere. Propter quod non poteſt comparari ad locum modo ſubſtantiæ, ut tota ſit ſub ſpeciebus, & ſub qualibet parte.

2\. Ubicunque eſt ſubſtantia in ſe realiter, ibidem eſt ſubſtantialiter, [*quocunque alio modo ibi ſit;*] Quia iſte modus eſt ab ea inſeparabilis. Ergo ſimiliter, ubicunque eſt quantitas in ſe realiter, ibi eſt quantitativè; quia iſte modus eſt ipſi eſſentialis, & inſeparabilis. Sed illud, quod eſt quantitativè alicubi, non poteſt comparari ad totum, vel ejus partem, conſimiliter: ergo idem quod prius.

3\. Nihil poteſt comparari ad aliud modo incompoſſibili ſuæ naturæ: ſed indiviſibilitas eſt modus incompoſſibilis naturæ quantitatis, cùm ipſa ſua natura intrinſeca ſit diviſibilis: Ergo quantitas non poteſt comparari ad aliquod aliud quantum, niſi diviſibiliter: ergo non conſimiliter ſe habebit ad totum & ad partem. Et ſic, ſi quantitas corporis Chriſti eſt in hoc ſacramento, non poterit totum corpus Chriſti eſſe æqualiter ſub ſpeciebus panis, & ſub qualibet parte ſpecierum. cujus oppoſitum (*inquit Durandus*) tenet Eccleſia.

Has objectiones Durandus ait valde eſſe difficile evitare.

Argumentum ex Gabriele contra eandem.

18. Adde illud Bielis, in 4. ſent. diſt. 10. quæſtione unicâ, art. 1. Notabili 1. Omnes (inquit Gabriel Biel) loquentes de quantitate continuâ ſeu extenſivâ, in hoc concordant, quòd quantitas eſt illud, per quod res aliqua diviſibilis eſt extenſa, id eſt, habet partem extra partem localiter, ſeu deſcriptivè; ita, quòd una pars determinat ſibi aliquem præciſum locum & adæquatum, & alia alium: ita, quòd duæ partes extenſivè non ſint ſimul in eodem loco adæquato. Hæc Biel.

Per miraculum nunquam ſeparatur definitio à definito.

Vide infra, §. 20. & §. 38. & ſupra, cap. 3. §. 5.

Eripitur & aliud effugium.

19. Ne autem ſe tueantur miraculi obtentu, oppono fundamentum illud apud Bonaventuram; *Per miraculum nunquam ſeparatur definitio à definito.* in 4. ſent. diſt. 10. part. 1. qu. 4. cujus rationem reddit Thomas; *Quia ſeparare definitionem à definito, eſt ponere duo contradictoria eſſe ſimul.* Thom. in 4. ſent. diſt. 44. qu. 2. art. 2. quæſtiuncula 2. Evadere etiam conantur per diſtinctionem poſitionis partium, quam ibidem adfert Bonaventura; Sciendum (inquit) quod poſitio eſt ordinatio partium in toto, & ab hac non abſtrahitur corpus Chriſti in hoſtia; & partium in loco; & ab hac abſtrahitur, propter ſacramenti veritatem. Eadem diſtinctione utitur Scotus, in 4. ſent. diſt. 10. qu. 1. num. 14. & 15. Oppono illud Thomæ; Si duæ quantitates dimenſivæ juxta ſe ponantur, major extenditur ultra minorem, part. 3. qu. 76. art. 4. arg. 3. Non eſt quidem intrinſecè & eſſentialiter neceſſarium uni quantitati, ut ponatur juxta aliam minorem, & ultra eam extendatur. Nihilominus ex intrinſeca

ſeca extenſione neceſſariò ſequitur, ut aliam minorem excedat, poſitâ juxta eam aliâ minore.

Scoti argutia refellitur.

Inanis autem eſt illa Scoti argutia, quòd poſitio in loco ſit alterius categoriæ à poſitione illa partium in toto, quæ eſt differentia quantitatis, ideóque abſtrahi poſſit ab eâ quantitas. Nam, etiamſi extra omnem locum ambientem ſupponeres eſſe corpus quantum & ſolitarium, habens ſolam poſitionem partium in toto, neque magis minuſve extenſum alia quantitate: Ex ipſa tamen intrinſecâ poſitione partis extra partem in toto, ſequetur neceſſariò earundem partium poſitio in loco, ſi corpori illi circumponatur locus, vel ſi corpus illud ſtatuatur in aliquo loco: indidem etiam ſequetur, ſi juxta corpus illud quantum ponatur aliâ quantitas minor, extendi majorem quantitatem, in eo ſpacio, vel loco, ultra minorem.

Thomæ inanis reſponſio.

Neque evadit ipſe Thomas, dum ad argumentum à ſe propoſitum, reſpondet, verum eſſe quidem de quantitate exſiſtente alicubi ſecundùm modum ſuum, id eſt, quantitativè, quod major excedat minorem; at non eſſe verum de quantitate exſiſtente alicubi non modo ſuo, ſed per modum ſubſtantiæ. Eâdem reſponſione eludere conatur & alterum illud axioma, quod ibidem ſibi objicit ex Ariſtotele, lib. 3. Metaphyſ. text. 9.

Impoſſibile eſt duas quantitates dimenſivas eſſe ſimul. Thomas petit principium.

Impoſſibile duas quantitates dimenſivas eſſe ſimul, etiamſi una ſit ſeparata, & alia in corpore naturali. Ergo cum in ſacramento remaneat quantitas dimenſiva panis, impoſſibile eſt, ibi ſimul eſſe quantitatem dimenſivam Chriſti. Reſpondet per petitionem principii; Quantitatem corporis Chriſti ibi eſſe cum corpore Chriſti concomitanter, non ſecundùm proprium ſuum modum, ſed ſecundùm modum ſubſtantiæ. unde etiam infert, eam eſſe totam in toto, ſeu ſub tota hoſtiâ, totam in qualibet parte; quamvis modus quantitatis proprius, per ſe ei conveniens, ſit, ut ſit tota in toto, & ſingulæ partes in ſingulis partibus. Huic audaciſſimæ vanitai oppono argumenta illa Durandi, ſuperius à nobis

Sup. §. 17.

allata; quæ Durandus meritò dixit eſſe evitatu difficilia: dixiſſet inſolubilia.

Aliud argumentum contra dogma Romanenſium de corporali, & locali, præſentia. Concil. Tridentinum eorum accedit ſententiæ qui dicunt, non eſſe per Divinam omnipotentiam poſſibile, ut unum corpus ſit ſimul in duobus locis localiter, ſeu circumſcriptivè, quam ſententiam tenent Bonaventura, Thomas, Henricus, Durandus,

20. Præterea ſic argumentor; Impoſſibile eſt corpus Chriſti eſſe in uno loco ſecundùm modum ſuæ naturæ, & ſimul in alio loco corporaliter ſecundùm modum non naturalem & naturali oppoſitum. Ergo corruit tota defenſio Thomæ. Tridentini quidem ajunt, hæc inter ſe non pugnare; Neque enim (inquiunt) hæc inter ſe pugnant, ut ipſe Salvator noſter ſemper ad dextram Patris in cœlis aſſideat, juxta modum exiſtendi naturalem; & ut multis nihilominus aliis in locis ſacramentaliter præſens ſua ſubſtantia nobis adſit, eâ exiſtendi ratione; quam etſi verbis exprimere vix poſſumus, poſſibilem tamen eſſe Deo, cogitatione per fidem illuſtratâ, aſſequi poſſumus, & conſtantiſſimè credere debemus. *Concilii Tridentini Seſſione decimâ tertiâ, capite primo.* Quibus verbis haud obſcurè innuunt, ſe pedibus ire in ſententiam eorum doctorum, qui ajunt, non eſſe per Divinam omnipotentiam poſſibile, ut unum corpus ſit ſimul in duobus locis localiter ſeu circumſcriptivè, qui eſt naturalis modus exſiſtentiæ corporis in loco: & hoc tantummodo intendere, ut corpus, quod juxta modum exiſtendi naturalem non poteſt ſimul niſi uno duntaxat eſſe in loco, credatur poſſe eſſe ſimul in alio loco; imò multis aliis in locis, modo exſiſtendi non naturali, nempe ſacramentaliter. Hoc tenent *Bonaventura*, in 4. ſent. diſt. 10. qu. 4. *Thomas*, quodlibet 3. art. 2. & in 4. ſent. diſt. 44. quæſt. 2. art. 2. quæſtiuncula ſecundâ; & *Henricus Gandavenſis*, quodlibet 9. qu. 32. & *Durandus*, in 4. ſent. diſt. 44. quæſt. 6. & *Ioannes Capreolus*, ibidem, quæſtione primâ, articulo tertio, & alii; disertè affirmantes, non poſſe per miraculum fieri, ut unum corpus ſit localiter, ſeu dimenſionaliter, ſeu circumſcriptivè ſimul in diverſis locis. Hoc enim includere contradictionem.

Capreolus, & alii.

Oppoſitam tenent ſententiam Richardus, & Scotus, & Biel.

21. Quod etſi merito ab eis dicatur: non defuerunt tamen, qui hoc veriſſimum eorum axioma convellere conati ſint; quos aſſerere non puduit, poſſibile eſſe ut unum corpus ſit circumſcriptivè in pluribus locis ſimul. ſic *Richardus de media villa*, in 4. ſent. diſt. 10. art. 2. qu. 2. *Scotus*, ibidem, qu. 2. & qu. 3. *Gabriël Biel*, ibidem, art. 2. concluſione ſeptimâ, vaniſſimis nixi argutiis, niſi quòd uno utuntur argumento haud contemnendo, in quo non parum fiduciæ collocant. Hoc palmarium argumentum ſic format Scotus;

Scoti ſyllogiſmus in 4. ſent. diſt. 10. quæſt. 2. num. 9. & qu. 3. num. 3. & 4.

Ubicunque poteſt Deus facere ſubſtantiam naturalem non ſub modo ſuo naturali, vel ſub modo ſibi oppoſito, poteſt eam facere ſub modo ſuo naturali ſeu convenienti ſuæ naturæ: Sed Deus poteſt facere corpus Chriſti ſacratum, & de facto facit ſacramentaliter, id eſt, non ſub modo ſuo naturali ſimul in diverſis locis: ergo poteſt idem facere in eiſdem ſub modo naturali, ſcilicet localiter & dimenſivè. Minorem hujus ſyllogiſmi ſumit pro confeſſo. Majoris autem hanc adfert probationem;

Proſyllogiſmus propoſitionis majoris.

Non ſolùm æquè facile, ſed etiam facilius eſt facere, corpus eſſe in diverſis ſimul locis cum ſuo modo naturali, quàm ſine eò: quia in faciendo, ut ſit ſine ſuo modo naturali, ſunt duo miracula, unum ſcilicet in cauſando præſentiam unius corporis ſimul in pluribus locis, & aliud in ſeparando ipſum à ſuo modo naturali; at in faciendo, ut ſit ibi cum modo naturali, eſt tantum unum miraculum, videlicet, in cauſando unius corporis præſentiam ſimul in pluribus locis. Ergo, ubicunque poteſt corpus eſſe non quantitativè, vel non dimenſivè, vel non localiter, non circumſcriptivè; ibi poteſt eſſe quantitativè, dimenſivè, localiter, circumſcriptivè.

Scoti propoſitio major vera eſt, ſed minor falſa eſt.

22. Majorem hanc ut certam & invictam, admittimus. ſed, antequam aſſentiamur concluſioni, poſtulamus probationem minoris. fides (inquiunt) hoc dicit. Nego, hoc inveniri in literis fidei. Urgent verba Chriſti, *hoc eſt corpus meum*: quæ nos reverenter amplectimur, ſed pravam eorum gloſſam rejicimus.

Non ſunt multiplicandæ difficultates, nec miracula.

Rectè Durandus; Non oportet (inquit) difficultates fidei difficultatibus ſuperaddere, ſed potius juxta documentum ſcripturæ conandum eſt obſcuritates elucidare. Durandus, in 4. ſent. diſt. 11. qu. 3. Ponenda ſunt pauciora miracula, quantum poſſibile eſt. inquit Scotus, in 4. ſent. diſt. 11. qu. 3. num. 3. Nec ſunt verba arctanda ad intellectum difficilem, ſine neceſſitate; ut ibidem etiam docet Scotus, num. 4. & 15. Nulla autem neceſſitas cogit nos tam difficile dogma in verbis Domini quærere, quæ ſenſum faciliorem & veritati ſacramenti magis conſentaneum, & cum Sacræ Scripturæ documentis magis congruentem, & catholicis Patribus per multa ſecula jam inde ab ipſis Apoſtolis probatum, ſuppeditant. fatemur quidem, corpus Chriſti eſſe ſimul in multis locis ſacramentaliter, id eſt, ſacramento tenus; at iſti volunt, eſſe ibi in ſua propria ſubſtantiâ corporaliter, non tamen circumſcriptivè. Hic ſenſus eſt minoris illius propoſitionis. Et ex ea minore inferunt concluſionem, quod corpus Chriſti poſſit eſſe circumſcriptivè in pluribus locis ſimul, Ex abſurda minore, abſurdam concluſionem.

Convertitur argumentum

23. Procedet autem argumentum negativè, ſi facias quandam tranſpoſitionem; ſic: *U-*

contra Dogma corporalis præſentiæ.

bicunque poteſt corpus Chriſti eſſe corporaliter, & non dimenſivè, ibi poteſt eſſe dimenſivè: At corpus Chriſti non poteſt eſſe ſimul in pluribus locis demenſivè: Ergo non poteſt eſſe ſimul in pluribus locis corporaliter, non dimenſivè. Item; *Ergo non poteſt ita eſſe ſubſtantialiter, ac corporaliter, in pluribus locis ſimul, ut ſit in uno loco dimenſivè, in altero non demenſivè.* Idem argumentum ad propoſitum noſtrum clarius ſic formabis: *Ubicunque poteſt corpus Chriſti eſſe ſubſtantialiter & corporaliter, ibi poteſt eſſe localiter, ſeu dimenſivè: at non poteſt per miraculum, eſſe in pluribus locis ſimul localiter, ſeu dimenſivè: ergo non poteſt per miraculum eſſe in pluribus ſimul locis ſubſtantialiter & corporaliter.*

Syllogiſmus noſter contra commune dogma Romanenſium de præſentia corporali.

Probatur major. *Probatur minor.*

24. Majorem hujus ſyllogiſmi firmiſſimo argumento demoſtravit Scotus, ſuprà, paragrapho vigeſimo primo. Minorem invictis rationibus probant Bonaventura, & Thomas, & Henricus, & Durandus, & Capreolus, & alii.

Henricus.

Impoſſibile eſt, (inquit Henricus) etiam per miraculum, idem corpus eſſe dimenſionaliter in diverſis locis. Nec ſuper hoc plus cadit potentia, quàm ſuper facere duo contradictoria ſimul. Et ſic *non poſſe hoc*, non eſt impotentiæ, ſed conditio naturæ. Hæc Henricus Gandavenſis, quodlibet nono, quæſtione trigeſimâ ſecundâ.

Scotus.

Sed reſiſtit Scotus, & ait, hoc non implicare. Quia plura ubi nihil aliud ſunt, niſi reſpectus quidam extrinſecùs advenientes, fundati in uno quanto ad aliud quantum: quemadmodum igitur ſuper eandem albedinem fundantur plures ſimilitudines; ita poterunt ſuper unius corporis eandem quantitatem fundari plura ubi, ſeu reſpectus extrinſeci, ad plura circumſcribentia. in quartum ſententiarum, diſtinctione decimâ, quæſtione ſecundâ, numero undecimo.

Defenſio aſſertionis Henrici, contra Scotum.

25. Reſpondeo. Non tenet ſimile. Nam. I. Poteſt eſſe quale ſine ſimilitudine ad aliud. At non poteſt eſſe corpus ſine certo loco aut ſpacio. Sunt enim cœli, (inquit Auguſtinus;) excelſa mundi corpora, ſed tamen corpora, quæ non poſſunt eſſe niſi in loco. lib. 2. de ſermone Domini in monte, in expoſitione orationis Dominicæ. Item; ſpacia locorum tolle corporibus, nuſquam erunt: & quia nuſquam erunt, non erunt. ait idem Auguſtinus, epiſt. 57. ad Dardanum.. II. Poteſt unum corpus habere multas qualitates ſimul, videlicet, colorem, calorem, duritiem, &c. quæ omnes fundare poſſunt ſimilitudines: at uni corpori non competit niſi una magnitudo, eodem tempore, quæ fundat ubi. III. Similitudinum in una albedine pluralitas exſiſtit ex pluralitate albedinum, in eadem ſpecie qualitatis exſiſtentium in aliis ſubjectis: at locus, & locatum, non ſunt ejuſdem ſpeciei: neque ex eo, quòd in aliis corporibus exſiſtant magnitudines ejuſdem ſpeciei cum hujus corporis magnitudine, ſequitur poſitio vel locatio, vel præſentia hujus corporis in quantitatibus illorum corporum. IV. *Similitudo* eſt relatio pertinens ad Categoriam relatorum; at *ubi* eſt in alia ſua Categoria. Nec valet conſequentia à relatione, ad ubi. V. Similitudo naturaliter advenit, ac recedit, ſine mutatione ſubjecti ſimilis: at ubi non accedit nec recedit ſine locali mutatione ſubjecti locati. VI. Ex ſolo ortu novæ albedinis ejuſdem gradus cum hoc albedine, oritur nova in hac albedine ſimilitudo ad illam albedinem: at ex ſolo ortu novæ quantitatis, ejuſdem gradus ſeu extenſionis cum hac quantitate, non oritur novum ubi hujus quantitatis, in vel cum illa quantitate. VII. Simile non continetur à ſuo conſimili, qua tali: at locatum continetur à loco. VIII. Una albedo non eſt terminus alterius albedinis; quamvis ſit terminus unius reſpectus intercurrentis inter has duas albedines: at locus eſt terminus locati, ita ut nihil locati ſit extra illum locum. Hoc enim eſt eſſe in loco circumſcriptivè vel definitivè. Quamvis igitur hæc albedo non ſolum ſecundæ albedini, ſed etiam tertiæ, & quartæ ſit ſimul ſimilis; non inde ſequitur contradictio, quaſi per hoc eidem albedini eſſet ſimilis & ſimul non eſſet ſimilis. At ſecundum locum tribuendo uni locato, introducis contradictionem, ut unum locatum ſimul ſit extra hunc locum, & non ſit extra hunc locum: contineatur hoc loco, & ſimul non contineatur hoc loco. & quidem ſecundùm idem.

Capreoli idonea reſponſio.

26. Huc pertinent illa reſponſio *Johannis Capreoli*, in quartum ſententiar. diſt. 10. quæſt. 1. art. 3. ubi ad hoc ipſum Scoti ſophiſma ex profeſſo reſpondens, ait; Cum dicimus idem corpus eſſe ſimul localiter in diverſis locis, non ſolum dicimus vel addimus ſupra corpus quendam reſpectum extrinſecus advenientem, fundatum in uno quanto ad aliud quantum circumſcribens ipſum; imò ultra illum reſpectum ponimus comprehenſionem quanti vel corporis circumſcripti à quanto vel corpore circumſcribente, & conſequenter negationem alterius cricumſcriptionis à quocunque quanto vel copore extrinſeco; & ita ponimus corpus locatum ſimul bis comprehendi, quia in duobus locis, & nullatenus comprehendi, cum totum ſit extra quemlibet ipſorum locorum, quod implicat manifeſtè non ſolùm unam, imò duas contradictiones. Sit enim unus illorum locorum A, & alius B; tunc prima contradictio eſt quod C corpus comprehenditur ab A, & idem C non comprehenditur ab A. Secunda eſt, quod C corpus comprehenditur à loco B, & idem non comprehenditur à loco B. Vel aliter; Prima contradictio eſt, quod nihil ipſius C eſt extra A, & ſimul cum hoc, quælibet pars C eſt extra A. Secunda verò contradictio eſt quod nihil ipſius C extra B, & ſimul cum hoc, quodlibet ipſius C, eſt extra B. Hæc *Capreolus.*

Aliud argumentum ex Capreolo, quo confirmatur ſyllogiſmi noſtri minor propoſitio, & Henrici aſſertio.

27. Reſpectum Ubi, (inquit idem *Capreolus*) plurificari ſuper idem fundamentum ad diverſos terminos eſt æquè impoſſibile, ſicut duo contraria ineſſe ſimul eidem ſubjecto in actu, quia quilibet duo reſpectus de genere *ubi* ad diverſa loca ſunt contrerii: ſicut & quælibet duo loca, & ſicut albedo expellit nigredinem formaliter; ita unum ubi expellit aliud vel reſiſtit alteri. Et quidem de contrarietate locorum expreſsè ponit Ariſtoteles, 10. Ethicorum capite quarto. Subjicit verba Ariſtotelis, & explicationem Thomæ, & inde infert, quod majorem incompoſſibilitatem habeant diverſi effectus [ſeu reſpectus] de genere *ubi* ad coëxſiſtendum eidem fundamento ad diverſos terminos, quàm diverſæ ſimilitudines in eodem albo ad diverſa coalba: quia duo ubi differunt ſpecie, & contrariantur ad invicem; non ſic duæ ſimilitudines in eodem fundamento fundatæ in ordine ad diverſos terminos. Hæc eſt ſecunda Capreoli reſponſio, loco citato.

Aliud argumentum ex Zuccolio, pro eadem propoſitione contra Scotum.

28. Locatum qua tale, eſt in loco, neque eſſe in loco eſt reſpectus extrinſecus locato, ſed eſt ei eſſentiale; & multiplicatis locis & ubi, multiplicantur etiam locata; ſicut multiplicatis formis eſſentialibus ejuſdem ſpeciei multiplicantur individua: impoſſibile eſt autem unum corpus eſſe plura locata: ergo impoſſibile eſt, unum corpus eſſe ſimul in plurbus locis, ſeu habere ſimul plura ubi. Sic ad illam Scoti argutiam reſpondet *Vitalis Zuccolius.* Commentator

tator Henrici Gandavenſis, in commentario in Henrici quodlibet. 9. quæſtione 32. Corpus, (inquit,) quatenus eſt in loco, dicitur in loco quatenus locatum eſt. quod autem eſſe locatum in loco, ſit ponere extrinſecum reſpectum, negatur; ſiquidem locatum cum realiter referatur ad locum, totum eſſe locati conſiſtit in eſſe loci, & è contra: quod manifeſtè dicere videtur Philoſophus, in 4. Phyſ. Si ergo ponatur idem corpus eſſe in pluribus locis, quoniam non eſt in loco, niſi quia locatum, illud ſequatur oportet, ut unum ſit locatum idem corpus, vel plura. Hoc ſecundum videtur impoſſibile, quod plurificetur fundamentum, ſcilicet corpus. ſi primum, quoniam unius locati unus eſt locus, neceſſe eſt ut corpus non poſſit eſſe niſi in unico loco eodem tempore. Eſto igitur, quod ſit extrinſecus reſpectus copori, ut corpus eſt; non eſt tamen quatenus locatum eſt, & in loco eſt: quia reſpectus reſpicit locatum, quod ad multiplicationem loci neceſſariò multiplicatur; quippe locati reſpectus intrinſecus eſt, non extrinſecus. Hæc *Zuccolius*.

Alia reſponſio Capreoli.

29. Superiores reſponſiones ſupponunt, veram eſſe hypotheſin de duabus ſimilitudinibus fundatis in una albedine. At aliter etiam reſpondet *Capreolus*, negando hanc Scoti hypotheſin, & ait, idem ſubjectum albedinis per eandem relationem realem referri ad omnia alia alba. & pro hac ſententia citat Thomam, in tertium ſententiarum, diſtinctione 8. quæſtione 1. articulo 5. & tertia parte, quæſt. 35. art. 5. Sufficiunt autem ſuperiores reſponſiones, etiamſi admittatur hypotheſis.

Scotus.

30. Se tuetur *Scotus* hoc argumento; Quòd, plurificato poſteriori, non neceſſe ſit plurificari prius: Ubi autem eſt poſterius corpore locato, & accidentaliter & contingenter adveniens.

Capreolus. Vide infra, §. 38.

Reſpondet *Capreolus*; licet ad multiplicationem poſterioris non neceſſariò ſequatur multiplicatio prioris, quando poſteriora taliter multiplicata reſpiciunt diverſa ſuſceptiva, & non idem; ſicut diverſi radii unius luminaris, vel effectus Solis; vel ſi reſpiciunt idem ſubjectum, nullam tamen habent contrarietatem ad invicem, nec incompoſſibilitatem ſimul inexſiſtendi eidem ſubjecto; ſicut duæ potentiæ animæ, puta intellectus & voluntas, aut duo habitus ejuſdem potentiæ; tamen quando poſterius recipitur in priori ſubjectivè, & quæcunque duo accepta ſub tali poſteriori habent ad invicem contrarietatem, vel incompoſſibilitatem ſimul inexſiſtendi eidem, tunc oportet quod, multiplicato poſteriori, realiter multiplicetur priùs ſecundùm rem: ſicut, multiplicatis formis ſubſtantialibus, multiplicatur materia; & multiplicatis contrariis accidentibus, multiplicatur ſubjectum, & idem eſt de accidentibus ſolo numero differentibus ejuſdem ſpeciei. Sic autem eſt in propoſito, quia diverſi reſpectus de genere ubi, licet ſint poſteriores corpore locato, tamen quia recipiuntur in eo, & quilibet tales duo derelicti ex diverſis locis habent contrarietatem & incompoſſibilitatem reſpectu ejuſdem locati: ideo, multiplicatis talibus reſpectibus, multiplicantur eorum ſubjecta, nec poſſunt ſimul ineſſe eidem ſubjecto. Hæc *Capreolus*, in quartum ſententiarum, diſtinctione decimâ, quæſtione primâ, articulo tertio.

Richardi & Scoti aliud argumentum. Duo corpora poſſunt ſimul eſſe in uno loco. ergo unum in duobus.

31. Alio etiam argumento utuntur *Richardus & Scotus*; Duo corpora poſſunt eſſe ſimul in eodem loco: ergo unum corpus poteſt eſſe in duobus locis. Antecedens probant tribus inſtantiis in Chriſto, qui natus clauſo matris utero, manſit enim Virgo poſt partum; Ponitur etiam reſurrexiſſe clauſo ſepulcro; & poſt reſurrectionem intravit ad diſcipulos januis clauſis. Johan. 20:19, 26.

Vide §. 35. & 36.

Thomas & Henricus, & Capreolus negant conſequentiam.

32. Propter iſtas inſtantias, antecedens concedunt *Thomas*, & *Henricus*, & *Capreolus*, & alii: ſed negant conſequentiam. quia (ut loquitur *Thomas*) eſſe in pluribus locis ſimul repugnat individuo, ratione ejus, quod eſt eſſe indiviſum in ſe: ſequeretur enim, quod eſſet diſtinctum in ſitu. Sed eſſe cum alio corpore in eodem loco, repugnat ei quantum ad hoc, quod eſt eſſe diviſum ab alio. Ratio autem unius perficitur in indiviſione; ut patet in quarto Metaphyſic. Sed diviſio ab aliis eſt de conſequentibus rationem unius. Unde, quòd idem corpus ſit localiter ſimul in diverſis locis, includit contradictionem; ſicut, quòd homo careat ratione. Sed duo corpora eſſe in eodem loco, non includit contradictionem. & idem non eſt ſimile. Hæc *Thomas*, in 4. ſent. diſt. 44. quæſt. 2. art. 2. quæſtiunculâ 3. in ſolutione 4. ac ſi diceret, individuum eſt, quod indiviſum eſt à ſeipſo, ut non ſint duo, & diviſum à quolibet alio. Harum autem conditionum prior eſt eſſentialis individuo, & ſimpliciter inſeparabilis; at poſterior nempe diviſio ab aliis, ſequitur eſſentiam individui; ideoque eſt ſeparabilis per divinam potentiam. at unum corpus eſſe ſimul in duobus locis diſcontinuis, eſt contra priorem conditionem & eſſentiam individui, adeòque implicat contradictionem: duo autem corpora eſſe in eodem loco, eſt tantummodo contra poſteriorem conditionem.

Explicatio reſponſionis Thomæ.

Scotiſtæ retorquent argumentum.

33. Retorquent argumentum Scotiſtæ, ſic: Ratio propter quam unum corpus non poteſt eſſe in pluribus locis, ſecundùm Thomam & alios, eſt; quia ſequeretur corpus unum numero multiplicari numero, quod eſt contra rationem unius: contrà; Si hoc conſequens abſurdum ſequeretur ad poſitionem, quod unum corpus ſit in pluribus locis; magis ſequitur, vel æquè ſequitur, hoc idem conſequens abſurdum ad poſitionem hanc, quòd duo corpora ſint in eodem loco. Connexum iſtud prolixè probant *Scotus*, in 4. ſentent. diſt. 10. quæſt. 2. num. 6. cumque defendens *Philippus Faber Faventinus*, ibidem, diſputatione 37. capite 2. numero 12. Aliam etiam adjicit reſponſionem ibidem, numero 13. Præterea (inquit) ut alii etiam notarunt, illa D. Thomæ ratio, quod indiviſio à ſeipſo ſit magis eſſentialis individuo, quàm diviſio ab aliis, eſt falſa; quia æquè ſunt eſſentiales: Nam ſicut repugnat, quòd idem numero ſit duo; ita repugnat, quòd duo ut duo ſint unum. Verum eſt quidem, quod duo poſſint fieri unum, ſed quòd duo manentia duo ſint unum, eſt æquè contradictio, ac quòd unum ſit duo: per illam autem proprietatem unius, quod ſit diviſum ab aliis, ſit, quòd duo non ſint unum. Hæc *Philippus Faber Faventinus*, loco citato.

Thomæ reſponſio refutatur.

Æquè impoſſibile eſt, duo corpora eſſe ſimul in uno loco, ac unum corpus eſſe ſimul in duobus locis.

34. Æquè igitur impoſſibile eſt, duo corpora eſſe ſimul in uno loco, ac unum corpus eſſe ſimul in duobus locis. Id quod etiam hoc argumento confirmant *Scotus*, & *Faventinus*; quia Philoſophi dicerent, eſſe repugnantiam formalem inter duo quanta, reſpectu ejuſdem ubi: ſicut eſt repugnantia formalis inter album & nigrum, reſpectu ejuſdem ſubjecti. ſicut patet ex Ariſtotele, 4. Phyſic. capite de vacuo, textu ſeptuageſimo ſexto. Ergo, cùm utrinque ſit repugnantia formalis, unum videtur ita impoſſibile, ſicut alterum. *Scotus* in quartum ſententiarum, diſtinctione decimâ, quæſtione ſecundâ, numero quinto. *Faber Faventinus* ibidem, diſputatione trigeſima ſeptima, capite ſecundo, numero decimo. *ἀγγεῖον μεδιμναῖον οὐ χωρήσει διμέδιμνον, οὐδὲ σώμα-*

τος

τος ἑνὸς τόπος, δύο ἢ πλείω σώματα. inquit Gregorius Nazianzenus, orat. 51. quæ eſt epiſt. 1. ad Cledonium, id eſt, vas unius modii capax duos modios non continebit, neque corporis unius locus duo aut plura corpora. Adde illud *Boethii*. In numero differentiam varietas accidentium facit. Nam tres homines neque genere, neque ſpecie, ſed ſuis accidentibus diſtant. Nam, ſi vel animo cuncta ab his accidentia ſeparemus, tamen locus eſt cunctis diverſus, quem unum fingere nullo modo poſſumus: Duo enim corpora unum locum non obtinebunt: qui eſt accidens, atque ideo ſunt numero plures: quoniam accidentibus plures fiunt. Hæc *Boethius*, libro primo de Trinitate, capite primo. Item illud *Capreoli*; Philoſophi dicerent, quòd duo corpora, vel quanta, non poſſunt habere idem ubi ſimul, eâ ratione; quia impoſſibile eſt idem accidens eſſe in diverſis ſubjectis. *Capreolus* in 4. ſentent. diſtinct. 10. quæſt. 2. articulo 3. Stat igitur conſequentia argumenti *Scoti*; duo corpora poſſunt eſſe ſimul in uno loco: ergo unum corpus poteſt eſſe ſimul in duobus locis.

Boethius.

Stat conſequentia argumenti Scoti, §. 32.

35. Sed negandum eſt antecedens, cum *Boethio*, & cum *Durando*, in 4. ſent. diſt. 44. quæſt. 6. ubi tribus validis argumentis probat Durandus, duo corpora non poſſe eſſe ſimul in uno loco proprio. allatas etiam in oppoſitum ſententias ſolvit. *Ad primam* enim reſpondet, Veriſſimum eſt, B. Virginem Mariam permanſiſſe virginem in partu, & poſt partum, ſicut ante: fuit enim virgo non ſolùm ex carentia experientiæ delectationis venereæ, per quam experientiam virginitas propriè amittitur; ſed etiam propter integritatem membri corporalis: nec tamen propter hoc in nativitate Chriſti fuerunt duo corpora ſimul, ſcilicet corpus Chriſti cum corpore matris; quia eſt alius modus poſſibilis, ſcilicet, quòd virtute Divina facta fuerit dilatatio membrorum & meatuum naturalium ſine interruptione, vel aliqua fractione; ſicut ſecundùm *Auguſtinum* 14. de civitate Dei, hoc factum fuiſſet in omnibus mulieribus, ſi ſtatus innocentiæ duraſſet; quia tunc peperiſſent ſine dolore. ——— Et hanc opinionem videntur tenere *Gregorius*, & *Ambroſius*, ſuper illo Lucæ 2. omne maſculinum, &c. *Ad ſecundam* inſtantiam de reſurrectione Chriſti clauſo tumulo; dicendum eſt, (inquit) quod nullo textu ſacræ ſcripturæ habetur, quòd Chriſtus reſurrexit clauſo tumulo: & ideo aſſertio contraria non præjudicat fidei, nec Scripturæ. quòd ſi ex dictis aliquorum ſanctorum habeatur, quòd Chriſtus reſurrexerit clauſo ſepulcro, accipiendum eſt pro opinione. Et ſi hoc dictum eſſet approbatum per Eccleſiam, tunc reſpondendum eſt, ſicut in tertia ſolutione dicetur ſtatim. *Ad tertiam*; cum dicitur, quòd Chriſtus intravit ad diſcipulos poſt reſurrectionem januis clauſis, abſolutè dicendum eſt, hoc eſſe verum, ſcilicet, quòd, cum fores clauſæ eſſent, venit Jeſus: ſed non dicitur, quòd intravit per januas clauſas. Cum enim corpus glorioſum poſſit moveri per aërem, ſicut per terram; & Chriſtus virtute Divinâ potuit corpus ſuum oſtendere & occultare, prout voluit: potuit enim intrare ad diſcipulos per feneſtram, vel per aliquem alium locum; & tunc primò ſe oſtendere, quando fuit coram diſcipulis: & ſic verè venit clauſis januis, ſed non per januas clauſas. Et ſi per januas intravit, potuerunt januæ perquam ſubitò aperiri, & ſubito claudi; ita ut apertio & clauſio lateret diſcipulos: & quia res non dicitur fieri, quando non innoteſcit, ideo dicuntur fuiſſe clauſæ; quia apertio earum nulli apparuit. & hoc modo poſſet dici ſurrexiſſe clauſo ſepulcro, ſi illud alicubi legeretur. Vel poſſit dici, quod Chriſtus, ratione qua Deus, habuit in ſua poteſtate corpus & figuram corporis ſui, ita quod potuit figuram corporis mutare in anguſtam; & ſic intrare per quamcunque rimam januarum, eis remanentibus clauſis. Et quamvis aliqui dicant, hoc non fuiſſe conveniens; nullus tamen dicit, quin fuerit poſſibile Chriſto in quantum Deus eſt. Convenientius autem videtur ponere modum, qui ab omnibus conceditur poſſibilis, quàm ponere illum qui ab omnibus impoſſibilis reputatur. Beatus etiam Auguſtinus videtur hunc modum tenere. Hæc *Durandus*. Adde, quòd dici poſſit, ceſſiſſe corpus corpori, per rarefactionem & emollitionem januæ, ut tranſiret corpus Chriſti, tanquam per auram vel aquam; ſicut per aquæ conſolidationem factum eſt, ut ei inambularent Chriſtus, & Petrus; licet dubitante Petro aqua, nutu Dei, cœperit remolleſcere. Reſponſionem etiam, quam ad ſecundam inſtantiam adfert Durandus, accommodare poteris ad primam inſtantiam. Nam, etiamſi in Sacra Scriptura legamus, Mariam puerperam fuiſſe intactam à viro virginem; disertè tamen Filius ejus Dominus noſter accenſetur eis primogenitis, qui naſcendo uterum matris aperiunt. Lucæ. 2: 23. quæ apertio haud dubiè facta eſt, ſaltem per dilatationem & rarefactionem. Neque uſquam in Scriptura legitur, manſiſſe clauſum ſine apertione meatum.

Sed negandum eſt antecedens. Nam duo corpora non poſſunt ſimul eſſe in uno loco. Durandi reſponſiones ad tres inſtantias ſuperius propoſitas, §. 31.

1. De clauſo B. Virginis utero.

2. De clauſo Chriſti ſepulchro.

3. De clauſis foribus, Johan. 20: 19. 26.

Alia etiam reſponſio ad 3. inſtantiam.

Conſideratio primæ inſtantiæ.

Luc. 2: 23.

36. Retorqueo igitur argumentum *Scoti*; æquè impoſſibile eſt, unum corpus eſſe ſimul in duobus locis propriis, ac duo corpora eſſe ſimul in uno loco proprio; ſed duo corpora eſſe ſimul in uno loco proprio, eſt ſimpliciter impoſſibile & contradictorium; quia ſic duo eſſent duo numero, & non eſſent duo numero, ſed unum: & totum eſſet majus parte, & non eſſet majus parte; & pars quanti eſſet extra aliam quamlibet partem cujuſcunque quanti, & non eſſet extra, &c. unum quantum impleret hunc locum, & ſimul non impleret hunc locum: haberet locum proprium, & non haberet locum proprium. Ergo ſimpliciter impoſſibile & contradictorium eſt, unum corpus eſſe ſimul in pluribus locis localiter, id eſt, in unoquoque eorum, ut in loco ſuo proprio, dimenſivè & circumſcriptivè.

Syllogiſmus confirmans minorem prioris noſtri ſyllogiſmi ſuperius formati, §. 33.

37. Unum corpus (inquit *Thomas*) eſſe localiter in duobus locis, implicat contradictionem: quia de ratione loci eſt, quòd ſit terminus locati; terminus autem eſt, extra quem nihil eſt rei. unde nihil locati poteſt eſſe in loco exteriori: quia, ſi ponatur eſſe in duobus locis, ſequitur, quòd ſit extra ſuum locum, & ita ſequitur, quòd ſit locatum & non locatum. Hæc rectè *Thomas*, quodlibet. 1. articulo vigeſimo ſecundo.

Eandem minorem confirmat Thomas. quia oppoſitum implicat contradictionem.

38. Præterea, ut alibi argumentatur *Thomas*, impoſſibile eſt, individuum eſſe à ſeipſo localiter diſcontinuum: nam corpus à corpore diſcontinuum localiter, neceſſe eſt eſſe diſcontinuum ab eo ſubſtantialiter: adeòque eſſe duo copora, inter quæ interjecta ſit alia ſubſtantia. Neque poſſibile eſt, corporis unius numero principia intrinſeca diſcontinuari intervallo locali à ſe ipſis, quin multiplicentur & diſtrahantur quoad ſubſtantiam: & ſic unum erit unum, & non unum. Quamvis autem locus, & ubi, ſint poſteriora corpore; non tamen inde ſequitur, ea multiplicari poſſe, non multiplicato corpore locato. Nam unitas & dualitas, numerica ſunt accidentia poſteriora ſubſtantiis, & tamen eis reſpectu ſubſtantiæ multiplicatis, id eſt, multiplicato numero ſubſtantiarum, multiplicantur neceſſariò ipſæ ſubſtan-

Impoſſibile eſt, individuum eſſe à ſeipſo localiter diſcontinuum.

Vide ſuprà §. 30.

tiæ. Præterea locato competit ubi neceſſitate eſſentiali & intrinſecâ. Adhæc ſimpliciter eſt impoſſibile, eſſe in eodem ſubjecto ſimul duo quando temporis, fatente *Scoto*, in quartum ſentent. diſtinct. 10. quæſt. 2. numero 9. ergo idem dicendum de duobus ubi. Ut non repetam alia argumenta, pro hoc veriſſimo axiomate ſuperiùs allata. Qui plura optat, poterit legere apud ipſos à me citatos alioſque doctores, qui accuratè & invictus argumentis demonſtrant, unum corpus non poſſe eſſe localiter in pluribus locis ſimul. Hæc erat minor ſyllogiſmi noſtri principalis, ſupra, §. 23.

Minor ſyllogiſmi noſtri principalis.

Scoti argumentatio invalida ex falſa hypotheſi.

39. Non immorabor in conſutanda illa argumentatione *Scoti*, qua probare nititur, Angelum poſſe eſſe in pluribus locis definitivè; quia videlicet, panis poteſt converti in Angelum, ſicut convertitur in corpus Chriſti. Nam hæc eſt vaniſſima hypotheſis de ſubſtantiali converſione panis in corpus Chriſti; & inde ducere argumentum, eſt petere principium, & ſupponere impoſſibile. Rectè autem negant *Capreolus* & *Zuccolius*, unum Angelum poſſe eſſe definitivè in pluribus locis ſimul; quia implicat contradictionem: quod enim definitivè eſt in aliquo loco, ſic eſt ibi quod non alibi. *Capreolus* in quartum ſententiarum, diſtinctione decima, quæſtione prima, articulo tertio. *Zuccol.* in comm. in *Henrici* quodlibet 9. qu. 32.

Impoſſibile eſt, unum Angelum eſſe definitivè in pluribus locis ſimul.

Major ſyllogiſmi noſtri, ſuperius poſita, §. 23.

40. Poſtquam minorem principalis noſtri ſyllogiſmi abundè confirmavimus; redeo ad majorem, quam ex *Scoto* deſumſimus; Ea eſt; Ubicunque poteſt corpus eſſe ſubſtantialiter, ſeu corporaliter, & non dimenſivè, id eſt, non modo ſuo naturali; ibi poteſt eſſe dimenſivè, ſeu modo congruenti ſuæ naturæ. Probat *Scotus*; quia in faciendo prius ſunt duo miracula: unum, quo fit, ut unum corpus ſit in pluribus locis ſimul; aliud, quo ſeparatur corpus à modo ſuo naturali. In faciendo autem poſterius eſt tantummodo unum miraculum, quo fit, ut unum corpus ſit in pluribus locis ſimul: in quartum ſententiarum, diſtinctione decima, quæſtione ſecundâ, numero nono, & quæſtione tertiâ, numero quarto.

Eam probat Scotus.

Reſiſtit Capreolus.

41. *Capreolus* ait, non valere iſtam probationem; quia ad faciendum ſubſtantiam eſſe ſimul in pluribus locis localiter requiritur poſitio impoſſibilium vel incompoſſibilium, ſcilicet, quòd duo contradictoria ſint ſimul vera. *Capreolus* in 4. ſent. diſt. 10. qu. 1. art. 3.

Capreoli reſponſio non convenit propoſito.

42. At certè non eſt apta iſta reſponſio. quæritur enim nunc de pari ratione iſtarum duarum poſitionum; unum corpus poteſt corporaliter eſſe ſimul in pluribus locis non localiter, & poteſt in eis eſſe localiter.

Majorem, noſtram tuentur etiam Biel, & Major.

43. *Biel* ait, non magis eſſe impoſſibile de exſiſtentia in diverſis locis circumſcriptivè ſeu localiter, quàm ſacramentaliter, aut definitivè. Neque illo magis, quàm iſto, includi contradictionem. in 4. ſentent. diſtinct. 10. artic. 2. concluſione 7. Ergo, ſi eſſe localiter includit contradictionem, etiam eſſe ſacramentaliter. Idem docet *Iohannes Major*, in 4. ſentent, diſt. 10. quæſt. 4. arg. 6.

Eandem confirmat Philippus Faber Faventinus.

44. Hoc *Scoti*, & *Gabrielis*, & *Majoris* effatum confirmat *Philippus Faber Faventinus*, in 4. ſent. diſt. 10. diſp. 37. cap. 2. num. 18. quia (inquit) præſentia ſacramentalis corporis Chriſti in ſacramento eſt æquè præſentia realis, ac vera; ſicut præſentia naturalis ejuſdem Chriſti in Cœlo, & ut erat ea, qua viſibiliter in mundo converſatus eſt: ergo æquè eſt fundamentum propinquitatis & diſtantiæ localis, ſicut naturalis; unde corpus Chriſti exſiſtens in hoc ſacramento eſt æquè diſtans à loco, in quo non eſt ſacramentaliter, ſicut corpus exſiſtens in loco, naturaliter diſtat à loco, in quo non eſt naturaliter; & ita definitur, ſive concluditur, in illo loco, ſicut corpus quod eſſet ibi naturaliter, concluderetur eodem, ſi ibi adeſſet: ergo, ſi ad multiplicationem præſentiarum localium naturalium ſequitur neceſſariò diviſio vel multiplicatio numeralis corporis; ſequitur etiam, quòd in multiplicatione præſentiarum ſacramentalium multiplicetur idem corpus numero. Præterea, præſentia naturalis, & ſacramentalis ſolum in hoc differunt, quod naturalis habet modum quantitativum, ſacramentalis nequaquam: Hæc autem differentia nihil facit ad hoc, quòd una poſſit multiplicari, non alia; quia ratio repugnantiæ, quòd duæ præſentiæ naturales non poſſint ineſſe eidem corpori, eſt, quia illæ præſentiæ ſunt diſtinctæ & diſcretæ: unde non poſſunt multiplicari, ſecundùm adverſarios, niſi corpus idem numero multiplicetur. Et per hæc impugnatur reſponſio Capreoli, qui dicit, non eſſe parem rationem de præſentia ſacramentali, & naturali; ait enim implicare contradictionem, duas vel plures præſentias naturales ineſſe eidem corpori ſimul, non duas ſacramentales; at oſtenſum eſt, in hoc eandem eſſe rationem de utraque. Unde, ſi duæ præſentiæ naturales, reſpectu ejuſdem corporis, eſſent formaliter oppoſitæ, neque præſentia ſacramentalis & naturalis poſſent eſſe ſimul in eodem corpore: quia conveniunt in hoc, quod videtur eſſe cauſa repugnantiæ, ſcilicet, quia utraque præſentia definit & circumſcribit corpus in uno determinato loco; corpus enim Chriſti in Euchariſtia ita eſt ſub illis accidentibus, quod extra illa nequaquam reperitur; ergo habet ibi determinatum locum; ergo præſentia ſacramentalis eſt æquè determinata & definita, ſicut naturalis: licet ergo differant in modo eſſendi, quia modus eſſendi in loco quantitativè & naturalis differt à modo eſſendi in loco ſacramentali, quia ille extendatur ad partes loci, & commenſuratur loco, iſte non, hoc non facit, quod hæc præſentia ſit indiffinita & illimitata, illa non; quia, ut jam dictum eſt, etiam in præſentia ſacramentali, corpus Chriſti eſt ſolùm in loco accidentium, non alibi, ubi non eſt ſacramentum. Hæc *Faber Faventinus*.

45. Idem quoque eodem capite, numero vigeſimo quarto. Aliquid eſſe in loco diffinitivè dupliciter contingere poteſt; Uno modo, quod aliquid ſit ita in uno loco, ut non poſſit ſimul eſſe in alio; quomodo unam creaturam, ut Angelum, diximus eſſe in loco, ſecundo ſententiarum in diſputatione, an Angelus ſit in loco per eſſentiam, vel per operationem; & in diſputatione, an ratio eſſendi in loco ipſi Angelo ſit operatio in loco. Alio modo, quòd ſit in loco determinato, ita quod extra illum non ſit. In propoſito cum dicimus, corpus Chriſti eſſe in ſacramento diffinitivè, intelligimus hoc ſecundo modo. Hæc ille.

Concluſio.

46. Atque ita jam evidentiſſimè, & efficaciſſimis rationibus, probata eſt utraque propoſitio noſtri ſyllogiſmi: quem repeto;

Repetitio noſtri ſyllogiſmi ſuperius poſiti, §. 23.

Ubicunque, ſeu in quocunque loco, vel in quibuſcunque locis poteſt, per miraculum, corpus Chriſti, vel quodcunque corpus, eſſe ſubſtantialiter ſeu corporaliter, & non localiter, ſeu non circumſcriptivè; ibi poteſt, per miraculum, eſſe localiter, ſeu circumſcriptivè: ſed neque corpus Chriſti, neque ullum corpus unum idemque poteſt per miraculum eſſe ſimul in pluribus locis localiter, ſeu circumſcriptive: ergò neque corpus Chriſti neque ullum corpus unum idemque poteſt per miraculum eſſe in pluribus locis ſimul ſub-

ſtan-

ſtantialiter ſeu corporaliter, & non localiter ſeu non circumſcriptivè.

Aliter.

Vel ſic; *In quibuſcunque locis ſimul poteſt corpus Chiſti per miraculum eſſe corporaliter, ſeu ſubſtantialiter, in eiſdem locis ſimul poteſt per miraculum eſſe circumſcriptivè: at corpus Chriſti non poteſt per miraculum eſſe ſimul in pluribus locis circumſcriptivè: Ergò corpus Chriſti non poteſt per miraculum eſſe ſimul in pluribus locis corporaliter, ſeu ſubſtantialiter.*

Propoſitionis majoris defenſores. Defenſores Minoris.

47. Clariſſimè & validiſſimè probant hujus ſyllogiſmi propoſitionem majorem, *Scotus*, & *Gabriel Biel*, & *Iohannes Major*, & *Philippus Faber Faventinus*, & alii. Minorem verò non minus invictis rationibus confirmant *Bonaventura*, & *Thomas*, & *Henricus*, & *Durandus*, & *Capreolus*, & alii. Concluſio igitur veriſſima eſt & inevitabilis. Sic corruit tranſſubſtantiatio, & præſentia corporalis.

Quicquid implicat contradictionem, eſt ſimpliciter impoſſibile. Vide ſup. §. 19. & §. 20. & c. 3. §. 5. & lib. 14. cap. 7. §. 30.

48. Obſerva autem, certitudinem minoris niti hoc immoto axiomate, ab omnibus conceſſo: *quicquid implicat contradictionem, eſt ſimpliciter impoſſibile; nec eſt per Divinam omnipotentiam poſſibile.* Neque tamen per hoc axioma quicquam derogatur Dei omnipotentiæ, ſed ejus perfectio prædicatur, & immota naturæ conditio declaratur. Neque in hoc reſiſtit rerum natura Deo, ſed ſe habet ſecundùm ejus æternam immotamque legem.

CAPUT. VII.

De objecto, cui præſens eſt corpus Chriſti in Euchariſtia: & num Sacramentum hoc, ſive elementum conſecratum, obtineat rationem Sacramenti extra uſum a Chriſto imperatum. Item, de aſſervatione Euchariſtiæ: de conſecratione: de eulogiis: de communione cinicorum, ſeu viatico τῶν ἐξοδευόντων.

Cui præſens. Sententia Romanenſium.

LEgas apud Tranſſubſtantiarios, corpus Chriſti eſſe præſens ſpeciebus panis. Faciunt quidem aliquando mentionem præſentiæ, quâ communicantibus præſens eſt: at in controverſia, quam contra nos fovent, pro ea præſentia dimicant, quâ corpus Chriſti ajunt eſſe præſens ſpeciebus, vel cum ſpeciebus, id eſt, contineri ſub ſpeciebus *ſubſtantialiter, realiter, corporaliter*, & ſenſu ſuperiùs memorato, *localiter*, etiamſi interea nulli homini præſens ſit, puta quando in ſacrario repoſita jacet hoſtia conſecrata, digreſſis jam inde omnibus hominibus.

Localiter vide cap. 6. §. 16.

Sententia Catholicorum.

2. Nos præſentem *ſpiritualiter*, adeóque *realiter*, hominibus dignè communicantibus fatemur carnem Chriſti: at ejus præſentiam, qua externo ſymbolo præſens ſit, nullam agnoſcimus aliam, niſi *relativam*; qualis eſt præſentia ſignati & repræſentati cum ſigno veraciter repræſentante, & ſecundùm quendam modum exhibente. quemadmodum aquæ baptiſmi, ut ſigno, præſens eſt ſanguis Chriſti, relativè & correſpondenter: ipſis autem baptizatis præſens eſt applicativè & realiter.

Adeſſe veram rationem & naturam ſacramenti extra uſum, orthodoxi negant; aſ-

3. Hinc emergit alia quæſtio; Adſitne vera ratio & natura ſacramenti, extra uſum divinitus inſtitutum? Nos ſimpliciter reſpondemus, Non adeſſe; quia ex inſtitutione divina dependet tota ratio & natura ſacramenti. Tranſſubſtantiarii diſtinguunt, & de reliquis quidem ſacramentis nobiſcum conſentiunt; ſolam verò excipiunt Euchariſtiam. Omnia alia ſacramenta (inquit *Scotus*) conſiſtunt in uſu, & in fieri, ita quod idem eſt ibi ſacramentum, & perceptio ſacramenti; ſicut baptiſmus eſt perceptio baptiſmi, nec permanet aliquid quod ſit ſacramentum, ceſſante uſu tali, vel perceptione: ſed hoc ſacramentum (videlicet Euchariſtia) eſt quoddam permanens, etiam ante uſum. *Scot.* in 4. ſent. diſt. 8. quæſt. 1. num. 5. Sic *Biel*, Sacramenta (inquit) cætera conſiſtunt in uſu, ſeu quadam operatione: Euchariſtia autem ſola inter ſacramenta habet eſſe permanens. in 4. ſentent. diſt. 8. quæſt. 3. artic. 1. notabili 3.

firmant autem Tranſſubſtantiarii.

Scotus & Biel.

4. *Scotus*, loco citato, eumque ſequutus *Gabriel Biel* eadem diſtinct. quæſt. 1. art. 1. Excellentiam bujus ſacramenti præ cæteris proponunt in quadruplici differentia, videlicet, in ſignificando; in ſignificato; in continendo; & continendi modo. In *ſignificando*; quia certius ſignificat aliis ſacramentis; alia enim (inquiunt) certè ſignificant quantum eſt ex ſe; tamen quandoque non habent effectum propter indiſpoſitionem ſuſcipientis; quia effectum non habent niſi in ſuſcipiente: iſtud autem nunquam caret ſuo ſignificato, ſcilicet præſentia corporis Chriſti; nec poteſt impediri per malitiam conſecrantis, nec per indiſpoſitionem ſuſcipientis: quia habet effectum ſuum non ſolùm in ſuſcipiente, ſed extra in ſpeciebus aliis in pyxide reſervatis. In *ſignificato*; quia alia ſignificant gratiam accidentalem, & creatam inhærentem ſuſcipienti, iſtud ſignificat gratiam ſubſiſtentem ſubſtantialem increatam, ſcilicet, verum corpus Chriſti ibi exſiſtens, ſeu Chriſtum fontem gratiarum. In *continendo*; quia alia ſacramenta non continent quod ſignificant; quia gratia non eſt formaliter in ſacramentis cæteris, ſed in ſuſcipientibus ſacramenta: iſtud autem in ſe realiter continet gratiam ſubſtantialem, quam ſignificat. In *modo continendi*; quia cætera ſacramenta non continent gratiam, niſi in uſu; ſicut non ſunt, niſi in uſu: iſtud autem continet permanenter etiam ante uſum. Hæc *Scotus*, & *Biel*.

Concil. Trident.

5. In eandem ſententiam *Tridentini*: Commune (inquiunt) hoc quidem eſt ſanctiſſimæ Euchariſtiæ cum cæteris ſacramentis, ſymbolum eſſe rei ſacræ, & inviſibilis gratiæ formam viſibilem; verùm illud in ea excellens, & ſingulare reperitur, quod reliqua ſacramenta tunc primum ſanctificandi vim habent, cum quis illis utitur: at in Euchariſtia ipſe ſanctitatis auctor ante uſum eſt; nondum enim Euchariſtiam de manu Domini Apoſtoli ſuſceperant, cum verè tamen ipſe affirmaret corpus ſuum eſſe quod præbebat, &c. Concil. Trident. ſeſſione decima tertia, capite tertio. Item; Si quis dixerit, peractâ conſecratione, in admirabili Euchariſtiæ ſacramento non eſſe corpus & ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſed tantum in uſu, dum ſumitur, non autem antè, vel pòſt; & in hoſtiis, ſeu particulis conſecratis, quæ poſt communionem reſervantur, vel ſuperſunt, non remanere verum corpus Domini; anathema ſit. *Concil. Trid.* ſeſſ. 13. can. 4.

Refutatur error Romanenſium. Et reſpondetur ad argumentum Concilii Tridentini,

6. Nempe ex uno abſurdo ſequuntur plurima. falſa hypotheſis tranſſubſtantiationis huic etiam commento aditum patefacit. Inſtantiam dare in ſolâ re controverſâ, conceſſis reliquis omnibus inductionis partibus, eſt veluti negatio concluſionis, poſt conceſſas præmiſſas, niſi oſtendatur evidens ratio exceptionis. At nulla in hoc argumento dari poteſt. Non enim de quolibet pane, neque de pane ad quemlibet uſum adhibito, dixit Chriſtus, *hoc eſt corpus meum*; ſed de illo duntaxat pane, qui in Cœna Dominica accipitur, benedicitur, frangitur, datur communicantibus, cum mandato accipiendi & edendi, in Chri-

ſti recordationem; adeóque qui ſecundùm illam Chriſti porrigentis præceptionem accipitur, & manducatur, in ejus recordationem; de illo (inquam) pane dicit Chriſtus, *hoc eſt corpus meum*. Et notandum, Chriſtum prius dediſſe diſcipulis panem, & juſſiſſe ut ederent, antequam pronunciaret, hoc eſſe corpus ſuum; Sacramentum igitur Euchariſtiæ verum non habetur abſque legitima celebratione, juxta inſtitutionem & mandatum Domini præcipientis, *hoc facite in meam recordationem. hoc*, (inquam) non quod ſibi quiſque faciendum finxerit, aut homines ſine Dei verbo mandaverint; ſed quod Dominus fecit, & faciendum eſſe præcepit. Hoc autem non fit, niſi panis acceptus ac benedictus diſtribuatur, & accipiatur, & manducetur; & poculum benedictum exhibeatur, & bibatur, in Domini recordationem. *Ego enim recepi à Domino*, (ait Apoſtolus, 1 Cor. 11.) *quod & tradidi vobis, quod Dominus eâ nocte, quâ proditus eſt, accepit panem*, &c. Et paullò poſt exponens, quid ſit hoc facere in Domini recordationem; *Quotieſcunque enim* (inquit) *ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciatis, uſque quo veneris*. Neceſſe eſt comedatur *panis hic*, id eſt, acceptus, benedictus, diſtributus communicantibus, & ab eis item acceptus: non autem quilibet, aut quolibet modo tractatus panis: & bibatur, non quodlibet, ſed *hoc poculum*: ac ſic ſecundùm inſtitutionem fit ſacramenti celebratio, & Chriſti commemoratio. De pane autem hoc, qui ſic accipitur, diſtribuitur, & manducatur; & de hoc poculo, quod ſic benedicitur, præbetur, & bibitur, pronunciat Dominus, quòd ſint corpus ejus, & ſanguis ejus. Subtrahe hunc uſum accipiendi, benedicendi, diſtribuendi, manducandi, bibendi; deſeris jam inſtitutionem: Qua deſertâ, quæ, obſecro, remanet certitudo, aut vera ratio, ſacramenti?

Luc. 22: 19.

Vide Cypriam epiſt. 63. ad Cæcilium.

1 Cor. 11: 23, 24, 25, 26.

7. Peractâ olim in Eccleſia celebratione Euchariſtiæ, quæcunque remanebant inconſumta, ea igne cremari ſolita eſſe, refert *Iſychius* Hieroſolymitanus, lib. 2. in Leviticum, in cap. 8. Claruiſſe autem *Iſychium* hunc anno Domini 400. ſub *Arcadio* & *Honorio*, ſcribit *Trithemius*, lib. de Eccleſiaſticis ſcriptoribus. Quamvis non illo ſeculo, ſed poſtea ſub *Mauricio* Imperatore vixiſſe videatur, ex *Gregorii* primi, Papæ Romani, lib. 9. epiſt. 40. ad *Iſychium* Epiſcopum Hieroſolymorum. Ubi ejus fidem, ſeu doctrinam de fide, *Gregorius* prædicat eſſe per omnia rectam, & ſe eadem cum illo ſentire profitetur. Combuſtio illa evidenti argumento eſt, Patres illos, qui eam adhibebant, vel apud alios uſitatam non reprehendebant, non credidiſſe, reliquias illas eſſe verum ſacramentum, nedum ipſum naturale Chriſti corpus. Tribuunt Romanenſes *Pio* Papæ Romano, hujus nominis primo, decretum quoddam, cujus hæc ſunt verba: Ut de oblationibus, quæ offeruntur à populo, & conſecrationibus quæ ſuperſunt, vel de panibus, quos deferunt fideles ad Eccleſiam, vel certè de ſuis, presbyter convenienter partes inciſas habeat in vaſe mundo & convenienti, ut poſt Miſſarum ſollemnia, qui communicare non fuerint parati, Eulogias omni die Dominico, & in diebus feſtis exinde accipiant, quæ cum benedictione prius faciat. Hactenus verba illius decreti; ſicuti referuntur tomo 1. Concil. pag. 86. edit. Bin. Pariſ. Eulogiæ autem illæ non erant ſacramentum Euchariſtiæ; ſicut inferius explicabitur, §. 16.

Igne cremata reliquiæ, in quibuſdam locis.

Vide infra, §. 36.

Pii primi Papæ Romani decretum.

Alicubi reliquiæ de conſecrationibus, datæ eis qui communicare parati non erant.

Vide §. 36.

8. Objectio prima: Panis hic eſt corpus Chriſti per benedictionem & operationem Divinam, non autem per manducationem humanam; ergo ad veram rationem hujus ſacramenti non eſt neceſſaria ejus manducatio, ſed ante hunc uſum eſt verum corpus Domini. Et quamvis non ſequatur hic uſus, permanet tamen corpus Domini.

Objectio prima.

9. Reſp. 1. Retorqueo argumentum, de aqua baptiſmali, quæ fit lavacrum regenerationis, vimque accipit ſalvificam per benedictionem & operationem divinam, non autem per merſionem humanam: num igitur ad veram rationem ſacramenti baptiſmi non eſt neceſſaria merſio vel aſperſio, ſed ante hunc uſum & ſine hoc uſu eſt lavacrum ſalutare, id eſt, ſanguis Chriſti qui purgat nos ab omni peccato, & gratia Spiritûs regenerantis? Item de petra in deſerto, & de agno Paſchali: Petra erat Chriſtus; agnus erat Chriſtus, ſeu verum ſacramentum Chriſti per benedictionem operationemque divinam, non per participationem humanam: num igitur ſuperflua aut non neceſſaria erat participatio, ut in iſtis haberetur verum ſacramentum? Atqui iſta omnia ſacramenta conſiſtunt in uſu, nec ſunt ſacramenta, niſi in uſu. 2. Non per uſum, ſed in uſu, exſiſtit verum ſacramentum Euchariſtiæ; non per uſum, inquam, tanquam cauſam efficientem, ſed in uſu, tanquam actu ex Divina inſtitutione neceſſario; ſine quo non fit commemoratio illa mortis Domini, neque fit illud in ejus commemorationem, quod ipſe præcepit, neque celebratur Cœna Dominica. Extra cœnam autem Dominicam Dominus nec inſtituit, nec promiſit, præſentiam corporis ſui cum ſpeciebus panis. 3. Divina quidem benedictio & operatio eſt cauſa efficiens hujus ſacramenti. Sed Deus noſter Jeſus Chriſtus benedixit, & benedicendo ſanctificavit panem in hunc uſum, videlicet, ut diſtribueretur & ſumeretur, quemadmodum diſtribuit, & ſumere juſſit; quod & à diſcipulis factum. Sumentibus dixit; *hoc eſſe corpus ſuum*: atque ita operatus eſt, ut fideliter ſumentes illum panem, ſumerent ipſum Chriſti corpus, ſive, ut panis ille eſſet eis corpus Chriſti, ſecundùm quendam modum. Sicut in baptiſmo benedictio & operatio divina facit aquam eſſe lavacrum regenerationis, eis duntaxat qui baptizantur. Sic de petra eremi, & agno Paſchali. Fruſtra ſibi promittit benedictionem & operationem Divinam ad efficiendum, ſeu (ut loquuntur,) ad conficiendum ſacramentum Euchariſtiæ, qui negligit ac deſerit divinam ſacramenti hujus inſtitutionem. Nuſquam legitur, Chriſtum accepiſſe panem, & benedicendo feciſſe corpus ſuum, ſine intentione diſtributionis, & ſine mandato ſumendi. Neque uſquam legimus, Chriſtum de pane aliquo, quem non diſtribuebat communicantibus, dixiſſe, *hoc eſt corpus meum*. Ad hoc autem, ut certi ſimus Chriſtum benedictionem operationemque ſuam divinam exſerere in mutando pane in corpus ſuum, retinenda eſt prima inſtitutio, ipſo jubente, *hoc facite*. Non ait, pronunciate ſaltem ſuper panem hæc verba, *hoc eſt enim corpus meum*, & verè ibi erit corpus meum; ſed ait, *hoc facite in mei recordationem*: id eſt, hoc quod nos nunc fecimus, ego quidem accipiendo, benedicendo, frangendo, dando vobis panem; vos autem eundem accipiendo, & manducando, cum meditatione & fide mortis meæ pro vobis; *hoc*, inquam, facite in mei recordationem, & ne dubitate, *hoc eſt corpus meum*: hic ipſe (inquam) panis, quem ſic benedictum ac diſtributum accipitis & manducatis in mei recordationem. Hanc enim eſſe mentem Dominicæ illius præceptionis, patet ex narrationibus Euangelicis, & repetitione Apoſtolica. Quando hoc non fit, ſed diſcerpitur cœna actio, quam connexam eſſe & partibus ſuis cohærentem Dominus inſtituit; violatur inſtitutio, nec

Ad iſtam objectionem reſponſio prima. Negatur conſequentia.

Ad eandem reſponſio ſecunda, Non per uſum, ſed in uſu.

Reſponſio tertia. Benedictio panis & inſtitutio ujus, concurrebant.

Luc. 22: 19.

Paraphraſis verborum Domini.

nec facta eſt promiſſio deſertoribus inſtitutionis. Eſtque ad hanc celebrationem, adeóque ad veram rationem ſacramenti Euchariſtiæ, neceſſitate præcepti Dominici, non minus neceſſaria manducatio, quàm verborum illorum repetitio, *hoc eſt corpus meum*. Manducationem præcepit Dominus præcepto ſpeciali, *manducate*; repetitio autem verborum colligitur ex præceptione illa generali, *hoc facite*. Quo generali mandato repetitur implicitè etiam præceptum, *manducate*: atque ita manducatio bis mandatur, videlicet ſpecialiter & generaliter, explicitè & implicitè. Nec minus eſt neceſſitate inſtitutionis præceptioniſque Dominicæ neceſſaria diſtributio, quàm benedictio; utrumque enim à Chriſto tunc factum, & fieri à nobis unâ eâdemque præceptione generali Chriſtus mandavit. 4. Apoſtolus, 1. ad Corinth. 10. calicem benedictionis, cui benedicimus, dicit eſſe communicationem ſanguinis Chriſti; & panem, quem frangimus, eſſe communicationem, ſeu participationem, corporis Chriſti: quoniam unus panis, unum corpus multi ſumus; omnes enim unius panis ſumus participes. verſib. 16, 17. Et paullò pòſt; Non poteſtis (inquit) poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum; non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. verſ. 21. Benedictio igitur ſine participatione non perficit; atque adeò non efficit cœnam Dominicam, ſeu ſacramentum Euchariſtiæ. Chriſtus panem qui benedicitur, frangitur, &c. vocat corpus ſuum: Paulus eundem vocat *κοινωνίαν τοῦ σώματος τοῦ Χριςοῦ*: perperam igitur divellere iſta nituntur homines quæ Deus conjunxit, &, ſublatâ communicatione, commentitiam quandam, à Domino non promiſſam, corporis Dominici præſentiam imaginantur. Neque hîc fucum faciant adverſarii ſimplicioribus, obtentu manducationis ſpiritualis, ſine corporali; nam Apoſtolus, loco citato, ita ſpiritualem manducationem non excludit, ut corporalem manducationem apertiſſimè includat, nec excludi ab hoc ſacramento patiatur.

Quarta reſponſio.
1. Cor. 10. 16, 17, 21.
Benedictio ſine diſtributione non efficit cœnam Domini.

Secunda objectio. Accedit verbum ad elementum.

10. Objectio ſecunda: Auguſtinus ait, *accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum.* tractatu 80. in Euangelium Joannis. Ergo, ut conſtet vera ratio hujus ſacramenti, non eſt uſus neceſſarius, ſed ſola ſufficit pronunciatio illorum verborum ſuper panem, *hoc eſt corpus meum.*

Reſponſio prima.

11. Reſp. 1. Dicit illud Auguſtinus de ſacramento baptiſmi; quod tamen non eſſe, niſi in uſu, omnes utrinque conſentimus. Ergo neceſſitas illa verbi, quam urget Auguſtinus, non excludit neceſſitatem uſûs. Etiamſi enim millies pronuncies verba ſuper aquam, non erit ſacramentum, niſi in uſu; ut fatentur etiam adverſarii. Et pari ratione, etiamſi pronuncies verba ſuper panem, non erit ſacramentum extra uſum, à Chriſto inſtitutum.

Secunda Reſp. ubi de conſecratione Euchariſtiæ. Vide infra cap. 20. §. 6. & §. 20. & §. 25. & c. 15. §. 5.

12. Juſtinus martyr, prope finem ſecundæ Apologiæ, conſecrationem docet fieri per precem & gratiarum actionem, & panem conſecratum vocat *εὐχαριστηθέντα ἄρτον*. Auguſtinus ait, conſecrationem fieri *prece myſticâ*: apud Gratianum, de conſecratione, diſt. 2. can. *Corpus & ſanguinem*, & lib. 3. de Trin. cap. 4. Non tamen omittenda ſunt in ſacramenti celebratione verba illa *ὁριστικὰ*, *hoc eſt corpus meum*, &c. Sed non ſola hæc conſecrationi ſufficiunt, omiſſâ reliquâ inſtitutione. Verba etiam Domini in cœnæ inſtitutione, quæ & ab Apoſtolo Paulo Eccleſiæ commendatur, non ſunt illa ſola, *hoc eſt corpus meum*; ſed, accepto pane, primùm gratias Deo egit, & benedixit, deinde panem fractum dans diſcipulis, ait; *accipite, manducate, hoc eſt corpus meum quod pro vobis frangitur: hoc facite in mei recordationem.* Hæc ſe accepiſſe ait Apoſtolus à Domino; hæc à Domino accepta tradit Eccleſiæ, cum reliqua inſtitutione. Omne ſacramentum irritum reputatur, ſi contra inſtitutionem celebratur: ait *Hugo*, citante *Bonaventura*, in 4. ſent. diſt. 10. part. 2. art. 1. quæſt. 4. in Reſolutione. Refert *Gregorius*, non aliâ, niſi Dominicâ oratione, uſos eſſe Apoſtolos in conſecratione Euchariſtiæ. Orationem (inquit) Dominicam idcirco mox poſt precem dicimus; quia mos Apoſtolorum fuit, ut ad ipſam ſolummodo orationem oblationis hoſtiam conſecrarent. Et valde mihi inconveniens viſum eſt, ut precem, quam ſcholaſticus compoſuerat, ſuper oblationem diceremus; & ipſam traditionem, quam Redemtor noſter compoſuit, non diceremus. Hæc *Gregorius* primus, Papa Romanus, lib. 7. epiſtolarum ex Regiſtro, epiſt. 63.

Omne ſacramentum irritum reputatur, ſi contra inſtitutionem celebratur.
Oratione Dominica Apoſtoli conſecrabant Euchariſtiam.

3. Reſponſio. Ubi de Miſſa ſine communione, & de infrequentia communicandi.
Vide Catech. Rom. part. 2. cap. 4. quæſt. 41.
Calixt.

13. Ex falſis hypotheſibus tranſſubſtantiationis, & veritatis ſacramenti extra uſum à Chriſto inſtitutum, nata eſt illa communicandi infrequentia, & erronea perſuaſio; quâ autumant homines, ſe probè officio perfunctos eſſe, ſi templum ingrediantur, miſſificationem ſpectent, hoſtiam conſecratam divinis honoribus colant: & ſic ſpirituali manducatione ſe manducare putant corpus Chriſti, neglectâ interim manducatione ſacramentali, quam Chriſtus in ſui recordationem omnibus imperavit. Peractâ conſecratione (inquit Calixtus Papa) omnes communicent, qui noluerint Eccleſiaſticis carere liminibus. Sic enim etiam Apoſtoli ſtatuerunt, & ſancta Romana tenet Eccleſia. De conſecratione diſt. 2. *Peracta.* Sic in canonibus, qui Apoſtolorum dicuntur; Omnes fideles, qui ingrediuntur Eccleſiam, & Scripturas audiunt, non autem perſeverant in oratione, nec ſanctam communionem percipiunt [*μὴ παραμένοντας καὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει*,] velut inquietudines [*ἀταξίαν*] Eccleſiæ commoventes, ſegregari oportet. Can. Apoſt. can. 9. quem canonem repetit Gratianus, de conſecratione, diſt. 1. *Omnes fideles.* ubi gloſſator textum ſuo perverſo gloſſemate depravat: non enim uno aut altero quotannis recurrente tempore deputato jubentur hîc fideles communionem percipere, ſed quotieſcunque Eccleſiam ingrediuntur, & lectionem S. Scripturarum audiunt, ubi Euchariſtia celebratur; ut ex Græco canonis textu liquet, & ex verbis Calixti Papæ ſuperius citatis. In eandem ſententiam Johannes Chryſoſtomus, in caput primum, epiſt. ad Epheſios, ſerm. 3. ait, eos eſſe in Deum contumelioſos, quicunque etiam laïci adſtant, & ſpectant celebrationem Euchariſtiæ, & non participant. Reprehendit pariter eos, qui indignè participant. Hortatur igitur omnes, ut dignè accedant. O conſuetudinem! (inquit) O veriùs temerariam præſumtionem! *εἰκῇ θυσία καθημερινή, εἰκῇ παρεστήκαμεν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδεὶς μετέχων.* Fruſtra eſt ſacrificium quotidianum, fruſtra aſſiſtimus altari, nemo eſt qui participet. Hæc idcirco dico, non ut quolibet modo [*ἁπλῶς*] participes ſitis, ſed ut dignè vos ipſos adornetis futuræ communioni. Dignus non es ſacrificio, neque participatione? igitur nec oratione ipſâ dignus es. Audis ſtantem & dicentem præconem, *ὅσοι ἐν μετανοίᾳ, ἀπέλθετε πάντες*, quicunque in pœnitentia conſtituti eſtis, abite omnes. Quiſquis enim non communicat, in pœnitentia eſſe dignoſcitur, ———Animum, quæſo, huc adverte; *τράπεζα πάρεστι βασιλική, ἄγγελοι διακονούμενοι τῇ τραπέζῃ, αὐτὸς πάρεστιν ὁ βασιλεὺς, καὶ σὺ ἕστηκας χασμώμενος*; Menſa regia apparata eſt: men-

Can. Apoſt.
Chryſoſt.
Menſa regia.

ſa

ſæ iſti angeli adminiſtrant: denique ipſe Rex adeſt: & tu tam adſtas oſcitanter? Sordibus ſqualent veſtimenta tua, & non tibi curæ eſt? Sed munda ſunt, inquies. Accumbe igitur, & participa, [οὐκοῦν ἀνάπεσον, καὶ μέτεχε.] ——— Omnis enim, qui non eſt ſacramentorum particeps, impudens admodùm ſit oportet; ut qui ſic impudenter adſtiterit, [πᾶς γὰρ ὁ μὴ μετέχων τῶν μυστηρίων, ἀναίσχυντος, καὶ ἰταμῶς ἑστηκώς.] ——— Proinde ut neminem intereſſe decet, qui non ſit initiatus: ita neque eorum quenquam, qui initiati quidem, at immundi ſunt, [ὥσπερ τοίνυν τῶν ἀμυήτων οὐδένα χρὴ παρεῖναι, οὕτως οὐδὲ τῶν μεμυημένων καὶ ῥυπαρῶν.] Dic mihi; ſi quis ad epulum invitatus, manus laverit, accumbat etiam, ſeque accommodet menſæ, ac interim non illi menſæ participet; [εἶτα μὴ μετέχοι] nunquid non is invitatorem ſuum gravi afficit injuriâ? [οὐχ ὑβρίζει τὸν καλέσαντα] an non præſtitiſſet, talem non adeſſe convivio? Sic ſanè & tu adveniſti; hymnum cum cæteris ceciniſti; confeſſus es te in eorum eſſe numero, qui digni ſunt, ut non cogaris cum indignis ſecedere. Cur remanſiſti, & non participas menſæ? [πῶς ἔμεινας, καὶ οὐ μετέχεις τῆς τραπέζης] Indignus ſum, inquies. Igitur & eâ indignus communione es, quæ in ipſis habetur orationibus. Hæc Chryſoſtomus.

Nemo interſit non initiatus: neque immundus.

3. Objectio, ab Euchariſtiæ miſſione ad abſentes. Ex Iuſtino, & Irenæo, & Dionyſio Alexandrino, apud Euſebium.

14. Objectio tertia; *Juſtinus* martyr, in ſecunda apologia, teſtatur ſymbola Euchariſtica diſtribui ſolita præſentibus, & ad abſentes per diaconos mitti. *Irenæus* etiam, in epiſtola ſua ad *Victorem*, Epiſcopum Romanum, narrat Epiſcopos Romanos olim, teſtandæ concordiæ, ad fratres ex aliis parœciis, de obſervatione paſchatis diverſam ab ipſis tenentes ſententiam, miſiſſe Euchariſtiam: ἀλλ' αὐτοὶ μὴ τηροῦντες οἱ πρὸ σοῦ πρεσβύτεροι, τοῖς ἀπὸ τῶν παροικιῶν τηροῦσιν ἔπεμπον εὐχαριστίαν. apud Euſebium, lib. 5. hiſtor. Eccleſ. capite 24. κδ. & *Dionyſius Epiſcopus* Alexandrinus in epiſtola ad Fabium Epiſcopum Antiochenum, commemorat de *Serapione* quodam pœnitente in extremis conſtituto, quòd nepotem ſuum miſerit, accerſitum ad ſe unum è presbyteris; & quòd presbyter morbo laborans, cum ipſe eâ noctis tempeſtate venire non poſſet, puero ad *Serapionem* deferendam dederit particulam Euchariſtiæ, [βραχὺ τῷ παιδαρίῳ τῆς εὐχαριστίας ἐπέδωκεν] præcipiens ut eam madefactam in os ſenis Serapionis infunderet. Quod & factum. eo quod mandaſſet *Dionyſius* Alexandrinus Epiſcopus, qui iſta refert, ut ex hac vita migraturi, ſi peterent; & maximè ſi prius, quando proſperâ erant valetudine, ſupplices facti eſſent, participes fierent ſanctorum myſteriorum. apud *Euſebium*, libro ſexto, hiſtor. Eccleſiaſtic. capite 36. μϛ.

Reſp. Vindicantur Iuſtinus, & Irenæus.

15. Reſpondeo. Nihil iſta faciunt pro vera ratione ſacramenti, extra uſum à Chriſto inſtitutum. Nam illa à *Juſtino* memorata miſſio ad abſentes, fuit quædam datio ad manducandum. Quod autem ſcribit *Irenæus*, Epiſcopos Romanos Euchariſtiam miſiſſe ad fratres ex aliis provinciis, id intelligendum de fratribus aliarum provinciarum Romam venientibus, & Romæ pro tempore degentibus: ut patet ex ipſius *Irenæi* verbis ibidem; Presbyteri (inquit) ante *Soterem*, qui Eccleſiæ, cui tu nunc præes, præficiebantur, *Anicetum* dico, *Pium*, *Hyginum*, *Teleſphorum*, & *Sixtum*, licet neque ipſi hoc feſtum eo die, quo Epiſcopi Aſiæ obſervarent, neque aliis poſt ſe ita obſervare permitterent, nihilominus tamen eum fratribus ex illis provinciis, in quibus obſervabatur, ad ſe accedentibus, ipſi non obſervantes coluerunt pacem & concordiam; [αὐτοὶ μὴ τηροῦντες, εἰρήνευον τοῖς ἀπὸ τῶν παροικιῶν, ἐν αἷς ἐτηρεῖτο, ἐρχομένοις πρὸς αὐτούς.] ac nunquam, propter iſtum varium obſervandi feſti modum, fuere ulli ab Eccleſia ejecti. Sed presbyteri illi, qui ante te fuerunt, ipſi non obſervantes, iis ex aliis provinciis, qui obſervabant, mittebant Euchariſtiam [τοῖς ἀπὸ τῶν παροικιῶν τηροῦσιν ἔπεμπον εὐχαριστίαν.] Nempe ſervabant eum morem mittendi ad abſentes; de quo meminit *Juſtinus*: eoque libentiùs ad iſtos fratres, ut hoc certo pignore concordiam foverent, & ſe eos pro catholicis fratribus agnoſcere & amplecti, non obſtante Paſchali diſcrepantiâ, palàm profiterentur. Quam ob cauſam cum *Polycarpus* Romam veniſſet, neque ei obſervatione Paſchatis cum *Aniceto* Romano tunc Epiſcopo convenire poſſet; pacem tamen ita inter ſe retinuerunt, ut non ſolùm communicaverint inter ſe mutuò, ſed etiam Polycarpo Anicetus honoris causâ conceſſerit in Eccleſia Romanâ palàm ritus obire ſacros, & Euchariſtiam adminiſtrare. ſicut in eadem illa epiſtola commemorat Irenæus.

De illa autem Dionyſii narratione vide reſponſionem, infra, §. 23. & aliquod ſequentibus paragraphis.

De Eulogiis.

16. Antequam autem de Dionyſii Alexandrini narratione de Serapione reſpondeam, poſtulare hic locus videtur, ut ſtudioſos obiter commonefaciam de panibus illis olim benedici ſolitis, non in uſum Euchariſtiæ, ſed qui darentur catechumenis, (ut monet Auguſtinus libro ſecundo, de meritis & remiſſione peccatorum, capite vigeſimo ſexto,) & qui poſt miſſarum ſollemnia, omni die Dominico, & in diebus feſtis, darentur eis qui communicare non eſſent parati; ut habetur in decreto illo ſuperius memorato: quod Romanenſes tribuunt Pio primo, Papæ Romano. De quibus Anaſtaſius, in libro Pontificali, in vita Melchiadis Papæ; qui Romanæ Eccleſiæ gubernacula ſuſcepit anno Chriſti 311. Hic (inquit) fecit, ut oblationes conſecratæ per Eccleſias ex conſecratu Epiſcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum. Et in vita Siricii Papæ; qui ſedere cœpit anno Chriſti 385. hic (inquit) conſtituit, ut nullus presbyter miſſas celebraret, per omnem hebdomadam, niſi conſecratum Epiſcopi loci ſuſciperet declaratum, quod nominatur, fermentum. Hæc ibi. unde conſtat, panes quoſdem fermentatos mitti ſolitos ab Epiſcopo per titulos, ſive Parochiales Eccleſias, & à presbyteris ſuſceptos eſſe, in ſymbolum Catholicæ unanimitatis & communionis; ita, ut non ſolùm ipſi presbyteri acciperent, ſed & aliis fidelibus curæ ſuæ creditis, qui ſacram Euchariſtiam non ſumſiſſent, certis temporibus impertirentur. Fiebant etiam de reliquiis conſecrationis, poſt Euchariſtiæ celebrationem, atque adeò de non fermentato, Eulogiæ, benedicente presbytero: ut apparet ex decreto illo quod Pii primi eſſe dicunt.

Supra §. 7.

17. Concilium Laodicenum (quod celebratum eſt paulò ante primam Synodum Nicænam œcumenicam) εὐλογίας vocat, id eſt, panes benedictos, canone decimo quarto, ubi prohibet earum miſſionem ad alias Parochias, tempore feſtivitatis Paſchalis. Quamvis tum apud Apoſtolum, 1 Corinth. 10: 16. tum etiam apud orthodoxos Patres, aliquando vocabulum εὐλογία ipſum denotet ſacramentum Euchariſtiæ, (exempla quædam ex Patribus invenies in exercitationibus Iſaaci Caſauboni, ad Annales Baronii, Exercit. decimâ ſextâ, capite trigeſimo tertio.) Quocirca canonem illum Concilii Laodiceni ita *Balſamon* & *Zonaras* interpretantur, ut prohibuerit mittere ſacratiſſimæ Euchariſtiæ particulas, ſeu buccellas, ad alias parœcias: ut etiam monet Henricus Spondanus in ſua Epitome Annalium Cardinalis Baronii, ad annum Chriſti 313. Verba Canonis ſunt; περὶ τοῦ, μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα,

σχα, εἰς ἑτέρας παροικίας διαπέμπεσθαι. Fit in eodem Laodiceno Concilio rurſus mentio Eulogiarum, can. 32. *ὅτι οὐ δεῖ αἱρετικῶν εὐλογίας λαμβάνειν, αἵτινές εἰσιν ἀλογίαι μᾶλλον, ἢ εὐλογίαι.* id eſt, quod non oporteat ab hæreticis Eulogias (ſeu benedictiones) ſumere, quæ ſunt maledictiones potiùs, quàm benedictiones.

Omnes Eccleſiæ noſtra intra civitatem ſunt conſtitutæ, ait Innocentius.

18. *Innocentius* primus, Papa Romanus, in epiſtola prima, quam anno Chriſti 416. ſcripſit ad Decentium Epiſcopum Eugubinum, capite quinto. De fermento verò, (inquit) quod per titulos mittimus, ſuperfluè nos conſulere voluiſti, cum omnes Eccleſiæ noſtræ intra civitatem ſint conſtitutæ. Quarum presbyteri, quia die ipſâ, propter plebem ſibi creditam, nobiſcum convenire non poſſunt, idcircò fermentum, à nobis confectum, per acolythos accipiunt; ut ſe à noſtra communione, maximè illa die, non judicent ſeparatos. Quod per parochias fieri debere, non puto; quia nec longè portanda ſunt ſacramenta: nec nos per cœmiteria diverſa conſtitutis presbyteris deſtinamus, & presbyteri eorum conficiendorum jus habeant, atque licentiam. Hæc Innocentius. ubi fermentum illud appellat ſacramentum, lato quodam ſignificatu.

Sacramentum, lato ſenſu.

Quemadmodum & Auguſtinus, libro ſecundo, de peccatorum meritis & remiſſione, capite vigeſimo ſexto, Quod (inquit) accipiunt catechumeni, quamvis non ſit corpus Chriſti; ſanctum eſt tamen, & ſanctius quàm cibi, quibus alimur: quoniam ſacramentum eſt. Hæc Auguſtinus. Obſerva etiam regulam illam Innocentianam; Non ſunt longè portanda ſacramenta. Ne fermentum quidem illud; nedum Euchariſtia, quia & verius & excellentius ſacramentum eſt.

Regula de non longe portandis ſacramentis.

19. De Eulogiis meminit etiam Gregorius, Epiſcopus Turonenſis, qui floruit anno Chriſti 580. & 590. Nobis autem (inquit) Miſſas celebrantibus, in ſanctam Baſilicam, aperta reperiens oſtia, ingreſſus eſt, (*Meroveus Chilperici Francorum Regis filius.*) Poſt miſſas autem petiit, ut ei Eulogias dare deberemus. Erat autem tunc nobiſcum Ragnemodus, Pariſiacæ ſedis Epiſcopus, qui ſancto Germano ſucceſſerat. Quod cum refutaremus, ipſe clamare cœpit & dicere, quòd non rectè eum à communione ſine fratrum conniventia ſuſpenderemus: illo autem hæc dicente, eum conſenſu fratris qui præſens erat, conteſtatâ cauſa canonicâ, Eulogias à nobis accepit. Veritus autem ſum, ne, dum unum à communione ſuſpendebam, in multos exſiſterem homicida. Minabatur enim aliquos de populo noſtro interficere, ſi communionem noſtram non meruiſſet. Hæc Gregorius Turonenſis, libro quinto hiſtoriæ Francorum, capite 14.

20. Ab Eulogiis iſtis, quas Innocentius dixit non longè eſſe portandas, diſtinguunt Baronius & Binius eas, quæ inter amicos ultro citróque etiam trans mare, ut eſſent Chriſtianæ inter eos concordiæ pignora, miſſitabantur. Porrò (inquit Baronius) fuiſſe quoque alias privatas Eulogias, quas ſcilicet amici inter ſe ultro citroque dare atque accipere conſueviſſent, multa ſuppetunt antiqua exempla: & inter alia Paulini Nolani Epiſcopi ad Auguſtinum, Alypium, Romanianum, & Severum, è Campania in Africam & Gallias panes pro Eulogia mittentis, & pariter Auguſtini ad eundem Paulinum remittentis. Hæc Baronius, in Epitome Spondanianâ, anno Chriſti 313. num. 14. ſimilia habet Binius in notis in 14. canonem Concilii Laodiceni.

21. Paulinus, Epiſcopus Nolanus, epiſtola prima, quæ ad Severum ſcripta eſt; Panem (inquit) Campanum de cellula noſtrâ tibi pro Eulogia miſimus, tantum meritis in Domino tuis freti, ut plenâ ad te perferendum ſui gratiâ crederemus: tu, licet uberioribus micis à Domini menſa jam ſaturatus ſis, dignare, & à peccatoribus acceptum in nomine Domini panem in Eulogiam vertere. Ac ne panis ſiligineus tibi modum noſtræ humilitatis excedere videretur, &c. Unde apparet, fuiſſe ſiligineum illum panem. Idem epiſtola quadrageſimâ primâ, ad Auguſtinum, quæ in tomo epiſtolarum Auguſtini numeratur epiſtola trigeſima prima. Panem unum, quem unanimitatis indicio miſimus charitati tuæ, rogamus accipiendo benedicas. Idem epiſtola quadrageſimâ quintâ, ad Alypium, quæ apud Auguſtinum eſt 35. Panem unum ſanctitati tuæ unitatis gratiâ miſimus, in quo etiam Trinitatis ſoliditas continetur. Hunc panem Eulogiam eſſe, tu facies dignatione ſumendi. Idem Paulinus epiſt. 46. ad Romanianum. Ne vacuum fraternæ humanitatis officium videretur, de buccellato Chriſtianæ expeditionis, in cujus procinctu quotidie ad frugalitatis annonam militamus, panes quinque tibi pariter & filio noſtro Licentio miſimus. Non enim potuimus à benedictione ſecernere, quem cupimus eâdem nobis gratiâ penitus annectere. Auguſtinus etiam, epiſt. 34. ad hunc ipſum Paulinum & Theraſiam; Panis (inquit) quem miſimus uberior benedictio fiet, dilectione accipientis veſtræ benignitatis.

22. Quamvis autem Eulogias has Baronius & Binius privatas vocent, & ab alteris illis, quas publicas appellant, diſtinguant; neque nobis eâ de re contendere ſit animus: nullum tamen formale diſcrimen oſtendunt. Eulogiæ publicæ (inquit Binius) ad id conſecrabantur, & diſtribuebantur, ut eſſent communionis catholicæ ſigna & indicia. Idem cenè uſus earum, quas privatas vocat. Non eſt neceſſe pro diverſitate perſonarum, quibus dantur Eulogiæ, multiplicare Eulogiarum genera. Alioquin aliæ erunt Eulogiæ catechumenorum; aliæ fidelium: & in his, aliæ laïcorum; aliæ clericorum. Præterea veriſimile eſt, Auguſtinum Eulogias à Paulino miſſas etiam clericis aliiſque fidelibus ſub ſe conſtitutis impertiviſſe; eâque etiam intentione Paulinum eas miſiſſe. idemque de Eulogiis à Paulino ad alios, & ab aliis ad eum tranſmiſſis judicium. Atque hæc obiter de Eulogiis illis monuiſſe ſufficiat.

Reſponſio de hiſtoria Dionyſii, Alexandrini, ſuperiùs objectâ, §. 14.

23. Accedo nunc ad hiſtoriam illam de Serapione, ſuperiùs objectam ex Euſebii lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap. 36. μδ. In ea ſpectandum, quid Dionyſius Epiſcopus fieri juſſerit, quid Serapion expetiverit, quid presbyter ille ægritudine corporis detentus egerit.

Conceſſio viatici pœnitentibus moribundis.

24. Pium & laudabile Epiſcopi mandatum; ut pœnitentibus moribundis, & ſic affectis, concederetur ſuave illud viaticum, *ἵνα εὐέλπιδες ἀπαλλάττωνται*, ut ibidem loquitur Dionyſius: id eſt, ut bonæ ſpei pleni ex hac vitâ dimitterentur. Sic enim diſciplinæ ſeveritatem pietatis manſuetudine temperabant ſancti Patres, ut quamvis in grave ſcelus lapſos fratres à communicatione orationis & conventus & omnis ſancti commercii relegarent; ut ſcribit Tertullianus in Apologetico, cap. 39. & diuturna eis pœnitendi tempora admetirentur; ut patet ex Concilii Ancyrani (quod celebratum anno Chriſti 314.) capitulis 5, 6, 7, 8. & Concil. Nicæni 1. œcum. can. 11. & 12. ſolicitè tamen caverint, ne tales immodicæ mœſtitudinis voragine abſorberentur. Hinc antiqua illa in Eccleſia lex, quam repetivit ratamque habuit magna Nicæna Synodus, his verbis: *περὶ δὲ τῶν ἐξοδευόντων, ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται καὶ νῦν· ὥστε εἴτις*

Vide lib. 12. cap. 6. & cap. 7. §. 3.

Vide lib. 12. cap. 7. §. 13. & §. 15.

ἐξοδεύει, τοῦ τελευταίου καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθαι. &c. id eſt, De his, qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisque ſervabitur, ut ſi quis egreditur è corpore, ultimo & neceſſario viatico minimè privetur, &c. Concil. Nicæni 1. can. 13.

Serapion, abſtentus, & pœnitens, & jam moribundus, dari ſibi poſtulavit ſacramentum Euchariſtiæ, quod ei jure debebatur.

25. Serapion à cœtu fidelium, propter lapſum in idololatriam, diu exſulans, atque à menſa Dominica abſtentus, & longo tempore in pœnitentia conſtitutus, jamque in mortis limine animam agens, ſolatium catholicæ communionis haud illicitè, nec ſine juſta cauſa appetivit, & ideo presbyterum ad ſe acceſſivit, qui ultimum illud viaticum, prout Epiſcopus fieri juſſerat, ipſi jam ἀπογνωσθέντι (Nicæno utor vocabulo) id eſt, quoad hujus vitæ retentionem deſperato, præberet. Presbyter ille, in omnem noctis illius eventum, partem Euchariſtici panis & vini & aquæ, ſuper quibus eo (ut videtur) die gratiæ actæ erant, apud ſe aſſervaſſe videtur: ut ſic in promtu haberet, quod morituríentibus, ſacræ communionis ſolamen expetentibus, ſtatim ſine mora vel ipſe manibus ſuis præberet; vel, neceſſitate impeditus, per alium tranſmitteret. Noſter enim panis, & calix, non quilibet, quaſi propter Chriſtum in ſpicis & in ſarmentis ligatum, ſicut Manichæi deſipiebant, ſed certâ conſecratione myſticus fit nobis; non naſcitur. Proinde quod non ita fit, quamvis ſit panis & calix, alimentum eſt refectionis; non ſacramentum religionis. ut monet Auguſtinus. lib. 20. contra Fauſtum, cap. 13.

Modus celebrationis Euchariſtiæ, tempore Juſtini martyris anno Domini 150. Vide ſupra, lib. 1. cap. 3. §. 14.

26. Juſtinus martyr, prope finem illius apologiæ, quæ vulgò *ſecunda* nuncupatur, modum celebrationis Euchariſtiæ, ſuo tempore uſitatum ſic deſcribit: προσφέρεται τῷ προεστῶτι τῶν ἀδελφῶν ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος καὶ κράματος. καὶ οὗτος λαβὼν, αἶνον καὶ δόξαν τῷ πατρὶ τῶν ὅλων, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, ἀναπέμπει. καὶ εὐχαριστίαν ὑπὲρ τοῦ κατηξιῶσθαι τούτων παρ᾽ αὐτοῦ ἐπὶ πολὺ ποιεῖται. οὗ συντελέσαντος τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐχαριστίαν, πᾶς ὁ παρὼν λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων, ἀμήν. τὸ δὲ ἀμὴν, τῇ Ἑβραΐδι φωνῇ, τὸ γένοιτο σημαίνει. εὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος, καὶ ἐπευφημήσαντος παντὸς τοῦ λαοῦ, οἱ καλούμενοι παρ᾽ ἡμῖν διάκονοι διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι. καὶ ἡ τροφὴ αὕτη καλεῖται παρ᾽ ἡμῖν εὐχαριστία. id eſt: ei qui fratribus præeſt, offertur panis & poculum aquæ & vini. Quibus ille acceptis, laudem & gloriam rerum univerſarum Patri, per nomen Filii, & per Spiritum Sanctum offert; & Euchariſtiam ſive gratiarum actionem, pro eo quod nos donis hiſce ſuis dignatus ſit, prolixè exſequitur. Atque ubi ille preces & gratiarum actionem abſolvit, populus qui adeſt, omnis fauſta approbatione acclamat, dicens, amen. *Amen* autem voce Ebræâ, fiat, ſignificat. Poſtquam verò præſidens gratiarum actionem perfecit, & populus omnis apprecatione lætâ eam comprobavit, qui apud nos vocantur diaconi, [ſive miniſtri] diſtribuunt unicuique præſentium, ut participet eum, in quo gratiæ actæ ſunt panem, & vinum & aquam: & ad abſentes perferunt. Atque alimentum hoc apud nos appellatur Euchariſtia. Hæc Juſtinus.

Ὁ ἀμήν.

Preces & gratiarum actionem. Amen.

Euchariſtia.

De admiſtione aquæ. Vide cap. 14.

27. Quamvis autem orthodoxi Patres faciant mentionem aquæ; admiſtio tamen aquæ non eſt de neceſſitate vel integritate hujus ſacramenti: ut docet *Thomas*, part. 3. quæſt. 74. articul. 7. & quæſt. 83. articulo 6. ad 4. & in 4. ſententiar. diſtinct. 11. quæſt. 2. articulo 4. & *Bonaventura* in 4. ſententiar. diſtinct. 11. part 2. quæſt. 3. *Juſtinus* dicit, alimentum hoc ſic conſecratum, diſtributum, participatum, appellari, apud Chriſtianos Euchariſtiam. *Dionyſius* autem, apud Euſebium, εὐχαριστίαν vocat eam rem, quæ conſecratione aptata erat & deſtinata uſui; quamvis non uſi in uſu eſſet verum plerumque ſacramentum.

Plenior narratio de Serapione, & de communione morientis conceſſa.

28. Cùm igitur Serapion, ob lapſum in idololatriam, tempore perſecutionis, ab Eccleſiaſtica communione diu jam excluſus eſſet, neque ullis quantumvis crebris & vehementibus ſupplicationibus, ut in Eccleſiam denuo reciperetur, adhuc obtinuiſſet, (ea erat diſciplinæ Eccleſiaſticæ, per illa tempora, erga ejuſmodi lapſos ſeveritas,) incidit in gravem morbum, & triduo mutus ac ſine ſenſu vixit; quarto demum die paululum relevatus, mittit puerum nepotem ſuum ad Presbyterum illum, qui morbo quidem vexatus ad eum ire non poteſt; ne tamen Epiſcopi mandato de ſubveniendo talibus inobſequens, & præbendi afflictæ animulæ tempeſtivi conſolaminis incurioſus videatur, dat puero ad avum ſuum Serapionem deferendam exiguam partem Euchariſtiæ, βραχὺ τῆς εὐχαριστίας, id eſt, panis εὐχαριστηθέντος, & vini aquâ mixti etiam εὐχαριστηθέντος, jubens, ut intinctum in calicem panem ori ſenis infundat: verba Dionyſii ſunt, ἀποβρέξαι κελεύσας καὶ τῷ πρεσβύτῃ κατὰ τοῦ στόματος ἐπιστάξαι.

Serapioni data eſt communio ſub utraque ſpecie.

29. Ex his Dionyſii verbis colligo, presbyterum illum puero non ſolum panis, ſed etiam potûs conſecrati partem tradidiſſe: Quia non eſt veriſimile, permiſſurum fuiſſe, nedum juſſurum, ut ſacramentalem panem communi aliquo liquore humectaret. Citat enim Gratianus conſtitutionem nomine Clementis Papæ; ut qui reſidua corporis Domini, quæ in ſacrario relicta ſunt, conſumunt, non ſtatim ad accipiendos communes cibos conveniant: ne putent ſanctæ portioni miſcere cibum, qui per aqualiculos digeſtus, in ſeceſſum diffunditur. Diſtinctone ſecundà, de Conſecratione, can. *Tribus gradibus*. Et Auguſtinus ait, ab Apoſtolis ordinatum eſſe illum in Eccleſia morem, ut à jejunis acciperetur Euchariſtia, ut in honorem tanti ſacramenti in os Chriſtiani prius Dominicum corpus intraret, quam cæteri cibi. ideo enim per univerſum orbem morem iſtum ſervari. Auguſtinus ad Januarium, epiſtolâ 118. cap. 6. rectè tamen monet auctor gloſſæ, in canon. *Liquido*. diſtinctione ſecundâ, *de conſecratione*. jejunium non eſſe de ſubſtantia; ut patet ex prima celebratione hujus ſacramenti, eâ nocte quâ Dominus traditus eſt. Quod autem legitur in libro illo de divinis officiis, qui inſcribitur *Ordo Romanus*; columna 75. D. editionis Pariſienſis, in folio, anno Domini 1624. *ſanctificari vinum non conſecratum per ſanctificatum panem*: non ſolùm à Catholicæ Eccleſiæ priſca doctrinâ & praxi diſſonum eſt, ſed etiam ipſi Dominicæ inſtitutioni apertè repugnat, in qua fit diſerta & peculiaris mentio de benedictione poculi. Apoſtolus appellat *poculum benedictionis, cui benedicimus*, 1 Corinth. 10: 16. & *poculum Domini*, eodem cap. verſ. 21. de hoc ſolo poculo meminit, quando dicit: *Ego enim accepi à Domino; quod & tradidi vobis*. 1 Cor. 11: 23.

Jejuni communicabant.

Jejunium non eſt de ſubſtantia.

Ordinis Romani error.

1 Cor 10: 16 21. & 11: 23.

De aſſervatione Euchariſtiæ.

30. Quid autem de illa Euchariſtiæ in uſum infirmorum aſſervatione ſtatuendum ſit, nos docebit circumſtantiarum conſideratio. Oſtendimus in ſuperioribus, catholicam antiquitatem in hanc pervetuſtam & canonicam regulam unanimiter tandem conſenſiſſe, ut pœnitentibus moribundis, catholicæ communionis ſolatium expetentibus, ſtatim præberetur. Exceptis quibuſdam caſibus pro tuenda diſcipli-

næ

Quorundam Patrum ſeverior diſciplina.

næ ſeveritate, ad aliquod tempus; de quibus legere eſt in Concilio Eliberino, capp. 1. 2. 3. 6. 7. 8. 12. 17. 47. &c. ubi ob quædam ſcelera, nec in fine conceditur communio. Poſtea tamen mitiorem illam legem renovavit magna Synodus Nicæna, can. 13. ut ſi quis egrederetur è corpore, ultimo & neceſſario viatico minimè privaretur [τοῦ τελευταίου καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθαι.] Et legem hanc ad omnes Chriſtianos extendens, mandavit, ut generaliter omni cuilibet in exitu poſito [καθόλου περὶ παντὸς ὁτινοσοῦν ἐξοδεύοντος] & petenti participationem Euchariſtiæ, Epiſcopus probatione habitâ [μετὰ δοκιμασίας] det. Innocentius primus, Papa Romanus, epiſtolâ tertiâ, ad Exuperium, capite ſecundo, ſic iſta conciliat: Et hoc (inquit) quæſitum eſt, quid de his obſervari oporteat, qui poſt baptiſmum omni tempore incontinentiæ & voluptatibus dediti in extremo fine vitæ ſuæ pœnitentiam ſimul & reconciliationem communionis expoſcunt. De his obſervatio prior, durior: poſterior, interveniente miſericordiâ, inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, ſed communio negaretur. Nam cùm illis temporibus crebræ perſequutiones eſſent, ne communionis conceſſa facilitas homines de reconciliatione ſecuros non revocaret à lapſu, negata meritò communio eſt, conceſſâ pœnitentiâ, ne totum penitùs negaretur: & duriorem remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtquam Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo terrore, communionem dari abeuntibus placuit, & propter Domini miſericordiam, quaſi viaticum profecturis; ne Novatiani hæretici, negantis veniam, aſperitatem & duritiam ſubſequi videamur. Tribuetur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujuſmodi vel in ſupremis ſuis, permittente Salvatore noſtro, à perpetuo exitio vindicentur. Hæc Innocentius, in illa epiſtolâ, quam ad Exuperium Epiſcopum Tholoſanum dedit, Stilicone ſecundo & Anthemio Conſulibus, id eſt, anno Chriſti 405. Concilium autem illud Eliberitanum celebratum eſſe tempore perſequutionis, anno Domini 305. docet Binius, in notis ſuis in idem Concilium, verbo *Concilium*. Magnam autem Nicænam Synodum celebratam eſſe anno Domin. 325. ſcribunt Baronius, in Annalibus; & Calviſius, in opere Chronologico.

Concilii Nicæni benignior conſtitutio. Vide lib. 12. cap 7. §. 13, & §. 30.

Expoſitio Innocentii, qua tum illorum ſeveritas, tum etiam horum benignitas comprebantur.

Quare de pane in congregatione publica conſecrato, deferebatur Euchariſtia ad infirmos.

31. Ad evitanda autem ſchiſmata, & hæreticorum contagia, & ad publicæ reconciliationis fidem pœnitentibus luculentiùs (ut videbatur) faciendam, placuit patribus de illo ipſo pane impertiri infirmis, qui publicè in cœtu fidelium palàm conſecratus fuerat, & de quo Eccleſia publicè participarat; quo ſpectat canon ille Concilii Laodiceni; ὅτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς οἴκοις προσφορὰς γίνεσθαι παρὰ ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων· id eſt, quod non oporteat in domibus oblationes celebrari ab Epiſcopis, vel presbyteris. Concilii Laodiceni canone νζ. quinquageſimo octavo. Concilium hoc Laodicenum, Eliberitano poſterius, at Nicæno tempore anterius, celebratum eſſe circa annum Domini 314. ſcribunt Baronius & Binius. Non eſt quidem de neceſſitate ſacramenti, aut legitimæ celebrationis, neceſſarium templum, aut baſilica publica; nam abſque ullius certi loci deſignatione, vel exceptione, promittit Chriſtus præſentiam ſuam cum duobus, aut tribus, in ejus nomen congregatis, Matthæi 18: 20. Et Euchariſtiam ipſe inſtituit, ac celebravit, in privato hoſpitio, & conventu modico. Neque faciunt illi contra inſtitutionem; imò magis inſtitutioni inhærere videntur, qui, ubi danda & manducanda eſt Euchariſtia, ibidem etiam reliquas celebrationis partes exſequuntur, modò adſit idoneus cœtus & numerus participantium. Sed canon iſte Laodicenus ad cautelam illorum temporum pertinebat.

Matth. 18: 20.

Unde cœpta aſſervatio Euchariſtiæ in uſum infirmorum.

32. Sic autem ſtantibus canonibus; hinc quidem de danda communione infirmis, illinc verò de non celebranda oblatione in domibus, neceſſaria erat Euchariſtiæ in cœtu publico conſecratæ aſſervatio in uſum infirmorum, ut legis violatio utrinque vitaretur. Lex autem illa de non negligendis infirmis, perpetuâ niti videtur æquitate. At canon Laodicenus ad illorum temporum conditionem erat accommodatus, neque omni tempori vel loco quadrat. Itaque infirmis, (ubi id Eccleſiæ conſuetudo fert) ſine aſſervatione, conſuli poteſt, altero duorum modorum: vel enim, dum publicè celebratur Euchariſtia, mittetur è cœtu publico, & abſque pompâ & artolatriâ, perferetur ad ægrotum pars illius panis & illius vini, quæ in cœtu publico conſecrata ſunt, & de quibus populus publicè participat; ſicut fiebat Juſtini ſeculo. Vel, quia nunc non æquè frequens in noſtris Eccleſiis eſt ſacramenti hujus celebratio, ac fuit apud veteres, ſi contingat ægrotum de vita periclitantem, vehementi deſiderio poſtulare communionem, etiam quando nulla habetur publica Euchariſtiæ celebratio, & non indignè ſumturus videatur, ibit publicus & approbatus presbyter in cubiculum ubi decumbit infirmus; & ibi, præſente neceſſario fidelium & ſacramentum ſumturorum numero, & Chriſto in medio eorum, conſecrabit & celebrabit Euchariſtiam, nihil omittens eorum quæ Dominus in inſtitutione præcepit. Neque de ſuo quicquam adjiciens, tanquam de neceſſitate vel integritate ſacramenti.

Infirmis proſpici poteſt ſine aſſervatione ſacramenti. Poſterius iſtud fieri ſuadent Calvinus epiſt. ad Montbelgardenſes, quæ incipit, Tametſi Neocomum. Et epiſt. ad N. quæ incipit, Quia de quæſtionibus. & epiſt. ad Olevianum, quæ incipit; Etſi pridem. Et P. Martyr Loc. comm. claſſ. 4. cap. 11. §. 21. Quæſtio.

33. Si autem metus ſit, ne morbi violentia moram reſpuat, & ne moriatur æger, priuſquam apud eum ritè peragi poſſit ſacramenti conſecratio & celebratio; vel ſi caſus timeatur ſimilis illi in hiſtoria de Serapione: annon expediret (inquis) presbyterum Euchariſtiam ſemper habere paratam, ut, quando quis infirmatus fuerit, ſtatim eum communicet; ne ſine communione moriatur? ſicut habetur in canone illo, quem ex Concilio Guarmacienſi citat Gratianus, De conſecratione diſt. 2. can. *preſbiter Euchariſtiam*. Reſpondeo. Tametſi illam priſcis Catholicis uſurpatam ſacramenti aſſervationem damnare neceſſarium nobis non eſſe videatur; fieri tamen poſſe, negandum non eſt, ut conſuetudo Eccleſiaſtica pro tempore utilis, aut tolerabilis, imitanda poſteris non ſit, apud quos ea imitatio in errorum intolerabilium patrocinium & occaſionem ſcelerum rapiatur: atque adeò præ tantis malis, utilitas jam ejus nulla eſſe comperiatur. Aſſervationem igitur Euchariſtiæ hoc tempore hæ diſſuadent rationes. 1. Qui hodie eam aſſervant, Papiſtæ, docent eſſe verum perfectumque ſacramentum, etiam extra uſum. 2. Subſtantiam quæ ſub accidentibus panis aſſervatur, ajunt eſſe ipſum Chriſtum propriè. 3. Hinc ſequitur cultus latriæ, quem exhibent aſſervatæ hoſtiæ. 4. Hìc abſurditas illa & tentatio eſt, cui nos credere aut cedere prohibuit Chriſtus, inquiens; *Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hic eſt Chriſtus, aut hic; ne credite. Surgent enim pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita ut ſeducant (ſi fieri poſſit) etiam electos. Ecce, prædixi vobis. Itaque, ſi dixerint vobis; Ecce, in deſerto eſt; ne egredimini: Ecce, in conclavibus; ne credite.* 5. Aſſervatio iſta facit myſteria obnoxia opprobriis illis & contumeliis, quæ vel à profanis hominibus proficiſci poſſunt, vel à brutis ani-

Reſponſio.

Rationes contra aſſervationem Euchariſtiæ hoc noſtro tempore.

Matth. 24: 23, 24. 25, 26.

 mal-

nimalculis, vel à putredine, &c. De quibus vid. *Optat. Milevit.* lib. 6. *Lombard.* lib. 4. ſent. diſt. 13. & *Bonavent.* ibidem, art. 2. qu. 1. *Alexand. Alenſ.* in ſua Summa Theologica, part 4. qu. 11. membro 2. art. 2. §. 1. *Thom.* 3. part. qu. 77. art. 5. Profectò, non ea eſt aſſervationis utilitas, aut morientibus ſacramenti hujus neceſſitas, ut hoc tempore, inter tam immanes errores, tam horrenda flagitia, & deteſtanda ludibria, aſſervatio Euchariſtiæ laudari queat; aut expediens ab æquis rerum æſtimatoribus judicari poſſe videatur.

Vide infra, cap. 18. §. 28.

34. Atque ita jam ad tertiam objectionem prolixè reſpondimus. Ubi etiam, occaſione datâ, de Eulogiis, de conſecratione, & viatico morituriențium diſſeruimus.

4 Objectio ſive quæſtio de aſſervatione portionum quarundam panis Euchariſtiæ, olim permiſſa quibuſdam etiam laicis.

35. Supereſt alia objectio, ſive quæſtio, de aſſervatione illa panis Euchariſtiæ, olim permiſſa quibuſdam etiam laicis, qui tempore publicæ ſynaxeos bibebant de poculo, de pane etiam portionem manducabant; quaſdam autem portiones etiam in futura tempora aſportabant, quas ante omnem cibum ſumerent, quibus ſe in perſequutionum anguſtiis aliiſque periculis ſolarentur. Moris hujus teſtes ſunt *Tertullianus*, libro ſecundo ad uxorem, capite quinto. Non ſciet (inquit) maritus [gentilis] quid ſecretò ante omnem cibum guſtes? Et ſi ſciverit, panem, non illum credit eſſe qui dicitur. Et *Cyprianus*, libro de lapſis: cum (inquit) quædam arcam ſuam, in qua Domini ſanctum fuit, manibus indignis tentaſſet aperire, igne inde ſurgente deterrita eſt, ne auderet attingere. Hunc morem excuſat etiam *Baſilius*, in epiſtola 289. ad Cæſariam patriciam. *Ambroſius* etiam, libro de obitu Satyri fratris ſui, aliquid tale commemorat.

Prima noſtra reſponſio.

36. Reſpondeo. 1. Conſuetudo quidem iſta fuit, at non catholica, ſive univerſalis. Citat Gratianus, ex Clemente Papa Romano, hunc canonem; Tanta in altario certè holocauſta offerantur, quanta populo ſufficere debeant: quod ſi remanſerint, in craſtinum non reſerventur; ſed cum timore & tremore clericorum diligentia conſumantur. De conſecratione, diſt. 2. can. *Tribus gradibus.* Heſychius presbyter Hieroſolymitanus, lib. 2. in Leviticum, in cap. 8. verſ. 32. Sed hoc (*inquit*) quod reliquum eſt, de carnibus & panibus, in igne incendi præcepit. Quod nunc videmus etiam ſenſibiliter in Eccleſia fieri, ignique tradi quæcunque remanere contigerit inconſumta. Ex quibus Heſychii, ſive Iſychii, verbis liquet; quid de menſæ Dominicæ reliquiis, ejus ſeculo, ſenſibiliter fieri conſueverit in Eccleſia Orientis. Unde etiam patet, repugnare illius Eccleſiæ judicio dogma Tridentinum, ſeſſione decimâ tertiâ, canone quarto. Nam, ſi verum corpus Domini remanere in illis reliquiis credidiſſet olim Eccleſia; non paſſa eſſet eas igni tradi. Nicephorus Calliſti ait; Conſuetudo à multo tempore imperanti urbi (*Conſtantinopoli*) fuit, ut quum pluſculum de partibus immaculati divinique corporis Domini & Dei & Servatoris noſtri Jeſu Chriſti reliquum eſſet, ſacerdotes pueros incorruptos ex eis qui ad præceptores in ludum literarium eunt, accerſerent, qui jejuni reliquias eas ederent. Quod quidem mihi quoque ſæpenumero, quum puer admodum eſſem, & maximè à prima ætate in ſacris ædibus verſari ſtudio haberem, contigit. Tale quiddam ſub Menna quoque Patriarcha evenit. Cum pueris ad id delectis puer quoque viri religione Judæi, vitro conficiendo vitam tolerantis, aggregatus eſt, &c. Nicephorus libro decimo ſeptimo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite vigeſimo quinto.

Heſychius.

Vide ſupra, §. 7.

Secunda noſtra reſponſio.

37. Deinde, non tam ſpectandum in re adeò ſeriâ, quid piæ quorundam devotioni indultum ſit, & quid nonnulli facere conſueverint; quàm quid Dominus fieri juſſerit, & quid ſanctorum Patrum Conciliis aut unanimi conſenſione, congruenter Dei verbo, conſtanter definitum ſit. *Johannes Juellus* Epiſcopus Sariſburienſis, articulo primo, contra *Hardingum*, ubi privatam Miſſam feliciter oppugnat, & evertit. ſect. 17. quod (inquit,) ad *Tertullianum* attinet, meminiſſe debemus, fideles eo tempore, metu tyrannorum, quorum erant imperio obnoxii, ſeorſim ac ſeparatim precari coactos fuiſſe. Quocirca quotieſcunque ſecreta conventicula agere liceret, non modò pariter omnes ſacramentum accipiebant, ſed quaſdam myſteriorum quoque portiones reſervabant: quibus domi poſt uterentur, ut aſſiduâ memoriâ facilius unius ſe Eccleſiæ membra eſſe retinerent. Hæc ille. Cujus charitatem, & benignam interpretationem, piumque de fidelibus illis judicium animitus exoſculor. Nec tamen quod piè excuſatur, vel ad tempus toleratur, id omne protinus probandum, nedum pro neceſſario & perpetuo dogmate obtrudendum. Pulcra & planè invicta eſt illa *Cypriani* argumentatio contra aquarios, lib. 2. epiſt. 3. ad *Cæcilium*, quæ eſt epiſtola 63. in editione Pameliana. Monet ibi *Cyprianus*, in omni hujuſmodi quæſtione, recedendum eſſe ab humana & novellâ inſtitutione, & ad radicem atque originem traditionis Dominicæ revertendum. Et poſtea ait; Non eſt ergo, frater chariſſime, quod aliquis exiſtimet, ſequendam eſſe quorundam conſuetudinem, ſi qui in præteritum in calice Dominico aquam ſolam offerendam putaverunt. quærendum eſt enim, ipſi quem ſint ſequuti. Nam ſi in ſacrificio, quod Chriſtus eſt, non niſi Chriſtus ſequendus eſt; utique id nos obaudire & facere oportet, quod Chriſtus fecit, & quod faciendum eſſe mandavit: cum ipſe in Evangelio ſuo dicat; *Si feceritis quod mando vobis, jam non dico vos ſervos, ſed amicos.* Et quod Chriſtus debeat ſolus audiri, Pater etiam de cœlo conteſtatur, dicens; *Hic eſt filius dilectiſſimus, in quo bene ſenſi: ipſum audite.* Quare, ſi ſolus Chriſtus audiendus eſt, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putaverit; ſed quid, qui ante omnes eſt, Chriſtus prior fecerit. Neque enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem: cum per Eſaiam Prophetam Deus loquatur & dicat; *Sine cauſa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes.* Et iterum Dominus in Evangelio hoc idem repetat, dicens; *Rejicitis mandatum Dei, ut traditionem veſtram ſtatuatis.* Sed & alio in loco ponit, & dicit; *qui ſolverit unum ex mandatis iſtis minimis, & ſic docuerit homines, minimus vocabitur in regno cælorum.* Quod ſi nec minima de mandatis Dominicis licet ſolvere, quanto magis tam magna, tam grandia; tam ad ipſum Dominicæ paſſionis & noſtræ redemtionis ſacramentum pertinentia fas non eſt infringere, aut in aliud quàm quod Divinitus inſtitutum ſit, humanâ traditione mutare? ——— Nihil aliud, quàm quod ille fecit, facere debemus. ——— Id, quod conſtat Dominum feciſſe, faciamus. Et ideo, frater chariſſime, ſi quis de anteceſſoribus noſtris, vel ignoranter, vel ſimpliciter, non hoc obſervavit & tenuit, quod nos Dominus facere exemplo & magiſterio ſuo docuit, poteſt ſimplicitati ejus de indulgentia Domini venia concedi; nobis verò non poterit ignoſci, qui nunc à Domino admoniti & inſtructi ſumus. ——— Quare, ſi in lumine Chriſti ambulare volumus, à præceptis ejus & monitis non recedamus; agentes gratias, quod, dum inſtruit in futurum quid facere debeamus, de præterito

Conſuetudinem illam ſequi nobis tutum non eſt.

Id nos facere oportet, quod Chriſtus fecit, & quod faciendum eſſe mandavit.

Joan. 15: 14. 15.

Matth. 17: 5.

Eſai. 29: 13.

Matth. 15: 6. 7. 8. 9.

Matth. 5: 19.

Servanda Divina inſtitutio. Quamvis anteceſſorum ſimplicitati venia conceſſa ſit, nos tamen moniti caveamus ab eorum errore. Vide infra. lib. 12. cap. 5. §. 42.

to ignoſeit quod ſimpliciter erravimus. Hæc ibi. Similia legere eſt in ejuſdem Cypriani epiſtolâ 73. ad *Iubajanum*, quæ incipit; *Scripſiſti mibi frater*. Proinde, (*inquit*,) fruſtra quidam, qui ratione vincuntur, conſuetudinem nobis opponunt; quaſi conſuetudo major ſit veritate, aut non fuerit in ſpiritualibus ſequendum, ſi melius fuerit à Sancto Spiritu revelatum. Ignoſci enim potuit ſimpliciter erranti, ſicut de ſeipſo dicit Apoſt. Paulus: *qui primò*, (inquit,) *fui blaſphemus, & perſequutor, & injurioſus; ſed miſericordiam merui: quia ignorans feci*. Poſt inſpirationem verò & revelationem factam, qui, in eo quod erraverat, perſeverat, prudens & ſciens ſine venia ignorantiæ peccat: præſumtione enim atque obſtinatione ſuperatur. Et rurſus in epiſtola ad *Cæcilium*, ſuperiùs nobis citatâ; idem Cyprianus ait; Religioni igitur noſtræ congruit & timori, & ipſi loco atque officio ſacerdotii noſtri, frater chariſſime, in Dominico calice miſcendo & offerendo cuſtodire traditionis Dominicæ veritatem, & quod prius apud quoſdam videtur erratum, Domino monente corrigere, ut, cum in claritate ſua & majeſtate cœleſti venire cœperit, inveniat nos tenere quod monuit, obſervare quod docuit, facere quod fecit. Hactenus *Cyprianus*.

1. Tim. 1: 13.

38. Hæc ſi ad præſentem noſtram quæſtionem accommodemus, & ad radicem atque originem traditionis Dominicæ penetremus, inveniemus Dominum juſſiſſe, ut ad menſam Dominicam panem Euchariſticum, accipientes, manducemus in ejus commemorationem; non autem, ut aſſervemus inde quidpiam: neque minus præſentaneam requiri panis manducationem, quàm vini bibitionem. Et cum obſequium Apoſtolorum, Domino jubenti obtemperantium, ſit certiſſimum mentis Domini præcipientis interpretamentum; quod illi tunc Domino jubente fecerunt, illud nobis etiam haud dubiè faciendum eſt. illi autem manducare & bibere juſſi ſtatim manducarunt & biberunt, antequam de menſa illâ ſurgerent. Neque uſquam legimus in ſacris oraculis manducationem panis è conſecrantis manu accepti differendam eſſe in futurum tempus, longo interjecto intervallo, inter acceptionem & manducationem.

Nota, quid de majoribus noſtris exiſtimandum, qui ante reformationem errabant, & quam diverſa ſit hodiernorum, præſertim inter reformatos degentium Papiſtarum conditio.

39. Obſerva etiam ex verbis illis *Cypriani* ſuperiùs allegatis, unum eundemque errorem ſimplicitati majorum ſæpe numero condonari, qui contumaci ac indocili poſteritati certiſſimi cauſſâ exitii eſt. Deſinant igitur infelices iſti Papiſtæ, qui nunc ad elatum relucentis veritatis jubar oculos pertinaciter claudunt, & ſanctam Dei veritatem calumniis ac blaſphemiis petulanter impetunt: deſinant, inquam, ſuam perverſitatem cum majorum noſtrorum, qui ante reformationem vixerunt, ſimplicitate confundere; neque ex conceſſa eis veniâ impunitatem ſibi polliceantur.

Tertia noſtra reſponſio.

40. Tertia noſtra reſponſio eſt: Non ſolùm non univerſaliter uſurpata eſt ea laïcalis aſſervationis conſuetudo, nec ullius Concilii auctoritate firmata, utcunque ad tempus tolerata; ſed tandem etiam intolerabilis viſa, & decretis Eccleſiaſticis olim abrogata, & ſub anathematis denunciatione ſeverè prohibita eſt. In Concilio Cæſarauguſtano, quod celebratum eſt anno Domini 381. *Euchariſtia gratiam ſi quis probatur acceptam in Eccleſia non ſumſiſſe, anathema ſit in perpetuum*. Concilio Cæſarauguſtano, can. 3. Et in Concilio Toletano primo, quod celebratum eſt anno Domini 400. *Si quis autem acceptam à ſacerdote Euchariſtiam non ſumſerit, veluti ſacrilegus propellatur*. Concil. Toletan. 1. can. 14.

CAPUT. VIII.

De loquutionibus quibuſdam in argumento Euchariſtico: ubi etiam de verbis illis Domini, hoc eſt corpus meum. *Item de Eccleſiaſtica illa excitatione*, Surſum corda.

Loquutiones quædam Transſubſtantiarus improbatæ.

LOquutiones hæ; *Panis eſt corpus Chriſti: quod eſt panis, erit corpus Chriſti: quod fuit panis, eſt corpus Chriſti: panis fit, vel fiet; vel factus eſt corpus Chriſti: panis poteſt, vel potuit, vel poterit eſſe, vel fieri corpus Chriſti: panis mutatur in corpus Chriſti*: (iſtam rejicit Scotus.) item omnes loquutiones ſignantes (ut ajunt) innovationem circa corpus Chriſti, qualis eſt, *corpus Chriſti fit, creatur: de vel ex pane fit, fiet, factum eſt corpus Chriſti*; ſecundum quod præpoſitiones iſtæ denotant cauſalitatem, vel conſubſtantialitatem, & aliquid commune manere, ſeu communitatem ſubjecti (præpoſitio autem iſta *ex*, ſecundùm modum proprium accipiendi *ex*, aliquo modo denotat commune aliquid manere, inquit *Scotus*, in 4. ſent. diſt. 11. quæſt. 5. Et præpoſitio *de*, ſecundùm modum ſuum proprium notat conſubſtantialitatem, ut monet *Thomas* in 4. ſent. diſt. 11. quæſt. art. 4.) Omnes (inquam,) iſtæ loquutiones rejiciuntur ab ipſis Transſubſtantiariis, tanquam impropriæ, & de rigore ſeu proprietate ſermonis falſæ. *Alex. Alenſ.* part. 4. quæſt. 10. memb. 4. art. 2. §. 3. *Thomas* in 4. ſent. diſt. 11. quæſt. 2. art. 4. *Bonaventura* in 4. ſent. diſt. 11. part. 1. quæſt. 6. *Scotus* ibidem, quæſt. 5. *Gabriel Biel*, ibidem quæſt. 1. art. 3. dub. 1. Uſurpari autem iſtiuſmodi formulas non immeritò prohibent Transſubſtantiarii; quia transſubſtantiationi inimicæ ſunt. ideo eos malè habet, quod tam frequenter apud patres inveniantur: & miſerè ſe torquent in confingendis interpretamentis, quæ propius inſpecta, menti patrum ex diametro repugnant: ut patebit ex argumentis, quæ inferius proferemus ex patribus contra transſubſtantiationem.

Vide cap. 18. §. 21. & § 22.

Impropria loquutio bifariam dicitur.

2. Impropria autem loquutio bifariam dicitur; vel enim figurata eſt, vel minus idonea. Memoratas de Euchariſtia loquutiones fatemur eſſe improprias ſenſu priore: at perperam inde colligunt Transſubſtantiarii, eas eſſe fugiendas, ut falſas, aut ineptas. Conſuevit enim Spiritus Sanctus, quando de ſacramentis ſive myſteriis ſermo eſt, loquutiones hujuſmodi figuratas adhibere, tanquam apprimè idoneas ad luculentam myſterii expreſſionem, & compendioſam analogiæ ſacramentalis intimationem: tribuens ſymbolo nomen rei, cujus eſt ſymbolum; & vice verſâ. ut liquet ex S. Scripturis, in quibus de circumciſione, de Paſchate, de petra in deſerto, de baptiſmo, & conſimiliter etiam de Cœna Dominica, loquutiones hujuſmodi paſſim inveniuntur. Dominus ait; *hoc eſt corpus meum; hic eſt ſanguis meus*: id eſt, hic panis, hoc poculum ſeu vinum, interprete Apoſtolo, 1 Cor. 10: 16. & 11: 26 quem ſequuntur Patres. at reclamant nimis inverecundè Transſubſtantiarii, quid facias audaci improbitati, qui fallaci obtentu improprietatis, loquutiones aptiſſimas & veriſſimas ab ipſo Domino & Apoſtolis ſanctiſque patribus ad hujus myſterii expreſſionem delectas, damnare & tanquam falſas ac minimè concedendas reſpuere audent? quanta autem ſit apud Transſubſtantiarios de ge-

Hoc eſt corpus meum. Matth. 26: 26. id eſt, hic panis eſt corpus meum.

nuino verborum Dominicorum ſenſu fluctuatio, & quàm ridenda ſeu potiùs miſeranda digladiatio; inferiùs, Deo donante, monſtrabo. quam ineptas etiam gloſſas paternis loquutionibus, contra ipſorum Patrum apertiſſimam mentem, affingant, indicabo in vindiciis argumentorum, quæ paullò poſt allaturus ſum ex patribus contra Transſubſtantiationem.

1. Cor. 10: 16.
Infra, cap. 9.

3. Figuratam eſſe Domini loquutionem, docet Apoſtolus, exponens, *eſt corpus, eſt communio corporis*; item, *eſt ſanguis, eſt communio ſanguinis*. figuratam eſſe docent unanimiter orthodoxi Patres, ſicut ipſos ſuis verbis teſtificantes mox audiemus; & interpretationi Apoſtolicæ inhærentes concorditer omnes figuram in attributo, vel in attributione, monſtrant; exponentes, *hoc eſt corpus meum*, modò ſic, *hic panis eſt figura corporis mei*, (Tertullian. lib. 4. adverſus Marcionem, cap. 40.) modò ſic; *hic panis ſecundum quendam modum eſt corpus meum, eſt enim ſacramentum corporis mei.* atque adeò ſacramentaliter corpus meum. (Auguſt. lib. 20. contra Fauſtum cap. 13. & epiſt 23.) modus enim iſte eſt ſacramentalis, quo ſacramenta ex ſimilitudine, quam habent earum rerum quarum ſacramenta ſunt, plerunque etiam ipſarum rerum nomina accipiunt. ut in eadem epiſtola 23. explicat Auguſtinus.

Vindicantur verba Auguſtini, de Chriſto ferente ſe manibus ſuis. in Pſal. 33. (ſeu 34.)

4. Secundùm modum igitur illum ſacramentalem, monitu ipſius Auguſtini, accipere debemus illa ejuſdem Auguſtini verba in expoſitione præfationis ſeu tituli Pſalmi 33. (ſeu 34.) ſerm. 1. ferebatur Chriſtus in manibus ſuis; quando commendans ipſum corpus ſuum, ait, *hoc eſt corpus meum* ferebat enim illud corpus in manibus ſuis. Hæc ibi. quæ etiam ſermone ſecundo ibidem, ipſe perſpicuè explicat; inquiens: Cum commendaret ipſum corpus ſuum & ſanguinem ſuum, accepit in manibus ſuis quod norunt fideles, & ipſe ſe portabat quodammodo, cum diceret, *hoc eſt corpus meum.* Hæc Auguſtinus. Nota, *quodammodo*, id eſt, *ſecundum quendam modum*.

Vindicatur Hieronymus, quæſt. 2. ad Hedibiam.

Eodem ſenſu Hieronymus dixit Dominum Jeſum ipſum eſſe convivam, & convivium; ipſum eſſe comedentem, & qui comeditur. quæſtione 2. ad Hedibiam. Quia ſcilicet ipſe eſt res ſignificata per illa myſtica ſymbola, quæ cum diſcipulis comedit & bibit: quæ etiam nos dignè ſumentes, verè ſaginamur ſpirituali participatione corporis & ſanguinis ipſius. Hanc eſſe genuinam mentem Patrum, intelligi poteſt ex ſuperioribus: ex ciſautem, quæ ſequente diſputatione contra Tranſſubſtantiationem ſubjiciemus, clariſſimè elucebit. Neque alio ſenſu ſuſcipiendum eſt illud diſtichon, quod legitur in gloſſa, de Conſecr. diſt. 2. can. *Nec Moſes.* Et apud Thomam part. 3. qu. 81. art. 1. ad. 1.

Rex ſedet in Cœna, turbâ cinctus duodenâ;
Se tenet in manibus, ſe cibat ipſe cibus.

Nam in manibus tenebat, manducavit ac bibit corporis & ſanguinis ſui ſacramentum. Gloſſa ordinaria in cap. 3. Ruth. ait, Chriſtum comediſſe & bibiſſe in Cœna, cùm corporis & ſanguinis ſui ſacramentum diſcipulis tradidit. citatur hæc gloſſa à Thoma, part. 3. quæſtione 81. art. 1, in corpore articuli. ſacramento corporis & ſanguinis ſui prægustato, ſignificavit quod voluit: inquit Auguſtinus, libro 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 3. Sacramentum autem corporis Chriſti ſecundùm quendam modum corpus Chriſti eſt; ſacramentum ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt: ſicut ſacramentum fidei, (id eſt baptiſmus,) fides eſt: & ſicut dicitur ipſe paſſionis Dominicæ dies, qui non eſt ipſe, ſed revolutione temporis ſimilis ejus; & dicitur illo die fieri, propter ſacramenti celebrationem, quod non illo die, ſed jam olim factum eſt: ut monet Auguſtinus, epiſt. 23. Sacramentum ergo tantæ rei, ejuſdem rei vocabulo nuncupatur. ut ibidem loquitur Auguſtinus.

In conſecratione calicis agnoſcitur tropica loquutio, quæ etiam de pane agnoſcenda eſt.

5. Fatetur etiam Bonaventura, ſermonem eſſe tranſlatum & improprium in conſecratione calicis: ſibique objicit, ejuſmodi ſermonem eſſe occaſionem erroris & evagationis; ideòque ab hac materia debere eſſe alienum: & reſpondet, hoc quidem verum eſſe, quod transſumtio ſive tranſlatio, ſeu tropica loquutio ſit occaſio erroris & vagationis, ubi transſumtio eſt occulta, impropria, & inconſueta: ſed hîc non eſſe. Bonaventura in 4. ſent. diſt. 8. part 2. art. 1. quæſt. 2. Eandem à nobis de pane reſponſionem ſibi habeant Tranſſubſtantiarii. Præterea, quod à Domino factum eſt, illud haud dubiè rectè ab eo factum eſt.

Auguſtinus.
2. Cor. 3: 6.

6. Clamat Auguſtinus; in principio cavendum eſt, ne figuratam loquutionem ad literam accipias. Et ad hoc enim pertinet, quod ait Apoſtolus: *litera occidit; Spiritus autem vivificat.* Cùm enim figuratè dictum ſic accipitur, tanquam propriè dictum ſit, carnaliter ſapitur. Neque ulla mors animæ congruentius appellatur, quam cum id etiam quod in ea beſtiis antecellit, hoc eſt, intelligentia carni ſubjicitur ſequendo literam: qui enim ſequitur literam, tranſlata verba ſicut propria tenet: neque illud, quod proprio verbo ſignificatur, refert ad aliam ſignificationem. ——— Ea demum eſt miſerabilis animæ ſervitus, ſigna pro rebus accipere, & ſupra creaturam corpoream oculum mentis ad hauriendum æternum lumen levare non poſſe. lib. 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 5. Et poſtea allatis exemplis ex vetere Teſtamento, ſubjungit etiam exempla è Novo Teſtamento, de baptiſmo, & Euchariſtia; eodem libro, capite nono. Hoc vero (inquit) tempore, poſtquam reſurrectione Domini noſtri Jeſu Chriſti manifeſtiſſimum judicium noſtræ libertatis illuxit, nec eorum quidem ſignorum, quæ jam intelligimus, operatione gravi onerati ſumus: ſed quædam pauca pro multis; eademque factu facillima, & intellectu auguſtiſſima, & obſervatione caſtiſſima, ipſe Dominus & Apoſtolica tradidit diſciplina: ſicuti eſt baptiſmi ſacramentum, & celebratio corporis & ſanguinis Domini. Quæ unuſquiſque cum percipit, quo referantur imbutus agnoſcit; ut ea non carnali ſervitute, ſed ſpiritali potius libertate veneretur. Ut autem literam ſequi; & ſigna pro rebus, quæ eis ſignificantur, accipere, ſervilis infirmitatis eſt: ita inutiliter ſigna interpretari, malè vagantis erroris eſt. Deinde aliam addit admonitionem, & modum oſtendit, quo loquutionem figuratam à propria diſcernere valeamus. cap. 10. Huic autem (inquit,) obſervationi, quâ cavemus figuratam loquutionem, id eſt, tranſlatam quaſi propriam ſequi, adjungenda etiam illa eſt, ne propriam quaſi figuratam velimus accipere. Demonſtrandus eſt

Regula, per quam diſcernitur, propriane ſit loquutio, an figurata.

igitur priùs modus inveniendæ loquutionis, propriane an figurata ſit. Et iſte omnino modus eſt, ut quicquid in ſermone divino, neque ad morum honeſtatem, neque ad fidei veritatem propriè referri poteſt, figuratum eſſe cognoſcas. Hanc regulam explicat Auguſtinus, & illuſtrat exemplo mandatæ manducationis carnis & bibitionis ſanguinis Chriſti; cap. 16. Si (inquit,) præceptiva loquutio eſt, aut flagitium, aut facinus vetans, aut utilitatem aut beneficentiam jubens; non eſt figurata. Si autem flagitium aut facinus videtur jubere, aut utilitatem aut beneficen-

Joan.6:53. Manducare carnem Chriſti.

ficentiam vetare; figurata eſt. *Niſi manducaveritis*, inquit, *carnem Filii hominis, & ſanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis.* Facinus, vel flagitium, videtur jubere. Figura eſt ergo, præcipiens paſſioni Domini eſſe communicandum, & ſuaviter atque utiliter recondendum in memoria, quod pro nobis caro ejus crucifixa & vulnerata ſit. hæc ibi Auguſtinus. Quibus conſona ſunt ejuſdem verba in Pſalmum

Joan.6:36.

98. ubi verba illa Domini, *Spiritus eſt, qui vivificat; caro autem nihil prodeſt: verba autem, quæ loquutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt:* ſic interpretatur: Spiritualiter intelligite quod loquutus ſum; non hoc corpus, quod videtis, manducaturi eſtis; & bibituri illum ſanguinem, quem fuſuri ſunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi; ſpiritualiter intellectum vivificabit vos. Etſi neceſſe eſt, illud viſibiliter celebrari; oportet tamen inviſibiliter intelligi. Hæc Auguſtinus.

Athanaſius. Joan 6:61, 62, 63.

7. Athanaſius, ſermone in illud Euangelii. [Matth. 12:32.] *Quicunque dixerit verbum contra Filium hominis*, &c. ait (inquit) Dominus, *Hoccine vos ſcandalizat? quid ſi igitur Filium hominis ſpectaveritis aſcendentem, ubi prius erat? Spiritus eſt, qui vivificat; caro non prodeſt quicquam. Verba, quæ ego loquutus ſum vobis, ſpiritus ſunt & vita.*

Vide lib. 1. cap. 36. §. 5.

Spiritum à carne diſcriminavit, ut non ſolùm in eo quod oculis apparebat, ſed naturam quoque inviſibilem credentes, diſceremus ea quæ loqueretur, nec carnalia eſſe, ſed ſpiritualia. quot enim hominibus corpus ejus ſuffeciſſet ad cibum, ut univerſi mundi alimonia fieret? Sed propterea mentionem fecit aſcenſionis filii hominis in cœlum, ut eos à corporali intellectu abſtraheret, ac deinde carnem ſuam, de qua loquutus erat, cibum è ſupernis cœleſtem, & ſpiritualem alimoniam, quæ ab ipſo donatur, intelligerent. *quæ enim loquutus ſum vobis*, inquit, *ſpiritus ſunt & vita.* Quod perinde eſt, ac ſi diceret, corpus meum, quod oſtenditur & datur pro mundo, in cibum dabitur; ut ſpiritualiter unicuique tribuatur, & fiat ſingulis tutamen præſervatioque ad reſurrectionem vitæ æternæ. Hæc magnus ille Athanaſius, Epiſcopus Alexandrinus.

Tranſubſtantiarii Scripturis & Patribus repugnant.

8. Non obſtante hac ſacrarum ſcripturarum, & orthodoxorum Patrum, luculentâ declaratione; exortum eſt, poſterioribus ſeculis, genus hominum, qui verborum proprietatem de pane, ſermoniſque Dominici ſimplicitatem, carnaliter jactantes, ipſi Domino & veteri Eccleſiæ palam contradicerent. quod quam infeliciter eis ceſſerit, non ſolùm inde liquet, quia Scripturas & orthodoxos Patres habent adverſarios; ſed etiam ex eo, quod dum figuram omnem in attributo & attributione refugiunt, ſubjectum & attributionem neque propriè, neque ſimpliciter, ſed anfractuosè & diſcorditer interpretantur: ſeu potius miſerè torquent, diſtorquent, rapiunt, in diverſa trahunt. ita eorum jacent vel nutant omnia.

Et pugnant ipſi inter ſe.

De ſenſu pronominis Hoc in verbis Domini, Hoc eſt corpus meum. pugnantes inter ſe ſententiæ eorum, qui transſubſtantiationem tuentur.

9 *Vincentius Bellovacenſis*, in ſpeculo hiſtoriali, libro 8. capite 31. De tempore (inquit,) tranſſubſtantiationis dicimus, quod in finali inſtanti prolationis horum verborum, *Hoc eſt corpus meum*, fit transſubſtantiatio panis in corpus Chriſti, & hoc pronomen *Hoc*, vagam & ſimplicem demonſtrationem habet, ſicut *Tu*, cum quis dicit, Tu aperi, & neſcit quis ſit intus: vel demonſtrat corpus Chriſti ad intellectum, ſcilicet corpus Chriſti, quod non eſt ibi, ſed erit. Hæc *Vincentius Bellovacenſis*.

10. *Alexander Alenſis*, part. 4. quæſt. 10. membro quarto, art. 2. §. 3. Cum (inquit,) dicitur demonſtrato pane, qui eſt ſignum corporis Chriſti; *Hoc eſt corpus meum*: hic eſt demonſtratio ſignati per ſignum; ſicut ſi diceretur, hæc petra eſt Chriſtus, Sed ratione qua intentio conſecrantis eſt, ut virtute verborum prolatorum panis mutetur in corpus Chriſti; cum dicitur; *Hoc eſt corpus meum*: ſenſus eſt; ſignatum hoc ſigno, quod eſt panis tranſſubſtantiandus in corpus meum, eſt corpus meum. Cum igitur quæritur; quid demonſtratur per hoc pronomen, *Hoc*? Dicendum, quod ſignatum per panem transſubſtantiandum in corpus Chriſti, demonſtratione ad intellectum ſignati per ſignum. Hæc *Alenſis*.

11. *Bonaventura*, in 4. ſent. diſt. 8. part. 2. art. 1. quæſt. 1. Dicendum, (*inquit*,) quod circa hoc multiplex fuit opinio. quidam enim dicunt, quod verba illa [*Hoc eſt corpus meum*,] dicit ſacerdos non ut ſua, ſed ut Chriſti; unde materialiter tenentur: nec tunc eſt quærere, quid ibi demonſtretur per pronomen [*Hoc*,] vel quid compleatur per verbum [*Eſt*.] Sed hoc non ſufficit dicere. Primò quidem; quia etſi verba in perſona alterius proferantur, non propter hoc omnino materialiter tenentur, ſed ſignificativè, cum recitentur in eo ſenſu, in quo ille dixit. Præterea ſimiliter poſſumus quærere, ſecundùm quod à Chriſto prolata ſunt. Alii dicunt, quòd verba tenentur ſignificativè, ſed oratio non habet veritatem pro tempore in quo profertur, ſed pro tempore in quo prolata eſt, ut hæc oratio, Ego bibo, non eſt vera pro tempore prolationis, ſed pro tempore ſibi conjuncto. Sed illud non ſolvit: quia aut demonſtratur ibi panis, aut corpus Chriſti. Si panis; nullo tempore eſt oratio vera. Si corpus Chriſti; eſt omni tempore vera. Alii dicunt, quòd tenetur ſignificativè oratio, & vera eſt etiam pro tempore in quo profertur, ſed non demonſtratur ibi aliquid ad ſenſum, ſed ad intellectum; ſicut ſignatum in ſigno: ut ſit ſenſus, *Hoc*, id eſt, ſignatum per hoc, eſt corpus meum. Et hæc ſignificatio orationis vera eſt, etiamſi nihil fieret. Sed rurſus, quia ſignationi vocis addita eſt ex inſtitutione divina virtus efficaciſſima, ulterius oratio illa, & ex Domini inſtitutione, & ex ſacerdotis intentione eſt converſiva, ut ſit ſenſus: ſignificatum per hoc, quod eſt convertendum in corpus meum, eſt corpus meum: & hæc opinio probabilior eſt prædictis. Adhuc tamen illud non plenè ſatisfacit. Si enim (ut dicit Auguſtinus,) verbum debet accedere ad elementum, ut fiat ſacramentum; & elementum non eſt ibi ſignatum, ſed magis illud quod in corpus convertitur; non demonſtratur ergo corpus Chriſti, ſed ſubſtantia panis ſub accidentibus, quæ poſſunt oculis conſpici. Et hoc quidem verum eſt maximè.——— Sermo eſt operativus, & operatio eſt circa ſubſtantiam panis, ideò pronomen [*Hoc*] demonſtrat panis ſubſtantiam ſub accidentibus, quæ oculis conſpici poſſunt: & tangitur illud, quod convertitur, per ſubjectum; ſicut illud in quod, per prædicatum. Hæc *Bonaventura*.

12. Similia fere leges apud *Thomam*, 3. part. quæſt. 78. art. 5. niſi quod illæ etiam expoſitiones quæ *Bonaventura* probantur, diſpliceant *Thomæ*, qui pronomine *Hoc* non vult intelligi ſubſtantiam panis, ſed illud, quod communiter ſe habet ad panem & ad corpus Chriſti, ſcilicet, ſubſtantiam in communi, abſque determinatione propriæ naturæ: ut ſit ſenſus, *Hoc*, id eſt, ſubſtantia ſub his accidentibus contenta, quæ ſcilicet primò fuit panis, & poſtea eſt

cor-

pus Chriſti, quod licet non informetur his accidentibus, tamen ſub eis continetur: inquit *Thomas*.

13. Sed *Richardus de media villa* diſcedit ab utroque; in quartum ſententiarum diſt. 8. art. 3. quæſt. 1. ad 5. ubi de ſignificatione pronominis *Hoc*, in verbis illis Domini, *Hoc eſt corpus meum*, refert quatuor opiniones. Dicunt (inquit) aliqui, quia pronomen *Hoc* à ſacerdote pronunciatum nullam facit demonſtrationem; quia profert illa verba quaſi materialiter, non ſignificativè, quia recitat ea ſicut à Chriſto dicta. Chriſtus autem ea protulit ſignificativè, demonſtrans per illud pronomen ſuum corpus: quia antequam illa verba [*Hoc eſt corpus meum*] diceret, tranſſubſtantiaverat panem in corpus ſuum: quamvis poſtea ſacerdotes per hæc verba demum conficiunt hoc ſacramentum. II. Alii dicunt, quòd pronomen demonſtrat ſignificatum per panem, ut ſit ſenſus, *Hoc*, id eſt, ſignificatum per hanc hoſtiam. III. Alii dicunt, quòd pronomen demonſtrat corpus Chriſti, ut contentum ſub ſpecie: illud, quod eſt contentum ſub hac ſpecie. eſt corpus meum: IV. Alii dicunt, quod illud pronomen demonſtrat non ſubſtantiam panis determinatè, nec corpus Chriſti determinatè: ſed illud, quod eſt commune manens in principio tranſmutationis & in fine; ut ſit ſenſus, contentum ſub hac ſpecie, non determinando corpus Chriſti, nec ſubſtantiam panis, eſt corpus meum.

Iſtas quatuor opiniones rejicit ac refutat *Richardus*. Deinde quinto loco ſuam ſubjicit opinionem; videlicet, quod hic ſit ſenſus; *Hoc eſt corpus meum*, id eſt, aliquid ſub hac ſpecie præſens, vel de propinquo futurum, eſt corpus meum. Et hoc (inquit) ſimpliciter verum eſt; quia quamvis hæc disjunctiva, ratione hujus partis, aliquid præſens ſub hac ſpecie, non ſit vera; tamen ratione alterius partis disjunctivæ, ex vi loquutionis vera eſt. Hæc *Richardus*.

14. Hanc *Richardi* opinionem prolixè refellit *Scotus*, in eandem diſtinctionem, quæſt. 2. numero 13. Et poſtea *Varronis* & ſuam promens opinionem, numero 17. concluſione 10. *Hoc* (inquit,) in propoſito demonſtrat ſingulare entis, & non per ſe ſingulare alicujus minùs univerſalis, quàm ens. Deinde, & de hac reſponſione ſubtimeſcens, numero 23. Breviter (inquit,) diceret Theologus, quod qualitercunque logicus ſalvet iſtam propoſitionem [*Hoc eſt corpus meum*] eſſe veram; ſaltem non eſt oratio ſacramentalis, ut vera; ſed ut tale ſignum ſenſibile, præcedens forte tempore, & ad minùs naturaliter, ſuam veritatem: ſicut diſpoſitio continua in tempore præcedit ultimum inſtans, & conditionem cujuſcunque in ultimo inſtanti: cauſa etiam præcedit conditionem cauſati. Et ſi quæras tunc qualis, aut ut vera, aut ut falſa, eſt propoſitio converſiva? Dico, quod neque ſic, neque ſic: ſed tantum ut eſt propoſitio neutra, & prior naturaliter, & forte tempore, ſuâ veritate. Hæc *Scotus*.

15. At *Matthias Aquarius*, Thomiſta, in ſuis additionibus in *Capreolum*, in quartum ſententiarum, diſtinctione decimâ, concluſione quintâ. Hoc (inquit,) ſignum demonſtrativum non dicit individuum entis, ſed ſubſtantiæ. Elicitur ex S. Thoma. 3. part quæſt. 78. art. 6. Et ratio eſt; quia demonſtrando hanc ſubſtantiam, demonſtratio eſt certiſſima; quoniam hæc ſubſtantia eſt corpus Chriſti: ſed ſi diceret ens, potuiſſet etiam intelligi de accidente: ergo, &c. Ubi nota, quòd hæc concluſio eſt contra *Scotum*, volentem ſenſum propoſitionis eſſe iſtum, *Hoc eſt corpus meum*, id eſt, hoc ens eſt corpus meum. Divus *Bonaventura* ait, hic panis ſit corpus meum, ita quòd ly *hoc* oſtendit panem. *Marſilius* ait, ſenſum eſſe, id in quod convertitur panis, eſt corpus meum. *Ocham* verò ait, quòd ſenſus eſt, hoc erit corpus meum. *Joannes Major* ſequitur Innocentium, quòd hæc verba fuerunt dicta poſt conſecrationem: priùs enim fuit conſecratum, & deinde dictum fuit, *Hoc eſt*, &c. *Sotus* eſt dubius: ait enim enim ſe neſcire, quis ſit verus ſenſus propoſitionis hujus. *Cajetanus* tamen aſſertivè & ſine timore affirmat, hunc eſſe germanum ſenſum, hæc ſubſtantia eſt corpus meum: & hæc opinio eſt ſequenda; quia in tertia concluſione dimiſimus, contentum ſub ſpeciebus panis eſt corpus meum, hoc autem eſt hæc ſubſtantia. igitur, [&c.] Adde quod ly *Hoc* eſt pronomen demonſtrativum ſubſtantiæ, [&c.] Hæc *Matthias Aquarius*, loco citato.

Vide de conſecratione, ſuprà, cap. 7. §. 12, & infrà, cap. 10. §. 20. & §. 25. & cap. 15. §. 5.

16. Opinionem illam quod in hac propoſitione, *Hoc eſt corpus meum*, à ſacerdote prolata, *Hoc* nihil ſignificet; tuetur auctor gloſſæ, diſt. 2. *de conſecratione*, can. *Timorem*. Solet (inquit) quæri, quid demonſtretur per hoc pronomen *Hoc*: aut panis, aut corpus Chriſti? panis non: quia ille non eſt corpus Chriſti. item nec corpus: quia non videtur, quòd ante totius formæ prolationem fiat tranſſubſtantiatio. Ad hæc dico, quòd per hanc dictionem *Hoc* nihil demonſtratur. Nam ipſa materialiter ponitur ibi. ——— Dominus utebatur ſignificativè voce illâ: & nos materialiter. ——— ideo ſacerdos ea non profert ſignificativè; quia, non poſſet ea verè proferre. mentiretur enim, ſi diceret, *Hoc eſt corpus meum*. Hæc ibi. Hujus ſententiæ alios etiam non ignobiles patronos commemorat *Philippus Faber Faventinus*, Scotiſta, in 4. ſententiar. diſt. 8. quæſt. 2. diſp, 34. capite 1. num. 1. ubi de hac ipſa opinione ait? Hanc ſententiam ſequutus eſt *Innocentius*, libro quarto de myſterio Miſſæ, capite decimo ſeptimo. *Durandus*, in 4. diſtinctione 8. quæſtione ſecundâ, ad primum. *Ocham*, quolibet 2. quæſtione 1. *Gotphredus*, *Gabriel*, lect. 48. in can. & alii. atque aliqui citant, *Scotum* hujus fuiſſe opinionis. ut *Soto* in 4. diſt. 11. qu. 1. art. 5. ſed hoc eſt falſum; ut patebit nunc. Hæc *Faber*.

17. In principio autem illius capitis agnoſcit idem *Faber* quæſtionis hujus difficultatem. Res autem (inquit,) hæc eſt difficilis; ſed ſcitu neceſſaria: tota difficultas autem eſt circa ſignificationem illius pronominis, *Hoc*; demonſtrat enim aliquid proculdubiò, ut patet ex communi uſu. Et in eadem diſputatione, capite 3. num. 17. Et hæc, (inquit,) difficultas de demonſtratione hujus pronominis, *Hoc*, augetur à Scoto: quia pronomen demonſtrativum tunc, quando profertur, ſignificat id, quod demonſtrat; ergo cum pronomen Hoc profertur à ſacerdote, demonſtrat id, quod eſt demonſtrabile per illud; at tunc nihil eſt ibi demonſtrabile ad ſenſum, niſi ſpecies, ſive accidentia: ad intellectum verò nihil eſt demonſtrabile, niſi ſubſtantia panis; quia pro illo tunc, ſub illis ſpeciebus, non eſt niſi ſubſtantia panis. Hæc dua dubia ſunt difficilia, quibus commodè ſatisfieri non poteſt ab opinione *Varronis*; unde aliter eſt dicendum; & proinde *Scotus* illis ſatisfecit aliter. Hactenus *Philippus Faber Faventinus*, in 4. ſentent. diſt. 8. quæſt. 2. Diſp. 34. capite 1. Aliam autem illam viam, quam tentavit *Scotus* pro difficultatis hujus ſolutione, ſubjungit *Faber*, quarto capite illius diſputationis, & nos eam paullò

ſupe-

ſuperiùs ex ipſo *Scoto* monſtrabamus, §. 14. ubi monuimus, Scotum de illa Varronis ſententiâ ſubtimeſcentem, & de totâ circa eam diſputatione, tanquam logicâ & ſubtili, eò confugere, ut dicat, non eſſe Theologo neceſſarium, tueri, eam propoſitionem eſſe veram, dum profertur; ſed ſufficere, ut habeatur pro tunc neutra, id eſt, nec vera, nec falſa. Hac ne effugiat *Scotus*, obſiſtunt animosè *Sotus* & *Suarez*, quos à *Scoto* repellere pro virili conatur *Faber*, capite ſexto allegatæ diſputationis.

18. En tibi ſpecimen apertæ ſcilicet ſimplicitatis, quam Tranſſubſtantiarii tantopere crepant. Plura Cadmææ inter eos ſimultatis exempla hîc ſubjicerem, niſi in aciem properarem, & poſt iſtas velitationes ad robur inimici exercitûs propriùs adoriendum jam me res ipſa invitaret. Interea lectorem moneo, ut ſeriò coram Deo perpendat, quàm ſint in hoc argumento Tranſſubſtantiariorum omnia aliena, violenta, caliginoſa, incerta, tortuoſa, inſtabilia, perplexa, lubrica: noſtra verò, quam ex Patribus, hoc ipſo capite, ſuperiùs adſerebamus, verborum Dominicorum interpretatio, quàm ſit idonea, & ſacris Scripturis ac negotio quod tractamus congrua, ſponte fluens & obvia, luculenta, certa, expedita, conſtans, facilis ac tuta.

Surſum corda. ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας

19. Aliquid etiam monebo de hortatione illa, *Surſum corda:* quæ officium nobis commendat, cùm in hoc conflictu, tum in ipſa myſteriorum celebratione, omnique Dei cultu, neceſſarium. Quare, *ſurſum corda*, dicatur, audiamus Cyprianum, apud Gratianum, diſt. 1. de Conſecratione, can. *Quando autem.* Quando autem ſtamus ad orationem, fratres dilectiſſimi, invigilare & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio carnalis hominis & ſecularis abſcedat: nec quicquam tunc animus aliud, quàm id ſolum cogitet quod precatur. Ideo & ſacerdos ante orationem præfatione præmiſſâ, parat fratrum mentes, dicendo, *ſurſum corda*: ut dum reſpondet plebs, *habemus ad Dominum;* admoneatur, nihil ſe aliud, quàm Dominum, cogitare debere. Claudatur contra adverſarium pectus; & ſoli Deo pateat: nec ad ſe hoſtem Dei tempore orationis venire patiatur. Hæc ibi Cyprianus. Quæ omnia evidenter depromta ſunt ex ſacris literis, quæ paſſim hoc officium nobis inculcant. Sapienter autem & piè Auguſtinus, lib. de bono perſeverantiæ, capite 13. Quod ergo (inquit) in ſacramentis fidelium dicitur, ut ſurſum corda habeamus ad Dominum, munus eſt Domini: de quo munere ipſi Domino Deo noſtro gratias agere, &c. Vide ibi plura.

Habemus ad Dominum, ἔχομεν πρὸς τὸν κύριον.

CAPUT IX.

Primum argumentum ex Patribus contra tranſſubſtantiationem. Quod accipiunt fideles, eſt proprii corporis Chriſti ſignum, ſacramentum, ſymbolum, typus, figura, imago, memoria.

Syllogiſm.

QUod eſt proprii corporis Chriſti ſignum, ſacramentum, ſymbolum, typus, figura, imago, memoria; illud propriè non eſt ipſum proprium Chriſti corpus: Quamvis ſecundùm quendam modum dicatur & ſit illud ipſum corpus, nempe, ſignificativè, ſacramentaliter, ſymbolicè, typicè, figurativè, repræſentativè: & hæc quidem non inaniter, ſed efficaciter, ex inſtitutione divinâ. At illud, quod in celebratione Euchariſtiæ poſt conſecrationem datur fidelibus, & ab eiſdem manu corporis accipitur, & ore corporis ſumitur; eſt proprii corporis Chriſti ſignum, ſacramentum, &c. Ergo non eſt propriè ipſum proprium Chriſti corpus.

De quo Chriſti corpore intelligenda ſit hæc diſputatio.

2. Dico proprium Chriſti corpus, illud ſcilicet quod aſſumſit ex Virgine Matre, quod pro nobis in cruce fractum, & in ſepulcro poſitum, & tertio die reſuſcitatum eſt. Habet autem Chriſtus & myſticum corpus, nempe Eccleſiam. Epheſ. 1: verſ. ult. Lombardus ejuſque Commentatores docent ſpeciem viſibilem in Euchariſtia eſſe ſacramentum cùm proprii, tum etiam myſtici corporis Chriſti, lib. 4. ſent. diſt. 8. ſed tranſſubſtantiationem fieri dicunt tantummodo in corpus proprium. De hoc igitur intelligenda erunt noſtra argumenta.

Majoris propoſitionis confirmatio.

3. Argumenti hujus primi propoſitio major nititur immoto hoc axiomate; Nulla res una eademque ſecundùm idem, & ad idem, & eodem modo, eſt ſimul ſignum & res ſignificata: ſacramentum & res ſacramenti: ſymbolum typus, figura, imago ſui ipſius. Propterea rectè monet Auguſtinus, ne quis in ſignis attendat quod ſunt, ſed potiùs quod ſigna ſunt, id eſt, quod ſignificant. Signum eſt enim (inquit) res præter ſpeciem, quam ingerit ſenſibus, aliud aliquid ex ſe faciens in cogitationem venire, lib. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 1. Et poſtea in eodem opere, lib. 3. cap. 9. loquens de ſacramentis Novi Teſtamenti, videlicet, baptiſmo & Euchariſtia; ſigna (inquit) pro rebus, quæ eis ſignificantur, accipere ſervilis infirmitatis eſt. Et alibi; In ſacramentis, (inquit) non quid ſint, ſed quid oſtendant, ſemper attenditur: quoniam ſigna ſunt rerum, aliud exſiſtentia, aliud ſignificantia. lib. 3. adverſus Maximinum, cap. 22. vocabula etiam illa ſymbolum, typus, figura, imago, relationem denotant: ſicut igitur nullus filius eſt ſui ipſius Pater, eâ paternitate, quæ illi filiationi reſpondet; nulla uxor eſt ſui ipſius uxor, adeóque ſimul uxor & maritus: ita etiam neque ullum ſymbolum, typus, figura, imago, eſt ſui ipſius ſymbolum, &c. Nullum ſacramentum, eſt ſui ipſius res, atque adeò ejuſdem ſimul & res & ſacramentum, & ſic ſimul relatum ſuumque correlatum. Figura (inquit S. Gaudentius) non eſt veritas, ſed imitatio veritatis: nam & homo ad imaginem Dei factus eſt, nec tamen idcirco Deus eſt: tametſi eâ ratione, quâ imago Dei dicunt, * dicatur & Deus, quomodo natura unus Deus eſt, poſitione plures. Tract. 2, in Exodum.

** Legendum puto; qua imago Dei Deus dicitur, dicatur & Deus.*

Conſentiunt Scholaſtici.

4. Scio quidem, Lombardum ejuſque diſcipulos dicere, corpus Chriſti proprium eſſe & rem & ſacramentum, 4. ſent. diſt. 8. Sed hoc non intelligunt ad idem. Neque adhuc quiſquam ullius inter doctos nominis inventus eſt, qui diceret, corpus Chriſti proprium eſſe ſacramentum corporis Chriſti proprii; ſed dicunt iſti ſententiarii, corpus Chriſti proprium eſſe ſacramentum corporis myſtici. Quod quidem quàm inconſultè ab eis aſſeratur, ſuprà oſtendimus; nunc autem de eo non quæritur: nam ſive ſit myſtici corporis ſacramentum, ſive non ſit; Certè corpus Chriſti proprium non eſt ſui ipſius, id eſt, ejuſdem corporis proprii ſacramentum: ſicut jam manifeſtum fecimus, & omnes agnoſcunt.

Supra, s. 2.

Quo ſenſu hic accipiatur ſacramentum.

5. *Sacramentum* hîc ſumo, ut decet, pro ſacro ſigno, quale eſt baptiſmus, vel Euchariſtia; non autem pro ejuſmodi myſterio, quod ſignum non ſit, quale eſt myſterium SS. Trinitatis, myſterium incarnationis, &c. ne quis ineptus æquivocator nobis inaniter obſtrepat.

6. Conſtabilitâ argumenti noſtri propoſitio-

Minor confirmatur teſtimoniis Patrum.

ne majore: Minorem confirmo inductione teſtimoniorum Paternorum; Ex multis pauca adferam, ſtudio brevitatis. In hac argumentatione ab auctoritate paternâ, idonea eſt probatio per Paterna teſtimonia.

Dionyſ. Areopag.

7. *Dionyſius* ille, qui Areopagita videri vult, ſcribens de ſacramentis Euangelicis in genere, lib. de Eccleſiaſtica Hierarchiâ, c. 1. ait, Apoſtolos, prout à Deo acceperant, poſteris tradidiſſe, αἰσθητοῖς εἰκόσι τὰ ὑπερουράνια, καὶ ποικιλίᾳ καὶ πλήθει τὸ συνεπτυγμένον, καὶ ἐν ἀνθρωπίνοις τε τὰ θεῖα, καὶ ἐνύλοις τὰ ἄϋλα, καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς τὰ ὑπερούσια. id eſt; Imaginibus ſub ſenſum cadentibus ſupercœleſtia, varietateque ac multitudine id, quod conjunctum connexumque eſt. & humanis divinas res: & ex materia conſtantibus res materiæ expertes: & eis quæ juxta nos ſunt ſuperſubſtantialia. Profanis hominibus nefas eſſe ait ipſa ſymbola contingere; τοῖς ἀνιέροις οὐδὲ τῶν συμβόλων ἅπτεσθαι θεμιτόν. Quod Georgius Pachymeres, Dionyſii Paraphraſtes, ſic exprimit: οἱ ἀνίεροι οὐδὲ τῶν συμβόλων ψιλῶν ἀξιοῦνται. Rationem verò reddit hujus ſacramentalis, ſeu ſymbolicæ, diſpenſationis Dionyſius eodem capite; quia etiamſi Angelis aliter & interiore motu, ſplendore liquido materiæ experte, pateſiat divina voluntas; nobis tamen externis adminiculis, puta divinis oraculis, & variis ſymbolis opus eſt. Propterea ſymbolica eſt hierarchia noſtra noſtro modulo proportionata, opus habens rebus ſenſibilibus, ad diviniorem noſtri ipſorum ex ipſis ad ea, quæ mente comprehenduntur, revocationem. συμβολική τίς ἐστιν, ἀναλόγως ἡμῖν αὐτοῖς, ἡ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία, δεομένη τῶν αἰσθητῶν, εἰς τὴν ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ θειοτέραν ἡμῶν ἀναγωγήν. S. Maximus, Dionyſii Scholiaſtes iſta accommodat ad calicem benedictionis, & panem quem frangimus; ſicut loquitur Apoſtolus.

Imagines materiales.

Vide etiam ejuſdem Dionyſii lib. de cœleſti hierarchia, cap. 2.

Symbola,

Symbolica hierarchia.

Dionyſii axioma generale de omnibus ſacramentis.

8. Idem Dionyſius, eodem lib. cap. 2. part. 1. baptiſmum vocat τὰ θεῖα θεογενεσίας σύμβολα. divina divinæ noſtræ generationis ſymbola. & part 3. τὴν τῆς ἱερᾶς τελετὴν θεογενεσίας, ſanctæ divinæque generationis ſacramentum. Et eadem parte tertiâ, proponit hoc omnibus ſacramentis axioma generale: Sunt, (inquit) quemadmodum in tractatu de eis quæ ratione intelliguntur, & eis quæ ſub ſenſum cadunt, clarè dictum eſt, ea quidem ſacra quæ ſenſu percipiuntur, eorum quæ animo cernuntur imagines, & ad ea via & introductio: ea autem quæ ratione intelliguntur, eorum myſteriorum hierarchiæ noſtræ quæ ſub ſenſum cadunt, principium atque ſcientia. τὰ μὲν αἰσθητῶς ἱερὰ τῶν νοητῶν ἀπεικονίσματα, καὶ ἐπ' αὐτὰ χειραγωγία καὶ ὁδός. τὰ δὲ νοητὰ τῶν κατ' αἴσθησιν ἱεραρχικῶν ἀρχὴ καὶ ἐπιστήμη.

Sacramentum ſacramentorum.

Diſtinguuntur imagines à veritate archetyporum.

Symbola diſtinguuntur à veritate.

Dionyſius iſte non fuit de quo ſcripſit Lucas, Act. 17: 34.

Antiquus tamen.

9. Idem. ejuſdem operis cap. 3. ubi ſpecialiter de Euchariſtia diſſerit. Euchariſtiam vocat τελετῶν τελετὴν, ſacramentum ſacramentorum. item, κοινωνίαν, σύναξιν. in prima parte illius capitis. Idem, poſtquam in ſecunda parte ejuſdem capitis deſcripſit externos ritus celebrationis Euchariſtiæ; ſubjungit in tertia parte theoriam ſacramenti Euchariſtiæ & rituum ejuſdem: ad quam accedens, ait; Δεῦρο δὴ μετὰ τὰς εἰκόνας, ἐν τάξει καὶ ἱερῶς ἐπὶ τὴν θεοειδῆ τῶν ἀρχετύπων ἀλήθειαν. id eſt; Adeſdum igitur, poſt imagines, [ſic vocat ſacramentum Euchariſtiæ] ordine & ſanctè ad divinam primigeniorum exemplarium veritatem. [id eſt, ad rem ſacramenti.] Ibidem etiam, externa in hoc ſacramento ſigna, quæ vocavit εἰκόνας imagines, vocat Dionyſius etiam σύμβολα. Maximus autem in ſcholiis de eiſdem loquens, ait, ὅτι σύμβολα ταῦτα, καὶ οὐκ ἀλήθεια, ſymbola enim hæc ſunt, & non veritas.

10. Facit ibidem Dionyſius mentionem templi Chriſtianorum; & in ſecunda parte capitis fecit mentionem altaris, & ſuffitûs, & ſacerdotum. unde rectè colligitur, ſcriptorem hunc non fuiſſe Apoſtolis coævum. Quamvis eum antiquis Patribus accenſeamus, cum Gregorio, homilia trigeſimâ quartâ, in Euangelia. *Vide cap. 20. §. 19.*

Divinus panis.

11. In eadem tertiâ parte capitis tertii; Proponitur (inquit Dionyſius) in altari à diaconis & ſacerdotibus ὁ θεῖος ἄρτος, καὶ τὸ τῆς εὐλογίας ποτήριον. Sic vocat ſymbola nondum à Pontifice conſecrata. Et ibidem, etiam ante conſecrationem: ἐπιτιθέντων τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ τῶν σεβασμίων συμβόλων, δι' ὧν ὁ Χριστὸς σημαίνεται καὶ μετέχεται. id eſt; poſitis in divino altari veneratione dignis ſymbolis, per quæ Chriſtus ſignificatur & percipitur. Et paulo poſt; τούτων δὲ καθ' ὃν εἴρηται θεσμὸν ἱερουργηθέντων, ἑστὼς ἐπίπροσθεν τῶν ἁγιωτάτων συμβόλων, ὕδατι τὰς χεῖρας ὁ ἱεράρχης νίπτεται, μετὰ τοῦ σεμνοῦ τοῦ τάγματος. id eſt, his autem eo ritu, quem diximus, perfectis; ſtans Pontifex coram ſanctiſſimis ſignis, (quæ propoſita ſunt,) manus cum venerando ſacerdotum ordine abluit. (ablutionem manuum eſſe conſecratione anteriorem, monet Bellarminus, lib. 2. de Miſſa, capite 15. §. Secunda eſt lotio manuum. Et citat hunc ipſum locum Dionyſii.) Hanc lotionem Dionyſius ait fieri coram ſanctiſſimis ſignis, quaſi coram Chriſto ſpectante omnes occultiſſimas noſtras cogitationes, ἀπόνιψις ἐπίπροσθεν γίγνεται τῶν ἁγιωτάτων συμβόλων, ὡς ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ πάσας ἐφορῶντος ἡμῶν τὰς κρυφιωτάτας ἐννοίας.

Veneranda ſymbola per quæ Chriſtus ſignificatur & percipitur.

Ablutio manuum ante conſecrationem.

12. Mox ſubjungit, de conſecratione: Ita (inquit) divinis rebus Pontifex conjungitur, ſanctiſque Dei operibus laudatis, ea, quæ maximè ſunt divina, perficit, & quæ laudavit, oculis ſubjicit & oſtendit, ἱερουργεῖ τὰ θειότατα, καὶ ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνημένα. Hanc celebrationis partem ſic explicat; Divina imitatio quonam modo aliter in nobis imprimeretur, niſi ſanctiſſimorum Dei operum memoria renovetur ſemper Pontificis & laudibus, & operationibus ſacris? τῆς ἱερωτάτων θεουργιῶν μνήμης ἀνανεουμένης ἀεὶ ταῖς ἱεραρχικαῖς ἱερολογίαις τε καὶ ἱερουργίαις; Hoc igitur facimus, ut ſcripta divina loquuntur, in ejus commemorationem. Hinc Dei Pontifex [ὁ θεῖος ἱεράρχης] ad Dei altare conſiſtens, laudat ſancta divinaque Jeſu quæ diximus opera, [ὑμνεῖ τὰς εἰρημένας ἱερὰς θεουργίας Ἰησοῦ.] Divinæ noſtri providentiæ, quæ ſalutis generis noſtri cauſa, voluntate ſanctiſſimi Patris, in Spiritu Sancto, ut loquuntur divina ſcripta, perfecit. Poſtea verò quàm ea ornavit laudibus, & venerandam ipſorum ſpiritalemque contemplationem mentis oculis aſpexit [νοητὴν θεωρίαν νοεροῖς ὀφθαλμοῖς ἐποπτεύσας:] ad ſymbolicam eorundem ſacram celebrationem ſeu adminiſtrationem venit. [ἐπὶ τὴν συμβολικὴν αὐτῶν ἱερουργίαν ἔρχεται. in quæ verba Pachymeres, ait, τοῦτ' ἔστι τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον. Pergit autem Dionyſius:] Atque id, quo à Deo traditum eſt, modo. [καὶ τοῦτο θεοπαραδότως.] Itaque religioſè ſimul, & ut Pontificem decet, poſt ſacras divinorum operum laudes, de ſacra adminiſtratione, quæ ſupra ipſum eſt, ſeu quæ ipſius dignitatem ſuperat, ſe purgat, ſeu apologiam dicit, [ὑπὲρ τῆς ὑπὲρ αὐτὸν ἱερουργίας ἀπολογεῖται,] dum primò ad eum [πρὸς αὐτὸν] clamat; Tu dixiſti, hoc facite in meam commemorationem. Deinde cum rogavit, ut hac quæ Deum imitatur, ſacrâ operatione dignus ſit, [Εἶτα τῆς θεομιμήτου ταύτης ἱερουργίας ἄξιος αἰτήσας γενέσθαι, id eſt, ut in paraphraſi explicat Pachymeres; εἶτα αἰτήσας ἄξιος γένεσθαι καὶ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς μεταδόσεως] & ipſius Chriſti imitatione divina perficiat, & caſtè diſtribuat, [καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν *Luc. 22: 19.*

μνήμη memoria.

Symbolica hierurgia.

Hierurgiæ expoſitio.

αὐτὸν Χριϛὸν ἀφομοιώσει τὰ θεῖα τελέσαι καὶ διαδοῦναι κοινῶς,] & ii qui ſacramentis] ſeu ſacris] participaturi ſunt, digne participent] *καὶ τοὺς τῶν ἱερῶν μεθέξοντας ἱεροπρεπῶς μετασχεῖν,*] perficit ea quæ maximè divina ſunt, laudataque [ſeu, & ea quæ laudavit , oculis ſubjicit per ſigna ſanctè propoſita, [ſeu coràm ſita] *ἱερουργεῖ τὰ θειότατα καὶ ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὑμνημένα διὰ τῶν ἱερῶς προκειμένων συμβόλων.*] Pane enim, qui opertus erat & integer, aperto atque in multas partes tracto, & unico calice diviſo inter omnes, ſymbolicè unitatem, ſeu id quod unum eſt, multiplicat, & diſtribuit; atque in his ſanctiſſimam ſacramenti adminiſtrationem perficit. [*τὸν γὰρ ἐγκεκαλυμμένον καὶ ἀδιαίρετον ἄρτον ἀνακαλύψας, καὶ εἰς πολλὰ διελὼν, καὶ τὸ ἑνιαῖον τοῦ ποτηρίου πᾶσι καταμερίσας, συμβολικῶς τὴν ἑνότητα πληθύνει, καὶ διανέμει, παναγεστάτην ἐν τούτοις ἱερουργίαν τελῶν.* Quod enim in Jeſu Divino verbo unum eſt, &c. Poſtea ſubjungit: Sumtà autem datâque aliis Divina communione, in ſacra gratiarum actione [Pontifex] cum ſancta Eccleſiæ plenitudine finem facit. Hæc ibi Dionyſius.

Panis fractio & unius calicis diviſio inter omnes.

Gratiarum actio in fine.

13. *Maximus*, in ſcholiis in hoc ipſum caput, in illa Dionyſii verba, *ὑμνήσας δὲ καὶ* [ait; *σημείωσαι δὲ ὅτι πανταχοῦ συμβολικὴν λέγει τὴν θείαν ἱερουργίαν, καὶ τὰ ἅγια δῶρα σύμβολα τῶν ἄνω καὶ ἀληθινοτέρων.* id eſt: Nota verò, quod ubique ſymbolicam vocat divinam adminiſtrationem, & ſancta dona ſymbola eorum, quæ ſurſùm & veriora ſunt.

Ubique Symbolica Hierarchia, & ſancta dona ſymbola eorum, quæ ſurſum & veriora ſunt.

14. Non ſolum celebrationem Euchariſtiæ, ſed etiam ritum circa unguentum Dionyſius vocat *ἱερουργίαν*, (id eſt, ritum, interprete Petro Lanſſelio Jeſuita) eodem libro, capite quarto, parte tertia, ubi etiam unguenti myſterium vocat *τὴν πάνσεμνον ταύτην ἱερουργίαν*, id eſt, ſanctum hoc unguenti myſterium: eodem Lanſſelio interprete. quæ ſi conjuncta conferas cum verbis Dionyſii, ſuperiùs citatis ex capite tertio, invenies *ἱερουργίαν* Dionyſio eſſe ſacrum & myſticum ritum; & *ἱερουργεῖν*, ritum talem obire ſeu perficere. ſacramenti autem cujuslibet celebrationem vocat *τελεσιουργίαν*. capite quarto, parte primâ. Tot ſunt (inquit) tam præclara ſanctiſſimæ ſynaxeos ſpiritalia ſpectacula. Eſt autem ei ſimillimum alterum ſacramentum, quod præceptores noſtri unguenti myſterium nuncupant. *ἀλλ' ἔστι ταύτης ὁμοταγὴς ἑτέρα τελεσιουργία· μύρου τελετὴν αὐτὴν οἱ καθηγήμονες ἡμῶν ὀνομάζουσι.* Hæc ibi.

De vocabulis ἱερουργία, & τελεσιουργία.

Sed progredior in confirmatione Minoris noſtræ propoſitionis.

15. *Tertullianus* libro tertio, adverſus Marcionem, capite decimo nono. Hoc lignum (crucis) & Hieremias tibi inſinuat Hierem. 11:19. dicturis prædicans Judæis, *venite mittamus lignum in panem ejus.* utique, in corpus. Sic enim Deus in Euangelio quoque veſtro [id eſt Lucæ Euangelium quod ſolum recipiebat Marcion] revelavit, panem corpus ſuum appellans, ut & hinc jam eum intelligas corporis ſui figuram pani dediſſe, cujus retro corpus in panem Prophetes figuravit: ipſo Domino hoc ſacramentum poſtea interpretaturo. Item, lib. 4. adverſus Marcionem, cap. 40. Chriſtus acceptum panem & diſtributum diſcipulis, corpus ſuum illum fecit, hoc eſt corpus meum, dicendo, id eſt, figura corporis mei. Hæc Tertullianus.

Tertullian. Hierem. 11:19.

Figura. Hoc eſt corpus meum, id eſt figura corporis mei.

16. *Euſebius* Epiſcopus Cæſarienſis, lib. 1. demonſtrationis Euangelicæ, cap. ult. loquens de ſacramento hoc corporis & ſanguinis Domini, ait; *μνήμην καὶ ἡμῖν παραδοὺς ἀντὶ θυσίας τῷ Θεῷ διηνεκῶς προσφέρειν.* id eſt, & nobis tradidit memoriam loco ſacrificii Deo jugiter offerendam. Et paullò pòſt; *τούτου δῆτα τοῦ θύματος τὴν μνήμην ἐπὶ τραπέζης ἐκτελεῖν, διὰ συμβόλων τοῦ τε σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου αἵματος, κατὰ θεσμοὺς τῆς καινῆς διαθήκης παρειληφότες.* id eſt, Hujus certè ſacrificii memoriam in menſa celebrare, per ſymbola tum corporis ejus, tum ſalutaris ſanguinis, ſecundùm leges Novi Teſtamenti cum acceperimus. Idem, ejuſdem operis lib. 8. cap. 1. in fine capitis; *αὐτὸς τὰ σύμβολα τῆς ἐνθέου οἰκονομίας τοῖς αὐτοῦ παρεδίδου μαθηταῖς, τὴν εἰκόνα τοῦ ἰδίου σώματος ποιεῖσθαι παρακελευόμενος.* id eſt; Ipſe [Dominus Jeſus Chriſtus] ſymbola divinæ diſpenſationis diſcipulis ſuis tradidit, imaginem proprii ſui corporis facere jubens. Idem ibidem; *ἄρτῳ δὲ χρῆσθαι συμβόλῳ τοῦ ἰδίου σώματος παρεδίδου.* id eſt, pane autem uti ſymbolo proprii corporis tradidit.

Euſebius Cæſarienſis.

Memoria loco ſacrificii.

Sacrificii memoria in menſa celebratur per ſymbola corporis & ſanguinis Domini.

Figura.

17. *Baſilius* magnus, in liturgia, in precatione ſacerdotis jamjam pronunciaturi ſuper panem & vinum verba Dominicæ inſtitutionis, ait; *καταλέλοιπε δὲ ἡμῖν ὑπομνήματα τοῦ σωτηρίου αὐτοῦ πάθους, ταῦτα ἃ προτεθείκαμεν κατὰ αὐτοῦ ἐντολάς.* id eſt, Reliquit autem nobis ſalutaris ſuæ paſſionis monumenta, hæc quæ ex ejus mandatis propoſuimus. Et quæ priùs vocavit *ὑπομνήματα τοῦ σωτηρίου πάθους*, eadem poſt pronunciationem verborum Dominicæ inſtitutionis, vocat *τὰ ἀντίτυπα τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ*, typos; ſeu antitypa, ſancti corporis & ſanguinis Chriſti. quo etiam vocabulo uſus eſt auctor Conſtitutionum Apoſtolicarum, (quæ Clementi Romano tribuuntur,) lib 5. cap. 13. *παραδοὺς ἡμῖν τὰ ἀντίτυπα μυστήρια τοῦ τιμίου σώματος αὐτοῦ καὶ αἵματος, Ἰούδα μὴ συμπαρόντος ἡμῖν.* Cum autem tradidiſſet nobis antitypa myſteria pretioſi corporis] & ſanguinis ſui, abſente Juda.

Baſilius Cæſarienſis.

Hypomnemata.

Antitypa.

Conſtit. Apoſt.

18. *Gregorius Nazianzenus*, in oratione prima apologetica; Hæc igitur cum ego noſſem, illudque inſuper, neminem magno & Deo & ſacrificio & Pontifice dignum eſſe; niſi qui prius ſeipſum Deo hoſtiam viventem ſanctam exhibuerit, ac rationabile obſequium gratum atque acceptum oſtenderit, Deoque ſacrificium laudis, ac ſpiritum contritum obtulerit, quod ſolum ſacrificium [*θυσίαν*] is qui omnia dedit à nobis expoſcit: quo tandem modo externum illud ſacrificium, illud magnorum myſteriorum antitypum, ipſi offerre auderem? *πῶς ἔμελλον θαρρῆσαι προσφέρειν αὐτῷ τὴν ἔξωθεν, τὴν τῶν μεγάλων μυστηρίων ἀντίτυπον*; aut quomodo ſacerdotis habitum & nomen ſubire? priuſquam ſanctis operibus manus ſanctificaſſem, &c. Idem in oratione 11. quam fecit funebrem in laudem defunctæ ſororis ſuæ Gorgoniæ; Haud ita multò ante finem illius orationis; *καὶ εἴ πού τι τῶν ἀντιτύπων τοῦ τιμίου σώματος, ἢ τοῦ αἵματος ἡ χεὶρ ἐθησαύρισεν.* atque ſi quid uſpiam antityporum pretioſi corporis aut ſanguinis manus recondiderat. quibus in locis manifeſtum eſt, poſt conſecrationem vocari *ἀντίτυπα*. jam autem antitypum rei non eſt illa ipſa res, propriè, cujus eſt antitypum.

Gregor. Nazian.

Antitypon.

Antitypa pretioſi corporis & ſanguinis.

19. *Ambroſius*, Epiſcopus Mediolanenſis, libro de initiandis, capite nono. Et hoc quod conficimus corpus, ex Virgine eſt. quid hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore; cum præter naturam ſit ipſe Dominus Jeſus partus ex Virgine: vera utique caro Chriſti, quæ crucifixa eſt, quæ ſepulta eſt, veræ ergo carnis illius ſacramentum eſt. Ipſe clamat Dominus Jeſus; *Hoc eſt corpus meum.* Ante benedictionem verborum cœleſtium alia ſpecies nominatur, poſt conſecrationem corpus Chriſti ſignificatur. Ipſe dicit ſanguinem ſuum. ante conſecrationem aliud dicitur, poſt conſecrationem ſanguis nuncupatur; Et tu dicis, Amen: hoc eſt, verum eſt. Quod os lo-

Ambroſius.

Veræ carnis ſacramentum.

Corpus Chriſti ſignificatur.

ſanguis nuncupatur.

quitur, mens interna fateatur: quod ſermo ſonat, affectus ſentiat. His igitur ſacramentis paſcit Eccleſiam ſuam Chriſtus, quibus animæ firmatur ſubſtantia. Ecce Ambroſius ait, confici à nobis verum Chriſti corpus; quia illius ſacramentum conficimus, quo ſignificatur corpus Chriſti; ideoque (ut monet etiam Auguſtinus,) corpus Chriſti nuncupatur, & ſecundum quoddam modum eſt, nempe ſacramentaliter, ſignificativè: ſacramentum autem corporis Chriſti, non eſt propriè, ſed modo jam dicto corpus Chriſti. & ſuo modo animam paſcit: nempe, ſicut baptiſmus regenerat & ſalvat. Idem Ambroſius, lib. 4. de ſacramentis, cap. 5. Dicit (inquit) ſacerdos: fac nobis hanc oblationem adſcriptam, rationabilem, acceptibilem: quod fit in figuram corporis & ſanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti. Quæ Ambroſii vel ſacerdotis verba reſpiciunt totam celebrationem Euchariſtiæ, incluſâ etiam ipſa conſecratione, quâ uſurus eſt. Nam patet, panem non dici figuram corporis Chriſti niſi intuitu conſecrationis, ſive jam peractæ, ſive peragendæ, & cogitatione præſumtæ. Hanc autem eſſe genuinam Ambroſii mentem, neque recedere, ſecundùm eum, panis ſubſtantiam, patet ex ejuſdem verbis, quæ citavimus ſuprà, capite quarto hujus libri, de ea mutatione & converſione quæ fit in Euchariſtia.

Sacramento anima paſcitur.

Fit in figuram.

20. *Gaudentius*, Epiſcopus Brixienſis, Tract. 2. in Exodum: Unus (inquit) pro omnibus mortuus eſt: & idem per ſingulas Eccleſiarum domos in myſterio panis ac vini reficit immolatus, vivificat creditus, conſecrantes ſanctificat conſecratus. Hæc agni caro; hic ſanguis eſt. Panis enim qui de cœlo deſcendit, ait; *Panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro ſeculi vita.* Rectè etiam vini ſpecie tum ſanguis ejus exprimitur; quia cum ipſe in Euangelio dicit; *Ego ſum vitis vera*: ſatis declarat ſanguinem ſuum eſſe omne vinum, quod in figura paſſionis ejus offertur. Unde beatiſſimus Patriarcha Jacob de Chriſto prophetaverat dicens; *Lavabit in vino ſtolam ſuam; & in ſanguine uvæ amictum ſuum.* Stolam quippe, noſtri corporis indumentum, ſuo proprio erat ſanguine abluturus. Ipſe igitur naturarum Creator & Dominus, qui producit de terra panem; de pane rurſus (quia & poteſt, & promiſit) efficit proprium corpus: & qui de aqua vinum fecit, & de vino ſanguinem ſuum. ——— Quod autem ſacramenta corporis ſui & ſanguinis in ſpecie panis & vini offerenda conſtituit, duplex ratio eſt. Primùm ut immaculatus Dei agnus hoſtiam mundam mundato populo traderet celebrandam ſine uſtione, ſine ſanguine, ſine brodio, id eſt, jure carnium. & quæ omnibus ad offerendum prompta eſſet ac facilis. Deinde, quomodo panem de multis tritici granis in pollinem redactis per aquam confici, & per ignem neceſſe eſt conſummari: rationabiliter in eo figura accipitur corporis Chriſti, cui novimus ex multitudine totius humani generis unum eſſe corpus effectum, per ignem Sancti Spiritûs conſummatum. ———Similiter & ſanguis ejus vinum ex plurimis acinis, id eſt, uvis vineæ ab ipſo plantatæ collectum, in torculari crucis exprimitur, & per capacia vaſa fideli corde ſumentium propriâ virtute ferveſcit. Hæc ibi. Idem etiam, ſerm. 19. ſeu Reſponſione ad Paulum diaconum, de eo quod Dominus Jeſus dixit Apoſtolis, *quia Pater major me eſt.* Labores (inquit) paſſionis Chriſti, in figura corporis ejus ac ſanguinis, pro ſalubritate vitæ communis afferimus: & agnitam dulcedinem myſteriorum, conſcio ore teſtamur: *Gaudete, & videte, quàm ſuavis eſt Dominus!* Hactenus Gaudentius. In cujus verbis obſerva. 1. Chriſtum dicit per ſingulas Eccleſiarum domos immolari in myſterio panis & vini. 2. Dicit vinum eſſe ſanguinem Chriſti. 3. Vini ſpecie ſanguinem ejus exprimi. 4. Vinum offerri in figura paſſionis ejus. 5. Dominum de pane efficere corpus ſuum, & de vino facere ſanguinem ſuum. 6. Dominum ſacramenta corporis ſui & ſanguinis, in ſpecie panis & vini offerenda conſtituiſſe. 7. In pane figuram accipi corporis Chriſti. 8. Myſteria eſſe figuram corporis & ſanguinis Domini. Ex his patet, ſpeciem panis & vini à Gaudentio accipi pro vero pane & vero vino: ſicut etiam alios Patres loqui ſolere, docuimus ſuprà capite tertio. Quod autem dicit, vinum eſſe ſanguinem Chriſti, & de pane Chriſtum efficere ſuum corpus, & de vino facere ſuum ſanguinem; ſicuti de terra fecit panem, & de aqua vinum; Hoc ipſo indicat, manere ſubſtantiam panis & vini: ideo iſtas loquutiones Tranſſubſtantiarii rejiciunt, ut monuimus initio præcedentis capitis. qualis autem fiat converſio panis in corpus Chriſti, oſtenſum eſt, capite quarto. Immolari in myſterio quid ſit, docent illa verba Auguſtini, epiſtola vigeſima tertiâ, ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſe ipſo; & tamen in ſacramento, omni die populis immolatur. Denique quod dicit Gaudentius, in pane figuram accipi corporis Chriſti, & myſteria vocat figuram corporis & ſanguinis Domini; id confirmat præſens noſtrum argumentum contra tranſſubſtantiationem. Vide plura de Gaudentio, cap. 10. §. 20. & ſequentibus.

Gaudentius. Vide infra, cap. 10. §. 20. & aliquot ſequentibus paragraphis.
Ioan. 6: 51.
Ioan. 15: 1.
Geneſ. 49: 11.
Ioan. 14: 28.
Pſal. 33: (ſeu 34.) verſ. 9.

21. *Iohannes Chryſoſtomus*, hom. 82. in Euangelium Matthæi, in cap. 26. *εἰ γὰρ μὴ ἀπέθανεν ὁ Ἰησοῦς, τίνος σύμβολα τὰ τελούμενα*; id eſt, ſi enim non mortuus eſt Jeſus; cujus ſymbola ſunt ea, quæ celebramus, ſacramenta? Idem ſerm. 17. in epiſt. ad Hebr. *τοῦτο ἐκείνης τύπος ἐςὶ*, id eſt, hoc [quod nos offerimus,] typus eſt ſeu figura illius [ſacrificii in paſſione.] *οὐκ ἄλλην θυσίαν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἀεὶ ποιοῦμεν μᾶλλον δὲ ἀνάμνησιν ἐργαζόμεθα θυσίας.* Non aliud ſacrificium, ſed idem jugiter facimus, vel potiùs commemorationem ſacrificii operamur.

Chryſoſtom.
Symbola.
Typus.
Commemoratio ſacrificii.

22. *Auguſtinus*, epiſt. 23. Ex hac autem ſimilitudine ſacramenta plerunque etiam ipſarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo ſecundùm quendam modum ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt: ſacramentum ſanguinis Chriſti ſanguis Chriſti eſt: ita ſacramentum fidei, [baptiſmus] fides eſt. Sacramentum ergo tantæ rei non niſi ejuſdem rei vocabulo nuncupavit. Item, in argumento ſeu præfatione in Pſalm. 3. Miranda (inquit) Domini potentia; quod eum [Judam proditorem] tamdiu pertulit tanquam bonum: cùm ejus cogitationes non ignoraret: cùm adhibuit ad convivium, in quo corporis & ſanguinis ſui figuram diſcipulis commendavit & tradidit. Ex libro contra Adimantum Manichæi diſcipulum, cap. 12. Non enim Dominus dubitavit dicere, *Hoc eſt corpus meum:* cum ſignum daret corporis ſui. Idem etiam, lib. 19. contra Fauſtum Manichæum, cap. 14. Si ergo (inquit) antiqui juſti pro illis prænunciativis ſacramentis, & rerum nondum impletarum figuris, omnia dura perpeti parati fuerunt, & plerique perpeſſi ſunt. quanto magis nunc pro baptiſmo Chriſti, pro Euchariſtia Chriſti, pro ſigno Chriſti, ad omnia perferenda paratior debet eſſe Chriſtianus: cum illæ fuerint promiſſiones rerum complendarum; hæc ſint indicia completarum? Et cap. 16. adverſus calumnioſam imperitiam Fauſti demonſtrare ſuffecerit, quanto errore delirent, qui putant ſignis ſacramentiſque mutatis, etiam res ipſas eſſe diverſas, quas ritus Propheticus prænunciavit promiſſas, & quas ritus Euangelicus annunciavit im-

Auguſtinus.
Sacramentum.
Figura.
Signum.

impletas: aut qui cenſent, cùm res eædem ſint; non eas aliis ſacramentis annunciari debuiſſe completus, quàm iis, quibus adhuc implendæ prænunciabantur. Si enim ſoni verborum, quibus loquimur, pro tempore commutantur, eademque res aliter enunciatur facienda, aliter facta; ſicut iſta ipſa duo verba, quæ dixi, facienda & facta, nec paribus morarum intervallis, nec iiſdem vel totidem literis ſyllabiſve ſonuerunt:

Myſteriorum ſignacula.

quid mirum, ſi aliis myſteriorum ſignaculis paſſio & reſurrectio Chriſti futura promiſſa eſt, aliis jam facta annunciatur. quid enim ſunt aliud quæque corporalia ſacramenta, niſi quædam quaſi verba viſibilia, ſacroſancta quidem, verumtamen mutabilia & temporalia? Et lib. 20. contra eundem Fauſtum, cap. 18. Chriſtiani, peracti ejuſdem ſacrificii memoriam celebrant, ſacroſanctâ oblatione & participatione corporis & ſanguinis Chriſti. & ejuſdem libri, cap. 21. Hujus (inquit) ſacrificii caro & ſanguis ante adventum Chriſti per victimas ſimilitudinum promittebatur: in paſſione Chriſti per ipſam veritatem reddebatur: poſt aſcenſum Chriſti per ſacramentum memoriæ celebratur.

Corporalia ſacramenta.

Verba viſibilia.

Sacrificii memoria.

Sacramentum memoriæ.

Theodoretus.

23. *Theodoretus*, Cyri Epiſcopus, in dialogo primo, qui inſcribitur, ἄτρεπτος, immutabilis, fol. 8. editionis Græcæ, quæ Romæ impreſſa eſt. In Latina autem Colonienſi editione, tom. 2. pag. 218. introducit orthodoxum dicentem ex mente Eccleſiæ Catholicæ; In myſteriorum traditione, Dominus panem appellavit corpus, & ſanguinem id, quod in calice infuſum & commixtum eſt. [*σῶμα τὸν ἄρτον ἐκάλεσε, καὶ αἷμα τὸ κρᾶμα.*] Item. Servator quidem certè noſter nomina commutavit, & corpori quidem id, quod erat ſymboli, nomen impoſuit; ſymbolo autem id, quod erat corporis. ita cùm ſe vitem nominaviſſet, ſanguinem id, quod erat ſymbolum, appellavit. *Ὁ δέ γε Σωτὴρ ὁ ἡμέτερος ἐνήλλαξε τὰ ὀνόματα· καὶ τῷ μὲν σώματι, τὸ τοῦ συμβόλου τέθεικεν ὄνομα· τῷ δὲ συμβόλῳ τὸ τοῦ σώματος· οὕτως ἄμπελον ἑαυτὸν ὀνομάσας, αἷμα τὸ σύμβολον προσηγόρευσεν.* Item: ſymbola quæ videntur, appellatione corporis & ſanguinis honoravit. Item; cujus ſymbolum & figuram eſſe exiſtimas alimentum ſanctiſſimum? *τίνος ἡγῇ σύμβολόν τε καὶ τύπον τὴν πανάγιον τροφήν;* Item in dialogo ſecundo, qui inſcribitur *ἀσύγχυτος*, inconfuſus. Sacramentum Euchariſtiæ vocat *εἰκόνα* imaginem; corpus autem & ſanguinem Domini imaginis hujus *ἀρχέτυπον*. Et poſtea, ait; *παράθες τοίνυν τῷ ἀρχετύπῳ, τὴν εἰκόνα, καὶ ὄψει τὴν ὁμοιότητα. Χρὴ γὰρ ἐοικέναι τῇ ἀληθείᾳ τὸν τύπον.* id eſt; Confer ergo imaginem cum exemplari archetypo; & videbis ſimilitudinem. Oportet enim figuram eſſe veritati ſimilem.

Symbolum.

Figura.

Imago.

Gelaſius.

Imago & ſimilitudo.

24. *Gelaſius*, in ſuo opere contra Eutychen & Neſtorium: Certè (inquit) imago & ſimilitudo corporis & ſanguinis Chriſti, in actione myſteriorum celebrantur. *Iſychius* Hieroſolomytanus in cap. 2. Levitici, ait; caro Chriſti ad comedendum inepta erat ante paſſionem, quis enim comedere cupiebat carnem Dei? aptam cibo poſt paſſionem fecit: ſi enim non fuiſſet crucifixus, ſacrificium corporis ejus minimè comederemus. comedimus autem nunc cibum, ſumentes ejus memoriam paſſionis. Hæc *Iſychius*. vide cap. 10. §. 10. & 44. & cap. 7. §. 7.

Synodus Conſtantinopolitana œcumenica. 7.

25. *Synodus Conſtantinopolitana*, contra imagines ſub Imperatore Conſtantino quinto celebrata, trecentorum & triginta octo Epiſcoporum, quæ à Patribus illis ſeptima œcumenica dicta eſt, cujus acta, tomis quibuſdam diſtincta, recitantur in ſexta actione Nicænæ ſecundæ Synodi. In fine autem tomi tertii, ſectione ultimâ, Synodus illa Conſtantinopolitana ait, Euchariſtiam eſſe ſolam legitimam Chriſti imaginem. Et ibidem hoc ſacramentum vocat *τὴν ἀληθῆ τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα*, veram Chriſti imaginem, quam ipſe ſacratiſſimus immolator [*ὁ ἱεροτελεστής*] & Deus noſter ſecundùm tempus propriæ paſſionis, in typum & commemorationem evidentiſſimam, miniſtris ſuis tradidit [*εἰς τύπον καὶ ἀνάμνησιν ἐναργεστάτην τοῖς ἑαυτοῦ μύσταις παραδέδωκε.*] Et paulò poſt: *τὴν εἰκόνα ὕλην ἐξαίρετον, ἤγουν ἄρτου οὐσίαν προσέταξε προσφέρεσθαι.* id eſt; imaginem, materiam præcipuam, nempe panis ſubſtantiam præcepit offerri. Item, *ἰδοὺ οὖν ἡ εἰκὼν τοῦ ζωοποιοῦ σώματος αὐτοῦ, ἡ ἐντίμως καὶ τετιμημένως πραττομένη.* En igitur imago vivifici corporis ejus, pretioſè ac honorificè facta. Item; ſicut corpus Chriſti, quod eſt ſecundùm naturam, ſanctum eſt; utpote divinitùs ſanctificatum: ſic & imago ejus ſancta eſt, utpote per quandam ſanctificationem gratiæ ſanctificata. Item; *τὸν τῆς εὐχαριστίας ἄρτον, ὡς ἀψευδῆ εἰκόνα τῆς φυσικῆς σαρκός, διὰ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφοιτήσεως ἁγιαζόμενον, θεῖον σῶμα εὐδόκησε γίνεσθαι.* id eſt; Euchariſtiæ panem, ut non falſam imaginem naturalis carnis, per adventum Sancti Spiritus ſanctificatum, divinum corpus fieri voluit. Hoc Patres illi illuſtrant ſimilitudine: ſic enim fieri hoc dicunt; ſicut caro Chriſti perſonaliter aſſumta, per ipſam unionem ſanctificata deificatur. Poſtea panem Euchariſticum vocant, *θεοπαράδοτον εἰκόνα τῆς σαρκὸς αὐτοῦ*, divinitus traditam imaginem carnis ejus. Celebrata eſt hæc magna Synodus trecentorum & triginta octo Epiſcoporum, ſub Conſtantino Copronymo, anno Chriſti 754.

Imago.

In figuram & commemorationem.

Panis ſubſtantia.

Euchariſtia panis imago carnis naturalis.

Error Nicæna ſecunda Synodi.

Vide infra, cap. 15. §. 18.

26. Vide verò impudentiam, vel præcipitem inſcitiam, pſeudoſyllogi illius Nicæni, ſub Irene Imperatrice habiti anno Chriſti 787. Inſcitè enim, & inverecundè (loco citato) aſſerit neminem illuſtrium Patrum conſecratam * Euchariſtiam appellaſſe imaginem, aut typum ſeu antitypum corporis Chriſti; ſed hanc loquutionem à Conſtantinopolitana illa ſub Conſtantino Copronymo celebratâ Synodo eſſe primùm introductam. quæ Nicænorum aſſertio ex teſtimoniis Patrum ſuperiùs citatis falſitatis evidenter convincitur.

Bertramus.

Figuratè.

27. *Bertramus*, ſeu *Ratramnus*, libro de corpore & ſanguine Domini, quem juſſu Caroli Calvi Francorum Regis ſcripſit: Panis ille, vinumque, figuratè Chriſti corpus & ſanguis exſiſtit. ——— Confitentur & corpus & ſanguinem Chriſti eſſe, nec hoc eſſe potuiſſe, niſi factâ in melius commutatione; neque iſta commutatio corporaliter, ſed ſpiritualiter facta ſit, neceſſe eſt, ut jam figuratè facta eſſe dicatur. ——— Cernimus, quod doctor iſte [Sanctus Auguſtinus] myſteria corporis & ſanguinis Chriſti ſub figura dicit à fidelibus celebrari: nam carnem illius ſanguinemque ejus ſumere carnaliter, non religionis dicit eſſe, ſed facinoris.

Bernardus Claravall.

28. *Bernardus*, ſermone in cœna Domini. Sacramentum dicitur ſacrum ſignum, ſive ſacrum ſecretum. Multa ſiquidem ſunt propter ſe tantum; alia verò propter alia deſignanda: & ipſa dicuntur ſigna, & ſunt. Ut enim de uſualibus ſumamus exemplum: Datur annulus abſolutè propter annulum, & nulla eſt ſignificatio: datur ad inveſtiendum de hæreditate aliqua, & ſignum eſt: ita ut jam dicere poſſit qui accipit, annulus non valet quicquam; ſed hæreditas eſt, quam quærebam. In hunc itaque modum appropinquans paſſioni Dominus, de gratia ſua inveſtiri curavit ſuos, ut inviſibilis gratia ſigno aliquo viſibili præſtaretur. Ad hæc inſtituta ſunt omnia ſacramenta; ad hæc Euchariſtiæ participatio; ad hæc pedum ablutio; ad hæc denique ipſe baptiſmus. [Et

paullò pòſt:] Sicut enim in exterioribus diverſa ſunt ſigna, ut cœpto immoremur exemplo, variæ ſunt inveſtituræ ſecundùm ea, de quibus inveſtimur: verbi gratiâ, inveſtitur canonicus per librum, Abbas per baculum, Epiſcopus per baculum & annulum ſimul; ſicut, inquam, in hujuſmodi rebus eſt: ſic & diviſiones gratiarum diverſis ſunt traditæ ſacramentis. Hæc Bernardus, ſerm. in cœna Domini, de baptiſmo, &c. qui incipit; Hi ſunt dies.

P. Lombardus. *Bonavent.*

29. Petrus Lombardus libro quarto ſententiarum, diſtinctione primâ, ſacramentum deſcribit ex Auguſtino, quòd ſit ſacræ rei ſignum. Item, quòd ſit inviſibilis gratiæ viſibilis forma. Bonaventura in eandem diſtinctionem, dubio literali ſecundo, explicans & defendens illam à Lombardo poſitam ſacramenti definitionem; forma (inquit) uno modo dicitur perfectio rei: alio modo paradigma, ſive exemplar: tertio modo dicitur forma quaſi foris manens, id eſt, aliqua ſimilitudo exterius repræſentans; & ſic accipitur in propoſito. Scotus ibidem, quæſt. 2. num. 10. quòd (inquit) ponitur forma, debet intelligi pro ſigno ſenſibili, eo modo, quo imago Herculis dicitur forma Herculis.

Scotus.

Concil. Trid. ſeſſ. 13. cap. 3. & 4.

30. Tridentini fatentur, commune hoc eſſe ſanctiſſimæ Euchariſtiæ cum cæteris ſacramentis, quòd ſit ſymbolum rei ſacræ, & inviſibilis gratiæ formo viſibilis. Et tamen, neglectâ ratione talis formæ, ſignum in rem ipſam ineptè transformant: atque ita pro re ipſa, quæ eo ſignificatur, ſervili quadam infirmitate, accipiunt. quo commento ſacramenta tolluntur, & correlata abſurdè confunduntur.

31. Ut hujus primi noſtri argumenti impetum declinent Tranſſubſtantiarii, quæ leguntur apud veteres de ſacramento, ſigno, ſymbolo, figura, typo, imagine, in Euchariſtia conſecrata, ea omnia referunt ad ſola accidentia panis & vini, quæ poſt conſecrationem remanent. Sed novitium iſtud & ridiculum commentum protinus evaneſcet, ſi oſtendero, ea quæ in celebratione Euchariſtiæ poſt conſecrationem, Patribus dicuntur ſymbola, antitypa, ſacramentum, ſignum, memoria, imago corporis & ſanguinis Chriſti, non eſſe accidentia ſine ſubjecto; aſt eſſe verum panem & vinum. id quod nunc ex Patribus oſtenſum imus.

CAPUT. X.

Secundum noſtrum argumentum, ex Patribus, contra tranſſubſtantiationem.

Euchariſtiæ ſacramentum eſt panis & vinum.

Syllogiſmus.

PAnis & vinum non ſunt corpus & ſanguis Chriſti: (non ſunt, inquam, per ſubſtantiam, licet ſint per ſignificationem:) at Euchariſtia poſt conſecrationem eſt panis & vinum: ergo Euchariſtia poſt conſecrationem non eſt corpus & ſanguis Domini. videlicet ſenſu proprio; quamvis ſecundùm quendam modum, nempe, ſacramentaliter, ipſa hæc ſymbola dicantur & ſint corpus & ſanguis Domini. Ita enim ſolet ſcriptura loqui, ut res ſignificantes, tanquam illas quæ ſignificantur, appellet. ut monet *Auguſtinus*, tract. 63. in Euang. Johannis. & epiſt. 102. & in quæſtionibus in Leviticum, cap. 57. quo loco in Leviticum quædam hujus obſervationis ſubjicit exempla; Solet (inquit) res quæ ſignificat, ejus rei nomine quam ſignificat, nuncupari; ſicut ſcriptum

Auguſt.

eſt, *Septem ſpicæ, ſeptem anni ſunt*: non enim dixit, ſeptem annos ſignificant. *Et ſeptem boves, ſeptem anni ſunt*: & multa hujuſmodi. Hinc eſt, quod dictum eſt, *Petra erat Chriſtus*. Non enim dixit, Petra ſignificat Chriſtum, ſed tanquam hoc eſſet, quod utique per ſubſtantiam non hoc erat, ſed per ſignificationem. Hæc ibi. Eandem obſervationem alibi illuſtrat exemplo Euchariſtiæ, ſive ſacramenti corporis & ſanguinis Domini. epiſtola 23.

Geneſ. 41: 26. *1. Cor. 10: 4.*

2. Syllogiſmi noſtri propoſitio major probatione opus non habet. Nam tyronibus notum, non poſſe diſparatum de diſparato in caſu recto prædicari, ſenſu proprio. idcirco majorem hanc noſtram propoſitionem veram eſſe, affirmant uno ore ipſi Tranſſubſtantiarii; ut docuimus ſuprà, cap. 8. §. 1.

Confirmatur major.

3. Minorem verò confirmant tum verba Domini Jeſu de genimine vitis, poſt conſecrationem; & Apoſtoli Pauli, panem etiam poſt conſecrationem appellantis; tum etiam teſtimonia Patrum, eodem nobiſcum ſenſu verba Dominica & Apoſtolica accipientium.

Confirmatur minor.

4. Ait Dominus; *Dico autem vobis, non bibam ab hoc tempore* [ἀπ᾽ ἄρτι] ex hoc fructu ſeu genimine vitis [ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου,] *uſque in diem illum, cum ipſum bibam vobiſcum novum in regno Patris mei.* Matth. 26: 29. Tunc igitur bibebat, & poſt reſurrectionem bibiturus cum diſcipulis erat, de fructu vitis, id eſt, vinum. Apoſtolus ait, 1 Corinth. 10: 16. *Poculum benedictionis, cui benedicimus nonne communio ſanguinis Chriſti eſt? Panis, quem frangimus, nonne communio corporis Chriſti eſt?* Et cap. 11. *quotieſcunque enim ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis; mortem Domini annunciatis, uſquequo venerit. Itaque quiſquis ederit panem hunc* [τὸν ἄρτον τοῦτον] *aut biberit hoc poculum Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Exploret autem homo ſeipſum; & ſic de pane illo edat, & de poculo illo bibat. Hunc panem*: nempe de quo prius loquebatur, dicens, Dominum in ea nocte, qua proditus eſt, accepiſſe panem, & gratiis actis fregiſſe, &c. ibi autem intelligitur verus ac propriè dictus panis: ergo & hìc. Nam, non obſtante benedictionis interventu, Apoſtolus eundem panem adhuc demonſtrat, dicens, *τὸν ἄρτον τοῦτον*, neque alia panis mentio in textu præceſſit. Eundem autem quoad ſubſtantiam manere panem, etiam inde liquet; quòd panis hic, de quo loquitur Apoſtolus, comedatur etiam ab indignis. Indigni autem non manducant panem Dominum, ſed tantummodo panem Domini: ſicut de Juda proditore ſcribens, monet *Auguſtinus*, tractatu 59. in Euangelium Johannis. Vide quæ ſuprà admonebamus de manducatione ſacramentali & ſpirituali, cap. 1. item, de ſacramento & re ſacramenti, cap. 2.

Matth. 26: 29. *1. Cor. 10: 16.* *1. Cor. 11: 26, 27, 28.* *1. Cor. 11: 23, 24.* *Vide cap. 13.*

5. *Dionyſius*, lib. de Eccleſiaſtica Hierarchia, cap. 3. part. 3. loquens de Euchariſtiæ jam conſecratæ diſtributione; Pane (inquit) qui opertus erat & integer, aperto, atque in multas partes fracto, & unico calice diviſo inter omnes. ſymbolicè unitatem, ſeu id quod unum eſt, multiplicat, & diſtribuit.

Dionyſius Areop.

6. In Liturgia illa, cui ſancti *Marci* Euangeliſtæ nomen præſcripſerunt, in bibliotheca Patrum, tomo ſecundo Græcolatino; ſacerdos poſt ſollemnem & noviſſimam pronunciationem verborum Dominicæ inſtitutionis. [*Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur. Hic eſt ſanguis meus Novi Teſtamenti*, &c.] Poſt verborum, inquam, illorum pronunciationem, ſacerdos Deum ſic orat; Emitte ſuper nos, & ſuper panes iſtos, & ſuper calices iſtos [καὶ ἐπὶ τοὺς ἄρτους τούτους, καὶ ἐπὶ τὰ ποτήρια ταῦτα] Spiritum Sanctum tuum, ut

Liturgia S. Marci. *Vide ſupra, cap. 7. §. 12.*

Digitized by Google

ut eos ſanctificet & conſecret, ſeu perficiat [*ἵνα αὐτὰ ἁγιάσῃ καὶ τελειώσῃ*] tanquam Deus omnipotens; & faciat, panem quidem corpus, [*καὶ ποιήσῃ τὸν μεν ἄρτον σῶμα*] calicem autem ſanguinem [*τὸ δε ποτήριον αἷμα*] Novi Teſtamenti ipſius & Dei & Servatoris & Summi Regis noſtri Jeſu Chriſti. Ut fiant omnibus nobis, qui ex eis participamus, in fidem, in ſobrietatem, in medelam, &c. Obſerva hîc, 1. Poſt verba illa Dominica, *Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus*, dici adhuc panem: & ut ſcias, intelligi panem illum ex polline factum, audis in plurali numero *τοὺς ἄρτυς τούτους*, hos panes. 2. Orat adhuc ſacerdos, ut ſanctificentur iſti panes, poſt prolationem verborum Dominicæ inſtitutionis. 3. Indicat panem ſanctificatione Spiritûs Sancti fieri corpus Domini Jeſu Chriſti, & poculum fieri ejus ſanguinem; atque adeò nobis fieri in fidem, in ſobrietatem, in medelam, &c. omnia iſta rejiciunt Tranſſubſtantiarii. Ex tertio autem ſic argumentor; Panis fit corpus Chriſti, non per ſubſtantiam, neque propriè; ut concedunt Tranſſubſtantiarii, hanc loquutionem propterea repudiantes: ſicut docuimus ſuprà, cap. 8. ergò impropriè & ſymbolicè, id eſt: fit ſacramentum, ſymbolum, imago, figura corporis Chriſti. fit igitur in pane mutatio tantùm accidentalis, manente eadem panis ſubſtantiâ.

Vide ſuprà, cap. 8. §. 5.

7. Hortor Lectorem, ut in mentem revocet ea, quæ docuimus ſuprà, cap. 8. initio illius capitis: ubi inveniet tranſſubſtantiationi inimicas eſſe has loquutiones, *Panis fit corpus Chriſti*, *Panis eſt corpus Chriſti*, *corpus Chriſti creatur aut fit*, & alias, quas illic commemoravi. quocirca, quotieſcunque occurrit iſtiuſmodi aliqua apud Patres loquutio, toties nobis telum ſuggeritur contra tranſſubſtantiationem, & argumentum ſuppeditatur pro illa interpretatione pronominis in verbis Domini, *Hoc*, id eſt, *hic panis*, eſt corpus meum. Apertè etiam oſtendunt hæ loquutiones, ipſum, qui ante conſecrationem propoſitus eſt, panem eſſe adhuc per ſubſtantiam eundem panem: quamvis per ſanctificationem, operante Spiritu Sancto, factus ſit ſecundùm quendam modum, & ſit, meritòque dicatur corpus Chriſti. Unde prorſus ruit commentum tranſſubſtantiationis.

Obſervatio utilis de quibuſdam loquutionibus.

8. *Ignatius*, in epiſtola ad Philadelphienſes; Scribo (inquit) ad vos, moneoque, ut unâ fide, & unâ prædicatione, & unâ Euchariſtiâ [*μιᾷ εὐχαριςίᾳ*] utamini. Una enim eſt caro Domini noſtri Jeſu Chriſti; unus illius ſanguis, qui pro nobis effuſus eſt: unus item panis [*εἷς καὶ ἄρτος*] omnibus confractus, & unus calix omnibus diſtributus eſt. Ubi manifeſtè Ignatius diſtinguit panem à Domini carne; calicem à ſanguine: nempe ſignum, à re ſignificatâ.

Ignatius.

Panis eſt, qui frangitur,

9. *Iuſtinus*, prope finem ſecundæ apologiæ, deſcribens celebrationem Euchariſtiæ; Ei (inquit) qui fratribus præeſt, offertur panis, & poculum aquæ & vini.——— Poſtquam verò præſidens gratiarum actionem abſolvit [*εὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος*,] & populus univerſus lætâ apprecatione [*Amen*] acclamavit, qui apud nos vocantur diaconi, ſive miniſtri, [*διάκονοι*] diſtribuunt unicuique præſentium, ut participet eum, in quo gratiæ actæ ſunt, panem & vinum & aquam [*διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτυ καὶ οἴνυ καὶ ὕδατος*. Idem in dialogo cum Tryphone Judæo (pag. 259. & 260. editionis Pariſienſis Græcolatinæ, in folio, anno Domini milleſimo ſexcenteſimo decimo quinto.) Sanè quidem (inquit) ſimilæ quoque oblatio, pro eis qui à lepra purgabantur, ut offerretur tradita, typus erat panis Euchariſtiæ [*τοῦ ἄρτυ τῆς εὐχαριςίας*:] quem in recordationem paſſionis, quam pro his ſuſtinuit hominibus, qui ab omni purificantur pravitate, Jeſus Chriſtus Dominus noſter facere præcepit. ut gratias ageremus Deo. ——— De noſtris verò, gentium, quæ in omni loco offeruntur, ſacrificiis, hoc eſt, pane Euchariſtiæ, & poculo ſimiliter Euchariſtiæ *τουτ' ἐςι, τοῦ ἄρτυ τῆς εὐχαριςίας, καὶ τοῦ ποτηρίυ ὁμοίως τῆς εὐχαριςίας*] jam tum loquutus [Propheta Malachias] prædixit.

Iuſtinus.

Panis & vinum & aqua, poſt conſecrationem.

Panis Euchariſtiæ.

Malach. 1: 10, 11.

10. Nota 1. Sacrificium Chriſtianorum in celebratione hujus ſacramenti eſſe panem & vinum, etiam poſtquam ſuper ea gratiæ actæ ſunt, in ipſa diſtributione & participatione. 2. Sacrificium hoc non eſſe inſtitutum in propitiationem, ſed in commemorationem paſſionis Chriſti pro nobis propitiatoriæ, *ἵνα εὐχαριςῶμεν τῷ Θεῷ*, ut gratias ageremus Deo; Eſt igitur hoc ſacrificium non *ἱλαςικόν*, ſed *εὐχαριςικόν*. Unde etiam appellationem accepit, ut dicatur panis Euchariſtiæ, & poculum ſimiliter Euchariſtiæ. de quibus idem *Juſtinus*, in apologia 2. *καὶ ἡ τροφὴ αὕτη καλεῖται παρ' ἡμῖν εὐχαριςία*. Et alimentum hoc appellatur apud nos *Euchariſtia*. Eſt unici illius veri ac proprii ſacrificii propitiatorii, à Chriſto in paſſione ſemel oblati, *μνήμη ἀντὶ θυσίας*, *Euſebius* lib. 1. demonſtrationis Euang. cap. ult. Ubi etiam vocat *μνήμην τοῦ μεγάλυ θύματος*. Eſt ejus figura; ſicut prolixè oſtenſum præcedente capite. Eſt ejus *ἀνάμνησις*, *Chryſoſtomus*, *τὴν αὐτὴν ἀεὶ ποιοῦμεν, μᾶλλον δὲ ἀνάμνησιν ἐργαζόμεθα θυσίας*. ſerm. 17. in epiſtolam ad Hebræos in cap. decim. Eſt non verum & reale propitiatorium; (prout relativè veritas ſymbolo, res autem opponitur ſacramento) ſed ſymbolicum ſacrificium, ſeu miniſterium, *Dionyſius* de Eccleſiaſtica Hierarchia, capite tertio. Eſt ſacramentum memoriæ: *Auguſtinus*. hujus ſacrificii caro & ſanguis, ante adventum Chriſti, per victimas ſimilitudinum promittebatur: in paſſione Chriſti, per ipſam veritatem reddebatur: poſt aſcenſum Chriſti, per ſacramentum memoriæ celebratur. libro vigeſimo contra Fauſtum. capite vigeſimo primo; eſt immolatio Chriſti, non in ſeipſo, ſed in ſacramento: *Auguſt.* Nonne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo, & tamen in ſacramento non ſolùm per omnes Paſchæ ſollemnitates, ſed omni die populis immolatur: nec utique mentitur, qui interrogatus eum reſponderit immolari? Si enim ſacramenta quandam ſimilitudinem earum rerum, quarum ſacramenta ſunt, non haberent; omnino ſacramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudine plerunque etiam ipſarum rerum nomina accipiunt. epiſt. 23. quocirca non ineptè dici poteſt *ſacrificium ſacramentale*, quod in pane Euchariſtiæ & poculo ſimiliter Euchariſtiæ celebratur, Deo quidem in gratiarum actionem; nobis autem in fidem, in medelam, &c.

De ſacrificio Euchariſtiæ.

Vide cap. 19. §. 10.

Euchariſtia.

Memoria pro ſacrificio.

Recordatio ſacrificii.

Symbolicum ſacrificium.

Sacramentum memoriæ.

Immolatio Chriſti, non in ſeipſo, ſed in ſacramento.

11. *Irenæus*, libro quarto adverſus hæreſes, capite trigeſimo ſecundo. Sed (inquit) & ſuis diſcipulis dans conſilium, primitias Deo offerre ex ſuis creaturis, non quaſi indigenti, ſed ut ipſi nec infructuoſi nec ingrati ſint, eum qui ex creatura panis eſt, accepit, & gratias egit, dicens, *Hoc eſt corpus meum*. Et calicem ſimiliter, qui eſt ex ea creatura, quæ eſt ſecundùm nos, ſuum ſanguinem confeſſus eſt, & Novi Teſtamenti novam docuit oblationem, quàm Eccleſia ab Apoſtolis accipiens, in univerſo mundo offert Deo, ei qui alimenta præſtat primitias ſuorum munerum in Novo Teſtamento; de quo in 12. Prophetis Malachias ſic præſignificavit: *Non eſt mihi voluntas*, &c. Item, capite trigeſimo quarto ejuſdem libri. Oportet enim nos oblationem Deo facere, & in omnibus gratos inveniri fabri-

Irenæus.

Malach. 1: 10, 15.

catori

catori Deo, in ſententiâ pura, & fide ſine hypocriſi, in ſpe firmâ, in dilectione ferventi, primitias earum, quæ ſunt ejus, creaturarum offerentes. Et hanc oblationem Eccleſia ſola puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione ex creatura ejus.

Tertullianus.

12. *Tertullianus*, libro tertio adverſus Marcionem, capite decimo nono. Panem (inquit) ſuum corpus appellans, ut & hinc jam eum intelligas corporis ſui figuram pani dediſſe, cujus retro corpus in panem Prophetes figuravit. Et ejuſdem operis libro quarto, capite quadrageſimo, Chriſtus acceptum panem & diſtributum diſcipulis, corpus ſuum illum fecit, *hoc eſt corpus meum*, dicendo, id eſt, figura corporis mei. —— Panem corpus ſuum appellat. —— corpus ſuum vocans panem. —— ſanguinem ſuum in vino conſecravit.

De Hydroparaſtatis, & Encratitis, vinum non bibentibus. Vide etiam §. 17.

13. De Tatiano hæretico, ejuſque ſectatoribus Hydroparaſtatis & Encratitis ſcribens *Theodoretus*, libro primo hæreticarum fabularum: Figmenti (inquit) ſui materiam Tatianus emendicavit, à Valentino quidem œonum productiones, à Saturnilo autem & Marcione abhorrere nuptias, & animantium & vini uſum. Hunc habent ducem, qui dicuntur Hydroparaſtatæ, & Encratitæ. Nominantur autem Hydroparaſtatæ, *ὑδροπαράςαται*, quòd aquam pro vino offerant. Encratitæ autem, *ἐγκρατηταὶ*, quod neque vinum bibant, nec animatis veſcantur. Ab his autem abſtinent, ea tanquam rem malam abhorrentes. Hæc *Theodoretus*. Contra hos hæreticos ſcribens *Clemens Alexandrinus*, libro 2. pædagogi, cap. 2. opponit eis exemplum Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui vinum bibit tum aliàs, tum in celebratione Euchariſtiæ: *εὖ γὰρ ἴςε, μετέλαβεν οἴνυ καὶ αὐτός: καὶ γὰρ ἄνθρωπος καὶ αὐτός. καὶ εὐλόγησέν γε τὸν οἶνον. εἰπων, λάβετε, πίετε, τοῦτο μοῦ ἐςιν τὸ αἷμα, αἷμα τῆς ἀμπέλυ. τὸν λόγον, τὸν περὶ πολλῶν ἐκχεόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εὐφροσύνης ἅγιον ἀλληγορεῖ νᾶμα. καὶ ὅτι μὲν σωφρονεῖν τὸν πίνοντα δεῖ, δι' ὧν ἐδίδασκεν, παρὰ τὰς εὐωχίας ἔδειξεν σαφῶς: οὐ γὰρ, μεθύων ἐδίδασκεν. ὅτι δὲ οἶνος ἦν τὸ εὐλογηθὲν, ἀπέδειξε πάλιν, πρὸς τοὺς μαθητὰς λέγων, οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλυ ταύτης, μέχρις ἂν πίω αὐτὸ μεθ' ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μυ.* id eſt; Bene enim ſcitote, ipſe quoque vino eſt uſus, nam ipſe quoque homo. Et vinum benedixit, quum dixit; *accipite, bibite, hic eſt ſanguis meus, ſanguis vitis.* Verbum, *quod pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum*, ſanctum lætitiæ fluentum allegoricè ſignificat. Et quod ſobrium quidem, ac moderatum eſſe oporteat eum qui bibit, per ea, quæ in conviviis docuit, apertè oſtendit; neque enim ebrius docuit. quod autem vinum eſſet, quod benedictum eſt, oſtendit rurſus, dicens diſcipulis, *Non bibam ex fructu vitis hujus, donec bibero ipſum vobiſcum in regno Patris mei.* Idem *Clemens* libro primo Stromatum, (pagina centeſima quarta, editionis Florentinæ Græcæ, anno Domini milleſimo quingenteſimo quinquageſimo (*ὁ σωτὴρ ἄρτον λαβὼν πρῶτον ἐλάλησεν καὶ εὐχαρίστησεν: εἶτα κλάσας τὸν ἄρτον προέθηκεν, ἵνα δὴ φάγωμεν λογικῶς.* id eſt; Servator quum accepiſſet panem, loquutus eſt primùm & gratias egit; deinde, quum panem eum fregiſſet, appoſuit, ut certè rationabiliter comedamus.

Clemens Alexandrinus opponit eis exemplum Domini bibentis vinum in celebratione Euchariſtiæ.

Matth. 26:27, 28.

Matth. 26: 29.

Annotatio ad verba Clementis Alexandrini.

14. Nota 1. Dominum in Euchariſtia bibendum diſcipulis dediſſe benedictum vinum. & poſtea etiam ab ipſo Domino dici fructum vitis hujus: & id eſſe verum vinum terrenæ vitis fructum. 2. Nihil egiſſent ſancti illi Patres contra hæreticos Tatianiſtas, & Marcionitas, Dei Creatoris blaſphematores, & in ejus contumeliam à potu vini abſtinentes; nihil, inquam, contra eos profuiſſet argumentum ab Euchariſtia ſumtum, niſi vinum verum poſt benedictionem maneret. Alioqnin hæreticorum potiùs ſententiæ faveret inanis umbra & apparens ſpecies vini. Sicut enim negabant iidem hæretici veram in Chriſto carnem; ajebant autem, viſum eſſe hominem, cùm nihil humanum in ſe haberet, & viſum eſſe pati, cùm nequaquam paſſus eſſet: ſic facilè admiſiſſent, Chriſtum in Euchariſtia dediſſe diſcipulis non quidem verum vinum, ſed inanem vini ſpeciem, relegatâ in Utopiam vini materia & ſubſtantia. 3. *Clemens* eundem panem monſtrat, adhuc poſt conſecrationem, *τὸν ἄρτον*: neque ullum comparet apud eum effugati Panis veſtigium, aut qualecunque indicium; ſed conſtanter panem inculcat.

Cyprianus.

15. *Cyprianus*, libro 1. epiſtola 6. ad *Magnum*, quæ in alia editione eſt epiſtola 76. differens de unitate atque unanimitate Eccleſiæ contra ſchiſma Novatiani: Denique (inquit) unanimitatem Chriſtianam firmâ ſibi atque inſeparabili charitate connexam, etiam ipſa Dominica ſacrificia declarant. Nam, quando Dominus corpus ſuum panem vocat, de multorum granorum adunatione congeſtum; populum noſtrum, quem portabat, indicat adunatum. Et, quando ſanguinem ſuum vinum appellat, de botris atque acinis plurimis expreſſum, atque in vinum coactum; gregem item noſtrum ſignificat, commixtione adunatæ multitudinis copulatum. Hæc ibi Cyprianus.

Verborum Domini interpretatio ſumta ex verbis Cypriani.

16. Ecce, ſi Cyprianum interpretem admittimus, quando Dominus accepto pane, & gratiis actis, fractum dedit diſcipulis, cum mandato accipiendi & comedendi, & adjiciens dixit, *hoc eſt corpus meum:* ſenſus erat; hic panis, de multorum granorum adunatione congeſtus, eſt corpus meum. Et quando de poculo dixit, *hic eſt ſanguis meus:* ſenſus erat; hoc vinum, de botris atque acinis plurimis expreſſum, atque in vinum coactum, eſt ſanguis meus. Quo nihil dici poteſt transſubſtantiationi infeſtius. Nam ſecundùm hunc ſenſum manet poſt conſecrationem verus panis de terræ granis congeſtus, & verum vinum de uvis terrenæ vitis expreſſum: & hæc ipſa, panis & vinum, dicuntur, adeóque ſecundùm quendam modum ſunt, corpus & ſanguis Domini; non utique per ſubſtantiam, (ut ſuprà docuimus,) ſed per ſignificationem & ſimilitudinem ſacramentalem; ſicut ex Auguſtino, & aliis, ſuprà etiam monebamus. Et ideo hunc panem de granis terreſtribus confectum, atque hoc vinum de vite arbore natum, Cyprianus vocat Dominica ſacrificia.

Sup. §. 1.

Aquarii.

17. Hæretici *Hydroparaſtatæ*, (ut ſuprà §. 13. ex Theodoreto monui) aquam pro vino offerebant. Auguſtinus *Aquarios* vocat; *Aquarii* (inquit) ex hoc appellati ſunt, quòd aquam offerunt in poculo ſacramenti; non illud, quod omnis Eccleſia. lib. de hæreſibus ad Quodvultdeum, hæreſi 64. Contra horum errorem ſcribens *Cyprianus*, lib. 2. epiſt. 3. ad Cæcilium. (quæ in alia editione eſt epiſt. 63.) Nec poteſt (inquit) videri ſanguis ejus, quo redemti & vivificati ſumus, eſſe in calice, quando vinum deſit calici, quo Chriſti ſanguis oſtenditur. Ex his Cypriani verbis ſic argumentor: Quando vinum deeſt calici, non eſt ibi ſanguis Chriſti; at ex dogmate transſubſtantiationis ſequitur, vinum deeſſe calici poſt conſecrationem; ergo indidem ſequitur tunc etiam deeſſe calici ſanguinem Chriſti. Idem Cyprianus ibidem; Dominus noſter Jeſus Chriſtus obtulit hoc idem, quod Melchiſedech obtule-

Cyprian.

Argumentum contra Transſubſtantiarios ex verbis Cypriani.

tule-

tulerat, id eſt, panem & vinum; ſuum ſcilicet corpus & ſanguinem. ——— Ut ergo in Geneſi per Melchiſedech ſacerdotem benedictio circa Abraham poſſet rite celebrari, præcedit ante imago ſacrificii Chriſti, in pane & vino ſcilicet conſtituta. quam rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem miſtum vino obtulit. ——— In benedictione quoque Judæ hoc idem ſignificatur, ——— *Lavabit in vino ſtolam ſuam: & in ſanguine uvæ amictum ſuum.* Quando autem ſanguis uvæ dicitur, quid aliud quàm vinum calicis Dominici ſanguinis oſtenditur? ——— Calicem ſub die paſſionis accipiens, benedixit, & dedit diſcipulis ſuis, dicens; *bibite ex hoc omnes: hoc eſt enim ſanguis Novi Teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Dico vobis, non bibam à modo ex iſta creatura vitis, uſque in diem illum, quo vobiſcum bibam novum vinum in regno Patris mei.* Qua in parte invenimus calicem miſtum fuiſſe, quem Dominus obtulit; & vinum fuiſſe, quod ſanguinem ſuum dixit. Unde apparet ſanguinem Chriſti non offerri, ſi deſit vinum calici. ——— Quomodo autem de creatura vitis novum vinum cum Chriſto in regno Patris bibemus, ſi in ſacrificio Dei Patris & Chriſti vinum non offerimus? ——— Miror ſatis, unde hoc uſurpatum ſit, ut contra Evangelicam & Apoſtolicam diſciplinam quibuſdam in locis aqua offeratur in Dominico calice, quæ ſola Chriſti ſanguinem non poſſit exprimere. ——— Sic verò calix Domini non eſt aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi utrumque ſibi miſceatur; quomodo nec corpus Domini poteſt eſſe farina ſola, aut aqua ſola, niſi utrumque adunatum fuerit & copulatum. Hæc *Cyprianus.*

Geneſ. 14: 18. — *Geneſ. 49: 11.* — *Matth. 26:27, 28, 29.* — *De aqua miſtione vide infra § 29. & c. 24 § 4.*

18. Auctor ſermonis de unctione Chriſmatis, & aliis ſacramentis, qui Cypriano tribuitur; Dedit itaque Dominus noſter in menſa, in qua ultimum cum Apoſtolis participavit convivium, propriis manibus panem & vinum: in cruce verò manibus militum corpus tradidit vulnerandum. ut in Apoſtolis ſecretius impreſſa ſincera veritas, & vera ſinceritas, exponeret gentibus; quomodo vinum & panis caro eſſet & ſanguis, & quibus rationibus cauſſæ effectibus reſponderent, & diverſa nomina vel ſpecies ad unam reducerentur eſſentiam, & ſignificantia & ſignificata eiſdem vocabulis cenſerentur. Hæc ibi. In quibus verbis obſerva: I. Dominum dediſſe Apoſtolis panem & vinum. II. Panem eſſe carnem Chriſti, & vinum ſanguinem. III. Hoc quomodo ſit ut diverſa nomina, vel ſpecies, id eſt, naturæ, panis ſcilicet & carnis, item vini & ſanguinis, ad unam reducantur eſſentiam: id eſt, panis dicatur & ſit caro, & vinum dicatur & ſit ſanguis Chriſti, (quod in ſermonis proprietate non eſt,) ait Apoſtolos gentibus expoſuiſſe; nempe quod ſignificantia & ſignificata eiſdem vocabulis cenſeantur. Eodem modo hanc rem explicat Auguſtinus, epiſt. 23.

Auctor operis de cardinalibus Chriſti operibus.

19. *Euſebius*, lib. 8. demonſtrationis Evang. cap. 1. prope finem capitis. ἄρτῳ δὲ χρῆσθαι συμβόλῳ τοῦ ἰδίου σώματος παρεδίδου. id eſt, pane autem uti ſymbolo proprii corporis tradidit. Ibidem etiam vinum Euchariſticum conſecratum, vocat τὸν μυστικὸν οἶνον, myſticum vinum; intelligit autem verum vinum, etiam poſtquam jam prece myſticâ conſecratum eſt; ut facilè eſt colligere ex aliis ejuſdem Euſebii verbis ibidem; veram enim Chriſti paſſionem vocat τὸ μυστικὸν πάθος αὐτοῦ, myſticam ipſius paſſionem.

Euſebius Epiſcopus Cæſarienſis.

20. *Gaudentius*, Epiſcopus Brixienſis, tract. 2. in Exodum. Cum ipſe in Evangelio dicit, *Ego ſum vitis vera:* ſatis declarat, ſanguinem ſuum eſſe omne vinum, quod in figura paſſionis ejus offertur. ——— Ipſe igitur naturarum Creator & Dominus, qui producit de terra panem; de pane rurſus (quia & poteſt, & promiſit) efficit proprium corpus. Et qui de aqua vinum fecit, & de vino ſanguinem ſuum. Qualiter autem manducari debeat agnus iſte, ex ipſa lectione debemus attendere; *Non edetis quid ab eo crudum, neque coctum in aqua, ſed aſſatum igni.* ——— Omne corpus Divinæ ſcripturæ, tam Veteris quàm Novi Teſtamenti, Filium Dei continet: vel venturum promittens in hominem, vel jam veniſſe declarans. ——— Has igitur immaculati agni carnes, id eſt, doctrinæ ejus viſcera, neque cruda ſine interpretatione ſumi oportet, neque cocta in aqua, id eſt, eorum diſſertione diſſoluta, qui velut aqua deorſum fluunt, nihil ſupernum ſentientes; ſed aſſata, (inquit) igni, id eſt, Spiritu divino ſolidata atque toſta. Quod accipis corpus eſt illius panis cœleſtis, & ſanguis eſt illius ſacræ vitis. Nam cum panem conſecratum & vinum diſcipulis ſuis porrigeret, ſic ait: *Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus.* Credamus quæſo, cui credidimus. Neſcit mendacium Veritas. ——— Verè illud eſt hæreditarium munus Teſtamenti ejus novi, quod vobis eâ nocte quâ tradebatur crucifigendus, tanquam pignus ſuæ præſentiæ dereliquit. Hoc illud eſt viaticum noſtri itineris, quo in hac via vitæ alimur ac nutrimur, donec ad ipſum pergamus de hoc ſeculo recedentes: unde dicebat idem Dominus, *Niſi manducaveritis meam carnem, & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis ipſis.* Voluit enim beneficia ſua permanere apud nos; voluit animas pretioſo ſanguine ſuo ſemper ſanctificari per imaginem propriæ paſſionis. ——— Quo & ipſi ſacerdotes, & omnes pariter fidelium populi exemplar paſſionis Chriſti ante oculos habentes quotidie, & gerentes in manibus, ore etiam ſumentes ac pectore, redemtionis noſtræ indelebilem memoriam teneamus. ——— Quod autem ſacramenta corporis ſui & ſanguinis in ſpecie panis & vini offerenda conſtituit, duplex ratio eſt. Primùm ut immaculatus Dei agnus hoſtiam mundam mundato populo traderet celebrandam, ſine ſanguine, ſine brodio, id eſt, jure carnium, & quæ omnibus ad offerendum promta eſſet, ac facilis. Deinde, quomodo panem de multis tritici granis in pollinem redactis per aquam confici, & per ignem neceſſe eſt conſummari; rationabiliter in eo figura accipitur corporis Chriſti. Hæc *Gaudentius.*

Gaudent. Vide ſupra, cap. 9. § 20. — *Joan. 15:1.* — *Exod. 12: 9.* — *Viaticum noſtri itineris.* — *Joan. 6. 53.*

21. Nota, quòd ſpeciem panis interpretetur panem, verum (inquam,) panem ex tritici granis confectam, dicit enim, in ſpecie panis ſacramentum corporis Chriſti offerri, in pane figuram corporis Chriſti accipi. Idem ſacramentum vocat imaginem paſſionis Chriſti, exemplar paſſionis Chriſti, figuram corporis & ſanguinis Chriſti: & ſicut verbis ultimò citatis ſpeciem panis & panem pro eodem dixit; ita etiam paullò antè de ſpecie vini & vino tantundem invenies; Rectè, inquit, vini ſpecie ſanguis ejus exprimitur, ſatis declarat ſanguinem ſuum eſſe omne vinum, quod in figura paſſionis ejus offertur.

Vide ſupra, cap. 9. § 20.

22. Audi verò inanem Bellarmini jactantiam, & præcipitem vanitatem, lib. 2. de Sacramento Euchariſtiæ, cap. 21. objicit nobis quaſdam Gaudentii ſententias, ex hoc ipſo tractatu 2. in Exodum. eiſque hoc ſuum ſubjicit theatricum epiphonema; ad hæc (inquit,) loca adverſarii non reſponderunt, nec reſpondere poſſunt.

Bellarmini vana gloriatio.

23. Quatuor Gaudentii dicta citat Bellarminus: primum eſt; Ipſe naturarum Creator & Dominus, qui producit de terra panem, de pane rurſus (quia & poteſt, & promiſit) efficit pro-

1. Objectio Bellarmini ex Gaudentio.

Reſponſio. prium corpus: & qui de aqua vinum fecit, & de vino ſanguinem ſuum. Reſpondeo. Similitudines iſtæ non ſunt præter Gaudentii mentem premendæ; nec, ſi premantur, ſavebunt Transſubſtantiariis: nam I. Manet communis materia terræ & panis; item aquæ & vini. II. Factæ ſunt innovationes & novæ productiones panis de terra, & vini de aqua; & producta hæc tunc ſunt à Deo tanquam naturarum Creatore & Domino. III. Loquutionem iſtam, De pane fit corpus Chriſti, de vino fit ſanguis Chriſti: ſecundùm quod præpoſitio iſta, *de*, denotat conſubſtantialitatem ſeu aliquid commune manere, (prout in iſtis ſimilitudinibus neceſſariò accipienda eſt) rejicitur ab ipſis Transſubſtantiariis; ut docuimus, ſuprà capite 8. Mens
Suprà, cap. 2. §. 1. igitur Gaudentii eſt, Deum de pane efficere corpus ſuum, & de vino ſanguinem ſuum, non eo modo, quo de terra fit panis, & de aqua factum eſt vinum, ſed eâdem poteſtate & potentiâ operatrice.
Infrà, §. 34. (Vide inferius verba Auguſtini, quæ in hujus ſecundi noſtri argumenti confirmationem adducimus.) de opere & re geſtâ conſentimus; de modo controverſia eſt: quem ex iſtis Gaudentii verbis non facilè elicueris, niſi factâ cum eis collatione aliorum ejuſdem verborum, de hoc ipſo ſacramento. Audi igitur ipſum Gaudentium, ſuorum verborum interpretem; Deus de pane efficit corpus ſuum, de vino ſanguinem ſuum: id eſt; efficit ut panis, quem dat, ſit caro ejus, ſit corpus ejus, in pane accipiatur figura corporis ejus, ut panis ſit figura corporis ejus; ut vinum, quod in figura paſſionis ejus offertur, ſit ſanguis ejus, ut vini ſpecie ſanguis exprimatur, ut pretioſo ejus ſanguine ſanctificentur animæ per imaginem paſſionis, ut in myſterio panis & vini Chriſtus, reficiat immolatus, vivificet creditus; ut labores paſſionis Chriſti in figura corporis ejus ac ſanguinis offerantur; ut exemplar paſſionis Chriſti ante oculos habeamus, geramus in manibus, ore ſumamus ac pectore, in redemtionis noſtræ memoriam; ut ſacramenta corporis ejus & ſanguinis, in ſpecie panis & vini offerantur. Hanc eſſe ipſius Gaudentii interpretationem, patet ex ejus verbis modò citatis, & ſupra etiam cap. 9. §. 20. Hac autem interpretatione, quam ipſiſſimis Gaudentii verbis propoſuimus, prorſus convellitur commentum transſubſtantiationis.

2. Objectio Bellarmini ex Gaudentio. 24. Secundum Gaudentii dictum, quod à Bellarmino arripitur, eſt; O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, Paſcha eſt Domini, hoc eſt, tranſitus Domini. Ne terrenum putes quod cœleſte effectum eſt, per eum, qui tranſit in illud, & fecit illud ſuum corpus & ſanguinem.
Reſp. 1. Reſpondeo: I. Transſubſtantiarii, rejectis multis aliis loquutionibus, hanc ut propriam & dogmati ſuo convenientem probant, panis tranſit in corpus Chriſti; ſicut diſertè docet Scotus, in 4. ſent. diſt. 11. part. 1. quæſt. 6. Hujus autem loquutionis ſecundùm eos ſenſus eſt, quod recedente omni ſubſtantiâ panis, jam ſub panis accidentibus exſiſtat ſubſtantia corporis Chriſti. Applica iſta ad verba Gaudentii; dicentis Chriſtum tranſire in agnum Paſchalem, vel in panem vinumque Euchariſtiæ, & ſecundùm ipſorum transſubſtantiariorum normam loquendi, ſenſus erit, recedente ſubſtantiâ Chriſti jam ſub ſpeciebus, ſive accidentibus, corporis & ſanguinis Chriſti exſiſtit ſubſtantia agni, vel ſubſtantia panis & vini. Quem abſurdiſſimum ſenſum & ipſi refugient, neque quiſquam ſanæ mentis tribuet S. Gaudentio.
2. II. Altera pars hujus dicti, quâ mentem ſuam explicat Gaudentius, videlicet, fecit illud ſuum corpus & ſanguinem; adverſatur transſubſtantiationi: æquipollet enim huic loquutioni, panis fit corpus Chriſti; quam ſibi incommodam animadverterunt Transſubſtantiarii, ideoque eam rejecerunt. ſicut octavo capite oſtendimus. III. Vera dicti hujus 3.
Gaudentiani interpretatio petenda eſt ex ipſo Gaudentio; hæc autem apud eum invenitur: Chriſtus tranſit in illud: id eſt, fecit illud ſuum corpus & ſanguinem; id eſt, fecit illud ſacramentum, figuram corporis ſui & ſanguinis. Et planè idem eſt hujus dicti ſenſus, qui ſuperioris illius, Deus de pane efficit corpus ſuum, de vino ſanguinem ſuum.

25. Tertium Gaudentii dictum, quo ſe jactat Bellarminus, eſt; quod annunciatum eſt credas, quia quod accipis, corpus eſt illius panis cœleſtis, & ſanguis eſt illius ſacræ vitis. Nam cum panem conſecratum & vinum diſcipulis ſuis porrigeret, ſic ait; *Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus.* Credamus cui credidimus; neſcit mendacium Veritas. *3. Objectio Bellarmini ex Gaudentio.*
Reſpondeo. I. Nos credimus, non credunt Transſubſtantiarii: Nam quod porrexit Chriſtus, hoc diſcipuli acceperunt, porrexit autem illis panem conſecratum, & vinum: ergo acceperunt panem conſecratum & vinum. Hæc non credunt Tranſubſtantiarii; at nos *Reſp. 1.*
credimus. II. Quod diſcipuli accipiunt, eſt corpus & ſanguis Domini: accipiunt autem panem & vinum; ſeu, panis conſecratus & vinum ſunt id, quod diſcipuli à Domino porrigente accipiunt: ergo panis conſecratus & vinum ſunt corpus & ſanguis Domini. Hoc nos credimus; negant adverſarii. Convenit illud Auguſtini; Chriſtus cœnam manibus ſuis conſecratam diſcipulis dedit. ſerm. 33. de verbis Domini. 2.

26. Quartum Gaudentii dictum, quo abutitur Bellarminus, eſt; Non infringentes os ipſius illud ſolidiſſimum, *Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus*, ſi quid autem ſuperfuerit etiam nunc in uniuſcujuſque ſenſu, quod expoſitione iſta non ceperit, ardore fidei concrementur. *4. Objectio.*
Reſp. Pauca interponit Gaudentius inter tertium & hoc dictum, quæ utrique lucem adferunt: Credamus (inquit) quæſo, cui credidimus. Neſcit mendacium Veritas. Ideo cum de corpore ſuo manducando, & ſanguine ſuo bibendo, turbis loqueretur ſtupentibus ac muſſitantibus, *Durus eſt hic ſermo! & quis eum poteſt audire?* ut abſtergeret per ignem cœleſtem eas cogitationes, quas vitandas eſſe prædixi, ſic adjecit; *Spiritus eſt qui vivificat; nam caro nihil prodeſt. Verba quæ ego loquutus ſum vobis, Spiritus & vita ſunt.* Et idcirco caput Divinitatis ejus cum pedibus incorporationis, & interioribus ſimul jubemur manducare myſteriis: ut pariter univerſa quemadmodum tradita ſunt, credamus, non infringentes os ipſius illud ſolidiſſimum, &c. Quænam autem ſint eæ cogitationes cœleſti igne abſtergendæ, ardore fidei concremandæ, quas vitandas eſſe Gaudentius prædixit, elucet ex ipſius verbis præcedentibus in eodem illo tractatu. Ne terrenum (inquit) putes, quod cœleſte effectum eſt, per eum qui tranſit in illud, & fecit illud ſuum corpus & ſanguinem. Nam quod ſupra generaliter expoſuimus edenda de carne agni, ſpecialiter in deguſtandis ſervandum iiſdem myſteriis Dominicæ paſſionis: ut neque crudam carnem, crudumque ſanguinem, ſicut Judæus, eſſe putes, & reſpuas dicens; *quomodo poteſt iſte dare carnem ſuam manducare?* neque in olla cordis carnei, humoribus per naturam ſemper obnoxii, ipſum decoquas ſacramentum, commune illud ac terrenum eſſe exiſtimans; ſed ut per ignem Divini Spiritus id effectum, quod annunciatum eſt, credas: quia quod accipis, corpus eſt illius panis cœleſtis, &c. Et ſuperius; Neque cruda *Reſponſio.* *Ioan. 6: 60, 63.* *Ioan. 6: 52.*

cruda ſine interpretatione ſumi oportet, & reliqua, quæ ſuprà citavimus. Effatur igitur illud Dominicum ex ſacris Scripturis interpretari, nec illud carnaliter ſine interpretatione ſumere, non eſt os agni infringere; ſed Deo parere præcipienti, ut non edamus quid de eo crudum, neque in deguſtandis Dominicæ paſſionis myſteriis, crudam carnem, crudumque ſanguinem, ſicut

Aug. lib. 3. de doctr. Chriſt. cap. 9.

Judæi, eſſe putemus. Hoc eſt, monente Auguſtino, ut figuratam illam loquutionem non accipiamus carnaliter atque ſerviliter tanquam propriam. Monet etiam ex parte altera Gaudentius, ut in ollâ cordis carnei non decoquamus ſacramentum, id eſt, ut non exiſtimemus commune illud ac terrenum eſſe, ſed ut per ignem Divini Spiritûs id effectum, quod annuciatum eſt, eredamus.

Aug. lib. 3. de doctr. Chriſt. cap. 9.

Nam (monente Auguſtino) ſicut literam ſequi, & ſigna pro rebus quæ eis ſignificantur accipere, ſervilis infirmitatis eſt: ita ſigna inutiliter interpretari, malè vagantis erroris eſt. Inutiliter enim interpretari, quid aliud eſt quàm fidem derogare verbis illis Domini, dicentis, *Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus*, adeóque os illud ipſius ſolidiſſimum infringere? Credimus igitur quod annunciatum eſt, neque illud inutiliter interpretamur: ita tamen, ut à cruditate caveamus, id eſt, ut non ſine utili interpretatione illud ſumamus. quænam autem ſit verborum illorum utilis interpretatio, & verus ſenſus, ſi quæris ex Gaudentio, accipe reſponſionem ex ipſius

Gaudentii expoſitio verborum illorum Domini; hoc eſt corpus meum: hic eſt ſanguis meus.

verbis ſuprà citatis: *Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus:* id eſt; hic panis conſecratus eſt corpus meum: hoc vinum eſt ſanguis meus: hic panis eſt ſacramentum corporis mei: hoc vinum eſt ſacramentum ſanguinis mei: hic panis eſt figura corporis mei: hoc vinum eſt figura ſanguinis mei. Nos igitur exiſtimamus commune illud ac terrenum eſſe, quod cœleſte effectum eſt per eum, qui fecit illud ſuum corpus & ſanguinem, id eſt, ſacramentum ſui corporis ac ſanguinis. Sic Gaudentius baptiſmum

Cœleſte.

etiam vocat cœleſtem, tractatu primo in Exodum. Quia ſcilicet, accedente verbo ad elementum, factum eſt ſacramentum. ut docet Auguſtinus, tract. 80. in Euang. Johannis. Nec tamen fit in baptiſmo transſubſtantiatio. Sic Irenæus; qui

Irenæus, non jam communis panis.

eſt (inquit,) à terra panis percipiens vocationem Dei, jam non communis panis eſt, ſed Euchariſtia, ex duabus rebus conſtans terrenâ & cœleſti. libro 4. adverſus hæreſes, capite 34. Quamvis enim adhuc per ſubſtantiam ſit terrenus, per ſignificationem tamen ſacramentalem jam cœleſtis eſt. nam ſacramentum eſt corporis Chriſti.

27. Jam vindicato *Gaudentio*, progredior in confirmatione majoris propoſitionis argumenti noſtri ſecundi, quòd, nimirum, conſecrata Euchariſtia ſeu ſacramentum corporis & ſanguinis Domini, ſit verus panis & verum vinum.

Chryſoſtom. Matth. 26: 29.

28. *Johannes Chryſoſtomus*, homil. 82. in Euang. Matthæi, in cap. 26. verſ. 29. exponens verba illa Domini, *Non bibam ex fructu vitis hujus, uſque in diem illum, quando ipſum bibam novum vobiſcum, in regno Patris mei;* ait, Dominum diſcipulis prædicere his verbis reſurrectionem ſuam, quam intelligit per regnum Patris ſui. Et

Tres quæſtiones.

ſubjicit tres quæſtiones; ex his Domini verbis exorientes, cum reſponſionibus. Prima quæſtio

1. Quæſtio. Reſponſio.

eſt; Cur bibit Dominus poſt reſurrectionem? Reſpondet: οὐ διὰ χρείαν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔφαγέ τε καὶ ἔπιεν [οὐδὲ γὰρ ἐδεῖτο, λοιπὸν τὸ σῶμα τούτων,] ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς ἀναστάσεως πληροφορίαν. id eſt, non indigentiæ cauſa, poſt

2. Quæſtio.

reſurrectionem comedit & bibit; (non enim egebat ampliùs corpus hiſce) ſed in confirmationem reſurrectionis. Secunda Chryſoſtomi quæſtio, petita ex verbis illis Domini, in Cœna ultima prædicentis, ſe bibiturum cum diſcipulis vinum novum in regno Patris ſui, id eſt, poſt ſuam reſurrectionem, eſt de novitate; τί δέ ἐςι καινόν; quid eſt, novum?

Reſponſio.

Reſpondet, καινῶς, τοῦτο ἐςι, ξένως, Novè, id eſt, peregrino ſeu inſueto modo: idque ſic explicat, quòd Chriſtus poſt reſurrectionem habens jam corpus incorruptibile, καὶ οὐ δεόμενον τροφῆς, comederit & biberit, non propter corporis ſui aliquam indigentiam, ſed ad pleniorem reſurrectionis ſuæ fidem faciendam.

3. Quæſtio.

Tertia quæſtio eſt; καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ὕδωρ ἔπιεν ἀναςὰς, ἀλλ' οἶνον; quare autem quum reſurrexiſſet, non aquam bibit, ſed vinum?

Reſponſio. Contra Aquarios, ſeu Hydroparaſtatas.

Reſpondet: ἄλλην αἵρεσιν πονηρὰν πρόῤῥιζον ἀνασπῶν. ἐπειδὴ γάρ εἰσί τινες ἐν τοῖς μυστηρίοις ὕδατι κεχρημένοι, δεικνὺς ὅτι καὶ ἡνίκα τὰ μυςήρια παρέδωκεν, οἶνον παρέδωκε, καὶ ἡνίκα ἀναστὰς χωρὶς μυστηρίων ψιλὴν τράπεζαν παρετίθετο, οἴνῳ ἐκέχρητο, ἐκ τοῦ γεννήματος, φησὶ, τῆς ἀμπέλȣ· ἡ ἄμπελος δὲ οἶνον, οὐκ ὕδωρ γεννᾷ. id eſt; aliam improbam hæreſin radicitus exſtirpans. Quoniam enim nonnulli aquâ in myſteriis uſi ſunt, oſtendens quod & quando myſteria tradidit, & quando, poſtquam reſurrexiſſet, abſque myſteriis nudam menſam appoſuit, uſus eſt vino, ex genimine (inquit) vitis: vitis autem vinum, non aquam, generat.

Obſervatio ex verbis Chryſoſtomi.

29. In his Chryſoſtomi verbis habes eandem verborum Domini interpretationem, quam poſuimus initio confirmationis hujus noſtri ſecundi argumenti. Nempe Dominum, ejuſque diſcipulos, in myſteriis cœnæ bibiſſe verum vinum, de uvis terrenæ vitis expreſſum. Quæ myſteria opponit Chryſoſtomus nudæ menſæ, ut ſcias vinum, quod traditur & bibitur in myſteriis, non jam eſſe commune & nudum vinum, ſed eſſe Euchariſtiam: nihilominus tamen eſſe adhuc quoad ſubſtantiam verum vinum terrenæ vitis fructum; ſicut erat illud, quod in nuda menſa, poſt reſurrectionem, bibit Dominus cum diſcipulis.

Armeniorum & hydroparaſtatarum pugnantes inter ſe errores.

30. Abuſi autem ſunt poſtea hoc Chryſoſtomi loco Armenii, inde colligentes, nefas eſſe in poculo Euchariſtico miſcere aquam vino, & neceſſarium eſſe in Euchariſtia uſum meri vini ſine aquâ. Quem eorum errorem redarguit quiniſexta Synodus, can. 32. oſtendens, Chryſoſtomum iſta ſcripſiſſe contra hæreſin Hydroparaſtatarum, τῶν ὑδροπαραςατῶν, qui pro vino ſolâ aquâ in proprio ſacrificio uſi ſunt. non autem improbâſſe aquæ cum vino miſtionem.

31. Citat ibidem quiniſexta Synodus pro ea miſtione trigeſimum ſecundum canonem Concilii Carthaginenſis tertii, inquiens; Et qui Carthagine convenerunt ſancti Patres, ſic diſertis verbis mentionem fecerunt; ut in ſanctis nihil plus, quàm corpus & ſanguis Domini offeratur, ut ipſe Dominus tradidit, hoc eſt, panis & vinum aquâ mixtum. ἵνα ἐν τοῖς ἁγίοις πλέον μηδὲν σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίȣ προσενεχθείη, ὡς αὐτὸς ὁ κύριος παρέδωκε, τȣτέςιν, ἄρτȣ καὶ οἴνȣ ὕδατι μιγνυμένȣ. Canonem illum Carthagin. recitat Gratianus, in hæc verba; In ſacramento corporis & ſanguinis Domini nihil ampliùs offeratur, quàm quod ipſe Dominus tradidit, hoc eſt, panis & vinum aquâ mixtum. Nec ampliùs in ſacrificiis offeratur, quàm de uvis & frumentis. De conſecr. diſt. 2. *In ſacramento*. Hæc etiam pro noſtra faciunt propoſitione, de pane & vino: quòd nimirum ſacrificium Euchariſtiæ ſit per ſubſtantiam panis & vinum, quamvis modo quodam ſacramentali ſit interim corpus & ſanguis Domini.

De admiſtione aquæ.

Aquæ autem modicæ admiſtio res quædam media eſt; atque adeò

in ſe neque neceſſaria, neque illicita. Vide capitis decimi quarti §. 4.

Iulius 1. Papa Romanus.

32. Simile eſt illud *Iulii* primi, Epiſcopi Romani, apud Gratianum diſt. 2. de Conſecratione, can. *Cum omne*, Cum (inquit) magiſter veritatis verum ſalutis noſtræ ſacrificium ſuis commendaret diſcipulis, nulli lac, ſed panem tantùm & calicem ſub hoc ſacramento cognoſcimus dediſſe: legitur enim in Euangelica veritate; *Accepit Jeſus panem & calicem, & benedicens dedit diſcipulis ſuis.* Ceſſet ergo lac in ſacrificando offerri: quia manifeſtum eſt, & evidens exemplum veritatis Euangelicæ illuxit, quod præter panem & vinum aliud offerri non liceat. ——— Et ideo nulli deinceps erit licitum aliud in ſacrificiis divinis offerre, niſi, juxta antiquorum ſententiam Conciliorum, panem tantùm & calicem vino & aquâ permixtum. De cætero aliter quàm cœptum eſt faciens, tamdiu à ſacrificando ceſſabit, quamdiu legitimâ pœnitentiæ ſatisfactione correctus ad gradus ſui officium redeat, quod amiſit.

Ambroſius.

33. *Ambroſius*, lib. 4. de ſacramentis, cap. 4. Tu fortè dicis: meus panis eſt uſitatus. Sed panis iſte panis eſt ante verba ſacramentorum: ubi acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. Hoc igitur adſtruamus. quomodo poteſt, qui panis eſt, corpus eſſe Chriſti? Conſecratione. ——— Ergo didiciſtis, quòd ex pane corpus fiat Chriſti, & quòd vinum & aqua in calicem mittitur, ſed fit ſanguis, conſecratione verbi cœleſtis. Hæc ille. Ecce, ſecundum doctrinam Ambroſii, panis; uſitatus (inquam) iſte panis, eſt corpus Chriſti, & vinum quod in calicem miſſum eſt fit ſanguis Chriſti. Ergo quod in Euchariſtiæ celebratione appellatur & eſt corpus Chriſti, eſt verus panis, idem ille uſitatus panis quem accepit ſacerdos ante conſecrationem: & quod appellatur & eſt ſanguis Chriſti, eſt vinum illud quod ante conſecrationem in calicem miſſum eſt. Quamvis ante conſecrationem non fuerit panis iſte corpus Chriſti, nec vinum iſtud ſanguis Chriſti; fit enim hoc conſecratione, ut qui erat nudus panis, jam ſit corpus Chriſti, & vinum fit ſanguis Chriſti. Accedente enim verbo conſecrationis factum eſt ſacramentum. Oſtendimus autem ſuprà, initio octavi capitis, inimiciſſimas tranſubſtantiationi eſſe iſtas loquutiones, panis eſt corpus Chriſti, de pane fit corpus Chriſti, ex pane fit corpus Chriſti, vinum fit ſanguis Chriſti. Nam loquutiones hæ conſervant panis ſubſtantiam, & mutationem tantùm important accidentalem. quam ſolam agnovit Ambroſius: ut patet tum ex iſtis loquutionibus, tum ex adjunctis ſimilitudinibus, quas ibidem illuſtrandæ huic rei adhibet. Vide ſuprà, capite 4. ubi de ea mutatione & converſione, quæ fit in Euchariſtia.

Supra. cap. 8. §. 5.

Auguſtinus.

34. *Auguſtinus*, tract. 26. in Euangelium Johannis. Jeſus Chriſtus corpus & ſanguinem ſuum in eis rebus commendavit, quæ ad unum aliquid rediguntur ex multis. Namque aliud in unum ex multis granis conficitur, & conſtat: aliud in unum ex multis acinis confluit. Idem lib. 3. de Trinitate cap. 10. differens de ſignis, quæ quamvis ex materia corporali, ad aliquid tamen divinitus annunciandum noſtris ſenſibus admoventur, in eis ponit panem Euchariſtiæ; ſicut (inquit,) panis ad hoc factus in accipiendo ſacramento conſumitur. ——— Sicut infantes non noverunt quod in altari ponitur, & peractâ pietatis celebratione conſumitur, unde vel quomodo conficiatur, unde in uſum religionis aſſumatur. Ergo ex mente Auguſtini, ſignum ſeu ſacramentum corporis Chriſti panis eſt, & in accipiendo ſacramento, peractâ pietatis celebratione, conſumitur panis ille corporalis ex multis granis factus, qui ante conſecrationem in altari poſitus eſt, & in uſum religionis aſſumptus. Qui igitur accipit ac conſumit ſacramentum corporis Chriſti; in accipiendo & conſumendo ſacramenta, accipit ac conſumit panem corporalem ex multis granis factum. Idem etiam Auguſtinus apud Gratianum diſt. 2. de conſecratione. can. *qui manducant*. quod videtur panis eſt, & calix, quod etiam oculi renunciant: quod autem fides poſtulat inſtruenda, panis eſt corpus Chriſti, calix ſanguis. Et can. *Corpus & ſanguinem.* Corpus (inquit,) & ſanguinem Chriſti dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece myſticâ conſecratum, rectè ſumimus ad ſalutem, in memoriam Dominicæ paſſionis: quod cum per manus hominis ad illam viſibilem ſpeciem perducatur, non ſanctificatur ut ſit tam magnum ſacramentum, niſi operante inviſibiliter Spiritu Dei: cum per hæc omnia, quæ per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operatur. Et can. *Non omnis.* Non omnis panis, ſed accipiens benedictionem, Chriſti fit corpus. Hæc Auguſtinus, qui tantum abeſt, ut cum Tranſſubſtantiariis exiſtimet, in hoc ſacramento oculos falli inani panis ſpecie, ut è contrario ad oculorum judicium provocet; ut inde evincat, panem eſſe id quod videtur: panem, inquam, ex fructibus terræ acceptum. Et hunc panem ait prece myſticâ conſecrari, & acceptâ benedictione panem hunc jam eſſe corpus Chriſti, jam eſſe ſacramentum corporis Chriſti. Speciem etiam viſibilem vocat ipſum verum panem; ait enim, ex fructibus terræ acceptum, & per manus hominis ad illam viſibilem ſpeciem perductum eſſe, antequam ſanctificetur, ut ſit tam magnum ſacramentum. at verò ante ſanctificationem fatentur ipſi adverſarii eſſe verum panem. Neque certè acceperunt homines ex terræ fructibus vacua accidentia, ſed ſubſtantialem & corporalem panem. Ineptiſſimè igitur gloſſator panem interpretatur ſpeciem panis: intelligens per ſpeciem mera accidentia, ſeu fallacem larvam. Et verba illa Auguſtini, panis eſt corpus Chriſti, ridiculâ metamorphoſi nequiter transformat, id eſt, (inquit,) ſub ſpecie panis latet corpus Chriſti. Hac tam inverecunda licentiâ quidlibet ex quolibet effeceris, eamque facilè in favorem erroris ſui arripient hæretici illi, qui dicunt, corpus Chriſti intelligendum eſſe phantaſma & ſimulacrum corporis, non ſubſtantiale corpus. Sed iſtam depravationem apertiſſimè reſpuunt ac refellunt clariſſima ipſius Auguſtini verba, jam citata. Quibus ait, ſumi ad ſalutem à nobis panem ex fructibus terræ acceptum, & prece myſticâ conſecratum, factumque jam corpus Chriſti. His verbis evidentiſſimè docet, eſſe verum ſubſtantialem panem, qui conſecratur & fit corpus Chriſti, & acceptâ benedictione eſt corpus Chriſti. nempe, ut alibi monet idem pater, ſacramentum corporis Chriſti ſecundùm quendam modum corpus Chriſti eſt. epiſt. 23.

Quod etiam oculi renunciant.

Vide ſuprà, §. 23.

Vide infra, §. 39. & 40.

Gloſſatoris parexegeſis. Vide ſupra lib. 2. cap. 2.

Cyrill. Alexander. fragmenta panis.

35. *Cyrillus* Alexandrinus, lib. 4. in Euang. Joannis, cap. 14. ait, Chriſtum credentibus diſcipulis fragmenta panis dediſſe, dicentem, *accipite & manducate; hoc eſt corpus meum.*

Fulgentius.

36. *Fulgentius*, lib. de fide, ad Petrum Diaconum, cap. 19. Cui [unigenito Deo Verbo] nunc, id eſt, tempore Novi Teſtamenti, cum Patre & Spiritu Sancto, cum quibus illi eſt una Divinitas, ſacrificium panis & vini, in fide & charitate, ſancta Eccleſia Catholica per univerſum orbem terræ offerre non ceſſat. ——— In iſto

Sacrificium panis & vini.

autem

autem ſacrificio gratiarum actio atque commemoratio eſt carnis Chriſti, quam pro nobis obtulit; & ſanguinis, quem pro nobis idem Deus effudit. In his Fulgentii verbis habes ſacrificium panis & vini Euchariſticum, & veri illius propitiatorii ſacrificii carnis & ſanguinis Chriſti, à Chriſto in paſſione pro nobis ſemel oblati, commemorativum. Exſtat hic Fulgentii liber etiam in operibus Auguſtini, tom. 3.

Gennadius. Vinum. Matth. 26: 29.

37. *Gennadius*, Epiſcopus Maſſilienſis, lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, cap. 75. Vinum fuit in redemtionis noſtræ myſterio, cum dixit, *Non bibam amodo de hoc genimine vitis.*

Iſidorus Hiſpal.

38. *Iſidorus*, Hiſpalenſis Epiſcopus, lib. 1. de Eccleſiaſticis officiis, capite 18. Panis enim, quem frangimus, corpus Chriſti eſt, qui dicit; *Ego ſum panis vivus*, &c. vinum autem ſanguis ejus eſt: & hoc eſt quod ſcriptum eſt; *Ego ſum vitis vera.* Sed panis, quia confirmat corpus, ideò corpus Chriſti nuncupatur; vinum autem, quia ſanguinem operatur in carne, ideo ad ſanguinem Chriſti refertur. Hæc autem duo ſunt viſibilia; ſanctificata tamen per Spiritum Sanctum, in ſacramentum divini corporis transeunt. Hæc Iſidorus. Quæ propoſitionem noſtram tam evidenter confirmant, ut exegeſi non indigeant.

Alcuinus.

39. *Albinus Flaccus Alcuinus*, libro de officiis divinis, capite de celebratione Miſſæ, & ejus ſignificatione. Oratur Deus, ut oblationem ſuis altaribus impoſitam, & tantis precibus commendatam, ipſe per virtutem Spiritus Sancti ita perfectam Euchariſtiam accipiat, ut in omnibus ſit benedicta. ——— Sit quoque rationabilis, ut quamvis de ſimplicibus terræ frugibus ſumta, benedictionis potentiâ efficiatur corpus & ſanguis Filii Dei. ——— Hoc corpus, hic ſanguis, non in ſpicis, ſed in ſacramentis colligitur: & conſecratione myſticus fit nobis, non naſcitur. Et ille quidem panis, & illud vinum per ſe irrationabile eſt: ſed orat ſacerdos, ut ille rationabiliter tractatus, & ab omnipotente Deo conſecratus, rationabilis fiat, tranſeundo in corpus Filii ejus. ——— Myſterium eſt, quod aliud videtur, & aliud intelligitur. Quod videtur, ſpeciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet ſpiritualem. Sed cum myſterium ſit; unde corpus & ſanguis Chriſti dicitur? Conſulens omnipotens Deus infirmitati noſtræ, qui non habemus uſum comedere carnem crudam, & ſanguinem bibere, facit ut priſtina remaneant formâ illa duo munera, & eſt in veritate corpus Chriſti & ſanguis, ſicut ipſe dicit. In his Alcuini verbis veritas non opponitur myſterio, aut ſacramento, ſed in eo aſſeritur: opponitur autem mendacio & falſitati. Quemadmodum ſuprà Gaudentius, Neſcit (inquit) mendacium Veritas, credamus cui credidimus. Et Auguſtinus epiſt. 23. Nonne (inquit) ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo? & tamen in ſacramento, omni die populis immolatur, nec utique mentitur, qui interrogatus eum reſponderit immolari. Verè igitur dictum ab Alcuino, myſterium hoc in veritate eſſe corpus & ſanguinem Domini; quia hoc ipſe dicit Dominus mentiri neſcius. Eſt (inquam) corpus illud de Virgine natum. ſed veritate myſticâ, figuratâ, & ſacramentali; non veritate ſermonis proprii, & identitatis ſubſtantialis. hujuſmodi enim veritas de rebus diſparatis, quales ſunt panis & caro, vinum & ſanguis, eſt impoſſibilis. Et hunc eſſe genuinum ſenſum verborum Alcuini; patet: ait enim panem & vinum de frugibus terræ ſumta, benedictionis potentiâ effici corpus & ſangui-

Non in ſpicis, &c.

nem Domini. Hoc in ſermonis proprietate abſurdum eſt, ipſis fatentibus Tranſſubſtantiariis; ut docuimus, ſuprà, cap. 8. ait, hoc corpus, hunc ſanguinem, non in ſpicis, ſed in ſacramentis colligi; conſecratione enim myſticum fieri nobis, non naſci: quæ verba contra Manichæos dicuntur; deſumta enim ſunt ex Auguſtini lib. 20. contra Fauſtum Manichæum, cap. 13. ubi oſtendit Auguſtinus diſcrimen inter blaſphemam fabulam Manichæorum, & ſacramentum catholicorum: Manichæi enim nugabantur, in omnibus eſcis, etiam non conſecratis, Chriſtum ligatum apponi. Noſter autem panis (inquit Auguſtinus) & calix non quilibet, quaſi propter Chriſtum in ſpicis & in ſarmentis ligatum, ſicut illi deſipiunt, ſed certâ conſecratione myſticus fit nobis, non naſcitur. Proinde quod non ita fit, quamvis ſit panis & calix, alimentum eſt refectionis, non ſacramentum religionis. Hæc ibi Auguſtinus. Idem ergo panis & calix, qui naſcitur nobis alimentum refectionis, conſecratione myſticus fit nobis, id eſt, fit nobis ſacramentum religionis. At certè proprium Chriſti corpus ſemel natum eſt nobis, non conſecratione fit. Non fit (inquam) in ſeipſo, ſed in ſacramento, id eſt, panis fit ſacramentum corporis Chriſti; ſicut quondie immolatur non in ſeipſo, ſed in ſacramento, quod ſacramentum appellationem accipit corporis Chriſti, & ſecundùm quendam modum eſt corpus Chriſti. ut docet Auguſtinus epiſt. 23. Hanc autem loquutionem, corpus Chriſti fit, rejiciunt in hoc negotio ipſi Tranſſubſtantiarii, tanquam in ſermonis proprietate falſam, ut oſtenſum ſuprà cap. 8. Ait Alcuinus, panem illum, qui per ſe irrationabilis eſt, fieri rationabilem, tranſeundo in corpus Filii Dei. Non igitur tranſit amiſſione ſuæ ſubſtantiæ, ut ſomniant Tranſſubſtantiarii; ſed rationabilitatis acceptione, per ſui conſecrationem: hoc eſt, quod erat alimentum duntaxat refectionis corporalis, tranſit in ſacramentum religionis & eſcam ſpiritualem: ſeu, ut loquitur Iſidorus, tranſit in ſacramentum divini corporis. Atque ita (ut monet ex Auguſtino Alcuinus) aliud in hoc myſterio videtur, aliud intelligitur: & quamvis quod videtur, ſpeciem habeat corporalem, id eſt, (ipſo monente Auguſtino ibidem) ſit panis, quod *Vide ſuprà §. 34.* etiam oculi renunciant, quod intelligitur, tamen fructum habet ſpiritualem. Hæc ex Auguſtino deprompta ſunt. vide ipſius verba Auguſtini, apud Bertramum, libro de corpore & ſanguine Domini. & apud Gratianum, diſtinctione ſecunda, de Conſecratione, canone, *qui manducant.* Quod videtur (ait ibi Auguſtinus) panis eſt, & calix: quod etiam oculi renunciant. quod autem fides poſtulat inſtruenda, panis eſt corpus Chriſti: calix ſanguis. Iſta ideo dicuntur ſacramenta; quia in eis aliud videtur, & aliud intelligitur. Quod videtur ſpeciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet ſpiritualem. Hæc Auguſtinus.

Quod videtur, ſpeciem habet corporalem.

Quod intelligitur fructum habet ſpiritualem.

De tranſitu panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti vide ſupra, cap. 4. §. 8.

40. Non ajunt Auguſtinus & Alcuinus, ſpeciem præ ſe fert corporis, ſed ajunt, ſpeciem habet corporalem: ſpeciem pro vero pane dicunt; ut docuimus ſuprà, capite tertio. Neque dici poteſt ſpecies corporalis, niſi ſit ſubſtantia corporalis. Quod autem intelligitur & ſignificatur, eſt res ſacramenti, quam qui manducant & bibunt, ſpiritu inebriantur: ut docet Ambroſius, libro quinto, de ſacramentis, capite tertio. qui viſibilem cibum ſpiritualiter intelligunt, ſpiritaliter eſuriunt, ſpiritaliter guſtant, ii ſpiritaliter ſatiantur. ut monet Auguſtinus, tractatu vigeſimo ſexto, in Evangelium Johannis. Ita autem tranſeunt panis & vinum in corpus & ſanguinem Chriſti, ut in priſtina remaneant formâ, id eſt, eandem retineant ſpeciem corporalem, nec ab ea recedant:

remanent ergo ibi adhuc panis & vinum, quæ munera ſunt etiam corpus & ſanguis Domini: ſicut ipſe dixit. non quòd ibi ſit cruda caro comedenda loco panis, & ſanguis bibendus loco vini; horret etenim iſta noſtra infirmitas: ſed quia per uſitata iſta & jam ſanctificata munera, infirmitatem noſtram perducere vult Deus ad rem ſacramenti, non dente premendam, ſed fide amplectendam, quæ non ventris, ſed mentis cibus eſt. Ex pane (inquit Ambroſius) corpus fit Chriſti, & vinum fit ſanguis conſecratione verbi cœleſtis. ſed forte dicis: ſpeciem ſanguinis non video. Sed habet ſimilitudinem. Sicut enim mortis ſimilitudinem ſumſiſti; ita etiam ſimilitudinem pretioſi ſanguinis bibis, ut nullus horror cruoris ſit, & pretium tamen operetur redemtionis. Didiciſti ergo, quia quod accipis, corpus eſt Chriſti. Hæc Ambroſius, libro quarto, de ſacramentis, capite quarto. Nempe, (ut monet Auguſtinus, epiſtolâ vigeſimâ tertiâ,) ſi ſacramenta quandam ſimilitudinem earum rerum, quarum ſacramenta ſunt, non haberent; omnino ſacramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudine plerunque etiam ipſarum rerum nomina accipiunt. Hæc Auguſtinus. Obſerva etiam in verbis Ambroſii, modò recitatis, fideles ore corporis bibere non ipſum proprium Chriſti ſanguinem, ſed ejus ſimilitudinem: ſicut non ſumunt ore corporeo ipſam mortem, vel corpus mortuum; ſed ejus ſimilitudinem.

De ſimilitudine, vide etiam ſupra, cap. 4. §. 8. & cap. 5. & lib. 9. cap. 1. §. 19.

41. Sic autem accipienda eſſe Alcuini verba, quemadmodum ea expoſuimus, liquet ex eis quæ ſtatim ſubjicit, loco jam citato; Sciendum verò (inquit Alcuinus) quod eundem calicem Dominici ſanguinis niſi mixtum aquâ offerre non licet; quia vinum fuit in redemtionis noſtræ myſterio, cum ait, ***non bibam amodo de hoc genimine vitis.*** Ecce Alcuinus poſt conſecrationem ait eſſe adhuc vinum. Remanent igitur illa duo munera in priſtina forma, id eſt; in priſtina naturâ remanet panis & vinum. Quomodo igitur tranſeunt in corpus & ſanguinem Chriſti? Reſpondeo, ipſius Alcuini verbis, quæ aliquanto poſt ſubjungit; Creata (inquit) & ſuis conſpectibus oblata ſanctificat Deus, ut quæ erant ſimplex creatura, fiant ſacramenta. Vivificat, ut ſint myſteria vitæ. Benedicitque omni benedictione cœleſti, & gratiâ accumulat. Hæc Alcuinus. Conveniunt hæc cum verbis illis Theodoreti, dialogo primo; ſymbola quæ videntur, appellatione corporis & ſanguinis honoravit; non naturam mutans, ſed gratiam naturæ adjiciens. Quod igitur ait Alcuinus, vivificari panem & vinum, non ita intelligendum eſt, ac ſi ex inanimatis fierent res animatæ; ſed vivificantur, ut ſint myſteria vitæ, id eſt, ut ſint myſtica & efficacia, ſeu vivifica inſtrumenta gratiæ in vitam æternam, eis, qui dignè communicant. ſic ſermo Dei dicitur vivus, & efficax. Hebr. 4: 12. Quamvis infideles nullam inde vitam percipiant.

Matth. 26: 29.

Quomodo tranſeant panis & vinum in corpus & ſanguinem Chriſti.

Hebr. 4: 12.

42. Et omnino rectè illud dictum eſt à *Ruperto*, Abbate Tuitienſi; lib. 2. de divinis officiis cap. 9. Cum (inquit) ſacrificium in ora fidelium ſacerdos diſtribuit, panis & vinum abſumitur & tranſit; partus autem Virginis cum unito ſibi Verbo Patris, & in cælo & in hominibus integer permanet, & inconſumtus. Sed in illum, in quo fides non eſt, præter viſibiles ſpecies panis & vini, nihil de ſacrificio pervenit. Quemadmodum Aſinus ad lyram, cum irrationales aures arrigit, ſonum quidem audit; ſed modum cantilenæ non percipit. Et paulò pòſt, ait, Eos qui ſine fide manducant, comedere quidem viſibilem panem ſacrificii, qui de terra crevit; inviſibilem verò panem, qui de cœlo deſcendit, à corde ſuo, non credendo, repellere: & hos Chriſtum occidere, quia vitam à vivificato ſejungunt, & dentibus ſuis mortuum laniant corpus ſacrificii; atque per hoc reos eſſe corporis & ſanguinis Domini. Poſtea addit; non eſſe requirendam in Euchariſtiæ ſacrificio vitam Chriſti animalem, ſeu carnalem, quæ quinque ſenſibus fungitur, viſu, auditu, guſtu, odoratu, & tactu: Dominum enim dixiſſe, *carnem non prodeſſe quicquam.* Non igitur in hoc ſacrificio carnem Chriſti, quam crucifixerunt Judæi, vel concidi & devorari; ſicut olim fiebat de carne agni Paſchalis: nec integram vivamque abſorberi, ſicut cetus maris viventem abſorbuit Jonam. Nihil enim profuturam, ſed ſacrilegam fore, iſtiuſmodi comeſtionem. Deinde de vita ſpirituali ſubjungit hæc verba; Solam ergo vitam ſpiritualem in ſacrificio nobis adminiſtrare ſapientiam ejus decebat; & noſtræ neceſſitati expediebat: quæ eſt ſanctificatio & benedictio, miſericordia & veritas, juſtitia & pax. Hæc autem ejus vita ſpiritualis, ſic eſt in corpore ſacrificii abſque ejus vita animali; quomodo lux Solis, abſque calore ejus, in corpore lunæ nobis repræſentatur. Hæc Rupertus Tuitienſis, loco citato.

Rupertus Abbas Tuitienſis.

In illum, in quo fides non eſt, præter viſibiles ſpecies panis & vini, nihil de ſacrificio pervenit.

Joan. 6: 63.

43. Cardinalis Baronius ad annum Domini milleſimum centeſimum, undecimum numero nono, Epitomes Spondanianæ, fatetur quidem Rupertum hunc ſuo ſeculo famâ celebrem, viriſque piis ac doctis charum; unum tamen in eo errorem reprehendit, quod aſſeruerit, in Euchariſtia ita ineſſe verè ipſum integrum corpus & ſanguinem Chriſti, ut tamen ſubſtantia panis & vini etiam integra remaneret. At ob hanc de panis vinique ſubſtantia aſſertionem laudandus potiùs Rupertus. Nam aſſertio eſt catholica, eamque ante Rupertum aſſeruerunt jam inde ab Apoſtolorum temporibus antiqui orthodoxi Patres: ut liquet ex eorum teſtimoniis ſuperiùs citatis, & inferius citandis: & ante illos Patres eadem fuit aſſertio Apoſtoli Pauli; ***Quotieſcunque enim comederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis***, &c. 1 Corinth. 11: 26, 27, 28. & ante Apoſtolum id ipſum aſſeruit Chriſtus, ***non bibam amodo de hoc genimine vitis.*** Matth. 26: 29. Prior verò pars aſſertionis de præſentia Chriſti in Euchariſtia, quam ut ſanam & orthodoxam amplectitur Baronius, non eſt accipienda tanquam Ruperti, in ſenſu Baroniano: nunquam enim Rupertus concedebat corporalem & localem proprii corporis & ſanguinis Chriſti præſentiam, ſub vel cum ſpeciebus panis & vini; qualem imaginantur Tranſſubſtantiarii, vel qualem Ubiquitarii. Ait quidem, huic ſacramento ineſſe veritatem carnis & ſanguinis, valentem nos efficere concorporales unigenito Filio Dei. libro ſecundo, de Sapientia, capite vigeſimo quartò, citante Illyrico in catalogo teſtium veritatis, libro decimo quarto. Sed hoc myſticè, non propriè intelligendum eſſe, patet ex eo quod dicat, non eſſe in corpore hujus ſacrificii vitam Chriſti animalem, ſed ſolam ſpiritualem: nec hanc quidem inhæſivè, ſed repræſentativè; quemadmodum lux Solis abſque calore ejus in corpore Lunæ nobis repræſentatur. libro ſecundo, de divinis officiis, capite nono. Et prius eodem libro, capite ſecundo. Unum (inquit) idemque Verbum, unus idemque Deus ſurſum eſt in carne, hic in pane. idcirco rurſum ejuſdem libri capite nono, ait; in illum, in quo fides non eſt, præter viſibiles ſpecies panis & vini, nihil de ſacrificio pervenire. Partum autem Virginis cum unito ſibi Verbo Patris, & in Cœlo & in hominibus fidelibus integrum permanere, & inconſumtum. Nempe in cœlo corporaliter & localiter videri poteſt.

Cardinalis Baronii judicium de Ruperto Tuitienſi.

Defenſio Ruperti.

1 Cor. 11: 26, 27, 28.

Matth. 26: 29.

in

in hominibus autem fidelibus habitat per fidem. *Expoſitio integritatis.* Illud de corporis & ſanguinis Chriſti integritate, etiam ſophiſticè à Baronio proponitur. Nam Rupertus intelligit, non diſcerpi, comminui, & conſumi in celebratione Euchariſtiæ ipſum Chriſtum; ſicut conſumuntur panis & vinum. At præter hanc incolumitatem aliud inſuper intendit Cardinalis Baronius, nempe ut Chriſtum præbeat communicantibus, quamvis indignis, etiam ſub unâ ſpecie, carnaliter degluriendum: ſicut cetus maris viventem abſorbuit Jonam. Quod quam à Ruperti mente alienum ſit, declarant ipſius verba ſuperiùs citata.

Chriſtus eſt in ſacramento ſymbolicè & repræſentativè, quatenus pro nobis paſſus & mortuus eſt. 44. Obſerva etiam hanc diſtinctionem; Chriſtus qui jam integer eſt, & glorioſus, eſt in ſacramento, ſymbolicè & repræſentativè: non tamen quà integer, & glorioſus, repræſentatur nobis in ſacramento; ſed qua olim fractus corpore, & effuſo ſanguine moriens pro nobis in paſſione. *Hoc eſt* (inquit) *corpus meum, quod pro vobis frangitur; hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis effunditur.* Et hanc celebrationem nobis imperavit in recordationem ipſius, id eſt, interprete Apoſtolo Paulo, cum commemoratione ſeu annunciatione mortis ipſius. Propterea etiam diſcreta ſunt corporis & ſanguinis ſymbola; ſicut olim in Chriſti paſſione ſanguis à corpore per effuſionem disjunctus fuit. Hinc ipſa Euchariſtia ſacrificium dicitur, licet incruentum: quia eſt μνήμη ἀντὶ θυσίας, eſt ἀνάμνησις θυσίας, eſt ſacramentum memoriæ, eſt immolatio Chriſti non in ſeipſo, ſed in ſacramento: ut loquuntur Euſebius & Chryſoſtomus & Auguſtinus. ideo Rupertus Tuitienſis vocat quotidianas Salvatoris noſtri exſequias, libro ſecundo de divinis officiis, capite decimo. *Suprà cap. 9. §. 16. & 20. & 21.*

Hæc obſervatio facit contra mutilationem ſacramenti, & contra ubiquitatem & corporalem manducationem. Hæc obſervatio oſtendit, quam ineptè Transſubſtantiarii, obtentu concomitantiæ, calicem populo putaverint adimi poſſe. Ubiquetatis etiam, omniſque corporalis manducationis carnis Chriſti, detegit vanitatem. Nam in rei proprietate, non nunc, ſed olim in paſſione, ſanguis Chriſti fuſus exſiſtebat ſeorſùm à corpore, ex quo emanavit; talis autem in Euchariſtia à nobis bibitur, fide ad paſſionem recurrente. Non ut rurſum Chriſtus immoletur in ſeipſo, ſed ut in ſacramento crebra fiat unicæ illius propitiatoriæ oblationis ſymbolica repræſentatio, & renovata commemoratio, & fructuoſa fideliter communicantibus applicatio. Sic defenſa eſt nobis illa Ruperti aſſertio de ſubſtantia panis & vini, adverſus accuſationem Baronianam.

Bellarminus Rupertum inſimulat erroris, ac ſi Deum impanatum, ſeu panem à Deo Verbo hypoſtaticè aſſumi docuiſſet. 45. Inclementiùs eidem Ruperto jam mortuo barbam vellicat Cardinalis Bellarminus; qui odio illius aſſertionis, aliam adverſus Rupertum, & quidem atrocem, criminationem intendit. libro tertio de Euchariſtia, capite undecimo, & capite decimo quinto, & libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, ubi virum hunc & vitæ ſanctimoniâ & ſacrarum literarum peritiâ præclarum, (hoc enim ornatur elogio in frontiſpicio operis ſui de divinis officiis, in editione Pariſienſi Hinorpiani auctam, bibliothecæ Patrum) neque unquam in ullo Concilio erroris notarum, odioſâ fœdi erroris ac deteſtandæ hæreſeos aſpergine maculare ſatagit; ac ſi Rupertus exiſtimaſſet, panem hypoſtaticè aſſumi à Deo Verbo, non ſecus atque aſſumta eſt humana natura, ut non ſolùm Deus incarnatus ſed æquè propriè etiam impanatus dici poſſit. idcirco illos Ruperti libros de divinis officiis cenſet proſcribendos.

Ruperti vindicia contra Bellarminianam criminationem. 46. At certè iniquo odio aſſertionis illius, de ſubſtantia panis & vini poſt conſecrationem manente, in hanc præcipitem calumniam abreptus eſt Bellarminus. quid enim huic errori affine dixit Rupertus, quod non eiſdem, aut ſimilibus, verbis ab aliis orthodoxis dictum eſt? Citat ipſe Bellarminus, libro tertio de Euchariſtia, capite decimoquinto, Cyprianum, Remigium Remenſem, Theodoretum, Gelaſium, Haymonem, Damaſcenum. Ex quorum tamen verbis non minùs duris, quàm ſunt Ruperti, ait errorem hunc non poſſe deduci. Fas etiam ſit Ruperto, coram æquis judicibus verba ſua interpretari. Objicit ei Bellarminus, quod exiſtimaverit panem, dum conficitur Euchariſtia, non converti in corpus Chriſti, ſed à Deo Verbo perſonaliter aſſumi; ut jam habeat Chriſtus duo corpora Deitati & inter ſe hypoſtaticè unita, nempe carneum, & panaceum. At hæc mens Ruperti non fuit. Ait quidem Rupertus, ſimiliter unum Deum & olim carnem de Maria Virgine ſumſiſſe, & nunc de altari ſalutarem hoſtiam accipere: libro ſecundo de divinis officiis, capite ſecundo. Et hac quidem ſimilitudine utuntur multi orthodoxi Patres; qui tamen mentem ſibi ſanam eſſe demonſtrant. Audiamus igitur, quo ſenſu utatur hac ſimilitudine Rupertus, eodem capite: De ſancto, (inquit,) altari Chriſtus Dominus panem ipſum & vinum, in corpus & ſanguinem ſuum transferendo ſuſcipit, eâdem virtute, eâdem potentiâ vel gratiâ, quâ noſtram de Maria Virgine carnem ſuſcipere potuit, quomodo voluit. Hæc ibi. Non igitur hypoſtaticè ſuſcipit panem, ſicut olim carnem; ſed tantum eâdem virtute, potentiâ, vel gratiâ ſeu conſtanti hominum dilectione, panem myſticè transfert in corpus ſuum, & vinum in ſanguinem ſuum, & ſic transferendo ſuſcipit: non autem eodem planè modo vel gradu ſuſceptionis, quo olim carnem ſuſcepit, quam in ſuam Deitatem non tranſtulit. Quamvis utrobique modus hic ſervetur, quòd ſicut Deus Verbum aſſumſit humanitatem non deſtruendo eam, ſed Deitati ſuæ eam hypoſtaticè uniendo: ſic in Euchariſtia idem Deus panem aſſumit myſticè in ſacramentum corporis ſui, & vinum in ſacramentum ſanguinis ſui, non deſtruendo panem & vinum; ſed ea ſanctificando, & cum corpore & ſanguine ſuo myſticè conjungendo, ut ſignum cum re ſignificatâ.

Simile. 47. Hanc panis cum carne Chriſti, & vini cum ſanguine myſticam & ſacramentalem, ſeu ſymbolicam, conjunctionem illuſtrat Rupertus haud inconcinnâ ſimilitudine, lib. 2. de divinis officiis, cap. 9. Panem (inquit,) cum ſua carne, vinum cum ſuo jungebat ſanguine. Quemadmodum in corporeis ſenſibus menti & corpulento aëri media lingua intervenit, & utrumque conjungens unum ſermonem efficit; quo in antes dimiſſo, id quod audibile eſt, citò abſumitur & tranſit: ſenſus autem ſermonis & in dicente & in eo qui audit, integer permanet & inconſumtus: Sic Verbum Patris carni & ſanguini, quem de utero Virginis aſſumſerat, & pani ac vino, quod de altari aſſumſit, medium interveniens, unum ſacrificium efficit, quod cùm in ora fidelium ſacerdos diſtribuit, panis & vinum abſumitur & tranſit, partus autem Virginis cum unito ſibi Verbo Patris, & in cœlo & in hominibus integer permanet, & inconſumtus. Sed in illum, in quo fides non eſt, &c. reliqua habes ſuperiùs citata, §. 39. Conſidera nunc partes hujus ſimilitudinis; Deus Verbum ut cauſa efficiens aſſimilatur linguæ: caro & ſanguis Chriſti, conceptui mentis; panis & vinum, corpulento aëri; Euchariſtiæ ſacrificium, ſermoni aut vocabulo, conferuntur. Et quemadmodum ſermo bifa-
riam

Digitized by Google

riam auditur, vel quoad ſolum ſonum aut vocem, nempe à non intelligentibus, vel etiam quoad ſenſum ſive mentis conceptum illum, cui ſignificando adhibitus eſt, quomodo auditur ab intelligentibus, & priore modo auditur ſolâ corporis aure, poſteriore autem modo auditur etiam aure animi: ſic Euchariſtiæ ſacrificium ſumiturà non credentibus ſolo ore corporis, & in hos nihil de ſacrificio ingreditur præter viſibiles ſpecies panis & vini; à credentibus autem ſumitur etiam ore cordis, id eſt, fide: & hi comedunt etiam rem ſacramenti, nempe ipſum Chriſti corpus pro eis fractum, & ejus ſanguinem bibunt pro eis fuſum. Ariſtoteles, libro de interpretatione, capite 1. ait, ἔςι τὰ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα, id eſt, quæ ſunt in voce, ſunt ſymbola paſſionum quæ ſunt in anima; & mox eadem vocat σημεῖα conceptuum animæ. Et capitibus ſequentibus, nomen, verbum, orationem definit per hoc commune genus, quod unumquodque horum ſit φωνὴ σημαντικὴ κατὰ συνθήκην, vox ſignificans ex inſtituto. Non enim eſſe nomen aliquod, aut verbum, aut ſermonem φύσει, naturâ, ἀλλ' ὅταν γένηται σύμβολον, ſed quando fit ſymbolum. ſic etiam ſacramenta: non enim quilibet panis, ſed benedictionem accipiens fit corpus Chriſti: atque ut benedictione fiat corpus) Chriſti, id eſt, ſacramentum corporis Chriſti, ipſe Chriſtus Deus libere inſtituit, & potenter perficit. quemadmodum etiam ſermo eſt ſymbolum, ſive ſignum noëmatis: ſic panis Euchariſtiæ eſt ſymbolum, ſive ſignum, corporis Chriſti; & vinum Euchariſtiæ eſt ſymbolum, ſive ſignum, ſanguinis Chriſti. Et quemadmodum ſermonis vocalis cum mentis concepto conjunctio non eſt ὑποςατικὴ, vel (ut ita dicam) ſuppoſitalis; ſed συμβολικὴ, & σημαντικὴ, ſymbolica, & ſignificativa: ſic etiam conjunctio panis & vini Euchariſtiæ cum carne & ſanguine Chriſti. quam etiam aliâ, ſuperius memoratâ, ſimilitudine, ſumtâ à Sole & Lunâ, illuſtrat Rupertus.

Suprà, §. 39.

Bellarmini objectio contra Rupertum.

48. Denique ut clarè cernas, quàm incautè Rupertum erroris illius inſimulet Bellarminus, de aſſumtione panis hypoſtaticâ; audi, quid idem Rupertus dicat de Eccleſia: quæ eſt corpus Chriſti, non hypoſtaticè, ſed myſticè unitum Chriſto capiti. Objicit adverſus Rupertum Bellarminus, quod dicat (libro ſecundo de divinis officiis, capite ſecundo) panem & carnem Chriſti, quæ ſunt duo corpora, eſſe unum, propter unitatem Verbi aſſumentis, Reſpondeo. 1. diſſerit Rupertus de unitate ſacrificii: unitas (inquit) Verbi unitatem efficit ſacrificii. Et ait, unum corpus eſſe quod in cruce pependit, & quod in ſancto altari oblatum, quotidie nobis ipſam innovat paſſionem Domini. nempe unitate myſticâ, per conjunctionem illam myſticam & relativam ſigni ac rei ſignificatæ. 2. Audi verò, quid ibidem dicat de Eccleſia; Cum autem (inquit) Eccleſia quoque corpus ſit Chriſti, propter ejuſdem Verbi vel Spiritûs unitatem; nam eundem Spiritum Chriſti idemque in ſe manens habet Verbum Dei, quod univit ſe carni de carne Virginis Mariæ. Num hinc colliget Bellarminus, tam ſtupidum fuiſſe Rupertum, ut ſomniaverit conjunctionem hypoſtaticam (propriè dictam) Chriſti & Eccleſiæ? Aut etiam Rupertus (libro ſecundo de divinis officiis, capite duodecimo.) Panis & vini ſubſtantiam Chriſto ſedenti ad dextram Patris veraciter eſſe concorporatam. nempe myſticè: ut ſignum conjungitur rei ſignificatæ; ſicut ex ipſo Ruperto ſuprà docuimus. Idem verò ſcribit de Eccleſia, capite undecimo ejuſdem libri, quòd ſit cum ſuo capite Chriſto una perſona, quod Chriſtus atque Eccleſia in perſonæ convenerint unitatem. Et tamen, ſi quis ad calumniam

Reſponſio pro Ruperto.

proclivis, hinc colligeret, Ruperto viſum eſſe, aſſumi, à Deo Verbo Eccleſiam unione hypoſtatica, propriè dictâ, quomodo aſſumta ab eo eſt caro de utero Virginis, facilè ex ipſo Ruperto refelleretur.

De officio æqui lectoris.

49. Non eſt prudentis & ingenui lectoris, ex emphaticis aut impropriis ſcriptoris alicujus dictis ſenſum aliquem abſurdum exſculpere, menti ſcribentis repugnantem; quando verba admittunt æquiorem interpretationem & ſaniorem ſenſum. Libros autem illos de divinis officiis, quos obelo confodiendos judicat Bellarminus, dedicavit Rupertus Cunoni, tunc temporis Epiſcopo Ratiſponenſi, qui, cum Friderico Archiepiſcopo Colonienſi, magno ſemper in pretio habuit Ruperti opera; eaque tanquam orthodoxa utrique probata ſunt: ut legere eſt in epiſtola Ruperti ad Cunonem, quæ præmittitur operi de divinis officiis. quamvis non ſuſceperimus præſtanda omnia, quæ ab illius ſeculi ſcriptoribus tradita ſunt; nobis tamen impræſentiarum ſatis eſt, Rupertum à craſſi illius erroris labe, qua eum iniquè gravat Bellarminus, vindicaſſe, tum ratione, tum auctoritate tantorum virorum: quibus in hoc argumento plus tribuendum, quàm Bellarmino, utpote non ſolùm antiquioribus, ſed etiam ab iniquo partium ſtudio remotioribus.

Cuno Epiſc. Ratiſponenſis. Fridericus Epiſc. Colonenſis.

Walafridus Strabo.

50. *Walafridus Strabo*, (Ruperto antiquior) libro de rebus Eccleſiaſticis, capite decimo ſexto. Chriſtus corporis & ſanguinis ſui ſacramenta in panis & vini ſubſtantiâ diſcipulis tradidit. & ea in commemorationem ſanctiſſimæ ſuæ paſſionis celebrare perdocuit. Et ibidem; Congruum genus ſacrificii Dominus noſter, ſacerdos verus, in corporis & ſanguinis ſui myſterium providere dignatus eſt; ut videlicet, ſicut Melchiſedech ante circumciſionem & legis cerimonias, vivens ex fide, panem & vinum legitur obtuliſſe: ita ipſe Dominus, Pontifex factus ſecundùm ordinem, non Aaron, ſed Melchiſedech, juſtus, & juſtificans eum qui ex fide eſt, poſt expletionem legis, eaſdem ſpecies ſacrificii fidelibus ſuis tradidit. Nec dubitemus nos, ſine operibus legis, juſtificari per fidem: dum illos imitamur libertate fidei & devotionis, quos ſine ſervitute legis coactivâ, Deo cognoſcimus placuiſſe per fidem. Obſerva, Walafrido eaſdem ſpecies eſſe eandem ſpecie ſubſtantiam panis & vini, licet non eandem numero. Cogit me effrons adverſariorum inſcitia, vel projecta impudentia, hoc ſæpius lectori inculcare de ſpeciebus; ne propter novitios ſenſus, qui ſub antiquis vocabulis inverecundè à vanis ſophiſtis obtruduntur, eripi ſibi ejuſmodi veterum teſtimonia pueriliter patiatur. Idem Walafridus, eodem libro capite decimo ſeptimo. Igitur (inquit) cum ipſe Filius Dei dicat; *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus*: ita intelligendum eſt, eadem redemtionis noſtræ myſteria, & verè eſſe corpus & ſanguinem Domini, ut illius unitatis perfectæ, quam cum capite noſtro, jam ſpe, poſtea re, tenebimus, pignora credere debemus. Inde & ſacramenta, à ſanctificatione vel ſecreta virtute, dicuntur. In his verbis habes agnitionem veritatis effati illius Dominici, *hoc eſt corpus meum; hic eſt ſanguis meus*, cum hac interpretatione: hæc ſunt pignora unitatis illius perfectæ, quam mecum, jam ſpe, poſtea re, tenebitis: hæc ſunt ſacramenta corporis & ſanguinis mei. Et nota, Walafridum interpretationem ſumere à natura ſacramentorum, quæ communis eſt omnibus ſacramentis. Idem auctor, cap. 18. ejuſdem libri; vino, ſanguinis Dominici myſterium celebratur. Hæc Walafridus Strabo.

Species.

Ioan. 6:55.

Pignora. Sacramenta.

Florus.

15. *Florus magiſter* (qui tempore Caroli Calvi floruit) in ſua exegeſi, ſive expoſitione Miſ-

ſæ,

Digitized by Google

ſæ, in illa verba [*qui pridie quam pateretur*, &c.] quod autem (inquit) de pane ait, *accipite & manducate.* ——— Totum ergo, quod in hac oblatione Dominici corporis & ſanguinis agitur, myſterium eſt: Aliud enim videtur, aliud intelligitur. quod videtur, ſpeciem habet corporalem; quod intelligitur, fructum habet ſpiritualem. —— vinum fuit redemtionis noſtræ myſterium, cum ait; *Non bibam amodo de hoc genimine vitis.* ——— Apoſtolus ait; *quoties enim mandacabitis panem hunc, & calicem bibetis; mortem Domini annunciabitis, donec veniat.* Illius ergo panis & calicis oblatio, mortis Chriſti eſt commemoratio & annunciatio: mortis enim Chriſti commemoratio, eſt charitatis ejus commendatio; qua tantum dilexit nos, ut moreretur pro nobis. Hæc Florus.

52. Atque ita jam copioſè & luculenter confirmata eſt minor propoſitio ſecundi noſtri argumenti: nempe, ſacramentum Euchariſtiæ, poſt conſecrationem, eſſe adhuc verum panem & verum vinum, non minus quàm erat ante conſecrationem.

Epilogus ad duo prima argumenta noſtra.

53. In his deprehenſi anguſtiis Tranſſubſtantiani, pro ſe quique diverticula trepide circumſpectant, & deſultoriæ flexibus inconſtantiæ elabi conantur. ſed fruſtra ſunt cum ſuis ludis & dolis: facilè enim omne illis effugium intercluditur. Euchariſtiam Patres appellant figuram, ſymbolum, imaginem, ſacramentum proprii corporis & ſanguinis Domini. Occinunt iſti, de meris pani vinique accidentibus, ſubjecto poſt conſecrationem deſtitutis, hæc eſſe intelligenda. Monſtramus, etiam poſt conſecrationem, panem & vinum. Hic conſilii inopes diverſos tentant exitus, &

Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus:

aliis panem & vinum interpretantibus ipſam Chriſti carnem ipſumque ejus ſanguinem; aliis ad accidentia recurrentibus. Conjunge duo noſtra ſuperiùs propoſita argumenta; & utrumque effugium eis protinus eripies. Nam, panis & vinum, quæ ſunt figura, imago, ſacramentum proprii corporis & ſanguinis Chriſti, non ſunt ipſum proprium Chriſti corpus, & proprius ejus ſanguis. Et rurſum; figura illa & imago, quæ eſt verus panis & verum vinum; terreni, inquam, fructus, cujuſmodi obtulit Melchiſedek, & cujuſmodi comedit ac bibit Chriſtus, in menſa nuda, ſine myſteriis, imò quæ eſt ſubſtantia panis & vini, neque eſt ipſum proprium Chriſti corpus, neque merum accidens, aut merorum accidentium congeries. quamvis autem hæc duo argumenta contra tranſſubſtantiationem, ex Patribus hactenus allata, monſtrum hoc validè proſternant; non abs re tamen erit, jam proſtratum aliis inſuper argumentis proterere.

Caput XI.

Tertium argumentum ex Patribus, contra tranſſubſtantiationem.

Sacramentum Euchariſtiæ eſt cibus viſibilis, nutriens noſtra corpora.

Syllogiſmus.

Cibus viſibilis qui nutrit noſtra corpora, & tranſit in corporis noſtri ſubſtantiam, non eſt ipſum proprium Chriſti corpus: at ſacramentum Euchariſtiæ poſt conſecrationem, eſt cibus viſibilis qui nutrit noſtra corpora, & in corporis noſtri tranſit ſubſtantiam: ergo.

Majoris propoſitionis confirmatio.

2. Probatur major. Proprium corpus Chriſti non eſt corruptibilis cibus ventris: at cibus viſibilis nutriens corpora noſtra, &c. eſt corruptibilis cibus ventris: ergo cibus viſibilis nutriens corpora, &c. non eſt proprium Chriſti corpus. Item, cibus hujuſmodi viſibilis corporaliter miſcetur noſtræ ſubſtantiæ: at corpus Chriſti non miſcetur corporaliter noſtræ ſubſtantiæ. Ergo. Item; corpus Chriſti non amittit per manducationem communicantium propriam formam; at cibus iſtiuſmodi amittit propriam formam. Ergo. Item, corpus Chriſti non animatur animabus noſtris; at cibus talis animatur animabus noſtris; tranſit enim in ſubſtantiam animatorum corporum noſtrorum. Ergo. Item, cibus viſibilis cernitur à nobis oculis corporeis; at Chriſti corpus non cernitur à nobis oculis corporeis, nempe quamdiu hic peregrinamur, abſentes jam à Domino.

3. *Cyprianus*, ſerm. de cœna Domini. Ut ad veritatem, cujus corpus ſacramenta ſunt, ſincerior pateret acceſſus, uſque ad participationem Spiritûs. Non quod uſque ad conſubſtantialitatem Chriſti, ſed uſque ad ſocietatem germaniſſimam ejus hæc unitas perveniſſet. Solus quippe Filius Patri conſubſtantialis eſt, nec diviſibilis, nec partibilis ſubſtantia Trinitatis. Noſtra verò & ipſius conjunctio, nec miſcet perſonas, nec unit ſubſtantias: ſed affectus conſociat, & confœderat voluntates.

4. *Auguſtinus*, tract. 50. in Euang. Johan. Habuit illum Eccleſia ſecundùm præſentiam carnis paucis diebus: modò fide tenet, oculis non videt. Item, ſerm. 28. de verbis Domini. Non iſte panis, qui vadit in corpus; ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit. Et ſerm. 33. de verbis Domini. Nolite parare fauces; ſed cor. ——— Non quod videtur; ſed quod creditur, paſcit.

5. Argumentum noſtrum procedit etiam contra figmentum de meris accidentibus: non enim ſunt cibus viſibilis, nutriens noſtra corpora, & tranſiens in corporis noſtri ſubſtantiam.

Confirmatur minor.

6. Accedo nunc ad confirmationem minoris propoſitionis; quòd nimirum, ſacramentum Euchariſtiæ, poſt conſecrationem fit hujuſmodi cibus. Hanc minorem propoſitionem confirmabimus teſtimoniis Catholicorum Patrum.

Juſtinus Martyr.

7. *Juſtinus* Martyr, prope finem ſecundæ Apologiæ: Non enim ut communem panem, neque communem potum [οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον, οὐδὲ κοινὸν πόμα] iſta ſumimus: ſed quemadmodum per Verbum Dei caro factus Jeſus Chriſtus Servator noſter, & carnem & ſanguinem ſalutis noſtræ cauſa habuit; ſic & eam, in qua per precationem verbi ab ipſo profecti gratiæ actæ ſunt, alimoniam, unde ſanguis & carnes noſtræ per mutationem nutriuntur, [τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφὴν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν] incarnati illius Jeſu carnem & ſanguinem eſſe, edocti ſumus. Et paullò ſuperiùs: diſtribuunt unicuique præſentium, ut participet eum, in quo gratiæ actæ ſunt, panem, & vinum, & aquam. [μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος.] Juſtinus poſt conſecrationem vocat panem, & vinum, & aquam. & ne ſuſpiceris eum ſomniare mera accidentia; aut quicquam aliud præter verum ſubſtantialem panem, de granis frumenti confectum, verumque vinum & aquam: ſubjicit, mutari iſta in carnem & ſanguinem noſtrum, per modum alimoniæ; atque ita, hac alimonià nutriri noſtras carnes, noſtrumque ſanguinem. Et tamen hoc ipſum alimentum edocti ſumus eſſe corpus & ſanguinem

Chriſti. ipſe enim Chriſtus hoc dixit. ſacramento tribuens appellationem rei ſignificatæ.

Bellarmini cavillatio.

8. Quamvis adeò perſpicua ſint Juſtini verba, ut nullum cavillo locum relinquant; audet tamen Bellarminus, pro ſua impudentia, inverecundè tricari. libro 2. de ſacramento Euchariſtiæ, cap. 4. ubi hujus argumenti violentiam declinare bifariam ſatagit. 1. ait illa Juſtini verba [ex quo carnes noſtræ per mutationem aluntur] eſſe periphraſin panis, ex quo conficitur Euchariſtia, ut ſit ſenſus: Cibus ille, ex quo carnes noſtræ ali ſolent, cùm prece myſticâ conſecratur, efficitur corpus Chriſti. Neque obſtat, (inquit) quod Juſtinus prius meminerit conſecrationis, quàm dicat ex eo cibo ali carnes noſtras: nam non dicit ipſe, ex pane conſecrato ali carnes noſtras, ut adverſarius contendit; ſed dicit, per conſecrationem cibum illum, ex quo carnes noſtræ aluntur, fieri corpus Chriſti. Hæc eſt prior Bellarmini reſponſio. qua concedit, nutritionem intelligi corporalem mortalis ſubſtantiæ corporis noſtri; ſed fingit, eam à Juſtino non tribui pani conſecrato. Ita ei placuit in aperta luce oculos claudere.

Ejuſdem refutatio.

Certè Juſtinus, poſtquam dixiſſet, diſtribui ſingulis participanda conſecratum panem & vinum & aquam [ἀπὸ τοῦ εὐχαριϛηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος,] ait, hoc alimentum appellari Euchariſtiam, [καὶ ἡ τροφὴ αὕτη καλεῖται παρ' ἡμῖν εὐχαριϛία.] quod (inquit) nulli alii participare licitum eſt [ἧς οὐδενὶ ἄλλῳ μετασχεῖν ἐξόν ἐϛιν] quam veram eſſe doctrinam noſtram credenti, & lavacro propter remiſſionem peccatorum atque in regenerationem abluto, & ita viventi ut Chriſtus tradidit. Non enim ut communem panem, neque communem potum, iſta ſumimus: [ταῦτα λαμβάνομεν:] ſed quemadmodum, &c. Hoc eſt alimentum, quod intelligit Juſtinus, nempe panis & vinum εὐχαριϛηθέντα, & uno vocabulo, Euchariſtia: cujus participationem non cuivis concedi ait; propterea quòd hoc conſecratum alimentum [εὐχαριϛηθεῖσα τροφὴ] ex quo ſanguis & carnes noſtræ aluntur, ſint caro & ſanguis Chriſti. ubi apertiſſimè profitetur Juſtinus alimento hoc conſecrato, quod Euchariſtia appellatur, quodque extraneis, quia caro & ſanguis Chriſti eſt, negatur, ali ſanguinem & carnes noſtras.

Detegitur ac refellitur alia fraus Bellarmini.

9. Deinde obſerva aliam Bellarmini fraudem, licet inutilem. fingit Juſtinum dicere, per conſecrationem, cibum illum ex quo carnes noſtræ aluntur, fieri corpus Chriſti. Certè hoc ſi dixiſſet Juſtinus, infeſta tamen eſſet ea oratio tranſſubſtantiationi, cui inimica eſt hæc loqutio; Panis fit corpus Chriſti: ut docuimus ſuprà, capite octavo. Juſtinus autem ait, conſecratum illud alimentum, ex quo ſanguis & carnes noſtræ aluntur, eſſe [εἶναι] carnem & ſanguinem Chriſti. quo quid tranſſubſtantiationi inimicius dici potuit? propterea cane pejus & angue oderunt Tranſſubſtantiatii hanc loqutionem; panis eſt corpus Chriſti, vinum eſt ſanguis Chriſti. Clarius Juſtinus ait, alimentum conſecratum, quo ſanguis & carnes noſtræ nutriuntur, eſſe carnem & ſanguinem Chriſti. Certè propriè non eſt, ergo impropriè, ſacramentum tantæ rei, ipſius rei vocabulo nuncupatur. ut docet Auguſtinus, epiſt. 23.

Vide ſupra, cap. 8. §. 1.

Aliud Bellarmini effugium.

10. Hâc non ſucceſſit Bellarmino, aliâ igitur viâ rem aggreditur: & dicit, non eſſe novum apud veteres, ut Euchariſtia dicatur alere corpora noſtra. Sed non intelligere Patres nutritionem mortalis ſubſtantiæ corporis noſtri: ſic enim (inquit) facerent Euchariſtiam cibum ventris, non mentis, quo nihil abſurdius fingi poteſt. ait igitur, eos intelligere, per Euchariſtiam ali corpora noſtra ad immortalitatem, id eſt, ſuſcipere ex contactu carnis Chriſti vim quandam, ſeu diſpoſitionem, ad glorioſam reſurrectionem, & vitam immortalem. Et huc allegat verba Domini Johan. 6. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam; & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die.* Ioan. 6:54.

Eripitur Bellarmino iſtud effugium.

11. Hic verò magno niſu ſtrenuè nugas agit, & multis ſe implicat abſurditatibus. Nam. 1. Oſtium qua exeat non inveniens, contradictionis ligone parietem perfodere conatur: prius enim ſaſſus, intelligi nutritionem corporalem mortalis noſtræ carnis; nunc repente idipſum negat. ita inops animi eſt, & exſors conſilii, in in hoc tam perplexo rerum ſuarum ſtatu. 2. Poſtquam ſeipſum flagellavit, ſanctos etiam Patres illiberali gravat calumniâ, ac ſi Euchariſtiam facerent cibum ventris, non mentis, ſi intellexerint, Euchariſtia ali mortalem ſubſtantiam corporis noſtri. at inepta eſt illatio iſta Bellarmiana; Euchariſtia paſcit corpus corporaliter: ergo non eſt ſpiritualis eſca animæ. Perinde ac ſi diceres: baptiſmus corpus exterius tangit & abluit: ergo cor & animam interius non abluit. Euchariſtia ſumitur ore corporis corporaliter: ergo non ſumitur ore animæ ſpiritualiter. quanto rectiùs Auguſtinus? accedit (inquit) verbum ad elementum, & fit ſacramentum, etiam ipſum tanquam viſibile verbum. Nam & hoc utique dixerat, quando pedes diſcipulis lavit; *qui lotus eſt, non indiget, niſi ut pedes lavet, ſed eſt mundus totus.* Ioan. 13: 10. Unde iſta tanta vinus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo? non, quia dicitur; ſed, quia creditur. tractatu octogeſimo in Euangelium Johannis. Et tractatu vigeſimo ſexto diſtinguit in Euchariſtia, cibum viſibilem, corporalem, à cibo inviſibili ſpirituali: ſacramentum à virtute & à re ſacramenti. viſibile ſacramentum ait manducari foris, premi dente, eſcam eſſe corporalem; rem autem ſacramenti, eſcam eſſe ſpiritualem, quæ manducatur intus, in corde, per fidem: credere enim in Chriſtum, eſſe manducare panem vivum. Et propter virtutem ſpiritualem, ac ſimilitudinem ſacramentalem, idem Pater ait, ſacramenta accipere appellationem earum rerum, quarum ſacramenta ſunt. epiſt. 23. unde illa Apoſtoli Pauli verba, *Petra autem erat Chriſtus*, ſic exponit: Petra Chriſtus in ſigno; verus Chriſtus in Verbo & carne. 1 Cor. 10: 4. tractatu 26. in Euangelium Johannis, ideo viſibilem cibum, ut proſit ad vitam ſpiritualem, monet eſſe ſpiritualiter intelligendum, ſpiritualiter guſtandum. Idem dicit ſerm. 33. de verbis Domini. Nolite parare fauces; ſed cor. Num dicemus eum contradicere Domino, jubenti comedere, & bibere, utique faucibus corporis? abſit! Sed interpretatur verba Domini; ita videlicet eſſe manducandum cibum iſtum viſibilem corporaliter, ut eum ſimul intelligas, eſurias, guſtes ſpiritualiter, quantum ad ſacramenti virtutem ſpiritualem & rem ſacramento ſignificatam. Alioquin (ut loquitur idem Auguſtinus, tractatu vigeſimo ſexto in Euang. Johan.) proculdubio nec manducas ſpiritaliter carnem Chriſti, nec bibis ejus ſanguinem; licet carnaliter, & viſibiliter, premas dentibus ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti: ſed magis tantæ rei ſacramentum ad judicium tibi ipſi manducas, & bibis; quia immundus præſumſiſti ad Chriſti accedere ſacramenta, quæ aliquis non dignè ſumit, niſi qui mundus eſt. Tunc autem (inquit idem Pater, ſerm. 2. de verbis Apoſtoli) vita unicuique erit corpus & ſanguis Chriſti, ſi, quod in ſacramento viſibiliter ſumitur, in ipſa veritate ſpiritaliter manducetur, ſpiritaliter bi-

Secunda pars noſtra reſponſionis contra iſtud cavillum Bellarmini.

Auguſtinus.

bibatur. Nempe, ſicut loquutus eſt de petra; ſic etiam, Euchariſtia Chriſtus in ſacramento, verus Chriſtus in Verbo & in carne. Viſibiliter & corporaliter ſumitur ac nutrit ſacramentum, cujus veritas Chriſtus non niſi ſpiritualiter ſumitur, ac nutrit. Ei reſpectu hujus veritatis ſacramentum ſerviens ei, appellatur non ventris, ſed mentis cibus: ſicut de ſalvifico baptiſmo dicit Apoſtolus Petrus, quod *ſit non depoſitio ſordium carnis, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio ad Deum.* 1 Petr. 3: 21. Nempe non propter ſe fit ea corporis ablutio; ſed ut, operante Deo, aqua corpus tingat, & cor abluat. ſic non propter ventrem, & vitam caducam, inſtitutus eſt uſus cibi terreni & viſibilis ſacramenti Euchariſtiæ; ſed ut per iſta corporalia admoneatur, & elevetur, animus ad participationem ſpiritualem cibi cœleſtis & inviſibilis. Sicut autem ſtolidiſſimè inſaniret, qui ex verbis illis Petri inferret, non eſſe baptiſmo lavandum corpus: ſic non minus ineptus eſt Bellarminus contendens, non nutriri ſacramento Euchariſtiæ mortalem ſubſtantiam corporis noſtri; quia dicitur non ventris, ſed mentis, cibus. Et iniquiſſimè gravare nititur ſanctos Patres hac abſurditate, quod Euchariſtiam fecerint non mentis ſed ventris cibum, ſi exiſtimaverint eâ ali mortalem ſubſtantiam corporis noſtri. Neutiquam enim ſequitur. imò tantum abeſt ut ſumtio ac nutritio corporalis excludat ſpiritualem, ut ex oppoſito ſacramentum hoc non proſit cuiquam, ad pabulum mentis, niſi ſumenti ore carnis. Etſi enim res ſacramenti habetur etiam abſque uſu ſacramenti; nullus tamen ſacramento alitur, niſi eo utens, ſicut Dominus mandavit. quin & celebriores ſcholaſtici doctores fatentur, communicantes nutriri corporaliter; licet de nutrimento iſto inter ſe diſceptent: ut poſtea videbimus.

1 Petr. 3: 21.

Vide inferius, §. 25. & ſeq.

12. Tertiò, inverecundus in ſanctos Patres, ſcholaſticis etiam debet Bellarminus ludibrium: dum ait, corpora noſtra ex contactu carnis Chriſti in Euchariſtia ſuſcipere vim quandam, &c. Patres enim & Scholaſtici docent, carnem Chriſti in Euchariſtia non tangi tactu corporeo, ſed ſolo fidei tactu: qui tactus eſt ſpiritualis, non corporalis; mente, non carne. neque ullo corporeo ſenſu eam à nobis percipi. Auguſtinus ait; nos nihil ab iſtis exterioribus ſenſibus in Domino carpſimus. ſerm. 73. de verbis Domini. Et alibi; quid eſt, tetigit [Chriſtum,] niſi credidit? tract. 26. in Euangelium Johannis. Item; ſic in ſe credi voluit Jeſus, hoc eſt, ſic ſe ſpiritaliter tangi. —— Aliter non rectè tangitur, id eſt, aliter non rectè in eum creditur. tractatu 121. in Euangelium Johannis. Non enim corporali tactu Chriſtum, ſed fide tangimus. inquit Ambroſius in Commentario in cap. 24. Lucæ. Item; Stephanus in terris poſitus, Chriſtum tangit in Cœlo. Ambroſius ſerm. 56. Corpus Chriſti (inquit Thomas) ſecundùm modum eſſendi, quem habet in hoc ſacramento, neque ſenſu, neque imaginatione perceptibile eſt; ſed ſolo intellectu, qui dicitur oculus ſpiritualis. 3. parte, quæſt. 76. artic. 7. idem docet Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 10. part. 2. art. 2. qu. 2. & alii.

Tertia pars reſponſionis noſtræ contra errorem Bellarmini.

Auguſtinus.

Ambroſius.

Scholaſtici. Vide ſupra, c. 2. §. 4. & inf. c. 17. §. 1. & §. 3.

13. Quarto, non contentus Bellarminus ſuâ contumeliâ, & Patrum injuſtâ criminatione, & ſcholaſticorum inimicitiâ, audet tandem impiâ temeritate abuti ſacroſanctis Domini verbis, quæ 6. cap. Johannis protulit, non de manducatione ſacramenti, aut ſacramentali, ſed de ſpirituali manducatione rei ipſius, cujus ſacramentum eſt. ut rectè interpretatur Auguſt. tract. 26. in Euang. Johannis. ubi verba illa à Bellarmino citata exponens: qui ergo (inquit) non manducat ejus carnem, nec bibit ejus ſanguinem, non habet in ſe vitam: & qui manducat ejus carnem, & bibit ejus ſanguinem, habet vitam æternam. —— Hujus rei ſacramentum, id eſt, unitatis corporis & ſanguinis Chriſti, alicubi quotidie, alicubi certis intervallis dierum, in Dominica menſa præparatur, & de menſa Dominica ſumitur, quibuſdam ad vitam; quibuſdam ad exitium. Res verò ipſa, cujus & ſacramentum eſt, omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicunque ejus particeps fuerit. Hæc ibi. Intelligitur ergo manducatio ſpiritualis, ſive cum uſu ſacramenti, ſive extra ejus uſum: at Patres, quando dicunt Euchariſtiam eſſe cibum viſibilem, qui nutrit noſtra corpora, & in corporis tranſit ſubſtantiam, loquuntur de ſacramento, quod corporaliter manducatur.

Quarta pars reſponſionis noſtræ contra errorem Bellarmini. Joan 6: 54.

Auguſtinus.

Menſa Dominica.

14. Denique, etſi fatendum eſt, ſacramentum corporis Chriſti dici, & ſecundùm quendam modum eſſe corpus Chriſti; (ut docet Auguſtinus, epiſt. 23.) adeóque eſſe panem vivum, eſcam ſpiritualem, vivificatricem totius hominis in reſurrectionem & vitam æternam; qui enim ſacramentum dignè ſumit, is ſimul accipit inviſibiliter rem ſacramenti, quam quicunque manducat, habet vitam æternam: quando tamen ſacramento vel appellatio rei ipſius, vel ejuſdem operatio, tribuitur; ſicut cum baptiſmus appellatur lavacrum regenerationis, & ſalvare dicitur; & Euchariſtia panis cœleſtis appellatur, & conferre dicitur immortalitatem; id totum non niſi ſymbolicè & organicè intelligendum eſt de ſacramento; propriè autem de re ſacramenti. ſic Euangelium dicitur *potentia Dei ad ſalutem omni credenti:* quia eſt ſonans ſignum & organum efficax ex Dei inſtitutione & benedictione: proprie autem potentia Dei ad ſalutem credenti eſt Chriſtus Jeſus, Euangelio annunciatus: ut docet Apoſtolus, 1 Corinth. 1: 24. quemadmodum etiam in ſacramentis res quæ eſt ſignum, puta panis, pignus eſt rei ſignificatæ, puta corporis Chriſti: ita conjunctio fidelium corporalis cum ſigno, ſignificat conjunctionem eorundem ſpiritualem cum re ſignificata. Ideo rectè *Walafridus Strabo*, ſacramentum in uſu, ut oportet, intuens, panem & vinum Euchariſtiæ quæ ſumimus, appellat pignora illius unitatis perfectæ, quam cum capite noſtro, jam ſpe, poſtea re, tenebimus. lib. de rebus Eccleſiaſticis, cap. 17. atque adeò ipſa corporalis perceptio ſigni, ac temporalis nutritio carnis ex perceptione ſigni, ſignificat fidelibus perceptionem ſpiritualem rei ac nutritionem ſpiritualem ex re ſignificata, in beatam immortalitatem. Ideo fidelibus communicantibus rectè dicimus; hic panis eſt eſca illa vivifica, cujus virtute vitam habetis æternam, & reſurgent ultimo die corpora veſtra ad beatam immortalitatem. Nam hæc præſtat corpus Chriſti, cujus hic panis eſt ſacramentum. quod inſtitutum eſt non propter effectum temporalem, quem naturaliter exſerit in corporibus etiam indignorum, ſed propter effectum ſpiritualem & permanentem, quem (ut loquitur Cyprianus) virtus divina fortiùs operatur. Et adeſt veritas ſigno, & Spiritus ſacramento, ut & ipſis rerum efficientiis gratiæ dignitas pateat. ſerm. de unctione Chriſmatis, & aliis ſacramentis. ait ibi de ea unctione; Non hæc medendis corporibus eſt unctio inſtituta: quia ſanctificatis elementis iam non propria natura præbet effectum, ſed virtus Divina potentiùs operatur, ſed adeſt veritas ſigno, &c. id ipſum intelligi vult de aliis ſacramentis. Et tamen ſcimus, oleum illud non amittere naturam ſuam, aut naturalem operationem. dicit hoc igitur reſpectu rei ſignificatæ, & finis propter quem inſtituta ſunt ſacramenta, qui eſt ſpiritualis. quem intuens Irenæus, à corporali nutritione carnis noſtræ ex Euchariſtia ſumit argumentum contra

Quinta pars reſponſionis noſtræ contra parexegeſin Bellarmin.

1 Corinth. 1: 24.

Auctor operis de cardinalibus operibus Chriſti, quod Cypriano tribuitur,

Irenæus,

Digitized by Google

Gnoſticos, pro reſurrectione & immortalitate carnis noſtræ; quomodo autem (inquit) dicunt carnem, in corruptionem devenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & ſanguine alitur? lib. 4. cap. 34. nempe alitur Euchariſtiâ, quæ ſacramentaliter eſt corpus & ſanguis Domini; unde nobis pignus eſt immortalitatis. Eodem ſenſu dixit Chryſoſtomus, communicantes ἅψασθαι διὰ γλώττης τῶν σαρκῶν αὐτοῦ, Linguâ tangere ſeu manducare carnes ipſius, nempe Chriſti. in 1 ad Corinth. cap. 11. prope finem ſermonis 27. Nam panis Euchariſtiæ eſt ſecundùm quendam modum caro Chriſti.

Chryſoſtomus.

Nutritionis ſpiritualis perfectio non eſt æſtimanda ex quantitate ſeu mole externi ſymboli.

15. Notandum autem, perfectionem nutritionis ſpiritualis non eſſe æſtimandam ex quantitate, ſeu mole, cibi corporalis & viſibilis; ſed ex perfecta virtute cibi ipſius cœleſtis, cujus ſacramentum eſt cibus viſibilis, licet exiguus. Non enim in magnitudine, ſed in natura ſigni, ejuſdemque ſignificatione ex inſtitutione divina, cernitur analogia ſacramentalis: neque requiritur inter ſacramentum & rem ſacramenti paritas dimenſiva, aut æqualitas operationum, ſed ſimilitudo proportionalitatis; de qua monebamus ſuprà, cap. 5. Si quis autem corporalem famem ac ſitim juſto epulo pellere avet, eum Apoſtolus in privatas ædes amandat, ad comedendum & bibendum. 1 Corinth. 11: 22. Propterea Auguſtinus; Nolite (ait) parare fauces, ſed cor. Inde commendata eſt iſta cœna. Ecce credimus in Chriſtum, cum fide accipimus. In accipiendo novimus, quid cogitemus. Modicum accipimus, & in corde ſaginamur. Non ergo quod videtur, ſed quod creditur, paſcit. ſermone 33. de verbis Domini.

1 Corinth. 11:22.

16. Subjiciam nunc alia Patrum teſtimonia, propoſitionem minorem tertii hujus argumenti noſtri corroborantia; quòd, nimirum, ſacramentum Euchariſtiæ ſit cibus viſibilis, nutriens noſtra corpora, & in corporis noſtri ſubſtantiam tranſiens.

Irenæus.

17. *Irenæus*, lib. 4. adverſus hæreſes, cap. 34. Quomodo autem conſtabit eis, cum panem in quo gratiæ actæ ſunt, corpus eſſe Domini ſui, & calicem ſanguinis ejus; ſi non ipſum fabricatoris mundi Filium dicant? ——— quomodo autem rurſus dicunt, carnem in corruptionem devenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & ſanguine alitur? ergo aut ſententiam mutent, aut abſtineant offerendo, quæ prædicta ſunt. Noſtra autem conſonans eſt ſententia Euchariſtiæ, & Euchariſtia rurſus confirmat ſententiam noſtram. offerimus enim ei, quæ ſunt ejus, congruentur communicationem & unitatem prædicantes carnis & ſpiritûs. quemadmodum enim qui eſt à terra panis, percipiens vocationem Dei, jam non eſt communis panis, ſed Euchariſtia, ex duabus rebus conſtans; terrenâ & cœleſti: ſic & copora noſtra percipientia Euchariſtiam, jam non ſunt corruptibilia, ſpem reſurrectionis habentia. Et lib. 5. non multò poſt initium libri, pag. 439. editionis Pariſienſis apud Vivantium Gualtherot, anno Domini 1545. Et quoniam membra ejus ſumus, & per creaturam nutrimur; Creaturam autem ipſe nobis præſtat, ſolem ſuum oriri faciens, & pluens, quemadmodum vult. Eum calicem qui eſt creatura, ſuum corpus confirmavit, ex quo noſtra auget corpora. quando ergo & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti; ex quibus augetur & conſiſtit carnis noſtræ ſubſtantia. quomodo carnem negant capacem eſſe donationis Dei, qui eſt vita æterna, quæ ſanguine & corpore Chriſti nutritur, & membrum ejus eſt, ——— quæ de calice, qui eſt ſanguis ejus, nutritur, & de pane, qui eſt corpus ejus, augetur. Hæc Irenæus. qui manifeſtiſſimè docet, mortalem hanc ſubſtantiam corporum noſtrorum nutriri & augeri de calice & pane Euchariſtiæ, id eſt; de creatura illa, quam Deus ex terra per Solem & pluviam produxit; quæ quoniam per Dei benedictionem jam eſt Euchariſtia & communicatio corporis & ſanguinis Chriſti, atque adeò ſecundùm quendam modum eſt corpus & ſanguis Chriſti, ideo nobis certum pignus eſt reſurrectionis corporum noſtrorum in vitam æternam.

Euchariſtia, ex duabus rebus conſtans; terrenâ & cœleſti.

Obſervatio ex verbis Irenæi.

18. *Cyprianus*, ſerm. de cœn. Dom. Potus & eſus ad eandem pertinent rationem, quibus ſicut corporea nutritur ſubſtantia, & vivit, & incolumis perſeverat; ita vita ſpiritus hoc proprio alimento nutritur, & quod eſt eſca carni, hoc animæ eſt fides: quod cibus corpori, hoc verbum ſpiritui; excellentiori virtute peragens æternaliter, quod agunt alimenta carnalia temporaliter & finaliter.

Auctor operis de cardinalibus operibus Chriſti.

19. *Auguſtinus*, tractatu 26. in Evangelium Johannis. Manducavit manna & Moyſes, manducavit manna & Aaron, manducavit manna & Phinees, manducaverunt ibi multi qui Domino placuerunt, & mortui non ſunt. quare? quia viſibilem cibum ſpiritaliter intellexerunt, ſpiritaliter eſurierunt, ſpiritaliter guſtaverunt, ut ſpiritaliter ſatiarentur. Nam & nos hodie accepimus viſibilem cibum: ſed aliud eſt ſacramentum, aliud eſt virtus ſacramenti. ———Omnes eandem eſcam ſpiritalem manducaverunt. Spiritalem utique eandem, nam corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud: ſpiritalem verò, quam nos. His verbis Auguſtinus agnoſcit, panem & calicem Euchariſtiæ eſſe cibum viſibilem & corporalem, ſicut erat manna.

Auguſtinus.

Viſibilem cibum ſpiritaliter guſtaverunt.

Corporalem alteram.

20. *Iſidorus* Hiſpalenſis, lib. 1. de Eccleſiaſticis officiis, cap. 18. Panis quem fragimus, corpus Chriſti eſt, qui dicit, *Ego ſum panis vivus*, &c. Vinum autem ſanguis ejus eſt: Et hoc eſt quod ſcriptum eſt, *Ego ſum vitis vera*. Sed panis, quia confirmat corpus, ideo corpus Chriſti nuncupatur: vinum autem, quia ſanguinem operatur in carne, ideo ad ſanguinem Chriſti refertur. Hæc autem duo ſunt viſibilia: ſanctificata tamen per Spiritum Sanctum, in ſacramentum divini corporis tranſeunt. hæc Iſidorus.

Iſidorus Hiſpal.

Panis Euchariſticus confirmat corpus, & vinum ſanguinem operatur in carne.

21. *Rabanus Maurus*, libro 1. de inſtitutione Clericorum, cap. 31. Aliud eſt ſacramentum, aliud virtus ſacramenti. Sacramentum enim ore percipitur, virtute ſacramenti interior homo ſatiatur. Sacramentum in alimentum corporis redigitur, virtute autem ſacramenti æterna vita adipiſcitur. ——— Sicut ergo in nos id convertitur, cum id manducamus & bibimus: ſic & nos in corpus Chriſti convertimur, dum obedienter & piè vivimus. ——— Iſte panis cor hominis confirmat: iſte quidem de terra naturæ noſtræ productus eſt. Iſtudque vinum lætificat cor hominis, quod ex vite vera proceſſit. Nec enim aliud ex vite, quàm vinum, naſci poteſt. Ergo quia panis corpus confirmat, ideo ille corpus Chriſti congruenter nuncupatur. Vinum autem ſanguinem operatur in carne, ideo ad ſanguinem Chriſti refertur. Hæc autem duo ſunt viſibilia; ſanctificata tamen per Spiritum Sanctum, in ſacramentum divini corporis tranſeunt. Hæc Rabanus.

Rabanus Maurus.

Sacramentum in alimentum corporis redigitur, & in nos convertitur.

22. *Bertramus*, lib. de corpore & ſanguine. §. *Hinc etiam*. Ex his (inquit) omnibus, quæ ſunt hactenus dicta, monſtratum eſt, quòd corpus & ſanguis Chriſti, quæ fidelium ore in Eccleſia percipiuntur, figuræ ſint ſecundùm ſpeciem viſibilem: at verò ſecundùm inviſibilem ſubſtantiam,

Bertram.

tiam,

Secundum viſibilem creaturam corpus paſcunt.

tiam, id eſt, divini potentiam Verbi, corpus & ſanguis verè Chriſti exſiſtunt. Unde ſecundùm viſibilem creaturam corpus paſcunt; juxta verò potentioris virtutem ſubſtantiæ, mentes fidelium & paſcunt, & ſanctificant. Et §. *Iam nunc.* Iſte panis ſecundùm hoc quod videtur, quod corporaliter ſumitur, quod dente premitur, quod fauce glutitur, quod receptaculo ventris ſuſcipitur, carnem paſcit morituram, nec aliquam ſubminiſtrat incorruptionem, neque dici verè poteſt, ut quicunque hunc manducaverit, non morietur in æternum. Et hoc enim, quod ſumit corpus, corruptibile eſt, nec ipſi corpori poteſt præſtare, ne moriatur in æternum. Hæc ibi.

Rupertus.

23. *Rupertus*, Abbas Tuitienſis, lib. 2. de divinis officiis, cap. 9. Igitur his pariter ex rebus ſacrificium nobis conſtruit Pontifex ſummus, quibus totus homo vegetatur, id eſt, ex verbo Dei, in quo vivit homo, & ex terræ fructibus, quibus ſolùm vivit corpus, his duntaxat qui omnium primi ſunt. Panis enim eorum, quæ ad eſum; vinum eorum, quæ ad potum pertinent, primum eſt.

Diſſentiunt inter ſe Tranſſubſtantiarii.

24. His auctoritatibus diſſipantur omnes tranſſubſtantiariorum verſutiæ. Miſerabili autem conflictatione inter ſe hac de re diſceptant. Unâ enim falſa hypotheſi admiſſâ, error errorem trahit, & diverſis ambagibus palantes ludit.

1. Opinio.

25. Quidam dixerunt, ſacramentum hoc non verè nutrire corpus, & converti in ſubſtantiam corporis humani, ſed tantùm refocillare quadam ſenſuum immutatione: ſicut homo confortatur ex odore cibi, & inebriatur ex odore vini. Hanc opinionem referunt, atque ut falſam rejiciunt, ac refellunt, Thomas 3. part. quæſt. 77. art. 6. in corpore articuli. Et Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 12. part. 1. art. 2. quæſt. 1. talis enim refectio non diu ſufficit homini, cujus corpus propter continuam deperditionem reſtauratione indiget: & tamen homo diu ſuſtentari poſſet, ſi hoſtias & vinum conſecratum ſumeret in magna quantitate. unde conſtat, hæc converti in ſubſtantiam nutriti, adeóque verè nutrire. Præterea per eandem rationem poſſunt converti in corpus humanum, per quam poſſunt in aliam ſubſtantiam quæ ex eis generatur. Ad ſenſum autem conſpici poteſt, ſpecies ſacramentales, in ignem projectas, comburi & converti in cinerem, & converti in vermes, ſi putreſiant; vel in pulveres, ſi conterantur. Quibus argumentis etiam evertitur illud Bellarmini commentum, quod paulò ſuperiùs in vindiciis Juſtini à nobis exploſum eſt. §. 10. & §. 11.

Ejus refutatio.

2. Opinio refutatur à Thoma.

26. Alii dixerunt, ea quæ generantur, non fieri ex ſpeciebus ſacramentalibus, ſed ex aëre circumſtante. Quam poſitionem Thomas aliquot argumentis confodit, 3. part. q. 77. art. 5. in corpore articuli.

3. etiam opinionem refellit Thomas.

27. Quidam alii dixerunt, ſpecies ſacramentales nutrire, propter formam ſubſtantialem panis & vini, quæ remanet. Hanc opinionem refellit Thomas, 3. part. q. 77. art. 6. tum quia non remanet, (inquit Thomas) tum quia non eſt actus formæ nutrire; ſed magis materiæ, quæ accipit formam nutriti, recedente formâ nutrimenti. Et citat Ariſtotelem, lib. 2. de anima, textu 45.

4. Opinio

28. Aliorum opinio eſt, quòd, peracto ſacramenti officio, redeat ſubſtantia panis & vini in ipſa corruptione ſpecierum; & ſic ex ſubſtantia panis & vini redeunte generentur cineres, aut vermes, aut ſubſtantia nutriti, aut aliquid hujuſmodi. Et iſta quidem fuit opinio Innocentii tertii, Papæ Romani, lib. 3. de Eccleſiaſticis officiis, ſive de officio miſſæ, cap. de fractione. Quam opinionem ex Innocentio refert Scotus, eandemque rejicit, in 4. ſent. diſt. 12. q. 6. num 3. Eandem ex eodem Innocentio refert, ac ut probabilem in medio relinquit Bonaventura, in 4. ſentent. diſt. 12 part. 1. art 2. q. 1. Thomas, ſuppreſſo auctoris nominè, hanc opinionem commemorat, ac refellit, 3. part. q. 77. art. 5. Quia inde ſequeretur, corpus & ſanguinem Chriſti converti iterum in ſubſtantiam panis & vini; quod eſt impoſſibile. Item, quia non eſt dare (inquit Thomas) quando ſubſtantia panis redeat. Manentibus enim ſpeciebus panis & vini, manet corpus & ſanguis Chriſti; quæ non ſunt ſimul cum ſubſtantia panis & vini in hoc ſacramento. Unde ſubſtantia panis & vini non poteſt redire, ſpeciebus ſacramentalibus manentibus. Similiter etiam nec eis ceſſantibus; quia jam ſubſtantia panis & vini eſſet ſine propriis accidentibus: quod eſt impoſſibile. Hæc Thomas. Scotus etiam argumentatur à tempore, ut oſtendat reditus hujus impoſſibilitatem. Loco citato.

Hanc refutant Thomas & Scotus.

Thomas ait impoſſibile eſſe, ut ſubſtantia panis & vini ſit ſine propriis accidentibus.

Opinio quinta & ſexta.

29. Alia eſt opinio, quod in ipſo ultimo inſtanti corruptionis ſpecierum redeat non quidem ſubſtantia panis & vini; (quia illud idem inſtans eſt, in quo habent eſſe ſubſtantiæ generatæ ex ſpeciebus) ſed materia panis & vini: non quòd eadem numero redeat, ſed quòd de novo creetur alia materia ejuſdem rationis; ita ut, quantum fuit de materia converſum in corpus Chriſti, tantum redeat hic, vel creetur. Hujus autem opinionis fautores à ſe invicem in duas factiones divelluntur, dum de cauſa efficiente reditus, ſeu adventus materiæ hujus inter ſe diſceptant. Aliis eam miraculosè à Deo reduci, vel produci, aſſerentibus; aliis hanc reductionem ſeu productionem contendentibus fieri, non immediatè à Deo, ſed per actionem agentis naturalis. Priorem opinionem probabilem judicat Thomas, in 4. ſent. diſt. 12. art. 2. in reſponſione ad quartam quæſtiunculam: eandemque, ut veram, tenet Gabriel Biel, in 4. ſent. diſt. 12, q. 1. art. 3. dubio 3. Quandocunque (inquit) deſinit corpus Chriſti eſſe ſub illis ſpeciebus, ſemper creatur de novo materia aliqua, vel panis quæ fuit, vel alia numero, & per illam materiam à Deo miraculosè productam, & reliquæ carni ſumentis agglutinatam, fit nutritio naturalis, converſione illius materiæ in ſubſtantiam manducantis. Hæc Biel. Poſteriorem opinionem tuetur Richardus de media villa, in 4. ſent. diſt. 12. art. 4. q. 2. Utramque refutat Scotus in eandem diſtinctionem, quæſt. 6. Priorem, num. 5. Poſteriorem, num. 20.

6. Opinio, Utrumque refutat Scotus. Vide infra §. 38.

7. Opinio.

30. Thomas, relictâ memoratâ opinione, hanc ut tutiſſimam reliquis omnibus anteponit, quod ſpeciebus ipſis miraculosè datum ſit habere actum & vim ſubſtantiæ, adeò ut ex illis accidentibus generetur quicquid ex pane & vino non conſecratis generaretur, eodemque modo nutriant, & convertantur in ſubſtantiam nutriti. in 4. ſentent. diſtinct. 12. art. 2. ad quæſtiunculas quartam & quintam, & 3. part. quæſt. 77. art. 5. & art. 6. hanc opinionem Bonaventura proponit, ut ſatis probabilem, non tamen anteponendam illi opinioni Innocentii, quam ſuperiùs retulimus, §. 28. monet interim cavendum eſſe, ne quiſquam alterutram harum opinionum pertinaciter aſſerat. in 4. ſentent. diſtinct. 12. part. 1. artic. 2. quæſt. 1. Cum Thoma ſentit Henricus Gandavenſis, quolibet 4. quæſt. 36. & quolibet 8. quæſt. 36. Hanc tamen opinionem acutè refellit Scotus, in 4. ſentent. diſtinct. 12. quæſt. 6. num. 7. confer etiam ea, quæ diſſerit in eadem diſtinctionem, quæſt. 3. numeris 4. & 5.

Hanc opinionem refellit Scotus.

Rationes contra ſeptimam opinionem.

31. Facit etiam contra hanc ſeptimam opinio-

nionem poſitio illa, quòd non poſſint converti invicem, niſi ea quæ communicant in materia: & quod una natura non poſſit fieri alia, ne per divinam quidem omnipotentiam: quia id implicat contradictionem; quam poſitionem tuetur Durandus, in 4. ſentent. diſtinct. 11. quæſt. 2. Proponit etiam contra eandem opinionem Bonaventura hoc argumentum, loco ſuperius citato; Si convertuntur accidentia illa in ſubſtantiam; quot ſunt ibi accidentia, tot debent generari ſubſtantiæ. Si tu dicas, quantitatem converti in ſubſtantiam, quæ eſt aliorum fundamentum; ergo ſi convertitur in ſubſtantiam, deſinit eſſe quantitas; ergo deſinit eſſe quantum: ſed omne alimentum auget per naturam quanti: ergo illud alimentum non poterit augere: illud etiam alimentum generatum carebit quantitate; quod eſt impoſſibile. Hæc ille. ait eos reſpondere, Primum accidentium converti in ſubſtantiam, non quia de quantitate fiat ſubſtantia tantum, ſed quia fit ſubſtantia quanta. Contra; materia non producitur per generationem: ergo agens naturale, qualis in animali eſt facultas vegetativa, non poteſt ex quantitate generare materiam. Hoc argumento utitur Scotus, contra opinionem Richardi. Quod huc etiam quadrat. Nam & hujus opinionis defenſores, etiamſi potentiam paſſivam in accidente, ut in ſubſtantiam convertatur, dicant eſſe ſupra naturam; potentiam tamen activam converſivam ajunt eſſe naturalem; id quod etiam confirmat ipſa experientia in ſpecierum combuſtione, & incineratione, &c. ut explicat Bonaventura, in quartum ſententiar. diſtinctione duodecimâ, parte primâ, articulo ſecundo, quæſtione primâ. Præterea quantitas interminata intelligitur in materia ante adventum formæ ſubſtantialis, & manet eadem numero in generato; quæ fuit in eo, ex quo facta eſt generatio: ut ex Commentatore docet Thomas, in quartum ſententiar. diſtinctione duodecimâ, articulo ſecundo, in reſponſione ad quartam quæſtiunculam. Idem verò alibi diſſerens de ea quæſtione, utrùm in Euchariſtia remaneat ſubſtantia panis & vini, poſt conſecrationem. 3. part. quæſtione 75. articulo 2. Contendit non remanere: hoc argumento, in corpore articuli; Quia panis convertitur in corpus Chriſti; quod autem convertitur in aliquid, factâ converſione non manet. unde colligit, ſubſtantiam panis & vini non remanere. Sic etiam Bonaventura, in quartum ſententiar. diſtinctione undecimâ, parte primâ, articulo primo, quæſtione ſecundâ, & quæſtione tertiâ, & Henricus Gandavenſis, quolibet 9. quæſtione 9. retorqueamus hoc argumentum. Quantitas convertitur in ſubſtantiam; ergo non manet id, quod erat prius, non manet quantitas. Item; aut tota ſpeciei quantitas convertitur in ſubſtantiam; aut pars in ſubſtantiam convertitur, & pars manet quantitas: ſi prius, nihil de quantitate manet. Non poſterius; quia videmus, pares eſſe dimenſiones ejus quod ex conſecrata hoſtia generatur, & ejus quod ex ejuſdem molis pane non conſecrato generatur. ergo manet pariter utrobique indiminuta quantitas: neque poteſt pars quantitatis excreſcere abſque additione novæ quantitatis, quæ hic nulla invenitur.

Inidonea defenſio.

32. Si dicas; quantitatem non converti in ſubſtantiam, ſed retinere naturam propriam, & accipere miraculosè vim & proprietatem ſubſtantiæ, ut ſuppleat vicem materiæ; atque ita ſubſit formæ ſubſtantiali rei generatæ, per modum materiæ: Strenuè obſiſtit Scotus, multis argumentis, in quartum ſententiar. diſtinctione duodecimâ, quæſtione ſextâ: ubi probat. 1. dimenſionem non poſſe habere vicem materiæ,

Ejuſdem everſio.

reſpectu formæ ſubſtantialis; nec poſſe cum ea conſtituere unum per ſe. Deinde, non poſſe quicquam, per ſe, unum generari ex dimenſione & forma ſubſtantiali: & ad multa deducit abſurda, in quibus eſt & hoc, quòd puer nutritus ex ſpeciebus uſque ad finem vitæ ſuæ, non reſurgeret, niſi homo compoſitus ex dimenſione, & formâ ſubſtantiali unâ vel pluribus; nec eſſet ejus caro univocè caro cum carne aliorum hominum.

7. Opinionem rejicit etiam Biel.

33. Iſtam etiam opinionem de nutritione ex ſpeciebus rejicit Gabriel Biel; Sumens (inquit) Euchariſtiam nutritur; non tamen nutritur per ſpecies illas panis & vini. in 4. ſentent. diſt. 12. quæſt. 1. artic. 3. dubio 3. Quænam autem Bieli magis arriſerit opinio, ſuperiùs indicatum eſt, §. 29.

8. Opinio.

34. Scoti opinio eſt; manente quidem Euchariſtiâ, nullam ſubſtantiam de facto redire: at verò ſi vel per alterationem, vel per motum in quantitate, corrumpatur Euchariſtia, redire de facto ſubſtantiam compoſitam, quæ poteſt novis illis accidentibus affici, eamque eis de facto affici: & hoc in inſtanti corruptionis, & per miraculum immediatè à Deo. in 4. ſentent. diſt. 12. quæſt. 6.

Argumenta contra Octavam opinionem.

35. Contra hanc Scoti opinionem ſic argumentor: 1. inde ſequetur, eum qui Euchariſtiam ſumit, non nutriri; ſed novam in eo carnem miraculosè à Deo creari: & ſic non ſolùm ſcholaſticis fere omnibus; ſed etiam antiquis Patribus contradicitur, docentibus, corporaliter nutriri ſumentes Euchariſtiam: ut ipſorum verba, ſuperiùs recitata, declarant. 2. Poſito caſu, quod puer uſque in finem vitæ non aliud comederet, aut biberet, niſi Euchariſtiam, (quem caſum ponit ipſe Scotus, contra nutritionem ex ſpeciebus, loco citato, num. 9.) ſequetur, eum ſine nutrimento tam multos annos vixiſſe & creviſſe. At hoc cum nulli Prophetarum, nec ipſi Chriſto contigerit, nec primævis Paradiſi incolis conceſſum ſit: non videtur concedendum, quod ſit in ſacerdotis cujuſlibet poteſtate hoc cuilibet ſuo arbitratu conferre. 3. Facit contra hanc opinionem argumentum illud, quo utitur ipſe Scotus contra tranſſubſtantiationem, & pro ea opinione, quod panis maneat, poſt conſecrationem, in 4. ſentent. diſtinct. 11. quæſtione 3. num 3. Sicut (inquit) in naturalibus non ſunt plura ponenda, quàm ratio naturalis neceſſariò convincit; quia pluralitas eſt ſuperflua: ita in credibilibus non ſunt ponenda ſupra quàm convinci poſſit ex veritate creditorum: ſed veritas Euchariſtiæ ſalvari poteſt ſine iſtâ tranſſubſtantiatione. ergo, &c. Minor probatur; quod ad veritatem Euchariſtiæ requiritur ſignum & ſignatum, realiter contentum: ſubſtantia panis cum ſuis accidentibus æquè poteſt eſſe ſignum, ſicut ſola accidentia; imò magis: quia ſubſtantia panis ſub ſpeciebus magis eſt nutrimentum quàm accidentia: ergo magis repræſentat corpus Chriſti in ratione nutrimenti ſpiritualis. Res etiam contenta, ſcilicet verum corpus Chriſti, æquè poteſt ſalvari cum ſubſtantia panis, ſicut cum accidentibus; quia non magis repugnat ſubſtantiæ eſſe ſimul cum ſubſtantia, quàm cum quantitate illius ſubſtantiæ. Et confirmatur hæc ratio; quia ponenda ſunt pauciora miracula, quantum poſſibile eſt: ſed ponendo, panem manere cum ſuis accidentibus, & corpus Chriſti ibi eſſe verè, pauciora ponuntur miracula, quàm ponendo, panem ibi non eſſe. Nam tunc non poneretur aliquod accidens ſine ſubjecto. Hæc ibi Scotus. Quod argumentum ſic accommodo præſenti negotio; ponendo, ſumentes Euchariſtiam nutriri ex ſubſtantia panis manente, & in ſubſtantiam nu-

Scoti argumentum contra tranſſubſtantiationem.

triti

triti naturaliter converſa, non ponuntur tot miracula, quot ponuntur tenendo iſtam Scoti opinionem, quam commemoravi. Et tamen ſtare poteſt veritas Euchariſtiæ, & magis repræſentatur corpus Chriſti in ratione nutrimenti ſpiritualis, manente pane, & ſumentem nutriente. Ergo hoc tenendum; neque admitti debet illa opinio Scoti. Idem argumentum valet contra corporalem præſentiam corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia; quam perperam tuetur Scotus, & alii: quorum opiniones recitat Scotus, in quartum ſententiar. diſtinctione undecimâ, quæſtione tertiâ, numero tertio. Nam ſine tali præſentia ſalvatur ratio & veritas Euchariſtiæ; & vitantur ſuperflua miracula, quæ per ejuſmodi præſentiæ poſitionem ponuntur: videlicet, quòd unum corpus ſit in pluribus locis ſimul, quòd ibi ſit quantitas corporis Chriſti non quantitativè, quòd ſine mutatione loci, aut ullâ ſui mutatione, corpus Chriſti incipiat eſſe, ubi antea non fuit, & rurſum deſinat eſſe, ubi antea fuit: quòd idem corpus Chriſti ſit ſimul viſibile in uno loco, & inviſibile in multis aliis locis, adeò ut in eis ne ipſius quidem Chriſti oculis conſpiciatur, &c.

Contra corporalem præſentiam.

36. Si quæras; quid pro tranſſubſtantiatione reſpondeat Scotus, eadem reſponſione etiam opinionem ſuam de nutritione muniturus? inveniet lector apud ipſum Scotum, in 4. ſentent. diſtinct. 11. quæſt. 3. num. 13. & 14. & 15. Principalis defenſio auctoritate nititur præſentis ac nuperæ Romanæ Eccleſiæ. Principaliter (inquit) videtur movere, quod de ſacramentis tenendum eſt; ſicut tenet S. Romana Eccleſia. Sicut habetur, extra, *de hæreticis: ad abolendam*. Nunc autem ipſa tenet panem tranſſubſtantiari in corpus, & vinum in ſanguinem: ſicut manifeſtè habetur, extra, *de Summa Trinitate & fide Catholicâ*, capite, *Firmiter credimus*. §. *Una vero*. Hæc ibi Scotus, numero 13. Poſtea verò num. 15. dicendum (inquit) quod Eccleſia declaravit iſtum intellectum eſſe de veritate fidei, in illo ſymbolo edito ſub Innocentio tertio, in Concilio Lateranenſi. Firmiter credimus, &c. Sicut allegatum eſt ſuperiùs. ubi explicitè ponitur veritas aliquorum credendorum magis explicitè, quàm habebatur in ſymbolo Apoſtolorum, vel Athanaſii, vel Niceni. Et breviter; Quicquid ibi dicitur eſſe credendum, tenendum eſt eſſe de ſubſtantia fidei: & hoc poſt illam declarationem ſollemnem factam ab Eccleſia. Hæc Scotus. At nos multò rectiùs, cum Auguſtino & antiqua Catholica Eccleſia, dicimus; Sive de Chriſto, ſive de ejus Eccleſia, ſive de quacunque aliâ re, quæ pertinet ad fidem vitamque noſtram, non dicam nos, nequaquam comparandi ei qui dixit, licet ſi nos, ſed omnino quod ſecutus adjecit: ſi Angelus de cœlo vobis annunciaverit, præterquam quod in ſcripturis legalibus & Euangelicis accepiſtis; anathema ſit. Auguſt. lib. 3. contra literas Petiliani, capite 6. Auctor illius Capituli, *ad abolendam*. Extra *de hæreticis*. Fuit Lucius tertius Papa Romanus, qui Alexandro tertio ſucceſſit anno Domini 1181. Qua tempeſtate Pontifices Romani, intolerabili faſtu, Imperatorum etiam & Regum cervicibus inſultabant. Teſtis hiſtoria de rebus geſtis Alexandri Papæ, contra Fridericum Barbaroſſam Imperatorem, & contra Henricum Angliæ Regem. Articulum iſtum de tranſſubſtantiatione promulgavit Innocentius, anno Domini 1215. Non ſunt contra ſacrarum ſcripturarum, & antiquæ Catholicæ Eccleſiæ, doctrinam audiendi recentiores iſti Pontifices, à majorum orthodoxia & pietate degeneres.

Scoti ad ſuum argumentum reſponſio, ſumta ab auctoritate Romanæ Eccleſiæ.

Reſponſionis illius refutatio. Gal. 1:8.

37. Durandi opinio eſt; quòd, corruptâ formâ panis, materia ejus maneat poſt conſecrationem, & ſit ſub forma corporis Chriſti. in quartum ſententiar. diſtinctione undecimâ, quæſtione tertia. Poſtea tamen, hujus ſuæ aſſertionis immemor, accedit eorum ſententiæ, qui fingunt introduci de novo materiam virtute divinâ, ut fiat nutritio. Cum (inquit) nutritio fiat per hoc, quod materia alimenti ſit ſub forma nutriti; & ſub ſpeciebus ſacramentalibus nulla eſt materia; ſed oporteat quòd de novo ibi fiat materia virtute divina, ad hoc ut fiat nutritio. in quartum ſententiar. diſtinctione 12. quæſtione 2. Hanc partem de introductione materiæ, refellit Scotus; ut monuimus ſuprà, §. 29. Priorem partem de panis materia manente ſub forma corporis Chriſti, tenebant quidam Durando antiquiores, (in quibus fuiſſe videtur Joannes Damaſcenus, lib. 4. de orthodoxa fide, capite 14.) eamque refutat Henricus Gandavenſis, Quia (inquit) tunc ſequeretur, quòd Chriſtus, materia panis adveniente, nutriretur, aut ſaltem augeretur, aut aliquid haberet virtute ſacramenti de ſubſtantia ſuâ, quod priùs non habuit; & eſſet in ipſo plus de materia, quàm priùs; & ſic ſemper toto tempore, quo ſacramentum hoc conficitur, materia Chriſti eſſet habens plus & plus in ſubſtantia, vel aliquid quod prius non habuit; & eſſet mutatio realis ex hoc ſacramento circa Chriſtum, quod (ut credo) hæreticum eſt dicere. Hæc Henricus, quolibet nono, quæſtione 9. adde quod inde ſequeretur etiam, conſumto ſacramento Chriſtum amittere de ſua ſubſtantia, eamque tranſire in ſubſtantiam mortalis carnis, vel cineris, &c.

9. Opinio.

Nonæ opinionis refutatio.

38. Poſteriorem partem, de introductione materiæ, ut veram tenent etiam Biel, in 4. ſent. diſt. 12. qu. 1. art. 3. dub. 3. ſicut monuimus ſuprà, § 29. & Bellarminus, lib. 3. de ſacramento Euchariſtiæ, cap. ult. §. *Reſpondeo*, *Tractantur*. Quamvis in hoc diſſentiat à Biele Bellarminus, quòd aſſerat Biel, materiam illam à Deo miraculosè produci? Bellarminus verò hoc fieri dicat ſine miraculo. Hanc opinionem refellit Scotus, in 4. ſent. diſt. 12. qu. 6: num. 5. Contra hanc (inquit) opinionem, arguo ſic: quæro enim, quando redit materia? aut in ultimo inſtanti, quando generatur ibi nova ſubſtantia: aut ante ultimum inſtans, &c. probat ſubtiliter ibi Scotus, neutrum rectè dici poſſe.

Vide ſupra §.29.

39. Bonaventura, propoſitis quibuſdam opinionibus, diſcedit incertus, & concludit, nihil eſſe hic pertinaciter aſſerendum: nos enim neſcire, utrùm Deus ſic vel ſic faciat. in 4. ſent. diſt, 12. part. 1. art. 2. qu. 1.

Decima opinio.

40. Nempe, ſi iſtos magiſtros conſulas, abibis incertior quàm dudum. Quid enim contra veritatem certum eſſe poteſt? aut quænam in errore tuta ſtatio? Si autem (inquit Thomas) ſubſtantia panis aut vini remaneret in hoc ſacramento, vel eorum materia, facile eſſet aſſignare, quòd ex eis generatur illud ſenſibile quod ſuccedit; ut quidam poſuerunt: ſed hoc eſt falſum. Hæc Thomas, 3. part. qu. 77. art. 5. in corpore articuli. Scotus etiam docet, faciliorem eſſe intellectum, ſi ponatur manere ſubſtantiam panis; & cum hac poſitione conſiſtere poſſe hoc ſacramentum: ideoque ſequendam eam ſententiam, niſi principaliter obſtaret auctoritas Eccleſiæ Romanæ citeriorum temporum, quæ declaravit, panem tranſſubſtantiari in corpus Chriſti; quamvis hic intellectus ſit ſupra modum difficilis, & ad eum ſequantur multa inconvenientia. in 4. ſent. diſt. 11 qu. 3. Similiter Durandus, Corpus (inquit) Chriſti eſſe in hoc ſacramento ſine converſione ſubſtantiæ panis in ipſum, non plus implicat contradictionem, quàm ipſum

Refutatio iſtius decimæ opinionis.

ipſum eſſe in ſacramento facta converſione: ergo ſicut unum eſt poſſibile, ita & reliquum.——— Si autem iſte modus eſſet verus de facto, [quod poſt conſecrationem remaneret ſubſtantia panis & vini,] multæ dubitationes, quæ occurrunt circa hoc ſacramentum, (tenendo quod ſubſtantia panis non remaneat,) eſſent ſolutæ. Dubitatur enim, qualiter ex hoc ſacramento poteſt aliquid nutriri: & quomodo ſpecies poſſunt corrumpi, & ex eis aliquid generari. Quæ omnia ſalvarentur naturaliter, eo modo, ſicut ſalvarentur, ſi naturæ panis & vini non aſſumerentur ad naturam ſacramenti: ponuntur enim manere poſt conſecrationem, ſicut antè. Sed hic modus non debet teneri de facto, cum Eccleſia determinaverit oppoſitum, quæ non præſumitur errare in talibus. Hæc Durandus, in 4. ſent. 11. quæſt. 1. & citat. cap. *Firmiter credimus.* Extra, *de Summa Trinitate & fide Catholicâ.* Initio autem ejuſdem quæſtionis, ait: ponendo, quòd ſubſtantiæ panis & vini remaneant; ſequi unam difficultatem, quòd duo corpora ſint ſimul: ponendo autem, quòd non remaneant, ſequi multas difficultates: unde argumentatur, prius potius eligendum; quia illud, ad quod ſequuntur pauciores difficultates, eſt magis eligendum. Hoc tamen argumentum dimittit, territus auctoritate illius ſymboli Lateranenſis. Cujus tamen apud æquos rerum æſtimatores nulla eſſe poterit auctoritas contra doctrinam ſacrarum literarum, & priſcæ univerſalis Eccleſiæ. Quin & prius illud eodem argumento rejiciendum eſt; nam datur tertia via expeditior, à qua abeſt etiam illa difficultas de duobus corporibus ſimul: nempe, ſi tollas præſentiam iſtam corporalem, contentus ſacramentali & ſpirituali, cum orthodoxis Patribus. Fatentur omnia fore faciliora, ſi ponatur manere ſubſtantiam panis: ſed eos, Romano Pontifici in os contradicere formidantes, obſtupefecit ſymboli illius Lateranenſis auctoritas; quam rationi ipſique anteponunt veritati, iniquiſſimo præjudicio. Eadem infelicitate pro fundamento inviolabili perperam ſumunt craſſum illud figmentum corporalis præſentiæ Chriſti in Euchariſtia. Nos auctoritati Innocentii & Concilii Lateranenſis opponimus auctoritatem divinarum Scripturarum, & doctrinam antiquioris & purioris Eccleſiæ: quæ docuit, manere ſubſtantiam panis & vini poſt conſecrationem, & Chriſtum eſſe in Euchariſtia præſentem non corporaliter in ſeipſo, ſed ſacramentaliter in ſigno: ſicut in ſuperioribus oſtenſum, & infrà etiam cumulatiùs demonſtrabitur.

CAPUT XII.

Quartum argumentum ex Patribus, contra Tranſſubſtantiationem.

Chriſtus non eſt corporaliter præſens in Sacramento Euchariſtiæ.

Enthymema.

CHriſtus non eſt præſens corporaliter in Euchariſtia: ergo panis non tranſſubſtantiatur in corpus Chriſti. Conſequentiam concedunt ipſi Tranſſubſtantiarii: nam, poſitâ tranſſubſtantiatione, neceſſe eſt ponere corporalem iſtam præſentiam; quam ſi tollas, & ipſa evaneſcet tranſſubſtantiatio. Hinc tantoperè certant Lombardus, ejuſque diſcipuli, pro reali (ut vocat) præſentiâ corporis Chriſti in Euchariſtia, 4. ſentent. diſt. 10. & Thomas etiam in Summa, 3. part. quæſt. 75. art. 1. & Henricus Gand. quolibet 9. quæſt. 9. Et ſunt in hoc errore tam inverecundi, ut eum pro articulo fidei, & conſtanti Catholicæ Eccleſiæ doctrinâ, venditare non erubeſcant. Oppoſitam autem veritatem, tanquam nuperam quandam à Berengario Archidiacono Andegavenſi, circa annum Domini 30. ſupra 1000. excogitatam hæreſin, odioſe traducant, & petulanter contemnant. Probandum igitur eſt argumenti noſtri antecedens, ut adverſus incurſantium furorem veritas invicta demonſtretur. De vocibus autem *præſentiæ, realis, corporalis, localis.* &c. legi poterunt, quæ tradidimus ſuprà, cap. 6.

Conſequentiam concedunt Tranſſubſtantiarii.

2. Argumenti noſtri antecedens eſt; Chriſtus non eſt corporaliter præſens in Euchariſtiâ: ſeu; corpus Chriſti non eſt ibi præſens in ſeipſo. quod ſic oſtendo. Thomas ait; verum corpus Chriſti & ſanguinem eſſe in hoc ſacramento, neque ſenſu, neque intellectu deprehendi poteſt; ſed ſolâ fide, quæ auctoritati Divinæ innititur. 3. part. qu. 75. art. 1. in corpore articuli, unde ſic argumentor. Quod propter Divini verbi auctoritatem credendum eſt, aliquo Dei verbo nobis eſt intimatum: at iſta corporalis præſentia nullo Dei verbo nobis eſt intimata: ergo non eſt credenda.

Repetitur, & confirmatur Antecedens. Prima confirmatio. Antecedentis: Syllogiſmus.

3. Ingerunt verba Domini; *Hoc eſt corpus meum:* quæ non figurativè, ſed propriè intelligenda eſſe probare conantur, tum ex ipſo loco, tum ex convenientia petitâ à diſcrimine V. & N. Teſtamenti. Scotus priorem probationem proponit, in 4. ſent. diſt. 10. qu. 1. num. 3. Si (inquit) hæretici vellent iſta exponere, dicendo quòd ſint figurativè dicta, ſicut illud quod ait Joan. 15. *Ego ſum vitis vera.* Et illud, 1 Corinth. 10. *Petra autem erat Chriſtus:* iſtud omnino eſt contra intentionem Salvatoris: quod patet ex Auguſtino 83. quæſtionum, quæſt. 69. Solet (inquit Auguſtinus) circumſtantia Scripturarum illuminare ſententiam. Univerſaliter (*pergit Scotus*) intellectus verborum Chriſti an loquatur figurativè, an non; colligi poteſt ex præcedentibus, vel conſequentibus ibidem, vel ex aliis Scripturæ locis. Unde cum Chriſtus ait; *Ego ſum vitis vera*, ſubjunxit, *& vos palmites.* Conſtat autem, quod diſcipuli non erant palmites naturales, ſed tantum figurales. Sed cum dixit Lucæ 22. *hoc eſt corpus meum*, ſubdit, *quod pro vobis tradetur.* Cum etiam dixiſſet, *hic eſt calix ſanguinis mei*, ſubdit, *qui pro vobis fundetur.* Hoc etiam manifeſtè patet ex alio loco Scripturæ, ſcilicet Joan. 6. ubi eſt diffuſa prædicatio de iſto ſacramento. Hæc Scotus. idem argumentum repetunt Durandus, in 4. ſent. diſt. 10. qu. 1. & Joannes Major, ibidem.

De verbis Domini, Hoc eſt corpus meum: Matth. 26:26. utrum propriè an figurativè intelligenda ſint. Tranſſubſtantiarii pugnant pro ſenſu proprio.

Joan. 15:1. 5.

Luc. 22: 19. 20.

4. Reſpondeo. Nos cum ex ipſa contextus ſerie, tum ex aliis ſcripturæ locis, nec non ex Paternis teſtimoniis, loquutionem hanc figurativè eſſe intelligendam, demonſtravimus ſuprà, capitib. 8, 9, 10, 11. Neque adverſarios juvant illa Domini verba, *quod pro vobis traditur.* Ultro enim profitemur, illud ipſum corpus intelligi, quod de beata Virgine Maria natum, & pro nobis cruci affixum eſt. ſed hoc corpus de conſecrato pane prædicari dicimus, non propriè, puta diſparatum de diſparato, ſed figurativè. nempe ſecundùm quendam modum ſacramentum Corporis Chriſti corpus Chriſti eſt; ut monet Aug. epiſt. 23. non utique per ſubſtantiam, ſed per ſignificationem, ut alibi docet idem Auguſtinus, in quæſtionibus in Leviticum lib. 3. cap. 57. vide ſuprà in principio capitis decimi. Significatur autem ipſum verum Chriſti corpus, ejuſdemque ſanguis. Huc ſpectant illa Tertulliani verba; acceptum panem & diſtributum diſcipulis

Orthodoxi tuentur ſenſum figurativum Luc. 22:19.

corpus

corpus ſuum *illum* fecit, *hoc eſt corpus meum*, dicendo, id eſt, figura corporis mei. figura autem non fuiſſet, niſi veritatis eſſet corpus. Cæterum vacua res, quod eſt phantaſma, figuram capere non poſſet. Aut ſi propterea panem corpus ſibi finxit, quia corporis carebat veritate, ergo panem debuit tradere pro nobis. Hæc Tertullianus, lib. 4. adverſus Marcionem, cap. 40. ubi ex figura in ſacramento, veritatem corporis adſtruit in ipſo Chriſto. Eodem argumento utitur Irenæus, lib. 5. haud multo poſt initium libri, & Leo 1. Papa Romanus, epiſt. 10. ad clerum & plebem Conſtantinopolitanam. Et ſerm. 6. de jejunio ſeptimi menſis. Et Theodoretus dialogo ſecundo, qui inſcribitur *ἀσύγχυτος*, inconfuſus. Quamvis autem ambæ illæ Domini loquutiones [*Ego ſum vitis vera*: *hoc eſt corpus meum*:] ſint figurativæ, non tamen eadem utriſque eſt ratio: nam Chriſtus aſſimilatur viti, ſed ipſe non eſt ſacramentum, aut figura, cujuſquam arboris: at conſecratus panis eſt figura, ſacramentum, ſymbolum corporis Chriſti. In illa loquutione intelligitur ſimplex quædam ſimilitudo, eminus cogitanda; In hac autem ſimilitudo atque connexio ſacramentalis. Nec tamen ex cohærentia ſacramentali ſequitur rei ipſius cum ſacramento præſentia corporalis. ut patet in ſacramento baptiſmi: & ex ea etiam loquutione, *Petra autem erat Chriſtus*; de qua nihil reſpondet Scotus.

Ioan. 15: 1. *Matth.* 26: 26.

1 *Cor.* 10: 4.

Alteru argumentatio Tranſſubſtantiariorum, pro ſenſu proprio dicti illius, Hoc eſt corpus meum. *Hebr.* 10: 1.

5. Altera probatio quam adhibent, ut probent verba illa [*hoc eſt corpus meum*] eſſe propriè intelligenda, ſumitur à diſcrimine V. & N. Teſtamenti. Hoc conveniens eſt (inquit Thomas) perfectioni novæ legis. Sacrificia etiam veteris legis illud verum ſacrificium paſſionis Chriſti continebant ſolum in figura; ſecundùm illud Hebr. cap. 10. *umbram habens lex futurorum bonorum, non ipſam rerum imaginem*. Et ideo oportuit, ut aliquid plus haberet ſacrificium Novæ legis à Chriſto inſtitutum: ut ſcilicet contineret ipſum Chriſtum paſſum, non ſolum in ſignificatione vel figurâ, ſed etiam in rei veritate. Hæc Thomas, 3. part. quæſt. 75. art. 1. in corpore articuli.

Vindicatur locus ad Hebr. 10: 1. *Ubi de diſcrimine Veteris & Novi Teſtamenti.*

6. Vindicabimus prius verba ſacri textûs ad Hebræos, quibus alienum ſenſum affingit Thomas; deinde reſpondebimus ad argumentum, quod ſumunt à perfectione novæ legis ſupra veterem. Apoſtolus ad Hebræos loco citato umbram tribuit legi veteri: imaginem Euangelio, ſeu Novo Teſtamento, eorundem bonorum quæ in lege promittebantur, & tempore Euangelii, tandem exhibita ſunt. Bona autem ſunt (interprete *Chryſoſtomo*) ἡ θυσία, ἡ ἄφεσις. id eſt, Chriſti incarnati pro nobis in paſſione oblatio ſemel peracta, non iteranda: unica enim illa ſufficit in æternum pro reconciliatione & ſanctificatione perfectâ æternâque ſalute credentium; Atque ipſa redemtio & beatitas æterna, nobis Chriſti morte acquiſita. ideo *Theodoretus* & *Oecumenius* res interpretantur vitam futuram. umbra horum bonorum in lege, fuit typica præfiguratio, ſeu rudior delineatio, ſumta à pictoribus metaphora; imago eorundem in Novo Teſtamento eſt ipſa redditio ſeu exhibitio ſeu promiſſionis impletio, & lineamentorum ſub lege obſcurius ductorum illuſtratio, per adjectionem colorum. Hac à pictoribus ſumtâ ſimilitudine uti hoc loco Apoſtolum obſervant, in hujus loci commentariis, *Ambroſ.* & *Chryſoſt.* & *Theodoret.* & *Oecumen.* Imaginem autem *Ambroſ.* & *Chryſoſtomus* appellant veritatem, id eſt, expreſſam veritatis exhibitionem & illuſtrem manifeſtationem; ut patet ex ſimilitudine picturæ, quam explicant. Eodem ſenſu Theodoretus imaginem interpretatur Euangelicam inſtitutionem: & umbram vetus Teſtamentum. Sic *Chryſoſtomus* baptiſmum Euangelicum appellat veritatem, reſpectu umbrarum legalium. com. in 1 ad Cor. 10: 2. Non inſtituit autem Apoſtolus, loco citato ad Hebræos, collationem ſignorum V. & N. Teſtamenti, niſi ex conſequenti; quatenus rem exhibitam hæc clarius ſignificant & repræſentant; ſicut & ipſa doctrina Euangelii. Neque de ſacramentis ſermonem inſtituit, ſed de ſacrificiis; & unicum illud cruentum Domini noſtri ſacrificium ejuſque unicam oblationem in paſſione ſemel peractam, omnibus legalibus ſacrificiis & frequentibus oblationibus antepoint, ut veritatem umbris. Vetus Teſtamentum (inquit *Auguſtinus*) ſecretum regni cœlorum tempore opportuno aperiendum promiſſionibus terrenis operuit, & quodammodo umbroſius opacavit. Ubi autem venit plenitudo temporis, ut novum Teſtamentum revelaretur, quod figuris veteris velabatur, evidenti teſtificatione jam demonſtrandum erat, lib. 22. contra Fauſtum, cap. 76. Item; In Veteri Teſtamento novi gratia velabatur: in Novo, Veteris obſcuritas revelabatur, eodem lib. cap. 77. Item: Prima ſacramenta quæ obſervabantur & celebrabantur ex lege, prænunciativa erant Chriſti venturi. lib. 19. contra Fauſtum, cap. 13. illæ fuerunt promiſſiones rerum complendarum, hæc ſunt indicia completarum. Eodem lib. cap. 14. Item: hujus ſacrificii caro & ſanguis ante adventum Chriſti per victimas ſimilitudinum promittebatur: in paſſione Chriſti per ipſam veritatem reddebatur: poſt aſcenſum Chriſti per ſacramentum memoriæ celebratur lib. 20. contra Fauſtum, cap. 21. Ex his patet, locum illum ad Hebræos nihil facere pro corporali præſentia Chriſti in Euchariſtia. Non enim illic de Euchariſtia agitur, ſed de cruenta ipſius Chriſti oblatione, ſemel factâ. Cujus etiamſi Euchariſtia ſit commemoratio, non tamen eſt iteratio. Baptiſmus Chryſoſtomo veritas dicitur, reſpectu umbrarum legalium; nec tamen inde ſequitur, Chriſtum eſſe in hoc ſacramento corporaliter præſentem. Doctrina Euangelica habet ipſam rerum imaginem, præ legali adumbratione, nec tamen Chriſtum ſiſtit auditoribus corporaliter præſentem.

Hebr. 10: 1.

7. Jam ad argumentum: oportet quidem, ut ſacrificium Chriſti plus habeat quàm ſacrificia Aaronica, quibus omnibus unicum Chriſti ſacrificium præſtantius eſt: ut fusè docet Apoſtolus ad Hebræos: Non tamen inde ſequitur, Chriſtum ſacramento novæ legis eſſe corporaliter præſentem. Et quamvis tum doctrina tum ſacramenta Euangelica gratiam, olim obſcurius adumbratam, declarent illuſtrius ac luculentius; non tamen hinc efficitur, Chriſtum eſſe in his corporaliter præſentem. ſacramenta novæ legis *Auguſtinus* vocat virtute majora, utilitate meliora. lib. 19. contra Fauſtum, cap. 13. ſignificatione præſtantiſſima, epiſtolâ 118. capite primo: intellectu auguſtiſſima. libro tertio, de doctrina Chriſtiana, capite nono: ſed ibidem docet, non ſoli Euchariſtiæ, ſed etiam baptiſmo hoc competere. ſicuti (inquit) eſt baptiſmi ſacramentum, & celebratio corporis ac ſanguinis Domini. Chriſtus tamen non eſt in baptiſmo corporaliter præſens. Neque igitur in Euchariſtia præſentiam talem important iſta utrique ſacramento communia elogia.

Reſpondetur ad argumentum ſuperius propoſitum §. 5.

Sacramentorum novi Teſtamenti elogia quædam Auguſtiniana.

8. Verba illa Apoſtoli, *Petra autem erat Chriſtus*: ſic interpretatur Bellarminus, ut neget petram illam materialem in deſerto fuiſſe ſacramentum Chriſti: neget etiam Paulum de ea loqui. 1 ad Cor. 10: 4. ſed de alia inviſibili, quæ

De verbis Apoſtoli, Petra autem erat Chriſtus.

1 Cor. 10: 4. interpretatio Bellarmini.

revera erat Chriſtus, ut Deus: ut ſenſus ſit; bibebant de ſpirituali conſequente eos petra, id eſt, bibebant de Chriſto, ut Deo. *Bellarm.* lib. 1. de Euchariſtia. cap. 9. §. *Iam quod attinet.*

Interpretatio Auguſtini, oppoſita interpretationi Bellarmini.

9. Quid verò *Auguſtinus?* Sacramenta (inquit) illa fuerunt, in ſignis diverſa ſunt, in re quæ ſignificatur paria ſunt. Apoſtolum audi, *Nolo enim vos*, inquit, *ignorare fratres, quia patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes per Moſen baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritalem manducaverunt.* Spiritalem utique eandem, nam corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud: ſpiritalem verò quam nos, ſed patres noſtri, non patres illorum, quibus nos ſimiles ſumus, non quibus illi ſimiles fuerunt. Et adjungit; *Et omnes eundem potum ſpiritalem biberunt.* aliud illi, aliud nos, ſed ſpecie viſibili quidem, tamen hoc idem ſignificante virtute ſpirituali. Quomodo enim eundem potum? *Bibebant*, inquit, *de ſpiritali, ſequente petrâ: petra autem erat Chriſtus.* Inde panis, inde potus. Petra Chriſtus in ſigno, verus Chriſtus in Verbo & in carne. tractatu vigeſimo ſexto, in Euangelium Joannis. Item alibi; In ſignis (inquit) diverſis eadem fides, ſic in ſignis diverſis quomodo in verbis diverſis. ——— utique credebant: ſed illis ventura eſſe, nos autem veniſſe: ideo & ſic ait; Eundem potum ſpiritalem biberunt: ſi ſpiritalem, eundem; nam corporalem non eundem. Quid enim illi bibebant? *Bibebant de ſpiritali ſequente petra: petra autem erat Chriſtus.* Videte ergo, fide manente, ſigna variata. Ibi petra Chriſtus, nobis Chriſtus quod in altari Dei ponitur: & illi pro magno ſacramento ejuſdem Chriſti biberunt aquam profluentem de petra; nos quid bibamus, norunt fideles. Si ſpeciem viſibilem intendas, aliud eſt: ſi intelligibilem ſignificationem, eundum potum ſpiritalem biberunt. Hæc Auguſtinus, tractatu quadrageſimo quinto. in Euangelium Joannis. Idem libro quæſtion. in Leviticum, cap. 57. Solet res quæ ſignificat, ejus rei nomine quam ſignificat nuncupari. Sicut ſcriptum eſt: *ſeptem ſpica ſeptem anni ſunt.* Non enim dixit, ſeptem annos ſignificant. & ſeptem boves, ſeptem anni ſunt; & multa hujuſmodi. Hinc eſt quod dictum eſt, *Petra erat Chriſtus.* Non enim dixit, petra ſignificat Chriſtum, ſed tanquam hoc eſſet, quod utique per ſubſtantiam non hoc erat, ſed per ſignificationem. Idem alibi; Delirant, qui putant, ſignis ſacramentiſque mutatis, etiam res ipſas eſſe diverſas, quas ritus Propheticus prænunciavit promiſſas, & quas ritus Euangelicus annunciavit impletas. ——— aliis myſteriorum ſignaculis paſſio & reſurrectio Chriſti futura promiſſa eſt, aliis jam facta annunciatur. lib. 19. contra Fauſtum, cap. 16. Hactenus Auguſtinus. Ex his liquidò patet, petram illam, ex mente Auguſtini, & aquam ex Petra illa materiali profluentem, fuiſſe ſacramentum Chriſti, ſignificatione intelligibili idem cum Euangelico ſacramento Euchariſtiæ; licet aliud ſpecie viſibili. Et Patres illos credentes comediſſe & bibiſſe eandem ſacramenti rem, quam nos; adeóque veram Chriſti carnem & ſanguinem.

1 Cor. 10: 1, 2, 3. Ibi. verſ. 4.

Fide manente ſigna variata.

Solet res quæ ſignificat, ejus rei nomine quam ſignificat nuncupari.

Geneſ. 41: 26. 1 Cor. 10:4 non per ſubſtantiam, ſed per ſignificationem.

Myſteriorum ſignacula.

Interpretatio Chryſoſtomi oppoſita interpretationi Bellarmini.

10. In eandem ſententiam *Chryſoſtomus*, in Comm. in 1 Corinth. 10. ſerm. 23. *καθάπερ γὰρ σὺ τὸ σῶμα ἐσθίεις τὸ δεσποτικόν, οὕτως ἐκεῖνοι τὸ μάννα· καὶ ὥσπερ σὺ τὸ αἷμα πίνεις, οὕτως ἐκεῖνοι ὕδωρ ἐκ πέτρας. εἰ γὰρ καὶ αἰσθητὰ ἦν τὰ γινόμενα, ἀλλὰ πνευματικῶς παρείχετο, οὐ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν, ἀλλὰ κατὰ δωρεᾶς χάριν, καὶ μετὰ τοῦ σώματος καὶ τὴν ψυχὴν ἔτρεφεν εἰς πίστιν ἐνάγοντα.* id eſt; Quemadmodum enim tu corpus edis Dominicum, ita illi manna: & ſicut tu ſanguinem bibis, ſic illi aquam ex petra. Etſi enim ſenſibilia erant quæ fiebant, tamen ſpiritualiter exhibebantur, non ſecundùm naturæ conſequentiam, ſed ſecundùm donationis gratiam, & cum corpore etiam animam nutriebant, ad fidem inducentia. ——— *ἐπὶ δὲ τοῦ ποτοῦ* &c. De potu verò, quoniam modus duntaxat ſuppeditationis erat mirabilis, [*παράδοξος*] & confirmatione indigebat, idcirco poſtquam dixit, quod eundem potum ſpiritualem biberunt, ſubjecit, *biberunt enim ex ſpirituali ſequente petrâ*, & addidit, *Petra autem erat Chriſtus. οὐ γὰρ ἡ τῆς πέτρας φύσις τὸ ὕδωρ ἠφίει, φησὶν (ἢ γὰρ ἂν πρὸ τούτου ἀνέβλυζεν) ἀλλ' ἑτέρα τις πέτρα πνευματικὴ τὸ πᾶν εἰργάζετο, τουτέστιν, ὁ Χριστὸς, ὁ παρὼν αὐτοῖς πανταχοῦ, καὶ πάντα θαυματουργῶν.* Non enim petræ illius natura aquam illam emiſit, inquit, (nam & ante illud ſcaturiviſſet) ſed alia quædam petra ſpiritualis omne illud operabatur, hoc eſt, Chriſtus, qui ubique illis præſens aderat, & omnia patrabat miracula. Hæc Chryſoſtomus. Ex cujus mente, manna & aqua illa fuerunt ſigna viſibilia inviſibilis gratiæ, non ſolum corpus carnaliter, ſed etiam animam ſpiritualiter, nutrientia: ex gratia Chriſti inſtituentis & hæc omnia mirabiliter operantis. Loquitur autem Apoſtolus de utraque petrâ, ſecundùm Chryſoſtomum, tum de materiali illa ex qua aqua manavit, tum de Chriſto cujus virtute id effectum eſt. cujus typus fuit petra illa ſaxea: ſicut manna, corporis Dominici; & aqua, ſanguinis. Quod autem eodem loco *Chryſoſtomus* noſtra ſacramenta, videlicet, baptiſmum & Euchariſtiam, vocat veritatem, & vetera illa, typos; id tantummodo ad diverſos ſignificandi modos referendum eſt; quia eundem Chriſtum quem vetera illa venturum obſcurius adumbrabant, noſtra jam exhibitum luculentiùs monſtrant. Neque tamen propterea aut vetera illa verè ſacramenta non fuerunt, aut noſtra quicquam ſunt aliud in ſermonis proprietate, niſi ſacramenta. ſicut etiam doctrina Novi Teſtamenti illuſtrior eſt doctrina veteri, & tamen utraque eſt verè cœleſtis doctrina. licet hæc clarior ſit atque uberior, inſtar ſplendoris ſolaris præ ſplendore Luciferi; & inſtar maris præ rivulo. Neque ex hac communi prærogativa inferri poteſt præſentia Chriſti corporalis in Euchariſtia, cum deſit baptiſmo, ut ſuprà etiam monebamus, §. 6. & §. 7.

Petra autem erat Chriſtus

11. Loquutionem verò illam Apoſtoli eſſe ſacramentalem, & petram ſignificantem rei ſignificatæ vocabulo nuncupari, etiam ex ipſa textûs ſerie fit manifeſtum; nam ex eis qui de ſpirituali illa petra biberunt, ait pleroſque Deo acceptos non fuiſſe, atque adeò in deſerto proſtratos eſſe. Nempe qui ſacramentum ſumſerunt, ſed non ſunt facti participes rei ſacramenti. Aquam de petra illa ſaxeâ manantem biberunt, quæ petra erat Chriſtus in ſigno, ut interpretatur *Auguſtinus:* ſed non biberunt aquam vitæ promanantem ex Chriſto petra ſalutis noſtræ. ſi enim hanc bibiſſent, Deo accepti eſſent, & in Chriſto manerent.

Ex textu ſacro refutatur Bellarmini interpretatio. 1 Cor. 10: 5.

12. *Theodoretus* in hunc locum, ait petram imitatam eſſe latus Domini, emittendo præter ſpem fluenta aquarum.

Theodoretus.

13. Abutuntur etiam Tranſſubſtantiarii illis Domini verbis apud Matthæum cap. ult. *Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſeculi.* quæ de corporali Chriſti præſentia in ſacramento Euchariſtiæ intelligenda eſſe ajunt Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 10. part. 1. art. 1. qu. 1. & Henricus. quolibet 9. qu. 9. At longè felicius *Auguſtinus*, tract. 50. in Euang. Johan. Secundùm majeſtatem ſuam, ſecundùm providentiam,

De verbis Domini; Ecce ergo vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi.

ſecun-

Matth. 28:20.

ſecundùm ineffabilem & inviſibilem gratiam, impletur quod ab eo dictum eſt, *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi.* Secundùm carnem verò quam Verbum aſſumpſit, ſecundùm id quòd de Virgine natus eſt, ſecundùm id quòd à Judæis comprehenſus eſt, quòd ligno confixus, quòd de cruce depoſitus, quòd linteis involutus, quòd in ſepulcro conditus, quòd in reſurrectione manifeſtatus, *non ſemper habebitis me vobiſcum.* Quare? quoniam converſatus eſt ſecundùm corporis præſentiam quadraginta diebus cum diſcipulis ſuis, & eis deducentibus videndo, non ſequendo, aſcendit in cœlum; & non eſt hic; ibi enim ſedet ad dextram Patris: & hîc eſt; non enim receſſit præſentia majeſtatis. Hæc *Auguſtinus.* Sic ſe habuit prima confirmatio antecedentis quarti noſtri argumenti, quod initio hujus capitis propoſitum eſt.

Matth. 26:11. vide inferius, §. 17.

2. Confirmatio antecedentis argumenti noſtri, initio hujus capitis propoſiti.

Joan, 6:63.

14. *Auguſtinus* in Pſal. 98. verba illa Domini; *Spiritus eſt qui vivificat; caro autem nihil prodeſt. verba autem quæ loquutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt:* ſic interpretatur: Spiritualiter intelligite quod loquutus ſum: non hoc corpus, quod videtis, manducaturi eſtis; & bibituri illum ſanguinem, quem fuſuri ſunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi: ſpiritualiter intellectum vivificat vos. Hoc & alia quædam *Auguſtini* teſtimonia contra ſeipſos proferunt *Lombard.* ejuſque interpretes, 4. ſent. diſt. 10. & *Thomas* etiam in Summâ, part. 3. qu. 75. art. 1. & *Henricus*, quolibet. 9. qu. 9. & ab hac claritate ſe occultare conantur ſub inutili diſtinctionis cujuſdam, Auguſtino incognitæ, operimento. Ajunt, his teſtimoniis non negari præſentiam Chriſti corporalem in Euchariſtia, ejuſdemque ſumtionem ore corporali: ſed tantùm doceri, quòd non ſit ibi futura caro Chriſti viſibiliter in forma humanâ, ſed inviſibiliter ſub forma panis & vini. & quod non ſit in partes diſcerpendum & manducantium dentibus laniandum corpus Chriſti, ſicut putabant illi Judæi qui retro ierunt; ſed quòd integrum ſumendum ſit.

Tranſſubſtantiariorum violenta & falſa expoſitio.

Falſæ illius expoſitionis refutatio.

15. Contra inanem illam argutiam, ſic inſto: Auguſtinus ab Euchariſtia, quæ in Eccleſia celebratur, præſentiam Chriſti corporalem ſimpliciter excludit, abſque ulla reſtrictione; ergo inanis eſt diſtinctio. Item; Auguſtinus omnem Chriſti corporalem præſentiam hinc excludit: ergo falſa eſt diſtinctio. Auguſtinus, in Pſal. 98. Durum (inquit) illis viſum eſt, quod ait; *Niſi quis manducaverit carnem meam, non habebit vitam æternam.* Acceperunt illud ſtultè; carnaliter illud cogitaverunt; & putaverunt, quod præciſurus eſſet Dominus particulas quaſdam de corpore ſuo, & daturus illis.——— Ille autem inſtruxit eos, & ait illis; *Spiritus eſt qui vivificat*, &c. Spiritualiter intelligite quod loquutus ſum, &c. Hinc ſumſerunt Tranſſubſtantiarii occaſionem comminiſcendi illam ſuam diſtinctionem, quæ tamen apud Auguſtinum nuſquam comparet. Audi eundem, tract. 27. in Euang. Johann. Illi (inquit,) putabant eum erogaturum corpus ſuum; ille autem dixit, ſe adſcenſurum in cœlum: utique integrum. Cum videritis Filium hominis aſcendentem ubi erat prius; certè vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis erogat corpus ſuum; certè vel tunc intelligetis, quia gratia ejus non conſumitur morſibus. Hæc ibi. Non reſervat Auguſtinus præſentiam corporalem in terris inviſibilem, neque integri corporis deglutionem corporalem oppoſuit manducationi illi, quam imaginati ſunt illi increduli; ſed argumentatur ab aſcenſione in cœlum, ut omnem tollat corporalis præſentiæ & manducationis ſpem. Non agnoſcens aliam humanam tam magni corporis manducationem corporalem, niſi quam Judæi illi cogitarunt. Ideo commendari nobis ait ſacramentum, carnaliter quidem manducandum, non tamen carnaliter, ſed ſpiritualiter, intelligendum. quid ſit autem ſpiritualiter ſacramentum intelligere, declarat alibi idem Pater: nempe ut figuratam loquutionem non accipiamus tanquam propriè dictam, neque ſigna pro rebus quæ eis ſignificantur. libro 3. de doctrina Chriſtiana, capite 6. & cap. 16. Vide ſupra, cap. 8. Auguſtinus eodem ſenſu ait; ſacramentum quod viſibiliter celebratur, intelligendum eſſe inviſibiliter. in Pſal. 98. Hæc enim duo adverbia apud eum in hoc argumento eundem habent ſenſum, *ſpiritualiter, inviſibiliter.* ſicut ex altera parte & illa duo, *carnaliter & viſibiliter.* Et *præſentiam carnis* nuſquam oppoſuit *præſentiæ carnis*, ſed eam opponit *præſentiæ Majeſtatis*, id eſt, Deitatis & gratiæ. Secundùm præſentiam majeſtatis (inquit,) ſemper habemus Chriſtum: ſecundùm præſentiam carnis, rectè dictum eſt diſcipulis, *Me autem ſemper non habebitis.* Habuit enim illum Eccleſia ſecundùm præſentiam carnis paucis diebus: modò fide tenet, oculis non videt. Tract. 50. in Euang. Johan. Non ait, nos corpore tenere inviſibiliter; ſed ait, nos fide tenere, ſine præſentia carnis. cauſam ſuperius ibidem aſſignaverat; quoniam (inquit,) converſatus eſt ſecundùm corporis præſentiam 40. diebus cum diſcipulis, & eis deducentibus videndo, non ſequendo, aſcendit in cœlum; & non eſt hîc; ibi enim ſedet ad dextram Patris: & hîc eſt; non enim receſſit præſentia majeſtatis. Ecce! *Auguſtinus* ſimpliciter à terris aufert præſentiam carnis Chriſti, relictâ ſolâ præſentiâ majeſtatis. Idem Aug. tract. 1. in 1. epiſtolam Johannis. Et Dominus (inquit,) conſolans nos, qui ipſum jam in cœlo ſedentem manu contrectare non poſſumus, ſed fide contingere; ait illi, *quia vidiſti, & credidiſti; beati qui non viderunt & credunt.* Nos deſcripti ſumus: Et tract. 2. in eandem epiſt. In quo palpemus, nos non habemus.——— Jam Chriſtus aſcendit in cœlum, non eſt venturus niſi in fine, ut judicet de vivis & mortuis.

Verſ. 63. Ibidem,

Gratia Dei non conſumitur morſibus.

Spiritualiter, inviſibiliter. Carnaliter, viſibiliter.

Secundum præſentiam majeſtatis. Secundum præſentiam carnis. Matth. 26:11. Modò fide tenet, oculis non videt.

Jam in cœlo ſedentem fide contingimus. Joan. 20:29.

Doctrina Auguſtini, & doctrina Tranſſubſtantiariorum manifeſta diſcrepantia & repugnantia.

16. Rationem ſi quæras, cur à nobis nunc in terris non videatur, neque tangatur Chriſtus ſenſu corporeo: Reſpondent Tranſſubſtantiarii; quia etiamſi hîc in terris præſens ſit præſentia carnis, non tamen viſibiliter aut palpabiliter præſens eſt. Hujus commenti neſcius Auguſtinus, longè aliam reddit rationem; nempe; quia ſecundùm præſentiam carnis jam hic non eſt, ſedet in cœlo, neque inde venturus niſi in fine, quamvis non receſſerit præſentia majeſtatis.

Joan. 17:12.

Abſentia corporalis, Præſentia ſpiritualis,

17. Alibi ait Auguſtinus; Non itaque rectè intelliguntur de quibus dixerit, *Cum eſſem cum eis, ego ſervabam illos:* niſi hi quos in ſe credentes ſervare jam cœperat præſentiâ corporali, & quos relicturus fuerat abſentiâ corporali, ut eos cum Patre ſervaret præſentiâ ſpiritali. Poſt verò adjungit & cæteros ſuos, ubi dicit, *Non pro his autem rogo tantum*, &c. tract. 106. in Euang. Johannis. Item; commendat ergo eos Patri, quos corporali abſentiâ relicturus eſt.——— Et quando ab eis abſtulit Filius præſentiam corporalem, tenuit cum Patre cuſtodiam ſpiritalem. tract. 107. in Euang. Johannis. Idem etiam tractatu 50. in illud Euang. Nos (inquit,) indicemus modò Judæis, ubi ſit Chriſtus,——— reſurrexit, à diſcipulis agnitus; ante oculos eorum aſcendit in cœlum: ibi ſedet ad dextram Patris: qui judicatus eſt, venturus eſt judex. Audiant, & teneant. Re-

Ubi ſit Chriſtus,

ſpondent; quem tenebo? abſentem? quomodo in cœlum manum mittam, ut ibi ſedentem teneam? Fidem mitte, & tenuiſti. Parentes tui tenuerunt carne: tu tene corde; quoniam Chriſtus abſens etiam præſens eſt: niſi præſens eſſet, à nobis ipſis teneri non poſſet: ſed quoniam verum eſt quod ait, *Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſeculi:* & abiit, & hic eſt, & rediit, & nos non deſeruit: corpus enim ſuum intulit cœlo; majeſtatem non abſtulit mundo. Hæc ibi Auguſtinus. Eodem ſenſu *Eligius* Noviomenſis Epiſcopus, homil. 4. Et quoniam (inquit,) ipſe quidem corporalem præſentiam ab eis abſcondebat, quibus ſecundùm Divinitatem dignatus erat polliceri, *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi.* Hæc Eligius l. in bibl. Patr. tom. 2. edit. 4.]

Fidem mitte & tenuiſti. *Matth. 28: 20.* *Eligius.* *Matth. 28: 20.*

18. Ita paſſim Auguſtinus corporalem nunc à terris abſentiam Chriſti inculcat: neque aliam hic niſi majeſtatis præſentiam agnoſcit: non niſi cœlo tribuens præſentiam corporalem, uſque in finem ſeculi. Idcirco neque in converſione Sauli agnoſcit Chriſtum cœlo exceſſiſſe: Dixit (inquit,) ubi eſſent membra ejus. Aſcenſurus enim dixit verba noviſſima; poſt ipſi verba non eſt loquutus in terra. Aſcenſurum caput in cœlum, commendavit membra in terra, & diſceſſit. Jam non invenis loqui Chriſtum in terra. Invenis illum loqui, ſed in cœlo, & de ipſo cœlo. Quare? quia membra calcabantur in terra. Perſecutori enim Saulo dixit deſuper, *Saule, Saule! quid me perſequeris?* aſcendi in cœlum, ſed adhuc in terra jaceo. Hic ad dextram Patris ſedeo: ibi adhuc eſurio, ſitio, peregrinus ſum. tract. 10. in epiſt. Johannis, paulò ante finem illius tractatûs.

Chriſti à terris abſentia corporalis uſque ad finem ſeculi. *Chriſtus in cœlo, & de cœlo loquutus eſt Saulo. act. 9: 4.*

19. Jam tertiam ſubjicio confirmationem antecedentis argumenti noſtri quarti contra tranſſubſtantiationem. Corpus Chriſti non eſt ſubſtantialiter ſeu corporaliter in pluribus locis ſimul: ergo non eſt ſubſtantialiter ſeu corporaliter præſens in Euchariſtia. Conſequentia evidens eſt, nec inficias eunt ipſi Tranſſubſtantiarii. In antecedente autem omnem modum corporalis præſentiæ in pluribus locis ſimul, excludimus: ut adverſariis præſidium illud eripiamus, quod ponunt in commentitia ſuâ diſtinctione, concedentes non eſſe in pluribus locis ſimul localiter & circumſcriptivè, eſſe tamen ſubſtantialiter ſeu corporaliter. Quam eorum vanitatem evidenter & prolixè refutavimus ſuprà, cap. 6. Non repeto quæ illic dicta ſunt.

Tertia confirmatio antecedentis propoſitionis huius capitis.

20. Accedat illa *Auguſtini* ſuperius commemorata argumentatio; Chriſtus ſecundùm carnem jam eſt in cœlo; ergo non eſt hic ſecundùm carnem; ergo à nobis corporaliter jam abſens eſt: ergo nobiſcum in terra jam non eſt præſens, niſi præſentiâ majeſtatis & gratiæ.

Auguſtin. ubi ſuprà § 15. & §. 17.

21. Eodem modo argumentatur *Ambroſius*, ſerm. 56. de Tempore. Quiſquis (inquit,) vult contingere Dominum Salvatorem, priùs eum debet fide ſuâ ad dextram Divinitatis imponere, & credulitate cordis collocare in cœleſtibus. —— Ergo jam non ſuper terram, nec in terra, nec ſecundùm carnem debemus quærere Salvatorem, ſi volumus eum invenire atque contingere, ſed ſecundùm Divinæ majeſtatis gloriam, ut dicamus cum Apoſtolo Paulo; *Nunc autem ſecundùm carnem non novimus Chriſtum.* Igitur & Stephanus beatus fide ſuâ non ſuper terram quæſivit Chriſtum, ſed ſtantem illum ad Dei dextram recognovit: ubi illum reperit, ibi mentis devotione quæſivit. Hæc Ambroſius. vide ſuprà, cap. 6. §. 12.

Ambroſ. *Iam non ſuper terram, nec in terra, nec ſecundùm carnem, ſed ſecundùm Divinitatis gloriam.* *2 Cor. 5: 16.* *Act. 7: 55, 56.*

22. Sic etiam *Cyrillus* Alexandrinus, lib. 10. in Johan. cap. 38. Nullus (inquit) ambigit, quum ad cœlos aſcenderit, quamvis virtute ſemper adfuerit, præſentiâ tamen carnis ipſum abiiſſe. Et lib. 11. cap. 3. In cælum aſcendens Spiritum immiſit: non enim converſari cum Apoſtolis carne poterat, cum ad Patrem aſcenderit. —— Etſi abeſt corpore, Patri pro nobis apparens, ac à dextris ejus ſedens, habitat tamen in ſanctis per Spiritum: neque patitur (ut dixit) illos orphanos eſſe. Et eodem lib. 11. cap. 21. Putabant diſcipuli abſentiam Chriſti, ut hominis dico (Deus enim ubique adeſt) multorum eis incommodorum cauſam futuram: quum non adeſſet, qui ab omnibus eos poſſit malis eruere. Sed oportebat (dicam enim, etiamſi luminaria orbis poſtea facti ſint) non ſolùm in carnem Chriſti, verumetiam in Deitatem reſpicere: quæ quamvis oculis non cernatur, adeſt tamen ſemper ſumma cum poteſtate. Nec quicquam eſt quod prohibere poſſit, quin omnia repleat, & quod velit peragat: non enim loco aut dimenſionibus circumſcriptibilis natura Divina eſt. Quare quum Deus & homo Chriſtus verè ſit, oportuit eos intellexiſſe, ineffabili Deitatis poteſtate unà cum eis ſemper futurum, etiamſi carne abeſſet. Idcirco enim ipſe quoque in ſuperioribus dicebat: *Pater ſancte ſerva eos in nomine tuo, quos dediſti mihi.* Apertè ſignificans Deitatis ratione, non carnis præſentiâ eos poſſe ſervari. —— Deſolationis ergo formidinem pellens, idem per eadem verba ſæpius revolvit: ſalutem illis non corporali carnis præſentiâ, ſed Deitatis poteſtate futuram oſtendens. Et capite 22. Deum igitur atque hominem verè ſeipſum eſſe oſtendens; diſcipulis hinc intelligendum reliquit, non minus ſe abſentem quàm præſentem ſalutem eis allaturum, & quâ ratione, quum adeſſet ut homo, eâ etiam abſentem ſervare poſſe: non enim circumſcribitur loco Deus, nec à re aliquâ unquam abeſt. Sed omnia implens, & omnia penetrans, in omnibus & extra omnia eſt. —— Ex quibus omnibus & illud ſubtilius emergit, quod etiam quum ut homo adeſſet, non hac ratione, ſed Deitatis virtute ac gloria illos conſervabat. Nihil ergo mali accidere vobis poteſt, ait, ſi carne abfuero: quum Deitatis meæ poteſtas, quæ vos hucuſque ſervavit, in poſterum etiam ſervatura ſit. Hæc non ideo dicimus, quia Domini corpus non magni æſtimemus: ſed quia mirabiles hos effectus, gloriæ Deitatis attribuendos putamus. Nam ipſum etiam Domini corpus conjuncti virtute Verbi ſanctificatur, & ad benedictionem myſticam adeò activum fit, ut poſſit ſanctificationem nobis ſuam immittere. Unde ipſe quoque Salvator, quum ad Judæos multa de carne ſuâ differeret, ac vivificum verè panem eam appellaret; *Panis enim*, inquit, *quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro Mundi vitâ.* Stupentibus illis, & quomodo id fieri poſſet dubitantibus, dicebat; *Spiritus eſt qui vivificat; caro nihil prodeſt. Verba quæ ego loquutus ſum vobis, ſpiritus ſunt & vita.* Apertè namque, hîc ad ſanctificandum, vivificandumque nihil prodeſſe carnem oſtendit, in quantum ſcilicet naturæ humanæ caro eſt. Quum igitur Deitati ſervatio attribuatur, non debetis, inquit, carnis præſentiam propter hoc deſiderare. Hæc ibi. Quibus conjunge & illa ex capite vigeſimo primo. Apertè (inquit,) ſignificans Deitatis ratione, non carnis præſentiâ eos poſſe ſervari. Quippe ipſa etiam caro non à ſe ſancta fuit, ſed conjunctione Verbi ad Verbi virtutem quodammodo reformata, ſalutis atque ſanctificationis participantibus cauſa eſt. Non ergo carni ut

Cyrillus Alexandr. *Impoſſibile eſt Chriſtum corporaliter præſentem eſſe in duobus locis ſimul.* *Iohan. 14: 18.* *Carne abeſt.* *Iohan. 17: 11.* *Iohan. 6: 51.* *Iohan. 6: 63.*

caro

caro eſt, operationis Divinæ virtutem, ſed naturæ Verbi attribuimus. Hæc *Cyrillus*, Epiſcopus Alexandrinus.

Quatuor aſſertiones Cyrilli Alexandrini.

23. In verbis modò recitatis obſerva has quatuor *Cyrilli* aſſertiones:

1. Caro Chriſti participantibus in Euchariſtia eſt vivifica. (nam indignè accedentes non manducant carnem Chriſti.)

2. Hoc fit non virtute carnis, ut caro eſt; ſed virtute Deitatis, cui caro hæc hypoſtaticè unita eſt. Et ſervatio noſtri ac mirabilia effecta ad eam pertinentia, attribuenda ſunt gloriæ Deitatis.

3. Ad hæc efficienda non requiritur, neque expetenda eſt, corporalis præſentia carnis.

4. Hæc poteſtate ſuæ Deitatis efficit Chriſtus, carne jam à nobis abſens, ſed ineffabili Deitatis poteſtate nobiſcum præſens.

Exegeſis. *Sup. §. 17.*

24. Nempe efficit Deitatis poteſtas, ut & nos abſentem teneamus, mittendo fidem in cœlum, abſentemque manducemus, credendo, ut docet *Auguſtinus*: & ille abſens carne nos eâdem illâ ſua carne ſpiritualiter nutriat, & ſit ejus caro nobis panis vivificus, ut hîc docet *Cyrillus*. Nam hæc ſpiritualis nutritio fit operatione Deitatis, eſtque non poſtrema pars illius ſervationis, & mirabilium illorum effectorum, quæ *Cyrillus* ait attribuenda eſſe non corporali carnis præſentiæ, ſed gloriæ Deitatis. Ideo alibi idem *Cyrillus*; quemadmodum (inquit,) radix qualitatem ſuam palmitibus immittit: ſic unigenitus Dei Filius, Patris & ſuæ naturæ affinitatem (ut ita dicam) Spiritu dato ſanctis largitur, per fidem & ſanctitatem ei conjunctis, ad pietatem & ad omne virtutis genus ipſos nutriens. Agricolam autem Patrem appellat, ne à ſolo Filio fieri hoc videatur, quod totius Trinitatis mirabile opus eſt. ——— Pater igitur nos ad pietatem & fidem per Filium in Spiritu nutrit; & agricolæ opera facit, aſpiciens & fovens, & omni ad virtutem redigens cura per Filium ſimiliter in Spiritu. Sic enim meo judicio rectiùs hoc intelligemus. ——— Nec illud à Patre, nec hoc à Filio, nec utrumque à Spiritu ſeparandum. Omnia enim à Patre per Filium in Spiritu ſunt. ——— Nec Pater ab alendis nobis ſeparabitur, nec Filius erit à cultura alienus. ——— Vitis igitur locum Chriſtus tenet, nos verò palmitum: qui ab eo pendentes, virtutem & gratiam Spiritûs in alimoniam noſtram, & ad fructum trahimus ſpiritalem. Hæc Cyrillus, libro. 10. in Euangelium Johannis, capite 13. Nempe, ut loquitur Dominus apud Johannem, capite 6. *Spiritus eſt qui vivificat, caro nihil prodeſt quicquam.* Non eſt vivifica Chriſti caro ex ſe, ſed virtute Deitatis in ea habitantis corporaliter. Quæ ſubſtantialiter vita eſt, & ex ſe vivifica; deditque corpori, in quo habitat, vivificandi virtutem, non confuſione duarum in Chriſto naturarum, aut proprietatum operationumve naturalium, ſed hypoſtaticâ naturarum conjunctione; adeò ut caro Verbi vivifica ſit, quoniam Dei caro eſt: noſque huic carni vinculo ſpirituali conjuncti conjungamur Deo, atque adeò ipſi vitæ jam conjuncti, infallibiliter vivificemur: ut fusè docet Cyrillus, libro 4. in Euang. Johannis. cap. 14. & ſequentibus, uſque ad finem cap. 25. & lib. 11. cap. 21. Eſtque tam potens Deitatis operatio, ut nos carni ſuæ conjungat abſenti, ea nos nutriat, ex ejus plenitudine nos haurire faciat. Propterea ad ſalutarem carnis Chriſti manducationem non requiritur ejus præſentia corporalis cum manducante: ut paulò ſuperiùs ex eodem Cyrillo docuimus.

Totius Trinitatis opus. V. de ſupra lib. 1. c. 8.

Johan. 15: 1.

Johan. 6: 63.

Cyrilli vindiciæ contra Bellarminum.

25. Imperitè autem, vel improbè, Bellarminus (lib. 2. de Euchar. cap. 25.) abutitur quibuſdam Cyrilli verbis, affingens eis ſenſum ab ipſius mente Cyrilli alieniſſimum, ac ſi transſubſtantiationi, ſcilicet, & corporali manducationi carnis Chriſti faverent. Citat primo verba quædam ex epiſtola Cyrilli ad Neſtorium. Quibus tamen nihil aliud intendit Cyrillus, niſi carnem Chriſti, cujus in myſteriis participes ſimus, non eſſe carnem communem, meri hominis aut viri ſanctificati, (ut delirabat Neſtorius;) ſed ipſius Verbi propriam carnem. Legatur illa Cyrilli epiſtola, quæ duodecim anathematiſmos continet: & nihil ibi aliud invenis, ne in iis ipſis quidem verbis quæ inde excerpſit Bellarminus. Qui huic loco diffiſus, pollicetur nobis alia Cyrilli loca clariora. & profert quædam ex libris Cyrilli in Euang. Johannis, ex quibus tria elicit argumenta.

Primum argumentum. Bellarmini ex opere Cyrilli Alexandrini in Euang. Johannis.

26. Primum Bellarmini argumentum ex illo Cyrilli opere ſumtum, his verbis ab ipſo proponitur. Cyrillus libro 4. in Johannem, capite 13. explicans illud; *Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum?* Firmam (inquit) fidem myſteriis adhibentes, nunquam in tam ſublimibus rebus, illud (*quomodo?*) aut cogitemus, aut proferamus. Hæc ille. Deinde oſtendit, Deo nihil eſſe impoſſibile, & probat potuiſſe nobis dare carnem ſuam ad manducandum; quia multa alia mirabilia fecit, ut cùm virgam in ſerpentem, & aquas in ſanguinem mutavit; cùm diviſit mare; cum ex petra ſcaturire fecit aquas, &c. quæ omnia ineptiſſimè dicerentur, ſi nihil eſſet Euchariſtia niſi ſignum corporis Domini. Hæc Bellarminus. Hoc argumentum gemino comprehendi poteſt ſyllogiſmo, pro duabus argumenti partibus. Prior ſyllogiſmus ſic ſe habebit; Quod firmâ fide credendum eſt, de eo non eſt illud Judæorum [*quomodo?*] aut cogitandum, aut proferendum: at Chriſtum poſſe carnem ſuam nobis dare ad manducandum, firmâ fide credendum eſt: ergo.

Prior Pars argumenti.

Reſponſio noſtra, ad priorem partem argumenti.

27. Nos certè hunc ſyllogiſmum ultro concedimus, & comprobamus. Illud enim Judæorum *quomodo*, non ſobriæ inveſtigationis vox fuit, ſed ſuperbæ incredulitatis. ut docet Cyrillus, loco citato; ubi etiam Judæos compellans; quare (inquit,) credidiſſe Chriſto potiùs vos oportuit, &, ſi quid arduum videbatur, ab eo humiliter petere, quàm veluti temulentos exclamare; *quomodo poteſt hic nobis ſuam carnem dare?* nonne videtis, quia cum hæc dicatis, ſtatim cum iſta voce arrogantia magna ſignificatur. Hæc ibi.

Quomo*do vel eſt vox ſobriæ inveſtigationis, vel eſt vox ſuperbæ incredulitatis.*

Altera pars argumenti Bellarmini.

28. Alter ſyllogiſmus eſt; Quod æquè poſſibile Deo eſt, ac mirabilia illa opera quæ patravit in Ægypto, & in mari rubro, & in deſerto, illud firmâ fide credendum eſt eſſe Deo poſſibile: at Deo æquè eſt poſſibile carnem ſuam nobis dare ad manducandum, ac patrare illa opera in Ægypto, &c. Ergo corpus Chriſti in Euchariſtia eſt, non tantùm ut in ſigno, ſed etiam ſubſtantialiter, corporaliter, & localiter præſens.

Reſponſio noſtra ad poſteriorem partem argumenti.

29. Hîc certè ſunt quinque termini; & aliud colligitur in concluſione, quàm fuit in præmiſſis. Neque tamen aliud medium pro inferenda iſta Bellarmini concluſione, exſculpi poteſt ex verbis Cyrilli; qui ducto argumento ab operibus illis tam mirabilibus, quæ Deo eſſe poſſibilia effectu comprobatum eſt, infert eidem omnipotenti Deo poſſibile eſſe carnem ſuam nobis præbere manducandum. Niſi fortè argumentari velit Bellarminus in hunc modum: Ubi mirabiliter datur caro Chriſti ad manducandum, ibi Chriſtus eſt corporaliter præſens; at in Euchariſtia mirabiliter datur, &c. ergo.

quamvis iſtud medium non emergat ex verbis Cyrilli; Reſpondeo tamen, negando majorem. Nam mirabile eſt Dei opus, quod carnem Chriſti, corporaliter abſentem, præbeat nobis manducandam ſpiritualiter; Cujus admirandi operis organa adhibet verbum & ſacramentum, quæ ita corpus afficiunt, ut mirabiliter etiam ad animam penetrent. Sicut in baptiſmo facit Deus, ut aqua corpus tangat, & cor abluat.

Reſponſio illuſtratur & confirmatur ex ipſo Cyrillo Alex.

30. Probus auditor ac ſapiens, (inquit Cyrillus, eodem illo capite decimo tertio, libri quarti in Euang. Johannis,) quæ intellexit, nullâ intelligentiâ remoratus, mentis ea theſauro ſtatim commendavit: ſi qua verò ardua videntur, ſæpe ac multum inveſtigans atque interrogans, tandem aſſequitur. Hæc ibi. Si quæras igitur modum hujus myſterii, quomodo det Chriſtus in Euchariſtia carnem ſuam ad manducandum; reſpondet Cyrillus capite ſequente; Credentibus (inquit,) diſcipulis fragmenta panis dedit, dicens, *accipite & manducate, hoc eſt corpus meum.* Calicem etiam ſimiliter circumtulit dicens, *bibite ex hoc omnes, hic eſt calix ſanguinis mei, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Perſpicis, quia ſine fide quærentibus, myſterii modum nequaquam explanavit, credentibus autem etiam non quærentibus expoſuit. Hæc ille. Nempe Chriſtus viſibiliter & corporaliter dat benedictum panem, qui eſt ſacramentum ſeu viſibile ſignum corporis Chriſti, quod datur inviſibiliter & ſpiritualiter. Ideo Cyrillus eodem lib. 4 in Euang. Johan. cap. 16. Propterea (inquit,) corpus & membra Chriſti ſumus; quia per hanc benedictionem myſterii, ipſum Filium Dei ſuſcipimus. Hæc Cyrillus, loquens de ſuſceptione ſpirituali, ſine qua non ſufficit ſacramentalis, ut ſimus corpus & membra Chriſti. *Nam qui manducat indignè, judicium ſibi manducat.*

De modo hujus myſterii. Fragmenta panis dedit. Calicem etiam ſimiliter circumtulit.

1 Cor. 11: 29.

2. Argumentum Bellarmini, ex opere Cyrilli Alexandr. in Euang. Johannis.

31. Secundum Bellarmini argumentum, quod ſumit ex libris illis Cyrilli Alexandrini in Euangelium Johannis, ſic ſe habet: Eodem (inquit,) libro 4. cap. 14. docet Cyrillus, non ſolum animam per Spiritum Sanctum in beatam vitam aſcendere, ſed etiam corpus noſtrum corruptibile per contactum & manducationem carnis Chriſti incorruptibilis, immortale fieri. Et cap. 15. idipſum repetit atque illuſtrat ſimilitudine inſigni: Sicut enim ſcintilla ignis in fœnum aut paleam immiſſa totum inflammat; ſic Verbum Dei per Euchariſtiam naturæ noſtræ corruptibili conjunctum, totam reſurgere faciet immortalem & glorioſam. Et cap. 16. dicit, nos membra Chriſti eſſe, quia per Euchariſtiam ipſum Dei Filium ſuſcipimus. Et cap. 17. dicit, rem iſtam eſſe arduam, & ſolâ fide comprehenſam: & rurſum illuſtrat aliâ ſimilitudine, de cera liquefactâ & alteri ceræ admixtâ. Hæc Bellarminus.

32. Ut Bellarmini in citandis Cyrilli verbis malam fidem, cuilibet loca illa Cyrilli conſulenti manifeſtam, ſtudio brevitatis, prætercam: vis argumenti hæc eſt; per cujus carnis contactum, & manducationem, & ſuſceptionem, & nobiſcum conjunctionem in Euchariſtia, corpora noſtra fiunt immortalia, & ad vitam æternam reſuſcitabuntur in noviſſimo die; illa caro eſt in Euchariſtia corporaliter præſens: at per carnis Chriſti contactum, &c. ergo.

Vis Argumenti Bellarmini.

Reſponſio noſtra.

33. Reſpondeo breviter; corpora noſtra immortalitatem conſequuntur per carnis Chriſti contactum, & manducationem, & ſuſceptionem, eiuſque nobiſcum conjunctionem, non corporalem, ſed ſpiritualem: ipſis hoc fatentibus Tranſubſtantiariis; ut docuimus ſuprà, cap. 1. hujus libri, & alibi. Chriſti corpus in Euchariſtia ſecundùm eos, non percipitur ullo ſenſu corporali; ut oſtenſum ſuprà, cap. 2. §. 4. & promiſſiones illæ immortalitatis, vitæ æternæ, & beatæ reſurrectionis, quæ carnem Chriſti manducantibus fiunt, reſpiciunt manducationem ſpiritualem; non autem corporalem, aut ſacramentalem. De ſpirituali hac manducatione loquens Cyrillus, libro 4. in Euang. Johannis, capite 17. Quoniam (inquit) res ardua eſt, & fide magis quàm alio modo recipitur: ideo multis atque variis modis mirabilem ejus utilitatem Dominus exponit, fundamentum & baſin fidem eſſe confirmans. *Qui manducat*, inquit, *carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in illo.* Sicuti enim, ſi quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commiſceat; neceſſe eſt, ſi quis carnem & ſanguinem Domini recipit, cum ipſo ita conjungatur, ut Chriſtus in ipſo, & ipſe in Chriſto inveniatur. Hæc ille. Nempe qui manducat intus, non foris; qui manducat in corde, non qui premit dente. Multi enim carnaliter & viſibiliter premunt dentibus ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti, qui tamen in Chriſto non inveniuntur; quia non manducaverunt ſpiritualiter ipſam Chriſti carnem, nec ſanguinem ejus biberunt. ut docet Auguſtinus, tract. 26. in Euang. Johannis. Neque per manducationem corporalem fit corporis Chriſti cum & in noſtris corporibus commixtio & manſio corporalis. Hoc cogitare, eſſet cum Capernaitis carnaliter ſapere, & abſurdiſſimè inſanire. Sed per manducationem ſpiritualem Chriſto conjungimur vinculo ſpirituali, & ſimus corpus & membra ejus, & ipſe in nobis, noſque in illo manemus. Altera ſimilitudo, quâ Cyrillus utitur, libro 4. in Euang. Johan. cap. 15. de ſcintilla ignis, eodem quidem tendit, ipſam tamen Verbi ἐνανθρώπησιν altiùs repetit. Verbum (inquit,) humanitati conjunctum, totam in ſeipſum ita reduxit, ut indigentia vitæ poſſit vivificare: ſic interitum ab humana naturâ expulit.——— Non enim poteſt natura noſtra vitæ conjuncta non vivificari. Et quemadmodum, ſi quis ſcintillam ignis in fœno aut paleâ occultaverit, totum inde ignitum neceſſariò fiet: ſic Verbum Dei tanquam ſcintilla in naturam noſtram immiſſum, totam inde inflammavit, atque ad vitam, interitu penitus deſtructo, reduxit. Hæc Cyrillus. In noſtram naturam immiſſum, id eſt, humanæ naturæ in Chriſto hypoſtaticè unitum, totam inde inde inflammavit, nempe quæ Chriſto ſpiritualiter conjuncta eſt; non enim omnes, ſed ſoli electi, hoc igne inflammantur: qui manducant intus, non foris.

Cyrillus.

Iohan. 6: 56.

De ſimilitudine ceræ liquefactæ.

De ſimilitudine ſcintillæ ignis.

Tertium argumentum Bellarmini ex verbis Cyrilli.

34. Tertium ſuum argumentum ex Cyrillo petitum, proponit Bellarminus his verbis; Idem Cyrillus, libro decimo, in Johannem, cap. decimo tertio. Non negamus, (inquit,) rectâ nos fide, charitateque ſincerâ Chriſto ſpiritualiter conjungi, ſed nullam nobis conjunctionis rationem ſecundùm carnem cum illo eſſe, id profectò pernegamus, idque à divinis ſcripturis omnino alienum dicimus. Et quia negatur Petrus Martyr, loqui Cyrillum de conjunctione corporali, quæ nobis eſt cum Chriſto, per incarnationem, quia natura noſtra in Chriſto eſt: audi, quomodo Cyrillus ipſe ſe exponat: is enim paullò infrà exponens, quæ ſit iſta conjunctio, ſic ait: An fortaſſis putat ignotam nobis myſticæ benedictionis virtutem eſſe? quæ cum in nobis ſit, nonne corporaliter quoque facit communicatio carnis Chriſti Chriſtum in nobis habitare. Et infrà: Unde conſiderandum eſt, non habitudine ſolùm, quæ

per

per charitatem intelligitur, Chriſtum in nobis eſſe, verum etiam participatione naturali. Et infrà: Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis, ad incorruptibilitatem & vitam traduci, niſi naturalis vitæ corpus ei conjungeretur, non credis mihi hæc dicenti, Chriſto, obſecro tu, fidem præbe. Similia fusè reperit libro undecimo, capite vigeſimo ſexto. Hæc Bellarminus.

Vis argumenti Bellarmini. Vide infra, §. 43.

35. Argumentum in forma, ſic ſe habebit; Si enim Chriſto nobis ſecundùm carnem conjunctio ſit, illius caro in Euchariſtia corporaliter præſens eſt: at cum Chriſto nobis &c. ergo. Item; Si Chriſtus in nobis myſticæ benedictionis virtute corporaliter habitat, ſi in nobis eſt participatione naturali, ſi corpus ejus corruptibili corporis noſtri naturæ conjungitur; ipſe in Euchariſtia ſub ſpeciebus panis & vini corporaliter præſens eſt: at Chriſtus in nobis, myſticæ benedictionis virtute, &c. ergo.

Reſponſio noſtra. Hebr. 2: 14.

36. Reſpondeo. Cum Chriſto ſecundùm carnem nobis conjunctio eſt duplex; Una per Filii Dei incarnationem; quia enim pueri participes erant carnis & ſanguinis, & ipſe ſimiliter eorum particeps eſſe voluit, abſque peccato. Credimus igitur (inquit Cyrillus, libro nono, in Euangelium Johannis capite ultimo) hominem factum eſſe, ut univerſo generi noſtro, in ſuo corpore, tanquam in primitiis, ſupremum bonum acquireret. Et infrà ibidem; Reducere ad primum ſtatum naturam humanam Deus voluit. Quomodo autem reduxit, nunc conſequenter inſpiciamus. Non erat poſſibile aliter corruptibilem ſecundùm naturam hominem mortem effugere, niſi primam adeptus gratiam, rurſus paticeps Dei fieret; quia omnia per Filium in Spiritu vivificat. Carni ergo & ſanguini communicavit, id eſt, qui ſecundùm naturam Vita eſt unigenitus Dei Patris Filius, homo factus eſt, mediator Dei atque hominum, ut ſcribitur, natura Deo conjunctus, ex quo eſt, & hominibus rurſus ut homo. Habet enim in ſe Patrem, & ipſe rurſus in Patre eſt character & fulgor ſubſtantiæ ejus. Nos autem etiam in ſeipſo habet, quoniam naturam noſtram aſſumſit, & corpus noſtrum corpus Verbi factum eſt. Hæc ibi. Similia habet de identitate naturæ vitis & palmitum, lib. 10. cap. 13. non igitur nugatur Petrus Martyr, ſed hallucinatur Bellarminus. Altera conjunctio, quam cum Chriſto ſecundùm carnem habemus, accedat neceſſe eſt, ut per Chriſtum fiamus divinæ participes naturæ: neque enim ſufficit prior illa ſola, quâ Chriſtus nos in ſeipſo habet, per aſſumtionem naturæ noſtræ; ſed neceſſarium nobis etiam eſt, ut nos Chriſtum incarnatum habeamus in nobis habitantem, & carni ejus conjuncti, Vitæ in ea habitantis ſeu Divinæ naturæ participes fiamus. De hac poſteriore cum Chriſto ſecundùm carnem conjunctione loquitur Cyrillus in locis illis, quæ Martyri opponit Bellarminus; & alibi.

1 Tim. 2: 5.

Quo ſenſu dicat Cyrillus Chriſtum habitare in nobis corporaliter.

37. Dicitur autem hac conjunctione Chriſtus in nobis habitare corporaliter, non quoad conjunctionis modum, niſi realem corporis communionem modum interpreteris, licet ſpiritualis ſit ea communio: ſed quoad terminum, ſecundùm quem Chriſto conjungimur, nempe carnem Chriſti, quam verè manducamus, & cui concorpores ſimus: ita ut unum cum Chriſto, & inter nos in ipſo, corpus ſimus, veluti ſi liquefactæ ceræ alia liquefacta cera ita miſceatur, ut unum quid ex utriſque factum videatur. Quâ ſimilitudine hanc rem illuſtrat Cyrillus, lib. 10. in Johannem cap. 13. Hanc unionem noſtri cum Chriſto Cyrillus vocat corporalem, à termino; & naturalem, ab idenditate naturæ humanæ in Chriſto & in nobis, qui Chriſto conjungimur. Eamque diſtinguit ab ea unione, quâ conjungimur Deitati, quam vocat ſpiritualem, etiam à termino, libro 11. in Euang. Johan. cap. 26. modus autem utriuſque ſpiritualis eſt. Spiritus Sanctus divinâ ſua operatione nos carni Chriſti & Deitati conjungit, & utrique conjungimur ſpiritualier, ita ut per carnem ſeu Mediatorem hominem acceſſus nobis detur ad Deum. Ideo ait Apoſtolus; *Etenim per unum Spiritum nos omnes in unum corpus baptizati ſumus, ſive Judæi, ſive Græci, ſive ſervi, ſive liberi: & omnes in unum Spiritum potionem accepimus* [εἰς ἓν πνεῦμα ἐποτίσθημεν.] 1 Cor. 12: 13. Item; *Qui verò adglutinatur Domino; unus Spiritus eſt.* 1 Cor. 6: 17. Item; *Solliciti ſervare unitatem Spiritus in vinculo pacis. unum corpus & unus Spiritus: ſicut & vocati eſtis in una ſpe vocationis veſtræ.* Epheſ. 4: 3, 4. & Dominus Judæos admonens de vera carnis ipſius manducatione; *Spiritus eſt* (inquit) *qui vivificat*, &c. Joan. 6: 63.

1 Cor. 12: 13.

1. Cor. 6: 17.

Epheſ. 4. 3. 4.

Regula ex Origene de locutionibus figuratis, non accipiendis ſecundùm literam, ſenſu proprio.

38. *Origenes*, lib. 7. in Leviticum. Agnoſcite (inquit) quia figuræ ſunt in divinis voluminibus quæ ſcripta ſunt: & ideo tanquam ſpiritales, & non tanquam carnales examinate, & intelligite, quæ dicuntur. Si enim quaſi carnales iſta ſuſcipitis; lædunt vos, non alunt. Eſt enim & in Euangeliis litera, quæ occidit. Nec ſolùm in Veteri Teſtamento occidens litera deprehenditur: eſt & in Novo Teſtamento litera quæ occidit eum; qui non ſpiritaliter ea quæ dicuntur adverterit. Si enim ſecundùm literam ſequaris hoc ipſum quod dictum eſt, *Niſi manducaveritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum:* occidit hæc litera. Et Cyrillus ait, lib. 11. in Euang. Johan. cap. 26. Conjungi verò Deo nemo aliter quàm ſancti Spiritus participatione poteſt, propriam nobis ſanctificationem immittentis, & ad vitam ſuam interitui non ſubjectam naturam hominum reformantis. Et in fine ejuſdem capitis recapitulans diverſas uniones, quibus Chriſtiani unum in Domino ſumus; Ergo (inquit) in Patre, Filio, & Spiritu omnes ſumus unum. Unum autem dico, habitudine atque affectu, ut incipientes dicebamus: unum pietatis conſenſu: unum ſanctæ Chriſti carnis communione, unum unius ſancti Spiritus participatione. Hæc ille. Intelligit autem eam carnis Chriſti communionem, quæ cum ſancti Spiritus participatione inſeparabiliter conjuncta eſt; hæc autem eſt communio non per manducationem corporalem, ſed ſpiritualem: ut in ſuperioribus ſæpe oſtenſum eſt. Quamvis hanc communionem, ab objecto ſeu termino, & reali, licet ſpirituali & myſticâ, acceptione illius objecti vocet corporalem, & ſubſtantialem. eod. lib. c. 27.

Ioan. 6: 53.

Conjungi Deo nemo aliter quam Sancti Spiritus participatione poteſt.

Ea demum communione carnis conjungimur Deo, quæ cum Sancti Spiritus participatione conjuncta eſt.

Hac corporali & naturali unione omnes fideles cum Chriſto & inter ſe conjunctos eſſe dicit Cyrillus. Epheſ. 3: 6.

39. Hac corporali ac naturali unione omnes fideles, qui ſunt membra corporis Chriſti, ait cum capite Chriſto & inter ſe eſſe unitos. Quamvis corporibus ſimul & animabus adeo diſſeparati ſimus, ut unuſquiſque ſeorſum & ſubſiſtat & circumſcribatur. Eccleſiam enim eſſe corpus ex ſingulis hominibus tanquam membris compoſitum, ejuſque caput eſſe Chriſtum, adeò ut omnes jam cohæredes ſimus & concorpores & comparticipes promiſſionis in Chriſto. Epheſ. 3: 6. Hæc docet Cyrillus; citans hunc ipſum Apoſtoli locum, cum aliis ſimilibus, lib. 11. in Euang. Johan. c. 26. Unde manifeſtum eſt, Cyrillum ad corporalem noſtri cum Chriſto conjunctionem non requirere, ut in eodem loco ſimul ſit corpus Chriſti cum noſtris corporibus; nam huic myſtici corporis unioni non officit diſtantia loci & abſentia corporum à ſe invicem, ac ſeparata ſubſiſtentia. Sufficit autem (ut ex Apoſtolo monet Cyrillus) quod unius panis illius cœleſtis omnes

1 Cor. 10. 17.

1 Cor. 12: 13.
mnes participes facti, unum omnes corpus efficimur in Chriſto, & in unum Spiritum potionem potavimus. At verò multi ſacramentum manducant, qui corporis hujus membra non ſunt; nec habet hanc unionem, ut docet Auguſt. tract. 3. in epiſtolam B. Johannis. & tract. 26. in Euang. Johannis. ubi neminem agnoſcit in corpore Chriſti, niſi qui vivit de Spiritu Chriſti. Inde eſt (inquit) quod exponens nobis Apoſtolus Paulus hunc locum, *Unus panis*, inquit, *unum corpus multi ſumus.* O ſacramentum pietatis, ô ſignum unitatis, ô vinculum charitatis! qui vult vivere, habet ubi vivat; habet unde vivat; accedat, credat, incorporetur ut vivificetur. Et infrà ibidem, hanc corporis & membrorum Chriſti ex unius cibi participatione ſocietatem, ait eſſe ſanctam Eccleſiam in prædeſtinatis, & vocatis, & juſtificatis, & glorificatis, & fidelibus ejus. Conjunctio igitur illa corporalis, quam nobis eſſe cum Chriſto per benedictionem myſticam dicit Cyrillus, propria eſt electis, qui Chriſti carnem ſpiritualiter manducant, & Chriſto myſticè ac ſpiritualiter incorporantur.

August. — *1 Cor. 10: 17.* — *Conjunctio iſta corporalis ſolis conceſſa electis.*

Manducationem carnis Chriſti ſpiritualem; quæ fidelibus propria eſt, intellexit Cyrillus. Id quod ex ipſius Cyrilli verbis oſtenditur. Joan. 15: 1. Occaſio verborum Cyrilli. Ariani objectio.

40 Hanc autem ſpiritualem carnis Chriſti manducationem fidelibus propriam, non illam corporalem, quam Tranſſubſtantiarii ſtatuunt etiam impiis & reprobis communem, intelligi à Cyrillo, clariſſimè docet etiam ille ipſe locus Cyrilli, ex quo contra hanc veritatem arma depromere conatus eſt Bellarminus, more hæreticorum, truncatas proferens ſententias, ſuppreſſis eis quæ ejus fraudem detegerent. Ipſa igitur verba Cyrilli integra proponemus; prout extant lib. 10. in Euang. Johannis, capite 13. ſi prius occaſionem eorum indicaverimus. Verba illa Domini de vite & agricola & palmitibus, [Joan. 15: 1.] Cyrillus ita exponit, ut Chriſtum vitem interpretetur ſecundùm divinam naturam, quæ una eſt Patris & Filii & Spiritus Sancti. Quia verò Arianus quidam hac ſimilitudine impiè abutens, inferebat, Filium Patri non eſſe conſubſtantialem, quia vitis & agricola unius naturæ non ſunt. Vitem verò dici ajebat Filii Deitatem: nec poſſe rationabiliter ad ejus humanitatem id conferri: corpora enim noſtra non dependere à carne Chriſti, ut palmites à vite: nec ſanctorum fructum corporeum eſſe, ſed potiùs ſpiritalem: Cyrillus gemina occurrit reſponſione: primò tuetur interpretationem vitis de Deitate, & negat inde id ſequi, quod perperam colligit Arianus; non enim extendendas eſſe ſimilitudines ultra intentionem loquentis, quæ hoc loco longè alia fuit, quàm hæretici iſti imaginantur. Deinde illud oppugnat, quod ab adverſario dictum eſt, non poſſe hoc ullo modo conferri ad Chriſti humanitatem, ut ſecundùm eam Chriſtus vitis dicatur, & nos palmites.

Cyrilli gemina reſponſio. 1. — *2.*

Cyrilli verba, in Euang. Joan. lib. 10. c. 13.

41. Verùm (inquit *Cyrillus*) quoniam nullâ nos ratione humanitati Chriſti poſſe iſta attribuere arbitratur; quoniam fide atque dilectione, non carne illi conjungimur; age pauca de hoc dicamus, ac perverſè ab eo ſacrarum literarum ſenſum exponi oſtendamus. Non tamen negamus, rectâ nos fide, charitateque ſincerâ Chriſto ſpiritaliter conjungi. Sed nullam nobis conjunctionis rationem ſecundùm carnem cum illo eſſe, id profectò pernegamus, idque à divinis Scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitavit Chriſtum etiam ſic vitem eſſe, nos verò palmites, qui vitam inde nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem; *Quia omnes unum corpus ſumus in Chriſto. Quia etſi multi ſumus, unum tamen in eo ſumus: omnes enim uno pane participamus.* An fortaſſis putat ignotam nobis myſticæ benedictionis virtutem eſſe? quæ cum in nobis fiat, nonne corporaliter quoque facit communicatione carnis Chriſti, Chriſtum in nobis habitare? Cur enim membra fidelium, membra Chriſti ſunt? *Neſcitis* (inquit,) *quia membra veſtra, membra ſunt Chriſti? membra igitur Chriſti meretricis faciam membra? abſit.* Salvator etiam; *qui manducat carnem meam* (ait,) *& bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* Unde conſiderandum eſt, non habitudine ſolùm, quæ per charitatem intelligitur, Chriſtum in nobis eſſe, verum etiam & participatione naturali. Nam quemadmodum ſi quis igne liquefactam ceram alii ceræ ſimiliter liquefactæ ita miſcuerit, ut unum quid ex utriſque factum videatur; ſic communicatione corporis & ſanguinis Chriſti ipſe in nobis eſt, & nos in ipſo. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis, ad incorruptibilitatem & vitam traduci, niſi naturalis vitæ corpus ei conjungeretur. Non credis mihi hæc dicenti: Chriſto (te obſecro) fidem præbe, *Amen, Amen,* (inquit,) *dico vobis: niſi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ſanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam, & ego ſuſcitabo eum in noviſſimo die.* Audis apertè clamantem, non habituros vitam, niſi ſanguinem ejus biberimus, & carnem manducaverimus. Hæc Cyrillus.

Rom. 12: 5. 1 Cor. 10: 17. — *1 Cor. 6: 15.* — *Joan. 6: 56.* — *Joan. 6: 53. 54.*

Diſcrimen doctrinæ Tranſſubſtantiariorum, & doctrinæ Cyrilli Alexandrini, de communicatione corporali. Vide ſupra cap. 9. §. 7. & infra c. 18. §. 28.

42. Tranſſubſtantiarii corporalem quandam ſomniant carnis Chriſti manducationem, etiam indignis communem, per quam Chriſtus per fauces deglutitus tranſmittatur in ventriculum hominis reprobi, ita tamen, ut confeſtim alteratis euſque ſpeciebus panis, ut ſub illis non conſiſteret ampliùs verus panis, definat eſſe ibi corpus Chriſti, neque maneat in eo homine Chriſtus, nec ille in Chriſto, neque fit membrum Chriſti aut ei incorporetur, neque habeat vitam æternam, &c. Cyrillus autem non de iſtiuſmodi manducatione aut communicatione, ſed de alia loquitur, quæ nunquam deſtituitur beato fructu perſeverantiæ in Chriſto & vitæ æternæ. Et ſine qua nemo habet vitam in ſemetipſo, nemo ad incorruptibilitatem unquam traductus eſt, nemo ad beatam immortalitatem ſuſcitabitur ultimo die. Perditiſſimæ igitur frontis ſunt ſophiſtæ iſti, dum audent abſurdiſſimo Romanenſium figmento ſancti hujus Patris auctoritatem prætexere. Confer & ea, quæ ſcribit Cyrillus libro 9., in Euangelium Johannis capite quadrageſimo ſeptimo, prope finem capitis & libri. Nos autem (inquit) etiam in ſeipſo habet, quoniam naturam noſtram aſſumſit, & corpus noſtrum corpus Verbi factum eſt: propterea divinæ naturæ facti participes ſumus, & filii jam nominamur: ipſum Patrem in nobis per Filium habentes, &c.

Compendiaria reſponſio ad ſyllogiſmos ſuperius propoſitos; §. 35.

43. Ex his facilis emergit reſponſio ad ſyllogiſmos illos, ſuperiùs [§. 35.] ex adverſarii perſona, propoſitos: Neganda eſt enim utriuſque propoſitio Major, ſi intelligatur illa conjunctio ſecundùm carnem, habitatio corporalis, participatio naturalis, conjunctio corporis Chriſti cum corruptibili naturâ corporis noſtri, quam intelligit Cyrillus, ſicut ejus jam mentem luculenter patefecimus. At verò ſi intelligatur conjunctio, &c. quam fingunt Traſſubſtantiarii, neganda eſt utriuſque ſyllogiſmi minor, neque eis probatio ſuppetit ex Cyrillo, qui fictitiam iſtam conjunctionem non agnovit. ut patet ex ſuperioribus vindiciis.

44. Inſani

Manichæorum delirium.

44. Inſani Manichæi fingebant Chriſtum, qua Dei virtutem, habitare in Sole; qua Sapientiam verò, habitare in Luna. Patibilem etiam Jeſum vitam ſalutemque hominum, omni eſſe ſuſpenſum ex ligno. ut patet ex verbis Fauſti Manichæi, apud *Auguſtinum*, libro vigeſimo, contra Fauſtum, capite ſecundo. Hunc errorem ſtrenuè oppugnans *Auguſtinus*, eodem libro, cap, 11. Poſtremò (inquit) dicite nobis, quot Chriſtos eſſe dicatis. Alius ne eſt quem de Spiritu Sancto concipiens terra patibilem gignit, omni non ſolum ſuſpenſus ex ligno, ſed etiam jacens in herba: & ille alius, quem Judæi crucifixerunt ſub Pontio Pilato: & tertius ille per Solem Lunamque diſtentus? An unus atque idem, ex quadam ſui parte ligatus in arboribus, ex quadam verò parte liber, eidem ligatæ captæque ſubveniens? Quod ſi ita eſt, ille quem ſub Pontio Pilato paſſum eſſe conceditis, cum eum ſine carne fuiſſe narretis, nondum dico quemadmodum talem mortem ſine carne perpeti potuerit; ſed quæro, cui naves illas reliquerit, ut inde deſcendens talia pateretur, qualia ſine quocunque corpore, fieri non poſſent. Secundùm præſentiam quippe ſpiritalem nullo modo illa pati poſſet: ſecundùm præſentiam verò corporalem ſimul & in Sole, & in Luna, & in cruce eſſe non poſſet. Hæc ibi. Conveniunt & illa ejuſdem Patris, tractatu 30. in Euang. Joannis. Et donec ſeculum finiatur, ſurſum eſt Dominus; ſed etiam hic eſt Veritas Dominus. Corpus enim Domini, in quo reſurrexit, uno loco eſſe poteſt: veritas ejus ubique diffuſa eſt. Hæc *Auguſtinus*.

Illud refutat Auguſtinus.

Aſſerit Auguſtinus impoſſibile eſſe, ut Chriſtus ſecundùm præſentiam corporalem ſit ſimul in Sole & Luna & in cruce.

CAPUT XIII.

Quintum argumentum ex Patribus, contra tranſſubſtantiationem.

Etiam à malis ſumitur, neque ſuapte natura ſanctificat utentem.

PAnis Domini ejuſdemque Typicum ſymbolicumque corpus, quod non ſuapte natura ſanctificat utentem; quod juxta id, quod habet materiale, in ventrem abit, & in ſeceſſum ejicitur; quod etiam à malis comeditur: non eſt ipſum proprium Domini corpus, non eſt Verbum caro factum: ſed ejus tantum typus & ſymbolum, nec eſt inanium acervus accidentium, ſed materialis panis: at quod in Euchariſtia poſt conſecrationem comeditur à communicantibus, eſt panis Domini, ejuſdemque typicum, &c. Ergo.

2. Major patet. Nam 1. Verbum caro factum ſuapte naturâ, & infallibiliter, ſanctificat edentem: neque à malis in malitia perſeverantibus comeditur. 2. Nihil eſt typus ſui ipſius. 3. Corpus Domini proprium non in ventrem abit, nec in ſeceſſum ejicitur. Sicut cibi illi, de quibus loquitur Dominus Matth. 15: 17. corpus & ſanguis Chriſti nec conſumitur, nec corrumpitur, nec in ſeceſſum abit, (avertat hoc Deus!) inquit Johannes Damaſcenus lib. 4. de orthodoxa fide cap. 14. Denique, typicum & materiale corpus non eſt accidens ſine ſubjecto, aut merorum accidentium congeries.

Origenes

3. Minorem affirmat *Origenes*, in Commentario in cap. 15. Matthæi. Quod (inquit) ſanctificatur per verbum Dei & obſecrationem, non ſuapte naturâ ſanctificat utentem. Nam ſi id eſſet, ſanctificaret etiam illum qui comedit indignè Domino.——Proinde etiam in pane Domini tum utilitas eſt veſcenti, quum impollutâ mente puraque conſcientia, particeps eſt panis illius.——Quod ſi quicquid ingreditur in os, in ventrem abit, & in ſeceſſum ejicitur: & ille cibus, qui ſanctificatur per verbum Dei perque obſecrationem, juxta id quod habet materiale, in ventrem abit, & in ſeceſſum ejicitur: cæterum juxta precationem quæ illi acceſſit pro portione fidei fit utilis, efficiens ut perſpicax fiat animus, ſpectans ad id quod utile eſt. Nec materia panis, ſed ſuper illum dictus ſermo eſt, qui prodeſt non indignè Domino comedenti illum. Et hæc quidem de typico ſymbolicoque corpore. Multa porrò & de ipſo Verbo dici poſſent, quod factum eſt caro, veruſque cibus, quem qui comederit omnino vivet in æternum, quem nullus malus poteſt edere. Etenim ſi fieri poſſet, ut qui malus adhuc perſeveret, edat Verbum factum carnem, quum ſit Verbum & panis vivus, nequaquam ſcriptum fuiſſet; quiſquis ederit panem hunc, vivet in æternum. *Ioan. 6:15.* Hæc *Origenes*. Damnati quidem ſunt in ejus operibus multi errores, & ipſe hæreticus pronunciatus in quinta ſynodo: non tamen idcirco fas tibi erit, alia non damnata contemnere. Imò iſta de ſacramento Euchariſtiæ protulit ex mente Catholicæ Eccleſiæ: ſicuti evidenter patet ex conſenſu aliorum Patrum, quorum in ſuperioribus argumentis, & in eis quæ ſubjiciam, manifeſta ſunt teſtimonia. Confer interim ea, quæ adducta ſunt in confirmatione tertii noſtri argumenti ex Patribus contra Tranſſubſtantiationem, ſuprà cap. 11. & ea, quæ initio hujus libri nobis diſputata ſunt de manducatione ſacramentali, & ſpirituali. Item, de ſacramento & re. Quibus hujus argumenti Minor roboratur.

De auctoritate Origenis.

CAPUT XIV.

Sextum argumentum ex Patribus contra Tranſſubſtantiationem.

Panis & aqua non tranſſubſtantiantur in populum.

PAnis & aqua non tranſſubſtantiantur in populum: ergo nec panis & vinum in Chriſti corpus & ſanguinem.

2. Probatur conſequentia. *Cyprianus* diſputans contra Aquarios, lib. 2. epiſt. 3. ad Cæcilium: quæ in alia editione eſt epiſt. 63. videmus (inquit) in aqua populum intelligi, in vino oſtendi ſanguinem Chriſti. Quando autem in calice vino aquâ miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur & jungitur. Quæ copulatio & conjunctio aquæ & vini ſic miſcetur in calice Domini, ut commiſtio illa non poſſit ab invicem ſeparari. Unde Eccleſiam, id eſt, plebem in Eccleſia conſtitutam fideliter & firmiter in eo, quod credidit, perſeverantem, nulla res ſeparare poterit à Chriſto, quo minus hæreat ſemper & manet individua dilectio. Sic autem in ſanctificando calice Domini offerri aqua ſola non poteſt, quomodo nec vinum ſolum poteſt. Nam ſi vinum tantum quis offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis. Si verò aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto. quando autem utrumque miſcetur, & adunatione confuſa ſibi invicem copulatur, tunc ſacramentum ſpirituale & cœleſte perficitur. Sic verò calix Domini non eſt aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi utrumque ſibi miſceatur; quomodo nec corpus Domini poteſt eſſe farina ſola, aut aqua ſola, niſi utrumque adunatum fuerit & copulatum,

tum, & panis unius compage ſolidatum. quo & ipſo ſacramento populus noſter oſtenditur adunatus: ut, quemadmodum grana multa in unum collecta, & commolita, & commiſta, panem unum faciunt; ſic in Chriſto, qui eſt panis cœleſtis, unum ſciamus eſſe corpus, cui conjunctus ſit noſter numerus & adunatus. Hæc *Cyprianus*. Similia habentur in decreto illo *Julii* primi Papæ Romani, apud Gratianum, diſt. 2. de conſecratione. can. 7. *Cum omne.*

3. Hinc *Bertramus*, Gratiano antiquior, in ſuo libro de corpore & ſanguine Domini, quem ſcripſit juſſu Caroli Calvi Francorum Regis, circa medium noni ſeculi; ſic argumentatur: Conſiderandum quoque (inquit,) quod in pane illo non ſolum corpus Chriſti, verum corpus etiam in eum credentis populi figuretur, unde multis frumenti granis conficitur; quia corpus populi credentis multis per verbum Chriſti fidelibus coagmentatur. qua de re ſicut in myſterio panis ille Chriſti corpus accipitur, ſic etiam in myſterio membra populi credentis in Chriſtum intimantur. Et ſicut non corporaliter, ſed ſpiritualiter, panis ille credentium corpus dicitur: ſic quoque Chriſti corpus non corporaliter, ſed ſpiritualiter neceſſe eſt intelligatur. Sic & in vino, qui ſanguis Chriſti dicitur, aqua miſceri jubetur, nec unum ſine altero permittitur offerri. quia nec populus ſine Chriſto, nec Chriſtus ſine populo, ſicut nec caput ſine corpore, vel corpus ſine capite valet exſiſtere. Aqua denique in ſacramento, populi geſtat imaginem: igitur ſi vinum illud ſanctificatum per miniſtrorum officium in Chriſti ſanguinem corporaliter convertitur, aqua quoque quæ pariter admixta eſt, in ſanguinem populi credentis neceſſe eſt corporaliter convertatur. Ubi namque una ſanctificatio eſt, una conſequenter operatio, & ubi par ratio, par quoque conſequitur myſterium. At videmus in aqua ſecundùm corpus nihil eſſe converſum, conſequenter ergo & in vino nihil corporaliter oſtenſum. Accipitur ſpiritualiter quicquid in aqua de populi corpore ſignificatur. Accipiatur ergo neceſſe eſt ſpiritualiter quicquid in vino de Chriſti ſanguine intimetur. Hæc *Bertramus*.

De admiſtione aquæ. Vide ſupra cap. 7. §. 27.

4. Quamvis admiſtio aquæ non ſit de neceſſitate hujus ſacramenti, ut aliàs docuimus, idoneum tamen eſt hoc argumentum apud eos, qui hanc admiſtionem urgent, tanquam neceſſariam; vel aquam admiſcentes admittunt myſticam illam Cypriani & Julii interpretationem. Sicut inde rectè argumentatur *Bertramus*. Vide autem (ut hoc obiter moneam) diverſas opiniones de admiſtione aquæ, in gloſſa, diſtinctione ſecunda, de Conſecratione. canone ſecundo. *Sicut in.* & apud Sententiarios in quartum ſententiarum, diſtinctione undecima.

CAPUT XV.

Septimum argumentum ex Patribus contra Tranſſubſtantiationem.

Panis & vini manet poſt conſecrationem eadem natura & ſubſtantia, quæ fuit ante conſecrationem.

Syllogiſmus.

QUorum manet poſt conſecrationem eadem natura & ſubſtantia, quæ fuit ante conſecrationem, illa non ſunt tranſſubſtantiata in corpus & ſanguinem Chriſti: at panis vinique manet poſt conſecrationem eadem natura, &c. Ergo.

Major eſt in confeſſo.

2. Majorem concedunt adverſarii. *Alexander Alenſis*, part. 4. quæſt. 10. art. 3. & *Thomas*, 3. part. quæſt. 75. art. 2. in corpore articuli, & *Bonavent.* in 4. ſent. diſtinct. 51. part. 5. art. 1. qu. 2. & qu. 3. & *Henricus Gandav.* quolib. 9. quæſt. 9.

Minor confirmatur teſtimoniis Patrum. Gregorius Nyſſenus.

3. *Gregorius Nyſſenus*, oratione de ſancto Chriſti baptiſmate. Corpus (inquit) quod baptizatur, & aquam quæ baptizat, benedicit Spiritus. quare ne contemnas divinum lavacrum, neque id tanquam commune propter uſum aquæ parvi facias, & levi momento ducas. Nam id, quod operatur, magnum eſt, & ab illo mirabiles exſiſtunt effectus. Nam & altare hoc ſanctum, cui adſiſtimus, lapis eſt natura communis [λίθος ἐςὶ κατὰ τὴν Φύσιν κοινός, ὐδὲν διαΦέρων τῶν ἄλλων.] nihil differens ab aliis cruſtis lapideis ex quibus parietes noſtri exſtruuntur, & pavimenta ornantur. ſed quoniam Dei cultui conſecratum eſt, ac benedictionem accepit, menſa ſancta, altare immaculatum eſt, quod non amplius ab omnibus, ſed à ſolis ſacerdotibus, eiſque religioſè timentibus [καὶ τούτων εὐλαβουμένων] contrectatur. Panis item panis eſt initio communis: ſed ubi eum myſterium ſacrificaverit ſeu conſecraverit, [ἱερουργήσῃ] corpus Chriſti dicitur & fit. Sic myſticum oleum, ſic vinum: cum ſint res exigui pretii ante benedictionem, poſt ſanctificationem, quæ à Spiritu procedit, utrumque eorum excellenter operatur. Eadem autem verbi vis etiam ſacerdotem auguſtum & honorandum facit, novitate benedictionis à vulgi communitate ſegregatum. quum enim heri ac tempore ſuperiori unus è multitudine ac plebe eſſet, repentè redditur præceptor, præſes, doctor pietatis, myſteriorum latentium præſul: & hæc facit, cum nihil vel corpore mutatus [μηδὲν τοῦ σώματος ἢ τῆς μορΦῆς ἀμειΦθείς.] &c. Ex mente igitur hujus Patris non ſecus manet in pane vinoque conſecratis natura priſtina, ac in aqua baptiſmatis, in altari benedicto, in ſacerdote conſecrato. & mutatio omnis eſt accidentalis, quoad uſum, ſcilicet, & officium, & fructum, & dignitatem. Præterea dum ait, Panem corpus Chriſti dici & fieri, tranſſubſtantiationem evertit: ut ſupra docuimus, initio octavi capitis.

Vide cap. 9. §. 14.

Chryſoſtomus.

4. *Iohannes Chryſoſtomus*, epiſtola ad Cæſarium monachum, tempore ſecundi ſui exſilii, contra Apollinarem & alios, qui divinitatem & humanitatem in Chriſto confundebant. Antequam (inquit) ſanctificetur panis, panem nominamus, Divina autem illum ſanctificante gratia, mediante ſacerdote, liberatus eſt quidem appellatione panis, dignus autem habitus eſt Dominici corporis appellatione; etiamſi natura panis in ipſo permanſit, & non duo corpora, ſed ipſum Filii corpus prædicatur. Hæc *Chryſoſtomus*. Exſtabat hæc epiſtola manuſcripta, in bibliotheca Florentina, tempore Petri Martyris, ut legere eſt apud ipſum in locis communibus, claſſe quarta, cap. 10. §. 35. ubi hæc & alia quædam inde depromta Chryſoſtomi verba recitantur.

Cyrillus Hieroſol. Nota obiter conſecrationem fieri per invocationem Sanctiſſ. Trinitatis. Vide ſup. c. 7. §. 12. & cap. 8. §. 15. & cap. 10. §. 10. & §. 25.

5. *Cyrillus* Epiſcopus Hieroſolymitanus, *catecheſi myſtagogica prima*: Tum verò (inquit) & illa, quæ in idolorum ſollemnitatibus ſuſpendi ſolent, & carnes & panes & alia ejuſmodi fœdiſſimorum dæmonum invocatione contaminata, pompæ diaboli adſcribuntur. quemadmodum enim [ὥσπερ γὰρ] panis & vinum Euchariſtiæ, ante ſacram invocationem adorandæ Trinitatis, panis erat & vinum merum: ſeu commune [ἄρτος ἦν καὶ οἶνος λιτός:] Peracta verò invocatione, panis quidem fit corpus Chriſti, vinum autem ſanguis Chriſti: [ὁ μὲν ἄρτος γίνεται σῶμα Χριςῦ, ὁ δὲ οἶνος αἷμα Χριςῦ] Sic & [τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον]

cibi

cibi ejuſcemodi pompæ Satanæ, cum ſuapte quidem natura mundi ſeu communes ſint, invocatione dæmonum immondi ſeu profani & abominandi efficiuntur. [*τῇ ἰδίᾳ φύσει λιτὰ ὄντα, τῇ ἐπικλήσει τῶν δαιμόνων βέβηλα γίνεται.*] *Item; Catecheſi myſtagogica tertia: de Chriſmate;* Cæterum (inquit) vide ne illud eſſe putes unguentum nudum, [*μὴ ὑπονοήσῃς ἐκεῖνο τὸ μύρον ψιλὸν εἶναι:*] quemadmodum enim panis Euchariſtiæ, [*ὁ ἄρτος εὐχαριςίας*] poſt S. Spiritus invocationem, non amplius eſt panis communis, ſed eſt corpus Chriſti: [*οὐκ ἔτι ἄρτος λιτὸς ἀλλὰ σῶμα Χριςῦ:*] ſic & [*ὕτω καὶ*] ſanctum hoc unguentum, non amplius eſt unguentum nudum, neque, ſi quis ita appelare malit, commune [*ὐκ ἔτι ψιλὸν, ὐδ᾽ ὡς ἄν εἴποι τις κοινὸν*] poſt invocationem, ſed eſt Chriſti chariſma & Spiritus Sancti, quod Divinitatis ejus præſentiam efficit. *Et catecheſi myſtag.* 4. Cum igitur Chriſtus ipſe ſic affirmet atque dicat de pane, [*περὶ τοῦ ἄρτυ*] hoc eſt corpus meum: quis deinceps audeat dubitare?——Panis cœleſtis & poculum ſalutis, animam & corpus ſanctificant: ſicut enim panis corpori, ſic & verbum animæ convenit. Ne ergo panem hunc & vinum hoc tanquam nuda conſideres: [*μὴ ὖν πρόσεχε ὡς ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ.*] corpus enim & ſanguis Chriſti ſunt; ſecundum ipſius Domini verba. quamvis enim ſenſus hoc tibi ſuggerit, tamen fides te confirmet, ne ex guſtu rem judices, quin potius habeas ex fide pro certiſſimo, eſſe tibi donata corpus & ſanguinem. ——Hoc ſciens & pro certiſſimo habens, panem hunc qui videtur à nobis, non eſſe panem, etiamſi guſtus panem eſſe ſentiat, ſed eſſe corpus Chriſti. Et vinum quod à nobis conſpicitur, tametſi ſenſui guſtus vinum eſſe videatur, non tamen vinum, ſed ſanguinem eſſe Chriſti.

Ο φαινόμενος ἄρτος, ſicut viſibile chriſma appellavit τὸ φαινόμενον μύρον. catech. myſtag. 3.

Objectio Tranſſubſtantiariorum.

Reſponſio.

6. Ad hæc *Cyrilli* verba inanem tollunt vociferationem adverſarii, clamitantes ſenſus noſtros falli circa Euchariſtiam, neque eſſe illis obtemperandum. At hoc non dicit *Cyrillus*, qui tantummodo, cum aliis orthodoxis Patribus, docet imperfectum eſſe de hoc ſacramento judicium ſenſuum, qui tantum percipiunt externa iſta & terrena, panem & vinum, neque altiùs penetrat eorum judicium; idcirco monet in hoc ſenſuum judicio non eſſe ſiſtendum, ſed fide aſſurgendum ad contemplationem & participationem rei ſignificatæ, puta corporis & ſanguinis Chriſti, quæ licet ſenſus non aſſequatur, fides tamen credit, infallibili Dei verbo nixa, cujus certitudine perſuaſum habemus ſymbola hæc poſt conſecrationem, utcunque ſint adhuc ſecundùm naturam panis & vinum, id quod etiam ſenſus renunciant, non tamen jam eſſe amplius nudum, merum, communem panem, & nudum, merum, commune vinum, (ſicut oleum ſanctificatum non eſt amplius nudum ſeu commune unguentum, & panis dæmonibus dicatus non eſt amplius nudus [*λιτὸς*] panis, ſed eſt impurus panis ad pompam Diaboli pertinens;) ſed eſſe corpus & ſanguinem Chriſti. qui autem dicit panem eſſe corpus Chriſti, ſeu de pane dicit quod ſit corpus Chriſti, is ponit manere ſubſtantiam panis, & prorſus evertit tranſſubſtantiationem, neque hujus enunciationis, diſparati de diſparato, ullus verus ſenſus inveniri poteſt niſi tropicus; ut ſæpius in ſuperioribus oſtenſum, & ipſi fatentur adverſarii. Ait autem *Cyrillus Hieroſolymitanus*, Dominum affirmaſſe & dixiſſe de pane, *περὶ τοῦ ἄρτυ*, *hoc eſt corpus meum.* ſenſus ergo, ſecundum Cyrillum eſt, *hic panis eſt corpus meum.* Hoc Domino affirmanti nos credere jubet Cyrillus: nos credimus; credere recuſant Tranſſubſtantiarii.

Vide ſupra cap. 8. §. 1.

Plura ex Cyrillo Hieroſolymitano.

7. Idem *Cyrillus*, in eandem ſententiam; *catecheſi myſtagogica quinta*; Deum (inquit) benigniſſimum oramus, ut ſuper illa propoſita emittat Spiritum Sanctum, ut panem quidem faciat corpus Chriſti, vinum verò ſanguinem Chriſti, [*ἵνα ποιήσῃ τὸν μὲν ἄρτον, σῶμα Χριςῦ. τὸν δὲ οἶνον αἷμα Χριςῦ*] Omnino enim quod attigerit Spiritus Sanctus, hoc ſanctificatur & tranſmutatur. *Et infra;* Audiſtis ad ſacrorum myſteriorum communionem vos adhortantem; Guſtate & videte, quod ſuavis eſt Dominus. Num hoc corporeo palato ut iſtud dijudicetis, vobis præcipitur? nequaquam, ſed certâ & inconcuſſa fide. Guſtantes enim, non panem aut vinum jubentur guſtare, ſed antitypum corporis & ſanguinis Chriſti. *οὐκ ἄρτυ καὶ οἴνυ κελεύονται γεύσασθαι, ἀλλὰ ἀντιτύπυ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριςοῦ.* Hæc *Cyrillus*: rationem reddens cur non ſit ſenſui corporeo committendum judicium de ſuavitate Domini, quia nempe palato corporeo percipitur tantum in hoc ſacramento panis & vinum; at fides eſt quæ ea conſiderat tanquam antitypum ſeu ſacramentum corporis & ſanguinis Domini, & ad rem ipſam ſacramenti aſſurgens guſtat ſuavitatem Domini palato quodam ſpirituali. Similia ſunt illa *Auguſtini* verba apud *Bertramum*, lib. de corpore & ſanguine Domini: & apud *Gratianum*, diſt 2. de Conſecr. can. *qui manducat.* quod videtur (inquit) panis eſt, & calix, quod etiam oculi renunciant; quod autem fides poſtulat inſtruenda, panis eſt Corpus Chriſti, calix ſanguis. Multa hujuſmodi Patrum teſtimonia invenies apud *Bertramum*, libro citato, quid verò antitypi vocabulo intelligat Cyrillus, optimè diſces ex ipſius verbis, *catecheſi myſtagogicâ.* 2. ubi baptiſmi ſacramentum vocat *τῶν τοῦ Χριςοῦ παθημάτων ἀντίτυπον.*

Iſta locutio [ut panem faciat corpus Chriſti, & vinum faciat ſanguinem Chriſti] inimica eſt tranſſubſtantiationi, ut docuimus ſupra, cap. 8. *initio capitis.*

Antitypon.

Pſal. 34: 9.

Exſtat ille Bertrami liber integer, in Catalogo teſtium veritatis, initio libri decimi:

Ἀντίτυπον.

8. Objicit nobis ex *Cyrilli* catecheſi myſtagogica quarta, *Bellarminus*, libro 2. de Euchariſtia, capit. 13. ea verba, quibus, paullò poſt initium illius catecheſeos, Cyrillus ait, Dominum qui in nuptiis corporalibus aquam mutavit in vinum, potuiſſe in Euchariſtia mutare vinum in ſanguinem, & cum id ipſe affirmet, haud dubiè donaſſe fruitionem [*ἀπόλαυσιν*] corporis ſui & ſanguinis, videlicet, *ἐν τύπῳ ἄρτυ, τὸ σῶμα. καὶ ἐν τύπῳ οἴνυ, τὸ αἷμα.* Sic nos fieri Chriſtophoros, dum corpus ejus & ſanguinem in noſtra membra recipimus: Sic nos, ut dicit beatus Petrus, divinæ fieri conſortes naturæ. Hoc loco, ſe inſolenter jactat *Bellarminus.* Sed modum huic lætitiæ ponent hæc ipſius *Cyrilli* verba immediatè ſequentia; olim Chriſtus cum Judæis diſſerens dicebat; *Niſi manducaveritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meam, non habebitis vitam in vobis.* Illi ea quæ dicebantur non audientes ſpiritualiter [*μὴ ἀκούοντες πνευματικῶς,*] ſcandalizati, abierunt retro, eo quod exiſtimarent ſe ad humanæ carnis eſum [*ἐπὶ σαρκοφαγίαν*] invitari. —— Cum homo dicit Deo, *Paraſti in conſpectu meo menſam*; quid aliud ſignificat, niſi myſticam illam & ſpiritualem menſam [*τὴν μυςικὴν καὶ νοητὴν τράπεζαν,*] quam Deus nobis paravit? His conjunge ſuperius citata *Cyrilli* teſtimonia, quibus excludit corporale palatum à guſtu Dominicæ ſuavitatis, ſoli fidei hoc relinquens officium. qui igitur in nuptiis corporalibus [*ἐν γάμῳ σωματικῷ*] aquam mutavit in vinum, mutatione corporali; ille in menſa myſtica & ſpirituali vinum mutavit in ſanguinem, non corporaliter, ſed myſticè & ſpiritualiter. Præterea hæc Chriſti in noſtra membra receptio, de qua hic loquitur *Cyrillus*, non eſt corporalis illa, etiam reprobis communis, ſed ſpiritualis, ſine qua nemo habet in ſe vitam: eſt illa Divinæ naturæ participatio, ſolis ſpiritualiter manducantibus propria, de qua loquitur Petrus Apoſtolus, 2 Petr. 1: 4. Ineptam verò de humanæ carnis vario eſu argutiam,

Bellarmini objectio ex Cyrillo Hieroſolymitano.

Χριςοφόροι, id eſt, Chriſtum ferentes,

2 *Petr.* 1: 4.

Reſponſio.

Ioan. 6: 53.

Pſalm. 23. 5.

2 *Petr.* 1: 4.

qua ſe fruſtra munire tentant adverſarii, refutavimus ſuprà, in ſecunda confirmatione antecedentis argumenti noſtri quarti contra Tranſſubſtantiationem: capite 12. §. 14. & §. 15.

Ambroſius.

9. *Ambroſius*, libro quarto de ſacramentis, capite 4. & apud Gratianum, diſt. 2. de Conſecratione, can. *Panis eſt*. quanto magis operatorius eſt ſermo Domini, ut ſint quæ erant, & in aliud commutentur?] Sunt quæ erant: erant autem panis & vinum: ſunt igitur adhuc panis & vinum: quamvis commutata in ſacramentum corporis & ſanguinis Domini.

Auguſtinus. Sublato corpore, non remanent ejus qualitates.

10. *Auguſtinus*, epiſt. 57. ad Dardanum. Nam ſpatia locorum tolle corporibus, nuſquam erunt: & quia nuſquam erunt, nec erunt. Tolle ipſa corpora, qualitatibus corporum, non erit ubi ſint: & ideo neceſſe eſt, ut non ſint. ——— Si moles ipſa corporis, quantacunque vel quantulacunque ſit, penitus auferatur, qualitates ejus non erit ubi ſint. Hæc *Auguſtinus*.

Cyrillus Alexandrinus.

11. *Cyrillus Alexandrinus*, lib. 4. in Evangelium Johannis, cap. 14. Credentibus (inquit) diſcipulis fragmenta panis dedit, dicens, accipite & manducate, hoc eſt corpus meum.

Theodoretus.

12. *Theodoretus*, dialogo 1. contra Eutychianos, qui inſcribitur, *ἄτρεπτος*, immutabilis. in editione Græca, Romæ impreſſa, folio octavo, & in editione Latina Colonienſi, tomo 2. pag. 218. In myſteriorum traditione, Dominus panem appellavit corpus [*σῶμα τὸν ἄρτον ἐκάλεσε*] & ſanguinem id quod in calice infuſum & commixtum eſt [*καὶ αἷμα τὸ κρᾶμα.*] ——— *τὰ ὁρώμενα σύμβολα τῇ τοῦ σώματος καὶ αἵματος προσηγορίᾳ τετίμηκεν, οὐ τὴν φύσιν μεταβαλὼν, ἀλλὰ τὴν χάριν τῇ φύσει προστεθεικώς.* id eſt; Symbola, quæ videntur, appellatione corporis & ſanguinis honoravit: non naturam mutans, ſed gratiam naturæ adjiciens. Item, dialog. 2. qui inſcribitur, *ἀσύγχυτος*, inconfuſus, in Græca editione, fol. 38. & in editione Latina, pag. 236. *Οὐδὲ γὰρ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τὰ μυστικὰ σύμβολα τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως. Μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας, καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τοῦ εἴδους, καὶ ὁρατά ἐστι καὶ ἁπτά, οἷα καὶ πρότερον ἦν.* id eſt, Neque enim ſigna myſtica poſt ſanctificationem recedunt à ſua natura. Manent enim in priori ſubſtantia, & figura, & forma, & videri & tangi poſſunt, ſicut & prius. *νοεῖται δὲ ἅπερ ἐγένετο*, &c. intelliguntur autem eſſe ea quæ facta ſunt, & creduntur, & adorantur (id eſt, cum adoratione Dei, ſeu ab adorantibus Deum, ſumuntur, ut docuimus in Irenico) ut quæ illa ſint quæ creduntur. Confer ergo imaginem cum exemplari &c.

Symbola nomen rei accipiunt manentia in ſua priore natura & ſubſtantiâ.

Irenic. lib. 2. cap. 16. prope finem primæ partis capitis.

Vide ſupra lib. 3. cap. 28. §. 15.

13. Ne verò imperitus quiſpiam Papiſta auctoritatem huic *Theodoreti* operi derogare audeat, propter ſententiam quintæ Synodi latam contra ea, quæ ſcripſit Theodoretus contra *Cyrillum*; audiamus *Pelagii* Papæ Romani, hujus nominis ſecundi, ea de re judicium: Ille in epiſtola ſeu libro, quem pro quinta Synodo ſcripſit ad Eliam Aquilejenſem, & univerſos Iſtriæ Epiſcopos, cap. 20. Neque enim (inquit) Theodoreti omnia ſcripta damnamus, ſed ſola, quæ contra duodecim Cyrilli capitula, ſola quæ contra rectam fidem aliquando ſcripſiſſe monſtratur. quæ tamen & ipſe damnaſſe cognoſcitur, qui in ſancta Chalcedonenſi Synodo vera confeſſus invenitur. ——— Et eum Synodo Theodoretum profitentem recta veneramur. Alia verò ſcripta illius non ſolùm recipimus, ſed eis etiam contra adverſarios utimur. Hæc ille. Exſtat liber ille *Pelagii*, in fragmentis quintæ Synodi, in editione Binii.

Gelaſius Papa Rom.

14. *Gelaſius* Epiſc. hujus nominis primus, in ſuo opere contra Eutychen & Neſtorium: Certa (inquit) ſacramenta quæ ſumimus corporis & ſanguinis Chriſti, divina res eſt, propter quod & per eadem Divinæ efficimur conſortes naturæ: & tamen eſſe non deſinit ſubſtantia vel natura panis & vini. ——— in Divinam tranſeunt, Sancto Spiritu perficiente, ſubſtantiam; permanent tamen in ſuæ proprietate naturæ. Hæc *Gelaſius*. Obſerva etiam ex iſtis Gelaſii verbis, loquutionem iſtam, *Panis tranſit in corpus Chriſti*, non denotare tranſſubſtantiationem; ſed mutationem quandam, manente panis ſubſtantiâ: contra ac autumat Scotus, in 4. ſent. diſt. 11. qu. 5.

Vide infra cap. 16.

Non deſinit ſubſtantia vel natura panis & vini.

De iſta loquutione, panis tranſit in corpus Chriſti.

Bellarmini exceptio.

15. Excipit *Bellarminus*, libro 2. de ſacramento Euchariſtiæ, cap. 27. *Theodoretum* & *Gelaſium* non loqui de ſubſtantia, quæ diſtinguitur contra accidentia, & quam in prima categoria poſuit *Ariſtoteles*. ſed de eſſentia & natura accidentium. Reſpondeo: quamvis vocabula naturæ & ſubſtantiæ interdum etiam accidentibus tribuantur, quando de accidentis alicujus ratione formali diſſeritur; nuſquam tamen apud idoneos auctores natura & ſubſtantia alicujus categoricæ ſubſtantiæ remanere dicitur, remanentibus ſolis accidentibus. Et ſicut ſubſtantia accidentis ſignificat accidens, ita etiam ſubſtantia ſubſtantiæ (ut eſt panis, & vinum) ſignificat ſubſtantiam categoricam, quam in prima categoria poſuit *Ariſtoteles*. Porrò apertè dicunt *Theodoretus* & *Gelaſius* manere naturam & ſubſtantiam panis & vini, eandem quæ erat ante conſecrationem, non ſecus ac manet vera humana natura ſubſtantialis in Mediatore, poſt unionem hypoſtaticam duarum in uno Emmanuele naturarum. Atque à ſacramento Euchariſtiæ ſumunt Patres illi argumentum contra Eutychianos: Nempe; Sicut poſt conſecrationem manet ſubſtantia panis & vini, ita poſt hypoſtaticam aſſumtionem manet in perſona Chriſti vere humana natura, diſtincta à divina. Cum è contrario hæretici Eutychiani, ex falſa hypotheſi amolitionis naturæ & ſubſtantiæ panis & vini poſt conſecrationem, inferrent abolitionem humanæ naturæ, vel ejus mutationem in Divinitatem, vel confuſionem cum natura Divina, poſt hypoſtaticam aſſumtionem.

ejuſdem refutatio.

Ephræmius Antiochenus.

16. *Ephræmius* Patriarcha Antiochenus (qui in cathedra Antiochena ſedebat anno Domini 545.) eodem uſus eſt argumento contra ejuſdem ſectæ homines: adjectâ etiam ſimili ratione ſacramenti baptiſmatis, lib. 1. de ſacris Antiochiæ legibus. in bibliotheca Photii, codice 229. Quare (inquit) Chriſtus unus in palpabili & impalpabili ſubſtantia. ——— *οὕτω καὶ τὸ παρὰ τῶν πιστῶν λαμβανόμενον σῶμα Χριστοῦ καὶ τῆς αἰσθητῆς οὐσίας οὐκ ἐξίσταται καὶ τῆς νοητῆς ἀδιαίρετον μένει χάριτος. καὶ τὸ βάπτισμα δὲ πνευματικὸν, ὅλον γενόμενον καὶ ἓν ὑπάρχον, καὶ τὸ ἴδιον τῆς αἰσθητῆς οὐσίας, τοῦ ὕδατος λέγω, διασώζει, καὶ ὃ γέγονεν οὐκ ἀπώλεσεν.* id eſt; Sic & quod à fidelibus ſumitur Chriſti corpus, & à ſenſibili ſubſtantia non recedit, & à gratia intelligibili manet indiviſum. Spirituale etiam baptiſma, totum factum unumque exiſtens, & quod ſuum eſt ſenſibilis ſubſtantiæ, aquæ, inquam, retinet, & quod factum eſt non amiſit. Hæc ille. quæ tam perſpicua ſunt, ut ulterioris exegeſeos non indigeant.

Johannes Damaſcenus.

17. *Johannes Damaſcenus*, in deſcribendo quidem modo quo manet poſt conſecrationem ſubſtantia panis & vini titubat, manere tamen docet; ait enim, lib. 4. de orthodoxa fide, cap. 14. Dominus fractum panem porrexit eis, dicens, accipite & manducate, hoc eſt corpus meum quod pro vobis frangitur in remiſſionem peccatorum. Conſimilique modo accepturi calicem, ex vino & aqua conſtantem, impertivit eis, dicens; bibite ex hoc omnes, hic eſt ſanguis meus. ——— quæris,

quomo-

quomodo panis corpus Chriſti, & vinum cum aqua conjunctum ſanguis Chriſti fiat. Tibi item reſpondeo: Spiritus Sanctus ſupervenit, eaque efficit, quæ orationis facultatem & mentis intelligentiam excedunt.——quoniam in hominum more poſitum eſt, ut aquâ laventur & oleo unguantur, idcirco in baptiſmo gratiam Spiritus cum oleo & aqua copulavit, fecitque illud lavacrum regenerationis: Eodem modo, quoniam ita fert hominum uſus atque conſuetudo ut panem edant, vinumque & aquam bibant, idcirco Divinitatem ſuam cum ipſis conjunxit, eaque corpus & ſanguinem ſuum fecit, ut per uſitata naturæque conſentanea, ad ea quæ ſupra naturam ſunt, aſſurgamus. Hæc *Damaſcenus*, tranſſubſtantiationi infeſta: ex his enim conſequitur, manere ſubſtantiam panis & vini poſt conſecrationem. Eadem cum Damaſceno mens ſecundæ Nicænæ Synodi.

Error Damaſceni & 2. Nicæna Synodi. *Vide inf. cap. 18. §. 1.*

18. Quoniam verò inſano imaginum zelo abreptus *Johannes Damaſcenus*, negandum ſibi ſtatuit, panem Euchariſtiæ eſſe typum ſeu figuram corporis Chriſti, quod etiam omnes imaginum adoratores ſibi negandum propoſuerunt, ut patet ex ſecunda Nicæna Synodo pſeudoſeptima œcumenica, actione ſexta, in refutatione ſynodi Conſtantinopolitanæ, tomo 3. ſectione ultima: Nec verò panis & vinum (inquit *Damaſcenus*) corporis Chriſti figura ſunt, abſit enim hoc, verum ipſummet Domini corpus Divinitate affectum. Idem omnes uno ore dixerunt Nicæni illi Patres, in ſynodo ſecunda Nicæna. quamvis alibi Damaſcenus, loquens de baptiſmo, & legalibus per aquam purgationibus, dicat, res in oculorum aſpectum cadentes, earum ſigna eſſe quæ ratione atque animo intelliguntur. lib. 4. de orthodoxa fide, cap. 10. quoniam tamen (ut ſupra etiam monui in confirmatione primi argumenti) imaginum Patroni negandum eſſe decreverunt, panem Euchariſtiæ eſſe corporis Chriſti figuram aut imaginem; idcirco Damaſcenus dum modum oſtendere tentat quo panis & vinum ſunt ipſummet Domini corpus Divinitate affectum, lib. 4. de orthod. fide cap. 14. adeo perplexè & obſcurè loquitur, ut quibusdam in errorem hypoſtaticæ aſſumtionis panis, aliis autem in errorem de materia panis manente ſub forma corporis Chriſti, incidiſſe viſus ſit: ut patet ex Durando, in quartum ſentent. diſtinct. 10. quæſt. 1. & diſtinct. 11. quæſt. 3.

Supra cap. 9. §. 26.

Walafridus Strabo.

19. *Walafridus Strabo*, lib. de rebus Eccleſiaſticis, cap. 16. Chriſtus corporis & ſanguinis ſui ſacramenta in panis & vini ſubſtantiâ diſcipulis tradidit, & ea in commemorationem ſanctiſſimæ ſuæ paſſionis celebrare perdocuit.

Bertramus.

20. *Bertramus*, libro de corpore & ſanguine Domini; Secundùm creaturarum ſubſtantiam, quod fuerunt ante conſecrationem, hoc & poſtea conſiſtunt. Panis & vinum prius exſtitere, in qua etiam ſpecie, jam conſecrata, permanere videntur.

Henricus Oſtienſis, & Gaufridus, & Bernardus Parmenſis, & Bartholomæus Brixianus.

21. *Henricus Cardinalis Oſtienſis*, & *Gaufridus*, & *Bernardus*, ſuper decretalibus, *Firmiter credimus*. & , *Cum Martha*. & *Bartholomæus*, de Conſecratione, diſtinct. 2. *In ſacramentorum*. inter opiniones ſua ætate haudquaquam pro erroneis habitas, commemorant eam quæ ponit, ſubſtantiam panis manere poſt conſecrationem, & eſſe cum corpore Chriſti. & pro hac opinione citant confeſſionem illam *Berengarii*, in Concilio Romano per *Nicolaum* Papam ſecundum, & centum ac tredecim Epiſcopos factam & approbatam, anno Domini 1059. Cujus verba recitantur, De conſecratione, diſt 2. *Ego Berengarius*. Refert hæc *Durandus*, in 4. ſent. diſtinct. 10. quæſt. 1. & addit; Ecce quod panis ſubſtantiam remanere, dicunt eſſe opinionem, nec reprobatam dicunt, imò potius referunt ad confeſſionem Berengarii, quæ fuit per Concilium approbata. Hæc ibi *Durandus*.

22. *Henrici Oſtienſis* & *Bartholomæi Brixiani* honorificam facit mentionem *Platina*, in vita Alexandri quarti Papæ Romani; Viris (inquit) doctis ita favit (Alexander Papa 4.) ut eos ad Cardinalatum uſque provexerit: maximè verò Henricum Cardinalem Oſtienſem, virum divini humanique juris peritiſſimum. Uſus eſt & magna liberalitate erga Bartholomæum Brixianum, qui multa in Decretales edidit. quibus ex rebus præter doctrinam ſingularem & ſanctitatem, magnam [Alexander Papa] conſequutus eſt laudem: Hæc *Platina*. De *Bernardo* etiam *Parmenſi* ſcribit idem Platina in vita Innocentii Papæ quarti, cui in ſede Romana immediatè ſucceſſit Alexander quartus; Edidere (inquit) & libros ſuo tempore in Decretales, quos apparatum vocarunt, *Bernardus Parmenſis* & *Compoſtellanus* viri doctiſſimi, ad hanc laudem diligentia & benignitate Innocentii excitati.

23. Hinc colligo, non eſſe hos contemnendos interpretes, qui ajunt hanc fuiſſe Nicolai Papæ ſecundi & cum eo totius Romani Concilii centum & tredecim Epiſcoporum mentem, quod poſt conſecrationem maneat ſubſtantia panis. quamvis autem Innocentii tertii & Lateranenſis Concilii ſub eo habiti auctoritate permoti tranſſubſtantiationem approbent, nondum tamen euſque in hominum animis inſederat ea opinio, quin alteram illam viri ea ætate doctrinæ laude celeberrimi, (etiam poſt decretum illud Lateranenſe Innocentii tertii, quod pro tranſſubſtantiatione conditum eſt anno Domini 1255.) liberè adhuc & palam, ſub ipſorum patrocinio Pontificum Romanorum, proponerent, ſaltem ut tolerabilem, imò ut ipſiſſimam *Nicolai* ejuſque Concilii mentem. Mortuus eſt autem *Innocentius* quartus anno Domini 1254. ejuſque ſucceſſor Alexander quartus obiit anno Domini 1261. ut ſcribit Onuphrius in Chronico Pontificum Romanorum.

24. *Scotus*, in quartum ſentent. diſtinct. 11. quæſt. 3. & *Durandus*, ibidem, quæſt. 1. ajunt faciliorem fore intellectum, & à multis quæ tranſſubſtantiationem premunt difficultatibus liberum, ſi ponatur manere poſt conſecrationem ſubſtantiam panis. Et ideo hanc viam tenendam eſſe, niſi obſtaret decreti illius Lateranenſis auctoritas. Vide ſuprà, cap. 11. §. 35. & 36. & 40. *Scotus & Durandus*

25. Quamvis autem *Nicolaus* ejuſque collegæ, &, quos jam nominavi, canoniſtæ & ſententiarii, cum hac veritate, de ſubſtantia panis & vini poſt conſecrationem manente, conjungant errorem ſuum de corporali Chriſti præſentia in Altari, (quem refutavimus ſuprà, argumento quarto; plura etiam contra eundem errorem, Deo donante, dicturi, ubi ventum fuerit ad ubiquetarios.) non tamen labefactatur noſtra argumentatio, ſed firmiſſimè graditur ad everſionem tranſſubſtantiationis, quæ ſtare nequit, manente panis & vini ſubſtantia poſt conſecrationem, ſive cum ea corporaliter adſit caro Chriſti, ſive abſit. ut docent *Thomas* 3. part. quæſt. 75. art. 2. & *Bonaventura*, in 4. ſent. diſt. 11. part. 1. quæſt. 2. & *Scotus* ibidem, quæſt. 1. *Occupatio contra errorem de corporali præſentia.* *Supra cap. 12.* *Infra cap. 21.*

26. Plura inveniet ſedulus antiquitatis indagator teſtimonia & argumenta contra neophyton hoc monſtrum. Sed nobis hæc, quæ in medium, bona fide, ex ipſis veterum monumentis comportavimus, manifeſta, obvia, irrefragabilia teſtimonia, indeque ſurgentia invicta argumenta *Epilogus, de argumentis contra Tranſſubſtantiationem.*

ta impræſentiarum ſufficiant, Septem autem argumenta, ex antiquitate Catholica nobis ſuperius deprompta, his tribus verſiculis juvandæ memoriæ exhibentur;

1. Eſt typus: 2. eſt panis: 3. nutrit quoque corpore: 4. non eſt
Præſens carne: 5. mali ſumunt: 6. non panis & unda
In populum: 7. vini & panis ſubſtantia priſca eſt.

CAPUT XVI.

De Gelaſio, auctore libri de duabus naturis in Chriſto, adverſus Eutychen & Neſtorium. de quo, præcedente cap. §. 14.

GElaſius primus, Papa Romanus, ſedebat anno Domini 494. ſub nomine hujus Gelaſii Papæ Romani lectus hucuſque eſt & etiamnum editur liber ille de duabus naturis in Chriſto, adverſus Eutychen & Neſtorium: quem Cardinalis Baronius & Bellarminus abjudicare conantur Gelaſio Papæ, tribuentes eum antiquiori & orthodoxo auctori Gelaſio Cyziceno, qui vixit circa annum Domini 476. Eſſe autem librum illum per omnia orthodoxum, nondum auſi ſunt inficiari, nec audebunt, cum eum ut orthodoxum citet Johannes ſecundus, Papa Romanus, epiſtola ad Avienum Senatorem, contra hæreticos Acœmetas. quod nobis contra eos diſputantibus ſufficere poſſet, quantum ad teſtimonii auctoritatem. Sed præterea dicimus non poſſe jure negari opus illud eſſe ipſius Gelaſii Papæ, cujus nomen ei prænotatum eſt. Nam prope finem libri haud obſcurè ſe prodit ſtylus Romani Pontificis, ſedem ſuam Apoſtolicam commendantis. ſcripſiſſe autem Gelaſium Papam contra Eutychen & Neſtorium teſtes ſunt Anaſtaſius bibliothecarius in vita Gelaſii, & Gennadius lib. de viris illuſtribus.

1. Objectio. 2. At Gennadius, inquiunt, illud Gelaſii opus vocat grande volumen, & Anaſtaſius quinque libros, hic autem non niſi unus eſt exiguæ molis *Reſponſio. Vide. §, 6.* liber. Reſpondeo. Non adeo exiguus eſt hic liber, quin reſpectu brevium epiſtolarum quæ Pontificum nomine prodeunt, grande & præclarum volumen meritò dici poſſit. unus videtur ex illis libris, quorum mentionem facit Anaſtaſius. Certè levicula eſt iſta objectio, in tam crebris experimentis amiſſarum partium operum Paternorum.

3. Secundò ait Anaſtaſius, libros illos Gelaſii Papæ in bibliotheca, & archivo Eccleſiæ aſſervari. & nunc inde profertur hic liber. Imo *Johannes* ſecundus, Papa Romanus, non niſi unius libri mentionem facit, ſic citans hunc ipſum librum quem nunc habemus; *Gelaſius ex libro adverſus Neſtorium & Eutychen. Propterea*, &c. Hæc *Johannes*, epiſt. 3. ad Avienum. Sedebat Johannes anno Domini 532. Non eſt veriſimile eum omiſſo prædeceſſore ſuo alium obſcuriorem Gelaſium hominem Græcum citaturum, præſertim cum abſolutè Gelaſium nominet. Annon, ſi alium quempiam Gelaſium intellexiſſet, adjeciſſet notam diſcretivam, & Gelaſium Cyzicenum aut ſimile quid dixiſſet, tam recenti adhuc Gelaſii Papæ memoria, & celebri operis ejus contra Neſtorium & Eutychen fama? *2. Objectio.* Objicit Cardinalis Baronius, in annalibus, Gelaſium hunc, Catholicorum Patrum teſtimonia pollicitum, Græcorum duntaxat auctoritate uti, vix duobus Latinis ex plurimis in teſtimonium adductis, & inde colligit ſcriptorem hunc Græcum eſſe, non Latinum.

Reſpondeo. *Reſponſio.* Admiſſa iſta conſequentiâ, quid fiet de collectione illa Paternorum teſtimoniorum contra Monothelitas, in Synodo *Martini* primi Papæ Romani, ſecretario quinto: ubi tantum quatuor adducuntur Latini, Græci autem ſeptemdecim? numquid propterea ſynodum illam Græcorum fuiſſe dices, non Latinorum Epiſcoporum? Pari etiam jure *Agathonis* Papæ ſuggeſtiones contra Monothelitas dixeris eſſe ſcriptoris cujuſdam Græci: nam teſtes veritatis ibi citat *Agatho* Latinos non niſi quatuor, Græcos autem quamplurimos.

5. Tertiò, objicit Bellarminus, omiſſos eſſe ab *3. Objectio.* eo *Hieronymum, Auguſtinum, Leonem.* Reſpondeo; Omiſit etiam *Flavianum, Proclum, Cyrillum*, Græcos Patres à Synodo Chalcedonenſi contra Eutychetem adductos. Cur etiam omiſit *Dionyſium, Iuſtinum, Epiphanium*, & alios qui ab aliis in eodem argumento citantur? Nempe non erat illi propoſitum omnia proferre, ut ipſe teſtatur. *Hieronymum* etiam omiſerunt *Martinus* & *Agatho*. Auguſtinum quidem citant & Leonem; de quibus nihil apud Gelaſium. At rurſum Gelaſius prædeceſſorem ſuum *Damaſum* citat, de quo apud Martinum & Agathonem altum ſilentium. Quis non videt jam inanes eſſe & apertas nugas, quas ſophiſtæ iſti pro apertis venditant conjecturis.

5. Sed nondum ceſſant: 4. Objicit Bellarmi- *Quarta objectio.* nus; Non eſſe (inquit) hunc librum Gelaſii Papæ, videtur manifeſtum; quia in hoc libro citatur tanquam unus ex catholicis & ſanctis Patribus *Euſebius* Cæſarienſis, quem tamen hæreticum Arianum fuiſſe, & Origenis acerrimum defenſorem, notum erat S. *Gelaſio*, qui hac de cauſa reprobavit opera Euſebii Cæſarienſis, in decreto de libris Apocryphis. Hæc *Bellarminus* lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, in Gelaſio Papa. Re- *Reſponſio.* ſpondeo. 1. Hoc argumento evincam librum de clericis, qui Bellarmini dicitur, non eſſe opus Bellarmini; nam in eo libro, pollicitus catholicorum Patrum teſtimonia, citat cap. 27. hiſtoriam Teclæ, autoritate nixus Ambroſii, quamvis ſciverit eam narrationem poſt Ambroſii tempora proſcriptam eſſe ut Apocrypham, decreto Gelaſii Papæ. Citat etiam eodem capite & cap. 31. Tertulliani librum de monogamia, quem ſciebat ſcriptum eſſe contra Eccleſiam à Tertulliano jam tum hæretico, ut ipſe ex Hieronymo monet, lib. de ſcriptoribus Eccl. in Tertulliano. 2. Hieronymus Ruffino reſpondit ſe ſine crimine Origenem in quibuſdam laudare, quamvis eum in aliis culpet. In illa Apologia adverſus Ruffinum quæ incipit; *Lectis literis.* Et hoc Hieronymi de Origene judicium approbat Gelaſius in ſuo illo decreto, quod exſtat apud Gratianum, diſt. 15. *Sancta Romana.* ubi etiam idem ſtatuit de Euſebio Cæſarienſi. Et apertè falſum eſt quod aſſerit Bellarminus, *Gelaſium reprobaſſe opera Euſebii tan-* *De hiſtoria Eccleſiaſtica Euſebii Epiſcopi Cæſarienſis.* *quam hæretici Ariani.* Hiſtoriam quidem Euſebii ponit in libris Apocryphis. At neque hanc prorſus rejicit; Chronicam (inquit) Euſebii Cæſarienſis, atque ejuſdem hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libros, quamvis in primo narrationis ſuæ libro tepuerit, & in laudibus atque excuſatione Origenis ſchiſmatici unum conſcripſit librum; propter rerum tamen ſingularem notitiam, quæ ad inſtructionem pertinet, uſquequaque non dicimus renuendos. Hæc *Gelaſius.* qui ibidem quid primo hiſtoriæ Euſebianæ libro ei diſpliceat indicat, quando epiſtolam Jeſu ad Abgarum accenſet Apocryphis. Hanc hiſtoriæ ſuæ inſeruit Euſebius, lib. 1. cap. ultimo. At Arianiſmi Euſebiani apud Gelaſium nulla prorſus mentio. Deinde & illud doloſum eſt, *reprobaſſe Gelaſium*

opera

opera Euſebii: ac ſi quiſquam diceret, Quintam Synodum damnaſſe opera Theodoreti. quod falſum eſſe teſtatur *Pelagius* ſecundus, Papa Rom. epiſt. ad Eliam Aquileienſem: damnatis enim eis quæ contra duodecim Cyrilli capitula ſcripſit; Alia verò (inquit *Pelagius*) ſcripta illius non ſolum recipimus, ſed etiam eis contra adverſarios utimur. Sic *Gelaſius* non omnia *Euſebii* opera, ſed ejus hiſtoriam, neque eam totam, ſed ea præſertim, quæ de *Abgaro* & in laudem atque excuſationem *Origenis* in ea hiſtoria leguntur, rejicit: alia verò ejus ſcripta non ſolùm recipit, ſed eis etiam contra adverſarios utitur. Non citat autem in illo opere adverſus Eutychen & Neſtorium quicquam ex Euſebii ſcriptis ipſi improbatis, ſed tantum ex ejus expoſitione Pſalmi 17. & Euangelica præparatione, lib. 7.

Quinta objectio. 6. Porro Cardinalis Baronius etiam ex phraſi latina ſeu ſtylo hujus libri infert, librum hunc è græco eſſe converſum. *Reſponſio.* At è contrario, phraſis latina *Gelaſium* Papam auctorem reſipit. Confer ejuſdem argumenti epiſtolas *Gelaſii* Papæ, nempe ſecundam, ad Laurentium de Lignido Epiſcopum; & tertiam, ad Epiſcopos Dardaniæ. Videbis eundem in illis atque in hoc libro dictionis characterem, perſimiles & ſæpe eaſdem phraſes, eadem argumenta modo non abſimili utrobique propoſita. Diſcrimen eſt in brevitate epiſtolarum, & prolixitate hujus libri. Qui certè dividi poſſet in quinque prolixiores partes, quam ſit ulla earum epiſtolarum, in quibus profitetur *Suprà §. 2.* ſe ad Eccleſias formam fidei ſuæ, & Antidotum adverſus peſtes hæreticas mittere: Quod argumento eſt (ut ſuperius etiam monebamus) hunc librum eſſe illud ipſum grande & præclarum Gelaſii Papæ volumen, Gennadio memoratum. Nam præ epiſtolarum illarum brevitate grande dici poteſt volumen: argumentis efficaciſſimis ex ſacris ſcripturis, ex ratione, denique ex ſanctorum Patrum monimentis copioſum. liber ſcilicet ille Gelaſii, à Joanne Papa ſecundo allegatus.

7. Anaſtaſius quidem bibliothecarius (qui vivebat circa annum Domini 870.) ſcribens de Gelaſio Papa, ait; Hic fecit 5. libros adverſus Neſtorium & Eutychem, qui hodie in bibliotheca & archivo Eccleſiæ continentur. Hæc ille, in vita Gelaſii. Nempe connumeratis illis duabus epiſtolis, ſeu fidei libellis, ſunt 3. libri, & facilis eſt lapſus, ut pro nota numeri ternarii irrepat nota Quinarii. niſi & alios duos ejuſdem argumenti ſcripſerit libellos, qui interciderint. Quis autem æquum eſſe conceſſerit, ſuperſtitem librum auctori abjudicare, propter aliorum quorundam ejuſdem autoris librorum amiſſionem? Cui iniquæ legi ſi locus detur, quotuſquiſque Patrum invenietur, cujus opus aliquod jam agnoſcas?

Sexta objectio. 8. Ejuſdem farinæ eſt illud, quo ſuas de libri hujus autore conjecturas coronat Baronius; Annotationes, quaſdam Pelagiano errore reſperſas in epiſtolas Pauli, exiſtimarunt multi, earum ſubtilitate adducti, conſcriptas eſſe à Gelaſio, quod falſum eſſe deprehendit Caſſiodorus, de divinis lectionibus, cap. 8. Quid hinc inferet Baronius? Num hunc etiam librum eſſe hæreticum, aut adulterinum? quam hoc inſulſum? pari jure intuleris, quodlibet aliud cujuſcunque auctoris germaniſſimum & ſaluberrimum opus, eſſe adulterinum, aut hæreſeos venena continere: modo illius ſcriptoris autoritatem aliquando ementita ſit ſpuria aliqua ſcriptio. Et quid tunc fiet de aliorum ferè omnium Patrum monimentis? quid de ipſis Apoſtolorum ſcriptis? Fuerint certè notæ illæ adulterinæ, imo hæreticæ. At liber hic *Gelaſii* Papæ contra *Eutychen* & *Neſtorium* neque adulterinus eſt, neque hæreticus, ſed eſt orthodoxus, ut eſt in confeſſo. Eſſe etiam germanum opus Gelaſii Papæ cur inficientur, nulla eis ſuppetit juſta ratio.

CAPUT. XVII.

De emphaticis quibuſdam apud Patres loquutionibus, & rhetoricis exaggerationibus.

Reperiuntur apud Chryſoſtomum, & alios Patres, loquutiones quædam, de Euchariſtia, ad emphaſin μαλὰ ῥητορικῶς comparatæ, quibus tanti ſacramenti dignitas amplificatur, & contemtus abigitur. Quibus quando abutuntur Tranſſubſtantiarii in patrocinium ſui erroris, nimiam produnt incogitantiam. Docent enim uno ore ſententiarii, corpus Chriſti, ut eſt in Euchariſtia, nullo percipi ſenſu corporeo, id eſt, nec videri, nec audiri, nec olfieri, nec guſtari, nec tangi; imo ne intellectu quidem humano percipi, ut humanus eſt; ſed ſola fide ſeu intellectu per fidei lumen colluſtrato & elevato. in 4. ſent. diſt. 10. Conveniunt & illa Thomæ verba in Summa; *Vide ſupra cap. 2. §. 4. & cap. 11. §. 12.* Verum (inquit) corpus Chriſti & ſanguinem eſſe in hoc ſacramento, neque ſenſu, neque intellectu deprehendi poteſt, ſed ſola fide quæ auctoritati divinæ innititur. 3. part. qu. 75. art. 1. in corpore articuli. idem docet eadem parte, qu. 76. art. 7. Docent etiam omnes, corpus Chriſti in Euchariſtia non frangi, neque ullam læſionem pati, neque ſanguinem ejus extra venas egredi. 4. ſent. diſt. 12. Nihil igitur Tranſſubſtantiariorum cauſam juvant demegoricæ illæ Patrum declamationes, quibus ad excutiendum auditoribus ſuis ſacramenti contemtum, & ad inflammandos inque cœleſtes meditationes attollendos eorum animos, omnes eloquentiæ ſuæ copias, pio ſtudio & admirabili facundia magnificè explicantes, ajunt, fideles communicantes videre & tangere Chriſtum, & dentes carni ejus infigere, ſanguinem ejus ſugere, eoque linguas eorum rubricari, &c.

2. Sic autor ſermonis illius de cœna Domini, *Autor operis de cardinalibus operibus Chriſti.* qui Cypriano tribuitur; *Cruci* (inquit) *hæremus, ſanguinem ſugimus, & intra ipſa Redemtoris noſtri vulnera figimus linguam: quo interius exteriuſque rubricati, à ſapientibus hujus ſeculi judicamur amentes.* Quæ omnia ſpiritualiter eſſe intelligenda idem autor verbis ibidem præcedentibus & ſubſequentibus luculenter docet.

3. *Chryſoſtomus* homilia 82. in Euangelium Matthæi. *Chryſoſtom.* αὐτὸν ὁρᾷς, αὐτοῦ ἅπτῃ, αὐτὸν ἐσθίεις, ipſum vides, ipſum tangis, ipſum comedis. ——— αὐτὸς δὲ ἑαυτόν σοι δίδωσι, οὐκ ἰδεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἅψασθαι, καὶ φαγεῖν, καὶ λαβεῖν ἔνδον. ipſe autem ſeipſum tibi dat, non ſolum conſpiciendum, ſed etiam tangendum, & comedendum, & ſumendum intus. ——— ἀναφύρει ἑαυτὸν ἡμῖν. καὶ οὐ τῇ πίστει μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ πράγματι σῶμα αὐτοῦ ἡμᾶς κατασκευάζει. *Non ſolùm fide ſed etiam reipſa, vide Calv. Inſtit. lib. 4. cap. 17. §. 6. vide etiam infra, §. 7.* commiſcet ſeipſum nobis: & non ſolùm fide, ſed etiam re ipſa corpus ſuum nos efficit. Mox etiam ait, ſacerdotis manum diſſecare hanc carnem, διατέμνειν ταύτην τὴν σάρκα. & os communicantium impleri igne ſpirituali, πληροῦσθαι πυρὸς πνευματικοῦ: eorundemque linguam φοινίσσεσθαι αἵματι φρικωδεστάτῳ, purpurari ſanguine ſummè tremendo. Et nos corpore Chriſti, quod Angeli contueri non audent abſque timore, Nos, inquam, eo nutriri, eidemque commiſceri ἀναφύρεσθαι, & fieri nos Chriſti corpus unum, & carnem unam. Et paulò poſt; αὐτὸς ἡμᾶς τρέφει οἰκείῳ σώματι, καὶ διὰ πάντων ἡμᾶς ἑαυτῷ συμπλέκει. ipſe nos nutrit proprio corpore, & per

omnia

omnia nos ſibi ipſi innectit. idque ſtatim explicans dicit, hoc non omnibus contingere, ſed ſolis fidelibus, ἑνὶ γὰρ ἑκάςῳ τῶν πιςῶν ἀναμίγνυσιν ἑαυτὸν διὰ τοῦ μυςηρίȣ· καὶ ȣ̃ς ἐγέννησεν, ἐκτρέφει δι᾽ ἑαυτοῦ. unicuique enim fidelium commiſcet ſeipſum per myſterium: & quos generavit, enutrit per ſeipſum. Et aliquanto ſuperius; ἔκει ȣ̃ν ὁ λόγος φησὶ, τοῦτο ἐςὶ τὸ σῶμα μοῦ, καὶ πειθώμεθα, καὶ πιςεύωμεν, καὶ νοητοῖς αὐτὰ βλέπωμεν ὀφθαλμοῖς. οὐδὲν γὰρ αἰσθητὸν παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Χριςός. ἀλλ᾽ αἰσθητοῖς μὲν πράγμασι, πάντα δὲ νόητα. Quia igitur Verbum dicit, hoc eſt corpus meum, & perſuaſi ſimus, & credamus, & intellectualibus ipſum conſpiciamus oculis: nihil enim ſenſibile tradidit nobis Chriſtus. ſed per res quidem ſenſibiles, omnia autem intelligibilia. idque illuſtrat à ſimili in baptiſmo; (ubi certè nulla fit tranſſubſtantiatio) ȣ̃τω καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι, δι᾽ αἰσθητοῦ μὲν πράγματος γίνεται, τοῦ ὕδατος, τὸ δῶρον· νοητὸν δὲ τὸ ἀποτελούμενον, ἡ γέννησις καὶ ἡ ἀνακαίνησις. Sic etiam in baptiſmate, per rem quidem ſenſibilem, nempe aquam, confertur donum: quod autem perficitur eſt intelligibile, nempe generatio & renovatio. Et diſpenſationis hujus rationem aperiens; Si enim (inquit) eſſes incorporeus, ἀσώματος, nuda tibi ipſa incorporea ἀσώματα traderet dona: quoniam verò corpori implexa eſt anima, in rebus ſenſibilibus intelligibilia tibi tradit; ἐπειδὴ δὲ σώματι συμπέπλεκται ἡ ψυχὴ, ἐν αἰσθητοῖς τὰ νοητὰ σοι παραδίδωσι.

Νοητοῖς ὀφθαλμοῖς.

Nihil ſenſibile tradidit nobis Chriſtus, ſed per res quidem ſenſibiles, omnia autem intelligibilia.

Diſpenſationis hujus ratio.

4. Idem Pater homilia 24. in priorem epiſt. ad Corinthios, ait Chriſtum, quod in cruce non eſt paſſus, pati in Euchariſtia: nam in cruce non eſſe ullum os ejus confractum; frangi verò cum in Euchariſtia propter nos, ut omnes ſaturet. Et infra; citans illa Domini verba, *ubi cadaver, ibi & aquila*: eaque ad Euchariſtiam accommodans; Cadaver (inquit) vocat corpus, propter mortem. Niſi enim ille cecidiſſet nos non ſurrexiſſemus. ἀετοὺς δὲ καλεῖ, δεικνὺς ὅτι καὶ ὑψηλὸν εἶναι δεῖ τὸν προσιόντα τῷ σώματι τούτῳ, καὶ μηδὲν πρὸς τὴν γῆν κοινὸν ἔχειν, μηδὲ κάτω σύρεσθαι καὶ ἕρπειν, ἀλλ᾽ ἄνω πέτεσθαι διηνεκῶς, καὶ πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἐνορᾷν, καὶ ὀξυδερκὲς τὸ ὄμμα τῆς διανοίας ἔχειν. ἀετῶν γὰρ, οὐ κολοιῶν, αὕτη ἡ τράπεζα. Aquilas autem vocat, oſtendens etiam ſublimem eſſe oportere accedentem ad hoc corpus, & nihil cum terra commune habere, neque deorſum trahi & repere, ſed ſurſum perpetim volare, & Solem juſtitiæ intueri, & acutum mentis oculum habere. Aquilarum enim, non graculorum, eſt hæc menſa. Et paulo ſuperius; ait, nos huc tremendo ſacrificio admoneri, ut aquilæ ſimus, hinc in ipſum cœlum ſubvolantes, πρὸς αὐτὸν ἵπτασθαι τὸν οὐρανόν. Et infra, Aperi cœli portas & inſpice: vel potius non cœli, ſed cœli cœlorum: & tunc videbis quod dicitur. Omnium enim quæ ibi ſunt pretioſiſſimum, hoc tibi in terra poſitum (κείμενον) monſtrabo, ipſum regis corpus. hoc tibi nunc licet in terra videre. ——— Neque vides ſolum, ſed & tangis: neque tangis ſolum, ſed & comedis: eoque ſumto domum remeas. Munda igitur animam, præpara mentem ad horum myſteriorum ſuſceptionem. παρασκεύαζε τὴν διάνοιαν πρὸς τὴν τούτων τῶν μυςηρίων ὑποδοχήν.

Fractio.

Matth. 24: 28.

Aquila.

Τὸ ὄμμα τῆς διανοίας.

Munda animam, præpara mentem.

Πάντα νοητά.

5. Cernis ut omnia Chryſoſtomus, quæ de viſione loquitur, referat ad νοητὸν ὄμμα τῆς διανοίας, in ſolis aquilis in cœlum ſubvolantibus. ita etiam de tactu, & comeſtione, & incorporatione, & commiſtione, &c. vide ſuprà, cap. 2. §. 4. & cap. 11. §. 12.

6. Similes in aliis quibuſdam Patribus obſervatas devotionis & eloquentiæ ὁρμὰς invenies apud *Petrum Molinæum*, in Apologia pro ſancta cœna, cap. 20. pag. 413. & 414. editionis Gallicæ, Genevæ anno Domini 1610. & apud *Richardum Crakanthorpium*, in defenſione Eccleſiæ Anglicanæ, contra Spalatenſem, cap. 73. §. 30.

Molin.

Crakanth.

7. At quid (inquies) ſibi volunt illa *Chryſoſtomi* verba, homil. 82. in Matth. quibus ait Chriſtum ſe nobis commiſcere, & non ſolum fide, ſed etiam reipſa nos corpus ſuum facere? Reſpondeo, hoc corporali carnis Chriſti manducationi non eſſe tribuendum, ex ipſius Chryſoſtomi verbis indidem ſuperius citatis manifeſtum eſt, quibus docet hoc non omnibus, ſed ſolis fidelibus convenire: cum tamen corporalis ſacramenti manducatio contingat etiam impiis. Et fatentur Tranſſubſtantiarii, nos non fieri corpus Chriſti niſi manducatione ſpirituali, ſicut docuimus ſuprà, cap. 1. & cap. 12. corporaliter autem Chriſtum nobis commiſceri, ſomnium fuit Capernaïtarum, ab ipſis etiam Tranſſubſtantiariis repudiatum, qui docent corpus Chriſti, conſumtis ſpeciebus ſacramentalibus, deſinere eſſe corporaliter in eis qui communicarunt, nec noſtræ ſubſtantiæ commiſceri, quamvis ii qui fideliter communicarunt, non deſinant eſſe reipſa corpus Chriſti, ſeu membra corporis ejus. Hæc igitur fiunt νοητῶς, & πνευματικῶς, ut non obſcurè monet Chryſoſtomus. *Crede & manducaſti*; inquit Auguſtinus. hujus autem per fidem manducationis effectum eſt realis coalitio in unum corpus, id eſt, ſpirituali per fidem participatione carnis Chriſti efficitur illa realis noſtri cum Chriſto unio, ut Chriſtus per fidem illam habitet in cordibus noſtris, ſimuſque σύσσωμοι καὶ συμμέτοχοι, ſicut loquitur Apoſtolus cap. 3. ad Epheſios. non ut alius ſalutiferæ hujus participationis denotetur modus, ex parte noſtra, niſi per fidem haud inanimem, ſed ut declaretur fructus uberrimus inde proveniens. ad hunc autem ſpiritualem modum excitamur atque attollimur per verbum & ſacramenta, tanquam media atque organa divinitus hunc in finem inſtituta, noſtræque infirmitati attemperata. Pertinet huc illud Chryſoſtomi, ȣ̓ γὰρ τῷ μετέχειν μόνον καὶ μεταλαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ τῷ ἑνȣ̃σθαι κοινωνȣ̃μεν. καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἥνωται τῷ Χριςῷ, ȣ̃τω καὶ ἡμεῖς αὐτῷ διὰ τοῦ ἄρτȣ τȣ́τȣ ἑνȣ́μεθα. Non enim participatione tantum, ſed etiam unitione communicamus. Nam ſicut illud corpus unitum eſt Chriſto, ita etiam nos per panem hunc ipſi unimur. homil. 24. in 1. ad Cor. cap. 10. verſ. 16.

Non ſolum fide, ſed etiam reipſa nos ſuum corpus facit.

Supra, §. 3.

Suprà, cap. 6. §. 7. & infra cap. 18. §. 28.

Auguſtin. tract. 25. in Evang. Ioannis.

Epheſ. 3: 6.

8. Eodem ſenſu dixit *Cyrillus* Alexandrinus, non habitudine ſolùm, quæ per charitatem intelligitur, Chriſtum in nobis eſſe, verum etiam participatione naturali. Cyrillus, lib. 10. in Evangelium Joan. cap. 13. ubi loquitur Cyrillus de illa participatione, ſemper ſalutifera, quæ ſolis fidelibus & veris Chriſti membris convenit, ſicut docuimus ſuprà, cap. 12. Qualis non eſt illa quæ à Tranſſubſtantiariis ſomniatur corporalis Chriſti manducatio, quam ipſi concedunt etiam infidelibus & reprobis.

Cyrill. Alexandr. non habitudine ſolùm, verum etiam participatione naturali.

9. Vide in eandem ſententiam egregiam *Ioannis Calvini* diſſertationem, in eaque verborum Chryſoſtomi explicationem, lib. 4. Inſtitut. cap. 17. in prima parte capitis, quæ undecim complectitur ſectiones.

Calvinus.

10. Idem *Chryſoſtomus*, homil. 82. in Matth. ait Chriſtum bibiſſe ſuum ſanguinem. mox autem ſubjicit hæc verba [in 29. verſ. cap 26.] ἡνίκα τὰ μυςήρια παρέδωκεν, οἶνον παρέδωκε. id eſt; quando tradidit myſteria, vinum tradidit.

Chryſoſtom. Chriſtus bibit ſuum ſanguinem. nam bibit vinum, antitypon ſui ſanguinis.

CAPUT XVIII.

De origene, progreſſu, & inſtabilitate erroris de Tranſſubſtantiatione. Et rurſum de ſeculo infelici.

Joan. Damaſcenus. PRimos erroris hujus fundatores invenio adoratores imaginum, ſeculo octavo, quo tempore *Johannes Damaſcenus*, imaginum cultor, clarus in Oriente habebatur, circa annum Domini 740. Hic, ut imaginum oppugnatoribus, ſolam Euchariſtiam pro legitima Chriſti imagine agnoſcentibus; ſe opponeret, inſano imaginum zelo & contentionis ardore eò devectus eſt, ut etiam ſanctis patribus incautus contradiceret, neque erubeſceret ſcripto publico hæc palàm profiteri; Nec verò (inquit) panis & vinum corporis & ſanguinis Chriſti figura ſunt, (abſit enim hoc!) verum ipſummet Domini corpus Divinitate affectum: quippe cum Dominus ipſe dixerit, hoc eſt non corporis ſignum, ſed corpus, nec ſanguinis ſignum, ſed ſanguis. Hæc ille, libro quarto. de orthodoxa fide, capite decimo quarto; Eum ſequutus *Epiphanius* quidam diaconus, in ſecunda Nicæna Synodo (ſeu potius ipſa ſecunda Nicæna Synodus) affirmat conſecratum panem & vinum à nullo probabilium Patrum dici typum aut antitypa corporis & ſanguinis Domini. *Secunda Nicæna Synodus.* Quam incautam atque inverecundam aſſertionem univerſa illa pro imaginum religioſo cultu habita Synodus Nicæna ſecunda (anno Domini ſeptingenteſimo octogeſimo ſeptimo,) comprobavit, ut patet ex ejuſdem pſeudoſynodi actione ſexta, tomo tertio, ſectione ultima. Quod quam inconſideratè ac temere ab eis aſſertum ſit, declarant illa antiquiorum Patrum teſtimonia, quæ à nobis ſuprà, capite nono, adducta ſunt in confirmationem primi noſtri argumenti contra tranſſubſtantiationem. Magis igitur dextri verborum Domini interpretes fuerunt illi trecenti triginta octo Epiſcopi, qui in Concilio Conſtantinopolitano nuncupato œcumenico ſeptimo, anno Domini ſeptingenteſimo quinquageſimo quarto, aſſeruerunt cum ſanctis patribus, Euchariſtiam etiam conſecratam, eſſe corporis Chriſti imaginem & typum. *Vide ſuprà. lib. 7. cap. 10. §. 6.* Quantum nihilominus abſuerint Damaſceni & Nicænorum illorum placita à poſtmodum adinventà tranſſubſtantiatione oſtendimus ſuprà, capite decimo quinto, paragrapho decimo ſeptimo, & paragrapho decimo octavo.

Paſchaſius Ratbertus. 2. Sequenti, id eſt, nono ſeculo, agitari cœpit in Occidente quæſtio de Euchariſtia: *Paſchaſio Ratberto* Abbate Corbeienſi (quem Bellarminus lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, ait primum fuiſſe qui ſeriò & copioſè ſcripſit de veritate corporis & ſanguinis Domini contra Bertramum & *Amalario* Epiſcopo Trevirenſi, *Amalarius.* vel (ut monet *Iacobus Uſſerius* in confutatione Jeſuitæ, cap. de reali præſentia) Metenſi ac deinde Lugdunenſi, ſubſtantialem quandam converſionem & præſentiam introducentibus. Cui errori ſe oppoſuerunt *Rabanus Maurus* Archiepiſcopus Moguntinus, & *Bertramus* presbyter & monachus in eodem Corbienſi monaſterio, cui præerat Paſchaſius. *Rabanus Maurus. Bertram.*

Amalarius. 3. Certè *Amalarius*, libro tertio de Eccleſiaſticis officiis, capite vigeſimo quarto, profitetur ſe credere *naturam ſimplicem panis & vini mixti verti in naturam rationabilem, ſcilicet corporis & ſanguinis Chriſti*. Quæ Amalarii verba etſi duriuſcula, benignam tamen interpretationem recipere poſſent, niſi obſtaret tum illorum qui ejus doctrinæ de Euchariſtia reſtiterunt, tum etiam

Eccleſiæ Lugdunenſis, eodem illo nono ſeculo de alia quadam controverſia differentis, authoritas, in qua controverſia Amalarii hujus teſtimonium, pro adverſa opinione allatum, Eccleſia Lugdunenſis hâc excipit cenſura; Quod autem (inquit) inter cæteros, qui de tanta quæſtione, divinæ ſcilicet, præſcientiæ & prædeſtinationis apud eos ſcripſiſſe memorantur, etiam *Amalarius* ponitur, & ſanctus *Iohannes* ab eis ad ſcribendum compulſus eſſe refertur: *Hic fuit Johannes Scotus Erigena.* multum moleſtè & dolenter accepimus, ut Eccleſiaſtici & prudentes viri tantam injuriam ſibimetipſis fecerint, ut Amalarium de fidei ratione conſulerent, *Eccleſiæ Lugdunenſis judicium de Amalario.* qui & verbis & literis ſuis, mendaciis & erroribus, & fantaſticis atque hæreticis diſputationibus plenis, omnes pene apud Franciam Eccleſias, & nonnullas etiam aliarum regionum, quantum in ſe fuit, infecit, atque corrupit: ut non tam ipſe de fide interrogari, quam omnia ſcripta ejus ſaltem poſt mortem ipſius debuerint igne conſumi, ne ſimpliciores quique qui eos multum diligere, & legendo frequentare dicuntur, eorum lectione & inaniter occuparentur, & pernicioſè fallerentur, ac deciperentur. Hæc de *Amalario*, Eccleſia Lugdunenſis, lib. de tribus epiſtolis, aliquanto ante finem lib. Tomo 4. bibliothecæ patrum, edit. 4. part. 2. col. 391. D.

4. Fervente ea controverſia, ſcripſit, Caroli *Bertram.* Calvi hortatu, *Bertramus* inſignem illum librum de corpore & ſanguine Domini, in quo veterum Patrum doctrinam perſpicuè declarat, & novitium Paſchaſii errorem valide refellit. His ſe adjunxerunt *Walafridus Strabo*, Abbas Augiæ, & *Heribaldus* Altiſſiodorenſis Epiſcopus; *Walafridus, & Heribaldus.* quem etiam *Carolo* Calvo regi charum fuiſſe & intimum refert in Chronologia ſua *Robertus* Altiſſiodorenſis monachus. ut obſervat *Jacobus Uſſerius* lib. de Chriſtianarum Eccleſiarum ſucceſſione & ſtatu, cap. 2. Poſtea autem longo interjecto ſeculorum intervallo, *Thomas Waldenſis*, *Thomas Waldenſis.* tranſſubſtantiationi jam addictus, dum enumerat varios in variis exortos gentibus hæreticos, non ſolùm *Berengarium* in eo ordine ponit, ſed etiam *Heribaldum* & *Rabanum*. Priſcillianiſtarum (inquit) contagio in Hiſpaniis exorſa, nec ſtatim extincta delævit in orbem. Gallia quoque Petrum Abelardum, & Berengarium propagavit, Germania Heribaldum & Rabanum. Hæc *Thomas Walden.* tom. 1. Doctrinalis fidei, in prologo ad *Martinum* quintum, Papam Romanum. Qui etiam opus illud Pontificali reſcripto approbavit. Vide etiam ejuſdem operis *Thomæ Wald.* tom. 2. cap. 19. & 61. Et *Jacobi Uſſerii* librum, de Chriſtianarum Eccleſiarum ſucceſſione & ſtatu, cap. 2. Ubi quandam detegit impoſturam, inquiens; Pontificii ſublata hac, quæ cum ipſorum de ſacramento Euchariſtiæ abſurdo dogmate conciliari nullo modo poterat, ad *Helgimonem* data [*Rabani*] epiſtola, ipſum Paſchaſii Ratberti à Rabano in ea epiſtola refutatum opuſculum ementito Rabani titulo venditarunt. [Raban. de ſacramento altaris. in multis codicibus MSS. & editione impreſſa Coloniæ, anno 1551. ex bibliotheca Cuthberti Tunſtalli. Vide Thomam Waldenſem tom. 2. de ſacramentis, cap. 61. Hæc *Jacobus Uſſerius*.

5. Idem cum *Rabano* & *Heribaldo* & *Bertramo* (ſive *Ratramno*) docuit ejuſdem noni ſeculi ſcriptor *Florus* magiſter, *Florus.* qui etiam tempore Caroli Calvi floruit: Exſtat ejus exegeſis ſive expoſitio miſſæ, in bibliotheca Patrum, tomo ſexto editionis quartæ. In ea exegeſi, in illa verba [*quam oblationem tu Deus in omnibus*, &c.] ait panem & vinum, quamvis de ſimplicibus terræ frugibus ſumta, Divinæ benedictionis in-

effabili potentia effici fidelibus corpus & ſanguinem unigeniti Filii Dei. Hanc eſſe rationabilem hoſtiam, plenam videlicet rationis, plenam myſterii. idque ſtatim clarius explicans; Cum (inquit,) panis & vini creatura in ſacramentum carnis & ſanguinis ejus ineffabili Spiritus ſanctificatione transfertur, manducatur Chriſtus. Per partes enim manducatur in ſacramento, & manet integer totus in cœlo, manet integer totus in corde tuo. Et infra, in illa verba *qui pridie quam pateretur*, &c. Conficere (inquit,) id eſt, conſecrare ſacramentum corporis & ſanguinis Domini.——— De pane ait, accipite & manducate. ——— Totum ergo quod in hac oblatione Dominici corporis agitur, myſterium eſt: aliud enim videtur, aliud intelligitur: quod videtur ſpeciem habet corporalem, quod intelligitur fructum habet ſpiritualem. ——Vinum fuit redemtionis myſterium, cum ait; Non bibam amodo de hoc genimine vitis. ———Illius ergo panis & calicis oblatio, mortis Chriſti eſt commemoratio. Item in illa verba [*Supplices te rogamus*, &c. Chriſtus Eccleſiæ eſt cibus, Chriſtus eſt potus, caro Dei cibus, & Dei ſanguis eſt potus, Chriſtus nobis quotidie miniſtratur. Cibus iſte non corpus impinguat, ſed confirmat cor hominis. Hic eſt panis vitæ, qui ergo vitam manducat, mori non poteſt. Hæc *Florus*. In quibus obſerva; quæ de terræ frugibus ſumta ſunt, fieri corpus & ſanguinem Domini. quod propriè eſt impoſſibile, fit igitur myſticé, ut ipſe interpretatur Florus, ita ut fidelibus fiant Domini corpus & ſanguis, id eſt, non maneant intra limites priſtinæ efficacitatis, ſed in ſacramentum carnis & ſanguinis ejus ineffabili Spiritus ſanctificatione ita transferantur, ut fideles ea ſumentes Chriſtum manducent, & in corde eorum ipſe maneat, nec jam mori poſſint. Quamvis interea tanti beneficii myſterium externum panis ſit & vinum. Non igitur infideles ſumunt carnem & ſanguinem Domini, ſed ſolum panem & vinum.

Panis & vini creatura transfertur in ſacramentum carnis & ſanguinis Chriſti.

Matth. 26: 29.

Johannes Erigena Scotus, de quo etiam vide ſupra, lib. 8. cap 3. §. 19.

6. Eodem ſeculo clarus in Gallia vivebat popularis noſter *Johannes Erigena* Scotus, quem magni nominis virum vocat Cardinalis Baronius in Annalibus, anno Domini 883. ille etiam Paſchaſii errorem oppugnavit, ſcripto libro de ſacramento Euchariſtiæ. Et quanquam nonnulla quæ de aliis quibuſdam quæſtionibus ſcripſit, ſtatim haud immeritò improbata ſint, nulla tamen vivo de Euchariſtia mota lis eſt, ipſe etiam toto vitæ ſuæ tempore apud Eccleſias & reges Galliæ & Angliæ in ſummo honore egit, & mortuus (anno Domini 883) in catalogum Chriſti martyrum, auctoritate Romani Pontificis relatus eſt. teſte *Johanne Leſlæo*, Epiſcopo Roſſenſi, homine Pontificio. libro quinto de rebus geſtis Scotorum, in *Donaldo* hujus nominis ſexto, Scotorum rege ſeptuageſimo quarto.

7. Liber ille Johannis Scoti multis poſtea annis tanto fuit in pretio, ut contrarius error nondum publico aliquo decreto ſuſceptus ſit, aut veritas reprobata; donec elapſis tandem ab ipſius Johannis Scoti obitu annis centum & ſexaginta ſeptem, latius jam ſerpente erroris gangræna, ipſumque publici judicii locum palam occupante, liber Johannis Scoti, decreto Papali ac ſynodico *Leonis* noni Papæ Romani & Concilii *Vercellenſis*, damnatus eſt, & doctrina eo comprehenſa, cum ejuſdem tunc defenſore *Berengario*, patria Turonenſi, diacono Andegavenſi, etiam proſcripta: & Paſchaſii Ratberti doctrina palàm ſuſcepta & approbata eſt: anno Domini ſupra milleſimum quinquageſimo. ut ſcribit *Lanfrancus*; Paſchaſianæ doctrinæ ſectator & defenſor, libro de Euchariſtiæ ſacramento contra Berengarium. in bibliotheca Patrum, tomo ſexto, editionis quartæ.

Leo 9. Papa Rom. & Concil. Vercell.

1050. Lanfranc.

8. Nec mirum, eo tunc vecordiæ prolapſam eſſe Romanam Eccleſiam, ejuſque admiratores; nam non ſolum religioſa imaginum adoratione (quæ hanc ſubſtantialem in Euchariſtia converſionem & corporalem præſentiam peperit) & Angelorum hominumque defunctorum invocatione Roma jam κατείδωλος facta erat, ſed &, inter mortem Johannis Scoti, & tempus prolatæ contra ejuſdem de Euchariſtia librum ſententiæ, immane quantum iniquitas abundavit, & ſpiſſa caligo orbem ac præcipuè urbem Romam involvit, adeo ut dormientibus hominibus, zizania διαλύτως ſparſa paulatim radices egerint, ſenſimque adoleverint. Qui etiam illis temporibus ſedere Pontifices Romani ſedem illam malis ut plurimum artibus adepti ſunt, homines flagitioſiſſimi, & male acquiſitam maléque adminiſtratam dignitatem tragico ſæpe & inglorio exitu reliquerunt. *Wernerus Rolivingus* Carthuſianus, auctor *Faſciculi temporum*, de illis temporibus ſcribere incipiens, *Charitas* (inquit) *refriguit valde circa iſta tempora, & iniquitas plus ſolito cœpit abundare.* Et mox in hanc erumpit querimoniam. *Heu, heu, heu, Domine Deus, quomodo obſcuratum eſt aurum, mutatus eſt color optimus? o tempus peſſimum, in quo defecit ſanctus, & diminutæ ſunt veritates à filiis hominum!* ——— *Eia quis conventus, quæ congregatio, quis homo jam ſecurus erit, ſi ſic defecit ſanctitas primitiva?* Deinde ſcribens de Bonifacio ſexto, & Stephano ſeptimo, & aliquot ſequentibus Pontificibus (Formoſi ſucceſſoribus,) *Non niſi ſcandaloſa*, (inquit,) *de his reperi, propter inauditas in ſancta ſede Apoſtolica contentiones: unus contra alium, & ſimul contra ſe mutuo.* Item, de Johanne 12. *Iſte Johannes*, (inquit) *fuit venator & totus lubricus, feminas publicè tenebat, quopropter depoſitus fuit per Ottonem. Sed non curavit. Tandem cum uxore cujuſdam ſe oblectans, à diabolo in tempore percutitur: & ſine pœnitentia ſubitò moritur. Eia Deus æterne, quam diſpares ſunt iſti prioribus? O abyſſus judiciorum Dei! quis inveſtigabit ea?* Et de Benedicto quinto. *Sanctitas* (inquit) *Papas dimiſit, & ad Imperatores acceſſit hoc tempore, ut apparet.* Et de Bonifacio ſeptimo, qui oculis prius effoſſis ſubito extinctus eſt; *Nota* (inquit,) *quod hi occiduntur, ſicut in primitiva Eccleſia, ſed non ſunt martyres ſicut illi. Par pœna, ſed diſpar cauſa.* Et de Silveſtro ſecundo, ait; *Iſte Silveſter ſecundus factus eſt Papa auxilio diaboli, cui homagium fecit.* Et de Benedicto nono. *Hic notat Ptolemæus, quod ſaſtus ſummorum Pontificum habuit ſemper malum exitum; & fuit occaſio & eſt cauſa multorum ſchiſmatum. Notabile eſt.* Hæc omnia & plura inveniet lector in Faſciculo temporum. *Sabellicus*, ſcribens de Leone quinto, & Chriſtophoro, libro primo, Enneadis nonæ. ait dignitatem Papalem eo priorum Pontificum culpa veniſſe, ut jam ludibrio eſſet ſordidiſſimo cuique, id eſt, à ſordidiſſimis pro libidine occuparetur. Idem ejuſdem Enneadis libro ſecundo, ſcribens de Bonifacio ſeptimo & aliis per ea tempora Pontificibus Romanis; Mirum dictu eſt, (inquit,) quantum per id tempus degeneratum ſit à veterum Pontificum pietate: illi ſuo ſanguine Pontificium decus auxerunt; hi auctum, cædibus & rapinis profanarunt: donariis illi templa ditarunt; hi ſacrilegiis exuerunt: hi malis artibus rem bonam ambire; illi oblatum cunctanter & verecundè adire: ut difficile ſit judicare, plus moderationis & innocentiæ in illis fuerit, an in iis qui poſtea ſequuti ſunt, impudentiæ & temeritatis. Sed utinam hæc mala noſtra ætas vidiſſet! Hactenus *Sabellicus*.

Infelix ſeculum, de quo vide etiam ſupra, lib 7. cap. 12 §. 16. & §. 17.

Wernerus Rolving. in faſciculo temporum.

Tempus peſſimum.

Sabellicus.

9. Hæc

Hominum vitia non ſunt trahenda in opprobrium dogmatum: juſto tamen Dei judicio mittitur impiis & ingratis efficacitas erroris, ut credant mendacio.

9. Hæc non eo à nobis commemorantur, ut perverſo quorundam diſputare neſcientium more, vitia hominum trahamus in opprobrium dogmatum; ſed ut inde divini æquitatem judicii obſervemus: homines enim jam antea obſtinatè, tum praxi tum dogmate, idololatras, neglectâque jam pietate in omnem impietatem diſſolutos, Deo ingratos, amorem veritatis non recipientes, juſtum apud Deum eſt & uſitatum, tradere in mentem judicii expertem, eique mittere efficacitatem deceptionis, ut credant mendacio: & evaneſcant in ratiocinationibus ſuis, & obtenebretur deſipiens cor ipſorum, & cum ſe ſapientes profiteantur, ſtulti fiant, & faciant ea quæ non conveniunt: oppleti omni injuſtitia, ſcortatione, improbitate, avaritia, malitia, &c. ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed acquieverunt in injuſtitia. Ut nos docet Apoſtolus ad Romanos 1. & 2. ad Theſſalonicenſes 2. His temporibus matureſcebat illa *ἀποςασία*, quam prædixit idem Apoſtolus, citato capite ad Theſſalonicenſes. Apoſtaſiam comitantibus Antichriſtiano illo faſtu & tyrannica feritate, de quibus ſcripſerunt, idem Apoſtolus ibidem, & Johannes in Apocalypſi, capite 11. & capite 13. ut nulli tandem libertas eſſet commercii niſi habenti characterem, aut nomen beſtiæ, aut numerum nominis ejus: & occiderentur quicunque beſtiæ contradicerent. Hinc illa *Alexandri* tertii, Papæ Romani, in Concilio Turonenſi, conſtitutio contra Albigenſes (quos hæreticos vocat) facta anno Domini milleſimo centeſimoſexageſimo tertio. *Ne receptaculum quiſquam eis in terra ſua præbere, aut præſidium impertire præſumat. Sed nec in venditione, aut emtione aliqua, cum eis omnino commercium habeatur, ut ſolatio ſaltem humanitatis amiſſo, ab errore viæ ſuæ reſipiſcere compellantur. Quiſquis autem contra hæc venire tentaverit; tanquam particeps iniquitatis eorum, anathemate feriatur. Illi verò ſi deprehenſi fuerint, per Catholicos Principes cuſtodiæ mancipati, omnium bonorum amiſſione mulctentur.* Hæc Alexander tertius Papa Romanus, cum Concilio illo Turonenſi, quod generale vocat, cui ipſe præſidebat, & interfuerunt cum eo Cardinales ſeptemdecim, Epiſcop. 124. Abbates 414. & aliorum tam clericorum, quàm laïcorum maxima multitudo. In Tomis Conciliorum, tom. 7. part. 2. edit. Pariſ. Eſtque hoc quartum capitulum, inter nova capitula quæ in eo Concilio promulgata ſunt.

Rom. 1: 21, 21, 28, 29.
2. Theſſ. 2: 3, 10, 11, 12.
Apocal. 11:7, 8.
Apocal. 13:7. 17.
Albigenſes humano commercio excludantur.
Confer Apocalypſ. 13. 17.

Sophiſtica regula. Vide cauſ. 9. qu. 3. Can. Nemo. in gloſſa.

10. Hinc illa regula, quam velut ægidem *Berengario* objectat *Lanfrancus*; libro de Euchariſtiæ ſacramento: *hæreticum eſſe omnem hominem, qui à Romana & univerſali Eccleſiâ in fidei diſcordat.* Ineptè ſanè, & ſophiſticè, univerſalem cum Romana conglutinat, quaſi ſcilicet univerſalis Eccleſiæ ideo hoſtis aliquis habendus ſit, quia à præſenti Romana diſſentit, quamvis veterem univerſalem Eccleſiam ſequatur. Idem etiam teſtis eſt, *Berengarium*, timore mortis, non auſum eſſe defendere ſuam ſententiam coram Concilio, ſed confeſſum eſſe ſe cum illis credere. idque bis accidiſſe Berengario, nempe in Concilio Turonenſi, tempore *Victoris* Papæ ſecundi (qui Leoni nono immediatè ſucceſſit) celebrato, & poſtea in Concilio Romano, cui præſidebat *Nicolaus* ſecundus Papa Romanus. Turonenſi illi Concilio præſediſſe *Hildebrandum* tunc Romanæ ſedis Archidiaconum, ſcribit *Guitmundus*, Lanfranci diſcipulus, libro tertio de corporis & ſanguinis Chriſti veritate in Euchariſtia. Romano autem illi Concilio interfuiſſe cum Nicolao centum & tredecim Epiſcopos, refert *Algerus*, libro primo de ſacramentis corporis & ſanguinis Domini, capite decimo nono, ubi etiam confeſſionem in eo Concilio præſcriptam Berengario, & ab eodem ſubſcriptione ſuſceptam, repetit. Quam & antea *Lanfrancus* libro ſuo contra Berengarium ſcripto retulerat. Eandemque poſtea *Gratianus* inſeruit juri Canonico, diſtinctione ſecundâ de Conſecratione, can. *Ego Berengarius.* Negotium ejus componendæ datum eſt *Humberto* Epiſcopo Cardinali, quam ille Nicolao totique Concilio probatam (teſte Lanfranco) tradidit Berengario. unde infert Lanfrancus, ſcriptum illud non ſolùm Humberto, ſed etiam Nicolao Papæ ejuſque Concilio tribuendum. Celebratum eſt Turonenſe illud Concilium anno Domini 1055. Romanum autem illud ſub Nicolao, anno Domini 1059. ut notat Cardinalis Baronius in Annalibus. Poſtea tamen *Berengarius*, abnegatæ veritatis pœnitentiâ ductus, librum ſcripſit contra erroneam illam confeſſionem, & contra Romanam illius temporis Eccleſiam, & illud Nicolai Concilium. Revera (inquit *Berengarius*) non ſanctam Romanam Eccleſiam experta eſt veritas ipſa, ſed Eccleſiam malignantium, Concilium vanitatis; nec Apoſtolicam, ſed ſedem Satanæ. Hæc ex *Berengarii* libro refert *Lanfrancus.* Fateor *Berengarium* debuiſſe potius vitam honeſtâ morte finire, quam perjurium facere, perfidiam jurare, fidem abjurare, quod ei objicit *Lanfrancus.* Sed ſimul fatendum eſt, *Petrum* Apoſtolum, etiamſi triplici peccaverit abnegatione, & perjurio, metu perculſus, non tamen peccaſſe reſipiſcendo. Formidabilis illo tempore Romanorum Pontificum potentia, & immanis priſciſque ſemper Chriſtianis improbata crudelitas, homini paventi, necdum ad ſuſtinendum martyrium confirmato, debitam conſtantiam pro tempore expectorarunt. miſerando quidem, & non imitando exemplo. Nec, ſi in luto illo hæſiſſet Berengarius, cauſa quam prius tuebatur, inde eſſet deterior, licet ille infelicior. Leguntur in Colonienſi editione Biniana Conciliorum, in ſecunda parte tomi tertii, pagina 401. & in editione Pariſienſi, in priore parte tomi ſeptimi, pagina 488. acta Concilii cujuſdam Romani, quaſi ſub *Gregorio* ſeptimo Papa (is ille eſt *Hildebrandus*, de quo ſuperius memini) celebrati anno Domini 1079. ubi rurſum *Berengarius* in converſionem ſubſtantialem conſenſiſſe legitur.

De Berengario.
Concil. Turon.
Concil. Roman.
Guitmund.
Algerus.
De confeſſione præſcripta Berengario. Vide §. 14.
Humbertus Epiſc. Card.
Tur. anno 1055.
Rom. anno 1059.
Verba Berengarii, referente Lanfranco.
Concil. Rom. ſub Gregor. 7.

11. Scribit auctor faſciculi temporum, diſcipulos *Berengarii* non eſſe converſos, adeo ut ea hæreſis longo tempore afflixerit Eccleſiam. Ita ille, temporis ſui errore abductus, hæreſin vocat eam doctrinam quam ſine hæreſeos inſimulatione palàm profeſſi ſunt orthodoxi Patres per integra decem ſecula, adeò ut etiam ſeculo illo, quod Leonis noni Papæ tempora proximè præceſſit, (de quo *Bellarminus* in ſua Chronologia, Vide, inquit, ſeculum infelix, in quo nulli ſcriptores illuſtres, nulla Concilia, Pontifices parum ſolliciti de republica. Sed divina providentia fecit, ut nullæ ſurgerent hæreſes novæ. Hæc ille.) Adeo ut, inquam, etiam infelici illo ſeculo decimo hanc doctrinam palàm propoſuerint ac defenderint adhuc viri docti, ſine ulla hæreſeos infamiâ. *Herigerus* Abbas Lobienſis, literali ſcientia clarus, congeſſit contra *Ratbertum* multa catholicorum Patrum ſcripta de corpore & ſanguine Domini: inquit *Sigebertus* monachus Gemblacenſis, lib. de viris illuſtribus, cap. 138. (ita legitur in ipſo manuſcripto codice Gemblacenſi, multiſque aliis codicibus, teſte *Suffrido Petro*, operis editore anno Domini 1580.) Adnotatur in margine, *Herigerum* hunc floruiſſe anno Domini 990.

Herigerus.

12. Eandem *Rabani*, & *Bertrami*, & *Johannis Scoti*, & antiquorum Patrum doctrinam, eo-

Ælfricus.

dem decimo ſeculo, palàm profitebatur, abſque ulla hæreſeos aſpergine, *Ælfricus* Abbas Malmesburienſis, & cum eo Epiſcopi ac univerſa Eccleſia Anglicana: ſicut ex ejuſdem Ælfrici homilia Paſchali, aliiſque ſcriptis docet *Iacobus Uſſerius*, in refutatione Jeſuitæ, capite de reali præſentia: prope finem capitis.

Batherius.

Eodem etiam ſeculo *Batherius* ſcripſit librum de corpore & ſanguine Domini, teſte *Sigeberto*, libro de viris illuſtribus, capite centeſimo vigeſimo octavo, incertum nobis in quam ſententiam. Hunc autem idem Sigebertus in Chronico ad annum Domini nongenteſimum trigeſimum ſecundum, vocat *Raberium*, aitque eum multa ſcripſiſſe legentibus utilia. Quod noto, quia *Suffridus Petrus* putat Herigerum ſcripſiſſe contra hunc, quem vocat *Ratherium*; annotatione in caput centeſimum trigeſimum octavum Sigeberti de viris illuſtribus.

13. Seculo demum undecimo antiqua veritas infamata eſt vocabulo hæreſeos, & contrarius error pro veritate, palam ſuſceptus eſt. Hinc nata eſt illa confeſſio præſcripta *Berengurio* à *Nicolao* 2. Papa Romano ejuſque concilio 113. Epiſcoporum, quam ex *Algeri* libro primo de ſacramento, capite decimo nono, exhibeo lectori.

Confeſſio Berengarii, ſeu Nicolai 2. Papæ Romani. Vide § 10.

14. Ego *Berengarius*, indignus Eccleſiæ ſancti Maurinii Andegavenſis diaconus, cognoſcens veram, catholicam, & Apoſtolicam fidem, Anathematizo omnem hæreſin, præcipuè eam de qua hactenus infamatus ſum: quæ aſtruere conatur panem & vinum, quæ in Altari ponuntur, poſt conſecrationem ſolummodo ſacramentum & non verum corpus & ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti eſſe: nec poſſe ſenſualiter niſi in ſacramento ſolo, manibus ſacerdotum tractari, vel frangi, vel fidelium dentibus atteri. Conſentio autem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ & Apoſtolicæ ſedi, & ore & corde profiteor de ſacramentis Dominicæ menſæ eandem me fidem tenere, quam dominus & venerabilis Papa *Nicolaus* & hæc ſancta Synodus authoritate Euangelica & Apoſtolica tenendam tradidit, mihique firmavit; Scilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem non ſolum ſacramentum, ſed etiam verum corpus & verum ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti eſſe, & ſenſualiter non ſolum in ſacramento, ſed & in veritate manibus ſacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. jurans per ſanctam homouſion Trinitatem, & per hæc ſacroſancta Chriſti Euangelia, &c.

Doctrina Nicolai 2. Papæ Rom. & Concilii Romani, de ſacramento Euchariſtiæ.

Algerus.

15. Hujus confeſſionis auctoritate probat *Algerus*, libro primo, capite decimo nono, ipſum Chriſtum ſeu ipſum ejus corpus, quod olim pro nobis crucifixum eſt, nunc in celebratione Euchariſtiæ manibus frangi, & dentibus atteri, licet ſimul etiam integer permaneat. Ac ſi diceret, Chriſtum ſecundùm idem, ad idem, eodemque fractionis & attritionis modo, eodemque tempore, frangi, & non frangi, atteri & non atteri.

Contradictio.

Quam contradictionem ut effugerent poſteriores Tranſſubſtantiarii, dixerunt fractionem referendam eſſe ad ſolum ſacramentum ſeu ſacramentales ſpecies panis & vini, integritatem autem ipſi Chriſti corpori: in 4. ſententiarum diſtinctione duodecima, & canone. *Ego Berengarius*. diſtinctione ſecunda, de conſecratione. in gloſſa.

Alia contradictio in doctrina Romanenſium.

At iſta expoſitio in os contradicit *Nicolao* Papæ, ejuſque Concilio, qui exſertè affirmant, non ſolum ſacramentum, ſed etiam verum corpus Domini noſtri, ſenſualiter non ſolum in ſacramento, ſed & in veritate manibus ſacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Quæ verba de ipſo ſubſtantiali Chriſti corpore, quod ipſum in veritate ſeu in ſeipſo, frangatur & atteratur, id eſt, preſſius tangatur, fortius prematur, verè dividatur, & per partes diſtribuatur, rectè intelligi poſſe contendunt *Lanfrancus*, libro de Euchariſtiæ ſacramento,

Lanfrancus.

& *Guitmundus*, libro primo, de corporis & ſanguinis Chriſti veritate in Euchariſtia.

Guitmundus.

Huic autem opinioni timens *Guitmundus*, aliam ſubjungit; nempe, hoſtiam non frangi, nec dividi, ſed ſacramenta ſanctæ menſæ manere indiviſa & indiſſeparabilia, nec fieri illic veram fractionem aut attritionem aut diviſionem, ſicut videtur; ſed tantum deceptis noſtris oculis carnalibus, videri fieri fractionem & attritionem.

Guitmundi fluctuatio.

His duabus opinionibus propoſitis, profitetur ſe non habere quo ulterius progrediatur, &, ita tamen inter utramque trepidat, ut lectoris optioni relinquat alterutram eligere. Utramque rejicit *Petrus Lombardus*, quarto ſententiarum, diſtinctione duodecima, & utraque ab hodiernis Tranſſubſtantiariis refellitur.

De ſpecierum corruptione, & à brutis comeſtione. Vide inferius, §. 28.

16. Idem *Guitmundus*, initio libri ſecundi, ſacramentales ſpecies panis & vini negat corrumpi aut putreſieri, vel à muribus poſſe corrodi, aut ab aliis animantibus devorari, &c. idemque tenet *Algerus*, libro ſecundo, capite primo. Hoc etiam à ſcholaſticis & hodiernis Tranſſubſtantiariis rejicitur. Idcirco in margine ad locum illum *Guitmundi* jam citatum, adnotatur, iſtud non ſatis cum placitis ſinceræ Theologiæ conſonare.

In Biblioth. Patr. edit. 4. tom. 6. col. 230. & col. 320.

Et illi *Algeri* loco præmittitur ad lectorem admonitio, attentè & cum judicio legendum eſſe illud caput; ex vera enim Theologia compertum eſſe ſacramentales Euchariſtiæ ſpecies verè frangi, conſumi, corrumpi, nutrire, alterari, poſſe quoque comburi, à muribus corrodi, ab animantibus devorari: nec id tantum apparenter, ſed reipſa fieri. Et amandatur lector ad *Thomam*, tertiæ partis quæſtione ſeptuageſimâ, 3. 4. 5. 6. 7. ejuſque interpretes, & cæteros Theologos Scholæ, & ad *Bellarminum*, libro tertio, de Euchariſtia, capite decimo, & regredi etiam jubetur ad notam illam oppoſitam ad librum ſecundum *Guitmundi*.

Alia contradictio Romanenſium inter ſe.

17. Ait etiam *Guitmundus*, libro ſecundo, in miſſa non credentium virtutem verbi Dominici (id eſt, ſecundum eum, non credentium fieri verbi illius virtute ſubſtantialem converſionem panis & vini in corpus & ſanguinem Domini) corpus Domini non eſſe, vel inviſibiliter auferri, eiſque alium panem ſeceſſui congruum ſubjici. At verè ibi eſſe ipſum corpus Domini & ab eis corporaliter ſumi, prolixa diſſertatione contendit *Algerus*, libro tertio.

Alia.

Imo ipſe *Guitmundus* effati ſui immemor, ſibi ipſe videtur contradicere in fine libri tertii. *Petrus Lombardus* contendit, hæreticos & Simoniacos & excommunicatos ſacramentum Euchariſtiæ non conficere ſeu conſecrare. quarto ſententiarum, diſtinctione decimâ tertiâ, ſed magiſtro contradicunt *Bonaventura* & *Thomas*, & alii commentatores in eum locum.

Alia.

Hæc etiam *Guitmundi* verba ſunt, libro ſecundo. Falſum eſt dicere, quod nulla figura ſit id cujus eſt figura. Et inde infert, ſine fidei periculo concedi poſſe, Chriſtum eiuſque corpus proprium de Virgine ſumtum, ſuiipſius, id eſt, ejuſdem Chriſti, ejuſdem corporis proprii ſacramentum eſſe ſeu ſacrum ſignum. Oppoſitum docent *Hugo de Sancto Victore*, in Speculo Eccleſiæ, & *Petrus Lombardus*, quarto ſententiarum, diſtinctione octava, ejuſque interpretes

Petri Cluniacenſis judicium de Lanfranco, & Guitmundo, & Algero.

18. Hi ſunt, ſcilicet, eximii illi doctores, tantopere à *Petro Cluniacenſi* laudati, cujus de eis judicium etiam *Bellarminus* inſeruit libro ſuo de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, in *Algero*: videlicet *Lanfrancum* ſcripſiſſe de ſacramento Euchariſtiæ, benè, plenè, perfectè: *Guitmundum*, me-

melius, plenius, perfectius: *Algerum*, optimè, pleniſſimè, perfectiſſimè.

19. Præterea, quid ſibi volunt illa *Guitmundi* verba? libro ſecundo. bruta animalia eotenus ad Chriſti corpus poſſe accedere, quouſque poteſt humanus viſus aſpicere. Deinde aut mox inviſibiliter angelorum ſibi ſemper aſſiſtentium miniſterio, vel ſuapte virtute raptum iri, in cœliſque conſtitui. Hæc ille. Certè hinc neceſſario ſequitur, aut aliquam Chriſti ſubſtantiam cœlo recens inferri, vel ſaltem, (ſicut de Deo immutabili loquimur) eandem Chriſti carnem, quæ prius in cœlo erat, incipere jam ibi eſſe novo præſentiæ modo. Neutrum concedunt ſcholaſtici, hodiernique Tranſubſtantiarii.

Qualis mutatio.

20. Mutationem panis in corpus Chriſti Lanfrancus vocat materialem, Guitmundus (in fine libri tertii) ſubſtantialem. At Petrus Lombardus, Si quæratur (inquit) qualis ſit illa converſio, an formalis, an ſubſtantialis; vel alterius generis: definire non ſufficio. Formalem tamen non eſſe cognoſco, quia ſpecies rerum, quæ ante fuerant, remanent & ſapor, & pondus. Quibuſdam eſſe videtur ſubſtantialis: 4. ſent. diſt. 11.

Nicolai 2. Papæ & Concilii Rom. doctrinam non recipiunt ſcholaſtici Tranſubſtantiarii.

21. Redeo ad illam Nicolai ſecundi Papæ catholicam fidem & confeſſionem, quæ Berengario propoſita eſt. In ea aſſeritur, corpus & ſanguinem Chriſti in Euchariſtia ſenſualiter tractari: unde ſequitur, ea ibi eſſe ſenſibilia & ſenſu percipi. Ibidem etiam aſſeritur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem eſſe verum corpus & verum ſanguinem Domini. utrumque negant ſcholaſtici Tranſubſtantiarii, ſicuti ſupra docuimus, capite octavo, & capite decimo quinto. Animadverterunt enim inevitabilem atque inſolubilem vim illius argumenti, quo uſus eſt contra eam confeſſionis partem Berengarius; Sicut qui dicit, Chriſtus eſt ſummus angularis lapis, Chriſtum non aufert: ſed Chriſtum eſſe omnino conſtituit: ita qui dicit, panis qui ponitur in altari, eſt (poſt conſecrationem) verum Chriſti corpus, panem eſſe confirmat in menſa Dominica. Non enim ſtare poterit affirmatio, parte ſubruta, puta ſublato pane, propoſitionis iſtius ſubjecto. pane, inquam, illo qui ante conſecrationem in altari ponitur: de hoc enim dicitur, quod poſt conſecrationem ſit corpus Chriſti. qua obſervatione ſubruitur utraque Lanfranci reſponſio. I. ait panem dici, eo loquutionis modo, quo res effecta materiali ſolet nomine appellari, ſicut cryſtallum nix, & homo terra appellatur. II. *ait; Similitudo quam de Domino Ieſu Chriſto & lapide angulari poſuiſti, te impedit, nos expedit. Sicut enim qui dicit, Chriſtus eſt lapis angularis, non revera Chriſtum lapidem eſſe conſtituit, ſed propter aliquam ſimilitudinem, quam ad ſe invicem gerunt, tale ei nomen imponit.* [Siſte jam hic gradum, *Lanfrance*, & audi legitimam illationem: eodem modo cum Chriſtus dicit de pane, hoc eſt corpus meum, non revera panem corpus ſuum eſſe conſtituit, ſed propter aliquam ſimilitudinem quam ad ſe invicem jam gerunt, tale ei nomen imponit. Item, ſicut, qui dicit, Chriſtus eſt lapis angularis, Chriſtum non aufert, ſed Chriſtum eſſe, &c. Sed tu præpoſterè invertis redditionem, dum ais;] *eodem modo cum divina pagina corpus Domini panem vocat, ſacrata ac myſtica loquutione id agit, ſeu quoniam ex pane conficitur; ejuſque nonnullas retinet qualitates, ſeu quia animam incomprehenſibiliter paſcendo ſatiat, eique æternæ vitæ ſubſtantiam ſubminiſtrat: vel quod corpus eſt Filii Dei, qui eſt panis Angelorum.* Hæc Lanfrancus. quem ſequitur Guitmundus, prope finem libri ſecundi. At abſurdam eſſe patet priorem reſponſionem, de appellatione materiali, cum non ex pane, ſed ex ſanguine Mariæ Virginis factum ſit corpus Domini. Et utraque reſponſio eſt manifeſtè à propoſito aliena, adeoque ineptè data de eo de quo non quærebatur, præterito eo quod erat in quæſtione. Non enim quærebatur ratio, cur corpus Chriſti dicatur quandoque panis; ad quam certè quæſtionem rectè reſpondetur, dici propter myſticam quandam ſimilitudinem: ſed examinabatur ea in Nicolai confeſſione propoſitio, in qua ſubjectum eſt panis qui in altari ponitur, qui certè verè terrenus panis eſt, cui attribuitur quod ſit corpus Chriſti. unde rectè infert Berengarius, panem ibi eſſe, & eos ſibi contradicere qui hanc tuentes propoſitionem, negant remanere ſubſtantiam panis.

Argumentatio Berengarii.

Lanfranci reſponſio. verba Lanfranci, contra Berengarium.

Interponitur obſervatio pro Berengario contra Lanfrancum.

Rurſum verba Lanfranci.

Refutatio utriuſque reſponſionis Lanfranci.

22. Dices fortaſſe, in illa affirmatione Dominica, *Panis quem ego dabo, caro mea eſt*: (Joh. 6: 51.) panis eſt ſubjectum, & tamen non intelligitur terrenus panis. Reſpondeo. Intelligitur ibi conſtanter idem panis de quo prius loquebatur, nempe panis ille vivus qui de cœlo deſcendit, id eſt, ipſe Chriſtus, qui ſe, nempe carnem ſuam, daturus erat pro Mundi vita. Et dicitur panis metaphoricè. Sic in propoſitione illa Berengariana intelligi debet conſtanter panis ille qui in altari ponitur, (ante conſecrationem,) & conſtat adhuc argumento Berengarii vis ſua; Nam ſicut qui dicit, Panis ille vivus qui de cœlo deſcendit, quem daturus erat Chriſtus, eſt caro Chriſti, is panem illum vivum qui de cœlo deſcendit, quem Chriſtum daturus erat, non aufert; ſed eum eſſe omnino conſtituit: ita qui dicit, panis qui ponitur in altari eſt poſt conſecrationem corpus Chriſti, is panem in altari poſitum non aufert, ſed panem eum eſſe omnino conſtituit: Et panis ille qui in altari ponitur, dicitur panis, propriè; idemque panis dicitur corpus Chriſti tropicè, eo loquendi modo, quo res ſignificans ſolet ejus rei quam ſignificat nomine appellari. Propriè enim intelligi eſt impoſſibile. idcirco, ut mortui, hanc loquutionem refugiunt Tranſubſtantiarii, ut dogmati ſuo inimicam.

Objectio. Johan. 6. 51.

Reſponſ.

Supra, cap. 8. §. 1.

23. Nihilominus ea confeſſio, quæ Berengario præſcripta eſt à Nicolao ejuſque Concilio, diu poſtea habita eſt pro declaratione authentica veræ catholicæ & Apoſtolicæ fidei, quam tenebat omnibuſque tenendam tradebat Eccleſia Romana: præteritis, quaſi nullius præ illa auctoritatis, aliis quibuſcunque contra Berengarium factis fidei expoſitionibus. Idcirco non ſolum Lanfrancus, Nicolao contemporaneus, ſed etiam ejus diſcipulus Guitmundus, qui, Papatum obtinente Gregorio ſeptimo, opus ſuum de hoc ſacramento ſcribebat. ut ipſe teſtatur prope finem libri tertii; & poſtea ſeculo duodecimo Algerus: lib. 1. cap. 19. & Gratianus de conſecratione diſt. 2. can. *Ego Berengarius.* & Petrus Lombardus, quarto ſententiarum, diſtinctione duodecimâ, illam ſolam Berengarii confeſſionem commemorant.

Quanta apud Romanenſes auctoritas confeſſionis illius quàm Berengario præſcripſerant Nicolaus 2. Papa, & Conc. Rom: anno Domini 1059. Gregorius 7. Papa conſecratus eſt anno Domini 1073. & obiit anno 1085.

24. Quæ tamen adeò perplexa & aſpera deprehenſa eſt, ut exclamet auctor gloſſæ, in can. *Ego Berengarius.* diſtinct. 2. de conſecratione. *Niſi ſane intelligas verba Berengarii, in majorem incides hæreſin quam ipſe habuit.* Hæc ille. De eadem etiam confeſſione loquens Bonaventura, ait modum iſtum loquendi, qui in ea confeſſione adhibetur, non eſſe tenendum. in quartum ſententiarum, diſtinctione duodecimâ, parte primâ, articulo tertio, quæſtione primâ. ſtatim poſt reſolutionem. Idcirco Doctor ſubtilis Johannes Duns Scotus palàm profitetur non niſi poſt decretum illud Lateranenſe, ſub Innocentio Papa tertio conditum, anno Domini 1215, neceſſarium fuiſſe

Judicium auctoris gloſſæ, & Bonaventura, de verbis illius confeſſionis. Scotus.

Nota, non poſſe ex verbis Scripturæ evidenter deduci tranſſubſtantiationem.

credere ſubſtantialem iſtam converſionem ſive tranſſubſtantiationem: veritatem enim Euchariſtiæ ſalvari poſſe, manente pane, & ſine tranſſubſtantiatione: neque reperiri ullam Sacræ Scripturæ ſententiam, aut ullam, ante Lateranenſe illud Concilium, determinationem Eccleſiaſticam, quæ vel expreſsè doceat, vel ex qua evidenter inferri poſſit, non manere in Euchariſtia poſt conſecrationem ſubſtantiam panis. Scotus in 4. ſent. diſtinct. 11. quæſt. 3. numero 3, 5, 13, 14, 15.

Concil. Lateran. ſub Innocentio 3.

25. Exſtat decretum ſeu ſymbolum illud Lateranenſe in ipſis actis Concilii illius, præſidente Innocentio tertio, anno Domini 1215. celebrati. cap. 1. & in decretalibus Gregorii noni, titulo, de Summa Trinitate & fide Catholica, cap. 1. *Firmiter*. §. *Una verò*. ubi aſſeritur, corpus & ſanguinem Jeſu Chriſti, in ſacramento altaris, ſub ſpeciebus panis & vini veraciter contineri, tranſſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem, poteſtate divina. quod *tranſſubſtantiationis* vocabulum, in nullo prius Concilio uſurpatum, neque apud Lanfrancum, aut Guitmundum, aut Algerum, ullumve alium ſcriptorem, Concilio iſto antiquiorem reperio; niſi apud Stephanum quendam Eduenſem Epiſcopum, qui in ſuo tractatu de ſacramento Altaris, capite decimo tertio. Oramus (inquit) ut cibus hominum fiat cibus Angelorum, ſcilicet, ut oblatio panis & vini tranſſubſtantietur in corpus & ſanguinem Jeſu Chriſti. Hæc ille. Exſtat iſte tractatus in biblioth. Patrum, tomo ſexto, edit. quartæ, ubi prænotatur, floruiſſe hunc Stephanum circa annum Domini 950.

Tranſſubſtantiatio.

Stephanus Eduenſis.

Dogma de tranſſubſtantiatione multi Chriſtiani non receperunt.

26. Attamen non ſolùm *Waldenſes & Albigenſes*, ipſius Innocentii tertii tempore, decreto illi Lateranenſi palàm contradixerunt, & in hunc uſque diem conſtanter illud rejiciunt: & proximo poſt Innocentium ſeculo illud oppugnavit *Johannes Wiclef*; & poſtea *Bohemi* doctrinam Wicleſi, uſque ad magnæ illius, per Lutheri aliorumque miniſterium divinitus donatæ reformationis tempora, conſtanter profeſſi ſunt. Non ſolùm (inquam) hi tot tantique Chriſtiani decretum illud Lateranenſe antiquæ veritati poſtpoſuerunt: quos propterea Romana Eccleſia proſcripſit, & ferro flammaque crudeliſſimè perſequuta eſt: Sed etiam alii in Romanæ Eccleſiæ communione viventes, doctrinæque laude in ea Eccleſia celebres, non tantum detulerunt Innocentii & concilii illius placitis, ut aliter ſentientes hæreticis accenſerent, ſicut docuimus ſupra, cap. 15. §. 21. & §. 22. & §. 23. Dum etiam mentem Concilii inveſtigant doctores, in varias abeunt opiniones, & miſerè ſe torquent, dum in tantis tenebris dimicant, nec audent Romanæ Eccleſiæ in os contradicere: unde factum, ut unaquæque opinio auctoritatem illius Eccleſiæ pro ſe alleget, aut ſaltem ſibi eam nequaquam repugnare contendat.

Vide ſup. cap. 15. §. 21. 22. 23.

Interpretes decreti illius de Tranſſubſtantiatione in varias abeunt opiniones.

Quid fiat de ſubſtantia panis.

27. Si quæras quid fiat de ſubſtantia panis, quando fit tranſſubſtantiatio; Reſpondet *Scotus*, panem annihilari, in quartum ſententiarum, diſtinctione undecima, quæſtione quarta, numero decimo quarto. idemque tenent *Albertus*, & *Gabriel*, & *Major*, & *Occam*, & alii quos citat *Hugo Cavellus* Scotiſta, in ſcholio in illum locum Scoti. ubi etiam monet, hanc eſſe opinionem omnium Scotiſtarum. Alii, etſi fateantur nihil de pane manere, negant tamen eum annihilari: quam opinionem tuentur *Bonaventura* in 4. ſentent. diſtinct. 11. part. 1. quæſt. 3. & *Thomas*, part. 3. quæſt. 75. artic. 3. [ubi ait, admiſſa annihilatione panis, non dari ſubſtantialem corporis Chriſti præſentiam in Euchariſtia.] Et *Henricus Gandavenſis*, quolibet 9. quæſt. 9. Alii panem contendunt manere, ſumto argumento ab auctoritate *Nicolai* ſecundi Papæ ejuſque Concilii contra *Berengarium* celebrati. ſicut docuimus ſupra cap. 15. §. 21. *Durandus* ab his omnibus diſcedit; Salvo (inquit) meliori judicio, poteſt æſtimari, quod ſi in iſto ſacramento fiat converſio ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti, quod ipſa fit per hoc, quod corrupta forma panis, materia ejus fit ſub forma corporis Chriſti, ſubitò & virtute divina, ſicut materia alimenti fit ſub forma nutriti virtute naturæ. Hæc *Durandus*, in quartum ſententiarum, diſtinctione undecimâ, quæſtione tertiâ, ubi hanc opinionem (quæ certè valde abſurda eſt) contendit non eſſe magis reprobatam aut minus approbatam per Eccleſiam, quam communiorem illam, quæ tenet totum panem converti in totum Chriſti corpus, ita ut nec materia nec forma panis maneat, neque tamen annihiletur, quia converſionis hujus terminus ad quem poſitivus eſt, nempe corpus Chriſti. Contra quam opinionem ſic argumentatur *Durandus*; Quod convertitur, manet aliquo modo in eo in quod convertitur: ergo non totum convertitur in totum. Et niſi maneat, verè annihilatur, non convertitur: quia illud quod prius fuit aliquid, & poſtea eſt nihil, verè eſt annihilatum. Hæc ille.

Pugna.

28. Si quæras, num corpus Chriſti trajiciatur in ventrem beſtiæ. Reſpondet *Alexander Alenſis*, corpus Chriſti contineri in illis ſpeciebus inſeparabiliter, quamdiu ſalva eſt forma panis: & ubicunque ponuntur ſpecies, ſive in loco mundo, ſive immundo, ſive in ventrem muris, ibi eſſe corpus Chriſti. Atque, ſi canis vel porcus deglutiat hoſtiam conſecratam integram, corpus Domini una cum ſpecie trajici in ventrem canis vel porci. *Alenſis*, parte quartâ, quæſtione undecimâ, membro ſecundo, articulo ſecundo, paragrapho primo. Reſpondet etiam *Thomas*, manere Chriſtum ſub ſpeciebus ſacramentalibus, donec talis & tanta mutatio contingat ſpeciebus, per quam corrupta fuiſſet & eſſe ſub eis deſiiſſet ſubſtantia panis. & vini, ſi non facta eſſet tranſſubſtantiatio. 3. p. qu. 77. art. 4. Idem docet *Gabriel Biel*, in 4. ſentent. diſtinct. 12. quæſt. 1. artic. 3. In ventrem trajectio (inquit *Bonaventura*) eſt non ſolum ſpecierum, ſed etiam corporis Chriſti veri, quod ibi eſt quamdiu eſt ſpecies panis. *Bonaventura* in 4. ſentent. diſtinct. 12. part. 1. artic. 3. quæſt. 1. Hinc ſequitur, corpus Chriſti deferri in ventrem beſtiæ Euchariſtiam devorantis, ibique manere donec talis fiat mutatio accidentium. Hanc tamen opinionem *Bonaventura*, quantumcunque muniatur, rejiciendam putat, ut intolerabilem piis auribus, quæ non ſuſtinent audire, quod in ventre muris vel in cloaca ſit corpus Chriſti, & ait opinionem negantem eſſe honeſtiorem, & communiorem. in 4. ſentent. diſtinct. 13. artic. 2. quæſt. 1. Si quæras, quamdiu maneat Chriſtus ſub ſpeciebus ſacramentalibus, quas ſumit homo. Reſpondet *Hugo de ſancto Victore*, tamdiu Chriſtum communicanti eſſe corporaliter præſentem, quamdiu manducantis ſenſus corporaliter afficitur: non ulterius. in Speculo Eccleſiæ, capite ſeptimo. *Thomas & Gabriel* (locis modo citatis) deſcendere in ſtomachum ibique manere donec eouſque alterentur ſpecies, ut non ſubſiſteret amplius ſub illis natura panis & vini, non facta tranſſubſtantiatione. Alii dicunt, Chriſtum deſcendere in ventrem hominis, ibique morari quouſque refectionis operatio compleatur. Alii Chriſtum ad ventrem pervenire, quouſque incipiant ſpecies conſumi, & amplius non morari. His quatuor opinionibus commemoratis,

Num corpus Chriſti trajiciatur in ventrem muris.

Vide ſup. §. 16.

Pugna.

De mora Chriſti ſub ſpeciebus.

Vide ſup. c. 6. §. 7.

Pugna.

tis,

tis, *Bonaventura* ait difficile eſſe judicare, quid in tanta diverſitate tenendum ſit, in 4. ſentent. diſtinct. 13. artic. 2. quæſt. 2. Gloſſa autem in can. *Tribus gradibus.* diſtinct. 2. *de Conſecratione.* negat ipſas ſpecies ſacramentales in ſtomachum deſcendere. ſed ſubjicitur ibi ſtatim correctio, concedens eas deſcendere in ſtomachum: De Chriſti autem corpore id gloſſa illa negat; Certum eſt (inquit) quod ſpecies quam citò dentibus teruntur, tam cito in cœlum rapitur corpus Chriſti. *Roffenſis* autem, libro tertio contra Oecolampadium, capite decimo tertio. Sin (inquit) eandem carnem quæ pro nobis in cruce fuerat immolata, neges in os noſtrum ſumi realiter, & edi, atque tranſglutiri, ſicut eſt in ſacramento citra transformationem in corpus noſtrum, perperam cogitas, & ſentis, & planè contra ipſius Chriſti verba, qui dixit; Accipite & edite, hoc eſt corpus meum. Hæc *Johannes Fisherus*, Epiſcopus Roffenſis; loco citato.

Pugna de pronomine Hoc. *Et alia conflictationes Romanenſium inter ſe.*

29. Si quæſtio ſit de ſignificatione pronominis *hoc*, in verbis illis Dominicis, *hoc eſt corpus meum*, multiplicem opinionum diſcrepantiam invenies à nobis ſupra obſervatam, cap. 8. §. 9. & ſequentibus.

30. De nutritione corporali per Euchariſtiam, multiplicem judiciorum diſſonantiam, lectori exhibuimus ſupra, capite 11. §. 25. & ſequentibus.

31. Corpus Chriſti in conſecratione Euchariſtiæ mutari mutatione locali, affirmat *Gabriel Biel*, in 4. ſentent. diſtinct. 10. artic. 2. concluſione 8. negat *Richardus de media villa*, ibidem art. 1. quæſt. 1.

31. Si quæras, utrum in hoc ſacramento, & in loco quem occupabat panis, corpus Chriſti ſit definitivè: *Thomas*, part. 3. quæſt. 76. art. 5 ad 1. & *Bonaventura*, in 4. ſent. diſt. 10. part. 1. quæſt. 3. & *Durandus*, ibidem, quæſtione 2. negant. *Gabriel Biel* affirmat, in 4. ſentent. diſtinct. 10. quæſt. unica, art. 2.

33. Acerrimè etiam inter ſe diſceptant de pari impoſſibilitate exſiſtentiæ corporis Chriſti in pluribus ſimul locis, modo illo quo eſſe ipſum fingunt, & modo dimenſivo ſeu circumſcriptivè. ſicuti ſupra docuimus, cap. 6. Sunt etiam aliæ non leves diſſcuſiones, quas brevitatis ſtudio prætermitto.

Guitmundus lib. 2.

34. Jure optimo in Cadmæos iſtos magiſtros retorquemus verba illa *Guitmundi*; in primis (inquit) ad argumentum videndæ falſitatis ſuæ ipſa hæreſium ſciſſura ſatis eſſe debuerat. ——— Fides namque Apoſtolica, quæ ſola vera eſt, in affirmationem & negationem non ſcinditur. Apoſtolus namque dixit; *Unus Dominus, una fides, unum baptiſma.* Apoſtolica igitur fides una eſt tantum. Iſtorum autem vana credulitas, dum quod in una opinione tenet, in altera non tenere convincitur, in affirmationem & negationem ſciſſa, non eſt una. Iſtorum ergo credulitas non eſt Apoſtolica fides, atque ideo neque vera fides. ——— Contingetque illis quod Salvator ait; *Omne regnum in ſeipſum diviſum deſolabitur.* Hæc ille.

Ephes. 4: 5.

Matth. 12: 25.

35. Quamvis autem ſuam interpoſuerit de hoc ſacramento ſententiam Synodus Tridentina, ſeſſione decima tertiâ ſub *Iulio* tertio, Pontifice Romano, anno Domini milleſimo quingenteſimo quinquageſimo primo, & ſeſſionibus vigeſimâ primâ & vigeſimâ ſecundâ ſub *Pio* quarto, Pontifice Romano, anno Domini milleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſecundo; nondum tamen compreſſa contentio, ſed quæ commemoravimus, ea maximam partem durant adhuc & gliſcunt litigia; magnaque inter diſſidentes animoſitate agitantur, dum ſuis quique magiſtris (Thomiſtæ Thomæ, Scotiſtæ Scoto, alii aliis) obſtinatè addicti, in tenebris dimicant, & ſine fine rixantur.

CAPUT XIX.

De tribus malis fructibus tranſſubſtantiationis, videlicet; adoratione & mutilatione ſacramenti Euchariſtiæ, & propitiatorio ſacrificio Miſſæ.

PRotulit hæc peſtifera arbor tetros fructus; videlicet, 1. Religioſam ſacramenti adorationem. 2. Audacem inſtitutionis Dominicæ truncationem. 3. Propitiatorii ſacrificii Miſſæ ſacrilegam opinionem.

Articulus primus. De adoratione Euchariſtiæ.

Adorationem Euchariſtiæ ex opinione ſubſtantialis converſionis panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti prognatam eſſe, teſtis eſt Algerus, libro ſecundo, capite tertio in fine capitis; Hac fide (inquit) ipſum ſacramentum, quaſi divinum quiddam adoramus, quaſi vivum quid & rationabile alloquimur & rogamus; Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miſerere nobis: quia non quod videtur, ſed quod verè eſt, Chriſtum ibi eſſe credimus. Hæc Algerus. Eodem fundamento nititur decretum ea de re factum ab Honorio tertio Papa Romano, Innocentii tertii immediato ſucceſſore; quod exſtat in decretalibus Gregorii noni, titulo de celebratione miſſarum, capite decimo. *Sane cum.* ubi gloſſa hanc ſuggerit Euchariſtiæ adoratoribus orationem, quam flexis genibus dicant, ſic Euchariſtiam alloquentes;

Honorius Papa III. conſecratus eſt anno Domini 1216. & mortuus anno 1227. ut notat Onuphrius in Chronico.

Salve lux mundi, Verbum Patris, hoſtia vera,
Viva caro, Deitas integra, verus homo.

Atque ita, quæ Chriſto conveniunt ea attribuunt ſacramento, quod & divino proſequuntur honore, ex falſa hypotheſi tranſſubſtantiationis. quo argumento etiam, pro exhibendo latriæ cultu huic ſacramento, utitur Synodus Tridentina, Seſſion. 13. cap. 5. quæ certè abominanda eſt idololatria, fictitio fundamento temerè ſuperſtructa. Nullam enim fieri iſtiuſmodi tranſſubſtantiationem, ſed meram eſſe creaturam, quæ ab illis pro Creatore adoratur, prolixè in ſuperioribus ac perſpicuè demonſtravimus. Neque eos liberat error hypotheſeos, ſicut oſtendimus, lib. 7. hujus operis, cap. 2. §. 39. & 40. & 41. & 42. & in Irenico noſtro, libro 2. cap. 16. part. 4. num. 1. ubi contra ſacramenti adorationem, & idololatricum illud feſtum corporis Chriſti, plura lector inveniet.

Articulus 2. De mutilatione Euchariſtiæ.

2. Ex eadem radice nata eſt illa ſacrilega inſtitutionis Dominicæ truncatio, qua poculum laicis negant; quæ audacia mox in uſu eſſe cœpit poſt promulgatum ab Innocentio tertio dogma

mà tranſſubſtantiationis, anno Domini 1215. ut conſtat ex Thoma & Bonaventura, qui poſt eodem illo ſeculo floruerunt: ſcribunt enim, ſuo jam tempore, in multis Eccleſiis uſu receptum fuiſſe, ut populo communicanti daretur ſacramentum tantummodo in ſpecie panis, ſive (ut loquitur Thomas) daretur eis corpus Chriſti ſumendum, non autem ſanguis. Thomas 3. parte, quæſtione 80. articulo 12. Bonaventura in 4. ſententiarum, diſtinctione 11. parte 2. articulo 1. quæſtione 2. ubi & hanc conſuetudinem laudant: Nec oportet (inquit Bonaventura) quod ipſi recipiant, propter periculum effuſionis; & propter periculum erroris, quia non crederent ſimplices in altera ſpecie totum Chriſtum recipere. Hæc ille. Ambo tamen fatentur, de integritate & perfectione hujus ſacramenti eſſe, ut ſumatur ſub utraque ſpecie. idcirco neceſſarium ſtatuunt, ut in utraque ſpecie ſumatur à ſacerdote conficiente. quaſi verò ſolis ſacerdotibus conficientibus ſeu conſecrantibus, & non omnibus fidelibus, Chriſtus integrum & perfectum inſtituiſſet ſacramentum? Nulla iſtiuſmodi diſtinctio reperiri poteſt in inſtitutione, dicente Domino omnibus communicantibus, bibite ex eo

Matth. 26: 27, 28. omnes. Matth. 26. additâ ratione, quia ipſius ſanguis eſt pro multis fuſus in remiſſionem peccatorum. Neque ſuſtinebant ibi diſcipuli perſonam ſacerdotis conficientis ſeu conſecrantis & adminiſtrantis, ſed populi communicantis, alioqui neque panis populo dandus eſſet. Chriſtus ipſe calicem dedit omnibus, &, ut deinceps idem fieret, inſtituit ac mandavit.

Error Concili Conſtantienſis. 3. Hanc tamen Dominicam inſtitutionem, nefariâ quadam audaciâ, ſpernit Synodus Conſtantienſis, perinde ac ſi non magis ad inſtituti ſacramenti immutabilem ſubſtantiam pertineret datio illa poculi omnibus, cum mandato ut omnes ex eo bibant, quàm circumſtantiæ illæ temporis veſpertini, & alterius cœnæ prius ſumtæ. qua abſurditate ſemel admiſſa, ne ſacerdoti quidem neceſſaria erit ſumtio ſanguinis. Et quid obſecro in tota illa inſtitutione certum, quid neceſſarium, quid ſubſtantiale relinquetur: cum alius, pari intemperie agitatus, facile idem de pane illaturus ſit, quod inſani iſti de poculo inferunt? fatentur Chriſtum inſtituiſſe & diſcipulis ſuis adminiſtraſſe hoc ſacramentum in utraque ſpecie: fatentur etiam ſervatam eſſe in primitiva Eccleſia Dominicam inſtitutionem in miniſtratione poculi omnibus fidelibus: nec tamen erubeſcunt novellam præferre Tranſſubſtantiariorum conſuetudinem, qua laicis tantummodo in ſpecie panis ſumendum datur hoc ſacramentum: quam conſuetudinem vim legis habere decernunt, petitâ ratione à doctrina Tranſſubſtantiariorum; Cum (inquiunt) firmiſſimè credendum ſit, &

Vide cap. 10. §. 44. nullatenus dubitandum, integrum Chriſti corpus & ſanguinem tam ſub ſpecie panis, quam ſub ſpecie vini veraciter contineri. Neque ſacrilegam iſtam conſuetudinem laudaſſe & in legem confirmaſſe contenti, decernunt inſuper puniendos eſſe eos Presbyteros, qui populo ſub utraque ſpecie communionem adminiſtraverint. & niſi de hac culpa, ſcilicet, pœnitentiam agere conſenſerint, coërcendos eſſe, ut hæreticos. Hæc ſunt decreta in Concilio Conſtantienſi, ſeſſione decimâ tertiâ, anno Domini milleſimo quadringenteſimo decimo quinto, qui fuit annus duceteſimus à condito decreto de tranſſubſtantiatione in Con-

Error Concilii Tridentini cilio Lateranenſi, præſidente Innocentio tertio.

4. Decretum Conſtantienſe pari impietate & impudentiâ ſuſcepit & renovavit, eadem etiam reddita ratione, & evibrato in contradicentes anathemate, Synodus Tridentina, ſeſſione vigeſimâ primâ, anno Domini milleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſecundo, ſub Pio quarto Pontifice Romano. *Adamum* etiam quendam presbyterum, *Creslai* Epiſcopi Vuladislavienſis procuratione, exuſtum, propterea quod ſpeciem utramque ſacramenti laicis dederit, refert *Andreas Fricius*, in ſua Defenſione Cœnæ Domini integrè à populo ſumendæ, quam ſcripſit anno Chriſti milleſimo quingenteſimo quinquageſimo octavo. Ubi ait, adhuc illo tempore in vivis fuiſſe qui factum illud meminerunt. *Exemplum ſævitiæ Romanenſium.*

5. Atque ita infelices iſti Doctores, ut ſuam ſtabilirent traditionem, irritum fecerunt mandatum Domini. & regulam illam Paulinam contemnunt; Ego enim (inquit) accepi à Domino, quod & tradidi vobis. 1. Corinthios 11. verſu 23. ac ſi diceret; quæ Dominus fecit & fieri præcepit, in ſacramenti hujus inſtitutione & celebratione, eadem ego vobis facienda tradidi. ut exponit Cyprianus, epiſt. 63. ſeu lib. 2. epiſt. 3. ad Cæcilium. ubi contra Aquarios diſputans, ad Dominicam inſtitutionem identidem provocat, & circumſtantias illas temporis veſpertini, & alterius prius ſumti cibi, à neceſſaria panis vinique oblatione & ſumtione ſapienter diſcriminat. Prætendunt Tranſſubſtantiarii, gravibus de cauſis, ad evitandum videlicet aliqua pericula & ſcandala, populo ſe calicem ademiſſe. At num eſſe poteſt ullum gravius periculum aut ſcandalum, quam eſt manifeſta tranſgreſſio inſtitutionis præceptionisque Dominicæ? faſne cuiquam facere mala, ut eveniant bona? Ad radicem atque originem traditionis Dominicæ revertamur. Nam ſi in ſacrificio quod Chriſtus obtulit, (inquit Cyprianus) non niſi Chriſtus ſequendus eſt; utique id non obaudire & facere oportet, quod Chriſtus fecit, & quod faciendum eſſe mandavit. Hæc Cyprianus epiſtola modo citata. ubi invenies plurima in hanc ſententiam. quæ non ſolùm contra veteres Aquarios, ſed etiam contra novos iſtos ſacramenti truncatores valida ſunt. quod ſi nec minima (utor jam Cypriani verbis ibidem,) de mandatis Dominicis licet ſolvere; quanto magis tam magna, tam grandia, tam ad ipſum Dominicæ paſſionis & noſtræ redemtionis ſacramentum pertinentia, fas non eſt infringere, aut in aliud, quàm quod Divinitus inſtitutum ſit, humana traditione mutare? Et paulò poſt; quomodo autem poſſumus propter Chriſtum ſanguinem fundere, qui ſanguinem Chriſti erubeſcimus bibere? Et infra; Nihil aliud niſi quod ille fecit, facere debemus. Item; quare ſi in lumine Chriſti ambulare volumus, à præceptis & monitis ejus non recedamus. Hæc Cyprianus, epiſtola 63. Idem etiam alibi, Nam quomodo (inquit) docemus aut provocamus eos in confeſſione nominis ſanguinem ſuum fundere, ſi eis militaturis Chriſti ſanguinem denegamus? aut quo modo ad martyrii poculum idoneos facimus, ſi non eos priùs ad bibendum in Eccleſia poculum Domini jure communicationis admittimus? Hæc cum collegis in ſynodali epiſtola Cyprianus, epiſtola quinquageſima quarta ad Cornelium Epiſcopum Romanum. Alibi etiam ad Thibaritanos ſcribens Cyprianus; Gravior (inquit) nunc & ferocior pugna imminet, ad quam fide incorrupta, & virtute robuſta parare ſe debent milites Chriſti; conſiderantes idcirco ſe quotidie calicem ſanguinis Chriſti bibere, ut poſſint & ipſi propter Chriſtum ſanguinem fundere. epiſtola 56. ſeu lib. 4. epiſt. 6.

Erroris illius refutatio.

1 Corinth. 11:23.

Cyprianus epiſt. 36. ſeu lib. 2. epiſt. 3.

Cyprianus epiſt. 54. ſeu lib. 1. epiſt. 2.

Cyprianus epiſt. 56. ſeu lib. 4. epiſt. 6.

6. Ju-

Julius I. Papa Romanus.

6. Julius, hujus nominis primus, Epiſcopus Romanus, in epiſtola ad Epiſcopos per Ægyptum, inter alios errores & abuſus irreptitios, hunc etiam reprehendit, quod quidam intinctam Euchariſtiam populis pro complemento communionis porrigerent. quem abuſum ſic redarguit; Illud verò (inquit) quod pro complemento communionis intinctam tradunt Euchariſtiam populis; nec hoc prolatum ex Euangelio teſtimonium receperunt, ubi Apoſtolis corpus ſuum commendavit & ſanguinem: ſeorſum enim panis & ſeorſum calicis commendatio memoratur. Hæc Julius; apud Gratianum, de conſecratione, diſtinctione ſecunda, canone, *Cum omne.* ubi nota. 1. Quicquid Chriſtus in prima celebratione & inſtitutione Euchariſtiæ porrexit Apoſtolis, id omne nunc porrigendum eſſe populis. eodemque ordine, videlicet, 1. Panem, deinde ſeorſum calicem. 2. Non licet intinctum panem dare populis pro complemento communionis, ergo multo magis illicitum eſt dare ſolum panem; poculo prorſus negato.

Gelaſius I. Papa Romanus.

7. Comperimus (inquit Gelaſius primus, Papa Romanus) quod quidam, ſumta tantummodo corporis ſacri portione, à calice ſacrati cruoris abſtineant. qui proculdubio (quoniam neſcio qua ſuperſtitione docentur aſtringi) aut integra ſacramenta percipiant; aut ab integris arceantur. quia diviſio unius ejuſdemque myſterii ſine grandi ſacrilegio non poteſt provenire. Hæc Gelaſius.

Vindicatur Gelaſius.

diſtinctione ſecundâ de conſecratione. canone, *Comperimus.* Ubi gloſſator, contra mentem Gelaſii, integrorum ſacramentorum perceptionem ineptè reſtringit ad ſacerdotem conficientem ſeu conſecrantem. Nec aliter reſpondet Thomas, tertia parte, quæſtione octogeſimâ, articulo duodecimo, ad primum. Sed cum verba Gelaſii æqualiter & evidenter quoslibet ſpectent, gratis & ridiculè excogitatum eſt iſtud pro reſponſione figmentum. Ad aliam igitur Papiſtæ reſponſionem confugiunt (ut eſt apud Bellarm. lib. 4. de Euchar. cap. 26. §. altera ſolutio.) nempe Gelaſium reprehendere illos duntaxat, qui ex errore Manichæorum, à calice abſtinebant. Reſpondeo; Manichæi quidem vinum non bibebant, dicentes fel eſſe principum tenebrarum, teſte Auguſtino, libro ad Quodvultdeum, hæreſi 46. & Manichæos quoſdam, tempore Gelaſii, in urbe eſſe inventos, eoque jubente in exilium pulſos eſſe, eorumque libros publicè combuſtos, ſcribunt Anaſtaſius & Platina in vita Gelaſii. At correptionem illam diviſione myſterii, vel ad ſolos Manichæos, vel omnino ad Manichæos referendam eſſe, vel in Eccleſia Catholica ad ſolos pertinere ſacerdotes, nulla prodit hiſtoria, & verba ipſa Gelaſii repugnant: nam Manichæos neque ad diviſa neque ad integra admitteret ſacramenta. Abſolutè etiam Gelaſius affirmat non poſſe, ſine ſuperſtitione, & grandi ſacrilegio, dividi illud myſterium: & hinc infert, non eſſe percipienda, neque impertienda niſi integra ſacramenta. Neque inde quicquam lucrantur Papiſtici diviſores hujus myſterii, quod ejuſdem ſacrilegii Patriarchas habeant Manichæos, & utrique diverſis itineribus in eandem ſacrilegæ audaciæ voraginem conveniant. Gelaſii autem ſententiam univerſalem eſſe docet etiam Micrologus, libro de Eccleſiaſticis obſervationibus, capite decimo nono, ubi ex Julio & Gelaſio probat nemini de populo fas eſſe, ſumto corpore Dominico, à calicis participatione ſe abſtinere: hujuſmodi enim ſacramentorum diviſionem ſine grandi ſacrilegio provenire non poſſe. Vixit autem hic ſcriptor tempore Gregorii ſeptimi Papæ Romani, & poſt ejuſdem Gregorii mortem, ut colligere eſt ex ipſius Micrologi verbis, capite decimo ſeptimo illius libri.

De tempore iſtius Gregorii vide ſupra, cap. 18. §. 23. in margine.

Hugo, & P. Lombardus.

8. Hugo de ſancto Victore, in Speculo, de myſteriis Eccleſiæ, capite ſeptimo, & Petrus Lombardus quarto ſententiarum, diſtinctione undecimâ, dicunt ſub utraque ſpecie ſacramentum hoc ſumendum eſſe à fidelibus, non obſtante illa hypotheſi, quod in qualibet earum idem Chriſtus, & totus, ſumatur ore corporis. quæ oralis ſumtionis hypotheſis nititur alia falſa hypotheſi converſionis materialis, ſeu ſubſtantialis, panis & vini in corpus & ſanguinem Domini. qua etiam conceſſa, negant tamen Hugo & Lombardus inde licitam eſſe iſtam ſacramenti mutilationem. Rationem hanc reddit Hugo; quia ſumtio in utraque ſpecie, ſimul redemtionem corporis & animæ ſumentis ſignificat. Quod non ſignificaretur, ſi in una tantùm ſpecie ſumeretur. Quod licet in utraque ſpecie utrumque ſumatur, non tamen in utraque utrumque ſignificatur. Eandem adhibet rationem Lombardus, pro utriuſque ſpeciei neceſſaria ſumtione, repetitam ex Commentario, qui Ambroſio tribuitur, in caput undecimum epiſtolæ prioris ad Corinthios. Nota diligenter in verbis Hugonis vocabulum [*ſumentis.*] Quo refellitur illa Thomæ & Bonaventuræ & aliorum, diviſionem myſterii defendere conantium, vana argutia. Sufficere dicunt ad perfectionem hujus ſacramenti quoad fideles; quod utramque ſpeciem ſumat ſacerdos in eorum præſentia, etiamſi ipſi ſolam panis ſpeciem ſumant. At contrarium docet Hugo, non enim ſpectantis, ſed ſumentis ſignificatur redemtio.

Refellitur argumentum Romanenſium, quod pro ſacramenti truncatione ſumunt ab hypotheſi tranſſubſtantiationis.

9. Adverſarii ex hypotheſi tranſſubſtantiationis colligunt jus diviſionis myſterii. At iſtius argumentationis neganda primum eſt ipſa conſequentia: quia diviſioni myſterii repugnat divina ſacramenti hujus inſtitutio, & exemplaris celebratio, & præceptum illud Dominicum, omnes ſanctæ hujus menſæ convivas ſeu omnes communicantes perpetuo obligans, *bibite ex eo omnes.* Math. 26: 27. & Apoſtolica inſtitutionis inculcatio, 1 Corinth. 11. ubi ſignanter commemorat Chriſtum ad dationem poculi, repetiiſſe illud præceptum, *hoc facite*, & peculiariter ſumtione poculi aptaſſe. Accedit præceptio illa Apoſtolica, *Probet autem ſeipſum homo, & ita de pane illo edat, & de calice bibat*, verſ. 28. Non ſinit abſtinere propter terrorem; ſed cum neceſſaria ſit participatio, ideo examen ſui unicuique imperat; addito mandato edendi & bibendi. Omnis igitur homo qui ſe probare idoneus eſt an ſit in fide, & qui habita probatione ſe comperent fideliter ac devotè diſpoſitum; jubetur de pane illo edere, nec minus de calice bibere. Accedit argumentum illud quod propoſuimus, capite 10 §. 44. Conſentit etiam conſtans univerſalis Eccleſiæ doctrina, & praxis, jam inde à prima inſtitutione, totos mille & circiter ducentos annos, ante introductam à Tranſſubſtantiariis audacem illam novationem. Deinde argumentationis illius, per quam ex hypotheſi tranſſubſtantiationis inferunt licere ſumere ſacramentum ſub unica ſpecie, & hanc ſumtionem ſufficere, negandum eſt etiam antecedens ſeu ipſum fundamentum: nam falſa eſt hypotheſis tranſſubſtantiationis; ſicuti in ſuperioribus prolixè demonſtravimus.

Math. 26: 27.
1 Cor. 11: 25, 28.

Articulus tertius, De propitiatorio ſacrificio Miſſæ.

10. Tranſſubſtantiationi etiam innititur ſacrilega opinio propitiatorii ſacrificii Miſſæ, ut patet ex verbis illius Concilii Tridentini, ſeſſ. 22. cap. 2. Quoniam in divino hoc ſacrificio quod in Miſſa peragitur, idem ille Chriſtus continetur, & incruentè immolatur, qui in ara crucis ſemel ſeipſum cruentè obtulit, docet ſancta Synodus, ſacrificium iſtud verè propitiatorium eſſe, per ipſumque fieri, &c. adjiciunt ipſum ritè offerri non ſolùm pro fidelium vivorum peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, & aliis neceſſitatibus, ſed & pro defunctis in Chriſto, nondum ad plenum purgatis.

Vide cap. 10. §. 10. Et poſtea, can. 1. Anathema denunciant eis qui dixerint, in miſſa non offerri verum & proprium ſacrificium. Cum tamen Sacra Scriptura unicum nobis inculcet verum ac proprium verè ac propriè propitiatorium ſacrificium: nempe cruentum illud, ſemel ab unico illo, ad hoc miniſterium idoneo, magno ſacerdote noſtro Jeſu Chriſto oblatum, nunquam poſtea pro peccatorum remiſſione à quoquam offerendum. Sicuti prolixius oſtendimus in Irenico, libro ſecundo, capite undecimo, prope finem exegeſeos propoſitionis decimætertiæ. ubi doctrinam Tridentinam de ſacrificio Miſſæ octodecim argumentis refutavimus, & Patrum mentem de Euchariſtiæ ſacrificio dilucidè patefecimus. Eam diſſertationem recognoſcere, & hoc loco repetere, non abs re fore exiſtimavimus.

CAPUT XX.

Diſſertatio de ſacrificio Miſſæ, atque adeò de vocatione ſacerdotum Romanenſium, ad offerendum ſacrificium Miſſæ.

MAteriam & formam ſacramenti Ordinis, in ordinatione presbyteri, deſcribens *Eugenius* quartus, Papa Romanus, in Concilio Florentino, in decreto ſuper unione Armeniorum, Materia (inquit) eſt illud per cujus traditionem confertur ordo, ſicut presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patinæ cum pane porrectionem.

Vide lib. 9. cap. 7. §. 8. ——— Forma ſacerdotii talis eſt; *Accipite poteſtatem offerendi ſacrificium in Eccleſia pro vivis & mortuis, in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.* Hæc Eugenius. Jure autem poſtulamus, ut hujus ſui ſacerdotii ſacrificatorii pro vivis & mortuis, authenticas proferant tabulas, divina auctoritate munitas: & per eas oſtendant nobis ordinem ſui ſacerdotii, utrum ſint ſacerdotes ſecundùm ordinem *Aaron*, an ſecundùm ordinem *Melchiſedec*. Neutrum autem rectè dici poteſt.

Primum argumentum, contra ſacerdotium Romanenſium & eorundem doctrinam de ſacrificio Miſſæ. Videntur quidem *Tridentini* ſacerdotium ſuum, quod appellant ſacerdotium novi Teſtamenti, referre ad ordinem *Melchiſedec*. Concil. Trident. ſeſſ. 22. cui errori ſequentia opponimus argumenta. 1. Sacerdotium Romanenſe convenit pluribus: at ſacerdotium Novi Teſtamenti, ſecundùm ordinem *Melchiſedec*, non convenit pluribus, ſed uni *Chriſto*; & per hoc differt à Sacerdotio Aaronico. Hebr. 7. verſ. 23. 24. Vide argumentum 16.

2. Argumentum. 2. Unus ille Sacerdos ſecundùm ordinem *Melchiſedec*, nempe Chriſtus, nullos in hoc ſacerdotio habet ſucceſſores: nam ipſe in æternum habet ſacerdotium intranſitivum, *ἀπαράβατον*. Hebræor. 7: 24.

3. Argumentum. 3. Nulli peccatori, aut infirmo, convenire poteſt hoc ſacerdotium, Hebr. 7: 26, 27, 28.

4. Argumentum. 4. In ſacerdotio ſecundùm ordinem *Melchiſedec*, eſt unum tantummodo ſacrificium, non plura. Hebr. 10: 12. Illud ſingulare ſacrificium, in quo Mediator eſt immolatus, ut loquitur Auguſtinus in Enchiridio, cap. 62. Dicunt quidem Romanenſes, ſe in ſacrificio Miſſæ immolare eundem illum Chriſtum, qui in cruce ſemel ſeipſum cruentè obtulit. *Concil. Trident.* ſeſſ. 22. in doctrina de ſacrificio Miſſæ, cap. 2. Sed hoc falſo dicunt, ex falſa hypotheſi tranſſubſtantiationis.

5. Argumentum. 5. Sacrificium eſt ipſe Sacerdos, qui per Spiritum æternum ſeipſum obtulit immaculatum Deo, oblationem & victimam Deo, in odorem bonæ fragantiæ. Hebr. 7: 27. & cap. 9. verſ. 14, 26. Epheſ. 5. 2.

6. Argumentum. 6. Hoc ſacrificium non *quotidie*, neque *ſæpe* [*οὐ καθ' ἡμέραν, οὐδὲ πολλάκις*] offert, ſed illud ſemel [*ἅπαξ ἐφάπαξ*] obtulit, nunquam poſtea offerendum. Hebr. 7: 27. & cap. 9. verſ. 12, 25, 26, 28. & cap. 10. verſ. 10, 11, 12.

7. Argumentum. 7. Poſt illam unicam oblationem ſemel peractam, nullus relictus eſt locus ulli novæ ſive hujus ipſius ſive alterius cujuſcunque ſacrificii oblationi pro peccatis; Hebr. 10: 12, 14, 18. eſt *μία θυσία*, unica victima ſive hoſtia, verſ. 12. *μία προσφορὰ, ἐφάπαξ*, unica oblatio ſemel facta, verſ. 10, 14. *οὐκ ἔτι προσφορὰ περὶ ἁμαρτίας*, non eſt amplius oblatio pro peccato. v. 18. Id eſt, neque alia res eſt, quæ in propitiationem offeratur, neque eſt alius actus oblationis propitiatoriæ. *Tridentini* ajunt, CHRISTUM in cœna noviſſima corpus & ſanguinem ſuum, ſub ſpeciebus panis & vini, DEO Patri obtuliſſe; & Apoſtolos ibidem conſtituiſſe Novi Teſtamenti ſacerdotes, eiſque & eorum ſucceſſoribus, ut offerrent, præcepiſſe, per hæc verba, *hoc facite in meam commemorationem.* Concil. Trid. ſeſſ. 22, cap. 1. At credendum potius ſacræ Scripturæ, quæ dicit eum non ſæpe [*πολλάκις,*] ſed ſemel [*ἐφάπαξ*] ſe obtuliſſe. Et illâ unica oblatione, ſemel facta, æternam redemtionem nactum eſſe, aboleviſſe peccatum, nos ſanctificaſſe, & in æternum conſummaſſe [ſeu conſecraſſe, *τετελειωκέναι*] eos qui ſanctificantur. Et huic unicæ oblationi ſemel peractæ ſubjungit ſacra Scriptura, *τὸ λοιπὸν, de cætero* ſeu *idquod ſupereſt*, & *ἐκ δευτέρου, ſecundo loco*, exſpectationem complementi illius promiſſionis de ſubjectione inimicorum ejus, ut fiant ſcabellum pedum ejus; & ultimum ejus adventum in gloria, in die judicii, Hebr. 10: 13. & capite 9. verſ. 28.

8. Argumentum. 8. Quotieſcunque CHRISTUS offertur in remiſſionem peccatorum, toties moritur; non enim impetrat remiſſionem, niſi qua Mediator Novi Teſtamenti; ubi autem Teſtamentum eſt, mors intercedat neceſſe eſt Teſtatoris, & quotieſcunque ſeipſum offert ad tollenda peccata, neceſſe eſt ipſum pati, Hebr. 9: 15, 16, 25. Inaniſſimum igitur eſt commentum Sacrificii propitiatorii incruenti.

9. Argumentum. 9. In tota cœnæ inſtitutione & celebratione, nulla prorſus vel leviſſima fit mentio Sacrificii, aut Oblationis, aut Sacerdotii, niſi in illis verbis, *quod pro vobis frangitur*, &, *qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum*. Quæ verba ipſam CHRISTI in Cruce paſſionem & mortem ſignificant: in Miſſæ autem Sacrificio negant Papiſtæ CHRISTUM in ſe quicquam verè pati, aut mori, aut Corpus ejus verè frangi, aut Sanguinem ejus verè effundi. Vide, de conſecratione,

diſt. 4.

diſt. 2. can. *Ego Berengarius*, in Gloſſa: & Concil. Trid. ſeſſ. 13. cap. 3.

10. Argumentum. 10. In ipſa cœnæ celebratione Dominus Oblationem *pro nobis*, & *in remiſſionem peccatorum*, nullam aliam commemorat, niſi eam qua Corpus ejus fractum eſt, & Sanguis ejus effuſus, & ipſe mortuus eſt. Et hanc Oblationem, hanc mortem nobis commendat in Euchariſtia commemorandam, non iterandam. Impiè igitur faciunt, qui abſque Dei Verbo remiſſionem peccatorum, & ſalutem, ex alia quacunque Oblatione, tanquam verè propitiatoria, exſpectant. Utimur Sacramento tanquam inſtrumento gratiæ, & ſymbolicâ commemoratione mortis Chriſti, verique illius & proprii Sacrificii propitiatorii pro nobis ſemel oblati: ſicut DOMINUS præcepit. At non tanquam *vero & proprio Sacrificio propitiatorio*, ſicut ipſum vocant Trid. ſeſſ. 22. can. 1. & can. 3. affirmantes, de Sacramento propriè, quod proprium eſt rei, & non niſi ſymbolicè & ſacramentaliter competit Sacramento.

11. Argumentum. 11. Cum illa verba ſacrificatoria, ſaltem mactationem ſignificantia, *frangitur*, *effunditur*, intelligant Papiſtæ non propriè, ſed metonymicè, ut fractionem & effuſionem in Sacramento Euchariſtiæ ad ſolas referant ſpecies; illæſo Chriſti corpore & ſanguine; de conſecratione, diſtinct. 2. *Ego Berengarius*, in Gloſſa: & Concil. Trident. ſeſſ. 13. cap. 3. Cur tantopere urgent ſenſum proprium vocabuli, *Corpus*? cùm etiam *Teſtamentum* neceſſe eſt tropicè interpretentur. Si nullum admittunt in Domini verbis tropum, omnia propriè interpretentur: ſin alicubi tropum eſſe contendant, cur tantopere averſantur tropicam expoſitionem vocabulorum, *Corpus*, *Sanguis*, in ſubjectis earum propoſitionum, quarum attributa, *frangitur*, *effunditur*, ipſi tropicè exponunt?

12. Argumentum. 22. Cum ſolarum ſpecierum fractio & effuſio non poſſit eſſe pro nobis propitiatoria, ſeu meritoria remiſſionis peccatorum, & ſalutis æternæ; fractio autem & effuſio illa, de qua in cœnæ inſtitutione loquitur Dominus, ſit *pro nobis* propitiatoria, & meritoria *remiſſionis peccatorum*, & ſalutis æternæ; certum eſt intelligi illam ipſam *fractionem & effuſionem*, quæ facta eſt in illa unica oblatione, qua ſe Chriſtus tradidit pro nobis in oblationem & victimam Deó, in odorem bonæ fragrantiæ, Epheſ. 5: 2. Animam ſuam ponens pro ovibus, Johan. 10: 15. Quemadmodum igitur fractio, quæ fit in celebratione Euchariſtiæ, eſt ea ipſa fractio qua fractum eſt corpus Chriſti morientis in Cruce; ad eundem etiam modum illud, quod in Euchariſtia corpus Chriſti appellatur, eſt illud ipſum verum Chriſti corpus, quod ex Virgine ſumtum, & in Cruce pro nobis verè fractum eſt. Ipſe quidem Chriſtus in ea celebratione immolatur, non tamen *in ſeipſo*, ſed *in Sacramento*. (Hæc duo inter ſe opponit Auguſt. epiſt. 23.) Ita etiam quod nobis ſub ſpecie panis datur in cœna, eſt ipſiſſimum Chriſti corpus, non *in ſeipſo*, ſed *in Sacramento*; hoc eſt, eſt ipſiſſimi illius corporis Sacramentum.

13. Argumentum. 13. Quod dicunt *Tridentini*, ſeſſ. 22. *Oblationis illius cruentæ fructus per hanc incruentam, uberrimè percipi; tantum abeſſe, ut illi per hanc quovis modo derogetur: ſalutarem enim illius cruentæ oblationis virtutem, in remiſſionem eorum, quæ à nobis quotidie committuntur, peccatorum, per hanc incruentam oblationem applicari.* Hoc, inquam, nullarum eſt virium ad ſuffulciendum eorum placita de *vero*, *&* *proprio*, *&* *propitiatorio Sacrificio.* Nam talis Sacrificii eſt mereri; applicatio autem fieri poteſt ſine novo merito, ſine nova oblatione propitiatoria. Chriſtus illa ſua unica oblatione meritus eſt, & impetravit peccatorum remiſſionem, ejuſque applicationem omnibus illis quos ea oblatione ſanctificavit, & conſummavit in æternum: neque eſt ampliùs ulli oblationi pro peccato locus relictus. Hebr. 10: 10. 14, 18. Applicatur quidem illius oblationis ſalvifica virtus per Sacramenta, ut per media applicativa, ſed non ut per ſacrificia meritoriè impetrativa. Fide applicatur nobis fructus paſſionis Chriſti, ſed fides noſtra non eſt ſacrificium propitiatorium. Sic de Baptiſmo. Certè aliud eſt applicare gratiam impetratam; ejúſve applicationem, prece ſupplice, ex Dei reconciliati miſericordia impetrare; aliud verò meritoriè & expiatoriè impetrare gratiam applicandam, aut ipſam applicationem. Hoc perfectè factum eſt per unicam illius unici illius verè propitiatorii ſacrificii oblationem cruentam, à Chriſto peractam: illa verò fiunt per Verbum & Sacramenta, & per fidem, & per ſupplicationes, ſine ulla nova oblatione propitiatoria. nam prima illa ſufficit. Neque quicquam relictum eſt, quod per aliam aut alterius modi oblationem meritoriè impetretur. Deus enim quoad λύτρον & meritum, perfectè propitiatus eſt nobis, per primam illam oblationem. Neque opus eſt alia Oblatione propitiatoriâ, neque ei locus eſſe poteſt: niſi (quod cogitatu blaſphemum eſt,) dicatur Chriſtum illa ſui unica oblatione non obtinuiſſe æternam redemtionem credentibus, non aboleviſſe eorum peccata, non ſanctificaſſe eos, non conſummaſſe in perpetuum: nos non habere perfectam redemtionem & peccatorum remiſſionem per Sanguinem ipſius, id eſt, per cruentam illam oblationem. Euchariſtia igitur Sacramentum quidem eſt applicativum ſalutaris virtutis veri illius & proprii Sacrificii propitiatorii, ſemel à Chriſto, cruenta immolatione, oblati; ſed ipſa non eſt verè & propriè Sacrificium propitiatorium.

14. *Bellarminus*, lib. 1. de Miſſa, cap. 2. §. ult. affirmat *ad verum Sacrificium requiri, ut id, quod offertur Deo in Sacrificium, planè deſtruatur, id eſt, mutetur, & deſinat eſſe id, quod antè erat: & in hoc maximè differre ſacrificium à ſimplici oblatione, quæ interdum ritu myſtico elevabatur coram Deo, ſed non deſtruebatur, niſi quando verè ſacrificabatur.* Et ideo requiri in Sacrificio, *ut non ſolum uſus rei Deo offeratur, ſed ipſa etiam ſubſtantia: & ideo non ſolum uſus, ſed ſubſtantia conſumatur.* Hæc *Bellarminus*. Hinc inſero, Chriſtum in cœna non verè ſacrificari, quia non ita deſtruitur, ut quoad ſubſtantiam deſinat eſſe id quod antè erat, ſicut factum eſt in Cruce per ſeparationem animæ à corpore. Audi lepidam reſponſionem ipſius *Bellarmini*, eodem lib. cap. 27. §. *Tertiò per.* Quamvis *corpus Chriſti nullam in ſe læſionem patiatur, neque eſſe ſuum naturale amittat, cum manducatur Euchariſtia; tamen, amittit eſſe ſacramentale, & proinde deſinit realiter eſſe in altari, deſinit eſſe cibus ſenſibilis.* Hæc ille. *14. Argumentum.* Perinde ac ſi diceret; ſatis ad rationem veri Sacrificii fuiſſet, ſi Chriſtus veſtem ſuam, ex lana aut lino aut etiam ex ſolis accidentibus confectam, tradidiſſet cruci affigendam, modò ille tamdiu lateret ſub illa veſte aut illis accidentibus, tacitus ſpectator ridiculi dramatis, donec crucifixio illa perageretur; ipſo interim illæſo, nullaque triſtitiâ affecto, aut doloris ſenſum experiente. Certè hoc eſt impia Gnoſticorum & Aphthartodocitarum deliramenta ex orco arceſſe-

effabili potentia effici fidelibus corpus & ſanguinem unigeniti Filii Dei. Hanc eſſe rationabilem hoſtiam, plenam videlicet rationis, plenam myſterii. idque ſtatim clarius explicans; Cum (inquit,) panis & vini creatura in ſacramentum carnis & ſanguinis ejus ineffabili Spiritus ſanctificatione transfertur, manducatur Chriſtus. Per partes enim manducatur in ſacramento, & manet integer totus in cœlo, manet integer totus in corde tuo. Et mox, in illa verba *qui pridie quam pateretur*, &c. Conficere (inquit,) id eſt, conſecrare ſacramentum corporis & ſanguinis Domini. ——— De pane ait, accipite & manducate. ——— Totum ergo quod in hac oblatione Dominici corporis agitur, myſterium eſt: aliud enim videtur, aliud intelligitur: quod videtur ſpeciem habet corporalem, quod intelligitur fructum habet ſpiritualem. ——— Vinum fuit redemtionis myſterium, cum ait; Non bibam amodo de hoc genimine vitis. ——— Illius ergo panis & calicis oblatio, mortis Chriſti eſt commemoratio. Item in illa verba *Supplices te rogamus*, &c. Chriſtus Eccleſiæ eſt cibus, Chriſtus eſt potus, caro Dei cibus, & Dei ſanguis eſt potus, Chriſtus nobis quotidie miniſtratur. Cibus iſte non corpus impinguat, ſed confirmat cor hominis. Hic eſt panis vitæ, qui ergo vitam manducat, mori non poteſt. Hæc *Florus*. In quibus obſerva; quæ de terræ frugibus ſumta ſunt, fieri corpus & ſanguinem Domini. quod propriè eſt impoſſibile, fit igitur myſticè, ut ipſe interpretatur Florus, ita ut fidelibus fiant Domini corpus & ſanguis, id eſt, non maneant intra limites priſtinæ efficacitatis, ſed in ſacramentum carnis & ſanguinis ejus ineffabili Spiritus ſanctificatione ita transferantur, ut fideles ea ſumentes Chriſtum manducent, & in corde eorum ipſe maneat, nec jam mori poſſint. Quamvis interea tanti beneficii myſterium externum panis ſit & vinum. Non igitur infideles ſumunt carnem & ſanguinem Domini, ſed ſolum panem & vinum.

Panis & vini creatura transfertur in ſacramentum carnis & ſanguinis Chriſti.

Matth. 26: 29.

6. Eodem ſeculo clarus in Gallia vivebat popularis noſter *Johannes Erigena* Scotus, quem magni nominis virum vocat Cardinalis Baronius in Annalibus, anno Domini 883. ille etiam Paſchaſii errorem oppugnavit, ſcripto libro de ſacramento Euchariſtiæ. Et quanquam nonnulla quæ de aliis quibuſdam quæſtionibus ſcripſit, ſtatim haud immeritò improbata ſint, nulla tamen vivo de Euchariſtia mota lis eſt, ipſe etiam toto vitæ ſuæ tempore apud Eccleſias & reges Galliæ & Angliæ in ſummo honore egit, & mortuus (anno Domini 883) in catalogum Chriſti martyrum, auctoritate Romani Pontificis relatus eſt. teſte *Johanne Leſlæo*, Epiſcopo Roſſenſi, homine Pontificio. libro quinto de rebus geſtis Scotorum, in *Donaldo* hujus nominis ſexto, Scotorum rege ſeptuageſimo quarto.

Johannes Erigena Scotus, de quo etiam vide ſupra, lib. 8. cap 3. §. 19.

7. Liber ille Johannis Scoti multis poſtea annis tanto fuit in pretio, ut contrarius error nondum publico aliquo decreto ſuſceptus ſit, aut veritas reprobata; donec elapſis tandem ab ipſius Johannis Scoti obitu annis centum & ſexaginta ſeptem, latius jam ſerpente erroris gangræna, ipſumque publici judicii locum palam occupante, liber Johannis Scoti, decreto Papali ac ſynodico *Leonis* noni Papæ Romani & Concilii *Vercellenſis*, damnatus eſt, & doctrina eo comprehenſa, cum ejuſdem tunc defenſore *Berengario*, patria Turonenſi, diacono Andegavenſi, etiam proſcripta: & Paſchaſii Ratberti doctrina palàm ſuſcepta & approbata eſt: anno Domini ſupra milleſimum quinquageſimo. ut ſcribit *Lanfrancus*, Paſchaſianæ doctrinæ ſectator & defenſor, libro de Euchariſtiæ ſacramento contra Berengarium. in bibliotheca Patrum, tomo ſexto, editionis quartæ.

Leo 9. Papa Rom. & Concil. Vercell.

1050. Lanfranc.

8. Nec mirum, eo tunc vecordiæ prolapſam eſſe Romanam Eccleſiam, ejuſque admiratores; nam non ſolum religioſa imaginum adoratione, (quæ hanc ſubſtantialem in Euchariſtia converſionem & corporalem præſentiam peperit) & Angelorum hominumque defunctorum invocatione Roma jam κατείδωλος facta erat, ſed &, inter mortem Johannis Scoti, & tempus prolatæ contra ejuſdem de Euchariſtia librum ſententiæ, immane quantum iniquitas abundavit, & ſpiſſa caligo orbem ac præcipuè urbem Romam involvit, adeo ut dormientibus hominibus, zizania ἀκωλύτως ſparſa paulatim radices egerint, ſenſimque adoleverint. Qui etiam illis temporibus ſedere Pontifices Romani ſedem illam malis ut plurimum artibus adepti ſunt, homines flagitioſiſſimi, & male acquiſitam maléque adminiſtratam dignitatem tragico ſæpe & inglorio exitu reliquerunt. *Wernerus Rolivingus* Carthuſianus, auctor *Faſciculi temporum*, de illis temporibus ſcribere incipiens, *Charitas* (inquit) *refriguit valde circa iſta tempora, & iniquitas plus ſolito cœpit abundare.* Et mox in hanc erumpit querimoniam. *Heu, heu, heu, Domine Deus, quomodo obſcuratum eſt aurum, mutatus eſt color optimus? o tempus peſſimum, in quo defecit ſanctus, & diminutæ ſunt veritates à filiis hominum!* ——— *Eia quis conventus, quæ congregatio, quis homo jam ſecurus erit, ſi ſic defecit ſanctitas primæva?* Deinde ſcribens de Bonifacio ſexto, & Stephano ſeptimo, & aliquot ſequentibus Pontificibus (Formoſi ſucceſſoribus,) *Non niſi ſcandaloſa,* (inquit,) *de his reperi, propter inauditas in ſancta ſede Apoſtolica contentiones: unus contra alium, & ſimul contra ſe mutuo.* Item, de Johanne 12. *Iſte Johannes,* (inquit) *fuit venator & totus lubricus, feminas publicè tenebat, quapropter depoſitus fuit per Ottonem. Sed non curavit. Tandem cum uxore cujuſdam ſe oblectans, à diabolo in tempore percutitur: & ſine pœnitentia ſubitò moritur. Eia Deus æterne, quam diſpares ſunt iſti prioribus? O abyſſus judiciorum Dei! quis inveſtigabit ea?* Et de Benedicto quinto. *Sanctitas* (inquit) *Papam dimiſit, & ad Imperatores acceſſit hoc tempore, ut apparet.* Et de Bonifacio ſeptimo, qui oculis prius effoſſis ſubito extinctus eſt; *Nota* (inquit,) *quod hi occiduntur, ſicut in primitiva Eccleſia, ſed non ſunt martyres ſicut illi. Par pœna, ſed diſpar cauſa.* Et de Silveſtro ſecundo, ait; *Iſte Silveſter ſecundus factus eſt Papa auxilio diaboli, cui homagium fecit.* Et de Benedicto nono. *Hic notat Ptolemæus, quod faſtus ſummorum Pontificum habuit ſemper malum exitum; & fuit occaſio & eſt cauſa multorum ſchiſmatum. Notabile eſt.* Hæc omnia & plura inveniet lector in Faſciculo temporum. *Sabellicus*, ſcribens de Leone quinto, & Chriſtophoro, libro primo. Enneadis nonæ. ait dignitatem Papalem, eo priorum Pontificum culpa veniſſe, ut jam ludibrio eſſet ſordidiſſimo cuique, id eſt, à ſordidiſſimis pro libidine occuparetur. Idem ejuſdem Enneadis libro ſecundo, ſcribens de Bonifacio ſeptimo & aliis per ea tempora Pontificibus Romanis; Mirum dictu eſt, (inquit,) quantum per id tempus degeneratum ſit à veterum Pontificum pietate: illi ſuo ſanguine Pontificium decus auxerunt; hi; auctum, cædibus & rapinis profanarunt: donariis illi templa ditarunt; hi ſacrilegiis exuerunt: hi malis artibus rem bonam ambire; illi oblatam cunctanter & verecundè adire: ut difficile ſit judicare, plus moderationis & innocentiæ in illis fuerit, an in iis qui poſtea ſequuti ſunt, impudentiæ & temeritatis. Sed utinam hæc mala una ætas vidiſſet! Hactenus *Sabellicus*.

Infelix ſeculum. de quo vide etiam ſupra, lib. 7. cap. 12 §. 16. & §. 17.

Wernerus Roliving. in faſciculo temporum.

Tempus peſſimum.

Sabellicus.

9. Hæc

Hominum vitia non ſunt trahenda in opprobrium dogmatum: juſto tamen Dei judicio mittitur impiis & ingratis efficacitas erroris, ut credant mendacio.

9. Hæc non eo à nobis commemorantur, ut perverſo quorundam diſputare neſcientium more, vitia hominum trahamus in opprobrium dogmatum: ſed ut inde divini æquitatem judicii obſervemus: homines enim jam antea obſtinatè, tum praxi tum dogmate, idololatras, neglectâque jam pietate in omnem impietatem diſſolutos, Deo ingratos, amorem veritatis non recipientes, juſtum apud Deum eſt & uſitatum, tradere in mentem judicii expertem, eiſque mittere efficacitatem deceptionis, ut credant mendacio; & evaneſcant in ratiocinationibus ſuis, & obtenebretur deſipiens cor ipſorum, & cum ſe ſapientes profiteantur, ſtulti fiant, & faciant ea quæ non conveniunt: oppleti omni injuſtitia, ſcortatione, improbitate, avaritia, malitia, &c. ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati, ſed acquieverunt in injuſtitia. Ut nos docet Apoſtolus ad Romanos 1. & 2. ad Theſſalonicenſes 2. His temporibus matureſcebat illa ἀποςασία, quam prædixit idem Apoſtolus, citato capite ad Theſſalonicenſes. Apoſtaliam comitantibus Antichriſtiano illo faſtu & tyrannica feritate, de quibus ſcripſerunt, idem Apoſtolus ibidem, & Johannes in Apocalypſi, capite 11. & capite 13. ut nulli tandem libertas eſſet commercii niſi habenti characterem, aut nomen beſtiæ, aut numerum nominis ejus: & occiderentur quicunque beſtiæ contradicerent. Hinc illa *Alexandri* tertii, Papæ Romani, in Concilio Turonenſi, conſtitutio contra Albigenſes (quos hæreticos vocat) facta anno Domini milleſimo centeſimoſexageſimo tertio. *Ne receptaculum quiſquam eis in terra ſua præbere, aut præſidium impertire præſumat. Sed nec in venditione, aut emtione aliqua, cum eis omnino commercium habeatur, ut ſolatio ſaltem humanitatis amiſſo, ab errore viæ ſuæ reſipiſcere compellantur. Quiſquis autem contra hæc venire tentaverit; tanquam particeps iniquitatis eorum, anathemate feriatur. Illi verò ſi deprehenſi fuerint, per Catholicos Principes cuſtodiæ mancipati, omnium bonorum amiſſione mulctentur.* Hæc Alexander tertius Papa Romanus, cum Concilio illo Turonenſi, quod generale vocat, cui ipſe præſidebat, & interfuerunt cum eo Cardinales ſeptemdecim, Epiſcop. 124. Abbates 414. & aliorum tam clericorum, quàm laïcorum maxima multitudo. In Tomis Conciliorum, tom. 7. part. 2. edit. Pariſ. Eſtque hoc quartum capitulum, inter nova capitula quæ in eo Concilio promulgata ſunt.

Rom. 1: 21, 22, 28, 29. *2. Theſſ. 2: 3. 10, 11, 12.* *Apocal. 11: 7, 8.* *Apocal. 13: 7. 17.* *Albigenſes humano commercio excluduntur.* *Confer Apocalypſ. 13. 17.*

Sophiſtica regula. *Vide cauſ. 9. qu. 3. Can. Nemo. in gloſſa.*

10. Hinc illa regula, quam velut ægidem *Berengario* objectat *Lanfrancus*; libro de Euchariſtiæ ſacramento: *hæreticum eſſe omnem hominem, qui à Romana & univerſali Eccleſiâ in fidei diſcordat.* Ineptè ſanè, & ſophiſticè, univerſalem cum Romana conglutinat, quaſi ſcilicet univerſalis Eccleſiæ ideo hoſtis aliquis habendus ſit, quia à præſenti Romana diſſentit, quamvis veterem univerſalem Eccleſiam ſequatur. Idem etiam teſtis eſt, *Berengarium*, timore mortis, non auſum eſſe defendere ſuam ſententiam coram Concilio, ſed confeſſum eſſe ſe cum illis credere. idque bis accidiſſe Berengario, nempe in Concilio Turonenſi, tempore *Victoris* Papæ ſecundi (qui Leoni nono immediatè ſucceſſit) celebrato, & poſtea in Concilio Romano, cui præſidebat *Nicolaus* ſecundus Papa Romanus. Turonenſi illi Concilio præſediſſe *Hildebrandum* tunc Romanæ ſedis Archidiaconum, ſcribit *Guitmundus*, Lanfranci diſcipulus, libro tertio de corporis & ſanguinis Chriſti veritate in Euchariſtia. Romano autem illi Concilio interfuiſſe cum Nicolao centum & tredecim Epiſcopos, refert *Algerus*, libro primo de ſacramentis corporis & ſanguinis Domini, capite decimo nono, ubi etiam confeſſionem in eo Concilio præſcriptam Berengario, & ab eodem ſubſcriptione ſuſceptam, repetit. Quam & antea *Lanfrancus* libro ſuo contra Berengarium ſcripto retulerat. Eandemque poſtea *Gratianus* inſeruit juri Canonico, diſtinctione ſecundâ de Conſecratione, can. *Ego Berengarius.* Negotium ejus componendæ datum eſt *Humberto* Epiſcopo Cardinali, quam ille Nicolao totique Concilio probatam (teſte Lanfranco) tradidit Berengario. unde infert Lanfrancus, ſcriptum illud non ſolùm Humberto, ſed etiam Nicolao Papæ ejuſque Concilio tribuendum. Celebratum eſt Turonenſe illud Concilium anno Domini 1055. Romanum autem illud ſub Nicolao, anno Domini 1059. ut notat Cardinalis Baronius in Annalibus. Poſtea tamen *Berengarius*, abnegatæ veritatis pœnitentiâ ductus, librum ſcripſit contra erroneam illam confeſſionem, & contra Romanam illius temporis Eccleſiam, & illud Nicolai Concilium. Revera (inquit *Berengarius*) non ſanctam Romanam Eccleſiam experta eſt veritas ipſa, ſed Eccleſiam malignantium, Concilium vanitatis; nec Apoſtolicam, ſed ſedem Satanæ. Hæc ex *Berengarii* libro refert *Lanfrancus*. Fateor *Berengarium* debuiſſe potius vitam honeſtâ morte finire, quam perjurium facere, perfidiam jurare, fidem abjurare, quod ei objicit *Lanfrancus*. Sed ſimul fatendum eſt, *Petrum* Apoſtolum, etiamſi triplici peccaverit abnegatione, & perjurio, metu perculſus, non tamen peccaſſe reſipiſcendo. Formidabilis illo tempore Romanorum Pontificum potentia, & immanis priſciſque ſemper Chriſtianis improbata crudelitas, homini paventi, necdum ad ſuſtinendum martyrium confirmato, debitam conſtantiam pro tempore expectorarunt. miſerando quidem, & non imitando exemplo. Nec, ſi in luto illo hæſiſſet Berengarius, cauſa quam prius tuebatur, inde eſſet deterior, licet ille infelicior. Leguntur in Colonienſi editione Biniana Conciliorum, in ſecunda parte tomi tertii, pagina 401. & in editione Pariſienſi, in priore parte tomi ſeptimi, pagina 488. acta Concilii cujuſdam Romani, quaſi ſub *Gregorio* ſeptimo Papa (is ille eſt *Hildebrandus*, de quo ſuperius memini) celebrati anno Domini 1079. ubi rurſum *Berengarius* in converſionem ſubſtantialem conſenſiſſe legitur.

De Berengario. *Concil. Turon.* *Concil. Roman.* *Guitmund.* *Algerus.* *De confeſſione præſcripta Berengario. Vide §. 14.* *Humbertus Epiſc. Card.* *Tur. anno 1055.* *Rom. anno 1059.* *Verba Berengarii, referente Lanfranco.* *Concil. Rom. ſub Gregor. 7.*

11. Scribit auctor faſciculi temporum, diſcipulos *Berengarii* non eſſe converſos, adeo ut ea hæreſis longo tempore afflixerit Eccleſiam. Ita ille, temporis ſui errore abductus, hæreſin vocat eam doctrinam quam ſine hæreſeos inſimulatione palàm profeſſi ſunt orthodoxi Patres per integra decem ſecula, adeò ut etiam ſeculo illo, quod Leonis noni Papæ tempora proximè præceſſit, (de quo *Bellarminus* in ſua Chronologia, Vide, inquit, ſeculum infelix, in quo nulli ſcriptores illuſtres, nulla Concilia, Pontifices parum ſolliciti de republica. Sed divina providentia fecit, ut nullæ ſurgerent hæreſes novæ. Hæc ille.) Adeo ut, inquam, etiam infelici illo ſeculo decimo hanc doctrinam palàm propoſuerint ac defenderint adhuc viri docti, ſine ulla hæreſeos infamiâ. *Herigerus* Abbas Lobienſis, literali ſcientia clarus, congeſſit contra *Ratbertum* multa catholicorum Patrum ſcripta de corpore & ſanguine Domini: inquit *Sigebertus* monachus Gemblacenſis, lib. de viris illuſtribus, cap. 138. (ita legitur in ipſo manuſcripto codice Gemblacenſi, multiſque aliis codicibus, teſte *Suffrido Petro*, operis editore anno Domini 1580.) Adnotatur in margine, *Herigerum* hunc floruiſſe anno Domini 990.

Herigerus.

12. Eandem *Rabani*, & *Bertrami*, & *Johannis Scoti*, & antiquorum Patrum doctrinam, eo-

dem decimo ſeculo, palàm profitebatur, abſque ulla hæreſeos aſpergine, *Ælfricus* Abbas Malmesburienſis, & cum eo Epiſcopi ac univerſa Eccleſia Anglicana: ſicut ex ejuſdem Ælfrici homilia Paſchali, aliiſque ſcriptis docet *Iacobus Uſſerius*, in refutatione Jeſuitæ, capite de reali præſentia: prope finem capitis.

Ælfricus.

Batherius.

Eodem etiam ſeculo *Batherius* ſcripſit librum de corpore & ſanguine Domini, teſte *Sigeberto*, libro de viris illuſtribus, capite centeſimo vigeſimo octavo, incertum nobis in quam ſententiam. Hunc autem idem Sigebertus in Chronico ad annum Domini nongenteſimum trigeſimum ſecundum, vocat *Raberium*, aitque eum multa ſcripſiſſe legentibus utilia. Quod noto, quia *Suffridus Petrus* putat Herigerum ſcripſiſſe contra hunc, quem vocat *Ratherium*; annotatione in caput centeſimum trigeſimum octavum Sigeberti de viris illuſtribus.

13. Seculo demum undecimo antiqua veritas infamata eſt vocabulo hæreſeos, & contrarius error pro veritate, palam ſuſceptus eſt. Hinc nata eſt illa confeſſio præſcripta *Berengario* à *Nicolao* 2. Papa Romano ejuſque concilio 113. Epiſcoporum, quam ex *Algeri* libro primo de ſacramento, capite decimo nono, exhibeo lectori.

Confeſſio Berengarii, ſeu Nicolai 2. Papæ Romani. Vide §. 10.

14. Ego *Berengarius*, indignus Eccleſiæ ſancti Mauritii Andegavenſis diaconus, cognoſcens veram, catholicam, & Apoſtolicam fidem, Anathematizo omnem hæreſin, præcipuè eam de qua hactenus infamatus ſum: quæ aſtruere conatur panem & vinum, quæ in Altari ponuntur, poſt conſecrationem ſolummodo ſacramentum & non verum corpus & ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti eſſe: nec poſſe ſenſualiter niſi in ſacramento ſolo, manibus ſacerdotum tractari, vel frangi, vel fidelium dentibus atteri. Conſentio autem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ & Apoſtolicæ ſedi, & ore & corde profiteor de ſacramentis Dominicæ menſæ eandem me fidem tenere, quam dominus & venerabilis Papa *Nicolaus* & hæc ſancta Synodus authoritate Euangelica & Apoſtolica tenendam tradidit, mihique firmavit; Scilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem non ſolum ſacramentum, ſed etiam verum corpus & verum ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti eſſe, & ſenſualiter non ſolum in ſacramento, ſed & in veritate manibus ſacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. jurans per ſanctam homouſion Trinitatem, & per hæc ſacroſancta Chriſti Euangelia, &c.

Doctrina Nicolai 2. Papæ Rom. & Concilii Romani, de ſacramento Euchariſtiæ.

Algerus.

15. Hujus confeſſionis auctoritate probat *Algerus*, libro primo, capite decimo nono, ipſum Chriſtum ſeu ipſum ejus corpus, quod olim pro nobis crucifixum eſt, nunc in celebratione Euchariſtiæ manibus frangi, & dentibus atteri, licet ſimul etiam integer permaneat. Ac ſi diceret, Chriſtum ſecundùm idem, ad idem, eodemque fractionis & attritionis modo, eodemque tempore, frangi, & non frangi, atteri & non atteri. Quam contradictionem ut effugerent poſteriores Tranſſubſtantiarii, dixerunt fractionem referendam eſſe ad ſolum ſacramentum ſeu ſacramentales ſpecies panis & vini, integritatem autem ipſi Chriſti corpori: in 4. ſententiarum diſtinctione duodecima, & canone. *Ego Berengarius*. diſtinctione ſecunda, de conſecratione. in gloſſa. At iſta expoſitio in os contradicit *Nicolao* Papæ, ejuſque Concilio, qui exſertè affirmant, non ſolum ſacramentum, ſed etiam verum corpus Domini noſtri, ſenſualiter non ſolum in ſacramento, ſed & in veritate manibus ſacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Quæ verba de ipſo ſubſtantiali Chriſti corpore, quod ipſum in veritate ſeu in ſeipſo, frangatur & atteratur, id eſt, preſſius tangatur, fortius prematur, verè dividatur, & per partes diſtribuatur, rectè intelligi poſſe contendunt *Lanfrancus*, libro de Euchariſtiæ ſacramento, & *Guitmundus*, libro primo, de corporis & ſanguinis Chriſti veritate in Euchariſtia. Huic autem opinioni timens *Guitmundus*, aliam ſubjungit; nempe, hoſtiam non frangi, nec dividi, ſed ſacramenta ſanctæ menſæ manere indiviſa & indiſſeparabilia, nec fieri illic veram fractionem aut attritionem aut diviſionem, ſicut videtur; ſed tantum deceptis noſtris oculis carnalibus, videri fieri fractionem & attritionem. His duabus opinionibus propoſitis, profitetur ſe non habere quo ulterius progrediatur, &, ita tamen inter utramque trepidat, ut lectoris optioni relinquat alterutram eligere. Utramque rejicit *Petrus Lombardus*, quarto ſententiarum, diſtinctione duodecima, & utraque ab hodiernis Tranſſubſtantiariis rejicitur.

Contradictio.

Alia contradictio in doctrina Romanenſium.

Lanfrancus.

Guitmundus.

Guitmundi fluctuatio.

16. Idem *Guitmundus*, initio libri ſecundi, ſacramentales ſpecies panis & vini negat corrumpi aut putrefieri, vel à muribus poſſe corrodi, aut ab aliis animantibus devorari, &c. idemque tenet *Algerus*, libro ſecundo, capite primo. Hoc etiam à ſcholaſticis & hodiernis Tranſſubſtantiariis rejicitur. Idcirco in margine ad locum illum *Guitmundi* jam citatum, adnotatur, iſtud non ſatis cum placitis ſinceræ Theologiæ conſonare. Et illi *Algeri* loco præmittitur ad lectorem admonitio, attentè & cum judicio legendum eſſe illud caput; ex vera enim Theologia compertum eſſe ſacramentales Euchariſtiæ ſpecies verè frangi, conſumi, corrumpi, nutrire, alterari, poſſe quoque comburi, à muribus corrodi, ab animantibus devorari: nec id tantum apparenter, ſed reipſa fieri. Et amandatur lector ad *Thomam*, tertiæ partis quæſtione ſeptuageſimâ, 3. 4. 5. 6. 7. ejuſque interpretes, & cæteros Theologos Scholæ, & ad *Bellarminum*, libro tertio, de Euchariſtia, capite decimo, & regredi etiam jubetur ad notam illam oppoſitam ad librum ſecundum *Guitmundi*.

De ſpecierum corruptione, & à brutis comeſtione. Vide inferius, §. 28. In Biblioth. Patr. edit. 4. tom. 6. col. 230. & col. 320.

17. Ait etiam *Guitmundus*, libro ſecundo, in miſſa non credentium virtutem verbi Dominici (id eſt, ſecundum eum, non credentium fieri verbi illius virtute ſubſtantialem converſionem panis & vini in corpus & ſanguinem Domini) corpus Domini non eſſe, vel inviſibiliter auferri, eiſque alium panem ſeceſſui congruum ſubjici. At verè ibi eſſe ipſum corpus Domini & ab eis corporaliter ſumi, prolixa diſſertatione contendit *Algerus*, libro tertio. Imo ipſe *Guitmundus* effati ſui immemor, ſibi ipſe videtur contradicere in fine libri tertii. *Petrus Lombardus* contendit, hæreticos & Simoniacos & excommunicatos ſacramentum Euchariſtiæ non conficere ſeu conſecrare. quarto ſententiarum, diſtinctione decimâ tertiâ, ſed magiſtro contradicunt *Bonaventura* & *Thomas*, & alii commentatores in eum locum. Hæc etiam *Guitmundi* verba ſunt, libro ſecundo. Falſum eſt dicere, quod nulla figura ſit id cujus eſt figura. Et inde infert, ſine fidei periculo concedi poſſe, Chriſtum ejuſque corpus proprium de Virgine ſumtum, ſuiipſius, id eſt, ejuſdem Chriſti, ejuſdem corporis proprii ſacramentum eſſe ſeu ſacrum ſignum. Oppoſitum docent *Hugo de Sancto Victore*, in Speculo Eccleſiæ, & *Petrus Lombardus*, quarto ſententiarum, diſtinctione octava, ejuſque interpretes

Alia contradictio Romanenſium inter ſe.

Alia.

Alia.

18. Hi ſunt, ſcilicet, eximii illi doctores, tantopere à *Petro Cluniacenſi* laudati, cujus de eis judicium etiam *Bellarminus* inſeruit libro ſuo de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, in *Algero*: videlicet *Lanfrancum* ſcripſiſſe de ſacramento Euchariſtiæ, benè, plenè, perfectè: *Guitmundum*, me-

Petri Cluniacenſis judicium de Lanfranco, & Guitmundo, & Algero.

melius, plenius, perfectius: *Algerum*, optimè, pleniſſimè, perfectiſſimè.

19. Præterea, quid ſibi volunt illa *Guitmundi* verba? libro ſecundo. bruta animalia eotenus ad Chriſti corpus poſſe accedere, quouſque poteſt humanus viſus aſpicere. Deinde aut mox inviſibiliter angelorum ſibi ſemper aſſiſtentium miniſterio, vel ſuapte virtute raptum iri, in cœliſque conſtitui. Hæc ille. Certè hinc neceſſario ſequitur, aut aliquam Chriſti ſubſtantiam cœlo receus inferri, vel ſaltem, (ſicut de Deo immutabili loquimur) eandem Chriſti carnem, quæ prius in cœlo erat, incipere jam ibi eſſe novo præſentiæ modo. Neutrum concedunt ſcholaſtici, hodiernique Transſubſtantiarii.

Qualis mutatio.

20. Mutationem panis in corpus Chriſti Lanfrancus vocat materialem, Guitmundus (in fine libri tertii) ſubſtantialem. At Petrus Lombardus, Si quæratur (inquit) qualis ſit illa converſio, an formalis, an ſubſtantialis; vel alterius generis: definire non ſufficio. Formalem tamen non eſſe cognoſco, quia ſpecies rerum, quæ ante fuerant, remanent & ſapor, & pondus. Quibuſdam eſſe videtur ſubſtantialis: 4. ſent. diſt. 11.

Nicolai 2. Papa & Concili Rom. doctrinam non recipiunt ſcholaſtici Tranſubſtantiarii.

21. Redeo ad illam Nicolai ſecundi Papæ catholicam fidem & confeſſionem, quæ Berengario propoſita eſt. In ea aſſeritur, corpus & ſanguinem Chriſti in Euchariſtia ſenſualiter tractari: unde ſequitur, ea ibi eſſe ſenſibilia & ſenſu percipi. Ibidem etiam aſſeritur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem eſſe verum corpus & verum ſanguinem Domini. utrumque negant ſcholaſtici Transſubſtantiarii, ſicuti ſupra docuimus, capite octavo, & capite decimo quinto. Animadverterunt enim inevitabilem atque inſolubilem vim illius argumenti, quo uſus eſt contra eam confeſſionis partem Berengarius; Sicut qui dicit, Chriſtus eſt ſummus angularis lapis, Chriſtum non aufert: ſed Chriſtum eſſe omnino conſtituit: ita qui dicit, panis qui ponitur in altari, eſt (poſt conſecrationem) verum Chriſti corpus, panem eſſe confirmat in menſa Dominica. Non enim ſtare poterit affirmatio, parte ſubruta, puta ſublato pane, propoſitionis iſtius ſubjecto. pane, inquam, illo qui ante conſecrationem in altari ponitur: de hoc enim dicitur, quod poſt conſecrationem ſit corpus Chriſti. qua obſervatione ſubruitur utraque Lanfranci [reſponſio. I. ait panem dici, eo loquutionis modo, quo res effecta materiali ſolet nomine appellari, ſicut cryſtallum nix, & homo terra appellatur. II. *ait; Similitudo quam de Domino Ieſu Chriſto & lapide angulari poſuiſti, te impedit, nos expedit. Sicut enim qui dicit, Chriſtus eſt lapis angularis, non revera Chriſtum lapidem eſſe conſtituit, ſed propter aliquam ſimilitudinem, quam ad ſe invicem gerunt, tale ei nomen imponit.* [Siſte jam hic gradum, *Lanfrance*, & audi legitimam illationem: eodem modo cum Chriſtus dicit de pane, hoc eſt corpus meum, non revera panem corpus ſuum eſſe conſtituit, ſed propter aliquam ſimilitudinem quam ad ſe invicem jam gerunt, tale ei nomen imponit. Item, ſicut, qui dicit, Chriſtus eſt lapis angularis, Chriſtum non aufert, ſed Chriſtum eſſe, &c. Sed tu præpoſterè invertis redditionem, dum ais;] *eodem modo cum divina pagina corpus Domini panem vocat, ſacrata ac myſtica loquutione id agit, ſeu quoniam ex pane conficitur; ejuſque nonnullas retinet qualitates, ſeu quia animam incomprehenſibiliter paſcendo ſatiat, eique æternæ vitæ ſubſtantiam ſubminiſtrat: vel quod corpus eſt Filii Dei, qui eſt panis Angelorum.* Hæc Lanfrancus. quem ſequitur Guitmundus, prope finem libri ſecundi. At abſurdam eſſe patet priorem reſponſionem, de appellatione materiali, cum non ex pane, ſed ex ſanguine Mariæ Virginis factum ſit corpus Domini. Et utraque reſponſio eſt manifeſtè à propoſito aliena, adeoque ineptè data de eo de quo non quærebatur, prætermiſſo eo quod erat in quæſtione. Non enim quærebatur ratio, cur corpus Chriſti dicatur quandoque panis; ad quam certè quæſtionem rectè reſpondetur, dici propter myſticam quandam ſimilitudinem: ſed examinabatur ea in Nicolai confeſſione propoſitio, in qua ſubjectum eſt panis qui in altari ponitur, qui certè verè terrenus panis eſt, cui attribuitur quod ſit corpus Chriſti. unde rectè infert Berengarius, panem ibi eſſe, & eos ſibi contradicere qui hanc tuentes propoſitionem, negant remanere ſubſtantiam panis.

Lanfranci reſponſio. verba Lanfranci, contra Berengarium.

Interponitur obſervatio pro Berengario contra Lanfrancum.

Rurſum verba Lanfranci.

Refutatio utriuſque reſponſionis Lanfranci.

Objectio. *Johan. 6: 51.* *Reſponſ.*

22. Dices fortaſſe, in illa affirmatione Dominica, *Panis quem ego dabo, caro mea eſt*: (Joh. 6: 51.) panis eſt ſubjectum, & tamen non intelligitur terrenus panis. Reſpondeo. Intelligitur ibi conſtanter idem panis de quo prius loquebatur, nempe panis ille vivus qui de cœlo deſcendit, id eſt, ipſe Chriſtus, qui ſe, nempe carnem ſuam, daturus erat pro Mundi vita. Et dicitur panis metaphoricé. Sic in propoſitione illa Berengariana intelligi debet conſtanter panis ille qui in altari ponitur, (ante conſecrationem,) & conſtat adhuc argumento Berengarii vis ſua; Nam ſicut qui dicit, Panis ille vivus qui de cœlo deſcendit, quem daturus erat Chriſtus, eſt caro Chriſti, is panem illum vivum qui de cœlo deſcendit, quem Chriſtum daturus erat, non aufert; ſed eum eſſe omnino conſtituit: ita qui dicit, panis qui ponitur in altari eſt poſt conſecrationem corpus Chriſti, is panem in altari poſitum non aufert, ſed panem eum eſſe omnino conſtituit: Et panis ille qui in altari ponitur, dicitur panis, propriè; idemque panis dicitur corpus Chriſti tropicè, eo loquendi modo, quo res ſignificans ſolet ejus rei quam ſignificat nomine appellari. Propriè enim intelligi eſt impoſſibile. idcirco, ut monui, hanc loquutionem refugiunt Tranſubſtantiarii, ut dogmati ſuo inimicam.

Supra, cap. 8. § 1.

23. Nihilominus ea confeſſio, quæ Berengario præſcripta eſt à Nicolao ejuſque Concilio, diu poſtea habita eſt pro declaratione authentica veræ catholicæ & Apoſtolicæ fidei, quam tenebat omnibuſque tenendam tradebat Eccleſia Romana: præteritis, quaſi nullius præ illa auctoritatis, aliis quibuſcunque contra Berengarium factis fidei expoſitionibus. Idcirco non ſolum Lanfrancus, Nicolao contemporaneus, ſed etiam ejus diſcipulus Guitmundus, qui, Papatum obtinente Gregorio ſeptimo, opus ſuum de hoc ſacramento ſcribebat, ut ipſe teſtatur prope finem libri tertii; & poſtea ſeculo duodecimo Algerus: lib. 1. cap. 19. & Gratianus de conſecratione diſt. 2. can. *Ego Berengarius.* & Petrus Lombardus, quarto ſententiarum, diſtinctione duodecimâ, illam ſolam Berengarii confeſſionem commemorant.

Quanta apud Romanenſes auctoritas confeſſionis illius quam Berengario præſcripſerant Nicolaus 2. Papa, & Conc. Rom. anno Domini 1059. Gregorius 7. Papa conſecratus eſt anno Domini 1073. & obiit anno 1085.

24. Quæ tamen adeò perplexa & aſpera deprehenſa eſt, ut exclamet auctor gloſſæ, in can. *Ego Berengarius.* diſtinct. 2. de conſecratione. *Niſi ſane intelligas verba Berengarii, in majorem incides hæreſin quam ipſe habuit.* Hæc ille. De eadem etiam confeſſione loquens Bonaventura, ait modum iſtum loquendi, qui in ea confeſſione adhibetur, non eſſe tenendum. in quartum ſententiarum, diſtinctione duodecimâ, parte primâ, articulo tertio, quæſtione primâ. ſtatim poſt reſolutionem. Idcirco Doctor ſubtilis Johannes Duns Scotus palàm profitetur non niſi poſt decretum illud Lateranenſe, ſub Innocentio Papa tertio conditum, anno Domini 1215, neceſſarium fuiſſe

Judicium auctoris gloſſæ, & Bonaventuræ, de verbis illius confeſſionis. Scotus.

credere ſubſtantialem iſtam converſionem ſive tranſſubſtantiationem: veritatem enim Euchariſtiæ ſalvari poſſe, manente pane, & ſine tranſſubſtantiatione: neque reperiri ullam Sacræ Scripturæ ſententiam, aut ullam, ante Lateranenſe illud Concilium, determinationem Eccleſiaſticam, quæ vel expreſsè doceat, vel ex qua evidenter inferri poſſit, non manere in Euchariſtia poſt conſecrationem ſubſtantiam panis. Scotus in 4. ſent. diſtinct. 11. quæſt. 3. numero 3, 5, 13, 14, 15.

N. 11. non poſſe ex verbis Scripturæ evidenter deduci tranſſubſtantiationem.

Concil. Lateran. ſub Innocentio 3.

25. Exſtat decretum ſeu ſymbolum illud Lateranenſe in ipſis actis Concilii illius, præſidente Innocentio tertio, anno Domini 1215. celebrati. cap. 1. & in decretalibus Gregorii noni, titulo, de Summa Trinitate & fide Catholica, cap. 1. *Firmiter.* §. *Una verò.* ubi aſſeritur, corpus & ſanguinem Jeſu Chriſti, in ſacramento altaris, ſub ſpeciebus panis & vini veraciter contineri, tranſſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem, poteſtate divina. quod *tranſſubſtantiationis* vocabulum, in nullo prius Concilio uſurpatum, neque apud Lanfrancum, aut Guitmundum, aut Algerum, ullumve alium ſcriptorem, Concilio illo antiquiorem reperio; niſi apud Stephanum quendam Eduenſem Epiſcopum, qui in ſuo tractatu de ſacramento Altaris, capite decimo tertio. Oramus (inquit) ut cibus hominum fiat cibus Angelorum, ſcilicet, ut oblatio panis & vini tranſſubſtantietur in corpus & ſanguinem Jeſu Chriſti. Hæc ille. Exſtat iſte tractatus in biblioth. Patrum, tomo ſexto, edit. quartæ, ubi prænotatur, floruiſſe hunc Stephanum circa annum Domini 950.

Tranſſubſtantiatio.

Stephanus Eduenſis.

Dogma de tranſſubſtantiatione multi Chriſtiani non receperunt.

26. Attamen non ſolùm *Waldenſes* & *Albigenſes*, ipſius Innocentii tertii tempore, decreto illi Lateranenſi palàm contradixerunt, & in hunc uſque diem conſtanter illud rejiciunt: & proximo poſt Innocentium ſeculo illud oppugnavit *Johannes Wiclef*; & poſtea *Bohemi* doctrinam Wicleſi, uſque ad magnæ illius, per Lutheri aliorumque miniſterium divinitus donatæ reformationis tempora, conſtanter profeſſi ſunt. Non ſolùm (inquam) hi tot tantique Chriſtiani decretum illud Lateranenſe antiquæ veritati poſtpoſuerunt: quos propterea Romana Eccleſia proſcripſit, & ferro flammaque crudeliſſimè perſequuta eſt: Sed etiam alii in Romanæ Eccleſiæ communione viventes, doctrinæque laude in ea Eccleſia celebres, non tantum detulerunt Innocentii & concilii illius placitis, ut aliter ſentientes hæreticis accenſerent; ſicut docuimus ſupra, cap. 15. §. 21. & §. 22. & §. 23. Dum etiam mentem Concilii inveſtigant doctores, in varias abeunt opiniones, & miſerè ſe torquent, dum in tantis tenebris dimicant, nec audent Romanæ Eccleſiæ in os contradicere: unde factum, ut unaquæque opinio auctoritatem illius Eccleſiæ pro ſe alleget, aut ſaltem ſibi eam nequaquam repugnare contendat.

Vide ſup. cap. 15. §. 21. 22. 23.

Interpretes decreti illius de Tranſſubſtantiatione in varias abeunt opiniones.

Quid fiat de ſubſtantia panis.

27. Si quæras quid fiat de ſubſtantia panis, quando fit tranſſubſtantiatio; Reſpondet *Scotus*, panem annihilari, in quartum ſententiarum, diſtinctione undecima, quæſtione quarta, numero decimo quarto. idemque tenent *Albertus*, & *Gabriel*, & *Major*, & *Occam*, & alii quos citat *Hugo Cavellus* Scotiſta, in ſcholio in illum locum Scoti. ubi etiam monet, hanc eſſe opinionem omnium Scotiſtarum. Alii, etſi fateantur nihil de pane manere, negant tamen eum annihilari: quam opinionem tuentur *Bonaventura* in 4. ſentent. diſtinct. 11. part. 1. quæſt. 3. & *Thomas*, part. 3. quæſt. 75. artic. 3. [ubi ait, admiſſa annihilatione panis, non dari ſubſtantialem corporis Chriſti præſentiam in Euchariſtia.] Et *Henricus Gandavenſis*, quolibet 9. quæſt. 9. Alii panem contendunt manere, ſumto argumento ab auctoritate *Nicolai* ſecundi Papæ ejuſque Concilii contra *Berengarium* celebrati. ſicut docuimus ſupra cap. 15. §. 21. *Durandus* ab his omnibus diſcedit; Salvo (inquit) meliori judicio, poteſt æſtimari, quod ſi in iſto ſacramento fiat converſio ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti, quod ipſa fit per hoc, quod corrupta forma panis, materia ejus fit ſub forma corporis Chriſti, ſubitò & virtute divina, ſicut materia alimenti fit ſub forma nutriti virtute naturæ. Hæc *Durandus*, in quartum ſententiarum, diſtinctione undecimâ, quæſtione tertiâ, ubi hanc opinionem (quæ certè valde abſurda eſt) contendit non eſſe magis reprobatam aut minus approbatam per Eccleſiam, quam communiorem illam, quæ tenet totum panem converti in totum Chriſti corpus, ita ut nec materia nec forma panis maneat, neque tamen annihiletur, quia converſionis hujus terminus ad quem poſitivus eſt, nempe corpus Chriſti. Contra quam opinionem ſic argumentatur *Durandus*; Quod convertitur, manet aliquo modo in eo in quod convertitur: ergo non totum convertitur in totum. Et niſi maneat, verè annihilatur, non convertitur: quia illud quod prius fuit aliquid, & poſtea eſt nihil, verè eſt annihilatum. Hæc ille.

Pugna.

28. Si quæras, num corpus Chriſti trajiciatur in ventrem beſtiæ. Reſpondet *Alexander Alenſis*, corpus Chriſti contineri in illis ſpeciebus inſeparabiliter, quamdiu ſalva eſt forma panis: & ubicunque ponuntur ſpecies, ſive in loco mundo, ſive immundo, ſive in ventrem muris, ibi eſſe corpus Chriſti. Atque, ſi canis vel porcus degluttiat hoſtiam conſecratam integram, corpus Domini una cum ſpecie trajici in ventrem canis vel porci. *Alenſis*, parte quartâ, quæſtione undecimâ, membro ſecundo, articulo ſecundo, paragrapho primo. Reſpondet etiam *Thomas*, manere Chriſtum ſub ſpeciebus ſacramentalibus, donec talis & tanta mutatio contingat ſpeciebus, per quam corrupta fuiſſet & eſſe ſub eis deſiiſſet ſubſtantia panis & vini, ſi non facta eſſet tranſſubſtantiatio. 3. p. qu. 77. art. 4. Idem docet *Gabriel Biel*, in 4. ſentent. diſtinct. 12. quæſt. 1. artic. 3. In ventrem trajectio (inquit *Bonaventura*) eſt non ſolum ſpecierum, ſed etiam corporis Chriſti veri, quod ibi eſt quamdiu eſt ſpecies panis. *Bonaventura* in 4. ſentent. diſtinct. 12. part. 1. artic. 3. quæſt. 1. Hinc ſequitur, corpus Chriſti deferri in ventrem beſtiæ Euchariſtiam devorantis, ibique manere donec talis fiat mutatio accidentium. Hanc tamen opinionem *Bonaventura*, quantumcunque muniatur, rejiciendam putat, ut intolerabilem piis auribus, quæ non ſuſtinent audire, quod in ventre muris vel in cloaca ſit corpus Chriſti, & ait opinionem negantem eſſe honeſtiorem, & communiorem. in 4. ſentent. diſtinct. 13. artic. 2. quæſt. 1. Si quæras, quamdiu maneat Chriſtus ſub ſpeciebus ſacramentalibus, quas ſumit homo. Reſpondet *Hugo de ſancto Victore*, tamdiu Chriſtum communicanti eſſe corporaliter præſentem, quamdiu manducantis ſenſus corporaliter afficitur: non ulterius. in Speculo Eccleſiæ, capite ſeptimo. *Thomas* & *Gabriel* (locis modo citatis) deſcendere in ſtomachum ibique manere donec eouſque alterentur ſpecies, ut non ſubſiſteret amplius ſub illis natura panis & vini, non facta tranſſubſtantiatione. Alii dicunt, Chriſtum deſcendere in ventrem hominis, ibique morari quouſque refectionis operatio compleatur. Alii Chriſtum ad ventrem pervenire, quouſque incipiant ſpecies conſumi, & amplius non morari. His quatuor opinionibus commemora-

Num corpus Chriſti trajiciatur in ventrem muris.

Vide ſup. §. 16.

Pugna.

De mora Chriſti ſub ſpeciebus.

Vide ſup. c. 6. §. 7.

Pugna.

tis,

tis, *Bonaventura* ait difficile eſſe judicare, quid in tanta diverſitate tenendum ſit, in 4. ſentent. diſtinct. 13. artic. 2. quæſt. 2. Gloſſa autem in can. *Tribus gradibus.* diſtinct. 2. *de Conſecratione.* negat ipſas ſpecies ſacramentales in ſtomachum deſcendere. ſed ſubjicitur ibi ſtatim correctio, concedens eas deſcendere in ſtomachum: De Chriſti autem corpore id gloſſa illa negat; Certum eſt (inquit) quod ſpecies quam cito dentibus teruntur, tam cito in cœlum rapitur corpus Chriſti. *Roffenſis* autem, libro tertio contra Oecolampadium, capite decimo tertio. Sin (inquit) eandem carnem quæ pro nobis in cruce fuerat immolata, neges in os noſtrum ſumi realiter, & edi, atque transglutiri, ſicut eſt in ſacramento citra transformationem in corpus noſtrum, perperam cogitas, & ſentis, & planè contra ipſius Chriſti verba, qui dixit; Accipite & edite, hoc eſt corpus meum. Hæc *Johannes Fisherus*, Epiſcopus Roffenſis, loco citato.

Pugna de pronomine Hoc. *Et aliæ conflictationes Romanenſium inter ſe.* 29. Si quæſtio ſit de ſignificatione pronominis *hoc*, in verbis illis Dominicis, *hoc eſt corpus meum*, multiplicem opinionum diſcrepantiam invenies à nobis ſupra obſervatam, cap. 8. §. 9. & ſequentibus.

30. De nutritione corporali per Euchariſtiam, multiplicem judiciorum diſſonantiam, lectori exhibuimus ſupra, capite 11. §. 25. & ſequentibus.

31. Corpus Chriſti in conſecratione Euchariſtiæ mutari mutatione locali, affirmat *Gabriel Biel*, in 4. ſentent. diſtinct. 10. artic. 2. concluſione 8. negat *Richardus de media villa*, ibidem art. 1. quæſt. 1.

31. Si quæras, utrum in hoc ſacramento, & in loco quem occupabat panis, corpus Chriſti ſit definitivè; *Thomas*, part. 3. quæſt. 76. art. 5 ad 1. & *Bonaventura*, in 4. ſent. diſt. 10. part. 1. quæſt. 3. & *Durandus*, ibidem, quæſtione 2. negant. *Gabriel Biel* affirmat, in 4. ſentent. diſtinct. 10. quæſt. unica, art. 2.

33. Acerrimè etiam inter ſe diſceptant de pari impoſſibilitate exſiſtentiæ corporis Chriſti in pluribus ſimul locis, modo illo quo eſſe ipſum fingunt, & modo dimenſivo ſeu circumſcriptivè, ſicuti ſupra docuimus, cap. 6. Sunt etiam aliæ non leves diſſcuſiones, quas brevitatis ſtudio prætermitto.

Guitmundus lib. 2. 34. Jure optimo in Cadmæos iſtos magiſtros retorquemus verba illa *Guitmundi*; in primis (inquit) ad argumentum videndæ falſitatis ſuæ ipſa hæreſium ſciſſura ſatis eſſe debuerat. ——— Fides namque Apoſtolica, quæ ſola vera eſt, in affirmationem & negationem non ſcinditur. Apoſtolus namque dixit; *Unus Dominus, una fides, unum baptiſma.* Apoſtolica igitur fides una eſt tantum. Iſtorum autem vana credulitas, dum quod in una opinione tenet, in altera non tenere convincitur, in affirmationem & negationem ſciſſa, non eſt una. Iſtorum ergo credulitas non eſt Apoſtolica fides, atque ideo neque vera fides. ——— Contingetque illis quod Salvator ait; *Omne regnum in ſeipſum diviſum deſolabitur.* Hæc ille.

Ephes. 4: 5.

Matth. 12: 25.

35. Quamvis autem ſuam interpoſuerit de hoc ſacramento ſententiam Synodus Tridentina, ſeſſione decima tertiâ ſub *Julio* tertio, Pontifice Romano, anno Domini milleſimo quingenteſimo quinquageſimo primo, & ſeſſionibus vigeſimâ primâ & vigeſimâ ſecundâ ſub *Pio* quarto, Pontifice Romano, anno Domini milleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſecundo; nondum tamen compreſſa contentio, ſed quæ commemoravimus, ea maximam partem durant adhuc & gliſcunt litigia; magnaque inter diſſidentes animoſitate agitantur. dum ſuis quique magiſtris (Thomiſtæ Thomæ, Scotiſtæ Scoto, alii aliis) obſtinatè addicti, in tenebris dimicant, & ſine fine rixantur.

CAPUT XIX.

De tribus malis fructibus tranſſubſtantiationis, videlicet, adoratione & mutilatione ſacramenti Euchariſtiæ, & propitiatorio ſacrificio Miſſæ.

PRotulit hæc peſtifera arbor ternos fructus; videlicet, 1. Religioſam ſacramenti adorationem. 2. Audacem inſtitutionis Dominicæ truncationem. 3. Propitiatorii ſacrificii Miſſæ ſacrilegam opinionem.

Articulus primus. De adoratione Euchariſtiæ.

Adorationem Euchariſtiæ ex opinione ſubſtantialis converſionis panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti prognatam eſſe, teſtis eſt Algerus, libro ſecundo, capite tertio in fine capitis; Hac fide (inquit) ipſum ſacramentum, quaſi divinum quiddam adoramus, quaſi vivum quid & rationabile alloquimur & rogamus, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miſerere nobis: quia non quod videtur, ſed quod verè eſt, Chriſtum ibi eſſe credimus. Hæc Algerus. Eodem fundamento nititur decretum ea de re factum ab Honorio tertio Papa Romano, Innocentii tertii immediato ſucceſſore; quod exſtat in decretalibus Gregorii noni, titulo de celebratione miſſarum, capite decimo. *Sane cum.* ubi gloſſa hanc ſuggerit Euchariſtiæ adoratoribus orationem, quam flexis genibus dicant, ſic Euchariſtiam alloquentes; *Honorius Papa III. conſecratus eſt anno Domini 1216. & mortuus anno 1227. ut notat Onuphrius in Chronico.*

Salve lux mundi, Verbum Patris, hoſtia vera,
Viva caro, Deitas integra, verus homo.

Atque ita, quæ Chriſto conveniunt ea attribuunt ſacramento, quod & divino proſequuntur honore, ex falſa hypotheſi tranſſubſtantiationis. quo argumento etiam, pro exhibendo latriæ cultu huic ſacramento, utitur Synodus Tridentina, Seſſion. 13. cap. 5. quæ certè abominanda eſt idololatria, fictitio fundamento temerè ſuperſtructa. Nullam enim fieri iſtiuſmodi tranſſubſtantiationem, ſed meram eſſe creaturam, quæ ab illis pro Creatore adoratur, prolixè in ſuperioribus ac perſpicuè demonſtravimus. Neque eos liberat error hypotheſeos, ſicut oſtendimus, lib. 7. hujus operis, cap. 2. §. 39. & 40. & 41. & 42. & in Irenico noſtro, libro 2. cap. 16. part. 4. num. 1. ubi contra ſacramenti adorationem, & idololatricum illud feſtum corporis Chriſti, plura lector inveniet.

Articulus 2. De mutilatione Euchariſtiæ.

2. Ex eadem radice nata eſt illa ſacrilega inſtitutionis Dominicæ truncatio, qua poculum laicis negant; quæ audacia mox in uſu eſſe cœpit poſt promulgatum ab Innocentio tertio dog-

ma

mâ tranſſubſtantiationis, anno Domini 1215. ut conſtat ex Thoma & Bonaventura, qui poſt eodem illo ſeculo floruerunt: ſcribunt enim, ſuo jam tempore, in multis Eccleſiis uſu receptum fuiſſe, ut populo communicanti daretur ſacramentum tantummodo in ſpecie panis, ſive (ut loquitur Thomas) daretur eis corpus Chriſti ſumendum, non autem ſanguis. Thomas 3. parte, quæſtione 80. articulo 12. Bonaventura in 4. ſententiarum, diſtinctione 11. parte 2. articulo 1. quæſtione 2. ubi & hanc conſuetudinem laudant: Nec oportet (inquit Bonaventura) quod ipſi recipiant, propter periculum effuſionis; & propter periculum erroris, quia non crederent ſimplices in altera ſpecie totum Chriſtum recipere. Hæc ille. Ambo tamen fatentur, de integritate & perfectione hujus ſacramenti eſſe, ut ſumatur ſub utraque ſpecie. idcirco neceſſarium ſtatuunt, ut in utraque ſpecie ſumatur à ſacerdote conficiente. quaſi verò ſolis ſacerdotibus conficientibus ſeu conſecrantibus, & non omnibus fidelibus, Chriſtus integrum & perfectum inſtituiſſet ſacramentum? Nulla iſtiuſmodi diſtinctio reperiri poteſt in inſtitutione, dicente Domino omnibus communicantibus, bibite ex eo omnes. Matth. 26. additâ ratione, quia ipſius ſanguis eſt pro multis fuſus in remiſſionem peccatorum. Neque ſuſtinebant ibi diſcipuli perſonam ſacerdotis conficientis ſeu conſecrantis & adminiſtrantis, ſed populi communicantis, alioqui neque panis populo dandus eſſet. Chriſtus ipſe calicem dedit omnibus, &, ut deinceps idem fieret, inſtituit ac mandavit.

Matth. 26: 27, 28.

Error Concili Conſtantienſis.

3. Hanc tamen Dominicam inſtitutionem, nefariâ quadam audaciâ, ſpernit Synodus Conſtantienſis, perinde ac ſi non magis ad inſtituti ſacramenti immutabilem ſubſtantiam pertineret datio illa poculi omnibus, cum mandato ut omnes ex eo bibant, quàm circumſtantiæ illæ temporis veſpertini, & alterius cœnæ prius ſumtæ. qua abſurditate ſemel admiſſa, ne ſacerdoti quidem neceſſaria erit ſumtio ſanguinis. Et quid obſecro in tota illa inſtitutione certum, quid neceſſarium, quid ſubſtantiale relinquetur: cum alius, pari intemperie agitatus, facile idem de pane illaturus ſit, quod inſani iſti de poculo inferunt? fatentur Chriſtum inſtituiſſe & diſcipulis ſuis adminiſtraſſe hoc ſacramentum in utraque ſpecie: fatentur etiam ſervatam eſſe in primitiva Eccleſia Dominicam inſtitutionem in miniſtratione poculi omnibus fidelibus: nec tamen erubeſcunt novellam præferre Tranſſubſtantiariorum conſuetudinem, qua laicis tantummodo in ſpecie panis ſumendum datur hoc ſacramentum: quam conſuetudinem vim legis habere decernunt, petitâ ratione à doctrina Tranſſubſtantiariorum; Cum (inquiunt) firmiſſimè credendum ſit, & nullatenus dubitandum, integrum Chriſti corpus & ſanguinem tam ſub ſpecie panis, quam ſub ſpecie vini veraciter contineri. Neque ſacrilegam iſtam conſuetudinem laudaſſe & in legem confirmaſſe contenti, decernunt inſuper puniendos eſſe eos Presbyteros, qui populo ſub utraque ſpecie communionem adminiſtraverint. & niſi de hac culpa, ſcilicet, pœnitentiam agere conſenſerint, coërcendos eſſe, ut hæreticos. Hæc ſunt decreta in Concilio Conſtantienſi, ſeſſione decimâ tertiâ, anno Domini milleſimo quadringenteſimo decimo quinto, qui fuit annus ducenteſimus à condito decreto de tranſſubſtantiatione in Concilio Lateranenſi, præſidente Innocentio tertio.

Vide cap. 10. §. 44.

Error Concilii Tridentini

4. Decretum Conſtantienſe pari impietate & impudentiâ ſuſcepit & renovavit, eadem etiam reddita ratione, & evibrato in contradicentes anathemate, Synodus Tridentina, ſeſſione vigeſimâ primâ, anno Domini milleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſecundo, ſub Pio quarto Pontifice Romano. *Adamum* etiam quendam presbyterum, *Creslai* Epiſcopi Vuladislavienſis procuratione, exuſtum, propterea quod ſpeciem utramque ſacramenti laicis dederit, refert *Andreas Fricius*, in ſua Defenſione Cœnæ Domini integrè à populo ſumendæ, quam ſcripſit anno Chriſti milleſimo quingenteſimo quinquageſimo octavo. Ubi ait, adhuc illo tempore in vivis fuiſſe qui factum illud meminerunt.

Exemplum ſævitiæ Romanenſium.

Erroris illius refutatio.

5. Atque ita infelices iſti Doctores, ut ſuam ſtabilirent traditionem, irritum fecerunt mandatum Domini. & regulam illam Paulinam contemnunt; Ego enim (inquit) accepi à Domino, quod & tradidi vobis. 1. Corinthios 11. verſu 23. ut ſi diceret; quæ Dominus fecit & fieri præcepit, in ſacramenti hujus inſtitutione & celebratione, eadem ego vobis facienda tradidi. ut exponit Cyprianus, epiſt. 63. ſeu lib. 2. epiſt. 3. ad Cæcilium. ubi contra Aquarios diſputans, ad Dominicam inſtitutionem identidem provocat, & circumſtantias illas temporis veſpertini, & alterius prius ſumti cibi, à neceſſaria panis vinique oblatione & ſumtione ſapienter diſcriminat. Prætendunt Tranſſubſtantiarii, gravibus de cauſis, ad evitandum videlicet aliqua pericula & ſcandala, populo ſe calicem ademiſſe. At num eſſe poteſt ullum gravius periculum aut ſcandalum, quam eſt manifeſta tranſgreſſio inſtitutionis præceptionisque Dominicæ? faſne cuiquam facere mala, ut eveniant bona? Ad radicem atque originem traditionis Dominicæ revertamur. Nam ſi in ſacrificio quod Chriſtus obtulit, (inquit Cyprianus) non niſi Chriſtus ſequendus eſt; utique id non obandire & facere oportet, quod Chriſtus fecit, & quod faciendum eſſe mandavit. Hæc Cyprianus epiſtola modo citata. ubi invenies plurima in hanc ſententiam. quæ non ſolùm contra veteres Aquarios, ſed etiam contra novos iſtos ſacramenti truncatores valida ſunt. quod ſi nec minima (utor jam Cypriani verbis ibidem,) de mandatis Dominicis licet ſolvere; quanto magis tam magna, tam grandia, tam ad ipſum Dominicæ paſſionis & noſtræ redemtionis ſacramentum pertinentia, fas non eſt infringere, aut in aliud, quàm quod Divinitus inſtitutum ſit, humana traditione mutare? Et paulò poſt; quomodo autem poſſumus propter Chriſtum ſanguinem fundere, qui ſanguinem Chriſti erubeſcimus bibere? Et infra; Nihil aliud niſi quod ille fecit, facere debemus. Item; quare ſi in lumine Chriſti ambulare volumus, à præceptis & monitis ejus non recedamus. Hæc Cyprianus, epiſtola 63. Idem etiam alibi, Nam quomodo (inquit) docemus aut provocamus eos in confeſſione nominis ſanguinem ſuum fundere, ſi eis militaturis Chriſti ſanguinem denegamus? aut quo modo ad martyrii poculum idoneos facimus, ſi non eos priùs ad bibendum in Eccleſia poculum Domini jure communicationis admittimus? Hæc cum collegis in ſynodali epiſtola Cyprianus, epiſtola quinquageſima quarta ad Cornelium Epiſcopum Romanum. Alibi etiam ad Thibaritanos ſcribens Cyprianus; Gravior (inquit) nunc & ferocior pugna imminet, ad quam fide incorrupta, & virtute robuſta parare ſe debent milites Chriſti; conſiderantes idcirco ſe quotidie calicem ſanguinis Chriſti bibere, ut poſſint & ipſi propter Chriſtum ſanguinem fundere. epiſtola 56. ſeu lib. 4. epiſt. 6.

1 Corinth. 11: 23.

Cyprianus epiſt. 56. ſeu lib. 2. epiſt. 3.

Cyprianus epiſt. 54. ſeu lib. 1. epiſt. 2.

Cyprianus epiſt. 56. ſeu lib. 4. epiſt. 6.

Julius I. Papa Romanus.

6. Julius, hujus nominis primus, Epiſcopus Romanus, in epiſtola ad Epiſcopos per Ægyptum, inter alios errores & abuſus irreptitios, hunc etiam reprehendit, quod quidam intinctam Euchariſtiam populis pro complemento communionis porrigerent. quem abuſum ſic redarguit; Illud verò (inquit) quod pro complemento communionis intinctam tradunt Euchariſtiam populis; nec hoc prolatum ex Euangelio teſtimonium receperunt, ubi Apoſtolis corpus ſuum commendavit & ſanguinem: ſeorſum enim panis & ſeorſum calicis commendatio memoratur. Hæc Julius; apud Gratianum, de conſecratione, diſtinctione ſecunda, canone, *Cum omne.* ubi nota. 1. Quicquid Chriſtus in prima celebratione & inſtitutione Euchariſtiæ porrexit Apoſtolis, id omne nunc porrigendum eſſe populis. eodemque ordine, videlicet, 1. Panem, deinde ſeorſum calicem. 2. Non licet intinctum panem dare populis pro complemento communionis, ergo multo magis illicitum eſt dare ſolum panem; poculo prorſus negato.

Gelaſius I. Papa Romanus.

7. Comperimus (inquit Gelaſius primus, Papa Romanus) quod quidam, ſumta tantummodo corporis ſacri portione, à calice ſacrati cruoris abſtineant. qui proculdubio (quoniam neſcio qua ſuperſtitione docentur aſtringi) aut integra ſacramenta percipiant; aut ab integris arceantur. quia diviſio unius ejuſdemque myſterii ſine grandi ſacrilegio non poteſt provenire. Hæc Gelaſius. diſtinctione ſecundâ de conſecratione. canone, *Comperimus.* Ubi gloſſator, contra mentem Gelaſii, integrorum ſacramentorum perceptionem ineptè reſtringit ad ſacerdotem conficientem ſeu conſecrantem. Nec aliter reſpondet Thomas, tertia parte, quæſtione octogeſimâ, articulo duodecimo, ad primum. Sed cum verba Gelaſii æqualiter & evidenter quoslibet ſpectent, gratis & ridiculè excogitatum eſt iſtud pro reſponſione figmentum. Ad aliam igitur Papiſtæ reſponſionem confugiunt (ut eſt apud Bellarm. lib. 4. de Euchar. cap. 26. §. altera ſolutio.) nempe Gelaſium reprehendere illos duntaxat, qui ex errore Manichæorum, à calice abſtinebant. Reſpondeo; Manichæi quidem vinum non bibebant, dicentes fel eſſe principum tenebrarum, teſte Auguſtino, libro ad Quodvultdeum, hæreſi 46. & Manichæos quoſdam, tempore Gelaſii, in urbe eſſe inventos, eoque jubente in exſilium pulſos eſſe, eorumque libros publicè combuſtos, ſcribunt Anaſtaſius & Platina in vita Gelaſii. At correptionem illam diviſione myſterii, vel ad ſolos Manichæos, vel omnino ad Manichæos referendam eſſe, vel in Eccleſia Catholica ad ſolos pertinere ſacerdotes, nulla prodit hiſtoria, & verba ipſa Gelaſii repugnant: nam Manichæos neque ad diviſa neque ad integra admitteret ſacramenta. Abſolutè etiam Gelaſius affirmat non poſſe, ſine ſuperſtitione, & grandi ſacrilegio, dividi illud myſterium: & hinc infert, non eſſe percipienda, neque impertienda niſi integra ſacramenta. Neque inde quicquam lucrantur Papiſtici diviſores hujus myſterii, quod ejuſdem ſacrilegii Patriarchas habeant Manichæos, & utrique diverſis itineribus in eandem ſacrilegæ audaciæ voraginem conveniant. Gelaſii autem ſententiam univerſalem eſſe docet etiam Micrologus, libro de Eccleſiaſticis obſervationibus, capite decimo nono, ubi ex Julio & Gelaſio probat nemini de populo fas eſſe, ſumto corpore Dominico, à calicis participatione ſe abſtinere; hujuſmodi enim ſacramentorum diviſionem ſine grandi ſacrilegio provenire non poſſe. Vixit autem hic ſcriptor tempore Gregorii ſeptimi Papæ Romani, & poſt ejuſdem Gregorii mortem, ut colligere eſt ex ipſius Micrologi verbis, capite decimo ſeptimo illius libri.

Vindicatur Gelaſius.

De tempore iſtius Gregorii vide ſupra, cap. 18. §. 23. in margine.

Hugo, & P. Lombardus.

8. Hugo de ſancto Victore, in Speculo, de myſteriis Eccleſiæ, capite ſeptimo, & Petrus Lombardus quarto ſententiarum, diſtinctione undecimâ, dicunt ſub utraque ſpecie ſacramentum hoc ſumendum eſſe à fidelibus, non obſtante illa hypotheſi, quod in qualibet earum idem Chriſtus, & totus, ſumatur ore corporis. quæ oralis ſumtionis hypotheſis nititur alia falſa hypotheſi converſionis materialis, ſeu ſubſtantialis, panis & vini in corpus & ſanguinem Domini. qua etiam conceſſa, negant tamen Hugo & Lombardus inde licitam eſſe iſtam ſacramenti mutilationem. Rationem hanc reddit Hugo; quia ſumtio in utraque ſpecie, ſimul redemtionem corporis & animæ ſumentis ſignificat. Quod non ſignificaretur, ſi in una tantùm ſpecie ſumeretur. Quod licet in utraque ſpecie utrumque ſumatur, non tamen in utraque utrumque ſignificatur. Eandem adhibet rationem Lombardus, pro utriuſque ſpeciei neceſſaria ſumtione, repetitam ex Commentario, qui Ambroſio tribuitur, in caput undecimum epiſtolæ prioris ad Corinthios. Nota diligenter in verbis Hugonis vocabulum [*ſumentis.*] Quo refellitur illa Thomæ & Bonaventuræ & aliorum, diviſionem myſterii defendere conantium, vana argutia. Sufficere dicunt ad perfectionem hujus ſacramenti quoad fideles; quod utramque ſpeciem ſumat ſacerdos in eorum præſentia, etiamſi ipſi ſolam panis ſpeciem ſumant. At contrarium docet Hugo, non enim ſpectantis, ſed ſumentis ſignificatur redemtio.

Refellitur argumentum Romanenſium, quod pro ſacramenti truncatione ſumunt ab hypotheſi tranſſubſtantiationis.

9. Adverſarii ex hypotheſi tranſſubſtantiationis colligunt jus diviſionis myſterii. At iſtius argumentationis neganda primum eſt ipſa conſequentia: quia diviſioni myſterii repugnat divina ſacramenti hujus inſtitutio, & exemplaris celebratio, & præceptum illud Dominicum, omnes ſanctæ hujus menſæ convivas ſeu omnes communicantes perpetuo obligans, *bibite ex eo omnes.* Math. 26: 27. & Apoſtolica inſtitutionis inculcatio, 1 Corinth. 11. ubi ſignanter commemorat Chriſtum ad dationem poculi, repetiiſſe illud præceptum, *hoc facite*, & peculiariter ſumtione poculi aptaſſe. Accedit præceptio illa Apoſtolica, *Probet autem ſeipſum homo, & ita de pane illo edat, & de calice bibat*, verſ. 28. Non ſinit abſtinere propter terrorem, ſed cùm neceſſaria ſit participatio, ideo examen ſui unicuique imperat, addito mandato edendi & bibendi. Omnis igitur homo qui ſe probare idoneus eſt an ſit in fide, & qui habita probatione ſe compererit fideliter ac devotè diſpoſitum, jubetur de pane illo edere, nec minus de calice bibere. Accedit argumentum illud quod propoſuimus, capite 10 §. 44. Conſentit etiam conſtans univerſalis Eccleſiæ doctrina, & praxis, jam inde à prima inſtitutione, totos mille & circiter ducentos annos, ante introductam à Tranſſubſtantiariis audacem iſtam novationem. Deinde argumentationis illius, per quam ex hypotheſi tranſſubſtantiationis inferunt licere ſumere ſacramentum ſub unica ſpecie, & hanc ſumtionem ſufficere, negandum eſt etiam antecedens ſeu ipſum fundamentum: nam falſa eſt hypotheſis tranſſubſtantiationis, ſicuti in ſuperioribus prolixè demonſtravimus.

Matth. 26: 27.

1 Cor. 11: 25, 28.

diſt 2. can. *Ego Berengarius*, in Gloſſa: & Concil. Trid. ſeſſ. 13. cap. 3.

10. *Argumentum.* 10. In ipſa cœnæ celebratione Dominus Oblationem *pro nobis*, & *in remiſſionem peccatorum*, nullam aliam commemorat, niſi eam qua Corpus ejus fractum eſt, & Sanguis ejus effuſus, & ipſe mortuus eſt. Et hanc Oblationem, hanc mortem nobis commendat in Euchariſtia commemorandam, non iterandam. Impiè igitur faciunt, qui abſque Dei Verbo remiſſionem peccatorum, & ſalutem, ex alia quacunque Oblatione, tanquam verè propitiatoria, exſpectant. Utimur Sacramento tanquam inſtrumento gratiæ, & ſymbolicâ commemoratione mortis Chriſti, verique illius & proprii Sacrificii propitiatorii pro nobis ſemel oblati: ſicut DOMINUS præcepit. At non tanquam *vera & proprio Sacrificio propitiatorio*, ſicut ipſum vocant Trid. ſeſſ. 22. can. 1. & can. 3. affirmantes, de Sacramento propriè, quod proprium eſt rei, & non niſi ſymbolicè & ſacramentaliter competit Sacramento.

11. *Argumentum.* 11. Cum illa verba ſacrificatoria, ſaltem mactationem ſignificantia; *frangitur*, *effunditur*, intelligant Papiſtæ non propriè, ſed metonymicè, ut fractionem & effuſionem in Sacramento Euchariſtiæ ad ſolas referant ſpecies; illæſo Chriſti corpore & ſanguine; de conſecratione, diſtinct 2. *Ego Berengarius*, in Gloſſa: & Concil. Trident. ſeſſ. 13. cap. 3. Cur tantopere urgent ſenſum proprium vocabuli, *Corpus*? cùm etiam *Teſtamentaria* neceſſe eſt tropicè interpretentur. Si nullum admittunt in Domini verbis tropum, omnia propriè interpretentur: ſin alicubi tropum eſſe contendant, cur tantopere averſantur tropicam expoſitionem vocabulorum, *Corpus*, *Sanguis*, in ſubjectis earum propoſitionum, quarum attributa, *frangitur*, *effunditur*, ipſi tropicè exponunt?

12. *Argumentum.* 12. Cum ſolarum ſpecierum fractio & effuſio non poſſit eſſe pro nobis propitiatoria, ſeu meritoria remiſſionis peccatorum, & ſalutis æternæ; fractio autem & effuſio illa, de qua in cœnæ Inſtitutione loquitur Dominus, ſit *pro nobis* propitiatoria, & meritoria *remiſſionis peccatorum*, & ſalutis æternæ; certum eſt intelligi illam ipſam *fractionem & effuſionem*, quæ facta eſt in illa unica oblatione, qua ſe Chriſtus tradidit pro nobis in oblationem & victimam Deó, in odorem bonæ fragrantiæ, Epheſ. 5: 2. Animam ſuam ponens pro ovibus, Johan. 10: 15. Quemadmodum igitur fractio, quæ fit in celebratione Euchariſtiæ, eſt ea ipſa fractio qua fractum eſt corpus Chriſti morientis in Cruce; ad eundem etiam modum illud, quod in Euchariſtia corpus Chriſti appellatur, eſt illud ipſum verum Chriſti corpus, quod ex Virgine ſumtum, & in Cruce pro nobis verè fractum eſt. Ipſe quidem Chriſtus in ea celebratione immolatur, non tamen *in ſeipſo*, ſed *in Sacramento*. (Hæc duo inter ſe opponit Auguſt. epiſt. 23.) Ita etiam quod nobis ſub ſpecie panis datur in cœna, eſt ipſiſſimum Chriſti corpus, non *in ſeipſo*, ſed *in Sacramento*; hoc eſt, eſt ipſiſſimi illius corporis Sacramentum.

13. *Argumentum.* 13. Quod dicunt *Tridentini*, ſeſſ. 22. *Oblationis illius cruentæ fructus per hanc incruentam, uberrimè percipi; tantum abeſſe, at illi per hanc quovis modo derogetur: ſalutarem enim illius cruentæ oblationis virtutem, in remiſſionem eorum, quæ à nobis quotidie committuntur, peccatorum, per hanc incruentam oblationem applicari.* Hoc, inquam, nullarum eſt virium ad ſuffulciendum eorum placita de *vero, & proprio, & propitiatorio Sacrificio.* Nam talis Sacrificii eſt mereri; applicatio autem fieri poteſt ſine novo merito, ſine nova oblatione propitiatoria. Chriſtus illa ſua unica oblatione meritus eſt, & impetravit peccatorum remiſſionem, ejuſque applicationem omnibus illis quos ea oblatione ſanctificavit, & conſummavit in æternum: neque eſt ampliùs ulli oblationi pro peccato locus relictus. Hebr. 10: 10. 14, 18. Applicatur quidem illius oblationis ſalvifica virtus per Sacramenta, ut per media applicativa, ſed non ut per ſacrificia meritoriè impetrativa. Fide applicatur nobis fructus paſſionis Chriſti, ſed fides noſtra non eſt ſacrificium propitiatorium. Sic de Baptiſmo. Certè aliud eſt applicare gratiam impetratam; ejúſve applicationem, prece ſupplice, ex Dei reconciliati miſericordia impetrare; aliud verò meritoriè & expiatoriè impetrare gratiam applicandam, aut ipſam applicationem. Hoc perfectè factum eſt per unicam illius unici illius verè propitiatorii ſacrificii oblationem cruentam, à Chriſto peractam: Illa verò fiunt per Verbum & Sacramenta, & per fidem, & per ſupplicationes, ſine ulla nova oblatione propitiatoria. nam prima illa ſufficit. Neque quicquam relictum eſt, quod per aliam aut alterius modi oblationem meritoriè impetretur. Deus enim quoad λύτρον & meritum, perfectè propitiatus eſt nobis, per primam illam oblationem. Neque opus eſt alia Oblatione propitiatoriâ, neque ei locus eſſe poteſt: niſi (quod cogitatu blaſphemum eſt,) dicatur Chriſtum illa ſui unica oblatione non obtinuiſſe æternam redemtionem credentibus, non aboleviſſe eorum peccata, non ſanctificaſſe eos, non conſummaſſe in perpetuum: nos non habere perfectam redemtionem & peccatorum remiſſionem per Sanguinem ipſius, id eſt, per cruentam illam oblationem. Euchariſtia igitur Sacramentum quidem eſt applicativum ſalutaris virtutis veri illius & proprii Sacrificii propitiatorii, ſemel à Chriſto, cruenta immolatione, oblati; ſed ipſa non eſt verè & propriè Sacrificium propitiatorium.

14. *Bellarminus*, lib. 5. de Miſſa, cap. 2. §. ult. affirmat *ad verum Sacrificium requiri, ut id, quod offertur Deo in Sacrificium, planè deſtruatur, id eſt, mutetur, & deſinat eſſe id, quod ante erat: & in hoc maximè differre ſacrificium à ſimplici oblatione, quæ interdum ritu myſtico elevabatur coram Deo, ſed non deſtruebatur, niſi quando verè ſacrificabatur.* Et ideo requiri in Sacrificio, *ut non ſolum uſus rei Deo offeratur, ſed ipſa etiam ſubſtantia: & ideo non ſolum uſus, ſed ſubſtantia conſumatur.* Hæc *Bellarminus*. Hinc infero, Chriſtum in cœna non verè ſacrificari, quia non ita deſtruitur, ut quoad ſubſtantiam deſinat eſſe id quod antè erat, ſicut factum eſt in Cruce per ſeparationem animæ à corpore. Audi lepidam reſponſionem ipſius *Bellarmini*, eodem lib. cap. 27. §. *Tertiò per.* Quamvis *corpus Chriſti nullam in ſe læſionem patiatur, neque eſſe ſuum naturale amittat, cum manducatur Euchariſtia; tamen, amittit eſſe ſacramentale, & proinde deſinit realiter eſſe in altari, deſinit eſſe cibus ſenſibilis.* Hæc ille. Perinde ac ſi diceret; ſatis ad rationem veri Sacrificii fuiſſet, ſi Chriſtus veſtem ſuam, ex lana aut lino aut etiam ex ſolis accidentibus confectam, tradidiſſet cruci affigendam, modò ille tamdiu lateret ſub illa veſte aut illis accidentibus, tacitus ſpectator ridiculi dramatis, donec crucifixio illa peragеretur; ipſo interim illæſo, nullaque triſtitiâ affecto, aut doloris ſenſum experiente. Certè hoc eſt impia Gnoſticorum & Aphthartodocitarum deliramenta ex orco arceſſe- 14. *Argumentum.*

eſſere: ſicut oſtendemus argumento 17. Videnquam ſacrilegum ludibrium ſit Miſſa Papiſtica. Obſerva obiter Papiſtarum futilitatem, quando legunt apud *Gratianum* illa *Ambroſii* verba, de conſecratione Euchariſtiæ; *Operatorius eſt ſermo Domini, ut ſint quod erant, & in aliud commutentur*. 2. diſt. de conſecratione, can. *Panis eſt*, ſtatim exclamant, perire ſubſtantiam panis, & in aliam converti ſubſtantiam. Et tamen in defenſione Sacrificii Miſſæ illa verba, *Deſinit eſſe id, quod ante erat*, exponunt de accidentali duntaxat mutatione. *Ambroſius* ait, elementa Euchariſtica *eſſe quod erant*: *Bellarminus* ait, victimam in vero ſacrificio *deſinere eſſe id quod erat*, & quidem per *conſumtionem ſubſtantiæ*. Hoc obiter.

15. Argumentum.

15. Scriptura dicit, caſtigationem pacis noſtræ Chriſto eſſe impoſitam; & nos vibice ejus ſanatos eſſe, Eſai, 53: 5. Et Deum propoſuiſſe Chriſtum propitiationem, [ἱλαστήριον] per fidem, in ipſius ſanguine, Rom. 3: 25. Et ſanguinem Jeſu Chriſti purgare nos ab omni peccato, 1 Joh. 1: 7. Et abſque ſanguinis effuſione non fieri remiſſionem, Hebr. 9: 22. *Petrus* Apoſtolus ait, Chriſtum pertuliſſe peccata noſtra in corpore ſuo ſuper lignum, ut peccatis mortui, juſtitiæ viveremus; ejuſque vibice nos ſanatos eſſe, 1 Petr. 2:24. Neque enim parvo conſtitit peccatorum remiſſio, Eſai. 53. Matth. 20: 28. Luc. 22: 44. Rom. 5. & 1 Petr. 1: 19. Certè, ſicut argumentatur Apoſtolus de lege; *Si per legem eſt juſtitia, igitur Chriſtus ſine cauſa mortuus eſt*, Galat. 1: 21. Sic etiam de commentitia iſta incruenta propitiatione dicere poſſumus: Si per oblationem incruentam propitiatoriè obtineri poteſt *miſericordia & gratia, & donum pœnitentiæ, & criminum, ac peccatorum etiam ingentium dimiſſio*. ut aſſerunt *Tridentini* ſeſſ. 22. cap. 2. fruſtra Chriſtus tanta ac talia paſſus & mortuus eſt. Neque dici poteſt, neceſſariam fuiſſe oblationem illam cruentam, ut virtutem daret propitiatoriam huic incruentæ. Nulla enim oblatio dici poteſt verè ac propriè propitiatoria, niſi quæ non aliunde indiga, per ſe & ex ſe, virtute propria, non alterius cujuſquam oblationis virtute, reconciliat: quæ eſt per ſe verum ἀντίλυτρον, 1 Tim. 2: 6. Præterea peccata, quorum remiſſionem promeritus eſt Chriſtus ſuâ illa unica oblatione cruenta, ita plenè remittit Deus propter unicam illam oblationem, & ita penitus obliviſcitur, ut nullus locus relictus ſit ulli novæ oblationi pro peccatis, Hebr. 10: 10, 14, 15, 16, 17, 18.

Vide arg. 17.

16. Argumentum.

16. Omne Sacrificium eſt aliquid complexum, & coagmentatum ex materiali & formali; materia ſacrificii eſt res ea quæ offertur; forma eſt ipſe oblationis actus. Hæc forma non exſiſtit ſine determinata materia: Et quemadmodum de Sacramento dicitur; *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum*: ita etiam de Sacrificio, accedit oblatio ad materiam ſive rem offerendam, & fit Sacrificium. Materia quidem Sacrificii poteſt eſſe ſine forma; ſed non eſt Sacrificium donec accedat forma. Idcirco *Bellarminus* Sacrificii propriè dicti genus ponit *oblationem*. Et ſic explicat; *Dicimus eſſe oblationem, ut genus Sacrificii indicaremus: hoc enim loco Sacrificium accipimus pro actione ſacrificandi: non pro ipſa victima, quæ ſacrificatur: tametſi ipſa etiam Sacrificium dici ſolet. Sacrificium igitur pro actione acceptum, ſpecies eſt oblationis: id enim eſt Sacrificium, quod propriè & per ſe ad actionem Sacerdotis pertinet*. Hæc *Bellarm.* lib. 1. de Miſſa, cap. 2. §. *Primo igitur*. Et hoc ſenſu contendit Miſſam eſſe Sacrificium propitiatorium; eodem lib. cap. 5. & ſeqq. & lib. 2. de Miſſa, cap. 1. & ſequentibus. Actus autem oblationis tunc facit verum Deoque acceptum Sacrificium, quando fit ſecundum Legem Dei, & ut placeamus Deo. Unde *Samuel* collatione inſtituta inter materiam victimarum umbratilium, & obedientiam, ait; *obedire melius eſt quàm ſacrificium; & auſcultare, quàm adeps arietum*. 1 Sam. 15: 22. Chriſtus homo erat, antequam ſacrificaretur; tunc autem evaſit ſacrificium, quando obedienter, juxta mandatum Dei, ſeipſum obtulit victimam Deo in odorem bonæ fragrantiæ. Ipſe fuit ſacrificii materia, obedientia ejus in actu offerendi, fuit forma ſacrificii: & hæc duo faciunt unum ſacrificium propitiatorium. Quamvis enim huic materiæ nihil deſit ad infinitum valorem, in ratione materiæ; ad rationem tamen perfecti ſacrificii neceſſarius eſt actus oblationis & obedientiæ. Unde virtus propitiatoria illius ſacrificii in ſacris literis tribuitur interdum obedientiæ, non excluſa materia, ſed cum ejus connotatione. Rom. 5. Philip. 2. interdum verò materiæ, non excluſo actu obedientiæ in offerendo, ut quando dicimur redemptionem habere in ſanguine Chriſti, & redemti eſſe pretioſo ejus ſanguine. Coloſſ. 1: 14. & 1 Petr. 1. 19. Propitiatio igitur, & reconciliatio fit, valore quidem rei, ſed obedienter oblatæ; & fit, merito quidem obedientiæ, ſed præſtitæ in oblatione illius rei. Et ſive dicas rem eſſe Sacrificium, cum connotatione actus obedientiæ; ſive dicas actum obedientiæ eſſe Sacrificium, cum connotatione rei obedienter oblatæ: ſive dicas rem oblatam, vel oblationem rei eſſe Sacrificium propitiatorium; verum dicis, & congruenter ſacris Scripturis. Hæc certa ſunt, & indubitata. Hæc quæ Deus conjunxit, homo ne ſeparet. Hinc ſic argumentor; qui verè offert Deo ſacrificium pro hominibus verè ac propriè propitiatorium; illius in offerendo obedientia eſt verè & propriè propitiatoria, adeoque merito ſui actus ſive obedientiæ propitiat Deum hominibus: at ſolius Chriſti obedientia in offerendo eſt verè & propriè propitiatoria, ſolus Chriſtus merito ſui actus ſeu obedientiæ propitiat Deum hominibus; & hoc nulli alteri, præter Chriſtum, vel poſt Chriſtum, vel cum Chriſto, vel ſub Chriſto, vel ante Chriſtum, vel quolibet alio modo convenit. Ergo ſolus Chriſtus verè offert Deo ſacrificium pro hominibus, verè ac propriè propitiatorium. Major eſt manifeſta, ex fundamento poſito de natura ſacrificii. Minorem tradit Apoſtolus, in Epiſt. ad Rom. cap. 5. verſ. 16, 17, 18, 19. ubi docet, per unius Chriſti obedientiam redundanter accipere gratiam, & donum juſtitiæ, & juſtificari in vitam, juſtoſque conſtitui omnes eos qui peccatorum remiſſionem conſequuntur. Per obedientiam (inquam) à Chriſto quondam viatore præſtitam. Nunc autem Chriſtum non eſſe amplius in ſtatu merendi, poſtquam viator eſſe deſiit, docet *Alexander Alenſis*. part. 3. quæſt. 20. membro 2. art. 1. & *Thomas*, part. 3 quæſt. 19. art. 3. ad primum. Vide eundem, 2. 2. quæſt. 13. art. 4. ad 2. Nullus meretur niſi in hac vita. Auguſt. Enchirid. cap. 11. Lomb. 4. ſent. diſt. 50.

August. tract. 80. in Euangelium Johannis.

17 Argumentum.

17. Qui aſſerunt Sacrificium Miſſæ eſſe verum & proprium Sacrificium propitiatorium; illi præbent patrocinium abominandis illis hæreticis, Saturninianis, Marcionitis, & Manichæis qui impiè dicebant Chriſtum non vere, ſed putativè, & in phantaſmate paſſum eſſe: ſicut de eis ſcripſerunt *Tertullianus*, lib. de præſcript. cap. 46. & cap. 51. & Auguſt. hæreſi 49. quid enim opus fuit cum verè pati, cum offerre potuerit

Vide ſup. arg. 15.

fuerit *Sacrificium incruentum, divinum, verè ac propriè propitiatorium, & per illam incruentam oblationem Deum placare*, & obtinere hominibus *miſericordiam, & gratiam in auxilio opportuno, & donum pœnitentiæ, & criminum ac peccatorum, etiam ingentium dimiſſionem?* ſicut quotidie fieri per eam oblationem, quæ *Sacerdotum miniſterio* peragitur, affirmant Tridentini, ſeſſ. 22. cap. 2. Quanto magis id efficeretur per eam oblationem incruentam, quæ ab ipſo Chriſto, nullius alterius mediante ſacerdotali operâ, peragere- tur.

18. Argumentum. 18. *Nemo ſibi ipſi ſumit honorem* Sacerdotii, *ſed qui vocatur à Deo, ſicut & Aaron. Ita Chriſtus non ſibi hunc honorem tribuit, ut fieret Pontifex; ſed is, qui dixerat ei, Filius meus es tu; Ego hodie genui te. Sicut alibi dicit, Tu es Sacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedec.* Hebr. 5:4, 5, 6. *Propterea diligit me Pater, quia ego pono animam meam, ut rurſus ſumam eam.* ——— *Hoc mandatum accepi à Patre meo*, inquit Dominus, apud Johannem, cap. 10. verſ. 17. 18. Legimus autem in ſacris Literis, Chriſtum conſtituiſſe in Eccleſia ſua Paſtores & Doctores, Oeconomos, Epiſcopos, presbyteros, Diaconos; at de inſtitutione Sacerdotum, qui Chriſtum immolent, nihil proſus invenitur in ſacris literis. Quid ad hoc Tridentini? ſuriaii bruta jactant fulmina; & ſonitus imitantur olympi, inſtar *Salmonei* illius.

Æn. 6. *Qui, demens, nimbos, & non imitabile fulmen*
Ære, & cornipedum curſu eſt imitatus equorum.

Si quis (inquiunt) *dixerit, illis verbis, hoc facite in meam commemorationem, Chriſtum non inſtituiſſe Apoſtolos Sacerdotes; aut non ordinaſſe, ut ipſi aliique Sacerdotes offerrent corpus & ſanguinem ſuum: Anathema ſit.* Concil. Trident. ſeſſ. 22. can. 2. Quid igitur? Num eo ſenſu accipiunt hoc loco verbum, facite, quo à *Virgilio* dictum eſt, *Cum faciam vitula;* Quemadmodum etiam, diu ante Virgilium, in ipſis divinis Scriptuis, *facere* interdum ſignificat *ſacrificare*, Num. 6:16, 17. Pſal. 66:15. at verba illa dicuntur Apoſtolis, etiam ut convivis [1. Corinth. 11: 25. 26.] Et illo præcepto tenentur fideles accipere & comedere in commemorationem Domini, ſicut tunc fecerunt Apoſtoli; quemadmodum Paſtores tenentur panem accipere, & gratias agere; panemque frangere, & diſtribuere, &c. Sicut tunc fecit Dominus. Ut taceam *Hoc* in latina verſione, eſſe accuſativi caſus. Ineptum quoque eſſe interpretari verbum *facere*, ſenſu ſacrificatorio, ubi nulla in tota reliqua narratione, fit ſacrificii aut oblationis mentio. Sed *Catholici non tam ineptè argumentantur*, inquit *Bellarminus*, loquens de Papiſtis, lib. 1, de Miſſa, cap. 12. §. *Sed errant.* Quomodo igitur argumentantur? Reſpondet eodem capite *Bellarminus*, Dominum juſſiſſe Apoſtolos hoc facere, quod ipſe Dominus fecit in cœna. Ipſum autem Dominum in cœna obtuliſſe corpus ſuum in ſacrificium. Idque probat ex verbis Domini, *datur, frangitur, effunditur*, quæ verba ſunt præſentis temporis, & præſentem ſignificant *dationem ac fractionem corporis Chriſti, & effuſionem ſanguinis ejus*, idque, *pro vobis, pro multis*; id eſt, *Deo* in ſacrificium pro multis. Poſtea tamen eodem cap. *Bellarm.* ait, ſanguinem Chriſti in cœna non egredi reipſa de corpore. Reſpondeo: Quis ſit verus ſenſus illorum verborum Domini, *quod pro vobis datur, frangitur, qui pro vobis effunditur*, docuimus ſupra, Arg. 12. Inſpice autem epiſt. 23. Auguſtini, & animadvertes tropum in ipſa attributione, ſeu prædicatione diſparati de diſparato, atque adeo in verbo *eſt*, tertii adjacentis, in hujuſmodi enunciatione ſacramentali; *Hoc*, id eſt, hic panis, *eſt*, id eſt, ſecundùm quendam modum eſt, *Corpus meum*, id eſt, ipſiſſimum naturale Chriſti corpus. Hæc eſt Auguſtini doctrina. Vide inferius §. 21. ubi ipſa Auguſtini verba recitantur. Deinde cum illa verba proferret *Dominus*, jam dederat, vel ſaltem dabat, diſcipulis panem fractum & calicem cum vino effuſo: neque ipſe tunc frangebat, aut effundebat.

Quæro etiam, utrum *Chriſtus* obtulerit in cœna Corpus ſuum *Deo* in ſacrificium ſub ſpeciebus panis & vini, ante prolationem illorum verborum, *Hoc eſt Corpus meum*: an poſt: an ipſa prolatione, quam conſecrationem vocant. Non ante; quia nondum erat ejus corpus ſub illis ſpeciebus, ut ipſi docent: non ipſa prolatione eorum verborum, nam verba illa non ſunt ſacrificatoria, neque oblationem ſignificant: *Corpus* quidem ſignificat materiam ſacrificii; ſed verbum *eſt*, non ſignificat oblationem ſeu immolationem, ac ſi ſenſus eſſet, *Hoc eſt*, id eſt, *hoc immolatur*. Qua exponendi licentia introducta; non ſolum relinqueretur ſignificatio propria, quam tantis clamoribus urgent; ſed etiam infinitas in ſacris Scripturis inveniemus ſactas immolationes. Neque poſt prolationem illorum verborum: quia, ut dixi, jam dederat panem Diſcipulis, aut ſaltem dabat, & illi accipiebant; & inter dandum pronunciabat hæc verba, *Accipite, edite, Hoc eſt Corpus meum*, &c. Neque poſtea recepiſſe ab eis legitur, ut offerret Deo in ſacrificium; neque poſt prolata illa verba, *Hoc eſt Corpus meum; Hic eſt Sanguis meus*, iteratò fregiſſe panem, aut effudiſſe vinum; ſed tantum verbis illis expoſuiſſe quid præcedenti illa Fractione ante Dationem facta, & vino, jam in poculo, extra uvas, potabili, ſignificare voluerit. Nempe ipſiſſimam illam cruentam ſui oblationem, pro multis, tunc quidem futuram, nunc autem præteritam, *in ſeipſa*, in omni tamen ſacræ cœnæ celebratione præſentem *in Sacramento*. Rectè Auguſtinus, *in Sacramentis, non quid ſint, ſed quid oſtendant, ſemper attenditur: quoniam ſigna ſunt rerum, aliud exſiſtentia, aliud ſignificantia*. Auguſt. lib. 3. adverſus *Maximinum*, cap. 22. Neque hîc Bellarmino convenit cum veteri vulgata verſione latina, quæ habet, *quod pro vobis tradetur*, 1 Cor. 11:24. *Qui pro multis effundetur*. Matth. 26:28. Marc. 14:24. *Qui pro vobis fundetur*. Luc. 22:20. Sic etiam Hieronymus & Ambroſius legunt. Hilarius, de peracto loquens myſterio cœnæ, ait; Fundendum in remiſſionem peccatorum corporis ſui ſanguinem conſecraverat. Hilar. can. 31. in Matthæum. Cum igitur ſacrificatores iſti non poſſint vocationis ſuæ tabulas oſtendere; cogitent æqui rerum æſtimatores, quo recidat illud *Tridentinorum*, temerariâ impietate & impia temeritate eructatum, anathema. *Sicut paſſeris* eſt *vagari*, & *ut hirundinis eſt volare: ſic maledictio ſine cauſa prolata non veniet*, ait Salomon, Prov. 26:2. Interea timeant Sacrificatores iſti Apoſtolicam illam anathematis denunciationem, in eos, qui nobis euangelizant, præterquam quod in Scripturis legalibus, & Euangelicis accepimus, Gal. 1: 8, 9. Auguſt. lib. 3. contra literas Petiliani, cap. 6.

19. Num igitur damnamus illam Patrum lo- Objectio.

quutionem, qua paſtores appellabant Sacerdotes, & Euchariſtiæ celebrationem ſacrificium.

Reſp. 1. Reſpondeo. 1. Non damnamus. Attamen *ab initio non ſic fuiſſe monet Bellarminus; Dico*, inquit, *Primos Chriſtianos, propter recentem memoriam Sacerdotii Aaronici, abſtinuiſſe non ſolum à vocabulo templi, ſed etiam Sacerdotii, ne viderentur adhuc durare Judaïca cærimonia. Itaque Apoſtoli, in ſuis Epiſtolis pro Sacerdotibus Epiſcopos, & Presbyteros, pro Templis Eccleſias dicunt: Et ſimiliter loquuntur Juſtinus, Ignatius, & cæteri antiquiſſimi Patres.* Hæc Bellarm. lib. de cultu Sanct. cap. 4. §. *Ad teſtimonia Patrum.*

Profectò non diſſimularunt Apoſtoli doctrinæ veritatem, ſed abdicantes obtegumenta dedecoris, non ambulantes in aſtutia, neque doloſè tractantes verbum Dei ſeipſos manifeſtatione veritatis commendarunt apud omnem conſcientiam hominum coram Deo, 2 Cor. 4: 2. Neque abſtinuerunt à voce Sacerdotii, aut ſacrificii, ubi verum, ſive externum, ſive ſpirituale Sacerdotium, aut ſacrificium agnoverunt, Hebr. 2:17. & 4: 14. & alibi paſſim in illa Epiſtola. Epheſ. 5:2. Rom. 12: 1. Philippenſ. 2: 17. & 4: 18. Hebr. 13: 25, 26. 1 Petr. 2: 5.

Reſp. 2. Deinde ex ſolo vocabuli ſono poſtea ab hominibus introducto non poteſt ſumi validum argumentum, pro confirmatione alicujus dogmatis, cujus veritas, quoad ſenſum, non poteſt ex ipſis ſcripturis demonſtrari. Quemadmodum demonſtrarunt Patres veritatem ſignificatam vocabulis ὁμοούσιος, πρόσωπον, Θεοτόκος, &c.

Reſp. 3. 20. Antiqui Patres, qui in hoc argumento uſi ſunt vocabulis ſacrificii, ſacerdotii, altaris, oblationis, & Miſſæ, procul erant ab errore iſtorum miſſificorum, qui, blaſphemantes, jactant ſe propriè & verè offerre Deo ipſum Chriſtum, ſpeciebus panis & vini incluſum, in ſacrificium verè propitiatorium. Nihil hujuſmodi invenitur apud Patres.

Quo ſenſu veteres Euchariſtiam appellarint ſacrificium.

21. Ut omittam oblationem elementorum à populo factam, & quod res à populo oblatas acceperint ex offerentium manibus Paſtores, eaſque in menſa Dominica collocarint & prece ſupplice eas Deo obtulerint ſanctificandas & conſecrandas in ſacramentum ſalutare populo. (Vide diſtinct. 2. de Conſecratione can. *Non oportet aliud*, & tribus ſequentibus Canonibus.) Ut etiam omittam Euchariſticum ſacrificium laudis, quod pii, in illa commemoratione mortis *Domini*, *Domino* offerebant. Gemino adhuc ſenſu veteres celebrationem cœnæ *Dominicæ*, appellabant Sacrificium: 1. Impropriè & metonymicè ex intuitu veri illius & proprii Sacrificii, quod *Chriſtus* in paſſione pro nobis obtulit: cujus memoria & grata commemoratio celebratur in Euchariſtia; quæ propriè & verè eſt Sacramentum commemorativum illius Sacrificii: impropriè autem, & per metonymiam ſignati pro ſigno, dicitur Sacrificium. Et hoc ſenſu dici poteſt etiam propitiatorium. Quia ſymbolicè & commemorativè eſt illud ipſum Sacrificium verè propitiatorium, quod *Chriſtus* in paſſione pro nobis, obtulit: eſt enim ſacramentalis commemoratio illius Sacrificii. *Προσφέρομεν μὲν, ἀλλ' ἀνάμνησιν ποιούμενοι, τοῦ θανάτου ἀυτοῦ.* Id eſt, Offerimus quidem, ſed commemorationem facientes mortis ejus. ——— *Τοῦτο ἐκείνης τύπος ἐστὶ, καὶ αὕτη ἐκείνης.* Id eſt; *Hoc* [Sacrificium] *exemplum ſeu typus eſt illius* [Sacrificii *Chriſti* in paſſione] *& idem cum illo.* *Ἐκείνην προσφέρομεν, καὶ νῦν, τὴν τότε προσενεχθεῖσαν, τὴν ἀνάλωτον. Τοῦτο εἰς ἀνάμνησιν γίνεται, τοῦ τότε γενομένου. τοῦτο γὰρ ποιεῖτε, φησιν, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. οὐκ ἄλλην θυσίαν, καθάπερ ὁ ἀρχιερεὺς τότε, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἀεὶ ποιοῦμεν. μᾶλλον δὲ ἀνάμνησιν ἐργαζόμεθα θυσίας.* Id eſt, *Illud* [Sacrificium] *& nunc offerimus, quod tunc oblatum eſt. quod non conſumitur. Hoc in commemorationem fit illius quod tunc factum eſt. Hoc enim facite*, inquit, *in meam recordationem. Non aliud ſacrificium, ſicut Pontifex olim, ſed eandem ſemper facimus*: Vel potius commemorationem Sacrificii *operamur*, inquit Joannes Chryſoſtomus, ſerm. 17. in Epiſt. ad Heb. in caput. 10. In eandem ſententiam Auguſtinus; *Hujus*, inquit, *ſacrificii caro & ſanguis ante adventum Chriſti per victimas ſimilitudinum promittebatur: in paſſione Chriſti per ipſam veritatem reddebatur: poſt aſcenſum Chriſti per Sacramentum memoriæ celebratur.* lib. 20. contra Fauſtum Manichæum, cap. 21. Idem alibi; *Nempe ſæpe ita loquimur, ut paſcha propinquante dicamus, craſtinam vel perendinam eſſe Domini paſſionem, cum ille ante tam multos annos paſſus ſit: nec omnino niſi ſemel illa paſſio facta ſit. Nempe ipſo die Dominico dicimus; Hodie Dominus reſurrexit, cum ex quo reſurrexit, tot anni tranſierunt. Cur nemo tam ineptus eſt, ut nos ita loquentes arguat eſſe mentitos, niſi quia iſtos dies ſecundum illorum, quibus hæc geſta ſunt, ſimilitudinem nuncupamus: ut dicatur ipſe dies, qui non eſt ipſe ſed revolutione temporis ſimilis ejus: & dicatur illo die fieri, propter Sacramenti celebrationem, quod non illo die, ſed jam olim factum eſt. Nonne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo, & tamen in Sacramento non ſolum per omnes Paſchæ ſolemnitates, ſed omni die populis immolatur: nec utique mentitur, qui interrogatus eum responderit immolari? Si enim Sacramenta quandam ſimilitudinem earum rerum, quarum Sacramenta ſunt, non haberent, omnino Sacramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudine plerumque etiam ipſarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo ſecundum quendam modum Sacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt: Sacramentum ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt: ita Sacramentum fidei,* [Baptiſmus] *fides eſt.* Auguſt. epiſt. 23. Item alibi, loquens de *Baptiſmi Sacramento, & celebratione corporis & ſanguinis Domini, ut*, inquit, *literam ſequi, & ſigna pro rebus, quæ eis ſignificantur, accipere, ſervilis infirmitatis eſt, ita inutiliter ſigna interpretari, malè vagantis erroris eſt.* lib. 3. de doctrina Chriſtiana, c. 9.

Chriſtus immolatus eſt ſemel in ſeipſo; ſæpe autem immolatur in ſacramento.

22. Alio etiam ſenſu Patres Euchariſtiæ celebrationem appellabant Sacrificium, (non tamen Propitiatorium) Nempe, ſenſu ſpirituali; idque trifariam: 1. Ex conſideratione ipſius actionis, quatenus eſt pars cultus illius ſoli Deo debiti: quo ſenſu dixit Auguſtinus, lib 20. contra Fauſtum, cap. 21. *Sacrificare Deo in memoriis Martyrum, quod frequentiſſimè facimus, illo duntaxat ritu quo ſibi ſacrificari Novi Teſtamenti manifeſtatione præcepit: quod pertinet ad illum cultum, quæ latria dicitur, & uni Deo debetur. Sed quid agam, & tantæ cæcitati iſtorum hæreticorum quando demonſtrabo quam vim habeat, quod in Pſalmo canitur, Sacrificium laudis glorificabit me, & illic via eſt, ubi oſtendam illi ſalutare meum? Hujus Sacrificii caro & ſanguis*, &c. Reliqua ſuperius jam citavimus, in explicatione ſenſus metonymici. Ad hunc primum modum Sacrificii ſpiritualis pertinet illa ſacrificii definitio, quam tradit Auguſtinus, libro decimo, de Civi-

tate

Digitized by Google

Definitio Sacrificii Spiritualis.

tate Dei, capite 6. *Verum Sacrificium eſt omne opus quod agitur, ut ſancta ſocietate inhæreamus Deo: relatum ſcilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati eſſe poſſimus. Unde & ipſa miſericordia, qua homini ſubvenitur, ſi propter Deum non fit, non eſt Sacrificium.* Hæc ibi. Hæc definitio etiam comprehendit ſequentes ſpeciales modos ſpiritualis oblationis.

Vide Euſeb. lib. 1. Demonſtrationis Evangelicæ, cap. ultimo, in fine capitis, ubi iſta ſacrificia vocat ἀναίμους, λογικάς, ἀνθ' ἡ Deo] ἀσώματοις, ἀσωμάτους & νοεράς θυσίας.

23. Secundus modus invenitur in Sacrificio Invocationis Domini ex contrito corde, & ſincera fide. Cujus Sacrificii & oblationis duæ ſunt partes. 1. Humilis & ſincera peccatorum confeſſio, cum pia cordis contritione. *Sacrificia Domini ſpiritus confractus, cor confractum & contritum, Deus, non deſpicies.* Pſal. 51:19. Altera hujus ſpiritualis oblationis pars, eſt ſupplex, ſeria & & fidelis imploratio miſericodiæ Dei. De hac parte ait Dominus, *Invoca me in die anguſtia, eruam te, & honorificabis me.* Pſ. 50:15. & *David, Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo, elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.* Pſalm. 141:2. *Oratio pure directa de corde fideli, tanquam de ara ſancta ſurgit, incenſum,* inquit *Auguſtinus*, in expoſitione illius Pſalmi. Prior pars eſt exomologetica; altera, euctica. Utramque partem complexus eſt *Johannes Chryſoſtomus* his verbis; ἐπὶ τῆς προσφορᾶς, ἧς ἀναφέρομεν, προσφέρομεν καὶ τὰ ἁμαρτήματα, λέγοντες, εἴτε ἑκόντες, εἴτε ἄκοντες ἡμάρτομεν, συγχώρησον. τȣτέςι, μεμνήμεθα ἀυτῶν πρῶτον, καὶ τότε τὴν συγχώρησιν ἀιτȣ̃μεν. id eſt: *in oblatione, quam offerimus, offerimus etiam peccata, dicentes, ſive volentes ſive nolentes peccaverimus, Condona. Hoc eſt, meminimus [ſeu mentionem facimus] eorum prius, & tunc veniam petimus.* Hæc Chryſoſt. ſerm. 17. in Epiſt. ad Hebr. cap. 9. in fine capitis. Priorem partem vocat *Oblationem peccatorum:* alteram verò partem, *Petitionem veniæ.*

24. Et hanc Oblationem opportunè facimus, in celebratione Corporis & Sanguinis Domini, qua commemoramus ejus mortem, & eam commemorationem non nobis ipſis ſolùm facimus: *Suaviter atque utiliter recondendo in memoria, quod pro nobis caro ejus crucifixa & vulnerata ſit:* ut loquitur Auguſtinus, lib. 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 16. Sed etiam aliis nos intuentibus, realem quandam fidei noſtræ de Chriſti pro nobis paſſione, profeſſionem palam edimus: eoſque noſtro exemplo, ad ejuſdem officii fidelem præſtationem, cohortamur. Eandem etiam commemorationem Deo facimus; gratias ei agentes, quod nos ſuo ſanguine redemerit, eique peccata noſtra confitentes, & eorum veniam ſuppliciter petentes in nomine Mediatoris pro nobis crucifixi. Orantes cum fiducia, ut apud Deum conſequamur miſericordiam & gratiam inveniamus, ad opportunum auxilium. Hebr. 4: 16.

Quo ſenſu dicamur offerre Deo Chriſtum, in celebratione ſacræ cœnæ.

25. Atque ita proponentes Deo paſſionem Filii, quam pro nobis ſuſtinuit, dici poſſumus quodammodo offerre Deo Chriſtum pro nobis in paſſione immolatum; ſeu ipſam ejus obedientiam cruentamque immolationem. Quam offerimus Deo, non ſacrificando Chriſtum, aut de novo immolando, ſed unicam illam pro nobis in paſſione ſemel factam Chriſti immolationem commemorando; Deum ſupplicitur orantes, ut, eam intuens, nobis peccatoribus ſit propitius: non propter hanc noſtram commemorationem, ſed propter cruentam illam verè & propriè ſacrificatoriam, & propitiatoriam Oblationem: quam commemoramus, Deoque offerimus, Oblatione non ſacrificatoria, ſed commemorativa: non propitiatoria, aut meritoria, ſed ſupplicatoria; & Euchariſtica. Oramus quidem, ut nos Deus miſericordiam & gratiam faciat invenire per hanc Oblationem commemorativam, tanquam medium à Deo inſtitutum, per cujus congruum uſum bona nobis promiſſa à Deo conſequamur; qualia media ſunt etiam baptiſmus, auditio Verbi, precatio, &c. At non petimus, ut propter meritum, aut dignitatem, aut vim aliquam propitiatricem in hac noſtra Oblatione; ſed tantùm ut propter dignitatem, & meritum, ac vim illam propitiatricem, quæ æterna eſt, illius unicæ oblationis ſacrificatoriæ & propitiatoriæ in Domini paſſione peractæ, Deus nobis miſericordiam & gratiam largiatur.

26. Cujus unicæ Oblationis ſempiterno vigore magnus ille noſter Sacerdos, apparet nunc in conſpectu Dei pro nobis, Hebr. 9: 24. Una illa pro peccatis ſemel oblata victima, in perpetuum ſedet ad dextram Dei, interpellans pro nobis, Hebr. 10:12. Rom. 8: 34. Perpetuum & intranſitivum habens Sacerdotium, eo quod maneat in æternum: unde & ſervare perfectè, & in perpetuum poteſt eos qui per ipſum accedunt ad Deum, ſemper vivens ad interpellandum pro eis; Hebr. 7: 24, 25. Non enim in eo conſiſtit perpetuitas Sacerdotii Chriſti, ut ſemper fiat ejus vera immolatio, per Sacerdotes, ac ſi neceſſe eſſet Sacerdotium ejus per mortem exſtingui, niſi fierent iſtæ iteratæ ſacrificationes in Miſſis: ut impiè, & contra Scripturas, tradiderunt Tridentini, ſeſſ. 22. Sed conſiſtit in perpetuo vigore illius unicæ immolationis in paſſione ſemel factæ, & perpetua interceſſione pro nobis, ad dextram Patris, ſicut docent ſacræ literæ, locis à me hîc citatis, & ſuperiùs in argumentis, contra Sacrificium Miſſæ. Unde Chryſoſtomus, Serm. 17. in Epiſt. ad Hebr. in cap. 10. cum Apoſtolo loquens de Sacrificiis Aaronicis, & Sacrificio Chriſti, τὸ ἀεὶ, ἔλεγχος ἀσθενείας, ἐπὶ δὲ τοῦ χριςοῦ, τȣναντίον. ἅπαξ προσηνέχθη, καὶ εἰς τὸ ἀεὶ ἤρκεσε. Id eſt, *Sæpem offerri, argumentum eſt imbecillitatis:* (ſic imbecillia erant ſacrificia Aaronica) *in Chriſto autem, è contrario* eſt; *ſemel oblatus eſt, & in ſempiternum ſufficit.*

27. Tertia conſideratio Sacrificii, & Oblationis ſpiritualis in Euchariſtia, occurrit in ea Oblatione, qua fideles, non ſolum ſymbola conſecranda, ſed etiam ſeipſos, Deo offerunt: accedendo ad Menſam Dominicam, ſeque Domini ſanguine redemtos, & redemtionis jure ſervos Domini profitendo, & fidele ſervitium vovendo. Apoſtolus hortatur, ut exhibeamus corpora noſtra hoſtiam vivam, ſanctam, acceptam Deo: ut transformemur per renovationem mentis noſtræ: Rom. 12: 1, 2. *Hoc*, inquit *Auguſtinus*, *eſt Sacrificium Chriſtianorum, multi unum corpus ſumus in Chriſto: quod etiam Sacramento Altaris fidelibus noto frequentat Eccleſia; ubi ei demonſtratur, quod in ea oblatione, quam offert, ipſa offeratur.* Auguſt. lib. 10. de civitate Dei, cap. 6. Omnes hujuſmodi Sacrificii ſpiritualis reduci poſſunt ad illud Sacrificium laudis, quod exigit Dominus, Pſalm. 50. ubi vide *Auguſtinum*. Non excluſa illa diſtinctionis ratione, quam indicavimus. Huc pertinent verba illa Euſebii Cæſarienſis, οὐκοῦν καὶ θύομεν καὶ θυμιῶμεν, τότε μὲν τὴν μνήμην τοῦ μεγάλȣ θύματος, καὶ τὰ πρὸς ἀυτοῦ παραδοθέντα μυςήρια ἐπιτελοῦντες, καὶ τὴν ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν εὐχαριςίαν δι' εὐσεβῶν ὕμνων τε καὶ εὐχῶν τῷ Θεῷ προσκομιζοντες, τότε δὲ σφᾶς ἀυτȣ̀ς ὅλȣς καθιεροῦντες ἀυτῷ καὶ τῷγε ἀρχιερεῖ ἀυτȣ̃ Λόγῳ, ἀυτῷ σώματι καὶ ψυχῇ ἀνακείμενοι.

Digitized by Google

μενοι. Euſeb. lib. 1, demonſtr. Euang. cap. ult. in fine capitis. 21.

Sacerdotes. 28. Apud Iſraëlitas, (quorum Eccleſia, & ipſa etiam Reſpublica, typus erat Eccleſiæ Chriſtianæ) ſacrorum myſtæ & antiſtites publici dicebantur, & verè ac propriè erant ſacerdotes: inde propter quandam publicæ præfecturæ & curæ Eccleſiaſticæ ſimilitudinem, patres, in Eccleſia Chriſtiana, nomen ſacerdotum paſtoribus Eccleſiaſticis indiderunt, per metaphoram. Eodem ſenſu metaphorico Diaconi appellati ſunt Levitæ: & Epiſcopi, ſummi ſacerdotes. Præterea, etiamſi quantum ad oblationes ſpirituales, quicunque fideles ſumus, ſimus ſacerdotium ſanctum ad offerendum ſpirituales hoſtias, acceptas Deo per Jeſum Chriſtum; [1 Petr. 2: 5.] & hunc habeant communem honorem.

Matres atque Viri, pueri, innuptaque puellæ: Quia tamen Paſtores ſunt diſpenſatores myſteriorum Dei, & publicas pro cæteris precationes concipiunt, aliaſque publici cultus partes ex officio obeunt, idcirco Paſtoribus ſive præſidentibus, *τοῖς προεςῶσι*, diſpenſatoribus myſteriorum Dei, convenire poteſt per quandam excellentiam, in ſenſu hoc ſpirituali, appellatio Sacerdotum. Propriè autem & verè, à vera & propria Chriſti immolatione, Sacerdos nemo dici poteſt, niſi ipſe Dominus Jeſus Chriſtus, Sacerdos in perpetuum ſecundùm ordinem *Melchiſedec*. Habens intranſitivum [*ἀπαράβατον*] Sacerdotium.

29. Introductis appellationibus Sacrificii, Oblationis, Sacerdotii, Sacerdotum; etiam Menſa Domini cœpit dici Altare. Senſu metaphorico, propterea quod ſymbola Sacramentalia collocarentur & conſecrarentur ſuper Menſam: & ſuper eandem ponerent Paſtores dona, quæ populus offerebat. Ad Menſam etiam ſtantes Paſtores preces offerebant, eaſque oblationes faciebant, quas ſupra commemoravimus. Licet propriè menſa ſit, (ſicut appellatur, in ſacris literis, & frequenter in antiquorum Patrum ſcriptis) non autem Altare. Altare noſtrum Chriſtus eſt, ſanctificans noſtras Oblationes: ſicut rectè docuit *Heſychius* ſive *Iſychius*, in caput. 1. Levitici. & in caput. 4. ejuſdem libri. Vide Matth. 23: 19. Joan. 17: 19. Hebr. 13: 10. 1 Petr. 2: 5. Apoc. 8: 3. De vocabulo Miſſæ, vide lib. 12. hujus operis. cap. 1. §. 6. & 7.

CAPUT XXI.

Contra præſentiam corporalem & ubiquetatem, quam affirmant Lutherani.

TAmetſi Tranſſubſtantiationem negent fratres *Lutherani*, & memoratos ſuperiore capite ejus fructus nobiſcum rejiciant; non tamen diſcedunt ab opinione corporalis præſentiæ Chriſti ſacramento cœnæ, eique ſufflaminan[illegible]cogitata eſt carnis Chriſti *ubiquetas*. Quem e[illegible]m ut illis eximamus, quamvis ſufficere poſſe videantur ea quæ ſupra allata ſunt contra corporalem præſentiam, veritatis tamen & pacis ſtudio, adjiciam hæc ſequentia Catholicorum Patrum teſtimonia. *Supra cap. 6. & cap. 12.*

Athanaſ. 2. *Athanaſius*, Epiſcopus Alexandrinus, in ſuo ſermone adverſus eos qui humanæ in Chriſto Domino naturæ confeſſores ſpem ſuam in homine defigere dicunt. ſcribit, humanitatem in Chriſto eſſe non nundam, [οὐ ψιλήν,] ſed ineffabiliter & inſeparabiliter unitam Deitati, ita ut idem & infans puerulusque faſciis circumſcriptus, conſpiciatur, [ἐν σπαργάνοις περιγράφεται.] & Deus agnoſcatur habens δεσποτείαν ἀπερίγραφον. Tom. 2. operum *Athanaſii*, pag. 303.. editionis Græcolatinæ Pariſienſis anno Dom. 1627. & *Gregorius Nyſſenus*, orat. undecima, contra Eunomium, paulo poſt initium; exponens verba illa Domini ad Mariam [Joan. 20. Vado ad Patrem meum, & Patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum; ait, ὁ εἰπών, πορεύομαι, τὴν τοπικὴν διασημαίνει μετάςασιν, id eſt, qui dixit, Vado, localem ſignificat profectionem. *Gregor. Nyſſen.* *Joan. 20: 17.*

3. *Baſilius Seleucienſis*, orat. 32. ſcribit Chriſtum, ſecundùm humanitatem περιγράφεσθαι τόπῳ, περιέχεσθαι χώρᾳ, circumſcribi loco, regione contineri. *Baſil. Seleuc.*

4. *Ambroſius*, ſerm. 56. de tempore. Quiſquis igitur vult contingere Dominum Salvatorem, priùs illum debet fide ſua ad dextram Divinitatis imponere, & credulitate cordis collocare in cœleſtibus.———Nos quoque docuit beatus Paulus, quemadmodum Salvatorem in cœleſtibus quæreremus, dicens, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextra Dei ſedens. —— Ergo non ſuper terram, nec in terra, nec ſecundùm carnem debemus quærere Salvatorem, ſi volumus eum invenire atque contingere, ſed ſecundùm divinitatis gloriam, ut dicamus cum Apoſtolo Paulo; Nunc autem ſecundùm carnem non novimus Chriſtum. Igitur & Stephanus beatus fide ſua non ſuper terram quæſivit Chriſtum, ſed ſtantem illum ad Dei dexteram recognovit: ibi illum reperit, ubi mentis devotione quæſivit. Non ſolùm autem Stephanus in cœlo videt Chriſtum, ſed eum & martyrio ſuo tangit. Tangit enim Dominum, cum pro inimicis ſuis orans, velut fide ſua tenens illum, dicit; *Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum*. Intelligite ergo quanta devotionis eſt gloria. Maria [Magdalena] juxta Dominum conſtituta cum tangere non meretur, Stephanus in terris poſitus Chriſtum tangit in cœlo. Illa inter Angelos præſentem non videt Salvatorem; Stephanus inter Judæos, Dominum cernit abſentem. Hæc ibi. Idem Ambroſius in tractatu in ſymbolum Apoſtolorum; capite 6. Licet (inquit) eum unius loci ſpacio contineri ratione corporis pro noſtra ſalute ſuſcepti putemus, non tamen circumſcriptam divinitatis & incorporalitatis ſuæ naturam. Diverſitate enim locorum divinitas non poteſt ſeparari. Et cap. 22. Hæc enim vera reſurrectio, quæ ſic gloriam tribuit carni, ut non auferat veritatem. Hæc *Ambroſius*. *Ambroſ.* *Coloſſ. 3: 1.* *2 Cor. 5: 16.* *Actor. 7: 55. 56.* *Act. 7: 60.* *Joan. 20: 17.*

5. *Auguſtinus*, epiſt. 6. ad Italicam viduam; Omne (inquit) quod oculis corporis conſpici poteſt, in loco aliquo ſit neceſſe eſt, nec ubique ſit totum, ſed minore ſui parte minorem locum occupet, & majore majorem. Hæc ibi. Item epiſt. 57. ad Dardanum. Secundum hominem namque in terra erat, non in cœlo ubi nunc eſt, quando dicebat, *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui eſt in cœlo:* Quamvis ſecundùm id quod filius Dei erat eſſet in cœlo, ſecundum id verò quod filius hominis erat adhuc eſſet in terra, nondumque aſcendiſſet in cœlum.———Noli itaque dubitare, ibi nunc eſſe hominem Chriſtum Jeſum, unde venturus eſt, memoriterque recole & fideliter tene Chriſtianorum confeſſionem, quoniam reſurrexit à mortuis, aſcendit in cœlum, ſedet ad dextram Patris, nec aliunde quam inde venturus eſt ad vivos mortuoſque judicandos. Et ſic venturus eſt, *Auguſt.* *Joan. 3: 13.*

eſt, illa Angelica voce teſtante, quemadmodum ire viſus eſt in cœlum, id eſt, in eadem carnis forma, atque ſubſtantia, cui profectò immortalitatem dedit, naturam non abſtulit. Secundùm hanc formam non eſt putandus ubique diffuſus. Cavendum eſt enim, ne ita Divinitatem aſtruamus hominis, ut veritatem corporis auferamus. Non eſt autem conſequens, ut quod in Deo eſt, ita ſit ubique ut Deus. ——— Unus Chriſtus Jeſus, ubique per id quod Deus eſt, in cœlo autem per id quod homo. ——— Nam ſpatia locorum tolle corporibus, nuſquam erunt: & quia nuſquam erunt, nec erunt. Hæc ibi Auguſtinus. Idem etiam libro vigeſimo, contra Fauſtum, capite undecimo. Secundùm præſentiam verò corporalem ſimul & in Sole & in Luna & in cruce eſſe non poſſet. Item tractatu trigeſimo in Euangel. Johannis; Surſum eſt Dominus, ſed etiam hîc eſt veritas Domini. Corpus enim Domini, in quo reſurrexit, uno loco eſſe poteſt, veritas ejus ubique diffuſa eſt. Et tractatu quinquageſimo, in Euangelium Johannis. Secundùm carnem, quam Verbum aſſumſit, aſcendit in cœlum, & non eſt hîc; ibi enim ſedet ad dextram Patris. Et tractatu ſeptuageſimo octavo, in idem Euangelium; à quibus homo abſcedebat, Deus non recedebat, & idem ipſe Chriſtus homo & Deus. Ergo & ibat per id quod homo erat, & manebat per id quod Deus erat: ibat per id quod uno loco erat, manebat per id quod ubique erat. Hæc omnia *Auguſtinus*.

Act. 1:11.

Cyrill. Alex. 6. *Cyrillus Alexandrinus*, in dialogis de Trinitate, libro ſecundo, Nam (inquit) ſi verè ſectionem & partitionem Divina natura, ut illi dicunt, reciperet, intelligeretur & corpus. Si autem hoc, & in loco omnino, & in magnitudine & quantitate: & ſi quanta facta eſſet, non effugeret circumſcriptionem: ſequereturque adhæc etiam aliarum cogitationum noſtrarum turbatio. Hæc Cyrillus.

Euſebius Emiſſenus, vel Eucherius. 7. *Euſebius Emiſſenus*, vel *Eucherius*, homilia de corpore & ſanguine Chriſti, (quæ invenitur in tomo 4. operum Hieronymi.) Quia (inquit) corpus aſſumtum ablaturus erat ab oculis noſtris, & ſideribus illaturus, neceſſarium erat, ut nobis in hac die ſacramentum corporis & ſanguinis ſui conſecraret, &c.

Gelaſius. 8. *Gelaſius*, libro adverſus Eutychen & Neſtorium, haud longè poſt initium libri; ait (inquit) ipſe Salvator; Palpate & videte, quia ſpiritus oſſa & carnem non habet, ſicut me videtis habentem. Et certè hoc poſt reſurrectionem dixit, talis jam dixit, qualis cum diſcipulis per quadraginta dies converſatus eſt, conveſcens, & cohabitans cum eis: talis dixit, qualis aſcendit in cœlos: talis dixit, qualis promiſſus eſt inde eſſe venturus. Aut legant ipſi ubi, poſteaquam de ſe illa profeſſus eſt, fuerit immutatus, & aliter quam ſe diſcipulis patefecit, aſcenderit levatus in cœlum. Aut nos rectius ea ſequimur, quæ divinis voluminibus aſtruuntur, non delirantium ſomnia & phantaſmata vana ſectamur. Hæc & plura ibidem in hanc ſententiam *Gelaſius*, diſputans contra Eutychianos.

Luc. 24: 39.

9. Eodem argumento concidit ubiquetas ſeu omnipræſentia corporis Chriſti. Nam ibi diſcipulis corpus ſuum Chriſtus, ante aſcenſionem, oſtendit palpabile & viſibile certâ carnis oſſiumque compage definitum, & loco circumſcriptum, & uſitatæ ſtaturæ, ſolâ innocentia & gloria noſtris diſpar corporibus. Et quamvis in unitate perſonæ unitum ſit Deitati, quod noſtris corporibus non contingit; non tamen propterea eſt ubique; ut rectè argumentatur Auguſtinus, epiſtola quinquageſima ſeptima. Nam compages & moles & circumſcriptio corporis conveniunt corpori per naturam corpoream, neque à perſonalitate dependent. Ideo etiamſi abſque iſtis ſint quædam perſonæ, ut Angeli, & perſonæ Divinæ quoad Deitatem; nullius tamen perſonæ corpus iſta effugit. Unde infert *Cyrillus*, in dialogis de Trinitate, lib. 2. Deitatem ipſam, ſi corpus eſſet, & quantam fore, neque à circumſcriptione fore liberam.

Leo I. Papa Romanus. 10. Appoſitè huc accommodabimus verba illa *Leonis* magni; Salva igitur proprietate utriuſque naturæ, & in unam coëunte perſonam, ſuſcepta eſt à majeſtate humilitas: & tenet ſine defectu proprietatem ſuam utraque natura: & ſicut formam ſervi Dei forma non adimit: ita formam Dei, ſervi forma non minuit. inviſibilis in ſuis, viſibilis factus eſt in noſtris. Incomprehenſibilis voluit comprehendi. Et ſicut verbum ab æqualitate paternæ gloriæ non receſſit; ita caro naturam noſtri generis non reliquit. Hæc *Leo I*, Epiſcopus Romanus in epiſtola Encyclica ad *Flavianum*.

Vigilius. 11. *Vigilius*, libro primo contra Eutychen. Hoc erat ire ad Patrem, & recedere à nobis, auferre de hoc mundo naturam quam ſuſceperat ex nobis. ——— Dei filius ſecundùm humanitatem ſuam receſſit à nobis; ſecundùm Divinitatem ſuam ait nobis; Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi. Si nobiſcum eſt, quomodo ait? Venient dies, quando deſideretis diem unum filii hominis, & non videbitis. Sed & nobiſcum eſt, & non eſt nobiſcum. quia quos reliquit & à quibus diſceſſit humanitate ſua, non reliquit nec deſeruit Divinitate ſua: per formam enim ſervi, quam abſtulit à nobis in cœlum, abſens eſt nobis; per formam Dei, quæ non recedit à nobis in terris, præſens eſt nobis: tamen & præſens & abſens ipſe unus idemque eſt nobis. Idem lib. 2. diſſerens de Chriſti carne, ubinam illa fuerit, tempore ſepulturæ; Caro (inquit) ipſo die non fuit in Paradiſo, nec in inferno, ſed exanimis jacuit in ſepulcro. Et eodem libro argumentatur contra Eutychianos, ab accretione corporis Dominici, ab infantia ad virilem uſque ſtaturam. quo etiam argumento conteritur ubiquetas. Nam quod ubique eſt, non recipit quantitatis augmentum.

Matth. 28: 20.

Luc. 17: 21.

12. Neque aliam eſſe, quoad dimenſionem & localem circumſcriptionem, rationem corporis Dominici jam glorificati, perſpicuè docet *Vigilius*, lib. 4. ejuſdem operis; Deinde (inquit) ſi Verbi & carnis una natura eſt, quomodo, cum Verbum ubique ſit, non ubique inveniatur & caro? namque quando in terra fuit, non erat utique in cœlo: & nunc quia in cœlo eſt, non eſt utique in terra: & in tantum non eſt, ut ſecundùm ipſam Chriſtum exſpectemus venturum de cœlo, quem ſecundùm Verbum nobiſcum eſſe credimus in terra. Igitur ſecundùm vos [Eutychianos] aut Verbum cum carne ſua loco continetur, aut caro cum Verbo ubique eſt, quomodo una natura contrarium quid & diverſum non recipit in ſeipſa. Diverſum eſt autem & longe diſſimile, circumſcribi loco, & ubique eſſe. Et quia Verbum ubique eſt; caro autem ejus ubique non eſt, apparet eum unum eundemque Chriſtum utriuſque eſſe naturæ; & eſſe quidem ubique ſecundùm naturam Divinitatis ſuæ, & loco contineri ſecundùm naturam humanitatis ſuæ; creatum eſſe, initium non habere, morti ſubjacere, mori non poſſe: quorum unum illi eſt ex natura Verbi, qua Deus eſt, aliud ex natura carnis, qua idem

Digitized by Google

Deus homo eſt. Igitur unus Dei Filius, idemque hominis factus filius, habet initium ex natura carnis ſuæ, & non habet initium ex natura Divinitatis ſuæ: creatus eſt per naturam carnis ſuæ, & non eſt creatus per naturam Divinitatis ſuæ: circumſcribitur loco per naturam carnis ſuæ, & loco non capitur per naturam Divinitatis ſuæ: minor eſt etiam Angelis per naturam carnis ſuæ, & æqualis eſt Patri ſecundùm naturam Divinitatis ſuæ: mortuus eſt natura carnis ſuæ, & non eſt mortuus natura Divinitatis ſuæ. Hæc eſt fides & confeſſio Catholica, quam Apoſtoli tradiderunt, martyres roboraverunt, & fideles nunc uſque cuſtodiunt. Hæc *Vigilius*.

13. Argumentatur etiam *Vigilius*, ſicut & alii Patres, à morte Chriſti, ut inde evincant duas in eo eſſe diſtinctas naturas, cum ſecundùm Deitatem mori non poſſet. Eadem Chriſti mors argumentum ſuppeditat contra ubiquetatem carnis Chriſti; nam ſi ubique fuiſſet corpus Chriſti, anima, ab eo per mortem divulſa, nunquam eſſet, aut ſi anima ubique, corpus, ea privatum, nuſquam eſſet: & cum nuſquam eſſet, non eſſet.

14. Sic autem pro carnis Chriſti ubiquetate, qui eam defendunt, argumentantur ab hypoſtatica naturarum unione, ut, ſi ſalvam velint ſuam argumentationem, affirmare neceſſe habeant carnem Chriſti jam inde à primo hypoſtaticæ unionis, in utero concipientis Virginis, momento, fuiſſe ubique. Vide fundamenta doctrinæ de SS. Cœna, (edita cum locis *Chemnitii*) poſt caput 12. pagina 127. & ſequentibus, in editione Wittebergenſi, anno Domini 1615. Fruſtra autem metuunt, ne diſſolvatur duarum in Chriſto naturarum, divinæ ac humanæ, hypoſtatica unio, ſi alicubi ſit Chriſtus ſecundum Deitatem, ubi non ſit ſecundùm humanitatem. Neque ſimile eſt quod objiciunt de corpore Planetæ affixo unico maximi circuli loco, aut gemma in pala annuli. Nam Deitatis immenſitas non eſt quantitativa, ſed ſupra quantitatem eminens, ita ut ubique ſit Deitas tota indiviſa, nulli rei coëxtenſa, neque à ſe neque ab humanitate ſua ullâ loci intercapedine ſeparata, non habens partem extra partem, ſed ſimpliciter impartibilis; adeo ut ubicunque ſit Chriſti humanitas uno loco circumſcripta, licet nulli certò loco immobiliter affixa ſit, maneat tamen perſonaliter unita Deitati, & quidem (ut ita loquar) toti Deitati, & ei tota Deitas, in perſona Verbi, quamvis ejus humanitas non ſit immenſa & illimitata ut Deitas. Certè ſi alicubi eſſet Filius Dei, ubi non eſſet Filius Virginis; tolleretur hypoſtatica unio, ſubſtitutis duabus perſonis. At non tollitur per hoc quod unus idemque Chriſtus, Deus homo, ſit ſecundùm ſuam Deitatem ubique, at ſecundùm ſuam humanitatem uno loco circumſcriptus. Ita enim intelligenda eſt unitas perſonæ, ut illibata maneat cujuſque naturæ proprietas. ſicut ſemper docuit, congruenter ſacris literis, Catholica antiquitas.

Fulgentius. 15. *Fulgentius*, libro ſecundo ad Traſimundum regem, propè finem libri; Filius ergo Dei, tam auctoritate divina, quàm ſanctorum Patrum fideli veracique ſententia, ſecundùm Divinam naturam infinitus immenſuſque probatur, ubique præſens, omnia replens, teſtis nunc cogitationum & operum, futurus judex retributorque cunctorum. quia verò idem Filius Dei verus Deus natus de Deo Patre, verus homo factus eſt pro nobis ex homine; factus eſt enim ex ſemine David ſecundùm carnem, Divinæ humanæque naturæ in ſe continens veritatem; quæ fuerunt veræ Divinitatis non amiſit, & quæ ſunt veræ humanitatis accepit: unus idemque ſecundùm carnem de matre temporaliter natus, qui ſecundùm Divinitatem de Patre permanet ſempiternus: unus idemque homo localis ex homine, qui eſt Deus immenſus ex Patre: unus idemque ſecundùm humanam ſubſtantiam abſens Cœlo cum eſſet in terra, & derelinquens terram cum aſcendiſſet in Cœlum; ſecundum Divinam vero immenſamque ſubſtantiam nec cœlum dimittens cum de cœlo deſcendit, nec terram deſerens cum ad cœlum aſcendit. quod ipſius Domini certiſſimo poteſt cognoſci ſermone, qui ut localem oſtenderet humanitatem ſuam, dicit diſcipulis ſuis; Aſcendo ad Patrem meum & ad Patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum. De Lazaro quoque cum dixiſſet, Lazarus mortuus eſt: adjunxit, dicens; Et gaudeo propter vos ut credatis, quoniam non eram ibi. Immenſitatem *Ioan. 20:* verò ſuæ Divinitatis oſtendens diſcipulis dicit; *17.* Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſ- *Ioan. 11:* que ad conſummationem ſeculi. quomodo au- *13.* tem aſcendit in cœlum, niſi quia localis & verus eſt homo? aut quomodo adeſt fidelibus ſuis, *Matth.* niſi quia idem immenſus & verus eſt Deus? —— *28: 20.* ait; Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui eſt in cœlo. Non quia humana Chriſti ſubſtantia fuiſſet ubique diffuſa, ſed quoniam unus idemque Dei Filius *Ioan. 3: 13.* atque hominis filius, verus Deus ex Patre, ſicut homo verus ex homine, licet ſecundùm veram humanitatem ſuam localiter tunc eſſet in terra, ſecundùm Divinitatem tamen (quæ loco nullatenus continetur) cœlum totus impleret & terram. Iſtam Chriſti veram humanitatem, quæ localis eſt, ut veram Divinitatem, quæ immenſa ſemper eſt, Apoſtolica quoque doctrina cernimus intimari. Nam ut Chriſti veri hominis corpus localiter contineri Paulus monſtraret Apoſtolus, ait ad Theſſalonicenſes; quo converſi eſtis ad Deum à ſimulacris, ſervire Deo vivo & vero, & exſpectare Filium *1 Theſſ. 1:* ejus de cœlis, quem ſuſcitavit à mortuis Jeſum. *9, 10.* ipſum utique monſtrans corporaliter de cœlo venturum, quem corporaliter à mortuis noverat ſuſcitatum. propterea rurſus ait; Noſtra autem converſatio in cœlis eſt, unde etiam Salvatorem exſpectamus Dominum Jeſum Chriſtum. quod ſi verum eſt corpus Chriſti, loco poteſt *Philip. 3:* utique contineri. ——— Cum ergo caro Chri- *20.* ſti localis abſque dubitatione monſtraretur (Actor. 2.) Divinitas tamen ejus ubique ſemper eſſe, Paulo teſtante, cognoſcitur, qui fidelibus dicit, an experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur, Chriſti? quomodo autem in eo loqui potuit, ſi in illo non fuit? vel quomodo corporaliter aſcendit in cœlum, & in ſuis fidelibus *2 Corinth.* eſſe prædicatur in terra, ſi non eſt in illo Divi- *13: 3.* nitatis immenſitas, quæ cœlum implere poſſit & terram? Nam Corinthiis Paulus dicit; Annon cognoſcitis vos ipſos? quia Jeſus Chriſtus in vobis eſt. Et ad Epheſios ait, in interiore *2 Corinth.* homine habitare Chriſtum per fidem in cordi- *13: 5.* bus veſtris. Eſt itaque Filius in cœlo, & ha- *Epheſ. 3:* bitat in nobis in terra, ſcilicet illa ſuæ immen- *17.* ſitatis præſentia, qua in nobis Pater Spirituſque ſanctus habitat. Hæc *Fulgentius*. Idem quoque libro tertio ad *Traſimundum* regem, prope finem libri; Chriſtus, ſecundùm totum hominem, quem accepit, terram localiter deſerens, ad cœlum aſcendit. Hæc ille.

16. *Fer-*

Ferrandus.

16. ***Ferrandus***, diaconus Carthaginenſis, *Fulgentio σύγχρονος*, prope finem ſuæ epiſtolæ ad *Severum* ſcholaſticum Conſtantinopolitanum, [tomo tertio bibliothecæ Patrum, editionis quartæ, columna trecenteſimâ quadrageſimâ] docet, Chriſti carnem non eſſe ubique, neque humanam ejus animam eſſe ubique, atque adeo quod totum Chriſtus non ſit ubique, etiamſi totus Chriſtus ſit ubique ſecundùm Divinitatem. Et iſtam diſtinctionem explicans, ait; Totus ubique diffuſus, ſed non totum. Hic verò ſi requiras, quid eſt totum Chriſtus? reſpondeo, Verbum Dei, anima rationalis, & caro. Sive enim Verbum dicas, totus eſt Chriſtus, ſed non totum, niſi adhibeas animam rationalem, & corpus. Sive animam rationalem dicas, totus eſt Chriſtus, ſed non totum, niſi adhibeas Verbum & carnem. Sive carnem dicas, totus eſt Chriſtus, ſed non totum, niſi adhibeas Verbum & animam rationalem. Totus ergo Chriſtus ubique eſt ſecundùm Verbum, ſed non totum ubique eſt, quia non eſt ubique anima rationalis & caro, cum quibus eſt totum totus Chriſtus. Apud inferos fuit ſecundùm animam rationalem, ſed non totum, quia caro non fuit, cum qua totum eſt. Totus Chriſtus in ſepulcro fuit ſecundùm carnem, ſed non totum; quia anima rationabilis ibi non fuit, cum qua eſt totum. Verbum tamen Dei & cum anima ſua apud inferos, & cum carne ſua in ſepulcro fuit, quia naturaliter ubique diffuſum, nec animæ ſuæ, nec carni ſuæ aliquando defuit. Sive igitur Verbum, ſive anima rationalis, ſive caro ſignificetur, totus Chriſtus ſignificatur, ſed non totum. Neque enim erit totum, niſi ſimul Verbum, anima rationalis, & caro. quare autem Verbum totus Chriſtus, & anima rationalis totus Chriſtus, & caro totus Chriſtus, niſi quia una eſt Verbi, animæ rationalis, & carnis perſona? quare iterum Verbum ſine anima rationali & carne non totum Chriſtus, aut anima rationalis & caro ſine Verbo non totum Chriſtus, niſi quia alia eſt Verbi, alia rationalis animæ carniſque natura? illa divina, iſta humana? Hæc *Ferrandus*.

Diſt. Totum Chriſtus, & totus Chriſtus.

Totus Chriſtus ubique eſt ſecundùm Verbum, ſed non totum ubique eſt; quia non eſt ubique anima rationalis & caro, cum quibus eſt totum totus Chriſtus.

Martinus I. Papa Rom. Vide ſuprà, lib. 9. cap. 2.

17. ***Martinus*** primus, Papa Romanus, & cum illo Concilium Lateranenſe centum & quinque Epiſcoporum (celebratum contra Monothelitas, anno Domini 649.) ſecretario quinto illius Concilii, anathematiſmo quarto, codemnationem denunciant contra eos, qui unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum non confitentur circumſcriptum corpore, incircumſcriptum Deitate.

Sophronius Hieroſolymitanus.

18. ***Sophronius***, Patriarcha Hieroſolymitanus, in ſuis ad Sergium Patriarcham Conſtantinopolitanum ſynodicis literis, quæ exſtant in actis ſextæ œcumenicæ Synodi, actione undecima, loquens de incarnationis myſterio, ait Deum Verbum, quia verè homo factus eſt, & circumſcriptionem ſuſcepiſſe corporis, & figuram nobis competentem geſſiſſe; *ἐπεὶ δὲ κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ Φύσιν τὴν ἡμῶν ἔσχεν ἀμείωτον, καὶ περιγραφῆς ἠνέσχετο σώματος, καὶ σχῆμα τὸ ἡμῖν ἁρμόζον πεφόρηκε.* Hæc Sophronius, in illis ſuis ſynodicis literis, [tom. 5. Concil. edit. Pariſ. pag. 171. D.]

Majeſtas Divinitatis.

19. Majeſtas Chriſti, & præſentia Majeſtatis, diſtinguitur à carne & conditione carnis & præſentia carnis, & ad Divinitatem refertur, in ea diſtinctione, apud Ambroſium, in ſymbolum Apoſtolorum, capite undecimo, & libro ſecundo de fide, capite quarto, initio capitis, & lib. 3. de fide, capite 7. & libro 5. de fide, capite 2. & capite 5. Et apud Auguſtinum, libro contra Felicianum Arianum, capite 55. & capite 56. Item, in Euangelium Johannis, tract. 5. & tract. 50. & apud Leonem Magnum, ſermone ſeptimo in ſollemnitate nativitatis Domini. Et ſermone decimo ſeptimo de paſſione Domini; feria quinta. Et ſermone decimo octavo de paſſione Domini.

20. Ad cauſam Lutheranam ſpectantia plura lector inveniet infra, libro decimo quarto, capite ultimo, in judicio de pace & concordia Eccleſiarum Euangelicarum.

CAPUT XXII.

Compendium doctrinæ Johannis Calvini *de ſacramento Euchariſtiæ.*

QUoniam eximio Theologo piæ memoriæ *Johanni Calvino* injuſtiſſimam litem quidam intendunt de neſcio qua imaginaria & phantaſtica perceptione corporis Chriſti, & de nudis ſymbolis, & quod humanæ rationi divina myſteria ſubjiciat, operæ pretium duxi, prolatis in medium ipſius *Calvini* verbis, iſtas criminationes diſpellere. Ait igitur *Johannes Calvinus* lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 5. Chriſtus docet verâ ſui participatione nos vivificari: quam manducandi etiam ac bibendi verbis ideo deſignavit, ne quam ab ipſo vitam percipimus, ſimplici cognitione percipi quiſquam putaret. ——— Interim verò hanc non aliam eſſe quam fidei manducationem fatemur: ut nulla alia fingi poteſt. ——— Eamque manducationem fructum eſſe fidei dico. Aut ſi clarius velis, illis manducatio eſt fides, mihi ex fide potius conſequi videtur.

Vera participatio.

2. Et ibidem, §. 6. Neque alio ſenſu Auguſtinus credendo nos manducare ſcripſit. ——— Atque idipſum eſt quod alicubi ſcribit *Chryſoſtomus*, (homilia 60. & 61. ad populum Antiochenum) Chriſtum non fide tantum, ſed reipſa nos ſuum efficere corpus. Neque enim aliunde quàm à fide tale bonum conſequi intelligit: ſed hoc tantum vult excludere, ne quis, dum fidem nominari audit, nudam imaginationem concipiat.

3. Item §. 7. Neque illi mihi ſatisfaciunt, qui nos Spiritus modo participes faciunt, prætereita carnis & ſanguinis mentione. ——— Erit mihi longior cum Hyperbolicis doctoribus diſputatio, qui dum pro ſua craſſitie abſurdum edendi & bibendi modum fabricant, Chriſtum quoque carne ſua exutum in phantaſma transfigurant.

4. Item §. 10. Quod ergo mens noſtra non comprehendit, concipiat fides, Spiritum verè unire quæ locis disjuncta ſunt. Jam ſacram illam carnis & ſanguinis ſui communicationem, qua vitam ſuam in nos transfundit Chriſtus, non ſecus ac ſi in oſſa & medullas penetraret, in cœna etiam teſtatur & obſignat: & quidem non objecto inani & vacuo ſigno, ſed efficaciam Spiritus ſui illic proferens, qui impleat quod promittit.

5. Item. §. 11. Porrò tametſi fidem hæc omnia reſpiciunt; nullum tamen locum relinquo huic cavillo, quaſi dum fide percipi Chriſtum dico, intelligentia duntaxat ac imaginatione velim concipi. ——— Dico igitur, in cœnæ my-

ſterio per ſymbola panis & vini Chriſtum verè nobis exhiberi, adeoque corpus & ſanguinem ejus, in quibus omnem obedientiam pro comparanda nobis juſtitia adimplevit: quo ſcilicet primùm in unum corpus cum ipſo coaleſcamus; deinde participes ſubſtantiæ ejus facti, in bonorum omnium communicatione virtutem quoque ſentiamus.

Participes ſubſtantiæ ejus.

6. Item §. 12. Ut finitum eſſe Chriſti corpus, pro perpetua corporis humani ratione, minimè ambigimus, cœloque contineri, quo ſemel receptum eſt, donec ad judicium redeat: ita ſub hæc corruptibilia elementa, retrahere ipſum, aut ubique præſens imaginari, prorſus ducimus nefas eſſe. Neque id ſanè opus eſt, quo ipſius participatione fruamur: quando hoc beneficii per Spiritum ſuum nobis Dominus largitur, ut unum corpore, ſpiritu & animâ ſecum fiamus. Vinculum ergo iſtius conjunctionis eſt Spiritus Chriſti, cujus nexu copulamur: & quidam veluti canalis, per quem quicquid Chriſtus ipſe & eſt & habet, ad nos derivatur.

Habitudinis præſentia.

7. Item §. 13. At ſic contineri, in ſacramento, ut in Cœlo maneat, inquiunt; nec aliam quam habitudinis præſentiam ſtatuimus. Verum quæcunque faciendo fuco vocabula obtendant, hic omnium finis eſt, per conſecrationem Chriſtum fieri qui antea panis erat: ut deinde ſub illo panis colore lateat Chriſtus. Item §. 14. Hinc prodit fictitia illa tranſſubſtantiatio.

Tranſſubſtantiatio.

Ore corp.

8. Item §. 15. Nec verò Satanæ præſtigiis tam fœdè unquam deluſi fuiſſent, niſi quia jam faſcinati erant illo errore, corpus Chriſti ſub pane incluſum ore corporeo in ventrem tranſmitti. ——— Hoc igitur fixum maneat, non verè nec aptè promitti nobis in Cœna carnem Chriſti verè eſſe in cibum, niſi vera externi ſymboli ſubſtantia reſpondeat.

Manet ſubſtantia ſymboli.

Vera & ſubſtantialis communicatio.

9. Item §. 19. Cæterum his abſurditatibus ſublatis, quicquid ad exprimendam veram ſubſtantialemque corporis ac ſanguinis Domini communicationem, quæ ſub ſacris cœnæ ſymbolis fideliter exhibetur, facere poteſt, libenter recipio: atque ita ut non imaginatione duntaxat aut mentis intelligentia percipere, ſed & re ipſa frui in alimentum vitæ æternæ intelligantur. Et §. 20. Intolerabilis autem blaſphemia eſt, ſine figura prædicari de elemento caduco & corruptibili, quod ſit Chriſtus.

Re ipſa.

Objectio.

10. Item §. 22. Odioſè jactant, humanum ſenſum nobis obſtare, quo minus credamus quod Chriſtus ſacro ſuo ore protulit: ſed quam improbè hanc ignominiam nobis inurant, magna ex parte jam planum feci, & clarius deinde liqueſcet. Nihil ergo nos impedit, quin minus loquenti Chriſto credamus, & ſimulac hoc vel illud annuerit, acquieſcamus. Tantum hoc agitur, an nefas ſit de genuino ſenſu ſciſcitari.

Reſponſio.

11. Item §. 24. Nos etiam rationi humanæ ita addictos eſſe jactant, ut nihil plus tribuamus Dei potentiæ, quàm naturæ ordo patitur, & dictat communis ratio. A tam improbis calumniis provoco ad ipſam doctrinam quam tradidi: quæ ſatis dilucidè oſtendit, me hoc myſterium minimè rationis humanæ modo metiri, vel naturæ legibus ſubjicere. ——— Lectores iterum admonitos cupio; ut quid ferat noſtra doctrina, diligenter æſtiment, pendeatne à ſenſu communi, an verò fidei alis ſuperato mundo tranſcendat in cœlos. Dicimus Chriſtum tam externo ſymbolo, quam Spiritu ſuo ad nos deſcendere, ut verè ſubſtantia carnis ſuæ & ſanguinis ſui animas noſtras vivificet. In his paucis verbis, qui non ſentit multa ſubeſſe miracula, pluſquam ſtupidus eſt. ——— Non hic quæritur quid Deus potuerit, ſed quid voluerit. Affirmamus autem, id factum eſſe quod illi placitum erat. Placuit autem, Chriſtum fratribus per omnia ſimilem fieri, excepto peccato. qualis eſt noſtra caro? nonne quæ certa ſua dimenſione conſtat, quæ loco continetur, quæ tangitur, quæ videtur? Et cur (inquiunt) non faciat Deus, ut caro eadem plura diverſaque loca occupet, ut nullo loco contineatur, ut modo & ſpecie careat? Inſane, quid à Dei potentia poſtulas, ut carnem faciat ſimul eſſe, & non eſſe carnem?

Chriſtus verè ſubſtantia carnis ſuæ & ſanguinis ſui animas noſtras vivificat.

Ac ſi diceret Calvinus, quicquid contradictionem includit, vel ex quo ſequitur contradictio, illud non cadit ſub Dei potentiam, nec eſt Deo poſſibile. Et hanc maximam omnes agnoſcunt ſcholaſtici doctores. Deus enim mentiri non poteſt, aut contradictionis auctor eſſe. Sed audiamus porro Calvinum.

Vide ſup. cap. 7. §. 19. & §. 20. & §. 48.

12. Eodem capite, §. 30. In cœna ſpeciali modo præſentem ſe exhibet Mediator noſter, ſic tamen ut totus adſit, non totum: quia, ut dictum eſt, in carne ſua cœlo comprehenditur donec in judicium appareat. Item §. 31. Ergo tantum de modo quæſtio eſt.

Vide ſup. cap. 20. §. 16.

13. Item §. 33. Falſo jactant, quicquid docemus de ſpirituali manducatione, veræ & reali (ut loquuntur) opponi: quandoquidem non niſi ad modum reſpicimus: qui apud eos carnalis eſt, dum Chriſtum pane includunt; nobis ſpiritualis, quia vis arcana Spiritus noſtræ cum Chriſto conjunctionis vinculum eſt. Nihilo verior eſt altera objectio, nos fructum vel effectum duntaxat, quem ex eſu Chriſti capiunt fideles, attingere. Diximus enim antea Chriſtum ipſum cœnæ eſſe materiam: inde verò ſequi effectum, quod ſacrificio mortis ejus expiamur à peccatis, ſanguine abluimur, reſurrectione erigimur in ſpem cœleſtis vitæ. ——— quod inter carnem Chriſti diſtinguit, [Lombardus, lib. 4. ſentent. diſt. 8.] & alendi efficaciam, qua prædita eſt, aſſentior: quod autem ſacramentum eſſe fingit, & quidem ſub pane contentum; error eſt non ferendus. Hinc nata eſt ſacramentalis manducationis falſa interpretatio: qua putarunt impios quoque & ſceleratos edere Chriſti corpus, quamlibet ſint ab eo alieni. Atqui ipſa Chriſti caro in myſterio cœnæ non minus ſpiritualis res eſt, quàm æterna ſalus. Unde colligimus, quicunque vacui ſunt Chriſti Spiritu, carnem Chriſti nihilo magis poſſe edere, quàm vinum bibere cui non ſit conjunctus ſapor. Hæc ibi.

Spiritualis manducatio realis eſt.

Non ſolum fructum vel effectum accipimus, ſed prius Chriſtum ipſum.

Sacramentalis manducationis falſa interpretatio.

14. Idem in ſua cum Tigurinis conſenſione in re ſacramentaria, cap. 21. Tollenda eſt quælibet localis præſentiæ imaginatio. ——— Perverſa & impia eſt ſuperſtitio ipſum ſub elementis hujus mundi includere.

Negatur localis præſentia.

15. Item, in expoſitione capitum ejuſdem conſenſionis, §. *quæritur, quanam.* Jam ſi quæritur, qualis iſta ſit communicatio, ſic paulò ante à nobis erat deſcripta, ut fictitia & umbratilis dici nequeat.

Non eſt umbratilis communicatio.

16. Item §. *Venio nunc.* Communicari nobis Chriſti corpus & ſanguinem, nullus noſtrum negat. qualis autem ſit corporis & ſanguinis Domini communicatio, quæritur. Carnalem iſti palàm & ſimpliciter aſſerere quomodo audeant, miror. Spiritualem cum dicimus, fremunt, quaſi hac voce realem, ut vulgo loquuntur, tollamus. Nos verò ſi reale pro vero accipiant, & fallaci vel imaginario opponant, barbarè loqui mallemus, quam pugnis materiam præbere. ——— Placidis & mo-

Communicatio. Carnalis. Spiritualis. Realis.

& moderatis hoc teſtatum volo, ita ſecundùm nos ſpiritualem eſſe communicationis modum, ut reipſa Chriſto fruamur.

Reipſa.

17. Idem in ſecunda defenſione contra Weſtphalum, §. *quia dico Chriſtum*. quod inter opiniones rejectitias alicubi poſui, Chriſti corpus realiter & ſubſtantialiter adeſſe in cœna, minimè cum vera & reali communicatione pugnat, quæ & noſtro in cœlum aſcenſu conſtat, nec alium Chriſti ad nos deſcenſum requirit, quam ſpiritualis gratiæ. ——— Manducationis rationem hanc tradimus, ut vim carnis ſuæ vivificam Spiritus ſui gratia in nos transfundat.

Realiter & ſubſtantialiter.

Manducationis ratio.

18. Et ibidem, §. *Tertium caput eſt*. Ubicunque cœna peragitur, præſens eſſe ejus corpus, modo præſentiæ modum quem expoſui amplectatur, non diſſentio. — Palam in defenſione conſenſus aſſero, efficaciter hoc organo (*S. cœna*) Chriſtum uti, ut in nobis habitet.

Efficax organum.

19. Idem in libro de vera participatione carnis & ſanguinis Chriſti in ſacra cœna. §. *Venio nunc ad Gallum*. Plus centies occurrit in ſcriptis meis, adeò me non rejicere ſubſtantiæ nomen, ut ingenuè & libenter profitear, ſpiritualem vitam incomprehenſibili Spiritus virtute ex carnis Chriſti ſubſtantia in nos diffundi. Ubique etiam admitto, ſubſtantialiter nos paſci Chriſti carne & ſanguine: modo faceſſat craſſum de locali permixtione commentum.

Subſtantialiter paſcimur Chriſti carne & ſanguine.

20. Item §. *Hic tumultuosè*. Nobis ingenita eſt naturaliter ratio, quæ ſine Dei injuria damnari non poteſt. A cœleſtibus myſteriis faceſſat vitioſa ratio. ——— Tertia autem ratio eſt, quam & Spiritus Dei & Scriptura nobis dictat.

Diſtinctio rationis.

21. Idem in libello de optima ineundæ concordiæ ratione, §. *Porro fruſtra*. Quæcunque definitioni poſitæ repugnant, commenta procul faceſſant: qualia ſunt de corporis ubiquitate, vel de occulta ſub panis ſymbolo incluſione, vel de ſubſtantiali in terris præſentia.

Plura ibidem, & in aliis libris ſuperius à me citatis, inveniet lector, quem hoc compendio noluimus ab ipſius *Calvini* lectione avocari, ſed potius ad eam exſtimulari.

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER DUODECIMUS,

DE

POENITENTIA,

& connexis quibuſdam quæſtionibus. Contra errores Gnoſticorum, & Feliciſſimi, & Libertinorum, & Novatianorum, & Papiſtarum, &c.

Caput I.

De catechumenis, & competentibus, & fidelibus, & lapſis. ubi etiam de Miſſa catechumenorum, & Miſſa fidelium. Item, de Traditoribus.

Accedentes ad Eccleſiam ab infidelitate, docendi ſunt, & fidei confeſſio ab eis exigenda eſt, antequam baptizentur.

Quibuſdam *Auguſtini* ſeculo, videbatur, indiſcretè admittendos eſſe ad ſacramenti baptiſmi perceptionem omnes ejuſdem cupidos, nec differendos eſſe donec per præviam catechizationem diſcerent, quemadmodum credere & vivere debeat Chriſtianus. quem errorem antiquæ atque à ſanctis ſcripturis acceptæ Eccleſiæ Catholicæ conſuetudini repugnantem, refutat ex profeſſo *Auguſtinus*, libro de fide & operibus. Et docet, accedentibus ad Eccleſiam ab infidelitate, manendum eſſe in gradu catechumenorum; donec credenda agendaque Chriſtiano, cum aliquo convenienti profectu audierint: ut ſic inſtructi nomina ſua inter competentes profiteantur, & ſalutare lavacrum percipiant. Si verò intermedio tempore extremum mortis periculum adeſſe videatur, & paucis verbis propoſitam fidem confiteantur, tingendos eſſe ante præſtitutam temporis metam.

Catechumeni.

Competentes.

Auguſtinus.

2. An uſque adeo (inquit) diſſimulamus à ſenſibus noſtris, ut vel nos ipſos non recordemur quàm fuerimus attenti atque ſolliciti, quid nobis præciperent à quibus catechizabamur, cum fontis illius ſacramenta peteremus, atque ob hoc competentes etiam vocaremur? ——— quid autem aliud agit totum tempus quo catechumenorum locum & nomen tenent, niſi ut audiant, quæ fides & qualis vita debeat eſſe Chriſtiani. ——— quod autem fit per omne tempus, quod in Eccleſia ſalubriter conſtitutum eſt, ut ad nomen Chriſti accedentes catechumenorum gradus accipiant; hoc fit multo diligentius & inſtantius his diebus, quibus competentes vocantur, cum ad percipiendum baptiſmum ſua nomina jam dederunt. Hæc *Auguſtinus*, libro de fide & operibus, capite ſexto. Idem alibi ait; Paſcha jam appropinquabat, dedit nomen inter alios competentes. libro de cura pro mortuis. cap. 12.

Competentes unde dicti.

Catechumeni.

Catechumeni.

Competentes.

3. Duo erant anniverſaria tempora, quibus ſolis celebrabatur & dabatur ſacramentum baptiſmi competentibus, nempe Paſcha & Pentecoſte. ſini catechumeni periclitantis infirmitas ſuaderet quovis tempore eum baptizare. qua de re aliquot antiquos canones recitat *Gratianus* De conſecratione. diſt. 4. can. *Non ratione*. & ſequentibus aliquot canonibus. ubi hujus obſervationis rationem reddit *Leo* Papa, can. *Propriè*.

Tempora baptizandi competentes.

Vide lib. 10. cap. 3.

4. *Ambroſius* ait; Sequenti die (erat autem Dominica) poſt lectiones atque tractatum dimiſſis catechumenis, Symbolum aliquibus competentibus in baptiſterii tradebam baſilica. libro 2. epiſt. 14. ad Marcellinam ſororem.

Ambroſius.

5. Qui Græco vocabulo κατηχούμενοι, ii *Tertulliano* non ſolùm catechumeni (libro de præſcriptionibus adverſus hæreticos, capite quadrageſimo primo) retentâ appellatione Græcanica; ſed etiam Latina voce dicuntur audientes, & auditores. libro de Pœnitentia, capite ſexto. Nemo ergo (inquit) ſibi aduletur, quia inter auditorum tyrocinia deputatur, quaſi eo etiam nunc ſibi delinquere liceat. ——— quid autem te à perfecto Dei ſervo ſeparat? an alius eſt intinctis Deus, alius audientibus? ——— audientes optare intinctionem, non præſumere oportet. Hæc ibi *Tertullianus*. Et eodem ſenſu beatus *Cyprianus*; Audientibus etiam, ſi qui fuerint periculo præventi, & in exitu conſtituti, vigilantia veſtra non deſit. libro tertio, epiſtola decima ſeptimâ, quæ eſt in alia editione epiſtola decima tertia. Item; Optatum inter lectores doctorem audientium conſtituimus. lib. 3.

Tertullianus.

Audientes, ſive auditores.

Cyprianus.

Optatus inter lectores conſtitutus doctor audientium, ſeu catechumenorum.

lib. 3. epiſt. 22: quæ eſt in alia editione, epiſt. 24.

Catechumeni audiebant et jam conciones noſtrorum.

6. Non tamen excludebantur catechumeni ab audiendis concionibus Epiſcoporum, ſed ſuum tantùm ſervare jubebantur deſignatum locum, & finito ſermone, ac peracta oratione pro catechumenis, cum ventum eſſet ad celebrationem Eucharistiæ & orationes eo pertinentes, dimittebantur ac recedere jubebantur catechumeni, clamante diacono (ut eſt in liturgiis *Baſilii* & *Chryſoſtomi*) ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε· οἱ κατηχούμενοι προέλθετε. μή τις τῶν κατηχουμένων. Poſt ſermonem fit miſſa catechumenis, manebunt fideles. inquit Auguſtinus, ſermone 237. de Tempore. fit miſſa, id eſt, fit miſſio catechumenis, dimittuntur catechumeni. Conditus eſt canon in Concilio Carthaginenſi quarto, in hæc verba; Ut Epiſcopus nullum prohibeat ingredi Eccleſiam, & audire verbum Dei, ſive gentilem, ſive hæreticum, ſive Judæum, uſque ad miſſam catechumenorum. Concil. Carthaginenſ. quart. canone octogeſimo quarto. Celebratum eſt hoc Concilium, Auguſto Honorio IV. & Eutychiano Conſulibus, anno Domini trecenteſimo nonageſimo octavo. Uſque ad miſſam catechumenorum, id eſt, miſſionem ſeu dimiſſionem catechumenorum. Hujus diſcretionis neglectum exprobrat hæreticis Gnoſticis Tertullianus; Non omittam (inquit) ipſius etiam converſationis hæreticæ deſcriptionem, quam futilis, quam terrena, quam humana ſit, ſine gravitate, ſine auctoritate, ſine diſciplina, ut fidei ſuæ congruens. In primis, quis catechumenus, quis fidelis, incertum eſt, pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant. libro de præſcription. adverſus hæreticos, capite 41. fuit olim & aliud genus audientium, in pœnitentibus poſt baptiſmum, de quo inferius, cap. 6. hujus libri.

Dimiſſio ſeu miſſa catechumenorum.

Nullus prohibeatur ingredi Eccleſiam, & audire verbum Dei, uſque ad miſſam catechumenorum.

Aliud genus audientium.

Fideles.

7. *Fideles* dicebantur omnes baptizati, ſive (ut Tertullianus loquitur) intincti, quos etiam ibidem perfectos Dei ſervos vocat: & Hieronymus, Chriſtianos; dialogo adverſus Luciferianos. Clementi Alexandrino dicuntur φωτιζόμενοι illuminati, & τελειούμενοι perfecti, libro primo pædagogi, capite ſexto. Poſt miſſam factam catechumenis, id eſt, poſt dimiſſos catechumenos, manebant fideles: deinde peractis Euchariſtiæ myſteriis, fiebat etiam miſſa fidelibus, id eſt, dimittebantur fideles. Finitis omnibus (inquit *Alcuinus*,) adſtanti & obſervanti populo abſolutio datur, inclamante diacono; Ite, Miſſa eſt. Miſſa ergo nihil aliud intelligitur, quam dimiſſio, id eſt, abſolutio, quam celebratis omnibus, tunc diaconus eſſe pronunciat, cum populus à ſollemni obſervatione dimittitur. Unde & Miſſam catechumenorum canones dicunt, quoniam poſt Evangelii lectionem incipiunt celebrari ſacra myſteria, quibus nullum niſi baptizatum intereſſe licet: tunc enim clamante diacono, iidem catechumeni mittebantur foras. Miſſa ergo catechumenorum fiebat ante actionem ſacramentorum: Miſſa fidelium poſt confectionem & participationem eorundem ſacramentorum. Hæc *Alcuinus*, libro de divinis officiis, capite de celebratione Miſſæ, & ejus ſignificatione, in fine illius capitis. Et *Honorius Auguſtodunenſis*, in Gemma animæ, lib. 1. cap. 90. Hæc verba, *Ite miſſa eſt*, interpretatur, licentiam abeundi. Olim poſt celebrata myſteria *Iſidis*, dicebat Scriba, λαοῖς ἄφεσις, ut refert *Appulejus*, libro undecimo Metamorphoſeon, ſive de aſino aureo. Inde mutuatos eſſe hunc morem Chriſtianos Latinos, ut dicerent, *Ite Miſſa eſt*, ait *Polydorus Vergilius*, libro quinto de rerum inventoribus. capite duodecimo. *Remiſſam peccatorum*, dixerunt *Tertullianus*, libro quarto adverſus Marcionem, capite decimo octavo; & *Cyprianus*, epiſtola decimâ, & epiſtola quinquageſima nonâ, in editione Pamelii. & libro de bono Patientiæ. & *Auguſtinus*, libro tertio de baptiſmo, contra Donatiſtas: capite decimo octavo. id eſt, remiſſionem peccatorum.

Miſſa, ſeu dimiſſio fidelium.

Ite, miſſa eſt.

Parvuli baptizati accenſentur fidelibus.

8. Nec adulti ſolùm, ſed etiam parvuli baptizati fidelibus accenſebantur. Parvulum (inquit *Auguſtinus*) etſi nondum fides illa, quæ in credentium voluntate conſiſtit, jam tamen ipſius fidei ſacramentum fidelem facit, fidelis vocatur, non rem ipſa mente annuendo, ſed ipſius rei ſacramentum percipiendo. Aug. epiſt. 23. ad Bonifacium Epiſcopum. Accepto baptiſmo admittebantur ad Euchariſtiæ participationem etiam infantes tempore *Cypriani*, ut patet ex ejus libro de lapſis. quæ conſuetudo paſſim vigebat adhuc *Auguſtini* ſeculo, ipſo teſte *Auguſtino*, lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 20. & lib. 1. contra Julianum, cap. 2.

Vide ſup. lib. 10. cap. 5. §. 1. & §. 2.

Euchariſtia datur infantibus baptizatis.

Lapſi.

9. Quod ſi fidelium quiſpiam in grave aliquod atque notorium crimen lapſus eſſet, abſtinebatur à communicatione, donec peractâ pœnitentiâ ſecundùm Eccleſiæ diſciplinam reconciliaretur. Ex eis autem lapſis, qui premente gentili perſequutione in Chriſti confeſſione non ſteterant, alii dicti ſunt thurificati & ſacrificati, qui ſcilicet idolis immolaverant; alii Libellatici, qui libellis conſcientiam ſuam maculaverant, ut loquitur Cyprianus, libro quarto, epiſtola ſecundâ, ad Antonianum. quæ in alia editione eſt epiſtola quinquageſima ſecunda, ubi etiam ait; Nec tu exiſtimes, frater chariſſime, ſicut quibuſdam videtur, Libellaticos cum ſacrificatis æquari oportere: quando inter ipſos etiam qui ſacrificaverint, & conditio frequenter & cauſa diverſa ſit. ——— quæ inclementia eſt, & quam acerba duritia, Libellaticos cum iis, qui ſacrificaverint, jungere? quando is cui libellus acceptus eſt, dicat; Ego prius legeram, & Epiſcopo tractante cognoveram, non ſacrificandum idolis, nec ſimulacra ſervum Dei adorare debere: & idcirco ne hoc facerem, quod non licebat (cum occaſio libelli fuiſſet oblata, quem nec ipſum acciperem, niſi oſtenſa fuiſſet occaſio) ad magiſtratum vel veni, vel alio eunte mandavi; Chriſtianum me eſſe, ſacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me venire non poſſe, dare me ob hoc præmium, ne quod non licet faciam. Nunc tamen etiam iſte, qui libello maculatus eſt, poſteaquam nobis admonentibus didicit, ne hoc ſe facere debuiſſe, etſi manus pura ſit, & os ejus feralis cibi contagia nulla polluerint, conſcientiam tamen ejus eſſe pollutam; flet auditis nobis, & lamentatur, & quod deliquerit nunc admonetur, & non tam crimine, quàm errore deceptus, quod jam de cætero inſtructus, & paratus ſit conteſtatur. Hæc *Cyprianus*, epiſt. 52. (ſeu libro 4. epiſt. 2.) ad Antonianum.

Thuriſicati.

Sacrificati.

Libellatici.

Disparibus culpis diſpares cenſuræ.

Libellaticorum duo genera.

10 Presbyteri & diaconi Romani in ſua epiſtola ad Cyprianum (quæ apud Cyprianum eſt epiſt. 31. ſeu in alia editione, lib. 2. epiſt. 7.) Sententiam (inquiunt) noſtram dilucidâ expoſitione protulimus adverſus eos, qui ſeipſos infideles illicitâ nefariorum libellorum profeſſione prodiderant, quaſi evaſuri irretientes illos Diaboli laqueos viderentur, quo non minus quam ſi ad nefarias aras acceſſiſſent, hoc ipſo quod ipſum conteſtati fuerant, tenerentur. Sed etiam adverſus illos qui acta [*id eſt, qui libellos*] feciſſent, licet præſentes cum fierent non affuiſſent, cum præſentiam ſuam, utique ut ſic ſcriberentur mandando, feciſſent. Non enim eſt immunis à ſcelere, qui ut fieret imperavit: nec eſt alienus à crimine, cujus conſenſu licet non à ſe admiſſum crimen, tamen

publicè

Qui fallaces in excuſatione præſtigias quærit, negavit. Qui videri vult negaſſe, negavit. Sacrificati.

publicè legitur. Et cum totum fidei ſacramentum in confeſſione Chriſti nominis intelligatur eſſe digeſtum; qui fallaces in excuſatione præſtigias quærit, negavit; & qui vult videri propoſitis adverſus Euangelium vel edictis vel legibus ſatisfeciſſe, hoc ipſo jam paruit, quod videri paruiſſe ſe voluit. Nec non etiam contra illos, qui illicitis ſacrificiis manus ſuas atque ora polluerant, &c. Hæc ibi Presbyteri & diaconi Romani.

Act. 4: 29. Confiteri oportet. μετὰ παῤῥησίας πάσης.

11. Apoſtolorum precatio eſt; *Da ſervis tuis* *μετὰ παῤῥησίας πάσης λαλεῖν τὸν λόγον σοῦ*, *cum omni libertate loqui ſermonem tuum.* Actor. 4: 29. In quarta perſequutione, ſub Imperatoribus *Marco Aurelio Antonino Philoſopho*, & *Lucio Ælio Vero*, cum multi in Gallia Chriſtiani coronam martyrii conſequuti eſſent, ſcripſerunt de eorum paſſionibus Eccleſiæ Lugdunenſis & Viennenſis epiſtolam ad Eccleſias Aſiæ & Phrygiæ, referente *Euſebio*, libro quinto hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite primo. Ubi ſcribitur, *Vetium* martyrem confeſſum eſſe λαμπροτάτῃ φωνῇ, clariſſima voce, eſſe ſe Chriſtianum. Et hoc martyribus in ore fuiſſe, Chriſtianus ſum, vel (ſi femina eſſet) Chriſtiana ſum. In hanc ſententiam etiam alii orthodoxi Patres. *Baſilius* Magnus moralium regula ſexta, *ὅτι δεῖ ἀφόβως καὶ ἀνεπαισχύντως παῤῥησιάζεσθαι ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ.* quod intrepidè & ſine pudefactione liberè agere oporteat in confeſſione Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ſermonum ejus. Nec ſatis eſt (inquit *Ambroſius*) involuta reſponſio confitentis Jeſum, ſed aperta confeſſio. quid prodeſt verba involvere, ſi videri vis denegaſſe? Hæc *Ambroſius*, commentario in caput vigeſimum ſecundum Lucæ, ubi de negatione Petri. *Auguſtinus*, Quiſquis metu alicujus poteſtatis veritatem occultat, iram Dei ſuper ſe provocat, quia magis timet homines, quàm Deum. Hæc *Auguſtinus*, epiſtola octogeſima ſextâ ad Caſulanum. *Fulgentius*, libro primo ad Traſimundum, capite primo, ait, Pæne idem eſſe, fidem nolle aſſerere, quod negare. Sic *Gregorius* ait, illum fugere qui ſe ſub ſilentio abſcondit, qui tacet cum reſiſtere deberet. *Gregorius*, homilia 14. in Euangelia.

λαμπροτάτῃ φωνῇ. Chriſtianus ſum. Chriſtiana ſum. Intrepidè & ſine pudefactione. Non ſatis eſt involuta reſponſio confitentis Jeſum, ſed aperta confeſſio. Vitioſum ſilentium.

Rurſum de libellaticis.

12. Nec ſibi (inquit *Cyprianus*) quo minus agant pœnitentiam, blandiantur, qui etſi nefandis ſacrificiis manus non contaminaverunt, libellis tamen conſcientiam polluerunt. Et illa profeſſio denegantis, conteſtatio eſt Chriſtiani, quod fuerat, abnuentis, feciſſe ſe dixit, quicquid alius faciendo commiſit. Cumque ſcriptum ſit; Non poteſtis duobus Dominis ſervire; ſervivit ſeculari Domino, obtemperavit ejus edicto: magis obaudivit humano imperio, quàm Deo. Viderit an minore vel dedecore, vel crimine, apud homines publicaverit quod amiſit: Deum tamen judicem ſubterfugere & vitare non poterit. Hæc *Cyprianus*, libro de lapſis.

Matth. 6: 24.

Apoſtata eſt, quicunque, contemtis Chriſti legibus, obtemperat Satanæ, etiamſi Chriſtum voce non abneget.

13. Auctor libri de duplici martyrio, qui Cypriano tribuitur; Merito (inquit) fidelium aures abominantur apoſtatæ vocabulum: verum hoc non ibi tantum exſecrandum eſt, cum incenſo thuſculo, aut ſcripto libello renunciatur profeſſioni nominis Chriſti; ſed ubicunque contemtis Chriſti legibus obtemperatur Satanæ. Nec enim refert quid ſonet lingua, quæ ſi ſonet Chriſtum, cum animus ſit deditus criminibus, non eſt profeſſio, ſed hypocriſis; abnegatura Chriſtum ſi metus urgeat, qui premit thurificatos aut libellatos, ——— fingamus tyrannum loqui Chriſtiano; Incende thus Jovi, nihil addentem nec exigentem, ut Chriſtum abneget: ſi adoleverit, nonne cunctis manifeſtum erit, illum hoc ipſo Chriſtum abnegaſſe, quod Jovi fecerit thymiama, etiamſi nihil proferat impium in Chriſtum. Hæc ibi.

Plin. II. ſcribit ad Trajanum Imp. de quibuſdam negantibus ſe eſſe Chriſtianos.

14. *Plinius Secundus* junior, libro decimo, epiſtola nonageſima ſeptimâ ad *Trajanum* Imperatorem. Propoſitus eſt (inquit) libellus ſine auctore, multorum nomina continens, qui negarent ſe eſſe Chriſtianos, aut fuiſſe, quum præeunte me Deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc juſſeram cum ſimulacris numinum afferri, thure ac vino ſupplicarent: præterea maledicerent Chriſto, quorum nihil cogi poſſe dicuntur, qui ſunt revera Chriſtiani. Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, eſſe ſe Chriſtianos dixerunt, & mox negaverunt: fuiſſe quidem, ſed deſiiſſe. imaginem tuam, deorumque ſimulacra venerati ſunt, ii & Chriſto maledixerunt. Hæc ille. Reſcribit epiſtolâ ſequente *Trajanus*; Conquirendi non ſunt: ſi deferantur & arguantur, puniendi ſunt: ita tamen, ut qui negaverit ſe Chriſtianum eſſe, idque reipſa manifeſtum fecerit, id eſt, ſupplicando diis noſtris, quamvis ſuſpectus in præteritum fuerit, veniam ex pœnitentia impetret. Hæc *Trajanus*. De quo *Trajani* reſcripto, *Tertullianus*, O ſententiam (inquit) neceſſitate confuſam. Negat inquirendos, ut innocentes: & mandat puniendos, ut nocentes. Parcit & ſævit, diſſimulat & animadvertit, &c. *Tertullian*. Apologet. cap. 2.

Trajani reſcriptum de Chriſtianis. Tertulliani cenſura.

Epiſcopi quidem lapſi.

15. Nefandis idololatriæ libellis contaminati dicuntur Baſilides & Martialis, Epiſcopi, & Baſilides adhuc inſuper præter libelli maculam, in Deum blaſphemaſſe; & Martialis obtemperaſſe idololatriæ, & Chriſtum negaſſe. Apud Cyprianum, lib. 1. epiſt. 4. quæ in alia editione eſt epiſtola 68.

Sacrificati.

16. Ex his conſtat, quoſdam promulgato edicto, ne caperentur vel in facultatibus terrenis jacturam facerent, confeſtim ſuæ negationis libellum præſidi ultro obtuliſſe, & obtemperaſſe idololatriæ, & maledixiſſe Chriſto. Hi non tantum libellatici erant, ſed inſuper ſacrificati: ſeu potius non tam libellatici quam ſacrificati dicendi ſunt. Alios libello addidiſſe blaſphemiam, ut fecit Baſilides, etiamſi non cogerentur ſacrificare. Et hi pejores erant libellaticis. Denique alios fuiſſe qui ad magiſtratum accederent, vel alio euntе mandarent, Chriſtianos ſe eſſe, ſacrificare ſibi non licere: ſed dare ob hoc præmium, ne quod non licet facerent: atque ita à præfectorum avaritia, numerata pecuniæ ſumma, obtinerent, ut neque Chriſtum abjurarent, neque idolis ſacrificarent. qui tamen *Cypriano* dicuntur libello maculati, & conſcientiam polluiſſe, epiſt. 52. hi propriè libellatici.

Blaſphemi. Libellatici.

Objectio, de libellaticis. Reſponſio.

17. Quæres, cur iſti poſtremi tantopere culpentur, cum ſcribat Petrus Epiſcopus Alexandrinus, can. 12. non poſſe crimen intendi iis, qui pecuniam dederunt, ut ab omni moleſtia liberi eſſent. Reſpondeo: eo reprehendi quod hac ſua negotiatione ſpeciem negantium haberent, dum, etiamſi latenter præfecto per ſe vel per alios ſignificarent ſe eſſe Chriſtianos, nec poſſe idolis ſacrificare, & pecunia obtinerent ut neque ad abnegationem Chriſti neque ad immolandum idolis adigerentur, permitterent tamen judici, pro ejus apud Imperatorem excuſatione, & in ulteriorem inquiſitionem ipſi effugerent, palàm dicere eos non eſſe Chriſtianos, neque vel ei vel aliis hoc de eis aſſerentibus ea qua Chriſtianos oportuit animi conſtantia reſiſterent. Hanc eorum diſſimulationem redarguunt Cyprianus, & Presbyteri & diaconi Romani, verbis ſuperius recitatis. ideo dicuntur libellum accepiſſe, quia nomen ſuum vel à judice vel à familiari aliquo apud judicem pro

ipſis

ipſis intercedente inſeri libello ſeu albo apoſtatarum, & inter eos palam recitari conſenſerunt, modo ipſis actualis nefandi operis exſecutio remitteretur. Quemadmodum & illi prævaricatrice ſilentio negatores habiti ſunt, qui tempore *Diocletiani* perſequutoris, gentilibus eos ſacrificaſſe affirmantibus, atque ita dimittentibus, quamvis non ſacrificaſſent, abierunt taciti ferentes eam contumeliam. At verò qui conſtanter Chriſtum confeſſi ſunt, vociferabantur ſe eſſe Chriſtianos, neque ſe immolaſſe, neque unquam immolaturos. ut refert *Euſebius*, ſcribens de decima perſequutione, ſub Imperatore Diocletiano, lib. 8. hiſtor. Eccleſiaſticæ, cap. 2. quod in Latina verſione eſt, cap. 3. *Caldonius*, apud *Cyprianum*, epiſt. 19. refert mulierem quandam nomine *Bonam*, cujus manus tenentes impii ſacrificabant, dixiſſe contra, *Non feci, vos feciſtis*. quam ipſius maritus ad ſacrificandum traxerat. de talibus etiam legimus in tertio capite Concilii Ancyrani, quod celebratum eſt anno Domini 314.

Prævaricatrice ſilentio negatores.

Conſtans confeſſio.

Bona.

18. Fervente hac perſequutione ſub *Diocletiano* Imperatore, adeo fuerunt inſtabiles quidam Epiſcopi, ut jubentibus Ethnicis divinas ſcripturas exuſſerint, vel comburendas tradiderint, unde *Traditores* appellati ſunt, ut ſcribit *Optatus* Epiſcopus Milevitanus, lib. 1. adverſus Parmenianum. de quo lapſorum genere crebra fit mentio in Auguſtini, diſputationibus contra Donatiſtas.

Traditores. Vide lib. 24. cap. 4. §. 2.

CAPUT II.

De multiplici martyrio.

PRæcones Evangelii Apoſtoli dicuntur *μάρτυρες*, id eſt, teſtes, Actor. 1: 8, 22. & cap. 22. verſ. 15. Obtinuit autem conſuetudo, præeunte etiam ſacra Scripturâ, ut ii martyrum appellationem peculiariter acciperent, qui ob Chriſti confeſſionem occiſi ſunt. Hoc ſenſu *Stephanus*, Act. 22: 20. & *Antipas*, Apocal. 2: 13. dicuntur martyres Chriſti. quippe, (ut poſtea in Apocalypſi, de talibus dicitur) *ἐσφαγμένοι διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν ἣν εἶχον*, id eſt, interfecti propter verbum Dei, & propter teſtimonium quod habebant. Apocal. 6: 9. Et ipſi vicerunt Draconem, per ſanguinem Agni, & per ſermonem teſtimonii ſui, & non dilexerunt animam ſuam uſque ad mortem. Apocal. 12: 11. Meretricem Babylonicam in viſione conſpexit Johannes ebriam ſanguine ſanctorum & ſanguine martyrum Jeſu. Apocal. 17: 6.

2. Martyrum etiam albo inſcribuntur, quicunque propter juſtitiam aut propter Chriſtum occiduntur: ut Abel, & pueri Bethlehemitici. de quibus ait *Cyprianus*; Imitemur, fratres dilectiſſimi, Abel juſtum, qui initiavit martyria, dum propter juſtitiam primus occiditur. ——— Nonne qui juſti occiduntur propter juſtitiam, mori nos quoque docuerunt? Chriſti nativitas à martyriis infantium ſtatim cœpit, ut ob nomen ejus, à bimatu & infra qui fuerant, necarentur. Ætas necdum habilis ad pugnam, idonea exſtitit ad coronam; ut appareret innocentes eſſe, qui propter Chriſtum necantur, infantia innocens ob nomen ejus occiſa eſt. Oſtenſum eſt, neminem eſſe à periculo perſequutionis immunem, quando & tales martyria fecerunt. Hæc *Cyprianus*, epiſtola 56. ſeu libro 4. epiſtola 6. ad Thibaritanos.

Abel.

Pueri Bethlehemitici.

3. Martyres etiam ſunt, qui ob nomen Chriſti in carcere moriuntur, vel in fuga aut in ſolitudine à latronibus, aut à beſtiis occiduntur, vel præ rerum neceſſariarum inopiâ intereunt, vel quacunque correpti ægritudine exſtinguuntur. Corporibus etiam omnium (inquit *Cyprianus*) qui etſi torti non ſunt, in carcere tamen glorioſo exitu mortis excedunt, impertiatur & vigilantia, & cura propenſior. Neque enim virtus eorum aut honor minor eſt, quo minus ipſi quoque inter beatos martyres aggregentur. ——— Cum voluntati & confeſſioni noſtræ in carcere & vinculis accedit & moriendi terminus, conſummata martyris gloria eſt. Hæc *Cyprianus* epiſt. 37. ſeu lib. 3. epiſt. 6. Non moveatur (ait idem *Cyprianus*, epiſt. 56. ad Thibaritanos) ad fugæ illius horrorem, nec recedens & latens deſerti loci ſolitudine terreatur. Solus non eſt, cui Chriſtus in fuga comes eſt. Solus non eſt, qui templum Dei ſervans, ubicunque fuerit, ſine Deo non eſt. Et ſi fugientem in ſolitudine ac montibus latro oppreſſerit, fera invaſerit, fames aut ſitis aut frigus afflixerit, vel per maria præcipiti navigatione properantem tempeſtas, ac procella ſubmerſerit. Spectat militem ſuum Chriſtus ubicunque pugnantem, & perſecutionis cauſa pro nominis ſui honore morienti præmium reddit, quod daturum ſe in perſecutione promiſit. Nec minor eſt martyrii gloria, non publicè & inter multos periſſe; cùm pereundi cauſa ſit propter Chriſtum perire. Sufficit ad teſtimonium martyris ſui, teſtis ille qui probat Martyras & coronat. Hæc *Cyprianus*, loco citato.

Cyprianus.

4. Martyribus accenſebantur etiam illi, qui propter veram pietatem, aut Chriſti nomen, ea ſubierunt ſupplicia, per quæ mori eos neceſſe erat, niſi divino miraculo conſervarentur, etiamſi, divinâ eos providentia miraculosè protegente, non morerentur. hoc ſenſu *Athanaſius*, in Synopſi ſacræ Scripturæ, dicit Danielem narrare de martyrio [*περὶ τοῦ μαρτυρίου*] Sedrach, Miſach, & Abednego. Et de eiſdem loquens, orat. 3. contra Arianos; Martyres (inquit) illi Babylonii [*οἱ ἐν Βαβυλῶνι γενόμενοι μάρτυρες.*] Ananias, Azarias, Miſaël. Huc ſpectant verba illa Martyrologii Romani, die 6. Maji, de ſancto Johanne Apoſtolo in oleum fervens miſſo; Romæ (inquit) ſancti Johannis ante portam Latinam, qui ab Epheſo juſſu Domitiani vinctus Romam perductus, & judicante Senatu, ante eandem portam in olei ferventis dolium miſſus, purior & vegetior inde exiit, quàm intravit. Hactenus verba Martyrologii. Eandem hiſtoriam narrans *Tertullianus*, lib. de præſcriptionibus adverſus hæreticos, capite 36. Ubi (inquit) Apoſtolus Johannes poſteaquam in oleum igneum demerſus, nihil paſſus eſt, in Inſulam relegatur.

Athanaſ.

Joan. Apoſt.

5. Honorabantur etiam martyrum vocabulo olim Confeſſores illi, qui tempore perſecutionis, propter Chriſti nomen tormenta perpeſſi erant, mori parati, etſi poſtea ſuperſtites manerent. ut patet ex Cypriani epiſtola nona, ad martyres & Confeſſores. & ex Concilio Carthaginenſi, quod *Cypriano* præſidente celebratum eſt, ubi quidam martyres adfuerunt & ſuffragia dixerunt.

6. *Dionyſius* Alexandrinus, (apud Euſebium libro ſeptimo, capite vigeſimo ſecundo, edit. græcæ.) aliud commemorat genus martyrum. Nam morbo peſtifero ac lethali per Ægyptum graſſante, Chriſtiani quidam eximia charitate flagrantes, & non parcentes vitæ ſuæ, fratres ægrotos viſitabant, eiſque, propter Chriſti amorem, amanter & ſedulò atque intrepidè miniſtrabant, & in eo pietatis ac charitatis officio ipſi contagione infecti, mortem oppetiverunt, lætantes de tam beato exitu. Quorum aliqui erant presbyteri, aliqui diaconi, & aliqui de populo. De

Dionyſ. Alex.

Eximia cura ægrotantium.

horum morte ait *Dionyſius*, eam videri nihil diſtare à ſplendore martyrii. De his in Martyrologio Romano, pridie Kal. Martii, ſeu die 28. februarii, habentur hæc verba; Alexandriæ commemoratio Sanctorum presbyterorum, diaconorum, ac aliorum plurimorum, qui tempore Valeriani Imperatoris, cum peſtis ſæviſſima graſſaretur, morbo laborantibus miniſtrantes, libentiſſime mortem oppetiêre, quos velut martyres religioſa piorum fides venerari conſuevit. Hæc ibi.

7. Quicunque ob juſtitiam perſecutionem aut afflictionem aliquam patitur, ſi ſit orthodoxus & pacificus Chriſtianus, eum martyrem eſſe dicit *Auguſtinus*: Nemo dicat, fratres chariſſimi, quod in iſtis temporibus martyres non ſint, quotidie martyres fiunt. Martyr enim teſtis interpretatur. Quicunque ergo pro veritate teſtimonium dederit, & omnes cauſas cum juſtitia judicaverit, quicquid pro teſtimonio veritatis vel juſtitiæ pertulerit, totum ei Dominus pro martyrio computabit. Ac ſic & ille qui ebrietati reſiſtit; ſi cum Dei adjutorio perſeveratè voluerit, & pro ipſa ille aliquas pertulerit tribulationes, omnia ei Dominus ad martyrii gloriam reputabit. Hæc *Auguſtinus*, ſerm. 232. de Tempore.

Auguſt. Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam. Matth. 5: 10.

8. Martyrii quoddam genus cenſetur etiam rectæ fidei confeſſio, ſanctitas vitæ, pia pœnitentia, patientia Chriſtiana, & conſtans charitas; unde dixit *Clemens* Alexandrinus, *εἰ τοίνυν ἡ πρὸς Θεὸν ὁμολογία μαρτυρία ἐςὶ, πᾶσα ἡ καθαρῶς πολιτευσαμένη ψυχὴ μετ᾽ ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἡ ταῖς ἐντολαῖς ἐπακηκοῦια, μάρτυς ἐςι καὶ βίῳ καὶ λόγῳ, ὅπως ποτε τοῦ σώματος ἀπαλλάττηται. οἷον αἷμα τὴν πίςιν ἀνὰ τὸν βίον ἅπαντα, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἔξοδον, προσχέυσα.* id eſt; Si igitur quæ eſt apud Deum confeſſio teſtimonium eſt, quæcunque anima purè & ſincerè ſe geſſit cum Dei agnitione, & quæ præceptis auſcultavit, martyr [ſeu teſtis] eſt tum vitâ tum ſermone, quomodocunque à corpore liberetur: fidem tanquam ſanguinem, per totam vitam, atque etiam in exitu, profundens. Hæc Clemens Alexand. libro quarto Stromatum: non longè poſt initium libri. Et poſtea eodem libro ait; *ὅσοι δὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ Σωτῆρος ἐπετελοῦσιν, καθ᾽ ἑκάςην πρᾶξιν μαρτυροῦσι.* id eſt; Quicunque autem Servatoris mandata exſequuntur, in unaquaque actione ſunt martyres. [ſeu teſtes.]

Clemens Alex.

9. Auctor libri de duplici martyrio, qui ſub Cypriani nomine circumfertur; Jam tempus eſt (inquit) ut de altero martyrii genere diſſeramus charitati tuæ, de quo etiam accuratius eſt diſputandum, quod occultum ſit & omnium temporum commune, neque enim ſemper ſæviunt Nerones, Diocletiani, Decii, ac Maximini: nunquam tamen ceſſat Diabolus exercere Chriſti militiam profeſſos. Et fortaſſis erunt poſthac donante Chriſto tempora, quibus nullæ tyrannorum perſecutiones affligent Eccleſiam, nunquam tamen defutura ſunt certamina, nunquam martyria, quibus homines pii glorificent Deum. Eccleſia quidem adhuc in hoc exilio militans, peculiaribus gaudiis applaudit iis, qui in profeſſione nominis Jeſu animas ſuas fideliter depoſuerunt, & ad horum memorias magna cum alacritate concurritur: ſed cœleſte theatrum, Angelorum myriades & juſtorum cum Chriſto regnantium innumerabilis populus applaudunt omnibus, qui ſinceram fidem, & charitatem invictam, quam habent erga Dominum Jeſum, integritate & innocentiâ vitæ teſtificantur. Nec ſolum profeſſione fidei, quâ, juxta Paulum, *Ore fit ad ſalutem*, glorificatur Deus: verum etiam confeſſione commiſſorum.——— Beatus Apoſtolus prædixit, nulli piè vivere volenti in Chriſto Jeſu defuturam perſequutionem. Si deeſt tyrannus, ſi tortor, ſi ſpoliator; non deerit concupiſcentia, martyrii materiam quotidianam nobis exhibens. Poſtremo hæc ipſa mala quæ ſecum defert vita mortalium, quæque piis cum impiis communia ſunt, martyrii coronam nobis parabunt; ſi placidè, ſi cum gratiarum actione pertulerimus. Neque privati ſunt martyrii gloriâ, quicunque violentâ morte conſummati non ſunt.———Hic ſi quis roget, quo pacto quis poſſit eſſe martyr ſine ſanguinis effuſione? Quiſquis hoc animo ſequitur juſtitiam, ut mortem citius admiſſurus ſit, quàm velit à juſtitia deflectere; huic promta voluntas pro martyrio deputabitur. Deus enim non æſtimat quenquam ex eventu rerum, ſed ex affectu. Hæc ibi.

Cyprianus vel auctor libri de duplici martyrio.

Pro Diocletiani, lege, Valeriani.

Rom. 10: 10.

2 Tim. 3: 12.

10. *Ambroſius*, in Pſal. 118. [ſeu 119.] in octonarium vigeſimum, Resh. verſ. 157. Verum (inquit) ut multæ perſecutiones, ita multa martyria. Tentatus es ſpiritu fornicationis, ſed veritus Chriſti futurum judicium, temerandam mentis & corporis caſtimoniam non putâſti; martyr es Chriſti. Tentatus es ſpiritu avaritiæ, ut poſſeſſionem minoris invaderes, indefenſæ viduæ jura temerares: & tamen contemplatione cœleſtium præceptorum opem magis ferendam, quàm inferendam injuriam judicaſti: teſtis es Chriſti: Hæc *Ambroſius*, loco citato; ubi etiam plura ſubjiciuntur in eandem ſententiam.

Ambroſ.

11. *Hieronymus*, in Epitaphio Paulæ, prope finem; Non ſolum (inquit) effuſio ſanguinis in confeſſione reputatur, ſed devotæ quoque mentis ſervitus immaculata quotidianum martyrium eſt.

Hieronym.

12. *Gregorius* ait; Si enim adjuvante nos Domino virtutem patientiæ ſervare contendimus, & in pace Eccleſiæ vivimus: & tamen martyrii palmam tenemus. Duo quippe ſunt martyrum genera; unum in mente, aliud in mente ſimul & actione. Itaque eſſe martyres poſſumus, etiamſi nullo percutientium ferro trucidemur. Mori quippe à perſequente, martyrium in aperto opere eſt. Ferre verò contumelias, odientem diligere, martyrium eſt in occulta cogitatione. Hæc *Gregorius*, homilia 35. in Euangelia.

Gregor.

13. *Iſidorus* Hiſpalenſis, libro ſeptimo Originum, ſive Etymologiarum, capite undecimo. Duo (inquit) ſunt martyrii genera, unum in aperta paſſione, alterum in occulta animi virtute. Nam multi hoſtis inſidias tolerantes, & cunctis carnalibus deſideriis reſiſtentes, per hoc quod ſe Omnipotenti Deo in corde mactaverunt, etiam pacis tempore martyres facti ſunt, qui etiam ſi perſecutionis tempus extitiſſet, martyres eſſe potuerunt. Hæc *Iſidorus*.

Iſidor.

CAPUT III.

De Confeſſoribus, & ſtantibus, & de cenſura lapſorum, & excommunicationis appellationibus & ſpeciebus, & anathematis gradibus.

ETſi martyrum appellatio etiam ad Confeſſores aliquando in veterum ſcriptis extendatur, ſicuti præcedente capite oſtenſum eſt; attamen (ut verbis utar auctoris libri de duplici martyrio, qui Cypriano tribuitur) Eccleſiæ uſus diſcernit illos cognominibus, martyres appellans eos, qui violentâ morte deceſſerunt; Confeſſores, qui conſtanter in cruciatibus, ac minis mortis profeſſi ſunt nomen Domini Jeſu, parati mortem oppetere, vel potius martyrii ſupremam coronam ambientes. Hæc ille auctor. Ubi duo denotantur

Martyres. Confeſſores.

con-

confeſſorum genera : nam alii tormenta patiuntur, alii, etiamſi torti non ſint, in minis tamen mortis confeſſi ſunt Dominum Jeſum, parati etiam ſubire tormenta, & mori potius, quam Chriſtum negare. Reliqui Chriſtiani, qui nullo modo Chriſtum in perſecutione negaverant, communi vocabulo Stantes dicebantur. Sed qui aliquo modo negaverant, eis lapſorum competebat appellatio, de quibus primo capite monebamus. Tranſacto autem perſecutionis agone, & reddita Eccleſiis pace, quicunque perſeverantes ſupererant in hac adhuc Eccleſiæ militia, neque ullo modo Chriſtum negaverant, ii omnes vel confeſſorum vel ſtantium nomine cenſebantur; ut patet ex initio libri Cypriani de lapſis. Inter confeſſores autem numerandi ſunt etiam illi, qui bonorum ſuorum direptionem vel amiſſionem, vel exſilium, vel contumelias, vel quamcunque perſequutionem propter Chriſtum, placidè tolerant, & in quibuſcunque calamitatibus aut minis ſervant verbum patientiæ Chriſti, Matth. 19: 29. Hebræos. 10: 32, 33, 34. & capite 11. verſ 36, 37, 38. Apocal. 3: 10. Qui pacifica, & bona, & juſta, ſecundùm præceptum Chriſti loquitur, Chriſtum quotidie confitetur. inquit Cyprianus, epiſtola ſeptimâ, ſeu libro primo, epiſtola quintâ. Lapſi omnes extorres ab Eccleſia habebantur, donec pacem peterent, eamque per canonicæ pœnitentiæ ſatisfactionem impetrarent: ut patet ex epiſtolis Cypriani, & ex diſciplina erga lapſos, tum ibi tum etiam in aliis veterum monumentis commemorata, de qua inferius plura dicemus.

Stantes. *Lapſi.* *Confeſſores.* *Lapſi extorres ab Eccleſia, donec pœnitentiam agant.*

2. Cenſura in lapſos in idololatriam, vel adulterium, vel hæreſin, vel ſchiſma, vel aliud grave notorium peccatum, erat excommunicatio: quæ ſic deſcribitur apud *Cyprianum*, à communione noſtra arceatur [epiſtola vigeſimâ octavâ,] ſe abſtentum à nobis ſciat: Sciat ſe in Eccleſia nobiſcum non eſſe communicaturum. [epiſtola trigeſimâ octavâ.] Abſtinuimus communicatione *Feliciſſimum* & *Augendum*. [epiſtola trigeſimâ nonâ,] à communicatione eos noſtra ſtatim cohibendos cenſuimus, [epiſtola quadrageſimâ prima.] Si quis verò ante conſilium noſtrum, & ante ſententiam de omnium conſilio ſtatutam, lapſis temerè communicare voluiſſet, ipſe à communicatione abſtineretur. [epiſtola quinquageſimâ ſecundâ ad *Antonianum*.] Significaſti, *Feliciſſimum* hoſtem Chriſti, non novum, ſed jam pridem ob crimina ſua plurima & graviſſima abſtentum, & non tantum meâ, ſed plurimorum Coëpiſcoporum ſententia condemnatum, rejectum à te illic eſſe, & vigore pleno, quo Epiſcopos agere oportet, pulſum de Eccleſia eſſe: ait *Cyprianus*, epiſtola quinquageſimâ quintâ, ad *Cornelium* Epiſcopum Romanum. Idem alibi, hunc autem panem dari nobis quotidie poſtulamus, ne, qui in Chriſto ſumus, & Euchariſtiam quotidie ad cibum ſalutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum abſtenti & non communicantes à cœleſti pane prohibemur, à Chriſti corpore ſeparemur. ——— Timendum eſt & orandum, ne, dum quis abſtentus ſeparatur à Chriſti corpore, procul remaneat à ſalute. Hæc *Cyprianus*, lib. de oratione Dominica.

Excommunicationis deſcriptio ex Cypriano.

3. *Ambroſius*, reſpiciens verba Apoſtoli ad Corinth. Poſtremo (inquit) condemnatio rei, ut tolleretur à conſortio communionis, & traderetur adverſario, non ad interitum animæ, ſed carnis. Ambroſius, libro primo, de Pœnitentia, capite 12. Item; à communione ſacra convictum removit. Et benè dicit tradi Satanæ, qui ſeparatur à Chriſti corpore. ——— Eum quem antea ſequeſtraverat, poſtea ſacramentis reddidit. Nam & ſequeſtrari oportet graviter lapſum, ne modicum fermentum totam maſſam corrumpat. eodem libro, capite 14. Et poſtea eodem libro, capite 17. interitum carnis, in verbis Apoſtoli, de inceſtuoſo homine tradendo Satanæ in interitum carnis, 1 Cor. 5: 5. in illis; inquam, Apoſtoli verbis, interitum carnis interpretatur Ambroſius, non conſummatam abſumtionem carnis, ſed caſtigationem.

Et Ambroſio. *1 Cor. 5: 5.* *Tradi Satanæ.* *Interitus carnis.* *1. Cor. 5: 5.*

4. *Theodoretus*, commentario in 1. ad Corinth. capite 5. Ex hoc (inquit) loco docemur, quod eos qui ſegregantur & ab Eccleſiaſtico corpore ſeparantur, invadit diabolus, eos gratia deſtitutos inveniens. Hæc *Theodoretus*. Eos ille quidem invadit eo animo, ut in impietate magis obfirmet, vel in deſperationem ſi poſſit adigat; at Deus electis ſuis eam tentationem convertit in medicinam, & incitamentum ad petendam tandemque obtinendam pacem, quam eis reſipiſcentibus dari præcepit. Si cui quid donaſtis, (ait Apoſtolus) & ego: nam & ego propter vos in perſona Chriſti, ut non circumveniamur à Satana. Nec enim verſutias ejus ignoramus. Circumvenimur enim ab eo (inquit Ambroſius) ſi per nimiam triſtitiam pereat, qui poteſt liberari per indulgentiam. libro primo, de pœnitentia, capite ultimo.

Theodoret. *juſtè excommunicatos invadit diabolus.* *2 Cor. 2: 10, 11.* *Vide c. 7. §. 19.*

5 Eadem excommunicationis ſententia etiam anathema appellatur, in plurimis Conciliis, ex ultimo capite prioris ad Corinthios, Si quis non amat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ſit anathema, maranatha. id eſt, exponente Theodoreto in commentario, ſit alienus à communi corpore Eccleſiæ. Et ex capite primo ad Galatas; Si quis vobis euangelizaverit, præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Porro ἀνάθεμα (inquit Hieronymus, commentario in hunc locum) verbum propriè Judæorum eſt, & poſitum tam in Jeſu Nave, quam in Numeris: quando omnia quæ erant Hiericho & Madianitarum, deteſtationi & anathemati habenda Dominus imperavit. Hæc Hieronymus.

Anathema Maranatha. *1 Cor. 16: 22.* *Gal. 1: 8, 9.* חרם *ἀνάθεμα.* *Joſua 6: 18. & 7: 1, 11, 12, 13.*

6. Poſt abdicatum Neſtorium, gravis tumultus in Eccleſia Conſtantinopolitana excitatus fuit: quippe populus propter inanem & ſtultam Neſtorii doctrinam diviſus. Clerici autem communibus ſuffragiis illi anathema (ſic enim nos Chriſtiani ſententiam contra alicujus blaſphemiæ auctorem pronunciatam ſolemus appellare, quando eam perinde notam omnibus facimus, ac ſi in columella inciſa in loco publico collocaretur) palàm denunciarunt. *ἀναθεμάτισαν, ὅτω γὰρ οἱ Χριστιανοὶ καλεῖν εἰώθαμεν τὴν κατὰ τοῦ βλασφήμου ψῆφον, ὅταν αὐτὴν ὥσπερ ἐν στήλῃ ἀναστήσαντας φανερὰν τοῖς ἅπασι καταστήσωμεν.* ait Socrates, libro ſeptimo, hiſtor. Eccleſiaſticæ, capite 33.

ἀναθεματίζειν.

7. מרן אתא Maran atha, Syriacè ſignificat, Dominus venit. juxta illud Enochi, apud Judam Apoſtolum, verſ. 14. Ecce, venit Dominus, &c.

Maranatha.

8. Neque verò ſpem omnem veniæ præcidit anathematiſmus: ut patet ex converſione multorum hæreticorum, eorundemque ſolutione ab injecto prius anathematis vinculo. Perſequente Eccleſiam Diocletiano Imp. *Marcellinus*, Epiſcopus Romanus, ad ſacrificium ductus eſt, ut thurificaret, quod & fecit. teſte Auctore libri Pontificalis. Legimus etiam in actis Concilii Sinueſſani, (tom. 1. Concil. edit. Bin.) eundem *Marcellinum*, urbis Romæ Epiſcopum, thurificatum, ore ſuo juſtè condemnatum eſſe, & ſuſcepiſſe anathema maranatha, ſubſcribentibus, in hanc ejus damnationem, eumque damnantibus trecentis Epiſcopis. Subſcribente etiam ſuo ana-

Anathema Maranatha non tollit omnem ſpem veniæ. *Marcellinus Epiſcopus Rom. lapſus, & poſtea martyr.*

anathemati ipſo Marcellino: ſi genuina ſunt ea acta. Poſt paucos tamen dies idem *Marcellinus* certamini redditus, & martyrio coronatus eſt, ut in ejus vita ſcripſit auctor libri Pontificalis. Terribilis illa ſententia, ***anathema maran atha***, hanc conditionem includit, quam diſertè enunciant Patres Concilii Lateranenſis, contra Monothelitas olim præſide *Martino* primo celebrati, anathematiſmo ultimo; Si quis (inquiunt) ſecundùm ſceleroſos hæreticos, &c. & uſque in finem ſine pœnitentia permanet hæc impiè agens; hujuſmodi in ſecula ſeculorum condemnatus ſit, & dicat omnis populus, fiat, fiat. Hæc ibi. Certè fieri poteſt, ut à Chriſti odio homo convertatur ad diligendum Chriſtum; & tunc non erit anathema maran atha, licet ante fuerit.

Anno Dom. 649.

Aliæ deſcriptiones ejuſdem cenſuræ.

9. Adjiciemus etiam aliunde quædam ejuſdem cenſuræ vocabula, ſeu quaſdam deſcriptiones. Excommunicari, Auguſt. epiſt. 108.] à ſacramentis altaris viſibilibus cenſura Eccleſiæ removeri, Auguſt. lib. 11. de geneſi ad literam, capite 40.] anathematizari, anathematis ſententiâ feriri, Auguſt. epiſt. 75.] à Chriſti corpore ſeparari, Auguſt. Enchirid. capite 65.] Dominus ait; *Beati eſtis, cum vos odio habuerint, & cum ſeparaverint vos*, ἀφορίσωσιν ὑμᾶς, &c. Luc. 6: 22. unde veteres hoc verbo frequenter uſi ſunt, excommunicationem vocabulo ſeparationis denotantes. ἀφορίζεσθαι, can. Apoſt. 10.] & poſtea abſtentus dicitur ἀφορισμένος, & abſtentio ἀφορισμός, can. 12. Nec eſt aliud verbum græcis ſcriptoribus uſitatius in hoc argumento, quam ἀφορίζεσθαι, id eſt, ſeparari. Quod verbum etiam Latinis eodem ſignificatu familiare eſt, ut oſtenſum eſt ex Cypriano & Ambroſio & Auguſtino. à communione ſeparari, Concil. 1. Arel. can. 4. & can. 16.] ἐκκόπτεσθαι τῆς κοινωνίας παντάπασιν, à communione omnino abſcindi, can. Apoſtol. 28.] ῥίπτεσθαι ἐκ τῆς ἐκκλησίας, projici ex Eccleſia, Concil. Laodicen. can. 36.] Εἰ δέ τις μὴ πεισθείη τοῖς λεχθεῖσιν, ὡς αἱρετικὸν αὐτὸν ἀναθεματισθῆναι, καὶ εἶναι ἀκοινώνητον καὶ κεχωρισμένον τῆς ἐκκλησίας. inquiunt Patres Concilii Gangrenſis, in epiſtola ad Epiſcopos Armeniæ, quæ tomo 1. conciliorum exſtat præmiſſa canonibus illius Concilii. item; ἐκτὸς αὐτοὺς εἶναι τῆς ἐκκλησίας, eadem epiſtola. Viginti autem canonibus illius Concilii adjicitur hæc ſanctio, ἀνάθεμα ἔστω.

Luc. 6:22.

Excommunicationis multæ indigitationes.

10. Locis omnibus à me citatis, unam eandemque cenſuram ſignificant excommunicatio, abſtentio, ἀφορισμός, ἀναθεματισμός, anathema maran atha, traditio Satanæ, projectio ex Eccleſia, &c. Invenitur tamen apud veteres etiam alia minus ſevera abſtentio, quæ non importat anathema & projectionem ex Eccleſia traditionemque diabolo. Docendi cauſa priorem illam vocemus excommunicationem ſive abſtentionem majorem, alteram minorem. Major adhibebatur adverſus notoriam hæreſin, & contra ſchiſma, in ſynodis paſſim, & in epiſtolis Cypriani, item contra fraudes & rapinas, Cyprianus, epiſtola trigeſima octavâ, ſeu libro primo, epiſtola ſeptima: adverſus idololatriam, & negationem libellaticam, apud Cyprianum paſſim, & in Conciliis, & apud Auguſtinum, lib. de fide & operibus, capite 19. contra adulterium, & contra homicidium, Auguſtinus, ibidem. Contra inceſtum, Concil. Elibert. can. 66. Sodomiam, can. 71. Lenocinium, can. 12. & 70. & quodlibet grave notorium delictum, Cyprianus, lib. de orat. Dominica. Quale eſt contumacia in quolibet notorio delicto aut ſcandalo, adverſus monitionem Eccleſiæ, de qua Dominus dixit; *Si autem Eccleſiam non audierit; ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus. Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis in terra, erunt ligata in cœlo: & quæcunque ſolveritis in terra, erunt ſoluta in cœlo.* Math. 18: 17, 18.

Abſtentio major.

Math. 18:17.18.

Abſtentio minor.

11. Minore abſtentione abſtinebantur ad aliquod tempus à communicatione quidam, ob culpam non uſque adeo gravem ut projectionem ex Eccleſia mereri videretur, nec tamen ſine correptione publica prætereundam; e. g. Si quis in civitate poſitus per tres dominicas Eccleſiam non acceſſerit, pauco tempore abſtineat, ut correptus eſſe videatur. Concil. Elibert. can. 21. Item; Si quis fidelis alea, id eſt, tabula luſerit nummos, placuit eum abſtineri: & ſi emendatus ceſſaverit, poſt annum poterit reconciliari communioni. Eodem Concil. Elibert. can. 79. Vel etiam ſine culpa quidam ex reverentia myſteriorum propter certum vitæ ſtatum; ut trigami, Baſil. epiſtola canonica ad Amphilochium, can. 4. ubi jubentur ad quinquennium abſtineri. Et bellatores, ad triennium, ead. epiſt. 13. ſed talibus non injungitur pœnitentiæ illa pars quæ ὑπόπτωσις dicitur. ut ibidem patet. nempe non ſunt iſta peccata; nec laudare poſſumus hac in parte periculoſam illam auſteritatem.

Excommunicatio minor.

12. Sententiarii in 4. ſentent. diſtinct. 8. & Alex. Alenſis parte 4. quæſtione 22. membro 1. articulo 2. Excommunicationem minorem vocant eam, qua aliquis excluditur à participatione ſacramentorum, præcipuè ſacramenti altaris; non tamen à communione fidelium, quoad actus illos legitimos converſationis exterioris, qui negantur excommunicatis excommunicatione majore, ſeu anathemate. quæ ſola major excommunicatio, eſt ſimpliciter excommunicatio, inquit Scotus in 4. ſentent. diſtinct. 19. quæſt. unica, numero 16. De altera autem minore Thomas ait; Minor excommunicatio non habet perfectam rationem excommunicationis, ſed aliquid ejus participat, in 4. ſentent. diſtinct. 18. quæſt. 2. art. 1. ad quartum. Ajunt minorem excommunicationem incurri ab illo qui communicat cum excommunicato excommunicatione majore, in actibus illis vetitis, licet alioqui legitimis, qui prohibentur cauſ. 11. quæſt. 3. can. *Excommunicatos.* Quos actus his verſibus Complectuntur:

Excommunicatio major.

Concilium Carthag. 4. (an. Dom. 399.) can. 73. Qui communicaverit, vel oraverit, cum excommunicato, ſive clericus ſive laicus, excommunicetur.

Si pro delictis anathema quis efficiatur,
Os, orare, vale, communio, menſa negatur

Os, id eſt, ne detur oſculum. *Orare*, ne cum excommunicatis oremus. *Vale*, ne ſalutentur. *Communio*, ne ſcilicet in ſacramentis cum ipſis aliquis communicet. *Menſa negatur*, ne aliquis cum eis comedat. Signanter dicitur (inquit *Major*) excommunicato majore excommunicatione: quia colloquens cum excommunicato minore excommunicatione, non excommunicatur: & excommunicatio non tranſit in tertiam perſonam. Hæc *Iohannes Major*, in 4. ſent. diſt. 18. quæſt. 3. concluſ. 2.

Exceptiones.

13. Excipiuntur tamen aliqui caſus, in quibus licitum eſt communicare cum excommunicato excommunicatione majore; non quidem in criminibus, ſed in actibus licitis exterioris converſationis. 1. Cum quis loquitur de pertinentibus ad eorum ſalutem; licet alia etiam verba incidenter interponat, ut magis apud eos proficiat, ut habetur, extra, de ſentent. Excommunicationis, capite 54 *Cum voluntate.* 2. Perſonæ quædam licitè poſſunt cum excommunicatis loqui & participare in actibus illis, dummodo non participent cum illis in criminibus; (addit Durandus, nec in divinis, in 4. ſent. diſt. 8. quæſt. 5. num. 9.]

9.] Perſonæ illæ deſcribuntur, cauſ. 11. quæſt. 3. can. *Quoniam multos.* Videlicet, uxores, filii, ſervi, ancillæ, nec non ruſtici & ſervientes, nec non & omnes aliqui non adeo curiales ſunt, ut eorum conſilio ſcelera perpetrentur. Per idem intelligo (inquit Durandus, loco citato) quod domini & ſuperiores poſſunt participare cum inferioribus excommunicatis; ſicut è converſo, in his in quibus mutuo ſunt adſtricti. (At Alexander Alenſis hoc negat de maritis, Parentibus, & dominis quod poſſint excommunicatis uxoribus, filiis, ſubditis communicare. parte 4. quæſt 22. memb. 2. art. 6.) 3. Tertius caſus eſt, quando ignoratur excommunicatio, & aliquis ignoranter cum excommunicato communicat. Cenſetur autem ignorare, niſi excommunicatio ſit à judice ſpecialiter & expreſſè publicata in parochia excommunicati. ut docet Johannes Major, in 4. ſentent. diſt. 18. quæſt. 3. Ultimus eſt caſus neceſſitatis, ut quando aliquis tranſit per terram excommunicatorum, poteſt ab eis emere vel accipere neceſſaria; hinc ille verſus de his caſibus.

Utile, lex, humile, res ignorata, neceſſe.

Ut *utile* referatur ad primum caſum; *lex*, ad matrimonium; *humile* ad filios, vaſallos, ſervientes, &c.

Excommunicationis ſpecies apud Hebræos. 14. Tres apud Hebræos excommunicationis ſpecies ex Rabbinorum ſcriptis recenſent & explicant *Iohannes Druſius*, in quæſtionibus Ebraicis libro primo, quæſtione nonâ, & *Iohannes Buxtorfius* in Inſtitutione epiſtolari Hebraicâ, capite ſexto. Primam & leviſſimam appellant נדוי *niddui*, ſeparationem ſeu remotionem. Secundam חרם *cherem*, anathema. Tertiam שמתא *Shammatha*, id eſt, ibi mors, vel deſolatio erit. vel *Shamatha*, ſumendo *Schem*, aut Chald. *Shema* nomen, pro *haſhem*, id eſt, Dominus, & *atha* venit. ut ei reſpondeat Apoſtolicum *Maran atha. Iacobus Capellus*, vir in Hebræorum ſcriptis exercitatiſſimus, hanc enumerationem reprehendit, in prælectione publica Theologica, quam me audiente habuit Sedani, anno Domini 1616. menſe octobri. Eoſdem tres cenſuræ gradus, quos ex *Druſio* & *Buxtorfio* retulimus, dixit recenſeri à *Cornelio Bertramo*, lib. de politia Judaïca; ſed perperam; nam *cherem* & *Shammatha* unum duntaxat gradum conſtituere; idque ex Talmud conſtare, Primum autem gradum, dictum eſſe *Neſipha*. Quo arcebatur quiſpiam ad dies ſeptem, exemplo Mariæ, Num. 12:14, 15. *Num. 12. 14, 15.* Secundum *Niddui*, quæ vox ſignificat menſtruatum aliquid, aut immundum, adeoque ſeparandum & hoc gradu arcebantur ad menſem: dies minimum triginta. Tertium denique gradum, dictum *cherem* vel *Shammatha*, quo arcebantur à communione reliquorum, omnique prorſus commercio humano eis interdicebatur, veluti exciſis, donec reſipiſcerent: Cum notari duobus primis gradibus ſinerentur conventibus ſacris & precibus intereſſe, doceri, & diſcipulos docere, &c. Monet autem *Buxtorfius*, dies [*Niddui*] ſeparationis, pœnitentia & deprecatione decurtari ſolitos; qui autem non reſipiſceret, aut ſeparationem eam contemneret, pœnam ei adauctam eſſe poſt evolutos ſeparationis dies, eandem cenſuram de novo infligendo; quod ſi hos etiam dies, ſine pœnitentia tranſegiſſet, tum excommunicatum eſſe excommunicatione illa ſolenni & publicâ, cum maledictionibus ac diris horrendis, ex lege Moſis excerptis, quæ *cherem* dicitur.

Vide ſupra. §. 10 & ſeqq. & infra §. 17. 15. Sive autem eandem denotent cenſuram *chèrem* & *Shammatha*, ſive diverſas; diſtinctionem tamen illam, quam excogitarunt quidam, in excommunicatione Chriſtiana, inter anathema & Maranatha, tanquam duos diverſos gradus, ignoraſſe videtur Catholica antiquitas: ideoque eam non facilè recipimus. Neque quod legitur in Synodo Turonica 2. capite 25. anno Domini 570.) *Ut non ſolùm excommunicatus, ſed etiam anathematizatus moriatur:* neque, inquam, iſtud anterioribus ſeculis, aut alicubi memini uſitatum: neque talem ſententiam in quemquam pronunciaſſe leguntur Patres illi Turonenſes: quamvis, ut homines à ſacrilega & pertinaci bonorum Eccleſiaſticorum direptione ac detentione deterreant, iſtiuſmodi maledictionem comminentur. Quæ comminatio qua ratione defendi, & ab inconceſſæ poteſtatis vendicatione ſecerni poſſit, non video. Non aliam agnoſcebat Catholica antiquitas Eccleſiaſticam anathematizationem in hac vita degentium, præter excommunicationem, quæ neminem irrevocabiliter & peremtoriè atque abſolutè immedicabili devovet exitio. Duas autem illas ſuperius declaratas excommunicationis ſive abſtentionis ſpecies agnoſcimus, & quod neutra cœlo excludat reſipiſcentes. Auguſtinus ait: Simul Græco & Syro utitur verbo Apoſtolus: Si quis (inquit) non amat Dominum, ſit anathema Maranatha. Anathema, Græco ſermone dixit condemnatus; Maranatha, donec Dominus redeat. Hæc Auguſt. epiſt. 178.

16. Non prætcribo quorundam eruditorum pulchram conjecturam: Hebræos quando illud excommunicationis genus, quod *Shammatha* vocabatur, ſtringebant, uſurpaſſe illa Enochi verba, quæ recitat Apoſtolus Judas, verſibus 15, 16. Ecce venit Dominus, &c. Qua formulâ reos commonefaciebant terribilis illius adventus Domini ad judicium contra rebelles: & eo reſpexiſſe Apoſtolum Paulum, quando Chriſtum non diligentibus denunciavit Anathema Maranatha. *Maranatha. Iud. 15: 16. 1 Cor. 16: 22.*

17. Hoc anathema intelligimus in omni excommunicatione majore; exiſtimamus enim idem in Chriſtiana diſciplina eſſe anathema & anathema Maranatha: ſive vera ſive falſa ſit illa Capelli aſſeveratio de identitate *cherem* & *shammatha*. Quamvis in una eademque cenſuræ ſpecie, pro diſcrimine peccatorum, major minorve ſeveritas locum habeat; unde quidam anathematis veluti gradus diverſi apud veteres inveniuntur.

18. In quolibet delicto contumaces cenſura premebat perpetua, &, contumaciâ durante, irrevocabilis. Quorundam autem criminum faciebat atrocitas, ut etiam pœnitentibus diu cenſura incumberet, & pro ſcelerum vario pondere, aggravaretur etiam diſciplinæ ſeveritas. Aliis poſt triennalem pœnitentiam dabatur communio, *Cyprian.* epiſt. 53. ſeu lib. 3. epiſt. 23. Aliis poſt biennium, aliis poſt quinquennium, aliis poſt ſeptennium, aliis poſt decennium. ut legimus in Concilio Elibertino. Aliis poſt triginta annorum pœnitentiam, *Baſilius* epiſtola canonica ad *Amphilochium*, can. 7. aliis non niſi in fine vitæ, Concil. Elibert. can. 13. & quibuſdam aliis ejuſdem concilii canonibus. Aliis denique nec in fine, quamvis petentibus dabatur communio, abſque præjudicio tamen immenſæ & imperſcrutabilis miſericordiæ Dei: ſed in exemplum diſciplinæ dimittebantur divino judicio, abſque reconciliatione Eccleſiaſtica. ut patet ex multis canonibus Concilii Elibertini, quod celebratum eſt anno Domini 305. *Cenſuræ diverſitas pro diverſitate peccati. Concil. Elibert.*

Synodi Nicænæ clementia. 19. Iſtum tamen rigorem poſtea ſuſtulit cæme-

cumenica Synodus Nicæna, his verbis. καθολοῦ δὲ καὶ περὶ παντὸς ὅτινος ἂν ἐξοδεύοντος, αἰτοῦντος τοῦ μετασχεῖν εὐχαριστίας, ὁ ἐπίσκοπος μετὰ δοκιμασίας ἐπιδότω. id eſt, Univerſaliter autem, & omni cuicunque in exitu poſito, & participationem communionis petenti, Epiſcopus cum exploratione det. Concil. Nicæn. can. 13.

Aliorum quorundam aſperitas.

20. Nihilominus poſtea in quibuſdam Eccleſiis nonnulli eam retinuerunt aſperam conſuetudinem, qua hominibus poſt peractam ſolennem pœnitentiam reconciliatis, ſi in eadem aut in alia gravia peccata poſtmodum laberentur, locum publicæ pœnitentiæ negabant. de qua conſuetudine legi poſſunt, *Tertullianus*, libro de pœnitentia, capitibus ſeptimo & nono. *Ambroſius*, libro ſecundo de pœnitentia, capite decimo. *Auguſtinus*, epiſt. 54. ad Macedonium. Et *Gratianus*, de pœnitentia. diſt. 3. can. Nihil prodeſt. §. Ex perſona; & aliquot ſequentibus canonibus. & *Lombardus*, 4. ſent. diſt. 14. cum Commentariis.

CAPUT IV.

Proponuntur & confirmantur decem aſſertiones Catholicæ, de poteſtate clavium, ejuſque exercitio.

Prima aſſertio.

Vide, Extra de pœnitentiis & remiſſionibus, cap. 10. Nova. Claves.

CLavium nomine etſi comprehenditur poteſtas ex officio prædicandi Evangelium, & ſacramenta adminiſtrandi, & diſciplinam Eccleſiaſticam exercendi; ſpecialiter tamen appropriatur hæc nomenclatura poteſtati diſciplinæ, ſive cenſuræ publicæ. & comprehendit omnem publicam cenſuram Eccleſiaſticam. Nam pro qualitate delicti adhibenda eſt correptio & cenſura: & omnis ſcandali publici coërcitio Eccleſiaſtica conceſſa eſt Eccleſiæ. Matth. 18: 17.

Explicatio.

2. Claves regni cœlorum ſunt, quibus paſtores aperiunt regnum cœlorum, & adverſus indignos illud claudunt. Prædicatione autem verbi, & adminiſtratione ſacramentorum, & diſciplinæ Eccleſiaſticæ exercitio, paſtores aperiunt regnum cœlorum, & adverſus indignos illud claudunt: ergo prædicatio verbi, & adminiſtratio ſacramentorum, & diſciplinæ Eccleſiaſticæ exercitium ſunt claves regni cœlorum. Prædicationem intellige ex officio paſtorali: nam ſermo nunc eſt de clavibus, quæ datæ ſunt Petro aliiſque paſtoribus. Speciatim autem de poteſtate cenſuræ publicæ dicitur. Matth. 18: 18. *Quæcunque ligaveritis*. &c.

Clavis diſciplinæ.

Confirmatio.

3. Aſſertionem hanc ſic explicatam confirmant iſta Scripturæ teſtimonia. Et tibi dabo claves regni cœlorum: & quicquid ligaveris ſuper terram, erit ligatum in cœlis: & quicquid ſolveris ſuper terram, erit ſolutum in cœlis. Matth. 16: 19.] Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis ſuper terram, erunt ligata in cœlo: & quæcunque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta in cœlo. Matth. 18; 17, 18.] Et dixit eis, profecti in mundum univerſum prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſervabitur: qui vero non crediderit, condemnabitur. Marc. 16: 15, 16.] Væ vobis legis interpretibus, quia ſuſtuliſtis clavem ſcientiæ: ipſi non intraſtis, & eos qui introibant prohibuiſtis. Luc. 11: 52.] Dixit igitur eis Jeſus iterum, Pax vobis: ſicut miſit me Pater, & ego mitto vos. Et quum hæc dixiſſet, afflavit, & dixit eis, accipite Spiritum Sanctum. Si quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; ſi quorum retinueritis, retenta ſunt, Johan. 20: 21, 22, 23.] Ex his locis utraque pars aſſertionis noſtræ elucescit.

Matth. 16: 19. Matth. 18: 17, 18. Marc. 16: 15, 16. Luc. 11: 52. Clavis ſcientiæ. Johan. 20: 21, 22, 23.

Claves ſunt ſpirituales.

4. Claves iſtæ (inquit magiſter ſententiarum) non ſunt corporales, ſed ſpirituales, ſcilicet diſcernendi ſcientia, & potentia judicandi, id eſt, ligandi & ſolvendi, qua dignos recipere, & indignos debet excludere Eccleſiaſticus Judex: qui ſicut habet jus ligandi, ita & ſolvendi. 4. ſent. diſt. 18. Hinc illa diſtinctio, in clavem ſcientiæ, & clavem potentiæ: apud auctorem ſermonis 27. de ſanctis, qui Auguſtino tribuitur, & apud Petrum Lombardum, ejuſque interpretes, 4. ſent. diſt. 18. & apud Alexandrum Alenſem, part. 4. quæſt. 20. membro 2. & membro 3.

Diſtinctio clavis ſcientiæ & clavis potentiæ. Vide lib. 16. cap. 2. §. 3.

Clavis potentiæ.

5. Clavem potentiæ vocant doctores ſcholaſtici poteſtatem ligandi & ſolvendi judiciariam. Duplex autem conſtituunt forum: nempe forum pœnitentiale, & forum judiciale. Illud vocant etiam forum pœnitentiæ, hoc forum cauſæ. Sed falluntur, dum hominibus jus tribuunt in hominum conſcientias. Catechiſmus Romanus, part. 2. cap. 5. qu. 15. loquens de privata abſolutione in foro pœnitentiali; Neque enim (inquit,) ut olim in veteri lege Sacerdotes teſtimonio ſuo aliquem à lepra liberatum eſſe duntaxat renunciabant, ita nunc in Eccleſia ea tantum poteſtas ſacerdotibus facta eſt, ut aliquem peccatis eſſe abſolutum declarent: ſed verè tanquam Dei miniſtri abſolvunt. Et quæſt. 16. In ſacerdote autem, qui in eum [confitentem] legitimus judex ſedet, Chriſti Domini perſonam & poteſtatem veneratur. Sacerdos enim, quemadmodum in aliis; ita in pœnitentiæ ſacramento adminiſtrando; Chriſti munus exſequitur. Hæc ibi.

Error de foro pœnitentia. Vide ſupra lib. 9. cap. 5. §. 14. & infra hoc lib. 11. cap. 5. §. 36. & lib. 16. cap. 3. propoſ. 4.

Poteſtas ordinis, & juriſdictionis.

6. *Bellarminus*, libro primo de Romano Pontifice, capite duodecimo. iſtam vocat poteſtatem ordinis: eamque diſtinguit à poteſtate juriſdictionis, in foro externo. Fateor equidem, poteſtatem ordinis unicuique ordinato convenire: at nego, dari ulli meræ creaturæ eam poteſtatem remittendi peccata, quam Romanenſes tribuunt ſacerdotibus. Quod ut clariùs intelligatur, Sciendum eſt, hominem dupliciter ligari: vel enim ligatur ſuo peccato, vel ligatur injecto cenſuræ vinculo, e. g. quando excommunicatur. Prius vinculum non injicit Eccleſia, ſed ipſe peccator ſeipſum in hoc vinculum conjecit: neque inde ſolvi, aut liberari poteſt judicialiter aut effectivè, aut abſolutè, niſi à ſolo Deo, qui ſolus juſtificat impium. Paſtores autem non niſi declarativè & conditionaliter, ex Dei verbo, annunciant pœnitenti remiſſionem peccatorum, ſi verè reſipiſcat. utrum autem ille qui pœnitentiam profitetur, verè reſipiſcat, nec ne, non ipſis, ſed ſoli Deo abſolutè cognitum eſt, & eis quibus Deus voluerit revelare. Vinculum autem cenſuræ Eccleſiaſticæ, à paſtoribus injectum, poſſunt ipſi demere, & eum quem ligaverant ſolvere, ſeu ab illa cenſura Eccleſiaſtica, puta ab excommunicatione, abſolvere abſolutè, pro poteſtate clavium ipſis conceſſa, adeò ut homo ille jam ſimpliciter agnoſcatur pro membro Eccleſiæ militantis, & habeatur in numero fidelium, & ad menſam Dominicam admittatur. Et hæc ſola eſt judiciaria poteſtas Eccleſiæ data. Hominem autem nulla vinctum cenſura Eccleſiaſtica abſolvere à pecc. to, abſolutione judiciaria, vel abſolutâ, jus eſt ſolius Dei: neque communicatur creaturis.

Duplex vinculum quo homo ligatur. Rom. 4: 5. Vide infra. §. 46 & lib. 16. cap. 2. & cap. 3. Judiciaria poteſtas data Eccleſiæ.

7. Unde *Hugo de ſancto Victore*, inveſtigans idoneum ſenſum, quo intelligendum eſt ſacerdotes peccata dimittere, adfert quidem eam expoſitionem, qua dicuntur peccata dimittere,

Digitized by Google

re, quia ſacramenta miniſtrant: ſed cum miniſter baptiſmi non det Spiritum Sanctum, neque juſtificet aut regeneret baptizatum, (quamvis miniſter verbi auditores ſuos ſervare ſeu ſalvos facere aliquo modo dicatur, 1 Tim. 4: 16. Jacob. 5: 20.) ad aliam ſe recipit interpretationem, nempe hanc, qua dimiſſio iſta refertur ad abſolutionem à vinculo excommunicationis; & retentio peccati, ad excommunicationem. Verba Hugonis ſunt; Solus Deus peccata dimittit. Habent tamen auctoritates, quod ſacerdotes peccata dimittunt, & quod Deus per eos ea dimittit. Sed ſacerdotes peccata dimittere dicuntur, quia ſacramenta miniſtrant, in quibus & per quæ peccata auctoritate divinâ dimittuntur. Vel ideo ſacerdotes peccara dimittere dicuntur; quia eum, qui pro peccatis ſuis excommunicationis vinculo ligatus fuerat, abſolvunt. In quo, ſuo modo, peccata dimittunt, quia eum propter præcedentia peccata non ampliùs debere vitari oſtendunt. Retinent autem peccata iterum & iterum, ut magis evitentur, excommunicando: Domino utrumque approbante, ſicut dictum eſt Apoſtolis; *Quorum dimiſeritis peccata, dimittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Non ergo de omnibus peccatis intelligendum videtur ſecundùm hunc modum remiſſionis vel retentionis, quod ſacerdotes ea dimittant, vel retineant, ſed de eis tantum, propter quæ lata eſt ſententia excommunicationis. Secundum priorem modum de omnibus poteſt intelligi. Hæc Hugo de ſancto Victore, in ſuo opere de cærimonis, ſacramentis, officiis, & obſervationibus Eccleſiaſticis, libro primo, capite vigeſimo quinto.

Hugo de ſancto Victore. — *Johan. 20. 23.*

8. Idcirco etiam dixit *Petrus Lombardus*; Solus Deus dimittit peccata & retinet: & tamen Eccleſiæ contulit poteſtatem ligandi & ſolvendi: ſed aliter ipſe ſolvit vel ligat, & aliter Eccleſia. Ipſe enim per ſe tantum dimittit peccatum: qui & animam mundat ab interiori macula, & à debito æternæ mortis ſolvit. Non autem hoc ſacerdotibus conceſſit, quibus tamen tribuit poteſtatem ſolvendi & ligandi, id eſt; oſtendendi homines ligatos, vel ſolutos. Unde Dominus leproſum ſanitati priùs per ſe reſtituit, deinde ad ſacerdotes miſit, quorum judicio oſtenderetur mundatus. Ita etiam Lazarum jam vivificatum obtulit diſcipulis ſolvendum. Quia etſi aliquis apud Deum ſit ſolutus, non tamen in facie Eccleſiæ ſolutus habetur, niſi per judicium ſacerdotis. In ſolvendis ergo culpis vel retinendis ita operatur ſacerdos Euangelicus, & judicat, ſicut olim legalis in illis, qui contaminati erant leprâ, quæ peccatum ſignat. Hæc Petrus Lombardus, 4. ſententiarum, diſtinctione 18. Quia autem abſque extraordinaria revelatione non poſſunt paſtores Euangelici certò ſcire, an homo intus coram Deo ſanatus ſit in corde, ſicut olim ſacerdotes Levitici certò ſcire poterant hominem ab externa corporis lepra ſanatum eſſe; & inde quandoque evenit, ut indignum ſolvat Eccleſia, & immerentem liget: ideo ſubjicit Lombardus ibidem hæc verba; Non ſemper ſequitur Deus Eccleſiæ judicium, quæ per ſurreptionem & ignorantiam interdum judicat. Deus autem ſemper judicat ſecundùm veritatem. Hactenus Petrus Lombardus. Docent etiam Alexander Alenſis, part. quartâ, quæſtione vigeſimâ primâ, membro primo. & Bonaventura, in quartum ſent. diſt. 18. part. 1. art. 2. quæſtione primâ. poteſtatem clavium quæ Eccleſiæ data eſt, non extendi in culpam, niſi per modum deprecantis, & impetrantis. Idipſum etiam docent de pœna æterna, Alenſ. part. 4. quæſt. 21. memb. 2. art. 2. & Bonaventura in 4. ſent. diſt. 18. part. 1. art. 2. quæſt. 2.

P. Lombardus. — *Matth. 8: 3. 4.* — *Johan. 11: 43, 44.* — *Vide infra aſſert. 8. aliquando judicat Eccleſia clave errante. Poteſtas clavium data Eccleſiæ, non extenditur in culpam, neque in pœnam æternam, niſi per modum deprecantis, & impetrantis.*

Secunda aſſertio

9. *Poteſtas ligandi & ſolvendi non ſoli Petro, ſed Eccleſiæ data eſt.*

10. Ait enim Dominus, Dic Eccleſiæ. Sin autem etiam Eccleſiam audire contemſerit, ſit tibi velut Ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis in terra, erunt ligata in cœlo; & quæcunque ſolveritis in terra, erunt ſoluta in cœlo. Matth. 18: 17, 18.

Matth. 18: 17, 18.

11. Ideo dicit *Auguſtinus*; Si Petro non eſſet Eccleſiæ ſacramentum, non ei diceret Dominus; Tibi dabo claves regni cœlorum: quæcunque ſolveris in terra, ſoluta erunt & in cœlo: & quæcunque ligaveris in terra, ligata erunt & in cœlo. Si hoc Petro tantum dictum eſt, non facit hoc Eccleſia: ſi autem & in Eccleſia fit, ut quæ in terra ligantur, in cœlo ligentur, & quæ ſolvuntur in terra, ſolvantur in cœlo; quia cum excommunicat Eccleſia, in cœlo ligatur excommunicatus: cum reconciliatur ab Eccleſia, in cœlo ſolvitur reconciliatus. Si hoc ergo in Eccleſia fit, Petrus quando claves accepit, Eccleſiam ſanctam ſignificavit. Hæc Auguſtinus tractatu quinquageſimo in Euangelium Johannis. Item; Ubi remiſſio peccatorum, [ibi] Eccleſia eſt. quomodo Eccleſia? Illi enim dictum eſt, Tibi dabo claves regni cœlorum; & quæ ſolveris in terra, ſoluta erunt & in cœlis: & quæ ligaveris in terra, ligata erunt & in cœlis. Qua diffunditur iſta remiſſio peccatorum? inter omnes gentes, incipientes ab Hieruſalem. Ecce crede Chriſto. Auguſtinus in fine tractatus 10. in epiſt. Johan. Obſerva etiam hic, non dici, Incipientes à ſede Apoſtolica Romanâ: ſed incipientes ab Hieruſalem.

Auguſt. — *Matth. 16: 19.* — *Vide lib. 16 cap. 3. § 6.* — *Incipientes ab Hieruſalem. Luc. 24: 47*

12. Idem Pater alibi; Has igitur claves dedit Eccleſiæ ſuæ, ut quæ ſolveret in terra, ſoluta eſſent in cœlo: quæ ligaret in terra, ligata eſſent in cœlo: ſcilicet ut quiſquis in Eccleſia ejus dimitti ſibi peccata non crederet, non ei dimitterentur: quiſquis autem crederet, ſeque ab his correctus averteret, in ejuſdem Eccleſiæ gremio conſtitutus, eâdem fide atque correctione ſanaretur. libro primo de doctrina Chriſtiana. cap. 18.

13. *Fulgentius*, libro de fide ad Petrum diaconum, capite tertio. (in operibus Auguſtini, tomo 3.) Pœnitentia (inquit,) peccatori tunc prodeſt, ſi eam in Eccleſia Catholica gerat. Cui Deus in perſona beati Petri ligandi ſolvendique tribuit poteſtatem, dicens; Quæ alligaveris ſuper terram, &c.

Fulgent.

Tertia aſſertio.

14. *Eccleſiæ nomine, in illis Domini verbis*, Dic Eccleſiæ: Si non audierit Eccleſiam. Matth. 18: 17. *non univerſus fidelium cœtus, non plebs credentium, ſed ſoli paſtores Eccleſiaſtici intelliguntur.*

Matth. 18: 17. Dic Eccleſiæ. — *Vide infra, aſſert. 6.*

15. Eccleſia ὁλικῶς dicta, comprehendit tum gubernantes, tum gubernatos; ſimul paſtores & gregem. ut in ſymbolo, Et epiſtola ad Epheſ. 1: 22. & cap. 5. verſibus 23, 24, 25. Dicitur autem etiam μερικῶς, non ſolùm de particulari aliqua Eccleſia, ſed etiam de parte alicujus particularis Eccleſiæ, aut plurium Eccleſiarum. Pars gubernata, appellatur Eccleſia, act. 20: 28. ubi Apoſtolus Paulus monet Presbyteros Epheſinos, ut paſcant Eccleſiam Dei. Ibidem

Eccleſia dicitur, vel ὁλικῶς, vel μερικῶς. — *Pars gubernata dicitur Eccleſia.*

etiam

etiam appellatur grex. verſ. 27. & 1 Petr. 5: 2. dicitur etiam familia Chriſti, Matth. 24: 45. Parti autem gubernatrici, ſive paſtoribus, tribuitur nomen Eccleſiæ, Matth. 18: 17. Nam eam ibi Chriſtus intelligit Eccleſiam, cui data eſt poteſtas clavium, per quam remittat vel retineat hominum peccata: hæc autem poteſtas non data eſt niſi Euangelii miniſtris, quos ad prædicandum Euangelium & exercendam clavium diſciplinam miſit Chriſtus, ſicut ipſe à Patre miſſus eſt, Matt. 16: 19. Johan. 20: 21, 22, 23. Præterea ea illic intelligitur Eccleſia, cui ſubjecti ſunt ſpiritus Prophetarum; ſpiritus autem Prophetarum ſubjecti ſunt Prophetis, 1 Cor. 14: 32. In quem locum *Sedulius*, Spiritus (inquit,) humilitatis & charitatis, qui eſt in Prophetis, id eſt, prædicatoribus, debet ſubjectus eſſe aliis Prophetis, id eſt, prædicatoribus. Hæc *Sedulius*. Et in eundem Apoſtoli locum *Theodoretus*; Spiritus (inquit,) dona vocantur. Ita Jeſus ſubjiciebatur Moſi, ita Heliſæus Eliæ: ita ipſi Heliſæo multitudo Prophetarum: ita ipſi Apoſtolo Timotheus, & Titus, & reliqui. Hæc *Theodoretus*. Nuſquam autem in Scripturis legimus, ſpiritus Prophetarum ſubjectos eſſe plebejis aut laïcis. Porro, ea intelligitur ibi Eccleſia, cui obedire & ſubjici oportet. Scriptura autem non populo, ſed tantum paſtoribus τοῖς ἡγουμένοις Eccleſiaſticam deberi docet obedientiam & ſubjectionem, Hebr. 13: 17. Et paſtorum collegio ſubjectus eſt quilibet de collegio. Idcirco enim (*verba ſunt Cypriani*) copioſum corpus eſt ſacerdotum, concordiæ mutuæ glutino atque unitatis vinculo copulatum, ut ſi quis ex collegio noſtro hæreſin facere, & gregem Chriſti lacerare tentaverit, ſubveniant cæteri, & quaſi paſtores utiles & miſericordes, oves Dominicas in gregem colligant. ——— Nam etſi paſtores multi ſumus, unum tamen gregem paſcimus, & oves univerſas, quas Chriſtus ſanguine ſuo & paſſione quæſivit, colligere & fovere debemus; nec pati ſupplices & dolentes fratres noſtros crudeliter deſpici, & ſuperbâ quorundam præſumtione calcari. Hæc *Cyprianus*, epiſt. 67. ſeu lib. 3. epiſt. 13. ad *Stephanum* Epiſcopum Romanum. Paſtores igitur, quorum eſt ex proprio officio gregem paſcere & gubernare, intelliguntur illic nomine Eccleſiæ, ubi dicit Dominus, *Dic Eccleſiæ*. Matth. 18: 17. id eſt, τοῖς προεδρεύουσιν, præſidentibus, ut exponit Chryſtomus, homil. 60. in Euang. Matthæi.

Pars gubernatrix dicitur Eccleſia. Matth. 18: 17. — Matth. 16: 19. Iohan. 20: 21, 22, 23. — Spiritus prophetarum ſubjecti ſunt prophetis. 1 Cor. 14: 32. — Sedulius. — Theodoret. — Hebr. 13: 17. — Cyprian. — Nota contra errorem independentiæ. — Chryſoſt.

Cyprian. 16. *Cyprianus*, lib. de unitate Eccleſiæ, explicans verba Domini quibus ſe Petro daturum dixit claves regni cœlorum: eam poteſtatem ait traditam eſſe Apoſtolis & Epiſcopis, qui Eccleſiæ præſident.

Hilar. Pictav. 17. *Hilarius*, Comment. in illum locum, Matth. 18. Ad terrorem (inquit,) metus maximi, quo in præſens omnes continerentur, immobile ſeveritatis Apoſtolicæ judicium præmiſit, ut quos in terris ligaverint, id eſt, peccatorum nodis innexos reliquerint, & quos ſolverint, confeſſione videlicet veniæ receperint in ſalutem, hi Apoſtolicæ conditione ſententiæ in cœlis quoque aut ſoluti ſint aut ligati. Hæc ille: poteſtatem hanc judiciariam appropriens Apoſtolis, adeoque eorum ſucceſſoribus, paſtoribus Eccleſiæ.

Ambroſ. 18. Laudat *Ambroſius* Valentinianum ſeniorem Imperatorem, quod legibus ſuis ſanxerit: In cauſa fidei vel Eccleſiaſtici alicujus ordinis, eum judicare debere, qui nec munere impar ſit, nec jure diſſimilis. Hoc eſt, ut ſacerdotes de ſacerdotibus judicent. Ambroſ. lib. 2. epiſt. 13. ad Valentinianum juniorem Imper. Idem etiam alibi loquens de poteſtate ligandi per excommunicationem, & ſolvendi per dationem publicæ pœnitentiæ & abſolutionem publicam; Jus hoc (inquit,) ſolis permiſſum ſacerdotibus eſt. Ambroſ. lib. 1. de pœnitentia, cap. 2.

19. *Gregorius Nazianzenus*, orat. 26. prolixè docet, neceſſarium eſſe, pro vitandis vel amoliendis hæreſibus aut ſchiſmatibus, ut cuſtodiatur εὐταξία illa, quam Dominus in ſua Eccleſia conſtituit; ut nimirum alii paſtores ſint, alii ſint oves; & illi regant, iſti autem regantur. *Gregor. Nazianz.*

20. *Hieronymus* Comment. in Matth. 16. illa Domini verba ad Petrum, Et tibi dabo claves regni cœlorum, & quodcunque, &c. exponit de poteſtate ligandi & ſolvendi Epiſcopis & Presbyteris à Chriſto conceſſa. *Hieronym.*

21. *Johannes Chryſoſtomus*, lib. 3. de ſacerdotio, cap. 5. diſſerens de dignitate ſacerdotum; Terram (inquit) incolentibus & in ea commorantibus permiſſa eſt cœleſtium adminiſtratio, καὶ ἐξουσίαν ἔλαβον, & poteſtatem acceperunt, quam neque Angelis neque Archangelis dedit Deus. Non enim ad illos dictum eſt, Quæcunque ligaveris in terra, erunt ligata & in cœlo; & quæcunque ſolveris in terra, erunt ſoluta in cœlo. Habent quidem & illi qui rerum potiuntur [οἱ κρατοῦντες] in terra poteſtatem vinculi, ſed quo ſola vinciuntur corpora: hoc autem vinculum ipſam tangit animam, & tranſcendit cœlos. καὶ ἅπερ ἂν ἐργάσωνται κάτω οἱ ἱερεῖς, ταῦτα ὁ Θεὸς ἄνω κυροῖ, καὶ τὴν τῶν δούλων γνώμην ὁ δεσπότης βεβαιοῖ. Et quæcunque fecerint inferiùs ſacerdotes, ea Deus in ſupernis rata habet, & ſervorum ſuorum ſententiam Dominus confirmat. καὶ τί γὰρ ἀλλ᾽ ἢ πᾶσαν αὐτοῖς τὴν οὐράνιον ἔδωκεν ἐξουσίαν; ὧν γὰρ δὴ φησὶν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφέωνται, καὶ ὧν ἂν κρατῆτε, κεκράτηνται. τίς ἂν γένοιτο ταύτης ἐξουσία μείζων; Et quid enim niſi omnem ipſis cœleſtem dedit poteſtatem? quorum enim (inquit) remiſeritis peccata, remiſſa ſunt, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Quænam eſſe poteſt hac major poteſtas? Omne judicium dedit Pater filio. ὁρῶ δὲ πᾶσαν αὐτὴν τούτους ἐγχειρισθέντας ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, video autem eam omnem his eſſe traditam à Filio. Hæc ibi, & in eandem ſententiam plura. Capitis illius argumentum initio libri præfixum hoc eſt; ὅτι πολλὴ τῶν ἱερέων ἡ ἐξουσία καὶ τιμή. Quod ampla ſit ſacerdotum poteſtas & dignitas.

Chryſoſt. — Matth. 16: 19. — Ioan. 20: 23.

22. *Auguſtinus*, lib. 20. de civitate Dei, cap. 9. exponens verba illa Apocalypſeos; Et vidi ſedes, & ſedentes ſuper eas; & judicium datum eſt. Apocal. 20. Non hoc putandum eſt (inquit,) de judicio ultimo dici: ſed ſedes præpoſitorum, & ipſi præpoſiti intelligendi ſunt, per quos Eccleſia nunc gubernatur. Judicium autem datum, nullum melius accipiendum videtur, quam id quod dictum eſt; quæ ligaveritis in terra, ligata erunt & in cœlo: & quæ ſolveritis in terra, ſoluta erunt & in cœlo. Hæc ibi. Idem alibi; Corripiantur (inquit,) à præpoſitis ſuis ſubditi fratres correptionibus de charitate venientibus, pro culparum diverſitate diverſis, vel minoribus vel amplioribus. ——— Paſtoralis neceſſitas habet, ne per plures ſerpant dira contagia, ſeparare ab ovibus ſanis morbidam, ab illo cui nihil eſt impoſſibile, ipſa forſitan ſeparatione ſanandam. Hæc Auguſtinus, lib. de correptione & gratia, cap. 15.

Auguſtin. — Apocal. 20: 4. — Matth. 18: 18.

23. *Theophylactus*, Comment. in Matth. 16. in illa verba, Dabo tibi claves, &c. Claves autem (inquit) intelligas, quæ ligant & ſolvunt, hoc eſt, delictorum vel indulgentias vel pœnas: Habent enim poteſtatem remittendi, & ligandi, qui, ſicut Petrus, Epiſcopatus gratiam aſſequuti ſunt.

Theophylactus. Matth. 16: 19.

Vide lib. 18. cap. 1. §. 16. Johan. 20: 23.

ſunt. Quamvis autem Petro ſoli dictum ſit, dabo tibi; omnibus tamen & Apoſtolis conceſſæ ſunt. Quando? quum dixit; quorumcunque remiſeritis peccata, remittuntur. Etenim quum dixit, dabo, futurum tempus ſignat, hoc eſt, poſt reſurrectionem. *Theophylactus.*

Vide etiam *Danæum*, Comment. in 1 Tim. 5. & *Chamier*. Tom. 2. Panſtratiæ lib. 10. c. 4: 1.

Quarta aſſertio.

Apoſtoli pares.

24. *Petro dictum eſt*, Tibi dabo claves, *gerenti perſonam reliquorum, non ut capiti aut monarchæ reliquorum Apoſtolorum, ac ſi illi præ aliis poteſtatis clavium prærogativa daretur, ſed at uni ex multis Apoſtolis, compari honore ſociatis, quorum uni facta promiſſio ad univerſam ſocietatem Apoſtolorum æqualiter facta eſt: & poſtea omnibus æqualiter præſtita. Et ab omnibus æqualiter ad ſuccedentes paſtores divinâ ordinatione tranſmiſſa eſt*,

25. Hanc aſſertionem luculenter confirmant allata ad ſuperiorem aſſertionem teſtimonia, quibus oſtenſum eſt, poteſtatem maximam, qua nulla in creaturis major invenitur, conceſſam eſſe omnibus Apoſtolis & ſacerdotibus. Johan. 20: 23. eandem videlicet poteſtatem, quæ Petro promiſſa eſt Matth. 16: 19. & omnibus Matth. 18: 18.

Cyprian.

26. Accedant illa verba beati *Cypriani*, lib. de unitate Eccleſiæ: ubi præmiſſis illis Domini verbis ad Petrum Matth. 16: 19. & Johan. 21: 16. Quamvis (inquit) Apoſtolis omnibus poſt reſurrectionem ſuam parem poteſtatem tribuat

Johan. 20: 21, 22, 23.

& dicat; Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum Sanctum. Si cui remiſeritis peccata, remittentur illi; ſi cui tenueritis, tenebuntur. Tamen ut unitatem monſtraret, unitatis ejuſdem originem ab uno incipientem ſua authoritate diſpoſuit. Hoc erant utique & cæteri Apoſtoli quod fuit Petrus, pari conſortio præditi & honoris & poteſtatis. ——— Epiſcopatus unus eſt, cujus à ſingulis in ſolidum pars tenetur. Hæc ibi. Inveniet lector claram hujus loci explicationem, & ejuſdem à Papiſtarum corruptelis perverſiſque gloſſematis, vindicationem, in Irenico noſtro, libro ſecundo capite undecimo, in exegeſi propoſitionis 15. ubi etiam plura congeſſimus teſtimonia, & inde argumenta evidentia efformavimus, quibus hujus aſſertionis veritas illuſtratur & corroboratur.

Athanaſ.

27. *Athanaſius*, in illud, *Profecti in pagum qui ex adverſo eſt*, &c. verba Domini, Matth. 18: 18. & Johan. 20: 23. de una eademque poteſtate diſcipulis conceſſa interpretatur. Nam cenſuræ publicæ poteſtas omnibus Apoſtolis ex æquo conceſſa intelligitur in utroque loco. Quemadmodum quicquid Petro qua homini convenit, id omni & cuilibet homini æqualiter commune eſt. e. g. eſſe rationalem & riſibilem: ita quicquid ei attribuitur ut Apoſtolo, illud æqualiter convenit omni & cuilibet Apoſtolo. at poteſtas clavium ei attribuitur, ut Apoſtolo, ſicut monent Patres locis citatis: ergo. Diſſeremus autem prolixius, ſi Deus voluerit, de primatu Petri, libro decimo quinto hujus operis, & de figmento diſparis ſucceſſionis, lib. 16.

Una eademque poteſtas. Matth. 18: 18. & Johan. 20: 23. vide infra, §. 44. & lib. 16. cap. 3. propoſ. 5.

Contra figmentum independentia.

Quinta aſſertio.

Vide 4. ſent. diſt. 20.

28. *Poteſtas excommunicandi, & ab excommunicatione abſolvendi, non data eſt ſingulis Presbyteris, donatione abſoluta, quomodo donata*

eſt Epiſcopo & Presbyterio. Nec abſque Epiſcopi aut Presbyterii auctoritate valida eſt excommunicatio aut abſolutio excommunicati, facta per ſimplicem Presbyterum: quamvis ſingulis Presbyteris competat vi ſui ordinis prædicatio verbi, adeòque poteſtas docendi, hortandi, corripiendi, conſolandi, &c.

29. Confirmatur iſta aſſertio ex aſſertione tertia. Nam cum Eccleſiæ vocabulo Matth. 18: 19. ſoli intelligantur paſtores Eccleſiaſtici, ut unus paſtor non ſit Eccleſia; ſequitur excom- *Vide lib.*
municationis poteſtatem non eſſe conceſſam ſin- *16. cap.*
gulis Presbyteris, ſed Presbyterio, atque adeò *§. 11.*
Epiſcopo præſidi Presbyterii.

30. Iſta tamen aſſertio intelligenda eſt, extra caſum extraordinariæ neceſſitatis, qualem unum aut alterum poſuimus in Irenico, libro 2. capite 11. ad propoſitionem 13. pag. 201. & 205. Nam in caſu ejuſmodi ſimplex Presbyter non habens quem conſulere poſſit, orthodoxum Epiſcopum aut compresbyterum, ſupremæ juriſdictionis ipſo jure & facto pro tempore compos eſt, & adhibere interim in conſilium poterit prudentiores de grege. At extra talem caſum, locum habet iſta aſſertio.

31. Vide, ſi placet, eidem aſſertioni aſtipulantia Calvini & Zanchii teſtimonia, in Irenico noſtro, lib. 2. cap. 12

Sexta aſſertio.

32. *Quando Apoſtolus jubet ſententiam excom-* *1 Cor. 5:*
municationis in congregatione pronunciari. 1. ad *4. 5.*
Corint. 5: 4, 5. *non tribuit aut impertit plebi po-* *Vide ſupra*
teſtatem clavium: ſicuti ei non concedit poteſta- *aſſert. 3.*
tem conſecrandi & dandi Euchariſtiam, quando docet, quomodo in congregatione hoc ſacramentum celebrari debeat. 1 Cor. 11. *ſed facilis eſt expoſi-*
tio ex ejuſdem Apoſtoli verbis. 1 Tim. 5: 20. Pec- *1 Tim. 5:*
cantes, coram omnibus argue, ut reliqui timeant. *23.*

Septima aſſertio.

33. *Non ſolum à Catholicis, ſed etiam ab hæreticis aut ſchiſmaticis, propter notorium flagitium lege Deo prohibitum excommunicatus, ligatur in cœlo.*

34. Videri poſſit, nullam eſſe poteſtatem clavium, adeóque nullum earum validum exercitium apud hæreticos aut ſchiſmaticos, cum totis ſint hæretici & ſchiſmatici, extra Eccleſiam conſtituti: & *Auguſtinus* dicat; Foris quidem nec ligari aliquid poteſt nec ſolvi, ubi non ſit qui aut ligare poſſit aut ſolvere. lib. 3. de baptiſmo, cap. 18. *Vide ſu-*
Et conſtet, claves non niſi Eccleſiæ eſſe da- *prà, lib.*
tas, dic Eccleſiæ: ſi non audierit Eccleſiam; *10. cap.*
&c. Et *Ambroſius* jus ligandi & ſolvendi ſoli *3. §. 28.*
vendicans Eccleſiæ: illud hæreſi diſertè ne- *& infra;*
get eſſe permiſſum. Ambroſ. lib. 1. de pœni- *lib. 16.*
tentia, cap. 2. Attamen alibi Auguſtinus do- *cap. 5. §. 2.*
cet, hæreticos jus dandi baptiſmum retinere, quod cum ordinarentur in Eccleſia acceperunt, & alios etiam in hæreſi aut ſchiſmate validè ordinare. lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani, cap. 13. Et inde gloſſator *Gratiani* ſic argumentatur: Argumentum (inquit) quod ſententia hæretici valeat, & ligatio, & ſolutio, cum jus ligandi, judicandi, atque ſolvendi à tempore conſecrationis acceperit. cauſ. 1. quæſt. 1. can. *quod quidem*. Et Auguſtinus eos qui à Donatiſtis propter perditos mores rejecti eſſent, ait non recipi à catholicis niſi primò in humiliationem pœnitentiæ. Etenim ergo (inquit) ſi Domino placet, iſtum modum

ſervo, ut quiſquis apud eos propter diſciplinam degradatus, ad catholicam tranſire voluerit, in humiliationem pœnitentiæ recipiatur, quo & ipſi eum forſitan cogerent, ſi apud eos manere voluiſſet. Hæc Aug. epiſt. 169. ad Euſebium.

Vide ſupra lib. 10. cap. 3. §. 9. & 22. & cap. 10. §. 30.

35. Pro hujus igitur nodi ſolutione, meminiſſe oportet, quod in diſputationibus ſuis de baptiſmo contra Donatiſtas *Auguſtinus* paſſim inculcat; hæreticos, apud quos baptiſmi veritas manet, non eſſe in omnibus ab Eccleſia ſeparatos, ſed in quibuſdam conjunctos manere & hærere in compage texturæ catholicæ; Proinde (inquit) illa in quibus nobiſcum ſunt, eos agere non vetamus, lib. 1. de baptiſmo, cap. 2. & interrogatus, an generet Deo filios de Chriſti baptiſmate pars Donati; reſpondet Auguſtinus; Una eſt Eccleſia, quæ ſola catholica nominatur, & quicquid ſuum habet in communionibus diverſorum à ſua unitate ſeparatis, per hoc quod ſuum in eis habet, ipſa utique generat, non illæ! Neque enim ſeparatio eorum generat, ſed quod ſecum de iſta tenuerunt. Ipſa Eccleſia generat & per uterum ſuum, & per uteros ancillarum ex eiſdem ſacramentis tanquam ex viri ſui ſemine lib. 1. de baptiſmo cap. 10.

36. Hinc infero, quando hæretici aut ſchiſmatici, veritatem baptiſmi & ordinis habentes, aliquem excommunicari merentem excommunicant ob notorium Deoque exoſum crimen, talem eſſe ab ipſa Eccleſia catholica, miniſterio hæreticorum aut ſchiſmaticorum, verè excommunicatum. Et quando reſipiſcentem recipiunt hæretici vel ſchiſmatici, ſolvi eum ab injecto prius per eos vinculo, licet, nondum ſit Deo aut Eccleſiæ reconciliatus, quia manet adhuc in vitio hæreſeos aut ſchiſmatis. Solvi eum dicimus quoad diſciplinam Eccleſiaſticam, adeo ut, ſi ad Eccleſiam catholicam ab hæreſi aut ſchiſmate poſtea venerit, non ſit ei de illo crimine, à quo apud hæreticos ſecundùm ordinem & formam Eccleſiæ abſolutus eſt, novâ pœnitentia injungenda; ſed ſublato hæreſeos aut ſchiſmatis malo, jam ad ſalutem in Eccleſiæ unitate proſit accepta apud hæreticos abſolutio, & ad communionem admittendus ſit. Sin autem ab excommunicatione illa, qua ob crimen notorium eum hæretici excommunicarunt, nondum apud illos interveniente pœnitentia abſolutus ſit, & ſic innodatus veniat ad Eccleſiam catholicam, quamvis hæreſin & ſchiſma abjuret, non tamen eſt recipiendus, donec etiam de illo alio crimine canonicæ ſe ſubjecerit pœnitentiæ, & Eccleſiæ ſatisfaciens ab excommunicationis illius vinculo, ei apud hæreticos injecto, abſolutus fuerit jam in Eccleſiæ unitate.

Octava aſſertio.

De injuſta vel erronea ſententia.

37. *Quod ſi vel catholici vel hæretici immerentem ligaverint in terra, vel eam qui ſolvi non debet ſolverint: nec ille in cœlo ligatur, nec iſte ſolvitur Tunc enim duntaxat ratam habet Dominus ſervorum ſententiam, quando juſta eſt: ſeu ut loquuntur Scholaſtici, quando clave non errante lata eſt. Si quis autem impiâ ſimulatione Eccleſiam fefellerit, & abſolutionem obtinuerit, valebit ei illa abſolutio ad externam Eccleſiæ communicationem, & hominum conſortium, non ad internam pacem cum Deo. Neque ei quem homines inique damnarunt, nocebit apud Deum injuſta hominum ſententia*

Vide infra, lib. 16. cap. 3. propoſ. 1. 2, 3 & in exegeſi propoſ. 6.

Dionyſius Areopag.

38. *Dionyſius*, lib. 1. de Eccleſiaſtica hierarchia, cap. 7. ſeu ult. in tertia parte capitis; τὰς ἀφοριστικὰς ἔχουσιν οἱ ἱεράρχαι δυνάμεις, ὡς ἐκφαντορικοὶ τῶν θείων δικαιωμάτων, οὐχ ὡς ταῖς αὐτῶν ἀλόγοις ὁρμαῖς τῆς πανσόφου θεαρχίας, εὐφήμως εἰπεῖν, ὑπηρετικῶς ἑπομένης. id eſt, ſeparandi poteſtatem habent Pontifices, ut præcones divinorum judiciorum: non quod eorum irrationabilibus cupiditatibus ſapientiſſima Divinitas, ut honeſto utar vocabulo, quaſi miniſtra ſubſequatur. Et ibidem dicit Dionyſius, Petrum Apoſtolum, omnemque ei ſimilem pontificem, per acceptam à Domino ligandi ſolvendique poteſtatem, pios admittere, & impios excludere, ἐκφαντορικῶς καὶ διαπορθμευτικῶς, id eſt, ut præconem, & portitorem, [ſeu nuncium.]

39. *Cyprianus*, lib. de lapſis, circa medium; Nemo (inquit) ſe fallat, nemo ſe decipiat: ſolus Dominus miſereri poteſt. Veniam peccatis, quæ in ipſum commiſſa ſunt, ſolus poteſt ille largiri, qui peccata noſtra portavit, qui pro nobis doluit, quem Deus tradidit pro peccatis noſtris. Homo Deo eſſe non poteſt major: nec remittere aut donare indulgentia ſua ſervus poteſt, quod in Dominum delicto graviore commiſſum eſt, ne adhuc lapſo & hoc accedat crimen, ſi neſciat eſſe prædictum; Maledictus homo qui ſpem habet in homine. Dominus orandus eſt, Dominus noſtrâ ſatisfactione placandus eſt, qui negantem negare ſe dixit, qui omne judicium de Patre ſolus accepit. Hæc ibi. Idem etiam Cyprianus alibi ait; Neque enim præjudicamus Domino judicaturo, quo minus ſi pœnitentiam plenam & juſtam peccatoris invenerit, tunc ratum faciat quod à nobis fuerit hic ſtatutum. Si verò nos aliquis pœnitentiæ ſimulatione deluſerit; Deus qui non deridetur, & qui cor hominis intuetur, de his quæ nos minus perſpeximus, judicet, & ſervorum ſententiam Dominus emendet. *Cyprian.* epiſt. 52. ad Antonianum, ſeu lib. 4. epiſt. 2. *Cyprianus.* *Hierem. 17: 5.*

40. *Hieronymus*, comm. in Matth. 16. in illa verba; verſ. 19. Et dabo tibi claves regni cœlorum, & quodcunque, &c.] Iſtum (inquit) locum Epiſcopi & presbyteri non intelligentes, aliquid ſibi de Phariſæorum aſſumunt ſupercilio: ut vel damnent innocentes, vel ſolvere ſe noxios arbitrentur: cum apud Deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita quæratur. Legimus in Levitico de leproſis; ubi jubentur ut oſtendant ſe ſacerdotibus; & ſi lepram habuerint, tunc à ſacerdote immundi fiant: non quo ſacerdotes leproſos faciant & immundos, ſed quo habeant notitiam leproſi, & non leproſi: & poſſint diſcernere qui mundus, quive immundus ſit. Quomodo ergo ibi leproſum ſacerdos mundum vel immundum facit; ſic & hic alligat vel ſolvit Epiſcopus & Presbyter, non eos qui inſontes ſunt vel noxii; ſed pro officio ſuo, cum peccatorum audierit varietates, ſcit qui ligandus ſit, quive ſolvendus Hæc ibi *Hieronymus.* Idem apud *Gratianum*; Si quis (inquit) non recto judicio eorum qui præſunt Eccleſiæ depellatur, & foras mittatur; ſi ipſe antea non exiit; hoc eſt, ſi non ita egit, ut mereretur exire; nihil læditur in eo, quod non recto judicio ab hominibus videtur expulſus. Et ita fit, ut interdum ille qui foras mittitur, intus ſit: & ille foris, qui intus videtur retineri. cauſ. 24. quæſt. 3. can. *Si quis non.* *Hieronym. Matth. 16: 19.* *Levit. 13: 3.* *Auguſtin. Quid agere deceat virum bonum, qui injuſtè excommunicatus eſt, & expulſus de congregatione Chriſtiana, à turbulentis quibuſdam hominibus ſuam profitentibus orthodoxiam.*

41. *Auguſtinus*, lib. de vera religione, cap. 6. Sæpe etiam (inquit) ſinit divina providentia per nonnullas nimium turbulentas carnalium hominum ſeditiones expelli de congregatione Chriſtiana etiam bonos viros. Quam contumeliam vel injuriam ſuam cum patientiſſimè pro Eccleſiæ pace tulerint, neque ullas novitates vel ſchiſmatis vel hæreſis moliti fuerint, docebunt homines, quàm vero affectu, & quanta ſinceritate charitatis Deo ſerviendum ſit. Talium ergo virorum propoſitum eſt, aut ſedatis remeare turbinibus; aut ſi id non ſinantur, vel eadem tempeſtate perſeve-

ſeverante, vel ne ſub ſedito talis aut ſævior oriatur, tenent voluntatem conſulendi etiam eis ipſis, quorum motibus perturbationibuſque ceſſerunt, ſine ulla conventiculorum ſegregatione uſque ad mortem defendentes & teſtimonio juvantes eam fidem, quam in Eccleſia catholica prædicari ſciunt. Hos coronat in occulto Pater in occulto videns. Rarum hoc videtur genus, ſed tamen exempla non deſunt: imo plura ſunt quàm credi poteſt. Hæc ibi. Idem etiam lib. 1. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 17. Spiritales (inquit) ſive ad hoc ipſum pio ſtudio proficientes, nunquam eunt foras: quia & cum aliqua vel perverſitate vel neceſſitate hominum videntur expelli, ibi magis probantur, quàm ſi intus permaneant, cum adverſus Eccleſiam nullatenus eriguntur, ſed in ſolida unitatis petra fortiſſimo charitatis robore radicantur. Ad hoc enim pertinet, quod in illo Abrahæ ſacrificio dicitur, *Aves autem non diviſit*. Hactenus *Auguſtinus*.

Geneſ. 15: 10.

42. Ex eodem *Auguſtino* recitat *Gratianus* hæc verba; Illud planè non temerè dixerim; quod ſi quiſquam fidelium fuerit anathematizatus injuſtè, potius ei oberit qui facit, quam qui hanc patitur injuriam. Spiritus enim Sanctus habitans in ſanctis, per quem quiſque ligatur aut ſolvitur, immeritam nulli ingerit pœnam. cauſ. 11. quæſt. 3. can. *Illud planè*.

Gelaſius I. Papa Rom. *Apud Deum & ejus Eccleſiam neminem poteſt gravare iniqua ſententia.*

43. *Gelaſius* primus, Papa Romanus, apud Gratianum; Cui (inquit) illata eſt ſententia, deponet errorem, & vacua eſt: ſed ſi injuſta eſt, tanto curare eam non debet, quanto apud Deum & ejus Eccleſiam neminem poteſt gravare iniqua ſententia. Ita ergo ea ſe non abſolvi deſideret; quia ſe nullatenus perſpicit obligatum. cauſ. 11. quæſt. 3. *Cui eſt*. Plura in hanc ſententiam in ea quæſtione congerit *Gratianus*.

Gregor. I. Papa Rom. *Joan.* 20: 23. *Vide lib.* 16. *cap.* 1. §. 16.

44. *Gregorius* primus, Papa Romanus, homil. 26. in Evangelia, exponens verba illa Domini ad diſcipulos; *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Ecce (inquit) etiam alienæ obligationis poteſtatem relaxationis accipiunt. —— Horum profectò nunc in Eccleſia Epiſcopi locum tenent. ligandi atque ſolvendi auctoritatem ſuſcipiunt, qui gradum regiminis ſortiuntur. Grandis honor, ſed grave pondus iſtius eſt honoris. Durum quippe eſt, ut qui neſcit tenere moderamina vitæ ſuæ, judex fiat vitæ alienæ. Et plerunque contingit, ut hic judicii locum teneat, cui ad locum vita minimè concordat. Ac proinde ſæpe agitur, ut vel damnet immeritos: vel alios ipſe ligatus ſolvat. Sæpe in ſolvendis ac ligandis ſubditis ſuæ voluntatis motus, non autem cauſarum merita ſequitur. Unde fit, ut ipſa hac ligandi & ſolvendi poteſtate ſe privet, qui hanc pro ſuis voluntatibus, & non pro ſubjectorum moribus exercet. Sæpe fit, ut erga quemlibet proximum odio vel gratia moveatur Paſtor. Judicare autem de ſubditis dignè nequeunt, qui in ſubditorum cauſis ſua vel odia vel gratiam ſequuntur. Unde rectè per Prophetam dicitur; *Mortificabant animas quæ non moriuntur: & vivificabant animas quæ non vivunt.* Non morientem quippe mortificat, qui juſtum damnat. Et non victurum vivificare nititur, qui reum à ſupplicio abſolvere conatur. Cauſæ ergo penſandæ ſunt: & tunc ligandi atque ſolvendi poteſtas exercenda. Hæc *Gregorius*. Qui adhibet ibi ſimilitudinem Lazari à Domino priùs vivificati, & deinde à diſcipulis ſoluti.

Ezech. 13: 19.

Quatenus timenda, & quatenus non timenda injuſta ſententia.

45. Quamvis autem dicat ibidem *Gregorius*, timendam eſſe etiam injuſtam ſententiam, ne is qui injuſtè ligatus eſt, ipſam obligationis ſuæ ſententiam ex alia culpa, puta ex ſuperbia, mereatur, non tamen exiſtimavit Gregorius injuſta hominum ſententia immerentes gravari apud Deum, ſed tantummodo hortatur ad patientiam & pacificam manſuetudinem. Quam etiam commendavit Auguſtinus ſuperius, §. 41. Timere quidem debet ille, in quem lata eſt iniqua ſententia, ne ſe indecorè gerat, & Deum offendat: at ſententiam ipſam injuſtam tantum abeſt ut timere debeat, ut è contrario inde habeat de quo ſibi magnopere gratuletur, & gaudeat quod dignus habitus ſit, qui pro nomine Jeſu contumeliâ afficeretur. Dominus noſter ait; Beati eritis quum vos oderint homines, & quum ſeparaverint vos, & exprobraverint & ejecerint nomen veſtrum tanquam malum, propter Filium hominis. Gaudete illo die, & exſultate: ecce enim merces veſtra multa eſt in cœlo: ſecundùm hæc enim faciebant Prophetis patres eorum. Unde meritò *Baſilius* Cæſarienſis, ſcribens de obtrectatoribus illis qui in illum ob defenſionem orthodoxæ doctrinæ convitia congerebant, quorum convitia (inquit) tantum abeſt ut indignè feram, ut niſi nos ipſorum calamitas dolore perpetuoque cruciatu afficeret, propemodum dicerem, me de maledictis eorum eis gratiam habere, tanquam conciliatoribus beatitudinis, ὡς μακαρισμοῦ προξένοις. Beati enim, (inquit) eſtis, quum probris vos impetiverint homines, & omne verbum malum in vos dixerint mentientes, propter me. Hæc *Baſilius*, libro de Spiritu Sancto, capite ſexto. Ab hæreticis depoſitos vel excommunicatos, eo quod recuſaverint eorum hæreſi conſentire, haberi pro depoſitis vel condemnatis, ſeverè prohibet ſynodus *Martini*, 1. Papæ Romani, ſecret. 5. anath. 18. Cum ergo (inquit *Gratianus*,) ſubditi excommunicantur ideo, quia ad malum cogi non poſſunt, tunc ſententiæ non eſt obediendum. Quia, juxta illud Gelaſii, nec apud Deum, nec apud Eccleſiam ejus quenquam gravat iniqua ſententia. cauſ. 11. quæſt. 3. can. *Si is qui præeſt*. Denique ob quamcunque cauſam lata ſit adverſus innocentum injuſta ſententia, conſoletur ſe his & ſimilibus oraculis; *Sicut paſſeris eſt vagari, & ut hirundinis eſt volare: ſic maledictio ſine cauſa* [prolata] *non veniet*. Item; *Maledicent illi, & tu benedices*. Item; *Hæc eſt enim gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis moleſtias injuſtè afflictus*. Quicunque autem injuſtam ſententiam decernit vel pronunciat, & excommunicat immerentem, metuat illud quod dicitur in Pſalmo; *Dilexit maledictionem, & veniet ei! & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.* Et quod Deus dixit Abrahamo; *Et ei qui tibi maledixerit, maledicam.* Et tertium præceptum, ejuſque ſanctionem; *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Quia non inſontem habebit Dominus eum, qui aſſumſerit nomen ejus in vanum.*

Act. 5: 41. *Luc.* 6: 22, 23. *Baſilius.* Μακαρισμοῦ προξένοις. *Matth.* 5: 11. *Vide ſupra lib.* 6. *cap.* 2. *Prov.* 26: 2. *Pſal.* 109: 28. 1 *Petr.* 2: 19. *Pſal.* 109: 17. *Geneſ.* 12: 3. *vide etiam Gen.* 27: 29. & *Num.* 24: 9. *Exod.* 20: 7.

Innocentius III. Papa Roman. *Vide lib.* 16. *cap.* 3. §. 2.

46. *Innocentius* 3. Papa Romanus; reſcribit Abbati ſancti Andreæ; Judicium Dei veritati quæ non fallit nec fallitur, ſemper innititur: judicium autem Eccleſiæ nonnunquam opinionem ſequitur; quam & fallere ſæpe contingit & falli: propter quod contingit interdum, ut qui ligatus eſt apud Deum, apud Eccleſiam ſit ſolutus: & qui liber eſt apud Deum, Eccleſiaſtica ſit ſententia innodatus. Vinculum ergo quo peccator ligatus eſt apud Deum, in culpæ remiſſione diſſolvitur: illud autem quo ligatus eſt apud Eccleſiam, cum ſententia remittitur relaxatur: quod in ſuſcitatione Lazari ſermo Evangelicus manifeſtat, quem prius Dominus ſuſcitavit, & Apoſtolis præcepit poſtmodum ſolvere ſuſcitatum. Hæc *Innocentius*. Extra, de ſententia excommunicationis, cap. 28. A nobis.

Vide ſupra §. 6.

Hugo de S. Victore. 47. ***Hugo de ſancto Victore***, in ſuo opere de cærimoniis, ſacramentis, officiis, & obſervationibus Eccleſiaſticis, lib. 1. cap. 26. Hæc tria (inquit,) in ſententia excommunicationis penſanda ſunt, animus judicis, ordo, & cauſa: quorum ſi unum pervertatur, dicitur injuſta, modò ex animo, modò ex ordine, modò ex cauſa. Cum autem prædicta tria ad ſententiæ juſtitiam exigantur, videlicet, ut animo correctionis detur, non odii, & ordine canonico, & pro cauſa talem promerente ſententiam: cauſa præ omnibus judicium obtinere videtur, ut ſi cauſa non præceſſerit, excommunicatio vera non ſit, nec apud Deum teneatur ligatus, qui ſine culpa ſua fuerit excommunicatus. Quomodo enim ſine culpa poteſt quis ligatus eſſe apud Deum, qui merita cauſarum ſine fallacia ſolus examinat? ——— De eo, qui ordine judiciario ligatus eſt pro cauſa tamen injuſta, dicimus, quod non eſt ligatus apud Deum, niſi contumax inveniatur: ——— Etſi apud homines tenet ſententia, apud Deum non tenet, & ideo irritari meretur. Si poſt appellationem ad majorem audientiam fuerit excommunicatum, non tenet ſententia, ſed ipſo jure habetur irrita. Hæc ***Hugo de S. Victore.***

Extra, de ſententia excommunicationis, cap. 40. Per tuas litteras. §. Nos igitur.

48. In martyrologio Romano: 6. Calendas Decembris, ſeu die 26. Novembris, leguntur hæc verba; *In Armenia ſancti Niconis monachi.* Hunc Margarinus de la Bigne, in ſuo indice chronologico in Bibliothecam Patrum, collocat inter ſcriptores qui ſeptimo ſeculo floruerunt. Et hujus *Niconis* ſuſpicatur eſſe illam epiſtolam ad *Encliſtium*, cujus exſtat fragmentum, in Bibliotheca Patrum, tom. 3. col. 149. editionis quartæ: ubi ait; Scias autem, Pater, quod divinæ Scripturæ cum divinis canonibus definiunt, quod injuſtæ quæ imponuntur punitiones apud Deum non ligant; etiamſi Pontifex eas impoſuerit: quanto magis ſi inferior? ſicut docet ſanctus Dionyſius. Qui itaque conſideratâ ſententiâ & intemperante animo aliquem à fidelibus ſeparavit, eum non ſolum non attingit; ſed in ejus etiam caput recurrit, ſicut ſanctæ quoque Synodi pronunciant. ——— Deus enim, qui injuſtè alligatus eſt, defendit & ulciſcitur. Hæc *Nicon*. Qui etiam plura ibidem adfert in eandem ſententiam.

Nicon, epiſt. ad Encliſtium.

49. Illud planè certiſſimum eſt, eum, qui bonam poſſidet conſcientiam, non ſeparari à dilectione Dei, quocunque facto alieno, adeoque nec iniqua hominum ſententia contra immerentem lata. *Deus eſt qui juſtificat; quis eſt qui condemnat?* Hinc illa Apoſtoli Pauli triumphalis concluſio, contra omnia adverſa, omneſque adverſarios, in fine octavi capitis epiſtolæ ad Romanos. Et Apoſtolus Petrus ait; *καὶ τίς ὁ κακώσων ὑμᾶς ἐὰν τοῦ ἀγαθοῦ μιμηταὶ γένησθε; ἀλλ' εἰ πάσχοιτε διὰ δικαιοσύνην, μακάριοι. Et quis eſt qui vobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? Sed & ſi quid patimini propter juſtitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini: Dominum autem Deum ſanctificate in cordibus veſtris. Parati ſemper ad reſpondendum cum modeſtia & timore omni poſcenti à vobis rationem ejus, quæ in vobis eſt ſpei: conſcientiam habentes bonam. ſυνείδησιν ἔχοντες ἀγαθήν.* Hæc verba Apoſtolica oſtendunt, non eſſe quamcunque hominum ſententiam pertimeſcendam habenti bonam conſcientiam. Sed ei convenire illud quod in Pſalmo dicitur; *In Deo ſperavi, non timebo quid faciat mihi homo.* Et in alio Pſalmo; *Dominus lux mea & ſalus mea: à quo timebo? Dominus robur vitæ meæ: à quo pavebo?*

Rom 8: 33. 34. &c.

1 Petr. 3: 13, 14, 15.

Pſ. 56: 12.

Pſ. 27: 1.

Origen. Socrat.

50. ***Origenes***, lib. 8. contra Celſum, laudat dictum illud *Socratis* Philoſophi, de *Anyto* & *Melito*, accuſatoribus ipſius Socratis; Me verò (inquit *Socrates*) *Anytus* & *Melitus* interficere poſſunt; lædere non poſſunt. Præſtantiorem enim ab inferiori lædi fas non eſt. Et *Cicero*, lib. 1. Tuſculanarum quæſtionum, refert ex *Platone*, Socratem, apud judices, jam morte mulctatum, ſeu capite damnatum, dixiſſe: non poſſe cuiquam bono quidquam mali evenire, nec vivo, nec mortuo. *Juſtinus Martyr*, paulo poſt initium Apologiæ illius quæ ſecunda nuncupatur, his verbis alloquitur Imperatores, & Senatum, populumque Romanum; *ἡμεῖς μὲν γὰρ πρός οὐδενός πείσεσθαί τι κακὸν δύνασθαι λελογίσμεθα, ἢν μὴ κακίας ἐργάται ἐλεγχώμεθα, ἢ πονηροὶ διεγνώσμεθα· ὑμεῖς δ' ἀποκτεῖναι μὲν δύνασθε, βλάψαι* δ' οὐ; id eſt; Nos quidem [Chriſtiani] ratione ſtatuimus, nos non poſſe à quoquam pati quidpiam mali, ſi non maleficio arguamur, aut pravi eſſe comperiamur: vos autem interficere quidem poteſtis, non autem lædere. In operum *Chryſoſtomi* editione græca Savilianâ, tom. 7. in titulo orat. 2. pag. 36. Ponit *Chryſoſtomus* hanc theſin. *ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται.* quod, qui ſeipſum injuriâ non afficiat, à nemine lædi poſſit. Hanc theſin ibi & aliquot ſequentibus paginis. *Chryſoſtomus* prolixè confirmat.

Juſtin. Martyr.

Chryſoſt.

Alex. Alenſis. 51. *Alexander Alenſis*, differens de injuſta excommunicatione, part. 4. quæſtione 22. membro 2. articulo 5. in reſolutione. Injuſtè (inquit) excommunicatus ſeparatus eſt à communione fidelium corporali, & ab illis, quæ exhibentur corporaliter ab illis: ſed non à communione ſpiritualium, quæ ſunt per ſe à Deo. Unde ſecundùm veritatem, & ſimpliciter loquendo, excommunicatio injuſta non eſt excommunicatio. Hæc *Alenſis*.

Injuſta excommunicatio non eſt excommunicatio.

Nona aſſertio.

52. *Cavendum paſtoribus, ne dum fideles ſe oſtendere ſatagunt, importunâ ſeveritate parum prudentes deprehendantur, zizania ante tempus præcipiti feſtinatione, cum ipſius frumenti pernicie, eradicantes, & Eccleſiam ſcindentes. Et ex altera parte etiam advigilandum, ne nimia prudentia, ſeu falſa prudentiæ ſpecie, neceſſariam diſciplinam negligant, adeoque Dominici gregis incurioſi, & infidi inveniantur.*

πιστὸς & φρόνιμος. Matth. 24: 34.

53. Hujus aſſertionis prolixam exegeſin & confirmationem ex ſacris literis inveniet lector apud *Auguſtinum*, libro tertio, contra epiſtolam Parmeniani. & libro de fide & operibus. & epiſtola ſexageſimâ quartâ, ad Aurelium Epiſcopum Carthaginenſem. & apud *Proſperum*, libro ſecundo, de vita contemplativa, capite quinto; & apud *Gregorium*, in reſponſione ad ſeptimam interrogationem Auguſtini Cantuarienſis. & apud *Gratianum*, cauſ. 23. quæſt. 4. canone, *Non poteſt*. Summa huc redit; peccatum multitudinis, vel ejus qui multitudinem habet ſociam, ei ſi ſeparetur adhæſuram, non aſperè corrigendum eſt, ſed gemendum, & prudenti inſtructione tentandum. Quando verò, ſalva Eccleſiæ pace, adhiberi ſeveritas poteſt, diſciplina exerceatur, uſque ad ipſam etiam anathematis ſententiam, ſi qualitas delicti poſtulet.

54. Non ergo aſperè quantum exiſtimo (inquit Auguſtinus) neque duriter, non modo imperioſo iſta tolluntur, magis docendo, quam jubendo; magis monendo, quam minando. Sic enim agendum eſt cum multitudine peccantium. Severitas autem exercenda eſt in peccata paucorum.

rum. Auguſt. epiſt. 64. Hinc ille verſus in gloſſa, Extra, de clerico excommunicato, capite 4. Latores.

Ob populum multum crimen pertranſit inultum.

In hoc enim tempore (ait Gregor.) ſancta Eccleſia quædam per fervorem corrigit, quædam per manſuetudinem tolerat, quædam per conſiderationem diſſimulat atque portat, ut ſæpe malum quod averſatur, portando & diſſimulando compeſcat. Gregorius ad ſeptimam interrogationem Auguſtini Cantuarenſis.

55. Donatiani præpoſterâ ſeveritate Eccleſiam lacerarunt: contra quam intemperiem ſcribit Auguſtinus, lib. 3. contra epiſtolam Parmeniani: duobus primis capitibus. Alii falſa pacis imagine decepti, omnem prorſus diſciplinam Eccleſiaſticam volebant ſepultam: contra quos diſputat *Auguſtinus*, lib. de fide & operibus; primis quinque capitibus.

Decima aſſertio

56. *Ab eodem Epiſcopo, à quo aliquis fuit excommunicatus, ejuſve ſucceſſore, aut ſaltem non ſine ejus aut ſucceſſoris conſenſione, recipiendus eſt.*

57. Concil. Elibert. Placuit cunctis, ut ab eo Epiſcopo quis recipiat communionem, à quo abſtentus in crimine aliquo fuerit. Quod ſi aliquis Epiſcopus præſumſerit eum admittere, illo adhuc minimè ſciente vel conſentiente, à quo fuerat communione privatus, ſciat ſe hujuſmodi cauſas inter fratres eſſe cum ſtatus ſui periculo præſtiturum. Concil. Elibert. can. 53.

58. Hunc canonem poſtea Nicæna Synodus cum hac expoſitione confirmavit. *περὶ τῶν ἀκοινωνήτων γενομένων*, De his qui communione privantur, ſive ex clero, ſive ex laïco ordine [*ἐν λαϊκῷ τάγματι*] ab Epiſcopis per unamquamque Provinciam [*ἐπαρχίαν*,] ſententia regularis obtineat [*κρατείτω ἡ γνώμη τὸν κανόνα*,] ut hi qui abjiciuntur, non ab aliis recipiantur [*τοὺς ὑφ᾽ ἑτέρων ἀποβληθέντας, ὑφ᾽ ἑτέρων μὴ προσίεσθαι.*] Inquiratur autem, ne puſillanimitate aut contentione, aut alio ejuſmodi Epiſcopi vitio, ſint à congregatione ſecluſi [*ἀποσυνάγωγοι γεγένηνται.*] Ut hoc ergo decentiùs inquiratur, bene placuit, annis ſingulis per unamquamque provinciam bis in anno Concilia celebrari, ut communiter omnibus Provinciæ Epiſcopis congregatis diſcutiantur hujuſmodi quæſtiones. Et ſic qui ſuo peccaverint evidenter epiſcopo, excommunicati rationabiliter ab omnibus æſtimentur, uſquequo communi Epiſcoporum judicio placeat humaniorem pro talibus ferre ſententiam. Concil. Nicæn. can. 5. Idem, poſtea ſtatutum eſt etiam in Concilio Antiocheno, can. 6. anno Domini 341. Citat Gratianus ex Concilio Eupanenſi hunc canonem; Si Epiſcopus ante damnati abſolutionem obitu rapiatur, correctum aut pœnitentem ſucceſſori licebit abſolvere. cauſ. 11. quæſt. 3. *Si Epiſcopus.*

59. Plura huc ſpectantia invenies in Irenico noſtro, libro ſecundo, capite undecimo, in Exegeſi propoſitionis 16. unde ubi de controverſia olim agitatâ inter Epiſcopos Africanos & *Zoſimum*, *Bonifacium*, *Celeſtinum*, Epiſcopos Romanos.

Inferius, cap. 6. & cap. 7.

60. Aliam prudentiæ regulam, de indulgentia rogantibus, & ſeveritate pertinacibus exhibenda, ſuggerit *Ambroſius*, lib. 1. de pœnitentia. cap. ultimo. de qua etiam inferius monebimus, ubi de publicæ pœnitentiæ gradibus, & de abſolutione ac indulgentia.

Vide infra, libro 16. capite 3. Ubi plura de clavibus.

CAPUT V.

De pœnitentia natura, ſpeciebus & partibus: ubi de contritione, confeſſione, & ſatisfactione.

Pœnitentia quid.

PŒnitentiam *Tertullianus* (libro de pœnitentia, capite 1.) definit, paſſionem quandam animi, quæ veniat de offenſa ſententiæ prioris?

Juſta pœnitentia.

2. Ea non de bonis factis, ſed de malis adhibenda eſt, ſi juſtam ac debitam pœnitentiam quærimus.

Diſtinctio peccatorum.

3. De hac ait *Tertullianus*, lib. de pœnitentia, capite 4. Omnibus ergo delictis, ſeu carne ſeu ſpiritu, ſeu facto ſeu voluntate commiſſis, qui pœnam per judicium deſtinavit, idem & veniam per pœnitentiam ſpopondit, dicens ad populum, Pœnitere & ſalvum faciam te. Et iterum; Vivo, inquit Dominus, & pœnitentiam malo quàm mortem. Ergo pœnitentia vita eſt, quum præponitur morti. Eam tu peccator, mei ſimilis (imò me minor; ego enim præſtantiam in delictis meam agnoſco) ita invade, ita amplexare, ut naufragus alicujus tabulæ fidem. Hæc te peccatorum fluctibus merſum perlevabit, & in portum divinæ clementiæ protelabit. Hæc ibi.

Ezech. 18: 32. & cap. 33. v. 11.

Tabula poſt naufragium.

Pœnitentia paſſio dolor, inſtrumentum timor.

4. Pœnitentiæ paſſio dolor eſt. metum autem inſtrumentum pœnitentiæ vocat Tertullianus, lib. de pœnitentia cap. 6. Eſt autem dolor alius atque adeo pœnitentia & metus exitialis, ita nempe crucians ut morte cruciabili perimat ac perdat, ut ſcorpius, ut inimicus, ut carnifex ſolet: talis fuit dolor, talis metus, talis pœnitentia Judæ proditoris, Matth 27: 3. de hujuſmodi luctu ait Virgilius, Æneidos 6.

Dolor, timor pœnitentia exitialis.

Matth. 27: 3.

Veſtibulum ante ipſum primiſque in faucibus Orci
Luctus & ultrices poſuere cubilia curæ

Et Cicero, paradoxo 2. Te conſcientiæ ſtimulant maleficiorum tuorum: te metus exanimat judiciorum atque legum: quocunque aſpexiſti, ut furiæ, ſic tuæ tibi occurrunt injuriæ, quæ te reſpirare non ſinunt. In inferno eſt lamentatio & pœnitentia ſine ullo remedio, ait *Auguſtinus*, ſerm. 252. de tempore. ſterilis pœnitentia, lib. 21. de Civitate, cap. 9. Quia etſi erit ibi ſtimulus pœnitudinis, nulla tamen ibi erit correctio voluntatis. inquit *Fulgentius*, lib. de fide, ad Petrum Diaconum, cap. 3. & repetit P. Lombardus, 4. Sent. diſt. 50. Alius eſt dolor, metus, pœnitentia ſalutaris; quæ cruciat quidem, ſed ſimul etiam ſanat & ſolamen adfert: ut magiſter, ut amicus, ut medicus ſolet. Talis fuit pœnitentia *Davidis*, & *Petri*, & omnium eorum, ſuper quorum uno reſipiſcente gaudium eſt coram Angelis Dei, Luc. 15: 10. beati qui fletis nunc, quia ridebitis, Luc. 6: 21. Utrumque diſtinctionis hujus membrum complexus eſt Apoſtolus his verbis; Quæ enim ſecundùm Deum triſtitia eſt, reſipiſcentiam efficit ad ſalutem, cujus nunquam pœniteat: at mundi triſtitia mortem efficit 2 Corinth. 7: 10.

Dolor, timor, pœnitentia ſalutaris.

Luc. 15: 10.

Luc. 6: 21.

Duplex triſtitia.

2 Cor. 7: 10.

Salutaris pœnitentia.

5. Pœnitentia ſalutaris pœnitentem emendat, unde non ſolum à ſalubri dolore, ſed etiam à peccati odio & confeſſione, à relabendi timore,

& à vitæ novitate & fructibus ſeu bonis operibus pœnitentia dignis deſcribitur. Hinc in ſacris literis confeſſione & abjectione peccati, & converſione ad Deum, & digna fructificatione cenſetur pœnitentiæ veritas.

Tertullian. 6. Pœniteat errorum, repertâ veritate: pœniteat amaſſe quæ Deus non amat: quando ne nos quidem ipſi ſervulis noſtris ea quibus offendimur, non odiſſe permittimus. Obſequii enim ratio in ſimilitudine animorum conſtituta eſt. inquit Tertullianus, lib. de pœnitentia; capite quarto.

Clem. Alex. 7. Δόκησις μετανοίας, ὐ μετάνοια, τὸ πολλάκις αἰτεῖσθαι συγγνώμην, ἐφ᾽ οἷς πλημμελοῦμεν πολλάκις. Simulacrum pœnitentiæ eſt, non pœnitentia, ſæpe petere veniam, & in eiſdem ſæpe peccare. Clem. Alex. 2. Strom.

Chryſoſt. 2 Pet. 2: 22. 8. Ea demum eſt pœnitentia, ne amplius eadem faciamus. Nam qui ad peccata revertitur, ſimilis eſt cani ad vomitum redeunti. Oportet igitur & opere & animo deſiſtere ab eis quæ committebamus: & vulneribus contrariam afferre medicinam. Verbi gratia; Rapuiſti & defraudaſti? pone modum rapinæ, & ejus vulneri eleemoſyna medeatis. Scortatus es? recede à ſcortatione, & huic ulceri caſtitatis imponatur medicina. Fratrem calumniatus es, & læſiſti? ceſſa à maledictis, & adhibe benevolentiam, φιλοφροσύνην. Et ita per ſingula faciamus, quæ perperam commiſimus, neque ſimpliciter prætercurramus peccata. καὶ μὴ παρατρέχωμεν ἁπλῶς τὰ ἁμαρτήματα. inquit Chryſoſtomus, homil. 34. in Euang. Johannis. edit. Græc. Savil.

Auguſt. 9. Sed videre (inquit Auguſtinus) qualis debet eſſe pœnitentia, quia multi aſſiduè ſe dicunt eſſe peccatores, & tamen adhuc illos delectat peccare. *Pœnitentia certa & vera.* Profeſſio eſt, non emendatio. Accuſatur anima, non ſanatur. Pronunciatur offenſa, non tollitur. Pœnitentiam certam non facit, niſi odium peccati & amor Dei. Quando ſic pœnites, ut tibi amarum ſapiat in animo, quod ante dulce fuit in vita, &c. Et paulò poſt; Iſta eſt vera pœnitentia. quando ſic convertitur quis ut non revertatur, quando ſic pœnitet ut non repetat. Auguſt. ſerm. 7. de tempore.

Gennad. 10. Pœnitentia vera eſt, pœnitenda non admittere, & admiſſa deflere. ait Gennadius Maſſilienſis, lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, capite 54.

Gregor. 11. Pœnitentiam agere eſt, & perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare. inquit Gregorius primus, Papa Romanus, homil. 34. in Euangelia.

Tertul. 12. Mitiſſimus Pater prodigum filium revocat, & pœnitentem libens ſuſcipit. Is ergo te filium ſuum, etſi acceptum ab eo prodegeris, etſi nudus rediens, recipiet, quia rediſti: magiſque de regreſſu tuo, quàm de alterius ſobrietate lætabitur. Sed ſi pœniteas ex animo, ſi famem tuam cum ſaturitate mercenariorum compares, ſi porcos immundum relinquas pecus, ſi patrem repetas vel offenſum; deliqui, dicens, Pater, nec dignus ego jam vocari filius tuus. *Luc. 15: 21.* Tantum relevat confeſſio delictorum, quantum diſſimulatio exaggerat. Confeſſio enim ſatisfactionis conſilium eſt, diſſimulatio contumaciæ. Tertullian. lib. de pœnitentia, capite 8.

Contritio, Confeſſio, ſatisfactio. 13. Hinc nata eſt illa partitio pœnitentiæ, in contritionem cordis, & confeſſionem oris, & ſatisfactionem operis. Quamvis pœnitentia ſtrictè ſumta, ut eſt virtus animi, externos effectus non comprehendat formaliter, ſed producat efficienter. internam Deo confeſſionem ſatisfactionem, ſeu emendationis ſincerum propoſitum omnis pœnitentia ſalutaris importat.

Satisfactio Deo. 14. Quando ſatisfactionem, ſive internam, ſive externam, Deo præſtari dicunt veteres Patres, non intelligunt ejuſmodi ex parte pœnitentis compenſationem, quæ divinam amicitiam aut culpæ vel pœnæ alicujus remiſſionem, dignitate pretii mercatur: talis enim eſt illa ſola pro omnibus noſtris peccatis à ſolo Chriſto præſtita ſatisfactio: ſed intelligunt humilem ſubjectionem divino mandato, quo quid à lapſis poſtulet declaravit, & cui obſequentibus miſericordiam promiſit. *Ambroſ. Ex fide, non ex debito.* Quo pertinent illa Ambroſii verba; Ergo & agendam pœnitentiam, & tribuendam veniam credere nos convenit: ut veniam tamen tanquam ex fide ſperemus, non tanquam ex debito. Aliud eſt enim mereri, aliud præſumere. *Mereri. Vide ſupra, lib. 8. cap. 9.* Tanquam ex ſyngrapha fides impetrat. Ambroſius, lib. 2. de pœnitentia, capite octavo. Mereri hic Ambroſio eſt per fidem ex Dei gratuita promiſſione impetrare. Quemadmodum alibi ait, prodigum reverſum cito veniam mereri. lib. 2. de pœnitentia, capite tertio. *Auguſt.* Ex hoc ſenſu accipienda ſunt illa quæ ſuperius dixerat eodem libro, capite 5. diluı pœnitentis lacrymis peccatum, & emendatioribus factis operiri ac tegi delicta ſuperiora, ut non ei imputetur peccatum. Et illud Auguſtini, Non enim ſufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, niſi etiam de his quæ facta ſunt ſatisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis. Hæc Auguſt. homil. 50. Quæ ſenſu jam memorato accipienda ſunt. Et quæ his ſimilia in Patrum lucubrationibus inveniuntur. Deo ſatisfacere dicitur, qui Deo ſupplicat: ut docet Ambroſius, libro ſecundo, de pœnitentia, capite 10. *Ambroſ.* ſicut homini offenſo ſatisfacere, qui veniam precatur. ut idem monet ibidem.

Bernard. 15. Pœnitentia mea (inquit Bernardus) non ſufficit ad ſatisfactionem, ſed certum eſt, quod miſericordia tua delet omnem offenſionem. Bernard. lib. 1. de conſcientia, cap. Eripe me. Nam promiſit Deus, ſi impius derelinquat viam ſuam malam, & ad Deum converſus imperata faciat cœleſtia, ſe non recordaturum delictorum ejus ſuperiorum, ſed ea condonaturum & ab omnibus eum mundaturum, Levit. 26: 40, 41, 42. Deut. 4: 29, 30, 31. Eſai. 1: 16, 17, 18, & 55: 7. Ezech. 18: 27, 28, 30, 31, 32. Hujus tantæ indulgentiæ ſi cauſa quæritur, Reſpondet Moſes, Deuter. 4: 31. *Deut. 4: 31.* Quia Deus miſericors eſt Dominus Deus tuus: non derelinquet te, neque diſperdet te, neque obliviſcetur pacti Patrum tuorum de quo juravit illis. *Levit. 26: 42.* & Levit. 26: 42. Tunc recordabor pacti mei cum Jacob, &c. reſpondet & Eſaias, quia Deus multus eſt ad remittendum, Eſai. 55. *Eſai. 55: 7.* & ſuperius eodem capite revocat nos ad pactum *Ibid. v. 3.* Dei ſempiternum, ad miſericordias Davidis fideles. Nempe; quia miſericors eſt Deus & verax, remittit pœnitenti peccata, & ab eis eum abluit. Si de pretio & lavacro inquiris, audi Johannem Apoſtolum, *1 Joan. 1: 7, 8, 9.* ſanguis Jeſu Chriſti filii ejus purgat nos ab omni peccato. Si dixerimus, nos peccatum non habere, nos ipſos fallimus, veritas in nobis non eſt. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & juſtus, ut remittat nobis peccata noſtra, & purget nos ab omni iniquitate. 1 Joan. 1: 7, 8, 9. In eandem ſententiam Apoſtolus Paulus ait; Juſtificati gratis, gratia ipſius, per redemtionem quæ eſt in Chriſto Jeſu. Quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius ad oſtenſionem juſtitiæ ſuæ, &c. Rom. 3: 24, 25. *Rom. 3: 24, 25.* Ab omni peccato cum nos purget Chriſti ſanguis: ab omni (inquam) quantulocunque peccato, quale fuit in ipſo ſancto Johanne Apoſtolo iſta ſcribente; Hic Chriſti proprius honor non eſt aliorſum transferendus. In illo ſolo Pater

ſibi

ſibi complacuit, ut propter illum nos reciperet in gratiam.

Satisfactio pœnitentiæ quid ſit.

16. In hanc ſententiam dixit Gennadius; Satisfactio pœnitentiæ eſt cauſas peccatorum excidere, nec earum ſuggeſtionibus aditum indulgere lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, cap. 54. Quem librum ſcholaſtici tribuunt Auguſtino. & illam quaſi ex Auguſtino proponunt ſatisfactionis definitionem, 4 ſentent. diſtinct. 15. Anſelmus, etiam & Bonaventura in 4. ſent. diſt. 15. part. 2. art. 1. quæſt. 1. ſic definit; Satisfacere eſt honorem debitum Deo impendere. Nempe Deo gloriam damus, quando noſtra agnoſcentes peccata, juſtitiam punientis vel interminantis Dei prædicamus, & ad ejus miſericordiam in Chriſto pœnitentibus propoſitam ſupplices confugimus, vota novæ obedientiæ nuncupamus, & redimus. Sic revertentem prodigum clementiæ ulnis benignè amplectitur. Tunc miſerebitur ejus, & dicet, Redime illum, ne deſcendat in corruptionem: inveni propitiationem. Job. 33. 24. Sola vera propriè dicta propitiatio pro peccatis noſtris eſt ille apud Patrem advocatus noſter Jeſus Chriſtus juſtus. 1 Joan. 2: 1, 2. & remittuntur nobis peccata propter nomen ejus, ibidem verſ. 12. in illo autem acceptat Deus noſtra obſequia, & inde per ea dicimur quodam modo Deum placare, iramque ejus avertere. Quia per Chriſtum accedentes ad thronum gratiæ, miſericordiam conſequimur, & gratiam invenimus ad opportunum auxilium, Hebr. 4: 16. offerimus ſpirituales hoſtias acceptas Deo per Jeſum Chriſtum. 1 Petr. 2: 5. Et quæ Deus nobis imperavit pœnitentiæ obſequia, ſunt ita neceſſaria, ut ea præſtare recuſantibus Deus veniam deneget; præſtantibus autem placabilem & indulgentem ſe præbeat. Prov. 28. 13 Eſai. 1: 19. 20. Zachar. 1: 3. Luc. 13: 3. Ideo dixit Cyprianus, libro de lapſis; Dominus orandus eſt, Dominus noſtrâ ſatisfactione placandus eſt, qui negantem negare ſe dixit.

Hier. 13. 16.
Date Domino Deo veſtro gloriam, antequam contenebreſcere faciat.
Vide infra, c. 11. § 3.
Luc. 15: 20.
Job 33 24.
Hebr. 4: 16.
1 Petr. 2: 5.
Matth. 10: 33.

Diſciplinaris ſatisfactio.

17. Non ſolum in vera ad Deum converſione vitæque emendatione, ſed etiam in publica pœnitentiæ diſciplina quædam præſtanda eſt ſatisfactio. Dum publica agitur pœnitentia, Auguſtinus ait, fieri ſatis Eccleſiæ, Enchiridii cap. ſexageſimo quinto. Tertullianus etiam Domino offenſo ſatisfieri. lib. de pœnitentia, capite 10. nimirum hoc Dei mandatum eſt, ut pro tollendo ſcandalo ſatisfiat Eccleſiæ, & qui non audierit Eccleſiam, eum haberi jubet pro Ethnico & Publicano, promittens ſe in cœlo ratam habiturum Eccleſiæ ſententiam, juſtam ſcilicet, ut ſupra docuimus.

Matth. 18: 17, 18

Ἐξομολόγησις. Exomologeſis,

18. Hinc Tertullianus, lib. de pœnit. cap. 9. de ea pœnitentia loquens, quæ poſt baptiſmum agitur, ait eam non ſola conſcientia præferendam, ſed aliquo etiam actu adminiſtrandam. Is (inquit) actus qui magis græco vocabulo exprimitur & frequentatur, exomologeſis eſt, qua delictum Domino noſtrum confitemur, non quidem ut ignaro, ſed quatenus ſatisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentiâ Deus mitigatur. Itaque exomologeſis proſternendi & humilificandi hominis diſciplina eſt, converſationem injungens miſericordiæ illicem. De ipſo quoque habitu atque victu mandat, ſacco & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus dejicere, illa quæ peccavit triſti tractatione mutare: cæterum, paſtum & potum pura noſſe, non ventris ſcilicet, ſed animæ cauſa: plerumque verò jejuniis preces alere, ingemiſcere, lacrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum tuum, & presbyteris advolvi, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ injungere. Hæc omnia exomologeſis, ut pœnitentiam commendet, ut de periculi timore Dominum honoret, ut in peccatorem ipſa pronuncians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna ſupplicia, non dicam fruſtretur, ſed expungat. Hæc ille.

Quid ſit.

Ordo publicæ diſciplinæ circa lapſos.

19. Strictiore ſignificatu exomologeſis Cypriano dicitur ea externæ pœnitentiæ ſeu actus externi pars, quæ in confeſſione oris conſiſtit, qua peccatum ſuum lapſus confitetur. Sic enim ordinem diſciplinæ publicæ deſcribit Cyprianus; Agunt pœnitentiam juſto tempore, & ſecundùm diſciplinæ ordinem ad exomologeſin veniunt, & per manus impoſitionem Epiſcopi & cleri jus communionis accipiunt. epiſtola decimâ, ſeu libro tertio, epiſtola decima quartâ, & mox ibidem queritur ad communicationem quoſdam lapſos perperam admitti, nondum pœnitentiâ actâ, nondum exomologeſi factâ, nondum manu eis ab epiſcopo & clero impoſitâ. Et alibi, neceſſarium fuiſſe contendit, ut in Eccleſia exomologeſin criminum facerent. epiſtola quinquageſimâ quintâ, ſeu libro primo, epiſtola tertiâ.

Confeſſio peccati.

Exomologeſis conſcientiæ.

20. Non ſolum notoria crimina olim confitebantur in Eccleſia, ſed etiam internam tanti criminis, puta abnegationis Chriſti, cogitationem, ad obtinendum conſcientiæ levamen confitebantur ſacerdotibus, & re per ſacerdotes, quando expedire videbatur, publicata, peractaque à peccatoribus illis publica pœnitentia, palam abſolvebantur & communioni reſtituebantur. Hanc Cyprianus vocat exomologeſin conſcientiæ, libro de lapſis. Idipſum in aliis occultis flagitiis fieri conſueviſſe, colligere eſt ex Tertulliani libro de pœnitentia, capite decimo; ubi ea ſuadet confiteri non ſolum ſacerdotibus, ſed & aliis fratribus, ut palàm obtineatur abſolutio in Eccleſia. Et quoſdam, hoc opus, ut publicationem ſui, præpoſtera quadam verecundia ſuffugientes, ſic increpat; Videlicet, ſi quid humanæ notitiæ ſubduxerimus, proinde & Deum celabimus? adeóne exiſtimatio hominum & Dei conſcientia comparantur? an melius eſt damnatum latere, quàm palàm abſolvi? Hæc ibi Tertullianus. Ejuſmodi ἐξομολόγησιν, & ſatisfactionem, per combuſtionem nefariorum librorum à multis credentibus, id eſt, Paganiſmo relicto Chriſtianiſmum amplectentibus, factam eſſe Epheſi ἐνώπιον πάντων, refert Lucas, Actor. 19: 18, 19. Neque fuit illa privata auricularis confeſſio, ut finxit Cardinalis Baronius, in Annal. anno 56.

Act. 19: 18, 19.

21. Ne autem petulantibus deriſorum linguis temerè exponerentur fratres, viſum eſt permittere ſacerdotis judicio, an ea culpa quam ei ſeorſum quiſpiam eſſet confeſſus, publicari deberet, ad accipiendam publicam medelam, & ad cæterorum ædificationem, teſte *Origene* homil. 2. in Pſalm. 37. *Ambroſius*, tractatu de Virginis lapſu, capite octavo, corruptam illam ſic alloquitur; Non eſt dubium levius eſſe crimen, ubi peccatum ſuum ultro homo confitetur, & pœnitet. At ubi celat mala ſua, invitus detegitur, & nolens publicatur; hoc gravius ſcelus eſt: quod tibi utique proveniſſe negare non potes. Et ideo fortius eſt dolendum, quia peccatum eſt fortius. Hæc *Ambroſius*. Quibus confeſſionem ultroneam occulti hujuſmodi flagitii veluti neceſſariam urget, non tamen auricularem illam & ſigillo ſilentii ſacerdotalis obſignandam, quæ poſtea invaluit, ſed quæ publicæ pœnitentiæ & abſolutioni publicæ aditum pateſaceret. Ideo autem tantopere eam

urgebant

urgebant Epiſcopi, præſertim occidentales, non quod eam in ſe neceſſariam eſſe de jure divino exiſtimarent, neque enim ex ſacris literis talis neceſſitas ſufficienter oſtendi poteſt, ſed in adjutorium pœnitentiæ: Confeſſio enim (ait *Tertullianus*) ſatisfactionis conſilium eſt; diſſimulatio contumaciæ. Præſertim ſi oborta ſit apud fratres ſuſpicio, & taciturnitas offendiculum pariat, uſque adeo ut neceſſaria jam ſit confeſſio, etiam publica, pro amolitione ſcandali. Quo pertinet illud *Tertulliani*; melius eſſe palàm abſolvi, quam damnatum latere. Nam qui in malo perſeverat, vel cum publico ſcandalo latet, is damnatus latet. At extra hos caſus, qui ſoli Deo peccata ſua, ſeriò pœnitens, confitetur, non amplius ſubjacet damnationi, ſed redit juſtificatus, cum Davide Pſalm. 32: 5. & Publicano, Luc. 18: 13, 14. & Petro abnegationem ſuam amarè flente. De quo *Ambroſius*, Comment. in Euangel. Lucæ, Non invenio (inquit) quid dixerit, invenio quod fleverit. Lachrymas ejus lego: ſatisfactionem non lego. Sed quod defendi non poteſt; ablui poteſt. Lavant lachrymæ delictum, quod voce pudor eſt confiteri. Hæc *Ambroſius*, Comment. in caput vigeſimum ſecundum Euangelii Lucæ, ubi de negatione Petri. Idem alibi ait; Veniabilis culpa, quam ſequitur profeſſio delictorum. Ideo non deſperata mulier, [*Eva*] quæ non reticuit Deo, ſed magis confeſſa peccatum eſt, quam medicinalis ſecuta ſententia eſt *Ambroſius*, libro de Paradiſo, capite decimo quarto.

Tertullian. lib. de pœnitentia. cap. 10.

Pſal. 32: 5. Luc. 18: 13, 14. Luc. 22: 62.

Ambroſ. Lacrymas lego, &c. Deo confitenti fit veniabilis culpa, quæ alioqui letalis.

22. Contemporaneus Ambroſii, *Nectarius* Epiſcopus Conſtantinopolitanus privatam confeſſionem, ſacerdoti pœnitentiario [τῷ ἐπὶ τῆς μετανοίας πρεσβυτέρῳ] fieri ſolitam, abrogavit, eumque ſequuti ſunt omnes fere Epiſcopi Orientis: teſtibus Socrate, libro quinto, hiſtoriæ Eccleſiaſticæ capite decimo nono, & Sozomeno libro ſeptimo. capite decimo ſexto. & ſuo adhuc tempore in Oriente conſtitutioni illi Nectarii obtemperatum eſſe, teſtis eſt Nicephorus Calliſti, libro duodecimo, hiſtoriæ Eccleſ. capite vegeſimo octavo, qui annis plus quam nongentis poſterior fuit Nectario. Hoc certè neque feciſſent Orientales, neque tam patienter ſpectaſſent Occidentales, ſi confeſſionem ejuſmodi divini juris eſſe, & ſimpliciter neceſſariam crediſſent.

Nectarius abrogavit conſuetudinem confitendi peccata pœnitentiario presbytero. Nectarius factus eſt Conſtantinopoleos Epiſcopus, in ſecundo œcumenico Concilio, anno Dom. 381.

23. Et qui illud Nectarii factum improbant hiſtorici memorati, originem inſtituti pœnitentiarii Presbyteri, confeſſioniſque ei faciendæ, ad Epiſcopos illos referunt, qui poſt Decianam perſequutionem (anno Domini 253. concitatam) vivebant, qui ταύτην τὴν προσθήκην, ut loquitur Socrates, id eſt, hoc additamentum veteri canoni ſeu regulæ adjiciendum pro tempore cenſuerunt, quo lapſos in ea perſequutione facilius averterent à ſchiſmate Novatianorum, apud quos publicæ pœnitentiæ nullus erat uſus: qui etiam propterea inſtitutionem illam pœnitentiarii recipere recuſarunt.

Origo inſtitutionis pœnitentiarii Presbyteri.

24. Hujus inſtituti utilitatem commendantes Sozomenus & Nicephorus, locis citatis; ajunt inde factum eſſe, ut illis temporibus minora eſſent delicta, tum ob verecundiam eorum, qui ſua ipſi peccata enunciabant, tùm ob accuratam curam [ὑπὸ ἀκριβείας] vel ſeveritatem eorum qui ſuper hac re judices conſtituti erant. Socrates etiam & Nicephorus hoc queruntur ex ejuſdem abrogatione ſequutum eſſe incommodum, ut deinceps alter alterius peccata non arguat, neque illud Apoſtoli ſervetur, *Nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum, magis autem redarguite.* Ex his, ut & ex hiſtoria confeſſionis illius de ſtuprata muliere, à diacono Eccleſiæ, & inde nato publico opprobrio. cujus occaſione Nectarius inſtitutum illud abolevit; Ex his, inquam, omnibus manifeſtum eſt, eo olim fine introductam eſſe hanc conſuetudinem, ut confitentes adducerentur ad publicam pœnitentiam, & diſciplinæ hujus exemplo alia ſimilia admittere verecundarentur. quod verò ait Apoſtolus, non eſſe communicandum infructuoſis operibus tenebrarum; ſed ea magis redarguenda: non importat neceſſitatem iſtiuſmodi confeſſionis pœnitentiario faciendæ. Abſit enim, ut bonos malorum, quos vel prudentes tolerant, nedum quos bonos eſſe putant, conſortio & communicatione pollui, adeoque infructuoſis tenebrarum operibus propterea communicare exiſtimemus. Hunc quæſo Catharis & Donatianis errorem relinquamus. Neque neceſſe eſt ad obſervationem mandati illius de fraternæ correptionis officio, ut omnia fratrum noſcamus latentia crimina, ſatis eſt nota reprehendere, & reliquis omnibus peccatis generalem reprehenſionem inferre. Neque pendet ab alterius, ſua fortè peccata tegentis, arbitrio, ut me etiam neſcium nec volentem faciat imperati mihi officii tranſgreſſorem.

Quo fine introducta ſit olim conſuetudo confitendi pœnitentiario.

Epheſ. 5: 11.

Vide lib. 14. cap. 5.

Levit. 19: 17.

25. Nolunt hodie Romanenſes iſtis argumentis defendere hanc, quam nunc uſurpant, auricularem confeſſionem, ex qua fructus iſti non percipiuntur, ſed potius impediuntur: dum unius hominis conſcientiam peccator non uſque adeo reformidat, nec Dei tribunal adeo metuit, pollicens ſibi virtute ſacramenti, ut docent, à ſacerdote veniam, ſuſceptis quibuſdam frivolis ſatisfactiunculis, quibus Deum quodammodo emere ſibi multi videntur, ut talibus crepundiis delinitus ad flagitioſam eorum converſationem veluti conniveat: Pœnitentiæ veritatem aliunde quam oportet, id eſt, quam ſincero odio peccati, & ſalubri dolore, & confeſſione quæ fit Deo, & caſto timore Dei, vitæque emendatione, penſantes. Ex quibus manifeſtum fit, longè diſſidere hodiernam Romanæ Eccleſiæ doctrinam & praxin ab illo veterum inſtituto.

Socratis & Sozomeni & Nicephori argumenta non favent confeſſioni auriculari, quæ nunc apud Romanenſes in uſu eſt.

Vide cap. 8. §. 22.

26. Quod inſtitutum ut illo tempore utile fuiſſe contra Novatianos adminiculum pœnitentiæ & unitatis largimur: attamen non eſſe perpetuæ neceſſitatis aut convenientiæ judicarunt cum Nectario ſanctiſſimi illi, &, (ut eorum ſcripta, & celebrata per eos contra hæreticos teſtantur Concilia) orthodoxæ fidei retinentiſſimi Orientis Epiſcopi. In quibus *Nectarii* proximus ſucceſſor *Johannes Chryſoſtomus*, prædeceſſoris ſui & ſymmyſtarum judicium prolixè comprobat & defendit. Chryſoſt. homil. 4 in Lazarum: τίνος γὰρ ἕνεκεν αἰσχύνῃ καὶ ἐρυθριᾷς, εἰπέ μοι, τὰ ἁμαρτήματα εἰπεῖν; μὴ γὰρ ἀνθρώπῳ λέγεις, ἵνα ὀνειδίσῃ σε, μὴ γὰρ τῷ συνδούλῳ ὁμολογεῖς, ἵνα ἐκπομπεύσῃ; τῷ δεσπότῃ, τῷ κηδεμόνι, τῷ Φιλανθρώπῳ, τῷ ἰατρῷ, τὸ τραῦμα ἐπιδεικνύεις μὴ γάρ, κἂν σὺ μὴ εἴπῃς ἐκεῖνος οὐκ οἶδεν, ὅσγε καὶ πρὸ τοῦ πραχθῆναι ἠπίςατο; τίνος οὖν ἕνεκεν οὐ λέγεις; μὴ γὰρ ἐκ τῆς σῆς κατηγορίας Φορτικώτερον γίνεται τὸ ἁμάρτημα; ἡμερώτερον μὲν οὖν καὶ κουφότερον. καὶ διὰ τοῦτο βούλεταί σε εἰπεῖν, οὐχ ἵνα κολάσῃ, ἀλλ᾽ ἵνα συγχωρήσῃ· οὐχ ἵνα αὐτὸς μάθῃ τὴν ἁμαρτίαν, (πῶς γάρ, ὁ εἰδώς; ἀλλ᾽ ἵνα σὺ μάθῃς πόσον σοι συγχωρεῖ χρέος. βούλεται δέ σε μαθεῖν τῆς χάριτος τὸ μέγεθος, ἵνα εὐχαριςῶν διατελῇς, ἵνα ὀκνηρότερος πρὸς ἁμαρτίαν ᾖς, ἵνα προθυμότερος εἰς ἀρετήν. ἂν μὴ εἴπῃς τοῦ χρέους τὸ μέγεθος, οὐκ ἐπιγινώσκεις τῆς χάριτος τὴν ὑπερβολήν. οὐκ ἀναγκάζω, Φησὶν, εἰς μέσον ἐλθεῖν σε θέατρον, καὶ μάρτυρας περιςῆναι πολλούς, ἐμοὶ τὸ ἁμάρτημα εἰπὲ μόνῳ κατ᾽ ἰδίαν, ἵνα θεραπεύσω τὸ ἕλκος, καὶ ἀπαλλάξω τῆς ὀδύνης. διὰ τοῦτο τὸ συνειδὸς ἡμῖν ἐγκατέθηκε, καὶ πατρὸς Φιλοςοργότερον. id eſt, Cur (inquit) erubeſcis dicere peccata tua?

Conſuetudo confitendi pœnitentiario peccata occulta, non eſt perpetuæ neceſſitatis aut convenientiæ.

Num

Num homini dicis, ut tibi opprobret? numquid enim conſervo confiteris, ut in publicum proferat? ſed ei qui Dominus eſt, ei qui tui curam gerit, ei qui humanus eſt, ei qui medicus eſt, oſtendis vulnera. Num enim ignorat, etiamſi tu non dixeris, qui ſciebat etiam antequam perpetrares? quid igitur eſt cauſæ, quo minus dicas? Num enim ex tua accuſatione fit gravius peccatum? imò mitius, ac levius fit. Et ob hoc Deus vult te dicere, non ut puniat, ſed ut condonet: non ut ipſe diſcat peccatum tuum: (cur enim id poſtulet, cum jam ſciat?) ſed ut tu diſcas, quantum tibi debitum remittat. ideo verè vult te ſcire beneficii magnitudinem, ut perpetuo gratias agas, ut ſegnior fias ad peccandum, ut ad virtutem promtior. ſi non confeſſus fueris debiti magnitudinem, non agnoſcis gratiæ affluentiam. Non (inquit) cogo te in medium prodire theatrum, ac multos adhibere teſtes: mihi ſoli dic peccatum privatim [ἐμοὶ μόνῳ κατ' ἰδίαν] ut ſanem ulcus: teque dolore liberabo, ideo nobis inſevit conſcientiam, idque quovis patre amantiùs. Hæc *Chryſoſt.* homil. 4. in Lazarum.

Utilitas confeſſionis, qua peccata noſtro confitemur Deo.

Deo ſoli privatim.

Ambroſius.

27. Nec aliud important verba illa *Ambroſii*, lib. de Paradiſo, cap. 14. Et dixit mulier, Serpens decepit me, & manducavi. Veniabilis culpa, quam ſequitur profeſſio delictorum. ideo non deſperata mulier, quæ non reticuit Deo, ſed magis confeſſa peccatum eſt, quam medicinalis ſecuta ſententia eſt, &c. Vide ibi plura.

Theophilus Alexandrinus.

28. *Theophilus Alexandrinus*, initio tertii libri Paſchalis, interprete *Hieronymo*; Peccata (inquit) noſtra Deo, qui ſanare poteſt, ſimpliciter confitentes, verum conſcientiæ judicium formidemus, ut cum David vociferantes atque dicentes: Peccata adoleſcentiæ meæ & ignorantiæ ne memineris, ſecundùm miſericordiam tuam memor eſto mei; Terrore ignis æterni creſcentia vitia conſummemus.

Conſuetudo quæ in Oriente abrogata eſt, manſit in Occidente.

29. Manſit tamen, ſalvâ fidei & charitatis compage, ea conſuetudo in Eccleſiis Occidentis, ut gravioris alicujus criminis ſibi conſcii id confiterentur presbytero pœnitentiario, (vel, ut loquitur Auguſtinus, antiſtitibus Eccleſiæ) eoque procurante, ſi ſcandali gravitas aut Eccleſiæ utilitas id poſtulare videretur, ad agendam publicam pœnitentiam admiſſi, locum pœnitentibus aſſignatum in Eccleſia occuparent, ibique ritus imperatos, qui à Sozomeno & Nicephoro deſcribuntur, obirent, donec palàm abſolverentur. *Auguſt.* homil. 50 *Leo.* epiſt. 69. & 78. *Sozom.* lib. 7. capite 16. *Niceph. Calliſt.* lib. 12. capite 28.

30. Poſtea verò, exoleſcente diſciplina publica; interdicta prorſus eſt pœnitentiario patefactio auditæ confeſſionis, ut neque pro aliquo ſcandalo jam fas eſſet revelare. de pœnit. diſt. 6. *Sacerdos.* Adeoque quam conſuetudinem Græci vitando opprobrio publico aboleverunt, eam Latini retinentes, remedium ſilentii adhibuerunt; quo tamen publica illa negligitur utilitas, propter quam veteres eam conſuetudinem primò introduxerunt.

Veteri conſuetudini derogatum apud Romanenſes.

31. Quamvis autem diſertè diſtinguat *Auguſtinus* peccata atrociora, excommunicationem merentia, à quotidianis; & illa ſola Antiſtiti confitenda ſcribat. homil. 50. & epiſt. 108. abſque ulla tamen diſtinctione *Innocentius* tertius, præcipit fieri ab omnibus confeſſionem omnium peccatorum cum omnibus circumſtantiis. Omnis (inquit) utriuſque ſexus fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis pervenerit, omnia ſua ſolus peccata confiteatur fideliter, ſaltem ſemel in anno, proprio ſacerdoti.——Sit autem ſacerdos diſcretus, & cautus, diligenter inquirens & peccatoris circumſtantias & peccati.——Caveat autem omnino, ne verbo vel ſigno vel alio quovis modo prodat aliquatenus peccatorem. Additur ſanctio depoſitionis à ſacerdotali officio, & perpetuæ pœnitentiæ in arcto monaſterio. Concil. Lateran. ſub *Innocentio* tertio, capite vigeſimo primo, anno Domini 1215. Succinunt Tridentini, Seſſ. 14. de ſanctiſſimo pœnitentiæ ſacramento, can. 8 conſtitutionem iſtam Lateranenſem allegantes. Ajunt quidem tractatores Pontificii, intelligendum eſſe Innocentii decretum de omnibus mortalibus peccatis. At ne ſic quidem concordant cum Catholica antiquitate, quæ ſeveræ iſtius neceſſitatis jus divinum non agnovit, imò nullum eſſe haud obſcurè inſinuavit, tum Oriens, ut patet ex abrogatione, tum Occidens, ut declarat Occidentalium fraterna cum Orientalibus communicatio; abſque verborum commutatione, aut quantulacunque expoſtulatione, ob mutatam illam conſuetudinem.

De confeſſione Conſtitutio Innocentii 3. Papæ Romani, diſcordans à veterum conſuetudine.

Extra, de pœnitentiis & remiſſionibus cap. 12, omnis.

Vide ſupra, §. 12.

32. In Concilio tamen Florentino *Eugenius* Papa Romanus [anno Domini 1439.] conſtituit partem materiæ ſacramenti in eo, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, ſuo ſacerdoti confiteatur integraliter. in decreto Concilii Florentini ſuper unione Armeniorum. *Martinus Cruſius*, Profeſſor Tubingenſis, libro primo Turcogræciæ, epiſtolam inſeruit, quam ad ipſum *Cruſium* ſcripſit *Theodoſius Zygomalas*, protonotarius Conſtantinopolitanus, anno Dominicæ incarnationis 1581. ubi inter alia *Zygomalas* ſcribit de *Michaële* Patriarcha Antiocheno, qui paullò ante ſcriptionem illius epiſtolæ venerat Conſtantinopolin; πρὸ δ. μηνῶν ἦλθε πρὸς ἡμᾶς ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας μιχαὴλ, ἀνὴρ γηραιὸς, ἐτῶν ὡσεὶ ρκ. σοφὸς γραμμάτων ἀράβων, σύρων, καὶ ἑλλήνων μετρίως. ἧ καὶ ὑπογραφὴν πέμπω σοι, ἐν ᾗ ἔγραψέ μοι εὐχῇ. id eſt, interprete *Cruſio*: Ante quatuor menſes venit huc Antiochiæ Patriarcha *Michaël*, ſenex annorum circiter CXX. Linguæ Arabicæ & Syriacæ peritus, & Græcæ mediocriter: cujus ſubſcriptionem tibi mitto in ea, quam mihi ſcripſit, benedictione. Hæc *Theodoſius Zygomalas*, de *Michaële* Patriarcha Antiocheno, à quo accepit paſtoralem benedictionem per abſolutoriam epiſtolam, quæ ibidem ſubjungitur, in fine libri primi Turcogræciæ. Ubi cum dixiſſet *Michaël*; Ex horum omnium [peccatorum] reatu & vinculis liberum ipſum [Theodoſium] habemus, & abſolutum [ἐλεύθερον ἔχομεν αὐτὸν, καὶ συγκεχωρημένον] omnipotente poteſtate & gratia divini & adorandi Spiritus: ſubdit hæc verba; ὅσα καὶ διὰ λήθην, ἢ αἰδῶ, τὰ ἀνεξομολόγητα εἴασε, κἀκεῖνα συγχωρῆσαι αὐτῷ ὁ ἐλεήμων Θεὸς, ὁ ὢν εὐλογητὸς, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. id eſt; quæcunque etiam per oblivionem, aut pudorem, non eſt confeſſus, & illa ei condonet miſericors Deus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen. Poſteriora iſta *Michaëlis* verba reprehendit *Antonius Poſſevinus*, Jeſuita, in ſua apparatu ſacro, in *Martino Cruſio*; Hæc (inquit *Poſſevinus*) omnino ſubdenda non erant. Omiſſa enim per pudorem non remittuntur, neque adeò reliqua; cum integra non ſit confeſſio ejus, qui reticet ea, quæ recordatur. Hæc *Poſſevinus*.

Eugen. 4. in Concil. Florent.

Mart. Cruſius.

Theodoſius Zygomalas.

Michaël Patriarcha Antioch. anno Domini 1580.

Etiam quæ aliquis recordatur occulta ſua peccata, apud Græcos fas reticere ob pudorem, eaque non confiteri homini.

Id reprehendit Poſſevinus Jeſuita.

33. *Sixtus* quartus, Papa Romanus, *Alfonſi Carilli* Archiepiſcopi Toletani, & Concilii Complutenſis, præſidente *Carillo* celebrati, confirmavit ſententiam, prolatam anno Domini 1479. contra aſſertionem illam *Petri Exonienſis*, Profeſſoris ſacræ Theologiæ in academia Salmanticenſi, quod confeſſio de peccatis in ſpecie fuerit ex aliquo ſtatuto univerſalis Eccleſiæ, non de jure divino. Hanc aſ-

De jure confeſſionis in ſpecie, diſſentiunt Romanenſes inter ſe.

Vide ſupra lib. 9. c. 3. §. 25.

ſertionem damnarunt ut hæreticam. Synodus etiam Tridentina negantibus confeſſionis illius jus divinum, denunciat anathema. ſeſſione decimâ quartâ, de pœnitentia, canone ſeptimo. At auctor gloſſæ, de Pœnitentia diſtinctione quintâ, in principio, de peccatorum occultorum confeſſione ſacerdoti fieri ſolita loquens; Sed melius (inquit) dicitur eam inſtitutam fuiſſe à quadam univerſalis Eccleſiæ traditione, potius quam ex Novi vel Veteris Teſtamenti auctoritate. Et traditio Eccleſiæ obligatoria eſt, ut præceptum. argum. 11. diſtinct. *In his rebus*. Ergo neceſſaria eſt confeſſio in mortalibus apud nos: apud Græcos non, quia non emanavit apud illos traditio talis. Hæc ibi. In eadem ſententia eſt Panormitanus, in caput, *Omnis utriuſque ſexus*. Extra, de pœnitentiis & remiſſionibus. Bonaventura, in quartum ſententiar. diſtinctione decimâ ſeptimâ, parte ſecundâ, articulo primo, quæſtione tertiâ. ait, Chriſtum non inſtituiſſe confeſſionem peccati ſacerdoti faciendam, ſed utcunque inſinuaverit, reliquiſſe tamen hoc in voluntate ægrotantium. At poſtea confeſſionem eſſe ab Apoſtolis inſtitutam, & ab Epiſcopo Hieroſolymitano S. Jacobo promulgatam, illis verbis, Confitemini alterutrum peccata veſtra. Jacob. 5: 16.

Iacob. 5: 16.

Non eſſe mortale peccatum, ſine confeſſione ad Euchariſtiam accedere, tenent celebres quidam doctores Romanenſes 1 Cor. 11: 28.

34 Porrò non eſſe mortale peccatum, ſine confeſſione ad Euchariſtiam accedere, ſi homo aliàs contritus ſit, tenuerunt (referente *Cano*, parte ſexta Relectionis de pœnitentia) *Richardus*, in, 4. ſentent. diſtinct. 17. art. 3. quæſt. 6. & *Petrus Paludanus*, eadem diſt. quæſt: 2. & *Adrianus*. quæſt. 3. de Confeſſione. & *Abbas Panorm*. in caput, de homine. Extra, de celebratione miſſarum. & *Cardinalis Cajetanus*, 3. part. quæſtione 80. artic. 4. & in Summa, in verbo, *Communio*, & in 1. Cor. 11. in illa Apoſtoli verba, *Probet autem ſeipſum homo*.

Diſſenſio de neceſſitate confeſſionis, ejuſque integritate.

35. *Melchior Canus*, parte 6. relectionis de pœnitentia, hanc tenet concluſionem. Non tenetur quis omnem operam, quam poteſt, dare, ut omnia peccata quæ fecerit, in memoria conſervet: videlicet, ut poſtea tempore confeſſionis nullum intermittatur. Idem eadem parte, ait magnam eſſe inter doctores ſcholaſticos diſſenſionem, an, cum jactura ſequitur vel propria, vel aliena, à præcepto confeſſionis, & ipſius integritate liberemur. Ipſe autem ea de re has ſibi defendendas ſuſcipit propoſitiones. 1. Si ex confeſſione alicujus peccati ſequitur ſcandalum meum, vel Confeſſoris, ego poſſum tacere tale peccatum reliqua confitendo. 2. Si ex confeſſione mea ſequatur aut mors, aut infamia vel mea vel aliena, excuſor ab obligatione confitendi tale peccatum. Hanc de morte, aut infamia, eſſe ait communem Theologorum ſententiam. Excipit tamen caſum in articulo mortis, in quo, non obſtante infamiâ, putat confitendum. Plura de iſta concertatione ibi lector inveniet.

Ex falſa hypotheſi divinæ obligationis ad faciendam talem ſacerdoti confeſſionem nata ſunt iſta infructuoſa certamina.

Conſuetudinem confitendi pœnitentiario, Eccleſiæ reformatæ merito non retinent.

36. Sicut conſuetudinem confitendi pœnitentiario, utpote humanitus inſtitutam, abrogare potuit olim *Nectarius*, vitando opprobrio; ita Eccleſiis nunc reformatis vitio verti æquum non eſt, ſi propter intolerabilem poſtea introductam in hominum conſcientias tyrannidem, & doctrinalem de jure ejus divino errorem, in tanta aſſerendæ libertatis neceſſitate, eidem conſuetudini nuncium miſerunt. Duo ſunt errores, quibus homines decepti in iſtam carnificinam abduci ſe patiuntur. Eis detectis & abjectis, libertatem Chriſtianam non patientur hoc commento ſibi eripi. Errores hi ſunt de poteſtate & uſu clavium. 1. Cum ſit publicum Eccleſiæ judicium, & ſententia ſolemnis in publica congregatione in nomine Domini pronuncianda, ſi Dominicam inſtitutionem ſpectes, Matth. 18. & 1 Corinth. 5. (Nam quod uni Petro dictum eſt Matth. 16. id non ſingulis presbyteris privatim agentibus, ſed Eccleſiæ dictum eſſe intelligendum eſt: ut oſtendimus ſupra, capite 4.) Cum, inquam, ſit hoc judicium publicum & juriſdictio Eccleſiæ exercenda publicè, in ſcandalis publicis, ea homines inceſſit erronea opinio, ut judicialiter in foro quodam pœnitentiali ligare & ſolvere poſſe exiſtimarent quemlibet presbyterum ſeorſim privatimque, ſine aſſeſſore, ſine teſte reſpondentem. Alter error eſt; *Quia dictam eſt Eccleſia: Quæcunque ligaveritis in terra, erunt ligata & in cœlo; & quæ ſolveritis in terra, erunt ſoluta & in cœlo*, id eſt, cenſuram publicam & ſententiam Eccleſiæ in publico ſcandalo aut notorio crimine judiciariam Deus in cœlo ratam habebit: in eum ſe induerunt erroris ac ſuperſtitionis laqueum quidam etiam viri magni, non ſatis attendentes ſcripturas, ut hinc perperam colligerent, nullum mortale peccatum, licet occultum, remitti à Deo niſi priùs remittatur ab Eccleſia, hoc eſt, (ut illi alio errore exponunt,) ab aliquo ſaltem ſacerdote privatim ſolo cum ſolo rem hanc tranſigente. At certè poteſtas clavium eſt publica & juriſdictionalis de criminibus aut ſcandalis publicis, non autem de privatis aut occultis: ut ſupra docuimus, capite quarto. De occultis autem non judicat Eccleſia, nec habent latentia peccata vindictam Eccleſiaſticam, 32. diſtinct. *Erubeſcant*. Et cauſa 32. quæſtione 5. *Chriſtiana*. Hæc ſufficit Deo confiteri, & ignoſcentur. Pſal. 32. & 1 Joan. 1.

Vide cap. 4. §. 5. & lib. 9. c. 5. §. 14. & lib. 16. c. 3. propoſ. 4

Matth. 18: 18.

De occultis non judicat Eccleſia.

Vindicatur locus. Iac. 5: 16. Vide ſupra. lib. 9. c. 5. §. 14.

37. Quantum ad verba *Iacobi* Apoſtoli de confeſſione mutua conſultrice, vel reconciliatoria inter fratres offenſos, pro unanimi ad Deum precatione, ea huic quæ à Papiſtis exigitur auriculari, ſeu, ut vocant, ſacramentali ad ſacerdotem confeſſioni non præbere patrocinium, jampridem oſtenderunt viri eruditione præſtantes, & inter ipſos quoque Romanenſes quidam magis ingenui idipſum concedunt, & ipſe contextus ſacer clamat. Apoſtoli verba ſunt; Ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα, καὶ εὔχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε. Confitemini alterutrum [ſeu, alii aliis] peccata veſtra, & orate pro invicem [ſeu, alii pro aliis.] *Balthaſar Paes*, doctor Luſitanus, homo Pontificius, in ſuo commentario in epiſtolam B. *Iacobi* Apoſtoli, in caput 5. verſ. 16. ait, Apoſtolum hoc loco exhortari Chriſtianos ad mutuas preces. Jam autem ad eoſdem pertinet exhortatio de confeſſione, ad quos pertinet exhortatio de oratione; nam ad eoſdem, uno tenore, eodemque locutionis modo, utraque exhortatio ſimul dirigitur: unde efficitur, etiam exhortationem de confeſſione intelligendam eſſe de confeſſione mutua Chriſtianorum inter ſe. Recitat ibidem *Paeſius* in eundem *Iacobi* locum hæc verba *Cardinalis Cajetani*; hic ſermo eſt de confeſſione qua mutuò fatemur nos peccatores, ut oretur pro nobis, & de confeſſione hinc & inde erratorum pro mutua placatione & reconciliatione. Hæc ille. De eiſdem etiam Jacobi Apoſtoli verbis; *Confitemini alterutrum peccata*, &c.] dicit doctor ſubtilis, Jacobum Apoſtolum nec præceptum dare de confeſſione ſacerdoti facienda, nec præceptum a Chriſto promulgare. *Scot.* in 4. ſentent. diſtinct. 17. quæſtione unica, num. 15. Deinde hujus ſuæ ſententiæ confirmationem ex ipſo textu Apoſtolico ſubjicit, ibidem, num. 16.

Balthaſar Paes.

Cajetanus

Scotus. Vide lib. 9. c. 5. §. 16.

16. ubi ait; Utrumque etiam membrum ſimul probatur per illa verba annexa: dicendo enim, *Confitemini alterutrum*, non magis dicit confeſſionem faciendam eſſe ſacerdoti, quàm alii: ſubdit enim, *Et orate pro invicem, ut ſalvemini.* ubi nullus diceret, ipſum inſtituiſſe, nec promulgaſſe præceptum divinum: ſed intellectus ejus eſt, ſicut in illo verbo; *Confitemini alterutrum*, perſuaſio ad humilitatem, ut ſcilicet, generaliter nos confiteamur apud proximos peccatores, juxta illud, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus*, &c. Ita per ſecundum perſuadet ad charitatem fraternam, ut ſcilicet, per charitatem fraternam ſubveniamus invicem. Hæc *Scotus*, loco citato. Ubi ejus ſcholiaſtes *Hugo Cavellus*, in ſuo ſcholio ait; Præceptum confeſſionis non haberi ex illo *Iacob.* 5. *Confitemini alterutrum*, &c. *Suarez*, 4. tom. diſt. 35. ſect. 1. *Vaſquez*, quæſtione 9. articulo 1. dubio 1. teſtantur locum illum non cogere, licet multi eum afferant ad propoſitum. Hæc *Cavellus*.

1 Ioan. 1: 8. — *Cavellus.* — *Suarez.* — *Vaſquez.*

Epilogus diſſertationis de confeſſione peccatorum. Vide ſupra, lib. 9. cap. 5.

38. Hæc de confeſſione peccatorum, pro inſtituti noſtri ratione, breviter hoc loco monuiſſe ſufficiat; quibus ſedulò ac ſincerè penſitatis, liberabuntur Chriſtianorum conſcientiæ ab intolerabili illa carnificina, qua eos diſtorquere auſa eſt humana præſumtio: & inextricabiles illos interminabilium conflictationum effugient Labyrinthos, quibus ſe miſerè implicuit cæca & anxia ſuperſtitio, quos lector conſpiciet apud ſcholaſticos in 4. ſent. diſt. 17. & apud Melchiorem Canum, in Relectione de pœnitentia. & alios.

Pœnitentiæ diſtinctiones Tertull.;

39. *Tertullianus*, lib. de pœnitentia, diſtinguit pœnitentiam in eam, quæ in audientibus ſeu catechumenis adultis requiritur, (cap. 6.) & eam, quæ à fidelibus de peccatis poſt baptiſmum admiſſis agitur. Hanc vocat ſecundam pœnitentiam. capp. 7 & 9.

Auguſt.

40. *Auguſtinus* homil. 50. ait, tres eſſe actiones pœnitentiæ. Unam, quæ novum hominem parturit ante baptiſmum. Ab hac (inquit) pœnitentia cum baptizantur ſoli parvuli ſunt immunes. Hæc prima pœnitentia (verba adhuc ſunt *Auguſtini*) præcipitur Judæis, dicente Apoſtolo Petro, pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Talis ab ipſo Domino imperabatur, cum diceret, pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum. De hac etiam Johannes Baptiſta, facite ergo fructus dignos pœnitentiæ. Altera pœnitentia Auguſtino quotidiana dicitur, quæ poſt baptiſmum agitur de peccatis quotidianis, quæ inſiſtimus quibuſque obrepunt, & quorum remiſſionem veraciter petunt, dicentes, dimitte nobis debita noſtra. Tertia actio pœnitentiæ eſt, quæ de enormibus poſt baptiſmum criminibus agitur: ut de idololatria, de homicidio, de adulterio, &c. Hæc eſt illa, quæ *Tertulliano* pœnitentia ſecunda dicitur, nempe ſi ſit publica.

Act. 2:38. — *Matth. 4: 17.* — *Matth. 3. 8.*

De oratione Dominica quotidie dicenda, vide Concil. Tolet. 4. can. 10. Vide etiam Irenicum noſtrum, lib. 1. cap. 22.

Prima pœnitentia. Secunda pœnitentia.

41. De eiſdem pœnitentiæ actionibus ſeu triplici pœnitentia ſcribens Auguſtinus, epiſt. 108, ad Seleucianam. Agunt (inquit) homines ante baptiſmum pœnitentiam de ſuis prioribus peccatis, ita tamen ut baptizentur. Agunt etiam homines pœnitentiam, ſi poſt baptiſmum ita peccaverint, ut excommunicari & poſtea reconciliari mereantur. Sicut agunt in omnibus Eccleſiis illi, qui propriè pœnitentes appellantur. Eſt etiam pœnitentia bonarum & humilium fidelium pœna quotidiana, in qua pectora tundimus dicentes, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Neque enim ea nobis dimitti volumus, quæ dimiſſa non dubitamus in baptiſmo, ſed illa utique quæ humanæ fragilitati, quamvis parva, tamen crebra ſubrepunt. Quæ ſi collecta contra nos fuerint, ita nos gravabunt & oppriment, ſicut unum aliquod grande peccatum. Quid enim intereſt ad naufragium, utrum uno grandi fluctu navis operiatur & obruatur, an paulatim ſubrepens aqua in ſentinam, & per negligentiam derelicta atque contemta impleat navem atque ſubmergat? Propter hæc, jejunia & eleemoſynæ & orationes invigilant. in quibus cum dicimus, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus, manifeſtamus habere nos quod nobis dimittatur, atque in iis verbis humiliantes animas noſtras, quotidianam quodammodo agere pœnitentiam non ceſſamus. Hæc ibi *Auguſtinus*.

Quotidiana pœnitentia. — *Matth. 6. 12.*

Multa parva peccata æquipollent uni grandi ad damnandum peccatorem.

Pœnitentia ſpecialis & explicita. Pœnitentia generalis & implicita.

42. Porro alia eſt pœnitentia ſpecialis & explicita, de eis peccatis noſtris quæ novimus eſſe à nobis patrata, & eſſe peccata: Alia eſt generalis & implicita, quam agimus de illis noſtris peccatis, non ſolum levioribus, ſed etiam in ſe gravioribus quæ vel non meminimus eſſe à nobis admiſſa, aut errore quodam decepti putamus non eſſe peccata. Hujuſmodi errore Æthiopes religiolam ſuam ſeu potius ſuperſtitioſam à cibis, lege Moſaïca vetitis, abſtinentiam exiſtimant non pugnare cum veritate doctrinæ Chriſtianæ quam profitentur: Et multi alii ſimplices Chriſtiani inveteratis quibuſdam erroribus decipiuntur, non habentes opportunitatem diſcendi meliora: Et ideo ligna, fœnum, ſtipulam ſuſcipiunt tanquam aurum, argentum, lapides pretioſos: fundamento tamen inhærent, & non cognoverunt profunditates Satanæ. Talium errorum veniam piæ & dociles animæ, & verè in Chriſtum credentes, & veritati manifeſtatæ patratæ toto pectore obſecundare, ſemperque ſolicitè inquirentes ac vigilantes, & ne Deum ulla in re ſcientes vel forte neſcientes offendant, trepidantes, & cum Davide ſedulò ad Deum clamantes, errores quis intelligat? ab occultis munda me. Pſal. 19: 13. Nec in eam condemnationem pertinaciter ruentes, ut luce veniente tenebras magis diligant quàm lucem; Tales, inquam, animæ talium remiſſionem peccatorum, ex Dei miſericordia in Chriſto, in quem credunt, impetrant, per pœnitentiam generalem & implicitam, qua ſe Deo humiliter proſternentes, petunt ſuppliciter remiſſionem omnium ſuorum peccatorum, etiam eorum quæ ipſos fugiunt, ſive factum obliti ſint, ſive jus ignorent. Nec illis inutile ſit aurum fidei, propter adjunctam erroris non obſtinati paleam. Generali confeſſione utitur ut plurimum Eccleſia in ſupplicationibus publicis: uſus eſt & ille publicanus, Luc. 18: 13. & quotidie unuſquiſque noſtrum, quando dicimus, *Dimitte nobis debita noſtra.*

Pſal. 19: 13. — *Ioh. 3: 19.* — *Vide ſupra, lib. 11. c. 7. §. 37.*

Diſtinctiones pœnitentiæ.

43. Pœnitentia igitur quæ poſt baptiſmum agitur, vel eſt ſpecialis, vel generalis. Item vel eſt ordinaria ſeu quotidiana, vel extraordinaria. Et hæc rurſus vel privata eſt coram ſolo Deo, aut etiam paucis quibuſdam conſciis hominibus, vel eſt publica. Rurſus publicam pœnitentiam diſtinguunt Canoniſtæ in ſolennem, quæ ſcilicet ſolenniter agitur, cum conſuetis cerimoniis, puta cilicio, pulvere, nudis pedibus, &c. & per gradus canonicos 28. diſt. can. *Presbyter.* in gloſſa. & 50. diſt. can. *Pœnitentes.* & can. *In capite.* & non ſolennem, quæ abſque iſtis cærimoniis publicè agitur, qualis fuit Theodoſii Imperatoris de cæde Theſſalonicenſium, publica quidem, at non ſolennis pœnitentia. apud Theodoretum, libro quinto hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite decimo ſeptimo.

Pœnitentia ſolennis. — *Pœnitentia non ſolennis, etiamſi publica.*

1. Pœnitentia:

44. Reſpectu primæ pœnitentiæ ante baptiſmum

ſimum actæ, ea quæ poſt baptiſmum agitur, dicta eſt veteribus ſecunda pœnitentia. Tertullianus libro de pœnitentia, capite ſeptimo, & capite nono. & reſpectu baptiſmi in quo dimiſſa ſunt priora peccata, pœnitentia de ſubſequentibus peccatis appellata eſt δεύτερος καθαρμὸς ſecunda purgatio, Sozomen. libro primo, hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite tertio, & ſecunda poſt naufragium tabula, Hieronymus commentario in Eſaiam cap. tertio, verſu nono, & epiſtolâ ad Pammachium & Oceanum, quæ incipit; Schedulæ quas miſiſtis. Quia poſt baptiſmum peccanti propoſitum eſt pœnitentiæ ſolatium, & impœnitenti certa manet atque æterna perditio. Idcirco Cyprianus dixit, per lapſum gravem amitti gratiam, quæ de baptiſmatis ſanctificatione percipitur; & ſubvenire pœnitentiam, per quam culpa curatur. epiſtolâ quinquageſima quinta, ſeu libro primo, epiſtolâ tertia. amitti gratiam, id eſt, veniam in baptiſmo acceptam reddi inutilem per peccatum, niſi reſipiſcas. Quæ omnia vera ſunt non ſolum de publica, ſed etiam de omni vera poſt baptiſmum reſipiſcentia ſeu ſalutari pœnitentia. Nam non ſemper neceſſaria eſt actio publica pœnitentiæ; cum de occultis ſuis criminibus non ſit ſemper neceſſarium peccatori hominem facere certiorem, ut ſupra oſtenſum eſt.

Secunda Purgatio. 2. Poſt naufragium tabula. vide ſupra, §. 3.

Cyprian. Amiſſio gratiæ baptiſmi.

45. De publica pœnitentia, quæ publicè agi ſolebat, loquens Tertullianus, libro de pœnitentia, capite duodecimo. Cum (inquit) ſcias adverſus gehennam, poſt prima illa intinctionis Dominicæ monimenta, eſſe adhuc in Exomologeſi ſecunda ſubſidia, cur ſalutem tuam deſeris? hæc ille.

Secunda Subſidia.

46. De eadem loquens Auguſtinus; In actione (inquit) pœnitentiæ, ubi tale crimen commiſſum eſt, ut is qui commiſit à Chriſti etiam corpore ſeparetur, non tam conſideranda eſt menſura temporis; quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non ſpernit. Verum quia plerunque dolor alterius cordis occultus eſt alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quæcunque alia ſigna procedit, cum ſit coram illo cui dicitur; Gemitus meus à te non eſt abſconditus; rectè conſtituuntur ab iis qui Eccleſiæ præſunt, tempora pœnitentiæ, ut fiat etiam ſatis Eccleſiæ, in qua remittuntur ipſa peccata. Auguſtinus, Enchiridii capite ſexageſimo quinto.

Non tam conſideranda eſt menſura temporis, quam doloris. Vide cap. 7. §. 24. Pſal. 51: 19. Satisfactio Eccleſiæ. Pſal. 38: 10.

CAPUT VI.

De publica pœnitentiæ gradibus, adeóque de variis pœnitentium locis & ordinibus.

DIverſa tempora pro criminum diverſitate [κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πταίσματος] præſcribi ſolita fuiſſe, monebamus ſupra, capite tertio, paragrapho decimo octavo. Nunc pauca reſtant dicenda de publicæ pœnitentiæ gradibus, adeoque de variis pœnitentium ordinibus, ac locis, ſeu de ſatisfactione canonica, qua fiebat ſatis Eccleſiæ.

Vide cap. 7. §. 3.

2. Gregor. Neocæſ. Ponti quondam Epiſcopus, Thaumaturgus dictus, cui antea nomen Theodoro fuerat, teſte Hieronymo in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum, cap. ſeptuageſimo quinto, floruit ſub annum Dom. ducenteſimum trigeſimum tertium. Is in ſua epiſtolâ canonica, canone undecimo, ſeu ultimo, deſcribit πέντε τόπους μετανοούντων: ut loquitur Theodorus Balſamon Patriarcha Antiochenus, in expoſitione illius canonis. Verba Gregorii Neocæſarienſis hæc ſunt;

Gregorius Thaumaturgus.

Ἡ πρόσκλαυσις ἔξω τῆς πύλης τοῦ εὐκτηρίου ἐστὶν, ἔνθα ἑστῶτα τὸν ἁμαρτάνοντα, χρὴ τῶν εἰσιόντων δεῖσθαι πιστῶν, ὑπὲρ αὐτοῦ εὔχεσθαι. Ἡ ἀκρόασις, ἔνδοθι τῆς πύλης ἐν τῷ νάρθηκι· ἔνθα ἑστάναι χρὴ τὸν ἡμαρτηκότα ἕως τῶν κατηχουμένων, καὶ ἐντεῦθεν ἐξέρχεσθαι, ἀκούων γὰρ, φησὶ, τῶν γραφῶν καὶ τῆς διδασκαλίας, ἐκβαλλέσθω, καὶ μὴ ἀξιούσθω προσευχῆς. Ἡ δὲ ὑπόπτωσις, ἵνα ἔσωθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἱστάμενος, μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξέρχηται. Ἡ σύστασις, ἵνα συνίσταται τοῖς πιστοῖς, καὶ μὴ ἐξέρχηται μετὰ τῶν κατηχουμένων. Τελευταῖον ἡ μέθεξις τῶν ἁγιασμάτων. id eſt.

Quatuor gradus pœnitentiæ. 1. Πρόσκλαυσις. 2. Ἀκρόασις. 3. Ὑπόπτωσις. 4. Σύστασις.

Fletus, ſeu adploratio, eſt extra portam oratorii: ubi peccatorem ſtantem oportet fideles ingredientes orare, ut pro ſe precentur. Auditio eſt intra portam in porticu, [in loco quem νάρθηκα vocant,] ubi oportet eum, qui peccavit, ſtare, uſque ad catechumenos, & illinc egredi. Audiens enim (inquit) ſcripturas, & doctrinam, ejiciatur, & precatione indignus cenſeatur. Proſtratio autem eſt, ut intra templi portam ſtans cum catechumenis egrediatur. Congregatio ſeu conſiſtentia eſt, ut cum fidelibus conſiſtat, & cum catechumenis non egrediatur. Poſtremò eſt participatio ſacramentorum.

Et peracta pœnitentia, concedebatur tandem μέθεξις.

3. Similia ſcribit Baſilius magnus, in ſua epiſtola canonica ad Amphilochium, ubi etiam varia in ſingulis locis tempora, productiora vel contractiora, præſcripta commemorat, pro diverſitate criminum. E. g. canone vigeſimo ſecundo. In quatuor annis præfinitum eſt fornicatoribus ſupplicium, ἡ ἐπιτίμησις. Oportet autem eos anno primo à precibus expelli, & ipſos deflere ad fores Eccleſiæ. Secundo autem, ad auditionem admitti. Tertio, admitti ad pœnitentiam. Quarto ad congregationem, ſeu ad conſiſtendum, cum populo, abſtinentes ab oblatione. Deinde eis concedi communionem boni. χρὴ δὲ τῷ πρώτῳ ἐκβάλλεσθαι τῶν προσευχῶν, καὶ προσκλαίειν αὐτοὺς τῇ θύρᾳ τῆς ἐκκλησίας, τῷ δὲ δευτέρῳ δεχθῆναι εἰς ἀκρόασιν. τῷ δὲ τρίτῳ εἰς μετάνοιαν. τῷ τετάρτῳ εἰς σύστασιν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀπεχομένους τῆς προσφορᾶς. εἶτα αὐτοὺς ἐπιτρέπεσθαι τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ.

Baſil. magnus.

Pœnarum canonicarum tempora erant breviora vel longiora, pro diverſitate criminum.

Sacramentum Euchariſtiæ appellatur Τὸ ἀγαθόν.

4. Canone quinquageſimo ſexto. Qui ἑκουσίως ſua ſponte interfecit, & poſtea pœnitentiâ ductus eſt, [καὶ μετὰ τοῦτο μεταμεληθεὶς,] viginti annis ſacramento non communicabit. Viginti autem anni ſic in eo diſpenſabuntur, οἰκονομηθήσεται. Debet quatuor annis deflere [προσκλαίειν] ſtans extra fores oratorii, & fideles ingredientes rogans ut pro eo precentur, ſuam iniquitatem pronuncians. Poſt quatuor autem annos inter auditores [εἰς τοὺς ἀκροωμένους] recipietur, & quinque annis cum ipſis egredietur. Septem autem annis cum eis qui in proſtratione ſunt, orans [μετὰ τῶν ἐν ὑποπτώσει προσευχόμενος] egredietur. In quatuor annis ſtabit ſolùm cum fidelibus, ſed non erit oblationis particeps [συστήσεται μόνον τοῖς πιστοῖς, προσφορᾶς δὲ οὐ μεταλήψεται.] Iis autem explens, erit ſacramentorum particeps [μεθέξει τῶν ἁγιασμάτων.

Τὰ ἁγιάσματα.

5. Can. 57. Ὁ ἀκουσίως φονεύσας, decem annis ſacramentis non communicabit. Decem autem anni ſic in eo diſpenſabuntur; duos quidem annos deflebit [προσκλαύσει.] tres autem inter auditores perſeverabit [ἐν ἀκροωμένοις διατελέσει.] in quatuor ſubſtratus [ὑποπίπτων.] & anno ſolùm conſiſtet [συστήσεται.] & deinceps ad ſacra admittetur, καὶ τὰ ἑξῆς εἰς τὰ ἅγια δεχθήσεται.

Τὰ ἅγια.

6. Canone quinquageſimo octavo, ὁ μοιχεύσας, qui adulteravit, in quindecim annis ſacramentis non communicabit [ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων.] Quatuor quidem erit deflens [προσ-

κλαίων

κλαίων ἔςαι.] Quinque audiens, *ἀκροώμενος.*] Quatuor ſubſtratus, *ὑποπίπτων.*] in duobus conſiſtens ſine communione, *συνεςὼς ἄνευ κοινωνίας.*

7. Canone quinquageſimo nono, *ὁ πόρνος*, fornicator ſeptem annis non communicabit ſacramentis. duobus deflens, & duobus audiens, duobus ſubſtratus, uno ſolo conſiſtens. Octavo autem ad communionem admittetur, *δεχθήσεται εἰς τὴν κοινωνίαν.*

8. Canone ſeptuageſimo quinto. Qui cum propria vel ex patre vel ex matre ſorore pollutus eſt, in domum orationis [*εἰς οἶκον προσευχῆς*] ne permittatur accedere, donec ab iniqua & nefaria actione deſiſtat. Poſtquam autem in horrendi peccati ſenſum & animadverſionem venerit, triennio defleat, ſtans propter fores domus oratoriæ, [*τριετίαν προσκλαιέτω τῇ θύρᾳ τῶν εὐκτηρίων οἴκων παρεςηκώς, καὶ δεόμενος τοῦ λαοῦ εἰσιόντος ἐπὶ τὴν προσευχὴν, ὥςε ἕκαςον μετὰ συμπαθείας ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκτενεῖς ποιεῖσθαι πρὸς τὸν κύριον τὰς δεήσεις.*] Poſtea autem alio triennio ad auditionem tantum recipiatur, [*μετὰ δὲ τοῦτο, ἄλλην τριετίαν εἰς ἀκρόασιν μόνον παραδεχθήτω, καὶ ἀκούων τῶν γραφῶν καὶ τῆς διδασκαλίας, ἐκβαλλέσθω, καὶ μὴ καταξιούσθω προσευχῆς.*] Deinde, ſiquidem illam cum lachrymis exquiſivit, & Domino enim cordis contritione & valida humiliatione ſupplex procidit, detur ei

Matth. 3: 8. ſubſtratio in aliis tribus annis, [*διδόσθω αὐτῷ ἡ ὑπόπτωσις ἐν ἄλλοις τρισὶν ἔτεσι.*] Et ſic, poſtquam pœnitentiæ fructus dignos oſtenderit, decimo anno in fidelium orationes ſuſcipiatur ſine oblatione. *τῷ δεκάτῳ ἔτει εἰς τὴν τῶν πιςῶν εὐχὴν δεχθήτω, χωρὶς προσφορᾶς.*] Et cum duobus annis una cum fidelibus ad orationem ſubſtiterit [*καὶ δύο ἔτη συςὰς εἰς τὴν εὐχὴν τοῖς πιςοῖς, οὕτω λοιπὸν καταξιούσθω τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας.*] ſic deinceps dignus habeatur boni communione.

Hæc *Baſilius*, qui florebat anno Domini 370.

Concil. Ancyranum. 9. Quod iſtis patribus eſt *συνίςασθαι*, id Concilio Ancyrano (celebrato anno Domini 314) appellatur, *κοινωνῆται χωρὶς προσφορᾶς*, ſine oblatione communicare. Concil. Ancyr. can. 6. & *κοινωνίας τυγχάνειν τῆς εἰς τὰς προσευχὰς*, ad communionem orationum admitti. can. 16. & quod illis eſt *μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων*, id huic

τὸ τέλειον Concilio eſt *ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον.* can. 6. & *τελείως δεχθῆναι*, perfectè ſuſcipi. can. 8. & *τῆς προσφορᾶς ἐφάπτεσθαι*, can. 16. *τυγχάνειν τῆς κοινωνίας*,

Ἡ προσφορὰ. ibidem. Ejuſdem Ancyrani Concilii canon 20. eſt; ſi cujus uxor adulterata fuerit, vel ſi quis adulterium commiſerit, *ἐν ἕπτα ἔτεσιν δοκεῖ αὐτὸν τοῦ τελείου τυχεῖν κατὰ τοὺς βαθμοὺς τοὺς προάγοντας.* id eſt, ſeptem annis in pœnitentia completis ſecundùm gradus qui eo deducunt, placuit eum perfectionem ſeu quod perfectum eſt conſequi.

10. Hinc manifeſtum eſt, non eadem temporis ſpatia ſemper & ubique olim fuiſſe præſcripta. Quod etiam aliis plurimis veterum teſtimoniis confirmare promtum eſt. Et facerem, niſi res eſſet obvia legentibus hac de re antiquitatis catholicæ monumenta. *ἔθεντο οἱ πατέρες τὰ ἐπιτίμια πρὸς τοὺς ἰδίους καιρούς*, inquit Balſamon in can. 73. Baſilii, id eſt, patres ſtatuerunt pœnas ſuis temporibus convenientes.

Concil. Nicæn. 1. 11. Concil. Nicæn. 1. (celebratum anno Domini 325.) can. 11. De iis qui præter neceſſitatem prævaricati ſunt, aut præter ablationem facultatum, aut præter periculum, vel aliquid hujuſmodi (quod factum eſt ſub tyrannide Licinii) placuit Synodo, quamvis humanitate ſint indigni, tamen benevolentiam iis commodari. Quicunque igitur veraciter pœnitudinem gerunt [*ὅσοι ἂν γνησίως μεταμέλονται, τρία ἔτη ἐν ἀκροωμένοις ποιήσουσιν οἱ πιςοὶ· καὶ ἕπτα ἔτη ὑποπεσοῦνται, δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνήσουσι τῷ λαῷ τῶν προσευχῶν.*] tribus annis (ſi fideles ſint) inter audientes ſint: & ſeptem annis ſe dejiciant: duobus autem annis ſine oblatione populo in oratione communicent. Nulla hic mentio *προσκλαύσεως.*

12. Concil. Quiniſextum (celebratum anno Domini 691.) can. 87. Is qui legitimè ſibi datam uxorem relinquit, & aliam ducit, è Domini ſententia eſt adulterii judicio obnoxius. A patribus autem noſtris ſtatutum eſt, ut qui ſunt ejuſmodi, & annum defleant, *ἐνιαυτὸν προσκλαίειν.*] biennio audiant, *διετίαν ἐπακροᾶσθαι.*] triennio ſubſternantur, *τριετίαν ὑποπίπτειν.*] & ſeptimo cum fidelibus conſiſtant. *καὶ τῷ ἑβδόμῳ συνίςασθαι τοῖς πιςτοῖς.*] Et ſic oblatione digni habeantur, *καὶ οὕτω τῆς προσφορᾶς καταξιοῦσθαι.* Hæc ibi. unde colligere poſſumus, nondum prorſus exoleviſſe illo ſeculo diſciplinam veterem. *Concilium Quiniſext.*

13. Ex his omnibus perſpicimus, quatuor fuiſſe gradus & loca *τῶν ἐπιτιμίων*: ut loquitur *Balſamon* in can. 75. & 76. *Baſilii.* ubi pœnas illas canonicas vocat *τὰ ἐπιτίμια.* Quibus expletis ſuccedebat reconciliatio & *μέθεξις*: quæ in partibus pœnitentiæ cenſenda non eſt: ſed eſt fructus pœnitentiæ, ut loquitur *Cyprianus*, epiſtolâ quinquageſimâ ſecundâ, ſeu libro quarto, epiſtolâ ſecunda, ad *Antonianum.* ubi etiam appellatur pax, venia, indulgentia, medicina. & Baſilio *ἡ κοινωνία τοῦ ἀγαθοῦ*, can. 22. Primum autem diſciplinæ pœnitentialis gradum *πρόσκλαυσιν*, Iſaacus Caſaubonus putat legendum *πρόκλαυσιν*, exercitatione 16. ad Annales *Baronii*, num. 43. verum non opus eſt illa conjectura: nam ut *πρόκλαυσις* fletum pro foribus; ita *πρόσκλαυσις* fletum propter fores, ſeu ad limina Eccleſiæ, & quaſi pulſationem ad fores denotat. Cæteri tres gradus ſunt *ἀκρόασις, ὑπόπτωσις, σύςασις.* Hic quartus gradus pœnalis eſt propter negatam participationem ſacramenti, & eſt reconciliationis introductio proxima, ac veluti reconciliatio inchoata, ducens immediatè ad perfectam reconciliationem. Tertium gradum, qui *ὑπόπτωσις* dicitur, *Baſilius* vocat etiam *μετάνοιαν*, Secundo (inquit) ad auditionem [*ἀκρόασιν*] admitti. *τῷ τρίτῳ δεχθῆναι εἰς μετάνοιαν. τῷ τετάρτῳ εἰς σύςασιν*, &c. canone vigeſimo ſecundo, forte quia in tertio gradu maximè ſe exſerit pœnitentia per proſtrationem & ſupplicationem pœnitentis in cœtu publico.

Quatuor gradus pœnarum canonicarum. Reconciliatio & conceſſio ſacramenti Euchariſtiæ. Vide ſupra, cap. 5. § 19. & lib. 9. cap. 5. § 9. & § 10. &c.

CAPUT VII.

De iis qui ad publicam exomologeſin admittebantur: & de indulgentiis ſeveritatem diſciplinæ mitigantibus.

DUæ conditiones erant neceſſariæ in eo, cui concedebatur publicam agere pœnitentiam. Una erat, ut de ſuo ipſius peccato pœnitentiam quiſque ageret. Nam ſi alio peccante, alium pœnitet, non eſt iſta prudens ſed inſana pœnitentia; inquit *Auguſtinus* lib. 2. de actis cum *Felice* Manichæo, cap. 8. Non igitur prudens, ſed inſana eſt illa *Innocentii* tertii Papæ Romani conſtitutio, ut hæredes ſatisfaciant pro delicto defuncti, ſi ſatisfactio pœnitentialis intelligatur. Extra, de ſententia excommunicationis, cap. 28. *A nobis.* Et inſana eſt doctrina *Alexandri Alenſ.* part. 4. qu. 2. memb. 1. art. 2. & *Bonaventuræ* & *Thomæ* in 4. ſent. diſt. 20. Quod unus merus homo poſſit pro alio ſatisfacere divinæ juſtitiæ, quantum ad ſolutionem pretii, ſeu pœnæ cujuſdam ſatisfa-

De ſuo ipſius peccato quiſque agat pœnitentiam.

Inſana doctrina Romanenſium.

ctoriæ. Inſana etiam eſt illa *Bellarmini* aſſertio; Merebitur (inquit) apud Deum dignam operis ſui mercedem, qui ex charitate orando, vel jejunando, vel eleemoſynas tribuendo, pro aliorum peccatis nititur ſatisfacere. *Bellarm.* lib. 1. de indulgentiis, cap. 2. in explicatione primæ propoſitionis. Item illa; Poteſt unuſquiſque communicare aliis opera ſua bona, quod attinet ad ſatisfactionem pro reatu pœnæ, vel ad gaudium quod inde percipitur. Ibidem, ad propoſitionem ſecundam. Item in ejuſdem ſecundæ propoſitionis confirmatione ait; Poteſt autem unus ita pro alio pœnam compenſare, vel debitum ſolvere, ut ille ſatisfeciſſe merito dici poſſit. Hæc *Bellarminus*. *Vide cap. 8.* Vide *Iſychium* Hieroſolomitanum in cap. 7. Levitici illa verba, *Tenebit manibus adipem hoſtiæ.*

Non ſi relinquentes peccatum admittebantur ad publicam pœnitentiam. 2. Altera conditio erat, ut à peccato illo deſiſteret, & ſincerum ejus odium & dolorem profeſſus pacem peteret. Nam eorum qui graviter lapſi eſſent, alii in impietate ſecuri jacebant, pacem & reconciliationem vel non petentes, vel impudenter peccatum retinentes quod ſibi remitti poſcebant: alii verò, relicto peccato, pœnitentiam & pacem humiliter petebant. His, non illis, concedebatur actio pœnitentiæ publicæ, ejuſdemque tandem fructus, nempe publica abſolutio, & ſacramenti participatio.

Concilium Laodic. 3. Concil. Laodicen. can. 2. Eos qui diverſorum peccatorum lapſus incurrunt, καὶ προσκαρτερήσαντας τῇ προσευχῇ τῆς ἐξομολογήσεως, καὶ μετανοίας, καὶ τὴν ἀποστροφὴν τῶν κακῶν τελείαν ποιουμένους, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πταίσματος καιροῦ μετανοίας δοθέντος τοῖς τοιούτοις, διὰ τὰς οἰκτιρμοὺς καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ προσάγεσθαι τῇ κοινωνίᾳ. id eſt, & perſeverantes in oratione confeſſionis ac pœnitentiæ, ſeque à malis perfectè avertentes, tempore pœnitentiæ talibus pro delicti proportione dato, propter Dei miſerationes & bonitatem adduci ad communionem.

Baſilius. 4. *Baſilius*, epiſtolâ canonica ad Amphilochium, can. 75. Qui cum propria ex patre vel ex matre ſorore pollutus eſt, εἰς οἶκον προσευχῆς μὴ ἐπιτρεπέσθω παρεῖναι, ἕως ἂν ἀποστῇ τῆς παρανόμου καὶ ἀθεμίτου πράξεως. μετὰ δὲ τὸ ἐλθεῖν εἰς συναίσθησιν τῆς φοβερᾶς ἁμαρτίας, τριετίαν προσκλαιέτω, τῇ θύρᾳ τῶν εὐκτηρίων οἴκων παρεστηκὼς, &c. id eſt, in domum orationis ne permittatur accedere, donec ab iniqua & nefaria actione deſiſtat. Poſtquam autem in horrendi peccati ſenſum venerit, triennio defleat, ſtans propter fores domus orationæ, & rogans populum ingredientem ad orationem, ut unuſquiſque cum compaſſione [μετὰ συμπαθείας] intentas pro ipſo ad Dominum fundat preces. Poſtea autem alio triennio ad ſolam auditionem [εἰς ἀκρόασιν μόνην] admittatur, &c.

Balſamon. 5. *Theodorus Balſamon*, ſcholio in hunc Baſilii canonem; Et nota (inquit) quod iis qui deſiſtunt, non iis qui perſeverant in peccato, dantur pœnæ canonicæ. His enim nihil quod ſit fidelium penitus communicatur. καὶ σημείωσαι, ὅτι τοῖς ἀφισταμένοις, οὐχὶ τοῖς ἔτι ἐμμένουσι τῇ ἁμαρτίᾳ δίδονται τὰ ἐπιτίμια. τούτοις γὰρ ἀκοινώνητα παντελῶς εἰσι τὰ τῶν πιστῶν.

Baſilius. 6. Imò admiſſi rejiciebantur denuo, ſi peccatis ſuis inhærerent. Baſilius can. 84. Hæc (inquit) omnia ſcribimus, ut pœnitentiæ eorum fructus probetur. Non enim hoc omnino tempore judicamus, ſed modum pœnitentiæ attendimus] τῷ τρόπῳ τῆς μετανοίας προσέχομεν.] Quod ſi qui à propriis moribus non facilè avellantur, & carnis voluptatibus potius quàm Domino ſervire voluerint, vitamque ex Euangelio inſtitutam non admittant, nulla eſt nobis cum illis communis ratio [οὐδεὶς ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς κοινὸς λόγος] Nos enim in inobediente & contradicente populo audire docti ſumus, Servans ſerva animam tuam. *Ezech. 3: 19.* *1 Tim. 5: 22.*

Balſamon. 7. Balſamon in hunc canonem; Hic (inquit) dicit à pœna non abſolvendos [ἀπὸ τοῦ ἐπιτιμίου μὴ ἀπολύεσθαι] qui pœnis negligenter ſerviunt. Statuitur enim, ut in eos pœnæ aggraventur. Eorum verò, qui à malo non deſiſtunt poſt confeſſionem, ſed in eo perſeverant, jubet nullam haberi rationem. Audimus enim, inquit, ex Scriptura, ſervans ſerva animam tuam. Vide ſcilicet ne te ipſum perdas, communicans cum incorrigibilibus [ἀδιορθώτοις συγκοινωνῶν.] Nota ergo duo pulcherrima ex præſenti canone; 1. Quod quemadmodum pœnæ iis minuuntur, qui confeſſioni [τῇ ἐξομολογήσει] diligenter ſerviunt, ita etiam negligentibus intenduntur. 2. Quod illi puniuntur qui à malo deſiſtunt [καὶ ὅτι ἐκεῖνοι ἐπιτιμῶνται οἱ ἀφιστάμενοι τοῦ κακοῦ.] Qui enim in ſuis cupiditatibus permanent, abſoluta excommunicatione condemnantur [οἱ γὰρ ἐπιμένοντες ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν, ἀκοινωνησίᾳ παντελεῖ κατακρίνονται.]

Baſilius. 8. Quomodo porrò erga ejuſmodi incorrigibiles gerere ſe paſtores debeant, monet Baſilius, ſequenti canone octogeſimo quinto. Ne itaque (inquit) cum eis perire in animum inducamus, ſed grave judicium formidantes, & terribilem Domini retributionis diem præ oculis habentes, ne velimus una cum alienis peccatis perire.——— Quæ eſt nobis communis cum his ratio? Sed & noctu & interdiu, & publicè & privatim ipſis teſtificari [διαμαρτύρεσθαι αὐτοῖς] debemus: cum eorum autem improbitatibus abire nolimus, [συναπάγεσθαι αὐτῶν ταῖς πονηρίαις μὴ καταδεχώμεθα,] precantes maximè ut eos quidem lucrari & à mali laqueo poſſimus eripere. Sin autem hoc non poſſumus, ſtudeamus noſtras animas ab æterna damnatione ſervare.

Balſamon. 9. Balſamon in hunc canonem; Hæc (inquit,) verba hortatoria ſunt ad antiſtites & omnes qui poteſtatem habent ligandi & ſolvendi. Hortatur enim ipſos, ne peccatoribus conſentiant [μὴ συναινεῖν τοῖς ἁμαρτάνουσι.] nec eorum communionem ſuſtineant qui in peccatis perſeverant, & ideo cum illis pereant. Sed eos perpetuo admoneant [διηνεκῶς νουθετεῖν] ut à malo deſiſtant; & orent pro eorum ſalute. Sin autem (inquit) eos corrigere non poſſitis, ſtudete vos ab eis alienare [ἐκ τούτων ἀποξενοῦσθαι.] & ſic ab æterno ſupplicio ſervemini. Hæc ibi.

Iuſtitiæ inimica bonitas. 10 Eſt illa juſtitiæ inimica bonitas palpare criminoſos, & vulnera eorum uſque in diem judicii incurata ſervare. 50. diſt. can. Si quis diaconus. §. Ecce manifeſtè.

De indulgentiis, apud veteres. 11. Dicamus nunc de indulgentiis, per quas olim de rigore diſciplinæ aliquid remittebatur, κατ' ἐπισκοπικὴν διάκρισιν, ſecundùm Epiſcoporum diſcretionem. Vide §. 22.

Cauſæ propter quas cum quibuſdam pœnitentibus clementius agebatur. 12. Plurimæ erant cauſæ propter quas diſpenſare poterant Epiſcopi cum pœnitentibus, ut lenius cum eis ageretur, & citiùs reconciliarentur.

1. Si tempore exomologeſeos gravi morbo correptus pœnitens videretur de vita periclitari: dabatur ei communio.

2. Si inſtaret perſequutio ob fidem Chriſti, pœnitentibus gratia fiebat, & communione ad prælium armabantur.

3. Si cum multitudine negotium eſſet, aut cum eo qui haberet ſociam multitudinem, & periculum eſſet ne eorum ſevera dilatio in pernicioſum ſchiſma erumperet, aut illi ad gentiles vel ad hæreticos tranſirent, tunc pacis Eccleſiæ & lucrandorum fratrum neceſſaria cura ſuadebat leniorem cum eis agendi rationem.

4. Ha-

4. Habebatur ratio perſonæ pœnitentis, cujus reſpiciebatur dignitas, ætas, infirmitas, & vita anteacta: Obſequioſa etiam pœnitentis humilitas, & doloris magnitudo, & manifeſta converſio, impetrabant cenſuræ mitigationem, & reconciliationis accelerationem.

Hæc omnia ex eis quæ ſubjiciam teſtimoniis & canonibus erunt perſpicua.

1. De infirmis morti vicinis. 13. Conſenſerunt Cyprianus & clerus Romanus, & omnes per totum mundum Eccleſiæ, ut lapſis infirmis & in exitu conſtitutis pax daretur. teſte Cypriano, epiſt. 52. ſive lib. 4. epiſt. 2. ad Antonianum. Idipſum poſtea decreverunt Patres Nicæni, in magno Concilio Nicæno primo œcumenico, can. 13. *περὶ δὲ τῶν ἐξοδευόντων, ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται καὶ νῦν· ὥστε εἴ τις ἐξοδεύοι, τοῦ τελευταίου καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθαι. Εἰ δὲ ἀπογνωσθεὶς καὶ κοινωνίας πάλιν τυχὼν, πάλιν ἐν τοῖς ζῶσιν ἐξετασθῇ, μετὰ τῶν κοινωνούντων τῆς εὐχῆς μόνης ἔστω.* id eſt; De his qui in exitu conſtituti ſunt, lex antiqua & regularis etiam nunc ſervabitur, ut ſi quis ſit in exitu conſtitutus, ultimo & neceſſario viatico minime privetur. Quod ſi deſperatus, & communionem rurſus conſecutus, iterum convaluerit, ſit inter eos quibus orationis tantum communio conceditur.

Vide lib. 11. cap. 7. §. 24. & §. 30.

2. De imminente perſequutione. 14. Ob imminentem perſequutionem accelerata eſt reconciliatio.

Cyprianus, epiſt. 52. [ſeu lib. 4. epiſt. 2.] ad Antonianum, Secundùm quod tamen (inquit,) antea fuerat deſtinatum, perſecutione ſopita, cum data eſſet facultas in unum conveniendi, copioſus Epiſcoporum numerus, quos integros & incolumes fides ſua & Domini tutela protexit, in unum convenimus, & ſcripturis diu ex utraque parte prolatis, temperamentum ſalubri moderatione libravimus, ut nec in totum ſpes communicationis & pacis lapſis denegaretur, ne plus deſperatione deficerent, & eo quod ſibi Eccleſia clauderetur, ſecuti ſeculum gentiliter viverent: nec tamen rurſus cenſura Evangelica ſolveretur, ut ad communicationem temere proſilirent; ſed traheretur diu Pœnitentia, & rogaretur dolenter paterna clementia, & examinarentur cauſæ & voluntates & neceſſitates ſingulorum. Ac ſi minus ſufficiens Epiſcoporum in Africa numerus videbatur, etiam Romam ſuper hac re ſcripſimus ad Cornelium collegam noſtrum, qui & ipſe cum plurimis coëpiſcopis habito Concilio, in eandem nobiſcum ſententiam pari gravitate & ſalubri moderatione conſenſit. Hæc ibi.

Nota de ſcripturis & de Conciliis.

Vide infra §. 19. & §. 32.

15. At poſtea habitâ alia Synodo, imminente jam nova perſequutione, Cyprianus, Liberalis, Caldonius, Nicomedes, Cæcilius, aliique Epiſcopi Afri, in Synodo illa Africana poſteriore congregati, ſcripſerunt rurſus ad Cornelium in hæc verba; Statueramus quidem jampridem, frater chariſſime, participato invicem nobiſcum conſilio, ut qui in perſequutionis infeſtatione ſupplantati & lapſi fuiſſent, & ſacrificiis ſe illicitis maculaſſent, agerent diu pœnitentiam plenam, & ſi periculum infirmitatis urgeret, pacem ſub ictu mortis acciperent. Sed enim cum videamus diem rurſus alterius infeſtationis appropinquare cœpiſſe, & crebris atque aſſiduis oſtenſionibus admoneamur, ut ad certamen, quod nobis hoſtis indicit, armati & parati ſimus; plebem etiam nobis de divina dignatione commiſſam exhortationibus noſtris paremus, & omnes omnino milites Chriſti qui arma deſiderant, & prælium flagitant, intra caſtra Domini colligamus: neceſſitate cogente, cenſuimus, eis qui de Eccleſia Domini non receſſerunt, ſed pœnitentiam agere & lamentari, ac Dominum deprecari à primo lapſus ſui die non deſtiterunt, pacem dandam eſſe; & eos ad prælium, quod imminet, armari & inſtrui oportere. Obtemperandum eſt namque oſtenſionibus atque admonitionibus juſtis, ut à paſtoribus oves in pericula non deſerantur, ſed grex omnibus in unum congregetur, & exercitus Domini ad certamen militiæ cœleſtis armetur. Meritò enim trahebatur dolentium pœnitentia tempore longiore, ut infirmis in exitu ſubveniretur, quamdiu quies & tranquillitas aderat, quæ differre diu plangentium lachrymas, & ſubvenire ſerò morientibus in infirmitate pateretur. At verò nunc non infirmis, ſed fortibus pax neceſſaria eſt, nec morientibus, ſed viventibus communicatio à nobis danda eſt, ut quos excitamus & hortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, ſed protectione ſanguinis & corporis Chriſti muniamus; & cum ad hoc fiat Euchariſtia, ut poſſit accipientibus eſſe tutela, quos tutos eſſe contra adverſarium volumus, munimento Dominicæ ſaturitatis armemus. Nam quomodo docemus aut provocamus eos in confeſſione nominis ſanguinem ſuum fundere, ſi eis militaturis Chriſti ſanguinem denegamus? aut quomodo ad martyrii poculum idoneos facimus, ſi non eos priùs ad bibendum in Eccleſia poculum Domini jure communicationis admittimus; Intereſſe debet, frater chariſſime, inter eos qui vel apoſtataverunt, & ad ſeculum, cui renunciaverunt, reverſi gentiliter vivunt, vel ad hæreticos transfugæ facti, contra Eccleſiam parricidialia quotidie arma ſuſcipiunt: & inter eos, qui ab Eccleſiæ limine non recedentes & implorantes jugiter ac dolenter divina & paterna ſolatia, nunc ſe ad pugnam paratos eſſe, & pro Domini ſui nomine, ac pro ſua ſalute ſtare fortiter & pugnare profitentur. Hoc in tempore pacem nos non dormientibus, ſed vigilantibus damus: pacem non deliciis, ſed armis damus: pacem non ad quietem, ſed ad aciem damus. Hæc Patres illi, apud Cyprianum epiſt. 54. [ſeu lib. 1. epiſt. 2.] ad Cornelium.

Vide lib. 11. cap. 7. §. 24. & §. 30.

Nota obiter de poculo plebi dando.

Vide lib. 11. cap. 19. art. 2. Dist.

3. Ob pacem Eccleſiæ, & ſalutem periclitantium. 16. Ob pacem Eccleſiæ, & ſalutem periclitantium, dabatur indulgentia. Cyprianus, epiſt. 52. ad Antonianum; ut (inquit) ſcias me nihil leviter egiſſe, & nemini quidem ex lapſis priùs communicaſſe, quando adhuc erat, unde non tantum indulgentiam, ſed & coronam lapſus acciperet [*id eſt, quando fervebat adhuc perſequutio, & erat eis opportunitas accipiendæ coronæ martyrii,*] Poſtea tamen, (inquit) ſicut collegii concordia, & colligendæ fraternitatis, ac medendi vulneris utilitas exigebat, neceſſitati temporum ſuccubuiſſe, & ſaluti multorum providendum putaſſe. ——— Sicut anteceſſores noſtri ſæpe fecerunt, colligendis fratribus noſtris chariſſimus frater noſter Cornelius neceſſitati ſuccubuit: & quoniam cum Trophimo pars maxima plebis abſceſſerat, redeunte nunc ad Eccleſiam Trophimo, & ſatisfaciente, pœnitentia deprecationis errorem priſtinum confitente, & fraternitatem, quam nuper abſtraxerat, cum plena humilitate & ſatisfactione revocante, auditæ ſunt ejus preces, & in Eccleſiam Domini non tam Trophimus, quam maximus fratrum numerus, qui cum Trophimo fuerat, admiſſus eſt: qui omnes regreſſuri ad Eccleſiam non eſſent, niſi cum Trophimo comitante veniſſent. Tractatu ergo illic cum collegis plurimis habito, ſuſceptus eſt Trophimus; pro quo ſatisfaciebat fratrum reditus, & reſtituta multorum ſalus. Sic tamen admiſſus eſt Trophimus, ut laïcus communicet, non quaſi locum ſacerdotis uſurpet. Hæc ibi.

17. Idem

17. Idem Cyprianus, epiſt. 55. [ſeu lib. 1. epiſt. 3.] ad Cornelium; Patientia (inquit) & facilitas & humanitas noſtra venientibus præſto eſt. Opto omnes in Eccleſiam regredi, opto univerſos commilitones noſtros intra Chriſti caſtra & Dei Patris domicilia concludi: remitto omnia, multa diſſimulo, ſtudio & voto colligendæ fraternitatis, etiam quæ in Deum commiſſa ſunt, non pleno judicio religionis examino, delictis pluſquam oportet remittendis pæne ipſe delinquo: amplector prompta & plena dilectione cum pœnitentia revertentes, peccatum ſuum ſatisfactione humili & ſimplici confitentes. Hæc Cyprianus.

Vide ſupra lib 10. cap. 11. §. 3 & 4 & 5 & infra, hoc lib 12. cap. 10. §. 20.

18. Hieronymus, dialogo adverſus Luciferianos; Tu (inquit) in eo quod recipis laïcum, unam animam recipiendo ſalvas: & ego in recipiendo Epiſcopum, non dicam unius civitatis populos, ſed univerſam cui præeſt provinciam Eccleſiæ ſocio, quem ſi repellam, multos ſecum in ruinam trahet. Hæc Hieronymus, pro Epiſcopi ad Eccleſiam ab hæreſi venientis receptione etiam in ſuo gradu Epiſcopali, id eſt, ita ut ſinatur manere Epiſcopus. Qua de re vide etiam Gregorium, libro quarto epiſtolarum ex regiſtro, capite 61. ſeu epiſt. 17. & in decreto Gratiani, 50. diſt.

2 Cor. 2: 10, 11. Vide cap. 3. §. 4.

19. *Auguſtinus*, lib. 3: contra epiſtolam Parmeniani, cap. 1, exponens illa Apoſtoli verba, *Ut non poſſideamur à Satana. non enim ignoramus mentes ejus.* 2 Corinth. 2. Ipſe eſt enim, (inquit,) qui per imaginem quaſi juſtæ ſeveritatis crudelem ſævitiam perſuadet, nihil aliud appetens venenoſiſſima verſutiâ ſua, niſi ut corrumpat atque dirumpat vinculum pacis & charitatis; quo conſervato inter Chriſtianos, vires ejus omnes invalidæ fiunt ad nocendum, & muſcipulæ inſidiarum comminuuntur, & conſilia everſionis evaneſcunt. Hæc *Auguſtinus*.

4. Ob perſonæ dignitatem, ætatem, &c. & ob ingentem dolorem, &c.

20. Ob pœnitentis dignitatem, vel ætatem, infirmitatem, vitam antea laudabiliter actam, humilitatem, ingentem dolorem, manifeſta ſinceræ ad Deum converſionis documenta, poterat cum eo Epiſcopus mitius & indulgentiùs agere: non ſolùm tempus contrahendo, ſed etiam pœnarum gradus ſingulos minuendo, aut quoſdam etiam penitùs remittendo.

Concil. Ancyran.

21. Concil. Ancyranum (celebratum anno Domini 314.) can. 5. τοὺς δὲ ἐπισκόπους ἐξουσίαν ἔχειν, τὸν τρόπον τῆς ἐπιστροφῆς δοκιμάσαντας, φιλανθρωπεύεσθαι, ἢ πλείονα προστιθέναι χρόνον· πρὸ πάντων δὲ ὁ προάγων βίος, καὶ ὁ μετὰ ταῦτα ἐξεταζέσθω, καὶ οὕτως ἡ φιλανθρωπία ἐπιμετρείσθω. id eſt, ſtatuimus autem, ut Epiſcopi, modo converſionis examinato, poteſtatem habeant utendi clementiâ, vel plus temporis adjiciendi. Ante omnia autem & præcedens vita, & quæ conſecuta eſt, examinetur, & ſic clementia diſpenſetur, ſeu congruenter impertiatur.

Balſamon.

22. Balſamon in hunc canonem; De præſenti (inquit,) canone tractavimus in interpretatione quarti canonis, & ne quid amplius quære. Accipe igitur ex Balſamonis interpretatione quarti canonis Concilii illius Ancyrani; ταῦτα δὲ πάντα εἰς ἐπισκοπικὴν διάκρισιν ἀνέθεντο οἱ πατέρες, ὡς ἂν πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἡμαρτηκότος καὶ τὴν ῥαθυμίαν, ἢ προστεθήσονται τὰ ἐπιτίμια, ἢ ἐκκοπήσονται. ἐξετάζεται δὲ καὶ ἡ προτέρα τούτων ἀναστροφὴ, ὡς ἂν ἢ φιλανθρωπίας ἢ αὐστηρίας τύχωσιν. id eſt; Hæc autem omnia Epiſcopali diſcretioni Patres reliquerunt, ut juxta illius qui peccavit converſionem vel ſocordiam, vel augeantur pœnæ vel diminuantur. Examinatur autem etiam prior eorum converſatio, ut vel indulgentiam vel ſeveritatem conſequantur. Hæc ibi Balſamon.

Concil. Nicæn. 1.

23. Patres Nicæni in magno Concilio œcumenico primo, dum gradus pœnitentiales præſcribunt can. 11. & 12. nullam faciunt mentionem προσκλαύσεως, ſed ſolos tres poſteriores gradus injungunt, puta, ἀκρόασιν, ὑπόπτωσιν, & σύστασιν, quæ illis dicitur κοινωνία τῶν εὐχῶν, vel προσευχῶν, χωρὶς προσφορᾶς. Unde colligimus, à Patribus illis permiſſum eſſe cuilibet Epiſcopo, ut, prout ipſe expedire judicaret, πρόσκλαυσιν illam vel exigeret, vel omitti ſineret. Præterea iidem Nicæni Patres, can. 12. diſertè decernunt, quibuſdam pœnitent. condonandam eſſe ὑπόπτωσιν, ut auditione expleta, ad communionem precum, omiſſo ſubſtrationis gradu, ſtatim promoveantur. Et concedunt Epiſcopo poteſtatem etiam ulterioris exhibendæ clementiæ. ἐφ᾽ ἅπασι δὲ τούτοις προσήκει ἐξετάζειν τὴν προαίρεσιν, καὶ τὸ εἶδος τῆς μετανοίας. ὅσοι μὲν γὰρ καὶ φόβῳ καὶ δάκρυσι καὶ ὑπομονῇ καὶ ἀγαθοεργίαις, τὴν ἐπιστροφὴν ἔργῳ καὶ οὐ σχήματι ἐπιδείκνυνται, οὗτοι πληρώσαντες τὸν χρόνον τὸν ὡρισμένον τῆς ἀκροάσεως, εἰκότως τῶν εὐχῶν κοινωνήσουσι, μετὰ τοῦ ἐξεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ φιλανθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν βουλεύσασθαι. id eſt; In his autem omnibus, propoſitum & ſpeciem pœnitentiæ convenit explorare. Quotquot enim timore & lachrymis atque patientia & bonis operibus, converſionem ſuam opere & non ſimulatione demonſtrant, hi ubi definitum tempus auditionis impleverint, meritò in orationibus communicent. Simul etiam licebit Epiſcopo etiam humanius quid de ipſis cogitare, [vel conſultare.]

Cenſura clericum crimine deprehenſi.

24. Ad indulgentiam refero & illum Baſilii, ad Amphilochium, canonem 32. Qui (inquit) peccatum ad mortem peccant clerici, de gradu quidem dejiciuntur, [τοῦ βαθμοῦ μὲν κατάγονται,] à communione autem laicorum non arcentur [τῆς κοινωνίας δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ εἴργονται.] Non enim vindicabis bis in idipſum, οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό. Similis canon reperitur in canonibus Apoſtolorum, can. 25. apud Gratian. 81. diſt. Presbyter.

Nahum. 1: 9 Græc. LXX.

Balſamon.

25. Balſamon in canonem citatum Baſilii, ἁμαρτίαν πρὸς θάνατον, hoc quidem loco, interpretatur, ἅπαν ἁμάρτημα ἐπάγον κεφαλικὴν τιμωρίαν ἤτοι θάνατον τῷ ἁμαρτάνοντι. id eſt, crimen legibus capitale: & affert pro exemplo, cædem, & ſimilia majora crimina. (nominantur in illo Apoſtolorum canone, fornicatio, perjurium, furtum. additur autem hæc conditio; non tamen communione privetur, ſi paruerit ſententiæ, Ergò ſi non paruerit, etiam communione privandus eſt.) Subjicit deinde Balſamon, excipiendos eſſe τοὺς διὰ δογματικὰς ὑποθέσεις κατακρινομένους, id eſt, eos qui propter dogmaticas hypotheſes condemnantur; nam hæreſium ſcelera eſſe majori animadverſione digna, τῶν αἱρέσεων ἀποτμήματά εἰσι μείζονος ἐκδικήσεως ἄξια. Hæc ibi Balſamon. Hæretici quidem Synodicis decretis paſſim anathemate feriuntur. At Sexta Synodus œcumenica, in fine ſententiæ Synodicæ, clericis novarum & pernicioſarum vocum inventoribus ſolam denunciat depoſitionem, & ſolis monachis ac laïcis ejuſdem culpæ reis anathema. Sic de Simoniacis. Concil. Chalced. can. 2. Clericos tamen Simoniacos non ſolum deponendos, ſed etiam excommunicandos eſſe ſeu anathemate feriendos, aliis quibuſdam canonibus conſtitutum eſt, quos lector inveniet in tractatu noſtro de Simonia, cap. 12. Presbyterum etiam qui fornicatus fuerit vel adulterium commiſerit, ſtatuit Synodus Neocæſarienſis extra Eccleſiam abjici, & ad pœnitentiam inter laïcos redigi. can. 1. Quem canonem repetit Gratianus, 28. diſt. *Presbyter.* Opinio Cardinalis Baronii eſt, celebratam eſſe hanc Synodum Neocæſarienſem anno Domini 314. Ejus canones

Peccatum ad mortem alio ſenſu accipitur, 1 Johan. 5: 16.

Hæreſeos pœna major.

Concilium Neocæſar.

con-

confirmavit Synodus quiniſexta, can. 2.

Concil. Aurel. 1. 26. Aurelianenſis prima Synodus, ſub *Clodoveo* Francorum rege habita (anno Domini 507.) can. 5. (quem recitat Gratianus 81. diſt. can. Si diaconus.) decrevit diaconum aut Presbyterum qui crimen capitale commiſerit, ſimul & ab officio & à communione pellendum.

27. *Syricius* Papa pœnitentiam agere nulli concedit clericorum, neque cuiquam laïco poſt pœnitudinem ac reconciliationem adiſpiſci honorem clericatus. 50. diſtinct. *Illud quoque.* In eandem ſententiam eadem diſt. adferuntur alii canones; videlicet, ex quinto Carthaginenſi Concilio, can. *Confirmandum.* Et ex Leone Papa, can. *Alienum eſt.* Et ex primo Concilio Toletano, can. *Placuit.* At *Martinus* primus Papa Romanus, cum ſuo Lateranenſi Concilio, conceſſit etiam Presbyteris & diaconis, Publicam pœnitentiam. 30. diſt. *Si quis Presbyter.* ubi auctor gloſſæ, Publicam (inquit,) facere poteſt ſacerdos, ſed non ſolemnem. Solemnis pœnitentia eſt, ut ſupra monuimus, quæ non ſolum publicè geritur, ſed etiam cum ſolemnibus illis ritibus pœnitentialibus, puta ſacco, nudis pedibus, &c. Qui deſcribuntur 50. diſt can. *In capite.* & alibi. Cœleſtinus etiam conceſſit ſacerdoti publicam pœnitentiam, 30. quæſt. 1. *Si quis ſacerdos.* ubi non ſolum publicam, ſed etiam ſolemnem intelligendam eſſe, annotatur in gloſſa. Similiter Gregorius, de pœnit. diſt. 6. *Sacerdos.* in gloſſis autem iſtorum duorum canonum dicitur, poſſe ſacerdotem depoſitum agere publicam etiam ſolemnem pœnitentiam, ſi ſit depoſitus ſine ſpe reſtitutionis. Et certè Synodus Carthaginenſis, canone ſupèrius allegato, pœnitentiam clericis interdicens, loquitur diſertè de eis clericis, quos propter culpam à miniſterio neceſſe ſit removeri ad tempus 50. diſt. *Confirmandum.*

Supra. cap. 5. §. 45.

28. Rectè igitur auctor gloſſæ, 28. diſt. *Presbyter.* & 50. diſt. *Confirmandum.* & aliis locis quos indicavi, monet, ſecundùm canones, ſacerdoti lapſo, ſi deponatur abſque ſpe reſtitutionis, agendam eſſe de peccato publico pœnitentiam publicam & ſolemnem, ſicut agit laïcus. Remoto autem tantum ad tempus, publicam quidem de culpa publica; ſed non ſolemnem injungendam eſſe pœnitentiam. At ſi crimen occultum ſit, neque publicam eſſe debere pœnitentiam, ſed privatam.

Baſilius. 29. Sed pergamus dicere de indulgentiis. *Baſilius* magnus, Cæſariæ Cappadociæ Epiſcopus, ad Amphilochium Iconii Epiſcopum, can. 74. Sin autem (inquit) unuſquiſque eorum, qui in prædictis peccatis fuere, bonus evaſerit, confitens ſeu pœnitens [σπουδαῖος γένηται ἐξομολογούμενος,] is cui à Dei benignitate ligandi & ſolvendi credita eſt poteſtas, ſi fiat clementior ſeu indulgentior, [εἰ φιλανθρωπότερος γένοιτο,] videns vehementiam exomologeſeos [τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἐξομολογήσεως] illius qui peccavit, ad diminuendum pœnarum tempus, non erit damnatione dignus: cum quæ eſt in ſcripturis hiſtoria nobis ſignificet, quod qui majori cum labore exomologeſin agunt, Dei indulgentiam citó apprehendant: τοὺς μετὰ μείζονος πόνου ἐξομολογουμένους, ταχέως τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καταλαμβάνειν.

Balſamon. 30. *Balſamon* in hunc canonem, has rationes ſeu cauſas commemorat, propter quas poſſit Epiſcopus pœnas canonicas [τὰ ἐπιτίμια] augere vel minuere; τὴν ποιότητα τοῦ ἐπιτιμωμένου προσώπου, καὶ τὴν θερμότητα τῆς ἐξομολογήσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν σπουδὴν τῆς μετανοίας. id eſt, perſonæ cui pœna imponitur qualitatem, & confeſſionis ejus fervorem, & ſtudium pœnitentiæ.

Gregorius Nyſſenus. 31. *Gregorius* Epiſcopus Nyſſæ, epiſtola canonica ad Letoium, Epiſcopum Melitines, can. 3. ἐπὶ δὲ τῶν σπουδαιοτέρα κεχρημένων τῇ ἐπιστροφῇ, καὶ τῷ βίῳ δεικνύντων τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐπάνοδον, ἔξεστι τῷ οἰκονομοῦντι πρὸς τὸ συμφέρον τῇ ἐκκλησιαστικῇ οἰκονομίᾳ συντεμεῖν τὸν χρόνον τῆς ἀκροάσεως, καὶ τάχιον εἰς ἐπιστροφὴν ἀγαγεῖν· καὶ πάλιν καὶ τοῦτον συντεμεῖν τὸν χρόνον, καὶ τάχιον ἀποδοῦναι τῇ κοινωνίᾳ. id eſt, in eis autem qui diligentiore utuntur converſione, & vitâ ipſa oſtendunt reditum ad bonum, licet ei qui diſpenſat, pro Eccleſiaſticæ œconomiæ utilitate, tempus auditionis contrahere, & celerius ad converſionem deducere, & rurſus hoc quoque tempus contrahere, & celerius communioni reſtituere. Hæc Gregorius Nyſſenus. Qui ibidem hanc tribuendæ indulgentiæ adfert rationem; quemadmodum enim (inquit) porcis margaritas projicere eſt vetitum: ita & pretioſa margarita privare eum, qui jam per alienationem à vitio, & purgationem homo factus eſt, abſurdum eſt. Hæc ille.

Matth, 7: 6.

32. *Ambroſius*, Circumvenimur (inquit,) à Satana, ſi per nimiam triſtitiam pereat, qui poteſt liberari per indulgentiam. libro primo de pœnitentia, capite decimo ſeptimo, ſeu ultimo. Et ibidem laudans Apoſtoli prudentiam; quam (inquit) ſeverus pertinacibus, quam indulgens rogantibus? adverſum illos Chriſti armatur injuria, his Chriſti invocatio ſuffragatur. Hæc Ambroſius. Vide prudentiæ hujuſmodi paſtoralis inſigne exemplum in ipſo Ambroſio, Theodoſium Auguſtum, peccati ac pœnitentiæ immemorem repellente; rogantem verò, ſtatim primo publicæ exomologeſeos die, abſolvente, & communioni reſtituente: in hiſtoria Eccleſ. Theodoreti, lib. 5. cap. 17.

Nota indulgentiam, indulgens. Vide de eodem ſenſu indulgere, 50. diſt. can. Si quis diaconus. §. Quod ſi cot. Vide ſupra, §. 14. & §. 19.

33. Non tam conſideranda eſt menſura temporis, quàm doloris: cor enim contritum & humiliatum Deus non ſpernit. inquit *Auguſtinus*, Enchirid. cap. 6.

Non tam conſideranda eſt menſura temporis quam doloris. Vide ſupra cap. 5. §. 46.

34. Pœnitentiæ ſatisfactio; (inquit *Leo* primus Papa Romanus) non tam temporis longitudine, quàm cordis compunctione penſanda eſt. ——— Temporis pœnitudinis habitâ moderatione, tuo conſtituente judicio, prout converſorum animos perſpexeris eſſe devotos: pariter etiam habens ſenilis ætatis intuitum, & periculorum quorumcunque aut ægritudinis reſpiciens neceſſitates, in quibus ita graviter urgeatur, ut, dum adhuc pœnitet, de ſalute ipſius deſperetur, oportet ei per ſacerdotalem ſollicitudinem communionis gratia ſubveniri. Hæc Leo, epiſtola 79. ad Nicetam Epiſcopum Aquilejenſem. quæ epiſtola ſic incipit; Regreſſus ad nos. Infirmitatis, & ſenectutis, habendam eſſe rationem, monet etiam *Iſychius* Hieroſolymitanus, ſcribens de diverſis modis pœnitentiæ. in cap. 5. Levitici.

35. *Gregorius* primus, Papa Romanus, libro quarto epiſtolarum ex regiſtro, epiſtola 5. ſeu capite 49. ſcribens ad Venantium Epiſcopum Lunenſem; Accedens (inquit) ad Gorgonam inſulam fraternitas veſtra diſcutiat id, quod ad nos de Saturnino Presbytero eſt perlatum. Pervenit namque ad nos, quia, poſtquam pro crimine lapſus ſui à ſacerdotii ordine eſt dejectus, ad explendum miniſterium ſacerdotii præſumſit accedere, & omnipotenti Deo hoſtias immolare. Quod ſi ita factum fraternitas veſtra repererit, eum ſacri corporis & ſanguinis Dominici participatione privatum, in pœnitentiam redigat: ita ut uſque ad diem obitus ſui in eadem excommunicatione permaneat, & viaticum tantummodo exitûs ſui tempore percipiat. Sin autem eum fraternitas tua talem pœnitentiam agere

Sacerdos ob lapſum depoſitus ſi præſumat ſacerdotale munus exſequi, excommunicetur ad finem uſque vitæ: attamen etiam ei indulgentia dari poteſt, pro qualitate pœnitentiæ.

agere cognoverit, ut ei juſtè ad recipiendam inter laïcos communionem & ante exitum debeat miſereri, hoc in tuæ fraternitatis ponimus poteſtate. Hæc *Gregorius*.

Has ſolas agnovit catholica antiquitas indulgentias.

CAPUT VIII.

De indulgentiis Papalibus, & jubilæo Romano.

Citerioribus & deterioribus ſeculis introductum eſt novum, veteribuſque inauditum indulgentiarum genus: dum Epiſcopis, imò ſoli ferè Pontifici Romano, poteſtas affingitur diſpenſandi fidelibus jam reconciliatis, & ad communionem admiſſis, quaſdam ex Eccleſiæ, quem vocant, theſauro, (ſeu ex ſuperabundantia paſſionum Chriſti, & redundantia ſupervacaneorum ſatisfactionum beatæ Mariæ Virginis, aliorumque ſanctorum) apud Papam depoſito indulgentias ſeu relaxationes, quibus expiari atque adeo auferri dicunt reatum pœnæ reſiduæ, quam ajunt poſt contritionem & confeſſionem & abſolutionem, ſolvendam eſſe adhuc Dei juſtitiæ, in peccati vindictam, vel in hac vita, vel in Purgatorio: expiari, inquam, dicunt iſtam pœnam vel totam, vel ejus partem, pro arbitrio Papæ Romani diſpenſantis iſtas indulgentias, ſive hic viventibus, ſive degentibus in Purgatorio. Indulgentia (inquit Bellarminus) eſt abſolutio judicialis à reatu pœnæ Deo debitæ in foro pœnitentiario, extra ſacramentum data per applicationem ſatisfactionum, quæ theſauro Eccleſiæ continentur. Quod ſi quis definitionem extendere velit ad indulgentias, quæ pro defunctis accipiuntur, quæ ſunt indulgentiæ per modum ſuffragii, non ſimpliciter & abſolutè; mutare poterit illud initium, eſt abſolutio judicialis à reatu, &c. & dicere, Eſt remiſſio pœnæ, &c. Hæc Bellarminus, lib. 1. de indulgentiis, cap. 8.

Indulgentiæ Papalis definitio Bellarminiana.

2. Clavis juriſdictionis, (inquit Thomas) non eſt quid ſacramentale, & effectus ejus judicio hominis ſubjacet: & hujuſmodi clavis effectus eſt remiſſio, quæ eſt per indulgentias, cum non pertineat ad diſpenſationem ſacramentorum talis remiſſio, ſed ad diſpenſationem bonorum communium Eccleſiæ, & ideo etiam legati non ſacerdotes indulgentias facere poſſunt. Unde in arbitrio dantis indulgentiam eſt, taxare quantum per indulgentiam de pœna remittatur. Si tamen inordinatè remittat, ita quod homines quaſi pro nihilo ab operibus pœnitentiæ revocentur, peccat faciens tales indulgentias, nihilominus quis plenam indulgentiam conſequitur. Hæc Thomas, in ſupplemento tertiæ partis Summæ, quæſt. 25. art. 2. ad 1. Dixit autem idem Thomas, eadem quæſt. art. 1. indulgentias valere & quantum ad forum Eccleſiæ, & quantum ad judicium Dei, ad remiſſionem pœnæ reſiduæ poſt contritionem, & confeſſionem, & abſolutionem, ſive ſit injuncta, ſive non. Idipſum docet Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 20. part. 2. art. 1. quæſt. 2. & Johannes Liziardus, in vita Gregorii primi Papæ Romani. Hinc ſic argumentor; Qui cum Deo remittente remittit, ille non inordinatè remittit, adeoque remittendo non peccat, ſed è contrario potius peccat non remittendo fratribus, quibus Deus remitteret ſi ipſe vellet remittere: Cum igitur, ſecundum Romanenſes, in arbitrio Papæ ſit remittere quibus vult omnia peccata, quantum ad debitum pœnæ illius reſiduæ, & valeat eis ea remiſſio etiam in foro cœleſti, non jam deſcretio, ſed crudelitas & charitatis defectus erit in Papa, ſi non deſpenſet omnibus pleniſſimas indulgentias. Et in omnem eventum, non contemnendum videtur illud quod dicitur in gloſſa, tutius eſſe reddere rationem de miſericordia, quam de crudelitate. Extra, de pœnitentiis & remiſſionibus, cap. 12. *Omnis utriuſque ſexus*. Præterea dicit Thomas, illum qui aliis diſpenſat indulgentias, poſſe eiſdem indulgentiis uti, & eas accipere ſibi ipſi, ſicut ſacerdos ſibi Euchariſtiam accipit, quam aliis dat. Supplem. 3. part. 27. art. 3. & hanc communem & veriſſimam eſſe ſententiam aſſerit Bellarminus, lib. 1. de indulgentiis cap. 6. quid opus igitur ſuffragiis pro animabus defunctorum Pontificum Romanorum? peccatum autem eſſe quomodo poteſt liberatio animæ à pœnis, ſolvendo divinæ juſtitiæ idoneum & ſufficiens Deoque acceptum pretium, compenſationem, & ſatisfactionem? id quod fieri dicunt per indulgentias. Alenſis, part. 4. quæſt. 23. memb. 1. art. 1. Bonaventura, in 4. ſent. diſt. 20. part. 2. art, 1. quæſt. 2. Bellarminus, libro 1. de indulgentiis cap. 5.

Ratio, cur etiam non ſacerdotes indulgentias facere poſſint.

In arbitrio Papæ eſt quantitas indulgentiæ.

Oſtenditur, Papam contra legem charitatis peccare, non dando omnibus pleniſſimas indulgentias, ſi dare poſſit.

3. Alexander Alenſis, loquens de theſauro, ejuſque diſpenſatoribus, ait; Indulgentiæ & relaxationes fiunt de meritis ſupererogationis membrorum Chriſti, & maximè de ſupererogationibus meritorum Chriſti, quæ ſunt theſaurus ſpiritualis Eccleſiæ. ——— ſolis Epiſcopis competit ille theſaurus diſpenſandus, qui ſunt ſponſi Eccleſiæ. Inter hos ſummus Pontifex præcipuè, qui eſt totius univerſalis Eccleſiæ ſponſus & rector, ipſi competit totius ſpiritualis theſauri diſpenſatio. Hæc Alenſis, part. 4. quæſt. 23. memb. 3. Idipſum eiſdemque verbis repetit Bonaventura in 4. ſent. diſt. 20: part. 2. art. 1. quæſt. 3. Dicendum (inquit Thomas) quod Papa habet plenitudinem pontificalis poteſtatis, quaſi rex in regno. Sed Epiſcopi aſſumuntur in partem ſollicitudinis, quaſi judices ſingulis civitatibus præpoſiti: propter quod eos ſolos in ſuis literis Papa Fratres vocat, reliquos autem omnes vocat filios. Et ideo poteſtas faciendi indulgentias plenè reſidet in Papa, quia poteſt facere prout vult; cauſa tamen exiſtente legitimâ: ſed in Epiſcopis eſt taxata ſecundum ordinationem Papæ, & ideo poſſunt facere ſecundùm quod eſt eis taxatum, & non amplius. Hæc Thomas in Supplemento tertiæ partis Summæ, qu. 26. art. 3. Porro Bellarminus ait; Poterit Pontifex maximus, vel Epiſcopus, indulgentias concedere, etiamſi nondum ſit ſacris ordinibus inſignitus. Hæc ille, lib. 1. de indulgentiis, cap. 11.

Theſaurus ſpiritualis Eccleſiæ.

Diſcrimen inter Papam & Epiſcopos, quoad poteſtatem dandi indulgentias.

Indulgentias concedere poteſt Papa, vel Epiſcopus, nondum ſacris ordinibus inſignitus.

4. Præſidebat *Innocentius tertius*, Papa Romanus, generali Lateranenſi Concilio, anno Domini 1215. In eo Concilio, cap. 62. hoc conditum eſt decretum; Quia per indiſcretas, & ſuperfluas indulgentias, quas quidam Eccleſiarum prælati facere non verentur, & claves Eccleſiæ contemnuntur, & pœnitentialis ſatisfactio enervatur: decernimus, ut cum dedicatur baſilica, non extendatur indulgentia ultra annum, ſive ab uno ſolo, ſive à pluribus Epiſcopis dedicetur: ac deinde in anniverſario dedicationis tempore quadraginta dies de injunctis pœnitentiis indulta remiſſio non excedat. Hæc ibi. quæ etiam inſerta ſunt volumini decretalium Gregorii noni, lib. 5. tit. 38. de pœnitentiis & remiſſionibus, cap. 14. *Cum ex eo*, §. *Ad hæc*. Poſtea *Bonifacius* Papa, hujus nominis octavus, Indulgentiæ (inquit) quæ ab uno vel pluribus Epiſcopis in Eccleſiarum dedicationibus, vel aliis quibuſcunque caſibus, conceduntur, vires non obtinent ſi

Vide lib. 16. cap. 7. §. 34.

Innocentii Papæ tertii & Concilii Lateranenſis decretum de indulgentiis Epiſcopalibus.

De eiſdem decretum Bonifacii Papæ octavi.

ſtatutum

Digitized by Google

ſtatutum exceſſerint Concilii generalis. Hæc *Bonifacius*, in Sexto. De pœitentiis & remiſſionibus. cap. 3. *Indulgentiæ.* Sedebat autem hic pontifex anno Domini milleſimo trecenteſimo, ut ipſe etiam teſtatur in ſua bulla inſtitutionis anni Jubilæi.

Annus Iubilæus Romanenſium.

5. Annum Jubilæum vocant Romanenſes, in quo omnibus, baſilicas Petri & Pauli beatorum Apoſtolorum, Romæ conſtitutas, devotè viſitantibus, liberaliter aperitur ſpiritualis theſaurus Eccleſiæ, ſeu Papæ, & pleniſſimæ indulgentiæ largiter diſpenſantur. Hujus rei auctor *Bonifacius octavus* inſtituit indulgentias Jubilæi ſeculares, id eſt, ut 100. quoque anno aperiretur hunc in modum theſaurus, & eſſet annus ille Jubilæus. Nos (inquit) de omnipotentis Dei miſericordia, & eorundem Apoſtolorum ejus meritis, & auctoritate confiſi, de fratrum noſtrorum conſilio, & Apoſtolicæ plenitudine poteſtatis, omnibus in præſenti anno milleſimo trecenteſimo, à feſto nativitatis Domini noſtri Jeſu Chriſti præterito proximè inchoato, & in quolibet anno centeſimo ſecuturo, ad baſilicas ipſas accedentibus reverenter, verè pœnitentibus & confeſſis, vel qui verè pœnitebunt & confitebuntur in hujuſmodi præſenti & quolibet centeſimo ſecuturo annis, non ſolùm plenam & largiorem, imò pleniſſimam omnium ſuorum concedemus & concedimus veniam peccatorum. Statuentes, ut qui voluerint hujuſmodi indulgentiæ à nobis conceſſæ fieri participes; ſi fuerint Romani, ad minus triginta diebus continuis, ſeu interpolatis, & ſaltem ſemel in die: ſi verò peregrini fuerint, aut forenſes, ſimili modo diebus quindecim ad baſilicas eaſdem accedant. Unuſquiſque tamen plus merebitur, & indulgentiam efficacius conſequetur, qui baſilicas ipſas ampliùs & devotiùs frequentabit. Hæc Bonifacius Papa octavus, in ſua illa bulla, quæ incipit, *Antiquorum.* & exſtat in Extravagantibus communibus. lib. 5. Tit. 9. De pœnitentiis & remiſſionibus, cap. 1.

Ejus prima inſtitutio, à Bonifacio Papa octavo, ut centeſimus quiſque annus eſſet jubilæus.

6. *Bonifacio octavo* ſucceſſit in Pontificatu Romano *Benedictus undecimus*, quem Onuphrius *nonum* vocat, hunc excepit *Clemens* Papa *quintus*, poſt quem ſedit *Ioannes* Papa, qui Onuphrio 21. Platinæ autem vigeſimus tertius dicitur, quo mortuo, ſedem illam obtinuit *Benedictus*, quem Platina duodecimum vocat hujus nominis, Onuphrius decimum. Poſtquem *Clemens ſextus* Pontifex creatus eſt anno Domini 1342. hic conſtituit ut quinquageſimus annus eſſet Jubilæus, & in ſua bulla quam ea de re condidit, theſauri illius meminit, ex quo Pontifices depromunt indulgentias. Sui ipſius (inquit) agni incontaminati & immaculati pretioſo ſanguine unigenitus Dei filius nos redemit: quem in ara crucis innocens immolatus non guttam ſanguinis modicam, quæ tamen propter unionem ad Verbum pro redemtione totius humani generis ſuffeciſſet, ſed copioſè velut quoddam profluvium noſcitur effudiſſe, ita ut à planta pedis uſque ad verticem capitis nulla ſanitas inveniretur in ipſo. Quantum ergo exinde, ut nec ſupervacua, inanis, aut ſuperflua tantæ effuſionis miſeratio redderetur, theſaurum militanti Eccleſiæ acquiſivit, volens ſuis theſaurizare filiis pius pater? ut ſic ſit infinitus theſaurus hominibus, quo qui uſi ſunt, Dei amicitiæ participes ſunt effecti. Quem quidem theſaurum non in ſudario repoſitum, non in agro abſconditum, ſed per beatum Petrum cœli clavigerum, ejuſque ſucceſſores ſuos in terris vicarios commiſit fidelibus ſalubriter diſpenſandum: & propriis, & rationalibus cauſis, nunc pro totali, nunc pro partiali remiſſione pœnæ temporalis pro peccatis debitæ, tam generaliter quàm ſpecialiter (prout cum Deo expedire cognoſcerent) verè pœnitentibus & confeſſis miſericorditer applicandum. Ad cujus quidem theſauri cumulum beatæ Dei genetricis, omniumque electorum à primo juſto uſque ad ultimum, merita adminiculum præſtare noſcuntur: de cujus conſumtione ſeu minutione non eſt aliquatenus formidandum, tam propter infinita Chriſti (ut prædictum eſt) merita, quàm pro eo, quod quanto plures ex ejus applicatione trahuntur ad juſtitiam, tanto magis accreſcit ipſorum cumulus meritorum. Quod felicis recordationis Bonifacius Papa octavus, prædeceſſor noſter, piè (ſicut indubiè credimus) conſiderans, & attentâ meditatione revolvens, quantum apud homines glorioſi principes terræ Petrus & Paulus, in ſpeciali veneratione haberi debeant, & debita honorificentiâ venerari; pro ipſorum memoria recolenda crebriùs, & reverentia à cunctis Chriſti fidelibus eis devotiùs adhibenda, ipſorumque patrocinio favorabilius aſſequendo, inconſumtibilem theſaurum hujuſmodi pro excitanda & remuneranda devotione fidelium voluit aperire: decernens de fratrum ſuorum conſilio, ut omnes qui in anno à nativitate Domini milleſimo trecenteſimo, & quolibet anno 100. ex tunc ſecuturo, ad dictorum Apoſtolorum baſilicas de urbe accederent reverenter, ipſaſque ſi Romani ad minus 30. ſi verò peregrini aut forenſes fuerint, quindecim diebus continuis vel interpolatis, ſaltem ſemel in die, dum tamen verè pœnitentes, & confeſſi exſiſterent, perſonaliter viſitarent; ſuorum omnium obtinerent pleniſſimam veniam peccatorum. Nos autem attendentes, quod annus quinquageſimus in lege Moſaïca (quam non venit Dominus ſolvere, ſed ſpiritualiter adimplere) Jubilæus remiſſionis & gaudii ſacerque dierum numerus, quo lege fit remiſſio, cenſebatur: quodque ipſe quinquagenarius numerus in Teſtamentis, veteri quidem ex legis datione, novo ex viſibili Spiritûs Sancti in diſcipulos miſſione, per quem datur peccatorum remiſſio, ſingulariter honoratur: quodque huic plura & grandia divinarum adaptantur myſteria Scripturarum: & clamorem peculiaris populi noſtri Romani, videlicet hoc humiliter ſupplicantis, ac nos adinſtar Moyſi & Aarón per proprias & ſolemnes nuncios, ad hoc deſtinatos ſpecialiter orantes pro toto Chriſtiano populo, & dicentis; Domine, aperi eis theſaurum tuum, fontem aquæ vivæ; deſiderantes benignius exaudire, non quidem ut ſicut illius Iſraëlitici populi indurati ceſſet murmuratio; ſed ut iſtius prædilecti populi, & cunctorum fidelium augeatur devotio, fides ſplendeat, ſpes vigeat, charitas vehementius incaleſcat. Volenteſque quamplurimos hujuſmodi indulgentiæ fore participes, cum pauci multorum reſpectu propter vitæ hominum brevitatem valeant ad annum centeſimum pervenire: de fratrum noſtrorum conſilio prædictam conceſſionem Indulgentiæ, ex ſupraſcriptis & aliis juſtis cauſis, ad annum quinquageſimum duximus reducendam. Statuentes de fratrum conſilio prædictorum, & Apoſtolicæ plenitudine poteſtatis, ut univerſi fideles, qui verè pœnitentes & confeſſi in anno à nativitate ejuſdem milleſimo trecenteſimo quinquageſimo proximè futuro, & deinceps perpetuis futuris temporibus de quinquaginta in quinquaginta annis, prædictas eorum Petri & Pauli Apoſtolorum baſilicas, & Lateranenſem Eccleſiam, cauſa devotionis, modo prædicto viſitaverint, pleniſſimam omnium peccatorum ſuorum veniam conſequantur. Ita videlicet, ut quicunque voluerint indulgentiam hujuſmodi aſſequi, ſi Romani ad minus 30. ſi verò peregrini aut forenſes, modo ſimili 15. diebus ad prædi-

Verba Clementis ſexti; Papæ Romani, in bulla, Unigenitus. *de theſauro ejuſque diſpenſatione, & de anno Iubilæo, ut ann. quinquageſimus ſit Iubilæus.*

ctas baſilicas, & Eccleſiam accedere teneantur. Adjicientes, ut etiam qui pro ea conſequenda ad eaſdem baſilicas, & Eccleſiam accedent, poſt iter arreptum impediti legitimè, quo minus ad urbem illo anno valeant pervenire, aut in via vel dierum prætaxato numero non completo in dicta urbe deceſſerint, verè pœnitentes (ut præmittitur) & confeſſi, eandem indulgentiam conſequantur. Hæc Clemens Papa, hujus nominis ſextus, in ſua bulla, quæ incipit, *Unigenitus*. Quæ exſtat in Extravagantibus communibus, lib. 5. tit. 9. de pœnitentiis & remiſſionibus, cap. 2.

Urbanus Papa ſextus, annum jubilæum reduxit ad annum 33.

7. Poſt Clementem ſextum: Pontificatu potiti ſunt *Innocentius 6. Urbanus quintus*, *Gregorius undecimus*, cui ſucceſſit *Urbanus ſextus*, anno Domini 1378. de hoc Papa verba Onuphrii ſunt; Jubilæi annum ex quinquageſimo ad trigeſimum tertium reducens, cum anno 1390. tertiò celebrari curavit. Obiit Romæ anno 1389. Hæc ex Onuphrio adjecta ſunt ad vitam ejuſdem Urbani ſexti, à Platina ſcriptam. Indictum autem ab Urbano ſexto Jubilæum ſucceſſor ejus *Bonifacius nonus* celebravit anno Domini 1390. & rurſum more veteri, idem Pontifex Bonifacius 9. Jubilæum quarto celebravit anno Domini 1400. eodem teſte Onuphrio, in ejus vita, poſt vitam ejuſdem Bonifacii à Platina ſcriptam. Sequuti ſunt Romani Pontifices. *Innocentius 7. Gregorius 12. Alexander 5. & Iohannes*, qui Onuphrio 21. Platinæ autem 24. & in Concilio Conſtantienſi vigeſimus tertius dicitur, deinde *Martinus 5.* in Concilio Conſtantienſi factus Papa, de quo ait Onuphrius in Chronico; Hic Pontifex annum Jubilæum quintò celebravit. Et ibidem ſcribit Onuphrius Pontificem hunc obiiſſe anno Domini 1431. Succeſſit *Eugenius quartus*, & huic *Nicolaus quintus*, qui (teſte Onuphrio) annum Jubilæum ſextò celebravit. Mortuus eſt anno Domini 1455. Sedem Pontificalem deinde obtinuerunt *Calliſtus 3. Pius 2. Paulus 2.* creatus Pontifex anno Domini 1464. Hic annum Jubilæum ad annum vigeſimum quintum reſtrinxit. ut teſtatur ejus proximus ſucceſſor *Sixtus quartus*, in bulla, *Quemadmodum*. Data anno incarnationis Dominicæ milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo tertio.

Paulus ſecundus Papa Rom. annum jubilæum reſtrinxit ad annum 25.

Id ipſum approbat & ſtatuit ejus ſucceſſor Sixtus quartus.

8. Exſtat illa bulla *Sixti* Papæ, hujus nominis quarti, in extravagantibus communibus, lib. 5. tit. 9. De pœnitentiis & remiſſionibus. cap. 4. ubi ait; Olim felicis recordationis Paulus Papa ſecundus, prædeceſſor noſter, rationabilibus cauſis tunc expreſſis inductus, de venerabilium fratrum noſtrorum, tunc ſuorum, de quorum numero tunc eramus, conſilio, annum jubilæum ad brevius tempus providâ moderatione reducens, illum ad annum vigeſimum quintum Apoſtolicâ auctoritate reſtrinxit, ac voluit, ſtatuit, & decrevit ex cauſis prædictis, quod ſingulis viginti quinque annis Jubilæus annus prædictus celebrari deberet: quodque anno Domini milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quarto, proximè futuro, videlicet à vigilia nativitatis Domini noſtri Jeſu Chriſti, idem annus Jubilæus inciperet, & ut ſequitur, finiretur: ac univerſi & ſinguli utriuſque ſexûs fideles, qui beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli baſilicas, Lateranenſem quoque, & ſanctæ Mariæ majoris almæ urbis Eccleſias ſtatutis diebus devotè viſitarent, omnes & ſingulas indulgentias, & peccatorum remiſſionem conſequerentur, quas idem Pontifex ſuique prædeceſſores anno Jubilæo hujuſmodi baſilicas & Eccleſias prædictas viſitantibus devotè conceſſerant, per quaſdam primò, & deinde nos, qui (dicto prædeceſſore, ſicut Domino placuit, ſublato de medio) fuimus, divinâ diſponente clementia ad apicem ſummi Apoſtolatus aſſumti, & per alias noſtras litteras ejuſdem Pauli prædeceſſoris ordinationem, voluntatem, & ſtatutum, ac omnia & ſingula in eiſdem ſuis litteris contenta, de fratrum eorundem conſilio approbantes: Similiter ſtatuimus & ordinamus, quod annus Jubilæus prædictus, cum eiſdem indulgentiis & remiſſionibus plenariis peccatorum, anno proximè futuro à vigilia nativitatis ejusdem incipere, & ut ſequitur, continuari deberet: prout in ſingulis literis prædictis (quarum tenores præſentibus haberi volumus pro expreſſis) pleniùs continetur. Hæc *Sixtus* Papa quartus, in bulla, *Quemadmodum*. data anno Domini 1473. Hic Pontifex annum Jubilæum ſeptimo celebravit, inquit Onuphrius in Chronico Pontificum Romanorum. Non ſolis autem baſilicis illis & templis ſuperius memoratis, ſed aliis etiam Eccleſiis & monaſteriis & piis locis, per diverſas gentes, conceſſæ ſunt à Romanis Pontificibus diverſæ indulgentiæ, quas anno Jubilæo ſuſpenſas eſſe declarat Sixtus Papa quartus, in bulla illa, *Quemadmodum*. Ne propter illas (ut ibidem dicitur) populorum concurſus ad baſilicas & Eccleſias antedictas retardetur, aut ipſius anni Jubilæi celebritas minuatur, vel intermittatur

9. Mortuo Sixto Papa quarto, ſedem Romanam obtinuerunt *Innocentius octavus*, *Alexander 6.* Qui (teſte Onuphrio in Chronico) annum Jubilæum octavò celebravit. de quo hæc ſcribit Polydorus Vergilius; Secundùm hæc Alexander ſextus, cujus Pontificatus incidit in annum humanæ ſalutis. M. D. Sixti ſecutus inſtitutum, cœpit Jubilæum non modo Romæ, ſed etiam in longinquis provinciis, ac ſtationes ubique gentium prope vicatim inſtituere, idque tam ſui quàm populi Chriſtiani commodi cauſa, ut ajebat, fecit, quo eum labore petendæ urbis levaret. Quare fit, ut Roma terrarum regina etiam nunc minus adeatur. Hæc Polydorus Verg. lib. 8. de inventoribus rerum. cap. 1. Mortuo Alexandro anno Domini 1503. ſucceſſit *Pius tertius*. Eoque intra menſem defuncto, Pontificatum adeptus eſt *Iulius ſecundus*; poſt cujus obitum Pontifex creatus eſt *Leo decimus*, anno Dominicæ incarnationis 1513. & obiit anno 1521. Hujus tempore *Martinus Lutherus* diſputavit contra Papales indulgentias.

Alexander Papa ſextus jubilæum ac ſtationes etiam in longinquis provinciis inſtituit.

Leo Papa decimus. Martinus Lutherus.

Quas ob cauſas concedi ſoleant indulgentiæ.

10. Non ſolum viſitantibus loca ſacra, aut certas preces certo numero dicentibus, vel præſentibus quando monſtratur Veronica, aut aliæ ſacræ reliquiæ; ſed etiam militantibus in bello aliquo ſacro, vel ad pios uſus pecunias conferentibus, ſeu (ut loquitur Sixtus Papa quartus, in alia ſua bulla; quæ incipit, *Etſi dominici*. & exſtat in Extravagantibus communibus, libro 5. tit. 9. de pœnitentiis & remiſſionibus. capite quinto,) manus porrigentibus adjutrices, Papa Romanus quolibet tempore indulgentias pro arbitrio dilargitur. Et regiones obeunt ii, quos Sixtus Papa quartus (in bulla, *Quemadmodum*.) appellat quæſtores, ex indulgentiis quæſtum facientes. Platina in vita Bonifacii Papæ noni; Huic (inquit) Pontifici ad ſummam gloriam nil certè defuiſſet, niſi affinium & cognatorum affinitatibus obtemperans, aliquam notam contraxiſſet. Multa enim crimina per Simoniacam pravitatem committebantur, petentibus contra jus faſque omnia tum fratribus, tum cognatis: quorum magna multitudo quæſtus gratiâ Romam venerat. Indulgentiæ verò & quidem plenariæ ita paſſim vendebantur, ut jam vileſceret clavium & literarum Apoſtolicarum auctoritas. Hæc Platina

Quæſtores indulgentiarii.

De Bonifacio nono vide ſupra, §. 7.

Turpis nundinatio.

11. *Iohannes Sleidanus*, primum librum commen-

Digitized by Google

Johannis Sleidani narratio de occaſione & initio certaminis inter Martinum Lutherum, & Indulgentiarios.

mentariorum ſuorum de ſtatu Religionis & Reipublicæ, Carolo quinto Cæſare, ſic orditur; *Leo* decimus, Pontifex Romanus, ex familia Medicea, Florentinus, pro ſua quam in omnes Chriſtiani nominis Eccleſias habere ſe putabat, quâdam uſurpatione majorum, poteſtate, miſſis per omnia regna literis atque diplomatis, omnium delictorum expiationem ac ſalutem æternam pollicebatur, interventu pecuniæ, quam quiſque daret, ad eamque rem qui mittebantur quæſtores, ac hujus tanti beneficii præcones, æraria paſſim per omnes provincias conſtituebant: nec id modò, verum etiam editis libellis dogmata ſua defendebant, in Germania præſertim. Hanc verò condonationem peccatorum, ſuo quodam vocabulo, jam olim recepto, nominabant *Indulgentias*. Ad hæc ovis, lacte, caſeo, carne veſcendi facultatem diebus vetitis, pretio vendebant. Erat tum Witembergæ, quod eſt ad Albim, oppidum Saxoniæ, *Martinus Lutherus* Theologus, Auguſtinianus: is concionibus illis & quæſtorum libellis excitatus, cum videret vulgò credi quod illi jactabant, cœpit monere homines, agerent prudenter, neque merces illas tanti compararent: quod enim his rebus impenderent, multo poſſe collocari melius. Fuit hoc anno ſalutis humanæ ſupra milleſimum quingenteſimum, decimo ſeptimo. Hæc *Sleidanus*, qui deinde hiſtoriam reformationis, hac occaſione cœptæ, prolixè narrat.

De eodem narratio Iacobi Auguſti Thuani.

12. De eadem re ſcribens *Iacobus Auguſtus Thuanus*, libro primo hiſtoriarum; peccatum (inquit,) tunc in ſacris muneribus diſpenſandis admiſſum *Leo* Pontifex mox longè graviore cumulavit. Nam cum alioqui ad omnem licentiam ſponte ſuâ ferretur, *Laurentii Puccii* Cardinalis hominis turbidi, cui nimium tribuebat, impulſu, ut pecuniam ad immenſos ſumtus undique corrogaret, miſſis per omnia Chriſtiani orbis regna diplomatis omnium delictorum expiationem ac vitam æternam pollicitus eſt, conſtituto pretio, quod quiſque pro peccati gravitate, dependeret: in eamque rem per provincias quæſtores & æraria ordinavit, additique præcones, qui tanti beneficii magnitudinem apud populum commendarent, & orationibus artificioſè compoſitis propoſitiſque palam libellis rei efficaciam immoderatè extollerent. Quod licentioſè nimis à Pontificis miniſtris paſſim atque in Germania præcipuè fiebat, ubi qui redimendam pecuniam Romæ à Pontifice conduxerant, per luſtra & popinas quotidie ſine pudore in aleæ luſum uſuſque turpiſſimos poteſtatem extrahendi animas defunctorum ex igne expiatorio profundebant. Tunc exortus Martinus Lutherus, Auguſtinianus, Vitembergæ in Saxonia Theologiam profeſſus, qui refutatis primum, mox damnatis præconum concionibus, eò poſtremò devenit, ut ipſam Pontificis poteſtatem, quam ſibi per illa diplomata arrogabat, in dubium revocaret, ac tandem ad doctrinæ examen, quam ſucceſſu temporis labefactatam dicebat, creſcentibus per contentionem animis deſcenderet. Hæc *Thuanus*.

Num à Gregorio primo Papa Rom. inſtitutæ ſint indulgentiæ in ſtationibus Romæ.

13. Thomas Aquinas, in Supplemento, quæſt. 25. art. 2. dicit, beatum Gregorium in ſtationibus Romæ inſtituiſſe hujuſmodi indulgentias. Idipſum dici etiam à Guilielmo Altiſiodorenſi ſcribit Bellarmin. lib. 2. de Indulgentiis, cap. 20. ſeu ultimo. Floruerunt iſti duo ſcriptores ſeculo 13. poſt annos pluſquam 600. ab obitu Gregorii: id quod agnoſcit Bellarminus, lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis. & res nota eſt. Nulla autem hujuſcemodi indulgentiarum mentio invenitur in operibus ipſius Gregorii primi, Papæ Romani, neque quiſquam invenitur vel contemporaneus Gregorio, vel per totos 600. & amplius annos poſt obitum Gregorii, qui teſtetur à Gregorio inſtitutas aut confeſſas eſſe aliquas iſtiuſmodi indulgentias. Quid ad hoc Bellarminus? Ad probandum (inquit) à ſancto Gregorio indulgentias ſtationibus adjunctas fuiſſe, multò amplius valere debet S. Thomæ, & Guilielmi Altiſiodorenſis graviſſimorum virorum affirmatio, quam ſilentium omnium aliorum. Hæc Bellarminus, lib. 2. de indulgentiis, cap. 20. Periculi plena & falſa eſt iſta defenſio à Bellarmino adhibita. Nam falſum eſt, hiſtoriam rei geſtæ, in negotio tanti momenti, tutò ſuſcipi & credi poſſe propter affirmationem poſteriorum quorumlibet ſcriptorum, nulla revelatione divina, neque ullo antiquiore teſtimonio inſtructorum, poſt altum ſilentium pluſquam ſexcentorum annorum ab illo tempore, quo res illa geſta eſſe perhibetur: quamvis florentibus doctis ſcriptoribus, illo tempore, & poſt illud tempus Quam autem periculoſum ſit, tam iniquæ legi aditum patefacere, nullus dubito quin omnes mecum juxta agnoſcant æqui & prudentes rerum æſtimatores. Porrò, quando quæritur de ea re teſtimonium alicujus veteris ſcriptoris, neceſſe eſt fateantur, ſe nullum habere teſtem antiquiorem Thoma Aquinate & Gulielmo Altiſiodorenſi.

De Stationibus.

14. *Statio* autem: Græcè στάσις, χωροστασία, apud veteres dicebatur devotum Deo obſequium publico jejunio & ſupplicatione: nomen hoc accipiens de militari exemplo, ut indicat Tertullianus, lib. de oratione, cap. 14. ſeu ultimo. & lib. 2. ad Uxorem, cap. 4. Stationem etiam dici conſueviſſe conventum illum, ſive cœtum Eccleſiaſticum, qui fiebat die Dominico, quo die Deum ſtantes precabantur; annotat Jacobus Pamelius in Cypriani epiſt. 41. num. 20. Vide etiam ejuſdem Pamelii annotationes in loca illa Tertulliani modò commemorata. Qui autem plura cupit de ſtationibus, inveniet apud Chryſoſtomum, tom. 5. edit. græc. Savil. homil. 32. pag. 127. lin. 41. & ſequentibus. Iſidor. Hiſpal. lib. 6. Originum ſive Etymologiarum, cap. 19. § *Iejunium*. Raban. Maur. lib. 2. de Inſtitutione clericorum, cap. 18. & apud auctorem libri illius, qui inſcribitur *Ordo Romanus*, ſtatim in ipſo libri illius principio. & apud Onuphrium, in libello quem ſcripſit de ſtationibus urbis Romæ. Qui libellus adjectus eſt Platinæ de vitis Pontificum. Item apud Gabrielem Albaſpinæum, Obſervationum lib. 1. Obſervatione 16. Bellarminum, lib. 2. de bonis operibus in particulari, cap. 22. & lib. 2. de Indulgentiis, capite 20. & Dionyſium Petavium, in animadverſionibus in Epiphanii Expoſitionem fidei, pag. 356. 357. 358. edit. Pariſ. anno Dom. 1622. Hæc de Stationibus obiter monuiſſe ſufficiat. Redeo ad Indulgentias, & ſpiritualem illum theſaurum.

Durandus paſſiones ſanctorum excludit è theſauro.

15. Durandus de S. Porciano, merita & fructum paſſionum ſanctorum non poſſe nobis applicari per indulgentiam, contendit his duobus argumentis. I. Non fuit hæc ipſorum ſanctorum intentio. II. Quicquid pœnæ ſuſtinuerunt ſancti martyres ultra quam peccata ipſorum meruerant, eſt eis plenè remuneratum, vel reſumto corpore remunerabitur plenè. Hinc infert, ſanctorum paſſiones non poſſe nobis cedere ad ſatisfactionem: unde rurſum colligit, pœnas quas ſuſtinuerunt ſancti non pertinere ad theſaurum Eccleſiæ. Durand. in 4. ſent. diſt. 20. qu. 3. §. 7. Bellarminus autem ut probet paſſiones ſanctorum, quas ipſe vocat ſupervacaneas, applicari poſſe aliis, qui rei ſunt luendæ pœnæ temporalis, adfert

Digitized by Google

2 Cor. 12: 15. 2 Tim. 2: 10. Coloſſ. 1: 24.

fert verba Apoſtoli Pauli, 2 Cor. 12: 15. *Ego libentiſſimè impendam, & ſuper impendar ipſe pro vobis.* & 2 Tim. 2: 10. *Omnia ſuſtineo propter electos.* & Coloſſ. 1: 24. *Gaudeo in paſſionibus pro vobis, & adimpleo quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore ejus, quod eſt Eccleſia.* Hæc tamen ipſa verba fatetur poſſe ita exponi, ut ſignificent, Apoſtolum paſſum eſſe multa propter electos, & propter Eccleſiam, quia non potuit Euangelium prædicare, niſi ſe multis periculis exponeret, & multos labores ſubiret: & rurſum, paſſum eſſe propter electos, & propter Eccleſiam, ut exemplo ſuo infirmos confirmaret, & ad bravium ſupernæ vocationis accenderet. Bellarminus, libro primo de indulgentiis, capite tertio, in confirmatione propoſitionis primæ. Subjungit autem ibidem Bellarminus, negari tamen non poſſe, quin poſſint etiam rectè exponi de communicatione ſatisfactionum. Id verò nos rectè omninò negamus. Quis enim merus homo vel pro ſeipſo vel pro aliis ſatisfacere poteſt juſtitiæ Dei, & ſolutione ſufficientis pretii ſeipſum aut alium quempiam debitis pœnis eximere? Vide Auguſtini & Leonis verba, nobis recitata, libro ſeptimo hujus operis, capite ſecundo. §. 7. 8. 9. Falſum etiam & ludificatorium eſt, quod aſſerit Bellarminus, poſſe unius meri hominis opus bonum applicari alii homini qua ſatisfactorium, etiamſi non poſſit alii applicari, qua parte meritorium eſt. Bellarminus libro primo de indulgentiis, capite ſecundo, propoſ. 2. Nam neque eſt verè & propriè meritorium, neque ſatisfactorium cujuſpiam meri hominis opus in foro juſtitiæ divinæ. Vide quæ ſcripſimus ſupra, cap 5. §. 14. & §. 15. & lib. 8. cap. 7.

Solus Chriſtus pro nobis ſatisfecit juſtitiæ Dei, pro omnibus noſtris culpis & omnibus pœnis.

Durandi ſententia de incertitudine indulgentiarum. Vide infra, §. 30, 31, 32.

16. De indulgentiis (inquit Durandus) pauca dici poſſunt per certitudinem, quia nec ſcriptura expreſſè de eis loquitur. Sancti etiam Ambroſius, Hilarius, Auguſtinus, Hieronymus minimè loquuntur de Indulgentiis. Hæc Durandus, in 4 ſent. diſt. 20. quæſt. 3. §. 4.

Summa doctrinæ Romanenſium de indulgentiis.

17. Peccantibus poſt baptiſmum, & verè pœnitentibus ajunt dimitti omnem reatum culpæ & pœnæ ſempiternæ, & partem etiam pœnæ temporalis, per ſacramentum pœnitentiæ: & poſt abſolutionem à reatu culpæ & pœnæ ſempiternæ, & partis etiam pœnæ temporalis, ſupereſſe partem pœnæ temporalis adhuc luendam, vel in hac vita, vel in Purgatorio, & hanc pœnam reſiduam Deum exigere in vindictam peccati: ſuccurrere autem Papam Romanum per indulgentiam, ſolvendo juſtum pretium & compenſationem divinæ juſtitiæ, ex theſauro Eccleſiæ: atque ita debitorem illum à debito illo pœnæ liberando. Sic docet Bellarminus, libro primo de Indulgentiis, capite tertio, & lib. 2. cap. 6. & cap. 13. Poſt culpæ autem remiſſionem Deum fidelibus infligere pœnas temporales in vindictam peccati, probare conatur exemplo Davidis, qui poſt remiſſum peccatum punitus eſt morte filioli ex Bethſabe nati. Et ne hujuſmodi pœnæ exiſtimentur tantummodo ad inſtructionem, probationem, & exercitium fidei & patientiæ, aliarumque virtutum; paternamque caſtigationem pertinere, non autem ad ultionem judiciariam, hoc etiam utitur argumento; Præterea (inquit) non rarò flagellum Dei pro peccato commiſſo eſt mors corporalis ejus, qui flagellatur. Mors autem corporalis ejuſmodi flagellum eſt, ut non poſſit infligi ad mortificationem carnis, admonitionem ad cavenda peccata, exercitia patientiæ, & ſimilia, quæ poſt mortem ceſſant, ſed ſolum ad ultionem peccati commiſſi. Hæc Bellarminus, libro ſecundo de Indulgentiis, capite decimo tertio. Et adducit ibidem verba Pſalmi 98. (ſeu 99.) verſ. 8. Deus tu propitius fuiſti eis, & ulciſcens in omnes adinventiones eorum. Quæ verba exponit Bellarminus de Moſe & Aarone morte corporali punitis propter eorum peccatum commiſſum ad petram, de quo legimus Numer. 20: 12. & 27: 10. 13. 14. alibi autem, nempe libro quarto de pœnitentia, cap. 1. Bellarminus, cum Cajetano, dicit pœnam illam, quæ luenda reſtat poſt culpæ remiſſionem, eſſe illam ipſam pœnam ſenſus, quam in gehenna pati debuiſſet peccator, remotâ ſolum æternitate. Et ejuſdem libri capite tertio, ait pœnas illas temporales alterius vitæ, quæ in Purgatorio luendæ eſſent, redimi poſſe jejuniis, precibus, eleemoſynis, aliiſque piis ac laborioſis operibus hujus vitæ. & capite 7. ac ſequentibus, contendit hominem per iſta opera verè Deo ſatisfacere pro reatu pœnæ temporalis.

Falſa hypotheſis, quâ utitur Romanenſium doctrina de Indulgentiis: videlicet, poſt remiſſionem culpæ & pœnæ æternæ, Deum à juſtificatis exigere in foro vindicatricis juſtitiæ, adhuc pœnas aliquas temporales in vindictam peccati Synod. Trident. Seſſ. 6. can. 30. & Seſſ. 14. de pœnitentia, c. 8. & cap. 9. & Catechiſm. Rom. part. 2. cap. 5. quæſt. 54. Pſal. 98. (ſeu 99.) verſ. 8.

Refellitur memorata hypotheſis, & argumenta pro ea allata diſſolvuntur.

18. Obſervetur in primis hæc diſtinctio: poſt culpam remiſſam affliguntur juſtificati *quia peccaverunt*, non autem in peccati commiſſi vindictam & compenſationem ſatisfactoriam. Dicit Nathan Davidi; quia blaſphemare feciſti inimicos Domini, in hoc negotio, etiam filius qui natus eſt tibi morietur. 2 Sam. 12: 14. Et dixit Dominus Moſi & Aaroni; quia non credidiſtis mihi, ut ſanctificaretis me coram filiis Iſraël, non introducetis congregationem iſtam in terram, quam dedi illis. Num. 20: 12. Non tamen in vindictam & compenſationem ſatisfactoriam. Certè Pater caſtigat filium, quia peccavit: & medicus aſperam medicinam adhibet ægrotanti, quia eo laborat morbo, qui aſperam medicinam poſtulat: neuter tamen de vindicta quicquam cogitat, aut judiciaria ſatisfactione. *Tertullianus* in ſuo Apologetico pro Chriſtianis adverſus gentes; capite quadrageſimo primo. Et ſequitur (inquit) ut omnes ſeculi plagæ nobis ſi forte in admonitionem, vobis [profanis] in caſtigationem à Deo obveniant. Multis ſuorum operum locis *Auguſtinus* hanc quæſtionem expedit: Sic ille libro ſecundo, de peccatorum meritis & remiſſione, capite trigeſimo primo. Quod (inquit) timorem mortis fideles vincunt, ad agonem ipſius fidei pertinet, qui profecto defuiſſet, ſi mox eſſet credentes immortalitas conſequuta. Et capite trigeſimo tertio, ait eſſe quaſdam res, quarum reatum, ne poſt hanc vitam obſint, Deus ſolvit, tamen eas ad certamen fidei ſinit manere, ut per illas erudiantur & exerceantur proficientes in agone juſtitiæ. Sicut illud quod propter peccatum dixit Deus homini; *In ſudore vultus tui edes panem tuum, & ſpinas & tribulos pariet tibi terra.* Item quod dictum eſt mulieri; *In gemitu paries.* Et capite trigeſimo quarto. Ante remiſſionem, (inquit) ſunt ſupplicia peccatorum, poſt remiſſionem autem certamina exercitationeſque juſtorum. * Ita & illis quos de morte corporis ſimiliter movet, reſpondere debemus, ut eam & peccato accidiſſe fateamur, & poſt peccatorum remiſſionem, ut magnus timor ejus à proficientibus ſuperetur, ad certamen nobis relictam eſſe non dedignemur. Si enim parva virtus eſſet fidei, quæ per dilectionem operatur, mortis metum vincere, non eſſet tanta Martyrum gloria: nec Dominus diceret, Majorem hac charitatem nemo habet, quam ut animam ſuam ponat pro amicis ſuis. ——— Mortis magna eſt multumque dura moleſtia. Cujus timorem qui vincit ex fide, magnam ipſius fidei comparat gloriam, juſtamque mercedem. Unde mirandum non eſt, & mortem corporis non fuiſſe eventuram homini,

2 Sam. 12: 14. Num. 20: 12.

*Tertullian. In admonitionem. Auguſtin. Ad agonem fidei. Ad certamen fidei, ad eruditionem, & exercitium. Geneſ. 3: 18, 19. & verſ. 16. * ante remiſſionem ſunt ſupplicia peccatorum; poſt remiſſionem autem certamina, exercitationeſque juſtorum. Sic etiam reſpondendum de morte corporis. Joh. 15: 13.*

Ut in ejus timore vincendo exerceretur fortitudo juſtitiæ.

Sic Davidi poſt peccati remiſſionem denunciata mala eveniunt, ut pietas hominis in illa humilitate exerceretur atque probaretur.

Mors corporis propter exercendam juſtitiam non adempta.

ni, niſi præceſſiſſet peccatum, cujus etiam talis pœna conſequeretur, & poſt remiſſionem peccatorum eam fidelibus evenire, ut in ejus timore vincendo exerceretur fortitudo juſtitiæ. ——— Tale aliquid nobis inſinuatum eſt de Patriarcha David, & in libro regnorum, ad quem Propheta cum miſſus eſſet, eique propter peccatum quod commiſerat, eventura mala ex iracundia Dei comminaretur, confeſſione peccati veniam meruit, reſpondente Propheta, quod illud ei flagitium facinuſque remiſſum ſit, & tamen conſequuta ſunt quæ Deus fuerat comminatus, ut ſic humiliaretur à filio. Quare & hic non dicitur, ſi Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, cur dimiſſo peccato quod erat minatus implevit, niſi quia rectiſſimè, ſi ſic dictum fuerit, reſpondebitur, remiſſionem illam peccati factam, ne homo à percipienda vita impediretur æterna; ſubſequutum verò illius comminationis effectum, ut pietas hominis in illa humilitate exerceretur atque probaretur? Sic & mortem corporis propter hoc peccatum Deus homini inflixit, & poſt peccatorum remiſſionem propter exercendam juſtitiam non ademit. Hæc Auguſtinus, lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione. cap. 31. 33. 34.

Vindicatur locus Pſalmi 98. (ſeu 99.) verſ. 8.

19. Antequam plura hac de re adjiciam teſtimonia, vindicandus eſt ille locus Pſalmi 98. (ſeu 99.) verſ. 8. de quo ſuperius monebamus, in fine §. 17. *Domine Deus noſter, tu exaudiebas eos: Deus, tu propitius fuiſti eis, & ulciſcens in omnes adinventiones eorum.* Hujus loci duas interpretationes adfert alibi ipſe Bellarminus, quarum priorem dicit eſſe Auguſtini, alteram Theodoreti. Et de utraque ſuum interponens judicium; Utraque (inquit) expoſitio probabilis eſt, ſed prior videtur ſimplicior, & facilior. Hæc Bellarminus in ſua explanatione in Pſalmos. At Theodoretus ultionem refert non ad Moſen & Aaronem, ſed ad Core, & Dathan & Abiram, & ſimiles, quos partim ignis extinxit, partim terra abſorpſit, & partim aliæ plagæ affixerunt, ut alii inde diſcerent non rebellare. Quæ expoſitio ſi probabilis ſit, non habebunt Romanenſes argumentum conſtringens ex hoc loco, pro ſuo dogmate de pœnis ſatisfactoriis poſt remiſſam culpam. Gloſſæ illi Bellarminianæ ſuperius memoratæ, §. 17. repugnat etiam expoſitio Auguſtini; qui in ſuo Commentario in hunc locum Pſalmi, Non ſolùm (inquit) donans peccata, ſed etiam vindicans propitius fuiſti. Videte fratres mei, quid hic commendavit advertite. Illi Deus iraſcitur, quem peccantem non flagellat: nam cui verè propitius eſt, non ſolùm donat peccata, ne noceant ad futurum ſeculum; ſed etiam caſtigat, ne ſemper peccare delectet. ——— Noverat ibi [*in Moſe, Aarone, & Samuele,*] fortè Deus aliquid quod purgaret. His verbis Auguſtinus non ſatisfactoriam pœnam, ſed admonitricem caſtigationem à Deo propitio inflictam inſinuat. Deinde quæſtionem movet, num verè pœna fuerit Moſi mori ſine ingreſſu in terram Canaan: & reſpondet, non fuiſſe pœnam ipſi Moſi, ſed figuram. Moyſen (inquit) voluit geſtare figuram eorum, qui ſub lege erant, quia per Moyſen data eſt lex: & oſtendit eos, qui ſub lege eſſe vellent, & ſub gratia eſſe nollent, non intraturos in terram promiſſionis. Ergo illud quod dictum eſt Moyſi, figura erat, non pœna.] Denique vindictam Auguſtinus interpretatur dolorem, quem concipiebant ſancti illi viri de peccatis aliorum, inter quos vivebant. Et huc accommodat verba Apoſtoli Pauli de ſua ſollicitudine omnium Eccleſiarum, 2 Corinth. 11: 28. 29. Et de dato illi ſtimulo carnis, Angelo Satanæ, qui eum colaphizaret, ne in magnitudine revelationum extolleretur; de quo Dominum ter rogavit, ut auferretur ab illo: ſed reſponſum accepit, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus mea in infirmitate perficitur. 2 Corinth. 12: 7. 8. 9. Quam Domini reſponſionem ſic exponit Auguſtinus; Ego novi quem curo: non mihi det qui ægrotat conſilium; tanquam emplaſtrum mordax urit te, ſed ſanat te. Hæc Auguſtinus, in Pſalm. 98. ubi illum ſtimulum carnis dicit fuiſſe aliquem fortè dolorem corporis. Recentiores quidam eruditi interpretes, verba illa, [*Deus, tu propitius fuiſti eis, & ulciſcens in omnes adinventiones eorum,*] referunt ad benignitatem Dei erga populum Iſraeliticum, pro quo oraverunt Moſes, & Aaron, & Samuel, & ad tremenda judicia quæ in rebelles exercuit. Quæ expoſitio convenit cum Theodoreti expoſitione. Nulla harum interpretationum favet commento Romanenſium de pœna reſidua & ſatisfactionibus, poſt remiſſam culpam.

Illi Deus iraſcitur, quem peccantem non flagellat.

2 Cor. 11. 28, 29.

Stimulus carnis. 2 Cor. 12: 7. Iohan. Calvinus. Fran. Iunius. Hen. Mollerus.

Exempla à Bellarmino allata, aliena ſunt à controverſia de Indulgentiis.

20. Porro ad id de quo agitur, non pertinent iſta exempla flagellorum à Deo immiſſorum, & mortis corporis. Agnoſcit enim Bellarminus, flagella à Deo immiſſa non poſſe per indulgentias repelli. lib. 2. de Indulgentiis, cap. 13. Idem etiam lib. 4. de pœnitentia, cap. 3. Aliquando (inquit) ita pœnam aliquam conſtituit Deus, ut nullam pro ea redemtionem accipere velit. Talis inprimis pœna mors eſt, quam nullus quantumvis juſtus ullo pio opere avertere potuit. Talis fuit pœna illa Davidis. 2 Reg. 12. *Quia blaſphemare feciſti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus eſt tibi, morte morietur.* Tametſi enim jejunaverit, & humi proſtratus oraverit, non tamen mortem illam filii ſui redimere potuit. Talis etiam fuit pœna illa Moyſis, ne intraret in terram promiſſionis, ob peccatum, quod ad petram Oreb commiſerat: rogavit enim Moyſes (ut ipſe teſtatur, Deut. 3.) Deum, ut pœnam illam ſibi condonaret, & exauditus non eſt. Hæc ibi. Item lib. 1. de indulgentiis, cap. 7. Indulgentia (inquit) ſupplet locum ſatisfactionis pœnitentialis. Et lib. 2. de indulg. cap. 1. Per indulgentias eæ tantum pœnæ remittuntur, quarum ſumus rei in foro pœnitentiario: non autem eæ, quas debemus in foro externo. Porro pœnæ, quarum fit mentio in Pſalmo 88. & in epiſtolis ad Cor. & ad Hebræos, ad forum externum pertinent. Infliguntur enim à Deo tanquam judice in externo, & criminali foro. Nam ſi non poteſt indulgentia tollere pœnam, qua prætor aliquem mulctavit ob furtum, vel homicidium, quanto minus tollere poterit eam, quam Deus ipſe alicui decrevit? quam igitur (inquies) pœnam tollit indulgentia? Illam, quæ in foro pœnitentiario infligitur, quæ voluntariè adimpletur, ad quam implendam non cogimur, niſi timore Dei, & ſtimulo conſcientiæ. Hæc enim eſt, per quam Domino ſatisfacimus, & cui ſuccedit, niſi in præſenti Domino ſatisfiat, Purgatorii pœna. Quamvis illud etiam negari non debeat, ſatisfieri quoque Deo per flagella ab ipſo immiſſa; quando libenti animo tolerantur: ſicut etiam interdum per pœnam ſponte ſuſceptam prævenimus manum Dei; & flagella ejus avertimus, ut exemplum Ninivitarum docet, quod habetur apud Jonam Prophetam, capite poſtremo. Hæc Bellarminus.

Bellarmini verba, de pœnis, quæ remittuntur per indulgentias.

Vide infra. §. 24. & §. 30.

Andreas Rivetus.

21. Non ſine cauſa igitur *Andreas Rivetus*, inſignis Theologus, in doctoribus Romanenſibus candorem deſiderat, inquiens; Jeſuitæ illudunt orbi terrarum, dum negant afflictiones naturales, aliaſque nobis à Deo immiſſas, per indulgentias eſſe remiſſibiles; eas tamen in hac materia, ut homines alliciant, recenſent. Hæc Andreas

dreas Rivetus, in Catholico orthodoxo, Tractatu tertio, quæſt. 13. §. 11.

De Ninivitis. Refutantur errores Bellarmini de Ninivitis, & de patientia ſub flagellis Dei.

22. Ninivitæ per pœnitentiam & ſupplicationem invenerunt miſericordiam apud Deum, converſi à via ſua malâ, ut eſt apud Jonam, cap. 3. verſ. 10. Quia (ut ibidem dicitur, cap. 4. verſ. 2.) Deus eſt clemens & miſericors, longanimis, & multæ miſerationis, & pœnitens ſuper malo. Non autem quod pœnam aliquam ſatisfactoriam Ninivitæ in ſe ſponte ſuſcepiſſent. Et quamvis flagella à Deo, poſt culpæ remiſſionem, immiſſa, inſtructiones ſint & exercitia patientiæ, & patienter ſint ferenda, non tamen ea patienter ferendo ſolvimus Deo ſatisfactorium pretium, ſed in humilitate proficimus, & ſub paterna & potenti Dei manu nos humiliamus, dantes gloriam Deo, qui quos amat caſtigat, & agnoſcentes miſericordias eſſe Domini, quod non ſumus conſumti, & ponentes in pulvere os noſtrum, & dicentes; Cognovi Domine, quod juſtitia [ſunt] judicia tua, & in veritate affixiſti me. Sit quæſo miſericordia tua ad conſolandum me, ſecundùm eloquium tuum ſervo tuo. Veniant mihi miſericordiæ tuæ & vivam, quia lex tua oblectationes meæ. Et conſiderantes immenſam Dei erga nos miſericordiam, noſtramque ingratitudinem, triſtes ſumus triſtitiâ ſecundum Deum, & hæc triſtitia operatur in nobis zelum & *vindictam*, non qua Dei juſtitiæ vindicatrici faciamus ſatis, impares enim ſumus, & plenè pro nobis ſatisfecit Chriſtus, ſed ut corpus noſtrum contundamus, & in ſervitutem redigamus, & mortificemus membra noſtra quæ ſunt ſuper terram, ſcortationem, impuritatem, &c. cum timore verſantes commorationis noſtræ tempore: & nos ipſos in charitate Dei conſervantes, exſpectantes miſericordiam Domini noſtri Jeſu Chriſti in vitam æternam. Quæ autem à Deo immittuntur afflictiones, poſt peccatorum remiſſionem, non ſunt ſupplicia peccatorum, ſed certamina exercitationeſque juſtorum, ut loquitur Auguſtinus, loco ſuperius citato, §. 18. ubi etiam de morte corporis reſponſum eſt.

Joan 3:10: & 4: 2. — 1 Petr. 5:6. Apocal. 3: 19. & Heb. 12 6. Thren. 3: 22. 29. Pſal 119. ibid. verſ. 75, 76, 77. — 2 Cor. 7. 11. — Vindicta. — 1 Cor. 9: 27. — Coloſſ. 3: 5. — 1 Petr. 1: 17. — Jud. verſ. 21.

Auguſtin. De remiſſione omnis pœnæ ſimul cum remiſſione culpæ, vide plura lib. 13. hujus operis cap. 11. argumento 4. & cap. 8. §. 43.

23. Auguſtinus in Pſalmum 31. (ſeu 32.) *Beati quorum remiſſa ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* Non in quibus non ſunt inventa peccata: ſed quorum tecta ſunt peccata. Cooperta ſunt peccata, tecta ſunt, abolita ſunt. Si texit peccata Deus, noluit advertere: ſi noluit advertere, noluit animadvertere: ſi noluit animadvertere, noluit punire; noluit agnoſcere, maluit ignoſcere. ——— Hoc eſt Dei videre peccata quod punire peccata. Hæc ibi Auguſtinus, in illa verba Pſalmi, quæ Paulus Apoſtolus pertinere docet ad omnes juſtificatos, Rom. 4: 6. 7. 8. 9. Simpliciter dixit Auguſtinus, Deum nolle punire, non autem reſervavit pœnas aliquas temporales expiatorias, ſive ſatisfactoria ſupplicia peccatorum. Alibi etiam idem Pater commemorans uſus ſeu fines pœnarum, quas in hac vita cogimur tolerare, etiam poſt culpæ remiſſionem; Hanc itaque (inquit) vitam, de qua ſcriptum eſt, *Nunquid non tentatio eſt vita hominis ſuper terram?* in qua quotidie clamamus ad Dominum, *Libera nos à malo;* cogitur homo tolerare, etiam remiſſis peccatis: quamvis ut in eam veniret miſeriam, primum fuerit cauſa peccatum. Productior eſt enim pœna quàm culpa, ne parva putaretur culpa, ſi cum illa finiretur & pœna: ac per hoc vel ad demonſtrationem debitæ miſeriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem neceſſariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem jam ad damnationem ſempiternam reum non detinet culpa. Hæc eſt illorum dierum, quos in hac mortalitate agimus malos, quamvis in ea diligamus videre dies bonos, flenda quidem ſed non reprehendenda conditio. Hæc Auguſtinus, Tractatu centeſimo vigeſimo quarto, ſeu ultimo, in Euangel. Johannis. Idem etiam libro quinquaginta homiliarum, homil. 46. Cur (inquit) nonnunquam & ſancti viri pariter & æqui cum peccatoribus affligantur, niſi quia ad emendationem peccatoribus, juſtis ad probationem juſtitiæ proficiunt? ——— Gaudeat Chriſtianus in adverſis, quia aut probatur ſi juſtus eſt, aut ſi peccator eſt emendatur. Hactenus Auguſtinus. Hi ſunt fines, reſpectu noſtri. ſupremus autem finis eſt gloria Dei. De quodam cæco à nativitate interrogantibus diſcipulis, quis peccaſſet, ipſe, an parentes ipſius, ut cæcus naſceretur; reſpondit Dominus Jeſus, *Neque iſte peccavit, neque parentes ejus, ſed ut opera Dei manifeſta fiant in eo.* Tunc illum qui à nativitate cæcus erat, ſanavit. Quod autem dixit, neque eum peccaſſe, neque parentes ejus; id intelligendum eſt οὐχ ἁπλῶς, non ſimpliciter, ſed cum relatione ad propoſitam quæſtionem, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ, *ut cæcus naſceretur.* Tametſi enim tum ipſe, tum parentes ejus peccarunt, ἀλλ' οὐκ ἐντεῦθεν ἡ πήρωσις, non tamen inde illa cæcitas, ut rectè monet Chryſoſtomus, exponens hunc locum, homil. 56. in Euangelium Johannis.

Pſal. 31. (ſeu 32.) verſu. — Rom. 4:6, 7, 8, 9. — Job. 7: 1. græc. πειρατήριον. — Matth. 6: 13.

Poſt remiſſionem culpæ, homines temporaliter in hac vita detinet pœna, vel ad demonſtrationem debitæ miſeriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem neceſſariæ patientiæ. Ad emendationem peccatoribus, juſtis autem ad probationem juſtitiæ. Supremus finis, gloria Dei. Ioan. 9: 3.

Refellitur alia falſa hypotheſis Romanenſium, qua fingunt ſolis poſſe per indulgentias Papales obligationem ad faciendum fructus dignos pœnitentiæ. Vide infra §. 30.

24. Jejunium, orationem, & eleemoſynam, & ejuſmodi pœnitentiæ opera, quæ Romanenſes vocant ſatisfactoria, Synodus Tridentina vocat fructus dignos pœnitentiæ. Seſſ. 6. cap. 14. & Seſſ. 14. cap. 8. Et hujuſmodi exercitia utilia eſſe ad novitatem vitæ, & carnis mortificationem, ait Bellarminus, lib. 2. de Indulgentiis, cap. 13. ſola autem iſtiuſmodi exercitia, quas vocant afflictiones ſponte ſuſceptas, & pœnas ſatisfactorias, debitas in foro pœnitentiali, ſola, inquam, iſtiuſmodi exercitia dicunt remitti, eorumque debitum tolli per indulgentias, ſicut oſtenſum eſt, ſuperius; §. 20. at Deus, per Joannem baptiſtam, docet neceſſarios eſſe fructus dignos pœnitentiæ, eoſque imperat faciendos, Luc. 3: 8. Non poteſt autem Papa diſpenſare in lege Dei, Extra, De reſtitutione ſpoliatorum cap. 13. *literas.* Non debet igitur, neque poteſt Papa à talibus exercitiis per indulgentias eximere. Neque ſufficit reſponſio Bellarmini; De pœnis (inquit) ſponte ſuſceptis reſpondemus, non debere eas relaxari, quatenus utiles ſunt ad novitatem vitæ, & carnis mortificationem, ſed poſſe utiliter relaxari, quatenus ſunt debitæ peccatis. Utile enim eſt carere illo debito, ſive reatu. Eſſe autem eas pœnas debitas peccatis, non eſt commentum, nec figmentum catholicorum (ut Lutherus & Chemnicius dicunt) ſed eſt ſententia Scripturæ, & totius antiquitatis; ideo enim dicuntur afflictiones illæ fructus digni pœnitentiæ, Luc. 3. Quoniam tales eſſe debent, quales requiruntur ab illis, qui dignè pœnitentiam agunt. Hæc Bellarminus, lib. 2. de indulgentiis, cap. 13. Non ſufficit iſta Bellarmini reſponſio; nam quod Deus præcepit, non poteſt Papa relaxare: facere autem fructus dignos pœnitentiæ Deus præcepit: Ergo hoc, ut non fiat, non poteſt Papa relaxare. eſſe autem ipſorum figmentum, quod aſſerunt de pœnis ſatisfactoriis, oſtendimus ſupra, §. 18. & ſequentibus.

Luc. 3 8. — Syllogiſmus.

Deſtruitur falſa hypotheſis ſupererogationis.

25. Opera autem illa jejunii, orationis, eleemoſynæ, & ſimilia conſiderantur vel materialiter quoad materiam operis, vel formaliter quoad formam operis moralem, per quam opus iſtud moraliter bonum eſt, & apud Deum remunerabile, ex ejus gratuita promiſſione. Forma operis à Deo præcepta eſt in ſummo gradu, quem nullus merus homo in via conſequitur, jubemur enim Deum diligere ex toto corde noſtro, & ex

tota

Marc. 12: 30. *Matth.* 5: 48.

tota anima noſtra, & ex tota mente noſtra, & ea totis viribus noſtris. Et perfecti eſſe, ut Pater noſter, qui eſt in cœlis, perfectus eſt. Et ſecundùm quantitatem charitatis, quæ nimia aut indebita eſſe non poteſt, æſtimatur boni operis præſtantia, etiamſi contingat ut operis præſtantioris materia minor ſit: ut patet exemplo pauperculæ illius viduæ, quæ in gazophylacium immiſit duo minuta, de qua legimus apud Marcum, cap. 12. & Luc. 21. Quamvis illam proportionem quantitatis materiæ non ſemper requirat ſea charitatis, ut unuſquiſque in eleemoſynam det ἅπαντα τὸν βίον ὃν ἔχει, omnem victum ſuum quem habet. ſicut fecit illa vidua. vel ſicut præcepto peculiari atque extraordinario facere jubebatur opulentus ille juvenis, Matth. 19: 21. Marc. 10: 21. Luc. 18: 22. Non enim ut aliis relaxatio, vobis autem afflictio. inquit Apoſtolus, 2. Cor. 8: 13. Non eſt arithmeticè à Deo præſcripta nobis quantitas materiæ, ſed relicta eſt arbitrio hilaris datoris, geometricè (ut ita loquar) proportionanda, καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ, ſicut eligit in corde ſuo, conſiderans ſuis facultatibus, & proximi indigentia. Sic etiam in jejunio & oratione & ſimilibus piis exercitiis materia aliquando minor majori comitata charitate eſt: & hinc operis excellentia major minorve judicatur, prout eſt quantitas charitatis, abſque qua etiam omnium facultatum erogatio in alimoniam pauperum nihil prodeſt eroganti, neque abſque charitate quicquam prodeſt proprii etiam corporis traditio ut comburatur. Nihil igitur facit aut patitur quiſquam ſanctorum, quod poſſit eſſe indebitum & ſupererogatorium, quatenus bonum eſt & remunerabile in conſpectu Dei: neque ſatisfactorium eſt Dei juſtitiæ quicquid patitur aliquis ſanctorum; ipſi enim opus habent miſericordiâ, ut non intret Deus cum eis in judicium.

Marc. 12: 4. *Luc.* 21: 2. *Luc.* 21: 4. *Luc.* 18: 21. *Matth.* 19: 21. 2 *Cor.* 8: 13. 2 *Cor.* 9: 7. 1 *Cor.* 13: 3. *Vide ſupra*, § 22. *Pſal.* 30: 3, 4. *Et Pſal.* 143: 2.

Doctrina Romanenſium arenoſo ſuperſtructa fundamento.

26. Aſſerit Bellarminus, Non paucos homines ſanctos multò plura propter Deum, & juſtitiam eſſe perpeſſos, quàm exigeret reatus pœnæ temporalis, cui fuerunt obnoxii propter culpas ab ipſis commiſſas; ideoque ingentem omnino cumulum paſſionum eis ſuperfuiſſe quibus ad expianda propria peccata non eguerunt, eaſque paſſiones, ipſis ſupervacaneas, pertinere ad theſaurum illum Eccleſiæ. libro primo, de indulgentiis, capite ſecundo. Pœnalitates (inquit Bonaventura) quæ ſunt in Eccleſia, & quæ ſunt ſupererogationis, pro eo cui fit relaxatio, ſubveniunt, ut Deus reputet ſibi ſatisfactum. Et ille dicitur dignos fructus pœnitentiæ facere, qui non ſolum per ſeipſum, ſed etiam per ſuffragium alienum habet ſufficiens pretium ad ſolvendum debitum. in quartum ſententiarum, diſtinctione vigeſima, parte ſecunda, quæſtione ſecunda. Ideo Bellarminus ait, ſanctos poſſe aliquo modo dici redemtores noſtros, quatenus liberant nos à debito illo pœnæ temporalis, interventu ſolutionis pretii. libro primo de Indulgent. capite quarto, eorumque paſſiones, ut ſatisfactorias, ſine fructu futuras, ſi neque illis ipſi egeant, neque aliis applicentur: quamvis alioqui multis aliis nominibus, glorioſas Deo, honorificas ipſis, & utiles Eccleſiæ fuiſſe non dubium ſit. libro ſecundo, de Indulgent. capite quinto. & uni eidemque bono operi hominis juſti poſſe duplicem mercedem deberi: unam ex juſtitia diſtributiva, & ſecundum modum etiam ex juſtitia commutativa, quatenus opus illud eſt meritorium; alteram ex juſtitia commutativa, quatenus opus illud eſt ſatisfactorium; operi enim ſatisfactorio deberi remiſſionem pœnæ, ex juſtitia commutativa. Et opus bonum, poſſe

Redemtores.

alii applicari, qua ſatisfactorium eſt. libro primo, de Indulgent. capite ſecundo. Omnia iſta nituntur falſa illa hypotheſi, de pœna temporali ſatisfactoria, poſt remiſſionem culpæ: quam hypotheſin ſupra refutavimus, paragrapho decimo octavo, & aliquot ſequentibus. Quo ſi is ſubtracto arenoſo fundamento, tota protinus ſtructura corruit. Nam ſi pœnæ juſtorum non ſint ſatisfactoriæ, ut ibi oſtenſum, non habent locum in theſauro illo ſatisfactionum, quem fingunt eſſe in Eccleſia in poteſtate Papæ Romani.

Falſa hypotheſis, ſuperius refutata, §. 12. & *ſeqq.*

27. Exſtat (inquit Bellarminus) theſaurus ſatisfactionum ex Chriſti paſſionibus infinitis, qui nunquam exhauriri poterit. libro primo, de Indulgent. capite ſecundo, propoſ. tertia. Ad hujus theſaur. cumulum beatæ Dei genetricis, omniumque electorum merita adminiculum præſtare, dicit Clemens ſextus, Papa Romanus, in bulla, *Unigenitus*. verbis ſuperius recitatis, §. 6. §6. At certè quod infinitum eſt, illud nullam admittit acceſſionem, nullo eget adminiculo.

Chriſti paſſionibus non accedit adminiculum.

28. Idem Clemens, ibidem, quicquid ultra modicam ſanguinis ſui guttam, à Chriſto effuſum eſt, refert ad Eccleſiæ theſaurum ſuperfluentium ſatisfactionum. Eruditè autem reſpondet Daniël Chamierus, unâ eademque ſolida Chriſti paſſione redemtos eſſe homines, quicunque redemti ſunt, [tum omnes, tum ſingulos. Quomodo uno eodemque ſolido Solis lumine tum unuſquiſque hominum illuſtratur, tum univerſus terrarum orbis: quomodo una eademque Dei omnipotentia creavit hunc mundum, & mille mundos creare potuiſſet. Neque in particulas ſecari redemtionem, ut alia particula paſſionum Chriſti huic homini redimendo, alia alteri redimendo impendatur; & alia culpam deleat, alia pœnam. Quæ Chamieri ſolida & gravis reſponſio eſt. Nam temerarium & audax facinus eſt diſſecare illud redemtionis noſtræ pretium, quod Deus ſolidum eſſe voluit atque indiviſum.

Refutatur Clementis Papæ argumentum, unitum à valore guttæ ſanguinis Chriſti. Dan. Chamier. panſtrat. tom. 3. *lib.* 24. *cap.* 3. §. 8.

29. Ratio autem, qua utitur Clemens Papa ſextus: pro conſtitutione theſauri, ex reliquis Chriſti paſſionibus ultra unius modicæ guttæ effuſionem, prorſus abſurda eſt: Ut (inquit) nec ſupervacua, inanis, aut ſuperflua tantæ effuſionis miſeratio redderetur, theſaurum militanti Eccleſiæ acquiſivit. Quæro enim, an non modica illa gutta ſufficere potuiſſet etiam pro expiatione reatûs pœnarum temporalium, quas tolli dicunt per indulgentias ex theſauro depromtas? Nam ſi una modica gutta ſuffeciſſet pro redemtione totius humani generis, non eſt autem redemtum totum humanum genus; an non quod ſuffeciſſet pro omnibus omnium culpis & æternis pœnis, ſufficit pro omnibus culpis & pœnis tum æternis, tum etiam temporalibus minoris partis humani generis? nam pauci electi. Præterea, ſi una gutta ſuffeciſſet pro omnibus omnium culpis & pœnis æternis; annon altera ſaltem gutta ſuffeciſſet pro omnibus reliquis pœnis temporalibus? Quid igitur fiet de reliqua Chriſti paſſione? Eritne ſupervacua, inanis, aut ſuperflua? Abſit, ut dicamus Chriſtum gratis ſeu fruſtra δωρεὰν] mortuum eſſe: quod ut prorſus abſurdum, rejicit Apoſtolus, ad Galat. 2: 21. Et cum fateantur Romanenſes, paſſiones Chriſti eſſe infiniti valoris, numquid ſupervacua, inanis aut ſuperflua reddetur tantæ effuſionis miſeratio, quia non infiniti mundi, ſed puſillus grex ex uno mundo electus redimitur? Prorſus igitur abſurda, & blaſphema eſt ratio illa à Clemente ſexto Papa Romano adducta, pro theſauro quem fingunt commiſſum poteſtati Papæ Romani.

Ratio, qua Clemens Papa utitur, invalida, abſurda, & impia eſt. Supra, §. 6. *Matth.* 22: 14. *Gal.* 2: 21. *Luc.* 12: 32.

Nihil valent Papales indulgentiæ. Vide lib. 13. cap. 1. §. 7.

30. De novitiis iſtis Papalibus indulgentiis ſeu remiſſionibus, quæritur quid valeant? in gloſſa, in capitulum 4. *Quod autem.* Extra, De pœnitentiis & remiſſionibus. Et reſpondetur ibidem; Vetus eſt querela, adhuc tamen ſatis dubia. Alia etiam proponitur quæſtio in eadem gloſſa; Numquid ille, cui per indulgentiam remiſſum eſt jejunium, ultra jejunare tenetur. Reſpondetur (inquit auctor gloſſæ) ſi in veritate ſatisfecerit Eccleſiæ, non tenetur ex neceſſitate jejunare, ſed ex honeſtate. Et ſi contemnat, peccat mortaliter pro contemtu; debet enim ſemper dolere de peccato. Hæc ibi Atqui, ſecundùm ipſorum placita, jejunium ſolum ſuffeciſſet, abſque indulgentia, neque aliud tollit indulgentia, niſi iſtiuſmodi pœnas, quæ in foro pœnitentiæ infliguntur. Quid igitur opus Indulgentiis, pro pœnis in hac vita, ſi etiam acceptis indulgentiis, ſuſtinendæ adhuc ſunt illæ pœnæ? Errorem autem de pœnis expiatoriis poſt culpæ remiſſionem, refutavimus ſupra, §. 18. & ſequentibus. Error etiam de foro pœnitentiæ, exploſus eſt ſupra, capite quarto. §. 5. & ſequentibus. & libro nono, capite quinto. §. 14. & infra libro decimo ſexto, capite tertio, propoſ. 4.

Vide ſupra, §. 20. & §. 24.

31. Polydorus Vergilius, originem inveſtigans iſtarum indulgentiarum; In re (inquit) parum perſpicuâ utar teſtimonio Johannis Roffenſis Epiſcopi, qui in eo opere, quod nuper in Lutherum ſcripſit, ſic de ejuſmodi veniarum initio prodit. Multos fortaſſe movet indulgentiis iſtis non uſque adeò fidere, quod earum uſus in Eccleſia videatur recentior, & admodum ſerò apud Chriſtianos repertus: quibus ego reſpondeo, non certò conſtare, à quo primum tradi cœperint: fuit tamen nonnullus earum uſus, ut ajunt, apud Romanos vetuſtiſſimus, quod ex ſtationibus intelligi poteſt. Et ſubjicit: Nemo certò dubitat orthodoxus, an Purgatorium ſit, de quo tamen apud priſcos nulla vel quàm rariſſima fiebat mentio: ſed & Græcis ad hunc uſque diem non eſt creditum eſſe: quamdiu enim nulla fuerat de Purgatorio cura, nemo quæſivit Indulgentias: nam ex illo pendet omnis indulgentiarum exiſtimatio. Si tollas Purgatorium, quorſum indulgentiis opus erit? Cœperunt igitur Indulgentiæ, poſtquam ad Purgatorii cruciatus aliquamdiu trepidatum eſt. Hæc ille. Hactenus Polydorus Vergilius, lib. 8. de Inventoribus rerum, cap. 1. Sublato certè Purgatorio, inanes erunt omnes indulgentiæ quæ impenduntur eximendis animabus, ne intrent in Purgatorium, vel liberandis animabus ex Purgatorio: Nos autem, ſi Deus voluerit, manifeſtum faciemus, lib. 13. hujus operis, non eſſe aliquod ejuſmodi Purgatorium: inanes igitur ſunt iſtæ indulgentiæ.

Verba Iohannis Fiſheri Epiſcopi Roffenſis, de origine indulgentiarum. Vide ſupra §. 13. & §. 14.

Sublato Purgatorio vanæ ſunt indulgentiæ.

32. Alphonſus de Caſtro, libro octavo adverſus hæreſes, ait, pro indulgentiarum approbatione ſacræ Scripturæ teſtimonium apertum deeſſe: & earum uſum in Eccleſia videri ſerò receptum.

Alphonſ. de Caſtro. Vide ſupra §. 19.

CAPUT IX.

Prima claſſis hæreticorum tollentium pœnitentiam: eos comprehendens qui pœnitentiam tollebant, inficiando peccatum: quos impeccabiles *appellare licebit, eo quod ſe tales eſſe, licet falsò, jactarent. Hi erant Gnoſtici, eoſque ſequuti Priſcillianiſtæ, & Libertini.*

Simon Magus.

A Simone Mago originem omnium Gnoſticorum (licet variè à diverſis errorum magiſtris indigitarentur) deducit Irenæus lib. 1. adverſus hæreſes, & repetit in præfatione lib. 2. Seipſos appellabant Gnoſticos, & ſpirituales, & perfectos, à falſa ſuæ præ aliis ſcientiæ & ſpiritualis perfectionis opinione qua ipſis quoque Apoſtolis quidam eorum ſe anteponebant, & qua inflati, Chriſtianos orthodoxos præ ſe contemnebant ut idiotas & nihil ſcientes, eoſque per contemtum appellabant Pſychicos, & de ſeculo: ut idem ſcribit Irenæus lib. 1. cap. 1. & cap. 9. & cap. 42. orthodoxi autem nonnulli eos Borboritas appellabant, quaſi cœnoſos, propter nimiam turpitudinem quam in ſuis myſteriis exercere dicebantur. Aug. hæreſi ſexta. Eorum autem myſteria, (*inquit Theodoretus*) quis eſt adeò infelix, ut vel lingua proferat. Omnem enim improbam ratiocinationem, omnem denique execrabilem cogitationem ſuperant, quæ ab illis tanquam divina peraguntur. Sufficit autem vel cognomen ad ſceleratiſſimam eorum audaciam utcunque ſignificandam, Borboriani ea de cauſa cognominati ſunt. Hæc Theodor. lib. 1. hæret. fabularum, cap. de Barbeliotis ſeu Borborianis.

Gnoſtici hæretici. Vide ſupra. lib. 1. cap. 37 §. 2. & lib. 4. cap. 8.

Borboritæ, ſeu Borboriani.

2. Inter alia autem furoris plena & planè diabolica eorum figmenta, hoc etiam Irenæus commemorat: quod intimoratè omnia quæ in ſacris literis vetantur, ii qui erant eorum perfecti operarentur: dicentes impoſſibile eſſe eos inde corruptelam ſuſcipere. lib. 1. cap 1. in narratione omnis argumenti Valentini diſcipulorum. [Quod liberè omnia agerent, nullum in ullo timorem habentes, eod. lib. cap. 9. ubi de eis quæ à Marco mago fiebant, ejuſque diſcipulis.] dictitantes, ſe liberos eſſe agere quæ velint: Nec enim eſſe naturaliter operationes juſtas, ſed ex accidenti, eod. lib. cap 20. ubi de Simonis Samaritæ doctrina.] Omnia quæcunque ſunt irreligioſa & impia poteſtatem ſe habere operandi: ſola enim humana opinione negotia eſſe mala & bona. Jeſum in myſterio diſcipulis ſuis & Apoſtolis ſeorſum loquutum, & illos expoſtulaſſe ut dignis & aſſentientibus ſeorſum hæc traderent: per fidem enim & charitatem ſervari; reliqua verò indifferentia cum ſint, ſecundùm opinionem hominum quædam quidem bona, quædam autem mala vocari, cum nihil naturâ malum ſit cap. 24. ejuſdem libri, ubi de Carpocratis doctrina & operationibus.] Et hoc eſſe ſcientiam perfectam, ſine timore in tales abire operationes, quas nobis Chriſtianis ne nominare quidem fas eſt. cap. 35. ſeu ultimo ejuſdem libri primi adverſus hæreſes, ubi de Ophitis & Cainis.]

Scelesta eorum infamia. Vide ſupra lib. 1. cap. 37.

3. Certè operoſa tam inſani furoris refutatione opus non eſt. Rectè idem pater Irenæus, lib. 1. cap. ultimo. Adverſus eos (inquit) victoria eſt ſententiæ eorum manifeſtatio. Et rurſum, lib. 2. cap. 57. in fine capitis; Et ſiquidem (*inquit*) nihil eſſe mali aut rurſus boni, opinione autem ſola humana, quædam quidem injuſta, quædam autem juſta putarentur, non utique dixiſſet Dominus dogmatizans, id eſt, docens, Juſti autem fulgebunt ſicut Sol in regno Patris eorum: injuſtos autem & qui non faciunt opera juſtitiæ, mittit in ignem æternum, ubi vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur. Hæc Irenæus.

Matth. 13: 43. Ibidem. verſ 42. & Marc. 9: 44.

4. Apud furentia illa monſtra cum nullus eſſet peccati ſenſus, nulla agnitio, neque ullus eſſe potuit pœnitentiæ locus, quamdiu diabolici illius dogmatis ſtygiâ compede tenerentur.

De Priſcillianiſtis vide ſupra, lib. 2. cap. 17 §. 9. & 10. & lib. 4. cap. 5. §. 22.

5. Infamem hanc Gnoſticorum hæreſin poſtea, ſub Gratiano Imperatore, anno Domini 381. amplexi ſunt in Hiſpaniis Priſcillianus, ejuſque ſectatores Priſcillianiſtæ, de quibus prolixè ſcripſit ejuſdem ætatis ſcriptor Sulpicius Severus

rus Bituricenſis Epiſcopus, in fine libri ſecundi hiſtoriæ ſacræ. Hi etiam verbum perfectionis & ſcientiæ ſibi temerè vendicabant: ut loquitur de eis Hieronymus, epiſt. ad Cteſiphontem.

De Libertinis, vide ſup. lib. 1. cap. 37. §. 11.

6. Eandem nefariam hæreſin, & inſaniſſimam blaſphemiam, nuper, inſtigante Diabolo, ſeculo ſuperiore, renovarunt ex Anabaptiſtis hæreticis ſceleratiſſimi illi, qui ſe ſpirituales vocabant, & vulgo Libertini dicebantur: qui, Diabolo fascinante, omne boni & mali diſcrimen tollebant, & adimentes homini proprium ſpiritum ſeu animam creatam, omnium quantumcunque atrocium flagitiorum Deum auctorem & patratorem mentiebantur: & hominem regeneratum ab omni peccato ita immunem eſſe fingebant, ut jam delinquere aut labi non poſſit: nihil omnino Chriſtiano homini vetitum eſſe, ideoque neminem torqueri debere, ſi qua in re ſcrupulus aliquis ſe ingerat, ſuo quemque arbitratu debere vivere, & quicquid libuerit agendum eſſe intrepidè; hoc enim eſſe ſinere ſe à Deo regi. Has multaſque alias eorum exſecrabiles blaſphemias prolixè refert ac luculenter confutat Johannes Calvinus, peculiari libro cui titulus eſt, adverſus fanaticam & furioſam ſectam Libertinorum, qui ſe ſpirituales vocant, Inſtructio.

Vide cap. 10 §. 11. ubi de Maſſalianis.

Vide etiam Auguſt. lib. 2. de actis cum Felice Manichæo, cap. 8.

7. Lubet hic adverſus ſcelerata iſta furiarum portenta uſurpare, verba Hieronymi, ſcribentis contra Pelagianos ad Cteſiphontem; Sententias veſtras prodidiſſe, ſuperaſſe eſt. Patet primâ fronte blaſphemia. Non neceſſe habet convinci, quod ſua ſtatim profeſſione blaſphemum eſt. Quædam nefariæ hujus ſectæ reliquiæ adhuc eſſe dicuntur in quibuſdam locis, apud ſceleſtos quoſdam homines qui charitatis familiam ſe appellant.

Caput X.

Secunda claſſis, eos hæreticos exhibens qui peccatum agnoſcentes, ejuſque irremiſſibilitatem crudeliter exaggerantes, pacem Eccleſiaſticam pœnitentibus negabant. Hi dicantur, implacabiles:

In hac claſſe fuerunt Montaniſtæ, & Novatiani, & Meletiani, & Apoſtolici, & quoad Epiſcopos & clericos lapſos etiam Luciferiani.

Vergente ſecundo ſeculo Chriſtiano, in Ardaban pago, in Myſia Phrygiæ, quidam τῶν νεοπίςων, id eſt, eorum qui nuper ad fidem venerant, nomine *Montanus*, cum inſatiabili φιλοπρωτίας cupiditate aditum adverſario ad ſe patefeciſſet, ſpiritu quodam maligno abripi, & nefarias voces jactare cœpit, cui adjunxit poſtea idem ſeductor ſpiritus duas eodem furore correptas mulieres *Priſcillam* & *Maximillam*. & Montanum quidem Paracletum, mulieres autem illas Prophetiſſas Montani appellabant: ut memorant Euſebius, libro 5. hiſtor. Eccleſ. capp. 14. & 16. Græc. & Theodoretus, libro 3. hæreticarum fabularum, cap. 2. Sectatores hujus hæreſeos à Montano *Montaniſtæ*, à provincia Phrygia *Cataphryges*, à Pepuza Phrygiæ civitate *Pepuziani* dicti ſunt, teſte Theodoreto, libro 3. hæreticar. fabular. cap. 2.

Montanus hæreſiarcha.

Priſcilla & Maximilla.

Montaniſtæ hæretici, qui & Cataphryges & Pepuziani dicti ſunt.

2. Tertullianus hos blaſphemis hæreticis accenſuit, libro de præſcriptionibus, cap. 52. poſtea tamen eorum laqueis miſerabiliter implicitus, contra orthodoxam Eccleſiæ de pœnitentia doctrinam, à ſeipſo prius defenſam, ſcripſit librum de pudicitia, ubi ex Montani ſchola promit ac tuendum ſibi ſuſcipit crudele hoc dogma; Non poſſe Eccleſiam baptizatis & poſt baptiſmum in mœchiam aut fornicationem, homicidium, idololatriam, aut negationem fidei, aut ſimile crimen lapſis, etiamſi poſtea pœnitentiam egerint, veniam & pacem concedere. Erit igitur (inquit cap. 1. illius libri) & hic adverſus Pſychicos titulus, & adverſus meæ quoque ſententiæ retro penes illos ſocietatem. —— Nos [*Montani ſectatores*] digamos foris ſiſtimus, eundem limitem liminis mœchis quoque & fornicatoribus figimus, jejunas pacis lacrymas profuſuris, nec amplius ab Eccleſia quam publicationem dedecoris relaturis. Hæc ibi. Oppoſitam autem Catholicorum ſententiam criminatur ibidem eſſe pudicitiæ inimicam, & libidinis patronam. Adjungit cap. 5. idololatriam & homicidium; & cap. ult. culpam negatoris, & illius quem in prælio confeſſionis tormentis colluctatum ſævitia dejecit. talia delicta cap. 2. & cap. 3. vocat irremiſſibilia, & ait, eorum non dari pœnitenti veniam, niſi à ſolo Deo. Salva tamen (inquit cap. 18.) illa pœnitentiæ ſpecie poſt fidem, quæ aut levioribus delictis veniam ab Epiſcopo conſequi poterit, aut majoribus & irremiſſibilibus à ſolo Deo. Hæc ille, libro de pudicitia.

Tertulliani lapſus, & doctrina Montaniſtarum hæretica.

Orthodoxos Tertullianus, jam Montaniſta contumelioſè vocat Pſychicos, id eſt, animales: abutens Apoſtolicâ illa diſtinctione. 1 Cor. 2: 14, 15.

3. Rectius olim idem Tertullianus, adhuc Catholicus, lib. de pœnitentia, cap. 7. Poſt baptiſmum lapſis Deum collocaſſe ait in veſtibulo pœnitentiam ſecundam, quæ ignoſcentiæ januam pulſantibus patefaciat. Et ibidem; Abſit (inquit) ut aliquis ita interpretetur, quaſi eo ſibi etiam nunc pateat ad delinquendum, quia patet ad pœnitendum: & redundantia clementiæ cœleſtis, libidinem faciat humanæ temeritatis. Nemo idcirco deterior ſit, quia Deus melior eſt: toties delinquendo, quoties ignoſcitur. Et cap. 8. loquens de Epheſiis & Thyatirenis, Apocal. 2. Non comminaretur autem non pœnitenti, ſi non ignoſceret pœnitenti. Hæc Tertullianus.

Tertulliani quondam Catholici doctrina ſana.

Apocal. 2: 5, 21.

4. Hieronymus, epiſtola ad Marcellam, adverſus Montanum, quæ incipit; *Teſtimonia*. loquens de Montaniſtis, eiſque opponens Catholicos, ait; Illi ad omne pœnæ delictum Eccleſiæ obſerant fores: nos quotidie legimus, Malo pœnitentiam peccatoris quam mortem. Et, Nunquid qui cadit, non reſurget? Dicit Dominus. Et, Convertimini ad me filii convertentes, & ego curabo contritiones veſtras. Rigidi autem ſunt, non quo & ipſi pejora non peccent: ſed hoc inter nos & illos intereſt, quod illi erubeſcunt confiteri peccata quaſi juſti: nos dum pœnitentiam agimus, facilius veniam promeremur. Hæc ibi.

Montaniſtarum inclementia; Catholicorum clementia.

Ezech. 18: 32. & 33. 11.

Hierem. 8: 4.

Hierem. 3: 22.

5. Idem Hieronymus, epiſtola ad Damaſum, de parabola duorum filiorum; quæ incipit; *Beatitudinis tuæ interrogatio.* Vehementer (inquit) admiror Tertullianum in eo libro, quem de pudicitia adverſum pœnitentiam ſcripſit, & ſententiam veterem nova opinione diſſolvit, hoc voluiſſe ſentire, quod Publicani & peccatores, qui cum Domino veſcebantur, ethnici fuerint, quaſi verò & Matthæus non ex circumciſione fuerit Publicanus, & ille qui cum Phariſæo in templo orans, &c. Et paullò poſt de Tertulliano iterum loquens ait; Ille autem qui juxta inſanas & blaſphemas feminas ſuas id dogmatis defendebat, quo Chriſtianos nollet recipere pœnitentes, fruſtra argumentatus eſt Publicanos Judæos non fuiſſe, &c.

Hieronymus Tertullianum redarguit.

Novatiani hæretici, de quibus vide plura, lib. 14 hujus operis, capitib. 1: 3, 5.

6. Eundem deteſtandum errorem arripuerunt poſtea latiuſque ſparſerunt Novatiani hæretici; auctoribus *Novato* Africanæ, & *Novatiano* Romanæ Eccleſiarum Presbyteris, qui lapſos in perſequutione Deciana (quæ anno Domini ducenteſimo quinquageſimo tertio concitata eſt, & deſiit mortuo Decio, anno proxime ſequente) non admittebant ad pœnitentiam, nec pœnitentes ad pacem & communionem: ſicut teſtantur Cyprianus, ejuſdem temporis ſcriptor, epiſtola 49. & epiſtola 52. & alibi. Et Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus, eiſdem etiam contemporaneus, apud Euſebium, libro 7. hiſt. Eccleſ. cap. 8. & ipſe Euſebius, lib. 6. cap. 43. Dicebant Novatiani, non eſſe fideli poſt baptiſmum locum aliquem pœnitentiæ, ſicut de eis ſcribit Philaſtrius, lib. de hæreſibus, cap. de Novatianis. Prolixiorem autem narrationem de Novato, & de Novatiano quem ſcriptores Græci Novatum quoque plerunque appellant, eorumque impio ſchiſmate differemus in tractatum illum quem,

Lib. 14.

ſi Deus voluerit, mox dabimus in hoc ipſo opere peculiarem de ſchiſmate. Impræſentiarum ſufficiat, ſi hunc eorum errorem contra pœnitentiam detexerimus & exterminaverimus.

7. Cyprianus hæreticorum illorum implacabilium ſuperbam crudelitatem prolixè refellit epiſt. 52. ſeu lib. 4. epiſt. 2. ad Antonianum. Ubi etiam refert, quoſdam olim Epiſcopos, etiam in Eccleſiæ Catholicæ unitate manentes, deceptos

Supra, § 2.

fuiſſe illo errore quoad mœchos, quem ex Montani lacunis hauſiſſe diximus Tertullianum. Et quidem (inquit Cyprianus) apud anteceſſores noſtros quidam de Epiſcopis, iſtic in provincia noſtra, dandam pacem mœchis non putaverunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauſerunt: non tamen à coëpiſcoporum ſuorum collegio receſſerunt. deinde deſcribens errorem Novati & Novatiani: eundemque confutans, ait;

Cypriani diſſertatio contra crudelitatem Novatianorum.

Miror autem quoſdam ſic obſtinatos eſſe, ut dandam non putent lapſis pœnitentiam, aut pœnitentibus exiſtiment veniam denegandam, cum ſcriptum ſit; Memento unde cecideris, & age pœnitentiam, & fac priora opera. ——— Alio item loco, pœnitentiæ tempus datur, & pœnitentiam non agenti Dominus comminatur; Habeo (inquit) adverſus te multa, quod uxorem tuam Jezabel, quæ ſe dicit Prophetam, ſinis docere & ſeducere ſervos meos fornicari & manducare de ſacrificiis, & dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret, & pœnitere non vult à fornicatione. Ecce mitto eam in lectum, & qui cum ea fornicati ſunt, in maximam tribulationem, niſi pœnitentiam geſſerint ab operibus ſuis. Quos utique ad pœnitentiam Dominus non hortaretur, niſi quia pœnitentibus indulgentiam pollicetur. Et poſtea in eadem epiſtola prope finem; Neminem putamus à fructu ſatisfactionis & ſpe pacis arcendum; cum ſciamus, juxta ſcripturarum divinarum fidem, auctore & hortatore ipſo Deo, & ad agendam pœnitentiam peccatores redigi, & veniam atque indulgentiam pœnitentibus non denegari. Atque ô fruſtrandæ fraternitatis irriſio, ô miſerorum lamentantium caduca deceptio, ô hæreticæ inſtitutionis inefficax & vana traditio, hortari ad ſatisfactionis pœnitentiam, & ſubtrahere de ſatisfactione medicinam; dicere fratribus noſtris, plange & lachrymas funde, & diebus ac noctibus ingemiſce, & pro abluendo & purgando delicto tuo, largiter & frequenter operare, ſed extra Eccleſiam poſt omnia iſta morieris: quæcunque ad pacem pertinent, facies, ſed nullam pacem, quam quæris, accipies. quis non ſtatim pereat? quis non ipſa deſperatione deficiat? quis non animum ſuum à propoſito lamentationis avertat? Operari tu putas ruſticum poſſe, ſi dixeris; agrum peritia omni. ——— Præcludere eſt atque abſcindere iter doloris, & pœnitendi viam, ut cum in Scripturis Dominus Deus revertentibus ad ſe & pœnitentibus blandiatur; noſtra duritiâ & crudelitate, dum fructus pœnitentiæ intercipitur; pœnitentia ipſa tollatur. Quod ſi invenimus à pœnitentia agenda neminem debere prohiberi, & deprecantibus atque exorantibus Domini miſericordiam, ſecundùm quod ille miſericors & pius eſt, per ſacerdotes ejus pacem poſſe concedi; admittendus eſt plangentium gemitus, & pœnitentiæ fructus dolentibus non negandus. Et quia apud inferos confeſſio non eſt, nec exomologeſis illic fieri poteſt; qui ex toto corde pœnituerint & rogaverint, in Eccleſiam debent interim ſuſcipi, & in ipſa Domino reſervari, qui ad Eccleſiam ſuam venturus, de illis utique, quos in ea intus invenerit, judicabit. Apoſtatæ verò & deſertores, vel adverſarii & hoſtes, & Chriſti Eccleſiam diſſipantes, nec ſi occiſi pro nomine foris fuerint, admitti ſecundùm Apoſtolum poſſunt ad Eccleſiæ pacem, quando nec ſpiritus nec Eccleſiæ tenuerunt unitatem. Hæc Cyprianus, in illa epiſt. 52. ad Antonianum. ubi etiam plurima alia eaque efficaciſſima congerit argumenta contra pernicioſam illam Novatianorum crudelitatem & odioſæ eorum criminationi reſpondet, non hinc virtutem fratrum minui, aut martyria deficere, quod lapſis laxata ſic pœnitentia, & quod pœnitentibus ſpes pacis oblata.

Apocal. 2: 5.

Apocal. 2: 20. 21. 22.

Pſal. 6: 6.

Adverſus Novatianorum ſævitiam diſſertatio Dionyſii Alexandrini.

8. Adverſus eandem ſævitiam ſcripſit eodem tempore Dionyſius Alexand. Epiſcopus, ex cujus epiſt. ad Fabium Antiochiæ Epiſcopum, de certaminibus & dimicationibus eorum, qui Alexandriæ ſub Decii imperio martyrium pertulerunt; hæc recitat ejus verba Euſebius, lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap. 42. edit. Græcæ; Illi igitur divini martyres, dum erant apud nos, nonnullos è fratribus, criminis ſacrificandi idolis reos, *προσελάβοντο*, ad ſe admiſerunt, cum converſionem ac pœnitentiam eorum perſpicerent: eamque acceptam fore illi qui omnino non vult mortem peccatoris, ſicut ejus pœnitentiam, exploratum habentes, *εἰσεδέξαντο, καὶ συνήγαγον, καὶ συνέςησαν, καὶ προσευχῶν ἀυτοῖς καὶ ἑςιάσεων ἐκοινώνησαν*, id eſt, receperunt in Eccleſiam, & conventus cum illis celebrabant, & cum illis ſtabant, precumque & epularum communione cum eis utebantur. Quid igitur conſilii nobis, fratres, datis? quid nobis agendum eſt! erimus ne cum illis *σύμψηφοι καὶ ὁμογνώμονες*, ejuſdem ſuffragii & ſententiæ, & ſequentes eorum judicium benignitatem tenebimus? an contra eorum judicium inane & irritum faciemus? & eorum ſententiæ nos ipſos conſtituemus animadverſores? *Καὶ τὴν χρηςότητα λυπήσομεν*; id eſt, clementiam contriſtabimus? refringemus inſtitutum ordinem? Deum denique ad iram provocabimus? Hæc ibi Dionyſius.

Euſebii narratio hiſtorica, de Novatiano, ejuſque hæreſi.

9. Subjicit ibidem, & capite ſequente, Euſebius, hæc merito ſcripſiſſe Dionyſium, propter errorem Novati, ſic ille appellat Novatianum, de cujus hæreſeos exortu & damnatione hæc narrat: Hæc non ſine cauſa Dionyſius de eis, qui infirmitate lapſi erant in perſequutione; quandoquidem ſuperbiâ quadam contra hos elatus Novatus Romanæ Eccleſiæ Presbyter, *ὡς μηκέτ᾽ ὄσης ἀυτοῖς σωτηρίας ἐλπίδος, μηδ᾽ εἰ πάντα τὰ εἰς ἐπιςροφὴν γνησιαν καὶ καθαρὰν ἐξομολόγησιν ἐπιτελοῖεν*, id eſt, ac ſi non eſſet amplius ulla ſpes ſalutis eis, quantumvis omnia ad veram converſionem & puram exomologeſin pertinentia peragerant, *ἰδίας αἱρέσεως τῶν κατὰ λογισμοῦ φυσίωσιν καθαροὺς ἑαυτοὺς ἀποφηνάντων ἀρχηγὸς καθίςαται*,

Seipſos appellabant Catharos, id eſt, puros ſeu mundos. ϛαται, id eſt, propriæ cujuſdam ſectæ eorum qui inflatâ quadam mentis inſolentiâ ſeipſos mundos ſeu puros aſſeverant, auctor & dux exſtitit. Ob quam rem ſynodus maxima Romæ coacta, ſexaginta Epiſcoporum; totidemque aut etiam plurium Presbyterorum & diaconorum: & ſeparatim etiam per reliquas provincias paſtoribus locorum quid ea de re agendum eſſet, deliberantibus, *Synodi contra Novatianos.* δόγμα παρίϛαται τοῖς πᾶσι, ab omnibus decernitur; Novatum eademque cum eo ſuperbia elatos, & quotquot illius inhumaniſſimæ & à fraterna charitate alieniſſimæ opinioni [τῇ μισαδέλφῳ καὶ ἀπανθρωποτάτῃ γνώμῃ] aſſentirentur, ἐν ἀλλοτρίοις τῆς ἐκκλησίας ἡγεῖσθαι, in eorum habendos eſſe numero, qui erant ab Eccleſia excluſi. *Damnatur hæreſis Novatiana.* Fratres autem qui caſû infelici prolapſi fuiſſent, ἰᾶσθαι καὶ θεραπεύειν τοῖς τῆς μετανοίας φαρμάκοις, id eſt, curandos eſſe & ad ſanitatem reſtituendos medicamentis pœnitentiæ. Hæc Euſebius, lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap. 43. editionis Græcæ.

Dionyſius Alex. contra hæreſin Novatianam. 10. Idem ille Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus, in alia epiſtola ad Dionyſium Romæ tunc quidem Presbyterum, poſtea verò Epiſcopum, apud Euſebium, lib. 7. hiſt. Eccleſ. cap. 8. editionis Græcæ, ait ſe juſtas inimicitias gerere adverſus Novatianum, eo quod Eccleſiam diſciderit, & fratres quoſdam ad impietatem & blaſphemiam attraxerit, & invexerit περὶ Θεοῦ διδασκαλίαν ἀνοσιωτάτην de Deo doctrinam ſceleſtiſſimam, & benigniſſimum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, tanquam inclementem, [ὡς ἀνελεῆ] falsò calumniatus ſit, &c.

Concil. Nicæn. 1. 11. Hanc hæreſin Catharorum damnavit poſtea magna œcumenica prima Synodus Nicæna, ut patet ex canone 8. illius ſynodi.

Vincentius Lirinenſis. 12. Vincentius Lirinenſis in Commonitorio adverſus hæreticorum profanas novitates, cap. 34. immemor Montani, primam profani hujus dogmatis auctoritatem tribuit Novatiano; Quis (inquit) ante crudeliſſimum Novatianum, crudelem Deum dixit, eo quod mallet mortem morientis, quàm ut revertatur & vivat?

Hieronymus. 13. Rectè Hieronym. epiſt. ad Pammachium, adverſus errores Johannis Hieroſolymitani, quæ incipit, *Si juxta Paulum.* Faceſſat itaque Novatus, errantibus manus non porrigens; Montanus cum inſanis feminis proſternatur, jacentes in barathrum præcipitans, ne leventur. Hæc ibi. Idem alibi; *Secunda tabula.* Secunda (inquit) poſt naufragium tabula pœnitentia eſt. Hieronym. Comm. in cap. 3. Eſaiæ. Eodem ſenſu pœnitentiam poſt baptiſmum veteres illi Catholici Epiſcopi, qui Conſtantinum Magnum Imp. docuerunt, appellarunt δεύτερον καθαρμόν, *Secunda purgatio.* ſecundam purgationem, ut refert Sozomenus, lib. 1. hiſtor. Eccleſ. cap. 3.

Omni tempore Dei gratia ſuſcipit pœnitentes. 14. Auctor ſermonis de cœna Domini, quæ ſub Cypriani nomine circumfertur, verè ait; Velit nolit Novatus hæreticus, omni tempore Dei gratia ſuſcipit pœnitentes. & ſubjicit exemplum furis in cruce. Ne quis tamen inde præſumere & pœnitentiam differre audeat, reſpiciat alterum latronem in impœnitentia derelictum; & peccare timeat, nec pœnitentiam differat. *Periculoſum eſt differre pœnitentiam.* Ne tardes converti ad Dominum, nec differas de die in diem, ait Siracides. quia neſcitis (inquit Aug.) quæ superventura pariat dies. O homo quare differs de die in diem, fortè hodie habiturus ultimum diem? *Eccl. 5: 8.* Auguſt. ſerm. 102. de tempore. *Maturè agenda eſt pœnitentia.* Agenda eſt pœnitentia non ſolum ſolicitè, ſed etiam maturè. inquit Ambroſius, libro ſecundo de pœnitentia, cap. 1.

Nemo deſperet. 15. Sed forte cogitat aliquis (ait Auguſt. ſerm. 58. de tempore) tam gravia ſe admiſiſſe peccata, ut jam Dei miſericordiam promereri non poſſit. Abſit hoc à ſenſibus omnium peccatorum. O homo quicunque illam peccatorum multitudinem attendis, cur & omnipotentiam cœleſtis medici non attendis? Cum enim Deus velit miſereri quia bonus eſt, & poſſit quia omnipotens eſt; ipſe contra ſe divinæ pietatis januam claudit, qui Deum ſibi miſereri aut non velle, aut non poſſe credit: eumque aut bonum aut omnipotentem eſſe diffidit. Nemo ergo nec poſt centum peccata, nec poſt mille crimina de miſericordia divina deſperet. Sic tamen non deſperet, ut ſine ulla mora Deum ſibi repropitiari feſtinet, ne forte, ſi conſuetudinem peccandi fecerit, etiamſi velit de Diaboli laqueis liberari, non poſſit. Hæc Auguſtinus. Vide ejuſdem homiliam quinquageſimam, & ſermon. 181. de tempore, paullò ante finem; in explicatione articuli de remiſſione peccatorum. ubi contra Novatianorum errorem, pœnitentiam prolixè adſtruit.

Alii ſcriptores Catholici contra errorem Novatianorum. 16. Contra eundem errorem accuratè & copiosè ſcripſerunt Epiphanius, hæreſi 59. contra Catharos, & Ambroſius duobus libris contra Novatianos, & Philaſtrius lib. de hæreſibus in catalogo hæreſeon quæ ſub Apoſtolis exſtiterunt, hæreſi 34. & Innocentius primus Papa Romanus, epiſt. 3. ad Exuperium: & Theodoretus in epitome divinorum decretorum ſeu dogmatum, cap. penultimo, quod eſt de pœnitentia.

Meletiani: 17. Eundem errorem ſequuti ſunt (teſte Auguſtino) Meletiani, qui auctore Meletio Epiſcopo quodam Ægyptio turbabant Eccleſiam eo tempore, quo Arius; ut patet ex epiſtola Concilii Nicæni apud Socratem, lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 6. & ex Theodoreto, lib. 4. hæreticarum fabularum. Melitiani (inquit Auguſt.) à Melitio nuncupati, nolentes orare cum converſis, id eſt, eis qui in perſequutione ceciderunt, vel ſchiſma fecerunt. Nunc autem dicuntur Arianis eſſe conjuncti. Hæc Auguſtinus, hæreſ. 48. Quamvis Epiphanius Meletium excuſare videatur, quaſi tempore perſequutionis à Diocletiano concitatæ differre tantummodo in longum tempus conceſſionem pœnitentiæ, non autem penitus negare voluerit lapſis pœnitentiam, & tandem reconciliationem ſaltem ad laïcam communionem, hæreſ. 68. De Meletio iſto, ejuſque ſchiſmate & ſectatoribus, eorumque conſpiratione cum Arianis, plura lector inveniet apud Socratem lib. 1. hiſtor. Eccleſ. capite 3. & cap. 6. & Epiphanium hæreſ. 68. & Theodoretum lib 1. hiſtor. Eccleſ. cap. 9.

Apoſtolici. 18. Illi quoque hæretici, qui ſe Apoſtolicos arrogantiſſimè vocabant, avulſio quædam Encratitarum & Novatianorum, eundem ſequuti ſunt errorem implacabilitatis adverſus lapſos, elapſi à benignitate Dei: Neque enim lapſi alicujus amplius ſuſceptio apud ipſos fuit: ſicut de eis ſcripſit Epiphanius hæreſ. 61. ubi ait, eos etiam dici voluiſſe Apotacticos, à renunciatione, quia nolebant quicquam proprium poſſidere. *Apotactici.* Auguſtinus ait, Apotactitas hinc appellatos, hæreſ. 40. Plura de eis qui cupit, legat apud Epiphanium & Auguſtinum, locis citatis. *Apotactitæ. vide Luc. 14: 33. ὃς οὐκ ἀποτάσσεται, &c.*

Cypriani inſignis ſententia, de moderamine diſciplinæ Eccleſiaſticæ. 19. Piè & ſapienter beatus Cyprianus; Pietatem (inquit) & clementiam Chriſti cogitantes, non acerbi adeo nec duri, nec in fovendis fratribus inhumani eſſe debemus: ſed dolere cum dolentibus, & cum flentibus flere, & eos quantum poſſumus auxilio & ſolatio noſtræ dilectionis erigere: nec adeò immites & pertinaces ad eorum pœnitentiam retundendam: nec iterum ſoluti & faciles ad communicationem temere laxandam. Hæc Cyprianus, epiſtola 52. ad Antonianum.

Lucifer, à quo Luciferiani. 20. Lucifer, Caralitanus in Sardinia inſula Epiſcopus, quia noluit ſubſcribere damnationi Athana-

thanaſii, adeoque ſub nomine Athanaſii Nicænam damnare fidem, in Paleſtinam, juſſu Conſtantii Imperatoris, relegatus eſt. teſte Hieronymo, in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum, cap. 105. Locum autem exilii, juſſu ejuſdem Imperatoris, mutaſſe videtur. Nam Luciferum hunc, una cum Euſebio Vercellenſi Epiſcopo, exulaſſe in ſuperiore Thebaide, Ægypto finitima, ſcribunt in ſuis hiſtoriis Eccleſiaſticis, Socrates, lib. 3. cap. 4. κεφ. έ. Theodoretus, lib. 3. cap. 4. & Sozomenus, lib. 5. cap. 11. quos ſequitur Nicephorus Calliſt. lib. 10, cap. 14. Et ab illo exilio liberatos eſſe, reditumque eis ad ſuas Eccleſias conceſſum, edicto Juliani Imperatoris, teſtantur iidem ſcriptores, locis citatis, ſuarum hiſtoriarum. Hic Lucifer exiſtimavit, non eſſe in ſuis gradibus recipiendos, ſed tantum ad laicalem communionem admittendos, Epiſcopos & clericos illos qui Arianæ hæreſi conſenſerant, & poſtea ea abjectâ fidem orthodoxam profiterentur, ſicut patet ex Hieronymi dialogo adverſus Luciferianos. Qui abſtinebant à conventibus & communione eorum, qui tales Epiſcopos & clericos pœnitentes ita recipiebant, ut eos ſinerent permanere Epiſcopos, & retinere priſtinum gradum in clero. Plura de Lucifero & Luciferianis vide ſupra, lib. 10. cap. 2. §. 12. & cap. 12. §. 5. & cap. 14. §. 5. & apud ſcriptores illos quos modo nominavimus. & apud Auguſtinum, hæreſ. 81. Scribit Hieronymus in catalogo, Luciferum hunc fuiſſe miræ conſtantiæ & præparati animi ad martyrium. Extant ejuſdem Luciferi opera, pro Athanaſio, & catholica veritate, contra hæreſin Arianam, & Conſtantium Imperatorem, ſcripta, in Bibliotheca Patrum, tom. 9. edit. 4. In ſchiſma autem, per nimiam iracundiam & animi impatientiam, incidiſſe videtur, iratus ſcilicet, quod Paulini ordinationem, quem (vivente Meletio, viro orthodoxo, Eccleſiæ Antiochenæ Epiſcopo) ipſe Lucifer ordinaverat Antiochiæ Epiſcopum, Euſebius Vercellenſis non probaret. ut referunt in ſuis hiſtoriis Eccleſiaſticis, Socrates, lib. 3. cap. 7. κεφ. θ. Theodoretus, lib. 3. cap. 5. Sozomenus, lib. 5. cap. 12. & Nicephorus Calliſti filius, lib. 10. cap. 17. Quamvis eam in Lucifero animi offenſionem benignâ quadam interpretatione extenuare videatur Hieronymus, in gratiam illius Luciferiani quem alloquitur, & quem habere cupit benevolum & docilem; inquiens; Ventum eſt ad aſperrimum locum, in quo adverſum voluntatem & propoſitum meum cogor de beato Lucifero, ſecus quicquam, quam & illius meritum, & mea humanitas poſcit, exiſtimare. Sed quid faciam? veritas os reſerat, & invitam linguam conſcium ad eloquendum pectus impellit. In tali articulo Eccleſiæ, in tanta rabie luporum, ſegregatis paucis ovibus, reliquum gregem deſeruit. Bonus quidem ipſe paſtor, ſed multam prædam beſtiis relinquens. Prætereo illa, quæ quidam ex maledicis, quaſi ſatis firma defendunt: hoc illum non amore gloriæ, & nominis in poſteros tranſmittendi feciſſe, nec non & pro ſimultate, quam adverſus Euſebium propter Antiochenam diſſenſionem ſuſceperat. Nihil iſtorum de tali viro credo: unum eſt quod etiam in præſenti conſtanter loquar, verbis eum à nobis diſſentire, non rebus: ſiquidem recipiat, qui ab Arianis baptiſma conſequuti ſunt. Hæc Hieronymus, in dialogo adverſus Luciferianos.

Vide ſupra lib. 10. c. 2. §. 12.

31. Maſſaliani ſe ab omni corruptione liberatos, & à Spiritu Sancto ita ſe gubernari jactabant, ut nec jejunio nec doctrina ipſis opus deinceps eſſet, teſte Johanne Damaſceno, lib. de hæreſibus.

Plura de Maſſalianis. vide lib. 2. c. 8.

CAPUT XI.

Tertia claſſis, continens illos hæreticos, qui quamvis peccatum agnoſcerent, dicebant tamen lapſos recipiendos eſſe, & ad communionem admittendos, ſine actione pœnitentiæ. Hos pœnitentiæ inimicos impœnitentes *vocemus.*

In hac Claſſe, tempore *Cypriani*, erant *Privatus* & *Feliciſſimus*, & alii eis copulati.

F*Eliciſſimum* iſtum, ducem factionis & ſeditionis principem, *Cyprianus* per literas communicatione abſtinuit, alioſque ei adjunctos quinque presbyteros, epiſt. 38. & 39. & 40. Errorem autem hunc eorum deſcribens & oppugnans, epiſt. 40. ad plebem: ait; Ac ne parum fuiſſet corrupiſſe quorundam confeſſorum mentes, & contra ſacerdotium Dei portionem ruptæ fraternitatis armare voluiſſe; nunc ſe ad lapſorum perniciem venenata ſua deceptione verterunt, ut ægros, & ſaucios, & ad capienda fortiora conſilia per calamitatem ruinæ ſuæ minus idoneos, & minus ſolidos, à medela vulneris ſui avocent, & intermiſſis precibus & orationibus, quibus Dominus longa & continua ſatisfactione placandus eſt, ad exitioſam temeritatem mendacio captioſæ pacis invitent. Sed oro vos, fratres, vigilate contra inſidias diaboli, & pro veſtra ſalute ſolliciti contra mortiferam fallaciam deligentius excubate. Perſecutio eſt hæc alia & alia tentatio. ——— eadem rurſus everſio per quinque presbyteros *Feliciſſimo* copulatos, ad ruinam ſalutis inducitur, ut non rogetur Deus, nec qui negavit Chriſtum, eundem Chriſtum quem negaverat, deprecetur; poſt culpam criminis tollatur & pœnitentia, nec per Epiſcopos & ſacerdotes Domino ſatisfiat, ſed relictis Domini ſacerdotibus, contra Evangelicam diſciplinam nova traditio ſacrilegæ inſtitutionis exſurgat. ———Ne ætas vos eorum, nec auctoritas fallat. ——— Procul ab hujuſmodi hominum contagione diſcedite. Intercedunt precibus veſtris, quas nobiſcum diebus ac noctibus Deo funditis, ut eum juſta ſatisfactione placetis: intercedunt lacrymis veſtris, quibus commiſſi delicti crimen abluitis: intercedunt paci, quam verè & fideliter de Domini miſericordia poſtulatis. ———Sufficiat lapſis ruina una, nemo volentes ſurgere ſua circumventione præcipitet. ——— Vitate linguam diaboli venenatam, qui ab initio mundi fallax ſemper & mendax mentitur, ut fallat; blanditur, ut noceat; bona promittit, ut malum tribuat; vitam pollicetur, ut perimat. Lucent nunc quoque verba ejus, & venena manifeſta ſunt: pacem pollicetur, ne perveniri poſſit ad pacem: ſalutem promittit, ne qui deliquit, veniat ad ſalutem: Eccleſiam ſpondet, quando id agit, ut qui illi credit, in totum ab Eccleſia pereat. Hæc ibi.

Feliciſſimus infelix.

Cyprian. Epiſt. 38. ſeu lib. 5. epiſt. 7. Item epiſt. 39. ſeu lib. 5. epiſt. 16. Et epiſt. 40. ſeu lib. 1. epiſt. 8.

Ne ætas vos eorum, nec auctoritas fallat.

Diabolus blanditur, ut noceat.

2. Idem *Cyprianus*, epiſt. 55. ad *Cornelium* Epiſcopum Romanum, qui eundem *Feliciſſimum*, cum Romam veniſſet, rejecit & pepulit de Eccleſia; laudat hoc nomine *Cornelium*; & fœda *Feliciſſimi* congerit crimina, quod ſit hoſtis Chriſti, ſchiſmatis & diſſidii auctor, pecuniæ commiſſæ ſibi fraudator, ſtuprator virginum, & matrimoniorum multorum depopulator atque corruptor. Poſtea, paulo ante medium epiſtolæ, hæc

Feliciſſimi crimina.

Privatus hæreticus. hæc de *Privato* ſcribit; per *Felicianum* autem ſignificavi tibi, frater, veniſſe Carthaginem *Privatum* veterem hæreticum, in Lambeſitana Colonia, ante multos ferè annos ob multa & gravia delicta, nonaginta Epiſcoporum ſententiâ condemnatum.

3. Indicat ibi Cyprianus, *Privatum* iſtum Epiſcopum fuiſſe, eique alios adſociatos ibi recenſet homines nefandis pollutos criminibus, *Privati crimina.* tandemque ad hunc eorum de pœnitentia errorem deſcendens, ait; Taceo itaque de fraudibus Eccleſiæ factis; conjurationes, adulteria, & varia delictorum genera prætereo: unum illud (in quo non mea, nec hominum, ſed Dei cauſa eſt) de eorum facinore non puto eſſe reticendum; quod à primo ſtatim perſequutionis die, cum recentia delinquentium facinora ferverent, & ſacrificiis nefandis, non tantum diaboli altaria, ſed adhuc manus ipſæ lapſorum atque ora fumarent, communicare cum lapſis & pœnitentiæ agendæ intercedere non deſliterunt. Clamat Deus;
Exod. 22: 20. *ſacrificans diis eradicabitur, niſi Domino ſoli*, Et Dominus in Evangelio dicit; *Qui me negaverit,*
Matth. 10: 33. *negabo illum.* Et alio loco indignatio & ira divina non tacet, dicens; *Illis fudiſtis libamina, &*
Eſai. 57:6. *illis impoſuiſtis ſacrificia: ſuper hæc non indignabor? dicit Dominus.* Et intercedunt ne rogetur Deus, qui indignari ſe ipſe teſtatur. Intercedunt, ne exoretur precibus & ſatisfactionibus Chriſtus; qui negantem ſe negare profitetur. *Matth. 10: 33.* Nos in ipſo perſecutionis tempore de hoc literas miſimus, nec auditi ſumus. Concilio frequenter acto, non conſenſione tantùm noſtrâ, ſed & comminatione decrevimus, ut pœnitentiam fratres agerent, ut pœnitentiam non agentibus nemo temere pacem daret. Et illi contra Deum ſacrilegi, contra ſacerdotes Dei impio furore temerarii, de Eccleſia recedentes, & contra Eccleſiam parricidialia arma tollentes, elaborant (ut opus ſuum diaboli malitia conſummet) ne vulneratos divina clementia in Eccleſia ſua curet: miſerorum pœnitentiam mendaciorum ſuorum fraude corrumpunt, ne Deo indignanti ſatisfiat; ne Chriſtum Dominum ſuum, qui Chriſtianus eſſe vel erubuit ante, vel timuit, poſtmodum quærat; ne ad Eccleſiam, qui de Eccleſia receſſerat, redeat. Datur opera, ne ſatisfactionibus & lamentationibus juſtis delicta redimantur, ne vulnera lacrymis abluantur. Pax vera falſæ pacis mendacio tollitur, ſalutariſſimus matris noverca intercedente præcluditur, ne de pectore atque ore lapſorum fletus, & gemitus audiatur. —— Primus felicitatis gradus eſt, non delinquere: ſecundus, delicta cognoſcere. *Primus felicitatis gradus eſt non delinquere: ſecundus delicta cognoſcere.* Illic currit innocentia integra & illibata quæ ſervet; hic ſuccedit medela, quæ ſanet: quod utrumque iſti offenſo Deo perdiderunt, & ut amiſſa ſit gratia, quæ de baptiſmatis ſanctificatione percipitur, & non ſubveniat pœnitentia, per quam culpa curatur. An putas, frater, levia eſſe adverſus Deum facinora, parva & modica delicta, quod per illos non rogatur majeſtas indignantis Dei? quod non timetur ira & ignis & dies Domini? —— Honor ergo datur Deo, quando ſic Dei majeſtas & cenſura contemnitur, *Honor dandus eſt Deo.* ut cum ſe ille indignari & iraſci ſacrificantibus dicat, *Vide ſupra, cap. 5. §. 16.* & cum pœnas æternas & ſupplicia perpetua comminetur, proponatur à ſacrilegis atque dicatur, ne ira cogitetur Dei, ne timeatur judicium Domini, ne pulſetur ad Eccleſiam Chriſti: ſed ſublata pœnitentiâ, nec ulla exomologeſi criminis factâ, deſpectis Epiſcopis atque calcatis, pax à presbyteris verbis fallacibus prædicetur: & ne lapſi ſurgant, aut foris poſiti ad Eccleſiam redeant, communicatio non communicantibus offeratur? Quibus etiam non ſatis fuit ab Evangelio receſſiſſe, ſpem lapſis ſatisfactionis & pœnitentiæ ſuſtuliſſe, fraudibus involutos, & adulteriis commaculatos, vel ſacrificiorum funeſta contagione pollutos, ne Deum rogarent, ne in Eccleſia exomologeſin criminum facerent, ab omni & ſenſu & fructu pœnitentiæ removiſſe, niſi foris ſibi extra Eccleſiam & contra Eccleſiam conſtituiſſent conventiculum *Schiſma.* perditæ factionis, &c. Hæc *Cyprianus* epiſtola 55. (ſeu libro primo, epiſtola tertiâ) ad *Cornelium*.

I N-

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER DECIMUS-TERTIUS.

DE PURGATORIO, & Suffragiis pro defunctis.

Caput I.

Hodierna Romanæ Eccleſiæ Doctrina.

Eugenii Papæ 4. definitio Papalis & ſynodica, de Purgatorio & ſuffragiis pro defunctis.

Eugenius quartus, Papa Romanus, approbante Concilio Florentino, anno Domini 1439. in definitione illius Concilii, ſeu decreto unionis cum Græcis, definivit; Si verè pœnitentes in Dei charitate deceſſerint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commiſſis ſatisfecerint & omiſſis, eorum animas pœnis Purgatorii poſt mortem purgari: & ut à pœnis hujuſmodi releventur, prodeſſe eis fidelium vivorum ſuffragia, Miſſarum ſcilicet ſacrificia, orationes, & eleēmoſynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri conſueverunt, ſecundùm Eccleſiæ inſtituta. Hæc Eugenius.

De eiſdem decreta Concilii Tridentini.

Synodus autem Tridentina intonat; Si quis poſt acceptam juſtificationis gratiam cuilibet peccatori pœnitenti ita culpam remitti, & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exſolvendus vel in hoc ſeculo, vel in futuro in Purgatorio, antequam ad regna cœlorum ad tus patere poſſit; anathema ſit. Synod. Trident. ſeſſ. 6. can. 30.

Vide ſupra, lib. 12. c. 8. §. 18.

Et poſtea eadem ſynodus, Seſſ. 25. in decreto de Purgatorio, aſſerit, Purgatorium eſſe, animaſque ibi detentas, fidelium ſuffragiis juvari. Suffragia verò eadem enumerat, quæ prius enumeraverat Eugenius in Concilio Florentino. Refutationem autem erroris de reatu pœnæ poſt remiſſionem culpæ, dedimus ſupra, lib. 12. cap. 8. §18. & aliquot ſequentibus paragraphis.

2. Quid autem, aut ubi ſit Purgatorium, nec Florentina nec Tridentina Synodus determinat, ut neque an omnino fiat ibi culpæ alicujus remiſſio quoad maculam, neque de Papalium indulgentiarum virtute liberatrice, per quam animæ è Purgatorio extrahantur.

Vide diſſertationem de indulgentiis ſupra, lib 12. cap. 8.

Tridentini autem indulgentias laudant, & Romano Pontifici jus tribuunt ſtatuendi de indulgentiarum diſpenſatione, quod ille univerſali Eccleſiæ judicaverit expedire. Seſſ. 25. in decreto de Indulgentiis: quid autem ille judicet & ſtatuat, manifeſtum eſt ex quotidiana ejus praxi, in dandis bullis indulgentiarum, quibus centum aut mille aut multorum millium annorum indulgentiam, aut etiam dimidiæ partis peccatorum, aut omnium peccatorum plenariam remiſſionem largitur venientibus Romam tempore Jubilæi, vel orantibus in hac vel illa privilegiata Eccleſia, vel oblationes facientibus huic vel illi privilegiato altari, &c.

3. Cum locum modumque pœnarum Purgatorii tanquam vulgo nota ſupponant iſtæ Synodi, Purgatorii etiam definitionem, & alia quæ conſultò præterierunt, haud obſcurè lectorem ablegant ad receptam in ſcholis Romanenſibus doctrinam de Purgatorio, quam generali approbatione ſynodica confirmare videntur.

4. Eam autem invenire eſt tum in Lombardo ejuſq; interpretibus, qui ſynodos illas vel earum alterutrum præceſſerunt, 4. ſent. diſt. 20. & diſt. 21. tum in ſcriptis eorum Theologorum Romanenſium, qui poſtea ſynodorum illarum mentem cum approbatione publica explicarunt. ut Coſter. Enchirid. cap. 51. Bellarm. libris de purgatorio, & libris de indulgentiis. Guiliel. Batius, in ſuo Catechiſmo, &c.

Summa doctrina Romanenſium de Purgatorio.

5. Summa eſt; Purgatorium eſſe carcerem ſubterraneum, inferno damnatorum proximum, ubi electorum animæ à corporibus ſeparatæ, ob peccata venialia quibus pollutæ hinc exeunt, vel ad ſatisfactionem Deo perſolvendam temporalis pœnæ debitæ & in hac vita non expletæ pro peccato mortali remiſſo, quoad culpam & quoad reatum pœnæ æternæ, & quoad partem etiam pœnæ temporalis, cruciantur & purgantur igne infernali, antequam in Paradiſum cœleſtem transferantur. Et *Thomas* ait, eundem eſſe ignem qui damnatos cruciat in inferno, & qui juſtos in Purgatorio purgat; & quod pœna Purgatorii minima excedat maximam pœnam hujus vitæ. in 4. ſentent. diſt. 21. quæſt. 1. art. 1. Theologi ferè omnes docent (ait *Bellarminus*) eodem in loco eſſe, & eodem igne torqueri damnatos, & animas Purgatorii. lib. 2. de Purgatorio, cap. 6. §. Deinde.

6. Quia verò ſcripſit *Gregorius*, lib. 4. dialogorum, cap. 40. & cap. 55. animabus quibusdam aſſignatas eſſe pœnas ſuas purgatorias in balneis:

Digitized by Google

neis: propterea diſtinguit *Thomas*, loco citato, (& ſcholaſtici communiter) inter locum Purgatorii ſecundùm legem communem, quem ajunt eſſe locum infernalem, inferno damnatorum conjunctum; & locum Purgatorii ſecundùm diſpenſationem, ſecundùm quam poſſe ajunt in diverſis locis animas puniri, vel ad vivorum inſtructionem, vel ad mortuorum ſubventionem, ut viventibus eorum pœna innoteſcens, per ſuffragia Eccleſiæ mitigetur.

7. *Bellarminus*, lib. 1. de Indulgentiis, cap. 14. quæſt. ultima, dicit *Paſchalem* primum Papam Romanum, Indulgentiam ita conceſſiſſe, ut qui pro anima Patris, vel alterius particularis perſonæ defunctæ, tot miſſas celebraverit in Capella S. Zenonis, quæ eſt in Eccleſia S. Praxedis, animas illas de Purgatorii pœnis eripiat. Idem autem *Bellarminus*, eodem lib. 1. de Indulgentiis, capite 7. Propol. 1. docet, Per indulgentias neminem abſolvi nec ſolvi à reatu culpæ ullius, neque mortalis, neque venialis; ſed tantum à reatu pœnæ temporalis quæ remanet, culpâ dimiſſa. Porro idem *Bellarminus*, lib. 1. pe Purgatorio, capite 3. & capite 4. ſcribit, peccata quædam venialia, non remiſſa in hac vita, remitti in Purgatorio, & quoad culpam, &quoad pœnam. Et eodem libro, cap, 1. dicit Purgatorium eſſe locum quendam, in quo tanquam in carcere poſt hanc vitam purgantur animæ, quæ in hac non plenè purgatæ fuerunt, ut nimirum ſic purgatæ in cœlum ingredi valeant, quò nihil intrabit coinquinatum. Et lib: 2. de Indulgentiis: cap. 3. hanc ponit diſtinctionem inter culpam & pœnam, quod culpa maculam propriè gignat; pœna autem debitorem quidem, at non ſordidum faciat. Et ait non ablutionem culpæ, ſed ſolutionem pro debito pœnæ Indulgentiis tribui. Hinc ſic argumentor; Anima è corpore excedens aut habet remiſſionem omnis culpæ, adeo ut nulla maneat culpa ei non remiſſa in hac vita, aut non habet remiſſionem omnis culpæ, ſed manent adhuc non remiſſa quoad culpam quædam peccata venialia. Si prius, tunc non purgatur illa anima in Purgatorio, quia jam libera eſt à culpa, quæ ſola facit maculam & ſordes: Si poſterius, tunc non poteſt anima illa de Purgatorii pœnis eripi per Indulgentias Papales, quantumvis pleniſſimas, quamdiu manet aliqua macula aut reatus culpæ, quia per Indulgentias nemo ſolvitur à reatu ullius culpæ, ſed tantum à reatu pœnæ temporalis quæ remanet, remiſſa culpâ. De indulgentiis autem ſuperius diſſeruimus, lib. 12. cap. 8.

V. de lib. 12. cap. 8. §. 20. & §. 24. & §. 30.

Dilemma.

Caput II.

De doctrina hujus origine.

Apud Moſen & Prophetas nulla mentio hujus Purgatorii, ac ne in illis quidem Apocryphis libris, quos Veteri Teſtamento adjunctos hodierna Roma ut canonicos ſuſcipit. Locus ille quem maximè jactant 2 Maccab. 12. orationem habet pro mortuis, & eorum reconciliationem, & reſurrectionem; at pœnarum purgatoriarum nulla ibi fit mentio. Ut taceam factum Judæ, oblationem mittentis Hieroſolymam, non neceſſariò importare ſupplicationem pro mortuis, ſed pro congregatione ſuperſtite, ne ulterius, propter peccatum occiſorum, divina prorumperet indignatio. Interpretationem illam de cura pro mortuis hiſtoricus ille de ſuo addidit. Quem non eſſe auctorem canonicum ſeu theopneuſton, aliàs demonſtravimus. Et *Gregorius* primus, Papa Romanus, libros *Maccabæorum* dilenè appellat non canonicos. lib. 19. Moral. in Job, cap. 17. Neque tamen auctor ille non canonicus quicquam ſuggerit de Purgatorio ob reliquias pœnæ temporalis debitas pro peccato mortali remiſſo, vel ob peccata venialia; neque de liberatione animarum ex Purgatorio ante diem reſurrectionis.

2 Maccab. 12: 43.

In prælectionibus noſtris de verbo Dei.

2. Iſraëlitis incognitum, gentiles hoc Purgatorium excogitarunt, eiſque commentum hoc acceptum referendum eſt. Bellarminus lib. 1. de Purgatorio, cap. 11. Ethnicos Purgatorium hoc agnoſcentes ad partes imprudenter advocat: De Ethnicis (inquit) patet ex Platone in Gorgia & Phædone: ex Cicerone in Somnio Scipionis in fine: & Virgil. 6. Æneid.

Ethnici doctrinæ de Purgatorio primi auctores.

> *Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum*
> *Supplicia expendunt.*

Et ex Claudiano, lib. 2. in Ruffinum circa finem;

> *Quos ubi per varios amnes, per mille figurat*
> *Egit Lethæo purgatos flumine*, &c.

Quamvis autem *Virgilius*, de Tartari pœnis & incolis loquens, dixerit, Tityi jecur immortale in pœnas renaſci, æternumque ibi ſeſſurum infelicem Theſea; attamen Poëtam cum Platonicis in ea fuiſſe opinione ſcripſit *Auguſtinus*, ut nullas pœnas niſi Purgatorias exiſtimarent eſſe poſt mortem, per quas mundetur quod terrenâ contagione contractum eſt. lib. 21. de Civitate Dei, cap. 13.

3. Quo autem facilius collatio doctrinæ Platonicæ cum illorum Chriſtianorum opinionibus, qui de igne Purgatorio ſcripſerunt, inſtitui poſſit, eam paucis comprehenſam aphoriſmis ſubjiciemus.

Octo aphoriſmi doctrina Platonica de animabus hominum defunctorum.

Omnium hominum defunctorum animas (exceptis Philoſophis) ad infernos ſtatim devehi. Hanc ſententiam Platonicis tribuit *Tertullianus*, lib. de anima, cap. 54. *Plato* autem, in Phædone, etiam Philoſophorum defunctorum animas ſcribit eſſe ἐν ᾅδȣ, in inferno. Et *Virgilius* hanc repetens Platonicorum ſententiam, lib. 6. Æneid. nullas animas excipit, ſed omnes ad infernum deducit, quique ſacerdotes caſti, quique pii vates, &c. Eundem autem dici & Plutonem & Haden, ſcribit Plato in Cratylo, ubi diſſerit etiam de nominum iſtorum notatione ſive etymologia. 5.

Multas animas ad inferos miſſas, licet beatitudini deſtinatas, retinere adhuc, poſt ſeparationem à corpore, delictorum quorundam reatum, & peccati labem. Id quod Virgilius in hunc modum expreſſit. 6.

> *Quin, & ſupremo cum lumine, vita reliquit,*
> *Non tamen omne malum miſeris, nec funditus omnes*
> *Corporeæ excedunt peſtes; penituſque neceſſe eſt*
> *Multa diu concreta modis maleſcere miris.*

Idcirco eas ſtatim poſt exceſſum è corpore judicari, & pœnis ſubdi in inferno, quibus delicta luant, & purgentur, ſcribit Plato, lib. 10. de Republica. Hinc illud Virgilii; 7.

> *Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum*
> *Supplicia expendunt.*

4\. Pœnas illas patiuntur vel aëreas, vel in aquis, vel in igne.

> ——— *alia panduntur inanes*
> *Suſpenſæ ad ventos: aliis ſub gurgite vaſto*
> *Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igni.*

Plato etiam in Phædone ſcribit, *malorum hominum defunctorum animas circa monumenta, & ſepulcra oberrare, pœnas pendentes.

5\. Suppliciis tandem exemtas transferri in ſedes beatas in Campis Elyſiis, quamvis nondum perfectè puras, atque ibi feliciter requieſcere, donec longa dies omnem eis labem exemerit. unde Anchiſes in inferno ita loquens introducitur,

> *Quiſque ſuos patimur manes; exinde per amplum*
> *Mittimur Elyſium, & pauci læta arva tenemus:*
> *Donec longa dies perfecto temporis orbe*
> *Concretum exemit labem, purumque reliquit*
> *Æthereum ſenſum, atque auraï ſimplicis ignem.*

6\. Sic penitus purgatas, & jam perfectè puras, tandem volventibus annis in nova corpora remitti, omnium priorum oblitas. Plato in Phædone, & in Menone, contendit ex mortuis fieri viventes; per animarum reditum in nova corpora. & hominum μάθησιν eſſe ἀνάμνησιν, id eſt, diſcere eſſe reminiſci. Et lib. 10. de Republica, ſcribit animas è corporibus egreſſas conficere iter mille annorum [τὴν πορείαν χιλιετῆ] & deinde in corpora reverti vel humana, vel beſtialia, & in hanc ſententiam canit Poëta;

> *Has omnes, ubi mille rotam volvêre per annos,*
> *Lethæum ad fluvium Deus evocat agmine magno:*
> *Scilicet immemores ſupra ut convexa reviſant,*
> *Rurſus & incipiant in corpora velle reverti.*

7\. Hanc eſſe omnium animarum humanarum viam, ut nullæ omnino quarumcunque animarum & quantumcunque flagitioſarum pœnæ ſint æternæ; ſcribit Plato in Phædone, & lib. 10. de Republica. Quam Platonicorum ſententiam refert etiam Auguſtinus lib. 21. de Civitate Dei, cap. 13. & refellit cap. 17.

8\. Nullam prorſus animam, quamvis cœlo receptam, ab his ſtatuum vicibus eſſe immunem, quin ad corpora & miſerias revolvatur: ſcribit *Plato* lib. 10. de Republica. Quem errorem refutat *Auguſtinus*, libro duodecimo de Civitate Dei, capite vigeſimo. ubi *Ludovicus Vives*, in Commentario, monet hac de re ipſos inter ſe Platonicos diſſentire.

Montanus hæreſiarcha anno Dom. 173 vide ſupra, lib. 12. c. 10. §. 1. & §. 2. & infra, c. 9. hujus libri. § 2. 2.

4\. Ex iſtis Platonicis opinionibus, tres primas amplexus *Montanus* Hæreſiarcha, ejuſque diſcipulus *Tertullianus*, dixerunt neminem à corpore peregrinatum immorari ſtatim apud Dominum, niſi ex martyrii prærogativa; ſolis enim martyribus aperiri è veſtigio Paradiſum, reliquas omnes animas apud inferos ſequeſtrari in diem Domini, & quamvis juſtorum animæ ibi foveantur interim ſub exſpectatione judicii, modicum tamen quodque delictum illic eas luere mora reſurrectionis, in carcere ſcilicet illo, unde non exitur ante ſolutionem noviſſimi quadrantis. Hoc Paracletum ſuum, ſive Montanum hæreſiarcham, frequentiſſimè commendaſſe ſcribit Tertullianus, lib. de anima, cap. 35. & 55. & 58. ſeu ultimo, Et idipſum affirmat lib. de reſurrectione carnis, cap. 43.

Montani dogma de ſtatu animarum hominum defunctorum.

Origenes florebat anno Dom. 210. & mortuus eſt anno Domini 256.

5\. Poſtea *Origenes* ſecundam & quintam & ſeptimam & octavam, & ex parte etiam quartam & ſextam propoſitiones Platonicas ſequutus, & quibuſdam de ſuo additis, dogmata hæc in Eccleſiam introduxit.

1. Ejus dogmata de ſtatu animarum hominum defunctorum, & de igne Purgatorio, & de dæmonibus.

Patriarchas & Prophetas & Apoſtolos nondum recepiſſe lætitiam ſuam, ſed adhuc pro erroribus noſtris dolere, & lugere noſtra peccata, & exſpectare nos ut nobiſcum perfectam beatitudinem accipiant in die ultimo judicii: Quamvis interea etiam lætitiam habeant, homil. 7. in Leviticum. Et quod ſancti quique diſcedentes de hac vita permaneant in loco aliquo in terra poſito, quem Paradiſum dicit Scriptura divina, velut in quodam eruditionis loco, vel ſchola animarum, in quo de omnibus his quæ in terris viderant doceantur, judicia quædam accipiant, etiam de conſequentibus & futuris. Et, quo quiſque velocius profecerit, eo citius inde ad aëris locum aſcendere, ibique tamdiu permanere, donec rationem diſpenſationis eorum quæ in aëre geruntur agnoſcant, & ita per ſingulas ſphæras, per locorum ſingulorum manſiones, ad Cœlorum regnum tandem pervenire. lib. 2. de principiis, ſive περὶ ἀρχῶν, cap. 12.

2. Fluvius ignis, omnibus tranſeundus, in die judicii.

Omnes homines juſtos & injuſtos, ipſoſque adeo Apoſtolos, per ignem tranſituros in die judicii, ignem, inquam, illum qui præparatus eſt peccatoribus: & juſtos qui perfectè juſti ſunt, tranſire fluvium illum ignis ſine læſione: reliquos in eo detineri donec purgentur ab immunditie: & pro qualitate vulneris peccati, etiam medendi ſpacia unicuique propagari, aliis citius, aliis autem tardius inde emergentibus. homil. 3. in Pſal. 36. & homil. 8. in lib. Numerorum, lib. 2. de principiis, capitib. 10. & 11. & homil. 13. in Hieremiam.

3. Purgatio & ſalus omnium hominum & dæmonum. Vide lib. 3. cap. 16.

Hoc igne purgatorio omnes homines quantumcunque facinoroſos, atque ipſos etiam Dæmones purgandos eſſe, ut tandem omnes homines & omnes Dæmones, licet non ſubito, ſed paulatim, infinitis & immenſis labentibus ſeculis, cum ſenſim & per ſingulos emendatio fuerit & correctio progreſſa, præcurrentibus aliis, & aliis poſtea per multos & innumeros ordines inſequentibus, Deo reconcilientur & ſalutem conſequantur. lib. 2. de principiis, capite 6. & lib. 3. cap. 6. & Tom. 18. in Euang. Johannis. & homil. 8. in Leviticum. hoc ipſum accommodat ad illum peccatorem, cujus peccatum tale eſt, quod non remittatur neque in præſenti ſeculo, neque in futuro: talem ait unam & aliam ſeptimanam, (id eſt, hoc ſeculum, & quod inter diem mortis & diem ultimi judicii futurum eſt) tranſiturum in immunditia ſua, & tertia demum incipiente obortri ſeptimana, purgari ab immunditia. Vide & homil. 8. in Joſua. *Matth. 12: 32.*

Unamquamque rationabilem naturam poſſe ab uno in alterum ordinem tranſire, & per ſingulos in omnes, & ab omnibus in ſingulos pervenire. lib. 1. de Principiis cap. 6. 4.

Naturam rationabilem non poſſe abſque corpore vitam degere. lib. 4. de principiis, in Anacephalæoſi. 5.

Civitas refugii in locis cœleſtibus.

In ipſis cœleſtibus locis, in quos ſancti transferentur, in fine mundi, præparari à Domino civitatem refugii, in qua ad tempus habitare debeant, qui non voluntaria peccata commiſerunt, ſeu qui ignoranter peccaverunt: ſi tamen mundi inveniantur, & alieni ab iis peccatis quæ voluntate commiſſa ſunt. homil. 28. in lib. Numer. ubi *Genebrardus* adjecit in margine notam admodum ineptam, videlicet; Purgatorium ſignifi- 6.

Genebrardi parænesis.

gnificatum per civitates refugii. cum *Origenes*
loquatur de loco cœleſti quibuſdam aſſignando
in fine mundi.

6. Romanenſes in ſuo dogmate de Purgato-
rio, parum ab *Origene*, plura à *Montano*, pluri-
ma verò à Gentilibus mutuati ſunt. id quod qui-
libet factâ collatione protinus deprehendet.

Caput III.

Opinio quorundam Patrum, de exploratorio & purgatorio quodam igne in die ultimo judicii.

OPinionem Origenia de exploratorio & pur-
gatorio quodam igne, per quem omnibus
ſit eundum, in die judicii, ſequuti ſunt Lactan-
tius, Hilarius, Baſilius, Ambroſius, & quidam alii
Vide c. 6. Patres. Inter quos Gregorius Nyſſenus etiam de
§. 20. reconciliatione tandem omnium hominum &
dæmonum conſentit cum Origene.

Lactant. 2. *Lactantius*, lib. 7. divinarum Inſtitutionum,
cap. 21. Sed (inquit) & juſtos cum judicaverit,
etiam igne eos examinabit. Tum quorum pec
cata vel pondere, vel numéro prævaluerint, per-
ſtringentur igne, atque amburentur; quos autem
plena juſtitia, & maturitas virtutis incoxerit,
ignem illum non ſentient; habent enim aliquid
inde, quod vim flammæ repellat ac reſpuat. Tan-
ta enim virtus eſt innocentiæ, ut ab ea ignis ille
refugiat innoxius, qui accepit à Deo hanc pote-
ſtatem, ut impios urat, juſtis obtemperet. Nec
tamen quiſquam putet, animas poſt mortem
protinus judicari. Omnes in una communique
cuſtodiâ detinentur, donec tempus adveniat, quo
maximus Judex meritorum faciat examen. Hæc
Lactantius.

Hilarius. 3. *Hilarius* Pictavienſis, in Pſal. 118. (ſeu 119.)
Pſal. 119: in Gimel. in illa verba. *Concupivit anima mea, ut*
20. *deſiderem judicia tua in omni tempore.* Arduum
(inquit) & naturæ humanæ periculoſiſſimum
Dei deſiderare judicia. Cum enim nemo vivens
in conſpectu ipſius mundus ſit; quomodo deſide
rabile ejus poteſt eſſe judicium? An, cum ex
omni otioſo verbo rationem ſimus præſtituri,
diem judicii concupiſcimus, in quo nobis eſt il-
le indefeſſus ignis obeundus, in quo ſubeunda
ſunt gravia illa expiandæ à peccatis animæ ſup-
Luc. 2:35. plicia? Beatæ Mariæ animam gladius per-
tranſivit, ut revelarentur multorum cordium co-
gitationes. Si in judicii ſeveritatem capax illa Dei
virgo ventura eſt, deſiderare quis audebit à Deo
judicari? Hæc Hilarius.

Ambro- 4. *Ambroſius*, in Pſal. 36. (ſeu 37. in illa ver-
ſius. ba, *Framea peccatorum intret in corda ipſorum.*
Pſ. 37:15. Omnes (inquit) igne examinabimur. Igne pur-
gabuntur filii Levi, igne *Ezechiel*, igne *Daniel.*
Sed hi, etſi per ignem examinabuntur, dicent ta-
Pſ. 66:12. men, *Tranſivimus per ignem & aquam.* Alii in
igne remanebunt. Hæc ibi. ubi etiam adducit ſi-
militudinem maris rubri, per quod tranſiverunt
Iſraëlitæ, ſed demerſi ſunt Ægyptii. Idem etiam
Pſal. 119: Ambroſius, in Pſal. 118. (ſeu 119.) in *Reſh.* in
153. illa verba, *Vide humilitatem meam, & erue me.*
Omnes oportet per ignem probari, quicunque
ad Paradiſum redire deſiderant. Non enim otio-
Gen. 3:24. sè ſcriptum, quòd, ejectis Adam & Eva de Para-
diſi ſede, poſuit Deus in exitu Paradiſi gladium
igneum verſatilem. Omnes oportet tranſire per
flammas, ſive ille *Johannes* Evangeliſta ſit, ſive
ſit *Petrus.* Sed ille examinabitur ut argentum,
ego examinabor ut plumbum: donec plumbum
tabeſcat, ardebo. Si nihil argenti in me inven-
tum fuerit, heu me, in ultima inferni detrudar,
aut ut ſtipula totus exurar. Si quid inventum in
me fuerit auri vel argenti, non per meos actus,
ſed per miſericordiam & gratiam Chriſti, per mi-
niſterium ſacerdotii, dicam fortaſſe ego; Etenim
qui ſperant in te, non confundentur. Illo igitur *Pſal.* 25:3.
igneo gladio iniquitas exuretur, quæ ſedet ſu- *Zachar.* 5:
per taleutum plumbeum. Ideo unus ignem illum 7, 8.
ſentire non potuit, qui eſt juſtitia Dei Chriſtus,
quia peccatum non fecit. Nihil enim ignis in eo
quod exurere poſſet, invenit. —— —Teneamus
hic potius humilitatem, cum unuſquiſque no-
ſtrûm venerit ad judicium Dei, ad illos ignes
quos tranſituri ſumus, dicat; *Vide humilitatem
meam, & erue me.* Hæc *Ambroſius.*

5. *Hieronymus*, in ſuo Commentario, in cap. *Hieronym.*
66, Eſaiæ, poſtrema illius capitis verbo exponit
de ultimo judicio, & ait; Sicut diaboli & o-
mnium negatorum atque impiorum, qui dixe- *Pſal.* 13.
runt in corde ſuo, Non eſt Deus, credimus æ- (*ſeu* 14.)
terna tormenta: Sic peccatorum atque impio- 1.
rum & tamen Chriſtianorum, quorum opera in
igne probanda ſunt atque purganda, modera-
tam arbitramur & mixtam clementiæ ſententiam
judicis. Hæc ibì, dum reſpondet eis qui, cum *Ori-
gene*, volunt ſupplicia aliquando finiri. Idem et-
iam, in ſuo Commentario in Daniel. 7. 9, 10. in
illa verba; *Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt,* *Dan.* 7: 9.
& antiquus dierum ſedit, &c. *Thronus* (inquit) 10.
ejus flamma ignis, ut peccatores tormentorum
magnitudinem pertimeſcant: & juſti ſalventur: *Ezech.* 1:
ſic tamen quaſi per ignem. *Rota ejus ignis accen-* 26. 27.
ſus, ſive currus ejus. Et in *Ezechiel*, quadrigæ ſe- *Deut.* 4:
dens inducitur Deus, & omnia Dei flammea 24.
ſunt. De quo & alibi dicitur; *Deus ignis conſu-* 1 *Cor.* 3:
mens eſt. ut lignum, fœnum, ſtipulam, arſura in 12.-15.
die judicii noverimus. Et in Pſalmis legimus; *Ignis* *Pſ.* 96 (*ſeu*
ante eum præcedet, & inflammabit in circuitu 97.) 3.
omnes inimicos ejus. Fluvius igneus rapidusque *Dan.* 7:10.
egrediebatur à facie ejus, ut peccatores traheret
in gehennam. Hæc *Hieronymus.*

6. *Auguſtinus*, lib. 20. de Civitate Dei, capite *Auguſt.*
25. Judicium (inquit) noviſſimum propheta- *Malach.* 3:
vit Propheta *Malachias*, dicens; Ecce venit dicit 1. 2. 3.
Dominus omnipotens. Et quis ſuſtinebit diem
introitus ejus, aut quis ferre poterit ut aſpiciat
eum: quia ipſe ingredietur quaſi ignis conflatorii,
& quaſi herba lavantium; & ſedebit conflans, &
mundans ſicut aurum, & ſicut argentum, & e-
mundabit filios Levi, &c. Ex his quæ dicta ſunt,
videtur evidentius apparere in illo judicio quaſ-
dam quorundam purgatorias pœnas futuras.
———Filios autem Levi & Juda & Hieruſa-
lem, ipſam Dei Eccleſiam debemus accipere, non
ex Hebræis tantum, ſed ex aliis etiam gentibus
congregatam, nec talem, qualis nunc eſt, ubi ſi
diximus, quia peccatum non habemus, nos 1 *Johan.*
ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt, ſed 1: 8.
qualis tunc erit velut area per ventilationem,
ita per judicium purgata noviſſimum, eis quo-
que igne mundatis, quibus talis mundatio ne-
ceſſaria eſt, ita ut nullus omnino ſit, qui offerat
ſacrificium pro peccatis ſuis. Et capite 26. ejuſ-
dem libri; Nunquid (inquit) dicturus eſt quiſ-
piam hoc fidei tempus illi fini eſſe coæquandum,
quando igne judicii noviſſimi mundabuntur, qui
offerunt hoſtias in juſtitia. Ac poſt talem mun-
dationem nullum peccatum juſtos habituros eſ-
ſe credendum eſt.——Deinde propter eos,
qui non mundatione, ſed damnatione ſunt di-
gni, Et accedam, inquit, ad vos in judicium, & ero *Malach.*
teſtis velox ſuper maleficos & ſuper adulteros, & 3: 5.
cætera. Hæc Auguſtinus.

7. Et in eandem ſententiam, auctor homiliæ
16. quæ Auguſtino tribuitur, in libro quinqua-
ginta homiliarum; Reſurrectio. (inquit) & glo-

Digitized by Google

rificatio Domini noſtri Jeſu Chriſti oſtendit nobis vitam, quam accepturi ſumus cum venerit retribuere digna dignis, mala malis, bona bonis. ——— Hæc pœna illos manebit, qui amiſſo & non reparato per pœnitentiam baptiſmo, in æternum peribunt. *Matth. 3: 12.* Ad quos dicitur, Paleas autem comburet igne inexſtinguibili. Hi verò qui temporalibus pœnis digna geſſerunt, de quibus Apoſtolus dicit, *1 Cor. 3: 15.* Si cujus opus arſerit, detrimentum patietur; ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem: per fluvium igneum, de quo propheticus ſermo commemorat, & fluvius igneus currebat ante eum: per fluvium igneum & vada ferventibus globis horrenda tranſibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranſeundi mora. Quantum exegerit culpa, tantum ſibi ex homine vendicabit quædam flammæ rationabilis diſciplina. Et quantum, ſtulta iniquitas ſuggeſſerit, tantum ſapiens pœna deſæviet. Et *Ezech. 24: 11.* quia ſermo divinus, quodam loco, æneæ ollæ animam peccatricem comparat, dicens, Pone illam ſuper prunas vacuam, donec concaleſcat æs ejus, & omne ſtannum ejus defluat: illic ſermones otioſi & cogitationes iniquæ vel ſordidæ, illic multitudo levium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exundabunt: illic ſtannum vel plumbum diverſorum ſubrepentium delictorum, quæ divinam imaginem obſcuraverant, conſumentur: quæ omnia hic ab anima ſeparari per eleemoſynas & lacrymas, compendioſa tractatione, potuiſſent. Hæc auctor illius homiliæ, quam in Poſſidii indiculo operum Auguſtini ſe non inveniſſe ſcribit Poſſevinus. *De 50. homiliis, quæ Auguſtino tribuuntur.* De homiliis (inquit) quinquaginta, ſolum quæ ſubjiciuntur, inveni in Indiculo Poſſidii. 10. 11. 28. 32. 34. 45. & 50. De reliquis ambiguum eſt: tametſi credibile eſt, vel omnes, vel majorem partem eſſe Auguſtini. Hæc Antonius Poſſevinus, in apparatu ſacro. Verba autem illa, modo recitata, de tranſitu per fluvium igneum & vada ferventibus globis horrenda, Bellarminus, libro primo de Purgatorio, capite decimo, tribuit *Euſeb. Emiſſenus.* Euſebio Emiſſeno, homil. 3. de Epiphania, eaque perperam applicat ad purgatorias pœnas animarum ſeparatarum, cum ab auctore manifeſtè referantur ad ignem diei judicii.

8. *Sedul. & Primaſ.* *Sedulius*, & *Primaſius*, in ſuis Commentariis in 1 Corinth. caput 3. exponentes verba illa Apoſtoli, *1 Cor. 3: 13.* *Et uniuſcujuſque opus quale ſit ignis probabit.* per ignem intelligi ajunt examinationem judicii, vel præſentem tribulationem.

9. *Baſil. Cæſarienſis.* *Baſilius* magnus, lib. de Spiritu Sancto, capite decimo quinto, exponens verba illa Johannis Baptiſtæ, *Matth. 3: 11.* *Ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto & igne*: Ignis baptiſmum (inquit) vocans explorationem, quæ fiet in judicio [τὴν ἐν τῇ κρίσει δοκιμασίαν,] quemadmodum ait Apoſtolus, *Uniuſcujuſque opus quale ſit, ignis* *1 Cor. 3: 13.* *probabit.* Et rurſum, *Dies enim manifeſtabit, quia in igne revelatur.* *Ibidem.* Similia ſunt quæ legimus apud eundem Baſilium de igne expurgante, in caput quartum Eſaiæ: ex quo loco verba *Infra, c. 8. §. 11. & 12.* Baſilii interius exhibebimus. Et apud Gregorium Nyſſenum, oratione de mortuis. Et orat. de anima & reſurrectione. Nec diſſimile eſt, *Gregor. Nyſſen.* quod de igne illo in ultimo die futuro ſcripſit Gregorius Nazianzenus, ſub initium orationis 26. *Vide c. 8. §. 20.* δηλώσει σαφῶς ἡ τῆς ἀποκαλύψεως ἡμέρα, καὶ τὸ τελευταῖον πῦρ, ᾧ πάντα κρίνεται, ἢ καθαίρεται τὰ ἡμέτερα. *Gregor. Nazianz.* id eſt; perſpicuè declarabit dies revelationis, ignisque ille poſtremus, quo noſtra omnia dijudicantur aut purgantur. Et quod *Chryſoſt.* ſcripſit Johannes Chryſoſtomus, prope finem homiliæ quartæ in Euangelium Matthæi; ſanctos in die judicii ambulaturos per fluvium ignis [διὰ τοῦ ποταμοῦ τοῦ πυρός] illæſos: at ignem abſorpturum impios. Et quæ de acri & vehementi examine per ignem futuro in die judicii, ſcripſit Theodoretus, in 1 Corinthios 3: 13, 14, 15. *Theodoret.*

10. Per hæc detegitur impoſtura Romanenſium, talia veterum loca allegantium pro Purgatorio illo, quo Romanenſes imaginantur animas à corporibus ſeparatas torqueri, ante diem judicii. *Impoſtura Romanenſium.*

11. Hujuſmodi autem Purgatorii, quale tuentur Romanenſes, ſuſpicio quædam inceſſit quorundam animis, paulo poſt annum Domini 400. ut patet ex *Auguſtino*, qui in ſuis operibus modò illud admittere, modò de eodem ambigere, aliquando verò illud veluti ex profeſſo evertere videtur. *Annotatio, de Purgatorio, de quo certant Romanenſes, vide c. 7. §. 1. & §. 12.*

CAPUT IV.

Sententiæ Auguſtini, quibus putatur aſſerere Purgatorium illud, de quo certant Romanenſes: cum earundem ſententiarum vindiciis.

TEmporarias (inquit) pœnas alii in hac vita tantum, alii poſt mortem, alii & nunc & tunc, verumtamen ante judicium illud ſeveriſſimum noviſſimumque patiuntur. Non autem omnes veniunt in ſempiternas pœnas, quæ poſt illud judicium his ſunt futuræ, qui poſt mortem ſuſtinent temporales. Nam quibuſdam quod in iſto non remittitur, remittitur in futuro ſeculo, id eſt, ne futuri ſeculi æterno ſupplicio puniantur. Auguſt. lib. 21. de Civitate Dei, cap. 13: Huic ſententiæ non congruit doctrina Romanenſis de Purgatorio, in quo eam tantummodo culpam remitti, vel pœnam pendi ajunt, cujus reatus ſupplicium æternum non erat allaturus. Præterea Auguſtinus pœnas temporales vocat illas, quas poſt mortem & ante diem judicii, & uſque ad diem judicii, patiuntur animæ, habentes reatum peccati mortalis, & ſupplicii æterni. Et his ſolis attribuit pœnas poſt mortem temporales, eiſdemque futuras dicit poſt judicium pœnas ſempiternas. Quamvis nonnullis remitti exiſtimet in futuro ſeculo, id eſt, in die judicii, reatum aliquem peccati mortalis & ſupplicii æterni, nondum ante illud tempus remiſſum. Futurum autem ſeculum, loco citato, ex mente Auguſtini, *Futurum ſeculum.* eſſe diem noviſſimi judicii, patet ex ipſius Auguſtini verbis, cap. 24. ejuſdem libri, Facta (inquit, reſurrectione mortuorum, non deerunt quibus poſt pœnas, quas patiuntur ſpiritus mortuorum, impertiatur miſericordia, ut in ignem non mittantur æternum. Neque enim de quibuſdam veraciter diceretur, quod non eis remittatur neque in hoc ſeculo neque in futuro, niſi eſſent quibus *Matth. 12: 32.* etſi non in iſto, tamen remitteretur in futuro. Hæc ibi. Alieno hæc ſunt à Pontificiorum doctrina de Purgatorio.

2. Adferri ſolent & hæc verba ex eodem opere; Tales conſtat ante judicii diem per pœnas temporales, quas eorum ſpiritus patiuntur, purgatos, receptis corporibus æterni ignis ſuppliciis non tradendos. Auguſt. lib. 21. de Civitate Dei, cap. 24. Ludovicus Vives, in Commentario in hunc locum, annotat, non legi verba iſta in antiquis libris Brugenſibus & Colonienſibus, neque in exemplaribus Friburgi excuſis: & in margine ejuſdem Commentarii (edit. Pariſ. anno Domini 1531.) adjicitur hæc nota, *Caret eis & Pariſienſe exemplar.* Quamvis autem eſſent ipſius hæc verba

Google

verba Auguſtini; non tamen haberent in eis Romanenſes idoneum doctrinæ ſuæ præſidium, cum neque ignis purgatorii fiat mentio, neque liberationem ex pœnis illis temporalibus, quæcunque tandem illæ forent, intellexerit Auguſtinus ante diem ultimi judicii, ſicut ejus verba ex eodem capite modò recitata declarant.

3. Scribit etiam Auguſtinus, lib. 21. de Civitate Dei, capite 16. Infantes & pueros, accepto baptiſmo hanc vitam finientes, non ſolùm pœnis non præparari æternis, ſed ne ulla quidem poſt mortem Purgatoria tormenta pati. Et poſtea, eodem capite, ſic hortatur adultos; Quiſquis igitur cupit pœnas evadere ſempiternas, non ſolum baptizetur, verum etiam juſtificetur in Chriſto; ac ſic verè tranſeat à diabolo ad Chriſtum. Purgatorias autem pœnas nullas futuras opinetur, niſi ante illud ultimum tremendumque judicium. His verbis Auguſtinus de pœnis purgatoriis duas proponit aſſertiones negativas. 1 Infantes & pueri ante uſum rationis, accepto baptiſmo, vitam hanc finientes non ſentient poſt hanc vitam ulla tormenta purgatoria. 2. Purgatoriæ pœnæ nullæ futuræ ſunt, niſi ante ultimum judicium. Sed non affirmat futuras poſt mortem. Negat parvulos baptizatos, eas pati poſt mortem; & ideo negat, quia quibuſdam illo tempore incipiebant eſſe formidini, eo quod ſuſpicarentur futuras iſtiuſmodi pœnas poſt mortem: hanc ille formidinem fidenter pellit de parvulis baptizatis. De adultis autem nihil determinat, præterquam quod non ſint futuræ pœnæ ullæ purgatoriæ, niſi ante judicium. (contra opinionem Origenis, quam tamen alibi ipſe Auguſtinus non averſatur, ſicut oſtendimus præcedente capite, § 6. Et fortaſſe particula *niſi* hoc loco, eſt ſuppoſititia. Sed non ait futuras poſt mortem, ante ultimum judicium. Nam ipſæ pœnæ purgatoriæ, quas in hac vita patimur, & ipſa mors corporis, ſunt ante judicium. Nos verò (inquit Auguſtinus, libro vigeſimo primo, de Civitate Dei, cap. decimo tertio) etiam in hac quidem mortali vita eſſe

Pœna purgatoriæ in hac vita. quaſdam pœnas purgatorias, confitemur, non quibus affliguntur, quorum vita vel non inde fit melior, vel potius inde fit pejor, ſed illis ſunt purgatoriæ, qui eis coërciti corriguntur. Et ejuſdem libri capite vigeſimo ſexto. Poteſt (inquit) ad iſtam tribulationem pertinere etiam ipſa mors carnis, quæ de peccati primi perpetratione concepta eſt, & ſecundum cujuſque ædificium tempore ſuo ab unoquoque ſuſcepta. Poſſunt & perſecutiones Eccleſiæ, quibus martyres coronati ſunt, & quas patiuntur quicunque Chriſtiani, probant utraque ædificia velut ignis, &c.

4. Adferunt etiam Papiſtæ, pro ſuo Purgatorio, hæc ſequentia Auguſtini teſtimonia. De Geneſi contra Manichæos, libro 2. capite 20. Qui fortè (inquit) agrum non coluerit, & ſpinis eum opprimi permiſerit, habet in hac vita maledictionem terræ ſuæ in omnibus operibus ſuis, & poſt hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam. Et in Pſal. 37. ad initium Pſalmi, ſcribit Auguſtinus; In hac vita purges me, & talem me reddas, cui jam emendatorio igne non opus ſit: propter illos qui ſalvi erunt, ſic tamen quaſi per ignem. Quare? niſi quia hic ædificant ſupra fundamentum ligna, fœnum, ſtipulam? ædificarent autem aurum, argentum, lapides pretioſos: & de utroque igne ſecuri eſſent: non ſolùm de illo æterno, qui in æternum cruciaturus eſt impios; ſed etiam de illo, qui emendabit eos qui per ignem ſalvi erunt.

1 Cor. 3: 15. Dicitur enim; Ipſe autem ſalvus erit: ſic tamen quaſi per ignem. Et quia dicitur, ſalvus erit, contemnitur ille ignis. Ita planè, quamvis ſalvi per ignem, gravior tamen erit ille ignis, quam quicquid poteſt homo pati in hac vita. Hæc ibi. At illis locis intelligit Auguſtinus fluvium illum igneum, per quem omnes in die ultimi judicii tranſituros eſſe exiſtimabant multi veteres, & ipſe Auguſtinus, ſicut præcedente capite oſtenſum eſt. Non intelligi autem, iſtis locis, ignem illum Purgatorium, in quem ingredi ſtatim poſt mortem, non eorum animas qui ædificarunt aurum, argentum, lapides pretioſos; ſed, ſolas animas eorum qui ædificarunt ligna, fœnum, ſtipulam, ſupra fundamentum, tradunt Romanenſes; patet ex ipſius verbis Auguſtini, Enchiridii capite 68. ubi ait; Ignis, de quo loquutus eſt eo loco Apoſtolus Paulus, talis debet intelligi, ut ambo per eum tranſeant, id eſt, & qui ædificat ſupra hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretioſos; & qui ædificat ligna, fœnum, ſtipulam. Et lib. 21. de Civitate Dei, cap. 26 de eodem igne dicit; Illo quippe igne utrique probandi ſunt. Hæc Auguſtinus.

5. Recitant ex homilia 16. in libro 50 homiliarum, qui Auguſtino tribuitur, hæc verba; qui temporalibus pœnis digna geſſerunt, per ignem quendam purgatorium tranſibunt: de quo Apoſtolus inquit; Salvus erit: ſic tamen quaſi per ignem. Hæc Bellarminus adducit in patrocinium doctrinæ Romanenſium, lib. 1. de Purgatorio, cap. 10. Sed iniquè egit Bellarminus, cum loquatur auctor illius homiliæ, non de igne illo purgatorio, de quo certant Romanenſes; ſed de fluvio illo igneo in die ultimi judicii. ut patet ex ipſius verbis, quæ ex eadem homilia recitavimus præcedente capite, § 7.

Caput V.

Ejuſdem Auguſtini una ſententia, qua ſe profitetur dubitare, num defunctorum ſpiritus, qui igni æterno tradendi non ſunt, ſentiant interim, ante diem ultimi judicii, pœnas temporales in igne aliquo purgatorio. Et alia ejuſdem ſententia, qua dubitare ſe profitetur de igne aliquo purgatorio poſt hanc vitam.

Auguſtinus, lib. 21. de Civitate Dei, cap. 26. Poſt iſtius (inquit) corporis mortem, donec ad illum veniatur, qui poſt reſurrectionem corporum futurus eſt damnationis & remunerationis ultimus dies, ſi hoc temporis intervallo ſpiritus defunctorum ejuſmodi ignem dicuntur perpeti, quem non ſentiant illi qui non habuerunt tales mores & amores in hujus corporis vita, ut eorum ligna, & fœnum, & ſtipula conſumatur: alii verò ſentiant, qui ejuſmodi ſecum ædificia portaverunt, ſive ibi tantùm, ſive & hîc & ibi, ſecularia quamvis à damnatione venialia concremantem ignem tranſitoriæ tribulationis inveniant, non redarguo; quia forſitan verum eſt. Poteſt quippe ad iſtam tribulationem pertinere etiam ipſa mors carnis; poſſunt & perſecutiones Eccleſiæ. Hæc ibi. Ac ſi diceret, neque vehementer reſiſto, neque fidenter affirmo, quia forſitan verum eſt, forſitan falſum eſt. ſeu (ut ipſe Auguſtinus de quadam alia quæſtione loquitur, eodem libro vigeſimo primo, de Civitate Dei, capite vigeſimo quarto,) non ideo confirmo, quoniam non reſiſto. Aliam autem expoſitionem verborum Apoſtoli magis probat Auguſtinus 1 Cor. 3: 13. 15.
ibidem, & Enchiridii capite ſexageſimo octavo, & alibi paſſim, nempe ut per ignem intelligatur vel examen ultimi judicii, vel afflictio in hac vita.

2. Idem Auguſtinus, in Enchiridio ad Laurentium, poſtquam capite 68. verba Apoſtoli, dicen- 1 Cor. 3: 15. tis ædificatores lignorum, fœni, ſtipulæ, ſuper fundamentum, ſalvos futuros, ſic tamen quaſi per ignem, accipienda eſſe monuit de tentatione tribulationis in hac vita, quæ homines eorumque opera velut ignis explorat: ſubjungit ſequente capite, videlicet capite 69. Hæc verba; Tale aliquid etiam poſt hanc vitam fieri incredibile non eſt, & utrum ita ſit, quæri poteſt. Et aut inveniri aut latere nonnullos fideles per ignem quendam Purgatorium, quanto magis minuſve bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiuſque ſalvari: non tamen tales, de quibus dictum eſt, quod regnum Dei non poſſidebunt, niſi convenienter pœnitentibus eadem crimina remittantur. Hæc ipſa verba reperit Auguſtinus, lib. de octo Dulcitii quæſtionibus, quæſt. 1.

3. His verbis dubitare ſe profitetur, utrum fideles experiantur aliquem ignem Purgatorium poſt hanc vitam. Si autem quæras, de quo igne poſt hanc vitam illi ſermo ſit, utrum de igne aliquo quem ſentiant defunctorum ſpiritus ante reſurrectionem corporum, an de igne illo ultimi judicii: Reſpondeo; veriſimilius eſt eum loqui de igne illo ultimi judicii, per quem omnibus eundum eſſe exiſtimabant quidam veteres. Nam cap. 68. dixit, ignem de quo loquutus eſt Apoſtolus, talem debere intelligi, ut ambo per eum tranſeant, id eſt, & qui ædificat ſupra fundamentum aurum, argentum, lapides pretioſos, & qui ædificat ligna, fœnum, ſtipulam: & non unius eorum, ſed utriuſque opus hoc igne probari. Deinde, cap. 69. dicit, tale aliquid etiam poſt hanc vitam fieri incredibile non eſſe, & utrum ita ſit, quæri poſſe.

4. Enchiridion ad Laurentium, & librum de octo quæſtionibus ad Dulcitium, ſcripſit Auguſtinus jam ſenex, poſtquam abſolviſſet opus de Civitate Dei, ut ipſe teſtatur Auguſtinus lib. 2. Retractationum, capitibus 43. 63. 65.

Detegitur ac refutatur error, vel impoſtura Bellarmini. 5. Fallitur autem, vel lectorem vult fallere Bellarminus lib. 1. de Purgatorio, cap. 10. quando ait, Auguſtinum lib. 21. de Civitate Dei, cap. 26. & in Enchiridio, capite 69. non dubitare de pœna animarum in Purgatorio, poſt hanc vitam, ſed de modo, & qualitate: Et in priore quidem loco ſolùm dubitare, an ignis purgatorius ſit idem in ſubſtantia cum igne Gehennæ, de quo *Matth. 25: 41.* dicitur, Matth. 25. Ite in ignem æternum. In poſteriore autem dubitare, an poſt hanc vitam urentur animæ igne illo doloris de amiſſione temporalium, quo hîc uri ſolent, cum rebus valde dilectis carere coguntur. Hæc non eſt dubitatio Auguſtini, ſed hallucinatio vel impoſtura Bellarmini; nam ipſa, Auguſtini verba, modò recitata, apertè clamant, Auguſtinum in utroque loco dubitare de pœna animarum poſt hanc vitam: & priore quidem loco dubitare, an ſolùm in hac vita], vel etiam poſt hanc vitam ignem tranſitoriæ tribulationis quidam inveniant: & poſteriore loco dubitare, num per ignem quendam Purgatorium fideles probentur poſt hanc vitam, & quanto magis minuſve bona pereuntia dilexerunt, tantò tardiùs citiùſque ſalventur.

CAPUT. VI.

Sententiæ quædam Auguſtini contra Purgatorium.

IN requie (inquit) ſunt animæ piorum à corpore ſeparatæ: impiorum autem pœnas luunt: donec iſtarum ad æternam vitam, illarum verò ad æternam mortem, quæ ſecunda dicitur, corpora reviviſcant. Auguſtinus, lib. 13. de Civitate Dei, cap. 8. Et ſtatim hanc quæſtionem ſubjicit, cap. 9. Sed id tempus, quo animæ à corpore ſeparatæ, aut in bonis ſunt, aut in malis, utrum poſt mortem potiùs, aut in morte dicendum eſt? Unde patet, animas illas in requie, eſſe in bonis, ſecundùm Auguſtinum, id eſt, in eo ſtatu in quo eſt Lazarus ille; de quo dicitur in Euangelio Lucæ, cap. 16. verſ. 15. quod in vita ſua receperit *Luc. 16: 25.* mala, nunc autem ſolamen recipiat: cum è contrario impius ille dives in vita ſua receperit bona, nunc autem crucietur. Vide §. 6.

2. Idem Auguſtinus, libro 1. de Civitate Dei, cap. 13. & lib. de cura pro mortuis gerenda, cap. 3. Cum deſunt (inquit) ea quæ curandis funeribus condendiſque corporibus defunctorum adhiberi ſolent, non efficiunt miſeros, in occultis piorum ſedibus jam quietos.

3. Et lib. de Civitate Dei, cap. 9. Pars quæ conjungenda immortalibus Angelis ex mortalibus hominibus congregatur, & nunc mortaliter peregrinatur in terris, vel in eis qui morte obierunt, ſecretis animarum receptaculis ſedibuſque requieſcit. In hæc Auguſtini verba Ludovicus Vives in Commentario ait; Non dubitat de earum gloria etiam ante judicium, ſed de loco gloriæ. Nam ubique poſſunt beatæ eſſe, cum ubique ſit Deus, cujus fruitione ſunt beatæ. Hæc Vives, exponens hæc Auguſtini verba, *ſecretis animarum receptaculis.* Hunc autem eſſe ſtatum omnium defunctorum, qui æternâ beatitudine fruentur, aſſerit Auguſtinus

4. Idem, lib. 10. de Civitate Dei, cap. 24. Chri- *Chriſtus purgatorium.* ſtum dicit eſſe principium, cujus incarnatione purgamur. Et ibidem eum vocat Purgatorium.

5. Idem Auguſtinus, Tractatu 26. in Euangelium Johannis, in illa verba Domini; *qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam: & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die.* *Ioan. 6: 54.* Promiſſionem iſtam reſuſcitationis exponens, ait; Ut habeat intérim ſecundùm ſpiritum vitam æternam in requie, quæ ſanctorum ſpiritus ſuſcipit: quod autem ad corpus attinet, nec caro ejus vita æterna fraudetur, ſed in reſurrectione mortuorum: &c. Ergo, ſecundùm Auguſtinum, omnium fidelium defunctorum ſpiritus habent vitam æternam in requie ſanctorum.

Refellitur figmentum Bellarmini, de requie ſanctorum ærumnoſa poſt hanc vitam. 6. Eſt autem illa palàm violenta & prorſus abſurda interpretatio Bellarmini, lib. 1. de Purgatorio, cap. 13. qua requiem & gaudium ſanctorum, poſt mortem corporis, interpretatur certitudinem ſuæ æternæ ſalutis, quam dicit in quibuſdam conjunctam eſſe cum admixtione temporalis pœnæ & doloris. Falſa, inquam, eſt iſta gloſſa, & planè commentitia: nihil enim iſtiuſmodi apud Auguſtinum invenitur; & Auguſtini verbis repugnat: nam Auguſtinus iſta duo pœnam & *Supra, §. 1.* requiem, tanquam ἀντιδιῃρημένα inter ſe opponit, & requiem exponit ſtatum in bonis, pœnam verò in malis. Neque Bellarminum adjuvat diſtinctio inter pœnas temporales & æternas; nam Auguſtinus loquitur de ſtatu, in quo poſt corporis mortem, ante diem judicii, interim ſunt defunctorum animæ, donec iſtarum ad æternam vitam, illarum verò ad æternam mortem corpora reviviſcant. loquitur igitur de amborum ſtatu temporali, & piis temporalem requiem, & gaudium; impiis autem temporales tribuit pœnas & tormenta.

7. Auguſtinus, tractatu 49. in Euangelium Johannis; Diverſæ (inquit) cuſtodiæ mortuorum, & diverſa merita reſurgentium: receptus eſt pauper: receptus eſt dives; ſed ille in ſinu Abrahæ:

ille ubi ſitiret, & guttam non inveniret. Haberit ergo omnes animæ, ut ex hac occaſione inſtruam charitatem veſtram; habent omnes animæ, cum de ſeculo exierint, diverſas receptiones ſuas: habent gaudium boni, & mali tormenta. Sed cum facta fuerit reſurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta graviora, quando cum corpore torquebuntur. Recepti ſunt in pace ſancti Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, Martyres, boni fideles; omnes tamen adhuc in fine recepturi ſunt quod promiſit Deus: promiſſa enim eſt reſurrectio etiam carnis, mortis conſumtio, vita æterna cum Angelis: hoc omnes ſimul accepturi ſumus: Nam requiem quæ continuò poſt mortem datur, ſi ea dignus eſt, tunc accipit quiſque cum moritur. Priores acceperunt Patriarchæ, videte ex quo requieſcunt: poſteriores Prophetæ, recentius Apoſtoli, multo recentiores ſancti martyres, quotidie boni fideles: & alii in iſta requie tamdiu ſunt, alii non tamdiu; alii paucioribus annis, alii recenti tempore. Cum verò ab hoc ſomno evigilabunt, ſimul omnes quod promiſſum eſt accepturi ſunt. Ex his Auguſtini verbis liquidò conſtat, eum ſenſiſſe, omnium qui in ultima reſurrectione vitam æternam cum Angelis accepturi ſunt, atque adeò omnium electorum animas, continuò poſt mortem corporis, recipi in illam requiem, in qua nunc ſunt animæ Patriarcharum, & Prophetarum, & Apoſtolorum, & Martyrum, gaudentes, omniſque tormenti expertes.

Recepti ſunt in pace ſancti Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, Martyres, boni fideles.

Requies continuò poſt mortem datur.

Somnus pacis. Vide cap. 11. §. 2.

8. Idem, Tractatu 84. in Euangelium Johannis. Ad ipſam menſam Domini non ſic martyres commemoramus; quemadmodum alios qui in pace requieſcunt, ut etiam pro eis oremus. Ergo, ſecundùm Auguſtinum, etiam illorum fidelium defunctorum ſpiritus, pro quibus orationes fiebant, requieſcebant in pace. Non igitur pro liberatione è Purgatorio, neque pro mitigatione alicujus præſentis pœnæ, orationes pro defunctis fieri volebat Auguſtinus; aut hanc ex illis orationibus utilitatem intelligebat, quando eas mortuis prodeſſe dicebat: ſed orandum eſſe putabat pro mortuis, ut miſericordiam apud Dominum invenirent in die ultimi judicii, & in ignem non mitterentur æternum. Vide ſupra, cap. 4. §. 1. & infra, cap. 9. & cap. 10.

Requieſcunt in pace.

De orationibus pro defunctis, vide inferius, cap. 9. & cap. 10.

9. In Libro quinquaginta homiliarum, qui Auguſtino tribuitur, homil. 5. Cum finita fuerit via, non erit alia ubi cum adverſario concordeis. Judex teſtat, miniſter, & carcer. Et paullò poſt: faciamus amicitias cum adverſario noſtro, dum ſumus in via cum illo: hoc eſt, conſentiamus verbo Dei dum adhuc ſumus in hac vita: quia poſtea, cum de hoc ſeculo tranſierimus, nulla compunctio vel ſatisfactio remanebit. His verbis auctor illius homiliæ, omnem animæ poſt hanc vitam reconciliationem, compunctionem, & ſatisfactionem adimit. Carceris autem nomine intelligit Auguſtinus inferuum damnatorum: ut patet ex ejus libro ad Dulcitium, quæſt. 1. & lib. 1. de ſermone Domini in monte. Et eodem modo exponitur carcer ille, in quæſtionibus ex veteri & novo Teſtamento, (quæ Auguſtino tribuuntur, Tom. 4 operum Auguſtini) quæſt. 70. & lib. de ſalutaribus documentis (qui eodem tomo eidem tribuitur) cap. 64. In quibus omnibus locis ille carcer de quo loquitur Dominus, Math. 5. unde non exitur ante ſolutionem noviſſimi quadrantis, exponitur gehenna & tenebræ exteriores.

Nulla poſt hanc vitam ſatisfactio. Vide cap 8. §. 4. & §. 26. & §. 32.

Carcer, Math. 5: 25. 26. Vide cap. 12. hujus libri.

10. Auguſtinus, epiſt. 80. ad Heſychium: In quo quemque invenerit ſuus noviſſimus dies, in hoc eum comprehendet mundi noviſſimus dies: quoniam qualis in die iſto quiſque moritur, talis in die illo judicabitur. ——— Cur itaque omnibus dicit, vigilate, niſi quia eo modo ad omnes pertinet, quomodo dixi? tunc enim unicuique veniet dies ille, cum venerit ei dies, ut talis hinc exeat, qualis judicandus eſt illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Chriſtianus, ne imparatum inveniat eum Domini adventus. Imparatum autem inveniet ille dies, quem imparatum invenerit ſuæ vitæ hujus ultimus dies. Hæc ibi Auguſtinus. Jam autem eum, qui culpæ alicujus reatu vel pœnæ debito conſtrictus moritur, inficiari nemo poteſt imparatum eſſe ad ingreſſum regni Cœlorum, in quo nulli prorſus culpæ vel pœnæ locus ullus eſt.

Hanc epiſtolam ſcripſit Aug. anno Dom. 420. ut ipſe in eadem commemorat, qui erat annus ætatis ejus 66.

Matt. 25: 37.

11. Concordat & illud ejuſdem Patris dictum ad Petrum Presbyterum, lib. 2. de anima & ejus origine, cap. 4. Nam illud quod rectiſſimè & valde ſalubriter credit, judicari animas cum de corporibus exierint; antequam veniant ad illud judicium, quo eas oportet jam redditis corporibus judicari, atque in ipſa qua hic vixerunt carne torqueri, ſive glorificari, hoc ita tandem ipſe neſciebas? Quis adverſus Euangelium tantâ obſtinatione mentis obſurduit, & in illo paupere qui poſt mortem oblatus eſt in ſinum Abrahæ, & in illo divite cujus infernus cruciatus exponitur, iſta non audiat, vel audita non credat? Quibus verbis Auguſtinus omnium animas, cum de corporibus exierint, adjudicari docet vel ſinui Abrahæ cum Lazaro, vel cruciatui infernali gehennæ cum illo divite epulone. Et quemadmodum apud Lucam cap. 16. Abrahamus diviti in inferno exiſtenti ait: nunc hic conſolationem percipit, tu autem crucians; ita Auguſtinus, ſacram ſcripturam ſequutus, ſinum Abrahæ & cruciatum à ſe invicem diſtinguit, ut ἀντιδιῃρημένα & ἀσύςατα, ut qui eſt in ſinu Abrahæ, is non crucietur; & qui cruciatur, is non ſit in ſinu Abrahæ. Alter enim iſtorum duorum locorum eſt locus conſolationis, non autem cruciatus; alter verò eſt locus cruciatus, non autem conſolationis. In altero recipiuntur bona, non autem mala; in altero verò recipiuntur mala, non autem bona: *Memento* (inquit Abraham) *quod tu receperis bona tua in vita tuâ, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic conſolationem accipit, tu autem cruciaris*: unde conſtat, omnes Lazari cruciatus præteriiſſe, & finem cum vita mortali accepiſſe, ſicut præterierunt epulonis illius bona, ſive ſolatia & oblectamenta. Ideo Chryſoſt. ſerm. 3. de Lazaro, ſcribit, utrumque hinc deceſſiſſe nudum; Lazarum quidem peccatis, epulonem autem operibus juſtitiæ: & propterea Lazarum habere jam *καθαρὰν τὴν παράκλησιν*, meram conſolationem; epulonem verò ſuſtinere *ἀπαραμύθητον τὴν τιμωρίαν*, inconſolabile ſupplicium.

Hunc librum eodem fere tempore ſcripſit.

Luc. 16: 22. 23.

Vide cap. 12. §. 17.

Luc. 16: 25.

12. Sic tractatu decimo in epiſtolam beati Johannis, Auguſtinus ait, Corpus illius qui vixit & mortuus eſt, poni in terra; animam autem ad alia loca rapi. Et hoc explicans, aut (inquit) in ſinu Abrahæ gaudet, aut in igne æterno aquæ modicum deſiderat. Tertium Auguſtinus nullum commemorat locum, vel ſtatum animæ ſeparatæ, ſed tanquam perfectâ enumeratione factâ, orationis ſuæ gradum ſiſtit.

13. Hæc illa ſunt receptacula, de quibus ſcripſit idem Pater, Enchirid. cap. 109. & lib. ad Dulcitium, quæſt. 2. inquiens; Tempus autem quod inter hominis mortem & ultimam reſurrectionem interpoſitum eſt, animas abditis receptaculis continet: ſicut unaquæque digna eſt vel requie, vel ærumnâ, pro eo quod ſortita eſt in carne dum viveret.

Requies & ærumna ſunt ἀντιδιῃρημένα.

14. Idem, ſermone trigeſimo ſeptimo de verbis Domini, Chriſtus ſuſcipiendo pœnam, & non ſuſci-

Vide cap. 11. arg. 4.

ſuſcipiendo culpam, & culpam delevit & pœnam. Hæc Auguſtinus.

CAPUT VII.

De ſomniis, & revelationibus per mortuos.

NOndum igitur in Eccleſia locum inter dogmata fidei Chriſtianæ, tempore Auguſtini, invenerat doctrina de Purgatorio illo igne, quæ poſtmodum invecta eſt, & confirmata per quaſ-
Deut. 18: 11. dam revelationes per mortuos, quibus ſtatuminandis ſacræ etiam Scripturæ vis illata eſt, cum
Eſai. 8:19. tamen Deus reſponſa à mortuis petere diſertè prohibuerit.

2. Auctor quæſtionum ad Antiochum (quæ Athanaſio tribuuntur,) quæſt. 35. hanc proponit quæſtionem: Numquid ergo ſcire poſſumus, quare non permiſerit Deus, animam alicujus eorum qui è vivis deceſſerunt, ad nos redire & enarrare, qualiſnam rerum apud inferos ſtatus [*πῶς εἰσι τὰ πράγματα ἐν τῷ ἅδῃ*,] & qualis ibi ſit neceſſitas? Ad hanc quæſtionem reſpondet his verbis; *πολλὴ ἐντεῦθεν πλάνη ἐν τῷ βίῳ τίκτεσθαι ἔμελλεν. πολλοὶ γὰρ τῶν δαιμόνων ἐν σχήματι ἀνθρώπων εἶχον μετασχηματίζεσθαι τῶν κοιμηθέντων, καὶ ἔμελλον ἐκ νεκρῶν ἐγηγέρθαι αὐτοὺς λέγειν, καὶ πολλὰ ψευδῆ πράγματα καὶ δόγματα περὶ τῶν ἐκεῖ εἶχον ἡμῖν ἐγκατασπεῖραι, πρὸς τὴν ἡμῶν πλάνην καὶ ἀπώλειαν*, id eſt, Multa inde deceptio in hac vita oriretur. multi enim ex dæmonibus transformari poſſent in formas hominum defunctorum, & dicerent ſe à mortuis reſurrexiſſe, & multas ementitas res ac falſa dogmata, de eis quæ ibi fiunt, poſſent inter nos ſpargere ad noſtri ſeductionem & perditionem.

3. Gregorius Nyſſenus, oratione de mortuis, Non ea (inquit) jam eſt ipſorum natura, ut oculis conſpici, aut per ſe monere mortales queant. [*ὀφθῆναι φύσιν οὐκ ἔχουσιν, οὐδὲ νουθετῆσαι δι' ἑαυτῶν τοὺς ἀνθρώπους.*]

4. Abraham à divite in cruciatibus exiſtente rogatus ut mitteret Lazarum, qui nunciaret ſuperſtitibus de ſtatu defunctorum, non miſit Lazarum, ſed Moſen & Prophetas hic eos habere reſpondit, quos audire deberent, ut ad illa ſupplicia non venirent.

5. Viſiones illas & adumbrationes & repræſentationes ſanctorum defunctorum, quæ ad eorum memorias aliquando conſpiciuntur, auctor quæſtionum ad Antiochum, quæſt. 26. fieri ait, non per animas ſanctorum, ſed per ſanctos Angelos transfiguratos in ſpeciem ſanctorum. quia non poſſunt ſancti in multis diverſis locis eſſe eodem tempore, in quibus ſimul cernuntur illæ apparitiones. Nec diſſentit Auguſtinus, lib. de cura pro mortuis gerenda, cap. 16. nec tamen de animabus in Purgatorio; ſed beatis ſanctorum animabus loquuntur.

6. Apparitiones autem illæ defunctorum ſe dicentium eſſe vel fuiſſe in Purgatorio, adeoque nova dogmata ſpargentium, non fiunt per bonos Angelos: tum quia ſpectra illa mentiendo dicunt ſe eſſe has vel illas hominum animas, quod non dicerent veraces Angeli, ſed mendaces, tum quia, contra ſacram ſcripturam, homines pro addiſcendis novis fidei dogmatibus abducunt ad novas revelationes Necromanticas.

7. Auguſtinus, libro de cura pro mortuis gerenda, cap. 11. ſcribit, fallacibus aliquando ſomniis homines quoſdam, quibus videntur monita accipere & revelationes à mortuis, in magnos mitti errores. Et cap. 12. Similia (inquit) ſunt ſomniis nonnulla etiam viſa vigilantium, qui turbatos habent ſenſus, &c. Et paullò poſt; Huic rei ſimile eſt etiam illud, cum homines altius quàm ſi dormirent, ſubtrahuntur corporis ſenſibus, & occupantur talibus viſis. Et his enim apparent imagines vivorum atque mortuorum: ſed cum fuerint ſenſibus redditi, quoſcunque mortuos vidiſſe ſe dixerint verè cum eis fuiſſe creduntur: nec attendunt qui hæc audiunt, ſimiliter ab eis abſentium atque neſcientium quorundam etiam imagines viſas eſſe vivorum. Hæc ille.

8. Gregorius primus, Papa Romanus (qui Romanæ Eccleſiæ præſidebat anno Domini ſexcenteſimo) interrogatus à Petro diacono ſuo, ſi poſt mortem purgatorius ignis eſſet; Reſpondit; de quibuſdam levibus culpis eſſe ante judicium purgatorium ignem credendum. lib. 4. dialogorum, cap. 39. Et poſtquam huc detorſit (ibidem) *Vide cap.*
duo ſcripturæ teſtimonia (Matth. 12:32. & 1 Cor. *11 arg. 10.*
3: 13. 14. 15.) quæ poſtea vindicabimus, ſubjicit *& cap. 12.*
quaſdam revelationes, quas ſcribit acceptas eſſe à *§. 12. &*
mortuis, ſuffragia viventium implorantibus: u- *§. 22.*
nam ab anima Paſcaſii diaconi, lib. 4. dialog. cap. 40. aliam ab anima laïci cujuſdam, eodem libro, cap. 55. quibus tamen locis nihil de igne purgatorio retuliſſe dicuntur illæ animæ, ſeu ſpectra illa, quæ ſe hominum illorum animas eſſe dicebant, ſed in thermis, ſeu balneis calidis, in quibus ſe homines viventes lavabant, temporales ſuas pœnas habuiſſe dicuntur.

9. Simile eſt ſomnium illud, ſive deliramentum, quod Beda inſeruit hiſtoriæ ſuæ Eccleſiaſticæ gentis Anglorum, lib. 5. cap. 13. cujuſdam ſe revixiſſe dicentis, & de igne purgatorio, tanquam à ſe conſpecto, multa narrantis. Inſtar illius *Heri Armenii*, genere Pamphilii, quem mortuum revixiſſe duodecimo die, & de animarum ſeparatarum vario ſtatu, pœnis, & gaudiis, multa quæ viderat narraſſe fabulabantur olim Ethnici, teſte Platone, lib. 10. de Republica. Herum hunc eſſe Zoroaſtrem, ſcribit Clemens Alexandrinus, Stromatum lib. 5. poſt medium.

10. Meritò Melchior Canus, Epiſcopus Canarienſis, lib. 11. de locis Theologicis, cap. 6. Gregorium in dialogis, & Bedam in hiſtoria Anglorum fatetur aliquando dormitaſſe, & quamvis viros alioqui graviſſimos, in deſcribendis tamen prodigiis quibuſdam ac miraculis, curam in eligendo non eam quàm oportuit adhibuiſſe. Et hoc quidem magnis quandoque viris contigiſſe, ut in ſuis relationibus plus indulſiſſe videantur vulgo fidelium, ſparſos rumores libenter excipienti, de ejuſmodi prodigiis, quàm proprio judicio tribuiſſe.

11. Gregorium autem, ex proprio judicio ſcri- *Cap. 8.*
bentem, docuiſſe contraria purgatorio, patebit *§. 49.*
ex fine ſequentis capitis.

12. Poſtea Theologorum ſcholaſticorum diſ- *Annotatio*
putationibus, ignis iſte in flammam erupit: ac *Chronolo-*
tandem, decreto Eugenii quarti, Papæ Romani, *gica de*
& Concilii Florentini, inter dogmata Chriſtianæ *purgatorio.*
fidei locum immeritò obtinuit, anno Domini 1439. Locum, inquam, obtinuit in Romana Eccleſia, quamvis eam conſtanter hodiéque negent Græcæ aliæque celebres Eccleſiæ.

CAPUT VIII.

Contra Purgatorium Romanenſe teſtimonia veterum Patrum, qui primis ſexcentis annis floruerunt.

IRenæus, libro ſecundo adverſus hæreſes, capi- *Irenæus.*
te ſexageſimo quarto, colligit ex narratione illa de divite & Lazaro, apud Lucam cap. 16. cujus

Luc. 16. de divite & Lazaro.

jus fecerat Irenæus mentionem in fine 63. capitis illius libri: colligit, inquam, animas defunctorum perſeverare, & dignam habitationem unamquamque gentem percipere, etiam ante judicium. In illa autem dominica narratione duarum tantummodo habitationum fit mentio: nempe ſinus Abrahæ, & inferni damnatorum. Idem Pater, in fine libri quinti ejuſdem operis, ſcribit, diſcipulorum Chriſti, propter quos Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit, animas abire in inviſibilem locum definitum eis à Deo, & ibi uſque ad reſurrectionem commoraturas, & tunc receptis corporibus venturas ad conſpectum Dei. Hæc *Irenæus*, qui quamvis exiſtimaverit defunctorum animas ad Dei conſpectum non admitti ante reſurrectionem corporum, ignem tamen purgatorium, quem Poſteri excogitarunt purgandis quibuſdam animabus à corpore ſeparatis, penitus ignoravit: imò manifeſtè negavit, quando omnes fidelium animas ad unum locum inviſibilem ablegavit, uſque ad diem reſurrectionis ibi commoraturas.

Auctor quæſtionum ad orthodoxos, quæ Juſtino Martyri tribuuntur.

2. Auctor quæſtionum & reſponſionum ad orthodoxos, quæ *Juſtino* martyri tribuuntur, propoſitâ quæſt. 75. Num anima à corpore ſeparata ſubdita ſit quæſtioni [τῇ ἐξετάσει] uſque ad reſurrectionem? reſpondet; Poſt exitum animarum è corpore, illico [εὐθὺς] juſti ab injuſtis ſegregantur, abducuntur enim ab Angelis ad condigna ſibi loca. Ac juſtorum quidem animæ in Paradiſum, ubi conſuetudine & adſpectu fruuntur Angelorum & Archangelorum; per viſionem autem [κατ' ὀπτασίαν δὲ] & ipſius Servatoris Chriſti, pro eo atque dictum eſt, peregrè abſumus à cor-

2 Cor. 5:8.

pore, & præſentes adſumus apud Dominum. Injuſtorum autem animæ in ipſius orci loca, [εἰς τοὺς ἐν τῷ ᾅδῃ τόπους,] pro eo atque dictum eſt

Eſai. 14:9.

de Nabuchodonozore rege Babylonis; Infernus ſubter exacerbatus eſt in occurſum adventus tui, &c. & aſſervantur quæque in locis ſe dignis, uſque ad reſurrectionis & compenſationis diem. Hæc ille.

Clemens Alexandrinus.

3. *Clemens Alexandrinus*, lib. 4. Stromatum, prope finem libri; Sed electus (inquit) vitam agit tanquam hoſpes, curam quidem gerens etiam rerum mundanarum loci in quo diverſatur, habitationem autem & poſſeſſionem ſicut & uſum ἀπροσπαθῶς relinquens: promto & alacri animo eum ſequens qui è vita abduxit: nullâ occaſione ſe retro convertens, de incolatu quidem agens gratias, benedicens autem propter exitum cœleſtem amplectens manſionem [εὐλογῶν δὲ ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ, τὴν μονὴν ἀσπαζόμενος τὴν ἐν οὐρανῷ.]

2 Cor. 5: 1. 2.

ſcimus enim, quod ſi terrena noſtra habitatio tabernaculi diſſoluta fuerit, ædificium à Deo habemus, domum non manufactam æternam in Cœlis. Etenim in hoc ingemiſcimus, &c. ἄγαμαι τὸν Ἐπίχαρμον, admiror, ſive amo ac laudo Epicharmum apertè dicentem; ſi fueris mente pius, nihil mali patieris mortuus: ſuperiùs manet in cœlo ſpiritus. Et paulò ſuperius eodem

Fideles hinc exeunt nudi à peccato.

libro ait idem Clemens, juſtos ex hac vita diſcedere nudos à vitio & peccato, & ab informi ſimulacro, quod eos conſequitur qui injuſtè vixerunt. quod autem Clemens Alexandrinus quibuſdam viſus ſit pœnitentiam extendere etiam ad animas ſeparatas, aliquanto poſt initium illius libri 4. Stromatum, id iis contigit, ex verborum Cle-

Vindicatur Clemens Alexandrinus.

mentis minus idoneâ & incongrua expoſitione: non enim pœnitentiam, ſed pœnitentibus conſolationem obventuram promittit vel in hac vita vel in futura; ſicut rectè locum illum interpretatus eſt in Commentario Gentianus Hervetus.

Cyprianus.

4. *Cyprianus* plurima accumulat; lib. de mortalitate, teſtimonia & argumenta, quibus contendit atque demonſtrat omnes fidelium animas, o-

mnes hominum animas quæ gehennæ ignibus non mancipantur, ibique æternis pœnis torquentur, quæcunque ad ſecundam mortem non tranſeunt, eas omnes moriente corpore, ad Chriſtum ire, cum Chriſto incipere regnare, pacem & liberam ac tranquillam quietem tunc conſequi, ſedis & ſecuritatis æternæ portum petere, ad immortalitatem venire, & fidam tranquillitatem, ſtabilemque & firmam ac perpetuam ſecuritatem, ad lætitiam ſalutis æternæ proficiſci; ad refrigerium vocari, non amitti, ſed præmitti: ad Dominum venire, Paradiſo reſtitui & regno cœleſti, in patriam regredi; ibique apud Deum vivere, in ſumma & perpetua felicitate eſſe, cum Apoſtolis & Prophetis, & martyribus. Unde colligit, cum chari, quos diligimus, de ſeculo exeunt, gaudendum potius quam dolendum; deſiderari eos debere, non plangi, nec accipiendas eſſe hic atras veſtes, quando illi ibi indumenta alba jam ſumſerint: & cum acceſſitionis propriæ dies venerit, nos debere incunctanter & libenter ad Dominum ipſo vocante venire, amplecti diem qui nos Paradiſo reſtituit & regno cœleſti. Idem etiam libro ad Demetrianum; Quando (inquit) iſtinc exceſſum fuerit, nullus jam pœnitentiæ locus eſt, nullus ſatisfactionis effectus, hîc vita aut amittitur aut tenetur. Et paulò poſt ibidem; Venia confitenti datur, & credenti indulgentia ſalutaris de divina pietate conceditur, & ad immortalitatem ſub ipſa morte tranſitur.

Nulla poſt hanc vitam ſatisfactio. vide cap. 6. § 9.

Macarius Ægyptius.

5. *Macarius Ægyptius*, homilia vigeſima ſecundâ. Cum deceſſerit è corpore anima hominis, magnum quoddam myſterium ibi peragitur. Nam ſi ſit rea in peccatis [ἐὰν γὰρ ᾖ ὑπεύθυνος ἐν ἁμαρτίαις, ἔρχονται χόροι δαιμόνων.] veniunt chori dæmonum & Angeli ſiniſtri; & poteſtates tenebrarum apprehendunt animam illam, & eam dominio ſuo ſubjectam pertrahunt in ſuam ipſorum partem [εἰς τὸ ἴδιον μέρος,] & detinetur ac poſſidetur ab illis [κατέχεται καὶ κρατεῖται ὑπ' αὐτῶν.] Sancti autem ſervi Dei cum exierint è corpore, chori Angelorum aſſumunt eorum animas in ſuam ipſorum partem, in ſeculum purum, & ſic adducunt eos ad Dominum. [ὅταν ἐξέλθωσιν ἀπὸ τοῦ σώματος, οἱ χόροι τῶν ἀγγέλων παραλαμβάνουσιν αὐτῶν τὰς ψυχὰς, εἰς τὸ ἴδιον μέρος, εἰς τὸν καθαρὸν αἰῶνα· καὶ οὕτως αὐτοὺς προσάγουσι τῷ κυρίῳ.] Hæc Macarius, de ſtatu omnium animarum corporibus exutarum.

Tom. 3. oper Ephraem. pag. 775. edit Lat. Colon. an. Domini 1616.

6. *Ephraem Syrus*, initio ſermonis, in eos qui in Chriſto obdormierunt; ait eos ad Chriſtum ex nobis antea eſſe vocatos, & nos in carne reliquiſſe, glorificare Deum in cœlis cum Angelis, chorosque cum ſupernis illis choris hilares agere, deliciis Paradiſi latari, & ibi omni conſolatione plenos eſſe, benè ſanctèque ad Dominum profectos eſſe, ad propriam patriam abiiſſe; reliquiſſe corruptionem, & ad immortalitatem conceſſiſſe: Mundo occubuiſſe, & apud Chriſtum exortos eſſe. E terra exiiſſe, & jam ſupernam Hieruſalem inhabitare: vitæ præſentis vanitatem reliquiſſe, & ad ſupernam beatitudinem perveniſſe: inanes ſeculi tumultus dimiſiſſe, & ad loca tranquilla perrexiſſe: Ex mundi hujus procellis ac fluctibus exceſſiſſe, & ad tranquilliſſimos portus appuliſſe. Caliginoſam illius vitæ umbram deſeruiſſe, & ad Solem juſtitiæ ſurſum cucurriſſe: immaculatos avolaſſe.

Auctor quæſtionum & reſponſionum ad Antiochum.

7. Auctor quæſtionum & reſponſionum ad Antiochum, quæ ſancto Athanaſio tribuuntur, ad quæſtionem decimam nonam, ubinam recipiantur hominum defunctorum animæ, ſic reſpondet; Ex ſcripturis diſcimus, quod peccatorum animæ in inferno ſunt, inferius omni ter-

ibum. in operibus Athanaſii. *Luc. 23: 43.*

ra & mari, in terra tenebrarum æternarum. &c. Juſtorum autem animæ poſt Chriſti adventum, id quod de latrone in cruce diſcimus, in Paradiſo ſunt. Non enim propter ſolam latronis animam Chriſtus Deus noſter paradiſum aperuit, ſed etiam ob reliquas omnes ſanctorum animas [ἀλλὰ καὶ διὰ πάσας λοιπὸν τὰς τῶν ἁγίων ψυχάς.] Et reſponſione ad ſequentem quæſtionem vigeſimam ait, animas ſanctorum habere gaudium, & μερικὴν ἀπόλαυσιν, quemadmodum peccatores habent triſtitiam & μερικὴν κόλασιν, in carcere clauſi, uſque dum veniat Judex.

Baſilius. *Pſal. 14. (ſeu 15.) 1.*

8. *Baſilius magnus*, in Pſal. 14. in illa verba Pſalmi, *Domine, quis incolet tabernaculum tuum?* Sancti (inquit) viri eſt, hanc vitam more hoſpitis tranſire, ac ad alteram properare. Ideo & David de ſeipſo loquitur; Incola ego ſum & peregrinus, ſicut omnes Patres mei. Incola quippe fuit Abraham, qui ne terræ quidem veſtigium propriæ poſſedit; ſed ubi opus ei ſepulcro fuit, id argento mercatus fuit. Ex quo ſcriptura demonſtrat, quod viventem quidem in carne incolam eſſe conveniat; migrantem autem ex hac vita in locis propriis requieſcere [δεικνύντος τοῦ λόγου ὅτι ζῶντα μὲν ἐν τῇ σαρκὶ πάροικον εἶναι προσήκει, μεταβαίνοντα δὲ ἀπὸ τῆς ζωῆς ταύτης τοῖς οἰκείοις τόποις ἐναναπαύεσθαι.] Hæc ibi Baſilius. Quænam autem intellexerit ſanctorum hinc migrantium loca propria, patet ex Apoſtoli verbis ad Hebr. cap 11. ubi de Patriarchis ſcribens ſe peregrinos in hac vita agnoſcentibus, ait eos quæſiviſſe Patriam cœleſtem, expectaſſe civitatem fundamentum habentem. Et ex verbis ipſius Baſilii paulo inferius in eundem Pſal. 14 Ille qui carnem incoluit, in monte ſancto tuo requieſcet. Mons ille locum cœleſtem, [τὴν ὑπερκόσμιον χώραν] illuſtrem atque ſplendidiſſimâ luce conſpicuum ſignificat: de quo Apoſtolus ait; Appropinquaſtis ad montem Sion, Civitatem Dei viventis, Hieruſalem cœleſtem. &c.

Pſal. 38 (ſeu 39.) 13. *Geneſ. 23.* *Heb. 11: 10, 14, 16.* *Heb. 12. 22.*

9. Idem in fine expoſitionis Pſal. 33. Iſtorum animas Domino ut ſerviant, pretioſo ſuo redimit ſanguine. Propterea, eorum qui in ipſum ſperant, nemo in iniquitate ſua punietur ſeu cruciatui ſubjicietur. [διό, οὐδεὶς ἐν πλημμελείᾳ ἐξετασθήσεται τῶν ἐλπιζόντων ἐπ' αὐτόν.] Paulò autem ſuperius ibidem, Mors (inquit peccatorum [τῶν ἁμαρτωλῶν] mala. Excipit enim illos ſupplicium [διαδέχεται γὰρ αὐτοὺς κόλασις] quemadmodum divitem illum, qui induebatur purpurâ & byſſo.

10. Idem Baſilius homil. *Quod Deus non ſit autor malorum.* Non malum omnino mors eſt, niſi quis dixerit peccatoris mortem: διότι τῶν ἐν ᾅδου κολάσεων ἀρχὴ τυγχάνει ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν ἐντεῦθεν, id eſt, quia liberatio eorum ex hoc ſeculo fit iis ſuppliciorum in inferno inchoatio, ſive initium.

Ergo, ſecundùm Baſilium, nemo fidelium per mortem tranſit ad aliqua tormenta vel ſupplicia; ſed ſoli peccatores, quorum æterna damnatio eſt.

Vindicatur Baſilius ab iniquo interpretatione Romanenſium.

11. Ut Baſilio patrocinium Purgatorii ſui obtrudant Romanenſes, allegant ejus verba in caput nonum Eſaiæ, ubi ait: Si igitur per exomologeſin detexerimus peccatum, jam ſuccreſcens gramen aréfecimus, dignum planè quod depaſcatur ac devoret purgatorius ignis, τὸ καθαρτικὸν πῦρ. ——— Peccatum igitur noſtrum niſi exiccetur instar graminis, & areſcat, non devorabitur ab igne, neque incendio abſumetur. Et in illa verba Prophetæ, verſu decimo nono Quia propter indignationem iræ Domini ſuccenſa eſt terra omnis.] Declarat (inquit) quod in gratiam & beneficium animæ, terrena tradantur igni punitivo [τῷ πυρὶ τῷ κολαστικῷ] quemadmodum & ipſe Dominus ſubindicat, dicens; Ignem veni mittere in terram: et quid volo, niſi ut accendatur? Et mox ibidem, in illa Prophetæ verba; Et erit populus ſicut ab igne deuſtus.] Non omnimodam (inquit) internecionem & exterminium comminatur, ſed innuit expurgationem [οὐκ ἀφανισμὸν ἀπειλεῖ, ἀλλὰ τὴν κάθαρσιν ὑποφαίνει] juxta Apoſtoli ſententiam, qua ſi cujus opus exarſerit, damnum patietur: ipſe autem ſalvus fiet ſic tamen quaſi per ignem. Hæc Baſilius. At in iſtis Baſilii verbis doctrina Romanenſis de Purgatorio nihil invenit præſidii. Non enim ignem illum Purgatorii, quem Romanenſes in inferno eſſe ſomniant, ut in terram mitteret, venit Chriſtus. De hoc autem igne, quem Chriſtus in terram miſſurus venit, loquitur Baſilius: quem vocat & καθαρτικόν, & κολαστικόν, cui tradi ait τὰ γήϊνα terrena, ἐπὶ εὐεργεσίᾳ τῆς ψυχῆς, in beneficium animæ, juxta dictum Apoſtoli, ſi cujus opus exarſerit, &c. At hic ignis in hac vita à Spiritu Sancto accenditur, per verbum Dei, per tribulationes temporales, & per dolorem pœnitentiæ, quibus quod in affectibus noſtris terrenum eſt velut igne devoratur, & anima proficit in melius. Præterea Baſilius putavit examen futurum per ignem in die judicii, & peccatorum quandam expurgationem, & illi examini reſervari expurganda graviora peccata, in caput quartum Eſaiæ. Nullum enim agnovit Baſilius aliud peccati genus, niſi quod ex ſe mereatur iram & mortem, tale enim eſſe omne peccatum. docuit lib. 2. de baptiſmo. quæſt. 5. Ubi ſcribit etiam ſe id ipſum copioſius docuiſſe in epiſtola de ſymphonia; ὅτι παντὸς ῥήματος ἡ ἀπείθεια ἀξία ὀργῆς καὶ θανάτου· Quod cujuſque verbi [Dei] inobedientia iram & mortem mereatur. Sed ex ipſo Baſilio confirmemus etiam quæ diximus de igne.

Eſai. 9: 19. *Luc. 12: 49.* *1 Cor. 3: 15.* *Vide etiam Baſilium in cap. 9. Eſai. verſ. 5.* *Baſilii doctrina eſt, omne peccatum ex ſe mereri iram & mortem.*

12. Baſilius in caput quartum Eſaiæ, verſu quarto, exponens illa Prophetæ verba; quia abluet Dominus ſordem filiorum & filiarum Sion, & ſanguinem Hieruſalem expurgabit de medio ejus; in ſpiritu judicii, & ſpiritu ardoris.] Perſpicuè (inquit) ex ipſa hic ſermo deſignat, quæ Johannes aliquando de Domino dixit; quia ipſe eſt qui vos baptizabit in Spiritu Sancto & igne; de ſe ipſo autem, Ego quidem vos baptizo in aqua ad pœnitentiam. Quando igitur utrumque conjunxit Dominus, illud, Ex aqua in pœnitentiam, & illud, Ex ſpiritu in regenerationem, & utrumque baptiſma ſcriptura deſignat. Num fortè tres ſunt baptiſmatis acceptiones, videlicet, ſordium expurgatio, & quæ per ſpiritum fit regeneratio, & examen ſeu tormentum in igne judicii? [ἡ ἐν τῷ πυρὶ τῆς κρίσεως βάσανος] ut illud, *abluet*, pro depoſitione peccati accipiatur, quæ in hac vita fit; hoc autem, *In ſpiritu judicii & ſpiritu ardoris*, ad eam referatur probationem, ſive examen quod per ignem fiet in ſeculo futuro τὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι διὰ τοῦ πυρὸς δοκιμασίαν.] Equidem peccata per ignorantiam admiſſa, utique cum ſint veluti ſordes quædam, quæ animæ ſplendorem exterminant, & nativo ejus decori officiunt, egent purgatione per lotionem. At verò ad mortem peccata eorum, qui voluntariè peccant poſt acceptam cognitionem [αἱ δὲ πρὸς θάνατον ἁμαρτίαι τῶν ἑκουσίως ἐξαμαρτανόντων μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν] ſanguis vocantur. Et hæc quidem indigent ardore, ſeu exaſtuatione judicii [τῆς ἐν τῷ καύματι κρίσεως] Itaque quiſque conteritur, ſeque ablui petit & purgari [πλυθῆναι καὶ καθαρισθῆναι,] ſuam quidem iniquitatem

Eſai. 4: 4. *Matth. 3: 11.* *Ignis Spiritus.* *Ignis diei judicii.*

[ἀνο-

[*ἀνομίαν*] fatetur egere ablutione, & peccatum *Pſal. 51:4.* [*ἁμαρτίαν*] purgatione ſeu emundatione, dum dicit; Amplius lava me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Illi quidem qui rudes ſunt prorſus & inſcii divinorum dogmatum, qui priuſquam didiciſſent Dei verbum, peccarunt; tanquam eluvie quadam inquinati, opus habent aſpergine aquæ ut eluantur. [*τοῦ ἀπὸ τοῦ ὕδατος δέονται καθαρισμοῦ.*] Hîc Baſilius ſpiritum judicii & ſpiritum ardoris referri poſſe exiſtimat vel ad ſpiritum regenerantem in hac vita, vel ad examen quoddam per ignem in die judicii, quo igne expurganda putat craſſiora peccata.

13. Idem Pater ignem materiales affectiones conſumentem, & nos illuminantem, nec non afflictionibus urentem, & illuminatione ſanctificantem, ac uſtione purgantem, & materiam peccatorum veluti gramen devorantem, interpretatur Deum noſtrum, qui dicitur ignis conſumens, & memoratam illuminationem atque uſtionem, ſeu afflictionem & dolorem ſalubrem infert hominibus in hac vita: in cap. 10. Eſaiæ verſ. 16.

Deus eſt ignis. Hebr. 12: 29.

14. Idem ibidem, in verſ. decimum octavum, & decimum nonum, ait, ſcribi in libro viventium [*τους τὴν διὰ τῆς μετανοίας κάθαρσιν, διόνει πῦρ ἀναλωτικὸν τῆς ἐνυπαρχούσης ὕλης τῶν κακῶν, δεξαμένας*] eos qui pœnitentiæ purgationem, quaſi ignem materiæ malorum in ipſis exiſtentis conſumtivum ultrò ſuſcipiunt. Quibus verbis purgationem pœnitentialem vocat ignem conſumtivum peccati.

Ignis pœnitentia. Vide §. 20.

15. Idem in cap. ſextum Eſaiæ, verſu ſexto, & ſeptimo, carbonem ignis de altari ſumtum, qui labiis Prophetæ admotus abſtulit iniquitates ejus, & perpurgavit peccata ejus, interpretatur verbum ſeu eloquium Dei, quod appellat *τὸ καθάρσιον πῦρ*, purgatorium ignem: quia verbum Dei ad tollendum è medio mendacium, & auferendum quæ peccando iniquè geſſimus, fervet ignis inſtar, & ad revincendum inſtructum eſt, ut ibidem monet Baſilius. Et addit quædam exempla; Tali (inquit) igne cor Cleopæ & Simonis inardeſcebat, Domino eis adaperiente ſcripturas. Conſimili igne incaleſcit cor ſpiritu ferventium. Ejuſmodi ignem accepit & Hieremias, quare dicebat; Factus eſt ignis in viſceribus meis.

Dei verbum eſt ignis purgatorius. Eſai. 6: 6, 7. Vide cap. 12. §. 27. Luc. 24: 18. Ier. 20: 9.

16. *Gregorius Nanzianzenus*, oratione decimâ, quæ eſt funebris in laudem Cæſarii fratris, medici & quæſtoris regii; At tu (inquit) divinum & ſacrum caput, utinam cœlos penetres, atque in Abrahæ ſinu, quicunque tandem ille eſt, conquieſcas, & Angelorum choream, ac beatorum virorum gloriam & ſplendorem ſpectes [*ἐποπτεύοις,*] vel potius unà tripudies & exſultes, omnia quæ hîc ſunt ex alto deridens, magno illi Regi aſtans, atque illinc emicante lumine impletus.

Gregorius Nazianz.

17. Iſtis verbis Gregorius Nazianzenus, pio & fervente affectu optat fratri ſuo ſtatum animarum earum, quæ in Dei favore & ſalvifica gratiâ ex corporibus migrarunt. Hunc enim eſſe omnium fidelium animarum ſtatum, poſtquam hinc exceſſerint, declarat poſtea in eadem oratione, his verbis: *πείθομαι σοφῶν λόγοις, ὅτι ψυχὴ πᾶσα καλή τε καὶ θεοφιλὴς, ἐπειδὰν τοῦ συνδεδεμένα λυθεῖσα σώματος ἐνθένδε ἀπαλλαγῇ, εὐθὺς μὲν ἐν συναισθήσει καὶ θεωρίᾳ τοῦ μένοντος αὐτὴν καλοῦ γενομένη*, &c. id eſt, Sapientum verbis adducor ut credam, pulchram omnem animam & Deo charam, poſteaquam corporis vinculis ſoluta, hinc exceſſerit, protinus bonum, quod eam manet perſentientem & contemplantem (utpote eo, quod tenebras offundebat, vel purgato, vel depoſito, vel quo verbo ea res appellanda ſit, neſcio) mirabili quadam voluptate affici, & exſultare, atque hac vitâ, tanquam gravi quodam ergaſtulo, liberatam, compedibuſque illis, quibus mentis alæ deprimebantur, ſolutam, ſummâ cum hilaritate ad Dominum ſuum tendere, ac reconditam beatitudinem jam verè per imaginem & ſimulacrum percipere. Poſt etiam aliquanto, cum cognatam carnem à terra, quæ & dederat, & in fidem acceperat, receperit; (quod quomodo fiet, is novit, qui ea inter ſe conjunxit atque diſſolvit) tum denum eam quoque ad gloriæ cœleſtis hæreditatem ſecum admiſſuram, & quemadmodum ob naturæ conjunctionem ærumnarum ipſius particeps fuerit, ſic etiam jucunditates ſuas cum ipſa communicaturam. ——— Apoſtolus etiam diſceſſum à corpore, præſentiam apud Deum eſſe affirmat: *2 Cor. 5:8.* vitam autem corpoream, ut peregrinationem deplorat: atque ideo quamprimum emigrare cupit. *Philip. 1: 23.* Hæc ibi Nazianzenus: hac ſe fiduciâ conſolans contra obitum fratris ſui, quem jam cum reliquis fidelium defunctorum animabus in iſto felici ſtatu eſſe credit, hoc argumento; quia omnis pulchra & Deo grata anima, ubi hinc exceſſerit, protinus jucundum illum ſtatum obtinet.

Εὐθὺς, protinus. Per finalem gratiam, de qua vide, cap. 11. §. 3. & cap. 12. §. 12.

18. Idem Nazianzenus, oratione undecima, Gorgoniam ſororem ſuam defunctam laudans, eâdem ſe confidentiâ ſolatur, inquiens (prope finem illius orationis) *κρείσσω μὲν οὖν εὖ οἶδα καὶ μακρῷ τιμιώτερα τὰ παρόντά σοι νῦν, ἢ κατὰ τὰ ὁρώμενα*, &c. id eſt, Equidem non dubito, quin iis, quæ oculis cernuntur, multò præſtantiora ſint ea, quibus nunc frueris, nempe ſonus epulantium [feſtivitatem celebrantium, *ἑορταζόντων.*] Angelorum chorea, cœleſtis ordo, gloriæ contemplatio, cùm alius, [*τῆς τε ἄλλης,*] tum ſupremæ Trinitatis purior & perfectior illuminatio, non jam vinctam mentem ac per ſenſus diffuſam ſuffugientis, ſed totam ſeſe toti menti contemplandam & tenendam præbentis, totoque Divinitatis lumine animabus noſtris affulgentis. Omnino his frueris, quorum adhuc dum in terra eſſes, ob ſinceram ad ea mentis erectionem, rivulos habebas, Hæc ibi.

Viſio beatifica.

19. Idem, prope finem orationis 10. Propter omnia (inquit) tam dextra, quàm ſiniſtra, hoc eſt, tam læta quàm triſtia, gratias agentes (quandoquidem hæc quoque perſæpe ſalutis arma eſſe ratio novit) noſtras, & eorum, qui tanquam in communi via paratiores, ad hoſpitium prius pervenerunt, [*τὰς τῶν προκαταλυόντων, ὥσπερ ἐν ὁδῷ κοινῇ τῶν ἑτοιμοτέρων,*] animas ipſi commendantes. Deinde Cæſarium, quem in ſtatu beato eſſe credebat, commendat Deo, ut eum Deus ſuſcipiat, *νῦν μετὰ δέχοιο Καισάριον*, nunc quidem Cæſarium ſuſcipe, diſceſſus noſtri primitias: Nos verò poſt quoque opportuno tempore ſuſcipe. Unde conſtat, orationem pro mortuis, apud veteres, non fuiſſe fundatam in opinione Purgatorii Romanenſis.

Oratio pro defunctis. Vide infra, cap. 9. & cap. 10.

20. Idem Pater, oratione 40. in ſanctum baptiſma. poſt medium: de igne differens;

Unum (inquit) illud lumen fugiamus, quod ex ſævo igne [*τοῦ πικροῦ πυρός*] naſcitur. Ne in ignis noſtri lumine ambulemus, & in flamma quam accendimus. Ignem purgantem [*πῦρ καθαρτήριον*] novi ad quem mittendum Chriſtus in terram venit, qui & ipſe per anagogen ignis appellatur. Hujus porrò ignis ea vis eſt, ut craſſiorem materiam vitioſumque habitum abſumat; eumque proinde celerrimè Chriſtus accendi vult. Cupit enim nos quamprimum beneficio affici: utpote qui nobis quoque ignis carbones auxilii cauſa porrigat. Novi & ignem non purgantem, ſed punientem [*οἶδα καὶ πῦρ οὐ καθαρτήριον, ἀλλὰ κολα-*

Eſai. 50: 11. Luc. 12: 49. Eſai. 6: 6.

κολαςήριον] ſive Sodomiticum, quem ſulphure & procellâ permixtum Deus in peccatores omnes fundit: ſive illum, qui Diabolo ejuſque Angelis paratus eſt: ſive illum, qui ante faciem Domini procedit, & in circuitu inimicos ejus inflammat: ſive quod his adhuc formidabilius eſt, illum ignem, qui cum inſomni illo verme conjunctus eſt, nec unquam exſtinguitur, verùm in ſceleratorum hominum pœnam perennis eſt & ſempiternus. Hæc Gregor. Nazianz. ignem purgatorium à puniente igne diſtinguens, & emendationem pœnitentiæ ignis purgatorii appellatione indigitans.

Purgatorius ignis pœnitentia. vide ſupra, §. 11. & § 14.

Gregorius Nyſſen. vide cap. 3. § 1.

21. *Gregorius Nyſſenus*, prolixè in oratione de anima & reſurrectione, nec non in oratione de mortuis, diſſerit de igne quodam purgatorio poſt hanc vitam, quo hominum etiam ſceleratiſſimorum & omnis rationalis naturæ peccata tandem expurgentur, & omnes Deo reconcilientur cum homines, tum dæmones: ſicut olim opinabatur Origenes. At de ſtatu eorum poſt mortem, qui in vera fide & ſtatu juſtificationis hinc exceſſerunt, paſſim docet, eum protinus eſſe beatum: & hoc argumento reprehendit quoſdam Chriſtianos, Chriſtianorum mortem immodicè deflentes. Ideòque alibi de fidelium morte, eorumque ſtatu poſt mortem diſſerens, ait; Neque enim aliud quicquam eſt hominibus mors, niſi vitioſitatis expurgatio [εἰ μὴ κακίας καθάρσιον.] Prope finem orationis conſolatoriæ in funere Pulcheriæ. Et paulo poſt ibidem; Bona res mors, ut quæ initium ac via mutationis in melius nobis exſiſtit. Proinde ex animo ejiciamus, fratres, triſtitiam de dormientibus, quam ſoli ſuſtinent qui ſpem non habent: ſpes autem eſt Chriſtus.

Mors eſt vitioſitatis expurgatio. vide cap. 11. §. 3. & cap. 12. §. 12.

22. Idem in oratione funebri de Placilla Imperatrice; Salvum, fratres, eſt bonum quod quæritis; ſalvum eſt, & non periit. Non modo ſalvum, verum etiam in ſublimioribus eſt quàm prius. Imperatricem quæris? in palatio degit [ἐν τοῖς βασιλείοις τὴν διαγωγὴν ἔχει.] at oculo hoc cognoſcere deſideras? Non licet tibi ſupervacuam operam ſumere in hoc, ut Reginam ſpectes. Tunc videbis, cum & ipſe è corpore eminens proſpexeris: non enim aliter intra adyta atque penetralia regni pervenire licet, niſi carnis velo diducto. Apoſtolus reſolvi & eſſe cum Chriſto, longè melius eſſe dicit. Quid magnus ille David, qui tanto principatu florebat, an non cuſtodiam nominat hanc vitam? an non clamat ad Dominum: *Educ è cuſtodia animam meam?* an non productione vitæ contriſtatur, *Hei mihi*, dicens, *quoniam inquilinatus meus prolongatus eſt?* an non noverant ſancti diſcernere bonum à malo? & idcirco animæ præſtabiliorem eſſe putabant exitum è corpore. Et paulo poſt in eadem oratione; Quid igitur moleſtum & acerbum eſt, ſi à vitæ hujus malis beata iſta ſegregata eſt, & veluti lemâ quadam, corporis ſordibus abjectis, purâ animâ ad immortalem & incorruptam vitam tranſiit: [καθαρᾷ τῇ ψυχῇ πρὸς τὴν ἀκήρατον ζωὴν μετανίςαται,] in qua fraus non exercetur. Aufugit illinc, ut inquit Propheta, dolor & moleſtia & gemitus: pro his verò quid? Impatibilitas, beatitudo, & mali omnis vacuitas, Angelorum conſuetudo, inviſibilium contemplatio, ſocietas cum Deo, lætitia finem non habens. Numquid igitur mœrere convenit de Regina edoctos, quæ cum quibus commutaverit? [οἷα ἀνθ' οἵων ἠλλάξατο.] Reliquit regnum terreſtre, at cœleſte aſſequuta eſt: depoſuit coronam lapillis ornatam, at gloriæ coronâ circumdata eſt: exuit veſtem purpuream, at Chriſtum induit. Et inferius ibidem; Unam Deitatem adorabat, quæ in Patre & Filio & Spiritu Sancto glorificatur. In hac fide credidit, in hac viguit, in hac ſpiritum depoſuit: ab hac abducta eſt ad ſinum Patris fidei Abrahami juxta fontem Paradiſi: cujus gutta ad infideles non manat, ſub umbra ligni vitæ, &c.

Philip. 1: 23.

Pſal. 141. (ſeu 142.) 8.

Pſal. 119. (ſeu 120.) 5.

Eſai. 35: 10.

Sinus Abrahami. vide §. 37. & 38. & 47. & cap. 12. §. 17.

23. Idem in oratione de laudibus ſancti Ephraim Syri; Ad tranquillum (inquit) æterni regni portum feliciter emigravit, ſanctâque ac Deo gratâ acceſſione, numerum beatorum, qui ab initio fuerant ſeculi, cumulavit. Nam in cœleſtibus anima, ipſius concedit tabernaculis, ubi Angelorum ſunt ordines, ubi Patriarcharum populi, ubi Prophetarum chori, ubi Apoſtolorum throni, ubi gaudium martyrum, ubi piorum [ὁσίων] lætitia, ubi doctorum ſplendor, ubi primogenitorum panegyris, ubi puræ exſultantium voces: ad illa bona quæ Angeli proſpicere cupiunt. In ſacratum illum locum feliciſſima beati clarique Patris Ephraim anima pervenit. Et paulò poſt, ne quiſquam ſpeciali privilegio hanc beatitatem attribuat, oſtendit eandem eſſe omnium ſanctorum ſortem, & propterea eorum mortem non eſſe lugendam: ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὁ θάνατος αἴτιος δακρύων τοῖς περιλειπομένοις γνωρίζεται· ἐπὶ δὲ τῶν ἁγίων, εὐφροσύνης καὶ πανηγύρεως κατίςαται πρόξενος. ὅτι οὐ θάνατος ὁ τοιοῦτος, ἀλλὰ μετάςασις μᾶλλον, καὶ πρὸς τὰ κρείττω μετάβασις. id eſt, aliorum quidem hominum mors illis qui relinquuntur, lacrymandi præbet cauſam: ſanctorum autem mors lætitiam celebritatemque conciliat. Quare iſta non dicenda mors, ſed tranſmigratio potiùs, & ad meliora tranſitus.

24. Idem Pater hoc ipſo argumento utitur ad omnes Chriſtianos, ne amicos ſuos & familiares in fide defunctos lacrymis proſequantur; in oratione illa de mortuis, quam inſcripſit πρὸς τοὺς πενθοῦντας ἐπὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ παρόντος βίου πρὸς τὸν ἀΐδιον μεθιςαμένοις, id eſt, ad eos qui lugent tranſlatos à præſenti vitâ ad æternam vitam. In illa oratione ait; Ad verum illud bonum anima humana à corporea vitâ proficiſcitur, & à præſenti diverſum vitæ ſtatum aſſequitur. Illa autem vita nec inediâ laborat, nec cruditate, nec frigore, caloreſve aut alias aëris injurias ſentit. Miſeriâ vacui tranquillam ac quietam agemus vitam: in qua naturam animi pro hoc aërio ſpiritu, vero illo ſanctoque Spiritu frui non ambigimus, [οὐκ ἀμφιβάλλομεν.] ideoque beata eſt illa vita atque immortalis. [μακαρία τίς ἐςιν ἐκείνη ἡ ζωὴ καὶ ἀκήρατος.] Quid igitur eſt in ipſa te mali, cur amicorum & familiarium [τῶν ἐπιτηδείων] obitum doleamus? niſi quis dolendum exiſtimet, quod ad vitam perturbationum ac miſeriarum expertem proficiſcuntur [πρὸς τὸν ἀπαθῆ τε καὶ ἀνενόχλητον βίον αὐτοῖς ἡ μετάςασις γίνεται:] in qua plagarum dolores non metuunt, non ignis minas [οὐ πυρὸς ἀπειλὴν,] non ferri vulnera, &c. Et paulò poſt, Cur igitur mœrent, qui obeuntes lamentationibus proſequuntur? certè ſi fieri poſſet, ut qui iſtius vitæ carcere liberati ſunt, dolendo lacrymandoque ſuam erga calamitoſos miſericordiam oſtenderent, viderentur mihi commiſerari conditionem illorum, qui in iſtius vitæ moleſtiis ac doloribus detinentur, quod res illas pulcherrimas & à materiâ remotiſſimas, quæ ſupra mundum hunc ſunt [τὰ ὑπερκόσμιά τε καὶ ἄυλα κάλλη] non conſpiciant, nempe, Thronos, principatus, poteſtates, dominationes, & exercitus Angelicos, & Eccleſias, & civitatem illam ſupernam, & ſupercœleſtem illam eorum qui deſcripti ſunt panegyrin ſeu conventum. Nam illa, quæ his omnibus præſtat, pulchritudo, quam ab iis qui mundo corde ſunt, conſpici aſſeruit Verbum mentiri neſcium, major eſt quàm ullâ ſpe conjecturâve concipi valeat. Cæterum nec lacrymandi

Non metuunt ignis minas.

Matth. 5: 8.

mandi vis, nec ulla ejuſmodi affectio adeſt iis, qui ex hac vita migrarunt. Non ea jam eſt ipſorum natura, ut oculis conſpici, aut per ſe monere mortales queant, quo à falſa quam de rebus habent, opinione deſiſtant. [ἀφθῆναι φύσιν οὐκ ἔχουσιν, οὐδὲ νουθετῆσαι δι' ἑαυτῶν τοὺς ἀνθρώπους.] Et infra in eadem oratione; Bello per mortem confecto, animus relicto dimicationis campo, pace utitur, & extra acies inſtructas egreſſus, viribuſque ſuis, quæ complexu corporis afflictæ laborant, per otium recuperatis, ſecum ipſe vivit. Et interius; Mortem obſtetrici, & exitum ex hac vita confert egreſſui naſcentis ex utero: unde cum lacrymis exitur in hanc lucem, ſed conſpecta luce qui natus eſt vehementer delectatur. Et enumeratis ſanctarum animarum gaudiis quibuſdam, hanc ſubjicit reprehenſionem; Si igitur hæc & alia ejuſmodi poſt mortis partum hominibus repoſita ſunt; quid ſibi vult luctus, & mœror, & ſqualor? Hæc Gregorius Nyſſenus; cujus argumenta conſolatoria, contra mortem, & hortatoria ad migrationis ex hac vita deſiderium, cum Purgatorio Romanenſi non conſiſtunt.

Mortui non monent ſuperſtites. — *Simile.*

Nazianzenus. 25. Sic etiam *Gregorius Nazianzenus*, oratione 10. ſuperius citatâ, docet, non de morte dolendum eſſe, ſed potius de vitæ hujus prolongatione: An non (inquit) ſi quid etiam mœroris concipiendum eſt, idcirco potius mœrorem ſuſcipiemus, quod incolatus noſter prolongetur, (Davidis inſtar, tabernacula tenebrarum, & locum afflictionis, & profundi limum, & mortis umbram, res hujus vitæ appellantis) quod in ſepulcris iis, quæ circumferimus, diutius hæreamus, &c. Hæc Gregor. Nazianz. At propoſito igne purgatorio, haud facile cuiquam viatori perſuaſeris, ut ex hac vita migrare cupiat: præſertim ſi aliud dogma Romanenſe adjicias de incertitudine propriæ juſtificationis & ſalutis. Nam etiamſi peccemus hic quamdiu vivimus, quis tamen eſt qui nolit potius hic pœnitentiæ tempus ſibi concedi, quàm in ignem illum ad luendas pœnas conjici? cum etiam doceant adventu diei judicii ultimi purgatoriis pœnis nullum amplius eſſe locum: adeò ut præſtabilius ſit inveniri illo die in hac peregrinatione pœnitentem, quam in illis Purgatorii cruciatibus ardentem.

Cyrillus Hieroſol. *Pſal. 115: 17.* 26. *Cyrillus Epiſcopus Hieroſolymitanus*, Catechesi 18. verba illa Pſalmi 115. verſ. 17. *Mortui non laudabunt Dominum*] ſic exponit; Τοῦτο δηλοῖ, ὅτι τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἀφέσεως ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ μόνον τὴν προθεσμίαν ἐχούσης, ἐφ' ᾗ καὶ οἱ ἀπολαύοντες αἰνέσουσί σε, οὐκ ἔτι μετὰ θάνατον λοιπὸν τοὺς ἐν ἁμαρτίαις τελευτήσαντας ὡς εὐεργετηθέντας αἰνεῖν, ἀλλὰ ἀποδύρεσθαι· ἔστι γὰρ αἶνος μὲν, τῶν εὐχαριστούντων· ὀδυρμὸς δὲ τῶν μαστιζομένων· οἱ μὲν οὖν δίκαιοι τότε αἰνοῦσιν, οἱ δὲ τελευτήσαντες ἐν ἁμαρτίαις, καιρὸν λοιπὸν ἐξομολογήσεως οὐκ ἔχουσι. id eſt; Hoc declarat, quod quum pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum in hac vita tantùm præſcriptum tempus habeamus, in quo & ii qui remiſſione fruuntur, laudabunt te [*Domine*,] Non amplius poſt mortem poſſunt ii qui in peccatis mortui ſunt, tanquam beneficio aliquo affecti, Deum laudare, ſed lamentari: laus enim eſt gratias agentium: lamentatio autem eorum eſt, qui flagellantur. Juſti igitur tunc laudant Dominum: in peccatis autem mortui de cætero tempus exomologeſeos ſeu agendæ pœnitentiæ non habent. Hæc ibi. Quibus Romanenſium doctrina de Purgatorio manifeſtè convellitur. Nam tum pœnitentiæ omnem actionem, tum etiam peccatorum remiſſionem hujus vitæ terminis circumſcribit: & juſtis defunctis flagella, & in peccatis defunctis εὐεργεσίαν, id eſt; beneficium omne abjudicat.

Vide §. 4. & §. 32. & cap. 6. §. 9.

Romanenſium objectio ex Cyrillo Hieroſolym. 27. Alius autem eſt ejuſdem ſcriptoris locus, in Catecheſi myſtagogica quinta, quem pro Purgatorio allegant Pontificii, ubi ait, Orationem quæ funditur pro defunctis ſanctis patribus, & Epiſcopis, aliiſque qui obdormiverunt, maximum afferre juvamen animabus eorum, pro quibus offertur, etiam eis qui cum peccatis deceſſerunt ex hoc mundo. *Reſponſio.* Sed nullam ibi facit mentionem ignis purgatorii, neque diſtinguit inter peccata venialia & mortalia; neque dicit, remiſſo peccati mortalis reatu & pœna æterna, manere luendam in Purgatorio pœnam aliquam temporalem; (iſta enim ignorabat) neque pœnas defunctorum purgatorias aſſerit: ſed cum aliis quibuſdam patribus ſperabat ex immenſa Dei miſericordia futurum eſſe, ut in die ultimi judicii aliquibus remitterentur quædam mortifera peccata, quorum in hac vita remiſſionem non acceperant, quod ut eis divina indulgentia concederetur, exiſtimarunt Deo ſupplicare pro eis utile eſſe. Præterea defunctis ſanctis prodeſſe ait oblationem pro eis, quos tamen non putabat eſſe in aliquibus tormentis. Hanc fuiſſe mentem veterum illorum Patrum, pro defunctis orantium, prolixius oſtendemus cap. 9. hujus libri.

Oratio pro defunctis. Vide cap. 9. & cap. 10.

Object. 28. Dices, Cyrillum, catecheſi 18. Φωτιζομένων, remiſſionem peccati in hac vita tantum agnoſcere, unde videtur iſto poſteriore loco ſibi contradicere. *Reſp.* Reſpondeo; Tradidit priore loco conſtantem Eccleſiæ doctrinam, ex ſacra ſcriptura depromtam: poſteriore autem loco accedit conjecturæ humanæ quorundam Patrum de operatione quadam miſericordiæ Dei (ultra legem illam communem, priore loco memoratam) erga nonnullos etiam in peccato mortali defunctos, exercenda in die judicii. Quæ conjectura non nobis tantum, ſed Romanenſibus etiam meritò improbatur, ſalvâ eis honorificentiâ, quæ tantis Patribus debetur.

De remiſſione peccati, in ſeculo futuro. Vide, cap. 12. §. 12. 29. Sic alii quidam Patres (in quibus fuit & Auguſtinus,) quamvis rectè crederent & docerent nullam eſſe poſt hanc vitam remiſſionem alicujus peccati, ſecundùm legem communem in ſacris ſcripturis revelatam: attamen humano quodam affectu erga defunctos, abducti ſunt in eam conjecturam, ex humana quadam conſideratione immenſæ Dei miſericordiæ, ut ſperarent, ultra ordinem legis communis, in ſcriptura revelatum, eam extendi poſſe erga quoſdam in peccato mortali defunctos, ut in die ultimi judicii Deus cum illis miſericordiùs ageret, quàm eorum peccata mererentur, ut eos in æternum ignem non conjiceret, peccata eis illo die ultimi judicii remitteret etiam non prius remiſſa in hoc ſeculo; Peccata, inquam, ex ſe mortifera, quibus ſcilicet merebantur abjici in æternos cruciatus. Præterea etiam illa peccata quæ credebant remiſſa eſſe per juſtificationem in hoc ſeculo, petebant remitti per publicam ſententiam ultimi judicii in futuro ſeculo. Vide 2 Tim. 1: 18. Hæc obſervatio aufert illud ἐναντιοφανὲς quod in Patrum illorum teſtimoniis prima fronte ſe offert.

Dies reſurrectionis appellationem accipit τῷ αἰῶνος ἐκείνου. Luc. 20: 35.

Iohannes Chryſoſtomus. 30. *Iohannes Chryſoſtomus*, ſermone 3. de Lazaro, circa medium, Omnes homines qui peccaverunt, diſtinguit in tres ordines reſpectu pœnarum quibus ſubjiciuntur: τῶν ἀνθρώπων, οἱ μὲν ἐνταῦθα τιμωροῦνται μόνον, οἱ δὲ ἐνταῦθα μὲν οὐδὲν πάσχουσι δεινὸν, πᾶσαν δὲ ἐκεῖ τὴν τιμωρίαν ἀπολαμβάνουσιν· οἱ δὲ καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ κολάζονται. id eſt, nam ex hominibus alii quidem hic duntaxat puniuntur, alii ruſſus nihil hic tale patiuntur, ſed omne ſupplicium illic recipiunt: alii verò tum hic, tum illic puniuntur. Eorum qui

hic duntaxat puniuntur, & puri à peccatis ex hac vita ad pura gaudia & meram conſolationem proficiſcuntur, nequepoſt hanc vitam ulli pœnæ vel moleſtiæ ſubjiciuntur; dat exempla in eis, quos Apoſtolus ait nunc judicari & corripi à Domino, ne cum mundo condemnentur. *1 Cor. 11: 32.* 1 Cor. 11: 32. & in illo inceſtuoſo, quem Apoſtolus tradi jubet Satanæ in interitum carnis, ut *1 Cor. 5: 5.* ſpiritus ſalvus fiat in die Domini noſtri Jeſu *Luc. 16: 25.* Chriſti. 1 Cor. 5: 5. & in Lazaro, quem Abraham ait recepiſſe mala ſua in hac vita, nunc autem conſolationem accipere. Luc. 16: 25. Eorum autem qui non hic puniuntur, ſed omnem pœnam ſubeunt poſt hanc vitam, exemplum adducit in epulone, cui bona ſua jam in hac vita conſequuto, & poſt hanc vitam cruciatus ſuſtinenti, negata eſt aquæ guttula. Eorum denique qui tum hic tum illic puniuntur, exemplum affert in Sodomitis, quibus Dominus ait tolererabilius fore in die judicii quàm contemtoribus Euangelii: *Tolerabilius*, inquit, *erit*, id eſt, *Matth. 11: 24.* punientur quidem, ſed levius, quandoquidem & hic dederunt pœnas. Ideo autem eos adhuc illic puniendos, quia hic non receperunt ſupplicium pro magnitudine peccatorum ſuorum ſufficiens. Omnem igitur pœnam poſt hanc vitam, omnem cruciatum ſolis reprobis tribuit, electis autem omnibus prorſus abjudicat Chryſoſtomus: ſecundùm quem ſoli reprobi, quales ſunt Sodomitæ illi quos puniendos ait in die judicii, & miſer ille epulo, cruciantur poſthanc vitam, licet alii levius, alii gravius.

31. Idem Pater, homil. 5. in Geneſin, ait fi- *Puri à peccatis.* deles illuc ire καθαρὲς τῶν ἁμαρτημάτων, puros à peccatis: non enim poſſibile eſſe ut inveniat illic conſolationem aliquam, qui in præſenti vita non fuerit ablutus à peccatis. Hoc eſſe agonis & luctæ tempus; illud coronarum & retributionum & præmiorum.

Epiphanius. 32. *Epiphanius*, in opere Panario contra hæreſes, hæreſi 59. ubi diſputat contra Catharos, ait confugiendum eſſe ad benignitatem Chriſti, ad miſericordiam Dei, per pœnitentiam, quamdiu ſumus in hac vita: nam poſt exceſſum ex hac vita. [μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπάλλαγὴν τε καὶ θά- *Futuro ſeculo. Nulla pœnitentia utilis poſt hanc vitam.* νατον] non amplius aperiri pulſantibus clauſas fores. ἐν γὰρ τῷ μέλλοντι αἰῶνι μετὰ τὴν ἀνθρώπου ἀπαλλαγὴν, ὐ νηςείας πορισμὸς, ὐ μετανοίας κλῆσις, οὐκ ἐλεημοσύνης ἐπίδειξις, id eſt, Nam in futuro ſeculo poſt hominis liberationem ex hac vita, non eſt jejunii lucrum aliquod, neque pœnitentiæ vocatio, non elemoſynæ oſtenſio. Et *Vide ſupra §. 4 & 26. & cap. 6. §. 9.* paullo poſt, ὔτε μὴν πορισμὸς εὐσεβείας, ὔτε μετανοίας, ὡς ἔφην, μετὰ θάνατον. οὐ γὰρ Λάζαρος ἀπείρχεται πρὸς τὸν πλούσιον ἐκεῖ, &c. Neque *Luc. 16. de divite & Lazaro.* quæſtus quidem pietatis, neque pœnitentiæ, ſicut dixi, poſt mortem eſt. Non enim Lazarus abit ad divitem ibi, neque dives ad Lazarum, neque Abraham mittit pauperem, aut ei laborem indicit, ut poſtea diſcſcat: neque dives dona conſequitur quæ petit, quamvis ſuppliciter hortatus miſericordem Abrahamum. ἐσφράγισαι γὰρ τὰ ταμιεῖα, καὶ πεπλήρωται ὁ χρόνος, καὶ ὁ ἀγὼν ἐτελέσθη, καὶ ἐκενώθη τὸ σκάμμα, καὶ οἱ ςέφανοι ἐδόθησαν, καὶ ἀγωνισάμενοι ἀνεπάυησαν, καὶ οἱ μὴ φθάσαντες ἐξῆκαν, καὶ οἱ μὴ ἀγωνισάμενοι οὐκέτι εὐποροῦσι, καὶ οἱ ἐν τῷ σκάμματι ἡττηθέντες ἐξεβλήθησαν, καὶ τὰ πάντα σαφῶς τετελείωται, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἐκδημίαν. ἔτι δὲ ὄντων ἐν τῷ ἀγῶνι πάντων καὶ μετὰ πτῶσιν ἐνὶ ἀνάςασις, ἔτι ἐλπὶς, ἔτι θεραπεία, ἔτι ὁμολογία. id eſt, obſignata ſunt granaria, & impletum eſt tempus, & certamen finitum eſt, & evacuatum eſt ſtadium, & coronæ datæ ſunt, & qui certarunt quieſcunt, & qui non præven eruntexceſſerunt, & qui non certarunt non amplius poſſunt, & qui in ſtadio victi ſunt ejecti ſunt, & omnia clarè finita ſunt ac conſummata, poſt exceſſum ex hac vita. Adhuc autem exſiſtentibus omnibus in certamine, & poſt lapſum datur reſurrectio, adhuc ſpes, adhuc ſanatio, ſeu medicina, adhuc confeſſio. Hæc Epiphanius. Quæ autem idem Pater hæreſi 75. & in epitome, ad finem totius operis Panarii, ſcribit *Orat. pro defunctis Vide cap. 9.* de orationibus pro defunctis, tum juſtis tum peccatoribus, nihil adjuvant cauſam Purgatorii Romanenſis: ut neque illa quæ apud Chryſoſtomum de orationibus & oblationibus pro defunctis leguntur, ullum præbent patrocinium doctrinæ Romanenſi: ſicut inferius, cum bono Deo, demonſtrabimus. §. 48.

33. *Cyrillus Alexandrinus*, in Euangelium Jo- *Cyrillus Alexandrinus.* hannis, libro duodecimo, capite trigeſimo ſexto. Credere namque debemus, cum à corporibus ſanctorum animæ abierint, tanquam in manus chariſſimi Patris, bonitati divinæ commendari: nec, ut quidam infidelium crediderunt, in terris converſari quouſque ſepulturæ honoribus affectæ: nec, ut peccatorum animæ, ad immenſi cruciatus locum, id eſt, ad inferos deferri: munere hoc nobis à Chriſto primum præparato: ſed in manus potius Patris evolare. Tradidit enim animam *Luc. 23: 46.* ſuam manibus Genitoris, ut ab illa & per illam facto initio, certam hujus rei ſpem habeamus, firmiter credentes in manibus Dei nos poſt mortem futuros, vitamque multo meliorem ac perpetuò cum Chriſto victuros: ideo enim Paulus *Philip. 1: 23.* deſideravit reſolvi, & eſſe cum Chriſto. Hæc Cyrillus Alexandrinus, Georgio Trapezuntio interprete.

Victor presbyter Antiochenus, in Euange. Marci, in cap. 15. verſ. 37. *Jeſus autem emiſſa voce magna exſpiravit*] Vox autem (inquit) qua uſus eſt, ſecundum Lucam ejuſmodi erat; *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.* & hæc *Luc. 23: 46.* quoque Chriſti commendatio in animarum noſtrarum commodum cedebat: quippe quas ille à corpore, quod inhabitaverant, abſolutas, quaſi quoddam depoſitum, in Dei viventis manus ea oratione tradebat. Hæc *Victor Antiochenus*, Theodoro Peltano interprete.

34. *Dionyſius Areopagita*, libro de Eccleſia- *Dionyſius Areopagita.* ſtica Hierarchia, capite ultimo. ab omni ſpe bona excluſis impiis, ſive illi impii Chriſtianiſmum profeſſi, ſive à Chriſtianæ fidei profeſſione averſi fuerint & alieni, Chriſtianos omnes pios, omnes Chriſtianos quibus beata erit reſurrectio ad vitam, ait mortem obire cum firma & vera ſpe in lætitia divina, mortemque amplecti tanquam finem ſanctorum certaminum, cum læta & inconcuſſa ſpe tanquam certaminum terminum, & viam ad incorruptibilitatem, laudantes Deum de ſuis donis; divinâ impleri lætitia, ſcientes quæ poſſident pulcra ſe firmiter æternumque habituros. Non miſerè nec invitos hinc abripi, ſed ad finem venientes impleri lætitia ſanctâ; & cum voluptate multâ viam ingredi ſanctæ παλιγγενεσίας, & beatiſſimis ſedibus recipi. Beatos jam eſſe, ut qui ad victorioſum finem peroptatò pervenerint, ideoque meritò à propinquis eorum offerri Deo victoriæ auctori χαριςηρίυς ᾠδὰς, id eſt, gratias cum cantu, eoſdemque propinquos ſeriis precibus ſibi ipſis à Deo petere, ut ipſis detur pervenire ad ſimilem quietem. Omnes Chriſtianos, qui piè vixerunt, quibus beata erit reſurrectio, beatum conſequi vitæ finem, & finitâ hac vitâ conſtitui in ſinubus beatorum Patriarcharum & reliquorum omnium ſanctorum: ſinus autem, (inquit,) bea- *Sinus Patriarcharum.* torum Patriarcharum & reliquorum omnium ſanctorum ſunt, ut exiſtimo, αἱ θειότατοι καὶ μακαριςαὶ λῆξεις, αἱ τοὺς θεοειδεῖς ὑποδεχόμεναι

πάντας

πάντας εἰς τὴν ἐν αὐταῖς ἀγήρω καὶ μακαριωτάτην τελείωσιν. id eſt, divinæ beatiſſimæque requietis ſedes, quæ omnes Dei imitatores ſuſcipiunt, ad perfectionem in eis ſenii expertem & beatiſſimam. Hanc autem non ſeneſcentem beatitudinem, quæ in ſinubus Patriarcharum omnes pios excipit, paullo ſuperius ibidem vocat Dionyſius *τὴν παντελῶς ἄλυπον καὶ φωτιστικὴν ἀθανασίαν*, id eſt, omni dolore liberam & illuminantem immortalitatem. Quæ autem eodem capite ſcripſit Dionyſius de oratione pro mortuis, illa non adjuvant, ſed jugulant cauſam Romanenſium de purgatorio: ſicut inferius, cum bono Deo, manifeſtum faciemus cap. 9.

Hilarius Pictavienſis. *Luc. 16. de divite & Lazaro.*

35 *Hilarius Pictavienſis*, in fine Commentarii in Pſal. 2. Teſtes nobis ſunt Euangelii Dives & Pauper: quorum unum angeli in ſedibus beatorum, & in Abrahæ ſinu locaverunt, alium ſtatim pœnæ regio ſuſcepit. Adeò autem ſtatim pœna mortuum excepit, ut etiam fratres ejus in ſupernis manerent. Nihil illic dilationis aut moræ eſt. Judicii enim dies, vel beatitudinis retributio eſt æterna vel pœnæ. Tempus verò mortis habet interim unumquemque ſuis legibus, dum ad judicium unumquemque aut Abraham reſervat, aut pœna. Hæc Hilarius Pictavienſis.

Philaſtrius.

36 *Philaſtrius*, in catalogo hæreſeon, quæ ſub Apoſtolis extiterunt, hæreſi 73. Anima (inquit) hominis cum exierit de ſeculo, ſive bona ſive mala, id eſt, pia atque impia, ab Angelo ducitur in locum ſtatutum, ut in futurum percipiat juxta quod geſſit in hoc ſeculo conſtituta. Hæc Philaſtrius, locum animabus piis ſtatutum intelligens (ut colligere eſt ex aliis illius ſeculi patribus) ſinum Abrahæ, & locum quietis ac felicitatis.

Ambroſius. *Pſal. 39. 13.* *Ibidem, verſ. 9.* *Ibidem verſ. 14.*

37. *Ambroſius*, libri de bono mortis, capite ſecundo; Feſtinabat ſanctus David de hoc loco peregrinationis exire, dicens; Advena ego ſum apud te in terra & peregrinus, ſicut omnes Patres mei. Et ideo tanquam peregrinus ad illam ſanctorum communem omnium patriam feſtinabat, petens pro hujus commorationis inquinamento remitti ſibi peccata, priuſquam diſcederet è vita. Qui enim hîc non acceperit remiſſionem peccatorum, illic non erit. Non erit autem, qui ad vitam æternam non potuerit pervenire; quia vita æterna remiſſio peccatorum eſt. ideoque dicit; Remitte mihi, ut refrigerer priuſquam eam. Idem Ambroſius capite tertio, ejuſdem lib. Solutio autem iſta quid aliud agit, niſi ut corpus reſolvatur & quieſcat; anima autem convertatur in requiem ſuam, & ſit libera? quæ ſi pia eſt, cum Chriſto futura ſit. Et capite quarto. Mors qualem in ſingulis ſtatum invenerit, talem judicio futuro reſervat. Et cap. 4. Juſtis mors quietis eſt portus.—— —Anima abſolvitur, corpus reſolvitur: quæ abſolvitur, gaudet; quod reſolvitur, nihil ſentit. ——— Non eſt autem mala ſolutio, quia diſſolvi & eſſe cum Chriſto, multo melius. Non igitur mala mors. Denique mors peccatorum peſſima. Non utique mors peſſima generaliter, ſed peſſima ſpecialiter peccatorum. Denique pretioſa juſtorum. Unde liquet, acerbitatem non mortis eſſe, ſed culpæ. Et capite nono. Quis igitur dubitet de bono mortis, cum id quod inquietum, &c. Et emortua compage viſcerum in terram reſolvatur: id autem quod familiare virtutibus, amicum diſciplinis, ſtudioſum gloriæ, ſequax boni, Deo ſubditum eſt, ad illud ſublime evolet, & cum illo puro & perpetuo bono atque immortali maneat, ipſi adhæreat, & cum ipſo ſit. ——Unde dicit David, placebo Domino in regione vivorum. Illa eſt enim vivorum regio. Denique illam animarum requiem, dicit terram eſſe viventium, quo peccata non penetrant; ubi virtutum vivit gloria. Et alibi ait; anima ejus in bonis demorabitur, hoc eſt, anima timentis Deum habitat in bonis, ut ſemper in eis ſit, & poſſideat ea. Et capite decimo. Anima noſtra non tenetur buſto, ſed quiete piâ fungitur. Et ibidem ait Ambroſius, animarum ſuperiora eſſe habitacula; hæc autem eſſe manſiones illas multas, quas Dominus dicit eſſe apud Patrem ſuum. Et capite undecimo. Juſtæ animæ in habitaculis ſuis cum magna tranquillitate requieſcent, ſtipatæ præſidiis Angelorum. Et capite duodecimo ejuſdem libri: His igitur freti, intrepidè pergamus ad redemtorem noſtrum Jeſum, intrepidè ad Patriarcharum concilium, intrepidè ad Patrem noſtrum Abraham, cum dies advenerit, proficiſcamur: intrepidè pergamus ad illum ſanctorum cœtum, juſtorumque conventum. Ibimus enim ad Patres noſtros; ibimus ad illos noſtræ fidei præceptores, ut, etiamſi opera deſint, fides opituletur, defendat hæreditas. Ibimus & ubi ſinum ſuum Pater Abraham expandit, ut ſuſcipiat pauperes; ſicut ſuſcepit & Lazarum. Ibimus ad eos, qui recumbunt in regno Dei cum Abraham Iſaac & Jacob; qui rogati ad cœnam non excuſaverunt. Ibimus eò, ubi Paradiſus eſt jucunditatis. Ibimus eò, ubi ſervulis ſuis Dominus Jeſus manſiones paravit: ut ubi ille eſt, & nos ſimus. ſic enim voluit. Hæc Ambroſius.

Nota de die mortis, & de die judic. *Philip. 1: 23.* *Pſal. 33. (ſeu 34.) verſ. 22.* *Pſal. 115. (ſeu 116.) verſ. 15.* *Pſal. 56: 14.* *Pſal. 27: 13.* *Pſal. 25: 13.* *Quies animæ.* *Iohan. 14: 2.* *Requies.* *Sinus Abrahami.* *Iohan. 14: 2.* *Iohan. 17: 24.*

38. Has autem dulciſſimas promiſſiones omnibus juſtis, omnibus credentibus applicat ibi Ambroſius, ſolis excluſis peccatoribus illis, quorum mortem vocat peſſimam, quibus mors eſt naufragium, qui ad exteriores æternaſque tenebras amandabuntur, neque unquam recumbent in regno Dei, in illa regione viventium, in domo Patris cœleſtis cum Abraham Iſaac & Jacob. Unde conſtat, Purgatorium Romanenſe ſancto Ambroſio fuiſſe prorſus incognitum, neque cum veritate, in ſacris ſcripturis revelatâ, poſſe iſtud Purgatorium conſiſtere, ex mente Ambroſii. Qui etiam ſimilia ſcripſit in fine libri de fide reſurrectionis. Cùm autem præcedente paragrapho mentem intellexerimus Ambroſii de ſinu Abrahami, haud alienum erit adjicere hanc etiam ejuſdem Ambroſii ſententiam; Illi (inquit) ſunt Angeli, qui Lazarum, in agone paupertatis ſimul & infirmitatis probatum, in ſinum ac requiem ſuſtulerunt Abrahæ, quod eſt perennis beatorum gloria: ad quam nos Angeli ſancti perducant, ubi Chriſtus cum Patre & Spiritu Sancto regnat in æternum. Amen. Hæc Ambroſius, in fine Tractatus in Symbolum Apoſtolorum.

Sinus Abrahami. Vide § 22. & 47. & cap. 12. §. 17.

39. *Hieronymus*, Commentario in caput nonum Eccleſiaſt. Mortui nihil valent ad id adjicere quod ſemel ſecum tulere de vita: & oblivione obvoluta ſunt omnia. Et in caput undecimum ejuſdem libri; Mortis tempeſtate ſubverſus, ubicunque cecideris, ibi jugiter permanebis: ſive te rigidum & trucem, ſive clementem & miſericordem, ultimum invenerit tempus. Et paulo pòſt; Lignum igitur quod in hac vita corruerit, & conditione mortalitatis fuerit inciſum, aut peccavit ante dum ſtaret; Et in Boreæ parte poſtea ponitur: aut ſi dignos Auſtro fructus attulerit, in plaga jacebit auſtrali. Nec eſt aliquod lignum, quod aut ad aquilonem non ſit, aut ad auſtrum. Hæc ibi. Idem Pater Comment. in caput ſexageſimum quintum Eſaiæ, verſ. 3. Qui enim dum in hoc vivit corpore, veniam peccatorum non fuerit conſequu-

Hieronymus. *Eccleſ. 11: 3.* *Nota de die mortis & die judicii. Vide cap. 6: §. 10.* *Hic accipitur remiſſio peccatorum.*

ſequutus; & ſic de vita exceſſerit, Deo perit, & eſſe deſiit. Licet ſibi ſubſiſtat in pœnis. Idem in caput ſecundum Joël; Diem autem Domini, diem intellige judicii, ſive diem exitûs uniuſcujuſque de corpore. Quod enim in die judicii futurum eſt omnibus, hoc in ſingulis die mortis impletur. Idem etiam Hieronymus in Epitaphio Nepotiani ad Heliodorum, quod incipit; *Grandes materias.* Scimus quidem, (inquit,) Nepotianum noſtrum eſſe cum Chriſto, & ſanctorum mixtum choris, quod hic nobiſcum eminus rimabatur in terris, & æſtimatione quærebat, ibi videntem cominus dicere;

Pſal. 47: (ſeu 48:) verſ. 9.

Sicut audivimus, ſic & vidimus, in civitate Domini virtutum, in civitate Dei noſtri. Hæc Hieronymus. qui etiam in caput nonum Amos, ait, nullum ante reſurrectionis diem ab inferis retrahi.

Salonius. Eccleſ. 11. 3.

40. *Salonius*, Epiſcopus Viennenſis, in ſua myſtica in Salomonis Eccleſiaſtem expoſitione (quæ extat in Biblioth. Patr. tom. 1.) exponens illa Salomonis verba, capite undecimo: *Si ceciderit lignum ad Auſtrum, aut ad Aquilonem; in quocunque loco occiderit, ibi erit.* Hæc (inquit) ſententia ſpiritualiter intelligi debet. Nam per lignum homo deſignatur: per Auſtrum, requies Paradiſi; per aquilonem, inferni ſupplicium. Et eſt ſenſus; Ubicunque ſibi homo locum ad futuram ſedem præparaverit, ſive ad Auſtrum, cum ceciderit, (id eſt, mortuus fuerit) in requie Paradiſi & gloriâ regni cœleſtis permanebit in æternum. Si verò malè vivendo ſibi locum præparaverit ad Boream; Inferni pœnas luet in ſecula ſeculorum. Hæc Salonius.

Olympiodorus. Eccleſ. 11: 3.

41 Similiter eundem locum interpretatur *Olympiodorus*, (ſcriptor Græcus, de cujus ætate nihil certi invenio) qui in ſuo Commentario in Eccleſiaſten [in Biblioth. Patr. tom. 2. græcol.] Ligna (inquit,) in Scripturis dicuntur tum ſancti, tum peccatores. Auſter autem accipitur pro loco lucido, & pro ipſa vera luce Domino noſtro Jeſu Chriſto. Boreas autem pro caliginoſo, & tenebrarum pleno Diabolo. In quocunque igitur loco, ſive lucis, ſive tenebrarum, ſive in opere malitiæ, ſive in opere virtutis, deprehenſus fuerit homo quando finit hanc vitam, in illo manet gradu & ordine: vel in luce, cum juſtis & univerſorum Rege Chriſto; vel in tenebris, cum injuſtis & mundi principe. Hæc Olympiodorus.

Auguſtinus.

42. *Auguſtini* teſtimonia contra Purgatorium Romanenſe adduximus ſuprà, cap. 6. hujus libri.

Proſper. Iob. 7: 1. πειρατήριον ἐστὶ βίος ἀνθρώπῳ ἐπὶ τῆς γῆς.

43. *Proſper Aquitanicus*, Auguſtini diſcipulus, libro primo de vita contemplativâ, capite primo. Tota humana vita tentatio eſt ſuper terram. Tunc eſt tentatio finienda, quando finitur & pugna: & tunc eſt finienda pugna, quando poſt hanc vitam ſuccedit pugnæ ſecura victoria: ut omnes milites Chriſti, qui uſque in finem vitæ præſentis divinitus adjuti ſuis hoſtibus infatigabiliter reſtiterunt, laborioſa jam peregrinatione tranſactâ, regnent felices in patria. Hæc Proſper. Scimus autem, ex ſacris literis, neminem ſalvum fore, niſi qui perſeveraverit & fidelis fuerit uſque in finem vitæ præſentis; ergo, ſecundùm Proſperum, Quicunque ſalvus erit, idem laborioſa hac peregrinatione tranſactâ regnabit felix in patria. Qui autem regnat felix in patria, non ſubjicitur ulli cruciatui, nedum ut igne ardeat infernali in Romanenſi Purgatorio.

Fulgentius. Eſai. 55: 7. Nota [nihil.] ergo nec pœnam reſervat, nec culpam. Vide infra, cap. 11. arg. 4. & lib. 12 cap. 8. §. 18. & ſeq.

44. *Fulgentius*, etiam Auguſtini diſcipulus, epiſtolâ ſeptimâ ad Venantiam; Propheta ſanctiſſimus Eſaias dicit: Convertatur ad Dominum, quia multus eſt ad ignoſcendum. In hoc multo nihil deeſt, in quo eſt omnipotens miſericordia, & omnipotentia miſericors eſt. Tanta eſt autem & benignitas omnipotentiæ, & omnipotentia benignitatis in Deo, ut nihil ſit quod nolit aut non poſſit relaxare converſo. Et poſtea ibidem; Tempus omne præſentis vitæ converſioni noſtræ cognoſcitur deputaſſe. In quacunque igitur quis ætate vocatus, ſi benignitatem vocantis Domini non ſpernat, neceſſe eſt denarium vitæ perennis accipiat. Et infra: Ut autem noverimus illos, qui gaudiis temporalibus oblectantur, & juſſa divina contemnunt, æternis ignibus concremandos; illos verò, qui mala temporalia cum timore Dei patienter tolerant, æternâ quiete potituros.

Luc. 14. de divite & Lazaro.

Attendamus Divitem purpuratum, & pauperem Lazarum: illum poſt epulas flammis perennibus traditum; iſtum poſt ærumnas in æterna ſinûs Abrahæ quiete ſecurum. Hæc ibi. In his Fulgentii verbis obſerva. I. Nihil eſſe quod Deus non relaxet converſo: nec peccata igitur venialia, nec mortalium aliqua ſupplicia poſt mortem imputanda, vel infligenda reſervat: quamvis tribulationibus in hac vita Deus filios ſuos exerceat, ut peccatis abſtinere diſcant, dum adhuc in via ſunt, ut in eadem epiſtola monet Fulgentius.

Piorum afflictiones in hac vita.

II. Qui in hac vita converſus perſeveraverit, ille finito hujus vitæ labore, denarium vitæ perennis accipiet. III. Omnes homines viatores in duas claſſes diſtribuit Fulgentius, videlicet in contemnentes juſſa divina, & Deum timentes. Illos ait flammis perennibus tradi; iſtos autem poſt hujus vitæ ærumnas in æterna ſinus Abrahæ quiete ſecuros eſſe, demonſtrat ex verbis Domini de Divite purpurato & paupere Lazaro. Quibus poſitionibus Purgatorium Romanenſe prorſus excludit è rerum natura.

45. Idem lib. 1. de remiſſione peccatorum, ad Euthymium, cap. 6. Nec enim latet, (inquit) in præſenti tantum ſeculo remiſſionem omnium peccatorum converſis poſſe concedi: ubi omnem reatum aut ſolvit converſio, aut inſolubilem facit, ſeu vanæ ſpei neglectio nutrita, ſive deſperatione roborata, & uſque in finem retenta cordis obdurati nequitia. Et lib. 2. ejuſdem operis, cap. 20. Nunc eſt neceſſaria converſio peccatoris, qua poteſt, beneficio divinæ remiſſionis, reatu totius carere peccati. ——— Hoc ipſe præordinavit hominum Salvator & Judex, ut quibus peccata dimittit, in hac terra dimittat. ——— Ut homines agnoſcerent tempus remiſſionis & retributionis divinâ incommutabiliter conſtitutione diſcretum. Et ejuſdem libri cap. 21. Præſentis namque ſeculi tempus miſericors Dominus & juſtus ſolum remiſſionis beneficio deputavit: futurum verò juſtæ retributioni ſervat; quo unuſquiſque pro qualitate credulitatis & operis condigna, ſed non finienda recipiat. Et cap. 22. Hoc tempore mutet iniquus vitam, & non inveniet pœnam. Fugiat culpam, & accipiet veniam. ——— In quali enim fide & opere unumquemque hominum vitæ hujus invenerit finis; talis ei retributio dabitur, cujus non erit finis. Hæc Fulgentius. Ubi obſerva. I. In præſenti tantum ſeculo remitti peccatum; & quidem totum, ita ut qui in hac vita remiſſionem peccatorum acceperunt, eis poſt hanc vitam non ſuperſit aliqua vel culpa remittenda, vel pœna luenda. II. Retributionem omnem quæ poſt hanc vitam datur, eſſe æternam. Quibus nihil dici potuit magis inimicum doctrinæ Romanenſium de purgatorio.

Gennadius.

46. *Gennadius Maſſilienſis*, lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, cap. 79. Poſt aſcenſionem Do-

Digitized by Google

Domini in cœlos, omnium ſanctorum animæ cum Chriſto ſunt, & exeuntes de corpore ad Chriſtum vadunt, exſpectantes reſurrectionem corporis ſui, ut ad integram & perpetuam beatitudinem cum ipſo pariter immutentur: ſicut & peccatorum animæ in Inferno ſub timore poſitæ, exſpectant reſurrectionem ſui corporis, ut cum ipſo ad pœnam detrudantur æternam. Hæc Gennadius: qui floruit in fine quinti ſeculi, ſub annum Domini 490.

Petrus Chryſologus.

47. *Petrus Chryſologus*, ſermone 66. Locum piarum animarum, ſeu ſinum Abrahæ, ante adventum Domini in carne, fuiſſe dicit apud Inferos; poſtquam verò Dominus à mortuis reſurgens patefecit cælos, dediſſe eum ſanctis Paradiſi intrare requiem, ad cœli gloriam pervenire. Quis autem fuerit animarum ſtatus in Abrahæ ſinu etiam ante adventum Domini, declarari ait verbis Abrahami ad epulonem, de Lazaro jam recipiente bona, id eſt, (ut exponit Chryſologus loco citato) requiem, gloriam, honorem, gratiam, immortalitatem, præmia, refrigerii fontem, cœleſtis menſæ delicias ſempiternas, in ſinu divinæ conſolationis. Quantam igitur exiſtimavit Chryſologus, & quam puram percipere lætitiam pias animas in ſinu Abrahæ jam poſt Domini reſurrectionem, Paradiſi cœleſtis gaudiis potientes? Idem Pater paulo poſt eodem ſermone, ait; Inſipienter ergo Dives putat apud inferos mutari loca, quando hic agendo homo bene vel malè ibi ſibi terminum aut pœnæ aut quietis indicit. Et ſerm. 123. Agnoſcite fratres, lætamini fratres, poſt triumphum Chriſti, ſanctorum cuſtodiam diſſolutam, & in ſanctos ultra inferno nil deberi: quando Chriſtus ut juſtos, non injuſtos abſolveret, ad inferos uſque penetravit. Hæc Chryſologus. Quod autem de illis Abrahæ verbis differens, quibus ex inferno damnatorum ad piorum ſedes, & à piorum ſedibus ad gehennam tranſmeatio denegatur, eodem ſermone 123. Chryſologus aliquid tribuit orationibus Eccleſiæ, quas fundit pro defunctis, illud ex communi illorum temporum errore de quibuſdam à reatu peccati mortalis, cum quo ex hac vita deceſſerant, & de ſupplicio gehennæ liberandis in die judicii, promanavit. De quo errore ſuperius etiam aliquoties monuimus. Floruit Petrus Chryſologus, Ravennæ Archiepiſcopus, vergente quinto ſeculo: prope annum Domini 500. ut ipſe declarat in fine ſermonis. 145.

Sinus Abrahæ.

Luc. 16. de Lazaro & divite.

Orationes pro defunctis. Vide cap. 9.

Caſſiodorus.

48. *Aurelius Caſſiodorus*, lib. de anima, cap. 19. Cum (inquit) fuerimus hac luce, imperio Creatoris, exuti, in animæ noſtræ naturâ jugiter perſeverantes, nihil boni malique faciemus, ſed uſque ad tempus judicii, aut de præteritorum actuum pravitate mœremus, aut de operationis noſtræ probitate lætamur. Tunc autem recipiemus factorum omnium pleniſſimum fructum, quando voce Domini aut repudiati fuerimus, aut ad regnum perennitatis admiſſi. Hæc Caſſiodorus. Qui floruit ſub Theodorico ejuſque aliquot ſucceſſoribus, Gothicis in Italia regibus, ut patet ex ipſius Caſſiodori opere *Variarum*.

Vide ſupra, lib. 3. cap. 1. §. 16.

Gregorius Magnus.

49 *Gregorius magnus*, lib. 13. cap. 20. expoſitionis moralis in Job: Ecce (inquit) quia authoris noſtri gratiâ redempti ſumus, hoc jam cœleſtis muneris habemus, ut, cum carnis noſtræ inhabitatione ſubtrahimur, mox ad cœleſtia præmia ducamur: quia dum Conditor ac Redemtor noſter clauſtra inferni penetrans, electorum exinde animas reduxit, nos illo ire non patitur, unde jam alios deſcendendo liberavit. Hæc Gregorius, de omnibus electis qui ex hac vita decedunt poſt Chriſti reſurrectionem. Idem libro quarto dialogorum, in fine capitis ultimi. Audenter (inquit) dico, quia ſalutari hoſtia poſt mortem non indigebimus, ſi ante mortem Deo ipſi hoſtia fuerimus. Hæc ille. Quæ magis conſonant cum eis quæ docuerat libro decimo tertio Moralium, capite vigeſimo, quàm illa quæ eodem libro quarto, dialogor. capite 39. & aliquot ſequentibus capitibus, nimium indulgens vulgi opinionibus, ſcripſit de purgatorio in igne, vel in thermis, poſt hanc vitam, & de petitione quarundam animarum corporibus ſolutarum, ut pro eis offerretur hoſtia victimæ ſalutaris. Quarum ipſe nugarum pertæſus videtur, quando, ſolidioris ſuæ doctrinæ memor, opus illud dialogorum aſſertione iſta catholica & valde conſolatoria fidenter clauſit: ſalutari hoſtiâ poſt mortem non indigebimus (id eſt, mox ad cœleſtia gaudia ducemur) ſi ante mortem Deo ipſi hoſtia fuerimus. At omnes electi, quibus viventibus hoſtia ſalutaris ad ſalutem profuit, ante mortem Deo ipſi hoſtia fuerunt, ut docet Gregorius eodem libro quarto dialogorum, capite quinquageſimo nono. Tunc ergo (inquit) verè pro nobis hoſtia erit Deo, cum nos ipſos hoſtiam fecerimus.

Nota Mox.

Vide ſup. cap. 7. §. 8. 10. 11.

CAPUT. IX.

Orationes, eleemoſynas & oblationes, quas ante Gregorii Magni tempora faciebant veteres pro mortuis, non præbere patrocinium purgatorio Romanenſi.

Officia, quæ pro mortuis peragebant, non pro animabus duntaxat imperfectè juſtis aut imperfectè puris, quales collocant Papiſtæ in purgatorio, ſed 1. Pro omnibus faciebant in Chriſtiana communione defunctis. 2. Pro eis quos credebant ſub exitum è corpore, ſtatim in Paradiſum & in requiem cœleſtem transferri, & aſſociari Angelis & Patriarchis & Martyribus. 3. Denique pro eis quos exiſtimabant cum mortalis peccati reatu, in hac vita non remiſſo, defunctos eſſe.

Harum propoſitionum veritas manifeſta eſt ex ſubſequentibus veterum teſtimoniis.

2. Officia autem illa erant partim operis, ut eleemoſynæ, oblationes, ſacrificia: partim oris; ut 1. Commemoratio ad altare. 2. Gratiarum actio. 3. Precatio, &c.

3. Commemoratione, aliiſque officiis, teſtabantur fidem ſuam de immortalitate animarum, & de beato ſtatu defunctorum fidelium, & de futura reſurrectione corporum: & ſpem ſuam de ſuo etiam felici aliquando exitu, æternâque beatitudine ſovebant; Et ſeſe mutuo ad ſanctam defunctorum fidelium imitationem extimulabant.

4. Cum hac commemoratione, & officiis illis operis, concurrebant quatuor illa oris officia, quæ Apoſtolus pro omnibus hominibus in hac vita degentibus fieri voluit, quæ veteres etiam pro defunctis publica agitabant, Ea erant 1. Gratiarum actio. 2. Προσευχαὶ, orationes. 3. Ἐντεύξεις, ſive ἱκετηρίαι, interpellationes ſive ſupplices propitiationes. 4. Δεήσεις, deprecationes. Et hæc omnia pro omnibus in Chriſtiana communione defunctis, & ſpeciatim pro eis faciebant, quos à morte ſtatim in cœleſtem requiem perduci credebant.

1 Tim. 2: 1.

5. Hæc autem officia vel ante corporis ſepulturam præſtabantur, vel die obitûs quotannis recurrente, vel etiam aliis temporibus.

6. Pro peccatoribus autem, quos in mortali peccato irremiſſo, ſeu cum reatu culpæ mortalis mortuos eſſe exiſtimabant, precabantur & eleëmoſynas dabant: quia putabant hæc officia de-

Orabant pro peccatoribus in peccato mortali defunctis.

functis illis, ſi non eſſent valde mali, ad hoc prodeſſe, ut eis vel ſit plena remiſſio, vel tolerabilior fiat ipſa damnatio; adeóque eis impetrari per hæc officia vel veniam plenariam, vel ſaltem aliquod levamentum, *ἄνεσιν τῶν κολάσεων, τινὰ βοήθειαν*. Cyrillus Hieroſolymitanus catecheſi myſtagogica quintâ. Epiphanius hæreſi ſeptuageſima quintâ. Chryſoſtomus prope finem homiliæ vigeſimæ primæ in Acta Apoſtolorum. & prope finem homiliæ quadrageſimæ primæ in priorem epiſtolam ad Corinthios. & prope finem homiliæ tertiæ in epiſtolam ad Philippenſes. Paulin. Nolanus, epiſtola vigeſimâ ad Amandum. Chryſologus, ſermone centeſimo vigeſimo tertio. Auguſtinus Enchiridio, capite centeſimo decimo. In eadem opinione fuit auctor quæſtionum & reſponſionum ad Antiochum, quæ Athanaſio tribuuntur, quæſtione trigeſima quartâ. Et auctor orationis de defunctis, quæ Johanni Damaſceno tribuitur, ubi audacter aſſerit, fidelium precibus quoſdam etiam Ethnicos ex inferno liberatos eſſe, nempe, Falconillam precibus Theclæ, & Trajanum precibus Gregorii primi, Epiſcopi Romani; alios autem inferno detentos ſolatium aliquod ex viatorum fidelium precibus ſentire. Proinde etiam canoniſtæ, ut patet ex gloſſa in canonem *Tempus*. cauſa decima tertiâ, quæſtione ſecundâ, dixerunt viventes utiliter orare pro illis, qui deceſſerunt in peccato mortali; eis enim prodeſſe eas orationes, ut minus puniantur, etiamſi nunquam liberentur. quoſdam etiam magni nominis Theologos, Romanenſes, videlicet, Præpoſitivum, & Altiſiodorenſem, & Porretanos, aſſeruiſſe, viatorum ſuffragia prodeſſe damnatis in inferno; teſtatur Thomas in 3. ſententiarum, diſtinctione 45. quæſtione 2. articulo 2.

Orabant pro ſanctis defunctis, quos eſſe credebant in tranquilla requie in beatiſſimis Patriarcharum ſinubus.

7. Orationibus illis, quas olim in funere fundebant ſuperſtites, ſeipſos pro obtinendo ſimili beato exitu ac victoriâ & quiete, qualem fidelis ille defunctus obtinuit, Deo commendabant. Teſtis eſt Dionyſius, libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, capite ultimo, parte primâ. Et pro defuncto orabant. ut teſtatur Dionyſius, eodem capite, parte ſecundâ, & parte tertiâ, & Auguſtinus lib. nono Confeſſionum, capite duodecimo. & Poſſidonius, libro de vita Auguſtini, capite trigeſimo primo, ubi ſcribit, Pro commendanda corporis Auguſtini depoſitione ſacrificium Deo oblatum eſſe. Hæc fiebant, antequam defuncti corpus ſepeliretur, ſive (ut loquitur Auguſtinus, loco citato) juxta ſepulcrum poſito cadavere, priuſquam deponeretur. Dionyſius autem (capite citato) ſcribit, corpus defuncti ſacerdotis, dum officium hoc perageretur, poni à ſacerdote ſolitum ante ſanctum altare; corpus autem monachi aut fidelis laïci, juxta chorum, ante ſacerdotum introitum: & hoc officium præſtari ſolitum fuiſſe pro omnibus piis, ex hac vita egreſſis, de quorum beato exitu & tranquillâ poſt mortem requie in beatiſſimis Patriarcharum ſinubus gratias Deo læti agebant; ſimilem ſibi ipſis & vitæ hujus finem, & requiem poſt hanc vitam exoptantes. Et hoc funebre officium intellexiſſe videtur Cyprianus, quando ſcripſit, Epiſcoporum Anteceſſorum ſuorum decreto conſtitutum eſſe, ne quis frater excedens ad tutelam vel curam, clericum nominaret: ac ſi quis hoc feciſſet, non offerretur pro eo, nec ſacrificium pro dormitione ejus celebraretur. Cyprianus, epiſtolâ ſexageſima ſexta, vel in alia editione, libro primo, epiſtola nonâ, ubi etiam de frequenti deprecatione in Eccleſia nomine defunctorum, & eorum apud altare Dei nominatione in ſacerdotum prece, mentionem facit. Vide inferius, paragr. vigeſimum quartum.

Cyprianus p. 66.

8. Pro defunctis fidelibus orantes [*προσευχόντες*,] petebant concedi eis. 1. Promiſſam à Deo ſuſceptionem in patriam. 2. Ibi requiem & refrigerium & pacem & gaudium & gloriæ incrementum. 3. Maturam & beatam reſurrectionem.

9. Interpellationibus [*ἐντεύξεσι*] Deum rogabant, 1. ut omnia eis peccata propitius condonaret. 2. Ut judicio ultimo miſericordiam judicis experirentur.

10. Deprecationibus [*δεήσεσι*] ſupplicabant Deo pro defunctis, ut non intraret Deus cum iis in judicium; ut non abjicerentur à protectione Dei, in poteſtatem Satanæ, & in æternos cruciatus, quos eorum peccata meruerunt.

11. Hæc *Φιλοστοργίας* officia pro illis impendebant veteres Patres, quos, in fide defunctos, Paradiſo ſtatim recipi credebant, ut ex ſubjectis teſtimoniis patebit. At verò pro animarum liberatione è purgatorio, aut ex ærumnabili aliquo carcere ante diem judicii, nullæ veterum Patrum precationes inveniuntur ante tempora Gregorii Turonenſis, & Gregorii primi Papæ Romani, qui in fine ſexti ſeculi floruerunt.

Non orabant pro animarum liberatione è purgatorio.

12. Dionyſius, libro primo de Eccleſiaſtica Hierarchia, capite ſeptimo ſeu ultimo, ſcribit, omnibus hæc præſtita officia qui ſanctè dormierunt, & æterna bona ſub exitum ex hac vita conſequuntur, jam beato optabilique ac victorioſo fine potiti. Pro talibus ait ſacerdotem cum populo precari, ut Deus eis remittat omnia per humanam infirmitatem admiſſa peccata, eoſque deducat in lucem ac regionem viventium, in ſinus Abrahæ, Iſaac & Jacob, in locum à quo fugit dolor & triſtitia & gemitus. Deinde propoſitâ ſibi objectione, contra hanc pro mortuis precandi conſuetudinem, cum defunctus præmia ſtatim conſequatur anteactæ vitæ convenientia; reſpondet his verbis; Didicit antiſtes ex divinis ſcriptis, clariſſimam divinamque vitam, iis qui piè vixerunt, pro dignitate juſtiſſimis lancibus retribui, oculos avertente [*παρορώσης*] Divina bonitate & philanthropia à maculis, quas in eis contraxit humana fragilitas: quandoquidem nemo, ut ſcripta Divina loquuntur, mundus eſt à ſorde. Hæc igitur Antiſtes ſcit promiſſa eſſe à ſcriptis divinis, quæ vera ſunt; petit autem ut ea eveniant, & dentur iis qui ſanctè vixerunt ſancta præmia. Petit divinus antiſtes ea quæ à Deo promiſſa ſunt, eique grata ſunt, & planè concedenda: in quo & animi ſui conſtitutionem, quæ bonitatis divinæ ſpeciem præ ſe ferat, Deo, cui boni chari ſunt, declarat: & iis qui adſunt, ut interpres, munera & bona quæ ſanctis eventura ſunt exponit. Hæc Dionyſius, de oratione quam pro defunctis Antiſtes cum populo faciebat, ante humationem corporum. Summa eſt, 1. Dari quidem à Deo defunctis fidelibus cœleſtia præmia, ex promiſſione Dei, qui etiam peccata omnia eis condonat, & hac Dei promiſſione ac benignitate confiſum ſacerdotem precari, ut illa defuncto concedat Deus, quæ omnino conceſſurus eſt, atque adeò precationem hanc eſſe ſecundùm Dei voluntatem. 2. Teſtari hac precatione ſacerdotem charitatem ſuam & pium affectum erga defunctos, qui affectus Deo gratus eſt. 3. Hæc etiam precatione inſtrui audientes, ut ſciant quæ futura ſanctis ſint munera.

Dionyſius Areopagita.

Vide ſupra cap. 5. §. 34.

Οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου. Iob. 14:4. LXX.

Vide lib. 14. cap. 2. §. 5. in margine.

Vide cap. 10.

13. Cyrillus Hieroſolymitanus, catecheſi myſtagogica quinta, orationem ſuo tempore fieri ſolitam pro defunctis, in celebratione Euchariſtiæ, refert his verbis; *δεόμεθά σου πάντες ἡμεῖς, καὶ ταύτην προσφέρομέν σοι τὴν θυσίαν, ἵνα μνημονεύωμεν καὶ τῶν προκεκοιμημένων, πρῶτον πατριαρχῶν,*

Cyrillus Hieroſolymitanus.

χῶν, προφητῶν, Ἀποςόλων, μαρτύρων, ὅπως ὁ Θεὸς εὐχαῖς αὐτῶν καὶ πρεσβείαις προσδέξηται ἡμῶν τὴν δέησιν. εἶτα καὶ ὑπὲρ τῶν προκεκοιμημένων ἁγίων πατέρων, καὶ ἐπισκόπων, καὶ πάντων ἁπλῶς τῶν ἐν ἡμῖν προκεκοιμημένων. μεγίςην ὄνησιν πιστεύοντες ἔσεσθαι ταῖς ψυχαῖς, ὑπὲρ ὧν ἡ δέησις ἀναφέρεται τῆς ἁγίας καὶ φρικωδεςάτης προκειμένης θυσίας. id eſt, Rogamus te nos omnes, & hoc ſacrificium tibi offerimus, ut meminerimus etiam eorum qui ante nos obdormierunt, primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, ut Deus orationibus illorum & deprecationibus ſuſcipiat preces noſtras. Deinde pro defunctis ſanctis Patribus, & Epiſcopis, & omnino pro omnibus, qui inter nos vitâ functi ſunt: maximum juvamen credentes futurum animabus, pro quibus offertur precatio ſancti & tremendi, quod ante nos poſitum eſt, ſacrificii. Hæc ille. qui, exceptis (fortaſſe) Patriarchis & Prophetis & Apoſtolis & Martyribus, ait maximum reliquis omnibus defunctis eſſe utilitatem ex precatione pro eis: at certè reliquos omnes ſanctos Patres & Epiſcopos non credebat eſſe in aliquo infernali carcere aut cruciatu. Ergo ex eo, quod dixerint veteres utilitatem & adjumentum accedere defunctis ex precibus viventium, non ſequitur, eos credidiſſe animas defunctorum cruciari in purgatorio. Ut taceam etiam pro Apoſtolis & martyribus, &c. offerri δέησιν, precationem ſancti ſacrificii, adeò ut ad ipſos etiam videatur Cyrillus aſſerere redire hinc maximam utilitatem.

Vide cap. 8 §. 26.

Orabant pro defunctis, quos non exiſtimabant eſſe in purgatorio.

Commemorabant, ſed non invocabant Patriarchas Apoſtolos, & martyres. Vide infra, §. 34.

Obſervandum etiam, quando Veteres dicebant ſe commemorare Patriarchas, Prophetas, Apoſtolos, & Martyres, ut Deus eorum orationibus ſuſciperet preces viatorum; hanc commemorationem non fuiſſe conjunctam cum aliqua invocatione ipſorum defunctorum, ſed factam tantummodo eorum mentionem in illa ſacerdotis prece, qua ſolùm Deum invocabat, eidemque ſacrificium offerebat: unde illa precatio in qua commemorabantur, appellabatur Cyrillo Hieroſolymitano precatio ſancti illius & tremendi ſacrificii. quod autem ſubjicit ibidem Cyrillus, orari etiam utiliter pro defunctis peccatoribus, id ſuperius explicavimus, in teſtimoniis veterum allatis contra purgatorium.

Cap. 8. §. 27.

Epiphanius.

14. Epiphanius, hæreſi ſeptuageſima quintâ, quæ fuit Aërii; de commemoratione nominum defunctorum & precatione pro iis diſſerens, ait hanc ejus eſſe utilitatem, quod ſit fidei quædam profeſſio, & ſpei de defunctis fratribus; & quod pro peccatoribus precantes miſericordiam Dei intueamur, etiamſi omnia eorum crimina precatio iſta non abſcindat; pro juſtis autem hoc faciamus, ut eos à Chriſto Domino ſecernamus. Si quæras, quam fidem & ſpem oſtendant iſta pro mortuis officia; reſpondet, fidem qua credunt ſuperſtites, ὅτι οἱ ἀπελθόντες ζῶσι, καὶ ἐν ἀνυπαρξίᾳ οὐκ εἰσὶ, ἀλλὰ εἰσὶ καὶ ζῶσι παρὰ τῷ δεσπότῃ, id eſt, vivere eos qui exceſſerunt, & non eſſe in non exiſtentibus, ſed eſſe & vivere apud Dominum. Spem autem, qua bene ſperamus de fratribus quaſi peregre abſentibus, ſive, veluti in peregrinatione exiſtentibus, ὡς ἐλπίς ἐςιν ὑπὲρ ἀδελφῶν εὐχομένοις, ὡς ἐν ἀποδημίᾳ τυγχανόντων. ubi ἀποδημία Epiphanio dicitur illa ἐκδήμησις ἐκ τοῦ σώματος, de qua loquitur Apoſtolus 2 Corinth. 5:8.

Objectio Bellarmini.

Reſponſio.

15. Sed Bellarminus (libro primo de purgatorio, capite nono) ſcribit, Epiphanium nuſquam dicere, in Eccleſia orari pro ſanctis; ſed dicere memoriam fieri omnium defunctorum fidelium, tam peccatorum, quàm juſtorum. At iſta Bellarmini aſſertio falſitatis convincitur, per ipſius verba Epiphanii, tum in objectione quam ſub Aërii perſona proponit Epiphanius, hæreſ. 75. tum in reſponſione qua ibidem occurrit eidem objectioni. Objiciebat Aërius, referente Epiphanio; qua ratione poſt mortem nominatis [ὀνομάζετε.] nomina mortuorum? orat enim [εὔχεται γὰρ] vivens, aut diſpenſationem [οἰκονομίαν] fecit; quid utilitatis inde accipiet mortuus? Vel ſi omnino oratio eorum, qui hic ſunt [εὐχὴ τῶν ἐνταῦθα] adjuvat eos qui ibi ſunt, nemo igitur ipſe ſit pius, &c. Huic objectioni reſpondet Epiphanius, ut non neget nominationem illam cum oratione pro eis, qui nominantur eſſe conjunctam, ſed hujus nominationis & orationis contendat eſſe magnam utilitatem: & inter alias utilitates hanc ponit, quod hoc officio declaretur, quod ſpes ſit orantibus pro fratribus ὑπὲρ ἀδελφῶν εὐχομένοις. Et ſubjicit, commemorationem fieri, tum pro peccatoribus, pro imploranda eis miſericordia Dei, tum pro juſtis [ὑπὲρ δικαίων] & Patribus & Patriarchis & Prophetis & Apoſtolis, & Evangeliſtis, & Martyribus, & Confeſſoribus, & Epiſcopis, & Anachoretis; & omni ordine; ut Dominum Jeſum Chriſtum ſeparemus ab hominum ordine, per honorem & cultum quem ipſi exhibemus, conſiderantes nullum hominum æqualem eſſe Domino, quantacunque abundet juſtitiâ. Idem Pater, in fine totius illius operis Panarii, in epitome de fide & ritibus Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ, hunc ritum ſeu, ut vocat, θεσμὸν commemorans, abſque perſonarum diſcrimine eam unâ communi deſcriptione his verbis proponit; ἐπὶ δὲ τῶν τελευτησάντων, ἐξ ὀνόματος τὰς μνήμας ποιοῦνται, προσευχὰς τελοῦντες καὶ λατρείας καὶ οἰκονομίας. id eſt, ſuper defunctis autem, nominatim memorias [ſeu commemorationes] faciunt, orationes perficientes, & divinos cultus & diſpenſationes. Ex his patet, falſum eſſe quod aſſerit Bellarminus, Epiphanium nuſquam dicere in Eccleſia orari pro ſanctis. Baſilii dictum eſt, τὸ ἀόριςον παντός ἐςι περιληπτικόν. id eſt, Indefinitum univerſa comprehendit, ſeu æquipollet univerſali. libro ſecundo de baptiſmo, quæſtione quintâ.

Indefinitum æquipollet univerſali.

Auguſtinus.

16. Commemorationem illam cum oratione conjunctam fuiſſe ſcripſit etiam Auguſtinus, ſermone trigeſimo ſecundo de verbis Apoſtoli. Hoc (inquit) à Patribus traditum univerſa obſervat Eccleſia, ut pro eis qui in corporis & ſanguinis Chriſti communione defuncti ſunt, cum ad ipſum ſacrificium ſuo loco commemorantur, oretur, ac pro eis quoque id offerri commemoretur. Hæc ibi Auguſtinus. Quod autem alibi ſcripſit Auguſtinus de martyrum commemoratione, ita ut pro eis non oretur; de eo inferius mox videbimus, poſtquam plures antiquiorum Patrum ſententias huc ſpectantes in medium attulerimus.

Vide infra §. 42. & §. 43.

Nazianz.

17. Gregorius Nazianzenus; oratione decimâ, quæ funebris eſt in Cæſarium; Gratias (inquit) agentes propter omnia, noſtras & eorum qui tanquam in communi via paratiores ad hoſpitium prius pervenerunt, animas Deo commendemus. Deinde unum nominatim ex eorum numero, nempe fratrem ſuum defunctum Cæſarium, quem in beato ſtatu eſſe credebat, commendat Deo, ut eum Deus ſuſcipiat. At de ejus liberatione à pœna, vel ex aliquo carcere, nihil loquitur; quippe perſuaſus eum nullis jam pœnis ſubjici, nullo animam ejus carcere claudi.

Vide cap. 8. §. 17, 18, 19.

Liturgia Chryſoſtomi.

18. In Liturgia Chryſoſtomi, Sacerdos ἐπεύχεται, orat; Porrò offerimus tibi rationalem hanc latriam pro requieſcentibus in fide [ὑπὲρ τῶν ἐν πίςει ἀναπαυομένων] majoribus, Patribus, Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Præconibus, Evangeliſtis, Martyribus, Confeſſoribus, continentibus, & pro omni ſpiritu in fide conſummato,

to [*καὶ πάντος πνεύματος ἐν πίςει τετελειωμένȣ.*] Præcipuè pro ſanctiſſima [*ἐξαιρέτως τῆς παναγίας*] immaculata, benedicta, glorioſa domina noſtrâ, Deipara & ſemper-virgine Mariâ. Pro ſancto Johanne Propheta præcurſore & baptiſta, ſanctis & celebribus Apoſtolis, & hoc ſancto, cujus & memoriam celebramus, & omnibus ſanctis tuis, quorum ſupplicationibus [*ταῖς ἱκεσίαις*] viſita nos Deus, & memento omnium qui ante obdormierunt in ſpe reſurrectionis vitæ æternæ. Item; *ὑπὲρ ἀναπαύσεως καὶ ἀφέσεως καὶ τῆς ψυχῆς τȣ͂ δούλȣ σȣ͂*, [*ὁ δεῖνος*] pro requie & remiſſione animæ ſervi tui N. O Deus noſter, Fac eam requieſcere [*ἀνάπαυσον αὐτὴν*] in loco lucido, à quo exſulat triſtitia & gemitus; fac eam requieſcere ubi viſitat lumen vultûs tui.

Tres obſervationes ex verbis Liturgiæ Chryſoſtomi.

19. In his Liturgiæ iſtius verbis, obſerva. 1. Etiamſi poſtquam pro ſanctis oravit ſacerdos, ſubjungat etiam oratiunculam pro ſe ipſo & iis, qui cum eo adſunt, ut ſanctorum ſupplicationibus eos viſitet Deus, prius tamen pro ipſis ſanctis manifeſtè oravit & cultum Deo obtulit. 2. Una eademque oratione ſacerdos Patriarchas, Prophetas, Apoſtolos, Martyres, Confeſſores, complectitur cum omni ſpiritu in fide conſummato, id eſt, in fide egreſſo ex hac vita. id enim ſignificat Græca phraſis, *ἐν πίςει τετελειωμένȣ*. Sic apud Dionyſium Areopagitam, libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, cap. 7. ſeu ultimo, parte ſecunda: Antiſtes cum ſanctis, qui dormierunt, prædicat eum quoque qui modo exceſſit ex hac vita, *τὸν ἄρτι τελειωθέντα*, & hortatur omnes, ut beatum in Chriſto finem petant, *τὴν ἐν Χριστῷ μακαρίαν τελείωσιν*. Et parte tertia, ait Dionyſius, *μακαρίαν ἀληθῶς εἶναι τὴν ἐν Χριστῷ τελείωσιν*, id eſt, beatam revera eſſe mortem, quæ in Chriſto oppetitur. Et Apoſtolus, ad Hebræos ſcribens, ſpiritus juſtorum defunctorum vocat, *πνεύματα δικαίων τετελειωμένων*. At verò pro ſpiritibus aliorum in fide defunctorum verè oraſſe ſacerdotem, in confeſſo eſt; ergo etiam verè oravit pro Patriarchis, Prophetis, &c. quos autem prius vocavit *ἐν πίστει τετελειωμένȣς*, eoſdem poſtea appellat *προκεκοιμημένȣς ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίȣ*, quos iterum Deo commendans ait, *Et memento* [*μνήσθητι*] omnium qui prius obdormierunt in ſpe reſurrectionis vitæ æternæ. 3. Requiem & remiſſionem eodem ſenſu orat defunctorum animabus ſacerdos in hac Liturgia, quo apud Dionyſ. puta requiem in beatiſſimis ſedibus & remiſſionem peccatorum. Sciendum autem Chryſoſt. putaſſe fidelium defunctorum animas, etiam latronis illius cui nocte illa Paradiſus patuit, non recipi cœlo ante corporum reſurrectionem, ſed Paradiſi terreſtris interim incolas eſſe. In prima parte tomi quinti, editionis Græcæ, Etonenſis Savilianæ, homil. 7. quare lignum ſcientiæ boni & mali vocetur lignum illud: & quid ſit, Hodie mecum eris in Paradiſo. Propterea requiem illis adhuc cœleſtem apprecabatur. Remiſſio autem peccatorum hoc ſenſu petitur defunctis in fide, ut Deus cum illis non intret in judicium, ſed inveniant apud illum miſericordiam in ultimo die. quo ſenſu in eadem Liturgiâ ſuperius Sacerdos orat, *ὑπὲρ μνήμης καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἀειμνήςων κτητόρων τῆς ἁγίας μονῆς ταύτης*. [Deinde vivorum ac mortuorum quorum vult nomina recitans, ſic orationem illam claudit] *καὶ πάντων τῶν ἐπ' ἐλπίδι ἀναςάσεως καὶ ζωῆς αἰωνίȣ τῇ σῇ κοινωνίᾳ κεκοιμημένων ὀρθοδόξων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, Φιλάνθρωπε Κύριε, συγχώρησον*, id eſt, pro memoria & remiſſione peccatorum ſemper memorabilium ædificatorum ſanctæ manſionis hujus. Et omnium qui in ſpe reſurrectionis & vitæ æternæ in tua communione obdormiverunt, orthodoxorum Patrum & fratrum noſtrorum, Domine erga homines benigne, condona. Quibus verbis, omnibus etiam orthodoxis Patribus & fratribus in divina communione defunctis peccatorum veniam orat.

Orat pro ſanctis.
2 Orat pro Patriarchis, &c.
Ἐν πίστει τετελειωμένοι qui in fide finiverunt hanc vitam.
Hebr. 12: 23.
3. Quo ſenſu petiverit requiem defunctis.
Chryſoſtomi opinio de animabus in Paradiſo terreſtri.
Luc. 23: 43.
Quo ſenſu remiſſionem peccatorum defunctis in fide dari oraverint.

20. Sic in illa Liturgia Græca, quæ S. Jacobi dicitur, orat ſacerdos: *μνήσθητι, Κύριε*, memento, Domine Deus ſpirituum univerſæ carnis, eorum quorum meminimus, & eorum quorum non meminimus orthodoxorum, ab Abel juſto ad hodiernum uſque diem. Ipſe illic eos fac requieſcere in regione viventium, in regno tuo, in deliciis Paradiſi, &c. Et in Liturgia S. Marci; Animabus Patrum & fratrum noſtrorum, qui antea in Chriſti fide obdormierunt, dona requiem, Domine Deus noſter, memor majorum noſtrorum, qui à ſeculo ſunt Patrum, Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, &c. & horum omnium animabus dona requiem Dominator Domine Deus noſter, in ſanctis tuis tabernaculis, in regno tuo, largiens eis promiſſionum tuarum bona.

Liturgia S. Jacobi.
Liturgia S. Marci.
Orat requiem dari animabus Patriarcharum, Prophetarum, & Apoſtolorum.

21. Sciendum etiam Græcos hodiéque utentes orationibus iſtis pro defunctis, non admittere dogma Romanenſe de Purgatorio. Unde ſequitur, ex iſtis Græcorum Patrum ſupplicationibus pro defunctis, non eſſe idoneum argumentum Papiſtarum pro ſuo Purgatorio.

Græci non recipiunt dogma de purgatorio. Vide ſup. lib. 12. c. 8. §. 31. & infr. c. 11. hujus libri §. 2.

22. Et in miſſa Æthiopum ſive canone univerſali Æthiopum, in bibliotheca Patrum, tom. 6. edit. 4. col. 55. Sacerdos, nominatis Sancta Virgine Maria & Patriarchis, & omnibus probis Patribus, & quindecim Prophetis, & Johanne Baptiſta, & quatuordecim millibus puerorum Bethlehem, & duodecim Apoſtolis, & 72. diſcipulis, & quingentis ſociis eorum, & tribus pueris Anania, Azaria, & Miſaël, & ſancto Marco Euangeliſta, & ſancto Stephano protomartyre, & ſanctis Georgio, Theodoro, Banadito, Claudio, Minas, Coſma & Damiano, & trecentis decem & octo Patribus, qui fuerunt Nicææ, & 150. qui fuerunt Conſtantinopoli, & 200. qui fuerunt Epheſi, & Teclâ, ſubjicit hanc orationem; Quorum orationes & benedictiones, & auxilium ac gratia ſit nobiſcum in ſecula ſeculorum, Amen: Iſtorum & illorum omnium animabus requiem tribue, & miſerere eorum: ob id enim miſiſti ex Cœlo Filium tuum in uterum Virginis. Et col. 53. Memento Domine omnium dormientium, & quieſcentium in fide Chriſti, colloca animas eorum in ſinu Abrahæ, Iſaac, & Jacob. Hæc ibi.

Canon Univerſ. Æthiopum.
14000. pueri Bethlehem.
Orant dari Apoſtolorum & martyrum animabus requiem & miſericordiam.

23. Accedo nunc ad Latinos. Tertullianus omnium defunctorum animas in tres claſſes diſtinxit, videlicet martyrum, & juſtorum non martyrum, & injuſtorum. Solas martyrum animas corporibus ſolutas immorari putabat penes Dominum in Paradiſo. Aliorum autem juſtorum animabus locum refrigerii tribuebat penes inferos, ſublimiorem inferno damnatorum, quem vocabat ſinum Abrahæ, & temporale animarum fidelium receptaculum, uſque ad conſummationem rerum & reſurrectionem corporum. Injuſtorum autem animas ajebat in inferno interiori ſuppliciis ſubjici. atque ita animas & puniri & foveri in inferis interim ſub exſpectatione utriuſque judicii, in quadam uſurpatione & candida ejus. id quod confirmare nititur exemplis Divitis & Lazari, quorum alter abſolutionis, alter autem damnationis in ultimo judicio pronunciandæ jam velut candidatus ſeu in candida eſt. Tertull. lib. de anima, cap. 55. & cap. 58. & lib. de reſurrectione carnis, cap. 43. & lib. 4. adverſus Marcionem, cap. 34. hic tamen oblationes & orationes pro defunctis probavit, etſi Purgatorium ignem Romanenſium ignoraverit. Oblationes (inquit) pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus. lib. de

Tertullianus.
Vide ſup. cap. 2. §. 4. & §. ult.
Luc 16. de divite & Lazaro.
Oblationes pro defunctis, pro natalitiis martyrum.

de corona militis, cap. 3. ubi Pamelius intelligenda monet natalitia martyrum, ſive diem paſſionis eo uſque martyris. Idem Tertullianus, alibi ſcribens de officio viduæ erga defunctum maritum; Enimvero (inquit) & pro anima ejus orat, & refrigerium interim adpoſtulat ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offert annuis diebus dormitationis ejus. Nam hæc niſi fecerit, verè repudiavit, quantum in ipſa eſt. Hæc Tertullianus, lib. de monogamia, cap. 10. quem librum jam factus Montaniſta ſcripſit contra Catholicos. Anima autem mariti illius defuncti, ſecundùm Tertullianum, aut in Paradiſo erat, aut in ſinu Abrahæ: aut in Tartaro: pro quorum locorum incolis Papiſtæ docent inutiles omne eſſe orationes; quantum ad remiſſionem peccati, vel liberationem aliquam ex aliquo carcere ante diem judicii.

Cyprianus. 24. Cyprianus, epiſt. 16. ſive in alia editione, lib. 2. epiſt. 4. glorioſam martyrum beatitudinem deſcribit his verbis; Beati ſatis, qui per hæc gloriarum veſtigia commeantes, jam de ſeculo receſſerunt, confectoque itinere virtutis ac fidei, ad complexum & oſculum Domini, Domino ipſo gaudente, venerunt. Idem tamen, epiſt. 34. ſive lib. 4. epiſt. 5. de quibuſdam loquens martyribus, qui Diabolo Chriſti confeſſione proſtrato, palmas à Domino & coronas illuſtri paſſione meruerunt:
Sacrificia pro martyribus. Sacrificia (inquit) pro eis ſemper, ut meminiſtis, offerimus, quoties martyrum paſſiones & dies anniverſariâ commemoratione celebramus. Et epiſt. 37. ſive lib. 3. epiſt. 6. annotari jubet dies, quibus martyres excedunt, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrari poſſint, ut celebrentur à ſuperſtitibus oblationes & ſacrificia ob commemorationes eorum. Idem epiſt. 66. ſive lib. 1. epiſt. 3. docet, prohibuiſſe
Vide ſupr. §. 7. Anteceſſores ſuos: ne offerretur pro illo fratre, nec ſacrificium celebraretur pro dormitione ejus, qui excedens, ad tutelam vel curam clericum no-
Nota contra Purgatorium Romanenſe. minaſſet. & decreti illius rationem indicans; Neque enim (inquit) apud altare Dei meretur nominari in ſacerdotum prece, qui ab altari ſacerdotes & miniſtros voluit avocare. Hæc Cyprianus. Neque uſquam apud Cyprianum invenitur facta oblatio vel oratio pro aliquo defuncto, quem exiſtimarent fideles ſuperſtites migraſſe ex hoc mundo cum alicujus culpæ irremiſſæ, aut pœnæ poſt obitum perſolvendæ, reatu.

Hieronym. 25. Hieronymus in epiſtola ad Pammachium, ſuper obitu Paulinæ uxoris. quæ epiſtola incipit, *Sanata vulneri*. Laudat Pammachium his verbis; cæteri mariti ſuper tumulos conjugum ſpargunt violas, roſas, lilia, floreſque purpureos; & dolo-
Eleemoſynæ pro anima jam beata cum Domino. Vide §. 31. Eccl. 3: 33. rem pectoris, his officiis conſolantur. Pammachius noſter ſanctam favillam oſſaque veneranda, eleemoſynæ balſamis rigat. His pigmentis atque odoribus fovet cineres quieſcentes, ſciens ſcriptum; Sicut aqua exſtinguit ignem, ita eleemoſyna peccatum. Attamen hæc ſcribens, non in igne aliquo purgatorio cruciari, ſed in cœlo jam cum Domino gaudere Paulinam, credebat Hieronymus: quâ, dum viveret, nihil ait fuiſſe temperantius: & cujus defunctæ ſanctam vocat favillam, oſſaque veneranda. Et epiſtolam illam ſic claudit; In calce epiſtolæ recordatus ſum quadrigæ veſtræ, & propoſito quintam deeſſe Bleſillam, pæne oblitus de ea loqui, quæ prima de vobis præceſſerit ad Dominum. Verè nunc quinque in treis,
Dulci ſomno fruitur. ac duas videmus eſſe diviſas: illa cum ſorore Paulina dulci ſomno fruitur: tu duarum medius, ad Chriſtum levius ſubvolabis. Quibus verbis Hieronymus Paulinam in eodem jam loco ac ſtatu eſſe affirmat cum ſorore Bleſilla: ubi utraque apud Dominum dulci ſomno fruitur. id eſt, ut latius explicat Hieronymus in epiſtola ad Paulam ſuper obitu hujus Bleſillæ, (quæ incipit; *quis dabit capiti meo.*) Sarcina carnis abjecta, ad ſuum anima revolavit auctorem, & in antiquam poſſeſſionem diu peregrinata conſcendit. Jeſum nunc ſequitur, Angelorum conſortio fruitur, cum Chriſto jam regnat, eſt cum Maria matre Domini, cum Chriſto vivit in cœlis. Hæc omnia de Bleſilla defunctâ diſertis verbis aſſeverat Hieronymus, quam cum ſorore Paulina ait dulci ſomno frui.

26. Paulinus Epiſcopus Nolanus, epiſt. 37. *Paulinus.*
eundem Pammachium ſuper ejuſdem Paulinæ obitu conſolatur, eumque de officio erga defunctam conjugem præſtito laudat, quam tamen ex hac vita ad cœleſtem pacem & beatitudinem tranſlatam eſſe credebat. Ut evocationem (inquit) ad Deum ſanctæ ſororis meæ, ita devotionem pietatis in Chriſto tuæ pariter audivi: iſto etiam patrefamilias, per quem ſcripſi, indicante prudentiam & ſanctitatem veræ in conjugem charitatis tuæ: quam non vacuam fletibus (ut maxima pars mortalium) neque vano (ut ſpei noſtræ expertes ſolent) pomparum inanium honore comitatus es: ſed remediis ſalutaribus & vivis opibus, hoc eſt, eleemoſynis proſequutus, debito ordine primum charo funeri juſta perſolvens, piis lacrymis & largo charitatis rore perfuſus, religioſius exſequias honoraſti, ——— Verum illa, ut fuit ſemper, ita & erit in perpetuum corona viro ſuo, & non exſtinguetur lucerna ejus: exten- *Prov. 31: 10.*
dit enim (ut ſcriptum eſt) brachia ſua ad opera utilia, os ſuum aperuit prudenter, operata eſt viro ſuo bona, gloriâ & honore coronavit te, ut jucundaretur tecum in diebus noviſſimis: & ob hoc fletu magis digna quàm luctu; & deſideranda potius pertinaciter quàm lugenda eſt. Nam ipſa meritorum illius reputatio, ut acerbum imperat mœrorem ſuperſtiti, quia juſtus defunctus relinquet pœnitentiam; ita & conſolationem uberem præſtat fideli, quia immortalitas in me- *Sap. 4: 1.*
moria juſti. Neque tibi, ſancte frater, hinc acrior *Pſ. 112: 6.*
doloris ſtimulus ingeratur, quod primæva deceſſit; quoniam huic ipſi caſui ſolatium præbet *Sap. 4: 7.*
ſermo divinus; Juſtus enim (inquit) ſi morte præventus fuerit, in refrigerio erit. ——— Quare gratulemur juſto ejus accitui & fini maturo; quæ etſi adhuc flore annorum virebat, tamen morum ſanctitate canuerat, & ætatem puellæ ſtipendiis ſenectutis ornabat. Unde & tibi ipſæ, quæ acerbant vulnus animi, cauſæ, ſolatium majus afferre poſſunt, quod tam ſanctam fœminam, etſi non habes, habueris tamen. Commune enim tibi cum omnibus, amiſiſſe mortalem; paucis verò tecum, meruiſſe optimam. Quo minus miror illam in hoc ſeculo non moratam, & ad Chriſtum citius accitam. Placita enim erat Deo anima ejus; & idcirco (ut ſcriptum eſt) properavit eam de medio iniquitatis educere *Sap. 4: 10.*

27. Idem Pater epiſt. 33. quam ad Alethium ſcripſit conſolatoriam ſuper obitu Ruffinæ conjugis Alethii, qui defunctâ conjuge epulum præbuit omnibus Romæ pauperibus, in S. Petri Baſilica: quod officium ab illo præſtitum laudat Paulinus. Sua (inquit) cuique parti debita perſolviſti, lacrymas corpori fundens, eleemoſynam animæ infundens. Verè conſcius veritatis, & filius lucis; ubi mortem ſciebas eſſe, fleviſti; ubi vitam credis, operatus es: vacuis inania, vivis viva dependens. Poſtea autem, ſub finem ejuſdem epiſtolæ, defunctam illam Ruffinam ait benedictam eſſe in cœleſtibus cum Chriſto, & omnium ſenſuum voluptate divitem, & verè precioſam eſſe Domino animam ejus.

28. Ambroſius, libro de obitu fratris ſui Sa-

Ambroſ. Orat pro animabus illis, quas dicit jam in cœlis eſſe beatas.

tyri: Deduximus, fratres dilectiſſimi, hoſtiam meam, hoſtiam incontaminatam, hoſtiam Deo placentem, Dominum & fratrem meum Satyrum. ——— Habeo tumulum quem corpore tegam, habeo ſepulcrum ſuper quod jaceam: & commendabiliorem Deo futurum eſſe me credam, quod ſupra ſancti corporis oſſa requieſcam. ——— Atque utinam illam animi tui puritatem (*fratrem alloquitur defunctam*) atque innocentiam noſter ſpiraſſet affectus. ——— Suſcepit Chriſtus commendatum ſpiritum: Divinæ poteſtatis auctoritate à cruciatibus mortis, & nequitiæ ſpiritalis incurſionibus Satyri animam liberavit. Requievit in Chriſto. Ea quæ ſupra nos ſunt cernit, & quæ potiora ſunt nobis jam ſe videre lætatur. ——— Intravit in regnum cœlorum, quoniam credidit Dei verbo. ——— Intemerata ſacra baptiſmatis dona ſervavit, mundus corpore, purior corde. ——— Erat pauper ſpiritu. de iſtius beatitudine nequaquam utique dubitare debemus. ——— Talibus igitur perfunctum virtutibus, ereptum periculis, deſiderio magis quàm amiſſione flebo. ——— Non enim amitti, ſed præmitti videntur, quos non abſumtura Mors, ſed æternitas receptura eſt. ——— Tibi nunc, omnipotens Deus, innoxiam commendo animam, tibi hoſtiam meam offero: cape propitius ac ſerenus fraternum munus, ſacrificium ſacerdotis: hæc mei jam liba præmitto, in hoc ad te pignore venio. Quibus verbis Ambroſius orat pro defuncto fratre Satyro, de cujus beatitudine profeſſus eſt ſe non dubitare.

Requieſcere in Chriſto.

Deo commendat innoxiam animam.

29. Sic etiam pro Valentiniano & pro Theodoſio, Imperatoribus defunctis, quos jam in cœlo cum Chriſto beatos eſſe affirmat, preces Deo fundit.

In concione de obitu Valentiniani, ait Valentinianum vitâ jam frui æternâ: & paulo poſt, eum prece commendat Deo. Deinde ait; Et huic adhuc interceſſionem adſciſco, cui remunerationem præſumo? Date manibus ſancta myſteria, pio requiem ei poſcamus affectu. Date ſacramenta cœleſtia, animam piam noſtris oblationibus proſequamur. ——— Proſpicis nos ſancta anima (*Valentini animam alloquitur*) de loco ſuperiore, tanquam inferiora reſiciens. Exiſti de tenebris iſtius ſeculi, & ut Luna reſplendes, ut Sol refulges. Et nunc lumen à Sole juſtitiæ mutuata clarum diem ducis. ——— Nec nos quidem dubitemus de meritis Valentiniani. Credamus, quia aſcendit à deſerto, hoc eſt, ex hoc arido & inculto loco ad illas florulentas delectationes, ubi cum fratre Gratiano conjunctus æternæ vitæ fruitur voluptate. Beati ambo, ſi quid meæ orationes valebunt: Nulla dies vos ſilentio præteribit, nulla inhonoratos vos mea tranſibit oratio, nulla nox non donatos aliquâ precum mearum contextione tranſcurret. Omnibus vos oblationibus frequentabo. Quis prohibebit innoxios nominare? Quis vetabit commendationis proſequutione complecti. Tandem concionem illam Ambroſius claudit his verbis; Te quæſo, ſumme Deus, ut chariſſimos juvenes maturâ reſurrectione ſuſcites: & immaturum hunc vitæ iſtius curſum maturâ reſurrectione compenſes.

Poſcit requiem animæ Valentiniani, jam fruenti vitâ æternâ.

Oratio pro matura reſurrectione.

Pro Theodoſio, jam in cœlo requiem habente, orat, ut Deus ei det requiem.

30. Item in concione funebri in obitu Theodoſii Imperatoris, ait idem Ambroſius; In requiem feſtinavit intrare Theodoſius, atque ingredi civitatem Hieruſalem. Illa eſt vera gloria, quæ ibi ſumitur. Abſolutus dubio certamine fruitur nunc Auguſtæ memoriæ Theodoſius luce perpetua, tranquillitate diuturna, & pro iis quæ in hoc geſſit corpore, remunerationis divinæ fructibus gratulatur. Et paulo poſt, ſic orat pro eo: Tu Domine, da requiem perfectam ſervo tuo Theodoſio, requiem illam quam præparaſti ſanctis tuis. Et mox ſubjicit hæc verba; Dilexi, & ideo proſequor eum uſque ad regionem vivorum, nec deſeram, donec fletu & precibus inducam virum, quo ſua merita vocant, in montem Domini ſanctum, ubi perennis vita, ubi corruptelæ nulla contagio, nullus gemitus, nullus dolor, nulla conſortia mortuorum, vera regio viventium: ubi mortale hoc induit immortalitatem, & corruptibile hoc induit incorruptionem. Quibus verbis Ambroſius promittere videtur, ſe perpetuo oraturum pro matura & beata reſurrectione Theodoſii, quemadmodum oravit pro Gratiano & Valentiniano. Animam autem Theodoſii verbis ſuperius citatis Deo commendaverat, dilectione ei exprimente precationem, licet ſupervacuam. Paulo inferius autem præſentem animæ Theodoſii beatitatem prædicat, his verbis: Manet ergo in lumine Theodoſius, & ſanctorum cœtibus gloriatur. Illic nunc complectitur Gratianum. Tranſivit prius de caligine ſeculari ad lumen æternum. Nunc ſe Auguſtæ memoriæ Theodoſius regnare cognoſcit, quando in regno Domini Jeſu eſt, & conſiderat templum ejus. ——— Gratianus & Theodoſius amictum induti gloriæ, pietatis ſuæ recordatione mulcentur, qui nunc luce fruuntur candida: longè meliora illic, quàm hic poſſidebant, habitacula conſequuti. Deinde ad urbem Conſtantini, ſive Conſtantinopolin, quò Theodoſii reliquiæ ſepeliendæ deferebantur, converſo ſermone, orationem illam funebrem ſic claudit. Beata planè quæ Paradiſi incolam ſuſcipis, & habitatorem ſupernæ illius civitatis Auguſto ſepulti corporis tenebis hoſpitio. Hæc Ambroſius.

Ambroſii vehemens affectus, quo Theodoſium diligebat, extorſit ei precationem pro gloriosa anima, quæ jam precationis auxilio non egebat.

Paradiſi incola.

Auguſt.

31. Auguſtinus, lib. 9. Confeſſionum cap. 11. de morte Monicæ matris ſuæ ſcribens; Ergo (inquit) die nono ægritudinis ſuæ, anima illa religioſa corpore ſoluta eſt. Et cap. 12. neque decere arbitramur funus illud quæſtibus lacrymoſis gemitibuſque celebrare: quia his plerumque ſolet deplorari quædam miſeria morientium, aut quaſi omnimoda exſtinctio. At illa nec miſerè moriebatur, nec omnino moriebatur: hoc & documentis morum ejus, & fide non fictâ, rationibuſque certis tenebamus. Et c. 13. poſtquam Deum oravit pro matre ſua defuncta, ut dimitteret Deus illi debita, & non intraret cum ea in judicium. Subjicit per correctionem hæc verba. Et credo jam feceris quod te rogo, ſed voluntaria oris mei approba Domine. Nam illa, imminente die reſolutionis ſuæ, memoriam ſui ad altare tuum fieri deſideravit, cui nullius diei prætermiſſione ſervierat. Et rurſus ad orationem converſus ait; ad pretii noſtri ſacramentum ligavit ancilla tua animam ſuam vinculo fidei. Nemo à protectione tua dirumpat eam. Non ſe interponat nec vi nec inſidiis Leo & draco: neque enim reſpondebit illa nihil ſe debere, ne convincatur & obtineatur ab accuſatore callido; ſed reſpondebit, dimiſſa debita ſua ab eo, cui nemo reddet quod pro nobis non debens reddidit. Sit ergo in pace cum viro, ante quem nulli, & poſt quem nulli nupta eſt, cui ſervivit fructum tibi afferens cum tolerantiâ, ut eum quoque lucrifaceret tibi. Hæc ibi. Non orat pro mitigatione alicujus pœnæ temporalis, aut pro liberatione ex carcere Purgatorii, ſed pro immunitate in divino judicio, à ſententia damnationis æternæ, ut in illo die iteretur ei illa peccatorum remiſſio, quam ait matrem ſuam jam ante accepiſſe.

Orat pro matre ſua defuncta.

Correctio.

Oratio.

Quid oraverit Auguſtinus pro dari defunctæ matri ſuæ.

32. Idem, lib. de decem chordis, cap. ultimo, hortatur Patrem defuncti filii, ut eleemoſynas faciat pro ejus anima jam in cœlo exſiſtente.

Eleemoſynæ pro anima jam in cœlo beatâ.

Redde

Redde illi quod ſuum eſt, redde quod illi ſervabas. Mortuus eſt, inquit, ſed præceſſit ad Deum, pars ipſius debetur pauperibus. Illi debetur ad quem porrexit. Chriſto debetur, ad ipſum enim perrexit. Et ille dixit, qui uni ex minimis iſtis fecit, mihi fecit. ——— Quicquid dicas, mortuo debes, quod vivo ſervabas. Si pro illo Chriſtus mortuus non eſt, mortuus eſt ipſe: ſi autem in te fides eſt, vivit filius tuus, vivit prorſus, non deceſſit, ſed præceſſit. Qua fronte venturus es ad filium tuum qui præceſſit, cui præcedenti non mittis partem ſuam in cœlum? An non poteſt mitti in cœlum? poteſt prorſus. Audi ipſum Dominum dicentem, Theſaurizate vobis theſauros in cœlo.

Matth. 25. 40.

Matth. 6: 20.

V. de ſupra, §. 6.

33. Alibi autem pro defunctis valde bonis ait non requiri iſta orationum, oblationum & eleemoſynarum officia: ſed quando pro talibus præſtantur, eſſe gratiarum actiones: pro non valde malis autem eſſe propitiationes: & pro valde malis, etſi nulla ſunt adjumenta mortuorum, eſſe tamen qualeſcunque vivorum conſolationes: quibus autem proſunt, aut ad hoc prodeſſe, ut ſit plena remiſſio, aut certè ut tolerabilior fiat ipſa damnatio. Enchiridii capite 110.

In pace requieſcere.

Vide ſupra, §. 15.

34. Et quamvis in Liturgiis aliiſque veterum monumentis, ſuperius citatis, repetiantur factæ oblationes & orationes pro Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Martyribus & omnibus ſanctis; Auguſtinus tamen ait, non eſſe orandum pro Martyribus, quos ait ad ipſam menſam Domini non ſic commemorari, quemadmodum alios qui in pace requieſcunt, ut etiam pro eis oremus; ſed magis ut orent ipſi pro nobis, ut eorum veſtigiis adhæreamus, quia impleverunt ipſi charitatem, quâ Dominus dixit non poſſe eſſe majorem. Tract. 84. in Euang. Johannis. Attamen ſolos videtur excipere Martyres, quando ait, loco jam citato, alios qui in pace requieſcunt, ita ad menſam Domini commemorari, ut etiam pro eis oremus. Et ſerm. 17. de verbis Apoſtoli. Perfectio tamen (inquit) in hac vita nonnulla eſt, ad quam ſancti martyres pervenerunt. Ideoque habet Eccleſiaſtica diſciplina, quod fideles noverunt, cùm martyres eo loco recitantur ad altare Dei, ubi non pro ipſius oretur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur. Injuria eſt enim pro martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari: certavit enim contra peccatum uſque ad ſanguinem. Hæc ibi. Ubi obſerva, quando ait commemorari ſeu recitari martyres ad altare Dei, ut ipſi pro nobis orent, ſeu nos eorum precibus commendemur, non intelligi aliquam invocationem Martyrum, ſed ſolius Dei, ſicut ſuprà docuimus, ad teſtimonium Cyrilli Hieroſol. Præterea obſerva ideo etiam commemoratos eſſe martyres ad menſam Domini, ut commonerentur ſuperſtites adhærere Martyrum veſtigiis. Alius etiam adhuc finis erat, ut Deus laudaretur de eorum victoriis. ut monet Auguſtinus libro octavo, de civitate Dei, capite 27.

Commemorantur, at non invocantur martyres. Vide ſupra §. 13.

Oratum pro anima Leonis, quem credebant jam eſſe in cœlo beatum.

35. Quocirca quod poſtea Innocentius tertius Papa Romanus, iſtam martyribus attributam ab Auguſtino honoris prærogativam, extendit ad ſanctos alios, alienum videtur à doctrina Auguſtini. Et ex ipſis Innocentii verbis patet, oratum eſſe pro aliis ſanctis poſt tempora Auguſtini. Fraternitas (inquit) tua requiſivit, quare fuerit mutatum quod in ſecreta beati Leonis ſecundùm antiquiores codices continetur; videlicet; Annue nobis, Domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc proſit oblatio: cum in modernis ſacramentariis habeatur. Annue nobis quæſumus Domine, ut interceſſione beati Leonis hæc nobis proſit oblatio? ſuper quo reſpondemus; Quod cum ſacræ ſcripturæ dicat auctoritas, quod injuriam facit Martyri qui orat pro Martyre. Idem eſt ratione conſimili de ſanctis aliis ſentiendum: quia orationibus noſtris non indigent, pro eo, quod cum ſint perfectè beati, omnia eis ad vota ſuccedunt. Sed nos potius orationibus eorum indigemus: quos, cum miſeri ſimus, undique mala noſtra perturbant: unde quod in pleriſque orationibus continetur; proſit vel proficiat huic ſancto, vel illi, talis oblatio ad gloriam & honorem; ita debet intelligi, ut ad hoc proſit quod magis ac magis à fidelibus glorificetur in terris: licet plerique reputent non indignum, ſanctorum gloriam uſque ad judicium augmentari: & ideo Eccleſiam interim ſanè poſſe augmentum glorificationis eorum optare. Hæc Innocentius, Extra, De celebratione Miſſarum, cap. 6. Cum Marthæ. §. *Tertio loco.* Ad hæc verba Innocentii Bellarminus libro ſecundo, de Purgatorio, capite decimo octavo. Adde (inquit) tertiò, fortaſſe peti gloriam corporis, quam habebunt in die reſurrectionis. Cum ergo Auguſtinus dicit ſerm. 17. de verbis Apoſtoli, injuriam facere Martyri, qui orat pro Martyre, intelligitur de illis, qui Martyri precantur remiſſionem peccati, vel gloriam eſſentialem, quaſi illâ careret. Hæc Bellarminus. Cum negare non poſſet, aliquo ſenſu etiam proprio, oratum eſſe pro ipſis martyribus.

Oratum pro martyribus.

Gregorii Liturgia.

Miſſale Roman.

In Chriſto quieſcant, dormiunt in ſomno pacis.

36. In Liturgia ſancti Gregorii legitur hæc oratio; Memento, Domine, famulorum tuorum cunctorum & cunctarum, qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis. Ipſis, Domine, & omnibus in Chriſto quieſcentibus, locum refrigerii, lucis & pacis ut indulgeas deprecamur. Eadem oratio hodieque retinetur in Miſſali Romano. At abſurdum eſt dicere, quenquam in Chriſto quieſcentem, nedum omnes in Chriſto quieſcentes, torqueri cruciatibus Purgatorii. Imò oratio iſta teſtatur, eos dormire in ſomno pacis. Unde conſtat, nondum inter Eccleſiaſtica dogmata in Eccleſia receptum fuiſſe, quod nunc docent Romanenſes de purgatorio, & de ſuffragiis viventium pro animarum ex illo carcere & cruciatu liberatione, quando hæc Liturgiæ forma inſtituta eſt. An non hæc eſt juſtorum defunctorum & cum Chriſto in Paradiſo gaudentium beatitas, quod intraverint in gaudium & requiem Domini ſui, ut loquuntur Scripturæ, & patres: & quod dulci ſomno fruantur, ſicut de Bleſilla & Paulina loquitur Hieronymus epiſt. ad Pammachium, ſuperius citatâ? Quid eſt autem quieſcere in Chriſto, & dormire in ſomno pacis, niſi eſſe in illo gaudio, illâ requie Domini ſui, & illo dulci ſomno frui? vel ſi dicant, quieſcere in Chriſto idem eſſe quod mortuum eſſe in Chriſto; audiant vocem è cœlo pronunciantem, beatos mortuos qui in Domino moriuntur, ut requieſcant à laboribus ſuis. Apocal. 14: 13. Franciſcus Coſterus Jeſuita, in ſuo Enchiridio, cap. 15. quod eſt de Purgatorio, in ſolutione ſecundæ objectionis, mortem in Domino, hoc in loco Apocalypſeos, interpretatur mortem cujuſcunque hominis verè Chriſtiani; & beatitudinem ac requiem à laboribus interpretatur æternam cum Chriſto felicitatem, ſtatim poſt mortem corporis. Sed ineptè reſtringit hoc oraculum ad illos qui morientur ſub tempus ultimi judicii. Omnes in gratia defuncti appellantur οἱ νεκροὶ ἐν Χριςῷ, 1 Theſſ. 4: 16. οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριςῷ. 1 Corinth 15: 18. unde Dionyſius ſcribit, μακαρίαν ἀληθῶς εἶναι τὴν ἐν Χριςῷ τελείωσιν, verè beatam eſſe conſummationem, ſeu vitæ hujus finem in Chriſto. lib. de Eccleſ. Hier-

Matth. 25: 21. Supra §. 24.

Apoc. 14: 13. Beati mortui, qui in Domino moriuntur.

Martyres etiam pro Domino moriuntur. Hierarchia, capite 7. ſeu ult. Scimus felices eſſe qui in Domino moriuntur, ait Auguſtinus, loquens de omnibus in gratia morientibus. epiſt. 107. Martyres quidem etiam pro Domino moriuntur, eoque majore ornantur gloriâ: attamen omnes moriuntur in Domino, quicunque in gratia moriuntur, & omnes pronunciantur beati. Ideo dixit Bernardus Claræ vallenſis; Etſi beati qui in Domino moriuntur; num multo magis qui pro Domino moriuntur? Hæc Bernardus, ſermone ad milites Templi, capite primo. Remiſſa ſunt peccata omnia morientibus in Domino, neque eſt eis ulla condemnatio, & in judicium non veniunt, ſed tranſierunt de morte in vitam. Nemo poteſt ſimul in Domino mori, & in peccatis mori, vel in aliquo culpæ alicujus aut pœnæ reatu. Quos enim Filius liberavit, verè liberi ſunt. Ideo confidenti animo amant magis abeſſe ex corpore, certi ſe ſtatim futuros cum Chriſto.

1 Joan 1: 7. Rom. 8: 1. Joan. 5: 24. Joan. 8: 36. 2 Cor. 5: 8. Phil. 1:23.

37. Beda, lib. 4. hiſtoriæ Eccleſ. gentis Anglorum, capite vigeſimo tertio, Hildæ Abbatiſſæ ex hac vita migrationem ſic deſcribit; Læta mortem vidit, imò (& verbis Domini loquar) de morte tranſivit ad vitam. migravit de ſeculo, & eadem hora cum luce immenſa, ducibus Angelis ad ſupernorum conſortia civium aſcendit, cum Angelis ad cœlum ivit, introivit in perpetuam animarum vitam. Et hanc ejus in cœlum cum Angelis ad æternæ liminia lucis adſcenſionem ſcribit divinitus revelatam eſſe, ipſa horâ exitûs, cuidam ſanctimoniali feminæ, nomine Begu, in alio longius monaſterio; & ea de re illius monaſterii abbatiſſam, cui nomen erat Frigit, à ſanctimoniali Begu certiorem redditam, ſuſcitaſſe cunctas ſorores, & in Eccleſiam convocatas, orationibus, ac Pſalmis, pro anima Hildæ omnes reliquo noctis illius tempore diligenter operam dediſſe. Et eadem nocte, in ipſo quoque monaſterio ubi præfata Hilda obiit, cuidam Virginum revelatum eſſe, quod Hilda cum Angelis ad cœlum iret, idque cum ſociis ſuis narraſſe, eaſque ad orandum pro anima ejus excitaſſe. Ecce, teſte Beda, orabant pro anima Hildæ, cujus introitum in perpetuam animarum vitam cognitum habebant. Ineptè igitur & prorſus ἀνακολούθως ex illa veterum conſuetudine orandi pro defunctis inferunt Papiſtæ creditum veteribus, animas illorum defunctorum torqueri in purgatorio. Hanc Hildam abbatiſſam ſcribit ibi Beda, initio illius capitis, poſt multa quæ fecit in terris opera cœleſtia, ad percipienda præmia vitæ cœleſtis de terris ablatam tranſiviſſe, anno Dominicæ incarnationis ſexcenteſimo octogeſimo, & ad Chriſti viſionem perveniſſe. Monaſterium cui Hilda præerat, dicebatur Streaneshalh.

Oratum pro anima Hildæ Abbatiſſæ, quam ſibi perſuadebant jam eſſe in cœlo beatam.

Refellitur inepta Papiſtarum argumentatio.

Ann. Dom. 680.

CAPUT X.

Utrùm probanda, vel imitanda ſit, nec ne, illa veterum conſuetudo orandi, & offerendi, & eleemoſynas faciendi pro mortuis.

DE opinione Apocryphi illius ſcriptoris 2. Macc. 12. ſuprà diximus capite 2. §. 2. In ſcripturis autem canonicis nuſquam apud Iſraëlitas, aut Chriſtianos, vel lege aliquâ imperatam, vel approbatione commendatam, vel actu exercitam legimus precationem pro defunctis.

2. Eam Tertullianus, lib. de corona militis, cap. 3. & Epiphan. hæreſi 75. & Auguſtin. ſerm. 32. de verbis Apoſtoli, & Dionyſius lib. de Eccleſ. hierarchia, cap. ult. ad traditionem Patrum retulerunt, deſtituti canonicæ Scripturæ teſtimonio.

3. Neque ejus ante Tertullianum mentio apud patres. Nam quæ ea de re ſcripta tribuuntur Clementi Romano & Dionyſio Areopagitæ, ea poſterius nata eſſe conſtat. Quamvis etiam quæ ex illis ſcriptis adferuntur, non adjuvent, ſed jugulent aſſertionem Romanenſium de Purgatorio. De teſtimonio Dionyſii diximus præcedente capite, §. 12. Tametſi ſcriptorem illum non fuiſſe Pauli Apoſtoli diſcipulum illum, de quo ſcripſit Lucas in actis Apoſtolorum, capite 17. verſ. 34. prolixè & perſpicuè docuit clariſſimus Theologus Andreas Rivetus, in ſuo Critico ſacro, lib. 1. capitibus 9. 10. 11. Clementis autem conſtitutiones (quas etiam pro prece pro mortuis allegat Bellarminus, lib. 1. de Purgatorio, cap. 10.) rejicit ipſe Bellarminus, tanquam multis in locis à veritate alienas, adeóque ſuppoſititias vel depravatas. lib. de Scriptoribus Eccleſ. in S. Clemente Romano.

Vide ſupra, lib. 1. c. 9. 9. 10.

4. Orandi pro mortuis conſuetudo cœpiſſe videtur ab Ethnicis, quos ſic alloquitur Tertullianus lib. de Teſtimonio animæ, capite 4. Quid quod ut ſentienti maledicis, cujus memoriam cum alicujus offenſæ mortui facis: Terram gravem imprecaris, & cineri penes inferos tormentum. Æquè ex bona parte, cui gratiam debes, oſſibus & cineribus ejus refrigerium comprecaris, &, ut bene requieſcat apud inferos, cupis.

De origine conſuetudinis orandi pro mortuis.

5. Hanc conſuetudinem poſtea ipſe Tertullianus, jam factus hæreticus montaniſta, approbat; ut Chriſtianis etiam neceſſariò uſurpandam, lib. de Monogamia, capite decimo, ubi hoc officium viduæ commendat ergo defunctum maritum; Enimverò (inquit) & pro anima ejus orat, & refrigerium interim adpoſtulat ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offert annuis diebus dormitationis ejus. Nam hæc niſi fecerit, verè repudiavit quantum in ipſa eſt. Hæc ibi.

6. Commemorat idem, lib. de corona militis, cap. 3. inter conſuetudines Eccleſiaſticas illius temporis, quod oblationes pro defunctis, pro natalitiis annuâ die fierent. Nam, ut poſtea expoſuit Cyprianus epiſt. 37. (ſeu lib. 3. epiſt. 6.) celebrabantur oblationes & ſacrificia ob commemorationem martyrum. Et (eodem Cypriano teſte, epiſt. 66. ſeu lib. 1. epiſt. 3.) pro aliorum etiam ſanctorum in Eccleſiæ communione defunctorum dormitione fiebat oblatio. Nempe gratias Deo agebant de victoria martyrum, & beato exitu aliorum fidelium defunctorum, & eis maturam reſurrectionem, (ut Ambroſius Valentiniano & Gratiano;) ſibi ipſis autem orabant ſimilem vitæ exitum & quietem: ut monet Dionyſius. Cœptum etiam poſtea orari, ut Deus cum eis in die judicii clementer ageret, ut patet ex teſtimoniis Patrum præcedente capite citatis: imitari fortaſſe volebant Apoſtolum orantem pro Oneſiphoro nondum defuncto, Det illi Dominus invenire miſericordiam apud Dominum in illo die. 2 Tim. 1:18. Additum etiam in Liturgiis, pro eorum requie.

2 Tim. 1: 18.

7. Hæc utcumque in veteribus excuſet humana erga defunctos benevolentia, & pia fidem ſpemque ſuam teſtificandi, & ſuperſtites ad honeſtam optimorum imitationem exſtimulandi intentio: attamen, quantum ad precationem pro eorum requie & remiſſione, non eſt nobis tutum veteres imitari, cum hac in parte verbo Dei deſtituamur, ſine quo haberi nequit ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως, precatio illa fidei. Quæ certam requirit ex Dei verbo ſcientiam, quis, quid, & pro quibus orandus.

Non eſt tutum imitari veteres orantes pro mortuis. Jacob. 5: 15.

8. Si dicas, ex fide conſtare nobis, Deum fidelibus defunctis maturam reſurrectionem, & miſericordiam in illo die, æternamque requiem daturum.

daturum. Reſpondeo; At non eſt revelatum, orandum eſſe pro defunctis.

Occupatio objectionis de Christi viatoris oratione pro ſeipſo.

9. Chriſtus quidem ſemper comprehenſor pro ſe ipſo oravit, & in ſtatu viæ adhuc, atqueadeò in multis calamitatibus & ſponte ſuſceptis naturæ mortalis infirmitatibus exiſtente. Non quod de eventu dubitaret, (neque verò nos pro nobis orantes dubitare debemus) ſed quia via orationis eſt pars illius viæ, quâ viatoribus eundum eſt, & hoc officium pro viatoribus inſtitutum eſt.

Orationis duæ cauſæ impulſivæ. Jac. 1: 5. Jac. 5: 13

10. Orandi cauſas duas commemorat Apoſtolus Jacobus, nempe 1. εἴ τις λείπεται σοφίας, &c. Si quis bono aliquo deficitur. cap. 1: verſ. 5. deinde ſi quis κακοπαθεῖ, malo aliquo afficitur ſeu affligitur. Jac. 5: 13. At beatis in patria adeſt, ſecretis omnibus malis, cumulata bonorum complexio. Nemo ibi fert votis non potiora ſuis. Idcirco eis jam intuitu ſui ſtatûs convenit officium illud, quod Jacobus viatoribus lætantibus commendat, nempe ut laudibus Deum celebrent, εὐθυμεῖ τις; ψαλλέτω. cap. 5: verſ. 13. à quo Angelico officio & exercitio auctor quæſtionum ad Antiochum (quæ S. Athanaſio tribuuntur) quæſt. 30. Angelum definit ζῶον λογικὸν ὑμνολογικὸν ἀθάνατον. Angelis autem conſociat Apoſtolus πνεύματα δικαίων τετελειωμένων, ſpiritus juſtorum perfectorum ſeu defunctorum. Hebr. cap. 12: 23.

Deſcriptio Angeli. Hebr. 12: 23.

Apocal. 6: 10. Occupatio.

11. Oratio autem illa animarum martyrum ſub altari, Apocal. 6: 10. & noſtræ orationes quibus Dei regni adventum, & honorificam defunctorum apud ſuperſtites commemorationem precamur, viatorum neceſſitates atque utilitates reſpiciunt.

Quæſtio de corporum reſurrectione glorioſa.

12. At ſpiritibus (inquies) martyrum aliorumque ſanctorum conſummatorum nondum reſtituta ſunt ſua corpora, & in cœleſtis gloriæ participationem admiſſa. Hoc igitur bono cum adhuc careant, & illud vehementer ſibi ipſis exoptent, Annon & viatores laudabiliter eorum votis ſua conjungent, ut Deus eis maturam reſurrectionem & totius hominis perennem gloriam largiatur?

Reſponſio.

Reſpondeo Beatæ animæ ita cupiunt atque exſpectant redemtionem corporum ſuorum, ut neque dubitatio illis aliqua obrepat, neque mora moleſta ſit. Nos autem quando Deum oramus generaliter, ut ſecundum illum Servatoris noſtri adventum exhibeat, ut exſpectatum & promiſſum finem omnibus militantis Eccleſiæ conflictationibus & laboribus maturè imponat, & omnia quæ promiſit perficiat; orationem fundimus conſonam ſacris ſcripturis, Matth. 6: 10. Luc. 21: verſ. 28. 2 Petr. 3: 12. Apocal. 22: 17, 20. Ex quibus conſtat, iſtam orationem fundamento niti idoneo in ſacris ſcripturis revelato. Sed ut ſpecialem pro unius vel plurium defunctorum beata reſurrectione orationem Deo offeramus, non eſt ita evidenter revelatum.

Ex veterum ſupplicationibus pro defunctis, non eſt idonea Romanenſium argumentatio pro purgatorio.

13. Papiſtæ, ut ignem foveant purgatorii, ſuffragia laudant olim facta pro mortuis; at hunc finem antiquis illis Patribus non fuiſſe propoſitum, ſed aliâ mente adhibitas eſſe ab illis ſupplicationes pro defunctis, prolixè demonſtravimus præcedente capite. Hac autem ſublatâ hypotheſi purgatorii, quam Patrum illorum doctrina ſuperiùs tradita evidenter explodit, non ita vehemens eſſet inter nos & Papiſtas altercatio de ſuffragiis pro defunctis, imò forſitan ultrò in noſtram concederent ſententiam.

Tranſitio ad ſequentem diſſertationem.

14. Viderint interea, qua ratione cum hodierna Romanæ Eccleſiæ de purgatorio & ſuffragiis pro defunctis doctrinâ conciliari poſſit illud Innocentii tertii Papæ Romani reſcriptum ad Epiſcopum Cremonenſem, *Extra*, de Presbytero non baptizato, capite ſecundo. *Apoſtolicam.* Et oratio illa pro defunctis in Liturgia Gregorii, & in hodierno Miſſali Romano; Et alia quæ ex ſcholaſticis & canoniſtis jam prolatum imus.

CAPUT XI.

Decem argumenta contra purgatorium, depromta ex Patribus, & ſcholaſticis Theologis, & jure Canonico, & Conciliis Florentino & Tridentino, & aliis apud Papiſtas receptis ſcriptis.

Primum argumentum contra purgatorium.

Fideles quando moriuntur, ad meliora transeunt, & animæ eorum à corporibus ſeparatæ ſtatim adipiſcuntur καθαρὰν παράκλησιν. Johannes Chryſoſtomus, ſermone 3. de Lazaro. Auguſtinus, libro decimo tertio de civitate Dei, capite octavo. Et lib. de decem chordis, capite ultimo; & ſerm. 32. de verbis Apoſtoli. Et Cyprianus, Dionyſius, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nyceнus, Baſilius, Chryſoſtomus, Ambroſius & alii Patres, locis ſupra citatis capite octavo. Sic Innocentius tertius, Papa Romanus, Epiſcopo Cremonenſi reſcribens de Presbytero non baptiſato; Presbyterum (inquit) quem ſine unda baptiſmatis extremum diem clauſiſſe ſignificaſti; quia in ſanctæ matris Eccleſiæ fide & Chriſti nominis confeſſione perſeveraverit, ab originali peccato ſolutum, & cœleſtis patriæ gaudium eſſe adeptum, aſſerimus incunctanter. *Extra*, de Presbytero non baptiſato, cap. *Apoſtolicam*. Neque obſtat, quòd mox jubebat pro illo Presbytero preces hoſtiaſque Deo offerri. Nam id etiam faciebant veteres (quos ibidem citat) pro eis, quos credebant cœlo jam receptos & miſeriâ omni vacuos eſſe: ſicut oſtenſum eſt cap. 9.

2. Argumentum. vide cap. 6. & cap. 8. §. 25. & 28. & 36.

2. Animæ fidelium fruuntur dulci ſomno, dormiunt ſomnium pacis. Liturg. Gregor. & Miſſal. Roman. & Hieronym. ſuper obitu Bleſillæ, & ſuper obitu Paulinæ. Auguſtinus Tractatu 84. in Euangelium Johannis. Idem Pater hos duos animarum ſtatus ſibi invicem opponit; eſſe in requie, & eſſe in doloribus, aut pœnis, libro duodecimo de geneſi ad literam, capite trigeſimo tertio, & libro decimo tertio, de civitate Dei cap. 8.

3. Argumentum.

3. Gregorius magnus non niſi propter quaſdam leves culpas, ſeu peccata venalia, conceſſit purgatorium, libro quarto dialog. cap. 39. (de pœnis autem peccatorum gravium aliquibus in purgatorio luendis altum ſilentium apud Gregorium:) at venialia omnia condonari in inſtanti mortis, vel in ultimo inſtanti hujus vitæ, vel initio alterius, docent Scotus in quartum ſent. diſtinct. 21. quæſt. 1. Num. 9. & Durandus, in 4. ſent. diſt. 45. quæſt. 1. unde colligit Durandus, quantum ad dimiſſionem culpæ cujuſcunque, ſive mortalis ſive venialis, non poſſe ſuffragia vivorum prodeſſe defunctis. Ait etiam Bonaventura in 4. ſent. diſt. 21. part. 1. art. 2. quæſt. 1. aliquorum magiſtrorum & bene intelligentium opinionem fuiſſe, quod nullum peccatum poſt mortem dimittatur, ſed quod venialia omnino remittantur, aut per pœnitentiam, aut per finalem gratiam, ſi non adſit locus pœnitentiæ, ſi fortè morte præoccupatus homo juſtus moriatur.

Finalis gratia. Vide cap. 12. §. 12. Vide etiam ſupra cap. 8. §. 17.

Gratiam autem finalem dominari ex perfecta conformitate omnium virium animæ ad ipſam gratiam. Cum enim ipſa ſeparatur à carne, jam pronitates & perturbationes, quæ inerant animæ ex carne, recedere, & potentias animæ tranquillari, & gratiæ ſubjici: at per hoc venialia deleri, ſive ſint in parte animæ rationali, ſive in parte

animæ ſenſibili: & ita nullum veniale demitti poſt hanc vitam, ſed expelli in puncto illo, in quo poteſt dici, hæc eſt finalis gratia, quæ dominium ſibi vendicat, & omnem expellit culpam. Nec diſſimulat Bonaventura, videri ſibi opinionem iſtam eſſe multum rationi conſonam: licet, pro tuendo aliorum, quos ipſe ſequitur, errore, aliam opinionem huic præferat. Citat etiam pro ea opinione verba ſatis perſpicua gloſſæ in illud Johannis Apoſtoli dictum, *Eſt peccatum ad mortem.* 1 Johan. 5: 16. *Quod in hac vita non corrigitur, fruſtra poſt mortem venia ejus poſtulatur.* Ad quæ verba dat reſponſionem enervem, ita ut opinionem à qua recedere velle videtur, magis confirmet. Dicendum (inquit) quod illud intelligitur de mortali. Huic reſponſioni diſſiſus, aliam ſubjicit; Vel ſi (inquit) fiat vis in hoc, quod dicit, quod in hac vita non corrigitur, verum eſt, vel in ſe, vel in merito. Quamvis autem veniale aliquod cum quo quis tranſit, non corrigitur in ſe, meruit tamen corrigi, nempe per charitatem, qui in ea decedit, meruit emundari etiam poſt hanc vitam ab his quæ retardant præmium charitatis. Hæc Bonaventura. At certè, auctor illius gloſſæ correctionem culpæ ejuſdemque veniam eodem ſenſu ſumit, ut venia ſit in ſe, atque adeò correctio in ſe. Correctio autem in merito ipſius delinquentis, manente culpâ incorrecta in ſeipſa, non poteſt dici propriè correctio culpæ. Ut taceam à Chriſtiano dogmate alienum eſſe, remiſſionem culpæ cujuſque adſcribere humano merito. Eam ſententiam, de remiſſione venialium omnium per finalem gratiam, ſequutus videtur Eugenius quartus, Papa Romanus, in Concilio Florentino, ubi cauſam purgationis animarum in purgatorio non aliam aſſignat, niſi nondum expletam pœnitentialem ſatisfactionem, de Commiſſis & omiſſis; nullâ culpæ alicujus in purgatorio remittendæ factâ mentione. Pro venialibus autem non deberi pœnam ſatisfactoriam taxatam, ſed ad eorum deletionem ſufficere contritionem, docet Thomas in 4. ſentent. diſt. 16. quæſtione 2. art. 3. In hoc autem ſeculo multis aliis modis exiſtimant Romanenſes dimitti peccata venialia, præter pœnitentiam; videlicet, per orationem Dominicam, per Euchariſtiam, per unctionem, per aquam benedictam, per benedictionem Epiſcopalem, &c. Bonavent. in 4. ſent. diſt 21 part. 1. art. 1. qu. 2. Et, Extra, de pœnitentiâ & remiſſ. cap. 12. Omnis, in gloſſa.

1 Johann. 5: 16.

4. Argumentum.

4. Plenariam culpæ & pœnæ remiſſionem conſequutæ ſunt fidelium animæ in hac vita, vel in exitu, neque eis remanet quicquam irremiſſum: Neque poſt mortem ſervire poſſunt afflictiones ad certamina exercitationeſque juſtorum, qui eſt earum uſus in hac vita, poſt remiſſionem omnis reatus; quamvis non ſint poſt remiſſionem ſupplicia peccatorum, ut prolixè docuit Auguſtinus, & Davidis exemplo (quo abutuntur Papiſtæ) luculenter illuſtravit, libro ſecundo de peccatorum meritis & remiſſione, capitibus 31. 33. & 34. verba ipſius Auguſtini lector inveniet ſupra libro duodecimo hujus operis, capite octavo, §. 18. Plenariam autem fidelibus à Domino dari peccatorum remiſſionem, tum quoad culpam, tum quoad pœnam abſque ullius vel culpæ vel pœnæ reſervatione, pœnæ inquam, quæ ſit peccati ſupplicium; docet Auguſtinus non ſolum loco citato, ſed etiam aliis locis operum ſuorum. Sic enim ſcribit idem Pater in Pſalm. 31. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata: non in quibus non ſunt inventa peccata; ſed quorum tecta ſunt peccata. Cooperta ſunt peccata, & tecta ſunt, abolita ſunt. Si texit peccata Deus, noluit advertere: ſi noluit advertere, noluit animadvertere; ſi noluit animadvertere, noluit punire: noluit agnoſcere: maluit ignoſcere. Beati ſunt quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Ne ſic intelligatis quod dixit, peccata cooperta ſunt, quaſi ibi ſint & vivant. Tecta ergo peccata quare dixit? ut non viderentur. Quid enim erat Dei videre peccata, niſi punire peccata? ut noveris quia hoc eſt Dei videre peccata, quod punire peccata; quid ei dicitur, averte faciem tuam à peccatis meis? peccata ergo tua non videat, ut te videat. Hæc ibi. Idem quoque ſerm. 37. de verbis Domini, de Chriſto mediatore loquens; Manens (inquit) juſtus, factus eſt mortalis. Suſcipiendo pœnam & non ſuſcipiendo culpam, & culpam delevit & pœnam. Hæc Auguſt. nullam agnoſcens vel culpæ vel pœnæ alicujus irremiſſæ reſervationem.

Noluit punire.

Pſal. 51: 11.

Et culpam delevit, & pœnam.

Exemto reatu, eximitur & pœna.

5. Huc pertinet illud commune & receptum apud veteres Chriſtianos axioma, quod legitur apud Tertullianum, lib. de baptiſmo, cap. 5. *Exemto reatu, eximitur & pœna.*

Ad immortalitatem ſub ipſa morte tranſitur.

6. Sic Cyprianus, in fine libri ad Demetrianum; In iſto adhuc mundo manenti pœnitentia nulla ſera eſt. Venia confitenti datur, & credenti indulgentia ſalutaris de Divina pietate conceditur, & ad immortalitatem ſub ipſa morte tranſitur. Hæc Cyprianus: abſque aliqua immenſæ Dei erga fideles & pœnitentes miſericordiæ decurtatione, aut ultrice reſtrictione, aut ſupplicii reſervatione.

Vide ſupra, lib. 12. cap. 8. §. 18. & ſeq.

7. Sic etiam Johannes Chryſoſtomus, homil. 41. in Evang. Matth. ſcribens de afflictionibus Prophetarum, & ſancti Job, ait, eas non fuiſſe ſupplicia, ſed certamina & luctas, οὐ γὰρ δὴ κολάσεως ἦν ἅπερ ἔπαχον, ἀλλ' ἀγώνων καὶ παλαισμάτων.

Hierem. 3: 22.

Eſai. 55: 7.

Nihil eſt quod Deus nolit, aut non poſſit, relaxare converſo.

8. Haud aliter Fulgentius, epiſtola ſeptimâ, ad Venantiam: Ipſa (inquit) juſtitia Dei talis eſt, ut adverſos damnet, converſos ſalvet. Propter quod dicit, Convertimini ad me, & ſalvabo vos. Convertatur impius ad Dominum, quia multus eſt ad ignoſcendum. In hoc multo nihil deeſt, in quo eſt omnipotens miſericordia, & omnipotentia miſericors eſt. Tanta eſt autem & benignitas omnipotentiæ & omnipotentia benignitatis in Deo, ut nihil ſit quod nolit, aut non poſſit relaxare converſo. Hæc Fulgentius. Qui ibidem de afflictionibus loquens, quibus corripimur in hac vita, docet tantum abeſſe ut per eas remiſſioni illi plenariæ quicquam derogetur, ut è contrario, eas ipſi huic omnipotenti Dei benignitati acceptas referat, eo quòd nos affligat? non ut puniat ſed ut ad pœnitentiam adducat, ut paternam dilectionem nobis his exercitiis confirmet, & per anguſtæ viæ tribulationes, quibus exercemur in hac vitâ, nos ducat in regnum Dei & ad vitam æternam: adeò ut in ipſis tribulationibus gratias Domino agamus.

Extra de baptiſmo cap. 3. Majores.

9. Concordant verba Innocentii tertii, Papæ Romani, quæ legimus in decretalibus Gregorii noni, lib. 3. tit. 42. de baptiſmo & ejus effectu. cap. 3. *Majores* §. *Sed adhuc.* Dominus qui totum hominem ſalvum fecit in ſabbato, opus imperfectionis non novit: & ob hoc peccata non ex parte, ſed ex toto dimittit. Ad quæ Innocentii verba dicit auctor gloſſæ, ibidem; Impietas eſt ab eo qui juſtus eſt dimidiam ſperare veniam: unde verſus,

Larga Dei pietas veniam non dimidiabit:
Nam, nihil aut totum, te lacrymante, dabit.

Hæc ibi. Plura, hoc argumentum illuſtrantia & confirmantia vid ſuprà, cap. 8. §. 44. &

lib.

lib. 12. cap 8. §. 18. & aliquot ſequentibus paragraphis.

5. Argumentum.

10. Culpa actualis non dimittitur ſine contritione, ut docet Thomas in 4. ſent. diſt 16. quæſt. 2. At poſt hanc vitam non eſt contritio: quia (inquit Thomas) contritio eſt actus meritorius; poſt hanc vitam autem non erit meritum neque demeritum. Hanc objectionem ſibi opponit Thomas, in 4. ſent. diſt. 21. quæſt. 1. art. 4. & reſpondet ibidem; Poſſe eſſe in purgatorio actum meritorium, quantum ad remiſſionem culpæ venialis, etiamſi nemo poſt hanc vitam mereri poſſit præmium eſſentiale; poſſe tamen mereri præmium accidentale, quia in purgatorio exiſtens manet adhuc in ſtatu viæ aliquo modo. Hanc ſententiam à Thoma, poſtea rejectam eſſe, & disertè docuiſſe Thomam, quæſt. 7. de malo, artic. 11. in purgatorio nullum eſſe poſſe meritum nec eſſentialis, nec accidentalis, præmii: & hoc ipſum docere Bonaventuram, & Scotum, & Durandum, & alios; monet Bellarminus libro ſecundo de purgatorio, in fine capitis tertii. Ideò alibi doctrinam illam Thomæ ſic emollit; Eſt ergo (inquit) opinio vera B. Thomæ, in 4. ſentent. diſtinct. 21. quæſt. 1. artic. 2. Dimitti in purgatorio culpas veniales, per actum dilectionis & patientiæ: illa enim acceptatio pœnæ à Deo inflictæ cum ex caritate prodeat, dici poteſt virtualis quædam pœnitentia, licet non ſit propriè meritoria; quia non meretur gloriæ vel gratiæ augmentum, tamen eſt remiſſoria peccati. Hæc Bellarminus lib. 1. de purgatorio, cap. decimo quarto. §. *Eſt ergo.* Et mox addit; Etiamſi poſt hanc vitam non ſit pœnitentia de mortalibus, tamen in animabus purgatorii bene poſſe eſſe diſplicentiam peccati, eamque ex caritate, & proinde utilem. At certè, ſi virtualis illa pœnitentia in purgatorio ſit remiſſoria peccati, vel eſt remiſſoria per meritum, vel per modum diſpoſitionis contrariæ tollentis ſuum contrarium, vel per alium quendam modum. Alium non indicant: meritum fugiunt: diſpoſitionem autem negat Scotus congruere rationi Theologicæ. Quamvis motus ille contritionis, abſque quo ait Thomas non dimitti veniale; & actus ille dilectionis diſplicentiæ & patientiæ, quem requirit Bellarminus, cogitari non poſſit extra rationem alicujus ſaltem diſpoſitionis neceſſariæ pro remiſſione venialis. At motum aliquem bonum, (inquit Scotus) per quem tanquam per diſpoſitionem, vel meritum de congruo vel condigno, deleatur veniale, ponere in anima poſt mortem, non videtur doctrinæ Theologicæ conſonum, quæ ponit ſtatum illum ab iſtis immunem. Hæc Scotus, in quartum ſententiarum, diſtinctione vigeſimâ primâ, quæſtione primâ, numero decimo.

Refellitur Bellarminianum figmentum virtualis pœnitentiæ in purgatorio.

Vide ſupra cap 6 §. 9. & cap. 8. §. 4. & §. 32.

6. Argumentum. Vide ſupra cap. 8. §. 32.

11. Satisfactio illa quam fieri ab hominibus dicunt in purgatorio, eſt pars ſacramenti pœnitentiæ: ut docet Bellarminus, libro primo de purgatorio, capite decimo quarto. At poſt hanc vitam nullus pœnitentiæ locus eſt, nullus ſatisfactionis effectus: ut monet Cyprianus prope finem libri ad Demetrianum. Cum de hoc ſeculo tranſierimus, nulla compunctio vel ſatisfactio remanebit. inquit Auguſtinus, lib. 50. homiliarum, homil. 5. Neque habent ſacramenta locum, niſi in hac vita: neque inſtituta ſunt animabus ſeparatis, ſed toti homini.

7. Argumentum.

12. Illa in purgatorio ſatisfactio, vel ex Chriſti meritis valet ad remiſſionem conſequendam, vel ſine meritis Chriſti. At non ex meritis Chriſti, ut docet Hugo Cavellus Scholiaſtes Scoti, in 4. ſentent. diſtinct. 21. quæſtione primâ; ad numerum 6. Si petas, (inquit) an illa pœna remittitur ex meritis Chriſti? videtur quòd non, quia eſt ſatiſpaſſio temporalis. Hæc ille. At Synodus Tridentina ait, ſatisfactionem quam in hac vita homines pro peccatis ſuis exſolvunt, eſſe per Jeſum Chriſtum. Seſſione 14. de pœnitentia, cap. 8. unde ſentire videtur, & illam in purgatorio efficacem eſſe per meritum Chriſti. Et Bellarminus, ſatisfactione illâ, quæ fit in purgatorio, ait applicari meritum Chriſti. libro primo; de purgatorio cap. 14. Et certè teſtantur ſacræ literæ, ſanguinem Chriſti purgare nos ab omni peccato, & abſque ſanguinis effuſione non fieri remiſſionem. Stat tamen invicta Cavelli argumentatio; Nam quemadmodum, teſte Apoſtolo, ſi per legem juſtitia; igitur Chriſtus gratis ſeu fruſtra mortuus eſt. Sic fas dicere, ſi per noſtram ſatiſpaſſionem exſolvimus, quod juſtitiæ Dei debetur, ſupplicium aliquod pro aliquibus peccatis noſtris; non opus igitur eſſe Chriſti merito aut Dei miſericordia pro remiſſione illius peccati, quouſque ſaltem ſe exporrigit noſtra ſatiſpaſſio: non enim exigit ſolutionem Deus bis pro eodem debito. Docet Scotus, loco citato, peccato veniali non deberi ex Dei juſtitia niſi pœnam temporalem, ſive hîc, ſive in inferno, ſive alibi; nec per ſe, nec per accidens: ideoque etiam pœnam damnatorum, quam in Gehenna ſuſtinent, quoad peccata venialia, & quoad reliquias pœnitentiæ pro peccato mortali remiſſo, temporalem eſſe & finiri. Licet pro peccato mortali irremiſſo, de quo ſcilicet non egerunt in hac vita pœnitentiam, æterno ſupplicio puniantur. Unde colligit Cavellus, pœnam etiam illam in purgatorio exſolutam remitti tandem vi ſuæ ſatiſpaſſionis, & non ex Chriſti meritis. Quæ ſententia, cum abſurditatem manifeſtam à Chriſtiano dogmate alieniſſimam includat; & tamen ex Romanenſi hypotheſi de pœnis in Purgatorio, inevitabiliter conſequatur; hypotheſin iſtam falſam eſſe neceſſe eſt.

1 Johann. 1: 7.
Hebr. 9. 22.
Galat. 2. 21.

8. Argumentum.

13. Animæ omnium juſtorum, corporibus exutæ, nudæ ſunt ab omni vitio, & puræ à peccato; ergo non eſt eis cruciatus purgatorius, quo à peccatis aliquibus aut ab aliqua immunditie purgantur. Conſequentiæ ratio clara eſt, & propter eam concedunt Papiſtæ, animas martyrum, & recens baptizatorum, & aliorum multorum ſanctorum, ſtatim cœlo recipi. Antecedens eſt Clementis Alexandrini, lib. 4. Stromatum. Et Gregorii Nyſſeni prope finem orationis conſolatoriæ in funere Pulcheriæ. Et Joannis Chryſoſtomi, homil. 5. in Geneſin. Eorum verba lector inveniet ſuperius à nobis inſerta teſtimoniis Patrum, adductis contra Purgatorium, cap. 8.

Supra cap. 8. §. 3. 21. 31.

9. Argumentum.

14. Qui circa tempus ultimi judicii morientur juſti, non ſubjicientur ullis pœnis purgatoriis, ut ſcribit Franciſcus Coſterus Jeſuita, in ſuo Enchiridio, cap. de Purgatorio: in ſolutione ſecundæ objectionis. Atqui ratio nulla reddi poteſt, ob quam credendum ſit, Deum cum juſtis ante illud tempus morientibus agere inclementiùs, quàm cum illis, quorum exitus ex hac vita erit ſub tempus conſummationis ſeculi. Imò commentitium iſtud diſcrimen apertè refellit illa veterum Chriſtianorum conſuetudo orandi pro mora finis; de qua legimus apud Tertullianum in Apologetico adverſus gentes. Eſt alia (inquit) major neceſſitas nobis orandi pro Imperatoribus, etiam pro omni ſtatu Imperii, rebuſque Romanis, quod vim maximam univerſo orbi imminentem, ipſamque clauſulam ſeculi acerbitates horrendas comminantem, Romani Imperii commeatu ſcimus retardari. Itaque no-

Tertullian. apol. cap. 32.

lumus experiri, & dum precamur differri, Romanæ diuturnitati favemus. Et poſtea; Oramus
Cap. 39. Pro mora finis.
etiam (inquit) pro Imperatoribus, pro miniſtris eorum & poteſtatibus, pro ſtatu ſeculi, pro rerum quiete, pro mora finis. Hæc Tertullianus. Ecquis autem eſt qui non multo malit quaſcunque graviſſimas hujus brevis vitæ ærumnas experiri, (quarum metu dilationem finis petebant veteres) quàm horrendos Purgatorii diuturnoſque poſt hanc vitam ſubire cruciatus? Haud dubiè, ſi veteres Chriſtiani ignem iſtum purgatorium crediſſent, ejus rei metus longè major omnem illum metum, quo impulſi orabant pro mora finis, non ſecus ac Moſis baculus jam coluber factus, Magorum colubros penitus abſorbuiſſet: & illa potius ſibi exoptaſſent tempora, quibus nullæ defunctos quoſcunque juſtos excepturæ erant pœnæ purgatoriæ, ſed idem doloris omnis & pœnæ, qui corporalis & caducæ vitæ hujus terminus ac finis futurus.

10. Argumentum.
15. Qui cum aliquo culpæ aut pœnæ reatu aut peccati rubigine ſiſtetur coram judice in ultimo die; ille imparatus invenietur ad ingreſſum in regnum cœlorum, adeóque excludetur; at juſtorum nemo imparatus invenietur, nemo excludetur: ergo juſtorum nemo cum aliquo culpæ aut pœnæ reatu aut peccati rubigine ſiſtetur co-
Vide ſupra cap. 6. §. 10. & cap. 8. §. 37. 39. 41.
ram judice in ultimo die. Qualis autem ſiſtetur illo ultimo die, talis etiam ex hac vita exit die mortis ſuæ unuſquiſque: ut apertè ex ſacris literis docuerunt Hieronymus, comm. in cap. 9. Eccleſiaſtæ. & cap. 2. Joel. verſ. 11. Et Ambroſius, lib. de bono mortis, cap. 4. Et Auguſtinus, epiſt. 80. ad Heſychium; & alii, quorum verba recitavimus cap. 8. hujus libri. Accedit Gregorius lib. 4. dialogorum, cap. 39. ubi tamen ſententiam ſubjicit cum priore dogmate planè ἀσύστατον, & antiquiorum illorum Patrum doctrinæ repugnantem, de igne Purgatorio, fabulis quibuſdam & fallacibus viſionibus deceptus; & ne ſine firmiore fundamento ædificare videretur, adducit pro ea ſententia duo ſacræ Scripturæ dicta: attulerat autem pro illo catholico dogmate multa ſacrarum literarum teſtimonia, unde illud ſic infert; Ex quibus nimirum ſententiis conſtat, quia qualis hinc quiſque egreditur, talis in judi-
Gregorius. Matth. 12: 32.
cio præſentatur. Huic autem dogmati è veſtigio ibidem contradicit; Sed tamen (inquit) de quibuſdam levibus culpis eſſe ante judicium purgatorius ignis credendus eſt, pro eo quod veritas
Vide inferius cap. 12. §. 12.
dicit: Quia ſi quis in ſancto ſpiritu blaſphemiam dixerit, neque in hoc ſeculo remittetur ei, neque in futuro. In qua ſententia datur intelligi quaſdam culpas in hoc ſeculo, quaſdam verò in futuro poſſe laxari. Quod enim de uno negatur, conſequens intellectus patet; quia de quibusdam conceditur. Sed tamen, ut prædixi, hoc de parvis, minimiſque peccatis fieri poſſe credendum eſt: ſicut eſt aſſiduus otioſus ſermo, immoderatus riſus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix ſine culpa, vel ab ipſis agitur qui culpam qualiter declinare debeant, ſciunt: aut in non gravibus rebus error ignorantiæ, quæ cuncta etiam poſt mortem gravant, ſi adhuc in hac vita
1 Cor. 3: 11, 12. &c.
poſitis minimè fuerint ralaxata. Nam cum Paulus dicat, Chriſtum eſſe fundamentum; at ſubjungat: Si quis ſuperædificaverit ſuper hoc fundamentum aurum, argentum, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, uniuſcujuſque opus quale ſit, ignis probabit: ſi cujus opus manſerit quod ſuperædificavit, mercedem accipiet: ſi cujus opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Quamvis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito poſſit intelligi; tamen ſi quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, penſandum ſollicitè eſt: quia illum per ignem dixit poſſe ſalvari, non qui ſuper hoc fundamentum ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id eſt, peccata majora, & idcirco duriora, atque tunc jam inſolubilia: ſed lignum, fœnum, ſtipulam, id eſt, peccata minuta atque leviſſima, quæ ignis facile conſumat. Hæc Gregorius.

16. Iſtam expoſitionem locorum illorum S. Scripturæ, ſalvâ honorificentiâ, quæ tanto Vide ſup. 12. §. 12.
patri debetur, fas nobis repudiare, ſi oſtenderimus ex ipſis ſacris literis, & antiquioribus patribus, & ex juſto examine argumentationis Gregorianæ, nihil certi ex illis Sacræ Scripturæ locis colligi poſſe pro Purgatorio: neque enim res tanti momenti committenda eſt lubricis conjecturis, ut earum autoritate cudamus nobis novum aliquem fidei articulum, nuſquam apertè in ſacris literis, neque diſertis verbis, neque per bonam conſequentiam, revelatum. Quanto magis, ſi longè alium eſſe ſcripturarum illarum ſenſum liquidò demonſtraverimus? id quod ſequente capite, adjectis etiam aliorum locorum vindiciis, cum bono Deo, præſtabimus.

CAPUT XII.

Vindiciæ Scripturarum, quæ in Purgatorii patrocinium allegantur.

Bernardus Abbas fontis calidi, tractatum contra Valdenſes ſcripſit, poſt obitum Lucii Papæ, ut ipſe monet in præfatione, Lucium tertium intellige, qui Pontificatum iniit anno Chriſti, milleſimo centeſimo octogeſimo primo, ut ibidem annotatur in margine, Tomo 4. Bibliothecæ Patrum, part. 1. paginâ 1195. edit. 4. Pariſ. obiit autem ille Lucius Papa tertius anno Domini 1185. teſtibus Onuphrio & Cardinale Baronio. Abbas ille, capite decimo illius Tractatûs, probare nititur ignem Purgatorium poſt hanc vitam, his tribus ſcripturæ teſtimoniis (nec plura ex ſcripturis profert.) Primum eſt 1. Corinth. 3. de igne comburente fœnum, &c. id eſt, minima peccata atque leviſſima, ut ille exponit. II. eſt Matth. 3. Ipſe vos baptizabit Spiritu Sancto & igne. Purgat (inquit) quippe Dominus peccata in baptiſmate, & igne tribulationis temporis, ſeu ignis purgationis. III. eſt Ezechiel 24: 11. Pone ollam ſuper prunas vacuam, donec incaleſcat & liqueſcat æs, & conſumatur rubigo. Olla [inquit eſt quævis anima fidelis, nunc plena virtutibus & operationibus bonis; nunc vacua, id eſt, imperfecta. Et quia in ſanctis deſideriis & operibus perfecta plenè non eſt, ſed peccatorum venialium rubigine eſt fœdata; & ideo ſuper prunas ignis Purgatorii poni jubetur, quouſque crucietur ignis ardore, & ſordes peccatorum levium in igne conſumantur. Tanta enim erit mora permanendi in igne, quanta erit rubigo peccati. Hæc ille Abbas fontis calidi. Quibus adjice locum à Gregorio allatum, ex capite duodecimo Matth. de peccato quod non remittetur in hoc ſeculo, neque in futuro. Franciſcus Coſterus Jeſuita, in ſuo Enchiridio, capite undecimo, propoſitione quartâ, ait Prophetam Zachariam loquutum eſſe de Purgatorio, illis verbis; Tu autem in ſanguine teſtamenti eduxiſti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Zachariæ 9: 11. Et aſſerit per lacum, in quo non erat aqua, non poſſe intelligi limbum Patrum; ſed intelligendum eſſe locum Purgatorii carentem aquâ conſolationis. Huc etiam accommo-

Testimonia, quæ ex ſacris ſcripturis uſurpant Romanenſes pro ſuo Purgatorio.

Sup. cap. 11. §. 13.

modat, ibidem, quædam ex Novo Teſtamento, Actorum 2: 24. ſolutis doloribus inferni. Et ad Philippenſes 2: 10. ut flectatur omne genu, etiam infernorum. Et Apocalypſeos. 5. ubi creaturæ quæ ſub terra ſunt, dicuntur laudare Deum. Et Matthæi 5. de carcere & noviſſimo quadrante. Et 1 Corinth. 15: 29. baptizantur pro mortuis ubi baptizari exponit affligi: orationibus, jejuniis, & id genus aliis modis. Bellarminus libro primo, de Purgatorio teſtimoniis memoratis adjicit locum ex capite 5: 22. Matth. qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio: qui dixerit fratri ſuo, Racha, reus erit Concilio: qui dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Et verba Domini apud Lucam 16: 9. facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Et verba Latronis in cruce Luc. 23. Memento mei dum veneris in regnum tuum.

De loco, 2 Maccab. 12 vide ſupra cap. 2. §. 1.

2. Idem Bellarminus multa accumulat ex vetere Teſtamento, ſed præter illud ex ſecundi Macchabæor. capite duodecimo, quod eſt à nobis ſupra expoſitum & vindicatum, reliqua omnia loca quæ in defenſionem Purgatorii adferuntur ex vetere Teſtamento, ait, ſolum probabiliter ſuadere. libro primo, de Purgatorio, capite tertio, paragrapho, Ad ſeptimum. Locum verò illum Ezechielis de olla vacuâ, à Bernardo fontis calidi citatum, Bellarminus ſilentio prætermittit; ut appareat, cum ne probabilibus quidem accenſendum judicaſſe argumentum, quod ex eo loco ſumitur. Et quamvis illâ Bellarmini declaratione contenti, ſuperſedere poſſimus ulteriore vindicatione locorum veteris Teſtamenti; de hoc tamen Ezechielis, & de illo Zachariæ teſtimonio, quod à Collero uſurpatum eſt. haud inutile nec injucundum fuerit pauca lectori ſuggerere. Reliquis autem omnibus, quæ ab eis adducuntur, locis, per ignem, tenebras, & id genus alia, veteres Catholici vel explorationem & purgationem intelligebant futuram in die ultimi judicii, vel afflictionem temporalem in hac mortali vitâ, vel igneam ſpiritûs regenerationis operationem, vel dolorem pœnitentiæ in hac vita; ut liquidò patet tum ex eis quæ ſupra à nobis allata ſunt ex Origine, Lactantio, Hilario, Ambroſio, Auguſtino, Baſilio, Gregoriis Nazianzeno & Nyſſeno, & aliis; tum ex eis ipſis Patrum locis, quæ pro accommodandis illis veteris Teſtamenti verbis ad Purgatorium temerè & inverecundè allegat Bellarminus.

De locis Veteris Teſtamenti, Bellarmini confeſſio.

Reſponſio, de locis illis Veteris Teſtamenti, in quibus fit mentio ignis, tenebrarum &c. quibus abuſus eſt Bellarminus lib. 1. de Purgatorio, cap. 3.

3. De illo autem Ezechielis loco, quo abuſus eſt Abbas fontis calidi, ſufficiet lectio ipſius textûs Prophetici, ubi diſertè olla illa exponitur civitas illa ſanguinum, nempe Hieruſalem, quam erant Chaldæi igne combuſturi; Hieronymus in commentario, ea ipſa exponens verba, quæ ab Abbate uſurpata ſunt, id eſt, (inquit) civitate incendio concremata, malitia cum urbe diſpereat. Et poſtea; Poteſt (inquit) hæc eadem Prophetia & ad tempus pertinere Dominicæ paſſionis: propter quam exercitu circumdata eſt Hieruſalem, & interfecti filii ejus: & obſidente Tito filio Veſpaſiani, ad ſalutem nullus evaſit: Templumque ſubverſum eſt: & poſt quinquaginta annos, ſub Hadriano, civitas æterno igne conſumta eſt. Deinde aliam quorundam adjiciens expoſitionem; Sunt (inquit) qui juxta tropologiam, totum locum iſtum ad conſummationem mundi transferant. Mundus ergo, qui in maligno poſitus eſt, die judicii divino igne ſuccenditur; & civitas ſanguinum ponitur ſuper carbones ignis. Hæc Hieronymus. In cujus verbis, & tergeminâ expoſitione, nihil prorſus invenit præſidii conjectura illa Abbatis fontis calidi. Sanguinem Hieronymus rectè interpretatur peccata lethifera, propter quæ civitas Hieruſalem obſeſſa, expugnata, & incendio concremata eſt, & propter quæ mundus qui in maligno poſitus eſt, die judicii divino igne ſuccendetur.

Vindicatur locus, Ezechiel. 24: 11 de olla ſuper prunas poſitâ. Hieronym.

Vide ſupra cap. 3. §. 6.

4. Eundem Ezechielis locum Theodoretus in ſuo commentario exponit de Hieruſalem à Chaldæis, juſto Dei judicio, everſa, & incendio abſumtâ, propter nefaria facinora, & obſtinatam incorrigibilitatem. Nec aliter Gregorius, in cura Paſtorali, part. 3. cap. 14. Similitudinem illam ad theſin transferens; Ignem quippe (inquit) nobis tribulationis admovet, ut in nobis rubiginem vitiorum purget, ſed nec per ignem rubiginem amittimus, quando & inter flagella vitio non caremus, remanemus incorrecti.

Theodoret.

Gregorius.

5. Zachariæ Prophetæ verba, de lacu ſine aqua, Hieronymus in Comm. interpretatur de lacu illo inferni, in quo morabatur dives ille, quondam purpuratus, ſine ullis aquarum refrigeriis. Et lacum ſine aqua exponit lacum inferni, in quo non eſt ulla miſericordia. Quæ expoſitio aliena eſt à Romanenſi purgatorio, in quo diviti illi locum negant, & in quo quotidie propter vivorum ſuffragia exerceri ajunt, & exſeri miſericordiam Dei erga animas defunctorum.

Vindicatur locus Zachar. 9: 11. de lacu ſine aqua.

Hieronym.

6. Clariùs & ſimpliciùs illa Prophetæ verba interpretatus eſt Auguſtinus lib. 18. de civitate Dei, cap. 35. Ad ipſum (inquit) Chriſtum in ſpiritu propheticæ Zacharias loquens de remiſſione peccatorum per ejus ſanguinem: Tu quoque, inquit, in ſanguine Teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Quid per hunc lacum velit intelligi, poſſunt diverſa ſentiri, etiam ſecundùm rectam fidem. Mihi tamen videtur non eo ſignificari melius, niſi humanæ miſeriæ ſiccam profunditatem quodammodo, & ſterilem: ubi non ſunt fluenta juſtitiæ, ſed iniquitatis lutum. De hoc quippe lacu etiam in Pſalmo dicitur; Et eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto limi. Hæc Auguſtinus.

Auguſtin.

7. Scitè etiam Theodoretus, Comm. in illum locum Zachariæ; Et tu in ſanguine teſtamenti emiſiſti vinctos tuos de lacu, qui non habet aquam. Quos, inquit, tuo pretioſo ſanguine redemiſti, & liberaſti, hos cum ſalutaribus teſtamenti tui tabulis emiſiſti, ut omnibus hominibus libertatem teſtarentur ac declararent. Liberaſti eos à lacu non habente aquam. Hunc autem lacum, ſive de morte æternâ, ſive de errore idolorum velit quis intelligere, non à veritate aberrabit. Sic etiam per Hieremiam ait Deus: Duo mala fecit populus meus: me derelinquunt, fontem aquæ vitæ: & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas. Sic autem vanum & laborioſum idolorum cultum prædixit. Nam miſerè deſudantes, & elaborantes in idolis colendis, nullos ex his fructus ceperunt; ſed potiùs veram vitam incommodis magnis affecerunt. Cum in hoc lacu vincti eſſent homines, Dominus Chriſtus ſolvit & abſtraxit, & precioſo ſanguine eis libertatem donavit, & ad viam vitæ emiſit, cùm novum Teſtamentum eis dedit. Hæc Theodoretus.

Pſal. 40: 3.

Theodoretus.

Hierem. 2: 13.

8. De loco autem quem adferunt Romanenſes ex Tobiæ cap. 4. verſ. 18. Panes tuos effunde in ſepulcrum juſtorum, nec ſceleratis aliquid dederis.] Non eſt quod ſimus ſolliciti. Nam I. Liber non eſt canonicus. II. Neque amplius poſtulat Bellarminus de hoc loco, quàm ut in numerum probabiliter ſolum ſuadentium, referatur. III. Ac ne id quidem præſtat, cum multo rectiùs intelligatur de officiis charitatis præſtandis erga juſtos, tum in ſuſtentationem viventium, tum in eorundem ſepulturam cùm ex hac vita migra-

De loco Tobiæ. 4: 18.

Bellarm. lib. 1. de

purgatorio, cap. 3.

migraverint. Quod officium ſepulturæ Tobias ſenior ſibi & uxori ſuæ poſtulat à filio, eodem capite.

9. Reſtant vindicanda Novi Teſtamenti loca.

Vindicantur loca novi Teſtamenti Matth. 3: 11. de baptiſmo ignis.

Primus eſt Matth. 3: 11. Baptizabit vos Spiritu Sancto, & igne. Hunc ignem de Romanenſi Purgatorio nemo ex antiquis patribus interpretatus eſt. Nonnulli quidem ad ignem referunt ultimi judicii, ut Hilarius, in Commentario hujus loci; & Baſilius, in cap. 4. Eſaiæ. Nec repugnat Hieronymus in Commentario in hunc locum Matthæi. Qui tamen ibidem, & Commentario in cap. 4. Eſaiæ, alteram illam apud orthodoxos Patres communiter receptam præfert expoſitionem, quâ per ignem hoc loco exegeticè intelligebant Spiritum Sanctum, ejuſque illapſum igneum in Apoſtolos die Pentecoſtes; vel Spiritûs Sancti gratiam, quæ omnibus fidelibus in hac vita datur. Sic Chryſoſtomus, & Theophylactus, in hunc locum Matthæi. Et rurſum Chryſoſtomus, homiliâ primâ in acta Apoſtolorum. Et Athanaſius, ſermone de humana natura ſuſceptâ à Deo Verbo, contra Arianos & Apollinarium, poſt medium illius ſermonis. Et Cyrillus Hieroſolymitanus, catecheſi 17. Et Ambroſius lib. de Iſaac & anima, capite ultimo. Et lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 16. Per ignem etiam verbum doctrinæ intelligit Baſilius, lib. 1. de baptiſmo, cap. 2. ubi eadem Johannis Baptiſtæ de Salvatore noſtro verba exponens, baptizatum in igne interpretatur baptizatum in verbo doctrinæ: *τὸν βαπτισθέντα ἐν τῷ πυρὶ, τουτέςιν, ἐν τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας.* adeò ut omnino fatendum ſit, verba illa Johannis baptiſtæ nimis inconſideratè ab Abbate fontis calidi, prorſuſque ineptè detorta eſſe ad defenſionem purgatorii Romanenſis.

10. Secundus locus eſt Matth. 5: 22. Qui iraſcitur fratri ſuo temerè, reus erit judicio: qui dixerit fratri ſuo, Racha, reus erit Concilio: qui dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.] Tertullianus & Cyprianus indifferenter hic accipiunt judicium, & Concilium, & gehennam. Jam nec verbo quidem laceſſere, nec fatue quidem dicere, ſine judicii periculo licet: inquit Tertullianus, libro de patientia, capite ſexto. Nam cum ſcriptum ſit, (inquit Cyprianus) neque maledici regnum Dei conſequentur: & iterum Dominus in Euangelio ſuo dicat; qui dixerit fratri ſuo, fatue; & qui dixerit, Racha, reus erit in gehenna ignis; quomodo poſſunt cenſuram Domini ultoris evadere, qui talia ingerunt? Cyprianus epiſtolâ quinquageſimâ quintâ, ſive libro primo, epiſtola tertiâ. Nec aliter Hilarius, Commentario in Matth. can. 4. Lex (inquit) vetuit occidere, reatum homicidii ſeveritate judicii expiatura, ſed malè in alterum commotæ mentis affectio idem in Euangeliis habet pœnæ, & ex præcepto fidei non minus rea ira eſt ſine ratione ſuſcepta, quàm in operibus legis homicidium. Hæc ille. Chryſoſtomus priora duo, nempe judicium & Concilium, ad hanc vitam refert, homil. 16. in Euangel. Matth. Auguſtinus, lib. 1. de ſermone Domini in monte, gradus futurarum agnoſcit pœnarum, pro meritis animarum, ſed inexplicabiles; quamvis certum ſit, eſſe quoſdam gradus, juxta doctrinam Domini Matth. 10: 15. Hieronymus lib. 1. adverſus Pelagianos, & Comment. in Euang. Matth. omnes tres gradus, & Theophylactus, Concilium, referunt ad ultimum judicium. Gloſſa ordinaria in hunc locum Matthæi, dicit per iſta tria, ſcilicet, judicium, Concilium, & gehennam, diverſas manſiones in æterna damnatione pro modo peccati, ſignanter exprimi. Cui conſentit Thomas 2. 2. quæſt. 158. art. 3. ad 2.

Matth. 5: 22. Qui iraſcitur fratri, &c.

1 Cor. 6: 10.

11. Tertius locus eſt Matth. 5. 26. ubi de carcere, & ſolutione ultimi quadrantis. Bellarmin. lib. 1. de purgatorio cap. 7. hunc locum de purgatorio Romanenſi exponi ait à Tertulliano, lib. de anima, cap. 17. & Cypriano, lib. 4. epiſt. 2. & Origene, homil. 35. in Lucam. & Euſebio Emiſſeno homil. 3. de Epiphania. & Ambroſio, in cap. 12. Lucæ. & Hieronymo in cap. 5. Matth. Tertulliani quis fuerit error, ſupra docuimus, cap. 2. §. 4. & cap. 9. §. 22. Quæ autem fuerit doctrina Origenis, oſtenſum etiam cap. 2. Euſebium Emiſſenum, ſeu potius Eucherium, loqui de fluvio igneo in die judicii, monuimus ſupra, cap. 3. §. 6. Cyprianus loquitur de dolore pœnitentium in hac vita, quo tanquam igne cruciantur & purgantur, atque emendantur lapſi pœnitentes, quos ibi diſtinguit à martyribus, qui peccata omnia paſſione purgarunt. Hanc eſſe Cypriani mentem facile fit manifeſtum æquo lectori, conſideranti verba Cypriani antecedentia ibidem, & id quod ibi à Cypriano agitur, & conſtantem ejus doctrinam de ſtatu animarum à corporibus ſeparatarum, quam nobis ipſe exhibet Cyprianus, libro de mortalitate, & libro ad Demetrianum: ubi prolixè docet & contendit, omnes ex hac vita migrantes hominum animas, quæcunque æternos Gehennæ effugiunt cruciatus, atque adeò omnes electorum animas, moriente corpore, ad Chriſtum ire, cum Chriſto incipere regnare, pacem & liberam ac tranquillam quietem conſequi, Paradiſo reſtitui & regno cœleſti, in Patriam regredi, ipſo die exitûs è corpore, ibique apud Deum vivere, in ſumma & perpetua felicitate eſſe, cum Apoſtolis, & prophetis, & Martyribus. Ambroſius loco citato, carcerem interpretatur tenebras illas exteriores & caminum ignis, in quem impii conjicientur in conſummatione ſeculi. Et Hieronymus in cap. 5. Matthæi carcerem exponit, in quo & anima & caro pariter recludenda ſint. Quæ cum ita ſe habeant, ſæpe mihi ſubit mirari, quid Bellarmino & aliis quibuſdam viris doctis animi fuerit, quando tam negligenter agebant rem maximè ſeriam, & tam præcipiti incogitantiâ abutebantur Patrum nominibus, vim manifeſtam verbis eorum inferentes, eaque in alienum trahentes ſenſum, ab ipſorum Patrum mente palàm diſcrepantem. Locum autem iſtum Matth. 5: 26. & Luc. 12: 58.) nemo antiquorum Catholicorum Patrum interpretatus eſt de Purgatorio hoc animarum ſeparatarum, pro quo pugnant Papiſtæ. Johannes Chryſoſtomus in Commentario hujus loci totum quod hic dicitur de carcere & ſolutione ultimi quadrantis, refert ad præſentem hanc vitam. Carcerem autem illum, unde non exitur ante ſolutionem ultimi quadrantis, exponunt gehennam, cum Ambroſio & Hieronymo, Auguſtinus lib. ad Dulcitium quæſt. 1. & lib. 1. de ſermone Domini in monte; & Auctor quæſtionum ex veteri & Novo Teſtamento, quæſt. 70. & auctor libri de ſalutaribus documentis cap. 64. Tom. 4. operum Auguſtini. & Fulgentius, lib. 2. de remiſſione peccatorum, cap. 4.

Matth. 5: 26. de carcere & ſolutione ultimi quadrantis.

Vide ſupra cap. 6, §. 9.

Vide inferius §. 22.

Vide ſupra cap. 8. §. 4. & §. 14.

Reprehenditur Pontificiorum temeritas & iniquitas in allegandis perperam teſtimoniis Patrum.

12. Quartus locus novi Teſtamenti eſt Matth. 12: 32. Neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Hoc quidem loco uſum eſſe Gregorium, ſupra monuimus. at lectori Ballarminus fucum facit, quando hic Auguſt. etiam auctoritatem jactat, lib. 1. de purgatorio cap. 4. Nam illis locis quæ à Bellarmino citantur, videlicet, lib. 1. de Civitate Dei, cap. 24. & lib. 6. contra Julianum cap. 5. apertiſſimè Auguſtinus ſeculum futurum inter-

Matth. 12: 32. Neque in hoc ſeculo, neque in futuro.

ter-

Digitized by Google

terpretatur diem reſurrectionis & noviſſimi judicii. Sic etiam Baſilius in cap. 4. Eſai. & Dionyſius, de Eccleſiaſtica hierarchia cap. ult. part. 3. paulo poſt initium illius partis.

Seculum illud venturum.

Imò ipſe Dominus ſeculum illud venturum expoſuit ;diem reſurrectionis & judicii, cum futura æternitate, ut patet ex collatione locorum Matth. 12: 36, 37. & cap. 25. verſ. ult. & Luc. 14: 14. & cap. 18: verſ. 30. & cap. 20. verſib. 34, 35. Initium autem futuri ſeculi quamvis conſtituas ſtatim poſt mortem uniuſcujuſque, nihil inde lucrabuntur Purgatoriani. Expendamus enim argumentum Gregorii:

Gregorii argumentatio. Sup. cap. 11. §. 15.

De quibuſdam (inquit) levibus culpis eſſe ante judicium purgatorius ignis credendus eſt, pro eo quod Veritas dicit; quia ſi quis in Sancto Spiritu blaſphemiam dixerit, neque in hoc ſeculo remittetur ei, neque in futuro. In qua ſententiâ datur intelligi, quaſdam culpas in hoc ſeculo, quaſdam verò in futuro poſſe laxari. Quod enim de uno negatur, conſequens intellectus patet, quia de quibuſdam conceditur. Hæc ille.

Reſponſio.

Reſpondeo: Conceſſo quaſdam culpas in futuro ſeculo poſſe laxari; non tamen inde ſequetur purgatorium iſtum ignem credendum eſſe. Non enim habent iſta duo neceſſariam connexionem.

De finali gratia vide ſupra, cap. 11. §. 3. & 13. & cap. 8. §. 21. & §. 31.

Nam I. Parva illa & levia peccata, quæ in futuro ſeculo remitti dixit Gregorius, remittuntur, ſecundùm Scotum, & Durandum, in inſtanti mortis, ſeu in primo inſtanti, quo anima morientis in charitate ſeparata eſt à corpore, quando ſcilicet deſinit homo ille eſſe viator. Scotus, in 4. ſentent. diſtinct. 21. quæſtione primâ, numero nono, & Durand. in quartum ſententiarum, diſtinctione quadrageſimâ quintâ, quæſtione primâ, §. quinto. Deinde eſt & alia remiſſio ſeu laxatio peccatorum in futuro ſeculo, per judiciariam abſolutionem in die ultimi judicii. De qua remiſſione hæc Domini verba interpretatus eſt Auguſtinus, libro ſexto contra Julianum, capite quinto. Peccata quidem (inquit) nulla remittuntur in regno. Sed ſi nulla remitterentur in judicio illo noviſſimo, puto quod Dominus non dixiſſet de quodam peccato, non remittetur neque in hoc ſeculo, neque in futuro: quando ſibi remitti ſperabat latro ille, qui dicebat, Memento mei cum veneris in regnum tuum.

Luc. 23: 42. Vide ſupra, cap. 4. §. 1. & cap. 8. §. 29.

Sic alibi Auguſtinus ait, factâ reſurrectione mortuorum, impertiendam quibuſdam eſſe miſericordiam in futuro ſeculo, ut in ignem non mittantur æternum. libro vigeſimo primo de civitate Dei, capite 24. ubi remiſſionem peccati in futuro ſeculo refert ad diem reſurrectionis & ultimi judicii. Quamvis iſtic loquatur de remiſſione quorundam peccatorum mortalium, in die judicii, quorum putabat remiſſionem non factam eſſe in hac vita.

Matth. 12: 36, 37. 2 Tim. 1: 18. Iud. verſ. 21. De miſericordia in die judicii vide Aug. lib. de correpț. & gratia cap. 13. in medio capitis. Supra, cap. 11. §. 4.

Dominus autem omnes fideles ait illo die juſtificandos eſſe, & impios condemnandos. Matth. 12: 36, 37. Illam autem piorum juſtificationem in die judicii Paulus Apoſtolus vocat donationem miſericordiæ in illo die: *Det illi Dominus, ut inveniat miſericordiam apud Dominum in illo die.* 2 Timoth. 1: 18. & Judas Apoſtolus nos jubet exſpectare miſericordiam Domini noſtri Jeſu Chriſti in vitam æternam. verſu vigeſimo primo. Nam quæ hic occultè donata fuerat peccatorum remiſſio, illic palàm in publico judicio pronunciabitur ac promulgabitur. 3. Sicut Auguſtinus dixit, Dei videre peccata, eſſe punire peccata: & non videre ſeu tegere peccata, eſſe nolle advertere, nolle animadvertere, nolle punire. Auguſtinus in Pſal. 31. (ſeu 32.) ita Chryſoſtomus homil. 41. in Euangelium Matthæi, & Theophylactus commentario in idem Euangelium, verba Domini exponentes de blaſphemia non remittendâ in hoc ſeculo neque in futuro, remiſſionem non accipere neque in hoc ſeculo neque in futuro, interpretantur; non eſſe à ſupplicio immunem neque in hoc ſeculo neque in futuro, ſed & hic & illic puniri. Etenim (ut ibidem monent) hominum alii hîc tantum puniuntur, ut Lazarus, & ille qui fornicatus eſt apud Corinthios, quem mandavit Apoſtolus tradi Satanæ ad interitum carnis, ut ſpiritus ſervaretur in die Domini Jeſu. alii illic tantum, ut dives ille epulo.

Vide ſupra cap. 8. §. 30.

Alii & hîc & illic; ut Sodomitæ, & hi qui in Spiritum Sanctum blaſphemant. Alii neque hîc puniuntur neque illic; ut Prophetæ & Apoſtoli, Job, & Johannes baptiſta, ἐ γὰρ δὴ κολάσεως ἦν ἅπερ ἔπαχον, ἀλλ᾽ ἀγώνων καὶ παλαισμάτων, ut loquitur Chryſoſtomus. Secundùm hanc expoſitionem dicuntur iis remitti peccata in futuro ſeculo, qui propter peccata non puniuntur in futuro ſeculo, ſicut Lazarus, & ille pœnitens qui fornicatus fuerat apud Corinthios: Et iis non remitti neque in hoc ſeculo neque in futuro, qui & hîc & illic puniuntur. Domini verba, apud Marcum ſunt; Qui autem blaſphemaverit in Spiritum Sanctum, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ᾽ ἔνοχός ἐςιν αἰωνίυ κρίσεως. quibus interſere illam diſtributionem à Matthæo commemoratam, ὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, ὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. Et ſenſus erit; ſecundùm hanc expoſitionem Chryſoſtomi & Theophylacti; qui blaſphemaverit in Spiritum Sanctum, is neque evadet ſupplicia hujus ſeculi temporaria, neque ſupplicia effugiet futuri ſeculi æterna; ſed in utroque ſeculo pœnas luet, hîc quidem temporarias, illic autem æternas.

Marc. 3: 29. Matth. 12: 32.

13. Quintus locus eſt Lucæ 16: 9. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.] Bellarminus libro primo, de Purgatorio, capite octavo, affirmat, Auguſtinum ex hoc Euangelii loco Purgatorium demonſtrare, libro vigeſimo primo, de civitate Dei, capite vigeſimo ſeptimo: ſed id Bellarmino nimis inconſideratè excidit.

Luc. 16: 9. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, &c. Bellarmini fallacia.

Nam Purgatorii nullam ibi facit mentionem Auguſtinus, neque liberationem, quæ amicorum interceſſionibus conceditur, dicit eſſe liberationem ex pœna aliqua temporali, aut ex igne Purgatorio, ſed exemtionem à damnatione, ne in ignem conjiciantur æternum. En ipſius Auguſtini verba, loco citato;

Auguſtin.

Verùm iſta liberatio, quæ fit ſive ſuis quibuſque orationibus, ſive intercedentibus ſanctis, id agit, ut in ignem quiſque non mittatur æternum: non ut cum fuerit miſſus, poſt quantumcunque tempus inde eruatur. Hæc ille.

Gregorius Nazianz.

Gregorius Nazianzenus, oratione quadrageſimâ ſecundâ, fructum beneficentiæ hoc loco promiſſum ait percipi in die judicii; Amicos (inquit) nobis de mammona iniquitatis comparemus, ut cum defecerimus, in judicii tempore recipiamus, ἀντιλάβωμεν ἐν καιρῷ κρίσεως.

Ambroſ.

Ambroſius, Commentario in Euangelium Lucæ, amicos interpretatur Angelos cæteroſque ſanctos. Et ſermone ſexageſimo quarto, de tempore, fructum illum explicans, nullam facit mentionem Purgatorii, aut liberationis animæ ex ejus cruciatu: ſed fructum largitionis illius ait eſſe orationes pauperum, interceſſionemque ſanctorum, & adeptionem regni cœlorum & coronæ juſtitiæ, ſedente Deo judice, laudantibus ac prædicantibus ſanctis, & faventibus atque acclamantibus Angelis.

Luc. 23: 42. Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum. Bellarmini incogitantia, vel impudentia.

14. Sextus locus Novi Teſtamenti eſt Luc. 23: 42. Memento mei, quum veneris in regnum tuum.] Nequeo ſatis mirari Bellarmini vel incogitantiam, vel impudentiam, lib. 1. de Purgatorio, cap. 8. ubi, ut ex hoc loco probet Purgatorium, Auguſtinum nominat tanquam ſuffragatorem, lib. 6. contra Julianum cap. 5. Cum ta-

tamen Auguſtinus ibi diſertè aſſerat, in judicio illo noviſſimo remitti ſibi ſperaſſe latronem illum, qui dicebat, Memento mei cum veneris in regnum tuum. Certè non erant levia illa latronis peccata quorum veniam poſtulabat, neque temporale aliquod ſupplicium deprecabatur; ſed à peccatis maximis juſtificari, & à Tartaro petebat liberari, & in regnum cœleſte recipi: ut rectè obſervarunt Ambroſius, ſerm. 49. de tempore, & auctor ſermonis de cœna Domini, qui Cypriano tribuitur. & Auguſtinus, ſerm. 120. de tempore. & Proſper, libro contra Collatorem, cap. 14. & Gregorius, homil. 20 in Euangelia.

Act. 2:24. Solutis doloribus inferni, ſeu mortis.

15. Septimus locus eſt Actorum 2: 24. Quem Deus ſuſcitavit, ſolutis doloribus inferni, juxta quod impoſſibile erat teneri eum ab illis.] De illa ſolutione dolorum inferni, ſive mortis, ut in græcis codicibus legitur, [λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου] invenio quinque diverſas veterum Patrum ſententias.

Prima opinio de ſenſu hujus loci.

16. Prima opinio ſeu expoſitio eſt; Chriſti animam ſedem Tartari penetraſſe, veniſſe uſque ad inferos peccatorum, ad ea loca in quibus peccatores cruciantur, ad inferni carcerem, in quo non eſt ulla miſericordia, in quo Dives ille quondam purpuratus morabatur ac torquebatur; veniſſe illuc Chriſtum, ut ex illis, qui vincti in illo carcere tenebantur, eos ſolveret à tormentis, & à vinculis inferni liberaret, quos eſſe ſolvendos occulta nobis ſua juſtitia judicabat. Sic docent Hieronymus, Commentario in caput 9. Zachariæ, in verſ. 11. & Auguſtinus ſerm. 120. de tempore. Et lib. 12. de Geneſi ad literam cap. 33. & epiſtola 57. ad Dardanum. Idem Pater alibi ait; Sed utrum omnes à doloribus inferni ſalvos fecerit, quos in eis invenit, an quoſdam quos illo beneficio dignos judicavit, adhuc requiro. fuiſſe tamen eum apud inferos, & in eorum doloribus conſtitutis hoc beneficium præſtitiſſe, non dubito. Auguſtinus epiſtolâ 99. ad Euodium.

Rejicitur prima opinio. Et proponitur ſecunda opinio.

17. Hanc opinionem refellit Gregorius homil. 22. in Euangelia, & lib. 6. epiſtolarum ex regiſtro, cap. 179. ſeu epiſt. 15. ubi etiam docet, Chriſtum ad inferos deſcendentem, eos ſolos inde liberaſſe, qui eum & venturum eſſe crediderunt, & præcepta ejus vivendo tenuerunt. In hac ſententiâ fuerunt & alii multi Patres, videlicet, Epiphanius, hæreſi 46. quæ fuit Tatianorum, in fine libri primi. Et Cyrillus Hieroſolymitanus, catecheſ. 4. capite de ſepulchro. & catecheſ. 14. Et Petrus Chryſologus ſerm. 66. & ſerm. 123. & Hieronymus Comment. in caput 4. ad Epheſios. Et Autor ſermonis 181. de tempore, qui Auguſtino tribuitur: & Gennadius Maſſilienſis lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, cap. 78: ubi docent hi Patres, Chriſtum, quando ad inferos deſcendit, ſolviſſe à vinculis peccati, & de captivitate inferni & ſervili conditione liberaſſe Adamum protoplaſtum, & Patriarchas, & Prophetas, omneſque ſanctos ante Chriſti paſſionem defunctos. Sed hanc opinionem de antiquis ſanctis rejicit ac refellit Auguſtinus, epiſt. 99: ad Euodium, ubi loquens de ſolutione dolorum inferni, concedit quidem de primo homine Patre generis humani, quod eum Chriſtus ibidem ſolverit, idque propter Eccleſiæ ferè totius (ut ille ait) conſenſum: de reliquis autem ſanctis idipſum negat. Addunt (inquit) quidam hoc beneficium antiquis etiam ſanctis fuiſſe conceſſum, Abel, Seth, Noë, & domui ejus, Abraham, Iſaac, & Jacob, aliiſque Patriarchis & Prophetis, ut cum Dominus in infernum veniſſet, illis doloribus ſolverentur. Sed quonam modo intelligatur Abraham, in cujus ſinum pius etiam pauper ille ſuſceptus eſt, in illis fuiſſe doloribus, ego quidem non video. ——— Non unque ſinus ille Abrahæ, id eſt, ſecretæ cujuſdam quietis habitatio, aliqua pars inferorum credenda eſt. ———

Rejicitur ſecunda opinio.

Sinus Abrahæ non eſt aliqua pars inferorum. Vide c. 8.

Unde illis juſtis qui in ſinu Abrahæ erant, cum ille in inferna deſcenderet, nondum quid contuliſſet inveni, à quibus eum ſecundum beatificam præſentiam ſuæ Divinitatis nunquam video receſſiſſe. Hæc ibi Auguſtinus. Ubi etiam dicit, quinam iſti ſint, quos à doloribus inferni ſolvit; utrum omnes, an aliqui, vel quinam iſti aliqui, temerarium eſſe definire. Quamvis Adamum non rectè ſeparet Auguſtinus ab antiquis ſanctis, quem Epiphanius, loco citato, vocat τὸν ἅγιον Ἀδὰμ, ſanctum Adamum, & quem eodem in loco & ſtatu collocant memorati Patres, cum reliquis antiquis ſanctis, adeò ut non fulciatur conſenſu Eccleſiaſtico detruſio iſta Adami in infernum peccatorum. Iſtis igitur duabus opinionibus meritò repudiatis, accedamus ad reliquas tres expoſitiones, quæ & ſaniores & ſimpliciores & firmiores ſunt.

De Adamo protoplaſto. §. 22 & 37. & 38. & 47.

Tertia expoſitio.

18. Tertia igitur expoſitio eſt; Chriſtum, devictâ morte & inferno, nos omnes quicunque in eum vivâ fide credimus, ab inferni doloribus liberaſſe. Sic exponit Fulgentius, lib. 3. ad Traſimundum, paulò ante finem libri, ubi ait; Pontifex ergo ille, qui ſemetipſum pro nobis obtulit (ſicut Apoſtolus dicit) oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis, ſicut mortuus pro nobis, omnes nos ſibi commori fecit, ſic ſolutis doloribus inferni, omnes fideles ab iiſdem doloribus liberavit: ſicut B. Petrus teſtificatur. Huic expoſitioni accedit Thomas, part. 3. quæſt. 52. art. 2. ad ſecundum. ubi ait, Chriſtum ſolviſſe dolores pœnarum infernalium, præſervando ab eis, ſicut medicus dicitur ſolvere morbum à quo præſervat per medicinam. Hæc Thomas. Monet autem Fulgentius, loco citato, Chriſtum ſecundùm animam ſuam in inferno ſine doloribus fuiſſe, & ſecundùm carnem ſuam in ſepulcro ſine corruptione jacuiſſe.

Epheſ. 5:2.

Quarta expoſitio. Vid. Chryſoſt. homil. 24. in 1. Cor. 10. tom. 3. Savil. pag. 400.

19. Quarta expoſitio eſt Johannis Chryſoſtomi, & Oecumenii, in Commentariis in acta Apoſtolorum; Permiſiſſe Chriſtum ſe à morte comprehendi, ſed mortem veluti dolore, quodam puerperii [ὠδῖνι] dum eum teneret, quaſi afflictam fuiſſe, neque potuiſſe eum detineri à morte. Sic etiam Chryſoſtomus, homil. 24. in 1 Corinth. 10.

Quinta expoſitio.

20. Quinta expoſitio eſt; Chriſtum ſic ſolviſſe dolores inferni, quibus ipſe illigatus non fuit, quemadmodum ſolvi poſſunt laquei venantium, ne teneant; non quia tenuerunt. Hanc expoſitionem, cum hac ſimilitudine, adfert Auguſtinus, eamque aliis haud obſcurè præferre videtur, inquiens, quod ſcriptum eſt in morte Chriſti factum ſolutis doloribus inferni, ad ipſum poſſe intelligi pertinere, quod eos hactenus ſolverit, hoc eſt, irritos fecerit, ne ab eis ipſe teneretur: præſertim quia ſequitur; quibus impoſſibile erat teneri eum. Hæc Auguſtinus, epiſt. 99. ad Euodium.

Iſtæ tres expoſitiones ſimul junctæ efficiunt unam idoneam expoſitionem.

21. Hæ tres poſtremæ expoſitiones non pugnant inter ſe, ideo ſimul jungi poſſunt, & ex eis exſurget una plena & plana expoſitio ſolutionis dolorum inferni. At de Purgatorio Romanenſi nemini ex tot antiquis Patribus in mentem venit, dum ſolutionis dolorum mortis vel inferni ſenſum inveſtigarent. Ait quidem Auguſtinus, non poſſe intelligi de Patriarchis & Prophetis. ergo (inferunt Papiſtæ) intelligendum eſt de animabus in Purgatorio, non autem de animabus in inferno damnatorum. At diverſum intulit Auguſtinus, ut jam vidimus. Et ait eos qui liberati ſunt, occultâ quadam nobiſque ignotâ Dei juſti-

Refellitur Romanenſium parexegeſis. Sup. §. 17.

tiâ

tiâ liberatos eſſe, ideoque temerarium eſſe definire quinam illi fuerint. Et Hieronymus ait, in ſuo Commentario in caput 4. ad Epheſ. verſ. 10. Deſcendit in inferiora terræ, & aſcendit ſuper omnes cœlos Filius Dei: ut non tantùm legem Prophetaſque compleret, ſed & alias quaſdam occultas diſpenſationes, quas ſolus ipſe novit cum Patre. Neque enim ſcire poſſumus, quomodo & Angelis, & his qui in inferno erant, ſanguis Chriſti profuerit: & tamen quin profuerit, neſcire non poſſumus. Hæc Hieronymus. At certè de juſtorum ſalute non eſt nobis occulta, ſed revelata Dei juſtitia: atque ſi eſſet purgatorium quale credunt Papiſtæ, non eſſet temerarium definire, quoſnam Chriſtus è tormentis inferni eduxerit. Contra mentem igitur Auguſtini & aliorum Patrum faciunt Papiſtæ, dum hunc S. Scripturæ locum trahunt ad detentionem purgatorii. Neque ullum pro hac ſua parexegeſi inveniunt in Catholica antiquitate præſidium.

1 Cor. 3: 15. Ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Vide ſupra, c. 11. §. 15. Ignis pœnitentiæ. vide ſup. hoc ipſo cap. §. 11. Ignis tribulationis in hac vita. Ignis pœnitentiæ. Vide c. 8. §. 14. & §. 20.

22. Octavus locus eſt, 1 Cor. 3: 15. Ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Gregorius lib. 4. dialogorum, capite 39. agnoſcit non ſuppetere ex hoc loco idoneum pro purgatorio argumentum: quod enim hic dicitur, ait id poſſe intelligi de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito. Sic locum hunc expoſuit etiam Auguſtinus lib. de fide & operibus, capite 16. & lib. 21. de Civitate Dei, capite 26. & Enchirid. capite 68. & lib. ad Dulcitium quæſt. 1. & Cyprianus ad hunc locum reſpiciens, longum illum dolorem, quo poſt lapſum pœnitentes emundabantur, aſſimilat igneæ purgationi. epiſt. 52. ſeu lib. 4. epiſt. 2. ad Antonianum. Hieronymus etiam in cap. 4. Amos, in verſ. 11. ignem hunc per quem ſalvantur homines, interpretatur medicinales caſtigationes, quibus Deus peccatores à flagitiis ſuis ad ſe revocat. Et Baſilius in cap. decimum Eſaiæ, in verſ. 18. & 19. pœnitentiæ purgationem in hac vita ſuſceptam, ait eſſe veluti ignem conſumtivum inexſiſtentis materiæ malorum. Bernhardus Clarævallenſis abbas, ſermone de ligno, fœno, & ſtipulâ, ignem per quem eorum ædificator ſalvus fit, interpretatur mentis amaritudinem, & oris confeſſionem, & pœnitentiæ tribulationem.

Ignis in die judicii.

23. Quidam interpretantur, ignem in die judicii. Et hi lignum, fœnum, ſtipulam, exponunt peccata gravia & exitialia, quæ Patres quidam purganda exiſtimabant igne illo, ita ut in die judicii in ignem miſſi liberentur inde, alii tardiùs, alii citiùs, pro delictorum diverſitate. Sic ſenſiſſe Origenem & Ambroſium & Baſilium & Gregorium Nyſſenum, & alios veteres, ſupra oſtendimus cap. 3. Sedulius & Primaſius in 1 Cor. 3. dicunt, per ignem ibi intelligi examinationem judicii, vel præſentem tribulationem.

Ignis gehennæ.

24. Nonnulli ex iis, qui per ligna, fœnum, ſtipulam, peccata intelligunt mortifera, ignem interpretantur æternum illum gehennæ ignem, in quo, qui iniquitatem fecerint, inſtar ligni, fœni, & ſtipulæ comburentur, & conſervabuntur in pabulum æterni ignis. Sic Hieronymus prope finem Commentarii in cap. ultimum Eſaiæ. Et Chryſoſtomus, ac Theodoretus, & Oecumenius, in ſuis Commentariis in hunc locum Apoſtoli, & Photius apud Oecumenium ibidem.

Ignis intelligendus eſt, per quem ambo tranſeunt.

25. Ignis de quo loquutus eſt eo loco Apoſtolus Paulus, talis debet intelligi, ut ambo per eum tranſeant, id eſt, & qui ædificat ſupra hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretioſos; & qui ædificat ligna, fœnum, ſtipulam, inquit Auguſtinus Enchirid. cap. 68. Nec tamen inde ſequitur omnes, qui ſalvantur, ſalvari quaſi per ignem, ut cavillatur Bellarminus lib. 1. de Purgatorio cap. 5. §. *Quinta & ultima difficultas.* Nam etſi utrique per ignem tranſeunt, tamen illi ſolùm dicuntur ſalvari quaſi per ignem, qui in tranſitu illo detrimentum patiuntur, ut docet Apoſtolus. Unde manifeſtè conſtat, non inveniri poſſe in verbis Apoſtoli ignem purgatorii.

Gennadii Scholarii commentum refutatur.

26. Sed ab iſto argumento alia viâ evadere conatus eſt, licet irrito conatu, Gennadius Scholarius Patriarcha Conſtantinopolitanus, in ſua expoſitione pro Concilio Florentino, contra diſſentientes Græcos, purgatorium ignem negantes; cap. de purgatorio, ſect. 7. [Tom. 4. Bibliothecæ Patrum, part. 1. edit. 4.) quod ſi (inquit) & hoc modo dixeris, non multum aberraveris: quòd cujus opus manſerit, id eſt, qui hinc migraverit peccatis mortalibus detentus, manebit opus tanquam grave inſtar ferri vel lapidis, quæ quidem non facilè abſumit ignis; hic operis ſui mercedem recipiet, ſempiternam damnationem. Cujus verò opus comburetur, ipſe ſalvabitur quaſi per ignem. Hæc ille; novo & abſurdo Commento, contra manifeſtam Apoſtoli mentem, & contra unanimem univerſæ Catholicæ antiquitatis conſenſum. Non enim dicit Apoſtolus de ſuperædificatoribus ferri aut vulgarium lapidum; quòd eorum opus maneat, mercedemque accipiant: ſed de ſuperædificatoribus auri, argenti, & lapidum pretioſorum, quæ omnes Theologi, ſecundum notiſſimam ſacræ Scripturæ conſuetudinem in hujuſmodi comparationibus & ſimilitudinibus, in meliorem partem interpretantur. Præterea Apoſtolus hoc loco, mercedem accipere, & detrimentum pati, inter ſe opponit ut ἀντιδιῃρημένα, ut mercedem recipere non ſit pati detrimentum vel pœnam luere.

Simplex & facilis expoſitio Vide c. 8. §. 15.

27. Baſilius magnus, in caput 6. Eſaiæ, Carbonem ignis de altari ſumtum, interpretatur verbum ſeu eloquium Dei, quia verbum Dei fervet ignis inſtar, & ad revincendum idoneus eſt, & tollendum è medio mendacium. Ignem igitur hunc exploratorium, de quo loquitur Apoſtolus, dicere poſſumus eſſe examen divinum per tentationem tribulationis in hac vita, & per verbum Dei, de quo dixit Eſaias; Ad legem & ad teſtimonium, ſi non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. Et Hieremias verbum Domini ait eſſe tanquam ignem, & veluti malleum qui conterit petram. Et Apoſtolus Paulus ait Dominum judicaturum occulta hominum, ſecundùm Euangelium. De ignea autem tentatione tribulationis ſcripſit Apoſtolus Petrus, 1 Petri 1: 6, 7. & cap. 4. verſ. 12. & ſequentibus. Dies verò intelligendus eſt præcipuè dies ultimi judicii, in quo ſecundùm Dei verbum judicium feretur de hominum doctrinis & operibus. Rom. 2: 16. 1. Cor. 4: 5. Rom. 14: 10, 12.

Eſai. 8: 20. Ierem. 23. 29. Rom. 2: 16. Vide ſupra cap. 8. §. 15.

Philip. 2: 10. Ut in nomine Ieſu flectatur omne genu cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. [ſeu ſubterraneorum, καταχθονίων.] Coſteri Ieſuitæ error.

28. Nonus locus eſt Philip. 2: 10. Ut in nomine Jeſu flectatur omne genu cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. J Coſterus in Enchiridio ait, beatum Apoſtolum Paulum hoc loco, & B. Johannem Apocal. 5. Quando ſcribit de honore Deo exhibito à creaturis ſub terra, loqui de loco Purgatorii Romanenſis: & teſtem citat B. Auguſtinum lib. 12. de geneſi ad literam, capite 33. Sed nimis incautè atque inverecundè. Nam neque de Apocalypſi quicquam ibi invenitur apud Auguſtinum: neque ait Auguſtinus, Apoſtolum Paulum verbis illis ad Philippenſes loqui de loco purgatorii: imò eum loqui exiſtimat de inferno peccatorum ubi torquentur infideles. Propterea adducto hoc Auguſtini loco, verbiſque Apoſtoli, Bellarminus ait, per illud *Infernorum*, non improbabiliter accipi dæmones, lib. 1. de purgatorio, cap. 8.

29. In Paternis in hunc locum Commentariis,

καταχθονίων, ſubterraneorum.

illud, *καταχθονίων*, Oecumenius interpretatur dæmones. Theodoretus, homines mortuos; Cœleſtium nomine iidem poteſtates intelligunt inviſibiles, ſive Angelos. Chryſoſtomus autem geminam hujus loci adfert expoſitionem: Prior eſt qua cæleſtia, terreſtria, & inferna interpretatur mundum omnem, & Angelos, & homines, & dæmones. Poſterior eſt, qua intelligit juſtos, & viventes, & peccatores. Cui expoſitioni congruit illud quod legimus in illo ſententiarum libro, qui Bernardo Claræwallenſi tribuitur; Tria ſunt loca, cœlum, terra, infernus: & habent ſingula inhabitatores ſuos: Cœlum ſolos bonos, terra mixtos, infernus ſolos malos. Hæc ibi. Sedulius in cap. 2. epiſt. ad Philip. *Cœleſtium*, (inquit) id eſt, Angelorum. *Terreſtrium*, hominum. *Infernorum*, Angelorum qui præſunt infernalibus locis. Ambroſius appellationibus cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, intelligit omnia quæ ſunt; alia enim (inquit) non ſunt.

1 Cor. 15: 29. Qui baptizantur pro mortuis [οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν.]

30. Decimus locus eſt 1 Cor. 15:29. *Qui baptizantur pro mortuis.* ubi baptizari interpretantur affligi orationibus, jejuniis, &c. Coſter. Enchir.d. 11. & Bellarm. lib. 1. de Purgatorio, cap. 6.

Reſponden. I. Etiamſi largiremur eis hanc interpretationem, non aſſequerentur quod intendunt. Nam Apoſtolus hinc ſumit argumentum pro corporum reſurrectione, Quid facient (inquit) qui baptizantur pro mortuis, ſi omnino mortui non reſurgunt? Quid etiam baptizantur pro mortuis? De animarum autem ſeparatarum ex aliquibus pœnis liberatione ante diem reſurrectionis corporum nihil invenitur apud Apoſtolum. Præterea, ex oratione pro mortuis non poſſe per idoneam conſequentiam inferri dogma Romanenſe de purgatorio, prolixè docuimus, capite nono, hujus libri. II. Hunc locum aliter, & quidem ſimplicius, atque congruentiùs, interpretati ſunt Catholici patres. Epiphanius hæreſi 28. contra Cerinthianos: hanc ab aliis Catholicis allatam probat & ſequitur expoſitionem; quod catechumeni, morti vicini, baptizabantur, in ſpe reſurrectionis. Joan. Cryſoſt. homil. 40. in 1. ad Corinth. baptizantur in fide reſurrectionis mortuorum, quicunque baptizantur. Sic etiam Theodoretus & Oecumenius in hunc locum, & Photius apud Oecumenium.

Apocal. 5: 3. 4. Neque ſub terra, ὑποκάτω τῆς γῆς.

31. Undecimus locus eſt Apoc. 5:3. 4. ubi dicitur, Neminem dignum inventum eſſe in cœlo, neque in terra, neque ſub terra, qui aperiret librum Hoc teſtimonium Bellarm. (lib. 1. de Purgat. c. 8.) ait non videri multum urgere; probabile enim eſſe per eos, qui ſunt infra terram, intelligi Patres qui erant in limbo. Id quod licet ſufficiat

Sup. §. 17.

contra Papiſtas, quia tamen Auguſtini magis probatur nobis aſſertio, ſinum Abrahæ, ſeu ſedem animarum antiquorum ſanctorum, non aliquam inferorum partem credendam eſſe; Aliam adferimus meliorem expoſitionem, & potioribus ſuffultam ſuffragiis. Hæc enim verba veteres Commentatores ita exponunt; Nemo dignus inventus eſt, neque in cœlo, neque in terra, neque ſubtus terram: nullus namque Angelus cœlum inhabitans, nullus juſtus in terra conſiſtens, nullus etiam ex eis qui mortis debitum ſolverant. Sic auctor Commentarii in Apocalypſin, qui Ambroſio tribuitur. Et eodem ſenſu auctor Commentarii, qui Auguſtino tribuitur; Nemo neque in cœlo, neque in terra, neque ſub terra. id eſt, (inquit) neque Angelus, neque in terris vivens, neque mortuus. Sic etiam Arethas in hunc locum, Nemo dignus inventus eſt, *οὔτε τῶν ἀσάρκων τις, οὔτε τῶν ἐν σαρκὶ ὄντων, οὔτε τῶν ἐκ σαρκὸς ἀποδεδημηκότων.* Ibidem autem docet, ſe per *ἀσάρκους* intelligere Angelos: per eos autem qui carnem moriendo reliquerunt, homines defunctos. Dicuntur ſub terra, non quòd eorum animæ ſint in aliquo loco ſubterraneo; ſed quia, ſoluto mortis debito, & pulvere ad pulverem reverſo, eorum corpora in terra requieſcunt: ut explicat auctor Commentarii Ambroſio adſcripti.

Apocal. 5: 13. Et ſub terra, καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς.

32. Duodecimus locus Novi Teſtamenti, qui pro Purgatorio adducitur à Romanenſibus, eſt Apocal. 5. verſ. 13. Et omnem creaturam, quæ in cœlo eſt & ſuper terram, & ſub terra, & quæ ſunt in mari, & quæ in eis ſunt omnia, audivi dicentes; Ei qui ſedet in throno, & agno, benedictio & honor & gloria, & poteſtas in ſecula ſeculorum] De hoc teſtimonio Bellarminus (lib. 1. de purgatorio, cap. 8.) quod (inquit) affertur ex hoc eodem capite 5. Apocal. ubi dicuntur creaturæ, quæ ſunt in cælo, & in terra, & quæ ſubtus terram, dediſſe laudem Deo, non convincit: nam poſſunt hic per creaturas intelligi res inanimæ ut ignis, grando, &c. quæ in Pſalmo 148. ad Deum laudandum invitantur, præſertim cum Johannes addat etiam ea quæ ſunt in mari. Hæc Bellarminus.

33. Arethas, in Commentario in hunc locum, omnem creaturam, &c. interpretatur *ἅπαντα, τὰ νοητὰ, καὶ αἰσθητὰ, τά τε ζῶντα, τάτε ἁπλῶς ὄντα Φυσικοῖς λόγοις*, id eſt, omnia, intellectualia, & ſenſibilia, tam viventia, quàm ſimpliciter eſſe habentia per naturales rationes: à quibus omnibus Deus glorificatur, ut omnium auctor, *ὡς πάντων γενεσιάρχης*, Pater & Filius & Spiritus Sanctus: cui Trinuni ſoli vero Deo ſit benedictio & honor & gloria, & imperium, in ſecula ſeculorum. Amen.

Epilogus.

34. Hæc pro inſtituti noſtri ratione impræſentiarum diſſeruiſſe de purgatorio ſufficiat. Argumenta autem quædam contra purgatorium, ex ſacris Scripturis depromta, nobis non commemorata, lector inveniet, apud Martinum Chemnit. 3. part. examinis Concilii Tridentini, & Johannem Ivellum, in defenſione Apologiæ Eccleſiæ Anglicanæ, cap. 16. diviſ. 1. & Antonium Sadeelem contra Monachos Burdegal. art. 46. & Andræam Rivetum, in Summa Controverſiarum, Tractatu 2. quæſt. 43. ſect. 16. & Danielem Chamierum, tomo tertio Panſtratiæ Catholicæ, lib. 26. cap. ultimo. & alios.

Digitized by Google

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER DECIMUS-QUARTUS,

DE ECCLESIÆ UNITATE, & Schiſmate.

CAPUT I.

Diſcrimen Eccleſiæ Catholicæ, & Hæreſeos, & Schiſmatis.

Plurima unitatem Catholicæ Eccleſiæ commendantia ſacrarum literarum teſtimonia accumularunt in ſuis ſcriptis Cyprianus & Auguſtinus, ex quibus deprompta quædam lector inveniet in Irenico noſtro, lib. 2. cap. 19. Charitatem diſcipulorum ſuorum γνώρισμα eſſe pronunciat Dominus noſter. Et pro omnibus in ſe credituris oravit Patrem, ἵνα πάντες ἓν ὦσι. (*Joan. 13: 35. & 17: 21.*) Antequam Chriſtus in Cœlum aſcenderet, Chriſtianis nobis omnibus (inquit Optatus Milevitanus) ſuam per Apoſtolos pacem dereliquit. (*Joan. 14: 27.*) quæ pax, ſi, ut data erat, ſic integra inviolataque manſiſſet, nec ab auctoribus ſchiſmatis turbaretur; inter nos & fratres noſtros hodie non eſſet ulla diſſenſio: nec illi inconſolabiles Deo lacrymas facerent. Et paullò poſt idem Pater ait; Catholicam Eccleſiam facit ſimplex & verus intellectus, & unitas animorum. (*Quid faciat Catholicam Eccleſiam. quid faciat. ſchiſma.*) Schiſma verò ſparſo coagulo pacis diſſipatis ſenſibus generatur, livore nutritur, æmulatione & litibus roboratur, ut deſertâ matre Catholica, impii filii dum foras exeunt, & ſe ſeparant à radice matris Eccleſiæ, invidiæ falcibus amputati, errando rebelles abſcedant. Hæretici verò, veritatis exules, ſani & veriſſimi ſymboli deſertores, &c. (*Hæretici.*) Hæc Optatus, lib. 1. de ſchiſmate Donatiſtarum, adverſus Parmenianum. Et inferius eodem libro, ſchiſma ſummum malum eſſe, & homicidio atque idololatriâ atrocius eſſe contendit, (*Schiſma ſummum malum.*) adducto exemplo punitionis Dathan & Abiron & Core, qui populos Dei primitus auſi ſunt ſcindere: & ait, ſchiſmaticos eſſe Antichriſtos. (*Schiſmatici Antichriſti. Vide §. 9.*)

2. Et lib. 2. ejuſdem operis, Eccleſia una eſt (inquit) cujus ſanctitas de ſacramentis colligitur: (*Unde colligatur Eccleſiæ ſanctitas.*) non de ſuperbia perſonarum ponderatur. Ergo hanc unam columbam & dilectam ſponſam ſuam Chriſtus appellat. Hæc apud omnes hæreticos & ſchiſmaticos eſſe non poteſt. (*Catholica.*) Hæc Optatus, qui paullò poſt ibidem, inde ait dictam eſſe Catholicam, quòd ſit rationabilis & ubique diffuſa, cujus membra (inquit) & nos inter alios ſumus.

3. Deus unus eſt (inquit Cyprianus) & Chriſtus unus, & una Eccleſia ejus, & fides una, & plebs in ſolidam corporis unitatem concordiæ glutino copulata. (*Eccleſia una.*) Scındi unitas non poteſt, nec corpus unum, diſcidio compaginis ſeparari, aut divulſis laceratione viſceribus, in fruſta diſcerpi. Hæc Cyprianus, lib. de unitate Eccleſiæ, ubi pro unitate, & contra ſchiſmaticam diviſionem, prolixè diſſerit.

4. Eandem eſſe Eccleſiam ab initio, quæ Abel peperit & quæ in finem mundi duratura eſt; eamque in iſtius vitæ peregrinatione habere in aliis hominibus animalem portionem, tanquam paleam, ut in *Cain*, *Cham*, *Eſau*, *Core*, *Dathan*, & pſeudoapoſtolis & pſeudochriſtianis in affectione animali pertinaciter obduratis; (*Ab initio ad finem mundi.*) in aliis autem portionem ſpiritualem. docet Auguſtinus, lib. 1. de baptiſmo contra Donatiſtas, capitibus 15. 16. 17.

5. Optatus loquens de parte Donati; Pars veſtra (inquit) quaſi Eccleſia eſt; ſed Catholica non eſt. lib. 3. contra Parmenianum. (*Donati pars quaſi Eccleſia.*) Eoſdem lib. 2. vocat filios impios, ramos fractos ab arbore, abſciſſos palmites à vite, rivum conciſum à fonte.

6. Hæretici ſunt, (monente Auguſtino) qui pravum aliquod & mortiferum dogına contrà fidem Catholicam pertinaci animoſitate defendunt. (*Hæretici.*) Auguſtinus, lib. de vera religione, cap. 5. & lib. 18. de Civitate Dei, cap. 51. Hos ait excludi à Catholica communione. De ſchiſmaticis autem ſubjungit, loco citato, lib. de vera religione; (*Schiſmatici.*) De iis qui ſchiſmata fecerunt, alia quæſtio eſt. Poſſet enim eos area Dominica uſque ad tempus ultimæ ventilationis velut paleas ſuſtinere, niſi vento ſuperbiæ nimiâ levitate ceſſiſſent, & ſeſe à nobis ultro ſeparaſſent.

7. Quamvis autem idem Pater in quæſtionibus Evangelicis ſecundùm Matthæum, cap. 11. diſtantiam ſchiſmaticorum ab hæreticis eſſe, ſcribat, (*Diſcrimen hæreſeos & ſchiſmatis.*) quòd ſchiſmaticos non fides diverſa faciat, ſed communionis dirupta ſocietas. quia tamen ſchiſma malè perſeverando fit hæreſis, ſeu tranſit in hæreſin, ut idem monet, epiſt. 164. Neque ullum ſchiſma eſt, niſi ſibi aliquam hæreſin confingat, ut rectè ab Eccleſia receſſiſſe videatur: ut monet Hieronymus comm. in epiſt. ad Titum, cap.

cap. 3. verſ. 10. & apud Gratianum, cauſ. 24. quæſt. 3. can. *Inter*. Propterea alibi Auguſtinus ſcribit, ſe inter ſchiſma & hæreſin magis eam diſtinctionem approbare, qua dicitur (inquit) ſchiſma eſſe recens congregationis ex aliqua ſententiarum diverſitate diſſenſio: neque enim ſciſſio vel ſchiſma fieri poteſt, niſi diverſum aliquid ſequantur qui faciunt: hæreſis autem ſchiſma inveteratum. Hæc Auguſtinus, lib. 2. contra Creſconium, cap. 7.

Diſtinctio inter hæreſes, & ſchiſmata, & paraſynagogas.

8. Baſilius Magnus, epiſt. 1. canonica ad Amphilochium, can. 1. ait antiquos Patres diſtinctionem tradidiſſe inter hæreſes, & ſchiſmata, & παρασυναγωγὰς, id eſt, illegitimos conventus. Et hæreſes quidem eſſe, quando homines prorſus abrumpuntur & ſecundùm ipſam fidem abalienati ſunt. Schiſma verò, quando propter cauſas quaſdam Eccleſiaſticas, καὶ ζητήματα ἰάσιμα, id eſt, quæſtiones medicabiles, diſſenſio eſt. Paraſynagogam autem eſſe conventum rebellium Presbyterorum aut Epiſcoporum, & ab ineruditis laïcis factum. [παρασυναγωγὰς δὲ, τὰς συνάξεις τὰς παρὰ τῶν ἀνυποτάκτων πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων καὶ παρὰ τῶν ἀπαιδεύτων λαῶν γινομένας.] Hujuſmodi conventus exemplum dat Baſilius, ut ſi quis peccaviſſe convictus, à ſacra obeundi miniſterio prohibitus ſit, & is canonibus ſe non ſubmiſit, ſed ſibi præſulatum & ſacrum miniſterium vindicavit, [προεδρίαν καὶ τὴν λειτουργίαν,] & quidam una cum eo receſſerunt, relicta Eccleſia Catholica. Schiſmatis exemplum dat in Novatianis ſeu Catharis, de pœnitentia diſſentientibus ab iis qui ſunt in Eccleſia. Hæreſeon exempla affert, Manichæos, & Valentinianos, & Marcionitas, & Pepuzenos, de ipſa in Deum fide diſſentientes.

Quæſtiones medicabiles. Vide §. 10.

Schiſmatis duæ ſpecies.

9. Cum igitur Paraſynagoga ſit ſpecies quædam ſchiſmatis, ſed ſine hæreſi: omne autem ſchiſma contumaciam habeat; diſtinguendum eſt ſchiſma meræ rebellionis, à ſchiſmate etiam dogmatico: ut ſchiſmaticorum ſint alii ſimpliciter ſchiſmatici, alii autem ſchiſmatico-hæretici. Qamvis etiam illud rebellionis ſchiſma malè perſeverando evadat tandem etiam in hæreſin, & aliquam ſibi hæreſin confingat, ut rectè ab Eccleſia receſſiſſe videatur. Imò illas paraſynagogas τῶν ἀνυποτάκτων, quas vocat Baſilius, peſtilenti laborare morbo docet Ignatius martyr, Epiſcopus Antiochenus, epiſtolâ ad Trallianos. Et Synodus œcumenica ſecunda, Conſtantinopoli celebrata, anno Domini 382. can. 6. hæreticis accenſet etiam eos, qui ſe ſanam quidem fidem confiteri præ ſe ferunt; avulſi autem ſunt, & abſciſſi, & adverſus Canonicos Epiſcopos congregationem faciunt. Nulli autem ſchiſma facerent, ſi fraterno odio non excæcarentur, inquit Auguſtinus, lib. 1. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 11. qui etiam alibi aſſerit, hæreticos & ſchiſmaticos non poſſe habere ſpiritum Dei; & omnem ſchiſmaticum, qui dividit Eccleſiam per ſchiſma, & dilaniat corpus Chriſti, eſſe Antichriſtum. Tract. 6. & 7. in epiſtolam beati Johannis. Idem alibi; Hujus (inquit) fraternæ charitatis inimici, ſive apertè foris ſint, ſive intus eſſe videantur, pſeudochriſtiani ſunt & Antichriſti. lib. 4. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 19. Nemo qui charitatem habet, poteſt eſſe, vel ſchiſmaticus vel hæreticus; ait idem Pater, lib. 2. contra Creſconium, cap. 13. Nec dubitarunt Africani Patres, (in quibus fuit Auguſtinus) hunc canonem condere, in Concilio Carthaginenſi ſecundo, can. 8. Si quis Presbyter contra Epiſcopum ſuum inflatus ſchiſma fecerit, anathema ſit. quid prodeſt homini (inquit Auguſtinus) vel ſana fides, vel ſanum fortaſſe ſolum fidei ſacramentum, ubi lethali vulnere ſchiſmatis peremta eſt ſanitas charitatis, per cujus ſolius peremtionem etiam illa integra trahuntur ad mortem. lib. 1. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 8. Non intereſt (inquit Ennodius) quibus itineribus ad mundi principem currat, qui à ſancta unitate diſcordat. Pingues hoſtias litat Diabolo, qui contriſtat Eccleſiam. Hæc Ennodius, lib. pro Synodis Symmachi Papæ. Exſtat tom. 3. Conciliorum, editionis Pariſ. anno Domini 1636. floruit autem Ennodius circa annum Domini 500.

Quàm magnum malum ſit ſchiſma Vide §. 1.

Ennodius

Diſcrimen inter hæreticos & Schiſmatico hæreticos. Vide §. 6.

10. Ab aliis autem ſimpliciter hæreticis diſtant Schiſmatico-hæretici, quod alii hæretici, etiamſi ſæpe nolint, ejiciuntur atque excluduntur ab Eccleſiæ Catholicæ communione, propter errorem ſui dogmatis nefarium & intolerabilem: præſertim ſi ita defendant falſitatem ſententiæ ſuæ, ut intentam faciant multitudinem: ut monet Auguſtinus, lib. de vera religione, cap. 5. & lib. quæſtionum Euangelicarum ſecundùm Matthæum, cap. 11. at Schiſmatico-hæretici, niſi ſua ſponte diſcederent ab Eccleſia, & unitatem ultro dirumperent, & pacificè in Eccleſia ac tranquillè vivere ſi vellent, tolerari in Eccleſia poſſent tanquam infirmi fratres, vel paleæ, in aliquo errantes, ſalvo tamen veritatis fundamentalis & pacis & concordiæ vinculo: cum talium hæreſis in eo maximè deprehendatur, quod unitatem abrumpendam, & ſocietatem devellendam exiſtiment propter eas ſive doctrinas ſive praxes, ob quas tale diſcidium non eſt faciendum. Et ideo cœleſte judicium eis denunciat Irenæus, his verbis; Judicabit autem & eos qui ſchiſmata operantur, qui ſunt immanes, non habentes Dei dilectionem: ſuam utilitatem potiùs conſiderantes, quàm unitatem Eccleſiæ: propter modicas & quaslibet cauſas magnum & glorioſum corpus Chriſti conſcindunt & dividunt, & quantum in ipſis eſt interficiunt; pacem loquentes, & bellum operantes; verè liquantes culicem, & camelum tranſglutientes. Nulla enim ab eis tanta poteſt fieri correptio, quanta eſt ſchiſmatis perniciees. Hæc Irenæus, lib. 4. adverſus hæreſes, cap. 62. Ruptâ autem unitate in pejus proficiunt, novos accumulando errores, & calumnioſis criminationibus adverſus Catholicos in unitate manentes, quos ſuperbo oderunt faſtidio, aures atque animos obſident ſimplicium, ut eos ab unitate avellant, & in eundem ſecum pernicioſæ ſeparationis gurgitem præcipites trahant: ſicut de veteribus ſchiſmaticis Novatianis (qui ſe Catharos appellabant) ſcripſerunt Cyprianus & Epiphanius; & de Donatianis Optatus & Auguſtinus. Plura de ſchiſmatis malo legi poſſunt in Irenico noſtro, lib. 2. cap. 19.

Irenæus.

Schiſmatis pernicies.

CAPUT II.

De variis Hæreticorum & Schiſmaticorum generibus, puritatem & perfectionem ſuam jactantium, cum aliorum contemtu.

GNoſtici, nequiſſimi & ſpurciſſimi hæretici, Chriſtianos Catholicos arguebant quaſi idiotas, & nihil ſcientes, & Pſychicos vocabant, & de ſeculo eſſe dicebant: ſemetipſos autem extollebant, ſpirituales & perfectos vocantes, & ſemina electionis. ſicut de iis ſcripſit Irenæus, libro 1. cap. 1. *Priſcillianiſtæ* Gnoſticorum dogmata & infamem praxin ſequuti, etiam verbum perfectionis & ſcientiæ ſibi temerè vendicabant. ut monet Hieronymus, epiſtolâ ad Cteſiphontem. Tales etiam eſſe feruntur hoc ſeculo, qui indigitantur *familia amoris*. De Gnoſticis autem, & Priſcillianiſtis, plura invenies, lib. 1. hujus operis, cap. 37. & lib. 12. cap. 9.

Vide 1. Cor. 2. 14. 15.

5. Ma-

2. Manichæorum ſecta in tres partes diſtinguebatur; videlicet in *Cathariſtas*, & *Mattarios*, & ſpecialiter *Manichæos*. Teſte Auguſtino, hæreſi 46. *Mattari* appellati ſunt, quia in mattis dormiebant: eodem referente, lib. 5. contra Fauſtum, cap. 5. *Cathariſtæ* autem, id eſt, mundatores, vel purgatores, dicti ſunt à quodam turpiſſimo ſcelere, quod ab Auguſtino commemoratur, lib. de hæreſibus, loco ſuperiùs citato. Ab his Cathariſtis deſcenderunt *Manichæi* illi, quos in Germania *Catharos* dictos eſſe, ſuo ſeculo ſcripſit Eckbertus Monachus Schonaugienſis, qui floruit anno Domini 1160. Quos (inquit) nunc Catharos vocant, ipſi originem habuerunt à quibuſdam diſcipulis Manichæi; qui olim Cathariſtæ dicebantur. ——— Ipſi verò, qui Cathariſtæ dicebantur, omnibus cæteris turpiores habebantur, propter quaſdam ſecretas ſpurcities, quas ſpecialiter ipſi exercebant. quorum doctrinam & vitam indubitanter ſectantur iſti, de quibus nunc ſermo eſt nobis. Hæc Eckbertus, ſerm. 1. adverſus Catharos, in bibliotheca Patrum, tom. 4. part. 2. col. 82. edit. 4. De his Catharis prolixè diſſerit reverendiſſimus Jacobus Uſſerius, Archiepiſcopus Armachanus, lib. de Chriſtianarum Eccleſiarum ſucceſſione, & ſtatu, cap. 8. ſ. 16. & aliquot ſequentibus. Exſtat contra eoſdem canon Concilii Lateranenſis tertii ſub Alexandro, Papa tertio, can. ult. quod Concilium celebratum eſt anno Domini 1170.

3. De Montaniſtis etiam ſcribit Hieronymus, quòd ſibi munditiam tribuerint: ejus verba ſunt; Montanus, & qui Novati ſchiſma ſectantur, nomen ſibi munditiæ præſumſere. Hieronymus Comm. in epiſtola ad Tit. cap. 1. De Novatianis mox ſeorſum dicemus.

Vide cap. 5. ſ. 2.

4. Donatiſtæ etiam perfectam jactabant juſtitiam, teſtibus Optato Milevitano, lib. 2. contra Parmenianum, & Auguſtino, lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani, capitibus 7, 8, 9, 10.

Vide ſupra, lib. 12. cap. 10. ſ. 9. & inferius in hoc lib. 14. cap. 5.

5. De Novatianis autem, quòd ſeipſos nominaverint καθαρὲς, id eſt, mundos, ſive puros, teſtatur etiam Synodus prima œcumenica Nicæna, can. 8. & multi alii Patres: Euſebius, lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap. 43. Epiphanius, hæreſi 59. contra Catharos, ubi eos de hac arrogantia reprehendens; Ipſe (inquit) Dominus, ſolus eſt καθαρὸς, purus; hi autem ſeipſos dicentes καθαρὲς, puros, eo ipſo ſeipſos ἀκαθάρτες impuros conſtituunt: quicunque enim ſeipſum vocat καθαρὸν, purum, ille ſeipſum ἀκάθαρτον impurum perfectè condemnat. Et Ambroſius, lib. 1. de Pœnitentia, cap. 7. Sed hoc (inquit) inſolentis arrogantiæ, non ſancti timoris eſt, ut faſtidio vobis ſint, qui volunt agere pœnitentiam. Perpeti videlicet flentium lacrymas non poteſtis. Non ferunt oculi veſtri vilia veſtimentorum, illuviem ſordidatorum, ſuperbo oculo & tumido corde delicati mei, arroganti voce dicentes ſinguli, *Noli me tangere; quia mundus ſum.* Dixit quidem Dominus ad Mariam Magdalenam, *Noli me tangere:* ſed non dixit, *quia mundus ſum*, qui mundus erat: Tu audes, Novatiane, mundum te dicere, qui etſi operibus mundus eſſes, hoc ſolo verbo fieres immundus. Eſaias dicit; *O miſer ego, & compunctus corde: quia cum ſim homo, & immunda labia habeam, in medio quoque populi immunda labia habentis habitem.* Et tu dicis, mundus ſum, cum mundus non ſit, ut ſcriptum eſt, nec unius diei infans? tu mundus, cùm tam injuſtus ſis, ut non miſerearis, ut feſtucam in oculo fratris tui videas, trabem autem quæ in oculo tuo eſt, non conſideres? ——— Vos quis ferat, qui putatis, vobis non opus eſſe mundari per pœnitentiam; quia mundatos vos dicitis per gratiam; quaſi jam peccare vobis impoſſibile ſit? Hæc Ambroſius, lib. 1. de pœnitentia, cap. 7. Huc pertinet hiſtoria illa de Aceſio, Novatianorum Epiſcopo, apud Socratem, lib. 1. cap. 7. & Sozomenum, lib. 1. cap. 21. ubi Aceſium dogmati ſectæ ſuæ adhæreſcentem ſic alloquutus fertur Imperator Conſtantinus Magnus; Erigito tibi ſcalam, Aceſi, & ſolus in cœlum aſcendito. quæ quidem arbitror (inquit Sozomenus) Imperatorem Aceſio dixiſſe, non quo eum laudaret: ſed quòd homines cum eſſent, exiſtimarent ſe ἀναμαρτήτες, à peccati labe vacuos eſſe. Et Auguſtinus de eiſdem ſcribens; Cathari (inquit) qui ſeipſos iſto nomine, quaſi propter munditiam ſuperbiſſimè atque odioſiſſimè nominant, ſecundas nuptias non admittunt, pœnitentiam denegant: Novatum ſectantes hæreticum: unde etiam Novatiani appellantur. Hæc Auguſtinus, hæreſ. 38. Theodoretus etiam lib. 3. hæreticorum fabularum, ſcribens de Novatiano Romanæ Eccleſiæ Presbytero (quem ille Novatum vocat:) Qui ſuæ (inquit) ſectæ aſſeclæ erant, eos non ſolum Novatianos, ſed etiam καθαροὺς (hoc eſt, mundos) appellavit: & nec Domini Dei accuſationem veritus eſt, quam fecit adverſus nonnullos, dicens; qui dicunt; mundus ſum, ne me tangas, & ſubjunxit, Ipſe fumus iræ meæ, ignis ardet in ipſo omnibus diebus. Dominus enim ſuperbis reſiſtit. Hæc Theodoretus. Et in eandem ſententiam Iſidorus Hiſpalenſis; Cathari (inquit) pro munditia ita ſe nominaverunt: glorianies enim de ſuis meritis, negant pœnitentibus veniam peccatorum, viduas ſi nupſerint, tanquam adulteras damnant: mundiores ſe cæteris prædicant. qui nomen ſuum ſi cognoſcere vellent, Mundanos ſe potiùs, quàm mundos, vocarent. Hæc Iſidorus, lib. 1. etymologiarum, cap. 5. & apud Gratianum, cauſa 24. qu. 3. can. *quidam autem.*

ἡ Ναυάτε ἐκ ἀθαρος ἀκαθαρότατος inquit Greg. Nazianz. orat. 14. num. 18.

Eſai. 65: 5. Joan. 20: 17.

Eſai. 6: 5.

Job. 14: 4. Græc. LXX. Τίς γὰρ καθαρὸς ἔσται ἀπὸ ῥύπου; ἀλλ'

Erigito tibi ſcalam, Aceſi.

Eſai. 65: 5. 1 Pet. 5: 5. & Prov. 3: 34. Græc. LXX.

6. *Audianos*, qui & *Anthropomorphitæ* dicti ſunt, Epiphanius in Ancorato, §. 14. ſchiſma feciſſe ſcribit, propter affectatam quandam juſtitiæ perfectionem ἐθελοκαθαρότητα δικαιοσύνης, quòd cum Epiſcopis & Presbyteris aurum argentumque poſſidentibus communionem non haberent, &c. Vide plura de Audianis, ſuprà, lib. 1. hujus operis, cap. 36. Plures etiam claſſes hujuſmodi arrogantium ſectariorum invenies ſuprà, lib. 12. cap. 10. & lib. 8. cap. 2. §. 28.

Caput III.

Hiſtorica narratio de Novato & Novatiano, eorumque Schiſmate.

In perſecutione illa crudeliſſimâ adverſus Chriſtianos juſſu *Decii* Imperatoris concitatâ anno Domini 253. *Fabianus* Epiſcopus Romanus, multique alii conſtantes Chriſti milites, martyrio coronati ſunt: & multi etiam tormentis victi, aut terroribus expavefacti, lapſi ſunt Hos cum lacrymis ad Eccleſiam redeuntes, & peccata ſua ſuppliciter confitentes, & pœnitentiæ ac veniæ locum humiliter obſecrantes; ſuſcepit miſericorditer atque unanimiter in omnibus orbis partibus Catholica Eccleſia, concedens lapſis pœnitentiam, & reconciliationem impertiens. Hujus laudandæ ac debitæ clementiæ occaſione, *Novatus*, Presbyter Carthaginienſis, ſchiſmatis in Africa auctor exſtitit, negans lapſos eſſe ad pœnitentiam & pacem recipiendos, & ſeipſum ſuoſque ſectatores ab Eccleſiæ Catholicæ unitate avellens. Nec turbas in Africa concitaſſe contentus, Romam etiam navigavit, ibique *Novatianum*, Presbyterum Romanum, ſibi conſentientem nactus, aliiſ-

Vide lib. 12. cap. 10. §. 6. & aliquot ſequentibus paragraphis.

lumus experiri, & dum precamur differri, Romanæ diuturnitati favemus. Et poſtea; Oramus *Cap. 39. Pro mora finis.* etiam (inquit) pro Imperatoribus, pro miniſtris eorum & poteſtatibus, pro ſtatu ſeculi, pro rerum quiete, pro mora finis. Hæc Tertullianus. Ecquis autem eſt qui non multo malit quaſcunque graviſſimas hujus brevis vitæ ærumnas experiri, (quarum metu dilationem finis petebant veteres) quàm horrendos Purgatorii diuturnoſque poſt hanc vitam ſubire cruciatus? Haud dubiè, ſi veteres Chriſtiani ignem iſtum purgatorium credidiſſent, ejus rei metus longè major omnem illum metum, quo impulſi orabant pro mora finis, non ſecus ac Moſis baculus jam coluber factus, Magorum colubros penitus abſorbuiſſet: & illa potius ſibi exoptaſſent tempora, quibus nullæ defunctos quoſcunque juſtos excepturæ erant pœnæ purgatoriæ, ſed idem doloris omnis& pœnæ, qui corporalis & caducæ vitæ hujus terminus ac finis futurus.

10. Argumentum. 15. Qui cum aliquo culpæ aut pœnæ reatu aut peccati rubigine ſiſtetur coram judice in ultimo die; ille imparatus invenietur ad ingreſſum in regnum cœlorum, adeóque excludetur; at juſtorum nemo imparatus invenietur, nemo excludetur: ergo juſtorum nemo cum aliquo culpæ aut pœnæ reatu aut peccati rubigine ſiſtetur coram judice in ultimo die. Qualis autem ſiſtetur *Vide ſupra cap. 6. §. 10. & cap. 8. §. 37. 39. 41.* illo ultimo die, talis etiam ex hac vita exit die mortis ſuæ unuſquiſque: ut apertè ex ſacris literis docuerunt Hieronymus, comm. in cap. 9. Eccleſiaſtæ. & cap. 2. Joel. verſ. 11. Et Ambroſius, lib. de bono mortis, cap. 4. Et Auguſtinus, epiſt. 80. ad Heſychium; & alii, quorum verba recitavimus cap. 8. hujus libri. Accedit Gregorius lib. 4. dialogorum, cap. 39. ubi tamen ſententiam ſubjicit cum priore dogmate planè *ἀσύςατον*, & antiquiorum illorum Patrum doctrinæ repugnantem, de igne Purgatorio, fabulis quibuſdam & fallacibus viſionibus deceptus; & ne ſine firmiore fundamento ædificare videretur, adducit pro ea ſententia duo ſacræ Scripturæ dicta: attulerat autem pro illo catholico dogmate multa ſacrarum literarum teſtimonia, unde illud ſic infert; Ex quibus nimirum ſententiis conſtat, quia qualis hinc quiſque egreditur, talis in judi- *Gregorius. Matth. 12: 32.* cio præſentatur. Huic autem dogmati è veſtigio ibidem contradicit; Sed tamen (inquit) de quibuſdam levibus culpis eſſe ante judicium purgatorius ignis credendus eſt, pro eo quod veritas *Vide inferius cap. 12. §. 12.* dicit: Quia ſi quis in ſancto ſpiritu blaſphemiam dixerit, neque in hoc ſeculo remittetur ei, neque in futuro. In qua ſententia datur intelligi quaſdam culpas in hoc ſeculo, quaſdam verò in futuro poſſe laxari. Quod enim de uno negatur, conſequens intellectus patet; quia de quibuſdam conceditur. Sed tamen, ut prædixi, hoc de parvis, minimiſque peccatis fieri poſſe credendum eſt: ſicut eſt aſſiduus otioſus ſermo, immoderatus riſus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix ſine culpa, vel ab ipſis agitur qui culpam qualiter declinare debeant, ſciunt: aut in non gravibus rebus error ignorantiæ, quæ cuncta etiam poſt mortem gravant, ſi adhuc in hac vita *1 Cor. 3: 11, 12. &c.* poſitis minimè fuerint relaxata. Nam cum Paulus dicat, Chriſtum eſſe fundamentum; at ſubjungat: Si quis ſuperædificaverit ſuper hoc fundamentum aurum, argentum, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, uniuſcujuſque opus quale ſit, ignis probabit: ſi cujus opus manſerit quod ſuperædificavit, mercedem accipiet: ſi cujus opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Quamvis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito poſſit intelligi; tamen ſi quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, penſandum ſollicitè eſt: quia illum per ignem dixit poſſe ſalvari, non qui ſuper hoc fundamentum ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id eſt, peccata majora, & idcirco duriora, atque tunc jam inſolubilia: ſed lignum, fœnum, ſtipulam, id eſt, peccata minuta atque leviſſima, quæ ignis facile conſumat. Hæc Gregorius.

16. Iſtam expoſitionem locorum illorum S. Scripturæ, ſalvâ honorificentiâ, quæ tanto *Vide cap. 12. §. 12.* patri debetur, fas nobis repudiare, ſi oſtenderimus ex ipſis ſacris literis, & antiquioribus patribus, & ex juſto examine argumentationis Gregorianæ, nihil certi ex illis Sacræ Scripturæ locis colligi poſſe pro Purgatorio: neque enim res tanti momenti committenda eſt lubricis conjecturis, ut earum autoritate cudamus nobis novum aliquem fidei articulum, nuſquam apertè in ſacris literis, neque diſertis verbis, neque per bonam conſequentiam, revelatum. Quanto magis, ſi longè alium eſſe ſcripturarum illarum ſenſum liquidò demonſtraverimus? id quod ſequente capite, adjectis etiam aliorum locorum vindiciis, cum bono Deo, præſtabimus.

CAPUT XII.

Vindiciæ Scripturarum, quæ in Purgatorii patrocinium allegantur.

BErnardus Abbas fontis calidi, tractatum contra Valdenſes ſcripſit, poſt obitum Lucii Pa- *Teſtimonia, quæ ex ſacris ſcripturis uſurpant Romanenſes pro ſuo Purgatorio.* pæ, ut ipſe monet in præfatione, Lucium tertium intellige, qui Pontificatum iniit anno Chriſti, milleſimo centeſimo octogeſimo primo, ut ibidem annotatur in margine, Tomo 4. Bibliothecæ Patrum, part. 1. paginâ 1195. edit. 4. Pariſ. obiit autem ille Lucius Papa tertius anno Domini 1185. teſtibus Onuphrio & Cardinale Baronio. Abbas ille, capite decimo illius Tractatûs, probare nititur ignem Purgatorium poſt hanc vitam, his tribus ſcripturæ teſtimoniis (nec plura ex ſcripturis profert.) Primum eſt 1. Corinth. 3. de igne comburente fœnum, &c. id eſt, minima peccata atque leviſſima, ut ille exponit. II., eſt Matth. 3. Ipſe vos baptizabit Spiritu Sancto & igne. Purgat (inquit) quippe Dominus peccata in baptiſmate, & igne tribulationis temporis, ſeu ignis purgationis. III.. eſt Ezechiel 24: 11. Pone ollam ſuper prunas vacuam, donec incaleſcat & liqueſcat æs, & conſumatur rubigo. Olla [inquit eſt quævis anima fidelis, nunc plena virtutibus & operationibus bonis; nunc vacua, id eſt, imperfecta. Et quia in ſanctis deſideriis & operibus perfecta plenè non eſt, ſed peccatorum venialium rubigine eſt fœdata; & ideo ſuper prunas ignis Purgatorii poni jubetur, quouſque cruciętur ignis ardore, & ſordes peccatorum levium in igne conſumantur. Tanta enim erit mora permanendi in igne, quanta erit rubigo peccati. Hæc ille Abbas fontis calidi. Quibus *Sup. cap. 11. §. 13.* adjice locum à Gregorio allatum, ex capite duodecimo Matth. de peccato quod non remittetur in hoc ſeculo, neque in futuro. Franciſcus Coſterus Jeſuita, in ſuo Enchiridio, capite undecimo, propoſitione quartâ, ait Prophetam Zachariam loquutum eſſe de Purgatorio, illis verbis; Tu autem in ſanguine teſtamenti eduxiſti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Zachariæ 9: 11. Et aſſerit per lacum, in quo non erat aqua, non poſſe intelligi limbum Patrum; ſed intelligendum eſſe locum Purgatorii carentem aquâ conſolationis. Huc etiam accommo-

modat, ibidem, quædam ex Novo Teſtamento, Actorum 2:24. ſolutis doloribus inferni. Et ad Philippenſes 2:10. ut flectatur omne genu, etiam infernorum. Et Apocalypſeos. 5. ubi creaturæ quæ ſub terra ſunt, dicuntur laudare Deum. Et Matthæi 5. de carcere & noviſſimo quadrante. Et 1 Corinth. 15:29. baptizantur pro mortuis ubi baptizari exponit affligi: orationibus, jejuniis, & id genus aliis modis. Bellarminus libro primo, de Purgatorio teſtimoniis memoratis adjicit locum ex capite 5:22. Matth. qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio: qui dixerit fratri ſuo, Racha, reus erit Concilio: qui dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Et verba Domini apud Lucam 16:9. facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Et verba Latronis in cruce Luc. 23. Memento mei dum veneris in regnum tuum.

De loco, 2 Maccab. 12 vide ſupra cap. 2. §. 1.

2. Idem Bellarminus multa accumulat ex vetere Teſtamento, ſed præter illud ex ſecundi Macchabeor. capite duodecimo, quod eſt à nobis ſupra expoſitum & vindicatum, reliqua omnia loca quæ in defenſionem Purgatorii adferuntur ex vetere Teſtamento, ait, ſolum probabiliter ſuadere. libro primo, de Purgatorio, capite tertio, paragrapho, Ad ſeptimum. Locum verò illum Ezechielis de olla vacuâ, à Bernardo fontis calidi citatum, Bellarminus ſilentio prætermittit; ut appareat, eum ne probabilibus quidem accenſendum judicaſſe argumentum, quod ex eo loco ſumitur. Et quamvis illâ Bellarmini declaratione contenti, ſuperſedere poſſimus ulteriore vindicatione locorum veteris Teſtamenti; de hoc tamen Ezechielis, & de illo Zachariæ teſtimonio, quod à Coſtero uſurpatum eſt, haud inutile nec injucundum fuerit pauca lectori ſuggerere. Reliquis autem omnibus, quæ ab eis adducuntur, locis, per ignem, tenebras, & id genus alia, veteres Catholici vel explorationem & purgationem intelligebant futuram in die ultimi judicii, vel afflictionem temporalem in hac mortali vitâ, vel igneam ſpiritûs regenerationis operationem, vel dolorem pœnitentiæ in hac vita; ut liquidò patet tum ex eis quæ ſupra à nobis allata ſunt ex Origine, Lactantio, Hilario, Ambroſio, Auguſtino, Baſilio, Gregoriis Nazianzeno & Nyſſeno, & aliis; tum ex eis ipſis Patrum locis, quæ pro accommodandis illis veteris Teſtamenti verbis ad Purgatorium temerè & inverecundè allegat Bellarminus.

De locis Veteris Teſtamenti, Bellarmini confeſſio.

Reſponſio, de locis illis Veteris Teſtamenti, in quibus fit mentio ignis, tenebrarum, &c. quibus abuſus eſt Bellarminus lib. 1. de Purgatorio, cap. 3.

3. De illo autem Ezechielis loco, quo abuſus eſt Abbas fontis calidi, ſufficiet lectio ipſius textûs Prophetici, ubi disertè olla illa exponitur civitas illa ſanguinum, nempe Hieruſalem, quam erant Chaldæi igne combuſturi; Hieronymus in commentario, ea ipſa exponens verba, quæ ab Abbate uſurpata ſunt, id eſt, (inquit) civitate incendio concremata, malitia cum urbe diſpereat. Et poſtea; Poteſt (inquit) hæc eadem Prophetia & ad tempus pertinere Dominicæ paſſionis: propter quam exercitu circumdata eſt Hieruſalem, & interfecti filii ejus: & obſidente Tito filio Veſpaſiani, ad ſalutem nullus evaſit: Templumque ſubverſum eſt: & poſt quinquaginta annos, ſub Hadriano, civitas æterno igne conſumta eſt. Deinde aliam quorundam adjiciens expoſitionem; Sunt (inquit) qui juxta tropologiam, totum locum iſtum ad conſummationem mundi transferant. Mundus ergo, qui in maligno poſitus eſt, die judicii divino igne ſuccenditur; & civitas ſanguinum ponitur ſuper carbones ignis. Hæc Hieronymus. In cujus verbis, & tergeminâ expoſitione, nihil prorſus invenit præſidii conjectura illa Abbatis fontis calidi. Sanguinem Hieronymus rectè interpretatur peccata lethifera, propter quæ civitas Hieruſalem obſeſſa, expugnata, & incendio concremata eſt, & propter quæ mundus qui in maligno poſitus eſt, die judicii divino igne ſuccendetur.

Vindicatur locus, Ezechiel 24: 11 de olla ſuper prunas poſitâ. Hieronym.

Vide ſupra cap. 3. §. 6.

4. Eundem Ezechielis locum Theodoretus in ſuo commentario exponit de Hieruſalem à Chaldæis, juſto Dei judicio, everſa, & incendio abſumtâ, propter nefaria facinora, & obſtinatam incorrigibilitatem. Nec aliter Gregorius, in cura Paſtorali, part. 3. cap. 14. Similitudinem illam ad theſin transferens; Ignem quippe (inquit) nobis tribulationis admovet, ut in nobis rubiginem vitiorum purget, ſed nec per ignem rubiginem amittimus, quando & inter flagella vitio non caremus, remanemus incorrecti.

Theodoret.

Gregorius.

5. Zachariæ Prophetæ verba, de lacu ſine aqua, Hieronymus in Comm. interpretatur de lacu illo inferni, in quo morabatur dives ille, quondam purpuratus, ſine ullis aquarum refrigeriis. Et lacum ſine aqua exponit lacum inferni, in quo non eſt ulla miſericordia. Quæ expoſitio aliena eſt à Romanenſi purgatorio, in quo diviti illi locum negant, & in quo quotidie propter vivorum ſuffragia exerceri ajunt, & exſeri miſericordiam Dei erga animas defunctorum.

Vindicatur locus Zachar. 9. 11. de lacu ſine aqua. Hieronym.

6. Clariùs & ſimpliciùs illa Prophetæ verba interpretatus eſt Auguſtinus lib. 18. de civitate Dei, cap. 35. Ad ipſum (inquit) Chriſtum in ſpiritu prophetiæ Zacharias loquens de remiſſione peccatorum per ejus ſanguinem: Tu quoque, inquit, in ſanguine Teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Quid per hunc lacum velit intelligi, poſſunt diverſa ſentiri, etiam ſecundum rectam fidem. Mihi tamen videtur non eo ſignificari melius, niſi humanæ miſeriæ ſiccam profunditatem quodammodo, & ſterilem: ubi non ſunt fluenta juſtitiæ, ſed iniquitatis lutum. De hoc quippe lacu etiam in Pſalmo dicitur; Et eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto limi. Hæc Auguſtinus.

Auguſtin.

Pſal. 40:3.

7. Scitè etiam Theodoretus, Comm. in illum locum Zachariæ; Et tu in ſanguine teſtamenti emiſiſti vinctos tuos de lacu, qui non habet aquam. Quos, inquit, tuo pretioſo ſanguine redemiſti, & liberaſti, hos cum ſalutaribus teſtamenti tui tabulis emiſiſti, ut omnibus hominibus libertatem teſtarentur ac declararent. Liberaſti eos à lacu non habente aquam. Hunc autem lacum, ſive de morte æternâ, ſive de errore idolorum velit quis intelligere, non à veritate aberrabit. Sic etiam per Hieremiam ait Deus: Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt, fontem aquæ vitæ: & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas. Sic autem vanum & laborioſum idolorum cultum prædixit. Nam miſerè deſudantes, & elaborantes in idolis colendis, nullos ex his fructus ceperunt; ſed potiùs vitam vitam incommodis magnis affecerunt. Cum in hoc lacu vincti eſſent homines, Dominus Chriſtus ſolvit & abſtraxit, & precioſo ſanguine eis libertatem donavit, & ad viam vitæ emiſit, cùm novum Teſtamentum eis dedit. Hæc Theodoretus.

Theodoretus.

Hierem. 2:13.

8. De loco autem quem adferunt Romanenſes ex Tobiæ cap. 4. verſ. 18. Panes tuos effunde in ſepulcrum juſtorum, nec ſceleratis aliquid dederis.] Non eſt quod ſimus ſolliciti. Nam I. Liber non eſt canonicus. II. Neque amplius poſtulat Bellarminus de hoc loco, quàm ut in numerum probabiliter ſolum ſuadentium, referatur. III. Ac ne id quidem præſtat, cum multo rectiùs intelligatur de officiis charitatis præſtandis erga juſtos, tum in ſuſtentationem viventium, tum in eorundem ſepulturam cùm ex hac vita

De loco Tobiæ. 4: 18.

Bellarm. lib. 1. de

purgatorio, cap. 3.

migraverint. Quod officium ſepulturæ Tobias ſenior ſibi & uxori ſuæ poſtulat à filio, eodem capite.

9 Reſtant vindicanda Novi Teſtamenti loca.

Vindicantur loca novi Teſtamenti Matth. 3: 11. de baptiſmo ignis.

Primus eſt Matth. 3: 11. Baptizabit vos Spiritu Sancto, & igne. Hunc ignem de Romanenſi Purgatorio nemo ex antiquis patribus interpretatus eſt. Nonnulli quidem ad ignem referunt ultimi judicii, ut Hilarius, in Commentario hujus loci; & Baſilius, in cap. 4. Eſaiæ. Nec repugnat Hieronymus in Commentario in hunc locum Matthæi. Qui tamen ibidem, & Commentario in cap. 4. Eſaiæ, alteram illam apud orthodoxos Patres communiter receptam præfert expoſitionem, quâ per ignem hoc loco exegeticè intelligebant Spiritum Sanctum, ejuſque illapſum igneum in Apoſtolos die Pentecoſtes; vel Spiritûs Sancti gratiam, quæ omnibus fidelibus in hac vita datur. Sic Chryſoſtomus, & Theophylactus, in hunc locum Matthæi. Et rurſum Chryſoſtomus, homiliâ primâ in acta Apoſtolorum. Et Athanaſius, ſermone de humana natura ſuſceptâ à Deo Verbo, contra Arianos & Apollinarium, poſt medium illius ſermonis. Et Cyrillus Hieroſolymitanus, catecheſi 17. Et Ambroſius lib. de Iſaac & anima, capite ultimo. Et lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 16. Per ignem etiam verbum doctrinæ intelligit Baſilius, lib. 1. de baptiſmo, cap. 2. ubi eadem Johannis Baptiſtæ de Salvatore noſtro verba exponens, baptizatum in igne interpretatur baptizatum in verbo doctrinæ: *τὸν βαπτισθέντα ἐν τῷ πυρὶ, τουτέστιν, ἐν τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας.* adeò ut omnino fatendum ſit, verba illa Johannis baptiſtæ nimis inconſideratè ab Abbate fontis calidi, prorſuſque ineptè detorta eſſe ad defenſionem purgatorii Romanenſis.

10. Secundus locus eſt Matth. 5: 22. Qui iraſcitur fratri ſuo temerè, reus erit judicio: qui dixerit fratri ſuo, Racha, reus erit Concilio: qui dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.] Tertullianus & Cyprianus indifferenter hic accipiunt judicium, & Concilium, & gehennam.

Matth. 5: 22. Qui iraſcitur fratri, &c.

Jam nec verbo quidem laceſſere, nec fatue quidem dicere, ſine judicii periculo licet: inquit Tertullianus, libro de patientia, capite ſexto. Nam cum ſcriptum ſit, (inquit Cyprianus) neque maledici regnum Dei conſequentur: & iterum Dominus in Euangelio ſuo dicat; qui dixerit fratri ſuo, fatue; & qui dixerit, Racha, reus erit in gehenna ignis; quomodo poſſunt cenſuram Domini ultoris evadere, qui talia ingerunt? Cyprianus epiſtolâ quinquageſimâ quintâ, ſive libro primo, epiſtola tertiâ. Nec aliter Hilarius, Commentario in Matth. cap. 4. Lex (inquit) vetuit occidere, reatum homicidii ſeveritate judicii expiatura, ſed malè in alterum commotæ mentis affectio idem in Euangeliis habet pœnæ, & ex præcepto fidei non minus rea ira eſt ſine ratione ſuſcepta, quàm in operibus legis homicidium. Hæc ille. Chryſoſtomus priora duo, nempe judicium & Concilium, ad hanc vitam refert, homil. 16. in Euangel. Matth. Auguſtinus, lib. 1. de ſermone Domini in monte, gradus futurarum agnoſcit pœnarum, pro meritis animarum, ſed inexplicabiles; quamvis certum ſit, eſſe quoſdam gradus, juxta doctrinam Domini Matth. 10: 15. Hieronymus lib. 1. adverſus Pelagianos, & Comment. in Euang. Matth. omnes tres gradus, & Theophylactus, Concilium, referunt ad ultimum judicium. Gloſſa ordinaria in hunc locum Matthæi, dicit per iſta tria, ſcilicet, judicium, Concilium, & gehennam, diverſas manſiones in æterna damnatione pro modo peccati, ſignanter

1 Cor. 6: 10.

exprimi. Cui conſentit Thomas 2. 2. quæſt. 158. art. 3. ad 2.

11. Tertius locus eſt Matth. 5 26. ubi de carcere, & ſolutione ultimi quadrantis. Bellarmin. lib. 1. de purgatorio cap. 7. hunc locum de purgatorio Romanenſi exponi ait à Tertulliano, lib. de anima, cap. 17. & Cypriano, lib. 4. epiſt. 2. & Origene, homil. 35. in Lucam. & Euſebio Emiſſeno homil. 3. de Epiphania. & Ambroſio, in cap. 12. Lucæ. & Hieronymo in cap. 5. Matth. Tertulliani quis fuerit error, ſupra docuimus, cap. 2. §. 4. & cap. 9. §. 22. Quæ autem fuerit doctrina Origenis, oſtenſum etiam cap. 2. Euſebium Emiſſenum, ſeu potius Eucherium, loqui de fluvio igneo in die judicii, monuimus ſupra, cap. 3. §. 6. Cyprianus loquitur de dolore pœnitentium in hac vita, quo tanquam igne cruciantur & purgantur, atque emendantur lapſi pœnitentes, quos ibi diſtinguit à martyribus, qui peccata omnia paſſione purgarunt. Hanc eſſe Cypriani mentem facile fit manifeſtum æquo lectori, conſideranti verba Cypriani antecedentia ibidem, & id quod ibi à Cypriano agitur, & conſtaurem ejus doctrinam de ſtatu animarum à corporibus ſeparatarum, quam nobis ipſe exhibet Cyprianus, libro de mortalitate, & libro ad Demetrianum: ubi prolixè docet & contendit, omnes ex hac vita migrantes hominum animas, quæcunque æternos Gehennæ effugiunt cruciatus, atque adeò omnes electorum animas, moriente corpore, ad Chriſtum ire, cum Chriſto incipere regnare, pacem & liberam ac tranquillam quietem conſequi, Paradiſo reſtitui & regno cœleſti, in Patriam regredi, ipſo die exitûs è corpore, ibique apud Deum vivere, in ſumma & perpetua felicitate eſſe, cum Apoſtolis, & prophetis, & Martyribus. Ambroſius loco citato, carcerem interpretatur tenebras illas exteriores & caminum ignis, in quem impii conjicientur in conſummatione ſeculi. Et Hieronymus in cap. 5. Matthæi carcerem exponit, in quo & anima & caro pariter recludenda ſint. Quæ cum ita ſe habeant, ſæpe mihi ſubit mirari, quid Bellarmino & aliis quibuſdam viris doctis animi fuerit, quando tam negligenter agebant rem maximè ſeriam, & tam præcipiti incogitantiâ abutebantur Patrum nominibus, vim manifeſtam verbis eorum inferentes, eaque in alienum trahentes ſenſum, ab ipſorum Patrum mente palàm diſcrepantem. Locum autem iſtum (Matth. 5: 26. & Luc. 12: 58.) nemo antiquorum Catholicorum Patrum interpretatus eſt de Purgatorio hoc animarum ſeparatarum, pro quo pugnant Papiſtæ. Johannes Chryſoſtomus in Commentario hujus loci totum quod hic dicitur de carcere & ſolutione ultimi quadrantis, refert ad præſentem hanc vitam. Carcerem autem illum, unde non exitur ante ſolutionem ultimi quadrantis, exponunt gehennam, cum Ambroſio & Hieronymo, Auguſtinus lib. ad Dulcitium quæſt. 1. & lib. 1. de ſermone Domini in monte; & Auctor quæſtionum ex veteri & Novo Teſtamento, quæſt. 70. & auctor libri de ſalutaribus documentis cap. 64. Tom. 4. operum Auguſtini. & Fulgentius, lib. 2. de remiſſione peccatorum, cap. 4.

Matth. 5: 26. de carcere & ſolutione ultimi quadrantis. Vide ſupra cap. 6, §. 9.

Vide inferius §. 42.

Vide ſupra cap. 8. §. 4. & §. 14.

Reprehenditur Pontificiorum temeritas & iniquitas in allegandis perperam teſtimoniis Patrum.

12. Quartus locus novi Teſtamenti eſt Matth. 12: 32. Neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Hoc quidem loco uſum eſſe Gregorium, ſupra monuimus. at lectori Bellarminus fucum facit, quando hic Auguſt. etiam auctoritatem jactat, lib. 1. de purgatorio cap. 4. Nam illis locis quæ à Bellarmino citantur, videlicet, lib. 1. de Civitate Dei, cap. 24. & lib. 6. contra Julianum cap. 5. apertiſſimè Auguſtinus ſeculum futurum in-

Matth. 12: 32. Neque in hoc ſeculo, neque in futuro.

ter-

terpretatur diem reſurrectionis & noviſſimi judicii. Sic etiam Baſilius in cap. 4. Eſai. & Dionyſius, de Eccleſiaſtica hierarchia cap. ult. part. 3. paulo poſt initium illius partis. Imò ipſe Dominus ſeculum illud venturum expoſuit ;diem reſurrectionis & judicii, cum futura æternitate, ut patet ex collatione locorum Matth. 12: 36, 37. & cap. 25. verſ. ult. & Luc. 14: 14. & cap. 18: verſ. 30. & cap. 20. verſib. 34, 35. Initium autem futuri ſeculi quamvis conſtituas ſtatim poſt mortem uniuſcujuſque, nihil inde lucrabuntur Purgatoriani. Expendamus enim argumentum Gregorii: De quibuſdam (inquit) levibus culpis eſſe ante judicium purgatorius ignis credendus eſt, pro eo quod Veritas dicit; quia ſi quis in Sancto Spiritu blaſphemiam dixerit, neque in hoc ſeculo remittetur ei, neque in futuro. In qua ſententiâ datur intelligi, quaſdam culpas in hoc ſeculo, quaſdam verò in futuro poſſe laxari. Quod enim de uno negatur, conſequens intellectus patet, quia de quibuſdam conceditur. Hæc ille. Reſpondeo: Conceſſo quaſdam culpas in futuro ſeculo poſſe laxari; non tamen inde ſequetur purgatorium iſtum ignem credendum eſſe. Non enim habent iſta duo neceſſariam connexionem. Nam I. Parva illa & levia peccata, quæ in futuro ſeculo remitti dixit Gregorius, remittuntur, ſecundùm Scotum, & Durandum, in inſtanti mortis, ſeu in primo inſtanti, quo anima morientis] in charitate ſeparata eſt à corpore, quando ſcilicet deſinit homo ille eſſe viator. Scotus, in 4. ſentent. diſtinct. 21. quæſtione primâ, numero nono, & Durand. in quartum ſententiarum, diſtinctione quadrageſimâ quintâ, quæſtione primâ, §. quinto. Deinde eſt & alia remiſſio ſeu laxatio peccatorum in futuro ſeculo, per judiciariam abſolutionem in die ultimi judicii. De qua remiſſione hæc Domini verba interpretatus eſt Auguſtinus, libro ſexto contra Julianum, capite quinto. Peccata quidem (inquit) nulla remittuntur in regno. Sed ſi nulla remitterentur in judicio illo noviſſimo, puto quod Dominus non dixiſſet de quodam peccato, non remittetur neque in hoc ſeculo, neque in futuro: quando ſibi remitti ſperabat latro ille, qui dicebat, Memento mei cum veneris in regnum tuum. Sic alibi Auguſtinus ait, factâ reſurrectione mortuorum, impertiendam quibuſdam eſſe miſericordiam in futuro ſeculo, ut in ignem non mittantur æternum. libro vigeſimo primo de civitate Dei, capite 24. ubi remiſſionem peccati in futuro ſeculo refert ad diem reſurrectionis & ultimi judicii. Quamvis iſtic loquatur de remiſſione quorundam peccatorum mortalium, in die judicii, quorum putabat remiſſionem non factam eſſe in hac vita. Dominus autem omnes fideles ait illo die juſtificandos eſſe, & impios condemnandos. Matth. 12: 36, 37. Illam autem piorum juſtificationem in die judicii Paulus Apoſtolus vocat donationem miſericordiæ in illo die: *Det illi Dominus, ut inveniat miſericordiam apud Dominum in illo die.* 2 Timoth. 1: 18. & Judas Apoſtolus nos jubet expectare miſericordiam Domini noſtri Jeſu Chriſti in vitam æternam. verſu vigeſimo primo. Nam quæ hic occultè donata fuerat peccatorum remiſſio, illic palàm in publico judicio pronunciabitur ac promulgabitur. 3. Sicut Auguſtinus dixit, Dei videre peccata, eſſe punire peccata: & non videre ſeu tegere peccata, eſſe nolle advertere, nolle animadvertere, nolle punire. Auguſtinus in Pſal. 35. (ſeu 32.) ita Chryſoſtomus homil. 41. in Euangelium Matthæi, & Theophylactus commentario in idem Euangelium, verba Domini exponentes de blaſphemia non remittendâ in hoc ſeculo neque in futuro, remiſſionem non accipere neque in hoc ſeculo neque in futuro, interpretantur; non eſſe à ſupplicio immunem neque in hoc ſeculo neque in futuro, ſed & hic & illic puniri. Etenim (ut ibidem monent) hominum alii hîc tantum puniuntur, ut Lazarus, & ille qui fornicatus eſt apud Corinthios, quem mandavit Apoſtolus tradi Satanæ ad interitum carnis, ut ſpiritus ſervaretur in die Domini Jeſu. alii illic tantum, ut dives ille epulo. Alii & hîc & illic; ut Sodomitæ, & hi qui in Spiritum Sanctum blaſphemant. Alii neque hîc puniuntur neque illic; ut Prophetæ & Apoſtoli, Job, & Johannes baptiſta, *ὐ γὰρ δὴ κολάσεως ἦν ἅπερ ἔπαχον, ἀλλ' ἀγώνων καὶ παλαισμάτων*, ut loquitur Chryſoſtomus. Secundùm hanc expoſitionem dicuntur iis remitti peccata in futuro ſeculo, qui propter peccata non puniuntur in futuro ſeculo, ſicut Lazarus, & ille pœnitens qui fornicatus fuerat apud Corinthios: Et iis non remitti neque in hoc ſeculo neque in futuro, qui & hîc & illic puniuntur. Domini verba, apud Marcum ſunt; Qui autem blaſphemaverit in Spiritum Sanctum, *ὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ' ἔνοχός ἐςιν αἰωνίυ κρίσεως.* quibus interſere illam diſtributionem à Matthæo commemoratam, *ὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, ὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.* Et ſenſus erit; ſecundùm hanc expoſitionem Chryſoſtomi & Theophylacti; qui blaſphemaverit in Spiritum Sanctum, is neque evadet ſupplicia hujus ſeculi temporaria, neque ſupplicia effugiet futuri ſeculi æterna; ſed in utroque ſeculo pœnas luet, hîc quidem temporarias, illic autem æternas.

Seculum illud venturum.

Gregorii argumentatio. Sup cap. 11. §. 15.

Reſponſio.

De finali gratia vide ſupra, cap. 11. §. 3. & 13. & cap. 8. §. 21. & §. 31.

Luc. 23: 42. Vide ſupra, cap. 4. §. 1. & cap. 8. §. 29.

Matth. 12: 36, 37. 2 Tim. 1: 18. Jud. verſ. 21. De miſericordia in die judicii vide Aug. lib. de corrept. & gratia cap. 13. in medio capitis. Supra, cap. 11. §. 4.

Vide ſupra cap. 8. §. 30.

Marc. 3: 29.

Matth. 12: 32.

13. Quintus locus eſt Lucæ 16: 9. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.] Bellarminus libro primo, de Purgatorio, capite octavo, affirmat, Auguſtinum ex hoc Euangelii loco Purgatorium demonſtrare, libro vigeſimo primo, de civitate Dei, capite vigeſimo ſeptimo: ſed id Bellarmino nimis inconſideratè excidit. Nam Purgatorii nullam ibi facit mentionem Auguſtinus, neque liberationem, quæ amicorum interceſſionibus conceditur, dicit eſſe liberationem ex pœna aliqua temporali, aut ex igne Purgatorio, ſed exemtionem à damnatione, ne in ignem conjiciantur æternum. En ipſius Auguſtini verba, loco citato; Verùm iſta liberatio, quæ fit ſive ſuis quibuſque orationibus, ſive intercedentibus ſanctis, id agit, ut in ignem quiſque non mittatur æternum: non ut cum fuerit miſſus, poſt quantumcunque tempus inde eruatur. Hæc ille. Gregorius Nazianzenus, oratione quadrageſimâ ſecundâ, fructum beneficentiæ hoc loco promiſſum ait percipi in die judicii; Amicos (inquit) nobis de mammona iniquitatis comparemus, ut cum defecerimus, in judicii tempore recipiamus, *ἀντιλάβωμεν ἐν καιρῷ κρίσεως.* Ambroſius, Commentario in Euangelium Lucæ, amicos interpretatur Angelos cæteroſque ſanctos. Et ſermone ſexageſimo quarto, de tempore, fructum illum explicans, nullam facit mentionem Purgatorii, aut liberationis animæ ex ejus cruciatu: ſed fructum largitionis illius ait eſſe orationes pauperum, interceſſionemque ſanctorum, & adeptionem regni cœlorum & coronæ juſtitiæ, ſedente Deo judice, laudantibus ac prædicantibus ſanctis, & faventibus atque acclamantibus Angelis.

Luc. 16: 9. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, &c. Bellarmini fallacia.

Auguſtin.

Gregorius Nazianz.

Ambroſ.

14. Sextus locus Novi Teſtamenti eſt Luc. 23: 42. Memento mei, quum veneris in regnum tuum.] Nequeo ſatis mirari Bellarmini vel incogitantiam, vel impudentiam, lib. 1. de Purgatorio, cap. 8. ubi, ut ex hoc loco probet Purgatorium, Auguſtinum nominat tanquam ſuffragatorem, lib. 6. contra Julianum cap. 5. Cum ta-

Luc. 23: 42. Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum Bellarmini incogitantia, vel impudentia.

tamen Auguſtinus ibi diſertè aſſerat, in judicio illo noviſſimo remitti ſibi ſperaſſe latronem illum, qui dicebat, Memento mei cum veneris in regnum tuum. Certè non erant levia illa latronis peccata quorum veniam poſtulabat, neque temporale aliquod ſupplicium deprecabatur; ſed à peccatis maximis juſtificari, & à Tartaro petebat liberari, & in regnum cœleſte recipi: ut rectè obſervarunt Ambroſius, ſerm. 49. de tempore, & auctor ſermonis de cœna Domini, qui Cypriano tribuitur. & Auguſtinus, ſerm. 120. de tempore. & Proſper, libro contra Collatorem, cap. 14. & Gregorius, homil. 20. in Euangelia.

Act. 2:24. Solutis doloribus inferni, ſeu mortis.

15. Septimus locus eſt Actorum 2:24. Quem Deus ſuſcitavit, ſolutis doloribus inferni, juxta quod impoſſibile erat teneri eum ab illis.] De iſta ſolutione dolorum inferni, ſive mortis, ut in græcis codicibus legitur, [λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου] invenio quinque diverſas veterum Patrum ſententias.

Prima opinio de ſenſu hujus loci.

16. Prima opinio ſeu expoſitio eſt; Chriſti animam ſedem Tartari penetraſſe, veniſſe uſque ad inferos peccatorum, ad ea loca in quibus peccatores cruciantur, ad inferni carcerem, in quo non eſt ulla miſericordia, in quo Dives ille quondam purpuratus morabatur ac torquebatur; veniſſe illuc Chriſtum, ut ex illis, qui vincti in illo carcere tenebantur, eos ſolveret à tormentis, & à vinculis inferni liberaret, quos eſſe ſolvendos occulta nobis ſua juſtitia judicabat. Sic docent Hieronymus, Commentario in caput 9. Zachariæ, in verſ. 11. & Auguſtinus ſerm. 120. de tempore. Et lib. 12. de Geneſi ad literam cap. 33. & epiſtola 57. ad Dardanum. Idem Pater alibi ait; Sed utrum omnes à doloribus inferni ſalvos fecerit, quos in eis invenit, an quoſdam quos illo beneficio dignos judicavit, adhuc requiro. fuiſſe tamen eum apud inferos, & in eorum doloribus conſtitutis hoc beneficium præſtitiſſe, non dubito. Auguſtinus epiſtolâ 99. ad Euodium.

Rejicitur prima opinio. Et proponitur ſecunda opinio.

17. Hanc opinionem refellit Gregorius homil. 22. in Euangelia, & lib. 6. epiſtolarum ex regiſtro, cap. 179. ſeu epiſt. 15. ubi etiam docet, Chriſtum ad inferos deſcendentem, eos ſolos inde liberaſſe, qui eum & venturum eſſe crediderunt, & præcepta ejus vivendo tenuerunt. In hac ſententiâ fuerunt & alii multi Patres, videlicet, Epiphanius, hæreſi 46. quæ fuit Tatianorum, in fine libri primi. Et Cyrillus Hieroſolymitanus, catecheſ. 4. capite de ſepulchro. & catecheſ. 14. Et Petrus Chryſologus ſerm. 66. & ſerm. 123. & Hieronymus Comment. in caput 4. ad Epheſios. Et Autor ſermonis 181. de tempore, qui Auguſtino tribuitur: & Gennadius Maſſilienſis lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, cap. 78: ubi docent hi Patres, Chriſtum, quando ad inferos deſcendit, ſolviſſe à vinculis peccati, & de captivitate inferni & ſervili conditione liberaſſe Adamum protoplaſtum, & Patriarchas, & Prophetas, omneſque ſanctos ante Chriſti paſſionem defunctos.

Rejicitur ſecunda opinio.

Sed hanc opinionem de antiquis ſanctis rejicit ac refellit Auguſtinus, epiſt. 99: ad Euodium, ubi loquens de ſolutione dolorum inferni, concedit quidem de primo homine Patre generis humani, quod eum Chriſtus ibidem ſolverit, idque propter Eccleſiæ ferè totius (ut ille ait) conſenſum: de reliquis autem ſanctis idipſum negat. Addunt (inquit) quidam hoc beneficium antiquis etiam ſanctis fuiſſe conceſſum, Abel, Seth, Noë, & domui ejus, Abraham, Iſaac, & Jacob, aliiſque Patriarchis & Prophetis, ut cum Dominus in infernum veniſſet, illis doloribus ſolverentur. Sed quonam modo intelligatur Abraham, in cujus ſinum pius etiam pauper ille ſuſceptus eſt, in illis fuiſſe doloribus, ego quidem non video. ——— Non unque ſinus ille Abrahæ, id eſt, ſecretæ cujuſdam quietis habitatio, aliqua pars inferorum credenda eſt. ———

Sinus Abrahæ non eſt aliqua pars inferorum. Vide c. 8.

Unde illis juſtis qui in ſinu Abrahæ erant, cum ille in inferna deſcenderet, nondum quid contuliſſet inveni, à quibus eum ſecundum beatificam præſentiam ſuæ Divinitatis nunquam video receſſiſſe. Hæc ibi Auguſtinus. Ubi etiam dicit, quinam iſti ſint, quos à doloribus inferni ſolvit; utrum omnes, an aliqui, vel quinam iſti aliqui, temerarium eſſe definire.

De Adamo protoplaſto. §. 22 & 37. & 38. & 47.

Quamvis Adamum non rectè ſeparet Auguſtinus ab antiquis ſanctis, quem Epiphanius, loco citato, vocat τὸν ἅγιον Ἀδὰμ, ſanctum Adamum, & quem eodem in loco & ſtatu collocant memorati Patres, cum reliquis antiquis ſanctis, adeò ut non fulciatur conſenſu Eccleſiaſtico detruſio iſta Adami in infernum peccatorum. Iſtis igitur duabus opinionibus meritò repudiatis, accedamus ad reliquas tres expoſitiones, quæ & ſaniores & ſimpliciores & firmiores ſunt.

Tertia expoſitio.

18. Tertia igitur expoſitio eſt; Chriſtum, devictâ morte & inferno, nos omnes quicunque in eum vivâ fide credimus, ab inferni doloribus liberaſſe. Sic exponit Fulgentius, lib. 3. ad Traſimundum, paulò ante finem libri, ubi ait; Pontifex ergo ille, qui ſemetipſum pro nobis obtulit (ſicut Apoſtolus dicit) oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis, ſicut mortuus pro nobis, omnes nos ſibi commori fecit, ſic ſolutis doloribus inferni, omnes fideles ab iiſdem doloribus liberavit: ſicut B. Petrus teſtificatur. Huic expoſitioni accedit Thomas, part. 3. quæſt. 52. art. 2. ad ſecundum. ubi ait, Chriſtum ſolviſſe dolores pœnarum infernalium, præſervando ab eis, ſicut medicus dicitur ſolvere morbum à quo præſervat per medicinam. Hæc Thomas. Monet autem Fulgentius, loco citato, Chriſtum ſecundum animam ſuam in inferno ſine doloribus fuiſſe, & ſecundùm carnem ſuam in ſepulcro ſine corruptione jacuiſſe.

Epheſ. 5:2.

Quarta expoſitio. Vid. Chryſoſt. homil. 24. in 1. Cor. 10. tom. 3. Savilii pag. 400.

19. Quarta expoſitio eſt Johannis Chryſoſtomi, & Oecumenii, in Commentariis in acta Apoſtolorum; Permiſiſſe Chriſtum ſe à morte comprehendi, ſed mortem veluti dolore quodam puerperii [ὠδῖνι] dum eum teneret, quaſi afflictam fuiſſe, neque potuiſſe eum detineri à morte. Sic etiam Chryſoſtomus, homil. 24. in 1 Corinth. 10.

Quinta expoſitio.

20. Quinta expoſitio eſt; Chriſtum ſic ſolviſſe dolores inferni, quibus ipſe illigatus non fuit, quemadmodum ſolvi poſſunt laquei venantium, ne teneant; non quia tenuerunt. Hanc expoſitionem, cum hac ſimilitudine, adfert Auguſtinus, eamque aliis haud obſcurè præferre videtur, inquiens, quod ſcriptum eſt in morte Chriſti factum ſolutis doloribus inferni, ad ipſum poſſe intelligi pertinere, quod eos hactenus ſolverit, hoc eſt, irritos fecerit, ne ab eis ipſe teneretur: præſertim quia ſequitur; quibus impoſſibile erat teneri eum. Hæc Auguſtinus, epiſt. 99. ad Euodium.

Iſtæ tres expoſitiones ſimul ſumtæ efficiunt unam idoneam expoſitionem.

21. Hæ tres poſtremæ expoſitiones non pugnant inter ſe, ideo ſimul jungi poſſunt, & ex eis exſurget una plena & plana expoſitio ſolutionis dolorum inferni. At de Purgatorio Romanenſi nemini ex tot antiquis Patribus in mentem venit, dum ſolutionis dolorum mortis vel inferni ſenſum inveſtigarent. Ait quidem Auguſtinus, non poſſe intelligi de Patriarchis & Prophetis, ergo (inferunt Papiſtæ) intelligendum eſt de animabus in Purgatorio, non autem de animabus in inferno damnatorum. At diverſum intulit Auguſtinus, ut jam vidimus. Et ait eos qui liberati ſunt, occultâ quadam nobiſque ignotâ Dei juſti-

Refellitur Romanenſium pars exegeſis. Sup. §. 17.

tiâ

tiâ liberatos eſſe, ideoque temerarium eſſe definire quinam illi fuerint. Et Hieronymus ait, in ſuo Commentario in caput 4. ad Epheſ. verſ. 10. Deſcendit in inferiora terræ, & aſcendit ſuper omnes cœlos Filius Dei: ut non tantùm legem Prophetaſque eumpleret, ſed & alias quaſdam occultas diſpenſationes, quas ſolus ipſe novit cum Patre. Neque enim ſcire poſſumus, quomodo & Angelis, & his qui in inferno erant, ſanguis Chriſti profuerit: & tamen quin profuerit, neſcire non poſſumus. Hæc Hieronymus. At certè de juſtorum ſalute non eſt nobis occulta, ſed revelata Dei juſtitia: atque ſi eſſet purgatorium quale credunt Papiſtæ, non eſſet temerarium definire, quoſnam Chriſtus è tormentis inferni eduxerit. Contra mentem igitur Auguſtini & aliorum Patrum faciunt Papiſtæ, dum hunc S. Scripturæ locum trahunt ad detentionem purgatorii. Neque ullum pro hac ſua parexegeſi inveniunt in Catholica antiquitate præſidium.

1 Cor. 3: 15. Ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Vide ſupra, c. 11. §. 15. Ignis pœnitentiæ. vide ſup. hoc ipſo cap. §. 11. Ignis tribulationis in hac vita. Ignis pœnitentiæ. Vide c. 8. §. 14. & §. 20.

22. Octavus locus eſt, 1 Cor. 3: 15. Ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Gregorius lib. 4. dialogorum, capite 39. agnoſcit non ſuppetere ex hoc loco idoneum pro purgatorio argumentum: quod enim hic dicitur, ait id poſſe intelligi de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito. Sic locum hunc expoſuit etiam Auguſtinus lib. de fide & operibus, capite 16. & lib. 21. de Civitate Dei, capite 26. & Enchirid. capite 68. & lib. ad Dulcitium quæſt. 1. & Cyprianus ad hunc locum reſpiciens, longum illum dolorem, quo poſt lapſum pœnitentes emundabantur, aſſimilat igneæ purgationi. epiſt. 52. ſeu lib. 4. epiſt. 2. ad Antonianum. Hieronymus etiam in cap. 4. Amos, in verſ. 11. ignem hunc per quem ſalvantur homines, interpretatur medicinales caſtigationes, quibus Deus peccatores à flagitiis ſuis ad ſe revocat. Et Baſilius in cap. decimum Eſaiæ, in verſ. 18. & 19. pœnitentiæ purgationem in hac vita ſuſceptam, ait eſſe veluti ignem conſumtivum inexſiſtentis materiæ malorum. Bernhardus Claræuallenſis abbas, ſermone de ligno, fœno, & ſtipulâ, ignem per quem eorum ædificator ſalvus fit, interpretatur mentis amaritudinem, & oris confeſſionem, & pœnitentiæ tribulationem.

Ignis in die judicii.

23. Quidam interpretantur, ignem in die judicii. Et hi lignum, fœnum, ſtipulam, exponunt peccata gravia & exitialia, quæ Patres quidam purganda exiſtimabant igne illo, ita ut in die judicii in ignem miſſi liberentur inde, alii tardiùs, alii citiùs, pro delictorum diverſitate. Sic ſenſiſſe Origenem & Ambroſium & Baſilium & Gregorium Nyſſenum, & alios veteres, ſupra oſtendimus cap. 3. Sedulius & Primaſius in 1 Cor. 3. dicunt, per ignem ibi intelligi examinationem judicii, vel præſentem tribulationem.

Ignis gehennæ.

24. Nonnulli ex iis, qui per ligna, fœnum, ſtipulam, peccata intelligunt mortifera, ignem interpretantur æternum illum gehennæ ignem, in quo, qui iniquitatem fecerint, inſtar ligni, fœni, & ſtipulæ comburentur, & conſervabuntur in pabulum æterni ignis. Sic Hieronymus prope finem Commentarii in cap. ultimum Eſaiæ. Et Chryſoſtomus, ac Theodoretus, & Oecumenius, in ſuis Commentariis in hunc locum Apoſtoli, & Photius apud Oecumenium ibidem.

Ignis intelligendus eſt, per quem ambo tranſeunt.

25. Ignis de quo loquutus eſt eo loco Apoſtolus Paulus, talis debet intelligi, ut ambo per eum tranſeant, id eſt, & qui ædificat ſupra hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretioſos; & qui ædificat ligna, fœnum, ſtipulam. inquit Auguſtinus Enchirid. cap. 68. Nec tamen inde ſequitur omnes, qui ſalvantur, ſalvari quaſi per ignem, ut cavillatur Bellarminus lib. 1. de Purgatorio cap. 5. §. *Quinta & ultima difficultas.* Nam etſi utrique per ignem tranſeunt, tamen illi ſolùm dicuntur ſalvari quaſi per ignem, qui in tranſitu illo detrimentum patiuntur, ut docet Apoſtolus. Unde manifeſtè conſtat, non inveniri poſſe in verbis Apoſtoli ignem purgatorii.

Gennadii Scholarii commentum refutatur.

26. Sed ab iſto argumento aliâ viâ evadere conatus eſt, licet irrito conatu, Gennadius Scholarius Patriarcha Conſtantinopolitanus, in ſua expoſitione pro Concilio Florentino, contra diſſentientes Græcos, purgatorium ignem negantes; cap. de purgatorio, ſect. 7. [Tom. 4. Bibliothecæ Patrum, part. 1. edit. 4.] quod ſi (inquit) & hoc modo dixeris, non multum aberraveris: quòd cujus opus manſerit, id eſt, qui hinc migraverit peccatis mortalibus detentus, manebit opus tanquam grave inſtar ferri vel lapidis, quæ quidem non facilè abſumit ignis; hic operis ſui mercedem recipiet, ſempiternam damnationem. Cujus verò opus comburetur, ipſe ſalvabitur quaſi per ignem. Hæc ille; novo & abſurdo Commento, contra manifeſtam Apoſtoli mentem, & contra unanimem univerſæ Catholicæ antiquitatis conſenſum. Non enim dicit Apoſtolus de ſuperædificatoribus ferri aut vulgarium lapidum; quòd eorum opus maneat, mercedemque accipiant: ſed de ſuperædificatoribus auri, argenti, & lapidum pretioſorum, quæ omnes Theologi, ſecundum notiſſimam ſacræ Scripturæ conſuetudinem in hujuſmodi comparationibus & ſimilitudinibus, in meliorem partem interpretantur. Præterea Apoſtolus hoc loco, mercedem accipere, & detrimentum pati, inter ſe opponit ut ἀντιδιῃρημένα, ut mercedem recipere non ſit pati detrimentum vel pœnam luere.

Simplex & facilis expoſitio Vide c. 8. §. 15.

27. Baſilius magnus, in caput 6. Eſaiæ, Carbonem ignis de altari ſumtum, interpretatur verbum ſeu eloquium Dei, quia verbum Dei fervet ignis inſtar, & ad revincendum idoneus eſt, & tollendum è medio mendacium. Ignem igitur hunc exploratorium, de quo loquitur Apoſtolus, dicere poſſumus eſſe examen divinum per tentationem tribulationis in hac vita, & per verbum Dei, de quo dixit Eſaias; Ad legem & ad teſtimonium, ſi non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. Et Hieremias verbum Domini ait eſſe tanquam ignem, & veluti malleum qui conterit petram. Et Apoſtolus Paulus ait Dominum judicaturum occulta hominum, ſecundùm Evangelium. De ignea autem tentatione tribulationis ſcripſit Apoſtolus Petrus, 1 Petri 1: 6, 7. & cap. 4. verſ. 12. & ſequentibus. Dies verò intelligendus eſt præcipuè dies ultimi judicii, in quo ſecundùm Dei verbum judicium feretur de hominum doctrinis & operibus. Rom. 2: 16. 1. Cor. 4: 5. Rom. 14: 10, 12.

Eſai. 8: 20. Ierem. 23. 29. Rom. 2: 16. Vide ſupra cap. 8. §. 15.

Philip. 2: 10. Ut in nomine Ieſu flectatur omne genu cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. [ſeu ſubterraneorum, καταχθονίων.] Coſteri leſunta error.

28. Nonus locus eſt Philip. 2: 10. Ut in nomine Jeſu flectatur omne genu cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. J. Coſterus in Enchiridio ait, beatum Apoſtolum Paulum hoc loco, & B. Johannem Apocal. 5. Quando ſcribit de honore Deo exhibito à creaturis ſub terra, loqui de loco Purgatorii Romanenſis: & teſtem citat B. Auguſtinum lib. 12. de geneſi ad literam, capite 33. *Sed* nimis incautè atque inverecundè. Nam neque de Apocalypſi quicquam ibi invenitur apud Auguſtinum: neque ait Auguſtinus, Apoſtolum Paulum verbis illis ad Philippenſes loqui de loco purgatorii: imò eum loqui exiſtimat de inferno peccatorum ubi torquentur infideles. Propterea adducto hoc Auguſtini loco, verbiſque Apoſtoli, Bellarminus ait, per illud *Infernorum*, non improbabiliter accipi dæmones, lib. 1. de purgatorio, cap. 8.

29. In Paternis in hunc locum Commentariis,

καταχθονίων, ſubterraneorum.

illud, *καταχθονίων*, Oecumenius interpretatur dæmones. Theodoretus, homines mortuos; Cœleſtium nomine iidem poteſtates intelligunt inviſibiles, ſive Angelos. Chryſoſtomus autem geminam hujus loci affert expoſitionem: Prior eſt qua cæleſtia, terreſtria, & inferna interpretatur mundum omnem. & Angelos, & homines, & dæmones. Poſterior eſt, qua intelligit juſtos, & viventes, & peccatores. Cui expoſitioni congruit illud quod legimus in illo ſententiarum libro, qui Bernardo Claræuallenſi tribuitur; Tria ſunt loca, cœlum, terra, infernus: & habent ſingula inhabitatores ſuos: Cœlum ſolos bonos, terra mixtos, infernus ſolos malos. Hæc ibi. Sedulius in cap. 2. epiſt. ad Philip. *Cæleſtium*, (inquit) id eſt, Angelorum. *Terreſtrium*, hominum. *Infernorum*, Angelorum qui præſunt infernalibus locis. Ambroſius appellationibus cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, intelligit omnia quæ ſunt; alia enim (inquit) non ſunt.

1 Cor. 15: 29. Qui baptizantur pro mortuis [οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν.]

30. Decimus locus eſt 1 Cor. 15:29. *Qui baptizantur pro mortuis.* ubi baptizari interpretantur affligi orationibus, jejuniis, &c. Coſter. Enchirid. 11. & Bellarm. lib. 1. de Purgatorio, cap. 6.

Reſpondeo. I. Etiamſi largiremur eis hanc interpretationem, non aſſequerentur quod intendunt. Nam Apoſtolus hinc ſumit argumentum pro corporum reſurrectione, Quid facient (inquit) qui baptizantur pro mortuis, ſi omnino mortui non reſurgunt? Quid etiam baptizantur pro mortuis? De animarum autem ſeparatarum ex aliquibus pœnis liberatione ante diem reſurrectionis corporum nihil invenitur apud Apoſtolum. Præterea, ex oratione pro mortuis non poſſe per idoneam conſequentiam inferri dogma Romanenſe de purgatorio, prolixè docuimus, capite nono, hujus libri. II. Hunc locum aliter, & quidem ſimplicius, atque congruentiùs, interpretati ſunt Catholici patres. Epiphanius hæreſi 28. contra Cerinthianos: hanc ab aliis Catholicis allatam probat & ſequitur expoſitionem; quod catechumeni, morti vicini, baptizabantur, in ſpe reſurrectionis. Joan. Cryſoſt. homil. 40. in 1. ad Corinth. baptizantur in fide reſurrectionis mortuorum, quicunque baptizantur. Sic etiam Theodoretus & Oecumenius in hunc locum, & Photius apud Oecumenium.

Apocal. 5: 3. 4. Neque ſub terra, ὑποκάτω τῆς γῆς.

31. Undecimus locus eſt Apoc. 5:3. 4. ubi dicitur, Neminem dignum inventum eſſe in cœlo, neque in terra, neque ſub terra, qui aperiret librum Hoc teſtimonium Bellarm. (lib. 1. de Purgat. c. 8.) ait non videri multum urgere; probabile enim eſſe per eos, qui ſunt infra terram, intelligi Patres qui erant in limbo. Id quod licet ſufficiat

Sup. §. 17.

contra Papiſtas, quia tamen Auguſtini magis probatur nobis aſſertio, ſinum Abrahæ, ſeu ſedem animarum antiquorum ſanctorum, non aliquam inferorum partem credendam eſſe; Aliam adferimus meliorem expoſitionem, & potioribus ſuffultam ſuffragiis. Hæc enim verba veteres Commentatores ita exponunt; Nemo dignus inventus eſt, neque in cœlo, neque in terra, neque ſubtus terram: nullus namque Angelus cœlum inhabitans, nullus juſtus in terra conſiſtens, nullus etiam ex eis qui mortis debitum ſolverant. Sic auctor Commentarii in Apocalypſin, qui Ambroſio tribuitur. Et eodem ſenſu auctor Commentarii, qui Auguſtino tribuitur; Nemo neque in cœlo, neque in terra, neque ſub terra. id eſt, (inquit) neque Angelus, neque in terris vivens, neque mortuus. Sic etiam Arethas in hunc locum, Nemo dignus inventus eſt, *οὔτε τῶν ἀσάρκων τις, οὔτε τῶν ἐν σαρκὶ ὄντων, οὔτε τῶν ἐκ σαρκὸς ἀποδεδημηκότων.* Ibidem autem docet, ſe per *ἀσάρκους* intelligere Angelos: per eos autem qui carnem moriendo reliquerunt, homines defunctos. Dicuntur ſub terra, non quòd eorum animæ ſint in aliquo loco ſubterraneo; ſed quia, ſoluto mortis debito, & pulvere ad pulverem reverſo, eorum corpora in terra requieſcunt: ut explicat auctor Commentarii Ambroſio adſcripti.

Apocal. 5: 13. Et ſub terra, καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς.

32. Duodecimus locus Novi Teſtamenti, qui pro Purgatorio adducitur à Romanenſibus, eſt Apocal. 5. verſ. 13. Et omnem creaturam, quæ in cœlo eſt & ſuper terram, & ſub terra, & quæ ſunt in mari, & quæ in eis ſunt omnia, audivi dicentes; Ei qui ſedet in throno, & agno, benedictio & honor & gloria, & poteſtas in ſecula ſeculorum] De hoc teſtimonio Bellarminus (lib. 1. de purgatorio, cap. 8.) quod (inquit) affertur ex hoc eodem capite 5. Apocal. ubi dicuntur creaturæ, quæ ſunt in cælo, & in terra, & quæ ſubtus terram, dediſſe laudem Deo, non convincit: nam poſſunt hic per creaturas intelligi res inanimæ ut ignis, grando, &c. quæ in Pſalmo 148. ad Deum laudandum invitantur, præſertim cum Johannes addat etiam ea quæ ſunt in mari. Hæc Bellarminus.

33. Arethas, in Commentario in hunc locum, omnem creaturam, &c. interpretatur *ἅπαντα, τὰ νοητὰ, καὶ αἰσθητὰ, τά τε ζῶντα, τάτε ἁπλῶς ὄντα φυσικοῖς λόγοις*, id eſt, omnia, intellectualia, & ſenſibilia, tam viventia, quàm ſimpliciter eſſe habentia per naturales rationes: à quibus omnibus Deus glorificatur, ut omnium auctor, *ὡς πάντων γενεσιάρχης*, Pater & Filius & Spiritus Sanctus: cui Trinuni ſoli vero Deo ſit benedictio & honor & gloria, & imperium, in ſecula ſeculorum. Amen.

Epilogus.

34. Hæc pro inſtituti noſtri ratione impræſentiarum diſſeruiſſe de purgatorio ſufficiat. Argumenta autem quædam contra purgatorium, ex ſacris Scripturis depromta, nobis non commemorata, lector inveniet, apud Martinum Chemnit. 3. part. examinis Concilii Tridentini, & Johannem Ivellum, in defenſione Apologiæ Eccleſiæ Anglicanæ, cap. 16. diviſ. 1. & Antonium Sadeelem contra Monachos Burdegal. art. 46. & Andræam Rivetum, in Summa Controverſiarum, Tractatu 2. quæſt. 43. ſect. 16. & Danielem Chamierum, tomo tertio Panſtratiæ Catholicæ, lib. 26. cap. ultimo. & alios.

I N-

INSTRUCTIONUM
HISTORICO-THEOLOGICARUM
LIBER DECIMUS-QUARTUS,
DE
ECCLESIÆ UNITATE, & Schiſmate.

Caput I.

Diſcrimen Eccleſiæ Catholicæ, & Hæreſeos, & Schiſmatis.

Plurima unitatem Catholicæ Eccleſiæ commendantia ſacrarum literarum teſtimonia accumularunt in ſuis ſcriptis Cyprianus & Auguſtinus, ex quibus deprompta quædam lector inveniet in Irenico noſtro, lib. 2. cap. 19. Charitatem diſcipulorum ſuorum γνώρισμα eſſe pronunciat Dominus noſter. Et pro omnibus in ſe credituris oravit Patrem, ἵνα πάντες ἓν ὦσι. Antequam Chriſtus in Cœlum aſcenderet, Chriſtianis nobis omnibus (inquit Optatus Milevitanus) ſuam per Apoſtolos pacem dereliquit. quæ pax, ſi, ut data erat, ſic integra inviolataque manſiſſet, nec ab auctoribus ſchiſmatis turbaretur; inter nos & fratres noſtros hodie non eſſet ulla diſſenſio: nec illi inconſolabiles Deo lacrymas facerent. Et paullò poſt idem Pater ait; Catholicam Eccleſiam facit ſimplex & verus intellectus, & unitas animorum. Schiſma verò ſparſo coagulo pacis diſſipatis ſenſibus generatur, livore nutritur, æmulatione & litibus roboratur, ut deſertâ matre Catholica, impii filii dum foras exeunt, & ſe ſeparant à radice matris Eccleſiæ, invidiæ falcibus amputari, errando rebelles abſcedant. Hæretici verò, veritatis exules, ſani & veriſſimi ſymboli deſertores, &c. Hæc Optatus, lib. 1. de ſchiſmate Donatiſtarum, adverſus Parmenianum. Et inferius eodem libro, ſchiſma ſummum malum eſſe, & homicidio atque idololatriâ atrocius eſſe contendit, adducto exemplo punitionis Dathan & Abiron & Core, qui populos Dei primitus auſi ſunt ſcindere: & ait, ſchiſmaticos eſſe Antichriſtos.

Ioan. 13: 35. & 17: 21. — *Ioan. 14: 27.* — *Quid faciat Catholicam Eccleſiam. quid faciat ſchiſma.* — *Hæretici.* — *Schiſma ſummum malum.* — *Schiſmatici Antichriſti. Vide §. 9.*

2. Et lib. 2. ejuſdem operis, Eccleſia una eſt (inquit) cujus ſanctitas de ſacramentis colligitur: non de ſuperbia perſonarum ponderatur. Ergo hanc unam columbam & dilectam ſponſam ſuam Chriſtus appellat. Hæc apud omnes hæreticos & ſchiſmaticos eſſe non poteſt. Hæc Optatus, qui paullò poſt ibidem, inde ait dictam eſſe Catholicam, quòd ſit rationabilis & ubique diffuſa, cujus membra (inquit) & nos inter alios ſumus.

Unde colligatur Eccleſiæ ſanctitas. — *Catholica.*

3. Deus unus eſt (inquit Cyprianus) & Chriſtus unus, & una Eccleſia ejus, & fides una, & plebs in ſolidam corporis unitatem concordiæ glutino copulata. Scindi unitas non poteſt, nec corpus unum, diſcidio compaginis ſeparari, aut divulſis laceratione viſceribus, in fruſta diſcerpi. Hæc Cyprianus, lib. de unitate Eccleſiæ, ubi pro unitate, & contra ſchiſmaticam diviſionem, prolixè diſſerit. *Eccleſia una.*

4. Eandem eſſe Eccleſiam ab initio, quæ Abel peperit & quæ in finem mundi duratura eſt; eamque in iſtius vitæ peregrinatione habere in aliis hominibus animalem portionem, tanquam paleam, ut in *Cain*, *Cham*, *Eſau*, *Core*, *Dathan*, & pſeudoapoſtolis & pſeudochriſtianis in affectione animali pertinaciter obduratis; in aliis autem portionem ſpiritualem. docet Auguſtinus, lib. 1. de baptiſmo contra Donatiſtas, capitibus 15. 16. 17. *Ab initio ad finem mundi.*

5. Optatus loquens de parte Donati; Pars veſtra (inquit) quaſi Eccleſia eſt; ſed Catholica non eſt. lib. 3. contra Parmenianum. Eoſdem lib. 2. vocat filios impios, ramos fractos ab arbore, abſciſſos palmites à vite, rivum conciſum à fonte. *Donati pars quaſi Eccleſia.*

6. Hæretici ſunt, (monente Auguſtino) qui pravum aliquod & mortiferum dogma contrà fidem Catholicam pertinaci animoſitate defendunt. Auguſtinus, lib. de vera religione, cap. 5. & lib. 18. de Civitate Dei, cap. 51. Hos ait excludi à Catholica communione. De ſchiſmaticis autem ſubjungit, loco citato, lib. de vera religione; De iis qui ſchiſmata fecerunt, alia quæſtio eſt. Poſſet enim eos area Dominica uſque ad tempus ultimæ ventilationis velut paleas ſuſtinere, niſi vento ſuperbiæ nimiâ levitate ceſſiſſent, & ſeſe à nobis ultro ſeparaſſent. *Hæretici.* *Schiſmatici.*

7. Quamvis autem idem Pater in quæſtionibus Evangelicis ſecundùm Matthæum, cap. 11. diſtantiam ſchiſmaticorum ab hæreticis eſſe ſcribat, quòd ſchiſmaticos non fides diverſa faciat, ſed communionis dirupta ſocietas. quia tamen ſchiſma malè perſeverando fit hæreſis, ſeu tranſit in hæreſin, ut idem monet, epiſt. 164. Neque ullum ſchiſma eſt, niſi ſibi aliquam hæreſin confingat, ut rectè ab Eccleſia receſſiſſe videatur: ut monet Hieronymus comm. in epiſt. ad Titum, *Diſcrimen hæreſeos & ſchiſmatis.*

2. Manichæorum ſecta in tres partes diſtinguebatur; videlicet in *Cathariſtas*, & *Mattarios*, & ſpecialiter *Manichæos*. Teſte Auguſtino, hæreſi 46. *Mattari* appellati ſunt, quia in mattis dormiebant: eodem referente, lib. 5. contra Fauſtum, cap. 5. *Cathariſtæ* autem, id eſt, mundatores, vel purgatores, dicti ſunt à quodam turpiſſimo ſcelere, quod ab Auguſtino commemoratur, lib. de hæreſibus, loco ſuperiùs citato. Ab his Cathariſtis deſcenderunt *Manichæi* illi, quos in Germania *Catharos* dictos eſſe, ſuo ſeculo ſcripſit Eckbertus Monachus Schonaugienſis, qui floruit anno Domini 1160. Quos (inquit) nunc Catharos vocant, ipſi originem habuerunt à quibuſdam diſcipulis Manichæi; qui olim Cathariſtæ dicebantur. ——— Ipſi verò, qui Cathariſtæ dicebantur, omnibus cæteris turpiores habebantur, propter quaſdam ſecretas ſpurcities, quas ſpecialiter ipſi exercebant. quorum doctrinam & vitam indubitanter ſectantur iſti, de quibus nunc ſermo eſt nobis. Hæc Eckbertus, ſerm. 1. adverſus Catharos, in bibliotheca Patrum, tom. 4. part. 2. col. 82. edit. 4. De his Catharis prolixè diſſerit reverendiſſimus Jacabus Uſſerius, Archiepiſcopus Armachanus, lib. de Chriſtianarum Eccleſiarum ſucceſſione, & ſtatu, cap. 8. §. 16. & aliquot ſequentibus. Exſtat contra eoſdem canon Concilii Lateranenſis tertii ſub Alexandro, Papa tertio, can. ult. quod Concilium celebratum eſt anno Domini 1170.

3. De Montaniſtis etiam ſcribit Hieronymus, quòd ſibi munditiam tribuerint: ejus verba ſunt; Montanus, & qui Novati ſchiſma ſectantur, nomen ſibi munditiæ præſumſere. Hieronymus Comm. in epiſtola ad Tit. cap. 1. De Novatianis mox ſeorſum dicemus.

Vide cap. 5. §. 2.

4. Donatiſtæ etiam perfectam jactabant juſtitiam, teſtibus Optato Milevitano, lib. 2. contra Parmenianum, & Auguſtino, lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani, capitibus 7, 8, 9, 10.

Vide ſupra, lib. 12. cap. 10. §. 9. & inferius in hoc lib. 14. cap. 5.

5. De Novatianis autem, quòd ſeipſos nominaverint καθαρὰς, id eſt, mundos, ſive puros, teſtatur etiam Synodus prima œcumenica Nicæna, can. 8. & multi alii Patres: Euſebius, lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap. 43. Epiphanius, hæreſi 59. contra Catharos, ubi eos de hac arrogantia reprehendens; Ipſe (inquit) Dominus, ſolus eſt καθαρὸς, purus; hi autem ſeipſos dicentes καθαρὰς, puros, eo ipſo ſeipſos ἀκαθάρτας impuros conſtituunt: quicunque enim ſeipſum vocat καθαρὸν, purum, ille ſeipſum ἀκάθαρτον impurum perfectè condemnat. Et Ambroſius, lib. 1. de Pœnitentia, cap. 7. Sed hoc (inquit) inſolentis arrogantiæ, non ſancti timoris eſt, ut faſtidio vobis ſint, qui volunt agere pœnitentiam. Perpeti videlicet flentium lacrymas non poteſtis. Non ferunt oculi veſtri vilia veſtimentorum, illuviem ſordidatorum, ſuperbo oculo & tumido corde delicati mei, arroganti voce dicentes ſinguli, *Noli me tangere; quia mundus ſum.* Dixit quidem Dominus ad Mariam Magdalenam, *Noli me tangere:* ſed non dixit, *quia mundus ſum*, qui mundus erat: Tu audes, Novatiane, mundum te dicere, qui etſi operibus mundus eſſes, hoc ſolo verbo fieres immundus. Eſaias dicit; *O miſer ego, & compunctus corde: quia cum ſim homo, & immunda labia habeam, in medio quoque populi immunda labia habentis habitem.* Et tu dicis, mundus ſum, cum mundus non ſit, ut ſcriptum eſt, nec unius diei infans? tu mundus, cùm tam injuſtus ſis, ut non miſerearis, ut feſtucam in oculo fratris tui videas, trabem autem quæ in oculo tuo eſt, non conſideres? ——— Vos quis ferat, qui putatis, vobis non opus eſſe mundari per pœnitentiam; quia mundatos vos dicitis per gratiam, quaſi jam peccare vobis impoſſibile ſit? Hæc Ambroſius, lib. 1. de pœnitentia, cap. 7. Huc pertinet hiſtoria illa de Aceſio, Novatianorum Epiſcopo, apud Socratem, lib. 1. cap. 7. & Sozomenum, lib. 1. cap. 21. ubi Aceſium in dogmati ſectæ ſuæ adhæreſcentem ſic alloquutus fertur Imperator Conſtantinus Magnus; Erigito tibi ſcalam, Aceſi, & ſolus in cœlum aſcendito. quæ quidem arbitror (inquit Sozomenus) Imperatorem Aceſio dixiſſe, non quo eum laudaret: ſed quòd homines cum eſſent, exiſtimarent ſe ἀναμαρτήτυς, à peccati labe vacuos eſſe. Et Auguſtinus de eiſdem ſcribens; Cathari (inquit) qui ſeipſos iſto nomine, quaſi propter munditiam ſuperbiſſimè atque odioſiſſimè nominant, ſecundas nuptias non admittunt, pœnitentiam denegant: Novatum ſectantes hæreticum: unde etiam Novatiani appellantur. Hæc Auguſtinus, hæreſ. 38. Theodoretus etiam lib. 3. hæreticorum fabularum, ſcribens de Novatiano Romanæ Eccleſiæ Presbytero (quem ille Novatum vocat:) Qui ſuæ (inquit) ſectæ aſſeclæ erant, eos non ſolum Novatianos, ſed etiam καθαροὺς (hoc eſt, mundos) appellavit: & nec Domini Dei accuſationem veritus eſt, quam fecit adverſus nonnullos, dicens; qui dicunt; mundus ſum, ne me tangas, & ſubjunxit, Ipſe fumus iræ meæ, ignis ardet in ipſo omnibus diebus. Dominus enim ſuperbis reſiſtit. Hæc Theodoretus. Et in eandem ſententiam Iſidorus Hiſpalenſis; Cathari (inquit) pro munditia ita ſe nominaverunt: glorianteſ enim de ſuis meritis, negant pœnitentibus veniam peccatorum, viduas ſi nupſerint, tanquam adulteras damnant: mundiores ſe cæteris prædicant. qui nomen ſuum ſi cognoſcere vellent, Mundanos ſe potiùs, quàm mundos, vocarent. Hæc Iſidorus, lib. 1. etymologiarum, cap. 5. & apud Gratianum, cauſa 24. qu. 3. can. *quidam autem.*

ὁ Ναυάτυ ἐκ ἀκάθαρτος ἀκαθάρτυς. inquit Greg. Nazianz. orat. 14. num. 18.

Eſai. 65: 5. Ioan. 20: 17.

Eſai. 6: 5.

Iob. 14: 4. Græc. LXX. Τίς γὰρ καθαρὸς ἔσται ἀπὸ ῥύπου; ἀλλ'

θὲς, ἰὼ καλμια ἡμέραο ῦιος ἀυτὸ ἐπὶ τῆς γῆς.

Erigito tibi ſcalam, Aceſi.

Eſai. 65: 5. 1 Pet. 5: 5. & Prov. 3: 34. Græc. LXX.

6. *Audianos*, qui & *Anthropomorphitæ* dicti ſunt, Epiphanius in Ancorato, §. 14. ſchiſma feciſſe ſcribit, propter affectatam quandam juſtitiæ perfectionem ἐθελοακριβότητα δικαιοσύνης, quòd cum Epiſcopis & Presbyteris aurum argentumque poſſidentibus communionem non haberent, &c. Vide plura de Audianis, ſuprà, lib. 1. hujus operis, cap. 36. Plures etiam claſſes hujuſmodi arrogatitium ſectariorum invenies ſuprà, lib. 12. cap. 10. & lib. 8. cap. 2. §. 28.

CAPUT III.

Hiſtorica narratio de Novato & Novatiano, eorumque Schiſmate.

Vide lib. 12. cap. 10. §. 6. & aliquot ſequentibus paragraphis.

IN perſecutione illa crudeliſſimâ adverſus Chriſtianos juſſu *Decii* Imperatoris concitatâ anno Domini 253. *Fabianus* Epiſcopus Romanus, multique alii conſtantes Chriſti milites, martyrio coronati ſunt: & multi etiam tormentis victi, aut terroribus expavefacti, lapſi ſunt Hos cum lacrymis ad Eccleſiam redeuntes, & peccata ſua ſuppliciter confitentes, & pœnitentiæ ac veniæ locum humiliter obſecrantes; ſuſcepit miſericorditer atque unanimiter in omnibus orbis partibus Catholica Eccleſia, concedens lapſis pœnitentiam, & reconciliationem impertiens. Hujus laudandæ ac debitæ clementiæ occaſione, *Novatus*, Presbyter Carthaginienſis, ſchiſmatis in Africa auctor exſtitit, negans lapſos eſſe ad pœnitentiam & pacem recipiendos, & ſeipſum ſuoſque ſectatores ab Eccleſiæ Catholicæ unitate avellens. Nec turbas in Africa concitaſſe contentus, Romam etiam navigavit, ibique *Novatianum*, Presbyterum Romanum, ſibi conſentientem nactus, aliſ-

que in eundem errorem pellectis, effecit, ut à paucis per fraudem ſeductis Epiſcopis *Novatianus* Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus ordinaretur ſublato manifeſti ſchiſmatis & publicæ diſcordiæ vexillo contra *Cornelium*, tunc temporis Romanæ Eccleſiæ verum ac legitimum Epiſcopum, legitimè priùs electum & ordinatum. Arrepto Epiſcopi nomine, *Novatianus* literas & legatos (prout Epiſcopis in more poſitum erat) miſit ad aliarum Eccleſiarum Epiſcopos: ad *Cyprianum* autem miſſi ſunt à Novatiano *Maximus* Presbyter & *Augendus* diaconus, & alii quidam, quos *Cyprianus*, illicitæ & contra Eccleſiam Catholicam factæ ordinationis pravitate commotus, à communicatione ſuâ ſtatim cohibuit; refutatis interim ac retuſis, quæ obſtinatè ac pertinaciter aſſerere tentabant: ut ipſe loquitur *Cyprianus* epiſt. 41. ſive lib. 2. epiſt. 11. ſed eo faſtu atque amentiâ ferebantur qui Novatiano ſchiſmati in Africa ſe adjunxerant, ut illic pars Novatiani *Maximum* illum Presbyterum, nuper ad Cyprianum à Novatiano legatum miſſum, atque à Cypriani communicatione rejectum, ſibi fecerint pſeudoëpiſcopum, neglectâ & contemtâ communicatione Cypriani & Eccleſiæ Catholicæ, ut patet ex Cypriani epiſt. 55. ſeu lib. 1. epiſt. 3. Idemque in aliis civitatibus à Novatianis factum eſſe, conſtat ex Cypriani epiſt. 52. ſeu lib. 4. epiſtola 2. ad Antonianum, & ex hiſtoria Eccleſiaſtica, in qua legimus, præter Catholicos Epiſcopos in multis civitatibus fuiſſe Novatianæ etiam ſectæ Epiſcopos.

Vide lib. 3. cap. 16. §. 4. & lib. 5. cap. 9. §. 9. & §. 10.

2. Hiſtoricæ hujus narrationis ſummam complexus eſt *Hieronymus* breviter, his verbis; *Novatianus*, Romanæ urbis Presbyter, adverſus *Cornelium* cathedram ſacerdotalem conatus invadere, Novatianorum, quod Græcè dicitur *καθαρὸν*, dogma conſtituit, nolens apoſtatas ſuſcipere pœnitentes: hujus auctor *Novatus* Cypriani Presbyter fuit. Hæc *Hieronymus*, in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum, cap. 80.

Novati ſchiſmatici deſcriptio.

3. De *Novato* illo Afro ſcribens *Cyprianus*, Epiſcopus Carthaginienſis, ad *Cornelium* Epiſcopum Romanum, epiſt. 49. ſive lib. 2. epiſt. 8. Nam de *Novato* (inquit) nihil inde ad nos fuerat nunciandum, cum magis per nos debeat Novatus oſtendi, rerum novarum ſemper cupidus, avaritiæ inexplebili rapacitate furibundus, arrogantiâ & ſtupore ſuperbus, tumore inflatus, ſemper iſtic Epiſcopis malè cognitus, quaſi hæreticus ſemper & perfidus omnium ſacerdotum voce damnatus: curioſus ſemper ut prodat, ad hoc adulator ut fallat, nunquam fidelis ut diligat; fax & ignis ad conflanda ſeditionis incendia, turbo & tempeſtas ad fidei facienda naufragia, hoſtis quietis, tranquillitatis adverſarius, pacis inimicus. Denique *Novato* illinc à vobis recedente, id eſt, procellâ & turbine recedente; ex parte illic quies facta eſt, & glorioſi ac boni confeſſores; quia de Eccleſia illo incitante diſceſſerant, poſteaquam ab urbe ille diſceſſit, ad Eccleſiam reverterunt. Idem eſt *Novatus*, qui apud nos primum diſcordiæ & ſchiſmatis incendium ſeminavit, qui quoſdam iſtic ex fratribus ab Epiſcopo ſegregavit, qui in ipſa perſecutione ad evertendas fratrum mentes alia quædam perſecutio noſtris fuit. Ipſe eſt, qui *Feliciſſimum* ſatellitem ſuum diaconum, nec permittente me, nec ſciente, ſuâ factione & ambitione conſtituit: & cum ſua tempeſtate Romam quoque ad evertendam Eccleſiam navigans, ſimilia illic & paria molitus eſt, à clero portionem plebis avellens, fraternitatis bene ſibi cohærentis, & ſe invicem diligentis, concordiam ſcindens. Planè, quoniam pro magnitudine ſua debeat Carthaginem Roma præcedere, illic majora & graviora commiſit. qui iſtic adverſus Eccleſiam diaconum fecerat, illic Epiſcopum fecit. Nec hoc quiſquam miretur in talibus. feruntur ſemper mali ſuo furore dementes, & poſtea quam ſcelera fecerint, conſcientiâ ipſâ ſceleratæ mentis agitantur. Nec remanere in Eccleſia Dei poſſunt, qui Deificam & Eccleſiaſticam diſciplinam nec actûs ſui converſatione, nec morum pace tenuerunt. Spoliati ab illo pupilli, fraudatæ viduæ, pecuniæ quoque Eccleſiæ denegatæ, has de illo exigunt pœnas, quas in ejus furore conſpicimus. Pater etiam ejus in vico fame mortuus, & ab eo in morte poſtmodum nec ſepultus. Uterus uxoris, calce percuſſus, & abortione properante in parricidium partus expreſſus. Et damnare nunc audet ſacrificantium manus; cum ſit ipſe nocentior pedibus, quibus filius, qui naſcebatur, occiſus eſt? Hanc conſcientiam criminum jampridem timebat, propter hoc ſe non de Presbyterio excitari tantum, ſed & communicatione prohiberi pro certo tenebat: & urgentibus fratribus imminebat cognitionis dies, quo apud nos cauſa ejus ageretur, niſi perſecutio antè veniſſet. quam iſte voto quodam evadendæ, & incurrendæ damnationis excipiens, hæc omnia commiſit & miſcuit, ut qui ejici de Eccleſia, & excludi habebat, judicium ſacerdotum voluntariâ diſceſſione præcederet: quaſi evaſiſſe ſit pœnam, prævenſiſſe ſententiam. Circa cæteros autem fratres elaboramus, quos ab eo circumventos dolemus, ut veteratoris perniciosum latus fugiant, ut lethales laqueos ſollicitantis evadant, ut de qua ille pelli divinitus meruit, Eccleſiam repetant. quos quidem, Domino adjuvante, per ejus miſericordiam regredi poſſe confidimus. Hæc *Cyprianus*, de moribus & ingenio *Novati* auctoris ſchiſmatis.

Ex hac Feliciſſimi ordinatione Novatum fuiſſe Epiſcopum, colligit Cardinalis Baronius anno 254.

Sacerdotis uxor.

4. Idem de *Cornelio*, ejuſque electione & virtutibus, & de *Novatiani* injuſtâ Epiſcopatûs alieni uſurpatione, ſcribens ad *Antonianum*, epiſt. 52. ſeu lib. 4. epiſt. 2. Venio, (inquit) jam nunc, frater chariſſime, ad perſonam *Cornelii* collegæ noſtri, ut *Cornelium* nobiſcum veriùs noveris, non de malignorum & detrahentium mendacio, ſed de Domini Dei judicio, qui Epiſcopum fecit, & coëpiſcoporum teſtimonio, quorum numerus univerſus per totum mundum concordi unanimitate conſenſit. Nam, quod *Cornelium* chariſſimum noſtrum Deo & Chriſto & Eccleſiæ ejus, item conſacerdotibus cunctis, laudabili prædicatione commendat; non iſte ad Epiſcopatum ſubitò pervenit, ſed per omnia Eccleſiaſtica officia promotus, & in divinis adminiſtrationibus Dominum ſæpe promeritus, ad ſacerdotii ſublime faſtigium cunctis religionis gradibus adſcendit. Tum deinde Epiſcopatum ipſum nec poſtulavit nec voluit, nec ut cæteri, quos arrogantiæ & ſuperbiæ ſuæ tumor inflat, invaſit; ſed quietus & modeſtus, & quales eſſe conſueverunt qui ad hunc locum divinitus eliguntur, pro pudore virginalis conſcientiæ ſuæ, & pro humilitate ingenitæ ſibi & cuſtoditæ verecundiæ, non (ut quidam,) vim fecit, ut Epiſcopus fieret; ſed ipſe vim paſſus eſt, ut Epiſcopatum coactus exciperet. Et factus eſt Epiſcopus à pluribus collegis noſtris, qui tunc in urbe Româ aderant, qui ad nos literas honorificas & laudabiles, & teſtimonio ſuæ prædicationis illuſtres, de ejus ordinatione miſerunt. Factus eſt autem *Cornelius* Epiſcopus de Dei & Chriſti ejus judicio, de clericorum penè omnium teſtimonio, de plebis quæ tunc affuit ſuffragio, & de ſacerdotum antiquorum & bonorum virorum collegio; cum nemo ante ſe factus eſſet, cum *Fabiani* locus, id eſt, cum locus *Petri* & gradus cathedræ ſacerdotalis vacaret, quo occupato de Dei voluntate, atque omnium noſtrorum conſen-

De Cornelio, & Novatiano.

Acceſſus ad Epiſcopatum laudabilis.

ſenſione firmato; quiſquis jam Epiſcopus fieri voluerit, foris fieri neceſſe eſt, nec habeat Eccleſiaſticam ordinationem, qui Eccleſiæ non tenet unitatem, quiſquis ille fuerit, multum de ſe licet jactans, & ſibi plurimum vendicans, profanus eſt, alienus eſt, foris eſt. Et cum poſt primum ſecundus eſſe non poſſit, quiſquis poſt unum, qui ſolus eſſe debeat, factus eſt, jam ſecundus ille, ſed nullus eſt. ——— Quod verò ad *Novatiani* perſonam pertinet, frater chariſſime, de quo deſideràſti tibi ſcribi, quam hæreſin introduxiſſet; ſcias nos primo in loco nec curioſos eſſe debere quid ille doceat, cum foris doceat. quiſquis ille eſt, & qualiſcunque eſt, Chriſtianus non eſt, qui in Chriſti Eccleſiâ non eſt. Jactet ſe licet, & Philoſophiam, vel eloquentiam ſuam, ſuperbis vocibus prædicet; qui nec fraternitatem, nec Eccleſiaſticam unitatem tenuit, etiam quod prius fuerat amiſit. Niſi ſi Epiſcopus tibi videtur, qui, Epiſcopo in Eccleſia à ſedecim coëpiſcopis facto, adulter, atque extraneus Epiſcopus fieri à deſertoribus per ambitum nititur: & cum ſit à Chriſto una Eccleſia per totum mundum in multa membra diviſa, item Epiſcopatus unus, Epiſcoporum multorum concordi numeroſitate diffuſus; ille poſt Dei traditionem, poſt connexam & ubique conjunctam Catholicæ Eccleſiæ unitatem, humanam conetur Eccleſiam facere, & per plurimas civitates novos Apoſtolos ſuos mittat, ut quædam recentia inſtitutionis ſuæ fundamenta conſtituat; cumque jam pridem per omnes provincias, & per urbes ſingulas ordinati ſint Epiſcopi in ætate antiqui, in fide integri, in preſſura probati, in perſecutione proſcripti; ille ſuper eos creare alios pſeudoëpiſcopos audeat. Hæc, & plura, in eandem ſententiam *Cyprianus*, epiſt. 52. ad *Antonianum*: ubi etiam commemorat, ac refutat, arrogantem & crudelem *Novatiani* hæreſin, de lapſis pœnitentibus, & purgatione areæ Dominicæ. Et in alia quadam epiſtolâ, ad *Corneliam* Papam Romanum ſcriptâ, poſtquam laudavit Cyprianus Chriſtianam fortitudinem, & conſtantiam Cornelii & fratrum, in libera Chriſti confeſſione coram perſequutoribus, hæc ſubjungit de *Novatiano*; Quid ad hæc *Novatianus*, frater chariſſime? utrumne jam deponit errorem? an verò (qui dementium mos eſt) ipſis bonis & proſperis noſtris plus adactus eſt ad furorem? & quo magis ac magis dilectionis ac fidei creſcit hîc gloria, illic diſſenſionis & zeli recrudeſcit inſania: nec vulnus ſuum miſer curat, ſed adhuc gravius & ſe, & ſuos, vulnerat? in perniciem fratrum linguâ ſuâ perſtrepens, & facundiæ venenatæ jacula contorquens, magis durus ſecularis Philoſophiæ pravitate, quàm Philoſophiæ Dominicæ lenitate pacificus, deſertor Eccleſiæ, miſericordiæ hoſtis, interfector pœnitentiæ, doctor ſuperbiæ, veritatis corruptor, perditor charitatis. Hæc *Cyprianus*, epiſtola 57. ſeu libro 1. epiſtola 1. ad *Cornelium*.

Novatiani quædam elogia.

5. De eodem *Novatiano*, ejuſque illegitimâ ordinatione, ſcripſit *Cornelius* Romanus (contra quem uſurpaverat Epiſcopatum) ad *Fabiam*, Epiſcopum Eccleſiæ Antiochenæ. Ex illa autem Cornelii ad Fabium epiſtolâ, multa recitavit Euſebius, inſerens ipſius Cornelii verba hiſtoriæ ſuæ Eccleſiaſticæ, lib. 6. cap. 43. edit. Græc. ubi pro *Novatiano* legitur *Novati* nomen; quo etiam vocabulo Novatianum plerique Græci deſignant. Inter alia autem hæc ibi leguntur *Cornelii* verba de *Novatiani* Epiſcopatu; Etenim (inquit) iſte novæ ſectæ inventor, & doctrinæ Eccleſiaſticæ propugnator, quando Epiſcopatum, à Deo certè minimè ei donatum, ſibi vi arripere, & ex hominum manibus quodam modo extorquere nitebatur, duos ſibi ſocios, de ſua ipſorum ſalute prope deſperatos aſſcivit, ut eos in exiguam aliquam partem, & minimum quaſi Italiæ angulum mitteret: indeque Epiſcopos tres, homines agreſtes, rudes & ſimplices, ſimulatione quadam veteratoriâ in fraudem inductos abduceret, aſſerens, & conſtanter affirmans, eos quàm celerrime debere Romam venire, ut videlicet omnis lis & diſcordia per ſententiam illorum, aliorumque Epiſcoporum interpoſitam, dirimeretur. Epiſcopi igitur quoniam (ut ſuprà diximus) homines ſimpliciores erant, & in perditorum fallaciis doliſque diſcernendis minùs perſpicaces, Romam adventant. Iſte tum per quoſdam ſui ſimiles ad eam rem comparatos, eos in unum locum concludendos curavit. Ac cum circiter horam decimam ebrios & crapulâ oppreſſos cerneret, vi coëgit, imaginariâ quadam & vanâ manuum impoſitione Epiſcopatum ipſi tribuere, quem dignitatis gradum parum ſibi accommodatum, ad hunc modum per fraudem & aſtutiam acquiſivit. Ex quibus Epiſcopis unus non longè poſt peccatum flebiliter lamentatus, & idem apertè confeſſus, ad Eccleſiam revenit: quem, populo univerſo pro eo rogante, tandem ut laïcum in communionem recepimus. *Et paulo poſt*; Cum feciſſet [*Novatianas*] oblationes, & ſingulis partem ſacramenti diſtribuiſſet, porrexiſſetque, miſeros homines & infelices pro benedictione & gratiarum actione jusjurandum dare coëgit. Atque ſuis utriſque manibus manus accipientis prehendens, non priùs dimiſit, quàm hoc jurejurando eum obſtrinxiſſet (illius enim verbis utar,) Jura mihi per corpus & ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti, te nunquam nec me deſerturum, nec ad *Cornelium* reverſurum. Atque miſer homo non antè deguſtavit, quàm ita ſe illi devoviſſet. Et qui illum panem acceperat, pro Amen, quod dicere debuerat, hoc dixit, Non deinde ad Cornelium revertar. Hæc *Cornelius*, in epiſtolâ ad *Fabium*, referente *Euſebio*. Iſtam autem jurisjurandi exactionem Euſebius vocat facinus omnium peſſimum.

6. Commemorat etiam *Euſebius*, eodem lib. 6. hiſtor. Eccleſ. cap. 45. edit. Græcæ. *Dionyſium* Epiſcopum Alexandrinum per epiſtolam hortatum eſſe *Novatianum*, ut depoſito illo Epiſcopatu, conſuleret paci Eccleſiæ: omnia enim incommoda potiùs ſubeunda, quàm diſſcindendam Eccleſiæ Dei concordiam: atque illud martyrium, quod quis perpetitur, ne dirimatur Eccleſiæ Conſenſio, non minus, imò plus habere commendationis, quàm illud quod ſuſcipitur, ne idolis immoletur. Nam in hoc pro una animâ ferri martyrium, in illo autem pro tota Eccleſiâ. Hæc ex *Dionyſii* epiſtolâ ad *Novatianam* refert *Euſebius* loco citato.

Dionyſii Alexandrini conſilium datum Novatiano. Collatio ſchiſmatis & idololatria.

CAPUT. IV.

Narratio hiſtorica de Schiſmate Donatiſtarum.

FErvente atrociſſimâ perſecutione ſub *Diocletiano* & *Maximiano* Imperatoribus, circa annum Domini 304. Nonnulli in Africa, etiam Epiſcopi, divinas ſcripturas perſecutoribus comburendas tradiderunt. In horum traditorum numero quidam fuerunt Epiſcopi in Numidia, quorum nomina commemorantur ab *Optato* Milevitano, libro primo contra *Parmenianum*. Et tamen traditores illi, adjuncto *Secundo Tigiſitano* Numidiæ primate, & *Donato à caſis nigris* Epiſcopo in Numidia ſeditionis præcipuo flabello, inſti-

Traditores. Vide lib. 12. cap. 1. §. 18.

inſtigantibus etiam *Lucillâ* feminâ factioſa & pecunioſa, correptione Eccleſiasticâ *Cæciliani* diaconi quondam offenſâ; & *Botro* ac *Celeſio*, qui apud Carthaginem ordinari cupientes, ſpe ſuâ fruſtrati erant, & ſenioribus quibuſdam Eccleſiæ Carthaginienſis, qui commendatam ipſorum cuſtodiæ à *Menſurio* Carthaginienſi Epiſcopo auream atque argenteam Eccleſiæ ſuppellectilem avaritiæ faucibus abſorbuerunt, (quæ à memorato *Cæciliano* jam *Menſurii* ſucceſſore repoſcebatur,) habito Carthagine conventu *Cæcilianum* traditionis damnarunt abſentem & innocentem, & in ejus locum *Majorinum*, qui lector in diaconio *Cæciliani* fuerat, domeſticum *Lucillæ*, ipſâ ſuffragante, Epiſcopum ordinarunt Carthaginienſem: (à quo etiam ſeditioſa ei adhærens multitudo pars *Majorini* dicta eſt. Auguſtinus epiſtola 68. & epiſtola 142.) Et quia à *Felice* Aptungitano Epiſcopo manus imponente ordinatus fuerat *Cæcilianus*, turbatores illi crimen traditionis *Felici* objecerunt etiam immerenti. Sic tribus convenientibus cauſis & perſonis, factum eſt, ut malignitas haberet effectum. Schiſma igitur illo tempore confuſæ mulieris iracundia peperit, ambitus nutrivit, avaritia roboravit, ut ſcribit *Optatus*, libro citato. Ubi etiam commemorat, compellatum eſſe in hac cauſa ab Epiſcopis partis Donati *Conſtantinum* Imperatorem, & ejus juſſu cauſam hanc primum Romæ à novemdecim Epiſcopis, præſidente *Miltiade* urbis Romæ Epiſcopo, examinatam fuiſſe, & *Cæcilianum* omnium ſententiis innocentem eſſe pronunciatum. Victi autem Donatiani, & in accuſationem judicum converſi, aliam impetrarunt Synodum, quæ, *Conſtantino* Imperatore jubente, celebrata eſt in oppido Arelatenſi in Gallia; in qua etiam ſynodo victi Donatiani, rejecto Epiſcoporum judicio, ad ipſum Imperatorem provocaverunt. Ipſe igitur Imperator cauſam eam inter partes cognovit, & *Cæcilianum* innocentem pronunciavit. Nec ſic toties victi quieverunt Donatiſtæ, ſed de judicibus Eccleſiaſticis ipſoque Imperatore criminoſa murmura ſparſerunt. Et de *Felice* Aptungitano, per quem *Cæcilianus* fuerat ordinatus, quotidianis interpellationibus ipſi Imperatori tædium fecerunt, dicentes eum eſſe traditorem: & ideo *Cæcilianum* Epiſcopum eſſe non poſſe, quod à traditore fuerit ordinatus: donec & ipſe *Felix*, juſſu Imperatoris, cauſa cognitâ ab *Heliano* Proconſule Africæ, innocens probaretur. Tunc *Conſtantinus* contra partem Donati ſeveram legem dedit, eumque imitati ſunt ſucceſſores Chriſtiani Imperatores. Solus autem *Julianus* Apoſtata, unitati Eccleſiæ invidens, conceſſit libertatem parti *Donati*. Hæc omnia prolixè commemorantur ab *Optato*, libro primo & ſecundo contra Parmenianum, & ab *Auguſtino*, epiſtola 162. & 165. & 166. & libro primo contra epiſtolam Parmeniani, capitibus 3. & 5. & 6. & libro tertio contra Creſconium, capitibus 27. 28, 29, 47, 61, 62: Et exſtant eâ de re epiſtolæ *Conſtantini* Imperatoris apud Euſebium, libro decimo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite quinto, & exſtant cum *Optati* Milevitani operibus Geſta purgationis *Cæciliani* & *Felicis*.

Pars Majorini quæ poſtea dicta eſt pars Donati.

2. Donatiani vel Donatiſtæ ſunt (inquit *Auguſtinus*) qui primum propter *Cæcilianum* contra ſuam voluntatem ordinatum Eccleſiæ Carthaginienſis Epiſcopum, ſchiſma fecerunt, objicientes ei crimina non probata, & maximè quod à traditorib. divinarum Scripturarum fuerit ordinatus. Sed poſt cauſam cum eo dictam atque finitam, falſitatis rei deprehenſi, pertinaci diſſenſione firmatâ, in hæreſin ſchiſma verterunt: tanquam Eccleſia Chriſti propter crimina *Cæciliani*, ſeu vera, ſeu, quod magis judicibus apparuit, falſa, de toto terrarum orbe perierit, ubi futura promiſſa eſt, atque in Africa in *Donati* parte remanſerit, in aliis terrarum partibus quaſi contagione communionis exſtincta. Audent etiam rebaptizare Catholicos. Hujus hæreſis principem accipimus fuiſſe *Donatum*, qui de Numidia veniens, & contra *Cæcilianum* Chriſtianam dividens plebem, adjunctis ſibi ejuſdem factionis Epiſcopis, *Majorinum* apud Carthaginem ordinavit Epiſcopum. Cui Majorino *Donatus* alius in eâdem diviſione ſucceſſit, qui eloquentiâ ſuâ ſic confirmavit hanc hæreſin, ut multi exiſtiment propter ipſum potiùs eos Donatiſtas vocari. Hæc *Auguſtinus*, hæreſi 69. In hac opinione de vocabulo Donatiſtarum, à Donati Carthaginienſis nomine potiùs deducto, ante Auguſtinum fuit *Optatus* Epiſcopus Milevitanus, libro tertio contra Parmenianum. *Donatum* autem illum, quem de Numidia veniſſe ait Auguſtinus, alibi vocat *Donatum à caſis nigris*: quia (inquit) per *Donatum* non tantùm Carthaginis, qui hanc hæreſin maximè roboraſſe perhibetur; ſed etiam majorem *Donatum à caſis nigris*, qui altare contra altare in eadem civitate primus erexit, magnum ſcandalum factum eſt; ita fortaſſis à Donato Donatiſtas, ut ab ſcandalo *Scandaliſtas* voluit appellare, qui primus flexit hoc nomen. Hæc *Auguſtinus*, lib. 2. contra *Creſconium*, cap. 1.

In hæreſin ſchiſma verterunt.

Duo Donati ſchiſmatis duces.

3. Afri quidam partis *Donati* in urbe Roma commorantes, petierunt à Donatiſtis in Africa degentibus, ut ad eos Epiſcopum aliquem mitterent, qui illos colligeret. Miſſus igitur eſt ad illos *Victor Garbienſis*. Speluncam autem quandam foris à civitate gradibus ſepſerunt, ut ibi conventiculum habere poſſent: unde *Montenſes* appellati ſunt. In eo autem Pſeudo-epiſcopatu ſucceſſit Victori *Bonifacius* Ballitanus, Bonifacio *Encolpius*, Encolpio *Macrobius*, Macrobio *Lucianus*, Luciano *Claudianus*, Afri omnes. Hæc de Montenſibus illis commemorat *Optatus* Milevitanus, libro ſecundo contra Parmenianum. Eoſdem *Montaniſtas* vocat *Philaſtrius*, hæreſi trigeſima quintâ. *Auguſtinus* etiam *Cutzupitas* dictos eſſe eoſdem, qui & *Montenſes* dicti ſunt, ſcripſit epiſt. 165. & alibi eoſdem vocat *Rupitanos*, lib. de unitate Eccleſiæ. cap. 3.

Montenſes, qui & Montaniſtæ, & Cutzupitæ, & Rupitani dicti ſunt.

4. Ad hanc Donatiſtarum hæreſin in Africa & illi pertinent, (inquit *Auguſtinus*) qui appellantur *Circumcelliones*, genus hominum agreſte & famoſiſſimæ audaciæ, non ſolum in alios immania facinora perpetrando, ſed nec ſibi eâdem inſanâ feritate parcendo. Nam per mortes varias, maximè præcipitiorum & aquarum & ignium, ſeipſos necare conſueverunt, & in iſtum furorem alios, quos potuerunt, ſexus utriuſque ſeducere, aliquando ut occidantur ab aliis, mortem niſi fecerint comminantes. Veruntamen pleriſque Donatiſtarum diſplicent tales, nec eorum communione contaminari ſe putant, qui Chriſtiano orbi terrarum dementes objiciunt ignotorum crimen Afrorum. Multa & inter ipſos Donatiſtas facta ſunt ſchiſmata, & ab eis ſe diverſi cœtibus alii atque alii ſeparârunt. Hæc Auguſtinus, hæreſi ſexageſimâ nonâ. *Circumcelliones* illos Philaſtrius *Circuitores* vocat, hæreſi trigeſima ſeptimâ. In Africa (inquit) ſunt, qui Circuitores dicuntur, hi circumeunt terras, & quos inveniunt in via, cogunt eos ut interficiantur ab illis: dicentes, ſe deſiderare pati martyrium: & ſub cauſa hac multi latrocinantur interdum. quidam autem ex iis biothanati moriuntur, ſeſe dantes ad præcipitium, diverſumque ſubeunt calamitatis interitum. Hæc *Philaſtrius*. De eiſdem Circumcellionibus ſcribens *Optatus* Milevitanus; Ex ipſo genere

Circumcelliones, qui etiam dicti ſunt Circuitores.

Biothanati, id eſt, violentam mortem ſibi conſciſcentes. genere fuerunt (inquit) qui ſibi percuſſores ſub cupiditate falſi martyrii in ſuam perniciem conducebant: inde etiam illi, qui ex altorum montium cacuminibus viles animas projicientes, ſe præcipites dabant. Hæc *Optatus*, libro tertio contra Parmenianum. *Theodoretus* etiam de eiſdem ſcribens; Novum (inquit) inſaniæ genus excogitârunt in Africa Donatiſtæ: violentam enim mortem martyrium nominant. Et qui hanc appellationem aſſequi volunt, id longo ante tempore iis qui idem ſecum ſentiunt ſignificant. Illi autem eos omni genere officii obſervant, eiſque inſerviunt, & omne ciborum genus afferunt, veluti quædam ſacrificio deſtinata animalia præpaſcentes, & pinguefacientes. Cum diuturno autem tempore in his deliciis lautè & opiparè vixerint, cogunt eos, quos in viis invenerint, letalia eis vulnera enſe afferre, & nonnulli quidem inſtitutum aſſequuntur; alii verò ab eo excidunt. quis enim ſanæ mentis in ſe cædis manifeſtæ crimen ſuſceperit? Inſtar Corybantum itaque furentes, & debacchantes, ſe ex alto è præcipitiis deorſum præcipitant. Eis verò hanc phreneſin immiſit malus Dæmon. Hæc *Theodoretus*, libro quarto hæreticarum fabularum, capite de Donatiſtis. ubi etiam plura de eiſdem legi poſſunt.

CAPUT V.

Novatianorum & Donatianorum communes, vel potius conſimiles errores, ſeu hæreſes, proponuntur; & teſtimoniis atque argumentis ſanctorum Patrum convelluntur.

DE rebaptizatione utriſque uſurpatâ, diximus ſuprà in diſſertatione de baptiſmo, quantum inſtituti noſtri ratio poſtulare videbatur. *Lib. 10. cap. 2.* Errorem quendam Catharorum commemorat *Epiphanius*, hæreſ. 59. §. 3. quod ad communionem non reciperent eum, qui poſt baptiſmum duxerat ſecundam uxorem. contra quem errorem vide etiam Concil. Nicæn. 1. can 8.

Tres hoc loco errores utriſque communes, vel potius conſimiles, occurrunt diſcutiendi.

2. Primus error fuit, arrogans profeſſio *perfectæ juſtitiæ, cum ſuperbo aliorum faſtidio.* In quo errore fuiſſe Novatianos, luculenter oſtendimus ſuperiùs, cap. 2. ubi etiam adverſus eundem errorem adducta ſunt orthodoxorum Patrum, contra Novatianos diſſerentium, teſtimonia & argumenta. Eundem etiam fuiſſe Donatiſtarum de ſeipſis errorem, teſtantur *Optatus* Milevitanus, lib. 2. contra Parmenianum, & *Auguſtinus*. lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani, capitibus 7. 8. 9. 10. Catholicos autem Donatiſtæ pollutos vocabant, teſte *Optato*, libro 6.

3. Secundus error erat, quòd *injuſtorum conſortio pollui credebant juſtos, ita ut nullam ibi eſſe Eccleſiam dicerent, ubi tolerarentur iniqui.* Hunc errorem Novatianis (qui lapſis pœnitentiam & reconciliationem negabant) tribuit *Cyprianus*, epiſtolâ quinquageſima ſecundâ ad Antonianum, ſive lib. 4. epiſt. 2. prope finem illius epiſtolæ. Et eodem errore abreptos fuiſſe Donatianos, patet ex *Auguſtino*, libro 1. contra epiſtolam Parmeniani, cap. 3. & lib. 2. capitib. 6, 7. 8, 9, 10, 11, & initio libri tertii contra eandem epiſtolam. & libro 2. contra Creſconium, capitib. 36. 37.

4. Tertius error fuit, quòd Novatiani *apud ſe ſolos dicerent eſſe Chriſti Eccleſiam.* Hoc enim ex ipſa nominis arrogantiâ, quâ ſe ſolos mundos appellabant, & ex ipſo ſchiſmate & rebaptizatione, manifeſtum eſt. Idipſum de Donatiſtis diſertè ſcripſerunt *Optatus* Milevitanus, libro ſecundo contra Parmenianum, & *Auguſtinus*, hæreſi ſexageſimâ nonâ, & libro ſecundo contra Creſconium, caput 37. & libro 1. contra epiſtolam Parmeniani, cap. 2.

5. Contra errorem de ſua perfectione diſputat *Optatus*, & reprehendit Donatiſtas, his verbis; *Contra primum errorem, de perfectione.* Vos ipſi (inquit) qui ſancti & innocentes videri ab hominibus vultis, dicite; unde eſt iſta ſanctitas, quam vobis licentiùs uſurpatis? quam Johannes Apoſtolus profiteri non audet, qui ait; *Si dixerimus, quia peccatum non habemus; nos ipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt.* *1 Johann. 1: 8.* Hoc, qui dixit, ſapienter ſe ad Dei gratiam reſervavit. ——— Et utique dicitis: *Pater noſter qui es in Cœlis, dimitte nobis debita & peccata noſtra.* *Matth. 6, 9, 12. Luc. 11: 2, 4.* Quid vocaris, dum peccata confiteris tua, ſi ſanctus es, cum dimittis aliena? hoc modo & vos ipſos decipitis, & veritas in vobis non eſt. Sed ut apparet, hoc vobis dictat nutrix veſtra ſuperbia, quam Chriſtus in Euangelio teſtificatur: qui etſi nomina veſtra non dixit, per ſimilitudinem tamen veſtros mores oſtendit. Sic enim ſcriptum eſt: *Dicebat Jeſus hanc ſimilitudinem, propter eos qui ſe ſanctos putant, & contemnunt cæteros.* *Luc. 18: 9.* Hoc de vobis dictum eſſe, ipſa res evidenter oſtendit: dum vos quaſi ſanctos extollitis, & nos manifeſtè apertéque contemnitis. *Duo* (inquit) *aſcenderunt in templum adorare: unus Phariſæus, & alter Publicanus.* *Ibidem, verſ. 10.* Phariſæus tumidus, ſuperbus, inflatus, talis quales & vos videmus: non humiliato corpore, non inclinatâ cervice: ſed erectâ facie, & tumenti pectore, *Gratias tibi* (inquit) *ago Deus, quia nihil peccavi.* *Ibidem, verſ. 11.* Hoc eſt dicere Deo, *Non habeo quod ignoſcas.* Ho inſanus furor, ho punienda & damnanda ſuperbia! Deus paratus eſt ignoſcere, & reus feſtinat indulgentiam recuſare. Publicanus humilis, hominem ſe eſſe cognoſcens, ſic rogavit dicens; *Propitius eſto mihi peccatori.* *Ibidem, verſ. 13.* Sic juſtificari meruit. Sic ſuperbia in Phariſæo, magiſtro veſtro, de templo, damnata deſcendit. Meliora inventa ſunt peccata, cum humilitate, quàm Innocentia cum ſuperbia. Deinde cum vobis traditionis & ſchiſmatis gravia peccata non deſint, inſuper & ſuperbos eſſe gratulamini. Hæc *Optatus* Milevitanus, lib. 2. contra Parmenianum Donatiſtarum Epiſcopum.

6. In eandem ſententiam *Auguſtinus*, libro *Auguſtinus.* ſecundo contra epiſtolam Parmeniani, capite ſeptimo, ſcribens de hoc Donatiſtarum errore; Omitto (inquit) dicere quàm ſceleratâ ſuperbiâ dicant, neminem eſſe inter collegas ſuos, vel ſeipſos cum aliqua macula vel vitio, non membrorum, ſed (quod pejus eſt,) morum.——— Tanto iſti amore hominum cæci ſunt, & corde impudico adulteros mentis ſuæ, uni legitimo viro coæquare non dubitant, ut quod de ſolo Domino Jeſu Chriſto dici potuit, etiam in Donato perfectum fuiſſe contendant. Quis dabit oculis meis fontem lacrymarum? quis congruus huic ſceleri gemitus concuſſo pectore exprimetur? ——— qui autem rectiſſimè ſapiunt, intelligunt quemlibet hominem, quamvis jam pro conſortio ſocietatis humanæ non abſurdè dici poſſit *Diſtinctio.* juſtiſſimè vivere, non tamen poſſe eſſe ſine aliquo vitio, quamdiu caro concupiſcit adverſus *Vide lib. 8. cap. 2. 6. 3. & 18. & 19.* ſpiritum, ſpiritus autem adverſus carnem. Et qui natus eſt ex Deo, non peccat; &, ſi dixerimus quia peccatum non habemus, noſmet ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. quamvis *Gal 5: 17. 1 Joh. 3: 9. 1 Joh. 1. 8.* enim, in quantum ex Deo nati ſumus, non peccemus; ineſt tamen adhuc etiam quod ex Adam nati ſumus; quia *nondum abſorpta eſt mors in victoria, &c.* *1 Cor. 15: 54*

Donatiſtarum objectio.
Exod. 28: 41.
Levit. 21: 17.
Auguſtini reſponſio.

7. Proponit ibidem Auguſtinus hanc Donatiſtarum argumentationem. In Exodo (inquiebant Donatiſtæ) ſcriptum eſt, *Sacerdotes qui accedunt ad Dominum Deum, ſanctificentur.* Et in Levitico, *Homo qui habuerit maculam & vitium, non accedat dona offerre Deo.* Et reſpondet; In ſacerdotibus illius temporis, cum corporalia vitia vitabantur, illum præfigurari, qui cum eſſet Deus, factus eſt propter nos homo, ſolus verò agnus immaculatus, & ſacerdos ſine vitio. Plures eorundem objectiones diſſolvit ſequentibus aliquot capitibus illius libri.

Contra ſecundum errorem, quo exiſtimabant, injuſtorum conſortio pollui juſtos.

8. Secundum errorem in Novatiano, ejuſque aſſeclis, damnat ac refellit *Cyprianus* his verbis; Quantus arrogantiæ tumor, & quanta humilitatis & lenitatis oblivio, arrogantiæ ſuæ quanta jactatio, ut quis aut audeat aut facere ſe poſſe credat, quod nec Apoſtolis conceſſit Dominus, ut zizania à frumento putet ſe poſſe diſcernere, aut quaſi ipſi [*Novatiano*] palam ferre & aream purgare conceſſum ſit, paleas conetur à tritico ſeparare? —— Nec ſibi in hoc novi hæretici blandiantur, quod ſe dicant idololatris non communicare; quando ſint apud illos & adulteri & fraudatores, qui teneantur idololatriæ crimine ſecundùm Apoſtolum: quiſquis adulterio templum Dei violat, Deum violat; & qui in peccatis committendis voluntatem Diaboli facit, dæmoniis & idolis ſervit. Ita fit, ut ſi peccato alterius inquinari alterum dicunt, & idololatriam delinquentis ad non delinquentem tranſire ſuâ aſſeveratione contendunt; excuſari ſecundùm ſuam vocem non poſſint ab idololatriæ crimine, cum conſtet de Apoſtolica probatione, mœchos & fraudatores, quibus illi communicant, idololatras eſſe. Nobis autem ſecundùm fidem noſtram, & divinæ prædicationis datam formam, competit ratio veritatis, unumquemque in peccato ſuo ipſum teneri, nec poſſe alterum pro altero reum fieri, cum Dominus præmoneat & dicat, *Juſtitia juſti ſuper eum erit, & ſcelus ſcelerati ſuper eum erit.* Et iterum: *non morientur Patres pro filiis, & filii non morientur pro Patribus: unuſquiſque in peccato ſuo morietur.* Hæc Cyprianus, epiſt. 52. (ſive lib. 4. epiſt. 2.) ad Antonianum, prope finem illius epiſtolæ.

Epheſ. 5: 5.
Coloſſ. 3: 5.
Johann. 8: 34. 44.
Ezech. 18. 20.

9. Idem epiſt. 51. (ſive, lib. 3. epiſt. 3.) ad Confeſſores Romanos ex ſchiſmate reverſos: Nam etſi videntur in Eccleſia eſſe zizania; non tamen impediri debet aut fides aut charitas noſtra, ut quoniam zizania eſſe in Eccleſia cernimus, ipſi de Eccleſia recedamus. Nobis tantummodo laborandum eſt, ut frumentum eſſe poſſimus, ut cum cœperit frumentum Dominicis horreis condi, fructum pro opere noſtro & labore capiamus. —— Dum dominium ſibi ſemper quidam, pluſquam mitis juſtitia depoſcit, aſſumunt, de Eccleſia pereunt. Et dum ſe quidam inſolenter extollunt, ipſo ſuo tumore cæcati, veritatis lumen amittunt. Propter quod & nos temperamentum tenentes, & libram Domini contemplantes, & Dei Patris pietatem ac miſericordiam cogitantes, diu multumque tractatu inter nos habito, juſtâ moderatione agenda libravimus. —— Ubi lapſis nec cenſura deeſt, quæ increpet; nec medicina, quæ ſanet. Hæc *Cypriani* verba, de non relinquenda Eccleſia, propter zizania, oppoſuit poſtea Donatiſtis *Auguſtinus*, lib. 2. contra Creſconium, capitibus 34. 35, 36, 37, 38.

Auguſtinus.

Donatiſtarum faſtus & furor, ſub prætextu ſanctitatis & pii zeli.

10. Uſque adeò autem ſuperbo furore inſaniebant Donatiſtæ (teſte *Optato*,) ut altaria, in quibus Catholici (quos pollutos & muſcas morituras vocabant) ſacramentum corporis & ſanguinis Domini obtuliſſent, frangerent, vel raderent, vel removerent: & calices ſacros à Catholicis in peragendis myſteriis uſurpatos frangerent, & in maſſas redigerent, & Paganis ementibus venderent: Et in multis locis etiam parietes (intra quos ſacra à Catholicis celebrata eſſent) exorcizarent & lavarent, & incluſa ſpacia ſalsâ aquâ ſpargerent: nec in cœmiteriis ſepeliri permitterent corpora Catholicorum defunctorum: quin & conſecratam à Catholicis Euchariſtiam canibus projicerent: & ſacerdotum à Catholicis ad eorum ſectam venientium capita raderent, tanquam à ſacerdotibus Catholicis conſpurcata: perverſiſſimè abutentes verbis illis Prophetæ Aggæi, *quæ tetigerit pollutus, polluta ſunt.* Hæc & plura de illis commemorat *Optatus* Milevitanus, libro 2. & libro 6. contra Parmenianum. Et non ſolùm cibum cum Catholicis ſumere recuſabant, eorumque fratres dici nolebant, & ſalutationis officium eis denegabant, ut refert Optatus, libro 1. & libro 4. ſed etiam eorum colloquia vitabant, quaſi fugientes cum peccatoribus loqui, ac ne de ipſis quidem circa fidem aut religionem controverſiis, loqui cum Catholicis ſuſtinebant. teſtibus *Optato*, libro 1. & *Auguſtino*, epiſtolâ 166. & epiſtola 171. & libro 1. contra epiſtolam Parmeniani, capite 7. alibi etiam queritur Auguſtinus de *Proculiano*, Epiſcopo Donatiſta, quòd literas ejus noluerit accipere. epiſtolâ 169. Et in Collatione Carthaginienſi recuſarunt Epiſcopi Donatiſtæ ſedere cum Epiſcopis Catholicis. Inde factum eſt, ut ſtarent omnes utriuſque partis Epiſcopi, & ipſe etiam ſtaret Judex *Marcellinus* Tribunus. uti teſtantur geſta ſecundæ Collationis, ſub initium.

Agg. 2: 14.

Optatus Milevitanus.

11. Adverſus inſanum hunc Donatiſtarum typhum diſſerens *Optatus* Milevitanus; Non licuit (inquit) Apoſtolis de tritico zizania ſeparare; quia ſeparatio ſine exterminio fieri non poteſt; ne, dum evellitur quod opus non eſt, conculcetur quod opus eſt. Pariter juſſit Chriſtus in agro ſuo per totum orbem terrarum, in quo eſt una Eccleſia, & ſemina ſua creſcere, & aliena. Poſt crementa communia, venturus eſt judicii dies, qui meſſis eſt animarum, ſedebit Judex Filius Dei, qui agnoſcit quid eſt ſuum, & quid alienum. Illius erit eligere, quid condat in horreo, & quid tradat incendio. — —— Bono pacis cæteri Apoſtoli per charitatem noluerunt à communione Petri recedere, ejus ſcilicet qui negaverat Chriſtum, qui promiſerat negaturum ſe eſſe apud Patrem, eum qui ſe coram hominibus denegâſſet. ——— Cæteris nec ſemel negantibus, ter ſolus negavit. & tamen bono unitatis de numero Apoſtolorum ſeparari non meruit. Hæc *Optatus*, lib. 7. contra Parmenianum.

Bonum pacis.
Matth. 10: 33.
Bonum unitatis.

Auguſtinus.

12. Adverſus eandem Donatiſtarum inſaniam in multis ſuis operibus diſputat Auguſtinus: Illi (inquit) ſunt infelices, qui ſe ab omni malorum congregatione, tanquam triticum à paleis, purgatum eſſe præſumunt. Per iſtam enim vanitatem præjudicaverunt ſibi, ut in populis, quibus præſunt, iniquiſſimas & flagitioſiſſimas turbas non audeant corripere, ut corrigantur; ne per hoc cogantur confiteri quia mali ſunt, & dicatur eis, certè tritico purgato loquimini; Cur per has voces tantam commixturam eſſe fatemini? libro 3. contra epiſtolam Parmeniani, capite 5. Ejuſdem *Auguſtini* dictum eſt; Diſciplina exerceatur, judicium non præcipitetur. libro de ovibus, capite 5. Quiſquis (inquit alibi *Auguſtinus*) vel quod poteſt, arguendo corrigit; vel quod corrigere non poteſt, ſalvo pacis vinculo excludit; vel quod ſalvo pacis vinculo excludere non poteſt, æquitate improbat, firmitate ſupportat, hic eſt pacificus, & ab iſto maledicto immunis quod ſcriptura dicit, *Væ his qui dicunt, quòd nequam eſt bonum, & quod bonum eſt nequam:*

Diſciplina exerceatur, judicium non præcipitetur.
Pacificus.
Eſai. 5: 20.

qui

qui ponunt lucem tenebras, & tenebras lucem; qui ponunt quod amarum eſt dulce, & quod dulce eſt amarum: omnino liber, prorſus ſecurus, penitùs alienus. libro 2. contra epiſtolam Parmeniani, caput 1. Et poſtea eodem libro, capite 6. Sacrificia (inquit) impiorum eis ipſis oberunt, qui offerunt impiè. Nam unum atque idem ſacrificium propter nomen Domini quod invocatur, & ſemper ſanctum eſt, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum acceſſerit. *qui enim* *1 Cor. 11: 29.* *manducat & bibit indignè, judicium ſibi manducat & bibit.* Hæc ibi.

13. Alibi etiam *Auguſtinus* reſpondens objectioni, quam formabant Donatiſtæ ex verbis Apoſtoli, prohibentis cibum ſumere cum flagi- *1 Cor. 5: 11.* tioſis: Non aliquid novum (inquit) aut inſolitum dicam, ſed quod ſanitas obſervat Eccleſiæ; ut cum quiſque fratrum, id eſt, Chriſtianorum intus in Eccleſiæ ſocietate conſtitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehenſus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc ubi periculum ſchiſmatis nullum eſt, atque id cum ea dile- *2 Theſſ. 3: 15.* ctione, de qua ipſe alibi præcipit dicens, ut inimicum non eum exiſtimetis, ſed corripite ut fratrem. Non enim eſtis ad eradicandum, ſed ad corrigendum. quod ſi ſe non agnoverit, neque pœnitendo correxerit, ipſe foras exiet, & per propriam voluntatem ab Eccleſiæ unitate dirimetur. Nam & ipſe Dominus cum ſervis volentibus zizania *Matth. 13: 30.* colligere, dixit; *Sinite utraque creſcere uſque ad meſſem*; præmiſit cauſam dicens, *Ne fortè cum* *Ibid. verſ. 29.* *vultis colligere zizania, eradicetis ſimul & triticum.* Ubi ſatis oſtendit, cum metus iſte non ſubeſt, ſed omnino de frumentorum certâ ſtabilitate certa ſecuritas manet, id eſt, quando ita cujuſque crimen notum eſt omnibus, & omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorſus, vel non tales habeat defenſores, per quos poſſit ſchiſma contingere, non dormiat ſeveritas diſciplinæ, in qua tanto eſt efficacior emendatio pravitatis, quanto diligentior confirmatio charitatis. ——— Miſericorditer igitur corripiat homo quod poteſt: quod autem non poteſt, patienter ferat, & cum dilectione gemat atque lugeat. ——— Hoc qui diligenter cogitet, nec in conſervatione unitatis negligit diſciplinæ ſeveritatem, nec immoderatione coërcitionis dirumpit vinculum ſocietatis. ——— Domino in Evangelio dicenti in illo obtem- *Matth. 18: 17.* perare debemus, ubi ait; *Si neque Eccleſiam audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus*: & *Matth. 13: 29.* in illo ubi prohibuit colligi zizania, ne ſimul eradicetur & triticum. Poteſt enim utrumque cuſtodiri *Matth. 5: 9.* ab eis, quibus dictum eſt, *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Hæc *Auguſtinus*, lib. 3. contra epiſtolam Parmeniani, cap. 2.

Donatiſtarum error. 14. Idem ad Petilianum Donatiſtam; Sententiâ (inquit) vincimini, non verâ, ſed veſtrâ, quâ contenditis in eadem communione ſacramentorum, alios aliorum perire criminibus. lib. 3. contra literas Petiliani, cap. 39.

Ejus refutatio. 15. Idem contra Creſconium grammaticum Donatiſtam lib. 2. cap. 35. Cum pro Eccleſiæ pace etiam cognita zizania tolerantur, frumenta non maculant: quod veritas etiam per Cyprianum docet. Et cap. 36. Cæcilianum & ſocios ejus, contra quos tunc Secundus Tigiſitanus contraxit *Dilemma.* condiditque Concilium, neceſſe tibi eſt accuſare, mihi non eſt neceſſe defendere. Accuſa eos, quantis viribus potes. Si innocentes fuerint, nihil eis tanquam frumentis oberit ventoſitas tua. Si nocentes fuerint, non debuerunt propter illam zizaniam frumenta deſeri, quibus nihil obfuerunt. Accuſa quantum potes, vinco ſi non probas, vinco ſi probas: vinco, (inquam,) ſi non probas, judice te ipſo; vinco ſi probas, teſte Cypriano. Et lib. 3. cap. 35. Si nec illi fuerunt traditores, majores mei ſunt. Si fuerunt quod ego non ſum; non ſunt majores mei. Eccleſiam teneo plenam tritico & paleâ. Non dico ſi alios, qui ſuam ſarcinam portant; ſed ſi meipſum in ea mihi oſten- *Fugere paleam, non aream.* deres traditorem, ubi mihi licet in melius commutari, non mihi opus eſt inde ſeparari. Si quos tales ſacramentorum ejus communione cognovero, verbo & diſciplinâ Domini emendo quos poſſum, tolero quos emendare non poſſum. fugio paleam, ne hoc ſim; non aream, ne nihil ſim. Et cap. 36. Non enim qui ſe caſtum ſervat, communicat peccatis alienis: quamvis non eorum peccata, ſed illa quæ ad judicium ſibi ſumunt, Dei ſacramenta communicet cum eis, à quibus ſe caſtum ſervando fecit alienum. Hæc ibi.

16. Idem epiſt. 171. Ille communicat malis, *Quis communicat malis.* qui conſentit factis malorum, non qui tolerat in agro Dominico zizania uſque ad meſſem, vel paleam uſque ad ultimam ventilationem. Si malos odiſtis, vos ipſi mutamini ab ſcelere ſchiſmatis. Hæc ibi.

17. Contra tertium errorem (quo ſchiſmati- *Contra tertium errorem. quo ajebant apud ſe ſolos eſſe Eccleſiam.* ci illi apud ſe ſolos eſſe Eccleſiam, & in reliquo orbe terrarum contagione communionis cum lapſis periiſſe Eccleſiam, inverecundè jactabant) prolixè diſſeruerunt *Cyprianus*, lib. de unitate Eccleſiæ: & *Optatus* Milevitanus, lib. 2. & lib. 6. contra Parmenianum. & *Auguſtinus*, epiſt. 167. & lib. 1. contra epiſtolam Parmeniani, capitib. 2. 3. 4. 5. 6. & lib. 3. contra literas Petiliani, capitib. 58. 59. & lib. 2. contra Creſconium, cap. 37. & lib. 4. contra eundem Creſconium, capitib. 26. 27. & lib. de unitate Eccleſiæ. Et in breviculo collationum cum Donatiſtis. Et lib. contra Donatiſtas poſt collationem. Et alibi. Ubi his præ- 1. ſertim argumentis pugnant Catholici illi Patres. *Quatuor argumenta Catholicorum Patrum contra tertium iſtum errorem.*

Deus promiſit Chriſto gentes & terminos terræ, & dominium à mari uſque ad mare, ab ortu Solis uſque ad occaſum, unde ſecundum antiqua vaticinia jam complementum accipientia, Eccleſia dicitur Catholica, id eſt, toto orbe diffuſa, una Chriſti ſponſa, una omnium fidelium mater, quæ in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur, adeò ut propter congregationes fraternas per loca, quamvis multæ dicantur Eccleſiæ, unitatis tamen & pacis vinculo cohærentes unum Chriſti corpus conſtituant, & unam Eccleſiam Catholicam, extra quam nemini ſalus contingit: ut ſemper exitialis ſit ab ea diſceſſio, ſeu ſchiſmatica ſeparatio. hanc hæreditatis Chriſti amplitudinem indicantes Apoſtoli ad diverſarum gentium cœtus divina ſcripſerunt eloquia. Ergo *De commercio formatarum, vide lib. 3. cap. 16. §. 4. & lib. 5. c. 9. §. 9. & §. 10.* in hac Afrorum diviſione, ea pars eſt verè Chriſtiana, cum qua totus orbis commercio formatarum in una communionis ſocietate concordat. Pars autem altera, quæ orbem terrarum fide orthodoxâ in Chriſtum credentem damnat, & in anguſtum, quem ipſa occupat, angulum coarctans Chriſti hæreditatem, univerſas ei gentes ſubducit, & ut concedat unciam, totam libram auferre conatur; pars (inquam) iſta ſchiſma eſt, foris eſt, ab Eccleſia aliena eſt.

In illa quæſtione facti, de crimine traditionis, 2. quod Cæciliano ejuſque ſociis impingebant Donatiſtæ, & à quo per judices Eccleſiaſticos ipſumque imperatorem abſoluti fuerunt, Eccleſiæ in aliis orbis partibus agentes, judicibus potiùs quàm victis litigatoribus credere debuerunt. Auguſt. epiſt. 167. & lib. 1. contra epiſtol. Parmeniani cap. 6. & lib. 3. contra literas Petiliani, capite. 59.

Quicquid interim ſit de re ipſa, ſive nocentes, 3. ſive innocentes revera fuerint, Cæcilianus ejuſque ſocii, non licet tamen cuiquam Eccleſiam

relinquere, pacem rumpere, & ſchiſmaticam diviſionem introducere propter quædam zizania, quæ in Eccleſia eſſe videntur: dum enim crimina ipſis objecta non approbant, neque imitantur, eis non contaminantur aut gravantur boni, qui illos qui zizania eſſe videntur bono pacis tolerant, & cum illis eadem participant ſacramenta, in vinculo pacis & ſpiritu manſuetudinis. Neque tamen malos pro muneris ſui ratione, & prout patitur pax Eccleſiæ, monere & corrigere & arguere interea negligunt. Nec cauſa cauſæ, nec perſona præjudicat perſonæ. Quod verum dictum, de cauſis & perſonis, etiam Donatiſtis expreſſit in collatione anguſtia diſputationis: ut commemorat Auguſtinus lib. contra Donatiſtas poſt collationem, cap. 3. & cap. 4. & cap. 11.

Non cauſa cauſæ, nec perſona præjudicat perſonæ.

4. In hac quæſtione, *ubi ſit Eccleſia*, auferenda ſunt de medio illa, quæ partes diſſentientes adverſus ſe invicem, non ex divinis Canonicis libris, ſed aliunde recitant. Non enim humanis documentis, ſed divinis oraculis ſancta Eccleſia demonſtranda eſt: ut loquitur Auguſtinus, lib. de unitate Eccleſiæ cap. 3. Hoc argumento Donatiſtas acriter urget, ac vehementer premit toto illo libro Auguſtinus, & libro ſecundo contra literas Petiliani, capite 85. & lib. 3. ejuſdem operis, capite 6. & lib. de Paſtoribus, capite 14. & alibi.

Cujuſmodi argumentis oſtendere oporteat, ubi ſit Eccleſia.

CAPUT VI.

Quòd argumenta, quæ contra antiqua ſchiſmata ſumſerunt olim Catholici Patres ab Eccleſiæ univerſalitate atque unitate, & ab Eccleſiæ per ſolas divinas Scripturas demonſtratione, aptiſſimè adhibeantur contra hodiernum Schiſma Romanenſium. Cum admonitione de argumento à multorum conſenſu.

Collatio Donatiſtarum & Papiſtarum.

QUemadmodum damnato orbe terrarum veteres illi ſchiſmatici coarctârunt Chriſti hæreditatem ad quendam angulum Africæ quem ipſi occupabant, eaſque congregationes quæ ipſis adhæreſcerent: ſuamque cauſam humanis potiùs documentis quàm divinis Oraculis fulcire ſatagebant, licet quædam obſcura, vel ambigua Scripturæ dicta in erroris ſui patrocinium, propriâ nixi auctoritate, detorquerent. Sic etiam hodierni Romanenſes, damnato orbe terrarum, coarctant Chriſti hæreditatem ad quendam angulum Italiæ nempe Romam, & congregationes Romanenſes ſeu Romanæ Eccleſiæ adhæreſcentes; ſuamque cauſam humanis potiùs documentis, quàm divinis oraculis fulcire ſatagunt, licet quædam obſcura vel ambigua Scripturæ dicta in erroris ſui patrocinium, ſuâ ipſorum ſeu Eccleſiæ Romanæ auctoritate nixi, detorqueant. Ergo argumenta à Catholicis olim uſurpata contra antiqua ſchiſmata, quæ ſumſerunt Patres ab Eccleſiæ univerſitate atque unitate, ejuſque per ſolas Scripturas demonſtratione, aptiſſimè adhibentur contra hodiernum ſchiſma Romanenſium.

2. Cum impudenter dicant, Chriſtiani ſumus, audent dicere; Non ſoli ſumus. Auguſtinus, lib. 1. contra epiſtolam Parmeniani, cap. 2.

De concordia cum Romana Eccleſia, aliiſque Apoſtolicis Eccleſiis.

3. Gloriatur quidem Optatus Milevitanus lib. 2. concordiam Afris Catholicis eſſe cum cathedra Petri & cum ſucceſſore Petri Epiſcopo Romano, quem ait eſſe Afrorum Catholicorum ſocium. Ita tamen, ut, ibidem, hanc concordiam & ſocietatem non cum ſola Romana Eccleſia, ſed cum toto orbe jactet, nec minus neceſſariam eſſe doceat concordiam & ſocietatem cum aliis Eccleſiis, ad quas datæ ſunt ſacræ Scripturæ, & in quibus Apoſtoli utique Apoſtolici prædicarunt. Quamvis enim cathedram Romæ Petro Apoſtolo tribuat, ut in illa una cathedra tanquam uno ex Eccleſiæ ornamentis & dotibus, unitas ab omnibus ſervaretur, & ſchiſmata caverentur, cum tamen honorem ideo libenter concedit Sedi Romanæ; quia tunc temporis Eccleſia Romana in fide & communione concordabat cum reliquis totius orbis Apoſtolicis Eccleſiis, cum quibus Optatus neceſſariam eſſe ſtatuit concordiam ad hoc, ut cœtus aliquis pars Eccleſiæ Catholicæ habeatur: quia Catholica Eccleſia non eſt uni alicui angulo incluſa, ſed ubique diffuſa; adeò ut Optati argumenta militent contra hodiernum ſchiſma Romanenſium. Quando autem Romana Eccleſia cum omnibus Eccleſiis orthodoxis concordabat, neceſſaria erat concordia cum Romana Eccleſia. Eccleſiæ autem Romanæ erranti non concederet eum honorem Optatus, qui eodem libro ſecundo, docet ex fide potiùs & ſacramentis, quàm ex ornamentis diſcernendam eſſe Eccleſiam: cum dotes ad ſponſam, non autem ſponſa ad dotes pertineat, ut ibi loquitur.

Unde diſcernenda Eccleſia.

4. Eccleſiam (inquit Optatus) tu frater Parmeniane, apud vos ſolos eſſe dixiſti; niſi fortè quia nobis ſpecialem ſanctitatem de ſuperbia vindicare contenditis, ut ubi vultis, ibi ſit Eccleſia: & non ſit, ubi non vultis. Ergo ut in particula Africæ, in angulo parvæ regionis, apud vos eſſe poſſit: apud nos in alia parte Africæ non erit. In Hiſpania, in Italia, in Gallia, ubi vos non eſtis, non erit. Si apud vos tantummodo eſſe vultis, in tribus Pannoniis, in Dacia, Myſia, Thracia, Achaia, Macedoniâ, & in tota Græciâ, ubi vos non eſtis, non erit. Ut apud vos eſſe poſſit, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Pamphilia, Phrygia, Ciliciâ. & in tribus Syriis, & in duabus Armeniis, & in tota Ægypto, & in Meſopotamia, ubi vos non eſtis, non erit. Et per tot innumerabiles inſulas, & cæteras provincias, quæ numerari vix poſſunt, ubi vos non eſtis, non erit. Ubi ergo erit proprietas Catholici nominis; cum inde dicta ſit Catholica, quod ſit rationabilis & ubique diffuſa; Nam ſi ſic pro voluntate veſtrâ in anguſtum coarctatis Eccleſiam: ſi univerſas ſubducitis gentes: ubi erit illud, quod Filius Dei meruit? ubi erit, quod libenter ei largitus eſt Pater, in ſecundo Pſalmo docens, *Dabo tibi gentes in hæreditatem tuam: & poſſeſſionem tuam terminos terræ?* ———Igitur cum manifeſtum ſit, & ipſa luce ſit clarius, nos cum tot innumerabilibus populis eſſe, & tot provincias nobiſcum; jam videtis vos in parte unius regionis poſitos, & ab Eccleſia veſtris erroribus eſſe ſeparatos, fruſtra vobis ſolis hoc nomen Eccleſiæ cum ſuis dotibus vindicare: quæ magis apud nos ſunt. ——— De dotibus ſuprà dictis cathedra eſt (ut ſuprà diximus) prima, quam probavimus per Petrum noſtrum eſſe, qui ducit ad ſe angulum. Niſi fortè eum vobis vindicantes, habetis in loculis clauſum. Mittite illum ſi poteſtis, excludat ſeptem Angelos, qui ſunt apud ſocios noſtros in Aſia, ad quorum Eccleſias ſcribit Apoſtolus Johannes: cum quibus Eccleſiis nullum communionis probamini habere conſortium. Extra ſeptem Eccleſias, quicquid foris eſt, alienum eſt. ——— Quod ſi unicuique veſtrûm dicat Deus, quid offers pro tota, qui non es in tota? ſi nos vobis diſplicemus, quid vobis facit Antiochia civitas? quid Arabia provincia? Hæc Optatus lib. 2 contra Parmenianum.

Donatiſtarum ſuperbia. Vide §. 13.

Unde dicta Catholica.

Pſal. 2: 8.

Apoc. 1: 20.

Neceſſitas concordiæ cum ſeptem Eccleſiis Aſiaticis. Encomia Orientalium.

5. Idem etiam lib. 6. ejuſdem operis; Unde

eſt (inquit) quod Catholicos quaſi pollutos appellas? an quia voluntatem & juſſionem Dei ſequuti ſumus amando pacem, communicando toti orbi terrarum, ſociati Orientalibus: ubi ſecundùm hominem ſuum natus eſt Chriſtus: ubi ejus ſancta impreſſa ſunt veſtigia, ubi ambulaverunt adorandi pedes; ubi ab ipſo factæ ſunt tot & tantæ virtutes: ubi eum ſunt tot Apoſtoli comitati: ubi eſt ſeptiformis Eccleſia: à qua vos conciſos eſſe non ſolum non doleris, ſed quodammodo gratulamini? quia unitatem Deo placitam amavimus, pollutos vocas, quia Corinthiis, Galatis, Theſſalonicenſibus aſſenſum accommodavimus, communionemque conjunximus. Pollutos vocas, quia funivas vobiſcum non legimus lectiones: aut negate, vos alienas lectiones legere, ſi poteſtis. Ut quid audetis epiſtolas ad Corinthios ſcriptas legere, qui Corinthiis communicare noluiſtis? ut quid ad Galatas, ad Theſſalonicenſes ſcripta recitatis, in quorum communione non eſtis? Cum hæc omnia ita eſſe conſtet: intelligite vos ab Eccleſia ſancta eſſe conciſos, & nos non eſſe pollutos. Hæc ibi. Et rurſus lib. 2. Eccleſiam Paradiſum eſſe dixiſti: quæ res ſine dubio vera eſt: In quo horto Deus plantat arbuſculas: Et tamen Deo divitias ſuas denegatis, cujus hortum in anguſtias cogitis, dum vobis ſolis immeritò omnia vindicatis. Hæc Optatus Milevitanus;

Una Eccleſia, Epiſcopatus unus.

6. Cyprianus epiſt. 52. ad Antonianum; Una eſt Eccleſia per totum mundum in multa membra diviſa: item Epiſcopatus unus, Epiſcoporum multorum concordi numeroſitate diffuſuſus. Plura in eandem ſententiam ſcripſit idem Pater libro de unitate Eccleſiæ. Ex quo libro quæ de cathedra Petri à Papiſtis arripiuntur, diſcuſſimus & vindicavimus in Irenico noſtro lib. 2. cap. 11. ad propoſitionem 15. & lib. 16. hujus operis, capite 1. & convenit etiam ea reſponſio atque explicatio, quam ſupra propoſuimus ex Optato Milevitano.

Sup. §. 3.

Cur vocetur Catholica.

7. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 18 exponens verba illa ſymboli, ***Et in unam ſanctam Catholicam Eccleſiam***, Catholica (inquit) vocatur, quia per univerſum ſit orbem terrarum diffuſa, à finibus terræ uſque ad extrema. Et quia docet Catholicè, hoc eſt, univerſaliter, & ſine ullo defectu omnia dogmata quæ debent venire in hominum cognitionem, de rebus viſibilibus & inviſibilibus, cœleſtibus & terreſtribus. Et quod omne genus hominum piè ſubjugat, principes & privatos, prudentes & idiotas. Et quia in univerſum curat omne genus peccatorum, & quæ per animam & quæ per corpus patrantur. Habeturque in illa omne genus virtutis, in factis & dictis & omnigenis ſpiritualibus chariſmatibus.

Gregor. Eccleſia univerſalis.

8. Hanc Catholicam Eccleſiam Gregorius magnus univerſam & univerſalem vocat lib. 4. epiſt. ex regiſtro, epiſt. 32. ſeu cap. 76. Hanc non ſolùm parti Donati opponit in ſuis diſputationibus paſſim Auguſtinus, ſed etiam ipſi Eccleſiæ Romanæ, ut totum parti; in diſſertatione de jejunio ſabbati, adverſus Urbicum, conſuetudine Romanæ Eccleſiæ fretum, & jejunii illius neceſſitatem prædicantem. Quod utinam (inquit) ſic quæreret, aut ſic affirmaret, ut toto terrarum orbe diffuſam, exceptis Romanis, & adhuc paucis Occidentalibus, apertiſſimè non blaſphemaret Eccleſiam. epiſt. 86. ad Caſulanum. Et poſtea in eadem epiſtola; Non tibi perſuadeat urbem Chriſtianam ſic laudare ſabbato jejunantem, ut cogaris orbem Chriſtianum damnare prandentem. Hæc Auguſtinus. Sic etiam Hieronymus; Si (inquit) auctoritas quæritur, orbis major eſt urbe. epiſt. ad Euagrium, quæ incipit, *Legimus in Eſaia.*

Hieronymus & Auguſtinus Catholicam Eccleſiam opponunt Romanæ Eccleſiæ, ut totum parti.

Orbis major eſt urbe.

Catholici Patres liberè rejiciebant judicium Romanæ Eccleſiæ, quando errare videbatur: neque eam credebant non poſſe errare.

9. Ita in honore habitam olim eſſe ab aliis Eccleſiis Eccleſiam Romanam, ut tamen ab ejus doctrina & conſuetudine diſcedere fas eſſe exiſtimarent, & liberè ab ea diſcreparent, ſi quando eam errore judicarent, neque eam extra erroris aleam crederent eſſe collocatam; Manifeſtè liquet ex epiſtolis Polycratis & Irenæi ad Victorem Epiſcopum Romanum, apud Euſebium lib. 5. hiſt. Eccleſ. capitib. 24. 25. 26. Et ex epiſtolis Cypriani ad Jubaianum, & ad Pompejum, & epiſt. Firmiliani ad Cyprianum, in epiſtolis Cypriani, epiſt. 73. 74. 75. & ex Concilio Carthaginenſi, præſide Cypriano, cujus acta exſtant in operibus Cypriani. Et ex locis citatis Hieronymi & Auguſtini. Et ex Ambroſ. lib. 3. de ſacramentis cap. 1. ubi diſſerens de lotione pedum, de qua aliter docebant, quàm Eccleſia Romana; In omnibus (inquit) cupio ſequi Eccleſiam Romanam, ſed tamen & nos homines ſenſum habemus, ideo quod alibi rectius ſervatur, & nos rectè cuſtodimus. Ipſum ſequimur Apoſtolum Petrum, ipſius inhæremus devotioni. Ad hæc Eccleſia Romana quid reſpondet? Hæc & plura ibi Ambroſius.

Vide ſupra lib. 3. cap. 30. §. 7.

10. Eandem de Romana Eccleſia fuiſſe mentem veteris Eccleſiæ Scoticanæ, uſque ad annum Dominicæ incarnationis ſeptingenteſimum decimum ſextum, patet ex Bedæ hiſtoria Eccleſiaſtica gentis Anglorum libro tertio, capite quarto. Sic etiam de matrimonio clericorum, conſuetudinem Romanæ Eccleſiæ reprehendit, & corrigi mandavit, Quiniſexta ſynodus canone decimo tertio. Nec aliud de Romana Eccleſia judicium fuit quintæ œcumenicæ Synodi, quæ contra mentem Vigilii Papæ Romani & clericorum ei adhæreſcentium, decretum condidit ſynodicum de tribus capitulis. Idem de ea Eccleſia ſenſerunt Eccleſiæ illæ Occidentales quæ, propter ſuſceptum poſtea ab Eccleſia Romana decretum illud Synodicum de tribus capitulis, communionem cum Eccleſia Romana, tanquam gravi errore, ut videbatur, fœdata, cuſtodire tenuerunt, nempe Eccleſia Aquileienſis, cum Venetis & Iſtriis, & Eccleſia Mediolanenſis cum aliis Inſubrum Eccleſiis, & Eccleſiæ quædam aliæ in Occidente: ut patet ex epiſtolis Pelagii primi Papæ Romani, & ex Gregor. lib. 2. ex regiſtro, epiſt. 36. & lib. 3. epiſt. 33. & epiſt. 37. Nec aliter de Romana Eccleſia ſenſerunt Synodi illæ olim Conſtantinopoli & Francofurti, & Pariſiis habitæ contra cultum imaginum, quem tuebatur Eccleſia Romana, Gregorius etiam, reſpondens ad tertiam interrogationem Auguſtini Cantarienſis, Romanam Eccleſiam aliis orthodoxis Eccleſiis ut unam ex multis, accenſet, & ejus conſuetudini præferendam eſſe judicat alterius cujuſcunque Eccleſiæ conſuetudinem, omnipotenti Deo magis placentem: & hujus ſui judicii reddens rationem, Non enim (inquit) pro locis res, ſed pro bonis rebus loca amanda ſunt. Quæ Gregorii regula generalis non ſolum in ritibus, ſed multo etiam magis in doctrina fidei obſervanda eſt. Quæ tantum abeſt ut à locis aut perſonis dependeat, ut præter illud quod accepimus Euangelizanti non modo ſedes Apoſtolica, ſed ne cœlum quidam ipſum, neque perſona Apoſtolica vel Angelica, nedum Papalis, auctoritatem conciliare debeat, vel immunitatem conferre poſſit ab illo formidando anathemate, quod per Apoſtolum Paulum ad Galatas ſcribentem Dominus pronunciavit. Ut rectè omnino dixerit Tertullianus, non ex perſonis fidem, ſed ex fide probandas eſſe perſonas; fidem autem ipſam probandam eſſe ex regula ſeu literis fidei, id eſt, divinis ſcripturis. Quænam autem ſint genuinæ ſcri-

Vide lib. 3. cap. 24. & cap. 29.

Regula de rebus & locis, nec non de perſonis.

Gal. 1: 8, 9.

pturæ, dignoſci poſſe ait ex conſenſu antiquo Apoſtolicarum Eccleſiarum, apud quas (inquit, de ſui ſeculi Eccleſiis loquens) ipſæ adhuc cathedræ Apoſtolorum ſuis locis præſidentur, & apud quas ipſæ authenticæ literæ eorum recitantur; puta Eccleſiarum Corinthiacæ, Philippenſis, & Aſiaticarum, & Romanæ, &c. Tertullian. lib. de Præſcript. cap. 3. & capitib. 32. 33. & 36. 37. 38. Vide, ſi placet, plura de Eccleſia Romana ex Tertulliano, & aliis, in Irenico noſtro, libro ſecundo, capite undecimo; ad propoſitionem decimam ſextam. Certè ſi auctoritas quæritur, orbis major eſt urbe, ut ſupra monuimus ex Hieronymo, & hodie in Europa, & Aſia, & Africa, major pars Chriſtianorum, Romanæ Eccleſiæ non communicat.

Monela de argumento à conſenſu orbis terrarum.

11. Sed de hoc argumento, quod ab Eccleſiæ Catholicæ toto orbe diffuſæ conſenſu ſumebant Patres in ſuis contra ſchiſmaticos diſputationibus, & quod hodieque rectè adhibetur contra ſchiſma Romanenſium, obſervandæ ſunt duæ neceſſariæ cautiones, ſicuti ſapientiſſimè monuit & accuratiſſime docuit beatæ memoriæ Pater meus *Patritius Forbeſius* à Corſe; Epiſcopus Aberdonienſis, in illuſtri ſuo in Apocalypſin Commentario, cap. 14. ſect. 8. & inſigni Tractatu de vocatione miniſtrorum, §. 13. & ſequentib. & §. 21. 22. Præſertim verò in egregio illo dialogo de notis Eccleſiæ, qui *Eubulus* inſcribitur, cap. 3. num. 3. eaſdem cautiones nobis ſuggeſſerunt etiam veteres Patres.

Prior cautio. Diſtingue tempora.

12. Prior cautio eſt, ut tempora & diverſos Eccleſiæ ſtatus prudenter diſtinguamus, nam (ut loquitur Auguſtinus) Eccleſia Catholica aliquando tranquillitate temporis quieta & libera apparet: aliquando autem tribulationum & tentationum fluctibus operitur atque turbatur. Tale tunc erat tempus, de quo ſcripſit Hilarius, & tunc illi qui firmiſſime fuerunt, & verba hæreticorum inſidioſa intelligere potuerunt, pauci quidem in comparatione cæterorum, ſed tamen etiam ipſi quidam pro fide fortiter exſulabant: quidam toto orbe latitabant. Ac ſic Eccleſia, quæ per omnes gentes creſcit, in frumentis Dominicis conſervata eſt, & uſque in finem, donec omnino gentes omnes etiam barbaras teneat, conſervabitur. Hæc Auguſtinus, epiſt. 48. ad Vincentium. De illo tempore ſcripſit Hieronymus; Ingemuit totus orbis, & Arianum ſe eſſe miratus eſt; dialogo adverſus Luciferianos. Et alibi, Totum (inquit) Orientem, excepto Athanaſio & Paulino, Arianorum hæreſis poſſidebat. Contra errores Joan. Hieroſ. Imò verò inquit Balduinus I. C. in delibatione hiſtoriæ Africanæ, & Occidentem pervaſerat, & ipſum Epiſcopum Romanum infregerat. Et Baſilius epiſt. 60. ſcribit ſe cogitaſſe principia eſſe illius Apoſtaſiæ, cujus meminit Paulus 2. ad Theſſ. 2. Et illo tempore pro Chriſto exul Hilarius, ſcribens de Arianis qui tunc palàm rerum potiebantur, & templorum ædificia poſſidebant; Imminentis (inquit) Antichriſti prævii miniſtri pace ſuâ, id eſt, impietatis ſuæ unitate ſe jactant. lib. contra Auxentium. Et poſtea eodem libro; Unum (inquit) moneo, cavete Antichriſtum: malè enim vos parietum amor cepit, malè Eccleſiam Dei in tectis ædificiisque veneramini, malè ſub his pacis nomen ingeritis. Anne ambiguum eſt, in his Antichriſtum eſſe ſeſſurum? Montes mihi, & ſilvæ, & lacus, & carceres, & voragines ſunt tutiores. In his enim Prophetæ aut manentes, aut dimerſi, Dei Spiritu prophetabant. Abſiſtite ab Auxentio Satanæ Angelo, hoſte Chriſti, fidei negatore: Congreget nunc ille quas volet in me Synodos, & hæreticum, ut ſæpe jam fecit, publico titulo proſcribat, & quantam volet iram in me potentium moliatur; mihi certè ille nunquam aliud quam diabolus erit, quia Arianus eſt. Neque pax aliquorum unquam optabitur, niſi eorum, qui ſecundum Patrum noſtrorum apud Nicæam tractatum, anathematizaris Arianis, Chriſtum Deum verum prædicabunt. Hæc Hilarius. Vide etiam quæ ab eodem ſcripta ſunt initio libri 6. de Trinitate.

Ariana hæreſeos inundatio.

Antichriſtus ſedebit in templo Dei.

Vide Athanaſium adverſus eos qui de veritate judicant ex ſola multitudine. Tom. 2. oper. Athanaſii, pag. 293. edit. græcol. Pariſ. an. Dom. 1627.

Ariana tempeſtas.

13. Illo tempore conſenſum orbis terrarum pro ſuo dogmate jactabant Ariani; & reſpondebant orthodoxi, non eo deteriorem eſſe cauſam veritatis, quæ hoſtium multitudine non terretur. Conſtantius Imperator, Arianus, totius orbis terrarum ſuffragium contra Athanaſium allegavit in ſuo colloquio cum Liberio, Epiſcopo Romano adhuc orthodoxo, eumque increpans dixit; Quantula tu orbis terræ pars es, ut tu ſolus homini impio ſubſidio venire, & pacem orbis ac mundi totius dirimere audeas? cui reſpondit Liberius, [οὐ διὰ τὸ εἶναι με μόνον, ὁ τῆς πίστεως ἐλαττοῦται λόγος] Non ideo quòd ego ſolus ſim, cauſa fidei fit inferior. Nam olim tres ſolùm erant reperti, qui Regis mandato reſiſterent. Hæc de Conſtantio & Liberio commemorat Theodoretus, lib. 2. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 16.

Conſtantii Imperatoris objectio. Liberii reſponſio. Dan. 3:18

Hieronym.

14. Similis eſt illa reſponſio Attici Catholici ad Critobulum Pelagianum, apud Hieronymum, prope finem libri tertii adverſus Pelagianos: Quicunque te defenderit (inquit) & perverſa credentem bene ſentire dixerit, non hoc agit ut te infamiâ liberet, ſed ut ſe infamet perfidiæ. Multitudo ſociorum nequaquam te Catholicum, ſed hæreticum eſſe demonſtrabit. Proinde aut defende quod credis; aut relinque quod defendere non potes. Quemcunque in defenſionem tui adduxeris, non patronum, ſed ſocium, nominabis. Hæc ibi. Idem Pater alibi; Veritas (inquit) claudi & ligari poteſt; vinci non poteſt: quæ & ſuorum paucitate contenta eſt, & multitudine hoſtium non terretur. Hæc Hieronymus, in procemio in quintum librum Commentar. in Hieremiam. Peccantium multitudo non parit errori patrocinium, inquit idem Hieronymus, epiſt. ad Ruffinum. Quæ incipit, *Diu te Roma.*

Veritas multitudine hoſtium non terretur.

15. Tale futurum tempus prædicitur Antichriſti, quem tota terra ſequutura eſt, paucis exceptis, quorum nomina ſcripta ſunt in libro vitæ agni: Poteſtas autem publici commercii interdicenda prædicitur omnibus characterem beſtiæ non habentibus, vel nomen beſtiæ, vel numerum nominis ejus. Apocal. 13:17.

Tempus Antichriſti.

Apoc. 13. 17.

16. Altera cautio eſt, ut argumenti ab univerſali conſenſu petiti vim prudenter expendamus, cum antiquis illis Patribus, qui eo argumento uſi ſunt. Nam ſola multitudo non ſufficit, niſi concurrat doctrinæ veritas. Et quamvis pro invenienda veritate non contemnendum motivum ſit, & opportunum quærendi exordium multorum conſenſus credentium; ſi tamen veritas per ſacras literas manifeſtè elucens opinioni multitudinis repugnet, anteponenda eſt veritas, relictâ multitudine. Ut rectè omnino judicaverit Gratianus, ſententiam unius presbyteri, ſacræ Scripturæ auctoritate munitam, præferendam eſſe decretis Conciliorum. Cauſa. 36. quæſt. 2 canone, *Placuit.* Vide plura huc ſpectantia, 8. diſt. canone *Veritate.* & aliquot ſequentibus Canonibus.

Altera cautio. Expende vim argumenti à conſenſu univerſali.

17. In hanc ſententiam Auguſtinus, lib. contra epiſtolam Manichæi, quam vocabant fundamenti, capite 4. enumeratis plurimis motivis, quibus in Catholicæ Eccleſiæ communione tenebatur, in quibus ponit conſenſionem populorum atque gentium, & ſucceſſionem ſacerdotum; convertens ſermonem ad Manichæos; Apud vos an-

Manifeſta veritas præponenda eſt conſenſioni populorum, & ſucceſſioni ſacerdotum.

autem (inquit) ubi nihil horum eſt; quod me invitet ac teneat, ſola perſonat veritatis pollicitatio, quæ quidem ſi tam manifeſta monſtratur, ut in dubium venire non poſſit, præponenda eſt omnibus illis rebus, quibus in Catholica teneor. Si autem tantummodo promittitur, & non exhibetur; nemo me movebit ab eâ fide, quæ animum meum tot & tantis nexibus Chriſtianæ religioni adſtringit. Hæc ibi.

Uſus argumenti quod ſumitur à multorum conſenſu.

18 Quando igitur de veritate doctrinæ controverſia agitatur, non eſt omni tempore idoneum, quod ab univerſali & publico multitudinis conſenſu ducitur argumentum: ut patet ex temporibus Arianorum, & Antichriſti, & ex ſententiis Patrum ſuperius propoſitis. Conſenſus tamen univerſalis ſeculi Apoſtolici, & proximè ſuccedentium ſeculorum, adverſus omnes Novatores argumentum ſuppeditat idoneum. Sublatâ autem antiquitate, univerſalitas conſenſus parum habet, vel potiùs nihil ponderis; imò potiùs ſignum eſt Antichriſtiani erroris. Quâ de re luculenter diſſeruit Vincentius Lirinenſis, in ſuo Commonitorio adverſus profanas novationes, capite 3. ubi id vere propriéque Catholicum eſſe dicit. *Quod ubique, quod ſemper, quòd ab omnibus, vel pene omnibus, creditum eſt.* Concurrentibus *univerſitate, antiquitate, conſenſione.*

Antiqua in honore habenda ſunt, cum veritatem habent. inquit Zacharias Mitylenenſis, in ſua diſputatione de opificio mundi. At doctrina à ſacris ſcripturis diſcordans recipienda non eſt propter ejus antiquitatem.

19. Illud Dominicum & verum, quod priùs traditum: id autem extraneum & falſum, quod poſterius immiſſum eſt; ut rectè monuit Tertullianus lib. de præſcript. capite trigeſimo primo. Cæterum (inquit idem ſcriptor) ſi quæ hæreſes audent interſerere ſe ætati Apoſtolicæ, ut ideo videantur ab Apoſtolis traditæ, quia ſub Apoſtolis fuerunt: poſſumus dicere; Edant ergo origines Eccleſiarum ſuarum: evolvant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentem, ut primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeveraverint, habuerit auctorem & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferunt. Sicut Smyrnæorum Eccleſia habens Polycarpum ab Johanne conlocatum refert: ſicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit; proinde utique & cæteræ exhibent, quos ab Apoſtolis in Epiſcopatum conſtitutos, Apoſtolici ſeminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Quid enim illis poſt blaſphemiam inlicitum eſt? ſed etſi confinxerint, nihil promovebunt. Ipſa enim doctrina eorum cum Apoſtolicâ comparata, ex diverſitate & contrarietate ſuâ pronunciabit, neque Apoſtoli alicujus auctoris eſſe, neque Apoſtolici: quis ſicut Apoſtoli non diverſa inter ſe docuiſſent; ita & Apoſtolici non contraria Apoſtolis edidiſſent, niſi illi qui ab Apoſtolis deſciverunt, & aliter prædicaverunt. Ad hanc itaque formam provocabuntur ab illis Eccleſiis, quæ licet nullum ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis, auctorem ſuum proferant, ut multo poſteriores, quæ denique quotidie inſtituuntur? tamen in eadem fide conſpirantes, non minus Apoſtolicæ deputantur pro conſanguinitate doctrinæ. Hæc Tertullianus, lib. de præſcriptionibus adverſus hæreticos, capite 32. quo jacto fundamento, adhibet ipſarum doctrinarum recognitionem, capite 33. ubi multorum hæreticorum errores per ſcripturas Apoſtolicas confutat.

Nota Eccleſiæ, ſive character Chriſtianiſmi. eſt ſana fides quæ creditur.

20 Idem Tertullianus, lib. de præſcript. capite 3. monet, non eſſe ex perſonis probandam fidem, ſed ex fide perſonas. Cui conſonum eſt illud Baſilii magni, apud Gregorium Nazianzenum, orat. 20. *οὐ προσώποις τὸν Χριςιανισμὸν, ἀλλὰ πίςει χαρακτηρίζεσθαι.* non perſonarum dignitate, ſed fide Chriſtianiſmum inſigniri. Ade, neque multitudine; ſed fide. Quando autem fidem dicunt Patres characterem eſſe Chriſtianiſmi, & ex fide probandas eſſe perſonas; non intelligunt internum fidei habitum, ſeu fidem quâ creditur, quæ non eſt communis omnium, ſed ſua unicuique credenti propria, neque aliis hominibus in ſe conſpicua eſt: ſed intelligunt fidem quæ creditur, ſive doctrinam illam fidei, quam externè profitentur illi qui ſe dicunt eſſe Chriſtianos, & ſe dicunt eſſe orthodoxam Eccleſiam. Nam notam notificato oportet eſſe nobis notiorem. De hac fide loquitur ſacra ſcriptura, quando dicit; *Unus Dominus, una fides, unum baptiſma.* Epheſ. 4: 5. eamque vocat *Communem fidem*, Tit. 1: 3 & *ſemel traditam ſanctis fidem.* Jud. 3. *Doctrinam Chriſti*, 2 Joan. v. 9. Ex hujus confeſſione vel negatione, dignoſcuntur Catholici, vel hæretici 1 Joan. 4: 1, 2, 3. Hanc Athanaſius in ſuo ſymbolo, vocat fidem Catholicam.

Vide lib. 15. c. 9. §. 2. & ſeq.

Epheſ. 4: 5.
Tit 1: 3.
Jud. 3.
2 Joan 9.
1 Joan. 4. 1, 2, 3.

Eccleſiæ non jungitur, qui ab Euangelio ſeparatur.

21. Nec Eccleſiæ jungitur, qui ab Euangelio ſeparatur, inquit Cyprianus lib. de lapſis, prope medium libri. Totus Chriſtus (inquit Auguſtinus) caput & corpus eſt. Caput unigenitus Dei Filius, & corpus ejus Eccleſia, ſponſus & ſponſa, duo in carne unâ. Quicunque de ipſo capite ab ſcripturis ſanctis diſſentiunt, etiamſi in omnibus locis inveniantur, in quibus Eccleſia deſignata eſt, non ſunt in Eccleſia. Et rurſus quicunque de ipſo capite ſcripturis ſanctis conſentiunt, & unitati Eccleſiæ non communicant, non ſunt in Eccleſia. ——— Quapropter, quia cum Donatiſtis quæſtio nobis eſt, non de capite, ſed de corpore, id eſt, non de ipſo Salvatore Jeſu Chriſto, ſed de ejus Eccleſia; ipſum caput de quo conſentimus, oſtendit nobis corpus ſuum de quo diſſentimus, ut per ejus verba jam diſſentire deſinamus. Hæc Auguſtinus, lib. de unitate Eccleſiæ, capite 4 Haud obſcurè innuens, univerſalitatem per orbem terrarum non eſſe allegandam in quæſtione fidei Chriſtianæ, contra traditam in ſacris Scripturis doctrinam: at inter quos de fidei dogmatibus conſenſus eſt, & ſchiſma ortum eſt propter quaſdam modicas cauſas, propter quas corpus Chriſti dividi non debuit; tunc partem illam quæ à reliquo corpore ſe abſque juſtâ cauſâ ſeparavit, meritò redargui argumento ducto à Catholico populorum & gentium conſenſu, & hue appoſitè adhiberi illa Scripturarum teſtimonia, quibus regni Chriſti per orbem terrarum amplitudo prædicatur.

Quando utile ſit argumentum, petitum ab univerſali conſenſu.

Eccleſia oſtendenda eſt per Scripturas.

22. Ad corroborandum igitur argumentum, ab Eccleſiæ univerſalitate ſumtum, neceſſaria eſt ipſius doctrinæ Eccleſiæ demonſtratio per divinas Scripturas, in quibus didicimus Chriſtum & Eccleſiam. Proinde (inquit Auguſtinus) ſive de Chriſto, ſive de ejus Eccleſia, ſive de quacunque aliâ re, quæ pertinet ad fidem vitamque noſtram, non dicam nos, nequaquam comparandi ei qui dixit, *Licet ſi nos*; ſed omnino quod ſecutus adjecit, *ſi Angelus de cœlo vobis annunciaverit, præterquam quod* in Scripturis legalibus & Euangelicis *accepiſtis, anathema ſit.* lib. 3. contra literas Petiliani, capite 6. Idem Pater alibi ait; Sed, utrum ipſi Eccleſiam teneant, non niſi divinarum ſcripturarum Canonicis libris oſtendunt. ——— Hæc ſunt cauſæ noſtræ documenta; hæc fundamenta. ——— Sed aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec unde convincamini, quod de aliâ re dictum ſit, & vos illud ad veſtrum ſenſum detorquere conemini. Hæc Auguſtinus, lib. de unitate Eccleſiæ, capite 16.

Gal. 1: 8, 9.

Nota illud. Non niſi.

23. Quæ aptiſſimè adhibentur contra hodiernum faſtum Romanenſium, apud quos invaluit illa

Aug lib. 2. contra epiſt. Par-

meniani. cap 13. §. 3. illa à Ticonio commemorata, & ab Auguſtino repetita inſanientium Donatiſtarum regula; *Quod volumus ſanctum eſt.* Et quod de Donatiſtis ſcripſit olim Optatus, lib. 2. contra Parmenianum, id ipſum in Romanenſibus palàm conſpicimus, ſpecialem ſibi ſanctitatem de ſuperbia vindicare contendentibus, ut ubi volunt, ibi ſit Eccleſia: & non ſit, ubi non volunt: Quin & Papa Romanus hunc ſibi uni arrogat honorem divinum, & ab adulatoribus eidem defertur hæc ſpecialis ſanctitas, ut ubi vult ibi ſit Eccleſia, & non ſit ubi non vult.

Romanenſium & Romani Pontificis typhus Donatiſticus & Antichriſtianus.

Vide §. 4 Collatio Donati Carthaginienſis & hodierni Papæ Romani.

24. Et qualis hodie eſt Papa Romanus; talis olim fuiſſe deſcribitur ab Optato Milevitano Donatus Carthaginienſis: de quo Optati verba ſunt; Cum ſuper Imperatorem non ſit niſi ſolus Deus, qui fecit Imperatorem, dum ſe Donatus ſuper Imperatorem extollit, jam quaſi hominum exceſſerat metas, ut ſe ut Deum, non hominem æſtimaret, non verendo eum, qui poſt Deum ab hominibus timebatur. Denique cum per Ezechielem increpat Spiritus Sanctus, dum ad Principem Tyri, id eſt, Principem Carthaginis, per Prophetam his loquitur verbis; *Fili hominis, dic adverſus principem Tyri, hæc dicit Dominus Deus: quia exaltatum eſt cor tuum, & dixiſti, ego ſum Deus.* ——— Dum Deus ad principem Tyri loquitur, non adverſus ſecularem aliquem regem dicit eſſe loquendum, nec ad multos, ſed ad unum, hoc eſt, ad Donatum Epiſcopum. Neque enim fas erat Prophetam Ezechielem, quem proximè nominavi, niſi Epiſcopo cum comparare, qui ſibi (ut diximus) principatum Carthaginis vindicabat: qui exaltavit cor ſuum, & ab hominibus ſibi ſuperior videbatur: & ſub ſe omnes etiam ſocios ſuos habere voluiſſet. Quibus in ipſa ſocietate hanc injuriam faciebat, ut ſolus ſecretò neſcio quid ageret, & poſtea cæteris perfunctoriè miſceretur. Hoc modo exaltatum eſt cor ejus, ut ſibi jam non homo, ſed Deus fuiſſe videretur. Et meritò princeps Tyri, id eſt, Carthaginis, appellari & increpari meruit; quia primus Epiſcoporum, quaſi plus eſſet quàm cæteri: & dum nihil humanum voluit habere, exaltavit cor ſuum; non ſicut hominis, ſed ſicut cor Dei: dum à cæteris hominibus aliquid plus eſſe cupiebat. Ad quem Deus ſequitur dicens, *Dixiſti, ego ſum Deus.* Ideo, quamvis non ſit uſus hac voce, tamen aut fecit; aut paſſus eſt, quod defectum hujus vocis impleret. Extulit cor ſuum, ut nullum hominem ſibi comparandum arbitraretur: & de tumore mentis ſuæ altior ſibi viſus eſt eſſe: quia quicquid eſt ſupra homines, jam quaſi Deus eſt. Deinde cum Epiſcopi Deo debeant famulari, tantum ſibi de Epiſcopis exigit, ut eum non minori metu omnes venerarentur, quàm Deum. hoc eſt, quod ſibi Deus viſus eſt. ——— Et dum Epiſcopus inter Coepiſcopos ſuos non fuit, nec homo inter homines eſſe voluit, conſtat, quod extulit cor ſuum, & Deus ſibi fuiſſe videatur. Hæc de Donato illo Optatus Milevitanus, lib. 3. adverſus Parmenianum. Quæ deſcriptio accuratè & perſpicuè competit Papæ Romano, qui hodie in templo Dei ſedens, exaltavit cor ſuum, non ſicut hominis, ſed ſicut cor Dei. Imò ab adulatoribus ſuis ſibi exhibitam admittit appellationem Dei. Ut illud etiam (modicâ mutatione factâ) nunc quadret in Papam Romanum, quod ibidem de Donato ſcripſit Optatus, his verbis; Et cum per ſolum Deum ſoleant homines jurare, paſſus eſt homines per ſe ſic jurare, tamquam per Deum. In quo ſi unuſquiſque hominum erraverit, ipſe [Donatus] prohibere debuerat: cum non prohibuit, Deus ſibi viſus eſt. Hæc ibi.

Ezech. 28. 2.

25. Iam paſſim (inquit Spalatenſis) à ſuis paraſitis, publicis etiam ſcriptis, in Romanâ Eccleſiâ maximè plauſibilibus, Papa vocatur Vice-Deus, & Deus in terris: imò & Deus abſolutè, in gloſſa, in Extravag. *Cum inter.* de verb. ſign. in fine. Et non habent meritò occaſionem hoſtes Pontificii hinc ſuſpicari, cum jam ad divinos verè & propriè aſpirare honores; Spalat. libro ſecundo, de republica Eccleſiaſticâ, capite 6. num. 15. *Spalat.*

26. *Bonifacius*, hujus nominis, octavus, Papa Romanus, in Extravagantibus communibus, titulo, De majoritate & obedientia. cap. 1. *Unam Sanctam Eccleſiam.* Utrumque gladium dicit eſſe in poteſtate Eccleſiæ, ſpiritualem ſcilicet gladium, & materialem t & hunc Regum quidem & militum manu exercendum, ſed ad nutum & patientiam ſacerdotis. Et Romanum Pontificem omni humano eximit judicio, tanquam qui à ſolo Deo, non ab homine, poſſit judicari. *Porrò* (inquit) *ſubeſſe Romano Pontifici, omni humanæ creaturæ declaramus, dicimus, definimus, & pronunciamus omnino eſſe de neceſſitate ſalutis.* In hanc Decretalem *Bonifacii*, Papæ octavi, *Petrus Bertrandi* in ſua additione ad gloſſam, ex eo quod Jeſus Chriſtus Filius Dei, jure naturali dominium habeat in Imperatores & Reges, & poteſtatem ferendi in eos ſententias depoſitionis, damnationis, & quaſcunque alias; infert debere Pontificem Romanum, ut Petri ſucceſſorem, adeòque Chriſti Vicarium, dominari omni creaturæ humanæ, & tales ferre poſſe ſententias, in Imperatorem & quoſcunque alios. Et ne dubites, Chriſtum inſtituiſſe talem ſibi Vicarium, tam amplâ inſtructum poteſtate, id blaſphemâ hac audaciloquentiâ confirmat; *Nam* (inquit) *non videretur Dominus diſcretus fuiſſe (ut cum reverentia ejus loquar) niſi unicum poſt ſe talem Vicarium reliquiſſet, qui hæc omnia poſſit. Fuit autem iſte Vicarius ejus Petrus*, Matth. 16. *& idem dicendum eſt de ſucceſſoribus Petri, cum eadem abſurditas ſequeretur, ſi poſt mortem Petri humanam naturam à ſe creatam ſine regimine unius perſonæ reliquiſſet.* Arg. ad hoc extra, *Qui filii ſint legitimi.* Per venerabilem. *ultra medium. De hoc not. Innocent. extra, De foro competenti. cap.* Licet. *& ideo Dominus Bonifacius octavus dixit & definivit, Subeſſe Romano Pontifici*, &c. Hoc etiam argumento utitur ibi Petrus Bertrandi; *Chriſtus commiſit ſummo* Pontifici vices ſuas, & regni ſui & ſacerdotii principatum perpetuum. Matth. 16. &c. 24. q. 1. *Quocunque.* & lib. 6 De homicidio. C. *pro humani.* & extra, qui filii ſint legitimi. *Per venerabilem.* §. *Rationibus.* Sed Chriſto data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra, Matth 28. Ergo ſummus Pontifex, qui eſt ejus Vicarius, habebit hanc poteſtatem. Extra, *De tranſlatione Epiſcopi* cap. *Quanto.* Et de tali dominio divino dico, (inquit) quòd omnis temporalis poteſtas eſt ſubjecta ſpiritali: & debet poteſtas ſpiritalis poteſtati temporali dominari. Hæc *Petrus Bertrandi.* Concordat gloſſa in cap. *Novit.* Extra, *De judiciis.*

Quædam ſpecimina typhi Papalis.

Petrus Bertrandi, Eduenſis Epiſc. & cardinalis, S. Clementis. [tom. 4. Bibl. patr. part. 1. col. 899. & 912. & 913. editionis quartæ. ubi vide plura.]

27. Si audiantur porrò Cannoniſtæ, Papa omnes judicat, ſed nulli hominum in terris judicio ſubjacet. 40. diſt. *Si Papa.* & cauſ. 9. quæſt. 3. *Aliorum.* Neque ab Auguſto, neque ab omni clero, neque à Regibus, neque à populo judicabitur. 9. q. 3. *Nemo.* Unde (inquit auctor gloſſæ ibidem) ſi totus mundus ſententiaret in aliquo negotio contra Papam, videtur quod ſententiæ Papæ ſtandum eſſet. Subjicit autem idem gloſſator argumentum in contrarium; quia orbis major eſt urbe. Nulla eſt Eccleſia, quæ non ſit Romanæ Sedis ditioni ſubjecta. 24. quæſt. 1. *Rogamus.* Papæ ſtatutum ſervandum eſt ab omnibus, & ſic

repu-

reputandum, tanquam ex ore beati Petri Apoſtoli, inſpiratione divinâ, eſſet prolatum. 19. diſt. *Sic omnes.* Non licet alicui de ipſius judicio diſputare. cauſ. 17. quæſt. 4. can. *Si quis ſuadente.* Papa ſic voluit; ergo ſic ſervandum eſt, licet durum. gloſſ. in cap. 16. *Olim.* Extra, De verborum ſignificatione. Quia in his quæ vult Papa, ei eſt pro ratione voluntas. Nec eſt qui ei dicat, cur ita facis? Ipſe enim poteſt ſupra jus diſpenſare. Idem de injuſtitia poteſt facere juſtitiam, corrigendo jura & mutando. Et plenitudinem obtinet poteſtatis. Gloſſ. in cap. 3. *Quanto.* Extra, De tranſlatione Epiſcopi. Papa non ſubjicitur legibus. Gloſſ. in cap. 4. *Quanto.* Extra, De conſuetudine.

Ὁ ἄνομ☉ 2 *Theſſ.* 2: 8.

28. In Concilio Lateranenſi (anno Domini 1512.) *Iulius* ſecundus Papa Romanus, præſens audit & ſinit, ſe dici *Eccleſiæ ſponſum:* [tom. 9. Conciliorum, editionis Pariſienſis pag. 12. col. 1. E. & pag. 53. col. 2. F.] *Caput & dominum:* pag. 25. col. 1. D. & col. 2. *Cujus Chriſtiani omnes membra & ſubditi:* Ibidem, col. 2. D. *Unum tantum principem in Eccleſia militante cui omnes obedire debent:* pag. 36. col. 1. D. E. *Alterum Deum in terris.* pag. 54. col. 1. B. & Chriſti Eccleſiam dici *ſponſam Papæ:* ibidem, A. B. & Chriſtianam Rempublicam dici *Rempublicam Papæ.* Ibidem B. & ſe Papam dici *optimum maximumque Principem.* pag. 51. col. 1. D. Et in eodem Concilio, Seſſione nona, anno Domini 1514. tertio nonas Maji, *Antonius Puccius* in oratione publica *Leonem* decimum Papam Romanum, ibi tunc præſentem ſic alloquitur: *Licet enim divinæ majeſtatis tuæ conſpectus, rutilanti cujus fulgore imbecilles oculi mei caligant.* Pag. 114. col. 1. B. *quaſi in tanto vero atque legitimo Chriſti & Dei Vicario Propheticum illud debuerit rurſus impleri, Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſervient ei.* Pag. 116. col. 1, E. F. *Iam univerſum Eccleſiæ corpus uni capiti, hoc eſt, ſibi ſubditum eſſe conſpicitur.* Ibidem col. 2. B. Et poſtea in eadem illâ oratione introducit divinam illam Sponſam, Hieruſalem ſupernam, ad Pontificis Romani pedes provolutam, ac dicentem *Leoni* Pontifici Romano; *Suaviſſime ſponſe, jucundiſſime ſponſe.* ——— *Accurre Pater, ſuccurre fili, occurre ſponſe: Ego enim te ut Dei Vicarium Patrem colo, ut hominem filium diligo, ut Eccleſia univerſa præpoſitum ſponſum amplector.* Pag. 118. col. 1. C. D. E. Et poſtea, in eadem oratione Leoni Pontifici ait idem Puccius; *Concitare atque exſurge, Sion matrem noſtram ſponſamque tuam circumda, ipſam complectere.* Pag. 119. col. 1. A. B. Hæc ibi. En tibi Papam Romanum in Templo Dei ſedentem, & ſe oſtendentem, tanquam ſit Deus. 2 Theſſ. 2:4.

Pſal. 72: 11.

2 *Theſſ.* 2: 4.

CAPUT. VII.

Iudicium facultatis Theologicæ, Academiæ Aberdonienſis, De pace & concordiâ Eccleſiarum Euangelicarum.

Ad Reverendiſſimum in Chriſto Patrem, D. Ioannem Spotſwodum, Archiepiſcopum Sanct-Andreanum, totius Scotiæ Primatem, magnum Regni Scotiæ Cancellarium, Dominum à Darſie, &c.

Datum Aberdoniæ, die 20. Februarii, anno Dom. 1637.

QUantus Principum, ac Theologorum, aliorumque præſtantiſſimorum virorum, in omnibus per univerſam Europam Eccleſiis reformatis, redintegrandæ Fraternitatis, & ſinceræ ac ſolidæ inter Euangelicos concordiæ, paciſque Eccleſiaſticæ conſtabiliendæ ardor, Cæleſti afflatu, omnium animis hoc tempore increſſent, ut reformatæ Eccleſiæ veritas, & Euangelici Sacramenti unitas, quæ ab omnibus tenetur, publicâ amicitiæ conteſſeratione luculentiùs eniteſcat; & quàm laudabili atque indefeſſâ induſtriâ in hoc negotio reverendus & clariſſimus popularis noſter *Iohannes Duræus*, non ſine dulcibus ſperati ſucceſſus primitiis, deſudaverit; ex veſtris (antiſtes ſapientiſſime) adjunctiſque *Iohannis Duræi* literis evidenter, cum ingenti animorum lætitiâ gratabundi perſpeximus. Deoque veritatis & pacis de tanto tamque inopinato gaudio χαριςηρίας ᾠδὰς, cum humili exoptatiſſimi eventus efflagitatione, lætanter ac reverenter obtulimus. Et ne tam pio operi vel noſtro officio deeſſe videremur, ad injunctum à pietate tuâ munus confeſtim nos, divino freti præſidio, haud illibenter accinximus. In quo obeundo, fratres illos qui Auguſtanæ confeſſioni & formulæ concordiæ addicti ſunt, quo tandem nomine, ſine cujuſquam injuriâ aut offenſione, ab aliis omnibus Chriſtianis atque Euangelicis diſcriminaremus, diu multumque anxiè cogitantibus, commodum nobis obvius factus ſcriptor inter illos eminentioris notæ *Leonhartus Hutterus* fidem nobis fecit, non ingratum fore à beati Lutheri nomine deductum cognomentum, ut eos vocemus *Lutheranos*, quo certè epitheto abſtinere decreveramus, veriti ne illud per contumeliam obtrudi ſibi ſuſpicarentur: ſed hoc nos metu liberavit memoratus Doctor, inquiens; *B. Lutheri nomen ſubinde in ore & calamo ferimus: à B. Luthero nos, noſtraſque Eccleſias, noſtramque doctrinam, Lutheranam indigitamus.* Rogamus igitur enixè, ut hanc indigitationem, ipſis haud improbatam, & ſolâ vocum penuria abſque felle & ſarcaſmo, à nobis tanti Doctoris fidem ſequutis, in animorum noſtrorum ſimplicitate, animo planè benevolo uſurpatam, in ſequiorem partem haudquaquam interpretentur, neque importunam hac de re ſuſpicionem aliquam pacificationi huic fraudi eſſe patiantur.

Hutter. Irenic. cap. 12.

2. Differunt autem Conſenſio & Concordia: hæc enim charitate, pace, & ſacrorum communione conſtat: illa opinionum conſonantiâ. Quæ ſi perfecta & numeris omnibus abſoluta inveniatur, nullus diſcordiæ aditus patet, niſi Conſenſione prius labefactatâ. Perfecta autem Theologorum aut Eccleſiarum in omnibus conſenſio optanda potius, quàm ſperanda in hac vita, in qua ex parte tantùm cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Attamen etiam cum imperfecta judiciorum conſenſione poteſt eſſe vera, & pro hujus vitæ modulo plena ac perfecta concordia; qualem imperat Deus per Apoſtolum ad Romanos ſcribentem & Philippenſes. Neque ad plenam charitatis & ſocietatis Chriſtianæ concordiam neceſſaria eſt plena opinionum de dogmatibus aut ritibus religionis Conſenſio: ſed cum aliqua in hiſce diſſenſione, iniri jure poteſt, ac honeſtè foveri inter diſſidentes Eccleſiaſtica pax & fraterna conſociatio. Quænam autem illa diſſenſio ſit, quæ fraternam ſocietatem & Chriſtianam amicitiam non excludit, non incommodè, quantum ad

Differunt Conſenſio & concordia.

1 *Cor.* 13: 9.

Rom. 14. *Philip.* 3: 15, 16.

theſin; explicavit in ſua Philoſophia ſobria *Balthaſar Meiſnerus*, Theologus Lutheranus; licet, ubi ad hypotheſin de hac Euangelicorum pace ventum eſt, arma in immerentes expediat.

Meiſner. in Philoſophia ſobria ſect. 2. c. 3. art. 4.

Diſſenſio alia eſt fundamentalis, alia minus principalis.

3. Notandum (inquit) quod diſſenſio alia ſit fundamentalis, in ipſa fide; alia minus principalis, circa fidem. Et hæc poſterior, quia duntaxat conſiſtit vel in diverſa certorum rituum obſervatione, vel in diverſa Textuum difficiliorum interpretatione, vel in diverſa controverſiarum ſcholaſticarum & minus principalium deciſione, ipſos autem fidei principales articulos non attingit; ideo amicitiam & fraternitatem ſpiritualem non rumpit. Quare licet etiamnum orthodoxi in nonnullis quæſtionibus diſſentiant, tamen ſi in fundamento conveniant, nec publicè turbas moveant, amici & fratres in Chriſto verè appellari queunt. Et alibi; Poteſt (inquit) Eccleſia ratione doctrinæ, ſeu religionis, una manere, propter unicum quod ab omnibus tenetur fundamentum; licet non omnes in omnibus quæſtionibus & dogmatibus ſecundariis idem ſtatuant, ſed multi ex imbecillitate judicii errent. Et mox ibidem eos ſchiſmatis reos peragit, qui fratres in fundamento conſentientes contemnunt, & hæreſeos arguunt, propter diſſenſionem in dogmate ſecundario; & pro minus principali articulo & quæſtione ſecundariâ pugnant, tanquam pro articulo principali aut quæſtione primariâ, nec ſuam ſententiam Eccleſiæ totius judicio ſubjectam volunt.

Idem in prælectionibus de Eccleſia, ſect. 4. c. 1. q. 3.

Gerhardus loc. Commun. tom. 5. de Eccleſia, num. 104. & num. 126. §. 7. & num. 231. §. 7.

4. *Johannes Gerhardus*, earundem partium Theologus, in loco de Eccleſia, affirmat electos in erroribus non fundamentalibus (quos Apoſtolus vocat fœnum & ſtipulas. 1 Cor. 3: 12.) non ſolùm ad tempus, ſed etiam finaliter involvi poſſe. Et poſtea in eodem opere, diſſerens de illa veræ Eccleſiæ notâ, quam vocamus puram verbi prædicationem, ait puritatis illius eſſe certos quoſdam gradus; Nec ſtatim (inquit) deſinit eſſe Eccleſia, ſi vel maximè in quibuſdam religionis capitibus non purè doceat. Et inferiùs, unitatem fidei & doctrinæ in Eccleſia in hac vita negat eſſe perfectam, & numeris omnibus abſolutam. Diſtinguendum igitur (inquit) inter unitatem abſolutam, perfectam, & diſſenſionis omnis expertem, quæ in Eccleſia triumphante demum habebit locum; Et inter unitatem fundamentalem, quæ in conſenſione principalium articulorum conſiſtit, licet de nonnullis fidei capitibus minùs principalibus, vel de cærimoniis adiaphoris, vel etiam de interpretatione quorundam Scripturæ locorum controverſiæ incidant: ac talis eſt illa unitas, quæ in Eccleſia militante locum habet; in ea enim nunquam reperitur tanta concordia, quin diſſenſionibus quibuſdam ſit permixta. *Ex parte enim in hac vita cognoſcimus, ex parte prophetamus.* 1. Cor. 13: 9. Hæc *Gerhardus*.

Error fundamentalis.

5. Qui etiam ſuperiùs in illo opere de Eccleſia, num. 104. errores fundamentales à non fundamentalibus hac differentia diſterminavit, quòd fundamentales ipſum fidei fundamentum evertant, & in erroribus fundamentalibus electi finaliter non perſeverent.

6. Nempe unicum eſſe fundamentum, & huic nitentes fundamento, etiamſi fœnum, ſtipulam, ligna ſuperædificent, omnes tamen, ſi fundamento perſeveranter hæreant, ſalvari docet Apoſtolus, 1. Corinth. 3. unde manifeſtum eſt, quicunque perit; eum fundamentali aliquo errore, vel theorico vel practico, ſeparatum fuiſſe à fundamento.

1 Cor. 3: 13.

Leonhart. Hutter.

7. Cujuſmodi autem error in fide fundamentum evertat, declarat *Leonhartus Hutterus*, in Irenico, initio cap. 13. his verbis; Statuimus (inquit) non quemvis ſtatim errorem facere hæreticum, & fundamentum fidei evertere: ſed eum tantum, qui directè in articulum aliquem fidei impingit: & pertinaciter defenditur. Directè autem dicitur error impingere in fundamentum. 1. Quando non in circumſtantiam ſaltem aliquam, ſed in ipſam ſubſtantiam articuli fidei. 2. Quando non reductivè per conſequentiam, ſed πρώτως, immediatè, & verbis, & ſenſu, in articulum fidei & ſalutis impingit. Hæc ille.

Error fundamentalis vel theoricus eſt, vel practicus.

8. Non ſolùm autem theorico, ſed etiam practico, errore fundamentali ſalus amittitur, de quo erroris fundamentalis genere loquitur Dominus, Matth. 5: 19. Apocal. 2: 20. ubi de errore dogmatis practici, & Matth. 7: 26. & Apoſtolus Paulus, 1. Corinth. 13: 2. ubi de ipſius praxeos errore mortifero. Ut erroris fundamentalis in religione hæc nobis idonea definitio videatur.

Erroris fundamentalis definitio.

9. Error in religione fundamentalis eſt, qui Catholicæ & ſalvificæ fidei articulo alicui fundamentali & primario, in aliquo doctrinæ capite univerſis & ſingulis adultis, jam inde à promulgato per Apoſtolos Euangelio, ad ſalutem æternam conſequendam cogniti credituque neceſſario, vel officio charitatis Deo proximove debitæ ſub æternæ mortis interminatione neceſſario, directè & immediatè repugnat.

Doctrinæ fundamentalis cognitio neceſſaria, quæ ſit.

10. Miſſis autem pro tempore practicis, quia de eis non tanta concertatio eſt: neceſſariam capitis doctrinæ fundamentalis cognitionem intelligimus non perfectam, neque in omnibus æqualem, ſed μέχρι τοῦ, id eſt, talem ac tantam, quæ quamvis perexigua ſit & confuſa, tamen quoad doctrinæ ſubſtantiam fundamentum teneat. Neque par fidei menſura in omnibus poſtulatur: ſufficit fides vera & ἀνυπόκριτος, licet eam habens accenſendus ſit puſillis & infirmis in fide. Chriſtus enim arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non exſtinguet.

Matth. 12: 20.

Non eſt nunc anguſtior via, quoad fundamentalia, quam olim in primitiva Eccleſia.

11. Neque anguſtior nobis hoc ſeculo eſt ſalutis via quoad fundamentalia fidei dogmata, quàm fuit olim primitivis Eccleſiæ Chriſtianæ ſeculis. Nulla enim, poſt Apoſtolos, vel ſcholarum certamina, vel doctorum placita, vel Eccleſiarum decreta efficere poſſunt, ut dogma aliquod poſteris evadat fundamentale, quod prius per doctrinam Apoſtolicam non fuit revera quoad ſubſtantiam dogmatis fundamentale. Ideo cujuſcunque dogmatis cognitione & fide caruerunt veteres ſancti & martyres, de quorum æterna ſalute haudquaquam eſt ambigendum, non poteſt illius dogmatis cognitio & fides à noſtri ſeculi Chriſtianis poſtulari ut fundamentaliter ad ſalutem neceſſaria, hoc eſt, ut ſine qua ſalus nemini contingat. Meminiſſe oportet jugum à Chriſto ipſo facile & onus leve delaſſatis animabus & fatiſcentibus conſcientiis eſſe impoſitum: neque fas eſſe hominibus jugum illud ſuâ moroſitate aſperare, aut onus illud ſuâ crudelitate aggravare.

Matth. 11: 29.

Diſtinguendum inter primaria doctrinæ Chriſtianæ capita, & ſecundarias quæſtiones.

12. Solent Theologi diſſertationes & diſputationes ſuas de articulis fundamentalibus, puta, de Deo, de myſterio incarnationis, de creatione, de lapſu, de gratia Dei, de ſacramentis, & aliis primariis doctrinæ Chriſtianæ capitibus inſtitutas, quæſtionibus quibuſdam ſecundariis locupletare: quarum eas quæ vel ob rei ipſius de qua quæritur futilitatem, vel ob præpoſteram & audacem, de rebus arduis atque incompertis nulloque Dei verbo evidenter revelatis, curioſitatem ſtultæ ſunt & ineruditæ, fugiendas monet Apoſtolus; quia magis ad contentionem quam

1 Tim. 1: 4. & 2 Tim. 2: 16.

ad

ad ædificationem ſunt comparatæ. quarundam autem utilis eſt deciſio ac determinatio, verbo Dei congruens; quippe conducibilis vel ad amplificationem ſcientiæ Theologicæ, vel etiam ad morum hortamenta, & ſolamen conſcientiarum: quamvis ad ſalutem adipiſcendam non habeant fundamentalem neceſſitatem: ſed abſque ſalutis diſpendio (licet non ſine aliquo periculo & detrimento) non ſolum neſciantur, ſed etiam negentur, atque oppugnentur, dummodo fundamentum teneatur, & funeſtum ſchiſmatis malum vitetur. Quis enim inficias eat magno ad augendam rerum Theologicarum ſcientiam, fovendamque charitatem, & ad animorum conſolationem adjumento eſſe opulentam illam decoram & ſtabilem, fulgente rutilantis auri ſplendore conſpicuam, & candido nitentis argenti lumine radiantem, ac ſideris gemmarum intermicantium facibus coruſcantem ſtructuram, ſuper unicum verum fundamentum pulcherrimè ſurgentem: cujus operariis tam ampla atque immortalia præmia decernuntur? ac è diverſo vilem illam ſordidam & fragilem fœni, ſtipulæ & lignorum ſtruem, eidem pretioſiſſimo fundamento inconditè ſuperaggeſtam, quis neget non modo nullum caſſi laboris fructum allaturam, ſed etiam ædificatori periculoſam eſſe ac detrimentoſam? detrimenti enim diſerta fit mentio in textu Apoſtolico: periculum verò facilè animadvertes, ſi errorem iſtiuſmodi non fundamentalium reductivam quandam cum errore aliquo fundamentali affinitatem Logico inevitabilium conſequentiarum tramite inveſtiges. quamvis enim articulum ipſum fundamentalem explicitè confiteatur, adeóque fundamentum retineat, qui errorem iſtiuſmodi ſecundarium errat; periculum tamen eſt, ne ſi impotenti opinionem ſuam amore depereat, ab articulo illo veritatis fundamentali, quem ſententiæ ſuæ adeò infeſtum & inimicum experitur, affectu paulatim alienato, in fundamentalem tandem hæreſin prolabatur: vel, ſi turbulento ſit ingenio, turbas in Eccleſia concitet. Attamen & his lignorum, fœni, ſtipulæ, ſuperædificatoribus ſuper fundamentum, ſi fundamento, in unitate Catholica, conſtanter adhæreſcant, ſalutem Dominus per Apoſtolum pollicetur. quos igitur Chriſtus pro fratribus agnoſcit, fas nobis dextram eiſdem dare ſocietatis.

1 Corinth. 3:12.

Ibid verſ. 15.

Ibidem.

13. Cum autem injuſti ſchiſmatis auctores & defenſores pertinaces errore fundamentali practico in Chriſtum peccent, à fundamento avulſi: neque eis hilum ad ſalutem proſit quantacunque ſcientia aut fides charitate deſtitutis; ut monet beatus Apoſtolus: opinionum autem ſtipulæ de capitibus doctrinæ ſecundariis homines cætera orthodoxos & paci deditos à fundamento non deturbent; certum eſt longè deteriorem & incomparabiliter flebiliorem eſſe conditionem illius Eccleſiæ, quæ aureæ ſuæ ſuperædificationis ſplendore (nedum inani fortaſſis imagine veri & fallaci propriæ opinionis ſpecioſitate) ita inflatur, intumeſcit, effertur, ut charitate neglectâ, æquanimitate depoſitâ, calcatâ Chriſti lege, vicinas Chriſti Eccleſias in fundamento orthodoxas, & pacem cum ea colere volentes, propter quaſdam falſarum opinionum fundamento ſuperædificatas ſtipulas, faſtuoſè contemnat, hæreſeos inſimulet, faſtidioſè rejiciat, & audaciter orco adjudicet; quam illarum Eccleſiarum quæ fundamentum retinentes, licet ſcientiâ inferiores & in fide infirmæ ſint, charitate tamen invictâ pollent, & beati *Cypriani* laudatiſſimum imitantur exemplum. qui (ut loquitur de eo *Auguſtinus*) in eo ipſo in quo aliter ſapuit, collegas diverſa ſentientes, nec judicandos, nec à jure communionis amovendos eſſe decrevit. Et illum quaſi nævum ſui candidiſſimi pectoris cooperuit ubere charitatis, dum unitatem Eccleſiæ toto orbe creſcentis & copioſiſſimè defendit, & perſeverantiſſimè retinuit vinculum pacis. Et huic tanto viro illud in quo errabat, propterea Dominum non aperuiſſe ſcribit alibi *Auguſtinus*, ut ejus pia humilitas & charitas in cuſtodienda ſalubriter Eccleſiæ pace pateſceret, & non ſolum illius temporis Chriſtianis, ſed etiam poſteris ad medicinalem notitiam ſignaretur.

Deterior eſt error practicus fundamentalis errore theorico vel practico non fundamentali.

1 Corinth. 13: 2.

Auguſtinus epiſt. 48.

Aug. lib. 1 de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 18.

14. Conſenſum in fidei Catholicæ & ſalvificæ fundamento definit *Leonhartus Hutterus*, in ſuo Irenico, Conſenſum revera in iis doctrinæ Chriſtianæ capitibus, quæ univerſis & ſingulis fidelibus ad ſalutem æternam in Chriſto conſequendam, ſcitu creditúque ſunt neceſſaria, & abſque quorum fide nemo ſervabitur. Inter quos hujuſmodi eſt Conſenſus, quamvis in ſecundariis diſſentiant, eos *Hutterus* in Irenico, initio capitis 13. & *Meiſnerus*, ac *Gerhardus*, locis ſuperius citatis, agnoſcunt debere colere inter ſe pacem Eccleſiaſticam.

Hutter. Irenic. cap. 12. in fine capitis.

Conſenſus in fidei fundamento.

15. Atqui hujuſmodi eſt Conſenſus inter Lutheranas, aliaſque Euangelicas Eccleſias. Id quod, tametſi illi ἄγαν φορτικῶς inficiantur; nobis tamen à feralis illius & infauſti certaminis tumultu ac pulvere longè diſſitis, & in hoc tranquillo receſſu (quem nobis clementiſſimus veritatis & pacis Deus noſter, ſub feliciſſimo religioſiſſimi & ſapientiſſimi Regis noſtri *Caroli* regimine, benignè indulſit) utriuſque partis doctrinam & argumenta, per eam gratiam quæ nobis data eſt, κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ, ſedulò ac ſeriò, piè & ſincerè, in conſpectu Dei, intuentibus ac perpendentibus, atque ad Dominicam ſtateram examinantibus, perſuaſiſſimum eſt. Nec aliter legitimam ſive Eccleſiæ univerſalis, ſive omnium reformatarum Eccleſiarum, Synodum (cui noſtram ſententiam ſubjectam volumus) pronunciaturam confidimus. Idem fuiſſe majorum noſtrorum Eccleſiæ Scoticanæ Paſtorum ac Doctorum conſtans judicium, declaravit piæ recordationis popularis noſter *Thomas Smetonius*, ſacrarum literarum in Academia Glaſguenſi quondam Profeſſor, in reſponſione ad *Archibaldi Hamiltonii* apoſtatæ dialogum, quæ auctoritate publicâ in lucem typis evulgata eſt, Edimburgi, anno Domini milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo nono: quo in opere paginâ centeſima ſextâ; Accedunt (inquit) Germani; unam ſi excipias de Domini cœna diſceptationem. Et paginâ centeſima ſeptima; Non ſatis adhuc nobis cum Germanis convenit de præſentia corporis Chriſti in ſacra cœna. Sed minor tamen eſt iſthæc contentio, quàm ut Eccleſiarum noſtram unitatem, & in præcipuis fidei capitibus conſenſum diſſolvat. Hæc *Smetonius*, ad objectionem Papiſticam de Eccleſiarum reformatarum odio & diſſenſione.

Eſt hujuſmodi conſenſus inter Lutheranas, aliaſque Euangelicas Eccleſias.

Thomas Smetonius.

16. Nec aliter olim *Lutherus*, *Melanchthon*, *Jonas*, *Oſiander*, *Brentius*, *Agricola*, *Oecolampadius*, *Zuinglius*, *Bucerus*, & *Hedio*, in conventu Marpurgenſi, anno Domini milleſimo quingenteſimo vigeſimo nono. Et quanquam (inquiunt) in eo (an verum corpus & ſanguis Chriſti corporaliter ſit in pane & vino) hoc tempore nondum conſenſimus: tamen utraque pars, quantum omnino ferre poteſt cujuſque conſcientia, charitatem mutuam præſtare debet. Utraque etiam pars Deum omnipotentem ſedulò invocare debet, ut per Spiritum ſuum nos in vera ſententia confirmare velit. Amen.

Conventus Marpurgenſis.

17. Et *Philippus Melanchthon*, epiſtola ad *Johannem Agricolam Iſlebienſem*, anno Domini milleſimo quingenteſimo trigeſimo quinto, ſcribens à Chriſto-

Philippus in conſiliis

phoro Pezelio editis anno Domini 1600 part. 1. pag. 249. & pag. 247. & 248. pag. 326.

de controverſia ſacramentaria; Mihi quidem (inquit) re ipſa videntur non diſcrepare à noſtra ſententia. Et epiſtola ad *Jabannem Brentium*, 21. Januarii eodem anno; Video (inquit) multa veterum ſcriptorum teſtimonia eſſe, quæ abſque ulla verborum ambiguitate explicant myſterium cœnæ Dominicæ περὶ τύπȣ καὶ τροπικῶς, contrariæ autem ſententiæ ſunt ἢ νεώτεροι, ἢ νόθοι. Et ſuadet ζῆν τῇ παλαιᾷ ἐκκλησίᾳ, ut hac via fiat concordia ſine ulla ſophiſtica. Et in epiſtola ad *Vitum Theodorum*, anno Domini milleſimo quingenteſimo trigeſimo octavo. Ego (inquit) ne longius recederem à veteribus, poſui in uſu ſacramentalem præſentiam; & dixi, datis his rebus, Chriſtum verè adeſſe & efficacem eſſe. id profectò ſatis eſt.

18. Atque huic noſtro judicio conſtare inſuper rationem juſtam ſtabilem & evidentem, ex ipſarum controverſiarum debita conſideratione deſumtam, omnibus æquis rerum æſtimatoribus, ipſiſque adeò Lutheranis, quotquot inter eos humili & ſincero veritatis & pacis amore ducuntur, res ipſa, ut ſperamus, fidem faciet. Accedente veterum Catholicorum conſenſu manifeſto, de quorum ſalute æterna neutra pars dubitat; quibus tamen præter corporalem viſibilem ſacramenti viſibilis, & ſpiritualem invisibilem rei ſacramenti ſive corporis & ſanguinis Chriſti præſentiam & manducationem, nulla tertia cognita vel credita fuit. Propter iſtarum autem duarum manducationum combinationem in convivis dignis, orthodoxi Patres dixerunt & viſibile ſacramentum ſpiritualiter intelligi, ſpiritualiter manducari, & rem inviſibilem, nempe corpus Chriſti (quod nunc viſibus noſtris non patet) manducari viſibiliter, non quidem in ſe ipſo, ſed in ſacramento. Neque in ſacris ſcripturis ullu reperitur mentio alicujus tertii generis præſentiæ & manducationis in ſacra cœna Domini. quamvis indignè ſumentes, ſive baptiſmum, ſive Euchariſtiam, non communem accipiant aquam, neque communem cibum, ſed verum ſacramentum, & condemnationem ſibi accerſant: quia indignè præſumſerunt ad Chriſti accedere ſacramenta. Tales autem viſibiliter quidem in ſacramento, & ſacramento tenus; non autem revera corpus Chriſti in ipſa veritate manducare, & ejus ſanguinem bibere, ſcripſit Auguſtinus: & manducare panem Domini, non autem panem Dominum. Cujus aliorumque Patrum inſiſtens veſtigiis Rupertus Abbas Tuitienſis ait, in illum, in quo fides non eſt, præter viſibiles ſpecies panis & vini nihil de ſacrificio pervenire, qui tamen fateri non recuſat, panis & vini ſubſtantiam Chriſto ſedenti ad dextram Patris veraciter eſſe concorporatam. Separatim verò tradi corpus & ſanguinem, novum eſſe prorſus & inauditum univerſæ veteri Eccleſiæ, ſcripſit *Melanchthon* ad *Vitum Theodorum*.

Auguſtinus tract. 26. in Euang. Iohan. & ſerm. 2. de verbis Apoſtoli.

Auguſt. tract. 26. in Euang. Ioh. Aug lib. 21. de civ. Dei, c. 25. & tract. 26. & 59. in Euang. Ioh. ſerm. 28. & 33. de verbis Domini, ſerm. 2. de verbis Apoſtoli. Rupert. lib. 2. de divinis officiis, cap. 9. & eodem lib. cap. 2. Philip. in Conſiliis, part 1. pag. 327.

19. Quin & *Auguſtinus* diſertè affirmat, Chriſtum ſecundùm præſentiam corporalem ſimul & in Sole, & in Luna, & in cruce eſſe non potuiſſe. Numquid propterea ſanctum illum Patrem cœlo eeuſebimus excluſum, tanquam fundamentali quodam errore à fundamento avulſum? abſit.

Aug. lib. 20. contra Fauſtum, cap. 11. Vide inferiùs, hypomnema de Omnipotentia Dei. §. 30.

20. In verbis Dominicis inſtitutionis ſacræ cœnæ, nulla fit mentio præſentiæ corporalis corporis Domini in eodem planè loco cum pane, ſeu localis (hoc enim ſenſu *localem* dici permittit *Gerhardus*,) neque manducationis ejuſdem oralis & corporalis ore corporis, quæ fit etiam indignis communis; ſed tantummodo jubentur diſcipuli accipere & edere panem illum εὐχαριςηθέντα, quem ille vocat corpus ſuum; idque facere in Domini recordationem. quæ verba Domini reverenter amplectimur, neque de eorum veritate, aut Chriſti loquentis veracitate, vel ejuſdem omnipotentia, ullam patimur à quoquam litem moveri: hoc enim eſſet directè in fundamentum impingere: at verò quam adferunt fratres Lutherani eorum verborum interpretationem, eam articulis fidei fundamentalibus non accenſemus; tum ne ſine literis fidei fidem nobis condere, tum ne veteres orthodoxos Chriſtianos, quibus vel incognita vel improbata eſt iſta expoſitio, temeraria præſumtione damnare, & à Deo non occiſos occidere videamur. Nec audemus graviora onera conſcientiis Chriſtianorum injicere, quàm ſunt à Chriſto manifeſtè impoſita. Neque quod rem cœleſtem, ſacramento viſibili ſignificatam, faciunt ſacramenti propriè dicti partem eſſentialem, & quidem cum ſigno viſibili localiter (licet non circumſcriptivè, ſeu dimenſivè) conjunctam, capitibus doctrinæ Chriſtianæ fundamentalibus annumerandum concedimus; iiſdem adducti rationibus. Sacramentum definientes, ſemper & ubique omnes doctores Chriſtiani, ipſique adeò Lutherani, illud in ſignorum ſenſibilium ordine collocârunt. Sacramentum (inquit *Rabanus Maurus*) ore percipitur; virtute ſacramenti interior homo ſatiatur. Sacramentum in alimentum corporis redigitur; virtute autem ſacramenti æterna vita adipiſcitur.

Gerhardus, loco de S. cœna, num. 106.

Rabanus lib. 1. de institutione clericorum, cap. 31.

21. Certè ad retinendum in doctrina de cœna Dominica fundamentum, abundè ſufficiunt ea, de quibus inter nos convenit. Nam de Euchariſtia omnes Eccleſiæ Euangelicæ conſentiunt.

Conſenſiones de Euchariſtia.

1. Eſſe ſacramentum, non autem ſacrificium propitiatorium. *Confeſſ. Auguſtan. Confeſſ. Saxon. & lib. Concord.*

2. Sacramentum non tantùm eſſe notas profeſſionis noſtræ inter homines; ſed multò magis eſſe ſigna gratiæ & teſtimonia voluntatis Dei erga nos, ad excitandum & confirmandam fidem, in his qui utuntur, propoſita. *Confeſſ. Auguſtan. art. 13.*

3. Celebrandam eſſe Euchariſtiam in aliquo cœtu piorum eam ſumentium; neque faciendas eſſe privatas Miſſas. *Confeſſ. Auguſtan. de Miſſa Confeſſ. Saxon. cap. 15. Confeſſ. Wirtemberg. cap. 6. de Euchariſtia.*

4. Manere poſt conſecrationem ſubſtantiam panis, & ſubſtantiam vini; neque fieri tranſſubſtantiationem. *Art. Smalcald. 6. & Confeſſ. Wirtemb. cap. de Euchariſtia.*

5. Omnibus & ſingulis etiam laïcis adultis fidelibus, crebrò utendum eſſe hoc ſacramento, eiſque dandum in utrâque ſpecie. *Confeſſ. Aug. cap. de utraque ſpecie. Art. Smalc. 6. Luther. in Catechiſmo majore, cap. de ſacramento altaris. lib. Concord. in epitome, cap. 7.*

6. In verbis Domini ſacramentum inſtituentis, & verbis Apoſtoli Pauli eandem inſtitutionem repetentis & interpretantis, de pane cœnæ corpus Chriſti, & de poculo ſanguinem Chriſti prædicari. *Chemnitius in Fundamentis SS. Cœna cap. 4.*

7. Panem & vinum in cœna eſſe verum corpus & ſanguinem Chriſti: art. Smal. 6. ſacramentum altaris eſſe non imaginarium, ſed verum corpus & ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti; & panem ac vinum, accedente ad illa Dei verbo, eſſe hoc ſacramentum. *Lutherus in Catechiſmo majore.*

8. Panem intelligi verum panem manentem quoad ſuam ſubſtantiam, & corpus Chriſti intelligendum eſſe verum illud ſubſtantiale corpus, quod ex virgine aſſumſit & in cruce pro nobis obtulit. Et verbum *eſt*, quo de pane prædicatur Chriſti corpus, accipiendum eſſe non fallente aut eluſorio, ſed veraci & ſimpliciſſimo ſenſu, quoad enunciationis hujus patitur natura, quo una ſubſtantia de alia ſub-

ſubſtantia diſparata prædicatur in caſu recto. Atque adeò neceſſe eſſe, ut ſecundùm quendam modum ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti ſit; ut loquitur *Auguſtinus*, epiſt. 23. ad *Bonifaciam. Chemnit. fundam. cap.* 4.

9. Propter ſacramentalem quandam unionem, panem & vinum eſſe verè, nempe ſacramentaliter, corpus & ſanguinem Chriſti. *Concord. in epitome articulorum controverſorum, cap.* 7. *Hutter. loc. com. art.* 19. *quæſt.* 5.

10. Hanc unionem ſacramentalem non eſſe transſubſtantiationem, neque conſubſtantiationem, ſive impanationem, vel commixtionem ſubſtantiarum, neque contactum, neque parvi cujuſdam corpuſculi ſub pane deliteſcentis incluſionem, neque unitatem unius maſſæ, neque ad panem aut vinum extra uſum cœnæ localem aut durabilem affixionem aut copulationem; neque eſſe panis & corporis Chriſti unionem perſonalem. *Hutter. loc. comm. art.* 19. *cap.* 1. *quæſt.* 4. *Conrad. Dieteric. Inſtitut. Catechet.*

11. Eſſe aliquam veram & myſticam panis ſacramentalis & corporis Chriſti, in hujus ſacramenti legitimo uſu, conjunctionem ſeu unionem ſacramentalem, qualem intercedere convenit inter ſignum verax practicum efficax à Deo inſtitutum & rem ſignatam: adeò ut viſibile ſacramentum ſeu panem viſibiliter ſumentes, & ſpiritualiter intelligentes, eo vivificentur; ut loquitur *Auguſtinus*: Si quis autem hac ſpirituali refectione deſtitutus maneat, id vitio vertendum ſit illi ipſi homini, οὐχ ἱεροπρεπῶς μετέχοντι τῶν ἱερῶν: ut verbis utamur *Dionyſii*, ſive, ut loquitur *Clemens*, οὐ φάγοντι λογικῶς τὸν ἄρτον ὃν κλάσας προέθηκεν ὁ σωτήρ. Rectè enim monet *Dionyſius*, inſtituta ac tradita nobis eſſe à Domino ſymbola hæc ſenſibilia, εἰς τὴν ἐξ αὐτῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ θειωτέραν ἡμῶν ἀναγωγήν. Unde illa hortatio in liturgiis, *ſurſum corda*; & reſponſio, *habemus ad Dominum*. De hac unione inter omnes Eccleſias convenit. quod autem ulterius Lutherani de quadam panis & corporis Chriſti ſubſtantiali, & locali, & eſſentiali conjunctione philoſophantur, per quam fiat ut etiam indigni convivæ non ſolum ſymbola, ſed etiam ipſum Chriſti corpus & ſanguinem corporaliter ſumant; id, ut neque in ſacris literis revelatum, neque Catholicæ antiquitati cognitum, negant reliquæ Eccleſiæ in dogmatum fundamentalium numero habendum eſſe: nec immeritò, ſive illud verum ſit quod docent Lutherani, ſive à veritate alienum. Conſcientiæ ſatis eſt (inquit *Philippus Melanchthon*) quod in uſu, datis his rebus pane & vino, detur corpus & ſanguis Domini, atque ita Chriſtus verè adſit in nobis & ſit efficax. Hæc conjunctio eſt ſacramentalis. Hæc *Philippus*, in Conſiliis à *Pezelio* editis, parte ſecunda, pagina centeſima quinquageſima ſecunda.

Aug. in Pſal. 98. *Dionyſius Areopag. lib. de Eccleſ. Hier. cap.* 3. *Clemens Alexand. lib.* 1. *Stromatum. Dionyſius cap.* 1. *Eccleſ. Hierar.*

22. Conſentiunt etiam Chriſtum θεάνθρωπον in celebratione ſuæ cœnæ non quidem phyſicè ſeu geometricè, neque localiter ac dimenſivè, neque per incluſionem in pane & vino, neque per confuſionem aut per mixtionem cum pane & vino, neque per tranſſubſtantiationem; verè tamen ac realiter adeſſe, nec inſtitutioni ſuæ deeſſe, ſed verè dare fidelibus convivis non ſolum viſibile ſacramentum, ore corporis ſumendum; ſed etiam rem ſacramenti; id eſt, verum ſuum ſubſtantiale ac naturale corpus & ſanguinem, verè manducandum ac bibendum. *Chemnitius in examine Concil. Trident. parte ſecunda, & in Fundamentis cap.* 4.

22. Conſenſio.

23. Non enim acceptione effectorum tantùm ex noſtra cum Chriſto conjunctione promanantium, ut remiſſionis peccatorum & vitæ æternæ, perficitur ſpiritualis manducatio, ſicut nonnulli ex Lutheranis ſtatuere videntur; ſed præcedit (ut natura ſaltem prior) ipſius ſubſtantiæ Chriſti (verbo nobis & ſacramento per omnipotentem Spiritûs Sancti adſiſtentiam, & efficaciter operantem virtutem revera exhibitæ) realis ſumtio & manducatio ore cordis, ſeu fide, quam Baſilius vocat νοητὸν στόμα τοῦ ἔνδον ἀνθρώπου. Hæc autem ſpiritualis manducatio, quâ ſubſtantia ſubſtantiam fide manducat, ita ut caro Chriſti manducanti ſit verè cibus, & Chriſtus per fidem habitet in corde credentis, non eſt nuda conceptio mentis, quomodo fas nobis cogitare ſeu mente concipere ipſum Diabolum, quem tamen non manducamus: neque eſt ſola imaginis conſideratio, ſeu rei conſpectio in imagine, quomodo abſentis hominis, aut crocodili, vel hydræ imaginem intuentes cogitamus etiam rem ipſam, cujus eſt ea imago: neque ſolo conſtat affectu, quomodo cor eſt ubi ejus theſaurus eſt, & amantes, licet locis diſſiti, adſunt ſibi invicem, & conjuncti manent dilectione: neque eſt effectorum ſeu fructuum (ut jam diximus) ex noſtra cum Chriſto concorporatione in nos promanantium acceptio; hæc enim non manducatio, ſed manducationis effectum eſt vel fructus, ſicut corporis refectio & corroboratio effectum & fructus eſt manducationis corporalis. Sed eſt vera realis & ſubſtantialis apprehenſio & applicatio ipſius Chriſti, per quam verè realiter ſubſtantialiter, ſpirituali & ſupernaturali modo (quem novit & adhibet omnipotens Deus) ipſum Chriſtum recipimus, eoque veſcimur, eidemque verè realiter ſubſtantialiter concorporamur: & inde ſaluberrimos illos fructus ubertim percipimus, ut maneat ipſe in nobis & nos in illo, & juſtitiam pacem gaudium vitamque æternam in illo, & ex illa cum illo conjunctione obtineamus.

Hypomnema de ſpirituali manducatione Chriſti. *Baſilius in Pſal.* 33. *Ioh.* 6: 55. *Epheſ.* 3: 17. *Matth.* 6: 21. *Ioan.* 6: 56.

24. Sic in publicis ſuis Confeſſionibus docent noſtræ Eccleſiæ, literarum ſacrarum auctoritate ſuffultæ.

Sicut oportet cibum in noſmet-ipſos edendo recipere, ut operetur in nobis, ſuamque in nobis efficaciam exſerat, cum extra nos poſitus, nihil nobis proſit; ita neceſſe eſt nos fide Chriſtum recipere, ut noſter fiat, vivatque in nobis, & nos in ipſo. Dicit enim, Ego ſum panis vitæ. qui venit ad me, non eſuriet; & qui credit me, non ſitiet unquam. *Item,* qui ederit me, vivet & ipſe propter me: ac manet in me, & ego in ipſo. *Ex quibus omnibus claret, nos, per ſpiritualem cibum, minimè intelligere imaginarium, neſcio quem cibum, ſed ipſum Domini corpus pro nobis traditum, quod tamen percipiatur à fidelibus, non corporaliter, ſed ſpiritualiter per fidem. In qua re ſequimur per omnia doctrinam ipſius Salvatoris Chriſti Domini, apud Johannem in capite ſexto. Et hic eſus carnis & potus ſanguinis Domini, ita eſt neceſſarius ad ſalutem, ut ſine ipſo, nullus ſervari poſſit. Fit autem hic eſus & potus ſpiritualis, etiam extra Domini cœnam, & quoties, aut ubicunque homo in Chriſtum crediderit.* Confeſſ. Helvetic. cap. 21.

Verba Confeſſionis Helveticæ, de ſpirituali manducatione Chriſti. *Ioan.* 6: 35, 56, 57.

25. *Dominus noſter Jeſus Chriſtus verè nos paſcit & nutrit carne ſuâ, & ſanguine, ut unum cum ipſo facti, vitam cum ipſo communem habeamus. quamvis enim nunc ſit in Cælis, ibidem etiam manſurus, donec veniat mundum judicaturus; credimus tamen, eum arcanâ & incomprehenſibili Spiritus ſui virtute nos nutrire & vivificare ſui corporis & ſanguinis ſubſtantiâ per fidem apprehenſâ. Dicimus autem hoc ſpiritualiter fieri, non ut efficaciæ & veritatis loco, imaginationem aut cogitationem ſupponamus: ſed potius, quoniam hoc myſterium noſtræ cum Chriſto coalitionis tam ſublime eſt, ut omnes noſtros ſenſus totumque adeò ordinem naturæ ſuperet: deni-*

Verbo Confeſſionis Gallicanæ.

que quoniam, cum ſit divinum, ac cœleſte, non niſi fide percipi & apprehendi poteſt. Confeſſ. Gallic. artic. 36.

Verba Confeſſionis Anglicanæ:

Aug. quomodo in cœlum manum mittam, ut ibi ſedentem teneam? fidem mitte, & tenuiſti: Parentes tui Iudei tenuerunt carne, tu tene corde: quoniam Chriſtus abſens etiam præſens eſt. niſi præſens eſſet, à nobis teneri non poſſet. Hæc Auguſt. tract. 50 in Euang. Iohan.

26. *Pro certiſſimo habeamus, id eſſe animis noſtris alendis corpus & ſanguinem Chriſti, quod alendis corporibus eſt panis & vinum. Panem & vinum dicimus eſſe ſacra & cœleſtia myſteria corporis & ſanguinis Chriſti: & illis Chriſtum ipſum, verum panem æternæ vitæ, ſic nobis præſentem exhiberi, ut ejus corpus ſanguinemque per fidem verè ſumamus. Chriſtum aſſerimus, verè ſeſe præſentem exhibere in ſacramentis ſuis. In baptiſmo, ut eum induamus. In cœna, ut eum fide & ſpiritu comedamus, & de ejus carne & ſanguine habeamus vitam æternam: idque dicimus non perfunctoriè & frigidè, ſed reipſa & verè fieri. Etſi enim Chriſti corpus dentibus & faucibus non attingimus; eum tamen fide, mente, ſpiritu, tenemus & premimus. Neque verò vana ea fides eſt, quæ Chriſtum complectitur, nec frigidè percipitur, quod mente, fide, & ſpiritu percipitur. Ita enim nobis in illis myſteriis Chriſtus ipſe totus, quantus quantus eſt, offertur & traditur; ut verè ſciamus, eſſe nos jam carnem de ejus carne, & os de oſſibus ejus, & Chriſtum in nobis manere, & nos in illo,* Confeſſione Anglicâ.

Corpus Chriſti datur, accipitur & manducatur in cœna, tantum cœleſti & ſpirituali ratione. Medium autem, quo corpus Chriſti accipitur & manducatur in cœna, fides eſt. inquit eadem Eccleſia Anglicana, in ſuis articulis, qui Confeſſioni adnectuntur, in ſyntagmate Confeſſionum, articulo 28.

Verba Confeſſionis Scoticanæ.

27. *Certò credimus, in cœna Domini ritè uſurpatâ, Chriſtum ita nobis conjungi, ut ſit ipſiſſimum animarum noſtrarum nutrimentum & pabulum. Unio hæc & conjunctio, quam habemus cum corpore & ſanguine Ieſu Chriſti in recto ſacramenti uſu, operatione Spiritûs ſancti efficitur, qui nos verâ fide, ſupra omnia quæ videntur, quæque carnalia & terreſtria ſunt, vehit, & ut veſcamur corpore & ſanguine Jeſu Chriſti ſemel pro nobis fracto & effuſo efficit, quodque nunc eſt in cœlo, & in præſentia Patris pro nobis apparet. Et quamvis magna ſit loci diſtantia inter corpus ipſius nunc in cœlis glorificatum, & nos nunc in his terris mortales; nihilominus tamen firmiter credimus, panem quem frangimus, eſſe communionem corporis; & poculum cui benedicimus, eſſe communionem ſanguinis ejus: adeò ut fideles in recto uſu cœnæ Dominicæ ita edere corpus, & bibere ſanguinem Jeſu Chriſti confiteamur, & certò credamus, quòd ipſe in illis, & illi in ipſo maneant, imò ita fiant caro de carne & os de oſſibus ejus: ut ſicut æterna Deitas carni Jeſu Chriſti vitam & immortalitatem tribuit; ita etiam caro & ſanguis ejus, dum à nobis editur & bibitur; eaſdem nobis prærogativas conferat. Fideles in recto uſu cœnæ Dominicæ, talem habere conjunctionem cum Chriſto Jeſu, qualem naturalis homo non poteſt apprehendere, affirmamus.* Confeſſ. Scotic. art. 21.

1 Cor. 10: 16.
Ioan. 6: 56.
Epheſ. 5: 30.
Ioan. 6: 57.

Verba Confeſſ. Belgic.

28. *Jeſus Chriſtus, panis ille vivificus qui è Cœlo deſcendit, nutrit & ſuſtentat vitam fidelium ſpiritualem, ſi comedatur. id eſt, applicetur, & recipiatur ſpiritu per fidem. Quàm verè autem accipimus, & tenemus manibus noſtris hoc ſacramentum, illudque ore comedimus (unde & poſtmodum vita hæc noſtra ſuſtentatur) tam verè etiam nos fide (quæ animæ noſtræ eſt inſtar & manus & oris) recipere verum corpus & verum ſanguinem Chriſti unici Servatoris noſtri in animis noſtris, ad vitam ſpiritualem in nobis fovendam, teſtificatur. Perficit in nobis revera, quæcunque ipſe nobis his ſacris ſignis repræſentat: quamvis modus ipſe ingenii noſtri captum ſuperet, nec percipi à quoquam poſſit; quod videlicet omnes Spiritûs Sancti operationes occultæ ſint & incomprehenſibiles. Cæterum nequaquam erraverimus dicentes, id quod comeditur, eſſe ipſiſſimum Chriſti corpus naturale, & id quod bibitur, verum ipſius ſanguinem. At inſtrumentum, ſeu medium, quo hæc comedimus & bibimus, non eſt os corporeum, ſed ſpiritus ipſe noſter; idque per fidem. Chriſtus itaque ſemper ad dextram Patris in Cœlo reſidet, nec ideo minus ſe nobis per fidem communicat. Porro hæc cœna menſa eſt ſpiritualis, in qua Chriſtus nobis ſeipſum cum omnibus bonis ſuis participandum offert: efficitque, ut in illo, tam illo ipſo, quam paſſionis mortiſque ipſius merito fruamur. Animam enim noſtram miſeram, & afflictam, omnique conſolatione deſtitutam carnis ſuæ eſu ipſemet nutrit, corroborat, & conſolatur: ſanguinis item ſui potu eam ſuſtentat, ac recreat.* Confeſſ. Belgic. art. 35.

In Conſenſu Sendomirenſi, Eccleſiæ illæ Polonicæ reformatæ, omnes uno ore confitentur, in uſu inſtituto in hac communione verè & ſubſtantialiter adeſſe Chriſtum, & verè exhiberi ſumentibus corpus & ſanguinem Chriſti.

A Domino omnipotente effectum redditur hoc opus, & eſt mirabile in oculis noſtris. Progrediamur autem in recenſendis Conſenſionibus.

29. Conſentiunt corporis & ſanguinis Chriſti manducationem & bibitionem effectu ipſo ſalutiferam eſſe omnibus & ſolis verè credentibus. *Concord. in epitome. cap. 7. & Luther. in Catechiſmis minore & majore.*

13. Conſeſſio.

Inſtitutam eſſe cœnam Domini, ut eâ utentes recordatione beneficii Chriſti erigant & confirment ſuam fidem, & conſolentur conſcientias perterrefactas, & gratias agant, & in charitate proficiant, ſpeque roborentur. *Confeſſio Auguſtana, cap. de Miſſa. Confeſſio Saxonica, artic. 15. Lutherus in Catechiſmo majore. Philip. Melanchth. in locis Theologicis, loco de cœna Domini.* 14.

Theſaurum remiſſionis peccatorum, juſtitiæ & vitæ æternæ, qui nobis in Euchariſtia offertur, fide accipi, & applicari, nec poſſe aliter quàm per fidem percipi. *Confeſſ. Aug. art. 13. Confeſſ. Wirtemb. cap. de Euchariſtia. Luther. in Catechiſ. majore. cap. de ſacramento Altaris.* 15.

Attamen, ut ſuperiùs monebamus, iſta theſauri hujus in Chriſto nobis repoſiti acceptio & applicatio, non eſt ipſa ſpiritualis manducatio carnis Chriſti, ſed ex Chriſto pane vitæ ſpiritualiter per fidem manducato vivifica refectio: non enim beneficia iſta manducamus, ſed Chriſtum manducamus, eidemque incorporamur, & beneficia hæc in ipſo invenimus & percipimus, *qui eſt factus nobis a Deo ſapientia, & juſtitia, & ſanctificatio, & redemtio. qui manducat* (inquit) *carnem meam & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. qui manducat me, vivet ipſe propter me, Vitam æternam dedit nobis Deus: & hæc vita in Filio ejus eſt, qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium Dei, non habet vitam. Is autem habet Filium & in eo vitam, qui credit in nomen Filii Dei.*

Supra §. 22.
Ioan. 6: 57.
1 Cor. 1: 30
1 Ioan. 5: 11, 12.
Ioan. 6: 47.

Nemini hoc ſacramentum prodeſſe per alienum opus; adeóque inanem eſſe ejus oblationem pro peccatis vivorum & mortuorum, quæ apud Papiſtas in uſu eſt, (quamvis precatio in hac celebratione facta pro vivis, etiam pro tempore ſacramentum non ſumentibus, non ſit inutilis,) neque ipſi ſumenti prodeſſe ſumtionem Euchariſtiæ ex opere operato, ſine fide & pœnitentiâ ſumentis. Neque etiam credenti prodeſſe ſumtionem aut celebrationem ad remiſſionem peccatorum, per modum meriti; ſed gratuitam in Chriſto remiſſionem accipi per fidem utentis dignè hoc ſacramento, *Confeſſ. Aug. art. 13. & cap. de Miſſa. Confeſſ. Saxon. art. 15. Philip. in locis. Concord. in epitom. cap. 7.* 16.

Utrum-

17. Unumquemque debere priùs ſeipſum explorare antequam accedat, & monendum eſſe populum hujus officii à Paſtoribus, & dandam Paſtori operam per prœviam explorationem, ut ſint benè præparati; & arcendos eſſe ab hac ſancta menſâ notoriè impœnitentes. *Confeſſ. Aug. cap. de Miſſa. Confeſſ. Sax. art.* 15. *Luther. in Catechiſ. majore.*

18. In ipſa etiam celebratione ſervandam eſſe inſtitutionem Dominicam, cum prudenti diſcretione actionum ac circumſtantiarum neceſſariarum à non neceſſariis. Et utriſque placet illud dictum *Hugonis*, quod citat *Bonaventura* in 4. ſent. diſt. 10. part. 2. artic. 1. quæſt. 4. *Omne ſacramentum irritum reputatur, ſi contra inſtitutionem celebratur.*

19. Sacramentum hoc Chriſtum inſtituiſſe, non ut adoretur, reponatur, circumgeſtetur; ſed ut edatur, ac bibatur, in recordationem Domini. Sacramenti autem hujus adorationem eſſe idololatriam, ſeu artolatriam, ejuſdemque circumgeſtationem Pontificiis uſitatam manifeſtam eſſe profanationem. *Confeſſ. Saxon. artic.* 15. *Confeſſ. Wirtemb. cap. de Eucbariſtia. Luther in Catechiſ. majore, cap. de ſacramento altaris. Concord. in epitom. cap.* 7. *Chemnit. in examine Concil. Trident. part.* 2. *ubi de veneratione ſacramenti cœnæ.*

20. Sacramenta habere rationem ſacramenti, ſeu ſacramenta eſſe tantummodo in uſu divinitus inſtituto: extra uſum antea divinitus inſtitutum non habere rationem ſacramenti. *Confeſſ. Saxon. artic.* 15. *Philip. Melancht. in Conſiliis à Chriſtophoro Pezelio editis Neuſtadii, anno Domini* 1600. *part.* 2. *pag.* 163. *Chemnit. exam. part.* 2. *ubi de excellentiâ ſacramenti cœnæ. & lib. fundam. cap.* 3.

21. Perperam fieri à Papiſtis, quando verba inſtitutionis tacitè recitant. Neceſſariam autem eſſe publicam recitationem verborum cœnæ Dominicæ, ut Eccleſia ex Domini verbis intelligat, quid in Euchariſtia agatur, & quid ipſi ſumendum offeratur, & ut fidem ſuam confirmet. *Confeſſ. Wirtemb. cap. de Euchariſtia.*

22. Non fictitiam aut umbratilem, fallacem aut imaginariam, ſed veram ſubſtantialemque corporis ac ſanguinis Domini communicationem, ſub ſacris cœnæ ſymbolis fideliter exhiberi: neque imaginatione duntaxat, aut mentis intelligentiâ corpus & ſanguinem Chriſti percipere fideles convivas, ſed re ipſa eo frui in alimentum vitæ æternæ. *Calvin. lib.* 4. *Inſtitut. cap.* 17. §. 19. *& in conſenſione cum Tigurinis, cap.* 21.] Chriſtum vim carnis ſuæ vivificam Spiritûs ſui gratia in nos transfundere. *Calvin. in ſecunda defenſione contra Weſtphalum,*] In cœnæ myſterio, per ſymbola panis & vini Chriſtum nobis verè exhiberi, adeóque corpus & ſanguinem ejus, in quibus omnem obedientiam pro comparanda nobis juſtitiâ adimplevit: quo ſcilicet primum in unum corpus cum ipſo coaleſcamus; deinde participes ſubſtantiæ ejus facti, in bonorum omnium communicatione virtutem quoque ſentiamus. *Calvinus, lib.* 4. *Inſtitut. cap.* 17. §. 11.] Spiritualem vitam incomprehenſibili Spiritûs virtute ex carnis Chriſti ſubſtantiâ in nos diffundi. Subſtantialiter nos paſci Chriſti carne & ſanguine. *Calvin. lib. de vera participatione carnis & ſanguinis Chriſti in ſacra cœna.* §. *venio nunc ad Gallum.*] Et hanc eſſe communem Eccleſiarum noſtrarum doctrinam, oſtendimus ſuperius, in hypomnemate ad Conſenſionem 12.

23. Manducationem ſacramentalem & corporalem (qualiſcunque & cujuſcunque rei illa ſit) dignis pariter indigniſque communem, niſi accedat manducatio ſpiritualis, non modò inutilem eſſe, ſed etiam exitioſam; & ſolis dignis eam prodeſſe per manducationem ſpiritualem. Manducationem verò ſpiritualem ſolis bonis competere, ſemperque eſſe ſalutarem, ſive ſola ſit, ſive cum orali, ſeu cum ſacramentali conjuncta. *Luther. in Catech. majore, cap. de ſacramento altaris. Concord. in epit. cap.* 7. *Chemnit. in fundam. cap.* 3.

24. Solam ſpiritualem manducationem cum ſacramenti contemtu non poſſe conſiſtere. *Luther. in Catechiſ. majore, Philip. loco de cœna Domini.* Rectè *Hugo*, Spiritualis (inquit) manducatio, quæ verâ fide percipitur, ſine ſacramentali, ubi non eſt contemtus religionis, ſufficit.

Hugo de S. Victore in Speculo Eccleſiæ, cap. 7.

25. Nullam illis convivis deeſſe manducationem in cœna à Chriſto inſtitutam, vel ad ſalutem neceſſariam, vel ad legitimam ſacramenti celebrationem pertinentem, qui ritum à Chriſto inſtitutum ſervant θεοπαραδότως, ſumentes & manducantes ore corporis panem Euchariſticum, & ſpiritualiter ore interioris hominis manducant corpus Chriſti. Nam corporalem illam corporis Chriſti manducationem, dignis pariter indigniſque communem, (ſi qua ſit) haberi infallabiliter per viſibilem illam manducationem panis. *Concord. in epit. cap.* 7. *Chemnit. in fundam. cap.* 3. *Hutter. Irenic. cap.* 13. *& locor. comm. art.* 19. *cap.* 1 *quæſt.* 4.

26. Eum qui corporaliter manducat ſacramentum, & habet fidem in illa Domini verba, *Pro vobis datur & effunditur in remiſſionem peccatorum*, illum verè dignum eſſe, ac probè paratum, & uti hoc ſacramento dignè. *Luther. in Catech. minore.* Nullum fidelium, qui ſua peccata cum pœnitentia agnoſcit, & vivâ fide in Chriſtum credit, ſacram Domini cœnam ad judicium ſumere, quantâcunque fidei imbecillitate laboret. *Concord. epit.* cap. 7. quod tamen ita intelligendum eſt, ut non cenſeatur dignus, qui ulli effato Dominico fidem exiſtimet derogandam: quamvis de interpretatione effati illius in diverſas abire poſſint ſententias, abſque errore fundamentali, homines digni, adeóque de Chriſti loquentis veracitate neutiquam dubitantes.

27 Manducationem, communionem & præſentiam corporis Chriſti ſpiritualem & ſaluiferam non impediri locorum intervallis. *Hutter. in Irenic. cap.* 13. [Vide conſenſ. 31.]

28. Corporis Chriſti in *S.* cœna manducationem veram realem ac ſubſtantialem nullam eſſe, quæ fiant per commolitionem, deglutitionem, digeſtionem, aut aliquo naturali vel terreno modo (qualis eſt manducatio ſymbolorum & aliorum ciborum;) ſed omnem veram ſubſtantialem corporis Chriſti manducationem exerceri myſtico, ſupernaturali & cœleſti modo. *Concord. in epitome articulorum controverſorum, cap.* 4, *Chemnit. in fundam. cap.* 3. *Hutter. in locis, & Irenic. cap.* 13.

29. Spiritualem manducationem corporis Chriſti eſſe atque adeò jure dici veram ac realem; quia verè ac realiter in cœna corpus & ſanguis Chriſti à fidelibus convivis non tantùm ſacramentaliter, ſed etiam ſpiritualiter, manducatur & bibitur. *Chemn. fundam. cap.* 3.

30. Spiritualem Chriſti in cœna manducationem eſſe dignitate ſuperiorem, & effectuum realium nobiliſſimorum reali productione efficaciorem omni aliâ manducatione: & Chriſtum in ſua ipſius ſubſtantiâ nobis arctiùs unire per accedentem manducationem ſpiritualem, quàm per manducationem corporalem in ſeipſa ſpectatam, ſive ea ſola ſit, ſive cum ſpirituali conjuncta. Hæc conſenſio ex ſuperioribus aliquot conſenſionibus manifeſta eſt.

31. Quæſtionem non eſſe, quid Dei potentiâ fieri poſſit; ſed quid verbis illis Teſtamenti ſui in SS.

cœnæ

cœnæ inſtitutione Dominus diſcipulis intimatum voluerit. *Chemnit, fundam. cap.* 3. *Calvin. lib.* 4. *Inſtitut. cap.* 17. §. 24. Et mirabile eſſe divinæ omnipotentiæ opus ſpiritualem illam noſtri cum Chriſto conjunctionem, quæ neque ſolâ cogitatione aut mentis intelligentiâ perficitur, neque corporalem in eodem nobiſcum loco Chriſti præſentiam poſtulat, neque ullis locorum intervallis impeditur. *Chemnit. cap.* 3. *fundam.*

Hypomnema de omnipotentia Dei. Vide lib. 11. cap. 7.

30. Næ ille humanitatis jura palàm violat, & officii Chriſtiani deſertor manifeſtarius eſt, quicunque fratres, omnipotentiam divinam diſertè atque apertè, toto pectore ac pleno ore confitentes, non verecundatur deteſtandæ hæreſeos, tanquam divinæ omnipotentiæ negatores ideò arceſſere, quòd ipſius placitum aliquod evidenti verbi Dei teſtimonio deſtitutum, inevitabilem exiſtiment includere contradictionem, atque adeò quod illo dogmate credendum proponitur, prorſus eſſe impoſſibile: cum interim de omnipotentiâ Dei nulli dubitent: adeò ut ſi alicujus hac in parte culpæ affines ſint, ea non omnipotentiæ divinæ inficiatio ſit, ſed injuſta fortaſſe dogmatis illius rejectio, ex falſa hypotheſi, quâ illud contradictoria ſimul conglomerare autumant. Meritò ſanè fatetur *Balthaſar Mentzerus*, Theologus Lutheranus, Deum nec velle, nec poſſe quicquam ſuæ naturæ contrarium. Et *Hutterus* concedit, Deum non poſſe facere aut velle contradictoria ſimul; hoc enim non eſſe potentiæ, ſed impotentiæ. Nempe teſtantur ſacræ literæ, Deum omnipotentem (cui omnia poſſibilia ſunt, cui nihil impoſſibile eſt) non poſſe abnegare ſeipſum. Non poſſe mentiri. Deus lux eſt, in eo nullæ ſunt tenebræ. Nullum mendacium eſt ex veritate. quicquid uni attributo Dei eſſentiali repugnat, illud Deus velle aut facere non poteſt: Contradictoria autem eſſe ſimul vera, repugnat entitati & veracitati Dei, à quo promanat & in quo exſiſtit omnis, quæ rebus creatis competit, entitas & veritas. Deus ὁ ὤν, & ἡ αὐτοαλήθεια, non eſt ναὶ καὶ οὔ, ſed ναὶ ἀμήν. quamvis igitur omnia poſſit τὰ ἀνήκοντα ὑπὲρ ἀνθρωπίνην κατάληψιν (ut verbis utamur beati *Athanaſii*;) tamen (ut loquitur *Henricus Gandavenſis*) non poteſt Deus facere, ut ſint contradictoria ſimul vera. Sic omnes Scholaſtici. Hinc illud dictum *Bonaventuræ*; Per miraculum nunquam ſeparatur definitio à definito. Cujus communis axiomatis rationem hanc reddit *Thomas*; quia ſeparare definitionem à definito, eſt ponere duo contradictoria eſſe ſimul. Huc pertinent illa *Auguſtini* verba; Deus omnipotens eſt; & cum ſit omnipotens, mori non poteſt, falli non poteſt, mentiri non poteſt, &, quod ait Apoſtolus, negare ſeipſum non poteſt; quam multa non poteſt, & omnipotens eſt. Et ideo omnipotens eſt, quia illa non poteſt: nam ſi mori poſſet; non eſſet omnipotens: ſi mentiri, ſi falli, ſi fallere, ſi iniquè agere, non eſſet omnipotens: quia ſi hoc in eo eſſet, non fuiſſet dignus qui eſſet omnipotens. Quocirca (ut ſapienter monet beatus *Athanaſius*) non debemus τὰ οὐκ ἐφαρμόζοντα τῇ θείᾳ φύσει φάσκειν γεγονέναι. Neque τὸ δυνατὸν τοῦ Θεοῦ πρὸς κατασκευὴν ἀτρεπτοῦς ἐννοίας λαμβάνειν. Non licet τὰ ἀπρεπῶς παρ' ἀνθρώπων καινοτομούμενα βεβαιοῦν τῷ λέγειν, ὅτι πάντα δύναται ὁ Θεός. Sicut è diverſo nefas eſt, ὅσα καὶ ἁρμόζοντα τῷ Θεῷ καὶ σωτήρια καὶ θεοπρεπῆ καὶ φιλάνθρωπα, καὶ παρὰ τῆς ἁγίας γραφῆς εὐσεβῶς κηρυσσόμενα, ταῦτα πρὸς τὸ ἀδύνατον μεταφέρειν. Præſentiam & manducationem ſpiritualem corporis Chriſti, tum in uſu S. cœnæ, tum extra ejus uſum, non ſolum veram & realem, ſed etiam ſubſtantialem eſſe, non obſtante locorum intervallo, docent noſtri Theologi, nixi Dei verbo & omnipotentiâ. Carnis autem Chriſti omnipræſentia vel multipræſentia corporalis in pluribus locis ſimul, quam Lutherani tuentur, noſtris Theologis (cum *Auguſtino*) videtur impoſſibilis. Non quod negent Dei omnipotentiam; de qua perſpicua & plena inter utroſque conſenſio eſt, & à quo pars utraque pro ſua doctrinâ argumentum ſumit, ut controverſia fundamentalis aut divinæ omnipotentiæ negatio hîc nulla inveniatur: ſed quod dogma illud quod negant, putent inevitabili laborare contradictione, ſeu, ut vulgo loquuntur, implicare contradictionem; neque ullo S. Scripturæ evidenti teſtimonio ab hac abſurditate liberari. De hac ſecundaria controverſiâ Synodus generalis pronunciet, vel amicis inter Theologos colloquiis tranſigatur. At in fundamento conſenſum interea agnoſcamus, & ſervemus unitatem Spiritûs in vinculo pacis.

Mentzerus in exegeſi Auguſtanæ Confeſſionis, art. 1. ſect. 4. Hutterus Irenico, cap. 24. 2 Timoth. 2:13. Tit. 1: 2. Heb. 6:18. 1 Ioh. 1: 5. 1 Ioh. 2: 21. Henricus Gandav. quolibet, 15. qu. 1. Bonav. in 4. ſent. diſt. 10. parte 1. qu. 4. Thom. in 4. ſent. diſt. 44. qu. 2. art. 2. Aug. lib. 1. de ſymbolo ad Catechumenos, cap. 1. Athanaſ. adverſus eos, qui naturæ carnis Confeſſores loco Trinitatis quaternitatem dicunt decere. Tom. 2. oper Athanaſ. pag. 301. edit. Pariſ. Græcol. in fol. anno Domini 1627. Aug. lib. 20. contra Fauſtum. cap. 11. ſupr. §. 19. vide etiam Aug. epiſt. 6. & epiſt. 57. Epheſ. 4: 3.

31. In recenſendis autem Eccleſiarum Euangelicarum de SS. cœnæ Dominicæ myſterio conſenſionibus, non ea mens nobis, ut omnia illa in quibus conſentiunt, pro fundamentalibus doctrinæ Chriſtianæ capitibus habeantur: ſed id ſolum nobis propoſitum fuit, ut omnibus æquis judicibus manifeſtum fieret, poſſe hominem Chriſtianum ea ſola tenentem de hoc ſacramento, de quibus inter omnes Euangelicas Eccleſias convenit, dignè & fructuosè accedere ad menſam Domini, & ſacramentum ſumere ad ſalutem ſuam æternam: quamvis quæcunque aliæ circa hoc myſterium quæſtiones agitantur, aut aſſertiones proponuntur, de corporali præſentiâ & manducatione etiam indignis communi, vel neſciat, vel non credat: atque adeò eas quæſtiones & aſſertiones non eſſe fundamentales, in quibus à reliquis Euangelicis Lutherani diſſentiunt de hoc myſterio. In quibus tamen *Leonhartus Hutterus* primarium collocat erroris dogma eorum, quos inde nominat Sacramentarios.

Hutterus Irenico cap. 3.

Noſtrorum candor.

32. Quia autem quæri ſolent de flexuoſâ, lubricâ & inſidioſâ, ut ipſis videtur, noſtrorum hominum tractatione & profeſſione conſenſus: nos, ut viros graviſſimos & ab omni fraude alieniſſimos hoc levemus opprobrio, & ſcrupulum hunc ac ſuſpicionem paci inimicam alterius partis piis & pacificis fratribus eximamus; age paucis oſtendamus, nullam eſſe juſtam hac in parte cauſam diffidentiæ. Nam qui ajunt, ſe credere, dignis in celebratione cœnæ convivis Chriſtum præſentem eſſe, dari ac ſumi verè, realiter, ſubſtantialiter, & mox addunt, ſpiritualiter; illi non ſimulant conſenſum cum Lutheranis de Chriſti præſentiâ corporali in eodem loco cum ſymbolis, ejuſdemque manducatione corporali etiam ab indignis; ſed palàm profitentur, non obſtante iſta diſſenſione, ſufficere ad retentionem fundamenti eam doctrinam, quam pars utraque confitetur: & præſentiam ac manducationem illam ſpiritualem ajunt veram eſſe & realem ac ſubſtantialem; neque id jure negari poſſe. Adeò ut de reali & verâ ac ſubſtantiali manducatione & præſentiâ non ſit inter eos realis, ſed tantùm nominalis controverſia ſive λογομαχία.

33. Licitam atque adeò expedientem & prorſus neceſſariam eſſe hanc, quæ intenditur ac ſperatur, Eccleſiarum omnium Euangelicarum ſinceram amicitiam, Chriſtianam concordiam, pacem Eccleſiaſticam, & ſacrorum communionem, pari diligentiâ in reliquis, quæ obtenduntur, vel etiam revera ſuperſunt, quæſtionibus controverſis demonſtrare animus nobis erat; ſed ne in immenſam diſſertatio hæc noſtra molem excreſcat, hæc pauca Colophonis loco ſubjicimus.

34. De

De Domini noſtri Jeſu Chriſti perſonâ & naturis, &c.

34. De perſona & naturis Domini noſtri Jeſu Chriſti, & proprietatibus ac operationibus, ad retinendum fundamentum ſufficere judicamus ea, quæ in ſacris literis expreſsè leguntur, cum concluſionibus illis Catholicis, quas ex eiſdem per conſequentias evidentes, contra Samoſatenianos, Sabellianos, Arianos, Macedonianos, Apollinariſtas, Neſtorianos, Eutychianos, Tritheitas, Theopaſchitas, Acephalos, Manichæos, Marcionitas, Monothelitas, Felicianos, alioſque id genus hæreticos, deduxerunt ac determinârunt veteres orthodoxi Patres in ſex primis œcumenicis, & Conſtantinopolitano ſub *Meana* Patriarchâ, & Lateranenſi ſub *Martino* Epiſcopo Romano hujus nominis primo, & Francofurtenſi, aliiſque ante *Caroli* Magni tempora celebratis Catholicorum Conciliis.

De prædeſtinatione, & gratiâ, & libero arbitrio.

35. De prædeſtinatione & gratiâ, de lapſu & libero arbitrio, aliiſque ad eam controverſiam ſpectantibus quæſtionibus, ſi poſt ſacras Scripturas, judicio Conciliorum Africanorum & Gallicanorum, in quibus hæreſis Pelagiana ejuſque reliquiæ olim abdicatæ ſunt; & *Auguſtini*, *Proſperi*, ac *Fulgentii*, eiſque conſentientium Romanorum illorum Pontificum, qui *Auguſtini* ejuſque diſcipulorum ſeculo floruerunt, & *Auguſtinum* ſequuti beati *Lutheri*; ſi horum omnium judicio & conſenſu ſtetur, exſors erit Eccleſia erroris fundamentalis. Scimus, Lutheranis quibuſdam Doctoribus improbari quædam de hoc argumento capita doctrinæ Auguſtinianæ, & ipſum quoque *Lutherum* videri duriuſculè quædam loquutum: fruantur illi ſanè per nos ſuo judicio, dummodo *Auguſtinum & Lutherum*, alioſque illis conſentientes Chriſtianos ab errore fundamentali immunes eſſe fateantur: & tranquillè ac pacificè moderentur quod ſentiunt.

Hutter locor. comm. art. 22. controverſia ſpeciali 8 qu. 2. & Irenic. cap. 33.

Amemus veritatem & pacem.

36. Utrique meminerimus, non oportere difficultates fidei difficultatibus ſupperaddere, nec multiplicanda eſſe peccata, aut miracula ſine neceſſitate: nec verba Dei ſine neceſſitate arctanda eſſe ad intellectum difficilem, ut rectè monuerunt *Durandus* & *Scotus*. Et Apoſtoli monitu, in eo ad quod pervenimus, eadem incedamus regulâ, idem ſentiamus. quod ſi quid aliter ſentitis, (inquit) hoc quoque vobis Deus revelabit. quibus autem revelat, niſi ambulantibus in via pacis, & in nullam præciſionem deviantibus? Inquit *Auguſtinus* lib. 2. de baptiſmo, cap. 5. *Dico vobis* (ait Dominus noſter Jeſus Chriſtus) *ſi duo ex vobis conſenſerint in terra, de omni re quam petierint, fiet eis à Patre meo qui in Cœlis eſt.* Unanimitatem priùs poſuit, concordiam pacis antè præmiſit, ut optata nobis omnia contingant. *Ecce quàm bonum eſt, & quàm jucundum, fratres habitare in unum.* *Paulus* Apoſtolus ſacramentum unitatis oſtendit, quando unum prædicat corpus, & unam fidem, unum baptiſma, unum Spiritum, unam ſpem vocationis noſtræ, unum Dominum, unum Deum. Eccleſiæ unitatem qui non tenet, teneri ab eo fidem negat beatus *Cyprianus*. Et *Ambroſius* negat exhiberi Chriſto fidem ab his, qui corpus ejus diſtrahunt. Non habet Dei charitatem, qui Eccleſiæ non diligit unitatem; inquit *Auguſtinus*. qui etiam alibi ait, in nullo aliter ſapere, quàm res ſe habet, Angelicam eſſe perfectionem, quæ nobis in hac vita non contingit. Sacramentum autem Euchariſtiæ, de quo (proh dolor!) inter Euangelicos tam atrox bellum geritur, vocat *ſacramentum pietatis*, *ſignum unitatis*, *vinculum charitatis*.

Durand in 4 ſent. diſt. 11. qu. 3. & Scotus ibid. qu. 3. Num. 3. 4. 15. & alibi. Philip. 3: 15. 16. Matth. 18: 19. Pſal. 133: 1. 1 Cor. 12: 12. Epheſ. 4: 4. 5. 6. Cyprian. de unitate Eccleſiæ. Ambroſ. libro de obitu Satyri. Aug. lib. 3 de baptiſmo, cap. 16. & lib. 2. cap. 5. Tract. 26. in Euang. Johannis.

Epilogus.

37. Atque hæc nobis de hac concordiâ impræſentiarum dixiſſe ſufficiat, ut, depoſito fratrum odio, amotis malis ſuſpicionibus, & pulſo ſchiſmate, unitatem amemus, injurias omnes & quaſcunque ultro citroque illatas contumelias utrique condonemus, & veritatis ſimul ac pacis ſincero conſtantique amore, tanquam celeri alarum columbæ cœleſtium remigio ſubvecti, in mutuos amplexus, & ad ſancta charitatis oſcula gratantes, amanter, unanimiter, properiter convolemus. Quod nobis benignè largiatur omnipotens & Clementiſſimus noſter Deus pacis & veritatis, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui dixit, *Beati pacifici; quoniam ipſi filii Dei vocabuntur.* Ipſi ſit Gloria in ſecula ſeculorum. Amen. *Matth. 5: 9.*

Ita nos unanimiter ſentire SS. Theologiæ Profeſſores, aliique facultatis ejuſdem in Academiâ Aberdonenſi Doctores, manuum noſtrarum ſubſcriptione teſtamur:

Johannes Forbeſius, *à Corſe.*
Robertus Baronius.
Alexander Scrogie.
Guilielmus Leſlæus.
Jacobus Sibbaldus.
Alexander Roſs.

Mantiſſa.

Dogmatis Lutherani nullum certum, & evidens, fundamentum invenitur in verbis Domini.

38. Quando ad verba Chriſti recurritur, invenimus quidem imperatam manducationem panis in recordationem Chriſti, id eſt, ſacramenti viſibilis manducationem corporalem viſibilem, unà cum rei ſignificatæ manducatione ſpirituali: at aliam aliquam manducationem imperari, aut corporalem & localem corporis Chriſti præſentiam promitti; quibus tandem Domini verbis demonſtrabitur? Aut enim illa, quam Lutherani prædicant, manducatio corporis Chriſti corporalis una eademque eſt cum manducatione, illa, qua jubentur manducare panem; & ſic erit viſibilis & carnalis; id quod ipſi negant Lutherani: aut erit diverſa, & ſic in verbis Chriſti ſenſu proprio ac ſimplici acceptis nuſquam comparet. Et hic tanta eſt inter eos incertitudo & explicationis difficultas, ut alii unam eandemque eſſe profiteantur, in qua ſententia fuiſſe videtur *Chemnitius*, cap. 3. fundamentorum. Et diſertè *Conradus Dietericus*, in ſuis Inſtitutionibus Catecheticis, affirmat una manducatione ſacramentali cum pane edi verum corpus Chriſti: alii conſtituant duas manducationes, ſpecie diverſas; ut *Hutterus*, in locis comm. art. 19. cap. 3. & in Irenic. cap. 13. & *Johannes Giſenius*, in ſuo Calviniſmo, diſp. 18. Theſi 49. Negat interim *Hutterus*, corpus Chriſti per ſe ac propriè manducari, loc. comm. art. 19. cap. 1. quæſt. 4. *Hieremias Nicolai* ſcribit in ſua Lucerna Theologica, Dominum uno eodemque præcepto corpus ſuum, pani unitum, ſimul & junctim, ore corporeo edere jubere. Et hanc eſſe corporis Chriſti manducationem propriè dictam, Lucern. lib. 5. cap. 17. §. 3. & §. 14. Et *Balthaſar Mentzerus* in ſua exegeſi Auguſt. Confeſ. in explicatione definitionis ſacræ cœnæ, num. 14. ait, corpus & ſanguinem Chriſti, proprie loquendo, ſeu in Grammatica ſignificatione propria loquendo, edi & bibi.

Dilemma. Lutheranorum incertitudo, & opinionum diſſonantia de corporali, ſive orali manducatione corporis Chriſti.

39. Hæc non eo à nobis in medium proferuntur, ut contentionis funem ducamus, aut oleum igni addamus, aut fratres in certamen vocemus; ſed ut certaminibus & funeſto ſchiſmati anſam omnem recidamus, ne poſthac propter quæſtiones iſtas ſecundarias, perplexas, & nullo evidenti Dei verbo ſuffultas, aut in eam partem,

quam veram autumant, perſpicuè determinatas, deteſtandæ hujus ſciſſuræ fundamentalem aquam credant eſſe neceſſitatem.

Ipſe Princeps pacis, Deus benedictus in ſecula, det Eccleſiæ ſuæ pacem! Amen.

Johannis Duræi, τοῦ εἰρηνοδιώκτου Epiſtola.

Gratiam & Pacem.

40. Dici non poteſt, doctiſſime Forbeſi, quanto beneficio, non me, ſed Eccleſias Euangelicas affeceris ſcripto illo, quod mihi publico facultatis S. Theologicæ nomine non ita pridem fuit redditum. Hic jam peregrinationis quondam tuæ fructus, in eximiis ingenii judiciique tibi dotibus ad maturitatem perductus, multos paſcet & ſaturabit veritatis deliciis, quos concinnus ſeculorum ordo & ſapidum perſpicui ſermonis condimentum ad epulas invitabit: ita nimirum decet Scribas, in regno cœlorum edoctos, ad inſtar Patrum-familias è theſauris ſuis proferre vetera atque nova. Ingratus eſſem, ſi tanti muneris præſtantiam non agnoſcerem. Sed agnoſco inſuper ſpecialem divinæ Providentiæ concurſum in re dirigenda; ita, ut eo tempore mihi tuum offerretur ſcriptum, quo id fieri convenientiſſimum erat. Habitus fuerat Cleri hoc in loco conventus: in Conventu creatus Archiepiſcopus Upſalienſis & Epiſcopus Lincopenſis; multaque alia ad Eccleſiæ, Academiæ & Scholarum reformationem inſtituta; interque alia meum quoque concordiæ procurandæ inſtitutum publico colloquio ventilatum fuit, juſſu ſupremi Magiſtratûs. Poſtquam igitur me audiviſſent, ad ea, quæ ſinguli petebant ſuper hac re reſpondentem; nihil nobis deeſſe viſum eſt præter confeſſionem fundamentalem fidei, ex qua ſalutaris partium in capitibus hactenus controverſis conſenſio eluceſceret. promittebat enim in reſponſo mihi publico nomine conceſſo, ſub finem colloquii, Archiepiſcopus Upſalienſis, qui actioni præſidebat, fore ut non gravatè ſuam hujus Eccleſiæ Theologi ſententiam de confeſſione (ſi quæ ipſis perpendenda offerretur) fundamentali, proferrent: ſed tamen opus eſſe, ut ab exteris Eccleſiis eadem illa confeſſio approbetur: & interea ſe cum reliquis (donec idipſum fieri poſſit) cogitare de re tota valle, promiſerunt. Cum itaque in eo eſſem, ut vel ex harmonia Confeſſionum, vel ex collectis ſingulorum ſuffragiis, vel ex ipſa S. Scriptura ſpecimen aliquod fundamentalis concordiæ ipſis exhiberem: Ecce advenit facultatis veſtræ judicium, adeò ad rem ipſam & juſto tempore, appoſitè; ut nihil ſupra. illud ergo, Reverendiſſimi Archiepiſcopi noſtri Sanct-Andreani & veſtro nomine, illis obtuli perpendendum. Nunc dubius ſum, an hic diutius manendum ſit; an verò in Daniam procedendum: nam antequam hoc veſtrum de concordia ſcriptum omnium manus pervolitare, & judicia experire poterit, (ſolutus quippe conventus eſt,) forſan hiems hæc elabetur, quam ego Danicis Theologis non ſine fructu impendere potero. Utinam & reliqua duo capita quæ ſummatim attigiſtis, eâdem accuratione pertractaſſetis: ſpero vos publico tantum beneficium non denegaturos, qui tam feliciter hoc primum in concordiæ ſtudio penſum abſolviſtis, ut meo judicio nihil diligentius, nihil elimatius fieri poſſit. Ergo, ſi quis meis hac in parte precibus locus eſſe poſſit: ne, quam admoviſtis huic aratro manum retrahatis, enixè contendo. multa afferri poſſunt, quæ hoc ſuadeant; ſed ego non utar argumentis apud vos, quos novi veſtrâ ſponte hiſce curis addictos. Videtis diſcordiarum, in rebus ſive Fidei, ſive Theologicæ ſcientiæ, incommoda: hæc tolli vix unquam poterunt in Eccleſiis, niſi fundamentalia à non fundamentalibus, ſi non exactè, ſaltem aliquo modo, evidenter diſtinguantur. Videtis Eccleſiarum neceſſitatem penè omnimodam, internè, externè circumquaque, vexatarum, obſeſſarum, diſtractarum, diſſidiis, diſputationibus, hoſtibus. Videtis vota omnium piorum; ſuſpiria infirmorum; ſuffragia doctiorum; ſtudia conſiliaque eminentiorum: agnoſcitis denique Dei optimi Max. mandatum de quærenda ſectandâque Pace omnibus traditum atque injunctum. & jam perſpicitis, quàm opportunè Deus talenti vobis conceſſi uſum fructumque applicare velit, ad aliorum ædificationem. nihil addam præter vota, quibus contendam quotidie; ut hunc in vobis Spiritum atque affectum, quo publico prodeſſe ſtudetis, divina benignitas confirmare dignetur: voſque omnibus aliis ſpiritûs ſui donis auctos, reddat in vinea ſuâ utiliſſimos & vobis & aliis operarios. Valete ab eo, qui eſt,

Iſta duo capita prolixè ex, ſequuntur in hoc opere, libris 2. 3. 5. ubi de duabus naturis Chriſti naturis, earumque proprietatibus & operationibus: & lib 8 ubi de prædeſtinatione & gratiâ. Vide etiam lib 11. cap. 15.

Veſtræ pietatis, atque eruditionis,

Saluta quæſo meis verbis omnes in hoc opere collegas tuos.

Cultor in Chriſto obſervantiſſimus,

Dabam Holmiæ Suecorum, 16. Kal. Octob. 1637.

JOHANNES DURÆUS.

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM

LIBER DECIMUS-QUINTUS, DE PRIMATU PETRI Apoſtoli.

Caput I.

Quis Primatus conceſſus ſit Petro.

Matth. 10: 2. Marc. 1: 36.

SAcra Scriptura non ſolùm in recenſendis nominibus incipit à *Petro*, ſed etiam eum disertè vocat πρῶτον, *Primum*, Matth. 10: 2. & alibi Apoſtolorum chorus ſic deſcribitur, *Simon & qui cum eo* Marc 1: 36. Ipſe ſæpe pro omnibus loquitur; ut Matth. 16. Johan. 6. &c. & poſt Chriſti adſcenſionem in medio diſcipulorum Moderatorem agit pro electione *Matthiæ*. Act. 1. Et in die Pentecoſtes dicitur ſtetiſſe *Petrus* cum undecim, & loquutus eſſe pro omnibus, Act. 2: 14. Unde neceſſe eſt, primatum quendam inter Apoſtolos agnoſcamus conceſſum eſſe *Petro* Apoſtolo. Primatum, inquam, ordinis, (qui in omni ſocietate neceſſarius eſt) & cujuſdam præſidentiæ, atque ætatis & reverentiæ. Cujus Primatus intuitu Dionyſio Areopagitæ Petrus appellatur, ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης, lib. de Divinis nominibus, cap 3. (ubi etiam Paulum Apoſtolum magnis laudibus antepoint aliis Apoſtolis.) Et Baſilio Seleucienſi, orat. 17. Πέτρος τῶν ἀποστόλων ὁ κορυφαῖος, ὁ τῶν Χριστοῦ μαθητῶν προστάτης. Et Epiphanio, κορυφαιότατος τῶν ἀποστόλων, hæreſ. 59. contra Catharos, capite 7. & Hieronymo, *Caput*, lib. 1 contra Jovinianum. Et *Princeps Apoſtolorum*, in Catalogo ſcriptor. Eccleſ. cap. 1. quod vocabulum græcus Hieronymi interpres Sophronius vertit, ἀρχηγὸς τῶν ἀποστόλων. Et eodem ſenſu Synodus Conſtantinopolitana ſub Menna Patriarchâ, actione 4. loquens de Petro Apoſtolo ait, τοῦ πρώτου τῶν ἀποστόλων, & in Latina editione *Principis Apoſtolorum*. ut *princeps*, in iſta locutione, idem ſit ac *primus*. Quo ſenſu frequens eſt uſus hujus vocabuli apud ſcriptores Latinos. *Cicero*, libro de optimo genere Oratorum; *Græcorum* (inquit) *oratorum præſtantiſſimi ſunt ii qui fuerunt Athenis: eorum autem princeps facilè Demoſthenes*. Hæc ibi. Demoſtheni adverſarius fuit Æſchines orator; & hos duos *Cicero*, eodem lib. vocat ſummos oratores. *Cæſar*, de bello Gallico, lib. 6. *Ea tum ſtatu res erat, ut longè principes haberentur Hedui, ſecundum locum dignitatis Rhemi obtinerent.* Et de bello civili, lib. 1. *Quibus literis nunciiſque Romam perlatis, multi ex Italia ad Cn. Pompeium proficiſcebantur, alii ut Principes talem nunctum attuliſſe; alii ne eventum belli exſpectaſſe, aut ex omnibus noviſſimi veniſſe viderentur.* Et eodem libro; *principique decima legio gratias egit.* Eodem ſignificatu *Vellejus Paterculus*, lib. 1. ſuæ hiſtoriæ; *Aſſyrii principes omnium gentium rerum potiti ſunt: deinde Medi; poſtea Perſæ; deinde Macedones; exinde ſumma imperii ad populum Romanum pervenit.* Hæc Paterculus. Et de ordine rogandi ſententias in Romano Senatu ſcribens *A. Gellius*, lib. 4. Noctium Atticarum, cap. 10. *Ante legem*, (inquit) *quæ nunc de Senatu habendo obſervatur, ordo rogandi ſententias varius fuit. Alias primus rogabatur, qui à CENS. princeps in Senatu lectus fuerat: alias qui deſignati Conſules erant.* ——— *C. Cæſar in conſulatu, quem cum M. Bibulo geſſit, quatuor ſolos extra ordinem rogaſſe ſententiam dicitur. Ex eis quatuor principem rogabat M. Craſſum, ſed poſtquam filiam C. Pompejo deſponderat, primum cœperat Pompejum interrogare.* Hæc Gellius. Hoc ſenſu *Petrus* Apoſtolorum *princeps*, id eſt, *primus*, Patribus quibuſdam Latinè ſcribentibus dicitur. Nullum tamen habuit *Petrus* ſupra Coapoſtolos aut ſupra Eccleſiam principatum Monarchicum, qualem illi tribuunt Papiſtæ, *Bellarminus* & *Gretſerus*, lib. 1. de Pontifice, cap. 10. & *Baronius*, in Annalibus, anno Dom. 33. & alii. Summa enim ſub Chriſto data homini poteſtas Eccleſiaſtica eſt poteſtas Apoſtolica. Poſuit Deus in Eccleſia primùm Apoſtolos, πρῶτον ἀποστόλους, ſecundò Prophetas, &c. 1 Cor. 12: 28. ideo non immeritò fatetur *Bellarminus*, præeunte *Cyrillo*, in Apoſtolica auctoritate contineri omnem poteſtatem Eccleſiaſticam, *Bellarm.* lib. 4. de Romano Pontifice cap. 23. Et ibidem agnoſcit, præeuntibus *Cypriano* & aliis Patribus, Apoſtolis omnibus dari per illa verba, *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos*; quod Petro fuerat promiſſum per illud, *Tibi dabo claves*; & poſtea exhibitum per illud; *paſce oves*

Act. 2: 14. Petri Primatus.

Petrus Apoſtolorum Coryphæus, Præſes, caput, Princeps, id eſt, primus. Vide c. 4. §. 13.

Idonei ſcriptores Latini Principem dicunt pro Primo

Princeps quidem, id eſt, primus, non tamen Monarcha fuit Petrus.

Apoſtolica dignitates, quæ omnibus Apoſtolis æqualiter data eſt; nulla ſub Chriſto ſuperior eſt in Eccleſia, vide cap. 4. §. 6.

Joan. 10: 21. Matth. 16: 19. Joan. 21: 15, 16, 17

oves meas. Atque adeò omnibus datam eſſe juriſdictionem pleniſſimam, etiam exteriorem, immediaté à Domino. Et Apoſtolicam dignitatem, quæ omnibus data eſt, eſſe primam & ſupremam dignitatem in Eccleſia. Vide Irenicum noſtrum, libro ſecundo, capite undecimo, propoſitione 15.

Bellarmini & Gretſeri doctrina de Monarchia Petri.

2. Contendit tamen Bellarminus, hæc non obſtare monarchiæ Petri. Omnes enim (inquit) fuerunt capita, rectores, & paſtores Eccleſiæ univerſæ; ſed non eodem modo, quo Petrus. Illi enim habuerunt ſummam atque ampliſſimam poteſtatem ut Apoſtoli, ſeu legati; Petrus autem ut Paſtor ordinarius. Deinde ita habuerunt plenitudinem poteſtatis, ut tamen Petrus eſſet caput eorum, & ab illo penderent; non è contra io. Atque hoc eſt quod promittitur Petro, Matth. 16. cum ei ſoli coram aliis dicitur; *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Bellarm. lib. 1. de Romano Pontifice cap. 11. prope finem capitis. Idipſum repetit cap. 12. §. *Dices ſi non.* & §: *Ut autem.* In cujus loci defenſione Gretſerus, Petrum (inquit) vocat Bellarminus præfectum & paſtorem ordinarium; quia ei in plenitudine clavium, hoc eſt, poteſtatis, ſucceſſum eſt, & ſuccedetur uſque ad finem mundi. Reliquos Apoſtolos nominat legatos, & quaſi extraordinarios Paſtores; quia poteſtatis illius, quam poſt Petrum plenam acceperant, nullum ſucceſſorem reliquerunt. Hæc Gretſerus in defenſione Bellarmini, lib. 1. de Romano Pontifice, cap. 12. col. 562. D. Verba Bellarmini loco poſterius citato, hæc ſunt; Ut autem intelligeremus hanc ſummam poteſtatem collatam Apoſtolis omnibus, ut legatis, non ut Paſtoribus ordinariis, & cum quadam ſubjectione ad Petrum, ſoli Petro dicitur, Joan. 21. *Paſce oves meas:* quemadmodum ſoli illi dictum erat, *Tibi dabo claves.* Claves enim Regni, ut principalis & ordinarius præfectus, ille ſolum accepit, cum audivit; *Paſce oves meas.* Tunc enim etiam Apoſtolorum fratrum ſuorum cura ei commiſſa eſt. Hæc Bellarminus, lib. 1. de Rom. Pontif. cap. 12. §. *Ut autem.* At certè, ſi ſibi conſtare volunt Doctores illi Pontificii, cum fateantur, cum Catholica antiquitate, eandem pleniſſimam poteſtatem datam eſſe omnibus Apoſtolis, quæ Petro data eſt quando ei dictum eſt, *Paſce oves meas*, neceſſe eſt fateantur, non minus reliquis Apoſtolis & eorum unicuique demandatam eſſe curam Petri aliorumque Apoſtolorum, quàm Petro demandata ſit cura aliorum Apoſtolorum.

Ejuſdem doctrinæ refutatio.

Cyprian.

Paſtores ſunt omnes (inquit Cyprianus) ſed grex unus oſtenditur, qui ab Apoſtolis omnibus unanimi conſenſione paſcatur. Cyprian. lib. de unitate Eccleſiæ

Hilar. Pictav.

3. *Hilarius*, lib. 6. de Trinitate, ſic per Apoſtrophen compellat Apoſtolos; Vos ô ſancti & beati viri, ob fidei veſtræ meritum claves Regni cœlorum ſortiti, & ligandi atque ſolvendi in cœlis & in terra jus adepti. Hæc Hilarius. unde conſtat, ex mente Hilarii; quæ promittuntur Petro Matth. 16. intelligenda eſſe promiſſa omnibus Apoſtolis, & omnibus data eſſe.

Baronii doctrina de Monarchia Petri.

4. Bellarminus, lib. 1. de Romano Pontifice cap. 11. contendit petram illam, ſuper quam Dominus ait ſe ædificaturum Eccleſiam ſuam, Matth. 16. eſſe Petrum Apoſtolum. Baronius pro hac interpretatione allegat multorum veterum auctoritatem, in Annalibus, anno Dom. 33. ubi etiam ex illis Domini verbis elicit principatum quendam ad Monarchiam, quam ait Dominum contuliſſe Petro, ac in ejus ſucceſſores propagaſſe. Interim fatetur, Chriſtum ipſum eſſe Baſin, ac totius ſtructuræ fundamentum, juxta illud Pauli; *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus.* 1 Corinth. 3. & ſubjungit hæc verba; Sicut nemo poteſt fundamentum aliud ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus: ita nemo revellere aut convellere unquam poterit Eccleſiæ fundamentum à Chriſto poſitum atque firmatum, quod eſt Petrus & qui ei legitimè ſuccedunt. Hæc Baronius. Hanc diſtinctionem adhibet Gretſerus: Chriſtum eſſe primarium fundamentum; Petrum & ſucceſſores ſecundarium fundamentum. In defenſione Bellarmini, lib. 1. de Romano Pontifice, cap. 10. *1 Cor. 3: 11.*

Apoſtoli omnes ex æquo fundamenta.

5. Reſpondens autem Bellarminus ad objectionem illam ex ſacris ſcripturis & Patribus ſumtam (lib. 1. de Romano Pontifice, cap. 11.) quâ dicitur, omnes Apoſtolos eſſe fundamenta Eccleſiæ non ſecus ac Petrus eſt, & æquè ſuper omnes fundari Eccleſiam: Reſpondeo, (inquit,) tribus modis Apoſtolos omnes fuiſſe Eccleſiæ fundamenta, ſine ullo tamen Petri præjudicio. *Uno* modo, quia ipſi primi Eccleſias ubique fundârunt: nec enim Petrus convertit ad fidem totum orbem terrarum, ſed alias regiones Petrus, alias Jacobus, alias cæteri ad Chriſtum adduxerunt, Quare beatus Paulus Rom. 15. *Sic*, inquit, *prædicavi, non ubi nominatus Chriſtus, ne ſuper alienum fundamentum ædificarem.* Et 1 Cor. 3. *Ut ſapiens architectus fundamentum poſui; alius autem ſuperædificavit.* Atque hoc modo ex æquo ſunt Apoſtoli fundamenta. Id quod ſignificatum credimus, Apocal. 21. *Altero* modo dicuntur fundamenta Eccleſiæ Apoſtoli & Prophetæ, ratione doctrinæ à Deo revelatæ. Siquidem fides Eccleſiæ nititur revelatione, quam habuerunt à Deo Apoſtoli, & Prophetæ. Nec enim ſemper revelantur Eccleſiæ novi articuli, ſed in ea doctrinâ Eccleſia acquieſcit, quam Apoſtoli & Prophetæ à Domino didicerunt, & prædicatione, vel literis, ad poſteros mandaverunt. Atque hac ratione *ſuperædificamur*, ut Apoſtolus ait ad Epheſ. 2. *ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum.* Nec in his duobus major eſt Petrus cæteris, ſed (ut Hieronymus ait,) ſuper omnes ex æquo Eccleſiæ fortitudo ſolidatur. *Tertio* modo dicuntur fundamenta omnes Apoſtoli, ratione gubernationis. Omnes enim fuerunt capita, rectores & paſtores Eccleſiæ univerſæ; ſed non eodem modo, quo Petrus. Illi enim habuerunt ſummam atque ampliſſimam poteſtatem ut Apoſtoli, ſeu legati, &c. ut ſuprà. Hæc Bellarminus, lib. 1. de Romano Pontifice, capite 11.

Hieronym. lib. 1. contra Jovinianum.

Bellarmini exceptio.

Ejuſdem refutatio.

Jam ſi ex eis quæras, fuerintne Apoſtoli reliqui fundamenta primaria, an ſecundaria? in has redigentur anguſtias, ut neutrum concedere poſſint, ſalvâ eâ prærogativâ, quàm Petro tribuunt. Nam primarium fundamentum eſt Dominus noſter Jeſus Chriſtus: ſecundarium autem fundamentalem fundamentum & petram regentem & ſuſtentantem totum ædificium, & quidem ſingulariter ac jure proprio, aiunt eſſe Petrum Apoſtolum, ejuſque ſucceſſores, Romanos Pontifices. Unde ſequitur, reliquos Apoſtolos non niſi in tertio quodam ordine eſſe fundamenta; & ipſos Apoſtolos ſuper Petrum ejuſque ſucceſſores Romanos Pontifices, Apoſtolis aliquibus contemporales, tanquam ſuper fundamentum nobilius, ædificatos eſſe, & cum quadam ſubjectione pependiſſe à Petro, Petrique ſucceſſore Epiſcopo Romano, tanquam à capite & monarcha totius Eccleſiæ, ipſorumque adeò Apoſtolorum. Quod abſurdum eſt commentum, & gratis nuper excogitatum, ſine auctoritate S. literarum, & contra mentem orthodoxæ antiquitatis. Interim contradictionis laqueum induere videtur Bellarminus, capite citato, dum aſſerit, Petro eſſe commiſſum regimen totius Eccleſiæ, præcipuè circa fidem: Et poſtea con-

cedit

Bellarminus ſibi contradicit.

cedit, ratione doctrinæ non eſſe Petrum majorem exteris, ſed ſuper omnes ex æquo Eccleſiæ fortitudinem ſolidari. Non evitabit contradictionem, niſi concesſerit, regimen Eccleſiæ circa fidem conceſſum eſſe Petro cum reliquis Apoſtolis communiter; id quod Catholica docuit antiquitas: non autem ſoli Petro, ut Monarchæ ſingulariter; quod nuper commenta eſt Papiſtica novitas.

6. Figmentum diſparis ſucceſſionis diſcutietur opportunius ſequente libro. Interea de primatu ordinis, & honoris, quem ſecundùm ſacram ſcripturam, cum Catholica antiquitate, concedimus Petro, notanda temporis circumſtantia, & ordinis atque honoris ſignificatio, nominum etiam, quibus Petrum orthodoxi Patres ornarunt, ſenſus inveſtigandus eſt.

Caput II.

De circumſtantia temporis, quo competebat Petro primatus ordinis, & honoris.

PRimatus Petro datus eſt, antequam confeſſionem illam ederet, Matth. 16. *Tu es Chriſtus, Filius Dei viventis*, atque adeò antequam audiret, *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram. Tibi dabo claves. Paſce oves meas.* Nam jam ante diſertè dicitur πρῶτος, *primus*, Matth. 10:2. & chorus Apoſtolorum ſic deſcribitur, *Petrus & qui cum eo.* Marc. 1:36. Neque quia ſolus loquutus eſt, Matth. 16. ideo factus eſt primus, ſeu Princeps, & os Apoſtolorum; ſed quia jam erat Princeps, ſeu primus & os Apoſtolorum, & virtute, ac fervore alios anteibat: ideo ſolus pro omnibus reſpondit, dicens, *Domine, ad quem abibimus? verba vitæ æternæ habes; & nos credimus, & novimus, te eſſe Chriſtum illum Filium Dei viventis.* Joan. 6:68, 69. Et poſtea alio tempore; *Tu es Chriſtus Filius Dei viventis*, Matt. 16:16. Hinc *Ambroſius*. Cum (inquit) diceretur vulgi ſententia, *Petrus* tacebat. Taces ergo *Simon*, & reſpondentibus aliis adhuc taces, cum ipſe ſis primus, qui etiam non interrogatus interrogas? —— ubi audivit, *vos autem quid me dicitis?* ſtatim loci non immemor ſui primatum egit. Primatum confeſſionis utique non honoris: primatum fidei; non ordinis. —— Hic eſt ergo *Petrus* qui reſpondit præ cæteris, imo præ cæteris, & ideo fundamentum dicitur: quia novit non ſolum proprium, ſed etiam commune ſervare. *Ambroſ.* lib. de incarnationis myſterio, cap. 4. Et *Euſebius* ſcribit, contra Simonis Magi præſtigias, Romam, Deo ducente, veniſſe Petrum fortem & magnum inter Apoſtolos, & ob virtutem, reliquorum omnium præloquutorem, τὸν καρτερὸν καὶ μέγαν τῶν ἀποςόλων, τὸν ἀρετῆς ἕνεκα τῶν λοιπῶν ἁπάντων προήγορον Πέτρον. *Euſeb.* lib. 2. hiſtor. Eccleſ. κεφ. ιδ. cap. 13. & *Chryſoſtomus* ait in Matth. 16: 15. Τὸ ςόμα τῶν ἀποςόλων ὁ Πέτρος, ὁ πανταχοῦ θερμὸς, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποςόλων κορυφαῖος, πάντων ἐρωτηθέντων, αὐτὸς ἀποκρίνεται. id eſt, os Apoſtolorum Petrus, ſemper fervidus, chori Apoſtolorum coryphæus, cunctis interrogatis, ipſe reſpondet.

Joan. 6: 68, 69.
Matth. 16: 16.
Matth. 16: 15, 16.
Vide c. 3. §. 2.

Caput III.

De ſignificatione ordinis, & honoris.

ORdo vel ſignificat eam rerum diſpoſitionem, quæ confuſionem excludit: hunc ordinem commendat Apoſtolus, dicens, *Omnia decenter & ordine fiant*, 1 Cor. 14. ult. vel gradum & officium ſacrum, ut Hebr. 7:11. *Secundum ordinem Melchiſedec: ſecundùm ordinem Aaron.* Primatus ordinis Petro datus eſt inter Apoſtolos, priore illâ ſignificatione ordinis, ſecundum quam ſignificationem Petrus primus fuit inter pares: ſicut inter pares Franciæ primus olim fuit Burgundus. Poſteriore autem ſenſu ſi accipiatur ordo, omnes Apoſtoli fuerunt primi, juxta illud, πρῶτον ἀποςόλους. 1 Cor. 12:28.

1 Cor. 14: 40.
Hebr. 7: 11.

2. Honor alicui exhibetur, vel intuitu gradûs & officii, in quo collocatus eſt; vel intuitu primatûs ordinis in eodem cum aliis officio & gradu; vel propter virtutem perſonalem. Petro, in ſecunda & tertia acceptione honoris, primatus honoris datus eſt: at in prima acceptione honoris, hoc erant utique & cæteri Apoſtoli quod fuit Petrus, pari conſortio prædìti & honoris & poteſtatis; ut loquitur Cyprianus, lib de unitate Eccleſiæ. Per has diſtinctiones facile eſt perſpicere, quo ſenſu Ambroſius, lib. de incarnat. myſterio, c. 4. Primatum Petri vocaverit primatum confeſſionis; non honoris: primatum fidei; non ordinis.

Supra, c. 2.

Caput IV.

Explicatio nominum & locutionum encomiaſticarum, quibus Petrum Apoſtolum ornarunt Catholici Patres.

NOminum, quæ Petro tribuuntur in veterum ſcriptis & encomiaſticarum de Petro loquutionum, tria ſunt genera. 1 Quædam primatum illum, quem Petro conceſſum oſtendimus, vel eximias quaſdam in Petro virtutes reſpiciunt. 2. Quædam excellentiam & onus indicant muneris Apoſtoli, quod erat omnium Apoſtolorum commune officium, ejuſque jura omnia omnibus ex æquo conceſſa. 3. Quædam mixti generis ſunt, & primatum illum, vel virtutem Petri perſonalem, cum dignitate ac poteſtate Apoſtolica junctim comprehendunt.

2. Primi generis ſunt hæ & hujuſmodi aliæ indigitationes, & loquutiones, quibus Petrus dicitur primus, & apud Hieron. in catalogo, eodem ſenſu, princeps Apoſtolorum, (id eſt, primus Apoſtolorum, ut docet Iſaacus Caſaub. exerc. 15. diatrib. 12. pag. 377. edit. Londin. ann. 1614.) & caput, coryphæus, os Apoſtolorum, ob virtutem præloquutor omnium, ὁ πανταχοῦ θερμὸς, ἀπαρχὴ, ἔξαρχος, ἀρχηγὸς, πρωτοςάτης, &c. quæ ordinis vocabula ſunt, non dominationis: ut rectè monet Iſaacus Caſaubonus, Exercit. 15. diatriba 12. Secundi generis loquutiones ſunt illæ, quibus Petrus vocatur fundamentum Eccleſiæ petrâ, ἄρχων, columna, firmamentum, paſtor univerſæ Eccleſiæ, cui ovium Chriſti cura demandata eſt, ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης φροντίζων, &c. totius orbis curam gerens, &c. Hæc enim ex æquo omnibus conveniunt Apoſtolis. Tertii generis loquutio de Petro eſt illa Chryſoſtomi, in Act. cap. 1. verſ. 15. καὶ ὡς θερμὸς καὶ ὡς ἐμπιςευθεὶς παρὰ τοῦ Χριςοῦ τὴν ποίμνην, καὶ ὡς τοῦ χοροῦ πρῶτος. Et ut fervidus, & ut cui à Chriſto concreditus eſt grex, & ut chori primus. Item prolixior illa ab eodem Chryſoſtomo laudatio Petri, in ſermonibus ſive homiliis in diverſas ſacrarum ſcripturarum περικοπὰς, ſerm. 32. in parabolam debitoris decem millium talentorum, Tom. 5. edit. Savil. Πέτρος ὁ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποςόλων κορυφαῖος, τὸ ςόμα τῶν μαθητῶν, ὁ ςύλος τῆς ἐκκλησίας, τὸ ςερέωμα τῆς πίςεως, ὁ τῆς ὁμολογίας θεμέλιος, ὁ τῆς οἰκουμένης ἁλιεὺς, ὁ τὸ γέ-

Vide ſuprà, cap. 2. §. 1.

τος ἡμῶν ἀπὸ τοῦ βυθοῦ τῆς πλάνης εἰς τὸν ὐρανὸν ἀναγαγὼν, ὁ πανταχοῦ θερμὸς καὶ παῤῥησίας γέμων, μᾶλλον δὲ ἀγάπης, ἢ παῤῥησίας. Petrus chori Apoſtolorum coryphæus, os diſcipulorum, columna Eccleſiæ, firmamentum fidei, confeſſionis fundamentum, piſcator orbis, qui genus noſtrum à profundo erroris ad cœlum reduxit, qui ubique fervens & libertatis plenus, plenior autem dilectionis, quàm libertatis. Hæc Petri deſcriptio continet quædam primi, & quædam ſecundi generis nomina. illud verò ὁ τῆς ὁμολογίας θεμέλιος, *confeſſionis fundamentum*, utrumque genus inſinuat, tum quod ut reliquorum Apoſtolorum os & princeps aliis ſilentibus eos omnes confeſſione anteverterit, tum etiam quod ſit fundamentum, id eſt, ſapiens architectus ponens fundamentum, qui honor eſt illi communis eum reliquis Apoſtolis.

3. Nomina autem & attributa ſecundi generis convenire ex æquo omnibus Apoſtolis, imò etiam quædam primi generis, aliis etiam Apoſtolis & Paſtoribus tribui, partim patet ex eis quæ ſuperius monebamus, & apertius etiam patebit ex eis quæ nunc ſubjiciam.

4. *Heſychius*, presbyter Hieroſolymitanus, in Encomio in beatum *Thomam*, [in Bibliotheca *Photii*, codice 269.] loquens de beato *Andrea* Apoſtolo, σάλπιγξ (inquit) ἱερατικὴ Ἀνδρέας, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποςόλων πρωτότοκος, ὁ πρωτοπαγὴς τῆς ἐκκλησίας ςύλος, ὁ πρὸ Πέτρυ Πέτρος, ὁ τοῦ θεμελίυ θεμέλιος, ὁ τῆς ἀρχῆς ἀπαρχή. quæ verba Andreas Schottus Jeſuita, Photii Latinus interpres, ſic reddidit; Sacra illa tuba Andreas, primus Apoſtolorum fœtus, prima Eccleſiæ columna, ante Petrum petra, fundamenti fundamentum, initii primitiæ. Idem Heſychius in Jacobum fratrem Domini, [in Bibliotheca Photii, codice ducenteſimo ſeptuageſimo quinto.] Quomodo (inquit) prædicabo [ἐγκωμιάσω] Chriſti ſervum & fratrem, τὸν τῆς νέας ἱερουσαλὴμ ἀρχιςράτηγον, τὸν τῶν ἱερέων ἡγήμονα, τῶν ἀποςόλων τὸν ἔξαρχον, τὸν ἐν κεφαλαῖς κορυφὴν, τὸν ἐν λύχνοις ὑπερλάμποντα, τὸν ἐν ἄςροις ὑπερφαίνοντα. Πέτρος δημηγορεῖ, ἀλλ' Ἰάκωβος νομοθετεῖ, &c. id eſt, (interprete Schotto) novæ Hieruſalem ſummum ducem, ſacerdotum principem, Apoſtolorum caput, in capitibus verticem, in Lampadibus ſuperſplendentem, & inter aſtra maximè illuſtrem. Petrus prædicat, Jacobus decernit, &c. Certè ipſa divina Scriptura in collegio Apoſtolorum honore & poteſtate parium, Jacobum hunc &
Galat. 2:9 Cepham & Joannem ait videri columnas, Galat. 2: 9. Et Paulus Apoſtolus plures in eo collegio agnoſcit eminentiſſimos, & his ſeipſum æquat, λογίζομαι γὰρ, μηδὲν ὑστερηκέναι τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων. Exiſtimo enim, me nihilo
2 Cor. 11: 5. inferiorem fuiſſe ſummis Apoſtolis. 2 Corinth. 11: 5.

5. Prærogativas quaſdam perſonales à Chriſto, cum illis adhuc familiariter ante obitum ſuum degente, quibuſdam præ aliis conceſſas eſſe cernimus: ſolis Petro & Zebedæi filiis nova indita ſunt nomina, hi tres ſoli admiſſi ſunt ad αὐτοψίαν il-
Matth. 17: 27. luſtris illius metamorphoſeos Domini in monte, Matthæi 17. & graviſſimi angoris ejus in horto Gethſemane, Matth. 26: 37. Petro dixit, da eis pro me & te, Matthæi 17. ubi nominato Chriſto, intelligi videtur etiam totus diſcipulorum ejus chorus. Additur autem nomen Petri, quia erant tunc in domo Petri. da eis pro me & te, id eſt, pro me meoque comitatu; & pro te etiam dabis id quod debes qua poſſeſſor hujus domûs, & pater ſuæ familiæ. Johannes tamen Chriſto propior in menſa, & interioris quodammodo admiſſionis, adeò ut Petrus innuat ei, ut ſciſcitetur quemnam Dominus intelligat traditorem. Johannes autem incumbens in pectus Jeſu, dixerit ei, Domine, quis eſt? ejuſque voto Dominus benignè reſpondens ſatisfaciat. Johannes 13: 23. 24. &c. Et poſt Domini aſcenſionem Jacobus alter annumeratur columnis, & primò nominatur, Galat. 2. 9. de quo Jacobo ſcribens Epiphanius, hæreſi ſeptuageſimâ octavâ, paragrapho ſeptimo, ait, καὶ πρῶτος ὗτος εἴληφε τὴν καθέδραν τῆς ἐπισκοπῆς, ᾧ πεπίστευκε κύριος τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς πρώτῳ, ὃς καὶ ἐκαλεῖτο ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίυ. id eſt, (interprete Dionyſio Petavio Jeſuita.) Idem ille primus Epiſcopalem cathedram cepit, cum ei ante cæteros omnes ſuum in terris thronum Dominus tradidiſſet. qui quidem Domini frater eſt vulgo nominatus. Hæc, quæ commemoravimus, diverſitatem quandam indicant donorum atque ornamentorum perſonalium inter Apoſtolos; at non important dominationem, imperium aut ſublimiorem poteſtatem Eccleſiaſticam ex officio, ad eos qui columnæ videbantur pertinentem ſupra cæteros Apoſtolos: omnes enim ex æquo acceperant plenitudinem Apoſtolicæ poteſtatis, in qua omnis poteſtas Eccleſiaſtica continetur.

6. *Chryſoſtomus*, homiliâ de utilitate lectionis ſcripturarum, &c. Tom. 8. editionis Savilianæ, paginâ centeſimâ decimâ quarta, docens quid nomen Apoſtolorum contineat, ait; οὐ ψιλὸν ἐστι τὸ ὄνομα τοῦτο, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς ἐστι προσηγορία ἀρχῆς μεγίστης, ἀρχῆς τῆς πνευματικωτάτης, ἀρχῆς τῆς ἄνω. καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς βιωτικοῖς πράγμασιν εἰσιν ἀρχαὶ πολλαὶ, οὐ πᾶσαι δὲ τῆς αὐτῆς ἀξίας, ἀλλ' αἱ μὲν μείζους, αἱ δὲ ἐλάττους, ——— ὕτω καὶ τῶν πνευματικῶν πολλαὶ μὲν ἀρχαὶ, οὐ πᾶσαι δὲ τῆς αὐτῆς ἀξίας, πασῶν δὲ μείζων ἡ τῆς ἀποστολῆς ἀξία. ——— ὁ προφήτης ἄρχων ἐστὶ παρ' ἡμῖν ὁ δαίμονας ἐξελαύνων ἄρχων ἐστί. παρ' ἡμῖν ὁ ποιμὴν καὶ διδάσκαλος, ἄρχων ἐστὶ πνευματικός. ἀλλὰ τύτων ἁπάντων μείζων ἐστὶν ἀρχὴ ἡ ἀποστολική. ——— αὐτοῦ τοῦ Παυλοῦ ἀκούσωμεν ἀριθμοῦντος τὰς ἀρχὰς, καὶ ἐν τῷ ὑψηλοτέρῳ χωρίῳ, τὴν ἀποστολικὴν καθίζοντος. τί οὖν ὗτος φησιν;
1 Co. 11: 28. Οὓς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, πρῶτον ἀποστόλυς, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλυς, καὶ ποιμένας· εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων. εἶδες κορυφὴν ἀρχῶν; εἶδες ὑψηλὸν καθήμενον τὸν ἀπόστολον, καὶ οὐδένα πρὸ ἐκείνου ὄντα, ὔτε ἀνώτερον; ——— οὐκ ἀρχὴ δὲ μόνον ἐστὶν ἡ ἀποστολὴ τῶν ἄλλων ἀρχῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπόθεσις καὶ ῥίζα, id eſt; Non eſt hoc nudum nomen, ſed a principio eſt appellatio principatus maximi, principatus ſpiritualis, principatus ſuperni. Quemadmodum enim in hujus vitæ negotiis multi ſunt principatus; non tamen omnes ejuſdem dignitatis, ſed alii majoris, alii minoris. ——— ſic etiam ſpiritualium multi quidem principatus, non omnes tamen ejuſdem dignitatis, omnium autem maxima eſt Apoſtolatus dignitas. ——— Propheta princeps eſt: apud nos qui dæmonas expellit princeps eſt: apud nos paſtor & doctor princeps eſt ſpiritualis: at omnibus illis major eſt principatus Apoſtolicus. ——— Ipſum Paulum audiamus enumerantem principatus, & in ſublimiori loco collocantem Apoſtolicum [principatum.] Quid igitur hic dicit? Et quoſdam quidem poſuit in Eccleſia, primùm Apoſtolos, ſecundò prophetas, tertiò doctores & paſtores: deinde dona ſanationum. Vidiſtine verticem principatuum? vidiſtine ſublimem ſedentem Apoſtolum, & neminem illo priorem, neque ſuperiorem. ——— Apoſtolatus autem non ſolum eſt principatuum aliorum

Apoſtolico officio, quod omnibus Apoſtolis ex æquo datum eſt, nullum a Chriſto conſtitutum eſt in Eccleſia officium ſublimius. Vide cap. 1. §. 1.

Digitized by Google

aliorum principatus, ſed etiam baſis & radix. Et in eadem homilia, pag. 115. ait de Paulo Apoſtolo, ὅτι τῆς οἰκουμένης ἀντελαμβάνετο πάσης, καὶ διεκυβέρνα τὰς ἐκκλησίας. quod orbem ſuſceperit univerſum, & gubernaverit Eccleſias. Et ibidem loquens de omnibus Apoſtolis, ait; ἄρχοντες γὰρ εἰσιν ὑπὸ Θεοῦ χειροτονηθέντες οἱ ἀπόστολοι· ἄρχοντες, οὐκ ἔθνη καὶ πόλεις διαφόρους λαμβάνοντες, ἀλλὰ πάντες κοινῇ τὴν οἰκουμένην ἐμπιστευθέντες. Principes enim à Deo ordinati ſunt Apoſtoli: principes, non accipientes gentes & urbes diverſas, ſed omnibus in communi concreditus eſt orbis terrarum. Et homil. 33. in Act. Apoſtol. cap. 15. Jacobum laudat, quod Petrum & Paulum paſſus ſit prius loqui in Concilio Hieroſolymitano, cum ipſe Jacobus fuerit τὴν ἀρχὴν ἐγκεχειρισμένος, in principatu conſtitutus. Et quod duriorem ſermonem Petro conceſſerit, ipſe verò Jacobus mitiore oratione uſus ſit, id enim decere eos qui ſunt ἐν μεγάλῃ δυναστείᾳ, in magna poteſtate. ut duriora aliis dicenda relinquant, ipſi verò mitiora loquantur. Idem in prologo (quæ in editione Savilianâ eſt homilia prima,) in Euangelium Joannis, de Johanne Apoſtolo, ait, quod ſit ὁ στύλος τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν, ὁ τὰς κλεῖς ἔχων τῶν οὐρανῶν, columna omnium toto orbe Eccleſiarum, claves habens cœlorum. Tomo ſecundo, paginâ quingenteſimâ quinquageſimâ quintâ, lin. ultimâ, editionis Savilianæ.

7. Idem Chryſoſtomus, homiliâ contra hæreticos, & in petitionem matris filiorum Zebedæi, Tom. 5. homil. 33. pag. 309. edit. Savil. ait de Paulo Apoſtolo, quod ſit ἁπάντων ἀνθρώπων ἀμείνων, ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, ὁ νυμφαγωγὸς τοῦ Χριστοῦ, ὁ τῆς ἐκκλησίας φυτουργός, ὁ σοφὸς ἀρχιτέκτων, τῶν ἀποστόλων μείζων, omnibus hominibus præſtantior, orbis terrarum doctor, adductor ſponſæ ad Chriſtum ſponſum, Eccleſiæ plantator, ſapiens architectus, Apoſtolis major. majorem autem dicit, propter majorem laborem, adeóque majorem gloriam, quia unuſquiſ-

1 Cor. 3: 8. que propriam mercedem accipiet ſecundum proprium laborem. Et homiliâ priore in illa verba, *Salutate Priſcillam & Aquilam*, quæ eſt homilia quadrageſima ſeptima, ejuſdem tomi quinti, de eodem Apoſtolo Paulo ſcribit, ὅτι τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐγκεχειρισμένος, quod totius orbis ei cura commiſſa ſit. Παύλου λαμπρότερον οὐδὲν ἦν, Paulo illuſtrius nihil fuit. Et ibidem eundem Apoſtolum vocat, τὴν γλῶτταν τῆς οἰκουμένης, καὶ τὸ φῶς τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ τὸν θεμέλιον τῆς πίστεως. καὶ τὸν στύλον καὶ τὸ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας [al. ἐκκλησίας,] linguam orbis, lucem Eccleſiarum, fundamentum fidei, columnam & firmamentum veritatis. [al. Eccleſiæ.] Et eodem tomo, homiliâ centeſimâ ſexageſimâ ſeptimâ, (cujuſcunque auctoris illa ſit) quæ eſt in coryphæos Apoſtolorum Petrum & Paulum, τί γὰρ Πέτρου μεῖζον; τί δὲ Παύλου ἴσον; quid enim

Quid Petro majus? quid Paulo æquale? Petro majus? quid autem Paulo æquale? Et eâdem homiliâ de ambobus dicitur, τῶν μὲν ἄνω τὰς κλεῖς εἰληφότες, τῶν δὲ κάτω λύειν καὶ δεσμοῦν τὰς ἁμαρτίας ἐξουσίαν ἔχοντες, qui eorum quidem quæ ſupra ſunt, acceperunt claves; eorum autem quæ infra ſunt, ſolvendi & ligandi peccata poteſtatem habentes. Item, οἱ στύλοι τῆς ἐκκλησίας, οἱ μεγάλοι τῆς οἰκουμένης φωστῆρες, columnæ Eccleſiæ, magna orbis luminaria. Et homiliâ centeſimâ ſexageſimâ octavâ, (quæ etiam in ἀμφιβαλλομένοις cenſetur) de duodecim Apoſtolis dicitur, quod ſint ὀρθοδοξίας ἀμετάθετοι στύλοι, τῆς ἐκκλησίας πέτρα, τῆς βασιλείας σκῆπτρα, τοῦ ποιμνίου προστάται, rectæ doctrinæ columnæ immotæ, petra Eccleſiæ, regni ſceptra, gregis præfecti. Et Petrus ac Paulus dicuntur ibidem coryphæi Apoſtolorum, & Paulus ὁ ἐξ ἐσχάτων πρῶτος, ex poſtremis primus. Chryſoſtomus, eodem tomo quinto, homiliâ quadrageſimâ octavâ, paginâ trecenteſimâ vigeſimâ ſeptima, lin. decimâ ſextâ, paſtores Eccleſiarum vocat τοὺς ἄρχοντας, principes, ſeu præfectos.

8. Πέτρος τε καὶ Ἰωάννης ἰσότιμοι ἀλλήλοις, Pe- *Petrus & Joannes inter ſe honore pares.*
trus & Joannes inter ſe honore æquales, inquit Cyrillus Alexandrinus, cum Synodo Alexand. epiſtolâ ad Neſtorium, in prima parte Concilii Epheſiensi œcumenici, paginâ 209. Tomo 2. Conciliorum, edit. Pariſienſis, anno 1636. Johannes Damaſcenus Petrum & Jacobum & Johannem vocat Apoſtolorum coryphæos, τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστόλων. oratione de Chriſti transfiguratione in monte. Idem Damaſcenus, in ſua epiſtolâ de ter-ſancto hymno, Jordanem cœnobiarcham, (ad quem ſcribit) vocat columnam & firmamentum veritatis, paginâ 729. C. editionis Latinæ Billii, Pariſiis, anno 1619. Antiquæ illæ Eccleſiæ, Lugdunenſis & Viennenſis, in ſua epiſtolâ de martyribus, apud Euſebium, libro quinto, hiſtor. Eccleſiaſt. capite primo, Attalum dicunt fuiſſe ſemper columnam & ſtabilimentum [στύλον καὶ ἑδραίωμα] Chriſtianorum illic degentium.

9. *Gregorius Nazianzenus*, oratione 18. ait *Cyprianum* præſediſſe non ſolum Carthaginenſi Eccleſiæ, neque ſoli Africæ, ſed etiam toti Occidenti; & ferè etiam ipſi Orientali atque Auſtrali & Septentrionali oræ. Idem Nazianzenus, initio orationis 19. Baſilium magnum vocat στύλον, καὶ ἑδραίωμα τῆς ἐκκλησίας, καὶ πίστεως ἔρεισμα, columnam & firmamentum Eccleſiæ, fidei fulcrum. Et, oratione 20. Eccleſiam Cæſarienſem in Cappadocia, cui Baſilius præerat, appellat τὴν ἀσείστον καὶ ἀνεπηρέαστον τῶν ἐκκλησιῶν μητέρα. Et Baſilium, προστάτην τῆς ἐκκλησίας. Et ſupernæ Hieruſalem verè metropolitem, ἔξαρχον, στρατηγὸν τῶν διὰ πίστεως σωζομένων. Et orat. 21. ait Athanaſium univerſo terrarum orbi præfectum fuiſſe, eundemque vocat cornu ſalutis, lapidem angularem, τὸν στύλον τῆς ἐκκλησίας. Idem Nazianzenus, epiſtolâ, 29. al. 74. Euſebium Epiſcopum Samoſatenſem, vocat, στύλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἐκκλησίας, κανόνα πίστεως. & epiſt. 38. al. 28. ad Simpliciam; ſcribens de Baſilio magno, eum vocat τὸ τῆς πίστεως ἔρεισμα, τὸν τῆς ἀληθείας κανόνα, καὶ χαρακτῆρα τῆς ἐκκλησίας. Gregorius Epiſcopus Alexandrinus, ſcripſit vitam Joannis Chryſoſtomi, & paulo poſt principium, eum vocat τῆς οἰκουμένης ἁπάσης διδάσκαλον καὶ φωστῆρα. Tom. 8. oper. Chryſoſtomi, paginâ 158. editionis Savilianæ, lin. 22. Et poſtea commemorat, eum dictum eſſe ab Angelo, ἄλλον νέον ἀπόστολον, paginâ 176. lin. 20. Et in ſcriptione illius operis, Johannes Chryſoſtomus appellatur οἰκουμενικὸς διδάσκαλος. Et in inſcriptione, vitæ ejuſdem Johannis Chryſoſtomi, à Leone Imperatore ſcriptæ, appellatur κοινὸς τῆς οἰκουμένης λιμήν, communis orbis portus. Et in ejuſdem vita ab anonymo ſcripta, idem Joannes Chryſoſtomus dicitur ὁ κοινὸς τῆς οἰκουμένης προμηθεὺς καὶ προστάτης. Tomo octavo, oper. Chryſoſtomi, pag. 337. lin. 35.

10. *Baſilius* magnus, epiſtolâ quinquageſimâ ſecundâ, *Athanaſium* percelebrem illum Alexandriæ Epiſcopum compellans; Accommodatiſſimum (inquit) rebus iſtis initium fore arbitrati ſumus, ſi veluti ad omnium noſtrorum verticem [ὥσπερ ἐπὶ κορυφὴν τῶν ὅλων] ad tuam integritatem [τελειότητα] refugiamus. Idem Baſilius epiſtolâ quinquageſimâ tertiâ, alium *Athanaſium*, Ancyræ Epiſcopum, vocat ἔρεισμα ὀρθότη-

θότητος, fulcimentum rectitudinis. Idem *Baſilius* epiſtolâ ſexageſimâ, ad Eccleſiam Neocæſarienſem, defunctum eorum Epiſcopum, vocat *στύλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας, στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως*. Idem epiſtolâ ſexageſimâ ſeptimâ, ad Eccleſiam Ancyræ, obitum Epiſcopi Eccleſiæ illius deplorans, ait; *πέπτωκεν ἀνὴρ, στύλος τῷ ὄντι καὶ ἑδραίωμα τῆς ἐκκλησίας*.

11. Theodoretus lib. 4. hiſtor. Eccleſ. cap. 17. Baſilium magnum Cæſariæ Cappadociæ Epiſcopum, vocat *τὸν τῆς οἰκουμένης φωστῆρα, τὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης*. Idem Theodoretus, lib. 3. in S. Joannem Chryſoſtomum, [in Bibliotheca Photii, codice 273.] Chryſoſtomum vocat *τὸ τῆς ἐκκλησίας στόμα, εὐσεβείας ἀνθρώπων ὀφθαλμόν*. Athanaſius Alexandrinus, epiſtolâ ad ſolitariam vitam agentes, Hoſium, Epiſcopum Cordubenſem, vocat patrem Epiſcoporum, *πατέρα τῶν ἐπισκόπων*. Tom. 1. oper. Athanaſ. pag. 837. edit. Pariſ. an. 1627.

12. Paulus Epiſcopus Emiſenus, in homilia quam habuit in magna Alexandriæ Eccleſia, præſente Cyrillo, (Tom. 2. Concil. pag. 593. F. editionis Pariſ. anno 1636.) Athanaſium & Theophilum Epiſcopos Alexandrinos vocat *τοὺς στύλους τῆς ὀρθοδοξίας*. autor libri de ſeptem ordinibus Eccleſiæ, qui Hieronymo tribuitur, cap. de quinto gradu, dicit diaconos eſſe *columnam & fundamentum veritatis*.

Petrus & Andreas dicuntur Apoſtolorum principes. Vide cap. 1. §. 1.

13. Hieronymus in Pſal. 67. Petrum & Andream vocat Apoſtolorum principes. Idem libro primo adverſus Jovinianum, circa medium, loquens de omnibus Apoſtolis, eos vocat principes diſciplinæ noſtræ; & Chriſtiani dogmatis duces. Et paulò poſt ibidem; At dicis (inquit) ſuper Petrum fundatur Eccleſia, licet id ipſum in alio loco ſuper omnes Apoſtolos fiat, & cuncti claves regni cœlorum accipiant, & ex æquo ſuper eos Eccleſiæ fortitudo ſolidetur: tamen propterea inter duodecim, unus eligitur; ut capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur occaſio. Sed cur non Johannes electus eſt virgo? ætati delatum eſt, quia Petrus ſenior erat; ne adhuc adoleſcens ac penè puer, progreſſæ ætatis hominibus præferretur: & magiſter bonus, qui occaſionem jurgii debuerat auferre diſcipulis, & quia dixerat eis; Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis; Et, qui voluerit inter vos major eſſe, minimus omnium ſit; in adoleſcentem quem dilexerat, cauſam præbere videretur invidiæ. His verbis docet Hieronymus, tum ex æquo ſuper Apoſtolos Eccleſiæ fortitudinem ſolidari; tum etiam inter æquales primatum quendam ordinis & honoris Petro datum eſſe pro illo duntaxat tempore, ut indicant rationes adjectæ, ſecundùm quas, mortuo Petro, aliiſque Apoſtolis ſenioribus, Johanni grandævo honor ille capitis inter alios paſtores competebat, adeò ut illa Petri prærogativa non manaverit ad aliquam certam ſucceſſorum ſeriem in aliqua una ſede, ſed cum Petro ceſſaverit, exempli manente perpetuâ ratione, ut inter æquales ætati honor deferatur.

Ex æquo ſuper omnes.

Ætati delatum eſt.

Ioan. 14: 27. Matth. 20:26,27.

Petri primatus non manavit ad Romanos Pontifices.

14. Idem Hieronymus in Amos capitis ſexti verſ. duodecimum. In petris equi perſequi non valent. petra Chriſtus eſt, qui donavit Apoſtolis ſuis, ut ipſi quoque petræ vocentur: Tu es Petrus; & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Qui in iſti petris fuerit, adverſariæ poteſtates, quæ appellantur equi, perſequi eum non poterunt, curſibus præpeditis; & per ſingulas petras corruentibus. Hieronymi igitur mens fuit, Petro quidem à Chriſto petra donatum eſſe, ut & ipſe petra vocaretur; ſed id ipſum ex æquo donatum eſſe omnibus Apoſtolis.

Matth. 16: 18.

15. Eadem Baſilii magni mens, quando ait; Quamvis Petrus etiam petra ſit, non tamen petra erat ut Chriſtus. Ut Petrus petra erat; nam Chriſtus verè eſt immobilis petra: Petrus verò propter Petram. Dignitates enim ſuas Chriſtus largitur aliis, non ſe ſpolians, ſed habens quæ dat. Lux eſt: vos eſtis lux mundi. ſacerdos eſt: facit ſacerdotes. Ovis eſt: Ecce ego mitto vos ſicut oves in medio luporum. Petra eſt; petram facit: & quæ ſua ſunt largitur ſervis. Baſilius homilia vigeſima octavâ, de pœnitentia. Similia his lector inveniet apud Paulinum Nolanum, epiſtolâ quarta, ad Severum, prope finem: & in Ambroſii in Euangelium Lucæ libro ſexto, Commentario penultimo. vide inferius, capite ſeptimo paragrapho octavo.

16. Ibi etiam monet Ambroſius, licet cæteri Apoſtoli ſcirent, Petrum tamen reſpondiſſe præ cæteris. Et libro de incarnationis myſterio, capite quarto, ait Petrum reſpondiſſe præ cæteris Apoſtolis, imò pro cæteris. Et Chryſoſtomus in Euangelium Matthæi capite decimo ſexto, verſu decimo quinto; Petrum reſpondentem vocat os Apoſtolorum, *τὸ στόμα τῶν ἀποστόλων*. Hieronymus Commentario in Matthæi. 16. Petrus ex perſona omnium Apoſtolorum profitetur, Tu es Chriſtus Filius Dei vivi. Hæc Hieronymus.

17. Certè jam antea (ut teſtantur harmoniæ Euang. veteres & recentiores) ſuo & coapoſtolorum nomine, dixerat, Nos credimus, & cognovimus, quoniam tu es Chriſtus Filius Dei vivi. Joh. 6: 69. unus pro omnibus loquens, & Eccleſiæ voce reſpondens; ut monet Cyprianus epiſt. 55: ad Cornelium. Dominus autem ſciens Judæ proditoris perfidiam, eum excipit, atque eximit è choro credentium, ſubjiciens, Nonne ego vos duodecim elegi, & unus ex vobis diabolus eſt: ut obſervat Chryſoſt. homil. 47. in Euang. Johan. Exceptio autem firmat regulam in non exceptis.

Iohan. 6: 69.

Ibidem, verſ. 70.

18. Adrianus Papa Romanus, hujus nominis primus, epiſt. ad Epiſcopos Galliciæ & Hiſpaniarum, quæ extat in actis Concilii Francofurtenſis; Cum (inquit) refutatis quorundam opinionibus, quid in diſcipulorum animis fides operaretur, cunctorum cognitor exploraret, ſolus B. Petrus, pro ſe, & pro omnibus, & pro unitate, unius teſtimonium fidei perhibuit, dicens, Tu es Chriſtus Filius Dei vivi.

CAPUT V.

Cur unus Petrus pro omnibus reſponderit, Tu es Chriſtus, &c. & uni pro omnibus dictum ſit, Beatus es Simon Bar jonah, &c. Matth. 16.

HUjus rei duæ à veteribus rationes adferuntur, una moralis, altera myſtica. Ratio moralis eſt, decorum erat ut non omnes confuſè loquerentur, ſed unus potius nomine omnium, & præ omnibus ille qui erat præcipuus & *προήγορος* Apoſtolorum. Plurima hanc rationem illuſtrantia & confirmantia peti poſſunt ex ſuperiore diſſertatione. Altera ratio eſt ſignificatio myſtica Eccleſiæ & Eccleſiaſticæ unitatis, ejuſdemque commendatio. Petrus gerebat typum Eccleſiæ, & in uno pro omnibus reſpondente unitas Eccleſiæ figurabatur, & unanimitas credentium ſignificabatur. Huc pertinent illa Cypriani verba, quæ cum eorundem vindiciis contra Pamelium, invenies in Irenico noſtro, lib. 2. cap. 15. in Exegeſi propoſitionis 15. & lib. 16. hujus operis, cap. 1. §. 3.

Ratio moralis.

Ratio myſtica.

2. Auguſtinus Tract. 118. in Euang. Johannis; *Iohan. 19: 23.*

nis; Meritò (inquit) veſtis quâ charitas ſignificatur, deſuper contexta perhibetur. Inconſutilis autem, ne aliquando diſſuatur, & ad unum pervenit, quia in unum omnes colligit; ſicut in Apoſtolis cum eſſet etiam ipſe numerus duodenarius, id eſt, quadripartitus in ternos, & omnes eſſent interrogati, ſolus Petrus reſpondit; Tu es Chriſtus Filius Dei vivi; & ei dicitur; Tibi dabo claves regni cœlorum: tanquam ligandi & ſolvendi ſolus acceperit poteſtatem: cum & illud unus pro omnibus dixerit, & hoc cum omnibus, tanquam perſonam gerens ipſius unitatis, acceperit. *Ideo unus pro omnibus, quia unitas eſt in omnibus. Idem Tractat. 124. in Euang. Johan. Eccleſiæ Petrus Apoſtolus propter Apoſtolatûs ſui primatum gerebat figurata generalitate perſonam. Quod enim ad ipſum propriè pertinet, naturâ unus homo erat, gratiâ unus Chriſtianus; abundantiore gratiâ unus idemque primus Apoſtolus: ſed quando ei dictum eſt, Tibi dabo claves Regni cœlorum: & quodcunque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis: univerſam ſignificabat Eccleſiam. Et tract. 50. in illud Euang. Johan. Nam ſi in Petro non eſſet Eccleſiæ ſacramentum, non ei diceret Dominus, Tibi dabo claves Regni cœlorum: quæcunque ſolveris in terra, ſoluta erunt & in cœlo: & quæcunque ligaveris in terra, ligata erunt & in cœlo. Si hoc Petro tantum dictum eſt, non facit hoc Eccleſia: ſi autem & in Eccleſia fit, ut quæ in terra ligantur, in cœlo ligentur, & quæ ſolvuntur in terra, ſolvantur in cœlo: quia cum excommunicat Eccleſia, in cœlo ligatur excommunicatus: cum reconciliatur ab Eccleſia, in cœlo ſolvitur reconciliatus. Si hoc ergo in Eccleſia fit, Petrus quando claves accepit, Eccleſiam ſanctam ſignificavit. Et lib. 3. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 17. In typo unitatis Petro Dominus dedit poteſtatem, ut id ſolveretur in terris quod ille ſolviſſet.

Matth. 16. 19.

Matth. 16: 19.

In typo unitatis.

3. Tertiam rationem confinxerunt Papiſtæ, videlicet, quia Petrus conſtitutus eſt monarcha Eccleſiæ, & in ejus ſucceſſoribus Epiſcopis Romanis ea poteſtas monarchica ſupra Eccleſiam univerſam erat perpetuò duratura. Et quod Regi datur, id regno dari dicitur, præſertim ſi id quod Regi ipſi datur cedat in publicam utilitatem; ideo ſoli Petro dictum eſſe, Tibi dabo claves; ſoli enim Petro, ut paſtori ordinario, datam eſſe immediatè à Chriſto plenitudinem clavium, & independentiam à quocunque alio homine in hac militante Eccleſia. Ita Bellarminus & Gretſerus lib. 1. de Romano Pontifice, capite 12. Sed iſtam, in gratiam Romani Pontificis, gratis excogitatam Petri monarchiam, profanis novitatibus meritò accenſemus, cum ea neque in ſacris ſcripturis uſquam reperiatur, neque Catholicæ antiquitati in mentem venerit, ſed & illis & huic manifeſtè repugnet: ut jam ex ſuperiore diſſertatione noſtra patet, & ex eis quæ ſequentur porrò elucebit.

Papiſtarum par-exegeſis, repugnans ſacræ ſcripturæ, & Catholicæ antiquitati.

Vide ſuprà, cap. 1. §. 2.

CAPUT. VI.

De petra, ſuper quam Chriſtus promiſit ſe ædificaturum Eccleſiam ſuam, Matth. 16: 18. Tres hallucinationes Pontificiorum.

IN diſputationibus Papiſtarum de hac petra, tres occurrunt inſigniores hallucinationes & erroneæ aſſertiones, quas lector inveniet apud Bellarminum & ejus defenſorem Gretſerum, lib. 1. de Romano Pontifice, cap. 10. & apud Baronium in annalibus anno Chriſti, 33.

1. Prima hallucinatio & erronea aſſertio eſt, omnes Patres, & quotquot extiterunt Eccleſiaſtici ſcriptores orthodoxi, omneſque Synodos, quotquot in Spiritu Sancto legitimè congregatæ ſunt, conſtanter docuiſſe hanc petram eſſe Apoſtolum Petrum. Nam præterquam quod ex eis qui Petrum intelligi ſcripſerunt, pleríque aliam adjecerunt interpretationem, ab hodierna Romanenſium doctrinâ alienam; quidam celebres Patres loci hujus non hanc, quam ut ſolam veram arripiunt Pontificii, ſed aliam expoſitionem tradiderunt. Auguſtinus lectori optionem quidem relinquit, at non obſcurè huic quæ Pontificiis placet, aliam anteponit: Denique Catholicis illis patribus, qui Petrum petram & fundamentum Eccleſiæ dixerunt, non ea mens fuit, quæ nunc Papiſtis, videlicet, ſolum Petrum eſſe petram & fundamentum Eccleſiæ, ejuſque ſucceſſores, ita ut quicunque ſit Romanæ ſedis Epiſcopus quocunque ſeculo, ille ſit inconcuſſa illa fundamentalis petra univerſæ Eccleſiæ, & ſolus Paſtor œcumenicus, univerſæ per orbem diffuſæ Eccleſiæ monarcha, cui omnes alii Paſtores & Chriſtiani ſubjectionem & obedientiam debeant ſub pœna æternæ damnationis, & cujus placitis de rebus fidei adhærere neceſſe ſit tanquam indubitatis Dei oraculis.

2. Altera Papiſtarum, locis citatis, hallucinatio eſt, verba illa, *ſuper hanc petram*, non poſſe referri ad Chriſtum, nec alium denotare quàm Apoſtolum Petrum. Quæ aſſertio multis celeberrimis Patribus in os contradicit, ut inferius palàm fiet.

3. Tertia hallucinatio eſt, eos Patres qui hanc petram interpretantur fidem, intelligere indefectibilem eſſe fidem Petri, & non ſolum Petri, ſed omnis etiam Romanæ ſedis Epiſcopi, uſque ad finem mundi, nec aliter fidem eſſe fundamentum Eccleſiæ, niſi cum relatione ad Petrum, ejuſque pro tempore ſucceſſorem Epiſcopum Romanum, qui ratione fidei ſuæ indefectibilis petra eſt firmiſſima, totam Eccleſiam ſuſtentans. Hæc gloſſa à Patrum illorum mente longè diſtat. Has noſtras reſponſiones, tribus eorum erroneis aſſertionibus oppoſitas, jam ipſis Patrum teſtimoniis confirmabimus.

CAPUT. VII.

Confirmatio reſponſionis noſtræ adverſus primam Pontificiorum hallucinationem, de Petro petrâ.

EX diſſertationis hujus capite quarto peti poſſunt quædam reſponſionis hujus firmamenta. Ibi enim oſtenſum eſt, Patres nomen Petræ & fundamenti ad omnes Apoſtolos pariter retuliſſe, ſoli Petro nil niſi primatum illum ordinis & honoris, ætati ejus & virtuti delatum, tribuentes.

Supra cap. 4. §. 14. 15.

2. Hanc Petram fidem vel confeſſionem vel doctrinam de Chriſto Filio Dei viventis interpretantur, Hilarius Pictavienſis libro 2. & libro. 6. de Trinitate: Ambroſius lib. de incarnationis myſterio, cap. 5. & lib. 6. in Euang. Lucæ, Commentario penultimo. & in cap. 2. epiſt. ad Epheſ. Comment. ult. Chryſoſtomus, homil. 54. in Euang. Matth. & homil. 1. in Pentecoſten tom. 5. homil. 163. pag. 979. edit. græc. Savil. & apud Gennadium Scholarium, in expoſitione pro Concilio Florentino, cap. 5. ſect. 18. in Biblioth. Patrum, Tom. 4. part. 1. edit. 4. Baſilius Seleucienſis, orat. 25. ubi hæc Euang. verba exponit. Epiphanius, contra Catharos, hæreſ. 59. ſect. 7:

& ſect. 9. Gregorius Nyſſenus, contra Judæos cap. ult. Iſidorus Peluſiota, lib. 1. epiſt. 235. Auguſt. lib. de fide & operibus cap. 16. & Tract. 10. in 1. epiſt. Johan. Apoſtoli. Victor Antiochenus in cap. 3. Euang. Marc. Paulus Epiſcopus Emiſenus, homilia quam habuit in magna Alexandriæ Eccleſia, præſente Cyrillo, quæ exſtat in tertia parte Concilii Epheſini, Tom. 2. Conciliorum, pag. 590. edit. Pariſ. an. 1636. Theodoret. lib. 2. in Cantica Canticorum, in expoſitione cap. 2. verſ. 14. Johannes Damaſcenus orat. de Domini metamorphoſi in monte. Theophylactus in cap. 16. Euang. Matth. Germanus Epiſcopus Conſtantinop. epiſt. ad Thomam Epiſcopum Claudiopoleos, quæ exſtat in quarta actione Synodi Nicænæ ſecundæ, Tom. 5. Concil. pag. 671. A. edit. Pariſ. an. 1636. Et ex ipſis Romanis Epiſcopis Felix tertius, epiſt. 5. ad Zenonem Imperat. Tom. 3. Concil. edit. Pariſ. pag. 603. Leo primus ſerm. 2. & 3. in anniverſario die aſſumtionis ejus ad ſummi Pontificis munus. & epiſt. 97. ad Leonem Auguſtum, initio cap. 3. ex Hilario. & ſerm. 2 in natali Apoſtolorum Petri & Pauli. (quamvis hic Leo Papa Romanus ſedi ſuæ plus juſto arrogaverit, contra œcumenici Concilii Chalcedonenſis judicium.) Adrianus Papa primus, epiſt. ad Epiſcopus Galliciæ & Hiſpaniarum, quæ exſtat in actis Concilii Francofurtenſis.

3. Ex his eam, quæ hodie Papiſtis ſola vera perhibetur, & omnibus Patribus Conciliiſque orthodoxis falsò tribuitur, Petræ expoſitionem non attulerunt; ſed tantummodo aliam tradiderunt, Baſilius Seleucienſis, Gregorius Nyſſenus, Iſidorus Peluſiota, Victor Antiochenus, Paulus Emiſenus, Theodoretus, Johannes Damaſcenus, Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus, Felix tertius & Adrianus primus Pontifices Romani: quibus accedit author gloſſæ, diſt. 19. can. *Ita Dominus*. Et Ludovicus Vives, in lib. 8. Auguſtin. de civitate Dei, cap 23.

Auguſtin.

2. Auguſtinus autem, etſi ſemel ſcripſerit, in Petro tanquam in petra fundatam eſſe Eccleſiam, hanc tamen expoſitionem retractavit lib. 1. Retract. cap. 21. quamvis eam non damnet, ſed in arbitrio lectoris relinquat, propter auctoritatem verſuum illorum beatiſſimi Ambroſii, qui cantabantur ore multorum, ubi de gallo gallinaceo ait; hoc ipſa petra Eccleſiæ canente, culpam diluit. Monet autem ibidem Auguſt. ſe poſtea ſæpiſſimè aliter expoſuiſſe; Sed ſcio (inquit) me poſtea ſæpiſſimè ſic expoſuiſſe quod à Domino dictum eſt; Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, ut ſuper hanc intelligeretur quem confeſſus eſt Petrus, dicens, Tu es Chriſtus Filius Dei vivi, &c. Hanc expoſitionem, in multis Auguſtini libris occurrentem, Auguſtinus nuſquam revocat, ſed alteri illi haud obſcurè anteponit, & argumentis ex ſacra ſcriptura petitis eam prolixè confirmat, tract. ult. in Euangel. Johan. & ſerm. 13. de verbis Domini. Ad Auguſtinum dico (inquit Bellarminus) in primis eum non reprobare noſtram ſententiam, ſed tantum anteponere aliam. Bellarm. lib. 1. de Romano Pontifice, cap. 10.

Matth. 16 18.
Matth. 16: 16.

Gemina conſideratione quidam Patres Petram hanc interpretantur Petrum.

5. Orthodoxi Patres illi qui Petram illam ſuper quam ædificatur Eccleſia, exponunt Petrum Apoſtolum: id gemina conſideratione tribuunt Petro, non tamen ut proprium Petro, ſed ei commune cum aliis. Conſiderant enim Petrum, vel ut credentem, vel ut docentem. Prior conſideratio Petrum reſpicit ut fidelem Chriſtianum, quæ conſideratio extenditur ad omnes fideles Chriſtianos idipſum credentes, & fideliter confitentes quod credidit & confeſſus eſt Petrus. Altera conſideratio Petrum ſpectat ut ſapientem architectum domûs Dei, & extenditur ad omnes ſapientes architectos Eccleſiæ. (Neque Petro hic quidpiam proprium præter primatum illum ordinis & honoris, & virtutis perſonalis.) Cum igitur rationes, qua nixi Patres illi Petrum appellarunt petram, ad alios etiam pertineant, ideo & vocabulum petræ ad alios extenderunt.

Prior conſideratio.

6. A Chriſto Petra Apoſtolus dictus eſt Petrus & petra; quia firmiter credidit, & fideliter ac devotè confeſſus eſt: eoque etiam beatus pronunciatus eſt, quod Patre revelante crediderit & confeſſus ſit Chriſtum Filium Dei vivi. Hæc beatitas omnibus contingit, quibus Patre revelante datur firmiter credere & fideliter confiteri Chriſtum filium Dei vivi, omniſque fidelis credendo fit petra & lapis vivus atque immotus.

1 Petr. 2: 5.

Origenes.

7. Origenes Tract. 1. in Matth. docet, omnem fidelem Chriſti imitatorem eſſe petram, ſuper quam ædificatur Eccleſia: in tabulis enim perfectis conſiſtere Eccleſiam, adverſus quam portæ non prævalent inferorum. Ubi eſſe Petras, ſuper quas ædificatur Eccleſia, Origeni idem eſt, ac eſſe vivos lapides ſeu perfectos in quibus conſiſtit Eccleſia. Rectè igitur adverſus Bellarmini inanem technam reſponſum à Chamiero noſtro, hunc Origenis locum explicante, Panſtrat. Tomo ſecundo, libro undecimo, capite ſexto, paragrapho decimo tertio. Hoc ſenſu Eccleſiam dici fundari ſuper omnes fideles, ut in eis ſolis doceatur conſiſtere. Et adjungit hæc Lyrani verba in Matth. 16. Ex quo patet, quod Eccleſia non conſiſtit in hominibus ratione poteſtatis, vel dignitatis Eccleſiaſticæ, vel ſecularis: quia multi principes, & ſummi pontifices, & alii inferiores inventi ſunt apoſtataſſe à fide: propter quod Eccleſia conſiſtit in illis perſonis, in quibus eſt notitia vera, & confeſſio fidei & veritatis. Hæc Lyranus.

Ambroſ.

8. Ambroſius in Euang. Lucæ, lib. 6. Comm. penult. Crede igitur ſic, quemadmodum Petrus credidit, ut & tu beatus ſis; ut & tu audire merearis; *Quoniam non caro & ſanguis tibi revelavit, ſed Pater meus qui in cœlis eſt.* Caro enim & ſanguis non queunt niſi quæ terrena ſunt revelare. At verò qui Spiritu loquitur myſteria, non carnis & ſanguinis magiſterio, ſed divina inſpiratione fundatur. ——— Qui enim carnem vicerit, Eccleſiæ fundamentum eſt: & ſi æquari Petro non poteſt, imitari poteſt. Magna ſunt enim Dei munera, qui non ſolum nobis quæ noſtra fuerant reparavit, verumetiam quæ ſunt propria conceſſit. ——— Magna autem Chriſti gratia, qui omnia prope vocabula ſua diſcipulis ipſis donavit. *Ego ſum*, inquit. *lux mundi:* & id tamen quo ipſe gloriatur, diſcipulis nomen indulſit, dicens, *Vos eſtis lux mundi. Ego ſum panis vivus:* Et, *Nos omnes unus panis ſumus. Ego ſum vitis vera:* & tibi dicit, *Plantavi te vitem fructuoſam omnem veram.* Petra eſt Chriſtus (*bibebant enim de ſpirituali ſequenti petra: petra autem erat Chriſtus.*) Etiam diſcipulo ſuo hujus vocabuli gratiam non negavit, ut & ipſe ſit Petrus, quod de petra habeat ſoliditatem conſtantiæ, fidei firmitatem. Enitere ergo, ut & tu petra ſis. Itaque non extra te, ſed intra te petram require: petra tua actus eſt, petra tua mens eſt. ſupra hanc petram ædificetur domus tua, ut nullis poſſit nequitiæ ſpiritalis everberari procellis. Petra tua fides eſt; fundamentum Eccleſiæ fides eſt. Si petra fueris, in Eccleſia eris, quia Eccleſia ſupra petram eſt. Si in Eccleſia fueris, portæ inferi non prævalebunt tibi. Idem in concionibus pro actionibus variis, ſermone ſexto. Rectè igitur, quia petra Chriſtus, Simon nuncupatus eſt Petrus, ut qui cum Domino fidei ſocietatem habeat, cum Domino

Vide ſuperius cap. 5: §. 15.
Joh. 8: 12.
Matth. 5: 14.
Joh. 6: 51.
1 Cor. 10: 17.
Joh. 15: 1.
Hier. 2: 21.
1 Cor. 10: 4.

haberet

Digitized by Google

haberet & nominis Dominici unitatem: ut ſicut à Chriſto Chriſtianus dicitur, ita & à petra Chriſto Petrus Apoſtolus vocaretur. Hæc Ambroſius.

Altera conſideratio. *Ambroſ.* *Hic ſermo tribuitur Auguſtino, ſerm. 16. de ſanctis. tom. 10. oper. Auguſtin.* *1 Cor. 10: 4.*

9. Ad ſecundam conſiderationem pertinent illa ejuſdem Ambroſii verba, ſerm. 2. de Sanctis, qui eſt ſuper verbis Euangelii, *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram*, &c. Petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamenta poſuerit, & tanquam ſaxum immobile totius operis Chriſtiani compagem molemque contineat; Petra ergo pro devotione Petrus dicitur, & pro virtute Dominus nuncupatur, ſicut ait Apoſtolus; Bibebant enim de ſpiritali conſequente eos petra: petra autem erat Chriſtus. Rectè conſortium meretur nominis, qui conſortium meretur & operis. In eadem enim domo Petrus fundamentum poſuit, Petrus plantat; Dominus incrementum dat; Dominus irriguum ſubminiſtrat. In his Ambroſii verbis, præterquam quod in eodem opere ponendi in gentibus fundamenta fidei primus tempore fuerit Petrus, nihil invenies quod non omnibus Apoſtolis ex æquo conveniat, & excellenter Apoſtolo Paulo doctori gentium, qui plus omnibus laboravit, & ut ſapiens architectus poſuit illud unicum fundamentum; præter quod aliud ponere nemo poteſt, nempe Chriſtum Jeſum, & quidem ibi ubi non nominabatur Chriſtus, adeóque non ædificans ſuper alienum fundamentum.

1 Tim. 2:7. *1 Cor. 15: 10.* *1 Cor. 3: 11* *Rom. 15: 20.*

Tertullian.

10. Sic Tertullianus, libro de præſcriptionibus, capite vigeſimo ſecundo. Latuit aliquid Petrum ædificandæ Eccleſiæ petram dictum, claves regni cœlorum conſecutum, & ſolvendi & alligandi in cœlis & in terris poteſtatem? His Tertulliani verbis deſcribitur Petri munus Apoſtolicum & paſtorale, omnibus Apoſtolis ex æquo commune: ex quo rectè colliges, neque eorum quenquam aliquid latuiſſe in rebus fidei. omnes enim fuerunt fundamentales petræ, claves regni cœlorum omnes conſecuti ſunt, & ſolvendi alligandique in cœlis & in terris poteſtatem, pari conſortio honoris & poteſtatis cum Petro, & ſuper omnes ex æquo Eccleſiæ fortitudo ſolidatur. Cur autem uni Petro dictum ſit, quod ad omnes pari jure pertinebat, invenies ſupra, cap. 5.

Hilarius Pictavienſ.

11. Hilarius Pictavienſis, Commentario, in Matth. 16. O in nuncupatione novi nominis felix Eccleſiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolveret. O beatus cœli janitor, cujus arbitrio claves æterni aditus traduntur, cujus terreſtre judicium præjudicata autoritas ſit in cœlo, ut quæ in terris aut ligata ſint, aut ſoluta, ſtatui ejuſdem conditionem obtineant & in cœlo. In his Hilarii verbis, præter perſonalem nominis mutationem; (cujus tamen ſenſus ad omnes fideles extenditur, qui cœleſti Patre revelante eandem fideliter edunt confeſſionem) reliqua omnia ſunt communia omnibus Apoſtolis, quos alibi per apoſtrophen alloquens idem Hilarius, Vos (inquit) o ſancti & beati viri ob fidei veſtræ meritum claves regni cœlorum ſortiti, & ligandi atque ſolvendi in cœlo & in terra jus adepti. Hilarius libro ſexto, de Trinitate. Quamvis autem paulò poſt, eodem libro, ſcribat Petrum ſupereminentem beatæ fidei ſuæ confeſſione locum promeruiſſe; ea tamen ſupereminentia nihil aliud ſignificat, niſi vel officium Apoſtolicum, quod eſt in Eccleſiaſticis eminentiſſimum, & officii illius poteſtatem, omnibus Apoſtolis pariter communem, vel primatum illum ordinis & honoris inter collegas, quem Petro ſupra aſſerebamus. Et hic eſt ſenſus ſimilium teſtimoniorum Catholicæ antiquitatis, de Petro Apoſtolo, quem laudant patres vel ut fidelem Chriſtianum, vel ut ſapientem fundatorem paſtoremque Eccleſiæ, vel denique ut Apoſtolorum principem, id eſt, primum ac præcipuum.

Epiphan.

12. Epiphanius, hæreſ. 59. quæ Catharorum eſt, §. 7. ait de Apoſtolo Petro, *γεγονεν ἡμῖν ἀληθῶς στερεὰ πέτρα θεμελιοῦσα τὴν πίστιν τοῦ κυρίου, ἐφ' ῇ ᾠκοδόμητο ἡ ἐκκλησία.* ſic etiam reliqui Apoſtoli firmæ petræ fuerunt fundantes eam fidem, ſuper quam ædificata eſt Eccleſia. Et hoc ex illis ipſis Domini verbis [*Tu es Petrus, & ſupra hanc petram*, &c.] colligit Hieronymus in Amos, capite ſexto, verſu duodecimo. Et Author homiliæ de duodecim Apoſtolis [Tom. 5. oper. Chryſoſtomi, homil. 168. edit. Savil.] eos vocat *τῆς ἐκκλησίας πέτραν*, Eccleſiæ petram.

Vide ſupra. cap. 4. §. 7. & 14. *Hieronym.* *Et autor homiliæ quæ tribuitur Chryſ.*

Caput VIII.

Confirmatio reſponſionis noſtræ adverſus ſecundam Pontificiorum hallucinationem, de Chriſto petra.

Aiunt Pontificii, verba illa, *ſuper hanc petram*, non poſſe referri ad Chriſtum. Quæ aſſertio multis celeberrimis patribus aliiſque ſcriptoribus Eccleſiaſticis in os contradicit, qui hanc petram interpretantur Chriſtum. *Matth. 16: 18.*

Hilarius. *Matth. 16: 16.*

2. Hilarius Pictav. lib. 2. de Trinitate, poſt medium; Unum igitur hoc eſt immobile fundamentum: una hæc eſt felix fidei petra, Petri ore confeſſa; Tu es Chriſtus Filius Dei vivi.

Gregorius Nyſſenus. *Matth. 16: 18.*

3. Gregorius Nyſſenus, libro contra Judæos, cap. ult. Dominus eſt petra fidei tanquam fundamentum, ut ipſe Dominus ait ad principem Apoſtolorum, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam; ſuper confeſſionem videlicet Chriſti; quia dixerat, Tu es Chriſtus Filius Dei viventis.

Hieronym.

4. Hieronymus in cap. 7. Matth. Super hanc petram Dominus fundavit Eccleſiam: ab hac petra Apoſtolus Petrus ſortitus eſt nomen. Hæc Hieronymus. Certè non ſeipſum, ſed Chriſtum Petrus confeſſus eſt, dicens, Tu es Chriſtus Filius Dei vivi. Non à ſeipſo, ſed à Chriſto novum nomen ſortitus eſt: petra autem hæc ſuper quam Chriſtus ait ſe ædificaturum Eccleſiam ſuam, eſt petra Petri ore confeſſa, à qua Petrus ſortitus eſt nomen; ergo eſt Chriſtus.

Ambroſ. *Matth. 16:17, 18.* *1 Cor. 10: 4.*

5. Ambroſius in concionibus pro variis actionibus, ſerm. 6. [Tom. 5. oper. Ambroſii, edit. Colon, an. 1616. pag. 62. col. 2.] Gradus quidam ſunt fidei: & qui devotiùs credit, religioſius confitetur. Pro hac devotione dicitur Petro; Beatus es tu Simon Barjona; quoniam caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui eſt in cœlis. Et ego dico tibi: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Cum vocaretur ergo Simon, per hanc devotionem vocatus eſt Petrus. Legimus, dicente Apoſtolo de ipſo Domino; Bibebant de ſpiritali conſequente eos petrâ: petra autem erat Chriſtus. Rectè igitur quia petra Chriſtus, Simon nuncupatus eſt Petrus; ut qui cum Domino fidei ſocietatem habebat, cum Domino haberet & nominis Dominici unitatem: ut ſicut à Chriſto Chriſtianus dicitur, ita & à petra Chriſto Petrus Apoſtolus vocaretur. Hæc Ambroſius.

Auguſtin.

6. Auguſtinus Tract. 124. ſeu ult. in Euang. Johannis; Eccleſia in hoc ſeculo diverſis tentationibus, velut imbribus, fluminibus, tempeſtatibuſque quatitur, & non cadit; quoniam fundata eſt ſuper petram, unde & Petrus nomen accepit: non enim à Petro petra, ſed Petrus à petra: ſicut non Chriſtus à Chriſtiano, ſed Chriſtianus à Chri-

Matth.16: 18. & verſ. 16.
ſto vocatur: ideo quippe ait Dominus, Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam; quia dixerat Petrus, Tu es Chriſtus Filius Dei vivi. Super hanc ergo (inquit,) petram quam confeſſus es, ædificabo Eccleſiam meam. Petra enim erat Chriſtus, ſuper quod fundamentum etiam ipſe ædificatus eſt Petrus.

1 Cor. 3: 11.
Fundamentum quippe aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus. Item, ſerm. 13. de verbis Domini. Hoc autem nomen ei ut Petrus appellaretur, à Domino impoſitum eſt, & hoc ut ea figura ſignificaret Eccleſiam. Quia enim Chriſtus petra, Petrus populus chriſtianus. Petra enim principale nomen eſt, ideo Petrus à petra, non petra à Petro; quomodo non à chriſtiano Chriſtus, ſed à Chriſto chriſtianus vocatur. Tu

Matth. 16: 18. & verſ. 16.
es ergo, inquit, Petrus: & ſuper hanc petram quam confeſſus es, ſuper hanc petram quam cognoviſti, dicens, Tu es Chriſtus Filius Dei vivi, ædificabo Eccleſiam meam: id eſt, ſuper me ipſum Filium Dei vivi, ædificabo Eccleſiam meam. Super me ædificabo te; non me ſuper te: Nam volentes homines ædificari ſuper homines,

1 Cor. 3: 12.
dicebant, *Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ, ipſe* eſt Petrus. Et alii, qui nolebant ædificare ſuper Petrum, ſed ſuper petram, *Ego autem ſum Chriſti.* Apoſtolus autem Paulus, ubi cognovit ſe eligi, & Chriſtum con-

Ibid. verſ. 13.
temni, *Diviſus eſt* (inquit) *Chriſtus? Numquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptizati eſtis?* quomodo non in Pauli, ſic nec in Petri, ſed in nomine Chriſti; ut Petrus ædificaretur ſupra petram, & non petra ſuper

Theodoret.
Petrum. Hæc Auguſtinus.

1 Cor. 3: 11.
7. Theodoretus in 1 Corinth. 3:11. exponens illa Apoſtoli verba; *Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere*, &c. Oportet (inquit) ædificare, non fundamenta deſtruere. Neque enim aliud poteſt jacere fundamentum, qui vult ſapienter ædificare. Hoc fundamentum jecit beatus Petrus, vel potiùs ipſe Dominus. Cum enim dixiſſet Petrus, *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi*, dixit Dominus, *ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Ne vos ergo denominate ab hominibus. Chriſtus enim eſt fundamentum. Hæc Theodoretus.

Gregorius nullus alius niſi ipſe Dominus.
8. Gregorius primus, Papa Romanus, Moral. in Job, lib. 28 cap. 9. Cum verò (inquit) in ſacro eloquio non fundamenta, ſed ſingulari numero fundamentum dicitur, nullus alius niſi ipſe Dominus deſignatur. Et lib. 31. capite 34. in ſacro eloquio cum ſingulari numero petra nominatur, quis alius quàm Chriſtus accipitur? Hæc Gregorius.

Modeſtus.
9. Modeſtus Archiepiſcopus Hieroſolymitanus, in unguenta ferentes mulieres, in Bibliotheca Photii, codice ducenteſimo ſeptuageſimo quinto, *ἡ ἀπαρχὴ τῶν ἀποστόλων Πέτρος ὠνομάσθη διὰ τὴν ἀσάλευτον πίστιν, ἣν εἶχεν ἐπὶ Χριστὸν τὴν Πέτραν.* Primitiæ Apoſtolorum Petrus nominatus eſt propter inconcuſſam fidem, quam habebat in Chriſtum petram.

CAPUT. IX.

Confirmatio reſponſionis noſtræ adverſus tertiam Pontificiorum hallucinationem, de fide petrâ. Cum hypomnemate de fide, & de diverſarum expoſitionum paternarum concordiâ.

TErtia Papiſtarum hallucinatio eſt; Eos Patres qui hanc petram interpretantur fidem, intelligere indefectibilem eſſe fidem Petri, & non ſolùm Petri, ſed omnis etiam Romanæ ſedis Epiſcopi, uſque ad finem mundi; nec aliter fidem eſſe fundamentum Eccleſiæ, niſi cum relatione ad Petrum, ejuſque pro tempore ſucceſſorem Epiſcopum Romanum, qui ratione fidei ſuæ indefectibilis petra eſt firmiſſima, totam Eccleſiam ſuſtentans. Hanc gloſſam à Patrum illorum mente longè diſtare dicimus, idque ipſum nunc ipſorum teſtimoniis confirmatum imus.

2. Meminiſſe autem convenit (id quod rectè *Vide lib.*
monuit P. Lombardus 3. ſent. diſt. 23.) fidem *12. cap. 6.*
quandoque accipi pro virtute illa Theologicâ in *§. 20.*
homine credente, à qua fidelis denominatur, & de cujus actu in corde & fructu in ore hominis, ait Apoſtolus, *Corde credi ad juſtitiam; ore autem confeſſionem fieri ad ſalutem.* Rom. 10: 10. *Rom. 10: 10.*
Quandoque accipi pro eo quod creditur, ſeu pro doctrina ipſa ſalutis, quæ credenda proponitur, & quæ credita ducit ad ſalutem: ſic accipitur fides, Gal. 1. verſ. penult. *Nunc euangelizat fidem, quam aliquando vaſtabat.* Et in ſymbolo Athanaſii, Fides Catholica hæc eſt, quam niſi quiſque firmiter, &c. *Fides vel eſt qua creditur, vel quæ creditur. Gal. 1:23.*
Et hoc ſenſu Hilarius lib. ad Conſtantium Auguſtum, quem Conſtantio ipſe tradidit; Miſerabile eſt (inquit) tot nunc fides exiſtere, quot voluntates: & tot nobis doctrinas eſſe, quot mores. ——— Annuas atque menſtruas de Deo fides decernimus.

3. Fides autem illa qua creditur, & fides hæc quæ creditur, conveniunt ut habitus ſeu actus, & objectum illius actûs ſeu habitûs. Objectum autem eſt res per doctrinam tradita, ſeu doctrina de rebus credendis, adeò ut ſive doctrinam ipſam, ſive rem, de qua eſt doctrina, voces objectum fidei, & conſequenter, per metonymiam, fidem, idem ſenſus ſit.

4. Fides in corde omnibus fidelibus una eſt, *Unitas*
non numero, (nam unuſquiſque ſuam propriam *fidei.*
habet) ſed genere; propter ſimilitudinem tamen & nullam diverſitatem, magis unam dicimus eſſe quàm multas. Ex una enim doctrinâ imprimitur fides credentium cordibus ſingulorum; ut monet Auguſtinus lib. 13. de Trinitate, cap. 2. ubi etiam ait; Aliud ſunt ea quæ creduntur, aliud fides quâ creduntur: illa quippe in rebus ſunt, quæ vel eſſe, vel fuiſſe, vel futuræ eſſe dicuntur; hæc autem in animo credentis eſt, ei tantum conſpicua cujus eſt, quamvis ſit & in aliis non ipſa, ſed ſimilis. ——— qui dicit, *ô mulier, ma-* *Matth.*
gna eſt fides tua: & alteri, *modicæ fidei quare* *15: 28.*
dubitaſti? ſuam cuique eſſe ſignificat. Sed ita di- *Matth.*
citur eadem credentium fides una, quemadmo- *14: 31.*
dum eadem volentium voluntas una: cum & in ipſis qui hoc idem volunt, ſua voluntas ſit cuique conſpicua; alterius autem lateat, quamvis idem velit. Hæc ibi Auguſtinus. Legimus etiam in ſacris ſcripturis, *Juſtus autem in fide ſuâ* [באמונתו beemunatho] *vivet*, Habac. 2. 4. *fides* *Habac. 2: 4.*
tua te ſalvam fecit, Luc. 7: 50. *Secundum fidem* *Luc. 7: 50.*
veſtram fiat vobis, Matth. 9: 22. 29. *Oſtende mi-* *Matth. 9: 22, 29.*
hi fidem tuam abſque operibus tuis; & ego oſtendam tibi ex operibus fidem meam. Jacob. 2: 18. *Opus autem ſuum probet unuſquiſque; & tunc in ſemetipſo gloriationem habebit, & non in altero. Nam unuſquiſque ſuum onus portabit.* Galat. 6: 4, 5. Idem Apoſtolus in eadem epiſtolâ ait; *Sed etiamſi nos, aut Angelus de cælo, euangelizet vobis præter id, quod euangelizavimus vobis, anathema ſit. Sicut ante diximus, etiam nunc iterum dico: Si quis vobis euangelizaverit, præter id quod accepiſtis; anathema ſit.* Galat. 1: 8. 9. Ex perſonis probamus fidem, an ex fide perſonas? inquit Tertullianus lib de præſcriptionibus, cap. 3.

5. Hinc patet, nullam aliam Chriſtianum al-

terius

terius fide, quâ credit, poſſe ſalvari; ſed ſuâ tantum, quæ ſit ſimilis fidei alterius qui rectè credit. Fidem autem alterius quæ creditur, id eſt, ſanam fidei doctrinam, tunc ſuam facit unuſquiſque, quando eandem credit & confitetur.

Κοινὴ πίστις Tit. 1: 3.

Hæc eſt illa communis fides, quæ quoad rem creditam eſt numero una omnium fidelium, nempe Jeſum eſſe Chriſtum Filium Dei vivi, traditum propter delicta noſtra, & ſuſcitatum ad noſtri juſtificationem. Hoc quicunque fideliter confitetur, ſalvabitur, etiamſi Petri neſciat primatum, etiamſi de Epiſcopo Romano nihil unquam fando ad aures ejus pervenerit.

Sanctiſſimæ veſtræ fidei ſuperædificantes vos ipſos. Jud. verſ. 20.

6. Super Petri fidem quâ credidit, ſolus ædificatus eſt Petrus; & ſuper ſuam, Petri fidei ſimilem, adeóque genere unam eandemque, ædificatur unuſquiſque alius Chriſtianus. At ſuper fidem, quam credidit Petrus unam eandemque numero, id eſt, ſuper Chriſtum doctrinâ Euangelica prædicatum, ædificatur credendo omnis Chriſtianus, ita ut ſoliditas omnis debeatur objecto credito, non autem fidei ſeu credulitati Petri, aut cujuſquam credentis. Solus Petrus beatus fuit illâ fide, quâ credidit: at illâ fide quam credidit, beatus eſt omnis quicunque eandem credit. Patres qui petram interpretantur fidem, modò loquuntur de fide, quâ credidit Petrus, & eandem, id eſt, ſimilem à nobis poſtulant, ut bene fundati inveniamur; modò autem de fide quam credidit, & hanc commendant ut commune Eccleſiæ fundamentum:

1. Cor. 3: 11.

quia aliud fundamentum nemo ponere poteſt, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus; neque eſt in alio ullo ſalus.

Act. 4: 12.

Neque enim aliud eſt nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvari.

Paternarum expoſitionum conſenſio.

7. Sive igitur ſuper Petrum, omneſque Apoſtolos, tanquam prædicatores & architectos; ſive ſuper fidem qua creditur, tanquam virtutem fundamentalem ſeu inſtrumentum ex parte noſtra, quo adhæremus Chriſto; ſive ſuper fidem quæ creditur, id eſt, vel ſanam de Chriſto doctrinam, tanquam inſtrumentum ex parte Dei & miniſtrorum Euangelii, ex cujus auditu fides, vel Chriſtum doctrinâ illâ prædicatum, ut doctrinæ materiam; ſive denique ſuper Chriſtum, tanquam unicum reipſa ædificii fundamentum, dicunt ædificari Eccleſiam, & unumquemque fidelem, eodem res redit, uniformis eſt orthodoxorum Patrum mens: nempe Chriſtum eſſe unicum fundamentum reale, Euangelium fundamentum doctrinale,

Diſtinctio de fundamento.

fidem fundamentum inſtrumentale, Petrum alioſque Apoſtolos fundamenta eſſe miniſterialia, id eſt, architectos, fundatores, quorum doctrinæ auſcultandum & adhærendum, ut fundamento doctrinali de Chriſto unico fundamento reali.

Irenæus.

8. Non per alios (inquit Irenæus) diſpoſitionem ſalutis noſtræ cognovimus, quam per eos, per quos Euangelium pervenit ad nos, quod quidem tunc præconiaverunt, poſtea verò per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei noſtræ futurum. Hæc Irenæus, lib. 3. adverſus hæreſes, cap. 1.

Ambroſ.

9. Fides ergo (inquit Ambroſius) eſt Eccleſiæ fundamentum. Non enim de carne Petri, ſed de fide dictum eſt, quia portæ mortis ei non prævalebunt: ſed confeſſio vincit infernum. Et hæc confeſſio non unam hæreſin excludit. Nam cum Eccleſia multis tanquam bona navis fluctibus ſæpe tundatur, adverſus omnes hæreſes debet valere Eccleſiæ fundamentum. Dies me citiùs defecerit, quàm nomina hæreticorum diverſarumque ſectarum. Adverſus omnes tamen generalis iſta eſt fides; quia Chriſtus eſt Dei Filius, & ſempiternus ex Patre, & natus ex Virgine. Ambroſius lib. de Incarnationis Dominicæ myſterio, cap. 5.

10. Auctor Commentariorum quæ Ambroſio tribuuntur, in epiſt. ad Epheſ. in finem cap. 2. *Superædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu.* *Epheſ. 2: 20.* Hoc eſt, ſupra novum & vetus Teſtamentum collocati: Quod enim Apoſtoli prædicaverunt, Prophetæ futurum dixerunt. ——— Hic diſputat de fundamento Eccleſiæ. Prophetæ enim diſpoſuerunt; nam Apoſtoli fundamenta jecerunt. Unde dicit Dominus ad Petrum, *Super iſtam petram ædificabo Eccleſiam meam*, *Matth. 16: 18.* hoc eſt, in hac Catholicæ fidei confeſſione ſtatuam fideles ad vitam. Nam & David diſpoſuit domum Dei, & ſignificavit locum ubi fieret. Salomon verò fundavit eam. *In quo omnis ſtructura compacta creſcit in templum ſanctum in Domino, in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu.* *Epheſ. 2: 21, 22.* Hic ſenſus eſt, unde Dominus ait; *Super iſtam petram ædificabo Eccleſiam meam.* Duos enim populos in ſe ſuſcepit Salvator, & fecit unum in Domino: ſicut & lapis angularis duos parietes continet in unitate domûs firmatos. Hæc illic.

Hilarius.

11. Hilarius Pictav. lib. 2. de Trinitate, Unum igitur hoc eſt immobile fundamentum, una hæc eſt felix fidei petra, Petri ore confeſſa; *Tu es Filius Dei vivi*. Et lib. 6. de Trinitate; Super hanc igitur confeſſionis petram Eccleſiæ ædificatio eſt. Sed ſenſus carnis & ſanguinis confeſſionis hujus intelligentiam non revelat. Hoc eſt divinæ revelationis ſacramentum, Chriſtum Dei Filium non ſolùm nuncupare, ſed credere. ——— Hæc fides, Eccleſiæ eſt fundamentum, per hanc fidem infirmæ adverſus eam ſunt portæ inferorum. Hæc fides regni cœleſtis habet claves, &c.

Gregorius Nyſſenus.

12. Gregorius Nyſſenus, contra Judæos, cap. ultimo, Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, ſuper confeſſionem videlicet Chriſti, quia dixerat, Tu es Chriſtus.

Chryſoſt.

13. Chryſoſtomus, homil. 1. in pentecoſten, [tom. 5. edit. græc. Savil. homil. 163. pag. 979.] Super hanc petram: non dixit, ſuper Petrum; non enim ſuper hominem, ſed ſuper fidem ſui ipſius [ἐπὶ τὴν πίστιν τὴν ἑαυτοῦ] Eccleſiam ſuam ædificavit. Quid autem erat fides? Tu es Chriſtus Filius Dei vivi.

Epiphan.

14. Epiphanius hæreſi. 59. §. 7. Qui quidem [Petrus] extitit nobis verè firma petra fundans fidem Domini [θεμελιοῦσα τὴν πίστιν τοῦ κυρίου,] ſupra quam ædificata eſt Eccleſia omni modo. Primum quidem quia confeſſus eſt [ὅτι ὡμολόγησε] Chriſtum Filium Dei viventis, & audivit, quod ſuper petram hanc ſolidæ fidei [ἐπὶ τῇ πέτρᾳ ταύτῃ τῆς ἀσφαλοῦς πίστεως] ædificabo Eccleſiam meam. Quoniam diſertè [σαφῶς] illum confeſſus eſt verum Filium. Cum enim dixit Filium Dei vivi, oſtendit Filium germanum [γνήσιον] eſſe, cum adjectione vivi. Et mox ibidem, §. 8. Petrus dicitur στερεὰ πέτρα οἰκοδομῆς, καὶ θεμέλιος οἴκου Θεοῦ. In his Epiphanii verbis Petrus petra dicitur & fundamentum metonymicè, tanquam ſapiens architectus locans fundamentum ſeu fundans fidem Domini (quod & aliis convenit Apoſtolis.) Petra autem, ſuper quam Chriſtus ædificat Eccleſiam ſuam, Epiphanio eſt ſolida hæc fides, ſeu doctrina fidei, Jeſum eſſe Chriſtum Filium Dei viventis.

15. Hoc quicunque fideliter confitetur, ſalvabitur per Chriſtum, ſuper quem ædificatur, *Cant. 2: 14.* etiamſi nullam ad Petrum relationem noverit, in hoc negotio, propriam Petro & Papæ Romano, qualem affirmant Pontificii. Subjicit ibidem Epi-

Cant. 2:14. Phanius, §. 9. verba ſponſi in Cantico Canticorum. 2: 14. Columba mea, in tegmine petræ, [*ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας,*] & tegmen petræ interpretatur Chriſti benignitatem, miſericordiamque Domini, hoc eſſe tegmen petræ, tegmen ſpei, & fidei, & veritatis. [*ἐν σκέπῃ πέτρας, ἐν φιλανθρωπίᾳ Χριστῦ, καὶ ἐν ἐλέει κυρίῳ, τουτέστι σκέπη πέτρας, σκέπη ἐλπίδος, καὶ πίστεως, καὶ ἀληθείας,*] Ubi Epiphanius diſertè in expoſitione petræ, Chriſtum ipſum, & fidem Chriſti indifferenter commemorat *Vide ſuperius, §. 7.* ſciens, videlicet, fidem non eſſe nobis petram, niſi quatenus nos unit Chriſto, qui eſt petra ſalutis noſtræ; neque nos ædificari ſuper Chriſtum petram, aut ſub ejus tegmine habitare, niſi interveniente fide quæ eſt ex auditu veritatis prædicatæ. Unde etiam aliis orthodoxis Patribus ſuper fidem, vel ſuper confeſſionem Chriſti, & ſuper Chriſtum ædificari, idem eſt.

Baſilius Seleuc enſ. 16. Baſilius Seleucienſis, homil. 25. exponens *Matth 16: 16, 18.* hunc textum Euangelii ſecundùm Matth. Tu es Chriſtus Filius Dei vivi. Tu es Petrus, & ſuper hanc petram; in fine illius homiliæ ait; *ταύτην τὴν ὁμολογίαν πέτραν καλέσας ὁ Χριστὸς, Πέτρον ὀνομάζει τὸν πρώτως ταύτην ὁμολογήσαντα. γνώρισμα τῆς ὁμολογίας τὴν προσηγορίαν δωρούμενος. αὕτη γὰρ ἀληθῶς τῆς εὐσεβείας ἡ πέτρα, αὕτη τῆς σωτηρίας ἡ κρηπίς. τοῦτο τῆς πίστεως τὸ τεῖχος. ἅτος ὁ τῆς ἀληθείας θεμέλιος. θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τον κείμενον, ὅς ἐστὶν Ιησοῦς Χριστός.* id eſt, Hanc confeſſionem Chriſtus petram cum vocaſſet, petrum nominat eum qui primò hanc confeſſus eſt. Confeſſionis indicem appellationem donans. Hæc enim verè eſt petra pietatis: hæc ſalutis baſis: hic fidei muros: *1 Cor. 3: 11.* hoc veritatis fundamentum. fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus. In his Baſilii verbis ratio redditur, cur Chriſti Filii Dei vivi confeſſio dicatur petra & fundamentum, nempe quia Chriſtus, qui hac confeſſione prædicatur, eſt unicum illud fundamentum præter quod nemo aliud ponere poteſt.

Auguſtin. 17. Auguſtinus, libro de fide & operibus, capite decimo ſexto. Fundamentum Chriſtus eſt in ſtructura architecti ſapientis. Hoc expoſitione *1 Cor. 3: 11.* non indiget: apertè enim dictum eſt; Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus: Si *Epheſ. 3: 17.* autem Chriſtus, proculdubio fides Chriſti: per fidem quippe habitat Chriſtus in cordibus noſtris, ſicut idem Apoſtolus dicit. Porro fides Chriſti *Galat. 5:6.* illa utique, quam difinivit Apoſtolus, quæ operatur per charitatem. ——— Fides itaque Chriſti, fides gratiæ Chriſtianæ, id eſt, ea fides quæ per dilectionem operatur, poſita in fundamento, neminem perire permittit. Et Tract. 10. in *Matth. 16. 18.* epiſtolam Johannis; Quid eſt, ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam? Super hanc fidem, ſuper id quod dictum eſt, Tu es Chriſtus Filius Dei vivi. Super hanc petram, inquit, fundabo Eccleſiam meam. Hæc Auguſtinus. quibus adde *Supra, cap. 8. §. 6.* ea quæ ſuperius citavimus ex ejuſdem Auguſtini Tract. ult. in Euang. Joan. & ſerm. 13. de verbis Domini in Euang. Matth. ubi petram interpretatur Chriſtum.

Gregorius Primus Epiſc. Rom. 18. Gregorius primus Epiſcopus Romanus, lib 35. Moral. cap. 6. In petra Moſes ponitur, ut Dei ſpeciem contempletur: quia niſi quis fidei ſoliditatem tenuerit, divinam præſentiam non cognoſcit. De qua ſoliditate Dominus dicit; *Matth. 16: 18.* Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. In his Gregorii verbis petra exponitur ſoliditas fidei, nulla Petri mentio, ſed Moſis, qui in eadem fidei petra poſitus ſpeciem Dei contemplatus eſt. Confer & illa ejuſdem Gregorii verba quæ ſuperius allata ſunt ex lib. 28. Moral. cap. 9. & lib. 35. cap. 34. *Supra, cap. 8. §. 8.*

19. Adrianus primus, Epiſcopus Romanus, *Adrianus primus Papa Rom.* epiſt. ad Epiſcopos Galliciæ & Hiſpaniarum, de errore Elipandi, [quæ exſtat in actis Concilii Francofurtenſis.] Quid enim (inquit) præſtabilius, quidve clarius, & omni religione devotius, quàm beati Petri primi paſtoris Eccleſiæ felici confeſſione prolatæ fidei tenere fundamentum? fundamentum, inquit, magiſter gentium, *1 Cor. 3: 11.* aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus. Hujus nimirum fundamenti immobilis ſoliditatem B. Petrus, non carne & ſanguine, ſed Patre revelante de cœlo, confitendum declaravit: cum, refutatis quorundam opinionibus, quid in diſcipulorum animis fides operaretur, cunctorum cognitor exploraret, ſolus pro ſe & pro omnibus & pro unitate unus teſtimonium fidei perhibuit, dicens; *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi.* *Matth. 16: 16.* Qui mox confeſſionis præmium, nulla interveniente mora, adeptus, & cœli janitor, & ligandi ſolvendique arbiter factus *Ibid, verſ. 18.* eſt animarum. Statimque Dominus; Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Super hanc, inquit, petram quam confeſſus es, & à quo vocabulo ſortitus es dignitatem, ſuper hanc ſoliditatem fidei Eccleſiam meam ædificabo, & idcirco portæ inferi, id eſt, hæretici, non prævalebunt adverſus eam: per quos aditus mortis panditur, ut ad inferni claustra, eorum errores ſequendo, deſcendant, qui ſe à beati Petri fidei communione diſſociant: relicta, heu miſeri, inviolabilis petræ inconcuſſa firmitate, ſuper lubrica & arenoſa ruralia perfidiæ domum ædificare feſtinant. Inundatione autem, juxta Dei beatificam vocem, *Matth. 7: 27.* factâ, illiſum eſt limen domus, & cecidit, quia non erat fundata ſuper petram. O quam bene, fidei ejus immobiliter perſiſtente muro, omnium hæreticorum fluxa ſunt machinamenta deſtructa. Num quidnam dixit Petrus, qui propter nos factus es filius hominis, & per adoptionem factus es filius Dei? abſit. Hoc nec Petrus confeſſus eſt, nec ſancta Eccleſia ſuper firmam fundata petram, id eſt, fidei fundamentum, quod Chriſtus eſt, confitetur: quam Chriſtus protegit & defendit, & Petrus Chriſti auxilio fultus gubernat: ſed unâ voce cum Petro Chriſtum Dei Filium confitetur: quia unus eſt Chriſtus, Dei hominiſque Filius, non per gratiam adoptionis, ſed propriâ Filii dignitate. Hæc Adrianus.

20. In his Adriani Papæ verbis, præmium illud Petro datum, puta poteſtas clavium, ex æquo datum eſſe omnibus Apoſtolis, ex ipſa Adriani patet aſſertione, qua ait, quid in diſcipulorum animis fides operaretur, explorante cunctorum cognitore, ſolum pro ſe & pro omnibus & pro unitate unum Petrum teſtimonium fidei perhibuiſſe. Vos ô ſancti & beati viri (inquit Hilarius, compellans per apoſtrophen Apoſtolos, lib. 6. de Trinitate) ob fidei veſtræ meritum claves regni cœlorum ſortiti, & ligandi atque ſolvendi in cœlo & in terra jus adepti. Quod autem dicit Adrianus Petrum Chriſti auxilio fultum gubernare Eccleſiam, id vel intelligendum eſt de gubernatione per doctrinam, quam ideo ſcripto conſignavit, ut etiam poſt ipſius Petri exitum, eam retinerent Chriſtiani. 2 Petr. 1: 15. *2 Pet. 1: 15.* Quod & omnes ſacri textus ſcriptores præſtiterunt: vel de perpetuis etiamnum in cœlo precibus pro Eccleſia militante, quas Petro tribuit Joannes Damaſcenus, orat. de Domini transfiguratione: & hoc etiam omnibus Apoſtolis commune eſt. Vel ſi contendat quiſpiam Adrianum eximiam quandam gubernandæ univerſæ Eccleſiæ poteſtatem

ſedi ſuæ Romanæ affixam innuere, & ſi mirum videri non debet ſi Papa Romanus ſedis ſuæ auctoritati amplificandæ addictus comperiatur, attamen ex his verbis Domini ad Petrum, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, monarchia Petri & Epiſcopi Romani (pro qua nunc pugnant Papiſtæ) elici non poteſt, ſervatâ interpretatione Adriani, qui petram, non Petrum, ſed fidei ſoliditatem, & fidei fundamentum, Chriſtum interpretatur. Quæ interpretatio manifeſtè repugnat tertiæ illi Pontificiorum hallucinationi, quam nunc refutamus.

Theophylactus. 21. Theophylactus in Matth. cap. 16. Remunerat Petrum Dominus, mercedem illi dans magnam, quod ſuper eum ædificavit Eccleſiam. Quia enim confeſſus erat eum Dei Filium Petrus, dixit, quod hæc confeſſio quam confeſſus eſt, fundamentum erit futurum credentium, ita ut omnis homo extructurus fidei domum, hoc jacturus ſit fundamentum. Nam licet innumeras condamus virtutes, non habeamus autem fundamentum rectam confeſſionem, inutiliter ædificamus. Poſtquam Theophylactus ſuper Petrum dixit ædificari Eccleſiam, ſtatim quid ſentiat exponens, tranſit ad rectam confeſſionem quam Petrus confeſſus eſt, quam rectam confeſſionem vocat fundamentum credentium. At fundamenti hujus ſoliditatem petendam eſſe ab Epiſcopo Romano, & non alibi niſi in ejus infallibili judicio atque indefectibili fide certò inveniri, non exiſtimavit Theophylactus, quippe qui Romanæ Eccleſiæ judicium de proceſſione Spiritûs Sancti ex profeſſo (licet immeritò) oppugnavit atque rejecit, Comment. in Euang. Joan. cap. 3. prope finem. Et in eadem opinione fuiſſe Joannem Damaſcenum, conſtat ex ejus opere de orthodoxa fide, lib. 1. cap. 11. Qui alibi petram, ſuper quam Dominus dixit ſe ædificaturum Eccleſiam ſuam, interpretatur hanc firmam & immotam fidem, orat. de Domini transfiguratione. *Ioan. Damaſcen.* *Oecumen.* Oecumenius in 1 Cor. 3: 11. Ne igitur illis attendatis, ait, qui vos dividunt, quum aliud non ſit fundamentum præter Chriſtum, quem annunciavi. Hunc habeamus, huic adhæreamus tanquam fundamento.

Alii ſex patres. 22. His adjunge & alios patres, quos, in confirmatione reſponſionis noſtræ adverſus primam Pontificiorum hallucinationem, §. 3. monebamus, hanc petram (Matth. 16.) fidem vel confeſſionem aut doctrinam interpretari, nec ullam facere mentionem illius interpretationis quæ ſola hodie Papiſtis adlubeſcit, videlicet, Iſidorum Peluſiotam, lib. 1. epiſt. 235. Victorem Antiochenum, in cap. 3. Euang. Marci. Paulum Epiſcopum Emiſenum, homil. quam habuit in magna Alexandriæ Eccleſia, præſente Cyrillo, quæ exſtat in tertia parte Concilii Epheſini cap. 31. Theodoretum lib. 2. in Cantica Canticorum, in expoſitione cap. 2 verſ. 14. Fœlicem tertium Papam Romanum, epiſt. 5. ad Zenonem Imperatorem. Germanum Patriarcham Conſt. epiſt. ad Thomam Epiſcopum Claudiopoleos, quæ exſtat in quarta actione ſynodi Nicænæ ſecundæ. *Vide ſupra cap. 7. §. 3.*

Auctor gloſſæ in Gratian. 23. Veteribus his accedant gloſſator Gratiani & Ludovicus Vives. Verba illa, *Et ſuper hanc petram*, exponens autor gloſſæ; Per hanc (inquit) dictionem non credo Dominum aliud demonſtraſſe, quàm hæc verba quæ Petrus reſpondit Domino, cum dixit, *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi.* Quia ſuper illo articulo fidei fundata eſt Eccleſia. Ergo ſuper ſe ipſo fundavit Deus Eccleſiam. Hæc author gloſſæ, in diſtinct. 19. can. *Ita Dominus.* Ubi planè excludit eam interpretationem, quæ hodie Romanenſibus tantopere arridet. Hæc eſt (inquit Vives) præcipua profeſſio, hic primus & firmiſſimus Eccleſiæ nunquam ruituræ lapis, credere ac profiteri *Jeſum eſſe Chriſtum Filium Dei vivi.* Ludovicus Vives Comment. in lib. 8. Auguſtini de Civitate Dei, cap. 23. *Ludovic. Vives.*

CAPUT X.

De verbis Domini in Euangelio Lucæ, cap. 22. *verſ.* 31. 32. [Simon, Simon, ecce! Satanas expetivit vos, ut cribraret ſicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando converſus, confirma fratres tuos.] *Proponuntur quinque quæſtiones. Et reſpondetur ad primam quæſtionem; Cur ad Petrum ſermonem dirigat Dominus.*

QUinque præſertim quæſtiones in his verbis breviter enodandæ ſunt. 1. Cur ad Petrum ſermonem dirigat Dominus. 2. Utrùm pro ſolo Petro oraverit Dominus, an etiam pro omnibus Apoſtolis. 3. Quid verba illa ſignificent, *Ut non deficiat fides tua.* 4. Quæ converſio intelligatur, illis verbis, *Et tu aliquando converſus.* 5. Quis ſenſus præcepti illius Dominici, *Confirma fratres tuos.*

2. Ad primam quæſtionem reſpondet Titus Boſtrenſis, hunc locum Euangelii, ideo cæteris omnibus miſſis, ſoli Simoni Petro dictum eſſe, Simon, Simon, ecce Satanas expetivit, &c. ἵνα παιδεύσῃ αὐτὸν, μὴ ἑαυτῷ θαῤῥεῖν μόνον, ἀλλὰ τοῖς παρ' αὐτοῦ χαρίσμασι σεμνύνεσθαι. Ut hic moneatur, ne viribus ſuis nimium fidat, verùm ex ſolius Dei gratiâ laudem quærat. Ita vertit Latinus interpres, Tomo ſecundo, græcolatino, Bibliothecæ Patrum, paginâ 829. editionis Pariſienſis anni. 1624. *Titus Boſtrenſis.*

3: Ambroſius Comm. in hunc locum Euang. Lucæ; Petrus autem etſi ſpiritu promtus, corporis tamen adhuc infirmus affectu, denunciatur Dominum negaturus. *Ambroſ.*

4. Baſilius magnus, homil. 22. quæ eſt, de humilitate; Uſque adeò Chriſtum Petrus dilexit, ut & mori pro eo voluerit. Verùm quoniam arrogantiùs dixerat [ὅτι μεγαλοφρονέστερον ἐφθέγξατο, λέγων] etiamſi omnes ſcandalum patiantur in te, ego tamen nunquam ſcandalum patiar, humanæ traditus eſt puſillanimitati, & prolapſus eſt in negationem [παρεδόθη τῇ ἀνθρωπίνῃ δειλίᾳ, καὶ πέπτωκεν εἰς ἄρνησιν,] lapſu inſtitutus ad pietatem, & edoctus etiam aliis infirmis parcere, ubi ſuam ipſius cognovit imbecillitatem, & conſpicuè didicit, quod, quemadmodum cum in pelago mergeretur, dexterâ Chriſti relevatus eſt [ἐκουφίσθη τῇ τοῦ Χριστοῦ δεξιᾷ] ita & in ſcandalorum fluctibus, dum periculum ipſi perditionis per incredulitatem immineret, Chriſti virtute ſervatus ſit, [οὕτως ἐν κλύδωνι τοῦ σκανδαλισμοῦ κινδυνεύσας ἀπόλεσθαι δι' ἀπιστίας, ἐφυλάχθη δυνάμει Χριστοῦ] qui etiam ipſi quod eventurum erat prædixerat, [ὃς καὶ προεῖπεν αὐτῷ τὸ συμβησόμενον,] dicens, Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret inſtar tritici; & ego pro te oravi, ne deficiat fides tua, & tu aliquando converſus confirma fratres tuos. Petrus quidem ad hunc modum reprehenſus merito opem Domini adeptus eſt, ut arrogantiam rejicere & infirmis parcere doceretur. [Πετρὸς μὲν οὕτως *Baſilius Cæſarienſis.* *Δειλία ἀνθρωπίνη.*

ὕτως ἐλεχθεὶς δικαίως ἐβοηθεῖτο, πρὸς ἀπόθεσιν ἀλαζονείας, καὶ φειδὼ τῶν ἀσθενούντων ἐκπαιδευόμενος.]

Theophylactus. 5. Theoph. Comm. in hunc locum Euang. Luc. Ad Petrum autem hæc verba dirigit, quia & audacior reliquis erat, & probabile eſt ipſum animo elatum fuiſſe ob ea quæ Chriſtus promiſerat. Idcirco reprimens eum, dicit; Satanæ quidem fuit multum ſtudium contra vos; ego autem oravi pro te. Hæc *Theophylactus.*

CAPUT XI.

Ad ſecundam quæſtionem, ex verbis Domini ad Petrum, Luc. 22. verſ. 31, 32. *Utrùm pro ſolo Petro oraverit Dominus, an etiam pro omnibus Apoſtolis.*

CErtum eſt Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum pro omnibus undecim Apoſtolis oraſſe Johan. 17. dicens autem Petro, Ego autem oravi pro te, Luc. 22: 32. indicat Petrum præ omnibus in maximo futurum *κλύδωνι τοῦ σκανδαλίσμου*, ut loquitur Baſilius. Quippe ſolum cum perjurio diſertè negaturum, atque adeò ipſi in primis opus eſſe adjumento interceſſionis Chriſti pro eo, quamvis ipſe ſe conſtantiorem aliis in confeſſione Chriſti futurum jactaret. Dicit ei Dominus, Ego pro te oravi, &c. *δηλῶν ὅτι τὸ πτῶμα αὐτοῦ τῶν ἄλλων χαλεπώτερον καὶ πλείονος δεόμενον βοηθείας*, oſtendens futurum ejus lapſum aliis graviorem, & majoris indigum auxilii, ait Chryſoſtomus homil. 82. in Euang. Matth. Vide infra ad quæſtionem 5. cap. 14.

Chryſoſtomus.

Ignatius. 2. Ignatius epiſt. ad Smyrnenſes; *ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ δεηθεὶς μὴ ἐκλείπειν τὴν πίστιν τῶν ἀποστόλων.* Dominus Jeſus Chriſtus, qui rogavit ne deficeret fides Apoſtolorum.

Macarius Ægyptius. 3. Macarius Ægyptius homil. 5. verba Domini intellexit de oratione facta pro omnibus Apoſtolis, adeò ut verba illa non dubitaverit ad hunc modum recitare, inquiens; Dominus Apoſtolis nequam illum adverſus eos inſurrecturum prædixit: expetivit Satanas cribrare vos ſicut triticum; ſed ego rogavi Patrem meum, ne deficiat fides veſtra, *ἀλλ' ἐγὼ ἐδεήθην τοῦ πάτρος μοῦ ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις ὑμῶν.*

Theophylactus. 4. Theophylactus Comment. in Euang. Luc. cap. 22. Quia proditori væ adjudicatum eſt; illorum autem qui permanſerunt in amore erga illum, tantum prædixit fore honorem, ut ne extollantur, quaſi magnum quiddam feciſſent, & permanſiſſent in charitate, ac non prodidiſſent: Satanas vos, inquit, petivit cribrare, hoc eſt, turbare, nocere, tentare: ſed ego rogavi. Ne exiſtimetis, inquit, quod veſtrum ſit totum hoc opus bonum. Hæc Theophylactus, aperte monens, oraſſe Dominum pro omnibus Apoſtolis, qui in charitate permanſerunt, non propriâ ipſorum virtute, ſed per Dei gratiam, quam Chriſtus ſua oratione illis impetravit.

Cyprianus. 5. Cyprianus orationem illam Domini ad omnes fideles extendit; epiſt. 8. (ſeu libro quarto, epiſtola quartâ.) Adeò autem pro nobis ille [*Dominus noſter*] deprecabatur, ut legamus alio loco; Dixit autem Dominus ad Petrum, Ecce Satanas poſtulavit ut vos vexaret quomodo triticum; ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua. Quod ſi pro nobis & pro delictis noſtris ille laborat & vigilat & precatur; quantò nos magis inſiſtere precibus & orare, &c. Hæc Cyprianus. Ac ſi diceret, ſcriptum eſt hoc non propter ſolum Petrum, neque propter ſolos Apoſtolos, quod pro eis Dominus oraverit: ſicut neque illa Domini verba ad latronem in cruce, hodie mecum eris in Paradiſo, ſcripta ſunt propter ſolum latronem, ſed etiam propter nos, qui, ſi verè ſumus diſcipuli Chriſti, eadem nobis ſolatia accommodare fidenter poſſumus. *Luc. 23: 43.*

CAPUT. XII.

Ad tertiam quæſtionem, ex verbis Domini ad Petrum, Luc. 22: 31, 32. *Quid verba illa ſignificent*, Ut non deficiat fides tua.

FIdem neceſſe eſt hic intelligere eam quâ Petrus credebat, & ſic de ſingulis Apoſtolis, ſingulisque Chriſtianis. Nam fidem quam credebat Petrus cæterique Apoſtoli, pronunciaverat Dominus eſſe petram illam inconcuſſam, nullis inferni machinationibus incurſibusve expugnabilem. Matth. 16: 18. Periculum non erat, ne hæc fides deficeret. Fides autem, quæ non defectura prædicitur, Luc. 22: 32. opponitur infidelitati & deſperationi, ad quam Petrum adigere ſatagebat Satanas. Cujus vehementi impreſſione effectum eſt, permittente Domino, ut quateretur & vacillaret fides Petri; non tamen defecit ejus fides: Dominus enim oravit ut non deficeret ejus fides, adeóque ut non periret per infidelitatem; ſicut exponit Baſilius loco ſupra citato, capite decimo, §. quarto. *ὥστε μὴ τέλειον ἀπόλεσθαι.* ut exponit Chryſoſtomus, homil. 82. in Matth. ſed ut haberet donum perſeverantiæ, ut interpretatur Auguſtinus lib. de corrept. & gratia, cap. 8. ut mens ejus non vinceretur, ut loquitur Leo primus Papa Rom. ſerm. 3. in anniverſario die aſſumtionis ſuæ. ubi cautè legenda quæ ſcribit Leo in favorem ſuæ ſedis, pugnantia cum canone 28. Concilii œcumenici Chalcedonenſis.

De qua fide hic ſermo ſit. *Baſilius.* *Chryſoſtomus.* *Auguſtinus.* *Leo 1. Papa Rom.*

Theophylactus. 2. Theophylactus in hunc locum Euang. Luc. Rogavi igitur, dicit, ut non deficiat fides tua: quamvis enim brevi tempore concutiendus ſis: ſed habes recondita ſemina fidei; etiamſi folia abjecerit ſpiritus invadentis, radix tamen vivet, & non deficiet fides tua. Hæc Theophylactus.

Num omnes Romani Pontifices ſalventur. 3. Hæc autem divina gratia nec ſolis datur Epiſcopis Romanis, nec omnibus illius ſedis Epiſcopis, niſi dicas omnes eſſe electos ad æternam vitam, id quod non affirmant aſſertores infallibilitatis Papalis. Imò diſertè negat Bellarm. lib. 4. de Rom. Pontif. cap. 3. §. *altera expoſitio.* Eſt donum hoc ſolis & omnibus electis conceſſum.

Chriſti promiſſio, quod Petri fides non defectura ſit, non excludit externam abnegationem, ſed internam apoſtaſiam, & in externo lapſu perſeverantiam. 4. Nec prætereundum, quod hæc Chriſti promiſſio, quatenus Petrum ſpectat, non excludat externum lapſum à fide, & externam ad tempus negationem Chriſti coram hominibus; ſed tantummodo internam fidei eradicationem, & impœnitentiam: ad reliquos autem Apoſtolos relata, illum etiam ruinæ gradum excludat, quo lapſus eſt Petrus: Nam ab eo gradu conſervati ſunt, Chriſto pro illis orante. Unde efficitur, ſi de ſucceſſorum ſtabilitate & confeſſione ac profeſſione fidei externa (quæ ſola aliis hominibus innoteſcit) judicandum ſit ex eis, quæ anteceſſoribus Apoſtolis, efficacitate hujus precationis Dominicæ, donata ſunt, tutius eſſe hominibus, ſe adjungere cujuſlibet alterius Apoſtoli ſucceſſoribus, in externa profeſſione religionis & confeſſione Chriſti, quam ſucceſſo-

ribus

ribus Petri. Nam ſi ſucceſſoribus Petri contingat Chriſtum negare & abjurare coram hominibus, idpſum Petro prius contigit: in quo rerum ſtatu pernicioſum eſt eis conſociari. Nec illa fidei indefectibilitate Petro promiſſa excluſus eſt ille lapſus externus.

Gretſeri Jeſuitæ ſyllogiſmus.

5. Viderint jam Papiſtæ de illo ſyllogiſmo Gretſeri, Pro quo Dominus peculiariter oravit, ut fides ejus nunquam deficiat; is eſt, vel certè futurus erat Eccleſiæ Monarcha: at pro Petro Dominus peculiariter oravit, &c. ergo Petrus eſt, vel certè futurus erat, Eccleſiæ Monarcha. Hæc Gretſerus, in defenſione Bellarmini, libro primo de Romano Pontifice, capite vigeſimo. Certè hujus ſyllogiſmi Gretſeriani multi ſunt defectus; Nam

Ejuſdem ſyllogiſmi refutatio.

I. In majore aliter accipitur indefectibilitas fidei, ac in minore; & ita ſunt quatuor termini: aut minor manifeſtè falſa eſt, ſi in ea intelligatur perpetua indefectibilitas externæ profeſſionis fidei. II. Major etiam falſa eſt; nam Dei donum alicui conceſſum ut nunquam deficiat ejus fides, non importat monarchiam in Eccleſiam: hoc enim donum omnibus Apoſtolis datum eſt, & excellenter, etiam quoad externæ confeſſionis conſtantiam, beatæ Mariæ Virgini, & Mariæ Magdalenæ, & innumeris martyribus; quibus tamen Eccleſiæ monarchia data non eſt. III. Nec peculiaris illa Petri ratio habita, in oratione Chriſti, importat dationem monarchiæ Petro, ſed præcipuè reſpicit ſingulare periculum & peculiarem lapſum Petri. Cui reſpectui accedere etiam potuit quidam intuitus Collegii Apoſtolici, cujus pars quædam primaria erat Petrus, ſine monarchica poteſtate.

Supra, cap. 11. §. 1.

Dionyſ. Areopag. Cæteri Apoſtoli pares Petro.

6. Dionyſius Areopagita, libro de Eccleſiaſticâ hierarchia, capite quinto, ait; *αὐτὸς ὁ τῶν μαθητῶν κορυφαῖος, μετὰ τῆς ὁμοταγοῦς αὐτῷ καὶ ἱεραρχικῆς δεκάδος,* ipſe diſcipulorum coryphæus cum decem ipſi paribus & pontificibus, cum ad ſupplendum perficiendumque duodecim Apoſtolorum numerum, &c. loquitur ibi de aſſumtione Matthiæ in locum Judæ proditoris, Act. 1.

CAPUT XIII.

Ad quartam quæſtionem, ex verbis Domini ad Petrum, Luc. 22: 31, 32. *Quæ converſio intelligatur, illis verbis,* Et tu aliquando converſus.

Bellarmini abſurda interpretatio.

HUic quæſtioni occaſionem præbet nova illa, & violenta parexegeſis Bellarmini, lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 3. *ad ſecundum dico.* Dico (inquit) non eſſe abſurdum, ſi dicamus, illud, *Converſus*, non referri ad pœnitentiam Petri, ſed ad tentationes aliorum, ut non ſit ſenſus: Tu à peccato ad pœnitentiam converſus, confirma fratres, ſed, tu, cujus fides non poteſt deficere, quando videris aliquos nutantes & vacillantes, ad eos converſus illos confirma. Hæc Bellarminus. Hujus gloſſematis defenſionem non ſuſcepit Gretſerus, Bellarmini hyperaſpiſtes: manifeſtam haud dubiè interpretamenti hujus violentiam perſpexit.

Ejuſdem refutatio.

2. Ambroſius, in Pſalm. 43. illa verba Pſalmi; *Et inter gentes diſperſiſti nos*, hanc Apoſtoli Petri converſionem exponit converſionem ad bonam frugem. Theophylactus in hunc locum Euang. Lucæ, Petri pœnitentiam. Quomodo intellexerunt & alii illi Patres, qui lapſum Petro hic prædictum obſervant. Sic etiam Salmero & Maldonatus Jeſuitæ, quorum verba citat Daniel Chamierus, Tom. 2. Panſtratiæ, lib. 21. cap. 17. §. 15. Nec aliter Rhemenſes in hunc locum Euangelii.

CAPUT XIV.

Ad quintam quæſtionem, ex verbis Domini ad Petrum, Luc. 22: 31, 32. *Quis ſenſus præcepti illius Dominici,* Confirma fratres tuos.

Gretſeri argumentatio.

GRetſerus in defenſione Bellarmini, libro primo de Romano Pontifice, capite vigeſimo, ex his Domini verbis, ſic argumentatur: Qui non quomodocunque, ſed peculiari modo jubetur omnes univerſim fratres, nemine excepto, confirmare, paſcendo, regendo, præſidendo, docendo; ille eſt monarcha Eccleſiæ: Petrus eſt talis: ergo, &c. Hæc Gretſerus.

Noſtra reſponſio.

2. At fratrum nomine, tametſi tum Apoſtoli, tum reliqui fideles intelligi poſſint, & confirmare omnes Petrus jubeatur; non tamen inde ſequitur, eandem erga collegas coapoſtolos, atque erga alios Chriſtianos dari Petro auctoritatem. Nam Petrus omnibus ſcandalo fuit, dans eis occaſionem ruinæ, niſi maturo converſionis ſeu pœnitentiæ exemplo ſcandalum hoc eſſet amolitus. Ita quos lapſu ſuo & averſione infirmaverat, eos ſurgens ſuâ converſione confirmavit; ne ejus lapſus eis eſſet in poſterum occaſio ruinæ. Et hoc quidem confirmationis officium tum verbo, tum exemplo, præſtare tenebatur Petrus, erga coapoſtolos quidem ut frater & collega, & erga alios Chriſtianos, tum ut frater erga fratres? ut in hoc textu Lucæ manifeſtum eſt: tum ut paſtor erga gregem; ut patet ex verbis Domini confirmantis Petrum in munere Apoſtolico, Johan 21 *Paſce oves meas.* Et ex his etiam verbis apud Lucam, quibus mandat Petro, ut aliquando converſus confirmet fratres ſuos; haud obſcurè promittens, manſurum illi munus Apoſtolicum, neque adimendum Petro, ſicut Judæ proditori. Neque præcepto confirmandi fratres, quicquam peculiare Petro demandatur, quod non omnibus Apoſtolis ex æquo incumbat, niſi ſola amolitio magni illius ſcandali, quod negatione ſuâ daturus erat Petrus, tantam pollicitus conſtantiam. Et hæc quidem pars officii Chriſtiani, ab omni poſtulatur Chriſtiano lapſo, qui peccato ſuo fratribus ſcandalum dedit, ſive ſit Paſtor, ſive de plebe. Syllogiſmi igitur Gretſeriani Minor falſa eſt: nam ſive fraternam, ſive Paſtoralem intelligamus confirmationem; illa omnibus fratribus Chriſtianis, præſertim lapſis, communis eſt; hæc omnibus Apoſtolis ex æquo conveniebat. Quamvis in utraque præſtanda Petrus, ut eximius Chriſtianus, ut Apoſtolus, & unus ex eis qui columnæ videbantur, & Apoſtolorum primus, pro magnitudine dati ſcandali, & pro tantæ perſonæ eminentiâ, congruo & præclaro exemplo aliis prælucere debuerit, & præluxerit.

Titus Boſtrenſis.

3. Titus Boſtrenſis, Comment. in Euang. Luc. cap. 22. *Et tu aliquando converſus confirma fratres tuos.* Hoc addit, (inquit) ne animum prorſus deſpondeat, quin bonam potiùs ſpem habeat. Nam illud, *Converſus confirma fratres tuos*, hunc habet ſenſum; *γενοῦ ςήριγμα καὶ διδάσκαλος τῶν διὰ πίςεως προσιόντων ἐμοί. οὐ γὰρ δὴ ἀποςερηθήσῃ, φησὶν, ἀρνησάμενός με.*

τοῦ ἀποςολικοῦ χαρίσματος. id eſt, Eſto firmamentum & doctor eorum, qui mihi per fidem adjungentur. Nam cùm me negaveris, non privaberis (inquit,) gratiâ Apoſtolicâ. Hæc Titus Boſtrenſ. in Bibl. Patr. Tom. 2. græcol. Hæc gratia Apoſtolica Petro conſervata, data eſt ſingulis Apoſtolis; quorum unusquiſque, pari cum Petro conſortio honoris & poteſtatis accepit *χάριν καὶ ἀποςολὴν εἰς ὑπακοὴν πίςεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι.* Rom. 1: 5. Paulus & Barnabas reverſi ſunt Lyſtram & Iconium, & Antiochiam, confirmantes (*ἐπιςηρίζοντες*) animas diſcipulorum, actor. 14: 22. Eſtque pars etiam ordinaria Prophetici ac Paſtoralis muneris, fratres confirmare. act. 15: 32. Rom. 1: 11. 1 Theſſal. 3. 2. Apocal. 3: 2.

Rom. 1: 5.

Ambroſius.

4. Ambroſius, in Pſal. 43. in illa verba Pſalmi; *Et inter gentes diſperſiſti nos.* Cogitur autem (inquit) & adverſarius ſanctos Domini ad ſua damna tentare: dum enim tentat, meliores reddit; ut qui tentantur, poſſit alios inſtituere, qui ſibi ipſe invalidus videbatur. Denique Petrus Eccleſiæ præponitur, poſtquam tentatus à diabolo eſt. Ideoque ante ſignificat Dominus, quid ſit illud quod poſtea eum paſtorem elegit Dominici gregis. Nam huic dixit; *Tu autem converſus, confirma fratres tuos.* Converſus eſt ergo ſanctus Apoſtolus Petrus ad bonam frugem, & ventilatus eſt ſicut triticum, ut eſſet ipſe cum ſanctis Domini unus panis, qui nobis eſſet alimentum. Dum enim Petri actus legimus, Petri præcepta cognoſcimus; fit nobis vitæ æternæ & ſalutis alimentum. Hæc Ambroſius. Ubi cernere eſt, ambas illas confirmationis ſpecies quas memoravimus; unam fraternam, quam fratribus ſuis præſtant omnes (etiti tentati); alteram Paſtoralem, & quidem Apoſtolicam, quam exemplo & doctrinâ præſtitit Petrus gregi Dominico: id quod fecerunt reliqui Apoſtoli. Scandalum illud à Petro datum ſolus quidem Petrus, converſione ſuâ ab illo ſuo peccato, amoliri potuit ac debuit, ſicut quilibet lapſus; at doctrinâ & converſationis exemplo, contra illud ipſum ſcandalum, non ſolus Petrus, ſed omnes Apoſtoli confirmarunt fratres ſuos; nec minus illi Petrum, quàm illos Petrus. Vide Actor. 15: 13. Gal. 2: 6, 11, 12, 13, 14, &c.

5. Jubet Apoſtolus Paulus eos qui ſpirituales ſunt, lapſum fratrem reconcinnare, cum ſpiritu lenitatis, Gal. 6: 1. Et idem Apoſtolus ait de Paſtore, *Servum Domini oportere ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας, manſuetum erga omnes, ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, cum lenitate erudientem eos, qui contrario animo ſunt affecti.* 2. Timot. 2: 24, 25. Et ſacerdotem ait propriæ infirmitatis conſcientiâ moveri ad miſerationem erga ignorantes & laborantes, *μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ πλανωμένοις. ἐπεὶ αὐτὸς περίκειται ἀσθένειαν.* Hebr. 5: 2. Et hanc afferunt cauſam Baſilius, & Chryſoſtomus, & Auguſtinus, cur Petrum Dominus paululum ſubdeſeruerit, ut ſcilicet diſceret lapſorum miſereri, abſque quo miſerendi affectu non poſſet aptè paſcere & regere populorum multitudinem ipſius curæ commiſſam: & ut ejus exemplum intuentes omnes Paſtores manſuetè recolligerent lapſos fratres. Baſilius, homil. de humilitate; Auguſtin. ſermon. 124. de tempore. Chryſoſtom. apud Damaſcenum lib. 2. parall. cap. 86.

Gal. 6: 1.

2 Tim. 2: 24. 25

Heb. 5: 2.

Cur Petrum Dominus paululum ſub deſeruerit. Baſilius Chryſoſtomus. Auguſtinus.

Objectio.

6. At, (inquies,) omnibus Apoſtolis ex æquo commiſſa eſt populorum multitudo, Math. 28: 19, 20. Johan. 20: 21, 22, 23. Cur non igitur omnes pariter lapſi permiſſi ſunt, ut manſuetudinem diſcerent & miſerationem adhibere erga lapſos & infirmos? Reſpondeo; Nemo non expertus eſt ſuam infirmitatem; omnes enim nocte illâ ſcandalizati ſunt in Chriſto, Matth. 26: 31. Quamvis cum Petro omnes conſtantiam promiſerint, verſ. 35. omnes autem non opus fuit in eam tentationem incidere, ut Chriſtum diſertè abnegarent & abjurarent. Unius lapſu tam gravi omnes erudiebantur. *καὶ οἱ λοιποὶ δὲ οὐ μικρὸν ἐκαρπώσαντο ἀπὸ τῆς ἀρνήσεως τῆς αὐτοῦ, τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν κατανοήσαντες, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν.* Chryſoſt. homilia 82. in Matth. capite vigeſimo ſexto, verſu trigeſimo tertio.

Reſponſ.

7. Sed cur Petrus potiùs, quàm alius quiſpiam, huic tentationi traditus eſt? Triplex ratio aſſignatur. I. Quia Petrus fuit unus ex præcipuis Apoſtolis, & Apoſtolorum primus, nec honore inter fratres, nec charitate erga Dominum ulli ſecundus: hujus columnæ concuſſio timorem atque humilitatem reliquis facilius perſuadere poterat. Quod ſi ne hoc quidem intelligis (inquit Baſilius) quod gratiam conſequutus ſis, ſed Dei gratiam ſummâ ſtupiditate, reputas propriam tuam virtutem, non es honoratior beato Apoſtolo Petro. Neque enim Chriſtum plus potes diligere quàm ille, qui uſque adeò eum dilexit, ut & mori pro eo voluerit. Verum quoniam arrogantius dixerat, &c. humanæ traditus eſt puſillanimitati. Baſil. homil. 22. de humilitate.

Cur huic tentationi traditus ſit Petrus, potius quàm alius. Ratio prima.

8. Jam eruditus es (inquit Auguſtinus) & edoctus in Petro, quemadmodum eum Dominus tui cauſâ patitur circumſcribi delicto, quemadmodum illum fidei pietatiſque ſigniferum, & generis humani columnam, permiſerit metu cominante quaſſari; ut populorum doctoribus & magiſtris eſſet exemplum, à Deo ſibi non peccandi gratiam minimè condonatam; ſicut dicit Apoſtolus Paulus, *conſiderans te, ne & tu tenteris.* Cum fortè quis fuerit in Eccleſiâ delicto præventus, non ſtatim abjiciat, non condemnet; ſed compatiatur ac lugeat, conſoletur & reviceat, commodet jacenti affectum, porrigat manum, erigat lapſum, ſpem ei divinæ clementiæ repromittens, ſub qua etiam ſervire exemplo tantorum comprobat magiſtrorum. Auguſtin. ſerm. 124. de tempore.

Auguſtinus.

Gal. 6: 1.

9. Tribuitur quidem Auguſtino liber quæſtionum veteris & novi Teſtamenti, ubi in quæſt. ex novo Teſtamento cap. 75. expoſitio quædam legitur Papiſtis faventior. Sed librum illum non eſſe Auguſtini, ſed alterius hæretici, tum ipſa operis lectio demonſtrat, tum ipſi diſertè fatentur Bellarminus, lib. de ſcriptoribus Eccleſ. & Poſſevinus, in apparatu ſacro.

Cenſura libri quæſtionum Veteris & N. Teſtamenti.

10. Theophylactus in cap. 22. Lucæ; Tu enim Petre converſus, bonum exemplum pœnitentiæ eris omnibus. ut nullus credentium in te reſpiciens, deſperet: qui cum Apoſtolus fueris, & negaveris, iterumque receperis primatum omnium, & præfecturam orbis per pœnitentiam. Hæc Theophylactus.

Theophylactus.

11. Secunda ratio, quæ adfertur, cur hoc ſoli Petro contigerit, permiſſu divino, ut eo uſque decideret, eſt Petri arrogantia, quâ non ſolum cum cæteris conſtantiam promittebat, ſed etiam ſeipſum cæteris anteponebat, inquiens, *etiamſi omnes ſcandalizati fuerint in te; ego nunquam ſcandalizabor.* Matth. 26: 34.

2. Ratio.

Matth. 26: 34.

12. Baſilius magnus, homil. de humilitate; Verum quoniam arrogantius loquutus erat (*μεγαλοφρονέςερον ἐφθέγξατο*) dicens, *etiamſi omnes ſcandalizati in te, ego tamen nunquam ſcandalum patiar*; humanæ traditus eſt puſillanimitati (*παρεδόθη τῇ ἀνθρωπίνῃ δειλίᾳ*) & prolapſus eſt in nega-

Baſilius Cæſarienſ.

Τῇ ἀνθρωπίνῃ δειλίᾳ.

negationem; lapſu inſtitutus ad pietatem [*ſeu timorem*] ϲωφρονιζόμενος τῷ ϲφάλματι πρὸς εὐλάβειαν.]

Auguſtinus. 13. Auguſtinus, ſerm. 124. de tempore. Quid enim homo ſine Dei gratiâ poſſit, timor beati Petri Apoſtoli evidenter oſtendit. Per ſolum enim liberum arbitrium, non addito etiam Dei adjutorio, promiſerat ſe pro Domino moriturum. Sed quid eſt homo ſine gratia Dei, niſi quod fuit Petrus cum negaret Chriſtum, & niſi
Eſai. 40:6. quod ait Propheta, *Omnis caro fœnum?* Et ideo beatum Petrum paululum Dominus ſubdeſeruit, ut in illo totum humanum genus poſſet agnoſcere, nihil ſe ſine Dei gratiâ prævalere. Hæc Auguſtinus.

Victor Antiochenus. 14. Victor Antiochenus, Commentario in Euang. Marci, cap. 14. verſ. 29. Cum Petrum, cæteroſque omnes precari & dicere oportuiſſet; Adjuva nos Domine, ne abs te avellamur: ſibi ſuiſque viribus nimium confiſi, ea temerè promiſere, quæ non præſtitere. Siquidem Dominus nimiam illam, quam præ ſe ferebant, audaciam, animique fiduciam nonnihil comprimere & caſtigare volens, Petrum quidem in trinam negationem prolabi; cæteros verò omnes per fugam diſpergi paſſus eſt. Hæc Victor. apud quem plura ſequuntur de Petri jactantiâ ante lapſum, ejuſdemque poſt lapſum modeſtiâ, ſe exſerente in ejus verbis, Act. 3: 12.

Chryſoſtomus. 15. Chryſoſtomus, homilia 82. in Euang. Matth. in cap. 26. verſ. 33. δέον γὰρ δεηθῆναι καὶ εἰπεῖν, βοήθησον ἡμῖν ὥϲε μὴ ἀποσχισθῆναί σου· ὁ δὲ ἑαυτῷ θαῤῥεῖ, καὶ φησιν, κἂν πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοὶ, ἀλλ᾽ ἐγὼ ὐδέποτε· κἂν πάντες τοῦτα πάθωσι, φησιν, ἐγὼ ὐ πείσομαι. ὅπερ εἰς αὐθάδειαν [arrogantiam] αὐτὸν ἦγε κατὰ μικρόν. τοῦτο τοίνυν καταϲεῖλαι [reprimere] βυλόμενος ὁ Χριϲὸς συνεχώρησε τὴν ἄρνησιν. --- ὅτι γὰρ διὰ τοῦτα συνεχώρησεν, ἵνα τοῦτο ἐν αὐτῷ κατορθώσῃ, quod enim propterea permiſerit, ut hoc in illo corrigeret, audi quid dicat;
Luc. 22: 32. *Ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua.* Hoc enim dixit perſtringens eum vehementer [ϲφόδρα αὐτὸν καθαπτόμενος,] & oſtendens graviorem fore ejus lapſum, quàm aliorum, & pluris indigum auxilii. Duorum enim criminum reus erat, tum quod contradixit [*Chriſto*,] tum quod ſeipſum aliis antepoſuit [καὶ ὅτι τῶν ἄλλων ἑαυτὸν προὔθηκε,] amplius autem & tertii, quod ſibi ipſi totum tribuit [ὅτι τὸ πᾶν ἑαυτῷ ἀνέθηκε.] His igitur medelam adhibens, permiſit lapſum, [ταῦτα ὖν ἰώμενος εἴασε γένεσθαι τὸ πτῶμα.] Et propter hoc etiam miſſis aliis, ad ipſum dirigit ſermonem ſuum [καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἄλλυς ἀφεὶς, πρὸς αὐτὸν ἀποτείνεται.] Ait enim, *Simon, Simon,*
Luc. 22: 31. *Ecce Satanas petivit vos cribrare, ſicut triticum, hoc eſt, turbare, vexare, & tentare:* [σινιάσαι, ὡς τὸν σῖτον, τουτέϲι, θορυβῆσαι, ταράξαι, καὶ πειράσαι·] *Ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua.* Et ſiquidem omnes Satanas expetivit, quare non dixit de omnibus, rogavi? Annon manifeſtum eſt hoc quod ſuprà dixi, quod perſtringens illum, & oſtendens graviorem [ſeu curatu difficiliorem] fore ejus lapſum quàm aliorum, ad ipſum convertit ſermonem? [καὶ διὰ τί, εἰ πάντος ὁ Σατανᾶς ᾐτήσατο, ὐ περὶ πάντων εἶπεν, ἐδεήθην; οὐκ εὔδηλον ὅτι τοῦτο ἐϲιν ὅπερ ἔμπροσθεν εἶπον, ὅτι καθαπτόμενος αὐτοῦ· καὶ δεικνὺς ὅτι χαλεπώτερον τῶν ἄλλων αὐτοῦ τὸ πτῶμα, πρὸς αὐτὸν τρέπει τὸν λόγον;] ——— Immodicus erat timor ejus, quoniam valde ſuo eum Deus denudavit auxilio, denudavit autem valde, quoniam valdè in eo locum obtinebat paſſio arrogantiæ & contradictionis. Hanc igitur radicitus ut evelleret, propterea ſivit illum ita ſuccumbere in certamine. [ἄμετρος δὲ ἐγίνετο [φόβος,] ἐπειδὴ ϲφόδρα αὐτὸν ἐγύμνωσεν ὁ Θεὸς τῆς ἑαυτοῦ ῥοπῆς. ἐγύμνωσε δὲ ϲφόδρα, ἐπειδὴ καὶ ϲφοδρὸν ἐν αὐτῷ τὸ πάθος ἦν τῆς αὐθαδείας καὶ τῆς ἀντιῤῥήσεως. ἵνα ὖν πρόῤῥιζον ἀνέλῃ τοῦτο διὰ τοῦτο εἴασεν ὕτω κατασχεῖν αὐτὸν τὴν ἀγωνίαν.

16. Tertia ratio, quam Patres adſerunt, cur *3. Ratio.* Petrus potiùs quàm alius ex undecim Apoſtolis negare permiſſus ſit, ſumitur ab auſtero & ſevero Petri ingenio: cum Paſtorem deceat eſſe manſuetum, & clementem.

17. Chryſoſtomus: erat porrò Petrus acris *Chryſoſtom.* ac ſeveri animi. Quod ſi hoc præterea habuiſſet, ut peccatum in eum non caderet, quis tandem ipſius diſcipulis apud eum veniæ locus fuiſſet? Quocirca divina gratia hoc effecit, ut ipſe ad breve tempus ab eo abſcederet, atque in peccatum laberetur, ut per ea quæ paſſus fuerat, faciliorem humanioremque ſe aliis exhiberet. Hæc Chryſoſtomus, apud Damaſcenum, libro ſecundo parallelorum, cap. 86. Jocobo Bilio interprete.

18. Auguſtin. Erat enim revera hic Petrus *Auguſtin.* paulò durior atque ſeverior, ſicut ejus auſte- *Johan. 18: 10.* ritatem truncata ob Chriſti injuriam ſervi principis ſacerdotum declarat auricula. Hic igitur tam durus tamque ſeverus, ſi donum non peccandi à Domino fuiſſet indeptus, quæ venia commiſſis populis donaretur? Sed idcirco divinæ providentiæ ſecretum ita temperavit, atque permiſit, ut primus ipſe laberetur ac rueret in peccatum, quo erga peccantes duriorem ſententiam proprii caſus intuitu temperaret. Hæc Auguſtinus, ſermone 124. de tempore.

CAPUT XV.

D verbis Domini ad Petrum, in Euangelia Johan. cap. ult. Paſce oves meas. βόσκε τὰ ἀρνία μυ. ποίμαινε τὰ πρόβατά μυ. βόσκε τὰ πρόβατά μυ. Johan. 21: 15. 16. 17.

Occurritur Bellarmino & Gretſero. BEllarminus, ejuſque defenſor Gretſerus, ſe & lectores fruſtra fatigârunt, lib. 1. de Rom. Pontifice, capitibus 14. 15. 16. ut oſtenderent hæc verba, *Paſe oves meas*, dicta eſſe ſoli Petro, & his verbis ſummam poteſtatem attribui Petro, idque erga omnes Chriſti oves. Nam fatemur ultrò, ſoli Petro, Apoſtolici chori coryphæo, quia ſolus ter negaverat, loqui hîc Chriſtum, eique confirmare Apoſtolicam poteſtatem, quæ ſumma eſt & univerſaliſſima ſub Chriſto poteſtas Eccleſiaſtica, erga omnes gentes, omnemque creaturam, Matth. 28: 19. Marc. 16: 15. Rom. 1: 5. Coloſſ. 1: 28. Paſtores ſunt omnes; ſed grex unus oſtenditur, qui ab Apoſtolis omnibus unanimi conſenſione paſcatur. Inquit Cy- *Cyprianus.* prianus, lib. de unitate Eccleſiæ. Et quæcunque poteſtas his verbis, *Paſce oves meas*, & illis, *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram*, &c. data vel promiſſa eſt Petro, eandem reliquis Apoſtolis datam eſſe per illa verba; *Ego mitto vos*, &c. Johan. 20: 21, &c. docet Cyprianus, libro de unitate Eccleſiæ. & disertè fatetur Bellarminus, lib. 4. de Rom. Pontifice, cap. 23. Siquidem & cæteri Apoſtoli cum Petro par conſortium honoris & poteſtatis acceperunt, inquit Iſidorus Hiſpal. lib. 2. de officiis Eccleſiaſticis, cap. 5. Vide,

quæ huc ſpectantia ſuggeſſimus ſuprà, cap. 1. & cap. 4. hujus libri, & in Irenico, lib. 2. cap. 11. in exegeſi propoſitionis 15. pag. 261. & ſeq. Vide etiam verba Baſilii, in fine hujus capitis.

Refellitur diſtinctia allata à Bellarmino & Gretſero.

2. Duas excogitarunt diſtinctiones, quibus tueantur monarchiam Petri, lib. 1. de Rom. Pontifice, capitibus 11. & 12. Prior eſt; Ita omnes Apoſtolos ſummam auctoritatem Eccleſiaſticam à Chriſto immediatè accepiſſe, & hoc fuiſſe utique & cæteros Apoſtolos, quod fuit Petrus, pari conſortio præditos & honoris & poteſtatis: ut loquitur Cyprianus lib. de unitate Eccleſiæ; ut tamen Petrus eſſet caput eorum, & ab illo penderent; non è contrario. Iſtam diſtinctionem diſcuſſimus, ſupra, in quatuor primis capitibus hujus libri.

Alia eorundem diſtinctio. *Vide lib. 16.*

3. Altera diſtinctio eſt, ſoli Petro, non autem reliquis Apoſtolis, ſucceſſum eſſe in ea plenitudine poteſtatis, adeoque eam manſiſſe in ſolis Romanæ ſedis Epiſcopis, qui ſoli in hac ſumma poteſtate ſucceſſores ſunt Petri. De hac diſtinctione videbimus libro ſequente, poſtquam hoc capite, Catholicæ antiquitatis mentem, de hoc loco Euangelii Johannis, & trinâ interrogatione Dominicâ, ac trina reſponſione Petri, & mandato Domini triplicato, de paſcendo grege, indicavero, adductis illuſtrium quorundam Patrum teſtimoniis. Præmiſſa hac quæſtione; Utrum, hoc mandato, *Paſce oves meas*, aliquam novam Petro poteſtatem dederit Dominus, quam nondum acceperat Petrus. Reſpondeo, non dari Petro novam aliquam poteſtatem. Nam hanc quæ hic intelligitur parem poteſtatem, per quam hoc erant utique & cæteri Apoſtoli quod fuit Petrus, jam ante contulerat Dominus omnibus Apoſtolis, in quibus erat & Petrus, Johann. 20. ut docet Cyprianus, lib. de unitate Eccleſiæ. Sed poteſtatis acceptæ ſedulum ei commendat exercitium in paſcendo grege, quo ſuam erga Dominum teſtatam faceret dilectionem, quam cum trinâ confeſſione profiteri voluit, & triplicato mandato eum hujus officii commonefecit, trinam reſpiciens negationem, à qua Petrus jam converſus confirmaturus erat fratres ſuos, gregi Dominico operam Paſtoralem deligenter impendendo: quamvis ea cura gregis univerſi cæteris etiam Apoſtolis incumberet, pari cum Petro honoris conſortio & poteſtatis.

Dominus illis verbis, Paſce oves meas, non dat Petro novam aliquam poteſtatem.

Cyrillus Alexandr.

Ait quidem Cyrillus Alexandrin. in hunc locum Euang. Johan. renovatam eſſe Petro dignitatem Apoſtolatûs, ne propter negationem, quæ humanâ infirmitate accidit, labefactata videretur. Cyrillus Alexandr. in Euang. Johan. lib. 12. cap. 64. Sed hoc quod dicit Cyrillus, intelligendum eſt de ſpeciali confirmatione Petri in hoc munere prius accepto cum aliis; quia ob graviorem Petri lapſum opus habebat Petrus etiam peculiari conſolatione. ὅτι χαλεπώτερον τῶν ἄλλων αὐτοῦ τὸ πτῶμα. Sicut de ejus lapſu loquitur Chryſoſtomus. homil. 82. in Euang. Matth. Præterea non ait Cyrillus collatam hic Petro aliquam poteſtatem, quam antea non acceperat.

Petri animoſitas ex multa charitate.

4. Antea Petrum multa charitas, [πολλὴ ἀγάπη] animoſum reddidit, ut ſe aliis omnibus præferret, & polliceretur quæ poſtea non præſtitit: ut obſervant Chryſoſtom. homil. 82. in Euang. Matth. & Victor Antiochenus, in caput 14. Euang. Marc. Et Theophylactus in cap. 22. Euang. Lucæ. Nunc autem poſt reſurrectionem interroganti Domino, an eum diligeret plus quam reliqui, (nam qui majorem clementiam in ſe Domini fuit expertus, majore amore affici jure debebat: ut ſcribit in hunc locum Cyrillus Alex. lib. 12. in Euang. Johan. cap. 64.) reſpondet humiliter, non ſibi tribuens majorem dilectionem quàm haberent reliqui, ſed abſolutè tantùm dilectionem ſuam profitetur, & ſinceri affectûs ſui Chriſtum ipſum teſtem appellat, conſcius ſcilicet gratiæ ſibi collatæ. Fructum autem ſinceræ charitatis poſtulat Dominus, non inanem jactantiam, ſed gregis paſtionem; *Simon fili Jonæ, amas me? Paſce oves meas.* Ter autem interrogat, & ter idem præcipit, ut demonſtret, quanti ovium ſuarum curam faciat. & quod hoc maximum ſit amoris erga ipſum argumentum, τρίτον δὲ αὐτὸν ἐρωτᾷ, καὶ τρίτον ἐπιτάττει τὰ αὐτὰ, δεικνὺς ὅσου τιμᾶται τὴν προστασίαν τῶν οἰκείων προβάτων, καὶ ὅτι τοῦτο μάλιστα τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης σημεῖον. inquit Chryſoſtomus, homil ult: in Euang. Johannis. & ſimiliter Cyrillus Alexandrinus, in euang. Joan. lib. 12. cap. 64. in illa verba Chriſti, ad Petrum, *Paſce oves meas.* Hinc (inquit) doctores Eccleſiæ diſcunt, non aliter ſe Chriſto poſſe conjungi, niſi omni cura & opera ſtudeant, ut rationales oves rectè paſcantur, & rectè valeant. Talis erat Paulus ille, qui compatiebatur infirmis, qui gloriam & coronam Apoſtolatus ſui eos eſſe putabat, quos ad pietatem & virtutem prædicando reduxit. Putabat enim hunc ſuæ in Chriſtum dilectionis fructum eſſe præcipuum. Hæc Cyrill. Alex.

Ioh. 21:16. Paſcere gregem indicium & fructus eſt dilectionis erga Dominum.

Pro trina negatione confeſſio trina.

5. Trinæ autem interrogationis & trinæ confeſſionis multi illuſtres Patres rationem aſſignant ab intuitu trinæ negationis.

Gregorius Nazianz.

Gregorius Nazianzenus, orat. 39. in ſancta lumina, paulò ante finem; Petrum qui circa Salvatoris paſſionem humani aliquid perpeſſus eſt, Jeſus ſuſcepit, ac per triplicem interrogationem, & confeſſionem, triplicem abnegationem ſanavit. καὶ τῷ τρισσῷ τῆς ἐρωτήσεως, καὶ τῆς ὁμολογίας, τὸ τρισσὸν τῆς ἀρνήσεως ἐθεράπευσεν.

Epiphan.

6. Epiphanius, hæreſ. 59. §. 1. diſputans contra eandem Catharorum hæreſin, ait? καὶ Πέτρον ἀνακαλεῖται ὁ κύριος μετὰ τὸ ἀρνήσασθαι, καὶ ἀντὶ τῶν τριῶν ἀρνήσεων, τρὶς αὐτὸν προσκαλεῖται εἰς ὁμολογίαν, ἀγαπᾷς με Πέτρε; καὶ φησὶ, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Et Petrum poſt negationem revocat Dominus, & pro tribus negationibus ter ipſum ad confeſſionem invitat. *Amas me Petre?* item dicit; *Paſce oves meas.*

Iſidorus Peluſiota.

7. Iſidorus Peluſiota, lib. 1. epiſt. 103. Triplex Domini ad Petrum de dilectione interrogatio, nullum eſt ignorantiæ Domini indicium, Nemo ſic deſipiat. Sed triplicem negationem triplici aſſenſione bonus medicus eliminavit. ἀλλὰ τὸ τριπλοῦν τῆς ἀρνήσεως τῷ τριπλῷ τῆς καταθέσεως ὁ ἀγαθὸς ἰατρὸς ἐξωστράκισε. Et de eadem materia, epiſt. 156. ejuſdem libri; quam abjurationem triplici rurſum pœnitentiali agnitione ſanavit; conforme vulneri nactus remedium. ἣν τριπλῇ πάλιν μεταγνώσει ἰάσατο, ἀνάλογον τῷ τραύματι πορισάμενος καὶ τὸ φάρμακον.

Cyrillus Alex.

8. Cyrillus Alexandrinus, in Euang. Joh. lib. 12. cap. 64. *Quoniam cum aliis Apoſtolatus nomine Petrus ab ipſo Chriſto decoratus, ter in tempore paſſionis negavit, jure nunc ab eo terna dilectionis confeſſio petitur, ut terna negatio æquali confeſſionis numero compenſetur.*

Ambroſ. Vide lib. 16. cap. 1. §. 12.

9. Ambroſius, procœmio in lib. 5. de fide. *Petrus paſcendo bene cibo fidei gregem Chriſti, culpam lapſus prioris abolevit. Et ideo tertiò admonetur ut paſcat, tertiò utrum Dominum diligat interrogatur, ut quem tertiò ante crucem negaverat, tertiò fateretur.* Et lib. 2, de ſacramentis,

tis, c. 7. S. *Apoſtolus Petrus, poſtquam in paſſione Domini lapſus videtur infirmitate conditionis humanæ: quia ter negaverat, poſtea ut illum lapſum aboleret & ſolveret, tertiò interrogatus à Chriſto ſi Chriſtum amaret, tunc ille dicit;* Tu noſti Domine, quia amo te. *Tertiò dixit, ut tertiò abſolveretur.* Hæc Ambroſius.

Hieronym. 10. Hieronymus, epiſt. ad Marcellam, quæ incipit: *Brevis eſt quaſtiuncula. Petrus Apoſtolus trinam negationem trinâ poſtea confeſſione delevit.*

Auguſt. 11. Auguſtinus, Tractatu 123. in Evangelium Johannis: *Redditur negationi trinæ trina confeſſio, ne minus amori lingua ſerviat quàm timori, & plus vocis elicuiſſe videatur mors imminens quàm vita præſens. Sit amoris officium, paſcere Dominicum gregem; ſi fuit timoris indicium, negare paſtorem.* Et Tract. 5. in epiſt. Johannis; *Ter negavit timor, ter confeſſus eſt amor.* Si quæras quid ſignificet verbum *Paſce*, in illo Domini mandato, *Paſce oves meas*, reſpondet Auguſtinus, Tract. 123. in Evang. Johannis; *Quibus* (inquit) *oves ipſas paſcendas, hoc eſt, docendas regendaſque committit.* *Paſcere eſt docere ac regere.*

Baſilius. 12. Baſilius magnus ſcribit, Chriſtum his verbis [*Paſce oves meas*] conſtituiſſe Petrum poſt ſe paſtorem Eccleſiæ ſuæ, & omnibus deinceps paſtoribus & doctoribus tribuiſſe parem poteſtatem, *Vide lib. 16. cap. 1. §. 1.* ejuſque rei ſignum eſſe quod omnes ſimiliter atque ille ligent & ſolvant. Et hoc argumento utitur ad Monachos, ut obediant ſuo antiſtiti; quia nimirum Antiſtes perſonam Chriſti gerit, & ſequeſter eſt inter Deum & homines, *ἱερουργῶν τῷ Θεῷ τὴν τῶν πειθομένων αὐτῷ σωτηρίαν. καὶ τοῦτο παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ παιδευόμεθα, Πετρὸν ποιμένα μεθ' ἑαυτὸν τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτοῦ καθιστῶντος. Πέτρε γὰρ, φησί; φιλεῖς με πλέον τούτων; ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. καὶ πᾶσι δὲ τοῖς ἐφεξῆς ποιμέσι καὶ διδασκάλοις, τὴν ἴσην παρέχοντος ἐξουσίαν. καὶ τούτου σημεῖον, τὸ δεσμεῖν ἅπαντας ὁμοίως, καὶ λύειν ὥσπερ ἐκεῖνος.* Hæc Baſilius, in *ἀσκητικαῖς διατάξεσιν*, in monaſticis conſtitutionibus, cap. 22.

INSTRUCTIONUM HISTORICO-THEOLOGICARUM LIBER DECIMUS-SEXTUS,

DE SUCCESSORIBUS PETRI, & aliorum Apoſtolorum.

CAPUT I.

De figmento diſparis ſucceſſionis, cum hypomnemate de presbyterio.

Papiſtarum commentum præcedente libro refutatum.

QUando Papiſtas veritas cogit fateri, hoc fuiſſe utique & cæteros Apoſtolos quod fuit Petrus, pari conſortio præditos & honoris & poteſtatis: duo adhibent adminicula, quibus labantem Papæ monarchiam ſuffulciunt. Unum eſt, Apoſtolos reliquos ita habuiſſe plenitudinem poteſtatis, ut tamen Petrus eſſet caput eorum, & ab illo penderent; non è contrario. De hoc inutili perfugio ſatis prolixè pro inſtituti noſtri ratione diſſeruimus ſuperiore libro. Alterum (quod etiam commemoravimus ſuperiore libro, capite. 15. §. 3.) eſt diſparitas ſucceſſionis: ajunt enim, Petrum habuiſſe ſummam atque ampliſſimam poteſtatem, ut præfectum & paſtorem ordinarium; quia ei in plenitudine clavium, hoc eſt, poteſtatis, ſucceſſum eſt, & ſuccedetur uſque ad finem mundi: reliquos autem Apoſtolos habuiſſe ſummam atque ampliſſimam poteſtatem, ut Apoſtolos ſeu legatos, & quaſi extraordinarios paſtores; quia poteſtatis illius, quam poſt Petrum plenam acceperant, nullum ſucceſſorem reliquerunt. Ita *Bellarm.* lib. 1. de Rom. Pontifice, cap. 11. prope finem capitis, & cap. 12. §., *Dices ſi non.* & §., *Ut autem.* Et ibidem *Gretſerus*, in Defenſione. Et *Johannes Driedo.* lib. 4. de dogmatibus variis, cap. 3. part. 3. & *Franciſcus Coſterus* Enchiridii controverſiarum cap. 3.

Aliud eorundem inane figmentum de diſpari ſucceſſione.

Ejuſdem refutatio.

2. Cum poteſtas Apoſtolica ſit poteſtatum ſpiritualium, quæ à Chriſto datæ ſunt mortalibus, omnium maxima, ut ſuprà docuimus, lib. 15. cap. 4. Haud dubiè illa ſumma poteſtas paſtoralis in Petro non fuit alia niſi Apoſtolica quæ omnibus aliis ſupereminet, & cui nulla alia æqualis eſt. Hinc habuerunt omnes & ſinguli Apoſtoli parem. Neque ulla ratio idonea, vel divina auctoritas adferri poteſt pro figmento iſto diſparis ſucceſſionis. Sunt in Apoſtolico munere omnes etiam inferiores ordines ſacri comprehenſi, ſive extraordinarii fuerint & ad tempus inſtituti, ut Prophetæ, Evangeliſtæ, dona ſanationum, &c. ſive ſint ordinarii, ut paſtores & doctores, &c. Quod in Apoſtolorum miniſterio extraordinarium fuit & temporarium, penes ipſos aliosque extraordinarios & temporarios miniſtros manſit, & cum ipſis deſiit. Quod autem fuit ordinarium & perpetuò duraturum, illud eis commune fuit cum ordinariis & duraturis Eccleſiæ miniſtris. Et ſicut omnibus ex æquo poteſtas Apoſtolica data eſt; ita poteſtatem ordinariam & in Eccleſia duraturam tranſmiſerunt ad ſucceſſores pari auctoritate: ut non minor in Eccleſia ſit poteſtas ejus, qui ſuccedit Apoſtolo Johanni, aut Paulo, quàm ejus qui ſuccedit Petro. Omnibus pariter facta eſt promiſſio perpetuæ præſentiæ Chriſti. Matth. 28. verſ. ult. Neque ulla locorum perſonarumve decedentium, vel ſuccedentium diverſitas diſcrimen facit poteſtatem. Sed, ut ſcribit Hieronymus, ubicunque fuerit Epiſcopus, ſive Romæ, ſive Eugubii, ſive Conſtantinopoli, ſive Rhegii, ſive Alexandriæ, ſive Tanis; ejuſdem meriti, ejuſdem eſt ſacerdotii. Potentia divitiarum, & paupertatis humilitas vel ſublimiorem vel inferiorem Epiſcopum non facit. Cæterùm omnes Apoſtolorum ſucceſſores ſunt. Hæc Hieronymus, epiſt. ad Evagrium, quæ incipit, *Legimus in Eſaia.*

Apoſtoli poteſtate pares.

Et par poteſtas ſucceſſorum, ut ſupra. Vide lib. 15. c. 15. §. 12.

Matth. 28: 20.

Hieronym.

3. Cum ſit (inquit *Cyprianus*) à Chriſto una Eccleſia per totum mundum in multa membra diviſa; item Epiſcopatus unus, Epiſcoporum multorum concordi numeroſitate diffuſus. Epiſt. 52. (ſeu lib. 4. epiſt. 2.) ad Antonianum. Item; etſi Paſtores multi ſumus; unum tamen gregem paſcimus, & oves univerſas, quas Chriſtus ſanguine ſuo & paſſione quæſivit, colligere & fovere debemus. Cyprian. epiſt. 67. (ſeu lib. 3. epiſt. 13.) ad Stephanum Epiſc. Rom. Idem alibi; Paſtores ſunt omnes; ſed grex unus oſtenditur, qui ab Apoſtolis omnibus unanimi conſenſione paſcatur. ——— Quam unitatem firmiter tenere & vindicare debemus; maximè Epiſcopi, qui in Eccleſia præſidemus, ut Epiſcopatum quoque ipſum unum atque indiviſum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat; nemo fidei veritatem perfidâ prævaricatione corrumpat. Epiſcopatus unus eſt, cujus à ſingulis in ſolidum pars tenetur; Eccleſia quoque una

Cyprianus. Una Eccleſia, unus Epiſcopatus, Epiſcoporum multorum numeroſitate diffuſus.

Cujus à ſingulis in ſolidum pars tenetur.

eſt

eſt, quæ in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur. Hæc Cyprianus, lib. de unitate Eccleſiæ. Quæ autem ibi in editione Pamelianâ, inſerta leguntur, de cathedra Petri non deſerendâ, ea vel ad Novatiani ſeparationem referenda ſunt, qui, contra Cornelium Romæ Epiſcopum ſchiſma faciens, ordinari ſe fecit Romæ Epiſcopum: vel ad ſignificationem myſticam unitatis Eccleſiæ, (vide epiſt. 70.) vel denique ſunt haud dubiè ſuppoſititia, ut annotârunt Poſſevinus Jeſuita, in apparatu ſacro; & Marcus Antonius de dominis Archiepiſc. Spalatenſis, lib. 1. de repub. Eccleſ. capite 7. numero 18. & Andreas Rivetus, in Critico ſacro, lib. 2. capite 14. qui omnes ſcriptores admonent, iſta eſſe ſuppoſititia. Et certè eo ſenſu, quo à Papiſtis accipiuntur, neutiquam concordant cum ſequentibus ibidem Cypriani verbis, quæ jam recitavimus, neque cum ipſa doctrina & praxi Cypriani; ut conſtat ex ejus Concilio Carthaginienſi 85. Epiſcoporum, ejuſdemque Cypriani epiſtolâ 74. ad Pompejum, & epiſtolâ Firmiliani ad Cyprianum, quæ in editione Pamelianâ epiſtolarum Cypriani eſt epiſt. 75.

Vindicatur Cyprianus. V. de Iremæ. lib. 2. cap. 11. Propoſ. 15. pag. 263.

Cyprianus cum Concilio Carthag. 85. Epiſcoporum, profitetur ſe non poſſe judicari à Stephano Epiſcopo Romano.

4. Neminem judicantes (inquit *Cyprianus* in Concilio illo Carthaginienſi) aut à jure communionis aliquem, ſi diverſum ſenſerit, amoventes. Neque enim quiſquam noſtrum Epiſcopum ſe eſſe Epiſcoporum conſtituit, aut tyrannico terrore ad obſequendi neceſſitatem collegas ſuos adigit: quando habeat omnis Epiſcopus, pro licentia libertatis & poteſtatis ſuæ, arbitrium proprium, tamque judicari ab alio non poſſit, quam nec ipſe poteſt alterum judicare. Sed expectemus univerſi judicium Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui unus & ſolus habet poteſtatem, & præponendi nos in Eccleſiæ ſuæ gubernatione, & de actu noſtro judicandi. Hæc ille in Concilio 85. Epiſcoporum.

Epiſtola ſynod. Epiſcoporum 71. ad Stephanum Epiſcopum Rom. ſcripta pro honore communi, & pro ſimplici dilectione.

5. Nec aliter loquuntur *Cyprianus* ejuſque collegæ, in ſua epiſtolâ ſynodali ad *Stephanum* Epiſcopum Romanum, quæ in editione Pamelianâ epiſt. Cypriani, eſt epiſt. 72. & in alia editione, lib. 2. epiſt. 1. Hæc (inquiunt) ad conſcientiam tuam, frater chariſſime, & pro honore communi, & pro ſimplici dilectione, pertulimus, credentes etiam tibi pro religionis tuæ & fidei veritate placere, quæ & religoſa pariter & vera ſunt. Cæterùm ſcimus quoſdam, quod ſemel imbiberint, nolle deponere, nec propoſitum ſuum facilè mutare, ſed ſalvo inter collegas pacis & concordiæ vinculo, quædam propria, quæ apud ſe ſemel ſint uſurpata, retinere. Qua in re nec nos vim cuiquam facimus, aut legem damus, cum habeat in Eccleſiæ adminiſtratione voluntatis ſuæ arbitrium liberum unuſquiſque præpoſitus, rationem actûs ſui Domino redditurus. Hæc ibi.

Obſervatio hiſtorica.

6. Sciendum autem, epiſtolam hanc ſcriptam eſſe ex alio priore Concilio Africanorum Epiſcoporum ſeptuaginta unius, de rebaptizandis hæreticis. Et poſt acceptas reſponſorias à Stephano literas, de non rebaptizandis hæreticis, celebratum eſſe poſterius illud Concilium octoginta quinque Epiſcoporum, ex quo verba illa *Cypriani* modò recitavimus. In quo etiam Concilio, rejectâ *Stephani* ſententiâ, decretum eſt, rebaptizandos eſſe hæreticos. Hoc ordine habita eſſe illa Concilia, monent etiam Cardin. *Baron.* anno Domini 258. & *Binius*, Tom. 1. Concil. & *Pamelius* in præfatione in Concilium Carthaginenſe 85. Epiſcoporum; in operibus *Cypriani*. Quemadmodum & in illis Cypriani ad Pompejum, & Firmiliani ad Cyprianum literis, ſententia illa Stephani rejicitur, & vehementer oppugnatur.

Cyprianus ejuſque collegæ rejiciunt Stephani ſententiam.

Cypriano & Firmiliano, eorumque collegis, incognita fuit iſta ſucceſſionis disparitas. Nec non Hieronymo, & Auguſtino.

7. Ex his liquidò patet, figmentum iſtud Papiſticum disparis ſucceſſionis fuiſſe *Cypriano* ejuſque collegis Africanis, ut & *Firmiliano* ejuſque collegis Aſianis, prorſus incognitum. *Cypriani* verba illa ad *Stephanum* ſcripta recitat etiam ex eadem epiſtolâ *Hieronymus*, dialogo adverſus Luciferianos, paulò ante finem. Quem etiam non agnoviſſe iſtam Papiſticam ſucceſſionis disparitatem, verba ipſius ſuperiùs allata luculenter teſtantur. Et illa *Cypriani* verba in Concilio Carthaginienſi 85. Epiſcoporum prolata, recitat & laudat, vocatque *veriſſimum ſermonem*, *Auguſtinus*, libro tertio, de baptiſmo contra Donatiſtas, capite tertio.

Succeſſiones conſtitutæ ab Apoſtolis.

8. *Epiphanius*, ſcribens de Jacobo fratre Domini, primo Hieroſolymorum Epiſcopo, ait ab illo & ab omnibus Apoſtolis conſtitutas eſſe ſucceſſiones Epiſcoporum & presbyterorum in domo Dei. Epiphan. hæreſ. 79. §. 3. *ἐξ ὅπερ ἐπισκόπε καὶ τῶν προειρημένων ἀποςόλων κατεςάθησαν διαδοχαὶ ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων ἐν οἴκῳ Θεοῦ.*

Omnes Epiſcopi dignitate & poteſtate pares.

9. Cum igitur omnes Epiſcopi dignitate & poteſtate pares ſint; ut docent *Cyprianus* ejuſque collegæ, & *Julius* Epiſcopus Romanus epiſt. ad Euſebianos, apud Athanaſium, in Apologia, ubi hanc paritatem *Julius* agnoſcit, [Tom. 1. operum Athanaſii, pag. 744. edit. græcol. Pariſ. ann. 1627.] Eoſque ſequuti *Hieronymus* & *Auguſtinus*; & cùm in perpetua Eccleſiæ politiâ Epiſcopatus ſit ſummus gradus, ut concorditer profitetur Catholica antiquitas; Hinc evidenter efficitur, nullum Epiſcopum, neque Romanum, neque Conſtantinopolitanum, neque quenquam alium, ſucceſſiſſe Petro in aliquo Principatu, qui præferendus ſit Epiſcopatui illi, quem omnes & ſinguli Epiſcopi obtinent pari conſortio honoris & poteſtatis.

Epiſcopatus eſt ſummus gradus; neque ſucceſſum eſt Petro in altiore aliquo gradu. Ignatius.

10. *Ignatius*, epiſt. ad Trallianos; *τί γάρ ἐςιν ἐπίσκοπος, ἀλλ' ἢ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἐπέκεινα πάντων κρατῶν, ὡς οἷον τε ἄνθρωπον κρατεῖν; μιμητὴν γινόμενον κατὰ δύναμιν Χριςοῦ τοῦ Θεοῦ; τί δὲ πρεσβυτέριον, ἀλλ' ἢ σύςημα ἱερὸν, σύμβουλοι καὶ συνεδρευταὶ τοῦ ἐπισκόπου; τί δὲ διάκονοι, ἀλλ' ἢ μιμηταὶ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων; λειτουργοῦντες αὐτῷ λειτουργίαν καθαρὰν καὶ ἄμωμον, ὡς Στέφανος ὁ ἅγιος Ἰακώβῳ τῷ μακαρίῳ.* id eſt; Quid enim aliud eſt Epiſcopus quàm is, qui ultra omnem principatum & poteſtatem omnibus excellentior eſt, quouſque homini excellere conceſſum eſt; pro viribus imitator Chriſti Dei factus? Quid verò presbyterium aliud eſt, quàm ſacer coetus, conſiliarii & aſſeſſores Epiſcopi? Quid autem diaconi, quàm imitatores angelicarum virtututum? exhibentes ei miniſterium purum & immaculatum, ut ſanctus Stephanus beato Jacobo. Presbyterium hoc loco vocat *Ignatius* collegium vel conſeſſum presbyterorum cum ſuo Epiſcopo, quæ eſt hujus vocabuli uſitata ſignificatio: quamvis aliquando apud veteres ipſe ordo presbyteralis, ſeu presbyteratûs, dicatur presbyterium. ut apud *Euſebium*, lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap. 13. *κεφ. κ.* & cap. 17. *κεφ. κγ.* & apud *Hieronymum*, prope finem epiſtolæ ad Pammachium, adverſus errores Johannis Hieroſolymitani, quæ incipit, *Si juxta Paulum.*

Dionyſius Areopagita.

11. *Dionyſius* Areopagita, libro de Eccleſ. Hierarchia, cap. 5. *ἡ θεία τῶν ἱεραρχῶν τάξις, πρώτη μὲν ἐςι τῶν θεοπτικῶν τάξεων ἀκροτάτη δὲ καὶ ἐσχάτη ἡ αὐτή. καὶ γὰρ εἰς αὐτὴν ἀποτελεῖται καὶ ἀποπληροῦται πᾶσα τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίας διακόσμησις. ὡς γὰρ πᾶσαν ἱεραρχίαν ὁρῶμεν εἰς τὸν Ἰησοῦν ἀποπερατουμένην, οὕτως ἑκάςην εἰς τὸν οἰκεῖον ἔνθεον ἱεράρχην.* id eſt; Divinus Pontificum [ſeu Epiſcoporum] ordo primus quidem eſt

eſt eorum ordinum, qui Deum vident. Summus autem, & poſtremus, rurſum idem eſt: in eo enim & abſolvitur & expletur omnis Hierarchiæ noſtræ diſtinctio. Ut enim Hierarchiam omnem videmus in Jeſum deſinere; ſic unamquamque in ſuum proprium divinum Epiſcopum. Hæc *Dionyſius*: nullum agnoſcens in Eccleſiaſtica Hierarchiâ ſuperiorem Epiſcopo cujuſcunque civitatis, & ſolum prædicans omnibus Epiſcopis ſuperiorem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum: quem, eodem capite, in theoria, vocat τὸν θεαρχικὸν ἡμῶν καὶ πρῶτον ἱεροτελεστὴν· id eſt, divinum ac primum noſtrum Pontificem.

Hypomnema de presbyterio.

12. Quando autem ſupremum in Hierarchia Eccleſiaſticâ locum Epiſcopis vendicamus, contra injuſtam uſurpationem Romani Pontificis, non excludimus presbyteros ab Eccleſiæ gubernatione; neque Epiſcopo in ſua diœceſi poteſtatem tribuimus αὐτοκρατορικήν, neque auctoritatem δεσποτικήν, vel abſolutam aliquam concedimus Monarchiam. Nam (ſicut in Irenico plenius explicavimus,) accedimus judicio Catholicæ antiquitatis, quæ cum Epiſcopo in regenda Eccleſia conjungit presbyterium, ſeu collegium presbyterorum, qui (ut de eis loquitur *Cyprianus*) cum Epiſcopo ſacerdotali honore conjuncti ſunt. qui etiam in ſacris literis dicuntur *Epiſcopi*, Act. 20: 28. Tit. 1: 7. οἱ προϊστάμενοι, 1. Theſſ. 5: 12. οἱ ἡγούμενοι. Hebr. 13: 17. quibus jus faſque eſt ex officio verbum prædicare, & baptizare, & Euchariſtiæ ſacramentum conficere, ſeu conſecrare; & eum præſidente ſuo, (qui pervetuſtâ ſermonis Eccleſiaſtici conſuetudine, veluti per quandam appropriationem, Epiſcopus nuncupatur,) communi conſilio Eccleſiam; regere. Ut docet *Hieronymus*, epiſt. ad *Evagrium*, quæ incipit, *Legimus in Eſaia.* Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ διδασκαλίαν εἰσὶν ἀναδεδεγμένοι, καὶ προστασίαν τῆς ἐκκλησίας. id eſt, nam & ipſi docendi munus acceperunt, & gubernandi Eccleſiam: ait de Presbyteris, *Iohannes Chryſoſtomus*, homil. 11. in 1. Tim. 3: 8. ubi etiam dicit, ſolâ ordinatione [χειροτονίᾳ μόνῃ] Epiſcopos presbyteris antecellere. Hieronymus, epiſt. ad Nepotianum. quæ incipit, *Petis à me.* Epiſcopi ſacerdotes ſe eſſe noverint, non dominos. Hæc ille, quamvis ibidem dicat; eſto ſubjectus pontifici tuo, & quaſi animarum parentem ſuſcipe. Vide ibi plura. Cui congruit illud *Hieronymi*, in memorata epiſtolâ ad Evagrium; *Quid enim facit, exceptâ ordinatione, Epiſcopus, quod presbyter non faciat?*

Cyprianus epiſt. 58. ſeu lib. 3. epiſt. 1. ad Lucium Epiſcopum Romanum.

13. Hæc tamen non ita accipienda ſunt, ac ſi à faciendis ordinationibus prorſus excluderentur presbyteri. Apoſtolus enim ad *Timotheum* ſcribens, ait; *Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per Prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterii.* 1 Tim. 4: 14. Ubi tamen ſi *Chryſoſtomus*, in ſuo commentario, dicat Apoſtolum loqui non de presbyteris, ſed de Epiſcopis; non enim à presbyteris ordinatum eſſe Epiſcopum. [οὐ περὶ πρεσβυτέρων φησὶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ περὶ ἐπισκόπων. οὐ γὰρ δὲ πρεσβύτεροι τὸν ἐπίσκοπον ἐχειροτόνουν.] *Hieronymus* tamen, in ſua epiſtolâ ad *Evagrium*, verba illa Apoſtoli, de *impoſitione manuum presbyterii*, recitat in favorem presbyterorum illorum, quorum cauſam ibi agit contra quendam, diaconos eis anteferentem. Nec aliter *Ignatius*, & alii antiqui Patres, uſurpant vocabulum presbyterii, quando illud adhibent ad ſignificandum collegium aliquod miniſtrorum Evangelicorum. *Ignatii* verba, ſatis perſpicua in hanc ſententiam, paulò ſuperius jam exhibuimus, §. 10. Sic *Cornelius*, Epiſcopus Romanus; *Omni* (inquit) *actu ad me perlato, placuit contrahi presbyterium. Aderant etiam Epiſcopi quinque, qui & hodie præſentes fuerunt, ut firmato conſilio, quid circa perſonam eorum* [à Novatiani ſchiſmate redeuntium] *obſervari deberet, conſenſu omnium ſtatueretur.* ——— *His ita geſtis, in presbyterium venerunt, ſummis precibus deſiderantes, ut ea quæ ante fuerant geſta, in oblivionem cederent.* Hæc *Cornelius*, in ſua epiſtolâ ad *Cyprianum*, quæ in epiſtolis *Cypriani* eſt epiſtola 46. ſeu libro 3. epiſtola 11. *Cyprianus* etiam ſcribens ad eundem *Cornelium*; *Quanquam* (inquit) *ſciam, frater chariſſime, pro mutua dilectione quam debemus, & exhibemus invicem nobis, florentiſſimo illic clero tecum præſidenti & ſanctiſſimæ atque ampliſſimæ plebi legere te ſemper literas noſtras.* Hæc *Cyprianus*, epiſtola 55. Romanum illud presbyterium conventus fuit *Cornelii* Epiſcopi & presbyterorum cum præſidentium illi Eccleſiæ.

Chryſoſt. homil. 13. in 1 Tim. 4 14.

Presbyterium Romanum.

14. Quod autem *Cyprianus* etiam aliis clericis, adeóque diaconis tribuere videtur quandam cum Epiſcopo præſidentiam verbis proximè citatis ex *Cypriani* epiſtolâ 55. ſeu libro 1. epiſtolâ 3. id intelligi poteſt de cujuſque officio clericali, ſecundùm quod præſidet etiam diaconus in rebus ſibi ab Epiſcopo & presbyterio demandatis. Atque adeò omnes clerici quodam modo præſidebant plebi in ſuis miniſteriis. Etſi ſoli presbyteri erant ex officio conſiliarii & aſſeſſores Epiſcopi, & ſoli cum ſuo Epiſcopo conſtituebant presbyterium; à quo *Ignatius* apertè diſcriminat diaconos, verbis modò recitatis, §. 10. quamvis in ſuis epiſtolis paſſim hortetur populum Chriſtianum, ut etiam diaconis ſint obſequentes: nempe in eis quæ ad officium pertinent diaconorum. Quo ſenſu queritur *Cyprianus*, quoſdam impiè & inſolenter vivere, nec à diaconis aut presbyteris regi poſſe. epiſt. 6. ſeu lib. 3. epiſt. 10. Quamvis enim neque conſecrandi Euchariſtiam, neque decreta Eccleſiaſtica cum Epiſcopo condendi jus eſſet diaconis, ſed tantùm presbyteris; diaconi tamen, ex Epiſcopi, vel presbyteri mandato, Euchariſtiam fidelibus aliquando erogabant. ut patet ex ea *Juſtini* Apologia, quæ ſecunda dici ſolet, ex qua ejus verba hoc ipſum teſtantia deſcripſimus, lib. 11. hujus operis, cap. 10. §. 9. & ex quarto concilio Carthaginienſi, can. 38. *Ut diaconus, præſente presbytero, Euchariſtiam corporis Chriſti populo, ſi neceſſitas cogat, juſſus eroget.* Hactenus verba illius canonis. Demandabatur etiam diaconis, (ut eſt apud *Chryſoſtomum* ſub finem homil. 82. in Evang. Matth.) ut diaconi menſâ prohiberent notoriè indignos, neque eis ſacra dona imperturentur. Quâ occaſione concitatam eſſe *Lucillam* contra *Cæcilianum* diaconum, refert *Optatus Milevitanus*, libro 1. de ſchiſmate Donatiſtarum, adverſus *Parmenianum*. Per *Lucillam* (inquit) neſcio quam feminam factioſam, quæ cum correptionem Archidiaconi *Cæciliani* ferre non poſſet, quæ ante ſpiritalem cibum & potum, os neſcio cujus martyris, ſi tamen martyris, libare dicebatur, & cum præponeret calice ſalutari os neſcio cujus hominis mortui, etſi martyris, ſed necdum vindicati, correpta, cum confuſione, irata diſceſſit. Iraſcenti & dolenti, ne diſciplinæ ſuccumberet, occurrit ſubitò perſecutionis enata tempeſtas. Hæc *Optatus*. Hanc diaconalem etiam præſidentiam reſpexiſſe videtur Tertullianus, quando ſcripſit; *Nec de aliorum manu* [Euchariſtiæ ſacramentum] *quam præſidentium ſumimus.* lib. de corona militis, cap. 3.

Præſidentia clericalis.

De diaconis.

Vide ſup. lib. 14. cap. 4 §. 1.

15. *Cyprianus*, epiſt. 6. ſeu lib. 3. epiſt. 10. ad presbyteros & diaconos Carthaginienſes, ſcribit de ſeipſo, quod ita ſe in Epiſcopatu geſſerit, ut ſtatuerit nihil ſine ipſorum conſilio, & ſine conſenſu plebis ſuæ privata ſententia gerere. In quam epi-

Presbyterium Carthaginienſe.

epiſtolam *Iacobus Pamelius*, in ſnis annotationibus, rectè quidem colligit, viguiſſe adhuc Carthagini, ætate *Cypriani*, illam conſuetudinem, ut communi presbyterii conſilio adminiſtrarentur omnia ab Epiſcopis; in eo tamen ipſi non aſſentior, quod presbyterium interpretetur presbyterorum & diaconorum collegium. Nam presbyterium eſt presbyterorum collegium, & conventus, in quem recipiuntur diaconi, non ut ex officio aſſeſſores & judices, ſed ut miniſtri Epiſcopi & presbyterorum, quibus non aſſidere, ſed adſtare in conciliis, atque adeò in presbyterio (quod eſt concilium diœceſanum) ſolebant diaconi, juſſis tamen permittebatur ſedere. & in quibuſdam conciliis ſubſcripſiſſe inveniuntur: quod factum eſſe videtur, propter excellentem doctrinam quorundam diaconorum. ut cernere eſt in *Athanaſio*, *Gregorio*, *Ferrando*, & aliis.

16. *Tertullianus* in Apologetico, cap. 39. poſtquam de publica verbi adminiſtratione, & uſu clavium in cenſuris Eccleſiaſticis, ipſaque adeò excommunicatione, diſſeruiſſet, dum oſtendere vult, quibus à Domino data ſit hæc poteſtas verbum publicè ex officio prædicandi & Eccleſiam gubernandi; *Præſideat* (inquit) *probati quique ſeniores, honorem iſtum non pretio, ſed teſtimonio adepti.* Hos ſeniores *Zephyrus in* paraphraſi interpretatur eos, qui à Græcis *Presbyteri* dicuntur. *Pamelius* autem in ſua annotatione, non presbyteros duntaxat, ſed etiam Epiſcopos. Certè ipſe *Tertullianus*, libro de baptiſmo, cap. 17. loquens de miniſtro baptiſmi; *Dandi* (inquit) *habet jus ſummus ſacerdos, qui eſt Epiſcopus. Dehinc Presbyteri & diaconi, non tamen ſine Epiſcopi auctoritate, propter Eccleſiæ honorem. Quo ſalvo, ſalva pax eſt.* Unde perſpicuum fit, præſidentes illos ſeniores, de quibus loquutus eſt *Tertullianus*, Apolog. cap. 39. eſſe, ex mente Tertulliani, in unaquaque civitate Epiſcopum & presbyteros, habentes poteſtatem docendi & baptizandi, & cenſuras exercendi: non autem diaconos; quibus ex officio non competit hæc poteſtas. De eo autem, quod etiam diaconis jus baptizandi tribuit *Tertullianus*, vide lib. 10. hujus operis, cap. 13. §.16. & ſeqq. Non nego præſidentibus accenſeri à *Tertulliano* diaconos, lib. de corona militis, cap. 3. eodèmque ſenſu *Hieronymum* in cap. 3. *Michææ*, diaconos connumerare judicibus Eccleſiæ. licet eoſdem in ſua ad *Evagrium* epiſtolâ moneat, ut ſciant quare diaconi conſtituti ſint: legant Acta Apoſtolorum, recordentur conditionis ſuæ, cogitent ſe eſſe menſarum & viduarum miniſtros; nec ſupra presbyteros ſe tumidi efferant, ad quorum preces Chriſti corpus ſanguiſque conficitur. At in ſeniorum illorum præſidentium numero (apolog. cap. 39.) non eſſe ex mente *Tertulliani* cenſendos diaconos, ſuadet ipſius *Tertulliani* proximè ibidem antegreſſa diſſertatio de publico verbi miniſterio, & diſciplinæ ipſiuſque adeò excommunicationis exercitio. Neque ſeniorum aut presbyterorum vocabulo in Patrum ſcriptis denotari ſolent diaconi.

Vide cap. 5. §. 12.

17. *Theodorus Beza*, in ſuis notis in Act. 14: 23. & *Gerſom Bucerus*, in ſua Diſſertatione de gubernatione Eccleſiæ, in principio ἐπισκέψεως decimæ quintæ, ſcribunt, vocabulo πρεσβύτεροι, aliquando in ſacra Scripturâ comprehendi etiam diaconos. Ex qua hypotheſi nata eſt illa expoſitio verborum Apoſtoli, 1. Tim. 5:17. *Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè ii, qui laborant in verbo & doctrinâ.* qua nonnulli exiſtimant, loqui ibi Apoſtolum tum de presbyteris propriè ſeu ſtrictè dictis, tum etiam de diaconis. Sed fortaſſe non ſatis firma eſt hypotheſis. Simplicior videtur illa *Chryſoſtomi* expoſitio, quam ſuprà commemoravimus, lib. 10. hujus operis, cap. 5. §. 36. Non enim diaconis, ſed presbyteris, ſeu paſtoribus (qui in veterum ſcriptis ſacerdotes nuncupantur, & quorum miniſtri eſſe dicuntur diaconi) poteſtas clavium & gubernatio Eccleſiæ data eſſe invenitur. Legimus quidem apud veteres, de alio quodam genere ſeniorum in quibuſdam Eccleſiis, qui tamen presbyteris illis bene præſidentibus (de quibus, 1 Tim. 5:17.) nuſquam accenſentur. Neque presbyteri dicuntur, & in Græca verſione non πρεσβύτεροι, ſed γέροντες appellantur in Codice canonum Eccleſiæ Africanæ, canone centeſimo. Neque præponuntur, ſed poſtponuntur diaconis, & à clero ſecernuntur, tanquam laïci, neque uſquam in aliquo concilio aut presbyterio ſediſſe, aut ſuffragii jure potiri eſſe inveniuntur. Sed cum haberentur fideles & prudentiores de plebe, res quædam Eccleſiaſticæ illorum fidei committebantur, & eorum conſilio atque auxilio paſtores utebantur, prout ipſis commodum videbatur. *Apud omnes utique gentes* (inquit auctor commentarii, qui *Ambroſio* tribuitur, in 1 Tim. 5:1.) *honorabilis eſt ſenectus. Unde & Synagoga, & poſtea Eccleſia, ſeniores habuit; quorum ſine conſilio nihil agebatur in Eccleſia. Quod quâ negligentiâ obſoleverit, neſcio, niſi forte doctorum deſidiâ, aut magis ſuperbiâ, dum ſoli volunt aliquid videri.* Hæc ille.

1 Tim. 5: 17. Vide 95. diſt. can. ecce ego. & tom. 4. oper. Hieronym. fol. 35. & 36. edit. Pariſ. ann. 1546.

De ſenioribus quibuſdam laicis.

Refert *Optatus Milevitanus*, lib. 1. *Menſurium* Epiſcopum Carthaginienſem, ad Imperatoris palatium reſcripto Imperiali vocatum, quæ aſſervabat Eccleſiæ ornamenta, quaſi fidelibus, Senioribus commendaſſe. Et in Geſtis purgationis *Cæciliani* & *Felicis*, ſub *Conſtantino* Magno Imperatore, fit crebra mentio hujuſmodi ſeniorum; *Vos Epiſcopi, presbyteri, diaconi, ſeniores, ſcitis de quadringentis follibus Lucillæ.* Et paullò poſt; *Adhibete conclericos & ſeniores plebis Eccleſiaſticos viros, & inquirant diligenter, quæ ſunt iſtæ diſſenſiones.* Et paucis interpoſitis; *Clericis & Senioribus Cirtheaſium in Domino æternam ſalutem.* Et aliquanto inferius; *Fratribus, & filiis, clero & ſenioribus, Fortis in Domino æternam ſalutem.* Hæc omnia habentur in Geſtis purgationis *Cæciliani* & *Felicis*, haud multo poſt initium illorum Geſtorum, quæ extant cum operibus *Optati Milevitani*, in editione Pariſienſi, anno Domini 1631. De ejuſmodi ſenioribus ſcripſit etiam *Auguſtinus*, lib. 3. contra *Creſconium*, cap. 56. & epiſt. 137.

18. *Epiphanius*, hæreſi 69. §. 3. [edit. Græcol. Pariſ. anno Domini 1622.] ſcribit, *Alexandrum*, Epiſcopum Alexandrinum, auditâ *Arii* pravâ confeſſione, convocâſſe presbyterium, & alios quoſdam Epiſcopos, qui aderant. Συγκαλεῖται τοίνυν τὸ πρεσβυτέριον ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ ἄλλους τινὰς ἐπισκόπους παρόντας. Ubi presbyterii vocabulo, presbyterorum cum ſuo Epiſcopo conventus manifeſtè denotatur, cui presbyterio alii illi Epiſcopi, qui aderant, acceſſerunt ſive adjuncti ſunt. Hic eſt Eccleſiaſticus ille ſenatus, de quo ait Hieronymus, [in Eſai. cap. 3. verſ. 3. in illa Prophetæ verba: *Et honorabilem vultu & conſiliarium.*] *& nos habemus in Eccleſia ſenatum noſtrum, cœtum presbyterorum.* Hæc ibi Hieronymus. Idem etiam ibidem in verſ. 14. in illa prophetæ verba, *cum ſenibus populi ſui, & cum principibus ejus.*] *Contra Phariſæos* (inquit) *& δευτερωτὰς præſens locus accipitur. Inter ſenes autem & principes hoc fuiſſe reor in veteri populo, quod nunc eſt inter presbyteros & Epiſcopos.* Hæc ibi Hieronymus, in cap. 3. Eſaiæ. & idem alibi dicit; *& ut ſciamus traditiones Apoſtolicas ſumptas de veteri Teſtamento; quod Aaron & filii ejus*

Presbyterium Alexandrinum.

ejas atque Levitæ in Templo fuerunt, Hoc ſibi Epiſcopi & presbyteri & diaconi vendicent in Eccleſia. Hæc Hieronymus, in ſua epiſtola ad Euagrium, quæ incipit, *Legimus in Eſaia.*

Diœceſanum Concilium ſeu presbyterium.

19. Concilium Antiſiodurenſe, præſidente *Aunacherio* Epiſcopo Antiſiodorenſi, celebratum anno Domini 590. conventus fuit presbyterorum illius diœceſeos, cum ſuo Epiſcopo, adeóque fuit presbyterium ſeu ſynodus diœceſana. Nullus ibi interfuit alius Epiſcopus, ſubſcripſerunt cum Epiſcopo & presbyteris, tres diaconi: quorum unus teſtatur ſe pro alio ſubſcripſiſſe, & poſt ſubſcriptiones aſſeritur tres illos diaconos vice presbyterorum ſubſcripſiſſe. Et in eodem concilio conſtitutum eſt; *Ut in medio Maio omnes presbyteri ad ſynodum in civitatem veniant.* can. 7. & in Concilio Vernenſi, ſub *Pipino* Francorum Rege, anno Domini 756. *Ut omnes presbyteri ad Concilium Epiſcopi ſui conveniant.* cap. 8 Vide 38. diſt. can. *Quando.* in gloſſa. ubi auctor gloſſæ oſtendit, conventum quem habet Epiſcopus cum ſuis clericis, dici Concilium. Hoc eſt illud, de quo loquimur, presbyterium, quod eſt presbyterorum; non autem Epiſcoporum: ut expoſuit *Chryſoſtomus*, ſuprà §. 13

Reſpondetur ad argumentum Chryſoſtomi, quod ſuprà verbis propoſitum eſt, §. 13.

20. Ad argumentum, quo ſuam interpretationem munit *Chryſoſtomus*, reſpondeo; In verbis illis Apoſtoli, *cum impoſitione manuum presbyterii.* 1 Tim. 4: 14. vocabulo presbyterii connotari etiam ordinarium atque adeò perpetuum collegii presbyterorum præſidem, colligitur ex ejuſdem Apoſtoli verbis. 2 Tim. 1: 6. *per impoſitionem manuum mearum.* & 1 Tim. 5: 22. *Manus citò nemini imponas.* (ubi vide notas *Theodori Bezæ*, & in verſum 17. & in verſum 19. ejuſdem capitis.) Additis ejuſdem Apoſtoli verbis, 1 Tim. 6: 13. 14. *Præcipio tibi coram Deo qui vivificat omnia, & Chriſto Jeſu, qui teſtatum fecit coram Pontio Pilato bonam confeſſionem; Ut ſerves mandatum, ſine maculâ, & irreprehenſibilis, uſque ad illuſtrem illum adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Unde manifeſtum eſt, præcepta illa quæ ibi *Timotheo* dantur, eſſe perpetui vigoris, & ordinem in illa epiſtolâ præſcribi, qui in Eccleſia militante ſervari debeat omnibus ſeculis uſque ad ultimum mundi diem. Jam autem cum Epiſcopo poſſe presbyteros manus imponere, non ſolùm in ordinatione Presbyteri, ſed etiam aliquando in ordinatione Epiſcopi, patet ex ordinatione *Pelagii* I. Papæ Rom. de qua ſuprà, lib. 3. hujus operis, cap. 23. § 7. Et aliquando in Romanenſi Eccleſiâ, ex diſpenſatione Papali, ordinatur Epiſcopus ab uno Epiſcopo & duobus Abbatibus infulatis, qui vicem Epiſcoporum gerunt. teſte *Bellarm.* lib. de notis Eccleſiæ, cap. 8. §. *Quantum ad.* Non ſunt autem idonei Abbates illi, ad utendum iſtâ diſpenſatione, niſi ſint presbyteri: alioqui ſi Epiſcopi non ſunt, & plus quam presbyteri eſſe ambiunt, introducere nituntur novum quendam ordinem clericatûs, qui neque ſit Epiſcopatus, neque presbyteratus, neque inferior presbyteratu; quod eſt prorſus abſurdum. Imò verò poſſe quandoque Epiſcopum conſtitui etiam à ſolis presbyteris, inſinuare videtur illa *Hieronymi* narratio; *Alexandriæ* (inquit) *à Marco Euangeliſta uſque ad Heraclam & Dionyſium Epiſcopos, presbyteri ſemper unum ex ſe electum, in excelſiori gradu collocatum, Epiſcopum nominabant: quomodo ſi exercitus imperatorem faciat? aut diaconi eligant de ſe, quem induſtrium noverint, & Archidiaconum vocent.* Hæc Hieronymus, epiſt. ad *Euagrium*, quæ incipit, *Legimus in Eſaia.* Quamvis igitur *Chryſoſtomo* concedatur, loqui ibi Apoſtolum de ordinatione *Timothei* in Epiſcopum; non tamen inde evincitur, presbyterium illud non eſſe presbyteros, ſed ſolos Epiſcopos. Sin autem loquatur ibi Apoſtolus de *Timothei* ordinatione in presbyterum, cum immediatè præmiſerit hortationem ad id faciendum, quod facere tenetur omnis presbyter, atque adeò quod ipſi etiam Epiſcopo, tanquam presbytero, conſtanter incumbit: ait enim; *Dum venio, attende lectioni, exhortationi, doctrinæ. Ne negligas gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterii.* 1. Tim. 4: 13. 14. Res nota eſt, conſuevisse presbyteros cum Epiſcopo manus imponere, in ordinatione presbyteri. Hinc ille canon Concilii Carthaginienſis; *Presbyter cum ordinatur, Epiſcopo eum benedicente, & manum ſuper caput ejus tenente, etiam omnes presbyteri, qui præſentes ſunt, manus ſuas juxta manum Epiſcopi ſuper caput illius teneant.* Concil. 4 Carthag. can. 3. Hujus Concilii, præſidente *Aurelio* Epiſcopo Carthaginienſi celebrati anno Domini 398. pars fuit *Auguſtinus* Epiſcopus Hipponenſis; ut patet ex ſubſcriptionibus. Concilium Carthag. 4.

21. Ejuſdem quarti Carthaginienſis Concilii ſunt hi ſequentes canones.

Can. 4. *Diaconus cum ordinatur, ſolus Epiſcopus, qui eum benedicit, manum ſuper caput illius ponat: quia non ad ſacerdotium, ſed ad miniſterium conſecratur.*

Can. 22. *Ut Epiſcopus ſine conſilio clericorum ſuorum, clericos non ordinet; ita ut civium conniventiam & teſtimonium quærat.*

Can. 23. *Ut Epiſcopus nullius cauſam audiat, abſque præſentia clericorum ſuorum: alioquin irrita erit ſententia Epiſcopi, niſi clericorum præſentiâ confirmetur.*

Can. 32. *Irrita erit donatio Epiſcoporum, vel venditio, vel commutatio rei Eccleſiaſticæ, abſque conniventia & ſubſcriptione clericorum.*

Can. 34. *Ut Epiſcopus quolibet loco ſedens, ſtare presbyterum non patiatur.*

Can. 35. *Ut Epiſcopus in Eccleſia, & in conſeſſu presbyterorum, ſublimior ſedeat: Intra domum verò, collegam ſe presbyterorum eſſe cognoſcat.*

Can. 37. *Ut Diaconus ita ſe presbyteri, ut Epiſcopi, miniſtrum noverit.*

Can. 39. *Ut Diaconus quolibet loco, jubente presbytero, ſedeat.*

Can. 40. *Ut Diaconus in conventu presbyterorum, interrogatus loquatur.*

Hos quarti Concilii Carthaginienſis canones propterea hoc loco recitavimus, quòd faciant ad illuſtrationem & confirmationem, præcedentis diſſertationis.

22. In exordio, ſeu inſcriptione, Concilii Eliberitani leguntur hæc verba; *Cum conveniſſent Epiſcopi, reſidentibus etiam presbyteris, adſtantibus diaconibus & omni plebe.* Celebratum eſt hoc Concilium anno Domini 305. In primo Oecumenico Concilio Niceno can. 18. jubentur diaconi intra ſuam ſe continere menſuram: *ἐμμενέτωσαν οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίοις μέτροις, εἰδότες ὅτι τοῦ μὲν ἐπισκόπου ὑπηρέται εἰσὶ, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἐλάττους τυγχάνουσι.* ——— *ἀλλὰ μὴ καθῆσθαι ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἐξέστω τοῖς διακόνοις. παρὰ κανόνα γὰρ καὶ παρὰ τάξιν ἐστὶ τὸ γινόμενον.* id eſt; *in ſuis diaconi menſuris permaneant, ſcientes, ſe Epiſcopi eſſe miniſtros, & presbyteris eſſe inferiores.* ——— *Sed nec ſedere in medio presbyterorum liceat diaconis: quia ſi hoc fiat, eſt præter regulam & præter ordinem.* Et in exordio Concilii Toletani primi, quod celebratum eſt Ærâ 438. id eſt, anno Domini 400 leguntur hæc verba; *Convenientibus Epiſcopis in Eccleſia Toleto, conſidentibus presbyteris, adſtantibus diaconis, & cæ.*

Vide lib. 8. cap. 16. §. Concilium Valentinum.

& cæteris qui intererant Concilio congregatis. Et in Concilio Milevitano ſecundo; anno Domini 416. *Cum Aurelius Eccleſiæ Carthaginis in Concilio univerſali conſediſſet, adſtantibus diaconis.* Et in Concilio quarto Toletano; *Poſt ingreſſum omnium Epiſcoporum, atque conſeſſum, vocentur deinde presbyteri, quos cauſa probaverit introire. Nullus ſe inter eos ingerat diaconorum. Poſt hos ingrediantur diacones probabiles, quos ordo popoſcerit intereſſe. Et coronâ factâ de ſedibus Epiſcoporum, presbyteri à tergo eorum reſideant; diaconi in conſpectu Epiſc. ſtent. Deinde ingrediantur laici, qui electione Concilii intereſſe meruerint. Ingrediantur quoque & notarii, quos ad recitandum vel excipiendum ordo requirit.* Concil. 4. Tolet. can. 3. ſeu, in *Garſiæ Loaiſa* editione, can. 4. anno Domini 633. ſub *Siſenando* rege.

Vide lib. 8 c. 16. §. Concilium Valentinum.

23. Celebratum erat Concilium tertium Toletanum, ſub *Reccaredo* rege, anno Domini 589. in cujus Concilii canone 18. leguntur hæc verba; *Judices vero locorum, vel actores fiſcalium patrimoniorum, ex decreto glorioſiſſimi Domini noſtri,* [Reccaredi regis,] *ſimul cum ſacerdotali Concilio, autumnali tempore, die Calendarum Novembrium, in unum conveniant: ut diſcant, quàm piè & juſtè cum populis agere debeant, ne in angariis, aut in operationibus ſuperfluis, ſive privatam onerent, ſive fiſcalem gravent.* Concil. 3. Tolet. can. 18. Hi ſunt fortaſſe laici illi, de quibus poſtea in quarto Toletano Concilio, canone memorato, dicitur; *Deinde ingrediantur laici,* &c. Certe Presbyterio illo, de quo 1 Tim. 4: 14. neque laïcos neque diaconos comprehendi, neque ullos alios, niſi eos ſolos qui jus habent imponendi manus in ordinatione presbyteri, adeoque non niſi presbyteros, ex ipſo ſacro textu manifeſtum eſt. Presbyteros autem quando dicimus, non excludimus epiſcopum, ſed inferiores ordines.

24. Hoc de presbyterio hypomnemate interpoſito, progredior in oppugnando figmento illo diſparis ſucceſſionis, ut oſtendam à Romanenſibus Papæ Romano addictioribus falsò aſſeri; Papam Romanum, de jure divino, in aliqua ſublimiori ſucceſſiſſe poteſtate paſtorali, præ cæteris Epiſcopis.

Nullus ordinarius in Eccleſiaſtica eutaxiâ gradus à Domino, vel ab Apoſtolis inſtitutus eſt altior Epiſcopatu. Vide cap. 5.

25. De hac quæſtione diſſeruimus in Irenico lib. 2. cap. 11. in exegeſi propoſitionis 13. pag. 197. & 198. editionis Aberdonenſis, anno Domini 1629. & eodem capite, in exegeſi propoſitionis 15. ubi Catholicorum Patrum & Conciliorum teſtimoniis, & inde ductis argumentis, oſtendimus, nullum in Hierarchia ſive eutaxia Eccleſiaſticâ gradum divinitus inſtitutum eſſe ſuperiorem Epiſcopatu: & Papam Rom. nihil aliud eſſe niſi Epiſcopum, ſi divinam & Apoſtolicam inſtitutionem intueamur: & omnes Epiſcopos eſſe inter ſe pares, honore & poteſtate, ordine & juriſdictione. Neque huic veritati officere humanam illam œconomiam, conſtitutione vel conſuetudine Eccleſiaſticâ introductam, quâ Metropolitanis & Patriarchis honor quidam exhibitus eſt, ſalvâ ſemper omni Epiſcopo ſummi Pontificatûs poteſtate & dignitate, quâ nulla altior in ordinaria & perpetua Eccleſiæ politiâ cuiquam mortalium competit de jure divino.

Conſenſus veterum. Ignatius, Dionyſius, Tertullianus, Cyprianus, Cornelius.

26. Neque altiùs adſcendunt in recenſendis vel deſcribendis Eccleſiaſticis ordinibus, qui de eis olim ſcripſerunt; *Ignatius*, & *Dionyſius*, locis jam citatis. *Tertullianus*, lib. de baptiſmo, cap. 17. *Cyprianus* epiſt. 55. (ſeu lib. 1. epiſt. 3.) ad Cornelium Epiſcopum Romanum, & aliis locis ſuperius memoratis. *Cornelius*, Epiſcopus Romanus, epiſt. ad Fabium Epiſcopum Antiochenum, apud Euſebium, lib. 7. hiſt. Eccleſ. κεφ. μγ. Epiphanius, in expoſitione fidei Catholicæ cap. 21. *Hieronymus*, epiſtola ad Marcellam quæ incipit, *Teſtimonia.* & epiſtola ad Euagrium, quæ incipit; *Legimus in Eſaia.* Et auctor libri de ſeptem ordinibus Eccleſiæ, qui Hieronymo perperam tribuitur. Et *Damaſus*, Epiſcopus Romanus, epiſtola 5. ad Proſperum. *Iſidorus* Hiſpalenſis, lib. 7. originum, ſive etymologiarum, cap. 12. ubi Patriarcharum & Metropolitanorum mentione facta, Omnes autem (inquit) ſuperius deſignati, ordine uno eodemque vocabulo Epiſcopi nominantur: ſed ideo privato nomine quidam utuntur, propter diſtinctionem poteſtatum, quam ſingulariter acceperunt. Hæc ille. quam, videlicet, acceperunt quadam Eccleſiaſticâ conſuetudine, & humana œconomiâ. At intuitu Dominicæ diſpoſitionis, Iſidorus in ſupremo ordine Eccleſiaſtico collocat Epiſcopum; quemlibet, inquam, Epiſcopum: quem etiam (eodem capite) vocat ſummum ſacerdotem, & Pontificem maximum, & Antiſtitem, & primum in ordine Eccleſiæ, ac ſupra ſe nullum habentem. Et Epiſcopatum appellat Pontificatûs apicem. Idem etiam, lib. 2. de officiis Eccleſiaſticis, cap. 5. Epiſcopum; ſeu Superintendentem vocat ſummum ſacerdotem, ſicut fuit Aaron: & loquens de Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus, ait; Cæteri (inquit) Apoſtoli cum Petro par conſortium honoris & poteſtatis acceperunt, qui etiam in toto orbe diſperſi, Euangelium prædicaverunt, quibuſque decedentibus ſucceſſerunt Epiſcopi, qui ſunt conſtituti per totum mundum in ſedibus Apoſtolorum. Hæc *Iſidorus* Hiſpalenſis.

Epiphanius, Hieronymus. Auct. de 7. ordinibus. Damaſus. Iſidorus Hiſpalenſis.

Cæteri Apoſtoli cum Petro par conſortium honoris & poteſtatis acceperunt, eiſque ſucceſſerunt Epiſcopi.

27. *Baſilius* Cæſarienſis, epiſtolâ 55. ad *Ambroſium* Epiſcopum Mediolanenſem, ait, *Ambroſium* accepiſſe gubernacula magni & præclari navigii, Eccleſiæ Dei. Et paulò poſt, ibidem, *αὐτός σε ὁ κύριος ἀπὸ τῶν κριτῶν τῆς γῆς, ἐπὶ τὴν προεδρίαν τῶν ἀποστόλων μετέθηκεν.* Ipſe te Dominus, è medio judicum terræ deſumtum, ad præſidentiam Apoſtolorum tranſtulit.

Baſilius Magnus, gubernatio & præſidentia Apoſtolica.

28. Veterum quorundam Epiſcoporum Gallorum, qui ſub finem quinti ſeculi claruerunt, leguntur quædam epiſtolæ, tom. 3. Bibl. Patr. edit. 4. cum his inſcriptionibus:

Accedunt teſtimonia Epiſcoporum quorundam Gallorum, ex quibus manifeſtum eſt, non ſolum Epiſcopum Rom. nuncupatum olim eſſe Apoſtolicum, beatiſſimum Papam, Patrem, &c. Vide etiam Irenic: lib. 2. cap. 11. propoſ. 16. pag. 271. & ſeq.

Domino ſancto ac beatiſſimo, & Apoſtolicâ reverentiâ ſuſcipiendo Papæ, *Ruricio*, *Sedatus.* [inter epiſtolas *Fauſti*, epiſt. 14. & epiſt. 19.]

Domino ſancto, meritis beatiſſimo Papæ honoris cultu ſuſcipiendo, atque Apoſtolico Patri, Domino *Ruricio*, Epiſcopo, *Eufraſius.* [ibidem, epiſt. 15.]

Domino ſancto & Apoſtolico, & mihi præ cæteris in Chriſto Domino cultu affectuque peculiariùs excolendo Patrono & Papæ *Æonio*, *Ruricius* Epiſcopus. [in epiſtolis *Ruricii*, libro 2. epiſt. 8.] ubi etiam in corpore epiſtolæ, Fratri (inquit) & Compresbytero noſtro, *Poſſeſſori*, ad Apoſtolatum veſtrum commendatitias poſtulanti libenter indulſi.

Domino ſancto & Apoſtolico, omnique à me honore & amore ſpecialius fratri *Cæſario* Epiſcopo *Ruricius.* [ibidem, epiſt. 32.] quam epiſtolam ſic claudit; Si aliis nomen urbium præſtat auctoritas, nobis auctoritatem demere non debet urbis humilitas. Siquidem multò melius multóque eminentius eſt, civitatem de ſacerdote, quàm ſacerdotem de civitate noſcere. [fuit hic *Ruricius* Epiſcopus Lemovicenus.]

Fidelis Paſtoris auctoritatem demere non debet urbis humilitas.

Domino ſancto & Apoſtolico, mihique in Chriſto Domino ſpeciali cultu, affectuque cæteris præferendo Patri *Sedato* Epiſcopo, *Ruricius* Epiſcopus. [ibidem epiſt. 33.]

Domino ſancto, & Apoſtolico, &c. Victorino Epiſcopo Ruricius Epiſc. [ibidem epiſt. 39] Sancto

ěto ac præferendo Apoſtolico Patri, *Dadoni* Papæ, *Deſiderius* ſervus ſervorum Dei. [in epiſtolis *Deſiderii*, urbis Cadurcæ Epiſcopi, epiſt. 10.]

Idem *Deſiderius* ad *Cæſarium* Epiſcopum ſcribit; Agat Apoſtòlica dignatio veſtra, &c. [ibid. epiſt. 13.]

Sancto Patriarchæ *Sulpitio*, *Deſiderius* ſervus ſervorum Dei. [ibidem epiſt. 12.] & in fine ejuſdem epiſtolæ, Memento (inquit) mei, Papa beatiſſime, & cultoris tui merita orationibus fove.

Domino ſemper proprio atque Apoſtolicâ ſede colendo, Domino *Deſiderio* Cadurcæ urbis Pontifici, *Sulpitius* Bitoricæ urbis Epiſcopus. [In epiſtolis ad *Deſiderium* Epiſcopum Cadurcenum, epiſt. 1.]

Domino ſancto, & Apoſtolicâ ſede digniſſimo Domino & Patri. *Deſiderio* Papæ, *Aniulfus* peccator. [Ibidem, epiſt. 3.]

Domino ſemper nobis proprio & poſt Deum peculiari Patrono, *Deſiderio* Papæ, *Conſtantius* & *Dudo* Epiſcopi. [Ibidem, epiſt. 4.] quam epiſtolam finiunt his verbis; annis multis vobis ſervire mereamur, beatiſſime Papa.

Domino ſancto, & Apoſtolicâ ſede colendo, fratri *Vero*, Rutenæ urbis Epiſcopo, *Sulpitius* peccator. [Ibidem, epiſt. 5.]

Domino ſemper ſuo, atque Apoſtolico Patri, *Deſiderio* Papæ, *Elegius* ſervus ſervorum Dei. [Ibidem, epiſt. 6.]

Domino ſemper ſuo, atque Apoſtolico Præſuli, *Deſiderio* Epiſcopo, *Rautacius* peccator. [Ibidem, epiſt. 7.] Cujus epiſtolæ initium eſt, Cum humillimo ſalutationis officio commendo Apoſtolatui veſtro ſervulos veſtros Nummulum Presbyterum, & Garimundum. ejuſdemque epiſtolæ verba ultima hæc ſunt; Orate pro nobis, Domine, ſemper peculiaris atque Apoſtolice Papa.

Domino ſemper proprio, *Deſiderio* Apoſtolico Papæ, *Conſtantius* peccator. [Ibidem, epiſt. 15.] Et in corpore illius epiſtolæ; Si (inquit) evenit, quod nativitatem Domini in territorio Algenſi celebrare deliberetis, ſic vos merear, in Apoſtolatu videre &c.

Domino ſemper præferendo, & cum omni veneratione nominando, beatiſſimo Patri *Deſiderio* Papæ, *Felix* peccator. [Ibidem, epiſt. 21.]

Regum teſtimonia.

29. Similes his ſunt inſcriptiones duarum epiſtolarum *Sigeberti* Regis ad eundem *Deſiderium*, ibidem epiſt. 9. & epiſt. 17. ubi eum Sigebertus vocat Apoſtolicum in Chriſto Patrem, Apoſtolicâ ſede digniſſimum, Papam Deſiderium. Et *Clodoveus* Franciæ rex epiſtolam ſuam ad Epiſcopos, quos ad Concilium Aurelianenſe venire juſſerat, ſic inſcribit; Dominis ſanctis & Apoſtolicâ ſede digniſſimis Epiſcopis, Clodoveus rex. Eandemque ſic claudit; Orate pro me Domini ſancti, & Apoſtolicâ ſede Papæ digniſſimi. Et in reſcripto ſynodali ad Clodoveum regem illi 33. Epiſcopi ajunt; Cùm, auctore Deo, in Aurelianenſi urbe fuiſſet Concilium ſummorum Antiſtitum congregatum, communi omnium collatione placuit, &c. ubi omnes Epiſcopos vocant *ſummos Antiſtites*. Celebratum eſt hoc Concilium, anno Domini 507.

Gregorius Ioh. 20:23. Vide lib. 12. cap. 4. §. 23. & §. 44.

30. *Gregorius* primus, Epiſcopus Romanus, homil. 26. in Euangelia; exponens illa Domini verba ad Apoſtolos, *quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt*. Libet (inquit) intueri, illi diſcipuli ad tanta onera humilitatis vocari, ad quantum culmen gloriæ ſint perducti. Ecce non ſolùm de ſemetipſis ſecuri fiunt, ſed etiam alienæ obligationis

Principatus ſuperni judicii.

poteſtatem relaxationis accipiunt: principatumque ſuperni judicii ſortiuntur: ut vice Dei, quibuſdam peccata retineant, quibuſdam relaxent. Sic ſic

Vicarii Dei.

eos à Deo decebat erigi, qui tantum pro Deo conſenſerant humiliari. Ecce qui diſtrictum Dei judicium metuunt, animarum judices fiunt: & alios damnant vel liberant, qui ſemetipſos damnari metuebant. Horum profectò nunc in Eccleſia Epiſcopi locum tenent. Ligandi atque ſolvendi auctoritatem ſuſcipiunt, qui gradum regiminis ſortiuntur. Hæc *Gregorius*. quibus verbis attribuit omnibus Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus Epiſcopis, ſuperni judicii principatum, & Dei vicem in regenda Eccleſia & uſu clavium in foro externo. De hoc autem externo foro juriſdictionis Eccleſiaſticæ loqui ibi *Gregorium*, declarant ipſius verba, quæ ex eodem loco prolixiùs recitavimus, lib. 12. hujus operis, cap. 4. §. 44.

Rabanus Maurus.

31. *Rabanus Maurus* ait; Cæteri Apoſtoli cum Petro par conſortium honoris & poteſtatis acceperunt, qui etiam in toto orbe diſperſi, Euangelium prædicaverunt: quibus decedentibus ſucceſſerunt Epiſcopi, qui ſunt conſtituti per totum mundum in ſedibus Apoſtolorum. Hæc *Rabanus*, lib. 1. de Inſtitutione clericorum, cap. 4. ubi ejuſdem utitur verbis, quibus antea uſus erat *Iſidorus* Hiſpalenſis. *Vide ſupra, §. 12.*

Alexand. Alenſis.

32. *Alexander Alenſis*, in ſua Summa Theologiæ, part. 4. quæſt. 20. membro 3. art. 2. in Reſolutione. Poteſtas (inquit) ſolvendi & ligandi clavis eſt, tradita primo beato Petro, & poſt aliis Apoſtolis, & per eos vicariis eorum. Hæc *Alenſis*. ubi poteſtatem juriſdictionis datam Apoſtolis, dicit ad eorum vicarios, ſeu ſucceſſores; transſmiſſam eſſe.

33. Ex his jam manifeſtum eſt, inane eſſe commentum illud diſparis ſucceſſionis, pro quo hodie pugnant iſti Monarchici.

CAPUT II.

De diſtinctione ordinis & juriſdictionis, doctrina Romanenſium.

SCiendum eſt (inquit *Bellarminus*) triplicem eſſe in Pontifice aliiſque Epiſcopis poteſtatem: unam ordinis, alteram juriſdictionis interioris, tertiam juriſdictionis exterioris. quarum prima refertur ad ſacramenta conficienda & miniſtranda: altera ad populum Chriſtianum regendum in foro interiori conſcientiæ: tertia ad eundem populum regendum in foro exteriori. Et ſolum de hac tertia contendit *Bellarminus*, quod ſit quoad eam diſparitas ſucceſſionis, lib. 4. de Rom. Pontif. cap. 22.

Diſparitatem ſucceſſionis dicunt eſſe quoad juriſdictionem exteriorem.

De juriſdictione interiori, & juriſdictione exteriori.

2. Juriſdictionem interiorem vocant, quâ ſacerdos poteſt peccatorem confeſſum à peccatis abſolvere, & ſatisfactionem injungere: exteriorem autem, quâ ligant delinquentes vinculo anathematis, aliiſque publicas cenſuras infligunt, & ab eiſdem abſolvunt. Utramque ajunt pertinere ad claves Eccleſiæ datas. Idcirco *Bellarminus*, quia dixerat, lib. 4. de Pontific. cap. 22. Poteſtatem ordinis & poteſtatem juriſdictionis internæ pertinere ad materiam de clavibus Eccleſiæ; & eam materiam eo loco non diſputari: id in Recognitione ſic exponit; Non volui (inquit) ſignificare poteſtatem juriſdictionis exterioris, de qua eo loco diſputabatur, non pertinere ad claves Eccleſiæ. Hæc ibi. Illam interiorem vocant juriſdictionem ſacerdotalem, hanc exteriorem vocant juriſdictionem Epiſcopalem. *Durandus* interiorem illam vocat poteſtatem clavium ordinis, in foro conſcientiæ vel pœnitentiæ: hanc autem exteriorem vocat poteſtatem clavium juriſdictionis, in foro contentioſo, in ligando per excommunicationem,

Durandus.

onem, vel abſolvendo ab ea. in 4. ſent. diſt. 19. quæſt. 2. Illam *Thomas* vocat clavem ordinis; hanc, clavem juriſdictionis. in 4. ſent. diſt. 19. quæſt. 1. art. 1. ubi vocabulum juriſdictionis appropriatur poteſtati judiciali exteriori. Sic etiam apud *Bonaventuram*, in 4. ſent. diſt. 18. part. 2. quæſt. 3.

Thomas.

Diſtinctio clavis ſcientiæ, & clavis potentiæ. Vide lib. 12. cap. 4. §. 4.

3. Quemadmodum in alia diſtinctione clavium, in clavem ſcientiæ ſive diſcretionis, & clavem potentiæ ſive poteſtatis, nomen poteſtatis, quod alioqui commune eſt, appropriant ſcholaſtici poteſtati judicandi, ſeu ſententiam pronunciandi; ſic eam diſtinguentes à poteſtate cognoſcendi & diſcernendi, ante ſententiæ lationem. in 4. ſent. diſt. 18. & diſt. 19. Hanc utramque clavem ajunt eſſe neceſſariam in utroque foro, tum in foro conſcientiæ, ubi ſortiuntur nomen clavium ordinis; tum etiam in foro cauſæ, ubi dicuntur claves juriſdictionis. quia ad quodlibet judicium rectum (inquit *Scotus*) requiritur cognitio in cauſa illa, & ſententiatio. in 4. ſentent. diſtinct. 19. quæſt. unica, num. 15. Sciendum eſt autem, Scholaſticos indifferenter claves & clavem dicere; quia hæ duæ claves, nempe, clavis ſcientiæ, & clavis poteſtatis non diſtinguuntur in eſſentia auctoritatis, quâ utrumque ex officio eidem competit, ſed in comparatione ad actus, quorum unus alium præſupponit: ut monet *Thomas*, in 4. ſententiarum, diſtinctione 18. quæſtione 1. articulo 1. quod repetitur in ſupplemento tertiæ partis Summæ, quæſtione 17. articulo 3. Et de eiſdem duabus clavibus loquens *Johannes Major*, ait; diſtinctionem earum non eſſe in re, ſeu ſolùm in ratione: quemadmodum unum officium aliud præſupponit ad hoc, ut dignè fiat. *Major* in 4. ſententiarum, diſtinctione 19. quæſtione 1. Loquitur autem ibi *Major* de his clavibus, prout pertinent ad forum interius, & ait eas fundari in charactere ſacerdotali, tanquam illum præſupponentes tempore vel naturâ. Et *Scotus* dicit, characterem ſacerdotalem eſſe diſpoſitionem ad iſtas claves, ſaltem collationem unius non ſeparari à collatione alterius. in 4. ſententiarum, diſtinctione 19. quæſtione unicâ, articulo 3. *Thomas* autem ait; character & poteſtas conficiendi & poteſtas clavium eſt unum & idem per eſſentiam: ſed differunt ratione. *Thom.* in 4. ſententiarum, diſtinctione 18. quæſtione 1. articulo 1. Et ſubjicit ibidem hæc verba; Omnis poteſtas ſpiritualis datur cum aliqua conſecratione; & ideò clavis cum ordine datur: ſed executio clavis indiget materiâ debitâ, quæ eſt plebs ſubjecta per juriſdictionem: & ideo antequam juriſdictionem habeat, habet claves, ſed non habet actum clavium. Hæc *Thomas*.

Scotus.

Claves & clavem dicunt ſcholaſtici, utroviſ numero indifferenter utentes.

Thomas.

Major.

Scotus.

Thomas.

4. *Bonaventura* expoſitionem ſecundæ partis, diſtinctionis 18. libri 4. ſententiarum. ſic inchoat; Suprà egit magiſter de uſu & poteſtate clavium in foro pœnitentiali, quæ quidem eſt per abſolutionem & ligationem in foro illo. Hic ſecundò agit de abſolutione & ligatione in foro judiciali; quæ quidem eſt per excommunicationem. Hæc ille. Poſtquam autem de uſu & poteſtate clavium in utroque foro diſſeruit *Petrus Lombardus*, diſtinctione 18. quærit deinde, diſtinctione 19. quando & quibus dentur iſtæ claves; poſtquam oſtenſum eſt (inquit) quæ ſint claves Apoſtolicæ, & quis earum uſus, ſupereſt inveſtigare, quando iſtæ claves dentur, & quibus. Dantur hæ claves per miniſterium Epiſcopi alicui in promotione ſacerdotii. Cum enim recipit ordinem ſacerdotalem, ſimul & has claves recipit. Hæc *Lombardus*, 4 ſententiarum, diſtinctione 19. Clavis (inquit *Bonaventura*) poteſtas ſpiritualis eſt, quæ eſt aliquid datum animæ; in ſigillatione, quâ ſigillatur charactere ſacerdotali. in 4. ſententiarum, diſtinctione 19. articulo 1. quæſtione 1. In ordine ſacerdotali clavium poteſtas confertur: hujus autem ratio eſt inſtitutio divina. ait idem *Bonaventura*, ibidem, art. 2. quæſt. 1.

Forum pœnitentiale.

Forum judiciale.

Quando & quibus dentur claves, ſecundum ſcholaſticos.

Bonaventura.

5. *Alexander Alenſis* diſcrimen illud inter clavem diſcretionis, & clavem poteſtatis, agnoſcit; & aſſerit has eſſe duas claves, & tantum has duas eſſe in Eccleſia. part. 4. Summæ Theologiæ, quæſtione 20. membro 4. Et poteſtatem clavium datam eſſe Eccleſiæ à Chriſto, primò Apoſtolis, & per Apoſtolos aliis. eadem quæſt. memb. 6. art. 3. at unam docet eſſe poteſtatem ligandi & ſolvendi in foro pœnitentiæ, & in foro cauſæ: licet ſint unius ejuſdemque poteſtatis actus diverſi; & hanc poteſtatem annexam eſſe ordini ſacerdotali: parte 4. quæſtione vigeſima primâ, membro quarto. Et hanc poteſtatem clavium, quæ in utroque foro una eſt, vocat unam clavem, ibidem. quamvis enim agnoſcat plures, nempe duas claves, reſpectu diſcretionis & poteſtatis; non tamen patitur plures cenſeri claves, ſeu poteſtates, ex diverſitate fori. ſed clavium diſcretionis & poteſtatis unam eandemque docet eſſe poteſtatem, qua ligatur & ſolvitur in foro pœnitentiali, & quâ in foro judiciali. Hanc poteſtatem clavium, quæ una eſt, ait eſſe quandam partem poteſtatis collatæ in ordine; Conferri enim in ordine characterem, & poteſtatem ſpiritualem, quæ eſt habitualis poteſtas ſequens ordinem ſacerdotii, in omni ſacerdote. parte 4. quæſtione 20. membro 7. articulo 1. Et clavem hanc, quatenus eſt habitualis poteſtas, non eſſe ſeparabilem ab ordine, licet uſus ſit ſeparabilis, parte 4. quæſtione 20. membro 8. articulo 2. Et Chriſtum hanc poteſtatem clavium, contuliſſe ordine ſacerdotali, ſoliſque ſacerdotibus. Eodem membro, articulo 3. & ipſam poteſtatem clavium, cum actu ejus uno, nempe, cum actu ligandi & ſolvendi in foro pœnitentiali, dari in conſecratione ſacerdotali. Quando autem conſecratur Epiſcopus, non conferri aliam clavem, ſed extendi uſum illius primæ clavis, quæ data eſt cum ordine ſacerdotali: unum enim eandemque poteſtatem clavium; quæ ſacerdoti in conſecratione ſacerdotali prius data eſt ad unum uſum, nunc in conſecratione Epiſcopi extendi ad alium uſum, nempe ad actum ligandi & ſolvendi in foro judiciali: nec differre in ſpecie clavem, quâ utitur in hoc foro, & quâ in alio. quæſt. 21. memb. 4. quia Epiſcopus non dicit novum ordinem; nec in conſecratione Epiſcopi datur novus ordo, ſed tantùm ampliatur poteſtas. quæſt. 20. memb. 8. art. 1. unde dicitur accipere baculum, id eſt, ampliorem poteſtatem: amplior enim eſt illa poteſtas, quâ poteſt ſeparare à communione fidelium, & à loco orationum, quàm illa, qua ſolum ſolvit & ligat in foro pœnitentiæ: unde non ſequitur, eſt alia poteſtas; ergo eſt alia clavis. qu. 21. memb. 4. Hæc *Alenſis*.

Alenſis.

Forum pœnitentiæ, quod etiam vocant forum conſcientiæ, & interius. Forum autem cauſæ vocant etiam forum judiciale, & exterius.

Diſtinctio poteſtatis & uſûs.

6. Sic etiam *Bonaventura*; Niſi (inquit) accipiatur poteſtas clavium ſecundùm plenitudinem, ſecundùm quem modum dicitur eſſe in Epiſcopis, qui quando promoventur à ſacerdotio in Epiſcopatum, non recipiunt novam clavem, ſed clavis poteſtatis in eis ampliatur. in 4. ſent. diſt. 18. part. 2. quæſt. 3.

Bonaventura.

7. Non leve autem ſcholaſticis doctoribus negotium faceſſivit conſuetudo illa, quam in Eccleſia Romana conſpiciebant, Catholicæ quidem antiquitati incognita, at citerioribus ac deterioribus ſeculis introducta: quam apertè damnare, cùm eam Papæ probari cernerent, in animum non in-

Cum doceant Scholaſtici, claves non niſi ſacerdotibus dari

Quæritur quo jure excommunicent quidam non ſacerdotes; ut legati, archidiaconi, officiales, & electi.

inducebant; neque, quomodo enim doctrina de clavibus conciliari commodè poſſet, inveniebant. Conſuetudo autem eſt illa, quæ hodièque apud Romanenſes conſpicitur; ut multi non ſacerdotes, puta, legati, & electi, acceptâ confirmatione ſuæ electionis ad Epiſcopatum, antequam ordinentur presbyteri, & archidiaconi, & officiales, excommunicent, adeòque eam poteſtatem juriſdictionis Eccleſiæ exerceant, quæ ad claves pertinet.

Alexandri Alenſis reſponſio, pugnans cum ipſius doctrina ſuperius tradita, §. 5.

8. *Alexander Alenſis*; Ad illud, (inquit) quod objicitur de Archidiaconis & legatis, Dicendum, quòd clavis datur miniſtris Eccleſiæ habentibus ordinem, & habentibus dignitatem. ——— Notandum etiam, quòd poteſtas dicitur dupliciter; vel ut clavis, vel non ut clavis. Dico ergo, quod inferiores prælati non habent poteſtatem, prout eſt ſub ratione clavis; licet vocentur in partem ſollicitudinis, ſcilicet ad determinandum jurgia, ſive cauſas; niſi nomine clavis extenſo: ratio autem clavis, ſecundùm quod eſt in foro cauſarum, dignitas eſt, & confertur Epiſcopo. Poteſtas autem poteſt deſcendere ad alios, ſcilicet inferiores Prælatos, ſed non ſub ratione clavis, parte quartâ, quæſtione vigeſimâ, membro octavo, articulo primo. Item; actus eſſentialis clavis eſt ſolvere, & ligare, in foro pœnitentiæ: alius autem actus eſt minus eſſentialis, ſcilicet ligare & ſolvere in foro judiciali; quia non eſt ita immediatus clavi. Et nota, quòd una poteſtas ſequitur ordinem; alia dignitatem cum clave: in quantum eſt clavis, ſequitur ordinem cum clave quodammodo, vel ratione demandantis, vel exſequentis. quæſt. 21. memb. 4. Hæc *Alenſis*.

Pugna Canoniſtarum inter ſe.

9. Inter ipſos Juriſtas (inquit *Bonaventura*) de hac quæſtione eſt controverſia. Quidam dixerunt, quòd poteſtas excommunicandi ſolùm eſt in Epiſcopis. Alii dixerunt, quòd non ſolùm eſt in Epiſcopis; ſed etiam in Archipresbyteris, Archidiaconis & Abbatibus, & aliis Prælatis. Tertii dixerunt, quòd hoc competit his & etiam ſacerdotibus parochialibus.

Bonaventuræ doctrina, cum reſponſione ad quæſtionem ſuperius propoſitam, § 7. Sed reſponſio repugnat doctrinæ.

10. Summa autem illius ſententiæ, quam tenet ipſe *Bonaventura*, huc redit: 1. Soli ſacerdotes habent claves. 2. Omnes ſacerdotes habent claves. 3. Simplices ſacerdotes, licet habeant claves, non tamen habent juriſdictionem in foro judiciali. ideo non poſſunt excommunicare niſi per commiſſionem; vel niſi in caſibus determinatis; ut in furto, & rapinis. 4. Juriſdictionem habent non ſolùm habentes claves, ſed etiam non habentes: habent, inquam, vel ex jure, vel ex conſuetudine, ſicut Archidiaconi & aliqua capitula; ideo poſſunt excommunicare. 5. Poteſtas excommunicandi non ſequitur præcisè poteſtatem clavium. 6. Ad illud quod objicitur, quod ſolvere & ligare ſunt actus clavium; dicendum, quod verum eſt in foro pœnitentiali: ſed in foro judiciali non ſunt clavium, niſi accipiatur poteſtas clavium ſecundùm plenitudinem, ſecundùm quem modum dicitur eſſe in Epiſcopis, qui quando promoventur à ſacerdotio in Epiſcopatum, non accipiunt novam clavem, ſed clavis poteſtatis in eis ampliatur. 7. Sollemnem excommunicationem, quæ fit, cum candelis prius accenſis, & deinde exſtinctis, & pulſatis campanis, oportet à ſolis Epiſcopis fieri; licet aliæ poſſint ab aliis fieri. Hæc *Bonaventura*, in 4. ſententiarum, diſtinctione 18. parte. 2. quæſtione. 3.

De iſto modo excommunicationis, vide cauſ. 11. qu. 3. can. Debent.

Thomæ doctrina, & reſponſio ad quæſtionem ſuperius propoſitam, §. 7.

11. *Thomas* ait; 1. Per excommunicationem homo à communione fidelium ſeparatur. ideò excommunicatio ad forum exteriùs pertinet; & illi ſoli poſſunt excommunicare, qui habent juriſdictionem in foro judiciali. 2. Et propter hoc ſoli Epiſcopi propriâ auctoritate & majores Prælati, ſecundum communiorem opinionem, poſſunt excommunicare. 3. Sed Presbyteri Parochiales non niſi ex commiſſione eis factâ; vel in certis caſibus, ſicut in furto & rapinâ, & hujuſmodi; in quibus eſt eis à jure conceſſum, quòd excommunicare poſſint. 4. Alii autem dixerunt, quòd etiam ſacerdotes Parochiales poſſunt excommunicare: ſed prædicta opinio eſt rationabilior. 5. Excommunicatio non eſt actus clavis directè, ſed magis reſpectu exterioris judicii. 6. Sed ſententia excommunicationis, quamvis in exteriori judicio promulgetur, quia tamen aliquo modo pertinet ad aditum regni, ſecundùm quod Eccleſia militans eſt via ad triumphantem; ideo etiam & talis juriſdictio, per quam homo excommunicare poteſt, clavis poteſt dici: nempe clavis juriſdictionis in foro judiciali. 7. Sacerdotes Parochiales habent quidem juriſdictionem in ſubditos ſuos, quantum ad forum conſcientiæ; ſed non quantum ad forum judiciale. 8. Etiam non ſacerdotes, dummodo juriſdictionem habeant in foro contentioſo, poſſunt excommunicare. 9. Ad illud quod objicitur, quod excommunicatio eſt actus clavium: ſed non ſacerdotes non habent claves: ergo non poſſunt excommunicare: dicendum, quod quamvis non habeant clavem ordinis, habent tamen clavem juriſdictionis. Hæc *Thomas*, in 4. ſent. diſt. 18. quæſt. 2. art. 2.

Iſta reſponſio contraria eſt doctrinæ ſuperiùs traditæ, §. 3. & §. 4. & §. 5.

Scoti reſponſio, pugnans etiam cum doctrina ſuperius traditâ.

12. *Scotus*; Iſtæ (inquit) auctoritates pertinentes ad forum publicum, poſſunt dici claves. 2. Iſtæ claves non ſunt eædem cum prioribus clavibus; quia iſtæ ſeparantur ab illis; utpote in habentibus juriſdictionem ſecundùm ordinationem Eccleſiæ ſine ſacerdotio, ut in Archidiacono, & quibuſdam aliis habentibus juriſdictionem ſecundùm ordinationem Eccleſiæ ſine ordine ſacerdotali; & è converſo, ut eſt in quibuſdam, ſcilicet communibus ſacerdotibus, quibus non eſt data hæc poteſtas excludendi ab Eccleſia, vel reconciliandi. 3. Non ordinatus poteſt habere claves alias pertinentes ad forum extrinſecum, & ordinatus non habere; tamen ad hoc, quòd ſit Hierarcha Eccleſiæ, id eſt, in principatu eminente, oportet quod habeat illas claves exteriores: & cum hoc præſupponitur, quòd habeat interiores. Unde nullus ordinatur Epiſcopus, niſi priùs in ſacerdotem fuerit ordinatus, Hæc *Scotus* in 4. ſent. diſt. 19. quæſt. unicâ. num. 15. & 20.

Quæſtio repetitur per modum objectionis. Durandi reſponſio quæ in hoc cum aliorum reſponſionibus conveniens, quod, cum aliis modo commemoratis doctoribus, dicat, actum excommunicandi & à ſententia excommunicationis abſolvendi, non eſſe per ſe & directè actum clavium, quæ aſſertio prorſus abſurda eſt. Vide cap. 3. § 4.

13. *Durandus* objectionem illam proponit his verbis; Excommunicare & abſolvere videtur pertinere ad poteſtatem clavium; ſed multi non ſacerdotes excommunicant & abſolvunt, ut electi confirmati, officiales, Archidiaconi; ergo multi non ſacerdotes habent claves. Reſpondet *Durandus*; 1. Alii à ſacerdotibus in Novo Teſtamento non habent claves. Cujus ratio eſt: quia illud, quod datur per conſecrationem, non habetur niſi à conſecratis; ſed poteſtas clavium datur per conſecrationem ſacerdotibus; ergo iſta poteſtas non eſt niſi in habentibus conſecrationem ſacerdotalem. 2. Ligare vel ſolvere à ſententia excommunicationis non eſt per ſe & directè actus clavium: ſed ſolùm ligare & ſolvere in foro pœnitentiæ: antecedit tamen & diſponit ad uſum clavium. Ejus ratio eſt, quia mediante Eccleſia militante intratur in Eccleſiam triumphantem, & ideo actus quo aliquis excluditur per ſententiam excommunicationis ab Eccleſia militante, vel ad eam recipitur per abſolutionem ab excommunicatione, prævius eſt & diſponit ad actum clavium, quo aliquis abſolvitur à culpa, & ſic ei aperitur regnum cœlorum. 3. Excommunicare & abſolvere competere poteſt aliis quàm ſacerdotibus, cum non ſit directè actus clavis ſacerdotalis: quia tamen ad eam præparat & diſponit, non decet quod alii eâ utantur, quàm illi qui poſſunt ad ſacerdotium pro-

promoveri. Hæc *Durandus*, in 4. ſent. diſt. 19. quæſt. 1. num. 6. & 9.

Majoris reſponſio, ſimilis prioribus.

14. Idipſum docet *Johannes Major*, in 4. ſent. diſt. 19. quæſt. 1. ubi ait; Juriſdictio in foro exteriore, non ita propriè vocatur clavis; cum characterem ſacerdotalem non præſupponat. Non ſacerdotes enim, ut officialis, Archidiaconus, & cæteri, excommunicant & abſolvunt, & diſponunt ad uſum clavium: cum mediante Eccleſiâ militante ad triumphantem perveniatur. Abſolutio namque ab excommunicatione eſt prævia ad hoc, ut quis abſolvatur à culpâ. Et quia ad eam diſponit, non decet ut perſona, quæ non poteſt promoveri ad ordines, excommunicet & abſolvat. Hæc ibi.

Unde habeant juriſdictionem ſine ordine. Nempe, ut ſuperius loquebatur Scotus, §. 12. habent ſecundùm ordinationem Eccleſiæ. vel (ut hic loquitur Thomas) à voluntate ſuperioris. ſed ordinationis & voluntatis iſtius poteſtas oſtendenda erat ex ſacris literis.

15 Verùm de his, quos ajunt habere juriſdictionem ſine ordine, quæritur; unde habeant hanc juriſdictionem Eccleſiaſticam? Reſpondet *Thomas*, 2. 2. quæſt. 39. art. 3. Poteſtatem ordinis conferri per conſecrationem; poteſtatem autem juriſdictionalem conferri ex ſimplici injunctione hominis. Poteſtatem autem, quæ datur per conſecrationem, ajunt conferri à ſolo Deo immediatè; at juriſdictionem requirere ſolùm ſuperioris voluntatem; ideoque dari quidem à Deo mediatè, ſed ab homine immediatè Sic *Bellarm.* lib. 4. de Rom. Pontifice, cap. 25. ſeu ult. Multifariam autem (inquit *Major*) quis conſequitur juriſdictionem in alium: quandoque ex communi juris diſpoſitione, ut ordinarii in ſuos ſubditos: quandoque ex ſpeciali commiſſione, ut legati & commiſſarii: nonnunquam ex conſuetudine, ut ſacerdotes Parochiales in furto & rapinis excommunicant. *Major*, in 4. ſent. diſt. 18. quæſt. 2.

Quæſtio de juriſdictione Epiſcopali. Vide cap. 5. prop. 5. & cap. 4.

16. Porrò cum quibuſdam Pontificiis hodie controverſia eſt, unde habeant Epiſcopi ſuam juriſdictionem Epiſcopalem, utrùm à Deo immediatè, an verò à Papa Romano immediatè, ut contendit Bellarminus cum quibuſdam aliis. Quibuſdam, inquam, aliis; nam non deſunt Pontificii, qui priorem ſententiam præferunt, & antiquiores etiam ſcholaſtici, & canoniſtæ, ut in progreſſu patebit. Cæterum, antequam ad hujus controverſiæ diſcuſſionem veniamus, plura adhuc præcognitu utilia adjiciemus.

CAPUT III.

Auctarium, cum examine memoratæ doctrinæ de clavibus & juriſdictione Eccleſiaſtica.

Prima propoſitio.

CLavium poteſtas data Eccleſiæ non αὐτοκρατορικὴ, ſed miniſterialis eſt.

Exegeſis. Alexander Alenſis, part. 4 quæſt. 20. membro 1. & membro 5. & Thomas in 4. ſentent. diſtinct. 18. quæſt. 1. art. 1. & Bonaventura ibidem, parte 1. articulo 1. quæſtione 1. &

Trimembris diſtinctio clavis. Eccleſiæ data eſt clavis miniſterii.

Durandus ibidem, quæſtione 1. poteſtatem clavium, ſeu clavem, diſtinguunt, in clavem auctoritatis, & clavem excellentiæ, & clavem miniſterii. Primam ſoli Deo individuæ Trinitati, ſecundam ſoli Mediatori Chriſto Jeſu, tertiam tribuunt Eccleſiæ. Per primam ajunt remitti peccatum, delendo debitum æterni ſupplicii, & maculam peccati: Per ſecundam dicunt expiari peccatum ſolutione pretii. Et quia peccatum remittere poteſt ſolus Deus; expiare ſolutione juſti pretii ſolus Chriſtus; ideò ſolus Deus dicitur habere clavem auctoritatis, Chriſtus clavem excellentiæ. De clave autem miniſterii ait Ambroſius; homines in remiſſionem peccatorum miniſterium ſuum exhibent, non jus alicujus poteſtatis exercent. Neque enim in ſuo, ſed in Patris & Filii & Spiritûs Sancti nomine peccata demittuntur: iſti rogant, Divinitas donat; humanum enim obſequium, ſed munificentia ſupernæ eſt poteſtatis. Hæc Ambroſius, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 19. rectè etiam gloſſator, miniſtros nullius poteſtatis vim exercere quoad Eccleſiam triumphantem, ſed tantum oſtendere ligatum eſſe vel ſolutum: ligare tamen quoad Eccleſiam militantem. cauſ. 24. quæſt. 1. *Quocunque.* Nam (ut loquitur Scotus) clauditur Eccleſia, ſcilicet communio fidelium, per excommunicationem, & aperitur per abſolutionem ab excommunicatione, ſeu reconciliationem, in 4. ſent. diſtinct. 19. num. 15. Plura de hac clave inferius, propoſitionibus quarta & quinta.

Secunda propoſitio.

2. *Poteſtas clavium data Eccleſiæ eſt particularis, & infirma.*

Exegeſis. Auctoritas judiciaria (inquit Scotus) ſententiandi cœlum huic aperiendum vel apertum eſſe, poteſt intelligi tripliciter. Uno modo, auctoritas ſimpliciter principalis. Secundo modo, non principalis, ſed præcellens. Tertio modo, non principalis, nec præcellens, ſed particularis. Prima ſoli Deo convenit, propter duo. Primò, quia ipſe ſolus ex ſe eſt juſtus, imò ipſa juſtitia: primum autem judicium non poteſt competere niſi primo juſto, quia judicium non eſt perfectum, niſi ſit juſtum, juxta illud Pſal. *Feci judicium, & juſtitiam.* Siquidem judicare *Pſal. 119. Am. verſ. 121.*
eſt jus vel juſtum dictare. Primum autem juſtum oportet eſſe perfectiſſimum, & ita juſtiſſimum: igitur primi juſti. Secundò, quia judicare eſt præſidentis, juxta illud Apoſtoli ad Romanos 14. *Tu quis es, qui judicas alienum ſervum?* Primus *Rom. 14: 4.*
autem præſidens non eſſe poteſt niſi Deus ſolus. Unde ſicut non poteſt alii communicare Divinitatem, ſic nec primam poteſtatem judicandi, nec *Clavis præcellens.*
per conſequens clavem ſimpliciter principalem, aperiendi cœlum. Secunda clavis, ſcilicet, non principalis, tamen præcellens, poteſt intelligi quantum ad duplicem præeminentiam. unam quidem in univerſalitate cauſarum judicandarum; aliam in firmitate ſententiæ definitivæ. Et utraque præeminentia poteſt convenire illi qui omnia merita, & demerita novit, quæ ſunt cauſæ propter quas cœlum eſt aperiendum vel claudendum; & cum hoc habet voluntatem inſeparabiliter conformem juſtitiæ divinæ. Propter primum, poteſt in omnibus cauſis ſententiare, quia omnes novit. Propter ſecundum, poteſt ejus ſententia ſimpliciter eſſe firma, & irrevocabilis; quia ſemper juſta. Hæc clavis cum utraque præeminentia propriè eſt Chriſti, qui novit omnia merita & demerita judicandorum, & ſemper juſtitiæ divinæ conformiter judicat. Nec iſta poteſt eſſe in Eccleſia militante, ſaltem congruè non poteſt, quia nullus in Eccleſia novit omnes cauſas judiciarias, nec habet voluntatem immutabiliter juſtam. Tertia clavis, ſcilicet particula- *Clavis particularis.*
ris, quantum ad cauſas cognoſcendas, & infirma, quantum ad ſententiam ferendam, puta quod ſit aliquando revocabilis, poteſt conferri alicui in Eccleſia militante, qui poteſt in illâ cauſa noſſe, & in illa ſecundùm legem divinam rectè judicare: & ſi quandoque præter illam, ſen- *Vide lib. 12. cap. 4. §. 46.*
tentia ejus non erit firma, ſed ſi ſecundùm illam erit firma. Hæc Scotus, in 4. ſent. diſt. 19. quæſt. unica. num. 4. & 5.

Tertia

Tertia propoſitio.

3. *Promiſſio ratibabitionis in cœlo reſpicit tantum ſententiam juſtam.*

Exegeſis. Magiſter & Commentatores 4. ſent. diſt. 18. Hanc propoſitionem prolixè confirmant; tunc enim ſententia Eccleſiæ rata habetur in cœlo, quando in terra judicatum eſt clave non errante: ut loquuntur ſcholaſtici. Cum apud Deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita quæratur, inquit Hieronymus in cap. 16. Matth. Vide Auguſtinum, lib. de vera religione, cap. 6. & apud Gratianum, cauſ. 11. quæſt. 3. can. *Illud plane.* & can. *Cui eſt.* & can. *Si is qui præeſt.* & cauſ. 24. quæſt. 3. & extra, de ſententia excommunicationis, cap. 28. *A nobis.* & cap. 40. *Per tuas.* Vide ſuprà, libro 12. capite 4. aſſert. 8.

Quarta propoſitio.

4. *Iuriſdictio illa interior in foro conſcientiæ, quam, ut magis propriam magiſque eſſentialem clavibus, deſcribunt ſcholaſtici, non eſt data Eccleſiæ, neque eſt ulla pars illius poteſtatis clavium quam Chriſtus contulit Eccleſiæ. Omnis autem poteſtas clavium juriſdictionalis à Chriſto data Eccleſiæ pertinet ad forum exterius.*

Exegeſis. Confeſſionem peccatorum fieri licitè poſſe cuilibet fratri, præſertim Paſtori, non inficiamur; & poſſe ac debere Paſtorem peccatori privatim delicta ſua confitenti præbere ſolatium inſtructionis & exhortationis, & ſubſidium orationis, libenter agnoſcimus; at forum hîc judiciarium ſtatuere, in quo ſacerdos loco Dei juriſdictionem exerceat in conſcientias hominum, dicimus eſſe audacem inconceſſæ poteſtatis uſurpationem, & tyrannicam in conſcientias Dominationem: nullo Dei verbo, ſed violentâ verbi Dei parexegeſi ſubnixam, quam perverſam interpretationem duobus freti fallacibus fulcris in Eccleſiam introduxerunt. Unum fulcrum eſt, pœnitentiam eſſe ſacramentum N. T. propriè dictum. Alterum eſt, poſt remiſſionem culpæ, & pœnæ æternæ, manere luendas adhuc in Purgatorio pœnas temporales, quas ſacerdos poteſt remittere, abſolvendo & injungendo ſatisfactionem in hac vita. Ex hoc poſteriore fulcro argumentum ſumit pro hac poteſtate juriſdictionis ſacerdotalis in foro conſcientiæ, Alexander Alenſis, part. 4. quæſt 20. memb. 5. Et à priore illo fulcro pro eadem poteſtate argumentantur Thom. in 4. ſent. diſt. 18. quæſt. 1. art. 1. & Durandus, ibidem, quæſt. 1. ubi hanc poteſtatem vocant clavem illam miniſterii datam Eccleſiæ. ſed perperam. Utrumque autem hoc fulcrum evertimus ſupra in hoc opere, lib. 9. capite 5. & lib. 13. Cum igitur nulla remaneat juriſdictio Eccleſiaſtica, niſi exterior, neceſſe eſt eam ſolam juriſdictionem datam eſſe Eccleſiæ: & excommunicationem eſſe actum eſſentialem clavium directè & propriè. Neque ulla eſt alia Eccleſiaſtica poteſtas, cujus hic actus ſit eſſentialis, & ad quam directè ac propriè pertineat, niſi poteſtas clavium. contra commentum iſtud juriſdictionis interioris diſſeruimus etiam ſupra. lib. 9. cap. 5. §. 13. & §. 14 & lib. 12. cap. 4. & cap 5.

Quinta propoſitio.

5. *Verbis illis Domini, apud Matth. cap.* 16. Tibi dabo claves regni cœlorum: & quicquid liga- *Matth. 16:19.*
veris in terra erit ligatum in cœlis, & quicquid ſolveris in terra, erit ſolutum in cœlis. *Et illis verbis*, Matth. 18. Quæcunque ligaveritis in ter- *Matth. 18:18.*
ra erunt ligata in cœlo: & quæcunque ſolveritis in terra, erunt ſoluta in cœlo. *Et verbis illis apud Iohannem*, capite 20. Sicut miſit me Pater, & ego *Joan. 20. 21, 22, 23.*
mitto vos, accipite Spiritum Sanctum. Si quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: ſi quorum retinueritis, retenta ſunt. *Par poteſtas promittitur & datur omnibus Apoſtolis; eorumque ſucceſſoribus Epiſcopis datur eadem poteſtas æqualiter inter ſe, eamque ſinguli alii Epiſcopi accipiunt non minus immediatè à Chriſto, quàm Epiſcopus Romanus. Ea autem poteſtas eſt poteſtas clavium in plenitudine, adeoque poteſtas etiam excommunicandi in foro judiciali, & ab ea excommunicatione abſolvendi. Neque Petro, illis verbis*, Paſce oves meas, Johan. 21. *data eſt major poteſtas, quàm da-* *Johan. 21:16.*
ta eſt reliquis Apoſtolis: neque Petri *ſucceſſoribus major quàm ſucceſſoribus reliquorum Apoſtolorum.*

Exegeſis. Veritatem hujus propoſitionis, quoad ipſos Apoſtolos, demonſtravimus ſupra lib. 15. etiam quoad omnes Epiſcopos ſucceſſores Apoſtolorum res ſatis manifeſta eſt per ea quæ diximus in capite primo hujus libri, plura tamen hic adjiciemus propter inverecundam adverſariorum & cavillatorum obtentum diſparitatis ſaltem quoad juriſdictionem, licet non quoad ordinem.

6. Ex loco illo Matth. 16. Poteſtatem excom- *Matth. 16:19.*
municandi, & ab excommunicatione ſolvendi, datam eſſe omnibus ſacerdotibus probat Chry- *Chryſoſt.*
ſoſtomus lib. 3. de ſacerdotio, capite 5. Epiſcopis *Hieronym.*
& presbyteris, Hieronym. Comment. in 16. Mat- *Ambroſ.*
thæi. Ambroſius quod hic Petro dicitur, ait Apoſtolis dici, & ideo eam poteſtatem exercere Epiſcopos imperio Chriſti. Ambroſ. in Pſal. 38. verſ. ult. Et idem alibi ait, claves illas regni cœlorum in beato Petro cuncti ſuſcepimus ſacerdotes. lib. de dignitate ſacerdotali, ſive de honore & ſublimitate Epiſcopali, cap. 1. Cyprianus ex eo- *Cyprian.*
dem loco Matth. 16: 18, 19. adſtruit poteſtatem omnium Epiſcoporum, divina lege fundatam, epiſt. 27. ſeu lib. 5. epiſt. 6. ad lapſos. Auguſtinus *Auguſt.*
quod dictum eſt Petro, Tibi dabo claves regni *Vide lib.*
cœlorum, & quæcunque ſolveris in terra, erunt *12. cap 4.*
ſoluta & in cœlo, &c. ait non Petro tantum di- *§. 11. &*
ctum eſſe, ſed Eccleſiæ, quam Petrus myſticè ſi- *§. 16. 17.*
gnificavit. tract. 50. in Evang. Johan. & alibi de Eccleſia toto orbe diffuſa loquens, Illi enim (inquit) dictum eſt, Tibi dabo claves regni cœlorum, & quæ ſolveris in terra, &c. Tract. ult. in epiſt. Johan. in fine illius Tractatus. ubi nullam Petri facit mentionem, ſed tantum Eccleſiæ.

7. Excipit *Bellarminus*; ita Eccleſiæ figuram *Bellarmini*
geſſiſſe Petrum, quando claves accepit, ut ipſe *exceptio.*
eas hiſtoricè acceperit, non parabolicè, lib. 1. de *Ad eandem*
Rom: Pontif. cap. 12. At nemo negat Petrum *dem re-*
hiſtoricè accepiſſe claves, quas etiam hiſtoricè ac- *ſponſio.*
ceperunt omnes Apoſtoli, & omnes Epiſcopi. Petrus autem non tantum hiſtoricè claves accepit, cum aliis, ſed etiam parabolicè, ut typus Eccleſiæ, propter quod ipſi uni dictum eſt, Tibi dabo claves, &c. uni inquam non hiſtoricè, ſed parabolicè conſiderato. Nam ſi in Petro non eſſet Eccleſiæ ſacramentum, non ei diceret Dominus, Tibi dabo claves, &c. inquit *Auguſt.* Tract. 50. in Evang. Johan. nempe non ei ſeorſim hoc diceret, ſed cum reliquis. Inſtat *Bellarmi-*

Aliud effugium Bellarmini.

larminus, & ait Petrum geſſiſſe perſonam Eccleſiæ, ut Principem Eccleſiæ, ſicut rex gerit perſonam regni: & adducit verba Auguſtini ſcribentis, Petrum, propter Apoſtolatus ſui primatum, geſſiſſe figuratâ generalitate perſonam Eccleſiæ. Tract. ult. in Euang. Johan. ſimilia citat ex Auguſt. in Pſal. 108. & ſerm. 13. de verbis Domini. At certè hanc gloſſam Bellarminianam verba Auguſtini manifeſtè reſpuunt. Principatus enim ſeu primatus Petri non fuit figuralis, ſed hiſtoricus, quamvis propter hunc hiſtoricum principatum voluerit Dominus in eo conſtituere figuram ſuæ Eccleſiæ, cujus perſonam gereret, non ut ejus Monarcha, ſed ut ejus ſacramentalis ſeu myſtica figura, abſque quo ſacramento foret, non diceret ei propter ejus primatum, Tibi dabo claves, &c. Neque erat ille primatus Petri Monarchica poteſtas in Eccleſiam, ſed quidam ordinis primatus inter Coapoſtolos pari conſortio præditos honoris & poteſtatis: primatus, inquam, ipſi Petro competens, non ſucceſſione tranſiens. Quemadmodum Judas propter ſceleroſiſſimam ſuam malitiam geſſiſſe dicitur perſonam omnium malorum, non ut eorum rex aut princeps, ſed ut unus ac præcipuus ex malis, & idoneus qui omnium typum gereret.

Noſtra reſponſio. Vide lib. 15. cap. 1.

Auguſt.

8. Ipſum audiamus Auguſtinum; Judas malus corpus malorum ſignificat; quomodo Petrus corpus bonorum, corpus Eccleſiæ, imò corpus Eccleſiæ, ſed in bonis: nam ſi in Petro non eſſet Eccleſiæ ſacramentum, non ei diceret Dominus, Tibi dabo claves, &c. Tract. 50. in Euang. Johan. Item; Cujus Eccleſiæ Petrus Apoſtolus propter Apoſtolatus ſui primatum gerebat figurata generalitate perſonam. Quod enim ad ipſum propriè pertinet, naturâ unus homo erat, gratiâ unus Chriſtianus, abundantiore gratia unus idemque primus Apoſtolus: ſed quando ei dictum eſt, *Tibi dabo claves regni cælorum: & quodcunque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis; & quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis*; univerſam ſignificabat Eccleſiam. Hæc *Auguſtinus*, Tract. 124. ſeu ultimo in Euang. Johannis.

De cauſa Apiarii, vide Irenic. lib. 2. c. 11. propoſ. 16. pag. 281. & ſeq.

9. Eſt profectò non exigua verecundiæ incuria, ſomnium iſtud Monarchale affingere Auguſtino, acerrimo Romanenſis arrogantiæ oppugnatori in cauſa Apiarii; & laudatori verborum Cypriani, quibus ille in poteſtate juriſdictionis exterioris, ſeu in poteſtate judicandi in foro cauſæ, & excommunicandi, contendit omnes Epiſcopos eſſe æquales jure divino. Cyprian. in Concil. Carthagin. 85. Epiſcoporum. Auguſt. lib. 3. de baptiſmo contra Donatiſtas, capite tertio. verba Cypriani, quæ ab Auguſtino laudantur, exhibuimus ſuprà, capite primo, hujus libri, §. 4.

10. Poteſtatem quæ verbis illis Domini apud Matthæum cap. 16. data eſt Petro, datam eſſe pariter & reliquis Apoſtolis, eiſque ſucceſſiſſe Epiſcopos, ſcripſerunt etiam *Iſidorus Hiſpalenſis* lib. 2. de officiis Eccleſiaſticis capite 5. & *Rabanus Maurus* lib. 1. de Inſtit. Cler. capite 4. eorum verba ſuperius recitavimus capite 1. §. 26. & §. 31.

Matth. 18. 18. Quæcunque ligaveritis in terra, erunt ligata in cælo; & quæcunque ſolveritis

11. Verbis autem Domini, cap. 18. Matth. *Quæcunque ligaveritis in terra*, &c. intelligi poteſtatem excommunicationis publicæ, & abſolutionis ab eadem, adeò perſpicuum eſt, & ſupra omnem ſophiſtices niſum in luce clariſſimâ collocatum, ut id Pontificii nobiſcum agnoſcant. Nec minus in propatulo eſt, & irrefragabile, condi illic legem perpetuam diſciplinæ Eccleſiaſticæ, quamdiu futura in mundo Eccleſia, & ſcandala exoritura. Tertiò æquè irrefragabile eſt, poteſtatem illam ſummam ſeu plenitudinem clavium dari illic multis, qui appellantur Eccleſia, non autem ſoli *Petro*, aut ſoli Pontifici Romano. *Chryſoſtomus* in hunc locum, πλῆθος vocat, & *Hieronymus* ibidem, *multos*, & hos multos *Hyeronimus* interpretatur Apoſtolos: Chryſoſtomus τοὺς προεδρεύοντας, præſidentes. *Hilarius* in eundem locum; Immobile (inquit) ſeveritatis Apoſtolicæ judicium præmiſit, ut quos in terris ligaverint, &c. Et ex hoc loco poteſtatem clavium, in foro publico, datam Eccleſiæ probant *Bonaventura*, in 4. ſentent. diſtinctione 18. part. 2. art. 1. quæſtione 1. & *Major*, ibidem, quæſtione 2. & Scotus in 4. ſentent. diſtinct. 19. quæſtione unica, num. 15. & *Durandus*, ibidem, quæſtione 2. numero 5. ubi etiam ait Durandus, ſententiam excommunicationis habere ortum ex illo verbo, *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus.*

in terra, erunt ſoluta in cælo. Dic Eccleſiæ, verſ. 17. Chryſoſt. Hieron. Hilarius. Pictav. Bonavent. Major. Durand. Matth. 18: 17.

Joan. 20: 22, 23. Bellarmini parexegeſis.

12. De verbis Domini apud Johannem, capite 20. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis peccata, remittentur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt:* Bellarminus ait, certum eſſe, non dari per illa verba omnem poteſtatem clavium, quæ promiſſa eſt Matth. 16. ſed tantum poteſtatem ordinis ad remittenda peccata. Et Patres diſertè aſſerere, dari hic poteſtatem remittendi peccata per ſacramenta baptiſmi & pœnitentiæ. Et mittit lectorem ad *Chryſoſtomum* & *Cyrillum* in hunc locum, & *Hieronymum* in epiſt. ad Hedibiam, quæſt. 9. hæc *Bellarm.* lib. 1. de Rom. Pontifice, cap. 12. Nos autem de ſacramento quidem baptiſmi litem nullam movemus; ſed aſſerimus, hoc loco Euangelii Johannis dari Apoſtolis omnibus eorumque ſucceſſoribus eam poteſtatis clavium plenitudinem, quæ promiſſa eſt Matth. 16. adeóque poteſtatem ligandi per excommunicationem publicam, & ab ea ſolvendi. Neque Patrum quempiam exponere hunc locum de ſacramento iſto pœnitentiæ, quod finxerunt Romanenſes miniſtrari per ſacerdotes in privato foro; ſed vel de ſacramento baptiſmi, vel de poteſtate clavium publicâ excommunicandi, & ab excommunicatione abſolvendi, vel de utraque poteſtate tum baptizandi, tum excommunicandi vel abſolvendi, non excluſa poteſtate docendi, quam cum utraque illa poteſtate conjunxit Dominus, Matth. 18. & 28. De qua etiam *Ambroſius*; Væ jam mihi eſt, ſi minimè prædicavero.——& clauſtra humanæ imperitiæ per claves illas regni cœlorum, quas in beato Petro Apoſtolo cuncti ſuſcepimus ſacerdotes, minimè reſeravero. Hæc *Ambroſius* lib. de dignitate ſacerdotali, cap. 1.

Expoſitio Catholica. Quam ſubjecta Patrum exhibent teſtimonia.

Vindicatur Hieronym.

13. *Hieronymus* ad Hedibiam, quæſtione citatâ, exponit locum illum Euang. Johan. 20. de poteſtate remittendi peccata per ſacramentum baptiſmi, nullum prorſus faciens mentionem pœnitentiæ. Sic etiam Iſidorus Hiſpal. libro ſecundo, de officiis Eccleſ. capite vigeſimo quartò.

Vindicatur Chryſoſt.

14. Neque pœnitentiam memorat *Chryſoſtomus* in hunc locum, ſed ſacri textus verba repetens ait, dari hîc apoſtolis poteſtatem remittendi peccata. Quam poteſtatem aſſimilat poteſtati illi, quam rex dat præfectis, conjiciendi in carcerem, & inde dimittendi. Alibi autem idem Pater adducit hunc locum Johan. 20. ut correſpondentem illi loco Matth. 16. & hæc Domini verba, Johan. 20. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt, interpretatur de omni cœleſti poteſtata, etiam illa, de qua dixit Dominus Matth. 16. Quæcunque ligaveris ſuper terram, erunt ligata in cœlis, &c. Et adhibet eandem ſimilitudinem pote-

poteſtatis conjiciendi in carcerem, & inde liberandi. *Chryſoſtomus* libro tertio, de ſacerdotio, capite quinto. ubi etiam in ſacerdotibus poteſtatem baptizandi magnis effert encomiis.

Vindicatur Cyrillus Alexandrinus.

15. *Cyrilli Alexandrini* in hunc locum Euang. Johan. capite 20. verba hæc ſunt, (*Georgia Trapezuntia* interprete;) Spiritu igitur Sancto diſcipulis dato; quorum, inquit, remiſeritis peccata, remittuntur eis; quorum verò retinueritis, retenta ſunt. Et certè ſolius veri Dei eſt, ut poſſit à peccatis homines ſolvere. Cui enim alii prævaricatores legis liberare à peccato licet, niſi legis ipſius auctori; Sic enim etiam in rebus humanis fieri conſpicimus. Quippe nemo leges regum impunè reprobat, niſi reges ipſi, in quibus prævaricationis crimen locum non habet. Prudenter enim dictum eſt; impium eſſe qui Regi dixerit, iniquè agis. Qua igitur ratione divinæ naturæ dignitatem ac poteſtatem diſcipulis Salvator largitus eſt? quia certè abſurdum non eſt, peccata remitti poſſe ab illis, qui Spiritum Sanctum in ſeipſis habeant. Nam cum ipſi remittunt aut detinent, Spiritus qui habitat in eis, per eos remittit & detinet. Erit autem id per eos duobus, ut arbitror, modis: primum baptiſmo, deinde pœnitentiâ. Nam aut credentes & vitæ ſanctimoniâ probatos homines ad baptiſmum inducunt, & indignos inde diligenter expellunt. aut Eccleſiæ filiis peccatoribus quidem increpant, pœnitentibus autem indulgent: ſicut Paulus olim fornicantem apud Corinthios, in perniciem carnis tradebat, ut ſpiritus ejus ſalvaretur; recepitque rurſus, ne majore ſubmergeretur dolore. Hæc *Cyrillus*, in caput 20. Euang. Johannis. ubi facit quidem mentionem pœnitentiæ, ſed publicæ; quam ſequitur abſolutio publica à ſententia excommunicationis contra peccatorem latâ in foro Eccleſiæ judiciali externo; qualia erant excommunicatio, pœnitentia, & receptio ſeu abſolutio illius inceſtuoſi apud Corinthios. At de privato aliquo foro, & juriſdictiono interiore, & ſacramento pœnitentiæ iſtic adminiſtrando, quod ſit ſacramentum judiciale, de his, inquam, recentioribus commentis hominum, altum eſt apud Patres ſilentium.

Iob. 34:18. Eccleſ. 8:4. Prov. 16:12.

1 Cor. 5:5. 2 Cor. 2:7, 8.

Vide ſupra, lib. 12. c. 5. § 22. & § 26.

16. Præterea hujuſmodi ſacramenti opinionem tribuere velle *Chryſoſtomo* & *Cyrillo*, eſt nimiam prodere hiſtoriæ Eccleſiaſticæ oblivionem, neque enim credibile eſt, neſciſſe Bellarminum abrogationem officii ſacerdotis pœnitentiarii à *Nectario* prius factam eſſe, nec in uſu fuiſſe privatas confeſſiones apud Orientales temporibus *Chryſoſtomi* & *Cyrilli*: ſed vehementi ſtudio cauſæ mens adeò obnubilata caligavit in meridiana luce, ut hujus hiſtoriæ immemor *Bellarminus* Patrum illorum nominibus abuſus ſit. Neque inſtitutum illud, à *Nectario* abolitum, habitum eſt priùs in numero ſacramentiorum, aut tanquam à Chriſto vel ab Apoſtolis Eccleſiæ traditum, alioquin illud non tam facile abolere potuiſſet Nectarius, conſentientibus Orientalibus, nec litem ei moventibus Occidentalibus. De quo prolixius diſſeruimus, lib. 12. hujus Operis, cap. 5.

Cyprian. Matth. 16:18, 19.

17. *Cyprianus*, lib. de unitate Eccleſiæ; Loquitur (inquit) Dominus ad Petrum, *Ego tibi dico*, inquit, *quia tues Petrus, & ſuper iſtam petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Et tibi dabo claves regni cœlorum, & quæ ligaveris ſuper terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcunque ſolveris ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis.* Et iterum eidem poſt reſurrectionem ſuam dicit; *Paſce oves meas.* Super illum unum ædificat Eccleſiam ſuam, & illi paſcendas mandat oves ſuas. Et quamvis Apoſtolis omnibus poſt reſurrectionem ſuam, parem poteſtatem tribuat, & dicat; *Sicut miſit me Pater & ego mitto vos, Accipite Spiritum Sanctum. Si cui remiſeritis peccata, remittentur illi; ſi cui tenueritis, tenebuntur: tamen ut unitatem manifeſtaret*, &c. Ecce *Cyprianus* docet, dari his verbis Johan. 20. eandem poteſtatem, quæ intelligitur Matth. 16. & Johan. 21. adeòque omnem poteſtatem clavium. Et ad hanc poteſtatem ſignificandam adducit non ſolum prima illa verba, *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos* ſed etiam ſequentia, *Accipite Spiritum Sanctum. Si cui remiſeritis peccata*, &c. qua obſervatione refellitur inanis illa disjunctio Bellarminiana, lib. 1. de Rom. Pontifice, capite duodecimo, §. *Dices ſi non ſunt.*

Ioan. 21:16.

Ioan. 20:21, 22, 23.

Athanaſ.

18. *Athanaſius*, ſerm. in illud, *Profecti in Pagum.* Quod ſi (inquit) nondum ſoluta ſint vincula tua, tradas te ipſum diſcipulis Jeſu: adſunt enim qui ſolvunt nos, poteſtatem hanc adepti à Salvatore; quia *quodcunque ligaveritis ſuper terram, erit ligatum in cœlis; & quodcunque ſolveritis ſuper terram, erit ſolutum in cœlis.* Et rurſum, [καὶ πάλιν] *Si quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* Ubi *Athanaſius* unam eandemque poteſtatem indicat eſſe diſcipulis traditam, Matth. 18. illis verbis, *Quodcunque ligaveritis*, &c. & Johan. 20. his verbis, *Si quorum remiſeritis peccata*, &c.

Matth. 18: 18.

Ioan. 20: 23.

Ambroſ.

19. *Ambroſius*, lib. 1. de pœnitentia contra Novatianos, diſſerens de praxi Eccleſiæ Catholicæ, peccatores excommunicantis ac Satanæ tradentis, & pœnitentes ſolventis eiſque communionem reddentis, hoc ab Eccleſia fieri imperio Chriſti, & Eccleſiam hac erga illos ſeveritate, erga hos autem indulgentia utendo obtemperare Chriſti mandatis, oſtendit ex his Domini verbis, quæ capite ſecundo, illius libri, ad hoc ipſum demonſtrandum adducit, *accipite Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum detinueritis, detenta erunt.*

Ioan. 20: 22, 23.

Theophyl.

20. *Theophylactus*, in cap. 16. Matth. Claves (inquit) intelligas, quæ ligant & ſolvunt, hoc eſt, delictorum vel indulgentias vel pœnas. Habent enim poteſtatem remittendi & ligandi, qui, ſicut Petrus, Epiſcopatus gratiam aſſequuti ſunt. Quamvis autem Petro ſoli dictum ſit, *Dabo tibi*: omnibus tamen & Apoſtolis conceſſæ ſunt. Quando? quum dixit; *Quorumcunque remiſeritis peccata, remittuntur.* Etenim quum dixit; *Dabo*: futurum tempus ſignat, hoc eſt, poſt reſurrectionem. Hæc *Theophylactus*.

Matth. 16: 19.

Ioan. 20: 23.

Eutychian.

21. *Eutychianus* Papa Romanus, epiſt. 2. ad Epiſcopos per Siciliam conſtitutos; Dominus in Euangelio, poteſtatem Apoſtolorum, eorumque ſucceſſorum annuncians, ait; *Quorum dimiſeritis peccata, dimittuntur eis: & quorum alligaveritis, alligata erunt.* id eſt, quibus Eccleſiam interdixeritis, niſi reconciliati per ſatisfactionem fuerint, ipſis & janua regni cœleſtis clauſa erit. Hæc auctor illius epiſtolæ (Tom. 1. Conciliorum) declarans intelligendam eſſe in illis Domini verbis poteſtatem excommunicandi, ſeu excludendi à communione Eccleſiæ.

Ioan. 20. 23.

Matth. 18: 18.

Ioan. 21: 15, 16, 17. Paſce oves meas.

22. De verbis Domini ad Petrum, Johan. 21: 15. 16. 17. *Paſce oves meas*, ſcribit *Ambroſius*, ea non ad ſolum Petrum pertinere, ſed etiam ad ipſum *Ambroſium*, omneſque alios Paſtores. Certè (inquit) à Domino ad beatum Petrum dicitur, *Petre, amas me; & ille? Tu ſcis Domine, quia amo te.* Et cùm tertiò fuiſſet interrogatus, & trinâ reſponſione fuiſſet ſubſequutus, repetitum eſt à Domino tertiò; *Paſce oves meas.* Quas oves, & quem gregem non ſolùm tunc beatus ſuſcepit

Petrus,

Petrus, ſed & cum eo nos ſuſcepimus omnes. Unde regendæ ſacerdotibus contraduntur. Hæc *Ambroſius* lib. de dignitate ſacerdotali, capite 2. Vide ſupra, capite 1. & lib. 15. capite 15. §. 9.

Sexta propoſitio.

23. *Non eſt eo aliquis poteſtate majore præditus, quàm ſit ea quæ alteri collata eſt, neque poteſtatis alteri datæ propterea auctor ſeu dator cenſendus eſt, quod ritualia vel inſtrumentalia media applicet vel exhibeat, ſine quibus ordinariè poteſtas illa non datur, vel ad quæ ordinariè datur. Sed, his non obſtantibus, utraque poteſtas, tam ordinis, tam juriſdictionis Eccleſiaſticæ exterioris datur à Deo immediatè.*

Exegeſis. Epiſcopus ordinans presbyterum, non eſt auctor poteſtatis ordinis; dari enim hanc poteſtatem immediatè à Deo, ut & omnem poteſtatem quæ conſecratione divinitus inſtituta confertur, docent ſcholaſtici, & hodierni etiam Pontificii. Iidemque docent poteſtatem ordinis æqualiter competere ordinato & ordinanti. ita ut presbyter ordinatus poteſtatem ordinis presbyteralis habeat æqualem cum ea poteſtate presbyterali, quam habet ille qui eum ordinavit: & Epiſcopus ab Archiepiſcopo vel à Romano Pontifice conſecratus, habeat poteſtatem ordinis Epiſcopalis æqualiter cum ordinante, & æquè immediatè à Deo.

Concedunt poteſtatem Ordinis dari immediatè à Deo.

24. De poteſtate ordinis (inquit Bellarminus) certum eſt apud omnes illam æquè immediatè habere à Deo Epiſcopos, ac ipſum ſummum Pontificem. Confertur enim per quandam conſecrationem, quæ æquè operatur in uno atque in alio. Bellarm. lib. 4. de Rom. Pontifice, capite. 22. Item, Ordo Epiſcopatus confertur à Deo immediatè; quia poteſtas ordinis requirit characterem, & gratiam, quam ſolus Deus efficere poteſt. Eodem lib. cap. ultimo. Certè poteſtas juriſdictionis requirit etiam gratiam, quam ſolus Deus efficere poteſt. Effectus ſacramenti ordinis dicitur, in Concilio Florentino, eſſe augmentum gratiæ, ut quis ſit idoneus miniſter. Hujuſmodi gratiam & augmentum gratiæ ut quis ſit idoneus miniſter in uſu clavium in foro exteriore, & ſe gerat in hac poteſtate exercenda in domo Dei, ſicut oportet, nempe diſcretionem Paſtoralem, & zelum Dei ſecundùm cognitionem, & ſinceram dilectionem proximi, & piam juſtitiam, &c. (quæ omnia ſolus Deus efficere poteſt), quicunque requiri negat cum poteſtate juriſdictionis paſtoralis in foro Eccleſiaſtico exteriore, ille hanc poteſtatem non ſeriò agnoſcit eſſe ſupernaturalem, & à ſolo Deo inſtitutam. Præterea actus poteſtatis ordinis erga indignum exercitus obtinet valorem, nam ſacerdos baptizans impium, vel ordinans manifeſtè indignum, validè baptizat, vel ordinat quoad veritatem ſacramenti baptiſmi, & veritatem ordinis; at abſolvens noxium, vel excommunicans immerentem, propter conſtantiam in profitenda Catholica veritate, vel aliam ſimilem ob cauſam, manifeſtè injuſtam, nihil agit. Quia (ut habetur in gloſſa, extra, de ſententia excomm. cap. 40. *Per tuas*) *ſententia continens intolerabilem errorem, nulla eſt, & non ligat.* Huc pertinet etiam dictum illud Gelaſii Papæ; *Apud Deum & ejus Eccleſiam neminem poteſt gravare iniqua ſententia: ita ergo ea ſe non abſolvi deſideret, quia ſe nullatenus perſpicit obligatum.* Cauſal. 11. quæſt. 3. can. *Cui eſt.* in qua quæſtione multa in hunc ſenſum leguntur; & Caus. 24. quæſt. 3. Et in Concilio Lateran. cui præſedit *Martinus* primus, canon. 18. & apud ſcholaſticos Theologos, quartò ſententiarum, diſtinctione decima octavâ, ubi *Bonaventura* adnotat, paucioribus concedi uſum gladii excommunicationis; idque vitando periculo, quia pauci ſunt qui ſciant hoc enſe percutere: & ideo propter periculum, paucorum manibus tradi debere. Ergo magis, aut certè non minus requiritur gratia, ut quis ſit idoneus miniſter in exſecutione poteſtatis juriſdictionis exterioris, quam ut quis ſit idoneus miniſter exſecutionis poteſtatis ordinis. Unde efficitur, utramque poteſtatem immediatè conferri à Deo. Ipſum etiam officium, ſeu dignitas & poteſtas Epiſcopalis dicitur gratia Epiſcopalis, apud *Ambroſium*, lib. de dignitate ſacerdotali, capite quinto: quia eſt ſolius Dei donum gratuitum. Quis dat (inquit) Epiſcopalem gratiam? Deus, an homo? Reſpondes ſine dubio; Deus: ſed tamen per hominem dat Deus; homo imponit manus; Deus largitur gratiam: ſacerdos imponit ſupplicem dexteram, & Deus benedicit potenti dexterâ: Epiſcopus initiat ordinem, & Deus tribuit dignitatem. Hæc *Ambroſius*, lib. de dignitate ſacerdot. capite quinto, oſtendens à ſolo Deo dari ordinem, honorem, dignitatem Epiſcopalem; quæ, ut docent ſcholaſtici, important poteſtatem clavium in plenitudine, etiam quoad actum ligandi & ſolvendi in foro judiciali exteriore.

Idipſum oſtenditur etiam de poteſtate juriſdictionis in foro Eccleſiaſtico exteriori.

Vide lib. 12. cap 4. aſſert. 8.

25. Poteſtas ſacerdotalis ac Pontificalis (inquit *Driedo*) neque eſt per adinventionem humanam facta, neque per ſolum conſenſum communitatis hominum ſuborta, ſed per Chriſtum Spiritu Sancto inſtituta, & Eccleſiæ in Apoſtolis data. Hujuſcemodi nempe poteſtatis officia, ſunt Spiritûs Sancti opera, & ſupra humanæ naturæ vires. Hæc *Iohannes Driedo*, Theologus Pontificius, & Profeſſor quondam Lovanienſis, lib. 4. de dogmatibus variis, cap. 3. part. 1. ubi legi poſſunt plura in eandem ſententiam.

Driedo.

26. Juriſdictio (inquit *Bellarminus*) datur quidem Pontifici à Deo, ſed hominum operâ concurrente, ut patet: quia ab hominibus habet iſte homo, qui antea non erat Papa, ut incipiat eſſe Papa. lib. 2. de Romano Pontifice, capite 30. quod etiam noſtram propoſitionem bellè armat, & confirmat.

Septima propoſitio.

27. *Non eſt ideo homo poteſtatis auctor, quia materiam miniſtrat, vel ſubtrahit. Sed nihilominus fieri poteſt, ut Deus ſit auctor immediatus poteſtatis, quam habet quiſpiam in illam materiam.*

Exegeſis. Pater aliquis dat filio ſuo uxorem, vel puellæ Pater dat eam viro in uxorem, & puella vel vidua eligit virum eique ſponte nubit, & ſic viro illi miniſtrant hanc materiam, nempe uxorem hanc, inquam, jam habet poteſtatem maritalem, quam poteſtatem ſine hac aliave ſimili materiâ habere non poſſet; quam etiam, ſubtracta materiâ, amittit: & tamen hanc poteſtatem mariti erga hanc ſuam uxorem non accepit maritus ab homine, materiam miniſtrante, ſed à ſolo Deo immediatè; dum contrahitur matrimonium; ubi licet conſenſus Parentum & partium contrahentium requiratur, vinculi tamen hujus matrimonialis, quo hæ duæ perſonæ conjunguntur, & poteſtatis maritalis auctor eſt ſolus Deus. Matth. 19: 6. 1 Tim. 2: 11. 12.

28. Epiſcopus ſubtractâ per hoſtilem perſequutionem materiâ, retinere poteſt poteſtatem juriſdictionis exterioris, quoad eſſentiam, licet eam pro tempore amittat quoad exſecutionem;

nem; materiam tamen miniſtrans vel adimens non eo eſt dator poteſtatis in illam materiam.

Diſtinctio ſtationum.

29. Non ſolùm poteſtas ipſa Paſtoralis; ſed etiam diſtinctio ſtationum, in quibus unicuique opus proprium incumbit, de jure divino eſt. Chriſtus dat ſervis ſuis τὴν ἐξουσίαν, poteſtatem, & unicuique opus ſuum, καὶ ἑκάστῳ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Marc. 13: 34. Apoſtoli & Apoſtolici viri ordinarunt presbyteros in ſingulis Eccleſiis, κατ᾽ ἐκκλησίαν, Act. 14:23. oppidatim, κατὰ πόλιν, Tit. 1: 5. Deum tamen prædicant auctorem tum poteſtatis, tum ſtationis; unde Apoſtolus Paulus monet presbyteros Eccleſiæ Epheſinæ, ut attendant ſibi ipſis & toti gregi, in quo eos Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopos. Actor. 20: 28. Sic ſeptem Angelorum unicuique commendatur illius Eccleſiæ cura, cui præfectus eſt. Apocalypſ. 2. & 3. Ubi clariſſimè cernere eſt, non ſolum ordinem & poteſtatem paſtoralem, eſſe à Deo, ſed etiam diſtinctionis diverſarum ſtationum in miniſterio Eccleſiaſtico, & cujuſque peculiaris muneris paſtoralis auctorem eſſe Spiritum Sanctum. Quamvis ad aſſequendam poteſtatem & ſtationem paſtoralem nemini fas ſit ſe temerè ingerere, neglectis decori & ordinis regulis à Domino conſtitutis. Nemo ſibi ipſi ſumit hunc honorem, ſed qui vocatur à Deo, ſicut & Aaron, Hebr. 5:4. ordinariæ autem vocationis viam poſuit Dominus in electione, & ordinatione per homines; ordinatione, inquam, ad certam ſtationem; ſolus tamen ipſe Dominus author eſt & propriè dator poteſtatis paſtoralis ergà hunc gregem peculiarem, cujus præfecturam via Eccleſiaſtica aliquis aſſequutus eſt.

Marc. 13: 34. Act. 14: 23. Tit. 1: 5. Actor. 20: 28. Hebr. 5:4.

Contra confuſionem, & ſolutam ordinationem.

30. Hanc ſacræ Scripturæ doctrinam ſequuta Catholica antiquitas multis Conciliorum conſtitutionibus cavit, ne quiſquam ſuas metas tranſgrederetur, & alienæ curæ ſe ingereret, Concil. Nicæn. œcum. 1. canon. 16. Concilium Conſtantinopolitan. œcum. 2. can. 2. Concil. Carthaginienſ. 1. canon. 10. & Concil. Carthaginienſ. 2. can. 11. Concil. Carthaginienſ. 3. canon. 20. & canone 21. & can. 46. Concil. Sardicenſ. canone 15. Concil. Arelat. 2. canone 13. Neque fierent ordinationes abſolutè ſine certo titulo ſeu ſtatione, μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι, ſed ἰδικῶς, Concil. Chalcedonenſ. œcum. 4. canon. 6. Huc etiam accommodari poſſunt canones, qui conditi olim ſunt contra tranſitionem [μετάβασιν] ad aliam Eccleſiam, ſponte relictâ illa Eccleſia, cujus primò curam quiſque accepit. Qua de re prolixè diſſeruimus, in Tractatu de curâ & reſidentia paſtorali.

Contra ultroneam tranſitionem.

Iulius Epiſcop. Rom. epiſt. ad Orientales.

31. Quibus canonibus conſona ſunt, quæ ad Orientales Epiſcopos Euſebianos ſcripſit *Iulius* hujus nominis primus Epiſcopus Romanus, referente *Athanaſio* in ſua ſecunda Apologia; Si igitur verè parem eundemque honorem in omnibus Epiſcopis cenſetis eſſe. [εἰ ὄν ἀληθῶς ἴσην καὶ τὴν αὐτὴν ἡγεῖσθε τιμὴν τῶν ἐπισκόπων] neque magnitudine civitatum (ut ſcribitis, ὡς γράφετε) de Epiſcopis judicatis, oportuit eum cui concredita eſt parva civitas, in ea quæ credita eſt, permanere, & nequaquam relicta concredita, ad eam, quæ concredita non eſt, tranſvolare [μεταβαίνειν,] ne eam quæ à Deo data aſpernari, illam verò quæ hominum ambitu conceſſa eſt, magnifacere videatur, [ἵνα τῆς μὲν παρὰ Θεοῦ δοθείσης καταφρονῇ, τὴν δὲ τῶν ἀνθρώπων κενοδοξίαν ἀγαπήσῃ.] Ubi vides, Julium Deo tribuere auctoritatem ipſius particularis ſtationis, quam Epiſcopus aliquis per ordinationem Eccleſiaſticam conſecutus eſt; ut ad Eccleſiam ſolum pertineat miniſterium, & ſolius Dei ſit datio poteſtatis in hunc particularem gregem.

Æqualis honor omnium Epiſcoporum.

32. Illam autem Euſebianorum aſſertionem de æquali honore omnium Epiſcoporum, quamvis diſparibus urbibus præſidentium, non refellit *Iulius* tanquam futilem & procacem, ut impudenter ſcribit Severinus Binius in ſuis notis in hanc epiſtolam, Tom. 1. Conciliorum, ſed recipit ut veram & idoneam, ex eaque argumentum ducit, antiquitati Catholicæ uſitatum, contra tranſitionem ſpontaneam ab una ſede ad aliam. Eandem aſſertionem tuetur Hieronymus, epiſt. ad Euagrium, & alii orthodoxi Patres, ut ſuprà oſtendimus, cap. 1. hujus libri.

Vide ſupra cap. 1.

De tranſlatione paſtorum.

33. De tranſlatione autem paſtorum Eccleſiaſticorum, quatenus ea fieri quandoque ſine culpa poſſit, & quod oporteat verè eſſe μετάθεσιν, non autem μετάβασιν, docuimus in Tractatu de cura & reſidentia paſtorali.

Octava propoſitio.

34. *Amplitudo poteſtatis, ſive ordinis, ſive juriſdictionis, vel conſideratur intenſive, quoad actus illius poteſtatis; vel extenſivè, quoad objectam materiam, in quam exercentur illi actus.*

Exegeſis. Prior amplitudo eſt intrinſeca & eſſentialis, altera extrinſeca & accidentalis. Priore conſideratione omnes illi ſunt poteſtate pares, qui habent eandem ſpecie poteſtatem, pari plenitudine quoad eoſdem actus; Et ſic in omnibus presbyteris parochialibus par eſt poteſtas, tam in eo cujus curæ commiſſæ ſunt tantum ducentæ animæ, quam in eo qui curam gerit ſexcentarum animarum; omnes enim actus poteſtatis ſacerdotalis poteſt ille ex officio exercere in ſuas ducentas, quos poteſt iſte in ſuas ſexcentas. Atque, ſi forte morbo aliquo Epidemico aut alia aliqua calamitate minuatur grex ille, & ſuperſint tantum centum, aut quinquaginta, quibus curam paſtoralem impendat ille qui præſidebat ſexcentis, non tamen ideo quicquam decedit poteſtati ejus paſtorali, quoad intrinſecam & eſſentialem ejus amplitudinem. Sic quoad actus poteſtatis omnes ſupremi & liberi reges ſunt poteſtate pares, licet non omnes pari numero imperent ſubditorum, neque paria terrarum ſpacia poſſideant: ſic de magiſtris docentibus & regentibus paucos multoſve diſcipulos; de patre habente pauciores, pluresve filios; de domino habente pauciores pluresve ſervos: utrobique par eſt poteſtas magiſtralis, patria, herilis. Secundùm priorem conſiderationem omnes Epiſcopi poteſtate ordinis & juriſdictionis pares ſunt; nam eandem poteſtatem Epiſcopalem, quoad omnes actus ordinis & juriſdictionis Epiſcopalis, æquè plenè habet Epiſcopus Capoccianus erga ſuos quingentos ſubditos, ac Epiſcopus Pariſienſis erga ſua quingenta millia ſubditorum, (hanc inter iſtorum Epiſcoporum ſubditos diſtantiam numeri refert Scriptor hiſtoriæ Concilii Tridentini, libro ſexto, ante medium.) Quo pertinet celebre illud dictum Hieronymi, epiſtola ad Euagrium, de æqualitate omnium Epiſcoporum, ſive Romæ, ſive Eugubii, &c. Aucto autem grege non ampliatur poteſtas paſtoris paſtoralis; ſed ampliatur ejus onus & cura: & diminuto grege levius quidem ei incumbit onus, & pauciorum cura premit, ſed eandem retinet poteſtatem paſtoralem erga oves reſiduas, qua utebatur erga plures.

Vide ſupra cap. 1. §. 1.

Nona propoſitio.

35. *Plenitudinem poteſtatis clavium, adeòque juriſdictionem in foro exteriore, quoad omnes actus,*

actus, habent pariter omnes Epiſcopi; at plenitudo quoad univerſalitatem materiæ, quam Papiſtæ nonnulli falsò tribuunt Romano Pontifici in univerſam Eccleſiam toto orbe diffuſam, nulli uni mortalium, poſt tempora Apoſtolica, competit ex officio proprio.

Exegeſis. Bonaventura, in quartum ſententiarum, diſtinctione decimâ octavâ, quæſtione tertiâ, ad 1. Solvere & ligare ſunt actus clavium in foro pœnitentiali; ſed in foro judiciali non ſunt clavium, niſi accipiatur poteſtas clavium ſecundùm plenitudinem, ſecundum quem modum dicitur eſſe in Epiſcopis. Hæc *Bonaventura*, tribuens Epiſcopis plenitudinem poteſtatis clavium, etiam quoad juriſdictionem in foro exteriore. Eodem ſenſu *Thomas* ait Epiſcopos poſſe excommunicare propriâ auctoritate, in quartum ſententiarum, diſtinctione decimâ octavâ, quæſtione ſecundâ, articulo ſecundo. Et *Scotus*, ad hoc (inquit) quod ſit hierarcha Eccleſiæ, id eſt, in principatu eminente, oportet quod habeat claves illas exteriores: & cum hoc præſupponitur quod habeat interiores. Unde nullus ordinatur Epiſcopus, niſi prius in ſacerdotem fuerit ordinatus. Hæc *Scotus*, in quartum ſententiarum, diſtinct. 19. numero vigeſimo. Hanc juriſdictionis Epiſcopalis plenitudinem *Cyprianus* vocat vigorem plenum quo Epiſcopos agere oportet, Epiſcopatus vigorem, Eccleſiæ gubernandæ ſublimem & divinam poteſtatem, qua Epiſcopus in Eccleſia judex vice Chriſti cogitatur epiſtola quinquageſima quinta, (ſeu libro primo, epiſtolâ tertiâ,) ad *Cornelium*. Item cathedræ auctoritatem, Epiſcopatus vigorem, poteſtatem honoris Epiſcopalis, epiſtola ſexageſima quinta, (ſeu libro tertio, epiſtola nona.) Unde ibi & alibi paſſim Epiſcopum vocat Eccleſiæ præpoſitum. Et Epiſcopos ait in Eccleſia præſidere, libro de unitate Eccleſiæ. Et *Auguſtinus*, apud *Gratianum*, Corripiantur (inquit) à præpoſitis ſuis ſubditi correctionibus de charitate venientibus, pro culparum diverſitate diverſis vel minoribus, vel amplioribus: quia & ipſa quæ damnatio nominatur, quam facit Epiſcopale judicium, qua pœna in Eccleſia nulla major eſt, poteſt (ſi Deus voluerit) in correctionem ſaluberrimam cedere atque proficere. cauſa vigeſimâ quartâ, quæſtione tertiâ, canone *Corripiantur*. Ubi auctor gloſſæ infert*, excommunicationem ſpectare tantum ad officium Epiſcopale. Adjecto etiam alio argumento, nempe, quia excommunicatio mucro Epiſcopi dicitur. cauſa 16. quæſtione ſecunda, *Viſis*. Idem etiam, in alia gloſſa, ſcribit, ſimplicem ſacerdotem habere poteſtatem excommunicandi, & poſſe excommunicare, ubi conſuetudo eſt, ut ſimplex ſacerdos excommunicet. in cauſa ſecunda, quæſtione primâ, canone, *Nemo Epiſcopus*. Ex his manifeſtum eſt poteſtatem excommunicandi & plenitudinem poteſtatis clavium, ſecundùm receptam in ſcholis doctrinam, eſſe parem in omni Epiſcopo: quamvis ſpatiis diſpares diœceſes ſortiantur Epiſcopi, neque æquali numero ovium ſinguli præſideant. Et ideo Granatenſis, Segovienſis, & Conimbricenſis, cum multis aliis Epiſcopis in Concilio Tridentino palàm conſtanterque profeſſi ſunt juriſdictionem hanc exteriorem, atque adeò poteſtatem excommunicandi, eſſe Epiſcopatui eſſentialem, & eam dari Epiſcopis ab ipſo Chriſto immediate: ut legimus in hiſtoria illius Concilii, lib. 7. & lib. 8.

Vide cap. 1. §. 12.

Vide cap. 1. §. 12.

36. Plenitudinem autem juriſdictionis Epiſcopalis quoad univerſalitatem materiæ, id eſt, erga omnes Chriſtianos, nulli uni mortalium, poſt tempora Apoſtolica, jure divino competere ex officio proprio, hinc patet; quia cum omnes Epiſcopi inter ſe ſint juriſdictione pares, quoad actus, ſeu poteſtatem actuum, & cum divina ſit inſtitutio ut ſint diſtinctæ ſtationes, ut oſtenſum eſt; neque quiſquam legatur ab Apoſtolis, vel ab aliquo Apoſtolo ordinatus Epiſcopus ordinarius, niſi alicujus civitatis, aut particularis Eccleſiæ, & quamvis ſpiritus Prophetarum ſubjecti ſint prophetis, & rectè dixerit *Iſidorus Peluſiota* libro quarto, epiſtolâ ducenteſimâ decimâ nonâ. Epiſcopatum eſſe *μὴ ἀνεύθυνον ἐξουσίαν, ἀλλ' ὑπεύθυνον λειτουργίαν*, non poteſtatem nullis reddendis rationibus obnoxiam, ſed reddendis rationibus obnoxium miniſterium: cum tamen nemo ſit Epiſcopus Epiſcoporum, neque uni Epiſcopo alium Epiſcopum lex divina ſubjiciat, ſed Epiſcopatus unus ſit, cujus à ſingulis in ſolidum pars tenetur; ut docent *Cyprianus*, ejuſque collegæ, & alii patres, locis ſuperius citatis, capite primo, hujus libri: Et cum nemo, ſalvâ pietate & Chriſtianæ Eccleſiæ eutaxiâ, dici poſſit univerſalis Epiſcopus, ut docet Gregorius, libro quarto, epiſtolarum ex regiſtro, capitibus 76. 78. 80. 82, 83. & libro ſexto, capitibus 169. 188. 192. perſpicuum eſt nemini competere iſtiuſmodi juriſdictionem univerſalem ex officio proprio.

1 Cor. 14: 32.

Iſidorus Peluſiota lib. 4. epiſt. 219.

Vide cap. 7.

Diſtinctio officii proprii, & officii communis.

37. Attamen ex officio communi omnes Epiſcopi ſunt Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopi. Quo pertinet illud Cypriani, epiſtolâ ſexageſima ſeptima, (ſeu libro tertio, epiſtolâ decima tertia,) ad Stephanum Epiſcopum Romanum. Nam etſi paſtores multi ſumus, unum tamen gregem paſcimus, & oves univerſos, quas Chriſtus ſanguine ſuo & paſſione quæſivit, colligere & fovere debemus; nec pati ſupplices & dolentes fratres noſtros crudeliter deſpici, & ſuperbâ quorundam præſumtione calcari. Et paulò ſuperius, ibidem; Idcirco etenim, frater chariſſime, copioſum corpus eſt ſacerdotum, concordiæ mutuæ glutino atque unitatis vinculo copulatum, ut ſi quis ex collegio noſtro hæreſin facere, & gregem Chriſti lacerare & vaſtare tentaverit, ſubveniant cæteri, & quaſi paſtores utiles ac miſericordes, oves Dominicas in gregem colligant. Hæc ibi Cyprianus. Sic Paulo Samoſateno Antiochiæ Epiſcopo nefariam Artemonis hæreſin amplexo, *οἱ λοιποὶ τῶν ἐκκλησιῶν ποιμένες. ἄλλος ἄλλοθεν ὡς ἐπὶ λυμεῶνα τῆς τοῦ Χριστοῦ ποίμνης συνίεσαν, οἱ πάντες ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν σπεύδοντες*, cæteri Eccleſiarum paſtores, alius aliunde, tanquam contra peſtem ac perniciem gregis Chriſti, omnes Antiochiam celeriter proficiſcentes, in unum convenerunt, eoque damnato, alium, nempe Domnum, conſtituerunt Antiochiæ Epiſcopum, quem, in ſua epiſtola ad alios Epiſcopos, ajunt ſe, abdicato Paulo, alium pro eo Catholicæ Eccleſiæ Conſtituiſſe Epiſcopum, *ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ καταστῆσαι ἐπίσκοπον.* ut refert Euſebius lib. 7. hiſt. Eccleſ. *κεφαλ. κζ.* & *κεφ. κθ.* & *κεφ. λ.* Quo ſenſu cujuſcunque civitatis Epiſcopum orthodoxum magna prima Nicæna Synodus ornat elogio *τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου.* can. 8. & can. 19. ſic etiam de presbytero orthodoxo loquitur, vocans Catholicæ Eccleſiæ presbyterum, can. 8. Et hoc ſenſu in Concilio Martini primi, Martinus Papa Romanus paſſim indigitatur Epiſcopus S. Dei Eccleſiæ Catholicæ atque Apoſtolicæ urbis Romæ. Et in epiſtola illius Synodi ad omnes Chriſti fideles, ſit mentio ſanctarum Dei Catholicarum Eccleſiarum.

Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus.

Catholicæ Eccleſiæ presbyter.

38. Nemo tamen unus Epiſcopus habet in univerſam Eccleſiam authoritatem ſingularem, vel juriſdictionem paſtoralem. ſed (ut monet

Singulis paſtoribus portio, non à Papa, ſed à Chriſto.

Cyprianus) ſingulis paſtoribus portio gregis adſcripta eſt, quam regat unuſquiſque & gubernet, rationem ſui actus Domino rediturus. Cyprianus, epiſt. 55. (ſeu lib. 1. epiſt. 3.) ad Cornelium Epiſcopum Romanum.

Omnes Epiſcopi fratres & collegæ. 39. Non ſolùm Epiſcopus Romanus alios Epiſcopos fratres, ſed etiam illum alii Epiſcopi fratrem vocant & collegam ſuum. Sic Cyprianus in omnibus epiſtolis ſuis quas ad Epiſcopos Romanos ſcripſit. Cyprianus Cornelio fratri ſalutem. epiſt. 55. Cyprianus cum collegis Lucio fratri ſalutem. epiſt. 58. Cyprianus & cæteri Stephano fratri ſalutem, epiſt. 72. & ſic paſſim. Et in corpore cujusque epiſtolæ, una conſtans compellatio eſt, frater chariſſime. Et ad Antonianum ſcribens de Cornelio Epiſcopo Rom. ait; Cum Cornelio Coëpiſcopo noſtro. Item; Ad Cornelium collegam noſtrum. Cypr. epiſt. 52. (ſeu lib. 4. epiſt. 2.) Ambroſius ejuſque collegæ, epiſtolæ ſuæ ad Syricium Papam Romanum, hunc præſcribunt titulum; Domino dilectiſſimo fratri Syricio Papæ, Ambroſius Epiſcopus, Bailanus & cæteri Epiſcopi. Et in corpore epiſtolæ; ſic eum compellant; domine frater, nobis dilectiſſime. Eamque epiſtolam ſic claudunt, Incolumem te & florentiſſimum Deus noſter tueatur omnipotens, domine dilectiſſime frater. lib. 1. epiſtolarum Ambroſii, epiſtolâ 7. Aurelius Epiſcopus Carthaginenſis ejuſque collegæ Africani in Concilio Carthaginenſi tertio, capitulo 48. Eundem Syricium & Ambroſii ſucceſſorem Simplicianum vocant fratres & conſacerdotes ſuos.

Refutatur Pamelii & Binii argumentatio. 40 Quod autem confeſſores illi Romani, relicto ſchiſmatico pſeudoëpiſcopo *Novatiano*, ad *Cornelium* unum verum Rom. Eccleſiæ tunc temporis Epiſcopum revertentes, dicunt, ſe ſcire Cornelium Epiſcopum ſanctiſſimæ Catholicæ Eccleſiæ, electum à Deo omnipotente & Chriſto Domino noſtro; & ſe errorem ſuum confiteri, quod perfidiâ & loquacitate captiosâ circumventi communicationem quandam cum ſchiſmatico & hæretico homine habuerint; ſe non ignorare *unum Epiſcopum in Catholica Eccleſia eſſe debere.* ut refert Cornelius epiſtolâ ad Cyprianum, quæ in epiſtolis Cypriani ponitur epiſtolâ 46. ſeu lib. 3. epiſtolâ 11. & repetitur à Binio, Tomo primo Conciliorum. Hoc nequiquam favet errori eorum qui hodie monarchicam tribuunt poteſtatem Papæ Romano in univerſam Eccleſiam. Et planè ineptè atque inverecundé errori iſti patrocinium hinc aucupantur, *Pamelius* in hanc epiſtolam, & *Binius* in epiſtolam Cornelii ad Fabium Antiochen. Tomo primo Concil. Non enim aliud dicere intendunt illi confeſſores, niſi hanc eſſe legem Catholicæ Eccleſiæ, ut in una civitate non ſit niſi unus Epiſcopus. Veteres, phraſi ſeculis illis familiari, Eccleſiam quamlibet particularem orthodoxam vocabant Eccleſiam Catholicam, ejuſque Epiſcopum indigitabant Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopum, ut exempla ſuperius allata & alia multa declarant.

Quo ſenſu dixerint veteres, unum Epiſcopum in Eccleſia Catholica eſſe debere.

Vide cap. 7. §. 24.

Supra §. 37. 41. Neque excludere volunt Confeſſores illi multitudinem Epiſcoporum ab Eccleſia univerſali, ſed tantummodo à particulari Eccleſia cujuſque diœceſeos. Agnoſcentes ſcilicet atque intelligentes, (ut rem explicat *Cyprianus*, contra illud ipſum ſchiſma diſſerens) eſſe non poſſe uno in loco, aut multos paſtores, aut plures greges. libro de unitate Eccleſiæ. Atque Epiſcopo ſemel facto, & collegarum ac plebis teſtimonio & judicio comprobato, alium conſtitui nullo modo poſſe. epiſtolâ quadrageſimâ primâ, (ſeu libro ſecundo, epiſtolâ undecimâ,) ubi etiam ſcribit, quoſdam à *Novatiano* miſſos Carthaginem, ibi quoque Catholicæ Eccleſiæ corpus unum ſcindere ac laniare conatos eſſe. Et de eodem ſcribens ad *Antonianuum*; Quod verò (inquit) ad *Novatiani* perſonam pertinet, frater chariſſime, qui nec fraternam charitatem, nec Eccleſiaſticam unitatem tenuit, etiam quod prius fuerat amiſit. Niſi ſi Epiſcopus tibi videtur, qui Epiſcopo in Eccleſia à ſedecim coëpiſcopis facto, adulter, atque extraneus Epiſcopus fieri à deſertoribus per ambitum nititur: & cum ſit à Chriſto una Eccleſia per totum mundum in multa membra diviſa, item Epiſcopatus unus Epiſcoporum multorum concordi numeroſitate diffuſus; ille poſt Dei traditionem, & poſt connexam & ubique conjunctam Catholicæ Eccleſiæ unitatem, humanam conetur Eccleſiam facere, & per plurimas civitates novos Apoſtolos ſuos mittat, ut quædam recentia inſtitutionis ſuæ fundamenta conſtituat: cumque jampridem per omnes provincias, & per urbes ſingulas ordinati ſint Epiſcopi in ætate antiqui, in fide integri, in preſſura probati, in perſequutione proſcripti; ille ſuper eos creare alios pſeudoëpiſcopos audeat. epiſt. 52. (ſeu lib. 4. epiſt. 2.) ad *Antonianum*. Et in eandem ſententiam alibi ſcribens de ſeipſo *Cyprianus* ait; Inde enim ſchiſmata & hæreſes obortæ ſunt & oriuntur, dum Epiſcopus, qui unus eſt, & Eccleſiæ præeſt, ſuperba quorundam præſumtione contemnitur. &c. epiſt. 69. (ſeu lib. 4. epiſt. 10.) ad *Florentium Pupianum.*

42. *Cornelius* Epiſcopus Romanus, epiſtolâ ad *Fabinm* Epiſcopum Antiochenum, ſcribens de eorundem confeſſorum reditu à *Novatiano* ad Eccleſiam; & Novatiani errorem atque audaciam, Epiſcopatum, ſedente Cornelio, inutiliter prenſantis, exaggerans; Iſtum igitur (inquit) Euangelii patronum [Novatianum] præterit, unum ſolum Epiſcopum oportere eſſe in Catholica Eccleſia, in qua non ignorabat (quomodo enim poterat?) presbyteros eſſe quadraginta ſex, [ἕνα ἐπίσκοπον δεῖν εἶναι ἐν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ οὐκ ἠγνόει, πῶς γάρ; πρεσβυτέρους εἶναι τεσσαράκοντα ἕξ,] diaconos ſeptem, ſubdiaconos ſeptem, acoluthos quadraginta duos, exorciſtas autem & lectores una cum oſtiariis quinquaginta duos, viduas cum aliis perſonis affectus plus quam mille & quingentas. Hæc *Cornelius* epiſtolâ ad *Fabium*, referente *Euſebio*, libro ſexto, hiſt. Eccleſia. κεφαλ. μγ. ubi habes perſpicuam expoſitionem illorum verborum, quibus uſi ſunt Confeſſores illi ad Cornelium, dicentes ſe non ignorare *unum Epiſcopum in Catholica Eccleſia eſſe debere.* Nempe in ea Eccleſia Catholica, quæ Romæ erat. Et ſic de aliarum urbium Eccleſiis catholicis. Et eodem ſenſu eandem aſſertionem repetit *Cornelius*, epiſt. ad *Fabium*. Profectò lippum & planè hebetem eſſe oportet, aut nimis præcipitem, quicunque ſeriò putat hic intelligendam eſſe univerſalem toto orbe diffuſam Eccleſiam, & in ea ſolum unum Epiſcopum eſſe debere. Quis enim non perſpicit eam hic intelligi Eccleſiam Catholicam, in qua fuerunt presbyteri 46. & aliorum ille numerus à Cornelio commemoratus? Senſus igitur eſt, in unius civitatis catholica Eccleſiâ unum eſſe debere Epiſcopum.

43. Hac etiam ratione moti Nicæni Patres, de Epiſcopis Novatianorum venientibus ad Eccleſiam catholicam decreverunt, ut ubicunque ipſi ſoli reperirentur, permanerent in eodem habitu, ſeu ordine; ubi autem exiſteret Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus, honor Epiſcopi maneret penes Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopum (niſi ei placeret nominis honorem alteri communicare) & ipſe alteri-

teri provideret locum vel chorepiſcopi vel presbyteri, ut in clero prorſus eſſe videatur: ne in una civitate duo ſint Epiſcopi, *ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν.* Concil. Nicæn. 1. œcumen. can. 8.

44. Hoc etiam argumento uſum eſſe *Iohannem Chryſoſtomum*, Epiſcopum Conſtantinopolitanum, contra *Siſinnium* Novatianorum in ea urbe Epiſcopum, *ὅτι οὐ δύναται ἡ πόλις δύο ἐπισκόπους ἔχειν*, refert *Socrates* lib. 6. hiſt. Eccleſ. *κεφαλ. κϐ.*

45. *Pacianus* Barcelonenſis Epiſcopus, epiſt. 3. ad *Sympronianum*, de injuſta *Novatiani* uſurpatione ait; Ille, ſedente jam Romæ Epiſcopo, adverſum fas ſacerdotii ſingularis, alterius Epiſcopi ſibi nomen aſſumit. Hæc *Pacianus* [Tom. 2. Bibl. Patr. edit. 4.]

46. Atque ita demoſtratum eſt, plenitudinem juriſdictionis Epiſcopalis, quoad omnes actus in foro exteriore, adeòque quoad actum etiam excommunicationis, dari omnibus Epiſcopis immediatè à Chriſto, non autem à Papa Romano; plenitudinem autem juriſdictionis Epiſcopalis, quoad univerſalitatem materiæ, id eſt, erga omnes Chriſtianos, nulli uni mortalium, poſt tempora Apoſtolica, jure divino competere ex officio proprio. Adeóque Papicolas illos, qui hanc poteſtatem Romano Pontifici autumant à Chriſto datam eſſe, miſerè decipi. Quem errorem doctor ſubtilis animadvertens, non auſus eſt apertè reprehendere, ſed eum veluti digito indicaſſe contentus, aliis diſcutiendum ac refellendum reliquit. Oporteret (inquit) quærere, unde primò à principio Eccleſiæ habuit quilibet talis, qui modo communiter excommunicat in Eccleſia, auctoritatem ſuper omnes Chriſtianos, ut tenerentur ſibi obedire, cavendo iſtum excommunicatum ab eo, propter ejus præceptum ut ejus. Et tunc quomodo fuiſſent auctoritates inferiorum limitatiores, quantum ad numerum ſubditorum, ſaltem quantum ad iſtius præcepti obſervantiam. Et quare non ita iſtorum, ſicut & aliorum? Quærat qui vult; Hæc Scotus, in 4. ſent. diſt. 19. quæſt. unica, num 57. Vide hujus libri caput ſeptimum, ubi de Papæ Romani univerſali Epiſcopatu plura invenies.

CAPUT IV.

Oſtenditur, ſucceſſionis diſparis aſſertores fruſtra quærere perfugium in diſtinctione ordinis & juriſdictionis,

Jeſuitarum doctrina de Monarchia Papæ Romani.

FAtentur Jeſuitæ, Epiſcopos omnes pares eſſe ratione ordinis: dicunt autem, non eſſe pares ratione juriſdictionis. Et concedunt, Romanum Pontificem non habere dignitatem vel ordinationem Epiſcopali majorem; aſſerunt tamen, eum habere Epiſcopalem juriſdictionem (illam exteriorem in foro cauſæ) ampliſſimam, ita ut omnibus præſit, nulli ſubjectus ſit: ſoluſque immediatè à Chriſto accipiat juriſdictionem Epiſcopalem; cæteri autem Epiſcopi eam accipiant non à Chriſto niſi mediatè, immediatè autem à Romano Pontifice, ut univerſalis Eccleſiæ monarcha de jure divino. Ita *Lainesius*, Jeſuitarum Generalis, in ſua diatriba, quam de hoc argumento habuit coram Patribus Concilii Tridentini, anno Domini 1562. die 20. Octobris, cujus diſſertationis ſumma capita recenſet ſcriptor hiſtoriæ illius Concilii, lib. 7. ubi etiam ſcribit, alios ejuſdem ſocietatis Theologos conſilia ſua & auxilia ad ſtatuminandam hanc doctrinam contuliſſe. Eandem doctrinam repetit & ſequitur, ac tueri conatur Bellarminus, lib. 2. de Rom. Pontifice, cap. 27. & lib. 4. ejuſdem operis, capitibus 22. & 24. & 25.

Videcap. 7.

Oppoſitam ſententiam tenent multi celebres doctores Romanenſes.

2. Oppoſitam ſententiam (referente Bellarmino lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 22.) tenent duo celebres Theologi Pontificii, *Franciſcus Victoria* in relect. 2. de poteſtate Eccleſiæ, quæſt. 2. & *Alphonſus à Caſtro*, libro ſecundo, capite vigeſimo quinto, de juſta hæreticorum punitione. Ubi docent, tum Apoſtolos, tum cæteros Epiſcopos immediatè à Deo accepiſſe & accipere juriſdictionem. [nempe hanc exteriorem, de qua agitur.] His adjunge ex hiſtoria Concilii Tridentini, libro ſeptimo, *Antonium de monte Alcino*, Theologum Franciſcanum; *Michaëlem Oroncaspem*, Theologum Pompejopolitanum; *Iohannem Fonſecum*, Theologum Granatenſem; *Iohannem Groſſetum*, Theologum Dominicanum; & *Petrum Soto*, ejuſdem ordinis Theologum: & Hiſpanicæ aliarumque gentium in illo Concilio Epiſcopos quinquaginta novem, ante adventum Epiſcoporum Gallorum, qui numerum auxerunt, id ipſum tenentes; Vetere & recepto apud Gallos axiomate, quod Concilium ſit ſupra Papam, habentibus ſcilicet Epiſcopis juriſdictionalem poteſtatem immediatè à Chriſto, non autem à Papa, aut dependenter ab illo. Hoc etiam argumento, Tridenti, cum aliis uſus eſt *Georgius Sincutius*, Minorita, Epiſcopus Segnenſis: Concilium habet authoritatem juriſdictionalem immediatè à Deo; ideo neceſſe eſt, ſingulos Epiſcopos, ex quibus conſtat Concilium, habere authoritatem juriſdictionalem immediatè à Deo; alioqui dici non poſſet, quod Synodus eam habeat immediatè à Deo, ſed tantum immediatè ab homine, nempe Romano Pontifice, quod ut abſurdum rejicit; ut refert *Paulus*, ſcriptor hiſtoriæ Concilii Tridentini, lib. 7.

Et Concilia veterum. Chalced. Conſtantinopol. African. Francofurt.

3. Eadem mens omnium eorum qui ſentiunt, Concilium eſſe ſupra Papam Romanum, & authoritatem à Deo immediatè habere procedendi juriſdictionaliter, etiam contradicente vel invito Papa Romano; vel etiam ipſum Papam judicandi. In qua ſententia fuerunt ſexcenti illi & triginta Epiſcopi in magno Chalcedonenſi œcumenico Concilio, qui Epiſcopum Conſtantinopolitanum Alexandrino præpoſuerunt, & æquarunt Romano, fruſtra reclamante *Leone*, Romæ Epiſcopo. Et illi centum ſexaginta quinque Epiſcopi, qui celebrarunt Concilium quintum œcumenicum, anno Domini 553. *Vigilio* Papa Romano fruſtra contradicente. Et illi ducenti ſeptemdecim. Patres Africani, qui Pontificibus Romanis ſe oppoſuerunt in cauſa *Apiarii*, & canonem condiderunt contra appellationes ad tranſmarina, in Concilio Africano, can. 92. anno Domini 423. in quibus fuit beatus *Auguſtinus*. Item illi trecenti Epiſcopi, qui adorationem imaginum damnarunt, & Synodum Nicænam ſecundam exploſerunt, in Concilio Francofurtenſi, anno Domini 794. renitente incaſſum *Adriano* primo, Papa Romano.

Et Concilia quædam citeriora.

Piſanum.

4. In eadem ſententiâ fuerunt illi Cardinales, Patriarchæ, Archiepiſcopi, Abbates, cum copioſa illa multitudine magiſtrorum in Theologia ſacra, atque utriuſque juris Doctorum, qui omnes in generali Concilio Piſano *Gregorium* 12. (quem legitimis Pontificibus accenſent hodie Romanenſes) invitum deponendum cenſuerunt: quod etiam decreto illius Concilii effectum eſt, ſeſſione decimâ quartâ, anno Domini 1409. Interfuiſſe huic Concilio

Cardi-

Cardinales 23. Patriarchas tres, Archiepiſcopos & Epiſcopos 30. Monaſteriorum præfectos 280. Et Theologos & legatos principum Europæ. Refert ex Azorio Binius in notis in hoc Concilium. Magiſtrorum autem in Theologia ſacra, atque utriuſque juris Doctorum fuiſſe copioſam multitudinem, omneſque in hanc ſententiam unanimiter concordaſſe, teſtantur acta ipſius Concilii Piſani, ſeſſione decimâ quartâ, in ſententia definitivâ contra memoratum *Gregorium*, & ſimul contra antipapam *Benedictum* 13. Eadem mens Concilii Conſtantienſis, quod anno Domini 1414. celebrari cœpit Conſtantiæ, quò ex univerſo orbe Chriſtiano infinita multitudo confluxit, inquit *Onuphrius* in appendice ad vitam *Iohannis* 24. à *Platina* ſcriptam. Bellarminus ait, hoc Concilium Conſtantienſe fuiſſe Patrum fere mille, ex quibus Epiſcopi amplius 300. libro primo, de Conciliis, capite ſeptimo. Hoc Concilium ratam habuit Concilii Piſani ſententiam. Decernens etiam ac declarans, Concilium generale univerſalem Eccleſiam repræſentare, & poteſtatem à Chriſto immediatè habere; & Papam teneri obedire Concilio, in eis quæ pertinent ad fidem, & extirpationem ſchiſmatis & reformationem Eccleſiæ: atque ſi Papa mandatis, ſtatutis, ſeu ordinationibus, aut præceptis cujuſcunque Concilii generalis legitimè congregati, ſuper præmiſſis, ſeu ad ea pertinentibus, factis vel faciendis, obedire contumaciter contemſerit, niſi reſipuerit, condignæ pœnitentiæ ſubjiciendum, & debitè puniendum eſſe. Omneſque cenſuras Eccleſiaſticas, quas invito Concilio Papa fulminaverit, decernit irritas eſſe & inanes. ſeſſione quartâ, & ſeſſione quintâ, & ſeſſione quadrageſimâ quintâ. Papam autem *Iohannem* 23. etiam invitum ab omni adminiſtratione Papali ſuſpendunt, & contra eum decernunt procedi debere, ad finem ejiciendi eum à Papatu, ſeſſione decimâ. anno Domini 1415. Et à Concilio electus Papa *Martinus* quintus profitetur, ſe omnia & ſingula determinata, concluſa & decreta in materiis fidei per præſens Conſtantienſe Concilium, conciliariter tenere, inviolabiliter obſervare velle, & nunquam contraire quoquo modo. Seſſione quadrageſimâ quintâ, ſeu ultimâ, Concilii Conſtantienſis, anno Domini 1417. Unde liquidò patet, eum adhærere ſententiæ Concilii de Concilii poteſtate. Quam etiam disertè tradit tenendam omnibus, in bulla damnationis errorum *Iohannis Wiclef*, & *Iohannis Huſſ*, in interrogationibus qui articulorum enumerationi ſubjiciuntur. Quæ bulla exſtat ſub finem Actorum Concilii Conſtantienſis. Eſt autem hæc doctrina in materia fidei, pertinens ad articulum de Eccleſia. Eandam doctrinam, de Concilii poteſtate, tenendam decernit Generalis Synodus Baſilienſis, ſeſſione 2. & ſeſſione 3. & ſeſſione 8. anno Domini 1432. & ſeſſione 11. anno Domini 1433. & poſtea etiam in toto proceſſu contra *Eugenium* quartum, Papam Romanum. Et in decreto ſuſpenſionis ejuſdem *Eugenii* ab adminiſtratione Papatus, ſeſſione trigeſimâ primâ, anno Domini 1439. ac in ſententia depoſitionis à Papatu contra eundem latâ, ſeſſione trigeſimâ quartâ, eodem anno. Atque hanc docent eſſe veritatem catholicæ fidei, cui pertinaciter repugnans cenſendus hæreticus, ſeſſione trigeſimâ tertiâ. Ubi repetitis decretis illis de Concilii poteſtate; Et licet (inquiunt) has eſſe veritates fidei Catholicæ, ſatis conſtet ex pluribus declarationibus præcedentibus, tam in præfato Conſtantienſi Concilio, quàm in hoc Baſileenſi factis, ad majorem tamen ſoliditatem & firmitatem omnium Catholicorum in unanimi profeſſione veritatum ipſarum, hæc ſancta Synodus definit, declarat, prout ſequitur: Veritas de poteſtate Concilii generalis univerſalem Eccleſiam repræſentantis, ſupra Papam & quemlibet alterum, declarata per Conſtantienſe hoc Baſileenſe generalia Concilia, eſt veritas fidei Catholicæ. Veritas hæc; quod Papa Concilium generale univerſalem Eccleſiam repræſentans, actu legitimè congregatum, ſuper declaratis in præfata veritate, aut aliquo eorum, ſine ejus conſenſu nullatenus authoritativè poteſt diſſolvere, aut ad aliud tempus prorogare, aut de loco ad locum transferre, eſt veritas fidei catholicæ. Veritatibus duabus prædictis pertinaciter repugnans, eſt cenſendus hæreticus. Datum in ſeſſione noſtra publicâ, in majori Eccleſia Baſileenſi ſolenniter celebratâ, 17. Calendas Junii. anno à nativitate Domini milleſimo quadringenteſimo trigeſimo nono. Hoc decretum ſuum rurſus commendant, oppoſitoſque errores rejiciunt, eodem anno, in decreto quinque Concluſionum, quod legitur poſt acta ſeſſionis ultimæ Concilii Baſileenſis.

Conſtantienſe.

Baſileenſe.

5. Hic addenſent acies Cardinalium, & Epiſcoporum, & Theologorum, & Canoniſtarum, multarumque celeberrimarum Academiarum, hanc doctrinam unanimiter tuentium, Accedunt gloſſatores, in 40. diſt. *Si Papa.* & cauſ. 2. qu. 1. can. *Quod quidam.* Et de renunciatione. in Sexto, cap. 1. in deſcriptione caſus, §. *Nota inſuper.* Concilium eſſe ſupra Pontificem Romanum; aſſerunt (inquit Bellarminus, lib. 2. de Conciliis, cap. 14.) Cardinalis Cameracenſis, Johannes Gerſon, Jacobus Almainus, & alii nonnulli, in ſuis tractatibus de poteſtate Eccleſiæ. Item Nicolaus Cuſanus, in tractatu de Concordantia canonica, lib. 2. cap. ultimo. Panormitanus, in cap. *Significaſti.* Extra. de electione. Et ibidem magiſter ejus Cardinalis Florentinus. Item Abulenſis, in cap. 18. Matthæi, quæſt. 108. & in defenſorio trium Concluſionum. & quidam alii. Hæc ille. at dicere potuit ac debuit, & multos, imò plurimos alios, & in his *Alexandrum* quintum, à Concilio Piſano, & *Martinum* quintum à Conſtantienſi Concilio electos & conſtitutos Romanos Pontifices ita ſentire: & hanc fuiſſe ſententiam communem Chriſtiani orbis, ante *Eugenium* Papam hujus nominis quartum, contra cujus errores & apertam (ut vocant) rebellionem, Patres Baſileenſes definiverunt ac declararunt hanc veritatem de poteſtate Concilii generalis ſupra Papam, (Concilii, inquam, ſine Papa) eſſe veritatem fidei Catholicæ. Cui etiam veritati adhæſit *Felix* Papa quintus, ab eodem Concilio electus.

Aperta rebellio.

In decreto quinque concluſionum.

6. Non ſoli igitur *Franciſcus Victoria* & *Alphonſus à Caſtro*, ſed numeroſa Paſtorum ac Doctorum agmina, ipſique Romani Pontifices, cum Conciliis generalibus, hanc tuentur ſententiam, quod Epiſcopi non à Papa Romano, ſed immediatè à Chriſto accipiant poteſtatem juriſdictionis Epiſcopalis. Unde efficitur, omnes Epiſcopos eſſe æquales hac poteſtate, ſicut ſunt æquales poteſtate ordinis. Et Epiſcopo Romano parem eſſe, de jure divino, quemlibet alium verum Epiſcopum, quoad utramque hanc, atque adeò quoad omnem poteſtatem Epiſcopalem. Quam ſententiam comprobant ſequentia hæc argumenta, quæ proximo capite exhibentur.

CA-

CAPUT V.

Novem argumenta, quibus evincitur, Papæ Romano quemlibet alium verum Epiſcopum, parem eſſe ratione juriſdictionis Epiſcopalis, quæ exercetur in foro exteriori.

1. Argumentum. POteſtatem Epiſcopatui eſſentialem habent æqualiter & æquè immediatè à Chriſto omnes Epiſcopi; at poteſtas juriſdictionis Epiſcopalis, in foro exteriori, eſt poteſtas Epiſcopatui eſſentialis. Ergo. Minor patet ex cap. 3. propoſitione 8. & propoſitione 9. Major eſt extra controverſiam: & ei confirmandæ ſervit exegeſis propoſitionis ſextæ, cap. 3. & propoſitionis octavæ, ibidem.

2. Argumentum. 2. Poteſtas, quæ datur per conſecrationem, ſive in ordinatione, vel ad ordinationem, ex inſtitutione divinâ, ea omnibus ordinatione eâ ordinatis datur æqualiter & æquè immediatè à Deo: at poteſtas juriſdictionis Epiſcopalis datur per conſecrationem, &c. ergo. Majorem concedit *Bellarminus*, lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 22. & communiter tenetur. Minor probata eſt cap. 3. propoſitione 6. & propoſitione 9. Eandem confirmant verba *Alenſis* part. 4. quæſt. 20. & quæſt. 21. & *Bonaventuræ*, in 4. ſentent. diſtinct. 18. part. 2. quæſt. 3. ſuperius recitata, cap. 2. Accedit author gloſſæ, qui inde colligit valere hæretici ſententiam, & ligationem & ſolutionem, quod vim ligandi, judicandi, atque ſolvendi à tempore conſecrationis acceperit. cauſ. 1. quæſt. 1. can. *quod quidam*. Fatetur etiam Bellarminus, Papam Romanum non habere dignitatem vel ordinationem Epiſcopali majorem, lib. 2. de Rom. Pontifice, cap. 27. §. *Reſpondeo, primam*. Neque concedent, opinor, Papam Romanum accipere poteſtatem juriſdictionis Epiſcopalis ab aliquo mortali homine, aut cœtu ſuperiore, ſed immediatè à Chriſto; hominum tamen operâ concurrente, ut monet Bellarm. lib. 2. de Rom. Pontif. cap. 30. Cum igitur juriſdictionis Epiſcopalis poteſtas Epiſcopo Romano detur per conſecrationem Epiſcopalem, quæ omnibus Epiſcopis communis eſt; palàm eſt eandem poteſtatem dari omnibus Epiſcopis per conſecrationem Epiſcopalem. Si autem tranſlatio de una ſede ad aliam fiat, non datur nova poteſtas; ſed tantummodo fit mutatio quoad materiam: manet autem eadem poteſtas, accepta ſemel per conſecrationem.

De ſententia ab hæretico pronunciata, vide ſupra, lib. 12. cap. 4. aſſert. 7.

De tranſlatione.

3. Argumentum. 3. *Dionyſius*, lib. de Eccleſ. Hierarchia, cap. 5. dicit, Epiſcoporum Hierarchiam immediatè terminari in Jeſum: ergo Epiſcopi omnem ſuam poteſtatem Epiſcopalem accipiunt immediatè à Domino Jeſu Chriſto.

Bellarmini reſponſio. 4. Ad hoc argumentum reſpondet *Bellarminus* (libro quarto de Romano Pontifice cap. ultimo.) Dionyſium loqui de ordine Epiſcoporum, non de juriſdictione. *Ejuſdem refutatio.* At hæc inverecunda eſt, non tam reſponſio, quàm petitio illius de quo quæritur. Certè ſimpliciter, abſque ulla reſervatione, loquitur *Dionyſius*: pollicitus, initio illius capitis, ſe expoſiturum *αὐτὰς τὰς ἱερατικὰς τάξεις τε καὶ ἀποπληρώσεις, δυνάμεις τε αὐτῶν καὶ τελειώσεις*. Quin ipſe alibi *Bellarminus* hoc ipſo *Dionyſii* teſtimonio probat, Epiſcopos eſſe presbyteris majores, quantum ad poteſtatem juriſdictionis. lib. de Clericis, capite decimo quarto. Eadem mens *Ignatii*, epiſt. ad Trallenſes, verbis ſuprà recitatis, capite primo, §. nono. Ideo in aliis etiam ſuis epiſtolis Ignatius Epiſcopum collocat primum in omni Eccleſiaſtica etiam juriſdictionali poteſtate & regimine: hortatur Magneſios, ut omnia ſtudeant agere ἐν ὁμονοίᾳ Θεοῦ, in unanimitate Dei, Epiſcopo præſidente loco Dei [προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου εἰς τόπον Θεοῦ,] & presbyteris, loco ſynedrii Apoſtolorum. Et Philadelphenſes monet, ut ſine Epiſcopo nihil faciant: id eſt, nihil eorum, quæ ad Eccleſiam ſpectant, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ut loquitur epiſtolâ ad Smyrnenſes. Eodem etiam ſenſu *Cyprianus* Epiſcopum cujuſcunque Eccleſiæ vocat judicem vice Chriſti, & in eo numero *Cornelium* & ſeipſum ponit. Epiſtolâ quinquageſimâ quintâ: (ſeu libro 1. Epiſtola 3.) ad *Cornelium* Epiſcopum Romanum. Et poſtea etiam in eadem epiſtolâ, apertè tribuit ſingulis Epiſcopis ſummam ſub Chriſto auctoritatem ac poteſtatem juriſdictionalem regendi & gubernandi portionem gregis ſibi commiſſam. Sic etiam epiſt. 67. (ſeu lib. 5. epiſt. 13.) & lib. de unitate Eccleſiæ, & alibi. quam doctrinam conſtanter retinuerunt Patres Africani tempore *Aurelii* & *Auguſtini*; ut patet ex eorum decretis & rebus geſtis in cauſa *Apiarii*, & contra appellationes ad tranſmarina.

Vide ſupra cap. 3. §. 37.

Quartum argumentum. 5. Qui pares ſunt poteſtate ordinis Epiſcopalis, ii pares ſunt poteſtate juriſdictionis Epiſcopalis, (pares, inquam, quoad eſſentiam poteſtatis:) at omnes Epiſcopi ſunt pares poteſtate ordinis Epiſcopalis: ergo. Minorem propoſitionem concedunt adverſarii. Major ideò certa eſt; quia ordo Epiſcopalis juriſdictionem Epiſcopalem importat, eſtque hic ordo intrinſecè juriſdictionalis: id quod prolixè illuſtravimus, & confirmavimus, in Irenico, lib. 2. cap. 11. in Exegeſi propoſitionis 13. pag. 190. 191. & aliquot ſequentibus. Præterea ex argumento primo eluceſcit veritas hujus propoſitionis.

Quintum argumentum. 6. Qui poteſtate clavium regni cœlorum Petro promiſſarum Matth. 16. pares ſunt; ii poteſtate juriſdictionis Epiſcopalis pares ſunt: at omnes Epiſcopi poteſtate harum clavium pares ſunt: ergo. Majorem concedunt adverſarii: docent enim omnem Eccleſiaſticam poteſtatem, etiam juriſdictionalem ſummam, contineri poteſtate harum clavium. *Bellarm.* & *Gretſer.* lib. 1. de Romano Pontifice, capitibus 12. & 13. Omnes autem Epiſcopos eſſe pares poteſtate harum clavium (quod aſſeritur in minore) docet *Cyprianus*, lib. de unitate Eccleſiæ, & in præfatione Concilii Carthag. & epiſt. 67. & aliis locis ſuperiùs citatis. Et Concilium Nicæn. can. 5. cujus canonis authoritate ac tenore obligari etiam Epiſcopum Romanum monent Patres Africani (in quibus erat *Auguſtinus*) epiſt. ad *Cœleſtinum* Epiſcopum Romanum, quam ſcripſerunt ſuper cauſa Apiarii. quæ extat Tom. 1. Concil. edit. Bin. Pariſ. pag. 927. Eandem minorem confirmant ea, quæ ſuperiùs dicta ſunt, capite 3. propoſ. 5. & propoſ. 8. & propoſ. 9.

Sextum argumentum. 7. Apoſtoli acceperunt à Chriſto immediatè ſuam auctoritatem (id quod cum *Cajetano*, & *Dominico à Soto*, & aliis, docet etiam *Bellarminus*, lib. 4. de Rom. Pontif. cap. 23.) Ergo Epiſcopi accipiunt etiam à Chriſto immediatè ſuam juriſdictionem, non autem à Papa Romano, ſed æquè immediatè à Chriſto, ac ſuam accipit vel olim accepit juriſdictionem à Chriſto Epiſcopus Romanus. Ratio ſequelæ hæc eſt; Succeſſor ab eo habet ſuam juriſdictionem, à quo habuit prædeceſſor, alioqui non verè ſuccedit, ſed inſtituitur alio ordine: Epiſcopi autem Apoſtolis ſuccedunt, ſicut Pontifex Romanus Petro. Unde *Auguſtinus* in Pſal. 44. exponens

Pſal. 44: (ſeu 45.) 17. illa verba, *Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii*, Patres, inquit, miſſi ſunt Apoſtoli, pro Apoſtolis filii nati ſunt, conſtituti ſunt Epiſcopi. Hinc etiam Concilium Florentinum, in inſtructione Armenorum, & Concilium Tridentinum, ſeſſione vigeſimâ tertiâ, capite quarto. Epiſcopos in Apoſtolorum locum ſucceſſiſſe docent.

Bellarmini reſponſio. 8. Ad hoc argumentum reſpondet *Bellarminus* (lib. 4. de Rom. Pontifice cap. 25. ſeu ultimo) Papam quidem Romanum propriè ſuccedere Petro, non ut Apoſtolo, ſed ut paſtori ordinario; & ideo ab illo habere Romanum Pontificem juriſdictionem, à quo habuit Petrus: Epiſcopos autem non ſuccedere propriè Apoſtolis, eo modo quo unus Epiſcopus alteri, & unus rex alteri: Apoſtolos enim non fuiſſe ordinarios, ſed extraordinarios, & quaſi delegatos paſtores, quibus non ſucceditur.

Ejuſdem refutatio. lib. 15. cap 4. 9. At nuperum iſtud commentum abundè refutavimus ſupra; & oſtendimus, I. Apoſtolicam poteſtatem eſſe ſummam, qua nulla unquam ſub Chriſto fuit major aut ſublimior in Eccleſia Chriſtiana. II. In Apoſtolica comprehendi omnem inferiorum ordinum etiam ordinariorum poteſtatem. III. Hanc ampliſſimam poteſtatem Apoſtolicam omnibus Apoſtolis fuiſſe communem, pari conſortio honoris & poteſtatis. *Supra cap. 1.* IV. Quod in Apoſtolico munere fuit ordinarium, illud ad eorum ſucceſſores, dominicâ diſpoſitione, per ordinationem legitimam eſſe tranſmiſſum: & æquè propriè ſucceſſum eſſe reliquis Apoſtolis, ac *Petro*.

Refutatio corroboratur teſtimoniis Patrum. Irenæus. 10. Habemus (inquit *Irenæus*) annumerare eos, qui ab Apoſtolis inſtituti ſunt Epiſcopi in Eccleſiis, & ſucceſſores eorum uſque ad nos; quibus etiam ipſas Eccleſias committebant: quos & ſucceſſores relinquebant, ſuum ipſorum locum magiſterii tradentes. Hæc Irenæus libro 3. adverſus hæreſes, capite tertio, docens non minùs propriè, in officio ac poteſtate Epiſcopali ſucceſſiſſe Apoſtolis Epiſcopos ab eis conſtitutos, quos & ſucceſſores relinquebant, quàm illis Epiſcopis alios poſtea Epiſcopos.

Tertullian. 11. Sic *Tertullianus*; Edant ergo (inquit) origines Eccleſiarum ſuarum, evolvant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentem, ut primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeveraverint, habuerit auctorem & anteceſſorem. *Tertullianus* libro de præſcriptionibus, capite trigeſimo ſecundo. Ecce anteceſſores Apoſtolos & ſucceſſores Epiſcopos.

Cyprian. epiſt. 65. de ſuperbo diacono. 12. Meminiſſe autem diaconi debent, (inquit *Cyprianus*) quoniam Apoſtolos, id eſt, Epiſcopos & præpoſitos Dominus elegit: diaconos autem poſt aſcenſum Domini in cœlos Apoſtoli ſibi conſtituerunt Epiſcopatus ſui & Eccleſiæ miniſtros. Quòd ſi nos aliquid audere contra Deum poſſumus, qui Epiſcopos facit; poſſunt & contra nos audere diaconi, à quibus fiunt. epiſtola ſexageſimâ quintâ. (ſeu libro tertio, epiſtola nona.) ad *Rogatianum* Epiſcopum, de ſuperbo diacono. Ubi vides, Cypriano ipſos Apoſtolos eſſe primos Epiſcopos, nec minus propriè ſuccedere Apoſtolis Epiſcopos alios, quàm primis diaconis poſteriores diaconos. *Iacobus Pamelius*, adnotatione decimâ tertiâ. in hanc *Cypriani* epiſtolam ſexageſimam quintam. Apoſtolorum (inquit) ſucceſſores rectè Epiſcopos nuncupat tum alibi, tum hîc *Cyprianus*. Et annotat. 8. in ejuſdem *Cypriani* epiſtolam 55. Divina (inquit) Apoſtolorum & ſucceſſorum Epiſcoporum poteſtas comprobatur.

Gregorius. 13. *Gregorius* hujus nominis primus, Papa Romanus; Ecce (inquit) animarum judices fiunt, [Apoſtoli.] Horum profectò nunc in Eccleſia Epiſcopi locum tenent. Ligandi atque ſolvendi autoritatem ſuſcipiunt, qui gradum regiminis ſortiuntur. Hæc *Gregorius*, homil. 26. in Euangelia.

Iſidor. Hiſp. ſupra cap. 1. §. 12. Baſil ſup. cap. 1. §. 13. Eutychian. ſupra. cap. 3. §. 21. 14. Huc pertinent etiam illa *Iſidori Hiſpalenſis* verba, ſuperius allata ex ejus libro primo, de officiis Eccleſ. cap. 5. Et *Baſilii* verba de *Ambroſio*, ibidem nobis recitata. Et verba Eutychiani Papæ, ſupra, cap. 3. ad finem exegeſeos propoſitionis quintæ.

Accedunt teſtimonia quorundam Romanenſium. Alenſis. 15. *Alenſis* ait; Poteſtas ſolvendi & ligandi clavis eſt, tradita primò beato Petro, & poſt aliis Apoſtolis, & per eos vicariis eorum. part. 4. quæſtione 20. memb. 3. art. 2. Item; poteſtas clavium data eſt Eccleſiæ à Chriſto primo Apoſtolis, & per Apoſtolos aliis. eadem quæſtione, membro 6. art. 3.

Driedo. 16. Et *Driedo*; Conſtituerunt (inquit) Apoſtoli diaconos, presbyteros, & Epiſcopos per loca & civitates; ſed non inſtituerunt poteſtatem ſacerdotalem, ac pontificalem, quam ſolus Chriſtus inſtituit, largiens deſuper Spiritum Sanctum, donanſque illam Eccleſiæ in Petro cæteriſque Apoſtolis, uſque ad conſummationem ſeculi, eandem tribuens his, qui ordinati ſunt ab Apoſtolis, vel ab illorum ſucceſſoribus. Item; Ibi Epiſcopatus ab unitate proficiſcitur, ubi Epiſcopi legitimâ ſibi ordinatione ſuccedunt à Chriſto per Apoſtolos, & ab Apoſtolis ad ſucceſſores uſque ad nos. Hæc *Ioannes Driedo*, libro quarto, de dogmatibus variis, capite tertio, part. 5.

Ergo omnibus Apoſtolis propriè ſucceditur, in poteſtate paſtorali ordinaria, uſque ad conſummationem ſeculi.

Bellarmin 17. Quin alibi, parum memor, *Bellarminus* certat pro ſucceſſione Epiſcoporum ab Apoſtolis, lib. de notis Eccleſiæ, cap. 8. & lib. de clericis cap. 14. ſucceſſione inquam, etiam in poteſtate juriſdictionis Epiſcopalis: uti contendit loco illo, de clericis.

Hinc naſcitur & hoc argumentum;

Septimum Argumentum. 18. Qui inter ſe pares ſunt in ſucceſſione ab Apoſtolis, ii poteſtate juriſdictionis paſtoralis pares ſunt inter ſe: ſed omnes Epiſcopi (ſive Romæ, ſive Eugubii, &c.) inter ſe ſunt pares in ſucceſſione ab Apoſtolis: ergo. Utraque propoſitio ex ſuperioribus manifeſta eſt.

Octavum argumentum. 19. Ad ordinem Epiſcopatus exercendum neceſſaria eſt juriſdictio: ergo Deus, qui confert ordinem, confert etiam juriſdictionem. *Reſponſio. Bellarmin.* Ad hoc argumentum reſpondet Bellarminus, lib. 4. de Rom. Pontifice, cap. ultimo, utrumque à Deo conferri; ſed unum mediatè, alterum immediatè; Quia unum, id eſt, poteſtas ordinis requirit characterem, & gratiam, quam ſolus Deus efficere poteſt; alterum, id eſt, juriſdictio ſolum requirit ſuperioris voluntatem. Hæc ille. *Ejuſdem refutatio.* Hanc reſponſionem ſuprà in anteceſſum refutavimus, capite tertio, in Exegeſi propoſitionis ſextæ, & propoſitione ſeptima. De charactere autem quod injicit, à communi Theologorum ſcholaſticorum judicio diſcrepat. Quod hic obiter monuiſſe ſufficiat. [vide Irenic. lib. 2. cap. 11. ad propoſitionem duodecimam.] Diſtinctionem quod attinet, ea perperam à Bellarmino uſurpatur. Quamvis enim, ſi externum ritum reſpicias, dici poſſit utraque poteſtas, tum ordinis tum juriſdictionis Epiſcopalis, dari mediatè, in curſu vocationis ordinariæ, per miniſterium hominum; attamen ſi ſpirituale chariſma, ipſamque adeò

ſpiri-

ſpiritualem poteſtatem intueamur; utraque poteſtas datur à ſolo Deo immediatè. ſicut oſtenſum fuſius cap. 3. propoſ. 6. & propoſ. 7.

Novum argumentum.

20. Si debent omnes Epiſcopi à Pontifice accipere juriſdictionem; ergo plurimi Epiſcopi non fuerunt veri Epiſcopi. Nec enim omnes Epiſcopos, præſertim in Aſia & Africa, creavit Romanus Pontifex. Hoc Argumentum totidem verbis ſibi objicit Bellarminus, lib. 4. de. Rom. Pontifice, cap. ultimo, in fine capitis, ubi hanc ſubjicit reſponſionem; Reſpondeo (inquit) non eſſe opus, ut Pontifex immediatè creet Epiſcopos; ſed ſatis eſſe, ſi mediatè, id eſt, per Patriarchas & Archiepiſcopos. Itaque initio *Petrus* conſtituit Patriarcham Alexandrinum, & Antiochenum, qui à Pontifice auctoritate acceptâ toti fere Aſiæ & Africæ præerant, & Archiepiſcopos creare poterant, qui poſtea crearent Epiſcopos. Hæc ibi Bellarminus. At certè hunc in modum reſpondere eſt non obſcurè argumentum propoſitum concedere de Timotheo & Oneſimo, eorumque ſucceſſoribus Epiſcopis Epheſinis, (de quibus in œcum. ſynodo Chalcedonenſi, ſub finem actionis undecimæ, Leontius Magneſiæ Epiſcopus dixit; *ἀπὸ τοῦ ἁγίου Τιμοθέου μέχρι νῦν εἴκοσι ἑπτὰ ἐπίσκοποι ἐγένοντο, πάντες ἐν Ἐφέσῳ ἐχειροτονήθησαν.*] Oneſimum autem Timotheo defuncto ſucceſſiſſe in Epiſcopatu Epheſino, conſtat ex Ignatii epiſtolâ ad Epheſios.) item de Polycarpo Smyrnenſi, ejuſque ſucceſſoribus, aliarumque Eccleſiarum Epiſcopis, quos alii Apoſtoli aut viri Apoſtolici Eccleſiis præfecerunt. Ut taceam gratis & inverecundè dici, Patriarchas Alexandrinum & Antiochenum auctoritatem accepiſſe à Romano Pontifice. Palàm hoc pugnat cum judicio Catholicæ antiquitatis de paritate omnium Epiſcoporum; ut oſtenſum: & cum decretis Nicæni & Conſtantinopolitani, & Chalcedonenſis œcumenicorum Conciliorum de harum ſedium privilegiis: & cum judicio quinti Concilii œcumenici, in quo patriarchæ Orientales cum adjunctis ſibi Epiſcopis, negotia ſynodica tractarunt ac definiverunt, Vigilio Papâ Romano fruſtra reclamante: quemadmodum Leonis Papæ Romani contradictionem contra decretum de honore ſedis Conſtantinopolitanæ conditum Chalcedonenſes patres & ſequentes etiam Synodi inſuper habuerunt. Nec alia poſteriorum ſeculorum mens: videſis Irenicum noſtrum, libro ſecundo, capite undecimo, ad propoſitiones 15. & 16.

Reſponſio Bellarmin.

Bellarminiana reſponſionis refutatio.

21. Atque ita jam prolixè & perſpicuè demonſtravimus paritatem omnium Epiſcoporum inter ſe, atque adeò æqualitatem cujuſlibet alterius civitatis Epiſcopi cum Epiſcopo Romano, in ſucceſſione Apoſtolicâ, & poteſtate ordinis ac poteſtate juriſdictionis Epiſcopalis; atque adeò inane eſſe figmentum illud diſparis ſucceſſionis, quo Romanus Pontifex tantopere turgeſcit, & ſe effert ſupra alios.

Quilibet verus Epiſcopus, quà talis, major eſt Papa Romano, quâ Papa.

22. Imò verò quemlibet verum Epiſcopum qua talem, quoad omnem Epiſcopalem poteſtatem, eſſe majorem Papâ quà Papa eſt, hoc evincitur argumento; Papa ut Papa, non eſt Epiſcopus. Nam omnis Epiſcopus eſt presbyter; at Papa eſſe poteſt qui non ſit presbyter: teſtibus Auguſtino Triumpho Anconitano, lib. de Eccleſiaſtica poteſtate, quæſtione 4. artic. 2. & Henrico Kalteiſen Dominicano, ſacræ Theologiæ Profeſſore Colonienſi, in ſua oratione quam (anno Dom. 1433.) habuit in Concilio Baſileenſi, contra tertium articulum Bohemorum. Tom. 8. Conciliorum, edit. Pariſ. anno Dom. 1636. pag. 441. col. 1. ubi Anconitanum pro ſua ſententiâ adducit Henricus Kalteiſen vide etiam ſuprà, libri duodecimi cap. 8. §. 3. & infrà, caput ſeptimum hujus libri, paragrapho ultimo.

CAPUT VI.

De ſucceſſione verè Eccleſiaſticâ & Paſtorali, quâ veri Apoſtolorum ſucceſſores dignoſcuntur.

Aſſertio prima.

Aſſertio prima.

T*Ria ſunt, in quibus Paſtorum Eccleſiaſticorum ab Apoſtolis ſucceſſio commendari ſolet. 1. Locus. 2. officium. 3. Doctrina.*

Explicatio.

Explicatio aſſertionis primæ. Succeſſionem in loco voco eam, quâ in ejuſdem civitatis Epiſcopatu, in ejuſdem particularis Eccleſiæ præfecturâ ſucceditur. Quomodo Epiſcopi Hieroſolymitani dicuntur ſuccedere in ſede Jacobi, & Epiſcopi Alexandrini tenere ſedem Marci, & Epiſcopi Romani ſedem Petri, & Epiſcopi Epheſini ſedem Timothei, & Epiſcopi Smyrnenſes ſedem Polycarpi, &c. *Succeſſio in officio* eſt, quâ per legitimam ordinationem, ſeu ordinariam Eccleſiaſticæ ordinationis viam, (de hac enim loquimur) omnis paſtor Eccleſiaſticus, cujuſcunque ſit loci, eſt Apoſtolorum ſucceſſor in officio Paſtorali. *Succeſſio in doctrina*, ſeu *veritate fidei*, eſt quâ Paſtor Eccleſiaſticus ejuſdem veræ doctrinæ tenax eſt & fidelis prædicator, quam Apoſtoli prædicarunt, & conſtanter prædicandam poſteris in ſacris Scripturis tradiderunt. Non per alios diſpoſitionem ſalutis noſtræ cognovimus, (inquit *Irenaeus*,) quàm per eos, per quos Euangelium pervenit ad nos, quodquidem tunc præconiaverunt, poſtea verò per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt fundamentum & columnam fidei noſtræ futurum. Hæc *Irenæus*, lib. 3. adverſus hæreſes, cap. 1.

Aſſertio ſecunda.

Aſſert. 2. prima.

2. *Succeſſio in loco, quandoque utilis eſt; ſed non eſt neceſſaria: & aliquando inutilis eſt & fallax.*

Explicatio.

Tria hîc aſſeruntur de ſucceſſione in loco. 1. Quòd ſit quandoque utilis. 2. Quòd non ſit neceſſaria. 3. Quòd aliquando inutilis ſit & fallax. Hæc tria membra confirmabimus.

Confirmatio.

Utilitas ſucceſſionis in loco.

3. Utilis olim fuit contra Scripturarum aut doctrinæ adulteratores hæreticos, quando adhuc ipſa Scripturarum Apoſtolicarum autographa aſſervabantur in iis Eccleſiis, ad quas Scripturæ illæ miſſæ, vel apud quas depoſitæ erant. Utilis etiam erat contra novorum dogmatum fabricatores, quamdiu palàm in illis Eccleſiis illibata permanſit doctrinæ ab Apoſtolis acceptæ prædicatio & profeſſio. Atque hæc utilitas hodieque durat, intuitu primorum illorum ſeculorum, quorum doctrina & ſucceſſio utiliter opponuntur citeriorum temporum novitatibus. Habemus (inquit Irenæus) annumerare eos, qui ab Apoſtolis inſtituti ſunt Epiſcopi in Eccleſiis, & ſucceſſores eorum uſque ad nos; qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt, quale ab his deliratur. Etenim ſi recondita myſteria ſciſſent Apoſtoli, quæ ſeorſim, & latenter ab reliquis perfectos docebant, his vel maximè traderent ea, quibus etiam ipſas Eccleſias committebant. Hæc Irenæus, lib. 3. adverſus hæreſes, cap. 3.

Irenæus.

Tertul.

4. Similiter Tertullianus; Percurre (inquit)

Eccle-

Eccleſias Apoſtolicas, apud quas ipſæ adhuc cathedræ Apoſtolorum ſuis locis præſidentur, apud quas authenticæ literæ eorum recitantur, ſonantes vocem, & repræſentantes faciem uniuſcujuſque. Proximè eſt tibi Achaia, habes Corinthum. Si non longè es à Macedonia, habes Philippos, habes Theſſalonicenſes. Si potes in Aſiam tendere, habes Epheſum. Si autem Italiæ adjaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præſtò eſt. Sta tu felix Eccleſia, cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt, ubi Petrus paſſioni Dominicæ adæquatur; ubi Paulus Johannis exitu coronatur; ubi Apoſtolus Johannes poſtea quam in oleum igneum demerſus, nihil paſſus eſt, in inſulam relegatur. Videamus quid dixerit, quid docuerit, quid cum Africanis quoque Eccleſiis conteſſerarit. Unum Deum novit Creatorem univerſitatis; & Chriſtum Jeſum ex Virgine Mariâ Filium Dei Creatoris, & carnis reſurrectionem: Legem & Prophetas cum Euangelicis & Apoſtolicis literis miſcet, & inde potat fidem eam: aquâ ſignat, Spiritu Sancto veſtit, Euchariſtiâ paſcit, martyrio exhortatur, & ita adverſus hanc inſtitutionem neminem recipit. Hæc Tertullianus, lib. de præſcription. capite 36. Similia his ſcripſit libro quarto, adverſus Marcionem, capite quinto.

5. Servit etiam ſucceſſio orthodoxorum Epiſcoporum in loco, adverſus ſchiſmaticos alieni muneris uſurpatores, erigentes altare contra altare. Quales erant olim Romæ Novatianus, ſectæ Catharorum primus in ea urbe Epiſcopus, ejuſque ſucceſſores; & Victor Garbienſis, ſectæ Donatianæ primus in eadem urbe Epiſcopus, ejuſque ſucceſſores. Sic etiam ab illarum ſectarum hominibus factum eſt in quibuſdam aliis civitatibus.

Cyprian.

6. Unde Cyprianus de Novatiano ejuſque ſociis ait; Hi ſunt, qui ſe ultro apud temerarios convenas ſine divinâ diſpoſitione præficiunt, qui ſe præpoſitos ſine ulla ordinationis lege conſtituunt, qui nemine Epiſcopatum dante, Epiſcopi ſibi nomen aſſumunt. ——— inobſequens ſervus, filius impius, frater inimicus, contemtis Epiſcopis, & Dei ſacerdotibus derelictis, conſtituere audet aliud altare. lib de unitate Eccleſiæ. Et alibi; Niſi (inquit) ſi Epiſcopus tibi videtur, qui Epiſcopo in Eccleſia à ſedecim Coëpiſcopis facto, adulter, atque extraneus Epiſcopus fieri à deſertoribus per ambitum nititur: ——— Cumque jampridem per omnes provincias, & per urbes ſingulas ordinati ſint Epiſcopi in ætate antiqui, in fide integri, in preſſura probati, in perſequutione proſcripti; ille ſuper eos creare alios pſeudoëpiſcopos audeat. epiſt. 52. (ſeu lib. 4. epiſt. 2.) ad Antonianum. De eodem Novatiano ſcribens Pacian. Ille (inquit) ſedente jam Romæ Epiſcopo, adverſum fas ſacerdotii ſingularis, alterius Epiſcopi. ſibi nomen aſſumit. Hæc & plura de toto ordine illius erroris ſcripſit Pacianus Barcilonenſis Epiſcopus, epiſtola 3. ad Sympronianum. tomo. 3. bibl. Patrum, edit. 4. col. 64.

Pacianus.

Optatus Milevit.

7. Contra Donatiſtas ſcribens Optatus Milevitanus, enumeratis legitimis Romæ Epiſcopis, à Petro Apoſtolo uſque ad Damaſum; qui (inquit) noſter eſt ſocius. Cum quo nobis totus orbis commercio Formatarum, in uno communionis ſocietate concordat. Veſtræ cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiam vindicare. Sed & habere vos in urbe Roma partem aliquam dicitis. Ramus eſt veſtri erroris, protentus de mendacio, non de radice veritatis. Denique ſi Macrobio dicatur, ubi illic ſedeat: numquid poteſt dicere, in cathedra Petri; ——— Victor Garbienſis, à veſtris jam dudum de Africa ad paucos erraticos miſſus. ——— Erat ibi filius ſine patre, tiro ſine principe, diſcipulus ſine magiſtro, ſequens ſine antecedente, inquilinus ſine domo, hoſpes ſine hoſpitio, paſtor ſine grege, Epiſcopus ſine populo. Non enim grex aut populus appellandi fuerant pauci, qui inter quadraginta, & quod excurrit, baſilicas, locum ubi colligerent non habebant. Sic ſpeluncam quandam foris à civitate gradibus ſepſerunt, ubi ipſo tempore conventiculum habere potuiſſent: unde *Montenſes* appellati ſunt. Igitur quia Claudianus Luciano, Lucianus Macrobio, Macrobius Encolpio, Encolpius Bonifacio, Bonifacius Victori ſucceſſiſſe videntur: ſi Victori diceretur, ubi ſederit, nec ante ſe aliquem illic fuiſſe monſtraret; nec cathedram aliquam niſi peſtilentiæ oſtenderet. Hæc Optatus, lib. 2. contra Parmenianum.

Vide lib. 14 cap 4.

Ex his patet, *ſucceſſionem in loco eſſe aliquando utilem.* Quod fuit primum membrum noſtræ aſſertionis. Accedo nunc ad ſecundum.

8. Secundum aſſertionis noſtræ membrum eſt, *ſucceſſionem in loco non eſſe neceſſariam.* Non quòd homines, qui ſunt Eccleſia, vel paſtores Eccleſiæ, poſſint eſſe ſine loco. Nam ſpatia locorum tolle corporibus, nuſquam erunt: & quia nuſquam erunt, non erunt. ut rectè monet Auguſtinus, epiſt. 57. ſed ſecundi membri aſſertionis noſtræ ſenſus eſt, ſucceſſionem paſtorum in una civitate, vel regione, vel gente, non eſſe neceſſariam pro perpetuâ conſervatione Chriſtianæ Eccleſiæ. De qua dixit Dominus mulieri Samaritanæ, *venit tempus, quando neque in monte hoc, neque Hieroſolymis adorabitis Patrem. Sed venit tempus, & nunc eſt, cum veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate: etenim Pater tales quærit, qui adorent eum. Deus eſt Spiritus; & qui adorant eum, oportet ut in Spiritu & veritate adorent.* Johan. 4: 21, 23. 24. Et diſcipulis ait; *Ubi enim ſunt duo, vel tres, congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.* Matth. 18: 20. Item; *Quum autem perſequentur vos in civitate iſta, fugite in aliam.* Matth. 10: 23. Et denunciat angelo Eccleſiæ Epheſinæ, venturum ſe, & moturum candelabrum ejus de loco ſuo, niſi pœnitentiam egerit. Quam comminationem ad omnes extendens, ait; *Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis.* Apocal. 2: 5. 7. Nulli particulari civitati, aut regioni, aut genti, alligata eſt Eccleſia Novi Teſtamenti. Et quamvis firma ſtet ſuper petram ædificata Chriſti Eccleſia, nec adverſus eam prævalere poſſint portæ inferni; Et promiſerit Chriſtus præſentiam ſuam cum diſcipulis uſque ad conſummationem ſeculi; fieri tamen poteſt, & eveniſſe cernimus in multis Aſiæ & Africæ & Europæ locis, ut ubi prius florebat orthodoxa veritas religionis Chriſtianæ, & micabant illuſtres Eccleſiæ ſuper petram ædificatæ, ibi dominetur hæreſis & impietas, vel etiam atheiſmus, exſulante inde Chriſtianâ religione, vel religionis orthodoxiâ. Id quod & Romæ eventurum tempore Antichriſti ſcribunt Greſerus, in defenſione Bellarmini, lib. 3. de Romano Pontifice, capite decimo tertio, §. *Inſtat.* col. 927. C. D. Et Ribera cap. 14. Apocal. citante ibidem Greſero. Et Rhemenſes in cap. 17. Apocalypſeos.

Succeſſio in loco non eſt neceſſaria.

Joan. 4:21. 23. 24.

Matth. 18:20.

Matth. 10:23.

Apocal. 2: 5. 7.

Matth. 16: 18.

Matth. 28: 20.

9. Tertium membrum aſſertionis, *de ſucceſſione in loco*, eſt, quòd *aliquando ſit inutilis, & fallax.* Hujus partis veritas ex ſuperioris membri confirmatione elucet. adeò ut ſi quis ex loco fidem æſtimandam cenſeat, amplexurus ſit aliquan-

Succeſſio in loco aliquando inutilis eſt & fallax.

quando pro veritate errorem, noctem pro die, interitum pro ſalute, Antichriſtum pro Chriſto, pro fide perfidiam.

Hilarius. 10. Unum moneo, (inquit Hilarius,) cavete Antichriſtum; malè enim vos parietum amor cepit, malè Eccleſiam Dei in tectis ædificiiſque veneramini, malè ſub his pacis nomen ingeritis. Anne ambiguum eſt, in his Antichriſtum eſſe ſeſſurum? Montes mihi, & ſilvæ, & lacus, & carceres, & voragines, ſunt tutiores. In his enim Prophetæ aut manentes, aut demerſi, Dei ſpiritu prophetabant. Abſiſtite ab Auxentio Satanæ angelo, hoſte Chriſti, &c. Hæc Hilarius Pictavienſis, lib. contra Arianos & Auxentium Mediolanenſem, in fine libri.

Chryſoſt. 11. Chryſoſtomus homil. 33. in Euan. Johan. in cap. 4. verſ. 21. *τόπυ μὲν ἕνεκεν ὐδὲν δεῖ λοιπὸν Φιλονεικεῖν*, propter locum nulla eſſe debet deinceps contentio. Et in verſum 23. Qui igitur ſunt veri adoratores? qui neque loco divinum cultum circumſcribunt, { *οἱ μήτε τόπῳ περικλείοντες τὴν λατρείαν, καὶ Θεὸν ἐν πνεύματι θεραπεύοντες.* } & qui Deum in ſpiritu colunt.

Etherius & Beatus. 12. Eccleſia non parietibus, non lapidibus conſiſtit, ſed dogmatum veritate. inquiunt Etherius & Beatus, lib. 1. contra errores Elipandi. in Bibliotheca Patrum, Tom. 4. editionis 4. part. 2. col. 495. B.

13. Non nunc ad montem Sion, aut locum aliquem terrenum, ſed in cœlum convertere ora animumque, docemur Chriſtiani, & invocare Patrem noſtrum qui eſt in cœlis, & ſuperna quærere ubi Chriſtus eſt ad dextram Dei ſedens.

Aſſertio tertia.

14. *Succeſſio in officio eſt neceſſaria.*

Confirmatio. Paſtoralis officii neceſſitatem omnes agnoſcimus. Neque poteſt quiſquam negare neceſſitatem legitimæ vocationis ad officium paſtorale. *Nemo enim ſibi ipſi ſumit hunc honorem, ſed qui vocatur à Deo, ſicut & Aaron.* Heb. 5: 4. *Qui non ingreditur per oſtium in caulam ovium, ſed adſcendit aliunde; ille fur eſt & latro.* Johan. 10: 1. *Hebr. 5: 4 Johan. 10: 1.*

Neceſſitas vocationis ordinariæ. 1 Cor. 14: 33, 40. 15. Vocatio autem cùm alia ſit extraordinaria, qualis illa Prophetarum & Apoſtolorum; alia ordinaria, qualis eorum qui in Eccleſia per ordinationem legitimam ſuccedunt Apoſtolis aut viris Apoſtolicis, in officio Paſtorali; hanc dicimus eſſe pro perpetuâ Eccleſiæ conſervatione neceſſariam; inſtituente Domino, qui non eſt confuſionis auctor, ſed pacis; & omnia in ſua domo decenter ac ordine fieri mandavit. Nihil hinc lucrari Pontificios in lite, quam movent de vocatione eorum, quorum miniſterio, ſeculo ſuperiori, reformata eſt religio; Validum autem hinc nobis ſuppeditari argumentum contra officium & uſurpationem ſacerdotum Romanenſium; docuimus prolixè in Irenico, libro ſecundo, capite undecimo, ad propoſitionem decimam tertiam. Vide etiam inferius, ad aſſertionem quintam. *vide lib. 11. cap. 20. §. 1. & ſeqq.*

Aſſertio quarta.

16. *Succeſſio in officio, ſola, vel cum ſucceſſione in loco, non ſufficit ad oſtendendum veros Apoſtolorum aut virorum Apoſtolicorum ſucceſſores, quibus tutum ſit auſcultare & adhærere.*

Confirmatio. Apoſtolus Paulus ait; *Sed licet nos, aut Angelus de cœlo Euangelizet vobis, præterquam quod Euangelizavimus vobis, anathema ſit.* Galat. 1: 8. Et alius Apoſtolus monet; *Quoniam multi ſeductores exierunt in mundum, qui non confitentur, Ieſum Chriſtum veniſſe in carne. Hic ille eſt ſeductor, & Antichriſtus. Videte vos ipſos, ne perdatis quæ operati eſtis, ſed ut mercedem plenam accipiatis. Quiſquis tranſgreditur, & non permanet in doctrina Chriſti, Deum non habet: qui permanet in doctrina Chriſti, hic & Patrem & Filium habet. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dicite. Qui enim dicit, ei ave, communicat operibus ejus malis.* 2 Johan. 7, 8, 9, 10, 11. Ovium Chriſti eſt vocem Chriſti audire, eumque ſequi: alienum autem nequaquam ſequi, ſed fugere ab eo, quia non noverunt vocem ejus. Johan. 10. Etiamſi Apoſtolus, aut Angelus de cœlo ſit, quantacunque fulgeat dignitate, ſi doctrinam Chriſti non adfert, ſed aliud nobis Euangelizat, fugiendus eſt. *Gal. 1: 8. 2. Iohan. 7, 8, 9, 10, 11. Iohan. 10: 4, 5, 27.*

Tertullian. 17. *Tertullianus*; Solent quidem (inquit) iſti miriones etiam de quibuſdam perſonis ab hæreſi captis, ædificari in ruinam. ——— Quid ergo ſi Epiſcopus, ſi diaconus, ſi vidua, ſi virgo, ſi doctor, ſi etiam martyr lapſus à regula fuerit, ideò hæreſes veritatem videbuntur obtinere? Ex perſonis probamus fidem, an ex fide perſonas? ——— Ipſe traditor Chriſti de Apoſtolis fuit. lib. de præſcriptionibus adverſus hæreticos, cap. 3. *Probare debemus non ex perſonis fidem, ſed ex fide perſonas.*

18. Idem poſtea eodem libro, cap. 32. Cæterùm (inquit) ſi quæ [hæreſes] audent interſerere ſe ætati Apoſtolicæ, ut ideò videantur ab Apoſtolis traditæ, quia ſub Apoſtolis fuerunt: poſſumus dicere: Edant ergo origines Eccleſiarum ſuarum: evolvant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentem, ut primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeveraverint, habuerit auctorem & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferunt. Sicut Smyrnæorum Eccleſia habens Polycarpum: ab Johanne conlocatum refert: ſicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit. proinde utique & cæteræ exhibent, quos ab Apoſtolis in Epiſcopatum conſtitutos, Apoſtolici ſeminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Quid enim illis poſt blaſphemiam illicitum eſt? ſed etſi confinxerint, nihil promovebunt. Ipſa enim doctrina eorum cum Apoſtolica comparata, ex diverſitate & contrarietate ſuâ, pronunciabit, neque Apoſtoli alicujus auctoris eſſe, neque Apoſtolici: quia ſicut Apoſtoli non diverſa inter ſe docuiſſent; ita & Apoſtolici non contraria Apoſtolis edidiſſent, niſi illi qui ab Apoſtolis deſciverunt, & aliter prædicaverunt. Ad hanc itaque formam provocabuntur ab illis Eccleſiis, quæ licet nullum ex Apoſtolis vel Apoſtolicis auctorem ſuum proferant, ut multo poſteriores, quæ denique quotidie inſtituuntur; tamen in eadem fide conſpirantes, non minus Apoſtolicæ deputantur pro conſanguinitate doctrinæ. Ita omnes hæreſes ad utramque formam à noſtris Eccleſiis provocatæ, probent ſe, quaqua poſſunt, Apoſtolicas. Sed adeò nec ſunt; nec poſſunt probare quod non ſunt; nec recipiuntur in pacem & in communicationem ab Eccleſiis quoque modo Apoſtolicis: ſcilicet ob diverſitatem ſacramenti, nullo modo Apoſtolicæ. Hæc *Tertullianus*. *Collatio doctrinarum. Conſanguinitas doctrinæ.*

19. Non habent Petri hæreditatem, qui Petri fidem non habent. inquit *Ambroſius*, lib. 1. de pœnitentia, cap. 6. *Diverſitas ſacramenti. Ambroſius.*

20. Eccleſiæ illæ Patriarchales habuerunt per longa tempora Epiſcopos manifeſtos hæreticos, & proinde interrupta eſt veterum Paſtorum ſucceſſio. inquit *Bellarminus*, lib. de notis Eccleſiæ, cap. 8. *Bellarmin.*

cap. 8. §. *Adde ultimo*. Sine veritate doctrinæ ſucceſſio Paſtorum exigui eſt ponderis. ait *Gretſerus*, in defenſione *Bellarmini*, lib. 4. de verbo Dei, cap. 9. §. *Subjungit*. Colum. 1720.

Aſſertio quinta.

21. *Succeſſio in doctrina eſt potiſſima pars ſucceſſionis Apoſtolicæ.*

Confirmatio. Quamvis ſucceſſio in officio ſit neceſſaria; magis tamen neceſſaria eſt ſucceſſio in doctrina. Nam propter hanc inſtituta eſt illa; non autem è converſo. Et quamvis inutilis ſit ſucceſſio in officio abſque ſucceſſione in doctrina, & tutò ac laudabiliter parvipendatur iſtiuſmodi ſucceſſio in officio, quæ ſeparata eſt à veritate doctrinæ; non tamen inutilis eſt, nec impunè aut irreprehenſibiliter negligi poteſt veritas doctrinæ, etiam à laïco vel à muliere propoſita. Vis enim verbi Dei, ex cujus auditu eſt fides, non pendet ab ordine prædicantis: etiamſi prædicare nemo poſſit ſine aliqua miſſione, ut monet Apoſtolus, capite decimo, ad Romanos. Evenire autem poteſt, Deo ita diſponente, ut perſona ordinis clericalis exſors impertiat alicui doctrinam ſanam, &, benedicente Deo, ſit inſtrumentum converſionis illius auditoris ad ſalutarem fidem. Multi Samaritanorum crediderunt in Chriſtum propter ſermonem mulieris. Johan. 4: 39. Et fieri poſſe, ut uxor fidelis virum infidelem ſalvum faciat, id eſt, ad fidem convertat; & ut vir fidelis uxorem infidelem ſalvam faciat, teſtatur Apoſtolus, 1 Cor. 7: 16. Ad generandam in animo audientis fidem, neceſſaria eſt veritas doctrinæ, neceſſitate medii. Non ita ordo clericalis, cujus neceſſitas videtur eſſe præcepti tantùm: unde contemni non poteſt ſine peccato. Mulier captiva Regem & Reginam Iberorum ad fidem Chriſtianam convertit: & ab eâ edocti Rex & Regina, aliis Iberis eandem doctrinam prædicârunt, & ad fidem Chriſtianam eos adduxerunt. Et exſtructo in Chriſti honorem templo, miſerunt legatos ad magnum Conſtantinum Romanorum Imperatorem, ut de cætero fœdera cum Romanis jungerent, atque Epiſcopum ſacrumque clerum acciperent, in Chriſtum ſincerè & ex animo ſe credere affirmantes. ut legimus apud *Socratem*, lib. 1. hiſtor. Eccleſ. κεφ. κ. & *Theodoret*. lib. 1. hiſtor. Eccleſ. cap. 24. & *Sozom*. lib. 2. cap. 6. & *Niceph. Calliſt*. lib. 8. cap. 34. Jam ſi qui ex illis credentibus, ante adventum Epiſcopi & cleri, ex hac vitâ, cum pio baptiſmi voto, migrârunt, ſalutem æternam conſequutos eſſe in confeſſo eſt.

Utilis eſt vera doctrina, etiam ſine ordine officii clericalis.

1 Cor. 7: 16.

Diſtinctio neceſſitatis.

De converſione Iberorum per mulierem captivam.

22. Cum *Origenes* Cæſareæ Paleſtinæ degeret, nondum adeptus gradum presbyterii, publicè tamen in communi Eccleſiæ congregatione verbum Dei prædicavit, hortatu Epiſcoporum qui ibi erant. Et cum *Demetrio* Alexandriæ Epiſcopo videretur iſtud eſſe inuſitatum, ut præſentibus Epiſcopis laïci concionarentur, [τὸ, παρόντων ἐπισκόπων λαϊκοὺς ὁμιλεῖν,] Scripſerunt ad Demetrium *Alexander* Hieroſolymorum Epiſcopus, & *Theoctiſtus* Epiſcopus Cæſareæ, non eſſe inuſitatum. Nam (inquiunt) ubi idonei & habiles reperiuntur, qui fratribus in verbo Dei adjumento ſint, à ſanctis Epiſcopis rogantur, ut populum in verbo inſtituant. (ὅπȣ γοῦν εὑρίσκονται ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ ὠφελεῖν τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ παρακαλοῦνται τῷ λαῷ προσομιλεῖν ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐπισκόπων.] ſicut Larandis ἐν λαράνδοις Euelpis à Neone, Iconii Paulinus à Celſo, & apud Synados, Theodorus ab Attico, beatis fratribus. Ac veriſimile eſt in aliis etiam locis hoc fieri, licet nobis non ſit cognitum. Hæc illi, apud *Euſebium* lib. 6. hiſtor. Eccleſ. cap. 13. κεφ. κ.

Origenes, adhuc laïcus concionabatur, hortatu Epiſcoporum: id quod etiam à quibuſdam aliis factum eſt.

23. *Gregorius Nazianzenus*; Totius (inquit) populi ſuffragiis, non autem ſecundùm pravum exemplum, quod poſtea inolevit, neque per vim & cædem, ſed Apoſtolico & ſpirituali modo {οὐδὲ φονικῶς τε καὶ τυραννικῶς; ἀλλ' Ἀποστολικῶς τε καὶ πνευματικῶς} ad Marci thronum evehitur [*Athanaſius*,] non minus pietatis, quàm præſidentiæ ſucceſſor, [οὐχ ἧττον τῆς εὐσεβείας ἢ τῆς προεδρίας διάδοχος] Ut enim, ſi hanc ſpectes, remotiſſimus ab eo futurus eſt; ita ſi illius rationem habeas, ſtatim illi proximus invenietur. Quæ quidem proprie ſucceſſio exiſtimanda eſt [ἣν δὴ καὶ κυρίως ὑποληπτέον διαδοχήν.] Nam qui eandem fidei doctrinam profitetur, ejuſdem quoque throni ſocius eſt: qui autem contrariam ſententiam tuetur, adverſarius quoque quoad thronum cenſeri debet. Atque hæc quidem nomen, illa verò rem ipſam & veritatem habet ſucceſſionis [τὸ μὲν γὰρ ὁμόγνωμον καὶ ὁμόθρονον, τὸ δὲ ἀντίδοξον καὶ ἀντίθρονον, καὶ ἡ μὲν προσηγορίαν, ἡ δὲ ἀλήθειαν ἔχει διαδοχῆς.] Non enim qui per vim irrupit, ſucceſſor habendus eſt, ſed qui vim perpeſſus eſt: nec qui leges violavit, ſed qui modo legibus conſentaneo electus eſt: neque qui contraria dogmata tenet, ſed qui ejuſdem eſt fidei. [οὐδὲ ὁ τἀναντία δοξάζων, ἀλλ' ὁ τῆς αὐτῆς πίστεως.] Niſi quis ita ſucceſſorem dicat, quemadmodum morbum ſanitati, & tenebras luci, & tempeſtatem tranquillitati, & mentis alienationem prudentiæ ſuccedere dicimus. Hæc *Nazianzenus*, oratione 21. quæ eſt in laudem magni *Athanaſii*, Epiſcopi Alexandrini.

Gregor. Nazianz.

Duplex ſucceſſio.

Succeſſio in doctrina fidei eſt vera ſucceſſio; ſine qua nomen quidem eſſe poteſt, ſed non veritas ſucceſſionis niſi quis ſucceſſionem dicat, quemadmodum ſanitati morbus, luci tenebræ ſuccedere dicuntur.

Aſſertio ſexta.

24. *Legitima verorum paſtorum ſucceſſio interrumpitur etiam per Simoniam.* & Papa Romanus ſimoniacè Papatum conſequutus, & quilibet paſtor Eccleſiaſticus ſimoniacè promotus, non habet partem neque ſortem in ſermone hoc, ſed eſt in ſui radice vitiatus, eſt irregularis, eſt leproſus in oculis Dei, eſt ipſo jure à ſacerdotio alienus, eſt Antichriſtus, invaſor, Apoſtaticus, prædo; ipſo jure ab exſecutione officii ſuſpenſus, & depoſitus; atque anathematis opprobrio condemnatus; & ab omnibus Chriſtianis fugiendus ac relinquendus eſt.

Confirmatio. Aſſertionem hanc prolixè confirmavimus in Tractatu noſtro de Simoniâ, capitibus 6. & 11. & 12. Ubi etiam adjuncta exempla non pauca criminis ſimoniæ in Romanis Pontificibus, lector inveniet, cap. 13. In quibus ad illa quæ de ambitione & fraude *Bonifacii octavi* ibi commemoravimus ex Platina, adjici poteſt illud, quod de eodem *Bonifacio* ſcripſerunt *Wernerus Rolvingus* in faſciculo temporum, & *Paulus Langius* in Chronico Citizenſi, ad ann. Dom. 1295. & *Bartholomæus Caranza* in Summa Conciliorum; *intravit ut vulpes, vixit ut Leo, mortuus eſt ut canis.* Vide plura de fraudulento ejus ingreſſu, apud *Paulum Langium* in Chronico Citizenſi, ad annum Dom. 1294. ubi etiam de fiſtula per parietem miſſâ, quâ decepit *Caleſtinum*. Alia hoc deteſtando exemplo non minus fœda, & quædam etiam atrociora flagitioſæ ſimoniæ exempla, monſtrat lectori Tractatus noſter de Simonia. Atque huc non ineptè accommodari poteſt metrici cujuſdam diſtichon illud, quod alibi in illo Chronico Citizenſi, (paulò poſt initium operis) uſurpat *Langius*, ſcribens de ſimonia & ignaviâ ſui ſeculi.

De introitu, vitâ, & morte Bonifacii octavi Papæ Romani.

Dum

Dum factor verum privaret Flamine clerum,
Ad Satanæ votum ſucceſſit turba nepotum.

Huc pertinent etiam verba *Nazianzeni*, ſuperius recitata ex oratione vigeſimâ primâ, quibus violentam & illegitimam uſurpationem damnat.

Aſſertio ſeptima.

25. *Succeſſio paſtorum, quæ plena eſt, & in omni conſtituta Eccleſia poſt tempora Apoſtolica requiritur, ſucceſſionem in doctrina cum ſucceſſione legitimâ in officio conjunctam exhibet, ſeu ſucceſſionem legitimam in officio paſtorali cum veritate doctrinæ connectit. Diſciplinam autem & mores palàm probatos ad doctrinam referimus.*

Ireneus. *Confirmatio.* Quapropter (inquit *Ireneus*, lib. 4. adverſus hæreſes, cap. 43.) eis qui in Eccleſia ſunt presbyteris obaudire oportet, his qui ſucceſſionem habent ab Apoſtolis, ſicut oſtendimus, qui cum Epiſcopatus ſucceſſione chariſma veritatis certum, ſecundùm placitum Patris acceperunt. Et cap. 44. ejuſdem libri, ait; Dixit Dominus, *Si autem dixerit malus ſervus in corde ſuo, Tardat Dominus meus; & incipiat cædere* *Luc. 12: 45. 46.* *ſervos & ancillas, & manducare, & bibere, & inebriari; veniet Dominus ſervi illius in die, quâ neſcit, & horâ quâ non ſperat, & dividet eum, & partem ejus cum infidelibus ponet.* Ab omnibus igitur talibus abſiſtere oportet; adhærere verò his, qui & Apoſtolorum, ſicut prædiximus, doctrinam cuſtodiunt, & cum presbyterii ordine ſermonem ſanum, & converſationem ſine offenſa præſtant ad informationem & correctionem reliquorum. Et cap. 45. ejuſdem libri; Ubi igitur tales inveniat aliquis, Paulus docens ait; *Poſuit Deus primò in Eccleſia Apoſtolos, ſecundò Prophetas, tertiò doctores.* Ubi igitur chariſmata Domi- *1 Cor. 12: 28.* ni poſita ſunt, ibi diſcere oportet veritatem, apud quos eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis, Eccleſiæ ſucceſſio, & id quod eſt ſanum, & irreprobabile ſermonis conſtat. His ſimilia ſcribit idem Irenæus, cap. 63 ejuſdem libri; Agnitio (inquit) vera eſt Apoſtolorum doctrina, & antiquus Eccleſiæ ſtatus, &c.

26. Vide *Tertulliani* verba, ſuperiùs, ad aſ- *Tertullianus.* ſertionem quartam, §. 18. recitata ex libro de præſcriptionibus, cap. trigeſimo ſecundo. Idem *Tertullianus*, ejuſdem libri de præſcriptionibus, capite quadrageſimo tertio. Adeò (inquit) & de genere converſationis qualitas fidei æſti- *Doctrinæ index diſciplina.* mari poteſt: doctrinæ index diſciplina eſt. Negant Deum timendum. Itaque libera ſunt illis omnia, & ſoluta Hæc. *Tertullianus.* Ideò etiam *Irenæus* cum ſermone ſano converſationem ſine offenſa conjungit. Non quod externa morum probitas apud hæreticos quoſdam non reperiatur, vel converſationis vitiis prorſus careant Catholici: nam aliquando hominem fide orthodoxum homo hæreticus externâ vitæ honeſtate antevertit. ſed diſciplinam, quæ doctrinæ index eſt, reperire eſt in ipſa doctrinâ. Non enim quia *Matth. 5: 19.* in multis peccant, ideo hæretici cenſendi ſunt; ſed ſi peccare doceant, vel peccata non fugienda eſſe dictitent, aut libera relinquant, & perverſæ iſtiuſmodi doctrinæ pertinaciam jungant, ſunt hæretici. ab iſtiuſmodi fructibus cognoſcuntur *Matth. 7: 16.* Pſeudoprophetæ. quales ſunt omnes illi qui irritum faciunt præceptum Dei propter traditionem ſuam, Matth. 15: 6. *Matth. 15: 6.* & illi qui attendunt ſpiritibus deceptoribus ac doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi falſiloquorum, prohibentium contrahere matrimonium, jubentium abſtinere à cibis, quos Deus condidit ad participandum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui nôrunt veritatem. 1 Tim. 4: 1, 2, 3. *1 Tim. 4: 1, 2, 3.* Et illi qui ſuperba vanitatis loquentes inelcant per carnis cupiditates & laſcivias alios, qui verè effugerant eos qui in errore verſantur: libertatem eis pollicendo, *2 Petr. 2: 18, 19.* cum ipſi ſervi ſint corruptelæ. 2 Petr. 2: 18, 19. Tales erant Simoniani, & Marcitæ, & Carpocratiani, qui diſcipulos ſuos docebant liberè age- *Vide lib. 12. cap. 9. §. 2.* re quæ vellent, intrepidè; ſine diſcrimine. ut refert *Irenæus*, libro 1. adverſus hæreſes, capitibus 9. & 20. & 24. Idcirco etiam ſervos, qui ſub jugo *1 Tim. 6: 1.* ſunt, monet Apoſtolus, ut Dominos ſuos omni honore dignos ducant, ne nomen Dei & doctrina blaſphemetur, 1 Tim. 6: 1. id eſt, ne infideles exiſtiment; dogma Chriſtianum favere inobedientiæ ſervorum adverſus ſuos Dominos; ut rectè locum interpretatur Chryſoſtomus. Ne videatur ſervus per religionem in deterius profeciſſe: inquit in eundem locum Sedulius. Ne videaris contra per religionem deteriùs defeciſſe. ait ibidem Primaſius. Et Titum idem Apoſtolus jubet hor- *Tit. 2: 9. 10.* tari ſervos ad exhibitionem placidi & fidelis obſequii Dominis ſuis, ut doctrinam Salvatoris noſtri Dei ornent in omnibus. *Vincentius Lirinenſis*, fructus illos, ex quibus dignoſcuntur Pſeudoprophetæ, interpretatur hæreticorum pravos ſenſus, quibus ſacras Scripturas perniciosè detorquent. Ut (inquit) fallaciùs incautis ovibus obrepant, manente luporum ferociâ deponunt luporum ſpeciem, & ſeſe divinæ legis ſententiis, velut quibuſdam velleribus obvolvunt, ut cum quiſque lanarum mollitiem præſenſerit, nequaquam aculeos dentium pertimeſcat. Sed quid ait Salvator! *A fructibus eorum co-* *Matth. 7: 16.* *gnoſcetis eos.* Id eſt, cum cœperint divinas illas voces non jam proferre tantùm, ſed etiam exponere, nec adhuc jactare ſolùm, ſed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligetur, tunc novitium virus exhalabitur, tunc profanæ novitates aperientur, tunc primùm ſcindi ſepem videas, tunc transferri Patrum terminos, tunc Catholicam fidem cædi, tunc Eccleſiaſticum dogma lacerari. Hæc *Vincentius Lirinenſis*, in ſuo Commonitorio primo, adverſus profanas hæreticorum novitates. cap. 36. Quæ expoſitio non pugnat cum eâ, quam modò adferebamus, ſed eam ſuo ambitu comprehendit.

Caput VII.

Rurſum de Papa Romani Hierarchicâ Monarchiâ, ſeu univerſali Epiſcopatu.

Multa enumerant canoniſtæ privilegia Romani Pontificis, quæ omnia ab hac Monarchali prærogativa ſeu univerſali Epiſcopatu dependent, in eoque fundata ſunt: adeò ut, ſubruto iſto fundamento, corruat ſimul neceſſe eſt ſuperſtructa moles privilegiorum Papalium, quæ Canoniſtis *reſervata* dicuntur, & *caſus Papales*, in gloſſa, ad cap. 8. *Sicut unire.* Extra, De exceſſibus Prælatorum. Ubi auctor gloſſæ quædam enumerat ex iſtis Papæ reſervatis, inquiens; Quædam ſibi in tantùm Sedes Apoſtolica reſervavit, quæ ab aliis impunè præſumi non poſſunt. Hinc ſolus Papa reſtituit depoſitos Epiſcopos. Deponit eoſdem. Dividit Epiſcopatum in duos. Unit duos in unum. Eximit Epiſcopos & Abbates. Probat ſcripta aliorum, & Concilia. Articulos fidei ſolvit, *id eſt, dubia ſolvit, & articulos de-*

determinat.] Synodum facit generalem. Transfert ſedem Epiſcopalem de loco ad locum. Mutat Epiſcopos. Appellat nullus ab ipſo. Unde verſus;

Reſtituit Papa ſolus, deponit & ipſe:
Dividit, ac unit, eximit: atque probat.
Articulos ſolvit, ſynodumque facit generalem.
Transfert, & mutat, appellat nullus ab ipſo.

Et ibi notat canones juris Pontificii pro ſingulis hiſce privilegiis.

2. Eadem recenſentur in alia gloſſa, ad cap. 4. *Quod tranſlationem.* Extra, De officio legati. ubi adnumerantur quædam alia: nempe, quædam vota ſolus Papa commutat. Item, ſolus diſpenſat in majoribus criminibus: & cum filiis presbyterorum, & cæteris illegitimè natis, ut promoveantur ad dignitates. Item, ad ipſum ſolum omiſſis mediis appellatur. Item, ſubdiaconos facere poteſt diebus Dominicis. Item, primam vacantem dare. Item, abſolvere excommunicatos à Papa, vel à delegato. Adjiciuntur ibi firmamenta ex jure canonico. Et additur ratio, cur iſta omnia, quæ ſibi ſpecialiter ſedes Apoſtolica reſervavit, generali demandatione non transferantur, nempe; quia iſta ſunt quaſi meri imperii. Et in gloſſa in cap. 3. *Niſi ſpecialis.* eodem titulo. *Hæc enim* (inquit) *generali mandato non transferuntur; quia ſunt meri imperii, & ſpecialiter ſedi Apoſtolicæ reſervata.*

Vide lib. 14. cap. 6. §. 26. 27. 28. 3. His adde, quòd Papa leges condere poſſit, de rebus mediis obligantes in conſcientia, etiam citra contemtum & ſcandalum: & quòd faciendum ſit quod Papa præcipit, quamvis durum ſit; & reputandum ſit Papæ ſtatutum, tanquam ex ore Dei vel beati Petri Apoſtoli eſſet prolatum: neque fas alicui de illius judicio diſputare. cauſ. 17. quæſt. 4. *Si quis ſuadente.* 19. Diſt. *Sic omnes.* Et extra, de translatione Epiſcopi. cap. 3. *Quanto.* in gloſſa. *Bellarminus.* lib. 4. de Rom. Pontif. cap. 16. *Nicolaus Baldellus* Jeſuita, in Theologia morali, lib. 5. diſp. 24. §. 2. Item, quod Papa non ſubjiciatur legibus: in gloſſa. Extra, de conſuetudine. cap. *Quanto.* Neque ulli hominum in terris judicio ſubjaceat. 40. diſtinct. *ſi Papa.* Et cauſ. 9. quæſt. 3. *Aliorum.* & can. *Conqueſtus.* & can. *Nemo.* A ſolo Deo, non ab homine poterit judicari. Extravag. commun. De majoritate & obedientiâ. cap. *Unam ſanctam.* Eſt Epiſcopus totius orbis. in *Sexto.* de pœnis. cap. 5. in gloſſa. Et omnes illi ſubeſſe eſt de neceſſitate ſalutis. *Extravag. comm.* De majoritate & obedientia. cap. 1. *Unam ſanctam.*

4. Iſta omnia ad hæc octo privilegia reduci poſſunt.

Primum privilegium Papæ Romani, eſt Monarchia in univerſam Eccleſiam, quâ ſolus eſt totius mundi Epiſcopus univerſalis, & omnes judicat, & ab aliorum Epiſcoporum juriſdictione eximit quos vult, cui omnes ſubeſſe oportet. Huc pertinent illa; *Reſtituit, deponit, dividit, unit, eximit, transfert, mutat,* nempe ut totius orbis Epiſcopus, cui uni omnes ſubjici neceſſe habent.

Secundum privilegium ejuſdem; eſt poteſtas convocandi generalia Concilia.

Tertium privilegium, eſt, poteſtas determinandi de rebus fidei; & confirmandi vel infirmandi decreta Conciliorum.

Quartum privilegium eſt poteſtas recipiendarum appellationum, quia ad illum à quocunque alio judice (ſaltem Eccleſiaſtico, vel de rebus Eccleſiaſticis, de quibus ſolis nunc diſſerimus) appellare fas.

Quintum privilegium eſt; quòd nulla ſit ab illius ſententia appellatio.

Sextum privilegium eſt, poteſtas ferendi leges de rebus mediis ſeu indifferentibus obligantes conſcientiam, etiam extra caſum contemtus aut ſcandali; & quòd faciendum ſit illud quod mandat Papa, etiamſi durum ſit.

Septimum privilegium eſt poteſtas diſpenſandi in legibus, & votis, & criminibus.

Octavum privilegium eſt; Papa Romanus à nullo homine, vel concilio, in terris judicari poteſt. *Vid. Aug. ep. 174. initio epiſtola.*

Hæc privilegia comprehenduntur his verſiculis;

1. *Papa Oecumenicus Paſtor*: 2. *Synodos generales*
Convocat: 3. *Articulos determinat, actaque firmat*:
4. *Appellant omnes ad Papam*: 5. *Nullus ab illo*:
6. *Et fert de mediis divino robore leges*:
7. *In diſpenſando ſolus ſupereminet omnes*:
8. *Judicio in terris hominum non ſubjacet ulli.*

Labefactatâ autem atque exploſâ commentitiâ illâ Monarchiâ, ſeu univerſali Epiſcopatu, reliqua omnia iſta privilegia protinus evaneſcunt.

5. Tametſi commenti hujus manifeſta vanitas, cuilibet æquo rerum æſtimatori, ex eis evidenter pateat, quæ de hoc argumento ſuprà paſſim diſputata ſunt, præſertim ex eis, quæ dicta ſunt cap. 3. hujus libri, §. 35. & ſeqq. in exegeſi propoſitionis nonæ, ſeu ultimæ, ubi ex profeſſo tractata quæſtio, & perſpicuè demonſtratum eſt, plenitudinem juriſdictionis Epiſcopalis, quoad univerſalitatem materiæ, id eſt, erga omnes Chriſtianos, nulli uni mortalium, poſt tempora Apoſtolica, jure divino competere ex officio proprio: quamvis ex officio communi omnes Epiſcopi ſint Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopi: Et quamvis hoc ipſum figmentum monarchale jam diſſipatum ac profligatum ſit per everſionem figmenti diſparis ſucceſſionis; Pauca tamen hîc adjicere nec inutile, à propoſito erit alienum; quibus veritas illuſtrior exhibeatur. Et diſſertationem hanc ad duo reducemus argumenta.

6. Papam Romanum non eſſe monarchicum paſtorem, & univerſalem Epiſcopum totius orbis, hæc duo quæ nunc adferemus, argumenta evincent. 1. Nemo mortalium nunc eſt univerſalis Epiſcopus totius orbis. 2. Papa Romanus, qua Papa, non eſt Epiſcopus.

7. Prius argumentum ſic erit in forma; Quod nulli mortalium, poſt tempora Apoſtolica, convenit, illud non convenit Papæ Romano: vel eodem ſenſu; quod convenit Papæ Romano, illud alicui mortalium convenit, poſt tempora Apoſtolica: at eſſe monarchicum paſtorem & univerſalem Epiſcopum totius orbis nulli mortalium, poſt tempora Apoſtolica, convenit: ergo eſſe monarchicum paſtorem & univerſalem Epiſcopum totius orbis non convenit Papæ Romano. Dicimus autem, poſt tempora Apoſtolica; nam etſi nullus unquam, ſub Chriſto Domino, fuerit monarcha ſeu univerſalis & monarchicus paſtor totius orbis, ſeu univerſæ Eccleſiæ toto orbe diffuſæ; fatendum eſt tamen omnes & ſingulos Apoſtolos fuiſſe paſtores univerſæ *1. Aug.*

Ec-

Eccleſiæ, quibus dictum eſt, ut irent in univerſum orbem, & docerent omnes gentes, prædicarent Evangelium omni creaturæ. Matth. 28. Marc. 16. Act. 1. Etiamſi nemo antonomaſticè dictus ſit univerſalis. ut monet Gregorius, libro 4. epiſtolarum ex regiſtro, caput 82. ſeu epiſtola 38.

8. Major propoſitio ſyllogiſmi noſtri negari non poteſt ab illis, qui fatentur Papam Romanum eſſe hominem mortalem.

Minorem negant Papani, & dant inſtantiam in eo ſolo, de quo lis eſt, nempe in Romano Pontifice, quem ajunt eſſe monarchicum paſtorem & univerſalem Epiſcopum totius orbis. At confirmatâ univerſali noſtrâ propoſitione minore, evaneſcet iſta inſtantia. Minorem igitur probo.

Minoris propoſitionis probatio prima. 9. Epiſcopatus eſt ſummus gradus honoris Eccleſiaſtici, & poteſtate Epiſcopali tum quoad ordinem, tum quoad juriſdictionem, omnes Epiſcopi inter ſe pares ſunt. Ergo nemo unus reliquos hac prærogativâ ſupereminet, ut ſit totius Eccleſiæ monarcha & univerſalis Epiſcopus totius orbis. Conſequentia manifeſta eſt. Antecedentis autem veritas prolixè ac perſpicuè demonſtrata eſt, cap. 5. hujus libri.

Ejuſdem alia probatio. 10. Cum ſit à Chriſto una Eccleſia per totum mundum in multa membra diviſa; item Epiſcopatus unus, Epiſcoporum multorum concordi numeroſitate diffuſus; ut loquitur *Cyprianus*, epiſtola 52. ad *Antonianum*; nemo unus Epiſcopus eſt monarcha totius Eccleſiæ. Epiſcopatus unus eſt, cujus à ſingulis in ſolidum pars tenetur. ait idem *Cyprianus*, lib. de unitate Eccleſiæ. id eſt; ſingulis paſtoribus portio gregis adſcripta eſt, quam regat, rationem ſui actûs Domino redditurus. ut exponit ipſe *Cyprianus*, epiſtola 55. (ſeu libro 1. epiſtola 3.) ad *Cornelium*. Idem Cyprianus alibi, hortans *Stephanum* Epiſcopum Romanum, ad ſcribendum Epiſcopis Gallis, ut Martianum Epiſcopum Arelatenſem, Novatiani partes ſequutum, è collegio Epiſcoporum ejiciant, non omitteret commemorationem monarchicæ poteſtatis Epiſcopi Romani, ſi eam ipſe agnoſceret, neque à collegiali Epiſcoporum officio omnem vim hortationis ſuæ arceſſeret, inquiens; Idcirco enim, frater chariſſime, copioſum corpus eſt ſacerdotum, concordiæ mutuæ glutino atque unitatis vinculo copulatum, ut ſi quis ex collegio noſtro hæreſim facere, & gregem Chriſti lacerare, & vaſtare tentaverit, ſubveniant cæteri, & quaſi paſtores utiles & miſericordes, oves Dominicas in gregem colligant. —— Nam etſi paſtores multi ſumus, unum tamen gregem paſcimus, & oves univerſas, quas Chriſtus ſanguine ſuo & paſſione quæſivit, colligere & fovere debemus, nec pati ſupplices & dolentes fratres noſtros crudeliter deſpici, & ſuperba quorundam præſumtione calcari. *Cyprianus*, epiſtola 67. (ſive libro 3. epiſtola 13.) ad *Stephanum*. Ubi fratres, quos à Martiano crudeliter deſpici queritur, intelligit pœnitentes; ut ipſe ibi explicat. Nota etiam illa verba, *ut ſi quis ex collegio noſtro hæreſim facere, &c.* nullum epiſcopum, ne Romanum quidem, eximit ab hac cenſurâ, in caſu hæreſeos vel ſchiſmatis. Hinc alia naſcitur probatio.

Probatio tertio. 11. Qui aliquibus ſubjectus eſt, non eſt monarchicè prælatus omnibus: at omnis Epiſcopus, etiam Romanus, eſt aliquibus ſubjectus; ergo nullus Epiſcopus, neque Romanus, neque quiſquam alius, eſt monarchicè prælatus omnibus. Majorem ſuâ luce conſpicuam confirmat *Bellarminus*, inquiens, Involvit contradictionem, eundem omnibus prælatum eſſe, & tamen aliquibus ſubjici. *Bellarminus*, libro 2. de Romano Pontifice, capite 14. §. *Tertio reſpondes.* ſeu §. penult. Minor eſt *Cypriani*, verbis proximè citatis. imò id apertè docet ſacra Scriptura. ſpiritus Prophetarum ſubjiciens Prophetis. 1 Corinth. 12: 32. Ideo rectè *Iſidorus Pelnſiota*, libro 4. epiſtola 219. ait; Epiſcopatum eſſe μὴ ἀνεύθυνον ἐξουσίαν, ἀλλ' ὑπεύθυνον λειτουργίαν, non poteſtatem nullis reddendis rationibus obnoxiam, ſed reddendis rationibus obnoxium miniſterium. Plura minorem hanc confirmantia invenies in cenſuris & ſententiis contra Romanos Pontifices latis, ut contra *Vigilium*, *Honorium*, & alios. Vide ſuprà. cap. 4. & lib. 3. cap. 29. & lib. 5. & lib. 9. cap. 5. §. 29.

Quarta probatio. 12. Monarchicus paſtor & univerſalis Epiſcopus totius orbis, eſt Epiſcopus Epiſcoporum: at nullus Epiſcopus eſt Epiſcopus Epiſcoporum: Ergo. Majorem concedunt adverſarii, dum contendunt omnes Chriſtianos, etiam Epiſcopos, univerſali Epiſcopo tanquam oves ſubjici. *Bellarminus & Gretſerus.* libro 1. de Romano Pontifice, capite 16. Et *Bellarminus* in recognitione libri 2. de Romano Pontifice, capite 31. vendicat hunc titulum Romano Pontifici, ut dicatur *Epiſcopus Epiſcoporum.* quod & facit *Binius* in notis in Concil. Carthag. ſub *Cypriano*. Sic etiam Bernardus Claræ vall. lib. 2. de Conſideratione, ad Eugenium 3. papam Rom. cap. 8. Nec modo ovium, (inquit) ſed & paſtorum tu unus omnium paſtor. Minor propoſitio patet ex *Cypriani* verbis in illo Concilio Carthaginenſi octoginta quinque Epiſcoporum; Neque enim (inquit) quiſquam noſtrûm Epiſcopum ſe eſſe Epiſcoporum conſtituit, aut tyrannico terrore ad obſequendi neceſſitatem collegas ſuos adigit; quando habeat omnis Epiſcopus pro licentia libertatis & poteſtatis ſuæ, arbitrium proprium, tamque judicari ab alio non poſſit, quàm nec ipſe poteſt alium judicare. Sed expectemus univerſi judicium Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui unus & ſolus habet poteſtatem & præponendi nos in Eccleſiæ ſuæ gubernatione, & de actu noſtro judicandi. Hæc ibi *Cyprianus*, conſentientibus collegis. Ubi ſugillari *Stephanum* Epiſcopum Romanum adnotat *Binius*. Et verba ipſa titulum illum ac poteſtatem in collegas omni Epiſcopo, etiam Romano, evidenter abjudicant. Eadem *Cypriani* verba recitat *Auguſtinus*, libro 3. de bapiſmo contra Donatiſtas capite 3. & vocat *mitiſſimum & veraciſſimum ſermonem.*

13. Ad illam autem partem, ubi *Cyprianus* ait, *quando habeat omnis Epiſcopus, pro licentia libertatis & poteſtatis ſuæ, arbitrium proprium, támque judicari ab alio non poſſit, quàm nec ipſe poteſt alium judicare.* ad iſta, inquam, Cypriani verba Auguſtinus ait, *Opinor utique in his quæſtionibus, quæ nondum eliquatiſſimâ perſpectione diſcuſſæ ſunt.* *Noverat enim* [Cyprianus] *quantam ſacramenti profunditatem tunc omnis Eccleſia variâ diſputatione verſabat, liebrumque faciebat quærendi arbitrium, ut examinata veritas panderetur.* Hæc ibi *Auguſtinus*. Ubi per diſcuſſionem quæſtionis eliquatiſſimâ perſpectione quid intelligat Auguſtinus, perſpicuè elucet ex ipſius verbis, lib. 2. ejuſdem operis, cap. 4. Ubi de illa quæſtione de baptiſmo diſſerens, & Cyprianum excuſans, ait; *Nec nos ipſi tale aliquid auderemus aſſerere, niſi univerſæ Eccleſiæ concordiſſimâ auctoritate firmati, cui & ipſe* [Cyprianus] *ſine dubio cederet, ſi jam illo tempore quæſtionis hujus veritas eliquata & declarata per plenarium Concilium ſolidaretur.* Videantur etiam ejuſ-

ejuſdem Auguſtini verba, libro 3. illius operis. cap. 4. *Et profectò* (inquit) *iſſem in eandem ſententiam, niſi me ad diligentiorem conſiderationem*, &c. Non igitur Romani Pontificis auctoritate abduceretur à ſententiâ Cypriani. Neque uſquam Cypriano vitio vertit, quòd in ardua illâ quæſtione, Stephani Epiſcopi Romani judicium & auctoritatem rationibus, quibus movebatur, & collegarum ſuorum conſenſui, poſthabuerit.

Quinta probatio. 14. Aliam etiam rationem ſuppeditant nobis illa Cypriani verba, Auguſtino laudata. Sic igitur argumentamur: Quam poteſtatem unus & ſolus habet Chriſtus, eam nullus habet mortalium; atque adeò neque Papa Romanus: at poteſtatem monarchici paſtoris ſeu Epiſcopi Epiſcoporum, præponendi omnes Epiſcopos in Eccleſiæ gubernatione, & de actu eorum judicandi, unus & ſolus habet Chriſtus. Ergo. Minor eſt Cypriani, & Auguſtini, locis modò citatis. §. 12. & 13.

Monarchicorum argumentum. 15. Sed *Bellarminus* in recognitione lib. 2. de Rom. Pontifice, cap. 31. & Cardinalis *Baronius* in annalibus, anno Domini 216. & *Binius* in notis in Concil. Carthag. ſub Cypriano. Et *Pamelius* in ſuis annotationibus in *Tertulliani* lib. de pudicitiâ, cap. 1. num. 5. arripiunt verba Tertulliani iſto loco, *Pontifex ſcilicet maximus, Epiſcopus Epiſcoporum dicit.* Et hinc colligunt, hanc fuiſſe receptam tunc Romani Epiſcopi appellationem. Quàm verò paupertina iſta eſt probatio, ex unius hominis jam hæretici, & Catholicorum odio furentis, ſcommate exſculpere dogma, ejuſque tanquam ſani & Catholici defenſionem ſuſcipere, quod apud veteres Catholicos in monumentis eorum genuinis non invenitur, imò verò à *Cypriano* ejuſque collegis, ab *Auguſtino*, à *Pelagio & Gregorio* Romanis Pontificibus apertè damnatur? Nam titulum Epiſcopi Epiſcoporum negant cuiquam concedendum eſſe mortalium *Cyprianus* ejuſque collegæ, & *Auguſtinus*, locis citatis. Et æquipollens Nomen *univerſalis Epiſcopi* tum à ſeipſis, tum ab omni alio Epiſcopo, ſummovent *Pelagius* I. & *Gregorius* I. Epiſcopi Romani, 99. Diſt. can. *Nullus*, & can. *Ecce.* Atque hinc alia exoritur confirmatio noſtræ propoſitionis minoris.

Reſponſ. ad iſtud monarchicorum argumentum.

Sexta probatio. 16. Nomen novum ac profanum, temerarium, ſuperſtitioſum, ſtultum, pompaticum, ſuperbum, nefandum, peſtiferum, ſceleſtum, & blaſphemiæ vocabulum uſurpare, diabolica uſurpatio eſt: At uſurpare vocabulum univerſalis Epiſcopi eſt uſurpare nomen novum ac profanum, temerarium, &c. Ergo uſurpare nomen univerſalis Epiſcopi eſt diabolica uſurpatio. Nempe ſicut qui Deum ſe vocat, cum ſit merus homo, uſurpat nomen profanum, & vocabulum blaſphemiæ: ita quicunque ex Epiſcopis hunc inconceſſum honorem ſibi vendicat, ut univerſalis appelletur.

Syllogiſmus, quem formavimus, eſt *Gregorii* primi Papæ Romani; qui iſtius nominis uſurpationem vocat uſurpationem diabolicam, lib. 4. epiſtolarum ex Regiſtro, cap. 80. ſeu epiſt. 36. ad *Eulogium.* Et nomen ipſum [*univerſalis Epiſcopi*] dicit eſſe novum ac profanum, temerarium, ſuperſtitioſum, ſtultum, pompaticum, ſuperbum, nefandum, peſtiferum, ſceleſtum, blaſphemiæ vocabulum; lib. 4. epiſt. ex regiſtro, capitibus 76. 78. 80. 82. 83. & lib. 6. capitib. 169. 188. 192. 194. 195. & lib. 7. cap. 69. Et ad *Anianum* diaconum Conſtantinopolitanum ſcribens, In iſto (inquit) ſceleſto vocabulo conſentire, nihil eſt aliud quàm fidem perdere. lib. 4. epiſt. 39. ſeu cap. 83. Et ne quis exiſtimet, excipi Epiſcopum Romanum; ac ſi in alio aliquo Epiſcopo iſtud nomen eſſet illicitum, Romano autem Epiſcopo fas eſſet iſtud nomen uſurpare; *Gregorius* occurrit & clamat; Nullus unquam prædeceſſorum meorum hoc tam profano vocabulo uti conſenſit. ——— Sanctitas veſtra in ſuis epiſtolis neminem unquam univerſalem nominet. lib. 4. cap. 80. ſeu epiſt. 36. ad *Eulogium* Epiſcopum Alexandrinum. & alibi ait; Ego autem fidenter dico, quia quiſquis ſe univerſalem ſacerdotem vocat, vel vocari deſiderat, in elatione ſuâ Antichriſtum præcurrit: quia ſuperbiendo ſe cæteris præponit. Nec diſpari ſuperbiâ ad errorem ducitur, &c. lib. 6. cap. 194. ſeu epiſt. 30. ad *Mauricium* Auguſtum. Ulterius etiam in ea diſputatione ſtilum porrigens, ipſos etiam Apoſtolos & omnes ſanctos ab hoc titulo excludit. Certè (inquit) *Petrus* Apoſtolus primum membrum ſanctæ & univerſalis Eccleſiæ eſt. *Paulus*, *Andreas*, *Iohannes*, quid aliud quàm ſingulatium ſunt plebium capita? Et tamen ſub uno capite omnes membra ſunt Eccleſiæ. Atque ut cuncta brevi cingulo locutionis adſtringam; ſancti ante legem, ſancti ſub lege, ſancti ſub gratiâ, omnes hi perficientes corpus Domini, in membris ſunt Eccleſiæ conſtituti, & nemo ſe unquam univerſalem vocare voluit. Veſtra autem ſanctitas agnoſcat quantum apud ſe tumeat, quæ illo nomine vocari appetit, quo vocari nullus præſumſit, qui veraciter ſanctus fuit. Hæc *Gregorius*, lib. 4. epiſtolarum ex Regiſtro, cap. 82. ſeu epiſt. 38. ad *Iohannem* Epiſcopum Conſtantinopolitanum, qui ſe *univerſalem* vocabat.

17. Mireris, quâ hîc defenſione ſe adverſarii tueantur. Nempe hac diſtinctione, quam affert *Bellarminus*, lib. 2. de Romano Pontifice, cap. 31. ſeu ultimo; Nomen *univerſalis Epiſcopi* poſſe intelligi duobus modis. *Uno modo*, ut ille, qui *univerſalis* dicitur, intelligatur eſſe ſolus Epiſcopus omnium urbium Chriſtianarum, ita ut cæteri non ſint Epiſcopi, ſed vicarii tantùm illius, qui dicitur *Epiſcopus univerſalis*; & hoc modo nomen hoc eſſe verè profanum, ſacrilegum, & Antichriſtianum; & de hac ſignificatione loqui *Gregorium*; idque patere ex ratione quam reddit *Gregorius*, qui ait, lib. 4. epiſt. 34. ad *Conſtantiam*; Triſte valde eſt, ut patienter feratur, quatenus deſpectis omnibus, prædictus frater & Coepiſcopus meus ſolus conetur appellari Epiſcopus. Et lib. 4. epiſt. 36. ad *Eulogium*: Si unus *Patriarcha univerſalis* dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur. Et lib. 7. epiſt. 69. ad Euſebium; Si unus *univerſalis* eſt, reſtat ut vos Epiſcopi non ſitis. *Altero modo* dici poſſe *Epiſcopum univerſalem*, qui habet curam totius Eccleſiæ, ſed generalem: ita ut non excludat particulares Epiſcopos. Et hoc modo, nomen hoc poſſe tribui Romano Pontifici, ex mente *Gregorii*, probare nititur *Bellarminus* his tribus rationibus: Primò, quia fatetur *Gregorius*, lib. 4. epiſt. 32. tributum nomen *univerſalis Epiſcopi* Romano Pontifici à Concilio Chalcedonenſi, quod ſanctum & Catholicum fuiſſe idem *Gregorius* paſſim docet: exiſtimâſſe igitur *Gregorium* in aliquo ſenſu hoc nomen Romano Pontifici convenire. Secundò quia idem *Gregorius*, lib. 4. epiſt. 32. aſſerit, *Petro* totius Eccleſiæ curam eſſe commiſſam à Domino: & hoc eſſe idem, ac ſi diceret, Petrum *Epiſcopum univerſalem* eſſe à Chriſto conſtitutum. Tertiò, quia etſi Romani Pontifices, ut Gregorius rectè dicit, non ſe vocaverunt unquam *univerſales Epiſcopos*; tamen ſæpe ſeipſos vocarunt *Epiſcopos Eccleſiæ univerſalis*, epiſt. 2. *Sixti* primi,

Paparum defenſio.

Digitized by Google

mi, & epiſt. 1. *Victoris* I. & epiſt. 2. *Pontiani*. & epiſt. 2. *Stephani* primi. & 54. 62. 65. *Leonis* I. Atque hæc teſtimonia ſine dubio Gregorium legiſſe: nec ignoraſſe, idem eſſe quoad ſenſum, Epiſcopum Eccleſiæ univerſalis, & Epiſcopum univerſalem. Fatetur tamen ibi Bellarminus, *Gregorium* ſimpliciter & abſolutè pronunciaſſe, eſſe nomen hoc ſuperbum, ſacrilegum, profanum, & abſolutè vetaſſe uſum illius. Verùm duabus de cauſis factum hoc ait, Gregorio; 1. ad cautelam, ſicut etiam nomen, Chriſtotocos, bonum ſenſum habet, & tamen Patres vetuerunt uſum illius nominis; ne videlicet ſub illo nomine lateret hæreſis Neſtorii, qui Mariam Chriſti matrem, ſed non Dei matrem appellabat. 2. quia quæſtio tunc erat; an *Iohanni* Conſtantinopolitano Epiſcopo hoc nomen concedi poſſet; non autem, an concedi poſſet Romano Pontifici? quoniam igitur *Iohanni* illi in nullo ſenſu conveniebat nomen *univerſalis*, & tamen illud ſibi uſurpabat, ideò ſimpliciter & abſolutè Gregorium pronunciaſſe, hoc nomen eſſe profanum, & ſacrilegum, nimirum quatenus tribuitur Epiſcopo Conſtantinopolitano, & nihilominus etiam ipſum Gregorium illud recuſaſſe, quamvis ſibi in aliquo ſenſu conveniret, ad meliùs & faciliùs comprimendum ſuperbiam Epiſcopi Conſtantinopolitani. Hæc illa ſunt qualiacunque effugia, quibus declinare nititur *Bellarminus* argumenti ex Gregorio ſumti moleſtam violentiam: ſed improſpero ſucceſſu: id quod modò oſtenſum imus. Imbecillæ autem hujus defenſionis Bellarminianæ, qua etiam utitur Cardinalis *Baronius*, anno 595. examen aliquot conſtabit antitheſibus ei oppoſitis.

Ejuſdem refutatio. Prima Antitheſis.

18. *Antitheſis* prima: Epiſcopus Conſtantinopolitanus dici voluit *œcumenicus*, ſeu *univerſalis*, non eo modo, quo Cardin. Bellarminus ait, nomen univerſalis Epiſcopi eſſe verè profanum ſacrilegum, & Antichriſtianum. Non enim *Iohannes* ille, ejuſve ſucceſſor *Cyriacus*, dicebat ſe ſolum eſſe Epiſcopum omnium urbium Chriſtianarum, ita ut cæteros haberet non pro Epiſcopis; ſed pro vicariis tantùm illius, qui dicebatur *univerſalis Epiſcopus*. Neque iſtum ſenſum agnovit ullus unquam Epiſcopus Conſtantinopolitanus, qui ſe *œcumenicum* dixit, licet hoc nomen etiam qui hodie Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ Epiſcopatu fungitur, palàm retineat, eidemque ab Epiſcopis Orientalibus tribuatur: quos ille veros eſſe Epiſcopos agnoſcit. Sicut etiam ante *Iohannem* illum jejunatorem, ejusque ſucceſſorem Cyriacum, Gregorii contemporaneos, alius *Johannes Cappadox*, & *Epiphanius*, & *Mennas*, Patriarchæ Conſtantinopolitani, comminiſtros honorabant ut veros Epiſcopos & fratres in eodem Epiſcopali honore; quamvis interea Conſtantinopolitanis iſtis nomen *œcumenici*, & *univerſalis*, palàm, nemine contradicente, tum in conciliis, tum in reſcriptis principum tribueretur. Ut patet ex actis Concilii Conſtantinopolitani ſub *Menna* celebrati, actione 2. & actione 4. & act. 5. & ex legibus & Conſtitutionibus *Iuſtiniani* ſenioris Imp. lege 7. Cod. de Summa Trinitate. & leg. 34. Cod. De Epiſcopali audientiâ. Novell. 3. & Novell. 5. & Novell. 7. & 16. & 42. & 79. & in præfatione Novellæ 83. Eadem mens eorum qui poſt *Cyriacum* Eccleſiam illam ſexerunt, & *œcumenici* ſive *univerſalis Patriarchæ* vocabulo indigitati ſunt: ſicut legimus de *Taraſio*, in actis Concilii Niceni ſecundi; & de *Stephano*, in conſtitutionibus *Leonis* Imperatoris.

Secunda Antitheſis.

19. *Antitheſis* ſecunda: Gregorii verba, quæ à Bellarmino adferuntur ex lib. 4. epiſt. 32. & epiſt. 36. & lib. 7. epiſt. 69. non id important, quod dicit Bellarminus: neque enim abſolutè, ſed comparatè accipienda eſſe, patet ex ejuſdem Gregorii diſſertationibus tum illic, tum in aliis epiſtolis; ubi oſtendit, hoc ſuperbiæ vocabulo Epiſcopum Conſtantinopolitanum imitari diabolum, qui ſpretis in ſociali gaudio angelorum legionibus ad culmen conatus eſt ſingularitatis erumpere. ut loquitur *Gregor*. lib. 4. epiſt. 34. ſeu cap. 68. ad Conſtantiam. Propterea (ait idem *Eulogio*) ſanctitas veſtra in ſuis epiſtolis neminem unquam univerſalem nominet, ne ſibi debitum detrahat, cum alteri honorem offert indebitum. ——— Jactantiam ſumſit [*Johannes Conſtantinopolit.*] ita ut univerſa ſibi tentet adſcribere, & omnia quæ ſoli uni capiti cohærent, videlicet Chriſto, per elationem pompatici ſermonis ejuſdem Chriſti ſibi ſtudeat membra ſubjugare. lib. 4. epiſt. 36. ſeu cap. 80. ad *Eulogium*, Epiſcopum Alexandrinum.] Item; Nullus eorum [*Romanorum Pontificum*] unquam hoc ſingularitatis vocabulum aſſumſit, nec uti conſenſit: nedum privatum aliquid daretur uni, honore debito ſacerdotes privarentur univerſi. lib. 4. epiſt. 32. ſeu cap. 76. ad *Mauricium* Auguſtum] Et ad ipſum ſcribens *Johannem*; Ad hoc inquit) quandoque perductus es, ut deſpectis fratribus, Epiſcopus appetas ſolus vocari. ——— Perpende rogo, quia in hac præſumtione temeraria pax totius turbetur Eccleſiæ, & gratiæ contradicitur communiter omnibus effuſæ. ——— Certè *Paulus* Apoſtolus, cum audiret quoſdam dicere, *Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego verò Cephæ*; hanc dilacerationem corporis dominici, per quam membra ejus aliis quodammodo ſe capitibus ſociabant, vehementiſſimè perhorreſcens, exclamavit, dicens; *Numquid Paulus pro vobis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis*; Si ergo ille membra Dominici corporis, certis extra Chriſtum quaſi capitibus, & quidem Apoſtolis ſubjici particulariter evitavit; tu quid Chriſto, univerſalis ſcilicet Eccleſiæ capiti, in extremi judicii es dicturus examine, qui cuncta ejus membra tibimet conaris *univerſalis* appellatione ſupponere? Quis, rogo, in hoc tam perverſo vocabulo, niſi ille, ad imitandum proponitur, qui deſpectis angelorum legionibus, ſecum ſocialiter conſtitutis, ad culmen conatus eſt ſingularitatis erumpere: ut & nulli ſubeſſe, & ſolus omnibus præeſſe videretur? Qui etiam dixit, *In cælum conſcendam: ſuper aſtra cæli exaltabo ſolium meum. Sedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis. Aſcendam ſuper altitudinem nubium: ſimilis ero Altiſſimo.* Quid enim fratres tui omnes univerſalis Eccleſiæ Epiſcopi, niſi aſtra cœli ſunt? Quorum vita ſimul & lingua inter peccata erroréſque hominum quaſi inter noctis tenebras lucent. Quibus dum cupis temetipſum vocabulo elationis præponere, eorumque nomen tui comparatione calcare; quid aliud dicis, niſi *in cælum conſcendam; ſuper aſtra cæli exaltabo ſolium meum*? An non univerſi Epiſcopi nubes ſunt, qui & verbis prædicationis pluunt, & bonorum operum luce coruſcant? Quos dum veſtra fraternitas deſpiciens, ſub ſe premere conatur; quid aliud dicit, niſi hoc quod ab antiquo hoſte dicitur, *Aſcendam ſuper altitudinem nubium*? ——— Veſtra autem ſanctitas agnoſcat, quantum apud ſe tumeat, quæ illo nomine vocari appetit, quo vocari nullus præſumſit, qui veraciter ſanctus fuit. Nunquid nam, ſicut veſtra ſanctitas novit, per venerandum Chalcedonenſe Concilium, hujus Apoſtolicæ ſedis antiſtites, cui Deo diſponente deſervio, *univerſales* oblato honore vocati ſunt? Sed tamen nullus unquam tali vocabulo appellari voluit:

1 Cor. 1: 12.

1 Cor. 1: 13.

Eſai. 14: 13, 14.

Vide §. 26.

Nota, tui comparatione.

nullus ſibi hoc temerarium nomen arripuit; ne, ſi ſibi in Pontificatus gradu gloriam ſingularitatis arriperet, hanc omnibus fratribus denegaſſe videretur. ——— Dominus dicit; *& Patrem nolite vocare vobis ſuper terram: unus eſt enim Pater veſter.* Quid ergo, frater chariſſime, in illo terribili examine venientis judicis dicturus es, qui non ſolum pater, ſed etiam generalis Pater, in mundo vocari appetis? Hæc *Gregor.* lib. 4. cap. 82. ſeu epiſt. 38. ad *Johannem* Epiſcopum Conſtantinopolitanum.

Matth. 23. 9.

Tertia Antitheſis.

20. *Antitheſis* tertia eſt; Nomen *univerſalis Epiſcopi*, eo modo acceptum, quo *Bellarminus* illud probat & tribuit Pontifici Romano, eſt, ex mente *Gregorii*, profanum, temerarium, ſuperbum, ſceleſtum, &c. ut patet ex verbis Gregorii ſuperiùs recitatis. Nam hoc nomen, ut illud hodie Papa Romanus arrogat, denotat culmen ſingularitatis, & omnia quæ ſoli uni capiti cohærent, videlicet Chriſto, per elationem pompatici ſermonis, ejuſdem Chriſti membra ſubjugat Papæ Romano; & Papam cæteris omnibus præponit, & privatum aliquid dat uni, per quod honore crebro cæteri Patriarchæ & Epiſcopi privantur, & gratiæ contradicitur communiter omnibus effuſæ. & certo extra Chriſtum quaſi capiti membra dominici corporis particulariter ſubjiciuntur, & cuncta Chriſti membra Pontifici Romano *univerſalis* appellatione ſupponuntur: & Romanus Pontifex ſpreto ſociali gaudio, ad culmen ſingularitatis erumpit, & ſibi hanc gloriam ſingularitatis arripit, ut nulli ſubeſſe, & ſolus omnibus præeſſe videatur. & aliorum omnium Epiſcoporum nomen ſuâ comparatione calcat, & ſeipſum illis vocabulo elationis præponit; atque ita ſe exhibet imitatorem diaboli, qui dixit, *ſuper aſtra cœli exaltabo ſolium meum: aſcendam ſuper altitudinem nubium:* & generalis Pater in mundo vocari appetit.

Quarta Antitheſis.

21. Accipe quartam *Antitheſin*: Non ſolùm ad cautelam, neque cum diſcrimine perſonarum, ſed ſimpliciter à quolibet Epiſcopo, ſive Romano, ſive alio quocunque, nomen *univerſalis* abjudicat *Gregorius*, ut ſceleſtum, antichriſtianum, diabolicum; ut ex ſuperioribus liquet. Et hæreticum: nam ad *Anianum* ſcribens, ait; In iſto enim ſceleſto vocabulo conſentire, nihil eſt aliud, quàm fidem perdere. lib. 4. epiſt. 39. ſeu cap. 83.

Quinta Antitheſis.

22. Quinta *Antitheſis*; Nomen *univerſalis* Romano Pontifici tribuunt Jeſuitæ, & quidam alii, eo ipſo ſenſu revera, quo nomen hoc Cardinalis *Bellarminus* dicit eſſe verè profanum, ſacrilegum, & Antichriſtianum: dum contendunt, omnem juriſdictionem Epiſcopalem immediatè à Chriſto dari ſoli Romano Pontifici, ut Principi & Monarchæ totius Eccleſiæ; idque in omnes Chriſtianos, etiam Epiſcopos & Patriarchas; & omnem ordinariam aliorum Epiſcoporum juriſdictionem à Papa Romano immediatè deſcendere; nec eos à Chriſto immediatè illam accipere, ſed à Pontifice Romano; ut cum Cajetano & aliis quibuſdam docet *Bellarminus*; lib. 4. de Rom. Pontifice capitib. 22. 24. 25. Quod dogma & *Laineſius*, Jeſuiticæ Societatis generalis, in Concilio Tridentino defendendum ſuſcepit, non ſine multorum Epiſcoporendum offenſione; ut refert *Paulus Soave* in hiſtoria Concilii Tridentini, lib. 7. Nos autem abſurdum iſtud dogma ſuperiùs refutavimus, capp. 3. 4. 5. hujus libri.

Concil. Lateran. ſub Innocentio 3. anno Domini 1215.

Quod tamen dogma Romæ, ante natos Jeſuitas receptum eſſe, indicio eſt illa ſynodalis conſtitutio Innocentii tertii, Papæ Romani, in Concilio ſuo Lateranenſi, capite 5. Antiqua (inquit) Patriarchalium ſedium privilegia renovantes, ſacrâ univerſali Synodo approbante ſancimus, ut poſt Romanam Eccleſiam, quæ, diſponente Domino, ſuper omnes alias ordinariæ poteſtatis obtinet principatum, utpote mater univerſorum Chriſti fidelium, & magiſtra, Conſtantinopolitana primum, Alexandrina ſecundum, Antiochena tertium, Hieroſolymitana quartum locum obtineant, ſervatâ cuilibet propriâ dignitate; ita quod poſtquam earum antiſtites à Romano Pontifice receperint pallium, quod eſt plenitudinis officii Pontificalis inſigne, præſtito ſibi fidelitatis & obedientiæ juramento, licenter & ipſi ſuis ſuffraganeis pallium largiantur, recipientes pro ſe profeſſionem canonicam, & pro Romana Eccleſia ſponſionem obedientiæ ab eiſdem. Dominicæ verò crucis vexillum ante ſe faciant ubique deferri, niſi in urbe Romanâ, & ubicunque ſummus Pontifex præſens extiterit, vel ejus legatus utens inſignibus Apoſtolicæ dignitatis. In omnibus autem provinciis eorum juriſdictioni ſubjectis, ad eos, cum neceſſe fuerit, provocetur: ſalvis appellationibus ad ſedem Apoſtolicam interpoſitis, quibus eſt ab omnibus humiliter deferendum. Hæc Innocentius tertius, Papa Romanus, approbante Lateranenſi illo Concilio, anno Domini 1215.

23. *Bernardus Zona*, Archiep. Spalatenſis, in oratione quam habuit in prima ſeſſione Concilii Lateranenſis, præſente *Julio* ſecundô, Pontifice Romano, anno Dom. 1512. Firmiſſimè (inquit) tenet S. T. Pater beatiſſime, tanquam caput & Dominus, &c. *Et paulò poſt;* Sicut enim humanum corpus ex capite, multiſque membris conficitur ad diverſa naturæ munera obeunda, ita & Eccleſia militans ex te ſanctiſſimo Pontifice tanquam capite, cæteriſque Chriſticolis tanquam membris integratur. ——— Hujus autem corporis & Eccleſiæ ſub Chriſti vexillo militantis poteſtas, libera ampliſſimaque juriſdictio & habenæ, T. S. ſacratiſſime Pontifex, ſunt demandatæ ——— *Paſce oves meas.* Sed quis paſtus ſuavior à tua ſanctitate, ſacratiſſime Pontifex, in membra & ſubditos tuos poteſt provenire, quàm unitas in credendo; &c. *Hæc ille.* Et in eodem Concilio Lateranenſi, ſeſſione ſecundâ, orationem præſente eodem *Julio* Pontifice habuit *Thomas de Vio, Cajetanus*, ordinis prædicatorum generalis, ac poſtea Cardinalis; In qua oratione ait; Illius namque exemplo, quæ in cœlis eſt, Reipubl. beatiſſimæ, hujus, quæ in terris eſt, regimen conſtituit Deus, ut illud non penes omnes aut multos, ſed penes unum Chriſti Vicarium & Dominici gregis paſtorem conſiſtat. Nam ſicut in Hieruſalem illa, quæ in cœlis eſt, mater noſtrâ unus tantum Dominus eſt Jeſus Chriſtus; ita in hac Hieruſalem illius filiâ, quæ Chriſti ſanguine irrigata, & matris eſt illuſtrata ſplendoribus, unus tantum princeps eſt, Vicarius Chriſti & Pontifex Maximus, cui omnes deſcendentis [*de cælo*] Hieruſalem cives & incolæ, non ſolùm ut ſeparatim ſinguli, ſed etiam ut ſimul univerſi obedire debent: quemadmodum qui in ſuperna ſunt Hieruſalem ſancti, cum ſingulatim, tum universè, diviſimque ac ſimul omnes, uni omnium creatori ſubſunt, parent, obtemperant. *Et poſtea in eâdem oratione, Julium Pontificem his affatur verbis;* Atque ut in primis potentiam imiteris, accingere, Pater ſancte; gladio tuo, inquam, accingere: binos enim habes, unum tibi, reliquiſque hujus mundi principibus communem; alterum tibi proprium, atque ita tuum, ut illum alius nemo niſi à te habere poſſit. Hoc itaque gladio tuo, qui Eccleſiaſticæ poteſtatis eſt, accingere potentiſſimè, & accingere ſuper femur tuum, id eſt, ſuper univerſas humani generis poteſtates. Hæc

Vide lib. 14. cap. 6. §. 26, 27, 28.

Apoc. 21.

Caje-

Cajetanus. Et in eodem Concilio, ſeſſ. 4. *Chriſtophorus Marcellus* orationem habens, præſentem ſic alloquitur Papam *Iulium*, Tibi optimo maximóque Principi læto inſerviat animo.——— Sub tuo tibi cumulatiſſimè contingant Imperio. ——— Ad tuos ſanctiſſimos devoluta pedes Eccleſia, in hunc modum opem humiliter implorare videtur. Ad te, *Iuli*, Pontifex beatiſſime, ſupplex tanquam ad verum principem, protectorem, Patrem, & ſponſum accedo. Cura, Pater beatiſſimè, ut ſponſæ tuæ forma decorque redeat. Tu enim paſtor, tu medicus, tu gubernator, tu cultor, tu denique alter Deus in terris. *Hæc ibi.*

24. *Pamelius* etiam in ſuis annotationibus in epiſtolam illam Cornelii ad Cyprianum, quæ inter Cypriani epiſtolas numeratur 46. & *Binius* in ſuis notis in ejuſdem Cornelii epiſtolam ad Fabium Epiſcopum Antiochenum, tom. 1. Conciliorum; verba illa confeſſorum, & Cornelii, dicentium, *oportere eſſe unum ſolum Epiſcopum in Eccleſia Catholica*, (nempe, particulari cujuſque civitatis, ut oſtendimus ſuprà cap. 3. in exegeſi propoſitionis nonæ) Verba (inquam) illa perverſiſſimè atque impudentiſſimè detorquent ac violenter invitis auctoribus trahunt in ſubſidium *univerſalis Epiſcopatûs* Papæ Romani: Hîc unum Epiſcopum ſimpliciter pro Romano Epiſcopo acceptum vides, ait *Pamelius.* In Eccleſia Catholica (inquit *Binius*) unum Epiſcopum ac Pontificem maximum, qui oves ſimul & agnos; clericos & laïcos omnes regat & gubernet, eſſe oportet. Quiſquis ergo huic uni paſtori debitâ obedientiâ, in moribus & fide ſe non ſubjecerit, ſchiſmaticus eſt. Hæc ibi *Binius.* Profanus hic ſacrilegæ elationis tumor ſe palàm etiam exſerit in verbis *Bonifacii* octavi Papæ Romani; Porrò (inquit) ſubeſſe Romano Pontifici, omni humanæ creaturæ, declaramus, dicimus, definimus, & pronunciamus omnino eſſe de neceſſitate ſalutis. Extravag. commun. Titul. de majoritate & obedientiâ cap. 1. *Unam ſanctam.* Ebullit idem tumor in illa *Iulii* ſecundi, Papæ Rom. bullâ prorogationis Concilii Lateran. quæ incipit, *Inſcrutabilis.* Divinæ (inquit) providentiæ altitudo ad hoc nos, maximè poteſtatis deſuper plenitudine traditâ, ſuper univerſum gregem Dominicum præſulem conſtituit, &c. Item in illa bulla *Leonis* Papæ decimi contra *Lutherum*, quæ incipit, *Exſurge Domine*, tom. 9. Concil. edit. Pariſ. ubi ut erroneam damnat *Leo* hanc aſſertionem; *Romanus Pontifex Petri ſucceſſor, non eſt Chriſti Vicarius ſuper omnes totius mundi Eccleſias ab ipſo Chriſto in B. Petro inſtitutus.* Cujus tamen aſſertionis veritas nobis prolixè jam demonſtrata eſt: ejus autem damnatio typhum oſtendit Antichriſtianum in Rom. Pontifice, per elationem pompatici ſermonis, modeſtiæ ac menſuræ ſuæ terminos excedente.

Vide c. 3. hujus libri, §. 40. & ſeq.

Vide lib. 14. cap. 6. §. 26.

Sexta Antitheſis.

25. *Sexta Antitheſis*; *Petro* totius Eccleſiæ curam commiſſam eſſe à Domino, ait *Gregorius*, lib. 4. epiſt. 32. ſed hoc non idem eſt, ac ſi diceret, Petrum *Epiſcopum univerſalem* eſſe à Chriſto conſtitutum: Cura (inquit) ei totius Eccleſiæ, & principatus committitur; & tamen univerſalis Apoſtolus non vocatur. Hæc Gregorius, loco citato. Nempe Petro cura totius Eccleſiæ committitur, ut Apoſtolo; & omnibus ac ſingulis Apoſtolis eadem cura commiſſa eſt, pari conſortio honoris & poteſtatis. Curam totius Eccleſiæ non ſibi ſoli *Petrus* ſingulariter uſurpavit. Etſi principatum accepit, ut eſſet primum membrum ſanctæ & univerſalis Eccleſiæ: ut exponit Gregorius, lib. 4. epiſt. 38.

Septima Antitheſis. *Supra, §. 19.*

26. *Septima Antitheſis.* Gregorius non agnovit idem eſſe quoad ſenſum, *Epiſcopum Eccleſiæ univerſalis*, & *Epiſcopum univerſalem.* Omnes enim Epiſcopos vocat *univerſalis Eccleſiæ Epiſcopos*; neminem dici patitur *Epiſcopum univerſalem*, lib. 4. epiſt. 38. ſeu cap. 82: ad Johannem Epiſcopum Conſtantinopolitanum.

Octava Antitheſis.

27. *Octava Antitheſis*: Quamvis in paucorum ſupplicantium, puta, Theodori & Iſchyrionis diaconorum Eccleſiæ Alexandrinæ, & Athanaſii ejuſdem Eccleſiæ presbyter, & Sophronii laïci libellis, contra Dioſcorum oblatis, (Act. 3. concilii Chalced.) inſcriptio reperiatur, *Univerſali Archiepiſcopo & Patriarchæ magnæ Romæ, Leoni*: Concilium tamen Chalcedonenſe nihil de hoc vocabulo, *univerſalis*, decreviſſe, fatetur Bellarminus, lib. 2. de Rom. Pontifice, cap. ultimo. §. *Tertium eſt Calvini.* Quod autem ibidem addit Bellarminus, nomen hoc tribui Romano Pontifici, non diſplicuiſſe Concilio, cum nemo in Concilio hanc appellationem reprehenderit, dilutum eſt & valde infirmum. Non audet dicere placuiſſe Concilio; nam ſi id diceret, convinceretur falſi, ex ejuſdem Concilii canone 28. de æqualibus privilegiis Epiſcopi Conſtantinopolitani cum Epiſcopo Romano. Et hinc patet, appellationem univerſalis, Monarchico iſto modo, quo hodie eam uſurpat Papa Romanus, eſſe contra mentem Concilii Chalcedonenſis.

τὰ ἴσα πρεσβεῖα

Sup. § 18

28. Quanto hîc potior cauſa Epiſcopi Conſtantinopolitani? quem in conciliis & ab Epiſcopis, & ab ipſo concilio, legimus palàm dictum eſſe *œcumenicum Patriarcham*, teſtantur acta Concilii Conſtantinopolitani ſub *Menna* celebrati, & alterius Concilii Conſtantinopol. ſub *Iohanne Cappadoce* Patriarchâ Conſtantinopolitano habiti geſta, inſerta quintæ actioni concilii ſub *Menna* Patriarcha celebrati. Et geſta Synodi Nicænæ ſecundæ, quæ imaginum cultoribus ſeptima œcumenica dicitur, actionibus ſecundâ & tertiâ. Eodemque titulo inſignitum invenimus, in conſtitutionibus Imperatorum, ſupra citatis, antitheſi primâ. Cum quibus conſtitutionibus non concordant illæ epiſtolæ, quæ ſub nominibus *Iohannis* Epiſcopi urbis Romæ, & *Iuſtiniani* Imperatoris, leguntur in codice Juſtiniani, lib. 1. Titul. 1. *De ſumma Trinitate.* Has epiſtolas falſas eſſe & ſuppoſititias, præſtantium Theologorum ac Juriſconſultorum ſcripta perſpicuis argumentis & rationibus jampridem conviciſſe, monet *Iacobus Lectius*, Juris conſultus, lib. 1. præſcriptionum Theologicarum c. 1. & lib. 2. nota 5. Imperatoris autem *Iuſtiniani* vox eſt, *Conſtantinopolitana Eccleſia omnium aliarum eſt caput.* Cod. de Epiſcopis & clericis. leg. 24. Quamvis alibi, ſecundùm Conciliorum generalium definitiones, Epiſcopo Conſtantinopolitano in ordine ſedendi ſecundum locum inter Patriarchas aſſignet, nempe poſt Romæ ſenioris Epiſcopum. *Novell.* 131. cap. 2. ſed ordo iſte ſedendi non derogat æqualitati privilegiorum, utriuſque ſedis, ut patet ex can. 28. Concilii Chalcedonenſis. Et *Iuſtinianus* aliquando videtur prætuliſſe ſedem Conſtantinopolitanam: ut colligi poſſe videtur ex Cod. de Epiſcopis. leg. 24. & Novell. 3. & 42.

Admonitio de epiſtolis in Cod. Iuſtiniani, lib. 1. Tit. 1.

29. Concilii autem Conſtantinopolitani, ſub Menna Patriarcha habiti, editiones omnes in ſuſpicionem falſi venire æquum non eſt, propter inanes cavillationes Cardinalis *Baronii*, anno 518. & *Severini Binii*, in notis in illud Concilium. Certè ambiguum eſt, quod dicit Baronius, Pelagium & Gregorium, Romanos Pontifices Johanni Conſtantinopolitano reſiſtentes, aſſeruiſſe nihil ejuſmodi ab ejus prædeceſſoribus Con-

ſtantinopolitanis Epiſcopis aliquando præſumtum fuiſſe. Aſſerit quidem Pelagius (epiſt. 8.) Johannem ejuſque prædeceſſores per literas proteſtatos eſſe, ſe nihil unquam protervè contra Apoſtolicam ſedem agere, nec de illius aut aliorum Epiſcoporum privilegiis quicquam uſurpare. At neque Pelagius neque Gregorius aſſerit, titulum univerſalis Epiſcopi à nullo Johannis prædeceſſore uſurpatum eſſe, &c. Quamvis nomen hoc Gregorius appellet novum, non negat tamen, imò affirmat, longè priùs auditum eſſe, videlicet tempore Concilii Chalcedonenſis. Invenitur etiam in conſtitutionibus *Iuſtiniani* Imperatoris. Quod autem objicit Binius; Si Patriarcha Conſtantinopolitanus titulo œcumenici Patriarchæ, citra contradictionem orthodoxorum Epiſcoporum, in legitimo eorundem conventu condecoratus fuiſſet, haud dubiè auctoritate illius concilii Antiſtites Conſtantinopolitanos contra Pelagium & Gregorium ſe defenſuros fuiſſe: prorſus inane eſt, niſi oſtendat eos hac defenſione non eſſe uſos; quod oſtendere non poteſt. Atque ſi ex eventu judicemus, videntur hanc defenſionem non omiſiſſe. Certè admonitiones Pelagii & Gregorii neglexerunt, perſiſtentes in ſua ſententiâ *Iohannes* quartus, qui jejunator dictus eſt, & *Cyriacus*, teſte *Gregorio*, lib. 7. epiſt. 69. quos imitati ſunt eorum ſucceſſores, retinentes vocabulum *œcumenici Patriarchæ*.

30. Hujus autem vocabuli anguſtiorem quandam expoſitionem memorat *Anaſtaſius* bibliothecarius, præfatione in ſeptimam Synodum, ad *Iohannem* 8. Pontif. Rom. In eo ſanè (*inquit*) quo frequenter * *univerſalem* in hac Synodo Græci Patriarcham ſuum inconvenienter appellant, Apoſtolatus veſter adulationi veniam det, ſæpe prælatis ſuis non ſine reprehenſione placere ſtudentium. Verùm, cùm apud Conſtantinopolin poſitus frequenter Græcos ſuper hoc vocabulo reprehenderem, & faſtûs vel arrogantiæ redarguerem: aſſerebatur, quòd non ideo *œcumenicum*, quem multi *univerſalem* interpretati ſunt, dicerent Patriarcham, quod univerſi orbis teneat præſulatum, ſed quod cuidam parti præſit orbis; quæ à Chriſtianis inhabitatur. Nam quod Græci œcumenen vocant, à Latinis non ſolùm orbis, à cujus univerſitate univerſalis appellatur; verùm etiam habitatio, vel locus habitabilis nuncupatur. Hæc ibi *Anaſtaſius*. Certè hodie titulum *univerſalis Epiſcopi*, uſurpat Papa Romanus faſtuoſo illo & arroganti ſenſu, univerſi orbis ſibi uni arrogans præſulatum. Vide ſuprà, in explicatione quintæ antitheſeos.

** Oecumenicum.*

οἰκουμένη.

Repetitur primum argumentum.

31. Jam repeto argumentum noſtrum initio propoſitum; Quod Papæ Romano convenit, illud alicui mortalium convenit: at *univerſalis Epiſcopatus*, eo ſenſu, quo nunc tribuitur Papæ Romano, nulli mortalium convenit: ergo non convenit Papæ Romano. Minorem propoſitionem ſex rationibus confirmavimus. Quibus adjiciemus hanc ſeptimam ejuſdem Minoris confirmationem.

Probatio, ſeu confirmatio ſeptima.

32. Univerſalis Epiſcopus totius orbis (ſenſu memorato) eſt Pater Patrum; & quidem unus ac ſolus inter omnes paſtores Eccleſiaſticos: at nullus mortalium eſt hoc modo Pater Patrum: ergo nullus mortalium eſt univerſalis Epiſcopus totius orbis. (ſenſu memorato.) Majorem concedunt adverſarii: & negant minorem: aſſerunt enim, Papam Romanum eſſe *Patrem Patrum*; & quidem unum; & ſolùm. Nec ulli alteri unquam hoc nomen communicatum legimus, inquit *Bellarminus*, lib. 2. de Rom. Pontifice, capite 31. §. *Secundum nomen.* Quam Bellarmini inconſideratam aſſeverationem Gretſerus pari incogitantiâ (an impudentiâ?) ſuſcipit defendendam, in ejuſdem capitis defenſione. Certè ut non legerint Jeſuitæ iſti, ſi tamen legiſſent acta Synodi Conſtantinopolitanæ ſub *Iohanne* Patriarcha, hujus nominis ſecundo, celebratæ, inſerta quintæ actioni Synodi ſub *Menna* habitæ, occurriſſet eis hoc nomen tributum *Iohanni* Patriarchæ Conſtantinopolitano, tum ab ipſa Synodo Conſtantinopolitana, in relatione ſynodi, ſeu epiſtolâ ſynodali ad *Iohannem* Patriarcham; tum ab Epiſcopis ſecundæ Syriæ in ſua epiſtolâ ad eundem *Iohannem*. Synodi verba ſunt; τῷ δεσπότῃ ἡμῶν, τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ πατρὶ πατέρων, ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ Ἰωάννῃ, ἡ ἐνδημοῦσα κατὰ τὴν Φιλόχριστον ταύτην, καὶ βασιλίδα πόλιν, σύνοδος, ἐν κυρίῳ χαίρειν. id eſt; Domino noſtro ſanctiſſimo ac beatiſſimo Patri Patrum, Archiepiſcopo & œcumenico Patriarchæ Johanni, Synodus in hac Chriſti amante & Imperiali civitate congregata, in Domino ſalutem. Epiſcoporum autem ſecundæ Syriæ verba hæc ſunt; Δεσπότῃ ἡμῶν, τῷ τὰ πάντα ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ, πατρὶ πατέρων, ἀρχιεπισκόπῳ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, Ἰωάννῃ, καὶ τῇ κατὰ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, ἐνδημούσῃ ἁγίᾳ καὶ θεοτιμήτῳ συνόδῳ, οἱ ἐλάχιστοι ἐπίσκοποι Συρίας δευτέρας. id eſt; Domino noſtro per omnia ſanctiſſimo & beatiſſimo Patri Patrum, Archiepiſcopo & œcumenico Patriarchæ Johanni, ac ſanctæ & in Deo venerabili [*ſeu à Deo honoratæ*,] Synodo in Regia civitatum urbe congregatæ, minimi Epiſcopi ſecundæ Syriæ. Celebrata eſt *hæc* Synodus ſub *Iohanne* Cappadoce, hujus nominis ſecundo, regnante *Iuſtino* Imperatore, anno Domini 518. altera ſub *Menna* habita eſt, imperium obtinente *Iuſtiniano* ſeniore, anno Domini 536. Senſu autem Monarchico, quo Papa Romanus hodie dici vult *Pater Patrum*, nulli mortalium hoc nomen convenit; nam hoc ſenſu idem eſt *Pater Patrum*, quod *generalis Pater in mundo*: quod nomen *Gregorius* nulli mortalium concedendum eſſe docet, lib. 4. epiſt. 38. ſeu cap. 82. Attamen *Leo* decimus, in Concilio Lateranenſi, ſeſſ. 9. Romanum Pontificem ait eſſe communem omnium Chriſti fidelium Patrem.

Tranſitio.

33. Atque ita, conſtabilito primo argumento noſtro contra Monarchiam, ſeu univerſalem Epiſcopatum Papæ Romani; nempe, hanc dignitatem nulli convenire mortalium, atque adeò neque Papæ Romano; ſuperſedere poſſemus ulteriore labore. Aliud tamen argumentum, quod promiſimus, veluti mantiſſæ loco, adjiciemus.

Aliud argumentum.

34. Papa Romanus, ut Papa, non eſt Epiſcopus: ergo ut Papa non eſt univerſalis Epiſcopus. Senſus antecedentis eſt non neceſſarium eſſe Papæ, ut Papæ, habere ordinem Epiſcopalem, ſed poſſe eſſe Papam, qui non ſit Epiſcopus. Antecedens, ſic explicatum probatur; Omnis Epiſcopus presbyter eſt, inquit auctor Comm. qui Ambroſio tribuitur, in 1 Tim. 3. Ad hoc quod aliquis ſit hierarcha Eccleſiæ, oportet quod habeat claves illas exteriores: & cum hoc præſupponitur, quòd habeat interiores: Unde nullus ordinatur Epiſcopus, niſi priùs in ſacerdotem fuerit ordinatus, ait Scotus in 4. ſentent. diſtinctione 19. At Papa, ut Papa, poteſt eſſe ſine presbyteratu ſeu gradu ſacerdotii; unde efficitur, poſſe eſſe Papam, qui non ſit Epiſcopus: & per conſequens poſſe eſſe Papam, qui non ſit univerſalis Epiſcopus: adeòque Papam, ut Papam non eſſe univerſalem Epiſcopum. Poſſe autem eſſe Papam ſine gradu ſacerdotii, jampridem ante annos pluſquam trecen-

trecentos, docuit *Auguſtinus Triumphus Anconitanus*: ut refert *Henricus Kalteiſen*, Dominicanus, ſacræ Thologiæ quondam in Academiâ Colonienſi profeſſor, eandem *Anconitani* doctrinam tenens, in ſua Oratione, quam habuit in Concilio Baſileenſi, contra tertium articulum Bohemorum, anno Domini 1433. & exſtat tomo octavo Conciliorum, edit. Pariſ. ubi pro auctoritate Papæ Romani differens, ait; Papa non eſt nomen oridinis, ſed tantùm juriſdictionis & officii: patet, quia Papa poteſt cedere Papatui, itaquòd non ſit amplius Papa; non tamen poteſt cedere ſacro ordini, quin ſemper ſit ordinatus, poſtquam eſt ordinatus. Secundò, quia Papa, ut Papa, non habet poteſtatem conficiendi corpus Chriſti verum, niſi conſecretur in presbyterum, quamvis poſſit gubernare corpus Chriſti *Vide lib.*
myſticum, etiamſi non habeat ſacerdotii gra- *12. c. 38.*
dum, ut deducit venerabilis magiſter *Auguſtinus* *§.*
de *Ancona*, in lib. de Eccleſiaſtica poteſlate, quæſtione 4. art. 2. Hæc *Henricus Kalteiſen*, tom. 8. Concil. edit. Pariſ. pag. 441. col. 1. in actu primi diei. nam per triduum habuit illam orationem.

LIBRI DECIMI-SEXTI

FINIS.

Soli ſapienti Deo, Salvatori noſtro, Gloria in Eccleſia per Chriſtum Jeſum, in omnia ſecula. Amen.

INDEX

INDEX
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ,

Eorum potiſſimùm, quæ vel explicantur, vel vindicantur, vel aliâ notabili occaſione citantur.

TESTAMENTI VETERIS.

Geneseos.

Cap.	Vers.	Operis lib. cap. & ſectio.
I	26.	1,13,2.& 3.& 9. & 16. 1,35,30
	28.	1,37,5
	31.	1,38,3
XI	24.	9,8,21
XII	3.	12,4,45
XIV	18.	11,10,17
XVII	7.	10,10,25
XVIII.	2.	1,14,1
XIX	2.	1,14,3
XX	13.	1,35,30
XXII	12.	3,10,15.& 30.& 32
XXVII	22,27.	8,24,8
XXXII	26.	7,5,1
XXXV	7.	1,35,30
XLI	26.	11,10,1,11,12,9
XLVI	34.	7,7,2
XLVIII	15,16.	2,32,9
		7,3,17
	16.	7,2,20.&22
XLIX	11.	11,9,17.&20

Exodi.

IV	25.	10,13,11
XII	9.	11,10,20
XXVIII	41.	14,5,7
XXXII	13.	7,2,6

Levitici.

XIII	3.	12,4,40
XXI	17.	14,5,7

Numeroum.

VIII	5,6,7.	10,5,55
XII	14,15.	12,3,14
XV	19,20,	10,5,55
XIX	9.	10,5,55
XX	12.	12,8,18
XXII	31.	7,5,3

Deuteronomii.

IV	24.	13,3,5
V	26.	1,35,30
VI	4.	1,15,1,1,35,30
XIII	3.	3,10,30&32
XVIII	11.	13,7,1
XXXI	30.	7,11,15

Josuæ.

V	13,14.	7,4,7,7,5,4
VI	18.	12,3,5
VII	1,11,12,13.	12,3,5
XXIV	19.	1,35,30

Samuelis I

XV	22.	11,20,16
XXVIII	14.	7,5,6

Samuelis II.

VII	23.	1,35,30
XII	13.	9,5,8
	14.	12,8,18

Paralipomenon I.

XXIX	20.	7,1,11

Nehemiæ.

VIII	12.	1,37,12

Jobi.

V	1.	7,5,5
VII	1.	12,8,23,13,8,43
XIV.	4.	14,2,5

Psalmorum.

II	8.	14,6,4
IV	7.	7,11,8
V	5,6,7.	8,18,11
VII	2.	7,1,17
XV	1.	13,8,8
XIX	13.	12,5,42
XXIII	5.	11,15,8.
XXVII	1.	12,4,49
	8.	7,11,8
	13.	13,8,37
XXXII	1.	10,16,11.12, 8,23,13,11,4
XXXIII	9.	1,13,3
XXXIV.	16.	7,5,20
XXXVII	15.	13,3,4
XL	3.	13,12,5
	8.	7,11,15
XLV	7.	1,35,30
	17.	16,5,7
L	15.	11,20,23
LI	19.	11,20,23
LVI	11.	12,4,49
	14.	13,8,37
LVIII	ult.	1,35,30
LXIII.	2.	1,35,30
	7.	1,37,13
LXVI	12.	13,3,4
LXXII	11.	14,6,28
LXXXIX	50.	7,2,6
XCVII	3.	13,3,5
	7.	6,2,1

XCVIII

INDEX

XCVIII	5.	7,3,19
	8.	12,8,18&19
XCIX	5.	7,3,7
CIX	17,28.	12,4,45
CXV	17.	13,8,26
CXIX	20.	13,3,3
	62.	1,37,13
CXXI	1,2.	7,4,24
CXXII	7.	7,1,12
CXXXIII	1.	14,7,36
CXLI	2.	11,20,23
CXLIII	9.	8,7,11&17
	2.	8,24,16
CXLIX	2.	1,35,30

PROVERBIORUM.

III	34.	14,2,5
VIII	22.	3,19,3
XXVI	2.	12,4,45
XXX	5,6.	4,4,26

ECCLESIASTÆ.

XI	3.	13,8,39&40& 41

CANT. CANTIC.

I	14.	9,1,13
II	2.	8,21,7
	14.	3,20,32.15,9,15
IV	12.	10,3,19

JESAIÆ.

IV	2,	7,2,22
IV	4.	13,8,12
V	20.	14,5,12
VI	1.	1,32,3.
	1,5.	1,36,6
	3.	1,16,1
	5.	14,2,5
VII	14.	6,2,1
VIII	9.	13,7,1
	21.	4,4,26
IX	19.	13,8,11
XIV	13,14.	6,7,19
XXVI	9.	1,37,13
	13.	2,17,14
XXIX	13.	11,7,37
XLII	1.	6,5,11
XLV	5 & ſeqq.	1,15,2
	6.	1,34,21
	7.	1,38,2&3
XLVIII	16.	1,26,6
LIII	8.	1,6,5
LV	7.	23,8,44
		13,11,8
LXI	1.	1,25,1 & 5
		1,26,6
LXV	5.	14,2,5

JEREMIÆ.

22	13.	13,12,7.
2II	22.	12,10,4
		13,11,8
VI	16.	4,4,22
VIII	4.	12,10,4
X	10.	1,35,30
XXXI	8.	20,5,25
	33.	10,16,13
XXXIII	36.	1,35,30

EZECHIELIS.

I	26,27.	13,3,5
XIII	19.	12,4,44
XVIII	20.	10,10,36.14,5,8.
	32.	14,10,4
XXIV	11.	13,3,7
		13,12,3&4
XXVIII	2.	14,6,24
XXXIII	11.	12,10,4
XXXVI	25,26.	10,5,55

DANIELIS.

VII	9,10.	13,3,5

HOSEÆ.

VII	13.	3,25,8
XIV	9.	3,27,1
	ult.	3,25,13

AMOS.

III	6.	1,38,2

JONÆ.

III.	10.	12,8,22

HABACUC.

II.	4.	25,9,4
	5.	3,25,8

ZACHARIÆ.

IX.	21.	13,12,5

MALACHIÆ.

I.	10,11.	11,10,9& 11
2II.	1,2,3.	13,3,6

APOCRYPHORUM.

SAPIENTIÆ.

IV.	7.	3,30,3

TOBIÆ.

IV.	18.	13,12,8

MACCAB. II.

XII.	43.	13,2,1

TESTAMENTI NOVI.

Matthæi.

III.	8.	12,5,40
	11.	13,3,9,13,8,12.
		13,12,9
	12.	13,3,7
	14.	1,8,4
IV.	10.	1,15,1.7,1,11,
		&16
	17.	12,5,40
V.	9.	14,5,13.14.7,36
	10.	12,2,7
	11.	12,4.45
	19.	11,7,37.14,7,8
	22.	13,12,10
	25,26.	13,6,9
	26.	13,12,11
	48.	12,8,25
VI.	8.	8,13,44
	13.	8,26,20.
		12,8,23
VII.	1.	1,7,10
	16.	16,6 26
	23.	3,20,30.
		8,22,10
	26.	14,7,8
	27.	15,9.19
VIII.	2.	7,4,7
	3.4.	12,4,8
	12.	10,10,22
IX.	2.	8,25.5
X.	23.	16,6,8
	32,33.	5,30,8
XI.	24.	13.8,30
	27.	3.19.3
	29.	14,7,11
	43,44.	12,4,8
XII.	[illegible].	14,7,10
	28.	1,8,9.1,9.3
	32.	13,4,1.13,11,
		15.13,12,12
	36,37.	13.12,12
XIII.	20.	8,16,6
	29,30.	14,5,11.& 13
XV.	6.	16,6,26
	6.9.	11,7,37
	17.	11,13,1
XVI.	13.	6,2,1
	16,17.	15,5,1.
		15,9,16
	18.	3,25,17.15,1,2
		15,4,14.15,6.
		15,7,4.15,8,6
	19.	12,4,3.&11.&
		15,&21.&23.
		15,1,1.15,5,1.
		16,3,5.&6
XVII.	5.	11,7,37
XVIII.	17.	14,5,13
	17,18.	12,3,10.
		12,4,1.&3.
		& 10.& 17
	18.	16,3,5.& 11
	19.	14,7,36
	20.	11,7,31.16,6,8
	24.	10,16,15.&16
	27.	10.3,25
XIX.	6.	9,8,16
	17.	1,15,1
	21.	12,8,25
XXI.		8,15,5
	4.	1,17.10
XXII.	21.	7,4,2
XXIII.	9.	16,7,19
	37.	8,17,18
XXIV.	13.	10,16,13
	23,.26.	11 7,33
	25.	4,4.14
	28.	11,17,4
	31.	8,22,2
XXV.	12.	3,20,30
	41.	13,3,3
XXVI.	11.	11,12,13
	26.	11,8,2.11,12,
		3 &4
	27,28.	11,10,13.
		11,19,2.&9
	27,28,29.	11,10,17.
		& 18.&
		37.&40.
		& 43
	29.	11,10,4
	39.	5,29,9.& 10
	51.	1,3,1
XXVII.	54.	6,5,3
XXVIII.	19.	1,27,1.&14,
		1,23,3
	20.	11,3,6.11,12,
		13.& 17,11,21.
		11.&13.16,1,2

Marci.

III.	29.	13,12,12
VI.	13.	9,6.4
VII.	24.	5,19,14
X.	44.	7,1,19
XII.	30.	12,8,25
	41.	12 8.25
XIII.	32.	3,19.1.& 3.3,
		20,12.& 41
	34.	16,3,19
	37.	13.6,10
XIV.	13.	10,5,25
	36.	5,19,10 &11.
		12,13 14 &c.
XVI.	15,16.	12,4,3
	16.	10,4.7.10,5,
		12.10,9,12
		10,10,12

Lucæ.

I.	31.	6,1,11
II.	23.	11,6,35
	40.	3,19,10
	52.	3,19,1.&c
		.3,20.11
III.	8.	12,8,24
	16.	10,3,45
	21.	1,10,11.11,3,1
VI.	22,23.	12,4,45
VII.	37,38.	8,24,1
	48.	9.5,8
	48.50.	8,25,5
X.	13.	8,17,14
	16.	10,13,13
XI.	1,2.	7,4,3
	42.	8,18,17
XII.	45,46.	16,6,25
	48.	8,7,19.13,8,11
	49.	13,8,20
	50.	10,5,5

XIII.	27.	3,10,36
XVI.	9.	3,11,13
	22-25.	13,6,11.13,
		8,1,&33.&
		44 &47
XVII.	22,	11,21,11
XVIII.	9,10.	14,3,5
XX.	35,46.	4,11,4
XXI.	2,4.	12,8,23
	37,38.	1,37,12 &
		13.11,7,6.
		&9,11,9,
		12
XXII.	19.	11,12,4
	31,32.	15,10,1 &
		ſeqq.
XXIII.	42.	23,12,14
	43.	8,24,1
	46.	13.8,33
XXIV.	39.	11,21,8
	43.	7,11,15
	47.	12,4,11

JOHANNIS.

I.	1.	4,6,10
	24.	1,30,15.&17.
		2,13,17.3,21,
		19.3,21,41.
	33.	10,3,3
II.	4.	3,19,16
	24,25.	3,20,24
III.	3,5.	10,3,2,&6
	5.	10,9,1.& ſeqq.
	10,	10,9,14
	13.	2,1,9.11,21,3
	14,15.	8,16,1
	16.	8,16,1
IV.	2.	10,13,23
	20-24,	4,21,13
	21-24.	16,6,8
	23,24.	1,23,3
	39.	16,6,21
V.	19.	1,8,1.&7.1,8,
		7.&9.1,9,3.
		1,10,7.1,25,7
	21.	3,29,14
	22.	1,25,7
	23.	4,5,1
	26.	1,13,7.1,25,7
	27.	1,8,8
	37.	11,3,1
	43.	1,17,10
VI.	27.	2,8,4
	29.	8,23,4
	45.	8,17,9
	47.	8,23,4
	51.	11,9,20.11,12,
		22.11,18,21
	52.	11,10,26
	53.	8,20,6.11,8,6.
		11,10,20.11,
		12,15
	54.	11,11,13.
		13,6,5
	55,56.	14,7,23,
		& 24
	56.	12,12,31.
		& 41
	60,63.	11,10,26.
		& 42
	61,62,63.	11,8,7
	63.	11,8,6.11,12,14.
		& 22.&24
	64,65.	8,10,6
	65.	8,13,43
	69.	15,4,17
VIII.	31.	10,10,24
	34.	8,26,4
IX	3.	12,8,43
X.	1.	16,6,16
	4,5,27.	16,6,16
	14.	1,15,6
	18.	1,13.7
	30.	1,8,2.1,25,3.&
		7.&9.1,33,18.
		&20.3.19,3.6,
		2,1.7,3,8.&14,
		& 28
	37.	1,13,6
XI.	15.	11,21,15
	22.	7,3,2
	34.	3,19,1.&10.
		& 15
	51,52.	10,10,24
XII.	49,50.	1,13,6.&7
XIII.	3.	3,20,25
	10.	10,4,8.
		11,11,11
	35.	14,1,1
XIV.	2.	13,8,37
	9.	1,25,9
	9,10.	1,33,17.
		3.19,1
	10,11.	1,8,1
	[illegible].	1,27,2
	13.	1,23,4
	18.	11,12,22
	21.	1,7,3
	23.	1,18,8.1,27,2
	25.	1,6,5
	26.	1,17,10
	27.	14,1,1
	28.	1.25,3.&ſeqq.
XV.	1.	11,12,24.&40
	1,5.	11,10,20.
		11,12,3 &4
	3.	10,4,5
	5,16.	8,19,3
	14,15,	11,7,37
	26.	1,6,1.& 5
XVI.	12,13.	4,4,10
	13,15.	1,6,1.1,13,6
	15.	1,11,4
	27.	1,21,5
XVII.	1.	6,5,3
	3.	1,7,3.1,15,1.
		1,32,10.&12.
		4,5,1
	11.	11,12,24
	11,17.	1,12,5
	12.	1,12,17
	21.	14,1,1
	23,26.	8,30,2
	24.	12,8,37
XIX.	34.	10,5,38
XX.	8.	6,2.1
	17.	1,29,6.1,30 4.&
		6.&18.11,21,2.
		&4.&15.14,2,5
	19,26.	11,6,35
	21.	10,3,28.15,1,1
	21,22,23.	12,4,3.&
		7 &15.
		16,3,5.&
		12.&17
	22.	1,6,5.9,5,32
	23.	16,1,30
XXI.	15-17.	15,1,1.15,15
	16.	16,3,5

ACTORUM.

I.	11.	11,21, 5.& 15

II.	24.	13,12,15
	38.	12,5,40
	38,59.	10,10,3
	41.	10,5,56
		10,13,12
	46.	1,37,12
IV.	12.	2,13,12.
		15,9,6
V.	41.	12,4,45
VII.	41.	7,6,5
	55,56,60.	11,21,4
IX.	4.	11,12,18
X.	26.	7,4,22
XII.	12.	1,37,12
XIV.	18.	7,4,22.& 23
	25.	16,3,29
XVI.	3.	3,25,13
XVII.	23.	10,3,16
XIX.	4.	1,8,4
XX.	28.	3,12,4.16,3.29

AD ROMANOS.

I.	4.	6,5,5
	7.	1,23,9.8,24,15
	25.	4,8,5
	16.	11,11,24
II.	10,11.	10,10,3
	28,2[illegible]	10,10.3
III.	24.	8,24.9.
	28.	8,24,2
IV.	5.	8,24,9.12,4,6
	6-9.	12,8,23
V.	18.	8,18,22
VI.	23.	8,7,10
VIII.	13.	8,10,8
	17.	4.11,4
	18.	8,7,7.& 10
	26.	8,2,10
	28-30.	8,17,6
	29.	1,30,13.& 15 &17
	30.	8,23,5
	32.	8,25,20
	33.&c.	12,4.49
IX.	4.	10,10,22
	5.	6,2,1
	11,21.	8,2,4.
		10,10,31
	11,12,15.	8,13.27
	16.	8,2,7.8,13,33.
		8,17,14
	20.	8,13,37
X.	9.	10,16,13
	10.	8,25,1
	13,14.	7 2,20
XI.	2.	8,14,3,8,26,15.
		8,28,15
	8.	10,10,9
	14.	7,2,4
	17.	10,10,27
	25,26.	4.23,1
XII.	1,2.	11,20,12
	3.	5,20,42 & 43
	5.	11,12,41
XIV.	11.	1,15,1
	23.	10,13,28
XV.	50.	1,28,4

AD CORINTH. I.

I.	9.	1,28,4
	11,13.	16,7,19
	17.	10,5,36
II.	8.	3,12,4
III.	8,	8,7,12
	11.	15,1,4 15.9,6 & 16 &17.&:9
	11,12,13.	15,11.
		15.13
		8,6.& 7
	12,13.	13,5,5,& 7.
		13,4.4 13,
		5,1.& 2,13.
		8,11;14.7.
		22
	15,15.	13,3,8.&9
	15.	13,12,22
V.	4,5.	12,4,32
	5.	12,5,3,13,8,30
	7.	11,1,8.
	11.	14,5,13
VI.	8.	1,12,6
	11.	1,27,[illegible]
	15.	11,12,41
	17.	11,12,37
	19.	7,1,4
VII.	2-6.	4,11,5
	14.	10,10.4.&7
	16.	16,6,21
VIII.	6.	1,32,7.
IX.	22.	7,2,4
X.	1-5.	11,12,9
	4.	11,10,1,11,11,11.
		11,12,8.&10,
		15,8,5
	16.	11,8,2.&3.11,
		7,17.11,10,4
	16,17,21.	11,7,9.& 29
	17.	11,12,39 & 40
XI.	25.	11,7,6&29.
		11,19,3
	23-28.	11,10,4
	25,28.	11,19.9
	26.	11,8,2
	26,28.	11,10,43
	28.	12,3,34
	29.	10,3.13
	32.	13,8,50
XII.	4,5,6.	1,27.2
	12.	14,7,36
	13.	11,12,37
	28.	15,4.6.16,6.25
	32.	16.7,11
XIII.	2.	14.7.8 &13
	9.	14,7,2 & 4
XIV.	32.	22,4,15
XV.	18.	13,9,16
	24.	1,18,8
	28.	6,5,8
	29.	13.12,50
	42,44.	4,11.4
XVI.	22.	12,3,5 & 17
	47.	2,1,9

AD CORINTH. II.

I.	3.	1,31,1
	21,22.	8,22,4
II.	10,11.	12,3.4,
		11,7,19
III.	6.	11,8.6
IV.	13.	8,2,12
V.	1,2.	13 8,3
	16.	11,12,21.
		12,21,4
	18,19.	1,19,2.
		1,20,4
	19.	1,24,4
VI.	2.	10,3,31
VII.	10.	12,5.4
VIII.	9.	3,21,39
XI.	5.	13,4.4
XII.	7,9.	12 8,19
	15.	12,8,15
XIII.	3.	11,21,15
	ult.	2,181

Ad Galatas.

I.	8.	16,6,16
	8,9.	12,3,5
II.	2.	5,9,8
	9.	15,4,4
	21.	13,11,12
III.	27.	1,30,20
		10,3,32
	28,29.	10,10,3
IV.	5.	1,30,19
	8.	7,1,16
	24.	9,8,27
	30.	10,3,22
V.	6.	8,23,3
	13.	7,1,18
	17.	14,5,6
	19,23,21.	10,10,29
VI.	1.	15,14,5.&8
	14.	8,24,1

Ad Ephesios.

I.	2.	1,32,1
	3.	1,31,1.10,10,3
	4.	8,17,14
	11.	3,20,42
	14.	8,22,5
	17.	1,31,1
II.	3.	10,10,31
	20,22.	15,9,10
III.	14.	1,31,1
	16.	1,31,1.
	16,17.	1,27,2.&10
	17.	11,21,15.
		14,7,23
IV.	3,4.	11,12,37
	4-6.	10,3,15.&16.
		14,7,36
	5.	1,17,17,11,18,
		34,14,6,20
V.	11.	12,5,24
	25.	4,12,2
	25,26.	10,4,8
	32.	9,8,2.&17
	33.	4,12,4
VI.	23.	1,32.1

Ad Philippenses.

I.	23.	13,8,33
II.	6.	1.25,3.&4.&7.
		6,5,7,
	6,7.	2,7,2,2,13,12.
		3,21,39
	8.	5,29,17.11,3.1
	10.	13,12,28
	10,11.	7,3,8
	13	8,13,43
	23.	8,2,8
III.	8,9.	8,24,6
	15,16.	14,7,36
	20.	11,21,15
	21.	4,11,4
IV.	6.	3,20,32

Ad Colossenses.

I.	12.	8,7,10
	20.	1,24,1
	24.	12,8,15
II.	9.	7,3,7
III.	1.	11,21,4

Ad Thessalonicenses I.

I.	9,10.	11,21,15
III.	11.	1,32,9
IV.	16.	13,9,36

Ad Thessalonicenses II.

II.	4.	14,6,12.&18
	8.	14,6,27
	16.	1,32,2
III.	2.	8,17,15
	15.	14,5,13

Ad Timotheum I.

I.	4	14,7,12
	13.	8,9,2
	17.	1,15,1
II.	1.	1,18,5.13,9,4
	4.	8,18,1.&11
	5.	1,19,1.&2,2,13,
		12,7,2,7.8,16,8
	8.	4,21,13
IV.	1.	4.8.4
	1-3.	16,6,26
	10.	8,18,8
	13,14.	16,1,20
	14.	16,1,13.&20
	16.	12,4,7
V.	17.	16,1,17
	20.	12.4,32
	22.	9,7,3,16,1,20
VI.	1.	16,6,26
	15,16.	1,15,1

Ad Timotheum II.

I.	2.	1,32 1.&8
	6.	16,1,23
	8,9,10.	8,26,20
	18.	13,8.29.13,10,
		6.13,12,12
II.	10.	12,8,15
	16.	14,7,12
	24,25.	15.14,5
III.	16.	7,11,15
	16,17.	4,4.28
IV.	8.	8,8,3

Ad Titum.

I.	3.	14,6,20,15,9,5
	5.	16,3,29
II.	9,10.	16,6,26
	13,14.	6,2,1
III.	10.11.	1,7,8.&9

Ad Philemonem.

	5.	7,2,23

Petri Prior.

II.	5.	15,7,6
	19.	12,4,45
III.	6,7.	4,12,4
	13,14,15.	12,4,49
	15.	3,29.obſer.12
	21.	11,11,11

Petri Posterior.

I.	16.	4,4,24

INDEX S. SCRIPTURÆ.

II.	1.	8,16,6
	18,19.	16,6,16
III.	17,18.	4,4,24

JOHANNIS PRIMÆ.

I.	7.	13,11,12
	7-9.	12,5,15
	8.	14,5,5 & 6
II.	1.	2,7,5 7,2,8
	9.	10,3,24
	19.	8,22,1.10,16,11
	23.	4,5,2
III.	2.	4,11,4
	9.	10,16,11.& 17.
		14,5,6
	24.	1,27,1
IV.	1.	4,15,3
	1,2,3.	14 6,20
	2,3.	2,11,3
	5.	6,1,11
	13.	2 27,1
V.	7.	1,8.1 & 2.1,33,11
	8.	10,5,45
	12.	4,5,1
	16.	12.7,25.13,11,3
	21.	7,6,5 & 6

JOHANNIS SECUNDÆ.

	3.	2,32,8
	7,11.	16,6,16
	9.	4,5,1.14,6,23

AD EBRÆOS.

I.	3.	1,11,4.1,18,9.
		2,7,2
	4.	6,4,10
	6.	7,3,6
II.	7.	3,19,10
	9.	1,15,4
III.	6,14.	10,10,22
IV.	12.	11,10,41
V.	2.	15,14 3
	4.	10,13,26.16,3.
		29.16,6,14
VI.	1.	10,5,6
	4.	10,10,23
VII.	1.	6,7,1
	26.	2,7,1
	27.	11,10,5.&6
IX.	12,25. 26,28.	11,20,6
	24.	11,20,5
	15,16,25.	11,20,8
	22.	13,11,12
X.	1.	11,12,5
	10,12.	11,20,6
	12,14,18.	11,10 7
	14,17.	10,16,17
	29.	10,10,23
XI.	6.	10,10,18
	10,14,16.	13,8,8
XII.	23.	13,10,10
XIII.	17.	12,4,15

JACOBI.

I.	17.	1,12,1
II.	14,15.	8,25,1
	24.	8.2.1,22
V.	13.	13,10.10
	15.	9,6,2 & 3
	16.	9,5,24 12,5.
		33 & 37
	20.	12,4 7

JUDÆ.

	3.	14,6,20
	15,16	12,3,17
	20,	15,9,6
	21,	13,12,12

APOCALYPSIOS.

I.	20.	14,6,4
II.	5,7.	16,6,8
	5,23.	12,10,3 & 7
	20.	14 7,8
IV.	8	1,16,1
V.	3 4.	13,12,38
	13.	1,32,3 13,12,32
VI.	10.	13,10,12
IX.	11.	14,21,15.& 18
	14,15.	4,15,6.
		4,16,3
XI.	7,8.	11,18,9
XIII.	7,17.	11,18,9
	17.	14 6,15
XIV.	13.	13,9,36
XVI.		4 23,7
XIX.	10.	7.4.13
XX.	4.	12,4.22
XXII.	3.	1,12,4
	4	1,17,21
	9.	7,1,21 & 24
	12.	3,7,8.

INDEX

I N D E X

RERUM PRÆCIPUARUM ATQUE

memorabilium totius Operis.

In quo numerus primus Librum; ſecundus, Caput; tertius, ut & qui copulam & ſequitur, Sectionem, ſive §, ſignificat.

A.

ABaddon, *ſeu* Apollyon, *Papa Romanus.* 4,21,15.&17
Abbas Urſpergenſis quando vixerit? 5,10,22.7,12,22
Abdulla Muham. adjutor. 4,3,1
Aberdonienſis Academiæ, facultatis Theologicæ judicium de pace & concordiâ Eccleſiarum Evangelicarum. 14,7
Ablutio manuum *ante conſecrationem.* 11,9,11
Abnegationis *diverſi modi.* 12,1,9& 10
Abrahamo tres illi hoſpitio excepti, qui fuerint? 1,14,1
Abſtenti. 12,1,9.12,3,9
Abſtentio. 12,3,9. major, *in quos exercita?* 10. minor, *in quos?* 11
Abubecher Muhammedis ſucceſſor. 4,17,1
Abſolutio publica *non eſt ſacramentum.* 9,5,15. privata *figmentum humanum, & nuperum.* 9,5,14
Acacius Epiſcop. Conſtantinopolitanus. 3,11,1 *Epiſcopis Aſiæ odio eſt.* ibid. *manet conſtans in fide orthodoxâ.* 3,11,2. *à Felice* III. *Papâ Rom. damnatur.* 3,11,8. *laudatur ac defenditur.* 3,11,10. *impietatem Petri Gnaphei redarguit.* 3,12,5. *ejus apud Occidentales odioſa memoria.* 3,13,1
Acacius, Acaciani, haretici. 1,2,7.3,1,5
Acceptio perſonarum *quid ſit?* 8,2,25
Acephali haretici. 2,4,2. *cur ita dicti?* 3,14.2. & 4. *qui ſic dicti?* 3,14,4 *quorum ſequaces?* 3,14,4.& 5
Acephalorum inſaniſſima doctrina, ex Neſtorianiſmo & Eutychianiſmo conflata. 3,14,5.4,5,3. *illegitima conventicula, & illegitimæ baptizationes.* 3,14,5,
Aceſius Novatianorum Epiſc. cujus faſtus à Conſtantino M. notatus. 14,2,5
Acceſſorium *naturam principalis ſequitur.* 10,13,7
Accidentium *varietas in numero differentiam facit.* 11,6,34
Acœmetæ monachi. 3,21,28
Acti *gratiâ Dei agimus.* 8,2,8
Actio noſtra *non habet rationem meriti.* 8,8,4
Adamus an moriturus, ſi non peccaſſet? 8,2,11
Adam ubi ſepultus? 7,11,12
Adamus à ſanctis beatis non ſeparandus. 13,12,17
Adamitæ haretici. 1,37,4
Adami Contzen Jeſuitæ παρεξήγησις *de neſcientia Chriſti refellitur.* 3,20,40
Adelphius & Saba Maſſalianitæ. 5,13,31
Adjutorium gratiæ. 8,17,9
Ado Viennenſis, 7,10,9.7,12,19. *Gennadium reprehendit.* 8,3,11. *quemnam per Johannem intelligat?* ibid.
Adoptati *qui?* 6,4,1
Adoptati *ſemel, certò ſalvantur,* 8,25,10
Adoptionarii haretici. 2,3,4. *Chriſtum filium Dei adoptivum, non proprium, ſtatuerunt.* 6,1,1.7. *ſtatuebant in Chriſto duas perſonas,* 6,1,9. & 13. *contra eos ſumma doctrina Orthodoxa.* 6,1,14. *Orthodoxorum argumenta ex ſcriptura.* 6,2. *conſenſu Patrum,* 6,3. *ex ratione.* 6,4.
Adoptionariorum malitia & induſtria, 6,1,7. *hæreſis.* 6,1,8
Adoptivi *nos; non Chriſtus.* 1,30,8.&c.1,30,21
Adorare *ſenſu improprio quid Patribus?* 7,1,12
Adorari *una perſona non poteſt, quin ſimul tota Trinitas.* 1,23,1
Adorandus *ſolus Deus.* 7,1,12
Adorans creaturam *anathematizatur.* 7,12,8
Adoratio Deitatis *argumentum.* 7,3,16.& 17. & 7,4,17. *quod invocatio ſanctorum Papiſtica convellit.* ibid.
Adoratio *Patris & Filii & Spiritûs S. una.* 1,17,17.1,23,1.1,23,8.&c.
Adoratio unius, *trium perſonarum eſt adoratio.* 1,23,10.&32
Adoratio non ſic dividenda, ut in deorum multitudinem diſtrahamur. 1,13,2
Adoratio *interna, & externum ejus ſignum, uni objecto exhibenda.* 7,2,44.
Adoratio *alia* civilis, *alia* religioſa. 7,1,11 civilis. 7,4,2. religioſa, *eſt reliquiarum, & imaginum, adoratio Papiſtica.* 7,2.26
Adorationis *diſtinctio.* 7,11,10
Adorationis *Euchariſtia fundamentum.* 11,19,1
Adorationis *modus idoneus qui?* 1,23,2. *perpetuum objectum, ſancta & individua Trinitas.* 1,23,19. Adoratione *unâ utraque Chriſti natura includenda.* 7,3,4,5,& 10.& 7,4,5,
Adoratores *veri qui?* 16,6,11
Adrianus I. Papa ſecundam Nicænam Synodum probat. 7,14,4. *in negotio imaginum erravit.* 7,11.33. *idem & Nicæna Synodus antiquorum Patrum corruptores.* 7,11,31. *cauſam Imaginum frigidè & ineptè egit.* 7,11,31
Adriani I. cautio in ſuſcipienda Synodo. 5,5,8. *judicium de ſexta Synodo.* 5,5,9. *Epiſtola ad Taraſium.* 7,11,22. *duæ decretales Epiſtolæ à Synodo Pariſienſi damnatæ,* 7,12,4. *liber ad Carolum pro imaginibus.* 7,11,29. *lenonina ſpurcities.* 7,11,33. *de ſex Synodis profeſſio.* 5,5,6. *inepta reſponſio ad reprehenſionem Synodi Francofurtanæ.* 7,11,32
Adriano quare tantus honos à Synodo Francof. habitus. 7,11,28
Adrianus II. Photium damnat, 7,12,12. *damnationem Honorij comprobat.* 5,10,14. *quomodo fateatur condemnationem Honorij.* 5,16,5,5,17.3.
Adrianus III. Papa. 7,12,16
Adventus Dei *duplex:* viſibilis, *&* inviſibilis. 1,26,3
Adulteris *ad pœnitentiam quot anni olim definiti.* 12,6,6
Adulti *etiam ante baptiſmum poſſunt fidem habere.* 10,8,10
Anaſtaſius non negavit condemnationem Honorii. 5,17,11 *non purgavit Honorium.* 5,17,12

Ædificare

INDEX PERSONARUM

Ædificare alios non poſſunt, qua ſe impugnando deſtruunt. 3,28,13
Ægrotos in contagione viſitare. 12,2,6
Ægyptii heretici. 3,14,5
Ægyptii hibridas & Ichneumonas colebant. 7,6.10
Ægyptiorum Idololatria. 7,2,44. ſtatue. 7,2,39
Ægyptiorum quorundam mos, Euchariſtiam accipiendi, ratione temporis. 1,37,14
Ælfricius, Abbas Malmesburienſis. 11,18.12
Æquivocatio, ars mentiendi diabolica, & Variis modis noxia. 3,20,37. Æquivocatio Chriſto à Bellarmino aſſicta, refutatur. 3,20,17
Æterna felicitas; miſericordia, non meritum eſt. 8,7,11
Æternam vitam nullis meritis poſſumus promereri. 8,7,20
Æternitas Dei. 1,34,11
Aetius Atheus. 1,2,7
Æthiopum error hiſtoricus de Concilio Chalcedonenſi. 1,16,11.
Æthiopica hymni triſhagii recitatio. 1,16,11
Afflictiones nihil derogant remiſſioni plenariæ. 13,11,8. Afflictionum juſtificatorum cauſa quæ! 12,8,18. & 22
Agapetus Papa Rom. 3,22,2
Agapeti Epiſcopi Rom. ad Iuſtianum Imp. legatio & παῤῥησία. 3,15,2
Agatha Papa orthodoxè ſenſit de duabus voluntatibus Chriſti. 5.8,2.5,9,5. laudatus à Synodo ſextâ Oecumenicâ. 5,10,2. doctrinæ Patrum pediſſequus. 5,30,8. quænam Patrum teſtimonia contra Monothelitas attulerit? 5,14.4. quando obierit? 5,18,11. & 12. quamdiu poſt eum Sedes Romana vacaverit? ibid.
Agathonis Papæ ambitio. 5,14,8,9. Legati Honorium condemnarunt. 5,15,12. condemnationem Honorij Romam ferunt. 3,13.18. iidem Legati & Leo papa vindicantur. 5,22,1,2
Agathonis verba non important Papæ Romani infallibilitatem. 5,14,10,11
Τὸ Ἀγαθὸν ſacram. Euchariſtia 12,6,3.
Τὰ Ἁγιάσματα. 12,6,4,& 9
Agnoëtæ. 2,4,4
Agnoëtarum hæreſis, ejuſque origo. 3,19,14. eorum dogma 3,19,15,& 18.&c.
Agobardus contra imagines ſcripſit. 7,12,18
Agobardi liber de picturis & imaginibus. 7,13,8
Agrippinus & Cyprianus quomodo ad errorem de rebaptizandis hæreticis dilapſi? 10,4,1
Aladinium Saltanorum Iconienſium regnum. 4.22,2.
Alba Græca capta à Soleimano. 4,22,14
Albertus Abbas Stadienſis quando vixerit? 5,10,22
Albigenſes, qui & Waldenſes. 4.21,16. decreto Lateranenſi de tranſſubſtant. palàm contradicunt. 11.18.26. à Papa Rom. humano commercio excluduntur. 11,18,9.
Alcoran, liber Muhammedis, unde dicatur? 4,3,3. unde profectum dicant? 4. ejus poſt mortem Muhamedis varia mutatio. 6. abſurda confuſio. 8. verſio latina. 9. diviſio in capita. 10. totum fabulis refertum. 4,13,3
Alcuinus contra imagines. 7,12,2. vindicatus. 9,6.20
Alcuini doctrina de Euchariſtia. 11,10,39
Alexander Alenſis ſibi contrarius. 16,2,8. ejus auctoritas. 9,4,4. rationes pro una adoratione trium perſonarum in Trinitate. 1,23,35. ſententia de objecto Orationis Dominicæ. 1,18,11. Summa. 7,14,6.
Alexander Epiſc. Alexandrinus ludicrum Athanaſii pueri baptiſmum pro vero judicavit. 10,1,15. in quo tamen erravit. 10,1,31,10 14,3.
Alexander Imp. in Larario ſuo imagines Chriſti & Abrahæ habuit. 7,8,13.
Alexander III Papa, quomodo illos baptizarit, de quorum baptiſma dubitabatur. 10,14,13
Alexandri III. Papæ Rom. contra Albigenſes conſtitutio. 11,18,9.
Alexandri Epiſcopi Conſtantinop. memorabile factum. 1,2,6
Alexandriæ Epiſcoporum à tempore Concilii Chalcedon. uſque ad tempora Heraclij Imp. ſeries. 3.4
Alfurcan (aliâs Alcoran) unde dictum? 4,3,3.
Algeri contradictoria aſſertio. 11,18,15.
Ali qui? 4.15,14 4,17,4
Aliud non eſt Pater, aliud Filius, aliud Spiritus ſanctus; ſed alius. 1,13,16
Alius, atque alius, in Trinitate: in Chriſto aliud, atque aliud. 1,33,13.
Alla magnum Turcarum. 4,15,10.
Allegoricus ſenſus non evertit proprium. 9,8,26,& 28.
Allegatio falſa nihil probat. 7,5,19
Altare, pro Menſa Domini, ſenſu metaphorica. 11 20,29
Alterum, non diverſum, genuit Pater. 1,33,21
Amalarius Epiſc. Trevirenſis. 9,6,8.11,18.2. de eo Eccleſiæ Lugdunenſis judicium. 3.
Ambroſius, de meritis. 8,7,9. pœnitentiam latiori ſignificatu ſacramentum vocat. 9,5,7 vindicatus. 7,13,3. ab Hardinga vindicatus, 9,5,8,9. ſibi contrarius in adoratione Sanctorum. 7,5,13
Ambroſii doctrina de neſcientia & profectu Chriſti. 3,19,8. de Trinitate. 1,5,6. opinio de igne examinatorio in die extremo. 13,3,4. verba de Petri primatu. 15,2. teſtimonia de proceſſione Spiritûs S. 1,6,4.
Ambroſio Opuſcula quædam falsò adſcripta. 7,5,13. ex illis de ejus doctrina non eſt judicandum. Ibid.
Amedeus V. dictus Felix. 9,5,27
Amir, ſeu Emir. 4,15,22
Amphilochius Iconii Epiſcopus quis fuerit? 7,9,9. pugnat contra imagines. 7,9,9
Anabaptiſmus Arianorum. 10,2,4. Donatiſtarum. 14,4,2. Novatianorum. 14,5,1
Anabaptiſmi Acephalorum. 3,14,5
Analogia ſacramentalis in qua re cernatur? 11,11,15
Ananias quare baptizarit? 10,13,14
Anaſtaſius bibliothecarius quando vixerit? 7,9,6.1,16,7. qui fuerit & quanta ejus authoritas? 7,9,6. acta Synodi Quiniſextæ in Latinum vertit. 5,10,14. ſeptimam Synodum in Latinum vertit. 5,13,36. interpres Theophanis. 5,17,7. adulatur Adriano II. 7,12,12. ejus argumentatio contra Gallos. 7,12,7. narrationes erroneæ. 5,17,10. auctoritas nulla. 5,17,11
Anaſtaſius Imp. paci Eccleſiæ malè conſulens. 3,1,4
Anaſtaſii II. Papæ Rom, ſiniſtra mentio apud Scriptores, & qua de cauſa? 3,13,1.&c.
Anaſtaſius Patriarcha Conſtantinopolitanus. 7,10,4.
Anaſtaſius Sinaita Epiſc. Antiochenus. 3,5. veritatem contra Aphthardocitas maſcule defendit. 3,18,5
Ἀνάθεμα & ἀναθεματίζειν 12,3,5.& 6.
Anathema Maran-atha non tollit omnem ſpem veniæ. 12,3,8,& 15. Anathema & Maran-atha diſtinctionem non admittuat. 12,13,15 & 17. Anathematis vox 2,7,7
Anathematiſmi V. Concilii de tribus capitulis. 3,25,17. de erroribus Origenis. 3,26.
Andreæ Riveti Apologia pro Maria. 7,2,18. cenſura

ſura de Jeſuitis. 12,8,21
Angelus increatus *à Balaamo adoratus.* 7,5,3. *item à Iacobo.* 7,5,2
Angelus *Filius Dei cur vocetur?* 1,32,9.
Angelus magni conſilii *Chriſtus,* 1,14,3
Angelus *unus non poteſt eſſe in duobus locis ſimul.* 11,16,39
Angelus de Clivaſio. 10,1,29
Angeli *deſcriptio.* 13,10,10
Angeli *diu culti in Phrigidia & Piſidia.* 7,4,11. *quomodo honorandi?* 7,4,14. *Angeli & Sanctis honorandi, non adorandi.* 7,5,8. *colendi ſunt dilectione, non ſervitute.* 7,5,9
Angeli *Muhammedici* Arot & Marot. 4,1,4. *Angeli ſpiritibus defunctorum nihil nunciant.* 7,1,21. *Angelorum & Sanctorum defunctorum non ſervi, ſed conſervi ſumus.* 7,1,17
Angelos *invocare, Idololatria eſt.* 7,4,11.& 14
Angelici heretici. 7,2,16.& 7,4,11. *coluerunt non malos, ſed bonos Angelos cultu duliæ.* 7,4,12
Anglorum in Britanniam adventus, & converſio. 3,30,6
Anicius Olybrius Imp. 3,1,12
Animam hominis *eſſe portionem ſubſtantiæ Dei, quinam heretici docuerint?* 4,5,12
Animæ fidelium *defunctorum ſtatim in requiem cæleſtem aſſumuntur.* 13,11,1. *dulci fruuntur ſomno.* 2. *plenariam culpæ & pœnæ remiſſionem in hac vitâ conſequutæ ſunt.* 4. & 13. *veterum piorum ante Chriſti mortem in limbo, juxta Papiſtas.* 7,2,25
Animarum defunctorum *quæ ſit conditio ſecundum Platonicos; acto aphoriſmis declaratur.* 13,2,3. *earundem ſtatus & locus uſque ad diem judicii ſecundùm Patres.* 13,8,1. &c.
Animas *circa tumulos & corporum ſuorum reliquias oberrare, vulgi error.* 7,8,21
Annus Jubilæus *Romanenſium, ejuſque prima inſtitutio & periodus ſecularis.* 12,8,5. *reductio ad L. annum.* 6. *ad annum* XXXIIJ. 7. *ad annum* XXV. Ibid. *etiam in longinquis poſtmodum provinciis inſtitutio.* 9
Anni Hagiræ, ſeu Muhammedani. 4,2,1
Anomæi Ariani. 1,2,7
Antelucani *Chriſtianorum conventus.* 1,37,13.
Anthemius Imperator. 3,1,11
Anthimi, Eutychiani, illegitima Sedis Conſtantinop. occupatio. 3,15,1. *dejectio.* 3,15,2.
Antichriſtus *quando natus.* 4,21,12. *in templo Dei ſedens cavendus.* 14,6,12. 16,6,10
Antichriſti *tempus quale?* 14,6,15. *Antichriſti Romani propria ſpecimina.* 4,21,2.& 3.& 12
Antidicomarianitæ. 4,8,4
Antiochia urbs quâ occaſione Theopolis dicta. 3,5. *à Chriſtianis capitur.* 4,20,5
Antiochiæ ruina ex terræ motu. 3,5
Antiochiæ Syriæ Epiſcoporum, *à tempore Concilii Chalced. uſque ad tempora Heraclii Imperatoris ſeries.* 3,5
Antiquitas *veritatis veneranda.* 14,6,19
Antiſtes Eccleſiæ *perſonam Chriſti gerit, & ſequeſter eſt inter Deum & homines.* 15,15,12
Antiſthenes Cynicus, 7,8,19
Antitypa *precioſi corporis & ſanguinis Chriſti.* 11,9,17.& 18
Anthropolatra Neſtorius. 3,12,4. 7,3,12
Anthropomorphitæ. 1,34,4. 7,9,14. *eorum errores.* 1,36,1. *refutantur.* 1,36,8
Apelles, Apelleciani, 2,1,3.
Apertum *non eſt negandum; quia occultum comprehendi non poteſt.* 8,13,43
Apollinaris, Apollinariſtæ, eorúmque hereſis. 2,1,6. &c. *fluctuatio.* 2,1,12
Apollinaris & Arius propter vocem unius voluntatis in Chriſto anathematizati. 5,29,27
Apollinaris damnatus à Synodo ſextâ. 5,20,6. *ejus præclara dona.* 2,1,13
Apollinariſtæ. 1,2,10. 1,2,18
Apologia *Sophiſtarum pro Epiſtolis Honorii & Sergii.* 5,28, *refutatur undecim propoſitionibus.* 5,28,4. & ſeqq.
Ἀπόῤῥοια τοῦ Θεοῦ. 1,3,18
Aphthartodocitæ. 2,4,3. *unde dicti?* 3,18,1. *eorum hereſis.* 3,18,6. *eidem oppoſita doctrina Orthodoxorum,* Ibid. *eaque tribus diſtinctionibus comprehenſa.* 3,18,7
Apoſtaſia *Eccleſiæ Rom. matureſcens.* 11,18,8,& 9. *Sedis Romanæ duplex.* 7,10,5. *illius ingentis principium.* 14,6,12
Apoſtoli *honore & poteſtate omnes pares.* 12,4,24. 15,1,1. 15,4,4. 16,1,2. *omnes ex æquo fundamenta.* 15,1,5. *cæteri omnes cum Petro par conſortium honoris & poteſtatis acceperunt, eiſque ſucceſſerunt Epiſcopi.* 16,1,26.& 31. *alii aliis in quibuſdam, quæ communem munus non concernebant, à Chriſto prælati.* 15,4,5. *oratione Dominicâ conſecrabant Euchariſtiam.* 11,7,12. *fuerunt primi Epiſcopi, quibus alii ſucceſſerunt.* 16,5,12. *utrum ſacerdotes fuerint ante ultimam cœnam, an non?* 10,13,13
Apoſtolorum *coryphæus, Petrus.* 15,1,1. *coryphæi Petrus & Paulus.* 15,4,7. *Petrus, Iacobus & Iohannes.* 8
Apoſtolorum *divina & infallibilis auctoritas aſſeritur.* 4,4,10. & 11. ἰσοτιμία *inter ſe.* 3,21,20. *poteſtas ad ſucceſſores eorum pari auctoritate tranſmiſſa.* 16,1,2
Apoſtolis *quâ de cauſâ fides adhiberi omnium tutiſſimè poſſit?* 4,4,16
Apoſtolis *in quibus Paſtores verè ſuccedere dignoſcantur?* 16,6,1
Apoſtolos *ipſos inſcitiæ vel infidelitatis arguere hereſiarchæ quidam auſi ſunt.* 4,4,9& 10
Apoſtolos *unâ die 3000 baptizaſſe, non eſt impoſſibile.* 10,13,13
Apoſtolici *officii, Apoſtolis omnibus ex æquo dati, eminentia & ſublimitas.* 15,4,6
Apoſtolici *vocabulum non ſoli Epiſcopo Romano, ſed & aliis olim Epiſcopis tributum.* 16,1.28
Apoſtolici, heretici. 12,10,18
Apoſtrophæ *Patrum Rhetoricæ & anthropopathein non ſunt imitandæ.* 7,2,4
Apoſtrophe *Rhetorica non eſt propriè dicta invocatio.* 7,5.10
Apotactici, ſeu Apotactitæ, heretici. 12,10,18
Apparitiones *Dei,* 1,36,6. *defunctorum per bonoſne, an per malos Angelos fiant.* 13,7,5.&6
Appropriatio *in divinis.* 1,35,27. *donorum fit interdum mutato ordine.* 2,28,4
Aqua *cur in baptiſma adhibeatur?* 10,5,46. *naturalis qualibet ad baptiſmum idonea.* 10,5,47. *non mundat ſine Spiritu.* 10,5,45
Aquæ *analogia in baptiſmo.* 10,5,46
Aquæ *baptiſmatis evaneſcentis* θαῦμα. 3,3
Aquæ *miſtio cum vino in Euchariſtia quid ſignificet?* 11,14,2. & 3. *non eſt de neceſſitate vel integritate ſacramenti,* 11,7,27. *eſt res media.* 11,10,31. 11,14,4
Aquarii, heretici. 11,10,17
Aquilejenſis conventus Synodum V. *œcumenicam rejicit.* 3,28,1
Aquilis *ſimiles ſunt veri Chriſtiani.* 11,6,14
Ara Mariæ *in Monte Serrata.* 7,2,17. *Aram Mariæ erigere, Idololatria eſt.* 7,2,17
Arbitrium noſtrum *captivum, & ſub poteſtate tenebrarum* 8,26,1. ſervum *peccati,* 8,26.1. *mortuum.* 8,26,2. *mortifera ſervitute captivum.* 8,26,3. *liberum ſine Deo.* 8,26,3. *ſerviliter liberum.* 8,26,3
Arbitrium *noſtrum Chriſtus liberat à poteſtate*

diaboli. 8,26,1
Archoatici baretici. 4,13,1
Arcus *januæ templi Nolani triplex quid ſignificarit.* 7,9,13
Argumenta *ex Patribus contra Tranſſubſtantiationem*, primum 11,9,1. ſecundum. 11,10,1. tertium. 11,11,1.quartum. 11,12,1. quintum. 11,13,1. ſextum. 11,14,1. ſeptimum. 11,15,1
Argumentari *contra precepta Dei non licet.* 8,13, 49.
Arias, Ariani. 1,2,6
Arias ex doctrina baptiſmi refutatur. 1,17,6
Ariani in diverſas ſententias & factiones diviſi. 1,2,7. *rebaptizabant.* 10,2,4. *in Hiſpania abuſi trinâ merſione.* 10,5,53
Arianorum conventicula & decreta. 1,2,7. *fraudulenta formula.* 1,2,7. ἡ πονηρὰ διαίρεσις. 1, 33,4, & 12. *idololatria.* 1,25,11
Arianum ſe eſſe totus Orbis ingemuit, & miratus eſt. 1,2,7
Ariani baptiſmatis formula blaſphema. 3,3
Ariana hæreſeos inundatio. 14,6,12. & 13
Arianiſmus. 3,19,1 *refutatus,* 3,19,2
Armeniorum ſecta, multarum hæreſium ſentina. 3,17,5
Armeniorum & Hydroparaſtatarum pugnantes inter ſe errores. 11,10,30
Armis Antichriſtianis *non orthodoxi, ſed Sociniani cauſam ſuam defendunt.* 1,7,5
Artemon hæreticus. 1,2,3.4,6,3
Artifice *ſuo nihil majus.* 7,8,21
Artifices *non debent victûs ergò Idola conſtruere.* 7,8,18
Aſiatici Catharos recipientes quinam? 10,12,3.
Aſperſio, *ſeu perfuſio, an verus baptiſmus?* 10,5, 55.56
Aſperſionem *in baptiſmo Occidentales recepêre. quando & quare?* 10,5,57.
Aſſervatio Euchariſtiæ *in veteri Eccleſiâ.* 11,7, 30. *unde cœpta?* 32. *abſque ea conſuli poſſe infirmis.* Ibid. *eam quæ hodie rationes diſſuadeant?* 33
Athalaricus Italia rex. 3,1,16
Athanaſius non eſt auctor libri de paſſione imaginis Ieſu Chriſti. 7,5,18. *nec ſermonis de annuntiatione Mariæ.* Ibid.
Athanaſii Diaconi Alexandrini, in Concilio Nicæno res geſtæ. 1,2,6. *Epiſc. Alexandrini Symbolum* 1,4,7. *alia confeſſio.* 1,4,8. *doctrina de modis ὑπάρξεως Filii ac Spiritûs Sancti.* 1,6, 2. *doctrina de neſcientia & profectu Chriſti.* 3,19,3. &c. *encomion.* 15,4,9. & 10. & 12
Athanaſii duo Iunati. 15,4,10.
Athenagoræ doctrina de Deo. 1,3,10. *legatio pro Chriſtianis.* 1,3,15
Attali Epiſc. laus. 15,4,8
Atticus Epiſcopus Conſtantinopolitanus Pelagianos perſequitur. 8,1,8
Attributa Dei eſſentialia *neque ab eſſentia divinâ, neque inter ſe realiter diſtingui* 1,34,7
Attributa divina incommunicabilia *creaturis quæ?* 1,34,3. &c. communicabilia *quæ?* 1, 34,13, &c.
Attributa divina *etiam in plurali numero in ſacris literis reperiantur.* 1,35,30
Audiani Anthropomorphitæ. 1,36,2. *eorum* ἐθελοκαρέτης δικαιοσύνης 14,2,6
Audientes, *ſive* auditores, *iidem qui Cathumeni.* 12,1,5
Auguſtinus quare laici baptiſmum pro vero agnoverit? 10,14,7
Auguſtinus, & alii, parvulis Euchariſtiam quoque neceſſariam putabant. 10,5,2. *parem neceſſitatem. baptiſmi & Euchariſtiæ ſtatuebant.* 10,5,1. & 2. *in fervore diſputationis incautiùs de neceſſitate baptiſmi locuti ſunt.* 10,5,1. *Auguſtinus contra cultores ſepulcrorum & imaginum.* 7,9,14. *contra duas Pelagianorum Epiſtolas.* 8,1,4. *de matrimonio loquens ſumit vocabulum* ſacramenti *largiore ſenſu.* 9,8,20. *manducationem ſacramentalem opponit veræ ac reali.* 11,1,2. & 3. *nihil novi excogitavit in doctrina prædeſtinationis.* 8,28, 11. & 12. *non eſt auctor operis de viſitatione infirmorum.* 9,6,19. *non patrocinatur merito condigni.* 8,7,6. *pœnitentiam non vocavit Sacramentum,* 9,5,4. *religioſum cultum imaginum ab Eccl. Cathol. removet.* 7, 9,18. *ſecurius locutus de juſtificationis certitudine.* 8,25,16. & *ſeipſum alibi refutat.* ibid. *ſolâ gratiâ Dei docuit hominem poſſe ſalvari.* 8, 29,6. *ſibi in doctrina de perſeverantia Sanctorum contrarius.* 8,21,12. *veritus eſt liberis fidelium tribuere ſanctitatem ſalutarem.* 10, 10,10. *vindicatur.* 7,6,9. 13,12,21. 16,3, 7. &c. *quando mortuus ſit?* 10,4,2.
Auguſtinum, & alios multos Afros, extra communionem Eccleſiæ Romanæ mortuos eſſe evincitur. 3,22,4
Auguſtini argumenta contra ſimulacra. 7,9,15. *monitum de locutione figuratâ.* 11,8,6. *dictum:* Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum, *explicatur.* 11,7,10. 11.9,1, 33, *doctrina de analogiâ cibi corporalis & ſpiritualis in ſacramento.* 11,11,11. *doctrina de Euchariſtiæ ſacramento.* 11,10,94. *doctrina de ſecundo articulo Pelagianorum.* 8,2,3. *doctrina de prædeſtinatione & gratiâ Dei cum perpetua Catholicæ Eccleſiæ doctrinâ conſenſus.* 8,28,1. *dubitatio duplex; de pœnis piarum animarum ante judicium, & de igne aliquo purgatorio poſt hanc vitam.* 13,5,1. & 2. *error; infantes non baptizatos nec martyrio coronatos, damnantis.* 10,5,7. & 9. *error; vinculum conjugii manere etiam poſt divortium propter adulterium.* 9,8,19. *laus.* 8,3,1. *libri de prædeſtinatione Sanctorum & bono perſeverantiæ* 8,3,6. *locus de filio Abrahami vindicatur ab ineptiis Adriani.* 7,11,31, *loca contra perfectionem Pelagianam.* 8,2,3. *modeſtia.* 8,20,2. *opinio de igne noviſſimi judicij omnibus tranſeundo.* 13,3,6. *ejus & Papiſtarum in neceſſitate baptiſmi diſpar conditio.* 10,10,5. παρεξήγησις *refutatur.* 3,20,27. & 29. *retractationes.* 8,20,2. *ſententia, quibus putatur aſſerere* Purgatorium, *earumque vindiciæ.* 13, 4. per tot. *ſententia quædam contra Purgatorium.* 13,6. per tot. *ſphalmata.* 8,20,6. & 7, *teſtimonia de proceſſione Spiritûs S.* 1,6,5. *teſtimonia pro perſeverantia Sanctorum.* 8,21, 10. & ſeqq, *de Trinitate doctrina.* 1,5,6. *verba de Chriſto ferente ſe manibus ſuis, vindicantur.* 11,8,4
Auguſtino in doctrina Liberi arbitrij conſentiunt omnes Catholici Patres per univerſum orbem. 8,28,16
Auguſtino de miniſtri intentione repugnat Concilium Tridentinum. 10,1,14. *videns par neceſſitas Euchariſtiæ & Baptiſmi.* 10,10,18
Auguſtus Turcorum primas. 4,22,10.
Auguſtini Thuani narratio de occaſione & initio certaminis inter Luth. & Indulgentiarios. 12,8,12
Auctor libri de viduis. 7,5,14. *ex eo de doctrina Ambroſij judicandum non eſt.* 7,5,16
Auctoritas *Synodorum quanta?* 5,5,14. *inprimis Synodi Quini ſexta.* ibid.
Auctoritas veterum prudenter dijudicanda. 8, 20,2
Αὐτοκάτωρ. 1,23,19

Auxilium gratiæ *deſiderare, initium gratiæ eſt.* 8,10,6.

Axioma *Theologicum contra operationem Trinitatis ſeparabilem.* 1,12,10

Axiomata *tria doctrinæ Chriſtianæ* 10,10,29

B.

B*Agdedarbs, Saracenorum regia.* 4,17,15. 4,18,5.

Bajuſites in ferrea caveâ. 4,22,7

Balduinus Flander Imp. Conſtantinopolitanus. 4,21,5. *ejus exitus* 8

Balthaſar Meiſnerus. 14,7,2

Balthaſar Paes. 9,7,204

Baptiſma hæreticorum *quomodo regeneret?* 10,3,21.&22

Baptiſmus *quando adminiſtrandus?* 10,5,25.27.28. *ad Eccleſiam accedentibus quâ cautione impertiendus.* 12,1,1. *adulto impio nihil prodeſt.* 10,16,6. *ægrotantibus in lecto adminiſtratus.* 10,5,12. *Chriſti; non hæreticorum, approbatur.* 10,3,10. *corporalis, ſpiritualis; viſibilis, inviſibilis.* 10,5,44. *quibus conducat.* 8,21,7.& 8. *ſolius Eccleſiæ & Dei eſt,* 10,13,9. & 17. *extra Eccleſiam non prodeſt.* 10,3,13. *non prodeſt impiis, quem parvuli acceperunt.* 10,10,25

Baptiſmus *fluminis, flaminis, ſanguinis.* 10,5,6. flaminis *neceſſarius neceſſitate medii;* fluminis, *neceſſitate præcepti.* 10,8,14. ſanguinis. 10,5,4. *ſanguinis infantum.* 10,11,4.

Baptiſmus *divinum ſalutis medium.* 10,5,11. *janua Sacramentorum.* 10,4,19. *efficaciam habet à fide Eccleſiæ.* ibid. *eſt mors criminum, vita virtutum.* 10,5,40. *eſt illegitimus, ſi & tradens & accipiens irriſores.* 10,1,16. *quis legitimus ſit?* 10,1,31. *Iocularis an verus.* 10,1,12. *in nomine Chriſti eſt in nomen Trinitatis.* 10,1,1. *in Trinitatis nomen eſt legitimus, non obſtante hæreſi vel miniſtrantis, vel accipientis, vel utriuſque.* 10,2,15

Baptiſmus *apud hæreticos eſt, ſed non prodeſt.* 10,3,8,& 17. *hæreticorum prodeſt tranſeunti ad veram Eccleſiam.* 10,3,8

Baptiſmus infantum. 10,5,14.& 15.& 16.& ſeq. *infantum à patribus cur aſſertus?* 10,5,24. *quare infantibus adminiſtretur?* 8,2,19. privatus *prohibitus.* 10,5,13. mulierum *refutatur.* 10,13,26

Baptiſmus *neceſſarius neceſſitate præcepti.* 10,5,35. 10,8,1. *nihil caſſum, nihil ludificatorium habet.* 10,16,1. *cur Φώτισμα dictus?* 10,10,23

Baptiſmus *in voto.* 10,9,4

Baptiſmi *contemtus.* 10,5,14. *dilatio.* ibid. & 10,5,16. *dilatio improbata.* 10,5,30. & 31. *dilatio exemplo Chriſti malè excuſatur.* 1,37,14. *doctrinam unitatem eſſentiæ divinæ in Trinitate perſonarum oſtendit.* 1,17,1. &c. *elogia,* 10,5,41,42.& 43. *miniſter.* 10,12,1. *miniſtratio non dividitur in fraternam & paſtoralem.* 10,13,9

Baptiſmi *quanta neceſſitas,* 10,5,10. & 58. *requiſita ſecundum Auguſtinum quæ?* 10,1,10. *ſimplicitas & mirabilis virtus.* 10,5,39

Baptiſmi *quoad tempus non eadem, quæ circumciſionis, ratio.* 10,5,18. *trina an ſimplex merſio præferenda?* 10,5,48. & 49. & 50. 51. & 53. 54. *veritas non pendet ab occulta intentione miniſtri.* 10,1,3.4.10

Baptiſmo *adhibita cerimonia humana non pertinent ad ejus integritatem.* 10,1,1. *aptum omne tempus, & omnis locus.* 10,5,10 & 30. & 33

Baptiſmum *accipiens an neceſſariò credere debeat?* 10,2,14. *ab hæretico accipere licitum Auguſtino in caſu neceſſitatis.* 10,3,8

Baptiſmum *habent etiam illi, qui fallaciter eum accipiunt.* 10,1,9. *veram poſſunt habere non habentes veram fidem.* 10,3,18. *unam poſſunt habere qui non ſunt in una Eccleſiâ.* 10,3,15

Baptiſmo *abſente, fides & converſio ſufficit.* 10,4,3

Baptiſmo *per errorem carentes non damnandi,* 10,15,4

Baptiſterii *elogia.* 10,5,15

Baptizandi *de quibus incertum, an baptizati fuerint.* 10,14,13. *Competentes in Eccleſia veteri tempora.* 12,1,3. *Ius ſoli presbyteri habent.* 10,14,9. *Priſcus modus.* 10,5,50.&51

Baptizandum in nomine; non in nominibus. 10,1,1

Baptizant *boni & mali.* 10,3,5 & 41

Baptizare hæreticos, *humanus error; Catholicos, Diabolicus eſt.* 10,3,37

Baptizare *quibus liceat.* 10,13. *ſolis licuit Epiſcopis.* 10,13,1,& 2, & *ſacerdotibus* ibid. 5,4,5. & 10. *Baptizare non vocato ad id munus non licet.* 10,13,10

Baptizari per miniſtrum juſtum, vel injuſtum, utrum melius? 10,3,6

Baptizari pro mortuis, ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, *quid?* 13,12,30.

Baptizatur tutiùs in nomen Trinitatis, quam Chriſti. 10,1,1,

Baptizatus in lecto an in Clerum aſſumi poſſit? 10,5,30.

Baptizati *ab hæreticis non rebaptizandi,* 10,2,5 *à non vocato, rebaptizandi* 10,14,13

Baptizati volentes non accipiant ſacramentum, 10,1,33

Barbelitæ hæretici. 1,37,4.

Baronius falsò negat, Synodo quiniſextæ interfuiſſe Patriarchas. 5,5,10

Baronius & Binius ſibi contradicunt. 5,19,3

Baronii conjectura de Iohanne Papiſſa. 7,12,14, *doctrina de Monarchia Petri.* 15,1,4. *de Ruperto Abbate Tuitienſi judicium, cui opponitur.* 11,10,43

Baronii & Bellarmini offucia contra Synodum Francofurtenſem. 7,11,18.& 19

Baronii & Binii Apologia Pontificum repugnantia decernentium refutatur. 3,21,31.&c.

Barthol. Brixiani de ſymbolis Euchar. ſententia. 11,15,21

Baſilica & Templum *quid differant Bellarmino?* 7,2,14

Baſilicæ Martyrum & Angelorum *quo ſenſu dici & tolerari poſſint?* 7,2,15, *quis honor eis exhibendus?* 7,11,13. *ſanctis eas tribuit Bellarminus.* 7,2,14

Baſilidis Epiſcop. lapſus in idololatriam. 12,1,15

Baſilides hæreticus. 1,3,1.2. 1,2. *ejus hæreſis.* 4,7,1. *Propheta.* 4,13,1

Baſilidiani hæretici. 1,37,2

Baſilius Macedo Imp. 7,12,11. *Contra Theodorum Crithinum.* 7,13,9.

Baſilius & Ambroſius quo ſenſu dicant Imaginis honorem ad primitivum tranſire. 7,13,4

Baſilius à juſtificatione excludit operam juſtitiam, etiam quæ in ipſis fidelibus eſt. 8,24,5. *ab iniquâ interpretatione Romanenſium vindicatur.* 13,8,11. 7,13,2

Baſilii M. encomion. 15,4,9. & 11. *ſententia de igne expurgante in noviſſimo die.* 13,3,9. 13,8,12. *docet omne peccatum eſſe ex ſe mortale.* 13,8,11

Baſiliſcus Imperii tyrannus & hæreticus. 3,1,2

Beatitudo vera *in quibus conſiſtat?* 4,11,7

Beda an ſcripſerit Honorium hæreſeos condemnatum? 5,17,20. *an eum ut ſanctum laudarit?* 5,17,21.

Beda & Sigebertus verba Innocentii I. de extrema auctione exponant. 9,6,8

Belegradum à Solimano captum. 4,22,14

INDEX PERSONARUM

Bellarminus & Greſerus ab Auguſtini mente diſcedunt. & Gregorio I. Papæ contradicunt. 3,20,26. *Cyrilli authoritate abutens refutatur.* 11,12,25.&c. 11,12,40. *doctrinam ſuam de baptiſmo laici, Iudæi, pagani, ipſe evertit.* 10,14,2. *ſeipſum refutat.* 16,5,4. *cum Scholaſticis committitur.* 11,11,12. *evertit auctoritatem Pontificiam.* 5,22,4.

Bellarmini & Durandi diſſenſus. 12,8,15

Bellarmini & Gretſeri doctrina de Monarchia Petri, ejuſque refutatio. 15,1,2. *diſtinctio duplex pro Monarchia Petri refellitur.* 15,15,2.16,1,1

Bellarmini cavillatio in verbis Iuſtini Mart. refutatur. 11,11,8. &c. *commentum de diverſitate ſucceſſionis Papæ & Epiſcoporum, refellitur.* 16,5,8.& 9. *confeſſio de locis V.T. pro Purgatorio allegatis* 13,12,22. *contradictio.* 15,1,5. *corruptela de petra Chriſto refutatur.* 11,12,8. &c. *criminatio in Rupertum Tuitienſem retunditur.* 11,10,45. & 46. *diſſertatio de ſimulacro* 7,6,7. *error de Agnoëtis.* 3,19,24. *error de Idolis.* 7,6,6. *error, vel impoſtura, in adducendo Auguſtin. pro Purgatorio refutatur.* 13,5,5. *fallacia notatur.* 13,12,13. *incogitantia item, vel impudentia.* ibid. 14. *pro primatu Petri monarchico exceptio refutatur.* 16,3,7. *figmentum virtualis pœnitentiæ in purgatorio, refellitur.* 13,11,10. *figmentum de requie Sanctorum ærumnoſâ poſt hanc vitam refellitur.* 13,6,6 *mala fides.* 7,9,3. *fraus & impudentia in citandis Patribus detegitur.* 3,20,20.&c. 3,20,23. & 26. *alia fraus & impudentia.* 7,2,25. *vana gloriatio.* 11,10,22. *gloriatio contra Chemnitium.* 9,6,6. *inanis reſponſio* 7,9,14. *objectio ex Cyrillo refutatur.* 11,15,8. *officiæ de juſtificatione refelluntur,* 8,24,3. *parexegeſis refutatur.* 16,3,12. *alia de converſione Petri refutatur.* 15,13,1. *item alia de neſcientia Filii refutatur.* 3,20,17. *verba de pœnis, quæ remittuntur per indulgentias* 12,8,20.& 24. *miſera vox in extremis anguſtiis deſperatæ cauſæ,* 5,22,3.

Bellum *Græcum.* 4,21,5. *ejus hiſtoria κατ᾽ ἐπιτομήν.* §.7

Bellum *Pontificium inter Guelphos & Gibellinos.* 4,21,1

Belli ſacri *occaſio.* 4,20,2. *primæ expeditionis duces.* 3. *militum numerus.* 4. *ducibus ditiones tributæ.* 7. *expeditionis ſecundæ dux,* 8. *aliarum,* 9. *exitus infelix.* 4,20,11.&12

Belli ſacri *ſcriptores.* 4,18,8

Bellum ſacrum *in Waldenſes converſum.* 4,21,16

Bellorum *funeſtiſſimorum in Oriente & Occidente cauſa quæ?* 4,21,12

Benedictio *panis & inſtitutio uſus concurrebant.* 11,7,9

Benedictio *ſine diſtributione non efficit cœnam Domini.* 11,7,9

Benedicti II. Papæ Epiſtola ad Petrum notarium. 5,18,16

Benedictus IV. 7,12,16.7,12,17

Berengarius Archidiaconus Andegavenſis. 11,12,1.11,18,7. *ejus timiditas & abnegatio.* 11,18,10. *palinodia ei præſcripta.* 11,18,14. *argumentatio contra tranſſubſtantiationem Lanfranci.* 11,18,21. *Confeſſionis ei à Papa Nicol. II. præſcriptæ auctoritas apud Romanenſes quanta.* 11,18,23

Bernhardus Abbas fontis calidi, quibus Scripturis Purgatorium probare ſatagat. 13,12,6

Bernhardus Parmenſis. 11,15,21

Bernhardus Abbas Claravallenſis. 8,7,20

Bernhardus vindicatur. 9,6,24

Bernhardi Abbatis Claravallenſis explicatio quæſtionis de Chriſti etiam ſecundum humanitatem ſcientiâ, aut neſcientiâ. 3,20,2, *ætas.* ibid *de Euchariſtia doctrina.* 11,9,28. *de Dei debito.* 8,8,3. *impium dictum.* 7,2,11. *locus de Sacramentis explicatur.* 9,2,10,11

Bertramus, qui & Ratramnus, presbyter & Monachus, 11,4,9. 11,18,2.& 4. *ejus de S. Cœna doctrina,* 11,9,27.11,11,22. *liber de corpore & ſanguine Domini.* 11,3,3

Bertulphi vita non Bedæ, ſed Ionæ eſt opus. 5,17,22

Biel excuſat Lombardum. 11,2,6,7

Binius Nicænæ II. Synodo & Adriano Papæ contrarius. 5,5,9

Βιοθάνατοι *Donatiſtæ.* 14,4,4

Biſſextum *quid?* 4,2,3

Blondi Flavii incogitantia & auctoritas. 5,17,24

Boëthius. 8,7,4

Boethii ſenat. Rom. mors. 3,2

Bona opera *fidelium quo ſenſu merita patribus Orthodoxis.* 8,7,2

Bona, mulieris conſtantia. 12,1,17

Boni & mali operis *non eſt par ratio, quoad meritum.* 8,7,8

Bonaventura. 8,8,5

Bonaventura & Thomas quando floruerint? 9,5,27

Bonaventura de loquutione tropicâ. 11,8,5. *fatetur confeſſionem non eſſe à Chriſto inſtitutam.* 9,5,24. *favet virtuti aſſiſtenti in ſacramentis.* 9,2,7. 8. *ſecum pugnat.* 16,2,10. *ejus inepta ſolutio.* 10,8,14

Bonifacius I. Papa auxilio legum Imperialium contra Pelagianos utitur. 8,1,4

Bonifacius II. Papa Rom. 3,22,1. *ejus crimina.* ibid. & §. 2. *Epiſtola ad Eulalium, in præjudicium Eccleſiæ Romanæ.* 3,22,3

Bonifacii III. primatus. 3,2,3,3

Bonifacius VI. 7.12,16

Bonifacii VIII. fraudulentus ad Papatum ingreſſus. 16,6,24. *error ex cathedra.* 3,30,12. *decretum de indulgentiis Epiſcopalibus.* 12,8,4. *annus Jubilæus.* 5 *profanus ſacrilega elationis tumor.* 16,7.24

Bonitas *generalis, & ſpecialis.* 8,18,8

Bonoſiani hæretici Adoptiani. 6,1,1

Borboriani hæretici. 1,37,4.4,8,2.4,13,1

Borboritæ, ſeu Borboriani, Gnoſtici cur dicti. 12,9,1 *eorum ſceleſta inſania.* 2.

Βρετη *quid?* 7,7,2

Britannorum in gentem Saxonum ſive Anglorum malitia. 3,30,6

Britannorum veterum ad fidem Chriſtianam converſio per quos. 3,30,13

Britannicarum Eccleſiarum judicium de adoratione imaginum. 7,12,2

Bruta *ſalutare jubet Muhammed.* 4,13,3

Buda capta à Soleimano. 4,22.15.&17

C.

C*Æcilianus à Donatiſtis immeritò accuſatus.* 14,4,1.&2

Cæleſtinus I. Cœleſtium Italiâ pellit. 8,1,4. *defendit Auguſtinum, Proſperum, Hilarium.* 8,3,9. *ejus teſtimonium de Auguſtino.* 8,1,7

Cæſarius Arelatenſis contra Fauſtum. 8,3,15

Cajetanus quando obierit? 9,4,12

Caini hæretici. 1,37,2

Calicis *ſacrilegium unde?* 11,19,2

Caligine *denſa res divinas involutas eſſe negatur.* 1,7,2

Calipha, vel Chalipha. 4,15,26.4,18,4

Caliphatûs *diviſio.* 4,18,5

Calvinus vindicatur à calumniis. 1,7,7

Calumniæ

Calumniæ *Paganorum de adoratione capitis aſinini, & Onychitæ, & de infanticidio.* 7,8,12

Canon *Synodi Toletanæ à Baronio vindicatur.* 5, 20, 6

Canones *Synodi Quiniſextæ quinam à Papiſtis reprehendantur?* 5,5,13

Canoniſtarum inter ſe pugna. 16,2,9

Canus à Bellarmino rejectus. 9,8,37

Capitula *tria in Concilio V. œcumenico examinata quæ?* 3,24. 3.3,25,7. & 14. *eorum anathematizatio.* 3, 25,16

Capitulare *Caroli M.* 7,10, 9. *eſt opus publicum, Synodicum, regium.* 7,11,30

Capreolus Scotum refutat. 11,6,26.27

Caro Chriſti, *eſt res ſacramenti.* 11,2,3. *eſt præſens ſpiritualiter & realiter digne communicantibus.* 11,7,2. *externo ſymbolo relativè tantum præſens eſt.* ibid.

Caro & ſanguis Chriſti *cordis manu ſuſcipitur.* 11, 4, 4

Caro Chriſti *quomodo vivifica?* 11,12,22. & 23

Carnis *impalpabilis reſurrectio erroneè credita.* 3,3

Carnem Chriſti *edunt mali tantùm Sacramentotenus, panem Domini, non Dominum.* 11, 1,5

Carnem *ſuam quomodò Chriſtus det ad manducandum.* 11,12,30

Carolus Borrhomæus Cardinalis & Archiepiſcopus Mediolanenſis. 9,7,2

Carolus Magnus, Francorum rex, & Imperator Occidentis. 3,1, 19. *contra Synodum Nicænam ſcribit.* 7, 11,1. *ſtatuit, crucem non eſſe adorandam.* 7,12, 8

Caroli Martelli victoria de Saracenis. 4,17,12

Carpocratis ſecta Satanica. 1,7,4. *hæreſis.* 1,37,2. 2,2,1

Carpocratiani, ſive Gnoſtici. 7, 8, 15. *eorum ſcortatoria juſtitia & fœda conventicula.* 1, 37, 3. *errores nefandi.* 1, 37, 5. *impietas Chriſtianis imputata à Paganis.* 1, 37, 7. & 8. *ſcelera.* 4, 8, 2. 4, 11, 1

Carranza Synodum Arauſicanam I. & II. confundit. 8,3,15

Caſſiani erronea doctrina. 8, 6, 3. 8, 26, 13. *aſſertio impia.* 8,6,7

Caſſiodorus quando floruerit. 13,8,48

Caſus *Papales.* 16,7,1

Catabaptiſtæ *iidem qui Anabaptiſtæ.* 10,4,13

Cataphryges Montani diſcipuli. 1,2,1. 12,10,1

Catechiſmus Romanus *laudat doctrinam Iohan. Damaſceni.* 7,2,1. *conſentit Sacramentis ſignificari & conferri gratiam gratam facientem.* 9,1,29

Catechumeni. 12, 1, 1. &c. *ad audiendas conciones admiſſi. ante celebrationem Eucharistiæ dimiſſi.* 12,1,6

Cathari à veteribus Cathariſtis Manichæis originem trahentes. 14. 2, 2. *eorum hypocriſis.* 5

Catharos *Novatiani ſe vocabant.* 12, 10, 9

Catharinus negat neceſſitatem intentionis miniſtri, 10, 1, 27. *ejus opinio rejicitur à Bellarmino ut hæretica.* 10, 1, 28

Catholica *cur Eccleſia dicta,* 14, 1, 2. 11, 6, 4. & 7

Catholicæ Eccleſiæ *in doctrina prædeſtinationis conſenſus.* 8, 28, 10

Catholicæ Eccleſiæ *Epiſc. vel Presbyter, quilibet Epiſcopus vel Preſbyter, quo ſenſu?* 16, 3, 37

Catholicum *verè ac propriè quid?* 14, 6, 18

Catholici & Ariani *quomodo diſcreparint in recitatione glorificationis.* 1, 2, 4. & 5

Cavelli exceptio de Scoto refellitur. 8, 25, 18

Cauſa *cauſa non præjudicat, nec perſona perſonæ.* 14, 5, 17

Celſus objecit Chriſtianis, quòd aras, ſimulacra, delubra defugerent. 7, 8, 20

Cenſuræ *diverſitas pro diverſitate peccati,* 16, 3, 18

Cerdon. 2, 1, 2. *ejus impia hæreſis.* 4, 5, 7. & 12

Cerimonialis legis *opera non tantum excluduntur à juſtificatione.* 8, 24, 9

Cerinthus hæreticus. 2, 2. 1. *ejus hæreſis de Chriſto* 4, 6, 3.

Cerinthiani. 1, 2, 3

Chaganus Avarum rex. 3, 1, 8

Chalcedonenſe decretum ratum. 7, 11, 33

Chaliphorum ſeries & ſucceſſio. 4, 17, 1. &c.

Chaliphatûs Babylonii periodus. 4, 21, 19

Chamier laudatus. 10, 14, 12

Χάρις προλαβοῦσα *apud Baſilium quid?* 8, 11, 2

Charitas, *diſcipulorum Chriſti* γνώρισμα. 14, 1, 1

Charitas *quæ deſeri poteſt, nunquam vera fuit.* 8, 21, 10

Charitatis familia. 12, 9, 7

Chazinzarii, hæretici Armenii. 3, 17, 7

Cherubim non ad adorandum conditi. 7, 11, 16

Chriſtus *unigenitus & primogenitus Dei filius quo reſpectu?* 1, 30, 10. &c. *Filius Dei non gratiâ adoptionis, ſed naturâ.* 1, 30, 8. *in utraque naturâ Filius Dei naturalis & proprius.* 1, 29, 1. 6, 7, 2. *Deum habet Trinitatem.* 2, 29, 1. *an ſeipſius ſit Deus.* 1, 29, 2. *quo ſenſu ſecundum quod homo, dici poſſit filius Dei?* 6, 7, 1. *quomodo minor Patre?* 1, 25, 1. &c. *eſt ſui ipſius viſione beatus.* 3, 20, 42. *eſt* ἓν πρόσωπον σύνθετον, &c. *ſtatuentibus Concilii Antiocheni Patribus.* 3, 21, 3. *eſt una perſona compoſita.* 3, 21, 43. *compoſitus an & quomodo rectè dicatur?* 3, 21, 35. & 43. *ſecundum utramque naturam unâ adoratione adorandus.* 7, 3, 4. & 5. & 6. *quomodo in cordibus noſtris habitare per fidem petatur?* 1, 27, 10. *eſt etiam in carne omniſcius; quamvis non ex carne, neque per carnem.* 3, 19, 16. & 17. *quomodo diem judicii ignorare ſe dicat?* 3, 19, 2. &c. 3, 20, 19. *quomodo profecerit ſapientiâ, &c.* 3, 19, 4. &c. 3, 20. 11. *quomodo frater noſter?* 1, 30, 1. &c. *homo à cæteris hominibus quid differat?* 1, 19, 8. *Mediator noſter apud quem?* 1, 19, 1. &c. *non eſt infidelium mediator.* 8, 16, 8. *ſolus eſt mediator & interceſſor per merita propria.* 7, 2, 6. *ſolus eſt mediator & redemtionis & interceſſionis.* 7, 2, 9. *pro quibus mortuus?* 8, 15, 1. *pro ſolis electis mortuus.* 8, 15, 4. &c. *pro ſolis electis primariò & ſimpliciter; pro temporariis ſecundariò & ſecundum quid mortuus.* 8, 16, 1. *eſt ſacerdos & ſacrificium, Deus & templum.* 1, 19, 4. *pro quibus eſt mortuus & interpellat, ii certò ſalvantur.* 8, 25, 10. *ſolus juſtitiæ Dei pro nobis plenariè ſatisfecit.* 12, 8, 15. *pro nobis Patri perfectè obediens, & ſuam nobis impertiens obedientiam, nos juſtificavit in ſeipſo.* 8, 24, 18. *meritus eſt non potentiam tantum ad ſalutem, ſed ipſam ſalutem cum conditione certâ.* 8, 16, 12. *non ignoravit exitum & effectum ſuæ paſſionis.* 8, 16, 10. *nobis ſuam victoriam tribuit.* 8, 24, 19. & *ſuam nobis juſtitiam aſſignat.* 8, 24, 20. *non reſurrexit clauſo ſepulchro.* 11, 6, 35. *nec per januas clauſas intravit ad diſcipulos,* Ibid. *quomodo baptizet?* 10, 3, 3. *quomodo Spiritum ſanctum det & ipſe accipiat?* 1, 26, 6. *oblatus eſt ſemel in ſeipſo, ſæpe autem immolatur in ſacramento.* 11, 20, 21: *quomodo id?* 11, 20, 25. *ipſe, & in ipſo gratia, per ſacramenta accipitur.* 9, 1, 35. *eſt in Sacramento ſacramentaliter præſens in terra.* 11, 6, 3. *eſt in Sacramento ſymbolicè & repræſentativè, quatenus pro nobis paſſus & mortuus eſt.* 11, 10, 44. *cum viatore non permanet corporaliter, ſed ſpiritualiter.* 11, 6, 7. *quamdiu ſub ſpeciebus ſacramentalibus, quas ſumit homo, maneat; diſſentiunt.* 11, 18, 28. *non* corporaliter, *ſed* fide

tangitur 11, 6, 12. *in cœlo eſt*. Ibid. *panem edere juſſit antequam pronunciaret hoc eſſe corpus ſuum.* 11, 7, 6. *verè ſubſtantiâ carnis ſuæ & ſanguinis ſui animas noſtras vivificat.* 11, 22, 11. *quando prædicatus?* 8, 10, 7. *quo ſenſu prædeſtinatus?* 6, 5, 5. *quo ſenſu ſervus dicatur?* 6, 5, 11. *non eſt filius Trinitatis* 6, 5, 13. *prædeſtinatus eſt ſponſus ſuæ Eccleſiæ.* 8, 30, 2. *eſt Eccleſiæ fundamentum.* 8, 30, 3. *omnia ferè vocabula ſua diſcipulis ipſis donavit* 15, 4, 15. 15, 7, 8. *diſcipulis poteſtatem remittendi peccata quomodo dederit?* 9, 5, 34. *dum ſe pro Petro oraſſe dicit, reliquos Apoſtolos non excludit.* 15, 11, 1. *rogando Patrem, eâdem oratione ſimul inſeparabiliter ſupplicat ſibi ipſi & Spiritui ſancto.* 1, 24, 1. *pro mundo pereuntium non orat, at ſalvi fiant.* 8, 15, 10. *non eſt fundamentum ipſius decreti.* 8, 30, 3. *convertere Hieroſolymitanos voluit ut homo.* 8, 17, 18. *ab ipſo lex nobis poſtrema & ſempiterna data.* 4, 4, 21
Chriſtus, *non errantium conſuetudo, in omnibus ſequendus.* 11, 7, 37. *nobis non in omnibus imitandus.* 10, 5, 32
Chriſti *à terris abſentia corporalis uſque ad finem ſeculi.* 11, 12, 18
Chriſti caro *in ſacramento realiter præſens; quia ſpiritualiter.* 11, 6, 2. 3
Chriſti humanitatis *naturam & veritatem impugnantes hæretici.* 2, 1, 2. &c.
Chriſti naturæ humanæ *originem falsò deducentes hæretici.* 2, 2, 1. &c.
Chriſti merito *an reddatur debitum præmium?* 8, 8, 7. mors *quomodo non ſit inanis?* 8, 16, 10. paſſiones & affectiones *quales, ſecundùm Orthodoxos?* 3, 18, 6. & 7. *paſſionibus adminiculum adjungunt Romanenſes.* 12, 8, 27
Chriſti *perſonam incurrentes hæreſes.* 2, 3, 1. &c.
Chriſti *prærogativa præ Angelis.* 3, 20, 42. *præſentiam corporalem à S. Cœnâ excludunt veteres Patres.* 4, 7, 18. *profectus fuit verus ac propriè dictus profectus ſecundùm humanitatem.* 3, 19, 12. 3, 20, 11. *profectûs diſtinctio.* 3, 20, 1
de Chriſti *ſcientia & neſcientiâ & profectu ſecundam humanitatem, in diebus ejus infirmitatis, Diſſertatio ſcholaſtica.* 3, 20. per tot.
Chriſti *unáne an duplex operatio ſit?* 5, 8, 1. *voluntas ſitne hypoſtatica & gnomonica, an naturalis?* 5, 26, 1
Chriſto *maledicendi techna diabolica.* 12, 1, 14
Chriſtum *an perſonam compoſitam rectè dixerint veteres?* 1, 34, 5. & 6
Chriſtum *per imaginem adorari, veſania eſt dicere.* 7, 11, 5
Chriſtum *quomodo induant homines?* 10, 3, 32
Chriſtum *verè mortuum eſſe, veréque reſurrexiſſe, quinam hæretici cum Mahammede negârint?* 4, 7, 3. *etiam pro perſeveranter impiis eſſe mortuum, quomodo tolerari poſſis.* 8, 16, 13 *non eſſe corporaliter præſentem in ſacramento Euchariſtiæ, probatur.* 11, 12, 1. &c.
Χριςέμποροι. 1, 3, 1
Χριςομάχοι. 1, 2, 9
Chriſtianæ religionis *veritas contra infideles ex ſcriptis V. T. irrefragabiliter demonſtrari poteſt.* 4, 4, 14. &c.
Chriſtianus *qui vult eſſe, debet gratiam vocationis fateri.* 8, 17, 7
Chriſtiani *Nazareni.* 10, 3, 35
Chriſtiani *fiunt; non naſcuntur.* 10, 10, 14. *filii Chriſti & Spiritûs ſancti.* 1, 12, 3. *quibus calumniis à Paganis olim onerati, & qua occaſione?* 4, 8, 2. *tribus accuſationibus à Paganis infamati.* 1, 3, 14. *Paganis ob ſpurcitiem hæreticorum infames.* 1, 37, 7
Chriſtianorum *Latinorum in Syria Imperium.* 4, 20, 7. *priſcorum abſtinentia à ſimulacrorum uſu.* 7, 8, 18
Chriſtianorum *filii etiam ex ſtupro & inceſto nati, fœderaliter ſancti.* 10, 10, 36
Chriſtianos *quomodo appellent Turci.* 4, 15, 13
Chriſtianiſmi *character, fides.* 14, 6, 20
Chriſmatis *conſecratio per Epiſcopum, an ſacerdotem fieri debeat?* 9, 4, 12
Chronicon *Euſebii.* 7, 9, 8
Chronicum ſphalma *non tanti eſt, cæteris rectè habentibus.* 5, 18, 4
Chryſoſtomus miniſterium baptiſmi non minus quam Euchariſtiæ vindicat ſolis ſacerdotibus. 10, 14, 8. *vindicatur.* 16, 3, 14. *ejus opinio de animalibus in Paradiſo terreſtri.* 13, 9, 19
Cilicium *palàm præ ſe ferre, à Catholica Eccleſiâ eſt alienum.* 2, 8, 6
Circumcelliones, qui & Circuitores, eorúmque crudelitas in ſe & alios. 14, 4, 4
Circumciſio *demum octavo die adminiſtrata.* 10, 5, 18. *figura baptiſmi,* 10, 3, 6. *etiam ante Muhammedem apud Saracenos in uſu.* 4, 14, 1
Circumciſionem *quinam hæretici obſervarint?* 4, 14, 1
Circumminceſſio *ſcholaſticis quid?* 1, 8, 5
Clades *Varnenſis.* 4, 22, 9
Clari Bonarſcii Ieſuitæ impietas de miſcendo lacte Matris cum Chriſti ſanguine. 7, 2, 18
Claudius Epiſcopus Altiſiodorenſis. 1, 30, 19
Claudius Taurinenſis Epiſcopus imagines frangi vult. 7, 12, 9. *contra Theodemirum Abbatem.* 7, 13, 6
Clavis *diſtinctio trimembris.* 16, 3, 1
Clavis errans *non rata habetur in cœlis.* 16, 3, 8
Clavis *ordinis, &* clavis *juriſdictionis.* 16, 2, 2. *diſciplinæ.* 12, 4, 3. *potentiæ quid?* 12, 4, 5.
Clavis *ſcientiæ.* 12, 4, 3. *ſcientiæ & clavis potentiæ diſtinctio.* 12, 4, 4. 16, 2, 3
Clave *aliquando errante, judicat Eccleſia.* 12, 4, 8
Claves regni cœlorum *quid?* 12, 4, 1. & 2, *omnibus Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus ex æquo datæ ſunt.* 16, 3, 5
Claves quando & quibus dentur, ſecundùm ſcholaſticos. 16, 2, 4. *cùm, ſecundùm ſcholaſticos, non niſi ſacerdotibus dentur, quæritur quo jure excommunicent quidam non ſacerdotes, ut Legati, &c. & quid reſpondeant Romanenſes.* 16, 2, 7. & ſeqq.
Clavium poteſtas, *de qua proponuntur & confirmantur decem aſſertiones Catholicæ.* 12, 4. 1, & ſeqq.
Clavium poteſtas *Eccleſiæ data, non eſt αὐτοκρατορικὴ, ſed miniſterialis.* 16, 3, 1. *particularis & infirma.* Ibid. 2.
Clemens Alexandrinus. 7, 6, 5, *vindicatur.* 13, 8, 3
Clementis Alexandrini diſſertatio contra cultum imaginum. 7, 8, 19. *ejuſdem interpres.* 7, 6, 8
Clementis libri recognitionum apocryphi. 7, 8, 31
Clementis VI. Papæ Bulla de Eccleſiæ theſauro, ejuſque diſpenſatione, & de anno Iubilæo ad L. annum contrahendo. 12, 8, 6
Clerici *in crimine deprehenſi cenſura.* 12, 7, 24. & 35.
Clinici qui dicti? 10, 5, 55
Cœnæ Domini *materia, ipſe Chriſtus* 11, 22, 13. vide plura *Euchariſtia* & *Eulogia.*
Cognitio abſtractiva *actualis, & habitualis.* 3, 20, 6
Cohibentia ſacerdotum quid ſit? 7, 11, 1
Colarbaſus hæreticus. 2, 1, 2
Colluthus, & Colluthiani hæretici. 1, 34, 21. 1. 38, 1. &c.
Collyridiani Mariæ cultores. 7, 3, 20
Collyridianorum impietas. 4, 8, 4. *nomen unde;* Ibid.

Ibid.

Colmanni Epiſc. Scoti defenſio obſervationis Paſchalis Scotis afitata. 3, 30, 9

Columba quale ſacramentum? 9, 1, 31

Coma muliebris Maſſalianorum. 2, 8, 7

Communicandi infrequentia apud Papiſtas unde orta? 11, 7, 13

Communicatio corporis & ſanguinis Chriſti non eſt carnalis, ſed ſpiritualis. 11, 22, 16

Communio ſub utrâque ſpecie in veteri viguit Eccleſiâ. 11, 7. 29

Communio pœnitentibus moribundis in veteri Eccleſiâ dabatur. 11, 7, 24. 11, 7, 30

Comperſonalis & conſubſtantialis diſtinctio. 3, 11, 6

Compoſitio omnis removetur à Deo. 1, 34, 4

Compoſitio de Chriſto quomodo orthodoxe, quomodo hæreticè dicatur. 3, 21, 35. & 43

Compoſitionis vocabulum pro unione, cur tantopere urſerint Patres Catholici. 3, 21, 37

Competentes in priſca Eccleſia qui dicerentur? 12, 1, 2

Comprædeſtinatio Chriſti. 8, 30, 1

Conceptus ex Spiritu ſancto Chriſtus quomodo? 1, 19, 3

Concilium Africanum. 16, 4, 3. Alexandrinum contra Arium 1, 2, 6, Ancyranum. 12, 6, 9. 12, 7, 21. Antiochenum contra Paulum Samoſatenum. 1, 2, 4. Antiocheni Patrum confeſſio de Chriſti perſona. 3, 21, 3. Antiſſiodorenſe. 10, 5, 29. Antiſſiodorenſe Diœceſanum. 16, 1, 19. Aquilejenſe, 1, 37, 16. Aquiſgranenſe ſecundum. 9, 6, 15. Arelatenſe primum. 10, 4, 3. congregatum non Papa, ſed Imperatoris juſſu. 10, 4, 4. Præſes ejus non Papa, ſed Marianus. Ibid. Ariminenſe. 1. 2, 7. Aurelianenſe. 12, 9, 26. 16, 1, 29. Baſileenſe. 9, 5, 29. Cabiloenſe ſecundum. 9, 6, 13. Cæſaraugustanum. 11, 7, 40. Carthaginenſe interdicit baptiſmum mulierum. 10, 13, 23. Carthaginenſe & Milevitanum, Pelagium & Celeſtium damnant. 8, 1, 2. Carthaginenſe aliud Pelagium damnat. 8, 1, 3, Carthag. IV. Canon, de quibuſvis ad audiendas conciones admittendis, uſque ad miſſam Catechumenorum. 12, 1, 6. ejuſdem canones de ordinatione presbyteri, &c. 16, 1. 20. & 21. Chalcedonenſe quartum œcumenicum contra Eutychem & Dioſcorum. 2, 4, 1. 2, 9, 6. Chalcedonenſis œcumenici quarti Patrum expoſitio fidei, contra hæreſin Eutychetis & Dioſcori. 2, 12, 1. Claromontanum. 4, 20, 2 Conſtantienſe. 16, 4, 4. Conſtantienſis perfidioſa conſtitutio. 7, 14, 3. ejuſdem error ſacrilegus. 11, 19, 2. Conſtantinopolitanum Oecumenicum II. 1, 2, 10. 10, 4, 2. ejus Symbolum. 1, 4, 4. ſententia de una eſſentiâ Trinitatis. 1, 17, 4. ejuſdem Patrum Epiſtola ad Epiſcopos Romæ convocatos. 1, 4, 6. Conſtantinop. contra Acephalos, præſidente Mennâ. 3, 14, 3. 3, 15, 4. Conſtantinopolitanum Oecumenicum V. 3, 23, 6. 16, 4, 3. ejus ætas, & occaſio. 2, 3, 3. 3, 24, 1. rerum in eo geſtarum narratio hiſtorica. 3, 24, 2. &c. ejuſdem ſententia Synodica de tribus capitulis. 3, 25. per tot. œcumenici V. anathematiſmi trium capitulorum. 3, 25, 17. errorum Origenis. 3, 26. Conſtantinopolitanum œcumenicum ſextum. 2, 4, 5. Conſtantinopolitanum ſub Conſtantino V. contra imagines. 7, 10, 1. à Cypriano habitum. 10, 5, 18. Elibertinum quando celebratum. 11, 7, 30. 12, 3, 18. 16, 1, 22. Elibertinum imagines prohibet. 7, 8, 26. Elibertinum tantum prohibere imagines in parietibus depictas & perſecutionis cauſâ, falſum eſt, 7, 8, 27. Elibertinum contra Bellarminum defenditur. 7, 8, 28. vindicatur à corruptelâ Bellarmini. 10, 13, 19. Epheſinum, œcumenicum tertium, contra Neſtorium. 2, 3, 2. 2, 6, 1. & Maſſalianos. 2, 8, 3. Epheſinum latrocinale. 2, 9, 4. Florentinum, 9, 3, 3. Florentinum approbat Eugenii dictum de Sacramentis. 9, 1, 20. idem de materia, formâ, miniſtro ſacramenti conjugii nihil definivit. 9, 8, 35. idem ab antiquitate Catholicâ diſcors. 10, 18, 25. ejuſdem doctrina de ordine refellitur. 9, 7, 8. Francofurtenſe. 16, 4, 3. Francofurtenſe contra Adoptionarios. 2, 3, 4. Francofurtenſe contra Imagines. 7, 9, 9. Laodicenum quando celebratum. 11, 7, 31. ejus canon de communione non dandâ in domibus privatis. ibid. Laodicenum de Eulogiis. 11, 7, 17. Lateranenſe contra Monothelitas. 2, 4, 5. Lateranenſe Romæ ſub Martino I. celebratum contra Monothelitas. 5, 1, 12. ejuſdem Synodica confeſſio & determinatio. 5, 2, 1. Lateranenſe ſub Innocentio. III. 11, 18, 25. Lateranenſe III. ſub Papa Alexandro III. 14, 2, 2, Lateranenſe ſub Innocentio III. 16, 7, 22. ſub Julio II. 16, 7, 23, Meldenſe. 9, 4, 4. Meldenſe nihil pro extremâ unctione, 9, 6, 14. Milevitanum ſecundum. 8, 23, 9. 16, 1, 22. ejus Canones. 8, 23, 9. Milevitanum II. pro baptiſmo infantum. 10, 5, 21. Moguntinum, 9, 6, 15. Neocæſarienſe. 12, 7, 25. Nicænum œcumenicum primum. 1, 2, 4. 12, 16, 11. Nicænum I univerſale & plenarium. 10, 4, 2. quando celebratum. ibid. Nicænum contra Arium. 1, 2, 6. Nicænum & Auguſtini doctrina de baptiſmo hæreticorum an conciliari poſſit cum Ambroſio, & aliis locis Auguſtini? 10, 4, 5. Nicænum ex Arabico tranſlatum ſuſpectæ fidei. 9. 6, 12. Nicæni decretum de ultimo viatico pœnitentibus moribundis non negando. 11, 7, 30. Piſanum. 16, 4, 3. Quiniſextum. 12, 6, 12. Quiniſextum contra privata conventicula & baptiſmum privatum. 10, 5, 13. Romanum contra Arianos & Pneumatomachos. 1, 2, 11. Romanum generale ſub Innocentio III. Papa. 4, 21. 9. aliud Romæ ſub Iohanne II. Papa habitum contra Acœmetas. 3, 21, 28. aliud Romæ habitum ſub Agathone Papâ contra Monothelitas. 5, 1, 14. ejus ſententia, & confeſſio. 5, 3, 1. Romanum ſub Adriano II. 5, 10, 14. Romanum ſub Nicolao II. Papa. 11, 18, 10. Sabinenſe. 1, 37, 16. Sardicenſe. 10, 4, 2. Toletanum I. 11, 7, 40. 16, 1, 22. Toletanum III. 16, 1, 23. Toletanum IV. 1, 22, 9. 16, 1, 22. Tridentinum de ſeptem Sacramentis. 9, 3, 4. ejus iniquitas & refutatio, 9, 3, 5. idem de Sacramento pœnitentia. 9, 5, 32. ejus refutatio, 9, 5, 33. Tridentinum in Deum contumelioſum. 8, 25, 6. ejus doctrina de extrema unctione. 9, 6, 1. ejuſdem error inexcuſabilis. 11, 2, 8. error idololatricus. 11, 19, 1. ſacrilegus. 11, 19, 4. ſacrilegum decretum de Miſſa ſacrificio propitiatorio. 11, 19, 10. Turonenſe. 11, 18, 9. & 10. Valentinum vendicatum contra Binii criminationes. 8, 29, 8. Valentini judicium de univerſalitate meriti Chriſti. 8, 16, 13. Vaſenſe, cujus canon de hymno glorificationis ſervando. 1, 22, 8. Veronenſe. 16, 1, 19. Wormatienſe nihil pro extremâ unctione. 9, 6, 14

Concilium ſupra Papam eſſe, docent multi celebres Doctores Pontificii. 16, 4, 2. multaque Concilia Ibid. 3 & 4

Concilia poſteriora prioribus; univerſalia provincialibus præferenda. 10, 3, 34

Conciliorum decretis ſententiam unius presbyteri ſacra Scriptura auctoritate munitam præferendam eſſe, affirmat Gratianus. 14, 6, 16

Conciliis univerſalibus etiam Papa Romanus obedire debet. 5, 16, 3

Concordia & conſenſio differunt. 14, 7, 2

Con-

Concordia *inter Eccleſias Euangelicas prorſus neceſſaria, & expediens.* 14,7,33
Conteſſio *conſtans.* 12,1,17
Confeſſio *quid?* 12,5,18. *peccati* 19. *conſcientia* 20. *privata.* 21. privata *à Nectario & Orientalibus abrogata.* 12,5,22. auricularis *Pontificia damnatur.* 12,5,25. *de ea conſtitutio Innocentii III. Papa Rom.* 12,5,31. *Eugenii IV. in Concilio Florentino.* 32
Confeſſio peccatorum omnium in ſpecies *cujus juris ſit, diſſentiant inter ſe Romanenſes.* 12,5,33. *de ejus etem neceſſitate, atque integritate.* 12,5,35
Confeſſiones Eccleſiarum reformatarum *de manducatione ſpirituali in Sacramento.* 14,7,24. & ſeqq.
Confeſſores *qui?* 12,3,1
Confeſſores *martyres.* 12,2,5
Confitenda *Deo peccata noſtra, non Dei, ſed noſtrâ cauſâ.* 12,5,26
Confiteri *cenſetur, qui ſe purgare negligit.* 5,17,12
Confiteri veritatem μετὰ παῤῥησίας, *intrepidè & aperte oportet.* 12,1,11
Confirmationis *Sacramentum ab hominibus inſtitutum.* 9,4,4. *num oleum, an balſamum ſit de ejus eſſentiâ?* 9,4,5
Confirmationis *ritus apud Æthiopes.* 1,27,8
Confirmationem *eſſe Sacramentum, quomodo probet Bellarminus?* 9,4,1. *refutatur.* ibid. 2 & ſeq.
Confitendi *pœnitentiaria presbytera conſuetudo quando orta?* 12,5,23. *quo fine introducta?* 24. *non eſt perpetuæ neceſſitatis, aut convenientiæ.* 26. *à Nectario Epiſc. Conſtantinop. in Oriente abolita,* 12,5,22. *cur?* 24. *manſit in Occidente, ſed corrupta.* 30. *eam conſuetudinem Eccleſia reformata meritò non retinent.* 12,5,36.
Conjugium *quando inſtitutum?* 9,8,30. *ſitne novæ legis ſacramentum propriè dictum?* 9,8,31. *an conferat adjutricem gratiam?* 9,8,32. *an copula carnalis ſit abſolutè neceſſaria?* 9,8,33. *an forma ejus ſit conſenſus.* 9,8,35. *an benedictio ſacerdotalis ſit de neceſſitate Sacramenti?* 9,8,36
Conjugium Adami & Evæ *allegoricè expoſitum.* 9,8,20.21.22.23.24.& ſeqq.
Conjugium *an in ſola Eccleſia ſacramentum ſit?* 9,8 3
Conjugium diſpar *Chriſtiani cum Paganâ, filios ſanctos habet.* 10,10,25
Conjunctio *noſtri cum Chriſto per manducationem carnis ejus.* 11,12,33. &c.
Conjunctio ſecundùm carnem *nobis cum Chriſto duplex.* 11,12,36
Conſcientia *libera.* 10,13,28
Conſcientia dantis baptiſmum *qualis?* 10,3,3
Conradi III. expeditio in Aſiam. 4,20,9
Conſecrantur *multa, quæ non ſunt ſacramenta.* 9,7,2
Conſecratio in Euchariſtia *non mutat ſymbolorum ſubſtantiam,* 11,15,1
Conſecrationem *fieri per invocationem ſanctiſſimæ Trinitatis.* 11,15,5
Conſecrationes *Romanenſium.* 9,7,2
Conſenſio perfecta *in religione optanda potius, quàm ſperanda in hac vitâ.* 14,7,2
Conſenſus *in fidei fundamento.* 14,7,14 *talis inter Lutheranos aliaſque Eccleſias Euangelicas.* 15
Conſenſus univerſalis *cum duplici cautione contra Schiſmaticos in argumentum adduci debet.* 14,6,11
Conſtans Imp. & ejus mors, 5,1,6. *ejus edictum* Typus *vocatum.* 5,1,11. & 12
Conſtantinus M. 7,9,1. *nullam imaginem coluit, vel colendum propoſuit.* 7,9,5. *non adoravit vexillum illud.* 7,9,2
Conſtantini M. privatæ preces 7,9,5
Conſtantinum M. imagines Salvatoris & Apoſtolorum in Eccleſia Lateranenſi collocâſſe falſum eſt. 7,9,6
Conſtantinus III. Imperator. 5,1,5
Conſtantinus IV. Imp. Pogonatus *dictus.* 5,1,7. & 8. *Leonis II. Papæ electionem ratam habet.* 5,18,7. *Synodo ſextæ ſubſcribit.* 5,13,15. *damnationem Honorii confirmat.* 5,10,7
Conſtantini Pogonati orthodoxia. 5,13,23
Conſtantinus Copronymus. 7,10,6
Conſtantinus Presbyter Monothelita anathematizatur. 5,13,12
Conſtantinus Patriarcha Conſtantinopolitanus. 7,10,7
Conſtantinopolis à Saracenis ſeptennium obſeſſa, nec tum capta. 4,17,5. *à Latinis capta.* 4,21,5 & 7. *recuperata à Græcis.* 5,10. & 11
Conſtantinopoli potiuntur Turci. 4,22,10
Conſtantinopolitanorum Epiſcoporum *à tempore Concilii Chalcedonenſis uſque ad temp. Heraclii Imperatoris ſeries.* 3,3
Conſtitutiones *Apoſtolicæ contra baptiſmum mulierum.* 10,13,26
Conſuetudo *non debet prævalere veritati.* 11,7,37
Contemtus *Sacramentorum exitialis.* 10,5,1
Contobabditæ hæretici. 3,17,1
Contradictionem *implicans ſimpliciter etiam Deo impoſſibile.* 11,6,48
Contradictoria *ſimul facere & velle Deum, negatur.* 14,7,30
Contritio *non eſt pars ſacramenti.* 9,5,31
Conventus *Marpurgenſis.* 14,7,16
Converſio accidentalis *in ſacramento.* 11,4,5
Converſio omnium gentium *futura eſt.* 4,23,7
Converſo *nihil eſt quod Deus nolit, aut non poſſit, relaxare.* 13,11 8
Copula carnalis *eſt de integritate ſacramenti matrimonii* 9,8,13
Copus à Bellarmino reprehenſus. 7,11,17
Coranum *lex Muhammedana impia.* 4,15,7
Cornelius Epiſc. Rom. à Novato illegitimè invaſus. 14,3,1. *ad Epiſcopatum per omnia Eccleſiaſtica officia promotus.* 4. *ejus verba de Novatiano.* 5
Corporalis *Chriſti* præſentia *ſive* Ubiquetas *refutatur.* 11,21,1. &c.
Corporaliter adeſſe, *eſt dimenſivè adeſſe.* 11,6,16.
Corpus idem *non eſt localiter in multis locis.* 11,6,25,26
Corpus unum *eſſe localiter in duobus locis, implicat contradictionem.* 11,6,37. *non poteſt eſſe ſine certo loco & ſpatio.* 11,6,25
Corpus Chriſti *proprium eſt, & myſticum.* 11,9,2
Corpus Chriſti *fit de pane* 11,4,3. *num trajiciatur in ventrem maris,* 11,18,28. *non manducant qui non ſunt membra ejus* 11,1,3 *in Euchariſtia non eſt ſenſibile.* 11,2,4. *non eſt ſacramentum.* 11,2,5.6.& 8. *ſimul eſt in multis locis ſacramentaliter.* 11,6,22. *cur præſens ſecundum Romanenſes?* 11,7,1. *quomodo iis cum ſpeciebus præſens ſit?* 11,7,1
Corporis Chriſti *proprii ſignum, ſacramentum, ſymbolum,* &c. *non eſt ipſum proprium Chriſti corpus.* 11,9,1
Corporis Chriſti *in ſacramento horrenda & abſurda accidentia, juxta Romanenſes.* 11,18,14. & ſeqq.
Corpore *ſublato, non remanent qualitates.* 11,15,10
Corpora *duo eſſe uno in loco, æquè impoſſibile,*

ac

ac unum corpus eſſe ſimul in duobus locis. 11, 6, 34, & 35

Corruptibile, *&* incorruptibile, *quo diſcrimine corpus Domini ſtatuant Orthodoxi.* 3, 18, 7

Corrupticolæ, Φθαρτολάτραι. 3, 18, 1

Coſrhoës Perſarum Rex cum Phoca belligerat. 3. 6

Coſteri Ieſuitæ error 13, 12, 28

Creatio hominis, *commune eſt trium perſonarum opus; & cur?* 1, 13, 1. &c.

Creatura *non eſt productiva gratiæ.* 9, 2, 4. *mera non eſt adoranda.* 7, 3, 13. & 17. *transfertur in ſacramentum carnis & ſanguinis Chriſti.* 11, 4, 10.

Credentes *applicant ſibi ipſis promiſſiones*, 8, 25, 4. *omnes juſtificantur uno modo.* 8, 24, 2. *in Chriſtum ſolâ fide accipiunt remiſſionem peccatorum.* 8, 24, 10. *omnes ſuccedunt in hæreditatem promiſſionis Abrahamo factæ*, 10, 10, 3

Credere verè *quid?* 8, 21, 6

Credere in aliquem *quid?* 7, 2, 24. *quinque ejus expoſitiones.* 7, 2, 24

Credere Deo, *&* in Deum, *differunt.* 8, 23, 3

Creſcens Cynicus, Iuſtini accuſator. 1, 3, 14

Creſconius quomodo defenderit Petilianum? 10, 3, 4. *refutatur ab Auguſtino.* 10, 3, 4

Criminationes gentilium *non ſunt impingenda Chriſtianis tanquam vera.* 7, 5, 17.

Crux *non eſt de efficacia ſacramenti.* 9, 4, 10. *non habet divinam inſtitutionem.* 9, 4, 11

Crux *quomodo adorata à veteribus?* 7, 10, 2. *cultu latriæ adoratur à Papiſtis.* 7, 2, 5

Crux *ex lana rubrâ.* 4, 20, 12

Crux *Conſtantini M.* 7, 9, 4. *quare inſerta vexillo à Conſtantino M.* 7, 9, 2

Crux *quomodo colenda ſecundùm Vaſquezium?* 7, 2, 36. *locutiones de ea religioſæ admodum impiæ & periculoſæ ſunt.* 7, 2, 36. 37

Crucis *cultus.* 7, 5, 11. *eam adorare gentilis error eſt.* 7, 5, 11. *ejus nulla adoratio uſque ad Conſtantinum M.* 7, 8, 29

Crucis Dominicæ *lignum.* 3, 6, *ſignum impermanens ante Conſtantinum M.* 7, 8, 30

Crucis ſigno *quomodo uſi veteres?* 7, 8, 30

Crucem *ab Helena inventam Euſebius non tradit.* 7, 9, 8

Culpa actualis *non dimittitur ſine contritione.* 13, 11, 10

Culpæ remiſſio *adjunctum ſimul habet omnium pœnarum remiſſionem.* 12, 8, 23

Culpa *duplex eorum, qui ſecundâ Nicæna Synodo imagines eſſe adorandas decreverant.* 7, 11, 11

Cultus divinus *in N. T. nulli loco alligatus eſt.* 4. 21, 13

Cultus *Trinitatis indiviſus*, 1, 35, 28. *uni perſonæ Deitatis exhibitus, toti Trinitati indiviſus ſit.* 1, 23, 1

Cultus *eſt vel* religionis, *vel* dilectionis, 7, 1, 10

Cultus *cauſaliter* religioſus, *formaliter* civilis. 7, 1, 20. *religioſus divino minor, humano major quis?* 7, 2, 2

Cultus, *alienis Diis præſtitus, Dæmoniis exhibetur.* 7, 8, 24

Cultus Sanctorum *ſententiâ Vaſquezii religioſus dici poteſt.* 7, 2, 14

Cultus imaginum *ſemper palàm contradictum eſt.* 7, 14, 6

Curopalates Iuſtinus unde dictus. 3, 1, 7

Cuzupitæ Donatiſtæ. 14, 4. 3

Cyprianus cum collegis contra Stephanum Epiſcopum Romanum hæreticos rebaptizandos cenſet, 16, 1, 6. *maximæ auctoritatis Auguſtino.* 10

INSTR. HIST. THEOL.

3, 39. & 41. *non tamen canonicæ.* ibid. *quare baptiſmum hæreticorum repudiarit?* 10, 12, 3. *non ſolvit unitatem Eccleſiæ.* 10, 3, 38. *vindicatur.* 16, 1, 3

Cypriani auctoritas fallibilis. 10, 3, 34. *ejus collegæ mutârunt ſententiam de rebaptizando in melius.* 10, 2, 8. *ejuſdem eminentia.* 15, 4, 9. *error de baptiſmo hæreticorum.* 10, 2, 1. *quàm latè patuerit ille in Africa & Aſia?* 10, 2, 2. 3

Cypriani laus & defenſio apud Auguſtinum. 10, 2, 7. *humilitas, & concordiæ ſtudium.* 10, 2, 7, 8. *Martyrium.* 10, 3, 38

Cypriani & Auguſtini loca de ſacramento confirmationis expenduntur. 9, 4, 7

Cypriani ſententia de rebaptizando ſumma. 10. 2, 9. *ejus tempore quæſtio de baptiſmo nondum erat plene pertractata.* 10, 3, 36. *emendâſſet opinionem ſuam, ſi diutius vixiſſet.* 10, 3, 36. *incertum, an mutârit ſententiam*, ibid. & 38

Cypriano tribuitur Opus de cardinalibus operibus Chriſti. 11, 11, 14

Cyprum inſulam Venetis adimit Selimus II. 4, 22, 19

Cyrillus Alexandrinus Neſtorianos & Pelagianos damnat. 8, 1, 9. *contra Bellarminum vindicatur.* 11, 12, 25. &c. 11, 15, 8. 16, 3, 15

Cyrillus quo ſenſu dicat, Chriſtum habitare in nobis corporaliter. 11, 12, 37. *ejus verba integra.* 40. &c.

Cyrilli Alexand. aſſertiones de carne Chriſti vivificâ. 11, 12, 22. & 23. *dictum*, Chriſtum Immanuelem non eſſe ſui ipſius Deum, *quomodo intelligendum?* 1, 19, 2. *doctrina de filiatione Chriſti, & noſtrâ.* 1, 30, 9. &c. *doctrina de neſcientiâ & profectu Chriſti.* 3, 19, 9. &c. *de unione naturali doctrina.* 3, 21, 20. *duodecim capitula, ſeu Anathematiſmi, in Neſtorium à Synodo tertiâ œcumenica Epheſinâ approbati.* 2, 6. *eorundem nonnulli explicati.* 2, 7, 1, &c.

Cyrilli Hieroſolymitani verba de conſecratione ſacramenti. 11, 15, 5

Cyrus Papa Alexandriæ Monothelita. 5, 13, 8. *Monothelitarum Princeps.* 3. 4. *anathematizatur.* 5, 13, 12. *non eſt relegatus.* 5, 17, 25

Cyri Patriarchæ Alexandrini controverſia cum Sophronio de una an duplici operatione Chriſti. 5, 8, 1

D.

D*Amaſcenus & Adrianus Papa abuſi auctoritate Baſilii.* 7, 13, 2

Damaſceni audax effatum de quibuſdam Ethnicis ex inferno liberatis fidelium precibus, 13, 9, 6. *auctoritas quæ?* 8, 8, 2. *Sententia de hymno Triſagio.* 1, 16, 10. & 12. *de unione naturarum in Chriſto doctrina.* 3, 21, 22

Damaſcus Saracenorum regia. 4, 17, 5. 4, 18, 5

Damaſus non eſt auctor libri de vitis Pontificum; ſed Anaſtaſius. 7, 9, 6

Damnatis in *inferno prodeſſe fidelium preces, qui aſſeruerint?* 13, 9, 6. *vivorum preces & ſuffragia non proſunt.* 5, 5, 15

Daniel Stylites animoſus veritatis aſſertor. 3, 11, 2

Datum *non poteſt dici non datum.* 10, 14, 10

David Pareus. 8, 24, 6

Davidis filius ante circumciſionem mortuus. 10, 10, 36

Debitum *aliud* ex commiſſo, *aliud* ex promiſſo. 8, 8, 5

Decretum Dei *& ejuſdem fœdus inter ſe committere, impium.* 10, 10, 25.

Decretales *Epiſtolæ quænam?* 5, 31, 10

Definitivè in loco eſſe *dupliciter contingere poteſt.*

reſt. 11,6,45
Deſcenſus Chriſti ad inferos. de eo quinque diverſæ Patrum ſententiæ. 13,12,15. & ſeqq.
Deſperandum de nemine vivo. 8,18,9
Deus trinunus, 1,5,1. unus & ſolus adorandus. 4,8,6.7,4,5.7,9,23
Deus Trinitas ſemper inſeparabiliter adoratur. 1,23,22. quomodo ubique in rebus omnibus. 1,26,1
Deus ſolus religioſè colendus. 7,8,23. colendus eſt ex ipſius præſcripto, non ſecundum mandata hominum. 7,6,5, idem extra Eccleſiam colitur ab ignorantibus, qui & in Eccleſia 10,3,16 dat ſeipſum. 1,27,8. neminem damnat immerentem. 8,2,21. neminem ſine peccato damnat, 8,2,26. non foret injuſtus, ſi aliquos non habentes peccatum damnaret 8,2,26. ex dono ſuo gratuito non obligatur ad dandum amplius. 8,7,22. ſe quaſi debitorem conſtituit, non noſtris meritis, ſed ſuâ gratuitâ promiſſione, 8,8,1.2. impropriè debitor dicitur. 8,8,6. an ſit perſonarum acceptor. 8,2,25. eligendo hominem efficit dignum. 8,17,6. quos dignatur vocat, & quem vult religioſum vocat. 8,28,17. & 18. cur illum potius quam illum liberet, nobis non eſt revelatum. 8,2,26. efficit in nobis etiam bonas voluntates. 8,2,8. facere volens non impeditur ab hominis voluntate, 8,17,17. ex invito volentem facit, 8,26,10. facit, ut nos faciamus ea, quæ ipſe jubet. 8,10,8. non eſt in imaginibus quærendus. 7,11,5. non in ſaxo, ſed in ſpiritu, agnoſcitur. 7,6,2. non ſinit eos dejici de fide, in quorum cordibus dedit arrhabonem Spiritûs Sancti. 8,22,4. eſt diverſo reſpectu Pater & Deus Chriſti. 1,19,2. & 4. & 6. &c. Pater Chriſti & noſter Pater diverſimodè. 1,30,1. &c. neminem obligat ad impoſſibile ex ſuo præcepto poſitivo. 10,8,14. ſuam potentiam ſacramentis non alligavit. 10,5,6. poteſt inſtituere ſacramentum. 9,1,18. rogatur, ut det quod jubet. 8.10,8. per Muhammedis doctrinam author peccati conſtituitur. 4,5,10
Dei adventus qualis? 1,26,2. adventus alius viſibilis, alius inviſibilis 1,26,3
Dei ad Deum alloquium illud: Faciamus hominem, &c. quale? 1,13,3. amor erga electos. 1,34,33. odium erga reliquos. 1,34.34. apparitiones. 1,36,6. attributa incommunicabilia creaturis. 1,34,3. &c. communicabilia. 1,34,13. &c. deſcriptiones variæ. 1,33,7. miſericordia, non noſtra opera valent. 8,7,17. naturam quomodo nobis declaret Scriptura. 1,34,2. efficaciſſimæ vires. 8,17,20. omnipotentiſſima poteſtas. 8,17,21
Deo aliquid συναΐδιον fuiſſe quod ſit ἑτεροούσιον, nefas eſt dicere. 4,5,10
Deum nemo poteſt diſcere ex imagine. 7,8,19
Deum unum omnes ferè dicant hæreſes, ſed per ſententiam ſolam immutant; ſicque idololatriam admittunt. 4,5,6
Deitas individua. 1,5,6
Dei virilis Chriſti operatio duplex. 1,9,1
Diabolum unde creatum dicat Muhammed. 4,5,10
Diaconi Epiſcoporum & presbyterorum miniſtri. 16,1,21. & 22. à quibus muneribus removeantur. 16,1,16
Diaconorum auctoritas, & munus. 16,1,14
Diaconis non licuit baptizare. 10,13,1.2.3
Dialogi Gregorii Magni. 5,13,44
Diei Veneris obſervatio apud Muhammedanos unde orta? 4,1,2. & 4
Diem ultimum cur diſcipulos ſuos celare voluerit Chriſtus? 3,20,20
Dierum apud Turcos nomina. 4,2,5
Διαίρεσιν à Trinitate ſubmovent Orthodoxi Patres. 1,33,4
Διάκρισις in Trinitate. 1,33,5
Differentiæ in Trinitate negatio an pluralitatem perſonarum tollat? 1,33,23
Difficultates & miracula non multiplicanda 11,6,22
Dignitas noſtra ex gratia & prædeſtinatione divinâ. 8,10,7
Diligens novit ſuam dilectionem. 8,25,14
Dimittere nobis debita noſtra non ſolùm humiliter, ſed & veraciter dicendum 8,2,3
Διμοιρῖται hæretici. 2,1,6
Dionyſius Alexandriæ Epiſcopus. 10,2,6. ejus conſilium datum Novatiano. 14,3,6
Dionyſius Areopagita. 11,9,7. & 9. non fuit ille Pauli Apoſtoli diſcipulus, de quo in Actis Apoſtolorum. 13,10,3. ejus præcautio. 1,23,27
Dionyſius vindicatur. 16,5,4
Dionyſii loco de Sacramento Confirmationis expenduntur. 9,4,6
Dionyſius Exiguus. 3,21,26
Dioſcorus, Dioſcoritæ, qui & Eutychiani. 2,4,1 ejus hæreſis, & homicidium. 2,9,4.& 6
Dioſcorianorum hæreticorum truculenta feritas. 3,7,3
Dioſcorus Papa à ſucceſſore ſuo Bonifacio II. anathematis ſententia condemnatus. 3,22,1
Diſciplina Eccleſiaſtica quomodo moderanda? 12,4,52
Diſciplina exerceatur; judicium non præcipitetur: dictum Auguſtini. 14,5,12
Diſciplina index doctrinæ. 16,6,26
Diſciplinæ Eccleſiaſticæ ſeveritas erga graviter lapſos in veteri Eccleſia Chriſtianâ. 11,7,28. & 30. publicæ ordo circa lapſos. 12,5,19. ſeveritatem erga pœnitentes quibus de cauſis mitigare poſſent olim Epiſcopi. 12,7,12. & 30
Diſcordiæ aliarum gentium ſunt occaſio Muhammedanis regni ſui amplificandi. 4,15,6
Diſcretionis cauſa latet. 8,18,7.11. in cœlo nobis revelabitur. 8,13,34
Diſcriminationis cauſa inſcrutabile judicium Dei. 8,10,7. 8,17,15
Diſpenſatio Epiſcoporum per indulgentiam ſeverioris diſciplinæ erga lapſos pœnitentes. 12,7,11
Diſpenſationis vocabuli abuſus. 3,20,35
Diſputatio Auguſtini & Donatiſtarum de Baptiſmo. 10,3
Diſputationis inter Hormiſdam & Monachos Scythas de uno ex Trinitate crucifixo ſpecimen. 3,21,9.&c.
Diſputationem de Lege ſuâ prohibet Muhammed. 4,15,2
Diſſenſio in religione quænam fraternam ſocietatem non excludat. 14,7,3
Diſtinctio: ſine crimine, ſed non ſine peccato. 8,2,3
Diſtinctio realis abſoluta, ut nec formalis, nulla datur in Divinis. 1,35,20
Diverſitas in Trinitate nulla. 1,33,17.& 18. & 23
Diverſitatis ratio inſcrutabilis. 8,17,13. & 22
Divinus modus docendi. 8,17,9
Divinitas Chriſti per naturam humanam adoratur. 7,3,9
Divinitatis unitas probatur, & explicatur. 1,15,1,&c.
Διχοτομία apud Baſilium quid. 8,22,2
Docendi munus paſtorale ſoli vocato convenit.

nit. 10,13,9
Doctis viris *cur plerumque minus aliquid revelетur?* 10,3,38
Doctores Eccleſiæ *ex novis quæſtionibus proficiunt.* 8,20,5.8,28,13
Doctrinæ fundamentalis *de perſonâ & naturis Chriſti quæ?* 14,7,34. *de prædeſtinatione, & gratiâ, & libero arbitrio.* 35
Doctrina Patris *ſemper efficax; & quicunque docetur, diſcit.* 8,17,8
Doctrinæ Chriſtianæ *axiomata tria.* 10,10, 29. *primaria capita diſtinguenda à quæſtionibus ſecundariis.* 14,7,12
Doctrinæ fundamentalis *cognitio neceſſaria quæ?* 14,7,10
Doctrinæ veritas *non eſt alligata ordini clericali.* 16,6,21
Dolor *alius* exitialis, *alius* ſalutaris. 12,5,4
Doloſitas *Auguſtino quid?* 3,20,37
Doloſitatem *docentes hæretici veteres qui;* 3. 20,38
Dominicus à Soto exponit verba Innocentij I. de extrema unctione. 9,6,7
Dominicus Monach. fax belli in Waldenſes. 4, 21,16
Domûs Dei *decor non in imaginibus, ſed in virtutibus ſpiritualibus refulget.* 7,11,4
Donum precandi *unde?* 8, 2, 10. ſanationum *in Eccleſia priſcâ.* 9,6,2
Dona gratiæ, *licet per modum appropriationis à diſtinctis perſonis petantur; ſunt tamen individua Trinitatis.* 1,28,1
Donatus à Caſis nigris, Epiſcopus in Numidia ſchiſmaticus. 14,4,1
Donati pars, quaſi Eccleſia, ſed non Catholica. 14,1,5
Donati Carthaginienſis & Papæ Romani collatio. 14,6,24
Donati duo, ſchiſmatis duces. 14,4,2
Donatiſtæ Cypriani argumento contra baptiſmum uſi. 10, 12, 4. *quos & quare rebaptizarint?* 10,2,17. *perfectam juſtitiam jactabant.* 14,2,4. 14,5,2. *ſchiſma ſuum in hæreſin verterunt.* 14,4,2
Donatiſtarum errorem de baptiſmo renovarunt Anabaptiſtæ. 10. 4, 11. *errores de intentione miniſtri.* 10, 1, 10. *furioſa martyrii falſi cupiditas.* 14, 4, 4. *faſtus & furor, ſub prætextu ſanctitatis & zeli.* 14, 5, 10. *indocilis pertinacia.* 10, 3, 36. *inſanientium regula:* Quod volumus ſanctum eſt. 14,6,23. *intentio miniſtri firmiter refutata.* 10,1,17. & 19. *rebaptizandi intemperies.* 10, 3, 12, *ſuperbia revincitur.* 14,6,4
Donatiſtarum ſchiſma, de eo narratio hiſtorica. 14, 4. per tot. *eorum & Novatianorum conſimiles hæreſes proponuntur & refutantur* 14,5, per tot. *eorundem & Papiſtarum collatio.* 14. 6, 1
Doxologia *hymnis ac Pſalmis addita, & in Eccleſia retenta cur?* 1,22.1.&2.&7.
Doxologiæ Apoſtolicæ *totam Trinitatem concernunt.* 1,31,1.&c.
Doxologiæ *priſcorum Patrum.* 1,23,31
Doxologiæ *formula Ariana.* 1,22,2,& 4
Dubitationes *in animis fidelium non fovendæ, ſed reprimendæ ſunt.* 8,25,7
Δουλεία *de cultu divino:* 7,1,16
Durandus quando vixerit. 9.5,27. *contra meritum condigni.* 8,7,22. *merita & paſſiones ſanctorum excludit è theſauro.* 12,8,15. *ejus abſurda aſſertio.* 16,2,13. *error.* 9, 5, 34. (*eum rejicit Philippus Faber.* 9, 5, 34.) *dura quadam locutiones non imitandæ.* 6,6,6, *ſententia de incertitudine indulgentiarum.* 12,8,16.
Dyagonda Thebani lex prohibens ſacra nocturna 1,37,15.&17

E.

EBion hæreſiarcha quando vixerit? 4, 14, 1. *ejus hæreſis de Chriſto.* 4,6,3.
Ebionæi, ſive Ebionitæ, hæretici. 1,2,3.4,14,1
Eccleſia *unde diſcernenda?* 14, 6, 3. *vel* ὁλικῶς, *vel* μερικῶς, *dicitur.* 12, 4, 15. Catholica *cur dicta.* 14, 1, 2. 14, 6, 4. &7. *una eſt.* 3. *eadem ab initio ad finem mundi.* 4. *etiam à Papa diſſentiens poteſt eſſe Catholica.* 3, 19. obſer. 7. *non æſtimanda ex loco, vel externo ſplendore, ac ſucceſſu.* 14, 6, 12. *electa eſt in Chriſto ſponſo comprædeſtinato.* 8, 30, 2. una *eſt, unus Epiſcopatus, Epiſcoporum multorum numeroſitate diffuſus.* 14. 6, 6. 16, 1, 3. N. T. *nulli particulari civitati, aut regioni, aut genti alligata eſt.* 16, 6, 8. *ubi ſit, cujuſmodi argumentis demonſtrandum?* 14, 5, 17. *oſtendenda eſt per Scripturas.* 14, 6, 22. ſalvandorum *ſola juſtificatur* 1, 21, 4. *quinto & ſexto ſeculo in quibus certaminibus occupata?* 7, 9, 22. *quando in judicio erret, vel non erret.* 1, 7, 5, *propter zizania non relinquenda.* 14, 5, 9
Eccleſiam Catholicam *quidnam faciat?* 14, 1, 1 Catholicam *Eccleſiæ Romanæ, ut totum parti, opponunt Hieronymus & Auguſtinus.* 14, 6, 8
Eccleſiam *penè ſe ſolos eſſe, Donatiſtæ jactabant.* 14, 5, 4. *refutantur.* 17
Eccleſiam Romanam *errare non poſſe, non credebant Catholici Patres; & judicium ejus, quando errare videbantur, libere rejiciebant.* 14, 6, 9, &c.
Eccleſiæ Catholicæ *& Schiſmatis atque Hæreſeos diſcrimen.* 14, 1, 1. &c
Eccleſiæ *nomine in illis verbis Domini,* Dic Eccleſiæ, *&c. qui intelligantur?* 12, 4, 14.
Eccleſiæ Lugdunenſis *teſtimonium de Fulgentio.* 8, 3, 12. *teſtimonium de Prædeſtinatione.* 8, 13, 57. *ſeptem regulæ de* præſcientia *&* prædeſtinatione Dei. 8, 14
Eccleſiæ Romanæ *elogia à Berengario ei tributa.* 11, 18, 10. Romanæ *infallibilitatem non agnovere veteres Eccleſiæ Scotica, Pictica, & Britannica.* 3, 30, 12. Romanæ *primatûs origo.* 3. 2. 3. 3.
Eccleſiæ ſanctitas *unde colligatur.* 14, 1, 2
Eccleſiæ unitati *communicare quanti.* 14, 6, 21
Eccleſiæ *par jus &* ligandi *&* ſolvendi *conceſſum.* 9, 5, 13.
Eccleſiæ *non jungi, qui ab Evangelio ſeparantur.* 14, 6, 21. Romanæ *olim concordia erat cum aliis Eccleſiis Apoſtolicis.* 14, 6, 3
Eccleſiarum Evangelicarum *conſenſiones de Euchariſtia.* 14, 7, 21. &c. *pax & concordia ſuadetur, & expedita oſtenditur.* 14, 7, 1. &c.
Eccleſiarum *judicia diverſa de confeſſione.* 9, 5, 25. Orientis *decreta contra Pelagium.* 8, 3, 13
Eckbertus Monachus Schonaugienſis quando floruerit? 14, 2, 2
Eclipſis Lunæ *tempore Leonis ſecundi.* 5, 18, 18
Ecthеſis *Monothelitica Sergii ſub nomine Heraclii.* 5, 1, 2. 5, 29, 35 *damnatur.* 5, 1, 9
Electi *omnes ſalvantur.* 8, 18, 4. *iidem perire, reprobi ſalvari, nequeunt.* 8, 14, 7
Electorum *numerus certus.* 8, 13, 4. *quadam ſpecialis univerſitas.* 8, 15, 9
Electis *quare Deus admiſcuerit quoſdam non perſeveraturos?* 8, 16, 10
Electio *duplex.* 8, 17, 12. infantium *unde cognoſcatur?* 10, 16, 2. *mediorum ad ſalutem nihil prius Remonſtrantibus, & Voſſio.* 8, 28, 6
Eleemoſynæ *pro defunctis,* 13, 9, 25 & 32.
Eligius Noviomenſis Epiſcopus. 11, 12, 17
Elipandus Neſtorianus hæreticus. 2, 3, 4. 6, 1, 2

Elli Magiſtri erga Zenonem perfidia. 3,9,2
Eloah. ,35,30
Elohim 1,34. 1. 1,35,30
Elxai hæreticus Iudæus. 4,5,14
Emendatio *loci ex homilia Eucherii Lugdunenſis.* 11,4.4
Emir Elmumminim. 4,15,23
Encomium *Hieronymi, & Auguſtini.* 8,1,11
Encratitæ. 11,10,13
Encylicæ *Leonis Epiſtola.* 3,8,3
Encylicæ *literæ Baſiliſci Tyranni, hæreſin aſſerentes, & earum ſubſcriptione impiæ.* 3,11,1.
Engilbertus Abbas. 7,10,9
Ennodius quando floruerit? 14,1,9
Ἔννοιαι *in divinis.* 1,35,16.& 18
Enthuſiaſtæ. 2,8,1,&4
Ἐνυπόςατοι. 1,2,8
Ἐνυπόςατος, *P. F. & S.S.* 1,16,3
Ἕνωσις φυσικὴ *in Chriſto.* 3,21,4.& 19.3,21,41
Ἑνωτικὸν *Zenonis Imperatoris.* 3,10,3.11.4
Epiphanius contra Gynæco-baptiſmum. 10,13,24. *ad Johannem, Hieroſolymitanum Epiſcopum, contra imagines.* 7,9,9. *imaginem Chriſti, vel alterius ſancti, in templo repertam, ſcindit.* 7,9,9. *Hieronymo laudatus.* 7,9,9
Epiphanii diſſertatio de beata Virgine Mariâ. 4 8,4. *contra adorationem mortuorum, & imaginum.* Ibid. 5.&6. *doctrina de Monarchia Trinitatis.* 1,33,14. *doctrina de proceſſione Spiritus ſancti a Patre & Filio.* 1,6,3. *Epiſtola ad Johannem Hieroſol. non eſt ſuppoſititia.* 7,5,18. *factum de velo diſciſſo.* 7,12,9. *lenitas erga Anthropomorphitas.* 1,36,2. *ejuſdem inidonea argumentatio ab omnipotentiâ Dei.* Ibid. παρερμηνεία *de viſionibus Dei.* 1,36,6&7
Ephræmii Antiocheni ſententia de ſymbolis Sacramentorum. 11,15,16
Epiſcopus *debet eſſe & doctus, & docilis.* 10,3,36
Epiſcopus *omnis, presbyter.* 10,14,14. *presbyteris ſolâ ordinatione antecellit.* 16,1,12
Epiſcopus Epiſcoporum, *nemo.* 16,3,36. 16,7,12. nemo unus *habet in univerſam Eccleſiam auctoritatem ſingularem, vel juriſdictionem paſtoralem.* 16,3,35. &.38, univerſalis *totius orbis nemo mortalium nunc eſt, adeóque nec Papa Rom.* 16,7,7. quilibet verus, *quà Epiſcopus, major eſt Papâ Romano, quà Papa.* 16,5,22.
Romanus *hæreſeos damnari poteſt.* 5,14.11
Epiſcopi Alexandrini *electio.* 3,9,1. Romani *infallibilitatem commentitiam & nullam eſſe, Vigilii aliorumque Paparum exempla clare docent.* 3,29. obſerv. 11.
Epiſcopi univerſalis *nomen uſurpare, Antichriſtianum & diabolicum eſt; teſte Gregorio I.* 16.7.16
Epiſcopum *quandoque etiam conſtitui à ſolis presbyteris.* 16.1,20. unum *in Eccleſia Catholicâ eſſe debere, quo ſenſu dixerint veteres,* 16,3,40. & ſeqq. 16.7,24
Epiſcopi *Apoſtolorum ſucceſſores.* 16,5,12. duo *in una civitate ne ſint,* 16.3,43. & 44. electi *fidei confeſſionem edebant.* 5,9,8. omnes *dignitate & poteſtate* pares. 16,1,9. *omnes fratres & collegæ.* 16,3.39. *omnes quomodo pares, vel diſpares, ſecundum Ieſuitas.* 16,4,1. *ſuam juriſdictionem immediate a Chriſto, non à Papâ, accipiunt.* 16.5,7. *unde juriſdictionem ſuam Epiſcopalem habeant, Pontificiis ipſis controverſum eſt.* 16,2.16
Epiſcoporum *Alexandriæ, à tempore Concilii Chalcedonenſis uſque ad tempora Heraclii Imperatoris ſeries.* 3,4. *Antiochiæ Syriæ à tempore Concilii Chalcedonenſis uſque ad tempora Heraclii Imperatoris ſeries.* 3,5. *Aſiæ impia adulatio. furorque hæreticus in orthodoxos.* 3,11.1. *pœnitentia, & palinodia.* 3,11,4. *Conſtantinopolitanorum à tempore Concilii Chalcedonenſis, uſque ad tempora Heraclii Imperatoris ſeries.* 3,3. *Conſtantinopolitanorum quorundam ſeries à tempore Heraclii Imperatoris.* 5,1,9. & 13. *Hieroſolymitanorum, à tempore Concilii Chalcedonenſis, uſque ad tempora Heraclii Imperatoris ſeries.* 3,6. *omnium æqualis honor.* 16.3,32. *æqualis poteſtas, quoad intrinſecam & eſſentialem ejus amplitudinem.* 34.& 36. *poteſtas non eſt* αὐτοκρατορικὴ, *neque* δεσποτικὴ, *minus* μοναρχικὴ. 16,1,12. *quorundam, fervente perſecutione ſub Diocletiano, inſtabilitas.* 12,1,18. *quorundam Romanorum ſucceſſio à tempore Heraclii Imperatoris.* 5,1,9.& 14
Epiſcopos *non à Papâ, ſed immediate à Chriſto accipere poteſtatem juriſdictionis Epiſcopalis; multi celebres Pontificii Doctores, multaque Concilia, docent.* 16,4,2.& ſeqq.
Epiſcopalis *character.* 9,7,6
Epiſcopatûs *ad dignitatem acceſſus olim per gradus officiorum Eccleſiaſticorum.* 14,3,4
Epiſcopatus *eſt ſummus gradus, neque ſucceſſum eſt Petro in altiore aliquo gradu.* 16,1,9 *& 25, eſt Pontificatûs apex.* 16,1,26
Epiſcopatus unus *Epiſcoporum multorum concordi numeroſitate diffuſus.* 16,3,41. 16,7,10
Epiſtola *Agathonis ad Conſtantinum quando ſcripta?* 5,18,12.13. *Benedicti ad Petrum Notarium.* 5,20,11. *Conſtantini ad Leonem II. defenditur.* 5,19. *Leonis ad Conſtantinum non eſt corrupta à Monothelitis.* 5,21,1.2. *Leonis ad Epiſcopos Hiſpaniæ & Ervigium Regem.* 5.20,1.2. *Synodica Cypriani & LXI collegarum ad Stephanum, Epiſcopum Romanum.* 16,1,5
Epiſtolæ *Honorii dogmatica Papales & decretales fuerunt.* 5,31,10. *Honorii ad Sergium an confictæ?* 5,11,2. *Leonis genuinæ ſunt.* 5,20,8.9. *quarum alteram ad Ervigium Regem Benedictus redintegravit.* 5,20.9. *quæ ſub nominibus* Iohannis *Epiſcopi urbis Romæ, &* Iuſtiniani *Imperatoris leguntur in Codice Iuſtiniani, falſæ & ſuppoſititiæ ſunt* 16,7,28. *Pontificum priſcorum corrupta.* 5,13,42,43. *nec tamen exinde concludendum, omnes quoque Synodos corruptas* 5,13,43.44. *Sergii, & Honorii, multa continent erronea.* 5,29,1.2.3.4. *argumenta Monothelitarum.* 5,29,3 5.6.7. *unam Chriſti voluntatem, nempe divinam.* 5,29,5. ἓν θέλημα ὑποστατικόν. 5,29,7. *negant naturalem voluntatem Chriſti.* 5,29,8. *Scripturam detorquent.* 5,29,9
Τὰ Ἐπιτίμια. 12,6,13
Eraſmus Irenæo falſam ſententiam adſcribit. 6,6 4
Erranti ex ſimplicitate *venia danda: error non ſequendus.* 11,7,37
Errare *humanum.* 10,3,38
Error, *&* ignorantia, *an peccatum?* 8,2,23
Error *tanto pernicioſior ad ſuſcipiendum, quanto ad fallendum veriſimilitudinis colore verſutior.* 8,1,10
Error fundamentalis *quinam?* 14,7,7.& 9. *eſt vel* theoreticus, *vel* practicus. 14,7,8. practicus fundamentalis *deterior eſt errore theoretico, vel practico non fundamentali.* 14,7,13
Erroris *geminum indicium:* poſteritas, *&* contrarietas, *reſpectu S. Scripturæ.* 4,4,22 *utrumque in doctrina Muhammedis, omniumque hæreticorum, invenitur.* Ibid. 23
Erroris magiſtri *exſiſtunt, qui veritatis diſcipuli eſſe nolunt.* 2,11,1
Erroris pertinacia *an excommunicatione hodieque coërcenda?* 1,7,6

Errore

Errore ſimplice *deterior in errore contumacia.* 1, 7,8
Errores *anathematizandi*; *non* errantes. 5,27,7. 8. *duo poſſunt eſſe inter ſe contrarii, & ambo contrarii veritati.* 4,5,2. fundamentales *à non fundamentalibus diſcernendi.* 4,7,5. Patrum *excuſandi; non in confirmationem dogmatis arripiendi.* 7,5,22
Errori paucorum, *multorum in veritate conſenſus præferendus eſt.* 7,5,22
Eſau & Iacob prædeſtinationis exempla. 10,10, 16
Eſaiani in Ægypto. 3,14,3
Eſſentiæ divinæ *communicatio inter perſonas.* 1, 35,13
Eſſentiæ *vox.* 1,2,8.1,5,2
Eſſentialia in Deo *non triplicantur.* 1,17,15
Ethnici *eâdem excuſatione pro Idololatria ſuâ uſi? quâ utuntur Papiſtæ.* 7,3,14
Ethnicos *quoſdam precibus fidelium ex inferno liberatos eſſe, aſſerit Damaſcenus.* 13,9,6
Ethnicum & *Arianicum eſt, creaturam adorare* 7,3,4
Euagrius Ponticus hæreticus. 3,24,4
Euangelium *non adimit ſalutem? ſed affert.* 10, 8,6
Eubocara, qui & Abubecher, Muhammedis ſucceſſor. 4,17,1
Euchanius Montacunus hæreticus, 3,17,6
Euchariſtia. 11,7,26. & 27. *ex duabus rebus conſtat*, terrenâ, & cœleſti. 11,11,17. *an ideo cibus ventris, non mentis, quia corpora noſtra alere dicitur;* 11,11,10. &c, *de pane in cœtu fidelium publico palàm conſecrato, deferebatur ad infirmos; & quare.* 11,7,31. *non per uſum, ſed in uſu conſiſtit.* 11,7,9. *more veterum à jejunis accipiebatur.* 11,7,29. *olim ad abſentes miſſa,* 11,7,14. *quare?* 11,7,15. *etiam parvulis & infantibus baptizatis tempore Cypriani dabatur.* 8,20,6.12,1,8
Euchariſtiæ *accipiendæ tempus.* 1,37,14. *celebrationis modus, tempore Iuſtini Martyris.* 11,7, 26. *celebratio à Iuſtino deſcripta.* 11,10,9. *adoratio religioſa eſt idololatrica.* 7,2,39. & 43. *adoratio unde nata?* 11,19,1. *mutilatio unde?* ibid. 2. *aſſervatio qualis in veteri Eccleſiâ uſitata.,* 11,7,30. *ea unde cœpta?* 11,7,32. *excellentia de cæteris ſacramentis in quibus, juxta Scotum & alios, conſiſtat?* 11,7,4. & 5. *reliquiæ alicubi igne crematæ.* 11,7,7. *reliquiis in veteri Eccleſiâ quid fieri conſueverit.* 11,7,36. *Sacramentum poſt conſecrationem eſt panis & vinum.* 11,10,1. *Sacramentum eſt cibus viſibilis, nutriens noſtra corpora; ergo non eſt ipſum Chriſti corpus.* 11,11,1
Euchariſtiam *indignè participantes reprehenduntur.* 11,7,13
Euchariſtiam *ſpectare, & non participare, contumelioſum in Deum.* 11,7,13
in Euchariſtia *quod fideles accipiunt, quibus nominibus id declarent S. Patres.* 11,9,7. &c. per tot.
Euchetæ. 2,8,1. &c.
Eudoxiani. 1,2,7
Eugenius IV, Papa, ſeptenariam numerum Sacramentorum confirmat. 9,3,3. *à fide devius, pertinax hæreticus.* 9,5,29. *à Concilio Baſileenſi depoſitus,* 9,5,29. 16,4,14. *ſuam ipſe doctrinam deſtruit,* 9,8,1. *ejus deſcriptio.* 9, 5,29. *ejuſdem & Concilii Florentini definitio de Purgatorio, & ſuffragiis pro defunctis.* 13, 1,1. *eorundem doctrina de extrema unctione,* 9,6,1. *doctrina de Sacramentis.* 9,5,28. *doctrina de ordine refellitur:* 9,7,8
Eulogiæ *lato ſenſu Sacramenta vocantur.* 11,7, 18
Eulogiæ *ex ſiliginco pane.* 11,7,21. *non in uſum Euchariſtiæ, ſed pro Catechumenis conſecrata.* 11,7,16. *quædam inter amicos ultro citroque miſſa concordiæ pignus.* 11,7,20. *in ſymbolum unionis miſſa.* 11,7,16
Eulogiæ *poſt Euchariſtiam.* 11,7,7
Eulogiarum publicarum & privatarum, *uti diſtinguunt, nullum diſcrimen.* 11,7,22
Eulogius, Epiſcopus Alexandrinus. 3,19,15
Eunomius hæreticus 1,2,7
Eunomiani abuſi unâ merſione. 10,5,52. *non adminiſtrarunt verum baptiſmum.* 10,5,52. *rebaptizati.* ibid.
Εὐσέβεια *quid Mercurio?* 7,1,2
Euſebius Epiſc. Dorylenſis Eutycheti ſe opponit. 2 9 2. *Dioſcoro item,* 2,9,6
Euſebii Epiſc. Samoſatenſis encomium. 15 4,9
Euſebii Cæſarienſis Hiſtoria Eccleſiaſtica. quid de ea ſentiendum, 11,16,5. *narratio de literis inter Abgarum & Chriſtum, apocrypha.* 8, 83
Eutychius, Patriarcha Conſtantinop. Concilii Oecumenici V præſes. 3,24,5
Eutychii error de carne impalpabili, à quo revocatus. 3,3
Eutychis error. 5 9 4
Eutychetis hæreſeos cauſa. 2,11,1
Eutychianæ hæreſeos relatio hiſtorica. 2,9. per totum.
Eutychiani. 2,4,1. *quâ aſſertione in hæreſin Neſtorianam relabantur.* 3 21,38. *phantaſmatici Chriſti.* 2,13,11
Exarchorum Ravennatium catalogus. 3 1,18
Excommunicatio *major, & minor.* 12,3,22. injuſta *non ligat in cœlo.* 12 4,37. & 42. & 43
Excommunicationis *deſcriptio.* 12,3,2. *injuſtæ ſententia quatenus timenda; & quatenus non.* 12,4,45
Excommunicationis *multæ indigitationes & deſcriptiones.* 12,3,9. & 10. *ſpecies apud Ebræos.* 12,3,14
Excommunicatus juſtè, *etiam à ſchiſmaticis aut hæreticis, ligatur in cœlo.* 12,4,33. *à quo recipiendus.* 12,4,56
Excommunicatus *vir bonus* injuſtè *ab Eccleſia orthodoxâ, quomodo ſe gerere debeat.* 12,4,41
Excommunicaturum conſortium *quatenus, & in quibus rebus vitandum?* 12,3,22. *in quibus licitum?* 23
Excommunicatorum & *impœnitentium filii baptizandi.* 10,10,36
Excommunicatos juſtè, *invadit diabolus.* 12, 3,4.
Excubiarum *arcanum ſymbolum Libertinorum.* 1,37,11
Ἐξομολόγησις *quid?* 12,5,18
Expoſitio moralis *in Iobum à Gregorio Magno compoſitum.* 3,30 4
Extrema unctio *à quo adminiſtranda?* 9,6,5
Exuconciani. 1,2,7
Ezekias quare ſerpentem deſtruxerit? 7,2,33,

F.

F*Abianus, Epiſc. Romanus, Martyr.* 14,3,1
Fabula Muhammedis *de ſtella matutina origine.* 4,1,4
Fabularum Muhammedicarum *portenta.* 4,13, 3 &c.
Facite, *pro* ſacrificate, *ineptè intelligit Concilium Tridentinum.* 11,20,18
Facta contra leges *infecta ſunt.* 10,14,1
Familia amoris. 14,2,1
Factum *orthodoxis à Pelagianis objectum.* 8,2,24.
Fauſtus Semipelagianus. 8,3,10. *doctrinam Auguſtini*

guſtini vocat hæreſin. 8,29,1. ab Avito & Maxentio refutatus. 8,3,11. ejus erronea doctrina. 8,6,4. calumniæ in orthodoxos. 8,6,6
Felix Aptungitanus Epiſc. à Donatiſtis immeritò accuſatus. 14,4,1
Felix Urgelitanus & Elipandus Toloſanus, hæretici Neſtoriani. 2,3.4.6,1,6. damnatur. 7,10,9
Felix hæreſin verbis, non animo, abjuravit. 6,1,6. ejus liber contra Paulinum. 6,1,9. errores. 6,1,12
Felicis III. Papæ Romani damnatoriæ literæ contra Acacium Epiſcop. Conſtantinopolitanum. 3,11,8. 3,12,1
Felix IV. Papa ſcripſit contra errores Pelagianorum. 8,3,15
Feliciſſimus, hæreticus, & ejus crimina. 22,11,1. & 2. Novati ſatelles. 14,3,3. cur excommunicatus? 12,3,2
Ferrandus, Diac. Carthaginenſis. 3,21,26. & 27 ejus doctrina de carnis Chriſti circumſcriptione. 11,21,16.
Feſſæ & Marochi rex. 4,23,3
Fides Chriſtianorum æquè utilis & efficax, ac fides veterum. 10,7,3.& 4
Fides Dei donum. 8,10,3. donum Dei ſpeciale 8,10,7. non eſt omnium. 8,17,14. vel eſt quâ creditur; vel quæ creditur. 25,9,2. quæ creditur, Chriſtianiſmi eſt character. 14,6,20. eſt vel Eccleſiæ, vel particularis perſonæ. 10,4,5. Communis quæ? 15,9,5. Catholica una. 2,13,3. quomodo in omnibus fidelibus una. 15,9,4. ſua quemque ſalvat. 15,9,5. aliena quomodo ſalvet? 10,7,8. & 10,8,9. Eccleſiæ ad ſalutem infantum ſufficit. 10,7,9. parentum ſufficit ad ſalutem infantum. 10,7,2. juſtificans. 8,23,3. ſola juſtificationis inſtrumentum. 8,24,2. juſtificans eſt fiducialis aſſenſus. 8,25,1. & 3. in omni credente per dilectionem operatur. 8,25,2. quo ſenſu dicatur imputari ad juſtitiam. 8,23,2. curetne peccata ut actus credentis, an ratione objecti? 10,8,10. non ex perſonis; ſed perſonæ ex fide probandæ. 16,6,17. cum ſit in corde hominis, quomodo videatur? 8,25,17. eſt fundamentum virtutum. 8,23,4. Petri & reliquorum Apoſtolorum ut inexpugnabilis? 15,12,1.& 4
Fides & baptiſmus diſparata. 10,10,18
Fides, non Martyrium, ſalvat. 10,11,1
Fides non ad integritatem, ſed virtutem Sacramenti, neceſſaria. 10.4,8. & 10. vinculum unionis Chriſti & Eccleſiæ. 9,8,25. vera non mutatur diverſitate temporum, 5,30,16
Fides etiam hoſti ſervanda. 4,22,9
Fidei cauſa non fit inferior ob defenſorum paucitatem. 14,6,13
Fides certitudo ſupernaturalis. 8,25,19. ei non poteſt ſubeſſe falſum. ibid. habitualis ac mortua calumnia Eccleſiis orthodoxis malitioſè impacta. 1,7,2. rectæ radix ſemper manet. 8,22,7. ſolius juſtificatio ſufficit. 8,24,1. ſobriæ & vigilantis efficacia. 8,28,18
Fidei an nunc adjuncta præcepta? 10,7,5.
Fidem habens videt eam in corde ſuo. 8,25,15
Fidem ſolam, ſed non ſolitariam, juſtificare; ex Patribus oſtenditur. 8,24,1
Fide Chriſtus tenetur. 11,6,13
Fideles in Eccleſia veteri qui dicti? 12,1,7. iis & parvuli baptizati accenſebantur. 8
Fideles hinc exeunt nudi à peccatis. 13,8,3
Fidelem fide divinâ credere ſe habere fidem, Theologi Romanenſes celebres dicunt. 8,25,18
Fidelium proles in utero moriens ſalvatur, 10,10,15
Fidelium ſpiritualia certamina, & certa victoria. 8,25,5
Figura corporis Chriſti, panis. 11,9,15.11,10,12
Figura, quam facit homo, ut eam adoret, Idolum eſt. 7,6,5
Figurata locutio non accipienda propriè. 11,8.6 in Sacramentis defenditur. 11.12,4
Filiatio ſitne una tantum in Chriſto, an duplex, 6,7,3.& 4
Filiatio dupliciter accipitur. 6,7,5
Filius Dei naturalis ſolus Chriſtus; nos adoptivi. 1,30,9
Filius Dei primogenitus & unigenitus Chriſtus quomodo? 1,30,10. &c. Patri per omnia ἀπαράλλακτος, & in eodem ἀδιαιρέτως. 1 33,8. Patri ὁμοούσιος, non συνούσιος. 1,5,2. Patri συνάναρχος quomodo? 1,20,5 quomodo in Patre, & Pater in Filio? 1,8 5. quomodo audiat, & mandata accipiat à Patre? 1,13,6. & 7. quo ſenſu dicatur neſcire diem ultimum, 3,20,28-41
Filii Dei perſona. 1,35,7
Filium non operari ſucceſſivè. 1,10,6
Filii quidam Dei non filii. 10,10,24
Filios Dei naturaliter etiam nos aliquo modo eſſe, quo ſenſu dixerit Cyrillus? 1,30,9
Filius facit bonum opus. 8,2,14
Firmilianus, & Aſiatici, errorem de baptiſmo hæreticorum abjiciunt. 10 2,6
Flagellorum à Deo ſuis immiſſorum ratio & cauſa. 12,8,18. &c.
Flagitioſi ſunt in Eccleſia Catholicâ, licet habeant ſanam fidem dogmaticam. 10,10,29
Flavianus Epiſc. Antiochiæ orthodoxus, ejicitur. 3,16,1. ejus pium factum. 1,22,5.& 7
Flavianus Epiſc. Conſtantinop. Eutychetiſe opponit 2,9,2. ob id multis injuriis affectus, martyrio coronatur. 2,9,4. ejus expoſitio fidei, &c. 2,10,1
Floriacenſe monumentum fabuloſum. 5,18,11,12
Florinus, Polycarpi auditor. ejus hæreſis. 1,37,1. &c,1,37 4.&6
Floriani, hæretici. 1,34,16. eorum nefandi errores. 1,37,5
Florus magiſter, Diaconus Lugdunenſis. 8,2,20. quando floruerit? 11 4,10 11,18,5. ejus liber adverſus capitula Johannis Scoti, 8,2,20. doctrina de Sacramento Euchariſtiæ. 11,10,51.11,18,5
Fluentii de nato Antichriſto effatum. 4,21,12
Fœdus Dei cum Abrahamo. 10,10,1.3
Fœminarum promiſcuum uſum exercentes hæretici. 4,5,2
Foris nihil ligatur, aut ſolvitur, 10,3,28
Forma quot modis accipiatur? 11,9,29
Forma imaginis cauſa impietatis. 7,9,17
Formula orationis quæ? 7,4,5
Formoſus Papa. 7,12,16
Fornicatorum ἐπιτιμήσει quot anni præfiniti olim. 12,6,3.& 7
Fortuitum nihil eſt. 8,14,2
Forum conſcientiæ & forum cauſæ. 16,2,3. illud etiam vocant pœnitentiale & interius; hoc judiciale & exterius. 16,2,4.& 5. an rectè duplex ſtatuatur, pœnitentiæ & cauſæ? 12,4,5
Franciſcus Turrianus Photium commendat. 5,10,18
Franciſcus Xavier unâ die 15000 baptizavit. 10,13,13
Franciſcus Zephyrus in Tertullianum. 10,10,14
Franciſci de Mendoca impietas Mariolatrica. 7.2,18
Fraternitas noſtra cum Chriſto. 1,30,1.&c.
Friderici Barbaroſſæ expeditio in Aſiam. 4,20,9. 7,12,22. obitus luctuoſus. 3,30,3. laus. ibid.
Friderici Palatini contra Turcam fortitudo & ſucceſſus. 4,22,16
Fructus pœnitentiæ dignos quos vocet Synodus Tridentina? 12,8,24. eos per indulgentias tolli poſſe,

Digitized by Google

poſſe, aſſerit Bellarminus. Ibid refutatur. 25
Fucus Satanæ uſitatus, quo hæreſeon monſtra hominibus inſinuat. 4,5,1
Fugere paleam, non arcam. 14,5,15
Fulconis regis Hieroſolymorum pietas & obitus infelix. 3,30,3
Fulgentius contra Fauſtum. 8,3,12. Proſperum laudat. 8,3,8. relegatus in Sardiniam. 8,3,13. ejus doctrina de cultu Trinitatis etiam in una perſonâ. 1,23,33
Fulgentii & collegarum ejus reſponſum ad Monachos Scythas. 8,3,14
Fulloniani hæretici. 1,16,9
Fundamentum Eccleſiæ, Fidei. 15,9,9
Fundamenti diſtinctio ſecundùm diverſa ſubjecta. 15,9,7
Funebre officium ſanctis quomodo peregerint veteres? 13,9,7

G.

GAbrielis in doctrina Sacramentorum error. 9,1,33
Galli conſtanter rejecerunt adorationem imaginum. 7,12,18. ſe Synodo Conſtantinopol. opponunt. 7,12,11
Gallia & Germania orthodoxia retinentes. 6,1,7
Garſius Loayſa. 5,18,16
Gaudentii doctrina de Sacramento Euchariſtiæ. 11,10,20. & 26. vindicatio contra Bellarm. 22
Gauri dicuntur Turcis Chriſtiani, cur. 4,15,13
Gelaſius I. Papa Rom. quâ ætate. 11,16,1. ei liber orthodoxus de duabus in Chriſto naturis, adverſus Eutych. & Neſtor. ſcriptus, aſſeritur. ibid. rejicit Caſſiani & Fauſti ſcripta. 8,3,10. poſtulat, ut baptizans ſaltem ſit Chriſtianus. 10,13,21. integrum Sacramentum ſumi vult. cujus de ea re verba vindicantur. 11,19,7. ejus ad Honorium Dalmatiæ Epiſcopum epiſtola. 8,1,10. ſententia de cenſuris in mortuos. 3,27,8. ſententia de pane & vino remanentibus in ſua naturâ & ſubſtantiâ, vindicatur contra Bellarminum. 11.15,15. judicium de inventione crucis, & capitis Iohannis Baptiſtæ. 7,8,10.7.9,8
A. Gellius de voce ſimulacri. 7,6,8
Gennadius Scholarius Patriarcha Conſtantinopolitanus. 13,12,16
Gennadius Maſſilienſis quando floruerit. 13,8,46. fautor Semipelagianorum. 8,3,10. Prædeſtinatianos vocat Auguſtinum & qui cum eo ſentiunt in doctrina Prædeſtinationis. 8,29,1.
Gentilium excuſatio de adoratione ſimulacrorum, ejuſdemque refutatio, 7,8,21.
Gregorius Pachymeres Dionyſii paraphraſtes. 11,2,9.
Gregorii Patriarchæ Conſtantinopolitani moderatio à Synodo rejecta. 5,25,7.
Georgiani, vel Curggini, qui olim Iberes. 4,19,4.
Gerardus Joh. Voſſius Auguſtini doctrinam novitatis inſimulat. 8,28,1. ejus errores à Remonſtrantibus arripiuntur, ac non bene dicta. 8,28,2. ſibi contrarius eſt. 8,28,3,4
Gerebertus Epiſcopus Rhemenſis. 7,12,21
Germani & Armenii conſtanter rejecerunt imaginum adorationem. 7,12,22
Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus Iconolatra. 7,10,4
Giafiri Turcis qui? 4,15,13
Gibultar factum ex Gebel Tarich. 4,17,9
Gilberta Anglica Papiſſa. 7,12,15
Gladium utrumque, ſpiritualem & materialem, ſibi arrogat Papa. 14,6,26
Glicerius Imperator. 3,1,13
Gloriatio noſtra in quo conſiſtat? 8,24,8. & 8,25,10
Gloſſa ſecretarii ſuper epiſtola Honorii. 5,25,3-4. inſufficiens pro Honorio. 5,25,4. 5. Synodis & Patribus non præferenda. 5,25,6
Γνωρίσματα in divinis. 1,35,16. & 18
Gnoſtici hæretici. 1,2,1. 1,37,2. & 4. 2,1,4. unde dicti? 12,9,1. eorum ſceleſta infamia. 2. in ſpurcitia ſua ſuperbi. 14,2,1
Gnoſticorum in S. Scripturas blaſphemia. 4,4,2. calumnia in Chriſtianos, 4,4,7. flagitia 4,8,2,4,11,1
Godefridus Rex Hieroſolymorum. 4,20,6
Gothici reges Italiæ, Ariani. 3,1,16
Gotteſchalcus in Gallia. 8,3,17
Gotteſchalcus injuſtè hæreſeos inſimulatus à Rabano & Hincmaro. 8,3,18. defenſus à Remigio & Synodo Valentinâ. 8,3,19
Gotteſchalci & Eccleſiæ Lugdunenſis doctrina de prædeſtinatione, 8,4,3. ejus prædicatio quare culpata. 8,13,57
Græci Eccleſiæ Rom. ſubjiciuntur, 4,21,7. & 9. ab eadem reſiliunt. 10. non recipiunt dogma de Purgatorio. 12,8,31. 13,9,21
Græci & Romani diu ſine ſimulacris. 7,7,2
Græci hodierni non urgent confeſſionem peccatorum omnium. 12,5,32
Græcorum ſententia de proceſſione Spiritûs S. à ſolo Patre, refutatur. 1,6,1. explicatur. 1,6,6
Græcos ferè ſemper codices corrupiſſe, calumnia Gretſeri & Bellarmini. 5,13,25
Gratia diſtinguitur à lege, & à naturâ. 8,10,4. de ea tres definitiones orthodoxæ. 8,18,8
Gratia non eſt fatum. 8,2,24. eſt remiſſio peccatorum 8,24,15. quo ordine à tota Trinitate nobis conferatur. 1,28,2
Gratia Dei adultis ad ſingulos actus datur. 8,2,5. etiam juſtificatis datur ſine merito operum. 8,7,7. eſt gratuita. 8,2,2. non datur ſecundùm merita. 8,13,38. datur miſericorditer, gloria miſericordiæ. 8,7,11
Gratia ſalutifera Scholaſticis gratia gratum faciens. 9,1,29. operans & cooperans, præveniens & comitans, & ſubſequens. 8,11,1. & 2. initialis, communis, univerſalis Semipelagianorum refellitur. 8,10,4. præveniens quid Semipelagianis? 18,28,5. finalis. 13,11,3
Gratia Dei neceſſaria ad vitandum peccatum, & juſtè vivendum. 8,2,18. ſola à peccato liberat. 8,17,15. ſola diſcernit. 8,13,37. eſt omnipotens & certò efficax. 8,17,24. ſufficiens, quâ facit Deus, ut velimus, & faciamus. 8,17,20
Gratiæ diſtinctio in generalem & ſpecialem. 8,18,8. neceſſitas ſimplex. 8,2,7. uſus & efficacia quæ? 8,2,8
Gratiæ Dei opus eſt, accedere ad Deum & ab eo non diſcedere. 8,19,5
Gratiæ divinæ neminem eſſe certum, immanis error eſt. 8,25,6
Gratiæ diverſa menſura. 8,25,8
Gratiæ virtus ſibi, quos vult, ſubdit. 8,18,7
Gratiam ſuam Deus cui, & quomodo, omnibus impertiatur. 8,18,4
Gratianus. 7,9,8. ejus ætas. 3,19,21
Gregorii Nazianzeni doctrina de adoratione indiviſæ Trinitatis. 1,23,10
Gregorii Thaumaturgi ætas. 12,6,2. ejuſdem verba de gradibus pœnitentiæ. ibid.
Gregorii Theologi gnome. 7,3,2
Gregorius Turonenſis de Eulogiis. 11,7,19
Gregorius Magnus. 3,30,1. Pelagii II. ἀποκρισιάριος Conſtantinopoli, ubi impulſu. Leandri compoſuit Opus morale in Jobum. ibid. & 5,4. ejus ſententia celebris de laudibus ſcripturæ ſacræ. ibid.

ibid. *ſubjicit ſe Conciliis œcumenicis.* 5,16,3. *Purgatorium propter venialia tantum peccata conceſſit.* 13,11,3. *ejus pro Synodo V. teſtimonia* 3,28,18, &c. *Epiſtola ad Theodelindam Longobard. reginam.* 3,28,22. *profeſſio fidei.* 2, 13, 15. *temeraria aſſertio de falſatione quarta Synodi.* 5, 13,27.28, 29. *de imaginibus doctrinæ brevis conſideratio.* 7, 9, 24. *argumentatio pro purgatorio refutatur,* 13, 12, 12. *contradictiones de purgatorio.* 13, 11, 15. *pronunciatum,* nomen univerſalis Epiſcopi eſſe ſuperbum, ſacrilegum, profanum, *&c.* 16,7,15. *quomodo limitetur à Bellarmino.* 17. *vindicatur contra Bellarminum octo Antitheſibus.* 18. & ſeqq. *doctrina de ignoratione Chriſti.* 3, 19,16. *ſententia de tacitis.* 8,7,18

Gregorius II. Papa Iconolatra, ſpretâ auctoritate Imp. Conſtantinop. ſedus cum Francis init. 7, 10,5

Gregorius II. Papa, Nicolao contrarius. 10,14, 3

Gregorius XII. Papa Roman. a Patribus Concilii Piſani depoſitus. 16,4,4

Gretſerus Bellarmini defenſor refellitur. 3,20,26. &c. *ejus calumnia de fide ſolitariâ.* 8, 24, 20. *error de Agnoetis,* 3, 19,24. *impudentia.* 5, 13, 29. *Syllogiſmus, quo concludit Petrum Eccleſia Monarcham fuiſſe, refutatur,* 15,12,5. *alius item.* 15,13,1

Gaajanitæ Aphthartodocitæ. 3,18, 2. *eorum doctrina.* 3,18,6,& 9

Guelphi & Gibellini. 4,21,1

Guitmundus Lanfranci diſcipulus. 11, 18,10. *ejus de Sacramento fluctuatio.* 11,18,15. *abſurda verba.* 11,18,19

H

HAbitudinis *præſentia.* 11,22,7

Hadrianus I. Pont. Rom. Iconolatra. 7,8, 8. *contra Pelagianos Hiſpaniæ.* 2,3,1,6

Hæreſis *nefandiſſima quæque præ ſe fert oppugnationem alicujus manifeſti erroris, ut ipſa incautis ſe inſinuet.* 4.5 1 & 7

Hæreſeos & ſchiſmatis *diſcrimen.* 14,1,7. & 8

Hæreſeos *pœna.* 12.7,25

Hæreſes ſopitæ *non ſunt denuo excitandæ.* 5 8,2

Hæreſeon *dijudicandarum regula.* 11,18.34

Hæretici *ſententia ad ligandum, vel ſolvendum, an, & cur, valeat?* 16,5,2

Hæretici *negantes Trinitatem perſonarum & confundentes perſonas.* 1,2,5. *negantes Chriſtum eſſe Deum.* 1,2,3. *negantes Filium Patri eſſe conſubſtantialem & æqualem.* 1,2,6. *Chriſtum laudantes, & tamen Deitatem ejus negantes.* 4,6,3

Hæretici *trium generum negantes, Chriſtum ſecundùm divinam naturam ſcire diem ultimum* 3, 20, 19. *negantes Deitatem Spiritûs S.* 1,2,9. *veteres doloſitatem docentes.* 3, 20, 38. impeccabiles, *h, e, peccatum inficiantes.* 12,9, 1. &c. implacabiles. 12, 10. impœnitentes. 12, 11. per tot. *cum ex ſcripturis arguuntur, in accuſationem convertantur ipſarum ſcripturarum.* 4,4,9. *baptiſmum habent; charitatem non habent.* 10, 3, 13. *Eccleſiam veram & Spiritum S non habent; & tamen baptiſmum habeat.* 10. 3,31. *excellentibus ſæpe ingenii dotibus pollent.* 2, 1, 13. *an rebaptizandi ſint, controvertunt inter ſe Cyprianus & Stephanus Epiſcop. Rom.* 16,1,6. *etiam poſt mortem anathematizantur.* 3,25,10 3,27, 1. *poſt mortem damnati, non ſemper refoſſi, & cremati.* 5, 18, 9. *laici Cypriano.* 10,12,3

Hæretici & ſchiſmatici *ab Eccleſia Catholica non disjungantur in iis, in quibus cum ea conſentiant.* 10,10,30

Hæreticorum veterum *ſanam de Deo Doctrinam impugnantium ſyllabus.* 1.2,1. &c.

Hæreticorum Χριςομάχων *genera ſumma quatuor.* Primum genus, *de natura & veritate humanitatis Chriſti errantium.* 2, 1, 1. Secundum, *de natura humana Chriſti origine errantium.* 2,2,1. Tertium, *de perſona Chriſti errantium.* 2,3,1. Quartum *de naturarum in perſonâ Chriſti unione, & proprietatibus errantium.* 24,1.&c

Hæreticorum *deſcriptio.* 14, 1, 1. & 5. *doloſitas.* 8,27,6. *doloſa vafricies & fallendi artificium.* 1, 37,11, *mos malè uſurpandi ea, quæ à ſanctis Patribus bene ſunt dicta.* 3, 25, 13. *privata conventicula.* 10, 5, 13. *veterum errores de regulâ fidei ab orthodoxis Patribus confutati.* 4,4,1 & 2. *ſpurcitiem Pagani iniquè adſcribebant religioni Chriſtianæ.* 1, 37,7. *damnatorum nomina non ſemper in Synodis exprimuntur.* 5,12,31. & 5,17,9

Hæreticorum & ſchiſmaticorum *parvuli in infantiâ morientes ſalvantur.* 10,10,28

Hæreticorum, & ſchiſmaticorum, *puritatem & perfectionem ſuam jactantium, cum aliorum contemtu, varia genera.* 14,2.per tot.

Hæreticos *inter &* ſchiſmatico-hæreticos *diſcrimen.* 14,1,10

Hæſitantes *qui dicti?* 3,14,4

Hagitæ, *i, e. æra Muhammedica, origo.* 4,1,2

Hali patruelis & gener Muhammedis. 4,3,5

Hardinus probare conatur, pœnitentiam Patribus Sacramentum fuiſſe. 9,5,2

Hebion hæreticus. 2,2,1

Helceſaitæ hæretici. 3,20,38

Helpidius Rhetor hæreticus. 1,37,9

Henricus Kalteiſen, Dominicanus. 16,5,22. 16, 7, 34

Henrici Cardinal. Oſtienſis ſententia de ſymbolis Eucharistia. 11,15,21

Heracleon hæreticus. 2,1,4

Heraclitus Epheſius contra imagines. 7,7,7

Heraclius Imp. 3,1, 10. *quomodo Monothelita factus.* 5,1,1, *ejus Ecthesis Monothelitica.* 5, 1, 2. 3,3. *morbus in virga virili propter inceſtum* 5, 1,4. *obitus.* 5,1,5,

Heribaldus Epiſc. Altiſſiodorenſis. 11,18,4

Herigerus Abbas Lobienſis. 11,18,11

Hermes de origine Idolorum. 7.7,6

Herminigildus Wiſigothorum rex Catholicus, crudelitate patris juſſu martyr. 3.30,5

Hermogenis hæreſis 4.5.7

Hermogeniani. 1,2,5

Heſychius, presbyter Hieroſolymitanus. 15,4 4

Hieronymus Auguſtino laudatus. 8, 2, 4. *quare dubitarit, an vox* hypoſtaſis *accipienda?* 5,30, 21. *ſuam ipſius argumentum incautus enervat.* 10,12,5. *de Idolis vindicatur.* 7,6,9. *iterum vindicatur,* 16,3,13

Hieronymi argumentatio congruens cum Cypriano. 10,12,5. *Epiſtola ad Damaſum Epiſcop. Romanum,* 1,22,7. *opinio de igne exploratorio,* 13,3,5. *verba dicentis,* Dominum ipſum eſſe convivam & convivium, *vindicantur.* 11,8,4

Hieronymi & Auguſtini conſenſus contra Pelagianos. 8,1,6

Hieronymus Pragenſis. 7,14,3

Hieronymi Wolphii levitas. 5.17,16

Hieroſolyma Saracenis ſubdita. 3, 6. *capitur à Chriſtianis.* 4,20,6

Hieroſolymitanæ Eccleſiæ Epiſcoporum, *à temp. Concilii Chalcedon. uſque ad tempora Heraclii Imperatoris ſeries.* 3,6

Hilarius Diaconus errorem errore cumulat. 10. 2,12. 10,14,5

Hilarius

a 2

Digitized by Google

Hilarius presbyter. 8,3,6. *ejus locus corrigitur.* 6, 6,1.2
Hilarii Pictavienſis opinio de igne expiatorio ultimi judicii. 13,3.3
Hilda Abbatiſſa. 13,9 37
Hincmarus Rhemenſis. 7,12.6. *contra Gotteſchalcum.* 8,3,17. *ejus verba de Prædeſtinatianis.* 8, 29,2.
Hiſpaniâ qua occaſione potiti Saraceni? 4,17,9
Hiſtoria inventionis crucis *multis fabulis contaminata, fatente Baronio.* 7,9,8
Homiliæ *de corpore & ſanguine Chriſti quis auctor?* 11,4.1.& 5
Homicidarum ἐπιτιμήσεις *quot anni olim præfiniti?* 12,6,4. & 5
Homo *cur ſublimis creatus?* 7, 8,21. *cur ad imaginem Trinitatis factus?* 1,13, 15. *cùm ſit ſimulacrum Dei, non debet colere ſimulacrum hominis.* 7,8,22. *non Idola, ſed cœlum intueri debet.* 7,8.21 *poteſt eſſe abſque κακίᾳ, ſed non* ἀναμάρτητος. 8,2,3, *innocens eſt in ſolo Chriſto.* 8,24,19
Hominem curvâri, *ut adoret imagines, nefas eſt.* 7,8,23
Homines *non judicabuntur de peccatis, quæ perpetraturi erant, ſi diutius viverent.* 8,17,14
Honor *charitatis, vel ſervitutis.* 7,1,13
Honor *quo intuitu exhibeatur.* 15,3.2
Honorare, *&* adorare, *quid differant!* 7,4,3
Honorari *quotupliciter aliquid poſſit?* 7,2,35
Honorius I. Papa, Monothelita hæreticus. 3.2,4. 4,3.5,1,2. & 9.5,10,13,& 22. & 23. *publicè hæreſim eſt profeſſus.* 5,31,11. *non ſolùm vocem prohibuit duarum voluntatum, & operationum, ſed etiam rem ipſam.* 5,30,1, *Sergio in doctrina hæreticâ conſenſit.* 5,10,3. *Heraclio non diſſuaſit Monothelismum.* 5,17,25. *hæreſim Monothelitarum negligendo confovit.* 5,20,1. *Apoſtolicæ traditionis regulam maculari conſenſit.* ibid. 3. *Sergii hæreſin ſuâ ſcriptione roboravit.* 5,30,13. *non excuſatur circumſtantiâ temporis.* 5 30,15, & 16. *nec diſſimillimis exemplis Sophronii, Hieronymi.* ibid. 18. & 19. *ſcripſit pugnantia.* 22, *perſeveravit in errore.* 5,30, 30. & 31. *hæreticus fuit quà Papa,* 5,31,16. *damnatus à Synodo VI œcumenica,* 5,31,16 & 9.5,13,7. & 11. & 12. *item à Quiniſexta.* 5,10,11. *& à Nicæna II,* 5,10,12, *non eſt iniquè condemnatus.* 5,24,1. *ejus damnationi ſubſcripſit Iohannes V, Papa & Conon.* 5,23,2. *& alii.* 5,23,10
Honorii error an privatus? 5,31,2.3.4.9.10,11. *Epiſtola de Chriſti voluntate.* 5,8,2. *cui igni adjudicatur.* 5,10,4. *Epiſtola ad Eduinum R. Anglorum, & Scotos.* 5,17,21. *opera nihil pro ſanctitate.* 5,17,27, *Secretarii geminus error de Sergio.* 5,25,11.12.13
Honorium jure damnatum eſſe hæreſeos, quomodo Papiſtæ negent? 5,11,1 & ſeqq.
Honorii III. Papæ decretum de adoratione Eucharistiæ. 11,19,1
Hormiſda Papa Rom. 3,21,2. *hæreſeos inſimulatur à Maxentio.* 3,21,12. *damnat locutionem orthodoxam, quâ Chriſtus dicitur unus ex Trinitate.* 3,21,24. *univerſam Eccleſiam ſibi habet adverſam.* 3,21,26. *ejus temeritas detrimentoſa Eccleſiæ.* 32,1,28
Hormiſdam inter & Monachos Scythas contentio de hac locutione: unus ex Trinitate crucifixus eſt. 3,21,7. &c
Hormiſda rejicit ſcripta Fauſti, & Auguſtinum laudat. 8,3,11
Hoſius Cordub. Epiſc. Concilii Niceni præſes. 1,2, 6. *Epiſcoporum pater.* 15,4,11
Humana ſubſtantia, *non perſona, Deo acceſſit.* 3 21,39
Humanitas Chriſti *cum Verbo non coadoratur, ſed una adoratur.* 7,3,9.11. *idque propter unionem hypoſtaticam.* 7,3.11.& 23
Hugo de S. Victore primus numeravit ſeptem Sacramenta, 9,3,1. *pro utraque ſpecie Sacram. ſtat.* 11,19,8
Hugonis magni expeditio in Aſiam infelix. 4.20,8
Humbertus Epiſc. Cardinalis Palinodiæ Berengarianæ auctor. 11,18,10
Hungaria à Soleimano vaſtata. 4,22,16. *ejus magna pars Turcico Imperio vindicatur.* 17
Hungaria in electione regis diſcordia viam per id regnum Soleimano aperuit. 4,22,15
Hy inſula Monaſteriam, 3,30,7
Hydroparaſtatæ hæretici Tatiani, 11,10,13.& 17
Hymnus Glorificationis *cur cantionibus ac Pſalmis ab antiquis additus?* 1,22,1. *cur in Eccleſia diligenter retentus?* 1,22,2.& 7. *quibus auctoribus?* 1,22,7
Hymnus Triſagius *explicatus.* 1,16,1.&c.
Hymno Triſagio *additio hæretica.* 1,16,9
Hymnum τρισάγιον *recitandi novus modus Eccleſiæ receptus. & quâ occaſione, vel causâ, id inſtitutum.* 1,16,8
Hymnum triſagion *recitandi modus apud Æthiopas.* 1,16,11
Hypocritarum filii *in ſedere.* 10,10,27
Hypomnemata *paſſionis Chriſti.* 11,9,17
Hyperbolæ poëticæ *non ſunt trahendæ in confirmationem doctrinæ ſanctis Patribus improbatæ.* 7,5,11
Hyperdulia *ignota Epiphanio.* 4,8,6. *ignorata & Auguſtino, & veteribus.* 7,1,15. *commentum eſt vetuſtati incognitum.* 7,3,23

I.

IAcobus Uſſerius, Archiepiſc. Armachanus, laudatus. 7,12,2. *ejus de Gotteſchalco hiſtoria,* 8.29,
Iacobus Zanzalus hæreticus; à quo Jacobitæ, 3, 17,3 & 5
Ianiſſari. 4,15,19
Ianſenius corrumpit ſenſum Innocentii I. 9,6,7
Ibas hæreticus. 3,24,2.3,25,14.& 15. & 17,3,27,3
Iberorum converſio per mulierem captivam. 16,6,21
Iconomachi, Iconoclaſtæ, Iconolatræ. 7,10,3
Iconomachos *inter &* Iconolatras *controverſiæ cardo.* 7,10,4
Iconomania *Pontificis Romani.* 7,10,4
Identitas *operationis identitatem naturæ oſtendit.* 1,8,6.1,8,9
Idolum *in ſecundo præcepto quid?* 7,6,10
Idolum *etiam id, quod vero Deo fabricatur.* 7,6,5
Idolum *etiam ſimilitudo rerum exſiſtentium, ſi adoretur.* 7,6.6
Idola *Dæmonibus inveniendi cauſa impulſiva quæ?* 7,7 5.7,8,24
Idola *an ante diluvium.* 7,7.2. *Ægyptiorum.* 7,7.2
Idola colere *Chriſtianis apertè vetitum.* 7,8,19. *quomodo refutentur in Scriptura?* 7,6,5. *cur vanitas, Nihil?* 7,6,2.3. *cur* εἴδωλα? 7.6,4
Idolorum auctores *mali dæmones, & ab eis edocti homines.* 7,7,4. *cultum quæ cauſa perſuaſerit hominibus.* 7,7,6. *origo à Chaldæis.* 7,7,2, *origo & uſus ante Chriſtum.* 7,7. *Synonyma.* 7, 6,1, *vanitas.* 7,8.19
Idololatria *quid?* 7,1,9.7,4,13. *eſt non formatio, ſed religio imaginis.* 7,9,20. *eſt, creaturas religiosè colere.* 7,9,20. *crucem, imaginem, Mariam adorare.* 7,3,23
Idololatria *Pontificiorum.* 7,6,10. *Romanenſium prorſus inexcuſabilis.* 7,4,12
mr 1,34,1

Idololatrarum quorumlibet defenſor Vaſqueſius. 7,2,43
Jejuni quod veteres communicabant, id non erat de ſubſtantia Sacramenti. 11,7,29
Jejunium hæreticorum Armeniorum, Arsiburi dictum, unde? 3,17,7
Jejunia Mohammedana, 4,9,2.4,11,8
Jeſu, an Mariæ nomen implorare utilius ſit? 7,2,18
Jeſuitarum doctrina de Monarchia Papæ Rom. 16, 4,1. aliis Pontificiis oppoſitam ſententiam tenentibus. 2.
Iezidæi inter Turcas qui dicantur? 4,15,14. ejus appellationis origo. ibid.
Ignatius Antiochenus Johannis Apoſtoli auditor. 1,3,13. martyrio coronatus. ibid,
Ignatii doctrina de Deo & myſterio incarnationis. 1,3,1.&c.
Ignatius quomodo exauctoratus? 7,12,12. reſtitutus in Patriarchatum Conſtantinop. 7,12,12
Ignis exploratorius, de quo Apoſtolus cap. III. prioris Epiſt. ad Corinth. variè exponitur, 13, 12,22.&c. ejus vera expoſitio. 27
Ignis Græci inventum. 4,17,5
Ignem quendam exploratorium & purgatorium, per quem omnibus ſit eundum in die judicii, quinam Patres cum Origene ſtatuant. 13, 3,1
Ignorantia negativè, & privativè, dicitur. 3, 20,28. utra ſecundùm humanitatem cadat in Chriſtum? ibid.
Imago Chriſti ad Abgarum fabuloſa. 8,8,2. apud Paneadem. 7,8,5. & 6. Veronicæ tradita apud Pamelium fabuloſa. 7,8,8. à Juliano Apoſtata deturbata. 7,8,6
Imago Citharoniæ Junonis. 7,7,2. Conſtantini M. 7,9,2
Imago Dei in homine in quo præcipue conſiſtat? 1,13,17. Imago Dei manufacta, ſemper ſupervacua eſt. 7,8,21. Dianæ. 7,7,2
Imago Sacramentum Euchariſtia, 11,9,23. & 25
Imago ſolitaria Deo non poſita, ſed ſimilitudines ſymbolorum. 7,9,13
Imago Trinitatis una eſt, ad quam factus homo. 1,13,11,&c.
Imaginis cujuſcunque adoratio religioſa confutatur inconcuſſo argumento. 7,9,20
Imaginis honorem ad primitivam tranſire, fundamentum Pſeudo-ſynodi Nicænæ. 7,13,1
Imagini ſuam vicem Chriſtus nuſpiam commiſit. 7,2,35
Imaginem adorare, non Deum, vel Angelos; ſed ſimulacra venerari eſt. 7,12,18. adorandam cultu latriæ, quo & Deus adoratur, quinam in Eccleſiâ Rom. docuerint? 7,14,5
Imaginem veri Dei verè honorare quid ſit? 7,8, 31. Chriſti cultu latriæ adorandam eſſe volunt Romanenſes. 7,2,5. Chriſti à Nicodemo factam. & à Judæis crucifixam, falſum, 7,8,7.&8
de Imagine Chriſti, quam dicunt à Lucia depictam. 7,8,9
Imagines adorare nefas; ſed in templis utiliter haberi poſſe, uſque ad quini-ſextam ſynodum creditum. 7,9,25
Imagines Chriſto & Apoſtolis olim locatæ εὐσεβείᾳ. 7,8,6
Imagines an eodem cultu cum exemplari adorandæ? 7,2,26. eaſdem cultu latriæ adorare, Idololatria Bellarmino. 7,2,27
Imagines à veritate archetyporum diſtinguuntur. 11,9,9. quas colunt Romanenſes, eiſdem obnoxiæ incommodis, & argumentis, quibus ſimulacra gentilium. 7,8,22
Imagines quales Romæ collocarit Conſtantinus M. 7,9,27
Imagines ſeculo quarto in quibuſdam locis introductæ. 7,9,9. quâ occaſione irrepſerint in templa? 7,9,22. non debent dici ſanctæ. 7,11,3. non ſunt libri à Deo inſtituti, 7,11,15. impediunt converſionem Judæorum & Muhammedanorum. 7,14,5. ſcandalum infirmis præbentes, non ſunt erigendæ. 7,12,9
Imagines Imperatorum cultu civili adoratæ. 7, 9,2
Imagines Mariæ à Luca depictas, fabuloſum. 7 8,10. ſanctorum, non Deus fieri juſſit, ſed humanus ſenſus excogitavit. 7,12,18
Imagines materiales in Euchariſtia. 11,9,7
Imagines & cruces non ſunt Sacramenta. 9,1, 26. & 29
Imagines vaſis divino cultui dicatis non æquiparandæ. 7,11,16
Imagines virtutum fallaces atque evaneſcentes. 8, 22,9
Imaginum auctor Cecrops Moſis tempore 7,11,15
Imaginum in Eccleſ. uſque ad Conſtantinum M. nullus uſus. 1,8,29. adoratio nova & à Chriſtiana Religione aliena. 7,11,7. cultus & adoratio circa A. C. 700. cœpit. 7,10,3. origo in Eccleſia Chriſtianâ an ab ipſo Chriſto? 8,8,1. inter Chriſtianos primi auctores quinam? 7,8,14. cultus nititur ſolâ traditione non ſcriptâ. 7,2, 29. cultores acriter à Carolo M. reprehenſi. 7, 11,15
Imaginum adoratio, vel oſculatio, redarguitur. 7,11,7. adoratio & ſalutatio item. 7,11,10. de ea Obſervationes V. ex Auguſtino. 7,9,18
Imaginum religioſa adoratio, Tranſſubſtantiationis mater. 11,18,8. in templis collocatio periculoſa & noxia. 7,9,21
Imaginum hiſtoria à Conſtantino M. uſque ad Juſtinianum II. 7,9. hiſtoria à tempore quiniſextæ Synodi uſque ad Synodum Francofurtenſem. 7, 10. cum ſcripturis divinis iniqua comparatio 7,11,14. uſus à gentilium traditionibus. 7,11. 15. quarundam uſus politicus & hiſtoricus ἀδιάφορος. 7,9,21. uſus hiſtoricus in Eccleſia extitit offenſionis ſalebra. 7,9,14. uſus hiſtoricus defenditur à Gregorio I, 7,9,23. uſus in Eccleſ. Chriſtianâ primis 300 annis vetitus. 7, 8,27. earum uſus & cultus non eſt neceſſarius de jure divino. 7,8,27 uſus in ſacro cultu inextricabilis conſcientiarum laqueus. 7,2,29
Imaginibus carere nullum fidei Catholicæ præjudicium affert. 7,12,9
Imomia ſecta inter Turcas. 4,15,14
Immenſitas Dei 1,34,12.
Immerſio, an aſperſio præferenda? 10,5,55.56.57
Immolari Chriſti non in ſe ipſo, ſed in Sacramento. 11,10,10
Immortalitatis initium ipſa mors. 13,11,6
Immunis eſt ab alterius peccato qui non conſentit. 10,1,7
Immutabilitas Dei. 1,34,10
Imperator Turcorum quis primus appellatus? 4, 22,10
Imperatores Græci Nicææ reſidentes: Latini Conſtantinopoli. 4,21,11
Imperatorum Romanorum in Oriente, à tempore Concilii Chalcedonenſis uſque ad Imperium Heraclii ſeries. &c. 3,1,1.&c. in Occidente. 3,1,11
Imperatorum Romanorum ſeries & ſucceſſio à tempore Heraclii. 5,1,4. &c.
Imperium Saracenicum. vide Sarac.
Imperii Othmanici Turcorum origo, & incrementum. 4,22. per tot.
Impoſitio manuum non fuit Sacramentum. 9,4, 2. legitima eſt, non verò Sacramentum. 9,4,18. eſt oratio ſuper hominem. 9,4,8. an ſit Epiſcopi pars materiæ integrans in ordinatione ſacerdotali? 9,7,7

Imputa-

Imputatio *juſtitiæ Chriſti.* 8, 24, 14
Incarnationis myſterium *orthodoxè explicatur.* 3, 21, 39
Inceſtuoſorum *diſciplina veteri quot anni præſiniti?* 12, 6, 8. 12, 7, 4
Increduli *ad condemnationem deſtinati.* 8, 16, 7
Independentiæ *error notatur.* 12, 4, 15. & 28
Indictio *quid?* 5, 5, 12. & 5, 20, 5
Indifferentia *ad bonum & malum, ne in merente quidem libera arbitrio neceſſaria.* 8, 26, 11
Indignus *quare ſeipſum fraudet re ſacramenti?* 11, 6, 15.
Indigni *quid manducent in cœna?* 11, 1, 6
Individuum *eſſe à ſeipſo localiter diſcontinuum, impoſſibile eſt.* 11, 6, 38
Indulgentiæ Papalis *definitio Bellarminiana.* 12, 8, 1. *quantitas in arbitrio Papæ.* 12, 8, 2
Indulgentiæ *quas ob cauſas concedi ſoleant.* 12, 8, 10. *unum in ſtationibus Romæ inſtituta ſint à Gregorio. I. Papa Rom.* 12, 8, 13. *Durando incertæ* 12, 8, 16. *à Luthero oppugnatæ,* 12, 8, 9. *quâ occaſione.* 11. *ſublato Purgatorio, vanæ.* 12, 8, 31
Indulgentiæ *ſeveritatem diſciplinæ erga pœnitentes mitigantes, & earum cauſæ.* 12, 7, 11. &c.
Indulgentiarum *valor quis?* 12, 8, 30
Indulgentiis *Papæ nullæ Dei pœnæ, vel afflictiones, averti poſſunt.* 12, 8, 20
Indulgentias *concedere poteſt Papa, vel Epiſcopus, nondum ſacris ordinibus inſignitus.* 12, 8, 3. *dandi poteſtas Papæ & Epiſcoporum non eſt par.* 12, 8, 3. *Epiſcoporum quouſque vigere jubeat Papa?* 12, 8, 4
Indulgentias *facere etiam legatos non ſacerdotes poſſe quâ ratione?* 12, 8, 2
Indulgentias *quaſnam agnoverit Catholica antiquitas.* 12, 7, 32
de Indulgentiis *doctrinæ Romanenſium Summa.* 12, 8, 17. *ea falsâ hypotheſi nititur.* Ibid.
Infallibiliarii *Papiſtæ refutati.* 5, 13, & 14
Infantes *baptizandi.* 10, 5, 15. & ſeqq. *an ante octavum diem baptizandi?* 10, 5, 18. *infidelium non baptizandi.* 10, 8, 8. *baptizati, omnes verè juſtificati.* 10, 16, 1. *ſine baptiſmo decedentes non ſunt cœlo excludendi.* 10, 6, 1. *Chriſtianorum in fide Eccleſiæ naſcuntur.* 10, 10, 35. *Chriſtianorum omnes in utero morientes ſalvantur.* 10, 11, 6. *Martyres Papiſtis ſalvantur.* 10, 9, 4. *non circumciſi, & ante octavum diem morientes, non damnati.* 10, 6, 1. 2. *non rectâ fide baptiſmo oblati an damnandi?* 10, 7, 9. *hæreticorum in fœdere.* 10, 10, 32. & 33. & 34
Infantes Chriſtianos *damnare, abſurdum.* 10, 6, 4. *non baptizatos damnari quinam ſtatuerint?* 14, 5, 9. & 59
Infantes *quoad corruptionem omnes pares.* 10, 10, 31. *fidelium & infidelium omnes naturâ filii iræ,* 10, 10, 31. *cur non teneantur aliorum peccatis?* 10, 8, 10. *non ſunt rei peccatorum perſonalium.* 10, 10, 31
Infantibus *baptizatis Euchariſtia dabatur tempore Cypriani.* 12, 1, 8
Infideles *in Sacramento quid accipiant?* 11, 10, 42
Infirmis *quomodo Euchariſtia adminiſtranda?* 11, 7, 32
Ingunde regina pia. 3, 30, 5
Injuſtorum *conſortio pollui juſtos, per errorem putabant Donatiſtæ.* 14, 5, 3. & 8
Innocentes *qui?* 10, 6, 3
Innocentius I. Papa de Eulogiis. 11, 7, 18. *diſciplinam Concilii Elibertini approbat.* 7, 8, 28. *ſubſcribit damnationi Pelagii & Cœleſtii.* 8, 1, 2. *ejus ſententia de viatico pœnitentibus non negando.* 11, 7, 30. *teſtimonium de extremâ unctione vindicatur.* 9, 6, 6. & 7. *admittit ad ejus adminiſtrationem omnes Chriſtianos.* ibid. & ſect. 8
Innocentii III. Papæ Rom. conſtitutio de Confeſſione auriculari. 12, 5, 31. *reſcriptum ad Epiſc. Cremonenſem de presbytero non baptizato, in fide tamen mortuo.* 13, 11, 1, *ejuſdem & Concilii Lateranenſis decretum de indulgentiis Epiſcopalibus.* 12, 8, 4
Inſtantius *Epiſc. à Priſcilliano depravatus.* 1, 37, 9
Inſtrumenta *& vaſa, quæ miniſterio conſecrata, ſancta dicuntur.* 7, 9, 17
Intellectus *Dei.* 1, 34, 14
Intentio *vel* actualis, *vel* habitualis, *vel* virtualis. 10, 1, 23
Intentio Miniſtri *ad conficiendum ſacramentum neceſſaria Papiſtis.* 7, 2, 40. *de ea effugium Bonaventuræ.* 7, 2, 41, *eandem Papiſtæ frigidè defendunt.* 10, 1, 21
Intentio *accipientis baptiſmum, vel offerentis baptizandum non eſt neceſſaria.* 10, 1, 20. Eccleſiæ *an ſufficiat ad baptiſmum?* 10, 1, 24. *qualis requiratur?* 10, 1, 26. *unitatis ſincera & conſtans, non eſt caſſa.* 8, 13, 53
Intentio, *vel ſuppoſitio falſa, non ſufficit ad depellendum Idololatriam.* 7, 2, 39
Intentionis *objectum quod?* 10, 1, 25
Inviſibilitas *Dei.* 1, 34, 8
Invocare nomen alicujus ſuper alterum, *quid in Scriptura?* 7, 2, 22
Invocatio *& fides ſoli Deo tribuitur.* 7, 2, 21. *non creaturæ.* ibid.
Invocatio *abſentium ridicula.* 7, 1, 21. *rerum inanimatarum abſurda.* 7, 2, 34
Invocationis *modus inidoneus quinam?* 1, 23, 2
Iohannis Auſtriaci inſignis victoria ex Turcis reportata. 4, 22, 19
Iohannes Baptiſta in cujus nomine baptizarit? 1, 8, 4
Johannis Calvini doctrina de ſacramento Euchariſtiæ. 11, 22. per tot.
Iohannes Cappadox, Patriarcha Conſtantinop. 3, 1, 5. *Synodi præſes contra Severum.* 3, 16, 5
Iohannes Caſſianus Semipelagianorum Dux. 8, 3, 5
Iohannes Chryſoſtomus de meritis. 8, 7, 10. *ejus encomion.* 15, 4, 9. & 11
Iohannes Epiſc. Conſtantinop. Jejunator *dictus,* œcumenicus & univerſalis *dici voluit.* 16, 7, 16. & 18
Johannes Damaſcenus quando vixerit. 3, 19, 22. Manſur *dictus.* 7, 10, 6. *Concilio VII. œcumenico damnatus; Nicæno II laudatus.* 7, 2, 28. *cultor imaginum, figuram corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia negat.* 11, 15, 8. 11, 18, 1. *ejus inſania Idololatrica.* 7, 2, 30
Iohannes Driedo Theol. Profeſſor Lovanienſis. 16, 3, 25. 16, 5. 16
Iohannis Duns Scoti de Tranſſubſtantiatione judicium. 11, 18, 24
Iohannes Duræus εἰρηνοδιωκτής. 14, 7, 1. *ejus Epiſtola ad Auctorem de negotio pacificationis.* 14, 7, 40
Iohannes Erigena Scotus. 8, 3, 19. 11, 18, 6. *ejus liber de Sacramento Euchariſtiæ immeritò damnatus à Papa, &c.* 7
Iohannes Evangeliſta & Apoſt. quando Evangelium ſuum ſcripſerit? 4, 4, 26, *contra quos hæreticos?* 4, 6, 3. *ejus in oleum fervens miſſi martyrium.* 12, 2, 4
Iohannes Gerhardus. 14, 7, 4
Iohannes Gobelinus. 5, 17, 24
Iohannes Huſſ. damnatus in Concilio Conſtantienſi. 7, 14, 34
Iob. Major defendit Scotum. 9, 5, 31. *ejus abſurda aſſertio.* 16, 2, 14. *locutio non imitanda.* 6, 6, 7
Iohannes Petri Maffei vita Ignatii Lojolæ. 7, 2, 14
Iohannes Maxentius Scytharum cauſam, quòd unus de Trinitate crucifixus *ſit, defendit contra Hormiſdam Papam.* 3, 21, 12. &c. *ei orthodoxa*

doxa conſentit Eccleſia. 3,21,26
Iohannis I. Papa Epiſtola, 5,18,4. carcer & mors. 3,2
Iohannes II. Papa Rom. ſententiam Hormiſda damnat. 3,21,28. ejus verba, quibus demonſtrat, Chriſtum eſſe unum ex ſancta Trinitate, 3,21, 29. ejus & Iuſtiniani Imp. Epiſtolas falſas & ſuppoſititias eſſe. 3,2
Iohannes V. Papa qualis? 5,23,2
Johannes VIII. Papa à Binio & Baronio traductus. 7,12,14. eundem Papiſſam fuiſſe, multis auctoritatibus probatur. 7,12,15
Johannes XIII. 7,12,16
Johannes XVII. Papa, vel Antichriſtus, vel ſtatua dicitur Arnulpho Aurelianenſi Epiſc. 7,12,21
Johannes XXIII. Papa à Concilio Conſtantienſi depoſitus. 16,4,4
Johannes Philoponus hæreticus Tritheïta. 3,17,2
Johannis Sleidani narratio de occaſione & initio certaminis inter Lutherum & indulgentiarios. 12,8,11
Johannis Talaja Epiſc. Alexand. perjurium, & fortuna eo digna. 3,9. per tot. Romam profectus turbas dat. 3,9,7. 3,11,6
Johannes Wiclef. 7,14,3. 11,18,26
Johannes Zepuſienſis, Tranſſylvaniæ Princeps, fit Turcæ Vaſallus. 4,22,15
Johannes Zonaras quando vixerit? 5,17,8. commentatus eſt in Quiniſextam Synodum. 10,5, 13. ejus ſilentium de condemnatione Honorii eſt controverſum. 5,17,16. nihil prodeſt. 5,17,17
Jonas Epiſc. Aurelianenſis de imaginibus ſcribens, non ſatisfecit Romanenſibus, 7,12,6. quomodo noluerit frangi imagines? 7,12,9. contra Claudium Taurinenſem. 7,13,7 ejus relatio de Felice & Elipando. 6,1,7
Ira & odium Dei quid? 1,34,35
Iraſcitur Deus illi, quem peccantem non flagellat. 12,8,19
Ireneus auditor Polycarpi 1,37,1. & 6. ejus doctrina de SS. Trinitate. 1,3,12. ætas & encomium. 1,3,16. locus de Carpocratianis explicatur. 7,8,15. opus de Ogdoade quâ occaſione ſcriptum? 1,37,1. ſententia de ſtatu animarum ab exceſſu è corpore. 13,8,1
Irenæi Philalethæ larvati, Socinianorum Patroni, diſſertatio de pace & concordiâ Eccleſiæ breviter refutata. 1,7,1. &c.
Irene, & Conſtantinus. VI. Imp. Iconolatræ. 7,10,8
Irenes Imperatricis in filium crudelitas. 4,17,18
Irreſiſtentia. 8,17,21
Iſaac typus Chriſti. 9,8,20
Iſaacius Angelus Imp. Græcus à fratre privatur oculis & imperio. 4,21,7
Iſidorus Epiſc. Hiſpalenſis. 3,19,20. 3,28,22. ejus iniquitas erga V. ſynodum œcumenicam. 3, 27,8. de Sacramento Euchariſtiæ doctrina. 11, 10,38. 11,11,20
Iſlamos Turcæ cur ſe vocent. 4,15,13
Iſmaëli ſimiles quinam? 10,3,21
Iſmaëlitæ nunc Saraceni. 4,14,2
Iſychius quando claruerit? 11,7,7
Italiæ reges Gothici, Ariani. 3,1,16
Ite, miſſa eſt. 12,1,7
Judas baptizavit verè. 10,3,4
Judæi capſarii & librarii Chriſtianorum 4,4,14
Judæi & Mahammedani ex imaginum cultu ſcandalum ingens capiunt. 7,9,21
Judæorum codices, h. e. ſcripta Prophetarum maximum momentum adferunt Chriſtianis in convictionem Paganorum. 4,4,13. &c. commentum quaſi Deus Angelos allocutus ſit creaturus hominem, refellitur. 1,13,9. credulitas in Anaſtaſium, Epiſcopum Antiochenum. 3,5
Judæorum Muhammedanorumque ad Chriſtianiſmum converſio quando futura? 4,23,7
Judicii diem quomodo Chriſtus dicat filium ipſum neſcire? 3,19,2. &c. 3,20,12. &c.
Julius Nepos Imperator. 3,1,13. Julii I. Pap. Rom. allegatum pro poculo Euchariſtiæ. 11,19,6
Julianus Epiſcopus Capuæ, Pelagianus. 8,1,4
Juliani Epiſc. Halicarnaſſæi, & Severi Antiochiæ Epiſc. diſſidium de corruptibili & incorruptibili; ejuſque occaſio. 3,18,1
Juliani Imperatoris inſidioſa fraus. 7,1,11
Ivo Carnotenſis. 9,5,13
Juramentum doloſum. 4,9,1
Juramentum Pelagianis illicitum. 8,2,31
Jurandi formulæ quas Deo tribuit Muhammed. 4,1,5
Juriſdictio interior in foro conſcientiæ non eſt data Eccleſiæ, ſed ea quæ pertinet ad forum exterius. 16,3,4
Juriſdictionis Eccleſiaſticæ diſtinctio in exteriorem & interiorem, juxta doctrinam Romanenſium. 16,2,2
Juriſdictionis Epiſcopalis plenitudo quoad univerſalitatem materiæ, poſt tempora Apoſtolica nulli uni mortalium jure divino competit. 16, 3,36
Juriſdictionis & ordinis Epiſcopalis diſtinctio Bellarminiana. 16,4,1. refutatur. 16,5,5. & 19
Juriſdictionis in conſcientias hominum, quam Pontificii ſacerdotes præter fas uſurpant, duæ fallaciæ fulcra. 16,3,4
Juriſdictionem Eccleſiaſticam, quos ſine ordine habere dicant Romanenſes, unde habeant, ut volunt? 16,2,15
Juſta gloriatio in ſola fide crucis Chriſti. 8,24,1
Juſti acceperunt, non dederunt coronas. 7,2,9
Juſtificare Auguſtino juſtum facere; & quare? 8,23,8
Juſtificat neminem Deus, niſi in peccatorum remiſſione. 8,24,16
Juſtificando nos Deus juſtos facit. 8,23,8
Juſtificatio bifariam accipitur. 10,8,9. latè ſumta. 8,23,1. ſtrictè. 8,23,2
Juſtificari per fidem Patribus dicitur juſtificari merito; & fidem mereri gratiam bene operandi. 8,7,6
Juſtificatio ex fide gratuita eſt Papiſtis abſque juſtificati merito. 8,7,6
Juſtificationis controverſia inter orthodoxos & Papiſtas de ſola juſtitiâ inhærente, & habituali. 8,23,10. controverſia inter Catholicos & Pelagianos de juſtitia habituali. 8,23,7
de Iuſtificatione ſtatus controverſiæ alius inter Catholicos & Pelagianos, quàm hodie inter orthodoxos & Romanenſes. 8,23,1. & ſeqq.
Juſtinus ſenior Imperator orthodoxus. 3,1,5. & 6. Junior itidem orthodoxus. 3,1,7
Juſtinus Martyr impudentiſſimè à Bellarmino pro ſanctorum adoratione adductus. 7,4,2. vindicatur à cavillis Bellarmini. 11,11,8. &c. ejus doctrina de SS. Trinitate. 1,3,6. &c. apologia, vita & exitus. 1,3,14
Juſtinianus Epiſcopus Valenſis quando floruerit? 6,1,1
Juſtinianus I. Imperator. 7,10,1. ab Aphthartodocitis ſeductus. 3,18,3. ejus zelus & reſipiſcentia. 3,18,8. ejus ad Hormiſdam pia parœneſis. 3,21,24
Juſtiniani II. Imperatoris cura pro integritate actorum Synodi ſextæ. 5,23,3. calumniis à Baronio & Binio impetitur. 5,23,5. defenditur. 5,23,8. ejuſdem perfidia erga Saracenos punita. 4,15,7
Juſtitia Chriſti nobis donatur imputando. 8,23, 2. 8,24,20. eam fide apprehendimus. Ibid. eâ juſtifica-

juſtificamur. 8,24,17. & 18
Juſtitia *hominum, qui ſe peccatores fatentur*, 8, 2, 3. *noſtra imperfecta.* 8,23,5.
Juſtitia *duplex*, 8,23,2. *habitualis & actualis.* 8, 23,4.
Juſtitiarii *perfecti.* 14,5,2

K

K*Iſul baſſa.* 4,15,15

L.

LAbarum *in crucis formam à Conſtantino M. redactam; & quare?* 7,9,2
Lac parvulorum, *& eſca grandium, doctrina eadem.* 8,13,55
Lactantius quando Inſtitutiones ſcripſerit? 7,8, 21, *non eſt auctor carminis de cruce.* 7,5,18. *de ſimulacro quid teſtetur?* 7,6,8
Lactantii triplex ratio adverſus ſimulacra. 7, 8, 23. *opinio de igne examinatorio in die ultimi judicii.* 13,3,2
Laïcus *non habet jus dandi verum baptiſmum.* 20,12.2. *baptizans non dat ſacramentum baptiſmi.* 10,14,10
Laïci baptiſmus *iterandus.* 10, 14,4.&5
Laïco *nunquam licet baptizare.* 10,13,7 &8
Laïcis *abſolutè illicita baptiſmi adminiſtratio.* 10, 13,27
Laïcos concionari, *approbantibus Epiſcopis, non eſt inuſitatum.* 16, 6, 22
Lanfrancus. 11,18,7. *ejus ſophiſtica regula.* 11, 18,10. *reſponſio ad argumentationem Berengarii, quæ & ipſa refutatur.* 11,18,21
Laodicæna Synodus de non honorandis Martyribus hæreticorum. 7,5,20. *ejus Canon à Binio corruptus.* Ibid.
Lapis angularis *Chriſtus, cur?* 15,9,10
Lapſi. 12,3,1. *ab Eccleſia extorres, donec pœnitentiam agerent.* Ibid. & 2
Lapſorum pœnitentium *confeſſio, & abſolutio.* 12,5,19
Lapſis poſt Baptiſmum *an communio reddenda?* 9,5,12
Latini Græca vitioſè tranſtulerunt. 5,13,26. *quomodo voce ſimulacri uſi?* 7,6,8. *ſeptimam Synodum falſarunt; non Græci.* 5,13,37
Λατρεία, *&* δυλεία, *quid?* 7,1,16
Λατρεία *de cultu humano.* 7,1,16. *Trinitati à nobis debetur.* 1,23,15. 7, 1, 23. *tripliciter ſumitur.* 7,1,7. *qualis imaginibus tribuatur à Nicæna Synodo ſecundâ.* 7,14,2.&3
Latriæ *diviſio in* primariam *&* ſecundarium. 7, 2,19
Latro in cruce, *non baptizatus.* 10,15,3. *juſtificatus ſolâ fide.* 8,24,1. *ſine operibus ſalvatus.* 8,24,12
Latrocinalis *violentia Muhammedanorum* 4, 15,5
Laudari *&* damnari *unus idemque poteſt* 5,17, 22.& 27
Laurentius Puccius Cardinalis, homo turbidus. 13,8,12
Lectoris *equi officium.* 11,10,49
Legati *ſedis Romanæ in Concilio Francofurtenſi.* 6,1,6,
Legatos *ad Regem Turcarum ducendi mos.* 4, 22,6
Leander Epiſcopus Hiſpalenſis de una & triná merſione 10, 5, 53. *Gregorio M. amicus* 3,30, 1. & 4. *ejus pia opera in convertendo Reccaredo.* 5.5
Leo I. Papa, à quibus œcumenicus Epiſcopus dictus. 5, 13, 30, *ejus encyclica Epiſtola ad Flavianum Conſtantinopolitanum Epiſcopum contra Eutychetis hæreſin.* 2, 11, 1. &c. *de incarnatione Domini Doctrina orthodoxa adverſus Neſtorium & Eutychetem ex Epiſt. ejus excerpta.* 2, 13, 1. &c. *infallibilitatatem non agnovit.* 5, 22, 4. *ordinem ſedium Patriarchalium improbat.* 5, 13, 29. *ejus dictum.* 8,16,13. *epiſtola vitioſè in Græcum verſâ.* 5, 13, 26. *incorrupta exſtat in Synodo Chalcedonenſi.* 5,13,26
Leo II. Papa Romanus quando Pontificatum ſuum inchoarit. 5, 18, 12. & 13. *quando mortuus.* 5, 18, 17. *anathematizavit Honorium*, 5,10,8. 5, 18, 1. *ſcripſit de eare ad Hiſpaniæ Epiſcopos.* 5, 10, 10. & *ad Conſtantinum Imperatorem, quæ Epiſtola contra Papiſtas vindicantur, quòd non ſint ſpuria.* 5, 18, 1. & ſeqq. 5, 20, 1. & ſeqq. *approbat ſextam Synodum.* 5, 18, 1. 5, 20, 1
Leo IV. Papa. 7,10,7
Leo V. Papa. 7,12,16
Leonis X. Papa Romani,, nundinatio per indulgentias. 12, 8, 11. *typus antichriſtianus.* 16, 7,24
Leo Iſaurus edicto vetat imaginum cultum. 7, 10,4.
Leo Thrax Imperator, 3, 1, 2. *ejus parœneſis pia ad Epiſcopos & Clericos.* 3,8,2
Leonhardus Hutterus. 14,7,1
Leontii Ariani Epiſcopi Antiocheni vaſtrities in recitanda glorificatione, 1,22,3
Leontii Epiſcopi Alexandrini ætas. 3,14,6
Levita, pro *Diaconis, metaphoricè.* 11,20,28
Lenigildus rex Wiſigothorum, Arianus & crudelis in filium orthodoxum. 3,30,5
Lex Euangelica *de Baptiſmo ſecundum Papiſtas cauſa damnationis infantum.* 10,8,7
Lex Romana *prohibens nocturna mulierum ſacrificia.* 1,37,17
Libellatici. 12,1,9. *eorum duo genera.* 10. *quidam ſimul blaſphemi.* 16
Libellatici qui interventu pecuniæ Chriſtum non abjuraſſent, neque idolis ſacrificaſſent, an culpandi? 12,1,17
Liber *de paſſione Imaginis Jeſu Chriſti, non eſt Athanaſii*, 7,5,18. 7,8,7
Libri *de generatione Muhammed, & nutriturâ ejus, fabulæ quædam deliræ.* 4,13,17
Libri de Viduis *Auctor.* 7,15,14. *ex eo de doctrina Ambroſii non eſt judicandum.* 7,5,16
Libri de Prædeſtinatione, & Gratiâ *auctor Fulgentius.* 8,2,26
Libri doctrinæ *Muhammed deliramenta fabuloſa.* 4,13,5.&c.
Liberi fidelium *ſancti.* 10,10,4. & 10,10,7. & 13. *quomodo ſimul peccatores & ſancti?* 10, 10,11. *quia ſancti, non propterea immunes à peccato originali.* 10,10,13. & 16. *in infantia mortui certo electi.* 10,10,26
Liberi infidelium in ætate infantili morientes non omnes reprobi. 10,10,26
Liber *facit, qui* libens *facit.* 8,26,8
Liberati fides hiſtorica ſuſpecta. 3,24,9
Liberius Papa Arianus, 5, 31, 18, *quomodo eum excuſet Bellarminus.* Ibid.
Liberum arbitrium *in ſtatu gratiæ.* 8,26,8. *poſt lapſum non habet ſe indifferenter ad bonum & malum.* 8, 26, 6. *quomodo conſiſtat cum divino adjutorio?* 8,2,27
Liberi arbitrii *definitio.* 8, 26, 9. *doctrina Patrum decretis nititur.* 8, 26, 14. *vires nullæ.* 8,2,7
Libertas arbitrii *perpetua in quo conſiſtat?* 8, 26, 6. *quomodo dici poſſit æqualiter ad bonum & malum ſe habere.* 8,26,6
Libertate arbitrii *ſalvâ vocatio efficax.* 8,26,10
Libertini hæretici. 1, 34, 16. 1, 37, 11. *eorum in-*

ſania. 12,9,6
Ligatur *homo dupliciter.* 12,4,6
Limbus infantum *fabuloſus.* 8,2,22. *à Scholaſticis confictus.* 10,5,9
Litera *abi non ſequenda?* 11,8,6.
Litera occidens *quæ?* 11,12,38.
Literæ Synodicæ, *ſeu* Inthroniſticæ, *novorum Epiſcoporum.* 3,16,4
Liturgia *Baſilii.* 1,23,22. *Chryſoſtomi.* 1,23,21. 13,9,18. *S. Marci.* 1,23,20. 13,9,20. *S. Jacobi, ubi verba de nomine Dei.* 1,17,20. *de objecto Orationis Dominicæ.* 1,18,3
Locus *& ubi poſteriora corpore.* 11,6,38
Locus *tertius a Pelagianis excogitatus.* 8,2,20 & 22
Localis præſentia *refutatur ex Durando.* 11,6,17
Localiter *aliquid dupliciter adeſt.* 11,6,16
Locatum *qua sale eſt in loco.* 11,6,28
Locatum eſſe in loco, *non eſt ponere extrinſecum reſpectum.* 11,6,28
Λόγος *formando carnem aſſumſit.* 2,13,2, & 17
Logomachia *ſuper* ὑποςάσεως *vocabulo.* 1,2,8, 5,30,21
Lombardus, & Gratianus, Canonem Concilii Carthaginenſis corrumpunt. 10,13,23
Lombardi de utraque ſacram. ſpecie ſumendâ, doctrina. 11,19,8. *deſcriptio ſacramenti.* 11,9,29. *doctrina de pœnitentia.* 9,5,19
Loquutio de Deo *qua admittenda?* 1,35,29. *impropria bifariam dicitur.* 11,8,2. *ſitne propria, an figurata, quomodo diſcernendum?* 11,8,6
Loquutionis *quædam in argumento Eucharistico Tranſſubſtantiariis improbata.* 11,8,1. 11,10,7. *quædam emphatica & hyperbolicæ de Euchariſtia apud Patres.* 11,17,1, &c.
Loquutionis *figuratas in ſacramentis cur adhibeas Spiritus ſanctus?* 11,8,2
Lotio baptiſmalis *non eſt neceſſaria.* 10,5,57
Lotio pedum *quibus ſit ſacramentum?* 9,9,1. & 3. *quale ſacramentum?* 9,1,31
Lucas Tudenſis de cultu imaginum. 7,14,8
Lucifer, *à quo Luciferiani, Schiſmatici.* 12,10,20
Luciferani quo principio refutati. 10,14,5. *eorum error.* 10,2,12
Luciferi *ſtellæ matutinæ cultus.* 4,1,3. *de ejus origine fabula Muhammedica.* 4,1,4
Q. Lucilius Balbus. 7,12,18
Lucilla factioſa & ſuperſtitioſa fœmina. 16,1,14
Lucius III. Papa quando ſederit. 13,12,1. 9,5,20. *ejus intemperies in ſtatuendo pœnitentiæ ſacramento.* 9,5,20
Ludovici, Hungariæ Regis, fatum infelix. 4,22,15
Luſtrum *Julianum.* 4,2,3. *Romanum.* Ibid.
Lutherani dogmatis de orali manducatione nullum certum & evidens fundamentum in verbis Domini. 14,7,38
Lutherani *ſeipſos hoc nomine ab aliis Evangelicis diſcriminant.* 14,7,1
Lutheranorum incertitudo & opinionum diſſonantia de orali manducatione corporis Chriſti. 14,7,38
Lyrani verba de Eccleſia in quibus perſonis conſiſtat. 15,7,7

M.

M*Acarius Monothelita.* 5,13,8. & 5,14,3
Macarii Ægyptii doxologia, & ætas. 1,22,6
Macedoniani Pneumatomachi. 1,2,9
Magnum ſacramentum *Paulo quid ſit?* 9,8,21
Majeſtas Chriſti *Divinitatis eſt* 11,21,19
Majoris in doctrina ſacramentorum error. 9,1,33. vide & *Johan Major.*
Majorum *noſtrorum error ſub tenebris Papatûs, non patrocinatur errare cum illis volenti in luce veritatis.* 11,7,39
Majoranus Imperator. 3,1,11
Majorini pars, quæ poſtea dicta eſt Donati. 14,4,1
Malachias Epiſcopus. 9,6,24
Mali *non ſunt prædeſtinati ad malè operandum.* 8,13,15
Malis *quiſnam communicet?* 13,5,16
Malum morale *an ullo modo velit Deus?* 1,34,22. & 27. morale & metaphyſicum *non vult Deus; vult tamen* phyſicum. 1,54,22
Mala *clarorum virorum facta non ſunt imitanda, ſed virtutes.* 10,3,35
Maledictio *ſine causâ probata vana eſt.* 7,3,10
Mamluchi. 4,15,17. &c. *Ægypti & Syriæ imperio potiti.* 4,20,13. *eorum imperium occupat Selymus Turcarum Princeps.* Ibid. 14
Mamlucorum regni excidium. 4,22,13
Manducare *intus, & in corde, quid?* 11,1,4
Manducandum *præſens eſſe debet.* 11,6,2
Manducatio *vel ſacramentalis, vel ſpiritualis.* 11,1,1. ſacramentalis *aliter à Papiſtis, Patribus, noſtris explicatur.* Ibid. ſpiritualis *in ſacramento quomodo intelligenda?* 14,7,23. *de ea allegantur verba Confeſſionum Eccleſiarum reformatarum.* 24. & ſeqq.
Manducatio *impiorum inefficax.* 11,13,1
Manducationis *ratio.* 11,22,17
Manducationem carnis Chriſti *eſſe ſpiritualem, fidelibuſque propriam, ex mente Cyrilli.* 11,12,40. &c.
Manes, ſive Manichæus. 4,14,2. *ejus furor.* 4,3,2
Manichæi. 1,2,1
Manichæi Cathariſtæ. 14,2,2. *baptiſmi contemtores.* 10,5,34. *Solis cultores.* 7,2,39. *vinum non bibebant, cur?* 11,19,7
Manichæorum hæreſis. 4,5,7. & 12, *fœda myſteria.* 4,8,2. *ſecta tripartita.* 14,2,2. *delirium de Chriſto in Sole, Lunâ & cruce ſimul præſente, refutat Auguſtinus,* 11,12,44
Manuel Caleca quando vixerit, & ejus authorita. 5,17,23
Manûs impoſitio *quid?* 10,3,20
Manufactum *adorare non licet.* 7,9,23
מרן אתא Maran-atha *quid?* 12,3,7
Marcellina Iconolatra. 7,8,15
Marcellinus Epiſcopus Romanus lapſus, & poſtea martyr. 12,3,8
Marcianus Imperator. 3,1,2
Marci Antonii de Dominis error de intentione. 7,2,39
Marci & Lucæ Evangeliſtarum par cum Apoſtolis auctoritas. 4,4,11
Marcus Ægyptius, hæreticus. 1,37,9. 2,1,2. 7,8,15
Marcitæ hæretici. 1,372
Marcion hæreticus. 2,1,2. *ejus impia hæreſis.* 4,5,7. & 9.4 5,12
Margarinus de la Bigne Theologus Pariſienſis. 7,12,6. *Maxentium & Scythas immeritò hæreſeos inſimulat.* 3,21.13.3,21,23
Marii Victorini ἀκυρολογίαι. 6,6,5
Maria Virgo beata honoranda: ſed non adoranda. 4,8,5.5,7,4.7,3,19. & 20. *à quibus divino honore culta?* 4.8,4. *ejus adorationem quis introduxerit?* 7,3,20. *quo ſenſu Domina noſtra vocata in Synodo Quiniſexta?* 5,7,1. & 2. *quo ſenſu Bellarmino immaculata.* 10,10,12.

peperit utero aperto. 11,6,35. *nec propterea virginitatem amiſit.* Ibid.

Maria ἀποθέωσις unde orta? 5,7,3. *finis ignotus.* 4,8,4

Mariæ exhibent Papiſtæ cultum latriæ. 7,2,19

Mariam virginem dicendam eſſe θεοτόκον, negabat Neſtorius. 2,6,1

Marianus Scotus quando vixerit. 5,10,22

Marinus Papa. 7,12,16

Marionitæ Syri. 3,17,4

Marpurgenſis conventus. 14,7,16

Martialis Epiſcopus lapſus in idololatriam. 12,1,15

Martina & Heracleon Imperii uſurpatores. 5,1,5

Martinus I. Epiſcopus Romanus, & Martyr. 5,1,12

Martinus Epiſcopus Turonenſis. 7,9,10

Martinus Turonenſis paralyticam oleo ſanat. 9,6,7

Martinus Lutherus 12,8,9. *contra imaginum cultum.* 7,14,4

Martyr *quo pacto quis poſſit eſſe ſine ſanguinis effuſione.* 12,2.9.&c.

Martyrem *non pœna, ſed cauſa, facit.* 3,28,21. 10,11,1

Martyres *qui?* 12,2,1. *non adorandi.* 7,3,22. *quomodo à Chriſtianis honorati?* 7,5,19. *Catechumeni abſque baptiſmo coronantur.* 10,5,4. *quomodo colendi.* 7,5,15

Martyrum *ſanguis non funditur in fraternorum peccatorum remiſſionem.* 7,2,8

Martyrium *duplex.* 12,2,9.& 12.& 13

Martyrium *infantum in utero.* 10,11,3.& 5

Martyrium verum *tria requirit.* 10,11,1

Martyrium *ſceleſtum Circumcellionum.* 14,4,4

Martyrii *varia genera.* 12,2,2.&c.

Martyria *mendaciis evitanda, quinam hæretici docuerint?* 3,20,38

Martyrius Epiſcopus Antiochenus malitiâ Petri Gnaphei ſupplantatus. 3,12,1. *ejus renunciatio in Eccleſia.* 3,12,2

Maſgid, Meſgada, Meſchit, quid? 4,15,24

Maſſaliani hæretici. 2,8,1.&c. 5,13,31. 12,10,21. *baptiſmi contemtores.* 10,5,34

Mater, *quam Chriſtus reliquit, quænam ſit?* 9,8,21,& 22

Matrimonium *Adami & Evæ quid ſignificet.* 9,8,19. *Chriſti, & Eccleſiæ.* 9,8,17. *clandeſtinum quid?* 9,8,36

Matrimonium *Auguſtino ſacramentum ſignificativum, non practicum.* 9,8,18. *Durando non eſt ſacramentum propriè dictum.* 9,8,14

Matrimonium *eſſe ſacramentum N. T. oſtendi non poteſt.* 9,8,38. *non eſſe ſacramentum N.T. propriè dictum, oſtenditur rationibus* 9,8,14

Matrimonii *ſacramentum ſecundum Thomam eſt nexus.* 9,8,8. *quando inſtitutum.* §.9.& 10. *ejus forma & materia.* 9. *inſtitutio ubi inveniatur in Evangelio?* 11. *benedictio ſacerdotalis unde?* 12

de Matrimonii *ſacramento variæ Pontificiorum diſſenſiones.* 9,8,30.& ſeqq.

Matrimonii *inſtitutio primæva.* 9,8,16

Matrimonii *corporalis & ſpiritualis comparatio.* 9,8,19

Mattarii Manichæi. 14,2,2

Mauricius Imperator orthodoxus. 3,1,7. *interfectus à Phoca unà cum liberis, juſtum Dei judicium agnoſcit.* 3,1,8

Maxentius Presbyter Antiochenus. 8,3,11. *ejus orthodoxa defenſio iſtius loquutionis;* Unum de Trinitate crucifixum eſſe. 3,21,12.&c.

Maximus Abbas, & Martyr. 5,1,12. 5,17,23

Maximi diſputatio cum Pyrrho. 5,25,1. *refutat Papiſtas de Epiſtolâ Honorii ad Sergium.* 5,25,2. *quare Honorii epiſtolam non damnârit?* 5,25,4

Maximus Presbyter, Novatianus Pſeudoëpiſcopus contra Cyprianum. 14,3,1.

Mecca, ſeu Mecha, à Muhammede expugnata. 4,16,1

Media ſalutis *non tantùm, nec præcipuè, per ſacramenta applicantur.* 10,8,5

Mediata operatio *perſonarum divinarum rejicitur.* 1,10,5

Mediorum *ad ſalutem neceſſariorum diſtinctio.* 10,5,58

Mediator *unus.* 7,2,7. *is unus Chriſtus.* 8,23,2

Mediator *noſter cuinam nos reconciliet?* 1,19,1,&c.

Mediatore *ad Mediatorem Chriſtum opus non eſt.* 7,2,11

Medina Alnabi, ſedes principatûs Muhammedis. 4,1,2

Meditationes *an Auguſtini.* 8,24,17

Melchiadei Papa. 11,7,16

Melchior Canus. 9,5,15. *Albertum Pighium refutat.* 5,10,23

Melchitæ *Orthodoxi in Syria ab hæreticis dicti, unde?* 3,17,4

Melchizedeciani hæretici. 2,3,1

Melchizedecianorum ſectæ auctor, & ejus hæreſis. 4,6,3

Meletiani hæretici, à Meletio dicti, eorùmque hæreſis. 12,10,17

Melior *eſt qui fecit, quam illa quæ facta ſunt.* 7,8,21

Membra *pro membris per merita ſolius capitis orant.* 7,2,9

Memoria *quæ indiget viſione imaginis, ut Chriſti memor ſit, infelix eſt.* 7,11,5

Menander hæreticus. 1,3,1

Menna Epiſcopus Conſtantipolitanus conſervatur. 3,15,2.& 3. *ejus laus.* Ibid. *ipſo præſidente Synodus Conſtantipolitana.* 3,14,3. 3,15,4. *quando vixerit?* 5,13,3

Menſa *Dominica.* 11,11,13

Menſium *Hagarenorum & Turcicorum nomina & ordo.* 4,2.4

Mentalis reſervatio *damnatur.* 3,20,37

Mercurius Triſmegiſtus de origine Idolorum. 7,7,2

Mereri *non pro mercede, ſed eventu.* 8,9,1.& 2

Meritum Chriſti *ſatisfactione illâ, quæ fit in Purgatorio, applicari ait Bellarminus.* 13,11,12

Meritum bonum *quid Patribus?* 8,7,1 *quale iidem agnoverint, meriti voce aliter acceptâ, quàm Papiſtæ ſolent?* 8,7,6

Meritum noſtrum *indulgentia Dei eſt, qui nobis dimittit peccata, & concedit non debita,* 8,8,6

Meritum congrui & condigni *Scholaſticorum unde?* 8,7,1. condigni *ineptè à Papiſtis fingitur.* 8,7,5

Meritum condignum *non eſt hominis ad Deum.* 8,7,22

Meriti de codigno *definitio apud Durandum.* 8,7,22

Meriti *controverſia inter Catholicos & Semipelagianos in quo verſetur?* 8,7,1

Meriti boni *fidelium deſcriptio.* 8,7,4. *ejus in perfectis hominibus, & meriti mali diſcrimen,* 8,7,4

Merita condigna *Papiſtarum non juvantur ex crebra uſu verbi* mereri *apud Patres.* 8,9,1

Merita bona, Dei; non hominis. 8,7,9. *omnia, Dei dona.* 8,7,10.& 21. *operum non juſtificant.*

cant. 8, 25, 2. *ſunt via regni, non cauſa regnandi.* 8, 7, 21. *parvulorum hypothetica refelluntur.* 8,13,29
Merita jactare *eſt alienum eſſe à gratiâ.* 8,7,17
Merita *& paſſiones Sanctorum aliis applicari non poſſe, contendit Durandus.* 12,8,15
Merovens Eulogias extorquet. 11,7,19
Metangiſmonitæ heretici. 1,8,5
Metaphraſtis auctoritas. 8, 8,2
Metonymia *quid?* 7, 2, 38. *an ſit metonymia, cùm dicitur; ô* Crux: *pro crucifixo.* Ibid.
Michaëlis Palæologi ingreſſus in urbem Conſtantinopolitanam, pulſis Latinis, non ſine ſuperſtitione. 4,21,11
Milites Floriniani. 1,37,4
Militiæ *tria genera.* 9,1,3
Miltiades, Epiſcopus Romanus. 14,4,1
Miniſter *Baptiſmi.* 10,12,1
Miniſtris *non licet, relictâ ſuâ Eccleſiâ, ultrò ad aliam tranſire.* 16,3,30
Minucius Felix. 7,8,12. *ejus argumentatio contra adorationem ſtatuarum.* 7,8,17
Miraculum *nunquam ſeparat definitionem à definito.* 11,6,19
Miracula, *& viſiones, non probant cultum creaturarum, & doctrinam Scripturæ repugnantem,* 7,5,21
Miracula *non propterea facit Deus, ut creaturæ adorentur.* 7,5,21
Miraculis *decipi non debemus.* 7,5,21
Miſericordia *præveniens, & ſubſequens.* 8, 10, 3
Miſericordiam *Dei extendi etiam poſſe erga quoſdam in peccato mortali defunctos, ut in ultimo Die remiſſionem obtineant, eòque fine pro defunctis orandum eſſe, Patres quidam ſenſerunt.* 13,8.27.&c. 13,9,6
Miſſa, *ſeu* dimiſſio *Catechumenorum.* 12,1,6. *fidelium.* 7
Miſſa *ſine communione.* 11,7,13
Miſſæ *ſacrificium deſtruitur pluribus argumentis.* 11,20,1 &c.
Miſſæ *in honorem Sanctorum impia* 7,2,12
Miſſam *eſſe ſacrificium propitiatorium, opinio ſacrilega unde nata.* 11,19,10
Miſſio *& donatio Spiritûs ſancti quomodo fiat?* 1,27,7.&8
Miſſionis filii *diſtinctio.* 1,26,6
Mitti *non Pater, ſed Filius & Spiritus Sanctus dicuntur.* 1,26,5. 1,35, 24
Modi *perſonarum divinarum.* 1,35,15.&17. *eorum quadruplex munus.* 1,35, 16. *diſtinctio* 1,35,19
Molgomſai, Badai, Colmacci pannum rubeum colunt. 7,6,10
Momyllus, Auguſtulus *dictus, Imperator.* 3,1,14
Monachorum *Adrumeticorum error.* 8, 6,6. *ab Auguſtino revocantur.* Ibid.
Monachi Scythæ, unum ex Trinitate crucifixum eſſe, *contra Hormiſdam contendunt.* 3,21,7 &c. *non fuerunt idcirco hæretici Eutychiani.* 3, 21, 32. *eorum teſtimonium contra libros Fauſti.* 8,3,13
Monachorum varii ordines quibus temporibus nati. 4,21,14
Monarchia *Trinitatis.* 1, 18, 4. & 5. 1,33, 14
Monarchiam *Papæ Romani quomodo doceant Ieſuitæ?* 16,4,1. *multis Doctoribus Romanenſibus contra ſentientibus.* 2
Monogamia, *non polygamia, divinitùs inſtituta.* 11,4,3
Monophyſitæ hæretici. 3,14,5. 3,17,1. *eorum hæreſis.* 1,34,5
Monothelitæ. 2,4,5, *quibus modis unam Chriſti voluntatem ſtatuerint?* 5, 29,31. *quare voluerint duas voluntates in Chriſto ſtatuere* 5, 29,36. *auctoritatem Patrum crepabant.* 5,9, 11. *loca Patrum falſârunt.* 5, 13, 8. & 9. *quintam Synodum falſârunt.* 5,13,3. & ſeqq. *in ſextâ œcumenicâ Synodo damnati.* 3. 3
Monothelitarum hæreſeos exortus. 5, 1,1. *artificium fraudis triplex.* 5, 1,15. *falſum principium.* 5, 25, 14. *commentum de voluntate hypoſtaticâ.* 5,26, 1. *inconſtantia & contradictiones.* 5, 30,23. *ſcripta à Synodo œcumenicâ VI. igni adjudicata.* 5, 10,4. 5. *ipſi anathemate damnati.* 5, 10, 5. & 6.& 18. *voluntas hypoſtatica ſeptem argumentis refellitur à Patribus.* 5, 26, 1. *objectiones diluuntur.* 5, 26, 9. & 10.& 11
Montanus hæreſiarcha. 2, 1, 14. *ſe Paracletum eſſe jactabat.* 4,3,2. 12,10,1. *ejus Prophetiſſa,* Ibid. *dogma de ſtatu animarum defunctarum.* 13,2,4
Montaniſtæ. 1,2,1. 12,10, 1
Montenſes, qui & Montaniſtæ, & Cutupitæ, & Rupitani dicti ſunt. 14,4,3
Montenſes Donatiſtæ unde appellati? 16,6,7
Mores *hominum pravi non ſunt impingendi Eccleſiæ Catholicæ.* 7,9,14
Mortalium *digitorum ludicra & fragilia figmenta.* 7,8,21
Mors *qualem quemque invenit, talem Deus judicabit.* 13,8,37. & 39
Mortis Chriſti *cauſa & fructus.* 4, 7, 2. *communia quadam effecta.* 8,15, 11
Mors corporis *an in peccati vindictam fidelibus adhuc ſubeunda reſtet.* 12, 8, 18. repentina, *vel ærumnoſa, non facile ſiniſtris præjudiciis traducenda.* 3,30,3
Mortui *non ſunt adorandi, neque abſentes.* 7,8, 21. *non monent ſuperſtites* 13, 8,24. *cur Deus id non permittat?* 13, 7,2
Mortuorum apparitiones, *& ſpectra, cujus cenſûs?* 13,7, 1&c.
Mortuis *quibuſnam, & quo fine officia ſua, orando, eleemoſynas dando,* &c. *impenderint veteres.* 13,9, 1,& ſeqq.
Muhammedes unde, quâ occaſione, ubi. & quando ortus? 4,1, 1. &c. *ejus adjutores.* 4,3,1 *epilepſia.* 4, 3, 2. *uxor, & raptus Pithonicus,* Ibid. *Alcoran.* Ibid. 3. *ſucceſſor in regno.* 4, 3,6. *ſepultura.* 4, 3, 10. *Confeſſio de Chriſto.* 4, 4, 30. *falſus pietatis prætextus.* 4, 5, 1. *atheiſmus, idololatria.* Ibid. & §. 4
Muhammedes veterum hæreticorum, inprimis Gnoſticorum, errores de regula fidei ex orco refodit. 4,4,3. & 5
Muhammed, Pſeudopropheta diabolicus, omnium hæreſeon cœnum colligens, ac miſcens, peſtiferum chaos peperit. 4, 5,10. *inconſtans & pugnantia docent.* 4, 5, 13. *quibus argumentis neget, Chriſtum non eſſe Filium Dei?* 4, 6, 11. *diſputationem de lege ſuâ prohibet.* 4, 15, 2
Muhammedis ſacrilega impudentia, & flagitioſa mulieroſitas. 4, 11, 13. *immanis libido.* 4,11, 14. *adulterium.* Ibid. 15. *impium præceptum de latrocinando.* 4,9,3. *diabolica in Chriſtianos calumnia refellitur.* 4,8,3.&c.8
Muhammedis doctrina de voluptatibus carnalibus in Paradiſo. 4,11,1. *refutatur.* Ibid. 4. *lex de templis.* 4,11, 10. *doctrina de Paradiſo,* Ibid. *lex impia de divortiis.* 4,11, 15. *anteceſſores in fingendis fabulis.* 4,13,1. *vaniſſima & impia fabula.* Ibid. 3.&c. *Lex de circumciſione tam fœminarum, quàm marium.* 4, 14,3. *ejus obitus & ſepultura.* 4,16, 1. *ſucceſſor.* 4,17,1
Muhammedanæ doctrinæ juſta elogia. 4,9,3. 4. 10,6. *falſitas duobus indiciis proditur.* 4. 4, 23, *impietas, de regula fideiè. S. Scripturâ.* 4,4,4. &c. *de Deo.* 4, 5, 5. &c. *de Diabolo.* 4, 5,10 *de*

animæ hominis. Ibid. 12. de Chriſto. 4,6,7. de morte Chriſti. 4,7,1. de juramento 4,5,14.4,9,1. &c. de juſtificatione in quavis religione. 4,10,1. &c. ſpurcitiei. 4,11,1. &c. barbara inhumanitas erga uxores. 4,12,1. fabuloſa vanitas. 4,13,2. &c. propagatio. 4,16,2
Muhammedana ſuperſtitio quibus modis propagata ſit, & adhuc conſervetur. 4,15,1
Muhammedanorum ſtupidæ obedientiæ refutatio. 4,15,3. latrocinalis violentia 4,9,3.4,15,5. ſucceſſus per arma. 4,16,2
Muhammedanorum & Iudæorum converſio quando futura. 4,23,7
Muhammed II. primus Turcorum Imperator appellatus. 4,22,10
Mulierum communio Carpocratiana. 1,37,3
Multa fieri prohibentur, quæ facta retinent firmitatem. 10,14,1
Multipræſentia corporis Chriſti negatur. 11,12,19
Multitudo eorum, pro quibus Chriſtus mortuus, univerſitas quædam eſt. 8,16,13
Multitudo peccantium errori patrocinium non parit. 14,6,14
Mundus credentium Deo dilectus, & redemtus. 8,16,4. fidelis. 8,15,7. eorum, qui ſalvantur. 8,15,4
Muſarabum recitatio hymni triſagii. 1,16,13
Muſulmanorum appellatio. 4,15,9. unde? 12
Mutatio accidentalis, manente ſubſtantiâ, dicitur mutatio naturæ. 11,4,2
Mutatio naturæ in Euchariſtia Ambroſio quid? 11,4,1.2
Mutatio ſententiæ non eſt in culpa, ſed inconſtantia ſenſûs. 3,28,11
Mutilationis ſacramenti occaſio. 11,19,2
μυςήριον quid? 9,1,37. quid Latino? 9,1,8
Myſteria fidei, quæ capi non poſſunt, propterea tacenda non ſunt. 8,13,55
Myſteriorum ſignacula. 11,9,22

N

Natura in Chriſto non dicitur filiata. 6,7,9
Naturæ mutatio accidentalis. 11,4,3
Naturam non eſſe ſine perſonâ, hypotheſis hæreticorum refellitur. 3,21,38
Naturæ in Chriſto diſtinguendæ. 1,24,4. 1,25,1. noſcuntur ex operationibus. 5,29,19.20.24
Naturarum in Chriſto diſtinctio Patrum quorundam teſtimoniis aſſerta. 2,12. per totum.
Naucleri falſa narratio de Honorio. 5,17,26
Nazareni iidem, qui Symmachiani. 10,3,6
Nazianzeni doctrina de SS. Trinitate. 1,5,5. opinio de infantibus non baptizatis. 10,5,9
Neceſſitas alia à Deo indita, alia ſponte contracta. 8,26,12. eſt vel præcepti, vel medii. 10,8,1. conditionis ſimpliciter impoſſibilis an obliget? 10,8,13
Neceſſitatis diſtinctio. 16,6,21
Nectarius Epiſcopus Conſtantinopolitanus. 12,5,22
Negatores prævaricatrice ſilentio. 12,1,17
Negatorum olim diverſa genera, 12,19.& 10
Neſtorius, & Eutyches, hæretici, inæquales ſententiis, impietate unanimes. 3,14,5
Neſtorius, & in eum acta. 2,6,1. Anthropolatra. 7,3,23. ejus hæreſis. 1,30,8.1,30,12.5,9,4. abdicatio, occaſio gravis tumultûs in Eccleſia Conſtantinopolitanâ. 2,7,7. 12,3,6. damnatio juſtiſſima. 2,9,1
Neſtorio impietatis patres ac magiſtri. 3,24.3.& 7. eidem oppoſita doctrina Cyrilli. 3,21,4
Neſtoriani. 2,3,2. eorum reliquiæ. 2,3,3. anthropolatræ. 3,25,11
Neſtorianorum de unione perſonali perverſa & fraudulenta profeſſio. 3,21,19. & 40. fraus alia. 3,21,23
Neſtoriana hæreſis ab Elipando & Felice revocata. 6,1,2
Nicæa capitur à Chriſtianis. 4,20,4
Nicæa Thraciæ conventus Arianorum. 1,2,7
Nicæna fides confirmata Arimini. 1,2,7. Conſtantinopoli. 1,2,10.1,4,6
Nicæna Synodus magna quando celebrata. 11,7,30
Nicephorus falſarius. 7,8,6. in Hiſtoria de Abgaro falſarius. 7,8,4
Nicephori Calliſti ætas, & error de Agnoëtis. 3,19,28. auctoritas. 8,8,2
Nicephorus Patriarcha. 5,17,5
Nicephori Imperatoris erga Saracenos conatus infelix. 4,17,19
Nicetas, ſeu David Paphlago. 7,12,11
Nicolaus Panormitanus quando vixerit? 9,5,27
Nicolaus Papa à Photio depoſitus. 7,12,12
Nicolai I. ſententia de falſatione ſeptimæ Synodi examinantur. 5,13,33.34. ejus & Photii acerbiſſima contentio. 5,13,35. ejuſdem, & Urbani II. error. 10,14,3
Nicolai II. Papæ Romani abſurda doctrina de Sacramento Euchariſtiæ. 11,18,14. à Scholaſticis non recipitur. 11,18,21.& 24.
Nicolaus Sanderus, Bellarminus, & Baronius, quomodo eludant Concilium Elibertinum? 7,8,27
Nicolaitæ impuri. 1,3,1.4,13,1
Nihil fit, niſi quod aut facit Deus, aut fieri permittit. 8,19,4
Ninus primam imaginem Belo fecit. 7,7,2
Ninivitarum pœnitentia. 12,8,22
Nocturna ſacra ſemper multorum ſcelerum cauſa. 1,37,15
Nocturnæ vigiliæ Chriſtianis prohibita à Conciliis. 1,37,16.
Nocturni virorum ſimul & mulierum conventus an divinitus inſtituti? 1,37,12
Nocturni & inhoneſti conventus Priſcillianiſtarum. 1,37,9
Noli me tangere. 14,2,5
Noëtus, à quo Noëtiani hæretici. 1,2,5
Nomades. 4,19,2
Nomen quotieſcunque Deo in Scripturis tribuitur, eſſentialiter illud ſumitur. 1,17,19
Nomen Dei eſſentiale unum, perſonalia tria. 1,17,18. Trinitatis unum, non plura. 1,17,10. & 12. & 15
Nomina omnia divina, munificentiam erga creaturas ſignificantia, communia ſunt tribus perſonis. 1,12,1. & 8.
Nomina disjunctiva, quæ à divinis excluduntur. 1,33,23. & 24
Nomina inaudita fingere, qui hæretici olim ſoliti? 4,13,1
Notionaliter & perſonaliter idem: aliud eſſentialiter. 1,30,23 & 24
Notiones Patris, Filii, & Spirtûs ſancti. 1,35,18
Novatus & Novatianus, de quibus, eorumque ſchiſmate, hiſtorica narratio. 14,3,1.& ſeqq.
Novati ſchiſmatici deſcriptio. 14,3,3. uxor ab ipſo calce percuſſa abortiit. 14,3,3
Novatianus in lecto baptizatus. 10,5,30
Novatiani elogia quædam. 14,3,4. de ejus Epiſcopatu verba Cornelii. 14,3,5. exactio juramenti à communicantibus. 5. ei datum Concilium ob Dionyſio Alexandrino. 6
Novatiani hæretici, à Novato & Novatiano presbyteris appellati, eorumque hæreſis. 12,10,6. de quâ Euſebii narratio hiſtorica. 9. ſine ordinatione Epiſcopatus arripuerunt. 16,6,6

ſeipſos καθαροὺς vocabant. 14, 2, 5. 14, 4, 2. rebaptizabant. 10, 2, 3
Novatianorum & Donatianorum conſimiles errores ſive hereſes proponantur, & redarguuntur. 14, 5, 1. & ſeqq.
Novatianorum cum Catholicis controverſia de lapſis poſt Baptiſmum. 9, 5, 10. 11. 12
Numa ſimulacra probibuit. 7, 7, 7
Nutritionis ſpiritualis perfectio non eſt æſtimanda ex quantitate, ſeu mole, externi ſymboli. 11, 11, 15

O.

OBedire non divine, ſed humana voluntati competit. 5, 29, 17
Objectum religioſi cultus quodnam Papiſtis? 7, 2, 2
Oblationes pro defunctis in Eccleſia veteri. 13. 9, 7. & 13. & 18. & 23
Obſervatio mandatorum Dei ad ſalutem ſufficit. 10, 7, 6
Occidentales ab Arianis in Concilio Ariminenſi decepti. 1, 2, 7
Occulta cenſuræ Eccleſiæ non obnoxia. 12, 5, 36
Odoacer Herulus, Italiæ Rex. 3, 1, 15
Oecumenius Patriarcha. 3, 3
Oecumenici, ſeu univerſalis, Epiſcopi nomen a quibus uſurpatum? 16, 7, 18. quomodo exponant Græci? 16, 7, 30
Oecumenius vindicatus. 9, 6, 22
Officii proprii, & officii communis, diſtinctio. 16, 3, 36.
Officiorum, quæ pro mortuis peragebant veteres, quæ fuerit ratio. 13, 9, 1. &c.
Oleum ab Epiſcopo ad extremam unctionem conſecrari debet. 9, 6, 1
Olympiodorus. 13, 8, 41
Olympium Iovis ſimulacrum bellua Indicæ. 7, 7, 4
Omar, ſive Haamar, Saracenorum Princeps. 4, 17, 1. & 2
Omnes, pro univerſis & ſingulis. 8, 18, 14. pro multis. 8, 16, 13. 8, 18, 15. pro generibus ſingulorum. 8, 18, 17. pro iis, qui ſalvantur. 8, 18, 18. & 19. & 21
Omnipotentia Dei. 1, 34, 37. non eſt ſegreganda ab ejus voluntate, 11, 3, 5. quæ excludat, & removeat à Deo? 14, 7, 30. inidonee in argumentationem adducta. 1, 36, 2. & 3. & 4
Omnipotentiæ Dei inficiatio Eccleſiis reformatis per calumniam tributa examinatur. 14, 7, 30
Omnipotentiam Dei arripere pro defenſione abſurdæ opinionis, nemini fas eſt. 1, 36, 4
Omnipotentiſſima facilitas Dei in converſione hominis. 8, 17, 16
Omnipræſentiæ, vel multipræſentiæ carnis Chriſti dogma contradictionem implicat. 13, 7, 30
Ὁμότεκτος Trinitas. 1, 23, 10
Ὁμουσία Trinitatis. 1, 35, 21
Ὁμούσιον. 1, 2, 7. ejus vocis rectus ſenſus. 1, 5, 3
Oneſimum Timotheo defuncto in Epiſcopatu ſucceſſiſſe. 16, 5, 20
Opus Carolinum in Concilio Francofurtenſi compoſitum. 7, 13, 5
Opus & merces non habent æqualitatem proportionis. 8, 7, 12
Opus noſtrum nullum dignum juſtitiâ Dei, 8, 7, 15
Opera noſtra imperfecta. 8, 7, 13
Opera bona quare ſtercora à Paulo dicantur? 8, 24, 6
Opera, aliud eſt ſecundùm, aliud propter opera reddere. 8, 7, 11
Opera credentium non juſtificant eos coram Deo. 8, 24, 16. oſtendant fidem. 8, 24, 22. ſanctorum nulla indebita aut ſupererogatoria ſunt. 12, 8, 25. infidelium peccata. 8, 2, 13
Opera Trinitatis ad extra ſunt indiviſa. 1, 8, 6. 18, 8. ſingulis perſonis Trinitatis appopriata non arguunt operationis ſeparabilitatem 1, 10, 8,
Operum in illa, quæ fiunt auxilio gratiæ, & viribus liberi arbitrii, diſtinctio vana. 8, 28, 5
Operatio Trinitatis ad extra indiviſa. 8, 35, 26. eſt inſeparabilis. 1, 10, 12. 1, 17, 8. una ubique 1, 18, 9
Operationis perſonarum Trinitatis ordo. 1, 26, 5. diſtinctio in mediatam & immediatam rejecta. 1, 10, 5
Operationes Chriſti vel divinæ, vel humanæ, vel mediæ ſeu compoſitæ, 5, 9, 7. Theandricæ. 1. 9, 1, in iis divina Chriſti operatio, eſt operatio Trinitatis. 1, 9, 3
Operationum differentia eſſentiarum differentiam oſtendit. 5. 9; 6
Operatur omnia per Filium Pater. 1, 32, 9
Ophitæ hæretici. 2, 1, 4
Optationes & querelæ Deo in ſacris literis tributæ. 1, 34, 25
Optatus inter Lectores audientium doctor conſtitutus. 12, 1, 5
Optatus Milevitanus quomodo Donatiſtas refellat. 14, 5, 11
Optatus Milevitanus & Hieronymus conciliantur. 20, 2, 13
Optati Milevitani gloriatio de concordia Afrorum Catholicorum cum cathedra Petri. 14, 6, 3. redargutio Donatiſtarum. 4 & 5.
Orare pro inimicis quare neceſſarium? 8, 10, 3. pro omnibus tenemur. 8, 18, 12 & 13
Orandi pro morâ finis, conſuetudo veterum Chriſtianorum. 13, 11, 14
Orandi, offerendi, eleemoſynas faciendi pro defunctis conſuetudo veterum ſitne probanda, vel imitanda? 13, 10. per tot.
Orandi pro mortuis conſuetudo unde orta! 13, 10, 4
Orandum pro omnibus. 8, 13, 48. cur? 8, 18, 5
Oratio pro defunctis apud veteres non erat fundata in opinione Purgatorii. 13, 8 19. & 27. & 32. 13, 9, 11. & 13
Orationis duæ cauſæ impulſivæ. 13, 10, 10
Orationis Dominicæ ætiologia. 1, 18, 10. objectam, Pater noſter, ſancta eſt Trinitas, 1, 18, 1.
Orationis clauſula: In nomine Filii tui unigeniti. 1, 23, 19
Orationis formula quæ? 7, 4, 5, 6, 7. uſus. 8, 19, 5
Orationem pro defunctis qua opinione Patres quidam commendent? 13, 8, 21 & 27. &c. & 47. 13, 9, 6. fieri cur velit Auguſtinus. 13, 6, 8.
Orationes, eleemoſynas, oblationes pro quibus mortuis, quando, & quâ de cauſa fecerint veteres? 13, 9. 1. & ſeqq.
Orationes Eccleſiæ pro doctrina prædeſtinationis faciunt. 8, 28, 18. 19. 20
Ordo perſonarum atque operationis Trinitatis. 1, 10, 1. 1, 35, 9 mediationem non conſtituit inter ipſas. 1, 10, 5. neque ſucceſſionem. 1, 10, 6
Ordo inter perſonas divinas quid deſignet? 7. 4. 2
Ordo nominum (vel perſonarum) non ſignificat diverſitatem naturæ, vel potentiæ, &c. 1. 28, 6
Ordo operandi in Divinis. 1, 35, 26
Ordo an ſacramentum? 9, 7, 1. non eſt ſacramentum propriè dictum. 9, 7, 8. iterari debet in amiſſione principalis. 9, 7, 7
Ordinis ſignificatio, 15. 3, 1. Epiſcopalis munia, non

non convenire ordinem illum non habenti. 10,13,28
Ordinis & juriſdictionis diſtinctio ſecundùm Romanenſes examinatur. 16,2,1. &c.
Ordinis & juriſdictionis diſtinctio Ieſuitica, in argumento monarchiæ Papalis. 16,4,1. nulla eſt. 16,5,5
Ordinis Romani (libri de divinis officiis) error. 11,7,29
Ordines omnes ad unum genus referuntur. 9,7,6
Ordinum numerus quantus. 9,7,5. ſintne omnes Ordines Sacramenta? 9,7,6
Ordinatio ad miniſterium quodam ſenſu eſt ſpeciale ſacramentum. 9,7,3. ſed non propriè dictum; & quare? Ibid.
Ordinatio Miniſtrorum ad Epiſcopos ſpectat. 16,1,12. ab ea tamen facienda non prorſus excluduntur Presbyteri. 13. & 20. ſoluta & confuſa multis Conciliis interdicta. 16,3,30
Oreſtes Gothus, pater Momylli Auguſtuli, 3,1,14
Orientalium encomia. 14,6,5. de imaginibus gravis error. 7,13,7
Origenes adhuc Laicus concionabatur, hortatu Epiſcoporum. 16,6,22. contra Celſum. 7,8,20
Origenes & nefaria ejus dogmata in Synodo V œcumenicâ damnata. 3,26,1. erroris Arriani antiſtes. 7,3,3. ſtatuit Chriſtum rogandum, ut preces noſtras Deo offerat. 7,3,3. in quibuſdam laudatur ab Hieronymo. 11,16,5
Origenis ætas, & dogmata de ſtatu animarum defunctorum, de igne Purgatorio, deque Dæmonibus. 13,2,5 auctoritas non ſimpliciter ſpernenda. 11,13,3. libri à Theophilo Epiſcopo Alexandriæ cur damnati. 1,36,1. opus in Leviticum vulgo Cyrillo adſcribitur. 9,6,25
Origeniſtæ. 3,21,28. 3,24,1. & 8. & 9. eorum error. 3,2,2
Originale peccatum argumento regenerationis & baptiſmi parvulorum firmiter probatur. 10,5,1
Orthodoxæ doctrinæ veſtigium in Miſſa Romanâ. 8,7,22
Oſman, ſeu Othman, regni Othmanici Turcorum auctor. 4,22,3
Oſſa Martyrum conſociare defunctis, impium. 7,5,15
Oſwi Regis Nordanhumbrorum de cœli oſtiario Petro imaginatio ridicula. 3,309
Othman, ſive Oſman, Calipha. 4,17,3.
Othmanicorum Imperatorum ſeries & ſucceſſio 4,22. per tot.

P.

Pacificus quis? 14,5,12
Pactum cum majoribus noſtris, & eorum fidem, poſſumus in precibus noſtris commemorare. 7,2,6
Pacta cum hoſtibus inita, minimè violanda. 4.15,7
Paganus an poſſit baptiſmum dare? 10,12,4
Pagani religionis Chriſtianæ oſores prophetiis de Chriſto ſolidiſſimè revinci poſſunt. 4,4,13. &c.
Pagani quid de Chriſto ſenſerint? 4,6,4
Paganorum in Chriſtum blaſphemia. 4,4,12
Paganorum diabolicæ in Chriſtianos calumniæ; & earum occaſio, & origo. 1,37,7. & 8,4,8,2. 7,22,44. criminatio adverſus Chriſtianos quaſi religioſos crucis. 7,8,12 quorundam teſtimonia contra uſum ſimulacrorum in ſacris. 7,7,7
Palinodia Berengarii. 11,18,14
Palladius, Scotorum Epiſcopus. 8,1,5
Palladium διοπετὲς ex oſſibus Pelopis 7,7,4
Pallium Epiſcopale. 16,7,22
Pamelius improbat ſtatuarum adorationem cultu latriæ. 7,2,44
Pamelii & Binii argumentatio pro monarchicâ poteſtate Papæ refellitur. 16,3,40. 16,7,24
Panis communis fit corpus Chriſti ſacramentaliter 11,4,7
Panis Euchariſtiæ diſtinguitur à corpore Chriſti. 11,4,7. quomodo tranſire in corpus Chriſti dicatur à Gelaſio Papâ? 11,15,14. nec ideo proprium ac ſubſtantiale Chriſti corpus eſſe evincitur, quia eum etiam mali ſumunt, nec ſanctificantur tamen. 11,13,1. &c.
Panis divinus. 11,9,11
Panis Dominus, & panis Domini, differunt. 11,10,4
Panis Euchariſtiæ ratione ſubſtantiæ etiam poſt conſecrationem manet verus panis. 11,10,1. per totum.
Panis & vinum quomodo in corpus & ſanguinem Chriſti tranſeunt 11,10,40. & 41
Panis manet panis, etiamſi tranſeat in divinam ſubſtantiam, 11,4,8.9
Panis & vinum Euchariſtiæ, quomodo Chriſti corpus & ſanguis? quomodo non? 11,10,1. 11,11,14
Panis & vini Euchariſtici myſterium quibus nominibus declaretur à Patribus orthodoxis? 11,9,7, &c per tot.
Panis & vini poſt conſecrationem eadem naturâ & ſubſtantia manet, quæ fuit ante. 11,15,1
Panis ſubſtantia aboleaturne in converſione, aut quid de illa fiat? 11,18,27. ſubſtantia (non accident) aſſertur in Euchariſtiâ. 11,9,25
Panis & vini ſubſtantiam ſine propriis accidentibus eſſe, impoſſibile pronunciat Thomas. 11,11,28
Panis fragmenta. 11,10,35
Panis Euchariſtiæ portionum quarundam aſſervatio olim quibuſdam etiam laicis permiſſa, de quibus ante omnem cibum aliquid ſumerent, an probanda fuerit? 11,7,35
Panormitanus non recipit Doctrinam Eugenii. 9,5,30
Pantheon divino cultui dedicatum. 3,2
Papa Romanus nihil aliud niſi Epiſcopus, ſi divinam & Apoſtolicam inſtitutionem intueamur. 16,1,25. ut Papa, non eſt Epiſcopus, multò minus univerſalis. 16,7,34. errare poteſt. 5,31,20. an ut privatus errare poſſit? an abſque Concilio errare poſſit? 5,31,4, & 5. & 6. eſt ὁ ἄνομος ille 14,6,26. blandè ad veritatem reducendus. 7,12,5
Papæ auctoritas publica & privata quid differant? 5,31,8. de ea Bellarmini ridicula tergiverſatio, 5,31,8. ejus hierarchica Monarchia quanta, ſecundùm Canoniſtas. 16,7,1, &c. nullam eſſe, duobus adhuc argumentis evincitur. 16,7,6. & ſeqq. monarchia quomodo à Ieſuitis adſtruatur? 16,4,1. à multis celebribus Doctoribus Romanenſibus negatur. Ibid. 2. Reſervata, quæ vocant. 16,7,1. vox non eſt regula fidei. 5,31,8
Papæ vocabulum non ſoli Epiſcopo Romano, ſed & aliis Epiſcopis, olim tributum, 16,1,28. & 29
Papæ Romano divina nomina & majeſtas tribuitur à ſuis. 14,6,28
Papæ Romano quemlibet alium verum Epiſcopum parem eſſe, ratione juriſdictionis Epiſcopalis, quæ exercetur in foro exteriori, novem argumentis evincitur. 16,5. per tot.
Papam Romanum eſſe poſſe hæreticum: & talis ſi ſit, ab ejus communione recedendum eſſe, Pontificiis ipſis jam olim in confeſſo fuit. 3,13,9. peccare contra legem charitatis, non dando omnibus pleniſſimas indulgentias, ſi dare poſſit, oſten-

oſtenditur. 12, 8, 2. à nemine judicari debere, impium dictum. 5, 16, 1. 2
Papalis ambitio Antichriſtiona. 4, 21, 12. ejus fructus, & adjumenta. 13
Papalis typhi ſpecimina quadam, 14, 6, 26
Papias Iohannis Apoſtoli auditor. 1, 3, 13
Papiſta abutuntur dictis Patrum contra Pelogianos pro cauſa ſuâ juſtificationis inbarentis. 8, 23, 11. ſtatuunt, unum corpus per omnipotentiam Dei poſſe eſſe in pluribus locis. 11, 6, 20. ſacramentaliter. Ibid. circumſcriptiaè. 11, 6, 21
Papiſtarum commentum de folſatione Synodi ſextæ. 5, 12. refutatur. 5, 13
Papiſtarum & Donatiſtarum collotio, 14, 6, 1
Papiſtarum impudentia in defendendo Honorio. 5, 16, 7. refugium ad Eccleſia infallibilitatem. 9, 5, 18. & 20
Parabolæ Protaſis non Deus eſt, ſed ad Deum ducit. 7, 8, 11
Parabola ſervi nequam quem ſenſum habeat? 10, 16, 15. & 16
Paradiſi amœnitas & voluptas, ex doctrina Muhammedis. 4. 11, 10. & 11
Paradoxa duo Turcarum. 4, 15, 7
Pares ſententia de infantibus baptizatis. 10, 16, 1
Parentes fideles qui? 10, 10, 27
Παρασυναγωγὰι quid? inter illas, hereſes & ſchiſmata diſtinctio. 14, 1, 8
Paraſynagogæ & parabaptiſmata probibita. 10, 5, 13
Parexegeſis citantis non eſt mens auctoris qui citatur. 7, 5, 20
Pariſienſium Patrum ſphalma de adoratione crucis. 7, 12, 7
Parricidium Imperii ſui fundamentum arbitrantur Turca. 4, 15, 7
Parricidii initium in familia Oſmonicâ. 4, 22, 7
Parvuli quo ſenſu innocentes? 8, 2, 4. habent Spiritûs Sancti gratiam. 9, 2, 13. non baptizati non ſunt tranſgreſſores præcepti dati de baptiſmo, 10, 8, 12. abſque baptiſmo decedentes in quo ſtatu? 8, 2, 20
Parvulorum media ſalutis qua? 10, 8, 4
Parvulis ſufficit fides ſine Sacramento. 10, 8, 6
Parvulos perdi vel ſervari ex præſcientia Dei, volunt Semipelagiani. 8, 13, 23
Paſchaſius Ratbertus, Abbas Corbeienſis, autor erroris de tranſſubſtantiatione. 11, 18, 2
Paſcha & Pentecoſte baptiſmi tempus. 10, 5, 25. & ſeqq. uſque ad Carolum M. 10, 5, 29
Paſchatis celebratio canonica à multis fuit obſervata, qui ſe tamen Romana ſedi minime ſubjectos fatebantur. 3, 30, 14
Paſchatis obſervantia apud priſcos Scotos qua fuerit? 3, 30, 9. de ea diſputatio. Ibid. quo anno? §. 10
Paſce oves meas quo ſenſu, quâque ratione, Petro dictum? 15, 15, 1. &c.
Paſcere oves, eſt docere, & regere. 15, 15, 11
Paſtoris monarchici poteſtatem ſolus Chriſtus habet. 16, 7, 14
Paſtores Eccleſiaſtici quibus conditionibus veri Apoſtolorum ſucceſſores dignoſcantur? 16, 6, 1. quomodo ſe gerere debeant ergo impœnitentes, & incorrigibiles. 12, 7, 8
Paſtorum fidelitas cum prudentiâ ſit conjuncta. 12, 4, 52. ultronea tranſitio prohibita. 16, 3, 30. tranſlatio quatenus fieri poſſit? Ibid. 33
Paſtoribus ſingulis portio gregis adſcripta à Domino. 16, 3, 38
Paſtoralis poteſtas quotupliciter conſideretur? 16, 3, 34
Paſtoralis poteſtas ſtationumque; diſtinctio eſt de de jure divino. 16, 3, 29
Pater principium totius Deitatis. 1, 8, 5
Pater non aliud, aliud Filius; ſed alius. 1, 13, 16
Pater Filii & Spiritûs S. auctor. 1, 18, 11. 1, 20, 1. principium, cauſa, fons. 1, 20, 2. origo. 1, 20, 3. quid peculiare habet a Filio? 1, 11, 4. 1, 19. 3. Filio quomodo loquatur? 1, 13, 6. an operetur mediatè per Filium; Filius mediatè per Spiritum S. 1, 10, 5. an Filio ſit potentior, quia Creatorem genuit, Filius non genuit? 1, 5, 6
Pater & Filius quomodo ad nos veniunt, & in nobis maneant? 1, 27, 1. 1, 35: 25
Pater quo ſenſu dicatur ſolus ſcire diem ultimum, quem Filius dicitur neſcire? 3, 20, 26. &c.
Pater in oratione Dominicâ ſumitur eſſentialiter. 1, 18, 11. 1, 32, 1
Pater patrum, ſenſu Monarchico nullus mortalium. 16, 7, 32
Patris perſona. 1, 35, 5
Patris nomen in ſe & Filii nomen habet; & viciſſim. 1, 31, 2. &c. 1, 32, 1
Patris & incarnati Filii & Spiritûs S. una adoratio. 7, 3, 5
Patris & Filii & Spiritûs S. dignitas impartibilis. 1, 23, 5. & 6. una præſentia, una gratia. 1, 27, 10
Patri cur appropriatum, quod toti convenit Trinit. in negotio reconciliationis per Mediat. 1, 20, 4
Patri prima auctoritas quomodo tribuatur ab Alenſi? 1, 18, 11
Patrem genuiſſe de ſe Alterum ſe 1, 23, 19
Patrem noſtrum, quem invocamus in oratione Dominicâ eſſe ſanctam Trinitatem. 1, 18, 1. &c.
Patres antiqui ante Auguſtinum affirmatores peccati originalis 8, 2, 4. ante exortas hereſes ſecurias locuti. 8, 20, 3. primis 600 annis non dicunt, nos ſanctis defunctis debere ſervitutem. 7, 1, 17. tam acriter in Idola gentilium cur invecti 7, 8, 22
Patres aliquando Sacramentum proprium & improprium uno Sacramenti nomine complectuntur 9, 5, 6. aliquando de uno Sacramento plurali numero loquuntur. 9, 5, 7. ex profeſſo errori Monothelitico contraria prædicarunt 5, 29 31. Pariſienſes quare à reprehenſione Iconoclaſtarum cœperint? 7, 12, 10
Patrum Epheſinorum Epiſtola ad Cæleſtinum Papam. 8, 1, 9. orthodoxorum locutiones de incarnatione Verbi, Monophyſita & Theopaſchitæ in favorem ſua hereſeos uſurpabant. 3, 21, 6
Patrum locutiones impropria emollienda. 7, 1, 12. propria quædam locutiones, vel incauta, non ſunt arripienda contra receptam doctrinam. 7, 5, 12. loco ipſorum conferendo ſunt, certa dubiis præferenda. 7, 5, 13,
Patrum conſenſio de fundamento Eccleſ. 15, 9, 7. doctrina non eſt quærenda in libris ſuppoſititiis. 7, 5, 18. ſcripta veritati poſtponenda. 8, 20 5. ſcripta ex Scriptura dijudicanda. 10, 3, 39 & 10, 5, 8. ſcripta vera non ſunt rejicienda, 7, 5, 18. ſententia contra Honorium lata, æquo. 5, 24, 1. teſtimoniis temere abutuntur Pontificii. 13, 12, 11. pro imaginibus falsò adductorum vindiciæ. 7 13, 2, & 3. quorundam conjectura de operatione quadam miſericordiæ Dei erga nonnullos, etiam in peccato mortali defunctos, exercendâ in die judicii. 13, 8, 27. & 28. & 47. 13, 9, 6. quorundam vindicatio à fraudulentâ & impudenti citatione Bellarmini. 3, 20, 20. &c.
Paternitatis Dei erga Chriſtum & erga nos diverſus modus eſt. 1, 30, 1 &c.
Patriarchalium ſedium privilegia 16, 7, 22
Patriarchatus quinque. 5, 13, 16
Patriarchium Conſtantinopolit. 5, 13, 8. & 9 & 10
Patricius Forbeſius à Corſe, Epiſcopus Aberdonienſis, Auctoris hujus libri pater. 14, 6, 11
Patripaſſiani. 1, 2, 5

Pauli-

Paulinus, Epiſcopus Aquilejenſis. 6,1,13
Paulinus Epiſcopus Nolanus. 7,9,10. baſilicam Nolanam picturis exornavit. 7,9,11. non ad adorandum, ſed in alios uſus picturas propoſuit. 7,9,12. cur noluerit ad repræſentandum Chriſtum ponere imaginem hominis? 7,9,13. Severo Eulogiam miſit. 11,7,21. & Auguſtino, ibid. ejus hyperbole Poetica. 7,5,11. verſus de picturis. 7,9,11
Paulus Apoſtolus quomodo non ad baptizandum miſſus? 10,5,36
Pauli & Iacobi Apoſtolorum conſenſus in negotio juſtificationis. 8,24,13
Paulus Diaconus quando vixerit? 5,17,8
Paulus II. Papa annum jubilæum ad annum xxv. reſtrinxit. 12,8,7
Paulus Epiſc. Conſtantinop. Monothelita 5,1,11
Paulus Conſtantinop. Patriarcha. 7,10,8. Synodum quintum falſavit. 5,13,6
Paulus Ricius. 7,14,5
Paulus Samoſatenus hæretic. 1,2,4. 2,3,1. ejus hæreſis de Chriſto. 3,21,37. 4,6,3. & 10. ob hæreſin damnatio & depoſitio. 16,3,37
Pauliani, Paulianiſtæ, qui & Samoſateniani, hæretici. 1,2,4. 10,2,11. rebaptizandi ſunt. 10,13,27
Pax & unitas etiam Antichriſtianorum eſſe poteſt. 14,6,12
Peccatum inficiantes hæretici. 12,9,1. &c.
Peccatum vel originale, vel proprium. 8,2,4 originale ab Hieronymo aſſertum. 8,2,4
Peccatum ad mortem. 12,7,25
Peccatum an ſimul pœna, & cauſa peccati? 8,2,17
Peccati vacuum eſſe poſſe hominem, ſi velit, docent Pelagiani. 8,2,3
Peccata actualia parentum non imputantur filiis. 10,10,36
Peccata multa parva æquipollent uni grandi, ad damnandum peccatorem. 12,5,41.
Peccata apud Donatiſtas non dimittuntur. 10,3,24. & 29. non dimittuntur fictis 10,3,26
Peccata quo ſenſu dimittere dicantur ſacerdotes? 12,4,7. & 8
Peccata omnia venialia condonari in hac vitâ, docent Romanenſes plerique 13,11,3. quibus modis in hac vita dimitti exiſtiment Romanenſes? 13,11,3
Peccatorum diſtinctio. 12,5,3
Pelagius Hiſpan. rex Chriſtianus contra Saracenos pugnat. 4,18,2
Pelagius I. Papa. 3,28,1. ejus profeſſio fidei, 3,28,3. & 4. ſynodis reverentiam exhibet. ibid. regibus ſe ſubditum eſſe profitetur. 3,28,5. ejuſdem ordinatio. 3,23,7
Pelagius II. Papa, 3,28,6. ejus Epiſtola pro V. ſynodo. 3,28,7. conſecratur Papa, inconſulto Imperatore; & quâ neceſſitate. 3,30,1. obit peſte inguinariâ. ibid. 3, ejus de Theodoreto judicium, 11,15,13
Pelagius hæreſiarcha quis fuerit, & quando vixerit, quique ei ſe oppoſuerint? 8,1,2, doloſè damnat errores ſuos, & poſtea ad vomitum redit. ibid,
Pelagius & Iulianus Britanniam ſuo dogmate inficiunt. 8,1,5
Pelagii diſtinctio. 8,2,12. errores de abdicandis divitiis: de perfectione filiorum Dei: de noſtra victoriâ: de veniâ pœnitentium. 8,2,28. & 29
Pelagiana hæreſis pernicioſa. 8,3,1. ejus in Deum & Trinitatem injuria. 8,1,1. origo. 8,1,2. nequiſſimum germen. 8,3,1. reliquiæ hæreticæ. 8,4,1
Pelagiani ex ſanctitate infantum concludebant, eos baptizari non oportere. 10,10,5. negant dari perſeverantiam. 8,19,1. non defenſores, ſed inflatores & præcipitatores liberi arbitrii. 8,10,5. parvulos excludebant à regno Dei. 10,5,2. negabant infantum baptiſmum. ibid.
Pelagiani in Dalmatiâ. 8,1,10
Pelagianorum definitio gratiæ. 8,2,6. impium effatum. 8,2,6. error de merito bonæ voluntatis. 8,10,5. tres controverſiæ. 8,2,1
Pelagianorum imitator Muhammed. 4,5,4
Pelagianos in quibus laudet Auguſtinus? 8,2,2. coeleſtis unita ſententia Oriens & Occidens percuſſit. 8,1,8
Pelagianiſmus in Scotiâ repullulavit. 8,3,16. & in Hiſpania. ibid.
Pelagianiſmi tria capita. 8,1,11
Pentapolitana damnabilis doctrina. 1,2,5
Pentecoſtes die mulieres & laici non baptizârunt. 10,13,12. & 13
Pepuziani Montaniſtæ. 12,10,1
Pepuzenorum, ſeu Montaniſtarum, baptiſmus. 10,5,52
Perfectos ſe quinam hæretici vocarint 1,37,2
Perfectio & ſufficientia Dei. 1,34,9
Perfectio imaginaria Donatiſtarum & Novatianorum reprehenditur. 14,5,5
Perfectio in hac vitâ, ſeu impeccantia, nulla eſt. 8,2,3
Perfectionem hominis in ejus arbitrio poſitam eſſe, docent Pelagiani. 8,2,3
Perfidiæ pœna. 4,15,7
Perfidiam Turci rebus ſuis proficuam eſſe ſibi perſuadent. 4,15,7
Periodus Imperii Saracenici. 4,21,19
Permiſſio divina peccati. 1,34,22
Perſæ coluerunt ſimulacris. 7,7,8. ignem & aquam coluut. 7,6,10
Perſecutio Deciana. 14,3,1. ſub Diocletiano & Maximiano. 14,4,1
Perſecutio non niſi ad Mala cogentium eſt. 3,28,2
Perſecutionis Eccleſiæ utilitas. 3,30,5
Perſecutionem declinantes ſimulatione, ſilentio, involutâ reſponſione, reipſa abnegant. 12,1,10. & 11
Perſeverare non poſſunt, qui non perſeverant. 8,19 3
Perſeverantia. Status controverſiæ inter Auguſtinum & Pelagianos, ac Semipelagianos. 8,20,1, Non quæritur de Apoſtaſiâ temporariorum multorum. Ibid.
Perſeverantia quomodo à Catholicis aſſerta. 8,19,2.3.4.5
Perſeverantia Sanctorum ex Cypriano, Baſilio, Ambroſio, & aliis. 8,22
Perſius. 7,8,21
Perſona in divinis quid? 1,11,2. 1,35,6. & 32
Perſona divina una quandoque certo modo adeſt, quo alia perſona non adeſt: & adeſt tamen ibi tota ſancta Trinitas. 1,26,4. 1,35,23
Perſona tota Chriſti ex Deo genita; ſed non totum perſonæ. 6,5,2.3
Perſonæ vocabulum. 1,2,8
Perſonæ divinæ miſſio quomodo intelligenda? 1,26,5 & 6. 1,35,22
Perſonæ tantùm unius mentio cur interdum fiat in doxologiis? 1,23,25
Perſonæ Chriſti unitas. 3,21,43
Perſonam Chriſti eſſe unam compoſitam. 3,21,3
Perſonæ tres, partes unius Dei ſunt. 1,5,6. quomodo in ſe mutuo? 1,8,5. quo ordine operentur? 1,10,1. unâ eâdemque petitione non invocandæ ſeorſim & cur. 1,23,2. omnes ſimul operantur ἀμέσως καὶ ἀδιαιρέτως. 1,10,5. 1,10,11
Perſonarum divinarum relationes inter ſe non exeunt ad creaturas. 1,11,1. productio in Trinit. quomodo fiat? 1,35,11. & 14. proprietates notificæ. 1,17,9. ſingularum conſideratio duplex. 1,35,15. pluralitas in V.T. expreſſa. 1,35,30
Perſonæ uni cur ſæpe approprietur attributum aut

 opus

ęſus Trinitati commune. 1,35,27
Perſonâ unâ *in opere aliquo nominatâ, tota Trinitas intelligitur.* 1,21,1. &c.
Pervigilium *Paſchatis.* 1,37,15
Peſtum à Turcis ſubjugatur. 4,22,17
Petiliani Donatiſtæ erronea aſſertio. 10,1,5. *objectiones pro anabaptiſmo.* 10,3
Petra, *ſuper quam ædificata Eccleſia.* 15,1,4,
Petra erat Chriſtus, *quomodo intelligendum.* 11,12,9. &c.
Petra *Chriſtus in ſigno.* 11,1,4
Petra Chriſtus, *aliter quàm* Petrus. 15,4,15
Petræ, *ſuper quam Chriſtus promiſit ſe ædificaturum Eccleſiam ſuam,* παρεξήγησις *Pontificiorum triplex.* 15,6,1. &c. *Prima refutatio.* 15,7, per totum. *Secunda refutatio.* 15. 8. per totum. *Tertia refutatio.* 15,9. per tot.
Petram, *ſuper quâ Eccleſia ædificata, eſſe indefectibilem fidem Petri, & ſucceſſorum ejus, perperam aſſerunt* Pontificii, *& contra doctrinam Patrum.* 15,9,1
Petrus cum aliis claves non tantùm hiſtoricè, ſed etiam parabolice accepit. 16,3,7. *quo ſenſu conversus fratres ſuos confirmare jubeatur.* 15,14,2. *cur unus pro omnibus reſponderit,* Tu es Chriſtus, *&c? & an pro omnibus dictum ſit,* Beatus es Simon Bar-Jonah, *&c.* 15,5, *princeps quidem, i.e. primus Apoſtolorum; non tamen Monarcha.* 15,1,1. *in quo, & quando, perſonam ac typum Eccleſiæ geſſerit?* 15,5,1. &. 2 16,3, 7. & 8. *cur ipſe potiùs, quàm alius ex Apoſtolis tentationi ad abnegandum traditus?* 15,14,7. & 11. & 16
Petri animoſitas ex multa charitate, ad humilitatem deducta. 15,15,4 *Epitheta encomiaſtica, quibus eum Catholici ornàrunt Patres.* 15,4,1. & ſeqq. *factum Auguſtinus non probat.* 10,3,39. & 40. & 41. *Monarchiam quomodo adſtruant Bellarminus & Gretſerus?* 15,1,2. *Baronius.* 4. *Monarchiam illam Bellarminus, & Gretſerus, duabus diſtinctionibus fruſtra tueri ſatagunt,* 15,15,2.16,1,1. *nomina, & encomia, quæ a Patribus ipſi tribuuntur, trium generum ſunt; quæ explicantur.* 15,4,1. & ſeqq. *primatus.* 15,1,1. *terna dilectionis confeſſio cur expetita à Domino?* 15,15,5. &c. *primatus non manavit ad Romanos Pontifices.* 15,4,13
Petro cur præ reliquis Apoſtolis indicaverit Dominus tentationem Satanæ, &, & quod pro illo oraverit, ne fides ipſius deficeret? 15,9, 2. &c.
Petrus Ambianenſis belli ſacri ſollicitator. 4, 20,2
Petrus Chryſologus, & ejus ætas. 13, 8,47.
Petrus Damiani vindicatus. 2,6,23. *eidem duodecim Sacramenta.* 9,6,23
Petrus Fullo Gnapheus hæreticus, 3,5.3,11,1. *primogenitus diaboli filius.* 3, 21,6. *ejus impia additio hymno Triſagio.* 1,16,9. *ſimulatio callida,* 3,9,5. *ambitio, tumultus ac hæreſis.* 3,12, 1, *invaſio ſedis Antiochenæ, &c.* 3,12,3. &c.
Petrus Moggus, Epiſcopus Alexand. hæreticus. 3, 4.3,7.3,8,5. *homo varius & verſipellis.* 3,9, 3. &c. 3,14, 1
Petri Bertrandi blaſphema audaciloquentia de poteſtate Papæ. 14,6,26
Petri Cluniacenſis corruptum judicium de Lanfranco & ejus aſſeclis. 11,18,18
Petro Lombardo Matrimonium eſt ſacramentum, 9,8,2
Peſtis inguinaria *in Italia unde?* 3,30, 3, *ejus deſcriptio.* ibid.
Peſte laborantes *viſitare ex charitate quantum?* 12,2,6
Petitio interceſſoria *non eſt ſervitus, ſeu* δουλεία. 7,1,22
Phantaſiaſtæ, Aphthartodocitæ dicti? 3,18,1
Phibionitæ hæretici. 1,37,4
Philippus Evangeliſtà cur baptizarit? 10,13,15
Philippus Faber Faventinus Scotum defendit. 11, 6,33
Philippi Melanchthonis judicium de controverſia Sacramentaria, 14,7,17
Philippi Palatini contra Turcam fortis & felix conſtantia. 4,22,15
Φιλοστρατείας *horrenda exempla.* 2,1,14
Phoca Imperator crudelis. 3,1,10
Photinus hæreticus. 1,2,4.2,3,1. *ejus hæreſis exploſa.* 1,2,6.4.6,3
Photiniani & Paulianiſtæ quare rebaptizati? 10, 2,16
Photius à Nicolao depoſitus. 7, 12,12. *denuo reſtitutus.* 7,12,13, *teſtatur, Honorium à ſynodo ſextâ damnatum eſſe.* 5,10,17. *ejus Latina verſio corrupta.* 5,17,3
Photii & Nicolai Papæ acerbiſſima contentio. 5, 13,35
Phraſes novæ *in doctrina cavenda,* 5,8,1
Pictura *parabolæ ovis perditæ in calicibus Chriſtianorum, nihil pro imaginum cultu facit.* 7,8,11
Picturæ hiſtoricæ *in templis erectæ quinto ſeculo.* 7,9,10
Pii I. Papæ decretum de Euchariſtiæ reliquiis. 11, 7,7
Pipinus Francorum rex. 3,1,19
Πίστις ἐν πεποιθήσει. 8,25,3
Platinæ errores de Honorio Papa. 5,17,25
Platonica doctrina de animabus hominum defunctorum Aphoriſmi octo. 13,2,3
Plinius ſecundus de Chriſtianorum antelucanis conventibus. 1,37,13. *ejuſdem verba de quibuſdam negantibus, ſe eſſe Chriſtianos.* 12, 1,14
Pluralis numeri *nomina & verba Deo in ſacris literis attributa.* 1,35,30
Plurificato *poſteriori, an neceſſe ſit plurificari prius?* 11,6,30
Pneumatomachi. 1,2,9
Poculum Domini *tempore Cypriani non negabatur.* 12,7,15
Poculi Euchariſtici *neceſſitas defenditur.* 11, 19, 5
Poculi, *ſeu vini,* benedictio *æque neceſſaria, ac panis benedictio.* 11,7,29
Pœna *damni & ſenſus.* 10,5 9
Pœnæ canonicæ *iis, qui deſiſtunt; non qui perſeverant in peccata, dantur.* 12,7, 5
Pœnæ temporales, *quas Deus poſt remiſſam culpam ſuis infligit, an ſint vindicatoriæ, vel ſatisfactoriæ.* 12, 8, 18. & 22 & 23
Pœnarum Canonicarum *olim quatuor gradus.* 12, 6,13. *tempora pro diverſitate criminum, vel breviora, vel longiora erant.* 12,6,3
Pœnarum in inferno *gradus.* 10,5,9
Pœnitens *ante ſacramentum Pœnitentiæ acquirit remiſſionem peccatorum.* 9,5,31
Pœnitentium *confeſſio.* 12,5,19
Pœnitentibus *veniam negantes hæretici.* 12,10. per tot.
Pœnitentia *quid?* 12,5,1. *duplex,* ſalutaris *&* exitialis. 4 & 5. *vera & certa quæ?* 8. & 9. &c. *maturè agenda.* 12,10,14. *quatenus tribuatur Deo?* 1,34,10. *non eſt ſacramentum, nec intrinſeca ſacramento.* 9,5,19. *non poteſt eſſe Sacramentum.* 9,5,8. *raró Sacramentum dicitur à Patribus; fatente* Pamelio. 9,5,1 & 17
Pœnitentia ſecunda *veteribus dicta quæ?* 12,5, 39. & 44
Pœnitentiæ *diſtinctionis diverſæ.* 12,5,39. &c. *expleta conſequens eſt reconciliatio &* μετέξις. 12, 6,13. *partitio in Contritionem, Confeſſionem, & Satisfactionem.* 12,5,13. publicæ *gradus quatuor totidem locis apud veteres Chriſtianos.* 12, 6,2.

6, 2. &c. publicæ *rigor cur aliquando mitigaretur?* 12, 7, 12. &c.

Pœnitentiam publicam *ſuſcepturo duæ conditiones erant neceſſaria, quæ?* 12,7,1. & 2

Pœnitentiam tollentium *hæreticorum claſſis prima.* 12,9. per tot. *ſecunda.* 12,10. per tot. *tertia.* 12,11. per tot.

Pœnitentiarii preſbyteri inſtitutionis origo. 12,5, 23. *finis.* 24. *abrogatio in Oriente.* 12,5,22. *abrogationis cauſa.* 24

Polemius hæreticus. 2,13,17

Polycarpus Martyr Ioh. Apoſt. auditor. 1,3,13.1, 3,16. *martyr.* Ibid. *de ejus adoratione calumnia Iudæorum.* 7,4,1. *ejuſdem in hæreſeos uſitata exclamatio.* 1,37,6. *diſſidium de obſervatione Paſchatis cum Aniceto Papa.* 11,7,15

Polygamia *Muhammedana.* 4,11,8

Polygamiæ *Patrum ſignificatio quæ?* 9,8,18

Πολυθεΐαν non invehit *Trinitas.* 1,18,6

Pontificis Romani *ſuorumque typhus Donatiſticus & Antichriſtianus.* 14,6,23

Pontificis Rom. *electio non rata, niſi ab Imp. confirmaretur.* 5, 18, 7. *ejuſdem electio, & electi confirmatio Imperialis, antecedebant conſecrationem.* 3, 30,2. *id quomodo poſt varie mutatum?.* ibid.

Pontificis Rom. *privilegia, quæ Canoniſtæ ipſi tribuunt.* 16,7,1. &c.

Pontifices Romani *quinam graviter errârint?* 5, 17, 19. *num omnes ſalventur?* 15,12,3

Pontificum Romanorum, *à tempore Concilii Chalcedonenſis, uſque ad Imperium Heraclii ſeries, & catalogus.* 3,2 per tot.

Pontificum Rom. *Antichriſtianiſmus.* 4,21, 2. & 3. *degenerum ac flagitioſiſſimorum ætas.* 11,18, 8. *inſana dominandi libido, cauſa funeſtorum bellorum.* 4,21,12. *duorum, Hormiſdæ & Johannis II. decreta cathedralia inter ſe pugnantia.* 3, 21, 30. *duorum item ἀντιλογία.* 8, 8, 3

Pontificii ſtatuunt politicam & ſubſtantialem Chriſti præſentiam. 11,6,5. *majorem baptiſmi quàm Euchariſtiæ neceſſitatem ſtatuentes, à doctrina Patrum deficiant.* 10,5,1

Pontificiorum diſſenſiones de Sacramento Matrimonii. 9, 8,30. & ſeqq. *temeritas, & iniquitas, in allegandis perperam teſtimoniis Patrum reprehenditur.* 13,12,11

Populus Dei *habet plenitudinem ſuam.* 8,18,4

Porphyrius à Dæmonibus perſuaſus, Chriſtum laudat, Chriſtianos autem calumniatur 4,6,5

Porta *Paradiſum intrandi ſcelerata.* 4,15,9

Poſitio partium *quotuplex?* 11,6,19

Poteſtas clavium *aſſeritur,* 12,4. per totum. *quouſque non extendatur?* 12,4,8

Poteſtas clavium *diſcretionis & poteſtatis, una eademque poteſtas.* 16,2,5. *non eſt ſeparabilis ab ordine, licet uſus ſit ſeparabilis.* ibid.

Poteſtas excommunicandi, *& plenitudo poteſtatis clavium, in omni Epiſcopo par.* 16, 3, 35

Poteſtas *judiciaria Eccleſiæ data.* 12,4,6

Poteſtas *juriſdictionis Epiſcopalis datur per conſecrationem.* 16, 5,2

Poteſtas ligandi & ſolvendi *non ſoli Petro data.* 12, 4, 9. *nec ſingulis preſbyteris abſolutè.* 28.

Poteſtas remittendi peccata *realiter nulli meræ creaturæ conceſſa.* 12,4,6. & 39

Poteſtatem ordinis *& juriſdictionis Eccleſiaſticæ exterioris à Deo dari immediatè, probatur.* 16, 3,23. & 27

Præceptio, *correptio, oratio.* 8,13,50

Præceptum de baptiſmo *eſt poſitivum, ſeu facti, non naturale.* 10, 8, 11

Prædeſtinati *non ſunt mali ad malè operandum.* 8,13,15

Prædeſtinatorum *numerus certus.* 8,13,7

in Prædeſtinatis *nulla ad electionem dignitas.* 8, 13,26

Prædeſtinatio *quid?* 8,13,2. & 45. *de ea quæſtiones ſeptem.* 8,12,1. *quid Semipelagianis?* 8, 13,1. *eſt vel ad gloriam, vel ad pœnam.* ibid. 15. *ejus cauſa ſolum Dei beneplacitum.* 8,13,27. *eſt omnino prædicanda, ſed prudenter.* 8,13,56. *non adigit ad deſperationem.* 8, 13, 51. *non imponit peccandi neceſſitatem.* 8,14,5. *non eſt adverſa precibus.* 8, 13, 47. *an injuſtitiam & crudelitatem Deo tribuat?* 8,13,35. *an uſum hortationum & precum ac pietatis ſtudium tollat?* 8,13, 40

Prædeſtinationis doctrina an prædicanda? 8,13,54. & 55. *non adverſatur prædicationi.* 8, 13, 41

Prædeſtinationis *doctrinæ uſus.* 8,12,7. *abuſus non tollit uſum.* 8,13,44

Prædeſtinationis *objectum quodnam?* 10, 16, 10. *objectum maſſa corrupta.* 8,2,26

Prædeſtinationis *re poſitâ, de nomine non laborandum.* 8,14,6

Prædeſtinatiana hæreſis falsò conficta. 8, 29, 1. & 5

Præmium. 8,7,4

Præmium *& pœna datur ſecundùm ea, quæ quis geſſit, non geſturus erat.* 8,2,5

Præpoſitivus *clericus.* 10,16,15

Prærogativæ perſonales *quibuſdam Apoſtolis præ aliis à Chriſto, dum in his terris degerent, conceſſæ.* 15,45

Præſcientia *quid?* 8, 13, 14. *interdum ſignificat prædeſtinationem.* 8,26,15. 8,28,15

Præſcientia & Prædeſtinatio *idem eſt.* 8, 14, 3 *mala præſcita, bona prædeſtinata.* 8,14,4

Præſcientia *&* prædeſtinatio *æterna ac immutabilis.* 8,14,1

Præſcientiæ *Pelagianis cauſa prædeſtinationis.* 8, 13, 17

Præſcientiæ *voce cur antiqui patres uſi?* 2, 28, 15

Præſentia Chriſti *in Euchariſtia, bifariam intelligi poteſt.* 11,6,1. orthodoxa *qualis* 11,6,9. corporalis *in Sacramento Euchariſtiæ impugnatur.* 11,12,1. &c. corporalis *quamdiu duret Hugoni?* 11, 6, 7. realis *duplex in Sacramento.* 11, 6,12

Sacramentalis *an ſit localis?* 11,6,16

Præſentiæ inviſibilis *carnis Chriſti figmentum refutatur,* 11, 12,15. ſacramentalis *&* naturalis *eadem ratio* 11,6,43. & 44

Præſidentia *clericalis.* 16,1,14

Præſumtio *bona.* 8. 25,11.

Praxeas hæreticus. 1, 2, 5. *Patripaſſianus.* 10, 2,13

Praxeanorum diviſio in adminiſtrando baptiſmo. 10,2,13

Precandi pro mortuis *conſuetudo veterum ſitne probanda, vel imitanda?* 13, 10. per tot.

Precationes impiæ *ex libro Miſſali excerptæ.* 7, 2,10

Preces *electis proſunt.* 8,13,49

Preces *ſacrificia Dei.* 7,4,6. *confabulatio cum Deo.* 7,4,8

Preces *pro dono gratiæ.* 8, 2, 9. *pro peccatoribus in peccato mortali defunctis cur, & quinam Patres commendent?* 13,9,6. *eas etiam damnantis in inferno prodeſſe, quinam ſentiant?* Ibid.

Preces *non pugnant cum immutabili decreto Dei.* 8,13,49

Presby-

Presbyter abſque baptiſmo defunctus, an ſolvatus? 10,8,10
Presbyter, negato baptiſmo, reus amiſſi hominis. 10,5,11
Presbyterorum nomina & poteſtas, ſive munus. 16, 1,12. parochialium omnium poteſtas par. 16,3,34
Presbyteris, non Diaconis, poteſtas clavium & gubernatio Eccleſiæ data. 16,1,17
Presbyteris doctioribus prædicationes; rudioribus baptizatio demandata olim. 10,5,36
Presbyterium veteribus quid ſignificet? 16, 1, 10. in regenda Eccleſia cum Epiſcopo conjungitur. 12. quid conſtituat? 16, 1, 14. & 115. Romanum ex quibus conſtiterit? 16, 1, 13. Carthaginienſe. Ibid. 15. Alexandrinum. 18. Antiſiodorenſe. 19
Presbyterii vocabulo connotari etiam ordinarium, atque adeò perpetuum collegii presbyterorum præſidem. 16,1,20
Primatus Petri qualis fuerit? 16,3,7. quiſnam ei conceſſus? 15, 1,1. ordinis & honoris eidem datus. 15,1, 1. quando? 15,2, 1. quo ſenſu? 15,3,1. & 2
Primatus Pontificis Rom. origo. 3,2. 3, 3. Eccleſia Rom. antiquitus à quamplurimis non fuit agnitus. 3,30,14
Primogenitus & Unigenitus Chriſtus, quo reſpectu. 1,30,10. &c.
Princeps, pro primo. 15,1,1
Priſcilla & Maximilla, Montani prophetiſſæ. 12, 10,1
Priſcilliani hiſtoria. 1,37,9
Priſcillianiſtæ. 1, 7,4. eorum hæreſes. 1, 37,10. arrogantia. 14,2, 1. furor. 12,9, 5. error de animâ hominis. 4, 5, 12
Privatus, hæreticus. 12, 11,2. ejus crimina. 3,
Privilegia Pontificis Romani octo inſignia. 16, 7,4
Proceſſio Spiritûs Sancti eſt etiam à Filio. 1,6,1. &c. eſt continua. 1,6, 4. eſt de Patre & Filio ſimul. 1, 6,5. eſt ineffabilis. ibid.
Procli Patriarchæ Conſtantinop. de incarnatione doctrina. 3,21,5
Prodicus, hæreticus, 1,37,4
Prohibitionis perpetuæ cauſa quæ? 10,14,11
Promiſſiones abſolutæ fœderis ad ſolos electos ſpectant. 10,16,13
Promtius culpare, quàm noſſe, 8,3,8
Pronomen HOC in verbis Chriſti, Hoc eſt corpus meum, Tranſſubſtantiarios miſerè vexat, & inter ſe committit. 11,8,9. &c.
Prophetia de virginis partu non in picturis, ſed in ſcripturis quærenda eſt. 7,11,7
Proprius, & adoptivus, quomodo differant. 6, 4,7
Proprietates characteriſticæ in divinis. 1, 35, 18
Propoſitum & fœdus, quomodo diſtinguantur? 10,16,12
Proſopopœia ad ſudarium Veronicæ. 7,2,38
Proſper. 8,3,6. defenſor Auguſtini. 8, 1,7. Caſſianum contradictionis convincit. 8,6,10. & 11. idem ad excerpta Genuenſium. 8,3,7. ad capitula Gallorum. 8,3,8. vindicatus à Lombardo. 11,2,10
Proſperi diverſa ab Auguſtino & aliis ſententia de baptiſmo impii adulti. 20,16,8. Epigramma de juſtificatione. 8,24,16
ἡ Προσφορὰ. 12,6,9
Proterius Epiſcopus Alexandrinus. de quo hiſtorica narratio. 2,7
Prudentii hyperbola Poëtica. 7,5,11
Pueri per ludum puerilem ab Athanaſio baptizati, cenſentur ab Alexandro verè baptizati. 10,1,15
Puerorum hæreticorum Antiochiæ crudelitas. 3,9
Pugna navalis Lepantica, ſive ad Naupactum. 4,22,19
Purgatorium noſtrum Chriſtus. 13,6,4
Purgatorium Papiſticum, quando inter dogmata Chriſtianæ fidei locum obtinuerit? 13,7,12. id quibus ſententiis putetur aſſerere Auguſtinus; falsò tamen ut oſtenditur. 13,4. per tot. idem teſtimoniis veterum Patrum, qui primis ſexcentis annis floruerant, refutatur. 13,8,1. & ſeqq. contra illud argumenta X deprompta ex Patribus, Theologis Scholaſticis, &c. 13, 11, 1. & ſeqq.
Purgatorium quomodò adſtruant Romanenſes; & quid de eo hodie docent? 13,1. per totum. id quibus Scripturarum teſtimoniis Romanenſes probare conantur, ea vindicantur. 13, 12. per tot. idem locis V. T. quæ adducunt, probabiliter tantum ſuaderi, confitetur Bellarminus. 13,12,2
Purgatorium an confirment revelationes per mortuos, & ſomnia: & quid de illis ſentiendum? 13,7. per totum.
Purgatorio non patrocinari orationes, eleemoſynas, & oblationes, quas ante Gregorii M. tempora faciebant veteres per mortuis, oſtenditur. 13, 9. per totum
Purgatorii figmentum ab Ethnicis mutuatum. 13,2,2. à Montano item, & Origene. 6. ejuſdem quadam ſuſpicio quando quibuſdam primum obrepſerit? 13,3,11
Purgatorius ignis pœnitentiæ. 13,8,20
Purgatoriis pœnis juſtos, qui circa tempus ultimi judicii morientur, non iri ſubjectum, docent Romanenſes. 13,11,14,
Purpura Regis quare adoretur? 7,3,11
Pſalliani, qui Maſſaliani. 2,8,2
Pſalterium B. Mariæ à Bonaventura ſcriptum. 7,2,19
Pſeudoprophetarum fructus, unde cognoſcantur illi, & quinam? 6,6,26
Pſeudo-ſynodus Nicæna. 7,8,7
Pſittacus non habet internam intentionem conferendi baptiſmi. 10,1,32
Pſychici, Orthodoxi per contumeliam vocati à Tertulliano jam Montaniſtâ. 12,10,2
Pſychicos vocabant Catholicos Gnoſtici. 14,2,1
Ptolemæus hæreticus. 2,1,4
Pyrrhus Epiſc. Conſtantinop. Monothelita. 5,1,2. & 9. exulat. 10. quare in exſilium pulſus? 5, 17,25. ſimulavit converſionem. 5,25,1

Q

QUæſtio Ariana de ſubſiſtentia Spiritûs S. 1, 6,5
Quæſtio de corruptibili & incorruptibili mota. 3,4. Alexandrinam ſcindit Eccleſiam. 3, 18. 1. &c.
Quæſtiones futiles & curioſæ vitandæ. 14,7,12
Quæſtionum Veteris & Novi Teſtamenti Liber non Auguſtini; ſed alicujus eſt hæretici. 15, 14,9
Quæſtores indulgentiarii. 12,8,10
Quale ſine ſimilitudine ad aliud eſſe poteſt. 11, 6, 25
Quantitates duæ dimenſivæ non poſſunt eſſe ſimul. 11,6. 9, è diverſo quidem modo, 11,6,20
Quicquid homini ſubjacet, infra hominem eſt. 7,8,25
Quies animæ juſtæ. 13,8,37

Quini-

Quini-ſexta Synodus, ejuſque auctoritas. 5,5,1. cur ſic dicatur. 5,5,10. vide etiam Synodus.
Quintiliani baptiſmum contemnebant. 10,5,34

R.

RAbanus Maurus Archiepiſcopus Moguntinus. 3,19,21. opponit ſe errori tranſſubſtantiationis 11,18,2. ejus verba de manducatione Sacramentali. 14,7,20 doctrina de Sacramento Euchariſtiæ. 11,11,21
Rabanus, & Hincmarus, non accenſendi hæretici. 8,4,2. eoſdem contra Goteſchalcum quid concitârit? 8,4,3
Rathramnus, vulgo Bertramus. 8,3,20
Realis præſentia Papiſtarum qualis? 11,6,5.6. eſt corporalis. 11,6,6.7
Reatu exemto, eximitur & pœna. 13,11,5
de Rebaptizandis hæreticis error apud quoſdam Patres quomodo ortus? 10,4.1
Reccaredus Wiſigothorum Rex in Hiſpania, cum gente ſuâ fidem Catholicam amplectitur. 3,30,5
Reconciliatio lapſorum propter quas cauſas olim accelerata fuerit, rigore non adhibito. 12,7,12.&c.
Reconciliatio noſtri per Mediatorem cui fiat? 1,19,1.&c.
Redemtio Chriſti duplici modo ſpectatur 8,15,8. iis tantum eſt acquiſita, quos ad gloriam perducit. 8,16,6
Redemtionis gratia pertinet ad tres hominum ordines. 8,16,5
Redemtionis non participes ſunt non regenerandi. 8,15,8
Reformatorum Theologorum candor Lutheranis immerito ſuſpectus. 14,7.32
Regeneratio parvulorum. 10,8,9
Regeneratio ex aqua non eſt ejuſdem neceſſitatis cum regeneratione ex Spiritu. 10,9,8
Regnum Trinitatis μοναρχία, οὐ δὲ πολυαρχία, eſt. 1,18,4
Regula fidei vera monſtrata, & aſſerta adverſus veterum hæreticorum, & paganorum, Muhammedanorumque calumnias. 4,4,5.&c.
Regula Athanaſii de naturis in Chriſto diſtinguendis. 1,24,4. Auguſtini. 1,25,1. diſcernenda locutionis figuratæ à propria, 11,8,6. de diſtinctione naturarum in Chriſto. 3,19,9.& 10. de nominibus Dei reſpectu creaturæ. 1,12,1. Gregorii de rebus à locis & perſonis non æſtimandis. 14,6,10. de ſenſu ſcripturæ proprio. 3,20,14.& 33. intelligendarum Scripturarum de filio Dei. 3,20,30. ex Origene de loqutionibus figuratis non accipiendis juxta literam. 11,12,28 orthodoxorum Patrum de Trinitate Deo. 1,21,1. in Synodis obſervata. 3,25,15. Theologica. 1,2,5. tripartita canonica de Chriſto. 1,25,7
Rhegino Abbas Prumienſis. 7,12,20
Reinerus contra Waldenſes. 7,14,2
Religio quid? 7,1,1. ſoli Deo debetur. 7,1,1,4,5. nulla eſt ubi ſimulacrum eſt, ſed minus Religionis. 7,8,25
Religionis nomen Patres non extendunt ad cultum ſanctorum. 7,1,8
Religionis cultu adorandus eſt ſolus Deus. 7,11,3
Religioſa ſollemnitas quid Auguſtino? 7,1,8
Religioſæ adorationis diſtinctio in latriam & duliam falſa. 7,11,21
Religioſum elicitum, vel imperatum. 7,1,9
Religioſus cultus major civili, minor divino non datur. 7,1,20
Rimigius Antiſſiodorenſis. 1,22,7
Remigii & Eccleſiæ Lugdunenſis doctrina de morte Chriſti. 9,16,1
Remiſſio peccatorum, ex gratia fœderis. 10,10,3. eſt vel abſoluta, vel conditionata. 10,16,9. quædam eſt revocabilis, ſive ſacramentorum. 10,3,25.& 29. in hoc ſeculo; non in illo, accipitur. 13,8,32.& 37.& 39.& 45. irrevocabilis. 10,3,27. 10,16,5. revocabilis conditionata 10,3,29. quando irrevocabilis, vel revocabilis? 10,16,15
Remiſſionem peccatorum conſequendi ſeptem modi apud Origenem. 9,6,16
Remiſſionem plenariam & culpæ & pœnæ fideles in hac vitâ conſequuntur. 13,11,5.&c.
Remonſtrantes. 8,27,1. videri volunt Semipelagianos damnare, cum revera defendunt. 8,27.1. cum Semipelagianis conſentiunt in omnibus articulis præcipuis. 8,27,2.&c.
Remonſtrantium inanis diſtinctio inter redemtionem impetrationis, & applicationis. 8,16,12
Reparatus & alii CCXVII. Epiſcopi ad Iohannem II. Pont. Rom. ſcribunt. 8,7,7
Reprobus fidelibus parentibus progna tus, qui ſtatim in infantiâ decedat, non datur. 10,16,18.& 19
Reprobi ad pœnam prædeſtinati. 8,13,16
Reprobi fidelium filii quomodo ſancti naſcuntur? 10,10,21
Reprobi infantes revocabiliter juſtificati Auguſtino. 10,16,3
Reprobi non ſunt beati. 10,16,11. non juſtificantur in baptiſmo. 10,16,11
Reproborum regeneratio qualis. 10,6,17
Reprobis cur annunciatur doctrina ſalutis, & ſacramenta? 10,16,10
Res quotupliciter opponatur? 11,6,4
Res inſenſata non eſt adoranda. 7,12,8
Res relativè eſt ſignum, non res. 11,6.4
Res abſolutè, & Metaphyſice, non ſolùm eſt ſignatum, ſed & ſignum. 11,6,4
Res divinas denſâ involutas eſſe caligine, negatur. 1,7,2
Reſervata Papæ, quæ ipſi Canoniſtæ tribuunt. 16,7,1
Reſurrectionem corporum ut maturet Deus, quomodo cupiant beati; & quatenus nos orare id debeamus? 13,10,12
Rhetorii hæretici dicti à Rhetorio quodam omnium hæreſeon laudatore. 3,20,38.4,10,2
Rhodus inſula a Turcis capta. 4,22,14
Romana Eccleſia adhuc anno 1130. credidit, nos per ſolam fidem juſtificari. 8,24,20
Romanæ veteris Eccleſiæ & Auguſtini conſonantia. 3,28,12
Romanenſes verſantur in quotidiano periculo Idololatriæ. 7,2,40. per extremam unctionem non ſperant recuperationem ſanitatis. 9,6,18. hæreticos vocant, qui ſtatuunt non ipſam imaginem, ſed ſolùm coram imagine colendum eſſe exemplar. 7,2,28
Romanenſium variæ contradictiones de corpore Chriſti in Sacramento. 11,18,15.&c. pugna inter ſe de cultu imaginum. 7,14,7. ſchiſma iiſdem argumentis coarguitur, quibus ſchiſma Donatiſtarum. 14,6,1. pro invocatione Sanctorum eadem argumenta, quæ gentilium. 7,4,13
Romanus Epiſcopus olim non ſolus nuncupatus fuit Apoſtolicus, beatiſſimus, Papa, pater, &c. ſed & alii quidam Epiſcopi. 16,1,28
Ruperti Abbatis Tuitienſis doctrina de Euchariſtiæ Sacramento. 11,10,42. ejus defenſio contra Baronium. 43. contraque Bellarminum. 45

S.

Sabellius, Sabelliani. 1,2,5.1,4,6
Sabellius ex doctrina baptiſmi refutatur. 1,17,6. ejus hæreſis exploſa. 1,4,6.1,4,8
Sabelliana συναίρεσις. 1, 33, 4. & 12. & 20. 1, 34.7
Sabellicus de cultu imaginum. 7,14,7
Sabellicus, & Thuanus, de ſimulacro. 7,0,8
Sabellici de impietate Pontificum Romanorum teſtimonia. 11,18, 8. falſa narratio de Honorio. 5,17,26
Sabiniani Papæ in Gregorium M. invidia & malevolentia. 3,2
Sacrarum literarum locutiones non ſunt ſimpliciter accipiendæ abſque prudenti inveſtigatione ſenſûs. 1,36,5
Sacerdos baptizans linguam & manus præbet. 10,1,18
Sacerdotes non inſtituti in ultima cœnâ Chriſti. 10,13,13
Sacerdotum appellatio Paſtoribus tributa à Patribus quo ſenſu? 11,20,19.& 28
Sacerdotium Romanenſium doctrina de ſacrificio Miſſæ variis argumentis oppugnatur, 11,20,1. & ſeqq.
Sacerdotii apud Pontificios conferendi ritus. 11, 20, 1. forma. 9,7.8
Sacramentum. 11,9,22. eſt vel ſacrum ſecretum, vel ſacrum ſignum rei ſacræ, 9,1,7. pro ſacro ſecreto à quibus uſurpatum? 9,1,8
Sacramentum an poſſit definiri? 9,1,21. quid Scholaſticis? 11,2,2. eſt ſignum. 11,2,3. omne, ſignum ſenſibile eſt. 11,2,4. ſignum viſibile, & materiale. 19,1,16. eſt ſignum Chriſti, & ſigillum gratiæ ejus. 9,1,35. eſt ſignum viſibile inviſibilis gratiæ 9,1,17. corpus Chriſti veraciſſimum quo ſenſu? 11,4,7. ſpectatur vel quoad veritatem, vel quoad virtutem. 10,4,5. eſt aliud ab operatione ſpiritûs. 10,3,20. aliud eſt quàm virtus ſacramenti. 11, 1, 4. propriè dictum eſt commune omnibus fœderatis. 9,1,27. extuntinum 9,6,1. irritum eſt, quod contra inſtitutionem celebratur, 11,7,12. tribus perficitur. 9,1,20
Sacramentum cœnæ quibus ad ſalutem, vel exitium? 8,21,5. corporis Chriſti, mali ad judicium ſumunt. 11, 1, 4. corporis Chriſti ſecundum quendam modum corpus Chriſti eſt. 11,1,6
Sacramentum Sacramentorum Eucharistia. 11, 9,9.
Sacramentum fidei quatenus aggreget parvulos fidei Eccleſiæ? 10, 8, 7. matrimonii an contineat gratiam; & quænam illa gratia ſit? 9, 8, 7. & 8. Idem in quo conjugio conſiſtat? 9, 8, 3. memoriæ, 11,9,22. 11,10,10. ordinis quid ſit, diſſentiunt Scholaſtici. 9, 7, 4. pœnitentiæ non componitur ex materiâ & formâ. 9,5,31. non delet peccatum. 9,5,31. unctionis quis inſtituerit, diſſentiunt Scholaſtici. 9,6,3
Sacramento propriè dicta duo tantum. 9,9,1. & ſeqq. conditionalia ſunt. 10,16,14. ſolis illis, in quibus exſiſtit conditio fœdere requiſita, ſalutaria. 10, 16, 14. ſunt conferendæ gratiæ organa. 9,2,1. indignè, in perniciem ſuſcipiuntur. 9, 2,2. quo ſenſu vaſa gratiæ? 9, 2,5. an per virtutem inſiſtentem, an aſſiſtentem gratiam conferant? 9, 2, 6. & 7. non ſunt efficacia ex ſolo opere operato. 9,2,14. corporaliter participant hæretici ad majus judicium. 10, 3, 10. Dei propter hominum vitia non ſunt violanda. 10, 3, 11. in ſolis fœderatis efficacia. 9, 2, 14. ex latere Chriſti profluunt. 9, 8, 20. ipſa non ſunt ſacrilega, etiamſi à ſacrilego adminiſtrentur. 10, 1, 8. latius quoque à patribus accepta. 9,1, 13. ſunt media ſalutis poſitiva. 10,8, 3. ſunt ſigna practica. 9,1,14. ſigilla fœderis, non propoſiti Dei. 10,16,13. propriè dicta ſunt ſigilla juſtitiæ. 9, 1, 12. conſiſtunt in uſu. 11,7,9. 9,1,25. (à qua regulâ Scholaſtici excipiunt Euchariſtiam ib.) non ſunt Sacramenta, quæ perpetuum in Eccleſia uſum non habent. 9,1,31. novi Teſtamenti communia ſunt ſigilla ſalutiferæ gratiæ. 9,1,27. ſunt non tantum futurorum, ſed & præſentium & futurorum ſigna. 9, 1, 15. dant ſalutem. 9, 1, 28. ſimilitudinem gerunt earum rerum, quarum ſunt ſacramenta. 9, 1, 19. 11, 1, 6. non ſunt longè portanda. 11, 7, 18. ſunt verba viſibilia. 9, 1,32. non impunè contemnuntur. 9, 1, 28. omnia virtutem habent ex fide. 10, 4, 9. ſecundum Domini inſtitutum ſunt celebranda. 9.1,25
Sacramenta ſecundariò dicta quæ? 2, 1, 27. tria quibus? 9, 9, 4. duodecim Petro Damiano. 9, 6, 23. tredecim Scoto. 9,3,2
Sacramenti definitio. 9, 1, 21. & 22. & 23. & 24. N. T. definitio. 9, 1, 36. N. T. conditiones. 9, 1, 32. tres conditiones apud Romanenſes, 9, 1, 24. & 25. conformitas ad verbum incarnatum. 9, 1, 34. Euchariſtiæ conſecratio quomodo fiat? 11,7,12
Sacramenti vox quid Latinis? 9,1,2. quid Tertulliano, & Lactantio? 9,1,4. & 5. Chriſtiani cur hac voce uſi? 6,1,16
Sacramenti qualem mutationem ſtatuant? 11, 18,20
Sacramenti adſitne vera ratio, & natura, extra uſum divinitus inſtitutum? 11,7,3. res interdum haberi poteſt ſine ſacramento. 10, 5, 1. & 3. virtus & veritas non eadem. 9,2,2
Sacramenti chriſmatis divina inſtitutio non invenitur. 9,4,3. conjugii ſignum & ſignatum. 9. 8,5.& 6
Sacramentorum neceſſitas multiplex. 10, 5, 24. externa ſimplicitas non eſt contemnenda. 10, 5, 37
Sacramentorum N. T. prærogativa præ Sacramentis V. T. quæ? 11, 12, 7. utilitas. 9,1,28
Sacramento animam paſci. 11,9,19
Sacramentalia ſigna quid Scholaſticis? 9, 1,13
Sacramentalis præſentia qualis? 11,6,3. an dici poſſit realis? 11,6,4. non eſt falſa, aut fallax. 11,6,4
Sacrificati qui olim dicti? 12,1,9.& 16
Sacrificium Chriſtianorum. 11,10 9. & 10
Sacrificium panis & vini. 11,10,36
Sacrificium quo ſenſu veteres appellarint Euchariſtiam? 11,20,21. &c.
Sacrificium quotupliciter accipiatur ſecundùm Bellarminum? 7,2,33
Sacrificium Miſſæ oppugnatur variis argumentis. 11,20,1, &c.
Sacrificii Chriſti perpetuitas in quo conſiſtat? 11, 20,26
Sacrificii ſpiritualis definitio. 11, 20, 22. modi tres. ibid. & ſeqq.
Sacrificii memoria. 11,9,16. & 22
Sacrificia veterum pro martyribus. 13,9,24
Sævitiæ Romanenſium exemplum. 11,19,4
Salonius Epiſcopus Viennenſis. 13,8 40
Salvianus Epiſcopus à Priſcilliano depravatus. 1, 37,9
Salvari volentes omninò ſalvantur. 8,18,3
Salvos fieri omnes homines vult Deus, quomodo intelligendum. 8,18,11. & 12
Salus non in meritis, ſed miſericordiâ Dei conſiſtit. 8,7,13

Salutis.

Digitized by Google

Salutis *propria certitudo.* 8,25,5
Salutis via *quotuplex Pelagio?* 8,2,12
Samaritani circumciſi. 10,3,6
Samoſateniani. 1,2,4
Samoſateniani, ſive Pauliniſtæ, rebaptizati judicio Nicæna ſynodi. 10,2,11
Samuelis phantaſma Saulo apparuit, non ipſe Samuel. 7,5,6
Sancti *vocabulum falsò pro* legitimi *acceptum.* 10,10,8
Sanctum *naſci ex fœdere, aliud eſt quàm renaſci ſanctum ex Spiritu.* 10,10,22
Sancti, *aut ulla mera creatura, non adorandi.* 4,8,5. *quomodo invocentur à Papiſtis?* 7,2,3. *vanâ excuſatione eam doctrinam mitigant.* 7,2,4
Sancti *defuncti & angeli non noverunt preces invocantium.* 7,2,16, *non ſunt mediatores interceſſionis.* 7,2,9
Sanctorum *veneratio quænam congrua, quæ incongrua?* 7,11,11. *defunctorum legitima veneratio in quibus conſiſtat?* 7,11,12. *corpora venerari, eorumque reliquiis honorem exhibere, quomodo probetur ſynodo* Francof. 7,11,12. *invocatio omni præſidio deſtituta.* 7,1,18
à Sanctis *petere beneficia, impium.* 7,2,10
Sanctificatio. 8,23,4
Sanctificatio *Trinitati communis eſt.* 1,12,5
Sanctitas *quotuplex?* 10,10,23
Sanguis Christi *magnum precium.* 8,16,9. *potens ſalvos facere omnes homines, ſi omnes crederent* 2,13,7. *qui ultra modicam guttam effuſus eſt, ad theſaurum Eccleſiæ refertur à Papa.* 12,8,28. *abſurdè & impiè.* 29
Sanguis & aqua ex Christi latere *quid ſignificet?* 10,5,38. & 39
Saraceni qui? 4,14,2. *ita diu ante Muhammedem dicti, ut & circumciſi.* ibid. 1,4. *unde dicti?* 5. *quo ſucceſſu regnum ſuum dilatârint?* 4,16,2. *Imperio Romano tributum pendere coacti.* 4,16,5. *Hiſpaniâ potiuntur.* 4,17,9. *in Galliam irruentes caduntur.* ibid. 12. *Italiam vaſtant.* 21
Saracenici imperii incrementum. 4,17. Per totum. *diſtractio & diſſipatio.* 4,18. per tot.
Sarmatæ acinacem coluerunt. 7,6,10
Satanæ *uſitata aſtutia, quâ uſus eſt & in Muhammede, & in multis hæreticis.* 4,5,1. *techna alia.* ibid. 3. *alia aſtutia malitioſa.* 4,8,1. *machinationes homines à Chriſto alienos detinendi, aut abducendi.* 4,6,1 & 2. *tentantis oratio.* 10,5,31
Satanæ tradi. 12,3,3
Satisfacere *alium pro alieno peccato poſſe & debere, inſana Romanenſium doctrina.* 12,7,1
Satisfactio *quæ fit Deo, quomodo intelligenda?* 12,5,4. & 16. *nulla poſt bene vitam.* 13,6,9. 13,8,4. *non eſt intrinſeca Sacramento.* 9,5,34
Satisfactio *Eccleſiæ.* 12,5,46. *diſciplinaris,* 12,5,17
Saturninus, hæreticus. 2,1,2
Saturniniani. 7,8,15
Scire aliquid *Deus duobus modis in ſacris Literis dicitur.* 3,20,36
Scientia *Dei approbationis.* 3,20,32
Scientia *aliqua* media *an ſit ſtatuenda in Deo.* 1,34,16
Scientiæ divinæ *diſtinctio.* 1,34,15
Scientiæ Christi *quoad humanitatem diſtinctio, ſecundùm Thom. Aquin.* 3,20,5. *ſecundùm Scotum.* 3,20,5
Sciriſii Marociani, & eorum imperium, 4,123,1. &c.
Scoti quando converſi ad Chriſtianiſmum, 3,30,11
Scotorum religio antiqua 3,30,7. & 12. *obſervatio Paſchalis.* 3,30,9
Scotus definit Sacramentum pœnitentiæ. 9,5,26. *quo ſenſu duplicem filiationem in Chriſto ſtatuat?* 6,7,4. *ipſe ſecum pugnat.* 16,2,12. *ejus argumentum contra tranſſubſtantiationem,* 11,11,35. *definitio Sacramenti* 9,1,26. *eidem tredecim ſacramenta.* 9,3,2. *ejuſdem quæſtio de poteſtate Papæ Rom.* 16,3,46.
Scotiſtæ negant, confeſſionem pertinere ad Sacramentum pœnitentiæ. 9,5,26
Scripta *contra Adoptionarios probata* 6,1,5
Scripta *quædam indubitata, de quorum tempore dubitatur, vel erratur.* 5,18,4
Scriptores *prius omiſſa ſæpe alio loco veraciter narrant.* 5,17,14
Scripturæ divinæ *auctoritas.* 7,11,15. *auctoritas atque perfectio.* 4,4,15. *æternùm inconcuſſa ſtat contra omnes diaboli inſultus.* 6. 16. & 20. *encomium.* 7,11,15. *laudes ſententiâ Gregorii M. comprehenſa.* 3,30,4. *perfectio.* 9,7,8. *omnimoda perfectio.* 7,11,15. *plenitudo,* 4,4,27. *teſtimonia quomodo rectè aſſumenda?* 8,3,1
Scripturæ *pro Patribus auctoritas.* 10,3,39
Scripturæ genuinæ *unde dignoſci poſſint.* 14,6,10
Scripturarum *& ſymboli Apoſtolici expreſſis verbis an ſubſcribant, qui legitimæ interpretationis ad Eccleſiæ ædificationem inſtitutum adminiculum rejiciunt?* 1,7,4
Scripturas *V. & N. T. eaſdem incorruptas nos habere, quas veteres Patres habuerunt.* 4,4,8
Scythæ, Arabes, Perſæ, quid coluerint ante ſimulacra? 7,7,2
Scythianus primus ſectæ Manichæorum fundator 4,14,2
Seculum decimum *infelix, caligine orbem, & præcipuè urbem Romam involvente.* 11, 18,8. & 11
Seculum octavum *addictum fabulis.* 7,9,6
Seculi noni *ſumma infelicitas.* 7,12,16
Seculo nono *quanta Romæ avaritia, & inſcitia?* 7,12,21
Secunda purgatio. 12,10,13
Secunda tabula *poſt naufragium.* 12,10,13
Secundùm *quotupliciter accipiatur?* 6,7,1
Selymus Turca Ægyptum & Syriam Mamelucis eripit. 4,20,14
Semi-Ariani. 1,2,7. & 9
Semipilagiani. 8,3,2, *eorum origo.* 8,3,4. *Pelagium nec plenè, nec ſincerè, damnabant.* 8,3,1. *Pelagium damnabant inſincerè, cujus errores incruſtabant.* 8,27,5. *ſalutem à libero arbitrio ſuſpendunt.* 8,13,10. *negant reprobationem.* 11. & 12. *quod reipſa ſentiunt, nolunt ſentire ſe videri, gratiam ſcil. hominem mereri.* 8,6,8. & 9. *ſibi contrarii in prædiſtinatione.* 8,13,46. *contra ipſum Deum argumentantur.* 8,13,49. *dicunt, Chriſtum pro omnibus & ſingulis mortuum.* 8,15,1. & 2. *negant gratiam operantem, præoperantem, prævenientem.* 8,11,5. *objiciunt orthodoxis fatalem neceſſitatem.* 8,13,40
Semipelagianorum quædam deſcriptio. 8,3,15. *cum Catholicis conſenſiones, & diſſenſiones.* 8,5. *calumnioſa vafrities.* 8,6,5. *inconſtantia.* 8,6,8. *malitia.* 8,11,6
Semipelagianis quid meritum fidei? 8,6,1. *voluntas præcedens gratiam quid?* 8,6,1. *meritum propria voluntatis.* ibid. *gratia præveniens* 8,6,2. *gratia ſalvans, initialis; vires liberi arbitrii in homine irregenito; gratia operans ſecundùm præviſa merita.* ibid. *obedientia præcedens gratiam.* ibid.
Semipelagianos qui refutârint? 8,3,6
Seneca citatus Lactantio. 7,8,21. *contra ſimulacra*

cra 7,7,7
Seniores *Laici non πρεσβύτεροι, ſed γέροντες appellati.* 16,1,17
Sententia Eccleſiæ *non niſi juſta in cœlo rata habetur.* 16,3,3
Separationis *immaniſſimum ſcelus.* 10,3,9
Sephora exemplum nihil pro baptiſmo mulierum. 10,13,11
Σεπτὸν *quid?* 7,10,1
Septuaginta diſcipuli *non fuerant Laici* 10, 13,13
Serapionis Eucharistiam petentis in agone mortis, hiſtoria. 11,7,25. & 28. *eidem Euchariſtia miſſa.* 11,7,14. *quo jure, quâque de cauſâ.* 11,7,24.&25
Serenus Maſſilienſis confringit imagines. 7,9,23
Sergius Monachus Neſtorianus Muhammedis inſpirator per impoſturam. 4,3,5
Sergius Epiſcopus Conſtantinopolitanus Monothelita. 5,1,2.&9
Sergius, & Honorius, quare duas in Chriſto voluntates ſtatuere voluerint. 5,9,1
Sergius Honorium, qua Papam Romanum, conſuluit. 5,31,13. 14. *à Synodo VI œcumenicâ damnatus.* 5,6,13. *quando mortuus.* 5,17,25. *ejus ſententia de duabus voluntatibus Chriſti quæ?* 5,25,11.12.13. *ejuſdem & Honorii conſenſus de unâ voluntate Chriſti.* 5,8,1.& 5,25, 15. *eorundem opinio in Synodo Quiniſexta rejecta.* 5,10,2
Sergius Papa. 7,12,16
Sergius III. Papa. 7,12,17
Servetus. 2,1,15
Severini Binii cenſura iniquitas in Maxentium. 3,21,23. *impudens mendacium.* 16,3,32
Severus Imperator. 3,1,11
Severus Antiochiæ Epiſcopus, hæreticus Acephalus. 3,5. *tyrannice ſe gerit.* 3,16,2. *damnatur in Synodis.* 3,16,5. *ejus crimina.* Ibid. *fuga.* 1,8,1.3,16,6
Severus, Epiſcopus Bituricenſis; 7,9,10
Severita, hæretici. 3,17,1
Serif. 4,15,11
Serif *ſalutatur à ſuis Turcarum Imperator.* 4, 23,2
Serpens æneus *in deſerto nihil pro uſu ſimulacrorum.* 7,8,18
Servi arbitrii *nomen non fuiſſe in Eccleſia Catholica per mille annos auditum, Bellarminus negatur.* 8,26,5
Servitus *vel religionis, vel humana.* 7,1,14. *vel λατρεία vel δουλεία.* 7,1,14
Sethus Calviſius, Chronologus. 5,20,5
Scandala *apud Chriſtianos, impedientia converſionem Judæorum & Muhammedanorum.* 4. 23,7
Σκέψις *Pyrrhonia.* 1,7,2
Schematici, hæretici. 3,14,5
Schiſma *quid faciat?* 14,1,1
Schiſma *ſummum malum,* 14,1,1. & 9. *damnatur.* 10,3,20.& 28
Schiſma *Eccleſiæ Alexandrinæ.* 3,4,3,18,2. *inter Symmachum & Laurentium Papas uno die ordinatos.* 3,21,1. *in Occidente propter V. Synodum.* 3,28,2
Schiſmatis *duæ ſpecies.* 14,1,9. *injuſti auctores, & defenſores pertinaces errore fundamentali practico in Chriſtum peccant.* 14,2,13. *pernicies.* 14,1,10
Schiſmata *&* hæreſes *unde oboriantur?* 16, 3,41
Schiſmata *inter &* hæreſes, *&* παρασυναγωγὰς, *diſtinctio.* 14,1,8
Schiſmata *Eccleſiæ univerſalitati, & unitati contraria eſſe, demonſtratur.* 14,6,3.&c.
Schiſmaticus *omnis odit fratrem.* 10,3,24. *an jus dandi baptiſmum amittat?* 10,12,4
Schiſmatici *qui?* 14,1,6
Schiſmatici *Antichriſti.* 14,1,1.& 9
Schiſmatici *redarguuntur.* 10, 3, 20. & 28. & & 30
Schiſmatico-hæretici *quid diſtent ab* hæreticis? 14, 1, 10
Scholaſtica diſſertatio, *de Chriſti ſcientiâ & neſcientia, & profectu ſecundum humanitatem.* 3,20. per tot.
Scholaſticorum contentiones de multipræſentia corporis Chriſti. 11,6,25.& 26.& ſeqq. *diſſenſio de effectu extremæ unctionis.* 9,6,2. *de intentione Miniſtri error.* 10,1,1. *opinio de cultu imaginum.* 7,14,9. *quæſtio de ſacramentis; & eorundem conſenſus ac diſſenſus.* 9,2,3. 4.5
Scholaſticorum ad quæſtionem, quo jure etiam excommunicent quidam non Sacerdotes; reſponſio doctrinæ ipſorum contraria. 16,2,8.& ſeqq. *de Tranſſubſtantiatione Euchariſtiæ diverſæ opiniones inter ſe contraria.* 11,11,24.&c.
Sibyllini verſus contra idola. 7,8,19
Sigebertus Gemblacenſis. 9,6,9
Signum *quid, definiente Auguſtino?* 9,1,10 11, 9, 3. viſibile *ſacramenti quid?* 9,1,21. audibile *ſine viſibili ad Sacramentum non ſufficit.* 9,1,33. practicum *Scoto quotuplex?* 9, 1,15.
Signum *corporaliter*, res *ſpiritualiter accipitur.* 11,6,14
Signa *vel ab hominibus, vel à Deo inſtituta.* 9, 1,14
Signa accedentibus verbis *quotuplicia?* 9,1,12
Signa *pro ſignatis per tropum.* 11,2,9
Signa gratiæ *gratis data non ſunt ſacramenta propriè dicta.* 9,1,30
Signorum *diviſio.* 6,1,11
Significans res *ſæpe* rei ſignificatæ *nomine nuncupatur.* 11,10,1.11,12,7
Silentium *in negotio fidei pernicioſum.* 5, 30, 8. & 14
Silverius Papa, Hormiſdæ Papæ filius. 3,23,1. *ejus introitus violentus cum interventu pecuniæ.* 3,23,2. *expulſio injuſta cum perſecutione.* 3,23,3. *ejus epiſtola.* 5,18,4
Simulacrum *Catechiſmo Romano idem, quod idolum.* 7,6,8. *Latino interpreti* εἴδωλον. ibid.
Simulacrum *de imagine veri hominis apud Ciceronem.* ibid.
Simulacrum Dei *vivum eſſe debet.* 7,8,21
Simulacrum Dei vivum *homo eſt.* ibid
Simulacrum *nullum in templo Judaico.* 7,7,3
Simulacrum *Deo in Templo collocare nefas.* 1,36. 8,7,9,14
Simulacra *illius, quod colitur, Iſraelitis non permiſſa.* 7,7,3.
Simulacra *præſentibus exemplaribus ſupervacua ſunt.* 7,8,21
Simulacra *quomodo defenderint gentiles?* 7, 9,16
Simulacrorum cultui *opponitur conſuetudo Chriſtianorum.* 7,9,17. *defenſionem quomodo refutârit Auguſtinus.* 7,9,16
Simulationem, docentes *hæretici veteres.* 3, 20,38
Similitudo *eſt in categoria relationis.* 11,6,25
Similitudo, *in argumento Euchariſtiæ.* 11, 4,8.11,10,40
Similitudo *quænam in ſacramentis?* 11,5
Similitudo *inter conjugium civile & Eccleſiaſticum.* 9,8,4

Similitudo *proportionalitatis.* 9,1,19
Simeon Stylites. 35,3,8,2
Simon comes Montfortius, Waldenſium perſecutor. 4,21,16
Simon Magus, & ejus Helena. 1, 37. 2. *diaboli filius primogenitus.* 1, 3, 1. *Gnoſticorum pater,* 12, 9, 1. *Chriſtianus ſimul, & reprobus.* 10,10,24
Simonis Magi baptiſmus. 10, 3, 21. *Idola.* 7, 8,15
Simoni Mago *an peccata remiſſa.* 10, 3, 24. 25. *expediebat non naſci.* 10,3,21
Simoniani, haeretici. 4,8.2
Simoniana haeresis Angelos adoravit. 7.4.4
Simonia *legitimam ſucceſſionem etiam verorum Paſtorum interrumpit.* 16,6,24
Simoniaca nundinatio. 12,8,10
Simplicitas *Dei.* 1,34.3
Singularitas *&* unitas *in Trinitate diſtinguuntur.* 1,3?,18
Sinus Abrahae *quid & ubi, ſecundùm Tertullianum.* 13,9,23. 13,12,17
Sinus *Patriarcharum quid?* 13, 18, 34. *Abrahami.* 37. & 38. & 47
Siricius Papa. 10,5,27. 11,7,16
Sixtus & Leo, Pontifices, Pelagianos damnant. 8,1,10
Sobrietas *modeſta uſurpanda in profundis quaeſtionibus.* 8,18,23
Sociniani an haeretici, & αὐτοκατάκριτοι quidem? 1, 7, 3. 1. 7, 8. *an Scripturarum & ſymboli Apoſtolici expreſſis verbis ſubſcribant?* 1, 7, 4. *quâ de cauſa Eccleſiis orthodoxis proſcribuntur?* 1, 7, 5. *eorum de SS. Trinitate & redemtione errores horrendi, an in Eccleſiâ hodie tolerandi ſint.* 1, 7, 3. *errores illi qui ſint, & quàm peſtiferi.* ibid.
Socratis dictum de accuſationibus ſuis. 12,4,50
Sola *fides.* 10,7,1
Solus *ille colendus eſt, quo ſolo fruens beatus ſit cultor ejus.* 7,6,2
Solus Deus *religiosè colendus, & adorandus.* 7, 11,2
Soleimanni ſucceſſus. 4, 22, 15. &c. *ejus in familia tragici quidam eventus,* 18
Solis obſcuratio *per dies* XVII. 4,17,18
Somnia *ac viſiones ſpectrorum Purgatorium confirmantium.* 13,7,7.&9
Sophina ſecta Turcica. 4,15,15. & 16
Sophronius Patriarcha Hieroſolymitanus. 3, 6. *non conſentit Sergio.* 5, 9, 8. 5, 30, 19. *factus eſt Patriarcha.* Ibid.
Sophronii confeſſio de Chriſti voluntate. 5, 9, 2. 3. *duplicem in eo,* humanam *&* divinam, *fuiſſe.* Ibid. *rejecit Eutychen & Neſtorium,* Ibid. & 5, 9, 6. *ejuſdem doctrina orthodoxa de duplici voluntate Chriſti, à Sergio & Honorio rejecta.* 5, 9, 1. & 2. *eam approbavit Synodus* VI. *oecumenica.* 5,19,1. & 2
Sophronii certamina contra Monothelitas. 5, 29, 28
Sozomenus. 7,8,6
Spacia locorum *tolle corporibus, & nuſquam erunt.* 11,6,25
Species, *pro* externa formâ *Porphyrio.* 11, 3, 5, *pro* veritate. 11, 3, 1. & ſeqq.. *Papiſtis accidens ſine ſubjecto.* 11, 3, 5. *quotupliciter accipiatur?* 11, 3. 5. *nunquam apud idoneos auctores pro meris accidentibus, ſubſtantiali ſubjecto deſtitutis, ſumitur.* 11,3,5
Specialis *diſpenſatio vocationis.* 8,17,11
Speculum *voluntarium Chriſto homini Verbum.* 3,20,7. 3,20,42
Spes *omnis in Dei miſericordiâ.* 8,7,14,& 16
Spirantes *duo, non ſpiratores duo, Pater & Filius dicendi, cur?* 1,35,30
Spiritales *ſe Valentiniani; Orthodoxos* Pſychicos *appellabant.* 1, 37,2
Spiritualis res *ſacramenti ſufficit, ſi abſit contemtus religionis.* 10,5,3
Spiritus ſanctus. 1, 35, 8. *ineffabilis quaedam Patris Filiique communio.* 1, 23, 4. *cùm aquè de Patre ſit ac Filius, cur non & ipſe ſit Filius?* 1,6,5. *nunquam dicitur minor Patre; & cur?* 1, 25, 6. *in quo habitat, in eo & Pater Filiúſque habitant.* 1, 27, 1. &c.
Spiritûs ſancti adventus *quid?* 1, 27, 7. proceſſio *à Patre & Filio probatur ex Scriptura.* 1, 6, 1. *confirmatur teſtimoniis antiquorum Patrum,* 1, 6,2. &c. *à Graecis quatenus admittatur.* 1, 6, 6
Spiritum ſanctum *creaturam eſſe dicentes refutantur.* 1,21,2
Spiritum ſanctum *à quo petamus, & accipiamus?* 1,27, 1. &c.
Sponſores *&* ſuſceptores *in infantum baptiſmo.* 10,5,22
Stantes *olim qui dicti?* 12,3,1
Stapletonus Iconolatra. 7.8,8
Statio, στάσις, χωροστασία, *quid?* 12,8,14
Stationum paſtoralium *diſtinctio de jure eſt divino.* 16,3,29
Staurolatra. 5,17,7
Stephanus V. 7,12,16
Stephanus Eduenſis Epiſcopus. 11,18,25
Stephanus Epiſcopus Romanus contra Cyprianum de baptiſmo haeretico &c. 10, 2, 5. *ejus ſententia Cypriano oppoſita.* 10, 2,10
Stephani Epiſcopi Antiocheni martyrium. 3, 5. 3, 11,3.3. 12,3
Sternutantibus *bene precandi mos unde: & quâ occaſione invaluerit?* 3,30,3
Stratiotici haeretici. 1,37,4
Strigonium à Turcis ſubigitur, 4,22,17
Subjectio *& obſequium erga ſeculares Principes de jure divino, etiam Papae cum aliis Epiſcopis incumbit.* 3,28,5
Subſiſtentia *Graecis,* ὑπόστασις. 1,2,8, 1,5,6
Subſtantia, *pro* ſubſiſtentia ὑπόστασις. 1,2,8
Subſtantialia *ſacramenti oportet eſſe certa.* 10, 1,22
Succeſſio *in operatione perſonarum Trinitatis non eſt aſſerenda.* 1,10,6
Succeſſio *ab Apoſtolis* in loco *quandoque utilis eſt.* 16, 6, 3. *non eſt neceſſaria.* 16, 6, 8. *aliquando inutilis & fallax eſt.* 16, 6, 9 in officio *eſt neceſſaria.* 16,6,14. *non ſufficit adoſtendendum veros Apoſtolorum ſucceſſores, quibus tutum ſit adhaerere.* 16, 6, 16. in doctrinâ *eſt potiſſima pars ſucceſſionis Apoſtolicae.* 16. 6, 21. & 23
Succeſſio Paſtorum *plena, & legitima, non eſt in officio tantùm paſtorali, ſed & in veritate doctrinae.* 16,6,25
Succeſſio legitima *veterum Paſtorum interrumpitur etiam per Simoniam.* 16, 6, 24
Succeſſionis diſparitatem *dicunt Ieſuitae eſſe quoad juriſdictionem exteriorem.* 16,2,1
Succeſſionis diſparis *Petri & aliorum Apoſtolorum figmentum à Ieſuitis excogitatum, refutatur.* 16,1,1, &c.
Succeſſiones *Epiſcoporum & Presbyterorum in domo Dei ab omnibus Apoſtolis conſtitutae.* 16, 1,8
Suffragia *viatorum damnatis in inferno prodeſſe, qui aſſeruerint?* 13,9,6
Sulpicii Severii liber de ſancto Martino. 5,18,4
Sultan *quid ſignificet?* 4,15,20

Sultani Ægyptiorum. 4,18,6

Sultanorum Iconienſium regnum. 4,22,2

Supererogotoria *Sanctorum.* 12,8,26

Superſtitio *quid?* 7,1,3

Supplicatio *uni perſonæ facta, non iteranda immediatè ad aliam perſonam.* 3,23,2

Surſum corda. 11,6,9. *in adminiſtratione Euchariſtiæ quare dicatur?* 11,8,19

Sylveſter Papa quomodo Concilii Arelatenſis decreta probarit? 10,4,4

Symboli Apoſtolorum *diſtinctio.* 1,1,1. *inſtitutio.* 2. *doctrina* ἔγγραφος. 3

Symbolum Antiochenum. 1,4,1. *Nicænum.* 1,4,2. *ejus exegeſis Athanaſiana.* 1,4,3. *Conſtantinopolitanum.* 1,4,4. *B. Athanaſii* 1,4,7. 8

Symbolum *Muhammedanum.* 4,15,10

Symbola *in S. Cœna.* 11,9,7. & 21. & 23. *veneranda.* § 11

Symbola *rerum ſacrarum.* 7,9,13

Symbola *à* veritate *diſtinguuntur.* 11,9,9

Symbolica *hierarchia.* 11,9,7. *hierurgia.* 11,9,12

Symmachus Papa, inter quem & Laurentium ſimul ordinatos, ſchiſma horrendum. 3,21,1

Symmachi Senatoris Romani mors. 3,2

Symmachiani iidem, qui Nazaræi, 10,3,6

Συναίρεσις *Sabelliana.* 1,33,4.& 12

Syncellus. 4,15,21

Syneſius quomodo Deum alloquatur. 1,23,19

Synodus Alexandrina *ſuper* ὑποςάσεως *controverſia.* 1,2,8. Arauſicana *quando celebrata?* 5,18,4. Arauſicana *ſecunda.* 8,30,4. Arauſicana *ſecunda contra Semipelagianos.* 8,3,15. Baſileenſis. 16,4,4. Burdigalenſis. 1,37,9 Cæſaraugustana. 1,37,9. Carpentoractenſis. 5,18,4. Chalcedonenſis *non eſt ſalſata.* 5,13 29. *tribuit parem dignitatem Conſtantinopolitano & Romano Epiſcopo.* 5,13,30. *non obtulit Romano Pontifici univerſalem Epiſcopatum.* Ibid. Chalcedonenſis *& Epiſtolæ Ibæ hæretici antitheſis,* 3,28,13. Conſtantinopolitana œcumenica II. *quos hæreticos damnârit.* 5,17,17. Conſtantinopolitana *ſub Copronymo.* 7,14,1. Conſtantinopolitana *ſub Iohanne Cappadoce.* 16,7,32. altera *ſub Menna.* Ibid. Conſtantinopolitana *ſub Iuſtino habita.* 3,1,5. alia *ſub Iuſtiniano.* 3,1,6. Conſtantinopolitana *ſub Leone Armenio,* 7,12,3. Conſtantinopolitana *pro imaginibus.* 7,12,11. œcumenica quinta *ſub Iuſtiniano habita Conſtantinopoli.* 3,1,6. *ea Eccleſiam Romanam non curavit.* 5,14,9. *à Monothelitis ſalſata.* 5,13,3. & ſeqq. *addito Mennæ ſermone.* 5,13,3. *quibus argumentis ſalſatio deprehenſa?* 5,13,3. & ſeqq. & 22. Conſtantinopolitana œcumenica VI. 11,9,25. *ea contra Monothelitas.* 5,1,8. & 14. *quando finita?* 5,17,10. œcumenicæ VI. *Conſtantinopoli celebrata ſententia Synodica.* 5,4. per tot. *Auctoritas.* 5,5. per tot. VII. œcumenica Nicæna, *pro imaginibus.* 7,10,8. *non eſt ſalſata à Græcis.* 5,13,34. *nec locus de Taraſio omiſſus.* 5,13,36. *ſeptima & octava Honorium anathematizant.* 5,16,4. œcumenica ſeptima Nicæna *corrumpit verba Amphilochii contra imagines.* 7,9,9. œcumenica ſeptima *contra imagines.* 7,10,6. Conſtantinopolitanæ *diverſæ contra Severum Antiochenum Epiſcopum hæreticum.* 3,16,5. Dioſpolitana *contra Pelagium,* 8,2. œcumenica III. Epheſina *Pelagianos damnat.* 8, *Epheſina quos damnarit* 1,9. 15,7,17. Francofurtenſis *contra Elipandum & Felicem.* 6,1,4 Francofurtenſis *contra imagines.* 7,10,9. *eadem damnat Synodum Nicænam, propter impiam & indoctam Scripturarum interpretationem.* 7,11,25. Francofurtenſis *quomodo explicet adorationem crucis.* 7,10,2. *quomodo laudarit Eccleſiam Romanam.* 7,11 24. *meritò rejecit judicium ſedis Romanæ.* 7,11,33. *ejuſdem dilemma contra imaginum adoratores.* 7,11,21 *ejuſdem judicium de Synodo Nicænâ, & Adriano Papâ.* 7,11,28. *eidem duo mendacia fuiſſe obtruſa ſalſum eſt.* 7,11,20. *eam non latuit conſenſus Adriani Papæ cum Pſeudo-Synodo Nicænâ,* 7,11,22. Forojulienſis *contra Elipandum.* 6,1,3. Laodicena *contra cultum Angelorum.* 7,4,11. *vindicatur ejus canon.* 7,4,12. Moguntina *contra Gotteſchalcum* 8,3,17. Nicæna *controverſiam de rebaptizando decidit.* 10,2,11. Nicænæ *clementia erga excommunicatos.* 12,3,19. *eam ab Arrianis univerſaliter corruptam ſalſum eſt.* 5,13,39. & 40. & 41. *ejus exemplaria incorrupta extiterunt.* 5,13,41. Nicæna II *non poteſt à Papiſtis repudiari; ſed in cultu imaginum benè ab orthodoxis* 5,16,19. Nicæna II. *à Francofurtana damnata eſt.* 7,11,17. *eadem à Concilio Tridentino recepta.* 7,2,1. *ejuſdem error.* 11,9,26. 11,15,18. 11,18,1. *elogia quædam,* 7,11,8. *octava* œcumenica, 7,12,12. 7,12,13. *ejus apud Græcos auctoritas* Ibid. octava œcumenica *Honorium Papam anathematizavit.* 5,10,15. octava *quare dicatur prima & ſecunda,* 7,12,12. Pariſienſis *contra imagines* 7,12,4. Pariſienſis *quando celebrata?* 5,18,4. πενθέκτη *quare ſic dicatur?* 5,5,10 Quiniſexta *quando celebrata?* 5,5,12. Quiniſexta *quare à Papiſtis rejiciatur?* 5,5,13. Quiniſexta *ab Epiſcopis ſextæ œcumenicæ Synodi ſubſcripta* 5,5,10. *ei interfuerunt quatuor Patriarchæ.* 5,5,10. Quiniſexta *quare à Sergio Papâ rejecta?* 5,23,8.& 9. Quiniſextæ *Canon primus.* 5,6,1. *repetitiones doctrinarum variis Synodis aſſertarum.* Ibid. *ejuſdem de adoratione imaginum inveſtigatio judicii.* 7,10,1. *quinta & ſexta quoad ſalſationem magna diſcrepantia.* 5,13,21.& 22. & 23. Ratiſponenſis. 6,1,3. Rhemenſis. 7,12,21. Romana *ſub Martino I. celebrata contra Monothelitas.* 5,1,12. 5,9,11. 5,29,30. &c. alia *ſub Agathone.* 5,1,14. Sexta *probavit Epiſtolam Agathonis Papæ contra Monothelitas* 5,14,3 *illa approbatio quouſque ſe extendat?* 5,14,8. Sexta *non erravit in condemnando Honorio.* 5,16,7. Sexta *non eſt ſalſata à Theodoro Syncello,* 5,13,20. *nec probabile hoc eſt, ſed abſurdum prorſus.* 5,13,21. & 22.& 23. Sextæ *ſermo proſphoneticus ad Conſtantinum Imperatorem.* 5,13,13. & 14. Toletana. 5,18,13. & 14. *quando celebrata?* 5,18,4 & 15, & 17. *ejus Canon vindicatur.* 5,18,14. Tridentinæ *decretum de Purgatorio.* 13,1,1

Synodi univerſales *non ſunt ſecutæ Eccleſiæ Romanæ auctoritatem.* 5,14,9

Synodorum *neceſſitas atque utilitas.* 3,25,2

Synodis *reverentiam exhibet Pelagius I. Papa.* 3,28,4

Συνοδικὰ *quid Græcis?* 5,9,10

Synodica confeſſio *& determinatio, Concilii Lateranenſis ſub Martino primo celebrati contra Monothelitas.* 5,2,1. &c. *Concilii item ſub Agathone Romæ habiti.* 5,3,1.&c.

Synodica decreta *auctoritatem habent, etiam contradicente Papâ.* 7,11,33

Syria a Chriſtianis ſubacta. 4,20,7. *amiſſa.* Ibid. 11

T

TAbula ſecunda *poſt naufragium.* 12,5,3. &44

Tatianus, hæreticus. 2,14

Tam-

Tamberlanes, aliâs Temir Lancus. 4,22,7
Taraſius Patriarcha. 7,10, 8. *de anno Synodi Quiniſextæ incurioſus.* 5,5,12
Tatianus hæreticus. 11,10,13
Τελεσιυργία. 11,9,14
Τελετὴ *quid?* 9,1,37
Templum *in loco ſepulcri Dominici à Conſtantino M. exſtructum.* 7,9,3
Templum *quo ſenſu variis rebus tribuatur.* 7, 3,7. *ipſum cum Deo adorari non poteſt dici.* Ibid.
Templa *ſoli Deo erigenda.* 7,2,13. *non ſanctis.* Ibid.
Templa *Trinitatis omnes ſancti.* 3,17,8
Tempora *variant, non fides.* 8,2,12
Terræ *totius proportio inſtituta inter Chriſtianos, Muhammedanos & Paganos idololatras.* 4,23,5
Terram contemnere, *&* calcare, *quid ſit?* 7, 8,21
Tertullianus. 7,6,5. *omnem imaginum adorationem & in uſum religioſum fabricationem explodit.* 7,8,18. *quo ſenſu pœnitentiam ſacramentum vocet?* 9,5,1. *ſuadet dilationem baptiſmi.* 10,5,16. *nihil pro baptiſmo mulierum & laicorum papiſtica.* 10,13,16. & ſeqq. *Romanum* Epiſcopum Epiſcoporum, *per ſcomma vocans, non præbet argumentum pro monarchia Papæ.* 16,7,15
Tertulliani ævo imagines in veneratione fuiſſe, falſum eſt. 7,8,11. *ejuſdem Apologeticus.* 7, 8,16. *argumentatio contra adorationem ſtatuarum.* 7,8,16. *doctrina de Trinitate.* 1,2,5. *lapſus & doctrina Montaniſtarum hæretica.* 12,10,2. *ejuſdem quondam Catholici doctrina ſana.* 3. *error de pædobaptiſmo.* 10,13,16. *error Montanicus de carcere animarum defunctorum.* 13,2,4. *opinio de temporali animarum fidelium receptaculo.* 13,9,23
Tertullianum Montaniſtam redarguit Hieronymus. 12,10,5
Teſtibus *idoneis affirmantibus non eſt deroganda fides propter aliorum ſilentium.* 5,7,18
Thare an auctor Idolorum? 7,7,2
Θεανθρωπίζ *hæreticis dicta.* 3,21,6
Themiſtius, à quo Themiſtiani. 3,19,14. & 15
Theodelinda Longobardorum Regina. 3,28,22
Theodora Auguſta, Juſtiniani Imperatoris uxoris, Acephalis hæreticis faventis, impia molimina. 3,23,4
Theodori Æliotæ fœda doctrina approbata Johanni Damaſceno, & ſecundæ Synodo Nicænæ. 7,2,30
Theodorus Aſcidas, Cæſariæ Cappadociæ Epiſcopus. 3,24,2. *an Origeniſtis faverit?* 3,24,8
Theodorus Epiſcopus Conſtantinopolitanus non miſit ad Patriarchales ſedes acta ſextæ ſynodi. 5,13,17. *non falſavit ea.* 5,13,20
Theodorus Crithinus Iconomachus in Concilio Conſtantinopolitano damnatus. 7,13,9
Theodorus Laſcares. 4,21,7. *Romanorum Imperator Nicææ reſidens.* 11
Theodorus Mopſueſtiæ Epiſcopus hæreticus. 3,24, 3, & 7. *ejus blaſphemiæ atroces.* 3,25,7. *impiæ doctrinæ ſpecimen.* 3,25,17. *idem plus quam* XM. *libros ſcripſiſſe perhibetur.* 3,28.12
Theodorus Papa Romanus damnat Typum Conſtantis. 5,1,11. *ejus ſilentium de Honorio.* 5, 25,10
Theodorus Syncellus an acta ſextæ Synodi corruperit? 5,11,3. *quomodo Patriarchatu dejectus & reſtitutus fuerit?* Ibid. *falſum eſt, eum nominatim damnatum fuiſſe.* 5,12,1. *Monothelita fuit.* 5,12,1.2. *Honorium maximi fecit.* 5,12,3. *multa de ipſo falſa Papiſtæ comminiſcuntur.* 5,12,2. &c.
Theodori Lectoris auctoritas. 7,8,10
Theorema *de indiviſa adoratione Trinitatis.* 1, 23,1
Theodoricus Italiæ Rex. 3,1,16
Theodoretus quando vixerit? 7,9,19. *ejus locus contra ſimulacra.* Ibid. *de Symbolis Euchariſtiæ ſententia.* 11,15,12. *de eo judicium Pelagii II. Papæ.* 11,15,13. *vindicia contra Bellarminum.* 15. *ejus impia ſcripta anathematizantur.* 3,25,17
Theodoſii Zygomalæ ad Martinum Cruſium epiſtola. 12,5,32
Theodoſiani. 3,18,2
Theodoti duo hæretici. 4,6,3. *unus.* 1,2,3. *alter Byzantinus.* 2,3,1
Theopaſchitæ, hæretici. 1,16,9. 3,12,4. *quomodo verbis Patrum contra eorum mentem abuſi ſint?* 3,21,6
Theophilus Alexandriæ Epiſcopus quâ voce Anthropomorphitas in ſe bacchantes placarit? 1, 36,1. *ejus Epiſtolæ Paſchales contra Origenem.* 1,36,1
Theophilus Epiſcopus Antiochenus quando floruerit? ejuſque ſcripta. 7,4,3
Theophilus Imperator. 7,12,11
Theophanes quis? quando vixerit? ejus hiſtoria. 5,17,5,6
Theophanes & Anaſtaſius non meminerunt condemnationis Honorianæ. 5,17,4
Theopolis *quâ occaſione urbs* Antiochia *dicta?* 3,5
Theophylactus quando floruerit? 1,6,1. *ejus error de proceſſione Spiritûs ſancti.* Ibid. *idem vindicatur.* 9,6,22. *judicium Eccleſiæ Romanæ de proceſſione Spiritûs ſancti immeritò rejecit.* 15,9,21
Θεότητος μιᾶς τὸ τριλαμπές. 1,23,30
Theſaurus *ſpiritualis Eccleſiæ.* 12,8,1. & 3. *de ejus diſpenſatione & Jubilæo verba Clementis VI. Papæ.* 12,8,5
Theſaurum *Eccleſiæ unde coacervent Romanenſes?* 12,8,26.28
Theſſali formicas colebant. 7,6,10
Thomas Aquinas idololatra. 7,14,6. *citatus de Dei debito.* 8,8,4. *ſibi contrarius in neceſſitate intentionis miniſtri.* 10,1,30. *ſecum ipſe pugnat.* 16,2,11. *opinionem Lombardi de ſignato conjugii rejicit.* 9,8,7. *à P. Lombardo & à ſeipſo diſſidet.* 9,5,23
Thomas Waldenſis refellitur. 9,6,9
Thomæ Aquinatis diſſertatio de ſcientiâ & neſcientiâ Chriſti ſecundum humanitatem. 3, 20,5
Thomas Maurocenus Venetus, Patriarcha Conſtantinopolitanus. 4,21,6
Thomas Stactonius. 14,7,15
Thronus *Trinitatis.* 1,32,3
Thurificati *qui olim dicti?* 12,1,9. *lapſi cenſebantur ſacrificati.* 7,2,33
Thymiamata *ſunt genus ſacrificii.* 7,2,33
Thymiamata *& luminaria reliquiis & imaginibus afferunt Papiſtæ.* 7,2,31. *idque vanum ac impium eſt,* 7,2,32. *quippe ſolius Dei proprium.* Ibid.
Tiberius Conſtantinus Imperator orthodoxus. 3, 1,7
Ticonius reprehenſus. 8,21,3
Timor *duplex*: ſalutaris & exitialis, 12,5,4.
Timotheus Ælurus Epiſcopus Alexand. hæreticus. 3.4. *auctor ſeditionis in Proterium.* 3,7,3. *ejus cauſa dijudicanda proponitur.* 3,8,2. *exitus deſperatus.* 3,8,5.
Timotheus Salophaciolus Epiſcopus Alexandriæ catho-

catholicum, 3,4.3,8,4, & 5
Toletani Patres non acceperant ipſa acta ſexta Synodi. 5,20,6. *quare hoc factum?* 5,20,7. *decernunt ſimplicem merſionem.* 10,5,53
Tonſura *corona in quæſtionem tracta.* 3,30,10
Totum Dei *datur.* 8,13,30
Totum Chriſti, & totus Chriſtus, *diſtinguuntur.* 11,21,16
Totum *poteſtativum.* 9,7,6
Trahi à Patre, *ſive* tractio Patris *quid?* 8,10,6. 8,17,11. & 19. *eſt mira.* Ibid.
Tractio paterna *quomodo procedat?* 8,26,10
Traditores *olim appellati qui?* 12,1,18
Traditores Epiſcopi. 14,4,1
Traditioni humanæ *non eſt applicandum nomen Religionis.* 7,6,9
Trajani reſcriptum de Chriſtianis, & de eo cenſura Tertulliani. 12,1,14
Trapezuntinum in Aſia Imperium à Muhammede II. everſum. 4,22,10
Tranſſubſtantiatio quibus argumentis evertatur? 11,9,1.11,10,1.11,11,1.11,12,1.11,13,1.11,14,1.11,15,1. *ea quando fit, quid fiat de ſubſtantia panis: mira diſcordia.* 11,18,27
Tranſſubſtantiationis *primi auctores.* 11,18,2. *impugnatores.* Ibid. & 11,18,4. &c. *vocabulum quando uſurpari cœptum.* 11,18,25. *abſurda doctrina.* 11,4,5. *dogma multi Chriſtiani non receperunt.* 11,18,26. *error: ejus origo, progreſſus, inſtabilitas.* 11,18,1. & ſeqq. *tres mali fructus.* 11,19,1
Tranſſubſtantiarii 2,4,6. *Scripturis & Patribus repugnant.* 11,8,8. *eorum pugnantes inter ſe ſententiæ de pronomine* Hoc *in verbis Domini* Hoc eſt corpus meum. Ibid 9, &c. *iidem abutuntur voce ſacramenti.* 11,2,1. *item voce ſpeciei.* 11,3,45
Tranſſubſtantiariorum inter ſe diſſenſio. 11,11,24. & ſeqq *perplexitas & pugna.* 11,18,27. &c. *falſitatis indicium.* 11,18,34
Tranſſubſtantiariis locutiones quædam ſacramentales improbatæ. 11,8,1.11,10,7
Tranſſylvaniæ Princeps, Erdeliæ Waivoda *Hungaris & Turcis dicitur.* 4,22,15. *Turcis vaſallus quomodo factus.* Ibid.
Tres *in una inſinuari perſonâ.* 1,21,3
Tres *non* ſubſtantias, *ſed* perſonas *Latini confitentur.* 1,32,20
Tres viri *hoſpitio excepti ab Abrahamo quinam fuerint?* 1,14,1
Τριὰς ἀμέριςος μονάς. 1,23,30
Tridentina Synodus probat Pſeudoſynodum Nicænam. 7,14,4
Trinitas, & Trinus *quomodo dicantur?* 1,35,33
Trinitas *ſancta nomine* Dei & Patris Domini noſtri Ieſu Chriſti *inſinuatur.* 1,31,1.1,32,1. *inſeparabilis eſt & individua.* 1,8,1.1,8,9. *inſeparabiliter etiam operatur.* 1,10,12
Trinitas perſonarum *in una eſſentia divina per baptiſmum oſtenditur.* 1,17,1.&c.
Trinitas *unus Deus.* 1,5,1.5,6
Trinitas ἡ ἀξία ἀμέριςος. 1,18,5. *doctrina orthodoxa.* 4,5,5. *epitheta.* 1,23,30. *gloria indiviſa.* 1,23,28. *inſeparabilitati non officit ordo operationis vel perſonarum indiviſe operantium.* 1,10,1. *neque appropriatio.* 1,10,8. *neque vocum aut ſymbolorum, ſeparatio.* 1,10,10
Trinitatis *invocatio.* 1,23,26, &c. *invocatio ad baptiſmum neceſſaria.* 10,1,1
Trinitatis *myſterium quale?* 1,35,1. &c. *quibus Scripturæ locis inprimis doceatur?* 1,35,4. *religioſè credendum; non curioſè perſcrutandum.* 1,5,4
Trinitatis *una Deitas, natura una & imago una,* 1,13,12. 1,13,16. *non eſt πολυαρχία.* 1,18,5 *opera ad extra indiviſa.* 1,8,6.1,8,8
Trinitatis *orthodoxia quæ admittat, quæque excludat.* 1,33,1. &c. 1,33,23
Trinitatem *unâ adoratione venerandam eſſe, quibus rationibus probetur.* 1,23,35
Trinitatem *etiam à Chriſto orante invocari.* 1,24,1
in Trinitate *Deo eſt diſtinctio, & unitas; ſed non compoſitio, vel diviſio, &c.* 1,33,1
Triplex *non ideo putandus Deus, quia Trinitas.* 1,32,20
Triſtitia *duplex.* 12,5,4
Τρισυπόςατος θεία. 1,16,10
Tritheitæ, hæretici. 3,17,1
Τρόποι ὑπάρξεως. 1,5,2. 1,35,15. *eorum numerus quadruplex.* 1,35,16. & 17
Tropica locutio *agnoſcitur à Bonaventurâ in conſecratione calicis: ergo & de pane agnoſcenda eſt.* 11,8,5
Tropitæ, hæretici. 2,13,17
Trullana Synodus I. & II. 5,5.10
Turcæ perfidi, & crudeles. 4,22,19. *potiuntur Conſtantinopoli.* 4,22.10
Turcarum immanis barbaries. 4,15,8. *origo, potentiæque eorum initia.* 4,19,1. &c. *in Europam trajectio.* 4,22,5. *hodierni Imperii Oſmanici origo & incrementa.* 4,22. per tot. *amplitudo.* 4,23,4,& 5.
Typus *Chriſti paſſionis.* 11,9,21
Typus *Conſtantis Imperatoris I. Edictum, &c.* 5,1,11. *damnatur,* Ibid.& 12
Tyrii & Sidonii pœnitentiam acturi. 8,17,14

V.

VAdiani, qui & Audiani. 1,36,3
Valentinianus Imperator abſque baptiſmo ſalvatus, judicio Ambroſii. 10,5.3
Valentinianorum hæreſis. 1,37,2.1,1,4
Vanitas *Iconolatrarum.* 7,8.21
Varro contra ſimulacra. 7,7,7. *ejus ſententia,* caſtius ſine ſimulacro coli Deum. 7,7,3
Vaſquez de crucis ſigno. 7,8,30
Vaſquez & Bellarminus diſſentiunt. 7,2,26. & 27. & 28. *contra Bellarminum de cultu imaginum.* 7,14,8. *non poteſt ſe expedire.* 7,2,32. *ejus abſurda doctrina de adoratione cujuſlibet rei.* 7,2,43
Ubiquetas *Lutherana refutatur.* 11,21,1. &c. *Dei qualis?* 1,26,1
Ubiquetarii 2,4,7. *notati.* 5,29.31
Venire *quomodo dicatur* Deus, *qui ubique eſt?* 1,26,2
Verbum Patris *unigenitum, Filius.* 1,13,3.
Verbum *caro; non caro Verbum, factum eſt.* 3,20,21.& 39
Verbum *ſpeculum voluntatium Chriſto hominis.* 3,20,7,& 42
Verbum creationis *quale?* 1,13,3.
Verbum potentiæ *Filii quod?* 1,13,9
Verbum Dei *inductum.* 4,4.20
Verbi Dei *commendatio,* 4,4,19.& 26. &c.
Verba Chriſti *de neceſſitate baptiſmi ſemper vera.* 10,9,10. *in præſenti, non futuro.* 10,9.11
Verba *ſacramenti:* Hoc eſt corpus meum, *ſinene propriè, an figurate intelligenda?* 11,12,3. *figurata eſſe.* 11,8,3
Verba *Chriſti,* Hoc eſt corpus meum, *recipimus; gloſſam pravam rejicimus.* 11,6,22. *eadem verba à Tranſſubſtantiariis varie & perplexe exponuntur.* 11,8,9.&c.

Verba

Verba Practica *non ſunt efficacia, niſi dicantur ab eo qui habet poteſtatem,* 10,14,2
Verba *rebus adduntur in ſacramentis N.T.* 9,1,34. *ſola non ſufficiunt ad inſtitutionem ſacramenti.* 9,1,33
Verba: ſigno te ſigno crucis, *perperam ponuntur in formâ ſacramenti.* 9,4,10
Verba *viſibilia.* 11,9,22
Verba ſacræ Scripturæ *quomodo accipienda?* 1,36,3
Verborum S. Scripturæ *non ſonus, ſed ſenſus adtendendus.* 1,36,5
Verè *fidelis fidei ſuæ ſenſum in corde habet, & ſcit Chriſtum in ſe eſſe.* 8,25,12
Veritas *clariùs explicata occaſione hæreſium.* 8,20,4
Veritas doctrinæ *à quocunque propoſita, nemini aſpernanda.* 16,6,21
Veritas *manifeſta præponenda conſenſioni populorum, & ſucceſſioni ſacerdotum.* 14,6,17
Veritas *mendacio prior eſt.* 4,4,20. & 22. *multitudine hoſtium non terretur.* 14,6,14. *nihil erubeſcit, niſi ſolummodo abſcondi.* 1,37,11
Veronicæ ſudarium. 7,2,38. *ab eo petunt dona.* Ib.
Vexillum *Imperiale à militibus civili cultu adoratum etiam ante Conſtantinum M.* 7,9,2
Via ſalutis *quoad fundamentalia dogmata hodie non eſt anguſtior, quàm in primitivâ Eccleſiâ.* 14,7,11
Viaticum *noſtri itineris.* 11,10,20
Viatici *conceſſio pœnitentibus moribundis approbatur.* 11,7,24. & 30. *de ea antiqua Eccleſiæ lex.* Ibid.
Viatoribus *adultis jam juſtificatis facienda ſunt bona opera.* 8,7,8
Victor Cartennenſis quis, & quando vixerit? ejus liber. 9,5,16.17
Vigiliæ *Paſchales.* 1,37,15. *cur abrogatæ.* 1,37,16
Vigilantius cur ab Hieronymo Dormitantius *dictus.* 1,37,15
Vigilius Diaconus Romanus. 3,22,1. *Papatum malis artibus invadit.* 3,23,3. *hæreticorum Acephalorum fidem confirmat.* Ibid. & §. 8 *digna factis ſuis recipit.* 3,23,5. &c. *ejus epiſtola ad hæreticos.* 3,23,8. *fides hæretica.* Ibid.
Vigilium Conſtituti & quintæ Synodi Antitheſes, de tribus capitulis. 3,27,1 &c.
Vigilii libri Monothelitis falſati. 5,13 4.25
Vincentii Lirinenſis commonitorium adverſus profanas novationes. 2,7,8
Vindiciæ *Scripturarum contra Synodum Nicænam.* 7,11,8
Vini *uſu cur ſuis interdixerit Muhammed.* 4,8,4
Virginis B. *& imaginis ejus ſuperſtitioſus cultus* 4,21,11.
Virtus divina *quomodo in hominibus operetur?* 9,2,13. *alia* ſupernaturalis, *alia* objectiva. 9,2,12
Virtutes *infidelium non ſunt veræ.* 8,2,13. *in animis piorum ſunt ſimulacra Deo dicanda.* 7,8,20
Viſibilis *ſacramenti cibus ſpiritualiter intelligendus.* 11,1,4
Viſio *beatifica.* 13,8,18
Viſiones Dei *in Scripturis memoratæ, an fuerint corporeæ, ſeu ſubſtantiales Dei ipſius.* 1,36,5. &c.
Vita *Dei.* 1,34.13
Vita æterna *gratuitum Dei donum, & miſericordia, quatuor de cauſis.* 8,7,9. *quo ſenſu debita, & Deus debitor?* 8 8,1
Vita infidelium *peccatum eſt.* 8,2,15

Vitalis Zuccolius contra Scotum. 11,6,28
Vitalius, Vitaliani hæretici. 2,1,8
Vitium hominis *à veritate Dei diſcernendum.* 10,3,11
Vitulus Aaronis, *& Ieroboami idolum.* 7,6,5
Vitulus Aaronis *ad ſimilitudinem bovis Ægyptii factus.* 7,7,2
Vivimus *ſub veniâ.* 8,24,14
Unctio quid apud Tertullianum? 9,4,9. *inviſibilis charitas.* 8,21,11. *ab Apoſtolis facta an ſit ſacramentalis?* 9,6,4 *extrema non eſt à Domino præcepta; eóque omitti poteſt.* 9,6,4. *de eo cur pauca ſcripſerint Patres, opinio Bellarmini refutata.* 9,6,10. *pro ea adducti a Bellarmino Patres vindicantur.* 9,6,16
Unus Deus *in naturâ non in perſonâ.* 1,17,15
Unus Deus *non numeri, ſed univerſitatis vocabulo dicitur.* 1,33,19
Unus trium *quando in aliquo opere nominatur, univerſa operari Trinitas intelligitur.* 1 21,1
Una Deitas *in Trinitate, eâque ſola adoranda.* 1,23,7
Una natura *Dei Verbi incarnata.* 3,21,14
Unam *in Chriſto* naturam *compoſitam dicebant hæretici.* 3,21,6
Unum *in tribus adoravit Abraham.* 1,14,5
Unum *eſſe* Deum in tribus perſonis, *probatur.* 1,15,1 &c.
Unum ex Trinitate incarnatum eſſe, *orthodoxè dicitur.* 3,21,5
Unum de Trinitate crucifixum eſſe, *utrùm rectè dicatur; vehemens contentio inter Hormiſdam Papam, & Monachos Scythos.* 3,21,7, &c.
Unum Trinitatis, *ſeu* de Trinitate paſſum eſſe, *quo ſenſu dixerint hæretici?* 3,21,6
Unio hypoſtatica *non facit, ut Chriſtus ſecundum humanitatem ea omnia ſciat, quæ ſcit Verbum.* 3,20,42. *ubiquitatem humanæ naturæ non importat.* 11,21,14
Unio *naturarum in Chriſto eſſentialis quo ſenſu dicatur à Damaſceno.* 3,21,22. naturalis, *ſeu* ſubſtantialis, *à Patribus orthodoxis aſſeritur.* 3,21,19
Unio *in Chriſto compoſitionem non facit.* 1,34,5. *nec totum quoddam collectivum ex partibus conſtituit.* 1,34,6
Unio. perſonalis *à Neſtorianis quo ſenſu dicta?* 3,21,19
Unio hypoſtatica, *ſenſu Neſtoriano.* 3.21,40
Unio noſtri cum Chriſto *quatenus, ex mente Cyrilli, corporalis.* 11,12,37.&38.&39
Unio ſacramentalis *ſimili illuſtrata à Ruperto Tuitienſi.* 11,10,47
Unionis *in Chriſto attributa, ſeu nomina, ſecundum orthodoxos Patres.* 3,21,42
Unionis gratia *Chriſto quodammodo* naturalis. 1,30,8
Unionem *duarum hypoſtaſeon ſecundùm ſubſiſtentiam fieri; impoſſibile.* 3,21,40
Unitas *in Trinitate &* Trinitas *in unitate.* 1,17,7.1,18,6.1,33,2.& 15
Unitas *in Trinitate veneranda, &* Trinitas *in unitate confitenda.* 1,23,14
Unitas *fundamentalis Eccleſiæ militantis.* 14,7,4.
Univerſalis conſenſus *non omni tempore in argumentum adhiberi poteſt.* 14,6,12. *nec contra ipſam veritatem.* 16
Univerſalem *ſe vocare ſacerdotem, vel Epiſcopum, Antichriſtianum & diabolicum eſſe.* 16 7,16
Univerſalitas conſenſûs *quenam valeat?* 14.6,18.& 21
Univerſitas *diſcreta.* 8,18,4

Vocatio duplex. 8, 17,10
Vocatio ſecundùm propoſitum. Opinio Semipelagianorum de eâ. 8,17 & ſeqq. doctrina Catholicorum oppoſita. 8,17,5
Vocatio electorum propria. 8,17,12 efficax, ſalvâ arbitrii libertate. 8,26 , 10. occulta. 8, 17 11, alta atque ſecreta. 8, 17, 16. argumento ab oratione & gratiarum actione. Ibid.
Vocationis cum electione coharentia. 8, 17, 12. efficacitas. Ibid.
Vocatio Miniſtrorum non abſolutè fieri, ſed ad certam Eccleſiam debet. 16,3,39
Vocationis ordinaria neceſſitas. 16,6,15
Voluntaria ſervitus. 8,26,4
Voluntarium etiam liberum. 8, 26, 4.
Voluntas Dei. 1,34,17. omnis bonitatis moralis regula eſt. 1,34,20 ejus objectum. 1,34, 21
Voluntas Dei certa & immutabilis, & efficaciſſima. 8,17,17. inſuperabilis. 8, 17, 18. invicta, Ibid. irreſiſtibilis & inſuperabilis, 8,17,21. & 25. nihil ei obſiſtere poteſt. 8, 17, 23. 8, 18,16.
Voluntas Patris & Filii eadem. 1,13,4. Patris, Filii, & Spiritus ſancti una atque eadem. 1,18,9
Voluntas divina & humana quomodo concurrant? 5,29,15.16.17
Voluntatis divinæ diſtinctio in abſolutam & conditionatam; in antecedentem & conſequentem, &c. 1,34,29. in arcanam & revelatam, quatenus admittenda? 1,34,31
Voluntas hominis corrupta ſibi ipſi neceſſitatem imponit. 8, 26,4. neceſſariò & liberè peccat 8, 26,4. paratur à Domino. 8, 10, 2. indeclinabiliter, inſeparabiliter, invictiſſimè agitur. 8, 19,3
Voluntates in Chriſto naturales duæ. 5, 29,12 13. & ſeqq. duæ in eo neceſſariò agnoſcendæ. 5. 28, 23. à Patribus agnita. 5, 29,25. & 26. ſunt tot, quot naturæ. 5,29, 22. & 23. & 27
Voluntatis duplicis voce negatâ, non poteſt ſalva manere orthodoxia fidei. 5,30, 5
Voluntatum merita non ſunt diſcretionis ratio. 8,18,6
Voluptuarii redarguuntur. 4,11,2
Voſſius ſententiam Auguſtini amplectitur. 8,28,9
Votum rei impoſſibilis ſine voventis culpâ non obligat. 10,7,6
Votorum redditio mandata eſt. 10,7,6
Urbanus II. Papa, auctor belli ſacri. 4,20, 2. 4, 21, 12
Urbanus Papa VI. annum jubilæum reduxit ad annum XXXIII. 12,8,7
Urſaciani. 1,2,7
Οὐσία γεννητή quomodo dicatur Filius Dei. 1,3,3
Οὐσίας vocabulum? 1,2,7.1,2,8.1,3,3
Uſus imaginum ad inſtructionem intuentium parum utilis, & non neceſſarius. 7, 11, 2.&3
Uxores verberare an liceat maritis? 4, 12, 2

W.

WAlachi, aliis Bulgari, Triballi, Myſii & Daci, 4,21,8
Walafridus Strabo, Abbas Augiæ. 7. 12, 6. 11, 1[illegible]4. ejus de Euchariſtiæ ſacramento doctri[illegible] 11,10,50
Waldenſes & Albigenſes. 11,18.26. martyres facti. 4,21,16
Waldenſium origo, doctrina, laus, crimen. 7, 15, 2. oppugnant adorationem imaginum. 7,15,1
Wernerus Rolivingus auctor Faſciculi temporum, & ejus querimonia. 11, 18,8
Wienna Auſtriæ à Soleimano obſeſſa. 4,22,15
Whittakerus notatus. 10,14,12
Wiſigothorum in Hiſpania ad fidem Catholicam converſio, 3,30,5

X.

XEnajas hæreticus non baptizatus fit Epiſcopus Hierapolis à Petro Gnapheo. 3,16,1
Ξόανα quid? 7,7,2

Y.

YComkill Inſula Scotiæ nomen unde? 3, 30,7
Ὑιὸς σεαυτοῦ. 1,23,19
Ὑπάρξεως modi in Trinitate. 1,3,9
Ὑπόκτωσις. 12,3,22
Ὑποςάσεως vocabulum controverſiæ materia. 1, 2, 8
Ὑποςάσεις τρεῖς, οὐσία μία. 1,16, 2

Z.

ZAcharias & Rhodoaldus, Legati Papæ Nicolai. 7,12,12
Zacharia Mitylenenſis precatio ad Trinitatem. 1, 23, 26
Zacchæi hæretici. 1,37,4
Zengis Chan Tartarus. 4,22,2
Zeno Iſauricus. 3,1, 2. Leonis Imperatoris gener, Petro Gnaphco favet in malis artibus. 3, 12, 1. Imperator eundem Epiſcopatu dejicit. 3,12,3
Zenonis Imperatoris Ἑνωτικόν, ſive Epiſtola pacificatoria. 3,10.3,11,4
Zonaras imaginum cultor. 7,10,5
Zoſimus Papa ſubſcribit damnationi Pelagii. 8, 1, 3
Zama, vel Gjuma, quid? 4,15, 5

F I N I S.

ANT 1741704

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google